

- ☰ [SUNUŞ](#)
- ☰ [FATIHA SÛRESİ](#)
- ☰ [BAKARA SÛRESİ 1](#)
- ☰ [BAKARA SÛRESİ 2](#)
- ☰ [BAKARA SÛRESİ 3](#)
- ☰ [BAKARA SÛRESİ 4](#)
- ☰ [ÂLİ İMRAN SURESİ 1](#)
- ☰ [ÂLİ İMRAN SURESİ 2](#)
- ☰ [NİSA SURESİ 1](#)
- ☰ [NİSA SURESİ 2](#)
- ☰ [MAİDE SURESİ](#)
- ☰ [MAİDE SURESİ 2](#)
- ☰ [EN'AM SURESİ 1](#)
- ☰ [EN'AM SURESİ 2](#)
- ☰ [A'RÂF SURESİ](#)
- ☰ [ENFAL SURESİ](#)
- ☰ [TEVBE SURESİ](#)
- ☰ [YUNUS SURESİ](#)
- ☰ [HUD SURESİ](#)
- ☰ [YUSUF SURESİ](#)
- ☰ [RA'D SURESİ](#)
- ☰ [İBRAHİM SURESİ](#)
- ☰ [HICR SURESİ](#)
- ☰ [NAHL SURESİ](#)
- ☰ [ISRA SURESİ](#)
- ☰ [KEHF SURESİ](#)
- ☰ [MERYEM SURESİ](#)
- ☰ [TÂ-HÂ SURESİ](#)
- ☰ [ENBİYA SURESİ](#)
- ☰ [HAC SURESİ](#)
- ☰ [MÜMİNUN SURESİ](#)

- ☰ [NUR SURESİ](#)
- ☰ [FURKAN SURESİ](#)
- ☰ [ŞUARA SURESİ](#)
- ☰ [NEML SURESİ](#)
- ☰ [KASAS SURESİ](#)
- ☰ [ANKEBUT SURESİ](#)
- ☰ [RUM SURESİ](#)
- ☰ [LOKMAN SURESİ](#)
- ☰ [SECDE SURESİ](#)
- ☰ [AHZAB SURESİ](#)
- ☰ [SEBE SURESİ](#)
- ☰ [FATIR SURESİ](#)
- ☰ [YASİN SURESİ](#)
- ☰ [SAFFAT SURESİ](#)
- ☰ [SÂD SURESİ](#)
- ☰ [ZÜMER SURESİ](#)
- ☰ [MÜMİN SURESİ](#)
- ☰ [FUSSİLET SURESİ](#)
- ☰ [ŞURA SURESİ](#)
- ☰ [ZUHRUF SURESİ](#)
- ☰ [DUHAN SURESİ](#)
- ☰ [CASIYE SURESİ](#)
- ☰ [AHKAF SURESİ](#)
- ☰ [MUHAMMED SURESİ](#)
- ☰ [FETİH SURESİ](#)
- ☰ [HUCURAT SURESİ](#)
- ☰ [KAF SURESİ](#)
- ☰ [ZARİYAT SURESİ](#)
- ☰ [TUR SURESİ](#)
- ☰ [NECM SURESİ](#)
- ☰ [KAMER SURESİ](#)

- ☰ [RAHMAN SURESİ](#)
- ☰ [VAKIA SURESİ](#)
- ☰ [HADİD SURESİ](#)
- ☰ [MÜCADİLE SURESİ](#)
- ☰ [HAŞR SURESİ](#)
- ☰ [MÜMTEHİNE SURESİ](#)
- ☰ [SAF SURESİ](#)
- ☰ [CUMA SURESİ](#)
- ☰ [MÜNAFİKUN SURESİ](#)
- ☰ [TEGABÜN SURESİ](#)
- ☰ [TALAK SURESİ](#)
- ☰ [TAHRİM SURESİ](#)
- ☰ [MÜLK SURESİ](#)
- ☰ [KALEM SURESİ](#)
- ☰ [HAKKA SURESİ](#)
- ☰ [MEARİC SURESİ](#)
- ☰ [NUH SURESİ](#)
- ☰ [CİN SURESİ](#)
- ☰ [MÜZZEMMİL SURESİ](#)
- ☰ [MÜDDESSİR SURESİ](#)
- ☰ [KİYAME SURESİ](#)
- ☰ [İNSAN SURESİ](#)
- ☰ [MÜRSELAT SURESİ](#)
- ☰ [NEBE' SURESİ](#)
- ☰ [NAZİAT SURESİ](#)
- ☰ [ABESE SURESİ](#)
- ☰ [TEKVİR SURESİ](#)
- ☰ [İNFİTAR SURESİ](#)
- ☰ [MUTAFFİFİN SURESİ](#)
- ☰ [İNŞİKAK SURESİ](#)
- ☰ [BURUC SURESİ](#)

- ☰ [TARIK SURESİ](#)
  - ☰ [A'LA SURESİ](#)
  - ☰ [GÂŞİYE SURESİ](#)
  - ☰ [FECR SURESİ](#)
  - ☰ [BELED SURESİ](#)
  - ☰ [ŞEMS SURESİ](#)
  - ☰ [LEYL SURESİ](#)
  - ☰ [DUHA SURESİ](#)
  - ☰ [İNŞİRAH SURESİ](#)
  - ☰ [TİN SURESİ](#)
  - ☰ [ALÂK SURESİ](#)
  - ☰ [KADİR SURESİ](#)
  - ☰ [BEYYINE SURESİ](#)
  - ☰ [ZELZELE SURESİ](#)
  - ☰ [ÂDIYAT SURESİ](#)
  - ☰ [KÂRİ'A SURESİ](#)
  - ☰ [TEKASÜR SURESİ](#)
  - ☰ [ASR SURESİ](#)
  - ☰ [HÜMEZE SURESİ](#)
  - ☰ [FİL SURESİ](#)
  - ☰ [KUREYŞ SURESİ](#)
  - ☰ [MAUN SURESİ](#)
  - ☰ [KEVSER SURESİ](#)
  - ☰ [KÂFİRÜN SURESİ](#)
  - ☰ [NASR SURESİ](#)
  - ☰ [MESED SURESİ](#)
  - ☰ [İHLAS SURESİ](#)
  - ☰ [FELAK SURESİ](#)
  - ☰ [NAS SURESİ](#)
-

SUNUŞ. 2

SUNUŞ. 2

KUK'AN'A DAİR BİLİNMESİ GEREKLİ BAZI BİLGİLER.. 5

1- Kur'an'ın Tarifi, İndirilişi ve Toplanması: 5

Kur'an'ın İsimleri: 5

Kur'an-ı Kerim'in İndirilişi: 6

Ayetlerin Mekkî ve Medenî Oluşları: 7

Nüzul Sebeplerini Bilmenin Faydası: 7

Kur'an'ın İlk Ve Son İnen Buyrukları: 8

Kur'an-ı Kerim'in Toplanması: 8

a) Peygamber Dönemindeki İlk Toplama: 8

b) Kur'an-ı Kerim'in Hz. Ebu Bekir Döneminde İkinci Defa Toplanması: 9

c) Mushafların Tek Bir Yazı Esas Alınarak Çoğaltılması Şeklinde Hz. Osman Dönemindeki Üçüncü Toplama: 9

2. Kur'an-ı Kerim'in Yazılış Yöntemi ve Resm-i Osmani: 10

3. Yedi Harf ve Yedi Kıraat: 11

4- Kur'an Allah'ın Kelamı Olduğu ve Çeşitli İcaz Şekilleri

İle Onu İsbat Etmenin Yolları: 12

5- Kur'an-ı Kerim'in Arapça Oluşu ve Diğer Dillere Tercüme Edilmesi: 14

Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi: 15

6. Surelerin Başlarında Yer Alan Mukatta' Harfler: 15

8- Kur'an-ı Kerim'de Teşbih, İstiare, Mecaz ve Kinaye: 16

Tamamlayıcı Bilgiler: 18

İstiaze. 18

Besmele. 18

Besmele'nin fazileti: 20

Bilimevi okuyucu nezdindeki kazanmış olduğu güven ile temel eserler dizisine devam etmektedir. Elinizdeki bu eser bütün İslam dünyasında kabul görmüş muteber bir tefsirdir. Yazarı yazmış olduğu fıkıh konusundaki eseri ile gerek İslam dünyasında gerekse Türkiye'de haklı bir ün kazanmıştır. Yine yayınevimiz tarafından 10 cilt halinde İslam Fıkıh Ansiklopedisi adıyla Türkçeye kazandırılan ve günümüz insanı ve onun gereksinimleri gözönüne alınarak yazılan bu eserden sonra şimdi de yine günümüz insanına hitap ettiği tefsiri Türk okuyucusuyla buluşuyor.

Eserin orijinalinde Kuran-ı Kerim'in her iki cüzünü bir ciltte toplayan bu eser, Türkçeye de aynı özellik korunarak çevrilmiştir. İnsanlara Yaraticılarından inen Kitab'ı açıklayan bir eser ile ilgili her aşamanın, yazımının ve tercümesinin çok hassas ve ciddi bir mesele olduğunun şuuru ile eserin tercümesi üzerinde titizlikle durulmuş, tercümeler dizgi aşamasına gelmeden önce çeşitli açılardan kontrol edilmiş ve yazar tarafından verilmek istenilen anlam ve bilgiler en sıhhatli bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır.

Eserin metoduna gelince; ayetler konu bütünlüğü ve kompozisyonu içerisinde bölüm bölüm ele alınmakta ve tefsir edilmektedir. Surenin fazileti ile ilgili rivayetler varsa bunlar Surenin Fazileti başlığı altında kaydedilmektedir. Her surenin ele aldığı konular önce Giriş kısmında toptan özetlenmektedir. Tefsiri yapılan ayetlerin önceki ve sonraki ayetler ile ilişkisi Önceki Ayetler ile İlişkisi başlığı altında açıklanmakta, ayetlerin iniş sebepleri rivayetlerin sahih veya zayıf olduğu da belirtilerek Nüzul Sebebi başlığı altında yazılmaktadır. Daha sonra Belagat kısmında Kuran'ın kendisi gibi bir kitabın ortaya konulamayacağı konusunda meydan okuduğu mucizevi yönü (belagat - edebi yönü ve üslup sanatları) kısmı yer almaktadır. Bu bölümden sonra Kelimeler ve İbareler başlığı altında ayetlerin mealleri özlü bir şekilde açıklığa kavuşturulmaktadır. Daha sonra Açıklaması kısmında ayetlerin geniş bir şekilde tefsiri yapılmaktadır. Son olarak Ayetlerden Çıkan Hüküm ve Hikmetler başlığı altında da bu ayetlerin ortaya koyduğu hükümler ve hikmetler maddeler halinde ve özet olarak yazılmaktadır. (Tefsirin orijinalinde bulunan ve ayetlerden hemen sonra gelen İrab başlığı altındaki konularda Arapça ön bilgisine dayalı Arapça gramer bilgileri verilmekte olduğundan, bu kısımlar sadece tefsire etki yapan izahlar bulunduğu takdirde tercüme edilmiştir.

Bu tefsirin kendisine ait özellikleri:

1. İlk defa bu tefsirde Kuran-ı Kerim cüzler esas alınarak tefsir yapılmış ve bu şekilde iç düzen oluşturularak basılmıştır. Her cilt iki cüzü kapsamaktadır. Bu ise eseri kendisinden yararlanılması ve okunulması en kolay tefsir yapan son derece önemli bir yeniliktir.

2. Tefsir günümüz insanının anladığı bir üslupla kaleme alınmış, lüzumsuz dil münakaşaları yerine Kuran-ı Kerim'in indiriliş amacını en iyi yansıtacak şekilde ve onun ruhuna uygun tarzda açıklaması ortaya konulmuştur.

3. Tefsir sırasındaki kullanılan bütün hadislerin ve rivayetlerin sıhhat ve zayıflık dereceleri de kaydedilmiştir.

4. Ayetler, önce diğer ayetler ve hadisler ile açıklanmış daha sonra Kur'an'm genel bağlamı içerisinde tefsir edilmiştir.

5. Kuran'dan, çıkan gündelik hayata yönelik bütün fıkhi hükümler teferruatı ile ve fıkıh mezheplerinin görüşleri çerçevesinde yazılmıştır. Tefsirin bu yönü yazarın İslam dünyasınca kabul gören fıkıhçı yönünün etkisi ile diğer tefsirlere göre çok farklı bir durumdur.

6. Tefsirde günümüz insanının ihtiyaçları ve aradığı soruların cevapları verilmiş, bu şekilde Kur'an'm her dönem ve toplum için yeni ve eskimez yönü öne çıkarılmıştır.

7. Belagat kısmında şimdiye kadar müstakil olarak ele alınmayan Kur'an'm dil mucizesi oluş yönü her ayet ile ilgili olarak verilmiş, böylece bu konuda araştırma yapacak olan insanlar için de büyük bir imkan sunulmuştur.

8. Tefsir edilen bütün ayetlerin günümüz insanı için ne dediği, mesajının ne olduğu maddeler halinde toplu olarak sunulmuş olup bu da kendisinden yararlanmayı kolaylaştırıcı bu tefsire ait bir özelliktir.

Bu eserin Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasına bir hizmeti olacağı ümidini taşımaktayız. Cenab-ı Hak'tan Kur'an-ı Kerim'in sadece bize ne dediğini değil bizden ne istediğini de anlamayı nasib etmesini niyaz ederiz.

Bilimevi [\[1\]](#)

SUNUŞ

Kitab'ını emin Peygamber Muhammed'in kalbine indiren Allah'a hamdol-sun. Peygamberlerin, Rasullerin en faziletlisi yüce Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği o

üstün zata salât ve selâm olsun...

Hakkında yüzlerce kitabın yazıldığı ve her zaman ilim adamlarının baş vurduğu kaynak olmak özelliğini koruyacak olan Kur'an-ı Kerim'in mazhar olduğu bu ilgi ve ihtimam, varlık aleminde hiç bir kitaba nasib olmamıştır. Elinizdeki bu kitabı tükenmek bilmeyen Kur'an-ı Kerim kaynağından süzülüp çıkarılmış bilgi, marifet ve kültürler arasından seçerek oluşturdum. Bu kitapta ele alınan hususların çağın ihtiyaçlarıyla ilgili ve gerekleri ile yakın ilişkili olmasına, bunların sade bir üslûb ve kapsamlı, bilimsel bir analiz ile -bu şerefli Kur'an'ın indirilmesinden gözetilen gaye ve hedefler üzerinde odaklaştırılarak- açıklamalarının yapılmasına çalışılmıştır. Bu eseri, vücuda getirirken usandıracak kadar uzun olmamasına, bununla birlikte güzel ve tatlı açıklama üslûbu açısından Arap dilinden uzak kalmış bir nesil tarafından âdeta bir şey anlaşılmayacak şekilde özlü ve kısa yazmaktan uzak bir yöntem izlemeye çalıştım. Çünkü muhatab olduğumuz nesil bu dilin cümle ve kelime yapısındaki derinliklerinin muhtevasını idrak etmek imkanından alabildiğine uzak kalmıştır. Üniversitelerdeki uzmanlık alanları ile ilgili eğitimlere rağmen bu nesil adeta köklü ve asıl kaynaklara; tarih, edebiyat, felsefe, tefsir, fıkıh ve benzeri oldukça verimli ve çok çeşitli köklü ilmî birikimimize uzak kalmış ve ona yabancılaşmışlardır.

Zor olan hususları kolaylaştırmak, yabancı görünen meseleleri tanıtmak, müslümana tefsirdeki İsrailiyâtın tesirinden uzak bir kültür vermek; bunu yaparken de modern hayata, şahsî kanaatlere, aklî esaslara ve doğru bilgi birikimlerine cevap vermeyi gözönünde tutmak gerekmektedir. Bu ise bizim tefsirlerimizde yer alan nakillerin iyi bir şekilde elekten geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Nitekim -İsrailî rivayetlerin etkisiyle- bu tefsirlerde yer alan kimi açıklamalar bazı Peygamberlerin masumiyeti hakkında -kasdî olmasa da- adeta bir gedik açılmasına sebep teşkil etmiş, fezaya gidildikten ve fen bilimlerinin ilerlemesinden sonra-kesinlik kazanmış bir takım teorilerle bazı Kur'anî hükümler çatışır hale gelmiştir. Halbuki Kur'an-ı Kerim hayır istikametinde, bilgisizlikle ve gerilikle savaşmak uğrunda akli kullanmak, düşünmek, sonuna kadar zihinsel faaliyetlerde bulunup bütün kabiliyetleri bu uğurda yönlendirmek üzere davetini odaklaştırmış bulunmaktadır.

Bundan dolayı da Kur'an ayetlerinin fakihlerin kabul ettiği dar anlamıyla meselelerin fikhî yön ve hükümlerini açıklamakla yetinmeyip Kur'an ayetlerinin gerek açık gerek üstü kapalı ifadelerini daha geniş anlamıyla; inanç, ahlak, günlük ferdi ve toplumsal hayat için bir program ve anayasaya kadar uyanan bir çizgide açıklamaya çalıştım. Bu konuda dile getirilecek hususların ileri toplumların sosyal bünyeleri ile ilgili veya şahısların özel hayatlarındaki sağlık, iş, bilgi edinme, bu dünya ve öte dünyaya ait elem ve ümitleri ile ilgili olması arasında fark gözetmedim. Böylelikle şanı yüce ve mübarek Rabbimi-zin şu buyruğunda dile getirilen doğru ve gerçek çağrısının isteğini yerine getirmeye çalıştım: "Ey iman edenler! Sizi size hayat verecek şeylere davet ettiği zaman Allah'ın ve Rasulünün çağrısına uyun. Bilin ki Allah kişiyle kalbi arasına girer ve siz gerçekten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız" (Enfal, 8/24).

İşte bu ayet-i kerimeye göre; Şanı yüce Rabbimiz ile onun gerçek peygamberi bu varlık alemindeki bütün insanları, bütün şekil ve anlamlarıyla şerefli, soylu ve özgür bir hayata çağırmaktadır.

İnsanı bilgisizliğin vehimlerinden ve hurafelerden kurtaran, onu Allah'tan başkasına kul olmaktan, hevâ ve arzulara boyun eğmekten, materyalizmin azgınlığından koruyan, kalpleri de akılları da diriltten bir akideye ve bir düşünceye çağıran ancak İslamdır.

Kur'an'm bu çağırısı adalete, hakka ve bütün insanlığı kuşatıcı rahmetedir. Hayatın, düşüncenin, tasavvur ve yaşayışın dosdoğru metodudur. İnsanın Allah ile, kainat ve hayat ile ilişkisine açıklık getirecek şekilde bütün varlık âlemini kuşatan bir bakış açısıdır.

Bu çağrı ilme, doğru bilgiye ve tecrübeye, idrak melekelerinin çalışmasına bağlı akıl ve fikre ve yerden göğe bütün kainat üzerinde düşünmeye dayalıdır. Yine bu çağrı güce, izzete, şeref ve haysiyete, Allah'ın dinine güven duyup onunla şeref duymaya, bağımsızlığa bir çağrıdır. Aynı zamanda bu çağrı, başkalarının sahip oldukları bilgi ve marifetlerden yararlanmaya da yöneliktir. Çünkü bilim her hangi bir toplumun tekelinde değildir. O bütün insanlığın mahsulüdür. Ayrıca insanlığın gerçek özgürlüğe kavuşturulması ve yüce insanî değerlerin gerçekleştirilmesi de ilâhî bir hedeftir. Bu hedef, kendi özel menfaatlerini korumak, başkalarına üstünlük kurup diğer insanlara egemen olmak üzere insanın insanlığını ele geçirmeye gayret eden tâğût ve zorbaların menfaatlerinden daha üstündür.

Bütün insanlara yönelik Kur'an-ı Kerim'in bu hayırlı davetine olan iman, hiç bir şekilde azgın materyalist kalkınmanın ortaya çıkardığı ve bu akidenin önüne koyduğu engellerden veya liyakati ile ilgili oluşturulmak istenen şüphelerden herhangi bir şekilde etkilenmez. Çünkü bu çağrı soyut, ruhanî bir çağrı olmadığı gibi hayalî bir felsefe veya sırf bir teori de değildir. Aksine bu davet, gerçekçi bir davet olup kainatın imarına, hem dünya hem de ahiretin binasına yöneliktir. Ruh ile maddenin birbirini desteklemesine, insanın bu kainattaki her türlü zenginlik kaynağından yararlanmasına da bir çağrıdır. Çünkü yüce Allah bu kainatı kullanmak, faydalanmak, keşfetmek, icad etmek, başkasına fayda sağlamak ve sürekli keşiflerde bulunmak üzere yalnızca insanoğlunun emrine vermiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan sonra göğe yönelip de onları yedi gök halinde düzenleyen O'dur. O herşeyi hakkıyla bilendir.' (Bakara, 2/29).

Tefsirde ve açıklamada önemli olan ve kendisinden beklenen, yüce Allah'ın şu buyruğunda müslümana emrettiği Kur'an-ı Kerim üzerinde düşünmede ona yardımcı olmaktır: "Ayetlerini düşünsünler ve özlü akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz çok mübarek bir kitaptır bu" (Sâd, 8/29).

Benim Kur'an-ı Kerim'in tefsirine dair böyle bir eser ortaya koymaktan hedefim, müslüman olsun olmasın insanların yüce Allah'ın Kitabı ile bağlantısını kurmaktır. Yüce Allah'ın Kitabı olan Kur'an-ı Kerim, O'nun beyânı ve halihazırda elde bulunan biricik vahyidir. Onun Allah'ın kelamı olduğu eşsiz ve benzersiz bir şekilde kesin olarak sabit olmuştur. Böyle bir kitabın tefsirinden hedefimiz bu olduğuna göre, bu tefsirin eski ve yeni güvenilir tefsir kitaplarına, Kur'an-ı Kerim ile ilgili tarihî malumatlara ve nüzul sebeplerine, çoğu ayetin anlaşılmasına yardımcı olan i'rab'a (dilbilgisine) yönelik açıklamalara -fakat bu hususta müfessirlerin görüşlerini delil göstermek yerine ancak ayet-i kerimenin üslubu açısından doğruya en yakın görüşü nakletmekle yetineceğiz-dayanması, hem rivayet hem de aklî bilgi ve izahları bulundurması gerekir.

Bütün bu yazdıklarım da muayyen herhangi bir akımın yahut belirli bir mezhebin veya eski bir yönelişin, geçmişteki bir inanış birikiminin etkisi altında kalmadım. Benim rehberim ve yol göstericim Kur'an-ı Kerim'in ilettiği hak olacaktır. Bunu da Arap dilinin tabiatına, şer1! ıstıhlara uygun olarak yapmaya çalışacağım. Bununla beraber ilim adamlarının ve müfessirlerin görüşlerini de güvenilir, dikkatli ve taassuptan uzak bir şekilde açıklayacağım.

Ayrıca bazı İslamî mezheplerin ve fırkaların görüşlerini desteklemek için Kur'an ayetlerini kullanmak, veya eski yahut yeni bir ilmî görüşü desteklemek için zorlamaya düşmekten de uzak kalmak lazımdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in beyanı bu görüş, mezhep ve fırkalardan daha üstündür. Daha seviyeli ve daha yüce bir makama sahiptir. Kur'an-ı Kerim astronomi, feza bilimi, tıp, matematik ve benzeri bilgi ve bilimlerin kitabı da değildir. Bu Kitap'ta herhangi bir teoriye bazı işaretler bulunsa bile o temelde ilahî bir hidayet, dinî bir teşriin kitabıdır. Hak akideye, en güzel hayat sistemine, yüce ahlakî esaslara, üstün insanî değerlere yöneltir. "Şüphesiz size bir nur ve açıklayıcı bir kitap gelmiştir. Bu kitap ile Allah rızasına uyanları esenlik yollarına iletir; onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkartır ve onları dosdoğru bir yola hidayet eder" (Maide, 5/15-16).

Bu eserdeki metod ve planım aşağıdaki şekildedir:

- 1-** Konuların ruhuna uygun açıklayıcı başlıklar altında Kur'an ayetlerini bölümlere ayırmak.
- 2-** Her bir surenin genel olarak muhtevasını açıklamak.
- 3-** Sözlük açıklamaları.
- 4-** Ayetlerin nüzul sebeplerini, bu hususta varid olmuş en sahih rivayetlere göre kaydedip zayıf olanlarını bir kenara bırakmak. Peygamberlerin kıssalarını, Bedir ve Uhud savaşları gibi İslam tarihinin büyük olaylarını güvenilir si-ret kitaplarından hareketle

aydınlatmak.

5- Ayetlerin tefsir ve açıklamalarını yapmak.

6- Ayetlerden çıkartılan hükümleri belirtmek

7- Belagat ve İrab (dilbilgisi) ile ilgili konuları -bunların üzerinde durmak istemeyenlerin anlamasını zorlaştırmadan- dileyen kişi için anlamın açıklanmasına yardımcı olması için açıklamak.

Mümkün olduğu kadar konuları da gözönünde bulunduracak şekilde tefsir yapmaya gayret edeceğim. Bundan kastımız cihad, hadler, miras, evlilik hükümleri, faiz, şarap gibi belli bir konu hakkında gelmiş çeşitli Kur'an ayetlerinin tefsirini bir arada vermektir. Mesela Âdem, Nûh, İbrahim (a.s.) ve diğer peygamberlerin kıssaları, Firavun'un Musa (a.s.) ile kıssası Kur'an-ı Kerim'in diğer semavî kitaplara göre durumu ve benzeri hususları ilk geçtiği yerde açıklamaya çalışacağım. Bundan sonra ise kıssanın başka bir üslup ve bir vesile dolayısıyla tekrar edilmesi halinde, konu ile ilgili kapsamlı incelemenin yapıldığı yere atıfta bulunacağım. Bir kıssanın açıklanması ile ilgili gelmiş herhangi bir rivayeti dinin hükümleri ile uyum halinde olmadıkça, ilim tarafından kabul edilip akıl açısından da tasvip görmedikçe hiç bir zaman zikretmeyeceğim.

Dikkat edilecek olursa Kur'an surelerinin faziletlerine dair rivayet edilen hadislerin büyük çoğunluğunun mevzu-uydurma ve yalan olduğu görülür. Bunlar zındıklar yahut değişik arzu ve amaçlara sahip kimseler veya pazar ve mes-cidlerde duran dilenciler ya da -iddia ettiklerine göre- ecir umarak hadis uyduranlar tarafından ortaya atılmıştır. [2]

Kendi kanaatime göre böyle bir çalışma planı -Allah'ın izniyle- büyük bir fayda sağlayacaktır. Bu özellikleri dolayısıyla elinizdeki eserin kolay, anlaşılır ve istifade edilebilir, güvenilir ve rahatlıkla yararlanılabilir bir eser olacağını umuyorum. Her bir araştırmacı ve belli bir bilgi düzeyine sahip herkes böylelik-}e ona haşvurahilecektir. İçinde yaşaâiği2ni2 âönemde znescid)erâe vb haşka yerlerde İslama davet çoğalmakta İslam hakkında pek çok şey söylenmektedir. Fakat bazen hak ve batıl birbirine karıştırılmakta ya da bilimsel dikkatten uzak kalınmaktadır. Tefsirde olsun, hadis, fetva ve serî hükümlerin açıklanmasında olsun durum böyledir. Bu noktada elinizdeki eser, güvenilir bir başvuru kaynağı, insanların saptırılmasından ve bilgisizce fetva vermekten engelleyecek özellikte, âlimin de, ilim öğrenenin de güvенеceği bir eser olacaktır. İşte bu vakit Peygamber (a.s)'ın : "Benden bir ayet dahi olsun tebliğ ediniz" [3] buyruğunda Kur'anm tebliğinden gözetdiği amaç, tam manasıyla gerçekleşmiş olacaktır. Çünkü Kur'an-ı Kerim, onun diğer mucizeleri arasında kalıcı olan mucizedir.

İster kelime olarak, ister kelimelerin terkipleri olarak, Allah'ın Kitab'ımm ayetlerinden

gözetilen amacı açıklamak için izlemeyi öngördüğüm bu yol ile müslümanı Kuran'a bağlamak amacımı gerçekleştirmiş olduğumu, her müslümanın görevi olan tebliğ vazifesini yapmış olacağımı ümit ediyorum. Bununla birlikte kaynak aldığım eski bir çok büyük eser ve tefsirler de vardır. Bu tefsirlerin kimisi itikat, Peygamberlikle ilgili meseleler, ahlakî öğütler, Allah'ın kâinattaki ayetlerini açıklamak gibi bir özelliğe sahiptir. Râzî'nin et-Tefsirü'l-Ke-bîr'i, Ebû Hayyân el-Endülüsi'nin el-Bahru'l -Muhî'ti, Âlûsî'nin, Ruhü'l-Me-âni'si, Zemahşerî'nin el-Keşşafı gibi.

Bu tefsirlerin bir kısmı da Kur'an kıssalarını ve tarihî olaylara dair haberlerin açıklanması üzerinde durur: Hâzin ve Bagavî tefsirleri gibi. Kimisi de meselelerin, fert konuların ve problemlerin -dar anlamıyla- fikhî hükümlerini açıklamaya önem verir; Kurtubî, İbni Kesîr, Cassâs ve İbnul-Arabî gibi. Kimisi lügavî açıklamalara önem verir; Zemahşerî ve Ebû Hayyân gibi. Kimisi değişik kıraatlere önem verir; Nesefî, Ebû Hayyân, İbni el-Enbârî, en-Neşr fi'l-Kırâati'l Aşr adlı eserinde İbni el-Cezerî gibi. Kimisi de kainattaki bilimsel teoriler ve bilimlere ağırlık verir; Tantavî Cevherî'nin el-Cevâhir fi't-Tefsiri'l-Kur'ani'l-Ke-rim adlı eseri gibi.

Bize öğrettikleriyle bizleri yararlandırmasını, bize yarar sağlayacak şeyleri öğretmesini, bilgimizi artırmasını, Yüce Allah'tan dilerim. Erkek kadın bütün müslümanların bu kitaptan faydalanmasını, hepimize doğruyu ve doğruluğu ilham etmesini, hayatın bütün alanlarında bir düstur, bir akide, bir düzen ve yaşayış olarak Allah'ın Kitabı'nın hükümlerini uygulayabilme başarısını ihsan etmesini, göklerde ve yerde bulunan her şeyin mutlak mâlik ve hakimi olan kendisinin dosdoğru yoluna bizleri iletmesini de dilerim. Şüphesiz ki bütün işler Allah'a döndürülür.

Hepimizin yol göstericisi, Buharî ve Müslim'in, müminlerin emiri Osman b. Affan (r.a.) dan rivayet ettikleri Resulullah (s.a.)'m: "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir" ^[4] buyruğu olsun.

Dr. Vehbe b. Mustafa ez-Zuhayli ^[5]

KUR'AN'A DAİR BİLİNMESİ GEREKLİ BAZI BİLGİLER

1- Kur'an'ın Tarifi, İndirilişi ve Toplanması:

Önceki semavi kitapların kaybolup ortadan kalkmasından veya insan kaynaklı ve özlerine ters bilgilerle karışmasından sonra ilâhî hikmetin varlık âleminde kendisinden başka ilâhî vahyin sabit bir eserinin kalmamasını uygun gördüğü Kur'an-ı Mecid; hidayetin nuru, teşriin anayasası, hayatın Rabbânî kurumlarının kanunu, helâl ve haramı bilmenin yolu, hikmetin, hak ve adaletin pınarı, insanın gidişini doğrultmak, yaşantısını düzenlemek için gerekli olan ahlâk ve edep kaynağı bir kitaptır. Yüce Allah: "Biz bu Kitap'ta hiç bir şeyi eksik bırakmadık" (En'am, 6/38) diye buyurmaktadır. Bir başka yerde de : "Biz sana bu Kitab'ı herşeyin apaçık bir beyanı, bir hidayet, bir rahmet ve müs-lümanlara da bir müjde olmak üzere kısım kısım indirdik" (Nahl, 16/89) diye buyurmaktadır.

Fıkıh usûlü âlimleri bu kitabın yani Kur'an'ın tanımını yapmışlardır. Onların bu kitabın tanımını yapmalarının sebebi onu bilmemeleri yahut insanların onu tanımamaları değildir. Onlar kendisiyle ibadet edilecek miktarı ve ne kadarı ile namazın caiz olduğunu ve olmadığını tespit etmek, helal haram gibi ilâhî şer*î hükümleri açıklamak, hüküm çıkartmakta delil olmaya neyin elverişli olduğunu, neyi inkar ederse kişinin kâfir ve neyi inkâr etmekle de kafir olmayacağını beyan etmek üzere bu tanımları yapmışlardır. İşte bu fıkıh usulü ilim adamlarının Kur'an-ı Kerim tarifi şudur:

Kur'an: Mu'ciz [\[6\]](#), Peygamber Muhammed (s.a.)'e Arapça olarak indirilen, mushaflarda yazılı, okunması ile ibadet olunan [\[7\]](#) tevatür yolu ile nakledilen [\[8\]](#), Fatiha Suresi ile başlayıp Nas süresiyle sona eren Allah'ın kelâmıdır.

Buna göre Kur'an tercümesine "Kur'an" adı verilemez, o bir tefsirden ibarettir. [\[9\]](#) Nitekim (tevatür yoluyla değil de âhâd olarak bize nakledilen) şâz kıraate de Kur'an adı verilmez. (Şâz kıraat: Tevatür yoluyla değil de âhâd yolla rivayet edilen kıraattir. Mesela İbni Mes'ûd'un îlâ [\[10\]](#) dönüşü ile ilgili ayeti (aylar hakkında): O süre içinde anlamına gelen (Fîhinne) kelimesini ekleyerek: "Şayet -o süre içinde- dönerlerse şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir" (Bakara, 2/226) şeklinde okuması; yine çocuğun nafakası ile ilgili ayeti kerimeyi: "Mirasçıya da -kendisiyle evlenmesi haram akrabalık sahibi olan mirasçıya anlamını verecek şekilde (Zir-rahmi'l muharremi) ilavesiyle- düşen de bunun gibidir" (Bakara, 2/233) şeklinde okuması; yine yemin keffaretini ödemek için maddî imkanı bulunmayanın hükmünü beyan eden: "Fakat kim (bunları) bulamaz ise -peşpeşe anlamını ifade edecek şekilde (mütetabiat) kelimesiyle- üç gün oruç tutsun" (Maide, 5/89) ayetini okuması gibi. [\[11\]](#)

Kur'an'ın İsimleri:

Kur'anın bazı isimleri vardır. Kur'an, Kitab, Mushaf, Nur, Furkân [\[12\]](#)

Ona Kur'an denilmesinin sebebi, Allah tarafından indirilip okunan kitap olmasından dolayıdır. Ebû Ubeyde der ki: Ona Kur'an denmesinin sebebi sureleri bir araya getirip toplamasından dolayıdır. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Çünkü onu toplamak ve onu okutmak bize düşer" (el-Kıyâme, 75/17). Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim kısım kısım, arka arkaya inmiştir, onun bu değişik kısımları bir araya getirilince buna "Kur'an" adı verildi.

Kur'an'a "Kitap" denilme sebebi toplamak anlamına gelen "el-ketb" den türeyen bir isim olmasından dolayıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim, türlü kıssaları, ayetleri, hükümleri ve haberleri özel bir şekilde bir araya getirmektedir.

Kuran'a "Mushaf" deniliş sebebi ise, içinde sahifelerin toplandığı kitap olduğundan dolayıdır. Sahife ise üzerinde yazı yazılan bir parça deri veya yaprak demektir. Ebu Bekr es-Siddîk'm Kur'an-ı Kerim'i topladıktan sonra ona verilecek isim hususunda insanlarla danıştığı ve sonunda "Mushaf" adını verdiği rivayet edilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in bir diğer adı da "Nur"dur. Çünkü Kur'an gerçekleri açığa çıkarır, helal, haram, gaybî haberler gibi aklın idrak edemediği üstü kapalı şeyleri kesin bir ifade ile açıklayıp ortaya koyar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar! Size rabbimizden bir burhan gelmiştir; size apaçık bir nur da indirmişizdir" (Nisa, 4/174).

Ona "Furkân" da denilmiştir. Çünkü Kur'an hak ile batılı, iman ile küfrü, hayır ile şerri birbirinden ayırt etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Furkânı âlemlerin korkutucusu olsun diye kuluna indiren Allah'ın şanı ne yücedir!" (Furkân, 25/1). [\[13\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in İndirilişi:

Kur'an-ı Kerim, Tevrat'ın Hz. Musa'ya, İncil'in Hz. İsa'ya nazil olduğu gibi -hükümleri mükelleflere ağır gelmesin diye- bir defada nazil olmamıştır. Kur'an-ı Kerim şerefli Peygamberimizin kalbine vahiy yoluyla Cebrail (a.s.) vasıtası ile şartların, olayların, durumların gereklerine uygun olarak veya olay ve münasebetlere cevap teşkil etmek üzere ya da soru ve açıklama isteklerine uygun cevaplar vermek üzere kısım kısım nazil

olmuştur.

Mesela: "Müşrik kadınları iman edinceye kadar nikahlamayın" (Bakara, 2/221) buyruğu birinci türdendir. Bu ayet-i kerime, Mersed el Ganavî hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber onu Mekke'ye orada bulunan mustaz'af Müslümanları bineği üzerinde taşımak üzere göndermişti. Zengin ve güzel Anak adında müşrik bir kadın onunla evlenmek istemişti. Mersed ise Peygamber (s.a.)'ın bunu uygun görmesi şartıyla kabul etmişti. Hz. Peygambere durumu sorunca ayetin işaret ettiğimiz bölümü ve: "Müşrik erkeklere de iman edinceye kadar (mümin bir kadını) nikahlamayın" (Bakara, 2/221) buyruğu nazil oldu,

"Sana yetimler hakkında soruyorlar" (Bakara, 2/220); "Sana kadınların ay halinden soruyorlar" (Bakara, 2/222); "Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar..." (Nisa, 4/127) ve "Sana ganimetler hakkında soruyorlar..." (Enfal, 8/1) ikinci türdendir.

Kur'an-ı Kerim, Ramazan ayında Kadir gecesinde inmeye başlamıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O Ramazan ayı ki Kur'an onda indirilmiştir, insanları hidayete erdirmek, doğru yolu açıklamak ve hak ile batılı ayırd eden hükümlerin nice açık delilleridir..." (Bakara, 2/185). Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki biz onu mübarek bir gecede indirdik. Muhakkak ki biz uyarıcılarız" (Bakara, 44/3). Bir başka yerde de Yüce Allah: "Şüphesiz biz onu Kadir gecesinde indirdik..." (Kadr, 97/1) diye buyurmaktadır. Kimi zaman Mekke'de, kimi zaman Medine'de, kimi zaman ikisi arasında yolda, kimi zaman da başka yerlerde olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in nüzûlu 23 yıl süreyle devam etmiştir.

Kur'an-ı Kerim ya Fatiha, Müddessir, En'am sureleri gibi bütün bir sûre halinde yahut Nûr sûresinde yer alan "ifk kıssası" ile Müminûn suresinin baş tarafı gibi onar ayet halinde yahut beşer ayet -bu şekli pek çoktur- veya "Müminlerden... oturanlarla Allah yolunda mal ve canlarıyla cihad edenler bir olmaz" (Nisa, 4/95) buyruğundan sonra sadece "...özür sahibi olmaksızın...." (Nisa, 4/95) gibi bir ayetin bir kısmı şeklinde nazil olmuştur. Yine: "Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir, onun için bu yıllarından sonra artık onlar Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar" (Tevbe, 9/28) buyruğundan sonra: "Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse sizi pek yakında lütfü keriminden zenginleştirir. Şüphesiz Allah gerçekten çok iyi bilendir, Hakimdir" (Tevbe, 9/28) buyruğu nazil olmuştur.

Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'i kısım kısım indirme yönteminin hikmetleri pek çoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz onu Kur'an olarak (ayet ayet) ayırdık insanlara karşı dura dura (ağır ağır) okuyasın diye biz onu kısım kısım indirdik" (İsrâ, 17/106).

Bu hikmetlerden birisi de Peygamber (s.a.)'in kalbine sebat ve onu iyice ezberleyip bellemesi için metanet vermektir. Çünkü Hz. Peygamber okuyup yazma bilmeyen, ümmî

bir kimse idi. Yüce Allah işte şöyle buyurmaktadır: "İnkâr edenler dediler ki: Ona bu Kur'an niçin birden indirilmedi, biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye böyle yaptık ve onu ağır ağır okuduk" (Furkân, 25/32).

Bu hikmetlerden bir tanesi de teşrî'de, toplumun eğitilmesinde, yeni İslam cemaatini bir öncekinden daha iyi bir aşamaya götürmek, kullan ilâhî rahmete gark etmektir. Çünkü bu ilk toplum, her şeyi mutlak olarak mubah gören, her hangi bir ahlakî kayıt tanımayan cahiliyet döneminin insanları idi. Kur'an-ı Kerim onların üzerlerine bir defada indirilmiş olsaydı ilahî yükümlülükler üzerlerine ağır gelir, emir ve yasakları uygulamakta zorlanırlardı.

Buhari'nin rivayetine göre Âişe (r.anhâ) şöyle demiştir: "Kur'an-ı Kerimden ilk nazil olan Mufassal bölümünden bir suredir. O sûrede Cennet ve Cehennemden söz edilmektedir. Nihayet insanlar İslama yönelince helâl ve haram hükümleri nazil oldu. Eğer ilk olarak şarap içmeyiniz; hükmü nazil olmuş olsaydı ebediyen biz şarabı bırakmayız, derlerdi ve eğer zina etmeyiniz hükmü nazil olmuş olsaydı biz zinayı bırakmayız, derlerdi"[\[14\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in kısım kısım indirilmesinin hikmetlerinden bir tanesi de; Müslüman cemaatin çalışma ve faaliyetlerini ilahi vahye uygulamaktır. Çünkü Peygamber (s.a.)'in vahiy almaya devam etmesi hem onun sabretmesini hem de başkasını sabra davet etmesini kolaylaştırmıştır. Bu hususta ona yardımcı olup çeşitli sıkıntılara, müşriklerden çekip gördüğü türlü eziyet ve zorluklara katlanmasını sağlamıştır. Aynı şekilde bu, İslama girenlerin akidelerinin güçlenmesine yardımcı olmuştur. İnen vahiyler beraberinde bir problemin çözümünü getiriyordu. Bu ise Peygamber (s.a.)'in davetindeki doğruluğunu daha bir pekiştiriyordu. Peygamber (s.a.) sorulan bir soruya cevap vermekten geri durduktan sonra o konu ile ilgili vahiy gelince, müminlerin imanları daha da pekişir, sahip oldukları inançlarına, izledikleri yolun doğruluğuna dair güvenleri artar. Yüce Allah'ın kendilerine vaatmiş olduğu nihai amaç ve vaatlere güvenleri artar. Yüce Allah onlara dünyada düşmanlara yahut müşriklere karşı zaferi ya da Cennette kendilerine vaadedilenleri elde etmeyi ve ilahi rızaya nail olmayı, kâfirlerin ise cehennem ateşinde azap görmelerini vaadediyordu.[\[15\]](#)

Ayetlerin Mekki ve Medeni Oluşları:

Vahiy ile gelen Kur'an-ı Kerim'in iki ayrı rengi ve üslubu vardır. Bu, Kur'an-ı Kerim'in

Mekkî ve Medenî olmak üzere iki ayrı tür olması sonucunu vermiştir. Buna bağlı olarak Kur'an-ı Kerim sûreleri de Mekkî ve Medenî olarak iki kısma ayrılmıştır.

Mekkî sûreler, Peygamber (s.a.)'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesinden önceki onüç yıl boyunca nazil olan buyruklardır. Bunlar ister Mekke'de, ister Taifte isterse de bir başka yerde inmiş olsun, Mekkî surelerdir. Kâf, Hûd, Yûsuf sûreleri gibi. Medenî sûreler ise, hicretten sonraki on yıl boyunca inen sûrelerdir. İster Medine'de, ister yolculuklarda veya savaşlarda, isterse de fetih yılı Mekke'de inmiş olsun farketmez; Bakara, Âl-i İmran sureleri gibi.

Mekke dönemindeki teşriin yoğunlaştığı hususlar akide, ahlâk, şirk ve putperestliğin tenkit edilmesi, tevhid akidesinin açıkça vurgulanması, öldürmek, zina, diri diri kız çocukları gömmek gibi bilgisizliğin etkilerinin tasfiye edilmesi, adalet, verilen ahde bağlılık, ihsan, iyilik, takva üzere yardımlaşmak, kötülük ve düşmanlık üzere yardımlaşmamak; hayırlı işleri yapmak, kötülüklerden uzak durmak akıl ve düşünceyi kullanmak, kör taklidin vehimlerini çürütüp atmak, insanı özgürlüğüne kavuşturmak, Peygamberlerin kavimleriyle olan kıssalarından gereken ibretleri çıkarmak, İslamın edep ve ahlakı ile bezenmek gibi hususlardır. Bu ise Mekke döneminde inen ayet-i kerimelerin kısa, dehşet veren ifadelerle, ikaz ve tehditlerle dolu, insanın kalbinde korku ve dehşet uyandıran, Allah'ın azamet ve celalini hissettiren bir üslupta olmasını gerektirmiştir.

Medine'deki teşrîlerin ağırlık noktasını ise çeşitli kurumların tespit edilmesi, ibadetlere dair etraflı hükümler, sosyal ilişkiler, suçlara verilecek cezalar, Medine'de İslam toplumunun temellendirilip kurulması esnasında yeni hayatın gerekleri, politika ve yönetim işlerinin düzene sokulması, hükümlerin verilmesi için şûra ve adalet ilkelerinin yerleştirilmesi, müslümanların işkenceye maruz kalmaları, düşmanlık görmeleri, yurdlarıdan edilmeleri, sürülmeleri, hicrete mecbur edilmeleri gibi haklı gerekçeleri bulunduğundan dolayı cihada dair yasamalar ile barış ve savaş esnasında Medine'nin içinde veya dışında müslümanlarla müslüman olmayanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, diğer taraftan barış ilkelerinin sağlamlştırılıp güvenliğin yerleştirilmesi için antlaşmalara dair düzenlemelerin getirilmesi gibi hususlar teşkil eder. Bu ise Medine'de inen ayet-i kerimelerin üslubunun sakin bir atmosfer içerisinde ve nisbeten uzun olmasını gerektirmiştir. Bu ayetler aynı zamanda geçici olmayan daimî bir takım boyut ve gayelere sahipti. Huzur ve sükûnun etkenleri devletin en sağlam esaslar ve en güçlü temeller üzerinde yükselmesi gereği, böyle olmasını gerektiriyordu. [\[16\]](#)

Nüzul Sebeplerini Bilmenin Faydası:

Olay ve münasebetlere göre ayetlerin nüzul (iniş) sebeplerini bilmenin Kur'an-ı Kerim'in tefsir edilmesinde ve sağlıklı bir şekilde anlaşılmasında pek çok faydası ve büyük bir önemi vardır. Çünkü nüzul sebepleri hükmün amaçlarını açıklayan, teşrî sebeplerini beyan eden, bunun sır ve hedeflerini tanıtan Kur'an-ı Kerim'in kapsamlı ve incelikli bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olan bir takım kaidelerdir. Hatta üzerinde durulması ve dikkate alınması gereken özel sebep değil de genel lafız olsa dahi, durum böyledir. Günümüzde de yargı tarafından verilen hükümlerin, kanun ve düzenlemelerin gerekçelerinin önemini görüyoruz. Diğer taraftan pratik gerekçelerle birlikte olmadığı ve günlük hayat ile ilişkili bulunmadığı müddetçe her bir düzenin çoğunlukla insanları ikna etmekten uzak teorik bir takım hususlar seviyesinde kalmaya devam etmesi de bunu pekiştirmektedir.

Bütün bunlar Kur'an'ın getirdiği şeriatın hayatın ve olayların ötesinde ya da uygulanması kabil olmayan ideal (hayali) değerler olmadığını göstermektedir. Aksine Kur'an'm öngördüğü şeriat her zaman diliminde çağdaştır her vakianın şeriatıdır, her türlü toplumsal hastalığın ve fertlerin sapma ve sapkınlıklarının kesin tedavisidir. [\[17\]](#)

Kur'an'ın İlk Ve Son İnen Buyrukları:

Kur'an-ı Kerim'in ilk nazil olan buyrukları Alak Suresinin şu ayetleridir: "Yaratan rabbinin adı ile oku. O insanı sülük gibi yapışan bir kan pıhtısından yarattı. Oku Rabbin en kerim olandır ki, O, kalemle yazmayı öğretendir; insana bilmediğini O öğretmiştir." (Alak, 96/1-5)

Bu buyruklar, Peygamber Efendimize doğumunun kırkbirinci yılında, Ramazanın yirmiyedinci günü pazartesi Hira dağı mağarasında vahyin başladığı sırada Cibril-i Emin aracılığı ile inmiştir.

Konuyla ilgili görüşlerin en tercihe değer olanına göre ise Kur'an-ı Kerim'in en son nazil olan buyrukları şu ayeti kerimedir: "Öyle bir günden korkun ki o günde Allah'a döndürüleceksiniz; sonra herkese kazandığı eksiksiz olarak verilecek ve onlara zulüm olunmayacaktır." (Bakara, 2/281). Bu buyruk ise Hz. Peygambere veda haccından sonra ve vefatından dokuz gün önce nazil olmuştur. Bunu pek çok kimse İbni Abbas (r.a)'tan rivayet etmektedir.

es-Süddî'den rivayet edilen: Kur'an-ı Kerim'in son nazil olan buyruğunun: "Bugün sizin

için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslamı beğenip seçtim..." (Maide, 5/3) olduğu şeklindeki rivayet bu şekliyle kabul edilmemektedir. Çünkü ilim adamlarının ittifakıyla bu ayet-i kerime Veda Haccında arefe gününde ve Nasr suresinden ve kaydettiğimiz Bakara suresinden önce nazil olmuştur. [\[18\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in Toplanması:

Bugün elimizde olan ve tevkifi yani ilahî bir tespitle belirlenen ayet ve surelerin sıralanışı, nüzul sırasına göre değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerim ya tam bir sure ya tam bir kaç ayet veya bir ayetin bir kısmı şeklinde olaylara ve münasebetlere uygun olarak nazil olmuş ve daha sonra üç defa bir araya getirilip toplanmıştır. [\[19\]](#)

a) Peygamber Dönemindeki İlk Toplama:

Peygamber (s.a.) döneminde ilk toplama Kur'an'ın adeta taş nakşedilmiş-cesine sapasağlam bir şekilde Peygamberin kalbinde sabit olan hıfz ve ezberi ile olmuştur. Bu ise Yüce Allah'ın şu vaadinin gerçekleşmesi demektir:

"Onu çabuk bellemek için onunla dilini kıpırdatma. Çünkü onu kalbinde toplamak ve onu okutmak bize düşer, O halde biz onu okuduğumuz vakit sen de onun okumasına uy! Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir" (Kıyame, 75/5).

Peygamber (s.a.), Kur'an-ı Kerim'i defalarca Cebrail (a.s) huzurunda okumuştur. Her Ramazan'da bir defa okuduğu gibi vefatından önceki Ramazan ayında da onun önünde iki defa okumuş; daha sonra da Cebrail'e okuduğu bu şekillere (arzlara) uygun olarak insanlara karşı da okumuş; ashabı kiram da ondan öğrendikleri şekliyle Kur'an-ı Kerim'i yazmışlardır. Vahiy katipleri en az yirmibeş kişi kadar idi. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar onların altmışa kadar ulaştığını göstermektedir. Bunların en ünlü olanları dört Raşid Halife, Ubey b. Kab, Zeyd b. Sabit, Muaviye Ebî Süfyan kardeşi Yezid, Muğire b. Şube, Zubeyir b. Avvam, Halid b. Velid'dir. Diğer taraftan bir çok sahabi Kur'an-ı Kerim'e olan sevgileriyle ezber ve hafıza güçlerine dayanarak Kur'an-ı Kerim'i ezberlemişlerdi. O

kadar ki mürtedlerle yapılan savaşlarda yetmiş kadar Kur'an hafızı (kurra) şehit edilmişti Ebu Ubeyd el-Kıraat adlı eserinde hafızların bazılarını saymaktadır; muhacir hafızlar arasında dört raşid halife, Talha b. Ubey-dullah, Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Mes'ud, Huzeyfe b. Yeman, Ebu Hu-zeyfenin mevlası Salim b. Makil, Ebu Hureyre, Abdullah b. el-Saib, dört Abdullah (İbni Ömer, İbni Abbas, İbni Amr, İbni Zubeyr) Hz. Aişe, Hz. Hafsa, Ümmü Seleme'yi de sayar.

Ensardan ise, Ubâde b. Samit, Ebu Halime Muaz, Mucemmi b. Cariye, Fa-dale b. Ubeyd ve Mesleme b. Muhalled'i zikreder. Osman, Ali, Ubeyy b. Kab, Ebu'd-Derda, Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ud ve Ebu Musa el-Eş'arî hafızların en meşhurları idiler. [\[20\]](#)

b) Kur'an-ı Kerim'in Hz. Ebu Bekir Döneminde İkinci Defa Toplanması:

Kur'an-ı Kerim, Resulullah (s.a.) döneminde yeni bir vahiy inme ihtimali dolayısıyla tek bir mushaf halinde bir araya getirilmemişti. Onun döneminde Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetleri deri parçaları, kemikler, taşlar ve kabuklan soyulmuş hurma dalları üzerinde yazılı idi. Daha sonra Ebu Bekr (r.a)'m döneminde Yemâme Savaşında birçok Kur'an hafızı şehid düştü. Nitekim Buharî (cüz 6) da Fedâilü'l-Kur'an adını taşıyan bölümde şunu ifade etmektedir: "Ömer b. Hattab, Kur'anın bir araya toplanması konusunu ortaya attı. Ebu Bekr onun bu görüşünü uygun buldu ve Zeyd b. Sabit'i bu görevi yerine getirmekle görevlendirdi. Hz. Ebu Bekir, Zeyd'e şöyle dedi: Sen akıllı bir gençsin, herhangi bir kusur ile itham edilmiş değilsin. Resulullah'a (s.a.) gelen vahyi yazıyordun. Şimdi Kur'an-ı Kerim adına kimde ne varsa onu iyice tespit et ve bir araya getir. Zeyd emrolunduğu işi yaptı ve dedi ki: "Ben de Kur'an-ı Kerim kimde varsa tespit ettim ve onu kabuklan alınmış hurma dallarından, ince beyaz taşlardan, onu ezberlemiş olanların hafızasından derleyip topladım. Tevbe sûresinin son bölümünü -yazılı olarak- Huzeyme el-Ensari'nin yanında buldum bu şekilde ondan başka bir kimsenin yanında bulmadım. Bu kısım "Andolsun ki içinizden size öyle bir Peygamber gelmiştir ki..." (Tevbe, 9/128) buyruğundan itibaren surenin sonuna kadar olan bölümü idi. Sahifeler, Yüce Allah'a ruhunu teslim edinceye kadar Ebu Bekir'in yanında mahfuz kaldı; daha sonra hayatı boyunca Hz. Ömer'in yanında kaldı, sonra Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'nın yanında kaldı." [\[21\]](#)

Bundan açıkça şunu öğreniyoruz: Kur'an-ı Kerim'in toplanma işi bir anda iki hususa dayanılarak gerçekleştirilmiştir: Bunlar kemik ve benzeri şeyler üzerine yazımı ve Ashâb-ı Kiramın Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeleri idi. Hz. Ebû Bekir dönemindeki toplama işi özel

şekildeki sahifelerin bir araya getirilmesinden ibaret idi. Daha önce ise pek çok sahifede dağınık halde bulunuyor idi. Hz. Zeyd kendisinin Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş olmasıyla yetinmedi; aynı şekilde kendisinden başka ashâb-ı kiramın ezberlemelerine de dayandı. Bu ise kendisi vasıtasıyla tevatürün gerçekleştiği yani adeten yalan söylemek üzere anlaşmayacaklarından emin olunan büyük bir kitlenin birbirlerinden nakletmesiyle sağlanan bir bilgi kaynağı idi. [\[22\]](#)

c) Mushafların Tek Bir Yazı Esas Alınarak Çoğaltılması Şeklinde Hz. Osman Dönemindeki Üçüncü Toplama:

Osman b. Affan (r.a) döneminde tek bir şekil ve tek bir yöntem üzere mushafların çoğaltılarak yazılmasıyla yetinilmiştir. Hz. Osman bu yazılan nüshaları İslam ülkesinin çeşitli bölgelerine dağıtmıştır. Bunlardan üç tanesini Küfe, Şam ve Basraya göndermiş, iki tanesini Mekke ve Bahreyn'e veya Mısır ve Ce-zire'ye göndermiş, kendisi de bir tanesini Medine'de yanında alıkoymuştu. Sadece Irak ve Şam'da bulunan ve bu hatta uymayan diğer nüshalarının yakılmasını da emretmişti. Şam'a gönderdiği Mushaf, Dimeşk camiinde (Emevî mescidinde) rüknün yanında, Allah'ın zikriyle mamur sundurmanın doğu tarafında korunmaya devam edip durdu. Hatta İbni Kesir tefsirinin son bölümlerinde Fedâilü'l-Kur'ari'da açıkladığına göre onu görmüştür. Nihayet 1310 Hicri yılında Emevî mescidinin geçirdiği büyük yangına kadar bu mushaf varlığını korudu; yanmasından az önce o yangına şahit olan Şam'ın büyük ilim adamları o mushafı görmüştü.

Hz. Osman dönemindeki bu toplamaya sebep Buharî'nin yine aynı yerde, Fedâilü'l-Kur'an bölümünde bize rivayet ettiğine göre şudur: Enes b. Mâlik (r.a) dedi ki: Huzeyfe b. el Yeman, Hz. Osman'ın huzuruna geldi, Huzeyfe Ermenistan'ın ve Azerbeycan'ın fethedilmesi için Iraklılarla birlikte Şam bölgesinden gelen askerler arasında gazaya katılmış idi. Huzeyfe bu askerlerin Kur'an okumalarındaki ihtilaflarından dehşete kapılmıştı. Hz. Osman'a şöyle dedi:

"Müminlerin emiri! Allah'ın Kitabı etrafında Yahudi ve Hristiyanların ihtilafa düştükleri gibi ihtilafa düşmeden önce bu ümmete bir çözüm sun! Bunun üzerine Hz. Osman, Hz. Hafsa'ya: Bize o sahifeleri gönder, onları istinsah edeceğiz, sonra da onu sana oldukları gibi iade edeceğiz", diye haber gönderdi. Hz. Hafsa bu sahifeleri Hz. Osman'a gönderdi. O da Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Zübeyr, Said b. As, Abdurrahman b. Haris b. Hişam'a emir verdi; onlar da bu sahifeleri mus-haflar halinde istinsah ettiler. Hz. Osman Kureyş'e mensup üç kişiye şöyle dedi:

- Sizlerle Zeyd arasında Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir kelimesi hakkında anlaşmazlık başgösterirse onu Kureyş lehçesiyle yazınız; çünkü o Kureyşlilerin lehçesiyle nazil olmuştur.

Müstensihler bu işi yerine getirdiler ve nihayet bütün sahifeleri mushaflar halinde istinsah edince Hz. Osman, o sahifeleri Hz. Hafsa'ya geri verdi ve her bir bölgeye istinsah edilen bir tane mushaf gönderdi. Daha sonra bunun dışında Kur'an'ın yazılı bulunduğu her bir sahife veya mushafın yakılmasını emretti. [\[23\]](#)

Böylelikle Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği bu mushaf yani "Mushafı Osma-nî" şu anda dünyada bulunan mushafların basım ve yayımına esas teşkil etti. İnsanlar önceleri Hz. Osman dönemine kadar farklı kıraatlerle okur iken Hz. Osman insanları tek bir mushaf, tek bir okuyuş etrafında topladı; bu mushafı "imam" kıldı; bundan dolayı bu mushaf ona nispet edildi ve Hz. Osmana "Ca-miu'l-Kur'an (Kur'an'ı toplayıcı)" adı verildi.

Özetle Hz. Ebû Bekir döneminde Kur'an-ı Kerim'in toplanması güvenilir tek bir nüsha ortaya koyma şeklinde idi. Hz. Osman'ın döneminde ise Hz. Hafsa yanında bulunan sahifelerden tek bir yazı şekli ile altı mushaf halinde istinsahı gerçekleştirildi. Bu yazı şekli Kur'an-ı Kerim'in kendisiyle nazil olduğu "yedi harfe uygundu.

Mushafın resminin (yazısının) iki şekilde okunuşu ortaya çıktı: Birisi gerçekten yazıya uygun olan okuyuş diğeri ise ihtimalli veya takdirî olarak yazıya uygun olan okuyuştu.

Sûrelerin ayetlerinin sıralanışının tevkifi yani Peygamberimizden bu şekilde nakledildiği kesin olduğu hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı yoktur. Yine tercih edilen görüşe göre sûrelerin de sıralanışı aynı şekilde tevkifidir. Ayetlerin sıralanışının böyle olduğuna delil Osman b. Âs (r.a)'ın şu sözleridir: "Resulullah (s.a.)'m yanında oturduğum sırada önce kafasını kaldırıp yukarı doğru sonra da önüne baktı ve arkasından şöyle dedi: Cebrail bana geldi ve bana şu ayet-i kerimeyi bu sûrenin şu yerine koymamı emretti: "Şüphesiz Allah adalet ile iyilik ile ve yakınlarla birşeyler vermekle... emreder" (Nahl, 16/90).

Sûrelerin sıralanışının tevkifi olduğunun deliline gelince: Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen İbni Mesud gibi birtakım sahabilerin Cebrail ile Peygamberin (s.a.) karşılıklı olarak Kur'an'ı okumalarında hazır bulunmaları ve bu okuma da sûre ve ayetlerde bilinen sıralanışın takib edildiğine tanıklık etmeleridir.

Kur'an'dan olan bir ayetin yahut bir kelime ve bir kıraatin kabul edilebilir olmasının üç şartı vardır: İhtimali dahi olsa Osmanî resme uygun düşmesi, herhangi bir yolla olsa dahi Arap nahvine (cümle yapısı kurallarına) uygun düşmesi, Peygamberden (s.a.) bir topluluğun, onlardan bir başka topluluğun nakli aracılığıyla mütevatiren nakledilmesi. Bu

[24]

ise "senedin sıhhati" diye bilinen husustur.

2. Kur'an-ı Kerim'in Yazılış Yöntemi ve Resm-i Osmani:

Resm: Bir kelimenin başlangıçta ve üzerinde vakıf yapmak itibariyle alfabe harfleri kullanılarak yazılış yönteminin adıdır.

Mushaf ise; Hz. Osman Efendimizin yazılmasını emrettiği ve üzerinde Ashabı Kiram'ın icma etmiş olduğu "imam" unvanını almış Mushaf-ı Osmani'dir. [25]

Resm-i Osmanî ise; Hz. Osman döneminde istinsah edilen altı mushafın yazılış yöntem ve şeklinin adıdır. Venedik'de M. 1530 ondan sonra Rusya'da Senpetersburg'da M. 1787 de, sonra da Asitane (İstanbul) da M. 1877 de yapılan İslâmî baskılarda uygulanan ve kullanılan şekildir.

Kur'an-ı Kerim'in yazılış yöntemi veya imlası ile ilgili ilim adamlarının iki ayrı görüşü vardır. [26]

1- Aralarında İmam Ahmed ve İmam Malik'in de bulunduğu ilim adamlarının çoğunluğunun görüşü: Kur'an-ı Kerim'in "İmam Mushaf'tan varid olduğu şekilde "Osmanî resme" uygun yazılması icabeder Mushaf yazarken herhangi bir şekilde Hz. Osman hattına muhalefet haramdır. Çünkü bu resim aynı kelimedeki çeşitli kıraatleri göstermektedir.

2- Bazı ilim adamlarının (bunlar Ebû Bekr, el-Bâkillânî, İzzeddin b. Abdüsselam ve İbni Haldun'dur) görüşüne göre ise, mushaflarm insanlarca bilinen herhangi imla şekli ve yoluyla yazılması caizdir, çünkü mushafın resmine dair herhangi bir nass varid olmuş değildir. Yazıda bulunan fazlalıklar yahut hazifler Yüce Allah'ın Rasûlüne vahyetmiş olduğu bir vahyi ile (tevkif yoluyla) olmamıştır; durum böyle olmuş olsaydı bizim ona inanmamız ve olduğu gibi korunmasına çalışmamız gerekirdi. Mushaf yeni imla şekliyle yazılırsa sağlıklı bir şekilde okunması da ezberlenmesi de mümkündür.

Ezher'deki fetva grubu ile çağdaş başka bir takım ilim adamlarının görüşüne göre [27] mushafın yazılışı ile ilgili olarak gelen rivayetlerin aşılması gerekir. Bu ise Kur'an-ı Kerim'in lafız ve yazı olarak olduğu gibi kalması için bir ihtiyattır; ayrıca önceki İslâmî

dönemlerdeki mushafın yazılış şeklini korumayı da gerçekleştirir. Diğer taraftan herhangi bir müctehidden ilk yazılış şeklinden farklı, mushafın her hangi bir harf ve kelimesinin değiştirildiği nakledilmiş değildir. Ayrıca kabul edilen ve reddedilen kıraatlerin bilinmesi için de bu resmin korunması gerekir. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim'i değiştirme ve tahrife veya onunla istenildiği gibi oynanmaya ya da yazılış bakımından ayetlerini oyuncak edilmeye maruz bırakan istihsan kapısı bu konuda açık tutulamaz. Bununla birlikte birçok ilim adamının görüşüne göre ders ve öğretim alanında yahut bir ayet-i kerimeyi delil gösterirken ya da çağdaş birtakım eserlerde veya Eğitim ve Öğretim Bakanlığının çıkardığı kitaplarda ya da televizyon ekranında gösterimi yapıldığı sırada yeni imla yollarıyla Kur'an-ı Kerim'in yazılmasının bir sakıncası yoktur. [\[28\]](#)

3. Yedi Harf ve Yedi Kıraat:

Ömer b. Hattab (r.a)'dan Resulullah (s.a.) in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Şüphesiz bu Kur'an-ı Kerim yedi harf üzere nazil olmuştur. Siz ondan kolayınıza geleni okuyunuz" [\[29\]](#) "Yedi harfin anlamı yedi vecih demektir. Bu ise Arapların yedi şive ve lehçesi anlamındadır. Bunların her birisiyle okumak caizdir. Yoksa bu, onun her bir kelimesi yedi vecihte okunur ve bunların dışına çıkılamaz, anlamına gelmez. Buna göre bu yedi vecih ya Kureyş lehçesiyle olacaktır ki, çoğunlukla uygun görülen budur veya bir başka kabilenin lehçesinden birisiyle olacaktır. Çünkü en fasih olanlar bunlardır. Üslubu tatlı, yaygın ve ünlü olan bu lehçeler Kureyş, Huzeyl, Temim, Ezd, Rabia, Hevazin ve Sa'd b. Bekr lehçeleri idi. Bu "yedi harfe dair en meşhur ve en tercihe değer görüş budur.

Bir diğer görüşe göre yedi ile anlatılmak istenen Kur'an'ın kıraat vecihle-ridir. Buna göre bir Kufan kelimesinin okunuşu ne kadar çok olursa olsun ifadesi ne kadar çeşitli olursa olsun bunlar arasındaki farklılık aşağıdaki yedi ve-cihin dışına çıkmaz. Söz konusu bu yedi vecih şöyle sıralanır. [\[30\]](#)

1- Kelimenin irabında yahut harflerinin harekesinde yazılış şeklini de anlamını da değiştirmeyecek yahut da yazılış şeklini değiştirmemekle birlikte anlamını değiştirecek şekildeki farklı okuyuş. Mesela: "Adem telakki etti" ibaresindeki Adem kelimesini "Ädeme" şeklinde okuyunca anlamı değişir ve: "Ademi karşıladı" anlamına gelir.

2- Harflerde değişiklik yapmak. Bu ya "Ye'lemun, te'lemun" "bilirler ve bilirsiniz" şeklinde anlamı değiştirir ya da ile şeklinde anlamı değiştirmeksizin sadece şekli

değiştirmek suretiyle olur.

3- Teklik, tesniye, çokluk, müzekker veya müennes olmak bakımından isimlerin vezinlerinde değişiklik yapmak: "onların emanetleri" ile "onların emaneti" gibi.

4- Çoğunlukla birinin öteki ile eş anlamlı olacak şekilde bir kelime yerine başka bir kelime kullanmak suretiyle ortaya çıkan farklılık: "atılmış pamuk gibi..." yahut "atılmış yün gibi" şeklinde okumak ba-zan da bir harfin yerine başka bir harf koymakla olur: "onları birleştirip yerli yerine koyuyoruz" (Bakara, 2/259) ifadesini şekilde okumak gibi.

5- Takdim ve tehir ile farklılık. Mesela: "öldürürler ve öldürülürler ifadesi "öldürülürler ve öldürürler" şeklinde de okunmuştur.

6- Fazla ve eksik okuyarak ortaya çıkan farklılık. Mesela: "ve erkeği ve dişiyi yaratan (hakkı için)" (Leyi, 92/3) buyruğu: "erkeği ve dişiyi..." şeklinde de okunmuştur.

7- Fethalı (üstünlü), imâleli, ince, kalın, hemzeyi açıktan söyleyerek, teshîl yaparak, muzaraat harflerini esreli okuyarak, bazı harfleri kalbederek, erkeklere delalet eden zamirin sonundaki mimi tok okuyarak, bazı hareketlerde işmam yaparak, değişik lehçelere göre okumak, mesela: "Sana Musa'nın haberi geldi mi" (Naziât, 79/15); "Evet, biz onun parmak uçlarını dahi düzenlemeye kadiriz" (Kıyamet, 75/4) buyruklarında yer alan kelimeleri imaleli okunmuştur. Yüce Allah'ın: "kelimelerindeki "râ" harfleri ince okunmuştur. Diğer taraftan kelimelerindeki "lâm" harfleri kalın okunmuştur. Yine Yüce Allah'ın: "buyruğunda hemze okunmayıp onun harekesi ikinci kelimenin başından alınıp birinci kelimenin sonuna kaydırılmıştır. Bu ise "hemzenin teshil edilmesi" diye bilinir.

Diğer taraftan Yüce Alahm: buyruklarının tümünde fiillerin baş taraflarında yer alan muzaraat harfleri esreli okunmuştur. Yüce Allah'ın: buyruğunu Huzeylliler: şeklinde her iki "hâ" harfini "ayn" harfine dönüştürerek okumuşlardır. Yüce Allah'ın buyruğunda erkekler için kullanılan zamirin sonundaki mimi tok (ötreli uzatmalı) olarak okumuşlardır. Diğer taraftan buyruğu "ğayn" harfinin esreli okunuğu ile birlikte tok ve ötreli okunmuştur.

Özetle; "yedi harf" Arap kabileleri arasında Mudarlılarm lehçesinin kapsamına giren yedi şivedir. Yoksa "yedi harf" meşhur mütevâtir yedi yahut on kıraat değildir. Tabiin döneminde çokça yaygınlık kazanan bu kıraatler daha sonra büyük Kur'an okuyucusu İmam İbni Mücahid'in kıraatlere dair bir kitabının ortaya çıkmasını müteakib hicri dördüncü asırda da yaygınlık kazanmıştır. Onun bu kıraatlere dair açıklamaları yedi harf ile alakalı asıl ilkedden başka esaslara dayalıdır ve bu yedi okuyuş aslında yedi harften sadece birisinin dalı ve budağı durumundadır. Nitekim Kurtubî de bunu böylece açıklamıştır.

Diğer taraftan yedi harfe dair açıklamalar artık tarihe karışmış bir olaydır. Çünkü bu

yedi harf zaruret dolayısıyla özel bir dönem için insanların telaffuzlarında bir genişlik idi. Kur'an-ı Kerim'i kendi şive ve lehçeleri dışında bir şive ve lehçe ile okuyup öğrenmekte zorlanıyorlardı. Zira onlar çok azları dışında okuma yazma bilmez, ümmî kişilerdi. Zamanla bu zaruretin hükmü ortadan kalktı ve dolayısıyla "yedi harfin hükmü de ortadan kalkmış oldu. Buna bağlı olarak artık Kur'an-ı Kerim tek bir harf halinde okunur oldu. Kur'an-ı Kerim Hz. Osman döneminden bu yana sadece tek bir harf üzere (tek şekil üzere) yazılmaya başlandı. Bu yazılış şeklinde ise sadece harflerin yazılışı ile ilgili ba-zan farklılık olabilir. Sözkonusu bu "harf ise Kur'an-ı Kerim'in kendisiyle nazil olduğu "Kureyş harfi (lehçesi)" dir. Nitekim Tahavî, İbni Abdilber, İbni Hacer ve başkaları da bunu böylece açıklamışlardır [\[31\]](#)

4- Kur'an Allah'ın Kelamı Olduğu ve Çeşitli İcaz Şekilleri İle Onu İsbat Etmenin Yolları:

Dinlediğimiz, Mushaflarda yazılı gördüğümüz Kur'an-ı Azim; Kadîm, Azîz, Alîm Allah'ın kelâmıdır. Onda Cebrail'in olsun Peygamberimiz Muham-med (s.a.)'in olsun onlardan başka bir kimsenin olsun yaratıklardan hiçbir kimsenin en ufak bir lafzı yoktur. İnsanlar sesleriyle bu Kur'an-ı Azîmi okurlar [\[32\]](#) Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak bu alemlerin Rabbinin indirdiğidir. Onunla emin olan ruh, apaçık bir Arapça lisan ile senin kalbin üzere nazil oldu ki sen uyarıcılardan olasın" (Şuarâ, 26/192-195). Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "De ki: Onu Ruhul-Kudüs iman edenlere tam bir sebat vermek, müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak için, Rabbin-den hak olarak indirmiştir" (Nahl, 16/102).

Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı olduğunun delili, insanların ve cinlerin onun en kısa sûresinin bir benzerini bile ortaya koymaktan aciz olmalarıdır. Kur'an-ı Kerim'in i'câzı ile anlatılmak istenen de budur. Yani insanlar belağati, teşrî'i ve gayba dair verdiği bilgiler açısından, onun benzerini getirmekten acizdirler. Yüce Allah güzel sözün ileri gelen ustaları, fesahat ve belagat meydanlarının önde giden süvarileri olarak bilinen Arapları muhatab alarak, söz dizisi, manaları, eşsiz harikulade göz kamaştırıcı açıklamaları açısından Kur'an'a -onun bir sûresi gibi dahi olsun- benzer bir metin getirmek üzere onlara meydan okumuştur: "Eğer kulumuza indirdiğimizden şüphe içindeyseniz haydi siz de onun türünden bir sure getirin! Allah'tan başka şahitlerinizi de çağırın; eğer doğru söyleyen kimseler iseniz. Fakat bunu yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- artık tutuşturucusu insanlarla taşlar olan o ateşten sakının ki, o ateş kâfirler için hazırlanmıştır" (Bakara, 2/23-24).

İslam davetine karşı çıkan Kur'an-ı Kerim'e iman etmiyen, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini itiraf etmeyen Araplardan değişik vesilelerle Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmelerini isteyen, bu konuda onlara meydan okuyan Kur'an ayetleri bir kaç defa tekrarlanmaktadır. İşte bunlardan birisinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: 'Andolsun ki bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için insanlar ve cinler bir araya toplansalar birbirine yardımcı olsalar dahi, yine de bir benzerini getiremezler" (İsra, 17/87).

Eğer bütünüyle onun benzerini meydana getirmekten acze düşmüş iseler, haydi on surenin olsun benzerini meydana getirsinler. İşte bu şekilde onlara meydan okuyan ilahî buyruk: "Yoksa; 'Onu kendisi uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'O halde haydi siz de onun gibi uydurma on sure getiriniz, Allah'tan başka kime gücünüz yetiyorsa onları da çağırınız; eğer doğru söyleyen kimseler iseniz. Eğer bunun üzerine onlar size cevap veremezlerse bilin ki şüphesiz ki o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve gerçekten O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Artık Müslüman oluyor musunuz?" (Hûd, 11/13-14).

Kur'an-ı Kerim'in benzerini yahut onun on suresi gibisini meydana getirmek hususunda acze düşüldükten sonra, yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'in tek bir suresinin olsun benzerinin getirilmesini isteyerek meydan okumayı daha bir pekiştirmiştir. "Yoksa onlar: 'Onu kendiliğinden Uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Öyleyse eğer, siz de onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka gücünüzün yettiği kim varsa çağırın; doğru söyleyenlerden iseniz..." (Yûnus, 10/38).

Taberi der ki [\[33\]](#) : Şanı yüce Rabbimiz, Efendimiz Peygamberimiz Muhammed'e (s.a.) ve onun ümmetine, indirmiş olduğu Kitab'ı ile öyle manaları bir araya getirmiş ki, kendisinden önce göndermiş olduğu herhangi bir Peygambere indirdiği hiç bir kitapta onun ümmetinden önce hiçbir ümmet için bu manaları bir araya getirmiş değildir. Diğer bir deyişle Yüce Allah'ın önceki peygamberlere indirmiş oldukları kitaplar, Peygamberimiz Muhammed'e (s.a.) indirdiği Kitab'ın ihtiva ettiği manaların ancak bir kısmını bulundurmaktadır. Meselâ, bir takım öğütler ve açıklamalar ihtiva eden Tevrat, şanı yüce Allah'a hamdü senalar olan Zebur, bir takım öğüt ve hatırlatmalar olan İncil böyledir. Bu kitaplardan herhangi birisinde, kitabın kendisine indirildiği zatın tasdik edilmesi gerektiğine tanıklık edecek bir mucize olma özelliği yoktur.

Buna karşılık Peygamberimiz Muhammed'e (s.a.) indirilen Kitap, bütün bu kitapların manalarını bulundurmakla birlikte diğer kitaplarda bulunmayan birçok manaları da ihtiva etmektedir. Bizim Kitab'ımızın diğer kitaplara göre üstünlük sağladığı bu tür manaların en önemlilerinden bir kısmı şunlardır: Onun hayret verici nazmı (söz düzeni), benzersiz şekildeki tasvir kudreti, hatiplerin onun en kısa sûresinin dahi benzerini düzenlemekten acze düştüğü ve belagat ustalarının onun bir bölümüne benzer nitelikte ifadeler söyleyemeyişi, harikulade telifi, şairleri şaşırtan anlatışı... Bütün bunlardan dolayı Kur'an-ı Kerim'in bir, tek ve kakhâr olan Allah tarafından gönderildiğini kabul ve teslim etmekten başka çare bulunamamıştır. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim, teşvik ve korkutma, emir ve

yasak, kıssa, tartışma üslubu ve örneklendirme gibi hususları da ihtiva etmektedir. Ayrıca semadan arza indirilmiş hiçbir kitapta bir arada getirilmemiş daha birçok husus... Bütün bunlar Peygamberimize indirilen Kitap'ta bir araya gelmiştir.

İ'câz'ın Görünür Şekilleri veya İ'câz Yönleri: Bunlar pek çoktur. Bunların kimisi açıklamalarının göz alıcılığı, üslûbunun belağati, lafızlarının yahut söz düzeninin akıcılığı bakımından yalnızca Arapları ilgilendirir; bu ister kullanılan kelimenin seçiminde olsun, ister cümle terkibi ve söz dizilişinde olsun far-ketmez. İ'cazın kimi yönleri de daha genel olup hem Arab'ı hem de Arap olmayan herkesi kuşatır. Gelecekteki gaybî. hususlara dair haberler vermek, Hz. Adem'den, Hz. Muhammed (s.a.) 'in peygamber olarak gönderildiği zamana ka-darki uzak geçmişten haber vermek, genel ve özel hayatın her yönünü kapsayan son derece sağlam teşrî'ler (yasamalar) bunlar arasındadır. Burada Kur'an-ı Kerim'in i'câzının görünür şekillerini kısaca kaydetmekle yetiniyoruz. Kurtubî'nin açıkladığı üzere bunlar on tanedir. [\[34\]](#)

1- Arapçada olsun başka dillerde olsun alışılmış her türlü söz düzeninden farklı harikulade söz düzeni. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in söz düzeninin şiirle hiç bir ilgisi yoktur.

2- Arapların kullandığı bütün anlatım üslûblarından ayrı ve farklı bir üslûp.

3- Asla herhangi bir mahlûkun söylemesi düşünelemeyecek şekilde akıcı bir ifade. Bunu meselâ Kaf sûresinde; Yüce Allah'ın: "Halbuki arz bütününü kıyamet gününde onun kabzasıdır.." (Zümer, 39/67) buyruğundan itibaren sürenin sonuna kadar olan bölümleri ile: "Sakın o zalimlerin işlediklerinden Allah'ı gafil sanma" (İbrahim, 14/42) den itibaren sürenin sonuna kadar olan bölümlerinde rahatlıkla görebiliriz.

4- Arapçayı hiçbir Arap için mümkün olmayacak bir şekilde kullanmak. Öyle ki ittifakla her bir kelimenin ve her bir harfin yerli yerinde kullanıldığı kabul edilmektedirler.

5- Dünyanın yaratılışından, Kur'an-ı Kerim'in ümmî Peygamberin kalbine nazil olduğu zamana kadar geçen döneme dair haber vermek. Kur'an-ı Kerim, Peygamberlerin ümmetleriyle olan kıssalarını, geçmiş nesillerin haberlerini bildirdiği gibi; Kitap Ehli'nin soru sorup(da kendisiyle meydan okudukları As-hâb-ı Kehf kıssası, Hz. Musa ile Hz. Hızır'ın kıssası ve Zülkarneyn'in durumu gibi hususları da sözkonusu etmiştir. Peygamber (s.a.) bu gibi şeyleri bilmeyen ümmî bir ümmetin ümmî bir ferdi olarak Yahudilerin geçmiş kitaplardan öğrendikleri şekilde bu hususları cevaplandırmış ve böylelikle onun doğru söylediği anlaşılmuştur.

6- Yüce Allah'ın vermiş olduğu bütün sözlerinin maddi olarak, his ve idrâk edilecek bir şekilde gerçekleşmesi. Bu da iki kısma ayrılır: İlki Resulullah'a (s.a.) yardımcı olup ona zafer vereceğine, kendisini yurdundan çıkartanları yurtlarından çıkartacağına dair

vaadinde olduğu gibi mutlak haber verme, diğeri belli bir şarta bağlanan vaatler. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Kim Allah'a tevekkül ederse O ona yeter" (Talak, 65/3); "Kim Allah'a iman ederse onun kalbine hidayet verir" (Tağabun, 64/11); "Kim Allah'tan sakınır ve korkarsa Allah onun için bir çıkış yolu takdir eder" (Talak, 62/2); "Sizden sabreden yirmi kişi olursa ikiyüz kişiyi yenik düşürür" (Enfal, 8/65).

7- Ancak vahiy ile bilinebilen, insanoğlunun bilmesinin mümkün olmadığı gelecekte vuku bulacak gaybe ait hususlardan haber vermek. Yüce Allah'ın Peygamberine, dinini bütün dinlere üstün kılacağına dair vermiş olduğu ve şu ayet-i kerimede dile getirdiği vaad bunlardandır: "O, Rasulünü hidayeti ile, hak din ile ve o dini bütün dinlere üstün kılmak üzere gönderdi, müşrikler hoşlanmasalar dahi" (Tevbe, 9/39). Yüce Allah vermiş olduğu bu sözü yerine getirmiştir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu tür sözlerdendir: "O kâfirlere de ki: Yakında siz yenik düşecek ve cehenneme haşr olacaksınız; o ne kötü bir yataktır!" (Âl-i İmran, 3/12); "Andolsun Allah Rasûlüne gösterdiği rüyanın hak olduğunu doğrulamıştır; inşaallah Mescid-i Haram'a korkusuzca, güvenlik içinde başlarınızı tıraş ettirmiş ve kısaltmışlar olarak gireceksiniz" (Feth, 48/27); "Elif, Lam Mim. Rumlarda en yakın bir yerde yenik düştü; onlar bu yenilgilerinden sonra üç ila dokuz yıl arasında galip olacaklardır" (Rûm, 30/1-3).

Bütün bu buyruklarda Âlemlerin Rabbi ve Âlemlerin Rabbinin bilgi sahibi kıldıkları dışında, hiçbir kimsenin bilemeyeceği bilgiler dile getirilmektedir. İster yaratmak ve varetmek ister geçmiş ümmetlere dair haberleri açıklamak isterse de bütün ümmetler için dosdoğru şeriat ve yasamaları yapmak, isterse de bilimsel ve tarihî pekçok meseleyi açıklamakla ilgili olsun; bunların herhangi birisi çürütülebilmiş ve gerçekleşmesi önlenememiş değildir. Meselâ Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz rüzgarları aşılâycılar olarak gönderdik" (Hicr, 15/22); "Kafirler görmedi mi ki göklerle yer bitişik ve yapışık idi biz onları ayırdık" (Enbiyâ, 21/30); "Her şeyden de çift çift yarattık" (Zariyat, 51/49); "Yeri de döşeyip yaydık; üzerine sabit dağlar bıraktık:" (Hicr, 15/19); şu ayeti kerimede de yeryüzünün küresel olduğu tespit edilmektedir: "Geceyi gündüze doluyor (yükevviru) gündüzü de geceye doluyor" (Zümer, 39/5). Dolamak (tekvîr) , yuvarlak bir cisim üzerine bir şey sarmak demektir.

Bu ayet-i kerimede de güneşin doğuş yerlerinin farklı farklı olduğu gösterilmektedir: "Güneş de kendi karargahına kadar akıp gider.. hepsi de birer yörüngede yüzerler" (Yâsîn, 36/38-40).

8- Ferdî ve toplumsal hayatın temeli olan helal, haram ve benzeri hükümlerin Kur'an-ı Kerim'de yer alması. Kur'an-ı Kerim ilahi ilimleri, dinî inancın esaslarını, ibadetlerin hükümlerini, fazilet ve ahlakın prensiplerini, her zaman ve mekâna uygun siyasî, medenî ve toplumsal yasamanın esaslarını kapsamaktadır.

9- Çokluğu ve niteliği bakımından bir insan eseri olması beklenilemeyecek çok yüce

ve parlak hikmetler.

10- Arada herhangi bir aykırılık ve tutarsızlık olmaksızın Kur'an-ı Ke-rim'in zahir ve batın bütün muhtevası arasındaki tenasüb (uyum ve tutarlılık). Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer o Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, elbette içinde birbirini tutmayan birçok şeyler bulurlardı." (Nisa, 4/82).

Kur'an-ı Kerim'deki i'câz yönlerine dair bu açıklamalardan, bunların Kur'an-ı Kerim'in hem üslubunu hem de anlamını kapsadıkları açıkça anlaşılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in üslubunun özellikleri ise dört tanedir:

1- Şiir, nesir veya hitabet olsun, bütün Arap edebiyatında -kendisine has bir özellikte harikulade söz dizilişiyle- görülmemiş bir anlatım düzeni.

2- Lafzın güzelliği, kelimelerin terkinin inceliği, anlatımın parlaklığı açısından sonu gelmez bir üstünlük ve yücelik.

3- Harflerin dizilişi, kullanılışı, sıralanışı, kelimeler halinde terkip edilmesi ve verdikleri anlamlarla da ilgili üstün bir ses ahengi. Bu ona farklı kültürlerden olmalarına rağmen her kesimden insana hitab edebilme ve herkes tarafından kolaylıkla öğrenilip ezberlenebilme özelliğini vermektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz Kur'an'ı zikir (düşünmek öğüt almak, hatırlamak) için kolaylaştırdık; o halde var mı öğüt alan bir kimse?" (Kamer, 54/17).

4- Lafız ile anlam arasında uyum, lafzın akıcılığı ve anlamı eksiksiz bir şekilde ifade etmesi, kullanılan tabirin maksada uygun düşmesi, herhangi bir fazlalık olmaksızın vecîz ve uzun olmayan ifadelerin kullanılması; adeta elle dokunulur bir şekilde ve etkileyicilik ile birlikte son derece edebî ve sanatsal bir ifade ile anlamların köklü bir şekilde yerleştirilmesi ve bütün bunların, eşsiz, oldukça çekici bir şekilde tekrarlarla gerçekleştirilebilmesi.

Anlamının özellikleri ise dört tanedir:

1- Akla, mantığa, ilme ve insan ruhuna uygun düşmesi.

2- İkna etme özelliği, insanı cezbedişi ve vermek istediği net hükmü açıkça ortaya koyusu.

3- Tam bir doğruluk ve gerçeklikle tarihî olaylarla ve tanık olunan vakalarla uyum göstermesi; bütün insan sözlerinin aksine -uzunluğuna rağmen- anlamları arasında

çatışma, çelişki ve tutarsızlıktan uzak kalmış olması.

4- Kur'an'ın ihtiva ettiği anlamların bilimsel keşiflere ve sağlam değişmez ilmi teorilere uygunluğu.

Bütün bu özellikleri Kur'an-ı Kerim'in niteliğini belirten şu üç ayet-i kerime bir arada zikretmektedir. Söz konusu ayet-i kerimeler şöyledir: "Elif, Lâm, Ra. Bu, ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da hakîm (hükmü sapasağlam hikmeti sonsuz) ve herşeyden haberdar olan (Allah tarafından) genişçe açıklanmış bir Kitaptır" (Hûd, 11/1); "Şüphesiz ki onlara zikir (Kur'an) geldiğinde onu inkar edenler (bize gizli kalmazlar); halbuki o, hiç şüphesiz aziz bir kitaptır, ne önünden ne arkasından batıl hiçbir suretle ilişemez. Hakîm ve Hamîd (olan Allah) tarafından indirilmiştir." (Fussilet, 41/41-42); "Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağın tepesine indirseydik, şüphesiz ki onu Allah'ın korkusundan başını eğmiş, dağılıp parça parça olmuş görürdün. İşte biz bu örnekleri insanlara (üzerlerinde) düşünsünler diye veriyoruz." (Haşr, 59/21).

Kur'an-ı Kerim, her çağda mucizelerini dile getirmeye devam edip duracaktır. -O er-Rafî'nin de dediği gibi; [\[35\]](#) her çağın kitabıdır. Her çağda, o çağ için geçerli icaz için bir delili vardır. O diğer kitaplardan farklı olarak tarihi boyunca mu'cizdir, insanlık üzerindeki etkisiyle mu'ciz olduğu gibi, ihtiva ettiği gerçekleri ile de mucizdir. Bunlar hiçbir hususta insanlığın fitratına aykırı düşmeyen genel i'câz şekilleridir. O bakımdan insanlık kaldığı sürece bu özellikleri de devam edecektir. [\[36\]](#)

5- Kur'an-ı Kerim'in Arapça Oluşu ve Diğer Dillere Tercüme Edilmesi:

Kur'an bütünüyle Arapçadır. [\[37\]](#) Arap diliyle nazil olmuştur. Kur'an-ı Kerim'in bütün kelimeleri ya asıl itibariyle Arapçadır veya Arap dilinin vezinlerine, kalıp ve ölçülerine uygun şekilde Arapçalaştırılmıştır. Bazıları Kur'an-ı Kerim'de katıksız Arapça olmayan kelimeler bulunduğunu iddia etmişlerdir. Bunlara göre Kur'an-ı Kerim'de Arapça olmayan (a'cemî) bir takım kelimeler vardır; Sündüs ve İstibrak gibi. Bazı Araplar da kasvere=aslan, kübbâr=ol-dukça büyük, yaşlı ve ucab=acayıp, hayret verici kelimelerini uygun görmemişlerdir. Fakat bir seferinde oldukça yaşlı bir zat Resulullah (s.a.) in huzuruna girmiş, Resulullah ona: Kalk, demiş, arkasından ona: Otur demiş ve bu sözlerini defalarca tekrar etmiş. Bunun üzerine yaşlı adam şöyle demiş: Ey kas-vere (arслан) in oğlu! Benimle alay mı ediyorsun; halbuki ben oldukça yaşlı (kübbâr) bir kimseyim ve

şüphesiz ki bu çok hayret verici şaşırtıcı (ucab) bir şeydir. Ona: Bu kelimeler Arapçada var mı? diye sormuşlar; o da: Evet, cevabını vermiş.

İmam Şafî (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) fasih sözleri ve güçlü delilleriyle böyle bir iddiayı reddedip çürütenlerin ilkidir. O buna karşı yaptığı açıklamalarında Allah'ın Kitab'ında Arapça olmayan bir kelime bulunmadığını beyan etmiş, bu iddiada bulunanların delillerini çürütmüştür. Söz konusu bu iddiayı yapanların en önemli iki delili şunlardır:

1- Kur'an-ı Kerim'de bazı Arapların kısmen bilemediği özel bir takım tabirler vardır.

2- Kur'an-ı Kerim'de Arap olmayanların da kullandığı kelimeler vardır. İmam Şafî birinci iddiaya şu cevabı verir: Bazı Arapların Kur'an-ı Kerim'i kısmen bilmemeleri Kur'an-ı Kerim'in kısmen Arapça olmadığına delili olamaz. Aksine bu gibi kimselerin dillerini kısmen de olsa bilmediklerini gösterir. Hiçbir kimse Arap dilinin bütün kelimelerini bildiği iddiasında bulunamaz. Çünkü Arapça bilinen dillerin en kapsamlı olanıdır, kelime hazinesi en zengin olan dildir. Bir peygamber dışında hiçbir insan Arap dilinin tam hakkını veremez.

İkinci delile de şu şekilde cevap vermiştir: Arap olmayan bazı kimseler Arapça olmayan birtakım lafızları öğrenmiş ve bunlar onların dillerine girmiş olabilir. Arap olmayanların dillerinin veya bazı dillerin Arap dilinden az sayıda bir takım kelimelere uygun düşmesi muhtemeldir. Diğer taraftan Arapça lafızların bir kısmı Arapça olmayan bir kökten de gelmiş olabilir. Ancak Arapça olmayan bir kökten gelen son derece az sayıdaki bu kelimeler, eski dönemlerde Arap-çaya girmiş ve Araplar bu kelimeyi Arapçalaştırmış, dillerinin yapısına uydurmuş ve bu kelimeyi Arap dilindeki mahreçleri (çıkış yerleri) ve nitelikleri açısından artık kendi dillerinden bir kelime haline sokmuşlardır. Asıl itibariyle söyleyiş bakımından diğer dillerdekinin bir taklidi olsa dahi, irticali (belli kurala göre türetilmemiş) lafızlar ve onlar için öngörülmüş vezinler buna örnektir. [\[38\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in bütünüyle Arapça olduğunu açık bir şekilde ifade eden ve onun Peygamberin kavmi olan Arapların diliyle nazil olduğunu belirten deliller pek çoktur. Bunların bir kısmını sıralayalım: "Elif, Lam, Râ. Bunlar apaçık bir kitabın ayetleridir. Andolsun biz onu anlayıp düşünesiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik" (Yusuf, 12/1-2); "Şüphesiz ki bu, alemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Onu uyarıcılardan olası diye apaçık Arapça bir dil ile emin olan ruh senin kalbine indirmiştir" (Şuarâ, 26/192-195); "İşte biz onu öylece Arapça bir hüküm olarak indirdik" (Ra'd, 13/37); "Sana da şehirlerin anasını (Mekke'yi) ve onun etrafında bulunanları uyarasın diye böylece Arapça bir Kur'an vahyettik" (Şura, 42/7); "Hâmîm, (Herşeyi) apaçık gösteren kitap hakkı için; şüphesiz biz onu aklınızı kullanasınız diye Arapça bir Kur'an kıldık" (Zuh-ruf, 43/1-3); "Onu hiçbir eğriliği olmayan Arapça bir Kur'an olarak (indirdik); olur ki sakınırlar." (Zümer, 39/28).

İmam Şafî Kur'an-ı Kerim'in Arapça olduğundan hareketle oldukça önemli bir hükmü

sözkonusu ederek şöyle der: Buna göre her müslümanın gücü yettiği kadar Arap dilinden birşeyler öğrenmesi görevidir. Ta ki bununla Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve rasulü olduğuna şahadet getirsin; bu öğrendiği sayesinde Allah'ın Kitab'ını okuyabilsin, kendisi için farz kılınmış bulunan tekbiri ve emrolunduğu teşbih, teşehhüd ve buna benzer zikirleri söyleyerek yerine getirsin.

Kur'an-ı Kerim'in Arapça oluşu durumunun ve Araplara olan lütfunun sonucunda oldukça önemli iki husus sözkonusu olmaktadır:

1- Kur'an'ı esaslarına göre öğrenip telaffuz etmek, dili düzgün konuşmayı sağlar. Konuşmaya fasahat ve açıklık kazandırır, konuşmayı tashih eder. Arap dilini gereği gibi anlamaya yardımcı olur. Çeşitli mahallî avam lehçelerinden etkilenmesi durumunda kendi aslî şeklinde korunmasını sağlayacak Kur'ana benzer başka hiçbir esas yoktur.

2- Geçmiş ondört asır boyunca Arap dilini korumakta en büyük pay Kur'an-ı Kerim'indir. Karşı karşıya kalman zayıflık dönemleri, gerilik, Avrupalı emperyalistlerin Arap toprakları üzerindeki egemenlik dönemleri için de bu geçerlidir. Hatta Arapların birleştirilmesinde temel etken Kur'an-ı Ke-rim'dir. Gâsıp, istilâcı ve menfur sömürgecilere karşı müslüman milletlerin uyanışını sağlayan en güçlü etkenlerden birisi de Kur'an-ı Kerim'dir. Bu sayede Arap ve İslam topraklarında İslâmî uyanış tekrar baş göstermiş, müslü-manları iman ve gerçekten samimi, güçlü kalbî duygularla birbirlerine bağlamıştır. Özellikle istilacılara karşı girişilen savaş ve mihnet dönemlerinde bu böyle olmuştur. [\[39\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi:

Seran Kur'an-ı Kerim'in nazmının (söz dizisinin) tercüme edilmesi doğru olamaz ve haramdır. Çünkü böyle bir şeye imkan yoktur. Bunun nedeni ise Kur'an-ı Kerim'in kendisi ile nazil olduğu Arap dilinin tabiatı itibariyle diğer dillerden farklı oluşudur. Arapçada mecaz, istiare, kinaye, teşbih ve başka bir dilin kalıplarına aynı şekilde yansımaya imkan bulunmayan birçok edebî ve teknik şekil vardır. Eğer bunu yapmaya kalkışacak olursak mana bozulur, terkiplerin arasındaki tutarlılık kalkar, Kur'an-ı Kerim'in mana ve hükümlerinin anlaşılmasında oldukça acayip şeyler ortaya çıkar. Kur'anm kutsiyeti gider, azameti ve göz alıcılığı ortadan kalkar, i'cazına sebep olan belagat ve fesahati paramparça olur.

Fakat Kur'an-ı Kerim'in anlamlarının veya tefsirinin -Kuran'ın kendisi olarak

görülmemesi şartıyla- tercüme edilmesi, seran caizdir. Buna göre artık Kur'an'm tercümesi Kur'an sayılmaz. Tercüme istendiği kadar incelikli olsun, seri hükümler çıkartmakta bu tercümeyi dayanak kabul etmek sahih değildir. Çünkü ayet-i kerimelerden neyin kastedildiğini anlamakta hataya düşme ihtimali vardır. Bu ayetleri başka dillere tercüme etmekte de aynı şekilde hataya düşme ihtimali vardır. Bu iki ihtimal var olmakla birlikte, bu hususta tercümeyi dayanak almak doğru olamaz. [40]

Kur'an tercümesiyle namaz sahih değildir [41]; bu tercümeyi okumakla da ibadet yapılmaz. Çünkü Kur'an-ı Kerim, hem söz dizisinin, hem de anlamın adıdır. Söz dizisi (nazm) Kur'an-ı Kerim'in mushaflardaki ibaresidir; anlam ise bu ibarelerin delâlet ettiği şeydir. Kur'an-ı Kerim ile sabit sert hükümleri öğrenmek ise, ancak Kur'an'm nazmını (söz dizisini) ve manasını bilmekle mümkün olur. [42]

6. Surelerin Başlarında Yer Alan Mukatta' Harfler:

Şanı yüce Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'de yer alan Mekkî ve Medenî birtakım surelere bazı alfabe harfleriyle veya Mukatta harflerle başlamıştır. Bu harflerin kimisi bir tek harften oluşan basit bir başlangıçtır. Bu Sad, Kâf ve Kalem'den ibaret üç sûrede böyledir. Birinci sure "Sâd" harfiyle, ikincisi "Kâf" harfiyle, üçüncüsü ise "Nûn" harfiyle başlamıştır.

Bu şekilde başlayan surelerin on tane tanesi ise iki mukatta harf ile başlamaktadır. Bunlardan yedi tanesi birbirine benzemektedir ve bunların hepsine "Hâ, Mîm" harfleriyle başladıklarından dolayı "el-Havâmim" adı verilir. Bu sureler Ğâfir (Mümin), Fussilet, Şûra, Zuhruf, Duhân, Câsiye, Ahkâf sureleridir. Bunları ona tamamlayan ve iki harfle başlayan diğer sûreler ise Tâhâ, Tâsîn (ile başlayan Nemi sûresi) ve Yâsîn sûreleridir.

Bu şekilde başlayan surelerin on üç tanesi de üç harf ile başlamaktadır. Bunlardan altı tanesi; "Elif Lâm Mîm" harfleriyle başlamaktadır. Söz konusu bu sureler, Bakara, Al-i İmran, Rum, Ankebut, Lokman ve Secde sureleridir. Beş tanesi "Elif Lâm Râ" lafziyle başlamaktadır. Bunlar Yûnus, Hûd, Yusuf, İbrahim ve Hicr sureleridir. İki tanesi ise "Tâ, Sîn, Mîm" harfleriyle başlamaktadır. Bunlar da Şuarâ ve Kasas sureleridir.

Bu şekilde harflerle başlayan iki sure de dört harfle başlamaktadır. Bunlar ise "Elif, Lâm Mîm, Sâd" harfleriyle başlayan A'râf sûresiyle "Elif, Lâm, Mîm, Râ" harfleriyle başlayan Ra'd sûresidir.

Tek bir sure de beş harf ile başlamaktadır. Bu ise "Kef, Ha, Yâ, Ayn, Sâd" harfleriyle başlayan Meryem süresidir. Buna göre mukatta harflerle başlayan surelerin sayıları 29 olmaktadır. Bu şekiller onüç ayrı şekildir. Bunlarda kullanılan harfler ondörttür. Bu ise alfabe harflerinin yansını teşkil etmektedir. [\[43\]](#)

3- Dr. Subhi es-Salih, *Mebâhisün fi Ulumi'l-Kur'ân*, s. 234 vd.

Tefsir alimleri surelerin bu şekilde başlamalarından maksadın ne olduğunu farklı şekillerde açıklamışlardır. (4> Kimisi bunlar Allah'ın Kur'an-ı Kerim'deki sırrıdır ve Allah'ın her kitapta bir sırrı vardır. Bunlara dair bilgiyi Allah kendisine saklamıştır. Bu buyruklar müteşâbih gurubundandır. Biz müte-şabihin, Allah tarafından geldiğine iman ederiz. Herhangi bir tevil ve yoruma sapmayız. Ancak bunun Peygamber (s.a.)'dan geldiği gibi bilinmesi gerekir.

Bir diğer grup da şöyle demektedir: Bu harflerin sözkonusu edilmesinin uygun bir açıklaması olmalıdır. İlk anda akla gelen bunun Araplara karşı bir delillendirme ve Kur'an-ı Kerim'i onların kulaklarına, kafalarına iyice yerleştirmek için olduğudur. İnkâr edenlerin - güçleri yetiyorsa- Kur'an-ı Kerim'in benzerini ortaya koymaları yolundaki meydan okumadan sonra bu ayetler gelmiştir. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim'in Arap dilinin yapısını teşkil eden bu harflerden de meydana geldiğini bilmek gerekir.

Bu ayetlerle Kur'an-ı Kerim Araplara şöyle diyor gibidir: Sizler nasıl olur da Kur'anın bir benzerim veya onun bir suresinin benzerini meydana getirmekten acze düşersiniz? Halbuki o, Arapça bir sözdür. Arap alfabesinin harflerinden oluşmuştur; ister, ümmî ister öğrenim görmüş olsun, her Arap bu harfleri söyler. Üstelik ona muhatap olan Araplar beyan ilminin ustaları, fesahat ve belagat alanlarında koşturan süvariler idiler. Nesir olsun, şiir olsun, hitabet olsun, yazıda olsun, bütün sözlerinde bu harfleri kullanırlar, bu harflerle yazarlardı. Bununla birlikte Muhammed (s.a.)'in üzerine indirilen bu Kur'an-ı Kerim ile baş etmekten acze düşmüşlerdir. Buna bağlı olarak onun Allah kelamı olduğuna, bir insan kelamı olmadığına dair delil böylelikle ortaya konulmuş olmaktadır. Bu balamdan Kur'an'ın Allah kelamı olduğuna iman etmek gerekir. Surelerin başlangıcında yer alan bu harflerle onların benzerini meydana getirmekten acze düşüklerini ispat eden bir delil ve (kabul etmemeleri) dolayısıyla da bir azar olmaktadır.

Fakat Araplar Kur'an-ı Kerime benzer bir eser ortaya koymaktan aciz kalmalarına rağmen, ona iman etmemekte ısrar ettiler, inatlaştılar, ahmakça ve oldukça bayağı, son derece sathî ve gülünç bir şekilde Muhammed (s.a.)'e Kur'an-ı Kerim hakkında yalan yanlış sözler söylediler; Muhammed sihirbazdır, şairdir, dediler. Kur'an geçmişlerin efsaneleridir iddiasını ortaya attılar. Bütün bunlar ise onların iflaslarının bir belgesidir. Zaaflarının bir görüntüsü, delil bulamadıklarının açık işaretidir. Ona benzer bir eser meydana getirmek yolundaki iddialarını başarmalarının imkansız olduğunu ortaya koymakta ve taklitçi bir zihniyetle sadece inkarcı olduklarını göstermektedir. Çürümüş eski

geleneklere sımsıkı bağılı kaldıklarını, sadece geçmiş dönemlerden devralınan putperest inançlara sarıldıklarını göstermektedir.

İkinci görüş ilim adamlarının muhakkiklerinin ve müfessirlerin çoğunluğunun görüşüdür. Kişinin Kur'an'ı pür dikkat kesilip dinlemesinin, ona tüm benliğiyle yönelmesinin amaç edinildiğini söyleyen makul bir izah^[44]

8- Kur'an-ı Kerim'de Teşbih, İstiare, Mecaz ve Kinaye:

Arapça inmiş olan Kur'an-ı Kerim, dili kullanması açısından Arap dilinin tabiatı dışına çıkmış değildir. Kimi zaman Kur'an-ı Kerim'in lafızlarının hakikat manasında kullanıldığını görüyoruz. Bu ise lafzı karşılıklı hitapta bilinen anlamı ile kullanmak demektir. Kimi zaman ise lafzı mecazî anlamda kullanır. Bu da kelimeyi kelimenin aslî anlamı ile kullanıldığı anlam arasındaki bir ilişki dolayısıyla asıl anlamından başka bir anlam için kullanmak demektir. Yine Kur'an-ı Kerim'de teşbih (benzetme) de kullanılmıştır. Benzetme bir veya birkaç niteliği itibariyle bir veya birçok şeyi -ister lafzen söylensin, ister söylen-memekle birlikte anlaşılın- benzetme edatı ile kullanmak ve ifade etmektir. Yine istiarenin de kullanıldığını görüyoruz. İstiare ise teşbihin benzeyen ve kendisine benzetilen yönlerinden birisinin hazfedildiği belîğ bir teşbihtir. Benzeyen ile kendisine benzetilen teşbih arasındaki ilişki ise daima benzerlik ilişkisidir ^[45]

Teşbih ister benzeme yönü (vechu's-şebah) itibariyle müfred olsun, ister mürekkep olsun, Kur'an-ı Kerim'de pek çoktur. Müfred veya temsilî olmayan teşbîh, benzeme yönünün birden çok unsurdan değil de tek bir unsurdan alındığı benzetmedir. Meselâ, Zeyd arslandır, demek gibi. Burada benzeme yönü tek bir kelimedenden alınmıştır ki bu da Zeyd'in kahramanlık itibarıyla arslana benzediğidir. Buna Kur'an-ı Kerim'den örnek olarak Yüce Allah'ın şu buyruğunu gösterebiliriz: "Şüphesiz ki İsa'nın Allah katındaki misali Adem'in misali gibidir; onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" dedi o da oluverdi" (Âl-i İmran, 3/59).

Mürekkep veya temsilî teşbihe gelince: Eğer vechu's-şebah (benzeme yönü) birden fazla unsura dayanıyorsa veya Suyutî'nin el-İtkan 'da söylediği gibi, eğer benzeme yönü birbirine eklenmiş toplam birtakım hususlardan alınmış ise, buna mürekkep teşbih veya temsilî teşbih denilir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Kendilerine Tevrat yükletilip sonra onu yüklenmeyenlerin misali, koca koca kitaplar taşıyan eşşeğin misali gibidir" (Cuma, 62/5). Buradaki benzetme, eşşeğin birkaç durumundan biraraya gelmiş bir

benzetmedir. O da son derece belîğ ve faydalı olan bir şeyden faydalanmaktan mahrum kalmakla beraber, yine de yorgunluk çekmesidir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyle bir benzetmeye örnektir: "Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki onunla yeryüzünde insanların ve hayvanların yediği bitkiler birbirine karışmıştır. Nihayet yer süslerini takınıp süslendiği, sahipleri de ona her halde güç yeti-receklerini sandıkları bir sırada, geceleyin veya gündüzün ona emrimiz geliverir. Sanki dün yerinde yokmuş gibi onu biçilmiş bir hale getiriveririz" (Yunus, 10/24). Bu buyrukta on ayrı cümle vardır ve mürekkep benzetme bunların toplamından meydana gelmiştir. Bu on unsurdan birisi olmadığı takdirde buradaki teşbih/benzetme de bozular. Çünkü maksat, çabucak gelip geçmesi, nimetlerinin zeval bulması ve insanların ona aldanmasını, gökten inen ve türlü otlar bitiren süsleriyle yeryüzünü süsleyen suyun haline benzetmektir. Yeryüzü bu süslenmesiyle oldukça değerli elbiselerini giymiş bir gelin gibi olur; o gelinin sahibi onu elde edeceğini umduğu ve artık ona ulaşması için hiç bir engel kalmadığını sandığı sırada ansızın Allah'ın azabı gelir ve dün yokmuş gibi bir hal alır.

Lügavî mecaz veya aklî mecaz gibi değil de tek bir kelimedede görülen mecaz demek olan istiareye gelince; bu da Kur'an-ı Kerim'de pek çoktur. [46] Yüce Allah'ın: "Ve nefes aldığı zaman sabaha..." (Tekvir, 81/18) buyruğunda olduğu gibi. Bu buyrukta peşpeşe, yavaş yavaş nefes alış, tanyerinin ağardığı sırada aydınlığın doğu tarafından azar azar çıkışını anlatmak için istiare olarak kullanılarak ifade edilmiştir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyledir: "Şüphe yok ki haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar" (Nisa, 4/10). Burada "yetimlerin malları" ateşe benzetilmiştir. Aralarındaki ortak özellik, ateşin insana zarar verebileceği gibi, yetimin malını yemenin de insana zarar vereceğidir.

Bir başka örnek de Yüce Allah'ın şu buyruğunda yer almaktadır: "İnsanları karanlıklardan nura çıkartman için sana indirdiğimiz bir kitaptır bu" (İbrahim, 14/1) Yani insanları bilgisizliklerinden, sapıklıklarından Allah'ın dosdoğru dinine, hak olan akideye, ilim ve ahlaka çıkartasm diye, sana bu kitabı indirdik. Burada bilgisizlik, sapıklık ve düşmanlık karanlığa benzetilmektedir. Çünkü insan bu haller olduğu takdirde açık ve seçik olan yolu bulamaz. Dosdoğru din de aydınlığa benzetilmektedir. Çünkü insan her ikisi sayesinde (yani din sayesinde din hususunda, aydınlık halinde de izlenen yol hususunda) açık ve seçik yolu bulabilir.

Mecaza gelince; bir kısım ilim adamı Kur'an-ı Kerim'de mecazın varlığını kabul etmemektedir (Zahiriler, Ebû Hamid el-İsferayînî ve İbnul-Kâs gibi Şafiî mezhebine mensub bazı ilim adamları, İbni Huveyzi Mendad el-Basrî gibi Mâ-likî mezhebine mensub bazı ilim adamları ile İbni Teymiye bunlardandır). Bunların bu konudaki kuşkuları mecazın hakikat dışı oluşundan kaynaklanmaktadır Kur'an-ı Kerim ise böyle bir şeyden münezzehtir. Diğer taraftan söz söyleyen bir kimse ancak hakikat anlamıyla kelimeleri kullanmada yetersiz kalırsa mecaza başvurur ve onunla maksadını anlatmaya çalışır. Allah için ise böyle bir şeyi düşünmek imkansızdır; fakat "Çökmek isteyen bir duvar" (Kehf,

18/77) buyruğunda duvarın istekte bulunması; "O kasabaya sor" (Yusuf, 12/82) buyruğunda ise kasabanın kendisine sormak söz konusu değildir. [47]

Ancak Kur'an-ı Kerim'in üslubunun güzelliğinin zevkine varanlar, böyle bir kuşkunun batıl olduğu görüşündedirler. Bunlara göre Kur'an-ı Kerim'de mecaz kaldırılacak olursa güzellik yönü de kalkmış olur. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Elini boynuna bağlanmış kılma, büsbütün de açma; yoksa sonra kınanmış ve yaptığına pişman oturursun" (İsra, 17/29). Karîne, burada kelimelerin gerçek anlamlarının kastedilmediği ve ayet-i kerimenin her türlü savurganlık ile cimriliği yasakladığını göstermektedir.

Kinaye ise kendisi ile anlamın gerektirdiği kastedilen lafızdır. Bu da 'de pek çoktur. Çünkü işaret ve ima bakımından anlatım üslub-Yarım amaç olarak gözetilen nesü ve zürriye't şu buyruğunda işaretle bulunmaktadır: "Kadınlarınız sizin için bir tarladır; o halde tarlanıza dilediğiniz gibi gelin" (Bakara, 2^223). Yine yüce Mlaiv şu buyruğundan eşler arasındaki ilişkiyi, içli dışlı olmak bakımından her birisinin ötekine elbise olması şeklinde nitelendirmiştir: "Onlar sizin için bir elbisedir, siz de onlar için bir elbisesiniz" (Bakara, 2/187). Şu buyruğu ile cima'a (cinsel ilişkiye) işaret etmiştir: "Yahut kadınlara dokunmuş iseniz" (Nisa, 4/43): "Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı" (Bakara, 2/87). Şu buyruğu ile de iffet ve namusu korumaya kinaye yoluyla işaretle bulunmuştur: "Ve elbiseni tertemiz tut" (Müddessir, 74/4).

Ta'rîz, lafzı zikredip kendi anlamında kullanmakla birlikte, o lafız ile -hakikat olsun mecaz olsun- o kelimenin anlamı dışında bir başka şeye de işaret etmektir. Bu anlatım üslubu da Kur'an-ı Kerim'de kullanılmıştır. Buna misal: "Ve sıcakta savaşa çıkmayınız, dediler. De ki: Cehennem sıcaklığı daha şiddetlidir" (Tevbe, 9/81) Burada sözün zahiri anlamı olan Cehennem hararetinin daha fazla olduğu ve onun sıcaklığının dünya sıcaklığından fazlalığını anlatmak değildir. Gerçek maksat, savaştan geri kalan buna da havanın aşırı sıcaklığını mazeret olarak gösteren bu gibi kimseleri, tariz yolu ile söz konusu etmek; onların Cehenneme atılacaklarını ve anlatılması mümkün olmayan cehennem sıcaklığını duyacaklarını ifade etmektir. Hz. İbrahim'in dediği nakledilen: "...Hayır, bu işi onların şu büyük olanları yapmıştır" (Enbiya, 21/63) buyruğu da bu türdendir. Hz. İbrahim burada ilah edilen putların büyüğüne putları kırma filini nispet etmiştir. Çünkü onlar akıllarını kullanıp olaya baksalardı, putların en büyüğünün dahi böyle bir işi yapmaktan aciz kalacağını bilirlerdi. Halbuki ilah asla aciz olamaz. [48]

Tamamlayıcı Bilgiler:

Kur'an-ı Kerim otuz cüzdür.

Kur'an-ı Kerim'deki sûre sayısı yüzondörttür.

Kur'an-ı Kerim'in Kûfelilere göre ayet sayısı altıbin ikiyüzotuzaltıdır.

Emir bin, nehiy bin, va'ad bin, va'îd (tehdit) bin, kıssa ve haberler bin, ibretli hususlar ve misaller bin, haram ve helal beşyüz; dua yüz, nâsîh ve men-sûh altmışaltı ayettir. [49]

İstiaze [50]

Anlamı: Lanet olunmuş, yerilmiş olan şeytanın şerrine, beni azdırıp saptırmasına, dinim ya da dünyam ile ilgili hususlarda bana zarar vermesine, ya da emrolduğum işleri yapmaktan alıkoymasına, veya bana yasak kılınan bir şeye beni teşvik etmesine karşı Cenab-ı Allah'ın himayesine giriyor, O'na sığınıp güveniyorum. Çünkü âlemlerin Rabbinden başka hiçbir kimse onun şerrini savamaz ve önleyemez.

Şeytan; teklik olup çokluk şekli "şeyâtîn"dir. Ona bu adın verilmesi, haktan uzak olması ve isyankarlığıdır. Racîm ise, hayırdan uzaklaştırılmış, hakir düşürülmüş, lanet ve tahkire uğramış kimse demektir.

Şanı Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in okunacağı zaman istiâze getirilmesini şu buyruğu ile emir buyurmuştur: "Kurban okuyacağın vakit kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." (Nahl, 16/98) Kur'an okumak istediğinde istiaze getir, demektir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyle bir emri ihtiva etmektedir: "O en güzel haslet ile kötülüğü sav. Biz onların (seni) ne ile nitelendirdiklerini daha iyi biliyoruz ve de ki: "Rabbim! şeytanların vesvesesinden sana sığınırım, yanımda hazır olmalarından da sana sığınırım". (Mü'minûn, 23/96-98). İşte bu, Kur'an-ı Kerim'in kötülüğü iyilikle bertaraf etmenin insanların şeytanlarına karşı, istiâzenin de cinlerin şeytanlarına karşı çare olduğunu göstermektedir.

Sünnet-i seniyyede bu emrin uygulanışı olmak üzere Ebu Said el-Hud-rî'den şöyle bir rivayet gelmiştir: Peygamber (s.a.) namaza kalktığı vakit önce iftitâh tekbiri getirip daha sonra: "O kovulmuş şeytandan onun dürtmesinden, üflemesinden her şeyi işiten, her şeyi bilen Allah'a sığınırım" derdi. [51]

İbnul-Münzir der ki: Peygamber (s.a.), İbn Mesud'un rivayetine göre, kıraatten önce "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım" demiş. İşte ilim adamlarının çoğunluğunun kabul ettiği istiâze lafzı budur. (Bu da: Euzibillahimineş-şeytanirracim, demektir) Çünkü Allah'ın Kitab'ında sözkonusu edilen lafız budur.

İlim adamlarının çoğunluğunun görüşüne göre namazın dışındaki kıraatlerde (Kuran okumalarda) istiâze getirmek menduptur.

Namazda ise Malikilerin görüşüne göre; Fatiha ve zammı sureden önce istiâze ve besmele çekmek mekruhtur; bundan tek istisna Ramazanda kılınan Teravihtir. Çünkü Hz. Enesten gelen hadiste şöyle denilmektedir: "Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer namaza Elhamdülillah! Rabbilâlemin (Fatiha suresini) okuyarak başlardı."[\[52\]](#)

Hanefîler ise namaz kılan sadece birinci rekatte istiâze getirir, demişlerdir.

Şâfiîlerle Hanbelîlerin görüşüne göre ise, herbir rekatin başında kıraatten önce gizlice istiâze çekmek sünnettir.

İstiazenin Kur'an-ı Kerim'in bir ayeti olmadığı üzerinde ilim adamları ic-mâ' etmişlerdir.[\[53\]](#)

Besmele

Anlamı: Herşeyden önce Allah'ın adını anarak, O'nu zikredip teşbih ederek, bütün işlerimde O'nun yardımını dileyerek başlıyorum. Çünkü hakkıyla kendisine ibadet olunan, rahmeti geniş olan Rab O'dur. O'nun rahmeti herşeyi kuşatmıştır. O küçük büyük nimetleri veren lütuf, rahmet ve ihsanını sürekli kılmakla bize sonsuz bağışlarda bulunandır.

Hikmeti: Yüce Allah, Fatiha sûresini ve -Tevbe suresi dışında- Kur'an-ı Kerim'in bütün sûrelerini, besmele ile başlatmıştır. Böylelikle her bir surede bulunan her şeyin hak olduğuna, kullara verilen sözün doğru ve gerçek olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü O şanı yüce Rab, sûrenin ihtiva ettiği bütün va-ad, lütuf ve iyilikleri yerine getirecektir. Her bir sureye bu şekilde başlamakla yüce Allah'ın yardım ve tevfikmi aramanın ve işlerine ilâhlarının veya liderlerinin adı ile başlayan mümin olmayanlara muhalefet ederek bütün amellere besmele ile başlamanın da müstahap olduğunu göstermek istemiştir.

Bazı ilim adamları şöyle demiştir: Bismillahirrahmânirrahîm, şeriatın bütününü ihtiva etmiştir. Çünkü besmele Allahü Teala'nın hem zâtına hem de sıfatlarına delâlet etmektedir. [54]

Besmele Başında Bulunduğu Surenin Ayeti midir?: Besmele'nin Fatiha ve diğer sûrelerden bir ayet olup olmadığı hususunda ilim adamlarının farklı üç görüşü vardır:

Malikîler ve Hanefîler'e göre: Besmele Fatiha'nın da başka bir surenin de bir ayeti değildir. Nemi sûresi bundan müstesnadır. Burada besmele surenin arasında bir ayettir; Enes (r.a) dan rivayet edilen hadis şu şekildedir: Resulullah (s.a.), Ebû Bekir, Ömer ve Osman (r. anhum) ile birlikte namaz kıldım; onlardan her hangi birisinin Bismillahirrahmanirrahim'i dediğini duymadım" [55] Yani Medine halkı Medine mescidinde kıldıkları namazda besmeleyi okumazlardı. Ancak Hanefîler şöyle demiştir: Tek başına namaz kılan bir kimse her bir rekatte gizlice Fatiha ile birlikte Bismillahirrahmanirrahim'i söyler. Çünkü besmele Kur'an-ı Kerim'in bir ayetidir. Ama surenin bir parçası değildir. Besmele sureleri birbirinden ayırd etmek içindir. Malikîler ayrıca şöyle demiştir: Farz olan namazlarda ister açıktan okunsun, ister gizli okunsun, ister Fatiha ister diğer sûrelerde besmele okumaz. Bununla birlikte nafil namazda besmelenin okunması caizdir. Kurtubî der ki: Bu görüşler arasında sahih olanı İmam Malik'in görüşüdür. Çünkü Kur'an-ı Kerim âhad haberlerle sabit olmaz; onun sabit olması hakkında ihtilaf söz konusu olmayacağı kati tevatürdür. [56] Ancak bu iddia o kadar açık bir delil değildir. Zira herbir ayetin ayrı ayrı müte-vatir olması gerekmemektedir.

Abdullah b. el-Mübarek der ki: Besmele her bir sûreden bir ayettir. Çünkü Müslim'in rivayetine göre Enes şöyle demiştir: Birgün Resulullah (s.a.) bizimle birlikte olduğu bir sırada uykuya dalıverdi. Daha sonra gülümseyerek başını kaldırdı. Gülmene sebep nedir ey Allah'ın Rasulü diye sorunca o: "Az önce üzerime bir sure nazil oldu" dedi ve okudu: "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla; Şüphe yok ki biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes! Şüphesiz ki sana buğzedenin kendisi soyu kesik olandır" (Kevser, 8/1-3).

Şâfiîlerle Hanbelîler der ki: Besmele Fatiha'dan bir ayettir. Namazda okunması icab eder. Ancak Hanbelîler -Hanefiler gibi- onun gizlice okunup açıktan okunmayacağı görüşündedirler. Şâfiüer ise şöyle derler: Namaz kılan kişi kıraati gizli olan namazda besmeleyi gizli, kıraati açıktan olan namazda Fatiha suresini açıktan okuduğu gibi besmeleyi açıktan okur. Şafiîlerin Besme-le'nin Fatiha'nın bir ayeti olduğuna dair delilleri Darakutni de yer alan Ebu Hureyre'nin Peygamber (s.a.)'dan naklettiği şu hadistir: "Sizler Elhamdülilla-hirabbilâlemîn'i okuduğunuz vakit Bismillahirrahmanirrahimi de okuyunuz. Çünkü o (Fatiha Suresi) Kur'anın anasıdır, kitabın anasıdır. es-Seb'ul mesani-dir (tekrarlanan yedi ayetli suredir) Bismillahirrahmanirrahim de (onun) ayetlerinden bir ayettir" Bu hadisin isnadı sahihtir.

Şafîiler'e göre Besmele'yi açıktan okumanın delili şudur: İbni Abbas (r.a) dan gelen rivayete göre Peygamber (s.a.) Bismillahirrahmanirrahim'i açıktan okumuştur. [57] Diğer taraftan besmele Kur'an-ı Kerim'den bir ayet olmak üzere okunur. Bunun delili ise istiâzeden sonra okunuşudur; dolayısıyla besmeleden sonra sünnet olan, Fatiha'nın sair ayetleri gibi açıktan okunmasıdır.

Besmele'nin diğer surelerde o surelerin bir ayeti olup olmadığı ile ilgili Şafîî'den gelen farklı görüşler vardır. Bir seferinde her surenin bir ayetidir, derken bir diğerinde ise, yalnızca Fatiha'nın baş tarafında bir ayettir, demiştir. "Bismillah" ibaresi elif siz olarak yazılır. Çünkü "ism" in başına gelen "b" hem lafızda, hem yazıda buna ihtiyaç bırakmamaktadır. Bu Elifin yazılmayış sebebi ise, çokça kullanılmasıdır. Buna karşılık Yüce Allahın: " Yaradan Rabbinin adı ile oku" ifadesinde böyle değildir. Bunun kullanımı az olduğundan dolayı burada elif hafz edilmez.sahih olan görüş besmelenin her bir sûreden Fatiha gibi bir ayet olduğudur. Bunun delili ise, Ashâb-ı Kiram'ın bütün surelerin baş tarafında onu yazmak üzere ittifak etmeleridir. Bunun tek istisnası ise Tevbe süresidir. Bununla birlikte Ashab-ı Kiram'ın Mushaflarda Kur'an-ı Kerim'den olmayan bir şeyi yazmadıklarını da bilmemiz gerekir. Diğer taraftan az önce sözünü ettiğimiz fikhî görüş ayrılıkları hariç, ümmetin Nemi süresindeki besmelenin ayet olduğu üzerinde ittifak ettiğini bilmemiz gerekir. Ayrıca ümmet bütün ilmî kitapların hatta mektupların başında da besmeleyi yazmanın caiz olduğu hususunda ittifak etmiştir. Şiir kitaplarının başına besmele yazılmasını ise ŞaTbî ve Zührî kabul etmemiş, Said b. Cübeyr ile sonraki alimlerin çoğu ise bunu caiz kabul etmişlerdir. [58]

Besmele'nin fazileti:

Hz. Ali (k.v.) "Bismillah" hakkında şöyle demiştir: O her türlü hastalık için şifadır ve her türlü ilaca da yardımcı ve destektir, "er-Rahmân" ise ona iman eden herkese yardımcıdır. Bu ondan başka hiç bir kimseye verilmemiş bir addir. "er-Rahîm" ise tevbe edip iman eden ve salih amel işleyen kimselere karşı Allahu Teala'nın çok merhametli olduğunu ifade eder. [59]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/7-8.

[2] Kurtubî, 1/78 vd.

[3] Ahmed, Buhârî ve Tirmizî Abdullah b. Amr As (r.a.)dan rivayet etmişlerdir.

[4] Bu tefsiri yazmak cesaretini ancak sözünü edeceğim şu ilmî çalışmalarımı yaptıktan sonra gösterebildim : Konuları ile ilgili ansiklopedi sayılabilecek kapsamlı iki eser: Birisi "İslam Fıkhı Usulü"ne dair iki ciltlik; diğeri değişik mezheplere göre Delilleriyle İslam Fıkhı adını taşıyan sekiz ciltlik bir eser.. (Bu eser İslam Fıkhı Ansiklopedisi adıyla Risale Basın-Yayın tarafından Türkçemize çevrilip yayınlanmıştır.) Çeyrek asın aşkın üniversitede geçirdiğim öğretim hayatı... Ayrıca tahkik, tahrîc ve açıklamalarıyla Peygamber Efendimizin hadisine dair başka arkadaşlarımla ortaklaşa yaptığım es-Semerkanî'nin Tuhfetü'l-Fukaha'sıyla yaklaşık bindörtü yüz hadis ihtiva eden el-Mustafâ min Ehâdisi'l-Mustafâ adlı eserler üzerindeki çalışmalarım. Bunlara ek olarak da yirmi, hatta otuzu geçen ansiklopedi maddeleri ve araştırmalar ve bir takım telif çalışmaları.

[5] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/9-13.

[6] Mu'ciz: İnsanların ve cinlerin en kısa sûresinin dahi benzerini meydana getirmekten âciz olduğu kitap demektir.

[7] Yani onu mücerret okumak bile müslümanın sevap almasına sebep teşkil eden bir ibadet olduğu gibi, ondan belirli bir miktar okumadıkça da namaz sahih olmaz.

[8] Adeten yalan üzere birleşemeyeceklerinden emin olunan büyük bir kalabalığın yine büyük bir kalabalıktan naklettiği haber demektir.

[9] bkz. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Meseletü Tercümeti'l-Kur'an (Çeviren).

[10] İâ, Kadın ile ilişki kurmamaya yemin etmek demektir. Eğer koca bu işe yaklaşmamak şeklindeki yemininden sonra tekrar hanımına dönecek olur ise yemininden dönmüş olur.

[11] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/14-15.

[12] Büyük ilim adamı Nizamuddin Hasan bin Muhammed en-Nisaburî'nin, Taberî tefsiri kenarında yer alan Garâibu'l-Kur'an ve Rağibu'l-Furkân adlı tefsiri, 1/25; Râzi, et-Tefsîru'l-Kebîr, 11/14.

[13] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/15.

[14] Zemahşeri, Keşşaf ta (1/185 vd.) Kur'ânı Kerim'in surelere bölünmesinin birtakım sebeplerini zikretmektedir. Bu sebeplerden birisi belli bir durumun açıklanmasının farklı farklı olmasının tek bir şekil üzerine obuasına kıyasla daha iyi, daha güzel ve daha üstün oluşudur. Sûrelere bölünmesinin diğeri bir sebebi de Kur'ânı Kerim'in okunup öğrenilmesi için teşvik edici ve gayrete getirici bir unsur olmasıdır. Halbuki kitap tek bir cümle şeklinde (tekdüze) devam etmiş olsaydı, bu gerçekleşmezdi. Bir diğeri sebep, Kur'ân-ı Kerim'in bağımsız bir bölümünü ezberleyen bir kimsenin bı«zberlediği bölüm (sure) ile izzet bulmasıdır. Diğeri bir sebep de bir çok sahneler ile konuyu genişçe anlatmak, anlatılmak istenen hususların iyice yer etmesine ve maksadın sağlanmasına dikkatlerin çekilmesine bir sebeptir.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/16-18.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/18.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/19.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/19.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/20.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/20.

[21] Buhari, VI/314-315.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/20-21.

[23] Buhârî, VI/315-316.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/21-23.

[25] es-Sicistânî, el-Mesahif, s. 50.

[26] İbnu'l-Kâs, Tehîsu'l-Fevaid, s. 56 ve.; es-Suyutî, el-İtkân, II, 166; ez-Zerkeşî, el-Bürhân fi Ulumî'l-Kur'ân, I, 379, 387; İbni Haldun, Mukaddime, 419.

[27] el-Risale Dergisi, Sayı 216, yıl 1937; el-Muktefâf Dergisi, Temmuz 1933.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/23-24.

[29] Bu hadisi Buhârî, Müslim, Muvatta'da Mâlik, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî rivayet etmiştir. (Camîu'l-Usul III, 31)

[30] Kurtubî 1/42-47; Taberi 1/23. vd; İbn Kutaybe, Tevîlu Muşkü'l-Kur'ân, s.28 vd; es-Sayis, Tarihu'l-Fıkhî'l İslami, s. 20 vd; Dr. Subhi es-Sâlih, Ulûmu'l-Kur'ân, s. 101 -116.

[31] Kurtubi, 1/42-43; Fethu'l-Bârî, K/24-25; Nevevî, Şerhu Müslim, VI/100.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/24-26.

[32] İbni Teymiye, Fetâvâ, XII/117-161,172.

[33] Taberi, 1/65-66.

[34] Kurtubî, 1/73-75; Ayrıca bkz. İmam Abdulkâhir el-Cürcânî, Delailu'l-İ'caz fi ilm'il Meânî, s. 294 vd.; el-Bakillânî, İ'câzu'l-Kur'ân, 33-47; er-Rafî, İ'câzu'l-Kur'ân, 238-290; Tefsîru'l-Menâr, 1/198-215.

[35] İ'câzu'l-Kur'ân, s. 173,175;

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/26-31.

[37] Taheri. 1/25.

[38] eş-Şâfiî, er-Risâle, s. 41-50 f. 133-170; Ayrıca bkz. el-Gazzaî, el-Mustasfâ, 1/68; Ravdatu'n-Nazır, 1/184.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/31-33

[40] Şu anda da görülen budur, Kur'ânı Kerim yaklaşık elli dile tercüme edilmiştir. Fakat bunlar ya eksik ya yanlış veya güvenilir değildir. Keşke güvenilir müslüman ilim adamları tarafından iyi bir tercüme yayınlanabilse.

[41] Râzî, 1/209.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/33-34.

[43] Kurtubi, 1/154 vd.

[44] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/34-35.

[45] bkz. Dr. Subhi es-Salih, a.g.e., s. 322-333.

[46] İbni Kuteybe, Teu'lu Müşkil'l-Kur'ân, s. 102 vd.

[47] a.e., s. 99.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/35-38.

[49] Görüldüğü gibi verilen bu rakamların toplamı 6666 eder. Bu döküm kesin rakam değildir. Öğrenilip ezberlenmesi kolay olsun diye böyle bir döküm verilmesi âdet olmuştur. [Çeviren].

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/38.

[50] "Eûzü billahi mine's-şeytânî'r-racîm" sözü.

[51] Bu hadisi Ahmed ve Tirmizî rivayet etmiştir. (Neylü'l-Evtâr, II, 196, vd.)

[52] Buharî ve Müslim tarafından ittifakla rivayet edilmiştir.

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/39-40.

[54] "Bismillahirrahmanirrahim ile başlamayan önemli her bir iş kesiktir" hadisi ise zayıftır. Bunu Abdulkadir er-Ruhâvî el-Erbâîn adlı eserinde Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.

[55] Bu hadisi Müslim ve Ahmed rivayet etmiştir.

[56] Kurtubî, 1/93.

[57]

[58] Kurtubi, 1/97.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/40-42.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/42.

FATİHA SÛRESİ

1- Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

2- Hamd' âlemlerin Rabbi Allah'ındır

3- Rahman ve Rahim (dir)

4- Din gününün sahibi (dir)

5- Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz.

6- Bizi dosdoğru yola ilet;

7- Kendilerine nimet verdiğin kimsele- rin yoluna; gazaba uğrayanların ve yo- lunu sapıtanlannkine değil.

Açıklaması

Yüce Allah bizlere bütün iş ve sözlerimize besmele ile başlama yolunu göstermektedir. Bu bizatihi istenen bir şeydir. Kendi büyük ismiyle Allah'tan yardım istemedir. Yüce Allah ayrıca bizlere bize yaptığı ihsan ve verdiği nimetlerine karşılık ne şekilde hamd edeceğimizi öğretmektedir. Çünkü O gerçek manada öğülme hakkına sahip olandır. Bütün övgüler yalnız O'nundur. Çünkü mülkün mutlak mâliki, bütün âlemlerin ve varlıkların Rabbi O'dur. Onları var eden, terbiye eden, onlara inayet eden (gözeten) O'dur. Sürekli ve kapsamlı rahmetin sahibi O'dur. Kullar arasında mutlak adaleti gerçekleştirmek üzere ceza ve hesap gününün de maliki O'dur. İyilik yapan kimseye sevabını, kötülük işleyene de cezasını verecektir. İşte bu sıfatlar bizim ibadetimizi yalnızca Allah'a tahsis etmemizi, yardımı yalnızca O'ndan istememizi, tam ve eksiksiz bir şekilde O'na boyun eğmemizi, O'ndan başka hiçbir kimseden yardım istemememizi, O'ndan başkasına güvenmeyip O'ndan başkasına ibadet etmememizi, dinimizi yalnızca O'na halis kılmamızı gerektirmektedir. Çünkü her türlü tazimi hak eden yalnızca O'dur. Faydaları var eden, zararları bertaraf eden yalnızca O'dur.

Bazen şiddetli bir şekilde heva ve heves fırtınaları eser, nefisleri etkisi altına alır, kalpleri haktan uzaklaştırır. İşte bu durumda şehvetlerin ve sapmanın uçsuz bucaksız uçurumlarına düşmekten Allah'tan başkası koruyamaz. Bundan dolayı Cenabı Hak bizlere hidayeti ve tevfiği kendisinden nasıl isteyeceğimizi göstermiştir. Ta ki hak ve adalet yolu üzerinde yürüyelim, istikamet ve kurtuluş yolundan ayrılmayalım. Bu ise şanı Yüce Allah'ın kendisiyle Peygamberlere, siddîklara ve salihlere, nimet ve ihsanda bulunduğu kadim İslam yoludur. Kendisinin ne olduğu ve ne olacağını bilen, ibadet eden ve aklını kullanan kulun yapacağı iş bu iştir. Sapkın ve inkarcı kâfirin durumu ise böyle değildir. Bunlar ya inatla veya nefislerinin arzularına uyarak veya bilgisizlik ve sapıklık sonucu dosdoğru yoldan yüz çevirmişlerdir. İlahi gazabı hak eden, dosdoğru yoldan sapıp hidayet yolundan uzaklaşanlar ne kadar da çoktur!

Allah'ım, hidayet yolunda kalmayı bize nasib et! Devamlı olarak bizim övgülerimizi, dualarımızı kabul buyur! Sapıklıktan, azgınlıktan bizleri koru!

Bununla insanların iki grup olduğu ortaya çıkmaktadır. Birisi hidayet bulanlar, diğeri ise dalâlette kalanlar. [1] Yüce Allah kendileri aracılığıyla mutluluğa ulaşabilecek beş tür hidayeti, doğru yolu bulma yöntemini insana lütfetmiş bulunmaktadır. [2]

1- Fitri ilhamın yol göstermesi: Bu doğumundan itibaren küçük çocukta bulunan bir hidayettir. O yemeye, içmeye ihtiyaç duyar, o bakımdan anne ve babası onu unutacak olurlarsa bunları istediğini açıklayacak şekilde ağlar, fer-yad eder.

2- Duyuların yol göstermesi: Bu bir önceki hidayeti tamamlamaktadır. Bu iki tür hidayette insan ve hayvan ortaktır. Hatta başlangıçta bunlar hayvanda insana göre daha mükemmeldir. Çünkü hayvanın ilhamı doğumundan kısa bir süre sonra kemal derecesine ulaşırken bu, insanda tedricî bir şekilde mükemmele doğru gider.

3- Aklın yol göstermesi: Bu önceki iki hidayetten daha üstündür. İnsanın tabiatında diğer insanlarla birlikte yaşama arzusu vardır. Toplumsal bir hayat için ise dış duyular yeterli değildir. O bakımdan hayat yolunda kendisini yönlendirecek, yanlışlık ve sapmaktan koruyacak, duyuların yanlışlıklarını düzeltecek, nefsin arzularının etkisinde kalarak ayağını kaymaktan önleyecek bir akla sahip olmak, insan için gerekli bir şeydir.

4- Dinin yol göstermesi: Bu yanümayan bir hidayettir. Akıl hata edebilir, nefis zevk ve arzuların etkisi ardından sürüklenip gidebilir ve nihayet bunlar nefsi helake götürebilir. O bakımdan insan nefsin arzularının tesiri altında kalmayan, doğruya ileten, doğruyu gösteren, yanıldığında doğrultan bir şeye muhtaçtır. İşte bu noktada dinin hidayeti, insanın yardımına koşmaktadır. Bu, insanın ya hataya düşmesinden önce olur veya sonra olur. Bu hidayet hayrın anahtarlarını elde etmek, şerri kilitlemek için, insanın sığındığı güvenilir bir koruyucudur. Böylelikle insan tökezlemekten kurtulur, emniyette olur,

kurtuluşa erer, nefsinin derinliklerinde kendisine boyun eğdiği Allah'ın yüce hakimiyetine karşı yerine getirmesi gereken, uyması gereken sınırları ona tanıtır; insan kendisinin en güzel şekilde yaratan ve nimetler ihsan eden yüce egemenliğin sahibine karşı içten içe ısrarla ihtiyaç duyar. O bakımdan bu hidayet, mutluluğunun gerçekleşmesi için insanın en çok muhtaç olduğu bir hidayettir.

Kur'an-ı Kerim bu tür hidayetlere birçok ayet-i kerimede işaret buyurmuştur. "Ve biz ona iki de yol gösterdik" (Beled, 90/10) ayeti bunlardan bir tanesidir. Yani biz ona hayrın ve şerrin, mutluluk ve bedbahtlığın yollarını açıkladık.

Bir diğer ayet-i kerime: "Semûd'a gelince; biz onlara hidayet verdik; fakat onlar körlüğü hidayete tercih ettiler" (Fussüet, 41/17). Yani biz onlara hayır yolunu da kötülük yolunu da gösterdiğimiz halde onlar ikincisini tercih ettiler.

5- Hayır ve kurtuluş yolunda yürümek için ilahî yardım ve tevfiğin yol göstermesi: Bu, din hidayetinden daha özel bir hidayettir. İşte Yüce Allah'ın: "Bizi dosdoğru yola ilet" buyruğunda devamlı istememizi emrettiği hidayet budur. Bunun da anlamı şudur: Bizi dosdoğru yola öyle bir ilet ki, bununla birlikte senin katından bizi sapmaktan ve hatadan gaybî bir yardım bize eşlik etsin.

Bu hidayet, şanı yüce Allah'a hastır. Mahlukatından hiçbir kimseye böyle bir imkanı vermemiştir. Hatta şu buyruğunda Peygamber (s.a.) in dahi böyle bir hidayete sahip olmadığını belirtmektedir: "Şüphesiz ki sen sevdiğin kimseleri hidayete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğine hidayet verir". (Kasas, 28/56); uOnları hidayete erdirmek sana düşen bir iş değildir. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir". (Bakara, 2/272). Yüce Allah şu buyruğunda da bu tür hidayetin yalnız kendi zatına ait olduğunu belirtmiştir: "İşte bunlar Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir, O halde sen de onların hidayetine uy" 'En'am, 6/90).

Hayra ve hakka delâlet anlamında hidayete gelince; Yüce Allah şu buyruğunda bunun Peygambere ait olduğunu tespit etmektedir: "Muhakkak ki sen dosdoğru yola iletirsin" (Şura, 42/52).

Özetle: Hidayet, Kur'an-ı Kerim'de iki türdür: Genel hidayet: Bu, kulun iki dünyada da menfaatlerini göstermektir; sözü geçen bu hidayet türü, az önce işaret ettiğimiz dört türü kapsamaktadır. Özel hidayet ise doğru yolu göstermekle birlikte hayır ve kurtuluş yolundan yürümek için gereken yardım ve başarıyı da ihsan etmektir ki bu da beşinci hidayet türüdür.

Saptırmak (idlal) da iki türdür ^[3]:

1- Bunun sebebi sapıklık olabilir. Ya sen birşeyi kaybedersin, bu durumda; Onu kaybettim, anlamında (idlâl) kökünden gelen bir fiil kullanırsın, ya da onun dalâletine hüküm verirsin. Bu iki halde dalâlet, idlâlm (kaybetmenin yitirmenin ve sapmanın) sebebidir.

2- İdlâlın dalaletle sebep teşkil etmesi. Bu da batılın insana onun sapması için süslü gösterilmesi şeklinde olur.

Yüce Allah'ın insanı saptırması ise iki şekildedir: Ya onun hakkında dalalet hükmünü veya dalâlette kalmak imkânını vermesiyle olur.

Birincisinin sebebi saptırma yani insanın sapmasıdır. Bunun üzerine de Allah, onun hakkında dünyada buna dair bir hüküm verir. Ahirette artık cennete giden yoldan uzaklaşır, cehenneme giden yolu tutar. Böyle bir şekilde saptırma haktır ve adalettir. Çünkü sapan kimse hakkında verilen bu hüküm, onun sapması dolayısıyledir; aynı şekilde bu kimsenin cennet yolundan uzaklaşır ve cehennem yoluna yönelmesi de adalet ve haktır.

İkincisinin sebebi ise insanın tercihidir. Bu da insanın sapma yolunu seçmesi ile olur. Allah da sapıklığında onu bırakır, azgınlığında kalma gücünü verir; küfür ve fesadında devam etme imkânını onun için halkeder. Bundan dolayı şanı yüce Allah, saptırmayı kâfir ve fâsık vesile ederken, mümine vesile etmemiştir. Aksine mümini saptırmayacağını beyan etmiştir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah bir topluluğa hidayet verdikten sonra... onları saptıracak değildir" (Tevbe, 9/115); "... Amellerini asla boşa çıkartmaz ve onlara hidayet edecektir." (Muhammed, 47/4-5).

Kafir ile fâsık hakkında ise şöyle buyurmaktadır: "Onlar yüzleri üzere düşüp helak olsunlar ve onların amellerini (Allah) boşa çıkartmıştır" (Muhammed, 47/8); "Onunla fâsiklardan başkasını saptırmaz" (Bakara, 2/26); "İşte Allah kafirleri böylece saptırır" (Mümin, 40/74); "Allah zalimleri saptırır" (İbrahim, 14/27).

Yüce Allah'ın: "Onların kalplerini öyle bir çeviririz" (En'am, 6/110) buyruğunda kalplerin evrilip çevrilmesi; "Allah onların kalplerine mühür vurmuştur" buyruğunda kalbin üzerine mühür vurulması; "Kalplerinde hastalık vardır. Allah onların hastalıklarını artırmıştır" (Bakara, 2/10) buyruğunda da hastalığın arttırılması işte bu türdendir. Sapıklığı seçen kimseyi Allah sapıklığı içerisinde bırakır ve hidayetin kalbine nüfuz etmesini -ilahî bir ceza olmak üzere- engeller. [\[4\]](#)

[1] "Dalâlet" dosdoğru yoldan sapmak demektir, onun zıddı "hidâyedir.

[2] e-Menar, 1/62; Merâğî Tefsiri, 1/35.

[3] Ragıb e-İsfahânî, e-Müfredât, s. 307.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/49-52.

Sûrenin Muhtevası: 8

Sûrenin İsmi: 9

Fazileti: 9

Müminlerin Nitelikleri Ve Takva Sahiplerinin Mükâfatı 9

İ'râb: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Kâfirlerin Nitelikleri 11

İ'rab: 11

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Önceki Ayetlerle İlişkisi Ve Nüzul Sebebi 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Münafıkların Nitelikleri -I- 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Münafıkların Nitelikleri -II- 14

Kelime ve İbareler: 15

Açıklaması 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15

Münafıkların Nitelikleri -III- 15

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Nüzul Sebebi 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Münafıkların Durumlarını Anlatan Misaller 17

Belagat: 17

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Nüzul Sebebi 18](#)

[Açıklaması 18](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19](#)

[Sadece Allah'a İbadet Ve Bunu Gerektiren Sebepler 20](#)

[I'râb: 20](#)

[Belagat: 20](#)

[Kelime ve İbareler: 20](#)

[Ayetler Arası İlişki 20](#)

[Açıklaması 20](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21](#)

[Kur'ân'ın En Kısa Sûresinin Benzerini Meydana Getirmek Üzere İnkarcılara Meydan Okuyuş. 22](#)

[İ'râb: 22](#)

[Belagat: 22](#)

[Kelime ve İbareler: 22](#)

[Ayetler Arasındaki İlişki 23](#)

[Açıklaması 23](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23](#)

[İman Edip Salih Amel İşleyenlerin Mükâfatı 24](#)

[İ'râb: 24](#)

[Kelime ve İbareler: 25](#)

[Ayetler Arası İlişki 25](#)

[Açıklaması 25](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26](#)

[Kur'an-ı Kerim'de İnsanlara Misal Vermenin Faydası 26](#)

[Belagat: 26](#)

[Kelime ve İbareler: 26](#)

[Nüzul Sebebi 27](#)

[Açıklaması 27](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28](#)

[İnsanı Yaratmak, Öldürmek, Gökleri Ve Yeri Yaratmak Gibi İşlerle Tecelli Eden Allah'ın Kudreti 29](#)

[İ'râb: 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 30](#)

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

İnsanın Yeryüzünde Halife Kılınması Ye Ona Dilin Öğretilmesi 32

İ'râb: 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

İmam Tayininin Üç Yolu: 36

Meleklerin Kendisine Secde Etmesi Suretiyle Hz. Âdem'e İlâhî Lütuf. 37

Belagat: 37

Kelime ve İbareler: 37

Ayetler Arası İlişki 37

Açıklaması 37

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37](#)

[Cennette Bulunan Hz. Âdem İle Hz. Havva'ya Karşı Şeytanın Tavrı 39](#)

[İ'râb: 39](#)

[Belagat: 39](#)

[Kelime ve İbareler: 39](#)

[Ayetler Arası İlişki 39](#)

[Açıklaması 40](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40](#)

[Adem \(s.a.\) Kıssası: 42](#)

[Hz. Âdem Kıssasından Öğüt ve Hikmetler: 43](#)

[İsrailoğulları'ndan İstenenler 44](#)

[Belagat: 44](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Ayetler Arası İlişki 44](#)

[Açıklaması 45](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45](#)

[Yahudilerin Kötü Ahlakına Örnekler 46](#)

İ'râb: 46

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

Nüzul Sebebi 47

Açıklaması 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Yüce Allah'ın Yahudiler Üzerindeki On Nimeti 49

İ'râb: 49

Belagat: 49

Kelime ve İbareler: 50

Ayetler Arası İlişki 50

Açıklaması 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

İsrailoğulları'na Verilen On Nimetten Diğerleri 51

İ'râb: 52

Belagat: 52

Kelime ve İbareler: 52

[Açıklaması 53](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 54](#)

[Yahudilerin Umutları, Bazı Suçları Ve Cezaları 55](#)

[Belagat: 55](#)

[Kelime ve İbareler: 56](#)

[Açıklaması 56](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57](#)

[Genel Olarak Müminlerin Akıbeti 57](#)

[Kelime ve İbareler: 57](#)

[Nüzul Sebebi 57](#)

[Ayetler Arası İlişki 58](#)

[Açıklaması 58](#)

[Ayetten Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 58](#)

[Yahudilerin Birtakım Suçları Ve Cezaları 58](#)

[İ'râb: 58](#)

[Belagat: 59](#)

[Kelime ve İbareler: 59](#)

[Ayetler Arası İlişki 59](#)

[Açıklaması 59](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60](#)

[İneği Boğazlama Kıssası 61](#)

[Belagat: 61](#)

[Kelime ve İbareler: 61](#)

[Ayetler Arası İlişki 62](#)

[Kıssanın Sebebi 62](#)

[Açıklaması 62](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63](#)

[Yahudilerin Kalplerinin Katılığı 64](#)

[Belagat: 64](#)

[Kelime ve İbareler: 64](#)

[Açıklaması 64](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65](#)

[Yahudilerin İmana Gelmelerinin Zor Olması 65](#)

[Belagat: 65](#)

[Kelime ve İbareler: 65](#)

[Nüzul Sebebi 66](#)

[Açıklaması 66](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67](#)

[Yahudi Hahamlarının Tahrif Ve İftiraları 68](#)

[I'râb: 68](#)

[Belagat: 68](#)

[Kelime ve İbareler: 68](#)

[Nüzul Sebebi 69](#)

[Açıklaması 69](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 70](#)

[Yahudilerin Ahitlerine Aykırı Davranmaları 71](#)

[Kelime ve İbareler: 71](#)

[Ayetler Arası İlişki 71](#)

[Açıklaması 71](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 71](#)

[Yahudilerin Sözlerine Aykırı Birtakım Halleri 73](#)

Belagat: 73

Yenilenip Duran Tarihi Gerçek: 73

Açıklaması 73

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74

Peygamberlere Ve Allah Tarafından İndirilen Kitaplara Karşı Yahudilerin Tavrı 75

I'râb: 75

Belagat: 75

Kelime ve İbareler: 75

Nüzul Sebebi 76

Açıklaması 76

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 77

Allah'ın İndirdiklerini İnkâr Etmeleri Ve Peygamberleri Öldürmeleri 77

İ'râb: 77

Belagat: 77

Kelime ve İbareler: 78

Açıklaması 78

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78](#)

[Tevrat'a İman Ettikleri İddialarının Yalanlanması 79](#)

[Belagat: 79](#)

[Kelime ve İbareler: 79](#)

[Açıklaması 79](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 80](#)

[Yahudilerin Hayata Tutkunluğu. 80](#)

[Belagat: 80](#)

[Kelime ve İbareler: 80](#)

[Nüzul Sebebi 80](#)

[Açıklaması 81](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81](#)

[Yahudilerin Cebrail'e, Diğer Meleklerle Ve Peygamberlere Karşı Tavırları 82](#)

[İ'râb: 82](#)

[Belagat: 82](#)

[Nüzul Sebebi 82](#)

[Açıklaması 83](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Yahudilerin Kur'an'ı İnkâr Etmeleri Ve Ahitlerini Bozmaları 84

Belagat: 84

Kelime ve İbareler: 84

Nüzul Sebebi 84

Ayetler Arası İlişki 85

Açıklaması 85

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 85

Yahudilerin Büyücülük, Gözbağcılık Ve Tılsımlarla Uğraşmaları 85

Belagat: 86

Kelime ve İbareler: 86

Nüzul Sebebi 86

Ayetler Arası İlişki 87

Açıklaması 87

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88

Büyünün Hükümü: 89

Peygamberlerin Mucizeleri İle Büyü Arasındaki Fark: 89

Peygamber (S.A)'e Hitabın Edebi Ve Peygamberlik. 91

Belagat: 91

Kelime ve İbareler: 91

Nüzul Sebebi 91

Açıklaması 91

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 92

Şer'î Hükümlerin Neshedilmesi 93

Belagat: 93

Kelime ve İbareler: 93

Nüzul Sebebi 93

Açıklaması 94

Neshin Meydana Gelmesi: 95

Neshin Türleri: 96

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 97

Kitap Ehli'nin Müminlere Karşı Tavrı Ve Buna Karşılık Verme Şekli 97

Kelime ve İbareler: 97

Nüzul Sebebi 98

Ayetler Arası İlişki 98

Açıklaması 98

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 98

Yahudi Ve Hıristıyanların Birbirleri Hakkındaki Kanaatleri
99

Belagat: 100

Kelime ve İbareler: 100

Nüzul Sebebi 100

Açıklaması 100

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 101

Mescitlerde Namaz Kılmayı Engelleyen Zalimin Durumu
Ve Herhangi Bir Yerde Namaz Kılmanın Sahih Olması 102

Belagat: 102

Kelime ve İbareler: 102

Nüzul Sebebi 102

Ayetler Arası İlişki 103

Açıklaması 103

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 103

Hata Yoluyla Kabe'den Başka Tarafa Yönelmenin Hükümü: 104

Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılmak: 104

Gaibe Namaz Kılmak (Gıyabi Cenaze Namazı): 105

Kur'ân ve Sünnet'te "Allah'ın Vechi" Tabirinden Maksat: 105

Yüce Allah'a Oğul İsnat Etmek Suretiyle Kitap Ehli'nin Ve Müşriklerin İftiraları Ve Allah'ın İnsanlarla Konuşmasını İstemeleri 105

İ'râb: 105

Belagat: 105

Kelime ve İbareler: 105

Ayetler Arası İlişki Ve Nüzul Sebebi 106

Açıklaması 106

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 107

Yahudi Ve Hıristiyanlara Uymaktan Sakındırma. 108

İ'râb: 109

Belagat: 109

Kelime ve İbareler: 109

Ayetlerin Nüzul Sebebi 109

Ayetler Arası İlişki 109

Açıklaması 109

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 110

Nimetin Hatırlatılması Ve Ahiret Korkusu. 111

Açıklaması 111

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 112

İbrahim (A.S.)'in Sınanması, Beyt-i Haramın Özellikleri,
Mekke'nin Faziletleri 112

Belagat: 112

Kelime ve İbareler: 112

Nüzul Sebebi 113

Ayetler Arası İlişki 113

Açıklaması 113

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 114

Kabe'nin İnşa Edilmesi Ve Hz. İbrahim İle Hz. İsmail'in
Duası 117

[Belagat: 117](#)

[Kelime ve İbareler: 117](#)

[Ayetler Arası İlişki 117](#)

[Açıklaması 118](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 118](#)

[Hz. İbrahim'in Dininden Yüz Çeviren Akılsızlar 119](#)

[Belagat: 119](#)

[Kelime ve İbareler: 119](#)

[Nüzul Sebebi 120](#)

[Açıklaması 120](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 120](#)

[Yahudilerin Hz. İbrahim İle Hz. Yakub'un Dini Üzere Olduklarına Dair İddialarının Çürütülmesi 121](#)

[Belagat: 121](#)

[Kelime ve İbareler: 122](#)

[Nüzul Sebebi 122](#)

[Açıklaması 122](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 123](#)

İman Boyası, İmanın Nepislerdeki Etkisi Ve Yalnızca Yüce Allah'a Kulluk. 124

I'râb: 124

Belagat: 125

Kelime ve İbareler: 125

Nüzul Sebebi 125

Açıklaması 125

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 126

BAKARA SÛRESİ

Müminlerin Nitelikleri Ve Takva Sahiplerinin Mükâfatı

1-Elif, Lâm, Mim.

2- İşte bu Kitap; Onda hiçbir şüphe yoktur- Takva sahipleri için bir hidayettir.

3- Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden de infak ederler.

4 " Ve onlar sana indirilene de senden önce indirilene de yakînen [kesin olarak] inamrlar-

5. işte onlar rablerinden bir hidayet üzeredirler ve onlar felaha erenlerin ta kendileridirler.

Açıklaması

Besmelenin anlamı bu sûrede bulunan her şeyin Allah'tan olduğunu, insandan olmadığını ilan etmektir. Allah bu sûreyi rahmetiyle insanları dünya ve ahirette hayır ve mutluluğa iletmek için indirmiştir. Şüphesiz ki besmele Mushafa Kur'an-ı Kerim'in dışında herhangi bir şeyi yazmamak için özel bir gayret gösteren Ashâb-ı Kiram'm icmâi ile Kur'an-ı Kerim'den bir ayettir.

Şanı yüce Allah, bu sûreye mukatta harflerle başlamaktadır. Bundan gaye Kur'an-ı Kerim'in niteliğine dikkat çekmek, onun i'câzına işaret etmek ve sürekli olarak onun en kısa bir sûresinin benzerini getirmek hususunda insanlara meydan okumak, insan kelâmı olan hiç bir şeyin boy ölçüşemeyeceği bir söz olan Allah'ın kelâmı olduğunu kesin olarak ispat etmektir. Şanı yüce Allah bununla Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu Araplara şöyle diyor gibidir: Bu her Ara-bın konuşurken kullandığı alfabe harflerinden oluşan AfâpÇa bir SÖZ

Ođuđlġtia göre onun benzerini getirmekten -insan sözü olduğuna inanıyorsunuz- nasıl olur da âciz kalırsınız?. Bu böyle olmakla birlikte sizler onunla boy lemez-siniz. Kur'an-ı Kerim'in i'câzını açıklamak için bu harflerin zikredildiğini söyleyen muhakkik ilim adamlarının görüşü işte budur. [1]

Zemaherġ der ki: Bütün bu mukatta' harfler Kur'an-ı Kerim'in başında bir defa vârid olmami meydan okuma ve ikazın tesirini artırmak için defalarca tekrar edilmişlerdir. Tıpkı bir kġssanın defalarca tekrar edilmesi ve açıktan açığa bir kaç yerde Kur'an'ın benzerini meydana getirmeleri için meydan okumanın tekrarlanması gibi. [2]

"Elif, Lâm, Mim" in mukatta harflerden oluştuğunun delillerinden birisi de Peygamber (s.a.)'in Ŗu buyruğudur: "Her kim yüce Allah'ın Kitab'ından bir harf okursa onun için bir hasene vardır. Bir hasene ise on katı iledir (On kat fazlasıyla mükâfat görür). Ben sizlere: Elif, Lâm, Mim, tek bir harfdir, demiyorum. Fakat Elif bir harf, Lâm bir harf ve Mim de bir harfdir." [3]

Daha sonra yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in üç özelliğini dile getirmektedir:

1- Bu kitap, ihtiva ettiği anlam, maksat, kıssa, ibret ve nakzedilmesi kabil olmayan yasamayla ilgili hükümleri ile kapsadığı her Ŗeyde mükemmel ve eksiksiz bir kitaptır.

2- Dikkatle bakan ve gönlüyle ona kulak veren kimse için Kur'an'ın Allah'tan gelmiş bir hak olduğunda hiç bir Ŗphe yoktur.

3- Bu kitap, takva sahibi müminler için hidayet ve doğru yolun kaynağıdır. O takva sahipleri Allah'ın emirlerini yerine getirerek, yasaklarından sakınarak Allah'ın azabından korunan kimselerdir; dolayısıyla bu kitaptan yararlanabilecek olanlar da onlardır.

Daha sonra Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'den yararlanan takva sahiplerinin dört ayrı niteliğini açıklamaktadır. Bu takva sahipleri Kur'an-ı Kerim'in haber vermiş olduğu öldükten sonra diriliş (har), hesap, sırat, cennet, cehennem ve buna benzer gaybġ Ŗeyleri tasdik eder ve iman ederler. Onlar aklın yaklaşık bir Ŗekilde idrak etmiş olduğu maddġ ve duyularla hissedilen Ŗeylerin sınırında durup kalmazlar; ayrıca ruh, cin ve melek gibi ve başta Allah'ın varlığı ve vahdaniyeti olmak üzere maddenin ötesindeki evrenleri de idrak ederler.

Diğer taraftan bunlar Ŗart, rkn, âdâb, huşu ile en mükemmel Ŗekliyle namazı eda ederler. Çünkü hususuz ve ayetlerinin üzerinde tefekkür etmeksizin okunan Kur'an-ı Kerim, Allah'a karşı hayet duymaksızın kılınan bir namaz ruhsuz bir ceset gibidir.

Bu takva sahiplerinin bir diğeri özelliği de zekât, sadaka ve şer'an farz olan diğeri nafakalar gibi malî harcamaları iyilik ve ihsan yolunda yapmalarıdır. Böylelikle toplum maddi açıdan bir rahatlığa kavuşur, mallar çeşitli şüphelerden temizlenir, şer'an arzulan yapı tamamlanmış olur; dinin direği olan namaz ile ferdin yapısı, zekât ve buna bağlı olan şeylerle de toplumun yapısı. İşte bunlar ilerlemenin, hayatın gelişmesinin, ümmetin mutluluğunun temelidir. Ayet-i kerime, Resulullah (s.a.)'ın olacağını haber verdiği her türlü gaybî haberi kapsayan genel bir ifade taşımaktadır. Yine ister farz olsun, ister nafile olsun, bütün namazlar ve her türlü nafaka hakkında genel (umumî) bir karakter taşımaktadır.

Bu takva sahiplerinin bir diğeri özelliği de Peygamber Muhammed (s.a.)'e ve diğeri peygamber ve rasullere indirilen her şeyi tasdik etmeleridir. Onlar aynı şekilde en ufak bir şüphe söz konusu olmaksızın ahireti de ve onun kapsamına giren ruh ve cesetlerin bir arada kabirlerden dirilmesi, hesap, ceza, mî-zân, sırat, cennet, cehennem gibi diğeri hususlara da kesinlikle ve en ufak bir şüphe söz konusu olmaksızın, tam bir tasdik ile tasdik eder ve doğrularlar.

Sözü geçen gayba gerçek anlamıyla iman, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, ahiret gününe inanmak, Kur'an'a ve ondan önce indirilmiş bulunan kitaplara (Tevrat, İncil, Zebur ve sahilere) iman etmek niteliklerine sahip olan bu kimseler, evet işte bunlar, Rablerinden gelen bir nur, bir hidayet üzeredirler. Allah katında çok yüksek bir makamın sahibidirler. Ebedîlik yurdu olan cennetlerde üstün derecelere umduklarına nail olacak kimseler bunlardır. [\[4\]](#)

Kâfirlerin Nitelikleri

6- Gerçekten o inkâr edenleri inzar etsen de (uyarsan da) etmesen de birdir; iman etmezler.

7- Allah kalplerine de kulaklarına da mühür vurmuştur; gözlerinin üzerine de perde çekmiştir. Onlar için büyük bir azap da vardır.

Nüzul Sebebi

Konu ile ilgili sahih rivayete göre ayetin nüzul sebebi şudur: Taberî'nin İbni Abbas'tan ve el-Kelbî'den rivayetine göre bu iki ayet-i kerime, Huyey b. Ahtab, Ka*b bin Eşref ve benzeri Yahudilerin ileri gelenleri hakkında nazil olmuştur. [5]

Açıklaması

Allah'ın ayetlerini inkâr edip kâfir olanları, Kur'an-ı Kerim'i ve Muham-med'i (s.a.) yalanlayanları uyarmak veya uyarmamak fark etmez, kalpleri bu uyarıdan dolayı etkilenmez. Çünkü kalpleri îlahî nurun erişmesine imkan vermeyecek şekilde örtülüdür. O kalplerde iman nuru parlamaz. Çünkü onlar hakka karşı, Allah'ın ayetlerine karşı görmezlikten gelmişlerdir. Hidayet ve öğüdün etkileri onlara ulaşmaz. Çünkü onlar bilmenin, düşünmenin, tefekkürün, işitme ve görme duyularını kullanmanın bütün yollarını işlemez hale getirmiş, bunun sonucunda hakkı görmez duruma düşmüşlerdir. O bakımdan hakka uymazlar. Hakkı işitmezler, onu anlamazlar. Dolayısıyla onların cezaları da -Yüce Allah'ın ayetlerini yalanlamalarından dolayı- sonu gelmez, çok çetin büyük bir azaptır. [6]

Münafıkların Nitelikleri -I-

8- İnsanlardan öyle kimseler de vardır ki mümin olmadıkları halde "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler.

9- Allah'ı ve müminleri aldatmaya çalışırlar. Halbuki onlar kendilerinden başkasını aldatamazlar da farkına varmazlar.

10- Kalplerinde hastalık vardır; Allah da hastalıklarını artırdı, yalan söyledikleri için de onlara acıklı bir azap vardır.

Açıklaması

İşte bunlar üçüncü sınıf insanlardır. Yüce Allah inkâr edenlerin halini iki ayet-i kerimede münafıkların durumunu da onüç ayet-i kerimede açıklamakta ve bu ayetlerde onların kötülüklerini, hilelerini dile getirmekte, içyüzlerini açıklayarak, yaptıkları işlerin ne kadar gülünç olduğunu dile getirmekte; onları sağır, dilsiz ve kör diye adlandırmakta; onlara dair misaller vermektedir. Çünkü bunlar İslâm için açıktan açığa kâfir olanlardan daha büyük bir tehlikedir.

Burada sözkonusu edilen münafıkların özellikleri sadece o dönemin değil her dönemde mevcut olan münafıkların özelliklerindedir.

Birinci nitelikleri, kalpleri küfür ve sapıklıkla dolup taşıdığı halde dil ile iman ettiklerini söylemeleridir. Peygamberlik asrında münafıkların lideri Abdullah b. Übey Selûl'un arkadaşlarının büyük çoğunluğu Yahudiydi. Bunlar mümin olduklarını iddia ediyorlardı. Allah onların bu iddialarını reddetmekte, zahiren mümin olduklarını ileri sürseler dahi gerçekte mümin olmadıklarını ifade buyurmaktadır. Şüphesiz onlar böylelikle Allah'ı aldatmaya çalışan kimselerin durumuna düşmektedirler. Allah ise onların bu durumlarını bilmektedir; bu nedenle onların zararları kâfirlerden daha çoktur. Allah'a ve âhîret gününe iman iddialarında yalancı oldukları için ahirette onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Akıllarının kıtlığı dolayısıyla Yüce Allah'ı aldatacaklarını düşünmüşlerdir. Halbuki Allah aldatılmaktan münezzehtir. Hiçbir şey ona gizli kalmaz. Onların böyle bir işi yapmaya kalkışmaları Allah'ı gereği gibi tanımadıklarını göstermektedir. Eğer Allah'ı gereği gibi tanımış olsalardı, onun asla aldatılamayacağı da bilirdi. Diğer taraftan onların bu aldatmaya çalışmalarının vebali sadece kendilerine aittir ve Allah dilediği takdirde iç yüzlerini müslümanlara açmaya kadirdir.

Bütün bunlarla birlikte Yüce Allah, bunlara İslâmın hükümlerinin uygulanmasını emretmektedir. İşledikleri günah türünden bir ceza ile muhatap olmaktadır. Sanki müslümanlar Allah'ın onlar hakkında uygulamak istediği emri yerine getirirken onları - teşbih ve temsilî olarak- aldatıyor gibidir. Böylelikle asıl aldanan ve aldatılan kimselerin münafıklar olduğuna işaret edilmektedir.

Kâfir oldukları halde öldürülmeyişlerinin sebebine gelince; doğrusu -İbnü'l-Arabî'nin de dediği gibi- [7] Peygamber (s.a.) münafıkları öldürmemiştir. Buna sebep onların kalplerini kendisine ısındırmak maslahatı ve insanların İslâmdan uzaklaşmalarını sağlayacak kötü durumların doğması endişesidir. Nitekim Resulullah (s.a.) da bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Ben insanların, Muhammed (s.a.) ashabını öldürüyor,

demelerinden korkuyorum". Bu uygulama, itikadlarının kötü olduğunu bilmekle birlikte, gönüllerini İslam'a ısındırmak arzusuyla müellefe-i kulub'e zekattan pay verilmesini hatırlatmaktadır. [\[8\]](#)

Münafıkların Nitelikleri -II-

11- Onlara "Yeryüzünde fesat çıkarmayın" denildiğinde "Biz ancak ıslah edicileriz" derler.

12- Dikkat et! Gerçekten onlar, fesatçıların ta kendileridirler, fakat farketmezler.

13- Onlara "İnsanların iman ettiği gibi iman edin" denilince onlar: "Biz de o kıt akıllıların inandığı gibi mi iman edelim?" derler. Dikkat et! Asıl kıt akıllılar onların ta kendileridir, fakat bilmezler.

Açıklaması

Münafıklara: "Fitneleri alevlendirmek kâfirler adına casusluk yapmak, Arapları Müslümanlara karşı kışkırtmak suretiyle uygulamaya koyduğunuz son derece kötü ve çirkin planlarınız bir fesattır" denildiğinde: "Hayır! Durum zannettiğiniz gibi değildir. Bizler ancak ıslah eden kimseleriz. Biz ıslahtan başka birşeyin peşinde değiliz" derler.

Şanı yüce Allah fesat çıkartanların ancak kendileri olduğunu belirterek onların bu iddialarını reddetmektedir. Bununla birlikte onlar yaptıkları işin ne kadar tehlikeli olduğunu idrak edememekte ve bu fesadın farkına varamamaktadırlar. Çünkü fesat artık onların tabî bir karakteri haline gelmiş ve tabiatlarında yer etmiştir.

Müslümanlar münafıklara değişik vesilelerle nasihatlerde bulunuyor onları imana çağırıyorlardı. Doğru yolu gösteren akla kulak veren, doğruluk yolunu izleyen kimselerin iman ettiği gibi, iman etmelerini söylüyor; onlara Abdullah b. Selâm ve benzerlerini örnek gösteriyorlardı. Münafıklara: "Diğer insanlar gibi siz de imanın çerçevesine giriniz"

denildiğinde, onlar büyüklük taslayarak şöyle cevap veriyorlardı: "Köle, fakir gibi, insanlar arasında güçsüz ve bilgisizlikleri dolayısıyla da akılları kıt olanların iman ettiği gibi biz de mi Kur"ana ve Muhammede iman edelim?"

Halbuki asıl akıllı, önündeki hayır ve nur yolunu görüp de o yolu izleyen kimsedir. Yüce Allah bizzat kendilerinin kıt akıllı olduğunu belirterek cevap vermekte, iddialarını reddetmektedir. Onlar imanını sağlıklı bir şekilde idrak edememekte ve onun gerçek mahiyetini ve etkisini bilememektedirler.

Şuur, gizli olan bir şeyi idrâk etmek anlamına gelmekle birlikte, fesat çıkartmak hakkında "farketmezler (la yaş'urûn)"; ilim ise vakiya uygun ve kesin bilgi demek olduğu halde, imanları hakkında da "bilmezler" denilmesinin sebebi şudur: Yeryüzünde fesat çıkartmak, hissedilebilen bir iştir. Onların ise bu fesadı idrak edecek kadar hisleri dahi yoktur. İman ise kalbî bir durumdur. Onu ancak gerçek mahiyetini bilen kimseler idrak edebilir. İman ayrıca yakînî bilgi olmadıkça gerçekleşmez. İlim bilinen şeyi gerçek mahiyetiyle bilmek demektir. Onların ise imanın gerçeğine ulaşabilmelerini sağlayacak kadar bir bilgileri yoktur. [\[9\]](#)

Münafıklaeın Nitelikleri -III-

14- Müminlerle karşılaştıklarında: "İman ettik" derler. Ama şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında: "Muhakkak biz de sizinle beraberiz. Biz ancak alay edenlerdeniz" derler.

15- Allah onlarla alay eder ve azgınlıklarında serserice dolaşmalarına mühlet verir.

16- İşte onlar hidayet karşılığında dalaleti satın almışlardı. Onların ticareti kâr sağlamamış doğru yola da ereme-mişlerdir.

Nüzul Sebebi

Müfessirler 14. ayet-i kerimenin Abdullah b. Übeyy ile münafık arkadaşları hakkında

nazil olduğunu kaydederler. Bu münafık önce Ebû Bekir, Ömer ve Ali'yi (r.anhum) yüzlerine karşı övmüştü. Daha önce de onlar hakkında kendi arkadaşlarına: "Bu kıt akıllıları sizler nasıl savıp gönderdiğime dikkat edin!" demişti. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Ancak Süyuti: Bunun senedi sağlam değildir, diye açıklama yapmıştır. [\[10\]](#)

Açıklaması

İşte şeytanları andıran, hatta onlardan da kötü olan Yahudilerin münafıklarına ait nübüvvet asrındaki bir tablo. Yalan söyleyen herkesin idraki az, görüş mesafesi kısadır. Geleceğe bakamaz, o bakımdan onlar birbirleriyle ve ele-başlarıyla yalnız kaldıkları vakit, onlarla dayanışmaya girer ve: "Şüphesiz biz sizinle birlikteyiz" derler. Müminleri gördükleri vakit de iman ettiklerini açıklarlar. Yüce Allah ise onların durumlarını açığa çıkartarak, onları rezil etmiş, onlara en ufak bir değer vermemiştir. En ağır bir şekilde de onları cezalandıracaktır. Bütün işlerinde şaşkınlıklarını, sapıklıklarını daha da artıracaktır.

Diğer taraftan onlar, Allah'ın Kitab'ını kavramak yolunda akıllarını kullanmamakla, dosdoğru yolu terketmeleri ve kıskançlıkları sebebiyle, bu dinin doğruluğunu ortaya koyan delilleri terketmekle oldukça zararlı bir ticarete kalkışmışlar, sapıklığa bedel olarak hidayeti ödemiş, küfre ve nevaların sapıklıklarına karşılık olarak da nuru, aydınlığı vermişlerdir. Onlar kendilerini bekleyen cehennem azabı sebebiyle bu ticaretlerinde kar sağlayamamışlardır. İbni Abbâs der ki: "Onlar dalâleti, sapıklığı aldılar, hidayeti terketteler". Yani küfrü imana tercih ettiler ve imanı küfre değiştiler. Yüce Allah'ın burada bu işe "satın almak" tabirini kullanması, anlama, genişlik kazandırma suretiyle olmuştur. Çünkü satın almak, ticaret karşılıklı değişimi ifade eder.

Araplar kişinin alışverişinde kar ve zarar etmesini alışverişin kar ve zarar etmesi şeklinde ifade ettikleri, yani kar ve zararı alışverişe isnat ettiklerinden dolayı Yüce Allah da burada kân ticarete isnat etmiştir. Onlar hidayet karşılığında dalaleti almakla, hidayet bulmuş olamamışlardır. [\[11\]](#)

Münafıkların Durumlarını Anlatan Misaller

17- Onların misali bir ateş yakanın misali gibidir. O etrafını aydınlatınca, Allah nurlarını giderir. Kendilerini karanlıklar içinde görmeyecek halde ter-keder.

18- Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık onlar dönmezler.

19- Yahut içinde karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek ile gökten boşanan yağmur gibidir. Ölüm korkusu ile yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah kâfirleri çepeçevre kuşatandır.

20- O şimşek neredeyse gözlerini kapıp alıverecek. Onları aydınlattıkça da (ışığı) içinde yürürler. Onları karanlıkta bırakınca, dikilip kalırlar. Allah dilese onların işitmelerini ve görmelerini giderir. Şüphesiz Allah herşeye gücü yetendir.

Nüzul Sebebi

Taberi, İbni Abbas, İbni Mes'ûd ve başkalarından 19. ayet-i kerimenin nü-zülü hakkında şunları rivayet etmektedir: Dediler ki: Medine halkından münafıklardan iki kişi, Resulullah (s.a.)'dan kaçıp müşriklere sığındılar. Yüce Allah'ın sözünü ettiği bu yağmur onlara isabet etti. Bu yağmurla birlikte şiddetli gök gürültüsü, yıldırımlar ve şimşekler de vardı. Yıldırımlar, etraflarını aydınlattı mı yıldırım kulaklarına girer de kendilerini öldürür korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkıyorlardı. Şimşek çaktığı vakit ışığında yürüyorlardı. Çakmadığı vakit de etraflarını göremiyorlar, yerlerinde kalakalıyorlardı. Bunun üzerine şöyle demeye koyuldular: Keşke sabahı beklesek de Muhammed'e gitsek, ellerimizi ellerine koysak. Sabah olunca yanma gittiler. İslâm'a girdiler ve ellerini onun ellerine koydular, güzel bir şekilde İslâm'a bağlandılar. İşte Yüce Allah, kaçıp giden bu iki münafığın durumunu Medine'de bulunan diğer münafıklara bir misal olarak verdi.

Münafıklar Peygamber (s.a.)'in meclisinde hazır bulduklarında Peygamber (s.a.)'in sözleri dolayısıyla haklarında bir hüküm nazil olur yahut onlardan herhangi bir şekilde söz edilir de öldürülürler korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkıyorlardı. Tıpkı bu iki münafığın parmaklarını kulaklarına koydukları, şimşek etraflarını aydınlattığında'da yürüdükleri gibi. Malları artıp dünyaya çocukları gelince, ganimet veya bir fetih elde ettikleri vakit böyle davranırlar ve "Muhammed'in dini doğru bir dindir" derlerdi. Şimşek yollarını aydınlattığında yollarına devam edip yürüyen, etrafları karardığında da dikilip

kalan bu iki münafık gibi mallan telef olup çocukları ölüp başlarına belalar geldiğinde de: "İşte bu Muhammedin dini yüzündendir" deyip kafir olarak gerisin geri irtidat ediyorlardı. [\[12\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde durumlarını açıklamak, onların kötü işlerini, kötü fillerini beyan etmek, onları ibretli bir şekilde cezalandırmak, gizlediklerini açığa çıkartıp rüsvay etmek üzere münafıkların durumuna dair iki misal vermektedir. Çünkü münafıklar insanlık için bir fitnedir, ümmet içerisinde bir hastalıktır. Misaller vermek ise birtakım hususları açıklamak, gizli ve ancak düşünülerek anlaşılan şeyleri açık ve hissedilir olarak açığa çıkartmak için Kur'an'ın izlediği bir yöntemdir. Bu iki misal münafıkların huzursuz, şaşkın ve tutarsız durumlarını, işlerinin içyüzlerinin çabucak açığa çıkışını tablo-laştırılan iki örnektir:

Birinci misal: Onların işlerinin çabucak açığa çıkışını canlandırmaktadır: Şöyleki münafıkların sadece kısa bir süre için müslüman olduklarını söylemeleri, kendilerinin ve çocuklarının güvenliklerini sağlama halleri, tıpkı kendisinden yararlanmak için ateş yakan kimselerin haline benzer. Bu ateş çevrelerinde bulunan yerleri ve eşyayı aydınlatıp kısa bir süre çevrelerini görmelerini sağladıktan sonra Yüce Allah bu ateşi şiddetli yağın bir yağmur yahut şiddetli esen bir rüzgar ile söndürür. Böylelikle onların hiçbirşey görmeyecek hale gelmelerini sağlar; gecenin, üstüste yığılmış bulutların ve ateşin sönmesinin sebep olduğu karanlıkların içerisinde bırakır. Çünkü artık aydınlık ortadan kalkmıştır.

Münafıklar ise duygu ve hislerini işlemez hale getirmişlerdir. Onlar işitmenin sağladığı faydayı, akıllarını işletmediklerinden dolayı öğüt verenin öğüdünü, doğru yol gösterenin irşadını işitemezler. İşitseler bile anlayamazlar. O bakımdan onlar hakkı işitemeyen hakka karşı sağır kimseler gibidirler. Aynı zamanda onlar konuşma ve tartışmadan da yararlanamazlar. Herhangi bir meseleye karşı delil, herhangi bir meseleye dair açıklama istemezler. Onlar sanki konuşmayan dilsizler gibidirler. Onlar görmenin sağladığı faydayı da işlemez hale getirmişlerdir. O bakımdan başlarına gelen türlü fitneler ile ümmetlerin maruz kaldığı hallerden ibret almazlar. Sanki onlar hidâyeti göremeyen körler gibidir. Onlar hiçbir zaman buldukları sapıklık hallerinden vazgeçip hidayete yönelmezler. O bakımdan sen de onlar için üzülme, tasalanma!

İkinci misal: Onların şaşkınlıklarını, huzursuzluklarını ve fırsatçılıklarını dile

getirmektedir. Kur'an-ı Kerim, onlara ilâhî irşadlarda bulunmuştur. Ancak onlar bunlardan yüz çevirmişlerdir. Onların bu durumları, karanlık bir gecede, gök gürültüleri ve çakan şimşeklerle beraber şiddetle yağan bir yağmura tutulan topluluğa benzer. İşte bu kapkaranlık atmosfer içerisinde kurtuluş yolunu araştırırlar ve ufukta gördükleri tek aydınlığa umut bağlarlar; yani apaçık ayetlerin getirdiği hakka uymayı kararlaştırırlar. Fakat aradan fazla zaman geçmeden karanlıklara düşer yine huzursuzluğa, çalkantıya yuvarlanırlar. Eğer Allah dilese gök gürültüsünün gürültüsüyle kulaklarını sağır eder. Gözleri kör ediveren şimşegin parıltısıyla onları kör eder. Fakat bir hikmet ve bir maslahat dolayısıyla o bunu murad etmez. Çünkü onlara bir mühlet vermek, doğruya dönsünler diye fırsat tanımak istemektedir.

Özetle; nifak kısa bir süre için bazan münafık kimsenin yolu aydınlatılabilir. Ancak ateşin sönmesi gibi bu da çabucak söner. Bu ise münafıklığın sürekliliğine son verir, devamını önler. Münafık herhangi bir amacını gerçekleştirmek ve basit maddî bir kazanç elde etmek amacıyla münafıklığına umut bağlayabilir. Fakat kısa bir müddet içinde bu umutlar darmadağın olur gider. Münafıklar böylece huzursuzluk ve çalkantı içerisinde kalırlar. Çünkü bir ayetin nüzûlu ile gösterdikleri zahirî sevinç, müminlerle birlikte cihad etmeleri istendiği zaman ortadan kalkar. Kısacası iyi günlerinde müslümanlara destek vermek ve onların mutluluğunu zahiren paylaşmak, ibtilâ ve imtihan dönemlerinde ise nankörlük edip müslümanlara sırt çevirmek münafıkların misali ve tavrıdır. [\[13\]](#)

Sadece Allah'a İbadet Ve Bunu Gerektiren Sebepler

21- Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan rabbinize ibadet edin ki, takva sahibi olasınız.

22- O (Allah) ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. Gökten su indirip onunla sizin için rızık olmak üzere meyveler çıkardı. Artık siz de bildiğiniz halde Allah'a şirk koşmayınız.

Açıklaması

Yüce Allah, Mekke'n' müşriklere de başkalarına da yani bütün insanlara yalnızca kendisine ibadet etmelerini emretmektedir. Nitekim şu buyruğunda da dile getirdiği gibi, daha önceki peygamberleri aracılığıyla da insanlara aynı emri iletmiştir: "Andolsun ki biz her ümmet arasında: 'Allah'a ibadet edin ve tağuttan uzak durun' diye bir peygamber göndermişizdir" (Nahl, 16/36). Burada tağutların kapsamına putlar da girmektedir. İbadetin asıl anlamı tezellül içinde boyun eğmektir. Burada ibadetten kasıt yüce Allah'ı birlemek (tevhid), dininin şerh hükümlerine bağlanmak, putlara ibadeti terketmektir. Buna sebep ise şudur: Allahu teala tek başına ibadete hak sahibidir. Çünkü ibadet etmekle emrolunanlar da onlardan öncekileri de yani kulların tümünü yaratan O'dur. Onların işlerini O çekip çevirir. Gerek duydukları hidayet yollarını ve bilgi edinme vasıtalarını başışlayan O'dur. İbadetin ise kesin bir meyvesi vardır ki, o da takvaya ulaşmak, umduğunu elde etmek, hidayeti bulmak ve kemal derecesine ulaşmaktır. Çünkü Yüce Allah, Cehennem için yarattığı kimseyi takva sahibi olsun diye yaratmış değildir. Allah'ın hakkı ile ibadet eden kullarından hasıl olmasını istediği tek şey takvadır. Arapçadaki "le'alle = belki, olur ki -mealde sadece: ki-" kelimesi, aslında beklenti ve umut ifade eder. Ancak herşeye kadir ve herşeyden üstün olan yüce Allah için durumun bir beklenti seviyesinde kalması imkansızdır. O bakımdan bununla anlatılmak istenen şudur: Sizler takvaya ulaşmayı ümit ederek bu işi veya şunu yapınız ki, akü sahibi olasınız, öğüt alınız ve takva sahibi olasınız.

Yine yüce Allah'ın ibadet emrini vermesi O'nun yeryüzünü bir döşek, orada rahat bir şekilde yerleşmek, yaşamak, sükun ve huzur içerisinde -küresel olmasına ve dönmesine rağmen- ikamet edebilmek için bir karar yeri kıldığından dolaydır. Çünkü o yeryüzü -böyle olmakla birlikte- yüce dağlarla sağlamlaştırılmıştır: "Ve dağları (kazık) kılmadık mı" (Nebe', 78/7). Yine ibadet emrini vermesinin bir diğer sebebi de onun semayı yer üzerinde kubbeyi andıran bir şekilde yüksekçe bir tavan kılmış olmasıdır. Bu sema hayır ve bereketlerle insanın üzerini örtmektedir. Bu semada bulunan pek çok yıldız ve pek çok gök cismine rağmen yapısını oldukça sağlam ve çekim sünneti (kanunu) ile bunlar arasındaki oran ve dengeyi sapasağlam kılmıştır. O bakımdan bu semanın düzeni bozulmaz, bu semadaki büyük bir gezegen, yıldız dünya üzerine düşmez, bu cisimler birbirleriyle çarpışmaz. Yüce Allah semadan yani bulutlardan oldukça bereketli bir su, kendisiyle ekinlerin ve otların bitip yeşerdiği tatlı bir yağmur indirmiştir. Bu yağmur ölümünden sonra yeryüzünü diriltir, toprağa nefes aldırır, yeşertir, hatta teneffüs ettiğimiz havayı da arındırır.

İnsanın faydası için yaratmak, yoktan var etmek ve tekvin ile ona nimet ve rızıklar başışlamak, insanların menfaati için gökleri ve yeri yaratmak ile nitelenen Yüce Zat, elbette ki ibadet ve tazim edilmeye, tezellülle önünde eğilmeye layıktır. Hiçbirşey yaratamayan, rızık sunamayan, kendileri için bir menfaat sağlayamadığı gibi kendilerine gelecek bir zararı da savamayan aciz putlar veya insanlardan Allah'a ortaklar koşmak, elbette ki insanoğluna yakışmaz. Şanı yüce Allah eşler, ortaklar, çocuklar edinmekten yücedir, münezzehtir. Çünkü onun bunlara ihtiyacı yoktur. Gerçek kudrete sahip olan rububiyet ve vahdaniyetin delilleri ile varlığı bilinen Yüce Zat, tek başına O itaat edilmeye

layıktır.

Müşriklerin Allah katında aracı olmaları umuduyla putları ilah edinmeleri, Kitap Ehli'nin hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan başka yasa koymak, münkerleri helâl kılıp hoş ve temiz olan bazı şeyleri haram kılmak hususunda rabler edinmeleri Allah'a karşı yapılan bir iftira, bir yalan, bir gerçekdışılıktır. Herkes yaratanın, rızık verenin Allah olduğunu kabul etmektedir. Bütün kafirler ve münafıklar aslında uydurma ilahlarının hukuk ve düzenlerinin batıl olduğunu bilmektedirler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen onlara: 'Göklerle yeri kim yarattı? Güneşi ve Ayı kim müsahhar (insanın emrine âmâ-de) kıldı?' diye sorsan, onlar elbette: 'Allah' diyeceklerdir. O halde nasıl döndürülürler?" (Ankebût), 29/61).

Yüce Allah, kendi katında araçlar edinmeyi tenkit etmekte ve Allah'ın teşrif buyurmadığı şeylerle ona yakınlık sağlamaya çalışmanın batıl olduğunu belirtmek üzere de şöyle buyurmaktadır: "Ondan başka veli edinenler: 'Biz bunlara ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz' (derler)..." (Zümer, 39/3). [\[14\]](#)

Kur'ân'ın En Kısa Sûresinin Benzerini Meydana Getirmek Üzere İnkarcılara Meydan Okuyuş

23- Eğer kulumuza indirdiğimizden Şüphe içinde iseniz, haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin. AUah'tan başka şahitlerinizi de çağırın, eğer doğru söyleyenler iseniz. Bunu yapmazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- artık tutuşturucusu insanlarla taşlar olan ve kafirler için hazırlanmış bulunan o ateşten sakının.

Açıklaması

Ey inkarcı Araplar ve diğer inkarcılar! Allah'ın, kulu ve rasûlü ümmî Peygamber Abdullah oğlu Muhammed'e indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim'in doğruluğundan yana şüphe içinde bulunuyor ve onun insan sözü olduğunu iddia ediyorsanız sizin gibi bir insan olan o zatm buna güç yetirebildiği gibi siz de onun benzerini getiriniz. Eğer sizler bu Kur'an-ı Kerim'in uydurma ve insan kelâmı olduğunu söylerken, onunla boy ölçüşebileceğiniz

iddiasında doğru söylüyor iseniz; -ki onlar: "Eğer biz dileseydik bunun benzerini elbette söylerdik" (Enfâl, 8/31) diyorlardı- dilediğiniz başkan, eşraf, uydurma tanrılarınızı da Kur'an-ı Kerim'in benzerini ortaya koymak için yardıma çağırınız. Ancak Allah'tan başka hiçbir kimse onun benzerini meydana getiremez. Sizler bu işten yani alışılmadık beyanı, üstün belagati, parlak üslubu, her türlü kusurdan uzak fikrî yapısı, her zaman ve mekana elverişli göz kamaştırıcı yasama ve hükümleri ve gayba dair haber vermesi hususlarında Kur'an'a benzer bir sûre getirmekten acze düştüğünüz, ve buna şimdi güç yetiremeyeceğiniz gibi gelecekte de aciz kalacaksınız.

Fiilen bu konuda aciz olduğunuz açıkça ortaya çıktığına göre hakka yani Kur'an-ı Kerim'e imana, Peygamber (s.a)m risâletini tasdike dönünüz. Çünkü yakıtı kâfir insanlar ile taşların, putların olacağı cehennemden, biricik kurtuluş bununla mümkündür. Demir ve buna benzer diğer sert maddeleri eritmek için en üstün dereceli ateş fırınları dahi, bu cehennem ateşinin benzeri olamaz. Allah işte bu cehennemi, İslâmın risâletini inkâr edip kabul etmeyen kâfirler için küfür ve inkarlarına uygun bir ceza olmak üzere hazırlamıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Gerçekten siz ve Allah'tan başka taptıklarınız, Cehennem odunusunuz. Siz oraya varacaksınız" (Enbiyâ, 21/98).

Özetle: Kur'an-ı Kerim'in en kısa bir suresinin bile şimdi ve gelecekte bir benzerini ortaya koymaktan aciz kalışınız ortaya çıktığına göre artık şu inadınızı bırakın. Bırakın da kafirler için hazırlanan cehennem ateşine odun olmamak için KurWın Allah kelamı olduğunu itiraf edin. [\[15\]](#)

İman Edip Salih Amel İşleyenlerin Mükâfatı

25-İman edip de salih amel işleyenlere müjdele: Gerçekten onlar için altından ırmaklar akan cennetler vardır, kendilerine orada rızık olarak o meyvelerden verildiği her seferinde: Hu bizimler ve o birbirinin benzeri olarak kendilerine getirilir. Orada onlar için temiz kılınmış zevceler vardır. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar.

Açıklaması

Ey Muhammedi Sen ve sana mirasçı olan mümin ve takva sahibi ilim adamları, iman edip, salih amel ve güzel işler işleyenlere ağaçları bulunan ve köşk ve meskenlerinin altından cennet ırmaklarının aktığı cennetlerin (bahçelerin) müjdelelerini ver! Oralarda canların çektiği, gözlerin zevkle baktığı şeyler vardır. -Buharî ve Müslim'de rivayet edildiği şekliyle-; "orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiç bir insanın hatırlanmayan geçirmedikleri şeyler vardır." Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu gerçeği dile getirmektedir: "İşlediklerine bir mükâfat olmak üzere gözleri aydınlatan neler gizlendiğini hiçbir nefis bilmez" (Secde, 32/17).

O cennetlerde kesintisiz nızıklar, canın çektiği çeşitli meyveler vardır. Günün başlangıcında veya sonunda onlara herhangi bir meyve sunulduğu her seferde hayretle şöyle diyeceklerdir: Bu meyve dünyada iken bize nızık olarak verileni andırmaktadır. Ancak o meyveyi yedikleri vakit alışageldikleri tadın dışında bir tad alırlar ve yalnızca şekli, görünüşü ve türü itibariyle dünya meyvesine benzediğini, ama aslında tad ve lezzet ve hacim itibariyle ondan farklı olduğunu fark ederler. Bu açıdan bu meyveler hiçbir zaman görmedikleri çeşit ve türdendir. Madde ve tadı itibariyle farklı olmakla birlikte, dünyadaki meyvelere benzemesi ile ilgili olarak İbni Abbas şöyle demiştir: "Cennette dünyadan isimler dışında hiçbir şey yoktur". Taberi de der ki [\[16\]](#); "Konu ile ilgili en uygun tevîl (açıklama şekli) renk ve görünüşleri itibariyle birbirine benzeyen fakat tatları farklı meyveler getirilecektir, diyenlerin açıklamasıdır. O alimler bununla şunu anlatmak istiyorlar: Cennetin meyveleri ile dünyadaki meyveler görünüş ve renk itibariyle birbirine benzemekle beraber, tad ve lezzet bakımından farklıdır.

Şanı yüce Allah'ın bize haber verdiği şekliyle iman ettiğimiz gaybî hususlardan birisi de cennette müminler için huru'l-în'den zevceler olduğudur. Bunlar çadırları içinde, örtüler ve perdeler arkasındadırlar. Onlardan önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur onlara. Ay hali, lohusalık gibi maddi ve manevi pisliklerden, tiksinti veren kirliliklerden, küçük büyük abdestlerden, balgam çıkarmak ve tükürmekten, nefis ve hevânın şerlerinden uzaktırlar. Müslim'in rivayetine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler orada yerler, içerler; fakat tükürmezler, küçük büyük abdest bozmazlar, sümükürmezler" As-hâb-ı kirâm: "Peki yemek ne olacak?" diye sorunca; Hz. Peygamber şu cevabı verir: Misk kokusu gibi geyirmek ve ter (ile hazmedecekler) ve sizler nasıl kendiliğinizden nefes alıyor iseniz onlara da o şekilde teşbih ve tahmîd etmek (elhamdülillah demek) ilham olunacaktır".

Ancak dünyadaki mümin kadınların kıyamet gününde huru'l-în'den daha faziletli olacakları bildirilmiştir. Bu konu Allah'ın şu buyruğunda söz edilmektedir: "Biz onları yeniden yarattık; onları bakireler kıldık ve eşlerine düşkünler ve hep bir yaşta (kıldık)" (Vakıa, 56/35-38).

Tirmizî'nin de rivayetine göre Ümmü Seleme şöyle demiştir:... Ey Allanın Rasûlü! dedim. "Dünyanın kadınları mı üstündür? Huru'l-în mi üstündür?" Hz. Peygamber: "Hayır!

dünya kadınları Hurul-înden üstündürler. Tıpkı elbisenin astarından üstün olduğu gibi". Ben: "Bu neden dolayı olacaktır, ey Allanın Rasûlü?" diye sorunca: "(Dünya kadınlarının) kıldıkları namazlarla tuttıkları oruçlar ve aziz ve celil olan Allah'a yaptıkları ibadet ile böyle olacaktır".^[17] Yine Sahîh'te sabit olduğuna göre, cennette her bir erkeğin iki tane hanımı olacaktır. İlim adamları derler ki: Bunlardan bir tanesi dünya kadınlarından, diğeri de cennet kadınlarından olacaktır.

Cennet, dünyadan ebedîlik vasfıyla aynın*. Yani orada devamlılık, kalıcılık ve sonu gelmez uzun bir dönem kalınacaktır. Bunun değiştirilmesi arzusu olmayacaktır. Cennet ayrıca eksiksiz, tam bir mutluluktur ve müminlerin emelidir.^[18]

Kur'an-ı Kerim'de İnsanlara Misal Vermenin Faydası

26- Gerçekten Allah bir sivrisineği veya ondan daha ileri herhangi bir şeyi misal vermekten çekinmez. İman edenler bunun Rablerinden bir hak olduğunu bilirler. Kâfirler ise: "Allah bu misal ile ne murad etmiştir?" derler. Allah bununla çoğu kimseyi saptırır ve yine bununla çoğu kimseyi de hidayete erdirir. O bununla fasıklardan başkasını saptırmaz.

27- Onlar ki Allahın ahdini sağlamlaş-tırdıktan sonra bozarlar. Allanın bitştirilmesini emrettiği şeyi keserler ve yeryüzünde fesad yaparlar. İşte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.

Nüzul Sebebi

Taberi, Tefsir1 inde (I, 138) Ashâb-ı Kiram arasından bir gruptan şunu rivayet etmektedir: Şanı yüce Allah münafıklara: "Onların misali bir ateş yakanın hali gibidir" (ayet 17) ile: "yahut boşanan yağmur gibidir" (ayet 19) buyruklarında münafıklara ait bu iki misali verince münafıklar, Allah böyle misaller vermekten daha yüce ve daha üstündür, dediler. Bunun üzerine yüce Allah da; "Gerçekten Allah bir sivrisineği... misal vermekten çekinmez... İşte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir" buyruklarını indirdi.^[19] Süyuti

ise Celâleyn' de: "Senet itibariyle bu görüş, daha sahih ve sûrenin daha önce geçen bölümlerine daha münasiptir", demektedir. [\[20\]](#)

Açıklaması

Şanı yüce Allah sivrisinek ve benzeri, gerek ondan daha aşağı, gerek ondan daha büyük bir şeyi misal vermeyi basit ve önemsiz olduğundan dolayı -onu örnek göstermekten çekinen kimsenin yaptığı gibi- misal vermekten çekinmez. Çünkü ister küçük, ister büyük olsun, bu misali ve benzeri şeyleri göstermekte garip kaçacak, çekinilecek veya ayıp görülecek bir taraf yoktur. Çünkü bunların hepsindeki azamet ve kudret aynı ölçüdedir. O da yaratmak ve harikulade bir şekilde var etmektir. Diğer taraftan örnek, bir anlama açıklık kazandırmak ve onu bilinen ve tanık olunan şekliyle izah etmektir. Misaller insanların daha kolay bir şekilde anlayabilmesi için maddî şeylerin kalıbı çerçevesinde murad edilen anlamları açığa çıkarmak içindir.

Bunlar sonucunda ise kapalı görünen hususlar açıklık kazanır, aklın karşısında vehim gibi görünen şeyler ortadan kalkar.

Yüce Allah hikmeti sonsuz olandır. Duruma, hal ve münasebetlere uygun bir şekilde büyük olsun, küçük olsun eşyaya dair misaller vermekle, gayeye yönelik fayda sağlar. Eğer bahsedilen konu, hak ve İslâm gibi büyük bir şey ise, ona nur ve aydınlık gibi şeyleri misal gösterir. Eğer iş put gibi hakir ve düşük bir şey ise, faydasız olması, faydasının bulunmaması açısından, onu andıran sinek, sivrisinek ve örümceği misal verir.

Bütün eşyayı, küçüğü ile büyüğü ile yaratanın Allah olduğunu tasdik eden müminler: Bu, Allah'ın hak sözüdür. O haktan başkasını söylemez ve hepsi (her türlü misal) onun için bîrdir ve bu bir maslahat, bir hikmet dolayısıyla verilmiştir, derler. Hakir gördükleri şeylerin misal getirilmesiyle alay eden kâfirler ise, hayret ve şaşkınlık içerisinde: "Allah bu gibi önemsiz ve hakir şeyleri misal vermekle neyi anlatmak ister?" derler. Onlar şaşkınlık içerisinde ve sonunda zarara uğrayacaklardır. Eğer iman edecek olurlarsa hakkı bilir ve bu örneklemedeki hikmet yönünü de anlarlar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "7h ki kendilerine kitab verilenler yakın ile inansınlar, iman edenlerin de imanını artsın. Kitab verilenler ile müminler şüpheye düşmesin, kalplerinde hastalık bulunanlarla kâfirler de: Allah bu misal ile neyi murad etmiş? desinler diye." (Müddessir, 74/31).

Daha sonra Yüce Allah bu tür soru soranlara böyle bir misalin Allah'ı inkâr

ettiklerinden dolayı kâfirlerin bir çoğunun sapıklığının artmasına, Allah'a iman ettiklerinden dolayı da müminlerin çoğunun hidayetinin artmasına sebep olduğunu belirterek cevâp vermektedir. Ayrıca verilen misal ile olsun, başkası ile olsun Kur'an-ı Kerîm'deki buyruklar sebebiyle fâsıklardan başkası sapıtmaz. Yani Allah'a itaatten yüzçeviren, onun yaratmasındaki sünnetinin dışına çıkıp ayetlerini inkâr eden ve maksatları idrak etmekten yana akıl ve şuurlarını işlemez hale getirenlerden başkasını saptırmaz.

Bu buyruk, onların saptırılmalarının sebebinin Yüce Allah'ın öğüt almak isteyenler için ibret kılmış olduğu kevnî sünnetlerinin dışına çıkmaları olduğuna işaret etmektedir. Saptırmanın Yüce Allah'a isnad edilmesi, fiilin sebebe is-nad edilmesi türündendir. Çünkü Yüce Allah misali verince, o misal sebebiyle birtakım kimseler saptı ve birtakım kimseler de hidayet buldu. İşte bu, onların sapıtmalarının ve hidayet bulmalarının sebebinin teşkil etmiştir. [\[21\]](#) Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte biz, bu misalleri insanlara veriyoruz. Onlara ancak âtim olanlar akıl erdirir." (Ankebui, 29/43). Alimler ise haklan yol göstericiliği sayesinde hidayet ve doğru yolu bulan müminlerdir.

Yüce Allah bunun akabinde bu fasıklann niteliklerini açıklamaktadır. Onlar yaptıkları ahitleri bozarlar. Akıl, şuur ve duyu gibi ilâhî bağışları asıl maksatları doğrultusunda kullanmaz, Yüce Allah'a fitrî olarak (D söz verdikleri Muhammed'e iman, onu ve geçmiş bütün peygamberleri doğrulamak, Allah'ın şeriatları gereğince amel etmek gibi ahitleri bozarlar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların kalpleri vardır, fakat bunlarla idrak etmezler. Gözleri vardır, onlarla görmezler. Kulakları vardır, onlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar. İşte onlar gafillerin ta kendileridir." (A'râf, 7/179)

Onlar Allah'ın bitıştırilmesini emretmiş olduğu, varlığına dair kevnî deliller ortada olmasına rağmen Allah'a iman bağıni keserler. Böylelikle delil ile, delilin gösterdiği arasındaki ilişkiyi kopartmış olurlar. Bütün peygamberlere imanını da kesmişlerdir. Bir peygamber ile diğer bir peygamber arasında ayırım gözetmişlerdir. Halbuki Allah bütün peygamberlere iman ederek bağıni koparılmamasını emretmiştir. Diğer taraftan onlar akrabalar arası maddi yakınlığı, peygamberler arasındaki manevi yakınlığı ve müminleri veli edinmek şeklindeki bağıni da bitıştirmezler. Arap müşrikleri Peygamber (s.a.)'i yalanlayarak fitrat ahdini bozmuş oldular. Kitap Ehli ise, hem fitrat ahdini bozmuştur, hem de Yüce Allah'ın kitaplarında kendilerinden almış olduğu peygamberimiz Muhammed'e iman ahdini bozmuştur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz içlerinden bir gurup bilip durdukları halde yine de hakkı gizlerler." (Bakara, 2/146). Buna göre peygamberlerin gönderilişlerini inkâr eden, onların gösterdikleri aydınlık yol ile doğruyu bulmayan herkes, Allah'ın ahdini bozmuş demektir.

Bu bozguncular, yeryüzünde masiyetler işleyerek, insanlar arasında bozgunculuk yaparak, onları imandan alıkoyarak inançlarından saptırarak, Kur'an çerçevesinde

şüpheler uyandırarak -kendi nüfuz ve payelerini korumak gayesiyle- yeryüzünde fesat çıkartırlar.

Sonuçta ise bunlar rezil edilmek, şaşkınlık içerisinde kalmak ve yardımsız bırakılmak suretiyle dünyada acıklı azab ve Allah'ın kendilerine gazab etmesi suretiyle de ahirette hüsrana uğrayacak olanlardır. Dünyalarında da ahiretle-rinde de onlar için bir mutluluk yoktur. Çünkü bunlar hidayet karşısında dalâleti, mağfiret karşısında gazabı, cennet karşılığında cehennemi, ahde vefa karşısında ahdi bozmayı, bağları bitiştirmek yerine kesmeyi, salah yerine fesadı, sevap ve ecir yerine cezayı almışlardır. [\[22\]](#)

İnsanı Yaratmak, Öldürmek, Gökleri Ve Yeri Yaratmak Gibi İşlerle Tecelli Eden Allah'ın Kudreti

28- Nasıl oluyor da Allah'ı inkâr edi- yorsunuz? Halbuki daha önce ölümler idiniz de sizi diriltti. Sonra sizi yine öl- dürecektir, sonra yine tekrar sizi dirilte- cek ve sonunda yalnız O'na döndürüle- çeksiniz.

29- Yerde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip (istiva edip) de onları yedi gök halinde düzenleyen O'dur. O, herşeyi çok iyi bilen (aîm)dir%

"Onları yedi gök halinde düzenleyen" yani eksiksiz bir şekilde, bir çatlak ve eğrilik-büğürlük bulunmaksızın yaratışlarını tam yapan "O'dur." Çünkü onların düzenlenmesi (tesviye edilmeleri) nin anlamı, yaratılışlarının dengeli kılınması, dosdoğru olması, eğrilik ve çatlaktan uzak olması veya yaratma işleminin tamamlanması demektir.

"Yönelip (istiva edip)" buyruğunda sözü geçen istiva, sözlükte bir şeyin üstüne yükselmek demektir.

"O her şeyi çok iyi bilendir." Allah gökleri herhangi bir düzensizlik olmaksızın sapasağlam ve eksiksiz bir şekilde yarattıktan sonra, yerde bulunan her şeyi de orada yaşayanların gereklerine, menfaat ve maslahatlarına uygun olarak yarattıktan sonra, her şeyin durumunu genel ve özel olarak çok iyi bilir. [\[23\]](#)

Açıklaması

Ey kâfirler! Durumunuz hayret vericidir. Şanı Yüce Allah, ölümünüzden sonra bu dünya hayatında sizi var etmekle birlikte, nasıl olur da O'nun varlığını ve kudretini inkâr ediyorsunuz? Gizli-açık üzerinizdeki nimetlerini tamamlamış, sizlere hayatın akü, duyu ve duygular gibi en üstün nimetlerini bağışlamış, hayatın kalıcılığını sağlayan rızıklarla sizi donatmış bulunuyor. Ecelinizin sona ermesiyle birlikte canınızı alıyor, öldükten sonra da kabirlerinizden sizleri diriltiyor, sonra hesaba çekilmek, amellerinizin karşılığını görmek üzere de tekrar ona döndürülüyorsunuz. Böylelikle herkes dünyada iken işlediklerinin karşılığını görecektir ve her nefis kendisine ihsan edilen nimetler dolayısıyla hesaba çekilecektir. İşte iki ölüm ve iki hayat. Bunlar size küfür üzere kalmanızda ileri sürebileceğiniz bir mazeret bırakmamakta, Kur'an-ı Kerîm'in misalleriyle alay etmeniz, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini inkâr etmeniz için hiç bir şeyi mazeret sürmenize imkân vermemektedir.

İbni Abbâs ve İbni Mes'ûd şöyle tefsir ediyor: Sizler yaratılmadan önce yok idiniz, ölü idiniz. O sizi diriltti, yani yarattı. Sonra ecellerinizin sona ermesiyle sizi öldürecek, sonra da kıyamet gününde sizi tekrar diriltecektir. Bu tefsiri başka ayet-i kerime de desteklemektedir: "Rabbimiz bizi iki kere öldürdün, iki kere de dirilttin." (Mü'min, 40/11). İbni Atiyye der ki: İşte ayet-i kerime ile kastedilen budur. Kâfirler ölmeyi ve diriltilmeyi kabul ettiklerinden dolayı bu delilin gereğini kabul etmekten de kurtulamazlar. Kâfirler başlangıçta yok olan ölümler olduklarını, sonra dünyada yaratıldıkları anı, sonra yine dünyada öldürüldüklerini kabul ettiklerine göre, öbür diriltmenin gereğini de kabul etmeleri gerekir ve bu onlar aleyhlerine daha güçlü bir delil olur. Onların bunu inkâr etmeleri ise, delil getirmek imkânını bulamayacakları bir iddia halini alır. [\[24\]](#)

Daha sonra, Yüce Allah öldükten sonra dirilmeye ve insanları imana yöneltmeye dair bir delil sözkonusu etmektedir. Bu, yeryüzünü içinde bulunan her şeyle yararlanalım, Allah'ın yaratan ve rızık veren olduğunu kabul edelim diye, bizler için yaratmasıdır. Buna göre faydalanmak ya hayatı sürdürme esnasında varolan şeylerden yararlanmak suretiyle maddi anlamıyla olur, ya da egemenlik altına alamadığımız şeyler üzerinde durup düşünerek, ibret alarak, manevi şekliyle gerçekleşir. Her iki durumda ise bedenlerin ve ruhların gıdası gerçekleşmiş olur.

Yüce Allah yeryüzünde insanlar için hayatlarını sürdürme imkânını hazırlamış, insanı korunmuş bir tavanın gölgesine almakla bunu gerçekleştirmiştir. Sözü geçen bu tavan kudreti ile yükselttiği, sapasağlam bir yapı halinde düzenlediği, hikmeti ile var ettiği yedi

semadır. Bunlara geceleyin yeryüzünü aydınlatınlar diye harikulade gezegenler ve yıldızlar yerleştirmiştir. Bunların gerçek mahiyetlerini, durumlarını, onlarda bulunan harikuladelikleri yalnızca Allah bilir. Allah yerde ve gökte ne yarattıysa hepsini bilendir. İşte bütün bunlar yaratıcı bir ve tek ilahın varlığını gösteren göz kamaştırıcı kudretinin delilleridir. O, bu kudretiyle tekrar yaratmayı ve tekrar hayatı takdir etmeye kadirdir. Artık bütün bunlardan sonra küfrü, inkârı veya Allah'ın varlığını kabul etmemeyi haklı çıkartan bir sebep bulunabilir mi? [\[25\]](#)

İnsanın Yeryüzünde Halife Kılınması Ye Ona Dilin Öğretilmesi

30- Hani Rabbin meleklerle: "Muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım." demişti. "Biz seni hamdinle teşbih ve takdis edip dururken orada fesat çıkartacak, kanlar dökecek bir kimse mi yaratacaksın?" demişlerdi. (Allah) "Sizin bilmediklerinizi herhalde ben bilirim" demişti.

31- Âdem'e bütün isimleri öğretti, sonra onları meleklerle gösterip: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, bunların isimlerini bana bildirin" dedi.

32- Dediler ki: "Seni teşbih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bir şey bilmeyiz. Gerçekten sen Alîm'sin, Ha-kîm'sin."

33- (Allah) "Ey Âdem onlara isimlerini haber ver." diye buyurdu. O da onlara isimlerini haber verince (Allah) buyurdu ki: "Size gerçekten göklerin ve yerin gizliliklerini ben bilirim ve neyi açıklarsanız neyi gizlerseniz yine ben bilirim" demedim mi?

Açıklaması

Ya Muhammedi Kavmine ataları Adem'in yaratılış kıssasını anlat! Hani Yüce Allah meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife edineceğim. Bu halife orayı imar edecek, orada yerleşecek. Benim hükümlerimi insanlar arasında uygulayacaktır. Ondandır sonra arka arkaya gelen nesiller de kâinatın imarı için onun bütün görevlerini üstleneceklerdir,

demişti. Melekler hayret ile ve öğrenmek amacıyla şöyle sorarlar: "Sen nasıl olur da öyle bir halife yaratırsın? Halbuki onun soyundan gelecekler arasında masiyetler işleyerek fesat çıkartacak, haksızca ve haddi aşarak kanlar dökecek kimseler bulunacaktır. Çünkü onlar işlerini irade ve seçimlerine dayanarak yapacaklardır. Zira onlar çamurdan yaratılmışlardır. Madde onların yapılarının bir parçasıdır. Bu şekilde olan bir yaratığın ise hata işleme ihtimali daha yüksektir.

Peki, -itiraz ve kıskançlık yolu ile değil de hayret ve öğrenmek üzere- itaat edenler yerine masiyet edenleri nasıl yaratırsın? Halbuki sen hayırdan başkasını yapmayan, hayırdan başkasını dilemeyen Hakîm'sin."

Melek1 / ileride insanoğlunun yapacaklarını nasıl oldu da bilebildi diye sorulursa cevabımız şu olur.

Melekler ya bunu Allah tarafından verilen bir haber ile ya da Levh-i Mah-fûz'dan bilmişlerdir. Yahut onlar günah işlemekten yana korunmuş (masum) biricik yaratıkların kendileri olduğunu, onların dışında kalan diğer bütün yaratıkların ise bu nitelikte olmadığını bilmiş olduklarından dolayı bu soruyu sormuşlardır. \a da Sekaleyn'den birisi olan insanları diğeri olan cinlere kıyas etmişlerdir. Çünkü cinler daha Önceden yeryüzünde yerleştirilmiş ve meleklerin orada sakin olmalarından önce fesat çıkartmışlardı. [\[26\]](#) Yahut melekler hayır ve şerri kendisinde barındıran maddenin tabiatını bildiklerinden dolayı bu-

nu söylemiş olabilirler ki bizim tercihimiz de budur. Şöyle de denilebilir: Hz. Âdem'den önce yeryüzünde bir çeşit yaratıklar vardı. Bunlar fesat çıkardılar, kanlar döktüler. İşte bu halife de onların yerine geçecektir. Bunun delili ise Yüce Allah'ın: "Sonra sizi arkalarından yeryüzünde halifeler yaptık." (Yunus, 10/14) buyruğudur. İşte melekler bu yeni halifeyi öncekilere kıyas ederek böyle söylemiş olabilirler.

Melekler böyle diyerek kendilerinin halife kılınmaya daha uygun olduklarını söylediler. Bunu da şöyle gerekçelendirmişlerdi: Çünkü bizim amellerimiz seni tesbîh, takdis etmek ve sana itaat etmekten ibarettir. Yüce Allah onlara şu cevabı vermişti: Onu halife kılmamdaki sizin için gizli olan maslahatı ve hikmeti ben daha iyi bilirim. Yeryüzünün nasıl ıslah olacağını, nasıl imar edileceğini, onu imar etmeye kimin elverişli olduğunu en iyi bilenim. Bu yaratığı yaratmakta sizin bilmediğiniz, benim bildiğim özel bir hikmetim vardır. Belki de insanlar arasındaki menfaatler üzere yapılan yarış, (hayatta) kalmak üzere birbirleriyle anlaşmazlıkları, kendi menfaatlerine karşı duydukları sevgi, kainatın ilerlemesinin, dünyanın uygarlaşmasının en güçlü sebeplerinden birisidir. Dünya hayır ve şer ile ıslah ve imar olur. Bununla da peygamberlerin gönderiliş, insanların sınanış ve nefse karşı cihad hikmeti ortaya çıkar. Bu açıklamalar meleklerin Yüce Allah'ın fiillerinin sonsuz hikmet ve kemale sahib olduğunu bilmeleri yolunda bir irşâddir.

Daha sonra Yüce Allah kendilerinin halifeliğe daha lâyük oldukları şeklindeki meleklerin kanaatlerini çürütmek, onların acizliklerini ortaya çıkarmak üzere melekleri bir sınavdan geçirir. Bu sınav Hz. Adem'e eşyanın isimlerini ve bitki, cansız, insan, hayvan gibi dünyanın kendileriyle imar olacağı türleri öğretmesinden sonra olmuştur. Yüce Allah bu öğretmenin ardından ad taşıyan varlıklar topluluğunu meleklerle arzetti; ya da onlardan birtakım örnekler ar-zetti. Yani bizzat onların varlıklarını sundu. Çünkü Yüce Allah "Gösterip (arze-dipT diye buyurmaktadır. Göstermek (arzetmek) isimler hakkında düşünülemez. Yüce Allah onlara: Eğer sizler halifeliğe başkalarından daha çok hak sahibi olduğunuz iddianızda doğru söyleyen kimseler iseniz haydi bunların isimlerini bana bildirin, dedi. Onlar da bu istenileni yerine getiremediler ve şöyle dediler: Seni her türlü eksiklikten tenzih ederiz; Rabbimiz, bize öğrettiğinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz ki sen her şeyi çok iyi bilersin, her yaratmasında hikmeti sonsuz olansın.

İşte bu buyruklar, Hz. Âdem'in meleklerin bilmediği şeylerin kendisine öğretilmesi ile meleklerle üstün kılındığını, onlardan daha seçkin bir mevkide bulunduğu işaret etmektedir. O bakımdan meleklerin ona karşı öğünmelerine neden olan bir üstünlükleri yoktur.

Daha sonra şanı Yüce Allah şöyle buyurdu: Ey Âdem, onların bilmekten âciz oldukları ve bilemeyeceklerini itiraf ettikleri bu eşyanın isimlerini onlara bildir. Hz. Adem onlara bütün bu eşyanın isimlerini haber verince melekler Hz. Âdem'in ve soyundan gelecek olanların halifelik makamına getiriliş sırrını ve maddî şeylerle uğraşmaya kendilerinin elverişli olmadıklarını idrak ettiler.

Halbuki bunlarla uğraşmaksızın dünya ayakta duramaz. Onlarla uğraşama-yışlannın sebebi ise meleklerin nurdan, Âdem'in ise çamurdan yaratılmış olması ve maddenin Âdem'in yapısının bir parçası olmasıdır.

İşte bu esnada Yüce Allah meleklerle şöyle buyurur: Ben sizlere göklerde ve yerde sizin için gaybî olan şeyleri de gaybî olmayan şeyleri de en iyi bilen olduğumu, yeryüzünde boşuna bir halife yaratmayacağımı, gizli ve açık herşeyi bildiğimi, sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz sözlerinizi dahi bildiğimi söylememiş miydim?

İbni Abbas'tan şu rivayet gelmiştir: "(Melekler kendi aralarında şöyle demişlerdi): Allah kendi katında bizden daha değerli bir yaratık yaratmayacaktır. O bakımdan bizler yeryüzünde halifeliğe daha layıkız." [27] Bu ilgili ayetlerin bir açıklama şeklidir. Taberî de der ki: Ayet-i kerimenin tevili ile ilgili olarak en uygun açıklama İbni Abbâs'ın söyledikleridir: Bu ise Yüce Allah'ın: "Sizin açıkladıklarınızı en iyi bilenim." buyruğunun anlamını ifade eder. Ben göklerin ve yerin gaybını bilmekle birlikte dillerinizle açığa vurduğunuz da "gizlediklerinizi de" yani içinizde saklayıp açıklamadıklarınızı da "bilirim". Bana hiç bir şey gizli kalmaz. Sizin gizledikleriniz ile açığa vurduklarınız benim için birdir. Dilleriyle onların açığa vurdukları ise, Şanı Yüce Allah'ın kendilerinden söylediklerini haber

verdiği husustur ki, o da onların: "Biz seni hamdinle teşbih ve takdis edip dururken, orada fesat çıkartacak, kanlar dökecek bir kimse mi yaratacaksın?" demeleridir. Açıklamayıp gizledikleri ise İblis'in Allah'ın emrine muhalefet etmesi, ona itaat etmeyip büyüklenmesi gibi gizli olan hususlardır. [\[28\]](#)

Meleklerin Kendisine Secde Etmesi Suretiyle Hz. Âdem'e İlâhî Lütuf

34' Hani biz meleklerle: "Adem'e secde edin" demiştik de hemen secde etmişlerdi- Ancak İblis dayattı, büyüktendi. (Zaten) o, kafirlerdendi.

Açıklaması

Ey Muhammed! Kavmine, o tertemiz meleklerle şöyle dediğimizi de hatırlat: Âdem'e kafirlerin putlarına yaptığı şekilde ibadet ve ilâh edinmek amacı ile değil de, boyun eğmek, selâmlamak ve tazim amacıyla secde edin, demiştik. İblis dışında bütün melekler ona secde etmişti. O ise secde etmekten yüz çevirmiş, Hz. Âdem'e karşı büyüklük taslamış ve "Ben ondan daha hayırlı olduğum halde ona secde mi edecek misim? Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın", demiş, böylelikle yüz çevirmesi, büyüklük taslaması, kendisini üstün görmesi ve aldanışa götüren gururu sebebiyle kâfirlerden olmuş; kıyamet gününe kadar Rabbinin emrine karşı gelip isyan etmesi, Âdem'e secde etmeyi reddetmesi sebebiyle de lanet edilmeyi hak etmiştir. [\[29\]](#)

Cennette Bulunan Hz. Âdem İle Hz. Havva'ya Karşı Şeytanın Tavrı

35- Ve Biz: "Ey Âdem sen ve eşin cenete yerleş, ondan bol bol istediğiniz gibi yiyiniz. Yalnız bu ağaca yaklaşmayınız; yoksa ikiniz de zalimlerden olursunuz." dedik.

36- Şeytan onları oradan kaydırıp onları içinde bulduklarından (cennetten) çıkardı. Biz de: "Kiminiz kiminize düşman olarak inin. Yeryüzünde sizin için bir süreye kadar karar yeri ve faydalanacak şey vardır." dedik.

37- Derken Adem Rabbinden bazı kelimeleri telakki etti (belleyip aldı). O da tevbesini kabul etti. Çünkü O Tev-vâb'dır, Rahîm'dir.

38- "Hepiniz oradan inin." dedik. "Şayet benden size bir bidayet gelirse kim benim hidayetime uyarsa onlar için hiç bir korku yoktur ve onlar asla üzülmezler de."

39- Kâfir olup ayetlerimizi (kitaplarımızı) yalanlayanlara gelince; işte bunlar ateş ehlidirler ve onlar orada ebe-diyyen kalıcıdırılar.

Açıklaması

Ya Muhammedi Sen kavmine şunu da anlat: Yüce Allah Âdem'e ve onun eşine cennette yerleşmelerini, oradaki nimetlerden istedikleri gibi yararlanmalarını, herhangi bir zorluk ve sıkıntı çekmeksizin afiyetle ya da sınırsız bol bir şekilde yemelerini emretmiş, bununla birlikte belli bir ağaçtan yemelerini de yasaklamıştır. Çünkü o ağaçtan yemek kendilerine zulmetmeleri demektir. Şu kadar var ki onların düşmanı olan şeytan oradan ayaklarını kaydırdı, içinde buldukları uçsuz bucaksız nimetlerden çıkmalarına sebep oldu. Bunu ise o ağaçtan yemek hususunda onları aldatarak gerçekleştirdi. Ya da onları uzaklaştırıp cennetten çıkardı. Bunu şu sözleriyle gerçekleştirdi: "Rabbinizin size bu ağacı yasaklaması melekler olmayasınız yahut (burada) ebediyen kalmaya-anız dyledir. Bir de onlara: Şüphesiz ki ben size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti." (A'râf, 7/20-21). Bu şekilde şeytanın vesveselerinin etkisi altında kaldılar, cennetten yeryüzüne çıkartıldılar, dünyanın sıkıntıları ile karşı karşıya kaldılar. Böylece insan ile şeytan arasında düşmanlık başgösterdi. İblis, Âdem'in onun eşi Havva'nın ve ikisinin soyundan gelenlerin düşmanı, insanlar da onun düşmandır. O bakımdan onun aldatmasından sakınınız: "Muhakkak şeytan sizin düşmanımızdır. Siz de onu düşman edinin. O kendi topluluğunu ancak cehennemden arkadaşlarından olsunlar diye çağırır." (Fâtır, 35/6).

Daha sonra Yüce Allah Hz. Âdem'e birtakım kelimeler ilham etti. O ve eşi bu kelimeler gereğince amel ederek ve samimi bir şekilde tevbe ettiler. Sözü geçen bu kelimeler Yüce Allah'ın şu buyruğunda şöylece ifade edilmektedir: "Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik. Eğer bize mağfiret ve merhamet etmezsen herhalde zarara uğrayanlardan oluruz." (A'râf, 7/23). Yüce Allah tevbeleri-ni kabul buyurdu. Çünkü O

tevbeyi çokça kabul eden, kullara rahmeti geniş olandır. Bunun sonucunda insanlar yeryüzünde iki gruba ayrıldı: Birisi Allah'a iman eden, O'na itaat üzere amel edenler ki, ahirette Allah'ın cennetlerinde olacaklardır. Diğer bir grup ise Allah'ın kitaplarında indirdiklerini yalanlayan, peygamberlerin risaletlerini inkâr edenlerdir. Onlar da cehennem ateşinde ebe-diyyen kalacaklardır. [\[30\]](#)

Adem (s.a.) Kıssası:

Kur'ân-ı Kerîm'de Adem (s.a.) adı toplam 25 defa geçmektedir. Bakara Sûresi 31-37. ayetlerde, Âl-i İmran sûresi 33-59. ayetlerde, Mâide Sûresi 27. ayette, A'râf Sûresi 11, 172. ayette, İsrâ Sûresi 61-70. ayette, Kehf Sûresi 50. ayette, Meryem Sûresi 58. ayette, Tâ-Hâ Sûresi 115-121. ayetlerde, Yasin Sûresi 60. ayette Hz. Âdem'den söz edilmektedir. Bakara, A'râf, İsrâ ve Kehf sûrelerinde olduğu gibi kimi zaman Hz. Adem'den isim ve nitelikleriyle söz edilmesi, Hicr ve Sâd sûrelerinde olduğu gibi de kimi zaman yalnızca niteliklerinden söz edilerek kıssanın anlatımının çeşitli türler alması, Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzma delil olan hususlar arasında yer alır.

Kıssada altı konu ele alınmaktadır. [\[31\]](#)

1- Hz. Âdem'in çamurdan yaratılışı: Kur'ân-ı Kerîm Âdem (a.s.)'in yaratılışının aslının çamurdan, değişmiş çamurdan olduğunu ifade etmektedir. Nihayet bu pişmiş çamur gibi ses veren bir hale gelince, Allah onun içine kendi nez-dinden ruh üflemiştir. Bunun üzerine o, hareket eden maddi, aklî, manevî ve ahlâkî birtakım güçlere sahip bir insan oluvermiştir. Adem ve Havva Kur'ân-ı Kerîm'in haber verdiği şekilde insan türünün esasını teşkil eder. İlim adamları günümüzde artık maymunu insanın aslı ve atası kabul eden Darwin nazariyesinin çürüklüğünü ortaya koymuştur.

2- Adem'e secde ediliş: Yüce Allah İblis'e ve meleklerle Âdem'e ibadet için değil de şanını yüceltmek kastıyla secde etmeleri emrini vermiş, bütün melekler secde ettiği halde cinlerden olan İblis secde etmemiştir. İblis böylelikle Rab-binin emri dışına çıkmış, büyüklük taslamış ve dayatmıştır.

3- İblis'in emre muhalefet ediş sebebi ve cezası: İblis kendisinin Hz. Âdem'den daha üstün olduğunu ileri sürmüş; "Beni ateşten onu ise çamurdan yarattın" demiştir. Ateş ise yükselmek ve yukarı doğru çıkmak gibi özelliklere sahip olduğundan dolayı, aşağı doğru çökme ve hareketsizlik unsuru olan çamurdan daha üstündür. Yüce Allah büyüklük

tasladığı için ve Allah'a haksızlığı nispet ettiğinden dolayı onu kovmuştur. Şu kadar var ki İblis kıyamet gününe kadar kendisine mühlet verilmesini istemiş, Allah da ona mühlet vermiştir. Ayrıca Hz. Âdem'e soyundan gelecek olanları azdırmak tehdidinde bulunmuş, Yüce Allah da ona Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları üzerinde onun herhangi bir etkisinin olamayacağını belirtmiş ve hem onu hem de ona uyanları cehennem azabı ile tehdit etmiştir.

4- Hz. Âdem'in yeryüzünde halife kılınması: Yüce Allah meleklerine Hz. Âdem'i yeryüzünde kendisinin halifesi kılacağını haber vermiştir. Bu halifenin yeryüzünde bulunan şeylerde tasarruf etme yetkisi olacaktır. Melekler de Yüce Allah'a kendileri itaat ehli oldukları, masiyetlerden uzak kaldıkları halde, yeryüzünde fesat çıkartacak, kanlar dökecek kimseleri -bilgi edinmek ve hikmetini öğrenmek üzere- nasıl yaratacağını sordular. Cenab-ı Hak da onlara yarattığı bu varlıkta mevcut olan kendilerinin bilmediği sırları bildiğini ve kendilerinin bilmedikleri ilmi ona bir özellik olarak bahşettiğini belirterek cevap verdi.

5- Hz. Adem'e duyularla hissedilir eşyanın isimlerinin öğretilmesi: Yüce Allah Hz. Âdem'e çevresinde gördüğü ekin, ağaç, meyve, kap-kacak, hayvan ve cansız gibi bütün eşyanın isimlerini öğreterek onu meleklerden üstün ve mümtaz kılmıştır. Çünkü Âdem (a.s.)'in yemesinde, içmesinde bunlardan yararlanma ihtiyacı vardı. Herhangi bir şeye ihtiyaç duymayan meleklerden farklı bir durumdaydı. Daha sonra Yüce Allah meleklerden ad taşıyan bu varlıkların isimlerini söylemelerini istedi, ancak melekler bunu bilemediler. Hz. Âdem'in soyundan gelenlerin birtakım şeylere ihtiyaç duymaları onları çalışmaya, kâinatı imar etmeye, ekin, sanayi ve ticaret gibi bütün alanlarda gerekli araçların gelişimi için çalışmaya iter.

6- Hz. Âdem'in ve eşinin cennette yerleşmeleri ve oradan çıkmaları: Yüce Allah Hz. Âdem'i cennete yerleştirdi, ona eş olarak Havva'yı yarattı, her ikisine muayyen olarak kendilerine belirttiği bir ağaç dışında cennetteki meyvelerden yararlanmayı mubah kıldı. İblis onlara o ağaçtan yemek için vesvese verdi, onları kandırdı. Onlara: Rabbinizin size bu ağacın meyvesinden yemeyi yasak kılmasının tek sebebi, ondan yemenizin sizleri meleklerden kılacağıdır veya sizlerin ölümsüz ebedi kimseler olacağınız içindir. Hz. Âdem işin başında ağaçtan yemeyi reddetti. Şeytanın aldatmalarına karşı direndi. Şu kadar var ki İblis vesvese vermeye devam etti: "Şüphesiz ki ben size öğüt verenlerdenim." diye onlara yemin etti. Nihayet Hz. Âdem kendisine secde etmeyi kabul etmeyen düşmanının o olduğunu unuttu. Havva ile birlikte o ağaçtan yediler. "Hemen ayıp yerleri görülüverdi ve cennetin yapraklarıyla üstlerini örtünmeye başladılar." (Tâ-Hâ, 20/121). Böylelikle avret yerlerini örtmeye çalışıyorlardı. Allah Hz. Âdem'e emrine aykırı hareket ettiği ve ağaçtan yediği için sitemde bulundu. Hz. Adem de pişman oldu. Allah'tan mağfiret dileyip tevbe etti, Allah da tevbesini kabul etti. Bununla birlikte ona ve Havva'ya cennetten çıkıp yeryüzünde yerleşme emrini verdi. [\[32\]](#)

Hız. Âdem Kıssasından Öğüt ve Hikmetler:

1- Yüce Allah'ın tek başına bildiği birtakım sırlar, hikmetler ve bilgiler vardır. Melekler de dahil olmak üzere mahlukatından hiç bir kimse bunları bilemez. Çünkü melekler Hz. Âdem'in halifelik makamına getiriliş hikmetini bilmediklerinden dolayı bu seçimin sebebi ile ilgili soru sormuşlardı.

2- Şanı Yüce Allah inayetiyle bir şeye yöneldiği takdirde o şeyi oldukça üstün ve büyük kılar. Nitekim onun inayeti toprağa yöneldi de ondan eksiksiz tam bir insan yarattı, bu insana meleklerin idrak etmekten âciz olduğu bir seviyede bilgi, marifet ve buna benzer şeyleri cömertçe ihsan etti.

3- Allah tarafından üstün ve şerefli kılınmış olmakla birlikte insan zayıftır. Unutmaya meyillidir. Nitekim Hz. Âdem de Allah'ın emir ve yasaklarını unutmuş, düşmanı olan şeytana itaat etmiş, Allah'ın yemeyi yasakladığı ağaçtan yemişti.

4- Tevbe edip Yüce Allah'a dönmek, Allah'ın uçsuz bucaksız rahmetine nail olmanın yoludur. Rabbine karşı gelen Âdem tevbe etti, Allah da onun tevbe-sini kabul etti. Buna göre isyan eden bir kimseye düşen, bir an önce tevbeye koşmak, Allah'ın rahmet, rıza ve mağfiretinden ümid kesmeksizin ondan mağfiret dilemeye yönelmektir.

5- Kibir, inat, fesat çıkartmak üzere ısrar, İlâhî gazabı hak etmenin, lanete uğramanın, gazaba uğrayıp Allah'ın rahmetinden kovulmanın sebepleri arasında yer alır. Secde etmeyi kabul etmeyen, bu inkarcı konumunu sürdürmekte ısrar edip Allah'a karşı inad eden şeytan, insanı aldatıp ve onu Allah'ın itaatinden çevirmesi suretiyle Allah'ın egemenliğine karşı meydan okudu; bunun üzerine de Allah ona gazab etti ve ebediyyen cennetten kovdu. [\[33\]](#)

İsrailoğulları'ndan İstenenler

40- Ey İsrailoğullan! Size verdiğim nimetimi hatırlayın ve ahdimi yerine getirin ki ben

de sizin ahdinizi yerine getireyim ve yalnız benden korkun.

41- Beraberinizdekileri doğrulayıcı olarak indirdiğime iman ediniz ve onu inkâr edenlerin ilki olmayınız. Ayetlerimi de az bir pahaya satmayınız ve yalnız benden korkunuz.

42- Bilip dururken hakkı batıla karıştırıp hakkı da gizlemeyiniz.

43- Namazı dosdoğru kılınız, zekâtı veriniz ve rükû edenlerle birlikte rükû ediniz.

Açıklaması

Ey salih bir peygamber olan Yakub'un evlâtları! Hakka uymak hususunda atanız gibi olunuz. Allah'ın sizin atalarınıza ihsan etmiş olduğu Firavn'un azabından kurtarmak, bulutlarla gölgelendirmek gibi nimetlerini hatırlayın, O'nun emirlerine uyarak, O'na itaat ederek nimetlerine karşı şükür edin. Sizden alınan söz üzere Allah'a iman etmek, hiç bir fark gözetmeksizin özellikle son peygamber Muhammed'e olmak üzere bütün peygamberlerine iman etmek şeklindeki sözünü yerine getirin ki, ben de Arz-ı Mukaddes'te size iktidar vermek, şanınızı yükseltmek, geçiminizi bollaştırmak, düşmanlarınıza karşı size zafer, ahirette de ebedî mutluluğu vermek şeklindeki dünya ve âhirete dair size vermiş olduğum sözümü yerine getireyim.

Bu sözün kapsamı içerisinde olmak üzere- Kur"ân-ı Kerîm'e de, onun Allah tarafından indirildiğine ve Allah'ın Tevrat'ı, ondan önceki peygamberlere indirilen kitaplarla birlikte destekleyici, doğrulayıcı ve onlara uygun olarak indirdiğine de iman ediniz. Onun önceki kitaplara uygunluğu, Allah'ın tevhidine çağırması, ahlaksızlıkların terkedilmesine davet etmesi, ma'rûfun emredilip münker-den sakmdırılması çağrısında bulunması bakımındandır. Ayrıca Tevrat'ta Resulullah (s.a.)'ın nitelikleri de açıklanmaktadır. O halde ey Kitab Ehli, onu inkâr edenlerin ilki olmayınız. Siz insanlar arasında ona iman etmeye en layık olan kimselersiniz. Çünkü Tevrat'ta onun doğruluğunun delili vardır. Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğunu gösteren Allah'ın ayetlerini başkanlık, liderlik, mal, miras, gelenekler ve eski alışkanlıklar gibi basit ve dünyevî bedellere değişmeyiniz. Çünkü bütün bunlar oldukça basit ve değersiz şeylerdir. Kâr sağlayamayan, zarar dolu bir ticarettir. Allah'tan başka hiç bir kimseden korkmayınız. Çünkü bütün hayırlar onun elindedir. Tevrat'ta bulunan hakkı, uydurduğunuz ve kendi ellerinizle yazdığınız batıla karıştırmayınız. Allah'ın ayetlerini gizlemenin zararlarını bildiğiniz halde, peygamberin niteliklerini ve gerçek müjdesini gizlemeyiniz. Çünkü ahirette bilgi sahibi olanın göreceği

ceza ile cahilin göreceği ceza bir değıldir. Allah'ın üzerinize farz kıldığı namaz ve zekatı yerine getiriniz. Bunları Peygamber Muhammed (s.a.) ile birlikte edâ ediniz.

Yüce Allah'ın burada namazı "rükû" tabiri ile ifade etmesinin sebebi onları namaz diye kıldıkları rükû'suz eski amellerinden uzaklaştırmak içindir. [\[34\]](#)

Yahudilerin Kötü Ahlakına Örnekler

44- Siz insanlara iyiliğı emreder, kendinizi unuttur musunuz? Halbuki Kitabı da okuyup durursunuz. Halâ akıllanmayacak mısınız?

45- Bir de sabır ile ve namaz ile yardım isteyiniz. Şüphesiz o hâşî'lerden başkasına elbette büyük gelir.

46- Onlar ki gerçekten Rablerine kavuşacaklarını ye sonunda yalnız O'na dönücü olduklarını bilirler.

47- Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi âlemlere gerçekten üstün kıldığımı hatırlayın.

48- Bir de öyle bir günden korkun ki, kimse kimseye hiç bir fayda vermez. Ondandır herhangi bir şefaata da kabul olunmaz. Ondandır bir fidye de alınmaz ve onlara yardım da edilmez.

Nüzul Sebebi

el-Vâhidî ve es-Salebî'nin İbni Abbâs'dan rivayetlerine göre o şöyle demiştir: Bu ayet (44. ayet) Medine'deki Yahudiler hakkında inmiştir. Onlardan bir kişi müslümanlar arasında evlilik dolayısıyla akrabalık bağı bulunan hısımlarına, yakınlarına, süt akrabalığı bulunan müslümanlara şöyle dermiş: Tuttuğın bu din üzerinde sebat göster. Bu dinin emirlerini yerine getir. Bu adam -yani Muhammed (s.a.)'ın işi haktır, gerçektir. Böylelikle

bu işi insanlara emrediyor, kendisi ise bu işi yapmıyordu.

es-Süddî de der ki: İsrailoğullan Allah'a itaat etmeyi, ondan korkup tak-vâlı olmayı, iyilik yapmayı emrediyor, kendileri ise bunlara uymuyorlardı. Yüce Allah da bundan dolayı onları kınadı. [36]

Açıklaması

Az önce nüzul sebebinde de görüldüğü gibi, bu ayet-i kerimeler Kitap Ehli hakkında özellikle de hahamlar ve rahipler hakkında nazil olmuştur. Bunlar insanlara hayrı emreder, İslâm üzere sebat göstermelerini söyler, kendileri ter-kederlerdi. Bu gerçekten şaşılacak, garip karşılanacak bir husustur. Bir işin yapılmasını emreden kimse, o hususta uyulacak örnek kişi olmalıdır. Bizzat o kişinin başkasına verdiği emri işlemek hususunda dikkatli ve çabuk davranması gerekir. Aksi takdirde çevresindeki insanları aydınlatırken kendisi yanıp duran bir kandilden başka bir şeye benzemezler. İşte bu ifadeler ile ağır bir şekilde azarlanmakta ve yaptıkları işlerin kötülüğü dile getirilerek onlara sitem edilmektedir. Ey Kitap Ehli! Hayrın bütün çeşitlerini ihtiva eden bir iyiliği insanlara emredip durduğunuz halde, kendinizi unutmanız size yakışır mı? Niçin başkasına verdiğiniz emirleri siz uygulamıyorsunuz? Üstelik siz Kitabı da okuyup duruyor, Allah'ın emirlerine karşı kusurlu hareket edenler hakkında o Kitap'ta bulunan tehditleri biliyorsunuz. Kendinize yaptığınızı akledip düşünmüyor musunuz? Niye uykunuzdan uyanıp körlüğünüze bir son vermiyor musunuz?

Bu hitap her ne kadar Kitap Ehli'nden Yahudilere yönelik ise de, her dönemde diğer milletlere de bir hitaptır. Çünkü nazar-ı itibara alınması gereken, iniş sebebinin özel olması değil, lafzın genel olmasıdır. Böyle bir hastalığın tedavi yolu gerçek anlamıyla iman etmeniz, size kötülüğü emreden nefsinize karşı Allah'ın rızasına uygun işleri yapmak hususunda gerçek sabır ile ve namaz ile yardım dilemenizdir. Gerçek sabır Yüce Allah'ın yasak kılman arzulara karşı direnip de kendisini onlardan alıkoyan kimseler için hazırladığı, vadettiği güzel mükâfatları hatırlamakla olur. Namaz ile yardım dilemek ise, nefsi doğruluk yolundan ayrılmamak hususunda eğitmek içindir. Her kim mükellefiyetlerini yüklenmek, yerine getirmek hususunda nefsinin masiyetlerden alıkoymakta direnir (sabreder) ve namazında Rabbinin münacaatta bulunur, günde beş defa Allah ile namazla ilişkilerini kurar ve sağlamlaştırırsa, başkalarına öğüt verme liyâkatini de kazanır. Doğruyu gösteren akli ile doğru yoldan sapmanın tehlikelerini idrâk eder ve böylelikle kendisi için de kurtuluşu teminat altına alır. Çünkü ma'rûfî emretmek, açık bir iştir ve bu, bilenin

görevidir. Bundan daha önemli bir görev ise, öğüt veren kimsenin o işi bizzat kendisinin yapmasıdır. Başkalarına vermiş olduğu emirlerden herhangi bir şekilde geri kalmamasıdır. Kur"ân-ı Kerîm'in bize naklettiğine göre Şuayb (a.s.) şöyle demiştir: "Size yasakladığıma (ters düşerek) kendim size muhalefet etmek istemiyorum." (Hûd, 11/88).

Namaz emrine sınıksıkı sarılmak, nefisleri Allah'a itaatle boyun eğen, onun şiddetli cezasından korkan, kalpleri iman ile mamur hale gelip Allah'ın- huzuruna çıkıp onun önünde hesap vereceklerini tasdik eden huşu' sahipleri dışındakilere ağır gelir. Bu şekildeki huşu sahipleri ruhlarını dinlendirmek, kalplerine huzur kazandırmak, gönüllerini rahat ettirmek, huzursuzluklarını gidermek için namaza koşarlar, işte peygamber efendimizin: "Gözümün nuru namazdır." [37] bayrağın ile düe gemdiği durum budur.

Daha sahih alam görüşe göre, Yahudiler ile başkalarına emrolunmuş bulu-

, Mâm şeriatının öngördüğü şekliyle namaz olduğu-

Bo Binliği ae, onların da şeriatın feri hükümlerine muhatap

mükellef olmalarıdır. Çünkü onlara emrolunan ı kerimede de görüldüğü gibi, rükû'uda kapsayan bir narı namazlarda açıkladığımız gibi rükû yoktur.

'onlar ki... zannederler" buyruğunda kullanılan "zan"

ı kavuşacağını zanneden (inanan) kimseye namazın ağır gelme-; etmektedir. Allah'tan korkan takva sahipleri için bu nasıl ağır İra da, Kitab'ı okumakla birlikte kendilerine emrolunanları ı azarlanmalarına sebep teşkil eden bir diğer husustur.

Yapılması istenilen şeyler ile ilgili verilen emir ve teşvikler alanında ilâhî hatırlatılması güzel ve yerindedir. Bundan dolayı Yüce Allah, Kitap Ehifne atalarına da kendilerine de lütfettiği nimetleri tekrar tekrar hatırlat onları kendilerinin dışında kalan ve çağdaşları olan diğer âlemlere üstün aralarından peygamberler göndermiş olduğunu söylemiştir. Bu hitap

yalnızca toplumun bütününe yönelik değildir. Aynı zamanda ayrı ayrı her ferde de yönelik bir hitaptır. Çünkü her kişi kendinden sorumludur. O bakımdan herkes ayrı ayrı takvanın dışında hiç bir şeyin kurtarıcı olmayacağı, kendisine yaptığı ameller dışında hiçbir şeyin fayda vermiyeceği dehşetlerle dolu olan bir gön olan kıyamet gününden korkmalıdır. O günde orada şefaathçilerin, araçların şefaati kabul olunmayacaktır. Bedel veya fidyeye ödemenin faydası olmayacak ve kusurlu hareket edenlerin azaba uğramaları önlenemeyecektir. [38]

Yüce Allah'ın Yahudiler Üzerindeki On Nimeti

49- Oğullarınızı boğazlayıp kızlarınızı sağ bırakmakla size azabın en kötüsünü yükleyen Firavun hanedanından sizi kurtardığımız zamanı hatırlayın. Bunda sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardır.

50- Bir zaman biz sizin için denizi yarıp sizî kurtarmış, Firavun hanedanını ise kendiniz de görüp dururken suda boğmuştuk.

51- Hani biz Musa'ya kırk gece vaad etmiştik. Siz onun arkasından buzağıyı, zalimler olarak (ilâh) edindiniz.

52- Bundan sonra sizi atfetmiştik, şük-redesiniz diye.

53- Hani biz Musa'ya kitabı, Furkân'ı verdik, doğru yola gelirsiniz diye.

54- Hani Musa kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim, gerçekten siz buzağıyı (ilâh) edinmekle kendi kendinize zulmettiniz. Yaradanınıza tevbe edin, nefislerinizi öldürün. Bu Rabbiniz nezdinde sizin için daha hayırlıdır." Sonra tevbenizi kabul etti. Gerçekten O tevbeleri kabul edendir, çok merhametlidir.

Açıklaması

Ey Kur'ân'ın indirildiği, Muhammed (s.a.)'in peygamberliği çağında yaşayan Yahudiler! Allah'ın atalarınıza ihsan etmiş olduğu nimetleri hatırlayınız. Bunlar, onlara bağlı olarak sizin üzerinizde de nimettir. Çünkü bu nimetler sizin hayatınızın bekasının sebebini teşkil eder. Ayrıca bir ümmete verilen nimet o ümmetin bütün fertlerini kapsar. Bunlar on tanedir. Gördüğümüz ayetlerde bunların beşi söz konusu edilmektedir:

1- Firavun'dan ve onun hanedanından kurtuluş. Firavun erkek çocukları boğazlıyor, kız çocukları diri bırakıyor, onlara oldukça ağır bir azap tattırıyordu. Çünkü Firavun

rüyasında Beytülmağdis'ten kendisini dehşete düşüren bir ateşin çıktığını, bunun Mısır topraklarında bulunan kıptîlerin evlerini sardığı halde, İsrailoğulları'nın evlerini yakmadığını görmüştü. Bu rüya ona, krallığının İsrailoğulları'na mensup bir adam eliyle son bulacağı şeklinde yorumlanmıştı. [\[39\]](#) Bunun üzerine Firavun erkek çocukları öldürmeye, kız çocukları da diri bırakmaya başladı. Halbuki Allah onları oldukça hakir kılıcı azaptan kurtarmıştı. Bu şekilde helak olmaktan kurtarması, Allah'ın kurtulanın şükrü ve helak olanın da sabrını ortaya çıkaran bir imtihan idi. İmtihan hayır ile de şer ile de olabilir. Nitekim Yüce Allah: "Biz bir fitne (imtihan) olmak üzere sizi hayır ve şer ile sınarız." (Enbiyâ, 21/35) diye buyurmaktadır. Bir başka yerde de: "Biz onları iyiliklerle de kötülüklerle de sınavı durduk, dönerler diye." (A'râf, 7/168).

Öldürme dışındaki azap türleri ile ilgili olarak İbni İshâk şunları söylemektedir: Firavun İsrailoğulları'na azab ediyordu. Onları hizmetçi ve ağır işlerde işçi olarak kullanıyordu. Kendisine ait işleri gördürmek üzere onları kısım kısım ayırmıştı. Yansı inşaatlarda çalışıyor, diğer yarısı onun için toprak ekıyor, ona ait işlerde çalışıyorlardı. Firavun'un işlerinde çalışmayan kimseler ise, cizye ödemekle yükümlüydü. Bu şekilde Firavun onları ağır azaba tabi tutuyordu.

Firavun, Batlamyus (Ptolemios) lulardan önce Mısır'da krallık yapan kimselerin lakabıdır. Bizanslıların kralına Kayser, İranlıların kralına Kisra, Habeş kralına Necâsî, Türklerin kralına Hakan adı verildiği gibi.

Yüce Allah'ın azabı Firavun hanedanına nispet etmesi -onlar bu işi onun emir ve otoritesi ile yapmalarına rağmen- bizzat bu işleri uyguladıklarından dolayı ve bir fiili işleyen kimsenin bundan sorumlu tutulacağına bilinmesi içindir. [\[40\]](#) Taberî der ki: Bundan dolayı haksız yere başkasının emriyle birisini öldüren herkes, bize göre kısas yolu ile öldürülür. İsterse onu başkasının zorlaması sonucu öldürmüş olsun. [\[41\]](#)

2- İsrailoğulları'nın izleyecekleri bir yolun hazırlanışından sonra esenlikle Kızıldeniz'i geçmeleri, Firavun'un ve askerlerinin suda boğulmaları, denizin ikiye ayrılması, Musa (a.s.)'nin mucizelerinden idi. Tıpkı bu, Yüce Allah'ın insanların onları tasdik etmeleri için izhar ettiği diğer peygamberlerin mucizeleri gibi bir mucize idi. Mucize, Yüce Allah'ın dilediği zaman kullarından dilediği kimseler için yarattığı kevnî bir sünnettir.

Firavun ve askerleri ise İsrailoğulları'nın arkasından gitmiş, nihayet denizin ortasına geldikleri sırada Yüce Allah onların üzerine suyu kapatarak boğulmuşlardı.

3- İsrailoğulları'nın tevbesinin kabul edilmesi ve Allah'ın onları affetmesi. Çünkü Yüce Allah isyankârların tevbesini çokça kabul edendir. Kendisine tevbe edip dönenlere son derece merhametlidir. Bu da Yüce Allah'a karşı şükrü gerektirir. O'na şükretmek

resullerine iman etmek, getirdikleri şeylerde de onlara uymaktan ibarettir. Özellikle de peygamberlerin sonuncusu Muhammed (s.a.)'e iman ve uymak ile.

4- Hakkı batıldan, haramı helalden ayıran Tevrat'ın, hidayet bulmaları, onda bulunan hükümler uzerinde iyice düşünmeleri, onun gösterdiği şeriat ve yolu izlemeleri için Masa (s.a.) 'ya indirilmesi.

5- Hz. Musa'nın Rafcbî ile buluşma vakti dolayısıyla, İsrailoğullan'nın arasından ayrıldığı w- kert gûn oruç tuttuğu bir sırada onların buzağıyı ilâh edinip Allah'tan başka şevlere ibadet etmeleri, Allah'a şirk koşarak kendilerine ralüm etmelerinden sonra Allah'ın peygamberi Musa (a.s.)'ya verdiği emir ile suçlu ve eûnalikâriardan topluca kurtuluş... İşte ya Muhammed! Sen, Musa'nın Rahbine mönacatta bulunduğu sırada, buzağıya tapan kavmine söy-

Wwj» sc sözleri îiatiriat:

Kj£Tiaâıı_ sizler buzağıyı ilâh edinmekle kendinize zarar vermiş oldunuz. Ebmdk «e yaratana tevbe ediniz, yaptığınız bu cahillikten kurtulunuz. Çün-yaratıcıya ibadeti terk ettiniz, ve bir sığıra ibadet ettiniz. şCTİatlerinde öngörülen tevbenin yolu da şu idi: Suçsuz olan, suçlu

ı öldürecekti. Yüce Allah onların üzerlerine öldürme esnasında biri ötekisi gurup de merhamete gelmesin diye siyah bir bulut gönderdi. Buzağıya tapanlar iman edenlerle kılıçlarıyla çarpıştılar. Bu iş güneşin doğuşu anından knşluk vakti güneş yükseldiği zamana kadar sürüp gitti. Nihayet onlardan yretmiş bin kişi kadar öldürüldü. Bundan sonra Hz. Musa ile Hz. Harun Yüce Allah'a yalvarıp yakardı. Yüce Allah onlardan öldürülenlerin de öldürülme-yenlerinin de tevbelerini kabul etti. Öldürülen, Allah katında rızıklanan bir şehit oldu, kalan ise tevbesi kabul edilmiş bir kişi olarak hayatta kaldı. Silahı bıraktılar, barış ve güvenlik hakim oldu. Bunda hayret edecek bir taraf yoktur. Çünkü Yüce Allah kullarının tevbelerini kabul eden, onlara son derece merhametli olandır.

Müfessirlerin çoğunun görüşüne göre "kırk gün" Zilkade ayı ile Zilhicce ayının ilk on günüdür.

Kısacası bu nimet, en üstün ve büyük bir nimetti. Çünkü şanı yüce Allah şöyle buyurmuştur: Vaadlediğimiz sürenin bitmesi -ki kırk gün idi- esnasında Musa Rabbi ile tayin edilen vakitte buluşmak üzere gittikten sonra, buzağıya taptığınız için sizi affetmek şeklindeki nimetini hatırlayınız. Sözü geçen bu kırk gün, A'râf sûresi 142. ayette Yüce Allah'ın şu buyruğu ile dile getirilmektedir: "Musa ile otuz gece sözleştik ve buna ayrıca on (gece) daha kattık." Bu şekildeki buluşma, onların Firavun'dan kurtarılmaları ve denizden çıkarılmalarından sonra olmuştu. [\[42\]](#)

İsrailoğulları'na Verilen On Nimetten Diğerleri

55- Hani: "Ey Musa! Biz Allah'ı apaçık görmedikçe sana asla iman etmeyiz." demiştiniz. O anda siz bakıp dururken yıldırım sizi çarpmıştı.

56- Sonra sizi ölümünüzden sonra tekrar diriltmiştik. Belki şükredersiniz diye.

57- Ve bulutla üzerinize gölge yaptık. Size men ve selva indirdik. Size verdiğimiz helal rızıklardan yiyiniz (dedik). Onlar bize zulmetmediler, fakat kendi nefislerine zulmeder dururlardı.

58- Hani, "Şu kasabaya girin ve istediğinizi bol bol yiyin, kapısından secde ederek girin ve 'hıttâ' deyin ki günahlarınızı affedelim ve biz iyilik yapanların sevabını daha da artıracamız", demiştik.

59- Derken zulmedenler kendilerine söylenenleri başka sözlerle değiştirdiler. Biz de fasıldık ettikleri için zulmedenlerin üzerlerine gökten bir azab indirdik.

60- Hani Musa kavmi için su istemişti. Biz: "Asan ile taşa vur" dedik. Hemen ondan on iki pınar fışkırdı. Her bir insan topluluğu su alacağı yeri öğrenmişti. "Allah'ın rızıkından yiyiniz, içiniz. Yeryüzünde taşkınlık yapıp fesat çıkarmayınız." (demiştik).

Açıklaması

Ey İsrailoğulları! Buzağıya tapmanızdan dolayı özür beyan etmek üzere Tir'a grtanek için geçmiş atalarınızın arasından Musa (a.s.)'nin seçmiş olduğu kigipin söyledikleri şu sözü hatırlayınız: Bizler, arada herhangi bir en- <tğmaikmxm çıplak gözle ayan beyan Allah'ı görmedikçe -senin onun kelâmı-birlikte- asla Allah'ı da Kitabı'nı da tasdik etmeyeceğiz. Hah onları azabı ile yakalamıştı. Bu ise semâdan bir ateş gön-oinraştı ki bu bildiğimiz yıldırımdır. Bu yıldırım onları yak-Bu halleriyle bir gün ve bir gece kaldılar. Hayatta olan da t olana bakıp duruyordu.

İşte İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya karşı durumu buydu. Ona karşı dik ediyorlar, isyan ve inat ediyorlardı. Allah da yeryüzünde onlara vebalarla, hastalıklarla, yerdeki çeşitli hayvan ve haşeratı onlara musallat kılmakla azap ediyordu. Nihayet bu şekilde onların pek çoğu helak olup gitti. Sonra Allah onlara nimette bulunuyordu. İşte Yüce Allah'ın - yukarıda ilk beşi geçen-sn nimetin geri kalanları şunlardır.

6- Sonra onları, gerçekten öldükten sonra, kendileri için takdir edilmiş aian ecellerini tamamlamak üzere tekrar dirilttik. Kalktılar, yaşamaya devam ettiler, birbirlerine bakar oldular. d) Ey Kur'ân'ın nüzulü çağında yaşayan Yahudiler! Bütün bunlar, ölümden sonra diriltmek suretiyle Allah'ın her şeye kadir olduğuna manasınız diyedir. Sizden istenen şükür ise Allah'a, kitaplarına ve Muhammed (s.a.)'e iman etmektir.

Kimi müfessirler de Yüce Allah'ın: "Sonra sizi ölümünüzden sonra tekrar âirütmiştik." buyruğu hakkında şöyle demişlerdir: Yani bilgisizliğinizden sonra size ilim vermiş, öğretmiştik. Kurtubî der ki: Birincisi ise daha sahihtir. Çünkü

Bir diğer görüşe göre burada diriltilmekten kasıt, neslin çokluğudur. Yani yıldırım ve benzeri sebepler dolayısıyla aralarında ölüm çoğaldıktan sonra, Allah onların nesillerine bereket ihsan etti. Bu, halk daha önce karşı karşıya kaldıkları sıkıntılar ile nankörlük ettikleri için azapla karşı karşıya kalan ataların istifâde ettiği nimetlere hakkı ile şükr edebilsinler diye. (Tefsirü'l-Menar, 1/322).

sözde aslolan hakikattir. Bu bir cezalandırma ölümü idi. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu türdendir: "Binlerce oldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara "ölün" dedi sonra da onları diriltiverdi." (Bakara, 2/243). <«

7- Atalarınızın Mısır'dan çıkıp denizi aşmalarından sonra Şam ile Mısır arasında bulunan Tîh vadisinde şaşkın ve ne yapacaklarını bilmez halde kaldıkları kırk yıl süre boyunca güneşin ışığından beyaz ve ince bulutla sizleri gölgelendirdik.

8- Sonra balı andıran ve suya karıştırıp içtikleri men gibi, tadı lezzetli bildircini andıran bir kuş olan selva gibi türlü yiyecek ve içeceklerle size nimetler ihsan ettik. Men üzerlerine tan yerinin ağardığı andan güneşin doğduğu vakte kadar sisi andırır bir şekilde inerdi. Bildircin da onlara gelir, herkes ertesi gününe kadar kendisine yetecek kadarını alırdı.

Ve biz size şöyle dedik: Bu güzel ve hoş nızıktan yiyiniz, Allah'a şükrediniz. Fakat böyle yapmadılar. O uçsuz bucaksız nimetleri inkâr ettiler. Fakat kendilerinden başkasına da zarar vermediler. Çünkü şükretmedikleri için Allah bu nimetleri onlara göndermeyi kesmiş, aykırı hareketleri dolayısıyla onları cezalandırmıştı. Bunun sonucunda isyan etmelerinin vebali tekrar kendilerine dönmüştü.

9- Yine, "Tîh'ten çıkışınızdan sonra size: Şu kasabaya girin." şeklinde emrimi vermekle üzerinizdeki nimetimi hatırlayınız. (Cumhûr'un görüşüne göre sözü geçen kasaba Beytü'l-Makdis'tir. Bir görüşe göre de Beytü'l-Makdis'e yakın Erîha denilen yerdir). Size orada yerleşin, oradan hiç bir sıkıntı olmaksızın bol bol afiyetle yiyip için. Şu kadar var ki kasabanın kapısından Allah'a secde ederek, boyun eğerek, yalnızca O'na yönelerek giriniz. Böylelikle Tih'ten kurtuluşunuza Allah'a şükrediniz ve "Rabbimiz günahlarımızı üzerimizden kaldı, günahlarımızı bağışla" deyiniz. Biz de ihsan eden kimselere lütfumuzdan sevap ve bol ecir verip artıracamız. İhsan eden kimse ise tevhidin esasını sahih bir şekilde kuran, kendisini güzel bir şekilde yönlendiren, farzları edaya yöne-lip Müslümanlara herhangi bir zarar vermeyen kimsedir.

Ancak zalimler emre aykırı hareket ettiler, ona uymadılar. Onların bu uymayışları "değiştirmek" ile ifade edilmektedir. Bu ise emre uymayan kimsenin, o emri inkâr edip asıl emrolunduğu şeyden başkası ile emrolunmuş olduğunu iddia eden kimse gibi olduğuna bir işarettir. Kendilerine verilen emri yerine getirecek yerde gerisin geri sürünerek, Allah'a boyun eğmeksizin ve zilletlerini arzetmeksizin girdiler. O bakımdan onların cezalan semâdan oldukça ağır bir azabın (er-ricz) indirilmesi oldu. Müfessirlerin bir çoğunun görüşüne göre bu azap Tâûn idi. Bu da onların fâsıklık etmeleri, Allah'a itaatin sınırları dışına çıkmaları sebebiyle olmuştu. Denildiğine göre onlardan yetmiş bin kişi bu tâûn ile helak olmuştur.

10- Ey İsrâüoğulları! Tîh'te aşırı sıcaktan dolayı atalarınızın susayıp Musa (a.s.)'dan su ihtiyaçlarının karşılanmasını istedikleri vakit size ihsan etmiş oldu-

ğum bir diğer nimetimi de hatırlayınız. Allah ona asâsıyla herhangi bir taşa vurmasını emretti. O da taşa vurdu, taştan tazyikli bir şekilde sular fişkırdı. O taştan on iki pınar kaynadı. Onların her bir topluluğu için su ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir pınar çıktı. Bu aralarında anlaşmazlık ve düşmanlık çıkmaması içindi. İşte bu on iki sıbt Hz. Yakub'un on iki oğlunun soyundan gelenlerdir.

Hz. Musa'nın asası ile suyun fişkırması, Hz. Musa için apaçık bir mucizeydi. Böyle bir şey peygamberden başkası için gerçekleşmez. "Taş" ile kastedilen taş türüdür. Yani kendisine taş denilebilecek herhangi bir şeye vur, demektir. Hasan-ı Basrî der ki: Allah ona muayyen ve belli bir taşa vurmasını emretmedi. Bu ise delil olarak daha açık olup, ilâhî kudreti daha net bir şekilde ortaya koyar. [\[43\]](#)

Yahudilerin Umutları, Bazı Suçları Ve Cezaları

6/ Hani siz şöyle demiştiniz: "Ey Musa, biz yalnız bir çeşit yemeğe sabrede-meyiz. Bizim için Rabbine dua et de bakla, sebze, acur, sarımsak, mercimek ve soğan gibi bize yerin bitirdiği şeylerden çıkarsın." Dedi ki: "Daha hayırlı olanı böyle daha aşağı olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise Mısır'a çekip gidin. İsteddiğiniz şeyler size verilecek." Onlara zillet ve meskenet verildi. Allah'tan gelen bir gazaba uğratıldılar. Bu Allah'ın ayetlerini inkâr etmelerinden ve haksız yere peygamberlerini öldürmelerinden, isyan etmelerinden ve taşkınlıklarından dolayı idi.

Açıklaması

Ey Yahudiler! Daha önceden atalarınızın söyledikleri şu sözleri hatırlayınız: Ey Musa, bizim tek çeşit yemek yemeye devam etmemize imkân kalmamıştır. (Sözü geçen bu tek çeşit yemek ise, men ve selva idi.) Bize Rabbinden yeryüzünde yetişen ve diğer insanların yediği nane, kereviz, pırasa ve buna benzer güzel bakliyat türünden yerde biten şeylerden ihsan etmesini iste. Onlar Hz. Musa'dan dua etmesini istemişlerdi. Çünkü peygamberlerin duasının başkalarının dualarına göre kabul edilme ihtimali daha yüksek olduğunu biliyorlardı.

Hz. Musa ise bu isteklerinden şaşırılmış bir şekilde onları azarlayarak ve böyle bir talebi tepki ile karşılayarak şöyle dedi: Siz daha hayırlı, daha rahat elde edilen men ve selva gibi değerli şeyleri, bu gibi bayağı türlere mi değişmek istiyorsunuz? Halbuki men alışageldiğiniz tatlıdır, diğeri ise en güzel kuş etidir. Her ikisi de mükemmel ve lezzetli birer gıdadır. Sizler menfaat ve hayır itibarıyla daha aşağıda olanı istediğinize göre, haydi Tîh'den aşağı ininiz [\[44\]](#) ve herhangi bir zirai beldede yerleşiniz. Orada istediğinizi elde edebileceksiniz. İs-railoğulları men ve selvayı tek bir çeşit yemek olarak ifade ettiler. Halbuki bunlar iki ayrı şeydir. Buna sebep gıda olarak her gün bunları yiyip durmalarıydı. Nitekim namaz, oruç ve kıraate devam eden bir kimse hakkında, o tekdüze devam edip gidiyor, denilir. Bu da onun bu işlere devam etmesinden dola-Tidir.

Fakat Yüce Allah bu nimetlere karşı nankörlük etmelerini, Allah'ın Hz. Musa'ya vermiş olduğu ayetlerle, yani göz kamaştırıcı mucizelerle alay etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri dolayısıyla onları cezalandırdı. Çünkü Yahudiler Zekeriyâ, Yahya ve diğer peygamberleri, öldürmelerini haklı çıkartacak hiç bir sebep olmaksızın, zâlimce öldürdüler. Onların cezaları dünya hayatında zillet ve hakirliğe mahkûm edilmek oldu. Söz konusu bu zillet ve ha-kirlik onlardan ayrılmayacak ve onları kuşatacak bir şekildeydi. Tıpkı bir çadırın, altında bulunanları kuşattığı gibi. Dünya hayatında Allah'ın gazabını, belâ ve intikamını hak ettiler, ahirette de acıklı azabını.

Bu ceza, onların Rablerinin emirlerine tekrar tekrar isyan etmelerinden dolayı idi. Dinlerinin sınırlarını aşip aralarında peygamberlerin de bulunduğu insanlara karşı haksızlık etmişlerdi. Buna göre ceza çekmelerinin iki sebebi vardı: İsyan etmek ve haddi aşmak. İsyan yasak kılınan şeyleri işlemek, haddi aşmak ise izin verilen ve emrolunan sınırı aşmaktır.

Zillet ve meskenetin üzerlerine vurulması, yani Yahudilerin zillet, hakirliğe ve ihtiyaca mahkum edilmeleri ise -mal sahibi olsalar dahi- ruhlarının derinliklerinde bunların yer etmesidir. Onlar zilletin niteliklerini, ruhî zayıflığı, nefsi hakir düşürmeyi, bayağı ve adi tasarrufları, âdi ahlakı atalarından kalıtım yoluyla aldılar. Adeta nefis doygunluğu ve izzetini farkedemiyorlar, gözleri bir türlü doymuyor ve hiç bir şeye kanmıyor. Her zaman için onların göz diktikleri menfaatler ve kinler onlara egemendir. O kadar ki onlar maddeyi ilahlaştı-rıp ona tapıyorlar. Bütün bunlar ise içten içe daha çok mal elde etmek duygusuna sahip olmalarından dolayıdır.

Yine Yahudilerin bir devlete sahip olmaları, onların zillet ve adiliğe mahkûm edilmelerini ifade eden bu ayet-i kerimeye aykırı değildir. Çünkü gerçek bir devleti ayakta tutan esaslara onlar sahip bulunmamaktadırlar. O Yahudi milleti, devletleri olsa dahi hiçbir zaman rahat huzur ve güven içinde olmamışlar ve olamayacaklardır. Bundan dolayı o mîuet\)\aşvta kmef^a &m&. nxlx<& bütün büyük devletlerden sınırsız ve devamlı ekonomik, siyasal ve askeri yardım ve destek almak durumunda kalmışlardır. [\[45\]](#)

Genel Olarak Müminlerin Akıbeti

62- Muhakkak iman edenler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabitlerden Allah'a ve ahiret gününe inanan ve salih amel işleyenlerin, elbette Allah Teâlâ katında ecirleri vardır. Onlar için korku yoktur ve onlar üzülmezler de.

Nüzul Sebebi

Bu ayeti kerime Selmân-ı Farisî'nin arkadaşları hakkında inmiştir. Hz. Sel-mân

Cundîsâbur'un soylularından idi. [46] İbni Ebi Hatim ve Müsned' inde el-Ade-nî, Mücâhid'den (Selman-ı Farisî'nin) şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.)'a, kendileriyle birlikte olduğum bir dine mensup kimseler hakkında soru sordum. Ona kıldıkları namazları, ibadetleri anlattım ve şu: "Muhakkak iman edenler, Yahudiler.." ayeti nazil oldu. [47] el-Vahidî de Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Hz. Selmân, Resulullah (s.a.s.)'a, arkadaşlarını anlatınca, Resulullah (s.a.s.): "Onlar cehennemdedir" dedi. Selmân der ki: Yeryüzü gözümde karariverdi. Daha sonra: "Muhakkak iman edenler, Yahudiler.. üzülmezler de" buyruğu nazil olunca, sanki üzerimden bir dağ kalkmış gibi oldu. [48]

Açıklaması

Resulullah (s.a.)'ın Allah'tan getirdiklerini doğrulayanlar daha önce Yahudiliğe veya Hristiyanlığa girmiş veya dinlerini değiştirmiş ve bununla birlikte yalnızca Allah'a hiç bir kimseyi şirk koşmaksızın iman eden, öldükten sonra dirilişe, amellerinin hesabının görüleceğine inanıp salih ameller işleyenler için amellerinin sevabı Allah nezdindedir. Kıyametin dehşetli halleri dolayısıyla onlar için korku yoktur ve cennette ebedî nimetleri görecekleri vakit de, dünyayı ve dünyanın güzelliklerini geride bıraktıkları için üzülmezler. [49]

Yahudilerin Birtakım Suçları Ve Cezaları

63- Hani sizden sağlam söz almış ve Tûr'u da üstünüze kaldırmıştık. "Size verdiğimiz kuvvetle alın, içindekileri hatırlayın ki sakıtlasınız." (demiştik).

64- Bundan sonra ise yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı, şüphesiz zarara uğrayanlardan olurdunuz.

65- Andolsun sizden cumartesi günü haddi aşanları bilmişsinizdir. Onlara: "Hor ve hakir maymunlar olun" demiş-

66- Biz bunu önümdekilere de ardından gelenlere de bir ibret, takva sahipleri için de bir öğüt kıldık.

Açıklaması

Ey İsrailoğulları! Geçmişteki atalannızdan Tevrat'ta bulunan hükümler gereğince amel etmelerine dair söz aldığımız zamanı hatırlayınız. Onlar bunu kabul etmemiş, sonunda Yüce Allah onları korkutmak üzere Tûr'u tepelerine kaldırmış ve onlara Tevrat'ın içinde bulunan hükümlere tam bir ciddiyetle, içten gelen bir gayret ve ısrar ile uymalarını emretmişti. Yine sizler Tevrat'ta bulunan hükümleri hatırlayınız ve orada bulunan hükümler gereğince amel ediniz. Tevrat'ın anlamları üzerinde düşününüz ki, takva sahiplerinden olabilirsiniz. Çünkü ilim amele götürür. Amel ise nefsin derinliklerine ilmi yerleştirir ve Allah'ın gözetimi altında bulunmayı bir tabiat haline getirir. Bunun sonucunda da insanı masiyetlerden koruyan bir takva ortaya çıkar. Bu takva bayağı ve adi işlerle uğraşmaktan müslümanı korur ve Rabbin katında nazaya kavuşturur. Nitekim Yüce Allah: "Ve güzel akıbet takvanıdır." (Tâ-Hâ, 20/132) diye buyurmuştur.

Siz bu emirleri bir süreye kadar kabul ettiniz. Fakat daha sonra itaatten yüz çevirdiniz. Eğer Allah'ın size rahmeti, lütfü ve size mühlet vermesi söz konusu olmasaydı - çünkü hak ettiğiniz cezayı acilen vermemişti- dünya ve ahiret mutluluğunu kaybedenlerden, zarara uğramış, helak edilmişlerden olurdunuz.

Gerçekten sizler cumartesi günü balık avlamak suretiyle sınırı aşan atalarınızın durumunu biliyorsunuz. O gün sadece ibadete ayrıldığından dolayı avlanmak haramdı. Musa (a.s.) o günde iş yapmalarını onlara yasak kılmış ve Rableri-ne itaat etmelerini farz, haftanın diğer günlerinde de çalışmayı mubah kılmıştı.

Bu yasağı çiğneyenlerin cezası ise hayvan mertebesine inmek olmuştu. Akılsız, idraksiz, düşüncesiz, hevâlan doğrultusunda serserice dolaşan, gelişigüzel arzularının mahkûmu maymunlar ve isteklerinin emrinde hareket eden domuzlar gibi yaşadılar. Açıktan açığa münkerleri işlediler, insanî erdemlerden uzak kaldılar. O kadar ki insanlar dahi onları hakir gördü ve onları kendileriyle birlikte oturup kalkmaya, ilişkilerde bulunmaya lâyık ve ehil görmedi.

Onların aşağılık maymunlara dönüştürülmelerinin anlamı hayırdan uzak, zelil ve hakir kılınmalarıdır. Mücâhid der ki: Onlar maymunlar kılığına sokulmadılar. Suretleri değiştirilmedi, kalpleri değiştirildi ve kalpleri hiç bir öğüt kabul etmez ve hiç bir yasağı

kavramaz oldu. Bu, Yüce Allah'ın onlara verdiği bir misaldir. Nitekim Yüce Allah'ın şu buyruğunda da koca koca kitaplar yüklenmiş eşek misaline benzetilmişlerdir: "Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu yüklenme-yenlerin hali, koca koca kitaplar taşıyan eşeğin hali gibidir." (Cuma, 62/5). [\[50\]](#)

Ancak müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne göre masiyetleri sebebiyle suretleri de meshedümiş (değiştirilmiş) ve maymun suretine dönüşmüştür. Ka-tâde der ki: Gençleri maymun, yaşlıları da domuz oldu. Aralarından yalnızca bu yasağın çiğnenmesinden vazgeçilmesini isteyenler ve bu doğrultuda telkinde bulunanlar kurtuldu, diğerleri ise helak oldular.

Meshedilerek sureti değiştirilenlerin soyu olmaz; yemez, içmez ve üç günden fazla yaşamazlardı. İşte bu şekilde Yüce Allah, dilediği kimseye dilediğini yapar ve dilediği şekle dönüştürür. [\[51\]](#)

Bu ayet-i kerimenin benzeri diğer ayet de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Onların bir kısmını maymunlar ve domuzlar suretine soktu ve onlar tağûta taptılar." (Mâide: 5/60).

İbni Kesîr der ki: Doğrusu, bu mesh'in hem manevî hem şeklî olduğudur. Yüce Allah en iyisini bilendir. [\[52\]](#)

Durum her ne olursa olsun, şanı Yüce Allah İsrailoğullarını -türü her ne ise- mesh ile cezalandırdı. Bu ise Allah'a itaatin dışına çıkan her fâsıkın cezasıdır. Bunu bilen de benzeri işlerden sakınsın diye bir ibrettir. Yani Allah'ın sınırlarını aşmaktan vazgeçsin dindedir. Aynı zamanda böyle bir ceza, takva sahipleri için de öğüttür. Çünkü gerçek takva sahibi kimse, böyle bir cezadan öğüt alır ve Allah'ın sınırlarına yaklaşmaz, uzak durur: "İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onlara yaklaşmayınız." (Bakara, 2/187). O bakımdan ey Kur'an'ın nüzulü çağında yaşayan Yahudiler! Geçmişlerinizin başına gelenlerden öğüt almanız gerekir. Size yakışan budur. [\[53\]](#)

İneği Boğazlama Kıssası

67- Hani Musa kavmine: "Allah size bir inek boğazlamanızı emrediyor." deyince: "Bizi alaya mı alıyorsun?" dediler. O "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım." dedi.

68- "Bizim için Rabbine dua et de onun mahiyetini bize açıklasın." dediler. Dedi ki: "Muhakkak ki o: 'O (inek) çok yaşlı da değildir, çok genç de değildir, ikisi arasında dindir.'" diyor. Artık em-rolunduğunuzu yapın."

69- "Rabbine bizim için dua et de onun renginin nasıl olduğunu bize iyice açıklasın" dediler. "Buyuruyor ki: "Gerçekten o bakanlara ferahlık verecek sapsarı bir inehtir demişti."

70- Dediler ki: "Bizim için Rabbine dua et de nasıl olduğunu bize iyice açıklasın. Çünkü bize göre bir çok inekler birbirine benziyor. Allah dilerse gerçekten biz hidayete ereriz."

71- Dedi ki: "O şöyle buyuruyor: Muhakkak ki o işe koşulmamış, tarla sürmemiş ve ekin sulamamıştır. Salimdir, hiç bir alacası yoktur" Dediler ki: "İşte şimdi hak ile geldin." Hemen onu boğazladılar; fakat az kalsın yapamayacaklardı.

72- Hani siz bir canı öldürmüştünüz de hakkında birbirinizle anlaşmazlığa düşmüştünüz. Halbuki Allah sizin gizlediğiniz şeyi açığa çıkarandır.

73- Biz: "Onun bir parçasıyla ona vurun." dedik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir ve size ayetlerini gösterir. Akıl erdiresiniz diye.

Kıssanın Sebebi

İbni Ebî Hatim, Abîde es-Selmânî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: İsrailoğulları arasında çocuğu olmayan bir adam vardı. Bu adamın çokça malı vardı. Onun mirasçısı ise kardeşinin oğluydu. Bu yeğeni onu öldürdü, sonra da onu geceleyin taşıyıp kendilerinden olan bir başka adamın kapısı önünde bıraktı. Sabah olunca o kişilerden amcasının kanını talep etmeye koyuldu. Nihayet taraflar silahlandı ve birbirlerine girdiler.

Aralarında bulunan akıl ve görüş sahibi olan kimseler: "Ne diye birbirinizi öldüreceksiniz, işte aranızda Allah'ın Peygamberi (a.s.) var." dedi. Bunun üzerine Hz. Musa'ya gittiler ve bu hususu ona anlattılar. O da kendilerine: "Allah size bir inek boğazlamanızı emrediyor." dedi. Eğer itiraz etmemiş olsalardı, herhangi bir ineği boğazlamaları onlar için yeterli olurdu. Fakat işi zora koştular, onlar işi sıkı tuttukça işleri zorlaştındı. Nihayet kesmekle emroldukları ineğin nitelikleri onlara açıklandı. Bu nitelikteki bir ineği de başka ineği bulunmayan bir adamın yanında buldular.

Bu adam da onlara şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ben onun derisi kadar altın verilmedikçe vermem. Daha aşağısını kabul etmem. Derisi dolusu altın ile onu aldılar, kestiler. Maktule (ölüye) ineğin bir parçası ile vurdular, ölü ayağa kalktı. Seni kim öldürdü? diye sordular. O da kardeşinin oğlunu göstererek, "Bu", dedi. Sonra da eskisi gibi ölü olarak yere yığıldı. Kardeşinin oğluna malından hiç bir şey verilmedi. O zamandan itibaren, katile miras verilmez" oldu. [54] Bir rivayette de "delikanlıyı alıp öldürdüler." denilmektedir. [55]

Açıklaması

Ey Yahudiler! Musa'nın sizin geçmişteki atalarınız olan kavmine: "Allah size herhangi bir inek boğazlamanızı emrediyor." dediği zamanı hatırlayınız. Onlar bu emre uymadılar, işi sıkı tuttular. Allah da durumu onlara zorlaştırdı. Hz. Musa'ya: "Bizimle alay mı ediyorsun ey Musa?" dediler. "Biz senden öldürme ile ilgili hususu soruyoruz, sen bize bir inek kesmeyi emrediyorsun?" Hz. Musa şöyle dedi: "Ben ciddi olunması gereken bir yerde insanlarla alay etmekten Allah'a sığınırım. Çünkü Allah'ın hükümlerini tebliğ konusunda şaka ve alaya gitmek akılsızlığın, cahilliğin delilidir."

Hz. Musa'nın ciddi olduğunu görünce, bu sefer ineğin ayırd edici niteliğini ona sordular, sorularını alabildiğine çoğalttılar, yaşını sordular. Hz. Musa onlara: "Küçük de değildir, büyük de değildir, ikisi arası orta yaşta, haydi tmrolunduğunuzu yapınız, işi zorlaştırmayınız, Allah da işinizi zorlaştırır." dedi.

Fakat onlar işi daha da zorlaştırdılar. Bu sefer rengini sordular. Hz. Musa :iiara: "Bakanlara ferahlık verecek şekilde sapsarı bir inektir" dedi. Bu kadarıyla da yetinmediler, ayırdedici başka bir takım daha özellikler istediler ve bu konuda da şu sözleriyle özürlerini beyan etmeye kalkıştılar: "İnekler pek çoktur ve bize göre bütün inekler birbirine benzer görülüyor, inşaallah biz isteneni bulup yapacağız." Rivayete göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Eğer is- yapıp inşaallah dememiş olsalardı, ebediyyen bu inek onlara açıklanmazdı." Hz. Musa onlara şöyle dedi: "Yüce Allah buyuruyor ki: "Bu inek tarla sürmek ve sulamak suretiyle çalıştırılarak zelil kılınmış değildir. Her türlü kusurdan da uzaktır. Ve onda sapsarı renkten başka bir renk de yoktur."

Bu sefer "Şimdi apaçık gerçeği ortaya koymuş oldun." dediler ve o ineği araştırmaya başladılar. Bu nitelikle ineği ancak annesine karşı iyi davranan yaşça küçük bir yetimin yanında buldular. Onunla pazarlık yaptılar, o da alabildiğine pahalı bir fiyat istedi. Nihayet

derisi dolusu altına satın aldılar. Onların bu emri yerine getirmeleri pek kolay olmadı. İbni Abbas der ki: "Eğer istedikleri bir ineği kesmiş olsalardı, bu dahi onlara yeterli gelirdi. Fakat kendi aleyhlerine olmak üzere işi sıkı tuttular, Allah da onların işini zorlaştırdı."

Ve ey Kur'an'ın çağdaşı olan Yahudiler! Şunu da hatırlayın: Hani siz bir kişiyi öldürmüştünüz... Bu ifade lafzan sonraya bırakılıp mana itibariyle önceden söz konusu edilmesi gereken hususlar kabilindedir. Böyle yapılması ise ineğin kesilme sebebini bilmeye teşviktir. Öldürme Resulullah (s.a.)'a çağdaş olanlara isnat edildi. Çünkü onlar da soylarından geldikleri ataları ile gurur duyuyor, yaptıklarını beğeniyorlardı. İşte bu şekilde katil tek kişi olduğu halde, öldürme işi bütün bir millete isnat edilmektedir. Çünkü millet kendi arasında bir dayanışma içindedir ve geneli itibariyle tek bir kişi gibidir. O bakımdan hepsi tek kişinin suçundan dolayı sorumlu tutulur. Ayrıca bunda geçmişlere, halihazırda bulunanlara, topluma ve fertlere bir azarlama da vardır.

Siz geçmişinizdeki bu öldürme olayını, maktul hakkındaki anlaşmazlığınızı hatırlayın. Her biriniz kendisinin katil olmadığını söylüyor, suçsuz olduğunu iddia ediyor, başkasını itham ediyordu. Allah onların bu işlerini ve hakikati gizlemelerini ise red etmektedir. Siz bu gün de yanınızda bulunan Resulullah (s.a.)'ın niteliklerini gizlemektesiniz. Allah ise mutlaka sizin öldürme ile ilgili gizleyip sakladığınızı açığa çıkaracaktır. O bakımdan biz onlara şöyle dedik: Bu maktule öldürülmüş olan kimseye kesilen ineğin bir parçası ile vurunuz. Vurdular. Allah maktulü diriltti, o da öldürenleri haber verdi. İşte bu şekilde hayret verici bir canlandırma gibi Allah kıyamet gününde ölmüşleri canlandıracak, her kişiye amelinin karşılığını verecektir. İşte Allah, Kur'an ve peygamberin doğruluğuna delâlet eden apaçık ayetlerini size göstermektedir. Çünkü bu Kur'an gaybî olan hususları haber vermektedir ki, aklınızı kullanasınız. Olur ki şeriatın sırlarını kavrar, şeriata boyun eğmenin faydasını anlarsınız. Nefislerinizi, hevâları peşine takılmaktan alıkoyup Allah'ın size vermiş olduğu emirlerde Allah'a itaat edesiniz. [\[56\]](#)

Yahudilerin Kalplerinin Katılığı

74- Sonra bunun ardından yine kalpleriniz taş gibi, veya taştan da katılaştı. Çünkü öyle taşlar vardır ki, ondan ırmaklar kaynar. Yine öyle taşlar vardır ki yarıp su çıkarır. Öyle taşlar da vardır ki, Allah korkusundan yuvarlanır. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

Açıklaması

Yahudiler suyun kaynaması, dağın kaldırılması, günahkârların maymun ve domuzlara dönüştürülmesi, maktulün diriltilmesi gibi mucizelere ve önceden beri verilegelen öğütlere rağmen hakkı kabul etmediler. Kalpleri katılık açısından taşları andırmaktadır. Hatta taşlardan da katıdır. Bu kalpler, mucizelerle etkilenme özelliğini kaybetmek, öğüt ve ibretlerden herhangi bir şekilde etkilenmemek sonucunda adeta cansız varlıklar gibi oldu. Hatta cansız varlıklardan aşağılara da düştüler. Çünkü kayalardan kimi zaman su fışkırır, yeri canlandıran bitkilere faydalı olan ırmaklar akıp gider. Bunda da insanlar için faydalar vardır. Taşlar kimi zaman şiddetli rüzgârlardan ve buna benzer zelzele ve sarsıntılardan da etkilenir, dağların üst taraflarından aşağı doğru yuvarlanırlar. Kayaları kırar, kaleleri yıkar. Bunda ise insanlar için faydalı bir şey yoktur.

Bütün bu öğüt ve ibretlere rağmen Yahudilerin inat ve fesatları artıp durdu. Fakat Yüce Allah onların amellerini tespit eder, sonra da amellerinin karşılıkları ile onları cezalandırır. Bu ise son derece tehdit dolu bir ifadedir. Çünkü Yüce Allah'ın: "Yaptıklarınızdan" buyruğu küçük ya da büyük bütün amelleri kapsar. Onun: "Zerre ağırlığı kadar bir hayır işleyen onu görür. Zerre ağırlığı kadar bir şer işleyen de onu görür." (Zilzâl, 99/8) buyruğu da bunu pekiştirmektedir. [\[57\]](#)

Yahudilerin İmana Gelmelerinin Zor Olması

75- Artık bunların size inanacaklarını mı umarsınız? Halbuki onların bir fırkası vardı ki Allah'ın kelâmını dilerlerdi de onu anladıktan sonra bile bile tahrif ederlerdi.

76- İman edenlerle karşılaştıklarında: "İman ettik" derler. Birbirleriyle baş-baş kaldıklarında ise: "Allah'ın size açtığını, onu Rabbinizin huzurunda aleyhinize delil gösterebilirsiniz mi haber veriyorsunuz? Akıl erdiremiyor musunuz?" derler.

77- Gizlediklerini de açıkladıklarını da Allah'ın muhakkak bildiğini bilmiyorlar mı?

78- Onların içinden, kuruntu dışında kitabı bilmeyen ümmîler de vardır. Onlar yalnız zannediyorlar.

Nüzul Sebebi

İbni Abbâs ve Mukâtil der ki: Yüce Allah'ın: "Artık bunların size inanacaklarını mı umarsınız?" buyruğu Hz. Musa (a.s.)'nin kendisi ile birlikte Yüce Allah'ın huzuruna çıkmak üzere seçtiği yetmiş kişi hakkında inmiştir. Bu yetmiş kişi Hz. Musa ile birlikte gidip de Yüce Allah'ın kelâmını, emir ve yasaklarını işittiler, sonra kavimlerine geri döndüler. Doğru ve samimi olanlar işittiklerini olduğu gibi tebliğ ettiler. Onlardan bir kısmı ise: Bizler Yüce Allah'ın kelâmını şu şekilde duyduk: "Eğer bu işleri yapabilirsiniz yapınız, yapmazsanız da mahzuru yoktur."

Müfessirlerin çoğuna göre ise ayet-i kerime recm ayeti ile Hz. Muhammed (s.a.)'in niteliklerini değiştirenler hakkında inmiştir. [\[58\]](#) İlim adamları Hz. Musa'nın Allah'ın kelâmını daha önce onun hitabını işitmemiş olduğu halde, hangi yolla tanıdığı hususunda farklı görüşlere sahiptirler.

Bir görüşe göre o harf ve sesten ibaret olmayan, kesintiye uğramayan, nefes alıp vermenin söz konusu olmadığı bir ses işitince, bunun insan kelâmı olmadığını, aksine ancak âlemlerin Rabbi Allah'ın kelâmı olabileceğini anladı.

Bir diğer görüşe göre o, belli bir cihetten olmayan bir söz işitti. İnsanların sözü ise altı yönden birisinden işitilir. Onun belli bir yönden gelmediğini görünce bunun insan kelâmı olmadığını anladı. .

Bir diğer görüşe göre, Hz. Musa'nın bedeni bütünü ile kulak kesildi ve böylelikle Yüce Allah'ın kelâmını işitti ve bununla o işittiğinin Allah kelâmı olduğunu bildi.

Bu hususta şöyle de denilmiştir: Mucize onun işittiği lafzın Allah'ın kelâmı olduğunun delili olmuştur. Şöyle ki: Hz. Musa'ya asanı yere bırak, denilince asasını yere bıraktı. O da bir yılan oluverdi. İşte bu karşı karşıya kaldığı durumun ve kendisine: "Şüphesiz ben senin Rabbinim." (Ta-Ha, 20/12) diyenin, Aziz ve Celil olan Allah olduğunun delili idi. [\[59\]](#)

76. ayetin nüzul sebebi Mücâbid'in açıklamasına göre şöyledir: Peygamber <s.a.) Kurayzalılar ile savaşıldığı gün kalkıp şöyle dedi: "Ey Maymunların kardeşleri, ey domuzların kardeşleri, ey tâğûtlara ibadet edenler!" Yahudiler birbirlerine: "Bunu Muhammed'e kim bildirdi, bu olsa olsa sizden birisinden çıkmıştır. Allah'ın size açıkladığı sırrı size karşı delil olsun diye nasıl söylersiniz?" dediler. Bunun üzerine bu ayet-i kerime

nazil oldu.

İbni Abbas da der ki: Yahudiler iman edenlerle karşılaştıklarında: "Biz sizin arkadaşınızın Allah'ın resulü olduğuna iman ediyoruz, fakat o sadece size peygamberdir." Fakat birbirleriyle başbaşa kaldıkları vakit: "Hiç Araplara böyle bir şey söylenir mi? Sizler o peygamberin geleceğini belirterek onlara karşı zafer kazanacağınızı bekliyor ve söylüyordunuz. Bu peygamber işte onlardan geldi." dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: "İman edenlerle karşılaştıklarında..." ayetini indirdi.

es-Süddi de der ki: Bu ayet-i kerime önce iman eden, sonra münafıklığa sapan bir grup Yahudi hakkında nazil olmuştur. Bunlar mümin Araplara gelir ve o sözlerini söylerlerdi. Aralarından kimisi de: "Bunu Rabbinizin huzurunda aleyhinize delil gösterebilirler diye mi haber veriyorsunuz?" Ve bizler size göre Allah tarafından daha çok seviliyoruz, Allah katında sizden daha çok değerliyiz, desinler diye mi bunları anlatıyorsunuz?" dediler. [\[60\]](#)

Açıklaması

Peygamber (s.a.) ve ashâb-ı kiram, Kitap Ehli'nin davetini kabul etmesine iman etmesine özel bir gayret göstermiştir. Çünkü Allah'ın varlığı, peygamberleri tasdik etmek, öldükten sonra dirilişi ve ahiret gününe iman etmek gibi onlarla ortak noktalar vardı. Bu ayet-i kerimenin, Yahudilerle andlaşma içerisinde bulunup da aralarında karşılıklı sût akrabalığı bulunan ve İslama girmelerini temenni eden Ensar hakkında nazil olduğu da rivayet edilmiştir. Allah Te-ala, işte bu hususa işaret etmek üzere "artık bunların size inananacaklarını mı umarsınız?" buyruğunu inzal buyurdu.

Bu ayet-i kerimeler, Yahudilerin çirkin davranış ve tutumları açıklanırken îrâd buyurulmuştur. Bunlar Peygamber (s.a.)'e ve müminlere Yahudilerin iman etmeleri umut ve emelini taşımamalarını dile getirmektedir. Bunun sebebi şudur: Yahudilerden belli bir topluluk -bunlar Yahudi ve lider kadrodan bir kesim idi- önce Allah'ın kelâmını dinler, sonra bunu değiştirir ya da kendi hevâ ve eğilimleri doğrultusunda açıklarlardı. Sonraki nesillerde öncekilerden farklı değildi. Çünkü bunlar da geçmişlerinden hakka karşı büyükmeyi miras almışlardı. Onlar yaptıkları işin hakikate aykırı olduğunu bilmektedirler. O halde, eskiden beri sapıklıkta ayak diretmiş bulunan bu kimselerin iman edeceklerini nasıl umabilirsiniz?

Onları iman etmemeye götüren bir diğer sebep de: münafık olanları müminlerle

karşılaştıklarında: "Bizler sizin gibi Allah'a ve peygambere iman ediyoruz. Çünkü bu peygamber bizim kitabımızda müjdelenen peygamberdir, biz sizinle beraberiz" demeleri; başbaşa kaldıklarında ise: "Sizler Muhammed'e uyanlara Allah'ın Tevrat'a üzerinize indirdiği şeyleri nasıl anlatırsınız. Böyle bir işi nasıl yaparsınız? Onlar sizin kendi sözlerinizle size karşı delil getirecekler ve Kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda size karşı davacı olacaklardır. Size zarar verecek sırlarınızı nasıl yayabiliyorsunuz?" diye gıkışmalarıydı: Yüce Allah kendi aralarındaki bu konuşmalarına şu şekilde cevap vermektedir:

Yüce Allah'ın gizliyi, açığı, gaybı ve gayb olmayanı bildiğini onlar bilmiyorlar mı- Sizler gizli bir işi ister açığa vurun, isterse de hiç açığa vurmayın, Allah amellerinizin karşılığını verecektir.

Yüce Allah, Yahudi ilim adamlarının ve hahamlarının durumunun bu olduğunu böylece söz konusu ettikten sonra, aralarından ümmî olanların durumunu açıklamaya geçmektedir. Bu ümmîler dinlerine dair işittikleri ve akılla-nyla kavramadıkları bir takım yalanlardan başka bir şey bilmemektedirler. Meselâ onlar, Allah'ın seçilmiş kavmi olduklarına, peygamberlerin ancak kendilerinden olduğuna ve kendilerine şfaat edeceklerine, ateşin sayılı günler dışında kendilerine dokunmayacağına inanırlar, bunları böyle bilirler. Halbuki bütün bu hususlarda onların bildikleri bir vehimden ibarettir, onlar sadece doğru olmayan bir zanna sahip bulunuyorlardır.

Evet, bunların iman etmeleri umulmaz; fakat böylelerine üzölmek de gerekmez. Nitelikleri ve çirkinlikleri bu gibi şeyler olanlardan hayır gelmez ve onlar için üzölmeye de gerek yoktur.

Yüce Allah'ın Yahudilere açığı (feth ettiği) şeylerden kasıt ise, şeriat ve hükümleri verme, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini müjdeleme nimetleridir. Bu buyrukta kendisine şeriat verilmiş kimse, namazda Kur'an okurken takılıp da arkasından ona kıraatin açıldığı (hatırlatılarak okumaya devam edildiği) ve böylelikle darlıktan çıkan kimseye benzetilmektedir. Ya da: "Allah'ın size açığı" buyruğunun anlamı, "hüküm verdiği ve beraberinizdekileri tasdik edici olarak size gelecek olan peygambere iman edip ona yardımcı olacağınıza dair sizden almış olduğu söz demek de olabilir. "Rabbinizin huzurunda" buyruğundan kasıt ise, ahirette -Suyûti'nin de dediği gibi- kendi kendilerine karşı delil getirmeleri kastedilmiştir. Muhakkikler bunun Allah'ın Kitabı'ndaki hükmü hakkında olduğu görüşündedirler. Yani sizin onlara naklettiğiniz Tevrat'ın hükümleri, Kur'an-ı Kerîm'de bulunanlara uygundur. Buna göre karşı delil getirme, dünyada söz konusu olmaktadır. Bu, Yüce Allah'ın ifk'te bulunan (Hz. Ai-şe'ye iftirada bulunan) kimseler hakkındaki şu buyruğunu andırmaktadır: "Şahitleri getiremediklerine göre onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir." (Nûr, 24/23). Yani O'nun kitabında açıklanmış bulunan hükmüne göre durumları böyledir, demektir." [\[61\]](#)

Onların kuruntu ve temennilerine gelince; bunlar uydurdukları yalanlardır. Bazıları, "ellerindeki Tevrat'ı okumalarıdır" diye açıklamıştır. Yani onların kitaptan payları anlamını kavramaksızın, amelde etkisi görülecek şekilde gereken ibreti çıkarmaksızın, yalnızca lafızlarını, kelimelerini okumaktan ibarettir. Bu Yüce Allah'ın: "Kendilerine Tevrat yükletilip sonra onu yüklenmeyenlerin misali koca koca kitaplar taşıyan eşeğin durumuna benzer." (Cuma, 62/5) buyruğunu andırmaktadır. [\[62\]](#)

Yahudi Hahamlarının Tahrif Ve İftiraları

79- Elleriyle kitabı yazıp sonra az bir

paha ile satabilmek için: "Bu Allah ka-tındandır." diyenlere veyl olsun! Elleriyle yazdıklarından dolayı veyl olsun onlara! Kazandıkları yüzünden de veyl olsun onlara!

80- Onlar bir de: "Sayılı günler dışında bize asla ateş dokunmaz" dediler. De ki: "Allah'tan bir ahit mi aldınız? Allah asla ahdinden dönmez. Yoksa Allah'a karşı bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz?"

81- Hayır, (ahdiniz yoktur). Kim bir kötülük işler ve günahı onu kuşatırsa işte onlar cehennemliktirler. Orada ebedî kalıcıdırlar.

82- İman edip salih amel işleyenler ise onlar cennetliktirler. Orada ebedî kalıcıdırlar.

Nüzul Sebebi

79. ayet-i kerime, İbni Abbâs'm dediği gibi Kitap Ehli hakkında ya da el-Abbas'm dediği gibi "Peygamber (s.a.)'in sıfat ve niteliklerini değiştirenler hakkında inmiştir. Tevrat'ta Peygamber Efendimizin nitelikleri, orta boylu, iri kara gözlü, buğday tenli, güzel yüzlü olarak tanıtılırken, onlar kıskançlıklarından dolayı bunları değiştirmişler, yerine "Biz kitabımızda onun uzun boylu, mavi gözlü, düz saçlı olduğunu görüyoruz." demişlerdi.

80. ayet-i kerimenin iniş sebebi de, İbni Abbas'ın dediğine göre şöyledir: Re-sulullah (s.a.) Medine'ye geldiğinde Yahudiler şöyle diyordu: "Dünyanın ömrü yedi bin senedir. Allah cehennemde insanları ahiret günlerinden bir gün azaplan-dıracaktır. O bakımdan ahiret yedi günden ibarettir. Sonra da azap kesilecektir". Buna dair Yüce Allah: "Sayılı günler dışında bize ateş dokunmaz... Orada ebedi kalıcıdırlar." buyruklarını indirdi. Taberî'nin İbni Abbas'tan rivayetine göre de Yahudiler: "Bizler cehenneme ancak yemini bozmanın cezası dolayısıyla gireceğiz. Yani buzağıya ibadet ettiğimiz süre olan kırk gün kadar gireceğiz. Bu süre bitince azabımız da sona erecektir." Bunun üzerine bu ayet-i kerime inmiştir. [\[63\]](#)

Açıklaması

Tevrat'ı değiştirip tahrif edilen ayetleri elleriyle yazan, yanlarında bulunan Tevrat'ta yazılı olan Resulullah (s.a.)'ın niteliklerini değiştiren kimselere helak, şiddetli azap yahut çok büyük bir ceza vardır. Yine bunlara rüşvet aldıkları, türlü masiyetler işledikleri, Yüce Allah'a karşı yalan uydurdukları için büyük bir azap vardır. Onlar bu yalanlan veya iftiraları karşılığında çok önemsiz, aşağılık bir dünyalık değer veya bir başkanlık ya da bir makam elde etmeye çalışıyorlardı. Bu bakımdan veyl onlara, yazıklar olsun onlara! Çünkü Yahudilerin üç tane büyük cinayetleri olmuştur: Resulullah (s.a.)'ın niteliklerini değiştirmek, Allah'a karşı iftirada bulunmak ve rüşvet almak. Bu üç büyük suçtan her birisi için ayrı ayrı helak olmakla tehdit edilmişlerdir.

Yahudilerin iddialarından birisi de, pek az ve sayılı günler dışında cehennem ateşinin kendilerine dokunmayacağı şeklindedir. Onlara göre bu pek az günler, buzağıya taptıkları süre olan kırk günlük bir zamandır. Yahudilerin çoğunluğu cehennem ateşinin kendilerine sadece yedi gün süre üe dokunacağı görüşündedir. Çünkü onlar dünyanın ömrünün yedi bin yıl olacağına inanmaktadırlar. Cehennemde azap gören ve kurtulamayacak olan kimseler dahi her bin sene karşılığında bir gün olmak üzere toplam yedi gün kalacaktır. Yüce Allah onların bu iddialarını şöylece reddetmektedir: "Bu konuda Rabbiniz size söz mü vermiş1? Eğer öyle bir şey varsa kesinlikle Allah sözünden caymaz. Yoksa siz Allah'a karşı bilginiz olmadık bir şeyi mi uyduruyorsunuz?". Yani böyle bir söz ancak Allah tarafından gelen bir söze dayanılarak söylenilebilir ya da ona karşı yapılan bir iftira ve uydurma yolu ile söylenebilir. Bu konuda Yüce Allah'tan bir söz verilmediğine göre -ki bu vahiy ve sâdık haber üe olur- o halde siz yalancısınız. Kendinizin Allah'ın oğulları ve sevgilileri olduğunuzu ileri sürerken iftirada bulunuyorsunuz. Sünnet-i seniyyede onların az sayıdaki gün akabinde ateşten kurtulacakları iddiaları da ayrıca dile getirilmektedir.

İmam Ahmed, Buhari ve Nesâî, Leys b. Sa'd'dan, Hafız İbni Merdûveyh ve Buhârî, Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Hayber fethedildiği sırada Resulullah (s.a.)'a zehir katılmış bir koyun hediye edilir. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Burada bulunan Yahudileri toplayıp bana getiriniz." Toplanıp getirilen Yahudilere Resulullah (s.a.): "Babanız kimdir?" diye sorar; onlar, filân, derler. Hz. Peygamber: "Yalan söylediniz; aksine, babanız filândır" der. Onlar: "Doğru söyledin, haklısın" derler. Sonra onlara: "Veyl! Bir-şey hakkında size soru sorarsam bana doğruyu söyleyecek misiniz?" Onlar: "Evet, ya Ebe'l-Kâsım dediler, zaten yalan söyleyecek olsak, babamız hakkındaki yalanımızı bildiğin gibi, onu da bilirsin." Resulullah (s.a.) onlara: "Peki cehennem ehli kimlerdir?" diye sorar, onlar: Biz orada kısa bir süre bulunacağız, sonra da sizler bizim yerimizi alacaksınız, derler. Resulullah (s.a.): "Hor ve hakir olarak (orada kalacaksınız) Allah'a yemin ederim, hiç bir zaman orada sizin yerinize biz geçmeyeceğiz." dedi. Daha sonra Resulullah (s.a.) onlara şöyle dedi: "Bir şey hakkında size soru sorsam bana doğru cevap verecek misiniz?" Onlar: "Evet ya Ebe'l-Kâsım" dediler. "Siz (pişirdiğiniz bu) koyuna zehir kattınız mı?" Onlar: "Evet" dediler. Resulullah (s.a.): "Peki sizi böyle davranmaya iten ne oldu?" diye sorunca, şu cevabı verdiler: "Eğer bir yalancı isen senden kurtulup rahat edelim dedik ve eğer peygambersen sana zararı zaten olmayacaktı."

Ey Yahudiler! Durum sizin zannettiğiniz, arzuladığınız veya canınızın çektiği gibi değildir. Aksine, evet sizler cehennemde ebediyyen kalacaksınız. Buna sebep ise küfür gibi sizi çepeçevre kuşatan masiyetler işlemeniz, haksız yere peygamberleri öldürmeniz, Allah'ın emirlerine karşı çıkmamız, alabildiğine iftiralarda bulunarak nevalarınızın peşine takılıp gitmenizdir.

Bundan önceki açıklamalarımızda "belâ" nın daha önce olumsuz bir ifadeye cevap olarak kullanıldığını ve bunun o olumsuz cümleyi iptal ve reddetmek anlamını taşıdığını görmüştük. Kazanç sağlamak, menfaat elde etmektir. Burada günah hakkında "kazanma" tabirinin kullanılması onlarla alay türünden-dir. Günah (seyyie) ise cehennemi gerektiren kötü ve çirkin iştir. Burada kastedilen ise Allah'a şirk koşmaktır.

Cehennemde ebedî kalışın sebebi ise, Yüce Allah'ın şeriatinde bütün insanlar için geçerli genel bir kanunun muhtevâası dolayısıyladır; o da şudur: Kim kalbi ile, dili ve azaları ile bütün yönlerini kuşatan bir günah işlemiş olup da herhangi bir iyiliği bulunmuyor ise, o kişi cehennemliklerdendir. Allah'a, peygamberlerine ve ahiret gününe iman edip salih amel işleyen, üzerindeki görevleri yerine getirip haramı terk eden kimse ise cennetliklerdendir. İbni Ab-bas der ki: Kim sizin inkâr ettiğinize iman eder, Allah'ın dininden terk ettiğinizi işlerse, onun için cennet vardır ve onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Burada, hayra verilen sevap ile kötülüğe verilen karşılığın bu işlerin sahipleri için ebedi olacağını, sonunun gelmeyeceğini, kesintiye uğramayacağını onlara haber vermektedir.

Müminlere yapılan vaad ile kâfirlere yapılan tehditlerden sözü geçen her iki tür

karşılık da Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "Ne sizin boş arzularınızla ne de Kitap Ehli'nin kuruntularıyla olur. Kim bir kötülük yaparsa onun karşılığında ceza görür ve o kendisine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulur. Erkek veya kadın her kim mümin olarak salih amellerden işlerse işte onlar cennete girerler ve hurma çekirdeğinin çukuru kadar bile haksızlığa uğramazlar." (Nisa, 4/123-124).

Fakat isyan edenlerden kim samimi bir şekilde tevbe eder, günden vazgeçer, günahına pişmanlık duyar, gelecekte de benzeri bir iş işlememeye kesin karar verirse, bu sefer onun durumunda değişiklik olur. Cehennemliklerden olmaktan çıkar, cennet ehli arasına girer.

Tirmizî, Ebu Hureyre (r.a.)'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Kul bir günah işledi mi, onun kalbine siyah bir nokta konulur. Tevbe eder, vazgeçer ve Allah'tan mağfiret dilerse kalbi cilalanır tekrar geri dönerse o siyah nokta artar ve nihayet onun kalbinin tümünü kuşatır." İşte Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de: "Hayır, aksine onların kazandıkları kalblerini kaplamıştır." (Mutaffifîn, 83/14) buyruğunda sözünü ettiği "er-rân (günahın kalbi örtmesi)" işte budur.

İmam Ahmed de Abdullah b. Mes'ûd'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Küçük görülen günahlardan çokça sakınınız. Çünkü bu küçük günahlar kişinin aleyhine onu helak edinceye kadar bir araya gelir ve toplanırlar." Resulullah (s.a.) bu gibi kimseleri düzlük bir arazide konaklayan inr topluluğa benzetir. Bunların yemek yapma vakitleri gelince her birisi gider (ateş yakmak üzere) birer çubuk getirir. Nihayet bir yığın toplarlar ve ateş yakar ve o ateşe koyduklarını pişirirler. [\[64\]](#)

Yahudilerin Ahitlerine Aykırı Davranmaları

83- Hani İsrâüoğUarı'ndan: "AUah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik yapın ve insanlara güzel söz söyleyin* Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin" diye söz almıştık. Sonradan azınız müstesnâ yüz çevirdiniz ve siz hâlâ da yüz çevirmektesiniz.

Açıklaması

Ey Peygamber! İsrailoğulları'ndan şu muhtevada söz almış olduğumuzu hatırla: Yüce Allah'tan başkasına ibadet etmeyip ona melek, put veya herhangi bir insanı dua ya da herhangi bir tür ibadeti ona yönelterek ortak koşmamak, anne babaya onları gereği gibi koruyup gözeterek onlara şefkat göstererek, Allah'ın emirlerine aykırı olmayan hususlarda itaat ederek tam anlamıyla iyilikte bulunmak. Tevrat'ta şu hüküm yer almaktadır: Anne ve babaya söven öldürülür. Ayrıca onlardan mallarıyla akrabalara, yetimlere, zayıflıkları, acizlikleri ve ihtiyaçları sebebiyle yoksullara iyilik yapmalarını, insanlara iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak suretiyle güzel söz söylemelerini de onlara emretmiş, buna dair söz almıştı. Bununla birlikte insanlara karşı alçak gönüllü ve yumuşak davranmalarını istemiş, namazlarını eksiksiz bir şekilde edâ etmelerini emretmişti. Çünkü namaz nefisleri ıslah eder. İnsanın tabiatını güzelliklerle bezer. Çeşitli faziletlerle donatır, bayağı ve adiliklerden alıkoyar. Fakirlere zekât vermelerini de istemişti. Çünkü zekâtta insanlar arası toplumsal dayanışma, fert ve toplumun mutlu kılınma hedefleri gerçekleştirilmekte, herkes için refah ve huzuru yaygın hale getirmektedir.

Fakat verilen sözde durmamayı alışkanlık haline getiren ve madde sevgisi uğrunda adeta canlarını feda etmek durumunda olan Yahudiler, kasdî olarak ve bilerek ilâhî emirleri yerine getirmekten, verdikleri söz gereğince davranmaktan yüz çevirdiler. Onlardan sonrakiler de tıpkı geçmiştekiler gibi Tevrat'tan yüz çevirmektedirler. Bundan Abdullah b. Selâm ve benzeri akli başında, ihlâs-ı, güçleri oranında hakkı koruyan çok cüz'î bir azınlık müstesnadır. Şu kadar var ki bir ümmet arasında az sayıda sâlih kimselerin varlığı, o toplum arasında fesadın yaygınlık kazanıp belânın genel bir hal alması durumunda cezaya engel teşkil etmez. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir de içinizden yalnızca zalimlere gelip çatmayan bir fitnedен korkunuz." (Enfâl, 8/25).^[65]

Yahudilerin Sözlere Aykırı Birtakım Halleri

84- Hani sizden: "Birbirinizin kanını dökmeyin ve birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayın." diye söz almıştık. Sonra kabul ettiniz, hâlâ da şahitlik etmektesiniz.

85- Sonra işte sizler birbirinizi öldürüyor ve içinizden bir kesimi yurtlarından çıkarıyor, onlara karşı günah ve düşmanlıkta birleşip yardımlaşıyorsunuz. Eğer size esir olarak gelirlerse fîdyeleşirsiniz. Halbuki onların çıkarılması size haram kılınmıştır. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıyorsunuz da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? İçinizden böyle yapanların cezası dünya hayatında bir rezillikten başkası değildir. Kıyamet gününde de azabın en şiddetlisine uğratılırlar. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

86- Onlar ahireti verip karşılığında dünya hayatını satın almış kimselerdir. Azapları hafifletilmez, onlara yardım da edilmez.

Yenilenip Duran Tarihi Gerçek:

Yahudilerin karşılıklı kan dökmeleri, birbirleriyle savaşmaları, birbirlerini yurtlarından çıkarmaları aralarında oldukça sık görülen bir olaydı. Bu açıkça tespit edilebilen olay, Kur'an-ı Kerîm'in nazil olduğu döneme kadar devam edip durdu. Kurayzaoğulları Yahudileri Evslilerle, Nadîroğulları Yahudileri ise Hazrecilerle andlaşmalı idiler. Aralarında bir savaş çıktığı vakit her bir Yahudi kesim antlaşmalılar safında savaşa katılıyor ve bir Yahudi öteki Yahu-diyi öldürüyor, biri ötekinin evini, yurdunu tahrib ediyor, yurtlarından, evlerinden ediyorlar, evlerde bulunan eşya ve malları da talan ediyorlardı. Halbuki Tevrat'ın hükmü gereğince bu onlara haram idi. Diğer taraftan birbirlerini esir aldıkları vakit de fidyeye vererek onları kurtarma yoluna gidiyorlardı. Kendilerine: Niçin onlarla önce savaşıyor, sonra da fidyeye ödeyip kurtarıyorsunuz? diye sorulduğunda, bize Tevrat'ta fidyeye verme emri verilmiştir, derlerdi. Peki, niye onlarla savaşıyorsunuz? diye sorulunca, bu sefer de andlaşmalı olduğumuz kimselerin zelil kılınmasından utandığımız için, diye cevap veriyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah: "Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıyorsunuz da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?" buyruğunu indirdi. [\[66\]](#)

Bundan önce gördüğümüz ayet-i kerimeler yalnızca Allah'a ibadet etmek, anne babaya, akrabalara iyilikte bulunmak ve buna benzer Musa (a.s.) dönemindeki

İsrailoğulları'na verilmiş en önemli emirleri hatırlatmak mahiyetinde idi. Bu ayet-i kerimeler ise, onlara yasak kılman en önemli hususları hatırlatmak sadedindedir. Hitap Peygamber Muhammed (s.a.) döneminde bulunan Yahudilere yöneliktir. Aynı zamanda bu belli bir ümmetin kendi arasındaki dayanışmanın da delilidir ve ayrıca ümmetin tümünün bir fert gibi olduğunu göstermektedir. Bu ümmetin sonradan gelenlerine geçmişlerinin izledikleri yolun etkileri isabet eder. Onların etkileri hayırsa hayır, kötülük ise kötülük olarak isabet eder. [\[67\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed! Yahudilere Tevrat'ta kendilerinden şu şekilde söz aldığımız zamanı hatırlat: Birbirlerini öldürmeyecek, birbirlerini evinden vatanından çıkarmayacaklardı. Ayet-i kerimede "kanlarınızı, birbirinizi, yurtlarınızı" tabirlerinin kullanılması, toplumun diğer bir ferдинin yaşama hakkının, kişinin bizzat kendi yaşama hakkı gibi olduğuna işarettir. Çünkü bir insanı öldüren, bütün insanları öldürmüş, bir kimsenin hayatta kalmasına sebep olan da bütün insanları hayatta bırakmış gibi olur. İşte bu Mâide suresi 32. ayetin vurguladığı bir gerçektir.

Sonra siz ey (Kur'an'ın nüzulüne) çağdaş olan Yahudiler! Geçmişinizden alınan bu sözü kabul ediyor, böyle bir şeyin varlığını reddetmiyorsunuz. O halde sizin için de bu bağlayıcı bir delildir.

Sizler bu hususta sizden sözün alındığını kabul etmekle birlikte yine de ahdi bozuyor, birbirinizi öldürüyorsunuz. Tıpkı daha öncekilerinizin yaptığı gibi. Kaynukaoğulları Kurayzaoğullarına düşman idi. Kurayzaoğulları Yahudileri Evslilerin andlaşmaları olarak, Hazrecilerle andlaşması bulunan Nadiroğulları Yahudileri ile -Evs ile Hazrec arasında savaş çıktığı taktirde- savaşıyordu. Halbuki Yahudiler arasında bulunan din, dil ve soy birliği onların tek bir saf olmalarını gerektiriyordu.

Bu şekilde bütün Yahudiler diğer Yahudi kardeşlerine karşı öldürmek, talan ve yağma gibi günah işler işliyor ve Yahudi kardeşlerine karşı, andlaşmalı-ianna yardımcı oluyordu. Yurttan çıkartmak gibi düşmanlık ve haddi aşmakla da aynı şekilde yardımlaşıyorlardı. Esirlerin fidye ile kurtarılması için ittifak yapıldığı vakit de, Yahudilerin her bir kesimi kendi soydaşlarını mal ile fidye ödeyip kurtarıyordu. Bunu da Kitab-ı Mukaddes'in hükmü gereğince yapıyorlardı. Bu ise Tevrat'ta öldürmenin haram kılındığı gibi, size haram kılınmıştı. Peki nasıl oluyor da Kitabın bir kısmına iman ediyor ve esirlerin fidye ile kurtarılması hükmüne riayet ediyorsunuz da, öbür hükümleri inkâr ederek öldürme,

yurttan çıkartma ve günah ve düşmanlıkla yardımlaşma suçlarını işleyebiliyorsunuz? Halbuki imanın bölünme kabul etmeyeceği; bir kısmını inkârın, tü-aünü inkâr gibi olduğu bildiğiniz bir husustur.

Tevrat'ın bir kısmına iman edip diğer bir kısmını inkâr eden kimsenin böyle çelişkili ve son derece çirkin fiiline karşılık tek bir cezası vardır, o da iünya hayatında aşığılanmak ve rezil olmak, âhiret hayatında ise daimi azap-si. Allah hiç bir kimsenin yaptığından gafil değildir. O günahları dolayısıyla insanları cezalandırır.

Diğer taraftan bu ayet-i kerimeler, hem bu Yahudiler ve hem de başkaları apn genel bir hükmü tespit etmektedir ki o da şudur: Boş liderlik, mal almak abi dünya hayatını ahirete ve ahiretteki ebedî nimetlere tercih edenler, aslında fânî ve geçici olan dünyalık paylarını, edebî ve daimî nasiblerine tercih edip 3ıllara öncelik tanımışlardır. Allah'ın Kitabı Kerim'indeki emirlerini terket-anek karşılığında, dünyayı satın almış kimselerdirler. Bunların ahiretteki azapları hafifletilmez, tek bir an dahi bu azaplarına ara verilmez. Dünyada da ahi-reîte de bunlara yardım olunmaz. Kimse onlara şefaati olmaz. Cehennemdeki cezalarını kimse kaldırmaz. Çünkü bunların günahları çok büyüktür, onları çepeçevre kuşatmıştır. Bu günahları ilâhî rahmet ile kendileri arasında perde ol-xru= ve onları ilâhî feyzin rahmet ve bereketinden uzaklaştırmıştır.

İşte fertlerinin namaz, oruç ve hac gibi dininin bir takım hükümlerini yerme getirirken, başka hükümlere muhalefet edip zekâtı vermediği zenginlerinin fakirlerin haklarını ödemediği, aralarında hırsızlığın, zinanın, rüşvetin, haksızlığın yaygınlık kazandığı; adalet, eşitlik ve şûra gibi yönetim düzeninin temel esaslarının ihmal edildiği ve Allah yolunda ve cihat ederken zorda kalmış müminlere yeterli yardımın yapılmadığı zamanlarda, belli bir dine bağlı her bir ümmet aynı şekilde dünya hayatında zillate, rezilliğe maruz kalır, ahi-rette de cehennem ateşinde azaba mahkûm olur. [\[68\]](#)

Peygamberlere Ve Allah Tarafından İndirilen Kitaplara Karşı Yahudilerin Tavrı

87- Andolsun ki Musa'ya o kitabı biz verdik ve ondan sonra da birbiri ardınca Peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da beyyineler verdik. Onu Ruhul-Kudüs ile destekledik. Bir peygamber size her ne zaman nefislerinizin hevasına uymayan bir şey getirdiyse büyüktendiniz, bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürürdünüz.

88- "Kalplerimiz kılıflıdır" dediler. Öyle değil, Allah küfürleri yüzünden onlara lanet

etmiştir. Onlar ne kadar az iman ederler!

89- Onlara Allah katından beraberinde bulunanı doğrulayıcı bir kitap geldiğinde -ki önceden kâfirlerin aleyhine fetih istiyorlardı- işte o tanıdıkları kendilerine gelince, onu inkâr ettiler. Artık Allah'ın laneti o kâfirlerin üzerinedir.

Nüzul Sebebi

İbni Abbas der ki: Hayber Yahudileri Gatafanlılarla sık sık savaşırdı. Karşı karşıya geldikleri her seferinde Hayber Yahudileri bozguna uğruyorlardı. Sonunda Yahudiler şu duayı yaptılar: "Allahım, ahir zamanda bize göndereceğini vadettiğin ümmî peygamber Muhammed hakkı için bizi onlara karşı muzaffer kılmanı diliyoruz." Gatafanlılarla her karşılaştıklarında bu duayı yaptılar ve Gatafanlıları bozguna uğratmaya başladılar. Fakat Muhammed (s.a.) peygamber olarak gönderilince onu inkâr ettiler. Bunun üzerine Yüce Allah: "... önceden senin ile Ey Muhammed, kâfirlerin aleyhine fetih istiyorlardı. Artık Allah'ın laneti o kâfirlerin üzerinedir" buyruğuna kadar nazil oldu. [69]

İbni Ebî Hâtim'in İbni Abbas'tan rivayetine göre Yahudiler Resulullah s.a.)'ın peygamber olarak gönderilişinden önce Evs ve Hazreclilere karşı onunla yardım diliyorlardı. Allah onu Araplar arasından gönderince peygamberliğini reddedip kâfir oldular ve onun hakkında daha önceki söylediklerini de inkâr ettiler. Muaz b. Cebel, Bişr b. el-Berâ ve Dâvud b. Seleme onlara: Ey Yahudiler! Allah'tan korkun ve İslâm'a girin. Biz müşrik iken Muhammed ile bize karşı yardım istiyordunuz ve onun peygamber olarak gönderilmesinin yakın olduğunu bildiriyordunuz. Bizlere onun niteliklerini anlatıyordunuz. Nadiroğulla-nndan birisi şöyle dedi: Bu peygamber bizim bildiğimiz bir şeyi bize getirmedi ve bu bizim size söz konusu ettiğimiz kişi değildir. Bunun üzerine Yüce Allah: "Onlara Allah katından... bir kitap geldiğinde" buyruğunu indirdi.

es-Süddî de der ki: "Araplar Yahudilerin buldukları yerlerden geçer ve onları rahatsız ederlerdi. Yahudiler de Tevrat'ta Muhammed (s.a.s.)'in niteliklerini, onun Allah tarafından peygamber olarak gönderileceğini ve onunla beraber Araplara karşı savaşacaklarını okuyorlardı. Muhammed (s.a.s.) onlara peygamber olarak gelince kıskançlıklarından "Bu Peygamber ne diye İsrailoğulla-n'ndan gelmedi? dediler." [70]

Açıklaması

Katı kalpli, maddî menfaatlere tapan, kişisel nevalarına ibadet eden Yahudiler arasında ilâhî uyarılar yenilenip durmuş, onlara arka arkaya peygamberler gönderilegelmiştir. İsrailoğulları bütün kavimler arasında kendilerine aralarından en çok peygamber gönderilmiş bir kavimdir. Bununla birlikte uyarıları unutuyor, şeriatleri tahrif ediyor, nevalarına uyuyor ve peygamberlerine kimi zaman yalanlayarak, kimi zaman da öldürerek isyan ediyorlardı.

İşte bu ayetler onlara Hz. Musa'ya Tevrat'ın verildiğini ve onun ardından peygamberlerin de gönderilmiş olduğunu hatırlatmaktadır. Nitekim bir başka yerde de: "Sonra resullerimizi birbiri ardınca gönderdik." (Mü'minûn, 23/41) diye buyurulmaktadır. Hz. Musa'dan sonra gönderilen peygamberler: Yuşâ, Dâvûd, Süleyman, İlyas, el-Yesâ, Yûnus, Zekeriyâ, Yahya ve İsâ (a.s.)dılar. Hepsi de Hz. Musa'nın şeriatı ile hüküm veriyordu. Nitekim Yüce Allah buna işaretle şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz biz Tevrat'ı indirdik. Onda bir hidayet ve bir nur vardır. Teslim olmuş olan peygamberler onunla Yahudiler arasında hüküm verirlerdi..." (Mâide, 5/44). Bununla birlikte Hz. İsa bazı hususlarda Tevrat'tan farklı hükümler getirmişti. Bundan dolayı Yüce Allah ona beyyinatı vermişti ki, bunlar ölüleri diriltmesi, çamurdan kuş şeklinde bir şey yaratıp ona üflemesi sonucu Allah'ın izniyle canlı kuş oluvermesi, türlü hastalıkları iyi etmesi, gaybdan haber vermesi, Ruhul-kudüs ile yani Cebrail (a.s.) ile desteklenmesi gibi mucizeleridir. Bütün bunlar Hz. İsa'nın kendilerine getirdiği şeylerde doğruluğunun deliliydi. İsrailoğullarının onu yalanlaması, kıskanması, ona karşı bazı hükümlerde Tevrat'tan farklı hükümler getirdi diye inatçılık etmeleri ileri dereceye ulaşmıştı. Nitekim Yüce Allah Hz. İsa'nın durumunu şu buyruğu ile haber vermektedir: "O size haram olan şeyleri sizin için helâl kılmak üzere ve Rabbinizden bir ayet ile geldi." (Al-i İmrân, 3/50), Sonuç şuydu: Kendilerine nefislerinin hoşlanmadığı -ki her zaman için nefisleri hayra yönelmemiştir- bir peygamber geldiği her seferinde, onu inkâr ettiler, zorbalık ederek, haddi aşarak ona karşı büyüklük tasladılar. İsa ve Muhammed (ikisine de selâm olsun) gibi kimi peygamberleri yalanladılar. Zekeriyâ ve Yahya (ikisine de selâm olsun) gibi kimilerini de öldürdüler. Artık bunların Muhammed (s.a.)'in davetine iman etmeyişlerinde garipsenecek bir taraf yoktur. Çünkü inatçılık onların tabiatları gereğidir. Hitap bütün Yahudileredir. Çünkü onlar geçmişte bu tür işleri yaptılar ve onların soyundan gelen çocukları da buna razı oldular.

Onların çirkin işlerinden bir tanesi de Resulullah (s.a.)'a: "Bizim kalplerimiz üzerinde perde vardır, senin ne konuştuğunu anlayamıyoruz" demeleridir. Yüce Allah onlara şu şekilde cevap vermektedir: "Hayır, durum dediğiniz gibi değildir. Sizin kaplarınız fitrat itibariyle hakka ulaştıran düşünce ve akıl yürütmeyi yapacak istidatta yaratılmıştır. Fakat Allah, peygamberleri inkâr etmeniz, Tevrat'ın, emir ve hükümlerine karşı gelerek asi olmanızdan dolayı sizleri rahmetinden uzaklaştırmıştır."

Allah bu şekilde rahmetinden uzaklaştırmak veya kovmakla onlara zulmetmemiştir. Bilhassa onlar kendi öz nefislerine zulmediyorlardı. Onlar kitabın bir kısmına iman ettiler, diğer bir kısmı ile ameli terkettiler ya da hiç iman etmediler.

Peygamberin niteliklerini ve geleceği zamanı biliyorlardı. Onun gelişi ile müşriklere karşı zafer talebinde bulunuyor ve: "Allah'ım! Tevrat'ta niteliklerini gördüğümüz ahir zamanda gönderilecek peygamber ile bize zafer ver." diyorlardı.

Allah katından bir kitap yani Muhammed (s.a.)'e indirilen Kur'an-ı Kerim, onlara beraberlerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı ve onlarca bilinen peygamberlerin niteliklerini pekiştirici olarak gelince, Araplara olan kıskançlıklarından dolayı, hem o peygamberi hem daha önce söylediklerini inkâr ettiler. Onun davetini kabul etmeyi ve çağrısına olumlu cevap vermeyi büyüklüklerine -peygamberleri küçümseyerek- yediremediler. Halbuki bu, İslâm davetini inkârdır. [\[71\]](#)

Allah'ın İndirdiklerini İnkâr Etmeleri Ve Peygamberleri Öldürmeleri

90- Onların, Allah'ın kullarından dilediği kimseye lütfundan indirmesini kıskanıp Allah'ın indirdiğini inkâr ederek nefislerini satmaları ne kötüdür. Böylece gazap üstüne gazaba uğradılar. O kâfirler için hor kılıcı bir azap vardır.

91- Onlara: "Allah'ın indirdiğine iman edin" denildiği zaman: "Biz bize indirilene iman ederiz." derler. Ve arkasından geleni de inkâr ederler. Halbuki o nezdlerindeki doğrulayıcı bir gerçektir: De ki: "Madem ki mümin idiniz, o halde Allah'ın daha önceki peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?"

Açıklaması

Peygamber (s.a.)'in çağdaşı olan Yahudiler onun Tevrat'ta müjdelenen peygamber olduğunu bilirler: "Kendilerine kitap verdiklerimiz onu öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar." (Bakara, 2/246). Fakat kıskançlıklarından dolayı iman etmiyorlardı. Yüce Allah onları bu

tutumları dolayısıyla ağır bir şekilde yererek cezalandırmaktadır. Çünkü onlar küfrü imana tercih ederek bu yolda kendilerini feda etmişler, adeta satıcı bir kimsenin sattığı bir şeyi elinden çıkartması gibi, nefislerini de öylece kaybetmişlerdir. Onların küfür ve inkârlarının sebebi, kıskançlığın bir sebebi olan tam bir inatla liderliğin ve servetin ellerinden kaybolması korkusu ve Yüce Allah'ın kendi lütfuyla kullarından dilediği kimseye vahyi indirmesinden hoşlanmayışlarıdır. O bakımdan onların cezaları sn şekilde tecelli etmiştir: Hz. Musa (a.s.) ve ondan sonra gelen peygamberleri inkâr ettikten sonra, Muhammed (s.a.)'i de inkâr ettiklerinden dolayı, Al-îahtan gelen yeni bir gazapa uğratılmışlardır. Bu küfür ve inkârları sebebiyle stimya ve ahirette hor ve hakir kılıcı bir azaba da müstehak olmuşlardır. Dünya hayatında onlar için bir rezillik ve kötü bir hal, ahirette ise cehennem ateşinde ebediyen kalmaları söz konusu olacaktır.

Peygamber (s.a.) ile ashabı, Medine'deki Yahudilere: "Allah'ın indirdiği Sn/an-ı Kerim'e iman ediniz." dediklerinde o Yahudiler: "Biz Tevrat'ta bize in-îirilene iman ederiz, onun dışında kalanı -ki o da Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelen ve hak ve doğru olduğundan şüphe bulunmayan Kur'an-ı Kerim'dir- ise -nkâr ederiz." diye cevap veriyorlardı. Yüce Allah ise onlara şöyle cevap ver-»ektedir: "Kur*an Allah katından gelmiş, beraberinizde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı hakkın kendisidir. Her iki kitap da Allah tarafından gönderilmiştir. Sizler nasıl olur da Kitab'm kimisini inkâr ediyor kimisine iman ediyorsunuz? Aksine sizler öldürmeyi haram kılan hükmü ihtiva eden Tevrat'a iman eden kimseler değilsiniz. Çünkü sizler haksız yere peygamberleri öldürmüş bulunuyorsunuz. Eğer sizler gerçekten Tevrat'a iman eden kimseler idiyerseniz, niye o peygamberleri öldürdünüz?"

Yüce Allah burada öldürme işini Resulullah (s.a.)'in çağdaşı olanlara nispet etmektedir. Çünkü onlar önceki geçmiş atalarının yaptıkları öldürme ve benzeri diğer işleri onaylıyorlardı. Bunu bir muhalefet veya bir isyan saymıyorlardı. Küfrü işleyen ile onu uygun gören arasında hiç bir fark yoktur. Ayrıca unlar isyan ve itaatsizlikte birbirleriyle dayanışma halindedirler ve birbirleri-ju desteklerler. Atalarının yaptığı cürümleri her fırsatta kendileri de tekrarlı- Eğer böyle bir rıza ve kabul bulunmayacak olsa elbetteki çocuklar hakkında günah söz konusu olmaz. Çünkü her bir nefis kendi durumundan sorumludur ve hiç bir kimse başka bir kimsenin günahını yüklenecek değildir. [\[72\]](#)

Tevrat'a İman Ettikleri İddialarının Yalanlanması

92- Andolsun ki, Musa size beyyinelerle gelmişti. Sonra siz onun ardından buzağıyı (ilâh) edindiniz. Siz zalimlersiniz.

93- Hani sizden bir söz almış ve Tûr'u tepenizin üstüne kaldırıp "Size verdiğimizizi kuvvetle tutun ve dinleyin" demiştik. Onlar: "Dinledik, isyan ettik" demişlerdi. Küfürleri yüzünden buzağı kalplerinde içirilmişti. De ki: "Eğer müminler iseniz, imanınızın size emrettiği şey ne kötüdür!"

Açıklaması

Yahudiler şanı Yüce Allah'ın kendilerine ihsan buyurmuş olduğu nimetlere karşılık nankörlük ettiler. Nitekim bu husus, bundan önceki ayetlerden açıkça anlaşılmaktadır. Aynı şekilde vadedilen arzdeki nimetlerde de durum böyle olmuştu. Yine orada apaçık ayetleri ve Musa (a.s.)'nin getirip onun Allah'ın resulü olduğunu gösteren Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığını belgeleyen kesin delilleri de inkâr etmişlerdi. Sözü geçen apaçık beyyineler, Tevrat'ın nazil olduğu mikat (Tevrat'ın Musa'ya verilmesi için söz verilen vakit)'tan önce meydana gelmiş olan mucizelerdir. Bunlar ise Yüce Allah'ın: "Andolsun Musa'ya dokuz tane apaçık ayet vermiş idik" (İsra: 17/101) buyruğunda belirtildiği gibi, dokuz tanedir. Sözü geçen bu ayetler tufan, çekirgeler, haşerat, kurbağalar, kan, asâ, el, denizin yarılması ve yıllarca süren kuraklık ve kıtlıktır. Ancak bütün bu apaçık ayetler, şirk ve putperestliğe daha çok gömülmelerinden başka bir işe yaramadı. Allah'ın üzerlerindeki nimetlerine şükredek yerde, Allah'tan başka kendisine tapındıkları buzağıyı ilâh edindiler. Sözü geçen bu buzağı ise, Samiri'nin süs eşyalarından kendilerine yaptığı ve ilâh kabul edip tapındıkları bir puttur. Bu onların kalplerinin katılığının, akıllarının bozukluğunun delilidir. O bakımdan onların hidayet bulmaları umulamaz. Bu yaptıkları bir zulümdür, bir şeyi konulması gereken -hakkettiği yerden başka yere koymaktır. Allah'a şirk koşmaktan daha büyük hangi zulüm olabilir!

Ey Muhammed! Tevrat'ta bulunanlar gereğince amel etmek, orada bulunan hükümlere tam bir gayretle sıkı sıkıya sarılmak üzere kendilerinden söz alındığı zamanı da onlara hatırlat! Onlar kendilerinden alınan bu söze aykırı hareket etmiş, ondan yüz çevirmişlerdi. Nihayet kalplerine korku salmak üzere Tür (dağı) üzerlerine kaldırılmış, bunun üzerine onu kabul etmişlerdi. Fakat daha sonra yine buna aykırı harekette bulunmuşlardı. Bununla onlar adeta "dinledik ve isyan ettik" demiş gibi oldular. Ardından aykırı davranışları daha da ileriye götürdüler, şirke düştüler. Buzağıyı ilâh edindiler, buzağıya karşı duydukları sevgi kalplerine kadar işledi. Mısır'da kabul ettikleri putperestlik sebebiyle buzağıya tapınmaya karşı duydukları aşın sevgi ruhlarında alabildiğine yer etti.

Ey Muhammedi Sen geçmişteki önderlerinin bu durumlarını öğrenmelerinden sonra çağında yaşayan Yahudilere de ki: Sizin Tevrat'a olan imanınız böyle bir şeye çağırıyor ise

buzağıya tapınmak, peygamberleri öldürmek, sözlerinde durmamak türünden amellere yönelten imanınız ne kadar kötü bir imandır!

Bu ayet-i kerimeler Hz. Muhammed (s.a.)'e iman etmeyen ve yalnızca Tevrat'a iman ettiklerini ileri süren Yahudilerin imanlarını reddetmektedir. Çünkü onlar gerçekte hiçbir şeye iman etmiyorlar; Tevrat'a da Kur'an-ı Kerim'e de. O bakımdan azarlanıp ağır bir şekilde sitem edilmeyi hak etmişlerdir. [\[73\]](#)

Yahudilerin Hayata Tutkunluğu

94- De ki: Eğer Allah nezdinde ahiret yurdu, insanlar içinde sizden başka kimseye değil de yalnız sizin ise, eğer doğru söyleyenler iseniz ölümü temenni edin.

95- Fakat onlar önceden ellerinin gönderdikleri dolayısıyla onu asla temenni etmezler. Allah o zalimleri çok iyi bilendir.

96- Andolsun ki sen onları insanlar arasında müşriklerden bile hayata daha tutkun bulursun. Onlardan biri kendisine bin sene ömür verilsin ister. Halbuki onun ömrünün uzatılması kendisini azaptan kurtarıcı değildir. Allah onların yapmakta olduklarını çok iyi görür.

Nüzul Sebebi

94. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Cerir et-Taberî, Ebu'l-Aliye'den şunu nakletmektedir: Yahudiler: "Cennete Yahudi olanların dışında kimse giremeyecektir" deyince Yüce Allah da: "De ki: Eğer Allah nezdinde ahiret yurdu insanlar içinde sizden başka kimseye değil de yalnız sizin ise... ölümü temenni edin", buyruğunu indirdi. [\[74\]](#)

Açıklaması

Peygamber (s.a.)'in Yahudilere şöyle demesi emredilmektedir: "Eğer sizler bütün insanlar arasında cennetin yalnız size ait olduğunu, sayılı günler dışında da ateşin size dokunmayacağını, Allah'ın seçkin milleti olduğunuzu iddia etmenizde doğru söyleyen kimseler iseniz, haydi bu konuda kimsenin sizinle ortak olamayacağını ve karşı davada bulunamayacağını ileri sürdüğünüz ebedî ve katıksız nimetlere ulaştıracak ölümü temenni ediniz." Çünkü hiçbir insan mutluluktan yüz çevirip de bedbahtlığı tercih etmez. Eğer bu sözün kendilerine söylendiği vakit böyle bir temennide bulunmuş olsalardı, yeryüzünde bulunup da ölmedik Yahudi kalmayacaktı. İbni Abbas der ki: Eğer ölümü temenni etmiş olsalardı, onlardan her bir kimse (en azından) yutkunurken dahi nefes borusuna kaçacak olan tükürük damlası ile boğulup giderdi.

İbni Abbas'tan gelen rivayete göre maksat şudur: Bizden ve sizden kim yalancı ise ona ölümün gelip çatmasını isteyiniz, beddua ediniz. Ancak onlar böyle bir isteği yerine getirmediler ve dua etmediler, çünkü yalan söylediklerini biliyorlardı.

İbni Kesir der ki: İbni Abbas'm ayet ile ilgili yapmış olduğu bu açıklama kabul edilecek tek açıklamadır. Bu da kendileri mi yoksa müslümanlar mı, hangisi yalancı ise ona beddua etmek şeklindedir. Ölümü temenni etmekle onlara karşı getirilmek istenen delil, açık bir şekilde ortaya çıkmaz. Çünkü ileri sürdükleri idialarında samimi olduklarına, doğru söylediklerine inanmaları onları ölümü temenni etmek zorunda bırakmaz. Çünkü Allah'ın salih bir kulu olmak ile ölümü temenni etmek birbirinden ayrılmaz şeyler değildir. Nice salih insanlar da vardır ki ölümü temenni etmez. Hatta hayrı daha da artsın, cennetteki yeri ve derecesi daha da yükselsin diye ömrü daha da uzun olsun ister. Nitekim hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur: "Sizin hayırlınız ömrü uzayıp da ameli güzelleşendir". [\[75\]](#)

Her ne şekilde olursa olsun onlar Tevrat'ı tahrif etmek, günahsız peygamberleri öldürmek ve kitaplarında müjdelenmiş olmasına rağmen Peygamber (s.a.)'i inkâr etmek gibi işledikleri küfür, fasıklık ve isyanları sebebiyle buna asla yanaşmaz.

Daha sonra şanı yüce Allah, kendi yüce zatına yemin ederek -"bulursan" anlamını ifade eden kelimedede "lâm" harfinden sonra gelen "te" harfi bu yemini ifade eder- insanlar arasında uzunca bir hayata en tutkun kimselerin Yahudiler olduğunu belirtmektedir. Hatta onlar, Allah'a şirk koşup öldükten sonra dirilmeye iman etmeyen müşrikler de dahil olmak üzere, bütün insanlar arasmda hayata en tutkun kimselerdirler. Halbuki, müşriklerin insanlar arasında hayata en tutkun kimseler olmaları gerektiği varsayılır. Çünkü onlara göre dünya hayatı ilk ve sondur. Arap müşrikleri bu dünya hayatından başkasını bilmiyor

ve ahirete dair bir bilgiye sahip değillerdi.

Fakat dünya ve maddeye tutkun olan Yahudilerden her bir kimse, bin sene veya daha fazla ömür sürsün ister. -Araplar bin'i çoklukta mübalağa etmek için kullanırlar. Çünkü ahirette Allah'ın azabı ile karşılaşacağını ummakta, bundan dolayı da dünyayı ahiretten hayırlı görmektedirler. Fakat istediği kadar uzun olsun, onlardan herhangi bir kimsenin dünyada kalması Allah'ın emrinden ve can yakıcı azapla cezalandırılmasından kendisini uzaklaştırmaz. Allah bunlar karşılığında kendilerini cezalandıracaktır. [\[76\]](#)

Yahudilerin Cebrail'e, Diğer Meleklerle Ve Peygamberlere Karşı Tavırları

97-De ki: "Kim Cebrail'e düşman ise muhakkak ki o, onu -Allah'ın izniyle- kalbin üzere, önündekini doğrulayıcı, müminlere de hidayet verici ve müjde olmak üzere indirmiştir.

98- Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail ve Mikâil'e düşman olursa, şüphesiz Allah o kâfirlerin düşmanıdır.

Nüzul Sebebi

97. ayet-i kerime'nin nüzul sebebiyle ilgili olarak Tirmizî'nin rivayetine göre, Yahudiler Resulullah (s.a.)'a: "Meleklerden Rabbi katından risalet ve vahyi getiren belli bir meleğin gelmediği hiçbir peygamber yoktur. Sana bunu getiren arkadaşın kimdir? (Bize söyle) ki sana tabi olalım." demeleri üzerine Resulullah (s.a.) "Cebrail'dir" diye cevap verir. Bu sefer Yahudiler söylediler: O, savaş ile ilgili emirleri indiren birisidir, o bizim düşmanımızdır. Eğer sen yağmur ve rahmeti indiren Mikâil demiş olsaydın, sana inanırdık. Bunun üzerine Yüce Allah: "... o kâfirlerin düşmanıdır" buyruğunu indirdi. [\[77\]](#)

İmam Ebu Ca'fer et-Taberî (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) şöyle demiştir: Tefsir ilmine vakıf ilim adamları ittifakla şunu belirtirler: Bu ayet-i kerime İsra'iloğulları'ndan Yahudilere cevap olmak üzere inmiştir. Çünkü onlar Cebrail'in kendilerinin düşmanı

olduğunu, Mikâil'in ise kendilerinin dostu olduğunu ileri sürmüşler, daha sonra da bunun hangi sebepten dolayı olduğu hususunda farklı gerekçeler ortaya koymuşlardır.

İmam Ahmed, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yahudilerden bir grup Resulullah (s.a.)'ın yanına gelip şöyle dediler: Ya Ebe'l-Kasım, bize ancak bir peygamberin bilebileceği, sana soracağımız bazı hususlara dair bilgi ver. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İstediğinizi sorun. Fakat bana Ya'kub'un çocuklarından almış olduğu sözü verin! Eğer size bir şey söylerim ve siz de onun doğru olduğunu bilerseniz İslam üzere bana uyacağınıza söz veriniz." Onlar: "Sana istediğin gibi söz veriyoruz." deyince Resulullah (s.a.): "Dilediğinizi sorun" buyurdu. Onlar şöyle sordular: "Sana dört husus soracağız, sen de onları bize bildir. Bize Tevrat indirilmeden önce İsrail'in (Ya'kub'un) kendisine hangi yemeği haram kıldığını, kadının suyu ile erkeğin suyunun nasıl olduğunu, bu sudan erkek ve dişinin nasıl yaratıldığını ve şu Tevrat'ta sözü geçen ümmî peygambere meleklerden hangisinin dost olduğunu bildir. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Eğer ben size bunları bildirirsem mutlaka bana uyacağınıza dair Allah adma söz veriyor musunuz?" Onlar, bu konuda Hz. Peygamber'e söz verdiler. O da bütün sorduklarına cevap verdi. Fakat kendilerine: "Benim dostum Cebrail'dir. Allah ne kadar peygamber gönderdiyse mutlaka Cebrail o peygamberlerin de dostudur." deyince, Yahudiler: "Hayır, o bizim düşmanımızdır." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Yüce Allah: "De ki: Kim Cebrail'e düşman ise..." buyruğunu indirdi.

Buharî Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etmektedir: Abdullah b. Selâm, Resulullah (s.a.)'ın Medine'ye geldiğini işitir. O sırada Abdullah bir arazide meyve topluyordu. Resulullah (s.a.)'ın yanına gelip dedi ki: Ben sana üç hususa dair soru soracağım ki bunları bir peygamberden başkası asla bilemez:

- Kıyamet alâmetlerinin ilki hangisidir? Cennetliklerin ilk yiyecekleri nedir? Çocuk babasına ya da annesine hangi sebepten benzer? Hz. Peygamber: "Bunu az önce bana Cebrail haber verdi" deyince, Abdullah: Cebrail mi? diye sorar, Hz. Peygamber: "Evet" deyince, Abdullah şöyle der: "O Yahudilerin melekler arasında düşman edindikleri birisidir. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Kim Cebrail'e düşman ise muhakkak ki o onu Allah'ın izniyle... indirmiştir." ayetini okudu. (Devamla) dedi ki: "Kıyamet alâmetlerinin ilki şudur: Bir ateş insanları doğudan batıya doğru önüne katıp toplayacaktır. Cennet ehlinin ilk yiyeceği ise balık karaciğeridir. Erkeğin suyu kadının suyundan ileri olursa çocuk babaya benzer, kadının suyu ileri olursa çocuk kadına benzer. Abdullah b. Selâm bunun üzerine, "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin onun resulü olduğuna şahitlik ederim" dedi ve devam etti: "Ey Allah'ın resulü Yahudiler iftiracı bir kavimdir. Benim müslüman olduğumu öğrenirlerse bana iftiralarda bulunurlar."

Yahudilere gelince Resulullah (s.a.) onlara: "Aranızda Abdullah b. Selâm nasıl bir adam olarak bilinir?" diye sorar. Onlar: "Bizim en hayırlımızdır, en hayırlımızın oğludur, efendimizdir, efendimizin oğludur. Hz. Peygamber sorar: "Ya İslâm'a girerse, görüşünüz

nedir?" Onlar: "Allah onu böyle bir şeyden korusun" deyince, Abdullah saklandığı yerden çıktı ve "Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim, Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim" deyince Yahudiler: "O bizim en kötümüzdür, en kötümüzün oğludur." dediler ve onun şanını küçültücü ifadeler kullandılar. Bunun üzerine Abdullah: [\[78\]](#)
"İşte benim de korktuğum buydu, ey Allah'ın Rasulü" der.

İbni Hacer, Fethu'l-Bârî'de şöyle demektedir: İfadelerin akışının zahirinden anlaşılana göre, Resulullah (s.a.) bu ayet-i kerimeyi onları reddetmek üzere Yahudilere okumuştur. Bu, ayetin hemen o vakit nazil olmasını gerektirmez. İtimad edilmeye değer görüş budur. Çünkü o ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak Abdullah b. Selâm'ın (az önce geçen) kıssası sahih olarak gelmiştir.

Kimi rivayetlerde de şöyle denilmektedir: Fedek hahamlarından ve Yahudi bilginlerinden Abdullah b. Sûriyâ adındaki birisi, Resulullah (s.a.)'a, hangi meleğin kendisine vahiy getirdiğini sorar. Hz. Peygamber: "O Cebrail'dir" deyince İbni Sûriyâ: "O bizim düşmammızdır. Başkası olsa ona iman ederdik, Cebrail bize defalarca düşmanlık etti. Onun bize düşmanlıklarından bir tanesi de Allah ona peygamberliği bizim aramızdan birisine vermeyi emretmiş olduğu halde bizden başkasına getirmesidir. Üstelik her türlü yerin dibine geçirilmenin ve azabın sahibi (görevlisi) de odur. Beytül-makdis'in yıkılacağı uyarısında o bulundu. Mikâil ise bolluk ve barışı getirendir" diye cevap verir.

Ömer b. el-Hattab'dan gelen rivayete göre de Hz. Ömer onların midraslarına (Tevrat okudukları ve öğrendikleri mahaller) girer ve Hz. Cebrail'den söz edince Yahudiler: "O bizim düşmammızdır, çünkü bizim sırlarımızı Muhammed'e bildiriyor. Ayrıca her türlü yerin dibine geçirmenin ve azabın gerçekleştiricisi de odur. Mikâil ise yağmuru ve bolluğu getiren rahmet meleğidir." diye cevap verirler. [\[79\]](#)

Açıklaması

Ey Peygamber, onlara de ki: Kim Cebrail'e düşman ise, o Tevrat'ı da başkalarını da kuşatan Allah'ın vahyinin düşmanıdır. Çünkü Allah Cebrail'i vahiy getirmek ve senin kalbine Allah'ın izin ve emriyle Kur'an'ı indirmek üzere göndermiştir. Kur'an ise Allah'ı tevhide, ahlâkın temel esaslarına ve ibadetlere çağıran Tevrat ve İncil gibi kendisinden önceki kitaplara uygundur. Sapıklıklardan hidayete çıkartır. Kendisine iman eden kimselere cennet müjdesini verir. Nasıl olur da hayrı gösteren yol, tiksirmek ve buğzetmek için bir sebep görülebilir?

Daha sonra Yüce Allah kesin hükmü"" peV^+irici ifadelerle dile getirmektedir, o da şudur: Kim emirlerine aykırı hareket ederek ve O'na itaat etmez, insanlar için indirmiş olduğu hidayeti inkâr ederek Allah'a düşmanlık ederse insanlara tebliğ ettikleri vahiy ve risalet gibi vazifeleri dolayısıyla meleklerle düşman olursa, doğru söylediklerine dair bunca delilin varlığına rağmen peygamber olduklarını söyleyen Allah'ın peygamberlerini yalanlayarak ya da Hz. Ze-keriyya ve Hz. Yahya gibi bazılarını da öldürerek peygamberlere düşmanlık ederse, korkutucu şeyleri getiriyor iddiasıyla Cebrail'e ve diğer taraftan da Mi-kâil'e düşmanlık ederse, şüphesiz ki Allah onun düşmanıdır ve o kişiye bu sebeple ceza verecektir. Çünkü o kişi, bu düşmanlığı ile Allah'ı inkâr eden, Allah'a düşmanlık eden bir kâfir ve zalimdir ve böyle bir düşmanlık apaçık küfürdür. [\[80\]](#)

Yahudilerin Kur'an'ı İnkâr Etmeleri Ve Ahitlerini Bozmaları

99- Andolsun ki biz sana apaçık ayetler indirdik. Bunları fasıklardan başkası inkâr etmez.

100'Onlar ne zaman bir ahitle bağlandılarsa içlerinden bir grup bozup atı- vermedi mi? Hayır, onların çoğu iman etmezler.

101- Onlara Allah tarafından yanların- dakini doğrulayıcı bir peygamber gel- diği her seferinde kendilerine kitap verilenlerden bir kesim sanki bilmi- yorlarmış gibi Allah'ın Kitab'ım arka- larına atmışlardır.

Nüzul Sebebi

99. ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak, İbni Ebi Hatim, İbni Abbas'tan şunu rivayet etmektedir: Abdullah b. Sûriyâ, Resulullah (s.a.)'a şöyle demiş: "Ya Muhammed, sen bize bildiğimiz bir şey getirmedi. Allah da senin üzerine apaçık bir ayet (delil ve belge) de indirmemiştir." Buna dair Yüce Allah: "Andolsun biz sana apaçık ayetler indirdik." buyruğunu indirdi.

100. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak da şu rivayet kaydedilmektedir: Muhammed (s.a.) peygamber olarak gönderilip de onlardan alınan ahitler ve Muhammed (s.a.) hakkında kendilerine verilen emirler söz konusu edilince, Mâlik b. es-Sayf şöyle der: "Allah'a yemin ederiz, Muhammed hakkında bize herhangi bir emir verilmiş değildir ve bizden bu konuda söz de alınmış değildir." Bunun üzerine Yüce Allah: "Onlar ne zaman bir ahitle bağlandılar-sa.." buyruğunu indirdi. [\[81\]](#)

Açıklaması

Allah'a andolsun ki, sana -Ey Muhammed!- peygamberliğinin doğruluğunu gösteren apaçık deliller indirmiş bulunuyoruz. Bunun itikadı esasları ile birlikte kesin belge ve delilleri de gelmiştir. Amelî hükümleri, bir çok fayda ve maslahatı gözeten amaçlarını da bir arada ihtiva etmektedir. O bakımdan bunların kendilerine açıklık getirecek başka bir delile ihtiyaçları yoktur. Bizim sana indirdiğimiz bu apaçık belgeler, eşyayı ortaya çıkartan, görülmesini sağlayan ve bizatihi kendisi de açık ve görünür olan bir ışık gibidir. Bu apaçık delillerin ayetlerine ve hükümlerine ancak oldukça inatçı, isyankâr, körlüğü hidayete tercih eden kimseler ve kendisi vasıtasıyla hakkın ortaya çıktığı kimseyi kıskanan ve hakka karşı bile bile inat edip reddeden inatçı kâfirler uymaz, karşı çıkarlar.

İşte bu gibi kişiler kâfir olmuşlardır. Allah'a yahut Allah'ın resulüne bir söz verdikleri her seferinde mutlaka onlardan bir kesim verilen bu sözü bozar:

"Kendilerinden bir takım kimselerle antlaşma yaptıktan sonra, her seferinde antlaşmalarını bozarlar." (Enfâl: 8/56). Yahudiler kendilerine güvenen kimselere karşı hainlik ederler, emanete de hainlik ederler. Allah'a karşısında söz verdikleri halde bozdukları ahit ne kadar da çoktur! Çoğunlukla onlar Tevrat'a iman etmezler, dinle bir alâkalan yoktur. Ahitleri bozmayı bir günah saymaz ve buna aldırış etmezler. Aynı şekilde Peygambere ve Kur'an-ı Kerim'e de iman etmezler. Sanki onlar herhangi bir şüphe söz konusu olmaksızın sağlam bir bilgi ile kitabı bilmiyormuş gibi davranıyorlar. Ancak onlar hakka karşı bile bile inat ettiler, reddettiler ve onu arkalarına attılar.

Muhammed (s.a.) Yüce Allah'ın tevhid edilmesi, öldükten sonra dirilişin ispat ve kabulü, peygamberlerin tasdik edilmesi gibi genel dini esaslarda Tevrat'ı doğrulayan bir kitap ile gelince, Yahudilerden bir kesim Allah'ın Kitab'ını sırtlarının arkasına atıp terk ettiler. Bu onların kitaplarını terkedişlerini, ondan yüz çevirişlerini, anlatan temsili bir ifadedir. Yani Tevrat'a karşı tutumları, insanın ihtiyaç duymayarak, önemsemeyerek arkasına atıverdiği bir şeye benzetilmektedir. Çünkü Tevrat'ta bulunan bir takım

hükümleri uygulamadılar. Tevrat'a ve Kur'an-ı Kerim'e uygun iman etmeyen kimsenin, hiçbirine iman etmeyen bir kimse olacağını bilmiyorlarmış gibi, Tevrat'a gerçek anlamıyla iman etmediler. Bu ise Tevrat'tan tamamıyla yüz çevirişlerini anlatan kinayeli bir anlatımdır. [\[82\]](#)

Yahudilerin Büyücülük, Gözbağcılık Ve Tılsımlarla Uğraşmaları

102- Onlar şeytanların Hz. Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurdukları şeylere uydular. Halbuki Süleyman kâfir olmadı, fakat o şeytanlar kâfir oldular ki, insanlara büyüü ve Bâbil'deki iki meleğe, Hârut ile Mârufa indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki onlar: "Biz ancak bir imtihanız. Sakın küfre girme." demedikçe kimseye (büyüyü) öğ-retmezlerdi. İşte onlardan koca ile karısının arasını ayıracak şeyleri öğrenirlerdi. Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar kendilerine zarar verecek ve fayda sağlamayacak şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun ki onlar onu satın alan kimsenin ahirette bir payının olmadığını muhakkak biliyorlardı. Onlar kendilerini kötü bir şey karşılığında sattıklarını keşke bilmiş olsalardı.

103- Eğer onlar iman edip de sakınmış olsalardı, elbette Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Keşke bilselerdi.

Nüzul Sebebi

102. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak Muhammed b. İshak şöyle demektedir: Kimi Yahudi hahamları şöyle demişti: Sizler Muhammed'in işine hayret etmiyor musunuz? O Süleyman'ın bir peygamber olduğunu ileri sürüyor. Halbuki Süleyman bir büyücüden başka bir şey değildi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Halbuki Süleyman kâfir olmadı..." buyruğunu indirdi.

Taberî'nin rivayetine göre Şehr b. Havşeb de şöyle demiştir: Yahudiler dedi ki: Şu Muhammed'e bakınız, hakkı batıla karıştırıyor. Süleyman'ı peygamberlerle birlikte anıyor. Halbuki o rüzgâra binen bir büyücü değil miydi? Bunun üzerine Yüce Allah: "Şeytanların

Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurdukları şeylere uydular." ayetini indirdi. İbni Ebî Hâtîm'in Ebu'l-Aliye'den rivayetine göre de Yahudiler Peygamber (a.s.)'e Tevrat'a dair bir takım hususlar sordular. Bu konuda her ne sordularsa mutlaka Yüce Allah bunların sorularına cevap teşkil edecek buyruklar indiriyor ve böylelikle onları susturuyordu. Durumun böyle olduğunu görünce şöyle dediler: Bu bize indirileni bizden daha iyi biliyor. Bu arada Yahudiler Hz. Peygamber'e büyü hakmda da soru sormuş ve bu konuda onunla tartışmışlardı. Yüce Allah da: "Şeytanların Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurdukları şeye uydular." ayetini indirdi.

el-Kelbî der ki: Şeytanlar büyüü ve gerçeği olmayan bir çeşit göz bağıcılıkları ve tılsımları Asâfa isnad ederek "İşte bu, hükümdar ve Allah'ın peygamberi Süleyman'ın kâtibi Berhiya oğlu Âsâfa öğretilen şeylerdir." diye yazdıktan sonra, bunları Hz. Süleyman'ın namaz kıldığı yerin altına gömdüler. Bu işi de Yüce Allah'ın Hz. Süleyman'dan mülkünü geçici olarak elinden aldığı sırada yaptılar. Hz. Süleyman bunun farkına varmamıştı. Hz. Süleyman vefat ettikten sonra bu büyüleri onun namaz kıldığı yerin altından çıkardılar, insanlara da şöyle dediler: Süleyman bunun sayesinde size hüküm ederdi, bunu öğreniniz. İsrailoğulları'nın bilgin olanları bu durumu haber alınca: "Bunun Süleyman'ın bilgisi olmasını kabul etmekten Allah'a sığınırız." dediler. Seviyesiz, düşük kimseler ise: "Evet, bu Süleyman'ın bilgisidir." diyerek bu işi öğrenmeye yöneldiler, peygamberlerinin kitaplarını reddettiler. Böylelikle Hz. Süleyman'ı kınamak yaygın bir hal almaya başladı. Yüce Allah Muhammed (s.a.)'i peygamber olarak gönderip onun vasıtasıyla Hz. Süleyman'ın kendisine yakıştırılan iftiralardan uzak olduğunu bildirip şöyle buyurdu: "Şeytanların Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurdukları şeylere uydular."^[83]

Açıklaması

Yahudiler Allah'ın Kitabı'nı bir kenara attılar. Tevrat'ı bir kenara atan haham ve ilim adamlarından bir kesim de Hz. Süleyman'ın hükümdarlığı döneminde büyücülüğe ve gözbağıcılığa uydular, bunların arkasına takılıp gittiler. Çünkü şeytanlar semadan hırsızlama yoluyla bir takım şeyleri işitiyor, işittiklerine pek çok yalanlar katıyor, bunları kâhinlere telkin edip öğretiyor, onlar da bu öğrendikleri telkinleri insanlara öğretiyorlar ve şöyle diyorlardı: "Bu, Süleyman'ın bilgisidir. Süleyman'ın mülkü bununla ayakta duruyordu." Yüce Allah Hz. Süleyman'ın bu gibi şeylerle uğraşmadığını açıklayarak, bu iddialarını reddetmektedir. Hz. Süleyman'a büyüünün nispet edilmesi yalandır, onun peygamberliğini inkârdır. Ayrıca bunlar insanlara Babil'deki iki melek olan Ha-ârut ile Mârufa indirilenleri de öğretiyorlardı. Hârut ile Mârut aslında Allah'a ibadet eden salih iki insan idiler. İnsanların onlara melek demeleri huy ve yaşayışları itibarıyla meleğe

benzediklerinden dolayı olmuştur. Hasan-ı Basrî ise "iki melek" buyruğunu insanlar arasında sözlerinin dinlenmesi açısından hükümdarlara benzediklerini ifade etmek üzere "iki melik (yani iki hükümdar)" şeklinde okumuştur.

Bu iki melek, kendi dönemlerinde oldukça çok ve değişik tekniklere sahip bulunan büyüü insanlara öğretiyorlardı. Bundan amaçları ise, büyü ile mucizeyi birbirinden ayırdedilmesini sağlamak ve büyücülük ile uğraşanlar arasından yalan yere peygamberlik iddiasında bulunan kimselerin aslında peygamber olmayıp büyücü olduklarını öğrenme imkanını insanlara sunmak içindi. Bu iki kişinin büyüü öğrenmeleri ise öğretmensiz olarak ilham yoluyla gerçekleşmişti. İşte ayet-i kerimede sözü geçen "iki meleğe Hârut ve Mârut'a indirilen şeyler" den kasıt da budur. Onlara indirilen ise büyü ile ilgili şeyler olup bizzat büyüün kendisi değildir.

Fakat bu iki melek büyüü öğretmekte uyarma ve sakındırma yolunu izlemiş, hiçbir kimseye: "Bizler Allah tarafından gönderilmiş bir sınama ve deneme aracıyız. Bu bakımdan sakın büyü yapma, onun etkili olduğuna inanma, aksi takdirde kâfir olursun. Eğer büyü yapma amacını taşımayarak sadece mahiyetini bilmek için büyüü öğrenirsen bunun sana bir zararı olmaz." demedikçe hiçbir kimseye büyüü öğretmezlerdi.

İnsanlar bu iki melekten koca ile hanımının arasını ayıracak hile, düğümlere üfleme, ruhu etkileme ve buna benzer çoğunlukla insanları birbirinden ayırma yollarını öğrendiler.

"İnsanlara büyüü... öğretiyorlardı" buyruğuna "ve Babil'deki iki meleğe..." buyruğunun atfedilmesinin anlamı şudur: Yahudiler bu iki melekten büyüü asıl maksat olarak gözetilen insanları korumak ve sakındırmak yolu ile öğrenmediler. Halbuki bu ikisine büyü teknikleri, insanlara büyücülerin başvurdukları hile ve aldatıcı yolları öğretsinler diye ilham edilmişti.

Büyü, gerçekte tabiatı itibarıyla olsun kendi öz yapısındaki güç dolayısıyla olsun, etkileyici değildir. Büyünün zarar verebilmesi ancak Allah'ın emir ve iradesiyle olur. Büyü sadece zahiri bir sebepten ibarettir. Bir insana büyücülerin herhangi bir işi dolayısıyla bir zarar gelip isabet ederse, bu ancak Allah'ın izni ile olabilir. O takdirde büyü ancak sonuç ile ilgili olan bir araç veya sebepten başka bir şey değildir ve bu da Yüce Allah'ın dilemesi ile olmuş demektir. Çünkü sebeplerin var olması halinde müsebbipleri ve sonuçları var eden O'dur. Hasan-ı Basrî der ki: Allah dilediği kimseyi korur ve bunun sonucunda büyüün o kimseye zarar olmaz. Dilediği kimseyi de korumayıp bırakır; bunun sonucunda da büyüün ona zarar dokunur.

Büyü öğrenip büyücülük yapan bir kimse, kendisine zarar veren ve fayda sağlamayan bir şeyi öğrenmiş olur. Çünkü büyü insanlara zarar vermeye sebeptir ve umumiyetle kötülük yapmak kasdıyla öğrenilir.

Andolsun ki Yahudiler, Allah'ın kitabını terk edip dinin asıl ilkelerin ihmal eden, iki cihanda insanı mutlu kılan şeriatın hükümleri yerine büyü kitaplarına itibar eden kimselerin, ahirette can yakıcı bir azaptan başka bir paya sahip olamayacağını bilmemektedirler. Çünkü böyle davranan kimseler, büyü öğrenmeyi yasaklayan ve cinlere şeytanlara, kâhinlere uyan kimselerin cezasını, putlara tapanın cezası gibi tespit eden Tevrat'ın hükmüne muhalefet etmişlerdir.

Büyüyü Tevrat'ın yerine koymakla onu ne kötü şeyle değişmiş olduklarını bir bilselerdi! Onlar inanç ve gereğini yerine getirmek düzeyindeki bir bilgi ile büyüünün haram olduğunu bilmeyen bilgisiz kimselerdir.

Eğer Yahudiler gerçekten Tevrat'a iman etmiş olsalardı, -ki onda son peygamberin müjdesi de vardır- Muhammed ve Kur*an-ı Kerim'e iman etmiş, büyücülüğün, gözbağcılığın yer aldığı kitapları terk edip emirlerine gereken titizliği gösterip yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'tan korkmuş olsalardı, bu salih amellerinin bir karşılığı olarak Allah tarafından büyük bir sevap ve ecre hak kazanırlardı. Onların sahip oldukları, hakiki bir bilgi olmayıp zan ve taklitten ibarettir. Çünkü gerçekten bilgi sahibi olsalardı amellerinde bunun karşılığı ortaya çıkar, son peygamber Muhammed (a.s.)'e iman eder, ona tabi olur ve kurtuluşa erenlerden olurlardı. Onlar Allah'ın kitabına muhalefet edip he-valarına uyduklarından dolayı, asil bilgileri gereğince amel etmedikleri için adeta bilgisiz, cahil kimseler gibi değerlendirilmişlerdir. [\[84\]](#)

Peygamber (S.A)'e Hitabın Edebi Ve Peygamberlik

104- Ey iman edenler! "Râinâ" demeyin "Unzurnâ" deyin ve dinleyin. Kâfirler için ise can yakıcı bir azap vardır.

105- Kitap Ehli olan kâfirler de müşrikler de Rabbinizden üzerinize hiçbir hayrın indirilmesini istemezler. Allah ise rahmetini dilediğine has kılar. Allah büyük lütuf sahibidir.

Nüzul Sebebi

Atâ'dan gelen rivayete göre İbni Abbas 104. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak şunları söylemiştir: Araplar bu kelimeyi (râinâ) kullanıyorlardı. Yahudiler onların Peygamber (s.a.)'e bu şekilde hitap ettiklerini görünce bu onların hoşlarına gitti. "Râinâ" Yahudilerin dilinde oldukça kötü bir sövgü anlamını ifade ediyordu. Bu sefer: "Biz Muhammed'e gizlice sövüyorduk, şimdi artık Mu-hammed'e açıktan sövebiliriz. Çünkü bu ifade onun kullandığı dildir." dediler. Böylelikle Allah'ın peygamberinin yanına geliyor ve "ey Muhammed Râinâ" diyor ve gülüyorlardı. Ensar'dan olan Sa'd b. Muaz bunun farkına vardı. Yahudilerin dilini biliyordu. Onlara: "Ey Allah'ın düşmanları! Allah'ın laneti üzerinize olsun. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, eğer sizden herhangi birinizin bu lâfi söylediğinizi işitecek olursam mutlaka boynunu uçururum." Bunun üzerine onlar: "Siz bu kelimeyi kullanmıyor musunuz ki?" dediler. Bu sefer Yüce Allah: "Ey iman edenler! Râinâ demeyin..." ayetini indirdi. [\[85\]](#)

105. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak da müfessirler şöyle demiştir: Müslümanlar antlaşmaları olan Yahudilere: "Muhammed (s.a.)'e iman edin." dediklerinde onlar: "Sizin kendisine iman etmeye davet ettiğiniz bu kişi (nin getirdiği din) bizim izlediğimiz bu yoldan daha hayırlı değildir. Keşke daha hayırlı olsaydı, diye arzu ediyorduk." dediler. Yüce Allah onları yalanlamak üzere bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[86\]](#)

Açıklaması

Bu ayet-i kerime ile Yüce Allah müminlere kendileri ile Yahudiler arasında ortak olan bir konu ile ilgili hitap etmekte ve Peygamber (s.a.) ile konuşmaya başlanılacağı sırada kullanılacak en güzel kelimenin seçilmesi hususunda onları yönlendirmektedir. Hz. Peygamber onlara sahip olduğu ilimden bir şeyler öğrettiği vakit, hakkında soru sormak istedikleri ve tekrar etmesini dilediğimiz hususlar için, bize de kulak ver, anlamında "Râinâ sem'ake" diyorlardı.

Yahudilerce "râinâ" kelimesi, "ru'ûneften gelen çirkin bir sövgü ifade ediyordu. Bu şekilde sövmek ve hakaret etmek anlamını kastederek, Peygamber (s.a.)'e bu kelimeyi kullanarak hitap ediyorlardı. Bu kelimenin İbranice aslı "râinû" olup çok kötü kimse anlamındadır. Allah müminlere bu kelimeyi kullanmalarını yasaklamakta, anlam itibarıyla onun gibi, fakat lafzı itibarıyla farklı bir başka kelimeyi kullanmalarını emretmektedir. Söz konusu olan bu kelime süre vermek, mühlet tanımak anlamını ifade ettiği gibi, göz ile

bakmaktan anlaşılan gözetlemek anlamını da ifade eden "unzurnâ" kelimesidir. Kısaca "bize de yönel" ve "bize de bak", anlamına gelir.

"Şimdi ey müminler! Kur'an-ı Kerim'i kabul edip, düşünerek ve dikkat ederek dinleyiniz. Aralarında Yahudilerin de bulunduğu kâfirler için ise çok çetin ve can yakıcı bir azap vardır." Bu, Peygamber (s.a.) ile hitapları esnasında onlardan sadır olan edep dışı bu davranışın bir küfür olduğuna işarettir. Çünkü peygamberi çok kötü olmakla nitelendiren bir kimse, onun peygamberliğini inkâr etmiş olur. İşte ortada müminlerin takınmaları gereken edep, diğer taraftan da Yahudilerinin davranışlarının çirkinliğinin sergilenmesi.

Peygamberlerine karşı tutumları ile Yahudilerin halini bilen siz ey müminler! Dikkatli olun^Kitap Ehli ve Arap müşrikleri, Kur'an-ı Kerim ve risalet gibi Rabbinizden hasar namına herhangi bir şeyin indirilmesini istemezler. Allah hayırların en büyüğü o Kitap sayesinde sizidarmadağın iken bir araya getirdi, saflarınızı birleştirdi, sapık putperestliğin etkisinden akıllarınızı arındırıp temizledi, fitrat yolu üzerinde dosdoğru yürümenizi sağladı. Onlar ise üzerinize kötülüğün, şerrin inmesini, işinizin bitip dininizin zeval bulmasını arzularlar.

Kıskananın kıskançlığı Allah'ın nimetlerine engel değildir. Allah Alîm'dir, kudreti sonsuzdur, hükmü sağlamdır. O peygamberliği, rahmeti ve hayrı kullarından dilediği kimseye has kılar. "Allah peygamberliğini kime vereceğini çok iyi bilendir." (En'am: 6/124). O risaleti ile ilgili görevlerini en hayırlı bir şekilde kimin üzerine getireceğini bilendir. O bakımdan hiçbir kimsenin bir başkasını ona ihsan edilen lütuf dolayısıyla kıskanmaması gerekir. Çünkü büyük lütfün sahibi yalnızca Allah'tır. [\[87\]](#)

Şer'î Hükümlerin Neshedilmesi

106- Biz ondan hayırlısını veya onun benzerini getirmediğe hiçbir ayeti neshetmeyiz veya onu unutturmayız. Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmez misin?

107- Bilmez inisin ki göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Allah'tan başka hiçbir dostunuz ve hiçbir yardımcınız da yoktur.

108- Yoksa siz de önceden Musa'dan istendiği gibi peygamberinizden istemeye mi İrnlriBnı»..nİrsini»>? Kim imanı kar-şılığında küfrü alırsa, doğru yoldan sapıtmış olur.

Nüzul Sebebi

106. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak müfessirler şöyle demektedirler: Müşrikler şöyle söylerlerdi: "Muhammed'e bir balon? Ashabına önce bir hususu emreder, sonra onlara aynı hususu yasaklar ve ona aykırı bir başka emir verir. Bugün bir söz söyler, ertesi gün o sözünden döner. Kur"ân-ı Kerim'de olanlar Muhammed'in kelâmından başkası değildir. Bu sözü o kendiliğinden söylüyor ve onun bu sözü birbiriyle çelişmektedir. Meselâ, zina eden erkeğin dil ile ayıplanarak cezalandırılmasını ifade eden: "Onlara eziyet ediniz" (Nisa: 4/16) ile zina eden kadının evde tutulmasını emreden: "Onları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar onları evlerde alıkoyun". (Nisa: 1/15) cezasını, sopa cezası ile değiştirmesi buna bir örnektir. Bunun üzerine Yüce Allah: "Biz bir ayeti diğer bir ayetin yerine getirdiğimiz vakit." (Nahl: 16/101) buyruğu ile: "Biz ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getirmediğimiz hiçbir ayeti neshetmeyiz veya onu unutturmayız" (Bakara: 2/106) buyruğunu indirdi.

107. ayetin nüzul sebebine gelince: İbni Abbas, şöyle der: Bu ayet-i kerime, Abdullah b. Ebi Kal) ile Kureyşlilerden bir kaç kişi hakkında nazil olmuştur. Onlar: "Ya Muhammed şu Safa tepesini bize altın yap. Mekke arazisini biraz genişlet! Etrafında da pınarlar fışkırt ki sana iman edelim." dediler. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu.

Yahudiler ve onların dışında bir takım müşrikler Resulullah (s.a.)'tan bir takım temennilerini yerine getirmesini istediler. Kimisi, "Bize Musa Tevrat'ı nasıl getirdiyse o da semadan toptan bir kitap getirsin." Kimisi, -ki bu da Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Mahzûmî'dir- "Bana semadan bir kitap getir. Onda alemlerin Rabbinden İbni Ebî Ümeyye'ye hitaben, şunu bil ki ben Muhammed'i bütün insanlara peygamber olarak gönderdim, diye yazsın, kimisi; bize Allah'ı ve melekleri kabileler halinde getirmediğimiz sana iman etmeyeceğiz." dediler. Bunun üzerine Yüce Allah işte bu ayet-i kerimeyi indirdi.

İbni Ebî Hâtim'in rivayetine göre İbni Abbas şöyle demiştir: Râfi' b. Hu-zeyme ile Vehb b. Zeyd Resulullah (s.a.)'e şöyle dedi: Ya Muhammed! Bize üzerimize semadan indireceğin ve okuyacağımız bir kitap getir ya da bizim için ırmaklar fışkırt ki biz de sana tabi olalım, seni tasdik edelim. Bu hususa dair yüce Allah da: "Yoksa siz de önceden Musa'dan istendiği gibi peygamberinizden istemeye mi kalkışacaksınız.." ayet-i kerimesini indirdi.

108 ve ondan sonraki ayetin nüzul sebebine gelince: Huyey b. Ahtab ile Ebu Yâsir b.

Ahtab, Allah son peygamberini aralarından gönderdi diye Araplara çok ileri derecede kıskançlık besleyen kimselerdendi. Ellerinden geldiğince insanları İslâm'dan alıkoymak, döndürmek için çalışıyorlardı. Bunun üzerine onlar hakkında Yüce Allah: "Ehl-i kitap'tan bir çoğu... sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler." (109. ayet) ayetini indirdi.

İbni Cerir et-Taberî'nin rivayetine göre de Mücahid şöyle demiştir: Kureyş Muhammed (s.a.)'den Safa'yı kendilerine altına dönüştürmesini istedi. O da: Olur, İsrailoğulları için sofraya ne ise bu da sizin için öyle olur. Ama eğer inkâr ederseniz (azaba çarptırılıp helak olursunuz) deyince, kabul etmediler, tekliflerinden vaz geçtiler. Bunun üzerine Yüce Allah: [\[88\]](#) "Yoksa siz de önceden Musa'dan istendiği gibi..." ayetini indirdi.

Açıklaması

Kur'ân-ı Kerim çeşitli sebeplere, olay ve vakialara uygun olarak kısım kısım indirilmiştir. Bu oldukça başarılı bir eğitim ilkesinin tatbikidir. Bu ilke cehalet içindeki Arap toplumunu yavaş yavaş ve kademe kademe ıslah etmek için teşri'de tedricilik ve maslahatlara riayettir. Ayrıca bu yöntem geçmişten devralınan gelenek ve göreneklerden adım adım kurtulmayı sağlayan nihâî şer'î hükmü kabule hazırlayıcı bir özellik taşır. Bu şekilde nefisler onu kabul eder ve ağır ağır şer'î gayeye uygun bir şekilde terbiye edilebilirler. Teşri'in hedef olarak aldığı ufuk ve gerçekleştirmeyi amaçladığı uzak noktalar, fertlerin ikna olmasıyla kabul edilir. Ümmetin genel maslahatı gerçekleştiği noktada hüküm olduğu gibi kalır.

Sonradan gelmiş şer'î bir delil ile önce gelmiş bir şer'î hükmün kaldırılması demek olan nesih, ya ayetin lafız ve manasının birlikte neshedilmesi ile, ya ikisinden birisinin neshi ile, veya nassın kalıp o ayetten anlaşılan hükmün sona ermesi ile olur. Bütün bunlar maslahat ya da ihtiyaca uygun olarak gerçekleşir. Tıpkı çeşitli zaman, mizaç ve sağlık durumlarının değişikliğine göre kullandığı ilaçları ve gıdaları çeşitlendiren doktor gibi. Peygamberler de (Allah'ın salat ve selamları üzerlerine olsun) ümmetin doktorlarıdır. Nefisleri ıslah edenlerdir. Allah onlara hali hazırdaki durumların veya gelecekteki hallerin göz önünde bulundurulması suretiyle sert hükmün değiştirilmesine dair vahiyler indirir. Çünkü geçmişte tedavi özelliğine sahip olan bir husus, gelecekte olmayabilir. İşte bütün bunlar İslâm'ın kapsayıcı esnekliğinin delilidir.

Nesih, hükmü değiştirmeyi gerektiren yeni bir takım maslahatların ortaya çıkması ya da sonradan farkedilmesi dolayısıyla değildir. Çünkü nesheden Yüce Allah, geçmişi de, hali hazırdaki durumu da, geleceği de bilir. O şanı yüce Allah Teâlâ, şartlara ve hallere

bağlı olarak, karşı karşıya kalınan durumları tedrici bir şekilde tedavi eder. İçkinin dört aşamadan geçerek haram kılınması ile, faizin yasaklanması, ve cihaddaki tedricilik gibi.

Ayet-i kerimenin anlamına gelince: Biz herhangi bir ayetin hükmünü değiştirecek ya da senin hatırlamana imkan olmayacak şekilde o ayeti sana unutturacak veya o ayetin hükmünü terk etmeyi emredecek ya da erteleyecek olursak, mutlaka sana, eğer nesheden daha ağır yükümlülük getiriyorsa sevabının çokluğu ile, eğer nesheden daha hafif ise maslahatı gerçekleştirmekle ondan daha hayırlısını ya da en azından teklif ve sevap bakımından onun gibisini getiririz.

Fahreddin er-Râzî der ki: Yüce Allah'ın şu buyruğunda unutmak, terketmek anlamındadır: "... O unuttu, biz onda bir kasıt bulmadık." (Tâhâ: 20/115). Şu ayet-i kerimelerde de bu anlamda kullanılmıştır: "Bugün biz de sizi unutturuz. Nitekim siz de bu gününüze kavuşacağınızı unutmuşunuz" (Câsiye: 45/34); "Sana ayetlerimiz geldiğinde sen de onları unuttun (terkettin). Bu gün de sen böylece unutulursun (terkedilirsin)" (Tâhâ: 20/126).

Hükmün neshedilmesi daha kolay ve daha hafif ile değiştirilmek suretiyle olabilir. Kocasını vefat etmiş olan kadının iddetinin bir seneden, 4 ay 10 güne değiştirilerek neshedilmesi gibi. Bazen eşit bir hüküm ile değiştirilebilir. Namazda Beytül-Makdis'e yönelme hükmünün, Ka'be'ye yönelmekle neshedilmesi gibi. Bazan daha ağır fakat sevabı daha fazla bir hükümle de neshedilebilir. Savaşmamanın savaşı müslümanlara farz kılmak emri ile neshedilmesi gibi, zina edenlerin evde hapsedilmesi hükmünün sopa cezası ile neshedilmesi, aşure günü orucunun ramazan ayında oruç tutmak ile neshedilmesi. Çünkü hadis-i şerifte sabit olduğu üzere: "Amellerin en faziletlisi daha zor ve ağır olanıdır." Bazan usûl alimlerin cumhurunun görüşüne göre yerine bir başka hüküm getirerek değil de, teklifin bütünüyle kaldırılması ile daha hayırlı olan gerçekleştirilebilir. Meselâ, kurban etlerinin saklanması yasağının neshedilmesi, Ramazan gecelerinde hanımlara yaklaşmanın haram kılınmasının neshedilmesi gibi. Söz konusu bu son nesih Yüce Allah'ın: "Artık onlara yaklaşın" (Bakara: 2/187) ayeti ile gerçekleşmiştir. Ayrıca Ramazan gecelerinde uyuduktan sonra imsakin vücubunun neshedilmesi, Resulullah (s.a.) hakkında gece namazının neshedilmesi gibi.

Allah her şeye gücü yeten değil midir? O her şeye gücü yetendir. Hükümleri neshetmek de O'na zor değildir.

Göklerin ve yerin mülkü (mutlak egemenlik ve tasarrufu) Allah'ın değil midir? O arzıyla, semasıyla kâniatta bulunan her şeyin malikidir. Kendi irade ve meşietine göre tasarrufta bulunur. Uygun gördüğü maslahata göre işleri düzenler. O bakımdan dilediği hükümleri neshetme hak ve yetkisine sahiptir.

İşlerinizi Allah'tan başka üstlenecek bir veliniz, size yardımcı olacak, sizi

destekleyecek bir yardımcınız yoktur. Bu buyruk, müslümanlara rasullerinin kendilerine emrettiği şeyler gereğince amel etmeleri ve onlara yasakladığı şeylerden de kaçınmaları doğrultusunda bir öğüttür.

Daha sonra Yüce Allah işi yokuşa sürmek ve inat olsun diye mucizeler göstermesi talebinde bulunan kimselere tehditte bulunarak bu tutumlarından vazgeçmeleri için onları sakındırmaktadır. Her kim maslahata uygun olarak indirilen ayetlere olan güvenini, yitirecek, Peygamber (s.a.)'e karşı inatlaşıp Yahudilerin -Musa (a.s.)'dan kendilerine açıktan açığa Allah'ı göstermelerini-istediği gibi bir istekte bulunursa, böyle bir kimse küfrü imana tercih edip, dosdoğru yolu terketmiş olur. Nitekim Yüce Allah: "Haktan sonra artık dalâletten başka ne kalır? O halde nasıl olur da döndürülüyorsunuz?" (Yûnus: 10/32) diye buyurmaktadır.

Yüce Allah'ın: "Yoksa siz de önceden Musa'dan istendiği gibi peygamberinizden istemeye mi kalkışacaksınız?" buyruğunun anlamı" hayır, siz istemeye kalkışmaktasınız." şeklindedir veya istifham (soru) anlamına da olabilir. O takdirde bu inkârî (böyle bir tutumu reddeden) bir istifham olur. Bu buyruk müminleri de kâfirleri de kapsamaktadır. [\[89\]](#)
Çünkü o, Allah'ın herkese gönderdiği elçidir.

Neshin Meydana Gelmesi:

Nesih, Yahudi ve Hristiyanlar dışında şeriat sahibi bütün kavimlerin ic-ması ile aklen caizdir. Ebu Müslim el-İsfahanî dışında Müslümanların icmaı ile de şer'an caiz olmuştur.

Aklî bakımdan caiz oluşunun delili sudun Neshin varlığını kabul etmek imkânsız olan bir sonucu vermez. Caiz oluşunun anlamı da zaten budur. Çünkü Yüce Allah'ın hükümlerinin meşruluğunda eğer kulların maslahatları gözetilmeyecek olursa, bu Allah'ın iradesine kalmış bir şeydir. Nesih ise Yüce Allah'ın bir fiilidir; Allah dilediğini yapar, dilediği hükmü verir. Belli bir zamanda bir işin yapılmasını emrederken, bir başka zaman da onu yasak kılabilir. Nitekim o Ramazan ayının gündüzlerinde oruç tutmayı emrettiği halde, bayram gününde yasaklamıştır.

Yüce Allah'ın koyduğu hükümlerinde zaten kullarının maslahatını gözetmiş olduğu ileri sürülürse şunu belirtelim ki, maslahatlar kişilerin ve zamanın farklılığına göre değişik değişiktir. Zira bu maslahatlar bir kişi veya bir zaman için maslahat olmayabilir. Maslahatlar değiştiğine göre, hükümlerin teşriinde de insanların maslahatlarına riayet

edildiğine göre, neshih mümkündür, imkânsız bir şey değildir, aklen caizdir.

Neshin fiilen vaki olduğunun delileri ise pek çoktur.

Bunlardan birisi, ashabın ve selevin Muhammed (s.a.)'in getirdiği şeriatın daha önceki bütün şeriatları neshedici olduğu hususunda icma' etmeleridir. Bu neshih akide ve ahlâkî esaslardan başka hususlara dairdir. İç yağlarının ve tırnaklı her hayvanın etinin -zulümleri ve insanların mallarını faiz ve başka batıl yollarla yemeleri dolayısıyla- haram kılınması gibi.

Diğer delillerden bazıları da şunlardır: Beytül-Makdis'e yönelme vucubu-nun KâTje'ye yönelme vucubu ile anne- baba ve akrabaya vasiyette bulunma hükmünün mirasa dair başka ayet ile; aşure ayı orucunun ramazan ayı orucu ile, Peygamber (s.a.) ile özel konuşmadan önce sadaka verme vucubunun bu vucubun affedilmesi ile neshedildiği üzerinde icma olmuştur.

Hicri 322 yılında vefat eden tefsir alimlerinden Ebu Müslim el- İsfahanî'ye göre şeriatlar arasında -ondan nakledilen meşhur rivayete göre- nesh mutlak olarak caizdir. Ancak o aynı şeriatta neshin vukuunu kabul etmemektedir. Buna delil olarak da Yüce Allah'ın Kur"ân-ı Kerim'in niteliği ile ilgili şu buyruğunu gösterir: "Önünden de arkasından da ona batıl erişemez. O hakim ve Hamîd olan (Allah) tarafından indirilmiştir" (Fussüet: 41/42). Eğer Kur"ân-ı Kerim'de neshih vaki olursa, ona batıl ulaşmış demektir. Ancak onun bu iddiasına neshin batıl değil, iptal olduğu belirtilerek cevap verilmiştir. Çünkü neshin kendisi doğrudur, haktır. Mesele, sadece neshedilen hükmün artık kendisi ile amel edilmeyen bir hüküm haline gelmesinden ibarettir. Ayet-i kerimede İsfaha-nî'nin görüşüne delil olacak bir taraf yoktur.

Diğer taraftan, hakkında, "neshedilmiştir" denilen her bir ayeti, İsfahanî ya tahsis ile yahut sert hükmün süresinin bitmesi ile veya bazı hallerle kayıtlamakla ya da şahıslarla ve buna benzer hususlarla te'vil etmektedir. Nitekim iddete dair ayetler ile, savaşa dair ayetler ve buna benzer daha sonra göreceğimiz ayetlerde hep bu yol izlenmiştir. [\[90\]](#)

Neshin Türleri:

Neshin dokuz çeşidi vardır ki, bunların en önemlileri şu üç tanedir:

1- Tilâvetin ve hükmün bir arada neshedilmesi: Hz. İbrahim'in ve Hz. Musa'nın Sahife'leriyle önceki peygamberlerin Sahife'lerinin neshedilmesi, süt emme sayısının ondan beşe indirilerek neshedilmesi gibi. Aişe (r.a.), Müslim'in Sahih'inde ve başka kaynaklarda zikredilen rivayette şöyle demektedir: "Kur'ân buyrukları arasında: "Bilinen on tane süt emme haram kılar" hükmü vardı. Bunlar, "beş tane süt emme ile" neshedildi. Resulullah (s.a.) vefat ettiğinde Kur'ân-ı Kerim'den olarak okunan buyruklar arasındaydı". Birinci kısım hüküm ve tilâveti ile nesholunan kısımdır, ikinci kısım olan "beş defa süt emme" ise Şafîlerce hükmü devam eden, ancak tilâveti nesholmuş kısımdır.

2- Hükmün kalması ve tilâvetin nesholması: Hz. Ömer'in şu sözünde böyle bir durum vardır. "İndirilen buyruklar arasında şu da vardı: "yaşlı erkek ile yaşlı kadın zina ettiklerinde kesin olarak onları recmediniz. Allah'tan ve resulünden ibretli bir ceza olmak üzere." Sahih hadiste sabit olduğuna göre bu, okunan bir Kur'ân buyruğu idi. Daha sonra lafzı neshedildi, hükmü olduğu gibi kaldı.

Hanefîler şaz kıraatlerden buna başka bir takım örnekler de eklerler. İbni Mes'ud'un yemin kefareti orucu ile ilgili (Mâide: 5/89) ayetini: "Peşpeşe üç gün oruç" şeklinde ("peşpeşe" kelimesini ilâve ederek), İbn-i Abbas'ın oruç ayetini: "... orucunu açarsa diğer günlerden sayısınca oruç tutar" şeklinde, "oruç açarsa" ilâvesiyle (Bakara: 2/184) ayetindeki kıraatiyle Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (Nisa: 4/12) miras ayetini: "Anne bir erkek veya kızkardeşi varsa onlardan her birisi için altıda bir vardır." ("anne bir" kelimesini ilâve ederek) şeklinde okumaları gibi.

3- Tilâvetin neshedilmeksizin sadece hükmün neshedilmesi: Bu da pek çoktur. Anne-baba ve akrabaya vasiyeti emreden ayetin, tam bir yıl süre ile id-det beklemeyi emreden ayetin, zina haddi ile ilgili olarak kadının evde alıkonulması, erkeklerin ise sözlerle rahatsız ve eziyet edilmelerini emreden ayetin ve Resulullah (s.a.) ile özel konuşmadan önce sadaka vermeyi emreden ayetin neshedilmesi gibi. Kur'ân'ın nassının Kur'ân ile neshi ittifakla caizdir. Müteva-tir sünnetin kendisi gibi olan sünnet ile, âhâd haberin de kendisi gibi olan ve mütevatir haber ile neshi ittifakla caiz kabul edilmiştir.

Mütevatinin âhâd rivayetlerle neshi, cumhura göre caizdir. Yani Kur'ân-ı Kerim'in Kur'ân'dan başka sünnet ile ve mütevatirin "mütevatir olmayan" haber ile neshi caiz kabul edilmiştir. Ancak Şafî böyle bir şeyin vuku bulmadığını belirterek şöyle demektedir: Kur'ân sünnet ile neshedilmediği gibi, sünnet de Kur'ân ile neshedilmez. Buna delil olarak da Yüce Allah'ın: "Ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getirmediğe" buyruğunu delil göstermektedir. Bu ayet-i kerime birincisinin yerine geçecek olanı getirenin Yüce Allah olduğunu ve bu getirilen şeyin de Kur'ân olduğunu göstermektedir. Buna göre Kur'ân'ı nesheden Kur'ân'dır, sünnet değildir. Aynı şekilde şanı yüce Allah, yeni getirilen hükmü neshedilenden daha hayırlı veya onun misli olarak tespit etmektedir. Sünnet ise Kitaptan hayırlı da değildir, onun misli de değildir; dolayısıyla sünnet kitabı neshedici olamaz. Diğer taraftan ayet-i kerimenin sonu böyle bir değiştirmeyi yapmanın, eksiksiz kudrete sahip

olanın özel kudreti içerisinde olduğunu beyan etmektedir. Bu ise Yüce Allah'tır. O bakımdan nesih, sadece onun tarafından olur ki, bu da Kur'ân iledir; sünnet ile olmaz. Ayrıca bunu Yüce Allah'ın: "Biz bir ayeti diğer bir ayetin yerine getirdiğimiz vakit..." (Nahl: 16/101) buyruğu da desteklemektedir. Çünkü Yüce Allah burada değiştirme ve yerine getirmeyi bizzat kendi zatına nispet etmekte ve bunu ayetler arasında olacağını belirtmektedir.

İmam Şafî'ye sünnetin de Kur'ân-ı Kerim gibi Allah'tan geldiği belirtilerek cevap verilmiştir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O hevasından bir söz söylemez. O bildirilen bir vahiyden başkası değildir" (Necm: 53/4). Şu kadar var ki, Kur'ân-ı Kerim mu'cizdir ve Kur'ân tilâveti ile ibadet edilir, sünnet ise böyle değildir. Daha hayırlı olmak ve onun misli olmaktan kastedilen ise kulların maslahatı açısından hükümler hakkındadır. Lafız ile ilgili değildir. Buna göre neshedici hüküm, neshedilen hükümden hayırlı olur. Çünkü kulların maslahatlarını gerçekleştirmek özelliğine sahiptir. Sünnet bazan mükellef için daha faydalı olan hükmü getirebilir. Bu ise bu ayet-i kerimenin Kur'ân-ı Kerim'deki hükmün sünnet ile nesholunmayacağını göstermediğine delildir.

Kur'ân-ı Kerim'de yer alan vasiyet ayeti, mütevatir hadis olarak gelen: "Mirasçıya vasiyet yoktur" buyruğu ile yani sünnetle nesholunmuştur.

Yine Şafî şöyle demektedir: Sünnetin Kur'ân ile neshi caiz değildir. Nes-hedicinin de yine sünnetten olması gerekir. Çünkü şanı yüce Allah: "İnsanlara kendilerine ne indirildiğini açıkça hılatasın diye" (Nahl: 16/44) buyruğunda sünneti "beyan (açıklama)" diye nitelendirmiştir. Eğer sünnet Kur'an'ın bir hükmünü neshedecek olursa, beyan olmaktan çıkar. Bu ise caiz değildir. Bu görüşüne şöyle cevap verilmektedir: Burada beyandan kasıt, tebliğdir. İster Kur'ân ile olsun, ister başkası ile farketmez.

Yüce Allah'ın: "Biz ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getirmediğimiz hiçbir ayeti neshetmeyiz..." buyruğunda yer alan "ayet" tabiri ile kastedilene gelince:

Muhammed Abduh'un görüşüne göre burada "ayet" ile Kur'ân'ın ayeti kastedilmemektedir. Buna göre Yüce Allah, bir önceki peygamberin mucizesini ondan sonra gelen peygambere verdiği mucize ile değiştirmektedir. Buna yüce Allah'ın: "Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmez misin?" buyruğunu delil göstermektedir. Ona, bu ayet-i kerimenin kıblenin değiştirilmesine ve Kâ*be'ye yönelmek emri verilerek bir önceki kıblenin neshedilişine bir hazırlık, bir giriş olmak üzere geldiği belirtilerek cevap verilmiştir. O halde bu ayette geçen "ayet", ayetlerle tespit edilmiş hükümlerin neshi hakkındadır. Mutlak olarak "ayet" kelimesi kullanıldığında, bir emir yahut nehiy veya başka bir hususu ihtiva eden sûrenin bir bölümü kastedilir. [\[91\]](#)

Kitap Ehli'nin Müminlere Karşı Tavrı Ve Buna Karşılık Verme Şekli

109- Kitap Ehli'nden bir çoğu hak kendilerine besbelli olmuşken, ruhlarında yerleşmiş olan kıskançlıktan dolayı, sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak geriye döndürmek isterler. Allah'ın emri gelinceye kadar onları affedip bağışlayın. Şüphesiz ki Allah her şeye gücü yetendir.

110- Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Ve nefisleriniz için önden ne hayır gönderirseniz Allah nezdinde onu bulacaksınız. Şüphesiz Allah ne işlediğinizi çok iyi görür.

Nüzul Sebebi

109. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbn-i Abbas şöyle demektedir: Bu ayet-i kerime Yahudilerden bir kesim hakkında nazil olmuştur. Söz konusu bu kesim, Uhud vakasından sonra Müslümanlara şöyle demişlerdi: Size gelen bu musibeti görmüyor musunuz? Eğer hak üzere olsaydınız, bozguna uğramazdınız. Haydi bizim dinimize geri dönünüz, o sizin için daha hayırlıdır. [\[92\]](#)

Açıklaması

Yahudi ve Hristiyani ardan pek çok kimse, Müslümanları dinlerinden uzaklaştırmak istemekte ve tekrar küfre geri dönmelerini temenni etmektedir. Buna sebep onlara karşı duydukları kıskançlıktır. Bunu da dinleri hakkında şüpheler uyandırmak, müminleri şüphelere düşürmek yoluyla gerçekleştirmeye, kendi aralarında birbirlerinden sabahleyin mümin gözücü, akşamleyin kâfir olmalarını istemekle bu işi yapmaya kalkışır. Böylelikle zayıf imanlı bazı kimseler de onlara uysun isterler.

Buna sebep ise, hakka olan meyilleri veya hakka karşı rağbetleri değil, ruhlarının derinliklerine yer etmiş bulunan gizli kıskançlık ve kötülüktür. Onları böyle bir temennide bulunmaya iten ise, apaçık delillerle İslâm'ın hak din olduğunu, Muhammed'in hak üzere olduğunu görmeleridir. Şimdi siz ey Müslümanlar! Onları affediniz, yaptıkları işleri bağışlayınız. Allah'ın size yardımı gelip de size savaşma izni verinceye ve onlar hakkındaki emri gelene kadar sabrediniz. Bu emir ise Kureyzoğulları'nın öldürülmesi, Nadiroğulları'nın sürülüp zelil kılınmasıdır. Allah zafer ve yardımı gerçekleştirmeye kadir olandır: "Elbette Allah kendisine (dinine) yardım edene yardım edecektir. Muhakkak Allah güçlüdür, Aziz'dir* (Hacc: 22/40).

Bundan sonra Yüce Allah, kendilerine vaad olunan zafer araçlarının bir kısmına şöylece dikkat çekmektedir: Bunlar rükünleri tam, nitelikleri eksiksiz şekliyle namazı eda etmek ve fakirlere zekât vermektir. Namaz, imanın direklerini güçlendirir. Allah ile olan ilişkiye ve güvene güç kazandırır. Mescitlerde toplanmak suretiyle kardeşlik bağları daha bir sağlamlaşır. Zekât ile fakirler zenginleşir; toplumsal mutluluk gerçekleşir, bireylerin arasındaki dayanışma ile ümmetin birliği tecelli eder, ümmetin kesimleri arasında karşılıklı destek söz konusu olur. Bütün bunların sevabı ve ecri abirette sizin için hazırlanmıştır. Hayır türünden her ne yaparsanız, onun eksiksiz mükâfatını rabbinizin katında bulacaksınız: "Her kim zerre ağırlığına bir hayır işlerse onu görecek." (Zilzâl: 99/7). Allah sizin bütün amelelerinizi bilir, azını da çoğunu da çok iyi görür. Gizli hiçbir şey hayır ya da şer olsun ona gizli kalmaz. Namaz ve zekât dünya hayatında Allah'ın yardımını almanın sebepleri arasındadır. Ahirette de mutluluğa kavuşmanın sebeplerindedir. Buna delil ise Yüce Allah'ın "Şüphesiz Allah ne işlediğinizi çok iyi görendir" buyruğudur. [\[93\]](#)

Yahudi Ve Hristiyanların Birbirleri Hakkındaki Kanaatleri

111- "Yahudi veya Hristiyan olandan lau^koai asla cennete girmez" dediler. Bu onların kuruntularıdır. De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz delilinizi getirin"

112- Hayır (dedikleri gibi değil), kim ihsan edici olarak yüzünü Allah'a teslim ederse, işte ona Rabbi katında ecri vardır. Onlar için hiç bir korku yoktur, onlar üzülmezler de.

113- Yahudiler: "Hristiyanlar bir şeye sahip değildir." dediler. Hristiyanlar da: "Yahudiler bir şeye sahip değildir." dediler. Halbuki hepsi kitabı okurlar. Bilmeyenler de tıpkı onların söyledikleri gibi söylediler. Allah anlaşmazlığa düştükleri bu konuda kıyamet gününde aralarında hüküm verecektir.

Nüzul Sebebi

113. ayet-i kerime, Medine Yahudileri ile Necran Hristiyanları hakkında inmiştir. Şöyle ki, Necran heyeti Resulullah (s.a.s.)'ın huzuruna geldiğinde Yahudi alimleri de onların yanına geldi. Birbirleriyle tartıştılar: Yahudiler: "Siz din hususunda söz edilmeye değer bir şeye sahip değilsiniz" dediler. Hz. İsa'ya ve İncil'e karşı kâfir oldular. Hristiyanlar da onlara: "Siz de din hususunda bir şeye sahip değilsiniz deyip Hz. Musa'ya ve Tevrat'a karşı kâfir oldular. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi, [\[94\]](#)

Açıklaması

Kitap Ehli'nin Kur"ân-ı Kerim'e ve Muhammed (s.a.)'e iman etmeyişleri sonucunda pek çok sapıklıklar, dağınıklıklar ve parçalanmalar ortaya çıkmıştır. Yahudiler Hristiyanlardan da daha kötü bir durumdadırlar. Onların iki hali söz konusudur: Evvela kendilerinden başkalarını saptırmak, onları sapıklıkla nitelemek, buna karşılık kendilerinin Allah'ın seçilmiş kavmi olduklarını ve peygamberlerin kendilerine münhasır olduğunu iddia etmek; ikinci olarak Yahudilerin Hristiyanları sapık görmeleri, Hristiyanların da Yahudileri sapık görmeleri halidir. Halbuki Tevrat Hristiyanların şeriatıdır. İncil Tevrat'ın tamamlayıcısıdır.

Ayet-i kerimenin manası şudur: Yahudiler "Cennete Yahudi olanların dışında kimse giremeyecektir." derken, Hristiyanlar da: "Cennete Hristiyanların dışında kimse giremeyecektir." demiştir. Onların her biri ötekinin kâfir olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar ise onların temelsiz, faydasız, batıl temennilerinden ibarettir. "Eğer öyle değil ise, ey Yahudi ve Hristiyanlar! Doğru söyleyen kimseler iseniz, bu iddialarınızın delilini getiriniz." Bu buyruğun zahiren ifade ettiği anlam iddianın doğruluğuna delil getirmeyi istemek ise de, örfen bu, iddiayı yalanlamak anlamındadır. Çünkü onların bu iddialarına gösterecekleri bir delilleri yoktur. Bu da bir delil bulunmaksızın hiçbir iddianın kabul olunmayacağına bir işarettir.

Daha sonra Yüce Allah, "hayır! (belâ)" kelimesi ile onların iddialarını reddetmektedir. Bu, daha önceki bir nefyi (olumsuz ifadeyi) reddetmek için kullanılan bir ifadedir ve onların iddialarını reddetmektedir. Çünkü cennete girecek olanlar Yahudi ve Hristiyanlar arasından olmayacaktır. Bunlar Allah'a itaatla boyun eğen, amelini halis olarak Allah'a yapan, ibadetinde ve itikadında ihsan edici olan herkestir. İşte bu gibi kimseler için rableri katında ecirler vardır. Onlar korkmazlar, ahirette üzülmezler. Putlara, heykellere tapmanlar ise böyle değildir. Onlar gelecekte endişe içerisindedirler, başlarına gelecek olanlardan dolayı da üzüleceklerdir.

Ayet-i kerime tek başına imanın yeterli olmadığını, aksine amelin de ihsan ile yapılmasının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. İman ile birlikte salih amelin de söz konusu edilmesi Kur"ân-ı Kerim'deki anlatım yollarından birisidir. Meselâ Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Erkek veya kadın kim mümin olarak salih amellerden işlerse işte onlar cennete girerler ve hurma çekirdeğinin çukurcuğu kadar haksızlığa uğratılmazlar" (Nisa: 4/124); "Kim mümin olduğu halde salih amel işlerse, onun sa'yi karşılıksız bırakılmaz" (Enbiya: 21/94).

Kitap Ehli arasındaki tartışma ve anlaşmazlık ileri derecelere ulaşmıştır. Onlar az önce geçen iddialarda bulunmakla da kalmazlar. Yahudiler: "Hristiyanlar din adına söz edilmeye değer bir şeye sahip değildirler." diyerek Tevrat'ın müjdelediği Mesih'e iman etmemekte ve Mesih'in henüz daha gelmediğini iddia edip ortaya çıktığında tekrar hükümdarlığı İsrail halkına geri vermesini beklemektedirler. Hristiyanlar da buna karşılık, Yahudiler doğru din adına herhangi bir şeye sahip değildirler, diyerek Mesih'in Yahudilerin şeriatını tamamlayacağını inkâr ettiler.

Onlar kitap sahibi oldukları, kitabı okudukları, ona iman ettikleri halde bu sözleri söylediler. Tevrat Hz. Musa'dan sonra kendilerinden gelecek bir ra-sulün müjdesini vermektedir. İncil de, "Mesih, Musa'nın İsa'nın şeriatını tamamlamak üzere gelmiştir, onu nakzetmek üzere değil." demektedir. Eğer Yahudiler Tevrat'a, Hristiyanlar da İncil'e gerçekten iman ediyorlar ise, böyle bir söz hiç bir şekilde söylememeliydiler. Çünkü Allah tarafından indirilen her bir kitap kendisinden önceki kitabı doğrulayıcı, kendisinden sonra geleni müjdele-yici olarak gelmiştir ve her birisi belli bir zaman dilimi içinde bir şeriattir.

Yani onların tuttıkları din birdir. Her birisi dininin bir kısmını terketmiştir. Halbuki onların her birisinin kabul ettiği kitap, bizzat kendi aleyhine bir delildir.

Onlar bu tavırlarıyla aslında iman etmemiş sayılırlar. Elleri semavi bir kitap bulunmadığından dolayı, hiçbir şey bilmeyen puta tapıcı müşrikler de Kitap Ehli'nin dedikleri gibi her bir din hakkında: "Siz de hiçbir şeye sahip değilsiniz" dediler. Allah ise, asla haksızlık, zerre kadar zulüm bulunmayan adil hükmü ile kıyamet gününde hepsi arasında hükmünü verecektir. O hak ya da batıl olsun, her bir kesimin nasıl bir yol izlediğini çok iyi bilendir. Batıl yolda gidenleri cezalandıracaktır. Cennet ise ibadetini yalnızca Allah'a ihlâsla yapan, O'na itaatle boyun eğen, kendisini ihlâsla rabine teslim eden, O'na hiçbir şeyi şirk koşmaksızın emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınan kimseler içindir. [\[95\]](#)

Mescitlerde Namaz Kılmayı Engelleyen Zalimin Durumu Ve Herhangi Bir Yerde Namaz Kılmanın Sahih Olması

114- Allah'ın mescitlerinde Allah'ın adının anılmasını engelleyenlerden ve onların harab olmasına çalışanlardan daha zalim kim olabilir? Böyleleri oralara ancak korka korka girebilirler. Onlar için dünyada rüsvaylık vardır, ahirette de büyük bir azap yine onlarıdır.

115- Doğu da batı da Allah'ındır. Bundan dolayı nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır. Şüphe yok ki Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.

Nüzul Sebebi

114. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Abbas'dan iki ayrı rivayet gelmiş bulunmaktadır. el-Kelbî'nin ondan yaptığı rivayete göre bu ayet-i kerime Romalı Titus ve onunla birlikte olan Hristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Bu hükümdar ve beraberindekiler İsrailoğulları'na hücum etmiş savaşçıları öldürmüş, kadın ve çocuklarını esir almış, Tevrat'ı tahkir etmiş, Beytul-Makdis'i yıkmış, oraya leş atmışlardır.

Katade der ki: Bu kişi Yahudilere baskın yapan, hücum eden, Beytü'l-Makdis'i yıkan Buhtunnassar ve onunla birlikte olanlardır. Bu hususta onlara Romalı Hristiyanlar da yardımcı ve destek olmuşlardır.

Ata'nın İbni Abbas'tan rivayeti ise şöyledir: Bu ayet-i kerime Mekke müşriklerinin Müslümanları Mescid-i Haram'da Yüce Allah'ın adını anmaktan engellemeleri hakkında nazil olmuştur. İbni Ebî Hatim de İbni Abbas'dan şunu rivayet etmektedir: Kureyşliler Resulullah (s.a.)'ı Mescid-i Haram'da, KâTie'nin yanında namaz kılmaktan engelleyince şanı yüce Allah: "Allah'ın mescitlerinde Allah'ın adının anılmasını engelleyenlerden... daha zalim kim olabilirT ayetini indirdi.

İbni Cerir ise Ebu Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime Hudeybiye günü, Resulullah (s.a.)'ın Mekke'ye girmesini engellemeleri üzerine müşrikler hakkında nazil olmuştur.

İbnül-Arabî'ye göre ise, bu ayet-i kerime Resulullah (s.a.)'ın önce Beytül-Makdis'e doğru namaz kılması, sonra da Kabe'ye doğru dönüp namaz kılması üzerine nazil olmuştur. Bu konuda Yahudiler ona itiraz edince Yüce Allah Hz. Peygamber için bir keramet, onlara karşı da bir delil olmak üzere bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu. Nitekim İbni Abbas da böyle demektedir.

Durum her ne olursa olsun asıl nazar-ı itibara alman lafzın genelliğidir, nüzul sebebinin özelliği değil. O balomdan bu ayet-i kerime hem Kitap Ehli'ni ve hem de onların durumunda olanları kapsamakta ve Hz. Mesih'in vefatı üzerinden yaklaşık yetmiş yıl geçtikten sonra Beytül-Makdis'e giren Bizanslı Ti-tus'un yaptıklarına ve onun orayı tahrip etmesine, Hz. Süleyman'ın heykelini yıkıp Tevrat'ın bazı nüshalarını yakmasına da işaret etmektedir. Nitekim Hz. Mesih Yahudilere böyle bir tehlikeyi bildirip uyarmıştı. Diğer taraftan bu ayet-i kerime, Peygamber (s.a.)'i ve onun ashabını Mekke'ye girmekten engelleyen Arap müşriklerine de, Beytül-Makdis'e ve onun dışında kalan İslâm topraklarına hücum eden ve Mescid-i Aksa'dan müslümanları engelleyip pek çok mescidi yıkan haçlılara da uymaktadır. Aynı durum günümüzde Filistin'deki pek çok mescidi tahrip etmekle, Mescid-i Aksa'yı yakmak ve defalarca onu yıkmaya çalışmak suretiyle Yahudiler tarafından da defalarca tekrarlanıp durmaktadır. [\[96\]](#)

Açıklaması

Kamuya açık mescitlerde ibadeti engellemekten, onları tahrip edip yıkmaya ve dinin emrettiği ibadetlerin orada eda edilmesine mani olmaya çalışmaktan daha ağır, daha ileri boyutlarda bir zulüm söz konusu olamaz. Çünkü bu davranışlar yaratıcıyı unutmaya götüren bir şekilde dinin saygı duyulması gereken sınırlarını çiğnemektir. İnsanlar arasında çeşitli münker ve fesadın yaygınlık kazanmasını sağlamak demektir. Bu şekilde tahrip yapan veya bu ibadet yerlerini çalışmaz hale getiren kimselerin böylesi yerlere ancak Allah'ın ve dinin azametinden, İslâm'ın ve Müslümanların şevketinden korkarak girmeleri söz konusu olabilir. Allah böylelerine, dünya hayatında aşağılanmak ve zelim olmakla tehditte bulunmuştur. Nitekim Romalıların da egemenlikleri, imparatorlukları bu sebepten paramparça olmuştur. Ahirette ise bunları cehennemde çok çetin ve ağır bir azap ile tehdit etmiştir ki orası çok kötü bir dönüş yeridir.

Müslüman ile mescitler arasında engeller konulacak olursa, bilinmelidir ki Müslüman her yerde namazını kılabilir. Namaz kılan kişi nereye dönerse Yüce Allah'a yönelmiş olur. Çünkü doğu da batı da yalnız Allah'ındır. Yani bunlar O'nun mülküdür ve O'nun tarafından yaratılmıştır. Allah böyle bir kimsenin kıldığı namazdan razıdır, kabul eder. Çünkü Yüce Allah Vâsi'dir hiçbir mekân onu sınırlamaz. İlmî de geniştir, kendisine yönelen herkesi bilir. [\[97\]](#)

Hata Yoluyla Kabe'den Başka Tarafa Yönelmenin Hükümü:

Kişi havanın bulutlu olduğu bir sırada kendi kanaatiyle hareket ederek kiblede başka cihete doğru namaz kusa ve daha sonra kiblenin o cihet olmadığını anlasa, Cumhur'a (Ebu Hanife, Malik ve Ahmed'e) göre namazı caizdir. Fakat İmam Malikin görüşüne göre vaktin içinde namazı iade etmesi müstehaptır, vacip değildir. Çünkü o, emredildiği şekilde farzını eda etmiş bulunmaktadır. Eksik bırakılan şeylerin tamamlanması (kemâl) ise, vaktin içerisinde mümkündür. Buna delili ise yalnız basma namaz kılıp da aynı namazın vakti çıkmadan cemaat ile kılındığını gören bir kimsenin namazını, bu gibi kimselerle tekrar iade edebileceği hususudur. Bununla birlikte, vaktin içerisinde namazın müstehap olarak iade edilmesi, ancak kendi kanaatiyle hareket etmekle birlikte kibleye arkasını dönen ya da oldukça doğu veya batıya doğru namaz kılan kimse içindir. Kible istikametinden az bir şekilde sağa ya da sola dönen kimsenin ise vaktin içerisinde ya da dışında olsun, namazını tekrar iade etmesi gerekmez.

İmam Şafî'ye göre ise bu şekilde (kiblede başka tarafa dönülerek) "kılınan namaz caiz değildir, çünkü kible namazın şartlarından bir şarttır. [\[98\]](#)

Binek Üzerinde Nafile Namaz Kılmak:

Binek üzerinde nafile namaz kılmanın caiz olduğu hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı yoktur. İbni Ömer şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) Mekke'den Medine'ye doğru gelirken devesi üzerinde olduğu halde yüzü hangi tarafa dönerse dönsün namaz kıları. İbni Ömer der ki: "İşte: "Bundan dolayı nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır." (Bakara: 2/115) ayet-i kerimesi onun hakkında nazil olmuştur."

Fukaha namazın kısaltılmasını gerektirmeyen bir mesafe kadar (89 km'den az) bir yolculuğa çıkan kimse hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Ma-likîler ve es-Sevrî der ki: Namazın kısaltılabileceği kadar bir yolculuk dışında, binek üzerinde nafile namaz kılınmaz. Çünkü Resulullah (s.a.)'ın nafile namaz kıldığı belirtilen yolculuklarının hepsi namazın kısaltılabileceği kadar uzak olan yolculuklardır.

Ebu Hanife, arkadaşları, Şafiî ve Dâvud ez-Zahiri de der ki: Her türlü yolculukta ve şehrin dışında, binek üzerinde nafile namaz kılmak caizdir. Çünkü nakledilen rivayetlerde herhangi bir seferi tahsis eden bir ifade yoktur. Her bir yolculukta bu caizdir. Bundan tek istisna, kabul edilmesi gereken bir delil ile belirtilen özel durumları bulunan yolculuklardır.

[99]

Gaibe Namaz Kılmak (Gıyabi Cenaze Namazı):

İmam Şafiî, gaib için cenaze namazı kılınmasını caiz görmektedir. Delili ise Peygamber (s.a.s.)'in hicretin 9. yılında ashab-ı kiram ile birlikte Habeş hükümdarı Necaşî'nin üzerine namaz kılmalarıdır. Necaşî'nin adı Arapça, atıyye (bağış) anlamına gelen Ashame idi, Ashab-ı kiram bu namaz ile ilgili olarak, "Ölmüş ve bizim kiblemizden başka bir tarafa namaz kılmış kimsenin üzerine nasıl namaz kılabiliriz?" deyince bunun üzerine: "Muhakkak ehl-i kitap'tan Allah'a... iman edenler vardır." (Âl-i İmran: 3/199) ayeti nazil oldu <194>. Şu kadar var ki bu rivayet oldukça gariptir, mürsel ya da mu'daldır. [100]

Kur'ân ve Sünnet'te "Allah'ın Vechi" Tabirinden Maksat:

İlim adamlarının Kur'ân-ı Kerim'de ve sünnette Yüce Allah'a izafe edilen "Vech" in yorumlanması hususunda farklı görüşleri vardır. [\[101\]](#) Bir kesim şöyle der: Bu, bir mecazdır. Çünkü vech (yüz) görülen bir yaratığın organları arasında en açıkta ve en değerli olanıdır. Vech'i olan ile anlatılmak istenen, varlığı olan demektir. Buna göre: "Biz size ancak Allah'ın vechi için yemek yediriyo-ruz." (Dehr: 76/9) buyruğu, "vechi bulunan Allah'ın rızası için size yemek yedi-riyoruz" demektir. Nitekim: "Yüce Rabbinin vechini aramasının dışında..." (Leyi: 93/20) buyruğu da böyledir. Yani vechi olan rabbinin rızasını aramanın dışında... fbnî Abbas der ki: Vech, aziz ve celil olan Allah'ın zatını ifade eden bir tabirdir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ve celâl ve ikram sahibi Rabbinin vech'i kalır." (Rahman: 55/27) "Allah'ın vechi (yüzü) oradadır" buyruğunun anlamı Allah oradadır, demek olur. Bu aynı zamanda Yüce Allah için mekân ve cihetin nefyedildiğini de göstermektedir. Çünkü onun-için böyle bir şey imkânsızdır. O, ilim ve kudretiyle her yeredir.

Bazı ilim önderleri de şöyle demektedir: Bu şanı yüce Allah hakkında delil ile sabit ve aklen kadîm olan sıfatlardan ayrı bir sıfattır. Bu görüş daha uygun ve daha ihtiyatlıdır. [\[102\]](#)

Yüce Allah'a Oğul İsnat Etmek Suretiyle Kitap Ehli'nin Ve Müşriklerin İftiraları Ve Allah'ın İnsanlarla Konuşmasını İstemeleri

116- "Allah oğul edindi" dedüer. O münezzehtir. Aksine göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur, hepsi O'na boyun eğicidir.

117- Göklerin ve yerin yaratıcısı O'dur. Bir şeyin olmasına dair hüküm verirse ona sadece 'ol' der, o da oluverir.

118- Bilmeyenler: "Allah bizimle konuşmalı yahut bize bir ayet gelmeli değil mi?" dediler. Onlardan öncekiler de tıpkı onlar gibi böyle söylemişlerdi. Kalpleri birbirine ne

kadar da benze-miş!? Biz yakîn sahibi olanlara ayetlerimizi apaçık göstermişizdir.

Nüzul Sebebi

116. ayet-i kerime, "Üzeyr Allah'ın oğludur." diyen Yahudiler ile, "Mesih Allah'ın oğludur." diyen Necrân hıristiyanları ve "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyen Arap müşrikleri hakkında nazil olmuştur.

118. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ise, İbni Cerîr et-Taberî'nin İbni Ab-bas'tan rivayetine göre şöyledir: İbni Abbas dedi ki: Huzeyme, Resulullah (s.a.s.)'a: "Eğer sen söylediğin gibi Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber isen Allah'a bizimle konuşmasını söyle de, onun kelâmını işitelim." dediler. Bunun üzerine: "Bilmeyenler Allah bizimle konuşmalı... dediler." ayet-i kerimesini inzal etti.

Kurtubî'nin naklettiğine göre de: "Allah bizimle konuşmalı., değil mi?" yani "Ya Muhammed! Senin peygamber olduğunu bize söylemeli değil miydi?" demektir. İbni Kesir de der ki: İfadelerin zahirinden anlaşılabilir budur. [\[103\]](#)

Açıklaması

Yahudiler, "Üzeyr Allah'ın oğludur.", Hıristiyanlar, "Mesih Allah'ın oğludur.", Müşrikler: "Melekler Allah'ın kızlarıdır.", dediler. Bu ifadenin hepsi tarafından söylenmesiyle bir kısmı tarafından söylenmesi arasında bir fark yoktur. Çünkü aynı ümmetin fertleri işledikleri ve söyledikleri bütün hususlar ile ilgili olarak birbirleriyle dayanışma içerisinde olurlar. Şanı yüce Allah ise onların iddialarından yüce ve münezzehtir. Allah'ın yardıma ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde bulunan her şey yalnız O'nundur. Hepsi O'nun egemenliğine boyun eğmiş, iradesine bağlıdır. Gökleri ve yeri daha önceden herhangi bir örnek söz konusu olmaksızın yoktan var eden O'dur. Onlarda bulunan her şeyin mutlak mâliki O'dur. Bir işi dilediği takdirde herhangi bir engel söz konusu olmaksızın "kûn = (ol)!" harflerinin söylenmesinden daha seri bir şekilde derhal var eder. Var etmek ilâh olmanın, ulûhiyyetin sırları arasındadır. Yüce Allah burada anlaşılmayı kolaylaştıracak bir şekilde bu hususu

bizlere: "Sadece ol der, o da oluverir." buyruğu ile anlatmaktadır. Yüce Allah yarattığı kullarından birisini nübüvvet veya risâlet (elçilik) için seçtiği takdirde -resuller ve melekler gibi- yine onun bu seçtiği yaratılmışlık mertebesinin dışına çıkamaz, bu sınırı aşamaz. Hepsi Allah'ın kulu kalmaya devam ederler: "Göklerle yerde olanların hepsi Rahman (olan Allah)'a ancak kul olarak gelirler." (Meryem: 19/93). Hem yaratma, hem mülk itibarıyla göklerde ve yerde bulunan her şey kendisinin olan, kâinatta bulunan herşey emrine boyun eğen, itaat eden, gökleri ve yeri yoktan var eden, tekvîn ve derhal var etme güç ve imkânına sahip olan bir zat, hiç oğula veya babaya muhtaç olur mu?

Bu ayet-i kerimeyi Yüce Allah'ın, Arap müşriklerine dair şu buyruğu da teyit etmektedir: "Onlara bir ayet geldiğinde, Allah'ın peygamberlerine verilenin bir benzeri bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz, derler. Allah peygamberliğini nereye vereceğini çok iyi bilendir." (En'am: 6/124). Yüce Allah'ın şu buyrukları da böyledir: "Dediler ki: Bize yerden bir pınar fışkırtmadıkça asla sana iman etmeyiz. De ki: Rabbimi tenzih ederim, ben resul olan bir insandan başka bir şey miyim ki?" (İsrâ: 17/90-93); "Bizimle karşılaşacaklarını umma-yanlar dediler ki: Niçin bize melekler indirilmedi veya niçin Rabbimizi görmedik?" (Furkân: 25/21); "Hayır, onlardan herbirisi kendisine yayılmış sahifeler verilmesini ister." (Müddessir: 74/52). Buna benzer Arap müşriklerinin küfürlerini, aşın günahkârlıklarını, inatlarını, gerek duymadıkları şeyleri istediklerini gösteren daha pek çok ayet-i kerime vardır. Onlar ihtiyaçları olduğundan dolayı değil, küfür ve inatlarından dolayı böyle davranıyorlardı. Tıpkı onlardan önceki Kitap Ehli (Yahudi ve Hıristiyanlar) bir takım kimselerin ve başkalarının talepleri gibi taleplerde bulundular. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kitap Ehli senden üzerlerine gökten bir kitap indirmeni isterler. Gerçekten onlar, Musa'dan daha büyüğünü istemişlerdi de: Allah'ı bize açıkça göster, demişlerdi" (Nisa: 4/23); "Hani: Ey Musa, demiştiniz, biz Allah'ı apaçık görmedikçe sana asla iman etmeyiz." (Bakara: 2/55). Bilmeyen müşrikler kitaplarının bulunmadığından ve ulûhiyete nelerin yakıştığını kendilerine açıklayan bir peygambere uymadıklarından dolayı, senin gerçekten Allah'ın resulü olduğuna dair, "Allah bizimle konuşmalı veya bize haber vermek üzere sana gönderdiği gibi bize de bir melek göndermeli ya da peygamberlik iddiasında doğru olduğunu ortaya koyan bir delil getirmeli değil misin?" derler. Bu isteklerde bulunmaktan kasıtları ise serkeşlik etmekten, apaçık ayetleri ve Kur'ân-ı Kerim'i inkâr etmekten başkası değildi.

İşi yokuşa sürmek kastıyla yapılan bu taleplerin benzeri -bu ayet-i kerimeyi destekleyici diğer ayet-i kerimelerde de açıklandığı üzere- geçmişteki ümmetler tarafından da yapılmış ve bunlara benzer sözler söylenmişti.

Kitap Ehli de daha önceden müşriklerin söylediklerinin benzerini söylemişlerdi. Onların kalpleri ve ruhları birbirini andırmaktadır. Arap müşriklerinin kalpleri, körlük, katılık, inat ve küfür açısından kendilerinden öncekilerin kalplerine benzemektedir. Adeta bu batıl ve dalâleti kendi aralarında birbirlerine tavsiye etmiş gibidirler. Nitekim Yüce Allah buna işaretle şöyle buyurmaktadır: "Acaba bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler? Hayır, onlar tuğyan etmiş kimselerdir." (Zâriyât: 51/53).

Şanı yüce Allah ise peygamberlerin doğruluğunu ortaya koyan ayetleri en güzel ve eksiksiz bir şekilde açıklamış, bunun delillerini de aynı şekilde gayet açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya koymuştur. İlim ve yakın sahibi olma istidadı bulunan kimseler içirif insafları, temiz ruhları, inat ve hakkı bile bile inkârdan uzaklıkları dolayısıyla, delil ve belgesiyle hakkı arayıp bulmak isteyenler için şüphe etmeyi gerektirecek bir taraf bırakmamıştır. İşte ashab-ı kiramın durumu bu idi. Onlar Resulullah (s.a.)'a hakka olan sevgileri dolayısıyla, Peygamberliğini ve buyruklarını delil ve belgeleri gördükleri vakit kabul ettikleri gibi, delilini bilmedikleri hususu soruyorlardı. Onlar gerçekten kanaat getirerek, akıllarını kullanarak peygamberlere uyan insaflı, yakîn sahibi, peygamberlerin Yüce Allah'tan alıp getirdiklerini kavrayan kimselere de örnektirler.

Allah'ın kalplerine, kulaklarına mühür vurup da yüzlerine perde koyduğu kimselere gelince; onlar hakkında da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz üzerlerine Rabbinin kelimesi hak olmuş bulunanlar, iman etmezler. Eğer onlara (istedikleri) bütün mucizeler (ayet ve belgeler) gelse de acıklı azabı görecekleri ana kadar (iman etmezler)." (Yunus: 10/96-97). [\[104\]](#)

Yahudi Ve Hıristiyanlara Uymaktan Sakındırma

119- Şüphe yok ki biz seni hak ile müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu tutulmazsın.

120- Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da asla senden hoşnut olmazlar. De ki: «Muhakkak ki Allah'ın hidayeti, işte doğru yol ancak odur." Andolsun ki sana gelen ilimden sonra onların nevalarına uyacak olursan Allah'tan seni koruyacak hiçbir dostun ve yardımcın yoktur.

121- Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu gereği gibi okurlar. İşte bunlar ona iman ederler. Her kim onu inkâr ederse işte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.

Ayetlerin Nüzul Sebebi

Gördüğümüz bu (119-121) ayetlerin nüzul sebebi ile ilgili olarak şöyle denilmiştir: Bu ayetler Resulullah (s-a.)'ın anne ve babası hakkında nazil olmuştur. Şu kadar var ki bunu ifade eden hadis mürseldir ve sabit değildir. Mukâtil der ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Eğer Allah Yahudiler üzerine azabını indirecek olursa mutlaka iman ederler." Bunun üzerine Yüce Allah: "Sen cehennemliklerden sorumlu tutulmazsın." buyruğunu indirdi.

120. ayet-i kerime ile ilgili olarak da müfessirler şöyle demiştir: Yahudiler ve Hıristiyanlar Resulullah (s.a.)'tan barış antlaşması yapmasını istiyorlar, kendileriyle barış yapıp da mühlet tanıdığı vakit ona uyup muvafakat edecekleri intibahı veriyorlardı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

İbni Abbas der ki: Bu, kible ile ilgilidir. Şöyle ki: Medine Yahudileri ile Necdî Hıristiyanları Peygamberimizin kendilerinin kiblesine yönelerek namaz kılacağını ümit ediyorlardı. Allah Kâ'be'ye doğru kibleyi değiştirdi bu iş onlara ağır geldi ve Peygamberin dinleri hususunda kendilerine muvafakat edeceğinden yana ümitlerini kestiler. Bunun üzerine de Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

121. ayet-i kerime ile ilgili olarak da İbni Abbas Atâ ve el-Kelbf den gelen rivayet yoluyla şöyle demektedir: Bu ayet-i kerime, Ca'fer b. Ebî Tâlib ile birlikte Habeşistan topraklarından gemiyle Medine'ye dönen kimseler hakkında inmiştir. Bunlar Habeşistanlı ve Şamlılardan kırk kişi kadar idiler. ed-Dahhâk da der ki: Bu ayet-i kerime Yahudi olup da iman eden kimseler hakkındadır. Katâde ve İkrime de: "Bu ayet-i kerime Muhammed (s.a.) hakkında inmiştir", demektedirler. [\[105\]](#)

Açıklaması

11. ayet-i kerime, Peygamber (s.a.)'i göğsü daralması, sıkılıp üzülmeye diye teselli etmektedir. Onun Yüce Allah tarafından insanlara müminleri müjdeleyen, kâfirleri uyarıp korkutan, bütün insanları vakiya uygun akide ile, getirdiği şariat ve hükümlerle mutlu eden, kendisine itaat edenleri cennetle müjdeleyip isyan edenleri cehennem ile uyarıp korkutan bir peygamber olarak gönderildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca onun görevinin tebliğ etmekten ibaret olduğunu açıklamaktadır. O halde kafirlerin küfür ve inatlarında ısrar etmeleri halinde onun için herhangi bir vebal söz konusu değildir: "Onların hesabından sana bir şey düşmez." (En'âm: 6/52); "O halde sen kendini hasretlerle onlar için helak etme!" (Fâtır: 35/8); "Bu söze iman etmiyorlar diye arkalarından üzülmeye kendini belki helak edeceksin." (Kehf: 18/6).

Cehennemliklerden sen sorumlu olmayacaksın. O bakımdan onların seni yalanlamalarının sana bir zararı olmaz. Onlar için üzülme, kederlenme. Sen zorlayıcı ve baskı yapmak üzere gönderilmiş değilsin ki iman etmedikleri takdirde senin kusurlu davranman söz konusu olsun. Aksine sen öğretici, tebliğ edici, hikmet ve güzel öğütle insanları hidayete iletici bir peygamber olarak gönderildin. "On/arm hidayete ermesi senin sorumluluğun değildir. Fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir." (Bakara: 2/272).

Resulullah (s.a.) Kitap Ehli'nin kendi risaletine iman edeceklerini ümit ediyordu. Çünkü Allah'ın tevhid edilmesi, ve bazı dinin temelini teşkil eden hususlarda ona uygun inanışlara sahip idiler. Onun çağrısını kabul etmekten yüz çevirmeleri ona ağır gelmişti. Lisan-ı halleriyle de şöyle diyorlardı: "Ya Mu-hammed, bize istediğin kadar apaçık bir beyyine (delil) getir. Bizi razı etmek için ne yaparsan yap, sen bizim milletimize (dinimize) uymadıkça biz senden razı olmayız."

Millet: Kullar için meşru kılınmış yol demektir. Küfür bütünüyle bir millettir. Millete din de denilir. Çünkü kullar onu ortaya koyana itaat edip uyarlar. Şeriat adı da verilir. Çünkü yüce Allah'ın sevap ve rahmetine götüren bir yoldur.

Yüce Allah onlara şöyle cevap vermektedir: Allah'ın hidayeti ve İslâm adını alan peygamberlere indirdiği dini, tek başına uyulması gereken hidayetin, doğru yolun kendisidir. Başka inanışların temelini ise heva ve arzular teşkil etmektedir. İşte Yahudi ve Hıristiyanların Allah'ın dinine ekledikleri de bunlardır. Ya Muhammed! Sen onların nevalarına ve dinlerine eklediklerine tabi olursan ve kalbinde ilâhî vahiy ile yer etmiş bulunan yakîn ve huzurdan sonra bunlara uyarsan, diğer taraftan yanlış tevillerde bulunarak sözleri yerlerinden değiştirip tahrif etmelerine rağmen onların ardından gidersen, şunu bil ki Allah sana yardım etmez, seni desteklemez. Allah sana yardım etmeyecek, seni veli edinmeyecek olursa, ondan başka sana kim yardım edebilir ki!

İşte bu suretle Peygamber (s.a.)'in onların İslâm'a gireceklerine dair umud beslememesi buyurulmaktadır. Çünkü onların Hz. Peygamberden razı ve hoşnut olmaları imkânsız olan bir şeyin gerçekleşmesine bağlıdır. O da onun onların milletlerine (din ve şeriatlarına) tabi olması ve dinlerine girmesidir.

Peygamber (s.a.)'e yapılan bu uyarı ve hitap, gerçekte bütün insanlara yapılan bir uyarı ve hitaptır. Burada müslümanlar Resulullah (s.a.)'in şahsında temsil edilmektedir. Çünkü imam, önder ve uyulan örnek odur.

Daha sonra Yüce Allah önceden söz konusu ettiği buyruklardan ayrı olarak, Peygamber (s.a.)'in Kitap Ehli'nden ebediyen ümidini kesmemesi için, bazı Kitap Ehli'nin Tevrat'ı düşünerek üzerinde durarak okuduklarını, hakkı ile o kitabı anlayıp kavradıklarını, kör bir taassuba kapılmadıklarını, o kitapta bulunan Resulullah (s.a.s.)'m niteliklerini değiştirip tahrif etmediklerini, dünya karşılığında ahiretlerini satmadıklarını, Allah'tan

cennetini isteyip cehenneminden sığındıklarını haber vermektedir. İşte bunlar senin getirdiğinin hak olduğunu idrak ederler. Herhangi bir bozukluk söz konusu olmaksızın Tevrat'a iman ederler. Bu şekilde Tevrat'a iman eden kimseler, Kur'ân'a da peygambere de iman ederler. Abdullah b. Selâm ve benzerleri gibi. Tahrifçilerden olup kitabını inkâr eden kimseler ise, katiyyen sana iman etmez. İşte bunlar helak olacak kimselerdir ki pek çoktur. Bunlar hem dünya hem ahiret mutluluğunu kaybedenlerdir. Azap bunlara hak olmuştur. Çünkü bunlar hidayet karşılığında dalâleti almış kimselerdir. Ateşe karşı ne kadar da dayanıklıdır onlar!

Burada geçen "kitap"tan kasıt Tevrat'tır. Katâde ise, kastın Kur'ân-ı Kerim olduğunu söylemekte ve ayet-i kerimenin genel bir anlam ifade ettiği kanaatindedir. Her iki durumda da Yüce Allah'ın: "Onu gereği gibi okurlar" buyruğu ile anlatılmak istenen, ondaki emir ve yasaklara uyup helâlini helâl, haramını haram kabul ederek, ihtiva ettiği hükümler gereğince amel etmek suretiyle ona hakkı ile tabi olurlar, demektir. [\[106\]](#)

Nimetin Hatırlatılması Ve Ahiret Korkusu

122- Ey İsrailoğulları! Size ihsan etti- £»*» nimetimi ve benim sizi gerçekten âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın.kimseye bir fayda sağla-kimseden fidyenin kabul şekilde şefaatin kimseye fayda vermeyeceği bir günden sakının ve (o gün) onlara yardım da edilmez.

Açıklaması

Şanı yüce Rabbimiz Yahudilere ihsan etmiş olduğu nimetleri tekrar hatırlatmaktadır. Onların gayretlerini yenilemek, nefislerinde imana doğru bir canlanış sağlayıp niteliklerini kitaplarında buldukları ümmî peygambere tabi olmalarına teşvik etmek amacı ile bu yapılmaktadır. Daha sonra Yüce Allah öğüt ve hatırlatma ile birlikte ahiret günü azabından korkutmaktadır.

Birinci ayet-i kerimede Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'in indirildiği dönemde bulunan

Yahudilere öğüt vermekte, atalarına ihsan etmiş olduğu dünyevî ve dinî pek çok nimeti hatırlatmaktadır. Onlara, kendilerini düşmanlarının elinden kurtardığını, üzerlerine menî ve selvayı indirdiğini, zillet ve baskı altında iken bu durumdan kurtarıp ülkede iktidar verdiğini, aralarından peygamberler gönderdiğini, peygamberlere itaat ettikleri ve peygamberlerin rablerinden getirdiklerini tasdik ettikleri dönemlerde çağdaşları olan alemlere üstün kıldığını hatırlatmaktadır. Ta ki sapıklıklarını terk etsinler, akıllarını başlarına alıp doğruyu bulsunlar. Onların üzerindeki en büyük nimetlerden bir tanesi de kendilerine gönderilen Tevrat'tır. Her kim nimete şükredip Tevrat'ta bulunanların tümüne iman ederse o kişi Tevrat'ta müjdesi verilen peygambere de iman etmesi gerekir.

İkinci ayet-i kerimede ise Yüce Allah, Tevrat'ı tahrif edip Allah'ın resulü Muhammed (s.a.)'i yalanladıkları için kıyamet günü azabından onları sakındır-maktadır. O gün kimse başkasının günahından sorumlu, tutulmayacak, kimse bir başkasının günahını yüklenemeyecektir. Kimseden başkasının cehennemden kurtarılmasına yarayacak bir fideye alınmayacağı gibi, kimse kimseye sorumlulukları için şefaati de olamayacaktır. [\[107\]](#)

İbrahim (A.S.)'in Sınanması, Beyt-i Haramın Özellikleri, Mekke'nin Faziletleri

124- Hani Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle imtihan etmişti. O da bunları eksiksiz yerine getirmişti. "Ben seni insanlara imam yapacağım." buyurmuştu. O da: "Zürriyetimden de" demişti. (Rabbi) "Zalimlere ahdim erişmez." diye buyurmuştu.

125- Hani biz o evi insanlar için bir dönüş yeri ve emin (bir mekân) kılmıştık. Siz de İbrahim'in m›ramınHan bir namazgah edinin. İbrahim ve İsmail'e de: "Evimi tavaf edenler, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için titizlikle temizleyin" diye emir vermiştik.

126- Hani İbrahim: "Rabbim bunu emin bir belde kıl ve ahalisinden Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri mahsullerle nızıklandır." demişti. (Rabbi) buyurmuştu ki: "Kâfir olanı dahi kısa bir zaman için faydalandırılacak, sonra onu cehennem azabına mahkum edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür!"

Nüzul Sebebi

125. ayet-i kerime olan: "İbrahim'in Makamı'ndan bir namazgah edinin" buyruğu ile ilgili olarak Buharî ve başkaları Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Üç hususta dileğim Rabbimin iradesine muvafak düştü. Ey Allah'ın Resulü, İbrahim Makamı yakınında bir yeri namazgah edinsen, dedim, bunun üzerine: "İbrahim'in Makamı'ndan bir namazgah edinin" buyruğu nazil oldu. Bir başka sefer: "Ey Allah'ın Resulü!" dedim, "Senin hanımlarının bulunduğu yere iyi olanı da kötü olanı da giriyor. Keşke hanımlarına perde arkasına saklanmalarını emretsen." Bunun üzerine hicab ayeti (Ahzab: 33/53) nazil oldu. Resulullah (s.a.)'ın hanımları kıskançlık hususunda bir araya gelip birleştiler. Ben onlara: "Eğer o sizi boşarsa umulur ki Rabbi ona sizin yerinize sizden daha hayırlı zevceler verir." (Tahrim: 66/5) dedim ve bunun üzerine bu ayet nazil oldu. [\[108\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed! Müşrik olan kavmine de, başkalarına da Yüce Allah'ın İbrahim (a.s.)'i bir takım emir ve yasaklardan oluşan bazı hükümlerle sınıdığını hatırlat. O bu yükümlülükleri eksiksiz bir şekilde yerine getirmiş, en hayırlı bir şekilde ifa etmişti. Nitekim Yüce Allah: 'Ye (ahdini) eksiksiz yerine getiren İbrahim" (Necm: 53/32) diye buyurmaktadır. Sınıdığı zatın doğruluğunu bilmekle birlikte, şanı yüce Allah'ın onu sınamaktan kastı, diğer insanlara onun bu konudaki doğruluk ve samimiyetini ortaya çıkartıp göstermektir. Yüce Allah'ın: "Hani rabbi... imtihan etmişti" buyruğunda "zaman" in hatırlatılmasın-dan kasıt, bu tür olayların meydana geldiği zamandır. Kur*ân-ı Kerim diğer taraftan bu "kelimeler" in neler olduğunu açıkça ifade etmemektedir. Bunların hac menasiki oldukları söylendiği gibi, Hz. İbrahim'in kayboluşlarını Yüce Allah'ın vahdaniyetine delil olarak gördüğü yıldız, güneş ve ay olduğu da söylenmiştir; başka şeyler de söylenmiştir.

Yüce Allah da Hz. İbrahim'i en güzel şekilde mükâfatlandırmış ve ona: Ben seni insanlara bir resul ve bir imam yapacağım. Dinleri hususunda onların önderi olacaksın. Onlar bütün bu hususlarda sana uyacaklar, salihler senin ardından gelecekler, diye buyurmuştur. Hz. İbrahim de insanları tevhit dinine ve şirki terketmeye davet etti.

Hz. İbrahim benim zürriyetimden de bu şekilde önderler kıl, diyerek kendi zürriyeti için yaşayışlarında, din ve ahlâklarında hayırlı olan insanlar temenni etti. Bunda garip kaçacak bir taraf yoktur. Çünkü insan her zaman için oğlunun kendisinden daha iyi

durumda olmasını ister.

Yüce Allah ona şu cevabı verir: Senin isteğini kabul ediyorum. Senin soyundan insanlar için bir takım kimseleri önder yapacağım. Fakat kendilerine zulmeden zalimler benim imamet ya da peygamberlik ahdime nail olamayacaklardır. Çünkü böyleleri insanlara önder olmaya elverişli kimseler değildir. Çünkü imam, dininin ve ailesinin korunmasında başkalarını dosdoğru yola uymaya iletmekte, zulümden alıkoymakta, insanların uyulan örneği ve önderidir. Sapmak suretiyle kendi öz nefesine zalim olan imam başkasını nasıl doğrul-tabilecektir.

Burada "ahid"den kasıt peygamberlik ya da imamettir.

Bu buyrukta, zulmün kötülendiğinin, kötü bir şey olduğunun, zalimlerden nefret edilmesi, uzak kalınması gerektiğinin delili vardır.

Daha sonra Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde Araplara da pek çok nimeti hatırlatmaktadır. Bunlardan bir tanesi Beyt-i Haram'm yani Kabe'nin insanlar için hac vaktinde olsun, başka zamanlarda olsun ibadet kastı ile dönüp durdukları bir yer olmasıdır. Bu ise ticari ve ekonomik hareketi canlandırır, oraya türlü hayırların, bollukların gelmesini sağlar. Araplara olan lütuflardan bir tanesi de, Beyt-i Haram'ın kişilerin korktuklarından yana huzura kavuştukları güvenilir bir yer kılınmasıdır. Oraya giren güvenlik içerisinde olur. Nitekim Yüce Allah bu hususu şöylece dile getirmektedir: "Biz onlara emin bir haram (belde) verdiğimizizi görmüyorlar mı? Bununla birlikte onların etrafından insanlar yakalanıp kapılmaktadırlar. Bundan sonra hâlâ batıla inanıp Allah'ın nimetini inkâr mı edecekler?" (Ankebut: 29/67).

Daha sonra Yüce Allah müslümanlara İbrahim'in makamını namazgah edinmeleri emrini vermektedir. Namazlarında orayı tercih etmeleri istenmektedir. Çünkü buranın Hz. İbrahim'in orada ayakta durmasıyla üstün bir şerefi vardır. Buradaki emir vücut için değil, nedb (teşvik) içindir. Müslümanlar da tıpkı İbrahim (a.s.)'e çağdaş olan müminlerin emrolduğu gibi bununla emro-lunmuşlardır.

Bu ev temizdir, tertemizdir. Biz İbrahim'e ve İsmail'e orayı putlardan ve İbrahim (a.s.)'in eline geçmezden önce müşriklerin yaptıkları putlara ibadetten temizlemesini emrettik. Maddî pislikten ve manevî her türlü kirlilikten de arındırmasını buyurduk. Hac menasiki ile Safa ile Merve arasında sa'y etmek, tavaf etmek, orada ikamet edip rükû ve secde etmek gibi ibadetlerin edası esnasında boş, çirkin söz ve orada anlaşmazlık çıkarmak gibi manevî pisliklerden de arındırmalarını emrettik. Peygamber (s.a.)'den rivayet edildiğine göre, o Mekke'yi fethettiğinde Beytullah'taki putların kırılmasını emreder. Elinde bulunan sopa ile bu putları vurarak şu ayeti okur: "De ki: Hak geldi batıl da çekişe çekişe can verdi. Zaten batıl, çekişe çekişe can verip yok olucudur." (İsra: 17/81).

H. İbrahim ve ondan sonra gelenler bu ibadetleri yerine getirmekle emrolunmuşlardı. Bunların keyfiyetini ve yerine getirilme yolunu bilmesek dahi bu böyledir. Buraya Beyt (ev) denilmesinin sebebi, Yüce Allah'ın, sağlıklı bir ibadetin edası için orayı bir mabed kılması ve namaz kılanlara ibadetlerinde oraya yönelmelerini emretmesi dolayısıyladır.

Namaz kılanlar için Kâ'be'nin yönelecekleri bir yer kıhmşındaki hikmet ise, ibadetlerin ve duyguların birleştirilmesi, Yüce Allah'ın huzurunda bulunmanın bir belirtisi olarak münhasıran mukaddes ve ilâhî zata yönelmektir. Gerçek manada ve gereği gibi Yüce Allah'ın huzurunda durabilmek imkânsız bir şeydir. O bakımdan ilâhî rahmetin o Beyt'te hazır olduğu düşünülür. Bu nedenle KaTbe'ye yönelmek zat-ı ulûhiyyete yönelmek gibidir.

Yüce Allah'ın Peygamberine hatırlatmasını emretmiş olduğu Araplar üzerindeki nimetlerinden bir tanesi de İbrahim (a.s.)'in bu beldeyi güven ve huzur beldesi kılması için dua etmesidir. O beldeye zorbalardan musallat olamaz. Günahkâr suçlular oranın saf havasını bulandıramaz. Yüce Allah'ın orayı yerin dibine geçmekten, zelzelelerden, sellerden ve buna benzer diğer beldeler üzerindeki gazabının görünür şekillerinden koruması da bu nimetler arasındadır.

H. İbrahim, Allah leâlâ'dan o belde halkını türlü ve en güzel meyve ve mahsullerden nızıklandırmayı, yeryüzünün çeşitli hayır, bereket ve güvenliğinden faydalandırmayı istemiştir. Bu ya onun yakınında ziraat ile ya da uzak bölgelerden çeşitli meyve ve mahsullerin getirilmesi ile olur. Görüldüğü gibi bütün bunlar gerçekleşmiştir. Nitekim Yüce Allah da bu hususu şöylece dile getirmiştir: "Biz onları güven dolu bir hareme yerleştirmedik mi? Oraya her çeşit mahsullerden -tarafımızdan bir rızık olmak üzere- toplanır gelir; fakat onların çoğu bilmezler." (Kasas: 28/57).

H. İbrahim'in duasının kabul olunması müminler için bir ikram ve bir lü-tuftur. Allah'ın rahmeti müminleri de kâfirleri de kapsayıcıdır. Allah'ın herkese nızık verdiği bir gerçektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların hepsine şunlara da bunlara da ardı ardına Rabbinin bağışından veririz. Rabbinin bağışı alıkonmuş değildir." (İsrâ: 17/20). Şu kadar var ki kâfirlerin dünya nimetlerinden faydalandırılması kısa ve sınırlıdır. Ondan sonra gidecekleri yer cehennemdir. Allah küfre sapana da rızık verir ve kısa bir süre onu da bu rızıktan faydalandırır. O süre ise kafirin bu dünyada kaldığı süredir. Bundan sonra zorunlu olarak, ister istemez cehennem azabına sürülüp götürülür. Onları bekleyen akıbetleri ve dönüş yerleri ne kadar kötüdür!

Bu buyrukta Kureyş Arapları imana teşvik edilmekte, küfürden sakındırılmakta, hem onlar hem de Kitap Ehli olanlar İslâm çağrısından yüz çevirmekten sakındırılmaktadırlar. Yüce Allah'ın, yalnızca müminler için rızık talebini zikretmesi onların bu işe lâıyk olduklarına, bu işi hak ettiklerine de bir işarettir. [\[109\]](#)

Kabe'nin İnşa Edilmesi Ve Hz. İbrahim İle Hz. İsmail'in Duası

127- "Hani İbrahim ve İsmail o evin temellerini birlikte yükseltiyorlardı: "Rabbimiz, bizden kabul buyur. Şüphesiz sen her şeyi işiten ve hakkıyla bilensin."

128- "Rabbimiz, îlimiği de sana teslim olmuş ve soyumuzdan da müslüman bir ümmet kıl! Bize menasikimizi göster, tevbelerimizi kabul buyur. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden ve hakkıyla esirgeyen sensin."

129- "Rabbimiz, onların arasında onlardan bir peygamber gönder ki, onlara ayetlerini okusun, onlara Kitabı ve hikmeti öğretsin. Onları tezkiye etsin. Şüphesiz sen Azizsin, Hakimsin."

Açıklaması

Ey Muhammed! Kavmine bir de İbrahim (a.s) ile oğlu İsmail (a.s.)'in Beyt'in kaidelerini ve temellerini inşa ettikleri zamanı hatırlat! Onu yapan iki kişinin iki peygamber olduğunu ve putperest bir ülkenin ortasında o Beyt'in ibadete tahsis edilmesindeki fazileti hatırlat! Bu fazilet o evin taşlarında, konumunda ve semadan nazil oluşunda değildir. O Beyt'e yönelmek hiçbir mekân hududuna sığmayan ve hiçbir cihete hasrolmayan Yüce Allah'a yönelmek demektir. Oradaki Hacer-i Esved'in istilâm edilmesi (selâmlanması) namazda Kabe'ye yönelmek gibi taabbüdi bir davranış sayılmıştır. Bu taşın bizatihi bir meziyeti yoktur. Hatta Ömer b. el-Hattab'ın onu istilâm ettiği sırada söylediği şu söz gereği diğer taşlar gibi, o da bir taştır: "Allah'a yemin ederim, ben senin zararı da faydası da olmayan bir taş olduğunu biliyorum. Eğer Resulullah " s.a.)'ı seni öperken görmemiş olsaydım, ben de seni öpmezdim. Daha sonra Hz. Ömer yaklaştı ve taşı öptü." [\[110\]](#)

Binayı yükselttikleri esnada Hz. İbrahim ile Hz. İsmail şu sözleriyle dua ediyorlardı: "Rabbimiz, şüphesiz ki sen duamızı işitensin. Bütün amellerimiz-deki niyetlerimizi çok iyi bilensin. Rabbimiz ikimizi de sana itaatla bağlanan, itikadlan ile sana ihlâsla yönelen

kimseler kıl! Senden başkasına yönelmeye-lim, senden başkasından yardım istemeyelim ve bütün amellerimizde senin rızandan başkasını aramayalım. Rabbimiz, soyumuzdan sana ihlasla bağlanan, emirlerine itaatla boyun eğen bir topluluk yarat. Yarat ki İslâm, bütün nesiller boyunca devam edip gitsin. Rabbimiz, ibadet şekillerimizi, ibadet yerlerimizi bize göster, bize bildir! Nerede ihrama girileceği, Arefede nerede vakfe yapılacağı, neresinin tavaf edileceği, nerede sa'y yapılacağı gibi haccın amellerini bizlere öğret! Tevbemizi kabul buyur. Çünkü sen Tevvâbsın; Rahimsin; kullarının tevbelerini çokça kabul edensin. Onları azaptan kurtarmak suretiyle tevbe edenlere çok merhametlisin."

Onların bu şekildeki dua ve yakarışları soylarından gelecek olanlara bir ırşaddır, bir yol göstericiliktir. İtaat üzere sebat etmeleri ve devamlı olmaları için Allah'tan bir taleptir. Yoksa onlar günahkâr olduklarından bu duayı etmiyorlardı. Çünkü peygamberler masumdur. İnsanlarca menasikin bilinmesi ve Beyt'in bina edilmesinden sonra vakfe yerinin ve oradaki diğer yerlerin, günahlardan arınıp tevbenin Allah'tan isteneceği yerler olduğunu açıklamak için böyle dua etmişlerdir.

Rabbimiz, sen o müslüman ümmet arasında onlardan bir resul gönder! O resul onlara karşı çok şefkatli olsun. Onlar da onun sayesinde insanların en üstünleri, en şerefli olanlar olsunlar. Onun çağrısını kabul edebilsinler, onu eksiksiz bir şekilde gereği gibi tanıyıp doğruluğunu, emin oluşunu, iffetini, istikamet üzere oluşunu ve buna benzer mümtaz özelliklerini hissedencesine görüp tanısınlar. Bu peygamber onlara karşı Yüce Allah'ın vahdaniyetini, öldükten sonra dirilme ve amellerin karşılıklarının görülmesine dair delilleri ihtiva eden ayetlerini okusun. Onlara KuVân'ı, şeriatın sırlarını ve maksatlarını, bir de nefislerinin kendileri vasıtasıyla kemale ereceği bilgi ve marifetleri öğretsin. Şirkin pisliklerinden, türlü masiyetlerden onları arındırsın. Onlara güzel ahlâkı öğretsin. Çünkü sen mağlûp edilemeyen güçlü (Azîz), bütün işlerinde hikmeti sonsuz (Hakîm) olansın. Ancak hikmet ve maslahatın gereği olan şeyleri yaparsın. İmam Malik der ki: Burada sözü geçen hikmet, dini bilmek, te'vil hususunda fıkıh (derin bilgi) sahibi olmak ve bir seciye ve Yüce Allah'ın nurunun neticesi olan bir kavrayıştır. [\[111\]](#)

Hz. İbrahim'in Dininden Yüz Çeviren Akılsızlar

130-Nefsini sefahete bırakandan başka kim İbrahim'in dininden yüz çevirebilir? Andolsun ki biz onu dünyada beğenip seçmişizdir. O şüphe yok ki ahirette muhakkak salihlerdendir.

131- Hani Rabbi ona: "Teslim ol dediği zaman o da: "Alemlerin Rabbine teslim

oldum" demişti,

132- İbrahim de bunu oğullarına vasiyyet etti. Ya'kub da: "Ey oğullarım! Allah sizin için bu dini beğenip seçti. O halde siz ancak müslümanlar olarak can verin."

Nüzul Sebebi

130. ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak İbni Uyeyne şöyle demektedir: Rivayet edildiğine göre Abdullah b Selâm, Seleme ile Muhacir adındaki kardeşinin iki oğlunu İslâm'a davet etti ve onlara şöyle dedi: "Şanı yüce Allah'ın Tevrat'ta şöyle buyurduğunu siz de biliyorsunuz: Ben İsmail'in soyundan adı Ahmed olan bir peygamber göndereceğim. Kim ona iman ederse hidayeti ve doğru yolu bulur, kim ona iman etmezse o mel'ûndur." Bunun üzerine Seleme İslâm'a girdi, Ebu Muhacir İslam'ı kabul etmedi. İşte bu ayet-i kerime onun hakkında nazil olmuştur. [\[112\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah Hz. İbrahim'i bir takım kelimelerle sınadığını, onun da bunları eksiksiz bir şekilde yerine getirdiğini, Hz. İbrahim'e Beytullah'ı bina edip ibadet için orayı temiz tutmasını emretmiş olduğunu hatırlattıktan sonra, tev-hid ve kalpten Allah'a teslim oluşun ifadesi olan İbrahim'in (milleti) dininden yüz çevirmenin doğru olamayacağını belirtmektedir. Hz. Yakub da kendi oğullarına bunu vasiyet etmiştir. Ondandır Hz. İbrahim de aynı tavsiyede bulunmuştur.

O halde İbrahim'in milletinden ve dininden ancak kendisini küçük düşüren, kendisini hafife alan kimseler yüz çevirebilir. Çünkü hayrı, hakkı ve hidayeti terk eden bir kimse kendi nefisini küçük ve zelim düşürmüştür.

Yüce Allah Hz. İbrahim'i dünyada beğenip seçmişti. Onu peygamberlerin atası kılmıştır. Ahirette de salih ve istikamet üzere olmak ile lehine tanıklık edilen bir kimse kılmıştır. İnsanları da onun dini üzere amel etmeye yöneltmiştir. İşte bu, Hz. İbrahim'e

ahiretteki halinin de salah (iyi ve düzgün) olacağına bir müjde ve bu konuda ona bir vaad özelliğini taşımaktadır.

Yüce Allah Allah'ın vahdaniyyetine dair delilleri göstermek suretiyle kavmini İslama çağırdığı zamandan beri, onu beğenip seçmiştir. Hz. İbrahim ise gecikmeksizin Allah'ın emrine itaatla bağlanmıştır ve şöyle demiştir: Ben bütün yaratıkları var eden Allah'a dinimi halis kıldım. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirdiği gibi: "Şüphesiz ki ben gökleri ve yeri yaratana hanif olarak yöneldim ve ben müşriklerden değilim." (En'am: 6/79).

Hz. İbrahim, soyundan gelecekler için hayır dilekte bulunduğu için dolayı, onlara dosdoğru dini tavsiye etmiştir. Hz. Yakub da aynı şekilde davranmış ve her ikisi de soylarından gelenlere şöyle demişlerdir: "Allah size bu dini yani Allah'ın kendisinden başkasını kabul etmediği İslâm dinini seçmiş bulunmaktadır. Allah'a teslim esası üzerinde sebat gösteriniz, ondan ayrılmayınız. Ölüm gelip çatıncaya kadar böyle devam ediniz. Rabbinizin sizin için seçmiş olduğu hak dinden başka bir din üzere olduğunuz halde ölüm gelip sizi bulmasın." İşte bu buyruk sapan kimsenin önünde tekrar Allah'a dönmek ve ölümden önce yeniden Allah'ın dinine bağlanmak için kapının açık tutulduğunu göstermektedir.

O bakımdan ey Yahudiler! Duruma bir bakınız. Sizler gerçekten atalarınız İbrahim ile Yakub'a tabi misiniz, değil misiniz?^[113]

Yahudilerin Hz. İbrahim İle Hz. Yakub'un Dini Üzere Olduklarına Dair İddialarının Çürütülmesi

133- Yoksa siz ölüm Yakub'a gelip çattığı zaman orada hazır mıydınız? Hani o oğullarına: "Benden sonra siz neye ibadet edeceksiniz?" dediği zaman onlar: "Senin ilâhını ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın bir tek olan ilahına ibadet edeceğiz, biz O'na teslim olmuşuzdur" demişlerdi.

134- Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların İragflnrfiklın kendilerininidir. Sizin kazandığınız da sizindir. Ve siz onların işlediklerinden sorumlu olacak da değilsiniz.

135- "Yahudi veya Hristiyan olun ki hidayet bulaşınız" dediler. De ki: "Hayır hanif olarak İbrahim'in dini(ne uyarız). O şirk koşanlardan değildi."

136- Deyin ki: "Biz Allah'a ye bize indirilene İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Esbata indirilenlere, Musa'ya, İsa'ya verilenlere ve bütün peygamberlere rableri tarafından verilenlere iman ettik. Birini diğerinden ayırd etmeyiz. Biz O'na teslim olmuşuz."

137- Artık eğer onlar da sizin îm^nı ettiğiniz gibi iman ederlerse, muhakkak hidayete ererler ve şayet yüz çevirirlerse onlar ancak ayrılık içindedirler. Onlara karşı Allah sana yeter. O her şeyi işitendir, her şeyi bilendir.

Nüzul Sebebi

133. ayet-i kerime Hz. Peygambere: "Sen Yakub'un vefat ettiği gün oğullarına Yahudiliği tavsiye ettiğini bilmiyor musun?" demeleri üzerine nazil olmuştur.

135. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ise İbni Ebi Hâtim'in İbni Abbas'tan kaydettiği rivayete göre şudur: İbni Suriye Peygamber (s.a.)'e: "Hidayet ancak bizim izlediğimiz yoldur. O bakımdan ya Muhammed, sen de bize uy ki hidayet bulasın" dedi. Hıristiyanlar da benzer bir ifadede bulundular. Bunun üzerine Yüce Allah onlar hakkında: "Yahudi veya Hıristiyan olun ki hidayet bulaşınız dediler." buyruğunu indirdi.

Yine ondan gelen bir diğer rivayete göre İbni Abbas şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime Ka'b b. el-Eşref, Mâlik b. es-Sayf ve Ebu Yâsir b. Ahtab gibi Medine Yahudilerinin başını çekenler ile Necran Hıristiyanları hakkında nazil olmuştur. Bunlar din hususunda Müslümanlar ile çekişiyor, her bir grup Allah'ın dini hususunda ötekenden daha hayırlı olduğunu ileri sürüyordu. Yahudiler "Bizim peygamberimiz Musa, peygamberlerin en faziletlisidir, dinimiz dinlerin en faziletlisidir" dediler; Hz. İsa'yı, İncil'i, Hz. Muhammed'i ve Kui^ân-ı Kerim'i inkâr edip kâfir oldular. Hıristiyanlar ise: "Bizim peygamberimiz İsa peygamberlerin en faziletlisidir, kitabımız kitapların en faziletlisidir, dinimiz dinlerin en faziletlisidir." dediler; Hz. Muhammed'i ve Kur*ân-ı Kerim'i inkâr edip kâfir oldular. Bu kesimlerin her birisi ayrı ayrı müminlere: "Siz bizim dinimize bağlanınız. Din diye bizimkine denir." deyip onları kendi dinlerine çağırdılar. [\[114\]](#)

Açıklaması

Ey Muhammed (s.a.)'i yalanlayan Yahudiler! Yakub'a ölüm yaklaştığında sizler yanında hazır değildiniz. O bakımdan onun ağızından yalan söylemeyin. Ben İbrahim ile onun oğullarına ancak İslâm'ın kendisi olan Hanif dinini gön-dermişimdir. Bu peygamberler kendi soyundan gelenlere de bu dine bağlanmalarını tavsiyede bulunmuşlardır. Bunun delili ise Yakub'un oğullarına söylediği şu sözlerdir: "Benim ölümümünden sonra neye ibadet edeceksiniz?" Oğulları ona şu cevabı vermişlerdi: Pek çok delilin onun varlığına ve vahdaniyetine delâlet ettiği bir ve tek Allah olan senin ilâhına ibadet edeceğiz ve O'na başkasını eş koşmayacağız. O senin ataların İbrahim'in, İsmail'in ve İshak'ın da ilâhıdır. Biz O'na boyun eğip O'nun hükmüne bağlı kalacağız, uyacağız. Hz. Yakub'un amcası olduğu halde Hz. İsmail'i de ataları arasında zikrettiler. Böylelikle onu da babaya benzetmiş oldular. Buharî ile Müslim tarafından rivayet edilen sahih hadiste de: "Kişinin amcası babasının bir dengidir." diye buyurulmuştur.

Daha sonra Yüce Allah Yahudilerin, Peygamberlerin soyundan ve onların torunları olduklarını, dolayısıyla sayılı günler dışında cehenneme girmeyeceklerine dair iddialarını şu buyruğu ile reddetmektedir: Sözüne ettiğiniz bu ümmet, lehinde ve aleyhinde olan şeyleri ile birlikte geçip gitmiştir. Yüce Allah'ın kullan arasında uygulayageldiği sünneti ise, herkesi ancak kendi ameli ile cezalandırmasıdır ve kimsenin başkasının amelinden sorumlu tutulmamasıdır.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Yoksa Musa'nın ve ahdini eksiksiz yerine getiren İbrahim'in sahifelerinde olanlardan haberdar olmadı mı? Kimse kimsenin günahını yüklenmeyecek ve insan için çalıştığından başkası yoktur diye (kendisine bildirilmedi mi?)' (Necm: 56/33-34) Peygamber (s.a.) de: "Ey Ha-şimoğullan! İnsanlar bana amelleriyle gelirken siz bana nesep bağınızı ileri sürerek gelmeyiniz." diye buyurmaktadır. İşte bu geçmişlere kendi amelleri dışında hiçbir şey fayda vermeyeceği gibi, size de amellerinizin dışında hiçbir şeyin faydası olmayacaktır.

Yüce Allah kendi dininin bütün peygamberler vasıtasıyla bir ve tek olduğunu, Araplara da, Kitap Ehli'ne de önceki peygamberlerin çağrısının bir uzantısından ibaret olan İslâm'a uymak mükellefiyetinin bulunduğunu, teferruatındaki ayrılıkların dinin özünü değiştirmedini beyan buyurduktan sonra, Kitap Eh-li'nin aralarındaki cüz'î farklılıklara sıkı sıkıya yapışmalarını tenkit ettiğini, kusurlu bulunduğunu görüyoruz. Yahudiler: "Din hususunda Yahudilerle birlikte olunuz ki dosdoğru yola iletilmiş olasınız." derken; Hristiyanlar da: "Hristivan-larla birlikte olunuz ki, hakka ulaşasınız." dediler. Her bir dine tabi olan kendi dininin en hayırlı din olduğunu iddia ederken, Yüce Allah şu buyruğu ile onlara cevap vermektedir: Sizler dini üzere olduğunuzu iddia ettiğiniz İbrahim'in dinine geliniz. İşte herhangi bir sapması bulunmayan eğriliği olmayan din odur. İbrahim Allah'a, Allah'tan başka putları ya da heykelleri ortak koşan bir kimse değildi. Bu ifadelerle onların: "Üzeyr Allah'ın oğludur, Mesih Allah'ın oğludur." gibi sözlerle şirk koşmaları ima

edilmekte ve tenkit edilmektedir.

Daha sonra Yüce Allah müminlere şöyle demelerini emretmektedir: Bizler bütün peygamberlerin, bütün resullerin peygamberliğine iman etmekle birlikte, alemlerin Rabbi olan Allah'a da itaat etmekte, boyun eğmekteyiz. Bütün dinlerin kaynağı O'dur. Hiçbir peygamberi yalanlamayız. Aksine biz dini tek bir bütün olarak kabul edip tasdik ediyoruz. Dinin özüne iman ediyoruz. Ayrılığın söz konusu olmadığı aslına inanıyoruz. Bütün peygamberlerin hak ve hidayet ile gönderilmiş Allah'ın resulleri olduğuna şahitlik ediyoruz. O bakımdan İsa ve Muhammed (her ikisine de selâm olsun)den uzak olduklarını belirten Yahudilerin yaptıkları gibi yapmayız. Resulullah (s.a.)'den uzak olduklarını söyleyen Hıristiyanların yaptıkları gibi de yapmayız. Bizler Allah'a boyun eğenleriz, ona itaat edenleriz, kulluğumuzla O'na bağlanan kimseleriz. İşte sağlıklı iman budur. Sizler ise hevalarınıza uymaktasınız. O halde gerçek mümin, bütün kitaplara ve peygamberlere iman edip hiçbir peygamber arasında ayırım gözetmeyen, ilâhî kitabın bütün getirdiklerine iman eden kimsedir.

Buharî'nin Ebu Hureyre'den rivayetine göre Kitap Ehli Tevrat'ı İbranice okuyor müslümanlara Arapça açıklıyorlardı. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Kitap Ehlini tasdik de etmeyiniz, yalanlamayınız da. Bunun yerine: "Biz Allah'a ve.... iman ettik." deyin." [\[115\]](#)

İbni Ebî Hâtim'in MaTtil'den Peygamber (s.a.)'den merfû olarak rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Tevrat'a ve İncil'e iman ediniz ve Kur'ân sizin için yeterli olsun."

Eğer Kitap Ehli sizin iman ettiğiniz gibi sahih şekliyle Allah'a iman eder, Allah'ın vahdaniyetini kabul ve itiraf eder, peygamber ve resullere indirdiklerini tasdik ederse, dosdoğru yola hidayet bulmuş olurlar. Şayet yüz çevirir ve senin kendilerini davet ettiğin dinin aslına dönüşü kabul etmez ve Allah'ın peygamberleri arasında ayırım gözetip bir kısmını kabul ederken diğer bir kısmını inkâr ederlerse, ya Muhammed, şunu bil ki, onların takındıkları bu tavır ayrılık, anlaşmazlık ve düşmanlık çıkarmaktır. Onların tavırları bu olduğu takdirde şunu bil ki, onların kötülüklerine, eziyetlerine, hile ve tuzaklarına karşı Allah sana yardım edecektir. Allah onların birliklerini darmadağın edecek, sizleri onlara karşı muzaffer kılacaktır.

Nitekim bu ilâhî vaad, Kurayzaoğularının öldürülüp çocuklarının esir edilmesi, Nadiroğullannın Şam'a sürgün edilmesi, Necrân Hıristiyanlarının da cizye yükümlülüğüne tabi kılınmasıyla gerçekleşmiştir. Allah onların söyledikleri ve her sözü çok iyi işitendir, Semi'dir. İçlerinde gizledikleri kini, kıskançlığı, buğzu ve her türlü fiili de çok iyi bilendir, Alim'dir. [\[116\]](#)

İman Boyası, İmanın Nepislerdeki Etkisi Ve Yalnızca Yüce Allah'a Kulluk

138- Allah'ın boyası! Kimin boyası Allah'tan daha güzel olabilir? Biz O'na ibadet edenleriz.

139- De ki: "Siz bizimle Allah hakkında mı çekişiyorsunuz? Halbuki o bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir. Biz ona ihlâsla bağlanmışızdır."

140- Yoksa siz: "Muhakkak İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Esbât Yahudi yahut Hıristiyan idi" mi diyorsunuz? De ki: "Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Yanında Allah'tan gelen bir şahitliği saklayandan daha zalim kim olabilir? Allah işlediğinizden gafil değildir."

141- Onlar birer ümmetti, gelip geçtiler. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir ve siz onların işlediklerinden sorumlu olacak da değilsiniz.

Nüzul Sebebi

İbni Abbas'ın açıklamasına göre 138. ayetin nüzul sebebi şöyledir: Hıristiyanların oğullan olduğu vakit yedi günlük iken onu götürür ve vaftiz suyu denilen özel bir suyla yıkarlardı. Bununla onu temizleme amacını güdüyorlar ve bu bir temizliktir, diyorlardı. Bunu da sünnet etme yerine yapıyorlardı. İnançlarına göre çocuk ancak bu şekilde gerçek bir Hıristiyan olurdu. İşte Yüce Allah bunun üzerine bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[117\]](#)

Açıklaması

136. ayet-i kerimede Yüce Allah müminlere şöyle demelerini öğretilmiş: Biz

Allah'a, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettik. O'nun peygamber ve kitapları arasında bir fark gözetmeyiz. Bu ayet-i kerimede de Yüce Allah onlara şöyle demelerini emretmektedir: Yüce Allah bizleri peygamberlerin getirdikleri vasıtasıyla hakka ve imana istidatlı olarak yaratmış ve bu boya ile bizleri boyamıştır. Peki, hikmeti sonsuz, her şeyden haberdar olan Allah'ın boyasından boyası daha güzel olan kimdir? İslâm boyasından daha güzel boya olabilir mi? Kullarını iman ile boyayan Allah'tır. Bununla şirkin pisliklerinden onları arındıran O'dur. O bakımdan bizler önder ve hahamlardan herhangi bir kimsenin boyasına uymayız. Çünkü bu, tek olan bir dini fırkalara bölen, ümmeti birbirinden nefret eden kesimlere ayırmakta olan uydurma ve beşerî bir boyadır.

Bizler, bize ihsan etmiş olduğu oldukça üstün ve değerli nimetler arasında İslâm ve hidayet nimetlerini de bağışlamış bulunan Allah'a ibadet edenleriz, O'ndan başkasına ibadet etmeyiz, O'na ihlâsla bağlıyız, O'na itaatle boyun eğeriz. O bakımdan bizler dine bir şeyler ekleyen, ondan bir şeyler eksilten, helâl ve haramlar koyan, ruhlardan İslam boyasını silen ve Allah'a şirk koşma boyasını oraya yerleştiren hahamları, rahipleri Rabler edinmeyiz.

Daha sonra Yüce Allah Peygamberine, Kitap Ehli'ne şunları söylemelerini emretmektedir: Allah'ın dini hakkında bizimle tartışıyor ve hak dinin Yahudilik ve Hıristiyanlık olduğunu iddia ediyor, bu dinleri izlemekle cennete gireceğinizi umuyor ve: "Yahudi veya Hıristiyan olandan başkası asla cennete giremez." (Bakara: 2/111) "Yahudi veya Hıristiyan olun ki hidayet bulaşınız." (Bakara: 2/135) mı diyorsunuz?

Sizler bu iddiaları neye dayanarak ileri sürüyorsunuz? Neye dayanarak hidayete ve Allah'a bizden daha yakın olduğunuzu söyleyebiliyorsunuz? Halbuki Allah bizim de sizin de Rabbidir. Allah'a kul olma açısından bizim ile sizin aranızda fark yoktur. Bizim de sizin de malikiniz O'dur. İyi ya da kötü olsun, bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz sizindir. Allah her insana kendi amelinin karşılığını verecektir. İnsanlar arasında takva ve salih amel dışında hiçbir bakımdan üstünlük yoktur. Sizler ise geçmişteki salihlerinize güvendiniz. Onların size şefaathane edeceklerini zannettiniz. Bize gelince; biz kendi amelimize güveniyoruz, Allah'a ihlâsla yöneliriz, O'nun rızasından başka bir kastımız yoktur. Peki nasıl olur da cennet ve hidayetin size münhasır olduğu iddiasında bulunabilirsiniz?

Kendinizin özel olarak Allah'a yakınlığınızın yine Allah tarafından tespit edildiğini nasıl söyleyebilirsiniz? Ya da dinleriniz Yahudilik ya da Hıristiyanlığın size ayrıcalık kazandırma sebebinin önceden gelmiş peygamberler olan İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Esbât'ın Yahudi ya da Hıristiyan olmalarından kaynaklandığını neye dayanarak söylemektesiniz? Siz onların izinden mi gitmektesiniz? Böyle bir iddia yalandır. Çünkü bu iki isim (Yahudilik ve Hıristiyanlık) sonradan ortaya çıkmıştır. Yahudilik adı ancak Hz. Musa'dan sonra, Hıristiyanlık adı da ancak Hz. İsa'dan sonra ortaya çıkmıştır.

Burada maksat, her iki tarafın da iddialarını reddetmek ve bu iddiaları sebebiyle her

iki tarafı da şiddetle azarlamaktır. Peki, Allah katında neyin kendi rızasına uygun olduğunu sizler mi daha iyi biliyorsunuz yoksa Allah mı? Şüphesiz ki bunu daha iyi bilen siz değil, Allah'tır. Allah insanlar için İbrahim dinini seçip beğenmiştir. Siz bunu itiraf ediyorsunuz? Kitaplarınız da Yahudilik ve Hıristiyanlık gelmezden önce onu tasdik etmektedir. Peki, siz neden bu dini beğenmiyorsunuz?

Yanında Allah'tan gelmiş bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir? Bu ise Yüce Allah'ın Hz. İbrahim ile Hz. Yakub'un Hanif ve müslüman olduklarına, Yahudilik ve Hıristiyanlıktan uzak olduklarına dair şahitliğidir. İnsanlar arasında kardeşlerinin çocukları olan İsmail'in oğulları Araplardan bir peygamber göndereceğini müjdeleyen Allah'ın şahitliği O'nun kitabında tespit edilmiştir.

Zemahşerî der ki: Bunun iki anlama gelme ihtimali vardır:

a) Kitap Ehli'nden daha zalim hiçbir kimse yoktur. Çünkü onlar bile bile bu şahitliği gizlediler.

b) Eğer bizler bu şahitliği gizleyecek olursak, hiçbir kimse bizden daha zalim olamaz. Böyle bir açıklama halinde ise, onların Yüce Allah'ın Muhamed (s.a.)'in lehine kitaplarında yapmış olduğu peygamberlik şahadetini ve diğer şahadetleri gizlemelerine de bir tariz vardır. [\[118\]](#)

Allah amellerinizden gafil değildir. Tek tek onları sayıp tespit eder, amellerinize karşılık sizi cezalandırır. Bu ise azar ve sitemin akabinde gelen bir tehdittir.

O peygamberler topluluğunun kazandıkları güzel ameller kendilerininindir. Sizin de kazandığınız güzel ameller sizindir. Kimse başkasının amelinden sorumlu olmayacaktır. Aksine herkes kendi yaptığından sorumlu tutulur. Kendisinden başka kişiye ne zarar veren bulunur ne de fayda sağlayan. Sizlere geçmişlerin yaptıklarından sorulmayacaktır. Onlar da bizim yaptıklarımızdan sorumlu olmayacaklardır. İşte bu, akılların da kabul ettiği hak dinlerin temel bir kaidesidir. Bu da kişisel veya ferdî sorumluluktur. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Hiçbir (günah) yük (ünü) yüklenen, başka birisinin yükünü yüklenmez ve insan için çalıştığından başkası yoktur." (Necm: 53/38-39). Şanı yüce Allah bu kaideyi ve bu ayet-i kerimeyi pek çok münasebetle tekrarlamıştır. Bundan önceki 134. ayet-i kerimede bu durum, onların övündükleri atalarının amelleri ile geçmişe bel bağlama huyları dolayısıyla söz konusu edilmişti. İşte geçmişe bakıp geleceğe karşı tembellik gösteren, uyuşuk ve güçsüzlerin yaptıkları hep bu türden işlerdir.

Yüce Allah yine: "Allah yaptıklarınızdan gafil değildir." sözünü değişik yerlerde amellerinin karşılığını görmeyi, hesabı ve amellerin tespit edildiğini tekit etmek için tekrarlamaktadır. İşte insanlar arasındaki mutlak adalet budur. Ebu Hayyan der ki: Bu

cümle ancak bir masiyetin işlenmesi akabinde gelmektedir. Dolayısıyla bir tehdit ihtiva etmekte ve Yüce Allah'ın onların işlerini başıboş bırakmayacağını haber veren bir üslupla gelmektedir. [\[119\]](#)

---

[1] İbni Kesir, 1/38.

[2] Zemahşerî 1/79.

[3] Bu hadisi Timizi Abdullah bin Mesud (r.) dan rivayet etmiştir.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/63-65.

[5] Taberi, 1/84; Kurtubî, 1/184.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/67.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/67.

[7] İbnu'l-Arabî,Ahkâmu'l-Kur'an, 1/12; Kurtubî, 1/198 vd.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/70-71.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/72-73.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/75.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/75-76.

[12] Taberi, 1/119.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/78-79.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/79-80.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/83-84.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/88-89.

[16] Taberi, 1/135 vd.; Razî, 11/130.

[17] İbni Kesir, IV7291.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/92-93

[19] Ayrıca bkz. Kurtubi, 1/141; el-Vâhidî, Esbabu'n-Nüzûl, s. 12.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/96.

[21] Zemahşerî 1/206 vd.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/96-98.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/101-102.

[24] Kurtubî, 1/249.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/103-104.

[26] Zemahşerî 1/209; Taberi, 1/157.

[27] İbni Kesir, 1/71; Taberi, 1/177.

[28] Taberi, 1/176.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/109-111.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/116.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/121

[31] Prof. Abdulvahhâb en-Neccâr, Kıyasu'l-Enbiyâ, s. 2 vd. 4. baskı.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/126-127.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/127-128.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/131

[35] e'l-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzâl, s. 13.

[36] İbni Kesîr, 1/85.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/135-136.

[37] Hadisin tamamı şöyledir: "Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi: Kadınlar, hoş koku, bir de gözümün nuru namaz." Hadisi Ahmed, Nesâî, Hâkim ve Beyhakî, Enes b. Malik (r.a.)'ten rivayet etmişlerdir.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/136-137.

[39] İbni Kesîr, 1/90.

[40] Kurtubî, 1/385.

[41] Taberî, 1/214.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/141-143.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/147-149.

[44] Tûi: Beytül-Makdis ile Kinnesrîn arasındaki bölgedir ve 12'ye 8 fersah alanındadır.

[45] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/153-154.

[46] Taberî, 1/254. İbni Cerîr ve İbni Ebi Hâtim'in es-Süddî'den rivayeti böyledir.

[47] Süyûtî, Esbâbu'l-Nüzûl -Celâleyn Tefsiri kenarında-, s. 14.

[48] e'l-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 13 vd.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/156.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/157.

[50] Taberî, 1/263.

[51] Taberî, 1/261; Kurtubî, 1/440-443.

[52] İbni Kesîr, 1/106-107.

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/159-160.

[54] İbni Kesir, 1/108.

[55] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/164-165.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/165-166.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/170.

[58] e'l-Vâhidî, Esbâbu'l-Nüzûl, s.15.

[59] Kurtubî, II, 2.

[60] Suyûtî, Esbâbu'l-Nüzûl (Celaleyn Tefsiri kenarında), s. 16.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/173-174.

[61] e'l-Menâr, 1/357 vd.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/174-176.

[63] e-Vâhidî, Esbâbu'l-Nüzûl, s. 14; es-Suyûtî, Bsbâbu'n-Nüzûl -Celâleyn kenarında- s. 17-18; Taberî, 1/302 vd.; Kurtubî, 11/10.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/179.

[64] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/179-182.

[65] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/184.

[66] İbni Kesîr, 1/121

[67] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/187-188.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/188-190.

[69] Bunu Müstedrek'te Hâkim, Delailü'n-Nübüvve'de Beyhakî zayıf bir senetle, İbni Abbas'tan rivayet etmişlerdir.

[70] e-Vahidi, Esbabü'n-Nüzûl, s. 15; es-Süyutî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 19 vd.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/193.

[71] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/193-195.

[72] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/197-198.

[73] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/200-201.

[74] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/202-203.

[75] İbni Kesîr, 1/127-128.

[76] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/203-204.

[77] Kurtubî, 11/36; Bu hadisi ayrıca Ahmed ve Nesâî de rivayet etmiştir, bkz. es-Suyutî, Esbâbu'l-Nüzûl, s. 23; e-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 15.

[78] Taberî, 1/342 vd.; İbni Kesîr, 1/129-130.

[79] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/206-208.

[80] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/208.

[81] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/211.

[82] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/211-212.

[83] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/214-215.

[84] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/215-217.

[85] e'l-Vâhidî, Esbâbu'l-Nüzûl, s. 18. Dikkat edilecek olursa e'l-Vâhidî eserinde "Sa'd b. Ubâde" adını zikretmektedir. Müfessirlerin kabul ettiği görüş ise bunun, "Sa'd b. Muaz" olduğudur.

[86] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/223-224.

[87] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/224-225.

[88] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/228-229.

[89] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/229-231.

[90] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/231-232.

[91] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/232-234.

[92] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/236.

[93] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/237.

[94] Bahru'l-Muhit, 1/350.

Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/241-242.

[95] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/242-243.

[96] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/246-247.

[97] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/247.

[98] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/249.

[99] Kurtubi, 11/80-81.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/249-250.

[100] Kurtubi, 11/80-81.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/250.

[101] Kurtubi, 11/80-81.

[102] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/250.

[103] Kurtubi, 11/92; İbni Kesir, 1/161.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/252.

[104] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/252-254.

[105] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/259.

[106] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/260-261.

[107] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/264.

[108] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/267.

[109] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/268-270.

[110] Hadisi, Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.

[111] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/276-277.

[112] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/281.

[113] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/281-282.

[114] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/286.

[115] Kurtubî, 11/140.

[116] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/286-288.

[117] Zemahşerî, 1/241; el-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, 22; Kurtubî, 11/144.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/292.

[118] Zemahşerî 1/242.

[119] el-Bahru'l-Muhîr, 1/416.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/292-294.

[Kiblenin Değiştirilmesine Hazırlık. 5](#)

[İ'râb: 5](#)

[Belagat: 5](#)

[Kelime ve İbareler: 5](#)

[Nüzul Sebebi 5](#)

[Ayeler Arasındaki İlişki 6](#)

[Açıklaması 6](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8](#)

[Kiblenin Değiştirilmesi 10](#)

[İ'rab: 10](#)

[Belagat: 11](#)

[Kelime ve İbareler: 11](#)

[Ayelerin Nüzul Tarihi: 11](#)

[Nüzul Sebebi 12](#)

[Ayeler Arasındaki İlişki 12](#)

[Açıklaması 12](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13](#)

Kabe'yi Görmeyen Kimsenin Kiblesi: 14

Kible Hakkındaki Ayrılıklar Ve Kiblenin Değiştirilmesinin Sebepleri 15

İ'râb: 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Belalara Sabır 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Nüzul Sebebi 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Safa İle Merve Arasında Sat Etmek Ve Allah'ın Ayetlerini Gizlemenin Cezası 23

İ'râb: 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi 24

Ayetler Arasındaki İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Allah'ın Vahdaniyeti, Rahmeti Ve Kudretinin Tecellileri 29

İ'râb: 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Nüzul Sebebi 29

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Müşrikler Ve İlâhları 33

İ'râb: 33

Belagat: 33

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Açıklaması 34](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34](#)

[Temiz Şeylerin Helâl Ve Haram Şeylerin Haram Kılınmasının Menşei 35](#)

[İ'râb: 35](#)

[Belagat: 35](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Nüzul Sebebi 36](#)

[Ayetler Arası İlişki 36](#)

[Açıklaması 36](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37](#)

[Yiyeceklerden Helâl Ve Haram Olanlar 38](#)

[İ'râb: 38](#)

[Kelime ve İbareler: 38](#)

[Açıklaması 39](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40](#)

[Kitap Ehli'nin Allah'ın İndirdiklerini Gizlemeleri 43](#)

I'rab: 44

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 44

Nüzul Sebebi 44

Açıklaması 44

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45

Gerçek Birrin (İyiliğin) Görünürdeki Halleri 46

Belagat: 46

Kelime ve İbareler: 46

Nüzul Sebebi 47

Açıklaması 47

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49

Malın İnfak Edilmesinin İki Şekli: 50

Kısasın Meşruiyeti Ve Hikmeti 50

Kelime ve İbareler: 51

Nüzul Sebebi 51

Açıklaması 51

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Fıkhı Konular: 53

Farz Olan Vasiyet 57

Kelime ve İbareler: 57

Açıklaması 57

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58

Fıkhî Meseleler: 59

Orucun Farz Kılınması 61

I'râb: 61

Belagat: 61

Kelime ve İbareler: 61

Nüzul Sebebi 62

Açıklaması 62

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 64

Ramazan Ayına Erişmek: 68

Oruca Dair Hükümler 69

Belagat: 69

[Kelime ve İbareler: 70](#)

[Nüzul Sebebi 70](#)

[Açıklaması 71](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 72](#)

[Dua Edende Bulunması Gereken Şartlar: 73](#)

[Başkalarının Mallarını Batıl Yollarla Yemek. 76](#)

[Kelime ve İbareler: 76](#)

[Nüzul Sebebi 76](#)

[Ayetler Arası İlişki 76](#)

[Açıklaması 77](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 77](#)

[Kamerî Aylar İle Vakit Tesbiti Ve Birr'in Gerçek Mahiyeti](#)
[78](#)

[Belagat: 78](#)

[Kelime ve İbareler: 78](#)

[Nüzul Sebebi 79](#)

[Ayetler Arası İlişki 79](#)

[Açıklaması 79](#)

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 80

Allah Yolunda Savaşın Kuralları 81

Belagat: 81

Kelime ve İbareler: 82

Nüzul Sebebi 82

Ayetler Arası İlişki 83

Savaşmanın Meşru Kılınması: 83

Açıklaması 83

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 85

Harem Bölgesine Sığınanın Emanı: 87

Savaşın Gayesi ve Hikmeti: 87

Savaşın Sebebi Saldırıyı Püskürtüp Zulüm ve Tecavüzü Ortadan Kaldırmak mıdır Yoksa Küfür müdür?: 87

Hakkın Zaferi: 87

Kısasta Misilleme: 88

Can ve Mal ile Cihat: 88

Savaş Tehlikelerine Atılmak Yahut Fedailik: 88

Hac Ve Umreye Dair Hükümler 89

İ'râb: 89

Belagat: 89

Kelime ve İbareler: 89

Nüzul Sebebi 90

Ayetler Arasındaki İlişki 91

Açıklaması 91

Hac ve Umrenin Tamamlanması: 92

Umrenin Gerekliliği: 92

İhsar (Bir İşten Alıkonma): 92

Başı Tıraş Etmek veya Saçları Kısaltmak: 93

Kurban Kesmenin Muayyen Bir Zamanı Var mıdır?: 93

Muhsar Kimsenin Tıraş Olması Gerekir mi?: 93

Tıraş Olmanın ve Haşereleri Öldürmenin Cezası: 94

Temettü' Haccı Yapanın Fidyesi: 94

Haccın Vakti: 95

Hac Aylarından Önce Hac İçin İhrama Girmek Caiz Olur mu?. 96

İkâmetgâhı Mescid-i Haram'ın Yanında Hazır Bulunanlar

[Kimlerdir?: 97](#)

[İhramın Yasakları: 97](#)

[İhram Dolayısıyla Haram Kılınan Şeylerin Hikmeti: 97](#)

142- İnsanlardan kimi kıt akıllılar: "Onları yöneldikleri kiblelerinden çeviren nedir?" diyeceklerdir. De ki: "Doğu da Batı da Allah'ındır. O dilediğini dosdoğru yola iletir."

143- Böylece sizi vasat bir ümmet kıldık. Bütün insanlara karşı şahidler olasınız, bu peygamber de üzerinize bir şahid olsun diye. Senin hala yöneldiğin kibleyi ancak o peygambere uyanları ayağının iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayırd edelim diye kible yaptık. Elbette bu büyük bir iştir. Ancak Allah'ın hidayet ettiği kimseler için değil. Allah imanınızı boşa çıkartmaz. şüphesiz Allah insanları affedicidir, merhametlidir.

Nüzul Sebebi

Buharî'nin rivayetine göre el-Berâ b. Azib şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) Medine'ye gelince Beytülmakdis'e doğru 16 veya 17 ay süreyle namaz kıldı. Resulullah (s.a.) kible tarafına doğru yönünün çevrilmesini istiyor, arzuluyor-du. Bunun üzerine Yüce Allah: "Biz yüzünü göğe doğru evirip çevirdiğini görüyoruz." (Bakara, 2/144) ayetini indirdi. İnsanlardan kıt akıllılar olan Yahudiler: "Onları yöneldikleri kiblelerinden çeviren nedir?" dediler. Yüce Allah da: "De ki: Doğu da batı da Allah'ındır." buyruğunu indirdi.

Yine Buharî ile Müslim'de el-Berâ b. Azib'den şöyle denilmektedir: Kible değiştirilmeden önceki kibleye (Beytülmakdis'e) doğru namaz kılmaya devam ederken bazı kimseler vefat ettiler, bazıları da öldürüldüler. Onlar (in geğmiş amelleri ve imanları) hakkında ne söyleyeceğimizi bilemedik. Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah imanınızı boşa çıkarmaz" buyruğunu indirdi. [\[1\]](#)

Açıklaması

Bu ayet-i kerimelerde Yüce Allah kiblenin değiştirilmesinin hazırlığını yapmakta,

bunun sebebini beyan etmektedir. Şanı Yüce Allah kıblenin değiştirilmesi ile birlikte ortaya çıkacak birtakım çalkantılara dair, -bildiklerine uygun- hükümler koydu. Ta ki müslümanlar şaşırma, tenkid ve şüpheye düşürme hamlelerine de hazırlıksız yakalanmasınlar. Bunun için Yüce Allah; Yahudi, müşrik ve münafık taifelerinden beyinsiz, kıtakıllı, zayıf imanlı kimselerin tepki göstererek hayretle şöyle diyeceklerini beyan etmektedir: Müslümanları yönelmiş oldukları kiblede döndüren nedir? Halbuki o kible peygamberlerin, ra-sullerin kiblesidir. Yahudilerin böyle bir tepki göstermelerinin sebebi kiblelerine yönelişin terkedilmesidir. Müşriklerin maksadı ise, dini tenkid etmekten ibaretti. Diğer taraftan her iki halde de kibleye yönelmeyi gerektirecek bir durumun olmadığı görüşünde idiler. Münafıklara gelince, zaten onların işleri güçleri din ile ilgili şüphe tohumlarını ekmek için fırsatları değerlendirmek, bu tek bir kible üzerinde karar kılmayarak Beytülmakdis'e yönelmek şeklindeki geçmiş örflere muhalefet etmek sebebiyle insanları dinden uzaklaştırmaya çalışmaktır.

Allah bütün bunlara şöylece cevap vermektedir: Bütün yönler yalnız Allah'ındır. Bir yönün ötekine göre bir üstünlüğü yoktur. Beytülmakdis'teki kayanın yahut da Kabe'nin kendisinden kaynaklanan özel bir faydası yoktur. Emir bütününü Allah'ındır. O dilediğini seçer ve sizler her nereye yönelerseniz Allah'ın "Vechi" oradadır. Allah'ın mutlak iradesinin bir gereği de insanlara ibadetlerinde onları bir araya getirecek tek bir kible tayin etmesidir. Allah işin başında müminlere Beytülmakdis'e yönelmelerini emretmiş ve bununla Allah'ın dininin bir ve tek olduğunu, bütün peygamberlerin yönedikleri yönün aynı olduğunu, ibadetlerindeki gerçek maksadın Allah'a yönelmek olduğunu bildirmek istemişti. Daha sonra Yüce Allah müminlere Kabe'ye yönelmelerini emretti. Müminler her iki durumda da Allah'ın emrine uymaktadır. Hayır, onun yön-lendirmesindedir. Allah dilediği kimseleri dünya ve ahiret mutluluğuna götüren en doğru yola iletir: İster Beytülmakdis'e yönelmek suretiyle olsun ister Kabe'ye yönelmek suretiyle olsun.

Daha sonra Yüce Allah, müminlere onların üzerlerindeki lütuflarını hatırlatarak şöylece hitap etmektedir: "Böylece sizi vasat bir ümmet kıldık..." Yani bizler sizleri İslam dinine yani dosdoğru yola hidayet ettiğimiz, sizleri İbrahim (a.s.)'in kiblesine döndürdüğümüz, o kibleyi sizin için seçtiğimiz gibi, hayırlı ve adaletli (vasat) müslümanlar da kıldık. O bakımdan onlar, ümmetlerin hayırlıları, bütün işlerde din ve dünya ile ilgili hususlarda ifrat ve tefrit söz konusu olmaksızın vasattırlar. Dinlerinde onların herhangi bir aşırılıkları yoktur. Görevlerinde kusurlu hareket etmezler. Onlar Yahudi ve müşrikler gibi maddeciler olmadıkları gibi, Hristiyanlar gibi kendilerini bütününüyle manevî hayata da adanmazlar. Onlar beden hakkı ile ruhun hakkını bir arada veren kimselerdir. Onlardan herhangi birisini ihmal etmezler. İnsanın bir ceset ve bir ruhtan ibaret olduğu esası üzerinde yükselen insanî fitratın gereğini yerine getirirler.

Bu vasat oluşun amaç ve meyvelerinden bir kısmı Müslümanların Kıyamet gününde geçmiş ümmetlere gelen peygamberlerin Allah'ın davetini kendi milletlerine tebliğ ettiklerine dair olan şahadetleridir. Maddeciler Allah'ın huzurunda kusurlu hareket ettiler, lezzet ve zevklerine dalıp dünya hayatına yönediler. Sadece ruhanî hayata önem verenler

ise Allah'ın helal ve hoş kıldığı şeylerden faydalanmaktan kendilerini mahrum ettiler ve böylelikle harama düştüler, itidal yolundan çıkıp saptılar ve bedeninin ihtiyaçlarına karşı gelerek suç işlediler.

Bunu pekiştiren husus da Allah'ın Rasulünün ümmetine karşı yaptığı tebliği delil göstererek şahitlikte bulunmasıdır. Yani o, onlara Allah'ın itidali elden bırakmayan şeriatini tebliğ etti, onlara adil bir imam (yönetici) oldu, uyulacak güzel bir örnek teşkil etti. Vasat oluştta en üstün örnek oldu. Onlar bu vasat oluştan sapmamahdırlar. Çünkü onlar peygamberleri tarafından kendilerine karşı kesin bir delil ortaya konulmak ile karşı karşıya kalacaklardır. Çünkü o dosdoğru dini açıkça ilan etmiş ve güzel bir hayata sınımsıkı bağılı kalmıştır. Bundan her kim saparsa rasul de ona karşı Yüce Allah'ın şu buyruğunda niteliğini belirttiği ümmetinden olmadığına dair şahitlikte bulunacaktır: "Siz insanlar için çıkartılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. Marufu emredersiniz ve mün-kerden alıkoyarsınız ve siz Allah'a da iman edersiniz." (Âl-i İmran, 3/110). İşte bu doğru yolun dışına çıkan kimse vasat olma durumunun dışına çıkmış, sapmış olur. Rasulün şehadet edeceğinin hesaba katılması adeta saptaktan alıkoyan, hak ve adalete bağılı kalmanın garantisi mesabesindedir.

Ümmetlere karşı şahitlik etmek ile rasulün şehadet etmesi şeklindeki iki türlü şehadeti şöylece açıklayabiliriz: Şahit (şehadette bulunan), hakkında şehadet olunana karşı bir gözetleyici ve bir kontrol edici gibidir. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Kıyamet gününde ümmetler peygamberlerin tebliğ ettiklerini inkâr edeceklerdir. Bunun için Allah -olanı en iyi O bildiği halde- peygamberlerden (ümmetlerine) tebliğ ettiklerine dair delil getirmelerini isteyecektir. Bunun üzerine Muhammed (s.a.)'in ümmeti getirilecek ve onlar bu konuda şahitlik edeceklerdir. Diğer ümmetler: Siz bunu nereden biliyorsunuz? diye soracaklar; Muhammed ümmeti: Bizler bunu Yüce Allah'ın doğru söyleyen peygamberi vasıtasıyla bize bildirdiği Kitabında verdiği haberden öğrenmiş bulunuyoruz, diyeceklerdir. Bunun üzerine Muhammed (s.a.) getirilecek ve ona ümmetinin durumu hakkında soru sorulacaktır. O da ümmetini tezkiye edecek, onların adaletli olduklarına dair şahitlikte bulunacaktır. İşte Yüce Allah'ın, "Her ümmetten birer şahit onların üzerine de seni şahit kıldığımız zaman (halleri) nasıl olacaktır?" (Nisa, 4/41) buyruğunda işaret ettiği budur."

"Bütün insanlara karşı şahitlik olasınız." buyruğundan sonra gelen: "Bu peygamber de üzerinize bir şahid olsun." buyruğundan maksat şudur: Evvela bu ümmetin, diğer ümmetlere karşı şehadette bulunacakları tespit edilmekte, daha sonra da rasulün onlara karşı şahitlik etmesinin onlar için özel bir durum olduğu da ifade edilmektedir.

Kısacası, diğer ümmetlere karşı şehadette bulunmanın ölçüsü ve sebebi, İs-lâmın vasat oluşudur. Bunu tekid eden de Allah'ın rasulünün ümmetine karşı onları tezkiye etmek ve âdil olduklarını bildirmek şeklindeki şehadeti olacaktır.

Yüce Allah'ın, "Senin hala yöneldiğin kibleyi..." buyruğunun anlamı şudur: Ya Muhammed! Bizim senin için önce Beytülmakdis'e dönmeyi teşri buyurup daha sonra seni Kabe'ye döndürmemizin sebebi, ancak sana uyup itaat eden ve seninle birlikte döndüğün yere dönecek olanlar ile ökçeleri üzere gerisin geri dönecek olanlar açıkça birbirinden ayrılсын diyedir. Yani imanı üzere sebat edecek olanın olmayandan açıkça ayrılmasını sağlamak üzere böyle yaptık. O halde bu, her insanın amelinin karşılığını görmesi için öngördüğümüz bir imtihan ve bir ibtilâdır. İşte bu ayet-i kerimede geçen "kible'den kasm, açıkça ilk kible olduğunu Yüce Allah'ın, "(Önceden) yöneldiğin kibleyi..." buyruğu ortaya koymaktadır. Bir diğer görüşe göre ise bundan kasıt ikinci kible yani Kabe'dir. Bu durumda bunun anlamı: "Hâlâ yöneldiğin kibleyi..." anlamında olur (ki mealde böyledir). Yani hali hazırda senin yönelmekte olduğu kibleyi... ayırdedelim diye kible yaptık; demek olur. Yüce Allah'ın, "Siz insanlar için çıkartılmış en hayırlı bir ümmetsiniz." (Âl-i İmran, 3/110) buyruğu da bazılarına göre bu kabildendir.

Zemahşerî ve aynı şekilde Ebu Hayyan ikinci görüşü benimseyerek şöyle demektedirler: "Senin hâlâ yöneldiğin..." buyruğu kible için sıfat değildir. Bu "yaptık" fiilinin ikinci mefulüdür. Yüce Allah burada şunu buyurmaktadır: Senin hâlâ yönelmekte olduğun kible ciheti -ki o da Kabe'dir-... Çünkü Resulullah (s.a.) Mekke'de iken Kabe'ye doğru namaz kılıyordu. Hicretten sonra ise Bey-tülmakdis'teki kayaya doğru namaz kılması emrolundu. Bununla Yahudilerin kalpleri İslama ısındırılmaya çalışılıyordu. Daha sonra Resulullah (s.a.) Kabe'ye döndürüldü. Yüce Allah burada şöyle buyurmak istiyor: Önceleri Mekke'de yöneldiğin cihet ve kibleyi, yönelmen gereken kible kılmamızın tek sebebi, insanlar için bir imtihan ve bir ibtilâ olsun diyedir. Seni sırf bu maksatla tekrar ona döndürdük.

Yüce Allah'ın, "Ayırdedelim (bilelim) diye kible yaptık." buyruğundan kasıt, insanlar arasında bu bilginin açığa çıkması ve meydana gelmesidir. Hz. Ali şöyle buyurmaktadır: "Bilelim diye" buyruğunun anlamı "görelim diye" şeklindedir. Arapların bilmeyi görmek yerinde, görmeyi de bilmek yerinde kullandıkları olur. Yüce Allah'ın, "Rabbinin Fil ashabına nasıl ettiğini görmedin mi...?" (Fil, 105/1) buyruğunda "görmedin mi?" sorusu "bilmedin mi?" anlamındadır.

Yüce Allah'ı, "Elbette bu, büyük bir iştir." buyruğuna gelince: Yani kiblenin değiştirilmesi gerçekten de birinci kibleye yönelmeye alışmış olan kimseler için ağır ve zordur. Yahut bu iş yani Beytülmakdis'ten Kabe'ye yönelme -insan alıştığı şeylere ısınıp bağlandığından dolayı- zor gelir. Ancak, bu zorluk dininin hükümlerini, şeriatının sırrını bilen, Allah'ın hidayet verdiği kimseler için değildir. Çünkü bunlar böylelikle kendilerinden istenenin Allah'a itaat olduğunu, herhangi bir kibleyi seçmekteki hikmetin ümmetin o kible etrafında toplanıp onun çerçevesinde duygularının tevhide olduğunu bilirler. Bu ise o ümmeti birliğe götürür ve hayatının bütünü alanlarında söz birliği etmelerini sağlar: "İman etmiş olanlara gelince; bu onların imanlarını artırmıştır ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler. Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, onların küfürlerine küfür katıp artırmıştır." (Tevbe, 9/124-125).

"Allah imanınızı boşa çıkarmaz." buyruğuna gelince; Allah'ın hikmet ve rahmeti gereği sizin iman üzere sebatınızı namaz ve kible hususunda rasule tabi oluşunuzu boşa çıkarmaz. Allah size eksiksiz mükafat verecektir. O sizin ecrinizi zayi etmez. Çünkü Yüce Allah kullarına karşı son derece Raûftur. Bütün insanlara karşı rahmeti geniş olandır. Onlardan herhangi bir kimsenin amelini boşa çıkarmaz. İmanlarının samimiyetini, ihdaslarını bilmek kasdıyla onların sınanmaları imanın semerelerinin zayi olması, ecir ve mükâfat kazanma imkânının ortadan kaldırılması için bir sebep olamaz. Aksine kullarının amellerine o eksiksiz bir şekilde karşılık verecektir.

"Allah imanınızı boşa çıkarmaz." ayeti, ilim adamlarının ittifakı ile Bey-tülmakdis'e doğru namaz kılma emrinin geçerli olduğu dönemde vefat edenler hakkında nazil olmuştur. Nitekim Buharî' de el-Berâ b. Azib'den -nüzul sebebini açıklarken geçtiği üzere- bu şekilde sabit olmuştur. Tirmizî İbni Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'a Kabe'ye dönme emri verilince şöyle dediler: Ey Allah'ın rasulü, Beytülmakdis'e doğru namaz kılmaya devam ederken vefat eden kardeşlerimizin durumu nasıl olacaktır? Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah imanınızı boşa çıkarmaz." ayetini indirdi. Tirmizî dedi ki: Bu hasen-sahih bir hadistir.

Burada Yüce Allah namaza "iman" adını vermektedir. Çünkü namaz hem niyet hem söz hem de ameli kapsar. Muhammed b. İshâk da der ki: "Allah imanınızı boşa çıkarmaz." Yani kibleye yönelmek ve peygamberinizi tasdik etmek suretiyle hareket etmeniz boşa çıkmayacaktır. Kurtubî'ye göre Müslümanların ve usul alimlerinin çoğunluğu bu görüştedir.

Daha sonra Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi, "Şüphesiz Allah insanları affedicidir, merhametlidir." buyruğu ile sona erdirmektedir. Böylelikle bu ayet-i kerime bundan önceki buyruğun gerekçesini ifade etmektedir. Yani Yüce Allah lütfü ve rahmetinin genişliği, merhameti dolayısıyla sizleri din hususunda sizin için daha uygun ve daha faydalı olan şer"î bir hükümden bir başka hükme muhatap kılmıştır. Yahut Yüce Allah iman edenin imanını zayi etmez, anlamındadır. Bu anlam ise, Ebu Hayyan'ın da ifade ettiği gibi daha zahirdir (daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır). [\[2\]](#)

Kiblenin Değiştirilmesi

144- Biz yüzünü göğe doğru evirip çevirdiğini görüyoruz. Onun için, andol-sun seni hoşnud olacağın bir kibleye döndüreceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Siz de nerede bulunursanız yüzlerinizi o yana çeviriniz. Şüphe yok ki kendilerine kitap verilenler, bunun Rablerinden gelen bir hak olduğunu pek iyi bilirler. Allah onların

yapageldiklerinden gafil değildir.

145- Andolsun ki sen kendilerine kitap verilenlere her ayeti getirsen bile onlar yine senin kiblene uymazlar. Sen de onların kiblelerine uyacak değilsin. Onlar da biri diğerinin kiblesine uymaz. Andolsun ki sana gelen bunca ilimden sonra onların hevalarına uyarsan, o zaman muhakkak zulmedenlerden olursun.

146- Kendilerine kitap verdiklerimiz onu öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Bununla birlikte içlerinden bir grup bilip durdukları halde yine de mutlaka hakkı gizlerler.

147- Hak Rabbindendir. O halde sakın şüphe edenlerden olma.

Ayetlerin Nüzul Tarihi:

İlim adamları bu ayetlerin nüzul tarihi hakkında farklı görüşlere sahiptirler:

İbn Abbas ve Taberfye göre bu ayet-i kerime, Yüce Allah'ın, "İnsanlardan kimi kıtakılılar... diyeceklerdir" buyruğundan önce nazil olmuştur ®. Bunu Buharî'nin el-Berâ b. Azib'den -daha önce geçen- rivayeti desteklemektedir. Orada şöyle denilmektedir: Resulullah (s.a.) Medine'ye geldi, Beytülmakdis'e doğru onaltı veya onyediy ay namaz kıldı. Resulullah (s.a.) da Kabe'ye doğru yönlendirilmeyi arzuluyor idi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Biz yüzünü göğe doğru evirip çevirdiği görüyoruz." buyruğunu indirdi. Bunun üzerine insanlar arasından kıtakılı olanlar -ki onlar da Yahudilerdir-: "Onları yöneldikleri kiblelerinden çeviren nedir?" demeye başladılar. Yüce Allah da, "De ki: Doğu da Batı da Allah'ındır." diye buyurdu.

Zemahşerî şöyle demektedir: Bu ayet-i kerime (144. ayet) hem nüzulü itibariyle hem de Kur'an-ı Kerim'deki tilavet sırası itibariyle Yüce Allah'ın, "İnsanlardan kimi kıtakılılar... diyeceklerdir." buyruğundan sonradır. Bu ise vukua gelmeden önce gayb olan bir durumu haber vermek içindir. Kabe'ye yönelme emri nazil olacağı vakit de Yahudilerin neler yapacaklarını Resulullah (s.a.)'a -bir mucize olmak üzere- haber vermek ve ruhen düşmanlara vereceği cevabı kendisine göstermek üzere gelmiştir. Böylelikle bu durum karşısında verilecek cevap önceden hazırlanmış olur. "De ki: Doğu da Batı da Allah'ındır." buyruğu ile gerçekleşmektedir. [\[3\]](#)

Nüzul Sebebi

"Kendilerine kitap verdiklerimiz..." (146. ayet) buyruğu Kitap Ehli'nden iman eden Abdullah b. Selâm ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resulullah (s.a.)'m niteliklerini, özelliklerini, peygamber olarak gönderileceğini kendi kitaplarından biliyorlardı. Tıpkı başka çocuklarla oynarken gördükleri oğullarını tanımaları gibi. Abdullah b. Selâm der ki: "Andolsun ben Resulullah (s.a.)'ı kendi oğlumu tanımaktan daha da ileri derecede tanıyorum." Ömer b. el-Hattab ona: "Bu nasıl olabilir ey Selâm'ın oğlu! deyince şöyle der: "Çünkü ben kesinlikle Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğuna şahitlik ederim, bununla birlikte oğlum hakkında aynı kesinlikle şahitlik edemiyorum. Çünkü kadınların neler yaptığını bilemem." Ve Ömer: "Ey Selâm'ın oğlu Abdullah, Allah sana başarı vermiştir (versin)" dedi. [\[4\]](#)

Açıklaması

Peygamberimizin vahyin gelmesi arzusuyla kıblenin Kabe'ye doğru değiştirilmesini isteyerek zaman zaman semaya doğru bakıp durduğunu görüyoruz. Buyruğun zahirinden anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) bunu -lafzan- istememiştir. Sadece böyle bir emri beklemekte idi. Böylelikle o, Rabbinin emrine karşı bir tutum sergilemiş sayılmaz. Çünkü onun ruhunun arılığı onu, hayır zannettiği şeyi bekleyecek ve maslahat olduğunu kabul ettiği şeyi umacak noktaya getirmişti.

İşte sen kıblenin değiştirilmesini bekleyip durduğun için andolsun biz de seni Beytülmakdis'in dışında, yönelmeyi sevdiğin bir kibleye doğru döndüreceğiz. Sen bunu ruhunda yer eden doğru ve sağlıklı bir hedef dolayısıyla istiyordun ki, o da bütün insanların tek bir kible etrafında birleşmeleri, bunun sonunda kalplerinin bir olması ve böylelikle de çok büyük hayırların gerçekleşmesi arzusudur. Haydi artık yüzünü Kabe'nin etrafını kuşatan Mescid-i Ha-ram'a doğru döndür.

Hadis-i şeriflerde kıblenin Kabe olduğu sabit olmakla birlikte burada Kabe'nin değil de Mescid-i Haram'ın söz konusu edilmesi, Kabe'yi gözüyle görmeyen uzaktaki bir kimsenin namaz esnasında Kible tarafına doğru yönelmiş bulunmasının yeterli olduğuna bir işarettir. Bunu Yüce Allah'ın genel olarak bütün müminlere verdiği "Siz de nerede bulunursanız yüzlerinizi o yana çeviriniz." ilahî emri de pekiştirmektedir. Yani hangi yerde

olursanız olunuz, namazda yüzlerinizi Mescid-iHaram cihetine doğru döndürünüz. İşte bu, "yüzünü... doğru çevir." buyruğundan anlaşılan genel hükmün açıkça ifade edilmesidir. Ayrıca değişik yerlerde namaz kılan kimsenin kibleye doğru yöneleceğini de göstermektedir. Bu yöneliş ister doğuya, ister güneye ister kuzeye doğru olsun, farketmez; nerede olurlarsa olsunlar, doğuya yönelmeye bağlı kalan Hristiyanlar ve batıya yönelmekten vazgeçmeyen Yahudiler gibi değil.

Peygamber (s.a.)'e yapılan hitap aslında bütün ümmete hitap olmakla birlikte, Peygamberin kendisine kibleye yönelme emri verildikten sonra müminlere de bu emrin verilerek te'kid edilmesinin sebebi Kabe'nin kible olmasına verilen ehemmiyeti ifade etmektedir. Bu büyük bir olaydır. Müslümanların ibadetlerinde bağımsızlık esasının ortaya konulması ve Beytülmakdis'e doğru yönelmenin sona erdirilmesine dair bir dönüşüm noktasını ifade eder. Ayrıca böylelikle müminlerin kararlılığının pekişmesi, kalplerinin rahat ve huzura kavuşması sağlanmaktadır. Bu şekilde münafıkların ve Kitap Ehli'nin (Yahudi ile Hristiyanların) yaymaya çalıştıkları fitneyi tesirsiz ve önemsiz hale getirme, rasule tabi olmak hususunda sebat göstermek ve kiblenin Şam'a doğru olduğu vehmini ortaya kaldırma sağlanmaktadır. İşte bütün bunlar bütün mekânlarda kible olarak yönelinmesi gereken cihete dair hükmün genel bir şekilde açıkça ifade edilmesine sebep teşkil etmiştir: "Siz de nerede bulunursanız, yüzlerinizi o yana çeviriniz."

Daha sonra Kur'an-ı Kerim kiblenin değiştirilmesinden sonra en büyük fitneyi körüklemeye kapılan Kitap Ehli ile tartışmaya tekrar dönmekte ve şöyle buyurmaktadır: Aslında kendilerine Tevrat ve İncil'in verildiği Kitap Ehli -kitaplarında peygamber Muhammed (s.a.) hakkında indirilen buyruklardan onun müjdedemesi, onun Beytülmakdis'e ve dinine uymakla emrolunduğu atası İbrahim'in kiblesi olmak üzere iki kibleye doğru namaz kılacağına dair bildirilenler dolayısıyla- kesin bir gerçek olarak kiblenin değiştirilmesinin Allah'ın emri olduğunu bilmektedirler. Fakat onlar hakkı inkâr etmeye.batıl peşinde koşmaya alışmışlardır. Allah ise onların amellerinden gafil değildir. Aksine amellerinin cezasını verecektir onlara.

Yüce Allah'ın, "Allah onların yapageldiklerinden gafil değildir." cümlesi, kendisinden önceki ve sonraki iki buyruk arasında -bir ara cümlesi olarak- gelmektedir. Böylelikle iki kesimden birisine mükafat vadolunmakta, diğerine de tehditte bulunmaktadır.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim fitnenin sebebini ve Kitap Ehli'nin İslâm davetinden yüz çevirişlerini, Resulullah (s.a.)'ı teselli etmek kasdıyla açıklanmaktadır. Yüce Allah burada önce ona bunların hakkı bildiklerine rağmen onu gizlediklerini ve gereğince amel etmediklerini haber vermekte, daha sonra da belirli iki tavır takınmak suretiyle onların hakkı kabul etmeyişlerine karşı şöylece teselli etmektedir: Andolsun eğer sen Yahudi ile Hristiyanlara gerçek ve doğru olan kiblenin değiştirilmesinin Rablerinden olduğuna dair -senin kiblene uymaları umuduyla- her türlü delil ve belgeyi getirecek olsan dahi, yine ikna olmaz, hakkı kabul edip sana uymazlar. Bunu inatları, hakka karşı bile bile ayak

diretmeleri dolayısıyla yaparlar. Onlar sana emrolunan Kabe'ye doğru yönelmek şeklindeki ilahi hakka dair apaçık belge ve delillere rağmen senin kiblene asla uymazlar. [5] Bugünden sonra da artık sen onların kiblelerine uyacak değilsin. -Böylelikle artık müslümanların tekrar Beytülmakdis'e yönelmelerine dair umutlan kesilmektedir- Zaten bu nasıl umulabilir ki? Çünkü onların tek bir kibleleri yoktur. Esasında Hz. İsa'nın kiblesi Hz. Musa ile aynıydı. Fakat Hz. İsa'nın vefatı ve İncil'in tahrif edilmesinden sonra Hristiyanlar başka bir kible tuttular. Sana gelince ya Muhammed, sen bütün din mensuplarının büyüklüğünü takdir ettiği İbrahim'in kiblesine yönel! O uyulmaya en layık olandır. Ayrıca onların kiblesine uymandan beklediğin bir fayda da yoktur.

Yahudiler de Hristiyanlar da yöneldikleri kibleyi değiştirmezler. Yahudiler kendi kiblelerini terkedip doğuya doğru yönelmeyi kabul etmedikleri gibi, Hristiyanlar da kiblelerini terkedip batıya doğru yönelmezler. Çünkü her biri kendi görüşlerine -hak veya batıl olsun- sımsıkı sarılmaktadır. Bu konuda herhangi bir delil ve belgeyi gözardı ederek kör bir taklit yolunda yürümektedirler.

Daha sonra Yüce Allah, Allah'ın kelâmına muhalif hareket etmenin ve insanların nevasına uymanın ne kadar büyük bir tehlike olduğunu Peygamberi vasıtasıyla ümmetini ikaz ederek şöyle buyurmaktadır: Andolsun ya Muhammed! Eğer sen Kitab Ehli'nin istediğine uyarak onları idare etmek, sana uymalarına karşı sana iman etmeleri için beslediğin umut dolayısıyla "sana kesin hak apaçık bir şekilde" geldikten sonra -ki bu da sende kesin bir bilgiyi oluşturan deliller ve apaçık belgelerdir- onların kiblelerine doğru namaz kılacak olursan hiç şüphesiz dünya ve ahirette cezaya hak kazanan, kendi öz nefislerine zulmeden kimselerden olursun. Hakikatte bu, onları kendilerine doğru çekmek gayesiyle Yahudi ve Hristiyanların nevalarına uyma düşüncesini uzaklaştırmak kasdıyla müminlere yönelik bir hitabdır.

"O zaman muhakkak zulmedenlerden olurdun." buyruğu ayetin baş tarafında yer alan "andolsun ki..." şeklindeki mahzuf yeminin cevabıdır.

Kitap Ehli'nin hakkı bilmelerinin delili ise, ancak Peygamberimizin vasıflarına uyan hususiyetlerin kendi kitaplarında anlatılmış olmasıdır. Onlar tıpkı kendi öz oğullarını bildikleri gibi tam anlamıyla peygamberi tanımaktadırlar. Bununla birlikte onlardan bir kısmı inat ettiler, kitaplarından bilip öğrendikleri bu apaçık gerçeği, yani Muhammed'in peygamberliği ile Kabe'nin kible oluşunu gizlediler.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim sapasağlam ve genel bir kaideyi şöyle ilan etmektedir: Hak yalnızca Allah'tan gelendir, başkasından değil. Bu hak Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'deki emirlerinde ifadesini bulmuştur. Bu hakta herhangi bir şüphe olamaz. O bakımdan ya Muhammed -yani müslümanlar- sen üzerinde bulunduğun bu yolun, hak ve doğru oluşunda şüphe edenlerden olma. Bu yol senin Rabbinden sana gelen vahiydir. Sen Allah'ın sana vermiş olduğu emirlerde sana uymayan sapıkların heva ve vehimlerine

uyuma. Şimdi senin yönelmekte olduğun kible -yani Kabe- İbrahim'in ve ondan sonra gelen peygamberlerin yöneldikleri hak kıblenin ta kendisidir.

Bu ayet-i kerimedeki yasak, bundan önceki: "Andolsun ki sana gelen bunca ilimden sonra..." buyruğunda geçen tehdide benzemektedir. Bu da Peygamber (s.a.)'e yöneliktir. Bundan kastedilen ise, onun ümmeti arasından imanları iyice yerleşmemiş kimselerdir. Bunların, ortada dolaşan batıl ve fitne dolu sözlerin etkisine kapılmalarından korkulmaktaydı. [6]

Kabe'yi Görmeyen Kimsenin Kıblesi:

Şafiüere göre: Kabe'yi görmeyen kimsenin bizzat Kabe'nin kendisine doğru yönünü doğrultması farzdır. Çünkü kibleye yönelmesi farz olan kimsenin yönünü bizzat ona doğrultmuş olması gerekir. Tıpkı Mekke'de bulunan kimse gibi. Diğer taraftan Yüce Allah'ın, "Siz de nerede bulunursanız yüzlerinizi o yana çeviriniz." buyruğu da bunu gerektirmektedir. Yani namaz kılan kimseye Kabe'ye yönelmek vacibdir. O bakımdan Kabe'yi gören kimse gibi bizzat Kabe'nin kendisine yönelmesi gerekir.

Şafiîlerin dışında kalan cumhur ise şöyle demektedir: Kabe'yi görmeyen kimse için farz olan Kabe cihetini isabet ettirmektir. Çünkü Peygamber (s.a.), Tirmizî ve İbni Mace tarafından rivayet edilen hadiste şöyle buyurmaktadır: "Doğu ile batı arası kabledir." Bu hadisın zahirine göre doğu ile batı arasındaki her cihet kabledir. Diğer taraftan eğer bizzat Kabe'ye isabet ettirmek farz olsaydı, dosdoğru bir çizgi halinde devam eden uzunca bir safta namaz kılanların namazlarının sahih olmaması yine aynı kibleye yönelen ve birbirinden uzak iki kişinin de namazlarının sahih olmaması gerekirdi. Çünkü uzunca bir safın Kabe'ye yönelebilmesi ancak Kabe'nin eni kadar olması halinde mümkün olabilir. Bu görüşü ayrıca İbni Abbas (r.anhuma)'ın şu sözü de desteklemektedir: Kible, Mescid-i Haram'da Kabe'dir. Mekke'nin dışında olan kimse için ise Mescid-i Haram kabledir. Diğer bölgelerde bulunanlar için de Mekke kabledir. Bu hüküm ise ileride gelecek bir hadis-i şeriften alınmıştır.

Kurtubî der ki: Şu üç sebep dolayısıyla Kabe'nin bulunduğu tarafa yönelmek doğru olan görüştür:

1- Teklifin kendisi ile alâkalı olduğu yapılması mümkün olan husus budur.

2- Kur'an-ı Kerim'de emrolunan husus da budur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Artık yüzünü Mescid-i Harama doğru çevir. Siz de nerede olursanız yüzlerinizi o yana çeviriniz." Yani sizler doğu veya batıda olun, yeryüzünün neresinde olursanız olunuz Mescid-i Haram tarafına dönünüz.

2- İlim adamları kesinlikle Beytullah'ın eninden kat kat daha fazla olduğu bilinen uzunca saffi delil göstermişlerdir [\[7\]](#) Bence de tercihe değer olan görüş budur. Çünkü bizzat Kabe'ye yönelmek imkânsızdır ve insanlara kolaylık sağlamak bunu gerektirmektedir. İbni Abbas (r.anhuma) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Beyt, Mescidde bulunanlar için kıbledir. Mescid, Harem Ehli için kıbledir. Harem de ümmetinden yeryüzünün doğusunda ve batısında bulunan herkes için kıbledir."

Bu konudaki görüş ayrılığı Kabe'nin üstünde namaz kılmanın hükmü hakkında başka bir görüş ayrılığına da sebep teşkil etmektedir.

Yerin dibinde semanın tepesine kadar hizanın kible olduğunu söyleyen Hanefiler -mekruh olmakla beraber- farz ya da nafil olsun Kabe'nin üstünde namaz kılmayı caiz kabul ederler. Bunu mekruh görmelerine sebep ise Kabe'nin üstüne çıkmanın edebe aykırı olması, ona gösterilmesi gereken tazimi zedelemesi ve peygamberin de bunu nehyetmiş olmasıdır.

Şafiîler ise Kabe'nin üstünde farz ya da nafil olsun namaz kılmayı şu şartla caiz kabul ederler: Şayet Kabe'nin binasından yahut da toprağından eşik gibi ona sabit yüksekçe bir sütne varsa yahut kapalı bir kapı ya da orada devamlı kalan tespit edilmiş bir asa varsa ve bunun uzunluğu insanın kolunun yaklaşık üçte ikisi kadarı olursa -en yükseklikteki cisimden üç zira (arşın) kadar uzak olsa dahi- caizdir.

Hanbeliler de Kabe'nin damı üzerinde nafil namaz kılmayı mubah kabul ederler. Ancak onlara göre orada farz namaz sahih olmaz. Çünkü Yüce Allah, "Siz de nerede bulunursanız bulununuz yüzlerinizi o yana çeviriniz." diye buyurmaktadır. Kabe'nin damında namaz kılan kimse ise ona doğru namaz kılamaz. Nafil namazda esas ise hafifletmek ve müsamaha göstermektir. Buna delil ise, oturarak ya da binek üzerinde yolculuk halinde kiblede başka tarafa dönerek nafil namazının kılınabileceğidir.

Malikîler Kabe'nin üstünde namaz kılmanın sahih olduğunu kabul etmezler. Çünkü Kabe'nin damına çıkmış bir kimse ona doğru değil, başka bir şeye doğru yönelmiş olmaktadır.

Yüce Allah'ın, "Artık yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir." buyruğu, namaz kılan kimsenin secde edeceği yere değil de önüne bakacağına delildir. Eğer secde edeceği yere bakacak olursa, Mescid-i Haram'dan başka bir tarafa doğru yönelmiş olur. Maliki

mezhebindeki görüş böyledir. Cumhur ise şöyle demektedir: Ayakta iken namaz kılan kimsenin secde ettiği yere bakması müstehaptır. Hanefîler şunu da eklerler: Namaz kılan kimse rükû halinde ayaklarına, sücud halinde burnunun ucuna, oturma halinde kucağına bakar. Daha sahih olan görüş budur. Çünkü böylelikle Mescid-i Haram'a doğru yönelmek tahakkuk etmektedir. Bu gibi yerlere bakmak ise, namaz kılan kimsenin namazda başka yerlere bakmasını yani namazdan başka bir şeyle uğraşmasını önler. İşte "Artık yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir" buyruğu Beytülmakdis'e doğru dönüp namaz kılmayı da neshetmektedir.

145. ayet-i kerime Kitap Ehli'nin dinlerinden yahut kiblelerinden dönmelerinin umulamayacağını göstermektedir. İnsan bunları ikna etmek için ne kadar uğraşırsa da fayda vermez. Çünkü onlar hak kendilerine açıklandıktan sonra yine de inkar edip kâfir oldular. Ayetlerin onlara faydası yoktur. Yani İslam risaletinin doğruluğuna ve ona uymanın gereğine dair delil olan bütün alametler onlar için faydasızdır. Hatta Peygamber (s.a.) onlara karşı kendilerine getirdiğinin doğruluğuna dair her türlü delili ortaya koyacak olsa dahi ona uymaz, kendi nevalarını terkedip bırakmazlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki üzerlerine Rabbinin sözü hak olmuş bulunanlar iman etmezler. Eğer onlara bütün ayetler (belge ve deliller) gelse de acıklı azabı göreceklere ana kadar (imana gelmezler)." (Yunus, 10/96-97).

Yüce Allah'ın, "Sen de onların kiblelerine uyacak değilsin." buyruğu emri ihtiva eden bir haber cümlesidir. Yani sakın böyle bir şeye meylin olmasın, demektir.

Daha sonra Yüce Allah Yahudilerin Hristiyanların kiblelerine uymayacaklarını, Hristiyanların da Yahudilerin kiblelerine tabi olmayacaklarını haber vermektedir. Bu da onların ayrılık içerisinde olduklarını gösteren aynı zamanda da sapıklık içerisinde olduklarına da delil olan bir husustur.

Yüce Allah'ın, "Andolsun ki sana gelen bunca ilimden sonra..." şeklindeki hitabı Peygamber (s.a.)'e yöneliktir. Bundan kasıt ise onun ümmetinin hevası-na uyması ve böylelikle zalim olması muhtemel olan kimseleridir. Yoksa Peygamber (s.a.)'in, kendisi sebebiyle zalim sayılacağı bir işi yapması mümkün değildir. O bakımdan bu buyrukla ümmetinin kastedilmiş olduğu kabul edilir. Çünkü Peygamber (s.a.) masumdur ve biz onun böyle bir işi yapmayacağını kesinlikle bilir ve inanırız. Peygamber (s.a.)'in buna muhatap alınması meselenin büyüklüğünü ortaya koymak ve Kur'an-ı Kerim'in onun üzerine indirilmesi do-layısıyladır. Aynı şekilde: "Sakın şüphe edenlerden olma." buyruğunda da hitap Peygamber (s.a.)'e olmakla birlikte maksat onun ümmetidir.

Kitap Ehli'nin İslâmı, diğer ifadeyle hakkı kabul etmelerine karşı büyüklük taslayıp inat ettiklerini açıkça ortaya koyan hususlardan birisi de şudur: Özellikle onların ilim adamları Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini, risaletinin doğruluğunu, tıpkı kendi öz evlatlarını tanıdıkları gibi bilir ve tanırlar. Burada kişinin kendisini değil de bizzat

oğullarının konu edinilmesi önemlidir. Çünkü insan kimi zaman kendisini unutabilir fakat oğlunu unutmaz. Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Selâm'a Hz. Ömer şöyle sormuş: Sen gerçekten oğlunu tanıdığın gibi Muhammed'i bilip tanıyor musun? O şöyle dedi: Evet, hatta daha fazla. Allah semasında emin olduğu kulunu yeryüzünde emin olduğu kuluna göndermiştir ve ben de bu niteliği ile onu tanıdım. Oğluma gelince; annesinin ne yaptığını bilemiyorum.

Kitap Ehli hakkı yani Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini, peygamber olduğunu bile bile gizliyorlardı. Bu, inadî küfrün, tam anlamıyla bir küfür olduğu hususunda açık bir belgedir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Kalpleri onlara inandığı halde zulüm ve büyükmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler." (Nemi, 27/14); "İşte o tanıdıkları kendilerine gelince onu inkâr ettiler." (Bakara, 2/89).

Kabe'ye yönelmek olsun, başkası olsun, hak Allah'tan gelendir. Yahudilerin kendi kiblelerine ve Hristiyanların da kendi kiblelerine dair haber verdikleri değildir. Ayrıdedici kesin söz, ilahi vahye ait olup, inkarcıların heva ve arzuları değildir.

Yüce Allah'ın, "Sakin şüphe edenlerden olma" buyruğu ile hitaptan kasıt, -anlamı itibariyle- ümmettir. Hz. Peygamberin şüphe edenlerden olmasının yasaklanması aynı fiilin işlenmesinin yasaklığını daha ileri bir ölçüde ifade eder. Tıpkı bir kimsenin bir başkasına: "Sakin zalim olma" demesinin "zulmetme" demesinden daha belîğ bir ifade oluşu gibi.

Özetle, Kitap Ehli'nin kiblenin değiştirilmesini inkâr etmeleri bir inattır, hakkı bile bile red etmektir. Çünkü onlar kesin olarak Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini bilirler. Onun peygamber olduğu kesin olarak sabit olduğuna göre, bütün yaptıkları da Rabbinden gelen bir vahye dayalı olarak yaptığı ortaya çıkar. [\[8\]](#)

Kible Hakkındaki Ayrılıklar Ve Kiblenin Değiştirilmesinin Sebepleri

148- Herkesin yüzünü kendisine doğru döndürdüğü bir yönü vardır. Öyle ise siz de hayırlarda birbirinizle yarışın. Nerede olursanız Allah tümünüzü bir araya getirir. Şüphesiz Allah her şeye Kadir'dir.

149- Her nereden çıkarsan yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Elbette-ki bu Rabbinden mutlak bir haktır. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

150- Her nereden çıkarsan yüzünü Mescid-i Harama doğru döndür. Her nerede olursanız yüzlerinizi onun tarafına döndürün. Ta ki aralarından zulmedenlerin dışında insanların size karşı bir delilleri kalmamasın. O halde onlardan korkmayın, Benden korkun. Ta ki size olan nimetimi tamamlayayım. Olur ki hidayete kavuşursunuz.

151- Nitekim içinizden sizden bir rasul gönderdik ki, size ayetlerimizi okuyor, sizi arındırıyor, size Kitabı ve hikmeti öğretiyor ve bilmediğiniz şeyleri size öğretiyor.

152- Öyle ise siz Beni zikredin, Ben de sizi zikredeyim ve Bana şükredin nankörlük etmeyin.

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler, Kabe'ye yönelmek, inkarcıların iddialarını çürütmek hususunda Resulullah (s.a.)'ın takındığı tavrı desteklemeye devam etmektedir. Şanı Yüce Allah her bir ümmete has özel bir kıblenin bulunduğunu zikretmektedir. Yahudiler için bir kible, Hristiyanlar için bir kible, müslümanlar için bir kible vardır. Bütün ümmetler için tek bir kıblenin varlığı söz konusu değildir. Farz olan, vahyin emrine teslimiyettir. Kible dinin esası değildir. Önemli olan hayırlı işlerde yarışmaktır. Herkesin ameline uygun karşılığı verecek olan ise Allah'tır. Yüce Allah'ın nazarında bütün mekânlar birdir. O bakımdan kıblenin değiştirilmesi hususunda birbirinizle tartışmayınız. Bu konuda itiraz etmeyiniz. Yeryüzünün dört bir yerinde karada, denizde ve havada bütün müslüman-ların kıblesi aynıdır. Kible hususunda müşriklere karşı delil ortaya koymanın bir faydası yoktur. Bunun yerine siz Allah'tan korkunuz, O'nun herhangi bir emrine karşı gelmeyiniz. Her nerede olursanız olunuz Kıyamet gününde Allah, hepinizi bir araya getirip toplayacak, amellerinizden dolayı sizi hesaba çekecektir. Allah her şeye kadir olandır.

Özetlediğimiz bu hususu şöylece açabiliriz:

Her bir ümmetin namaz kılarken yüzünü döndürdüğü bir yön vardır. İbrahim ve İsmail Kabe'ye doğru yöneliyorlardı. İsrailoğulları da Beytülmakdis'teki kayaya yöneliyorlardı. Hristiyanlar doğu tarafına dönüyorlardı. Allah müslümanları ise Kabe'ye yönelme hususunda hidayete erdirmiştir. O halde ümmetler değişik olduğu kadar kıbleleri de değişiktir. Dönülen cihet, Allah'ın vahdaniyetinin kabulü, ahiret gününe iman gibi dinde bir esas değildir. Allah'ın istediği, vahyin emrine teslim olmak, Allah'a itaat olan emir ve buyrukları yerine getirmektir.

O halde çeşitli hayırları işlemek hususunda elinizi çabuk tutunuz. Herkes bu konuda daha önce hareket etmeye kötülük ve sapıklıktan uzak durmaya gayret gösterebilir. Bütün mesele iyilik işlemek olmalıdır. Ülkeler, cihetler, Yüce Allah'a yakın olmaya esas teşkil etmez. Allah nezdinde bunlar arasında bir fark yoktur. Nerede ikamet ederseniz ediniz, Allahü Teâlâ sizi hesabınızı görmek üzere bir araya getirip toplayacaktır. Bunun delili ise aradaki mesafeler ne kadar uzak olursa olsun hesap günü için insanları toplamanın Allah'ı aciz bırakacak bir durum olmadığıdır. Bu gerçeği dile getiren ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğunu da hatırlatmaktadır: "Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin etmişizdir. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat O size verdiği ile sizi imtihan etmek için böyle yaptı. Öyle ise hayırlı işlere koşun. Hepinizin dönüşü Allah'adır." (Maide, 5/48)..

Kabe'ye ya da Mescid-i Haram'a yönelmek, bütün zaman ve mekânlarda geçerli bir serî hükümdür. Her nerede olursanız olunuz, Mescid-i Haram tarafına yöneliniz. Yüce Allah bu ayet-i kerimede Kabe'ye yönelme emrini üç defa tekrarlamaktadır. Bundan önce ise 144. ayet-i kerimede bu emri iki defa tekrarlamış idi. Bundan maksat bu hükmün bütün zaman ve mekânları kuşatan genel bir hüküm olduğunu ifadedir. Kur'an-ı Kerim her bir emir ile birlikte uygun olan bir ifadeyi de söz konusu etmektedir:

144. ayet-i kerimede ilk emir ile birlikte aynı ayette Yüce Allah kendilerine kitap verilenlerin hakkı bildiğini tespit etmektedir.

149. ayet-i kerimede yer alan ikinci emir ile birlikte Yüce Allah bunun Allah tarafından sabit olan bir hak olduğunu açıklamaktadır. Bu hususta herhangi bir nesh veya değişiklik söz konusu olamaz. Peygamberin bu hak olan kibleye yönelmesi hikmet ve maslahata uygun olmalıdır. Allah insanların yaptıklarından ve din ile ilgili getirmiş olduğu bütün emirlerde Peygamber (s.a.)'e ihlâs ve samimiyetle tabi oluşlarından gafil değildir. Amellerinin karşılığını en güzel şekilde onlara verecektir. Bu itaat eden müminlere fiillerinin mükafatına nail olacaklarına dair bir vaaddir. Aynı zamanda amellerinin cezasını göreceklere dair isyankârlara da bir tehdittir.

150. ayet-i kerimede yer alan üçüncü emir ile birlikte Yüce Allah kiblenin değiştirilmesindeki hikmeti söz konusu etmektedir ki, şu üç faydalı husus bu hikmetin kapsamı içerisindedir:

1- "Ta ki... insanların size karşı bir delilleri kalmasın." Kitap Ehli ve müşriklerin müslümanlara karşı ileri sürecek bir delilleri olmasın. Kitap Ehli Hz. İsmail'in soyundan gönderilecek olan peygamberin Hz. İsmail'in kiblesi olan Kabe'ye yöneleceğini biliyorlardı. Buna göre namazında Beytülmakdis'e doğru yönelmeye devam etmesi peygamberliğinde tenkit edilecek bir nokta olurdu. Yine onlar bu ümmetin niteliklerinden birisinin Kabe'ye yönelmek olduğunu da biliyorlardı. Müslümanlar bu niteliği kaybedecek olsaydı belki de bu kendi aleyhlerine delil olabilirdi. Müşrikler ise atasının dinini ihya etme üzere İbrahim

(a.s.) soyundan gelmiş bir peygamberin, atası İbrahim'in oğlu İsmail ile birlikte inşa ettiği Rabbinin Beyti'nden başka bir tarafa yönelmemesi gerektiği görüşünde idiler. Nitekim kıblenin değişikliği bu konuda onların görüşlerine uygun bir şekilde gerçekleşti. Böylelikle her iki kesimin de ileri sürebilecekleri bir delil ortadan kalktı. Buna bağlı olarak da münafıkların söyleyebilecek bir şeyleri de kalmadı.

Fakat aralarından inad ile nefislerine zulmedenler -ki bunlar kıt akıllı kimseler olduklarından dolayı herhangi bir kitap ile hidayet bulmayan ve hiç bir belgeye iman etmeyen Kureyş müşrikleridir- Kabe'ye yönelmek hususunda işte bunlardan korkmayınız. Çünkü bunların sözleri aklen kabul edilebilir bir delile dayalı değildir. Sizler yalnızca hak sahibinden korkunuz. Yahudilerin şu sözleri bu sapık ve zalimlerin şu sözlerindedir: O Kabe'ye ancak kavminin dinine meylettiği ve kendi doğup büyüdüğü şehrini sevdiği için dönmüştür. Hak üzere olsaydı kendisinden önceki peygamberlerin kıblesinden ayrılmazdı. Müşrikler ise şöyle demişlerdi: Şimdi kıblemize döndü, pek yakında dinimize de dönecektir. Münafıklar ise şöyle demişti: O herhangi bir kible üzerinde karar kılamıyor. Tereddüt ve kararsızlık içerisinde. Bütün bunlar sıhhatli bir delile dayanmayan, akıl tarafından kabul edilebilecek bir dayanağı olmayan görüşleridir. Bunlar sadece Allah'ın dini hakkında tartışma doğurması maksadıyla ileri sürülmüş Muhammed (s.a.)'in risaletine iman etmemek için kullanılan yollardır. O bakımdan ey müminler, siz kıbleniz üzere sebat gösteriniz. Kabe'ye yönelmek hususunda zalimlerden korkmayınız. Çünkü onların sözlerinin aklî ya da semavî bir hidayetten gelen bir dayanağı yoktur.

Allah'tan korkunuz. Allah'ın rasulünün size getirdiklerine muhalefet etmeyiniz. Size vadettiğini yerine getirecek olan O'dur. Bununla korkulması gereken zatın hak sahibi olan olduğuna, batıl üzere olana ise aldırış edilmeyeceğine bir işaret vardır.

2- "Ta ki size olan nimetimi tamamlayayım." Atanız İbrahim'in inşa ettiği, put ve heykellere tapınmaktan arındırdığı, insanların kalplerinin kendisine sevgiyle yöneldiği Rabbinizin EVini yalnızca sizin için bir kible kılmakla, bu kibleyi size tahsis etmekle üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım diye. Bu, aynı zamanda sayısız maddî ve manevî faydelerin gerçekleştirilmesine de sebeptir. Abdullah'ın oğlu Muhammed'in Hz. İbrahim'in soyundan gelen aslen Arap bir peygamber olması, Kur'an-ı Kerim'in apaçık Arapça bir lisanla ona indirilmesi, Kabe'ye doğru yönelmeyi arzulayan akrabaları ve aşireti arasında ortaya çıkması da bu nimetler cümlesindedir. O bakımdan kıblenin Kabe'ye doğru değiştirilmesi Yüce Allah tarafından müslümanlar ve Araplar üzerindeki eksiksiz bir nimettir.

3- "Olur ki hidayete kavuşursunuz." Hak üzere sebat göstermek ve ona karşı çıkmamak suretiyle hidayet bulaşınız diye. Çünkü kıblenin değiştirilmesiyle ilgili olarak kıt akıllıların körükledikleri fitne, hak ve iman ne kadar güçlü olduğunu, batıl ve küfrün de ne kadar zayıf olduğunu ortaya çıkartmış, müminlerin imanlarını daha bir pekiştirip arındırmış, münafıkları açık-seçik htr şekilde ortaya çıkarmış, kâfirleri de yardımsız ve

desteksiz bırakmıştır.

Özetle, Yüce Allah sizin için Beytullah'ı kible tayin etmek suretiyle üzerinizdeki nimetini tamamlamıştır. Nitekim sizden bir peygamber göndermek suretiyle de üzerinizdeki nimetini tamamlamıştı. Söz konusu bu peygamber Mu-âammed (s.a.)'dir. O size hakka götüren ve doğruluğa ileten Allah'ın ayetlerini afcur, Allah'ın vahdaniyetine, kudretinin büyüklüğüne dair kesin delilleri ortaya koyar. Sizi putperestliğin pisliklerinden arındırır. Nefislerinizi yüceltecek ve arındıracak en şerefli bilgileri ve akla saygı duymayı, kör taklidi bir kenara atmayı, her türlü sapma ve sapıklıktan koruyucu olarak dini esas kabul etmeyi âğretir. Nitekim O, kız çocukları diri diri gömmek, masraflarından kurtulmak maksadıyla çocukları öldürmek, en basit ve önemsiz sebepler yüzünden kanlar iökmek gibi çirkin cahili adetlerden de sizi arındırmaktadır.

Size Kur'an-ı Kerim'i öğretiyor, şer"î hükümleri beyan ediyor. Kur'an-ı Ke-nm'in bir hidayet ve bir nur olmasına neden olan teşriî sırları açıklıyor.

Aynı zamanda o peygamber size hikmeti de öğretiyor. Hikmet; şer*î hükümlerin sırlarını, amaçlarını amele ve itaata iten gerekçelerini bilmektir. Diğer taraftan o peygamber size peygamberin sünneti, barış ve savaş gibi azlık, çokluk, yolculuk ve ikamet gibi hayatın çeşitli durumlarında izlenecek övülmeye değer yolu da öğretmektedir. Nihayet teşriin sırlarına, dinin derinliğine bilinmesini (fıkhedilmesine) nasip ettiği peygamberin ashabı, hikmetli, bilgin ve oldukça üstün zekâlı kimseler haline geldiler. Onlardan her birisi bir ülke yöneticisi, bir ümmet lideri oldu. Yönettiği ülkede ve ümmet arasında adaleti uyguluyor, güzel bir siyaset takib ediyordu. Bununla birlikte o belki Kur'an-ı Kerim'in ancak bir kısmını ezberlemiş idi; fakat Kur'an'ın sırrını bilmiş, amacını kavramıştı.

Bu peygamber sizlere bilmediğiniz gayba dair haberleri, peygamberlerin «iretlerini, geçmişteki kavimlerin kıssalarını, yok olmuş ya da Araplar tarafından da ve hatta onların dışında Kitap Ehli tarafından da bilinmeyen ümmetlerin durumlarını size öğretmektedir. Bu bakımdan yüce Allah müminleri bu nimeti itiraf etmeye ve buna Allah'ı zikrederek, şükrederek karşılık vermeye teşvik ederek: "Öyle ise siz beni zikredin, ben de sizi zikredeyim" diye buyurmuş-rur.

Yani bana itaatle, emirlerime uymak suretiyle, salih amel ile Beni zikrediniz. Hamdetmek, teşbih getirmek, şükretmek, Kur'an-ı Kerim'i okumak, ayetleri üzerinde düşünmek, kainattaki deliller üzerinde Benim varlığıma, kudretime ve vahdaniyetime dair tefekkür etmek, size verdiğim emirlere bağlı kalmak, yasakladıklarından kaçınmak, peygamberlere iman edip onlara uymak suretiyle Beni zikrediniz. Ben de sizleri kendi nezdimde sevap ve ihsan ile, bol bol hayırlar vermekle, mutluluk ve izzetinizin devamı ile sizi anayım. Sizinle meleklerle karşı övüneyim. Size ihsan ettiğim nimetime karşı kalp ile dil ile ve her organı yaratılış sebebini teşkil eden hayır ve menfaate uygun olarak

kullanmak suretiyle şükrediniz. Bütün bu nimetlere karşı -onları şeriatın kabul etmediği ve selim aklın da onaylamadığı yollarda kullanmak suretiyle- nankörlük etmeyiniz. Şüphesiz ki Ben dünyada iken yaptıklarınızın karşılığını vereceğim. Hayır işlediyseniz hayır, kötülük işlediyseniz kötülük. Nitekim bir başka ayet-i kerime de şöyle buyurulmaktadır: "Şunu da hatırlayın ki, Rabbiniz şöyle bildirmiştir: Andolsun ki şükrederseniz elbette size fazlasını da veririm. Fakat nankörlük ederseniz hiç şüphesiz benim azabım pek şiddetlidir." (İbrahim, 14/7).^[9]

Belalara Sabır

153- Ey iman edenler! Sabırla ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir.

154- Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyiniz. Aksine onlar diridirler; fakat siz anlayamazsınız.

155- Andolsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden eksiklikle imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele!

156- Onlar ki kendilerine bir musibet geldiği zaman: "Muhakkak biz Allah'ınız ve muhakkak biz O'na dönücüleriz." derler.

157- İşte Rablerinden mağfiret ve rahmet hep onların üzerindedir ve onlar hidayete erenlerin ta kendileridir.

Nüzul Sebebi

154. ayet-i kerime Bedir'de şehit düşenler hakkında inmiştir. Bunların sayısı on küsur olup sekizi ensardan, altısı muhacirlerden idi. İnsanların Allah yolunda öldürülen kimse hakkında filan kişi öldü ve dünya nimet ve lezzetlerinden artık mahrum kaldı demesi üzerine, Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. İbni Abbas dedi ki: Umeyr b. el-Humam,

Bedir'de öldürüldü. İşte bu "Allah yolunda öldürülenler için ölümler demeyiniz." ayeti onun ve onun durumunda olan başkaları hakkında nazil oldu. [\[10\]](#)

Açıklaması

Kiblenin değiştirilmesi gerçek mümin ile yalancı münafığın birbirinden ayırılması ve onların sınanmaları içindi. O bakımdan bu değişiklik bir nimettir; bir azab değildir. Fakat kâfir akıllılar ile Kitap Ehli bu büyük olayı istismara yöneldiler ve müminlerin aleyhine ruhlara kin ve düşmanlığı ekmek kas-dı ile iftira kampanyası başlattılar. Allah bunun diğer insanları müminlere karşı birleştirmek gayesi ile oldukça yoğun bir takım gayretleri peşinden getireceğini ve bunun kaçınılmaz olarak bir savaşa yol açacağını biliyordu. Nitekim daha sonraları fiilen çarpışma ve savaş ortaya çıkmıştı.

Şanı Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde nimetin kimi zaman belâ ve çeşitli musibetlerle bir arada bulunabileceğini beyan etmektedir. Fakat musibete katlanmak, müşriklerden ve Kitap Ehli'nden oluşan düşmanlara karşı direnmek için sabır ve namaz ile yardım dilemekten başka çare yoktur. Çünkü sabır ile irade güçlendirilir, sıkıntılara karşı tahammül gösterilir, musibetlere karşı sebat elde edilir ve Allah sabredenlerle beraberdir yani yardımı, zaferi, koruyup gözetlemesi ve desteklemesi ile onların yanındadır. Şanı Yüce Allah şükretme emrini beyan ettikten sonra sabra dair açıklamalara geçti ve sabır ve namaz ile yardım istenebileceğini bize gösterdi. Çünkü kul ya bir nimet içerisindedir, ona şükretmesi gerekir ya da bir sıkıntı içerisindedir, buna da sabretmesi gerekir.

Namaz ile yardım dilemek, ibadetlerin özü olduğundan Allah ile ilişkiye geçmenin, ona seslenmenin, Yüce Allah'ın heybet ve celâlinin şuuruna varmanın yolu, korku duyanların sığınağı, dertlilerin kederlerinden kurtuluş ve müminlerin ruhlarının huzura erme vesilesi olduğundan dolaydır. Peygamber (s.a.) de: "Benim gözümün nuru namazdadır." buyurmuştur.

Mümin sabır ile ve haşyet doğuran, Allah'a karşı huşu ile kalbi dolduran ve insanın ruhunu her türlü hayasızlık ve münkerlerden uzaklaştıran namaz ile yardım dilediği takdirde; onun için zorluklar önemsizleşir, her türlü sıkıntı ve meşakkate katlanır, her türlü zorluk ve kedere direnç gösterir.

Bundan dolayı Yüce Allah her ikisini de emrederek şöyle buyurmaktadır: Dininizi ve dininizin şiarlarını zafere götürmek için yardım isteyiniz. Karşı karşıya kaldığınız her türlü

sıkıntı ve musibete karşı yardım dileyiniz. Bu hususlarda insana ağır gelen her türlü dert ve tasayı hafifleten sabır ve insanın kalbine Allah'a güveni yerleştiren, sıkıntıları unutturan namaz yardımcınızdır. Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "Bir de sabır ile ve namaz ile yardım isteyiniz. Şüphesiz o huşu, duyanlardan başkasına elbette büyük gelir." (Bakara, 2/45). Özellikle sabrın söz konusu edilmesi nefis için en ağır gelen psikolojik, ruhî (batınî) bir durum olduğundan dolayıdır. Namazın da özellikle anılması insana en zor gelen zahirî bir amel olduğundan dolayıdır. Bununla birlikte namaz ile insan dünyadan kopar, Allah'a yönelir. Resulullah (s.a.)'m bir işten dolayı sıkıntı ile karşı karşıya kaldığında hemen namaza koşup sığındığını ve bu ayet-i kerimeyi okuduğu rivayet edilmektedir.

Allah sabredenlerin yardımcısıdır, onların duasını kabul eder, kederlerini giderir. Vakıa şu ki; ferdî ameller ile büyük toplumsal işlerin gerçek anlamda meyvelerini vermeleri ancak sebat ve sürekli mücadele ile mümkün olur. Bütün bunların aracı ise sabırdır.

Mücadele ve katıksız cihadda şehit düşenler hakkında "ölüler" demeyiniz, aksine onlar kabirlerinde özel tarzda ve özel bir takım belirtilere sahip bir hayata sahiptirler. Belli bir keyfiyette bir nızık ile nızıklanırlar ki; Allah bunun nasıl olduğunu en iyi bilendir. Fakat bizler müşahade ve his ölçülerimiz ile bu hayatın gerçeğini idrak edemeyiz. Bu bir başka alemde, başka bir şekilde gaybî hayattır. Bütün mesele Yüce Allah'ın bize böyle bir hayatı vermesinden ibarettir. O bakımdan biz bunu araştırmaya koyulmayız; buna iman etmek ise farzdır. Bunu yüce Allah'ın şu buyruğu da teyid etmektedir: "Allah yolunda öldü-ndenleri ölüler sanma, aksine onlar Rableri katında diridirler, rızıklanırlar." Âl-i İmran, 3/169).

Belirtilen bu hususlarda, dinini zafere ulaştırmak yolunda, Rabbine davet yolunda canını feda eden müminin ebedîlik cennetine nail olan hayırlı kimselerden olacağına bir işaret vardır. Onlar diridirler. Ruhları yeşil kuşların kur-saklarındadır. Bu kuşlar cennette diledikleri gibi uçar. Nitekim sahih hadiste de böylece sabit olmuştur.

Daha sonra Yüce Allah yemin ile şöyle buyurmaktadır: Allah'a yemin olsun ki ey müminler, sizleri savaşta düşmana karşı duyacağınız az bir korku, bir miktar kıtlık ve kuraklıktan dolayı açlık, kaybolmaları, zayi olmaları suretiyle mallardan yana eksiklik, kâfirlerle savaşmak ve başka şeylerle uğraşmaktan dolayı ölüm suretiyle canlardan yana eksiklik, telef etmek suretiyle meyvelerden yana eksiklik gibi musibetlerle karşı karşıya bırakacağız. Şafî'ye göre mahsullerin azlığı çocukların ölümü demektir. Çünkü kişinin çocuğu kalbinin meyvesidir. Nitekim bu konuda böyle bir haber de varid olmuştur. Bu yeminin yapılmasının sebebi ise; gelecekte ansızın karşı karşıya kalacakları olaylardan yana müminlerin gönüllerinin rahatlaması, huzura ermesi, bir musibete maruz kaldıklarında ise Allah'ın kaza ve kaderine rıza göstermeleri içindir. Nitekim bütün bunlar gerçekleşti. Mümin iman edince fakir oluverir, ailesi onu terkederirdi. Ya da Medine'ye hicret edip de Mekke'yi terkettikleri sırada yurdundan, malından uzak kalırdı. Bir savaşçı

savaşa gittiği sırada birkaç hurma ile yetinmek zorunda kalırdı. Özellikle Ahzab ve Tebük gazvelerinde. Muhacir, Medine'nin sıtma ve vebası ile karşılaştığında ölüme maruz kalıyordu. Daha sonraları ise Medine'nin iklimi zamanla güzelleşti.

Kaza ve kadere iman eden müminlere müjdede! Fakat bu müjde ancak felaket ve musibetin çöktüğü ilk anda sabredenler içindir. Bunlar bu sabırlarından dolayı da Allah katında ecirlerini umarak: "Muhakkak biz Allah'ınız ve muhakkak biz O'na dönücüleriz." derler. İşte bu, onların işlerinde güzel akıbet üe karşılaştıklarının müjdesidir. Sabredenlere ecirleri hesapsızca verilir. Rablerinden günahları için bir mağfiret onlara has bir rahmet de vardır. Bu rahmetin etkisini musibet ile karşılaştıkları vakit kalplerindeki serinlikte, ruhlarının sükûn ve huzurunda bulurlar. İşte kâfirler müminleri bu rahmetten dolayı kıskanır. Çünkü kâfir bir musibet ile karşılaştığında dünya ona dar gelir. Bazen kendisini öldürüp intihar dahi edebilir. Avrupa ve Amerika'da intihar olayları ne kadar da çoktur!..

Gerçekten sabreden kimseler hakka, doğruya hidayet bulan, faydalı fiiller işlemeye Allah tarafından yönlendirilenler dünya ve ahiret hayrını elde ederek umduklarına kavuşanlardır. Buharî'nin Enes'ten rivayet ettiği: "Sabır ancak ilk sadme esnasında (felaket ve musibetin çöktüğü ilk anda) olandır." mealindeki hadis dolayısıyla sabır, birinci sadme esnasında söz konusu olur. Kaza ve kadere teslimiyet göstermekte birlikte ağlamak ve üzülmek sabra ve imana aykırı değildir. Buharî ile Müslim'deki rivayete göre Resulullah (s.a.) oğlu İbrahim'in vefat ettiği sırada ağlamıştır. Ona: "Sen bize bunu yasaklamamış mıydın?" diye sorulunca, o şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki bu rahmetin kendisidir." Daha sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz göz yaş akıtır ve kalp rahatsızlaşır, fakat Rabbimizin razı olduğundan başka bir şey demeyiz. Şüphesiz ki biz ey İbrahim, senden ayrıldığımız için üzüntülüüz." Yerilen ise şeriatın yasakladığı dövünmek, elbiseleri yırtmak, cahiliye devrinde olduğu gibi ölümlere haram olan ağıtlar yakmak, aklın çirkin gördüğü Allah'ın takdir ve hükmüne karşı itiraz ve gazabı ifade eden sözler söylemektir.

Sabır, sabrın ölçüsü, tarifi, musibet esnasında istircada bulunmaya dair pek çok hadis ve seleften rivayet gelmiştir. Bunlardan birisini Müslim Ümmü Seleme (r.anha)'den şöylece rivayet etmektedir: Ümmü Seleme dedi ki: Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Bir musibet ile karşı karşıya kalan her bir kul; "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn [\[11\]](#) Allahım bu musibetimden dolayı bana ecir ve ve bana ondan hayırlısını onun yerine ihsan et" dediği takdirde mutlaka Allah o musibetinin ecrini ona verir ve ondan daha hayırlısını onun yerine ona ihsan eder."

Beyhakî de Şuabu'l-İmân' da İbni Abbas'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Musibet esnasında istircada bulunan kimse (İnna lillah ve inna ileyhi raci'ûn diyenin) Allah musibetini giderir, akıbetini güzel-leştirir ve hoşuna gidecek şekilde onun yerine salih bir halef ihsan eder."

Ahmed ve Tirmizî de Ebu Musa'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Kulun oğlu öldüğünde Yüce Allah meleklerine: Kulumun oğlunun ruhunu kabzettiniz mi? diye sorar. Onlar: Evet derler. Yüce Allah: Onun kalbinin meyvesini mi aldınız! der. Onlar: Evet, derler. Yüce Allah: Peki kulum ne dedi? der. Onlar: Sana hamdü sena etti, istircada bulundu. Yüce Allah şöyle buyurur: Siz kuluma cennette bir ev yapınız ve ona "hamd evi" adını veriniz."

Ömer b. el-Hattab (r.a) der ki: "Bana isabet eden her bir musibette mutlaka şu üç nimeti buldum: Evvela bu musibet benim dinimde olmuyordu. İkincisi bu musibet daha önce olanlardan daha büyük değildi. Üçüncüsü Allah o musibete karşı büyük bir mükâfat verir." Daha sonra Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesini okudu: "İşte rablerinden mağfiret ve rahmet hep onların üzerindedir ve onlar hidayete erenlerin ta kendileridir."

Hülâsa; din düzenini ortaya koyan ayet ve hadisler aynı zamanda sabrı, istircada bulunmayı, Allah'ın razı olacağı sözler söylemeye, Allah'ın kaza ve kaderine teslimiyet göstermeye, hükmüne razı olmaya da teşvikte bulunmuştur. İşte o vakit Allah o musibeti ondan hayırlısını vermek suretiyle telafi eder; sabreden kişi de ecir ve sevap alarak Allah nezdinde güzel kabul görür ve cennete nail olur. [\[12\]](#)

Safa İle Merve Arasında Sat Etmek Ve Allah'ın Ayetlerini Gizlemenin Cezası

158- Şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'ın alametlerindedir. Her kim Beyt'i hac eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisi için bir vebal yoktur. Kim de gönül isteği ile bir hayır işlerse gerçekten Allah şük-redenlerin ecrini verendir ve her şeyi hakkıyla bilendir.

159- Muhakkak indirdiğimiz apaçık ayetlerimizi ve hidayeti insanlara kitapta apaçık bir şekilde bildirdikten sonra gizleyip duranlar var ya, işte onlara hem Allah lanet eder, hem de lanet edenler lanet eder.

160- Ancak tevbe edenler, ıslâh edenler ve açıklayanlar müstesna. Artık onların tevbelerini kabul ederim. Ben tev-beleri çokça kabul edenim, pek çok rahmet edenim.

161- Muhakkak inkâr edip de kâfir olarak ölenler var ya, işte Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerindedir.

162- İçinde ebedî kakçdırlar. Ne üzerlerinden azap hafifletilir ne de onlara mühlet verilir.

Nüzul Sebebi

158. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak Buharî, Enes b. Mlik (r.a.)'den Şunu rivayet etmektedir: Enes'e Safa ile Merve hakkında sorulunca Şöyle der: "Biz o ikisi (arasında tavaf etmeyi) cahiliye işinden zannediyorduk. İslm gelince onlardan uzak durduk. Bunun zerine Yüce Allah da: "Şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'ın alametlerindendir" buyruğunu indirdi. el-Hakim de bunun bir benzerini İbni Abbas'dan rivayet etmiştir.

Buharî ile Müslim Urve'den, o Aişe (r.anha)'den Şunu rivayet etmektedir: Urve dedi ki: Aişe'ye dedim ki: Yüce Allah'ın, "Şüphe yok ki Safa ile Merve Al-lah'an alametlerindendir. Her kim Beyt'i hacceder veya umre yaparsa onları güzelce tavaf etmesinde kendisi için bir vebal yoktur" buyruğu hakkındaki görüşün nedir? Benim görüşüme göre bir kimse aralarında tavaf etmeyecek olursa onun için bir vebal olmaz. Bunun zerine Hz. Aişe dedi ki: Kızkardeşimin oğlu! Ne kadar kötü bir söz söyledin?! EĞer senin anladığın Şekilde olmuş olsaydı bu buyruk: "Onları tavaf etmemesinde kendisi için bir vebal yoktur" Şeklinde olmalıydı. Halbuki bu ikisi ile ilgili olarak bu ayetin indiriliş sebebi Şudur: Ensar İslm'a girmeden önce put Menat için telbiye getirip ihrama giriyorlardı. Onun için telbiye getirip ihrama giren müslümanlar, Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekiniyordu. Bunu Resulullah (s.a.)'a sordular ve dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü, bizler cahiliye döneminde Safa ile Merve arasında tavaf etmekten ekinirdik. Bunun zerine Yüce Allah, "Şüphe yok ki Safa ile Merve.." ayetini indirdi. Daha sonra da Resulullah (s.a.) ikisi arasında tavafı sünnet olarak tespit etti. İkiisi arasında hiç kimsenin tavafı terketme yetkisi yoktur.

Bunu Taberînin eş-Şa'bî'den yaptığı Şu rivayet de açıklamaktadır: Cahiliye döneminde adı İsaf olan Safa üzerinde bir put ve yine adı Naile olan Merve üzerinde bir diğer put vardı. Cahiliye halkı Beytullah'ı tavaf ettiklerinde bu iki puta srtnrlardı. İslm gelince putlar kırılınca müslümanlar Şöyle dediler: Safa ile Merve arasında bu iki put dolayısıyla tavaf yapılıyordu. Yoksa bunlar arasında tavaf haccm Őeairinden değildir." Bunun zerine Yüce Allah bu ikisinin (Safa ile Merve) Őeirden olduğuna dair buyruğunu indirdi. Yani ikisi arasında sa'y etmekte müslümanlar için bir vebal yoktur. Çünkü onlar putlar için değil, Yüce Allah için sa'y yaparlar.

159. ayet-i kerime ile ondan sonraki buyrukların nüzul sebebine gelince: Bunlar da

Kitap Ehli âlimleri ile bu alimlerin recm ayetini ve Muhammed s.a.)'in durumu ile ilgili kitaplarındaki buyrukları gizlemeleri hakkında nazil olmuştur. Taberî'nin İbni Abbas (r.anhumâ)'dan rivayet ettiğine göre Muaz b. Cebel, Sa'd b. Muaz ve Harice b. Zeyd, Yahudilerden bir gruba Tevrat'ta bulunan Peygamber (s.a.) ile ilgili buyruklara dair soru sordular. Yahudiler de bu buyrukları onlardan gizlediler. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[13\]](#)

Açıklaması

Muhakkak Safa ile Merve arasında sa'y etmek, Allah'ın dininin alâmetlerinden, haccın ve Yüce Allah'a boyun eğip O'na itaat ve teslimiyetle kulluğun tezahürü olan hac ve umrenin menasikindedir. Kulları O'na Safa ile Merve yakınlarında ibadet eder, ikisi arasında dua, zikir veya Kur'an okuyarak yine Ona ibadet ederler. O bakımdan Beytullah'ı haccedip yahut umre yapan bir kimsenin her ikisi arasında tavaf etmesi dolayısıyla günah kazanması söz ko-rmsu değeildir. Daha önceden müşriklerin bu ikisi arasında tavaf etmeleri durumu değiştirmez. Çünkü onların tavafı Safa ile Merve kayalıkları üzerinde bulunan putları tazim sebebiyle, bir küfür idi. Sizler ise Allah'a iman ile Yüce Allah'ın emirlerine itaat ederek ikisi arasmda tavaf etmektesiniz.

Safa ile Merve arasında sa'y etmenin herhangi bir günah, sakınılacak durum veya vebalinin söz konusu olmayacağıının belirtilmesi, hem vacib hem de mendub olan tavafı kapsar. Nitekim itaat olanı yapmak demek olan tatavvu' farzı da nafiye de kapsar. Sa'y etmek, cumhura göre farz, Hanefi'lere göre vacib olmakla birlikte vebalin söz konusu olmayacağıının belirtilmesi şer"an kabul edilen vacib hükmüne aykırı değildir.

"Şeâir (alâmetler)" tabirinin kullanılmasına gelince; şeâir; Yüce Allah'ın bizden namaz, hac menasiki gibi ifa etmek suretiyle ibadet olarak yerine getirmemizi istedikleri şeylerdir. Bu tabirin ^u\\aTiûmasaı\\)X£nVan-5CivBfc %ctâxm«K&k ve itaatin vücubunu yani bu ibadeti ifa etmenin vücuburvu göstermek içindir. Bizler ibadetin anlamını tamamıyla kavrayamazsak yahut sırrını idrak edemezsek ve ibadetlere başkaları kıyas edilmezse dahi bu böyledir. Satış, icâre, şirket, rehin ve buna benzer muamelat gibi şeair dışında kalanlara gelince; bunlar kulların menfaatleri için meşru kılınmıştır ve bunların anlaşılması kolay bir takım sebep ve illetleri, kolaylıkla idrak edilebilecek yönleri vardır. O bakımdan maslahata uygun olarak bunlar hakkında kıyas cereyan eder.

Haccm şeâirinin ömürde bir tek defa ifa edilmesi farzdır. Her kim itaati arttırmak ve asıl farzın dışında fazladan hayır-tatavvuda bulunursa şüphesiz ki Allahu Teâlâ onun

iyiliğine karşılık iyilikte bulunacaktır. Kulun yaptığı az şeylere pek çok mükâfat ve sevap verecektir. Allah kimsenin sevabını eksiltme-yecektir. O herkesin maksadını ve iradesini çok iyi bildiği gibi, böyle bir mükâfata kimin hak kazandığını da çok iyi bilir.

Yüce Allah'ın güzel amele karşılık vermesini "şükür" ile ifade etmesi, ahlâki faziletler üzere bir eğitimidir. Çünkü ibadet işlerinin faydası kullara aittir. Bununla birlikte Allahü Teâlâ bu ibadetleri dolayısıyla onlara şükür etmektedir. Artık bundan sonra ilâhî nimetlere karşı kulun nankörlük edip onlara şükretmemesi nasıl yakışır! İyiliğin teşekkür ile karşılanması, nimetin kadrinin bilinmesi vefakâr ve ihlâslı insanların özelliğidir. Hatta bu nimetin artışına, devamına ilâhi lütuf ile şükredip itaat eden kulun kusurlarının örtülmesine bir sebeptir.

İlim adamları burada yer alan "şükür"ü mecaz yolu ile sevap ve amellerinin karşılığı diye anlamışlardır. Çünkü yapılan iyiliğe karşılık vermek ve nimete karşılık övgüde bulunmak ve takdir etmek anlamı ile şükür, Allah hakkında muhal (imkânsız)dır. Zira hiç bir kimsenin Allah üzerinde herhangi bir lütfü veya nimeti söz konusu değildir. Yüce Allah'ın kullarının amellerine ihtiyacı da yoktur. Selef Allah'ın şükür sıfatını sabit kabul etmişlerdir. O bakımdan bunun Onun cemal ve kemaline layık bir sıfat olarak anlaşılması gerekir.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim, Kitap Ehli'nin (Yahudi ve Hristiyanların) Resulullah (s.a.)'a karşı inat, ona düşmanlık etmelerini, özellikle de Yahudi ilim adamları ile hahamlarının bu doğrultudaki tavırlarını, öz oğullarını tanıdıkları gibi peygamberi tanımaları ve bile bile hakkı gizlemelerini dile getirmektedir.

İster Tevrat, ister İncil'de olsun gerektiğinde veya ona dair soru sorulduğu vakit Kitaplarında yazılanları olduğu gibi insanlara açıklamamak suretiyle Allah'ın indirdiklerini gizleyenlerin cezaları; Allah'ın rahmetinden kovulmaları, Allah'ın kendilerine gazap etmesi, meleklerin ve insanların toptan onlara lanet etmeleri şeklindedir. Onların yaptıkları bu gizlemeler Peygamber (s.a.)'in Tevrat'ın Tesniye bölümünde yer alan müjde ve niteliklerini saklamak şeklinde olduğu gibi; tercüme esnasında sözlerin yerlerini tahrif edip değiştirmek, onun yerine uydurdıkları yalan bir şeyi koymak şeklinde de olabiliyordu.

Bu tür saklama ve gizlemelere karşılık belirtilen cezanın hikmeti şudur: Allah'ın indirmiş olduğu apaçık deliller ve hidayet insanların hayrı, onların dosdoğru yola iletilmeleri içindir. Bu ise Muhammed (s.a.)'in doğruluğunu açık olarak ortaya koyan delilleri belirtmek ve onun durumunun gerçeğini ve ona uymanın, ona iman etmenin farz oluşunu beyan etmekle gerçekleştirdi. Bunlar Allah'ın indirdiklerini gizleyip hakikatleri insanların gözlerinden saklamakla insanları çok büyük bir zarara ve kötü bir akıbeta düşürmüş, semavî kitapları işlemez hale getirmiş, bu kitapların verdiği güzel semereleri onlardan beklenen faydalan elde etme imkânını kaldırmış oldular.

İlgili ayet-i kerime dünya ve ahiretleri ile ilgili olarak insanların bilmek ihtiyacını duydukları gizlenen her bilgi ve bunu gizleyen her kişi hakkında geçerlidir. Yüce Allah'ın insanlara açıklanmasını farz kıldığı ilmi gizlemek bu kabildendir. Nitekim Hz. Peygamberin şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: 'Kendisine bildiği bir husus hakkında soru sorulup da onu gizleyen kimseye Kıyamet gününde ateşten bir gem takılacaktır.' Bu konuda ayet-i kerimenin nüzulüne sebep teşkil eden özel olaya itibar olunmaz. Yüce Allah'ın, "İndirdiğimiz apaçık ayetlerimizi ve hidayeti..." buyruğu ile anlatılmak istenen Allah'ın peygamberlere indirmiş olduğu bütün kitapları, vahiyleri, yol gösteren delilleri kapsamaktadır.

Yüce Allah'ın, "İnsanlara kitapta apaçık bir şekilde bildirdikten sonra" buyruğunda kasıt ise ya Tevrat veya İncil'dir, gizlenen de her iki kitapta yer alan Muhammed (s.a.)'in nitelikleri ile orada yer alan hükümlerdir ya da önceki bütün kitaplar ve onlardan sonra gelen Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an-ı Kerim az önce sözü geçen gizleme cezasından Kitap Ehli'nden tev-fae edip bozduklarını ıslah eden, Allah'ın indirmiş olduğu kitaplarda yazılı bulunan hakkı ilan eden, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini ikrar edip Allah tarafından getirdiğini tasdik eden, herhangi bir tahrif ve değişiklik söz konusu olmaksızın Allah'ın indirdiği üzerindeki perdeleri kaldıran, salih ameller işleyerek nefsini ıslâh eden kimselerdir. Bunların tevbelerini Allah kabul eder, onları bağışlar, cennetine koyar. Çünkü Yüce Allah tevbeleri çok kabul edendir. Kendisine yönelenlere bol bol rahmet eden Rahim olandır. Kötülük işleyeni affeder, hata edip yanılanı bağışlar. O kendisine dönüp tevbe ettikleri Yüce Allah'a yöneldikleri takdirde kusurlulara sağnak sağnak rahmetini indirerek örter.

Hatası üzerinde ısrar edip hakkı kabul etmek hususunda inat gösteren, Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde ve peygamberi Muhammed vasıtasıyla yaptığı davetinden yüz çeviren, ölünceye kadar hakkı değiştirip tahrife devam eden kimseye ve benzerlerine gelince; işte bunlar Allah'ı ve peygamberini inkâr ederek kâfir olanlar ve kâfir olarak ölenlerdir. Bundan dolayı Allah'ın lanetine ve gazabına, meleklerin ve bütün insanların lanetine hak kazanmışlardır ve Cehennemde daimî ve ebedi olarak kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecek, onlara süre tanınmayacaktır. Onlar cehenneme girinceye kadar devamlı olarak bu kapsamlı lanet içerisinde kalmaya devam edeceklerdir. Kâfirler olarak öldükleri için de cehennem azabında da ebediyen kalacaklardır.

Tevbe edenlerin ve inatla tutumlarını sürdürenlerin tavırlarının açıklanması insanın kusurlu davranıp işlemiş olduğu günahlardan tevbe etmesi ve itaatsizlikte ısrarı terketmesi için bir teşviktir. Ayrıca ölüm gelmeden önce Allah'ın rahmetinden ümit kesilmeyeceğini öğretmek içindir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ey (isyanda) nefisleri aleyhinde giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları mağfiret eder; muhakkak o Ğafûr'dur, Rahîm'dir." (Zümer, 39/53). [\[14\]](#)

Allah'ın Vahdaniyeti, Rahmeti Ve Kudretinin Tecellileri

163- İlâhınız tek bir ilâhtır. O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. O Rahman'dır, Rahîm'dir.

164- Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde, insanlar için faydalı şeylerle denizlerde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip ölümünden sonra onunla yeryüzünü dirilttiği suda ve orada her türlü hayvanatı üretip yaymasında, rüzgârları estirişinde ve gökle yer arasında müsahhar kılınmış bulutlarda aklını kullanan bir topluluk için ayetler vardır.

Nüzul Sebebi

Atâ dedi ki: Medine'de Resulullah (s.a.)'ın üzerine: "İlâhınız tek bir ilâhtır. Ondan başka ilâh yoktur, O, Rahmân'dır, Rahîm'dir." buyruğu nazil oldu. Mekke'de bulunan Kureyş kâfirleri ise: Bütün insanlara tek bir ilâh nasıl yetebilir? dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında... aklını kullanan bir topluluk için nice ayetler vardır." buyruğunu indirdi.

Ebu'd-Duhâ da dedi ki: şu: "İlâhınız tek bir ilâhtır." buyruğu nazil olunca müşrikler, hayretle: Tek bir ilâh mı! diye sordular. Eğer doğru söylüyor ise bize bir ayet (mucize, delil, belge) getirsin. Bunun üzerine Yüce Allah, "Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında..." ayetini -sonuna kadar- inzal buyurdu." [\[15\]](#)

Açıklaması

Şanı Yüce Allah Allah'ın vahdaniyetini kesin deliller ile ispat etmek suretiyle

rahmetinin tecellilerini, kudretinin delillerini sayarak hayrın, O'na, yalnızca O'na sığınmakta olduğunu beyan ederek, küfür hastalıklarını tedavi etmeyi irade buyurdu ve dedi ki:

Gerçekten ibadete lâıyk olan ilâhınız, varlık aleminde ondan başka ilâh bulunmayan Allah'tır. Rahmeti her şeyi kuşatan, fayda ve hayrı elinde bulunduran, zararı ve kötülüğü defetmeye kadir olan Allah'tır. O bakımdan O'na hiç bir şeyi ortak koşmayınız. Gerek yaratmada Allah'ın ortakları bulunduğuna inanmak veya fiillerinde O'na yardım edenin bulunduğuna inanmak suretiyle ulûhiyette şirkten; gerekse de yaratmayı ve tedbiri Allah ile birlikte başkasına isnad etmek suretiyle ya da ibadet, helâl ve haram gibi serî hükümlerin O'ndan başkasından alınması suretiyle Rubûbiyette O'na şirk koştuktan uzak durunuz. Nitekim Yüce Allah bu tür Rubûbiyet şirkine örnek olmak üzere şöyle buyurmaktadır: "Onlar Allah'tan başka hahamlarını ve rahiplerini Rabler edindiler..." (Tevbe, 9/31)

Yüce Allah'ın, "O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur." buyruğu O'nun dışındaki ilâhları reddetmek suretiyle Allah'ın vahdaniyetini vurgulamakta ve Yüce Allah'ın varlığını ispat etmektedir. "O Rahmân'dır, Rahîm'dir" buyruğunun anlamı da şudur: Aslıyla, fiirûuyla, bütün nimetlerin mutlak sahibi O'dur. Bu nitelikteki O'ndan başka kimse yoktur. Onun dışındaki her şey ya nimettir veya nimete mazhar olandır.

Yüce Allah'ın burada diğer sıfatları arasından özellikle vahdaniyet ve rahmeti zikretmesi, hakkı gizleyen kâfirlere azabından korunmak için Allah'tan başka bir sığınaklarının olmadığını hatırlatmak, tevbe etmeye onları teşvik etmek ve lütfundan ümitlerini kesmemeyi hatırlatmak içindir.

Daha sonra Yüce Allah bizzat bu kâinattaki vahdaniyetinin, kudret ve rahmetinin delillerini irad ederek gökleri, yeri ve orada bulunan âlemleri, galaksileri altlarından onları destekleyen direkleri olmaksızın ve üstlerinden askılar bulunmaksızın yaratanın kendisi olduğunu beyan etmektedir. Bunlar hem güzellikleri itibariyle eşsiz, hem düzenleri itibariyle oldukça hassastır. Oralarda bulunan her bir şey, belli bir vadeye kadar yörüngesinde akıp gitmektedir. Çekim diye adlandırılan bir hüküm gereğince aralarındaki ilişkiler son derece sağlamdır. Göğün yıldızları ve ayı aydınlatmak, ayların hesabını tesbit etmek içindir. Oradaki güneş de hem aydınlatmak, hem canlılara, bitkilere ısı vermek içindir. Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Güneşi ışık, ayı nur yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona konaklar tayn eden O'dur." (Yunus, 10/5); "Karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle yol buluşunuz diye faydanız için yıldızları yaratan O'dur..." (En'am, 6/97).

Rahat ve huzurlu bir hayata elverişli bir ortam olarak yeri yaratan O'dur. Bu yeri türlü hazinelerle, çeşitli menfaatlerle doldurmuştur. İnsanın faydası için müsahhar kılmıştır. Orada cansız varlıkları, madenleri, nehir ve ırmakları, hayvanları ve bitkileri yaratmıştır.

Her bir mahluk için bir gaye ve bir hikmet tesbit etmiştir. Orada bulunanları boşboşuna yaratmış değildir. Orada bulunan her bir şey için yaşamanın, rızkını elde etmenin, varlığını sürdürmenin, hayatı süresince kalmanın araçlarını, yollarını kolaylaştırmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kesinlikle inananlar için yeryüzünde ayetler vardır." (Zâriyât, 51/20).

Göklerin ve yerlerin yaratılışında bulunan azamet, kudret ve göz kamaştırıcıktan ayrı olarak, bunlar bütün insanlara ilâhî rahmetin tecellilerindedir.

İnsan üzerindeki nimetin tamamlanması, rahmet ile donatılması, asil, rahat ve huzurlu bir yaşayışın yollarının kolaylaştırılması için Yüce Allah gece ile gündüzün ard arda gelmesini takdir buyurmuş, enlem ve boylamlar sebebiyle dört mevsimde uzunluk ve kısalık, sıcaklık ve soğukluk itibarıyla aralarında farklılık takdir buyurmuştur. Bölge ve ülkelere göre bunlar değişiklik gösterir. Nitekim bu husus bir çok ayette dile getirilmiş bulunmaktadır. "Öğüt ve ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ve gündüzü birbirinin ardınca getiren O'dur." (Furkan, 25/62); "Biz gece ile gündüzü iki ayet kıldık. Gece ayetini silip gündüz ayetini gösterici kıldık. Rabbinizin lütfundan arayasınız, yılların sayısını ve hesabı bilesiniz diye. İşte Biz her şeyi etrafıca açıkladık." (İsrâ, 17/12).

Allah insana yolculuk yapmayı, eşyayı, ticaret mallarını, oldukça ağır yükler, ülkeler arasında yelkenliler, buharlılar ve yüzbinlerce ton yük taşıyan atom enerjisiyle çalışan gemiler vasıtası ile taşımayı kolaylaştırmıştır. Bunlar savaşta da barışta da oldukça belirleyici bir rol oynarlar. Bunların Allah'ın vahdaniyetine delil oluşları, bu gemilerin yapımı, yük taşımaları ve planlamalarının incelenmesiyle ortaya çıkar. Suyun tabiatını tanımak, yer çekimi kanununu bilmek, havanın, buharın, elektriğin tabiatını bilmek gibi. Bu gibi şeyleri ise ancak bu güç ve enerjileri keşfeden, bunları insanların hizmetine sunan uzman ilim adamları idrak edebilir. İşte bunlar, bu harikulade düzeni yoktan var eden kudreti her şeyi kuşatan Allah'ın yarattıkları cümlesindedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun ayetlerindedir. Eğer dilerse rüzgarı durdurur da o gemiler de (denizin) sırtı üstünde kalakalırlar di. Şüphesiz ki bunda çokça sabreden ve pek çok şükreden herkes için ayetler vardır." (Şûra, 42/32-33).

Kur'an-ı Kerim Yüce Allah'ın, "İnsanlar için faydalı şeylerle" diye buyurmak suretiyle, oldukça veciz (özlü) bir şekilde denizin faydalarını dile getirmektedir. Yani yolculuklarında, ticaretlerinde, bir bölgeden bir diğerine değişik maksatlar için gidip durmalarında çeşitli faydalar vardır. Böylelikle kendi aralarında üretim, sanayi, gıda maddeleri, değişik türden elbiseler, ilaçlar ve buna benzer şeylerin karşılıklı olarak mübadelesini, alışverişini yapabilmektedirler.

Yüce Allah ölümünden sonra yeryüzünü diriltmek ve böylelikle insana ve hayvana da nimette bulunmak üzere gökten yağmur indirmiştir. Şu hayatın kaynağıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve her canlı şeyi sudan yarattık." (Enbiyâ, 21 '30) Bir başka

verde de şöyle buyurmaktadır: "Ve sen yeryüzünü kuru ve hareketsiz görürsün. Biz onun üzerine suyu indirdiğimizde onun sarsıldığı-nı, kabardığını ve iier çeşit göz kamaştırıcı güzel bitkiden bitirdiğini görürsün." (Hacc, 22/5) O bakımdan yağmurun indirilmesi ilâhî bir rahmet ve lütuftur.

Yağmurun kaynağı, denizler üzerindeki hava tabakasının ısınması yoluyla su buharının yükselmesidir. Daha sonra bu su zerrecikleri yoğunlaşmakta, bulut haline gelmekte, arkasından bunların arasından yağmur düşmektedir. Bu da rüzgarların bulutları yürütmesi ile olur. Bütün bunlar ise elbetteki Aziz ve Celil olan Allah'ın iradesi ile gerçekleşmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rüzgarları gönderen Allah'tır. Bu rüzgarlar bir bulut kaldırırlar da gökte dilediği şekilde onu yayar, (bazan da) parça parça eder. Yağmurun onların arasından çıktığını görürsün." (Rûm, 30/48); "Rahmetinin önünden rüzgarları müjdeci olmak üzere gönderen O'dur. Niliyet bunlar ağır ağır bulutları kaldırıncı Biz onları ölmüş bir yere sürer ve oraya su indiririz. Ve derken su ile her türlü meyveden çıkarmış oluruz..." (A'râf, 7/57).

Yüce Allah'ın kudret ve vahdaniyetinin delillerinden birisi de rüzgarları yönlendirmesi, ilâhî irade, meşiet ve son derece sağlam ve hikmetli düzene göre bunları evirip çevirmesidir. Bu rüzgarlar değişik yönlerden, değişik maksatlar için esmektedir. Bitki ve ağaçları aşılacak gibi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve biz rüzgarları aşılamaçılar olarak gönderdik." (Hicr, 15/22). Kimi zaman rüzgarlar kısır olur, kimi zaman azab için olur: "...O içinde çok acıklı bir azab bulunan bir rüzgardır. O Rabbinin emriyle her şeyi tahrib eder. Onların meskenlerinden başka bir şey görülmez oluverdi. Günahkârlar topluluğunu işte böyle cezalandırırız." (Ahkâf, 46/24-25).

Muayyen bir düzene, sonsuz bir hikmete, hayret verici bir takdire uygun olarak değişik bölgelerde yağmuru indirmek için önce bulutun yoğunlaşması, hava boşluğunda bir araya gelip toplanması, sonra da emre boyun eğdirilmesi ve dağıtılması da ilâhî kudretin tecellilerindedir.

Bütün bu tecelliler, gizli sırları ve hayret verici incelikleri idrak etmek üzere aklını kullanan, düşünen ve ibretle bakan kimseler için ibretler ve öğütler topluluğudur. Bu gibi kimseler bunları yoktan var eden yaratıcının kudretine, her şeyi düzenleyip idare eden mutlak ilâhın vahdaniyetine ve Allah'ın her şeyi kuşatan rahmetine delil olarak değerlendirir. Bütün bu tecelliler eksiksiz bir hikmetin ifadesidir. Allah'ın varlığına delalet eden, O'nun tek bir ilâh, her şeyin ilâhı ve her şeyin yaratıcısı olduğuna delâlet eden kâinatın eksiksizliği Allah'ın vahdaniyetinin açık belgeleridir. Bu ayet-i kerime Âl-i İmran süresindeki şu ayetlere benzemektedir: "Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, elbette olgun akıl sahipleri için deliller vardır. Onlar ki ayakta iken, otururken, yanları üstünde yatarken daima Allah'ı zikreder, göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler. Rabbimiz, Sen bunları boşuna yaratmadın ve Sen münezzehsin. Artık bizi ateş azabından koru." (Âl-i İmran, 3/91-93). Yüce Allah'ın "Rabbimiz" buyruğu

ise düşünen ve öğüt alan müminler için bir övgüdür.

Yüce Allah zatına, sıfatlarına, şariat ve kaderine delalet eden yaratıklarından ibret almayanları yererek şöyle buyurmaktadır: "Göklerde ve yerde nice ayetler vardır ki, bunlardan yüz çevirici olarak (düşünmeksizin) üzerlerinden geçer giderler. (Zaten) onların çoğu şirk koşmaksızın Allah'a iman etmezler." Yusuf, 10/105-106). Burada açıklamakta olduğumuz: "Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında..." ayeti ile ilgili olarak hadis-i nebevide şöyle buyurulmaktadır: "Bu ayet-i kerimeyi okuyup da onu bir kenara atan kimselerin vay haline!" Bu hadiste anlatılan bu ayetten gerekli şekilde ibret almayan, üzerinde düşünmeyen ve ona gereken önemi vermeksizin geçip giden kimseye yazıklar olsun, demektir. [\[16\]](#)

Müşrikler Ve İlâhları

165- İnsanlar içinde Allah'tan başkasını eş edinen kimseler de vardır. Onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a sevgisi ise (her şeyden) çok daha sağlamdır. Zulmedenler azaba uğrayacakları vakit, kuvvet ve kudretin bütünüyle gerçekten Allah'ın olduğunu ve Allah'ın hakikaten pek acıklı azap sahibi olduğunu görselerdi...

166- O zaman kendilerine uyulanlar uyanlardan hızla uzaklaşırlar. O azabı görmüşlerdir artık. Aralarındaki ilişkiler de kopup gitmiştir.

167- Uyanlar şöyle demiştir: "Bizim için (dünyaya tekrar) bir dönüş olsaydı da bizden uzaklaşıp gittikleri gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık!" Böylece Allah hasretler vererek amellerini kendilerine gösterecektir. Onlar cehennemden çıkacak da değillerdi.

Açıklaması

Bundan önceki ayet-i kerimede Yüce Allah vahdaniyet ve rahmetinin delillerini ortaya koydu. Burada da bu delilleri akılları ile kavrayamayıp Allah'a eş koşarak onlardan hayır bekleyen, kötülükleri gidermelerini uman kimselerin durumunu söz konusu etmektedir.

İşte bu kişiler müşrik olanlardır. Dünyada ilâhlarına karşı durumları budur, ahiretteki akıbetleri de budur.

Bu müşrikler Yüce Allah'a eşler ve benzerler koştular. Bunlar ise onların başkanları yahut putları, heykelleridir. Onları Allah'ı sevdikleri, O'na itaat edip ibadet ettikleri gibi sever, itaat eder ve tapınırlar. Allah'a yaklaştıkları gibi onlara yaklaştırmaya çalışırlar. İhtiyaçları anında Yüce Allah'a sığındıkları gibi bunlara sığınırırlar. Fakat onlar bütün bu hallerinde şaşkıncıdır, tutarsızdır. Kimi zaman bir insana, bir puta ya da bir hayvana sığınabilirler. Fakat onlara sığınmak suretiyle herhangi bir maksatları da gerçekleşmemektedir. Putlarının acizliklerine rağmen, müminlerin kudreti dolayısıyla Allah'a olan sevgileri gibi putlarını severler.

Kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayan, eşsiz, beraberinde ortağı bulunmayan bir ve tek Allah'a sığınmak ise, asıl insanın gaye ve maksadını gerçekleştirecek olandır. Çünkü mutlak egemenlik sahibi, kapsamlı kudret sahibi, geniş rahmetin sahibi sadece Allah'tır. Fakat kul için duanın kabul edilebilmesine yardımcı olan gerekli sebepleri yerine getirmek de gerekmektedir. Allah'a güvenerek sebeplerine yerine getirmekte kusurlu hareket eden kimse, Allah'ı tanımayan bir kimsedir. Tıpkı Allah'tan başka putlara, heykellere sığınan kimsenin Yüce Allah'a şirk koşması gibi.

Bu bakımdan müminler her şeyden çok Allah'ı severler. Allah'ın adaletinden, hiç bir mümin asla şüphe etmez. O'na hiç bir şeyi ortak koşmaz. Bütün işlerinde yalnızca O'na sığınır. Mümin zorluk zamanlarında da rahatlık zamanlarında da Allah'ı sevmek ve Allah'ı tazim etmekte aynı haldedir ve bu doğru halini devamlı sürdürür. Allah'tan uzaklaşıp başkasına yönelmez. Müşrikler ise böyle değildir. Onlar sıkıntılı zamanlarında Allah'a koştukları ortaklardan yüz çevirip Allah'a yönelirler, O'na sığınırırlar, O'na boyun eğler. Allah'a eş koştukları varlıkları ise kendileri ile Allah arasında aracılar kabul ederler ve, İşte bunlar Allah nezdindeki şefaatçilerimizdir, derler. Kimi zaman bir puta taparlar, sonra da bir başkasına tapmak üzere onu reddederler ya da Bâhilelile-rin açlık senesinde yağ veya kavrulmuş una karıştırılmış hurmadan yaptıkları ilâhlarını yemesi gibi, tanrılarını yerler.

Daha sonra Yüce Allah bu yolla kendilerine zulmeden müşrikleri tehdit etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

Allah'a şirk koşup eşler edinmek suretiyle kendilerine zulmedenler, üzerlerine şiddetli azabın yağdırılacağı vakti bir görselerdi! O vakit gücün yalnızca Allah'a ait olduğunu, bütün varlıklarda ve kâinatta tasarruf eden biricik kudret sahibinin O olduğunu, bilirlerdi. Bütün insanlar, taşlar, putlar ve başkaları üzerinde, her durumda ve her zamanda ahiret aleminde de dünya aleminde de herhagi bir fark söz konusu olmaksızın biricik mutlak tasarruf sahibi yalnız O'dur.

Onlar bunu bilseler ve gerçek anlamıyla maslahatlarını idrak etseler içinde

buldukları durumdan vazgeçerlerdi. Kıyamet gününde uyanların ve uyanlanların durumuna gelince; bu da gerçekten dehşete düşürücü, hayreti hatta alayı gerektirir bir durumdur. Çünkü melekler, cinler ve insanlar gibi kendilerine uyulan ve tapınılan başkanlar, kendilerine uyanlardan uzaklaşacaklar ve ayrılacaklardır. Çünkü onların her birisi bizzat kendisini kurtarmaya çalışacaktır. Zaten onların müşriklerin yaptıklarından razı olmaları da düşünülemez. O bakımdan tapınılan her bir varlık ile kendilerine tapanlar ilişkilerin biteceği, çarelerin ve kurtuluş sebeplerinin tükeneyeceği bir zaman da kurtuluş ümidi kalmaz. O vakit kişiyi ateşten hiç bir şey uzaklaştıramaz ve hiç bir şey alıkoyamaz. Uyanlar şöyle diyecek: Ah dünyaya bir geri dönebilsek! Bugün onların bizden uzaklaştıkları, bizleri sıkıntı ve sapıklık içinde bıraktıkları gibi biz de onlardan uzaklaşırız.

İşte gördükleri bu azabın benzeri olmak üzere de Allah amellerinin cezasını onlara hasretler halinde gösterecektir. Yani Yüce Allah onlara amellerinin ruhlarında nasıl bir çöküntüye sebep olduğunu gösterecektir. Çünkü bu kötü amelleri sebebiyle onlar hasret, bedbahtlık ve hüsrân içerisinde kalmışlardır. Bu ameller yok olup darmadağın olup gidecektir. Onlar başkanlarına karşı duydukları hıncı ve kinlerini susturmak için Cehennemden çıkıp dünyaya asla gidemeyeceklerdir. Çünkü onların Cehenneme girişleri şirk sebebiyle ve putlara duydukları sevgi dolayısıyla olacaktır. [\[17\]](#)

Temiz Şeylerin Helâl Ve Haram Şeylerin Haram Kılınmasının Menşei

168- Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerden helâl ve temiz olanlarını yiyin. Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size apaçık bir düşmandır.

169- O size ancak kötülüğü, hayasızlığı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.

170- Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun!" denildiği zaman onlar: "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız" derler. Ya ataları bir şeye akıl erdirememiş ve doğruyu da bulamamış idiyeler?

171- O inkâr edenlerin hali bağırıp çağırıştan başka bir şey duymayanlara haykıranın haline benzer. (Onlar) sağırdırlar, dilsizdirler ve kördürler. Onun için akıl erdiremezler.

Nüzul Sebebi

168. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak el-Kelbî şöyle demektedir: Bu ayet-i kerime Sakîf, Huzâa ve Âmir b. Sasaa hakkında nazil olmuştur. Bunlar kendilerine bir takım ekin ve davarları haram kılmışlardı. Ayrıca Bahîra, Sâibe. Vasile ve Hâmî denilen (çeşitli şekillerde niteledikleri) develeri de haram kılmışlardı. [\[18\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah, Allah'a eş tutanların durumunu, bunların görecekları azabı, ayanlarla uyulanlar arasındaki, başkanların yönetimleri altındakilerden sağladığı menfaatler demek olan ilişki ve bağlantıların kopuşunu beyan ettikten sonra, bu ilişkilerin haram kılman ilişkiler olduklarını açıklamaktadır. Çünkü bunlar pis ve murdar şeyleri yemek, şeytanın adımlarına tabi olmaktır. Sapıklığın sebebi ise akıl ve belgeye dayalı olmaksızın ataların izledikleri yola güven beslemektir.

Yüce Allah: "Ey insanlar!" şeklinde hitab etmektedir. Yani hitap mümin ve kâfiri kapsamaktadır. Diğer taraftan Allah'ın nimetleri bütün insanları kuşatmaktadır. Küfür, ilâhî nimetlere nail olmaya engel değildir. Allah bütün insanlara yeryüzünde bulunan Allah'ın kendileri için helâl kıldığı şeyleri ve herhangi bir şüphe, bir günah ve başkasının hakkı taalluk etmeyen temiz şeyleri yemelerini istemektedir. Onlardan başkalarının kendilerine uyanlardan aldıkları pis ve murdar şeyleri de yememelerini emretmektedir. Çünkü bunlar haramdır, murdardır, yenilmeleri helâl şeyler değildir. Bu aynı zamanda Kitap Ehline mensup din adamlarının kendi dinleri üzere kaldıklarını, İslâm'a iman etmediklerini göstermektedir. Onların bu durumları ise kendi konumlarını, batıl başkanlıklarını korumak ve batıl yollarla başkalarının mallarını batıl yollarla almak içindir.

O bakımdan ey insanlar! Şeytanın aldatma, saptırma ve vesveseleri sonucu onun yoluna tabi olmayınız. Çünkü şeytan ancak kötülüğü ve münkeri telkin eder. Şeytan, atamız Adem (a.s.)'den itibaren apaçık bir şekilde insanın bir düşmanıdır. Hiç bir zaman hayır namına bir şey emretmez. O çirkinden başka bir şeyi emretmez. O kötü duyguların kaynağıdır, masiyetleri süsleyendir. O bakımdan ondan hazer ediniz, ona uymayınız. O vesvesesiyle, üzerinizdeki tasallut ve baskısıyla kendisine itaat edilen bir âmir gibidir. Siz dünyanızda da ahiretinizde de size kötülük getiren şeyleri yapmakla onu bu konuma

yükseltmiş oluyorsunuz.

Şeytan sizlere Allah hakkında, O'nun dini ile ilgili olarak, kesin olarak iti-kad, dini ibadetler hususunda Allah'ın şeriatinden olduğunu bilmediğiniz şeyleri söylemenizi ya da haramı helâl yapmaya, helâli de haram yapmaya kalkışmanızı emretmektedir. Böylelikle o akideyi ifsad etmek, şeriatini de tahrif etmek gayesini gerçekleştirmek istemektedir.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim müşriklerden ve bazı Yahudilerden şöylece söz etmektedir: Onlara "Allah'ın Rasulü Muhammed (s.a.)'in üzerine indirdiği vahye uyunuz. Çünkü bu daha hayırlıdır ve daha uygundur. Buna karşılık onun dışında edindiğiniz dost ve velilerinize uymayınız," denildiği zaman bunlar, kör bir taklid ile atalarını taklidin yoluna düşmektedirler. Bunu yaparken de sadece geçmişte yapılageldikleri, alışageldiklerine güvenip dayanmaktadırlar. Yüce Allah ise onların bu tutumlarını şöylece reddetmektedir:

Taklit ve adetlerinde onlar atalarını üzerinde gördükleri şeylere mi tabi olacaklardır! Ataları akaid ve ibadetler konusunda hak namına hiç bir şeye akli ermeyen kimseler olsalar da mı? Evet, onlar bu konuda mantıkî her türlü delilden uzak kalsalar ve doğrudan ayrı olsalar dahi (yine de atalarına) uymaya devam edeceklerdir. İşte bu, delilsiz olarak taklidin yerilmiş olduğunu göstermektedir. Müctehidlere tabi olmak yani onların delillerini bildikten sonra müc-tehidleri taklid etmek ise caizdir. Çünkü Yüce Allah, "Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline (bilenlere) sorunuz." (Enbiyâ, 21/7) diye buyurmaktadır.

Atalarını, başkanlarını körü körüne taklid eden, üzerlerinde buldukları sapıklık ve bilgisizlikleri sürdürüp giden, konumlarının sağlıklı olup olmadığını düşünmeyen, kâfirleri imana davet eden kimsenin hali ya da niteliği hayvanlarına seslenip onları suya ve mer'aya güden, yasak şeylerden onları dürtüp uzaklaştıran yani çobanlarının söylediklerinden hiçbir şey akledip anlayamayan davarları güden kimsenin haline benzer. Kâfir ve hayvanlardan her birisi işittiklerinden bir şey anlayıp kavrayamaz. Bunlar sadece seslere ve çingirakların çıkardıkları gürültülere takılır, ardından giderler. Çünkü kâfirler kalplerini, kulaklarını, gözlerini hidayetin nuruna karşı perdelemişlerdir. O bakımdan Allah da onların bu azaları üzerine perde indirerek mühür basmıştır. Böylece bunlar herhangi bir hayrın nüfuz edemeyeceği bir hale gelmişlerdir. Adeta -kendilerini imana iletecek türden- hiç bir şeyi işitemeyen sağırlar, konuşamayan dilsizler, Allah'ın ayetleri hakkında ve kendi nefisleri üzerinde düşünüp görmeyen körler haline gelmişlerdir. Hatta bunlar hayvanlarda olduğu gibi başkalarının arkasından gider, onlara uyarlar. Kurtubî der ki: Yüce Allah kâfirlere öğüt veren, onları imana davet eden kimseyi -ki o da Muhammed (s.a.)'dir- koyun ve develerine bağırıp çağırın çobana benzetmektedir. Bu deve ve koyunlar ancak onun bağırıp çağırmasını işitirler, fakat neler söylediğini kavrayamazlar. [\[19\]](#)

Yiyeceklerden Helâl Ve Haram Olanlar

172- Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yiyin, Allah'a şükredin. Eğer yalnız O'na ibadet e««yorsan««-

173- O size ancak meyteyi, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesilene haram kıldı. Fakat kim mecbur kalırsa saldırmamak ve haddi aşmak-sızın (yerse) onun üzerine günah yoktur. Şüphesiz ki Allah Ğafûr'dur, Ra-hîm'dir.

Açıklaması

Surenin baş tarafından itibaren geçen ayet-i kerimeler, Kur'an-ı Kerim'i destekleyenler ile ona karşı çıkanların konumlarını açıklamak içindir. Buradan yani surenin ikinci yansından itibaren ikinci cüz'ün sonlarına kadar olan ayet-i kerimeler ise şert-amelî hükümlerin açıklamasına dairdir.

Yüce Allah bütün insanlara yeryüzünde bulunan nimetlerden yemelerine dair hitabda bulunduktan sonra, başkanlarını taklit eden kâfirlerin kötü durumlarını beyan etti. Çünkü bu taklitçiler bağımsız bir görüşe sahip değildirler, kendi akılları ile Juğru yolu bulamamaktadırlar. Bunlara hitap edildikten sonra burada özel olarak müminlere hitab edilmektedir. Çünkü müminlerin anlamaya liyakatları daha fazladır. Allah onların Allah'ın temiz ve helâl olan nzkından yemelerini mubah kılmış ve Allah'ın üzerlerindeki nimetlerine şükretmelerini emretmiştir. Eğer yalnızca O'na ibadet ediyor ve nimetlerin gerçek sahibinin O olduğunu kabul ediyorlar ise, böyle yapmalıdırlar. Peygamber (s.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Yüce Allah buyuruyor ki: "Ben cinler ve insanlar büyük bir habere konuyoruz. Yaratan Benim, halbuki Benden başkasına ibadet olunuyor. Rızık veren Benim^ Benden başkasına şükrolunuyor." Yüce Allah kullarına yeryüzünde bulunan helâl ve temiz şeyleri yemeyi mubah kılıp helâl yolları pek çok olduğundan, daha az olan haram kılınan şeyleri beyan etti. Bu bakımdan haram kılınan şeylerin dışında kalanlar, bir başka me-nedici buyruk varid oluncaya kadar helâl olarak kalmaya devam eder.

Nimete şükretmekle birlikte temiz şeylerden yemek, aynı anda hem beden hem de ruhun ihtiyaçlarını bir arada karşılayan vasat bir konumdur. Herhangi bir israf ve cimrilik söz konusu olmaksızın bedenimizi korumak için yemek yeriz. Yüce Allah şöyle

buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Allah'ın size helâl ettiği o temiz ve güzel şeyleri haram kılmayın ve sınırı da aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yiyin..." (Maide, 5/87-88). Yüce Allah'a nimetleri dolayısıyla şükretmek suretiyle de ruhunuzu besleyiniz.

İşte bu vasat konum, müşriklerin ve Kitap Ehli'nin İslâm'dan önceki ko-numlanından farklıdır. Onlardan kimisi bahîre, sâibe ve bunlara benzer muayyen bir takım şeyleri kendilerine haram kılmıştır. Hristiyanlarda ise ruhbanlık ilkesi, ruha azab vermek ve ruhu bütün zevk verici şeylerden mahrum bırakıp bedeni ve bedeninin haz ve ihtiyaçlarını bütünüyle hakir görmek ilkesi iyiden iyiye yaygınlık kazanmıştır. Bu ise ya bu gibi şeyleri rahiplere has kabul etmekle veya bunu herkese genelleştirmekle oluyordu. Meselâ "Bakire Meryem" ve azizlerin oruçları gibi bir takım oruç türlerinde et ve yağdan uzak durmak, bir başka oruçta balık, süt ve yumurtayı yasaklamak bu ikinci tür yasaklamalara örnektir.

Halbuki gerçek manada haram kılınanlar şunlardır:

1- Meyte'yi yemek. Çünkü kan onun içerisinde kalır ve ondan zarar görmek ihtimali oldukça yüksektir. Ayrıca eti bozulur ve çoğunlukla hastalıklar o meyte'yi kirletir. O bakımdan meyte pisliği dolayısıyla ve zararları sebebiyle haram kılınmıştır.

2- Akmış kanı kullanmak. Bunun yasak oluş sebebi zararlı olması, selim tabiat sahibi olanların bundan tiksinsesidir. O bakımdan akmış olan kan, pisliği ve zararı dolayısıyla haramdır.

3- Domuz etini yemek. Domuz etini yemek de zararlıdır. Selim tabiat sahibi kişiler ondan tiksindir. Çünkü domuz pis bir hayvandır, çoğunlukla pislik ve necaset yer. Ayrıca bu hayvanda zararlı unsurlar da vardır. Çünkü oldukça öldürücü mikroplar taşır. Son derece bayağı bir karakteri de vardır. Diğer taraftan cinsel yönü baskın olup dışısını de kıskanmaz. Tabiatı itibariyle tenbeldir. Domuz eti ile beslenen bir kimse domuzun bu karakteristik özelliklerinden de etkilenir. Ayrıca bazen vücudunun kas hücrelerinde yer alan tek hücreli hela-zoni kurtların yumurtaları da o etten beslenenlere geçebilir. İsterse en temiz ahırlarda beslenmiş olsun.

4- Kesimi esnasında Allah'tan başkasının adı anılan hayvanların haram kılınış sebebi ise bunu putperestlik işlerinden olması ve Yüce Allah'a ortak koşulması, Allah'tan başkasına güvenilmesi demek olduğundandır. Cahiliye döneminde Araplar putlar adına hayvanlarını kesiyorlar ve: "Lât ve Uzza adına" diye seslerini yükseltiyorlardı. İşte bu din ve tevhid ilkesini korumak ve Allah'ı tazim etmek kastıyla haram kılınmıştır. Bu sınıfların münhasıran haram kılınması Yüce Allah'ın, "O size ancak, haram kıldı." buyruğundan anlaşılmaktadır. Yani Yüce Allah sizlere meyte'den ve ondan sonra sözü geçenlerden başkasını haram kılmamıştır. Çünkü "innemâ = ancak" hasır ifade eder. Yani sözlü olarak ifade edileni hükmün içerisinde alır, onun dışında kalanları da hükmün dışında bırakır.

Burada da bu kelime münhasıran haram kılınanları söz konusu etmektedir. Özellikle de bu ayet-i kerime, "Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yiyin." buyruğunda helâl kılınanları bildiren buyruktan sonra gelmiştir.

Haram kılınan bu hususlara Maide suresinde (3. ayet-i kerimede) haram kılınanlar ile Resulullah (s.a.)'ın haram kıldığı yırtıcı hayvanlardan azı dişli olanları yemek ile kuşlardan pençeli olan hayvanları yemek ve evcil eşeklerin etlerinin yenmesi de ilave edilir.

Fakat bir kimse, zaruret (kişinin haram kılınan şeyi kullanmaması halinde ölme ihtimali) dolayısıyla Allah'ın haram kıldığı her hangi bir şeyi, başkasını bulamamak ve ölümden korkmak dolayısıyla yemek zorunda kalıyor ve bizatihi onu arzulamıyor ise, ihtiyaç miktarını da aşmaksızın yemesinde onun için bir vebal yoktur. Bu ise canı korumak, onu helak olmaya maruz bırakmamak içindir. Ayrıca açlık dolayısıyla ölecek noktaya gelmek, meyteyi ve kanı yemenin zararından daha büyük bir zarardır.

Yüce Allah haram kılınanlardan yemenin caiz olmasını: "Saldırmamak ve haddi aşmaksızın" buyruğu ile kayıtlamıştır ki, kendi hevalanna uyarak zaruret içerisinde olmadığı halde muztar (onu yemeye mecbur) olduğunu iddia etmesin, zaruret miktarını ya da ihtiyaç kadarını bu şartı istismar ederek aşip arzularının ardından gitmesin.

Şüphesiz ki Allah zarureti takdir edip değerlendirmekteki hataları dolayısıyla kullarını bağışlar. Çünkü bu değerlendirme onların ictihadlarına bırakılmıştır. Allah kullarına merhametlidir. Zira O, kullarına zaruret halinde haram kılınan şeyleri kullanmayı mubah kılmış ve onları zorluk ve sıkıntıya düşürmemiştir. [\[20\]](#)

Kitap Ehli'nin Allah'ın İndirdiklerini Gizlemeleri

11 A- Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyip de onu az bir pahaya değişenler var ya, işte onlar karınlarında ateşten başka bir şey yemezler. Kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz. Onları temize de çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azab vardır.

175- Onlar hidayete karşılık sapıklığı, mağfirete karşılık azabı satın aldılar. Onları ateşe sabrettiren nedir?

176- Bunun sebebi; Allah'ın Kitab'ı hakla indirmesidir. Muhakkak Ki-tab'da ihtilâfa düşenler, elbette uzak bir ayrılık içindedirler.

Nüzul Sebebi

174. ayet-i kerime ile ilgili olarak Taberî, İkrime'den, o İbni Abbas'tan Yüce Allah'ın, "Allah'ın indirdiği Kitap'tan bir şeyi gizleyip de..." buyruğu ile Âl-i İmran suresinde yer alan, "Muhakkak Allah'a olan ahidlerini... az bir pahaya değiştirenler..." (Âl-i İmran, 3/77) ayeti birlikte Yahudiler hakkında nazil olduğunu rivayet eder. İbni Abbas ayrıca der ki: Bu ayet-i kerime Yahudilerin başkanları ve ilim adamları hakkında inmiştir. Bunlar ayak takımlarından bir takım hediye ve lütuflara nail oluyor, bunları elde ediyorlardı. Gönderilecek son peygamberin de kendilerinden olmasını umuyorlardı. Allah, Muhammed (s.a.)'i başka bir millettten gönderince menfaatlerine hanel gelmesinden, başkanlıklarının son bulmasından korktular. O bakımdan Muhammed (s.a.)'in Kitaplarında açıklanan gerçek niteliklerini gizlediler ve bunların yerine kendileri başka özellikler uydurdular. İşte ahir zamanda ortaya çıkacak olan peygamberin niteliği budur. Bu nitelikler bu peygamberinkine benzememektedir. Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah'ın indirdiği Kitaptan bir şeyi gizleyip de..." ayetini indirdi. [\[21\]](#)

Açıklaması

Kur'an-ı Kerim, Kitap Ehli'nin Kur'an-ı Kerim'e ve Resulullah (s.a.)'a karşı takındıkları tavırlarını açıklamaya devam etmektedir. Bundan önceki ayetlerde yüce Allah onların bazı helâl olan şeyleri haram kıldıklarını ve dinde ruhbanlığı, yiyecek ve içeceklerde bir takım zahidlik ve kanaatkârlıkları bid'at olarak uydurduklarını açıklamaktadır. Burada da Yüce Allah onların kitaplarında yer alan Resulullah (s.a.)'ın niteliklerini gizlediklerini veya bu nitelikleri tahrif edip değiştirdiklerini beyan etmektedir. Sahih olanı gizlediler, yalan olanı da açıkladılar. Dini bir ticaret metaı haline getirdiler, onu rızıklarını kazanmanın, geçimlerini sağlamanın bir aracı haline getirdiler. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde: "Siz onu parça parça kağıtlar haline koyup kimini açık-. 'ar, çoğunu da gizlersiniz." (En'âm, 6/91) diye buyurmaktadır. Allah'ın son peygamberin niteliklerine dair indirdiklerini, onun geleceği zamana dair beyanı, kavmini ve buna benzer peygamberliğinin doğruluğuna ve risaletinin mükemmelliğine tanıklık eden hususları gizleyenler ya da bunları fetvalarına karşılık olarak aldıkları az miktardaki ücretler mukabilinde yanlış tevîl edip tahrif edenler, aslında sonunda cehenneme götüren haram olan bir şeyi yemektirler. Aldıkları bedel "az" olmakla nitelendirilmiştir. Çünkü hakka karşılık verilen her türlü bedel dünya ve ahiret mutluluğunu kaybetmenin yanında azdır, önemsizdir: "Fakat dünya hayatının faydası ahirete göre ancak pek azdır." Tevbe, 9/38).

Allah'ın Kitabını gizleyen, onu ticaret aracı haline getiren, sapıklıkta oldukça uzaklara gitmiş bulunan bu kimseler ancak cehenneme girmelerine sebep teşkil eden şeyleri yiyorlar. Yüce Allah'ın onlardan yüz çevirmesi, onlara ileri derecede gazap etmesi, mağfiret ve affetmek suretiyle günahların pisliklerinden onları temizlememesi sonucunu doğuracaktır ve onlar için dünyada da ahirette de oldukça çetin bir azab vardır. Şanı Yüce Allah'ın kendilerinden övgü ile söz edeceği, kendilerini bağışlayıp merhamet edeceği, onlardan razı olacağı ve sevgi ve rıza ile kendilerine karşılık vereceği Cennet ehli ise bunlardan tamamıyla farklıdır. Şanı Yüce Allah'ın, "Allah onlarla konuşmaz" buyruğu onlara gazap edeceğini ve onlardan razı olunmayacağını ifade eder. "Onları temize çıkarmaz" yani onların kötü ve pis olan amellerini ıslah ederek onları temizlemez, arındırmaz demektir.

Diğer taraftan Allah'ın dinini bir ticaret aracı haline getiren bu kimseler, hidayet karşılığında delaleti almışlar, Allah'ın hidayetini terketmiş, dinde insanların hevalarına uymuş ve mağfiret yerine azabı hak etmişlerdir. Buna sebep ise fani olan malı, ebedî ve kalıcı sevaba tercih etmek suretiyle kendilerine karşı işledikleri cinayettir. Onların bu durumlarına gerçekten hayret edilir! Onlar cehennemi gerektiren şeylere ve dalâletten ibaret olan amellere hiç aldırış etmeksizin nasıl da sabredebiliyor, katlanabiliyorlar! Yüce Allah'ın, "Onları ateşe sabrettiren nedir?" buyruğu bu konuda gösterilmek zorunda kalınan sabra hayreti ifade ediyor. Yani onlar öyle bir azab halindedirler ki, onları gören "Ne kadar

sabırlıdırlar?" diye hayretini ifade eder.

Bu türden bir ifade, hakimin veya yöneticinin gazabını gerektiren işlere kalkışan kimselere söylenir: Sen kelepçeye, hapse ne kadar da dayanıklı imişsin! Yani bu gibi şeylere ancak azaba karşı oldukça sabırlı olan kimseler kalkışabilir.

Onları bekleyen bu oldukça şiddetli azab, adaletin nihaî şeklidir. Şüphesiz Allah'ın gönderdiği kitap asla sapılmaması gereken ve asla mağlup edilemeyecek olan apaçık ve göz kamaştırıcı hakkın kendisidir. Allah'ın kitapları hakkında anlaşmazlığa ve ayrılığa düşenlere gelince; bunlar bu kitapların kimisi haktır, kimisi batıldır, dediler. Bu gibi kimseler haktan oldukça uzak bir ayrılık ve bir anlaşmazlık içerisindeyler. Hiç bir zaman müşterek bir nokta etrafında birleşmezler. Aralarındaki bu anlaşmazlık yahut ayrılık devam edip gidecektir ve bu ayrılıkları haktan, doğruluktan, sahih hidayetden alabildiğine uzak kalmaya da devam edecektir. [\[22\]](#)

Gerçek Birrin (İyiliğin) Görünürdeki Halleri

177- Yüzlerinizi doğuya ve batıya doğru döndürmeniz birr değildir. Fakat birr Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, Kitab'a ve peygambere iman edenin; mala olan sevgisine rağmen akrabasına, yetimlere, muhtaçlara, yolculara, dilenenlere, kölelere verenlerin; namazını dosdoğru kılan zekâtı veren, ahid-leşince ahidlerini yerine getirenlerin; sıkıntıda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin yaptığıdır. Sâdık olanlar işte bunlardır. İşte takva sahibi olanlar da ancak bunlardır.

Nüzul Sebebi

Abdürrezzak'ın Katade'den rivayetine göre Yahudiler Batı'ya doğru, Hristiyanlar da doğuya doğru ibadet ediyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah'ın, 'Yüzlerinizi doğuya ve batıya doğru döndürmeniz birr değildir.' ayeti nazil oldu. [\[23\]](#)

Taberî ve İbnül-Münzir de Katade'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bize

nakledildiğine göre bir adam Peygamber (s.a.)'e birr'in mahiyeti hakkında soru sordu. Bunun üzerine Yüce Allah da şu: 'Yüzlerinizi doğuya ve batıya döndürmeniz birr değildir.' ayet-i kerimesini indirdi. Hz. Peygamber o soruyu soran adamı çağırıp bu ayeti ona okudu. Allah'ın farzettiği hükümler gelmeden önce bir kimse Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve rasulü olduğuna şehadet getirir de bu hal üzere ölür ise ahirette kurtuluşa ereceği ümit edilirdi. Bunun üzerine Yüce Allah, 'Yüzlerinizi doğuya ve batıya döndürmeniz birr değildir..' ayetini indirdi. Yahudiler Batı tarafına, Hristiyanlar ise doğu tarafına yöneliyorlardı. [\[24\]](#)

Açıklaması

Kiblenin değiştirilmesi, çeşitli din mensubu kimseler arasında büyük bir fitnenin ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Her bir kesim bizzat kendisinin yöneldiği kiblede başka bir tarafa kılanan namazın sahih olmadığı görüşünde idi. Bu şekilde müslümanlar ile Kitap Ehli arasındaki ayrılık oldukça şiddetlendi. Kitap Ehli olan kimseler namazın kiblelerine doğru yönelinerek kılınması görüşünde idiler. Bu kible bazı peygamberlerin de kiblesi idi. Müslümanlar ise peygamberlerin atası İbrahim (a.s.)'in kiblesi olan Mescid-i Haram'a yöne-linmedikçe hiç bir namazın kabul olunmayacağını ve Allah'ın o kılınan namazdan razı olmayacağını ileri sürdüler.

Şanı Yüce Allah, bütün insanlara yüzü mücerred olarak doğuya ve batıya çevirmenin bizatihi maksad olarak gözetilen birr'in kendisi olmadığını, bunun tek başına salih bir amel sayılamayacağını, asıl gerçek birr'in başka bir şey olduğunu açıklamaktadır. Gerçek birr, Allah'a, rasulüne kitaplarına, meleklerine, ahiret gününe, kalpten, samimi, eksiksiz ve salih amel ile birlikte bir iman idi. İşte insanın ruhunu Yüce Allah'a karşı haşyet ile dolduran iman, gizli ve açıkta O'nun gözetimi altında olduğu duygusunu uyandıran iman budur. Bu iman insanın nefsi ile şeytanın ayağı kaydına zeminlerine karşı güçlü bir koruyucu, bir engel olur. Bu imanın sahibi hata işlediği takdirde samimi olarak hemen tevbeye yönelir.

Buna göre birr, gerçek, eksiksiz, bütün itikad esaslarını kapsayan bir imandır. Birrin esası Allah'a tek bir ilah olarak, O'na hiç bir kimseyi ortak koş-maksızım ve O'ndan başka bir mabud tanımaksızın iman etmektir. İşte kişinin nefesine güç, kuvvet ve üstünlük şuurunu veren bu imandır. Çünkü bu imana sahip olan bir kimse artık bundan sonra bu varlık aleminde herhangi bir insana boyun eğmez, herhangi bir kimsenin yasama yetkisine sahip olduğunu kabul etmez, aksine yasalar koymayı, teşrî'de bulunmayı yalnızca Allah'a ait bir hak olarak bilir. Kalplere huzur veren, ruhları sükûna erdiren iman budur. Bu iman

sayesinde herhangi bir nimet dolayısıyla nefisler şımarmaz. Herhangi bir musibet dolayısıyla da ümitsizliğe kapılmaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte bunlar, iman edenlerdir, gönülleri Allah'ı zikretmek ile huzura kavuşanlardır. Şunu biliniz ki kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzur ve sükûn bulur." (Ra'â, 13/28).

Ebu Hayyân şöyle diyor: Biri¹, manevi bir özelliktir. O bakımdan Yüce Allah'ın, "Fakat birr Allah'a... iman edenin..." buyruğu ile ancak birr sahibi, yeni birrde bulunan kimseler kastedilebilir.

Ahret gününe imanın birr olmasına gelince: Bu imana sahip olan bir kimse sevabı, cezayı, hesaba çekilmeyi, amellerinin Allah'ın huzurunda arz edilmesini kabul ve ikrar eder. Bu ise daha fazla salih amel işlemesi ve kötü ve çirkin fiillerden uzak durması neticesini doğurur.

Melekler iman: Melekler nurânî varlıklardır, onların pek çok görevleri vardır. Bütün fiilleri itaattir. Kendilerine verdiği emirlerde Allah'a karşı gelmezler, emroldukları yaparlar. Onlardan kimisi vahiy taşıyıcısıdır, kimisi Cennet veya Cehennem üzerinde görevlidir, kimisi rüzgârlar ve yağmurlar ile görevlidir, kimisi arş'm koruyucularıdır, kimisi de ruhları kabzeder.

Melekler iman, vahye nübüvete, ahret gününe imanın asli bir unsurudur. Cebrail (a.s.), vahiy emanetini üstlenmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onu emin olan ruh senin kalbine indirdi ki, sen de korkutuculardan olasın. Apaçık bir Arapça ile." (Şuarâ, 26/193-195); "O gecede melekler ve ruh Rablerinin izniyle her bir iş için iner de iner." (Kadr, 97/4).

Semavi kitaplara (Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an'a), önceki peygamberlere indirilen sahifelere iman ise; ayırım gözetmeksizin hepsine iman onlarda yer alan emirlere uymayı, onlarda yer alan yasaklardan sakınmayı gerektirir. Ayrıca bu Kur'an-ı Kerim'in bütün muhtevasına bağlı kalmayı da gerekli kılar. Çünkü Kur'an-ı Kerim hem kendisinden önceki kitapları tasdik etmek, hem de onlar üzerinde hüküm belirtmek üzere gelmiştir.

Birbirleri arasında ayırım gözetmeksizin bütün peygamberlere iman da onların gösterdikleri yol ile hidayet bulmayı, siret ve ahlâklarına uymayı, emredip yasakladıkları hususlarda onların dedikleri gibi hareket etmeyi gerektirir.

Sahih bir imanın nefsi arındırıp güzelleştiren, toplumsal ilişkileri düzenleyen ve bu ilişkileri sevgi, ülfet, muhabbet, birlik, dayanışma ya da toplumsal dayanışma gibi esaslardan oluşan sağlam bir temel üzerinde yükselten salih amel ile birlikte olması, kaçınılmaz bir şeydir. Aşağıdaki hususlar işte bunun müşahhas ifadesini ortaya koymaktadır. Kişinin gönlünde yer tutan mal sevgisine rağmen merhamet, şefkat duygularıyla zor zamanlarında insanlara yardımcı olmak kasdıyla aşağıda belirtilen ihtiyaç

sahibi insanlara el uzatmak.

İhtiyaç sahibi olan akrabalar, bu sınıfların başında gelir. Kan bağı sebebiyle durumlarının hemen farkedilmesi ayrıca onların içinde buldukları şartlardan kişinin madden ve manen kendisinin de etkilenmesi söz konusu olduğundan dolayı insanlar arasında iyiliği en çok hak sahibi olanlar bunlardır. Diğer taraftan insanın gerçek mutluluğu ancak çevresiyle birlikte mutluluğu paylaşması ile mümkün olabilir. Akrabaların gözetilmesi aynı zamanda iki hedefi gerçekleştirir: Birisi akrabalık bağına gözetmeyi, diğeri ise sadaka sevabını kazanmayı. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanlara verdiğin sadaka bir sadakadır, akrabana verdiğin sadaka ise iki sadakadır." Resulullah s.a.) ise akrabalık derecesine göre infak etmek yolunu müslümana sıralamış ve şöyle buyurmuştur: "Önce kendinden başla, sonra da geçimlerini sağlamak durumunda olduklarından."

Yetimler: Bunlar babalarını kaybetmiş ve kendilerini koruyup gözetecek kimsesi olmayanlardır. Geçimlerini sağlayabilmesi ve hayatın güçlüklerine göğüs verebilmek eğitim öğrenim meslek kazanma, yahut da bir sanayi dalında çalışmak için ya da başka bir yolla kendilerini bekleyen hayat yolunu katedebilmek için yardıma büyük ölçüde ihtiyaçları vardır. Hem kendilerinin fert olarak kurtulmaları hem de topluma yararlı olabilmeleri ancak bu şekilde olabilir.

Miskinler ve fakirler de gözetilme hususunda önceliklidir. Bunlar fakirlik sebebiyle ya hiç bir gelirleri olmayan ya da yeterli gelirleri olmadığından dolayı yardıma ihtiyacı olan kimselerdir. Nitekim fakirlik probleminin çözümü için çalışmak, kalkınmanın ve ilerlemenin temel unsurlarındandır. Çünkü ihtiyaç bazen kişiyi doğru yoldan sapmaya ve suç işlemeye itebilir. O bakımdan bunlara destek olmak, bunlara yardımcı olmak herkesin menfaatinin bir gereğidir. Böylelikle bunlar da güç sahibi olabilirler. Çünkü bir toplumun gücü fertlerinin gücünden gelir, toplumun zayıflığı fertlerinin zayıflığındandır.

Yolcular: Yolculuğu esnasında yahut yolda giderken ülkesine ulaşmak imkanını kaybeden kimsedir. Böyle bir kimseye yardımcı olup onu gözetmek, beldesine dönüncüye kadar diğer müslümanların bir görevidir. Ona (Kur'an-ı Ke-rim'in tabiri ile): "Yol oğlu" denilmesinin sebebi, yabancı olması ve adeta yolun dışında annesi ve babası yokmuşçasına bir durumda bulunması dolayısıyladır.

İleri derecedeki ihtiyaç dolayısıyla insanlardan malî yardım isteyen dilenciler: Dilenmenin edebi, ısrar olmaksızın ve iffetli bir şekilde yapılmasıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İffetli davranmalarından dolayı bilmeyen onları zengin zanneder." (Bakara, 2/273). Zengine ve bu konuda sabit olan hadis-i şerifte belirtildiği gibi çalışabilecek gücü olan kimseye sadaka helâl değildir. Böyle bir kimsenin izzetini koruyacak bir iş bulması görevi olduğu gibi devletin de ona bir iş sağlaması -erkek veya kadın olsun- görevidir.

Köleler: Yani köle olanlara hürriyetlerini elde etmek için yardımcı olmak. Esirlere de fidye verebilmeleri için mal ile destek vermek demektir. Çünkü kölelik ve esirlik bir kulluktur, zillettir, hürriyetin gaspedilmesidir. Din ise insanları azad etmeye, insanları özgürleştirmeye yönelik bir arzuya sahiptir. Mal vermek suretiyle maddi yollarla; makam, aracılık, güzel bir şefaatta bulunmak gibi manevi yollarla kölelik boyunduruğundan kurtarmayı ve savaş sonucu esir düşenleri karşılıklı değişim ve fidye ödemek suretiyle hürriyete kavuşturmayı hedefler.

Namazı dosdoğru kılmak da birr kapsamı içerisindedir. Yani hüküm ve şartları eksiksiz yapmak ile birlikte kalbin huzuru, okunan Kur'an-ı Kerim ve yapılan zikirlerin anlamı üzerinde tefekkür, ibadet edilen mutlak ilahın azametini hatırına getirmek, sert ölçülere göre huşu ve itminan duymak suretiyle en doğru ve güzel şekliyle namazı eda etmek demektir. Namaz, meşru olan şekle göre eda edildiği takdirde, etkileri kendisini gösterir. Nefis arınıp güzelleşir, ahlâkı faziletlerle alışkanlık kazanır, adi ve süflî şeylerden uzaklaşır. Nefis artık herhangi bir hayasızlık veya bir münker işlemez. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak namaz hayasızlıktan ve münkerden alıkoyan" (An-kebut, 29/45).

Zekâtı vermek de binin hasletleri arasında yer alır. "Sadakalar ancak Allah'tan bir farz olarak fakirlere, miskinlere... dır." (Tevbe, 9/60) ayetinde sözü geçen hak sahiplerine farz olan zekâtı vermektir. Dikkat edilecek olursa Kur'an-ı Kerim'de namazın zekât ile birlikte olmadan söz konusu edildiği yerler oldukça azdır. Çünkü namaz, ruhu arındırıp temizlerken zekât da malı temizler, arındırır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen onların mallarından kendisi ile onları arındırıp temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al!" (Tevbe, 9/103). Malın alınacak zekât miktarı ile bunun türleri ise sünnet-i nebeviy-yede açıklanmıştır.

Verilen ahde bağlılık da birr kapsamına girer. Bu, ister dinleyip itaat et-nek suretiyle Allah'ın ahbine bağlı kalmak şeklinde olsun, isterse de akitlere, sözlere ve antlaşmalara - dinin emirlerine muhalif olmadığı sürece- bağlı kalmak suretiyle insanlara verilen ahidlere bağlı kalmak şeklinde olsun. Masiyet yolunda olduğu takdirde ahde vefa göstermek gerekmez. Ahde bağlılık sahih imanın alametlerinden, ahdi bozmak ise hadis-i şerifte de belirtildiği gibi münafıklığın alametlerindedir: "Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan ayyer, söz verdiğinde sözünde durmaz, ona emanet verildiğinde hainlik eder." insanlar sorumluluklarını, taahhütlerini yerine getirmekte gevşek davrandıkları takdirde aralarında güven kaybolur. Şaşkınlık, huzursuzluk ve çalkantı içerisinde yaşarlar. Bu ise onları değişik şekillerde akidlerini sağlamlaştırıp r-eîgelendirmeye, akdin bozulmasından ve hainlikten kendilerini koruma yollarını aramaya iter.

Darlık ve fakirlik zamanlarında hastalık gibi sıkıntılarda akrabaları gözetmek; malını, çoluk çocuğunu kaybetmek gibi sıkıntılı zamanlarda, düşmanla savaş alanında karşılaşmak gibi çetin zamanlarda sabretmek de binin ve imanın kapsamı içerisindedir. Çünkü sabır

imanın yarısıdır. Zira sabır, Allah'ın kaza ve kaderine rızayı gösterir. Allah'tan ecri beklemenin belirtisidir. Cihad esnasında dinin zafere kavuşması için gayret göstermek ve bu üç durumda sabır göstermek eksiksiz imanın belirtisidir. Sahih hadis-i şerifte varid olduğuna göre savaş alanından kaçmak, yedi büyük günahın bir tanesidir.

İşte sözü geçen bu birr'in hasletlerine sahip olanlar, bunlarla nitelenenler imanlarında sâdık olan, doğru olan kimseler ve gerçek manada takva sahibi ilanlardır. Onlar masiyetlerden uzak kalmak suretiyle Allah'ın gazabından korunmuş, ahiret yurdunda da Allah'ın rızasını ve sevabını elde ederek umduklarına kavuşmuş olurlar. Gerçek şu ki bu ayet-i kerime gereğince amel eden bir kimsenin imanı kemal bulmuş demektir. [\[25\]](#)

Malın İnfak Edilmesinin İki Şekli:

Malın infakının ilk şekli farz zekât şeklinde oluşudur. Bu, malı özel bir keyfiyet üzere belli bir miktarda vermektir, diğeri ise mutlak olarak zekât şeklinde. Bu ise belli bir miktar ile kayıtlı olmaksızın, nisaba malik olmak sınırı da söz konusu olmadan malı vermektir. Bunun yerine bu miktara dair kayıt getirip sınır koymayı ümmetin ve fertlerinin durumuna bırakmak söz konusudur. İşte mal bu iki şekliyle verildiği takdirde bizler fakirlik problemini ortadan kaldırır ve İslâm'ın sosyal dayanışmadan gözetdiği maksadı gerçekleştirmiş oluruz. O vakit azgın kapitalizmin zararlarını gidermek maksadıyla sosyalist ilkeleri ithal etmeye ihtiyaç duymaz, zorla ve bedel vermeksizin mülkiyet sahiplerinin elinden mülklerini zorla almak esasları üzerinde yükselmeyen, makul ve orta bir çözüme ulaşma imkânını buluruz. Bu çözüm baskı uygulamak, yerine zenginlerle fakirler arasında sevgi, karşılıklı iyi duygulara dayalı ilişkileri korumanın ve ilişkileri sürdürmenin yollarını arar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği şeylerde cimrilik gösterenler sanmasınlar ki o, haklarında hayırlıdır. Aksine o, onlar için bir serdir. Cimrilik ettikleri şey Kıyamet günü boyunlarına bir halka olacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Âl-i İmran, 3/180). Yani bunlar cimriliğin kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilakis o cimrilik, onlar için bir kötülüktür.

Yoksullara bir şeyler vermeye gelince; dilencilik yapmayan kimselere yoksul (miskin) denilir. Dilencilik yapanlar ise kendilerini açığa vurmuş olurlar. Resulullah (s.a.) da sahih bir rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Miskîn (yoksul) bir ve iki lokmanın, bir ve iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Fakat miskîn, kendisini ihtiyaçtan kurtaracak bir varlığı bulamayan ve farkına varılamayıp da kendisine tasaddukta bulunulmayan kimsedir." Köleler hakkında Malik ve Şafiî'ye göre onlar Allahü Teâlâ'ya yakınlaştıracı bir ibadet olmak üzere azad edilecek kimselerdir. Ebu Hanife ise; buradaki kölelerden kasıt,

efendi-leriyle kitabet akdi yapmış olanlardır. Kölelikten kurtulmak uğrunda bunlara yardımcı olunur, demektedir.

Ayet-i kerimede birr'in niteliklerine sahip olan kimselere Yüce Allah'ın tevcih ettiği belirgin niteliklere gelince, "sâdık olanlar işte bunlardır, takva sahibi olanlar da işte bunlardır." Böylelikle Yüce Allah onları işlerinden ve bunları yerine getirmek hususunda doğrulukla, takva ile nitelendirmekte, din hususunda onların ciddi ve gayretli olduklarını belirtmektedir ki, bu da yapılacak övgünün nihai derecesidir. [\[26\]](#)

Kısasın Meşruiyeti Ve Hikmeti

178- Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı. Hür, hür olana; köle, köle olana; dişi, dişi olana (karşılık) kısas olunur. Fakat kime kardeşi tarafından cüz'i bir şey af olunursa, örfe uymak ve ona güzellikle ödemek gerekir. Bu Rabbinizden bir hafifletme ve bir esirgemedir. Artık kim bundan sonra tecavüzde bulunursa onun için pek acıklı bir azab vardır.

179- Ey olgun akıl sahipleri! Kısasta sizin için bir hayat vardır. Olur ki sakınırsınız.

Nüzul Sebebi

Bu 178. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak iki rivayet vardır. [\[27\]](#) Katâde, eş-Şa'bî ve tabiînden bir gruptan rivayet edildiğine göre cahiliye halkı hem haddi aşan kimseler idiler, hem de şeytana itaat ederlerdi. Eğer bir kabile sayıca çok ve güçlü ise, başka bir kavmin kölesi bu güçlülerin bir kölesini öldürdüğü taktirde; biz bunun karşılığında mutlaka hür olan bir kimseyi öldüreceğiz, başkasını kabul etmeyiz, derlerdi. Bunu kendilerini üstün ve güçlü görerek söylüyorlardı. Onlardan bir kadın öldürüldüğü vakit de, Biz bu kadının karşılığında mutlaka bir erkek öldüreceğiz, diyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirerek, kölenin köleye karşılık olduğunu, dişinin dişiye karşılık olduğunu haber vermekte ve haddi aşmalarını yasaklamaktadır.

Daha sonra Yüce Allah Maide suresinde, "Biz onda onların üzerine şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş, yaralarda birbirine kıstastır.." (Maide, 5/45).

es-Süddî'den rivayete göre o, bu ayet-i kerime hakkında şöyle demiş: Araplardan biri müslüman, diğeri kendileriyle anlaşma yapılan iki ayrı dine mensup iki grup, Araplar arasında görülegelen bir sebep dolayısıyla çarpıştılar. Peygamber (s.a.) aralarında sulh yaptı. Bu çarpışma esnasında hür kimseler, köleler ve kadınlar da öldürülmüş idi. Hz. Peygamber hür kimsenin hür diyetini köle kimsenin köle diyetini, dişi kimsenin de dişi diyetini ödemesi esası üzere aralarında sulh yaptı. Böylelikle onlardan kimisini kimisinden kısas etti. Bu ayet-i kerime onun verdiği hükmü teyid etmek üzere nazil oldu. [\[28\]](#)

Açıklaması

İslâm'dan önce katil çeşitli şekillerde cezalandırılıyor idi. Yahudilerde kısas, Hristiyanlarda diyet, cahiliye dönemi Araplarında ise intikam alma alışkanlığı yaygın idi. Katilden başkası öldürülüyor, kimi zaman kabile başkanını veya katilin kabilesinden birden çok kişiyi öldürüyorlardı. Hatta bir kişiye karşılık on kişi, dişiye karşılık bir erkek, köleye karşılık bir hür istedikleri de oluyordu.

Daha sonra İslâm, adalet ve eşitlik ilkesini belirleyerek kısas cezasını öngördü. Çünkü bu ceza insanları öldürme suçundan alıkoyar. Yaşadığımız bu çağda da bu ceza suçu engelleyicidir, caydırıcıdır. Çünkü hapis, kan dökücü suçluları o kadar fazla suçtan alıkoyamamaktadır. Yüce Allah'ın yasaması ise en âdil, en hikmetli ve sağlam ve en doğru olanıdır. Çünkü Yüce Allah insanların neler ile ıslah olacaklarını, kendi yarattığı ümmetleri ve kavimleri neyin terbiye ettiğini en iyi bilendir. Şeriat kısas yerine diyet almayı da mubah kılmıştır.

Ayet-i kerimenin anlamı şudur: Ey iman edenler! Öldürülenler dolayısıyla üzerinize kısas farz kılındı. O bakımdan katile maktule yaptığının misliyle kısas uygulayınız. Birbirinize karşı haddi aşmayınız. O bakımdan hür kişiye karşılık hür, köleye karşılık köle, dişiye karşılık dişi yani misli misline olmak üzere öldürülür. Daha önce aranızda yer etmiş bulunan zulmü bırakınız. Hür karşılığında birden fazla kişi, köle karşılığında bir hür, öldürülen kadın karşılığında erkek öldürmeyiniz. Sünnet-i Seniyye ise dişi karşılığında erkeğin öldürüleceğini, köle karşılığında ise -efendisi olmaması şartıyla- hür'ün öldürüleceğini açıklamıştır.

Kısasta adalet, istenen bir şeydir, eşitlik de kısasta bir şarttır. O halde sayıca az kişi karşılığında pek çok kimse, köleler karşılığında efendi öldürülme-melidir. Öldürme katile münhasır olmalıdır. Kabilenin diğer fertlerine yahut akraba veya aşiretine kadar iş götürülmemelidir.

Öldüren ölenin velisi olan din kardeşi tarafından affedilecek olursa, isterse bu affeden maktulün velilerinden tek kişi olsun -ki bu veliler varlığı ile güç kazanan ve onu kaybettikleri için üzülen asabesidirler- ve bu af kısastan vazgeçip diyeti istemek şeklinde ise, affedenin ve başkasının sıkmadan, sıkıntıya sokmadan, azarlamadan diyet talebini güzelce yapması gerekir. Bu ödemeyi yapacak olanın da savsaklamadan, ertelemeyi ödemesi gerekir. Aynı şekilde diyetin affedilmesi de caizdir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onla-ın sadaka olarak bağışlamış olmaları hali müstesna, akrabasına teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir." (Nisa, 4/92).

İşte bizim teşrî' ettiğimiz diyet karşılığında veya diyetsiz olarak katili affetmek şeklindeki hüküm, Rabbinizden bir hafifletme, bir kolaylık, bir ruhsat ve sizin için bir rahmettir. Hayatta bırakmak ve kanları dökmekten daha üstün bir rahmet olabilir mi? Yahudilerde diyet almak meşru değildi. Maktulün velilerinin kısastan başka bir seçenekleri yoktu. Diyet aldıktan sonra kim haddi aşmış katili öldürse veya bizim yaptığımız teşrii aşarak cahiliye adetlerine geri dönecek olursa, Kıyamet gününde onun için oldukça acıklı bir azab vardır. Buna göre affetmek suretiyle hükmün hafifletilmesi her iki şekliyle de ortadadır. Çünkü Tevrat mensupları için kısas, İncil mensupları için ise diyetsiz olarak affetmek söz konusudur.

Kıyasın hikmeti şudur: Kıyas toplumun istikrarlı ve rahat bir hayata sahip olmasına yardımcı olur. Öldürme suçunun işlenmesine caydırıcı bir engel teşkil eder. Çünkü başkasını öldürdüğü takdirde, ona karşılık öldürüleceğini bilen kimse öldürmekten uzak durur. Böylelikle kısas, birisi katilin hayatı, diğeri maktulün hayatı olmak üzere iki hayatı koruma altına almış olur. Nitekim kısas anarşinin, haddi aşmanın ve öldürmelerde zulmün yayılmasını engeller, suçu mümkün olan en dar çerçeveye sıkıştırıp bırakır, ayrıca maktulün velisi olan kişiyi, acı çeken rahatlatır, gönlündeki kin ateşini intikam duygusunu söndürür*. İbni Kesîr der ki: Yüce Allah'ın buyruğunun anlamı şudur: Katilin öldürülmesi demek olan kısasın, sizin için şeriat olarak tespit edilmesinde büyük bir hikmet vardır. Bu ise toplumda yaşama hakkının korunmasıdır. Çünkü katil öldürüleceğini bildiği takdirde bu işinden uzak durur.

Yaşama hakkının kutsal olduğunu takdir edebilen kişi kısas hükmünün sırrını ve onun gerçekleştirdiği genel ve özel maslahat ve menfaatleri de anlayabilir. İnsanların bu hükümdeki hikmeti idrak etmeleri ve şerh hükümlerinin inceliklerini iyice kavramaları gerekir. Bundan dolayı ancak akıl sahibi olanlar bunu kavrar. Akıllılar kısasın hayatı korumaya sebep olduğunu kavradıkları takdirde [\[29\]](#) ve doğru insanları da öldürme suçundan sakındırmaları halinde öldürmeden korunmuş ve kısastan yana da esenliğe

kavuşmuş olurlar. Buna göre bu buyrukta: "Korulasınız" buyruğundan kasıt, öldürmeden sakınasınız, konmasınız, böylelikle kısastan yana da esenliğe kavuşasmız, demektir. Çünkü akıllı kimse hayatta kalmaya gayret ve çaba harcar, kısasın uygulanmasından kendisini korumaya çalışır.

Aklındaki bir bulanıklık ve nefsinin nevasına tabi olanlar dışında belagat alimleri: "Kısasta sizin için bir hayat vardır." ibaresinin Arap edebiyatçılarının söylediği: "Öldürme, öldürmeyi daha çok ortadan kaldırır." şeklindeki ifadelerinden daha belif, daha sağlam, daha fasih, daha özlü ve maksadı daha iyi ifade ettiğinde görüş birliğindedirler. Çünkü kısasta hayatın korunması söz konusudur. Öldürme ise bazen zulüm olabilir, o bakımdan bu öldürme, peşisıra bir başka öldürmeye sebep teşkil edebilir. Öldürmenin öldürmeyi ortadan kaldırabilmesi ancak âdil olabilmesi halinde söz konusudur. Kısas ise bir cezadır; o bakımdan o daima adaleti gözetir. Çünkü kısas yapılmasına dair hakimın hükmü, ancak katilin suçunu ispatlamak için gerekli bütün belgelerin bulunmasından sonra söz konusu olabilir. O bakımdan öldürmeyi gerçek anlamıyla ortadan kaldırabilen kısasın kendisidir. Kur'an-ı Kerim'in bu ayeti kısası, toplumun hayatiyetine sebep olarak göstermektedir. Çünkü kısas misilleme, adalet ve eşitlik esası üzerine yükselir. Yerindeki bir ceza ise adaletin gerçekleşmesidir. Cahiliye dönemine ait aktardığımız o söz ise, öldürmeyi hayatın sebebi olarak tespit etmektedir. Diğer taraftan bu sözde "öldürme" lafzı tekrar edilmektedir. Ayet-i kerimede ise lafız tekrarı söz konusu değildir. Arapça bu deyimın şu şekilde tashih edilmesi mümkündür: Kısas yoluyla öldürme, zulmen öldürmeyi daha bir ortadan kaldırıdır.

Kısacası, öldürme, öldürmenin ortadan kaldırılmasına sebeptir; şeklindeki ifadenin zahirinin doğru olması imkansızdır. Kısas ise hayata sebeptir. Haksızca öldürmek de bir öldürmedir, bununla birlikte öldürmeyi ortadan kaldırııcı değildir, bilakis öldürmeyi daha bir gerektiriridir. [\[30\]](#)

Farz Olan Vasiyet

180- Sizden birine ölüm gelip çattığı zaman -eğer bir hayır bırakacaksa- anneye, babaya ve yakın akrabaya maruf bir şekilde vasiyette bulunmak takva sahipleri üzerine bir hak olarak yazıldı.

181- Artık kim bunu işittikten sonra onu değiştirirse, onun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Muhakkak ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.

182- Her kim vasiyet edenin hataya meybinden yahut günahkâr olacağından korkar da aralarını bulursa, ona da hiç bir günah yoktur. Şüphesiz ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

Açıklaması

Bu ayetler, ölümün emare ve alametlerinin ortaya çıkması halinde ölümden sonraki birr ve hayır amellerinden bir tanesi olan vasiyyeti bütün insanlara genel olarak hatırlatmaktadır. Şanı Yüce Allah ölümün bir çeşidi olarak kısası zikrettikten sonra, bu hatırlatmada bulunmaktadır. Hitab herkese yöneliktir. Çünkü ümmet birbiriyle dayanışma halinde olmalıdır. Onların tümüne fertlerden istenen şeyler belirtilerek hitab edilir. O bakımdan ayetin önceki buyruklarla ilişkisi gayet açıktır. Şöyle ki: Yüce Allah kısas halinde öldürmeyi ve diyeti söz konusu ettikten sonra, vasiyyete dikkat çekmekte ve bunu da Yüce Allah'ın kullarının üzerine yazdıkları cümlesinden olduğunu beyan etmektedir ki; herkes buna dikkat etsin, ansızın ölüm gelip çatmadan önce vasiyette bulunsun ve böylelikle vasiyetsiz olarak ölmesin.

Ey müminler! Ölüm ile sonuçlanacağından korkulan hastalık ve buna benzer ölümün alametleri ortaya çıktığı takdirde, kişinin mirasçılara çokça mal bırakacağı durumda, anne babaya ve akrabaya bu malın bir kısmını adil bir şekilde vasiyette bulunması farz kılınmıştır. Bu adaletle yapılacak olan vasiyet, makul bir ölçüde olmalıdır. Terikenin üçte biri sınırları içerisinde olmalı, zenginliği dolayısıyla zengine vasiyette üstünlük tanınmamalı. Zaruret söz konusu olmadıkça vasiyette haksızlığa yönelmemeli. Meselâ, kazanmaktan yana aciz olmak yahut ilimle uğraşmak veya küçüklük bu konuda ayrıcalık için bir sebep olabilir. Ancak adaletsizlik, mirasçılar arasında kin, buğz ve anlaşmazlığa sebep teşkil eder. Anne ve baba kâfir olsalar dahi, çocuğun onların kalplerini İslama ismdirabilmek için vasiyyete bulunma imkânı vardır. Çünkü onlara iyilikte bulunmak, genel olarak istenmiş bir husustur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz insana anasına, babasına iyilikte bulunmasını tavsiye ettik. Eğer onlar senin bilmediğin bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarsa onlara itaat etme." (Ankebût, 29/8); "Eğer onlar senin bilmediğin şeyi bana ortak koşman için seni zorlarsa sen de onlara itaat etme. Bununla beraber onlarla dünyada iyi geçin." (Lokman, 31/15). Yüce Allah'ın, "Maruf bir şekilde" buyruğundan kasıt, az da olmayan haksızlığı da bulunmayan adil bir şekilde demektir ki; bu da Şer"an terikenin üçte bir ve daha az miktarı ile sınırlandırılmıştır.

Allah bu şekilde bir vasiyette bulunmayı Allah'tan korkan, O'nun Ki-tab'ına iman eden kimseler üzerine bir hak olarak vacib kılmıştır. Onu işittikten sonra şahid veya vasi tarafından yapılan vasiyette kim değişiklik yaparsa, şliphe yok ki böyle bir değişiklik

yapmanın günahı ona aittir. Vasiyette bulunan bundan sorumlu değildir, Rabbi katında onun için ecir sabit olmuştur.

Değiştirme ya vasiyeti bildikten sonra inkar etmekle veya onda eksiklik yapmakla olur.

Halbuki Yüce Allah değişiklik yapanların da vasiyette bulunanların da söylediklerini işitendir. Onların niyetlerini ve her türlü işi de bilendir. Bu onlar için oldukça ağır bir tehdittir. O bakımdan bunun cezasından sakınmalısınız.

Daha sonra değiştirmenin günahından, arayı düzeltme ve öğüt verme halleri istisna edilmiştir. Bu da şöyle olur: Vasiyette bulunan kimse yaptığı vasiyetinde şeriatın ve adaletin gösterdiği yoldan hata yoluyla ya da kasten çıktığını görürse kendisi ile lehine vasiyette bulunduğu ya da mirasçılar ile lehine vasiyette bulunduğu kimseler arasındaki ilişkiyi yeniden düzenleme hakkına sahiptir. Yani vasiyeti adil ölçülere döndürmek, şer'an vasiyet için tesbit edilen miktar çerçevesinde tutmak hakkına sahiptir. Böyle bir değişiklikten dolayı onun için günah söz konusu değildir. Çünkü bu haklı olarak yapılmıştır ve onun için bundan dolayı bir günah yoktur. Allah ıslah etmek kastıyla değişiklik yapan kimselere Ğafûr'dur ve Rahîm'dir.

"Hayır" kelimesiyle kastedilene gelince; ilim adamları, hakkında vasiyye-tin farz olduğu malın durumu ile ilgili farklı görüşlere sahiptir. Bunu "çok mal" olduğu söylenmiştir. Nitekim bunu Hz. Aişe validemiz böyle tefsir etmiştir. Bu alimler çoğu ve azı birbirinden ayırdetmenin ölçüsünün ne olduğu hususunda da farklı görüşlere sahiptir. İbni Abbas der ki: "Eğer yediyüz dirhem kadar bı-rakacaksa vasiyet etmez. Sekizyüz dirheme ulaşıyor ise vasiyet eder." Katade: Bin dirhem, demiştir. Hz. Aişe'den nakledildiğine göre adamın birisi ona: Ben vasiyette bulunmak istiyorum, demiş Hz. Aişe: Malın ne kadar? diye sorunca; o: Üç bin dirhem, demiş: Peki geriye bırakacağın kaç kişidir? diye sorunca, Adam: Dört kişi deyince; Hz. Aişe şöyle buyurdu: Yüce Allah buyurdu ki: "Eğer bir hayır bırakacaksa" senin bu bıraktığın miktar ise, önemsiz bir miktardır. Onu ailene bırak; bu daha faziletlidir.

İbni Abbas ve tabiînden bir grubun da söylediği gibi açıkça görülen şu ki: Bundan kasıt, mutlak olarak az ya da çok olsun maldır. Çünkü hayır (mal) adı malm azı hakkında da kullanılabilir. Mesele aslında örfe bağlı bir durumdur. Vasiyette bulunanın takdiri mirasçıların sayısı, geçim şartları ile pahalılık ve ucuzluk gibi hususlara bağlıdır. [\[31\]](#)

Orucun Farz Kılınması

183- Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere yazıldığı gibi sizin üzerinize de yazıldı. Takva sahibi olasınız diye.

184- Sayılı günlerde sizden kim hasta veya yolcu olursa o günler sayısınca başka günlerde tutsun. Ona takati yetmeyenler de bir fakir doyurup fidye versinler. Bununla beraber kim fazladan hayır yaparsa işte o, onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız sizin hakkınızda daha hayırlıdır; eğer bilerseniz.

185- Ramazan ayı ki Kur'an onda indirilmiştir. İnsanları hidayete erdirmek, doğru yolu ve hak ile batılı ayırdeden hükümleri açıklamak üzere (indirilmiştir). Sizden her kim bu aya erişirse orucunu tutsun, kim de hastalanır veya yolculukta olursa, o günler sayısınca diğer günlerde (tutsun). Allah size kolaylık diler, güçlük istemez. Ta ki böylece o sayılı günleri tamamlayasınız, Allah'ı sizi hidayete erdirdiğine karşılık büyük tanıyasınız. Olur ki şükredersiniz.

Nüzul Sebebi

184. ayet-i kerime ile ilgili olarak İbni Sa'd Tabakat'ında Mücahid'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime yani: "Ona takati yetmeyenler de bir fakir doyumu fidye versinler." ayeti benim efendim Kays b. es-Sâib hakkında nazil olmuştur. Bunun üzerine o da oruç açtı ve her bir gün için bir yoksula yemek yedirdi. [\[32\]](#)

Açıklaması

Kıyas ve vasiyetin açıklanmasından sonra ayet-i kerimeler Şer'î hükümleri açıklamaya devam etmektedir. O bakımdan her bir hüküm ile kendisinden sonraki hükmün arasındaki ilişkiyi bilmeye ihtiyaç yoktur.

Allah sizden önce Adem (a.s.) döneminden beri diğer dinlere uyan müminlere farz

kıldığı gibi, size de orucu farz kılmıştır. Onlara da emre itaat etmeyi gerektiren iman vasfı ile seslenmekte, orucu bütün insanlara farz kılınmış olduğunu beyan etmektedir. Böylelikle orucu teşvik etmekte ve zor işler genel bir hal aldığı takdirde, onlara katlanmanın kolaylaştığını, eda edenler onu rahat ve huzur ile yerine getirdiklerini açıklamaktadır. Çünkü bu emir hak, adalet ve eşitlik esası üzere yükselmektedir.

Diğer taraftan oruç nefsi arındırır, Rabbi razı eder. İnsanları gizli ve açık hallerde Allah'tan korkmaya, takvaya hazırlar, iradeyi sağlamlaştırır. Sabrı, zorluklara katlanmayı, hoşuna gitmeyen haller esnasında nefsi dizginlemeyi, arzulan terketmeyi öğretir. Bundan dolayı Resulullah (s.a.): "Oruç sabrın yarısıdır." diye buyurmuştur.

Orucun takvaya sebep teşkil etmesi en önemlilerini aşağıdaki kaydettiğimiz değişik şekillerde meydana gelmektedir.

1- Oruç her durumda Yüce Allah'tan korkma duygusunu nefiste besler, geliştirir: Çünkü oruç tutan için Rabbinden başka bir gözetleyici yoktur. Aşın derecede açlık veya susuzluk duyduğu, bir yemeği canı çok çektiği, soğuk bir su istediği vakitte orucunu bozmasından sadece imanı ve Allah korkusu alıkor ve böylece Allah'tan korkma gerçekleşmiş olur. Bütün arzular ona güzel ve süslü gösterilse de kendisi orucun saygınlığını çiğnemekten korkarak bütün bunların üstüne yükselir ve Allah'tan sakınma ve Rabbinin gözetimi altında olduğunun şuurunu gerçekleştirmiş olur. Heva ve arzular nefse egemen olduğu takdirde o çabucak Allah'ı hatırlar, aradan fazla zaman geçmeden sahih tevbe ile Rabbine döner. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak takva sahipleri şeytandan onlara bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler. Bir de bakarsın ki onlar görüp bilmiş olurlar." (A'râf, 7/205).

Orucun manevî faydalarından bir tanesi de oruç tutanın sadece Allah katında sevap ve ecrini umması, yalnızca Allah rızası için oruç tutmasıdır.

2- Oruç şehvet ve arzunun keskinliğini kırar. Kişi üzerindeki etki ve tasul-lutunu hafifletir. Bunun sonucunda insan itidalini kazanır ve tabii ve normal bir karaktere sahip olur. Nitekim Peygamber (s.a.) evlenmesi mümkün olmayan kimseler için orucu tavsiye ederken -Kütüb-i Sitte ve İmam Ahmed'in İbni Mesud'dan yaptığı rivayete göre- şöyle buyurmaktadır: "Sizden kim evlenmeye gücü yetmezse oruç tutmaya baksın. Çünkü oruç onu keser" Yani oruç, tıpkı şehveti zayıflatan hayaların burulması mesabesindedir. Yine Hz. Peygamber Nesaî'nin Muaz'dan (r.a) yaptığı rivayete göre: "Oruç bir kalkandır." diye buyurmaktadır. Yani masiyetlerden bir koruyucudur.

3- Oruç kişiyi hassas ve duyarlı yapar. Şefkat ve merhamet hislerini kuvvetlendirir. Çünkü kişi acıktığı vakit yiyecek bir şey bulamayan yoksulları hatırlar, bu ise o kimseyi onları gözetmeye iter. Bu ise Yüce Allah'ın, "Kendi aralarında merhametlidirler." (Feth, 48/29) diye söz konusu ettiği müminlerin ni-teliklerindedir.

4- Oruç ile zenginlerle fakirler, eşraf ile avam arasında, aynı farz aynı şartlarla eda edildiği için, eşitliğin anlamını gerçekleştirir. Bu ise bir önceki durumda olduğu gibi orucun toplumsal faydalarındandır.

5- Maişeti sağlamakta ve iradeyi dizginlemek hususunda sahur ve iftar dönemleri arasında gerekli düzene bünyesini alıştıırır ve orucun adabına bağlı kalındığı takdirde kişinin rızkı artar ve iktisatlı yaşamayı öğrenir.

6- İnsanın bünyesini yeniler, sağlığına katkıda bulunur, vücudu zararlı yağlanmalardan korur, adaleleri rahatlatır, bir işe karar verdiği ve bedeni zevkleri hatırlamak ile kendisini meşgul etmeksizin işine zihnini teksif ettiği vakit hafızayı güçlendirir. Bütün bunlar Peygamber (s.a.)'in, Ebu Nuaym'm et-Tıb' da Ebu Hureyre'den yaptığı şu rivayette topluca ifade edilmektedir: "Oruç tutun, sıhhat bulaşınız." Bu ise adeten insan oruca alışıp orucun başlangıcındaki ilk dönemlerde görülen bir takım gevşeme hallerine üstünlük sağladıktan sonra yani genelde ilk üç veya dört gün sonra gerçekleşir.

Bedenî, ruhî, sıhî ve sosyal bütün bu faydaların gerçekleşmesi iftar ve sahur yemeklerinde itidali bozmamak şartına dayanır. Aksi takdirde durum tam aksine olur ve insan midesini tıka basa doldurup yemesinde, içmesinde itidali bozacak olur ise iş sıkıntı, zorluk ve zarara dönüşür.

Yine bu gayelerin gerçekleşebilmesi için dilin iffetini koruması, gözün haramdan korunması, gıybet, laf alıp götürüp getirmekten, haram lehvlerden uzak durma şartına bağlıdır. Nitekim Resulullah (s.a.), Yüce Allah'tan (aldığı kudsî) hadiste şöyle buyurmaktadır: "Her kim yalan söz söylemeyi ve gereğince ameli terketmeyecek olur ise onun yemesini ve içmesini bırakmasına Allah muhtaç değildir." [33] Yani Allah için böyle bir şey yapmasına gerek kalmaz. Nice oruç tutan vardır ki o kimsenin orucundan payı sadece açlık ve susuzluktur. Manevi olarak orucu bozan şeylerden uzak durmak, tıpkı maddi şeylerden uzak durmak gibidir.

Oruç sayıca az, muayyen ve sayılı günlerle sınırlıdır. Bu ise bütün sene boyunca sadece bir aydır. Ramazan ayı çabucak geçer. Çünkü ramazan günleri mübarektir, hayır ve ihsan ile dolup taşar. Bu İbni Huzeyme'nin Hz. Sel-man'dan rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.)'ın şu buyruğunda dile getirdiği gibidir: "Bu ayın başı rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden kurtuluştur." Yine Hz. Peygamber Taberanî'nin İbni Mesud'dan rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Ramazan ayların efendisidir."; "Eğer ümmetim Ramazandaki hayırını gereği gibi bilseydi senenin tümünün Ramazan olmasını isterlerdi." Bunu Taberanî ve başkaları Ebu Mesud el-Gıfarî'den rivayet etmişlerdir.

Sayıli günlerden kasıt, muhakkiklerin (İbni Abbas el-Hüseyn ve Ebu Müslim'in)

çoğunluğunun görüşüne göre Ramazan ayıdır.

Ramazan ancak gücü yeten, sıhhatli ve mukim olan kimseler hakkında farzdır. Yolcu ve oruç tutması zor olan bir hastalığa yakalanmış kimsenin oruç tutmaması mubahtır. Bunlar senenin diğer günlerinde tutmadıkları orucu kaza ederler. Çünkü hastalık ve uzun yolculuk -ki bu namazı kısaltmayı mubah kılan (89 km.lik) bir mesafedir- bir zorluktur. Zorluk ise kolaylığı getirir. Nitekim Yüce Allah, "Allah size kolaylık diler, güçlük istemez." (Bakara, 2/185) diye buyurmaktadır.

Muteber olan, geçmişte mutad olan bineklerin yürüyüşüdür; günümüzdeki hızlı taşıma ve ulaşım araçları değildir. Bazıları Ahmed, Müslim ve Ebu Davud'un Hz. Enes'ten yaptığı rivayet ile amel ederek bu mesafeyi üç mil olarak takdir etmiştir. Hz. Enes dedi ki: Resulullah (s.a.) üç millik veyahut üç fersahlık [34] bir yola çıktığı takdirde (dört rekattık farz namazları) iki rekat kılardı." Bununla namazı kısalttığını kastediyor. O halde muteber olan böyle bir mesafeyi katetmektir. Yoksa bu mesafenin kat'edildiği zaman değildir. Hanefiler bu mesafeyi üç gün ile cumhur ise mutedil iki gün ile takdir etmişlerdir ki, bu da 16 veya 18 fersah ve 40 Haşimi mil yol almaktır ki, bu da yaklaşık 89 km'ye eşittir. Şafiî'nin İbni Abbas (r.anhuma)'dan yaptığı rivayet ile amel bunu gerektirir. O şöyle der: "Ey Mekkeliler! Sizler Mekke'den İsfahan'a kadar 4 beridden daha kısa mesafede (ki yolculuklarınızda namazı) kısaltmayınız." Berid ise 4 fersahtır.

İmamların çoğunluğu (Malik, Ebu Hanife ve Şafiî) yolcu olanın eğer ona zor gelmeyecek ise, oruç tutmasının daha faziletli olduğunu kabul etmektedir. Ahmed ve Evzaî ise ruhsat ile amel etmek için oruç açmanın daha faziletli olduğu görüşündedirler. Yolculuğun başlangıcında yolcunun oruç açmasının caiz olması için cumhurun (Hanbelîlerin dışındakilerin) görüşüne göre yolculuğun fecirden önce olması şarttır. Eğer mukim olan bir kimse oruçlu sabahı edip sonra yolculuğa çıkarsa, ikamet tarafına ağırlık kazandırarak orucunu açmaz. Çünkü aslolan mukimlikdir. Hanbelîler ise bu şartı öngörmektedir. Fakat daha faziletli olan ihtilaftan kurtulmak üzere orucu tutmaktır.

Oldukça yaşlanmış ihtiyar ve müzmin bir hastalığa yakalanmış hasta, sadece çocuklarının zarar görmelerinden korkan hamile ve süt emziren kadın gibi oruç tutması gerçekten zor olan kimseye Şafiî ve Ahmed'in görüşüne göre hem kaza hem de fidye gerekir. Fidyeye bir yoksula bir yemek yedirmektir. Şayet hamile ve süt emziren kadın hamile olduğu veya emzirdiği çocuğa zarar gelmesi yanısıra kendileri içinde korkarsa, o takdirde tutmadığı oruç için yalnızca kaza etmesi yeterlidir.

Her kim tatavvu (fazladan hayır) da bulunur ve fidyeyi bir günlük yoksula yemek vermektense daha fazla tutarsa bu onun için daha hayırlıdır, sevabı da fazladır. Tatavvu' bir günde birden fazla yoksulu doyurmak yahut da yedirmesi gereken miktardan fazlasını vermek ya da fidye vermekle birlikte kaza orucu tutmaktır.

Bu mazur görülen kimselerin -şayet zarar görmeyecek iseler- oruç tutmaları onlar için daha hayırlıdır. Çünkü rivayet edildiğine göre Ebu Ümame, Peygamber (s.a.)'e şöyle demiş: Bana senden öğrenip uygulayacağım bir şey emret. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Oruç tutmaya bak, çünkü onun hiç bir benzeri yoktur."

Daha sonra Yüce Mevlâ, bu az sayıdaki günlerin aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in indirilmiş olduğu mübarek Ramazan ayı olduğunu beyan etmektedir. Bu ayda indirilen Kur'an-ı Kerim'in kısım kısım indirilmesi 23 yıl devam etmiştir. Kur'an-ı Kerim insanları Sırat-ı Müstakim'e iletir. Onun ayetleri gayet açıktır, kapalılığı yoktur ve bu apaçık ayetler hak ile batılı birbirinden ayırde-der. Bazıları Kur'an-ı Kerim'in Ramazan ayında nazil olmasını Kadir gecesinde Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirilmesi şeklinde açıklamışlardır. Kadir gecesini ise Ramazan'da olup bin aydan daha hayırlıdır.

Yüce Allah'ın, "Doğru yolu ve hak ile batılı ayırdeden hükümler" buyruğunun Yüce Allah'ın, "İnsanları hidayete erdirmek" buyruğundan sonra irad edilmesindeki hikmet, hidayetin iki tür olduğunu göstermek içindir. Bu hidayet çeşitlerinden biri akıllı olmak şartıyla sıradan insanların hemen anlayacakları şekilde gayet açık ve nettir. Diğer hidayet çeşidi ise ancak belirli kişilerin idrakine hitap eder. Birincisinin faydası elbette daha büyüktür.

Sizden her kim Ramazan ayına erişir, yahut mukim olup sağlığı yerinde olursa, yolculuk veya hastalık gibi bir mazeret.de yoksa, onun oruç tutması icabeder. Çünkü oruç, İslamın beş rüknünden birisidir. Bu aya erişmeyenlere gelince -her altı ayda bir gece ile gündüzün eşit olduğu kutup bölgelerinde yani Kuzey Kutbunda senenin yarısı gece iken, Güney Kutbunda gündüz olduğu bölgelerde yaşayan kimseler kastedilmektedir- bunların kendilerine en yakın mutedil bölgelerin veya bu oruç hükmünün mekan olarak vukua geldiği Mekke ve Medine şehrine göre Ramazan ayına eşit bir süreyi takdir etmeleri gerekir. Daha sonra Yüce Allah oruç açma ruhsatını herhangi bir kimsenin Yüce Allah'ın, "erişirse orucunu Pufsun" buyruğundan sonra ve orucun meziyet ile önemi açıklandıktan sonra orucun farziyetinin umumi olduğunun zannedilme-mesi için ikinci bir defa daha tekrarlamaktadır. Çünkü yüce Allah teşrf buyurduğu bütün hükümlerde -ki özür sahipleri için oruç açmak ruhsatı da bunlarda birisidir- insanlar için kolaylığı ve gerçekleştirme ve zorluğu gidermeyi ister.

Hastalık, yolculuk ve bunlara benzer hallerdeki mazeret sahiplerine ise, oruçlarını kaza etmeyi veya fidye vermeyi emretmektedir. Çünkü Yüce Allah ayın gün sayısının tamamlanmasını, Cenab-ı Hakkın yüceltilmesini, O'nu tazim edip bütün nimetlerine karşılık şükretmemizi istemektedir. Azimet ve ruhsattan her birisinin hakkını vermek de bu nimetlerden birisidir. [\[35\]](#)

Oruca Dair Hükümler

186- Kullarım senden beni sorarlarsa işte ben muhakkak pek yakınım. Bana mut onlar da Olur ki doğru yola ulaşırlar.

187- Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbise siz de onlar için bir elbisesiniz. Allah nefislerinize karşı hainlik etmekte olduğunuzu bildiği için tevbenizi kabul etti, sizi affetti. Artık onlara yaklaşın ve Allah'ın size takdir ettiğini isteyin. Fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden tarafınızdan seçilinceye kadar yiyin için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescidlerde itikâf-ta bulunduğunuz zaman kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayınız. İşte Allah ayetlerini böylece insanlara açıklar; takva sahibi olsunlar diye.

Nüzul Sebebi

186. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Cerîr et-Taberî ve başkaları Muaviye b. Hayde'den, onun babasından, onun da dedesinden şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bir bedevi Resulullah (s.a.)'ın yanına gelip şöyle dedi: Rabbimiz yakın mıdır, eğer yakınsa O'na yavaşça dua edelim. Yoksa uzak mıdır? Eğer uzaksa O'na yüksek sesle seslenelim? Hz. Peygamber sustu. Bunun üzerine: "Kullarım seni benden sorarlarsa..." ayeti nazil oldu. Başka bir takım sebepler de rivayet edilmiştir; bunları "Açıklaması" başlığı altında zikredeceğiz.

187. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak da Ahmed, Ebu Davud ve Hakim, Muâz b. Cebel'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Önceleri uyumadıkları sürece yer, içer ve hanımlarına yaklaşırlardı. Uyudular mı bunlardan uzak dururlardı. Daha sonra kendisine Kays b. Sırma denilen En-sar'dan bir adam yatsı namazını kıldı ve sonra yemeden içmeden uyudu. Nihayet sabah oldu. Sabah olduğunda oldukça bitkin idi. Hz. Ömer de uyuduktan sonra hanımına yaklaşmıştı. Peygamber (s.a.)'in yanına gelip durumunu anlatınca Yüce Allah, "Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak... sonra orucu geceye kadar tamamlayın." buyruğuna kadar olan bölümü indirdi.

Bu durum şunu göstermektedir: Oruç farz kılındığında her kişi kendisi için daha ihtiyatlı olanı, takvaya daha yakın olanı yapmaya gayret gösteriyordu. Bu durum, bu ayet

nazil oluncaya kadar devam etti.

"Fecrin" kelimesinin ibarede bulunması sebebiyle ilgili olarak Zemahşerî şunları söylemektedir:

Eğer Yüce Allah "Fecrin" buyruğunu zikretmemiş olsaydı "iki ip"in istiare olarak kullanıldığı bilinemezdi. O bakımdan "fecrin" kelimesi ilave edilerek, bu belîğ bir teşbih haline gelmiş ve istiare olmaktan çıkmıştır.

Desen ki: Peki, bu beyana rağmen Adıyy b. Hatim nasıl oldu da işin içinden çıkamadı ve durumunu şöylece dile getirdi: Biri siyah biri beyaz iki ip aldım. Bunları yastığımın altına koydum. Geceleyin kalkıyor ve bu iplere bakıyordum. Beyazı siyahtan ayırdedemiyordum. Sabah olduğunda Resulullah (s.a.)'ın yanına gittim. Ona durumu bildirince güldü ve: "Gerçekten senin yastığın oldukça enli imiş." Şöyle dediği de rivayet edilmiştir: "Sen kafası enli (safça) bir kimsesin. Orda kastedilen gündüzün beyazlığı ile gündüzün siyahlığıdır." Senin bu soruna karşılık cevabım şudur: (Adıyy b. Hatim) oradaki beyana dikkat edememiştir. Bundan dolayı Resulullah (s.a.) kafasının enli olduğunu söylemiştir. Çünkü bu ifade kişinin uyanıklığının ve dikkatinin azlığına delildir.

Desen ki: Sehl b. Sa'd es-Saidî'den gelen şu rivayet hakkında ne dersin: Bu ayet-i kerime nazil oldu ve bu arada "fecrin" ifadesi nazil olmadı. O bakımdan bazıları oruç tutmak istediklerinde onlardan birisi ayağına beyaz ve siyah iplik bağlar. Bu iplikleri birbirinden ayırdedebilene kadar yemesine ve içmesine devam ederdi. Daha sonra "fecrin" buyruğu nazil oldu. Böylelikle bununla gece ile gündüzün kastedildiğini anlamış oldular."

[36] Bu durumda beyanın tehiri nasıl caiz olur? Halbuki bu, bir çeşit abesi andırır, zira bundan muradın ne olduğu anlaşılammamaktadır. Delaleti olmadığından dolayı istiare değildir. "Fecrin" kelimesi zikredilmeden önce de teşbih de değildir. Buna göre ondan hakikatten başka bir şey anlaşılmaz. Halbuki hakikat kastedilmemektedir.

Derim ki: Beyanın ertelenmesinin caiz olmadığı fukaha ve kelamcılarının çoğunluğunun görüşü olup aynı zamanda bu Ebu Ali ile Ebu Haşim'in de görüşüdür. Bunlara göre bu hadis sahih değildir. Bunu caiz kabul edenler ise, şöyle derler: Bu abes bir iş değildir. Çünkü muhatap bundan hitabın vücubunu anlar ve bundan muradın ne olduğunun açıklanmasını istediği vakit de onu yapma azim ve kararını verir. [37]

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler itaat, ihlas, âdâb, ahkâm, müminleri hidayet ve doğruluğa hazırlayan Yüce Allah'a dua ile yönelmek gibi, oruç ibadetinde olsun, onun dışında kalan diğer itaatlerde olsun, riayet etmeleri gereken hususları müminlere öğretmekte, kullara hatırlatmaktadırlar. Ayetlerarası ilişki kurma yönü ile ilgili olarak Kadı Beydavî şunları söylemektedir: Şunu bil ki Yüce Allah müminlere Ramazan ayı orucunu tutmalarını ve sayıya riayet etmelerini emredip tekbir ve şükür görevlerini yerine getirmeye teşvik etmenin akabinde, hallerinden haberdar olduğuna, sözlerini işittiğine, dualarına cevap verdiği, amellerinin karşılıklarını vereceğine delalet eden bu ayet-i kerimeyi irad buyurmakla bu emrini tekid etmekte ve emrini yerine getirmek üzere onları teşvik etmektedir.

Bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında şu da rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.); Yüce Allah'a Hayber gazasında yüksekçe sesle dua ettiklerini işitir, onlara şöyle buyurur: "Ey insanlar! Kendinize merhamet ediniz. Sizler ne sağır birisine ne de burada bulunmayan uzaktaki birisine dua ediyorsunuz. Sizler, her şeyi işiten ve her şeyi bilen birisine dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir."

Katade'den gelen rivayete göre de ashab-ı kiram şöyle dedi: Ey Allah'ın peygamberi, Rabbimize nasıl dua edelim? Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu.

Yine rivayet edildiğine göre: "Ey iman edenler! Oruç... yazıldı." ayet-i kerimesi nazil olunca, bundan uyuduktan sonra yemek yemenin haram olduğunun kastedildiğini sandılar. Daha sonra yemek yediler, pişman oldular, tevbe ettiler. Resulullah (s.a.)'a da: Acaba Yüce Allah tevbemizi kabul eder mi? diye sordular. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

Burada "yakın olmak"tan kasıt, mekan itibarıyla yakınlık değildir, aksine maksat ilim ile ve duanın kabulünü gerektiren bir yakınlıktır. Selefilerin görüşüne göre Kur'an-ı Kerim ve sünnette zikredilen Allah'a yakınlık ve O'nun kul-larıyla beraber olması, O'nun yüceliğine ve yüksekte olmasına dair zikredilenlere aykırı değildir. Şüphesiz O, şanı Yüce Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir, ve O'nun gibi hiç bir şey yoktur.

"Kullarım senden beni sorarlarsa" mealindeki 186. ayet-i kerimenin anlamı şudur: Yani kullarım sana benim zatım hakkında soru sorarlarsa... Bu da yakınlık veya uzaklık cihetiyledir. De ki: Şüphesiz ben onlara çok yakınlım. Yani onların durumlarını bilir, sözlerini işitir, amellerini görürüm. Bu ayette kastedilen yakınlık ile benzeri bir diğer ayette kastedilen yakınlık aynıdır: "Ve biz ona şah damarından daha yakınız" (Kaf, 50/16). Benimle herhangi bir kimse arasında bir perde yoktur. Aracısız, ihlâsla bana dua edip duası ile birlikte ih-lâsla amelde bulunan kimsenin duasını kabul ederim.

Duanın kabul edilmesi, rızık kazanma yollarının kolaylaştırılması, şifa, basan, sebeplere bağlı sonuçların ilahî başarı ve gözetim ile gerçekleştirilmesi gibi hususları da

kapsar.

Duanın kabul edilebilmesi için şunlar da gereklidir: Sahih iman ile Allah'ın emirlerini kabul etmek, itaat etmek, kullar için faydalı olan namaz, oruç, zekât, hac ve benzeri ibadetleri gerçekleştirmek. O vakit Yüce Allah kulunun amellerine en güzel şekliyle mükâfat verir. Yüce Allah'a ihlâsla yapılan ameller iman ile birlikte yapıldıkları takdirde, bunlar doğruyu bulmak için dünya ve ahireti kuşatan hayra iletilmek için bir yoldur. Çünkü onlar Yüce Allah'ın kendilerini çağırdığı şeye icabet ettikleri takdirde, O da onların dualarına, isteklerine icabet eder. Burada icabet (kabul etmek) teslim olmak ve itaatle bağlanmak demektir. İman ise kalben boyun eğmek ve itaate yönelmek demektir.

186. ayetteki: "le'alle=olur ki" umut ifade etmektedir. Bu ise Allah hakkında imkânsızdır. Çünkü şanı Yüce Allah (ihtimallilikten) yücedir ve buna ihtiyacı yoktur. O bakımdan Kur'an-ı Kerim'de varid olduğu takdirde bu buyruk ile anlatılmak istenen: "Sizler amellerinizle doğru yola ulaşmayı umarak..." şeklinde olur veya ta'lil anlamına gelir, yani: "Doğru yola ulaşmanız için..." anlamına gelir. Bunun da anlamı: Nasıl hidayet bulacaklarını ve nasıl itaat edeceklerini öğrenirler; şeklindedir.

İbni Teymiyye der ki: O şanı Yüce Allah, arş'm fevkindedir. Kullarını görüp gözetir, onlar üzerinde mutlak hakimiyet sahibidir. Onların hallerinden haberdardır, onlara muttalidir. Bunun kapsamına O'nun mahlûkatına yakın olduğuna iman da girmektedir. Sahih hadiste şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz kendisine dua ettiğiniz zat herhangi birinize devesinin boynundan daha yakındır."

Yüce Allah'ın, "İşte Allah ayetlerini böylece insanlara açıklar" buyruğunun anlamı da şudur: O sizlere orucu, hükümlerini, ona dair şer5! hükümleri ve etraflı açıklamaları beyan ettiği gibi, Peygamberi Muhammed (s.a.) vasıtasıyla sair hükümleri de beyan eder. [\[38\]](#)

Başkalarının Mallarını Batıl Yollarla Yemek

188- Aranızda mallarınızı bâtil yollarla yemeyiniz ve bilip dururken insanla nın mallarından bir kısmını günah ile yemeniz için onları hakimlere aktarmayın.

Nüzul Sebebi

Mukâtil b. Hayyân der ki: Bu ayet-i kerime Kindeli İbnu'1-Kays b. Abis ile Hadramevt'li Abdan b. Eşva' hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Bunlar Resulullah (s.a.)'ın huzurunda bir araziye dair davalastılar. İmru'1-Kays davalı idi, Abdan ise davacı idi. Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi inzal buyurunca Abdan iddia ettiği arazide kendi aleyhine hüküm verdi ve ondan davacı olmadı. [\[39\]](#)

Said b. Cübeyr der ki: İmru'1-Kays b. Abis ile Hadramevt'li Abdan b. Eşva' bir arazi hakkında davalastılar. İbn'ul-Kays ondan yemin istedi. İşte "Aranızda mallarınızı bâtil yollarla yemeyiniz." ayeti onun hakkında nazil oldu. [\[40\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah oruç ayetlerinde her insanın kendi malından yemesinin helâl olduğunu açıkladı. Burada başkalarının malını yemenin hükmünün sözkonusu edilmesi münasib düşmüştür.

Yüce Allah bizlere meşru' olmayan yollarla birbirimizin mallarını yemeyi yasaklamakta ve "mallar" kelimesini cemaate izafe ederek, hakikatte malın ümmetin veya cemaatin malı olduğunu hissettirmektedir. Çünkü İslâm ümmeti birbiriyle arasında dayanışmalı tek bir ümmettir. Bununla ayrıca başkasının malına saygı duyup korumanın kişinin kendi malını koruyup saygı duyması olduğuna da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla başkalarının malına haksızlıkla saldıran bu kişinin davranışı, kendisinin de bir ferdi ve bir üyesi olduğu ümmete karşı bir cinayettir. Mallar ise kendilerine yasak kılınanlara ait zamire izafe edilmiştir. Çünkü onların birisi için yasak konulmuş, birisi de yasak kılınmıştır.

Malın batıl yolla yenmesi, faiz ve kumar gibi hak yoldan olmayan bir şekilde alman her şeyi kapsamına alır. Çünkü bu bir karşılık olmaksızın alman bir maldır. Rüşvet ve batılı savunmak da bunun kapsamına girer. Çünkü bunlar da zulme yardım ve destektir. Kazanma gücü olana sadaka vermek de böyledir. Çünkü böylelikle o kimse zelil kılınmaktadır. O sadakayı alan kişi, eğer ona gerçekten, zaruret icabı ihtiyacı yoksa o mal ona helâl olmaz. Hırsızlık ve gasp da bu yollardandır. Çünkü bunlar başkalarının mallarına bir saldırıdır. Gasbedilen mal ister aynı olsun, ister haksız menfaatler olsun, isterse de başkalarının menfaatine tecavüz etme, karşılıksız olarak işte çalıştırma ve ücreti eksik

verme gibi bir yolla olsun, bütün bu hususlar malın batıl yolla yenmesi hükmüne girer.

Yetimin malını yemek de bir zulümdür. Dansözlerin, şarkıcıların ücretleri, fuhuş mukabili alınan para, okuyup üflemeler, muska yazmalar, Kur"ân hatimleri karşılığında pazarlıkla alınan ücretler, kandırmak, yalan ve iftira yoluyla alınan ücretler ve buna benzer haram ve caiz olmayan yollarla alınan ve sonunda cehenneme götüren bütün mallar da bu kabildendir. Çünkü haram ile beslenen cisme her şeyden çok yakışan ateştir.

Başka ayetlerle de batıl yollarla malların yenilmesi yasaklanmış bulunmaktadır ki, bunlardan bir tanesi şudur: "Ey iman edenler! Birbirlerinizin mallarını bâtil yollarla yemeyin. Meğer ki aranızda karşılıklı bir anlaşmadan doğan bir ticaret dolayısıyla olsun." (Nisa, 4/29); "Şüphe yok ki zulümle yetimlerin mallarını yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar." (Nisa, 4/10).

Yüce Allah'ın: "Onları hakimlere aktarmayın." buyruğunun anlamı ise, yalan yemin, yalan şahidlik ve buna benzer harama götürücü herhangi bir yolla ve büyük menfaatler umarak malları hakimlere rüşvet olmak üzere vermeyiniz, demektir. Bu ayet-i kerime aşağıdaki şu iki hususu da kapsar:

1- Kendi lehlerine hakketmedikleri hükümleri vermeleri ve başkasının hakkını haksızca almaları gayesiyle hakimlere rüşvet vermek;

2- Batıl delile, hakikatleri değiştirmeye, yalan şahidliğe ve yalan yere yemine güvenerek anlaşmazlık konularını mahkemelere götürmek. Resulullah (s.a)'ın Mâlik, Ahmed ve Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından rivayet olunan Üm-mü Seleme yoluyla gelen hadis-i şerifinde ümmetini sakındırdığı durum işte budur. Ümmü Seleme (r. anhâ) dedi ki: Resulullah (s.a.)'ın yanında idim. Miras kalmış birtakım mallar ve başka birtakım hususlarda biribirlerinden davacı olan iki kişi geldi. Resulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ben ancak bir beşerim. Sizler ise bana gelip davallaşıyorsunuz. Belki sizden herhangi bir kimse diğerinden delilini daha açık seçik bir şekilde ortaya koyabilir. Ben de onun lehine ondan işittiğime uygun olarak hüküm verebilirim. Bilin ki her kime kardeşinin hakkını (bu şekilde yanılarak) vermeye hükmedecek olursam onu almasın. Çünkü ben o kimseye cehennem ateşinden bir parça kesip vermiş oluyorum." Bunun üzerine her iki hasım ağlamaya başladı, her birisi ben malımı arkadaşşıma helâl ediyorum, dedi. Hz. Peygamber de şöyle buyurdu: "Gidiniz, hakkı iyice araştırınız. Sonra buna uygun olarak paylarınızı ayırınız, sonra da her biriniz ötekine hakkını helâl etsin."^[41]

Kamerî Aylar İle Vakit Tesbiti Ve Birr'in Gerçek Mahiyeti

189- Sana hilâlleri soruyorlar. De ki: Onlar insanlar için, bir de hac için vakit ölçüleridir. Birr evlere arkalarından girmeniz değildir. Fakat birr kişinin sakınmasıdır. O halde evlere kapılarından girin, Allah'tan da korkun ki felaha eresiniz.

Nüzul Sebebi

İbni Abbâs der ki: Ensâr'dan olan Muâz b. Cebel ile Sa'lebe (bazıları Gu-neyme yazmışlardır): Ey Allah'ın Rasulü, dediler. Hilâl ne diye önceleri ip gibi incecik görünür, sonra ise zamanla büyüyor? Sonra tekrar eksiliyor ve inceliyor. Nihayet olduğu gibi eski haline dönüyor ve güneş gibi tek bir durumda kalmıyor? Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Yine rivayet edildiğine göre Yahudiler de hilâle dair bir soru sormuşlardı.

el-Berâ Yüce Allah'ın:"Birr... değildir" buyruğunun nüzul sebebi hakkında şöyle demektedir: Ensâr haccedip döndükleri vakit evlerinin kapılarından girmezler, arkalarından girerlerdi. Bir adam gelip eve kapısından girdi. Bundan dolayı ayıplandı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Bunu Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.

Müfessirler der ki: Câhiliye döneminde ve İslâmın ilk dönemlerinde herhangi bir kimse hac veya umre için ihrama girdiği takdirde hiç bir çevre duvarına, eve veya odaya kapısından girmezdi. Şayet şehirde oturanlardan ise evinin arka tarafından bir oyuk acır, ordan girer ve çıkardı. Ya da bir merdiven ile tırmanırdı. Şayet çadırda oturan bir kimse ise çadırın veya otağın arka tarafından çıkar, kapısından girmezdi. İhramından çıkana kadar böyle yapardı. Böyle davranmamayı kınanacak bir durum olarak kabul ederlerdi. Bundan tek istisna Humslulardan olanlar idi. [\[42\]](#). Bunlar ise Kureyş, Kinâne, Huzâa, Sakif, Has'am, Âmir b. Sa'saa oğullan, Nadîd b. Muâviye oğullan idiler. Onlara bu ismin verilmiş sebebi dinlerine olan sıkı bağlılıktan idi.

Anlattıklarına göre Resulullah (s.a) bir gün ensârdan birisinin evine girdi. Ensardan Utbe b. Âmir de onun arkasından ihramlı olduğu halde içeri girdi. Onun bu durumunu tepki ile karşıladılar. Resulullah (s.a) ona: "İhramlı olduğun halde kapıdan niye girdin?" diye sorunca adam: "Senin kapıdan girdiğini gördüm, ben de senin peşinden içeri girdim, dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a): "Ben Humslulardanım." deyince adam şu cevabı verdi: "Eğer sen Humslu isen ben de Humsluyum. İkimizin dini birdir. Ben senin gösterdiğin hidâyete, senin yoluna, senin dinine razıyım. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi

indirdi.

Bunu İbni Ebî Hatim ve Hâkim Câbir'den rivayet etmişlerdir. Bu görüş en sahih görüştür. [\[43\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammedi Sana eksilmeleri ve tamamlanmaları açısından hilâllerin hacmindeki değişikliğin sebebini soruyorlar. Bunu sormanın faydası yoktur. Çünkü Resulullah (s.a.) astronomiyi ve yıldızların durumunu öğretmek üzere gönderilmiş bir öğretmen değildir. Daha uygun ve yerinde olan, sorunun hilâllerin hikmet veya gayesi ile ilgili olması idi. O bakımdan sen onlara bunun cevabını ver ve belirt ki; hilâller ziraat ve ticaret hakkında, akid ve borçların vadeleri ile ilgili vakit tespit etmek ve hesap yapmak için alâmetlerdir. Aynı şekilde oruca başlamak, orucu bitirmek, namaz, hac, iddet ve buna benzer ibadetlerin vaktinin tespiti için de alâmettirler.

Kamerî ay ve kamerî yıl ile vakit tespiti Araplar açısından en kolay ve en münasib yoldur. Mevâkît, vakit anlamına mîkâtın çoğuludur. Va'd anlamında mîâd gibidir. Bazılarına göre ise mîkat vaktin sonu demektir. Yüce Allah'ın: "Böylelikle Rabbinin mikatı kırk gece olarak tamamlandı." (A'raf, 7/141) buyruğunda olduğu gibi. Hilâl ayın mîkâtıdır. İhrama girilen yerlere de mikat denilir. Çünkü orada hil (ihramsız olunan) bölgesi sona ermektedir.

Haccın mikatı sözkonusu edilince onların hacdaki bir uygulamaları da câ-hiliye geleneğini iptal etmek üzere sözkonusu edildi. Bu ise hac veya umre kas-dı ile ihrama girdikten sonra evlere kapılarından girmekten sakınmaktır. Onlar eğer çadırda yaşayan kimse ise arkalarından, eğer şehirde yaşayan kimselerden iselerse evlerinin arka tarafında açtıkları bir oyuktan girerlerdi ve bunun bir fazilet olduğunu sanırlardı. Halbuki bu bir iyilik değildir. Yüce Allah'a yaklaştıran bir ibadet de değildir. Bu ancak bir hatadır. Asıl iyilik emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak, faziletlerle bezenmek, masiyet ve kötülüklerden uzak durmak, Yüce Allah'tan ve O'nun azabından korkmak suretiyle Allah'a karşı takvalı olmaktır. Gerçek iyilik ancak budur.

O bakımdan evlere kapılarından giriniz, her hususta Allah'tan korkunuz. Amellerinizde felah bulanlardan olmayı ancak böylelikle umud edebilirsiniz. Takva sahibi doğruluk içindedir, asi kimse ise sapıklıktadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim

Allah'tan korkarsa ona içinde kolaylık verir." (Talâk, 65/4); "Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl oluyor da döndürülüyorsunuz?" (Yunus, 10/32).

Ebû Bekr Râzî el-Cassâs'ın şöyle dediği dikkat çekmektedir: Bu ayet-i kerimede senenin diğer zamanlarında da hac için ihrama girmenin caiz olduğunun delili vardır. Çünkü lafız sair hilallerin de hac için vakit ölçüleri olduğunu genel olarak ifade etmektedir. Bilindiği gibi bununla haccm fiilleri kastedilme-mektedir. O bakımdan bununla ihrama girmenin kastedilmiş olması icabe-der. [\[44\]](#) Ancak bu pek zahir olmayan bir istidlaldir. Çünkü ayet-i kerime artıp eksilmek suretiyle hilâllerdeki değişimin hikmetini açıklamaktadır. Bu ise insanların hilâller vasıtasıyla muamelelerini, ibadetlerini ve haclarının vaktini tespit etmektir. Resulullah (s.a)'m kavî sünneti de hac ve umre ile ihrama giriş vaktini zaten açıkça ortaya koymuştur. Yüce Allah'ın: "Hac bilinen aylardadır." buyruğu da haccın vaktinin iki ay ve üçüncü bir ayın da bir bölümü olduğunu göstermektedir. [\[45\]](#)

Allah Yolunda Savaşın Kuralları

190- Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın, aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez.

191- Onları nerede bulursanız öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne katilden beterdir. Onlar sizinle orada savaşmadıkça sakın siz de onlarla Mescid-i Harâm'ın yanında savaşmayınız. Eğer onlar sizinle savaşarlarsa siz de onları öldürün. Kâfirlerin cezası işte böyledir.

192- Bununla beraber eğer vazgeçerlerse şüphesiz Allah Ğafûr'dur, Ra-hîm'dir.

193- Fitne kalmayınca ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.

194- Haram ay haram aya bedeldir. Hürmetler karşılıklıdır. Onun için size kim saldırırsa siz de tıpkı onların size saldırdıkları gibi karşılık verin. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, takva sahipleri ile beraberdir.

195- Ve Allah yolunda infâk edin. Ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın ve ihsan

ediniz. Muhakkak Allah ihsan edicileri sever.

Nüzul Sebebi

Yüce Allah'ın: "Sizinle savaşımlarla Allah yolunda siz de savaşın." ayet-i kerimesi ile ilgili olarak el-Vâhidî'nin naklettiğine göre İbni Abbas şöyle demiştir: Bu ayet-i kerimeler Hudeybiye barışı hakmda nazil olmuştur. "Resulullah (s.a.) ve ashabı Beytullah'tan alıkonulunca Hudeybiye'de hediyelik kurbanlarını kestiler. Daha sonra müşrikler, onların o sene geri dönüp ancak ertesi sene gelebilmeleri şartıyla barış yaptı. Bununla birlikte üç gün süreyle Mekke'yi ona boşaltacaklar, o da bu arada Beytullah'ı tavaf edecek ve istediğini yapabilecekti. Resulullah (s.a.)'da onlarla barış yaptı. Ertesi sene gelince Resulullah (s.a.) ve ashabı, kaza umresi için hazırlık yaptılar. Bununla birlikte Kureyşlilerin bu sözlerini yerine getirmeyeceklerinden ve Mescid-i Haram'dan kendilerini alıkoyup kendileriyle savaşacaklarından korktular. Hz. Peygamber (a.s.)'in ashabı ise Harem bölgesinde ve haram ayda onlarla savaşmaktan hoşlanmıyordu. Bunun üzerine Allahu Teâlâ "Sizinle savaşımlarla Allah yolunda siz de savaşın. " yani "Kureyşlilerle savaşın!" buyruğunu (ayetini) indirdi.

Allahu Teâlâ'nın "Haram ay haram aya bedeldir." (194. ayet) buyruğu ile ilgili olarak, Taberî'nin rivayet ettiğine göre Katâde şöyle demiştir: "Allah'ın Peygamberi ve ashabı Zilkade ayında Mekke'ye doğru yola koyuldular. Hudey-biye'ye vardıklarında müşrikler onları alıkoydular. Ertesi sene Mekke'ye gelip girdiler, Zilkade ayında umre yaptılar, üç gün orada kaldılar. Müşrikler ise Hudeybiye günü onu geri çevirmekle ona karşı çirkin bir iş yapmışlardı. Allahu Teâlâ böylece onun adına, onlara yaptıklarının aynısını uyguladı ve: "Haram ay haram aya bedeldir." ayetini indirdi.

"ve Allah yolunda infak edin..." (194. ayet) ile ilgili olarak da eş-Şa'bî şöyle demektedir: Bu ayet-i kerime ensar hakkında nazil olmuştur. Onlar Allahu teâlâ yolunda infaktan uzak duruyorlardı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime indi. Taberânî sahih bir senet ile Ebû Cebira b. Dahhâk'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Ensar, Allah'ın dilediği şekilde tasaddukta bulunuyor, yemek yediri-yorlardı. Bir seferinde kıtlık oldu, cimrilik yaptılar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ bu ayet-i kerimeyi indirdi." Buhari' nin rivayetine göre Hz. Huzeyfe şöyle demiş: "Bu ayet-i kerime nafaka hakkında nazil olmuştur. Ebû Davud Tirmizî, İbni Hibban, Hâkim ve başkaları ise Ebu Eyyub el-Ensârî şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Bu ayet-i kerime biz Ensar hakkında nazil olmuştur. Allah İslâm'ı aziz kılıp güçlendirince, İslâm'ın yardımcıları çoğalınca gizlice birbirimize şöyle dedik: 'Mallarımız zayi oldu ve şüphesiz Allah artık İslâm'ı aziz kılıp güçlendirdi. Şimdi

mallarımızın başına geçsek ve onların zayi olanını çalışarak tekrar elde etsek.' Allahu Teâlâ bizim bu söylediklerimizi reddetmek üzere: "ve Allah yolunda infâk edin, ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın." buyruğunu indirdi. Buna göre "tehlike" bizim mallarımızın başında durup o malları tekrar kazanmaya çalışmamız ve gazayı terketmemiz oluyordu. [\[46\]](#)

Savaşmanın Meşru Kılınması:

Hicretten önce savaş pek çok ayet-i kerime ile yasaklanmıştı. Bunlardan birkaç tanesi: "En güzel olanıyla defet!" (Fussilet, 41/34); "Onları affet ve cezalandırmaktan vazgeç. Şüphesiz, Allah bağışlayanları sever." (Maide, 5/13); "En güzel olan ile onlarla mücadele et!" (Nahl, 16/125); "Şayet yüz çevrilerse senin görevin ancak apaçık tebliğdir." (Nahl, 16/82); "Cahiller kendileriyle konuştuğunda: 'selâm' derler." (Furkan, 25/63); "Sen onlara musallat bir zorba değilsin." (Gâşiye, 88/22); "Sera onlar üzerinde bir zorlayıcı değilsin." (Kaf, 50/45); "İman edenlere de ki: "Allah'ın günlerini tahmin edemeyen (beklemeyen) kimseleri bağışlasınlar." (Casiye, 45/14).

Daha sonra Allahu Teâlâ Medine'de bütün bu emirleri şu sözleriyle nes-hetti: "Müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz." (Tevbe, 9/5); "Allah'a ahiret gününe iman etmeyenlerle... savaşınız." (Tevbe, 9/29).

Savaşmaya izin verildiğine dair nazil olan ilk ayet-i kerimeye gelince; Ebû Bekr es-Sıddî (r.a)'ın rivayetine göre şu ayet-i kerimedir: "Kendileri ile savaşılana zulme uğradıkları için izin verildi. Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir. "Onlar, sadece: 'Rabbimiz Allah'tır' dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkartılmışlardı." (Hacc, 22/39-40).

Ashab-ı kiramdan bir grup, er-Rabi b. Enes ve başkalarından [\[47\]](#) rivayet edildiğine göre savaşa izin veren ilk ayet-i kerime: "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın." ayet-i kerimesidir. Tefsir alimlerinin çoğunluğu da bu görüştedir. [\[48\]](#)

Açıklaması

Ey müminler! Allah yolunda, O'nun dinini zafere ulaştırmak, kelimesini aziz kılmak için savaşınız. Ben sizlere, sizi dininiz dolayısıyla fitneye, azaba düşüren, yurtlarınızdan çıkaran, sizinle savaşan, aranızdaki ahitleri bozan müşriklerle savaşmanız için izin verdim. (Allah yolunda savaş-mukatele Alla-hu Teâlâ'nın dinini üstün kılmak ve kelimesini yükseltmek için kafirlerle cihat etmektir.)

Savaşa ilk başlayan olmakla barış yapanları öldürmekle; kadın, çocuk, aciz ve yaşlılardan savaşa katılmayan kimseleri yok etmekle; evleri tahrip etmek, ağaçları yıkmak, ekin ve meyveleri yıkmakla haddi aşmayınız. Çünkü Allah haddi aşmayı sevmez. (Bu kötü ameller) özellikle de ihramlı iken Harem bölgesinde ve haram aylarda yapılırsa...

Sizinle düşmanlarınız arasında savaş çıkacak olursa, onları bulduğunuz ve ele geçirdiğiniz yerde öldürünüz. İsterse burası Harem bölgesi olsun. Onları sizi çıkardıkları yerden siz de çıkarınız veya oradan sürünüz. Çünkü onlar sizi vatanınız olan Mekke'den çıkarmışlar. Oradan sizi çıkarmak için yardım-laşmışlardı, mallarınızı müsadere etmiş, mülklerinizi almış, akideniz dolayısıyla sizi dininizden çevirmek için eziyet, işkence ve baskı ile fitnelere maruz bırakmışlardı. İşte din sebebiyle maruz bırakıldığınız bu fitne, hür ve boyun eğmeyen mümin için öldürülmekten daha ağır, daha büyük bir iştir. Çünkü bu varlık âleminde en kutsal şey akide yani inançtır. Bu, kâinatta bulunan her şeyden daha yüce ve daha değerlidir. İnsan için en büyük baskı, dini dolayısıyla işkenceye ve baskıya maruz kalması, kalbinde, aklında, ruhunda yer eden akidesi dolayısıyla azap edilmesi, dünya ve ahiretteki mutluluğunu, esenliğini, ona sahip olmakta gördüğü akidesi dolayısıyla işkencelere uğratıl-masıdır. Çünkü en büyük hazine ve kâr getirecek sermaye odur. Onun yolunda canın ve değerli varlıkların feda edilmesi pek kolaydır. O bakımdan sizin Harem bölgesinde savaş esnasındaki öldürme işiniz onların nitelikleri olan fitneden daha hafiftir. Yani sizi küfre döndürmek için yaptıkları işkencelere göre basittir. Kimisi de buradaki "fitne" kelimesini onların Allah'a şirk koşmaları ve Allah'ı inkâr etmeleridir, demişlerdir. İşte onların çıkardıkları bu (fitne), sizi kendilerini ayıpladıklarından daha büyük bir suç ve daha büyük bir tehlikedir. [\[49\]](#)

Daha sonra Allahu Teâlâ müslümanlara kendileriyle savaşan kimseleri öldürmekle ilgili verdiği emirde ancak bir yeri müstesna tutmaktadır. Bu ise Mescid-i Haram'dır. Oraya giren herkes emniyet içerisinde olur. Bu sebeple onlar orada, sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayınız. Hiç bir zaman da onlara teslim olmayınız. Çünkü kötülüğe karşı kötülük sözkonusudur ve en büyük zalim zulmü başlatandır. Eğer orada onlar sizinle savaşarlarsa siz de onları öldürünüz. Çünkü Allahu Teâlâ'nın kâfirlere bu şekilde misli ile ceza vermesi ve böyle bir azap ile onları cezalandırması onun sünnetinin gereğidir. Sebep ise düşmanlığı onların başlatmaları, kendi nefislerine zulmetmeleridir. O bakımdan yaptıklarının cezası ile karşılaşacaklardır.

Eğer savaşı durdurur, küfür ve şirkten vazgeçer, Allah'ın dinine girerlerse muhakkak Allah, amellerini kabul eder ve daha önce yaptıklarını bağışlar. Çünkü O günahları bağışlayandır, kullarına merhametli olandır. Tevbe edip Rablerine yöneldikleri, ihsan edip takva sahibi oldukları takdirde, O, onların günahlarını siler: "Muhakkak Allah'ın rahmeti ihsan edicilere pek yakındır." (A'raf, 7/56). Ayette sözü geçen "vazgeçilen şey" in tefsiri ile ilgili olarak iki görüş vardır: İbni Abbas'ın görüşüne göre ayet-i kerimenin anlamı şudur: "Şayet onlar savaştan vazgeçerlerse... el-Hasen'in görüşüne göre ise mana: "Eğer onlar şirkten vazgeçerlerse..." şeklindedir. Çünkü şirkten vazgeçmedikleri sürece onlar hakkında mağfiret sözkonusu olamaz. Zira Allahu Teâlâ buyurmaktadır: "Şüphesiz ki, Allah kendisine şirk koşulması mağfiret etmez, kendisine şirk koşulması haricindeki diğer günahları işleyen dilediği kimseleri ise bağışlar." (Nisa, 4/48).

Allah Teâlâ önce: "Allah yolunda siz de savaşın." buyruğu ile savaş iznini veya savaşa başlamayı beyan ettikten sonra, savaşın amacını sözkonusu etmektedir: O da hürriyet ilkesini gereği gibi yerleştirmek ve din hususunda fitne namına herhangi bir şeyin kalmamasıdır. Bu maksatla der ki: "Sizler savaşmakla fitnenin, küfrün, eziyet ve işkence türlerinin yok edilmesini ve Müslümanların Mekke'de bulunmaları ile karşı karşıya kaldıkları zararların ortadan kalkmasını maksat olarak gözetiniz." Fitnenin izale edilmesi, kaldırılması ise onların sizi dininizden uzaklaştıracak, size eziyet edecek, sizi Allahu Teâlâ'nın davasını açığa vurmaktan engelleyecek herhangi bir güçlerinin kalmaması demektir.

Herkesin dini yalnızca Allah'a ait (has) oluncaya; bu hususta O'ndan başkasından korkulmayacağı; din en üstün, dimdik ayakta; ibadet ve buyrukları korkusuzca, herhangi bir baskıdan çekinmeden ve gizli olarak değil, açıktan ifa edilinceye kadar onlarla savaşınızı sürdürünüz. Herhangi bir Müslüman Harem bölgesinde güvenlik duyup kimseden çekinmeksizin dininin gereklerini açıkça ilan edinceye kadar sürdürünüz. Buna göre "ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar" emri tek ibâdet edilecek yalnızca O oluncaya kadar demektir.

Bununla birlikte şunu da belirtmekte fayda var: Mekke'de kâfirler, emniyet içindeydiler ve putlarına serbest ibadet edebiliyorlardı. Allah'a iman eden kimseler ise Mekke'den kovulmuştu. Kalanlar ise korku içerisindeydi, dinlerini açığa vuramıyorlardı.

Eğer bu durumlarından vazgeçer, sizinle savaşmayı terkeder, küfürden döner, İslâm'a girip barışa yönelirlerse artık zulmedip haddi aşandan başkasına siz de düşmanlık etmeyiniz. Bu gibi kimselerle savaşmak ise onları yola getirmek, yaptıkları zulümden onları vazgeçirip sapıklıktan kurtarmak, şeriatın hükümlerini uygulamak ve durumlarını düzeltmek için olur.

"Hürmet" 'çiğnemekten alıkonulan şey', "kıyas" ise eşitlik anlamındadır.

Buna göre düşmanlığa karşılık vermek ve (bunun için) hürmetleri çiğnemek, akıl ve örfün ölçülerine göre istenen bir şey olur. Haram ayda kanınızı dökmeyi helâl görenin siz de o ayda kanını dökmeyi helâl kabul edin. O ayın hürmetinin çiğnenmesine siz de misliyle karşılık verin. Dininizi, canınızı, Allah'ın adını yükseltmek ve kendinizi savunmak için o ayda savaşmaktan çekinmeyin.

Hurumat'tan kasıt: haram aylar, haram belde ve ihramın hürmetidir. Bunların çiğnenmesi karşılığında müşriklere kısas uygulamak ve yaptıklarına misliyle karşılık vermek icap eder. Dolayısıyla bunların hürmetlerini çiğneyene yaptığının benzerini yapınız. Onlar sizleri antlaşma ve sizinle ittifakları gereği bu sene kaza umrenizi yapmaktan engelleyecek olurlarsa ve sizinle savaşılırsa, siz de onları öldürünüz. Çünkü nefs-i müdafaa farz bir iştir. Bu işi; Mekke'de, haram ayda ve ihramlı olarak yapsanız bile sizin için günahı gerektirecek bir şey yoktur.

Daha sonra Allahu Teâlâ, daimî bir hükmü ve yer etmiş bir sünneti şöylece beyan etmektedir: Saldırganlığa misliyle karşılık verilir. Kısas yoluyla (yani misliyle muamele) olan şeylere izin verilmiştir. Fakat düşmanlığa karşılık vermek, fazilet, takva, medenîlik ve insanilik ilkeleriyle kayıtlıdır. Allah'tan korkunuz zulmetmeyiniz, haddi aşmaktan sakınınız, adaletin sınırlarına bağlı kalarak zararı defediniz, hakkı elde ediniz, medenî olunuz, insanların menfaatlerini gerçekleştirmeye çalışınız; heva, arzu ve nefsin isteklerini yerine getirmek için intikam almak sevdasına düşmeyiniz. Çünkü nefis kimi zaman sapıklık, kin ve mantıksızlık içinde kalabilir ve yersiz yere feveran edebilir. Allah'ın takva sahiplerinin yardımcısı, müttakîlerin destekçisi, sâlihler de ecir ve sevap veren olduğunu bilin. Allahu Teâlâ, kendi dinini destekleyen ve kelimesini yücelten kimselere zafer ve iktidar verir, onlara yardım eder ve onları düşmanları karşısında galip getirir.

Cihat, can ile olduğu gibi mal ile de olur. Savaşmak için canlara gerek olduğu gibi, silah satın almak için mala gerek vardır. Ayrıca bu mallar sayesinde savaşçıların harcamaları da karşılanır. Bundan dolayı Allahu Teâlâ, yolunda mal infakını emrederek şöyle buyurmaktadır: Allah yolunda malınızı cömertçe veriniz. Yani gerekli araç ve silahların satın alınabilmesi, savaş masraflarının karşılanabilmesi için infak ediniz. Savaşlarda ve çarpışmalarda infak edilen mal, bir destektir. Zaferi ve başarıyı gerçekleştirir. İnfak görevini yerine getirmekte tereddütlü davranmaktan, kusurlu hareket etmekten sakınınız. Çünkü bu, ümmetin helak oluş sebebidir, toplumu zarar verir ve canları telef eder. Sakın kendi ellerinizle kendinizi helak olma yollarına atmayınız. "Onlar için gücünüz yettiğince güç hazırlayınız." (Enfal, 8/64) buyruğunda olduğu gibi her zaman, mekân ve duruma uygun olarak savaş için gerekli olan araç ve gereçleri hazırlayınız. Bunu, savaşçılara savaş tekniklerini öğretmek, onlara uygun silahları hazırlamak, sağlam ahlâk ve doğru bilgi ile nefisleri sağlamlaştırmakla yapınız. Çünkü önüne geleni katıp sürükleyen büyük ordular, düşman tarafından rüşvet, mal ve maddî-manevî her türlü teşvik ve aldatmalarla satın alınan zayıf ruhlular tarafından kalbinden vurulabilir. Nitekim ordular, bilgisizlikleri, oluşumlarındaki eksiklik, plan, strateji, modern silahların kullanılması ve eğitimdeki kusurları sebebiyle savaşı kaybedebilirler.

Bu ayet-i kerimenin sona erdiği buyruk ne kadar göz kamaştırıcı ve ne kadar da sağlamdır. Bu ameli güzel yapmaktır. İtaat ederek amellerinizi güzelleştiriniz, onları tam olarak yapınız. Çünkü Allah ihsan edenleri sever ve onlara en güzel şekliyle karşılık verir. İşte bu, bir önceki ayet-i kerimenin sonunu teşkil eden yüksek edebî ve üstün medenî yönü tamamlayıcıdır. Bu ise takva ve fazilete sıkı sıkıya bağlı kalmakla olur. Bu şekilde bu iki ayet-i kerimenin son bölümleri, maddî ve manevî iki gücün yollarını, bunların esas ve kayıtlarını bir arada ifade etmiş olmaktadır. [\[50\]](#)

Hac Ve Umreye Dair Hükümler

196- Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer bundan alıkonursanız o halde kolayınıza gelen kurbandan oraya (kurban yerine) gönderin. Kurban yerine gidinceye kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizden, kim hasta olur veya başına sıkıntılı bir şey gelirse ona oruçtan, sadakadan yahut da kurbandan bir fidye vacip olur. Emin olan ve hac zamanına kadar umre yapmak isteyen kişiler, kolayına gelen bir kurbandan kessin. Fakat kurban bulamayanlar ise; hac günlerinde üç, hacdan döndüklerinde yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutsun. Bu durum, Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve Allah'ın gazabının gerçekten çok şiddetli olduğunu bilin.

197- Hac bilinen aylardır. Kim o aylarda haccı farz olan bir emir kabul ederse artık ona hacda kadına yaklaşma, kötü söz söyleme, günah işleme ve kavga etme yoktur. Allahu Teâlâ, nasıl bir hayır işlediğinizi bilir. Bir de azık edinin, şüphesiz ki azığın en hayırlısı takvadır. Ve ey kâmil akıl sahipleri, Ben'den korkun!

Nüzul Sebebi

Allahu Teâlâ'nın: "Haca da umreyi de Allah için tamamlayın." buyruğunun nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Ebi Hatim, Saffan b. Umeyye'nin şöyle dediğini nakletmektedir: Cübbe giyinmiş, vücuduna za'feran sürünmüş bir adam Resulullah (s.a)'m huzuruna gelerek: "Ey Allah'ın Resülü umrem ile ilgili olarak bana nasıl bir emir vereceksin?" diye sordu. Bunun üzerine Allahu Te-âlâ: "Haca da umreyi de Allahu Teâlâ için tamamlayın."

buyruğunu indirdi. Hz. Peygamber: "Umreye dair soru soran nerede?" deyince adam: "İşte buradayım" dedi. Hz. Peygamber adama: "Üzerindeki elbiseleri çıkar, sonra guslet, daha sonra gücünün yettiği kadar burnuna su çek; ve en sonunda da hac ettiğinde ne yaptıysan umrede onu yap."

Allahu Teâlâ'nın "Artık içinizden kim hasta olur ve başında sıkıntılı bir şey gelirse" buyruğu ile ilgili olarak Buharî'nin rivayetine göre KaTb b. Ucre'ye Allahu Teâlâ'nın "Ona oruçtan... bir fidye vacip olur." buyruğu hakkında soru sorulmuş, o da şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.)'in yanına götürüldüm. Bitler yüzümün üzerine dökülüyordu. Bana: 'Senin sıkıntının bu noktaya kadar ulaştığını zannetmiyordum. Bir koyun bulamaz mısın? Ben: 'Hayır', dedim. 'O halde üç gün oruç tut veya altı yoksulu her birisine yarım sa' buğday vermek suretiyle doyur. Başını da tıraş et!' dedi. İşte bu ayet-i kerime özel olarak benim hakkımda nazil oldu ise de hepiniz için umumidir." Müslim de Ka"b b. Ucre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Bu ayet-i kerime benim hakkımda nazil oldu. Resulullah (s.a.)'ın yanına vardım o: "Yaklaş!" dedi. İki veya üç defa ona yaklaştım. Bana: "Şu haşerelerin sana eziyet vermiyor mu?" dedi. (Hadisin ravilerinden olan) İbni Avn dedi ki: "Zannedirim o: 'Evet' dedi. Bunun üzerine bana oruç tutmayı yahut sadaka vermeyi veya kolayıma gelen bir kurban kesmeyi emretti."

Ahmed'in rivayetine göre Ka'b şöyle demiş: "İhramlı olduğumuz halde Hu-deybiye'de Resulullah (s. a) ile birlikte idik. Müşrikler bizi kuşatmış (engellemiş) idi. Saçlarım kulaklarımın altına sarkacak kadar uzundu. Haşereler yüzümün üzerine dökülmeye başladı. Resulullah (s.a) yanımdan geçti ve: 'Başındaki haşereler sana eziyet vermiyor mu?' diye sordu. Daha sonra ona (Ka'ba') tıraş olmasını emretti. Dedi ki: "Artık içinizden her kim hasta olur veya başına bir sıkıntı gelirse ona; oruçtan, sadakadan yahut da kurbandan bir fidye vacip olur." ayeti nazil oldu."

Allahu Teâlâ'nın: "Bir de azık edinin" buyruğu ile ilgili olarak Buharî ve başkaları İbni Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Yemenliler hacca gelir, azık almazlar ve: 'Biz mütevekkil kimseleriz.' derlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Bir de azık edinin, şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır." buyruğunu indirdi."[\[51\]](#)

Açıklaması

Hac, cahiliye dönemi Arapları arasında, Hz. İbrahim ile Hz. İsmail döneminden beri bilinen bir ibadetti. İslâm, bu ibadetteki şirk ve yasakları ortadan kaldırıp ona bazı hac usûllerini ekledikten sonra bu ibadeti sürdürdü.

Allahu Teâlâ, hicretin altıncı yılında "Ona bir yol bulabilenlerin o evi ziyaret etmesi (haccetmesi) Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır." (Al-i İmran, 3/97) buyruğu ile haccı Müslümanlara farz kılmıştı. Müslümanların yaptıkları ilk hac, Ebu Bekir (r.a.)'in komutası altında hicretin 9. yılında gerçekleşmişti. Daha sonra, Resulullah (s.a) hicretin onuncu yılında haccetti. Onun bu haccm-da Hz. Ebu Bekir, hacceden müşriklere: "Artık, bu seneden sonra hiç bir müşrik Beyt-i Haram'ı tavaf etmeyecektir." diye ilan etti ve "Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıldan sonra artık onlar Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar." (Tevbe, 9/28) ayeti de nazil oldu.

İşte, Müslümanlar o tarihten itibaren; büyük bir şevk, özlem ve tazim dolu kalplerle, doğu ve batının değişik bölgelerinden Allah'ın yüce evini ziyaret etmek için her yıl akın etmeye devam ettiler. Onlar haclarını Allahu Teâlâ'ya iman sancağının gölgesi altında yapıyorlar, Allah'ın emirlerini kabul ettiklerini ifade eden telbiyeleriyle yükseltiyorlar, kalplere heybet veren bu yerlere huşu içinde yöneliyorlar. Bunu ise ruhlarını, ilahî emirlere muhalefet ve isyan etmek şüphelerinden arındırmak maksadıyla yapıyorlar. Onlar cemaat olarak oluşturdukları saflarda ve başkalarına karşı gösterdikleri muamelelerde efendi ile köle, yöneten ile yönetilen, zengin ile fakir arasında herhangi bir ayırım gözetmeksizin maddî ve fiilî olarak eşitlik içinde birbirleriyle kaynaşmış oluyorlar. Dünyanın dış görünüşünden ve süsünden soyutlanıyorlar. Dünyanın hiç bir yerinde her yıl yapılan ve büyük kitlelerin katıldığı bu hac kongresi gibi evrensel bir kongre yapılamaz. Orada farklı milletlere mensup değişik renkte ve farklı dilleri konuşan müminler dünyanın dört bir yanından gelip toplanmaktadırlar.

Allahu Teâlâ bu ayet-i kerimelerde haccm birtakım hükümlerini de beyan etmektedir. Bu hükümleri şöyle sıralayabiliriz: [\[52\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/300.

[\[2\]](#) el-Bahru'l-Muhîr, 1/427.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/301-305.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/312.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/312.

[5] e'l-Bahrü'l-Muhîr, 1/430.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/313-316.

[7] Kurtubî, 11/160.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/316-319.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/322-326.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/329.

[11] "Muhakkak biz Allah'ın (varlık rıy)ız" Kulluğu ve Allah'ın mülkünde oluşu ikrar etmektir. "Ve muhakkak biz O'na dönücüleriz" ifadesi de ölmeyi ve kabirlerden dirilmeyi ikrarın ifadesidir.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/329-332.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/338-339.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/339-342.

[15] e'l-Vâhidi, Esbabu'n-Nüzul, 25-26; e'l-Bahru'l-Muhîr, 1/464.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/348.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/348-351.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/355-357.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/360-361.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/361-362.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/366-368.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/376.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/377-378.

[23] el-Bahru'l-Muhîr, U/2.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/381.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/381-385.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/387-388

[27] Kurtubî, 11/45; İbni Kesîr, 1/209; el-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzul, 26.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/390.

[29] Ebu Hayyân, el-Bahru'l-Muhîr, II/15'te şöyle demektedir: Bunun anlamı şudur: Kısastan ibaret olan bu hüküm türünde sizin için büyük bir hayat yahut bir çeşit hayat vardır. Bu ise öldürmeden uzak durmak suretiyle meydana gelen hayattır. Çünkü katil kısastan mutlaka gerçekleşeceğini bilerek bu işten uzak durmaya karar verir.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/390-393.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/402-403.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/411-412.

[33] Hadisi Ahmed, Buhari, Ebu Davud, Tirmizi ve İbn Mace, Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir.

[34] 1 mil 1848 metre, 1 fersah ise 3 mil veya 5544 metredir.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/412-416.

[36] Hadisi Buharî, İbni Meryem'den, Müslim, Muhammed b. Sehl'den, o İbni Ebi Meryem'den rivayet etmiştir.

[37] Zemahşerî, 1/258.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/427-428.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/428-430.

[39] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/55.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/438-439.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/439-440.

[42] Hums: Ahmes'in çoğuludur, "hamâsef'ten gelir. Hamaset ise katılık ve salâbet demektir. Bu ismin onlara verilîş sebebi dinlerindeki katılıkları, sıkı sıkıya bağıllıkları idi.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/444-445.

[44] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'ân, 1/254.

[45] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/445-446.

[46] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/451-452.

[47] Kurtubî, Ebu Hayyan ve başkaları der ki: "Ravîlerin çoğu da bu görüştedir."

[48] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/65.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/452-453.

[49] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/65.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/453-456.

[51] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/467-468.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/468.

[Hacca Dair Diğer Hükümler 5](#)

[Kelime ve İbareler: 5](#)

[Nüzul Sebebi 5](#)

[Ayetler Arasında İlişki: 6](#)

[Açıklaması 6](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9](#)

[Tekbir Zamanı: 11](#)

[İnsanın Münafık Ya Da İhlâslı Olması 12](#)

[Belagat: 12](#)

[Kelime ve İbareler: 12](#)

[Nüzul Sebebi 12](#)

[Ayetler Arası İlişki 13](#)

[Açıklaması 13](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13](#)

[İslam'ı Kabule, Hükümlerine Tabi Olmaya Davet Ve Bu Davete Muhalefet Edenin Cezası 15](#)

[Belagat: 15](#)

[Kelime ve İbareler: 15](#)

Nüzul Sebebi 16

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Peygamberlere Olan İhtiyaç Ve Davetlerinde Müminlerle Birlikte Çektikleri Sıkıntılar 19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 20

Nüzul Sebepleri 20

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Peygamberlerin Gönderilmesinden Önce İnsanlığın Durumu: 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Nafile İnfakın Miktarı Ve Harcama Yerleri 23

Kelime ve İbareler: 23

Nüzul Sebebi 24

Ayetler Arası İlişki 24

[Açıklaması 24](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25](#)

[Savaşın Farz Oluşu Ve Haram Aylarda Da Mubah Kılınması 26](#)

[Belagat: 26](#)

[Kelime ve İbareler: 26](#)

[Nüzul Sebebi 26](#)

[Ayetler Arası İlişki 27](#)

[Açıklaması 27](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28](#)

[Savaşın Meşru' Oluşunun Hikmetleri: 29](#)

[İrtidat ve Mürted: 30](#)

[Öldürülmeden Önce Mürtceden Tevbe Etmesi İstenir mi?. 30](#)

[İçkinin Haram Kılınışının İkinci Aşaması Ve Kumarın Haram Kılınışı 31](#)

[Belagat: 31](#)

[Kelime ve İbareler: 31](#)

[Nüzul Sebebi 31](#)

[Ayeler Arasındaki İlişki 32](#)

[Açıklaması 33](#)

[İçki ve Zararları: 33](#)

[Kumar ve Zararları: 35](#)

[İhtiyaçtan Arta Kalanı \(el-afvi\) İnfak Etmek: 35](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36](#)

[Yetimin Malına Velayet 38](#)

[Belagat: 38](#)

[Kelime ve İbareler: 38](#)

[Nüzul Sebebi 38](#)

[Ayeler Arası İlişki 38](#)

[Açıklaması 38](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39](#)

[Müslüman Erkeğin Müşrik Kadın İle Evlenmesi 40](#)

[Belagat: 40](#)

[Kelime ve İbareler: 40](#)

[Nüzul Sebebi 40](#)

[Açıklaması 41](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41](#)

[Hayız \(Ayhali\) Ve Hükümleri 43](#)

[I'râb: 44](#)

[Belagat: 44](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Nüzul Sebebi 44](#)

[Açıklaması 45](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46](#)

[Allah Adına Yemin Etmek İle Lağv Yemini 48](#)

[İ'râb: 48](#)

[Kelime ve İbareler: 48](#)

[Nüzul Sebebi 48](#)

[Ayetler Arası İlişki 49](#)

[Açıklaması 49](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50](#)

Îlâ'nın Hükümü. 50

Belagat: 50

Kelime ve İbareler: 50

Nüzul Sebebi 50

Açıklaması 51

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Boşanmış Kadının İddeti Ve Kadınların Hakları 53

İ'râb: 53

Belagat: 53

Kelime ve İbareler: 53

Nüzul Sebebi 54

Açıklaması 54

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55

İddetin Vücûbu: 55

Ric'atin (Erkeğin İddet İçerisinde Hanımına Dönüşünün)
Meşrûiyeti: 57

Karı Kocanın Hakları: 58

Talak Sayısı Ve Talaka Bağlı Olan Hükümler 58

Belagat: 59

Kelime ve İbareler: 59

Nüzul Sebebi 59

Açıklaması 60

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62

Talâk (boşama) Sayısı ve Bu Husustaki Sünnet: 62

Hul': 64

Hul' Bir Talak mıdır, Bir Fesh midir?. 64

Erkek Hul' Yapmayı Kabule Mecbur Edilir mi?. 65

Mebtûte Nikâhı: 65

Hanım Evinde Hizmet Etmekle Yükümlü müdür?. 66

Boşanmış Kadına Karşı Davranışta Erkeğin Vazifesi Ve Erkeğin Velayeti 66

Belagat: 66

Kelime ve İbareler: 67

Nüzul Sebebi 67

Açıklaması 68

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 69

Ücret Karşılığı Süt Emzirmek, Süt Emzirme Süresi, Çocukların Nafakası Ve Diğer Hükümler 70

I'râb: 70

Belagat: 70

Kelime ve İbareler: 70

Ayetler Arası İlişki 71

Açıklaması 71

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 73

Kocasını Vefat Eden Kadının İddeti 75

I'râb: 75

Kelime ve İbareler: 75

Ayetler Arası İlişki 75

Açıklaması 75

İddet Bekleyen Kadının Uyması Gereken Yasaklar: 76

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 77

Yas Tutma (İhdad): 77

Kocasını Vefat Etmış Olan Hanıma Talib Olmak Ve Onunla Nikahlanma Zamanı 78

Belagat: 78

Kelime ve İbareler: 79

Açıklaması 79

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 80

Kendisiyle Zifafa Girilmeden Önce Boşanan Kadının Durumu. 81

İ'râb: 81

Belagat: 82

Kelime ve İbareler: 82

Nüzul Sebebi 82

Açıklaması 83

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Namaza Dikkat Göstermek. 86

İ'râb: 86

Belagat: 86

Kelime ve İbareler: 86

Nüzul Sebebi 87

Ayetler Arası İlişki 87

Açıklaması 87

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88

Kocası Vefat Etmiş Kadına Bir Yıl Süre İle Evinde Kalması İçin Vasiyette Bulunmak Ve Boşanan Her Kadına Mut'a Vermek 90

Kelime ve İbareler: 90

Nüzul Sebebi 90

Ayetler Arası İlişki 91

Açıklaması 91

Mut'a Emri Vücut mu Yoksa Mendupluk mu İfade Eder: 92

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 93

Ümmetlerin Ölümü Korkaklık Ve Cimrilik İle Hayatta Kalışları İse Kahramanlık Ve İnfaklardır 94

Belagat: 94

Kelime ve İbareler: 94

Nüzul Sebebi 94

Ayetler Arası İlişki: 95

Açıklaması 95

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 96](#)

[Ebi Dehdâh'ın Kıssası: 97](#)

[6- Borca Dair Bazı Hükümler 97](#)

[Peygamber Samuel İle Kral Talufun Kıssası Ve İsrailoğullartnın Cihadı Terk Etmeleri 98](#)

[Kelime ve İbareler: 98](#)

[Ayetler Arası İlişki 99](#)

[Açıklaması 99](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 100](#)

[Talut'un Hükümdarlığı, Büyük Bir Kalabalığın Küçük Bir Topluluk Önünde Bozguna Uğraması 100](#)

[Belagat: 101](#)

[Kelime ve İbareler: 101](#)

[Açıklaması 101](#)

[Talût ve Calût Kıssası: 103](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 104](#)

Hacca Dair Diğer Hükümler

198- Rabbinizden rızık istemenizde size bir günah yoktur. Arafat'tan hep birlikte geri döndüğünüz zaman Meş'ar-ı Haram'da Allah'ı zikredin. O sizi hidayete ulaştırdığı gibi siz de O'nu anın. Daha evvel gerçekten sapıklardandınız.

199- Sonra siz de insanların döndüğü yerden birlikte dönün. Allah'tan mağfiret dileyin. Muhakkak, Allah gafurdur, rahimdir.

200- Menasikinizi bitirince babalarınızı andığınız gibi, hatta daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı hatırlayın. İnsanlardan bazıları: "Rabbimiz bize dünyada ver." der. Ahirette ise nasibi yoktur onun.

201- Onlardan bazısı da: "Rabbimiz bize dünyada bir iyilik ver, ahirette de bir iyilik ver ve bizi o ateş azabından koru." der.

202- İşte, onların, kazandıklarından bir payları vardır. Allah hesabı pek çabuk görendir.

203- Bir de sayılı günlerde Allah'ı zikredin. İki günde acele eden veya geride kalan kimseler için günah yoktur. Bu, takvalı hareket eden kimse içindir. Allah'tan korkun ve muhakkak O'nun huzurunda haşrolunacağınızı bilin.

Nüzul Sebebi

198. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak Buharî'nin rivayetine göre İbni Abbas şöyle demektedir: "Ukaz, Micenne ve Zu'1-mecaz cahiliye dönemindeki pazar günleri idi. Hac mevsimlerinde ticaret yapmanın günah olacağından korktular. O bakımdan Resulullah (s.a)'a bu hususa dair soru sordular. Bunun üzerine: "Rabbinizden" hac mevsiminde "rızık istemenizde size bir günah yoktur." ayeti kerimesi nazil oldu.

Ahmed, İbni Ebu Hatim, İbni Cerîr et-Taberî, Hakim ve başkaları ise değişik rivayet yolları ile Ebu Umame et-Teymî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "İbni Ömer'e

dedim ki: 'Bizler (hacılara binek) kiralıyoruz. Bizim hacetmemiz sözkonusu olur mu?' İbni Ömer şöyle dedi: 'Bir adam Resulullah (s.a)'ın yanına geldi ve senin bana sorduğun hususu ona sordu. Hz. Peygamber (a.s.) ona cevap vermedi. Nihayet Hz. Cebrail onu: "Rabbinizden rızık istemenizde size bir günah yoktur." ayetini indirdi. Resulullah (s.a) onu çağırttı ve: "Sizler hac etmiş olursunuz." diye buyurdu."

199. ayetin nüzulü ile ilgili olarak da İbni Cerir et-Taberî, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Araplar Arafat'ta, Kureyşliler ise Müzdeli-fe'de vakfe yapıyorlardı. Bunun üzerine Allahu Teâlâ 'Sonra siz de insanların döndüğü yerden birlikte dönün.' buyruğunu indirdi."

200. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Ebi Hatim de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Cahiliye halkı hac mevsiminde vakfe yapar ve kalkıp: Benim babam yemek yedirir, başkalarının borcunu yüklenir, diyetlerini üzerine alırdı, derlerdi, böylelikle onlar babalarının yaptıkları işlerden başkasından bahsetmezledi. Bunun üzerine Allahu Teâlâ: "menasiki-nizi bitirince... Allah'ı anın." buyruğunu indirdi."

İbni Cerîr'in de rivayetine göre Mücahid şöyle demiştir: "Cahiliye Arapları hac menasiklerini bitirdikleri vakit cemrenin yanında durur, cahiliye dönemindeki atalarını sözkonusu eder, babalarının yaptıklarını dile getirirlerdi. İşte bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Hatta onlardan bazıları: 'Allah'ım babamın çadırı büyük, kazanı da büyüktü, malı pek çoktu. Ona verdiğinin benzerini bana da ver" Bunun üzerine cahiliye günlerinde babalarını anmaya gösterdikleri bağlılıktan daha ileri bir şekilde Allah'ı anmaya kendilerini mecbur etmeleri için bu ayet-i kerime nazil oldu."

200. ayet-i kerime ile ilgili bir diğer nüzul sebebi ile 200 ve 201. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbn Ebi Hatim, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Bedevi Araplardan bir topluluk vakfe yapacakları yere gelir ve: 'Al-lahım, bu yıl yağmuru bol, ürünü çok, dostluk ve güzellik yılı olsun.'^[1] deyip ahirete dair hiç bir şeyi sözkonusu etmezlerdi. Allahu Teâlâ da onlar hakkında: "İnsanlardan bazıları: 'Rabbimiz bize dünyada ver.' der. Ahirette ise onun bir nasibi yoktur." buyruğunu indirdi. Müminlerden bir başka grup da gelir: "Rabbimiz bize dünyada da, ahirette de bir iyilik ver ve bizi ateş azabından korusun... Allah hesabı pek çabuk görendir." derlerdi.^[2]

Açıklaması

Hac esnasında alışveriş yapmanızda, bineği kiralamak suretiyle helâl rızık talebinde bulunmanızda -bizzat gözetilen temel maksat bu olmadıkça- sizin için bir günah yoktur. Bu gibi şeyler ancak ibadete bağlı bir maksat olarak yapılabilir. Çünkü rızık talebi, hacm güzel maksadının gözetilmesiyle beraber yine bir ibadettir. Bununla birlikte hac mensikini eda etmek için başka bir şeyle uğraşmamak daha faziletli ve daha mükemmeldir. Çünkü Allahu Teâlâ: "Onlar, Allah'a ancak dinlerini halis kılan kimseler olarak ibadet etmekle emrolun-dular." (Beyyine, 5/98) diye buyurmaktadır.

Hacda ticaretin mubah olması için şu da şarttır: Ticaret, itaatin eksikliğine sebep olmamalı, ve ticaret yapan kimseyi hac amellerinden alıkoymamalıdır. Bundan dolayı Hz. Peygamber: "Hac Arafe'dir." [3] hadisi dolayısıyla haccın en önemli rükünlerinden birisi olan Arafat'ta vakfede bulunduktan ve Arafat'tan Allahu Teâlâ kalabalıklar halinde ayrıldıktan sonra, kendisini zikredip anmayı emretmektedir. Bu yüzden hacceden bir kimsenin Müzdelife'ye doğru yola koyulup orada gecelediği vakit, Meş'ar-i Haram'ın yanında telbiye, tehlil, dua, hamd ve sena ile Allahu Teâlâ'yı zikretmesi görevidir. Bu mübarek yerde Allah'ı bu şekilde anmamasından korkulması sebebiyle ondan Aflahu Teâlâ'yı zikretmesi talebinde bulunulmuştur. Meş'ar-i Haram imamın (hac emirinin) üzerinde durduğu dağın (tepenin) adıdır. Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) Müzdelife'de sabah namazını kıldıktan sonra devesine bindi ve Meş'ar-i Haram'a kadar geldi, orada dua etti, tekbir ve tehlil getirdi. Güneş ortalığı iyice aydınlatıncaya kadar vakfesini devam ettirdi. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre o insanlara bakmış ve: "Bu gece insanlar uyumazlardı." demiştir.

Daha sonra Allahu Teâlâ, zikretme şeklini beyan ederek: Size ne şekilde zikredeceğini öğrettiği gibi siz de O'nu anınız. Bu zikir; tazarru, ihlas, kalbî bir yöneliş, huşu ve Allah'a karşı huzurlu bir kalp ile yapılmalıdır. İşte güzel bir şekilde yapılan zikir budur. O, size güzel bir şekilde hidayet verdiği gibi, siz de O'nu güzel olarak anın. Halbuki size hidayet verilmeden sizler akide ve ameliniz itibarıyla haktan sapmış kimselerdiniz. Çünkü putlara, heykellere tapıyor, sizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye onları Allah nezdinde aracılar veya şefaathçiler ediniyordunuz.

Daha sonra ayet-i kerime Kureyşliler ile diğer bazı kabilelere; bütün insanlar oradan ifâde edip ayrıldıkları ve vakfe yaptıkları gibi, Arafat'ta ifâda yapmalarını emretmektedir. Halbuki onlar bu ayet-i kerimeden önce başkalarına karşı üstünlük taslayarak Müzdelife'de vakfe yapıyorlardı. Buharî ve Müslim' in rivayet ettiğine göre Kinane, Cedîne ve Kayslılar ve onların dinini takip eden el-Hums [4] diye anılanlar, cahiliye döneminde sair Araplarla Arafat'ta vakfe yapmayı kendilerine yediremeyerek Müzdelife'de vakfe yapıyorlardı.

İslâm'da eşitlik ilkesini gerçekleştirmek, ayrıcalıkları bir kenara atmak için Allah Teâlâ Arafat'ta bütün Müslümanlarla birlikte vakfe yapmasını Peygamberine emretmekte ve Kureyşlilerin davranışını iptal etmek üzere de Arafat'tan ifâda etmelerini emir

buyurmaktadır.

Haccm amelleri pek çok olup herhangi bir kusurdan uzak kalması pek zor olduğundan dolayı, Allahu Teâlâ onlara mağfiret dilemelerini emretmektedir. Allahu Teâlâ, samimi bir tevbe ile birlikte kendisinden mağfiret ve rahmet isteyen kimseye mağfiret ve rahmetini çok geniş olarak verir.

Allahu Teâlâ daha sonra bir başka cahili adeti de ortadan kaldırmaktadır. Bu ise, ataların şerefli konumları ile karşılıklı iftihar etmek âdetidir. Çünkü Araplar Mina'da mescit ile tepe arasında hac işlerini bitirdikten sonra -nüzul sebeplerinde açıkladığımız gibi- vakfe yapıyorlardı. Nitekim İbni Abbas'tan gelen şu rivayet de bunu tekit etmektedir: "Araplar hacılarını bitirdikten sonra onlardan herhangi birisi atalarının cömertlik, hamaset, akrabalık bağlarını gözetmek gibi önemli günlerini sayıp döker, burada şiirler okurlardı. Allahu Teâlâ onlara İslâm nimetini ihsan buyurunca atalarını andıkları gibi, Allah'ı zikretmelerini onlara emir buyurdu."

el-Kaffâl'ın rivayetine göre İbni Ömer şöyle buyurmuştur: "Fetih günü Resulullah (s.a), el-Kasva adındaki devesi üzerinde tavaf yaptı. Elindeki asası ile Hacer-i Esved-i istilam (okşamak, öpmek, sevmek, el sürmek) ediyordu. Daha sonra Allah'a hamd ü senada bulundu ve şöyle dedi:

"Şimdi ey insanlar! Şüphesiz ki Allah, sizden cahiliye hamiyetini ve çözüşünü gidermiştir. Ey insanlar! İnsanlar ancak iki türdür: (Birincisi) İyi, takva sahibi ve Allah katında değerli, ikincisi ise günahkâr, bedbaht ve Allah katında değersiz bir kimsedir." Daha sonra Yüce Allah'ın: "Ey insanlar! Şüphesiz ki biz, sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sonra da birbirlerinizle tanı-şasınız diye sizleri cemiyetler (milletler) ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerliniz, en takvâli olanınızdır.." (Hucurat, 49/13) ayetini okudu.

Yine Peygamber (s.a) Veda haccmda teşrik günlerinin ikincisinde bir hutbe irad etti ve bu hutbesinde Arapları övünmeleri terketmeye yöneltti ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Şüphesiz ki sizin Rabbiniz birdir ve muhakkak atanız da birdir. Arap olan bir kimsenin Arap olmayana, Arap olmayan bir kimsenin Arap olana, kırmızının siyaha, siyahın kırmızıya - takva yönünden hariç- bir üstünlüğünün olmadığını bilin. "Tebliğ ettim mi?" deyince hazır bulunanlar: "Resulullah (s.a.)'a "evet, tebliğ ettin", dediler.

Böyle bir adetin ortadan kaldırılması Allahu Teâlâ'nın çokça zikredilmesi emredilerek gerçekleştirilmiştir. Tıpkı onların daha önce atalarını ve onların övünülecek durumlarını sözkonusu ettikleri gibi. Hatta onların atalarını anmalarından da daha ileri derecede Allah'ı anmaları istenmektedir.

Daha sonra Resulullah (a.s) en güzel olan hali takınıp diğerlerini terketmek üzere

dua esnasında zikreden insanların durumlarını hatırlatmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Hacda insanlar iki türlüdür: Kimisi dualarını yalnızca dünya ile ilgili hususlara hasreder, dünyanın hayırlarının arttırılmasını ister, ahirete dair bir şey söylemez. Adeta ahiret onun hatırından geçmez, ahiretin hiç bir şeyine de önem vermez gibi davranır. Böyle bir kimse; makam, mevki, zenginlik, düşmanlara karşı zafer ve buna benzer dünyevî şeyler ister. Bu gibi kimselerin Allah'ın takva sahipleri için hazırlamış olduğu rıza ve cennetlerinden ahirette herhangi bir paylan yoktur.

Diğer bir grup ise, hem dünya hem de ahiretin iyiliğini istemeye özen gösterir ve: 'Rabbimiz! Sen bize dünyada hoş ve mutlu, huzurlu bir hayat başla! Ahirette de razı olunacak mutlu ve huzurlu bir hayat ver.' der" Ahiretin de dünyanın da mutluluğunu talep etmek faydalı ve güzel amel işlemeye bağlıdır. Dünya, rızık yolunda çalışıp gayret etmeyi, güzel geçinip güzel davranmayı, iyi huy sahibi olmayı gerektirir. Ahiret ise ancak sahih iman ile elde edilebilir. İşte bu ikinci kısım, günahlardan ve cehennemde azab görmenin sebeplerinden uzak durmaya çokça gayret gösterir ve şöyle der: 'Rabbimiz, bizleri nefislerimizin arzularından koru. Doğu ile batıyı birbirinden uzaklaştırdığın gibi, bizimle günahlarımızın arasını da öylece uzaklaştır. Seni razı edecek işler yapmaya muvaffak kıl. Mümin, Allah'ın farzlarını yerine getirip masiyet ve mün-kerlerden uzak durup dünya ve ahiret mutluluğunu talep ettiği takdirde Allahu Teâlâ da her ikisinde (dünya ve ahirette) ona başarı ihsan eder.

Dünyadaki iyilik; sıhhat, güven, diğer insanlara muhtaç olmamak, salih evlat, salih zevce, düşmanlara karşı muzaffer olmaktır. Ahiretteki iyilik ise, sevaba nail olmak ve azabtan da kurtulmaktır.

Allahu Teâlâ, daha sonra sadece dünyayı talep edenler ile hem dünya hem de ahireti birlikte talep eden bu iki kesime işarette bulunarak, her birisinin talep ve duasından payının verileceğini beyan etmektedir. Bir görüşe göre Allahu Teâlâ: "İşte onların kazandıklarından bir payları vardır." buyruğu yalnızca ikinci kesime aittir. Çünkü Allahu Teâlâ birinci kesimin hükmünü: "Ahirette ise onun nasibi yoktur." buyruğu ile zikretmektedir. Durum her ne olursa olsun karşılığa nail olmak kazançtan başlar. Çünkü "kazandıklarından" buyruğun-daki "(min= dan" buyruğu gayenin başlangıcını ifade etmek içindir, bir kısmını ifade etmek için değildir. Kazanç ise kişinin ameli ile nail olduğu şey hakkında kullanılır. Allah ise hesabı çabucak görüverendir. Her kazanan kişiye amelinin karşılığını amelinin akabinde çok çabuk verir. Ahiretteki hesap her amel işleyen kimsenin kendi ameline vakıf olması ile olur. Bu ise bir anda gerçekleşir. Rivayet edildiğine göre Allahu Teâlâ bütün insanları göz açıp kapayacak kadar bir zaman içinde hesaba çekecektir. Diğer bir rivayete göre dünya günlerinden yarım günlük bir sürede bunu gerçekleştirecektir. Kısacası: "Rabbimiz bize dünyada da ahirette de bir iyilik ver." ayeti, dünya ve ahiret adına yapılacak bütün talepleri ihtiva etmektedir. Hesabın gerçekleşmesi muhakkak olduğuna göre o, pek yakın ve pek çabuktur.

Bu ayet-i kerimeye benzer Allahu Teâlâ'nın şu buyrukları da vardır: "Kim bu dünyayı isterse biz de burada istediğimize dileyeceğimiz şeyi çabucak veririz. Sonra da ona cehennemi veririz. O, buraya kınanmış ve kovulmuş olarak boylar. Kim de mümin olarak ahireti diler ve bunun için çalışıp çabalarsa çalışmalarının karşılığı olarak mükâfat görür. Her birine Rabbinin başışından art arda veririz. Rabbinin başışı alıkonmuş değildir." (İsrâ, 17/18-20); "Kim ahiret ekinini isterse biz onun ekinini artırırız. Kim de dünya ekinini isterse biz kendisine ondan veririz. Ahirette ise onun hiç bir nasibi yoktur." (Şûra, 42/20).

Daha sonra Allahu Teâlâ Meş'ar-ı Haram'ın yanında; sözü geçen, kendisinin zikredilmesine dair emri verdikten sonra Mina günlerinde ve Mina günleri sonrasında menasikin eda edilmesi halinde zikredilmesini emretmekte ve: "Bir de sayılı günlerde Allah'ı zikredin." diye buyurmaktadır. Buradaki sözkonusu "sayılı günler" ise Zilhicce'nin 11, 12 ve 13. günleri olan Mina günleri veya Teşrik günleridir. Bunlar Cemrelerin taşlandığı günlerdir. Bu günlerde hediye ve kurbanlıklar kesilir.

Bu günlerde Allah'ı zikretmek, namazın akabinde cemrelerin taşlanması esnasında ve kurbanlar kesilirken getirilen tehlil ve tekbir ile olur. Zikrin türü bakımından hacı olanlarla olmayanlar arasında fark yoktur. Şu kadar var ki, hacı olmayanlar Arefe günü de tekbir getirilir, hacılar ise telbiye getirirler. Rivayet yoluyla gelen tekbir şekli şöyledir: "Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber kebirâ" Hz. Ömer'den gelen rivayete göre ise o, (Hz. Muhammed (a.s.) Mina'da çadırında tekbir getirir, onun etrafında bulunanlar da onunla tekbir getirirlerdi. Hatta yolda bulunan insanlar da tekbir getirirlerdi. el-Fadl b. Ab-bas'tan da şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Müzdelife'den Mina'ya kadar Resulullah (s.a.)'ın arkasında bineğinin üzerindeydim. Akabe Cemresine taş atıncaya kadar telbiyesini kesmedi."

Dikkat edilecek olursa bu surede hacda zikretme emri "sayılı günler" diye varid olmuştur. Hac suresinde ise "belli günlerde" diye varid olmuştur: "Ta ki onlar kendileri için birtakım menfaatlara tanık olsunlar, belirli günlerde de Allah'ın adını ansınlar." (Hacc, 22/28).

Bu bakımdan İmam Şafiî "belli günler" in Kurban bayramının birinci günü sonuncuları olmak üzere; Zilhicce'nin ilk on günü olduğunu; "sayılı günler" in ise Nahr (Kurbanın birinci) gününden sonraki üç gün olduğu görüşündedir. Bunlar ise Teşrik günleridir. el-Kaffâl da Tefsiri'nde kaydettiği rivayet ile bu görüşü tekid etmektedir. Buna göre Resulullah (s.a.) bir münadiye şöyle nida etmesini emretmiştir: "Hac Arafe'dir. Her kim tanyerinin ağarmasından önce Müzdelife'ye gidilecek gece gelebilir ise, hacı idrak etmiş olur. Mina'nın günleri ise üçtür. Her kim iki günde acele ederse onun üzerine vebal yoktur." Sünen sahipleri de Abdurrahman b. Ya'mer'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Necid halkından bazı kimseler Resulullah (s.a.)'ın yanına Arafe'de vakfede iken geldiler. Ona soru sordular. O da bir münadiye şöylece seslenmesini emretti: "Hac Arafe'dir. Her kim Cem ^[5] gecesi (Müzdelife'nin diğer adıdır) tanyerinin ağarmasından

önce gelirse (haccı) idrak etmiş olur. Mina günleri üç gündür. Her kim iki günde acele eder (ve Mina'dan ayrılırsa) onun üzerine vebal yoktur. Her kim geriye kalırsa onun üzerine de vebal yoktur." İmam Malik'in görüşüne göre ise taş atma günleri "sayılı günler", kurban kesme günleri ise "belli günler" dir. Buna göre kurban kesme günü sayılı bir gün değil malum (belli) bir gündür. Ondaki sonraki günler ise hem belli hem de sayılı günlerdir. Dördüncü gün ise sayılır, fakat belli günlerden değildir.

"İki günde acele eden kimse..." ayetinin anlamı da şudur: Her kim üç günde yapılması istenenleri acele ederek iki günde yaparsa onun üzerine bir günah yoktur. Her kim de acele edilebilir iznine binaen gecikirse onun üzerine de bir günah yoktur. O halde daha faziletli olan Mina'da kalmak ve orada üç gün üç gece geçirmektir. Bunu ise her gün zevelden sonra Cemrelere 21 taş atmak için yapar. Her bir Cemreye 7 taş atılır. Böylelikle Hz.İbrahim'in uygulamasına uyulmuş olur. Akabe cemresinin başka bir özelliği ise Kurban bayramının birinci günü sadece oraya taş atılmasıdır. Mina'da Teşrik günlerinin birinci ve ikinci gecelerini geçirmek suretiyle ruhsatı seçmek de caizdir. Bundan sonra ise Mekke'ye gidilir. Kişi, eğer ikinci günü güneş batmıncaya kadar Mina'dan ayrılmayacak olursa, üçüncü gün zevelden önce veya sonra taş atıncaya kadar geceyi orada geçirir, sonra Mina'dan ayrılır. Ruhsat yolunu terketmekten dolayı da onun için bir günah yoktur.

Acele ayrılmak veya sonraya kalmak ile ilgili bu hafifletme ve muhayyer bırakma, acele edenden de sonraya kalandan da günahın nefyedilmesi (yok edilmesi) veya bu mağfiret, Allah'tan korkan takva sahibi [6] ve O'nun yasakladıklarını terkederek, haccına zulüm ve günah bulaştırmayan kimseler içindir. Çünkü gerçek hacı budur. Zira bütün ibadetlerden maksat takvadır. Nitekim Allahu Teâlâ, şöyle buyurmaktadır: "Allah ancak takva sahibi olanlardan (amellerini) kabul eder." (Maide, 5/27). Takvanın gerçekleştirilmesi ise kalp ve dil ile Allah'ı zikretmek, bütün durumlarda onun gözetimi altında olduğunun şuuruna varmakla olur. Daha sonra Allahu Teâlâ takvalı olmayı emrederek: "Allah'tan korkun ve bilin ki muhakkak hepiniz O'nun huzurunda haşrolunacaksınız." diye buyurmaktadır. Yani hac menasikini eda ettiğiniz vakit ve bütün hallerde Allah'tan korkunuz demektir. Ardından takva emrini tekit etmekte ve şöyle buyurmaktadır: Ve bilin ki muhakkak sizler Kıyamet gününde amellerinizden dolayı hesaba çekilmek ve karşılıklarını görmek üzere diriltilecek ve bir araya toplanacaksınız. Haşir ise cesetlerin çıkışından itibaren başlar ve hesap için huzurda beklemenin sonuna kadar devam eder. Güzel akıbet ise takva sahiplerininindir. Güzel akıbet, takvanın bir sonucudur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "İşte, bu cenneti biz, kullarımızdan takva sahibi olanlara miras veririz." (Meryem, 19/63). Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "O gün kimse kimseye herhangi bir fayda sağlayamaz. O günde emir ve hüküm yalnız Allah'ındır." (İnfitar, 82/19).

Amelleri dolayısıyla hesaba çekileceğini bilen bir kimse salih amel işlemeye bakar, Rabbinden korkar. Allahu Teâlâ hakkındaki kendisinin anılması ve takva sahibi olunması emirlerini defalarca tekrarlamaktadır. Böylelikle ibadette önemli olanın nefsin ıslah

edilmesi, hayrın işlenmesi, kötülük ve günahlardan uzak kalınması olduğu anlaşılmaktadır. Geleceğinde şüphe olmayan akıbet hakkında zan veya şüpheye sahip olan kimse bazen iyi amel işler, bazen de iyi ameli terkeder.

Allahu Teâlâ Arafat'tan birinci defa ayrılmayı ve menasikin bitiminden sonra da ikinci defa ayrılmayı sözkonusu edince -ki bu ayrılma, insanların hac mevsiminden meşair ve vakfe yapılan yerlerde bir araya gelip toplanmalarından sonra geldikleri bölgelere ve sair yerlere dağılması ile olur- şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan korkun ve bilin ki, muhakkak O'nun huzurunda haşrolu-nacaksınız." Nitekim bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "De ki: "Yeryüzüne sizi dağıtan O'dur. Sonra ise yalnız O'nun huzuruna toplanıp götürüleceksiniz." (Mülk, 67/24). [7]

İnsanın Münafık Ya Da İhlâslı Olması

204- İnsanlardan öylesi vardır ki, dünya hayatı hakkındaki sözü senin hoşuna gider ve o kalbinde olana Allah'ı da şahit tutar. Halbuki o, düşmanların en yaman olanıdır.

205- O ayrılıp gitti mi yeryüzünde fesat çıkarmaya, ekini ve nesli yok etmeye çalışır. Allah ise fesadı sevmez.

206- Ona: "Allah'tan kork!" denildiği zaman, kibir kendisini günah işlemeye sürükler. İşte öylesine cehennem yeter. Gerçekten o ne fena yataktır!

207- İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını arayarak nefsinin satar. Allah kullara çok merhametlidir.

Nüzul Sebebi

İbni Cerir'in, es-Süddî'den 204-206. ayetlerin nüzul sebebi ile ilgili olarak rivayetine göre: Sakifli el-Ahnes b. Şerîk [8] Resulullah (s.a.)'ın yanına geldi, müslüman olduğunu

açıkladı ve daha sonra oradan ayrıldı. Müslümanlara ait bir ekin ve eşeklerin yanından geçti. Ekini yaktı ve eşekleri de öldürdü. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

el-Hâris b. Ebi Üsame'nin Müsned'inde ve İbni Ebi Hatim'in rivayetine göre Said b. el-Müseyyeb de şöyle demiştir: Suheyb er-Rûmî hicret edip Peygamber (s.a.)'in yanına gitmek üzere yola koyuldu. Kureyşliler onun arkasından geliyorlardı. Bineğinden indi ve torbasmdaki okları çıkartıp şöyle dedi: Ey Kureyşliler! Biliyorsunuz ki ben aranızda en iyi ok atan bir kimseyim. Allah'a yemin ederim ki torbamda bulunan bütün okları atıncaya kadar yanıma yaklaşamayacaksınız. Sonra da sizinle kılıcımla elimde ondan bir parça kaldığı sürece çarpışacağım. Daha sonra da istediğinizi yaparsınız. Ama isterseniz size Mekke'de malımın nerede olduğunu söyleyeyim siz de benim serbestçe gitmeme izin verin. Onlar: Olur, dediler. Suhayb Resulullah (s.a.)'m yanına Medine'ye gelince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Yahya'nın babası! Ne kârlı bir alışveriş, ne kârlı bir alışveriş." Bunun üzerine: "İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını arayarak nefsinin satar..." ayeti nazil oldu. [\[9\]](#)

Açıklaması

Bazı insanların söyledikleri sözleri beğenir, üslubu ve açıklaması hoşunuza gider. Fakat gerçekte o bir münafıktır. Hakikati dile getirmemekte içinde gizlediğinden başkasını ilan etmekte, yapmadığı şeyleri söylemektedir. Bununla fani dünyadan bazı şeyler elde etmek istemektedir. Allah adına yemin ederek doğru olduğunu söylemesi ise, onunla ilgili yanlış kanaatleri daha bir arttırır ve başkalarını daha çok saptırır. Ve der ki: Allah bunu bilir, benim doğru söylediğime de tanıktır. Gerçekte böyle bir kimse güçlü bir tartışmacı, cedelcidir. İnsanları açıkladıkları şeyler ile aldatır, müslümanlara düşmanlığı da ileri derecededir. İşte bu üç haslet (güzel söz, doğru söylediğine dair Allah'ı şahid tutmak ve tartışma gücü) nüzul sebebinde de açıkladığımız gibi, el-Ahnes b. Şerîk'de toplanmıştı.

Aslında bu gibi kişilerin gerçek yüzleri çabucak ortaya çıkar. Bu kimsenin gözden uzak kaldığı vakitlerde, söylediğinin zıddı bir durumda olduğu görülür. Yeryüzünde fesat çıkartmaya çalışır, ekini helak eder, neslin kökünü kazımaya çalışır. Bunu da kötülüğü enreden nefsi arzularını razı etmek, heva ve şehvetlerine bağlı kalmak, hakir dünyevi maksatlarını üstün tutmak üzere yapar. Şanı Yüce Allah ise fesada razı olmaz, fesat çıkartanları da sevmez. O şekil ve sözlere bakmaz, O ancak kalplere ve amellere bakar.

Herhangi bir kimse böylesine öğüt verdiği ve ona: Allah'tan kork! dediği takdirde

cahili hamiyet duygusu ile şeytanî bir tekebbür onu, günah ve haram işlemeye iter. Çünkü böyle bir kimse salahtan ve ıslah edicilerden nefret eder. Buna cehennem azabı yeterlidir. Barınacağı yer ve onun döşeği odur. Dünyada kötü ameli, insanları aldatması, durumu ve sözlerindeki aldaticüğü sebebiyle onun varacağı bu döşek ne kötüdür! Şanı Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz dilesek onları sana elbette gösteririz. Sen de onları muhakkak simalarından tanırsın. Sen onları söyleyişlerinden de bilirsin. Allah amellerinizi bilir." (Muhammed, 47/30).

İkinci tür insan ise, Allah'ın rızası uğrunda kendisini satan bir gruptur. Bunların Allah yolunda hak ve adaleti gerçekleştirmek için cihad ettikleri, marufu emredip münkerden nehyettikleri, salih amelleri ve hak sözleri araştırıp durdukları görülür. Bunların özü sözü birdir, ihlâslı kimselerdirler. Bunların iki yüzü yahut iki farklı dili yoktur. Dünyayı Rablerinin katında bulunan güzel mükâfata tercih etmezler. Allah insanlara karşı pek şefkatlidir. O bakımdan pek az amele karşılık ebedî ve kalıcı nimetlerle onları mükâfatlandırır, takatlerinin üstündeki işlerde onları mükellef tutmaz. Geniş rahmet, ihsan ve lütfunu onlara yayar. Şayet bu böyle olmasaydı bu fesatçıların şerri yeryüzünde üstün gelir ve nihayet orada salah namına bir şey kalmazdı: "Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile önleyip defetmeseydi, yeryüzü muhakkak fesada uğrardı." (Bakara, 2/251).^[10]

İslam'ı Kabule, Hükümlerine Tabi Olmaya Davet Ve Bu Davete Muhalefet Edenin Cezası

208- Ey iman edenler! Hep birden Silm'e girin. Şeytanın adımlarına uymayın gerçekten o sizin için apaçık bir düşmandır.

209- Size apaçık deliller geldikten sonra kayarsanız, bilin ki şüphesiz Allah, Aziz'dir, Hakîm'dir.

210- Onlar buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerin kendilerine gelivermesinden ve işlerin bitiriliverme-sinden başkasını mı bekliyorlar? Bütün işler Allah'a döndürülür.

211- İsrailoğulları'na sor, Biz onlara ne kadar açık ayetler verdik?! Kim Allah'ın nimetini kendisine geldikten sonra değiştirirse şüphesiz Allah cezası pek şiddetli olandır.

212- Dünya hayatı kâfirlere pek süslü gösterilmiştir. Ve müminlerle alay ediyorlar.

Halbuki o takva sahipleri Kıyamet gününde onların üstündedirler. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.

Nüzul Sebebi

208. ayet-i kerime Abdullah b. Selâm ve onun Yahudi arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Bunlar İslâm'ı kabul ettikten sonra da Cumartesi gününü tazim etmeye ve develerinden uzak durmaya devam ettiler ve dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü, Cumartesi bizim tazim ettiğimiz bir gündür. Bize o günde tatil yapmaya müsaade et. Tevrat da Allah'ın kitabıdır. Bize izin ver de geceleyin namazlarımızda Tevrat'ı okuyalım. Bunun üzerine, "Ey iman edenler! Hep birden Silm'e girin." ayet-i kerimesi nazil oldu. Bu İbni Cerîr'in İkrime'den naklettiği rivayettir.

Atâ ise İbni Abbas'tan şunu rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime Abdullah b. Selâm ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Resulullah (s.a.)'a iman edince hem onun şeriatine hem de Musa'nın şeriatına iman ettiler. Cumartesi gününü tazim ettiler, deve etlerinden, sütlerinden İslam'a girdikten sonra da uzak durdular. Müslümanlar onların bu durumlarına tepki gösterdi. Onlar da: Biz hem bunun, hem de ötekinin yükümlülükleri altından kalkabilecek güce sahibiz, dediler. Peygambere de şöyle dediler: Tevrat Allah'ın kitabıdır, bize izin ver de Tevrat gereğince amel edelim. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu. [\[11\]](#)

Açıklaması

Ey Kitab Ehli arasından iman edenler! Her hususta Allah'a itaatle bağlanın ve bütünüyle İslama girin. İslamı bütünüyle alın, ona başka şeyleri karıştırmayın. İslamın size emretmiş olduğu usul, fūrû' ve hükümlerin gereğini topluca yerine getirin. Herhangi bir parçalama yahut dilediğinizi seçme yoluna gitmeyin. [\[12\]](#) Meselâ, namaz ve orucu yerine getirirken zekât ve hadleri terke-dip şarap içmek, faiz almak, zina etmek ve -şimdilerde gördüğümüz- diğer aykırı davranış ve durumlara sapmayın.

İslam birliğini, müslümanların da söz ve kanaat birliğini koruyunuz. Tıpkı Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi, "Allah'ın ipine hep birlikte sımsıkı sarılın ve ayrılmayın..." '(Ali İmrân, 3/103). Anlaşmazlıktan ve ihtilâfa düşmekten sakınınız. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Anlaşmazlığa düşmeyiniz, sonra darmadağın olursunuz ve gücünüz kaybolur, gider." (Enfâl, 8/46). Hz. Peygamber ve Veda Haccı hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler olarak gerisin geri dönmeyiniz."

Dinde tefrikaya düşmeyin, ayrılık ve anlaşmazlık hususunda şeytanın hilelerine kapılmayın. Şeytan türlü menfaat ve faydaları insanlara güzel gösterir. Kişiyi hak ve hidayetten alıkoyar, cemaat arasına tefrika düşürür. Apaçık deliller kendilerine geldikten sonra yine de ihtilâfa düşen Kitaplarını tahrif edip değiştiren, eksiltip artıran ve böylelikle birlikleri darmadağın olan ve Allah tarafından düşmanları kendilerine musallat kılman Kitap Ehli'nin durumuna düşmeyin.

Şeytanın adımlarını izlemekten sakındırılmamızın sebebi ise, onun düşmanlığı apaçık ve uzlaşmaz bir düşman oluşundandır. Onun bütün daveti sapıklık ve batılın ta kendisidir.

Daha sonra Yüce Allah, dosdoğru yoldan sapanları tehdit etmekte ve: Eğer siz haktan sapıp Allah'ın dosdoğru yolu olan İslam'dan uzaklaşacak olur iseniz -apaçık ayetler, kesin ve net deliller size geldikten sonra böyle yapar ve şeytanın yolunda o anlaşmazlık, ihtilaf ve tefrika yolunda gidecek olursanız-şunu biliniz ki şüphesiz Allah, yenik düşürülemeyen Aziz'dir yahut O, emrini yerine getiren Gâlib'dir. Sizden intikam almaktan O'nu hiç bir şey acze düşüremez. O sanatında hikmeti sonsuzdur. Günahkârı ihmal etmez, dünyada da ahirette de onu cezalandırır ve sorumlu tutar.

İşte bütün fertler hakkında da hüküm böyledir. Eğer dosdoğru yola bağlı kalmaz ve güzel ahlâktan mamul sapasağlam bir zırhın içerisine girip korunmaz, Allah'ın şeriatını kısmen veya tamamen ihmal ederlerse, dünyada da ahirette de asla onlara başarı ihsan edilmez.

Daha sonra Yüce Allah tehditlerini daha da arttırmakta ve bu arada şöyle bir soru ortaya koymaktadır: Muhammed (s.a.)'in daveti apaçık delil ve göz kamaştırıcı bu hallerle ispat edildikten sonra, Muhammed (s.a.)'in davetini yalanlayan bu yalanlayıcılar hâlâ neyi beklemektedirler? Bunlar Allah'ın emrinin dışına çıkan kimselerdir. Acaba bunların bekledikleri Allah'ın kendilerine va-detmiş olduğu buluttan gölgeler içerisinde gelişinden başka bir şey midir? Onlar bu buluttan hayır beklerken ibretli bir ceza olmak üzere onlara azap gelecektir ve yine onlar meleklerin gelip Allah'ın takdir edip haklarında murad etmiş olduğu şeyleri yerine getirmesinden başkasını mı bekliyorlar? Bu ise Allah'ın hükmettiği ve kesinliğe kavuşturduğu bir emridir. Ondaki kaçış yoktur. Sonunda bütün işler kıyamet gününde Allah'a döndürülecektir. O herşeyi hükmettiği yerli yerine koyacaktır. O bütün mahliakatı başlatan İlk'tir, bütün işlerin kendisine döneceği de Ahir'dir.

Rahmet getirdiği sanılan ve hayır umulan bulut içerisinde azabın indiriliş hikmeti ise, daha önce herhangi bir uyarı söz konusu olmaksızın, ansızın azabı indirmektir. Bir başka ayet-i kerimede olduğu gibi: "Ve o günde gökyüzü bulutla yarılıp meleklerde indirildikçe indirilir." (Furkan, 25/25).

İşte bu mümin kimseye tevbe etmek ve durumunu düzeltmek hususunda elini çabuk tutması için bir işarettir ki, azab ansızın gelip ona çatmasın, farkında olmadan, bilmeden azab gelip onu bulmasın. Eğer Kıyamet ansızın gelip ona çatmayacak olsa bile, ölüm ansızın gelip onu bulur yahut salih amel işlemekten kendisini aciz bırakacak bir hastalık. Bir başka ayet-i kerimede buyurulduğu gibi: "Size azab gelmezden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olunmaz. Haberiniz yokken ansızın size azab gelmezden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun." (Zümer, 39/54-55)

Daha sonra ayetler İsrailoğulları ile Peygamberlerinin vasıtasıyla ortaya çıkmış pek çok mucizeler hakkında diyalog ve tartışma yolunu açmaktadır. Ta ki bu, benzeri ayetler yahut mucizeler üzerinde yükselen son peygamberin ri-saletine iman etmeye onları itsin. İşte bu doğrultuda şöyle buyurmaktadır:

Ya Muhammed! İsrailoğulları'na şerefli rasulleri vasıtasıyla gerçekteşmiş pek çok ayetler, mucizeler hakkında soru sor. Musa ve İsa (ikisine de selâm olsun) peygamberlerin gösterdikleri mucizeler gibi senin doğruluğuna delalet eden mucizeler de gelmiştir. Bu mucizeler kişinin peygamberleri tasdik etmeye ve rahat bir kalple onları kabul etmeye götürür. Acaba onlar öğüt alırlar mı, düşünürler mi, hakkı inkâr ve tuğyan etmekten vaz geçerler mi? şayet vazgeçmeyecek olurlarsa geçmişlerinin basma gelen ibretli azabın bir benzeri onlara da gelir.

Daha sonra Yüce Allah, Allah'ın sünnetlerini değiştiren herkesi tehdit ederek şöyle buyurmaktadır: Kim Allah'ın nimetlerini kendisine ulaşıp onları bilip tanıdıktan sonra değiştirir, bu nimetleri sapıklığının küfür ve isyanının sebepleri haline dönüştürürse o kimseye çetin bir azab, katî bir ikab ve kaçınılmaz bir ceza vardır. Allah'ın sözü geçen nimetleri ise hakkı, hayrı ve hidayeti gösteren delil ve belgelerdir. Bu nimetleri değiştirmenin azaba sebep oluşunun nedenleri Allah'ın adalet ve insaf üzere kurulu sünnetlerinin bir parçası oluşudur. Böylelikle iyilik yapan ile kötülük yapanı birbirinden ayırdeder. Allah muhalefet eden, kötülük eden kimseye cezası çetin olandır, itaat edip güzel amel işleyene karşı da şefkatli ve rahîmdir.

Fakat inkarcı kâfirlerin tabiatı ileri derecede dünya sevgisi, bu sevginin gözlerinde güzel görünmesi ve dünya sevgisinin kalplerinde iyice yer etmesi üzerinde yükselir. O kadar ki bu dünyaya ve dünyanın güzellik ve süslerine kendilerini kaptırır, dünyayı her şeye tercih eder; Allah'ın katındaki pek çok ebedi nimete bile. Çünkü onlar ahirete samimi olarak iman etmemektedirler. Diğer taraftan da hatırlarına her nasılsa gelip yer etmiş yalan tevil, vehim ve emellere tabi olurlar.

Onların müminlerle alay ettiklerini, İbni Mes'ud, Ammâr ve Suhayb gibi müminlerin fakirlerini alay konusu edindikleri görürsün. Diğer taraftan bu gibi kimselerin dünya lezzetlerini nasıl terkedip de ibadetlerle kendilerine azab ettiklerine akü erdiremiyor, hayret ediyorlar. Nitekim zenginlerin de nimetler içerisinde yüzmeyi bırakıp akidelerini tashih etmekle, amellerini ıslah etmekle, erdemli ahlâki güzelliklere bezenmekle ölümden sonrası için hazırlanmalarını da hayretle karşılarlar. Onların takındıkları tavır yahut bakış açılan ruhanîliğin herhangi bir etkisi bulunmayan katıksız maddî bir tavır ile özetlenebilir.

Daha sonra Yüce Allah lezzetleri ve dünyalıkları içerisinde yakın ve iman ehli müslümanlardan daha hayırlı olduklarını zanneden bu alaycılara şöylece cevap vermektedir:

Belli bir süre bir takım kâfirler bir takım müminlere mal yahut makam ve mevki veya güç ve saltanat, pek çok yardımcı ve tabileriyle üstünlük sağlamış olsalar dahi, takva sahipleri rütbeleri itibariyle ahirette onlardan daha üstün olacaktır. Müminler A'lâ-yı İlliyyîn'de kâfirler ise Eşfel-i Sâfilîn'de olacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte kullarımızdan takva sahibi olanlara miras olarak verdiğimiz cennet budur." (Meryem, 19/63).

Zemahşerî "Müminlerle" diye buyurulduktan sonra "halbuki takva sahipleri" diye buyuruşu sebebini şöyle izah ediyor: Böylelikle O kendi nezdinde ancak takva sahibi olan müminin mutlu olacağını göstermek istemekte ve bunun müminleri takvaya teşvik etmesini dilemektedir. [\[13\]](#)

İşte ahirette üstün tutulan ebedi mükâfat budur. Dünyaya gelince; oradaki üstünlük ebedî değildir, geçicidir. Hatta hakikatte o aşağılık bir şeydir. Kıt akıllı yahut meseleleri tam kavrayamayan kimseler ona aldanır. Şayet dünya, Allah'ın nezdinde bir sivrisinek kanadı kadar bir değer taşıyorsa, Allah oradaki hiç bir kâfire bir yudum su dahi içirmezdi.

Şanı Yüce Allah lütfundan dilediğini nızıklandırır; fasık ve kâfir bir kimse olsa bile. O dilediğinin rızkını genişletir yahut azaltır; mümin ve itaatkâr bir kimse olsa bile. Dünyada ve ahirette ise O rızkı yine çok, pek çok verir. Hadis-i şerifte nitekim şöyle denilmektedir:

"Ey Ademoğlu! Sen infak et, ben de sana infak edeyim." [\[14\]](#) Resulullah (s.a.) da şöyle

buyurmaktadır: "Ey Bilal infak et! Arş sahibi olan Allah'ın azaltacağından korkma!" [\[15\]](#)

Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Her ne infak ederseniz Allah onun halefini (yerine geçecek şeyi) verir. O rızık verenlerin hayırlısıdır." (Sebe', 34/39). Buna göre 212. ayet-i kerimede geçen "hesap" kelimesinin iki anlamı vardır: Birisi herhangi bir takdir söz konusu olmaksızın miktar veya genişlikten az vermemek ve daraltmamak-tan kinaye. Nitekim: Filan kişi hesapsız olarak infak ediyor, demenin anlamı pek çok infak ediyor, şeklindedir.

Kur'an-ı Kerim'deki bu ayet-i kerimenin anlamı Yüce Allah'ın şu buyruklarını da andırmaktadır: "Kim bu çabucak geçeni (dünyayı) isterse biz de burada dilediğimize dilediğimiz şeyi çabucak veririz. Sonra da ona cehennemi veririz. O da burayı kınanmış ve kovulmuş olarak boylar. Kim de mümin olarak ahireti diler ve bunun için de gereği gibi çalışırsa işte onların bu çalışmaları (Allah katında) makbul olur. Her birine, onlara da bunlara da Rabbinin bağışından ard arda veririz. Rabbinin bağışı alıkonmuş değildir. Bir bak! Onların kimini kiminden nasıl üstün kıldığımızı! Elbetteki ahiret derece farkları itibariyle daha da büyüktür, üstün kılmak bakımından da daha büyüktür." (İsrâ, 17/18-21). Dikkat edilecek olursa dünya rızık için çalışma şartı koşulmamakta-dır. Çünkü bazen miras, hibe, vasiyet, hazine yahut sahip olduğu akar ve ticaret mallarının fiyatlarının yükselmesi gibi değişik yollarla ve çalışmaksızın rızık gelebilir. Fakat ahiret için, iman ile birlikte çalışma şartını koşmaktadır. Nitekim burada ahireti müminler arasından takva sahibi olan kimselere tahsis etmektedir. [\[16\]](#)

Dünyada hesapsız rızık fertlere nispetle söz konusu olur. Bizler pek çok iyi kimselerin ve pek çok kötü kimselerin zengin veya fakir olduğunu görebiliyoruz. Fakat takva sahibi daima durum itibariyle daha güzel ve daha tahammül-lüdür. Günahkâr kimse gibi fakirlik ona ızdırab vermez. Çünkü takva ile o, her türlü darlıktan bir kurtuluş bulabilir ve Allah'ın ona inayeti sebebiyle umulmadık rızıklarıyla karşı karşıya kalır.

Genel olarak ümmetlerin durumu ise bundan farklıdır. Allah'ın ümmetlere dair sünneti, amellerine göre onları rızıklandırması, yanlışlıkları sebebiyle de mahrum bırakması şeklindedir. Çünkü ummadığı, gücünün yetmediği, çalışmadığı ve tedbirini almadığı bir cihetten ümmete izzeti, serveti, kuvvet ve egemenliği vermesi O'nun sünnetlerinden değildir. [\[17\]](#)

Peygamberlere Olan İhtiyaç Ve Davetlerinde Müminlerle Birlikte Çektikleri Sıkıntılar

213- İnsanlar tek bir ümmetti. Allah da peygamberlerini müjdeleyiciler ve korkutucular olmak üzere gönderdi. Beraberlerinde, insanların ihtilâf ettikleri şeyler hakkında, aralarında hükmetmek için de hak ile kitapları indirdi. Halbuki kendilerine o kitabın verildiği kimseler, apaçık deliller kendilerine geldikten sonra ve ancak aralarındaki kıskançlıktan dolayı, onun hakkında ihtilâfa düştüler. Allah böylece izniyle iman edenleri hakkında ihtilâfa düştükleri hakka ulaştırdı. Allah dilediğini doğru yola hidayet eder.

214- Yoksa siz, sizden önce geçenlerin halinin benzeri başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar ve sıkıntılar gelip çattı ve öyle sarsıldılar ki hatta peygamber kendisine iman edenlerle birlikte: "Allah'ın yardımı ne zaman?" derlerdi. Haberiniz olsun ki muhakkak Allah'ın yardımı yakındır.

Nüzul Sebepleri

214. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak Katâde ve es-Süddî şöyle demektedirler: Bu ayet-i kerime müslümanların oldukça sıkıntılara, zorluklara düşüp de sıcak ve soğuk ile karşı karşıya kaldığı, kötü bir geçim ve türlü eziyetler onlara gelip çattığı Hendek gazvesi hakkında nazil olmuştur. Bu gazada durum Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirdiği hale gelmişti: "Ve kalpler gırtlara kadar gelmişti." (Ahzâb, 33/10); "Ve şiddetli bir şekilde sarsılmışlardı." (Ahzâb, 33/11). Münafıklar ise: "Allah ve rasulü bize aldaniştan başkasını vadetmediler." (Ahzâb, 33/12) demişlerdi. İmanlarında doğru ve samimi olanlar ise şöyle demişlerdi: "İşte bu Allah'ın ve rasulünün bize va'dettiği-dir, Allah ve rasulü bize doğru söylemiştir. Bu durum onların iman ve teslimiyetlerinden başka bir şeylerini arttırmamıştı." (Ahzab, 33/22).

Atâ ise şöyle demektedir: Resulullah (s.a.) ve ashabı Medine'ye girince oldukça sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardı. Çünkü mallarını almadan Mekke'den çıkmış, evlerini barklarını ve mallarını müşriklerin ellerine terketmiş Allah'ın ve rasulünün rızasını bunlara tercih etmişlerdi. Bir taraftan Yahudiler Allah'ın rasulüne açıktan açığa düşmanlık ediyorlar diğer taraftan da zengin bir takım kimseler içten içe münafıklığını gizliyordu. Yüce Allah da müminlerin kalplerini hoşnut etmek üzere: 'Yoksa siz... mi sandınız?' buyruğunu indirdi. [\[18\]](#)

Açıklaması

İnsanlar (yani Ademoğulları) ilâhî hidâyete gerek duydukları bir duruma düşmüşlerdi. Allah da peygamberleri onlara müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak ve onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak üzere göndererek ihsanda bulundu ki artık peygamberlerin

gönderilmesinden sonra insanların Allah'a karşı bir mazeretleri kalmamasın.

Peygamberlerin bazıları ile insanları hakka iletecek kitap da indirdi. [\[19\]](#)

Peygamberlerin Gönderilmesinden Önce İnsanlığın Durumu:

Cumhur şöyle demiştir: Bu ümmet tek bir din ve dosdoğru bir tek inanç üzere hidayet ümmeti idi. Akidesi bir, şeriatı birdi. Bu İslam dini idi. Fakat kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. Allah, peygamberleri müjdeleyiciler ve uyarıcılar olmak üzere gönderdi. Ebu Davud'un rivayetine göre İbni Abbas şöyle demiştir: "Hz. Nuh ile Hz. Adem arasında on tane karn geçmiştir. Hepsi de hak şeriatı üzere idiler, fakat sonradan ihtilâfa düştüler Allah da peygamberleri müjdeleyiciler ve uyarıcılar olmak üzere gönderdi."

Abdullah b. Mes'ud'un kıraatinde de bu şekildedir: "İnsanlar tek bir ümmet idiler sonradan anlaşmazlığa düştüler." Cumhur, görüşlerinin doğruluğuna şunu da delil gösterir. Hz. Adem bir peygamber idi. Onun çocukları da onun dini üzere idiler, hem hidayete çağırıyor hem kendileri hidayet üzere idiler. Bu, iki oğlu arasında kıskançlık gösterinceye kadar ve bilindiği haliyle onlardan biri ötekini öldürünceye kadar böyle idi.

Bir başka kesim (İbni Abbas, Atâ ve Hasan el-Basrî) ise şu görüştedir: Söz konusu bu ümmet, herhangi bir hak ile hidayet bulmamış ve amelleri herhangi bir şeriatın sınırını tanımayan dalâlet ümmeti idi. Buna dair delilleri ise peygamberlerin gönderilmesini gerektiren durumlardır. Bununla peygamberlerin görevleri aklen anlaşılır bir şekilde açıkça ortaya çıkar ve akidenin fesadından amellerde de sapık hevalara tabi olmaktan dolayı ortaya çıkan anlaşmazlıkları hakkında aralarında Peygamberlerin hükmetmelerini gerektiren sebep söz konusu olur. Durum böyle olmasa peygamberlerin gönderilmesinin bir anlamı olmaz ve buna ihtiyaç kalmazdı.

Ebu Müslim el-İsfahanî ile Kadı E bu Bekir el-Bâkılânî ise şöyle demektedir: İnsanlar fitrat üzere idiler. İtikad ve amelde aklın gösterdiğini kabul ediyorlardı. Fakat insanların ilâhi hidayet olmaksızın akıllarına teslim olmaları anlaşmazlığa götüren bir durumdur. O bakımdan çoğu zaman vehimler, maksat olarak gözetilen inanç ve hükümlere ulaşmalarına engel teşkil etmiştir.

Ancak el-Menâr tefsirinin sahibi bir başka manayı tercih etmektedir ki, o da şudur: İnsan yaratılışı itibariyle toplumsal bir varlıktır. Yani Allah insanı geçiminde biri ötekine

bağlantılı bir şekilde yaratmış olması anlamında tek bir ümmet olarak yaratmıştır. Allah'ın kendileri için takdir etmiş olduğu süreyi biri ötekine yardımcı olmadan insan bireylerinin yaşamaları kolay değildir. Birbirlerine muhtaç olmamalarına da imkân yoktur. O bakımdan başkalarının gücünün ferdin gücüne katılması kaçınılmaz bir şeydir. İşte "İnsan tabiatı itibariyle uygar bir varlıktır." şeklindeki sözlerle ifade edilen de budur [20] O takdirde bunun anlamı şöyle olur: İnsanlar toplumsal bir nitelikte ve bir araya gelip toplanma özelliğine sahip olarak yaratılmışlardır. Bu ise karşılıklı olarak yarışmaya, anlaşmazlığa ve ihtilâfa götürür. İşte peygamberlerin gönderilmesi, insanlar arasındaki anlaşmazlığı sona erdirmek ve hak ile hayra iletmek, batılı ve dalâleti açıklamak içindir.

Gönderilen peygamberlerin sayısı 124 bin, rasullerin sayısı ise 313'tür. Kur'an-ı Kerim'de isimleriyle zikredilenler de 18'dir. Rasullerin ilki Ebu Zerr hadisinde geldiği üzere [21] Hz. Adem'dir. Şefaât hadisi diye bilinen hadis dolayısıyla Nuh olduğu da söylenmiştir. Çünkü o hadiste zikredildiğine göre insanlar Hz. Nuh'a şöyle diyecektir: "Sen rasullerin ilkisin..." Hz. İdris olduğu da söylenmiştir.

Daha sonra Yüce Allah peygamberlerle birlikte Kitabı da indirdiğini beyan etmektedir. Burada ise (el-Kitâb) bütün kitaplar anlamında bir cins isimdir. Taberî der ki: Burada "el-Kitâb"ın başına gelen Elif ve Lâm harfleri, ahd harfleridir, kasıt ise Tevrat'tır.

Kitabın fonksiyonu ise teşrîe, hüküm vermeye ve anlaşmazlıklarda insanlar arasında haklı ile haksızı ayırdetmeye, insanları hak akideye, faziletli ilişkilere, salih amellere iletmek, onları kötülüğün ve fesadın akıbetinden sakındırmak, hevâ ve batıl tevillerden uzaklaştırmaktır. O bakımdan Kitab her zaman için hak ile iç içedir, onunla birliktedir. Bu ise bir başka ayet-i kerimenin "doğruyu söylemek" diye ifade ettiği şu anlama uygun düşmektedir: "İşte bu bizim Kitabımızdır, size karşı hak ile konuşuyor." (Casiye, 45/29). Kur'an-ı Ke-rim'deki hidayet ve müjdeleme ile ilgili ayetin ifadesine de uygundur: "Muhakkak bu Kur'an en doğru olana iletir ve müminleri müjdeler." (İsrâ, 17/9). Semavî her bir kitap hakkın kendisidir. Din ve dünya işlerinde nihaî ve hakkı batıldan ayırdedici hükmü verir. "el-Kitâb" -sayıca pek çok olsalar dahi- peygamberlere verilen kitapları ifade etmektedir. Böylelikle bu kitapların özleri itibariyle tek bir kitap olduğuna ve asıl itibariyle aynı şeriati kapsadıklarına işaret etmektedir.

Daha sonra Yüce Allah, Kitab Ehli'nden bazılarının kitaplarını düşmanlık ve hakka karşı gelerek ayrılığın sebebi ve kaynağı haline getirdiklerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: Başkanlar, hahamlar ve ilim adamları Allah'ın hak için indirmiş olduğu kitap etrafında anlaşmazlığa düştüler. Oysa bundan önce onlara kitabın anlaşmazlıkları körüklemekten yana uzak ve korunmuş olduğuna dair apaçık belgeler ve deliller gelmiş idi. Bu belge ve deliller Kitabın insanları mutlu kılmak için geldiğini, onları bedbahtlığa sürüklemek, aralarına tefrikayı sokmak için gelmediğini ortaya koyuyordu. Dini koruyup gözeten, peygamberlerden sonra onu muhafaza eden, onda bulunanları uygulamaları

İstenecek ilim sahipleri arasındaki ayrılığın tek sebebi kıskançlık ve zulüm, insanların haksızlıklarına engel olmak üzere ortaya koymuş olduğu şeriatın sınırlarını aşmalarıydı. Fakat önderlerinin kendilerine ve hükümleri altındaki insanlarına karşı işledikleri bu cinayet, Kitabın hakka iletici olmasını herhangi bir şekilde çürütmemektedir. Zira kusur kitapta değil; o kitabı uygulamakla görevli olanlardadır.

Şu kadar var ki kötülükten uzak bir maksata sahip olmakla birlikte sahih bir iman hakka götürür, anlaşmazlıktan uzak tutar. Şüphesiz ki müminler, insanların hakkında ihtilafa düştükleri hakka giden doğru yolu bulur, Rablerini razı edecek şeye onun tevfiğ ve nimeti sayesinde ulaşırlar. Allah her zaman için dosdoğru yola iletendir. Dini kendi nevalarına göre tevîl edip yorumlayanlar ise sapıklık, fesat ve kötülük içerisindedirler. Allah katında onlar için acıklı bir azab vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz dinlerini bölük pörçük edip fırka fırka ayrılanlar var ya, sen hiç bir şekilde onlardan değilsin. Onların işi Allah'a aittir. Sonra o onlara yaptıklarını haber verecektir." (En'âm, 6/159).

İlim adamlarının Allah'ın Kitab'ına karşı yaptıkları bu davranışın çirkin tablosunun sunulmasından sonra, Allah rasulünü ve müminleri sabırlı olmaya, sebat göstermeye, kafirlerle karşı karşıya gelme halinde de sıkıntılara katlanmaya teşvik etmektedir. Müminler çeşitli bela ve mihmetlere maruz kalırlar.

Tıpkı önceki peygamberlerin türlü sıkıntılarla, oldukça ağır üzüntülerle karşı karşıya kaldıkları gibi. Onlar bu hallere kurtuluncaya ve zafere erinceye kadar sabrettiler, sebat gösterdiler. Çünkü cennetlere girmek, Allah'ın rızasına nail olmak, cihad etmeyi, sıkıntılara katlanmayı, eziyetlere göğüs germeyi gerektirir. Fitne ve mihnetleri başarıyla geçmeyi, imtihanları başarı ve sebatla bitirmeyi gerektirir. Herhangi bir şekilde darlık göstermeden usanç ve tahammülsüzlük belirtileri ortaya koymadan, hidayet yolundan sapma göstermeden. Bununla birlikte de ilahî tekliflerin yükümlülüklerini yerine getirerek...

Müminin, zaferin geciktiğini sanma, hakkı yoktur. Şüphesiz Allah'ın dostlarına ve sevdiklerine olan yardımı pek yakındır.

Önceki peygamberlerin ve ona uyan müminlerin maruz kaldıkları bu durumlar, ibret ve öğüt almak için dosdoğru bir örnektir. İşte sizler de İslamın ilk döneminde bulunan ey müslümanlar; henüz onların düştükleri belâların benzeri belâlara düşmediniz. Onlar öyle darlık, korku, fakirlik, acı ve hastalıklara maruz kaldılar ve bu belâlar onları o derece rahatsız etti ki, çektikleri acı ve karşı karşıya kaldıkları bu katı durumlar sonucunda peygamber de -ki insanlar arasında Allah'ı en iyi bilen, tanıyan, onun güvenine en çok ihtiyaç duyanlardır- Allah'ın yardımı ne zaman? demek zorunda kaldı. Öyle ki çektikleri sıkıntılardan dolayı sabırları tükenmek üzereydi. Onlara: Şunu biliniz ki muhakkak Allah'ın yardımının gerçekleşmesi, ortaya çıkması pek yakındır. Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Nihayet o peygamberler ümitlerini kesip de kendilerinin

yalancı çıkarılacaklarını zannettikleri bir sırada onlara yardımımız gelmiş ve dilediğimiz kurtuluşa erdirilmişti. Fakat günahkârlar güruhundan ise azabımız asla döndürülmez." (Yusuf, 12/110).

İşte bütün bunlarda (peygamberlerin tavırlarında ve ilk müslümanların konumlarında) daha sonra gelip de; İslâm yalnızca bir ibadettir, sanıp herhangi bir sınamadan geçmeyeceklerini veya herhangi bir türden eziyete maruz kalmayacaklarını, türlü musibet ve sıkıntılarla karşılaşmayacaklarını zannedenler için bir ibret vardır. Onların böyle bir zanları, hidayet ehlini sınama hususundaki Allah'ın sünnetini bilmeyişlerindedir. Bu ibtilâ ise hak ve iman üzere sebat güçlerini, Allah'a davetin gerektirdiği zorluk ve sıkıntılara katlanma güçlerini belirlemek içindir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden eksiklikle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele." (Bakara, 2/155). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Elif, Lâm, Mim. İnsanlar: İman ettik, demeleriyle ve imtihan olunmadıkça bırakılvoreceklerini mi sandılar? Andolsun onlardan önce geçenleri Biz imtihan etmişizdir. Allah elbette doğru olanları da bilir, yalancı olanları da bilir." (Ankebût, 29/1-3). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Yoksa Allah siz içinizden cihad edenlerle sabredenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?" (Al-i İmran, 3/142).

Yine de geçmişte olsun, halihazırda olsun müslümanlar, önceki peygamberlerin maruz kaldıklarının benzerlerine ulaşmış değildirler. Onlardan kimisi öldürüldü, kimisi ise diri diri testerelerle biçildi, kimi müminler ateşte yakıldı. [\[22\]](#) Yemen'de, Yüce Allah'ın da haber verdiği üzere Ashab-ı Uhdûd'a yapıldığı gibi: "Alevli ateş hendeklerinin sahipleri öldürüldü. O zaman onlar onun etrafında oturuyorlar ve onlar müminlere yaptıkları şeyi görüyorlardı. Onlar o iman edenlerden yalnızca Aziz ve Hamîd olan Allah'a iman ettiklerinden dolayı intikam aldılar." (Burûc, 85/4-8). [\[23\]](#)

Nafile İnfakın Miktarı Ve Harcama Yerleri

215- Sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki: "İnfak edeceğiniz hayır, anne ve babanın, akrabaların, yetimlerin yoksulların ve yolda kalmışlarıdır. Her ne hayır işlerseniz muhakkak [\[24\]](#)

Nüzul Sebebi

İbni Cerîr et-Taberî, İbni Cüreyc'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Müminler Allah'ın rasulüne mallarını nereye harcayacaklarına dair soru sordular. Bunun üzerine: "Sana neyi infak edeceklerini sorarlar; de ki: İnfak edeceğiniz hayır..." ayeti nazil oldu.

İbnü'l-Münzirtin de Ebu Hayyan'dan rivayet ettiğine göre Amr b. el-Cemûh Resulullah (s.a.)'a: Mallarımızdan neyi infak edelim ve onları nereye harcayalım? diye sordu; bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Ebu Salih yoluyla gelen rivayette, İbni Abbas'm şu sözleri de aynı istikamettedir: Bu ayet-i kerime ensardan olan Amr b. el-Cemûh hakkında nazil olmuştur. Kendisi pek çok malı olan yaşlı bir kimse idi. Ey Allah'ın rasulü, dedi, ben neyi tasadduk edeyim ve kime harcayayım? Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. [\[25\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammedi Arkadaşların sana farz olan zekâtı değil de tatavvu nafaka olarak neyi, nerede harcayacakları hakkında soru soruyorlar. Sen onlara şöylece cevap ver: Az veya çok her ne harcarsanız bunun sevabı yalnız size ait olacaktır. Harcama yerleri ise en yakın akraba oldukları için öncelikle anne babaya ve çocuklarıdır. Daha sonra diğer akrabalar -yakınlık sırasına göre- gelir. Arkasından kendilerine bakanlar vefat etmiş yetimler, kazanmaktan aciz kalmış miskinler gelir. Sonra da memleketlerine geri dönmek imkânını kaybetmiş yolda kalmış yolculara vermek gerekir. Kayıtsız şartsız olarak her türlü iyilik ve itaat yollarında yaptığınız infakların Allah karşılığını verecektir; çünkü O, her şeyi bilendir. Hiç bir şey O'ndan gizli kalmaz. O karşılık vermeyi ve yapılamayan sevap vermeyi unutmaz. Aksine iyiliğin kat kat sevabını verir.

Daha sahih kabul edilen görüşe göre bu ayet-i kerime muhkemdir. Neshe-dilmiş değildir. Çünkü bu ayet-i kerime nafile sadakayı beyan içindir. Zira infak edilecek şeyin miktarını tayin etmemektedir. Şer"an öngörülen zekâtın miktarının ise tayin edildiği icma ile kabul edilmiştir. [\[26\]](#)

İnfakta bulunulacak tarafların sıralanışı Ahmed ve Nesai'nin Ebu Hurey-re'den yaptığı

rivayette şöylece ortaya konmaktadır: Peygamber (s.a.) buyurdu ki: "Sadaka veriniz!" Adamın birisi yanımda bir dinar var, deyince: Hz. Peygamber: "Onu kendine tasadduk et!" diye buyurdu. Adam: Bende bir başka dinar daha var, deyince Hz. Peygamber: "Onu da hanımına tasadduk et!" diye buyurdu. Yine adam: Bende bir dinar daha var, deyince; Hz. Peygamber bu sefer: "Onu da çocuğuna harca" diye buyurdu. Adam: Bir dinarım daha var, deyince Hz. Peygamber: "Onu da hizmetçine tasadduk et!" diye buyurdu. Yine adam: Bende bir diğer dinar daha var; deyince Hz. Peygamber: "Onu artık ne yapacağını sen daha iyi bilirsin!" diye buyurdu.

Atâ'dan gelmiş bir diğer rivayete göre bu ayet-i kerime Resulullah (s.a.)'m huzuruna gelen bir adam hakkında nazil olmuştur. Bu adam gelip şöyle demiş: Benim bir dinarım var. Hz. Peygamber: "Onu kendine harca!" diye buyurmuş. Adam: Benim iki dinarım var, deyince Hz. Peygamber "O ikinci dinarını ailene harca!" diye buyurmuş. Adam: Üç dinarım var! deyince Hz. Peygamber: "Onu hizmetçine harca!" diye buyurmuş. Adam: Benim dört dinarım var, deyince Hz. Peygamber "Onu anne babana harca" diye buyurmuş. Adam: Beş dinarım var, deyince; Hz. Peygamber: "Onu yakınlarına harca!" diye buyurmuş. Adam: Benim altı dinarım var, deyince Hz. Peygamber: "Allah yolunda infak et ve o, bunların en alt derecesidir."

Ayet-i kerime anne babaya ve yakın akrabaya verilen tatavvu' sadakanın daha faziletli olduğunu beyan etmektedir. Bunun delili de Resulullah (s.a.)'m şu buyruğudur: "Ey kadınlar topluluğu! Süs eşyanızla dahi olsa tasaddukta bulununuz." Abdullah b. Mes'ud'un hanımı Zeyneb kocasına şöyle dedi: Benim gördüğüm kadarıyla sen elidar birisisin. Sana verdiğim takdirde sadaka yerine geçecekse onu sana vereyim. Daha sonra Resulullah (s.a.)'ın yanına varıp ona şöyle sordu: Himayemde bakmam gereken yetimler varken kocama verdiğim takdirde bu verdiğim benim için sadaka yerine geçer mi? Hz. Peygamber ona şöyle buyurdu: "Senin için iki ecir olur. Birisi sadaka ecri, öbürü yakınlık dolayısıyla ecri." Bir diğer rivayette şöyle buyurulmaktadır: "Kocan ve çocukların kendilerine tasaddukta bulunduğu kimseler arasında en lâıyk olanlardır." Müslim'in Hz. Cabir'den rivayetine göre de Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Önce kendinden başlayarak nefesine tasaddukta bulun." Nesaî ve başkalarının rivayetine göre de Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Veren el üstteki (olan) eldir. Babana, annene, kızkardeşine, kardeşine ve sırasıyla yakınlarına (ver)." Şüphesiz akrabalara karşı şefkat daha ileri derecededir. Sana karşı kötü duygular besleyen akrabayı gözetmek ise ihlâsı daha bir yerleştircidir. [\[27\]](#)

Neyin harcanacağı sorulmakla birlikte ayet-i kerimedeki cevabın kimlere harcanacağını beyan etmesi "üslubu hakîm" yolu iledir. Onlar bir şey hakkında soru sormuşken ondan daha önemli bir şeye cevap verilmektedir ki, o da harcama yapılacak yerlerdir. Çünkü infak, yerini bulmadıkça hayrı tahakkuk ettiremez. [\[28\]](#)

Savaşın Farz Oluşu Ve Haram Aylarda Da Mubah Kılınması

216- Hoşunuza gitmediği halde, savaş üzerinize yazıldı. Bazen hoşlanmadığınız bir şey size hayırlı olur. Sevdiğiniz birşey de hakkınızda şer olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

217- Sana haram ayı, onda savaşmayı sorarlar. De ki: "Onda yapılan savaş büyüktür. Allah yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescid-i Haram'dan alıkoymak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyüktür. Fitne katilden büyüktür." Eğer güç yetirse-ler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan geri kalmazlar. Artık içinizden her kim dininden irtidat eder de kâfir olarak ölürse, onların bütün amelleri dünyada da ahi-rette de heder olup gider. Onlar ateşliktirler. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar.

218- Şüphesiz iman edenler, hicret edip de Allah yolunda cihad edenler var ya, işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah Ğafûr'dur, Rahîm'dir.

Nüzul Sebebi

216. ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak İbni Abbas şöyle demektedir: Allah müslümanlara cihadı farz kılınca bu onlara ağır geldi ve bundan hoşlanmadılar. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

217. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak da İbni Cerir et-Taberi, İbn Ebi Hatim, el-Mu'cemu'l-Kebir' inde Taberânî ve Simen'inde Beyhâkî, Cündeb b. Abdullah'dan şunu rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) bir grup kişiyi Abdullah b. Cahş el-Esedî komutasında gönderdi. Yolda Amr b. el-Hadramî ile karşılaştılar. Ancak o gün Recep ayından mı, yoksa CemaziyelahirMe mi olduklarını bilemediler. Müşrikler müslümanlara: Sizler haram ayda adam öldürdünüz, deyince Yüce Allah, "Sana haram ayı, onda savaşmayı sorarlar" buyruğunu indirdi. Buna göre bu ayetin nüzul sebebi, müfessirlerin ittifakıyla Abdullah b. Cahş'ın başından geçen olaydır.

Müfessirler derler ki: Resulullah (s.a.) Peygamber (s.a.)'in halasının oğlu olan

Abdullah b. Cahş'ı Bedir savaşından iki ay kadar önce Medine'ye gelişinin 17. ayının başında Cemaziyelahir'de (askeri birliğin komutanı olarak) göndermiş idi. Onunla birlikte muhacirlerden sekiz kişilik bir topluluk vardı. Görevleri Kureyşlilere erzak götüren kervanı gözetlemek idi. Kervanda aralarında Amr b. el-Hadremî'nin de bulunduğu üç kişi daha vardı. Abdullah b. Cahş ve beraberindekiler Amr'i öldürdüler, iki kişiyi de esir aldılar ve kervana da el koydular. Kervan arasında kuru üzüm ve yiyecek taşıyan Kureyş'in develeri, ayrıca Taiflilere ait ticaret malları da bulunuyordu. Olay Receb'in ilk gününde olmuştu. Onlar ise bunun Cemaziyelahir'de olduğunu zannediyorlardı. Medine'ye Peygamber (s.a.)'in huzuruna geldiklerinde, onlara: "Allah'a yemin ederim ben haram ayda savaşmanızı size emretmedim" dedi. Ganimeti dağıtmayı durdurdu, Kureyşliler ise şöyle dediler: Muhammed haram ayda haram olan savaşmayı helâl kıldı. Halbuki bu ayda korku içerisinde olan bir kimse bile güvenlik kazanır ve insanlar geçimlerini sağlamak için çalışırlar [\[29\]](#)

Bazı müslümanlar da şöyle demişti: Onlar bu işleriyle günah kazanmamış olsalar bile ecirleri yoktur. Bunun üzerine Yüce Allah, "Şüphesiz iman edenler, Allah yolunda cihad edenler var ya..." ayetini inzal buyurdu. [\[30\]](#)

Açıklaması

Ey müslümanlar topluluğu, kâfirlerle savaşmak, -ihtiyaç kapatılabildiği takdirde- farz-ı kifaye olmak üzere farz kılındı. İhtiyaç karşılanamadığı ve düşman İslâm topraklarına girdiği takdirde ise, farz-ı ayn olur. Cumhur der ki: Cihadın ilk olarak farz kılınması, muayyen değil de kifaye olmak üzere gerçekleşmiştir. Daha sonra düşman İslâm topraklarına girinceye kadar cihadın farz-ı kifaye olacağı, girmesi halinde de farz-ı ayn olacağı üzerinde icmâ' devam ede-gelmiştir. Atâ der ki: Savaşın farz kılması Muhammed (s.a.)'in ashabı üzerinde farz-ı ayn şeklinde olmuştur. Şeriat hakim olunca artık kifaye yoluyla farz haline gelmiştir. [\[31\]](#)

Tabiatınız itibarıyla savaş sizin için hoşlanılmayan bir şeydir ve zordur. Çünkü savaş için malın feda edilmesi, nefsin telef olmak ile karşı karşıya bırakılması söz konusudur. Fitri olan savaştan çekinme duygusu insanın mükellef kılındığı bu şeye razı olmasına aykırı değildir. Çünkü insan bazen taşıdığı fayda dolayısıyla acı olan şeyleri alıp kullanmaya razı olabilir. Diğer taraftan sizler, tabiatınız gereği bazı şeylerden hoşlanmayabilirsiniz, fakat daha sonraları o şeyde sizin için hayır ve menfaat olduğu görülür. Çünkü savaşta ya zafer ve ganimet, ya da şehadet ve ecir ile Yüce Allah'ın rızası söz konusudur. Cihad ile Allah'ın

kelimesi yüceltilir, hakkın, adaletin burcu yükseltilir zulüm bertaraf edilir. Sizler savaşı terketmek gibi bazı şeyleri sevebilirsiniz. Gerçekte ise bunlar sizin için bir kötülüktür. Çünkü savaşı terketmekte zillet, fakirlik, düşmanların İslam topraklarına, mallarına tasallutu, saygı duyulması gereken değerlerin ayaklar altına alınması söz konusudur. Bu kimi zaman tümüyle müslü-manlarm yok olmaları sonucunu dahi verebilir.

Allah, savaşın sizin için dünyanızda hayırlı olduğunu bilir. O size hakkınızda hayırlı ve faydalı olandan başka bir şeyi emretmez. Ayrıca sizler bilginizin az ve sınırlı olması dolayısıyla Allah'ın bildiğini bilemezsiniz. O bakımdan cihad vazifesini ifa etmemeye meyletmeyiniz. Böyle yaparsanız sizin için zararlı olur. Çünkü dünya karşılıklı olarak tarafların birbirlerini savması esası üzerinde kuruludur. Sizler Rabbinizin size emrettiğini yerine getirmek hususunda elinizi çabuk tutunuz. Tabiat ve nevalarınıza meyletmekten sakınınız. Allah'ın ilminde onun dinini yücelteceği, az olmalarına rağmen o dine mensub olanlara zafer vereceği; çokluklarına rağmen de batılın peşinden gidenleri yardımsız bırakacağı sabit olmuştur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Nice az bir topluluk vardır ki, Allah'ın izniyle sayıca kalabalık bir topluluğu mağlup etmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/249).

Size savaşı farz kılan Allah, yine bilir ki; şu düşmanlara karşı savaştan, onları korkutmaktan ve zelil kılmaktan başka bir şeyin faydası olmaz. Ancak bu şekilde tekrar müslümanlara karşı saldırıda bulunmaya, haksızlıklar yapmaya kalkışamazlar.

Bu ayet-i kerimede üzerlerine savaşmanın farz kılınanların kimler olduğu hususunda ilim adamlarının farklı görüşleri vardır:

el-Evzai ve Atâ der ki: Bu ayet-i kerime ahab-ı kiram hakkında nazil olmuştur. O halde üzerlerine cihadın farz olduğu kimseler onlardır.

Cumhur ise şöyle demektedir: İhtiyaca veya duruma göre savaşmak bütün müslümanlar üzerine farzdır. Şayet İslâm galip ve üstün ise bu farz-ı kifâyedir. Eğer düşman galip ve üstün ise zafer gerçekleşinceye kadar farz-ı ayndır. Tercih edilen görüş de budur. Resulullah (s.a.) da sahih hadiste şöyle buyurmuştur: "Fetihten sonra hicret yoktur, fakat cihad ve niyet vardır. Cihada katılmak için çağırıldığınız vakit cihada çıkınız."

Bu, savaşı farz kılan ilk ayet-i kerimedir. Bu farz oluş, hicretin ikinci yılında olmuştu. Daha önce Mekke'de savaşmak müslümanlar için yasak idi. Yüce Allah Medine'ye hicret ettikten sonra müşriklerden savaşanlarla savaşmayı: "Zulme uğratıldıkları için kendileriyle savaşılana (savaşa) izin verildi." (Hacc, 22/30) buyruğu ile izin verdi. Arkasından bütün müşriklerle savaş mubah kılındı, daha sonra da cihad farz kılındı.

Abdullah b. Cahş seriyyesi tarafından İbnü'l-Hadranî'nin öldürülmesi meselesi, Kur'an-ı Kerim'in söz konusu ettiği bir çalkantıyı ve bir takım soruları gündeme getirmişti.

Yüce Allah buyurdu ki: Ya Muhammed, ashabin haram ayda -o da Receb'tir- savaşmanın hükmünü helal midir, yoksa haram mıdır? diye soruyorlar.

Onlara de ki: Evet, haram ayda savaşmanın günahı, büyüktür. Bu kabul edilmeyecek bir iştir. Çünkü haram ayda savaşmama hükmü o gün için söz konusu idi. Fakat Kureyşlilerin müslümanları dinlerinden çevirecek şekilde Allah'ın yolundan alıkoymaları, müslümanları öldürmeleri, yurtlarından çıkarmaları Allah'ı inkâr etmeleri, müslümanları hac ve umreden alıkoymak suretiyle Mescid-i Haram'dan alıkoymaları, oranın ahalisini -ki onlar Resulullah (s.a.) ile ashabıdır- Mekke'den çıkarmalarının ise, evet bütün bunların, Allah katında olsun insanlar arasında olsun günahı, haram ayda savaşmaktan daha büyüktür. Esasen fitne öldürmeden daha ağırdır. Onların Ammâr b. Yâsir'e, babasına, kardeşine, annesine ve diğer müslümanlara karşı işledikleri görülmedik kötülükteki işleri ve barbarca cinayetleri İbnü'l-Hadramî'nin öldürme-sinden çok daha büyüktür. Yani sizler, ey müslümanlar, iki zarardan da hafif olanını, iki kötülükten daha ehven olanını işlemek durumundasınız.

Bu müşrikler veya kâfirler hâlâ şer ve münker üzerindedirler. Müslümanlara karşı savaşı sürdürmektedirler ve Müslümanları dinlerinden döndürünce-ye kadar da bunu yapacaklardır. Onlar İslâmı müminlerin kalplerinden çıkarmaya çalışmaktadırlar. Her kim onlara muvafakat eder, kâfir olarak ölür, İslama dönmek suretiyle tevbe etmezse onun ameli boşa çıkmış olur, sevabı ve ecri yok olur, gider, orada ebedi kalmak üzere cehennemlikler arasına katılır. İşte bu irtidat eden kâfirlerin cezasıdır.

Abdullah b. Cahş ve ona benzer Allah yolunda cihad edenlere gelince; bunlar Allah'ı ve raslünü tasdik edenler, ailelerinden, vatanlarından ayrılan müşriklerle birlikte müşriklerin yurdunda kalmayı terkederek, müşriklerin egemenliklerini tiksiniyerek reddeden, bunun için de dinlerinde fitneye uğratılmaktan korkarak Allah'ın adını yükseltmek, dininin zafere kavuşması için hicret eden, Allah'ın yolunda savaşan ve Peygamber (s.a.)'e katılan kimselerdir. İşte asıl kamil olan bu insanlar ancak Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah en güzel şekilde onları mükâfatlandırarak onların günahlarını örtecek, lütuf ve insanıyla onlara merhamette bulunacaktır. O, onlara ve onların benzerlerine karşı mağfiret sahibi, merhametli olandır. Soruyu soranların ashab-ı kiramdan olduğunu kabul edersek, anlamı böyle olur.

Konuyla ilgili bir rivayet daha vardır [\[32\]](#) Buna göre müşriklerden bir grup haram ayda savaşma hakkında soru sormuşlardı. O takdirde bu buyruğun anlamı da şöyle olur: Müşrikler çelişki içindedirler. Bir taraftan haram ayın hürmetini, saygınlığını kabul ediyorlar, diğer taraftan da bundan daha büyük olan bir işi yapıyorlar. Allah'ın yolundan alıkoymak, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'a gitmekten alıkoymak, oranın halkını oradan çıkarmak, müslümanları dinlerinden geri çevirmek için fitneye maruz bırakmak. İşte bunlar Yüce Allah nezdinde günah olarak çok daha büyüktürler. [\[33\]](#)

İçkinin Haram Kılınışının İkinci Aşaması Ve Kumarın Haram Kılınışı

219- Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "İkisinde de hem büyük bir günah, hem de insanlar için bazı faydalar vardır. Fakat günahları faydalarından daha büyüktür." Yine sana neyi infak edeceklerini sorarlar, de ki: "İhtiyacınızdan arta kalanını. Allah ayetlerini size böylece açıklar, iyice düşünesiniz diye."

Nüzul Sebebi

"Sana içkiyi ve kumarı sorarlar..." ayet-i kerimesi Ömer b. el-Hattâb, Mu-az b. Cebel ve Ensar'dan bir grup insan hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resulullah (s.a.)'m yanına gelerek şöyle dediler: İçki ve kumar hakkında bize hükmünü bildir. Çünkü her ikisi de aklı gideriyor, malı alıp götürüyor. Bunun üzerine Şanı Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi [34]

Ahmed de Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) Medine'ye geldiğinden (Araplar) içki içiyor, kumar parasını yiyordu. Bunlar hakkında Resulullah (s.a.)'a soru sormaları üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Bu buyruğu işitenler; bunlar bize haram kılınmadı, sadece bunlarda büyük bir günah olduğu buyuruldu, dediler ve içki içmeye devam ettiler. Nihayet bir gün muhacirlerden bir kişi akşam namazında ceamate imam olup namaz kıldırıldı. Okuduğu yeri karıştırdı. Bunun üzerine Yüce Allah ondan daha ağır bir hüküm ihtiva eden şu ayet-i kerimeyi indirdi: "Ey iman edenler! Sarhoşken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yaklaşmayınız." (Nisa, 4/43). Daha sonra bundan da daha ağır bir hüküm ihtiva eden şu ayet-i kerime nazil oldu: "Ey iman edenler! Şüphesiz içki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın işlerinden bir pisliktir. Ondan uzak durunuz." (Maide, 5/90). Daha sonra devamında Yüce Allah'ın, "Artık vazgeçtiniz değil mi?" (Maide, 5/91) buyruğu da gelince, onlar: Rabbimiz vazgeçtik, diye cevap verdiler.

Bu ve diğer rivayetlerden içkinin haram kılınmasının dört aşamada geçtiği açıkça anlaşılmaktadır. Bu dört aşamada teşrî', tedricî olarak insanları daha hafiften daha ağır bir hükme intikal ettirmek üzere gelmiştir. Bu ise başarılı ve terbiye edici bir yöntemdir.

Şayet onlara tek bir defada: "İçki içmeyiniz!" denilecek olsaydı, "İçkiyi bırakamayız" diyebilirdilerdi. O bakımdan içki içme alışkanlığını tedavi etmek, insanları bu köklü hastalıktan kurtarabilmek için Mekke'de [\[35\]](#) içki hakkında dört ayet-i kerimenin nazil olduğunu görüyoruz:

1- "Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvesinden de içki çıkarır ve güzel bir rı-zık edirsiniz." (Nahl, 16/67) Bu bakımdan müslümanlar içki kendilerine helâl olduğu halde, içki içmeye devam ediyorlardı.

2- "De ki: İkisinde de hem büyük bir günah, hem de insanlar için bazı faydalar vardır." (Bakara, 2/219). Bu ayet-i kerime az önceden de açıkladığımız gibi, Hz. Ömer, Muaz b. Cebel ve Ashab-ı Kiramdan bir grup kimsenin (Allah hepsinden razı olsun) fetva sorması üzerine nazil olmuştur. Bu ayetten sonra bir kısım içki içmeye devam etti, bir kısmı da onu terketti.

3- "Sarhoş iken namaza yaklaşmayınız." (Nisa, 4/43) ayet-i kerimesi ise, Abdurrahman b. Avfm ashab-ı kiramdan bir grubu davet etmesi, bunların içki içip sarhoş olmaları, akabinde onlardan birisinin imam olup "De ki: Ey kâfirler!" (Kâfirûn) suresini okurken, "Sizin taptığınıza ben tapmam" diyecek yerde, "Sizin taptığınıza ben taparım" demesi üzerine, bu ayet-i kerime nazil oldu. Bunun nazil oluşundan sonra içki içenler daha da azaldı, içenler de gündüzün içki içmez oldular. Çünkü namaz vakitleri birbirlerine yakındır. Devam edenler geceleyin içer oldular.

4- "Muhakkak içki, kumar..." (Maide, 5/90) ayet-i kerimesi ise şöyle bir olaydan sonra nazil olmuştu: İtbân b. Malik aralarında Sa'd b. Ebî Vakkas'ın da bulunduğu bir topluluğu davet etti. Bu topluluk içki içip sarhoş olunca karşılıklı olarak birbirlerine karşı övünmeye başladılar ve bu konuda şiirler okumaya koyuldular. Nihayet Sa'd Ensar'ı hicvedici bir şiir okudu. Ensar'dan olan bir kimse ona bir devenin çene kemiği ile vurdu ve başını yaraladı. Resulullah (s.a.)'a şikâyetinde bulununca Hz. Ömer şöyle dua etti: Allah'ım, içki hakkında bize açık ve seçik bir beyanda bulun. Bunun üzerine: "Muhakkak içki ve kumar... artık vazgeçtiniz değil mi?" (Maide, 5/90-91) buyrukları nazil oldu. Bunun üzerine Hz. Ömer: Vazgeçtik, Rabbimiz [\[36\]](#) dedi.

el-Kaffâl der ki: İçkinin haram kılınmasının böyle bir sıraya uygun olarak gerçekleşmesinin hikmeti şudur: Şanı Yüce Allah bu kavmin içki içmeye oldukça alışmış olduğunu ve onunla pek çok faydalar sağladığını biliyordu. O bakımdan bir defada onları bu işten men etmiş olsaydı bu iş onlara ağır gelirdi. Bundan dolayı haram kılınmasında böyle bir tedrici yolun kullanılması ve böyle bir yumuşaklığın söz konusu olması elbetteki yerli yerindedir.

Yüce Allah'ın, "Yine sana neyi infak edeceklerini sorarlar." buyruğunun nüzul

sebebine gelince bu da İbni Ebi Hatim'in İbni Abbas'tan yaptığı rivayete göre şöyledir: Allah yolunda infak etmekle emrolunmaları üzerine ashab-ı kiramdan bir kesim Resulullah (s.a.)'ın yanına gelerek şöyle dediler: Bizler mallarımızda emrolunduğumuz bu nafakanın ne olduğunu bilemiyoruz. Mallarımızdan ne kadarını infak edelim? Bunun üzerine Yüce Allah, "Yine sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki: İhtiyacınızdan arta kalanını." buyruğunu indirdi. Soru soranlar müminlerdir. Bu "çoğul için kullanılan (fiilin sonlarında yer alan) vav'dan açıkça anlaşılmaktadır. Soranın Amr b. el-Cemuh olduğu da söylenmiştir. Burada sözü geçen infak bir görüşe göre cihad uğrunda harcamaya, cumhurun görüşüne göre ise nafile sadakalar, bir başka görüşe göre ise farz sadakaları yani farz olan zekat ile ilgilidir. [\[37\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed! Ashabın sana içki içmenin, kumar oynamanın hükmünü soruyorlar; bunlar helâl midir, haram mıdır? diye. İçkinin satılması, satın alınması, içki kullanmaya götüren yahut ona yardım eden bütün yollar tıpkı o içkiyi içmek gibidir. Sen onlara de ki: İçkinin içilmesinde ve kumar oynanmasında pek büyük bir günah vardır. Çünkü her ikisinde de pek çok zararlar ve büyük fesatlar vardır.

İçkinin günahı insanlara zarar vermesi, insanlar arasında düşmanlığı yeşertmesi, kin doğurması dolayısıyladır.

Kumarın günahına gelince, kişi kumar oynamakla hakka tecavüz eder, zulmeder. Onun sonucunda arada düşmanlık ve kin başgösterir. Bunlarda insanlar için bazı menfaatler de vardır. İçkinin menfaati; içki ticareti, içki içmekle lezzet almak, neşve, cimrinin cömert olması, korkağın da içkiyle cesaret bulması şeklindedir.

Kumarın faydası ise kumar ile kumarbazların elde ettikleri kâr yahut ele geçirdikleri paylar veya fakirlere deve etlerinin dağıtılmasıdır. Aslında kumarın faydalı olduğu bir vehimdir. Zararı ise bir hakikattir. Çünkü kumar oynayan bir kimse, edeceğini vehmettiği bir kâr için malını harcamaktadır. O bakımdan bu işi meslek edinen profesyoneller, bütün servetini kumar yoluyla o kişiden alırlar. O da edeceğini sandığı kârı elde etmek arzusuyla düşüncelerini alt-üst eder, bunalıma girer, kederi alabildiğine büyür, vaktini kaybeder.

İçki ve kumarın günahı faydalarından daha büyüktür. Çünkü sarhoş oldukları zaman kimi ötekinin üzerine hücum eder, birbirleriyle çarpıştırlardı. Kumar oynadıklarında da

aralarında kötülük ve anlaşmazlık meydana gelir, kalplerindeki kinler ortaya çıkardı. Zarar eğer faydadan daha büyük ise, o ikisinden de kaçınmak icabeder. Çünkü: "Kötülüklerin bertaraf edilmesi menfaatlerin sağlanmasından önce gelir." İşte bundan dolayı cahilie dönemi Arapların-dan pek çok kimse içki içmekten uzak durmuştur. el-Abbas b. Mirdas bunlara örnektir. Ona: İçki içmez misin, o senin hararetini alır, denilince şu cevabı vermişti: Ben kendi elimle cehaletimi satın alıp da onu içime sokamam. Sabahleyin kavmin efendisi iken, akşam onların en akılsızı olmaya razı gelemem.

İçkilerin zararları hususunda doktorların görüşbirliği vardır. Avrupa'da, Amerika'da sarhoşluk verici maddeleri önlemenin propagandasını yapmaya yönelik pek çok cemiyet kurulmuş ve bunların alım-satımını kısıtlamaya dair kanunlar çıkartılmıştır. [\[38\]](#)

İçki ve Zararları:

İlim adamları ayet-i kerimede geçen "Hamr=şarap" ile neyin murad edildiği hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Ebu Hanife ve Iraklı ilim adamları, hamrın yalnızca üzüm suyundan yapılan sarhoşluk verici içecek olduğu görüşündedirler. Hurma yahut buğday, arpa veya darı ve buna benzer üzüm suyu dışındaki sarhoşluk verici içeceklere ise "hamr" adı verilmez. Bunlara "nebiz" denilir. Buna göre hamn haram kılan ayet-i kerime yalnızca onu haram kılmış olur. Sarhoşluk verici diğer içeceklerin ise -ki bunlara nebiz adı verilmektedir-sarhoşluk vermeyecek çok cüz'i bir kısmı helâl sayılır. Sarhoşluk verici miktarları ise sünnet-i nebeviyye ile haram kılınmıştır.

Ebu Hanife dışında kalan cumhur, Hicaz alimleri ve muhaddisler ise üzüm suyundan olsun, başkasından olsun sarhoşluk verici her türlü içkinin "hamr" olduğu görüşündedirler. Buna göre hurma, arpa ve buğday gibi şeylerden yapılan bütün içecekler bir hamrdır. Hamr sarhoşluk veren her şeyin genel adı olduğuna göre, çoğu ile azı ile sarhoşluk veren bütün şeylerin haram kılınmış olması Kur'an-ı Kerim'in nassı iledir.

Birinci görüşün sahipleri, dil anlamını ve sünneti delil gösterirler. Kelimenin dil anlamını delil göstermeleri şöyledir: Nebiz kabilinden olan içeceklere "hamr" adı verilmez. Dilde "hamr" ancak üzüm suyundan olup sertleşen, köpüren çiğ suya denilir.

Sünnetten delil ise Enes b. Malik'in Resulullah (s.a.)'tan rivayet ettiği şu ha-dis-i şeriftir: "Hamr aynı ile haram kılınmıştır. Her türlü içekten de sarhoş olmak (haramdır)." Hz. Ali'den gelen rivayette ise şöyle denilmektedir: "Hamr aynı ile haram kılınmıştır. Her

türlü içecekten de sarhoşluk (haram kılınmıştır) [39]. Sarhoşluk (seker): Sarhoşluk veren bir şeydir. Hurmadan yapılan nebiz hakkında da kullanılır. Derler ki: Nebizlerin az miktarının haram olmadığına delillerinden bir tanesi de Yüce Allah'ın şu buyruğunda hamr'm haram kılınış illetini söz konusu ederken, düşmanlık, kin ve benzerlerini zikretmesidir: "Muhakkak şeytan içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık bırakmak, sizi Allah'ın zikrinden ve namazdan alıkoymak ister." (Maide, 5/91). Bu hususlar ise ancak sarhoş olmakla meydana gelir. O bakımdan sarhoşluk verici diğer maddelerde, ancak sarhoşluk veren miktar aranır. Çünkü kendisinde bu illetin bulunduğu miktar odur.

İkinci görüşün sahipleri, bu konuda hem kelimenin dildeki anlamını hem de bu konuda sabit olan sünneti delil gösterirler.

Dildeki anlamı: Dilde "hamr" kelimesi, aklı örten, kapatan şeyler hakkında kullanılır. Dilde kelimelerin anlamı kıyas yoluyla sabit olmaktadır. Ayrıca ashab-ı kiram "hamr" kelimesinin ne anlama geldiğini pek iyi biliyorlardı. Çünkü onlar dili ve Kur'an'ı daha iyi bilen kimseler idi. Bu kelimenin üzüm yahut kuru üzüm, hurma, arpa ve başka her neden olursa olsun, sarhoşluk verici her şey hakkında kullanıldığını biliyorlardı.

Sünnetten delillerine gelince; bu hususta sarhoşluk verici bir şeyi katiyetle haram kılan pek çok hadis-i şerif varid olmuştur. Bunlardan birisi Ahmed, Müslim ve -İbni Mace dışında kalan- Sünen sahipleri tarafından Hz. Ömer, İb-ni Ömer ve onların dışında kalan 16 sahabiden rivayet edilen şu hadistir: "Sarhoşluk veren her şey hamrdır ve her hamr da haramdır." Yine Ahmed, Ebu Da-vud ve sahih olduğunu belirterek Tirmizî ile İbni Hibbhan'ın Hz. Cabir'den, Ahmed, Nesaî ve İbni Mace'nin Abdullah b. Amr'dan rivayet ettikleri: "Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır." hadisi buna delildir.

Ahmed, Müslim ve dört Sünen sahibi Ebu Hureyre'den şu hadisi de rivayet ederler: "Hamr hurma ve üzüm ağaçlarından yapılır." Ahmed ve Nesai dışında Sünen sahipleri de en-Nu'man b. Beşir'den şu hadisi rivayet etmektedirler: "Şüphe yok ki üzümden hamr yapılır, baldan hamr yapılır, kuru üzümünden hamr yapılır, buğdaydan hamr yapılır, hurmadan hamr yapılır. Ben sizlere sarhoşluk veren her şeyi yasaklıyorum."

İşte bu sahih hadislerin açık ifadeleri, "nebîz" adı verilen şeylerin "hamr" diye adlandırıldıklarını göstermektedir. Çünkü bunlar da sarhoşluk veren şeylerdir, dolayısıyla bunlar da haram olurlar. Bunların çoğunun da azının da haram olduğunun delili ise Buharî'nin Hz. Aişe'den yaptığı şu rivayettir: Resulullah (s.a.)'a baldan yapılan nebiz hakkında, yine baldan yapılan içki hakkında soru soruldu da o: "Sarhoşluk veren her bir içki haramdır." diye buyurdu.

Tercih edilen görüş (ikinci kesim olan) Hicazlıların görüşüdür. Çünkü as-hab-ı kiram hamr'ı haram kılındığını işitince bundan nebizlerin de haram kılındığı neticesine vardılar.

Arap dilini ve Şâri'in muradını insanlar arasında en iyi bilenler onlardı. Aynı zamanda bu Enes (r.a.) yoluyla gelen şu hadisle sabit olmuştur: "Hamrm haram kılındığı sırada Ebu Talha'nın evinde içki içenlere ben içki dağıtıyordum. O günkü içkimiz taze hurma suyundan yapılan bir içki idi. Hamrm haram kılındığını işitir işitmez kaplarını yaktılar ve kırdılar." Tarihçiler hamrın Medine'de haram kılındığını tespit etmektedirler ve o zaman da içki olarak içilen şey, buğday ve hurma nebizi idi.

Üzüm suyundan yapılan içkinin, -sarhoşluk verdiğiinden dolayı- çoğunun da azının da haram olduğunu kabul etmekte Iraklılar da Hicaz alimleri ile ittifak halindedirler. O bakımdan sair nebizlerde de böyle bir ittifakın söz konusu olması gerekir; çünkü bunlar arasında bir fark yoktur.

İçkinin zararlarına gelince; bunlar maddi ve manevî pek çoktur. Kur'an-ı Kerim'in şu ayeti bunlara işaret etmektedir: "Muhakkak şeytan içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık bırakmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymak ister." (Maide, 5/91). Sahih hadis-i şerif de içkinin zararlarını topluca ifade etmektedir. Sözü geçen bu hadis-i şerif, Taberanî'nin İbni Ömer'den rivayet ettiği şekliyle şöyledir: "İçki hayasızlıkların anasıdır. Büyük günahların en büyüğüdür. İçki içen namazı terkeder, annesi ile halası ile teyzesi ile ilişki kurmak durumuna dahi düşer."

İçkinin zararları vücuda, cana, akla, mala ve insanlar arası ilişkileridir. Bütün bu zararlar bir arada olabilmektedir. Bu zararların bazısını şöylece sıralayabiliriz:

1- Sağlığa zararları: Bütün sindirim organlarını bozar. Yemek yeme arzusunun kaybolmasına, gözlerin dışarı fırlamasına, mide büyüdüğünden dolayı göbek büyümesine, karaciğerin fonksiyonlarının bozulmasına, böbrek rahatsızlıklarına, vereme, damarların sertleşmesi dolayısıyla erken yaşlılığa, neslin zayıflamasına veya kesilmesine sebeptir. Alkolik bir kimsenin çocuğu genellikle güçsüz ve zayıf akıllı olur.

2- Akla zararları: İçki akıl gücünü zayıflatır. Çünkü genel olarak insanın sınırları üzerinde etkili olur. Bazen deliliğe kadar götürebilir.

3- Malî zararları: İçki serveti darmadağın eder, malı telef eder. Kadına ve çocuklara gereken harcamaları yapmak hususunda ihmale götürür.

4- Toplumsal zararları: Sarhoşlar arasında anlaşmazlıklar ve düşmanlıklar başgösterir. Başkaları arasında da bu anlaşmazlıkların başgöstermesine sebep olurlar. Çoğu zaman sarhoşlar ya başkasını öldürür, döver veya yaralarlar ya da başkaları onları.

5- Ahlâkî zararları: Sarhoş oldukça zelil, hakir bir kimse haline geliverir, alay konusu olur, gülünç ve başkaları tarafından hafif alınacak bir hale gelir. Çünkü sözleri arasında tutarsızlık, davranışları ve görünüşü çarpık olur. Sarhoş olan bir kimse de başkasına iftira

etme, sövme, hakaret etme, zina ve öldürmeye teşebbüse cesaret elde eder. Bundan dolayı içki "kötülüklerin anası" adı ile anılmıştır.

6- Genel zararları: Sırların açıklanmasıdır. Devletlerin oldukça önemli haberleri casuslara çoğunlukla içki masalarında sızdırılmıştır.

7- Dini zararları: Sarhoş olan bir kimsenin sahih bir ibadet yapması beklenemez; özellikle de dinin direği olan namazı. Çünkü içki Allah'ı zikretmekten, namazdan ve diğer dinî görevleri yerine getirmekten alıkoyar. Sarhoş olan bir kimse, ancak içki içmeye, heva ve arzularına boyun eğmeye önem verir. İradesi zayıflar, tenbel ve donuk bir hal alır. Hatta alkolikliği ve alkolün kanma karışmış olması dolayısıyla kolay kolay sarhoş olmaktan kendisini alıkoymaz. O bakımdan alkolik bir kimse ister istemez ve iradesi dışında sarhoşluk veren içkiyi alıp kullanmaya adeta susar.

Kısaca içki kötülüklerin anasıdır. Her türlü çirkinliğe götüren bir yoldur. Ne-saî'nin rivayetine göre Hz. Osman şöyle demiştir: "İçkiden uzak durunuz. Çünkü o, kötülüklerin anasıdır. Sizden öncekiler arasından abid birisi vardı. Ahlaksız bir kadın ona bağlandı. Cariyesini o abide gönderdi ve ona: Seni bir şهادette bulunmak üzere çağırıyoruz, dedi. Abid o kadının cariyesi ile birlikte yola koyuldu. Bir kapıdan içeri girdi mi o kapıyı üzerine kapatırdı. Nihayet oldukça gözalıcı bir kadının yanına vardı. Kadının yanında bir köle ve bir şarap tulumu vardı. Kadın ona: Ben seni şهادette bulunmak üzere çağırmadım. Benimle ilişki kurasın diye seni çağırdım veya şu şaraptan bir bardak içmen ya da bu köleyi öldürmen için. Adam: O halde şu şaraptan bana bir bardak ver, içeyim dedi. O şaraptan ona bir bardak içirdi, ardından: Biraz daha verin, dedi. Daha da verdiler. Sonunda hem o kadın ile ilişki kurdu, hem de katil oldu. O bakımdan içkiden uzak durunuz. Şüphesiz ki - Allah'a yemin ederim- iman ile içki alışkanlığı bir arada olmaz. Mutlaka aradan fazla zaman geçmeden onlardan birisi ötekini çıkartır."[\[40\]](#)

Kumar ve Zararları:

(Kumar anlamına gelen) el-Meysir ya açıkladığımız gibi el-yüsrMen (kolaylık anlamına) gelmektedir veya bir şeyi bölüp parçalamak hakkında kullanılan "yesera" den gelmektedir. Develer hakkında da kullanılır. Çünkü deve bölüp parçalamaya konu olur. Yüce Allah'ın söz konusu edip haram kıldığı "el-Mey-sir" ise kumar kasdıyla develerin ayrılan parçaları için ok çekmek demektir. Daha sonra zar (tavla) ve içinde kumar bulunan bütün oyunlar hakkında kullanılmaya başlanmıştır.

Önceden de açıklamış olduğumuz gibi Araplar tarafından oynanan "el-Meysir" in keyfiyeti şöyle idi: Arapların o dönemde on tane okları vardı. Bunlara aynı zamanda (tahta parçalan anlamına gelen) el-Ezlâm ve el-Eklâm adları da verilirdi. Bu on tane okun el-Fezz, et-Tevem, el-Rakîb, el-Hils, el-Musbil, el-Muallâ, en-Nâfis, el-Menîh, es-Sefîh ve el-Veğad adlarını taşırlardı. Bu okların ilk yedisi kesip parçalara ayırdıkları develerden belli paylara tekabül ederlerdi. Bu develeri de ya on parçaya veya yirmisekiz parçaya ayırırlardı. Son üç okun ise herhangi bir payı yoktu. el-Fezz bir pay, et-TeVem iki pay, el-Rakib üç pay, el-Hils dört pay, en-Nâfis beş pay, el-Musbih altı pay, el-Muallâ ise yedi pay alırdı ki en yüksek pay onundu.

Araplar bu okları güvendikleri adaletli bir kimsenin elinde bir torbaya bırakırlardı. O kişi bu okları iyice karıştırır, sonra elini torbaya sokar ve bir kişi adına bir ok çıkartırdı. Sonra bir diğer kişinin adına diğer oku çekerti. Bu böylece sürüp giderdi. Üzerinde payı belli oklardan herhangi birisi adına çıkan kimse, o ok üzerinde belirtilen payı alırdı. Payı bulunmayan bir okun adına çekildiği kimse ise, bir şey almaz ve bütün devenin bedelini öderdi. Çekilişte çıkan bu payları fakirlere dağıtırlar, onlar bu develerden bir şey yemezler ve bununla övünürlerdi. Kendi yaptıkları bu işten uzak duranları yerer ve böyle bir kimsenin mürevvetsiz ve bayağı anlamına gelen "el-Beran" ya da "el-Veğad" diye anarlardı. [\[41\]](#) Nitekim daha önce açıkladık.

Kumarın pek çok zararı vardır. Kur'an-ı Kerim'in de beyan ettiği üzere onun da şarap gibi kin ve düşmanlığa sebep olması, Allah'ı anmaktan alıkoyması bu zararları arasında yer alır. İnsanı tenbelliğe alıştırmak, vehmi sebeplerden nzik beklemek, akli gücü zayıflatmak suretiyle eğitimi ifsad eder. Çünkü insan tabii kazanç yollarından faydalı işleri terkeder, kumar oynayan kimseler ise ziraatle, sanayi ve ticaret ile uğraşmayı ihmal eder. Halbuki bunlar medeniyet ve ümrânın temelleri arasında yer alır.

Kumarın zararlarından ve en ünlülerinden birisi de şudur: Kumar oynayan kişi iflas eder, aileler yıkılır, ocaklar söner. Çünkü kumar sayesinde servet, zengin olandan bir an içerisinde fakire intikal ediverir. Bir gecede yok olup giden nice servetler ve bir anda fakirler arasına katılan nice kumarcılar vardır. [\[42\]](#)

İhtiyaçtan Arta Kalanı (el-afvi) înfak Etmek:

Ya Muhammed, ayrıca sana Yüce Allah'ın, "Allah yolunda infak ediniz." (Bakara, 2/195) buyruğuna uymak kasdıyla, müslümanın infak edeceği şeyin mikta-n hakkında soru

soruyorlar. Sen onlara de ki: AfVi yani ihtiyaçtan arta kalanı infak etsinler. İhtiyaç duyduğunuz şeyleri infak ederek kendinizi zayi etmeyiniz.

Yüce Allah sizlere sözü geçen bu hususları (yani içki ve kumarın haram kılınması ile ihtiyaçtan arta kalanın infak edilmesinin gereğini) açıkladığı gibi, Kitab'ının diğer başka yerlerinde de sizlere hükümleri ve apaçık ayetleri beyan etmektedir. Bunlar sizin maslahat ve menfaatlerinizi gerçekleştiren hususlara dair olup sizlere neyin faydalı neyin zararlı olduğunu göstermektedir. Bu hükümlerin teşrî' edilmesindeki hikmet ise, dünya ve ahiret işlerinde bunlara dair hususlarda basiretle ve uyanıklık ile tefekkür etmeniz, dünyanın zeval bulacağını ve yok olup gideceğini, ahiretin ise ebedî, üstün ve değerli olduğunu bilmeniz veya mallarınızdan dünya hayatınızı düzene koyacak olan miktarını alıkoyup geri kalanını da ahirette size yarayacak hususlara infak etmeniz içindir.

Bu ayet-i kerimenin manasını dile getiren pek çok hadis-i şerif varid olmuştur. Bunlardan birisi İbni Cerir et-Taberî'nin Cabir b. Abdullah'tan yaptığı şu rivayettir: Hz. Cabir dedi ki: Bir adam Resulullah (s.a.)'a madenlerden birisinden elde ettiği altından bir yumurta (kadar bir altın) getirdi. Ey Allah'ın Ra-sülü dedi, sen sadaka olarak bunu benden al. Allah'a yemin ederim, bundan başkasına da malik değilim. Resulullah (s.a.) ondan yüz çevirdi (duymazdan geldi). Bu sefer sağ tarafından Hz. Peygambere geldi ve önceki sözünün benzerini ona söyledi. Yine Resulullah (s.a.) ondan yine yüz çevirdi. Adam bir daha benzer sözlerini tekrarladı. Hz. Peygamber yine ondan yüz çevirdi. Bir daha benzer sözler söyleyince Hz. Peygamber kızgınlıkla: "Hadi onu getir!" dedi. Resulullah (s.a.) onu aldı ve ona öyle bir fırlattı ki, eğer o altın parçası ona isabet etseydi ya kafasını yarar veya onun bir tarafında ya±*a açardı. Daha sonra şöyle buyurdu: "Sizden herhangi bir kimse bütün malını sadaka vermek üzere getirir, sonra da insanlara avuç açmak üzere oturur. Gerçek şu ki sadaka zenginlikle birlikte verilir." Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu da rivayet edilmektedir: "Sen malının fazla olanından ver ve buna da geçindirmekle yükümlü olduğun kimselerden başla. Yeteri kadar mal elinde tuttuğun için kınanmaz-sın." Buharı ve Müslim de Ebu Hureyre'den rivayet ettiklerine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sadakanın hayırlısı zenginken verilen sadakadır. İşe geçindirmekle yükümlü olduğun kimselerden başla."

Cabir b. Abdullah'dan da şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.), Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Nesai'nin rivayetine göre- şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz eğer fakir ise önce kendinden başlasın. Eğer artarsa kendisi ile birlikte geçindirmekle yükümlü olduğu kimselerle başlasın. Yine bundan sonra artacak bir şey olursa, artık başkasına tasadduk etsin."

Daha sahih olan görüşe göre bu ayet-i kerime, hükmü sabit olup mensuh değildir. Çünkü ayet-i kerimede arta kalanın infak edilmesinin farz olduğuna delâlet eden bir ifade yoktur. Bilakis ayet-i kerime farz olan zekâtı değil de nafil olarak ne infak edeceklerini soranlara cevap olmak üzere nazil olmuş olup burada Yüce Allah bu gibi kimselere Allah'ın

razı olacağı sadaka türünü beyan etmektedir.

Yetimin Malına Velayet

220- .Dünya ve ahiret hususunda. Bir de sana yetimleri sorarlar. De ki: Onlar lehine islah etmek hayırlıdır. Şayet onlarla bir arada yaşarsanız sizin kardeşlerinizdirler. Allah islah yapanları da fesat yapanları da bilir. Eğer Allah dileseydi muhakkak sizi zahmete sokardı. Şüphesiz Allah Aziz'dir, Hakim'dir.

Nüzul Sebebi

Ebû Dâvûd, Nesaî, Hâkim ve başkalarının rivayetine göre İbni Abbâs şöyle demiştir: Yüce Allah'ın: "Yetimin malına da... en güzel olandan başka bir suretle yaklaşmayın." (En'âm, 6/152) buyruğu ile: "Şüphesiz haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler... (Nisa, 4/10) ayet-i kerimesi nazil olunca, yanında yetim bulunan herkes gidip yetimin yiyeceğini kendi yiyeceğinden, içeceğini kendi içeceğinden ayırdı. Yetimin yiyeceğinden bir miktar bir şey arttı mı, onu yiyip bitirinceye yahut da bozuluncaya kadar o yetim için saklanırdı. Bu durum onlara ağır gelince konuyu Resulullah (s.a)'a zikrettiler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Bir de sana yetimleri sorarlar." ayetini indirdi.

ed-Dahhâk ve es-Süddî der ki: Bu ayetin nüzul sebebi şudur: Araplar câhiliye döneminde yetimlerle birlikte yiyip içmekten ve diğer işlerde onlarla müşterek olmaktan çekinirlerdi. [44]

Açıklaması

Sana bir de yetimlerle birlikte oturup kalkmak ve onların işlerini görüp gözetmekten sorarlar. Acaba onların mallarını kendi mallarına karıştırmak mıdır, yoksa onların mallarını ayrı mı tutmalıdırlar? Yüce Allah onlara şöyle cevap vermektedir: Mallarını artırıp çoğaltmak ve korumak suretiyle ıslah maksadını gütmek, onlardan uzak durmaktan hayırlıdır. Eğer mallarını katıp karıştırmak yetimlerin faydasına, onların hayrına ise bu hayırlıdır. Onlar din ve neseb itibariyle sizin kardeşlerinizdirler. Kardeş, kardeşle birlikte olur, malları birbirleriyle iç içe girer ve bunda bir mahzur, zorluk yoktur. Şayet nakit paralar gibi birtakım mallarını ayrı tutmakta, mallarını ıslâh sözkonusu ise o vakit hayırlı olan bu olur. Onlar hakkında maslahata riâyet etmek ve mallarına güzel bir şekilde nezâret etmek, sizin için bir görevdir.

Bu ayet-i kerime iyi niyet bulundurmak şartıyla, yetimlerin mallarını kendi mallarına karıştırmak hususunda bir izin ihtiva etmektedir. Velinin bu işi yaparken kendisine fayda sağlamak, yetime de zarar vermek kasdı olmamalıdır. Onların mallarının kendi mallarına karışması, haksız yere mallarını yemeye yol açmamalıdır. Şanı Yüce Allah kimin iyilik, kimin kötülük yaptığını ve nefislerin bütün gizlediklerini bilendir. "Allah ıslah yapanları da fesat yapanları da bilir." cümlesi böyle bir durumdan sakındırmaktadır. Yüce Allah burada kimin ıslah, kimin de fesat ettiğini bildiğini haber vermektedir. Bunun anlamı ise şudur: O her birisine yaptığı işe göre karşılık verir. Çoğunlukla sakındırmak maksadıyla Allahu Teâlâ'ya "bilmek" nisbet edilir.

Şayet Yüce Allah yetimlerden uzak durmayı ve onların mallarını da kendi mallarınızdan ayırmayı farz kılmak suretiyle size darlık vermek ve işinizi zorlaştırmak dileseydi, elbetteki bunu yapardı. Fakat O şu iki maslahatı dikkate almaktadır: Yetimin maslahatı ile kolaylık ve zorluğu defetme maslahatı. Şanı Yüce Allah umumiyetle kullarına kolaylık sağlar: "Allah sizin için kolaylık diler ve sizin için zorluk dilemez." (Bakara, 2/185); "Dinde sizin için herhangi bir zorluk kılmadı." (Hacc, 22/78).

O Yüce Allah asla mağlup edilemeyen güçlüdür. Zor olan amellerle mükellef tutmaya kadir olandır; fakat O yaptığında hikmeti sonsuz Hakimdir ve ancak takatin içinde olan şeylerle mükellef tutar. Nitekim Yüce Allah: "Allah hiçbir nefsi vüsatinden fazlasıyla mükellef tutmaz." (Bakara, 2/286) diye buyurmaktadır. [\[45\]](#)

Müslüman Erkeğin Müşrik Kadın İle Evlenmesi

221- Müşrik kadınları iman edinceye kadar nikahlamayın. Mümin bir cariye hoşunuza gitse bile müşrik bir kadından elbette daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de iman edinceye

kadar nikahlamayın. Mümin bir köle hoşunuza gitse bile müşrik bir erkekten elbette daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar. Allah ise izniyle cennete ve mağfirete davet eder ve ayetlerini insanlara ibret alsınlar diye apaçık bildirir.

Nüzul Sebebi

İbnü'l-Münzir, İbni Ebi Hatim ve el-Vâhidî, Mukatil'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bu ayet-i kerime İbni Ebi Mersed el-Ganevî hakkında nazil olmuştur. O, Peygamber (s.a.) den Anâk adındaki çok güzel bir müşrik kadınla evlenmek için izin istemişti. İşte bu ayet-i kerime buna dair nazil olmuştur.

Bir diğer rivayette de şöyle denilmektedir: Resulullah (s.a) Mersed b. Ebî Mersed el-Ğanevî'yi orada bulunan birtakım müslümanları çıkartmak üzere Mekke'ye göndermişti. O câhiliye döneminde Anâk adında bir kadını seviyordu. Bu kadın yanına geldi ve: Başbaşa kalalım mı? diye teklifte bulundu. Kadına "Yazık sana! İslâm bizim aramıza engeldir." dedi. Kadın: Peki benimle evlenir misin? dedi. Mersed: "Evet, fakat Resulullah (s.a.)'a dönüp onunla danışacağım" dedi. Onunla danışması üzerine de bu ayet-i kerime nazil oldu.

el-Vahidî'nin es-Süddî yoluyla rivayetine göre Ebû Mâlik, İbni Abbâs'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime Abdullah b. Revâha hakkında nazil olmuştur. Onun siyah bir cariyesi vardı. Bir seferinde kızdı ve ona bir tokat vurdu. Daha sonra yaptığı bu işten dehşete kapıldı. Resulullah (s.a.)'ın yanına varıp ona durumu bildirdi ve: Andolsun, onu azad edip onunla evleneceğim, dedi ve dediğini yaptı. Bazı kimseler bundan dolayı onu tenkid ederek: Bir cariye ile mi nikahlanıyor? diye sordular. Allah da bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu. Bunu İbni Cerîr et-Taberî de es-Süddî'den munkatı' olarak nakletmiştir.

Süyutî'nin de belirttiği gibi nüzul sebebinde iki husus gözönünde bulundurulur: Birincisi ashabın bir ayetin nüzul sebebine dair bir rivayeti, o ayetin manasını açıklamak içindir. Aynı zamanda bu rivayet meydana gelen benzer hususları da kapsar.

Ashabın zikrettiği sebep, bazan ayetin nüzulünden sonra da meydana gelmiş olabilir. [\[46\]](#)

Açıklaması

Bu ayet-i kerime İslâm toplumunun yapılanmasını sağlayan hükümler arasında yer alır. Yüce Allah yetimlerle evlilik dolayısıyla bir arada bulunmaya izin verince, peşisıra müşriklerle nikâhlanmanın sahih olmayacağını da açıklamaktadır.

Ayetin anlamı şudur: Ey müminler! Kitapları olmayan müşrik kadınlarla Allah'a ve âhîret gününe iman edip Muhammed'i tasdik edinceye kadar evlenmeyiniz. Müşrik lafzı bu anlamıyla Yüce Allah'ın şu buyruğunda yer almaktadır: "Kitap Ehli'nden olan kâfirler de müşrikler de Rabbinizden üzerinize herhangi bir hayrın indirilmesini istemezler." (Bakara, 2/105); "Kitap Ehli'nden ve müşriklerden olan kâfirler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar ayrılmayacaklardır." (Beyyine, 98/1). Özetle; şirkleri üzere devam ettikleri sürece müşrik kadınlarla evlenmeyiniz.

Allah'a ve rasûlüne iman eden bir câriye, toplumsal açıdan aşağı konumda ve köle olsa dahi, güzelliği, soyu, konumu ve malı olan müşrik bir kadından daha üstündür. Çünkü dinin de hayatın da kemali ve şerefi ancak iman iledir. Mal ve mevki ile ise sadece dünyevî kemal sözkonusu olur. Dine ve ona bağlı olan dünyadan tabi olan şeylere riayet etmek yalnızca dünyaya riâyet etmekten önce gelir.

Mümin kadınlarınızı da, Allah'a ve rasûlüne iman edinceye kadar müşrik erkeklerle evlendirmeyiniz. Sosyal bakımdan aşağı konumlarda olmasına rağmen, Allah'a ve rasûlüne iman eden bir köle ile kadınlarınızı evlendirmez, hür ve müşrik bir erkekle evlendirmezden sizin için daha hayırlıdır. İsterse bu müşrik makam, mevki, soy ve şeref itibariyle hoşunuza gitmiş olsun.

Müslüman erkeğin, müşrik kadın ile, müslüman kadının da ister Kitap Ehli olsun, ister müşrik olsun mutlak olarak kâfir bir erkek ile evlenmesinin haram kılınış sebebi şudur: Bu müşrik erkekler ve kadınlar müslümanları küfre ve cehenneme götüren, kötü olan her şeyi işlemeye sebep olabilirler. Zira bunların doğruya iletcek sağlıklı bir dinleri, kendilerini hakka iletcek semavî bir kitapları da yoktur. Üstelik imanın nurunun bulunduğu bir kalp ile karanlık ve sapıklığın yer ettiği bir kalbin tabiatları arasında da karşılıklı nefretleş-me ve soğukluk sözkonusudur.

O bakımdan müşriklerle birlikte olmayınız, onlarla evlilik dolayısıyla akrabalığınız da olmasın. Çünkü evlilik dolayısıyla akrabalık bir arada bulunmaya, ülfete, sevgiye ve onlardan etkilenmeye yol açar. Sapık fikirlerin onlardan geçmesine, şer'î olmayan fiil ve adetlerin de taklid edilmelerine sebep olur. Üstelik çocuklar da hevâ ve sapıklıklara uygun olarak yetiştirilir, eğitilir. Kısacası müşrik kadınların nikâhlanmalarının haram kılınmasının

sebebi neticede ateşe sürüklenmeye vesile olabilir. Yüce Allah ise indirmiş olduğu Kitabı ve peygamberleri aracılığı ile cennete, cennetin nimetlerine ulaştıran şeylere çağırır ve onlara iletir. İzniyle, emir ve iradesiyle hak olan yolu göstermesiyle mağfirete, günahların örtülmesine davet eder. İnsanlara ayetlerini, hüküm ve delillerini öğüt alsınlar, hayır ve şerri birbirinden ayırdedebilsinler, O'nun emrine aykırı hareket etmesinler, nevalarının gösterdiği yolda veya şeytanın ardından gitmesinler diye açıklar. Çünkü hükümlerin illet ve delilleriyle sözkonusu edilmesi, o hükümlere razı olmaya ve onları yerine getirmek üzere eli çabuk tutmaya daha bir iticidir. [\[47\]](#)

Hayız (Ayhali) Ve Hükümleri

222- Sana ay halinden sorarlar. De ki: "O bir ezadır. Ay halinde kadınlardan uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zaman Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Gerçekten Allah çokça tevbe edenleri ve çokça temizlenenleri sever.

223- Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın ve kendiniz için önden (iyi ameller) gönderin. Bir de Allah'tan korkun ve bilin ki her halde O'nun huzuruna varacaksınız. Müminlere müjdele!

Nüzul Sebebi

222. ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak Müslim ve Tirmizî, Enes b. Mâ-lik'ten şunu rivayet etmektedirler: Yahudiler kadınları ayhali olduğu takdirde onlarla birlikte yemek yemez ve aynı odada kalmazlardı. Resulullah (s.a.)'ın ashabının Hz. Peygamber'e bu durumu sormaları üzerine Yüce Allah: "Sana ay halinden sorarlar" ayetini indirdi ve: "(Kadınlarınız ay hali iken) cinsi ilişki dışında her şeyi yapabilirsiniz" diye buyurdu.

223. ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak da Buhari, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Câbir şöyle demiştir: "Yahudiler, Erkek hanımına arkadan gelerek cima' ederse -yani arkadan yaklaşp ön tarafından cimâda bulunursa- çocuk şaşı olur,

derlerdi. Bunun üzerine: "Kadınlarınız sizin için bir tarladır..." ayeti nazil oldu.

Mücâhid der ki: "Ayhalinde kadınlardan uzak durur ve ayhali süresince kadınlara arkalarından yaklaşırlardı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu." Hâkimin rivayetine göre de İbni Abbâs şöyle demiştir: "Şu Kureyşliler kadınlarla evlenir ve yüzyüze veya arkalarını çevirmiş olarak onlardan zevk alırlardı. Medine'ye geldiklerinde Ensâr'dan kadınlarla evlendiler. Mekke'de yaptıklarını onlarla da yapmaya kalkıştılar. Ancak Ensar kadınları böyle bir şeye karşı çıktılar ve: Bu bizim daha önce bilmediğimiz bir şeydir, diyerek kabul etmediler. Bu konuda söylentiler oldukça yayıldı, nihayet Resulullah (s.a)'a haber ulaşınca, Yüce Allah da bu hususta: "Kadınlarınız sizin için bir tarladır." ayetini inzal buyurdu. [49]

Açıklaması

Bu, "vav" edatı ile atfedilen üçüncü bir sorudur. Çünkü bu sorunun kendisinden önce ve sonrası ile de ilişkisi vardır. Peygamber (s.a.)'e ayhalinin hükmü hakkında soru sorulmuştu. Çünkü Yahudiler; Kirli olduğu günlerde, ayhali olan kadına dokunan herkes necis olur, diyorlar ve ayhali olan kadın ile ilişki konusunda işi alabildiğine sıkı tutuyorlar, önceden de açıkladığımız gibi yemelerini, içmelerini dahi ayırıyorlardı. Hristiyanlar ise ayhali ile ilgili hususlarda işi gevşek tutuyor, ayhali ile sair zamanlar arasında fark gözetmiyorlardı. Ca-hiliye döneminde Araplar da Yahudiler ve Mecusiler gibi idiler. Ayhali olan kadınla aynı yerde kalmıyorlar, birlikte yemek yemiyorlardı. İşte bu farklı durumlar müslümanlara ayhali zarfında kadınlarla birlikte olmanın hükmünü sormaya itmiştir. Yüce Allah da onlara şöylece cevap verdi:

Ayhali erkeğe de kadına da bir eza ve rahatsızlık veren birşeydir. O bakımdan ayhali süresince kadınlarla ilişki kurmaktan uzak durunuz. İlişki kurmanın dışında meselâ öpmenin, baldırlarına dokunmanın -Hanbelîlerin görüşüne göre- bir mahzuru yoktur. Çünkü Ahmed, Müslim ve Sünen sahiplerinin daha önceden kaydettiğimiz rivayet ettikleri hadiste: "Cima' dışında her şeyi yapabilirsiniz." denilmektedir. Cumhur ise göbek ile dizkapağı arasındaki bölgeden faydalanmayı da haram görmüşlerdir. Çünkü Ebû Davud'un, Hizam b. Hakîm'den, o amcasından rivayet ettiğine göre, amcası Resulullah (s.a)'a: Ayhali iken hanımımın bana helâl olan nedir? diye sormuş; Hz. Peygamber de: "İzar (peştemal)ın yukarısı senin için helâldir.". Yani göbekten yukarısı, diye buyurmuştur. Diğer taraftan izar altındaki yerlerden faydalanmak kişiyi cima' tehlikesi ile karşı karşıya bırakır.

Tıp, şeriatın bu doğrultudaki hükmünü desteklemektedir. Doktorlar ayhali sırasında ilişkinin kadının üreme organlarında aşırı acı ve iltihaplara sebep teşkil ettiğini, aynı şekilde bu kanın erkeğin organının ağzından içeri girdiği takdirde onda da akıntıyı andıran irinli bir iltihaba neden olduğunu, eğer kadında bir hastalık var ise bu hastalığın erkeğe de bulaştığını, hatta bu durumda ilişki kurmanın kadında da erkekte de kısırlık sonucunu verebileceğini ispatlamış bulunmaktadırlar.

Ayhalinden kadınlarınız temizleninceye kadar onlara yaklaşmayınız. Su ile gusletmek suretiyle temizlendikleri takdirde, Allah'ın size emretmiş olduğu ve izin verdiği taraftan -ki o da ön taraftar- onlarla ilişki kurunuz. Çünkü nesil yeri orasıdır. -"Tuhr" ayhali kanının kesilmesi, "tetahhur" ise gusletmek demektir.- Şüphesiz Allah masiyetlerinden tevbe edenleri sever. Meselâ, kadınlara ayhali esnasında veya arka yoldan yaklaşmak ve buna benzer fitrat ve selim bir tabiat ile çatışan kötülüklerden uzaklaşmak gibi. Allah'ın sevmesi, kulunun sevap kazanmasını dilemesidir. Tevbe ise onun masiyet halinden dönmesidir. Ayet-i kerimede "varmak" ilişki kurmaktan kinaye olarak zikredilmiştir.

Ayhalinden temizlenmiş olan kadınlarınız sizin ekin ekme yeriniz, neslinizin artıp çoğaldığı yerlerdir. Erkeğin nutfesi yere saçılan bir tohum gibidir. Ayhali süresinde kadınlara yaklaşmak helâl değildir. Çünkü o dönemde tarla ekini kabule hazır değildir, arka yoldan yaklaşmak da helâl değildir; çünkü neslin çoğalacağı yer orası değildir. Ayrıca bunun bedene de bir takım zararları vardır.

Bu ikinci ayet-i kerime bir önceki ayetin bir açıklaması sayılabilir. Ayet, kadından faydalanmanın meşru kılmış hikmetini de açıklamaktadır ki, bu da doğum suretiyle insan türünü korumaktır.

Hangi şekilde isterseniz çekinmeden tarlanıza varınız. Ayakta, oturarak, yanı üzerinde yatarak, yüzünü döndürmüş veya arkasını çevirmiş olarak. Sadece ilişki kurulan yer aynı olmalıdır ki, o da ekin ekme yeri olan ön taraftır. Tıpkı ekin ekme istediğiniz tarlalarınıza nereden dilerseniz oradan gittiğiniz gibi. Herhangi bir yön size mahzurlu değildir. Aynı şekilde ayet-i kerime, zina yoluyla değil de nikâh ile ve şer'an izin verilmiş olan zamanlarda ihramlı olmadığı, oruçlu ve itikafta bulunmadığı zamanlarda kadınlara yaklaşmanın mubah olduğunu ifade etmektedir.

Ahret gününde sizin için bir hazırlık olmak üzere salih amellerden [\[50\]](#) ve hayırdan kendiniz lehine önden bir şeyler gönderin, Allah'tan korkun, O'na karşı gelmekten sakının, masiyetlere yaklaşmayın, O'nun koyduğu sınırları zorlamayın, ayhalinde iken eşlerinizle cinsî münasebete girmeyin. Dindar olan kadını tercih ediniz, erkeğe kötü muamele eden, kötü huylu ve çocukları kötü bir şekilde eğitmesi muhtemel ahlâkî yönü düşük kadından yüz çevirin.

Kat'iyetle de biliniz ki sizler, ahirette Rabbinizle karşılaşacaksınız ve O iyilik yapana mükâfat, kötülük yapana da ceza verecektir.

Allah'ın emirleri üzerinde dosdoğru yürüyen müminlere kurtuluşu, kerem ve lütfü, dünya ve ahirette mutluluğu müjdele! Allah'ın sınırlarını aşarak şehvet ve arzularının peşinden takılıp giden ve teşrî' buyurulmuş kanunların dışına çıkanlara gelince; onlar dünya hayatında zarar görmekten, ahirette de azaba uğramaktan kurtulamazlar. Dünya hayatında görecekları zarar huzursuzluk ve ızdırap, keder, korku ve buna benzer ruhî ıztırlarla da olabilir. [\[51\]](#)

Allah Adına Yemin Etmek İle Lağv Yemini

224- Allah'ı yeminlerinizle iyilik etmenize, sakınmanıza ve insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allah Semî'dir, Alîm'dir.

225- Allah yeminlerinizdeki lağıvden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat kalplerinizin kazandığından dolayı sorumlu tutar. Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.

Nüzul Sebebi

224. ayetin inişiyile ilgili olarak İbni Cerîr et-Taberî, İbni Cüreyc'den şunu rivayet etmektedir: Yüce Allah'ın: "Allah'ı yeminlerinizle... engel yapmayınız." ayeti, Hz. Ebû Bekir ifk olayında münafıklar ile birlikte, ileri geri konuşup Ai-şe (r. anhâ) hakkında onlara benzer sözler söyleyince, Mistah'a infakta bulunmamak üzere yemin etmesi dolayısıyla nazil olmuştur. Yine Yüce Allah'ın: "Sizden fazilet ve genişlik sahibi olan kimseler yakınlarına... vermemeye yemin etmesin." (Nur, 24/22) buyruğı da onun hakkında nazil olmuştur.

el-Kelbî der ki: Abdullah b. Revâha hakkında kızkardeşinin kocası (eniştesi) Beşîr b. en-Nu'mân ile konuşmamak, yanma ebediyyen girmemek, kendisi ile hanımının arasını düzeltmemek üzere yemin etmesi ve: Bunu yapmamak üzere Allah adına yemin ettim, o

bakımdan yeminime bağlı kalmaktan başka bir Şey bana helâl olmaz, demesi üzerine,
Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirmiştir. [\[52\]](#)

Açıklaması

Ayetin iki tane anlamı vardır: Birincisi bir kimse akrabalık bağıını gözetme, sadaka verme, insanlar arasını düzeltme veya ibadet ve benzeri hayır türünden herhangi bir şey işlememek üzere yemin edecek olur ise; Allah adına yapılan bu yemin, işlenmemek üzere yemin edilen "birr ve takvâ"nın yapılmasına engel olamaz. Böyle bir iyiliği ve hayrı işlemek istediği takdirde mümine düşen, yalnızca yeminin kefareti yerine getirip hakkında yemin ettiği o işi yapmaktır. Nitekim Resulullah (s.a.) -İbni Mâceh dışında Kütüb-i Sitte sahiplerinin rivayetine göre- Abdurrahmân b. Semura'ya şöyle demiştir: "Herhangi bir şey hakkında yemin edip de bir başkasının ondan daha hayırlı olduğunu görürsen hayırlı olanı yap ve yemininin keffâretini yerine getir." Buna göre ayet-i kerime, hayır işlemeyi istedikleri takdirde, Allah adına yemin eden kimselerin karşı karşıya kaldığı sıkıntıyı kaldırmak içindir.

İkinci anlamına gelince: İyiliği, takvayı ve insanlar arasını düzeltmeyi istemeniz dolayısıyla Allah adına çokça yemin etmeye kalkışmayınız. Çünkü çokça Allah adına yemin etmekte O'nu bir bakıma hafife almak, küçük düşürmek ve Allah'a karşı cüret sahibi olmak sözkonusudur. Mümine düşen ise Yüce Allah'ı tazim etmek, gereken saygıyı göstermek, mümkün olduğunca da yeminden uzak durmaktır; yemin eden kişi ister doğru sözlü olsun, ister yalancı. Hz. Ömer ve Şafiî gibi vera' ve takva sahibi kimseler ne kendisi bir şey anlatırken, ne de başkasından bir şey naklederken Allah adına yemin etmezlerdi. O takdirde ayet-i kerime yemin etmeksizin konuşanın sözüne güveni sağlamak üzere Allah adına çokça yemin etmeyi ve Allah adının yeminlerde gelişigüzel kullanılmasını yasaklamış olmaktadır. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Çokça yemin eden aşağılık hiç bir kimseye itaat etme." (Kalem, 68/10).

Bu, uyulmaması halinde kefaretin gerektiği "mün'akide yemin" hakkındadır. Mün'akide yeminin kefareti ise, varlıklı kimse için ya on fakire yemek yedirmek yahut onları giydirmek veya bir köle azad etmektir. Bunları bulamayan yoksul bir kimse ise, üç gün oruç tutar. Yüce Allah kalplerin kazandıklarından yani yemin etme kasdından dolayı sorumlu tutacağını haber vermektedir. Bu sorumlu tutmak ise ya kefaretle olur veya keffaretle bulunulmaması halinde cezalandırmakla olur. Ta ki Allah'ın adı gelişigüzel kullanılmasın. O'na duyulması gereken tazim sarsılmasın veya Allah'ın adı salih amellere engel kılınmasın.

Lağiv yeminine gelince; Yüce Allah bizlere bu yemini bozmaktan dolayı sorgulanmanın ,cezalandırılmanın ve kefaretin sözkonusu olmadığını haber vermektedir. Çünkü bu tür yeminler yemin kasdı olmaksızın yapılır. Allah ise kullarını çok bağışlayıcıdır. Kalplerinin kastetmedikleri şeylerden dolayı onları sorumlu tutmaz. İradeleri dışında meydana geldiğinden dolayı da onlara ağır gelecek şeylerle onları mükellef tutmaz.

Şâfiilere göre lağiv yemini, yemin edenin ağzından yemin kasdı olmaksızın dökülüreren sözlerdir. Kişinin: Hayır vAllahi, Evet vAllahi, demesi gibi. Bu tür yemin dolayısıyla sorguya çekilmemek, bundan dolayı kefaretin vacib olmaması demektir.

İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Ahmed'e göre ise lağiv yemini kişinin meydana geldiğini zannettiği şeye dair yemin etmesi sonra da durumun böyle olmadığına ortaya çıkmasıdır. Diğer bir ifadeyle lağiv, kişinin zanna dayalı olarak hakkında yemin ettiği ve gerçeğin o zannın hilâfına olduğu her bir husustur. Bu tür yeminler dolayısıyla sorguya çekilmek sözkonusu değildir. Yani böyle bir yeminin kefareti vâcib değildir. Kasdî olmayarak dilden dökülüreren ifadeler hakkında ise kefaret icabeder. [\[53\]](#)

Zahir olan ise birinci görüştür. Çünkü Allah yemini iki kısma ayırmaktadır: Birisi kalbin kazandığı, diğeri ise lağiv yemini. Kalbin kazandığı, gönlün ve fikrin maksad olarak gözetildiği şeydir. Lağiv bunun zıddı olarak tespit edildiğine göre, burada yemin kasdı güdülmeksizin söylenen söz olduğu anlaşılır, el-Mervezî der ki: Lağiv olduğu üzerinde ilim adamlarının ittifak ettikleri lağiv yemini; kişinin evet vAllahi, hayır vAllahi sözlerini yemin kanaati olmaksızın ve yemini dilemeksizin söz arasında söylemesidir. Hz. Âişe (r. anhâ) de dedi ki: Lağiv yeminleri tartışma esnasında, şakalaşma ve kalbin maksat olarak gözetmediği sözler esnasında sözkonusu olur. [\[54\]](#)

Îlâ'nın Hükümü

226- Hanımları hakkında îlâ yapanlar için dört ay beklemek vardır. Şayet dönerlerse şüphesiz Allah Gafûr'dur, Ra-hîm'dir.

227- Eğer boşamaya karar verirlerse şüphesiz Allah Semî'dir, Alîm'dir.

Nüzul Sebebi

İbni Abbas dedi ki: Cahiliye dönemi insanların îlâsı bir yıl, iki yıl ve bundan daha fazla süre idi. Allah bunun süresini dört ay olarak belirledi. Her kim dört aydan daha aşı

Îlâ yaparsa onun bu yaptığı îlâ, îlâ değildir. Saîd b. el-Müseyyeb de şöyle demektedir: îlâ cahiliye dönemi insanların birbirlerine zarar verdiği yollardan birisiydi. Kişi kadını istemiyor, bununla birlikte o kadınla başkasının evlenmesini de arzu etmiyor ise, ona ebediyen yaklaşmamak üzere yemin eder ve onu bu şekilde dul ya da evli olmaksızın terkederdi. Yüce Allah bunun için, erkeğin kadın hakkındaki kanaatinin kendisi ile bilineceği süreyi dört ay olarak tespit etti ve şanı Yüce Allah: "Hanımları hakkında îlâ yapanlar..." ayetini indirdi. [55]

Müslim de Sahih' inde Resulullah (s.a.)'m îlâ yaptığını ve bu şekilde hanım boşamış olduğunu zikretmektedir. Onun îlâ yapmasının sebebi, hanımlarının kendisinden karşılayamayacağı birtakım harcamalara yönelik istekleriydi.

İbni Mâce'nin sözkonusu ettiği bir başka sebebe göre Hz. Zeyneb, Hz. Peygamberin hediyesini geri çevirince, o da bundan kızmış ve hanımlarına îlâ yapmış idi.

Ayet-i kerimenin kendisinden önceki ayet ile olan ilişkisi gayet açıktır. Çünkü bundan önce kadınlar ile ilgili ve yeminlere dair birtakım hükümler geçmiş bulunmaktadır. Bu ayet-i kerime ise her iki hususa dair birtakım hükümleri bir arada zikretmektedir. [56]

Açıklaması

Hanımlarına yaklaşmamak üzere yemin edenler için Yüce Allah azami olarak dört aylık bir süre belirlemiştir. Bu (daha) uzun bir süre ile îlâ yapmanın Yüce Allah'ın razı olmayacağı bir şey olduğuna işarettir. Çünkü bu şekilde bir îlâ ilişkileri koparmak ve anlaşmazlıkların devamını ifade eder. Ayrıca süreyi sınırlandırmakla Yüce Allah, bu yolla kadına zarar verilmesini, hakir düşürülmesini ve haklarının çiğnenmesini önlemek istemiştir.

Şayet söz ile değil de fiilen ^ kendisinden uzak durmak üzere ettikleri yeminlerinden geri dönecek olurlarsa, şüphesiz Allah yeminlerini bozmalarından dolayı onlara mağfiret eder. Çünkü bu şekilde bir dönüş, bu tür yemin edenler hakkında bir tevbedir. Allah böylelerine de, onların dışındaki diğer müminlere de son derece merhametlidir. Geçmişte yaptıklarından dolayı onları sorumlu tutmaz. Çünkü onun rahmeti her şeyi kuşatmıştır.

"Dört ay beklemek vardır." buyruğunun anlamı şudur: Yani koca yemin ettiği aydan itibaren dört ay süre beklenir. Sonra ondan ya hanımına geri dönmesi ya da hanımını

boşaması istenir. Bundan dolayı Yüce Allah: "Şayet dönerlerse" diye buyurmaktadır. Eğer hanımlarını boşamayı kararlaştırır ve hanımlarına dönmez iseler, şüphesiz Allah onların yaptıkları îlâyı da verdikleri talâkı da çok iyi işitendir, niyetlerini çok iyi bilendir. Helal veya haram, yaptıklarını çok iyi bilendir. O bakımdan yaptıklarında O'nun gözetimi altında olduklarını bilsinler. Eğer kadınlara eziyet ve zarar vermek istiyor iseler, onları cezalandıracak olan O'dur. Şayet kadınlarını Allah'ın sınırlarına riâyet etmek için zorlamak gibi şer*î bir mazeretleri varsa, şüphesiz ki Allah da onlara mağfiret eder.

Özetle hüküm şöyledir: Hanımına yaklaşmayı terk etmek üzere yemin edip bu terkini dört ay süre ile sürdüren bir kimse ya hanımına geri dönerek yeminini bozmuş olacak ve bunun keffâfetini ödeyecektir ya da hanımını boşayacaktır. Şayet boşamak istemezse onun yerine hâkim hanımını ondan boşar. Yani bu durumda olan erkek, iki işten birisini yapmakta munhayerdir; hanımına dönmek veya hanımını boşamak. Hanımına dönmek boşamaktan daha faziletlidir. Çünkü Yüce Allah dönüşün karşılığında mağfiret ve rahmetini zikretmekte, talak halinde ise Allah'ın onların sözlerini muhakkak işitiğini, niyet ve fiillerini de çok iyi bildiğini belirterek tehdit etmektedir.

2- Hanefîlerin dışında kalan Cumhura göre yemini ortadan kaldıran fey' fiilden yapılan dönüştür, sözle yapılan fey* îlâyı kaldırmaz. [\[57\]](#)

Boşanmış Kadının İddeti Ve Kadınların Hakları

228- Boşanan kadınlar kendiliklerinden üç kur' beklerler. Eğer Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler iseler, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal değildir. Eğer barışmak isterlerse kocaları onları geri almaya daha çok hak sahibidirler. Kadınların üzerlerindeki haklar gibi ma'rûf bir şekilde hakları da vardır. Erkeklerin ise kadınların üzerinde bir dereceleri vardır. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

Nüzul Sebebi

Ebû Dâvûd ve İbni Ebî Hatim, Ensârdan olan Yezîd b. ez-Seken'in kızı Es-mâ'dan

şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) döneminde kocam beni boşadı. O sırada boşanan kadın için iddet sözkonusu değildi. Bunun üzerine Yüce Allah boşamak için iddet müddetini beyan buyurup "Boşanan kadınlar kendiliklerinden üç kur" beklerler" buyruğunu indirdi. [\[58\]](#)

Açıklaması

Ayhali gören ve kocaları tarafından boşanan hür kadınlar, boşandıktan sonra üç ayhali veya temizlik süresi beklesinler. Böylelikle rahminde çocuk olup olmadığı öğrenilmiş ve neseblerin karışması önlenmiş olur. Önceden de açıkladığımız gibi bu ayetin hükmü dışında kalan üç tür kadın vardır:

Bunların birincisi kendileriyle zifafa girilmeden boşanan kadınlardır. Bunlar için iddet sözkonusu değildir. Diğer iki kısım ise, ayhali yaşma gelmeyen küçükler ile yaşlılıkları sebebiyle ayhalinden kesilmiş olanlardır. Bunların da iddeti üç aydır. Üçüncü tür ise hamile kadınlardır ki bunların da iddeti doğum yapmalarıdır. Buna göre bu ayet-i kerime ayhali olmaları mümkün olan ve kendileri ile gerdeğe girilmiş hamile olmayan kadınlar hakkında hastır.

Yüce Allah'ın "Kendiliklerinden üç kur' beklerler." buyruğu, kadınların id-detleri bitene kadar bu süreyi tamamlamak üzere sabredip beklemek üzere kendilerini zorlamakla yükümlü olduklarına işaret etmektedir. O bakımdan sakın nevalarının ve arzularının istikametinde gitmesinler. Zira iddetin çabucak bitmesini bir başka koca ile evlenmeyi arzulayabilirler. Bu ifade ile latif bir şekilde dikkatler çekilmektedir. Bu ifadede bir tazim ve bir tebcil vardır. Çünkü bu konuda onlara sarıh bir emir verilmemekte (işaret ile yetinilmekte)dir.

Bu bekleyişin hikmeti ise kadının rahminde (çocuktan yana) bir değişiklik olmadığını bilmesi, böylelikle neseblerin karışmasının önlenmesidir. Bundan dolayı kadınların hamilelik veya ayhali türünden rahimlerinde bulunan herhangi bir şeyi gizlemeleri -iddet uzasa bile bir başka kocayla evlenmek üz-re- helâl değildir. Yine iddet içerisinde kaldıkları sürece nafakanın devam etmesi kasdıyla ayhalini gizlemek suretiyle yalan söylemeleri de onlar için helâl değildir. Şimdilerde mahkemeler [\[59\]](#) iddetin azamî süresini -Mâliki mezhebinde olduğu gibi- bir kamerî yıl olarak kabul etmekte ve buna göre uygulama yapmaktadırlar.

Kadınlar eğer Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman eden mümin kadınlar iseler, böyle davranmalıdırlar. Çünkü Allah için hiç bir şey gizli değildir. O herkesi Kıyamet gününde sözleri ve amelleri dolayısıyla hesaba çekecektir. Bu durum kadının rahminde bulunanlar hususunda güvenilir olmasını gerektirir. Şayet kâmil imana sahip olmadığından dolayı güvenilir bir kimse olmazsa kendisini de başkasını da saptırır. Bu ifadeler* hakka muhalif yapacakları beyanlar dolayısıyla kadınlar için oldukça ağır bir tehdit ifade eder. Aynı zamanda bu hususta onların söylediklerinin kabul edileceğini göstermektedir. Çünkü bu, ancak onlar tarafından bilinebilen bir husus olup çoğu zaman buna dair açık bir delil ortaya koymaya imkân yoktur. Bundan dolayı iş onlara bırakılmış ama çeşitli sebeplerle hakkın dışında haber vermemeleri için de onlara tehditte bulunulmuştur.

Talakin ric'î olması halinde, onların kocaları o kadınları evlilik yuvasına iddet süresi içerisinde geri döndürmeye daha bir hak sahibidirler. Bu, şeriatın önceki evlilik bağına devam ettirmek hususundaki hırsından dolayıdır. Çünkü Allah nezdinde boşamadan daha çok buğzedilen bir helâl yoktur. Kadına düşen ise, kocasının ric'at talebine uygun karşılık vermektir. Ancak ric'atten maksadın her iki eş için de hayır olması şarttır. Eğer bundan kasıt intikam, zarar vermek, kadının bir başkası ile evlenmesini önlemek olduğu takdirde; kadına böyle bir zarar verdiği için Allah nezdinde günahkârdır.

Ric'at vesilesi ile Yüce Allah eşlerin her ikisine de hak ve görevlerini hatırlatmaktadır. Erkeğin eşi üzerinde birtakım hakları olduğu gibi onun üzerinde de kadının lehine birtakım hakları vardır.

Erkek ve kadın hak ve görevlerde birbirine eşittir. Çünkü her birisinin müşterek insanlık onuru, akıl, düşünme, arzu, duygu, his gibi eksiksiz bir ehliyeti, soylu ve hür bir hayat sürme hakkı vardır. Bundan tek istisna, "kavâme" derecesidir. Yani ailenin ortak işlerini yürütmek ve ailenin menfaatlerini ifa etmek, erkeğin başkanlığı altında yürütülür. Buna sebep ise Allah'ın kadına göre erkeğe vermiş olduğu geniş akıl, bilgi, hikmet, gelip geçen duygularla çabucak etkilenmeyen akıl-his dengesi üstünlüğüdür. Diğer taraftan mehir ödemek suretiyle evliliğin oluşmaya başladığı andan itibaren mesken, giyecek, yiyecek sağlamak suretiyle malından ve kazancından harcama yapan da erkektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Erkekler kadınlar üzerine yöneticilerdir. Çünkü Allah onların kimisini kimisine üstün kılmıştır. Bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar." (Nisa, 4/34). Bu başkanlığın sebebi de şudur: Her insan topluluğu hatta şirketler bile sorumlu bir başkanın varlığına ihtiyaç duyar. Bu başkan yükleri taşır, kâr ve zarardan öncelikle o sorumludur. Bu kurumun sorumluluğunu güvenlik, mutluluk ve huzurun kıyılarına ulaştıracak şekilde idare eder. Erkek de evin içinde, dışında bunu gerek öğretmek, gerek öğrenim imkânlarını sağlayarak gerçekleştirmeye çalışır. Eşine, genç kızma, halihazırda ve geleceğinde faydalı olacak bilgi ve becerileri öğrenmek imkânını vermek için çabalar.

Erkek çoğunlukla evin dışında omuzlarına yükletilmiş görevleri sırtlamak zorundadır.

Kendisi gelir elde etmek ve aile hayatı için gerekli kazancı sağlamak için çalışır. Kadın da buna karşılık çoğunlukla evin içerisinde erkeğin görevini tamamlayacak ağır sorumluluklarla dolup taşar. Kadın ahlâk ve fazilet üzere çocukları eğiten evin hanımıdır. Hayatın zorunlu ihtiyaçlarının elde edilmesinde erkeğin yardımcısıdır. İşte Peygamber (s.a.)'in Hz. Ali ile Hz. Fâtıma arasında verdiği hüküm de budur. Efendimiz, Hz. Fâtıma'yı evin içerisinde evi idare etmek ve onu yönetmekle görevlendirirken, Hz. Ali'yi evin dışında mücadele vermek, rızkın yollarını araştırmakla, Allah yolunda hak uğrunda ve ci-had etmekle görevlendirmiştir.

İhtiyaç halinde kadının evin dışında çalışmasının bir engeli yoktur. Ancak din ve ahlâkın gereklerine riâyet etmesi, yabancı erkeklerle halvette bulunmaması, Şer'an istenen tesettüre riâyet etmesi de vazgeçilmez şarttır. Çünkü -yüz ve elleri dışında- kadının her tarafı avrettir. Şu kadar var ki kadının vücudunun diğer bölgeleri gibi gözün bu yerlerden de sakınılması gerekir. [\[60\]](#)

Diğer taraftan kadının çalışması esnasında hür, onurlu olması, yumuşak ve edâh konuşmaması da şarttır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve yumuşak söylemeyin ki kalbinde hastalık bulunan tama eder. Mâruf söz söyleyin ve evlerinizde oturun, kendinizi önceki câhiliyeninki gibi süsleyerek salınıp yürümeyin...." (Ahzâb, 33/32-33). Kadının çalışması için öngörülen şer"î şuurlara riâyet etmemek, toplumu pek çok fesat ve fitneye götürebilir.

Ayetin Yüce Allah'ın asla mağlup edilemeyen izzet ve kudretinin ve her şeyin en uygun yere konmasındaki hikmetinin hatırlatılması ile sona ermesi ne kadar güzeldir! O yaratmasında, emri ve beyânında sonsuz hikmetler bulunandır. Hak ve görevleri bakımından kadını erkek gibi kabul etmek suretiyle kadına âdil davranması, O'nun izzet ve hikmetinin bir tecellisidir. Halbuki bundan önce kadın haysiyetli haklardan istifade edemeyen bir meta gibiydi. Erkeğe aile reisliği görevinin verilmesi hiç bir zaman kadını boyunduruğu altına almasına sebep teşkil etmesin. Onun sahip olduğu güç, kadına veya başkasına zulmetmeye itecek olur ise, Allah'ın kendisi üzerindeki kudretini hatırlasın. Erkek hikmetli bir şekilde aile reisliğini yürütsün. Omuzlarına bırakılmış sorumluluğun ağırlığını yüklenesin. Bu konuda tam bir güven, emanet, cesaret örneği olsun. Şer"î herhangi bir hükümde gevşeklik göstermesin. Çünkü o bir çobandır. Ve her çoban güttüklerinden sorumludur. Gücü yettiği takdirde herhangi bir görevini yerine getirmekte kusurlu davranmasın. Aile içerisinde kimsenin de hakkını yemesin. Çünkü Yüce Allah ona her yaptığını soracaktır. Bu buyruklarda Yüce Allah'ın hükmüne aykırı hareket eden kimseler için bir tehdit vardır. [\[61\]](#)

229- Talâk iki defadır: Ya iyilikle tutmak veya güzellikle savmaktır. Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız sizin için helâl olmaz. Meğer ki erkekle kadın Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korksunlar. Eğer siz de onların Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkarsanız, o halde kadının bir şeyle fidye vermesinde her ikisi için de vebal yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

230- Eğer onu boşarsa, ondan sonra başka bir koca ile nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. Bununla beraber onu boşarsa, Allah'ın hükümlerini ayakta tutacaklarını zannederlerse tekrar dönmelerinde her ikisi için de vebal yoktur. Bunlar bilen bir topluluk için Allah'ın açıkladığı sınırlarıdır.

Nüzul Sebebi

Câhiliye dönemi Araplarında boşamanın sınırı, sayısı yoktu. Erkek önce karısını boşar, sonra tekrar ona döner ve durum düzelirdi. Şayet hanımına zarar vermeyi kastederse, iddet bitmeden önce ric'at yapar, sonra bir daha yeniden onu boşardı. Kızgınlığı dininceye kadar ardı arkasına bunu tekrarlardı. İslâm bu sapıklığı düzeltmek ve zararı önlemek üzere tedbir aldı.

229. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak Tirmizî, Hâkim ve başkaları Hz. Âişe'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Erkek karısını istediği kadar boşardı. İddet içerisinde iken ona döndü mü o kadın tekrar karısı olurdu. İsterse yüz defa ve daha fazla boşamış olsun. Nihayet erkeğin birisi hanımına: Allah'ın yemin ederim, seni benden bâin olacak şekilde boşamam, bununla birlikte ebe-diyyen de seni barındırmam. Kadın: Peki bu nasıl olacak? deyince şöyle dedi: Sana talâk vereceğim. İddetinin bitmesi yaklaştı mı da sana döneceğim." dedi. Kadın gitti ve Resulullah (s.a)'a durumu bildirdi. Hz. Peygamber de şu ayet nazil oluncaya kadar sustu: "Talâk iki defadır. Ya iyilikle tutmak ve güzellikle salmaktır..."

Yüce Allah'ın: "Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız sizin için helâl olmaz..." buyruğu ile ilgili olarak da Ebû Dâvûd, en-Nâsih ve'l-Mensûh' da İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Erkek hanımından ona vermiş olduğu şeyleri (mehri) de başkasını da yerdı ve bundan dolayı üzerinde herhangi bir vebal olduğunu da sanmazdı. Bunun üzerine Yüce Allah: "Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız sizin için helâl

olmaz." buyruğunu indirdi.

Yüce Allah'ın: "Eğer siz de onların Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkarsanız..." buyruğu ile ilgili olarak da İbni Cerîr et-Taberî, İbni Cüreyc'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime, Sabit b. Kays ile Habîbe hakkında nazil olmuştur. Habîbe onu Resulullah (s.a)'a şikayet edince, Resulullah (s.a.) da ona:

Peki bahçesini ona geri verecek misin? deyince hanımı: Evet, dedi. Bunun üzerine kocasını çağırıp durumu ona anlattı. Kocasını: "Peki bu şekilde yapsam (bahçem) bana helâl olur mu?" deyince Resulullah (s.a.): "Evet" dedi. Sabit de "O halde kabul ediyorum" dedi. Bunun üzerine: "Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız sizin için helâl olmaz. Meğer ki erkeklerle kadın Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korksunlar. Eğer siz de onların Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkarsanız..." ayeti nazil oldu.

Buhari, İbni Mâceh ve Nesâî de İbni Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Abdullah b. Ubeyy b. Selûl'ün kızkardeşi Sabit b. Kays'ın hanımı olan Cemîle, Resulullah (s.a.)'a gelip: "Ey Allah'ın Rasûlü dedi, ben Sabit b. Kays'ın ahlâkını ve dindarlığını herhangi bir şekilde tenkid etmiyorum. Fakat ona olan nefretimden dolayı ona tahammül edemiyorum. Bununla birlikte İslâm'da küfre girmekten (kocamın bana olan iyiliklerine karşılık nankörlük etmekten) de korkuyorum, dedi." Hz. Peygamber ona: "(Mehir olarak sana vermiş olduğu) bahçesini ona geri verir misin" deyince; evet, dedi. Hz. Peygamber de kocasına: "Bahçeyi kabul et ve onu bir talâk ile boşa" diye buyurdu.

230. ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak da İbnü'l-Münzir, Mukâtil b. Hayyân'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime Abdurrah-mân b. Atîk'in kızı Âişe hakkında nazil olmuştur. Âişe, Rifâa b. Vehb b. Atîk'in nikâhı altında idi. Rifâa, Âişe ile amca çocuğu idi. Onu bâin bir talâk ile boşadı. Daha sonra Abdurrahman b. ez-Zübeyr el-Kurazî ile evlendi. O da onu boşayınca Peygamber (s.a)'in yanına vardı ve: Bana dokunmadan beni boşadı. İlk kocama geri döneyim mi? deyince; Hz. Peygamber: "Dokunmadıkça hayır" dedi. Onun hakkında: "Eğer onu boşarsa ondan sonra başka bir koca ile nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz." Başka koca da "Bununla beraber onu boşarsa" onunla cima' ettikten sonra boşarsa, "Allah'ın hükümlerini ayakta tutacaklarını zannederlerse tekrar dönmelerinde her ikisi için de vebal yoktur." ayeti nazil oldu. [\[62\]](#)

Açıklaması

Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın: "Kocaları onları geri almaya daha çok hak sahibidirler." (Bakara, 2/228) ayetini tahsis etmektedir. Çünkü bu ayet-i kerime, kocanın eşine dönmesi (ricat) caiz olan boşama sayısı ile ric'atm sözkonusu olmadığı sayıyı beyân etmek üzere gelmiştir. Ayetin anlamı şudur: Kendisinde ric'atin sahih olduğu boşama sayısı iki defadır. Yani yalnızca iki talâktır. İki defa boşadıktan sonra iki husustan birisi sözkonusudur: Ya maruf ile tutup güzellikle geçinmek veya güzellikle onu serbest bırakmak. Yani ikinci boşamadan beklediği iddetini tamamlayıncaya kadar onu bırakıp bir daha ona ric'at yapmamak.

Şöyle de denilmiştir: Ayet-i kerimeden kasıt, talâkı topluca değil de ayrı ayrı vermektir. Çünkü iki ya da üç talâkı bir arada vermek haramdır. Nitekim ashab-ı kiramdan bir grup bu görüştedir. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Musa el-Eş'ari (r. anhum) bunlar arasındadır. Bunların delili İbni Ömer'in hadisidir. Resulullah (s.a) ona şöyle buyurmuş: "Sünnet, hanımının temizlik halini beklemen ve o geldikten sonra her bir kur7 (temizlik) halinde onu bir defa boşamandır."

Mücâhid, Atâ, selevin cumhuru ve değişik bölgelerin ilim adamları derler ki: Güzellikle salıvermekten kasıt, üçüncü talâktır. Buna delil ise Ebû Rezîn el-Esedî tarafından rivayet edilen Ebû Dâvûd ve başkalarında yer alan hadis-i şeriftir. Ebû Rezîn Resulullah (s.a.)'a şöyle sormuş: Yüce Allah'ın: "Talâk iki defadır" buyruğunu işittim, peki üçüncüsü nerede? Hz. Peygamber: "Veya güzellikle salmaktır." diye buyurmuştur. Buna göre Yüce Allah'ın: "Eğer onu boşarsa ondan sonra başka bir koca ile nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz." [63] (mealindeki sonraki) ayet bu buyruğun bir beyanı olur.

Talâkı iki talâk kılıp birinci ve ikinci talâktan sonra ric'at hakkının sabit kılınış hikmeti, her iki eşe de aralarını düzeltebilmek için gerekli fırsatı vermektir. Kişi nimetten uzak kalmanın acısını duymadıkça, böyle bir acıyı tat-madıkça elindeki nimetin kadrini ve lezzetini anlamaz. Erkek asabi mizaçlı, keskin tabiatlı, kötü ahlâklı olabilir. Ama eşinden ayrıldığı takdirde, hanımından uzak kalışının sebep olacağı yalnızlık ve boşluğu, [64] evin ve çocuklarının ona duyduğu ihtiyaç dolayısıyla aklını başına alabilir, doğru yola gelir, kötü huyunu düzeltir, hanımına karşı davranışlarını düzene sokar ve Yüce Allah'ın emrettiği gibi güzellikle onunla geçinmek yolunu arar.

Kimi zaman da kadının kendisi kocasının haklarını, evini ve çocuklarını ihmal edebilir. Hiç bir şeye aldırış etmeyen, her şeye tepeden bakan, kibirli birisi olabilir. Böyle bir kadın ayrılığın acısını, boşanmanın yalnızlığını hissedip hatalarını idrâk ettiği takdirde, yeni bir kişilikle ve öncekinden daha üstün bir yaşayış ile evlilik hayatına geri döner.

İşte eşlerin her ikisinin de bu tür karşılıklı fedakârlıkları, her iki tarafın menfaatine olacak en uygun çözüm arayışları, aile ve çocukların geleceğini düşünme, evlilik ilişkilerinin yapısını yenilemek ve hikmetli, dengeli, makul bir şekilde ve her hususta

Allah'ın gözetimi altında olduğu şuuruyla yönlendirmek -ifrat ve tefrit, bir tarafın ötekine haksızlık ya da zulmü olmaksızın- mümkün olabilir ve şüphesiz Allah, iyilik yapanları sever.

Şayet erkek kadını salıvermeyi, iyilikte bulunmaya tercih edecek olursa -ki bu Allah'ın en çok buğzettiği helâldir ve ancak zaruret dolayısıyla meşru' kılınmış boşamadır- o takdirde kadına vermiş olduğundan bir şeyler geri alması haram olur: "Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız sizin için helâl olmaz." İster mehir olsun ister başkası; erkeğin kadına -önceki haklarından ayrı olarak- aynî veya nakdî bazı hediyelerde bulunması da icabeder. Yüce Allah'ın: "Onları faydalandırın ve güzel bir şekilde salıverin." (Ahzâb, 33/49) buyruğu ile amel etmek bunu gerektirir. Bununla erkekler kadınlara zulmetmekten, onlara haklarını vermemekten sakındırılmaktadır.

Fakat erkeğin, eşini boşaması karşılığında ondan malî bir fidye alması caizdir. Çünkü bu, kadının rızası ile ve bir zorlama olmaksızın verilmiştir. Eğer kadın kocasından hoşlanmadığından yahut kadının kendisinin veya erkeğin kötü huyu dolayısıyla kocasından ayrılmayı istiyorsa, zarar vermek kasdı da sözkonusu değilse bu mümkündür. Çünkü Yüce Allah: "Onları dara koymak için onlara zarar vermeye kalkışmayın." (Talâk, 65/6) diye buyurmaktadır. Karı koca Yüce Allah'ın onlar için teşrî' buyurduğu güzel geçimi sağlamaktan, birbirlerine karşı vazifelerini yerine getirmekten, karşılıklı haklarına riayet etmekten ve bunlarla ilgili Allah'ın koyduğu sınırlarını aşmaktan korkarlarsa kadının vereceği fidyeyi kabul ederek eşlerin birbirlerinden ayrılması caizdir. Kadın tarafından verilen bu malî bedel karşılığındaki ayrılmaya hul' adı verilir. Bundan sonra boşamada olduğu gibi iddet beklemek icabeder. Fakat ric'î talâkın hilâfına kadının isteği ile olmadıkça hul'dan sonra ric'at sahih olmaz. Peygamber (s.a.) zorunlu bir durum olmadıkça kadın tarafından hul' talebinde bulunmayı doğru bulmamıştır. Ahmed, Tirmizî ve Beyhakî, Sevbân'dan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Herhangi bir kadın ortada bir sıkıntı olmaksızın kocasından boşanmayı talep edecek olursa cennet kokusu ona haram olur." [65]

Diğer taraftan Yüce Allah, evlilik ilişkilerinde ve diğer hususlarda çizmiş olduğu sınırları aşmayı insanlara kafi olarak haram kılmıştır. Sınırlardan kasıt, emir ve yasakları ihtiva eden kesinleşmiş hükümlerdir. Allah'ın helâl sınırlarını aşıp haramlarını işlemek, emirlerini aşıp yasaklarını yapmak caiz değildir.

Daha sonra Yüce Allah şer"i hükümleri çiğneyen, ve O'nun emirlerine aykırı hareket edenleri sakındırıp tehdit etmekte, ve bu gibi kişileri zalim olarak nitelendirmektedir.

Arkasından Yüce Allah, hanımın büyük beynûnet ile bâin olduğu üçüncü talâkın hükmünü beyan ederek şöyle buyurmaktadır: Erkek eğer önceki iki talâktan sonra eşini bir daha boşayacak olursa, bu üçüncü talâktan sonra o kendisine ebediyyen helâl olmaz. Bir başka koca ile sahih, sert, devamlılık kasdı ile -boşanmış olan kadını ilk kocasına helâl kılmak kasdı olmaksızın- evlenme-dikçe ilk kocasına helâl olmaz. İkinci evliliğinde kadın

ile gerçek şekilde zifafa girmek (yani cimâ'da bulunmak) mutlaka gereklidir. Bu ise daha önce Rifâa kıssasında naklettiğimiz hadis dolayısıyla böyledir. Ayrıca bunu Şafiî, Ahmed, Buhârî ve Müslim Hz. Âişe'den şöylece rivayet etmektedir: Rifâa el-Kurazî'nin hanımı Resulullah (s.a.)'m yanına gelip şöyle dedi:

"Ben Rifâa'nın yanında idim, beni boşadı ve üç talâk verdi. Daha sonra benimle Abdurrahman b. ez-Zübeyr evlendi. Onun beraberindeki ise bir bez parçasından başka bir şeyi andırmıyor. Peygamber (s.a.) gülümseyerek dedi ki: "Sen Rifâa'ya geri dönmek mi istiyorsun? Hayır sen onun balcağızından, o da senin balcağızından tatmadıkça bu mümkün değil." [66]

Şayet ikinci kocası onu tabii bir şekilde boşar ve iddeti biterse, birinci kocanın onunla yani bir nikâh akdinde bulunması caiz olur. Şu şartla ki evlilik haklarını dosdoğru yerine getirebileceklerine, Allah'ın emretmiş olduğu şekilde güzelce geçinmeye bağlı kalacaklarına dair kendilerine güven duymalıdır. İşte bunlar Allah'ın sınırlandırır. Eğer birbirlerine tekrar döndükleri takdirde yine eskisi gibi erkek hanıma zarar vermeye veya hanımı serkeşlik etmeye başlarsa, böyle bir dönüş -mahkeme hükmü ile sahih olsa dahi- Allah katında seilmeyen bir şeydir.

Dikkat edilecek olursa: "Allah'ın sınırlarını dosdoğru yerine getireceklerini bilirlerse" diye buyurulmamaktadır. Çünkü bu konuda kesin kanaat her ikisi için de bir gaybtır. Bunu Allah'tan başkası bilmez. Buradaki "zann"ı "ilim" diye tefsir edenler, hem lafız hem de mana bakımından yanılmışlardır. Çünkü Zeyd'in gelecekte kalkacağını bildim, değil; kalktığını bildim, deriz. Ayrıca insan yarın ne olacağını bilmez, yarına dair ancak zanda tahminde bulunur, [67]

Muvakkat tahlil (hülle) nikâhına gelince; bu nikah akdî sırasında ittifak ile yahut başka şekilde, kadının birinci kocasına helâl kılınmasının gaye edinil-diği nikâhtır. Böyle bir evlilik batıldır, sahih değildir. Bununla kadın kendisini boşayan ilk kocasına helâl olmaz. Bu şeriatın yaparı lanetlediği bir masiyettir. Boşanan koca bunu ister bilsin, isterse bilmesin. Mâlik, Ahmed, es-Sevrî ve Zahirilerin görüşü budur. Hanefîlerle Şâfiîler der ki: Evlilik akdi sırasında bu durum şart koşulmadığı sürece, kerahet ile birlikte bu nikah sahihtir.

Birinci görüş daha sahih ve uyulmaya daha layıktır. Çünkü Ahmed ve Nesaî, İbni Mes'ud'dan İbni Mâceh de Ukbe b. Amir'den (Allah ikisinden de razı olsun) rivayetlerine göre, Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Ben size ariyeten alınan tekeyi bildireyim mi?" Onlar: Evet ey Allah'ın Rasûlü, deyince; Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "O muhallildir (kadının birinci kocasına helâl olması için nikâh yapandır). Allah muhallile de kendisi için hülle yapılan da lanet etmiştir."

Ebû İshâk el-Cüzecâni de İbni Abbas (r. anhumâ)'nın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) muhallil hakkında kendisine soru sorulduğunda şöyle buyurdu! "Hayır (onun nikâhı olmaz). Ancak rağbet duyularak yapılan nikâh (sahih olur). Yüce Allah'ın Kitabı ile alay etmek, onu örtmeye kalkışmak sözkonusu olamaz. Balcağızın tadına bakmak şarttır."

İbnül-Münzir ve İbni Ebî Şeybe de Ömer (r.a)'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bana bir muhallil ve kendisi için hülle yapılan kimse getirilirse, her ikisini de recmederim. Bu hususta onun oğluna (Abdullah b. Örneğe) soru sorulduğunda, o da: Her ikisi de zina etmiştir, diye cevap vermiştir. Bir kimse İbni Ömer'e şöyle bir soru sormuş: Kocasını benden istemediği ve durumu bilmediği halde önceki kocasına helâl olsun diye kendisiyle evlendiğim kadının durumu hakkında ne dersin? İbni Ömer der ki: Hayır, ancak beğenerek nikâh (ile olur). Eğer onu beğenirsen yanında tutarsın, hoşuna gitmezse o zaman ayrılırsın. Gerçek şu ki biz böyle bir işi Resulullah (s.a.) döneminde zina sayardık.

İbni Abbâs hanımını üç defa boşamış sonra da pişman olmuş bir kişi hakkında kendisine soru sorulunca şu cevabı verir: Bu Allah'a âsi olmuş bir adamdır, Allah da onu pişman etmiştir, şeytana itaat etmiş ve şeytan da ona bir çıkış yolu göstermemiştir. Ona: Peki o kadını ilk kocasına helâl kılmak için onunla nikâhlanacak adam hakkındaki görüşün nedir? denilince; Kim Allah'ı aldatmaya çalışırsa Allah onu gerçek aldanışa sürükler, diye cevap verir.

İşte bununla geçici olarak hülle nikâhının Allah'ın dininde yeri olmadığı, böyle bir nikahın zahiren bir akid ile gerçekleşse bile gerçekte bir zina olduğu ortaya çıkmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah, ayet-i kerimeyi gayet açık şu ifade ile sona erdirmektedir: Bu hükümler Allah'ın sınırlarıdır. Onları açık ve eksiksiz bir şekilde faydasını idrâk eden ve bunların maslahatını bilen, ondan sapmayan, onlara karşı hileye kalkışmayan, sadece umulan faydayı gerçekleştirecek şekilde ge-reklerince amel eden bir topluluğa açıklamaktadır.

Kişi hanımına döndüğü vakit, içinde herhangi bir kötülük yapma arzusu veya intikam duygusu gizlememelidir.

Talâkın ve ric'at ile ilgili Allah'ın hükümleri ve şeriatı, hikmet ve hayatın gerçekleri ile iç içedir. Bazan aile içi sorunların çözümü gerçekten zorlaşır; o vakit talâka başvurulur. Kendi toplumumuzda son derece garip karşıladığımız en basit bir sebep dolayısıyla Batı ülkelerinde boşama olayları ne kadar da çoktur! Eğer ortada açık bir sapıklık yahut düzeltilmesi oldukça zor -evliliğe hıyanet veya erkeğin ispatlamaktan acze düştüğü şüpheli durumlar gibi- bir şey yok ise, boşanan müslüman çiftler çoğunlukla pişman olurlar. Kısacası bazen boşama, kesin kurtuluş yolu olur. Yanlışları düzeltme ve başarılı bir eğitimle doğrultulma ihtimali bulunan hallerde ise ric'at sözkonusu olur.

Erkeğin meşru bir yolla olmaksızın talâka kalkışmak suretiyle işlediği veya zorunlu ya da istisnaî haller için kendisine verilmiş bu hakkı kötü kullanması dolayısıyla düştüğü hatalara gelince; bu hatanın günahını sahipleri yüklenir ve İslâm bu hatalar ve sonuçlarından uzaktır.

İşte bunlar Allah'ın sınırları yani O'nun yasakladıklarıdır, Allah bunlar gereğince amelde bulunmanın doğuracağı menfaatleri ve gerçekleri bilen bir topluluğa hükümlerini açıklar. Çünkü bilgisiz bir kimse verilen emri ve yasağı belleyemez; ona uymak için gereken titizliği gösteremez. Bunları belleyen ve gereken titizliği gösteren ise âlimdir. [\[68\]](#)

Boşanmış Kadına Karşı Davranışta Erkeğin Vazifesi Ve Erkeğin Velayeti

231- Kadınları boşadığınızda iddetleri-nin bitirmesi de yaklaştı mı artık onları ya iyilikle tutun veya iyilikle salın. Onlara zulmedebilmeniz için zararlarına onları tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendisine zulmetmiş olur. Allah'ın ayetlerini alaya almayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size kendisi ile öğüt vermek üzere indirdiği Kitab'ı ve hikmeti anın. Bir de Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

232- Kadınları boşayıp da iddetlerini bitirdiler mi aralarında maruf bir şekilde anlaştıkları takdirde artık kocalarını nikahlamalarına engel olmayınız. İşte içinizde Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere böyle öğüt verilir. Bu sizin için daha faziletli ve daha temizdir. Allah bilir siz bilmezsiniz.

Nüzul Sebebi

231. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Cerir et-Taberî, İbni Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Önceleri adam hanımını boşar, sonra iddeti bitmeden ona döner, sonra tekrar onu boşardı. Bunu hanımına zarar vermek ve onu başkalarıyla evlenmekten engellemek için yapardı. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

Taberî, es-Süddi'nin şöyle dediğini nakletmektedir: Bu ayet-i kerime, Sabit b. Yesâr diye anılan Ensardan bir adam hakkında nazil olmuştur. Hanımını boşayan Sabit, iddetinin bitmesine iki veya üç gün kala ric'at yaptı; sonra sırf ona zarar vermek için bir daha boşadı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Onlara zul-medebilmeniz için zararlarına onları tutmayın." ayetini indirdi [\[69\]](#)

Yüce Allah'ın, "Allah'ın ayetlerini alaya almayın" buyruğu ile ilgili olarak İbni Ebi Ömer Müsned'inde İbni Merdûveyh, Ebu'd-Derdâ'dan şöyle dediğini nakletmektedirler: Adam hanımını boşar, sonra da ben oyun oynadım (şaka yaptım) derdi. Yine kölesini azad eder, arkasından: Ben oyun oynadım, derdi. Bunun üzerine Yüce Allah da, "Allah'ın ayetlerini alaya almayın" ayetini indirdi. Resulullah (s.a.) bu ayeti okuyup şöyle buyurdu: "Üç şey vardır ki bunların ciddisi de ciddidir, şakası da ciddidir: Boşamak, nikâh ve ric'at." Yine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her kim oyun olsun diye hanımını boşar veya oyun olsun diye kölesini azad ederse bu, onun aleyhine olmak üzere geçerli olur."

232. ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak da Buharî, Ebu Davud, Tirmizî ve başkaları Ma'kil b. Yesar'dan şunu rivayet etmektedirler: Ma'kil kız-kardeşini bir müslüman ile evlendirmişti. Bu kadın bir süre o kişinin nikâhı altında kaldıktan sonra, kocası onu bir defa boşadı ve iddeti bitinceye kadar ona dönüş yapmadı. Eski kocası onu, o da kocasını arzuladı. Diğer talipliler ile birlikte geldi, ona talip oldu. Ma'kil ona "Ey adi herif" dedi, "Onu sana vermekle ben sana ikramda bulundum, onu seninle evlendirdim, sen onu kalktın boşa-dın. Allah'a yemin ederim, ebediyyen sana geri dönmeyecektir." Yüce Allah kocasının hanımına olan ihtiyacını, hanımının da kocasına olan ihtiyacını bildiğinden "Kadınları boşayıp da iddetlerini bitirdiler mi... Allah bilir siz bilmezsiniz." ayetini indirdi. Ma'kil bunu işitince: Rabbimin buyruğunu dinledim ve itaat ettim diyerek dedi ve: Seni kardeşimle evlendiriyorum, sana ikramda bulunuyorum, diyerek kızkardeşini ona verdi. [\[70\]](#)

Açıklaması

Kadınları boşayıp da iddetlerinin bitmesi yaklaştı mı iki şeyden birisini yapmalısınız; ya kadını maruf bir şekilde (yani eziyet vermeksizin ric'at yaparak) tutacaksınız veya maruf bir şekilde serbest bırakacaksınız (yani ona herhangi bir zarar vermeyeceksiniz). Burada "sürenin tamamlanması= bülüğü'l-ecel" iddetin tamamlanmasının yaklaşması diye tefsir edilmiştir. Çünkü iddet bittiği takdirde kadına ric'at caiz olmaz. Böyle bir mana vermekten başka yol yoktur. Bir sonraki ayet-i kerimede geçen "iddetin bitmesi" ise

bitmek anlamındadır; çünkü mana bunu gerektiriyor. Buna göre bu, ikinci ayet-i kerimede hakikat, birinci ayet-i kerimede de mecaz anlamındadır.

Daha sonra zararın önlenmesi, daha bir pekiştirilerek şöyle buyurmaktadır: Kadınlara zarar vermek ve onları evlenmekten engelleyip iddetlerini uzatmak kasdı ile onlara ric'at yapmayınız ki, sonunda sizlere fidyeye vermek ve belli bir mal ödemek zorunda kalmasınlar. Onları buna mecbur etmeniz kadınlara bir haksızlıktır. Hem kim yasak olan bu fiili -ki o da haksızlık ve zarar vermek kasdıyla nikâh altında tutmaktır- yaparsa, dünyada kendi vicdanını rahatsız etmek, kadının ailesi ile kendisi arasında kötülük ve düşmanlık kapısını açmak suretiyle, ahirette de kendisini Allah'ın azap ve gazabına maruz bırakmak suretiyle kendisine zulmetmiş olur. Çünkü o zayıflara musallat olmuş, kadının kendisinden kurtulmaya olan ihtiyacını sömürmek yoluna gitmiştir.

Yüce Allah'ın emirlerine uymakta, sizin için koymuş olduğu sınırlarını gözetmekte gevşeklik göstermeyiniz. Eğer sizler bu konuda gevşeklik gösterir, kusurlu hareket ederseniz, Allah ile, O'nun emri ile alay eden kimseler gibi olursunuz. Böyle bir ifadede şefi sınırları aşan kimseler için büyük bir tehdit, mümin olan kimseler için de evlilik bağına gereken saygıyı göstermeye ve cahi-lî uygulamalardan uzak durmaya bir teşvik vardır.

İslâm ve sair nimetleriyle Allah'ın üzerinizdeki hakkını hatırlayınız. Eşler arasında merhamet ve sevgi yaratmış olması da bu nimetler arasındadır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Sizin için nefislerinizden kendileriyle sükûn bulacağınız ve aranızda sevgi ve merhamet varettiği eşler yaratmış olması da O'nun ayetlerindedir." (Rum, 30/21).

Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de ve sünnet-i nebeviyyede indirmiş olduğu teşriî hüküm ve hikmetleri hatırlayınız. Bunlar evlilik hayatının huzurlu olmasını sağlamak, mutluluğu, rahatı ve benzeri hususları gerçekleştirmek içindir. Bunlarda sizin için pek çok fayda ve menfaatler vardır. Çünkü hükümler düzenin esaslarını ortaya koyar. Teşriin hikmetini, sırlarını öğrenmek ise, o emirlere uymaya, gereken öğüt ve ibretleri alıp bu konuda ikna olmaya yardımcı olur.

Daha sonra Yüce Allah evlilik ile ilgili teşriî hükümleri, o hükümlere saygılı olmaya itecek şekilde vurgulamaktadır ki, bu takva yani Allah'tan korkmak, O'nun emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak, kadını küçük görmeyi terkedip kutsal evlilik bağına aldırış etmemeyi bırakmaktır. Halbuki cahiliye döneminde Araplar bunun zıddına kadını küçümsüyor ve onu yalnızca bir eğlence aracı kabul ediyordu. En basit bir sebep dolayısıyla kadınları boşuyor, sonra ric'at yaparak ona zarar veriyor ve adeta onu askıdaymış gibi bırakıyorlardı. Günümüzde de böyle cahil ve beyinsizler vardır.

Biliniz ki muhakkak Allah her şeyi bilendir. Sizin işlediğiniz, O'nun sınırlarını aşmak, emirlerini uygulamamak gibi şeyleri de bilir. O yüce Allah kendinize ihlâsla kendisine

bağlamanızdan, hükümlerine tabi olmanızdan başkasına razı değildir.

Ey müminler! Kadınları boşayıp onların iddetleri tamamen sona erdiğinde sizlerin onları birinci ve ikinci talâktan sonra ilk kocalarına evlenerek dönmelerini engellemeniz caiz değildir. Yine siz ey kocalar, sahip olduğunuz yetkiyi kullanarak üçüncü boşamadan ve iddetin sona ermesinden sonra bir başka koca ile evlenmelerine de mani olmanız caiz değildir. Eğer kadın ile ona talib olan kimse arasında karşılıklı rıza gerçekleşir, talibi ona denk (küfüv) olur, mehr-i misil de verirse ortada da şer"î bir yasak yoksa buna engel olmayınız. Aynı şekilde ileri gelenleri, ilim adamları, yöneticileri ve akıllarını gereği gibi kullanan kimseleri ile müşahhas ifadesini bulan ümmetin de, kamu maslahatını gerçekleştirmek hususunda bir dayanışma içerisinde olması gerekir ki, maruf olanı engellemesin, münker olanı da kabul etmesin. Aksi taktirde toplum helak olur, zarar görür.

Az önce geçen velilerin kadınları başkalarıyla evlenmekten engellemelerinin yasaklanması ile ilgili teşriî hükümlerle öğüt verilir. Müminlerin kalpleri bu emirlere huşu' ile itaat eder, rablerinin emirlerine uyararak bunları kabul ederler. Müminin yapacağı iş itaattir, öğüt almaktır, bu şekilde onlara engel olmayı terketmenizin yasaklanması sizin için daha faziletlidir. Günahların kirliliklerinden daha temizleyicidir. Yani bu emre uymakta sizin için bir bereket ve hayır vardır. Irzın, şerefin korunması ile, fazilet; boşanmış olan kadınların fa-sıklığa, fesada ve sapıklığa gitmesine sebep olmamak suretiyle de bir nezahet; günahlara, haramlara kötülöklere aldanıp düşmekten de kurtuluş vardır.

Allah bütün bu hususlardaki sizin menfaatlerinizi bilir. O bakımdan O'nun emirlerine uyunuz. [\[71\]](#)

Ücret Karşılığı Süt Emzirmek, Süt Emzirme Süresi, Çocukların Nafakası Ve Diğer Hükümler

233- Anneler, çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir. Onların örfe göre yiyeceği ve giyeceği babasına aittir. Kimseye gücünden fazlası yükletilmez. Ne bir anneye çocuğundan dolayı zarar verilsin, ne de bir baba çocuğu yüzünden zarara sokulsun. Mirasçıya düşen de bunun gibidir. Eğer kendi rızalarıyla ve danışarak memeden kesmek isterlerse, ikisinin üzerine de bir vebal yoktur Çocuklarınızı emzirtmek isterseniz ma'rûf bir şekilde verdiğinizizi teslim etmek şartıyla yine üzerinize bir vebal yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

Açıklaması

Boşanmış olsun olmasın bütün annelerin, çocuklarını daha fazlası söz konusu olmaksızın -süreyi tamamlamak istedikleri takdirde- tam iki yıl süre ile süt emzirmeleri görevleridir. Maslahat görüldüğü takdirde, bundan daha aşağı süre süt verilmesine mani yoktur. Konu şahsî karar ve takdire bırakılmıştır. Bununla birlikte süt emzirmek anne için mendubtur. Çünkü onun sütü doktorların ittifakıyla daha üstün ve değerlidir. Eğer çocuk başkasının memesini almaz ya da baba fakirlik ya da başka bir sebepten dolayı süt anne bulamayacak olursa, annenin süt emzirmesi vacip olur. Bazı kadınların, konumlan ile uygun görmediklerinden veya sağlık ve güzelliklerini korumak kasdıyla süt emzirmek istemeyişleri ise fitratın gereğine aykırıdır, çocuğun maslahatını ve menfaatini düşünmemektir.

Süt emzirmek annenin bir hakkı mı yoksa bir görevi midir; bu hususta görüş ayrılığı vardır.

İmam Malik der ki: Süt emzirmek kadın boşanmamış ise ve çocuk da başkasının memesini kabul etmiyor ise, anenin vazifesidir. İmm Malik bundan asil, soyu soppu yüksek olan kadınları istisna etmiştir. Bu görüşü ile ayet-i kerimenin nüzülü zamanındaki Arapların örfü ile amel etmektedir. [\[72\]](#) O sıralarda Kureyş hanımları bunu gururlarına ve izzetlerine yedirmedikleri için ücret mukabili süt anne arıyorlardı.

Cumhur ise şöyle demektedir: Zaruret hali dışında annenin çocuğuna süt emzirmesi mendubtur. Mesela, anneden başkasının memesini kabul etmemesi böyle bir zarurettir. Çünkü Yüce Allah, "Eğer güçlüğe uğrarsanız, o halde onun için başka birisi emzirecektir." (Talâk, 65/6) diye buyurmaktadır. Süt emzirme süresi iki yıldır. Çünkü çocuğun bu zaman süresi içerisinde süte ihtiyacı vardır. Bununla birlikte anne babanın uygun görecekları maslahata göre daha az bir süre süt emzirmekte bir mani yoktur. Günümüzde çocuk birinci senenin sonlarında süt ile birlikte bazı gıdaları yemeye zamanla alıştılmakta, daha sonra süte ihtiyacı kalmayınca da süttten kesilmektedir.

Yüce Allah'ın, "iki bütün yıl" diye buyurması bir sene ile ikinci senenin bir kısmının kastedildiği yanlışlıkla anlaşılmasın, diyerdir. Süt emzirme süresinin "tam iki yıl" ile sınırlandırılmasından kasıt, bunun vacip olduğu değildir. Çünkü Yüce Allah, "Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir" diye buyurmuştur. İşte bu iki yıl içerisinde süt emzirmenin, asla aşılmayacak asgari sınır olmadığını göstermektedir. Bu şuur süt emzirme süresini tamamlamak isteyenler içindir. Bunu istemeyenler eğer çocuk için bir zarar söz konusu

değilse, iki yıl tamamlanmadan önce de çocuğu sütten kesebilirler. Nitekim bunu Yüce Allah'ın şu buyruğu desteklemektedir: "Eğer kendi rızalarıyla ve danışarak kesmek isterlerse ikisinin üzerine de bir vebal yoktur." (Bakara, 2/233) Bundan kasıt, anlaşmazlık halinde kabul edilecek olan sürenin ya da mahkeme hükmü gereğince tespit edilecek azami sürenin beyanıdır.

Süt emziren kadının yiyecek ve giyeceğini yeterince karşılamak babanın görevidir. Anne evli olduğu veya iddet içerisinde bulunduğu sürece ücretle süt emzirmesi caiz değildir. Şafiî'ye göre bu kayıtsız şartsız olarak caizdir. Ücretin takdiri ise babanın zenginlik, fakirlik ve orta halli oluşuna göre tespit edilir.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Genişlik sahibi olan genişliğince nafaka versin., rızkı kendisine daraltılan kimse ise Allah'ın kendisine verdiğinden infak etsin. Allah hiç bir nefse verdiğinden başkasını yüklemesin." (Talâk, 65/7); "Allah hiç bir nefse takatinden fazlasını yüklemesin." (Bakara, 2/286). Buradaki ayet-i kerimede ise: "Kimseye gücünden fazlası yükseltilmez" diye buyurulmaktadır. Yani hiç bir kimse gücü nispetinden fazlasıyla yükümlü tutulmaz.

Yine bu ayet-i kerimeden çocuğun nafakasının babaya ait olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Yüce Allah, süt emzirme süresince boşanmış kadının nafakasının baba tarafından karşılanmasını kararlaştırmıştır. Çocuğun nafakasının baba tarafından karşılanma gereği çocuğun bu konudaki aciziyeti ve ihtiyacı dolayısıyladır. Baba ise çocuğa insanlar arasında en yakın olanıdır.

Sözün geçen hükümlerin teşri' edilme illeti, erkek ve kadının birbirlerine verecekleri zararları -her hak sahibine hakkını vermek suretiyle- önlemektir. Çocuk sebebiyle birinin diğerine zarar vermesi haramdır. Anne süt anne aranması için babayı taciz etmek üzere çocuğuna süt vermekten imtina edemez veya gücünden fazla nafaka vermekle onu mükellef tutamaz ya da çocuğun terbiyesinde, eğitiminde kusur gösteremez. Aynı şekilde babanın da annenin istemesine rağmen çocuğunu emzirmesine engel olması caiz değildir. Çünkü insanlar arasında ona karşı en şefkatli, en merhametli, en faydalı odur veya nafakayı kısmak yahut çocuğunu -süt emme ve hadâne süresinden sonra dahi- görmekten alıkoymaz.

Babanın mirasçısına da aynı şekilde nafaka, giyim ve süt verene zarar görevi vardır. Bir görüşe göre de çocuk öldüğü takdirde, ona mirasçı olacak olanın da görevidir bu. Bu görüş nafakanın, babanın olmaması halinde çocuğun yakınlarının görevi olduğunun delilidir.

Bu buyruk yakınlarla nafaka vermenin vacib oluşunun asıl dayanağıdır. İmam Ebu Hanife'nin ve Ahmed'in görüşü budur. Şu kadar var ki Hanefîler hala ve teyze gibi evlenilmesi haram olan bütün akrabalar için nafakayı vacip kabul ederler, amca oğlu,

amca kızı gibi evlenilmesi haram olmayan akrabalar için vacip kabul etmezler. Hanbelîler ise, ister mirastaki fariza, ister asabe yoluyla mirasçı olsun, bütün yakınlar için nafakayı vacip kabul ederler; kardeş, amca ve amca oğlu gibi. Ancak amca kızı, dayı, hala, teyze gibi belli bir farz (hisse) sahibi olarak veya asabe yoluyla miras alamayan zevil'-erham için vacip kabul etmezler. Çünkü böylelerinin yakınlıkları zayıftır.

İmam Malik ve Şafîî'nin görüşüne göre ise nafaka, ancak anne ve babanın vazifesidir. Çocuğun nafakasını karşılamak babanın görevidir. Öldüğü takdirde eğer malı varsa çocuğun malından karşılanır; aksi takdirde bu annenin görevidir. Ayet-i kerime ise birinci görüşü desteklemektedir. Ancak "mirasçıya düşen de bunun gibidir" buyruğu ile yalnızca zararın terkedilmesi ya da mirasçıdan bizzat çocuğun kastedilmiş olması hali müstesnadır.

Süt emzirme süresinin tam iki yıl ile sınırlandırılması, anlaşmazlık halinde başvurulacak azami müddetin beyan edilmesi içindir. Şayet anne ve baba iki yıldan önce veya daha sonra karşılıklı rıza ve çocuğun menfaati hususunda danışarak çocuğu memeden kesmek isterler ise ve eğer çocuğun menfaati de bunu gerektiriyor ise onlar için bir günah yoktur.

Ücretle süt anne tutmaya bir mani yoktur. Bu, şu hususları açıkça belirten ayet-i kerimenin beyan ettiği bir konudur: Eğer sizler çocuklarınız için süt anneler tutmak isterseniz veya hamilelik, hastalık ya da anlaşmazlık sebebiyle çocuklarınız için süt anne tutmak istediğiniz takdirde, bunda bir mahzur yoktur. Ancak süt anneye maruf bir şekilde ücretinin ödenmesi şarttır. Yani her zaman ve mekânda benzerlerinin ücreti ne ise onlara öylece ücret ödenmelidir. Çünkü verilen ücret ile hem çocuğun hem de anne babanın maslahatı gerçekleştirilmektedir. Bu, tağlîb yoluyla hem anneye, hem de babaya bir hitabtır. Böylelikle çocuğa süt emzirmek hususunda anne babanın birbirleriyle danışmalarının bir edeb ve bir maslahattan ötürü olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü çocuk ikisininindir.

Yabancı süt annelerin süt emzirmelerinin istenmesini caiz kabul eden görüş Ebu Hanife'nin görüşüdür. Yüce Allah'ın, "Maruf bir şekilde verdiğinizizi teslim etmek şartıyla" buyruğu, süt emzirmenin caiz olması için bir şart değildir; sadece süt emzirenin gönlünü hoş etmek için evlâ olana bir teşviktir.

Daha sonra Yüce Allah, bundan önceki hükümlerin uygulanması için oldukça sağlam bir çerçeve tespit etmektedir: Bu hususlar Allah'tan korkma (takva)nın gölgesinde gerçekleşmelidir. Mümine düşen Allah'tan korkmaktır. O sözü geçen hükümlerin hiçbirisinde kusur etmemelidir. Çünkü Yüce Allah her şeyden haberdardır, her şeyi görendir. Amellerinizin karşılığını verir. Eğer anne baba çocukların haklarını tastamam öder, karşılıklı olarak birbirlerine zarar vermekten uzak dururlarsa o vakit çocuklar dünyada salih bir örnek, ahi-rette de sevap kazanmaya sebep olurlar. Şayet sizler hevalarınız doğrultusunda yol alırsanız, o takdirde çocuklar kötü bir geleceğin haberi,

dünyada bela ve fitnenin alâmeti, ahirette de azabın sebebi olurlar.

Kocası Vefat Eden Kadının İddeti

234- İcinizden vefat eden kimselerin bıraktıkları eşler kendiliklerinden dört ay, on gün beklerler. İddetlerini bitirdikleri zaman artık onların kendi leri hakkında maruf ile yaptıklarından dolayı size bir günah yoktur. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimede kocalar için yas tutmanın (hidâd) ve kadınlar hakkında iddetin vücubunu, talâk, ric'at, süt emzirme, babanın çocuğuna ve hanımına karşı görevlerini söz konusu etmenin akabinde zikretmektedir. Vefat dolayısıyla beklenen iddetin beyanının sebebi, onun da boşama iddetine benzediği zannedilmesin diyerdir.

İddet; kadının yeni bir evlilik yapmadan ve şer'î bir özür dışında evden çıkmadan evinde hamile olmadığına anlaşılması veya kocanın vefatı dolayısıyla yas tutması için beklediği süredir. Boşanan kadının iddeti üç kur'dur. Kocası vefat etmiş olan ve hamile olmayan kadının iddeti ise 4 ay 10 gündür. Hamile olan kadının iddeti ise doğum yapıncaya kadardır, isterse vefattan kısa bir süre sonra olsun. Koca dışında kardeş, baba veya bir yakının ölümü dolayısıyla üç günden fazla yas tutmak yoktur.

Kocanın vefat etmesi halinde hanımının yaşı ve kendisi ile zifafa girilmiş ya da girilmemiş olması arasında fark yoktur. Çünkü iddet aslında yas tutmak, buna bağlı olarak da rahmin temizliğinin anlaşılması içindir.

Kocaları vefat eden zevcelerin iddeti 4 ay 10 gündür. Bu iddet süresi içerisinde kadına evlilik teklifi yapılması, evlenmesi, -şer'î bir mazeret için olması hali dışında evinden çıkması helâl değildir. Bu hüküm hamile olmayan kadınlar için geçerlidir. Kocası vefat etmiş hamile kadının iddeti ise, ölümden kısa bir süre sonra dahi olsa, doğum yapmak ile sona erer. Bu ise az önce değindiğimiz Talâk süresindeki ayetin hükmü

gereğidir. Ayrıca Ebu Davud da Eslemli Sübey'a ile ilgili rivayet ettiği hadisinde Peygamber (s.a.)'in ona doğum yaptığı vakit; iddetinin de sona erdiğine dair fetva verdiği nakleder. Kendisi kocasının vefatından onbeş gün sonra doğum yapmıştı. [74]

İddet Bekleyen Kadının Uyması Gereken Yasaklar:

İlim adamları bu süre zarfında kadının sakınması gereken hususların neler olduğunda farklı görüşlere sahiptirler. Bir kısım alime göre: Kadınlar ni-kâhlanmaktan, koku sürünmekten, evli iken yaşadıkları meskenden başkasına taşınmaktan uzak durarak, iddetlerini beklerler. Onların buna dair sahih sünnetten delilleri pek çoktur. Bunlardan birisi Buharî ile Müslim tarafından Üm-mü Seleme'nin kızı Zeyneb'in (r.anhuma) şu rivayetidir: Zeyneb dedi ki: Babası Ebu Süfyan vefat ettiğinde Ümmü Habibe (r.anha)'nm yanma girdi. Kendisine koku getirilmesini istedi. O kokudan bir cariyeye sürdü, sonra kendisi de o kokudan alıp yanaklarına değdirdi, sonra da dedi ki: Allah'a yemin ederim koku sürünmeye ihtiyacım yoktur. Şu kadar var ki ben Resulullah (s.a.)'ı minber üzerinde şöyle buyururken dinledim: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının ölmüş bir yakını için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Bundan tek istisna kocasıdır. (Onun için) dört ay on gün (iddet bekler)."

Zeyneb dedi ki: Annem Ümmü Seleme (r.anha)'yi şöyle derken dinledim: Bir kadın Resulullah (s.a.)'ın yanma gelerek dedi ki: Ey Allah'ın rasulü, kızımın kocası vefat etti. Gözlerinden rahatsızlığı var, ona sürme çekelim mi? Resulullah (s.a.): "Hayır" dedi ve bunu iki ya da üç defa tekrarladı, her seferinde de: "Hayır" dedikten sonra: "Bunun (iddetin) hepsi topu topu dört ay on gündür" diye buyurdu.

Resulullah (s.a.)'ın yasakladığı sürme, süslenmek kasdıyla çekilen sürme olup tedavi maksadı ile çekilen sürme değildir. Buna delil ise Muvatta'da yer alan ve Ümmü Seleme'den gelen Resulullah (s.a.)'m: "O sürmeyi geceleyin koy, gündüzün sil" şeklindeki hadis-i şerifdir.

Bazıları da kocası vefat etmiş olan kadının iddeti evlenmekten uzak durarak beklemesidir, demişlerdir. Koku sürünmek, süslenmek, kocasıyla beraber yaşadığı evden taşınmak ise ona yasaklanmış değildir. Bunun delili Ümeys kızı Esmâ'dan gelen şu rivayettir: Dedi ki: Ca'fer şehid olunca Resulullah (s.a.) bana: "Üç gün yas elbisesi giyin, sonra da istediğini yap!" dedi.

Ancak bu görüşün sahiplerine şöyle cevap verilir: Hz. Peygamber ona üç gün yas elbisesi giyinmesini emretmiş sonra da iddet bekleyen kadın için süs ve zinet sayılmayan ve giyilmesi caiz olan elbiselerden dilediğini giyinmesine müsaade etmiştir. Çünkü bir takım elbise çeşitleri vardır ki, ne süs elbisesi ne de yas elbisesi olup gündelik elbiselerdir.

İddet süresinin dört ay on gün ile tespit edilmesi taabbüdî bir emirdir. Bunun hikmeti araştırılmaz. Bu tıpkı namazın rekatlarının sayıları ile zekât miktarları gibidir.

Bununla birlikte böyle bir iddetin hikmetlerinden biri kocası vefat etmiş bir kadının rahminde kocasının suyunun bulunup bulunmadığının anlaşılmasıdır. Kadın hamile olup olmadığının anlaşılacağı bir süre geçinceye kadar vefattan dolayı iddet bekleyen kadının başkasıyla evlenmesine engel olunur. Şayet (iddetten sonra) evlenir ve çocuğu olursa, çocuk ikinci kocaya nispet edilir. Koku sürünmesinin, süslenmesinin yasaklanış sebebi ise, bunların evlilik arzusunu çağrıştırmasındandır. Kaldığı evden çıkmasının yasaklanması ise kocası vefat etmiş bir kadının korunmaya ve kendisini sakınmaya olan ihtiyacındandır. İddet süresi içerisinde onunla evlilik akdi, açıkça evlenme teklifinin yapılma yasağı ise bunun da evliliğe götüren bir yol oluşundan dolayıdır. Bununla birlikte iddet bekleyen kadına üstü kapalı evlenme teklifi yapmaya da ruhsat vardır.

Cahiliye döneminde ise kadın ölen kocası için tam bir sene yas tutar ve bu müddet boyunca koku sürünmez, süslenmez, toplantı yerlerinde insanlar arasına çıkmazdı.

Daha sonra Yüce Allah, idde tin sona ermesinden sonra kadın için nelerin mubah olduğunu da: "İddetlerini bitirdikleri zaman artık onların kendileri hakkında maruf ile yaptıklarından dolayı size bir günah yoktur" diye açıklamaktadır [\[75\]](#). Yüce Allah burada: "İddetlerini tamamladıkları takdirde" buyruğu ile velilere hitab etmektedir. Ey veliler ve ey bütün insanlar! Bundan önce kendileri için yasak olan evlilik hatta süslenmek, talihlilere görünmek, müstakbel eşlerini seçmek, Şer'an ve örfen bilinen şekliyle evden çıkmak gibi kendileri hakkında yaptıkları işler ve Allah'ın onlara bu hususta izin vermiş olduğu diğer hususlar dolayısıyla, sizler için bir günah yoktur. Allah yaptıklarınızdan haberdardı. Amellerinizden hiç bir şey O'na gizli kalmaz. Kadınların evlenmesine kimlerin engel olduğunu bilir ve onu cezalandırır. Şeriatın sınırlarına bağlı kalma doğrultusunda kadınları yönlendirerek güzel hareket eden veya Allah'ın hukuku konusunda işi önemsemeyenleri de kusurlu davrananları da bilir. Eğer sizler kadınlarınızın şeriatın yolu üzere yürümelerini sağlarsanız, mutlu olursunuz. Şayet Allah'ın sınırlarından sapar ve kusurlu hareket ederseniz bedbahtlığa ve azaba düşersiniz. [\[76\]](#)

Kocası Vefat Etmiş Olan Hanıma Talib Olmak Ve Onunla Nikahlanma Zamanı

235- (Bu şekilde iddet bekleyen) kadınlara üstü kapalı talip olmanızdan veya içinizde saklamanızdan dolayı üzerinize bir vebal yoktur. Allah onları hatırlayacağınıza bilmiştir. Fakat ma'rûf bir söz söylemenizden başka kendileriyle gizlice sözleşmeyin ve iddet sona erinceye kadar nikâh akdini bağlamaya azmetmeyin. Bilin ki Allah, şüphesiz içi-nizdekini bilir. Artık O'ndan sakının ve bilin ki muhakkak Allah, Gafûr'dur, Halîm'dir.

Açıklaması

Bu ayette de kadınlara dair hükümler sözkonusu edilmeye devam edilmektedir. Önceki ayet-i kerimelerde boşamanın, ric'atın, süt emzirmenin hükümleri, eşlerin ve çocukların hakları, babanın vazifesi olan nafaka, mesken ve giyim sağlamak ile kocası vefat etmiş kadının beklemek zorunda olduğu iddet ve yas tutma vucubu; bu ayet-i kerimede ise kocası vefat ettiğinden dolayı iddet bekleyen bir kadına iddet esnasında açıktan değil de işaret yoluyla, üstü kapalı bir şekilde evlenmeye talib olmanın caiz olduğu, iddeti bittikten sonra da onu nikâh akdi ile almanın sahîh olduğu açıklanmaktadır. Şanı Yüce Allah burada kocası vefat etmiş kadına yahut onun velisine üstü kapalı bir şekilde erkeğin evlilik talebinde bulunmasının günah olmadığını beyan etmektedir. Bâin talâk ile boşanmış bir kadına iddeti esnasında da aynı şekilde teklif sözkonusu olabilir. Ya da erkek o kadim ile evlenme arzusunu içinde saklayabilir. Çünkü üstü kapalı ifade önceki kocanın hakkını sarsmaz. Belki de bunda geleceğin şartlarından yana bir çeşit güven ve huzur hissini vermek de sözkonusudur ve bu, kadının bakacak kimsesi olmadığı bir vakitte olmaktadır. Diğer taraftan bir şeyin insanın içinde saklı tutulması tabii bir durumdur ve bundan kaçınmak oldukça zordur. Bundan dolayı Yüce Allah: "Allah onları hatırlayacağınıza bilmiştir." diye buyurmaktadır. Yani içinizden onları anacağını, bu arzunuzu gizlemenizin size zor geleceğini bilmiştir. İnsanın içten içe bir şeyi kastetmesinde bir zarar ve bir tehlike yoktur. Fakat gizliden gizliye evlenmek üzere sözleşmek haramdır. Çünkü bu şekilde bir sözleşme fitneye götüren bir basamaktır, çeşitli dedikodulara sebeptir. Açıklanmasında utanmaya sebep teşkil etmeyen ma'rûf bir sözle sözleşmek de haram değildir. Güzel geçinmekten, kadınlara karşı geniş kalpli olduğundan sözetmek ve benzeri sözler sarfetmek gibi. Buna göre ma'rûf söz söylemekten kasit açıktan açığa değil de üstü kapalı (ta'rîz) bir ifade kullanmaktır. Yani onlara ancak ta'rîz yoluyla evlenme hususunda teklifte bulunabilirsiniz.

Aslında "gizlülük"den kasıt ilişkidir. Burada ise onunla kastedilen iddet esnasında gizlice evlenme akdidir. Bu lafız ilişki kurmaya sebep teşkil eden akid hakkında mutlak

olarak kullanılmıştır. Taberî'nin tercih ettiği görüşe göre ise burada kasıt zinadır veya o kadına: Ben seni seviyorum, bana benden başkasıyla evlenmeyeceğine dair söz ver, demesidir. İbni Kesîr der ki: Ayet-i kerimenin bütün bunlar hakkında umumi olma ihtimali vardır.

Vefat sebebiyle kocasından iddet bekleyen kadına yahut onun velisine id-det süresi içerisinde üstü kapalı bir şekilde evlenme talebinde bulunmak, sen güzelsin, yahut umarım Allah senin gibi helâl süt emmiş salih bir hanımı karşıma çıkartır", gibi sözler söylemektir. Böylelikle kadın onunla evlenmeye kendisini hazırlasın. Ya da kadının yanında kendisinin güzel huy ve hasletlerinden bahsedebilir. Böylece kadın kendisine talib olan kimseler arasından daha üstün ve daha kerim olanı seçmek imkânını elde eder.

Ric'î bir talâktan dolayı iddet bekleyen kadına ister işaret yoluyla, ister açıktan açığa talib olmak ise haramdır. Çünkü o iddet içerisinde kaldığı süre içinde kocasının nikâhı altındadır.

Kocasını vefat ettiğinden yahut bâin talâk dolayısıyla iddet bekleyen kadına açıkça tâlib olmak yine haramdır. Üstü kapalı ifade kullanmanın caiz oluşunun delili Taberî'nin Hanzala b. Abdullah b. Hanzala'nın kızı Sükeyne'den yaptığı şu rivayettir: Ben iddet bekliyorken Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Bakır yanıma geldi ve dedi ki: Ey Hanzala kızı, ben Resulullah (s.a.) ile olan akrabalığını bildiğin bir kimseyim. Ceddimin benim üzerimde hakkı vardır. İslâm'da geçmiş olan bir kimseyim. Sükeyne dedi ki: Cafer'in babası Allah sana mağfiret buyursun, ben iddetimde iken sen bana talip mi oluyorsun? Halbuki sen örnek alman bir kimsesin. Bana: Ben öyle bir şey mi yaptım? dedi. Sadece sana Resulullah (s.a.)'a olan akrabalığımı ve konumumu hatırlattım. Resulullah (s.a.), Ümmü Seleme'nin yanına girdi. Ümmü Seleme amcasının oğlu Ebu Sele-me'nin hanımı idi. Kocasını vefat etmişti. Resulullah (s.a.) ona Allah nezdindeki mevkiinden eline yaslanmış olduğu halde bahsetti. O kadar ki ağırlığı elinin üzerine fazla verdiğinden dolayı hasırın izleri eline çıktı ve onun bu davranışı bir evlenme talebi sayılmadı.

Ma'rûf olan söz şer'an münker olmayan söz demektir. Bu ise iffetli söz, hafif işaret, caiz olan ve ta'rizin kapsamına giren yaralayıcı olmayan latif sözler demektir. Tıpkı Resulullah (s.a.)'m kocasının vefatından sonra Allah'ın nezdindeki mevkiini Ümmü Seleme'ye hatırlatırken yaptığı gibi.

Daha sonra Yüce Allah iddet bekleyen kadın ile evlilik akdi yapmanın mubah olduğu vaktin iddetin bitişinden sonra olduğunu açıklamaktadır. Bundan önce akdin yapılmasını ise oldukça ağır bir üslûpla yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: Kocasını vefat ettiğinden dolayı iddet bekleyen kadın ile önceki kocasından beklemesi gereken iddet olan 4 ay 10 gün sona ermeden şer'î evlilik akdini yapmaya karar vermeyiniz.

Yüce Allah bu sınırın aşılmasına karşı uyarıda bulunarak şöyle buyurmuştur: Biliniz ki

Allah kalplerinizde sakladığınız caiz olmayan kararları bilir. O bakımdan Allah'ın yasakladığı işleri, söz veya fiil olsun işlemekten sakınınız.

Bu sakındırmakta hükümler teşvik edici ve korkutucu bir üslûpla, öğütlerle birlikte zikredilmiştir ki, bunlara gereken şekilde bağlılık daha bir pekiştirir ifadelerle dile getirilsin.

Bununla birlikte Allah'ın hadlerini aşan ve günahı işlemek suretiyle kusurlu olup sonra da tevbe eden ve halini düzelten kimselere bağışlayıcı olduğunu biliniz. Cezayı acele vermeyen Halîm'dir O. Cezayı acilen verecek yerde amellerini ıslâh etsinler diye kullarına mühlet verendir. O bakımdan O'nun mühlet verişine de aldanmayınız. [\[77\]](#)

Kendisiyle Zifafa Girilmeden Önce Boşanan Kadının Durumu

236- Kendileriyle temas etmediğiniz veya kendilerine mehir tayin etmemiş olduğunuz hanımları boşarsanız üzerinize vebal yoktur. Onları metâlandırın. Eli geniş olan da, fakir olan da ha-lince, örfeye uygun bir şekilde (faydalandırın). Bu, ihsan edenler üzerine bir haktır.

237- Kendilerine mehir tayin etmiş iken hanımları onlara dokunmadan önce boşarsanız tayin ettiğinizin yarısını onlara verin. Meğer ki kendileri veya nikâh akdi elinde bulunan kimse bağışlamış olsun. Sizin bağışlamanız ise takvaya daha yakındır. Aranızda fazileti unutmayın. Muhakkak Allah, işlediğinizi çok iyi görendir.

Nüzul Sebebi

Rivayet edildiğine göre bu ayet-i kerime Ensar'dan bir adam hakkında nazil olmuştur. Bu adam herhangi bir mehir tayin etmeden bir kadın ile evlenmiş, sonra da ona dokunmadan bu kadını boşamıştı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Resulullah (s.a.) ona: "Sarığını vermekle dahi olsa onu metâlandır, diye buyurdu." [\[78\]](#)

Açıklaması

Kendileriyle gerdeğe girmeden ve onlar için bir mehir belirlemeden önce kadınları boşadığınız takdirde şayet onlar için bir mehir tespit edilmemiş ise mehr-i misil veya tayin edilmiş olan mehirden -ey kocalar!- o kadınlara herhangi bir şey vermeniz gerekmez. Burada "el-Cünâh" kelimesinin mehir yükümlülüğü olduğunu Yüce Allah'ın, "Kendilerine mehir tayin etmiş iken hanımları dokunmadan önce boşarsanız tayin ettiğinizin yarısını onlara verin." buyruğudur. Burada buna karşılık mehrin yarısının ödeneceğini tespit etmektedir. Yüce Allah'ın, "Veya kendilerine mehir tayin etmemiş olduğunuz" buyruğu ancak kendileri için mehir tayin etmiş iseniz veya tayin edinceye kadar.. anlamındadır. Farızanın farz kılınması mehrin adının konulması demektir. Çünkü kendisi ile gerdeğe girilmeden önce boşanan kadına eğer mehir tespit edilmemiş ise, mehrin yarısını alma hakkı yoktur, onun için sadece bir mut'a söz konusudur. Bazıları da şu görüştedir: "veya" buyruğu "vâv (ve bağlacı)" anlamındadır. Sizin için vacip olan müt'adır. Yani boşanan kadına kendisi ile yararlanacakları malınızdan herhangi bir şey vermektir. Bu da sizin servet, zenginlik, makam ve fakirliğinize göre olup, onun gönlünü hoş tutmak için verilir. Yüce Allah bunu sınırlamayıp bunun belirmesini, gücü oranında, zenginlik ve fakirlik gibi kocanın haline terketmiştir. İbni Abbas şöyle dermiş: Boşama müt'ası-nın azamisi bir hizmetçi vermektir, bundan daha aşağısı gümüş para vermektir, bundan daha aşağısı da elbise vermektir.

Yüce Allah böyle bir müt'ayı kadına güzel bir şekilde davranan kimseler üzerinde vacip bir hak olarak tespit etmiştir. Ebu Hanife ve arkadaşları kendisi ile gerdeğe girilmeden ve mehir tespit edilmeden önce boşanan bir kadın için bunun vacip olduğu görüşündedir. Çünkü Yüce Allah'ın, "Onları metâlandırın" buyruğu ile "bu ihsan edenler üzerine bir haktır." buyruğu bunu gerektirmektedir. Diğer boşanmış kadınlara bunu vermek ise müstehabtır. Kendisiyle duhûldan (ilişkiden) sonra boşanan ve mehrin isminin konulduğu nikâhta duhûlden önce boşanan kadın gibi [\[79\]](#)

Kendisinden nakledilen meşhur rivayette Mâlik'in görüşüne göre ise müt'a, mehri tespit edilmeyen ve kendisi ile gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın dışındakiler için menduptur. Bunlar için vacip olduğu da söylenmiştir.

Şafiî ve Ahmed'in görüşüne göre ise müt'a, kendisiyle gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın lehine bir borçtur. İster bu kadının mehri tespit edilmiş olsun, ister edilmemiş olsun. Ancak mehri tespit edilmiş ve kendisiyle gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın bundan müstesnadır. Şafiîler aynı şekilde gerdeğe girildikten sonra

boşanan kadın lehine bunu bir borç olarak kabul etmişlerdir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Boşanan kadınların lehine ma'rûf bir şekilde faydalandırma vardır. Bu takva sahipleri için bir vazife-<ür/'(Bakara, 2/241). Yani müt'a, Şafii'nin yeni görüşüne göre bütün boşanan kadınlar lehine olmak üzere yerine getirilmesi gereken bir vazifedir. Ancak mehri tespit edilen ve kendisiyle gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın müstesnadır. Buyruğun zahiri, zahiren emir olduğundan dolayı vücut ifade eder: "Metâlandınn"; adeta yüce Allah mehrinin tespit edilmesi halinde boşanan kadına verilen mehrin yarısı mukabilinde bu kadına müt'a vermeyi (faydalandır-mayı) emretmiş gibidir. Yüce Allah'ın, "Bu ihsan edenler üzerine bir haktır." buyruğu ise ihsanın bunu gerektirdiğini beyan etmek içindir.

İşte ayet-i kerimeden ele alınan birinci kısım budur. Bu da kendisiyle gerdeğe girilmeden ve mehri tespit edilmemiş olduğu halde boşanan kadının hükmüdür. Böyle bir kadına müt'a vermek gerekir. Daha sonra Yüce Allah ikinci kısmın hükmünü beyan etmektedir ki, bu da kendisi ile gerdeğe girilmeden önce boşanan ve mehri tayin edilmiş kadındır. Böyle bir kadına da mehrin yarısı verilir. Buna göre Yüce Allah'ın bu buyruğunun anlamı şu demektir:

Kendisiyle gerdeğe girilmeden önce kadın boşanacak olursa, eğer mehri tespit edilmiş ise, mehrin yarısını ona vermek icap eder. Kadın onu almak hakkına sahiptir. Boşanan kadının bunu bağışlaması veya elinde nikah akdini bulunduranın -ki o da velidir- affetmesi mümkündür. Onun affetmesi, mehrin yarısını almak hakkını düşürmesidir. Bir görüşe göre ise burada affedecek olan kocadır. Onun affetmesi, bağışlaması ise kendisi için hak kazanılmış olan mehrin yarısıdır. O takdirde bunu affeder ve kadın da "kelimeler"de açıkladığımız gibi, mehrin tamamını alır. Affetmek Allah'tan korkmaya, takvaya daha yakındır. Yani erkeklerden ve kadınlardan kim affederse takva sahibi olan odur.

İyilikte bulunarak faziletli davranmayı unutmayınız. İyilikte bulunmayı ve fazileti terkederek hakkettiğiniz her şeyi sonuna kadar almaya kalkışmayınız. Çünkü affetmek hepimiz için daha hayırlıdır ve Allah yaptıklarınızı çok iyi görendir. O bakımdan herkese niyet ve ameline göre karşılık verir. Kimin affettiğini, kimin iyilikle davrandığını O bilir. İşte bu, buyrukların sonunda Yüce Allah'ın eşlerin birbirlerine karşı muamelelerinin tümünü gördüğüne dair bir hatırlatmadır ve bu hatırlatma iyilikte bulunmaya, fazilette bulunmaya bir teşvik, kaba davranmaya, cahilliğe karşı bir uyarıdır. [\[80\]](#)

Namaza Dikkat Göstermek

238- Namazlara ve özellikle orta namaza devam edin. Allah için huşu' ve itaatle durun.

239- Şayet korkarsamz o halde, yürüyerek veya binerek kılın. Emin olduğunuz zamanda da Allah'ı anın. Nitekim bilmediğiniz şeyi size öğretmiştir.

Nüzul Sebebi

Ahmed, et-Tarihü'l-Kebîr'de Buharî, Ebu Davud, Beyhakî ve İbni Cerîr et-Taberî'nin Zeyd b. Sabit'ten rivayetlerine göre Resulullah (s.a.) öğle namazını öğle sıcağının arttığı zamanda kıları. Ashabına en ağır gelen namaz bu namaz idi. Bunun üzerine: "Namazlara ve özellikle orta namaza devam edin." ayeti nazil oldu. Bu ise "orta namaz"ın öğle namazı olduğunu göstermektedir. Bir grup ilim adamı bu görüştedir.

Ahmed, Nesaî ve İbni Cerîr et-Taberî'nin Zeyd b. Sabit'ten rivayet ettiklerine göre Resulullah (s.a.) öğlen namazını sıcak vakitte kıları. Arkasında ancak bir ya da iki saf cemaat olurdu. Diğerleri ise ya öğle vakti uyku için çekilmiş olurlar veya ticaretlerine devam ederlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Namazlara ve özellikle orta namaza devam edin." buyruğunu indirdi.

Altı hadis kitabının müellifi muhaddis imamlar ile başkalarının Zeyd b. Erkam'dan rivayetlerine göre o şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) döneminde namazda iken konuşurduk. Bizden bir kimse namazda yanında duran arkadaşı ile konuşurdu. Bu böylece: "Allah için huşu' ve itaatle durun" buyruğu nazil oluncaya kadar devam etti. Bu buyrukla bize susmamız emrolundu, konuşmamız yasaklandı. [\[81\]](#)

Açıklaması

Bütün namazlara dikkatle devam edin. Çünkü namazda Allah'a yakışır, dua O'na hamd-ü senada bulunma vardır. Ayrıca namaz dinin direğidir. Namaz şu hadis-i şerifte tespit edildiği şekilde kılındığı takdirde ruhun arıtılmasında güçlü bir etkiye sahiptir:

"Allah'a O'nu görüyormuş gibi ibadet et. Şayet sen O'nu görmüyorsan da şüphesiz ki O seni görür." [\[82\]](#)

Orta namaz da diğer namazlar kapsamına girmektedir. Yüce Allah'ın özellikle onu söz konusu etmesi ise, namazlar arasındaki şerefine dikkat çekmek ve onu hatırlatmak içindir. Bu ister -Kurtubî'nin tercih ettiği gibi- sıcak iklimlerde oldukça sıcak bir zamana rastlaması ve günün ortasında olması dolayısıyla öğlen namazı olsun, ister insanın günlük işlerini sona erdirmek için uğraştıkları vakitlerde kılınan ikindi namazı olsun. İster bu namaz kişiye, ailesine ve bütün İslâm toplumuna güzel kazançlar sağlayan günlük işleri bitirmekte ihsan ettiği

başarılar dolayısıyla Yüce Allah'a şükretmek üzere kılınan ikindi namazı olsun, isterse de -İbni Abbas, İbni Ömer, Ebu Ümame, Hz. Ali'nin de dediği gibi- uykuya olan tutkunluk ve onu eda etmek hususundaki tenbellik dolayısıyla ve münafıklar için en ağır namaz olduğu için sabah namazı olsun; isterse de bunun dışında kalan akşam, yatsı ya da cuma namazı olsun, değişen bir şey olmaz. Görüldüğü gibi bu hususta (yani orta namazın hangisi olduğu hususunda) ilim adamlarının yedi tane görüşü vardır. İbnü'l-Arabî bu namazın hangisi olduğunu tayin etmenin oldukça zor olduğu görüşünü tercih etmektedir. [\[83\]](#)

Namazınızda kalbi huşû'dan alıkoyan her türlü dünya meşguliyetinden kendinizi kurtarmış olarak, yalnızca Allah'ı zikredenler olarak ve namazın şeriat tarafından düzenlenmiş şekline uygun bir şekilde Allah'ın huzurunda huşu' ile durunuz. Mücahid'in görüşüne göre "kunut" susmak demektir. Buna daha önce nüzul sebebinde geçen ve Zeyd b. Erkam yoluyla gelen hadis-i şerif delildir:

Huşu' ve kalp huzuru ile birlikte vakti içerisinde namazlara gereken dikkat ve devamı göstermek, imanın ve İslâmın sıhhatinin, din kardeşliğinin, hakların korunmasının belgesidir. Namaza dikkat ve devam eden kimseden ancak hayır beklenir, şerrinden emin olunur. Ahmed ve Sünen sahipleri Hz. Büreyde'den Peygamberin şöyle dediğini naklederler:"Bi,zİ7nZe sizin aranızdaki ahid namazdır. Onu kim terkederse kâfir olur." Ahmed ve Taberâni de Abdullah b. Amr'dan rivayetlerine göre Resulullah (s.a.) bir gün namazı söz konusu etti ve şöyle buyurdu: "Kim namaza dikkatle devam ederse kıyamet gününde onun için bir nur, bir belge ve bir kurtuluş olur. Namaza dikkatle devam etmeyen kimse için ise namaz bir nur, bir belge ve bir kurtuluş olmaz. Kıyamet gününde o kişi Kârûn, Fifavn, Haman ve Ubeyy b. Halef ile birlikte olur."

Şer'î şekliyle namazın kalınmasının sonuçlarından birisi de toplumda münkerlerin, hayasızlıkların yaygınlık kazanması, hıyanetin başgöstermesi, can ve mal güvenliğinin ortadan kalkması, haksızlık ve saldırganlıkların çoğalması, insanların hayır işlemekten uzak durması, merhamet ve şefkatin azalması, kötü zan beslemenin ve insanlar arasında

güven azlığının başgöstermesi-dir.

İslam namazın önemi ve tuttuğu yerin büyüklüğünü göz önünde bulundurarak herhangi bir durumda namazı terketmeyi caiz görmemiştir. Bu bakımdan Yüce Allah bize şu anlamda buyruk vermektedir: Namazı terketmekte kimse için bir özür yoktur; hatta düşman tarafından cana, mala yahut ırza zarar geleceğinden korkulması halinde bile. Eğer sizler ayakta durmak dolayısıyla herhangi bir zarar görmekten korkarsanız, binek üzerinde namaz kılınız. Şayet güvenliğe kavuşursanız yani korkunuz giderse, Allah'ın size şer'i hükümleri öğrettiği ve güvenlik halinde namazın nasıl kılınacağı gibi bilmediğiniz şeyleri öğrettiği için de Allah'ı anınız, O'na ibadet ediniz ve güvenlik nimetine karşılık O'na şükrediniz.

Burada kasıt, güvenlik halinde namaza dair bilmediklerinizi öğretmesi dolayısıyla veya güvenliğe kavuştuğunuz takdirde güvenlik nimeti dolayısıyla Allah'a şükrediniz ve ibadet ile Onu anınız, şeklidir. Nitekim O şer'i hükümleri ve korku halinde de güvenlik halinde de nasıl namaz kılacağınızı öğretmekle size ihsanda ve bağışta bulunmuştur. [84] Kurtubî de şöyle demektedir: Bunun anlamı şudur: Artık size emrolunmuş bulunan rükünleri eksiksiz yapmaya devam ediniz, bu şekliyle sizin için yeterli olan böyle bir namazı size öğretmesindeki ve böylelikle de herhangi bir namazı kaçırmayıştığınızdaki nimet dolayısıyla Allah'a şükrediniz. Bu ise sizin daha önce bilmediğiniz bir şeydi. [85]

Kocası Vefat Etmiş Kadına Bir Yıl Süre İle Evinde Kalması İçin Vasiyette Bulunmak Ve Boşanan Her Kadına Mut'a Vermek

240- İcinizden vefat edip de geride zevceler bırakacaklar eşlerinin çıkarılma-yarak bir yılına kadar metâlandırılma-sını vasiyyet etsinler. Şayet çıkarlarsa artık onların kendileri hakkında ma'rûf bir şekilde yaptıklarından dolayı size bir vebal yoktur. Allah Azîz'dir, HaMm'dir.

241- Boşanan kadınları da ma'rûf bir şekilde metâlandırılmaları haklarıdır. Bu takva sahipleri için bir vazifedir.

242- İşte Allah akıl erdirirsiniz diye size ayetlerini böyle açıklar.

Nüzul Sebebi

240. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak İshâk b. Raheveyh Tef-siri'nde Mukâtil b. Hayyan'dan şunu rivayet etmektedir: Çocukları, erkek akrabaları, hanımları bulunan Taifli birisi beraberinde anne babası ve hanımı olduğu halde Medine'ye geldi ve Medine'de vefat etti. Resulullah (s.a.)'e durum arzedildiğinde anne babaya bir şeyler verdiği gibi çocuklarına da ma'rûf ile bir şeyler verdi. Hanımına ise bir şey vermedi. Fakat kocasının terikesindn bir seneye kadar ona nafaka bağlanmasını emretti. İşte: "İçinizden vefat edip de geride zevceler bırakacaklar..." ayeti bunun hakkında nazil olmuştur. [\[86\]](#)

241. ayet-i kerimenin nüzuluyla ilgili olarak da İbni Cerîr et-Taberî, İbni Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yüce Allah'ın, "Eli geniş olanınız ha-lince eli dar olanınız da halince örfe uygun bir fayda ile faydalandırınız. Bu ihsan edenler üzerine bir haktır." (Bakara, 2/236) ayeti nazil olunca, adamın birisi şöyle der: Ben iyilik yapmak istersem yaparım, yapmak istemezsem de yapmam. Bunun üzerine Yüce Allah, "Boşanan kadınların da ma'rûf bir şekilde metâlan-dırılmaları haklarıdır; bu takva sahipleri için bir vazifedir." ayeti nazil oldu. [\[87\]](#)

Açıklaması

Aranızdan ölümü yaklaşanların ve geriye bırakacakları hanımlarına sene sonuna kadar evde sürekli olarak faydalanmalarını vasiyet etmeleri bir görevdir. Bu süre zarfında evden çıkartılmazlar yahut evde kalmalarına engel olunmaz. Buna göre dul eşe vefat eden kocasının malından tam bir yıl süre ile nafaka hakkı doğar. Mirasçılarının da kocası vefat etmiş olan bu hanımı sene geçmeden evinden çıkarmamaları ve nafakasını engellememeleri gerekir. Acaba bu vücut ve bağlayıcılık mı yoksa müstehaplık mı ifade etmektedir? Bu hususta ilim adamlarının iki görüşü vardır. [\[88\]](#)

1- Cumhurun görüşü: İslâmın ilk dönemlerinde Arapların konu ile ilgili adetlerine uygun olarak kocası vefat etmiş kadının iddeti tam bir yıl idi. Daha sonra bu hüküm Nisa süresindeki mirasa dair ayet-i kerime ile ve tilâvet itibariyle daha önce gelen, fakat nüzul itibariyle bundan sonra inmiş bulunan: "İçinizden vefat eden kimselerin bıraktıkları zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler." (Bakara, 2/234) ayeti ile nesh

edilmiştir. Buna göre kocasının ölümü dolayısıyla kadının beklemesi gereken iddet bir yıl yerine dört ay on gündür ve mirasta tespit edilen hakkını da alır. İbni Cerîr et-Taberî ise Hem-mam b. Yahya'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben Katâde'ye Yüce Allah'ın, "İçinizden vefat edip de geride zevceler bırakacaklar eşlerinin çıkarılma-yarak bir yılına kadar metâlandırılmalarını vasiyet etsinler." ayeti hakkında soru sordum, bana şöyle dedi: Önceleri kocası vefat eden hanımın kocasının malından -evinden çıkmadığı sürece- bir yıl süre ile süknâ (kocasının meskeninde kalma) ve nafaka hakkı vardı. Daha sonra bu, Nisa süresindeki buyrukla nesh edildi. Kadın için bilinen bir miras payı tespit edildi ki, bu eğer kocanın çocuğu varsa 1/8, yoksa 1/4'dir. İddeti ise 4 ay 10 gün olarak tespit edildi. Buna dair de Yüce Allah, "İçinizden vefat edenlerin bıraktıkları zevceleri kendiliklerinden dört ay, on gün beklerler..." diye buyurdu. İşte bu ayet-i kerime de daha önce nazil olmuş ayet-i kerimede yer alan bir sene ile ilgili iddeti nesh etmiştir.

2- Eski müfessirlerden Mücâhid ile Ebu Müslim el-İsfahânî'nin görüşüne göre ise bu ayet-i kerimenin hükmü sabittir, ondan herhangi bir şey nesh edilmiş değildir. Râzî de Tefsirinde bu görüşü tercih etmiştir.

İbni Cerîr, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kocasını vefat etmiş bulunan kadının iddeti ile ilgili olarak iki ayet-i kerime nazil olmuştur. Birisi Yüce Allah'ın, "İçinizden vefat eden kimselerin bıraktıkları zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler." ayet-i kerimesidir. Bu ayet-i kerime daha önceden geçmiştir. Bu hususta nazil olan diğer ayet-i kerime ise (tefsirini yapmakta olduğumuz) bu ayet-i kerimedir. Birinci ayet-i kerime, kocasının akrabaları yanında iddet bekleyen kadın hakkında olup bu süre iddet beklemesi vacip (farz)dir. Daha sonra Yüce Allah, "İçinizden vefat edip de geride zevceler bırakacaklar... Azîz'dir, Hakîm'dir." buyruğunu indirdi. (Müeâhid devamla) der ki: Allah bununla yedi ay yirmi gün daha bekeyerek senenin tamamlanmasını emretti. Bu bir vasiyettir. Kadın dilerse bu vasiyet süresi içerisinde meskende kalır, dilerse çıkıp gider. İşte Yüce Allah'ın, "Çıkarılmayarak... şayet çıkarlarsa... size bir vebal yoktur." buyruğu bunu ifade etmektedir. Ancak iddet olduğu gibidir.

Yani bu iki ayet-i kerimenin iki ayrı duruma hamledilmesi gerekmektedir. Şayet kadın vefat etmiş kocasının evinde ve malında kendisine nafakada bulunulmasını tercih edecek olursa, beklemesi gereken iddet bir yıldır. Aksi takdirde onun iddeti 4 ay 10 gündür. Bu görüşe göre iddetin kesin olarak yerine getirilmesi gereken bir süresi vardır ki bu da asgarî süredir, bir de muhayyer bırakılan bir süresi vardır ki bu da azami süredir.

Ebu Müslim ise şöyle demektedir: Ayet-i kerimenin anlamı şudur: Sizden vefat edeceği vakit geriye hanımlar bırakacak olanlar, şayet bir yıl nafaka ile bir yıl süknâyı zevcelerine vasiyet etmiş iseler, fakat eşleri bundan önce evlerinden çıkıp kocaların vasiyetlerine muhalefet ederlerse -ve bu çıkışları Yüce Allah'ın kendileri için tayin etmiş olduğu süre kadar ikametden sonra olursa-artık ma'rûf bir şekilde olmak şartıyla yaptıklarından dolayı bir vebal yoktur. Çünkü onların bu vasiyet gereği bir yıl süre ile

kalmaları lazım (bağlayıcı) değildir. Devamla der ki: Buna sebep ise şudur: Araplar Cahiliye döneminde tam bir yıl süre ile nafaka ve süknâyı vasiyet ederler, kadın da bir yıl süre ile iddet beklerdi. Yüce Allah bu ayet-i kerimede -bu takdire göre- bunun vacip olmadığını beyan etmektedir. Böylelikle ortada nesih söz konusu olmaz.

Fukahâya gelince: Ebu Hanife, Şafiî ve Ahmed'in görüşüne göre bu durumdaki bir kadın için dört ay on günlük süre boyunca kocasının terikesinden karşılanmak üzere kocasının evinde ikameti gerekmez. Nerde isterse iddetini orada bekler. Malik'in görüşüne göre ise eğer mesken kocanın mülkü ise veya kocası meskenin kirasını vefatından önce ödemiş ise, kadının iddet süresince kocasının evinde ikameti gerekir. Buna sebep ise Füreyy'a ile ilgili şu hadis-i şerifi: bunu Malik Muvatta' adlı eserinde KaT) b. Ucre'nin kızı Zeyneb'den rivayet etmektedir. Buna göre Malik b. Ziya'nın kızı Fureyy'a -ki Ebu Said el-Hudrî (r.anhuma)'nin kızkardeşidir- kendisine şunu bildirmiştir: Resulullah (s.a.)'in yanına gelerek Hudre oğulları arasında bulunan ailesinin yanına dönmeyi istedi. Çünkü kocası, kaçmış birtakım kölelerini takib etmek üzere yola çıkmıştı. Nihayet el-Kaddûm denilen bir yere vardıklarında onlara yetişti, fakat köleleri onu öldürdüler. Fureyy'a dedi ki: Resulullah (s.a.)'e giderek Hudre oğulları arasında bulunan aile halkının yanına gitmek istediğimi söyledim. Çünkü kocam bana mülkiyetine sahip olduğu ikamet edeceğim bir ev ve nafaka bırakmamıştı. Resulullah (s.a.): "Olur" dedi. Bunun üzerine ben de ayrılıp gidecek oldum. Nihayet odada olduğum sırada Resulullah (s.a.) bana seslendi -veya benimle ilgili emir vererek yanma çağırılmamı istedi- Bana dedi ki: "Nasıl söylemiştin?" Ben ona kocam ile ilgili durumu ifade eden olayı tekrar anlattım. Şöyle buyurdu: "Kitap vadesini dolduruncaya (iddetin tamamlanıncaya) kadar evinde bekle." Ben de evde dört ay on gün iddet bekledim. (Fureyy'a devamla) dedi ki: Osman b. Affan halifeliği döneminde bana haber gönderdi ve bu konuyu sordu; ben ona durumu haber verince buna göre hüküm verdi [\[89\]](#)

Ayet-i kerimenin geri kalan kısmının tefsirine gelince:

İddetin bitmesinden önce evden kendi istekleriyle çıkacak olurlarsa, ey vasiyeti yerine getirmek ile muhatap olan mirasçılar! Şer'an ve âdeten ma'rûf olan işleri yapmalarından dolayı sizin için bir vebal yoktur. Evden çıkmak, dünürlüğe gelenlere görünmek, süslenmek ve evlenmek gibi. Ancak bu, şeriata aykırı bir şekilde olmasın. Zira artık sizin onlar üzerinizde bir velayetiniz yoktur. Allah asla mağlup edilemeyecek olan ve kendisine muhalefet edenleri cezalandıran Azîz'dir, bütün hususlarda kullarının maslahatlarını dikkate alan hikmeti sonsuz Hakîm'dir.

Daha sonra Yüce Allah, genel olarak boşanan kadınlar için mut'anm gerektiğini beyan etmekte ve mut'anın kendisi ile ister zifafa girilmiş olsun, ister girilmemiş olsun, boşanan bütün kadınlar için meşru' kılındığını haber vermektedir. Mut'a ya kan kocanın üzerinde ittifak edecekleri veya hakim tarafından takdir edilecek bir maldır. Bu husus Allah'tan korkan, Allah'ın cezasından çekinen takva sahipleri üzerinde bir haktır; yani onların bir

Mut'a Emri Vücut mu Yoksa Mendupluk mu İfade Eder:

Az önce fukahanın görüşlerini açıkladık. Bunun özeti şudur: Burada verilen mut'a emri, cumhura göre müstehab, Şafiîlere göre vaciptir. Bu İbni Abbas, İbni Ömer, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî ve tabiînden başkalarının görüşüdür. Malikîler ise şöyle demektedirler: Mut'a boşanmış bütün kadınlar için müste-haptır. Mehri tespit edilmiş ve duhûlden (ilişkiden) önce boşanan kadın bundan müstesnadır. Şafiîler der ki: İster duhûlden önce, ister sonra boşanan bütün kadınlara mut'a vaciptir. Bundan tek istisna mehri tespit edilmiş ve kendisiyle gerdeğe girilmeden önce boşanan kadındır. Hanefîlerle Hanbelîler ise orta yollu bir görüş beyan ederler: Mut'a, mehri tayin edilmemiş ve kendisi ile gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın lehine vacip; diğer boşanmış kadınlar hakkında ise müstehaptır. Kocasını vefat etmiş kadın için ise mut'a söz konusu değildir; çünkü boşanmış kadınlar hakkında nas varit olmuştur.

Bence tercihe değer olan görüş, Şafiîlerle onlara uygun görüş belirtenle-rinkidir. Çünkü bu ayet-i kerime ister kendisiyle gerdeğe girilmiş olsun, ister girilmemiş olsun, boşanmış bütün kadınlar lehine mut'ayı tespit etmektedir. Buna göre Yüce Allah önce mut'ayı söz konusu etmekte ve daha sonra kendisi ile gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın lehine bunu tespit veya vacip kılmakta; burada ise bütün boşanmış kadınlar için mut'ayı genel bir hak olarak ortaya koymaktadır. O halde bu, özel bir ifadeden sonra umumî bir ifadedir. İbni Cerîr'in rivayetine göre de İbni Zeyd şöyle demiştir: Yüce Allah'ın, "Onları metâlandırınız. Eli geniş olan halince, fakir olan da halince, ma'rûf ile uygun bir şekilde (metâlandırınız). Bu ihsan edenler üzerine bir haktır." (Bakara, 2/236) buyruğu nazil olunca adamın birisi: İyiliği ister yaparım ister yapmam deyince Yüce Allah, "Boşanan kadınların da ma'rûf bir şekilde me-tâ'landırılmaları haklarıdır. Bu takva sahipleri için bir vazifedir." buyruğunu indirdi.

Buna göre ister haksızca, ister usandığından, bıktığından, isterse de zora koşarak boşayan kimse aleyhine mut'a vermesi hükmü verilir. Bu hüküm Said b. Cübeyr ve Şafiîlerin görüşü esas alınarak verilir; ya da "haksızca yapılan boşamaya karşılık verilen bedel" adı ile bu mut'a verilir. Bu da kocanın fakirlik ya da zenginlik durumu miktarınca olur. İşte bu görüş, maslahatı gerçekleştirir ve zalimce yapılan bir boşama dolayısıyla kadına gelen zararı bertaraf eder, boşamaları da azaltır.

Boşanan kadınların dört durumu söz konusudur:

1- Mehri tespit edilmiş olan ve kendisiyle gerdeğe girildikten sonra boşanan kadına, tespit edilen bütün mehri verilir. Çünkü Yüce Allah'ın, "Onlara verdiklerinizden bir şey almanız sizin için helâl olmaz." (Bakara, 2/229); "Eğer bir eşi bırakıp da yerine bir başka eş almak isterseniz, öbürüne yüklerle (mehir) vermiş olsanız bile, ondan hiç bir şey almayınız." (Nisa, 4/20) ayetleri bunu gerektirmektedir. Böyle bir kadının beklemesi gereken iddet ise üç kur'dur.

2- Kendisiyle gerdeğe girilmemiş olan ve mehri de tespit edilmeden boşanan kadına boşayan erkeğin varlığına göre mut'a verilmesi icap eder, böyle bir kadının mehir hakkı yoktur. Çünkü Yüce Allah'ın, "Kendileri ile temas etmediğiniz veya kendilerine mehir takdir etmemiş olduğunuz hanımları boşarsanız üzerinize vebal yoktur." (Bakara, 2/236) buyruğu bunu gerektirmektedir, böyle bir kadının iddet beklemesi gerekmez.

3- Mehri tespit edilmekle birlikte kendisiyle gerdeğe girilmeden boşanan kadının, tespit edilen mehrin yansını almak hakkıdır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Mehrini tespit etmiş olduğunuz hanımları temas etmeden önce boşarsanız tayin ettiğinizden yarısı onlarıdır."(Bakara, 2/237). Böyle bir kadının iddet beklemesi de gerekmez.

4- Kendisiyle gerdeğe girildiği halde mehri tespit edilmemiş boşanan kadının, yakın akrabasından ve ailesi arasından asabe olanların mehri mislini -görüş ayrılığı söz konusu olmaksızın- almak hakkı vardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O halde onlardan hangisiyle faydalandı iseniz, o kadınlara takdir edilen şekilde mehirlerini veriniz." (Nisa, 4/24). Bazılarının görüşüne göre bunun anlamı şudur: Eğer mehir tespit edilmemiş ise, onların mehirlerini takdir yoluna giderek ödeyiniz; demektir. [\[91\]](#)

Ümmetlerin Ölümü Korkaklık Ve Cimrilik İle Hayatta Kalışları İse Kahramanlık Ve İnfakladır

243- Binlerce kişi oldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara "ölün" dedi, sonra da onları diriltiverdi. Gerçekten Allah insanlara lütufkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

244- Allah yolunda savaşın ve bilin ki muhakkak Allah Semî'dir, Alîm'dir.

245- Allah'a güzel bir ödünç verecek kimdir? Allah da ona kat kat artırır. Allah daraltır

ve genişletir. Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz.

Nüzul Sebebi

245. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak İbni Hibbân Sahîh'inde İbni Ebî Hatim ve İbni Merdûveyh, İbni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Yüce Allah'ın, "Mallarını Allah yolunda infak edenlerin... misali yedi başak bitiren... tek bir tohum gibidir." (Bakara, 2/261) ayeti nazil olunca Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Rabbim, ümmetime daha fazlasını ver." Bunun üzerine Yüce Allah'ın, "Allah'a güzel bir ödünç verecek kimdir? Allah da ona kat kat artırır." buyruğu nazil oldu. [\[92\]](#)

Açıklaması

İsrailoğulları'nın büyük kalabalıklar oldukları halde düşmanları tarafından kovalandığı ve yurtlarından, topraklarından çıkarıldığını biliyor musun? Bunların sayıları binlerle ifade edildiği halde ölüm korkusuyla, yurtlarından çıkmışlardı. Zira onlar korkak, sabırsız, kararsız, Allah'a ve peygamberlerine gereği gibi iman etmeyen insanlardı. Halbuki sebat ve kahramanlık göstermeleri, direnmeleri, canlarını ve korunması gereken diğer şeyleri savunmaları gerekirdi.

Kitab-ı Kerim'imiz onların sayılarını, milletlerini ve ülkelerini beyan etmemektedir. Çünkü bundan maksat, öğüt ve ibrettir. Seleften bir grubun açıkladığına göre bunlar, İsrailoğulları'ndan bir topluluk idiler veya İsrailoğulları dönemlerinde yaşamış olan Daverdân kasabası halkıymış. Vâsıt taraflarında ondan bir fersah uzaklıktaymış. Ya da burada sözü geçenler Ezriatlılardır. Bunlar başgösteren taundan kaçarak yurtlarından ayrılmışlar ve şöyle demişlerdi: "Ölümü olmayan bir toprağa gidelim." Ancak düşman onlara karşı muzaffer oldu. Onları mağlup etti, pek çoğunu öldürdü, topluluklarını dağıttı. Ya da Yüce Allah savaş olmaksızın canlarını aldı, sonra da onları diriltti. Ta ki ibret alsınlar ve Allah'ın kazasından kaçılmayacağımlılsinler.

Birinci te'vile göre: Onlar kaçınca Allah da düşmanlarının onlara galip gelmesini

diledi. Düşmanlarının bu şekilde onlara galip gelmesinin sebebi korkaklıkları ve cesaretsizlikleridir. Daha sonra Yüce Allah, Hazkiel adında İsrailoğulları'nın peygamberlerinden birisinin duasıyla onları diriltti. Böylelikle hatalarını farkettiler, bu sefer saflarını sağlam tuttular. Samimiyetle düşmanlarına karşı savaştılar ve eski şeref, izzet ve bağımsızlıklarını yeniden kazandılar.

ed-Dahhâk'dan da rivayet edildiğine göre; bunlar İsrailoğulları'ndan bir kavimdi. Hükümdarları onları cihada çağırdı ama onlar ölüm korkusuyla kaçtılar. Allah da onları öldürdü, sonra diriltti. Bununla hiç bir şeyin kendilerini ölümden kurtaramayacağını öğretmek istemişti. Onları dirilttikten sonra "Allah yolunda savaşın." buyruğu ile de onları cihadı emretti. İbni Atıyye der ki: Bütün bu kıssaların (rivayetlerin) hepsinin isnadlan gevşektir.

Yüce Allah'ın, "Binlerce kişi oldukları halde" buyruğu, sayılarının pek çok, binler ile ifade edilecek derecede olduklarının delilidir.

Yüce Allah'ın, "Allah onlara 'ölün' dedi" buyruğu ile ilgili olarak Zemahşe-rî şöyle demektedir: "Yani Allah onları öldürdü. Bu ifadenin kullanılış sebebi ise Allah'ın emir ve iradesi ile adeta tek bir kişi imişçesine öldüklerini ve bu ölümlerinin olağandışı bir ölüm olduğunu ifade etmek içindir. Sanki onlara bir iş emredilmiş de onlar da yüz çevirmeksizin ve duraksamaksızın bu emri yerine getirmiş gibi oldular. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "O bir şeyi dilerse onun emri sadece ona 'ol' demesidir, o da oluverir." (Yasîn, 36/82). Bu ise müslümanlar için cihada ve şehadete teşvik içindir. Ölüm kaçınılmaz olduğuna ve kaçışın bu konuda faydası olmayacağına göre en güzeli ölümün Allah'ın yolunda olmasıdır [\[93\]](#) Ebu Hayyan der ki: "Bu buyrukta hazif vardır, ifadenin takdiri şöyledir: (Allah onlara ölün deyince) Onlar da ölüverdiler. Burada ölümden anlaşılan zahir ifade, ruhların cesedlerinden ayrılmasıdır. Sekiz gün yahut yedi gün öldükleri söylenmiştir" [\[94\]](#)

Durum her ne olursa olsun -ayet-i kerimenin zahirinin delâlet ettiği üzere-ölüm ve diriliş fiilen vuku bulmuştur. Allah her şeye gücü yetendir. İsrailoğul-ları döneminde ve başka kavimler arasında geçen bu gibi olaylar Kur'an-ı Kerim kıssalarında birkaç defa tekrarlanmıştır.

Bu kavmin yurtlarından çıkışlarının sıtma veya taundan mı yoksa cihad-dan kaçışları dolayısıyla mı olduğuna dair nakledilen rivayetler sabit olmadığına göre benim de görüşümce bunun anlamı Taberî'nin dediği gibidir: Yüce Allah peygamberi Muhammed (s.a.)'e durumuna dikkat çektiği bir kavim ile ilgili haber vermektedir.

Bunlar ölümden kaçmak kasdıyla yurtlarından çıkmışlar, Yüce Allah da onları öldürmüş, sonra da diriltmiştir. Böylelikle hem onlar, hem de onlardan sonra gelen

herkes, öldürmenin ancak Yüce Allah'ın elinde olduğunu bilsinler. Yüce Allah'ın bu ayet-i kerimeyi Muhammed ümmetine cihad emrini vermeden önce indirmiş olması çok anlamlıdır.

Muhakkak Allah göstermiş olduğu göz kamaştırıcı ayetler ve kesin delilleri ile insanlar üzerinde büyük bir lütuf sahibidir. Sözü geçenlerin diriltilmesi aynı zamanda Kıyamet gününde bedenen dirilişin gerçekleşeceğine dair kat'î bir delildir. Yahut: Yüce Allah'ın, taun, hastalık veya düşman ile onları sınaması onlar için Allah'ın bir lütfudur. Böylelikle O ibret ve öğüt almalarını, uğradıkları musibetlerden imana dair ibret ve dersler çıkarmalarını murad etmektedir. Çünkü hayatın acı gerçekleri ve musibetleri gerçek yiğit ve mert insanların kim olduğunu ortaya çıkarır, ümmeti -eğer gaflet sarmışsa- diriltir, yanlış gidişata karşı uyanda bulunur.

Fakat insanların çoğunluğu, Yüce Allah'ın din ve dünyalarında kendilerine ihsan etmiş olduğu nimetlere karşı şükretmezler. Bundan dolayı Yüce Allah hak sözünü yüceltmek ve yaymak için Allah yolunda fedakârlıklarda bulunmayı ve savaşmayı emretmektedir. Çünkü korkunun ecele faydası yoktur ve Allah'tan ancak Allah'a sığınılır. Allah söylenen her sözü işiten, yapılan her işi bilendir. Herkesi dünyada yaptıklarından hesaba çekecektir.

Ümmetlerin yok oluşlarının korkaklık ve cimrilik olmak üzere iki sebebi olduğundan dolayı korkaklığı, korkmayı ve Allah'ın kaderinden kaçmayı ayıplayan önceki ayet-i kerime ile birlikte, Allah yolunda bolca, cömertçe infak etmeye davet eden: "Allah'a güzel bir ödünç verecek kimdir..." ayeti zikredilmektedir. Yüce Allah'ın burada "infak"dan "ödünç" diye sözetmesi, kullarını Allah yolunda infaka teşvik içindir. Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi Kitab-ı Aziz'inin başka yerlerinde de tekrarlamıştır. Esasen göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Göklerin ve yerin hazineleri yalnızca O'nun elindedir. O dilediğine rızık yayar ve dilediğine daraltır. O infak edenlere sevabı kat kat fazlasıyla verir ve bu katların sayısını Allah'tan başka kimse bilemez. Verdiği sevabın katlarının örneklerinden birisi de Yüce Allah'ın şu buyruklarında ifade edilmektedir: "Mallarını Allah yolunda infak edenlerin misali yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir, Allah (bol bol veren) Vâsi'dir, Alîm'dir." (Bakara, 2/261). O bakımdan infak edin, herhangi bir endişeniz olmasın. Rızık veren Allah'tır. O kullarından dilediğinin rızıkını daraltır, dilediklerininkini ise genişletir; kıyamet gününde dönüş ve varılacak yer yalnız O'nun huzurudur. O bakımdan ey müminler! Salih amel işleyiniz, siz bunun semeresini ahiret yurdunda Yüce Allah'ın huzuruna dönüşünüz vaktinde bulacaksınız. [\[95\]](#)

Peygamber Samuel İle Kral Talufun Kıssası Ve İsrailoğullarının Cihadı Terk Etmeleri

246- Musa'dan sonra İsrailoğulları'nın ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar kendi peygamberlerine: "Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. O da: "Şayet savaş üzerinize farz kılınır da savaşma-yıverirseniz?" demişti. Onlar: "Hem yurdumuzdan çıkarılmış, hem de evlâtlarımızdan edilmişken Allah yolunda niye savaşmayalım?" demişlerdi. Fakat onlara savaş yazılınca içlerinden pek azı müstesna yüz çevirdiler. Allah zalimleri çok iyi bilendir.

247- Peygamberleri onlara: "Muhakkak Allah size Tâlût'u bir hükümdar olarak göndermiştir" dedi. Onlar da: "Biz hükümdarlığa ondan daha lââyık iken üstelik ona maldan da bir bolluk verilmemişken nasıl olur da bizim başımıza hükümdar olur?" dediler. "Muhakkak Allah onu sizin üzerinize seçmiştir. Ona ilimce de, vücutça da bir üstünlük vermiştir" dedi. Allah mülkünü dilediğine verir, Allah Vâsi'dir, Alîm'dir. [\[96\]](#)

Açıklaması

Hz. Musa'dan sonra Hz. Davud döneminde vuku bulan İsrailoğulları'ndan bir topluluğun kıssasına dair bilgi sana ulaşmadı mı? Onlar peygamberlerine -ki bunun Samuel olduğu söylenmiştir-: Savaşmak ve söz etrafında birleşmek üzere bize bir kumandan seç, demişlerdi. Çünkü bizler düşmanlarımızı kovmak ve gasbedilmiş haklarımızı geri almak üzere karar vermiş bulunuyoruz. Şüphesiz düşmanların ülkeden kovulması Allah yolunda bir savaştır. Nitekim Yüce Allah: "Allah yolunda savaş." (Nisa, 4/84); "Münafıklık yapanları açığa çıkarsın diye idi. Onlara: Gelin, Allah yolunda savaşın yahut savunma yapın, denildiği vakit..." (Al-i İmran, 3/167) diye buyurmaktadır.

Fakat peygamberleri onları tanıdığı, onları daha önce denediği için şöyle demişti: Üzerinize farz kılındığı takdirde savaştan uzak kalacağınızı zannediyorum. Ancak onlar kendisine: Savaşı terketmemize ne sebep olabilir ki? Bizler yurtlarımızdan, vatanlarımızdan edilmiş, çocuklarımız elimizden alınmış ve onlardan ayrı kalmış bulunuyoruz.

İstedikleri şekilde savaş kendilerine farz kılınca, Tâlût ile birlikte nehri aşan pek azı dışında, cihaddan geri kaldılar, korktular, yüz çevirdiler, türlü mazeretler ileri sürdüler. Fakat Yüce Allah ümmetlerini, vatanlarını savunmak, gasbedilmiş haklarını geri almak üzere Allah yolunda cihadı terkettikleri için kendi kendilerine kötülük eden ve böylelikle de

dünyada zelil olup ahirette de azaba uğratılacak kimseleri çok iyi bilir.

Daha sonra KuVan-ı Kerim İsrailoğulları'nın yaşlı ve akıllı kimseleriyle peygamberleri Samuel arasındaki tartışmayı açıklamaktadır. İsrailoğulları peygamberlerinden kendilerine bir hükümdar seçmesini istemişlerdi. Çünkü Filistinliler kendilerine baskı kurmuş onlardan çok sayıda kimseleri öldürmüş, Rabbin ahdi olan Tabût'u almışlardı. Halbuki önceden bu Tabut sayesinde düşmanlarına karşı zafer ve fetih talebinde bulunuyorlardı.

Peygamberleri onlara hükümdarların zulümlerinden sakınmalarını söyledi ve bu hususta onları uyardı Onlar ise ısrar ettiler. O bakımdan Tâlût (Saul)'u onlara hem hükümdar hem de ter savaş komutanı olarak seçti.

Ona şöyle dediler: Nasıl o h-se hukumdar olabilir? O böyle bir hükümdarlığa lâıyk değildir. Çünkü Tâlût ne rıuk-jindarlar ne de peygamberler soyundan-dır. Hükümdarlık Hz. Yakubun caeû Yehuza (Yehuda) kolunda idi. Davud ve Süleyman (ikisine de selâm cfeir da onlardandı. Peygamberlik ise Hz. Ya-kub'un oğlu Lâvî'nin soyunda ıdı szz.. Musa ve Harun'da onlardandı. İşte ortada hükümdarlığa ondan daha lâıyk c—r.,seler de vardır. Talut ise malı bulunmayan fakir bir kimsedir. Yönetme r^rune sahip değildir. Ancak böyle bir iddia hükümdarlığa dair vehme dayai: rcr şart ve hükümdarlığın miras alınan bir hak olduğu şeklindeki yanlış kasaa-ijerden ileri gelmekteydi. Onlara göre hükümdarlık, hükümdarların yahut scyl^lann çocuklarından başkasına ait olamazdı. Ancak bu şekilde olursa, 7nsa;-'.',=- hükümdara boyun eğdi. Onların: "Nasıl olur da bizim başımıza hiJa^ndz' olur.." şeklindeki sözleri, Allah'ın emrine karşı bir çeşit inatlaşma ve -asmien uzaklaşmadır. Aslında İsrailoğul-ları bunu hep yaparlardı. [97]

Peygamberleri onlara şöyle deniştı Allah onu size hükümdar olarak seçmiştir. Allah ancak sizin için hayırlı raLa~- seçer. Size yalnızca itaat ve O'nun bu tercihinə boyun eğmek düşer. Hüktacuâarlığın asıl esasları onda bulunmaktadır ki: Fitrî istidad ve işleri çekip çevirme ûe ilgi geniş bilgi ve marifet ile güçlü kuvvetli bir beden, sağlıklı bir fikir, occncasını kabul ettirmek için gerekli olan kabiliyetler, bu işe uygunluğu dolayısıyla Y-jee Allah'ın kendisine ihsan edeceği başarı. İşte Yüce Allah'ın, "Allah mzû.iz.r.^ işediğine verir." buyruğu ile kastedilen de budur. Yani mülk esasen Onîziiizr. bu konuda kimse O'nunla tartışamaz. O mülkü dilediği kimseye ve ticirjiîrlığa elverişli olanlara verir. Allah'ın hükmüne itiraz olmaz. Kullanın •: :nlara uygun düşeni Allah sizden daha iyi bilir, neye layık olduklarını daha ~ "rılır. Allah Vasî'dir, Alîm'dir. Yani tasarruf ve kudreti geniş olandır. Ohzzl kudret ve tasarrufunun genişliğine sınır olmaz. Lütuf ve bağışı da geniş olandır Dilediğine genişlik verir, fakir olanı zengin kılar. Hikmet ve maslahatın ne :1e gerçekleşeceğini çok iyi bilendir. Neyin kurtuluşa, zafere götürdüğünü ve hujr_~âarlığa kimi seçeceğini en iyi bilendir. [98]

Talut'un Hükümdarlığı, Büyük Bir Kalabalığın Küçük Bir Topluluk Önünde Bozguna Uğraması

248- Ve peygamberleri onlara dedi ki: "Onun hükümdarlığının alâmeti size o Tâbût'un gelmesi olacaktır. İçinde Rabbinizden bir sekînet ve Musa ile Harun'un aile halkının terikesinden arta kalanlar vardır. Melekler onu yüklenerek getireceklerdir. Eğer iman etmiş kimseler iseniz elbette bunda sizin için bir ayet vardır.

249- Talût ordusuyla ayrıldığı zaman: "Allah sizi bir nehirle imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Eliyle bir avuç alanlar dışında, kim onu tatmazsa o bendendir." dedi. Fakat içlerinden pek azı dışında içtiler. Nihayet o yanındaki müminlerle beraber nehri geçtiklerinde: "Bugün bizim Calût'a ve ordusuna karşı dayanacak gücümüz yoktur" dediler. Allah'a kavuşacaklarını bilenler ise: "Nice az bir topluluk, daha çok bir topluluğu Allah'ın izniyle yenilgiye uğratmıştır. Allah sabredenlerle beraberdir." dediler.

250- Calût ve askerlerine karşı çıktıkları zaman dediler ki: "Rabbimiz üzerimize sabır yağdır, ayaklarımıza sebat ver ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."

251- Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davud da Calût'u öldürdü, Allah da ona hükümdarlığı ve hikmeti verdi, ona dilediği şeylerden öğretti. Eğer Allah insanlardan bir kısmını diğer bir kısmıyla önleyip savma-saydı, yeryüzü muhakkak fesada uğrardı. Fakat Allah, alemler üzerine büyük bir lütuf sahibidir.

252- Bunlar Allah'ın ayetleridir. Sana onları hak ile okuyoruz. Muhakkak sen gönderilmiş peygamberlerdensin.

Açıklaması

İsrailoğulların, peygamberlerine karşı işi zorlaştırmak, aşırılık ve maddî bir takım talepler ihtiva eden tavırları vardı. Bu tavırlardan birisi burada s:z konusu edilmektedir. Onlar kendilerine Talût'un hükümdar olarak seçilmesin; kabul etmemiş ve bu noktada inatlarını aşırıya götürmüşlerdi. Peygamberler: onlara şöyle dedi: Onun size hükümdar ve komutan olarak seçilişinin doğruluğuna dair maddi bir delili de vardır. Bu delil Tabut'un geri dönmesidir (Ti-bût'un onlar nezdinde dini bir kıymeti vardı). Bu -özellikle de siz bu

Tâlût'u savaşlarınızda bir sembol, bir sancak ve bir koruyucu olarak önden götürc-îr--nüz sırada- sizin kalplerinizin huzur ve sükûnunu gerçekleştirir, vicdanlaz-^ı:-zı, ruhlarınızı rahatlatır. Yine bunda Musa ve Harun ailelerinin geriye bcr-k-tıkları bir takım hatıra eşyalar da vardır. Bunlar Tevrat levhalarının parçaİEr_ Musa'nın asası, Tevrat'tan bazı bölümler ve ilim adamlarının Hz. Musa zj& Hr Harun'un tabilerinden miras aldıkları bir takım şeyler vardır.

Peygamberin onlara: Muhakkak Allah size Tâlût'u bir hükümdar :iL^ni göndermiştir, diye söylemiş olması, ancak vahiy ile olabilecek bir iştir ~—*-r bunlar peygamberlerinden Allah yolunda savaşacak bir hükümdar tsyrr «ilmesini istemişler, Peygamber de onlara Allah'ın böyle bir hükümdarı ksaüsñ-ne gönderdiğini bildirmiştir.

"Melekler şerefini artırmak ve ona ikramda bulunmak üzere Tabdî"^^ Ti-lût'a taşıyıp getireceklerdir. Tabut'un gelişinde veya geri dönüşünde Allah'ın size inayetinin bir delili, Talût'un size bir komutan seçildiğinin bir belgesi vardır Bundan maksat ise Talût'un sizin işlerinizi çekip çevirmesi düşmanların ıra karşı muzaffer olacağınızdır. Artık eğer Yüce Allah'a samimi olarak iman eden kimseler iseniz, onu desteklemek ve onun hükümdarlığına razı olmanız lazımdır."

İnsanlar Talût'un komutanlığı etrafında halkalamp toplandılar. O da gençleri arasından yetmiş veya seksen bin kişi seçti. Hava oldukça sıcaktı. Savaş konusundaki samimi niyetlerini bilmek üzere bir yolla onları sınamak istedi.

Şehirden çıktıklarında onlara şöyle dedi: -O sizi en iyi bilen olmakla birlikte- düşmana doğru yol alırken karşımıza çıkacak bir nehir ile sizleri sulayacaktır. O nehirden kim içerse bana uyan ve bana yardım eden kimselerden olmayacaktır. Kim onun tadına bakmazsa, o benimle birlikte olacaklardan ve benim yardımcılarımdandır. Aynı şekilde boğazını ıslatacak ve bir parça susuzluğunu giderecek kadar bir avuç su içen de benimle beraber olacaktır.

Bu sınamanın sonucu şöyle oldu: Dinlerinde ihlâs sahibi pek az kimse dışında, hepsi o nehirden içtiler. Gerçekte hayır ise bu azıcık gruptaydı. Çünkü bunlar samimi imanları, sarsılmaz kararlılıkları sayesinde, sayıca pek çok olan bir kalabalığın yapamadıklarını yaparlar.

Tâlût kendisine itaat edip kendilerine yasak kıldığı şey hususunda muhalefet etmeyen o samimi müminlerle birlikte nehri aştıktan sonra ordusundan bir kısmı -Calût ve askerlerinin çokluğunu, araç ve gereç itibarıyla kendilerinden üstünlüklerini görmeleri üzerine- şöyle dediler: "Bizim bu insanlara karşı savaşma gücümüz yoktur. Bunlar Calût ve askerleridir. Onlara galip gelme umudu şöyle dursun, biz onlara güç yetiremeyiz." Rablerinin huzuruna çıkacaklarını, ahirette amellerinin karşılıklarını göreceklerini bilen, buna inanan ya Allah yolunda şehadet ya da düşmana karşı muzaffer olmak şeklindeki iki

güzel sonuçtan birisini bekleyen sayıca az müminler ise onlara şu şekilde cevap vermişlerdi: "Düşmanların çokluğu sizi aldatmasın. Sayıca pek az nice topluluk vardır ki, imanının kuvveti ve Allah'ın iradesi ile sayıca çok olan toplulukları yenik düşürmüştür. Allah'ın desteği ve yardımı sabredenlerle beraberdir."

Talût ve beraberinde bulunan müminler topluluğu Filistinli düşmanları olan Calût ve askerlerine karşı çıkıp onların sayıca pek çok, silahça oldukça güçlü olduklarını görünce Yüce Allah'a sığınıp dua etmeye koyuldular. Tıpkı sıkıntı zamanlarından mihnetin zorluğu esnasında, Allah'tan başka sığınacak bir yer bulamayan, korkuya kapılmış, zor şartlar altındaki mümin gibi. Dualarında şöyle diyorlardı: "Rabbimiz üzerimize sabır yağdır. Ayaklarımıza sebat ver ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!" Yani Sen bize sabretmeyi ilham et. Savaş esnasında ruhlarımıza sebat ver. Kâfirlere karşı bize gerçek bir zafer ihsan eyle. O kâfirler puta taparlar. Dünyayı severler ve kalpleri batıl düşüncelerle dolup taşar.

Allah onların duasını kabul buyurdu. Sayıca az olan topluluk Allah'ın izniyle, kalabalık olan topluluğu bozguna uğrattı. Güçlü genç bir delikanlı olan Hz. Davud ise, Filistinlilerin güçlü kuvvetli Calût'unu teke tek dövüşmede öldürdü. Ona sapanı ile bir atış yaptı, attığı taş başına isabet etti, onu yere düşürdü. Daha sonra ona yaklaştı, kılıcını aldı, başını kendi kılıcıyla kopardı. Bu başı getirip Talût'ım önüne t>*ı» lwwj£akle Calût'un askerten t» :ca uyanlar bozguna uğradı.

Bunun sonucunda DaTtui »m—mr- t-üında ün kazandı. larmkse^lların^z mülkünü miras olarak aldı. Alsa» 4m «u :<eygamberlik verdL Oma Zanur- erdirdi, ona zırh yapma sanatum, kam mmmı im bilimlerini ve

güzel bir şekilde sona erdirme Myâşgajm. meretti. Nitekim Yüce AJhû. «ctjs he- yurmaktadır: "Onun mülkümü dr gma^kmua.---* Ona hikmeti ve hakkı mammamm. ayırıcı sözü verdik." (Sâd, 3&'20ı Omâtam. bl:-i bir arada hem hlnlnîTnrianryit Imiit peygamberlik kimseye verilmanaBL. Çmmc*. geçmişte İsrailoğulları'nutt jmr «jl-kümdarı ve bir peygamberi olurim. Mu. jjb"« i'dan önceki peygamber hükümdar ise Talût'tu; vefat erakbm. mm zer ikisi de hem hükümdartık- jiebil peygamberlik Hz. Davud'a verüdi.

Daha sonra Yüce Allah, savasn •nimetini açıklamaktadır. Kz Adem'in çocukları birbirleriyle çarpıştıklarındır ca yana savaş her deviroe toplumsal bir gerçektir. Habil, Kabil'i öldünnâsnir Savaşın bir takım zarar ve tehlikeleri olduğu gibi bir takım fayda ve hayn-Lair z^ . vardır. Şayet Yüce Allah adalet, ıslah ve hayır ehli vasıtasıyla, azgın,-'*- v« kirolük sahibi kimseleri bertaraf etmemiş, bir cemaatı ötekine musalkî 't-rT-js-rnıg olsaydı, fesad ehh galip gelir, yeryüzü fesada boğulur, anarşi geafck ar hal alır, zulüm egemen olur. Allah'ı anmak için yapılmış ibadet yerlen yıkırr-SL. Fakat Yüce Allah bütün insanlar üzerinde büyük lütuf sahibidir, onlara karşı pek merhametlidir. Yüce Allah zalime, o zalimi helak edecek kimseleri iDisaîîLi-: eder. Batıl ehlini hak ordusu ile bertaraf eder. İşte bu,

O'nun lütuf ve raisanarcıdır: tecellisidir. Bir diğer zalim ortaya çıktığı vakit şanı Yüce Allah uyçan inr 12.—anda insanları o zalimin elinden kurtaracak bir kimseyi gönderir, işti re sekide Yüce Allah peygamberlerini gayb ile zafere ulaştırır, onlara yaninsac itzr Dilediği nihai sonucu belirleyecek anda da bu peygamberin yardımGÜarsaa îestek verir.

Ya Muhammed! İşte bunlar, sana akams^rraz Allah'ın ayetleridir, sana öğrettiğimiz geçmişlere dair kıssalardır re ses. ztzzları bilmiyordun. Çünkü sen ümmî bir peygambersin. Böylelikle banlar secen peygamberliğinin doğruluğuna, risaletinin sıhhatine bir delildir. Sema çaçcsşr: olan kimseler bu belgelerle ikna olsunlar ve çağlar boyunca gelecek riLar: ber^r. nesiller de bu risaletini tasdik etsinler. Bu kıssalar her dönemde msanîarr: yararlanabileceği bir ibret ve bir öğüttür. Nitekim Yüce Allah şöyle bnynrmiaki&iir: 'Gerçekten onların kıssalarında kâmil akıl sahipleri için bir ibret r«xrccr Si. oydurulan bir söz değildir. Fakat kendisinden önce olanı doğrulayıcı z*e her .teyır, bir açıklamasıdır, iman edecek bir topluluk için de bir hidayet ve bir rakrnetar." Yusuf, 12/111). [99]

Talût ve Calût Kıssası [100] :

İsrailoğulları Hz. Musa'dan sonra Filistin'e gelenilerinden itibaren 356 yıl boyunca hükümdarsız kalmışlardır. Bu dönem zarfında Araplardan olan Amalikalılar gibi Medyen halkı, Filistinliler ve onların dışında kalan bir takım toplulukların hücumlarına maruz kaldılar. Kimi zaman kendileri galip geliyor, kimi zaman mağlup oluyorlardı.

Kâhin Ali dönemindeki 4. yüzyıl ortalarında İbranîler Gazze yakınlarında Üşdûd sakinleri olan Filistinlilerle savaştılar. Filistinliler onları yenik düşürdü ve onlardan "Ahid Tabûtu"nu aldılar. Bu ise Tevrat'ın yani şeriatın bulunduğu sandık idi. Bu iş onlara oldukça ağır geldi. Çünkü onlar ancak bu Tabut ile zafere kavuşacaklarına inanıyorlardı.

İsrailoğulları hakimleri arasında Samuel adında bir peygamber vardı, er-Râme şehrinde soylularından bir topluluk, o peygambere gelerek başlarına bir hükümdar tayin etmesini istedi. Bu hükümdar kendilerini zelil düşüren, uzun bir süredir kendilerini kahredip duran düşmanlarına karşı savaşlarında komutanlık edecekti. Ancak üzerlerine savaş farz kılındığı takdirde, karakterlerinin zayıf olduğunu bildiğinden dolayı, bu dileklerini pek samimi bulmadı. Fakat onlar savaşı gerektiren sebeplerin ortada olduğunu belirterek cevap verdiler: Bunlar ise düşmanlarının kendilerini yurtlarından çıkarmaları ve çocuklarını esir almalarıydı.

Talût'u onlara hükümdar yaptı. Talut, Tevrat'ın Samuel bölümünde adı Kays oğlu Şâvil olarak geçmekte olup Bünyamin oğullanındandı. Yakışıklı bir gençti. Bilgili ve İsrailoğulları'nın en uzun boylusuydu. Bir grup onun hükümdarlığını benimseyip kabul etti, diğerleri ise red etti. Sebep onun fakir bir çoban olmasıydı.

Samuel, Talût'un yetkinliği, hükümdarlığa ve yöneticiliğe liyakati konusunda güzel bir seçim olduğu hususunda onları ikna etmeye gayret etti. Hükümdarlığının maddi delilinin de Filistinlilerin kendilerinden almış olduğu Ta-bût'un tekrar kendilerine dönmesi ve meleklerin bu Tabût'u onun şerefini yükseltmek için ve ona iltifat olsun diye evine kadar taşıyacağım belirtti. Bunun üzerine onun hükümdarlığını kabul ettiler.

Talût da orduyu kurmaya başladı, Filistinlilerle (Amalikalılarla) savaşmak üzere asker toplamaya koyuldu. Filistinliler Calût'un komutası altında idiler. İsrailoğulları gençleri arasından yetmiş veya seksen bin kişi seçildi ve onlarla birlikte düşmana karşı savaşmak üzere yola çıkıldı.

Fakat komutan Talût'un basireti, onları yakından tanınması, samimiyet "ve sebatları hususunda şüphe etmesi, yolda giderken ve sıcak bir zamanda onları Filistin ile Ürdün arasındaki nehirden su içmek ile sınamaya itti. Böylelikle çoğunluğun kendisine isyan ettiği ve azınlığın da itaat ettiği ortaya çıktı. Bu azınlık olan müminlerle birlikte yoluna devam etti ve nehri aşip karşı kıyıya vardı. Ancak onların bir kısmı Calût'un büyük ordusunu görünce; bugün bizim Calût'a ve askerlerine karşı duracak gücümüz yoktur, dediler. Diğerleri ise onlara: Azınlık olanların Allah'ın izniyle kalabalıkları yenmesine çokça rastlanılmıştır, diye cevap verdiler.

Savaşta hazır bulunanlardan birisi de henüz koyun otlatan yaşça küçük bir genç olan Yessi oğlu Davud idi. Savaşabilecek birisi değildi. Babası onu Ta-lût ile birlikte bulunan üç kardeşine dair haberleri getirsin diye göndermişti. Calût'un teke tek çarpışmak üzere er istediğini gördü, herkes ondan korkuyordu. Davud bu Filistinli ile çarpışana ne mükâfat verileceğini sordu. Ona; hükümdarın onu zengin edeceği, kızını ona vereceği ve babasının ailesini de bir hanedan haline getireceğini söyleyerek cevap verdiler.

Bunun üzerine Davud, Talût'un yanına Amalikalıların komutanı Calût ile tek tek çarpışmak üzere izin istemeye gitti. Talût, Davud'a izin vermek istemedi, bu işten onu sakındırmaya çalıştı, ancak o şu cevabı verdi: Ben babamın koyunlarından birisini alıp giden arslanı öldürdüm. Onunla beraber bir de ayı vardı, onu da öldürdüm. Daha sonra asasını ve torbasında bulunan keskin sivri beş tane taşı alıp öne geçti. Beraberinde sapanı da vardı. Calût ile konuştuktan sonra Davud ona bir taş attı; bu taş ahuna isabet etti ve onu yere yıktı. Arkasından yanına yaklaştı, kılıcını aldı, kendi kılıcıyla kafasını kesti ve böylelikle Filistinliler bozguna uğradı. Hükümdar ona kızı Mikal'ı verdi ve askerlerine komutan olarak tayin etti. [\[101\]](#)

[1] İbni Kesir" de (1/355): "... ve güzel çocukların doğduğu yıl..." şeklindedir. [Çeviren]

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/482-483.

[3] Bu hadisi Ahmed, dört Sünen sahibi, Hâkim ve Beyhaki Abdurrahmân b. Yamer'den rivayet etmişlerdir.

[4] el-Hums: Tekîlî Ahmes'dir. Dinde ve çarpışmada metanetli, güçlü kuvvetli olan kimse demektir.

[5] Müzdelife'ye Cem' denilmesinin sebebi Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın orada bir araya gelmiş olmalarıdır.

[6] Yüce Allah'ın: "Takvâli hareket eden kimse için." buyruğundaki "için" anlamına gelen "lam" İbni Mes'ûd ve Hz. Alî'nin açıklamasına göre mağfiret ile alakalıdır. Buna göre ifadenin takdiri şöyledir: Mağfiret takvalı hareket eden kimse içindir. İbni Ömer'den gelen rivayete göre ise takdir şöyledir: Mübahlık takvâli hareket eden kimse içindir. Esenlik takvâli hareket eden kimse içindir; şeklinde olduğu da söylenmiştir.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/483-488.

[8] Asıl adı Ubeyy*dir. el-Ahnes (bir yere sinip saklanan) ise ona verilmiş bir lakaptır. Çünkü Bedir günü beraberinde üçyüz kişi ile birlikte antlaşmaları olan Zühre oğullarından saklanmış ve böylelikle Resulullah (s.a.)'a karşı savaştan uzak durmuştur. Tatlı sözlü güzel görünümlü bir adam idi.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/496.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/496-497.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/502.

[12] Ebu Hayyân der ki: Eğer hitab İbni Selâm ve arkadaşlarına ise, bütünüyle İslâm'ın şeriatına girmeleri ve İslam şeriatına uymayan Kitap Ehlî'nin şeriatlerinden herhangi bir şey üzerinde karar kılmamaları onlara emredilmektedir. Şayet hitab Resulullah (s.a.)'a iman etmeyen Kitap Ehlî'ne yönelik ise o takdirde buyruğun anlamı şöyle olur: Ey Peygamberlerine iman edenler, bu şeriata giriniz." (el-Bahru'l-Muhîr, 11/120).

[13] Zemahşerî, 1/269.

[14] Bu Buharî ile Müslim tarafından Ebu Hureyre'den: "İnfak et, ben de sana infak edeyim" lafzı ile gelmiş kudsî bir hadistir.

[15] Bu hadisi Taberanî el-Mu'cemu'l-Kebîr'de, el-Kudâî de Müsned'inde İbni Abbas'tan rivayet etmişlerdir. el-Bezzâr da böylece rivayet etmiştir.

[16] el-Menâr, 11/219.

[17] el-Menâr, 11/219.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/502-506

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/510-511.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/511.

[20] el-Menâr, 11/225.

[21] Bu hadisi el-Acurî ve Ebu Hatim el-Bustî rivayet etmiştir.

[22] Buharî, Habbâb b. el-Eret (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'a Kabe'nin gölgesinde cübbesini yastık gibi kullanıp uzanmış olduğu bir sırada şikâyetinde bulundum ve bizim için yardım dilemez misin? Bizim için dua etmez misin? dedim. Şöyle buyurdu: "Sizden önceki dönemlerde birisi yakalanıp götürülür, yerde onun için bir çukur kazılır ve o çukura atılırdı. Daha sonra testere getirilir bu testere başına konur, ikiye bölünür; demir taraklarla eti kemiğinden taranarak (ayrılır); fakat bu onu dininden alıkoy -mazdı. Allah'a yemin ederim, Allah bu işi tamamlayacaktır. Öyle ki bir süvari San'a'dan Hadramevt'e kadar yol alacak da bir Allah'tan, bir de kurdun koyunlarına saldırmamasından başka bir şeyden korkmayacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz."

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/511-515.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/517.

[26] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'an, 1/320.

[27] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, 1/146.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/518-519

[29] e'l-Vahidî, Esbabu'n-Nüzul'den özetlenerek, 36-38.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/522-523.

[31] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/143.

[32] Bu konuda soru soranların kimler oldukları hakkında farklı görüşler vardır. Hasan-ı Bas-rî ve başkaları der ki: Haram ayda savaşmayı helâl kabul edip müslümanları ayıplamak kasdıyla Resulullah (s.a.)'a soru soranlar kâfirlerin kendileridir. Başkalarının görüşlerine göre ise; bu hususta hükmün nasıl olduğunu bilmek üzere buna dair soru soranlar müslümanlardır. Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'an, 1/322).

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/523-526.

[34] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/156.

[35] Mekke'de içki ile ilgili dört ayetin nazil olduğunu" söylemek, bir yanılma olsa gerek. Çünkü görüleceği gibi bunlardan yalnız bir ayet (Nahl, 16/67) Mekkî bir surede, diğerleri ise Medine'de inmiş surelerdedir. (Çeviren).

[36] Zemahşerî, 1/272.

[37] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/158.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/532-534.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/534-535.

[39] Bu hadisi Nesaî ve Darakutnî İbni Abbas'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Darakutni dedi ki: İşte doğrusu bunun İbni Abbas'tan geldiğidir. Çünkü Resulullah (s.a.)'ın: "Sarhoşluk veren her şey haramdır." dediği rivayet edilmiştir.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/535-538.

[41] Kurtubî, 111/58.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/538-539.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/539-540.

[44] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/545.

[45] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/545-546.

[46] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/550.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/550-551.

[48] ez-Zührî, bir rivayetinde şunu da ekler: "İsterse başını önüne eğmiş olarak isterse eğmemiş olarak. Yeter ki bu aynı yerde olsun."

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/557-558.

[50] Denildiğine göre bundan kast, çocuk ve nesil sahibi olma arzusudur. Çünkü çocuk dünya ve ahiretin hayrıdır. Şefaathçi ve cehenneme karşı kalkan olabilir. Bundan kasdın iffetli hanımlarla evlenmek olduğu da söylenmiştir ki, böylelikle çocuk da sâlih ve temiz olsun.

[51] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/558-560.

[52] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/176.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/566.

[53] Ancak burada yeminin geleceğe dair yapılması ve o yeminde durmaması şartı aranır. Çünkü geleceğe dair yapılan yemin lağiv yemini değil, mun'akid yemindir, [bkz. Vehbe ez-Zuhayli, İslâm Fikhi Ansiklopedisi, IV/202 ve 203. (Çeviren)]

[54] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/567-568.

[55] e'l-Bahru'l-Muhîr, 11/180.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/569-570.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/570-571.

[58] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/577.

[59] Müellif kendi memleketi olan Suriye'deki uygulamayı kastediyor. [Çeviren]

[60] Karşılıklı ilişkinin gerektirdiği sınırlar dışında kalanlar veya tedavi, öğretmek, mahkeme yerinde şahidlik gibi zorunlu hallerin gerektirdikleri müstesnadır.

[61] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/577-579.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/587-588.

[63] İbn Atiyye der ki: Bence bu görüş şu üç bakımdan kuvvet kazanmaktadır: 1) Bu hadis-i şerif, 2) Tesrîh (salıvermek), talâk lafızlarındandır, 3) Fe'ale yufa'ilu tefilen (tesrîh fiilinın vezni). Bu şekilde bir kip, ikinci boşamadan ayrı tekrar yapılan bir fiilin yeniden meydana getirildiği anlamını ifade eder. Terkte ise tef il kipi ile ifade edilen bir fiilin kullanılması sözkonusu değildir. (el-Bahru'l-Muhît, 1/193-194).

[64] Fahreddin er-Râzî, Tefsirü'l-Kebir, VI/98'de şöyle demektedir: Ric'at hakkını kabul etmekteki hikmet şudur: İnsan arkadaşı ile birlikte olduğu sürece ondan ayrılmak kendisine ağır gelir mi gelmez mi bilemez. Ondan ayrıldığı vakit işte bu durum o zaman ortaya çıkar. Şayet Allah bir defa boşamayı geri dönüşe engel kılmış olsaydı, insan için çok ağır olurdu. Çünkü ayrılıktan sonra eşler arasında sevgi yemden yeşerebilir. Diğer taraftan tam bir kanaat yalnızca bir tecrübede elde edilemeyeceğinden dolayı Yüce Allah, boşamada dönüş hakkını iki olarak tespit etmiştir. İşbe bu da Yüce Allah'ın kullarına olan rahmet ve şefkatinin kemâlinin (eksiksizliğini) delilidir.

[65] Ahmed, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.

[66] Balcağız: Erkeğin hanıma (cinsel olarak) yaklaşmasının en az miktarıdır.

[67] Zemahşerî, 1/279.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/588-592.

[69] el-Bahru'l-Muhît, 11/207.

[70] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/602-603.

[71] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/603-605.

[72] Kurtubî, III/161.

[73] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/610-613.

[74] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/618-619.

[75] İddetlerini bitirmeleri: Beklemek için tayin edilmiş olan sürenin bitmesidir. Burada "size" buyruğu ile muhatap olanlar, veliler yahut imamlar, yöneticiler ve ilim adamlardır. Çünkü kendilerine başvurulması gerekenler bunlardır.

[76] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/618-620.

[77] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/625-627.

[78] e'l-Bahru'l-Muhît, 11/231.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/632.

[79] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'an, 1/428.

[80] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/632-634.

[81] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/639-640.

[82] Hadisi Buharî ve Müslim, Ömer b. e'l-Hattâb (r.a.)'dan rivayet etmişlerdir.

[83] İbnü'l-Arabî, Ahkamu'l-Kur'an, 1/224; Ayrıca bkz. e'l-Bahru'l-Muhît, 11/240 vd.

[84] Zemahşerî 1/285-286.

[85] Kurtubî, III/225.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/640-642.

[86] en-Nisâbü'rî, Esbâbu'n-Nüzul, 44-45.

[87] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/648.

[88] e-Bahru'l-Muhîr, 11/244.

[89] Bu hadisi ayrıca Ebu Da'>.'ud, Tirmizî ve Nesaî, İmam Malik'ten bu şekilde rivayet etmişlerdir. Ayrıca Nesaî ve İbni Mace de Sa'd b. İshak'dan böylece değişik yollardan rivayet etmişlerdir. Tirmizî de hasen sahihtir, demiştir.

[90] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/648-651.

[91] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/651-652.

[92] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/655.

[93] Zemahşerî 1/286.

[94] e-Bahru'l-Muhîr, 11/250.

[95] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/656-658.

[96] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/

[97] e-Bahru'l-Muhîr, 11/257.

[98] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/664-665.

[99] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/669-671.

[100] bkz. Prof. Abdulvehhâb en-Neccâr, Kısasu'l-Enbiyâ, 303.

[101] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 1/671-673.

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki 4

Açıklaması 4

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Hayır Yolda İnfak Emri 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Ayete'l-Kürsi 7

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetü'l-Kürsi'nin Fazileti 8

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Dinde Zorlaca Yoktur, İmana İleten Allah'tır 10

İ'râb: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebepleri 11

Ayetler Arası İlişki 11

Açıklaması 11

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Hz. İbrahim Ve Nemrut 13

İ'râb: 13

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15

Hz. Üzeyr Ve Eşğinin Kıssası 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

İbrahim (A.S)'In Gözleriyle Görme Arzusu. 18

İ'râb: 18

Kelime ve İbareler: 18

Açıklaması 19

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Allah Yolunda İnfakın Sevabı Ve Adabı 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Nüzul Sebebi 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Allah Rızası İçin Veya Başka Bir Maksatla İnfak. 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Malın Kötüsünden Değil İyisinden İnfak Etmek. 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 27

Nüzul Sebebi 27

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Şeytanın Fakirlikle Korkutması Ve Kur'an-I Kerimin Sağlıklı Bir Şekilde Anlaşılması 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Açıklaması 30

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31](#)

[Gizli Ve Açıktan Verilen Sadakalar 31](#)

[İ'râb: 31](#)

[Belagat: 31](#)

[Kelime ve İbareler: 31](#)

[Nüzul Sebebi 31](#)

[Ayetler Arası İlişki 32](#)

[Açıklaması 32](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32](#)

[Sadaka Almayı Hak Edenler 33](#)

[İ'râb: 34](#)

[Belagat: 34](#)

[Kelime ve İbareler: 34](#)

[Nüzul Sebebi 34](#)

[Ayetler Arası İlişki 35](#)

[Açıklaması 35](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37](#)

Faiz, Fert Ve Topluma Zararları 38

Belagat: 38

Kelime ve İbareler: 38

Nüzul Sebebi 39

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 40

Faizin Haram Kılınma Aşamaları: 42

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43

Faizin Haram Kılınma Sebebi: 45

Vadeli Borcun Yazarak Yahut Şahitlikle Veya Rehin İle Belgelendirilmesi (Tevsiki) 47

İ'râb: 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 48

Açıklaması 49

Şahitliği Kabul ve Reddedilenler: 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Deyn (Borç) Ayeti İle İlgili Genel İzlenimler: 56

Göklerin Ve Yerin Hakimiyeti Allah'ındır, O'nun Bilgisi Her Şeyi Kuşatmıştır, O Kullarını Davranışları Ve Niyetlerinden Dolayı Hesaba Çekecektir. 57

Belagat: 57

Kelime ve İbareler: 57

Ayetler Arası İlişki 57

Açıklaması 58

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58

Peygamberlerin Risaletlerine İman Ve Tarata Göre Mükellefiyet 59

I'râb: 59

Belagat: 59

Kelime ve İbareler: 59

Nüzul Sebebi 60

Ayetler Arası İlişki 60

Bu İki Ayet-i Kerimenin Fazileti: 60

Açıklaması 60

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62](#)

[Bakara Suresinde Yer Alan Hükümlerin Özeti: 63](#)

Peygamberlerin Dereceleri Ve Onlara Tabi Olmak Bakımından İnsanların Durumları

253- İşte biz bu peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık. Allah onlardan kimisiyle söylemiş, kimisini de derecelerle yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile destekledik. Eğer Allah dileseydi onlardan sonra gelenler kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler de onlardan kimi iman etti, kimi de kâfir oldu. Eğer Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat Allah dilediğini yapar.

Açıklaması

Bundan önceki ayet-i kerimede, "Muhakkak sen gönderilmiş peygamberlerdensin." diye kendilerine işaret edilen peygamberler, kemal bakımından ayrı ayrı mertebededirler. Allah onların bazısını başkasında olmayan bir takım üstünlükler, özellikler ve övünülecek üstün konumlar dolayısıyla diğer bir kısmına üstün kılmıştır. Bununla birlikte ilâhî risaleti tebliğ ve insanları dünya ve ahiret mutluluğuna iletmek amacıyla seçilmiş olmak bakımından hepsi birbirine eşittir.

Bu şekilde bir kısmının diğer bir kısmına üstün kılınmaları bir başka ayet-i kerimede de söz konusu edilmiştir ki, bu ayet-i kerime şöyledir: "Andolsun ki biz peygamberlerin bazısını bazısına üstün kılmışızdır. Davud'a da Zebur'u verdik." (İsra, 17/5). Burada da şöyle buyurulmaktadır: "İşte biz bu peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık. Allah onlardan kimisi ile söylemiş..."

Bu peygamberlerden kimisiyle Allah aracısız olarak doğrudan doğruya konuşmuştur. Bu da Hz. Musa'dır: "Allah Musa ile konuşmuştur." (Nisa, 4/164); "'Musa tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi de onunla konuşunca..." (A'raf, 7/143) Bu bakımdan Hz. Musa'ya (Allah ile konuşan anlamında) Kelîmullah adı verilmiştir.

Peygamberlerden kimisini Yüce Allah şeref ve mertebeleriyle başkaların-dan üstün kılmıştır. Burada kasit Taberî'nin Mücahid'den rivayetine göre Mu-hammed (s.a.)'dir. Ayetlerin akışı da bunu desteklemektedir.

Hz. Peygamberin sözünü ettiğimiz bir takım vasıflan olduğu gibi, başka bir takım üstün yönleri daha vardır. Bunlardan birisi İsrâ ve Miraç gecesinde peygamberleri semavatta Allah katındaki farklı konumlarına uygun olarak görmesidir. Yüce Allah'ın, "Muhakkak sen çok büyük bir ahlâk üzeresin." (Kalem, 68/4) buyruğunda olduğu gibi üstün ve yüce bir ahlâka sahip olması, yine Yüce Allah'ın, "Muhakkak Zikri (Kur'an'ı) bizler indirdik ve şüphesiz onu koruyacak olanlar da bizleriz." (Hicr, 15/9) buyruğunda olduğu gibi kıyamet gününe kadar ebedî Kur'an-ı Kerim ile desteklenmesi de bunlar arasındadır. Nitekim şu ayet Kur'an-ı Kerim'in fazileti hakkındadır: "Gerçekten bu Kur'an en doğru olana hidayet eder..." (İsrâ, 17/9) Ümmetinin diğer ümmetlerden üstün kılınması da bunlardandır: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirirsiniz ve siz Allah'a da iman edersiniz." (Al-i İmran, 3/110).

Ümmetinin sair ümmetler arasında vasat, adaletli ve diğer ümmetlere karşı şahitlik edecek ümmet haline getirilmiş olması da bunlardandır: "Böylece sizi vasat bir ümmet kıldık. Bütün ümmetlere karşı şahitler olasınız diye..." (Bakara, 2/143). Eğer Hz. Peygambere mucize ve özellik olarak yalnızca Kur'an-ı Kerim verilmiş olsaydı, sair peygamberlere karşı üstünlük olarak bu dahi yeterdi. Çünkü Kur'an-ı Kerim çağlar boyunca ebediyyen kalacak olan bir mucizedir. Buharî Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Benzerini görerek insanlığın imana gelecekleri bir takım mucizeler verilmemiş hiç bir peygamber yoktur. Bana verilen ise Allah'ın bana vahyettiği bir vahiydir. Bu bakımdan kıyamet günü peygamberler arasında uyanları en çok olan kişi olacağımı ümit ederim."

Müslim ve Tirmizî de Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Sair peygamberlerden altı özellik bakımından üstün kılındım: Bana özlü sözler verildi. (Düşmanın kalbine salınan) korku ile yardıma mazhar oldum. Bana ganimetler helâl kılındı. Yer de benim için hem temizlenme aracı hem de mescit kılındı. Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim ve ben peygamberlerin sonuncusu kılındım."

Yüce Allah Meryem oğlu İsa (a.s.)'ya da apaçık deliller vermiş bulunmaktadır. Bunlar ise hak ile batılı birbirinden ayırd eden apaçık ayetler (mucizelerdir: Beşikte iken konuşması, ölüleri diriltmesi, anadan doğma olan körü ve alacalıyı Allah'ın izni ve iradesi ile diriltmesi, Ruhul-Kudüs ile desteklenmesi gibi. Bunlar ise onun peygamberliğini inkâr eden, onu tenkit eden Yahudileri zillete düşürmek, eziyetlerine karşı peygamberini korumak ve Allah tarafından apaçık ayetlerle desteklenen bir beşer olduğunu, Hristiyanların iddia ettikleri gibi bir ilâh olmadığını açıklayıp Hz. İsa'nın gerçek kimliğinin belirtilmesi içindir. Çünkü Hz. İsa hakkında insanların kimisi aşırıya kaçmış, kimisi de oldukça kusurlu bir tutum takınmıştı.

Şayet Allah dilemiş olsaydı, peygamberlerden sonra gelenler, kendilerine

peygamberler apaçık delillerle, onlara tabi olmayı gerektiren hakka delâlet eden

mucizelerle geldikten sonra, birbirleriyle savaşmazlardı. Allah savaşmamaları için onları peygamberlere tabi olmak ve Rablerinden gelen hakkı kabul etmek hususunda ittifak etmelerini istemiştir. Yüce Allah kendilerine ihsan etmiş olduğu akıl ile onların düşünmelerini, tetkik ve idrak özgürlüğüne sahip kılarak da kendi istekleriyle hayır ve mutluluk yolunu seçmelerini dilemiştir. Fakat onlar sağlıklı bir şekilde düşünmediler. Dini kabul hususunda apaçık ve büyük bir anlaşmazlığa düştüler. Kimileri rasullerin getirdiklerine iman etti, kimileri de peygamberliklerini inkâr edip kâfir oldu. Yahudiler dinlerinde anlaşmazlığa düştüler, birbirlerini öldürdüler. Hristiyanlar da aynı şekilde anlaşmazlığa düşüp çeşitli fırkalara ayrıldılar. Hem Yahudilikte hem de Hristiyanlıkta pek çok fırkalar ortaya çıktı. Her bir kesim diğerini dinin dışına çıkmakla itham etti. Aynı anlaşmazlıklar Müslümanlar arasında da meydana geldi. He-va ve heves fırtınalarına kapıldıkları, menfaatler yüzünden tefrikaya düştükleri zamanlar görüldü ve çok geçmeden aralarında şiddetli çarpışmalar baş gösterdi.

Eğilimlerinin, maslahat ve nevalarının farklı olmasına rağmen, şayet Allah dilemiş olsaydı aralarındaki anlaşmazlıklara rağmen yine savaşmazlardı. Fakat Allah dilediğini yapar, dilediği hükmü koyar. Bütün bunlar, Allah'ın kaza ve kaderi gereği cereyan eder. O bakımdan gösterilen tepkiler farklı farklı olmuştur. Ya sözle kusurlarını sayıp dökerek, tenkitle sayıp söverek düşmanlık gösterilmiştir yahut da sonunda kılıcın hakemliğine baş vurulmuş, kanlar dökülmüştür. Şanı Yüce Allah, "Eğer Allah dileseydi... birbirlerini öldürmezlerdi." buyruğunu tekit için tekrarlamış bulunmaktadır.

Allah her şeye kadir olandır. Eğer bazı kullarına muvaffakiyet vermek dilerse O'na iman eder, O'na itaat ederler. Diğer bir kısımım da yardımsız bırakmak isterse onlar da inkâr eder ve Allah'a karşı gelirler. Buna göre yardımsız bırakmak ve korumak Allah'ın fiil ve iradesindedir. [\[1\]](#)

Hayır Yolda İnfak Emri

254- Ey iman edenler! Alışverişin, dostluk ve şefaatin de olmayacağı bir gün gelmezden önce size verdiğimiz rızıklardan infak edin. Kâfirler ise zalimlerin ta kendileridir.

Açıklaması

Allah, gerçek iman niteliğine sahip olan müminlere Allah yolunda infak etmeleri emrini vermektedir. Bu ise -İbni Cüreyc ve Said b. Cübeyr'in görüşüne göre- farz olan zekâtı da nafîle veya müstahap olan infakı da kapsamaktadır. İbni Atıyye der ki: Bu doğrudur. Fakat bundan önce geçen ayet-i kerimeler savaştan, Allah'ın müminler vasıtasıyla kâfirleri bertaraf ettiğinden söz etmesi dolayısıyla bu teşvikin Allah yolunda infak için olduğu görüşüne ağırlık kazandırmaktadır. Bunu ise ayetin sonunda yer alan, "Kâfirler ise zalimlerin ta kendileridir." buyruğu pekiştirmektedir. Yani siz kâfirlerle, canınızla savaşarak, mallarınızı da o yolda infak ederek mücadele ediniz.

Yüce Allah'ın, "size verdiğimiz rızıktan" buyruğu infaka teşviki daha da pekiştirmektedir. Çünkü bu, Allah'ın kullarına verdiği rızkın bir kısmından başkasını istemediğinin delilidir.

Yine buradaki emir şu hususla da pekiştirilmektedir: Öyle bir gün gelecektir ki bu günde insan pişman olacak, fakat pişmanlığının faydasını görmeyecektir. O gün amellerinin karşılığını görme, hesaba çekilme, sevap ve ceza günüdür. O günde herhangi bir bedel veya fidyenin, dostluk ya da sevginin, şefaahat yahut soy sopun hiç bir faydası yoktur. O gün öyle bir gündür ki ahiretteki ölçülerin dünya ölçülerinden farklı olduğu ortaya çıkacaktır. Bir diğer ayet-i kerime de bunun benzeri bir gerçeği dile getirmektedir: "Bir de öyle bir günden korkun ki, kimse kimseye hiç bir fayda veremez. Ondandır herhangi bir şefaahat da kabul olunmaz. Ondandır bir fide de alınmaz ve onlara yardım da edilmez." (Bakara, 2/48).

Kâfirler ise -ki bunlar ya Allah'ı inkâr eden herkes ya da zekâtı terk eden kimselerdir- bizzat kendilerine zulmeden kimselerdir. Yani bunlara karşı canla, malla savaşılır. Bunlar (zekâtı vermeyenler) malı gerekenden başka yerlerde harcarlar. Allah'ın onları "kâfirler" diye adlandırması bir tehdit ve işledikleri suçun ağırlığını ifade etmek içindir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "... kim de kâfir olursa muhakkak Allah âlemlere muhtaç olmayandır." (Âl-i İmran, 3/97). Ayrıca zekâtı terk etmenin kâfirlerin niteliklerinden olduğu intibahını da vermektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Zekâtı vermeyen o müşriklerin vay haline!" (Fussilet, 41/6-7). Atâ b. Dinar yukarıda da geçen ifadesinde şöyle demiştir: "Kâfirler ise zalimlerin ta kendileridir" diye buyurup da "Zalimler kâfirlerin ta kendileridir" buyurmayan Allah'a hamdolsun."^[2]

255- Allah (ibadete lâıık olan yalnız O'dur). O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur. O'nu ne bir uyuklama alır ne de bir uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi yalnız O'nundur. O'nun izni ile olmaksızın nezdinde kim şefaata edebilir? O önle-rindeki de arkalarındaki de bilir. O'nun ilminden kendisinin dilediğinden başka biç bir şeyi kavrayamazlar. O'nun Kûrsisi gökleri ve yeri kucaklamıştır. Onları koruması O'na ağır gelmez. O Aliyy'dir, Azîm'dir.

Açıklaması

Bütün mahlûkatın biricik ilâhı Allah'tır. Varlık aleminde hak ile ibadete lâıık, O'ndan başka mabud yoktur. O, Vâhiddir, Ehaddır. Samed'dir, Vacibül-Vücut'dur. Mülkün ve melekûtun sahibidir. Asla ölmeyen Hayy, Bakî ve Dâ-im'dir. Bizatihi O, mahlûkatın işlerini çekip çevirendir. Yüce Allah'ın, "Göğün ve yerin O'nun emri ile ayakta durması da O'nun ayetlerindedir." (Rûm, 30/25) buyruğunda olduğu gibi. Zatında olsun sıfatlarında olsun, fiillerinde olsun yarattıklarından hiç bir kimse O'na benzemez. Nitekim Yüce Alah, "O'nun gibi hiç bir şey yoktur. O her şeyi işitendir, her şeyi görendir." (Şûra, 42/11) diye buyurmaktadır.

"Ne uyku O'nu bürür, ne de uyuklama" söz konusudur. Çünkü O gece ve gündüz vakitlerinde yarattıklarının işlerini yönetmekte, çekip çevirmektedir. Bu cümle ondan önceki cümleleri tekit etmektedir. Eksiksiz, tam anlamıyla hayat ve daimilik manasını vurgulamaktadır. Sahih hadiste Ebu Musa'nın şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.) aramızda hutbe irad etmek üzere kalktı ve dört cümle söyleyerek dedi ki: "Muhakkak Allah uyumaz. O'nun uyu-m t At da gerekmez. Adalet terazisini alçaltır, yükseltir. Gündüzün ameli gecenin amelinden önce, gecenin ameli de gündüzün amelinden önce O'na yükseltilir. O'nun hicabı nur veya nardır. Eğer o hicabını açacak olsa, O'nun zatının parıltıları mahlûkatından gözünün değdiği her şeyi yakardı."

Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nun yaratıklarıdır, O'nun mülkünde-dir. O'nun meşietine boyun eğerek, O'nun kahır ve saltanatının egemenliği altındadır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: "Göklerle yerde olanların hepsi Rahman'a ancak kul olarak gelirler. Andolsun ki hepsini kuşatmış, onları tek tek saymıştır. Hepsi kıyamet gününde O'na yalnız gelirler." (Meryem, 19/93-95). Bu cümle de onun kayyûmiyetini ve ulûhiyyette tekliğini tekit etmektedir.

Yüce Allah'ın azamet, celâl ve kibriyasının bir yönü de şefaathususunda kendisine izin verilmedikçe hiç bir kimsenin onun nezdinde şefaathetme cesaretini gösteremeyeceğidir. Şu buyruklarda dile getirildiğigibi: "Göklerde nice melek vardır ki Allah'ın dileyip razı olduğı kimseye izin vermeden evvel şefaathleri hiç bir şeye yaramaz." (Necm, 53/26); "Ancak O'nun razı olacağı kimselere şefaath edebilirler." (Enbiya, 21/28); "O gün gelince Allah'ın izni olmaksızın hiç bir kimse söz söyleyemez." (Hud, 11/105). Şefaath ile ilgili hadis-i şerifte de Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "Arşın altına gelir secdeye kapanırım. Allah beni bu halimde dilediğı kadar bırakır. Sonra, "Başını kaldır" denilir. "Söyle, sözün dinlenir, şefaath et şefaathin kabul olunur." (Hz. Peygamber) buyurdu ki: Benim için bir sınır tespit edilir ve ben o kimseleri cennete sokarım." Bu, mülk ve egemenlikte Allah'ın tek başına olduğunun delilidir.

Allah ilmiyle bütün kâinatı, geçmişiyile, hali hazırdaki durumuyla ve geleceğı ile kuşatıcıdır. Dünyanın da ahiretin de her türlü işini bilendir. Nitekim meleklerden haber verirken şöyle buyurmaktadır: "Biz ancak senin Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunun arasında ne varsa hepsi yalnız O'nundur. Rabbin unutkan değildir." (Meryem, 19/64). Kuş gagasını denize daldırınca Hızır (a.s.) Musa (a.s.)'ya şöyle demişti: "Benim de ilmim senin de ilmin Allah'ın ilminden ancak şu kuşun bu denizden eksilttiğı kadarını eksiltir (yani hiç eksiltmez)".

Aziz ve Celil olan Allah'ın bildirmesi, X>'nun muttali kılması dışında hiç bir kimse Allah'ın ilminden bir şey bilemez. Bunlardan bir tanesi de şefaathettir. Şefaathet Yüce Allah'ın iznine bağılıdır. O'nun izin vermesi ise ancak O'nun tarafından gelecek vahiy iledir.

Yüce Allah'ın mülkü ve kudreti geniş ve kuşatıcıdır. Yer kıyamet gününde bütünüyile O'nun avucu içinde olacaktır. Gökler de sağında durulmuş olacaktır. O'nun ümi göklerde ve yerde bulunan her şeyi kuşatır. Küçük olsun büyük olsun, önemli olsun azametli olsun her şeyi bilir. Bir şeyi işitmesi başka bir şeyi işitmekten ve bir işle uğraşması başka bir işle uğraşmaktan O'nu alıkoymaz. Hiç bir iş O'na güç ve ağır gelmez.

Zemahşerî Yüce Allah'ın, "Onun Kürsisi gökleri ve yeri kuşatmıştır." buyruğı ile ilgili dört açıklama kaydeder. [\[3\]](#)

1- O'nun Kürsisi, genişliğı ve yayılmışlığı dolayısıyla göklerden ve yerden daha dar değildir. Bu ancak Kürsi'nin azametini ifade etmek ve bunun azametini zihinlerde canlandırmak için çizilen bir tablodur. Ortada aslında Kürsi de yoktur, oturmak da yoktur, oturan da yoktur. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğı gibi: "Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Halbuki arz bütünüyile kıyamet gününde O'nun kabzasıdır. Gökler ise onun sağ eliyle durulmuştur." (Zü-mer, 39/67). Bu buyrukta da herhangi bir şekilde bir kabza, katlama, sağ el diye bir tasavvur söz konusu olamaz. Bu olsa olsa azametini canlandırmak ve maddî bir temsil olsun dyledir. Nitekim Yüce Allah, "Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler" buyurmuyor mu?

2- İlminin genişliğine işarettir. İlme "Kürsi" adı, ilmin mekânının adı olması dolayısıyla verilmiştir.

3- Mülkünün genişliğine işarettir. Bu ise, hükümdarın kürsisi (tahtı) olan mekânın adı olması dolayısıyla verilmiştir.

4- Gelen rivayetlere göre yüce Allah Arş'ın önünde bir Kürsi yaratmıştır. Onun da önünde gökler ve arz vardır. Kürsi'nin Arş'a oram en küçük bir şey gibidir.

Durum her ne olursa olsun Kur'an-ı Kerim'de varit olduğu gibi Arş'ın ve Kürsi'nin varlığına iman etmenin vacip olduğu görüşümdedir. Her ikisinin de varlığını inkâr etmek caiz değildir. Çünkü her şey Allah'ın kudreti içerisinde. Gökleri ve yeri, aralarında bulunanı korumak Allah'a ağır gelmez. Aksine bütün bunlar O'nun için pek kolaydır.

Benzerden, eşten yüce ve münezzehtir; her şeyden daha büyüktür; akıllar, idrakler O'nu kuşatamaz. Zatı Yüce Allah'tan başka kimse onun hakikatini bilemez. Tıpkı Yüce Allah'ın, "O büyüktür, her şeyden yücedir." (Ra'd, 13/9) buyruğuna benzemektedir. Yücelikten kasıt, kadrin ve makamın yüceliğidir, mekân yüceliği değildir. Çünkü Yüce Allah bir mekânda yer tutmaktan münezzehtir. Bazıları da el-Aliyy'i eşyaya galip ve gücü her şeyin üzerinde diye tefsir etmişlerdir. [\[4\]](#)

Dinde Zorlaca Yoktur, İmana İleten Allah'tır

256-257- Dinde zorlama yoktur. Doğruluk ile sapıklık gerçekten apaçık meydana yapılmış olur. Allah Sem'îdir, Alim'dir. Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır. İnkâr edenlerin velileri ise tâğûttur. Onları nurdan karanlıklara çıkarırlar. İşte onlar ateşliklerdir. Onlar orada ebedî kahcıdırlar.

Nüzul Sebepleri

256. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Cerîr et-Taberî, İbni Ab-bas'tan şöyle

dediğini nakletmektedir: Yüce Allah'ın, "Dinde zorlama yoktur." buyruğu Ensar'dan Salim oğullarına mensup el-Husayn adında [5] bir kişi hakkında nazil olmuştur. Bunun Hristiyan olmuş iki oğlu vardı. Kendisi de Müslü-mandı. Resulullah (s.a.)'a, "Ben bunları İslâm'a girmek üzere zorlayayım mı? Çünkü bunlar Hristiyanlıktan başka bir dine bağlanmayı kabul etmiyorlar" demişti. Yüce Allah da bunun üzerine bu ayet-i kerimeyi indirdi. Bir diğer rivayete göre bunları İslâm'a girmeye zorlamış, Resulullah (s.a.)'ın huzuruna gelip davalanmışlardı. Babaları, "Ey Allah'ın Rasulü, benim bir parçam olan (çocuklarını) ben göre göre cehenneme mi girsin?" demiş ve bu ayet-i kerime nazil olunca onları serbest bırakmıştır.

Ebu Davud, Nesaî ve İbni Hibbân'ın rivayetlerine göre İbni Abbas şöyle demiştir: Ensarın kadınlarından çocuğu yaşamayanlar eğer bir çocuğu yaşarsa onu Yahudi yapacağına dair söz verirdi. Nadiroğulları Medine'den sürülünce aralarında Ensaroğullarından kimseler de vardı. Ensar'ın, "Biz oğullarımızı bırakmayız" demeleri üzerine Yüce Allah, "Dinde zorlama yoktur" ayetini indirdi.

257. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak da İbni Cerîr et-Taberî, Abde b. Ebi Lübâbe'den Yüce Allah'ın, "Allah iman edenlerin velisidir." buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bunlar İsa'ya iman eden kimselerdir. Muhammed (s.a.) onlara peygamber olarak gelince ona iman ettiler. İşte bu ayet-i kerime de onlar hakkında nazil olmuştur. [6]

Açıklaması

Kimseyi İslâm'a girmek üzere zorlamayın. Çünkü İslâm'ın doğruluğuna dair deliller ortada olduktan sonra zorlamaya gerek kalmamaktadır. Ve Çünkü iman ikna olmak, delil ve belge ortaya koymak esasları üzerinde kurulur. İman için zorlamanın, baskının ve mecbur etmenin bir faydası yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Böyle iken sen iman etsinler diye insanları zorlayacak mısın?" (Yunus, 10/99).

Hak yol, batıldan apaçık bir şekilde ayrılmıştır. Doğruluk ve kurtuluş yolu bilinmekte, sapıklık ve yanlışlık ortaya çıkmış bulunmaktadır. İslâm'ın doğru yol, başkasının ise sapıklık yolu olduğu da açık seçik ortaya çıkmıştır. O bakımdan dileyen İslâm'a iman etsin, dileyen de inkâr e,dip kâfir olsun.

Bu ayet-i kerime İslâm'ın kılıçla yayıldığı iddiasının yanlışlığına en açık bir delildir.

Müslümanlar hicretten önce kâfirlere karşı koymaya veya onları zorlamaya güç yetiremediler. Medine'de güçlendikten sonra ve geçmiş bütün asırlar boyunca, Hristiyanlar gibi sair dinlere mensup olanların yaptığı şekilde kimseyi İslâm'a girmeye zorlamamışlardır. Bu ayet-i kerime Müslümanların güçlü, kuvvetli oldukları bir dönem olan hicretin dördüncü yılının başlarında nazil olmuştur.

Müslümanlar ancak saldırganlıkları bertaraf etmek, dine bağlanma hürriyetini yerleştirmek, zalim egemen otoritelerin Müslümanların Allah'a davet haklarını kullanmalarını önleyen baskılarını ortadan kaldırmak, yeryüzüne İslâm'ın yayılmasını engelleyen güç odaklarına mani olmak için savaşa veya cihada baş vurmuşlardır. Bunun delili ise düşmanı cizye ödemek için antlaşma ve barış yapmayı kabul etmekle, savaşın sonuçlarına katlanmak arasında serbest bırakmış olmalarıdır. Allah'ın İslâm'a iletip kalbine genişlik vererek basiretini aydınlattığı kimse, apaçık delile dayanarak İslâm'a girmiştir. Buna karşılık düşünme ve sağlıklı bilgi edinme araçlarını kullanmadığından dolayı Allah'ın kalbini köreltip kulağına ve gözüne mühür vurduğu kimselere gelince, bunların baskı ve zorlama altında dine girmekten yararlanmaları söz konusu değildir.

Bu bakımdan her kim Allah'a koşulan ortakları, putları, şeytanın kendisine davet ettiği Allah'tan başkasına ibadeti bir kenara iter, insanlardan, cinlerden, şeytanlardan, yıldızlardan, put ve heykellerden herhangi bir yaratığa ibadeti red ve inkâr edip yalnızca Allah'a ibadet ederse, hakka sımsıkı sarılmış, hidayet üzere sebat göstermiş, dosdoğru yol üzerinde müstakim bir şekilde yürümüş olur. Böyle bir kimse tapmayacağından emin olduğu son derece sağlam bir ipe, bir kulpa yapışmış kimseye benzer. Yani Yüce Allah dine sımsıkı yapışan kimseyi asla kopmayan, bu bakımdan da güçlü ve muhkem bir ipe yapışmış kimseye benzetmektedir. (Ayet-i kerimede geçen) el-Urvetul-vuskâ aynı anlamı karşılayan değişik ifadelerle açıklanmıştır ki, bunlar iman, İslâm veya lâilâhe illallah'tır.

Allah insanların sözlerini, fiillerini, tasavvur ve düşüncelerini bütün incelikleriyle görüp gözetmektedir. O tağutu inkâr edip Allah'a iman etmek iddiasında bulunanın sözlerini çok iyi işittiği gibi, onun kalbinde sakladığı tasdik veya yalanlamayı da çok iyi bilir. Çünkü iman dil ile söylenen ve kalpte kendisine inanılan şeydir. Allah ise zahir ve batın olan her şeyi işiten ve bilendir. Eşyanın, sözlerin, inançların ve fiillerin hakikatini bilir. Kurtubî der ki: Tağutu inkâr ve Allah'a iman, dil ile söylenen ve kalpten inanılan şeyler olduklarından dolayı dil ile söylemek bakımından "her şeyi işiten (Semî' sıfatının, inanç bakımından da "her şeyi çok iyi bilen (Alîm)" sıfatının zikredilmesi son derece güzel gelmiştir.

Gözetmek, inayet ve en doğru yola iletmek suretiyle müminlerin işlerini üstlenen Yüce Allah'tır. Duyularının, aklın ve dinin hidayetiyle şüphe ve tereddüdün karanlıklarından; bilgisizliğin, sapıklığın, küfür ve sapmanın karanlıklarından ilmin, marifetin, sahih imanın nuruna müminleri çıkartan O'dur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak takva sahibi olanlara şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman şüphesiz iyice düşünürler. Bakarsın ki onlar görüp bilmişlerdir." (A'raf, 7/201). Mücahid ve

Abde b. Ebi Lübâbe der ki: Bu ayet-i kerime Hz. İsa'ya iman etmiş bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Muhammed (s.a.) gelince onu inkâr ettiler. İşte onların nurdan karanlıklara çıkartılmaları bu demektir. [7]

Allah'ı ve Rasulünü inkâr eden kâfirlere gelince: Bunlar üzerinde egemen güç ancak onları batıla götüren asılsız mabudlandır. Onlar hakları ve imanın nurunu göremediklerinden mabudları olan şeytan ve telkin ettiği vesveseler bu nuru söndürmeye çalışır, kâfirleri şüphe ve tereddüdün karanlıklarında, küfür ve isyanın yahut münafıklığın karanlıklarında bırakmaya gayret ederler.

İşte bu gibilerini bekleyen hak ceza, cehennemde ebediyen kalmak ve oradan asla ayrılmamaktır. Buna sebep ise hidayetten uzak durmaları, sapıklıkta kalmaya devam etmeleri, hakkın nuru ile kalplerinin aydınlanmayışıdır.

Hak bir ve tek olduğundan dolayı Allah "nur" lafzını tekil kullanmış, karanlıklar (zulümât) ise çoğul gelmiştir. Çünkü küfrün bir çok çeşitleri vardır ve hepsi batıldır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki bu benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun. Başka yollara uymayın; sonra onlar sizi O'nun yolundan ayırır. İşte bunlar Allah'ın size tavsiye ettikleridir; takva sahibi olasınız diye." (En'am, 6/153); "Karanlıkları ve aydınlığı var eden..." (En'am, 6/1). Bu ve buna benzer hakkın bir ve tek olduğunu, batılın ise yaygın ve pek çok kollara ayrıldığını lafızlarıyla hissettiren daha başka ayet-i kerimelerde de görüyoruz. [8]

H. İbrahim Ve Nemrut

258" Allah kendisine mülk verdi diye Rabbi hakkında İbrahim ile mücadele ed«ni görmedin mi? Hani İbrahim, «Benim Rabbim dirilti ve öldürdü deyinince o, "Ben de diriltir ve öldürürüm" demişti. İbrahim, «Muhakkak Allah güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir" deyinince o kâfir şaşırıp kalmıştı. Allah zalimler topluluğuna hidayet vermez.

Açıklaması

Zorbalık taslayan, mabudluk iddiasında bulunan Nümrûz (Nemrut) b. Kuş b. Ken'ân b. Sâm b. Nûh adında zamanın hükümdarının kıssasını ve bunun Allah'ın rububiyeti hakkında Hz. İbrahim'e karşı çıkışı kıssasını bilmedin mi? [\[9\]](#)

Onu bu şekilde tartışmaya iten şeydu: O Babil hükümdarıydı. Buna bağlı olarak büyülenmiş, azmış ve gurura kapılmıştı. Zamanının bütün dünyaya hakim olmuş hükümdarı olduğu da söylenmiştir. Mücahid der ki: Doğudan batıya bütün dünyaya dört kişi hakim olmuştur. İki mümin ikisi kâfirdir. Müminler Davud oğlu Süleyman ve Zülkarneyn, kâfirler ise Nemrut ve Buhtun-nassar'dır [\[10\]](#) Gerçek hükümdar olan Allah'ın nimetine şükretmedi, aksine bu nimetler onu azdırdı ve tuğyana itti. Halbuki nimet şükre götürür. O, itaata sebep olanı isyana sebep kıldı.

Bu, İbni Abbas, Mücahid ve bir diğer grubun görüşüne göre Hz. İbrahim'i ateşe atan, sivrisinek ile helak edilen kimsedir. Hz. İbrahim'i yakmak üzere ateşi yaktıran da odur. Yüce Allah ile savaşıma kalkışınca şanı Yüce Allah ona karşı sivrisineklerin üşüştüğü bir kapı açtı ve bu sivrisinekleri askerlerine gönderdi. Eterini yediler, kanlarını içtiler. Bu sineklerden bir tanesi de onun dimağına (beynine) girdi. Sinek, beynini bir fare kadar oluncaya dek yedi. Artık bundan sonra Nemrut için en değerli kimse bu iş için hazırlanmış tokmak ile kafasına vuran kimse idi. Ona verilen belâ kırk gün devam etti. [\[11\]](#)

Bu hükümdarın kavmi tanrılarıyla birlikte hükümdarlarına tapınıyorlardı. Hükümdar, Hz. İbrahim'i, kavminin tuttuğu dine uymayan yeni dininden döndürmek, kendisine ve sair tanrılara ibadet etmeye zorlamak istemişti.

Bu mücadelenin kıssası şöyledir [\[12\]](#):

İbrahim (a.s.) Allah'tan başka tapınan putları kırıp bunlara tapınanların akılsızlıklarını ortaya koyunca, Nemrut ona kendisine ibadet etmeye çağırdığı rabbi hakkında soru sordu, O da şu cevabı verdi: Benim Rabbim hayat veren ve öldüren. Hayatın kaynağı O'ndandır, ölümün sebebi O'dur. Yani hayatı ve ölümü O yaratır. Ancak ilk zorbalık taslayan azgın tağut olan o hükümdar bunu kabul etmeyip şöyle dedi: Ben hakkında idam hükmü verilmiş bir takım kimseleri affederek kimi insanları diriltirim. Diğer bir kısmını da öldürmekle ve hakkında verilen hükmü infaz etmekle de öldürürüm. Bunları söyledikten sonra iki kişiyi getirtip birisini bağışladı, diğerini öldürdü. Dört kişiyi yakaladı ve onları bir eve koydu; yiyeceksiz ve içeceksiz bıraktı. Arkasından bunlardan ikisine yemek yedirdi, canlandılar; diğer ikisini aç bıraktı onlar da sonunda öldüler.

İşte Nemrut'un ileri sürdüğü delildeki ilk sakatlık ve zayıflık buydu. Çünkü Hz. İbrahim'in sözlerinden kasıt (bir taraftan) hayatı yokluktan var edip meydana getirmektir. Diğer taraftan bitki, hayvan ve diğer bütün canlıların mevcut hayatlarını ortadan kaldırmaktadır. Yoksa, haklarında idam hükmü verilmiş bir grup insanın idam edilmesi ya da hayatın devamına sadece sebep olunması değildir. Nemrut'un cevabı ise hayatta kalmak ya da ölmek için sebep anlamını taşır.

Hz. İbrahim bu tağutun mugalatasını, hayat vermenin ve öldürmenin ne maksatla kullanıldığını bilmezlikten geldiğini görünce, hakkı bile bile inkâra veya mugalataya yer vermeyen bir başka delil ortaya koyarak şöyle dedi: Mutlak kudret ve iradesiyle hayatı bağışlayıp alan benim Rabbim, aynı zamanda güneşi doğudan doğdurmaktadır. Şayet sen rububiyet iddiasında bulunuyor isen, haydi güneşin yönünü değiştir, onun batı tarafından doğmasını sağla.

Bu istek karşısında, büyüklenmesini, kibrini kendisine dost edinen o tağut verecek cevap bulamadı, dehşete düştü, şaşırды, bu delil karşısında aciz kaldı. Hz. İbrahim onu mat etti, yenik düşürüp susturdu. Güneşin doğudan doğmasını sağlayan benim deme imkânını bulamadı, çünkü olaylar kendisini yalanlıyordu.

Şanı yüce Allah, hidayetini kabulden yüz çeviren, kendilerine zulmeden zalimleri ebediyyen hayır ve kurtuluş yoluna iletmez. Aksine Allah onların kalp ve basiretlerini mühürler. En zorlu zamanlarda ve en sıkıntılı hallerde insan kitleleri önünde onların içyüzlerini açığa çıkartır, rezil eder. İşte bu da hidayet etmeyişin itaat edenler hakkında değil, zalimler hakkında olduğunu göstermektedir. Bundan kasıt ise özel bir hidayettir veya bu hidayete iletilmeme özelliği zalimlere hastır. [\[13\]](#)

es-Süddî'nin naklettiğine göre bu tartışma ateşten çıkmasından sonra Hz. İbrahim ile Nemrut arasında gerçekleşmişti. Hz. İbrahim o güne kadar hükümdar ile bir araya gelmiş değildi. Aralarında bu tartışma oldu. Bu ise Hali-lullah Hz. İbrahim için zafer üstüne zaferdi. İşte Allah kendi velilerinin, seçkin kullarının zafere ulaşmasını bu şekilde üzerine alır, Allah'ın düşmanlarının bozguna uğramaları ise peşpeşe gelir. Aklını kullanıp düşünen herkes de onların bu bozguna uğramalarını açıkça görür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Aksine biz hakkı batıl üzerine bırakırız da onun beynini parçalar, o da can çekişmeye koyulur." (Enbiya, 21/18). [\[14\]](#)

Hz. Üzeyr Ve Eşğinin Kıssası

259- Yahut duvarları çatıları üstüne çökmüş bir kasabaya uğrayan o kimse gibisini (görmedin mi)? "Allah burasını ölümden sonra acaba nasıl diriltecek?" demişti. Allah da onu yüz yıl öldürmüş, sonra dirilterek, "Ne kadar kaldın?" demişti. O da, "Bir gün yahut bir günün bir kısmı" demişti. "Hayır, yüz yıl kaldın. İşte yiyeceğine ve içeceğine bak, biç de bozulmamışlar. Bir de merkebine bak. Biz seni insanlara bir alâmet kılmak için böyle yaptık. Kemiklerine de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz?" diye buyurdu. Kendisine durum apaçık belli olunca, "Biliyorum ki Allah şüphesiz her şeye kadirdir" demişti.

Açıklaması

Duvarları, çatıları üstüne yıkılmış [\[15\]](#) bir kasabadan geçen o kimse gibisini gördün mü? Bu buyruk bir önceki ayette geçen, "Allah kendisine mülk verdi diye Rabbi hakkında İbrahim ile mücadele edeni görmedin mi?" buyruğuna atfe-dilmiştir. Bu ayetin anlamı şudur: Sen Rabbi hakkında, İbrahim ile tartışan birisini gördün mü ve bu kasabanın mahiyeti neydi? Oradan geçen kimdir? Denildiğine göre kasaba Beytülmakdis'ti. Oradan geçen ise Şerhiyâ oğlu Üzeyr idi. Meşhur olan görüş budur. Bir diğer görüşe göre sözü geçen kasaba Dicle kıyısındaki Deyr Hırakl'dır. Oradan geçen ise Harun (a.s.) soyundan gelen Ermi-yâdır. Bunun Hızır (a.s.) olduğu, bir başka görüşe göre Bevar oğlu Hazkiel olduğu da zikredilmiştir. Mücahid de, "Bu kişi İsrail oğullarından bir kişidir" demiştir.

Bu kişi şöyle demişti: Harap olduktan sonra bu kasabayı Yüce Allah nasıl imar eder? Bundan kasıt ise yapıları ve sakinleriyle buranın tekrar şenlenmesinin -tahrip olmasından ve ahalsinin dağılmasından sonra- uzak görülmesi-dir. Bunun yanında, aşırı derecede tahrip olduğunu gördüğünden dolayı Yüce Allah'ın kudretinin azametini de ifade eder. O'nun sözü, diriltme yolunu bilmedeki acizliği itiraf etmek, hayat verenin kudretinin de azametini kabul etmek anlamındadır.

Allah, hayatta kalmakla birlikte yüz yıl süre ile duyu ve hareket kabiliyetlerini ortadan kaldırdı. Daha sonra ona hareket verdi, adeta uykudaymış da uyanırmışçasına hızlıca ve kolaylıkla onu diriltiverdi. O, kasabanın, vefatından yetmiş yıl sonra imar edilmiş olduğunu, sakinlerinin tamamlandığını, İsrail oğullarının oraya geri döndüğünü gördü. Melek aracılığı ile ona "Ne kadar süre kaldın?" denildi. Ona bu sorunun soruluş sebebi, Yüce Allah'ın işlerini kavramadaki acizliğinin ortaya çıkmasıdır. Müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne göre bu öldürme, ruhun cesetten çıkarılması şeklinde olmuştur. Bu kişiye seslenen ses ise melekten ya da semadan kimin söylediği bilinmeyen bir ses olmayıp, bunu söyleyenin Yüce Allah olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun üzerin dedi ki: Ben, tahminime göre bir gün yahut bir günün bir kısmı kadar uyudum. Çünkü sabah vakti ölmüş, daha sonra da günün sonlarına doğru Allah onu diriltmişti. Güneşin henüz batmadığını görünce aynı günün güneşi olduğunu sanmıştı. Onun böyle demesi kendi kanaat ve zannına göredir. O bakımdan verdiği bu haberde yalan söylemiş değildi. Ashab-ı Kehfin, "Bir gün ya da bir günün bir kısmı kaldık, dediler." (Kehf, 18/19) şeklindeki sözleri de bunun gibidir. Halbuki onlar 309 yıl uyumuşlardı.

Ona şöyle cevap verildi: Hayır, sen yüz yıl uykuda kaldın. Şimdi bizim kudretimizin delillerini görmeyi için bu süre boyunca beraberinde kalmış olan yiyeceğine ve içeceğine bir bak. Değişmemiş, bozulmamış; halbuki azıcık bir süre geçmekle benzeri şeylerin bozulması bir kanundur.

Yine bizim kudretimizin delilini görmek üzere eşeğine bir bak! Onun kemikleri nasıl çürümüş, eklemleri birbirinden ayrılmış. Böylelikle onun ve senin üzerinden hareketsiz yahut uykuda iken uzun bir zaman geçtiğini açıkça gör. Bizler bütün bunları sana gerçekleşmesi uzak ihtimal olarak gördüğün şeyi gözlerinle göresin, hayrete düştüğün şeye katıyetle inanasın diye gösterdik ve öldükten sonra dirilmeye seni bir ayet (belge) kılalım, kıyamet günü dirilişe tam kadir olduğumuzu gösteren bir belge kılalım diye yaptık. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Sizin yaratılmanız ve diriltmeniz ancak tek bir nefis gibidir." (Lokman, 31/28). Buna göre Yüce Allah'ın, "Seni insanlara bir alâmet kılalım" buyruğu öldükten sonra dirilişe bir delildir.

Eşeğinin sağa «ola dağılmış kemiklerini nasıl kaldırdığımıza bir bak. Bu kemikler birbirlerinin üstünde yığılı duruyorlar. Biz bu kemikleri cesedindeki asıl yerlerine geri yerleştiriyoruz. Sonra bu kemiklere et, sinir, damar ve deri giydireyoruz. Tıpkı elbisenin cesedi örtmesi gibi. Daha sonra Yüce Allah bir melek gönderdi ve bu cesede ruh üfledi. Aziz ve Celil olan Allah'ın izniyle eşek anırmaya başladı. Bütün bunlar ise Üzeyrin gözleri önünde oldu. İşte yüz yıl ölümden sonra bu şekilde diriltmeye kadir olan binlerce yıl sonra diriltmeye de kadirdir. Çünkü ilâhî fiiller birbirine benzer.

Bütün bunları açık seçik görünce, "Ben bunu artık biliyorum" dedi. Çünkü gözlerimle görmüş bulunuyorum. Katıyetle biliyorum ki Allah, her şeye kadirdir. Hiç bir şey O'na zor değildir. [\[16\]](#)

İbrahim (A.S)'In Gözleriyle Görme Arzusu

260- Hani İbrahim, "Rabbim, ölüleri n«sı1 dirilttiğini bana göster" demişti. «İnanmadın mı yoksa" diye buyurdu. O da, "İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için" demişti. Buyurdu ki: «Dört kuş al, onları kendine alıştır, sonra onların her bir parçasını bir dağın üzerine bırak, sonra da onları çağır, koşarak sana gelirler. Bil ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir."

Açıklaması

İbrahim (a.s.) verilen emri yerine getirdi. Yüce Allah dört kuşun hangi türden olduklarını tayin etmemektedir. İbni Abbas'tan nakledildiğine göre Hz. İbrahim, tavus, kartal, karga ve horoz almış ve sözü geçen işi yapmıştı. Başlarını yanında alıkoyup onları çağırmişti. Parçalar birbirlerine tamamlanıncaya kadar uçuşup eklenmişler, daha sonra da başlarına doğru gelmişlerdir.

Mücahid dedi ki: Sözü geçen dört kuş tavus, karga, güvercin ve horoz idi. [\[17\]](#) Hz. İbrahim bu dört kuşu kesti, sonra da onlara yapacaklarını yaptı. Ardından onları çağırdı, çabucak ona geldiler. İşte Yüce Allah mücerret ilâhî emir ile ölüleri böylece diriltir: "O bir şeyi dilerse onun emri ona sadece 'Ol!' demesidir, o da oluverir." (Yasin, 32/82); "Ona ve yere, "isteyerek veya istemeyerek gelin" dedi, ikisi de, "isteyerek geldik, dediler." (Fussilet, 41/11).

Bu kıssanın özeti şudur: İbrahim (a.s.) her işe bütünüyle muttali olmayı seven birisiydi. Yüce Allah ona iyilik yapana iyilikle, kötülük yapana da kötülükle karşılık vermek üzere ölüleri kıyamet gününde hasredeceğini vahyedince Hz. İbrahim, ölmüş ve dirilmiş birisini görmek istediğinden Allah'tan kalbi mutmain olsun diye böyle bir dilekte bulundu. Yüce Allah da ona dört kuş alıp bunları kesmesini ve parçalarını dağlara dağıtmasını, arkasından kendisine gelmeleri için çağırmasını emretti. İşte o vakit ölenin nasıl dirileceğini görecekti. Hz. İbrahim denileni yaptı ve kuşları kendisine gelsinler diye çağırıldı. [\[18\]](#) Kuşlar hiç ölmemiş gibi sapasağlam geri döndüler.

Allah Yolunda İnfakın Sevabı Ve Adabı

261- Allah yolunda mallarını infak edenlerin hali yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane bulunan tek bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.

262- Allah yolunda mallarını infak edip de sonra harcadıklarının arkasından başa kakmayan ve bir eziyet katmayanların Rabları yanında mükâfatları vardır. Onlar için hiç bir korku yoktur ve onlar üzülmezler de.

263- Maruf bir söz ve bağışlama, arkasından eziyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Allah Gani'dir, Halîm'dir.

264- Ey iman edenler! Sadakalarınızı başa kakmak ve eziyet etmekle boşa çıkarmayın. Malını insanlara gösteriş olsun diye infak eden, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir kimse gibi (olmayın). Onun hali, üzerindeki azıcık toprağı sağnak halinde yağın bir yağmurla sıyrılıp da dümdüz bir taş kesilen kaypak bir kayaya benzer. Onlar kazandıkları hiç bir şeyi de ele geçiremezler. Allah kâfirler topluluğuna hidayet vermez.

Nüzul Sebebi

el-Kelbî şöyle der: 261. ayet Osman b. Affan ve Abdurrahman b. Avf hakkında nazil olmuştur. Abdurrahman b. Avf Resulullah (s.a.)'a sadaka olarak dört bin dirhem getirip verdi ve dedi ki: Sekiz bin dirhemim vardı. Kendim ve ailem için dört bin dirhem alıkoydum ve dört bin dirhemi de Rabbime borç veriyorum. Resulullah (s.a.) ona, "Alıkoyduğuna da verdiği de Allah bereket ihsan etsin" dedi.

Hz. Osman ise şöyle demişti: Tebûk gazvesinde teçizatı bulunmayanı teçizatlandırmayı üzerime alıyorum. Daha sonra çullan ve semerleri ile bin deve vererek Müslümanları teçizatlandırdı. Kendisinin olan Rûme kuyusunu Müslümanlara tasadduk etti. [\[19\]](#) İşte bu ayet-i kerime ikisi hakkında nazil oldu.

Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Resulullah (s.a.)'ı ellerini kaldırıp Osman'a, "Rabbim gerçekten ben Osman b. Affan'dan razı oldum, sen de ondan razı ol" diye dua ettiğini gördüm. Tan yeri ağancaya kadar ellerini bu şekilde açıp durdu. Yüce Allah da, "Allah yolunda mallarını infak edenlerin hali..." ayetini indirdi. [\[20\]](#)

Açıklaması

Bu Yüce Allah'ın, yolunda ve kendi rızasını arayarak infakta bulunanların sevabının kat kat olacağına ve iyiliğin (hasenenin) on katından yedi yüz katına kadar mükâfat göreceğine dair verdiği bir misaldir. Yüce Allah bu buyruklarda Allah'a itaat uğrunda, O'nun rızasını aramak ve güzel sevabını ummak kasdıyla ilmi yaymak, cihad, silah tedariki, İslâm vatanını ve ailesini korumak gibi yollarda mallarını infak edenlerin bu infaklarının niteliğini açıklamaktadır. Bu tür infaklar verimli bir araziye ekilip de her birisinde yüz tane bulunan yedi başak bitiren bir tohumu benzer. Ziraat uzmanlarınca tespit edildiğine göre meselâ bir buğday, pirinç veya darı tanesi tek bir başak değil, bir kaç başak bitirir. Bazen bu kırk, elli altı veya yetmiş kadar çıkabilir. Bazen tek bir başak yüzden fazla tane taşıyabilir. Fiilen yüz yedi tane taşıyan başaklar dahi tespit edilmiştir. Bu infak edenin sevabının kat kat artırılacağına dair bir ifadedir.

"Allah dilediğine kat kat verir." Yani amelindeki ihlâsına göre bundan daha fazlasını da verebilir. Allah'ın lütfunun sınırı yoktur. O'nun bağışının sınırı olmaz. Lütfü mahlûkatından çoktur, geniştir, boldur. Bu şekilde kat kat ecir almaya kimin lâayık olduğunu, kimin olmadığını çok iyi bilir.

Bu misal, doğrudan yedi yüz katı söz konusu etmekten ruhla* ı daha bir etkileyicidir. Çünkü sınırlandırma ve sayı verme yine de bir eksikliği ifade eder. Herhangi bir sınır koymamak ise çoğalma, bereketlenme ve artma ihtimaline işaret eder. Ayrıca Yüce Allah'ın salih amelleri sahipleri lehine artırıp çoğaltacağına işaret vardır. Tıpkı verimli bir araziye tohum atan kimsenin ekinini artırıp çoğaltması gibi. Sünnet-i seniyyede bir hasenenin yedi yüz katına kadar artırılacağına dair hadisler varit olmuştur.

İbni Mace, Ali ve Ebu'd-Derdâ'dan İbni Ebî Hatim de İmrân b. Hu-sayn'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Kim Allah yolunda (cihad için) bir nafaka gönderir ve kendisi evinde kalırsa onun için kıyamet gününde her bir dirhem karşılığında yedi yüz dirhem vardır. Her kim Allah yolunda bizzat gaza ederek bu uğurda da infakta bulunursa, onun için her bir dirhem karşılığında yedi yüz dirhem vardır." Daha sonra şu, "Allah dilediğine kat kat verir" ayetini okudu.

İmam Ahmed de Ebu Ubeyde'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Allah yolunda bir infakta bulunanın infakı yedi yüz katı ile, kendisi ve ailesine infakta bulunur yahut bir hastayı ziyaret eder veya rahatsız edici bir şeyi ortadan kaldırırsa iyilik on misli ile karşılık görür. Oruç ise onu bozmadıkça bir

kalkandır. Yüce Allah her kime cesedinde bir belâ vererek sınırsa, bu da onun günahlarının affına bir sebeptir." Bu hadisin bir bölümünü Nesaî "Oruç" bölümünde rivayet etmektedir.

Ahirette bu sevabı hak etmek için infakın şart ve adabının bir kısmı şunlardır: Fakire infak ettikleri yahut verdikleri şeyler ardından, onu verdiği karşılık hesaba çekmemesi, ona lütufta bulunduğunu izhar etmek suretiyle başa kakmaması, ardından ona haksızlık etmek yahut yaptığı işin karşılığını istemek gibi herhangi bir eziyet ve bir zarar vermemesi gerekir. Yaptıkları iyiliklerini başa kakmayan ve onlara eziyet vermeyen kimseler için miktarı değerlendiremeyecek kadar çok değerli ecir vardır. İnsanların korkacakları vakitte onlar için korku yoktur. Allah yolunda hiç bir şey infak etmeyen cimri insanlar üzülp bundan dolayı da pişman olacakları vakitte bunlar üzülmezler. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Herhangi birinize ölüm gelip de, "Rabbim beni yakın bir zamana kadar geciktirseydin de sadaka verseydim ve salihlerden olsaydım" diyeceği gün gelmeden önce bizim size verdiğimiz rızıktan infak edin." (Münâfi-kûn, 63/10).

Dilenciye güzel söz söylemek, güzel bir şekilde onu geri çevirmek ve sadaka vermemek, dilencinin ısrar ederek alacağından ve ardından eziyet ve zararın geleceği bir sadakadan dilenci için de, kendisinden dilenilen kimse için de daha hayırlıdır. Çünkü sadaka zayıfın elinden tutmak, zenginlere karşı duyulan kıskançlık ve kini hafifletmek, zengin malını, hırsızlık, talan ve yok olmaya karşı korumak için meşru kılınmıştır. Başa kakmak ve eziyet ise sadakayı, kendisi sebebiyle meşru kılınan bu üstün gayenin dışına çıkartır. Esasen Allah kullarının sadakasına muhtaç olmayan Ganî'dir. Herkesi rızıklandırabilir. Kötülük işleyene -sadakasını başa kakan yahut eziyet veren kimse gibilerine-çabucak ceza vermeyen Halîm'dir. Fakat cimri nefesine karşı mücahade edip onu Allah yolunda cömertçe infâka, gönül hoşluğu ile ilâhî mükellefiyetleri yerine getirmeye zorlayan kimseleri tanımakla ilgili sonsuz ilâhî hikmet dolayısıyla sadaka meşru kılınmıştır. Yüce Allah sadakayı dostluğun kazanılması, sevginin elde edilmesi, karşılıklı herkesin birbirine bağlanıp birbiriyle dayanışması, birbirine sevgi beslemesi için meşru kılmıştır.

İnsanların ruhlarındaki başa kakma ve eziyet etme tabiatını kökten sökmek için şanı yüce Allah, büyük sevaba hak kazananların niteliklerine dair verdiği haberleri daha bir pekiştirmektedir. Bu ise verdikleri sadakaların ardından onları başa kakmayan ve eziyette bulunmayan kimselerin davranışdır. Eziyet ecri ve sevabı yok eden, sadakanın şaibelerindedir. Allah ilâhî emre bağlanmayı gerektiren iman niteliğini zikrederek, müminlere hitabı pekiştirerek başa kakmayı ve eziyet vermeyi onlara yasakladı ve haram kıldı. Çünkü sadakanın diğer şaibelerden arındırılarak yalnızca Allah için halisane verilmesi, Allah tarafından daha bir kabul edilmesini ve sevabına hak kazanılmasını sağlar.

Çünkü sadakasının ardından başa kakan veya eziyet veren kimsenin durumu, Allah'ın rızası ve İslâm ümmetinin yücelmesi için değil, insanlar kendisini övsün, ondan cömert ve

eli açık diye söz edilsin ve buna benzer fani dünya maksatlarından herhangi birisi için, riyakârlık ve desinler diye malını infak edenin haline benzer. Böyle bir riyakâr ise gerçekte sahih bir şekilde Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse değildir ki, herhangi bir sevap umsun veya herhangi bir cezadan korksun. İşte dilenciye eziyet verip yaptığını başa kakan kimsenin hali de bunun gibidir.

Riyakârlık yapan ve başa kakıp eziyet veren kimsenin durumu, dümdüz bir taş üzerindeki toprağa benzer. Buna şiddetli bir yağmur isabet edince toprak çekilir ve taş çıplak kalır. Yani böyle birisinin amelinin herhangi bir meyvesi, bir kalıcılığı yoktur. Aksine karşılaşılan olaylar sebebiyle eriyip gider, darmadağın olur ve geriye amelinin herhangi bir etkisi olmaksızın bomboş kalır. Dünyada olsun, ahirette olsun yaptıklarından hiç bir fayda sağlayamaz. Dünyada fayda sağlayamaz, çünkü başa kakan, insanlar tarafından sevilmez. Riyakâr bir kimse herkes tarafından dışlanır, yerilir. Ahirette ise şüphesiz Allah ancak kendisi için ihlâsla ve kendi rızası aranarak yapılan amelleri kabul eder. Riya ve onunla aynı durumda olan başa kakma ve eziyet ise ihlâsa aykırıdır ve bu bir çeşit Allah'a şirk koştur. Çünkü riyakârlık gizli şirktir. Böyle yapan kimse bu ameli Allah'tan başkasını gözeterek yapar.

Allah kâfirler topluluğuna küfürleri üzere kaldıkları sürece, kendileri için hayırlı olana ve doğruya iletmez. Yahut da onlar küfür üzere kaldıkları sürece onlara hidayet vermez. [\[21\]](#) Sahibini ihlâsa, hayra ve Allah'ın rızasına, Yüce Allah'ın iman ehlini edeplendirdiği infak edebiyetle edeplenmeye ileten imandır. İşte bu, riyakârlığın, başa kakmanın müminlerin değil, kâfirlerin niteliklerinden olduğuna işarettir. [\[22\]](#)

Allah Rızası İçin Veya Başka Bir Maksatla İnfak

265- Allah'ın, rızasını arayarak ve nefislerinden bir sebat ile mallarını infak edenlerin hali de yüksek bir tepenin üstünde bulunan güzel bir bahçeye benzer. Ona bol bol yağmur isabet etmiş de meyvelerini iki kat vermiştir. Ona bol yağmur isabet etmese de bir çisinti (bulunurda yine ürün verir). Allah yaptıklarınızı çok iyi görendir.

266- Sizden herhangi biriniz ister mi ki hurma ve üzüm ağaçlarından bir bahçesi olsun, altından ırmaklar aksın, orada her türden meyveleri bulunsun ve (fakat) kendisine ihtiyarlık gelip çatsın. Güçsüz çocukları da olsun. Derken ona (o bahçeye) içinde ateş olan bir kasırga isabet etsin ve yanıversin. İşte Allah size düşünürsünüz diye ayetlerini böylece apaçık bildirir.

Açıklaması

Allah'ın buna karşılık en ileri derecede kendilerine mükâfat vereceğinden katiyetle emin olan yahut da nefislerine iman ve yakîn üzere [23] sebat vermek için canın yongası olan malı infak etmek üzere kendilerini alıştıranların nefse diğer ibadetlerden ve imandan daha da ağır gelen bir şey olan malı infak etme fiiliyle Allah'ın rızasını ve mağfiretini isteyenlerin bu infaklarının misali -ister az olsun ister çok olsun- toprağı oldukça verimli sık ağaçlı, bitkisi oldukça bol, güneş ve havadan gereği gibi yararlanabilen, bol yağmur alan ve verimini iki kat veren yüksekçe bir yerde bulunan bahçeye benzer. Bu bahçeye azıcık bir yağmur yağsa dahi, toprağının verimliliği, yerinin iyi olması, konumunun güzelliği dolayısıyla yine mahsûlünü verir.

Bahçenin "yüksekçe" diye nitelendirilmesi yüksekçe bir yerde bulunan ağaçların daha güzel, meyvelerinin daha iyi olmasından dolayıdır. "Nefislerinden bir sebat ile" buyruğu ise dışarıdan gelen herhangi bir etkiyle değil kendiliğinden yaptığını, bu kimsenin sahip olduğu yakînden dolayı yaptığı bu işin faydalı olduğuna kani olduğundan nefsin cimriliğine karşı mücahedesini ifade etmektedir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde, "Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler..." (Enfal, 8/72) buyurmaktadır.

Bu benzetmenin anlamı şudur: Allah için ve O'nun yolunda infak edip de malı infak hususunda nefesine sebat vermeyi ve hayır işlemeyi kasteden yahut sevap elde edeceğinden emin olarak elverdiğince cömertlik eden bir kimse, eğer çokça hayır elde ederse çok infak eder, az infak ederse gücüne göre hayır elde eder. Onun iyiliği daimidir, kesilmez. Her iki durumda da iyilik yapar ve her durumda da bu infakının meyvesini bulur. O -ister az yağmur alsın, ister çok yağmur alsın- mutlak olarak meyve veren, güzel mahsul getiren, her zaman için verimi bol toprağı güzel bir arazi gibidir.

Kullarının amellerinden hiç bir şey Allah'a gizli kalmaz. O ihlâslı olana da riyakâra da lââyık olduğu karşılığı verir.

Bu birinci misal, Rahman olan Allah için, O'nun rızasını arayarak malını infak eden kimseye aittir. İkinci misal ise, bunun tam aksine şeytanın ve nevasının yolunda yahut Allah'tan başkası için infak edenin misalidir. Bu misal inkâr (konum reddedilerek) ve nefiy ile başlamaktadır. Çünkü ihlâs sahibi bir müminin böyle bir maksada sahip olmaması gerekmektedir. Yani bu misal Allah'ın rızasını aramaksızın güzel işler işleyene dairdir. Kıyamet günü geldi mi bu kimse bu işlerinin boşa çıktığını, darmadağın olduğunu görür. O vakit böyle kişi, her türlü meyvesi bulunan güzel bir bahçeye sahip kimsenin güçsüz,

takatsiz çocukları varken yaşlanıp geçimleri de hayatları da bu bahçeye bağlı olduğu halde fırtınalarla bu bahçesi telef olmuş kimsenin duyduğu acüarı duyacaktır.

Buharî bu ayet-i kerimenin tefsiri hakkında şöyle demektedir: Bir gün Ömer b. el-Hattab Peygamber (s.a.)'in ashabına, "Size göre şu "Sizden herhangi biriniz ister mi ki..." ayeti kimin hakkında nazil olmuştur?" dedi. Onlar, "Allah daha iyi bilir" dediler. Hz. Ömer kızdı ve dedi ki: "Biliyoruz veya bilmiyoruz deyiniz." Bunun üzerine İbni Abbas (r.anhuma) dedi ki: "Benim içimde buna dair bir kanaat var ey müminlerin emiri." Hz. Ömer, "Ey kardeşimin oğlu, söyle ve kendini küçük görme" dedi. İbni Abbas dedi ki: "Bu belli bir amele verilmiş bir misaldir." Hz. Ömer, "Hangi amele?" diye sordu. İbni Abbas dedi ki: "Allah'a itaat ederek amel eden zengin bir kimsenin ameline. Sonra Allah ona şeytanı gönderir, masiyetlerle amel eder ve nihayet o bütün amellerini batırır, gider." [24]

Hasan-ı Basrî de der ki: Bu, Allah'a yemin ederim ki insanlar arasından pek az kimsenin akledip anladığı bir misaldir: Yaşlı bir ihtiyar, bedeni zayıf, küçük çocukları pek çok. Bahçeye son derece ihtiyacı var. İşte bu sırada gelen fırtına onu kasıp kavurdu. Allah'a yemin ederim, sizden herhangi bir kimsenin ameline en çok ihtiyacı olduğu vakit, dünyadan ilişkisi kesildiği vakittir. [25]

Verilen bu misalin açıklanmasına gelince: Ey Allah'tan başkası için infak eden kişi, ister misin ki içinde hurma, üzüm ve türlü meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçen olsun. Bu bahçeyi içinden akan ırmaklar sulasın. Bütün emellerini ona bağlamışsın. Küçük çocuklarıyla birlikte ondan faydalanmayı ummaktasın. Diğer taraftan sen kazanç sağlayamayacak kadar yaşlanmışsın, onlar da küçük oldukları için hiç bir kazanç sağlayamaz durumdadırlar. Sen onlar gibi, onlar da senin gibi; bu bahçeden başka gelir kaynağınız yok. Daha sonra ya aşırı sığıyla veya kavurucu soğuğu ile esen sam rüzgarı [26] bu bahçeyi yaksın ve meyvelerini yok etsin.

İşte riyakârlık olsun diye yahut başa kararak ve eziyetle malını infak ettiğin takdirde durumun böyle olacaktır. Kıyamet gününde bunun herhangi bir faydasını göremeyeceksin. Acı ve pişmanlıktan başka amelinin bir neticesini elde edemeyeceksin. Sen halbuki o korkunç günde amelinin vereceği sonuçlara ve yaptığın infakların sevabına son derece muhtaç olacaksın. Çünkü riyakârlığın fırtınası ile başa kakmak ve eziyet zahiren hayır, fakat gerçekte ve bâtında ise kötüdür ve bütün amellerini yok etmiştir.

İşte Allah, bu açık seçik ayetlerini, şeriatının belgelerini, sırlarını, amaçlarını ve faydalarını size açıklamaktadır. Bunlar üzerinde düşünesiniz, ihtiva ettiği misaller, anlamlar ve ibretlerden öğüt alınız; bunlardan gözetilen maksada uygun hareket edesiniz, yaptığınız infakların yalnızca Allah rızası için halis olma maksadını gözetesiniz; infakımıza herhangi bir riyakârlık, başa kakma ve eziyet katmayasınız diye. Nitekim Yüce

Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte biz bu misalleri insanlara veriyoruz. Onlara ancak alimler akıl erdirir." (Ankebut, 29/53).

Yüce Allah'ın, "Düşünürsünüz diye" buyruğu, akıbetler hakkında düşünüp de ihlâslı bir şekilde, Allah'ın rızasına uygun infakta bulunup sırf hayır yapmak üzere nefsinize sebat vermek kasdıyla infak edesiniz, diye demektir. [\[27\]](#)

Malın Kötüsünden Değil İyisinden İnfak Etmek

267- Ey iman edenler! JCngnuHırlınnTıı. zın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerden î^fab edin» Arasından göz yummaksızın alıcısı olamayacağınız adi şeyleri vermeye yel-tenmeyin. Bilin ki Allah Ganî'dir, Ha-mîd'dir.

Nüzul Sebebi

Hâkim, Tirmizî, İbni Mace ve başkalarının rivayetine göre el-Berâ b. Azîb şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime biz Ensar topluluğu hakkında nazil oldu. Bizim hurmalarımız vardı. Müminler hurma ağaçlarından çokluk veya azlık miktarına göre bir şeyler getirirdi. Hayır yapmayı arzulamayan insanlar ise henüz olgunlaşmamış hurma salkımlarını yahut kırılmış salkımları getirir ve bunları (mescidin bir yerine) asardı. [\[28\]](#) Bunun üzerine Yüce Allah, Ey iman edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden... infak edin. "buyruğunu indirdi.

Ebu Davud, Nesaî ve Hakim'de Sehl b. Huneyften şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bazı insanlar mahsullerinden en kötülerini seçiyor ve bunları sadaka diye veriyorlardı. Bunun üzerine, "Arasından... alıcısı olmayacağınız adi şeyleri vermeye yellenmeyin" ayeti nazil oldu.

Yine Hakim, Cabir'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) fitır sadakası olarak bir sâ' hurma verilmesini emretti. Adamın birisi adi bir hurma getirdi. Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'den, "Ey iman edenler, kazandıklarınızın en güzellerinden...

infak edin" ayeti nazil oldu.

İbni Ebî Hatim de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'ın ashabı ucuz yiyecekleri satın alıyor, bunları sadaka olarak veriyorlardı. Bunun üzerine de Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[29\]](#)

Açıklaması

Ey iman vasfına sahip olanlar! Ben sizlere malların temiz ve kaliteli olanını infak etmenizi emrediyorum. İster nakit, ister davar, ister tahıl, ister ekin, ister ticarî mal ve madenler, hazineler ve (cahiliye devrinde gömülmüş olan) ri-kazlar gibi başkaları olsun. Bu Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Siz sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe (birre) kavuşamazsınız." (Âl-i İmran, 3/92). Mallarınızın adi ve kalitesiz olanını seçip infak etmenizi de yasaklıyorum. Çünkü muhakkak Allah hoş ve temizdir. Ancak hoş ve temiz olanı kabul eder. Sizin hoşlanmayacağınız şeyleri kabul etmez. Ayet-i kerimede geçen "adî (el-habîs)" kelimesi iki anlamda kullanılır: Birincisi Buharî ile Müslim tarafından rivayet edilen hadis-i şerifte geçtiği gibi, faydasız demektir: "Tıpkı körüğün demirin faydasız kirlerini (hubs) giderdiği gibi." İkincisi ise insan nefsinin kabul etmediği şey. İşte, "Adi şeyleri vermeye yeltenmeyin" ayetinde kastedilen de budur.

Adi ve bayağı olan şeyleri sadaka olarak vermek nasıl hoşunuza gider? Halbuki sizler herhangi bir şeyi görmezlikten gelmek kasdıyla gözünü yumup da ondaki kusuru görmeyen kişinin göstereceği kabilden bir kolaylık ve bir

hoşgörü ile olmadıkça kendiniz için öyle bir şeye razı olmazsınız. Alacağınız olan bir kimse hakkınızdan daha aşağısını getirecek olsa, bunu hakkınızdan daha aşağısına razı olmadıkça, tam hakkınız verilmiş hesabıyla almazsınız. Peki, kendiniz için razı olmadığınız bir şeye benim için nasıl razı olursunuz? Benim üzerinizdeki hakkım, mallarınızın en temiz ve en nefis olanlarmdandır.

Bilin ki muhakkak Allah -her ne kadar size hoş ve temiz olanı ve sadaka vermeyi emretti ise de- buna ihtiyacı yoktur. İnfakınıza muhtaç değildir. O, bütün yaratıklarına ihtiyacı olmayandır. O'nun size bu emri vermesi sizin menfaatinizedir; zengin ile fakir arasında eşitliği gerçekleştirmek, infak ettiğiniz şeylerde sizi sınamak içindir. O bakımdan adi olanları vermekle O'na yaklaşmaya kalkışmayın. Aynı şekilde O, bütün fiilleri, buyrukları, şeriatı, kaderi ve nimetleri dolayısıyla hamde ve şükre lâıyk olandır. Allah'ın

nimet olarak ihsan ettiği şeylerin hoş ve temiz olanlarını infak etmek ise, O'nun celâline yakışan hamdin bir parçasıdır. [\[30\]](#)

Şeytanın Fakirlikle Korkutması Ve Kur'an-I Kerimin Sağlıklı Bir Şekilde Anlaşılması

268- Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size ^»hş&'yı (cimriliği) emreder. Allah ise size kendi katından bir mağfiret ve bif lütuf vaad edivor-Allah Vâsi'dir.

269- Hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse gerçekten ona pek çok hayır ve özlü akı1 sahiplerinden başkası da iyice düşünemez.

Açıklaması

Şeytan eskiden beri insanın düşmanıdır. "İzzetin hakkı için hepsini muhakkak azdıracağım. Ancak aralarından ihlâsa erdirilmiş kulların müstesna." (Sâd, 38/82-83) diye yemin eden bizzat odur. Şeytan insanlara vesvese verir ve sadaka verdikleri takdirde yahut da Allah yolunda infak ettiklerinde onları fakirlikle korkutur. Onlara, "İnfakınızın akabinde siz fakir düşeceksiniz" der ve cimriliğe, eli sıkılığa teşvikte bulunur.

Araplarda cimriye "el-fâhiş" denilir. O bakımdan ayet-i kerimedeki el-fah-şâ cimrilik anlamındadır. Vaad kelimesi ise hayır hakkında da kötülük hakkında da kullanılır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ateş, onu Allah kâfirlere vaad etmiştir." (Hac, 22/72). İşte bu korkutmaya vaad (ayet-i kerimede şeytanın fakirlikle korkutması) denilmesi, bunun gerçekleşeceğinin haber verilmesinin mübalağa yoluyla ifade edilmesi dolayısıyladır. Adeta bu fakirliğin gerçekleşmesi şeytanın iradesi ile olacakmış gibi ifade edilmektedir. Bununla birlikte şunu belirtelim ki vaad, haber verilen tarafından yapılacak şeylerin haber verilmesidir. Şeytan ise ben sizi fakir düşüreceğim dememektedir. Ancak, fakir düşersiniz diye korkutmaktadır.

Bu korkutmayı İbni Ebî Hâtim'in Abdullah b. Mes'ud'dan yaptığı şu rivayet

açıklamaktadır: Abdullah b. Mes'ud dedi ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Şüphesiz şeytanın da meleğin de Adem oğluna bir telkini vardır. Şeytanın telkini şer ile korkutmaktır, hakkı yalanlamaktır. Meleğin telkini ise hayır vaad etmektir, hakkı tasdik etmektir. Her kim bunu içinde hissederse bilsin ki o Allah'tandır. Bundan dolayı Allah'a hamdetsin. Her kim de öbür türüsünü bulursa şeytandan Allah'a sığınsın." Daha sonra Yüce Allah'ın, "Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size fahşâyı (cimriliği) emreder. Allah ise size kendi katından bir mağfiret ve bir bolluk vaad ediyor." buyruğunu okudu. [\[31\]](#)

Yüce Allah ise şeytanın aldatmaları, vesveseleri ve fahşâyı (cimriliği) emretmesine karşılık, peygamberimiz aracılığı ile infak etmemiz dolayısıyla günahlarımızın bağışlanacağını ve dünya hayatında infak ettiğimiz yerine başkasını vereceğini vaad etmektedir. Bolluk (el-fadl), mal ve hayırdır. Allah ise rahmeti ve lütfü pek çok olandır. O bakımdan size vaad ettiğini gerçekleştirir. O ne infak ettiğinizi çok iyi bilendir. O bakımdan yaptıklarınızı en güzel şekliyle mükâfatlandıracaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her ne

harcarsanız O, bunun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Sebe' 34/39). Buharî ve Müslim de Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Kulların sabahı ettiği her gün mutlaka iki melek (dünya semasına) iner, onlardan birisi, "Allah'ım infak edene infak ettiğinin yerini tutacak olanı ver" der. Öteki de, "Allah'ım cimrilik edenin malını da telef et" der." Yani birincisine Allah rızık edinmenin sebeplerini kolaylaştırarak infakımn yerine verir, ötekinin ise malını giderir.

Allah hikmeti kullarından dilediğine verir. Hikmet sahih olan görüşe göre peygamberlik değildir. Cumhurun dediği gibi hikmet ilim, fıkıh ve Kur'an'dır. O bakımdan hikmet, özel olarak peygamberlik anlamına gelmez, peygamberlikten daha genel kapsamlıdır. Hikmetin en üst derecesi nübüvettir. Risalet ondan da özeldir. Hikmet gerçekleri vehimlerden ayırt etme yolunu, vesveselerle ilhamı birbirine karıştırmamayı gösterir. Hikmetin aracı akıldır. Kur'an-ı Ke-rim'de yer alan hükümleri, sırlan bilip selim aklı ile ümmete sağladığı hayırlarıyla, infak edene sağladığı pek çok sevaplarıyla infakın faydalarını idrak eden bir kimse, şeytanın vesveselerinden etkilenmez, Allah yolunda harcamakta ve infak etmekte tereddüt göstermez. İbni Mes'ud'dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "İki şey dışında hiç bir şeyde kıskançlık yoktur. Bu iki şeyden (birisi) Allah'ın birisine bir mal vermesi ve bu malı hak yolda tüketecek gücü vermiş olması, (ikincisi de) birisine Allah'ın hikmet vermesi ve o kişinin bu hikmet gereğince hüküm vermesi ve onu başkasına öğretmesidir." [\[32\]](#)

Allah kime ilim, özellikle de Kur'an-ı Kerim'i ve dini kavrayabilme meziyetini ihsan etmiş ve akim gösterdiği yola iletmiş ise, o kimse dünya ve ahirette hayra iletilmiş, işleri gerçek şekilleriyle idrak etmiş olur.

Şer*î hitabı ve ilâhî buyruğun anlamını kavrayan sağlıklı akıl sahibi kimseler dışındakiler ilimden öğüt ve ibret almazlar. Öğütten etkilenmez ve verilen öğütten yararlanmazlar. [\[33\]](#)

Gizli Ve Açıktan Verilen Sadakalar

270- Nafaka türünden neyi infak etseniz yahut adaktan her ne adarsanız muhakkak Allah onu bilir. Zalimlerin hiç bir yardımcıları yoktur.

271- Sadakalarınızı açıktan verirseniz o ne güzeldir. Şayet onları gizler de fakirlere verirseniz işte bu sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmını bağışlar. Allah yapmakta olduğunuzdan haberdardır.

Nüzul Sebebi

İbni Ebi Hatim, Yüce Allah'ın, "Sadakalarınızı açıktan verirseniz o ne güzeldir.." ayetinin Ebu Bekir ve Ömer (r.anhumâ) hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer malının yarısını getirdi ve Resulullah (s.a.)'a verdi, Resulullah (s.a.) ona, "Geriye ailene ne bıraktın ey Ömer?" diye sorunca o, "Malımın yarısını bıraktım" dedi. Hz. Ebu Bekir ise malının tümünü adeta kendinden dahi gizlercesine getirdi, Resulullah (s.a.)'a verdi. Resulullah (s.a.) ona, "Geriye ailene ne bıraktın ey Ebu Bekir?" deyince o, "Allah'ın ve Rasulünün va-ad ettiğini bıraktım" dedi. Hz. Ömer ağladı ve dedi ki: Anam babam sana feda olsun ey Ebu Bekir! Allah'a yemin ederim, seninle hangi hayırda yarıştıysak mutlaka sen beni geride bırakmışsındır [\[34\]](#). el-Kelbî de der ki: Yüce Allah'ın, "Nafaka türünden neyi infak etseniz" ayeti nazil olunca, "Ey Allah'ın Rasulü, gizlice verilen sadaka mı faziletlidir, açıktan verilen sadaka mı?" dediler. Yüce Allah da bu ayet-i kerimeyi indirdi [\[35\]](#)

Açıklaması

İster Allah için olsun ister riyakârlık için olsun, ister başa kakmak veya eziyet için, isterse de bunlardan herhangi birisi için olmasın, her neyi infak ederseniz muhakkak Allah bunu bilir. Ya da Allah'a itaat uğrunda bir adakta (nezru't-teberrü) yahut masiyet uğrunda bir adakta (nezrul-lecâc veya nezrul-gadab) bulunursanız bunun karşılığını verecektir: Hayır ise hayır, şer ise şer. Bu buyruk hayra bir teşvik, serden de bir korkutmadır. Mallarını vermeyip cimrilik etmek ve tasadduk etmemek suretiyle kendilerine zulmeden zalimlerin kıyamet gününde yardımcıları yoktur. Şu buyrukta olduğu gibi: "Zalimler için ne şefkatli bir dost, ne de şefaati kabul edilir bir şefaatçi vardır." (Mümin, 40/18). İnsanlar da sadaka versinler diye nafie sadakalarınızı açıktan verirsiniz yaptığınız iş güzel bir iştir. Onları gizliden verip kimseyi haberdar etmeyerek fakirlere verirsiniz bu da riyakârlıktan ve başkalarının işitmesinden daha uzak olmak hasebiyle sizin için daha hayırlıdır. Sadaka dolayısıyla da bazı günahlarınızı siler. Çünkü sadaka, bütün büyük veya küçük günahları örtmez.

Allah yaptığınız bütün amellerden haberdardır. Onları görür. Çok önemsiz ve küçük işleri de, gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da. O balomdan amellerinize uygun karşılık verir. Riyakârlıktan ve Allah'tan başkası için infak etmekten sakınınız. Sadakalarınızı açıktan verirken de gizlerken de niyetlerinizin ne olduğu Allah'a gizli kalmaz. [\[36\]](#)

Sadaka Almayı Hak Edenler

272- Onların hidayete ermesi senin üzerine borç değildir; fakat Allah dilediği kimseye hidayet verir. Her ne hayır infak ederseniz kendi faydamzadır. Zaten siz ancak Allah'ın rızası için infak edersiniz. Hayırdan neyi infak ederseniz size ödenir ve size asla zulmedilmez. '

273- (Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki onların yeryüzünde dolaşmaya gücü yetmez; bilmeyenler, kendilerini, iffetlerinden dolayı zenginlerden sanır; sen ise onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar yüzüzlük ederek insanlardan bir şey istemeyen fakirlerdir. Şüphesiz hayırdan neyi harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.

274- Mallarını gece gündüz, gizli açık infak edenlerin Rableri nezdinde mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, onlar üzülmeyenler de.

Nüzul Sebebi

272. ayetin nüzul sebebi: Bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak muhtevası bir olan birkaç rivayet varit olmuştur. Bunlardan birisini Nesaî, Hakim, el-Bezzar ve başkaları İbni Abbas'tan rivayet etmektedirler. İbni Abbas dedi ki: Ashap müşriklerden olan akrabalarına azıcık bir şeyler vermekten hoşlanmıyorlardı. Bu durumu soruca bu konuda onlara ruhsat verildi ve bunun üzerine, "Onların hidayete ermesi senin üzerine borç değildir..." ayeti nazil oldu.

Yine rivayet edildiğine göre bazı Müslümanların Yahudiler arasında sihri ve süt emmek dolayısıyla akrabaları vardı. İslâm'dan önce bunlara infakta bulunuyorlardı. İslâm'a girince bu kimselere infakı sürdürmekten hoşlanmadılar.

Yine denildiğine göre Hz. Ebu Bekir'in kızı Esmâ hacca gitmişti. Annesi gelip ondan bir şeyler istedi. Annesi o sırada müşrikti. Kızı ona bir şey vermek istemeyince bu ayet-i kerime nazil oldu.

İbni Ebî Hâtim'in de İbni Abbas'tan rivayetine göre Resulullah (s.a.), Müslüman olanlardan başkalarına sadaka verilmemesini emrediyordu. Bunun üzerine, "Onların hidayete ermesi senin üzerine borç değildir" ayet-i kerimesi nazil oldu ve hangi dinden olursa olsun, dilencilikte bulunan herkese sadaka verilmesini emretti.

Sahid b. Cübeyr mürsel olarak Peygamber (s.a.)'den bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında şunu nakletmektedir: Müslümanlar zimmet ehlinde fakirlere sadaka veriyorlardı. Müslüman fakirler çoğalıp Resulullah (s.a.), "Dininize mensup olanlardan başkasına sadaka vermeyiniz" diye buyurunca bu ayet-i kerime Müslüman olmayanlara da sadaka vermeyi mubah kılmak üzere nazil oldu.

Taberî, Resulullah (s.a.)'ın Müslüman olmayanlara sadaka verilmesini engellemekten maksadının bu kimselerin Müslüman olmaları ve dine girmeleri olduğunu nakletmektedir. Bunun üzerine Yüce Allah, "Onların hidayete ermesi senin üzerine borç değildir" ayetini indirdi.

Kısaca bu ayetin nüzul sebebinin hikmeti şudur: İslâm'a giren kimse müşrik

akrabasına veya müşriklere sadaka vermekten hoşlanmıyordu ya da Resulullah (s.a.) bunlara sadaka verilmesini ashaba yasaklamıştı. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

273. ayetin nüzul sebebi: Bu ayet-i kerime Ashab-ı Suffa hakkında nazil olmuştur [\[37\]](#)
Bunların sayısı muhacirlerden dört yüz kişi idi. Bunlar Kur'an-ı Kerim öğrenmek ve seriyelerle çıkmak üzere alıkonulmuşlardı. [\[38\]](#)

274. ayetin nüzul sebebi: Taberanî ve İbni Ebî Hatim, Yezid b. Abdullah b. Garîb'den, o babasından, o dedesinden rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: Şu, "Mallarını gece gündüz gizli açık infak edenlerin Rab-leri nezdinde mükâfatları vardır" ayeti at sahipleri hakkında nazil olmuştur. [\[39\]](#) Bunlar ise Allah yolunda at besleyen kimselerdi. Gece gündüz gizli ve açık atlarına harcamalarda bulunurlardı. Yani bu ayet-i kerime büyüklenmek ve iftihar etmek kasdıyla at beslemeyen kimseler hakkında nazil olmuştur.

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre ise "Mallarını gece gündüz... infak edenler" ayet-i kerimesi atların beslenmesi hakkında nazil olmuştur. Bunun sıhhatine Yezid kızı Esmâ'nın rivayet ettiği şu hadis-i şerif delâlet etmektedir: Esmâ dedi ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim Allah yolunda bir at bağlayıp besler de ecrini umarak o ata harcamada bulunursa, o atın tokluğu da açlığı da, suya kanması da susuzluğu da, sidiği de tersi de kıyamet gününde o kişinin terazisine konacaktır." [\[40\]](#)

Açıklaması

Ey Muhammedi İstemedikleri halde insanları İslâm'a, hidayete götürmek senin görevin değildir. Böyle bir işi yapmak sana düşmez. Sana düşen yalnızca tebliğ etmek, dine davet etmektir. İtaat edeni cennetle müjdelersin, isyan edeni de cehennemle uyarır, korkutursun. Hayra, mutluluğa yol bulma başarısına nail olma anlamında hidayet vermek ancak Allah'a aittir. Çünkü insanlara akıl vermiş, onlara hak dine kendilerini iletecek yol ve delilleri açıklamıştır. O bakımdan ya Muhammed, hangi dinde olursa olsun her dilencilik edene sadaka vermeyi emret.

Sadakanın ve Allah yolunda malı infak etmenin sevabı bizzat size aittir. Dünyada da ahirette de bu sevaptan sizden başkası yararlanmaz. Dünya hayatında sadaka malı korur.

Serveti sağlam koruma altına alır. Sizleri fakirlerin talanından, hırsızlığından ve yağmalama eziyetinden himaye eder. Çünkü aç olan bir kimse kendisine her şeyi mubah görür. Sadaka ve infakın ahiretteki sevabı da sizindir. Bu sevapla cennete girersiniz, bazı küçük ve büyük günahlarınız bağışlanır.

Siz dünyevî bir menfaat yahut şeytanı razı etmek için değil, ancak Allah'ın rızasını aramak için infak edersiniz. Buna göre dini ne olursa olsun, şu fakir ile bu fakir arasında bir fark yoktur. Ayrıca başa kakmaya, eziyet etmeye yahut riya ve gösterişe de gerek yoktur. Çünkü sen infakınla yalnızca Yüce Allah'ın rızasını gözetirsin. Herhangi bir övgü yahut dünyada insanların vereceği karşılığı beklemeksizin, katıksız hayır işlemeyi gözetirsin. Hz. Peygamberin sahih hadiste Sa'd b. Vakkas'a şöyle dediği nakledilmektedir: "Yüce Allah'ın rızasını arayarak yaptığın her bir infak dolayısıyla mutlaka ecir kazanırsın. Hatta hanımının ağzına koyduğun (lokma) dahi."

Daha sonra Yüce Allah, "Her ne hayır infak ederseniz kendi faydanızdır* şeklindeki ayet-i kerimeyi iki ayrı emirle pekiştirmektedir:

Bunların birincisi, "Hayırdan neyi infak ederseniz size ödenir." Yani sevabı ahirette eksiksiz olarak tamı tamına size ulaşır, buyruğudur.

İkincisi ise, "Ve size asla zulmedilmez" yani amelinizden lehinize olan herhangi bir şey kaybolmaz, onun ecrinden bir şey eksiltilmez, anlamındaki ayettir. Çünkü o takdirde bir eksiltme zulüm anlamındadır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Hiç bir nefse hiç bir şeyle zulmolunmaz. (Hakkı) bir hardal danesi ağırlığıınca olsa bile biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak biz yeteriz." (Enbiya, 22/47).

Bütün bunlar infakın Müslüman olsun olmasın genel olarak bütün fakirlere yapılacağını göstermektedir. Bu da Yüce Allah'ın, "Ona olan sevgilerine rağmen fakire, yetime ve esire yemek yedirirler. Biz size ancak Allah'ın rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir teşekkür, ne bir karşılık isteriz." (İnsan, 76/8-9). Esir ise Darül-İslâm'da âdeten ancak müşrik olur. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "Sizinle din hususunda savaşmamış, sizi yurtlarınızdan çıkarmamış olanlara iyilik yapmanızı ve onlara adaletle davranmanızı Allah size yasaklamaz." (Mumtahine, 60/8).

Buharî ve Müslim'de Ebu Hureyre'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de bunu desteklemektedir: "Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Adamın birisi dedi ki: bu gece bir sadaka vereceğim. Sadakasını alıp çıktı ve onu zaniye bir kadına verdi. Sabah olunca insanlar "Zaniye bir kadına sadaka verildi" diye söz etmeye başladılar. O kişi "Allahım zaniye birisine verdiğim sadaka dolayısıyla sana hamdederim" dedi. Yine "Bu gece bir sadaka vereceğim" dedi ve onu zengin birisine verdi. Sabah olunca insanlar "Bu gece bir zengine sadaka verildi" diye söz etmeye başladılar. Adam, "Allahım bir zengine verdiğim sadakadan dolayı sana hamdederim" dedi. Bu gece yine bir sadaka vereceğim dedi, onu

da bir hırsıza verdi. Sabah olunca insanlar, "Bu gece hırsız birisine sadaka verildi" diye söz etmeye başladılar. Adam yine, "Allahım zina eden bir kadına, bir zengine ve bir hırsıza verdiğim sadakadan dolayı sana hamdederim" dedi. Ona şöyle denildi: Verdiğin sadaka kabul edildi. Zaniye kadın olur ki sadaka sayesinde iffetini korur, zinadan vazgeçer. Zengin de belki ibret alır, Allah'ın ona verdiğinden infak eder. Hırsız da muhtemeldir ki ona verdiğin sadaka sayesinde iffetini koruyup hırsızlıktan uzak durur."

Daha sonra Yüce Allah insanlar arasında sadakaya en lâıyk olanları beyan etmektedir. Bunlar ise aşağıdaki beş niteliğe sahip olan fakirlerdir:

1- Allah yolunda kendilerini vakfetmek: Yani cihad veya ilim tahsili gibi Allah'ın rızası uğrunda çalışmak üzere kendilerini vakfetmiş kimseler. Çünkü bunlar başkaları gibi kazanç elde etmek için uğraşacak olurlarsa kamu maslahatları işlemez olur. Bunlar ümmetin fedaileri, koruyucularıdır. Barış ve savaş vakitlerinde, zorlu, bunalımlı veya mihnetli zamanlarda, bolluk, mutluluk yahut yokluk zamanlarında ümmetin yön verici kumandanları durumundadırlar. Bu ayet-i kerimenin Suffe Ehli hakkında nazil olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Suffe Ehli yaklaşık dört yüz kişi civarında muhacirlerin fakirlerinden oluşmaktaydı. Bunlar Mescidin sofasında murabit kimselerdi. Geceleyin Kur'an öğrenir, gündüzün cihad ederlerdi. İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) bir gün Ashab-ı Suffan'ın başında durdu. Onların fakirliklerini, sıkıntılarını ve buna rağmen kalplerinin hoşluğunu görünce dedi ki: "Müjdeler olsun sizlere ey Suffa ashabi, benim ümmetimden her kim sizin sahip olduğunuz bu niteliklere sahip kalmaya devam eder ve içinde bulunduğu durumdan razı olursa, o benim yol arkadaşlarımdandır."

2- Kazanmaktan aciz olmak: "Yeryüzünde dolaşmaya gücü yetmeyen" yani ülkede yolculuk yapıp dolaşma imkânını bulamayan kimseler. Yeryüzünde dolaşmak, yolculuk yapmak demektir. Bundan aciz kalmanın birkaç sebebi vardır. Bunlar yaşlılık, hastalık, düşman korkusu ve buna benzer diğer bazı hususlardır.

3- İffetlilik: Bu, başkalarının elinde bulunana göz dikmeye tenezzül etmemek ve iffetlilik göstermektir. O kadar ki onların durumlarını bilmeyen kimse onları zengin sanır. Buna sebep ise elbiselerinde, hallerinde ve sözlerinde iffetleri, sabırları ve kanaatkârlıklarıdır. Bu anlamda olmak üzere Buharî ile Müslim tarafından Ebu Hureyre'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Yoksul kimse şu bir yahut iki hurmadan, bir yahut iki lokmadan, bir ya da iki lokma yemekten mahrum ve dolaşıp duran kimse değildir. Asıl yoksul kendisini ihtiyaçtan kurtaracak bir varlığı olmayan, farkına varıl-mayıp kendisine tasaddukta bulunulmayan ve insanlardan bir şey istemeyen kimsedir."[\[41\]](#)

4- Onları diğerlerinden ayıran belirtiler: "Senin ise onları simalarından tanıdığın" yani alâmetlerinden tanıdığın. Onları tanımak müminin ferasetli olmasını [\[42\]](#). deneyenin

tecrübesini, basiret ve akıl sahiplerinin zekâsını, onları tanıyan komşu ve akrabalarından sorup araştırmayı gerektirir. Kimi zaman zayıflık, çelimsizlik, güçsüzlük, üstünün başının eski püskü olması gibi dış görünüşler de buna alâmet olabilir. Bazan bu ikna edici delil de olmayabilir. Çünkü kimileri kendilerine fakir süsünü verebilirler. Bazıları da izzet-i nefis sahibi olduğundan dolayı uygun elbise giyerler. Halbuki aslında o muhtaçtır, başkası ise fakirlik izhar ederken yalancılık etmektedir.

5- Hiç bir şekilde dilenmemek, dilenirken de ısrar etmemek: "Yüzsüzlük ederek insanlardan bir şey istemeyenler." Müfessirlerin cumhurunun görüşüne göre anlamı şudur: Bunlar tam anlamıyla dilencilikten uzak dururlar. Bu şekildeki bir iffetlilik onların değişmez niteliğidir. Yani ısrar ederek olsun, etmeyerek olsun asla insanlardan bir şey istemezler. Kimisi de şöyle demiştir: Burada kasıt ısrarla istemenin nefyedilmesidir. Yani onlar insanlardan ısrar etmeksizin isterler. İlk anda akla gelen ve anlaşılabilir budur. Yani onlar ısrar etmeksizin isterler, istedikleri vakit ısrar etmezler. İnsanlara ihtiyaçları olmayan şeyleri yüklemeyiz. Kendisini dilenmek ihtiyacında bırakmayacak kadar bir şeyleri olduğu halde dilenen bir kimse ısrarla istemiş olur. Bu buyrukta insanlardan ısrarla dilenenlerin durumunun kötülüğüne dikkat çekilmektedir. Günümüzdeki dilencilerin çoğunlukla gördüğümüz hali budur. Lafzı Müslim'e ait olmak üzere hadis imamları Muaviye b. Ebî Süfyan'dan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Dilenmekte ısrar etmeyiniz. Allah'a yemin ederim sizden herhangi bir kimse benden bir şey ister de onun bu istemesi sonucu benden bir şey çıkarsa ve ben bunu istemeyerek ona vermişsem, benim ona verdiğimden asla ona bereket ihsan olunmaz."

Daha sonra ayet-i kerime küçük olsun büyük olsun, yapılan bütün infakları mutlaka Allah'ın bildiğini belirttikten sonra o infaka götüren sebebin veya niyetin Allah için gizli olmadığı hatırlatılarak ayet sona ermektedir. Eziyet vermeksizin, iyi bir niyet ve ihlâsla yapılan infak verilecek olan mükâfatı güzel-leştirir. Kötü niyet ise karşılığın kötü olması sonucunu verir. Bu ise iyi ve güzel infaka teşvik, kötü infaktan da bir sakındırmadır.

Daha sonra Yüce Allah bütün durum ve vakitlerde infak edenlerin sevabı ile infakın mükâfatını açıklamaktadır. Gece gündüz, gizli ve açık yollarla ta-sadduk edip ihtiyaç duyulduğu vakit herhangi bir infaktan geri durmayanların -ki az önce gördüğümüz Hz. Sa'd (r.a.)'a Resulullah (s.a.)'ın söylediklerinin geçtiği hadis-i şerifin de gösterdiği gibi aile halkına harcama da bu cins infaktan-dır. Rableri nezdinde eksiksiz ecri vardır. Bunların sevabını vermek yalnızca Allah'a aittir. Böylesi için ahirette korku yoktur. Ebediyen üzüntü ile de karşılaşmaz. Yani kıyamet gününün dehşetli hallerinden karşı karşıya kalacağı haller için ona korku yoktur. Geriye bırakacağı çoluk çocuk ve dünya hayatından ve güzelliklerinden geride bıraktıkları için üzülmeyiz. Çünkü artık o bütün bunlardan daha hayırlı olan şeylere doğru yol almıştır.

Gecenin gündüzden, gizlinin açıktan önce söz konusu edilmesi, gizlice verilen sadakanın açıktan verilen sadakadan daha faziletli görüldüğüne işaret etmek içindir. [\[43\]](#)

Faiz, Fert Ve Topluma Zararları

275- Riba yiyenler (kafirlerinden) ancak, çarpmaktan dolayı şeytanın kendilerini sar'aşa düşürdüğü kimse gibi kalkarlar. Bu onların, "Alışveriş de ancak riba gibidir" demelerindedir. Halbuki Allah alışverişini helâl, ribayı haram kılmıştır. Her kime Rabbinden bir öğüt gelir de vazgeçerse geçen onundur, işi de Allah'tı kalmıştır. Kim de tekrar dönerse onlar da ateşliklerdir. Orada ebedî kakçdırlar.

276- Allah ribayı yok eder. Sadakaları ise arttırır. Allah çok nankör ve günahkâr hiç bir kimseyi sevmez.

277- Şüphesiz iman edip de salih amel işleyen, namazı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimselerin Rableri katında ecirleri vardır. Onlar için hiç bir korku da yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.

278- Ey iman edenler! Allah'tan korkun, faizden kalanı da bırakın, eğer müminler iseniz.

279- Şayet yapmaz iseniz, Allah'tan ve Rasulü tarafından size karşı savaş açıldığını bilin. Eğer tevbe ederseniz sermayeleriniz sizindir. Ne zulmediniz,ne de zulme uğrayınız.

280- Eğer darlık içinde ise geniş bir zamana İmH^r ona mühlet verin. Sadaka olarak hağ^şlnmunıa! ise sizin için daha hayırlıdır, eğer bilerseniz.

281- Allah'a döndürüleceğiniz bir günden korkun. Sonra herkese kazandığı eksiksiz verilecek ve onlara zulmedilmeyecektir.

Nüzul Sebebi

278. ve 279. ayetlerin nüzul sebebi ile ilgili olarak Ebu Yala Müsned'iade ve İbni Mende İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bize bu ayet-i kerimenin

Sakiflilerden Amr b. Avf oğulları ile Mahzumoğullarından Muğîreoğulları hakkında nazil olduğu haberi ulaşmıştır. Muğîreoğulları Sakiflilere faiz veriyorlardı. [44] Allah, Rasulüne Mekke'yi fethetmeyi nasip edince o gün bütün faizi kaldırdı. Bu sefer Amroğulları ile Muğîreoğulları Attâb b. Esid'e geldi. Esid, o sırada Mekke valisi idi. Muğîreoğulları "Biz insanlar arasında faiz nedeniyle en fakir olduk"; Amroğulları ise Takat biz faizimizi alacağız diye anlaşmış idik" dediler. Bunun üzerine Attab bu hususta Resulullah (s.a.)'a mektup yazdı. Bu sebepten dolayı bu ayet ve ondan sonraki ayet nazil oldu.

İbni Cerir et-Taberî İkrime'den şöyle dediğini nakletmektedir: Bu ayet-i kerime Sakifliler hakkında nazil olmuştur. Amroğulları ve Umeyroğullarından olan aralarında Mes'ud, Hubeyb ve Rabia'nın da bulunduğu Sakifliler hakkında nazil olmuştur.

Sakifliler, "Biz Allah'a ve Rasulüne karşı savaştığımız güce sahip değiliz" diyerek tevbe ettiler ve yalnızca ana paralarını aldılar.

280. ayetin nüzülü ile ilgili olarak el-Kelbi der ki, Avf b. Umeyroğulları Muğîreoğullarına şöyle dediler: Ana mallarımızı veriniz, faizi size bırakıyoruz.

Muğîreoğulları, "Bugün ödeyebilecek imkâna sahip değiliz, o bakımdan meyveler olgunlaşmıyaya kadar bize süre tanıyınız" dediler. Şu kadar var ki Amr b. Umeyroğulları borçlarını ertelemeyi kabul etmediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Eğer o darlık içinde ise..." ayetini indirdi. [45]

Açıklaması

Faiz alıp mala olan sevgileri ve hevalarıyla amelleri sebebiyle faizi helâl görenlerin, insanların mallarını batıl yolla, emek ve gayret olmaksızın yiyenlerin ızdırap, huzursuzluk, vicdan azabı, çalışmaya ve dünyaya dalıp gitme açısından misalleri, şeytanın kendilerini sar*aya düşürdüğü, cinlerin çarptığı, sar"a ile telef ettiği kimselerin durumuna benzer. Bunlar ayrıca ahirette kabirlerinden diriliş ve amellerinin görülmesi için kalkacakları vakit, hareketleri itibariyle daha çok dengesiz ve daha çok düzensiz ve ağır olacaklardır. Buna sebep ise faiz yoluyla yedikleri haram malın kendilerine vereceği ağırlıktır. Bu, ayağa kalkıp doğrulmak istedikleri her seferinde tökezleyip düşmek suretiyle diğer insanlardan ayrı bir özellikte olmalarına sebep olacaktır. Bu manzara son derece acıklı ve ürkütücüdür. Çağdaş dünyada kapitalist faizci düzenin sebep olduğu sarsıntı, huzursuzluk, çalkantı, sinirsel ve ruhsal hastalıkların da delilidir.

Müfessirlerin çoğunluğu Yüce Allah'ın, "Riba yiyenler.. kalkarlar" buyru-ğundaki "kalkmanın" kıyamet gününde kabirlerinden dirilmek ve amellerinin karşılığını görmek için kalkmak olduğu kanaatindedirler. Bu gibi kimselerin belirgin özelliği kabirlerinden ancak şeytanın bir kimseyi sar'aya düşürüp davranışlarının düzenini bozduğu haldeyken bu halin kalkması gibi kalkmaktır. İbni Abbas -İbni Ebi Hatim'in rivayetine göre- şöyle demiştir: "Faiz yiyen kimse kıyamet gününde boğulan bir deli olarak diriltilecektir."

Bazıları da (İbni Abbas, İkrime, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Katade ve Mukatil b. Hayyân) "Bunlar kıyamet gününde... kalkarlar" demekle yetinmişlerdir. "Kalkma*" kelimesinin kullanılması bir işin yapılmasında çalışmanın en belirgin alâmetlerinden olduğundan dolayıdır.

Bunun sebebi ise, yanlış düşünüp batıl tasarılarıyla faizi alışveriş gibi anlamalarıdır. Yani borcun vadesi geldiği vakit vade sonunda alınan faiz fazla-lağı, akdin başındaki bizzat ana bedel gibidir, derlerdi. Çünkü Araplar ancak bu faiz türünü biliyorlardı. Alacaklarının vakti geldi mi borçluya, "ya borcunu öde, yahut da faiz ver" yani borcun miktarını artır derlerdi. Yüce Allah bunu kendilerine haram kıldı. Diğer bir ifade ile, bir malı satmak caiz olduğu gibi, ihtiyaç zamanında "Ne diye bir dirhem alıp kolaylıkla ödeyebileceğin vakit iki dirhem ödemen uygun olmasın? Her ikisinde de fazlalık sebebi birdir, bu da vadedir" diyorlardı.

Yüce Allah, "Allah alışverişi helâl, ribayı haram kılmıştır" şeklindeki hak buyruğu ile onların görüşlerini reddetti, kıyaslarının fasit bir kıyas olduğunu açıkladı. Yani alışveriş ancak ihtiyaç için yapılır. Alışveriş karşılıklı bir değişimdir, onda bir aldatma yoktur. Faiz ise ihtiyaç içerisinde bulunanın ihtiyacını mutlak bir sömürüdür. Faizin karşılığında bir bedel veya bir ivaz yoktur [\[46\]](#) Bu bakımdan onların kıyasları tutarsızdır. Yiyecek bir şey satın alıp hemen onun bedelini ödeyen kimse, o satın aldığı şeye yemek, tohumluk, hayat ve bedenini korumak maksadıyla bir şekilde faydalanma yoluyla yararlanmak için ihtiyaç duyar. Faiz alan kimse ise karşılıklı bir bedel akdi yapmamaktadır. O herhangi bir karşılık olmaksızın ödeme vadesi gelince borcun ana parasından ayrı bir fazlalık da almaktadır. Hatta bugünkü bankalar işlemleriyle üst üste yığılan veya mürekkep faizleri toplamakla cahiliye dönemi uygulamalarına benzer uygulamalarda bulunmaktadır. Onlar faiz aldıkları gibi yıllar geçtikçe faizin de faizini alırlar. O bakımdan banka hisselerine sahip olan kimseler kat kat faiz yer oldular. Bu fazlalığı ve ona bağlı olan diğer fazlalıkları almak ise çok büyük bir günahı gerektirir zulümdür.

Faizin haram olduğu hükmü kendisine ulaşmış da daha önce yaptıklarından vazgeçenlerin cahiliye döneminde bu yasaktan önce almış oldukları geçmiş faizleri kendilerininindir. Affedilmesi yahut hakkında adaletle hükmedilmesi, kıyamet gününde sorumluluğunun kaldırılması Allah'a kalmış bir iştir. Her kim haram kılmışından sonra faiz almaya geri dönerse artık o, cezayı ve cehennem ateşinde ebedî kalmayı hak etmiştir. Burada "ebedî kalış"tan kasıt ise, bunu yapan kişi mümin ise onun bunu yaptığı için uzun

süre orada kalacağını bildirmektir. Yaptığı işin ne kadar büyük olduğunun ifade edilmesi için bu tabir kullanılmıştır.

Daha sonra Yüce Allah faizin zararlarına ve faizin etkisini yok ettiğine dikkat çekmektedir. Allah faizin bereketini giderir. Gerçekte ve vakiada onu arttırmaz, onu çoğaltmaz. Zahiren faiz sebebiyle mal artış gösterse bile sonunda o kaybolup yok olmaya gitmektedir. Sadakaya gelince, Allah onu artırır, bereketlendirir, sevabını kat kat verir. Dünyada sadaka hiç bir zaman bir malı eksiltmez. Allah sadaka veren kimseye alış veriş yahut arazisinin, malının veya eşyasının bedelinin yükselmesiyle onun yerine daha hayırlısını verir. Ahi-rette ise sadaka veren kişi amelinin sevabını kat kat alır. Sadakadaki manevî çoğalmanın görülür hallerinden birisi de, sadaka veren kişinin Allah nezdinde de insanlar tarafından da sevilen bir kisme olmasıdır. Böyle bir kimse kıskanılmaz, ona buğzedilmez, malı çalınmaz ve ona eziyet edilmez. Faizin bereketinin giderildiğinin görülür hallerinden birisi ise, faizcinin Allah nezdinde de insanlar tarafından da buğzedilen, sevilmeyen bir kimse olmasıdır. Herkes onu kıskanır. Eğer hoşlanılmayacak bir durumla karşılaşır ise herkes buna sevinir. Herkes onun uğursuz ve kötü akıbetini bekler. Bu faizcilerde gözlemlenen bir husustur. Bunlar ellerindeki malları çabucak yok ederler. Sağlık ve servetlerin-deki akıbetleri ise son derece kötü olur. Belli bir süre zengin gibi görünseler dahi, sonunda fakirlik çoğu zaman onları perişan eder. Buharî ve Müslim Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Her kim helâl bir kazançtan bir hurma kadar bir şey sadaka verirse -ki yüce Allah ancak helâl ve temiz olanı kabul eder- Allah onu sağ eliyle kabul eder. Sonra o sadakayı sizden herhangi bir kimsenin tayını besleyip büyütmesi gibi besleyip büyütür, ta ki bir dağ kadar olana dek."

Sadakanın artışı böyledir. Faize gelince: Ayet-i kerime onun bereketinin giderilmesinden başka Allah'ın faiz alanı cezalandıracağını ve ona buğzedeceğini, haramları işleyip onları helâl kabul etmekte ısrar eden hiç bir kimseden razı olmayacağını, oldukça nankör yani Allah'ın kendisine ihsan etmiş olduğu nimetleri inkârda aşırı giden ve bunu sürdüren, Allah yolunda o malından in-fak etmeyen kimseye buğzedeceğini de beyan etmektedir. Ayrıca Yüce Allah günah ya da masiyetleri işlemeye dalıp giden ve zor durumda olanların ihtiyaçlarını fırsat bilip sömüren her günahkâra da buğzeder. İşte bu, faizin ne kadar büyük bir cürüm olduğunu ve faizin esasen Müslümanların değil, kâfirlerin bir işi olduğunu ilân edip haber vermektedir.

Daha sonra Yüce Allah -Kur'an-ı Kerim'de âdet olduğu üzere- günahkâr kâfirlerin işlerini salih müminlerin işleri ile karşılaştırmaktadır. Böylelikle iki kesim arasındaki fark açıkça ortaya çıksın ve bu inkarcının bu işten vazgeçmesini, bu emre riayet etmesini daha bir hissettirsin. Bu maksatla Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Allah'ı, Rasulünü, kendilerine gelen emir ve yasakları tasdik ederek ihtiyaç sahiplerini gözetip zor durumda olanlara mühlet vermek suretiyle ruhlarını ıslah ederek salih amel işleyen mümine rabbini hatırlatıp namazı dosdoğru kılan, fakirliğin yükünün hafifletilmesinde ve bir takım insanların sevgisini kazanmakta katkısı bulunan farz zekâtlarını veren kimseler için, işlerini görüp gözetmekle onları himaye eden Rableri katında hazırlanmış eksiksiz sevapları

vardır. Onlar gelecekte korkmazlar ve geride bıraktıklarına da üzülmezler.

Yüce Allah'ın salih amellerin kapsamına girmekle birlikte özellikle namaz ve zekâtı zikretmesi onların önemini göstermektedir. Çünkü bunlar amelî ibadetlerin en büyük rükünlerindendirler.

Faiz yiyenler ile salih amel işleyen müminlerin görecekları karşılıklar arasında, bu karşılaştırmadan sonra faizini terk etmeye ve onun çeşitli etkenlerinden kurtulmaya dair açık emirler gelmektedir. Bu emrin muhtevası şudur: Ey her türlü harama aykırı olan imana sahip olanlar! Emirlerini terk, yasaklarını işlemek karşılığında Rabbinizin verdiği cezadan kendinizi uzak tutunuz. Halen insanlardan almanız gereken arta kalan faizi bırakınız. Eğer gerçekten mümin kimselerden iseniz, sakın ha faizli ilişkilere girmeyiniz, aksi takdirde kâmil imana sahip müminler olamazsınız. Çünkü iman itaat ve emirlere bağlılıktır. İsyân ile birlikte iman olmaz. İman bir barış, bir rahmet, bir sevgi, bir görüp gözetmedir. Faiz alıp verme ile iman olmaz; çünkü faiz tamahtır, zulümdür, sömürüdür, insanî kardeşliğe aykırıdır. Daha sonra Yüce Allah bu emre aykırı hareket etmeye dair tehdidinden söz ederek şöyle buyurmaktadır:

Eğer faizi ve faizden arta kalanı terk etmeyecek olursanız şüphesiz o vakit Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açmış olursunuz. Yani sizler O'nun şeriatı dışına çıkmış düşmanlarının durumuna düşersiniz. İşte "bilin" buyruğunun anlamı budur. Allah'ın savaşı, faizcilere Allah'ın gazabı ve onlardan alacağı intikamıdır. Dünyada onları zarara sokar, ahirette de cehennemde azaba mahkûm eder. Resulullah (s.a.)'ın savaşı ise ona düşmanlık etmektir. Allah'a ve Rasulüne savaş açan bir kimse, Allah'ın şeriat ve hükümlerini çiğnediği için kendisiyle savaşmayı hak eder.

Şayet Allah'ın emrine uyarak faizden vazgeçerseniz, o takdirde yalnızca ana mallarınızı alma hakkını kazanırsınız. Ne fazla ne eksik. Faiz almakla kimseye zulmetmeyiniz, mallarınızdan eksikliğini almakla da zulme uğramayınız.

Daha sonra Yüce Allah borcunu ödeme gücünü bulamayan, zor durumda kalan kimseye mühlet vermeyi emrederek şunları vurgulamaktadır:

Eğer ödeme zorluğu çeken bir fakir ile muamelede bulunup bu kimse belirlenen sürede borcunu ödeme imkânını bulamazsa, ona rahatlıkla ödeyebileceği vakte ve bolluk zamanına kadar mühlet verin, süre tanıyın. Ta ki borcunu ödeme imkânını bulabilsin. Nitekim Resulullah (s.a.), Müslim ve başkalarının Ebu Hureyre'den naklettikleri bir hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır: "Bir müminin sıkıntısını açan kimsenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir. Zorluk içerisinde olan kimseye kolaylık sağlayan kimseye Allah dünyada da ahirette de kolaylık verir." Burada geçen zorluktan kasıt, mal bulamamaktan dolayı çekilen darlıktır.

Şayet ödeme zorluğu çeken kimseye veya borçluya borcun tümünden yahut bir kısmından onu ibra etmek suretiyle tasaddukta bulunursanız, bu sizin mühlet vermenizden, vadeyi ertelemenizden daha hayırlıdır. Allah katında daha çok sevabı gerektirir; eğer sizler bunun hayırlı olduğunu bilerseniz. Bir şeyi bilen bir kimse ise gereğince amel eder. Bu buyruk ödeme zorluğu çeken borçluya karşı hoşgörölü olmaya teşvik mahiyetindedir. Çünkü böyle davranmak bir dayanışma, destekleme ve karşılıklı merhametin ifadesidir. Nitekim Hz. Peygamber, Buharî, Müslim ve Nesaî'nin Ebu Musa'dan gelen rivayetlerinde şöyle buyurmaktadır: "Müminin mümine karşı durumu bir yapı gibidir. Biri ötekinin gücüne güç katar." Yine Hz. Peygamber Tahavî'nin el-Hasîb'den rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Ödeme zorluğu çeken bir kimseye mühlet tanıyanın tanıdığı her bir günü karşılığında bir sadakası olur." Daha sonra şöyle dedi: Her gün için o borcun misli sadaka vermiş gibi olur. Resulullah (s.a.) devamla buyurdu ki: Borç vadesi gelinceye kadar her bir gün için bir sadaka, eğer vade geldikten sonra yine ona mühlet verilirse her bir gün için o borcun misli bir sadaka vermiş kadar ecri vardır."

İmam Ahmed de İbni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Buyurdu ki: "Duasının kabul edilmesini, sıkıntılarının giderilmesini isteyen bir kimse darlık içinde olan bir kimsenin sıkıntısını gidersin." Müslim, Ebu Mes'ud'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Sizden öncekilerden bir adam hesaba çekildi. Hayrına bir şey bulunmadı, ancak onun insanlarla beraber oturup kalktığı biliniyordu ve zengin bir kimse idi. Çocuklarına (veya kölelerine) ödeme zorluğu çekenleri başışlamalarını emrederdi. Yüce Allah dedi ki: Böyle bir davranış göstermek ondan çok bize yakışır. Haydi onu affediniz." Ebul-Yesâr (Ka'b b. Amr)'ın rivayet ettiği uzunca bir hadiste -Ahmed ve Müslim'in rivayetine göre-Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinlemiş: "Ödemekte zorluk çekene mühlet tanıyan yahut onun borcunu indiren kimseyi Allah kendi gölgesinde barındırır." Ödeme zorluğu çeken kimseye süre tanımak, kolaylıkla ödeyebileceği bir zamana kadar borcunu ertelemektir. Borcunu düşürmek ise, zimmetindeki alacağını kaldırmaktır.

Daha sonra Yüce Allah genel olarak takvalı olmayı emretmekte, kullarının kıyamet gününde kendilerini hesaba çekeceğine dikkatlerini çekmekte, takva sahiplerinin akıbetini belirterek, dünya ve dünyadaki malların zeval bulacağını hatırlatmaktadır. Bunun muhtevası da şöyledir: Yüce Allah'ın huzuruna döndürüleceğiniz çok büyük bir günden korkunuz, sakınınız. O günde işlediklerinizden dolayı sizi hesaba çekecek, hayır ya da şer olsun kazandıklarınızın karşılığını verecek. Hayra karşılık size sevap vereceği gibi, şerre karşılık da cezalandıracak. Herkese hayır ya da şer olsun kazandığının karşılığını verecektir. O günde size zulmedilmez, sevabınız eksiltilmez, cezanız arttırılmaz. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Kıyamet gününe ait adalet terazilerini koyarız. Hiç bir kimseye hiç bir şeyle zulmolunmdz. Bir hardal danesi ağırlığınca bile olsa biz onu getiririz. Hesap görücüler olarak biz yeteriz." (Enbiya, 21/47).

İbni Cüreyc dedi ki: "... bir günden korkun" ayeti, Resulullah (s.a.)'ın vefatından dokuz gün önce nazil oldu. Bundan sonra ise herhangi bir şey nazil olmadı. İbni Cübeyr ve Mukatil ise, yedi gün önce derler. Üç gün yahut üç saat (kısa süre) önce indiği de rivayet

edilmiştir. Hz. Peygamber de, "Bu ayeti faiz ayeti ile borç ayeti arasına koyunuz" buyurdu.

İbni Ebî Hatim de Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kur'an-ı Kerim'in tümü arasında en son nazil olan "... günden korkun" ayetidir. Resulullah (s.a.) bu ayetin nüzulünden sonra dokuz gün daha yaşadı, sonra da Rebiülevvel ayının 2. günü (Pazartesi) vefat etti.

Nesaî ve başkaları da Abdullah b. Abbas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Kur'an-ı Kerim'den en son nazil olan, "Kendisinde Allah'a döndürüleceğiniz bir günden korkun" ayet-i kerimesidir. Bu ayetin nüzulü ile Peygamber (s.a.)'in vefatı arasında otuz bir günlük bir süre vardır. [\[47\]](#)

Faizin Haram Kılınma Aşamaları:

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de faizi, içkiyi haram kıldığı gibi dört yerde haram kılmıştır. Aynı şekilde bu haram kılma dört aşamadan geçmiştir. Bunlardan birincisi Mekke'de, diğeri ise Medine'de inen buyruklarda gerçekleşmiştir:

1- Mekke'de Yüce Allah, "Artış göstereceğin diye faiz türünden insanlara verdiğiniz, Allah katında artmaz." (Rum, 30/39) buyruğunu indirmiştir. Bu buyruk Mekke'de inen şarap ile ilgili şu ayet-i kerimeye tekabül etmektedir: "Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden de içki çıkarır ve güzel bir rızık edirsiniz." (Nahl, 16/67). Her iki ayet-i kerime de haram kılmaya bir hazırlık, buna üstü kapalı bir ifade ve ondan sakınma zorunluluğuna bir işaret vardır.

2- Daha sonra Yüce Allah Medine'de kendilerine haram kılındığı halde faiz yiyen ve bu masiyetleri sebebiyle Allah'ın kendilerini cezalandırdığı Yahudilerin uygulamalarını anlatmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine yasaklanmış olmasına rağmen faiz almaları..." [\[48\]](#) (Nisa, 4/161). Bu da içkinin haram kılınmasında ikinci aşamayı temsil eden şu buyruğu andırmaktadır: "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: İkisinde de hem büyük bir günah, hem de insanlar için bazı faydalar vardır. Fakat günahları faydalarından daha büyüktür." (Bakara, 2/219). Her iki ayet-i kerime de haram oldukları hususunda bir uyarı, buna dair bir ifade, bu emre aykırı hareket edenin cezalandırılacağına dair ilân vardır.

3- Daha sonra Yüce Allah kat kat oluncaya kadar artıp duran aşırı faizi

yasaklamaktadır. Bu ise cahiliye döneminde görülen faiz uygulamasıdır: "Ey iman edenler! Faizi kat kat yemeyin..." (Âl-i İmran, 3/130) Bu da içkinin haram kılınış aşamalarından üçüncü aşamaya benzemektedir: "Ey iman edenler! Ne söylediğinizi bilinceye kadar sarhoş iken namaza yaklaşmayınız..." (Nisa, 4/43) Her iki ayette de cüz'î ve açık bir yasaklama vardır. Şu kadar var ki bu ayette yasaklanan cahiliye dönemi faizi olup aşırı faiz şekli yasaklanmaktadır. İçkiyi yasaklayan ayet-i kerimede de namaz kılınmak istendiği zaman sarhoşluk verici şeyin alınması cüz'î olarak yasaklanmaktadır.

4- Daha sonra hem faizi hem de içkiyi kesinlikle haram kılan buyruklar gelmektedir. Faize dair ayet-i kerimede Yüce Allah alacaklının sermayesinden fazla olan her şeyi yasaklamaktadır: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun, faizden kalanı da bırakın. Eğer müminler iseniz..." ve diğer ayetler. İçki ile ilgili ayete gelince, Yüce Allah bütün hallerde ondan uzak durmayı emretmektedir: "Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytanın murdar işlerindedir. Artık onlardan kaçın ki kurtuluşa eresiniz." (Maide, 5/90).

Yüce Allah'ın, "Ve faizi haram kıldı" buyruğunda "er-riba" kelimesinin başında yer alan "elif, lâm" cins içindir. Yani Allah riba türünü haram kılmıştır.

Yoksa bu "elif, lâm" cahiliye dönemi faizi veya nes'îe (vadeli) faizini ihtiva eden ve yalnızca o dönem için bilinen (mahud) faizi ifade etmemektedir. Nas, mutlak ifadesiyle bütün riba türlerini haram kılmaktadır. Tıpkı "Allah alışverişi helâl kılmıştır" buyruğundaki bütün alışveriş türlerini mubah kıldığı gibi. [\[49\]](#)

Vadeli Borcun Yazarak Yahut Şahitlikle Veya Rehin İle Belgelendirilmesi (Tevsiki)

282- Ey iman edenler! Belirlenmiş bir vadeye borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir kâtip adaletle yazsın. Kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin, yazsın. Üzerinde hak olan da yazdırsın. Rabbi olan Allah'tan korksun, ondan hiç bir şeyi eksik bırakmasın. Eğer üzerinde hak olan sefih veya zayıf olur yahut bizzat yazdırmaya gücü yetmezse onun velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden de iki şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa o halde razı olacağınız şahitlerden bir erkekle iki kadın olsun. Biri unutursa öteki ona hatırlatır, diye. Şahitler de davet edildikleri zaman kaçınmasınlar. Küçük veya büyük olsun ne ise onu vadesine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu Allah indinde adalete daha uygun, şehadet için daha sağlam ve şüpheye düşmemenize de daha yakındır. Meğer ki bu, aranızda devredeceğiniz hazır bir ticaret olsun. O zaman bunu yazmamanızda sizin için bir vebal yoktur. Alışveriş yaptığınız vakit de şahit tutun.

Yazana da şahide de asla zarar verilmesin. Eğer yaparsanız bu size dokunacak bir fisk olur. Allah'tan korkun. Allah size öğretiyor. Allah her şeyi çok iyi bilendir.

283- Şayet bir yolculukta olup da kâtip bulamazsanız alacağınız rehinler (de yeter). Eğer biriniz diğerine güvenirse kendisine güvenilen kişi emanetini eksiksiz ödesin, Rabbi olan Allah'tan korksun. Şahitliği de gizlemeyin. Kim onu gizlerse muhakkak onun kalbi günahkârdır. Allah yaptıklarınızı çok iyi bilendir.

Açıklaması

Ey iman sıfatını elde etmiş kimseler! Satış selem yahut karz yoluyla zimmette vadeli olmak üzere borç muamelesinde bulunduğunuz vakit -herhangi bir şeyi vadeli bir bedelle sattığınız veya cins, tür ve miktarını açıklamakla birlikte tayin edilmiş bir vadeye bir malı peşin bir semen (bedel) ile satarsanız ki buna selem veya selef adı verilir; belli bir meblağı karz olarak verirse ve vadeli bir bedel muamelesinde bulunduğunuz takdirde- bu muameleye delâlet edecek şeyi günler, aylar veya seneleri belirterek, vadesini açıklayıp yazınız. Yani bu vade bilinen bir vade olmalıdır. Cumhurun görüşüne göre konuyla ilgili bilgisizliği ortadan kaldırmayan ekinlerin hasadı veya dövülmesi gibi bir vadeye bağlamayınız. Çünkü yazmak, üzerinde ittifak edilen şeyin tespitinde daha sağlam bir belgelendirme, anlaşmazlığı daha bir kaldıracıdır.

Daha sonra Yüce Allah yazma keyfiyetini beyan etmekte ve bu işi kimin yapacağını tayin etmektedir. Buna göre, güvenilir, adaletli ve tarafsız, fakih (dinde bilgi sahibi), mütedeyyin ve uyanık bir kâtip, taraflardan herhangi birisine meyletmeksizin, hakkı açık ibarelerle yazsın, bir çok manaya gelme ihtimali olan lafızlardan kaçsın. Böyle bir kimse tıpkı borçlu ile alacaklı arasındaki hakim gibidir. İşte bu, kâtipte adalet şartının arandığına delildir.

Daha sonra Yüce Allah kâtime tavsiyede bulunmakta ve yazmaktan kaçınmasını yasaklamaktadır. Kâtiplerden herhangi bir kimse imkânı olduğu sürece borç belgesini, Allah'ın belge yazma hususunda kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın. Ne fazla ne eksik yazsın, ne de kimseye zarar versin. Yazma kabiliyeti Allah tarafından ona verilen bir nimettir. Gerektiğinde yazmaktan kaçınmaması o yazı nimetine şükrün bir ifadesidir. Bu, ücret ile yapılsa dahi böyledir. İşte bu, kâtibin sert hükümleri, örf ve düzen bakımından riayet edilmesi gereken şartları bilen kimse olmasının şart olduğuna delildir. Adalet şartı ilim şartından önce söz konusu edilmiştir. Çünkü burada adalet ilimden daha önemlidir. Adil bir kimse belge yazmanın gerektirdiği bilgileri öğrenebilir, fakat adil

olmayan bir alimin sahip olduğu bilgi kendisini adalete götürmez; böyle bir kimse bozar, düzeltmez.

Yüce Allah'ın, "Yazmaktan çekinmesin" buyruğu adil ve alim bir kimsenin yazma ve buna benzer işleri yapmak üzere çağırıldığı vakit, bu çağırüyı kabul etmesinin vacip olduğuna delildir. Daha sonra Yüce Allah, hak ile yazmaktan çekinmeyi yasakladığını bir daha vurgulamaktadır. Çünkü belge hakların korunması ile alâkalıdır.

Daha sonra Yüce Allah kâtibe yazdırma işini yapacak olanın borçlunun kendisi olduğunu belirtmektedir. Çünkü ödeme yükümlülüğü olan kimsenin yazdırmasından emin olunur. Böylelikle onun beyanı ve yazdırması ona karşı bir delil olur. Daha sonra Yüce Allah ona iki şeyi tavsiye etmektedir: Birisi, üzerindeki hakkı eksiksiz olarak belirtmek suretiyle yazdırma hususunda Allah'tan korkması, diğeri ise üzerindeki haktan herhangi bir şeyi eksiltmemesi.

Dikkat edilecek olursa yazıcıya da adaletli olması emredilmektedir. Ne artırsın ne de eksiltsin. Borçlu olan kimseye ise yalnızca eksiltmesi yasaklanmaktadır. Çünkü bu, başkasından değil yalnızca ondan beklenen ve umulan bir şeydir.

Arkasından Yüce Allah ehliyeti eksik olanların (kısıtlıların) durumlarını açıklamaktadır. Şayet borçlu (üzerinde hak bulunan kişi) sefih, yani malını savurganca kullanan kıt akıllı ve malını idare edemeyen bir kimse veya çocuk, deli, bilgisiz ve aklî gücü meseleleri iyice hatırında tutmasma imkân vermeyecek kadar yaşlı ve güçsüz olur ya da cahil yahut kekeme, dilsiz, dili bağılı, kör vb. yazdırmaktan âciz bir kimse olursa, onun işlerini üstlenmiş bulunan kay-yum, vekil veya mütercim gibi velilerinin adalet ve insaf ile, fazlasız ve eksiksiz olarak kâtibe hakkı yazdırmaları gerekir.

Bundan sonra sıra ispata gelmektedir. Yüce Allah mendup olmak üzere olayların tespiti ve malların korunması için borçlanmaya şahit tutma yolunu göstermektedir. Şahit için öngörülen sayı ise iki erkek yahut bir erkek ve iki kadındır.

Yüce Allah'ın, "Erkeklerinizden" ifadesini kullanması şahitlerin Müslüman ve hür olmalarının şart olduğuna delildir. Çünkü yapılan açıklamalar bu türden kimselerin karşılıklı ilişkileri hakkında varit olmuştur. Şahitler hakkında aranan adalete gelince, ilim adamları bunu Yüce Allah'ın, "Ve sizden adaletli iki kişiyi şahit tutunuz." (Talâk, 65/2) buyruğu gereğince şart koşmuşlardır. [\[50\]](#)

Şahitliğı Kabul ve Reddedilenler:

Ebu Yusuf un görüşüne göre hadleri gerektiren hayasızlıklarla büyük cezalar gerektiren günahlardan uzak durup farzları eda eden, iyi huylan küçük günahlarından fazla olan kimsenin şahitliği kabul edilir. Çünkü günahsız kimse olamaz. Günahlan iyi huylanndan daha çok olan kimsenin şehadeti ise kabul edilmez. Kumar olmak üzere sartrañ oynayanın, adil olmakla birlikte belli bir tevil ile değil de önemsiz görerek veya fasıklığı dolayısıyla beş vakit namazı cemaatle kılmayı terk edenin, yalan yere çokça yemin edenin, sabah namazının iki sünnetini devamlı terk edenin, aşırı yalancılıkla tanınanın, Resulullah (s.a.)'m ashabına açıktan şovenin ve insanlara yahut komşulara çokça şovenin, insanların fasık ve facir olmakla itham ettiği kimsenin şahitliği kabul edilmez. Ashaba sövmekle itham edilenin de şahitliği, başkalarının kendisi hakkında, "Biz onu söverken gördük" demeleri halinde kabul edilmez.

İbni Ebi Leylâ ve Ebu Hanife ise der ki: Adaletli heva ehlinin (cemaata uygun olmayan görüş sahiplerinin) şahitliği, Rafizüerden bir grup olan Hattâ-biye dışında kabul edilmiştir. Muhammed der ki: Haricilerin görüşünü kabul etmem, fakat Harûrîlerin şahitliğini kabul ederim. Çünkü onlar mallarımızı helâl görmezler. Harici oldukları takdirde ise helâl görürler. [\[51\]](#)

Cumhurun (Malik, Şafiî ve Ahmed'in) görüşü şahitlerin Müslüman olmasının da şart olduğu şeklindedir. Hanefîler ise kâfirlerin birbirleri hakkındaki şahitliğini caiz görürler. Çünkü Resulullah (s.a.) Yahudilerin, haklarında zina ettiklerine dair şahitlik ettiği iki Yahudiyi recmetmiştir.

İbnü'l-Kayyim, İ'lâmu'l-Muvakkiîn ile et-Turuku'l-Hükmiyye adlı eserlerinde şöyle der: Şeriatta beyyine (delil) şahitlikten daha geneldir. Kat'î karine gibi hakları kendisiyle açıkça ortaya çıktığı her şeye beyyine denir. O bakımdan bu anlamı ile Müslüman olmayanın şahitliğinin beyyine kapsamına girmesine -eğer hakim onun vasıtasıyla hakkı açıkça görebiliyor ise- bir engel yoktur.

Yüce Allah'ın, "O halde razı olacağınız şahitlerden..." buyruğu İslâm ve adalet şartını daha da tekit etmektedir. Çünkü bunun anlamı şudur: Şahitlerden veya kadınlardan din ve adaletlilerinden razı olduğunuz kimselerden... Kadınların şahitliğinin zayıflığı ve insanların bu şahitliğe az güven duymaları sebebiyle bu vasıf gelmiştir. Bununla birlikte hitap -hakim olsunlar, başkalarından olsunlar- bütün insanlar kapsamaktadır. Cumhurun görüşüne göre tezkiye suretiyle şahitlerin adil olduklarının sabit olması kaçınılmaz bir şeydir. Ebu Hanife ise tezkiyeye gerek yoktur, der. Çünkü zahir bir fasıklıktan uzak durmakla birlikte, Müslüman olduğu açık olan her kişi -hali bilinmese dahi- adaletlidir.

Yüce Allah'ın kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliği gibi değerlendirilme sebebinin,

yani kadınların şahitliğindeki muteber sayıyı tespitindeki sebebi söz konusu etmektedir. Bu da şahitliğin hükmünü korumak için hatırlatmaktır. Çünkü kadın iyi bellemez, bu konuda az ihtimam gösterir ve unutulabilir. O bakımdan onların her birisi ötekine hatırlatır. Gerçekte illet hatırlatma olduğundan dolayı, kadınlar da bu noktada unutkan oldukları için unutmak illet konumunda ifade edilmiştir. Yani burada sebep olan şey, sebep olunan şey gibi değerlendirilmiştir. Malî ilişkilere ve benzeri mübadelelere kadının fazla önem vermemesi, âdeten gö-rüle gelen bir durumdur. O bakımdan kadının bu hususlara dair bilgileri sınırlı, tecrübesi az, malî konulara ihtimamı zayıftır. Çağımızda malî sorunlarla kadınların uğraşması bu hükmü değiştirmez. Çünkü hükümler daha genel ve çoğunlukla görülen haller hakkındadır. Kendilerine malî bir takım görevlerin verilmesine rağmen kadın çoğunlukla, kendisine verilen ve havale edilen işten başkasına pek önem vermez. Başkaları arasında malî problemler dolayısıyla ortaya çıkan anlaşmazlıklara pek iltifat etmez. Kadının görevlendirilmesine rağmen genel konulara veya malî konulara önem atfetmesi düzen, rahatlık ve temizlik bakımından evini ilgilendiren ihtiyaçlarını tasarlayıp ailesi için yiyecek ve içecek hazırlayıp çocukları terbiye etme işlerine ilgi duymasına nazaran daha sınırlı kalır. O bakımdan kendisinin özel alım satımları dışında karşılıklı muameleleri hatırlaması oldukça azdır. Kısacası hüküm çoğunlukla görülene göredir. Az ve nadir görülene itibar edilmez; şeriat genele bakar, onu göz önünde bulundurur.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim oldukça önemli bir probleme dikkat çekmektedir. Bunun zıddı çağımızda hatta geçmişte de yaygın bir hal almıştır. Bu, şahitlikte bulunma meselesidir. Yüce Allah şahitlere tavsiyelerde bulunmakta, şahitlikten yüz çevirmelerini yahut gerek şahitliği hakim huzurunda yapmaktan, gerekse şahit olunması istenen hallere şahitlik etmekten gevşek davranmalarını, yüz çevirmelerini yasaklamaktadır. Tıpkı kâtip olana yazmayı kabul etmemeyi yasakladığı gibi. Şahitlerin şahitlik etmekten uzak durmaları (yani hakkında şahit olunan meselenin olaylarını bellemekten) imtina etmeleri, hakimin önünde şahitliği eda etmeyi kabul etmemeleri caiz değildir. Nitekim Yüce Allah bundan sonra, "Kim onu gizlerse muhakkak onun kalbi günahkârdır." (Bakara, 2/283) diye buyurmaktadır. Çünkü şahitlikte haklar sabit olur, zulüm ve haksızlık, zayıflara tasallut önlenir. Ayet-i kerime aynı şekilde hakimin huzuruna gidecek olanın da şahidin kendisi olduğunu göstermektedir.

er-Rabî bu ayet-i kerimenin, bir adamın pek çok kimseye gidip şahitlik etmeye çağırmasına rağmen onlardan herhangi birinin çağrısına cevap vermemesi üzerine indiğini rivayet etmektedir.

Daha sonra tekrar yazma işi ele alınmakta ve borçlanma akitlerinde yazma isteği bir daha pekiştirilmekte; borcun yazılmasından usanmayı veya yazılmasından üşenmeyi yasaklamaktadır. Borcun yazılmasında -ne kadar az olursa olsun- tembellik göstermemek, geri durmamak, utanmamak gerekir. Yazılması istenen borcun az ya da çok olması arasında fark yoktur. Böylelikle anlaşmazlıklar, ayrılıklar önlenmiş ve hakkın aslı korunmuş olur.

İşte bu yazmanın, ispat delilleri arasında değerlendirildiğine ve hakkın alınacağı vadenin yani borçlunun ikrar ettiği ödeme vaktinin az ya da çok olsun borçlanmalarda yazılmasının istendiğine delildir.

Daha sonra Yüce Allah geçen emir ve yasaklardaki hikmeti beyan etmektedir. O da şudur: Kur'an-ı Kerim'in emretmiş olduğu yazma ve şahit tutma emri, Yüce Allah'ın hükmünü yerine getirmede adaletle daha uygundur. Çünkü böyle bir iş doğruluğa daha yakın, yalandan daha uzaktır. Aynı şekilde taraflar arasında adaleti yerleştirmeye daha uygundur ve şahitliğin sağlıklı şekilde yapılmasına daha çok yardımcı olur. Borcun cinsi, türü, miktarı ve vadesinin tayini ile ilgili şüphelerin ortadan kaldırılmasına da daha yakındır. İşte bu üç meziyet borcun yazılma işini daha da pekiştirmektedir.

Bu, şahidin, durumunu hatırlamak üzere borcun yazılı olduğu vesikayı isteme hakkına sahip olduğunu da göstermektedir.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim ticaret şartlarının gerektirdiği hürriyet, hareketlilik ve hızlılık şartları dolayısıyla yazma talebini daha bir hafifleterek yazmanın istenen bir şey olduğunu, ancak ticarete peşin alışverişin bundan müstesna olduğunu ve bu durumda yazmaya gerek olmadığını açıklamaktadır. Böyle bir durumda yazmanın terk edilmesinde bir günah ve bir mahzur yoktur. Çünkü yazmanın terk edilmesi anlaşmazlık ve davalasma gibi bir sonuç doğurmayacaktır. Bu ise İslâm'ın vakiya uygun karşılıklı ilişkilerin gerektirdiği tekâmül, hız ve maslahatı göz önünde bulundurma şartlarını olumlu karşılayıp değerlendirdiğini göstermektedir.

Hazır (peşin) ticarete yahut elden ele alınıp teslim edilen işlemlerde yazmamanın bir mahzuru olmadığı için satışlara şahit tutulması istenmektedir. Çünkü herhangi bir şeyi ele geçiren bir kimse bunu haksız olarak ele geçirmiş olabilir. O takdirde anlaşmazlık ve ayrılık baş gösterir. O bakımdan şahit tutmak daha ihtiyatlıdır ve yeterlidir. Vadeli muamelelerin, borçların ve selemin ise yazılması gerekir. Çünkü geçen zaman bunların kısmen unutulmalarına sebep olabilir ve buna bağlı olarak da anlaşmazlık ortaya çıkar.

Kâtip ve şahidin taraflar ile ilişkilerinde uyulması gereken temel ilke, zarar vermemektir. O bakımdan kâtip ve şahidin fazlalık, eksiklik, tahrif, karşılaşılan bir takım durumlara dair açıklama yapmayı terk etmek ya da gizli bazı hususlara dair onlardan istenen açıklamaları yapmamak gibi işlem yapan taraflardan birisine veya her ikisine zarar vermeleri caiz değildir. Aynı şekilde işlem taraflarının da kâtip ya da şahide zarar vermeleri, onları rahatsız etmeleri de caiz değildir. Bazı olayların tahrif edilmesi, meselâ bir kelime ya da bir kayda işareti ihmal etmek yahut korkutmak ya da rüşvet vaadi veya bir mal verme vaadi ile şahadette bulunmasını engellemeye çalışmak gibi yollarla kâtime ya da şahide zarar vermeye ya da eziyet etmeye kalkışmak da işlem tarafları için caiz değildir. Çünkü İslâm hak ve adelet dinidir. Yüce Allah eksiksiz bir şekilde hak ve adaletin uygulanmasını emretmektedir.

Bunu ise daha sonra ayet-i kerimede gelen, "Eğer yaparsanız bu size dokunacak bir fi.sk olur" ifadesine göre yazıda ve şahitlikte tahrif ve değişiklik yapmak fısktır. Veya eğer size yasaklamış bulunduğum zarar vermeyi yapacak olursanız sizin bu işiniz size gelip çatan bir fasıldık ve itaatin dışına çıkmak olur.

Karşılıklı zarar vermenin yasaklanması ise "Yazana da şahide de asla zarar verilmesin" buyruğunda yer alan ve "zarar verilmesin" diye meali verilen (yadârre) kelimesinin aslının tahlilinden anlaşılmaktadır. Eğer bu kelimenin aslı (yüdâri) şeklinde birinci "re" harfi kesreli olup sonradan idğam meydana gelmiş ve fethanın hafifliği dolayısıyla cezimli (sakin) olan re de sonradan dönüşmüş ise, bunun manası şöyle olur: Kâtip de şahit de çağrıyı kabul etmemek yahut yazmada ve şahitlikte tahrif ve değişiklik yapmak suretiyle zarar vermesin. Şayet bunun aslı birinci "re" harfi üstün olarak (yüdârer) şeklinde ise -ki İbni Mes'ud da böyle okumuştur- o vakit bunun anlamı şöyledir: Hakkı isteyenin veya kendisinden hak talep edilenin onları yazmada ve şahitlikte onları doğrudan sapmaya mecbur etmek suretiyle kâtibe ve şahide herhangi bir zarar vermesi caiz değildir.

Daha sonra Yüce Allah emir ve yasağın akabinde kullanılan genel kaideyi hatırlatmaktadır. Bu ise Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da sakınmak sebebiyle Allah'tan korkmak (takva sahibi olmak) emridir. Anlamı da şudur: Size vermiş olduğu bütün emirler ve size yasakladığı her hususta Allah'tan korkunuz. Sizi sakındırdığı "zarar verme" fiili de bu buyrukları arasında yer alır. O yüce Allah dünyanızı ıslah edecek, mallarınızı koruyacak şeyleri öğretir. Tıpkı din işinizi düzene koyacak şeyleri sizlere öğrettiği gibi. O her şeyi bilendir. Sizin açık ve gizli halleriniz ona gizli kalmaz. Herhangi bir şeyi şeriat olarak emir buyurduğu zaman kötülükleri betaraf edecek, faydaları sağlayacak şekilde kapsamlı ve bütün incelikleri kuşatan ilmi ile teşri buyurur. O'nun şeriatı bütünüyle hikmet ve adalettir.

Bu ayet-i kerime geçen bütün hükümlere uymanın hatırlatılması için böyle güzel bir öğütle sona ermekte ve her üç cümlede de lafza-i celâl şöylece tekrar edilmektedir: "Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor, Allah her şeyi çok iyi bilendir." Bundan kasıt ise dinleyenin ruhunda ilâhî heybeti beslemek ve bu cümlelerin her birisinin muayyen bir hükmü ihtiva ettiğini vurgulamaktır.

Daha sonra açıklamalar yolculuğa uygun bir hükmü teşri etmeye geçmektedir. Bu ise borç halinde kendisi ile hakkın belgelendirildiği rehinlerdir. Vadeli satışların yazılarak ve onlara şahit tutularak ispat edilmesi ikamet halinde mümkün bir iştir. Yolculukta ise çoğunlukla buna imkân olmaz. O bakımdan Yüce Allah yolculuğa uygun bir iş olan rehin almayı meşru kılmıştır. Sünnet-i seniyye ikamet halinde de bunun caiz olduğuna delâlet etmektedir. Nesaî İbni Abbas'tan, Buharî ve Müslim de Hz. Aişe'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Hz. Peygamber Medine'de zırhını bir Yahudiye ailesi için aldığı 20 sa'lık arpa karşılığında rehin bırakmıştı."

Rehin ayetinin anlamı şudur: Eğer sizler yolculukta bulunur ve borçlanmayı güzelce yazabilecek bir kâtip bulamaz yahut yolculuk şartları oturup yazmaya elverişli olmaz ya da yazma gereçlerini bulamayacak olursanız, kabzede-bileceğiniz bir rehin ile bu işi belgelendiriniz.

Ayet-i kerimede rehin almanın yolculukta olmak ve kâtibin bulunmaması durumu ile kayıtlandırılması, yazmayı terke ruhsat teşkil eden özü beyan etmekte ve rehini yazma yerine bir borç vesikası konumuna yerleştirmektedir. Diğer özürler arasından yalnızca yolculuğun söz konusu edilmesi görülen mazeretlerin çoğunluğunu teşkil etmesinden dolayıdır. Bu özellikle Kur'an-ı Ke-rim'in nüzul döneminde böyleydi. Çünkü savaşlar, çarpışmalar pek çoktu. Mana itibariyle bunun kapsamına her türlü mazeret de dahildir. Gece vakti, iş ve çalışmaların yoğunluğu, borçlunun iflas tehdidi ile karşı karşıya olması gibi. Ayet-i kerime kâtibin bulunmaması halinin yolculuk hali ile kayıtlı olduğuna, ikamet halinde olmadığına işaret etmektedir.

Fakat rehinin kabzedilmiş (alıkonulmuş) olmakla nitelendirilmesi, rehin bırakılan şey ele geçirilmedikçe rehin ile belgelendirme yönünün ortaya çıkmayacağını göstermektedir. Kabz şartının koşulması Hanefi'lere göre rehin bırakılan şeyin muayyen ve ifraz edilir olmasını gerektirir. Onlara göre ister paylaş-tınlabilen şeylerde olsun, ister paylaş-tınlamayan şeylerde olsun, muşâin reh-nedilmesi caiz değildir. Çünkü bunun kabzedilmesi mümkün olmamaktadır. Cumhur ise satılması ve hibesinde olduğu gibi muşâin rehnedilmesini de caiz görmüşlerdir. Bu durumda mürtehine (rehin alana) ortak olan her şey teslim edilir ve rehin edilen şey muhayee (sıra ile kullanma) yoluyla nöbetleşe teslim edilir.

Ayet-i kerime daha sonra taraflar arasında güven yolunun bulunma ihtimalini ele almaktadır. Eğer bazı alacaklılar kimi borçlulara güvenir ve (hakkındaki güzel zannı dolayısıyla) o kimsenin hakkı inkâr ve reddetmeyeceğinden emin olursa -ki buna emanet satışı denilir- bu sefer borçlu kimse, kendisine emanet edileni, yani alacaklının bu konuda kendisine güvenip de karşılığında rehin almadığı borcunu ona ödesin ve alacaklının kendisi hakkındaki güzel zannına lââyık olsun. Emanet mallarına hainlik etmemek, ödemeyi geciktirmemek hususunda^ da Rabbi olan Allah'tan korksun. Çünkü Allah şahitlerin en hayırlısıdır ve o kendisinden korkulmaya lââyık olandır.

Burada borca "emanet" adının verilmesi, alacağı karşılığında rehin almamak suretiyle alacaklının borçluya güven duymasındandır. Yüce Allah'ın, "Ve Rabbi olan Allah'tan korksun" buyruğunda ulûhiyet ile rububiyet sıfatını bir arada zikretmesi, insanla kendisini besleyip büyüten, işlerini görüp gözetten, ona faydalı olan şeyleri çekip çeviren Rabbini gazaplandıran hainlikten sakındırmak hususunda tekit içindir.

Daha sonra Yüce Allah hakim huzurunda şahitlik yapmaktan yüz çevirmeye dair önceki yasağını tekit ederek, şahitliği gizlemeyi yani hakim önünde şahitlik etmeyi kabul

etmemek suretiyle hakkı saklamayı yasaklamaktadır. Burada tekrarlanan yasak emanet satışına uygun bir yasaklamadır. Bununla birlikte şahitlik edecek olan kimsenin (gizlemekten dolayı) görevini yapmaması daha da şiddetli bir şekilde ifade edilmekte, şahitliği gizlemenin cezasını ve günahını hak ettiği belirtilerek tehdit edilmektedir. Günahkâr ve fasık birbirine yakın kimseleri nitelendiren kavramlardır. Mana itibariyle şöyle buyurmaktadır: İhtiyaç duyulduğu vakit şahitlik etmekten kaçınmayınız. Şahitliği gizleyen yahut onu yapmayı kabul etmeyen günah işlemiş olur. Günahın yüklenmesi hususunda özellikle kalbin de zikredildiğini görüyoruz. Çünkü kalp duymanın, şuurun, olayları belleyip idrak etmenin merkezi ve günah işlenen azalardan bir tanesidir. Göze, kulağa ve benzeri azalara zina isnat edildiği gibi burada da günah kalbe isnat edilmiştir. Günah kimi zaman sair azaların ameliyle olabildiği gibi, kalbin ameliyle de olabilmektedir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Şüphesiz işitme, görme ve kalp, bütün bunlar ondan (günahtan) sorumludurlar." (İsrâ, 17/36). Kalbin günahlarından birisi de içinde kötülük saklamak, kötü niyet, kötü kasıt, kin ve hasettir.

Şahitliğin hakim huzurunda yapılması veya gizlenmesi gibi sözü geçen bütün amelleri ve diğerlerini elbette ki Allah bilir. Allah her şeyi bilendir, her şeyi görendir, onun karşılığını verir; hayırsa hayır, şer ise şer. O bakımdan Allah'ın emirlerine muhalefet etmekten ve masiyetleri işlemekten kaçınınız. Bunlardan birisi de şahitliği gizlemektir. O size neyi emrettiyse onu yapınız. Çünkü Yüce Allah'ın emri bütün amelleri kuşatan genel bir emirdir. [\[52\]](#)

Göklerin Ve Yerin Hakimiyeti Allah'ındır, O'nun Bilgisi Her Şeyi Kuşatmıştır, O Kullarını Davranışları Ve Niyetlerinden Dolayı Hesaba Çekecektir.

284- Göklerde ve yerde ne varsa (hepsi-dır. Allah her şeye kadirdir.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimede göklerin, yerin, onlarda ve aralarında bulunanların kendisinin mülkiyetinde olduğunu, her ikisinde olan her şeyi görüp onlardan haberdar olduğunu gizli-açık ve kalplerde bulunanların -istediği kadar küçük ve gizli olsun- O'na gizli

olmayacağını, kullarının yaptıklarından ve kalplerinde gizlediklerinden dolayı onları hesaba çekeceğini -İbni Kesir*'in de-dediği gibi haber vermektedir.

Mülkiyetiyle, yaratmasıyla, işlerini çekip çevirmesiyle ve ilmiyle kuşatmasıyla göklerde ve yerde ne varsa yalnız O'nundur. O her şeyi bilendir. Kalplerinizde bulunan kötülükleri ve kötülük işleme kararlarını açığa vursanız da, insanlardan bunları saklayıp gizleseniz de muhakkak Allah bunlara karşılık sizi hesaba çekecek, ondan dolayı sizi cezalandıracaktır. Yaptığınız hayırsa hayır, şer ise şer olarak karşılığını göreceksiniz.

O lütfuyla kullarından dilediği kimselere mağfiret eder. Cezalandırmayı dilediği kimseleri de cezalandırır. Allah'ın mağfiretine nail olmaya yardımcı olan hususlardan birisi de, kulunu tevbe etmeye, salih amel işlemeye muvaffak kılmasıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbimiz, senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tevbe edenlere ve senin nuruna uyanlara mağfiret buyur. Onları cehennem azabından koru. Rabbimiz, onları, onların babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden salih olanları da kendilerine vaad ettiğin Adn cennetlerine sok. Çünkü sen Aziz ve Hakîm olansın. Bir de onları kötülüklerden koru. Sen kimi kötülüklerden korursan, o günde ona rahmet buyurdun, demektir. Bu ise büyük kurtuluşun ta kendisidir." (Mü'min, 40/7-9).

Allah'ın kullarını hesaba çekmesi ise bütün amellerine onları muttali kılması, sonra da bu işi ne diye yaptıklarını sormasıdır. [\[53\]](#)

Peygamberlerin Risaletlerine İman Ve Tarata Göre Mükellefiyet

285- O Peygamber kendisine Rabbin-den indirilene iman etti, müminler de. Onların her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman etti. "Peygamberlerinden hiç birini diğerinden ayırmayız. Dinledik, itaat ettik. Rabbimiz, senden mağfiret dileriz; dönüş ancak sanadır" dediler.

286- Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz. Kazandığı kendisine, yaptığı da aleyhinedir. Rabbimiz, unuttuk yahut yanıldıy-sak bizi sorguya çekme. Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi üzerimize ağır yük yükleme. Rabbimiz, güç yetiremeyeceğimiz şeyi bize yüklemeyiz. Bizi affet, bize mağfiret buyur ve bize merhamet eyle. Sensin bizim mevlâ-mız. Kâfirler topluluğuna karşı da bize yardım et.

Nüzul Sebebi

Bundan önceki ayet-i kerimede, "Ayetlerden Çıkan Hükümler" başlığı altında Müslim ve Ahmed'in Ebu Hureyre'den yaptıkları rivayette bu ayetin nüzul sebebi açıklanmıştır. Müslim ve başkaları da İbni Abbas'tan buna yakın bir rivayette bulunmuşlardır. [\[54\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah peygamberinden ve müminlerden inancın esaslarına iman. ettiklerinden söz edip haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır: Allah'ın peygamberi Muhammed ve onun risaletine iman edenler, Muhammed'in kalbine Rabbi tarafından indirilen itikada dair buyruklara ve hükümlere kat'î bir bilgi ve tam bir itminan ile inandılar, tasdik ettiler. el-Hakim'in Müstedrek'inde rivayet ettiğine göre bu ayet-i kerime Resulullah (s.a.)'a nazil olunca, "İman etmesi onun için bir haktır" diye buyurmuştur.

Onların her birisi, Allah'ın varlığına, birliğine, yaratmadaki hikmetinin eksiksizliğine, Allah ve rasulleri arasında vahiy getirmek ve elçilik yapmak gibi bir çok görevleri bulunan meleklerin varlığına, insanları hidayete erdirmek için Allah'ın üzerlerine kitaplar, sahifeler indirmiş olduğu şerefli rasullerine iman etmişlerdir. Hepsi de şöyle derlememiz ilke itibariyle risalet ve teşri bakımından peygamberler arasında fark gözetmeyiz ve onların davetleri birdir. Bu da Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmek, ahlâkın üstün değerlerine çağırmaktır. Bundan önceki bir ayet-i kerimede geçen, "İşte biz bu peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık." (Bakara, 2/253) buyruğundaki peygamberler arasında fazilet farkına gelince, bu, risalet ve teşriin dışında kalan diğer bir takım meziyetler hakkında söz konusudur. Ayrıca bu buyrukta Muhammed'e iman eden müminlerin, bazı peygamberlere iman edip diğer bir kısmını inkâr eden Kitap Ehl'inden üstün bir fazilete sahip olduklarına da bir işaret vardır.

Müminler dediler ki: Rasul bize vahyi tebliğ etmiştir. Biz onun sözünü üzerinde durup düşünerek, anlayarak, kabul ederek dinledik, verilen emirlere boyun eğerek, bağlanarak itaat ettik. Bütün emir ve yasakların dünya ve ahiret mutluluğu için olduğuna inanarak bunu yaptık.

Onlar Yüce Allah'tan, dünyada günahları örtülerek, ahirette de cezalarının verilmesini

umarak mağfaret dilerler. Adeta, "Bütün işlerimizde tasarruf sahibi sensin, dönüş sanadır, senin huzuruna varılacaktır. Sen bize dilediğini yaparsın" derler. Hz. Cebrail dedi ki: "Muhakkak Allah sana ve ümmetine güzel bir şekilde övgüde bulunmuştur. İşte sana isteğin verilecektir." Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez" ayetini okudu ve oradaki dileklerin verilmesini istedi.

Allah kimseye takatinden fazlasını yüklemez. Bu Yüce Allah'ın onlara olan lütuf ve merhametinden dolayıdır. Yüce Allah'ın, "İçinizdekini açıklasınız da gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker" buyruğunda Ashab-ı kiram'm korkup çekindikleri şeyi açıklayan işte bu ayet-i kerimedir. Yani Yüce Allah eğer hesaba çekecek ve soracak olursa, böyle hesaba çeker ve sorar. Fakat O, ancak kulunun def etme ve yapmama imkânı bulduğu şeyler dolayısıyla azap verir. Kulunun savma gücü olmayan vesvese ve nefsî telkinlere gelince, hiç bir kimse bundan mükellef tutulmaz. Şunu bilmek de gerekir ki, kötü vesveseden nefret duymak imandan gelir.

Ağır tekliflerin yapılmayacağına, kolay tekliflerin yapılacağına ise Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetinde işaret edilmiştir. Yüce Allah'ın şu buyrukları bunlara misaldir: Allah size kolaylığı diler, sizin için güçlük dilemez." (Bakara, 2/185); "Ye dinde sizin için herhangi bir zorluk konmamıştır." (Hac, 22/78).

İnsan ruhunun, ağır olmayan ve katlanüabilen teklifin sınırları içerisine giren bir takım amelleri vardır; hayır kabilinden kazançları veya kötülüklerden aleyhine elde ettiklerini gerçekleştirirken yaptığı türden ameller.. Buna karşılık hasardan kazançları için sevap vardır. Masiyetlerden elde ettiği serler için de cezalandırılması söz konusudur.

Kötülük kazanmak için "iktisâb" tabirinin kullanılması, kötülük işlemek için insanın kendisini zorlaması, sıkıntıya katlanması, plan kurması, tabiat ve örflerle çatışmasını gerektirdiğindedir. Hayrın kazanılması için fazla bir gayrete ihtiyaç yoktur. Çünkü Yüce Allah'ın insan tabiatına yerleştirdiği şey hayırdır, hayır işlerine temayülüdür. Hayır işlemekle nefis rahat eder. Hayır işlemek için korkmaya, tedbirler almaya gerek yoktur. Ruhunu arındıran ve yaratanın önünde zayıflığını, o büyük imtihan gününde ona muhtaç olduğunu, Allah'ın ve insanların önünde korkunç, kapsamlı ve inceden inceye hesabın sıkıntılarında kurtulma ihtiyacı hisseden insan hayra yönelir.

Daha sonra Yüce Allah kullarına şu duayı yapma irşadında bulunmaktadır; ayrıca bu duayı kabul edeceğini de onlara garantilemiştir. Bu dua şudur: "Rabbimiz, unuttuk yahut yanlış olduysak bizi sorguya çekme!" Yani unutarak bir farzı terk eder yahut bir haram işler veya şer*î yönünü bilmediğimiz için amelimizde doğru olanın hangisi olduğunu yanılarak tespit edemezsek, bundan dolayı bizi cezalandırma! Bunu İbni Mace, Beyhakî, Taberanî ve Hâkim'in Ebu Zerr, İbni Abbas ve Sevbân'dan rivayet ettikleri Resulullah (s.a.)'ın şu buyruğu da desteklemektedir: "Muhakkak Yüce Allah ümmetimin yanlışlığını, unutmasını ve yapmak üzere zorlandıkları şeyleri bana bağışlamıştır."

"Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır yük yükleme!" Yani İsrailoğullan gibi bizden önce geçmiş ümmetlere yüklediğin gibi -güç yetirecek olsak dahi- ağır işler yapmayı bize yükleme. Meselâ İsrailoğullan'nın tevbesinin kabulü tevbe eden kimsenin kendini öldürmesi ile oluyordu. Zekât olarak malın dörtte birini vermeleri, necis olduğu vakit elbiseden necasetin bulaştığı yeri kesmeleri istenmişti. Resulullah (s.a.)'m risaletinde ise hafifletme, kolaylaştırma, müsamaha ve kolaylık vardır. Çünkü o bütün ümmetlere bağışlanmış rahmet peygamberidir. el-Hatîb ve başkalarının Hz. Cabir'den rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ben müsamahakâr, Hanîfdini ile gönderilmiş bulunuyorum."

"Rabbimiz güç yetiremeyeceğimiz şeyi bize yükleme." Yani altından kalkamayacağımız sorumluluklarla musibet ve belâlarla bizi yükümlü tutma. Güç yetiremeyeceğimiz fitnelere bizi müptelâ kılma. "Bizi affet!" Senin bildiğin bizimle senin arandaki kusur ve yanılmalarımızı affet! "Bize mağfiret buyur!" Bizimle senin kulların arasındaki günahları bağışla! Onları kusurlarımıza ve çirkin amellerimize muttali kılma. "Bize merhamet eyle!" Gelecekte karşılaşacağımız hallerde sen tevfikinde bizleri bir diğer günaha düşmekten koru!

Dikkat edilecek olursa, unutmama ve yanılmadan dolayı sorumlu tutulmamak arkasından affedilmeyi, ağır yükün yükletilmemesi de mağfireti gerektirir. Güç yetirilemeyen şeylerin yükletilmemesi de merhameti gerektirir.

"Sensin bizim Mevlâmız!" İşlerimizin maliki ve yardımcımız sensin. Sana güvenip dayandık. Yardımı senden isteriz. Dayanağımız sensin. Bütün güç ve takatimiz ancak seninledir.

"Kâfirler topluluğuna karşı da bize yardım et!" Senin dinini reddeden, vahdaniyetini ve peygamberinin risaletini inkâr eden, senden başkasına ibadet eden, seninle birlikte kullarının bir kısmını sana ortak koşanlara karşı bizlere yardım et, bizi onlara karşı muzaffer kıl! Dünya ve ahirette onlara karşı güzel akıbet bizim olsun. Muaz (r.a.) bu sureyi bitirdiğinde "âmin" derdi.

Yüce Allah bu duayı kabul edeceğine dair teminat vermiştir. Müslim'in Sahih'iade Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah, (Evet) kabul ettim, diye buyurdu." İbni Abbas'tan da şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.) dedi ki: "Allah, 'Bunu yaptım (duanızı kabul ettim)' diye buyurdu."[\[55\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/10-12.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/15.

[3] Zemahşerî 1/291-292.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/19-21.

[5] es-Süddî'den nakledilen rivayette ise Ebu'l-Husayn adında olduğu zikredilmektedir.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/23.

[7] el-Bahru'l-Muhit, IF283.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/24-26.

[9] İbni Kesîr, 1/313.

[10] İbni Kesîr, 1/313.

[11] Kurtubî, III/284.

[12] Prof. Abdülvehhab en-Neccâr, Kasâsul-Enbiya, 81.

[13] Bahru'l-Muhit, 11/289.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/29-31.

[15] es-Süddî dedi ki: Burada duvarların çatları üstüne çöktüğü kastedilmektedir. Yani önce çatılar çökmüş, sonra da duvarlar çatıların üstüne yıkılmışta. Taberi de bunu tercih etmiştir.

es-Süddî'den başkaları da şunu demiştir: Bunun anlamı şudur: insanları boşalmış fakat onlar olduğu gibi ayakta duruyordu. Burada "hâviyeh" kelimesinin anlamı hâliyeh (yani boş ve icnha) demektir.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/34-36.

[17] el-Bahru'l-Muhîr, ü/299.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/39.

[19] Bir rivayette de şöyle denilmektedir: Resulullah (s.a.)'ın önüne bin dinar bıraktı. Resulullah (s.a.) bunları eline alıp, "Bundan sonra yapacaklarının Osman'a bir zararı olmaz." demeye koyuldu.

[20] Nisaburî, Esbâbu'n-Nüzûl, 47-48; Kurtubî, III/303.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/43-44.

[21] el-Bahru'l-Muhîr, 11/310.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/44-47.

[23] İbni Abbas dedi ki: Bunun anlamı "tasdik ederek ve yakîn ile" demektir. Katâde der ki: İçlerinden ecrini umarak demektir. eş-Şa'bî, es-Süddî ve başkalarına göre ise bunun anlamı, "yakîn duyarak" demektir. Yani onların nefislerinin basiretleri vardır. Bu basiretleri dolayısıyla Yüce Allah'a itaat uğrunda infak üzere onlara sebat verir. Kurtubî der ki: Bu üç görüş diğerlerinin görüşlerinden daha doğrudur. Kısaca bu kelimenin iki anlamı vardır. Ya Allah'ın sevabını kesin olarak alacağım bilmek ya da nefse iman üzere sebat kazandırmak, Allah yolunda infak için nefsiyle mücadele etmek. Yani nefsi cimrilik hastalığından, mal sevgisinden arındırıp temizlemektir. İkinci anlam daha uygundur. Çünkü orada "Nefislerinden" diye buyurmakta "nefislerine" diye buyurmamaktadır. Ebu Hayyân (el-Bahru'l-Muhîr, 11/311) da der ki: Bunun anlamı şudur: Malını Allah rızası için harcayan kimse nefesine kısmen sebat kazandırmış olur. Malını da canını da birlikte feda eden kimse ise nefisine tamamiyle sebat veren kimsedir.

[24] İbni Kesîr, 1/319.

[25] Zemahşerî 1/299.

[26] Semûm (sam) yeli sıcak rüzgârdır. Çoğulu semaim gelir.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/52-54.

[28] Bunlar Resulullah (s.a.)'ın mescidindeki iki direk arasında bulunan bir ipin üzerine asılırdı.

Muhacirlerin fakirleri de gelip ohdan yerlerdi. Kişi bu şekilde olgunlaşmadan kurumuş salkımları getirir ve bunları infak etmenin caiz olduğunu sanırdı.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/57-58.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/58-59.

[31] Bu hadisi Tirmizî de böylece rivayet etmiş ve "Hasen-gariptir" demiştir. Nesâî ve İbni Hibbân da Sahih'inde rivayet etmiştir.

[32] Hadisi Ahmed, Buharî, Müslim ve İbni Mace rivayet etmişlerdir.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/62-63.

[34] İbni Kesir, 1/323.

[35] en-Nisabûri, Esbabu'n-Nüzûl, 48-49.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/65-66.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/66-67.

[37] Kurtubî, III/337.

[38] Suffa ehli, Kureyşlilerin muhacirleri ar aşırıdandı. Medine'de herhangi bir mesken ve akrabaları yoktu. Mescidin soffasında kalır, geceleyin Kur'an öğrenir, gündüzün de hurma çekirdeği ayıklarlar ve Resulullah (s.a.)'ın gönderdiği seriyelere çıkarlardı. Yanında ihtiyaç fazlası bulunan kimse akşam olunca onlara getirirdi.

[39] Süyutî der ki: Yezid ve babası meçhul iki ravidir.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/71-72.

[41] Hadisi Ahmed de İbni Mes'ud'dan rivayet etmiştir.

[42] Sünen'de yer alan hadis-i şerifte şöyle denilmektedir. "Müminin ferasetinden sakınınız. Çünkü şüphesiz ki o Allah'ın nuru ile bakar." Daha sonra Yüce Allah'ın, "Elbette bundan feraset sahibi olanlar için belgeler vardır." (Hicr, 15/75) buyruğunu okudu.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/73-76.

[44] Yani alacaklılar Sakîf oğullarından Amr oğulları idiler, (bkz. d-Bahru'l-Muht, 11/339).

[45] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/81-82.

[46] e'l-Bahru'l-Muht, 11/335.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/82-86.

[48] Kurtubî der ki: Bununla Yüce Allah bizim için haram kılma hükmünü verdiği şer'î faizi kastetmemekte, haram olan malı kastetmektedir. Nitekim Yüce Allah, "... Haramı çokça yerler.." (Maide, 5/42) buyurmaktadır. Yani faiz olsun, Yahudi olmayanlara ait mallardan yemeyi helâl kabul ettikleri mallardan olsun, bütün haram mallar demektir.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/87-88.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/100-101.

[51] e'l-Bahru'l-Muht, 11/347.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/102-107.

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/117.

[54] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/121.

[55] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/122-125.

Bakara Suresi İle İlişkisi: 7

Surenin Muhtevası: 7

Surenin İsmi: 7

Surenin Fazileti: 8

Tevhid Ve Kitabın İndirilişi 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Nüzul Sebebi 9

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Kur'an-ı Kerim'de Muhkem Ve Müteşabih. 11

İ'râb: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Açıklaması 12

Muhkem: 12

Müteşabih: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Müteşabihe Örnekler: 14

Müteşabihe Uyan Kimseler: 14

Mala, Çocuklara Aldanan Kafirlerin Akıbeti Ve Buna Dair Bir Misal 15

İ'râb: 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Nüzul Sebebi 16

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Dünyada Nefsin Arzuladıklarına Sevgi Beslemek. 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki 18

Açıklaması 18

1- Kadınlar: 19

2- Çocuklar: 19

3- Yığın Yığın Altın Ve Gümüş: 19

4- Salma Güzel Atlar: 20

5- Davarlar: 20

6- Ekin ve Bitkiler: 20

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Dünyadan Ve Dünyanın Çekiciliklerinden Daha Hayırlı Olan Cennetler 21

İ'râb: 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Allah'ın Vahdaniyeti, Adaletli Uygulaması Ve Allah Tarafından Kabul Edilen Din. 23

İ'râb: 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi 24

Açıklama. 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Peygamberleri Öldürmenin Cezası 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 27

Nüzul Sebebi 27

Açıklaması 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Kitap Ehlinin Allah'ın Hükümünden Yüz Çevirmeleri 29

Kelime ve İbareler: 29

Nüzul Sebebi 29

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Allah'ın Kudret Ve Azametinin, Yarattıklarındaki
Tasarrufunun Delilleri Ve İşleri Otsta Havale Etmek. 30

Belagat: 31

Kelime ve İbareler: 31

Nüzul Sebebi 31

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33

Kâfirleri Veli (Dost) Edinmekten Sakındırmak. 33

İ'râb: 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Nüzul Sebebi 34

Ayetler Arası İlişki 34

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

Allah Sevgisi, Rasulüne Uymak Ve İtaat Etmek Suretiyle
Kazanılır 37

Belagat: 37

Kelime ve İbareler: 37

Nüzul Sebebi 37

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38

Peygamberlerin Seçilmesi Ve İmran'ın Hanımının Karnında Bulunanı Allah'a İbadete Adaması 39

İ'râb: 39

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Hz. Zekeriya İle Hz. Yahya'nın Kısası 42

(Hz. Zekeriya'nın Duası ve Salih Evlat Sahibi Olma İsteği ile Hz. Yahya'nın Doğumu) 42

İ'râb: 42

Belagat: 42

Kelime ve İbareler: 42

Açıklaması 43

Hz. Zekeriya Kıssası: 44

Hz. Yahya Kıssası: 44

Hz. Meryem Kıssası 44

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46

Hz. İsa (A.S.) Kıssası 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 48

Açıklaması 48

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50

Hz. İsa Ve Kavminden İman Edenlerle Kâfir Olanlar 50

İ'râb: 51

Belagat: 51

Kelime ve İbareler: 51

Nüzul Sebebi 52

Ayetler Arası İlişki 52

Açıklaması 52

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 54

Hz. İsa'nın Ulûhiyetini İddia Edenleri Red Ve Mübahale (Lânetleşme) 54

İ'râb: 54

Belagat: 55

Kelime ve İbareler: 55

Nüzul Sebebi 55

Ayetler Arası İlişki 55

Açıklaması 55

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Allah'ın Birliğine, O'na İbadete Davet Ve Hz. İbrahim'in

Dini 57

İ'râb: 57

Belagat: 57

Kelime ve İbareler: 57

Nüzul Sebebi 58

Ayetler Arası İlişki 58

Açıklaması 58

Hz. İbrahim'in Kime Mensup Olduğuna Dair Tartışma: 59

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60

Kitap Ehli'nden Bazılarının Müslümanları Saptırmak İstemesi, Dini Oyuncak Edinme Ve Dinî Taassup. 61

İ'râb: 61

Belagat: 61

Kelime ve İbareler: 61

Nüzul Sebebi 61

Ayetler Arası İlişki 62

Açıklaması 62

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63

Kitap Ehli'nden Bazı Kimselerin Emaneti Yerine Getirmeleri Ve Sözlerine Bağlı Kalmaları 63

Belagat: 64

Kelime ve İbareler: 64

Nüzul Sebebi 64

Ayetler Arası İlişki 65

Açıklaması 65

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 66

Yahudilerin Yalanları 67

Kelime ve İbareler: 67

Nüzul Sebebi 67

Açıklaması 67

Tahrif ve Tebdil: 68

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 68

Kitap Ehli'nin Peygamberlere İftirası 68

Belagat: 68

Kelime ve İbareler: 68

Nüzul Sebebi 68

Açıklaması 69

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 69

Peygamberlerin Birbirlerini Tasdike Dair Sözleri Ve İmanı Emretmeleri 70

İ'râb: 70

Belagat: 70

Kelime ve İbareler: 70

Ayetler Arası İlişki 70

Açıklaması 71

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 71

Bütün Peygamberlere İman Ve İslâm Dininin Kabulü. 72

İ'râb: 73

Belagat: 73

Kelime ve İbareler: 73

Nüzul Sebebi 73

Ayetler Arası İlişki 73

Açıklaması 73

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74

Tevbe Bakımından Kâfirlerin Çeşitleri 74

Belagat: 74

Kelime ve İbareler: 74

Nüzul Sebebi 75

Açıklaması 75

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 76

Kabule Değer İnfak Ve İnfakın Mükâfatı 77

Kelime ve İbareler: 77

Ayetler Arası İlişki 77

Açıklaması 77

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Bazı Yiyeceklerin Haram Kılınması Hususunda Yahudilere Cevap. 78

Belagat: 78

Kelime ve İbareler: 78

Ayetler Arası İlişki 79

Açıklaması 79

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 80

Beytülharam'ın Konumu Ve Haccın Farz Oluşu. 81

Belagat: 81

Kelime ve İbareler: 81

Nüzul Sebebi 82

Açıklaması 82

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Kitap Ehli'nin Küfürde Israr Etmeleri Ve Allah'ın Yolundan Alıkoymaları 86

Kelime ve İbareler: 86

Nüzul Sebebi 86

Ayetler Arası İlişki 87

Açıklaması 87

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 87

Müminlerin, Kişiliklerini Korumaya, Kur'an'a Ve İslâm'a Sarılmaya Yöneltilmesi 88

Belagat: 88

Kelime ve İbareler: 88

Nüzul Sebebi 88

[Açıklaması 88](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 90](#)

[Ma'rufu Emretmek, Münkerden Alıkoymak Ve Ayrılığa Düşme Yasağının Pekleştirilmesi 90](#)

[İ'râb: 91](#)

[Belagat: 91](#)

[Kelime ve İbareler: 91](#)

[Ayetler Arası İlişki 91](#)

[Açıklaması 92](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 93](#)

[İslâm Ümmetinin En Hayırlı Ümmet Olmasının Sebebi Ve Yahudilere Zillet Ve Yoksulluk Damgasının Vurulması 94](#)

[İ'râb: 94](#)

[Belagat: 94](#)

[Kelime ve İbareler: 94](#)

[Nüzul Sebepleri 95](#)

[Ayetler Arası İlişki 95](#)

[Açıklaması 95](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 97

Kitap Ehli'nden İman Edenler Ve Amellerine Mükâfaat 98

İ'râb: 98

Belagat: 98

Kelime ve İbareler: 98

Nüzul Sebebi 98

Ayetler Arası İlişki 99

Açıklaması 99

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 99

Kıyamet Gününde Kâfirlerin Amellerinin Boşa Çıkması 99

Belagat: 99

Kelime ve İbareler: 100

Ayetler Arası İlişki 100

Açıklaması 100

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 101

Kâfirlere Güvenmek Ve Kâfirlerin Müminlere Karşı Değişmez Tavırları 101

Belagat: 101

Kelime ve İbareler: 101

Nüzul Sebebi 102

Ayetler Arası İlişki 102

Açıklaması 102

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 103

Uhud Savaşı, İslâm Ordusunun Düzenlenmesi, Bedir Savaşında Allah'ın Yardımının Hatırlatılması 105

İ'râb: 105

Belagat: 105

Kelime ve İbareler: 105

Nüzul Sebebi 106

Ayetler Arası İlişki 107

Bedir ve Uhud Savaşlarına Kısa Bir Bakış: 107

Bedir Savaşı: 107

Uhud Savaşı: 107

Açıklaması 109

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 111

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

ÂLİ İMRAN SURESİ

(Kur'an-ı Kerim'in üçüncü süresidir. Medine'de inmiş olup, 200 ayet-i kerimedir. Enfal suresinden sonra nazil olmuştur.)^[1]

Tevhid Ve Kitabın İndirilişi

1- Elif, Lâm, Mîm.

2- Allah; O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur.

3, 4- O sana Kitab'ı hakla, önündeküeri doğrulayıcı olarak indirdi. Bundan önce de insanlar için hidayet olarak Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti. Furkan'ı da indirdi. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler için nîmivmlırlnk çetin bir azap var-dır. Allah Azîz'dir, intikam alıcıdır.

5- Şüphesiz Allah'a, yerde ve gökte hiç bir Şey gİZİİ İrnlırmtt-

6- Rahimlerde size nasıl dilerse öylece suret veren O'dur. Ondan başka hiç bir ilâh yoktur; Azîz'dir, Hakfm'dir.

Nüzul Sebebi

İbni Ebi Hâtûn, İbni Cerîr et-Taberî, İbni İshâk ve İbnül-Münzir'in^[2] naklettiklerine göre bu ayet-i kerimeler, seksen küsuruncu ayete kadar, Necranlı Hıristiyanlar adına gelen heyet hakkında nazil olmuştur. Bu heyet Resulullah (s.a.)'ın huzuruna gelmişti. Yaklaşık altmış süvari idiler. Aralarında eşraftan on dört kişi vardı. Başlarında ise emirleri, vezirleri ve alimleri olan kişiler vardı. Bunlar Hz. Meryem'in oğlu Hz. İsa hakkında Hz. Peygamberle tartıştılar ve O'na, "Onun babası kimdir?" diye sordular. Onlardan üç kişi konuştu. Bazen,

"Meryem oğlu İsa ilâhtır, çünkü o ölüleri diriltir" dediler, bazen de, "O Allah'ın oğludur, çünkü onun babası yoktur" dediler. Kimi zaman da, "O için üçüncü-südü, çünkü Yüce Allah, "Dedik, yaptık" diye buyurmaktadır. Eğer Allah bir ve tek olsaydı, dedim ve yaptım, demesi gerekirdi" dediler.

Allah hakkında yalan söylediler, iftirada bulundular. Peygamber (s.a.) onlara şöyle dedi: Çocuğun mutlaka babasına benzediğini bilmez misiniz? Onlar, biliyoruz dediler. Hz. Peygamber yine buyurdu: Rabbinizin ölmez olduğunu, İsa'nın ise fani olup hayatının son bulduğunu bilmez misiniz? Onlar yine, evet dediler. Hz. Peygamber tekrar sordu: Bizim Rabbimizin her şeyi koruyup gözettiğini ve ona rızık verdiğini bilmezsiniz? Onlar, biliyoruz dediler. Hz. Peygamber sordu: Peki Hz. İsa bunların herhangi birisini yapabilir mi? Onlar yine, hayır dediler. Hz. Peygamber buyurdu ki: Bizim Rabbimiz rahimde nasıl dilerse öyle suret verir. Rabbimiz yemez, içmez ve def-i hacete çıkmaz. Onlar yine, evet dediler. Hz. Peygamber sordu: Bir kadın nasıl hamile kalıyorsa İsa'nın annesinin ona öyle hamile kaldığını, sonra bir kadın nasıl çocuğunu doğuruyorsa onu öylece doğurduğunu, daha sonra her küçük bebeğin beslendiği gibi onun da beslendiğini, sonra da yiyip içtiğini ve def-i hacete çıktığını bilmiyor musunuz? Onlar, biliyoruz deyince yine Hz. Peygamber şöyle sordu: Peki o takdirde İsa nasıl sizin ileri sürdüğünüz gibi olabilir? Verecek cevap bulamadılar, sustular. Yüce Allah da onlar hakkında Al-i İmran suresinin baş taraflarından itibaren seksen küsur ayetine kadar olan bölümünü indirdi. [3]

Açıklaması

Yüce Allah surenin başında teslis akidesini reddetmek üzere dinin esası olan tevhidi ispat ile başladı. Arkasından peygamberlere kitaplar indirdiğini,

Hız. İsa'nın da o peygamberler gibi bir peygamber olup ona da vahiy indirdiğini beyan etti. Yüce Allah'ın rahimlerde insanlara şekil veren mutlak kudret sahibi olduğunu açıkladı. Böylelikle Hz. İsa'nın babasız doğması dolayısıyla ileri sürülen kanaatleri reddetmiş oldu. Çünkü babasız doğmak ulûhiyyetin delili değildir. Hz. Adem de babasız ve annesiz olarak yaratılmıştır. Yaratılan ise mutlak ilâhtır. Yaratılan ise nasıl yaratırsa yaratılsın, yine kuldür.

"Elif, Lâm, Mim" şeklindeki mukatta harfler, Kur'an'ın benzeri bir şeyi getirsinler diye Araplara meydan okumak içindir. Kur'an onların dillerindeki kelimelerden ve yine konuştukları harflerden oluşmaktadır ve onların kullandıkları kelimeler de bu harflerin birleşmesiyle yapılmaktadır.

Allah varlık aleminde kendisinden başka hak mabud olmayandır. Çünkü kâinata ve nefislere egemen olan yaratıcı O'dur. Hayır O'ndandır, zararı önleyen de O'dur. Başı ve sonu olmayan daimî hayat sahibi olan Hayy'dır. İşlerini çekip çeviren, onları yöneten ve yarattıklarını görüp gözetendir. Kayyûm'dur. Gökleri ve yeri de İsa'yı yaratmadan önce yaratan O'dur. Peki (Eğer yaratmada bir payı varsa) İsa'nın var olmasından önce de vefatından sonra da gökler ve yer nasıl bu şekilde var olabildiler?

Ya Muhammed, herhangi bir şüphe ve tereddüt söz konusu olmaksızın hak ile Kur'an'ı sana indiren Allah'tır. Bu Kur'an daha önceki peygamberlere indirilen kitapları doğrulayıcı ve destekleyicidir. O tafsili değil de vahyin aslına ve mutlak ilâhın tevhidine, üstün ahlâkî değerlere çağıran, haber ve müjdeler veren risaletin aslını topluca (icmalen) tasdik etmektedir. Önceki kitaplar önceden haber ve müjdelerle bu kitabı doğrulamaktadır, o da onları doğrulamaktadır. Çünkü Allah tarafından Muhammed (s.a.)'in peygamber olarak gönderileceği Kur'an-ı Kerim'in de onun üzerine indirileceği şeklindeki vaad ve müjdelerine verdikleri haberlere uygun gelmiştir.

Yüce Allah Tevrat'ı Musa'ya, İncil'i de İsa'ya Kur'an-ı Kerim'den önce kendi dönemlerindeki insanlara hidayet ve irşat olmak üzere indirmiştir. İsa'nın varlığından önce de sonra da vahiy ve şeriatleri indiren Allah'tır. Vahyin kaynağı İsa değildir. O kendisinden başka diğer peygamberler gibi vahiy alan bir peygamberdir. Nasıl ilâh olabilir?

Allah Furkan'ı da indirmiştir. Furkan, hak ile batılı, doğruluğu ve sapıklığı apaçık delil ve belgelerle kat'î olarak ayıran demektir.

Allah'ın vahdeniyetine, ona yakışmayan şeylerden onu tenzihe delâlet eden, Allah'ın apaçık ayetlerini inkâr edenler, yani batıla saparak bunları reddedenler için bu küfür ve inkârları sebebiyle kıyamet gününde oldukça çetin bir azap vardır. Allah'ın ise hakimiyeti, egemenliği pek büyük, gücü kuvveti pek çoktur. Ayetlerini yalanlayan, şerefli rasullerine muhalefet edenlerden intikam alandır. O izzetiyle (güç ve kudretiyle) dilediğini gerçekleştirir, vahyine muhalefet edenlerden de intikam alır.

Kâinata Yüce Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. O imanında samimi olanın da, kâfirin, münafığın, kalbi iman ve huzur ile dopdolu olduğu halde küfre yol alan kimsenin durumunu da bilir. İsa ve başkaları ise bunların herhangi birisini bilemez. Peki nasıl ilâh olabilir.

Dilediği şekilde erkek ya da dişi, güzel ya da çirkin ve bunun dışında kalan istediği karakter, renk ve ölçülerde sağlam veya sakat olarak rahimde insanı yaratan Allah'tır. İsa ve başkaları ise, hiç bir kimseye rahimde suret veremez, hiç bir şey yaratamaz. Aksine ona suret verilir, annesinin rahminde o, Allah tarafından yaratılır ve o rahimden çıkarak dünyaya gelir. Peki, bu nasıl ilâh olabilir?

Ondan başka ilâh yoktur, O Azîz'dir, Hakîm'dir. Yani yoktan var eden yaratıcı, ulûhiyyet hakkına ortaksız ve yalnız basma sahip, vahid, ehad, ferd ve samed, baba ve çocuk edinmekten münezze, her şeyi hikmete uygun olarak yerli yerince koyan, abes işlemekten münezze, hikmeti sonsuz, hakimdir. İşte bu Hz. İsa'nın Allah tarafından yaratılmış bir kul olduğunun apaçık delilidir. Allah diğer insanları nasıl yarattıysa İsa da Allah tarafından yaratılmıştır. Çünkü Allah İsa'ya da annesinin rahminde şekil vermiş, dilediği şekilde onu yaratmıştır. Peki o Hristiyanların ileri sürdüğü gibi nasıl ilâh olabilir? Ayrıca onun yaratılışı da (diğer insanlar gibi) basamak basamak ilerlemiş, gelişmiştir. Bir durumdan bir duruma geçiş yapmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizi analarınızın karnında üç karanlık içinde bir yaratılıştan sonra öbür yaratılışa geçirerek yaratıyor." (Zümer, 39/6).^[4]

Kur'an-ı Kerim'de Muhkem Ve Müteşabih

7- Sana Kitab'ı indiren O'dur. Ondan bir kısnu muhkem ayetlerdir. Bunlar kitabın anasıdır. Diğer bir kısmı da müteşabihtir. Ama kalplerinde eğrilik olanlar sırf fitne aramak ve onu tevil etmek için onun müteşabih olanına uyarlar. Halbuki onun tevilini Allah'tan başkası bilmez, ilimde derinleşmiş planlan» ise, "Biz ona famnHılır. Hep-

si Rabbimiz nezdindedir" derler. Olgun akıllılardan başkası öğüt «Inum.

8- Rabbimiz, bizi hidayete ilettikten sonra kalplerimizi saptırma! Bize katından bir rahmet bağışla. Muhakkak sen Vehhâb olansın.

9- Rabbimiz, onda hiç bir şüphe olmayan bir günde insanları toplayacak olan ifMilifllrlralr sensin. Elbette Allah

vaadinden caymaz.

Açıklaması

Şanı Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de muhkem bir takım ayetlerle delâletleri itibariyle insanların bir çoğu ve bir kısmı için müteşabih ayetler bulunduğunu haber vermektedir. İbaresiyile muhkem olan ayet herhangi bir kimsenin hiç bir karışıldığı düşmeden açık delâletle anladığı ifadeleri bulunduran buyruklardır. Müteşabih ise lafzın zahiri ile ondan kastedilen mana arasındaki farklılık sebebiyle kendisinden neyin murad edildiği açıkça ortaya çıkmayan ve manası belirgin bir şekilde anlaşılmayan, ya da Yüce Allah'ın ahiret halleriyle ilgili, bilgisini yalnızca kendisine sakladığı hususlardır. Bu şekilde haber vermekle, zahiri itibariyle Hz. İsa'nın diğer insanlardan ayrıcalıklı olduğunu ifade eden Kur'an-ı Kerim'in bir takım ayetlerini delil gösteren Hristiyanların görüşlerini reddetmektedir. Bu buyruklarda geçen "kitap'tan kasıt, müfessirlerin ittifakı ile Kur'an-ı Kerim'dir. [5]

Kerim'dir. [5]

Muhkem:

Bunlar Yüce Allah'ın, "De ki: Gelin size Rabbinizin neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın..." (En'am, 6/151) ile ondan sonra gelen 153. ayete kadar buyruklar; yine Yüce Allah'ın, "Rabbin şuna hükmetti ki: O'ndan başkasına ibadet etmeyesiniz..." (İsra, 17/23) ayeti ile ondan sonra gelen 26. ayete kadar olan buyruklar; Yüce Allah'ın Hz. İsa hakkında, "O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur ve biz onu İsrailoğullarına bir misal kıldık." (Zuhruf, 43/59) buyruğu gibi buyruklardır.

Kur'an-ı Kerim'in çoğunluğunu temsil eden ve farz hükümlere, itikat esaslarına, emre, yasağa, helâl ve harama dair olan bu ayetler ve onların benzerlerinin tümü, kastedilen manaya açıkça delâlet etmekte, bir başka manaya gelme ihtimali bulunmamaktadır. Bu buyruklar Kitab'ın anasıdır. Yani Kur'an-ı Kerim'in aslı, dayanağı ve büyük çoğunluğudur. Diğerleri ise bunlardan dallanıp budaklanmakta, ona tabi bulunmaktadır. Diğerlerinden herhangi bir ayet bizim için iyice anlaşılabilir ise, bu ayet muhkem olan ayete havale edilir ve ona göre açıklanır. Meselâ, Yüce Allah'ın, Hz. İsa hakkındaki, "Meryem oğlu İsa Mesih yalnız Allah'ın peygamberi ve O'nun kelimesidir. O kelimeyi Meryem'e ilka etmiştir ve o ondan bir ruhtur." (Nisa, 4/171) buyruğu Yüce Allah'ın, "O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur." (Zuhruf, 43/59) buyruğuna göre ve, "Muhakkak İsa'nın misali Allah nezdinde Adem'in hali gibidir." (Âl-i İmran, 3/59) buyruğuna göre açıklanmıştır. Yani bizler bütün ayetlerin Allah nezdinden geldiğine ve bunların asıl olan muhkem ayetlere aykırı olmadıklarına iman ediyoruz. [6]

Müteşabih:

Yüce Allah'ın Hz. İsa hakkındaki, "... Ve onun kelimesidir, onu Meryem'e ilka etmiştir. O ondan bir ruhtur." (Nisa, 4/171) ile, "Muhakkak ben senin canını alırım ve seni kendime kaldırıyorum." (Âl-i İmran, 3/55) gibi Hz. İsa hakkındaki buyruklarıyla kendi zatı hakkındaki, "Rahman (olan Allah) Arş'a istiva etmiştir." (Tâ-Hâ, 20/5) üe "Allah'ın eli onların ellen üzerindedir." (Fetih, 48/10) buyrukları müteşabih ayetlere örnektirler.

Bu ayet-i kerimelerin birkaç anlama gelme ihtimali vardır ve burada lafzın zahiri kastedilen manadan farklıdır. Bu mana kimi zaman muhkeme uygun olabilir, kimi zaman - kastedilen anlam açısından değil- lafız ve terkip açısından bir başka şeye uygun düşebilir.

O bakımdan siz ey Hristiyanlar! Birden çok manaya gelme ihtimali bulunan ve müteşabihler arasında yer alan bu gibi ayetleri delil gösteremezsiniz. Size düşen Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'in muhkem buyrukları yanında durmaktır: "Mesih Allah'a kul olmaktan asla çekinmez. Mukarreb melekler de." (Nisa, 4/172).

Bu buyruktaki "müteşabih ve muhkem" in anlamı diğer ayetlerdeki anlamlarından farklıdır. Meselâ, Yüce Allah'ın, "Bütün ayetleri muhkem (sapasağlam kılınmış) bir kitap" (Hud, 11/1) buyruğunda Kur'an-ı Kerim'in tümü muhkem olmakla nitelendirilmiştir. Maksat ise, onda herhangi bir kusurun olmadığını, lafızları fasih, manaları sahih, söz düzeni sapasağlam ve güçlü, hikmeti kapsayan hak kelâm olduğunu ifade etmektir. Yine Kur'an-ı Kerim şu buyruhta müteşabih olmakla nitelendirilmiştir: "Allah sözün en güzelini müteşabih ve tekrar tekrar okunan bir kitap halinde indirmiştir." (Zümer, 39/33). Bunun anlamı ise ayetlerin güzellik, doğruluk, hidayet, çelişki ve tutarsızlıktan uzak olma bakımından birbirine benzediğidir. Nitekim Yüce Alah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Eğer o Allah'tan başkası nezdinden gelmiş olsaydı elbette onda birbirini tutmayan pek çok şeyler bulurlardı." (Nisa, 4/82).

Kalplerinde eğrilik bulunanlara, yani sapıklık ve haktan batıla doğru bir meyilleri bulunanlara gelince, onlar kendi nevalarına uyarak yapıştıkları mü-taşabihi delil alırlar. Onlar bunu kötü maksatları uğrunda tahrif etme imkânı bulmak için yaparlar ve herhangi bir kapalılığı bulunmayan muhkemi de bir kenara bırakırlar. Bundan maksatları ise insanları dinde fitneye (karışıklığa) düşürmek ve kendilerine uyanları saptırmak ve onlara kendi iddialarına Kur'an-ı Kerim'den deliller buldukları vehmini vermektir. Oysa Kur'an-ı Kerim lehlerine değil aleyhlerine delildir. Nitekim Hristiyanlar Kur'an-ı Kerim'in Hz. İsa'nın Allah'ın bir ruhu, Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve kendinden bir ruh olduğunu belirttiğini delil gösterirken Yüce Allah'ın, "O ancak kendisine nimet ihsan ettiğimiz bir kuldur." (Zuhruf, 43/59) buyruğu ile "Muhakkak Allah nez-dinde İsa'nın misali Adem'in misali

gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona, "ol" dedi, o da oluverdi." (Âi-i İmran, 3/59) buyruklarını delil göstermeyi terk etmeleri halinde olduğu gibi.

Onlar aynı şekilde bu işe (yani müteşabihlere tabi olmayı) Kur'an-ı Kerim'i gerçeğinden başka yönere çekmek, istedikleri şekilde tahrif etmek kasdıyla yönelirler. Bunu yaparken de kendi nevalarına, geleneklerine ve miras aldıkları bilgilerine uyar, itikadın üzerinde yükseldiği muhkem esası terk ederler. Bu muhkem esas ise, Hz. İsa'nın Allah'ın kulu olduğu ve ona itaat ettiği gerçeğidir.

Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) Yüce Allah'ın, "Sana Kitab'ı indiren O'dur. Ondan bir kısmı muhkem ayetlerdir. Bunlar Kitab'ın anasıdır, diğer bir kısmı da müteşabihtir" ayetini okuduktan sonra

şöyle buyurduğunu nakleder: "Sizler Kur'an-ı Kerim'in müteşabih olanına uyanları gördüğünüz vakit işte onlar Allah'ın sözünü ettiği kimselerdir, onlardan sakınınız." İbni Merdûveyh'in Abdullah b. Amr b. el-As'tan rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Muhakkak Kur'an-ı Kerim bir kısmı bir kısmını yalanlasın diye nazil olmamıştır. Ondan bildiğinizle amel ediniz. Müteşabih olanına da iman ediniz." Müteşabihin tevilini Yüce Allah'tan başkası bilmez. Bu, Yüce Allah'ın ilmini kendisine sakladığı veya lafzıyla kastedilen mananın birbirine uymadığı buyruklardır. O bakımdan bunun gerçek manasını Allah'tan başkası bilemez. Ubeyy b. Ka'b, Aişe, İbni Abbas, İbni Ömer (r. an-hum) gibi Ashab-ı kiramdan bir topluluk (7. ayet-i kerimede) "Allah" lafza-i celâli üzerinde vakıf yapmak (duraklamak) görüşündedirler. O bakımdan (mana şöyle olur): Müteşabihin tevilini Allah'tan başkası bilmez. "İlimde derinleşmiş olanlar" buyruğu ise yeni bir cümledir. "Onlar da: Ona iman ettik derler." Çünkü Yüce Allah onları kendi zatına mutlak teslimiyetle nitelendirmektedir. Bir şeyi bilen kimse hakkında ise mutlak veya katıksız teslimiyetten söz edilmez.

Ashab-ı kiramdan İbni Abbas'ın da içinde bulunduğu bir topluluğa ve onlara uyan pek çok müfessire [\[7\]](#) ve usul alimlerine göre lafza-i celâl üzerinde vakıf (duraklama) yapılmaz. "er-râsihûn=ilimde derinleşmiş olanlar" ona atfedilmiştir ki, şu anlamı ifade eder: Onun tevilini Allah'tan ve ilimde derinleşmiş olanlardan başkası bilmez. İbni Abbas der ki: Ben onun tevilini bilen, ilimde derinleşmiş olanlardanım. Buna göre müteşabih olanı ilimde derinleşmiş olanlar bilir. Çünkü Yüce Allah bu konuda muhkem olanına aykırı kanaatlere gitmek, fitneye düşürmek ve saptırmak maksadıyla tevilin peşine takılanları yermektedir. İlimde derinleşmiş olanlar ise böyle değildir. Bunlar herhangi bir tutarsızlığı söz konusu olmayan sağlam yakın ehlidirler. Çünkü bunlar müteşabi-hi muhkem ile uyum sağlayacak şekilde anlarlar.

Yüce Allah'ın, "Biz ona inandık... derler." buyruğu ise yeni bir cümledir. Bilmeye de aykırı değildir. Bunlar muhkemi esas kabul eder, muhkemiyle mü-teşabihiyle hepsinin Allah'tan geldiğine, hepsinin hak ve doğru olduğuna, birinin ötekini doğruladığına iman

ederler. Buna Resulullah (s.a.)'ın İbni Abbas'a, "Allah'ım dinde onu fakih kıl ve ona tevili öğret" şeklindeki duası da delildir.

Kur'an-ı Kerim bütün insanlara hidayet yolunu göstermek üzere nazil olmakla birlikte, müteşabihin varlığındanmaksat, hikmet ve samimi iman sahibi ile imanı zayıf olanı birbirinden ayırt etmek ve dikkatle düşünen, araştıran, ilimde derinleşmiş kimselerin faziletini açıklamaktır. Çünkü böyleleri eşyanın hakikatini bilmeseler dahi kendilerine yapılan hitabı bilirler, anlarlar. Bu bakımdan Yüce Allah, "Olgun akıllılardan başkası öğüt almaz" diye buyurmaktadır. Yani buyrukların anlamını doğru şekli ile anlayıp kavrayan ve üzerinde düşünen kimseler, sağlıklı akıllara ve doğru anlayışlara sahip olanlardır. Resulullah (s.a.), İbni Ebi Hatim'in Ashab-ı kiramdan Enes, Ebu Ümame ve Ebu'd-Derda'ya yetişmiş Tabiînden yaptığı rivayete göre ilimde derinleşmiş olanları nitelendirmiştir. Resulullah (s.a.)'a ilimde derinleşmiş olanlar hakkında soru sorulmuş, o da şöyle buyurmuştur: "Yemini doğru çıkan, dili doğru söyleyen, kalbi istikamet üzere olan, midesi ve cinsel organı iffetli olan kimse, işte böyle bir kimse ilimde derinleşmiş olanlardandır."

Daha sonra Yüce Allah ilimde derinleşmiş bu gibi kimselerin müteşabihi anlamak üzere sebat için yaptıkları şu duaları zikretmektedir:

1- "Rabbimiz, bizi hidayete ilettikten sonra kalplerimizi saptırma!" Yani müteşabihe iman eden ve ilimde derinleşmiş olanlar, Allah'tan hidayet üzere sebat, hidayetten sonra da sapmaktan korumayı diler, Allah'tan bir rahmet bağışlamasını, lütuf ve ihsanda bulunmasını, hayra, doğruya ulaşma muvaffakiyetini isterler. Çünkü "şüphesiz sen bağış pek çok olansın."

Hz. Aişe (r.anhâ) dedi ki: Resulullah (s.a.) çokça şu duayı okurdu: "Ey kalpleri döndürüp duran! Dinin üzere kalbime sebat ver." Ey Allah'ın Rasulü, bu duayı ne kadar da çok yapıyorsun dedim. Şöyle buyurdu: "Rahman olan Allah'ın iki parmağı arasında bulunmayan hiç bir kalp yoktur. Eğer O, o kalbi doğru tutmak isterse doğrultur, eğiltmek isterse eğiltir."

2- "Rabbimiz, onda hiç şüphe olmayan bir günde insanları toplayacak olan muhakkak sensin..." Yani, Rabbimiz şüphesiz ki sen insanları gerçekleştireceğinde hiç şüphe olmayan bir günde, amellerinin karşılığını vermek üzere toplayacaksın. Bu senin asla şaşmayacak olan hak vaadindir. Bize böyle bir duanın öğretilmesi, öyle bir günde rahmeti alıp götüren sapıklığın kalbimize sızmasından korkma duygusuna sahip olalım diyedir. Ayrıca bu duada, kıyamet gününde öldükten sonra dirilişin kabul edildiği de ifade

edilmektedir. [\[8\]](#)

Mala, Çocuklara Aldanan Kafirlerin Akıbeti Ve Buna Dair Bir Misal

10- O kâfirlerin mallarının da evlâtlarının da Allah (in azabın)'a karşı hiçbir şekilde onlara faydaları olmaz, işte bizzat onlar ateşin yakacağıdırlar.

11- Tıpkı Firavun hanedanı ve onlardan evvel gelenlerin hali gibi. Ayetlerimizi yalanladılar. Allah da onları günahlarından dolayı yakalayiverdi. Allah, azabı pek çetin olandır.

12- O inkâr edenlere de ki: "Yakında siz mağlûp olacak ve cehenneme sürüleceksiniz. O ne kötü yataktır."

13- Muhakkak karşılaşan iki toplulukta sizin için bir ayet vardır. Bir topluluk Allah yolunda savaşıyor, diğeri ise kâfirdir. Onlar öbürlerini (Müslümanları) gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için bir ibret vardır.

Nüzul Sebebi

12 ve 13. ayetlerin nüzulü ile ilgili olarak Ebu Davud'un Soner'inde ve el-Beyhakî'nin Delâil'inde İbni Âbbas'tan rivayet ettiklerine göre Resulullah (s.a.) Bedir savaşında müşriklere yapacağını yaptıktan ve Medine'ye döndükten sonra Kaynuka oğulları çarşısında Yahudileri toplayıp şöyle dedi: "Ey Yahudiler topluluğu! Kureyş'in başına geleni Allah sizin de başınıza getirmeden önce İslâm'a giriniz." Ona şöyle cevap verdiler: "Ey Muhammedi Sen savaşı bilmeyen, bu konuda cahil olan Kureyşlilerden bir topluluğu öldürdün diye aldanışa düşme! Çünkü sen Allah'a yemin ederiz, bizimle savaşacak olursan asıl savaşçıların bizler olduğunu ve bizim gibileriyle karşılaşmadığını göreceksin." Bunun üzerine Yüce Allah, "O inkâr edenlere de ki: Yakında siz mağlup olacak... Basiret sahipleri için bir ibret vardır" buyruğuna kadar olan iki ayet-i kerimeyi inzal buyurdu [\[9\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah kâfirlerin kıyamet gününde ateşin tutuşturucu yakıtı olacaklarını, dünya hayatında kendilerine verilen mallarının, çocuklarının Allah nez-dinde kendilerine bir fayda sağlayamayacağını, Allah'ın azabından ve acıklı akıbetinden kurtaramayacağını haber vermektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların ne malları ne evlâtları seni imrendirsin. Allah onları dünyada bunlarla bir azaba çarptırmayı ve kendileri kâfir oldukları halde canlarının güçlkle çıkmasını ister." (Tevbe, 9/85). Bu kâfirler, "Bizim servetimiz, çocuklarımız pek çoktur. Biz azaba uğratılmayacağız" diyorlardı. Yüce Allah ise şu buyruklarıyla onların o sözlerini şöylece reddetmektedir: "Sizi bize yaklaştıracak olan mallarınız da değildir, evlâtlarınız da değildir. Ancak iman edip salih amel işleyenler müstesna." (Sebe, 34/37).

Yüce Allah'ın, "O kâfirlerin..." buyruğunun anlamı şudur: Onlar Allah'ın ayetlerini, peygamberlerini yalanladılar. Kitaba ters düştüler. Peygamberlerine indirdiği vahiyden yararlanmadılar. Bu ise hem Necran kafilesini ve Hristiyan-ları hem de Yahudileri ve müşrikleri kapsar.

İşte bütün bunları ne çocukları ne de malları kurtaracaktır. Bu şekilde uzaklaştırılanlar ateşin yakıtı ve ateşliklerdir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirdiği gibi: "Gerçekten siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennem odunusunuz. Siz orayagireceksinizdir." (Enbiya, 21/98).

Muhammed (s.a.)'i ve onun şeriatını yalanlamaları ve bu konudaki tutumları, tıpkı Firavun'un hanedanına ve onlardan önce gelen Âd ve Semud kabileleri gibi diğer kavimlerin haline benzer. Bunlar Allah'ın ayetlerini yalanlamışlardı. Bundan ötürü de Allah onları çok güçlü ve muktedir, yüce zatın yakalayışı ile yakalamıştı. Zaten Allah cezası pek çetin, azabı pek güçlü olandır.

Daha sonra Yüce Allah, onları dünya hayatında cezalandırılmakla tehdit edip korkutarak buyurdu ki: Ya Muhammed, aralarında Yahudilerin de bulunduğu kâfirlere de ki: Dünya hayatında pek yakında yenilgiye uğrayacaksınız. Kıyamet gününde de cehenneme götürülmek üzere toplanacaksınız. Kendiniz için hazırladığınız bu yatak ne kötüdür. Ey Yahudiler topluluğu! Allah'ın Bedir günü Kureyşlüere indirdiği gibi başınıza bir azap indirmesinden korkunuz. Onların başına gelen sizin başınıza gelmeden önce inkârdan vazgeçiniz. Çünkü sizler benim Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğumu biliyorsunuz. Bunu kitabınızda ve Allah'ın size indirdiği buyruklarda görmektesiniz.

Sizin yenik düşeceğinize, Allah'ın dinini destekleyip Rasulüne zafer vereceğine dair

ayet yani belge ve alâmet ise, iki topluluğun karşı karşıya gelmesidir. Bunlardan bir tanesi mal çokluğu ile kendisini güçlü kabul ediyor, sayışma aldanmış, Allah'ı inkâr eden ve şeytanın yolunda çarpışan bir topluluktur ki, bunlar Bedir günü Kureyş müşrikleridir, diğeri ise sayıca az, Allah'a iman eden, Allah yolunda savaşıyan bir topluluktur ki bunlar da Bedir savaşındaki Müslümanlardır.

Müminlerin sayısı 313 kişi idi. Beraberlerinde iki at, altı zırh, sekiz kılıç vardı. Çoğunluğu ise piyade idi. Kâfirler ise yaklaşık bin kişi idiler. Yani Müslümanların yaklaşık üç katı. Muhammed b. İshak'ın Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) Kureyşlilerin sayısına dair Haccac oğullarının siya-hî kölesine soru sorunca "Onlar, pek çoktur" demişti. Hz. Peygamber "Her gün kaç tane deve kesiyorsunuz?" diye sorunca, köle, "Bir gün dokuz, bir gün on" demişti. Resulullah (s.a.) da, "Sayılan dokuz yüz ile bin arasındadır" demişti.

Fakat göz ile görmede -gözle görülen diğer şeyler gibi- ayet-i kerime kâfirlerin yalnızca Müslümanların iki katı olduğuna delâlet etmektedir. Yani gerçekte sayıca üç katları olmakla birlikte iki katları gibi görünüyorlardı. Çünkü Allah kâfirleri müminlerin gözünde az göstermişti, ta ki Müslüman bir kimse iki kâfir ile savaşınsın. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "O halde eğer sizden sabırlı yüz kişi olursa iki yüz kişiyi yenerler. Eğer sizden bin kişi olursa Allah'ın izniyle iki bin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir." (En-fal, 8/66). Yani Yüce Allah kâfirleri sayılarından farklı göstermişti ki, bununla müminlerin kalpleri güç kazansın ve yüce Rablerinden yardım istesinler. Müşrikler de müminleri gerçek sayılarının iki katı gibi görmüşlerdi. Böylelikle onlar da korksunlar, dehşete kapılsınlar, dirençlerini kaybetsinler.

İşte bu Bedir*de olmuştu. Allah yardımıyla müminleri desteklemişti. Aynı şekilde Yüce Allah müminlere vaadini de gerçekleştirmiş ve Müslümanlar, ahitlerini bozan, antlaşmalarına hainlik eden ve Ahzab (yani Hendek) gazvesinde müşrikler ile birlikte savaşa katılan Kurayza oğulları Yahudilerini de öldürmüşlerdi. Yine Müslümanlar İslâm'ın ve Müslümanların kutsallarına saldıran Nadir oğullarını da sürmüşler, Hayber*i fethetmişler ve kendileriyle savaşıp öncelikle onlara düşmanca saldırıda bulunan, onlar dışında kalan diğer kâfirleri de cizyeye bağlamışlardı.

Yüce Allah her zaman için dilediğine yardımcı olur, ona destek verir. Tıpkı düşmanların gözünde Müslümanları çok göstermek suretiyle ve buna karşılık Müslümanların gözünde de düşmanlarının sayısını az göstermek suretiyle Bedir savaşında müminlere destek verdiği gibi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani siz karşılaştığınız zaman onları gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinden azaltıyordu. Ta ki Allah yerine gelmesi gereken emrini yerine getirsin. [\[10\]](#) Esasen, "Bütün işler yalnız Allah'a döndürülür." (Enfal, 8/44)

Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki siz zayıfken Allah

size Bedir'deyardım etmişti..." (Al-i İmran, 3/120).

Müslümanların sayıca az olmalarına rağmen Bedir'de gerçekleşen bu zafer, aslında aklını kullanıp düşünen, basiret ve düşüncesini faaliyete geçiren kimselere bir öğüttür. Bunlar bu öğüt sayesinde Yüce Allah'ın dünya ve ahiret-te mümin kullarına yardımcı olacağı, zafer vereceği şeklindeki hükmü, fiil ve cereyan eden kaderini anlayabilirler. Şu kadar var ki, mümin kulların Allah'ın dinine yardım etmeleri şarttır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ey iman edenler! Eğer Allah (m dinin)'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir." (Muhammed, 47/7); "Müminlere yardım etmek bizim üzerimize bir haktır." (Rum, 30/47). Mümin kimse ise diliyle iman ettiğini iddia edip ahlâkı ve ameli ile bu iddiasını yalanlayan kimse değil, Kur'an-ı Kerim'in mümin olduğuna tanıklık ettiği kimsedir. [\[11\]](#)

Dünyada Nefsin Arzuladıklarına Sevgi Beslemek

14" Kadoğullar, yığın yığın yük- lerle altm ve gömü^ aaima ga^ı aüar> davarlar ve ekin gibi arzulanan seyle- re sevgi insanlara süslü gösterildi. B«*lar dünya hayatının faydalarıdır. Güzel dönüş yeri ise Allah nezdinde-

Açıklaması

İnsanlara arzular sevdirdildi, kalplerine ve gözlerine güzel gösterildi. O kadar ki bunlara duydukları sevgi içlerinde bir fitrî özellik halini almıştır. Kendisine süslü gösterilmeksizin bir şeyi seven bir kimsenin, bir gün gelip ondan yüz çevirmesi uzak değildir. Sevgisi kendisine süslü gösterilen kimse ise o şeyden kolay kolay yüz çeviremez. Kur'an-ı Kerim arzu edilen şeyleri onlar hakkında bizzat "arzunun kendisi" tabirini kullanarak ifade etmiştir. Böylelikle bunların arzulanan şeyler olduğunu mübalağa yoluyla ifade etmiş ve bununla -insan o şeye duyduğu sevgisini mutedil hale getirmedi, ona karşı içindeki güdüyü normalleştirmeden- şehvet ve arzunun yerilen bir şey olduğuna işaret etmiş olmaktadır. Böylelikle dünyaya duyduğu sevgi onu kör bir sevgiye itmesin; geçici liderliğe, gelip geçen mala bağlılığı hakkın belirtilerini ortadan kaldırmaya, hak dine

iman etmemeye sevk etmesin. O hakkı onlar çocuklarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Necran Hristiyanlar kafilesi ve onların dışındaki sair kâfir önderler gibi.

Arzulanan şeyleri süsleyen kimdir? Süsleyenin sına ve imtihan için Allah olduğu söylenmiştir. Yani Yüce Allah insanların fitratında bu arzulanan şeylere karşı sevgiyi yaratmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz hangisi daha güzel amelde bulunacak diye sına için, yeryüzünde ne varsa ona bir süs kıldık." (Kehf, 18/7); "İşte biz her ümmete amellerini süslü gösterdik." (En'am, 6/108).

Süsleyenin vesvese ve arzu edilen şeylere duyulan eğilimleri güzelleştirmek suretiyle ve saptırmak amacıyla şeytan olduğu da söylenmiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani şeytan onlara yaptıklarını süslü göstermişti..." (Enfal, 8/48).

Durum her ne ise, İslâm hem din hem dünyadır. Bu ayet-i kerimeden kasıt, arzu duyulan şeylere karşı itidalli bir sevgiyi engellemek, yasaklamak değildir. Yasak olan, arzulara aşırı bağlı kalmak, bunlarla haddi aşmamak, bunlarla akide ve dine baskın gelinceye kadar, ahireti ihmal edinceye kadar meşgul olmamaktır. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim haram kılmıştır?" (A'raf, 7/37).

Daha sonra yüce Allah arzu edilen ve lezzet alınan altı grup şeyden söz etmektedir. Bu altı grup şunlardır: [\[12\]](#)

1- Kadınlar:

Erkek fitrat olarak kadına bağlı, ona eğilimlidir. Kadın arzu edilen, ihtimam gösterilen bir varlıktır. Erkeğin ruhu onunla sükûna kavuşur: "Size nefislerinizden, kendilerine ısınmanız için zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi ve esirgeme yapması da O'nun ayetlerindedir." (Rum, 30/21). Erkek, kadını için cömertçe malını harcar. Yüce Allah burada önce kadınlardan söz etmektedir. Çünkü kadınların fitnesi daha ağırdır. Nitekim sahih hadiste Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu sabit olmuştur: "Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne unsuru bırakmış değilim." [\[13\]](#)

Kadınlara duyulan sevgi zamanla geçmekle birlikte, bunun zamanla sevgileri geçmeyen çocuklardan önce söz konusu edilmesi, çocuğa karşı duyulan sevgide kadına duyulan sevgide olduğu gibi aşırılığın olmayışındandır.

Eğer erkeğin kadına bağlılığı orta yollu ise ve bundan kasıt iffetini koruyup çokça çocuk sahibi olmak ise, bu istenen ve teşvik edilen bir şeydir, şer'an da menduptur. Çünkü Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Dünya tümüyle bir metadır. Dünya metainin hayırlısı ise saliha kadındır." [14] Bir rivayette ise şöyle denilmektedir: "Dünya bir metadır. Dünya metainin hayırlısı ise saliha kadındır. Ona baktığı zaman onu sevindirir, ona emrettiği zaman ona itaat eder. Yanında hazır olmadığı zaman da hem kendi iffetinde hem de malında onu korur." Resulullah (s.a.) kadına karşı makul bir sevgi beslemeyi yasaklamayarak şöyle buyurmuştur: "Bana dünyanızdan kadın ve hoş koku sevdirdi. Namaz ise gözümün bebeği yapıldı." [15]

2- Çocuklar:

Bunlar, insanın kendi sulbünden gelen çocuklardır. Çocuklar insanın ciğerinin parçası, gözünün nurudur. Bununla birlikte sakınmayı gerektiren bir fitnedirler. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizin mallarınız ve çocuklarınız bir fitnedir." (Teğâbün, 64/15) Çocukların fitne olması ise, kişinin onlar için mal toplamakla sınanması demektir.

Çocuklara ve zevcelere sevgi beslemenin sebebi birdir: Bu ise insan türünün kalıcılığı, geriye güzel bir iz, nam ve şan bırakma arzusudur.

Ayet-i kerimede "oğullar" tabiri kullanılmakla birlikte bu, kızları da kapsar. Çünkü âdeten erkek çocuğa karşı duyulan sevgi, kız çocuğa duyulan sevgiden daha güçlüdür. Ayrıca namın insanlar arasında kalması oğullar yoluyla olmaktadır. Diğer taraftan kız, akrabalarından ayrılmakta, bir başka aileye katılmaktadır. Ayrıca babasına destek olması ve ihtiyaç halinde babasını koruyup gözetmesi erkek çocuktan beklenir. Diğer taraftan kızların karşı karşıya kalabilecekleri tehlikeler erkeklerden daha çoktur. [16]

3- Yiğın Yiğın Altın Ve Gümüş:

Bundan kasıt pek çok maldır. Çünkü Araplar "el-kanâtîr=kantarlar" ile pek çok malı

anlatmak isterler. (Ayet-i kerimedeki) el-mukantara kelimesi de tekit içindir. Mala karşı sevgi insanlarda yer etmiş bir melekedir. Çünkü mal ihtiyaçların karşılanması, arzuların yerine getirilmesinin aracıdır.

Sünnet-i seniyyede şöyle bir rivayet gelmiştir: "Ademoğlunun bir vadi dolusu malı olsa, onlara ikincisini katmaya çalışır. İki vadisi olsa üçüncüsünü katmaya çalışır. Ademoğlunun karnını ise topraktan başkası doldurmaz. Allah tevbe edenin de tevbesini kabul eder." [17]

Mal bizatihi mal olduğundan dolayı yerilmez. Çünkü mal Allah'ın bir nimetidir. Onun yerilme sebebi tuğyana, büyüklenmeye ve fasıklığa götürmesi-dir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Çünkü insan kendisini ihtiyacı yokmuş gördü diye gerçekten azar." (Alak, 96/6-7). Eğer Müslüman maundaki Allah'ın ve insanların haklarını öder, nimete şükreder, malıyla akrabalık bağını gözetir, malını Allah yolunda infak ederse bu hayırlı olur, mutluluk ve Allah'a yaklaşmak için bir sebep teşkil eder. Daha önce kaydettiğimiz hadis-i şerifte şöyle denilmektedir: "Salih (helâlden elde edilmiş) mal, salih kimseye ne güzel yakışır." [18]

4- Salma Güzel Atlar:

Yani işaretlenmiş yahut meralarda otlayan veya varlıklıların, beylerin beslediği soylu ve güzel cins atlar insanların birbirlerine karşı kendisiyle övündükleri ve bu konuda birbirleriyle yarıştıkları metalardır. Eğer bunlar şerre, Allah'tan uzaklaşmaya, Allah'ın buyurduğu görevleri ihmal etmeye sebep teşkil ederse yerilir. Şayet Allah yolunda Yüce Allah'ın şu buyruğu ile amel etmek üzere cihad için kullanılacak olursa da övülür: "Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar güç ve (cihad için) bağlanıp beslenen atlar hazırlayın." (Enfal, 8/60). İlim adamları, "Atlara karşı duyulan üç türlü sevgi"den söz eden hadis-i şerife dayanarak şöyle derler: Kimi zaman atlar sahipleri tarafından Allah yolunda hazırlık olmak üzere bağlanıp beslenir. Bu maksatla yapanlar sevap alırlar. Kimi zaman Müslümanlara karşı övünmek kasdıyla bağlanıp beslenir; bu gibi atlar sahipleri için günah sebebidir. Kimi zaman da atlar iffetini korumak, neslini muhafaza etmek için olup Allah'ın bu atlardaki hakkı da unutulmaz. Bu şekilde at bağlayıp beslemek de sahibi için bir sitr (kötülükten korunma)dir. [19]

5- Davarlar:

Pek yakın zamana kadar davarlar insanların servetlerinin temelini teşkil ediyordu, geçimleri onlarla oluyordu. Bunlarla övünür, bunların çokluğu ile birbirleriyle yarışlardı. Eğer davarların sahibi onları geçim kasdıyla saklarsa yapılan bu iş bir hayır olur, şayet övünmek ve riyakârlık kasdıyla saklarsa bu da kötü olur. [\[20\]](#)

6- Ekin ve Bitkiler:

Bu tip tarım ürünleri, çölde olsun şehirde olsun hayatın sürdürülmesi için lüzumludur. Buna duyulan ihtiyaç daha önce geçen bütün türlere duyulan ihtiyaçtan daha fazladır. Bunların sahibi bunlarla kullara faydalı olma kasdını güderse ecir alır. Eğer malını daha çok çoğaltmak, azıp şımarmak kasdını güderse bu sefer bu, onun için kötü olur.

Arkasından Yüce Allah arzu duyulan bu altı grubu genel olarak nitelendirmektedir. Bunun sebebi ise dünyada kendilerinden faydalanılan bir meta olmalarıdır. Güzel akıbet, yani ahiret hayatında güzel dönüş Allah nezdindedir. O bakımdan mümine düşen arzulanan ve sevilen bu şeylere aldanmamaktır. Mümin dünya hayatında geçim için mücerred bir araç haline getirmekle bunlara gereken itinayı (o çerçevede) gösterir ve bunlar onu ahirete doğru yolculuğunda dinî görevlerden alıkoymaz. Mümin her iki yurdun mutluluğu için çalışır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbimiz, bize dünyada da bir güzellik ver, ahirette de bir iyilik ver ve bizi o ateş azabından koru." (Bakara, 2/201). [\[21\]](#)

Dünyadan Ve Dünyanın Çekiciliklerinden Daha Hayırlı Olan Cennetler

15- De ki: "Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Takva sahipleri için Rableri nezdinde altında ırmaklar akan cennetler vardır. Orada ebedî kalıcıdırlar. Onlar için

temizlenmiş zevceler ve Allah'tan bir rıza da vardır. Allah kullarını hakkıyla görendir."

16- Onlar ki, "Rabbimiz, biz iman ettik. Günahlarımızı bize bağışla ve bizi ateşin azabından koru" diyenler;

17- Sabredenler, doğru olanlar, itaat edenler, infak edenler, seher vakitlerinde mağfiret dileyenlerdir.

Açıklaması

Onlara de ki, ya Muhammedi Kendilerine karşı arzu duyulan sözü geçen bütün bu türlerden daha hayırlısını size bildireyim mi? Burada dikkatlerin çekilmesi ve verilecek cevaba şevk uyandırılması için takrir! istifham kullanılmıştır. Daha sonra soruya cevap verilmektedir: Takva sahipleri için altından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada ebediyen kalacaklardır. Eksikliklerden, hayasızlıktan, ayhali ve lohusalık gibi türlü rahatsızlıklardan tertemiz kılınmış zevceler vardır. Maddî ve bedenî olarak hissedilecek bu sonsuz nimet cennettir. Aynı zamanda onlar için ruhanî bir nimet de vardır ki, o da hiç bir noksanlığı bulunmayan Allah'ın rızasıdır. Bu, her türlü nimet ve maddî lezzetten daha büyük, daha kıymetlidir. Burada öncelikle kalınacak yer olan cennetlerden söz edildi. Daha sonra cennette hasıl olacak arınmış, temiz kılınmış zevceler ile tam bir ünsiyet söz konusu oldu. Arkasından da her şeyden daha büyük olan Allah'ın onlardan razı olması hususu zikredildi. Bütün bunlarla bedenî lezzet ve Allah'ın ondan razı olacağı belirtilerek ruhanî sevinç gerçekleşmektedir.

"Takva sahipleri için Rableri nezdinde altında ırmaklar akan cennetler vardır" buyruğu sorunun cevabıdır ve yeni bir söz başlangıcıdır. Bunda arzu duyulan şeylerden daha hayırlı olanlar açıklanmaktadır. Bu arzu duyulan şeyler ister yaratılmış sebepleri olan gerçek yer ve maksatlarında kullanılsınlar -ki bunlar insanların ihtiyaçlarının karşılanmasıdır- isterse de kötülükte kullanılarak şer ve fesat ile birlikte kullanılsınlar. Bu soru, "Ben sana alim yahut da pazarda doğru sözlü bir taciri göstereyim mi? O filan kişidir" demeye benzer.

Hem maddî mükâfat olan cennet ve zevceleri hem ruhî mükâfat olan Allah rızasını ihtiva eden bu ayet-i kerime, Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "Allah iman eden erkeklere de iman eden kadınlara da içlerinde ebediyen kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler vaad etmiştir. Bir de Adn cennetlerinde hoş meskenler. Allah'ın rızası ise (hepsinden) daha büyüktür. İşte bu en büyük kurtuluştur." (Tövbe, 9/72); "... Ahirette ise çetin bir azap da vardır, Allah'tan bir mağfiret ve bir rıza da. Dünya hayatı ise

bir alanış metaindan başka bir şey değildir. (Hadîd, 57/20).

Daha sonra ayet-i kerimede, "Allah kullarını hakkıyla görendir" yani onların durumlarından, gizledikleri sırlarından haberdar olandır buyrulmaktadır. O bakımdan her bir kişiye hayır ya da şer türünden ne kazandıysa ona göre karşılığı verilecektir. Bu buyrukta her bir insanın takva açısından kendi kendisini hesaba çekmesi gerektiğine bir işaret vardır. Takva görünürdeki şeylerle olmaz. Takva sahibi, Allah'ın kendisinin takvalı olduğunu bildiği kimsedir. Bu buyruk aynı zamanda hem bir vaad hem de bir tehdittir. Burada takva sahiplerini de zikretmekte ve onların bazı niteliklerini söz konusu etmektedir.

Yüce Allah takva sahiplerinin niteliklerini aşağıda ifâde edildiği şekilde beyan etmektedir. Takva sahipleri der ki: Rabbimiz, gerçekten bizler Peygamberlerine indirdiklerine sarsılmaz ve kalpte kökleşmiş bir iman ile inandık. Bütün amellerimiz bu imanın etkisiyle olmaktadır. Günahlarımızı ört, bizden cehennem azabını uzaklaştır. Şüphesiz ki sen mağfireti bol Gafur, merhameti çok Rahîm'sin.

Aynı zamanda onlar itaatleri eda, masiyetleri terk etmek hususunda direnen sabırlı kimselerdir. Allah'ın kaza ve kaderine razıdırlar. Şüphe yok ki sabır iradeyi güçlendirir. İnsanı heva, arzu ve münkerler işleyerek ayağının kaymasından korur.

Aynı zamanda onlar imanlarında, sözlerinde, fiillerinde sadık olanlardır. Övülmeye değer ve üstün bir ahlâk ile bunu ortaya koyarlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O sâdk ile gelen ve onu tasdik eden (ler var ya) onlar takva sahiplerinin ta kendileridir. Onlar için Rablerinin yanında diledikleri şeyler vardır. İşte bu ihsan edenlerin (iyilik yapanların) mükâfatıdır." (Zümer, 39/33-34).

Bunlar aynı zamanda devamlı huşuyla itaat eden, Allah'a yalvarıp yaka-ran kimselerdir. Mallarını Allah yolunda farz ve müstehap olmak üzere infak ederler. Gecenin son vakitlerinde teheccüt kılarak seherlerde mağfiret dileyenler, Allah'tan affedilmeyi, kendilerinden razı olmayı isteyerek dua edenlerdir. Allah'tan mağfiret dilemek, istenen bir şeydir. Mağfiretle birlikte samimi bir tevbe ve dinî sınırlarına uygun bir amel gereklidir. Masiyeti sürdürmekle birlikte dille mağfiret dilemek yeterli değildir. Masiyetini sürdürmekle beraber günahından mağfiret dileyen bir kimse Rabbiyle alay eden kimse gibidir.

Mağfiret dilemek için en faziletli şekil Buharî'nin naklettiğine göre Peygamber (s.a.)'in ifadesi ile şöyledir: Peygamber (s.a.) buyurdu ki: Mağfiret dilemenin başı şu duadır:

"Allah'ım benim Rabbim sensin. Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Beni sen yarattın, ben senin kulunum. Gücüm yettiğince sana olan ahdim üzereyim. Yaptıklarımın kötülüklerinden sana sığınırım. Senin benim üzerimdeki nimetlerini ve benim de işlediğim

günahlarımı itiraf ediyorum. Günahları senden başka bağışlayacak kimse yoktur."

Allah'ın Vahdaniyeti, Adaletli Uygulaması Ve Allah Tarafından Kabul Edilen Din

18- Allah kendisinden başka hiç birilâh olmadığını, adaleti ayakta tutarak açıkladı. Melekler de, ilim sahipleri de bunu ikrar etmişlerdir. Ondan başka hiç bir ilâh yoktur. Azîz'dir, Hakîm'dir.

19- Şüphesiz Allah nezdindeki din İslâm'dır. Kendilerine kitap verilenler ancak kendilerine ilim verildikten sonra aralarındaki kıskançlıktan dolayı ihtilâfa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse muhakkak Allah hesabı pek çabuk görür.

20- Eğer seninle tartışılırsa de ki: "Ben ve bana uyanlar kendimi Allah'a teslim etmişimdir." Kendilerine kitap verilenlerle ümmîlere de de ki: "Siz de İslâm'a girdiniz mi?" Eğer İslâm'a girerlerse hidayet bulmuş olurlar. Şayet yüz çevirirlerse artık sana düşen ancak tebliğdir. Allah kullan çok iyi görür.

Nüzul Sebebi

Resulullah (s.a.) Medine'ye geldikten sonra durumu açığa çıkıp etrafa yayılınca Şam (Suriye) halkı hahamlarından iki haham huzuruna geldiler. Medine'yi gördüklerinde biri ötekine, "Bu şehir son zamanda çıkacak peygamber şehrinin niteliklerine ne kadar da benziyor" dedi. Resulullah (s.a.)'ın huzuruna girdiklerinde sıfat ve özellikleriyle onu tanıdılar. İki de Hz. Peygambere, "Sen Muhammed misin?" dediler. O, evet dedi. Sonra "Sen Ahmed misin?" dediler. O evet dedi. Bunun üzerine, "Biz sana bir şahitliği soracağız. Eğer sen olduğu gibi onu haber verirsen sana iman eder, seni tasdik ederiz" dediler. Resulullah (s.a.) onlara, "Sorunuz" deyince şöyle dediler: "Allah'ın kitabındaki en büyük şahitliğin hangisi olduğunu bize haber ver." Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığını adaleti ayakta tutarak açıkladı (şahitlik etti), melekler de ilim sahipleri de." buyruğunu indirdi. Her ikisi de bunun üzerine Müslüman oldular ve

Açıklama

Şanı Yüce Allah bütün insanlara vahdaniyetini, afak ve enfüste (iç ve dış dünyalarında) bulunan tekvin! ve tasarrufi (yaratma ve tasarrufunun) delâletleri ile açıklayıp beyan etti. Melekler de bu gerçeği rasullere bildirdi ve apaçık bilgiyle desteklenmiş şahitlikte bulundular. İlim ehli de bu şekilde haber verdiler, bunu açıkladılar ve delil ve belgeler eşliğinde şahitlik ettiler. Bu, böyle bir konumda ilim adamlarının oldukça büyük bir özelliğini ortaya koymaktadır, el-A'meş der ki: Ben de Allah'ın şahitlik ettiği şeye şahitlik ederim. Bu şahitliğimi Allah'a emanet olarak tevdi ediyorum. Bu, Allah nezdinde benim bir emane-timdir.

Akaid, ibadetler, adab ve ameller ile kâinatta ve yaratıklar arasında bütün hallerde adaleti ayakta tutandır bu. Adaletin niteliklerinden bir tanesi de Yüce Allah'ın aşağıdaki ve benzeri diğer buyruklarında vurgulandığı gibi hükümlerde adaleti hak ile emir Duyurmasıdır: "Muhakkak Allah adaletle ve iyilikle emreder." (Nahl, 16/90); "Bir de insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmediniz." (Nisa, 4/58).

Yüce Allah indirdiği şeriatında da, kâinattaki uygulamalarında da adil olandır. Çünkü O, kâinat düzenini sapasağlam yapmış, maddî ve ruhî güçler arasında, insan ve yaratıcısı arasındaki hükümlerde, fert ile toplum, insan ile insan, herhangi bir toplumdaki insan grupları arasında, zengin ve fakir arasında ve buna benzer karşılıklı taraflar arasında son derece hassas bir denge kur-> muştur.

Daha sonra Yüce Allah, "Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Azîz'dir, Ha-kîm'dir" buyruğu ile ulûhiyette tek ve eşsiz olduğunu bir daha pekiştirmektedir. Azîz, asla yenik düşürülemeyen, güçlü, kudreti kâmil, azamet ve kibriyası en yüce olandır. Hakîm ise sözlerinde, fiillerinde, şeriat ve kaderinde olsun her şeyi en doğru ve en uygun yerine koyan demektir.

Daha sonra Yüce Allah ilk insandan kıyamet gününe kadar kulları için beğenip seçmiş olduğu dini söz konusu etmektedir. Bu ise yalnızca İslâm dinidir. Bu, Yüce Allah tarafından insanlardan İslâm dışında başka bir dinin kabul olmadığını haber vermektedir. İslâm ise, Muhammed (s.a.) ile nübüvvet kapısı kapanıncaya kadar her zaman Allah'ın peygamberleriyle gönderdiklerine tabi olmak; yani peygamberlerin ve rasullerin getirmiş olduğu din ve şeriatlara uymaktır. Peygamberlerin risaletleri fert hükümlerde bir takım farklılıklar gösterse bile, asıllarda ve dinin özünde aralarında ayrılık olmamıştır. Bu ise tev-

hid, barış ve her hususta adalettir. Muhammed (s.a.)'in belli bir din ile gönderilmesinden sonra Yüce Allah'ın huzuruna o dinin şeriatından başka bir şeriata uyararak çıkan kimsenin bu dini ondan asla kabul olunmayacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa ondan asla kabul olunmaz ve o, ahirette zarara uğrayanlardan olacaktır." (Âl-i İmran, 3/185).

İslâm barış, esenlik, Allah'a itaat edip boyun eğmek demektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İyilik yaparak İbrahim'in hanif dinine uyup kendisini Allah'a teslim eden kimseden dini daha güzel kim olabilir?" (Nisa, 4/125).

Dinin teşri Duyurulmasında iki hedef gözetilmektedir: İtikadın tashih edilmesi, ulûhiyet ve rububiyetin yalnızca Allah'a tahsis edilerek nefislerin Allah'a ve insanlara karşı ihlâslı niyetler ve salih ameller ile ıslah edilip düzeltilmesi.

Daha sonra Yüce Allah, Kitap Ehli'nin (Yahudi ve Hristiyanlann) kendilerine peygamber gönderildiğini, peygamberlere kitaplar indirildiğini, Muhammed (s.a.)'in peygamberlerin sonuncusu ve ellerinde bulunan kitaplarda müjdesi verilen kimse olduğuna dair delillerin ortaya konmasından sonra anlaşmazlığa düştüklerini haber vermektedir. Yüce Allah (Hz. Peygamberin peygamberliği ile ilgili olarak) şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine Kitab'ı verdiklerimiz onu öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar." (Bakara, 2/146).

Bunun sonucunda din uğrunda birbiriyle savaşıyan gruplara, mezheplere ayrıldılar. Peygamberliğine ve dinin anlaşmazlığa yer vermeyen bir ve tek olduğuna dair kesin bilgi geldikten sonra onlar ayrılığa düştüler. Bu ayrılığa düşmelerinin tek sebebi ise birbirlerine karşı haksızlık yapmaları ve kin duymalarıdır. Bu ise aralarında ayrılığın baş göstermesine sebep olmuştur. Muhammed (s.a.) hakkında görüş ayrılıkları ise ona karşı duydukları kıskançlık ve kendi aralarındaki çekememezlik, dünyaya ve dünyadakilere karşı tutkularıdır.

Kısacası onların hak dinin aslı ile Muhammed (a.s.)'in peygamberliği hakkındaki ayrılıkları, birbirlerine karşı çekememezlikleri, birbirlerini kıskanmaları, birbirlerine buğzetmeleri ve sırt çevirmeleri şeklinde olmuştur. Böylelikle hak olsa dahi biri diğerinin bütün söz ve fiillerine muhalefet etti.

Daha sonra Yüce Allah, enfüs ve afaktaki tekvini ayetlerini, dine ve din birliğine bağlanmayı gerektiren Kitabında indirmiş olduğu buyruklarını inkâr edenleri tehdit etmektedir. Allah bu şekilde davrananların bu davranışını cezalandıracaktır. Yalanlamasından dolayı onu hesaba çekecektir. Kitabına ayları düştüğü için de o kişiyi cezalandıracaktır.

Daha sonra Yüce Allah, Kitap Ehli'nin ve başkalarının tevhide dair tartışmalarını kafi

bir sonuca bağlayarak şöyle demektedir: Eğer Kitap Ehli veya başkaları tevhid ehli hakkında seninle tartışacak olurlarsa de ki: Ben ibadetimi yalnızca Allah'a halis kılıyorum. O'nun hiçbir ortağı yoktur, eşi benzeri yoktur. O'nun çocuğu da yoktur, zevcesi de yoktur. Bu benim de kabul ettiğim, dinim üzere bana uyan müminlerin de kabul ettiği bir ilkedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: İşte bu benim yolumdur. Ben Allah'a basiret üzere davet ediyorum. Ben de bana uyanlar da (böyle)." (Yusuf, 12/108). Allah'ın V3tf\ğma ve birliğine dair deliller ortaya konulduktan ve sapıkların şüpheleri çürütüldükten sonra böyleleriyle tartışmanın bir faydası yoktur.

Daha sonra Yüce Allah, kulu ve rasulü Muhammed (s.a.)'e yoluna, dinine, şeriatına girmeye, Allah'ın kendisi ile gönderdiklerini kabul etmeye çağırmakta, Kitap Ehlini ve Arap müşriklerini davet etmesini ve onların İslâm'a girmeleri için uğraşmasını emretmektedir. Eğer İslâm'a girerlerse dosdoğru yola iletilmiş, sapıklığı terk etmiş olurlar. Şayet senin kendilerinden yapmalarını istediğin itiraftan yüz çevirirlerse bunun sana bir zararı da olmaz. Çünkü sana düşen tebliğden başkası değildir. Allah ise kullarından haberdardır, onların durumunu da çok iyi bilir. Kimin hidayeti, kimin de sapıklığı hak ettiğini çok iyi bilir. O buna göre onları hesaba çekecek, buna göre amellerinin karşılığını verecektir. [\[24\]](#)

Peygamberleri Öldürmenin Cezası

21- Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere, peygamberleri haksızca öldürenlere ve insanlar arasında adaletle emredenleri öldürenlere elim bir azabı müjdele.

22- İşte onlar, ameUeri dünyada da ahi- rette de heder olmuş kimselerdir. On- ların hiç bir yarcümcüan da yoktur.

Nüzul Sebebi

Ebu Abbas el-Müberred der ki: İsrailoğullarına mensup bazı kimseler vardı. Peygamberler gelip onları Allah yoluna davet ettiler, onlar da peygamberleri öldürdüler. Daha sonra aralarından mümin bazı kimseler kalkıp onlara İslâm'a girmelerini emrettiler,

onları da öldürdüler. İşte bu ayet-i kerime onlar hakkında nazil olmuştur.

Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'ın da rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İsrailoğulları sabahın bir saatinde kırk üç peygamber öldürdüler. İçlerinde abit olanlardan yüz on iki kişi kalkıp onlara marufu emrettiler, münkerden alıkoymak istediler. Ancak hepsi de aynı günün akşamı öldürüldüler." İşte bu ayet-i kerimede Yüce Allah'ın söz konusu ettiği bunlardır. Bunu el-Medenî ve başkaları zikretmiştir. Bu ayet-i kerime buna göre Peygamber (s.a.)'in döneminde yaşayan Yahudilere bir tehdit olmak üzere gelmiştir. [\[25\]](#)

Açıklaması

Bundan önceki ayet-i kerimeler onlara kesin delilin gelmesinden sonra, aralarında çıkan kıskançlık ve çekememezlik dolayısıyla Kitap Ehli'nin anlaşmazlığa düşmelerini açıklamakta ve Kitap Ehli ile müşriklerin Resulullah (s.a.)'a karşı tartışmalarını konu edinmekte idi. Daha sonra burada Yahudilerin peygamberlere karşı tutumlarını söz konusu etmektedir. Bu peygamberlerden birisi de Muhammed (s.a.)'dir. Aynı şekilde ayetin nüzul döneminde onu da öldürmeye kalkışmışlardı. Yahudilerin bu tavırlarını aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür: Kitaplarında Allah'ın ayetlerini tanımış olmakla birlikte, o ayetleri inkâr eden ve herhangi bir şüphe dahi olmaksızın tamamen haksız yere, suçsuz olarak Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya (ikisine de selâm olsun) gibi peygamberleri, yalnızca risaleti tebliğ ettikleri, hakkı açıkladıkları için öldüren; insanlara adalet ve doğruluğu emreden, iyiliği emredip kötülükten alıkoymaya çalışan bir irşat bakımından mertebeleri peygamberlerden sonra gelen bu gibi hikmet sahibi kimseleri öldürenlere dünyada da ahirette de acıklı bir azabın müjdesini, haberini ver. Bu çirkin suçları işleyen, sapıklıkta alabildiğine aşırıya gitmiş olan bu kimselerin dünyada da ahirette de amelleri boşa çıkmıştır. Allah'ın intikamına ve azabına karşı ahirette kendilerine destek verecek yardımcıları yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün malın da çocukların da faydası olmayacaktır." (Şuara, 26/88).

Önceki Yahudilerden haber verilip, Peygamber (s.a.)'e çağdaş olan Yahudilere bu küfür ve inkârın nispet edilmiş sebebi, onların da bu işlerden razı olmalarıydı. Hatta onlar da fesat ve sapıklıkta alabildiğine ileri giderek atalarının yaptıklarının benzerini Resulullah (s.a.)'ı öldürmek istemekle yapmaya kalkışmışlardır. [\[26\]](#)

Kitap Ehlnin Allah'ın Hükümünden Yüz Çevirmeleri

23- Kitaptan kendilerine bir pay verilenleri görmez misin? Aralarında hüküm vermek için Allah'ın Kitabına davet olunuyorlar da sonra onlardan bir kısmı hâlâ arkasını çeviriyor. İşte bunlar yüz çeviren kimselerdir.

24- Bu, "Sayılı günlerden başka bize ateş dokunmaz" demelerindendir. Yaptıkları iftiraları da dinleri hususunda kendilerini aldatmıştır.

25- Kendinde hiç bir şüphe olmayan bir günde onları topladığımız zaman halleri nice olur? O günde herkese kazandığı eksiksiz ödenir ve onlara zulmedilmez.

Nüzul Sebebi

23 ve 24. ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak İbni Ebi Hatim, İbnül-Mün-zir, İbni İshak, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) Yahudilerin Tevrat'ı okuyup öğrettikleri yer olan Beytülmidras'ında bir grup Yahudi'nin yanına girdi. Onları Allah'a davet etti. Nuaym b. Amr ile el-Haris b. Zeyd ona, "Ya Muhammed, sen hangi din üzeresin?" diye sordu. O da onlara, "İbrahim'in milleti (şeriatı) ve dini üzereyim" diye cevap verdi. Onlar, "İbrahim Yahudi idi" dediler. Şöyle cevap verdi: "O halde haydi Tevrat'ı getirin. O bizimle sizin aranızda hüküm versin." Ancak Resulullah (s.a.)'ın bu isteğini kabul etmediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Kitaptan kendilerine bir pay verileni görmez misin... Onların yaptıkları iftiraları da dinleri hususunda kendilerini aldatmıştır" buyruklarını indirdi. [\[27\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed! Allah'ın onlara gönderdiği peygamberleri Musa'ya vahyet-miş olduğu Kitabını kısmen ezberlemiş bulunan sair bölümlerini ise çıkarmış yahut değiştirmiş

bulunan Şu Yahudilerin yaptıklarına bak da hayret et! Çünkü Tevrat, Musa (a.s.)'dan b«ş yüz yıl sonra yazıya geçirilmiş, geriye Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini müjdeleyen bir bölüm de kalmıştı. Hayret edilecek nokta Şudur: Bunlar Kitaplarının hükmünü kabul etmeyi reddediyorlar. Soyluları zina edince Peygambe (s.a.)'in hükmüne baş vurmuşlar o da aralarında Tevrat'ın hükmünü uygulamıŐtı. Fakat onun verdiği hükmü kabul etmediler, yüz çevirdiler, arkalarını döaüp gittiler. İbni Kesir ayet-i kerimeyi genel kabul ederek, kendi iddialarına göre ellerinde bulunan Tevrat ve İncil adındaki kitaplarına bağlılıklarını ileri süren Yahudi ve Hristiyanların durumlarını reddetmek mahiyetinde olduğunu belirtmiştir. [28]

Bunlar Kitabın hükmün* davet olundukları vakit onlardan bir grup yüz çevirdi. Yani hükmü kabul etmekte tereddüt gösterdikten sonra, arkalarını dönüp gittiler. Yüce Allah'ın, "Onlardan bir kısmı" ifadesi aralarından Abdullah b. Selim ve ondan başka hakka samimice bağlı bir kesimin bulunduğuna bir işarettir. Nitekim Yüce Allah, "Muta'nın kavminden de hakka ileten ve onun gereğince adaletle amel eden bir topluluk da vardır." (A'raf, 7/159) diye buyurmaktadır. Yüce Allah'ın, "İŞte bunlar yüz çeviren kimselerdir" buyruğu ise onların yüz çevirmelerinin devam ettiğine bir işarettir.

Daha sonra Yüce Allah, onların bu Şekilde yüz çevirmelerinin, arkalarını dönüp gitmelerinin sebebini yahut inat ve inkârlarının sebebini Şöylece zikretmektedir: Bu, kurtuluşa erdiklerine-dair inançlarından dolaydır. Yahudi ne yaparsa yapsın, sayılı günler dışında ateşe girmeyeceğine, bu sayılı günlerden sonra da cennete gireceğine inanır. O bakımdan Yahudiler soylarının peygamberlere ulaştığına güvenerek günah ve masiyetler işlemeye aldırılmazlar. Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın Şu buyruğunu andırmaktadır: "Onlar bir de sayılı günler dışında bize asla ateş dokunmaz dediler. Allah'tan bir ahit mi aldınız? Allah asla ahdinden dönmez; yoksa Allah'a karşı bilmediğiniz bir Şeyi mi söylüyorsunuz de." (Bakara, 2/80).

Onların ateşe gireceklerini iddia ettikleri günlerin sayısı hakkında herhangi bir rivayet tespit edilmemiştir. Bunun buzağıya taptıkları süre olan kırk gün olduğu söylenmiştir.

Şu kadar var ki, dine dair iftiraları onları aldanışa düşürmüştür. Yani din hakkında yaptıkları uydurmalar onları aldatmıştır. Meselâ, "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz", "Peygamberler bize Şefaath edecektir", "Bizler peygamberlerin çocukları ve Allah'ın seÇkin kavmiyiz", "Allah Yakub'a ancak herkesi cehenneme sokacağına dair ahdini yerine getirmek için yani kısacık bir süre azap edecektir" gibi iddialar...

Peki nesep bağlarının kopacağı, onda malın ya da çocukların fayda sağlamayacağı, herkese iŐlediĐinin karşılığının tastamam ödeneceği ve kendilerine zulmedilmeyip fazladan azap edilmeyeceği ve amellerinin karşılıklarını görmek üzere onları toplayacağımız gerŐekleŐeĐinde Şüphe olmayan o günde ne yapacaklardır? Nitekim Yüce Allah bu gün hakkında Şöyle demektedir: "Kıyamet gününe has adalet terazilerini

koyarız. Hiç bir kimseye hiç bir şeyle zulmo-lunmaz. Bir hardal danesi ağırlığınca olsa bile biz onu getiririz. Hesap edici olarak biz yeteriz." (Enbiya, 21/47). [\[29\]](#)

Allah'ın Kudret Ve Azametinin, Yarattıklarındaki Tasarrufunun Delilleri Ve İşleri Otsta Havale Etmek

26- De ki: "Ey mülkün sahibi Allah'ım! Sen, mülkü kime dersen ona verirsin. Mülkü kimden dersen ondan alırsın. Kimi dersen onu aziz edersen, kimi dersen onu zelil edersen. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kadirsin."

27- "Geceyi gündüzün içine geçirir, gündüzü geceye sokarsın. Ölüden diriye çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rınk verirsin."

Nüzul Sebebi

İbni Ebi Hatim Katade'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bize anlatıldığına göre Resulullah (s.a.) Rabbinden Bizans ve Fars mülkünü ümmetine vermesini dilemiş, Yüce Allah da "De ki: Ey mülkün sahibi Allah'ım..." buyruğunu indirmiştir.

İbni Abbas ve Enes b. Malik de der ki: Resulullah (s.a.) Mekke'yi fethedip ümmetine İran ve Bizans mülkünü vaad edince münafıklarla Yahudiler şöyle dediler: "Heyhat! Heyhat! Muhammed, İran ve Bizans mülkünü nasıl eline geçirebilecektir? Onlar çok güçlüdürler ve kendilerini buna karşı koruyabilirler. Muhammed'e Mekke ve Medine yetmiyor mu ki İran ve Bizans mülküne göz dikiyor." Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[30\]](#)

Açıklaması

Müşriklerle Necranlıların heyeti gibi Kitap Ehli senin çağrını kabul etmekten yüz çevirecek olurlarsa ya Muhammed, sen mülkün mutlak maliki, mutlak emir sahibi olan Allah'a sığın, ona yönel ve de ki: Allah'ım! Ey Mülkün mutlak maliki! Mutlak egemenlik ve saltanat yalnız senindir. Mahlûkatmda mutlak tasarruf sahibi sensin. Sen hikmetine uygun olarak işleri çekip çevirirsin; veren de sensin, vermeyen de sensin. Sen mülkü ve peygamberliği kullarımdan kime dilersem ona verirsin. Kullarımdan kimden dilersem de mülkü çekip alırsın. Nitekim Arap kavminden Kureysli, ümmî, Mekkelî, peygamberlerin sonuncusu, insanların ve cinlerin tümüne Allah'ın elçisi olarak Hz. Muhammed'i göndermekle, İsrailoğulları'ndan peygamberliği çekip aldın.

Mülk sahibi olmaktan zahiren anlaşılan ve hatıra ilk gelen mutlak saltanat ve işlerdeki tasarruf yetkisidir. Yani, şanı Yüce Allah'ın işleri çekip çevirmekte ve kâinattaki dengeyi gerçekleştirmekte mutlak egemenlik sahibi olduğudur.

Allah dilediği kimseye Hz. Hud ile Hz. Lût gibi ya yalnızca nübüvvet verir ya da geçmiş çağımızdaki hükümdarlar gibi yalnızca mülk ve hükümdarlık verir ya da aralarında Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın da bulunduğu İbrahim soyundan gelenlere olduğu gibi, mülkü de nübüvveti de birlikte verir: "Biz gerçekten İbrahim hanedanına da Kitab'ı ve hikmeti verdik. Onlara çok büyük bir mülk de vermişizdir." (Nisa, 4/54). İşte bu şekilde Yüce Allah dilediğine peygamberlik verir. Nitekim, "Allah peygamberliği nereye bırakacağını (kime vereceğini) çok iyi bilendir." (En'am, 6/124) ve "Onların kimini kimine nasıl üstün kıldığımıza bir bak." (İsra, 17/24) diye buyurmuştur.

"Kimi dilersem onu aziz edersin, kimi dilersem zelil edersin." Aziz ve zelil olmanın bir takım görünür şekilleri ve etkileri vardır. Bu yalnızca mal veya mülk sahibi olmaya bağlı değildir. Nice hükümdar vardır ki zelildir, nice zengin vardır ki hakirdir. Nice zengin vardır ki fakirdir. Ümmetin sayısının çokluğuna, azlığına itibar edilmez. Mekke'de müşrikler, Medine'de Yahudiler ve Arap münafıklar peygambere karşı az sayıdaki mümin topluluğuna karşı çokluklarıyla gururlanıyorlardı; fakat bunun onlara hiç bir faydası olmadı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar, eğer Medine'ye dönersek elbette ki daha aziz olan daha zelü olanı oradan mutlaka çıkartacaktır, derler. Halbuki izzet Allah'ındır, Rasülünüdür, müminlerindir. Fakat münafıklar bilmezler." (Münafikun, 63/8).

Bütünüyle hayır yalnızca senin kudretin elindedir. Sen kendi iradene göre o hayırda dilediğin şekilde tasarrufta bulunursun. O halde olmuş ya da olacak her şeyde ya kişinin kendisine veya topluma hayır ve nimet vardır. Hayırda serde, her şeyde mutlak kudret sahibisin. Her şey senin elindedir, her şeyi sana havale etmişizdir. Biz sana güvenip dayanmaktayız.

Hayır da şer de hepsi Yüce Allah'ın kudretinde olmakla birlikte, özellikle hayrın söz

konusu edilmesi, nübüvvet ve hükümdarlığın bir kavimden bir başka kavme, bir kişiden bir diğer kişiye değiştirilmesi suretiyle sözü geçen hususlara uygun düşmesinden dolayıdır.

Hayır zaferi, ganimeti, aziz olmayı, makam ve mevkiyi, mal ve serveti ve buna benzer insanın arzulayıp tutkun olduğu sair şeyleri kapsar: "Ve gerçekten o hayır (mal) sevgisine pek tutkundur." (Adiyat, 100/8).

Eksilterek ve artırarak geceyi gündüze sokup birisinin ötekini kısaltması, daha sonra bunların mutedil (eşit) hale gelmesi, arkasından birinin diğerinden alarak aralarında farklılığın ortaya çıkması, sonra da tekrar mutedil hale gelmeleri de ilâhî kurdetin, mülk ve azametinin tam anlamıyla ortaya konulmasının tecellilerindedir. Bazı bölge ve zamanlarda aradaki fark oldukça uzayabilir. İşte ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimlerinde, sene boyunca ve coğrafi bölgelerin durumuna göre gece ve gündüzün uzunluk ve kısalıkları değişip durmaktadır. Gecenin altı ay, gündüzün de altı ay olduğu bölgeler de vardır. Gündüz on sekiz veya yirmi saat olduğu yerler de vardır. Bazı bölge ve zamanlarda güneş, batışından bir saat ve bundan biraz daha uzun bir süre sonra doğabilmektedir. Zaman tayini işi bütünüyle Yüce Allah'ın elindedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Halbuki arz bütünüyle kıyamet gününde onun kabzasıdır. Gökler ise onun sağ eliyle durulmuştur. O şirk koştuklarından münezzeh ve çok yücedir." (Zümer, 39/67). Yer üzerine gece ve gündüzü sarıp dolayacak şekilde yuvarlak yaratan O'dur: "Geceyi gündüze buruyor, gündüzü de geceye doluyor." (Zümer, 39/5). Burada geçen et-tekvir (mealde "bürümek ve dolamak") bir şeyi yuvarlak, bir cisim üzerine sarmak demektir. Yüce Allah güneşi geceye delil kılmıştır.

Rabbim! Sen ölüden diriye çıkartırsın. Ya çekirdekten hurmayı, taneden ekini, nutfeden insanı çıkardığın gibi maddî bir şekilde, yahut da cahilden alim, kâfirden mümin çıkardığın gibi manevî bir şekilde bunu yaparsın.

Diriden ölüyü de maddî ve manevî şekilde çıkartırsın; hurma ağacından çekirdeği, kuştan yumurtayı, alimden cahili, müminden kâfiri çıkarttığın gibi.

Ve sen dilediğine hesapsız rızık verirsın. Yani istediğin kimseye hesaba sığmayacak şekilde mal ve mülk verirsın. Yorulmadan ve çaba harcamadan [\[31\]](#) Göklerin ve yerin hazineleri yalnız senindir. Hikmet, irade ve meşietine uygun olarak başka bir takım kimselerin de rızkını kısarsın.

Yüce Allah'ın, "Hesapsız" ifadesi darlık vermeksizin ve kısaksızın, adeta verdiğini hesaba katmadan veren kimse hakkında kullanılır ve "O hesapsızca verir" demeye benzer.

Aynı şekilde sen Arap olmayanlardan mülkü alıp Müslümanlara vermeye kadirsın. [\[32\]](#) İsrailoğullannndan peygamberliği alıp Araplara vermeye de kadirsın.

Kâfirleri Veli (Dost) Edinmekten Sakındırmak

28- Müminler müminleri bırakıp kâfirleri veli (dost) edinmesin. Kim bunu yaparsa Allah'a dostluğu kalmaz. Meğer ki onlardan gelecek bir zarardan korunmuş olasınız. Allah size kendisinden sakınmanızı emrediyor. Nihayet dönüş Allah'adır.

29- De ki: "Göğüslerinizin içinde olanı gizleseniz de açıklasanız da Allah onu bilir. Göklerde ne var yerde ne varsa O bilir. Allah her şeye kadirdir."

30- (Hatırlayın) O günü ki herkes (dünyada) iyilik kabilinden ne işlediyse hazırlanmış bulacak ve kötülük kabilinden ne işlediyse onunla kendisi arasında uzak bir mesafenin olmasını arzu edecek. Allah size kendisinden sakınmanızı emreder. Allah kullarına Rauf tur (onları pek çok esirgeyendir).

Nüzul Sebebi

28. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak İbni Cerir et-Taberî, İbni Ab-bas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: el-Haccac b. Amr Yahudilerden KaT> b. el-Eşref, İbni Ebil-Hukayk ile Kays b. Zeyd'in antlaşması idi. Bunlar Ensar-dan bir grup kimse ile birlikte onları dinlerinden çevirmek üzere bir arada bulunurlardı. Rifaa b. el-Münzir, Abdullah b. Cübeyr, Said b. Hayseme Ensarttan olanlara, "Şu Yahudilerden uzak durunuz, onlarla birlikte olmaktan da sakınınız. Sizi dininizden çevirmesinler" dedilerse de kabul etmediler. Yüce Allah da bunlar hakkında, "Müminler müminleri bırakıp kâfirleri veliler edinmesin..." ayetini inzal buyurdu.

Yani bu ayet-i kerime Yahudilerden bir takım kimseleri veli edinen müminlerden bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Müminlerden bir başka topluluk onları, Yahudileri veli edinmekten yahut onlarla içli dışlı olup arkadaşlık etmekten sakındırıyorsa da böyle bir öğüdü kabul etmediler; Yahudilerle birlikte olmaya, onlarla içli dışlı olmaya devam ettiler. Yüce Allah da bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu.

Yine İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre, bu ayet-i kerime Bedir ashabından ve

Akabe Biati nakiblerinden Ubade b. es-Samit hakkında nazil olmuştur. Bu zatın Yahudilerden anlaşmalı olduğu kimseler vardı. Resulullah (s.a.) Ahzab (Hendek) günü savaşa çıkınca Ubade dedi ki: Ey Allah'ın peygamberi, benimle birlikte beş yüz Yahudi var, benimle beraber harbe çıkmalarını uygun görüyorum. Onlarla düşmana karşı güç kazanmış oluruz. Bunun üzerine Yüce Allah, "Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri veliler edinmesin" buyruğunu indirdi. [\[33\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah mümin kullarına kâfirleri dost edinmelerini yasaklamakta, bu şekilde davrananları da "Kim bunu yaparsa Allah ile hiç bir dostluğu kalmaz." diye tehdit etmektedir. O halde akrabalık, dostluk, komşuluk ve buna benzer herhangi bir sebep dolayısıyla müminlerin kâfirleri veli edinmeleri, onları sırlarına muttali kılıp onlara sevgi beslemeleri, kâfirlerin menfaatlerini müminlerin menfaatlerinden öne geçirmeleri -bu konuda özel bir maslahat olsa bile, genel maslahat daha öncelikli ve gözetilmeye daha bir hak sahibi olduğundan dolayı- helâl değildir. Şayet bu dostluk ve antlaşma Müslümanların menfaatine ise bunda bir mahzur yoktur. Nitekim Peygamber (s.a.), müşrik olmakla birlikte Hüzaahlarla antlaşmada bulunmuştur.

Farz olan, müminlerin birbirlerini veli (dost) edinmeleri, genel hususlarda ancak müminlere güvenmeleridir. İbni Abbas der ki: "Yüce Allah müminlere kâfirlere karşı yumuşak davranıp onları veli edinmeyi yasaklamaktadır."

Yasak kılınan dost edinmenin anlamı ise, onlardan yardım istemek, onlarla dayanışma içerisinde olmak, akrabalık veya sevgi dolayısıyla onlardan -dinlerinin batıl olduğuna inanmakla birlikte- yardım dilemektir. Çünkü bu şekilde onları dost edinmek, izledikleri yollarını güzel görmeye götürebilir. Onların küfür ve inkârlarına razı olmak anlamında dost edinmek ise bir küfürdür. Çünkü küfre rıza da küfürdür.

Zahire göre ve hallerine razı olmamakla birlikte, dünyada güzel geçim anlamında dost edinmek ise yasaklanmış değildir.

Müminleri bırakıp kâfirleri dost edinen, müminler dururken onları veli edinen kimse -meselâ, kâfirler lehine casusluk yapan kişi- Allah'ın dininden, hizbinden, yahut da Allah'ın velayetinden (himayesinde olmaktan) uzaktır. Yani böyle bir kimse ile Allah arasında son derece uzak bir mesafe bulunur. Böyle birisi Allah'ın rahmetinden kovulur, o artık

kâfirlerden olmuş olur ve Allah'ın dinine itaat eden bir kimse olmaktan çıkar. Nitekim Yüce Allah, "Kim bunu yaparsa şüphesiz ki o da onlardandır." (Maide, 5/51) diye buyurmaktadır. Yüce Allah'ın, "Kim bunu yaparsa..." buyruğu onları dost edinme hususuna işaretler. Bu da onları dost edinme hususunda işi sıkı tutmanın delilidir. Çünkü onları dost edinen kimsenin Allah ile herhangi bir ilişkisinin olması kabul edilmemektedir.

Daha sonra Yüce Allah kâfirleri veli edinmenin caiz olduğu bir hali istisna etmektedir. Bu ise onlardan gelebilecek ve sakınılması gereken bir zarardan korkma halidir. Öldürülme korkusu gibi. Yani zararlarından sakınma hali yukarıda geçen genel yasaktan müstesnadır. O takdirde onları veli edinmek caizdir. Çünkü, "Kötülüklerin bertaraf edilmesi menfaatlerin sağlanmasından önceliklidir." Bir zararı önlemek için onları dost edinmek caiz olduğuna göre, İslâm'ın ve Müslümanların faydası için de caizdir ve böyle bir şey zaruret dolayısıyla söz konusu olur. Tıpkı zorlama halinde küfür sözünü söyleme ruhsatı gibi: "Kalbi iman ile mutmain olduğu halde zorlanan kimse müstesna." (Nahl, 16/106).

Allah sizi cezalandırmakla korkutmaktadır. "Kendisinden" kelimesi bu tehdidin Yüce Allah'tan yapıldığına, bunu uygulamaya kadir olduğuna, hiç bir şeyin onu aciz bırakmadığına işaretler. Böyle bir ifade aykırı davranışa karşı yapılan oldukça ağır bir tehdittir.

Bütün insanların dönüşü Allah'adır. Amellerinin karşılığını verecek olan O'dur. Herkesi ameli ile hesaba çekecek, yaptığının karşılığını ona verecektir.

Daha sonra Yüce Allah ilminin yarattıklarını kuşattığını beyan etmektedir. Eğer sizler göğüslerinizdekini gizler, saklar yahut açığa vuracak olursanız muhakkak Allah onu bilir ve onun karşılığını verir. Göklerde ve yerde her şeyi O bilir. Kâfirlere meyletmek yahut uzak durmak da bunlar arasındadır.

Allah sizi cezalandırmaya kadir olandır. Onun yasaklarına karşı gelmeyi-niz. Çünkü açık ya da gizli olsun, onun bilmediği hiç bir masiyet yoktur.

Her bir nefsin dünyada hayır namına ne işlediğini önünde hazır bulacağı ahiret gününden sakınınız. Nefis o gün işlediklerinden dolayı sevinecek, nimet içerisinde olacaktır. Küçük ya da büyük her ne kötülük işlediyse onu da hazır bulacaktır ve bundan dolayı üzülüp pişman olacaktır. Kendisiyle bu işledikleri kötülükler arasında doğu ile batı arasındaki mesafe gibi alabildiğine uzak bir mesafenin olmasını arzulayacaktır.

Daha sonra yüce Allah, kendisinden sakınmayı bir defa daha vurgulamaktadır. Allah'ın emirlerine aykırı işler işlemekten dolayı Allah size cezasından ve gazabından sakınmanızı emretmektedir. Size düşen hayrı kötülüğe tercih etmektir. Bu sakındırma ve tehdit sebebiyle Allah kullarına karşı çok şefkatlidir (Raûftur). Çünkü nihayette karşılaşacakları akibeti onlara hatırlatarak uyarmış, görecekleri cezayı ve varacakları yeri

bildirmiştir. Hasan-ı Basrî der ki: Onları kendisinden sakındırması, onlara eksiksiz ilim ve kudretini tanıtmış olmasının ve O'nun Rauf olduğunun bir tecellisidir. Çünkü bu hatırlatma ve tehditler onları o yüce zatı gereği gibi tanımlarına ve O'nun rızasını dilemeye, gazabından uzak durmaya sevk edecektir. [\[34\]](#)

Allah Sevgisi, Rasulüne Uymak Ve İtaat Etmek Suretiyle Kazanılır

31-De ki: "Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve «ünahlanmızı bağışlasın. Allah Ga- für'dur.Rahîm'dîr."

32- De ki: "Allah'a ve Rasulüne itaat etten yüz çevirirlerse muhakkak Allah da kâfirleri sevmez.

Nüzul Sebebi

31. ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak İbnül-Münzir Hasan-ı Basrî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Peygamberimiz döneminde bazı kimseler, "Allah'a yemin ederiz ya Muhammed, gerçekten bizler Rabbimizi seviyoruz" dediler. Bunun üzerine Allah da "De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki..." ayetini indirdi.

Muhammed b. Cafer b. ez-Zübeyr de dedi ki: Bu ayet-i kerime Necranlılar-dan gelen heyet hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar Hz. İsa hakkında söylediklerinin Allah'a sevginin ifadesi olduğunu iddia etmişlerdi.

İbni Abbas da demektedir ki: Yahudilerin "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz" demeleri üzerine Allah da bu ayet-i kerimeyi indirdi. Bu ayet-i kerime nazil olunca, Resulullah (s.a.) onu Yahudilere sundu. Onlar da bu ayeti kabul etmediler.

Durum ne olursa olsun, ayet-i kerimede hitap Allah'ı sevdiğini, yani ona itaat edip emrini uyguladığını iddia edip Resulullah (s.a.)'a uymayan herkesi kapsayan genel bir hitaptır.

İbni Kesir der ki: O ayet-i kerime Allah'ı sevdiğini iddia edip Hz. Muham-med'in yolunu izlemeyen herkesin aleyhine hüküm vermektedir. Böyle bir kimse bu iddiasında yalancıdır. Kişi şeriata ve nebevi dine bütün söz ve fillerinde tabi olmadıkça bu iddiasında doğru sözlü olamaz. Nitekim sahih hadiste Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu sabittir: "Her kim bizim bu işimize uymayan bir iş işlerse o reddedilmiştir."^[35]

Açıklaması

Ya Muhammed! Onlara de ki: Şayet sizler Allah'a itaat ediyor, O'nun sevabını arzu ediyorsanız Allah'ın bana indirdiği vahye uyunuz. Allah da sizden razı olacak, günahlarınızı bağışlayacaktır. Yani sizin isteğiniz olan onu sevmekten daha fazlasını da elde edeceksiniz ki, bu da O'nun sizi sevmesidir ve bu birincisinden dahabüyüktür.

Allah kendisine itaat edenleri, dinine uyanları bağışlar. Dünyada da ahi-rette de onlara merhamet eder. O'na itaat ise Rasulüne uymakla olur.

Rivayet edildiğine göre, "De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız..." buyruğu nazil olunca, münafıkların lideri Abdullah b. Ubeyy şöyle dedi: "Muhammed kendisine itaati Allah'a itaat gibi değerlendiriyor. Hristiyanlann İsa'yı sevdiği gibi bizim de kendisini sevmemizi emrediyor." Bunun üzerine Yüce Allah'ın, "De ki: Allah'a ve Rasulüne itaat edin" buyruğu nazil oldu.

Yani onlar dedi ki: Emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'a itaat ediniz. Sünnetine uymak, onun gösterdiği yoldan gitmek ve izini takip etmek suretiyle de Rasulüne itaat ediniz. Bu da Yüce Allah'ın size peygamberine tabi olmanızı farz kıldığını göstermektedir. Çünkü O Allah'ın rasulüdür. Yoksa durum Hristiyanların İsa (a.s.) hakkında iddia ettikleri gibi değildir.

Kendilerinin Allah'ın oğulları ve sevdikleri yani Allah'ı seven kimseler olduklarını iddia ederek gurura kapılıp O'nun çağrısını kabul etmez, yûç çevirip gerisin geri döner, emrine aykırı hareket ederlerse şüphesiz ki Allah kâfirleri cezalandırır, onların fiillerini beğenmez, onları bağışlamaz ve onlara gazap eder. Çünkü onlar nevalarına uymuş ve dosdoğru dinin gösterdiği hidayet yolunu terk etmiş olurlar. Bu yol ve yöntem hususunda Peygamber (s.a.)'e muhalefet etmenin küfür olduğunun, kendisinin Allah'ı sevip ona yaklaşan bir kimse olduğunu ileri sürse dahi, bu nitelikte olan kimseleri Allah'ın sevmediğinin delilidir.^[36]

Peygamberlerin Seçilmesi Ve İmran'ın Hanımının Karnında Bulunanı Allah'a İbadete Adanması

33- Gerçekten Allah Adem'i, Nuh'u İbrahim ile İmran ailesini âlemlere üstün kıldı.

34- Hepsi birbirinden gelmiş tek bir zürriyetti. Allah Semî'dir, Alîm'dir.

35- Hani imran'ın karısı, "Rabbim, kar-nımdakini azatlı bir kul olarak yalnız sana adadım. Benden kabul buyur. Muhakkak sen Semî'sin, Alîm'sin" demişti.

36- Fakat onu doğurunca, "Rabbim ben bunu kız doğurdum" dedi. Halbuki Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir. Erkek ise kız gibi değildir. "Ben adını Meryem koydum. Ben onu da zürriyetini de kovulmuş şeytandan sana sığındırırım" dedi.

37- Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir kabul ile kabul etti. Güzel bir bitki gibi bitirdi ve Zekeriya'yı ona bakmakla görevlendirdi. Zekeriya ne zaman onun yanına mihraba girdiyse, yanında bir rızık buluyordu. "Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?" dedi. O da, "Bu Allah'tandır. Şüphesiz Allah dilediğine hesapsız rızık verir" dedi.

Açıklaması

Yüce Allah bu aileleri yeryüzünün diğer halkı arasından seçtiğini, peygamberliği onlara vermekle âlemler arasında onları seçkin kıldığını haber vermektedir, insanların babası Adem'i seçti, onu kendi eliyle yarattı, ona ruhundan üfledi. Melekleri ona secde ettirdi, eşyanın isimlerini öğretti, onu cennete yerleştirdi. Daha sonra bu konudaki hikmeti dolayısıyla cennetten yeryüzüne indirdi, tevbesini kabul etti ve onu seçkin kıldı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sonra Rabbi onu seçti de tevbesini kabul etti ve hidayet verdi." (Tâ-Hâ, 20/122). Peygamberler ve Rasuller onun soyundan geldi.

Hz. Adem'den sonra insanlığın ikinci atası Hz. Nuh'u seçti. Hz. Nuh'u yeryüzü halkına rasul kıldı. İnsanlar putlara ibadet etmeye başlamıştı. Tufan ile onları boğarak Hz. Nuh'un intikamını puta tapanlardan aldı. Onu ve onunla birlikte iman edenleri ise o büyük

gemide, tufandan helak olmaktan kurtardı. Yine onun soyundan da pek çok peygamber ve pek çok rasul geldi. Hz. Adem'den sonra yeryüzündeki insanlara Allah'ın gönderdiği ilk rasul odur. Hz. Nuh insanlara kızlarıyla evlenmenin, kızkardeşlerle, halalarla, teyzelerle ve sair yalan akrabalarla evlenmenin haram olduğunu bildirdi.

Allah İbrahim hanedanını da seçmiştir. Kayıtsız şartsız olarak peygamberlerin sonuncusu ve insanların efendisi Muhammed (s.a.) de onlardandır. İsmail, İshak, Yakub ve Esbat (Hz. Yakub'un oğulları ve soylarından gelenler) da aralarındandır. Hz. İbrahim'in soyundan da Âl-i İmran'ı (İmran ailesini) seçmiştir. Bunlar da İsa, onun annesi, İmran kızı Hz. Meryem'dir ki, onun da soyu Yakub (a.s.)'a kadar uzanır.

Burada sözü geçen "İmran" dan kasıt, Hz. İsa'nın muhterem validesi Hz. Meryem'in babasıdır. Onun da geriye doğru soyu şöyledir: İmran, Yaşim, Mişa, Hazkiya, İbrahim. İbran'ın nesebi Hz. Davud'un oğlu Süleyman'a (ikisine de selâm olsun) kadar uzanır. O halde Hz. İsa, Hz. İbrahim soyundandır.

Allah bunları seçmiş, insanların en seçkinleri kılmış, nübüvvet ve risalet ile şereflendirmiştir. O halde onlar tek bir zürriyet ve tek bir sülâleye mensupturlar. Fazilet, meziyet, din ve birbirlerine yardımcı olmak hususunda birbirlerine benzerler. İbrahim hanedanı olan İsmail, İshak ve onların soyundan gelen çocukları Hz. İbrahim'in soyundan gelirler. Hz. İbrahim Hz. Nuh'un, Hz. Nuh da Hz. Adem'in soyundandır. Âl-i İmran ise, Musa, Harun, İsa ve onu annesi de Hz. İbrahim, Hz. Nuh ve Hz. Adem soyundan gelirler. Bunlar bütün insanlar arasından seçilmiş, hepsine üstün kılınmıştır. Çünkü onlar insanların en seçkinleridir. Muhammed (s.a.)'e gelince: Onun mertebesi seçilme mertebesinin de üstündedir. Çünkü o Allah'ın habibi ve rahmetidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik." (Enbiya, 21/107). Bütün peygamberler rahmet için yaratılmışlardır. Muhammed (s.a.) ise bizatihi rahmet olarak yaratılmıştır. Bundan dolayı onun yaratılması insanlar için bir emandır, güvenlik ve esenliktir. Nitekim Hz. Peygamber, Hakim ve İbni Asakir'in Ebu Hureyre'den yaptığı rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Ben ancak hediye olarak verilmiş bir rahmetim." Hz. Peygamber bizatihi kendisinin Allah'tan gelen bir rahmet olduğunu haber vermektedir. "Hediye olmuş" ifadesiyle ise Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir hediye olduğu beyan edilmektedir.

Burada sözü geçen zürriyet, "Biz ona İshak ile Yakub'u bağışladık. Her birisine hidayet verdik..." (En'am, 6/84-87) buyruğunda Hz. İbrahim'den söz edilirken adı anılan kimselerdir.

Peygamberler arasında özellikle bunların anılması, bütün peygamber ve rasullerin onların soyundan gelmiş olmasındandır. Allah kulların sözlerini işiten Semî'dir, onların niyetlerini, kalplerinde olanları çok iyi bilen Alîm'dir.

Fâkûd kızı Hanne adını taşıyan ve Hz. Meryem'in anesi olan İmran'ın hanımı -ki çocuğu olmayan kısır bir hanımdı- çocuk sahibi olmayı arzu edince, Yüce Allah'a kendisine çocuk bağışlaması için dua etmiş ve Allah onun duasını kabul etmişti. Hamile kaldığından emin olunca şöyle demişti: Rabbim ben karnımda olan yavrumu yalnız senin zatına halis olmak üzere, sana ibadet etmek ve Beytülmakdis'e hizmet etmek üzere adıyorum. Böyle bir adak onların şeriatında caiz idi. Çocuğa da bu adağa itaat etmek düşerdi. Allah'a bu adağını kabul etmesi için dua etti. Zaten O, her sözü ve bütün duaları işitendir. Bu sözlerin sahibi olan kimselerin niyet ve ihlâsmı çok iyi bilendir. Bu ise O'nun bir lütuf ve ihsan olarak duayı kabul etmesini gerektirir. Ancak İmran'ın hanımı karnındaki yavrunun erkek mi, dişi mi olduğunu bilmiyordu. Adak, mükellefin Allah tarafından vacip kılınmamış ve yapmakla yükümlü tutmadığı bir takım ibadetleri kendisine vacip kılmasıdır. Böyle bir ibadet, kişi kendisini o ibadetle mükellef tutmadıkça bağlayıcı olmaz.

Dikkat edilecek olursa Yüce Allah'ın ilkin "İmran ailesini" tamlamasında kastettiği Hz. Musa'nın babasıdır. Daha sonra sözünü ettiği "İmran'ın karısı" tamlamasında ise kastettiği kişi Hz. Meryem'in babasıdır. İkisi arasında yaklaşık bin sekiz yüz yıllık bir zaman vardır.

İmran'ın hanımı kız çocuk doğurunca üzüntü ve kederle dedi ki: Ben kız çocuk doğurdum. Halbuki Beyt'in hizmetine ancak erkekler kabul edilir. Zira kadınlar, ayhali olur, doğum yapar; bu sebeple orada hizmet için müsait değildir. Allah ise ne doğurduğunu ve doğurduğu yavrunun makamını en iyi bilendir. Bu ifadeler, dişinin şanını yükseltmektedir. Onun temenni edip istediği erkek ise dişi gibi değildir, yani ibadet ve Mescid-i Aksa'ya hizmet hususunda, güç ve gayreti bakımından ona benzemez. Aksine bu dişi onun umduğu erkekten daha hayırlıdır. "Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir" buyruğu Yüce Allah'ın sözleri arasındadır. Burada geçen, "(bimâ vedaat) ne doğurduğunu" buyruğu "(bimâ vada'tü) ne doğurduğumu" diye de okunmuştur. O takdirde bu yüce Allah'ı tazim ve tenzih kasdıyla İmran'ın hanımının söylediği bir söz olur.

"Erkek ise kız gibi değildir" buyruğu sözü geçen anlamıyla Allah'ın söylediği bir buyruktur. Bunun İmran'ın hanımının sözlerinden olması da mümkündür. O bunu Mescide hizmet maksadına uygun olmayan kız doğurduğundan dolayı Rabbine mazeret beyan etmek üzere söylemiştir. Çünkü kız, avret olması (sakınması ve korunmasının lüzumu) sebebiyle hizmete elverişli değildir.

İmran'ın hanımı dedi ki: "Ben buna Meryem yani Rabbin hizmetkârı adını verdim. Hayırdan kovulmuş şeytanın şerrinden ben onu senin himayene veriyorum. Senin onu korumanı diliyorum, onu gözetmeni niyaz ediyorum. Hem onu, hem onun soyundan gelecek olanı -ki o da İsa (a.s.) dır- şeytandan ve şeytanın onların üzerinde baskı kurmasına karşı korumanı dilerim." Allah onun bu duasını kabul etti. Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayetlerine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bütün Ademoğullanna annesi tarafından doğurulduğu gün şeytan dokunur. Meryem ve onun oğlu müstesna."^[37] Yani şeytan, etkilemek suretiyle, doğan her çocuğu azdırmayı arzular.

Bundan tek istisna Meryem ve onun oğludur.

Allah, Hz. Meryem'i annesinden en güzel bir şekilde kabul buyurdu. Onun yalnızca ve halisen ibadete, Beytülmakdis'in hizmetine adanmasına -küçüklüğüne ve dişiliğine rağmen- razı oldu. Durumlarını düzeltecek şekilde hem maddî hem ruhî yönlerini kapsayacak tarzda üstün bir terbiye ile büyüttü. Tıpkı zi-raatçilerin sulayarak, gübreleyerek, sürerek ve çevresindeki zararlı otları kopararak güzel bitkileri güzel olan bir arazide yetiştirmeleri gibi.

Teyzesinin kocası ve güzel ahlâk ve takvasıyla tanınan Zekeriya'yı Hz. Meryem'in bakımıyla ve onun işlerini görmekle -gençlik çağına, büyüme çağına gelinceye kadar- görevlendirdi. Yüce Allah onu, faydalı bilgi ile salih bir amel edinsin diye Hz. Zekeriya'nın himayesine vermeyi takdir buyurdu.

Hz. Zekeriya Meryem'in yanına mihraba (ibadet ettiği yüksekçe odaya) girdiği her seferinde etrafında oldukça bol rızık görürdü. O zamanda bulunmayan pek çok ve türlü yiyecekleri yanında bulurdu. Tabiîn müfessirlerinden bir topluluğun dediğine göre yanında kış mevsiminde yaz meyvesini, yaz mevsiminde de kış meyvesini görürdü. Ona, "Ey Meryem bu sana nereden geliyor?" diye sorardı. O sıralarda kıtlık ve kuraklık günleri yaşanıyor. Hz. Meryem ona şöyle dedi: "Bu birini ötekine müsahhar kılmak suretiyle bütün insanları rızıklandıran Allah'tan gelmektedir. Şüphesiz Allah kullarından dilediğini hesapsızca rızıklandırır." Bunun (Yani Allah... sözünün) Hz. Meryem'in sözü olduğu söylenmiştir; yeni bir cümle olması da caizdir. İşte Hz. Zekeriya'nın gördüğü bu durum, Allah'a dua edip çocuk istemesine sebep teşkil etti. [\[38\]](#)

Hz. Zekeriya İle Hz. Yahya'nın Kıssası

(Hz. Zekeriya'nın Duası ve Salih Evlat Sahibi Olma İsteği ile Hz. Yahya'nın Doğumu)

38- Orada Zekeriya Rabbine dua etti: "Rabbim bana senin tarafından çok temiz bir zürriyet bağışla. Muhakkak ki sen duayı hakkıyla işitensin."

39- O mihrapta durmuş namaz kılariken melekler ona seslendi: "Muhakkak Allah

sana Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı, bir efendi, nefsini sakındıran ve salihlerden bir peygamber olmak üzere Yahya'yı müjdeliyor."

40- Dedi ki: "Rabbim gerçekten bana ihtiyarlık çatmış iken ve karım da kısır iken benim nasıl olur da bir oğlum olur?" Böyle. Allah ne dilerse yapar" diye buyurdu.

41- "Rabbim bana bir ayet ver" dedi. Buyurdu ki: "Senin ayetin işaretle hariç, insanlarla üç gün konuşmamandır. Rabbini çok zikret, sabah ve akşam teşbih et."

Açıklaması

Hz. Zekeriya Hz. Meryem'in durumunu, kendisini ibadete verişini, Yüce Allah'ın ona bol rızık ihsan edip lütfetmesini görünce, Rabbine onun gibi Hz. Yaküb soyundan gelen salih bir evlat bağışlaması için dua etti.

Ayet-i kerime aynı şekilde insanın oğlunun ve eşinin hidayete iletilmesi için yaratana niyaz edip yalvarmasının, onlara başarı istemesi, hidayete iletilmeleri, doğruluğa, iffet ve Allah'ın himayesinde olmaları için dua etmesinin, dünyada da ahirette de onlardan sağlayacağı menfaati daha büyük olsun diye, dini ve dünyası hususunda ona yardımcı olmaları için Rabbine niyazda bulunmasının vacip olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Hz. Zekeriya'nın "Rabbim sen onu razı olduklarından kıl." (Meryem, 19/6) ile, "Bana senin tarafından çok temiz bir zürriyet bağışla" diye buyurduğuna dikkat edelim. Bir başka yerde de şöyle buyurulmaktadır: "Rabbimiz, eş ve çocuklarımızdan gözlerimizin aydınlığı olan iyi kimseler ver." (Furkan, 25/74). Resulullah (s.a.) da Hz. Enes'e Buharî ve Müslim'in rivayet ettiğine göre şöylece dua etmiştir: "Allah'ım, sen ona çokça mal, çokça evlat ver ve bunları ona mübarek eyle!"

Meleklerin görevlerinden birisi de Hz. Yahya'nın müjdesini verdiği gibi müjde vermektir. Peygamberler peygamberlikten önce de sonra da günahlardan, büyük ve küçük masiyetlerden korunmuşlardır. Peygamberler bazan mubah olan arzulardan da korunabilir, alıkonulabilirler. Tıpkı Hz. Yahya'da olduğu gibi. O nefsini sakındıran (kadınlardan uzak duran) bir kimse idi. Bunun onun getirdiği şeriatın gereği olması ihtimali de vardır. Bizim şeriatımızda ise evlenmek esastır. Hz. Yahya, Hz. İsa'ya iman edip onu tasdik eden ilk kimse idi. Hz. Yahya, Hz. İsa'dan üç yaş daha büyüktü. Altı ay daha büyük olduğu da söylenmektedir.

Hz. Zekeriya'nın evlat sahibi olmayı uzak görmesi ve buna hayret etmesinin sebebi,

alışılmışa göre kendisi ve hanımı gibi olan eşlerden çocuk olmamasıdır. Yoksa, Allah'ın kudreti içerisinde olmayacağından dolayı hayret etmemiştir. O nimet ve lütfün daha da fazlalığına delil olsun diye kendisine bir alâmet verilmesi talebinde bulunarak nimetinin tamamlanmasını istedi.

Bu ayet-i kerime, işaretin de konuşma'gibi bir değer ifade ettiğinin delilidir. Bu sünnet-i seniyyede de çokça görülen bir şeydir. Bunlardan birisi Peygamber (s.a.)'in siyahi olan bir cariye'nin işaretine göre hüküm vermesidir. Ona, "Allah nerede?" diye sorunca, başı ile semaya işarette bulunmuştu. Hz. Peygamber de; "Sen bunu azat et, çünkü bu mümindir" demişti. Böylelikle Hz. Peygamber kanı ve malı koruma sebebi, kendisi ile cennete hak kazanılan ve ateşten korunulan, dinin aslı olan İslâm'a girmeyi dahi işaretle caiz kabul etmiş ye tıpkı bunu sözlü söyleyenin İslâm'a girmesine hükmedildiği gibi o siyahi cariye'nin bununla İslâm'a girdiğine hükmetmiştir.

Genel olarak fukahânın kabul ettiği budur. İmam Malik der ki: Dilsiz bir kimse işaret ile hanımını boşadığını ifade etse bu yerini bulur. Şafiî ise hastalanıp da konuşamaz hale gelen kimse hakkında bunun hanımına ric'at yapması ve hanımını boşaması hususlarında dilsiz gibi olduğunu söylemiştir. Ebu Ha-nife de der ki: Eğer işaretinin ne anlama geldiği biliniyor ise böyle bir işaret hüküm ifade eder. Eğer o işaretin anlamı hakkında şüphe varsa batıldır. Ancak bu hüküm kıyasa göre verilmiş değildir, istihsana göre verilmiş bir hükümdür.

Hz. Zekeriya kendisini konuşmaktan alıkoyan bir rahatsızlık sebebiyle konuşamamıştı. Söz konusu bu rahatsızlık ise sağlıklı olmasına rağmen konuşa-mama rahatsızlığı idi. Yüce Allah'ı zikretmekten ise alıkonulmamıştı. Allah ona dili tutulmuş olmakla birlikte, içinden zikri terk etmemesini emretmişti. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî der ki: Eğer bir kimseye Allah'ı terk etme izni verilmiş olsaydı, Yüce Allah'ın şu buyruğundan da anlaşıldığı gibi bu konuda Hz. Zekeriya'ya mücade edilmesi gerekirdi: "İşaretle hariç insanlarla üç gün konuş-mamandır. Rabbini çok zikret..." Diğer taraftan Yüce Allah'ın şu buyruğundan da anlaşıldığı gibi, savaşı kimseye savaş esnasında da Allah'ı anmamak için ruhsat vermesi gerekirdi: "Bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve çokça Allah'ı anın." (Enfal, 8/45).

Aynı şekilde namaz da terk olunmaz. Çünkü yüce Allah'ın, "Teşbih et!" buyruğu, "Namaz kıl" demektir. Nitekim namazda yüce Allah'ın her türlü kötülükten tenzihi söz konusu olduğundan dolayı ona "subha" adı verilmiştir. [\[39\]](#)

Hz. Zekeriya Kıssası:

Hz. Zekeriya Kur'an-ı Kerim'de En'am, Meryem ve Enbiya surelerinde sekiz defa zikredilmektedir. Hz. Yahya'nın babası Hz. Zekeriya'nın dinî hizmetlerde bir payının olduğu ortaya çıkmaktadır. Zaten o Lâvîlidir. Hz. Meryem'in teyzesinin kocasıdır.

Hz. Zekeriya, Allah'ın göz kamaştırıcı ayetlerini, Hz. Meryem'e lütuflarını ve ummadık yerden onu nızıklandırmasını görünce Rabbine İsrailoğulları'nın işlerini yürütecek iyi, temiz ve mübarek bir zürriyet ihsan etmesi için dua etti. Çünkü o şeriata sıkı sıkıya bağlı olmayan yakınlarının, onların başlarına geçmelerinden ve bununla ağır bir imtihana tabi tutulmalarından korkuyordu. Hanımı Hz. Yahya'ya gebe kaldı. Yüce Allah da ona Hz. Yahya'nın peygamber olacağı müjdesini verdi: Bu alâmet ise üç gün süre ile insanlarla konuşamayacağı idi ve ona ancak işaretle konuşabileceği haberini bildirdi. Hz. Zekeriya ile onun oğlu Hz. Yahya aynı olayda öldürüldüler. [\[40\]](#)

Hz. Yahya Kıssası:

Hz. Yahya da Kur'an-ı Kerim'de Âl-i İmran, En'am, Meryem ve Enbiya surelerinde olmak üzere dört yerde zikredilmektedir.

Hz. Zekeriya'nın Elisabat (Elizabet) adındaki hanımı Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya gebe kaldığı sırada Hz. Yahya'ya hamile kalmıştı. Hz. Yahya dünyaya geldi ve Hz. Musa'nın şeriatını çok iyi bilen bir kişi olarak yetişti. Döneminde şeriatın hükümlerine dair fetva soran herkesin çok önemli bir başvuru kaynağı idi.

Hirodos, Filistin yöneticilerinden birisi idi. Onun erkek kardeşlerinden birisinin Hirodia adında oldukça güzel bir kızı vardı. Onunla evlenmek istedi.

Kız da annesi de bunu arzulamışlardı. Ancak Hz. Yahya böyle bir evliliğe razı olmadı, çünkü haramdı. Kızın annesi, amca ile yeğeninin zifafa girmesi için fir-sat kolladı. Gelini süsleyerek amcasının önünde oynamasını sağladı. Amcası da buna çok sevindi ve kendisinden neyi arzu ederse istediğini yerine getireceğini söyledi. Kız annesinin ona verdiği akla uyarak ondan, bu evliliğine razı olmayan Hz. Zekeriya'nın oğlu Hz. Yahya'nın başını bu tabak içinde görmek istediğini söyledi. Yönetici olan amcası onun bu isteğini yerine getirdi. Hz. Yahya'yı öldürdü.

Hz. Yahya gençliğinden beri en mükemmel bir şekilde salah ve takva sahibi olarak yetişti. Otuz yaşma varmadan önce gençlik çağında ona peygamberlik verildi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz ona hükmü (peygamberliği) çocuk iken verdik." (Meryem, 19/12). Hz. Yahya insanları günahlardan tev-be etmeye çağırıyor ve onları bunun için Ürdün nehrinde yıkıyor, yani vaftiz ediyordu. Hz. Mesih'i de o vaftiz etmiştir. O bakımdan Hristiyanlar ona "Vaftiz-ci Yuhanna (Yahya)" derler. Hz. Yahya öldürülünce Hz. Mesih peygamberlik davetini açıktan yapmaya ve insanlara öğüt vermeye başladı. [\[41\]](#)

Hz. Meryem Kıssası

42- Hani melekler, "Ey Meryem, şüphesiz Allah seni seçti. Seni arındırdı ve seni âlemlerin kadınlarına üstün kıldı" demişlerdi.

43- "Ey Meryem, Rabbine itaat et, rükû edenlerle beraber rükû et."

44- Bunlar sana vahyettiğimiz gayb ha-

Onlar Meryem'i hangi alacak diye kalemlerini zaman sen yanlarında değildin ve onlar çekişirlerken de sen yanlarında değildin.

Açıklaması

Melekler Hz. Meryem'e çokça ibadeti, zühdü, şerefi, kederlerden, vesveselerden, kötü huylardan ve olumsuz sıfatlardan arındırılmış olması (ki bu da manevî bir anndımadır) sebebiyle Allah'ın onu seçtiğini haber verdi, ikinci bir defa olarak ay hali olmamak, lohusa olmamak, erkekle birlikte olmaksızın doğum yapmak gibi maddî kirlerden arındırılmak suretiyle de seçildiğini, çağdaşı olan diğer kadınlara üstün kılındığını belirtti. O halde Hz. Meryem kirlerden, ay hali, lohusalık ve buna benzer kir ve pisliklerle, maddî ve manevî beşerî kusur ve eksikliklerden arındırılmıştır. Ay hali olmayan Hz. Fatımatü'z-Zehra da onun gibiydi. Bu bakımdan Hz. Fatıma'ya "ez-Zehra" unvanı verilmiştir.

Ey Meryem, Allah'a boyun eğerek itaatten ayrılma! Allah'a huşu duyarak secde et! Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Göklerde ve yerde bulunanlar yalnız O'nundur. Hepsi O'na boyun eğler." (Rum, 30/26). Secde etmek, alçakgönüllülüğünü arz etmek, rükû etmek ise eğilmek demektir. Secde ve rü-kûdan kasıt ise, bunların ifade ettiği ibadette alçakgönüllülük göstermek ve huşu duymaktır.

Hız. Zekeriya, Hız. Yahya ve Hız. Meryem'in haberlerine dair sana bildirmiş olduğumuz bu haberler, senin kavminden herhangi bir kimsenin de haberdar olmadığı gayb haberlerindendir. Bunlar sana Ruhul-Emin olan Hız. Cebrail vasıtasıyla vahyettiğimiz bilgilerle öğrendiğin şeylerdir. Bu bunların senin peyga-merliğinin sıhhatine delil olsun, sana karşı inat edenleri susturucu bir belge olsun diyedir.

Ayrıca, Hız. Peygamberin buna dair bilgilerinin Yüce Allah tarafından gelen vahiyle olduğunu da ispat etmektir. Kendisine öğretilen iki şey vardır: Birincisi Hız. Meryem kıssası, diğeri ise Hız. Zekeriya kıssasıdır.

İmran'ın hanımı gelip Meryem'i Beytül-Makdis'e bıraktığı vakit oradaki alimler de onu himayelerine alıp ona hizmet etmek için birbirleriyle yarıştıklarında sen orada değildin. Çünkü Meryem onların efendilerinin, büyüklerinin kızıydı. Bu konuda kura çekmeye koyuldular. Kura Hız. Zekeriya'ya çıktı ve onu himayesine aldı.

Onlar ancak kuradan sonra ittifak etmişlerdi. Bu kıssayı sen de, senin kavmin de -sen de onlar gibi ümmî olduğundan dolayı- bilmediğine göre, o halde senin bunu bilmek için tek bir yolun kalıyor; o da Allah'tan sana gelen vahiy yoluyla bilmek. O tartışmalara tanık olmayı ise Yüce Allah inkarcılarla alay etmek üzere nefyetmiş bulunmaktadır. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "Bunlar bizim sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Onları bundan evvel ne sen biliyordun, ne de kavmin." (Hud, 11/49).

Onların iddia ettikleri gibi Hız. Peygamber'e bu bilgileri bir insanın öğrettiğine gelince, bunu da Yüce Allah şu buyruğu ile reddetmektedir: "İnkâra saparak o Kur'an'ı nispet ettikleri kimsenin dili Arapça değildir. Bu ise apaçık Arapça bir dildir." (Nahl, 16/103). Dili Arapça olan ise, daha önce okumamış, yazmamış, ümmî peygamberdir.

Bu ayet-i kerime Hız. Nuh'un kıssası hakkında söz konusu edilen şu ayet-i kerimeyi andırmaktadır: "Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Onları bundan önce ne sen biliyordun, ne de kavmin." (Hud, 11/49). Aynı şekilde Hız. Musa ile Hız. Şuayb kıssasından sonra zikredilen şu ayet-i kerimeye de benzemektedir: "Biz Musa'ya emri vahyettiğimiz vakit sen (Tufun) batı tarafında değildin." (Kasas, 28/44). [\[42\]](#)

Hz. İsa (A.S.) Kıssası

45- Hani melekler, "Ey Meryem, muhakkak Allah kendinden bir kelime ile seni müjdeliyor. İsmi Meryem oğlu Mesih İsa'dır. Dünyada ve ahirette şanı yücedir ve ° en yakınlardandır da» dediler.

46- "Ve o beşikte İken de yetişkin iken de insanlarla konuşacaktır. O salihlerdendir."

47- Dedi ki: "Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken nasıl bir çocuğum olabürT Buyurdu ki: "Öyledir. Allah neyi dilerse yaratır, bir işe hükmedince ona "ol" der, o da oluverir."

48- Ona kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecek.

49- Ve İsrailoğularına peygamber olarak (gönderecek ve onlara diyecek ki:) "Şüphesiz ben size Rabbinizden bir ayet ile geldim. Size bir kuş gibi bir şey yapar ona üfürürüm. Allah'ın izniyle o derhal bir kuş olur. Allah'ın izniyle «ımHatı doğma körü, alacalıyı iyi eder ve ölüyü diriltirim. Evlerinizde yediğınızı ve biriktirdiğinizi size haber veririm. Elbette bunda sizin için bir ayet vardır, eğer iman edenlerden iseniz."

50- "Ve benden önce inen Tevraf ı tasdik edici olarak ve size haram olan bazı şeyleri size helâl İnimafc için geldim. Size Rabbinizden bir ayet ile de geldim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

51- Muhakkak Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O*na ibadet edin. Dosdoğru yol işte budur."

Açıklaması

Ya Muhammed, kavmine meleklerden Hz. Cebrail'in "Ey Meryem, Allah sana Allah'ın kelimesi olarak nitelenen İsa'yı müjdeliyor" Yani biz sana tarafımızdan yaratılacak, bir çocuğun müjdesini veriyoruz, dediği zamanı hatırlat! Bu Hz. İsa'nın olağan dışı bir şekilde yaratıldığını ifade etmek içindir. O bakımdan böyle bir niteliği hak etmiştir. Esasında bütün varlıklar Hz. İsa'nın yaratılmasının akabinde Yüce Allah'ın "Allah bir işe hükmedince ona

"ol' der, o da hemen oluverir." (Yasin, 36/82) diye belirttiği şekilde var olmuştur; bütün kâinat Allah'ın tek bir sözü ile var edilmiş olmakla birlikte, örfen yaratılmış başka şeyler normal sebeplerine nispet edilirler. Hz. İsa'nın hakkında "Allah'ın kelimesi" tabirinin kullanılması mecazî bir ifadedir. Yüce Allah'ın "Ve o Meryem'e bıraktığı onun kelimesidir." (Nisa, 4/171) buyruğunda olduğu gibi.

Burada meleklerden kasıt, Hz. Cebrail'dir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Derken biz ona ruhumuzu gönderdik. Ona tam bir insan oğlu şeklinde göründü." (Meryem, 19/17). Burada "melekler" diye çoğul olarak Hz. Cebrail'den söz edilmesi onun sair meleklerin başı oluşundan dolayıdır.

Onun adı Mesih'tir. Zulmü kaldırmak, insanları hidayete iletmek, aralarında gerçek kardeşliği yaygınlaştırmak için gelmiştir. Hz. İsa'nın hükümdarlığı bedenî değil, ruhanî idi. Mesih onlara göre meleğin lakabıdır. O bakımdan bu kelime övücü lakaplardandır. Kurtubî de der ki: Bu, sıddık (doğru sözlü) demektir.

Hitap Hz. Meryem'e olmakla birlikte "Meryem'in oğlu" denilmesinin sebebi, Hz. İsa'nın babasız doğması sebebiyle ona nispet edildiğine işarettir. Bu niteliğinin her zaman için zihinlerde yer eden değişmez bir vasıf olarak devam etmesi, onu ilâhlaştıranların görüşlerini reddetmek, ayrıca Hz. Meryem'in yüksek makamına açıklık getirmek ve onun şanını yükseltmek içindir.

Hız. İsa, ona tabi olanlar ve müminler nezdindeki yüksek mevkisi dolayısıyla dünyada insanlar arasında, ahirette kıyamet gününde de Yüce Allah'a ya-kmlaştırılanlar arasında yer almakla üstün bir şeref sahibidir.

Yine beşikte süt emen bir bebek iken, gençliğinde ve olgun bir adam olduğu zamanlarda insanlarla oldukça makul ve dengeli konuşma özelliğine de sahip olacaktır. Bu ise Hz. İsa'nın eksiksiz bir insan olacağına işarettir. İbni Ab-bas der ki: Onun beşikteki konuşması, Yüce Allah'ın bize anlattığı şekilde bir anlaktı. Bundan sonra konuşma vakti gelene kadar bir daha konuşmadı. Âde-ten beşikte iken konuşan kimse yaşamaz idi.

O, aynı şekilde Allah'ın kendilerine peygamberlik, istikamet ve düzgün bir hal sahibi olmakla nimet ihsan ettiği salih kimselerdendir. Sözü geçen niteliklere sahip Hz. İsa'nın müjdesi Hz. Meryem'e verilince, hayret ve şaşkınlıkla dedi ki: Benim kocam yokken nasıl oğlum olabilir? Yüce Allah ona şu şekilde cevap verdi: İşte bu, çocuğun babasız yaratılması şeklindeki bu hayret verici yaratma gibi, Allah dilediğini yaratır. Gökleri ve yeri yaratmıştır O. Adem'i topraktan babasız ve annesiz yaratmıştır. Aslında bütün varlıkları zahirî bir sebep olmaksızın yaratmıştır. Hz. Zekeriya ve oğlu Hz. Yahya kıssasında Yüce Allah'ın, "Böyle. Allah ne dilerse yapar." (Âl-i İmran, 3/40) ve Hz. İsa'nın yaratılması kıssasında "Öyle. Allah neyi dilerse yaratır" diye Duyurulmasının sebebi şudur: Hz. Yahya'nın yaşlanmış bir koca kandan yaratılması âdeten diğer insanların var edilmesine

benzemektedir. O bakımdan onun hakkında "yapmak" tabiri kullanılmıştır. Hz. İsa'nın yaratılması ise babasız olarak, bir anneden doğum yoluyla gerçekleşmiş alışılmışın hilâfına bir yaratmadır. Hatta onun bu yaratılışı mutlak ilâhî kudret ile olmuştur. Bu, Hz. Yahya'nın yaratılmasından daha açık ve belîğ bir ifade taşır. O bakımdan normal bir sebebe bağlı olmaksızın yaratıldığından dolayı, Hz. İsa'da yaratmak, icat etmek, yoktan var etmek tabirinin kullanılması uygun düşmektedir.

Daha sonra buna uygun düşecek ve tekit edecek ifadelerle şöyle buyurmaktadır: O bir şeyi yaratmayı diledi mi ona "ol" der, o da olur. Buradaki emirden kasıt, tekvini emirdir. Yüce Allah'ın, "Namazı kılınız" buyruğunda ve benzerlerinde olduğu gibi teklifi emir değildir. Bu buyruk, Yüce Allah'ın azametini, O'nun emir ve iradesinin yerini bulduğunu, istediğini çabucak gerçekleştirdiğini zihinlerin anlayabileceği şekilde bir açıklamadır. Yoksa Allah'ın dilediğini var etmesi, "ol" harfleri arasındaki mesafeden de daha hızlıdır. Bu buyruk Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesini de hatırlatmaktadır: "Sonra göğe yöneldi. O duman halinde idi. Ona ve yere "isteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. İki de, "İsteyerek geldik" dediler." (Fussilet, 41/11) Ortada Hz. İsa'nın yaratılmasından daha olağan dışı başka bir yaratma daha vardır. O da Hz. Adem'in babasız ve annesiz yaratılmasıdır: "Muhakkak İsa'nın misali Allah nezdinde Adem'in misali gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi." (Âl-i İmran, 3/59)

İşte alışılmışın dışındaki bu yaratma halleri, Allah'ın mutlak kudretine ve akıllara hayret verecek yaratıklarla varlığı tamamlama iradesine açık bir delildir.

Hz. İsa'nın niteliklerinden bazıları şunlardır: Allah ona yazı yazmayı, insanı hareketli kılan ve işlerini sonuçlandırmaya sevk eden hükümlerin sırlarını gösteren faydalı bilgiyi, Hz. Musa'ya indirilmiş olan Tevrat'ı ve kendisine vahyolu-nan İncil'i öğretmiştir.

O, İsrailoğulları'na gönderilmiş ve risaletinin doğruluğuna delil olan birtakım ayetlerle desteklenmiş bir rasuldür. Sözü geçen bu ayetler (mucizeler) şunlardır:

1- Çamurdan yaptığı kuşun canlanıp uçuşması. O, kuş şekline benzer muayyen ölçüde çamurdan bir suret yapmıştır. Yoksa çamurdan yeni bir şekil meydana getirmemiştir. Yaptığı bu cisme üfler ve o Allah'ın kudret ve iradesiyle bir kuş olur; Hz. İsa'nın kendi kudret ve iradesiyle değil. Çünkü o böyle bir şeye güç yetiremeyen bir yaratıktır.

Rivayet edildiğine göre Hz. İsa'dan bir yarasa yaratmasını istediler. O da çamur aldı, onu şekillendirdi ve ona üfledi. Bu cisim gözleri önünde uçan bir kuş oluverdi. Gözlerinden kaybolur kaybolmaz ölü olarak düşüverdi. Böylelikle hâlikle mahlûkun fiili birbirinden ayırt edilmiş ve mutlak kemalin Yüce Allah'a ait olduğu bilinmiş oldu. Vehb (b. Münebbih) dedi ki: İnsanlar ona baktıkları sürece uçuyor, gözlerinin önünden kayboldu mu ölüp düşüyordu. Böylelikle onun yaptığı ile Allah'ın yarattığı birbirinden ayırt edilmiş oldu.

2,3- Anadan doğma körü, abrası iyileştirmesi ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltmesi. Özellikle bu iki hastalığın zikredilmesi, doktorların onları tedavi etmekte acze düşmüş olmalarındandır. Şunu da bilelim ki, Hz. İsa zamanında tıp ileri bir dereceye ulaşmıştı. Allah da onlara tıp konusunda bir mucize gösterdi.

Pek çok ilim adamı şöyle demektedir: Allah gönderdiği her bir peygamberi çağdaşı olan insanlara uygun bir mucize ile göndermiştir. Hz. Musa döneminde Mısır'da büyücülük çok yaygındı ve büyücüler tazim ediliyordu. Yüce Allah Hz. Musa'yı gözleri kamaştıran, bütün sihirbazları şaşırtan bir mucize ile birlikte peygamber olarak gönderdi. Onlar bu mucizenin, istediğini yapan mutlak malik Allah tarafından gönderildiğini kesin olarak bilince, İslâm'a boyun eğdiler ve Allah'ın hayırlı kulları arasına girdiler. Hz. İsa da tıbbın ve tabiat bilimlerinin ileri olduğu bir dönemde peygamber olarak gönderildi. O da herhangi bir kimsenin -şeriatı teşri buyuran kimse tarafından desteklenmiş olması dışında yapamayacağı mucizeleri onlara gösterdi.

Bir doktor cansıza nasıl hayat verecektir veya anadan doğma körü ve abrası nasıl tedavi edebilecektir? Kabrinde ölü bulunanı nasıl diriltebilecektir? İşte Hz. İsa, Azer adında bir arkadaşını, koca karının oğlunu, gümrük memurunun oğlunu diriltti ve bunlar bir süre yaşadılar, çocukları da oldu. Ayrıca Hz. Nuh'un oğlu Şam'ı da diriltti ve o hemen öldü.

Aynı şekilde Muhammed (s.a.) de fasihlerin, belîğlerin ve şairlerin alabildiğine bol ve edebiyatın ileri noktalarda olduğu bir dönemde peygamber olarak gönderildi. O da onlara öyle bir kitap getirdi ki, insanlar ve cinler onun bir benzerini yahut on suresinin yahut bir tek suresinin benzerini getirmek için bir araya gelecek olsalardı dahi, ebediyyen buna güç yetiremeyeceklerdi. İsterse bir birlerine yardımcı olarak bu işi birlikte yapmaya çalışsınlar. Bunun tek sebebi şudur: Aziz ve Celil olan Rabbin sözü, hiç bir zaman mahlûkatın sözüne benzemez.

4- Hz. İsa onlara demişti ki: "Ne yediğinizi ve daha sonraki zamanlar için evlerinizde neleri saklayıp neleri koruduğunuzu da haber veriyorum."

Peygamberlerin gaybden haber vermesi ile münecim ve kâhinlerin haber vermesi arasında şu fark vardır: Peygamber başka herhangi bir şeye dayanmaksızın doğrudan Allah'ın bildirmesiyle haber verir. Kâhin ve münecim ise türlü hileli yollara ve yıldızlar, cinler ve bazı insanlar kullanarak ve bir takım bilgi vasıtalarına baş vurarak bu işi yaparlar.

İşte benim bunları yapmam, -eğer sizler Allah'ın göz kamaştırıcı ayetlerini doğrulayan, O'nun tevhidini ve her şeye güç yetiren kudretini kabul eden kimseler iseniz- risaletimin doğruluğunun kesin belgeleri, delilleridirler.

5- Ben sizlere önceden inmiş Tevrat'ı doğrulayıcı olarak geldim. Onu nes-hetmek veya hükümlerine muhalefet etmek için gelmedim. Bundan bazı istisnalar ile Tevrat'ta

sizin için ağır olan bazı hükümleri İncil'de Yüce Allah'ın hafiflettiği başka hükümlerle değiştirerek geliyorum. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve size haram olan bazı şeyleri size helâl kılmak için (geldim)." Yani Yüce Allah'ın, "O Yahudilerin zalimlikleri sebebiyle kendilerine helâl kılınan bir çok temiz şeyleri üzerlerine haram kıldık." (Nisa, 4/160) buyruğunda işaret edildiği gibi, zalimlikleri sebebiyle İsrailoğulları'na haram kılınmış bir takım temiz şeyleri helâl kılmak için geldim, demektir. Denildiği gibi zalimlikleri sebebiyle İsrailoğulları'na haram kılınanlar arasında balık, deve eti, iç yağları ve cumartesi günü çalışmak da vardır.

Bunun dışında kalan hususlarda ben tevhid, öldükten sonra dirilmek, ahlâkî faziletler gibi dinin esasını teşkil eden hususlarda Tevrat'a uygun şeyler tebliğ ediyorum. İncil'de Hz. İsa'nın şöyle dediği kaydedilmektedir: "Ben namusu nakz etmek (yani Tevrat'ın şeriatını kaldırmak) üzere gelmedim. Fakat onu tamamlamak üzere geldim."

6- Ben size ardı arkasına Rabbinizden doğruluğuma ve risaletimin sıhhatine belge olacak ayetler getirdim. Bunun tekrar edilmesi tekit için ve takva emrine esas teşkil etmesi içindir. Getirdiği mucizeler (ayetler) pek çok olduğu halde, ayetten tekil olarak söz edilmesi, risaletine delil olmak bakımından aynı türden olduklarından dolaydır.

Bana aykırı davranmak hususunda Allah'tan korkunuz. Sizi davet ettiğim şeye -ki bu da Allah'ın tevhid edilmesidir- bana itaat ediniz. Şüphesiz Allah benim de Rabimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde yalnız O'na ibadet ediniz. İşte bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri dosdoğru, dünya ve ahirette hayırlara götüren yol budur. Kim bunu bırakıp başka yola saparsa o dalâlet (sapıklık) içerisindedir.

İşte bu, risalet görevinin bir özetidir. Bunlar, Allah'tan korkmayı, Allah'a itaati emretmek, ulûhiyet ve rububiyetin birliğini kapsayan tevhidi kabul etmek, Allah'a kulluğu, O'na itaati itiraf etmektir. İşte Meryem ve onun oğlu hakkında apaçık ve doğru olan söz ve yol budur.

Bu gerçekler İncil'de de vardır. Çünkü İncil'de şu ifadeler yer almaktadır: "Ben benim de babam, sizin de babanız, benim de ilâhım, sizin de ilâhınız olana gidiyorum." Baba ise o dilde efendi demektir. Buna delil ise "Benim de babam, sizin de babanız" ifadesini kullanmasıdır. Böylelikle onun evlatlığı gerektiren babalığı kastetmediği anlaşılmaktadır. [\[43\]](#)

Hz. İsa Ve Kavminden İman Edenlerle Kâfir Olanlar

52- İsa onların inkârını hissedince, "Allah'a (giden yolda) bana yardım edecekler kimlerdir dedi. Havariler, "Al-lah'ın yardımcıları biziz* Allah'a i"" ettik. Sen de şahit ol ki şüphesiz biz

dediler.

53- "Rabbimiz, indirdiğine inandık ve peygambere tabi olduk. Artık bizi şahitlerle beraber yaz."

64- (İnkarcılar) hileye saptılar. Allah da TiiİAİrfı-lıkljiiiTin karşılık verdi. Allah hileye karşılık verenlerin en hayır-lısıdır.

55- Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Muhakkak ben seni öldürürüm. Seni kendime yükseltirim. Seni o kâfirler arasından tertemiz edip çıkartırım. Sana uyanları kıyamet gününe kadar o inkâr edenlerin üstünde tutarım. Sonra hepinizin dönüşü banadır. İşte hakkında ayrılığa düştüğünüz konularda aranızda ben hüküm vereceğim.

56- Fakat o inkâr edenleri dünyada da ahirette de en şiddetli bir azapla cezalandırırım. Onların hiç bir yardımcıları da yoktur."

57- İman edip de salih ameller işleyenlere ise onların ecirlerini eksiksiz verecektir. Allah zalimleri sevmez.

58- işte bunlar sana okuduğumuz ayetlerden ve hikmetli zikirdendir.

Nüzul Sebebi

58. ayet-i kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Ebi Hatim, Hasan-ı Basrî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'ın yanına Nec-ran'ın iki rahibi geldi. Onlardan birisi, "İsa'nın babası kimdir?" diye sordu. Resulullah (s.a.) da Rabbinin emri gelinceye kadar cevap vermekte acele etmezdi. Bu konuda ona, "İşte bunlar sana okuduğumuz ayetlerden ve hikmetli zikirdendir" buyruğundan itibaren, "Öyle ise şüphelerden olma." (Âl-i İmran, 3/60) buyruğuna kadar olan ayetler nazil oldu. İleride, "Muhakkak İsa'nın misali Allah indinde Adem'in misali gibidir" buyruğundan "öyle ise

şüphelerden olma" buyruğuna kadar olan ayetlerin nüzul sebebine dair açıklamalarda başka rivayetler de gelecektir. [\[44\]](#)

Açıklaması

Hız. İsa kavmi olan İsrailoğulları'nın küfür üzere kararlılıklarını, sapıklıklarını sürdürme isteklerini fark edip bunu kesin olarak anlayınca, davetine iman edenleri açıktan açığa bilmek istediğinden dolayı, "Allah'a giden yolda bana kim uyar ve Allah'a sığınarak kim bana yardım eder?" dedi. Zahirin anlaşıldığına göre o, Allah'ın yoluna davet hususunda benim yardımcıları kimler olacak diye sormak istemiştir. Peygamber (s.a>) de hicret etmeden önce hac mevsimlerinde şöyle sorardı: "Rabbimin kelâmını tebliğ edebilmem için beni kim barındırır? Gerçekten Kureyşliler Rabbimin sözünü tebliğ etmeme engel olmaktadır." Hız. Peygamber sonunda Ensarı buldu, onlar onu evlerinde barındırdılar, yardımcı oldular; sonra o da onların yanına hicret etti. Onu himayelerine aldılar, düşmanlarına karşı korudular.

İşte Hız. İsa da kendisine yardım etmek üzere İsrailoğulları'ndan bir grubu ortaya çıkarmak istedi. Ona iman ettiler, ona yardımcı oldular, onu desteklediler. Bir diğer ayet-i kerimede ifade edildiği gibi: "Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere, "Allah'a giden yolda benim yardımcıları kim olacak?" demişti." (Saff, 61/14).

Havariler yani Ensar ise şöyle dediler: "Allah'ın dininin yardımcıları, senin davetinin destekleyicileri olan ihlâslı askerleri bizleriz. Allah'ın varlığına, vahdaniyetine gerçekten iman ettik. Bizim müslüman olduğumuza yani onun emirlerine boyun eğen, itaatle bağlanan kimseler olduğumuza, bütün dinlerin ittifakla ortaya koydukları İslâm'ın özüne bağlı olduğumuza tanıklık et."

Daha sonra Yüce Allah'a şu sözleriyle yakarmaya başladılar: "Rabbimiz, Kitabından indirdiğin buyruklara iman ettik, onları tasdik ettik. Meryem oğlu İsa'ya tabi olduk. Sen bizi peygamberlerinin doğru söylediğine tanıklık eden şahitlerle birlikte yaz." Sözlerinde Hız. İsa'ya uymayı söz konusu etmeleri, imanlarının sıhatlerinin bir delilidir. Çünkü iman amel etmeyi gerektirir.

Daha sonra Yüce Allah, İsrailoğulları'ndan bir kesimin Hız. İsa'yı öldürmek için suikast hazırladıklarını haber vermektedir. Bunlar o dönemin kâfir hükümdarına Hız. İsa'yı insanları saptıran ve onları hükümdara itaat etmekten alıkoyan, halkı ifsat eden, babayı oğlundan

ayıran bir kimse diye jurnalle-diler. Bu ise Hz. İsa'yı suikastle öldürecek kimseyi görevlendirmek için yaptıkları bir hile idi. Allah onların bu hilelerini çürüttü, bütün aldıkları tedbirleri boşa çıkardı. Çünkü hükümdar Hz. İsa'nın yakalanıp asılması ve başkalarına ibret teşkil edecek şekilde cezalandırılması için tutuklatmak üzere adamlarını yolladı. Evini çevreledikleri ve artık onu ellerine geçireceklerini sandıkları sırada evde Hz. İsa'nın yanında bulunanlardan birisini onlara Hz. İsa gibi gösteren Yüce Allah, onu aralarından kurtardı ve semaya yükseltti.

Yüce Allah tedbir hazırlayanların en hayırlısıdır. Onun planı en geçerli plandır. Planını en sağlam, en güçlü yapan O'dur. Onlara zarar vermeye ve hikmetini tamamlamaya, meşietini (dilediğini) yerine getirmeye kadir olan O'dur. Onları sapıklıkları içerisinde hor hallerinde bırakır, onlar istediklerimizi elde ettik ve maksatlarımızı gerçekleştirdik diye inanmaya devam ederler.

Ebu Hayyan der ki: Bunun (yani Allah'ın hileye karşılık verenlerin hayırlısı olmasının) anlamı şudur: Hayır sahiplerine lütfuyla, zalimlere ise adaletiyle karşılık ve ceza veren O'dur. Çünkü O bunu yaparken hakkı yapandır. İnsanlardan hile yapan (mâkir) ise çoğunlukla batıl bir iş yapıyor demektir. [\[45\]](#)

Daha sonra Yüce Allah Peygamberi Muhammed (s.a.)'e hitaben Hz. İsa'yı semaya yükselttiğini şu sözleriyle hatırlatmaktadır: Ya Muhammed, Allanın İsa'ya, "Ben senin ecelini eksiksiz olarak tamamlayacağım ve seni bana yükselteceğim" demişti. Bu, Hz. İsa'ya verilmiş, düşmanlarının hilelerinden ve tedbirlerinden onu kurtaracağına dair bir müjdesidir.

Bu ayet-i kerimenin tevili ile ilgili olarak müfessirlerin iki görüşü vardır.

1- Ayet-i kerimede tehir takdim vardır. İfadenin takdiri şöyledir: Seni kendi katıma yükseltecek, seni inkâr edenler arasından arındırıp temizleyecek, semadan indikten sora da öldürecek olan benim. Yani Yüce Allah Hz. İsa'yı cisim ve ruhuyla semaya kaldırmıştır. Ahir zamanda da nazil olacak, İslâm şeriatıy-la hükmedecek, sonra Allah onun canını alacaktır. Sahih nebevi hadislerin delâlet ettiği de budur. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İsa henüz ölmemiş-tir. Kıyamet gününden önce o size tekrar dönecektir."

2- Vefat ettirmek, normal bir şekilde öldürmek demektir. Refetmek ise ruhun ve makamın yükseltilmesi demektir. Bu mekân bakımından bir yükseklik değildir. Nitekim Yüce Allah İdris (a.s.) hakkında şöyle buyurmaktadır: "Biz onu yüce bir makama yükselttik." (Meryem, 19/57). Müminler hakkında da şöyle buyurmaktadır: "Sıdk meclisinden gayet muktedir bir Melik'in yanındadırlar." (Kamer, 54/55). Buna göre anlam şöyle olur: Ben seni öldüreceğim ve ölümünden sonra da seni oldukça yüce bir mekânda tutacağım.

İlim adamlarının çoğunluğu birinci tevili desteklemektedir. Onlardan birisi olan er-Rabi b. Enes şöyle demektedir: Vefattan kasıt burada uykudur. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Geceleyin sizi öldüren (uyku veren) O'dur." (En'am, 6/60); "Allah ölümleri vaktinde ruhlari alır. Ölmeyeninkini de uykusunda (ruhunu alır)." (Zümer, 39/42) Resulullah (s.a.) da uykusundan uyandığı vakit, "Önceden bizi öldürmüş iken bizi tekrar dirilten Allah'a ham-dolsun." diye dua ederdi. Kurtubî der ki: Sahih olan Yüce Allah'ın Hz. İsa'yı ölüm ve uyku söz konusu olmaksızın semaya yükselttiğidir, lakerf nin tercih ettiğı görüş de, İbni Âbbas'tan gelen sahih rivayet de budur.

Yüce Allah Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ve semaya yükseltilmesini başka ayet-i kerimelerde de zikretmiştir: "Bir de onların inkârları ve Meryem hakkında pek büyük iftiralarda bulunmaları ve, "Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i gerçekten öldürdük" demeleri sebebiyle kendilerini cezalandırdık. Halbuki onlar onu öldürmediler, onu asmadılar da. Kendilerine benzeri gösterilmişti. Gerçekten hakkında anlaşmazlığa düşenler onun hakkında şüphe içindedirler. Onların uydurdukları bir zandan başka ona dair hiç bir bilgileri yoktur. Onu yakinen öldürememişlerdir. Aksine Allah onu kendi katına kaldırmıştır. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir. Ehl-i Kitap'tan ölümünden evvel ona mutlaka iman etmeyecek hiç bir kimse yoktur. O da kıyamet günü aleyhlerinde bir şahit olacaktır." (Nisa, 4/156-159). Burada, "Ölümünden evvel" buyruğundaki zamir, Hz. İsa'ya aittir. Yani Kitap Ehli'nden olup da Hz. İsa'ya iman etmeyecek kimse yoktur. Bu ise kıyamet gününde yere ineceğı vakit gerçekleşecektir. İşte o zaman bütün Kitap Ehli iman edeceklerdir. Çünkü Hz. İsa cizyeyi kaldıracak ve İslâm'dan başka bir şey kabul etmeyecektir.

Daha önce Yüce Allah Hz. İsa'ya lütuflarının başka bazı çeşitlerini beyan ederek şöyle buyurmaktadır: Onun Allah'ın kulu ve rasulü olduğuna iman edip söylediklerini tasdik ederek dinine tabi olanları, inkâr eden kâfirlerin üstünde kılacağım. Yani müminleri kâfirlere üstün kılacağım. Bu, ya ruhanî bir üstünlüktür ve bu onların güzel ahlâk, kâmil bir edep, hakka yakınlık, batıldan uzaklık şeklindeki kâfirlere üstünlükleridir ya da dünyevî bir üstünlüktür ve bu onların kâfirlere efendilik etmeleri şeklindedir. Fakat bu durum her zamanda görülebilecek kesintisiz ve devamlı bir iş değıldir. O bakımdan burada ruhanî, manevî ve edebî üstülüğün kastedildiğine daha bir ağırlık kazandırır.

Sağlıklı bir akide, üstün edep ve ahlâk, güçlü delil ve kadrin yüksekliğı şeklindeki üstünlük, iman ehli için kıyamet gününe kadar devam edip gider. Daha sonra hepiniz öldükten sonra diriliş günü bana döneceksiniz. Ben de din ile ilgili anlaşmazlığa düştüğünüz hususlar arasında aranızda hüküm vereceğim.

Arkasından Yüce Allah hak sahibinin mükâfatı ile batıl ehlinin cezasını şöylece beyan etmektedir: Hz. İsa'yı inkâr edip onu yalanlayanlar (onlar Yahu-dilerdir) için günahları sebebiyle zelil kılınmak, öldürölmek, esir alınmak, sair kavimlerin üzerlerine musallat kılınması gibi sebeplerle dünyada bir azap vardır. Ahirette de onlar için cehennem ateşiyle azap olunacaktır. Ahirette herhangi bir yardımcıları, destekçileri olmayacaktır.

İsa'ya iman edip peygamberliğini ve Allah tarafından getirdiklerini tasdik ederek emirleri uygulamak, yasakları terk etmek suretiyle salih amel işleyenlere gelince, Allah onların ecirlerini tastamam verecektir.

İsa'ya dair haberleri sana okuyoruz. Bunlar ise senin peygamberliğinin doğruluğunun açık delilleridir. Bunlar verdiği haberlerinde, koyduğu hükümlerde çeşitli ibret, hikmet ve öğütleri açıklayan hikmet dolu Kuran'ı buyrukları arasındadırlar. Müminler bu haber ve hükümlerle hakka doğru yol bulur, şeriatın sırrını, dinin özünü öğrenebilirler. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryem oğlu İsa, hak söz gereğince böyledir. Allah'a çocuk edinmek yaraşmaz. O münezzehtir. Bir şeye hüküm verdiğinde ona "ol" der, o da hemen oluverir." (Meryem 19/34-35).^[46]

Hz. İsa'nın Ulûhiyetini İddia Edenleri Red Ve Mübahale (Lânetleşme)

59- Muhakkak İsa'nın misali Allah nez-dinde Adem'in misali gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi.

60- Hak Rabbindendir. Öyle ise şüphecilerden obua.

61- Sana ilim geldikten sonra kim seninle onun hakkında çekişirse de ki: "Geliniz oğullarımızı ve oğullarınızı ve kadınlarınızı, biz kendimizi siz de kendinizi çağıralım. Sonra dua ve niyaz edelim de Allah'ın laneti yalancılardan üzerine olsun isteyelim."

62- İşte bu, muhakkak en doğru anlatıştır. Allah'tan başka biç bir ilâh yoktur. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

63- Eğer yüz çevirirlerse muhakkak Allah fesatçıları çok iyi bilendir.

Nüzul Sebebi

Müfessirler derler ki: Necranlıların heyeti Resulullah (s.a.)'a "Sen ne diye bizim saygı

gösterdiğimiz kişiye sövüyorsun?" dediler. Hz. Peygamber onlara, "Ne diyormuşum?" diye sorunca onlar, "Sen onun kul olduğunu söylüyorsun" dediler. Hz. Peygamber "Evet, o Allah'ın kulu ve rasulüdür. Tertemiz, iffetli ve bakire Meryem'e bıraktığı kelimesidir." dedi. Bu cevaba kızıp, "Sen babasız bir insan hiç gördün mü" dediler. Eğer gerçekten doğru sözlü isen bize onun gibisini göster. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[47\]](#)

Açıklaması

Allah'ın kudreti bakımından babasız olarak yarattığı Hz. İsa'nın niteliği, babasız ve annesiz olarak yarattığı Hz. Adem'in misaline benzer. Allah onu topraktan yarattı. Çamurdan belli ölçülerde bir ceset kıldıktan sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi. Yani onu ruhu üfleyerek bir insan olarak yarattı. Yaratılış bakımından garip olan daha garip olana benzetildi. Benzetme Hz. İsa'nın Hz. Adem gibi babasız olarak yaratılması açısından değildir. Yoksa onun da doğrudan topraktan yaratılmış olması açısından değildir. Bir şey bir diğer şeye ortak nitelikleri olduğundan dolayı -diğer hususlarda biri diğerinden farklı olsa dahi- benzetilebilir. Hz. Adem'i babasız olarak yaratanın, İsa'yı yaratması ise öncelikle söz konusudur. Eğer babasız yaratıldığı için İsa hakkında evlatlık iddiası mümkün olsa, o takdirde bu iddianın Hz. Adem hakkında da söz konusu edilmesi öncelikle mümkündür. Ancak bunun batıl olduğu ittifakla bilinen bir husustur. O bakımdan Hz. İsa hakkında Allah'ın oğlu olduğu iddiası daha da batıldır.

Fakat Yüce Allah Hz. Adem'i annesiz ve babasız olarak yaratmak, Hz. Havva'yı da dişisiz erkekten yaratmak, Hz. İsa'yı ise erkeksiz bir dişiden yaratmak, sair insanları da bir erkek ve bir dişiden yaratmak suretiyle insanlara kudretini açıkça göstermek istemiştir. İşte bundan dolayı Meryem suresinde, "Biz onu insanlar için bir alâmet... kılalım diye." (Meryem, 19/21) buyurmakta, burada da "Hak Rabbindedir" ifadesini kullanmaktadır.

İsa ve Meryem'in durumuna dair benim sana bu bildirdiklerim, hak sözün kendisidir. Hristiyanların Mesih hakkında inandıkları onun ilâh olduğu iftirası Yahudilerin Hz. Meryem'e Yusuf en-Neccar ile iftira ettikleri gibi değildir. O bakımdan bu hususta sana kesin bilginin gelmesinden sonra her ikisi hakkında asla şüpheye düşme. Böyle bir yasak, hem Hz. Peygamber hem de onun ümmetinin ilâhî haberlere tam bir kalp huzuru ile ve tam bir yakîn ile sınıksız sarılmalarının zorunlu olduğu inancını harekete getirmektedir. Yani sen hakka dair kesin bilgiye tam bir kalp huzuru ile bağlılığını, bu hususta şüpheden uzaklığını sürdür. Yahut da hitap Peygamber (s.a.)'e olmakla birlikte kasıt onun ümmetidir. Çünkü Hz. Peygamber İsa (a.s.) hakkında asla şüphe etmiyordu.

"Artık hakkı ve kesin doğruyu bildikten sonra İsa (a.s.) hakkında seninle tartışmaları sen mübahaleye yani lânetleşmeye davet et. Gelin, Allah'a dua edelim de yalan söyleyene lanet etmesini ve onu rahmetinden kovmasını, isteyelim" de. Bu ayet-i kerimeye mübahale ayeti adı verilmektedir.

Peygamber (s.a.)'in Necran Hristiyanlarını mübahaleye çağırdığı, onların ise bunu kabul etmediği sabittir. İbni İshak'ın Sîreti'inde rivayet edildiğine göre hicretin 9. yılı Resulullah (s.a.)'ın huzuruna altmış süvariden oluşan Necran Hristiyanları heyeti geldi. Bunların arasında bütün işlerini çekip çeviren on dört kişilik soyluları da vardı. Bunlardan birisi Abdülmesih adını taşıyan el-Âkib idi. Bu onların emiriydi. Sağlam görüş sahibi ve kendisine danışılan bir kimseydi. Onun görüşünü almadıkça bir şey yapmazlardı. Bunlardan bir tanesi de el-Eyhem diye bilinen es-Seyyid idi. Onların bilginleriydi. Bir diğeri Ebu Harise b. Alkame idi. Bekr b. Vâil oğullandı. Bu aynı zamanda onların papazları idi. İkindiden sonra Resulullah (s.a.)'ın mescidine girdiler. Doğuya doğru dönerek namazlarını kıldılar. Daha sonra Resulullah (s.a.) ile konuşmaya koyuldular. Hz. İsa hakkında "O Allah'tır, Allah'ın oğludur, için üçüncüsü-dür" dediler. Bunun üzerine onların kanaatlerini reddetmek için bu ayet-i kerime nazil oldu.

Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mace'nin rivayetine göre Necranlıların ileri gelenlerinden el-Âkib ile es-Seyyid Resulullah (s.a.)'ın yanına, onunla lânetleşmek isteği ile geldiler. Onlardan birisi ötekine "Bu işi yapma" dedi. "Allah'a yemin ederim, eğer bu bir peygamber ise biz de onunla lânetleşecek olursak, bizler de bizden sonra soyumuzdan gelecek olanlar da iflah olmaz." Bunun üzerine Hz. Peygamber*e şöyle dediler: "Bizden istediğini sana vereceğiz, bizimle birlikte güvenilir bir kimse gönder." O da şöyle buyurdu: "Andolsun sizinle birlikte güvenilir ve gerçekten emin bir kimse göndereceğim. Kalk ey Ubeyde b. El-Cerrah." Ebu Ubeyde ayağa kalkınca Resulullah (s.a.) "İşte bu, bu ümmetin emindir" buyurdu.

Resulullah (s.a.)'m mübahale yapmak üzere Hz. Ali, Hz. Fatıma ve iki oğulları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i seçtiği ve onları dışarı çıkartıp "Ben dua ettiğimde siz de "âmin" deyiniz7' dediği rivayet edilmektedir.

Necran heyeti mübahaleyi reddettikten sonra cizye ödemek üzere Peygamber (s.a) ile barış yaptılar. Belirlenen cizye miktarı ise bin tanesi Safer ayında, bin tanesi de Recep ayında ödenmek üzere iki bin elbise ve belli miktarda dirhem idi.

İşte bu Hz. Peygamberin söylediğine ne kadar güvenip güçlü bir şekilde inandığına, buna karşılık onların mübahaleyi kabul etmeyişlerinin de kendileri için tehlikeyi kabul ettiklerine, açıkladıkları şeylere dair bir delil sahibi olmadıklarına delâlet etmektedir. O bakımdan da mübahaleye kalkışmak imkânını bulamamışlardır.

Hz. İsa hakkında sana bu anlattığım kıssa hakkında herhangi bir şüphe ve

tartışmanın söz konusu olamayacağı, hak sözün kendisidir. Yoksa Hristiyanların ileri sürdükleri gibi bir ilâh ve Allah'ın oğlu değildir. Yahudilerin de ileri sürdüğü gibi -haşa- zina çocuğu da değildir. Buna "kıssa" deniliş sebebi, ele alman manaların ardı arkasma gelmesi, hikaye üslubuyla anlatılmış olmasıdır.

Kimsenin yenik düşüremediği Azîz ve her şeyi uygun ve doğru yerinde koyan sonsuz hikmet sahibi Hakîm Allah'tan başka ilâh yoktur. Eğer bütün bunlardan sonra sana uymaktan, seni doğrulamaktan yüz çevirecek ve Allah'ın vahdaniyetini açıklayıp mübahale (lânetleşme) teklifini kabul etmeyecek olurlarsa elbette ki Allah, fesat çıkartanların durumunu çok iyi bilir. Onların yaptıklarını en ağır bir şekilde cezalandıracaktır. Hakkı bırakıp batıla yönelen herkes fesat çıkartandır, bozguncudur. Allah ise fasıklara güç yetirendir. Hiç bir şey Allah'ın kudreti dışına çıkamaz. [\[48\]](#)

Allah'ın Birliğine, O'na İbadete Davet Ve Hz. İbrahim'in Dini

64- De ki: "Ey Ehl-i Kitap! Bizimle sizin aranızda adaletli bir kelimeye geliniz: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. Ona hiç bir şeyi eş tutmayalım. Kimimiz kimimizi Allah'tan başka Rabler edinmesin." Eğer yüz çevirirlerse, "Bizim muhakkak Müslümanlar olduğumuza şahit olun" deyin.

65- Ey Ehl-i Kitap! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz. Halbuki Tevrat da İncil de ancak ondan sonra indirildi. Akıl erdiremiyor musunuz?

66- Diyelim ki sizler bilgi sahibi olduğunuz şeyler hakkında münakaşa ettiniz. Ya hiç bilginiz olmayan şeyler hakkında hâlâ niçin münakaşa edip duruyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz.

67- İbrahim Yahudi de değildi, bir Hristiyan da değildi. Fakat o hanif bir Müslümandı. O müşriklerden de değildi.

68- Şüphesiz insanlar arasında İbrahim'e en yakın olanlar, elbette ona uyanlarla şu peygamber ve iman edenlerdir. Allah müminlerin velisidir.

Nüzul Sebebi

65-67. ayetlerin nüzulü ile ilgili olarak İbni İshak ve İbni Cerir, İbni Abbas (r. a.)'tan şöyle dediğini nakletmektedirler: Necran Hristiyanları ile Yahudi hahamları Resulullah (s.a.)'m huzurunda bir araya geldiler, onun yanında tartıştılar. Hahamlar, "İbrahim ancak Yahudi idi" dediler. Hristiyanlar ise, "O ancak bir Hristiyandı" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey Ehl-i kitap! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz..." ayetini inzal buyurdu.

68. ayet-i kerimenin nüzul sebebi: Yahudilerin "Allah'a yemin ederiz ya Muhammed, sen de bilirsin ki biz İbrahim'in dinine senden de başkalarından da daha yakınız ve İbrahim bir Yahudi idi. Senin bu tutumun bizi kıskanmandan başka bir sebebe bağlı değildi" demeleri üzerine yüce Allah bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu.

Tirmizî Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Resulullah (s.a.)

buyurdu ki: "Her bir peygamberin diğere peygamberlerden velileri vardır. Benim velim ise atam ve Rabbimin halili (İbrahim)dir. Daha sonra da, "Şüphesiz insanlar arasında İbrahim'e en yakın olanlar elbette ona uyanlarla şuy peygamber ve ona iman edenlerdir...n ayetini okudu. [\[49\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed -bütün Yahudi ve Hristiyanlar demek olan- Kitap Ehli'ne söyle! "Gelin her iki kesim arasında bütün şeriatların, peygamberlerin ve onlara indirilen kitapların ittifakla kabul ettiğı adaletli ve orta yolu temsil eden bir sözü söyleyelim. Bu adaletli sözü sahifeler ve dört kitap Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an da emretmiştir. Bu ise la ilahe illallah olan tevhid kelimesi, Allah'a ibadet etmek, teşrî, helâl ve haram kılma yetkisini O'na vermek, O'na herhangi bir şeyi ortak koşmamak, Allah'ı bırakıp O'ndan başka -put, haç, heykel, ateş gibi şeyleri- ve birbirimizi rab edinmemektir.

Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim" buyruğunda ulûhiyetin vahdaniyetini, "kimimiz kimimizi Allah'tan başka Rab-ler edinmesin" buyruğı ise rububiyetin vahdaniyetini ihtiva etmektedir.

İbrahim'in, Musa'nın, İsa'nın ve onların dışında kalan bütün peygamberlerin çağrısı budur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka ilâh yoktur, o halde bana ibadet edin." (Enbiya, 21/25); "Andolsun ki biz her ümmete, "Allah'a ibadet edin ve tağuttan sakının" diye bir peygamber gönderdik." (Nahl, 16/36).

Yahudiler muvahhid olmakla birlikte, onların anlayışına göre ilâh mefhumu, hak ilâh olmaktan çıkmıştı. Diğere taraftan onlar kendiliklerinden uydurdukları hükümlerde dinî önderlerine uyuyorlardı. Hristiyanlar da önceleri muvahhid idiler. Halen de vahdaniyet inancına sahip olduklarını ileri sürmektedirler. Fakat onlar Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu ve teslisi (üçlü ilâh anlayışını) iddia etmekle de kalmadılar, Hz. İsa'nın ulûhiyetini de üç ilâhın tek bir ilâh olduğunu, onun da İsa olduğunu ileri sürdüler. Reformist protestanlar ise Hz. İsa'nın ulûhiyeti düşüncesini reddetmektedir.

Adiyy b. Hatim rivayetle der ki: Boynumda altından bir haç bulunduğu halde Resulullah (s.a.)'ın yanına vardım. Bana "Ey Adiyy, şuy putu üzerinden at" dedi. O'nun tevbe suresinde, "Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan başka rabler edindiler."

(Tevbe, 9/31) ayetini okuduğunu dinledim. O'na "Ey Allah'ın Rasulü dedim!" "Onlar bu şekilde haham ve rahiplerine ibadet etmiyorlardı." Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Onlar size bir takım şeyleri helâl, bir takım şeyleri haram kılıp siz de onların bu sözlerini alıp kabul etmiyor muydunuz?" Adıyy "Evet" deyince Peygamber (s.a.) "İşte sözü geçen ibadetleri budur" cevabını verdi.

Buna göre Kitap Ehli'ne böyle bir hitap yöneltilmektedir. Çünkü onlar alimlerine bu şekilde itaat etmekle onları rab gibi bir konuma çıkarmış oldular.

Şayet böyle bir çağrıyı veya böyle bir hükme tabi olmayı kabul etmez ve Allah'tan başkasına ibadette diretecek olurlarsa onlara deyin ki: Bizler gerçekten Müslüman kimseleriz. Allah'a itaatle boyun eğdik. Dinimizi O'na halis kıldık. O'ndan başkasına ibadet etmez, fayda veya zararı önlemeyi başkasından istemeyiz. Allah'ın helâl kıldığından başkasını helâl, haram kıldığından başkasını da haram kabul etmeyiz.

Bu ayet-i kerime Peygamber (s.a.)'ü Kitap Ehli'ne mensup olsun olmasın, o zamanın hükümdar ve krallarına gönderdiği mektupların özüdür. Putperest olan Farslann kralı Kisra'ya, Hristiyan Bizanslıların hükümdarı Heraklius'a yine Hristiyan Necaşi'ye ve Mısır Kıptîlerinin başı Mukavkıs'a ve diğerlerine gönderdiği mektuplar gibi. Bütün bu mektuplarda bu ayet-i kerime yer almıştır. O'nun Heraklius'a gönderdiği mektubu Müslim'in Sahih'inde şu şekilde kaydedilmektedir:

"Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın rasulü Muhammedi'den Bizanslıların büyüğü Heraklius'a. Selâm hidayete tabi olanlara. İmdi ben seni İslâm'a davet ediyorum. Müslüman ol, esenliğe kavuşursun. Müslüman ol, Allah sana ecrini iki defa versin. Şayet yüz çevirecek olursan şüphe yok ki Erisilerin -yani çiftçisiyle, ırgatıyla, hizmetkarlarıyla ve diğerleriyle birlikte bütün halkın- günahı senin boynunadır ve "Ey Ehl-i Kitap bizimle sizin aranızda adil olan bir kelimeye geliniz: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim. Onu hiç bir şeye eş tutmayalım, kimimiz kimimizi Allah'tan başka rabler edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse, "Bizim muhakkak Müslümanlar olduğumuza şahit olun" deyin."^[50]

Hiz. İbrahim'in Kime Mensup Olduğuna Dair Tartışma:

Ey Yahudiler ve Hristiyanlar! Sizler neden İbrahim el-Halil hakkında anlaşmazlık gösteriyor ve her biriniz onun sizden ve dininiz üzere olduğu iddiasında bulunuyorsunuz? Ey Yahudiler, sizler onun Yahudi olduğunu nasıl iddia edebilirsiniz? Halbuki o Musa'ya

Allah tarafından Tevrat indirilmeden önce gelmiştir. Ve siz ey Hristiyanlar, onun nasıl Hristiyan olduğunu iddia ediyorsunuz? Halbuki Hristiyanlık ondan çok uzun bir zaman sonra ortaya çıkmıştır.

Musa'ya Tevrat, İsa'ya İncil, İbrahim'den ancak uzun bir zaman sonra indirilmiştir. Denildiğine göre Hz. İbrahim ile Musa arasında yediyüz yıl, Hz. Musa ile Hz. İsa arasında da yaklaşık Mn yıllık bir zaman vardır.

İşte bundan dolayı Yüce Allah, "Akıl erdiremiyor musunuz?" diye buyurmaktadır. Çünkü bir şeyden önce olan, sonra gelene tabi olmaz. Sizler delillerinizin zayıflığını, çürüklüğünü, sözlerinizin batıl olduğunu aklınızla anlayamıyor musunuz?

Daha sonra Yüce Allah bu konudaki bilgisizliklerine ve ahmaklıklarına işaret ederek şöyle buyurmaktadır: Haydi sizler İsa (a.s.) hakkında Tevrat ve İncil'in açıkladığı [\[51\]](#) ve İsa'nın durumu ile ilgili bilginiz olan şeyler hakkında tartışıyor, delil getiriyorsunuz. Üstelik bu konuda sizin aleyhinize delil ortaya konulmuş ve yanlışlığınız da açıkça görülmüştür. Peki, İbrahim'in Yahudi ya da Hristiyan olduğuna dair hangi esasa göre tartışıyorsunuz, nasıl mücadele ediyorsunuz? Oysa bu konuda sizin bir bilginiz yoktur. Dininizde ve kitaplarınızda onun hakkında herhangi bir şey da nazil olmuş değildir. Onun Yahudi ya da Hristiyan olduğuna dair bilgiyi nereden çıkarıyorsunuz? Allah ise sizin için gayb olan ve sizin tanık olmadığınız her şeyi bilir. Sizler, ancak bildiklerinizi, gözlerinizle bilip tanık olduğunuzu ve işittiğinizi bilebilirsiniz.

İşte bu, Yüce Allah'ın onlar tarafından ileri sürülen bu gibi iddialarının ve hakkında herhangi bir bilgi sahibi olmadıkları hususlarda tartışmasını ve Hz. İbrahim hakkındaki münakaşalarının reddedildiğini ifade etmektedir. Onlara bilgi sahibi olmadıkları hususları, her şeyi gerçek mahiyeti üzere bilene, gaybı da açığı da bilene havale etmelerini emretmektedir.

Daha sonra Hz. İbrahim hakkındaki kesin ve ilâhî karar gelmektedir. O da şudur: Hz. İbrahim Yahudi de değildi, Hristiyan da değildi; fakat o Allah'a ortak koşmaktan, putperestlikten uzak duran hanif bir kimse idi. Allah'a itaatle boyun eğen, emirlerine uyan, yasaklarından kaçman, Müslüman bir kimse idi. Onun dininin gerçek bağlıları onun yolu üzere giden, şeriatı üzere yürüyen Müslümanlardır. Onlar doğru sözlü sadıklardır. Yahudiler ve Hristiyanlar ise yalan söyleyenlerdir.

Hz. İbrahim aynı zamanda kendilerine hanif adını veren ve İbrahim dini üzere olduklarını iddia eden Kureyşliler ve onlara uyan Araplar gibi müşriklerden de değildi.

Daha sonra Yüce Allah önceden geçen gerçekleri şu buyruğu ile tekit etmektedir: İnsanlar arasında İbrahim'e bağlanmaya en çok hak sahibi, onun dinine yardım etme

hakkına en çok sahip olanlar, hiç bir şeyi ortak koşmaksızın yalnızca Allah'a iman eden, dinlerini O'na halis kılan kimselerdir. Bir de şu peygamber ve onunla birlikte iman edenlerdir. İşte bunlar Allah'ın vahdaniyetini, ulûhiyet ve rububiyetini ittifakla kabul eden tevhid ehli kimselerdir. İslâm'ın ruhu da işte budur. Allah müminlerin yardımcısı, destekçisidir. Onlara peygamberliği göndermek suretiyle başarı ihsan eden, işlerini düzenleyen, hallerini ıslah edendir. [\[52\]](#)

Kitap Ehli'nden Bazılarının Müslümanları Saptırmak İstemesi, Dini Oyuncak Edinme Ve Dinî Taassup

69- Kitap Ehli'nden bir zümre, sizi keşke saptırsalar diye arzu ettiler. Onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar da, hâlâ farkında değiller.

70- Ey Kitap Ehli! Kendiniz görüp dururken niçin Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz?

71- Ey Kitap Ehli! Siz bilip dururken niçin hıfıfçı batılla karıştırıyor ve hakkı gizliyorsunuz?

72- Kitap Ehli'nden bir zümre dedi ki: "İman edenlere indirilenlere günün erken saatlerinde iman edin, akşamleyin inkâr edin. Olur ki dönerler."

73- "Ve dininize tabi olandan başkasına inanmayın." De ki: "Gerçek hidayet Allah'ın hidayetidir. Size verilenin benzerinin başkasına verilmiş olduğuna yahut onların Rabbiniz nezdinde size karşı deliller getireceklerine de (inanmayın)." De ki: "Muhakkak lütuf Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah Vâsi'dir, Alîm'dir."

74- O dilediğine rahmetini tahsis eder. Allah en büyük lütuf sahibidir.

Nüzul Sebebi

69. ayet-i kerime Yahudilerin Muaz b. Cebel, Ammar b. Yasir ve Huzeyfe b. el-

Yeman'ı kendi dinlerine davet etmeleri üzerine nazil olmuştur.

72. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak da İbni İshâk, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Abdullah b. es-Sayf, Adıyy b. Zeyd ve el-Ha-ris b. Avf birbirlerine şöyle dediler: "Gelin Allah'ın Muhammed'e ve ashabına indirdiklerine sabahleyin iman edelim, akşamleyin de onu inkâr edelim. Böylelikle onlar dinleri hususunda şüpheye düşsünler. Belki onlar da bizim yaptığımız gibi yapar da dinlerinden dönerler. "Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey Kitap Ehli, siz bilip dururken niçin hakkı batılla karıştırıyorsunuz Allah Vâsi'dir, Alîm'dir" buyruklarını indirdi.

İbni Ebî Hatim de es-Süddî'den, o da İbni Malik'ten şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yahudilerin hahamları daha aşağı mertebede olanlara "Dininize uyanlardan başkasına inanmayınız" diyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah "Gerçek hidayet Allah'ın hidayetidir." ayetini indirdi. [\[53\]](#)

Açıklaması

Kitap Ehli alimlerinden ve başkanlardan bir kesim şüphe tohumlarını ekmek, bazı Müslümanları da dinlerine sokmak suretiyle kazanmak için Müslümanlar arasında sapıklığı yerleştirmeyi arzu ettiler. Fakat bunlar arzularını elde edemeyeceklerdir. Bunlar ancak kendilerini saptırırlar. Bu saptırmanın vebali yalnız onlara ait olacaktır. Çünkü onlar kendilerini faydasız, hatta zararlı bir işle meşgul etmektedirler. Kendilerini günah ve masiyete düşüren bir işle uğraşıyorlar. Onlar bunun farkında değildirler. Kötü hallerini anlayamıyorlar. Bu ise onlara yapılan en ileri derecedeki bir yergi ve küçümsemedir. Ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Kitap Ehli'nden bir çoğu hak kendilerine besbelli olmuşken ruhlarında yerleşmiş olan kıskançlıktan dolayı sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak geriye döndürmek isterler." (Bakara, 2/109).

Ey Kitap Ehli (Yahudiler ve Hıristiyanlar)! Muhammed (s.a.)'in doğruluğuna delâlet eden ayetleri (kesin belgeleri) ne diye inkâr ediyorsunuz. Halbuki siz, kitaplarınızda bulunan o ayetlerin onun niteliklerine ve onu müjdeleyen ifadelere dayanarak doğruluklarına şahitlik edip durmaktasınız.

Ey Kitap Ehli! Peygamberlerin size getirdikleri hakkı alimlerinizin, başkanlarınızın fasit tevillerle, tahrif ve tebdil ederek uydurdukları batıla ne diye karıştırıyorsunuz? Muhammed'in durumunu niçin gizliyorsunuz. Halbuki ona dair açıklamalar sizin yanınızda

Tevrat'ta ve İncil'de yazılı bulunmaktadır. Elinizdeki kitaplarda İsmailoğullarından bir peygamberin geleceğine, insanlara Kitabı ve hikmeti öğreteceğine dair bir müjde vardır. Sizler yanlışlık yaptığınızı, batıl üzere olduğunuzu bilmektesiniz. Siz bunu kıskançlığınız dolayısıyla ve inat ederek yapmaktasınız.

Daha sonra Yüce Allah, onların hile ve tuzaklarından bir başka çeşidi söz konusu etmektedir; o da şudur: Az önce açıkladığımız nüzul sebebinden de görüldüğü gibi onlardan bir kesim, günün erken saatlerinde İslâm'a girdiklerini açıkladılar. Müslümanlarla birlikte sabah namazını kıldılar. Akşam olunca da dinlerinden döndüler. Bundan kasıtları ise din hususunda insanlar arasında zayıf ve bilgisiz olanları karışıklığa düşürmek ve onların, "Bunların eski dinlerine girmeleri, gördükleri bir eksiklik, Müslümanların dinindeki bir kusur dolayısıyladır" demelerini sağlamaktı. İşte bundan dolayı, "Olur ki" dinlerinden "dönerler" demişlerdir. Halbuki hakkı bilen ondan geri dönmeyeceğini bilmiyorlardı. Heraklius Ebu Süfyan'a Muhammed (s.a.)'in durumlarına dair sorduğu soruların arasında şöyle demişti: "Onun dinine giren hiç ondan geri dönüyor mu?" Ebu Süfyan ise "Hayır" demişti. [\[54\]](#)

Yahudiler, sözlerinin geri kalan kısmında, peygamberliğin ancak kendileri arasında olacağını iddia ederek, şöyle derler [\[55\]](#): Müslümanlara size verildiği gibi Allah'ın kitaplarından bir kitap verilmiş olduğunu doğruladığınızı gizleyiniz ve bunu açıklamayınız. Bu açıklamayı yalnızca sizin dininize uyanlara yapınız, Müslümanlara yapmayınız. Böylelikle sizin yapacağınız bu açıklamanın onların dinlerine sebatlarını arttırması önlenmiş olur. Müşriklere de açıklamayınız ki, Müslümanlar onları İslâm'a çağırmasın. Yani Kitap Ehli gibi Müslümanların da Allah'tan gelmiş bir kitapları olduğunu doğruladığınızı öğrenmesinler, bu bilgiyi onlardan gizleyiniz. İbni Kesir der ki: Dininize uyanlardan başkasına güvenmeyiniz veya sırrınızı ve sahip olduğunuz bilgileri onlardan başkalarına açıklamayınız. Elinizde bulunanları Müslümanlara göstermeyiniz. O vakit ona iman eder ve onu aleyhinize delil gösterirler. O halde bunun anlamı, sırrlarını Müslümanlara açıklamamalarıdır.

Kıyamet gününde Müslümanların hakkı size karşı delil göstereceklerine, Allah'ın huzurunda getirecekleri delillerle sizleri yenik düşüreceklerine dair hususlarda size uyanlardan başkasına inanmayınız. İbni Kesir bunu açıklarken şöyle demektedir: Yani sizde bulunan bilgileri Müslümanlara açıklamayınız. O vakit onlar o bilgiyi sizden öğrenir ve bu hususta size eşit olurlar. Hatta ona olan ileri derecedeki imanları sebebiyle sizden üstün olurlar veya ellerinizde bulunanları size karşı delil edinirler. O vakit sizin aleyhinize delil ortaya konulmuş, dünya ve ahirette bu delil sizi bağlamış olur.

Bu buyruklar arasında bir ara cümlesi yer almaktadır. O da, gerçek hidayetin Allah'ın hidayeti olduğudur. Allah kimi imana iletmek isterse, o kimse kulu ve rasulü Muhammed'in üzerine indirdiği apaçık ayetlere, kat'î delillere, açık belgelere iman eder.

Sizin hileleriniz, tuzaklarınız, desiseleriniz, hakkı gizlemenizin herhangi bir etkisi olmaz. Kitaplarınızda ümmî peygamber Muhammed'e dair bildiklerinizi ister gizleyiniz, ister hakkı açıklayınız, fark etmez ey Yahudiler! Bu, Allah'ın hidayet nimetini hiçbir şekilde değiştiremez.

Daha sonra Yahudilerin peygamberliğin yalnız kendilerinden olanlara verileceği şeklindeki iddialarım kesin bir şekilde reddetmekte ve şöyle buyurmaktadır: Bütün işler ve bu arada peygamberlik de Allah'ın tasarrufu altındadır, size ait değildir. Bunlar yalnız Allah'ın elindedir, veren de O'dur, vermeyen de. O dilediğine iman ve ilim ile lütufta bulunur, dilediğini de saptırır, basiretini köreltir. Gözünü kör eder, kalbini, kulağını mühürler. Mutlak lütuf sahibi O'dur. Hayır bütünüyle onun elindedir, kullarından dilediğine verir. Rahmetini yani peygamberliği dilediğine tahsis eder. Müminleri de sınırsız ve nitelendirilmeyecek kadar büyük lütuflarla mümtaz kılar. Onun lütfü geniştir, büyüktür. Rahmeti her şeyi kuşatmıştır, sınırsızdır. Rahmetinin etkilerini sınırlandırmaya imkân yoktur. Onların iddiaları gibi peygamberliğin yalnızca İsrailoğulları'na hasredilmesine yahut muayyen bir nesep veya belli bir şerefli zümreye hasredilmesi mümkün değildir. [\[56\]](#)

Kitap Ehli'nden Bazı Kimselerin Emaneti Yerine Getirmeleri Ve Sözlerine Bağlı Kalmaları

75- Kitap Ehli'nden bazı kimseler vardır ki, onlara bir kantar emanet olarak versen, onu sana eksiksiz öderler. Yine onlardan öyle kimseler de vardır ki, onlara tek bir altın emanet versen, sen onun üzerinde ayak diretip durmadıkça onu sana ödemez. Bunun sebebi onların, "Ümmîler hakkında aleyhimize bir yol yoktur" demeleridir. Onlar bildikleri halde Allah'a karşı yalan söylerler.

76- Hayır, kim ahdine vefa gösterir ve sakınırsa şüphesiz Allah da o sakınanları sever.

77- Şüphesiz Allah'a olan ahitlerin! ve yeminlerini az bir pahaya değiştirenler, işte onların ahirette hiçbir nasibi yoktur. Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onları temizlemez. Onlar için acıklı bir azap da vardır.

Nüzul Sebebi

77. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak Buharî, Müslim ve başkalarının rivayetine göre el-Eş'as şöyle demiştir: Yahudilerden bir adamla ortak olduğumuz bir arazimiz vardı. Benim arazideki hakkımı inkâr etti. Onu Peygamber (s.a.)'in huzuruna getirdim. Hz. Peygamber bana "Bir beyyinen var mıdır?" dedi. Ben "Hayır" dedim. Yahudiye "Yemin et" dedi. Ben, "Ey Allah'ın rasulü, o vakit yemin eder ve benim malımı alır gider?" dedim. Bunun üzerine Yüce Allah, "Şüphesiz Allah'a olan ahitlerini ve yeminlerini az bir pahaya değiştirenler..." ayetini indirdi.

Buharfnin Abdullah b. Ebî Evfa'dan rivayetine göre bir adam kendisine ait olan bir malı pazara getirdi. Allah adına yemin ederek kendisine rayicin üstünde bir fiyatın verildiğini söyledi. Bundan kasıt ise Müslümanlardan bir adamı düşürmektir. İşte bunun üzerine şu, "Şüphesiz Allah'a olan akülerini ve yeminlerini az bir pahaya değiştirenler.." ayeti nazil oldu.

Hafız İbni Hacer, Buharî Şerhi'nde der ki: Her iki hadis arasında bir aykırılık yoktur. Aksine nüzul sebebinin her ikisinin de olduğu şeklinde yorumlanır.

İbni Cerir'in İkrime'den rivayetine göre ayet-i kerime Huyey b. Ahtab, KaT) b. el-Eşref ve onların dışında kalan Allah'ın Tevrat'ta indirdiklerini gizleyip değiştiren ve bu değiştirdiklerinin de Allah tarafından geldiğine yemin eden kimseler hakkında inmiştir. Yine bunun Ebu Râfi', Lübâbe b. Ebil-Hu-kayk ve Huyay b. Ahtab hakkında indiği de söylenmiştir. Çünkü bunlar Tevrat'taki hükümleri ve onda anlatılan, Resulullah (s.a.)'u niteliklerini farklı olarak ifade etmişler ve buna karşılık da rüşvet almışlardı [\[57\]](#)

Hafız İbni Hacer der ki: Ayet-i kerimenin bu manalara gelme ihtimali vardır; fakat bu hususta asıl dayanılacak bilgi sahih hadiste sabit olmandır. [\[58\]](#)

Açıklaması

Kitap Ehli'nin niteliklerini belirtmekte Kur'an gayet adil hüküm getirmiştir. Aralarından bir kesim, kendilerine emanet olarak verilen mal az olsun, çok olsun emanetlere hainlik etmeyen güvenilir kimselerdir; Abdullah b. Selâm gibi. Kureyşli birisi ona 1200 ukiye altın emanet etmiş o da o miktarı aynen geri ödemişti. Yine sözünde durmakla ün kazanmış

Yahudi Samuel b. Adiya da böyledir.

Onlardan bir diğerk kesim ise az dahi olsa emanete hainlik eder ve sürekli istemedikçe ve tahsil etmek için çalışmadıkça veya mahkemeye baş vurup onlara karşı delil getirmedikçe, o emaneti geri almaya imkân olmaz. Ka'b b. Eşref ve Finhâs b. Azura gibi. Kureyşli bir kimse buna bir dinar emanet vermiş, fakat o da bu dinarı inkâr edip hainlik etmiştir.

Yahudilerden bu kesimi böyle bir hainliğe iten ise Tevrat'ın kendilerine ümmîlerin yani Arapların mallarını yemeyi helâl kıldığını iddia etmeleridir. Onlar, "Arapların hatta Yahudilerin dışında kalan herkesin malını yemekte bizim için bir vebal ve günah yoktur" derler. Çünkü kendileri onlara göre Allah'ın seçkin kavmidirler. Başkalarından daha üstün ve yücedirler. Onların dışında kalanların ise Allah nezdinde saygı duyulması gereken bir hakları yoktur. Başkaları Allah tarafından buğzedilen kimselerdir. Allah onları hakir görür, böylelerinin herhangi bir hakkı ve saygı duyulması gereken herhangi bir hukuku yoktur. Rivayet edildiğine göre İsrailoğulları putperest oldukları için Arapların mallarının helâl olduğuna inanıyorlardı. Fakat İslâm gelip, Araplardan İslâm'a girenler de olunca yine Yahudiler onlar hakkında aynı inancı sürdürmeye başladılar. İşte bu kanaati yasaklamak üzere bu ayet-i kerime nazil olmuştur [\[59\]](#)

Mümin ile kâfir arasında hakların ödenmesi hususunda fark gözetmeyen Allah'ın şeriatında böyle bir şey elbette ki reddedilir. Fakat onlar kelimelerin yerlerini değiştirerek nasları kendi nevalarına uygun olarak tevil edip yorumlayan Yahudilerdir. Yine bunun misallerinden bir tanesi de İbni Cerir et-Taberî tarafından şöylece rivayet edilmektedir: Bir grup Müslüman cahiliye döneminde Yahudilere bazı malları satmışlardı. İslâm'a girdikten sonra bu malların bedelini kendilerine ödemelerini istediler. Ancak Yahudiler, "Size vermemiz gereken bir emanetiniz ve size ödememiz gereken bir hakkınız bizde yoktur. Çünkü sizler daha önce bağlı olduğunuz dininizi terk etmiş bulunuyorsunuz" dediler. Ayrıca böyle bir uygulama yapma hakkına sahip olduklarına dair ifadenin kitaplarında da yer aldığını iddia ettiler.

Herhangi bir şeriata uyan herkes Yahudilerin bu yaptıklarından sakınmalıdır. Abdurrezzak ve Ebu İshak'ın rivayetine göre adamın birisi İbni Abbas'a şöyle demiş: Bizler gazada zimmet ehline ait tavuk, koyun gibi bazı malları alıyoruz. İbni Abbas, "Siz ne diyorsunuz?" deyince onlar, "Bizce bu konuda bizim için bir mahzur yoktur, diyoruz" dediler. İbni Abbas şöyle dedi: İşte bu, "Ümmî-ler hakkında aleyhimize yol yoktur" diyen Kitap Ehli'nin sözünü andırmaktadır. Zimmîler cizyeyi ödedikleri takdirde, onların malları gönül hoşluğu ile olmadıkça size helâl olmaz.

İbni Ebî Hatim ve İbnül-Münzir de Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kitap Ehli "Ümmüer hakkında aleyhimize bir yol yoktur" deyince Allah'ın peygamberi de şöyle buyurdu: "Allah'ın düşmanları yalan söylemiştir. Cahiliye döneminde

olan her ne varsa onun hepsini işte bu iki ayağımın altına alıyorum. Emanet bundan müstesnadır. Emanet iyi olana da kötü olana da tastamam verilecektir." İşte bu, onların iddialarını reddetmektedir.

Yüce Allah da aynı şekilde bunu, Kitaplarında yer aldığını bildikleri halde, Allah'a yalan söylediklerini belirterek reddetmektedir. Onlar bu konuda açıktan yalan söylediklerini de bilmektedirler. Çünkü Tevrat'ta "ümmîlere hainlik etmek" şeklinde zalimce bir hüküm yoktur.

Bunun ile ilgili Tevrat'ta yer alan hüküm tam aksidir. Tevrat ahitlere bağlı kalmayı farz kılmakta, emanetleri tastamam ödemeyi emretmektedir. Allah onlara der ki: Durum onların dediği gibi değildir. Ümmîler hakkında onlar yalan söyledikleri, Arapların mallarını helâl kabul ettikleri için onlara azap söz konusudur. Her kim belli bir vadeye kadar borç alsın yahut vadeli olarak bir şey satın alsın veya kendisine bir şey emanet verilecek olsa, bunu aynen yerine getirmeli ve zamanı gelince hak sahibine hakkını tastamam ödemelidir. Böyle davranması hak sahibinin ısrarla talebine yahut da hakime başvurmasına gerek olmaksızın, farzdır. İşte bu şekilde Allah'a verdiği sözü eksiksiz olarak yerine getiren ve hainlik yapmak hususunda Allah'tan korkan herkesi Allah sever ve ondan razı olur. Çünkü Allah kitaplarında insanlara ahitlerine ve akitlerine tastamam bağlı kalmayı, doğruluktan ayrılmamayı emretmiştir.

Ahit yalnızca akitlere ve verilen sözlere bağlı kalıp onları yerine getirmekten, emanetleri eda etmekten ibaret değildir. Aynı şekilde Yüce Allah'a verilen ahdi de kapsamaktadır. Bu ise müminin yerine getirmeyi üstlendiği sert yükümlülükler, emirler ve vazifelerdir. Şayet Yahudiler verdikleri sözleri yerine getirecek olurlarsa Muhammed (s.a.)'e de iman ederler. Eğer insaf ederlerse hiç bir zaman Yahudiye verilen söz ile başkasına verilen söz arasında fark gözetmezler.

Daha sonra Yüce Allah ahde vefasızlık eden, Allah'ın indirdiklerini gizleyen, hakkı batılla değiştiren, Allah'ın sözünü, emirlerini değersiz bedellere, azıcık karşılıklara satanların cezasını beyan etmektedir. Bunların aldıkları başkanlık, rüşvet ve buna benzer dünya metaldir. Böyle bir tutumun cezası ise ahiret nimetlerini kaybetmek, Allah'ın gazap ve kızgınlığını üzerine çekmek, O'nun övgüsüne mazhar olmamak, O'nun tarafından yapılacak ihsan ve rahmetten mahrum kalmak, durumları hakir görülmektir. Ayrıca onlar için cehennem ateşinde çetin ve can yakıcı bir azap da vardır.

Yüce Allah bütün bunları mecaz yollu ifadelerle dile getirmiştir. Ahdi bozmayı ve bunun karşılığında bir şeyler almayı, satın alma ve bedelli değiştirme gibi ifade etmiştir. Ancak bu son derece zararlı bir alışveriştir. Çünkü alınan karşılık veya bedel ne kadar çok olursa olsun, eğer günahın, suçun büyüklüğü ve ahirette karşılaşılabilecek cezanın şiddeti ile ölçülecek olursa, hakikatte pek azdır. [\[60\]](#)

Yahudilerin Yalanları

78- Onlardan gerçekten öyle bir zümre de vardır ki, siz onu Kitap'tan sanasınız diye dillerini Kitab'a eğip bükerler. Halbuki o Kitap'tan değildir. "Bu Allah nezdindedir" derler. Halbuki o Allah katında değildir ve onlar Allah'a karşı büe bile yalan söylerler.

Nüzul Sebebi

Rivayet edildiğine göre, İbni Abbas, Allah'ın söylemediğini Allah'a isnat edip iftira eden Kitap Ehli'nden olan bu üçüncü kesim hakkında şöyle demektedir: Bunlar Peygamber (s.a.)'in en amansız düşmanlarından birisi olan Ka'b b. el-Eşrefe gelip Tevrat'ı değiştiren ve Allah'ın rasulü Muhammed'in niteliklerini değiştirdikleri bir kitap yazan kimselerdir. Daha sonra Kurayzahlar onların bu yazdıklarını aldılar ve yanlarında bulunan kitaba dahil ettiler. [\[61\]](#)

Açıklaması

Kitap Ehli'nin haham, alim ve önderlerinden -bunlar Ka'b b. el-Eşref, Malik b. es-Sayf, Huyey b. el-Ahtab ve benzerleridir- bazıları, kendilerine indirilen Kitab'ı okurken doğruyu tahrif etmek için dillerini eğip bükerler ve Allah'ın kelâmına ya bir şeyler ekler ya bir şeyler eksiltir ya da anlamını değiştirirlerdi. Yahut da Tevraf tanmış vehmini insanlara verecek ve bunu tahrif edilen sözlerin Allah'ın sözünü olduğunu zannettirecek nağmelerle okurlardı. Halbuki o Allah tarafından gelmiş değildir. Bunlar söylediklerini yalan söylüyorlar. Bunun Allah'tan geldiğini iddia ederler. Bu ise Yüce Allah'ın, "Halbuki o kitaptan değildir" buyruğunu da tekit etmektedir.

Onlar üstü kapalı ifadelerle yetinmeyip yalanlarını Allah'a açıktan açığa nispet ederler. Bu ise Allah'a karşı aşın cüretkârlıklarından, kalplerinin katlıklarından, ahiretten de ümitlerini kesmiş olmalarından dolayıdır. Bu bakımdan Yüce Allah onlar hakkında asla onlardan ayrı düşünilemeyen daimî yalancılık niteliğini tescil etmektedir. Bu ise hata yoluyla değil de kasten Allah'a yalan iftirada bulunmalarıdır. Çünkü onlar bu söylediklerinin yalan ve katıksız iftira olduğunu tam anlamıyla bilmektedirler. Bu cümle ayrıca onların işledikleri yalanın ne kadar çirkin olduğunu da ifade etmektedir.

Dillerini eğip bükmelerine örneklerden bir tanesi de Peygamber (s.a.)'e selâm verirken "es-selâmu aleyküm" diyecek yerde "es-samu aleyküm" demeleridir. Es-sam' ölüm demektir. Onların bu türden söylediklerine diğer bir örnek de, riayet kökünden değil de ahmaklık ve saflık anlamından "raina" demeleridir. Nitekim şu ayet-i kerime bunu ifade etmektedir: "Yahudilerden bir kesim kelimelerin yerlerini tahrif ederler, dillerini eğerek bükerek dine de saldırarak 'İşittik ve isyan ettik. İşit işitmez olası. Raina' derlerdi. Eğer onlar, 'Dinledik ve itaat ettik. İşit ve bize bak' deselerdi elbette haklarında daha hayırlı ve daha dürüst olurdu." (Nisa, 4/46). [\[62\]](#)

Tahrif ve Tebdil:

Kur'an-ı Kerim'de Tevrat ve İncil'in tahrifine dair pek çok ayet-i kerime varit olmuştur. Bunlardan bir tanesi açıklamakta olduğumuz Al-i İmran süresindeki bu ayettir. Diğerleri ise az önce Nisa suresinden kaydettiğimiz ayet-i kerime ile Bakara suresinde yer alan, "Onu anladıktan sonra bile bile tahrif ederlerdi." (Bakara, 2/75) ayet ve Maide süresindeki şu ayet-i kerimedir: "Ey Kitap ehli! Size Ki-tap'tan gizlediğiniz şeylerin çoğunu açıklayıp bir çoğunu da bırakıveren peygamberimiz gelmiştir. " (Maide, 5/15). Bir diğer ayet-i kerime: "Onlar kelimeleri konuldukları yerlerden değiştirirler." (Maide, 5/13). İsrâ süresindeki şu ayet-i kerimeler: "Biz Kitapta İsrailoğulları'na şu haberi verdik... Üstün gelsinler ve istilâ ettiklerini darmadağın etsinler diye." (İsrâ, 17/4-7). İbrahim süresindeki, "Sizden öncekilerin... haberleri size gelmedi mi? Ellerini ağızlarına götürüp... " (İbrahim, 14/9) ile En'am suresinde yer alan, "De ki: İnsanlar için bir nur ve hidayet olarak Musa'nın getirdiği Kitab'ı kim indirdi. Siz onu parça parça kağıtlar haline koyuyor, kimini açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz." (En'am, 6/91) buyruklardır. [\[63\]](#)

Kitap Ehlinin Peygamberlere İftirası

79- Allah kendisine Kitab'ı, hükmü ve peygamberliği verdikten sonra onun insanlara) "Allah'ı bırakın da bana kul olun." demesi hiç bir beşere yakışmaz. Fakat o, "Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz Kitap sayesinde Rabbaniler olun." (der.)

80- Ve o size melekleri ve peygamberleri Rabler edinmenizi de emretmez. Hiç Müslüman olduktan sonra size küfrü emreder mi?

Nüzul Sebebi

İbni İshak ve Beyhakî, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yahudilerin hahamları ile Necran halkı Hristiyanları Resulullah (s.a.)'ın huzurunda toplanıp onları İslâm'a davet ettiği sırada Ebu Râfi' el-Kurazî Peygamber (s.a.)'e şöyle demişti: Ya Muhammed, Hristiyanların İsa'ya tapındığı gibi bizim de sana ibadet etmemizi mi istersin? Peygamber (s.a.)'in "Böyle bir şeyden Allah'a sığınırım" demesi üzerine buna dair Yüce Allah'ın, "Allah kendisine Kİtab'ı... hiç Müslüman olduktan sonra size küfrü emreder mi?" buyruklarını indirdi.

Abdurrezzak da Tefsir'inde Hasan-ı Basrî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bana ulaştığına göre adamın birisi, "Ey Allah'ın rasulü, biz sana birimiz diğerimize selâm verdiği gibi, selâm veriyoruz, sana secde niye etmiyoruz?" Hz. Peygamber, "Hayır, fakat peygamberinize ikramda bulununuz ve hak sahiplerine hakkı itiraf ediniz. Allah'tan başka herhangi bir kimseye de secde etmek gerekmez" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah kendisine Kitab'ı ... hiç Müslüman olduktan sonra size küfrü emreder mi?" buyruğunu indirdi. Ayet-i kerimeden kasıt ise Hz. İsa ile Üzeyr'i ibadete varan şekilde tazim eden Kitap Ehli'ni yalanlamaktır. [\[64\]](#)

Açıklaması

Allah bir insanın üzerine Kitab'ı indirip hikmeti yani dinin inceliklerini, şeriatın sırlarını

öğrenmeyi nasip edip kendisine peygamberlik ve risaleti verdikten sonra insanlara kalkıp "Allah'ı bırakıp bana ibadet ediniz." demesi hiç bir insana yakışmaz ve gerekmez. Yani ibadeti yalnızca Allah'a yapmanız gere-kiyorken, bu haddi aşarak "Bana ibadet ediniz" diyemez. Çünkü böyle bir şey bizatihi şirktir. Oysa ibadetin ihlâsla yalnızca Allah'a yapılması gerekir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "De ki: Dinimi yalnızca O'na halis kılarak Allah'a ibadet ederim..." (Zümer, 39/14).

Müslim ve başkaları Peygamber (s.a.)'den şöyle bir hadis rivayet etmektedirler. (Yüce Allah buyuruyor ki:) "Ben ortaklar arasında ortaklığa en ihtiyacı olmayanım. Her kim bir amelde bulunup da ona benden başkasını ortak koşarsa onu ortak koştuğuyla başbaşa bırakırım." Bir diğer rivayette ise şöyle denilmektedir: "Ben o amelden uzağım. O ameli kimin için yaptıysa onundur." İmam Ahmed de Hz. Peygamberden şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir. "Allah Kıyamet gününde insanları bir araya topladığında bir münadi şöyle seslenecektir: Her kim Allah için işlediği bir amelde herhangi birisini ortak koştu ise gitsin onun sevabını Allah'tan başkasının yanında alsın. Şüphesiz Yüce Allah ortaklar arasında ortaklığa en muhtaç olmayandır."

Fakat Rasul insanlara şöyle der: Sizler Rabbani olunuz. Yani Allah'ın emirleri gereğince amel eden fukaha (dinde derin bilgi sahibi) ve alimler, Allah'a tam anlamıyla itaat eden itaatkârlar olunuz. Çünkü insanı amele yönelten doğru ilimdir. İlâhî kitabın öğrenilmesi, öğretilmesi ise ona itaat etmeyi gerektirir ve Rabbani olma niteliğine sahip kılar. Rasulün ise Allah'tan başka bir ilâh veya bir rab edinmeyi emretmesini yahut Allah'tan başkasına ibadet etmeyi emretmesini akü kabul edemez. Allah tarafından gönderilmiş herhangi bir peygamber veya mukarreb bir melek de böyle bir çağrıda bulunamaz. Arap müşrikleri ise meleklerle ibadet ederlerdi. Kur'an-ı Kerim bize şunu anlatmaktadır: "Yahudiler, "Üzeyr Allah'ın oğludur" dediler, Hristiyanlar da "Mesih Allah'ın oğludur* dediler.." (Tevbe, 9/30). Bütün bunlar ise yalnızca Allah'a ibadet etmeyi emreden peygamberlerin getirdikleri mesaja aykırıdır. Bu peygamber, siz İslâm'a girdikten sonra hiç size kâfir olmayı emreder mi? Bu, peygamberler lehine Müslüman olduklarına dair bir şahitliktir. Yani böyle bir emri ancak Allah'tan başkasına ibadete çağıran kimseler yapabilir. Allah'tan başkasına ibadete çağıran bir kimse ise küfür ve inkâra çağırılmış olur. Peygamberler ise ancak imanı emrederler. Bu ise hiç bir ortak koşmaksızın yalnızca Yüce Allah'a ibadet etmektir. Nitekim Yüce Allah başka ayet-i kerimelerde şöyle buyurmaktadır: "Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere ancak "Benden başka ilâh yoktur, o halde yalnız bana ibadet edin" diye vahyederdik." (Enbiya, 21/25); "Andolsun ki biz her ümmete, "Allah'a ibadet edin, tağuttan sakının" diye bir peygamber gönderdik." (Nahl, 16/36); "Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor, Rahman olandan başka ibadet edilecek tanrılar kılmış mıyız?" (Zuhuf, 43/45). Melekler hakkında haber verirken de şöyle buyurmaktadır: "Onlardan her kim "Ben ondan gayrı ilâhım" derse biz onu cehennemle cezalandırırız. Zalimleri biz böyle cezalandırırız." (Enbiya, 21/29). [\[65\]](#)

Peygamberlerin Birbirlerini Tasdike Dair Sözlere Ve İmanı Emretmeleri

81- Hani Allah peygamberlerden, "Size verdiğim Kitap ve hikmetten sonra beraberinizdekini doğrulayıcı bir peygamber gelince ona mutlaka iman edip yardım edeceksiniz" diye söz almış ve, "Kabul ettiniz mi? Bu ağır yükümü aldınız mı?" demişti. Onlar da, "Kabul ettik" demişlerdi. "Öyleyse şahit olun, ben de sizinle beraber şahadet edenlerdenim" diye buyurmuştu.

82- Artık kim bundan sonra yüz çevirirse işte onlar fasıklann ta kendileridirler.

83- Onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde ne varsa ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürüleceklerdir.

Açıklaması

Ya Muhammed! Allah'ın bütün peygamberlerden almış olduğu şu sözü kabul buyurduğu zamanı hatırla! Kendilerine Allah tarafından bir Kitap, hüküm ve peygamberlik verilip de daha sonra beraberlerinde bulunanı doğrulayıcı ve ona uygun haberler getiren kişi geldi mi -ki o da peygamberlerin ve rasullerin sonuncusu Muhammed (s.a.)'dir- mutlaka ona iman edecek ve ona yardımcı olacaksınız. Çünkü peygamberlerin risaletleri birbirlerini tamamlar. Onları göndermekten maksat birdir. Onlar dinin asılları üzerinde ittifak halindedirler. Fert konulardaki ayrılıkları ise insanın hayır ve maslahatınadır, insan hayatının ilerlemesine, tekâmülüne uygun düştüğünden dolaydır.

Meselâ, Hz. Musa ile Hz. Harun gibi aynı ümmette çağdaş iki peygamber bulunacak olursa, onlar her hususta ittifak halindedirler. Şayet kavimleri farklı farklı olursa, sonradan gelen peygamber öncekinin davetine iman eder, önceden gelen de sonradan gelecek olanın davetine iman eder. Nitekim Hz. Lût, Hz. İbrahim'in getirdiklerine iman etmiş ve davetinde onu desteklemiştir. Şayet Hz. Musa ile Hz. İsa gibi aralarında zaman farkı varsa yine birisi ötekinin davetini tasdik eder. İşte peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesi de böyledir. Önceki peygamberlere uyanların onun peygamber olarak gönderilişine iman etmeleri ve onu desteklemeleri gerekir. Çünkü dinde peygambere düşmanlık eden Kitap Ehli'nin yaptığı gibi ayrılıp bölünmeye, düşmanlığa ve kine sebep yoktur. Aksine din bir araya gelmenin, birleşmenin sebebidir, sevginin, muhabbetin yoludur. Kurtuluşa ve mutluluğa ulaştırmanın anahtarıdır.

Daha sonra Yüce Allah, kendilerinden söz alman peygamberlere şöyle buyurdu: Sizler beraberinizde bulunanı doğrulayan rasule imanı ve bu konuda yaptığınız ahdi yerine getirip yardımcı olarak onu desteklemeyi kabul edip benimsediniz; bu şekilde pekiştirilmiş olan sözümü, ahdİTPI tasdik ettiniz mi?

Onlar, "Biz bunu kabul ve itiraf ettik" deyince Yüce Allah şöyle buyurdu: Biriniz ötekine şahitlik etsin. Ben de sizinle birlikte size ve sizin bu kabulünüze şahitlik ediyorum. Sizin her durumunuzu, sizinle ilgili her şeyi biliyorum. Hiç bir şey benim bilgimin dışında değildir. Buharî ile Müslim'in Enes b. Ma-lik'ten rivayet ettiklerine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde cehennemlik olan kimseye şöyle denilir: Ne dersin, yeryüzünde ne varsa senin olsaydı bunu (azaptan kurtulmak için) fidye olarak verir miydin? O, evet der. Allah ona şöyle buyuracak: Ben senden bundan daha basit bir şey istemiştim. Ben senden, baban Adem'in belinden zürriyet.olarak seni çıkardığım sırada, bana hiç bir şeyi ortak koşmamak üzere söz almıştım, fakat sen bana ortak koşmaktan başka bir şeyi kabul etmedin."

Böyle bir konuşma temsilî bir anlatımdır ve Allah'ın şahitliği gereğince, birinin ötekine karşı şahitliği gereğince amel ettikleri takdirde, yaptıkları bu kabulden geri dönmekten bir sakmdırmadır ve onlardan alınan bu sözü pekiştirmediir.

İşte bu söz ve tekitten sonra kim yüz çevirir, dini ayrılığın ve düşmanlığın aracı haline getirir, ahir zamanda gönderilen ve kendisinden önceki peygamberleri tasdik eden, kendisinden önce gelen bütün kitaplar ve risaletle: hakkında hüküm koyan o peygambere iman etmezse -Peygamber efendimizin çağdaşı olan Kitap Ehli gibi yaparsa- işte bunlar, küfürlerinde ayak direten kimselerdir. Allah'ın ahdinin ve sözünün dışına çıkan, verdikleri sözü bozanlardır.

Din bir ve tek olduğuna göre peygamberler hak dinin birliği dolayısıyla -Yüce Allah'ın da beyan ettiği gibi- genel esaslar üzerinde ittifak ettiklerine göre Kitap Ehli, Muhammed (s.a.)'in nübüvvetini ne diye inkâr ediyorlar?

Onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Hak apaçık belli olduktan sonra haktan başkasını mı istiyorlar? İslâm dininden başka bir din mi edinmek istiyorlar? Halbuki göklerde ve yerdekilerin hepsi yüce Allah'a boyun eğmiş, O'nun hükmüne ve muradına itaat etmiştir. Bu ya bizzat kendilerinin insaf etmesi, delilleri dikkatle düşünüp tetkik etmeleri sonucu kendi istekleriyle gerçekleşir ya da kılıçla zor altında kalarak yahut İsrailoğullan'nın tepesine dağın kaldırılması ve Firavun'un boğulma noktasına gelip ölümün yaklaşması halinde olduğu gibi, İslâm'ı kabul etmeye mecbur eden şeyleri görmek suretiyle olur. Bunlar Allah'ın azabını, kâinattaki tasarrufunu, dilediğini var edip meydana getirmesini görünce, "Yalnızca Allah'a iman ettik, Kıyamet gününde dönüş yalnız Allah'a olacaktır, sair bütün yaratıklar da ona dönecektir ve herkese amelinin karşılığını O verecektir" derler. İster itaatle Allahü Tealâ'ya teslim olsun, ister Yahudi ve

Hristiyanlardan olup İslâm'dan başka bir din edinen kimselerden olsun, bu ifade açık bir tehdit mahiyetindedir. [\[66\]](#)

Bütün Peygamberlere İman Ve İslâm Dininin Kabulü

84 - 85- De ki: «Allah'a iman ettik. Bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve oğullarına (esbata) indirilenlere; Musa'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rablerinden verilenlere de (iman ettik). Onlardan hiç biri arasında ayırım yapmayız. Biz O'na teslim olmuşlarız. Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, ondan asla kabul olunmaz ve o ahiret-te zarara uğr<<y<<iil<<rH>>m<<I>>*.>'

Nüzul Sebebi

85. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak Mücahid ve es-Süddî der ki: Bu ayet-i kerime el-Hulâs b. Suveyd'in kardeşi el-Hâris b. Suveyd hakkında nazil olmuştur. Bu kişi Ensardandı. Kendisi on iki kişi ile birlikte İslâm'dan döndü ve Mekke'ye kâfir olarak vardılar. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Daha sonra kardeşine haber gönderip tevbe etmek istediğini belirtti. İbni Ab-bas der ki: Ve bu ayetlerin nüzulünden sonra İslâm'a girdi. [\[67\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed de ki: "Ben ve benim ümmetim, Allah'ın varlığına, vahdaniyetine ve O'nun mutlak egemenlik ve hakimiyetine iman ettik." Bu Allah'ın rasulüne, kendisi hakkında ve ümmeti hakkında iman ettiklerine dair haber vermesini belirten bir emirdir. Bundan dolayı "de ki" buyruğunda zamir tek, "iman ettik" buyruğunda ise çoğul gelmiştir.

Bu şekilde hükümdarların konuştuğu gibi kendisinden çoğul zamiri ile söz etmesi - Zamahşeri'nin belirttiği gibi-peygamberlerinin kadrinin Allah tarafından yükseltilmesi kasdıyla olması da mümkündür.

Bizler, bize indirilen Kur'an-ı Kerim'e iman ettiğimiz gibi, Allah'ın İbrahim'e, İsmail'e, Yakub'a ve onun soyundan gelen esbata (çocuklarına, torunlarına) indirdiği vahyi ve Kitabında tasdik etmiş bulunuyoruz. Çünkü Allah tarafından indirilen buyrukların özü birdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vah-yettik." (Nisa, 4/163). Ayrıca bizler Musa'ya verilen Tevrat'ı, İsa'ya verilen İncil'i ve sair mucizeleri de tasdik ediyoruz. Özellikle bu peygamberlerin söz konusu edilmeleri, onlara uyan Yahudi ve Hristiyanlara Kur'an-ı Kerim'in yönteminde imanın genel kapsamlı olduğunu açıklamak içindir.

Bizler aynı şekilde sair peygamberlere -Davud, Süleyman, Salih, Hud, Ey-yub ve buna benzer diğer peygamberlere- verilen risaletleri de tasdik ediyoruz.

Allah'a iman, kitaplara imandan önce söz konusu edilmiştir. Çünkü imanın kaynağı ve temeli odur. Bize indirilen Kur'an-ı Kerim'in, diğer kitaplardan nüzul itibariyle en son gelmiş olmakla birlikte, öne alınmasının sebebi, geçmişe dair bilgileri öğrenmenin yolunun oradan geçtiğinden dolayıdır. Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim diğer semavî kitaplar hakkında hüküm vericidir ve çünkü o ebediyete kadar kalacak ilâhî kitaptır. Onun dışındaki kitaplar ise kayboldular, değiştirildiler, tahrife uğratıldılar.

Allah'a ve Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine iman emri genel ve kapsamlı bir emirdir. Herhangi bir dine tabi olanlar bu konuda ötekilerden farklı değildirler. Allah'ın dininde tasdik ve inkâr bakımından peygamberler arasında ayırım gözetilmez. Bizler bu konuda Yahudi ve Hristiyanlar gibi değiliz. Onlar gibi bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr etmeyiz. Aksine hepsinin, her bir peygamberin Yüce Allah tarafından gönderilmiş olduğuna iman ederiz. Biz Allah'a kendimizi teslim etmiş, itaatle O'na bağlı olan kimseleriz.

İman emrinden sonra İslâm'a girme emrinin verildiğini görüyoruz. Çünkü Allah'ın varlığına iman -ki Allah'ı tasdik etmek demektir- asıldır. Salih amel ondan çıkar. İslâm ise Allah'ı tevhid etmek, ibadeti yalnızca O'na halis kılmak, O'nun şeriat ve düzenine boyun eğmek demektir. Bu da asıl olan itikada bağlı olarak ortaya çıkar.

Her kim İslâm'dan başka -ki tevhid ve Allah'a teslim olmaktır- bir din arayacak olursa, katiyetle ondan kabul olunmaz ve böyle bir kimse mutlak hüsrana düşen kimselerdendir. Çünkü o, Allah'ın tescil buyurduğu yoldan başka bir yola sapmış ve Allah'ı tevhid etmek, O'nun emirlerine bağlanmak şeklindeki selim fitratın özünü yitirmiş, kaybetmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Gerçek hüsrana uğrayanlar kendi öz nefislerini ve akrabalarını kaybedenlerdir. Hiç şüphesiz bu apaçık hüsranın ta kendisidir." (Zümer,

Hz. Peygamber de Ahmed ve Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettikleri sahih hadisinde şöyle buyurmaktadır: "Her kim bizim bu dinimiz üzere olmayan bir amel işlese o reddolunur." Yine Hz. Peygamber, Ebu Yala, Taberanî ve Bey-hakî'nin el-Esved'den naklettiklerine göre şöyle buyurmuşlardır: "Her bir doğan fitrat üzere doğar. Sonra onun anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Me-cusi yaparlar."[\[68\]](#)

Tevbe Bakımından Kâfirlerin Çeşitleri

86- O peygamberin hak olduğuna şehadet edip kendilerine apaçık deliller de gelmiş iken imanlarından sonra küfre giren bir topluluğa Allah nasıl hidayet eder? Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.

87- Muhakkak onların cezası Allalî'nin, meleklerin ve bütün insanların lanetinin üzerlerine olmasıdır.

88- Onlar orada ebediyyen kalıcıdır. Onların ne azabı hafifletilir ne de onlara süre tanınır.

89- Bundan sonra tevbe ve ıslah edenler müstesnadır. Şüphesiz Alah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

91-Şüphesiz imanlarından sonra kâfir olmuş, sonra küfürlerini artırmış olanların tevbeleri asla kabul olunmaz. İşte onlar sapmış olanların da ta kendileridir. Şüphesiz kâfir olanlar ve kâfir olarak ölenlerden yeryüzü dolusu altını fidye olarak verse bile, asla kabul olunmaz. İşte onlar için acıklı bir azap vardır. Onların hiç bir yardımcısı da yoktur.

Nüzul Sebebi

86. ayet-ikerime'nin nüzul sebebiyle ilgili olarak Nesaî, İbni Hibban ve Hakim, İbni

Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Ensar'dan bir adam önce İslâm'a girdi, sonra irtidat etti (dinden çıktı), sonra da pişman oldu. Kavmine şöyle bir haber gönderdi: Allah'ın rasulüne haber gönderin, benim için tevbe söz konusu olur mu? Bunun üzerine, "O Peygamberin hak olduğuna şahadet edip kendilerine apaçık deliller de gelmiş iken... Şüphesiz Allah Ga-fûr'dur, Rahîm'dir" kısmına kadar olan buyruklar nazil oldu. Kavminin de ona haber göndermeleri üzerine tekrar İslâm'a girdi.

Müsned'inde Müsedded ve Abdürrezzak Mücahid'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: el-Haris b. Süveyd Resulullah (s.a.)'ın huzurunda, gelip İslâm'a girdi, sonra kâfir olup kavmine geri döndü. Allah onun hakkında, "O peygamberin hak olduğuna şahadet edip kendilerine apaçık deliller de gelmiş iken... sonra küfre giren bir topluluğa Allah nasıl hidayet eder... Allah Gafâr'dur, Rahîm'dir" buyruğu nazil oldu. Kavminden bir adam bu ayet-i gidip ona okudu. Halis, "Allah'a yemin ederim, sen bildiğim doğru sözlüsün. Şüphesiz Allah'ın rasulü de senden daha doğru sözlüdür. Üçünüzün en doğru sözlüsü elbette ki Allah'tır" dedi ve geri dönüp İslâm'a girdi. Bundan sonra da İslâm'a güzel bir şekilde bağlandı.

Hasan-ı Basrî ve Katade der ki: Bu ayet-i kerime Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar Peygamber (s.a.)'in geleceği müjdesini veriyor ve inkâr edenlere karşı onun vasıtasıyla zafer kazanacaklarını söylüyorlardı. Fakat peygamber olarak gönderilince inat ettiler, kâfir oldular. Allah da onlar hakkında, "Muhakkak onların cezası Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetinin üzerlerine olmasıdır" ayetini indirdi. Bunu Abd b. Hümejd ve başkaları rivayet etmiştir. [\[69\]](#)

Yani bu ayet-i kerime, Kitap Ehli'nden Yahudiler ve Hristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Bunlar kendi kitaplarında Peygamber (s.a.)'in vasfını gördüler, bunu açıkça ifade ettiler ve bunların hak olduğuna da şahitlik ettiler. Ondan dolayı O'nun vasıtasıyla müşriklere karşı muzaffer olacaklarını söylüyorlardı. Fakat Allah, peygamberi onların arasından göndermeyince onu kıskandılar, inkâr ettiler ve önceden iman etmiş iken sonradan onu inkâr edip kâfir oldular.

Görüşüme göre ise, bir ayetin birden çok nüzul sebebi olmasına bir mani yoktur. Karineler Kitap ehli -ve aynı şekilde müşrikler- hakkında ayet-i kerimenin nazil olduğu ihtimaline ağırlık vermektedir. Çünkü önceki ayet-i kerimeler Kitap ehli ile tartışma, onlarla münakaşa ve ruhların da yer etmiş şirkin köklerini söküp atma ekseninde dönüp durmaktaydı.

Aynı şekilde, İbni Cerir'in de tercih ettiği görüş budur.

Ayet-i kerimelerin açıklamalarının özeti şudur: Bu ayet-i kerimeler kâfirleri üç sınıfa ayırmaktadır:

1- Samimi bir şekilde tevbe edenler. Bunlar, "Bundan sonra tevbe ve islah edenler müstesnadır" ayeti ile kendilerine işaret edilenlerdir.

2- Sağlıklı olmayan bir tevbe ile tevbe edenler. Bunlar ise, "... onların tev-beleri asla kabul olunmaz" ayeti ile kendilerine işaret edilenlerdir.

3- Asla tevbe etmeyip kâfir olarak ölenler. Bunlar ise, "Şüphesiz kâfir olanlar ve kâfir olarak ölenlerden hiç birinden..." buyruğu ile nitelendirilen kimselerdir. [\[70\]](#)

Açıklaması

İman ettikten ve Rasulün hak peygamber olduğuna şahitlik etmelerinden sonra, kâfir olan ve Kur'an-ı Kerim'den olsun önceki kitaplardan olsun apaçık belgelerin ve peygamberliğinin doğruluğuna, risaletinin sıhhatine delâlet eden sair mucizeler hak peygamber olduğunu gösterdikten sonra, kâfir olan Yahudi ve Hristi yanlar gibi bir topluluğa Allah nasıl hidayet verir?

Bu buyruk, bu gibi kimselerin hidayet bulmalarının uzak bir ihtimal olduğuna işaret olup Peygamber (s.a.)'in onlardan yana ümidini kesmek maksadındadır. -Beyzavî'nin de söylediği gibi- İnsanları hakka iletmek hususunda Yüce Allah'ın sünnetlerinden bir tanesi de, onlar için apaçık delilleri ve belgeleri ortaya koyması, bununla birlikte arzu edilen sonuca götüreceği şekilde onlar üzerinde düşünmeye engel olan hususları ortadan kaldırmasıdır. Allah onlara bütün bu imkânları vermiş olduğu halde, onlar Hz. Peygamber'e önce iman ettiler, sonra da kâfir oldular.

Allah bu şekilde kendilerine zulmedenlere hidayet vermez. Çünkü bunlar hakkı bildikleri halde inkâr ettiler, peygamberliğin delâletlerini, aklın gösterdiği gerçeği terk ettiler.

Bunların cezası Allah'ın, meleklerin ve insanların gazabına uğratılmaları, O'nun rahmetinden kovulmaları ve üzerlerine lanetlerin yağdırılmasıdır. Bunlar dünyada ve ahirette Allah'ın rahmetinden kovulmaları için kendilerine beddua edilmesine müstahak oldular. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Siz ancak dünya hayatında kendi aranızda bir dostluk olsun diye Allah'tan başka putları ilâh edindiniz. Sonra kıyamet gününde kiminiz kiminizi inkâr edecek ve kiminiz kiminize lanet edecektir.." (Ankebut, 21/25).

Onlar bu lanet halinde yahut cehennemde ebediyyen kalacaklardır. Çünkü laneti hak edenin cezası cehennemdir. Bunların azabı tek bir an dahi hafifletilmez. Açıklayacakları bir mazeret için de onlara süre tanınmaz.

Daha sonra Yüce Allah tevbe edenleri istisna etmektedir. Bunlar arasından tevbe edip küfrü terk eden, Allah'a dönen, kalbini, amelini ıslah edip yaptıklarına pişman olanlara şüphesiz Allah, önceden işlediklerini bağışlayacak olan (Gafur) ve kullarına son derece merhematli olan (Rahîm)dir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Kullarından tevbe kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve neler yaptığınızı bilendir O." (Şûra, 42/25) İşte bu, kâfirlerin birinci türleri olan tevbe edenlerdir.

İkinci tür ise, peygamber olarak gönderilmesinden önce Hz. Muhammed (s.a.)'e iman edip ve aynı şekilde onun hak olduğuna şahitlik eden Kitap Ehlidir. Ancak peygamber olarak gönderildikten sonra onu inkâr ettiler. Bu inkârları üzerinde ısrar ve inatla kâfirliklerini daha da artırdılar. Allah'ın rasulüne karşı direnmekle, müminlere karşı savaşmakla küfürlerini artırdılar. Böyle küfür üzere kaldıkları ve sonra da kâfir olarak öldükleri takdirde tevbeleri asla kabul olunmaz. Sapıklığa düşenler, hak ve kurtuluş yolunu kaybeden ve küfrün kalplerinde yer ettiği kimseler işte bunlardır.

Ayet-i kerime küfrün zamanla daha da azgınlaştığına, bunu gerektiren amelleri işlemekle güçlendiren, geliştiren işleri yapmak suretiyle kalpte daha çok yer ettiğine işaret etmektedir. Bu ise imana aykırı olan amelleri işlemekle, küfrü ve kâfirleri desteklemek yoluyla olur. İman da aynı şekilde salih amelleri işlemek ve onları azaltmakla artar ve eksilir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Bir sure indirildiği zaman içlerinden bazıları "Bu hanginizin imanını artırdı?" der. İman etmiş olanlara gelince, daima onların imanını artırmıştır ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler. Fakat kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, onların küfürlerine küfür katıp artırdı. Onlar kâfir olarak öldüler. Clevbe, 9/124-125).

Arınmanın, temizlenmenin ve ıslahın yolu ise, Yüce Allah'ın şu buyruğunda da olduğu gibi tevbe etmektir: "Onu arındırıp temizleyen kurtuluşa ermiştir. Onu (kötülüklerle) örten ise zarara uğramıştır." (Şems, 91/9-10). Nefsini ıslah etmeyi ihmal eden kimse zarar eder. Nefsini ıslaha gayret eden kimse de başarı elde eder. Günahlar üst üste birikip yığıldığı ve nefsin arındırılması ihmal edildiği, bir çok masiyetlerle de kirlendiği takdirde adeten hakikat yoluna dönüş zorlaşır. İşte tevbe ile ilgili ayetlerin işaret ettiği gerçek budur: "Allah'ın tevbelerini kabul edeceği kimseler kötülüğü ancak cahillikle yapanlar, sonra da çarçabuk tevbe eden kimselerdir. İşte Allah'ın tevbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. Yoksa (makbul) tevbe kötülükleri işleyip durup da onlardan herhangi birine ölüm gelip çattığı vakit, "Ben şimdi gerçekten tevbe ettim" diyenlerin ve kâfir olarak öleceklerin tevbesi değildir. İşte biz onlar için çok acıklı bir azap hazırlamışızdır." (Nisa, 4/17-18).

Üçüncü kesim ise kâfir olarak ölen kimselerdir. Bunlardan ödeyecekleri herhangi bir fidye kabul olunmaz. İsterse bu yeryüzü dolusu kadar altın olsun ve bunu ahirette fidye verecek olsunlar hiç bir şekilde kabul olunmaz. Bu kadar büyük bir mala sahip olacağı var sayılsa ve bunu kurtuluş için bir araç olarak kullanmak istediği kabul edilse bile, bunlar için acıklı yani can yakıcı bir azap vardır. Azaptan kendilerini koruyacak yahut üzerlerinden azabı hafifletecek ne bir yardımcıları vardır ne de bir şefaathçileri. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: "İşte bu gün sizden de kâfir olanlardan da hiç bir fidye alınmaz. Sığınacağınız yer ateştir. Size lâıyk olan da odur. O ne kötü bir dönüş yeridir." (Hadid, 57/15).^[71]

Kabule Değer İnfak Ve İnfakın Mükâfatı

92" Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar Airre (iyiliğe) kavusamazsınız. Her ne infak ederseniz muhakkak Allah onu çok iyi büendir.

Açıklaması

Sizin için en değerli ve en çok sevdiğiniz mallardan infak etmediğiniz sürece iyiliğin (birrin) sevabı olan cennete asla ulaşamaz, Allah'ın rızasını, lütuf ve rahmetini hak eden ve azabın uzaklaştırılmasına lâıyk olan iyi kimseler olamazsınız. Sizler ister değerli, ister bayağı olsun, neyi infak ederseniz, muhakkak Allah onu çok iyi bilendir ve ona mükâfatını verir. İhlâs ve riyakârlık asla O'na gizli kalmaz.

Ashab-ı kiramın rütbesinin yüksekliğine delâlet eden hususlardan biri de çok sevdikleri mallarından çokça sadaka vermeleridir. Altı hadis imamının rivayetine göre Enes b. Malik şöyle der: Ebu Talha, Ensar arasında Medine'de en çok hurma ağacı olan kimse idi. Malları arasında en çok sevdiği ise Medine'deki bir bahçe olan Beyrûha adındaki yerdi ve burası Hz. Peygamberin mescidinin karşısına düşüyordu. Peygamber (s.a.) buraya gelir gider, onun tatlı suyundan içerdi. Yüce Allah'ın, "Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar birre (iyiliğe) kavuşamazsınız" ayeti nazil olunca Ebu Talha şöyle dedi: "Ey Allah'ın rasulu, mallarım arasında en çok sevdiğim Beyrûha'dır. Ben onu Yüce Allah'ın rızası için sadaka

olarak veriyorum. Onun binini ve ecrini Allah'tan bekliyorum. Ey Allah'ın rasulü, Allah sana nereyi uygun gösterirse onu öylece kullan." Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Oh ne kadar güzel! Oh ne kadar güzel! Bu oldukça kârlı bir maldır. Senin söylediğini dinledim. Benim görüşüm ise bunu akrabalara tahsis etmen şeklindedir." Ebu Talha "Ben de öyle yaparım, ey Allah'ın Rasulü" dedi ve bunu akrabaları ve amca çocukları arasında paylaştırdı. Müslim'in rivayetinde ise "Bunu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka*b arasında paylaştırdı" denmektedir.

İlim adamları der ki: Peygamber (s.a.)'in bunu Ebu Talha'nın yakın akrabalarına sadaka olarak vermesini tavsiye etmesinin iki sebebi vardır: Birincisi akrabalara verilen sadakanın daha faziletli olması, ikincisi ise sadaka verenin kendisine böylesinin daha hoş gelmesi ve pişman olma ihtimalinin daha uzak olmasıdır.

Zeyd b. Harise de böyle yapmıştı. İbni Ebi Hatim'in Muhammed b. el-Münkedir'den rivayetine göre bu ayet-i kerime nazil olunca, Zeyd b. Harise, Se-bel adı verilen at ile geldi. Bundan daha çok sevdiği bir malı yoktu. "Bu, sadaka olsun" dedi. Resulullah (s.a.) onu kabul etti ve bunu oğlu Üsame'ye verdi. Zeyd bundan dolayı kederlenir gibi oldu. Resulullah (s.a.), "Muhakkak Allah bunu senden kabul buyurmuştur" dedi.

Buharî ile Müslim'de rivayet edildiğine göre Hz. Ömer şöyle dedi: "Ey Allah'ın rasulü, ben de Hayber*deki payımdan benim için daha nefis hiç bir mal ele geçirebilmiş değilim. Onu ne şekilde kullanmamı emredersin?" O da şöyle buyurdu: "Aslını tut ve meyvesini de sebil kıl (ta'adduk et, vakfet)."

İbni Ömer ise kölesi Nâfi'yi azat etmişti. Halbuki Abdullah b. Ca'fer o köle karşılığında ona bin dinar vermişti. Safiyye bint Ebi Ubeyd der ki: "(Abdullah b. Ömer) Zannederim Yüce Allah'ın "Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar birre (iyiliğe) kavuşamazsınız." buyruğunu göz önünde bulundurarak böyle davranmıştır."

Abd b. Humeyd ve el-Bezzar, İbni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Şu, "Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar birre kavuşamazsınız" ayetini hatırladım. Bu arada Yüce Allah'ın bana verdiklerini de hatırımdan geçirdim. Benim için Mercâne'den daha çok sevdiğim bir mal olmadığını gördüm (Mercane Bizanslı bir cariye idi), Allah rızası için o hürdür dedim. Eğer Allah rızası için verdiğim bir şeyi geri alacak olsaydım, onu nikâhıma alırdım. Fakat ben onu Nâfi'e (çok sevdiği kölesine) nikahladım."

Birr'in anlamına gelince: Tevili hakkında üç ayrı görüş vardır: Cennet yahut salih amel veya itaat demektir. Birinci manaya göre ifadenin takdiri şöyle olur: Sizler sevdiğinizden infak edinceye kadar binin sevabına nail olamazsınız. Yani sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar cennete ulaşamazsınız. İkinci anlama göre salih amele... ulaşamazsınız demektir. Üçüncü anlama göre "Sizler sadaka veya onun dışında herhangi bir itaate sevdiğinizden infak edinceye kadar birr'e ulaşamazsınız." demek olur. Hasan-ı Basrî der

ki: "İnfak edinceye kadar" buyruğunda kastedilen zekâttır. Evlâ olan ise Zamahşerf nin de söylediği gibi, "Sizin nifakınız sevdiğiniz ve tercih ettiğiniz mallardan olmadığı sûrece binin gerçek şekline ulaşamazsınız" şeklindeki tevilidir. Yüce Allah'ın, "Kazandıklarınızın iyi olanlarından infak ediniz." (Bakara, 2/267) buyruğunda olduğu gibi. Selef-i salibin (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun) bir şeyi sevdikleri zaman onu Allah yolunda infak ederlerdi. [\[72\]](#)

Bazı Yiyeceklerin Haram Kılınması Hususunda Yahudilere Cevap

93- Tevrat indirilmezden evvel İsrail'in kendisine haram kıldığından başka bütün yiyecekler İsrailoğulları'na helâl idi. De ki: "Eğer siz doğru söyleyenler iseniz Tevrat'ı getirin de okuyun."

94- Artık kim bundan sonra Allah'a yalan iftirada bulunursa işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

95- De ki: "Allah doğru söylemiştir. O halde hanif olarak İbrahim'in dinine uyunuz; o müşriklerden değildi."

Açıklaması

Mubah ve temiz her türüyle bütün yiyecekler İsrailoğulları'na ve ondan önce de İbrahim (a.s.)'e helâl idi. Bundan tek istisna İsrail'in veya İsrail halkının kendilerine haram kıldıklarıdır. Bu haram kıldıkları şey deve eti ve sütüydü. Bunlar ise Tevrat'ın Hz. Musa'ya indirilmesinden önce olmuştu. Yüce Allah'ın Tevrat'ta İsrail halkına ceza olmak ve onları tedip etmek üzere haram kıldığı temiz ve hoş bir takım yiyecekler de vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O Yahudilerin zalimlikleri ve bir çoğunu Allah yolundan alıkoymaları sebebiyle kendilerine helâl kılınan bir çok helâl ve temiz şeyleri üzerlerine haram kıldık." (Nisa, 4/160). Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz Yahudilere de bütün tırnaklıları haram kıldık. İç yağlarını da haram kıldık^ Ancak sırtlarına yapışan yağlar ile bağırsaklarına yapışan veya kemiklere karışan (yağlar) müstesna. Bunu onlara zulümleri yüzünden ceza olmak üzere verdik. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz."

(En'am, 6/146).

Bazılarının görüşüne göre burada "İsrail'den kasıt bir takım rivayetlerde kendisinden şu şekilde söz edilen Hz. Yakup değildir: "Siyatik (ırkunnesâ) hastalığına yakalanınca iyileştiği takdirde deve eti yemeyeceğini adamıştı." Çünkü Hz. Yakup ile Tevrat'ın indirilişi arasında çok uzun bir dönem vardır. O bakımdan burada kasıt İsrail halkıdır. Buna göre anlam, İsrailoğulları'nın kendilerine haram kıldıkları şeyler ile ilgilidir. Yani kendileri, zulüm işledikleri ve günahlara battıkları için bu yiyeceklerin haram kılınmasına sebep teşkil etmiştir. el-Menar tefsiri sahibinin tercih ettiği görüş de budur. [73]

Müfessirlerin çoğunluğunun benimsediği görüşe göre ise İsrail'den kasıt Hz. Yakup (a.s.)'tur. Tirmizî'nin İbni Abbas'tan rivayetine göre Yahudiler Peygamber (s.a.)'e şöyle dediler: Bize İsrail'in kendisine nelerin haram kıldığını haber ver. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "O çölde kalırdı. Siyatikten rahatsızlandı. Ona deve eti ile deve sütünden daha uygun bir şey bulamadı. Bundan dolayı bunları kendisine haram kıldı." Onlar "Doğru söyledin" dediler. Daha sonra Tirmizî hadisin geri kalan kısmını zikreder. [74]

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre de Yahudiler Peygamber (s.a.)'e bir takım hususlara dair sorular sordular ve şöyle dediler: İsrail'in kendisine hangi yiyeceği haram kıldığını bize bildir. O da şöyle buyurdu: "Tevrat'ı Musa'ya indiren hakkı için size soruyorum. İsrail'in oldukça ağır bir hasatlığa yakalandığını, bu hastalığının uzayıp gittiğini ve bunun üzerine şayet Allah bu hastalığından kendisine şifa verecek olursa en çok sevdiği yiyecek ve içeceği kendisine haram kılacağı adağında bulunduğunu ve en sevdiği yiyeceğin deve eti, en sevdiği içeceğin de deve sütü olduğunu biliyor musunuz?"

Yahudilere verilen cevabın özeti şudur: Bütün yiyecek türleri İsrailoğulları'na helâl idi. Bundan tek istisna Tevrat'ın indirilmesinden önce İsrail'in yani Hz. Yakup'un kendisine haram kıldıkları ile yine işledikleri bir takım suçlar ve aykırı davranışlar dolayısıyla onları azarlamak ve tedip etmek kasdıyla Yüce Allah'ın Tevrat'ta İsrailoğulları'na haram kıldığı yiyeceklerdir. Peygamber (s.a.) ve onun ümmeti ise bu gibi günahları ve aykırı davranışları işlememişlerdir. O bakımdan bu temiz yiyecekler onlara haram kılınmamıştır. İbrahim (a.s.)'e de bunlardan herhangi bir şey haram kılınmış değildir. Çünkü bu haram kûma Tevrat'ın indirilişinden sonra olmuştur ve ona bütün yiyecekler helâl idi.

Daha sonra Yüce Allah peygamberi Muhammed (s.a.)'e Yahudilerin iddialarını yalanlamak üzere onların kitabı olan Tevrat'ın hükmüne baş vurmaya emretmekte ve onlara şöyle demektedir: "Hadi kitabınız olan Tevrat'ı getiriniz ve onu okuyunuz. Eğer iddianızda doğru söyleyen kimseler iseniz." Bu durumda Tevrat'ın sizi yalanlayacağından korkmazsınız. Eğer siz Tevrat'ı getirecek olursanız orada İsrailoğulları'na haram kılınan her bir şeyin ancak azarlayıcı, tedip edici bir ceza olarak haram kılındığını görürsünüz. O bakımdan böyle bir suç işlemeyen kimseler için ise bu şeylerin asıl itibarıyla helâl olmaya

devam ettiğini görürsünüz. Çünkü yiyeceklerde aslolan helâl olmak, mubah olmaktadır.

Her kim Allah'a yalan iftirada bulunup bu haram kılmanın Tevrat'ın indirilmesinden önceki peygamberlere ve ümmetlere de yapıldığını iddia eder, Allah'ın Kitabı'nda indirmediği şeyleri ileri sürerse, işte böyleleri hakkın alâmetlerini gizleyip Allah'a karşı açık yalan söyleyerek iftirada buldukları için bizzat kendilerine zulmeden zalimlerdir.

Rivayet edildiğine göre onlar Tevrat'ı getirme cesaretini gösteremediler, şaşırıp kaldılar. Bu ise Muhammed (s.a.)'in peygamberliğinin en açık delilidir. Ayrıca bilindiği gibi o ümmî olduğundan dolayı Tevrat'ı okumadığı halde Allah'tan gelen bir vahiy ile Tevrat'ta olanı biliyor ve Tevrat Kur'an-ı Kerim'de bulunanları destekliyordu.

Artık hak açıkça ortaya çıkıp batıl yok olup gittiğine göre, ya Muhammed (s.a.) onlara de ki: "Diğer yiyeceklerin İsrailoğulları'na helâl kılındığına ve Yüce Allah'ın Tevrat'ın indirilişinden önce İsrail'e herhangi bir şeyi haram kılmadığına, Allah'ın Yahudilere haram kıldığı şeylerin ise çirkin işleri dolayısıyla onlar için bir ceza, bir tedip ve bir azap olduğuna dair sana verdiği haberlerinde Rabbin olan Yüce Allah doğru söylemiştir."

Artık hak apaçık ortaya çıktığına, size karşı olan deliller belli olduğuna göre, bundan sonra size düşen, benim sizi kendisine davet ettiğim, sizlere deve etini ve sütünü mubah kılan İbrahim'in dinine uymaktır. Bu din müsamahakâr hanif dinidir. Bu din ifratı da tefriti de olmayan orta yoldur. Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de meşru kıldığı yol budur. İbrahim de diğer bütün batıl dinlerden uzaklaşıp tevhid dinine, helâl ve temiz şeyleri mubah kılmak ilkesi üzerinde hak dine yönelmiş hanif bir kimse idi. Allah ile birlikte bir başka ilâha dua eden yahut ondan başkasma ibadet eden müşrik bir kimse değildi. O, putperestlerin yaptığı ve Yahudilerin "Uzeyr Allah'ın oğludur" diye iddia ettiği, Hristiyanların da Mesih'in Allah'ın oğlu olduğuna inandıkları gibi inanmıyordu.

Tevhid esası üzere yükselen Hz. İbrahim'in dini Muhammed (s.a.)'in kendisine davet ettiği Kur'an-ı Kerim'in şeriatıdır. Kendisinde en ufak bir tartışmanın söz konusu olmadığı hakkın kendisidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Şüphesiz Rabbin beni dosdoğru bir yola, dimdik ayakta duran bir dine, hanif olan İbrahim'in dinine ilettiler ve o müşriklerden değildi." (En'am, 6/161). Bir diğer ayet-i kerime, de Yüce Allah'ın kendisine açıkça şu emri verdiği kimse de O'dur (yani Hz. Muhammed (s.a.)'dir: "Sonra biz sana

"Hanîf bir Müslüman olarak İbrahim'in dinine uy; O müşriklerden değildi" diye vahyettik." (Nahl, 16/123). [\[75\]](#)

Beytülharam'ın Konumu Ve Haccın Farz Oluşu

96- Şüphesiz insanlar için ilk kurulan ev Mekke'de olan ve âlemlere mübarek hidayet olmak üzere kurulan o EvMir.

97-Orada apaçık alâmetler ve İbra- him'in makamı vardır. Kim oraya gi- rerse emin olur. Ona yol bulabilenlerin o Ev'i haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Artık kim in- kâr ederse, şüphesiz Allah âlemlere muhtaç değUdir.

Nüzul Sebebi

"Artık kim inkâr ederse" ayetinin nüzülü ile ilgili olarak Said b. Mansur İkrime'den şöyle dediğini nakletmektedir: Yüce Allah'ın, "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa..." (Âl-i İmran, 3/85) ayeti nazü olunca Yahudiler, "Biz de Müslü-manız dediler. Bunun üzerine Muhammed (s.a.) onlara, "Allah Müslümanlara Bey fi haccetmeyi farz kıldı." deyince bu sefer, "Hayır bize farz kılmadı" dediler ve haccetmeyi kabul etmediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Artık kim inkâr ederse şüphesiz Allah âlemlere muhtaç değildir." buyruğunu indirdi.

"Şüphesiz insanlar için ük konulan ev..." ayetinin Mücahid'den nakledilen nüzul sebebini ise bundan önceki ayetlerin tefsirinin mukaddimesinde zikretmiş bulunuyoruz. [\[76\]](#)

Açıklaması

Beytülharam, namazda da duada da Müslümanların kiblesi, yani yöneldikleri taraftır. O, insanlar için ibadet etmek üzere ilk yapılmış evdir. Onu Hz. İbrahim ile Hz. İsmail ibadet kasdı ile yapmışlardır: "Hani İbrahim ve İsmail o evin temellerini birlikte yükseltiyorlardı..." (Bakara, 2/127). Mescid-i Aksa bundan asırlar sonra bina edilmiştir.

Onu da Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman M.Ö. 1005 yılında yapmıştır. O bakımdan Mescid-i Haram'ın kible olması daha uygundur. Buna göre Muhammed (s.a.) de, ibadeti esnasında şerefli Kabe'ye yönelen Hz. İbrahim'in dini üzere demektir.

Beytülharam ibadet kasdı ile yapılmış ilk evdir. Bu "ilklik* zaman itibariyledir. Buna bağlı olarak şeref ve kıymet önceliği de gelir. Beytülharamın pek çok meziyeti vardır ki bunları şöylece sıralayabiliriz:

1- Burası mübarek, hayırları pek çok bir yerdir. Ekin bitmeyen bir vadide ve çıplak bir çölde bulunmasına rağmen Yüce Allah'ın, "Her bir şeyin mahsullerinden oraya toplanıp getirilir." (Kasas, 28/57) ayetinde belirttiği gibi bir özelliğe sahiptir. Orada bütün dünyanın sebze, meyve ve mahsulleri vardır. Aynı şekilde sevap ve ecir itibariyle de bereketi pek bol bir yerdir. Haseneler orada kat kat artırılır ve dua orada makbuldür.

2- Orası insanlar için bir hidayet kaynağıdır. Namaz kılanlar, ona yönelir. Kalpler ona şevkle bağlanır. Milyonlarca kişi binekleriyle ve yaya olarak oraya giderler. Bir çok uzak yerlerden oraya hac ve umre ibadetini eda için varırlar. Bu ise Hz. İbrahim'in yaptığı şu duanın bereketi ile olmuştur: "Rabbimiz şüphesiz ben evlatlarından bir kısmını, senin mukaddes olan şu evinin yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim; Rabbimiz namazı dosdoğru kılsınlar diye. Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve şükretmeleri umulduğu için kendilerini meyvelerle rızıklandır." (İbrahim, 14/38).

Yüce Allah da Hz. İbrahim'in duasını kabul ederek şöyle buyurmuştur: "Ve insanlar arasında hacca çağır. Hem yayan hem de develer üzerinde en uzak yoldan sana gelsinler. Ta ki kendileri için bir takım menfaatlere hazır olsunlar." (Hac, 22/27-28).

3- Orada apaçık ayetler, alâmetler vardır. Bunlardan birisi de Hz. İbrahim'in makamı (namaz ve ibadet için ayakta durduğu yer)dır. Araplar nesilden nesile tevatür yoluyla yapılan nakil ile burayı bilirler. Hâlâ taş üzerinde bulunan onun şerefli ayak izi de buna delâlet etmektedir.

4- Oraya giren bir kimsenin herhangi bir saldırganlık veya eziyetten yana canı ve malı emniyet altındadır. Orada haram bir kan dökülmez. İntikam yahut kısas için aranan bir kimse olsa dahi orada kimse öldürülmez. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine güven dolu bir harem (belde) kıldığımızı görmüyorlar mı? Halbuki onların etraflarından insanlar kapılıverümemekte-dir.." (Ankebût, 29/67); "Biz onları emin bir hareme yerleştirmedik mi?..." (Ka-sas, 28/57); "Hani biz o Beyt'i insanlar için bir dönüş yeri ve emin kılmıştık." (Bakara, 2/125) Nitekim Hz. İbrahim de şöyle dua etmişti: "Rabbim bunu emin bir belde kıl." (Bakara, 2/126) Hz. Ömer b. el-Hattab da şöyle demiştir: "Ben orada babam el-Hattab'ın katilini bulacak olsam dahi oradan çıkıncaya kadar ona dokunmam." Ebu Hanife de der ki: "Kisas yahut irtidat veya zina dolayısıyla harem bölgesi dışında öldürülmesi gereken bir kimse eğer hareme sığınacak olursa ona

ilişilmez. Şu kadar var ki böyle bir kimse barındırılmaz, ona içecek verilmez ve onunla alışveriş yapılmaz; ta ki oradan çıkmak zorunda kalsın."

Arap kabileleri ona tazim etmek ve gereken saygıyı göstermek hususunda - Beytullah'a nispet etmek suretiyle- ittifak etmişlerdir. O kadar ki hareme sığınan bir katil bile orada bulunduğu sürece güvenlik içinde olurdu.

el-Cassâs er-Râzî der ki: "Bu ayeti kerimelerin hareme sığınan kimsenin öldürülmesinin yasak olduğuna delâlet bakımından anlamları birbirlerine yakındır. İsterse oraya girmeden önce öldürülmeyi hak etmiş olsun. Kimi zaman Beyt lafzının, kimi zaman da Harem lafzının anılması söz konusu olduğundan dolayı, güvenlik içerisinde olmak ve oraya sığınanın öldürülmesinin yasak olması hükümleri bakımından Harem'in de Beyt'in hükmünde olduğunu göstermektedir." [77]

İslâm Beytülharamın ayrıcalığını aynı şekilde kabul edip benimsemiştir. Mekke'nin kılıçla fethedilmesi ise oranın şirkten arındırılması ve orada yalnızca Allah'a ibadet edilmesi için idi. Ve bu da bir günün bir saatinde helâl kılınmıştı. Peygamber (s.a.)'den sonra da kimseye helâl kılınmış değildir. Diğer taraftan Peygamber (s.a.) sîrette de belirtildiği gibi şu ilânı yapmıştır: "Her kim mescide girerse o güvenlik içerisinde. Her kim evine girerse o da güvenlik içerisinde. Ebu Süfyan'ın evine giren de güvenlik içerisinde."

Haccac döneminde meydana gelen olaylar ise istisna! bir takım olaylardır ve kimse onun bu davranışlarını kabul etmiş değildir. İbni Zübeyr'e yaptıklarının helâl olduğuna kimse inanmamıştır. Aksine onun yaptıkları orada bir zulüm ve bir haddi aşmadır: "Kim orada zulüm ve haksızlığı isterse biz ona acıklı azaptan tattırırız." (Hac, 22/25).

Canlara ve mallara yapılan bazı saldırganlık olayları ise Kabe'de Allah'ın hürmetine de başkasına da riayet etmeyen facir ve fasıklann işleridir. İmam Malik ve İmam Şafii'nin Harem'in tümünde kasten katil olana kısas uygulanmasını caiz görmeleri, Kur'an-ı Kerim'in emrettiği adil bir cezadır. Bunda herhangi bir kimseye bir saldırı söz konusu değildir.

İlim adamları Harem bölgesinde çarpışmayı başlatan kimsenin öldürülebi-leceği üzerinde ittifak etmişlerdir. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Onlar sizinle orada savaşmadıkça sakın siz de onlarla Mescid-i Haram'ın yanında savaşmayınız." (Bakara, 2/191). Böylelikle Harem'de cinayet işleyen kimse ile Harem dışında cinayet işleyip de oraya sığınan kimse arasında fark gözetilmektedir. İbni Abbas, İbni Ömer ve diğer sahabilerle tabîinden, başkasını öldürüp de hâreme sığınan kimsenin öldürülmeyeceğine dair rivayet gelmiştir. İbni Abbas der ki: Takat böyle bir kimse orada barındırılmaz, onunla oturulmaz ve alışveriş yapılmaz; ta ki Harem'den dışarıya çıkıncaya kadar. O vakit öldürülür. Eğer bu işi Harem'de yapacak olursa ona had uygulanır." [78]

5- Beytülharam'ın özelliklerinden birisi de hacıların orada toplanması, hacın Müslümanlara farz kılınmasıdır. Gücü yeten Müslümanlara haccetmek farzdır. Hac İslâm'ın beş rüknünden birisidir. Bu da Beyt'in tazimini ihtiva eder. Bir şeye yol bulabilmek ise oraya ulaşma imkânını elde etmektir. "Yol" kelimesi hem bedenî hem malî olan bir şeyi kapsamaktadır. O bakımdan hac Ha-rem'e ulaşmayı engelleyen bir engel bulunmadığı sürece her Müslümana farzdır. Sözkonusu bu engel bedenî, malî yahut hem bedenî hem de malî olabilir.

Hastalık ile düşmanlardan yahut yırtıcı hayvanlardan cana gelebilecek zarar korkusu malî engele örnektir. Bunun fmlan" ise onun güvenlik altında olmamasıdır. Azık ve binek olmaksızın Beyt'e ulaşması zor olan kimse hakkında azık ve binek bulamama da malî engellerden sayılır. Hem bedenî, hem malî engelin birlikte olması ise azık bulamamak, binek bulamamak, hasta olmak veya yolun güvenlik altında olmaması hallerinde söz konusudur.

İlim adamları çoğunlukla azık ve bineğe güç yetirebilmenin iki şartı olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Buna delil ise Hz. Ali'nin Resulullah (s.a.)'tan naklettiği rivayettir. Tirmizî'nin naklettiği -sened itibariyle zayıf olan- hadis şöyledir: "Her kim kendisini Beytullah'a ulaştırarak kadar bir azık ve bir bineğe sahip olur da haccetmezse artık o ister Yahudi ister Hristiyan olsun," Çünkü Yüce Allah Kitab-ı Kerim'inde şöyle buyurmaktadır: "Ona yol bulabilenlerin o evi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır." Ashab-ı kiram -İbni Ömer ve başkaları- yol bulabilmeyi azık ve binek bulmak olarak tefsir etmişlerdir.

"Artık kim inkâr ederse şüphesiz Allah âlemlere muhtaç değildir." Yani her kim bu Beyt'in ibadet için konulmuş ilk ev olduğunu inkâr edip Allah'ın hacca dair emrine uymazsa şüphesiz Allah'ın o kimseye ihtiyacı yoktur. Çünkü o bütün âlemlere muhtaç olmayan ganidir. Cumhur bunu güç yetirmekle birlikte yüz çevirmek suretiyle haccı terk eden kimseler hakkında kabul etmişlerdir. Buna delil ise az önce işaret edilen Tirmizî'de yer alan -ve senedi nispeten zayıf olan- hadis-i şerifteki Hz. Peygamberin şu sözleridir: "Her kim haccetmeksizin ölürse dilerse Yahudi dilerse Hristiyan olsun." Diğer bir delil ise ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak ed-Dahhak'tan yapılan bir rivayettir: ed-Dahhak diyor ki: Hac ayeti nazil olunca Resulullah (s.a.) şu altı din mensubu insanları topladı: Müslümanları, Yahudileri, Hristiyanları, Sâbiîleri, Müşrikleri ve Mecusile-ri. Ahmed, Müslim ve Nesâî'nin rivayetine göre onlara şöyle demiştir: "Şüphesiz Allah size haccetmeyi farz kılmıştır, siz de haccediniz." Müslümanlar ona iman ettiler ve diğerleri inkâr ederek dediler ki: "Biz buna iman etmeyiz, namaz kılmayız ve haccetmeyiz." Bunun üzerine Yüce Allah, "Artık kim inkâr ederse şüphesiz Allah âlemlere muhtaç değildir." buyruğunu indirdi.

Ayet-i kerime ve konu ile ilgili haberlerden kasıt hacın terk edilmesinden nefret ettirmek ve gücü yetenlerin haccetmeme veballerinin ağır olduğunu belirtmektir. Ta ki bu farizayı eda etsinler. [\[79\]](#)

Kitap Ehli'nin Küfürde Israr Etmeleri Ve Allah'ın Yolundan Alıkoymaları

98-De ki: "Ey Kitap Ehli! Allah'ın ayet- lerini niçin inkâr ediyorsunuz? Halbu- ki Allah sizin bütün yaptıklarınıza tanıktır."

99- De ki: "Ey Kitap Ehli! Kendiniz şahit olup dururken Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek iman edenleri niçin döndürmek istiyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."

Nüzul Sebebi

İbni Cerîr et-Taberî, Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yahudi Şâs b. Kays -Cahiliye döneminde yaşamış, küfürde aşırıya gitmiş, Müslümanlara karşı aşırı derecede kinli ve onları son derece kıskanan bir yaşlı idi. Resulullah (s.a.)'ın Evs ve Hazrec'e mensup ashabından bir grubun oturup konuştuklarını, sohbet ettiklerini gördü. Onların bu toplulukları, bu şekilde kaynaşmaları cahiliye döneminde aralarındaki düşmanlıktan sonra İslâm sayesinde aralarının bu şekilde düzelmiş olması onu öfkелendirdi ve şöyle dedi: "Bu şehirde Kayleoğullan'ndan (Evs ve Hazrec'den) ileri gelen bir grup bir araya toplanmış bulunuyorlar. Eğer onlar belli bir şey etrafında karar kılıp toplanırlarsa bizim onlarla birlikte ilişkilerimiz iyi olmaz."

Bunun üzerinde beraberinde bulunan Yahudilerden bir gence emir vererek şöyle dedi: Onların yanına var, onlarla birlikte otur. Daha sonra onlara Buâs gününü [\[80\]](#) ve o günde cereyan eden olayları hatırlat, bu konuda söyledikleri bir takım şiirleri onlara oku. Buâs ise Evs ve Hazrec'ilerin birbirleriyle çarpıştıkları bir gündü. O günde Evsliler Hazrec'lilere karşı zafer kazanmışlardı.

Söz konusu bu genç Şâs'm dediklerini yaptı. Onun üzerine orada bulunanlar ileri-geri konuşmaya başladılar. Birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler, karşılıklı övünmeye koyuldular. Nihayet her iki kabileden birer kişi, Evslilere mensup Hâriseoğullan'dan Evs b. Kayzi ile Hazrec'lilere mensup Selimeoğullarm-dan Cabir b. Kays adındaki iki kişi ileri atıldılar.

Birbirlerine karşılıklı sözler söylediler. Onlardan birisi ötekine, "Arzu ettiğin takdirde ben bunu genç bir dişi deve halinde döndürürüm (yani savaşı yeniden başlatırım)" dedi.

Her iki topluluk da birbirlerine kızdılar ve, "Gidin! silahlarınıza sarılın. Haydi Medine dışındaki düzlükte ez-Zahire denilen yerde buluşalım." dediler. (Burası da kara taşlıklı Harre'nin bir bölümüydü.) Oraya çıkıp gittiler. Evs ve Hazrec cahiliye dönemindeki iddiaları etrafında bir araya geldiler.

Resulullah (s.a.) durumu haber aldı. O da beraberlerinde bulunan muhacirlerle birlikte çıktı ve nihayet yanlarına varıp şöyle dedi:

"Ey Müslümanlar! Ben aranızda bulunuyor iken Allah sizleri İslâm ile şereflendirdikten ve İslâm sayesinde cahiliye ile olan bağlarınızı, cahili işlerinizi koparıp attıktan, sizi birbirinizle ısındırdıktan sonra cahiliye davasını mı güdecek ve önceki halinize kâfirler olarak geri mi döneceksiniz? Allah'tan korkun, Allah'tan!" Bu sefer yaptıkları bu işin şeytandan bir dürtü sonucu, düşmanlarının bir tuzağı olduğunu fark ettiler. Elleriindeki silâhı bırakıp ağlaştılar. Biri diğerinin boynuna sarıldı, sonra dinleyip itaat edenler olarak Resulullah (s.a.) ile birlikte geri döndüler.

Bunun üzerine şanı yüce Allah, "Ey iman edenler", yani Evs ve Hazrecli-ler, "eğer siz Ehl-i kitaptan bir zümreye itaat edecek olursanız" yani Şâs ve arkadaşlarına uyarsanız "sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak döndürürler." (Âl-i İmran, 3/100) ayetini indirdi.

Cabir b. Abdullah dedi ki: Bu işimizi görmesini en çok istemediğimiz kişi Resulullah (s.a.) idi. O bize eliyle işaret etti, biz de yaptıklarımızdan vazgeçtik, Allah da aramızdaki durumu düzeltti. O bakımdan Resulullah (s.a.)'tan daha çok sevdiğimiz bir kimse yoktur. Ben kendimiz için baş tarafları o günden daha çirkin fakat sonları da o günden daha güzel bir gün görmedim [\[81\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammed! Onlara dedi ki: Ey Kitap Ehli, ne diye Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz; bunun sebebi nedir? İslâm çağrısını red şeklindeki bu tavrınıza deliliniz nedir? Akı, kâinattaki olaylara dikkat etmek suretiyle tekâmül ettiren, ahlâk ile ruhu arındıran, güzel ve salih amellerle insanın seviyesini yükselten iman yolundan müminleri alıkoymanın sebebi nedir?

Kıskançlık, üstünlük, büyüklük duyguları, batıl şüpheleri yerleştirme arzuları üzerinde yükselen bu inatçı tutumunuzla sizler, hak yolundan sapmak ve hidayet üzere dosdoğru yoldan ayrılmak istiyorsunuz. Halbuki sizler Mu-hammed'in peygamberlik iddiasındaki doğruluğunu tam anlamıyla bilmektesiniz. Daha önce ona dair verilen müjdeleri de bilmektesiniz. Sizler ona ait nitelikleri değiştirdiniz, tahrif ettiniz. Allah'a karşı yalan uydurdunuz. Allah ise sizin yaptıklarınızdan, sizin tuzaklarınızdan, düzenlerinizden gafil değildir. Bunların karşılığında O, sizi cezalandıracaktır.

Birinci ayetin Yüce Allah'ın, "Allah sizin bütün yaptıklarınıza tanıktır." buyruğu ile sona ermesinin sebebi şudur: Orada sözü geçen küfür ve inkâr olan amel, açık ve tanık olunan bir iştir. İkinci ayetin, "Allah yaptıklarınızdan gafil değildir." buyruğu ile sona ermesinin sebebi ise İslâm'dan alıkoymanın hile ve desise yoluyla gerçekleştirilmek istenmesi dolayısıyladır.

Yüce Allah'ın, "Ey Kitap Ehli" buyruğu yumuşak ve ince bir üslûpla onları azarlamak, ellerinde bulunan sahih kitaplarının asıllarına uygun düşen İslâm davasını kabul ederek Müslümanlara katılmaya meylettirmek içindir. Birinci ayet-i kerime onları sapıklıktan alıkoymak içindir, ikincisi ise başkalarını saptırmaktan vazgeçmeleri içindir. [\[82\]](#)

Müminlerin, Kişiliklerini Korumaya, Kur'an'a Ve İslâm'a Sarılmaya Yöneltilmesi

100- Ey iman edenler! Eğer siz Kitap Ehli'nden bir zümreye itaat edecek olursanız sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak döndürürler.

101- Size Allah'ın ayetleri okunup durmakta ve Onun peygamberi de içinizde iken nasıl inkâr edersiniz? Kim Allah (m dinin)'a sımsıkı tutunursa muhakkak ki dosdoğru yola iletilmiş olur.

102- Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak Müslümanlar olarak ölünüz.

103- Hepiniz toptan Allah'ın ipine sımsıkı sardın. Parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini de hatırlayın. Hani siz düşmanlar idiniz de o kalplerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti ile kardeş olmuştunuz. Ve yine siz ateşten bir çukur kenarında iken oradan da sizi O kurtardı. İşte Allah hidayet bulaşınız diye size ayetlerini böylece apaçık bildiriyor.

Nüzul Sebebi

el-Firyâbî ve İbni Ebî Hatim İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Cahiliye döneminde Evs ile Hazrec kabileleri arasında çok kötü olaylar geçmişti. Onlar (İslâm geldikten sonra) bir arada otururlarken aralarında cereyan eden olayları, kızıp hiddetlenecek noktaya gelene kadar anıp durdular. Kimisi kimisine karşı silah dahi çekti. Bunun üzerine, "Nasıl Allah'ı inkâr edersiniz?" ayeti ve ondan sonraki ayet-i kerime nazil oldu. Bu da bundan önceki iki ayet-i kerimenin nüzul sebebini açıklarken zikredilen rivayeti desteklemektedir. [\[83\]](#)

Açıklaması

Allah müminleri kâfirlere itaat etmekten, onların aldatma ve saptırmalarına kanmaktan -Kitap Ehli'ni küfürleri dolayısıyla ve Allah'ın yolundan insanları alıkoymaları sebebiyle azarladıktan sonra- sakındırmaktadır. Buna sebep ise İslâmî kişiliğin tutarlılığı ve bu kişiliğin diğerlerinden ayrı ve bağımsız halini korumaktır. Bundan önce ise Kitap Ehli Allah'ın dosdoğru yolundan sapmış bulunuyordu. Bu genel hususu aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

Ey Müminler! Fitneyi körükleyen, sönmüş cahiliye ateşini alevlendiren hususlarda şu Yahudilere itaat edecek olursanız, imandan sonra sizleri küfre, birlikten sonra tefrikaya, ayrılığa, sevgi, samimiyet ve içten bağlılıktan sonra da tiksintiye, kin ve düşmanlığa döndürürler. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Kitap Ehli'nden bir çoğu hak kendilerine besbelli olmuşken ruhlarında yerleşmiş olan kıskançlıktan dolayı sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak geriye döndürmek ister." (Bakara, 2/109). Küfür ise ahireti kaybetmeye sebep olduğundan, dinî bakımdan bir helak oluşturmaktadır. Dünyada ise kötü gidişe ve kötü geçime sebeptir. Fitneleri, düşmanlıkları ve kini körüklediğinden dolayı dünyada da bir helak oluşturmaktadır.

Nasıl olur da Allah'ı inkâr edersiniz? Sizin bundan uzak olmanız gerekiyor. Size gösterdikleri şekilde nasıl olur da kâfirlere itaat edersiniz? Halbuki siz şu iki özelliğe

sahipsiniz: Birincisi gece gündüz Rasulüne indirilen Allah'ın ayetlerinin okunmasıdır. Size bu ayetleri o okumakta ve tebliğ etmektedir. Bu ayetler mucize olduğu apaçık olan Kur'an-ı Kerim'in ayetleridir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Peygamber sizi Rabbinize iman etmeye davet ediyor ve sizden misakınızı (ahdinizi) almış bulunuyorken ne diye Allah'a iman etmezsiniz? Eğer gerçekten müminler iseniz..." (Hadîd, 57/8).

İkinci husus, davetini destekleyen harikulade mucizeleri açıkça göstermiş bulunan Rasulün aranızda, varlığıdır. Bu iki halin varlığı küfür ve inkâra aykırıdır. Bunun anlamı, onlar gerçekten saptılar da bu bakımdan azarlandılar demek değildir. Çünkü onlar mümin kimselerdi. Bundan dolayı iman nitelikleri söz konusu edilerek "ey iman edenler" diye kendilerine seslenilmiştir [\[84\]](#)

Allah'a ve Kitabına sımsıkı sarılan, onun dinine sıkı sıkıya yapışıp Allah'a tevekkül eden bir kimse hidayeti elde etmiş, sapıklıktan uzaklaşmış, doğruluğun ve gerçeğin yolunda yürümüş ve arzu edileni gerçekleştirmiş demektir.

Daha sonra Yüce Allah müminlere gerçekten takvaya yapışmalarını emretmektedir. Bu ise görevlerini, farklarını ifa etmek, yasaklardan da kaçınmak suretiyle olur. Bu da güç yettiğince bütün masiyetlerden uzak durmak, emirlere de uymakla olur. Nitekim Yüce Allah, "Gücünüz yettiğince Allah'tan korkun." (Teğâbün, 64/16) diye buyurmaktadır. Resulullah (s.a.) da şöyle buyurmuştur: Size yasakladığım şeyden uzak durunuz. Size emrettiğim şeyi de gücünüz yettiğince yerine getiriniz." [\[85\]](#) İbni Mes'ud da şöyle demiştir: "Allah'tan gereği gibi korkmak, ona itaat etmek, unutmaksızın onu anmak, inkâr ve nankörlük etmeksizin ona şükretmekle olur." [\[86\]](#) İbni Abbas da der ki: "Bu, bir göz açıp kapayacak kadar bir süre dahi Allah'a asi olmamak demektir."

Müfessirlerin naklettiklerine göre bu ayet-i kerime nazil olunca Ashab-ı kiram, "Ey Allah'ın rasulü buna (Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkmaya) kimin gücü yetebilir ki?" dediler ve bu onlara ağır geldi. Bunun üzerine Yüce Allah da, "Gücünüz yettiğince Allah'tan korkunuz." buyruğunu indirdi ve bu ayet-i kerimeyi neshetti. Mukatil der ki: Âl-i İmran suresinde bu ayet dışında mensuh ayet yoktur. Ancak daha uygunu ise Yüce Allah'ın, "Gücünüz yettiğince Allah'tan korkunuz." buyruğunun bu ayet-i kerimeyi beyan sadedinde olduğudur. Yani, sizler gücünüz yettiğince Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öylece korkunuz, demektir. Çünkü nesih ancak nasların bir arada anlaşılması mümkün olmadığı durumlarda söz konusu olur. Burada ise iki nassı bir arada anlamamız mümkündür. O bakımdan bunu kabul etmek daha uygundur.

Daha sonra Yüce Allah onlara şöyle bir yasak getirmektedir: Bütün benliğinizle Allah'a ihlâsla bağlanmadıkça ölmeyiniz. Yani sizler ölüm vaktiniz geldiğinde ancak İslâm hali üzere olunuz. Bu ise baştan itibaren ve devamlı surette İslâm üzere kalmaya, bu

konuda eli çabuk tutmaya bir teşviktir. Sağlığınız ve esenliğiniz halinde bunu korumanız için bir teşviktir. Böylelikle bu hal üzere ölmeniz mümkün olabilsin. Yoksa "İslâm'a girmedikçe ölmeniz yasaktır" gibi bir anlamda değildir. Burada istenen, ansızın ölüm gelmeden önce İslâm dinine uymaktan ibarettir.

Daha sonra Yüce Allah, Allah'ın Kitabına ve Allah'ın insanlara olan ahbine sımsıkı sarılmayı emretmekte ve bu konuda ayrılığa düşmeyi ebediyen yasaklamaktadır. Her zaman için Allah'a ve Rasulüne itaat etrafında toplanmaya, buna bağlı kalmaya çağırılmaktadır. Allah'ın ipi, iman, itaat ve Kur'an-ı Kerim gereğince amel etmektir. Çünkü Tirmizî'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kur'an Allah'ın sapasağlam ipidir, O'nun apaçık nurudur. O'nun hayret verici özellikleri bitip tükenmez; insanların ondan bilmeleri gereken şeylerin sonu gelmez. Defalarca okunup durmasına rağmen eskimez, her kim ona uygun söz söylerse doğru söyler, her kim onunla hükmederse adalet uygular, her kim gereğince amel ederse doğruyu bulur. Her kim ona sımsıkı yapışırsa o da dosdoğru yola iletilmiş olur."

Daha sonra Allah'ın Araplara ihsan etmiş olduğu en büyük nimeti onlara hatırlatılmaktadır. Bu ise tefrikadan sonra birlik ve bir araya gelmek, düşmanlık ve adaletten sonra, birbirlerini öldürmekten, güçlünün zayıfa musallat olmasından sonra birleşip kaynaşmak, küfür ve şirkten sonra iman kardeşliğidir: "Müminler ancak kardeştir." (Hucurat, 49/10). Şirk ve putperestlik sebebiyle ateşin ve helak olmanın kenarına yaklaşmış iken insanların efendileri, dünyanın liderleri olmalarıdır. Allah İslâm sayesinde onları yok olmaktan, helak olmaktan kurtarmıştır: "Şayet siz Allah'ın nimetlerini sayıp dökmeye kalkışırsanız onları sayıp dökemezsiniz." (İbrahim, 14/34).

Evs ve Hazreclilerin bir bölümünü teşkil ettikleri Araplar arasında cahili-ye döneminde pek çok savaşlar olmuştu. Aralarında ileri derecede düşmanlık, kin ve kötü duygular vardı. Bunlar sebebiyle uzun süre birbirleriyle çarpışıp durdular. Allah İslâm'ı gönderince bu dine giren girdi ve bunlar Allah'ın azameti sayesinde birbirini seven kardeşler, Allah uğrunda birbirlerini gözeten kimseler, iyilik ve takva üzere birbirleriyle yardımlaşan kişiler oldular. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "O seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir. Onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan her şeyi toptan harcamış olsaydın yine de onların kalbini birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup birleştirdi." (Enfal, 8/63).

Bu ayetlerde Yahudilerin size karşı içlerinde gizlediklerini, size verdiği emirleri ve yasakları, cahiliye döneminde iken üzerinde bulduğunuz hali, İslâm'dan sonra da vardığınız noktayı, Rabbinizin size bu ayetlerde gayet açık bir şekilde beyan ettiği gibi, diğer ayetlerini de Rasulüne indirdiği ayet ve belgeleriyle böylece açıklamaktadır. Ta ki bununla daimî bir hidayete nail olasınız, hidayetiniz artıp dursun. Ve ta ki ayrılık ve düşmanlıktan sonra tekrar ca-hilî ortama, putperestliğe ve şirke, sapıklığa geri dönmeyesiniz. [\[87\]](#)

Ma'rufu Emretmek, Münkerden Alıkoymak Ve Ayrılığa Düşme Yasağının Pekiştirilmesi

104- Sizden hayra çağırان, iyiliğı emreden, kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

105- Siz kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ihtilâfa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır.

106- O günde kimi yüzler ağaracak, kimi yüzler kapkara olacaktır. Yüzleri kapkara olanlara (denir ki): "Siz imanınızdan sonra kâfir oldunuz ha?! O halde kâfir olmanızdan ötürü azabı tadın!"

107- Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rah-metindedirler. Onlar orada ebediyyen kalıcıdırılar.

108- Bunlar sana hak ile okuduğumuz Allah'ın ayetleridir. Allah âlemlere zulmetmek istemez.

109- Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi Allah'ındır; bütün işler yalnız Allah'a döndürülür.

Açıklaması

Yüce Allah, İslâm ümmetine, hayra çağırان, iyiliğı emredip kötülükten alıkoymakla görevli bir cemaatin oluşturulmasını emretmektedir. İşte bu mükemmel insanlar dünya ve ahirette kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. Bu cemaatin sözü geçen anlamda uzmanlaşması iyiliğı emredip kötülükten sakındırmanın her bir kimseye kendi durumuna göre farz olmasına mani değildir. Nitekim Müslim'in Sahih'inde Ebu Hureyre'den sabit olduğuna göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden kim bir kötülük (münker) görürse onu eliyle değıstirsin. Buna gücü yetmezse diliyle, buna da gücü yetmezse kalbiyle. İşte bu imanın en zayıf halidir." Bir diğeri rivayette de, "Bunun gerisinde imandan

bir hardal tanesi kadar dahi eser yoktur." diye buyurulmaktadır. Ahmed, Tirmizî ve İbni Mace Huzeyfe b. el-Yemân (r.a.)'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Nefsim elinde olana yemin ederim, ya iyiliği emreder münkerden alıkoyarsınız yahut da fazla zaman geçmeden Allah kendi katından üzerinize bir azap gönderecektir. Sonra ona dua edeceksiniz de O da sizin duanızı kabul etmeyecektir."

Selef-i Salih'ten herhangi bir kimse bu görevi yapmayı ağırdan almaz, Allah yolunda kınayanın kınamasından çekinmezdi. Hz. Ömer minberde bir hutbe irad ettiği sırada şunları da söylemiştir: "Bende bir eğrilik gördüğünüz takdirde onu doğrultunuz." Deve çobanlarından biri kalkıp şöyle dedi: "Eğer biz sende bir eğrilik göreceğ olursak kılıçlarımızla onu doğrulturuz."

Ey müminler! Sizler din hususunda tefrikaya düşen, bölük pörçük olan ve pek çok ayrılıklara düşen Kitap Ehli gibi olmayınız. Halbuki onlara daha önceden kendilerine uydukları takdirde onları dosdoğru yola iletecek apaçık deliller de gelmiş bulunuyordu. Onların bu hale düşmelerinin sebebi ise iyiliği emri, kötülükten alıkoymayı da terk etmeleriydi. O bakımdan dünya ve ahirette en büyük azabı hak ettiler. Dünyadaki azapları birbirlerine karşısın derece sert ve katı olmalarıdır. Onlara horluğu, rüsvaylığı ve cezayı tattırmasıdır. Ahiret-teki azap ise cehennemde olacaktır. Onlar orada ebediyen kalacaklardır. Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğundur: "İsrailoğulları'ndan kâfir olanlar Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanet olunmuşlardır. Bu onların isyan etmeleri ve haddi aşmalarından ötürüydü. Onlar işledikleri kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Gerçekten onların yaptıkları bu çok kötü bir şey idi." (Mâide, 5/78-79).

Kitap Ehli'ne yapılan bu tehdit karşılığında iman ehline kurtuluş, felah ve umduklarına nail olma vaadi yer almaktadır. Yasaklanan anlaşmazlık, genel meselelerde hevayı ve kişisel menfaatleri hakem kabul edip hükmüne baş vurmamak ve dinin asıl prensiplerinde anlaşmazlığa düşmektir. Mezheplerin fer*î hü-kümlerdeki ve cüz'î içtihatlarıdaki anlaşmazlıkları ise -mezhepler arası ibadet ve muamelâtın tafsili bir çok hükümdeki anlaşmazlıkları gibi- yerilmiş değildir. Çünkü Kur'anî nâstan anlaşılabilir pek çok olduğundan, peygamberin fiilleri çeşitli, haber ve rivayetlerin sübut keyfiyeti türlü türlü olduğundan dolayı bu yerilmiş bir ayrılık değildir.

Kâfirlere azabın zamanı kıyamet günüdür. Bir başka ayet-i kerimede yer aldığı gibi o günde müminlerin yüzleri ağaracak, aydınlanacak ve sevinçle parlayacaktır: "O gün bir takım yüzler apaydınlıktır. Rabbine bakacaktır." (Kıyamet, 75/22-23).

Kitap Ehli'nden olup birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmeyen, ihtilâfa düşen kimselerin yüzleri ise kendileri için hazırlanmış bulunan devamlı azabı görecekları vakit kararacaktır. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "O günde asık ve karanlık nice suratlar vardır. Onlar bel kemiklerini kırarak çok belâlı işlerin kendilerine yapılacağını

bilirler." (Kıyamet, 75/24-25); "O günde üzerlerini toprak kaplamış yüzler de vardır. Bunları da karanlık ve siyahlık kaplayacaktır." (Abese, 80/40-41); "Ve onları bir horluk kaplayacaktır. Onları Allah'tan kurtaracak da yoktur. Sanki yüzleri karanlık gecenin bir parçasıyla durulmuştur." (Yunus, 10/27).

Daha sonra Yüce Allah her iki kesimin de akıbetini açıklamaktadır. Önce ikinci kesimin kötü durumunu beyan etmekte, daha sonra da birinci kesimin durumunu açıklamaktadır ki bu da müşevveş (yani düzensiz) leff ü neşr üslûbudur. Ayrılığa düşüp anlaşmazlık çıkarmaları dolayısıyla yüzleri kararanları Yüce Allah şu buyruklarıyla azarlayacaktır: Kendisine iman ettikten sonra peygamber Muhammed'i inkâr mı ettiniz. Halbuki sizler onun peygamber olarak gönderileceğini çok iyi biliyordunuz ve sizin elinizde onun nitelikleri ve geleceğine dair müjdelere vardı. Fakat kin ve kıskançlığınızdan dolayı onu inkâr ettiniz. O bakımdan küfrünüzden ötürü sizin cezanız azabı tatmak olmuştur.

Sözbirliği edip dinde ayrılığa düşmemek suretiyle yüzleri ağaranlara gelince, onlar da Allah'ın rahmetinde ebediyen kalacaklardır. Asla yerlerinin değiştirilmesini istemeyeceklerdir.

Bu ayet-i kerimeler, sana açık açık okuduğumuz Allah'ın belgelerinin apaçık ayetleridir ya Muhammedi Kendilerinde şüphe bulunmayan değişmez haktır bunlar. Bunlar dünya ve ahiretteki işin gerçek mahiyetini açıkça ortaya koyarak sana okunuyor.

Yüce Allah kullar hakkında zulüm istemez; yani O zalim değildir. Aksine asla haksızlık yapmayan mutlak âdil, hâkimdir. Çünkü O her şeye kadir olandır, her şeyi bilendir. Ve çünkü zulüm, düzende, şeriat ve hukuk düzeni ihdas etme hususunda hikmet ve mükemmellik ile çatışan bir uygulamadır. O bakımdan Allah'ın, yarattıklarından herhangi bir kimseye zulmetmeye ihtiyacı yoktur. O'nun emredip yasakladıklarına gelince, O bununla insanları yolların en doğrusuna hidayet etmek istemektedir. İtaat sınırları dışına çıkıp fasıldık ettikleri takdirde kendilerine zulmedenler bizzat onlar olur. Zulmeden kimse ise bizzat kendisinin ceza görmesine sebep teşkil eder. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte Rabbin zulmeder halde bulunan memleketleri yakaladığı zaman böyle yakalar. Şüphesiz O'nun yakalayışı pek acıklı, pek çetindir." (Hûd, 11/102).

"Rabbin o memleket halkını, ıslah edip durdukları halde, zulmederek helak edecek değildir." (Hûd, 11/117).

Yarattıklarından herhangi bir kimseye zulmetmeye Allah'ın muhtaç olmadığı delillerinden bir tanesi de şudur: Göklerde ve yerde bulunan bütün yaratıklar O'nun mülküdür, O'nun kullandır ve bunların hepsi O'na döneceklerdir. Dünyada da mutlak tasarruf ve hüküm sahibi olan O'dur. [\[88\]](#)

İslâm Ümmetinin En Hayırlı Ümmet Olmasının Sebebi Ve Yahudilere Zillet Ve Yoksulluk Damgasının Vurulması

110- Siz in«»<iTiliH' için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçilirsiniz. Siz Allah'a iman da edersiniz. Eğer Kitap Ehli iman etmiş olsalardı, kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler vardır, fakat onların çoğu fasıklardır.

111- Onlar size eza etmekten başka asla zarar veremezler. Eğer sizinle savaşılırsa size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım da edilmez.

112- Onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar üzerlerine zillet vurulmuştur. Meğer ki Allah'ın ipine ve insanların ahbine sığınmış olsunlar. Onlar Allah'ın gazabına uğradılar. Üzerlerine miskinlik vuruldu. Bunun sebebi onların Allah'ın ayetlerini înlrâT etmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleridir. Diğer bir sebep de onların isyan etmiş ve aşırı gitmiş olmalarıdır.

Nüzul Sebepleri

110. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak Ikrime ve Mukatil şöyle demişlerdir: Bu ayet-i kerime İbni Mes'ud, Ubeyy b. KaT), Muaz b. Cebel ve Ebu Huzeyfe'nin azatlı kölesi Salim hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Yahudilerden Malik b. es-Sayf ile Vehb b. Yahuza kendilerine, "Bizim dinimiz sizin bizi çağırdığınız dinden hayırlıdır. Biz de sizden daha hayırlı ve daha üstünüz" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

111. ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak da Mukatil şöyle demektedir: Yahudilerin başkanlarından olan KaT>, Yahya, en-Nu'man, Ebu Râfi', Ebu Yâsir ve İbni Suriyâ aralarından iman eden Abdullah b. Selâm ile arkadaşlarına Müslüman oldukları için eziyet etmeye koyuldular. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[89\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah İslâm ümmetinin şu ana kadar var olmuş ümmetlerin en hayırlısı olduğunu haber vermektedir. İyiliği emredip münkerden alıkoymaya devam ettiği, Allah'a doğru, samimî ve eksiksiz şekilde iman ettiği sürece de öyle kalmaya devam edecektir. İyiliği emredip münkerden alıkoymasının imandan önce söz konusu edilmesinin sebebi bunun Müslümanların başkalarına olan üstünlüğünü açıkça ortaya koyan en önemli özellikleri olduğundan dolayıdır. Diğer taraftan başkaları da iman iddiasında bulunmaktadır. O halde bu ümmet Allah'a gerçek anlamıyla iman edip iyiliği emredip münkerde alıkoymaya devam edecektir. Diğer ümmetlerde iman hakikatini tanımaz hale getirmek daha baskın bir özelliktir. Kötülük ve fesat aralarında yaygınlaşmıştır. Onlar sağlıklı bir imana sahip olmadıkları gibi iyiliği emretmez, kötülükten de alıkoymazlar.

İstenen şekliyle iman Yüce Allah'ın şu buyruklarında nitelenen imandır: "Müminlerin ancak Allah'a ve Rasulüne iman eden, sonra da şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir. İşte onlar sadık olanların ta kendileridir." (Hucurat, 49/15). Yine Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu iman niteliklerini belirtmektedir: "Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri titreyenlerdir. Ayetleri karşılarında okunduğu zaman da bu onların imanını arttırır. Onlar ancak Rablerine dayanıp güvenirlir." (Enfal, 8/2).

Yüce Allah'ın "Allah'a da iman edersiniz." buyruğu iman edilmesi gereken her şeye imanı Allah'a iman olarak ortaya koymaktadır. Çünkü Peygamber, Kitap, öldükten sonra dirilmek, hesap, ceza, sevap yahut buna benzer inanılması gereken şeylerin bir kısmına iman eden, diğerlerini inkâr eden bir kimsenin imanının hiç bir değeri yoktur. O adeta Allah'a da iman etmemiş gibidir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ve kimine inanırız, kimini inkâr ederiz diyenler, böylece bunun (küfür ile iman) arasında bir yol tutturmaya yeltenenler var ya, işte onlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir." (Nisa, 4/150-151). Buna delil ise Yüce Allah'ın bundan sonraki, "Eğer Kitap Ehli" Allah'a imanları ile birlikte "iman etmiş olsalardı, kendileri için daha hayırlı olurdu." buyruğudur. Şüphesiz böyle bir iman, üzerinde buldukları halden onlar için daha hayırlı olacaktır. Çünkü onlar başkanlık sevgisi, avamın kendilerine tabi olmalarını istemeleri dolayısıyla dinlerini İslâm dinine tercih etmişlerdi. Eğer iman etmiş olsalardı, iman karşılığında batıl dini tercih etmelerine sebep olan başkanlıktan, avamın onlara tabi olmalarından daha hayırlı olarak dünyadan nasiplenmekle birlikte, ecirleri iki defa verilir, kendilerine yapılan vaadleri de elde etmiş olurlardı.

İşte marufu emredip münkerden alıkoymak, Allah'a gerçek manada iman ve diğer iman esaslarına gerçekten inanmak gibi sair nitelikler ve esaslar, üstün ve hayırlı oluşun

sebebidir. Ümmet bu üç esası korumadıkça, yine bunlara gerçek manada sağlam bir şekilde sahip olamaz. İbni Cezir, Katade'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bize ulaştığına göre Ömer b. el-Hattab (r.a.) yaptığı bir hacda insanların bir parça pasif ve hareketsiz olduklarını gördü. Bunun üzerine: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz..." ayetini okudu, sonra şunları dedi: "Her kim bu ümmetten olmayı arzuluyor ise bu hususta Allahü teâlâ'nın koştığı şartı yerine getirsin."

Kim bu niteliklere sahip olmazsa Yüce Allah'ın şu buyruğunda yermiş olduğu Kitap Ehli'ne benzer: "Onlar işledikleri bir münkerden birbirlerini alıkoy-mazlardı." (Maide, 5/79).

İşte bundan dolayı Yüce Allah, bu nitelikleriyle öldükten sonra Kitap Eh-li'ni yermeye ve onları azarlamaya koyularak şöyle buyurmaktadır: Eğer onlar Muhammed'e indirilene iman etselerdi, elbette ki bu onlar için hayırlı olurdu. Çünkü onlar Kitap'ın bir kısmına iman etmekte, bir kısmını inkâr etmektedirler. Musa ve İsa gibi peygamberlerin bir kısmına iman ederken Muhammed'i inkâr edip kâfir olmaktadırlar. Halbuki onlara indirilmiş bulunan Kitap da Muhammed (s.a.)'e dair bilgileri ihtiva etmektedir.

Şu kadar var ki bu yergi onların hepsini kapsıyor değildir. Bundan dolayı arada Kitap Ehli'nden bir kısmını zikretmektedir. Abdullah b. Selâm, onun arkadaşları, Necaşî ve onunla birlikte olanlar gerçekten iman etmiş kimselerdir. Fakat çoğunluğu fasıktırlar; kendi dinlerinin ve kitaplarının sınırlarının dışına çıkan kimselerdir. Küfürde aşırıya kaçmışlardır. Aralarından Allah'a, sizlere indirilenlere, onlara indirilenlere iman edenler gerçekten azdır. Onların pek çoğu ise sapıklık, küfür, fiske ve isyan üzeredirler. Kimi zaman Yüce Allah burada olduğu gibi "pek çok" tabirini kullanmaktadır. Kimi zaman da İsrailoğulları ile ilgili, "Onların pek azı müstesna, iman etmezler." (Nisa, 4/46) ifadesi kullanılmaktadır. Kimi zaman da onların çoğunlukla görülen halleri söz konusu edilmektedir. Yüce Allah'ın Hristiyanlarla Yahudiler hakkındaki şu buyruğunda olduğu gibi: "Onlardan itidal üzere olan bir topluluk vardır. Onların bir çoğunun yapmakta oldukları ise ne kadar da kötüdür!" (Maide, 5/66).

Fasıklık âdeten dinin ortaya çıkışı üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra çoğalır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "İman edenlerin kalplerinin Allah'ın zikrine ve haktan inene huşu üe yumuşama zamanı gelmedi mi? Kendilerine önceden Kitap verilip de kendileri üzerinden uzun bir zaman geçti diye kalplerine katılık gelmiş bulunanlar gibi olmasınlar, ki onların pek çoğu fasıklardı." (Hadîd, 57/16).

Daha sonra Yüce Allah, mümin kullarına haber verip müjdelemektedir: Kitap Ehli'ne karşı zafer ve ilâhî yardım müminlerin olacaktır. Bu fasık kâfirlerin onlara ancak sövmek, hicvetmek, dil ile tehdit etmek, Allah'ın dininden alıkoymaya çalışmak, dini tenkit etmek, şüpheler yerleştirmek, Muhammed (s.a.)'i eleştirmek gibi -günümüz misyonerlerinin yaptığı şekilde- basit zararlar dışında asla zarar veremeyeceklerini hatırlatmaktadır.

Onlar sizinle savaşacak olurlarsa önünüzde bozguna uğrarlar. Fasıklıkları üzerinde devam ettikleri, siz de bu üç esası korumakla en hayırlı olma özelliğinizi sürdürdüğünüz sürece asla size karşı zafer kazanamayacaklardır. Gayba dair haberlerden olan bu üç müjde bu ümmetin geçmişinde gerçekleşmiştir. KaynukaoğuluUarı, Nadiroğullan, Kurayzaoğulları ve Hayber Yahudileri bozguna uğramışlardır.

Bu gibi zaferlerin gerçekleşmesi Allah'ın dinine yardımcı olma şartına bağlıdır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ey iman edenler! Eğer Al-lah(ın dinin)'a yardımcı olursanız O da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir." (Muhammed, 47/7). Yine bu ayet-i kerimede olsun, cihad eden müminlerin niteliklerini belirten Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi başka ayet-i kerimelerde olsun sözü geçen üç esası koruma şartına bağlıdır: "İyiliği emredenler, kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar." (Tevbe, 9/112)

Hülâsa, zafer bir takım aldanmışların bekledikleri gibi gelişigüzel verilen bir bağış değildir. Zafer ancak dinî bir takım esasları yerine getirme şartına bağlı olarak verilir. Bizler iyiliği emretmeye, kötülükten sakındırmaya ve sağlıklı bir şekilde Allah'a iman etmeye devam ettiğimiz sürece Allah'ın yardımına mazhar olduk, üstün olduk, güçlü olduk. Onlar da fasık, Allah'ın sınırlarının yani itaat ve iman sınırlarının dışında kaldıkları sürece zillet altında, kahr altında kalmaya devam ettiler.

Zillet ve hakirliği Allah, nerede olurlarsa olsunlar onların ayrılmaz bir niteliği kılmıştır. Hiç bir zaman güvenlik ve huzur duymayacaklardır. Ancak Allah'tan ve müminlerden bir ahit altında bulunmaları hali müstesna. "Allah'ın ahdi", onlarla zimmet akdi yapılıp cizye konulduktan ve dinin hükümlerine bağlı kalmaları sağlandıktan sonra onlara verilen eman, eziyetin haram kılmış, haklarda ve mahkeme huzurunda eşitliktir.

"İnsanların ahdi" ise antlaşma yapan, ahitleşen ve bir kadın dahi olsa Müslümanlardan herhangi bir kimse tarafından kendilerine eman verilen esir olma hallerinde görüldüğu şekilde olur. Aynı şekilde İslâm toprağı içerisinde yahut dış şuurlarda kendisi ile karşılıklı menfaat, sanayi ve ticaret ürünlerinin değişimi için muamelede bulunan tacir de böyledir. Filistin'de Yahudilerin himayesi altında olduğunu gördüğümüz halleri de bu kabildendir. Bu ahit ister Amerika, ister Avrupa, ister Rusya isterse de onların dışında büyük devletlerden birisi tarafından verilmiş olsun, fark etmez.

Yüce Allah aynı şekilde onları kendisinin gazabına mahkûm etmiştir. Bu gazaba onlar mahkûm olmuşlardır. Bu gazabı hak etmişler ve bu gazaba uğramaya sebep teşkil etmişlerdir. Miskinlik, küçüklük, tıpkı bir mekânın orada bulunanları kuşatması gibi onları kuşatmıştır. Onlar başkalarına tabi olan zelil kimselerdir. Her zaman için zillet ve ihtiyaç içinde başkalarına uymak durumundadırlar. Az olmalarına rağmen yeryüzünün dört bir tarafında darmadağındırlar. İşgal ettikleri Filistin topraklarında toplanmak, orayı vatan edinmek, oraday yerleşmek için bütün gayretlerine rağmen, zenginliklerine, servet toplayıp

dünya ekonomisine egemen olmalarına rağmen onların bu durumları böyle devam edip gidecektir.

Daha sonra Yüce Allah onlara zilletin, miskinliğin vurulması, Allah'ın gazabının döne dolaşa onların üzerine olmasının sebep ve gerekçesini beyan etmektedir: Bu ise onların Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri, şariatlarının kendilerine verdiği herhangi bir hak olmaksızın büyüklük, azgınlık ve kıskançlık güdülerinin etkisi altında kalarak peygamberleri öldürmeleridir. Halbuki onlar "Rabbimiz Allah'tır" diyen insanları öldürmek şeklindeki cinayetlerinde haklı olduklarına inanmamaktadırlar. İşte bu şekildeki ifadeler ve onların tutumlarının son derece çirkin olduğu ortaya konulmakta ve bundan dolayı en ileri derecede azarlanmaktadırlar.

Bu tür suçları işleme cesaretini onlara veren, Allah'ın ayetlerini inkâra ve Allah'ın peygamberlerini öldürmeye onları iten, ancak Allah'ın emirlerine karşı gelerek çokça isyan etmeleri, sürekli olarak masiyetlere gömülmeleri, Allah'ın şariatını dinlemeyip hududunu aşmalarıdır. İsyân eden, Allah'ın yasaklarını çiğnemeye alışan kimseye hayatta her türlü haramı işlemek oldukça basitleşir.

Küfür ve peygamberleri öldürme suçları geçmiştekileri tarafından işlenmiş olmakla birlikte, Peygamber (s.a.)'in çağdaşı olan Yahudilerin bundan dolayı kınanma ve yerilmelerinin sebebi, çağdaşların da onlara bağlı olmalarından, onların bu davranışlarını desteklemelerinden, onlara sevgi duymalarından, davranışlarına rıza göstermelerinden ve onların yolları üzere gitmelerinden dolayıdır. Çünkü çağdaşı olanlar da defalarca Peygamber (s.a.)'i öldürmeye çalışmışlardır. [\[90\]](#)

Kitap Ehli'nden İman Edenler Ve Amellerine Mükâfaat

113- Onlar bir değillerdir. Kitap Ehli'nden bir zümre vardır ki (Allah'ın huzurunda) ayakta dururlar. Gecenin saatlerinde secde ederek Allah'ın ayetlerini okurlar.

114- Allah'a ve ahiret gününe iman ederler. İyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirirler. Hayırlı işlerde de yarışır. İşte onlar salihlerdendir.

115- Ve onlar işledikleri hayırdan mahıını hı*nlılıiffiyım»filrlfiilır. Allah talrpn sahiplerini çok iyi bilendir.

Nüzul Sebebi

113. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak İbni Ebi Hatim, Taberanî ve İbni Mende, İbni Abbas'tan ashab-ı kiram hakkında şöyle dediğini nakletmektedirler: Abdullah b. Seleme, Salebe b. Sa'ne (yahut Sa'ye), Esid b. Sa'ne (Yahut Sa'ye), Esed b. Ubeyd ve onlarla birlikte Yahudilerden İslâm'a girenler gereği gibi iman ettiler, tasdik ettiler ve İslâm'a bağlanmak arzusunu açığa vurdular. Bu sefer Yahudilerin alimleri ile Yahudiler aralarından kâfir olanlar şöyle dediler: "Muhammed'e iman edip tabi olanlar ancak bizim en kötülerimizdir. Eğer bunlar bizim hayırlılarımız olsalardı atalarının dinini terk etmez ve başka bir dine gitmezlerdi." Yüce Allah da, "Onlar bir değillerdir. Kitap Ehli'nden bir zümre vardır ki..." ayetini bu konuda indirdi. Bunun benzeri bir rivayet de Mukâtil'den nakledilmiştir.

Ahmed ve başkaları ise İbni Mes'ud'dan Peygamber (s.a.)'in şöyle dediğini nakletmektedirler: Resulullah (s.a.) yatsı namazını erteledi. Sonra mescide çıktı. Cemaatin namazı beklemekte olduklarını gördü. Şöyle buyurdu: "Şunu bilin ki bu din mensupları arasında sizden başka bu saatte Allah'ı anan hiç bir kimse yoktur." Bunun üzerine, "Onlar bir değillerdir.. Allah takva sahiplerini çok iyi bilendir." buyruğu nazil oldu. İbni Mes'ud'un bir diğer ifadesi de şöyledir: Bu ayet-i kerime yatsı namazı hakkında nazil olmuştur. Müslümanlar bu namazı kılarlar. Onların dışında kalan Kitap Ehli'nden olanlar ise bu namazı kılmazlar. [\[91\]](#)

Açıklaması

Az önce yergi ile kendilerinden söz edilen Kitap Ehli'ne mensup kimseler birbirine eşit değillerdir; yahut da fasıldık ve inkârda aynı seviyede değillerdir. Aksine onlardan kimisi mümindir, kimisi günahkârdır. Aralarından bir kesim Allah'ın emrini dimdik ayakta tutmakta, Allah'ın dini üzere dosdoğru yürümekte, şeriatına itaat etmekte, Allah'ın peygamberine uymaktadır. Bunlar geceleyin kıldıkları namazda Kur'an-ı Kerim'den ayetler okurlar, çokça teheccüt kılarlar.

Bunlar Allah'a ve ahiret gününe en ufak bir şüphe olmaksızın samimi ve gerçek bir iman ile inanırlar. Başkalarına iyiliği emreder, münkerden alıkoyar-lar. Hayırlı işleri yapmakta acele davranırlar. Tereddütsüz olarak iyi işler yaparlar. Onlar Allah nezdinde durumları salâha eren ve amelleri güzel salihler-den olmakla nitelendirilmişlerdir.

Sözü geçen bu kimseler Yahudi alimleri arasında yer alan Abdullah b. Selâm, Esed b. Ubeyd, Salebe b. Sa'ne ve bunların dışında kalan bu ayet-i kerimenin haklarında nazil olduğu diğer kimselerdir. Bu buyruklar, aralarından iman edenlerin, kendilerinin en hayırlıları değil, en kötülerini olduğunu ve hayırlı kimseler olsalardı iman etmeyeceklerini ileri süren Yahudileri reddetmek üzere nazil olmuştur.

Böyleleri işledikleri itaatın sevabından mahrum edilmezler. Bu itaatler Allah nezdinde boşa çıkmaz. Aksine yüce Allah en geniş bir şekilde onları mükâ-fatlandıracaktır. Allah iyi amellere karşılık verendir, takva sahiplerini çok iyi bilendir. Yani kimsenin ameli ona gizli kalmaz ve güzel iş yapanın ecri onun nezdinde zayi olmaz. [\[92\]](#)

Kıyamet Gününde Kâfirlerin Amellerinin Boşa Çıkması

116- Şüphesiz inkâr edenlerin malları- nın da oğullarının da Allah'a karşı kendilerine hiç bir faydası olmaz. On- iar ateşliktirler, onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar.

117 "Onların bu dünya hayatında infâk ettikleri, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerini vurup da helak eden soğuk ve kavurucu bir rüzgâra benzer. Allah onlara zulmetmedi; fakat onlar kendilerine zulmediyorlar.

Açıklaması

Yüce Allah kıyamet gününde kâfirlerin amellerinin akibetini bize haber vermektedir. Bunlar ise hep birlikte Yahudiler, münafıklar ve müşriklerdir. Resulullah (s.a.) aleyhinde kurulacak tuzakları ve bu dünya hayatında ona düşmanlık uğrındaki harcamalarıyla ve mallarıyla övünmelerinin asla onlara bir faydası olmayacaktır. Mallarının da çocuklarının da -Allah onlara azap etmek istediği takdirde- bu azaba karşı bir faydası olmayacaktır.

Özellikle mal ve çocukların söz konusu edilmesinin sebebi, insanın kendisini kimi zaman malını feda ederek, kimi zaman da çocuklarının yardımını alarak savunmaya çalışmasıdır. Çünkü çocuklar neşep itibariyle onlara en yakın olan kimselerdir.

Yüce Allah burada dile getirilen manayı bir çok ayet-i kerimede de pekiştirmiş bulunmaktadır: "Kimsenin kimseye fayda vermeyeceği bir günden korkunuz." (Bakara, 2/48); "Onların hiç birisinden -onu fidye olarak verecek olsa dahi- yeryüzü dolusu altın kabul olunmayacaktır." (Âl-i İmran, 3/91); "Sizi bize yaklaştıracak olan mallarınız da değildir, evlatlarınız da." (Sebe, 34/37).

İşte bunlar ateşte olacaklar, asla ondan kurtulamayacaklardır. Küfürleri, akidelerinin bozukluğu dolayısıyla orada ebediyyen kalacaklardır.

Malları onlara bir fayda sağlamayacağı gibi dünyalık maksatları ve lezzetleri sebebiyle yahut riyakârlık için başkalarına duyurmak ve övünmek, başkaları tararından övülüp ün kazanmak uğrunda harcadıkları ve harcayacakları mallarının da onlara bir faydası olmayacaktır. Çünkü bunlar Allah'ın rızasından başka bir amaçla harcanmıştır. Hatta bu harcamaların bir kısmı Allah yolundan ve Resulullah (s.a.)'a tabi olmaktan alıkoymak, ona düşmanlık etmek, ona karşı direnmek uğrunda dahi yapılmış olabilir.

Allah'ın rızası dışında harcadıkları bu malların misali yahut da niteliği tıpkı oldukça soğuk, kasıp kavuran bir fırtınanın bir ekine gelip isabet etmesi ve onu yok etmesi gibidir. Geriye o ekinden hiç bir şey kalmaz. Bundan dolayı o ekinin sahibi de pişmanlık duyar. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunu andırmaktadır: "Onların işledikleri her bir amellerinin önüne geçeriz ve onu zerre gibi havaya verip boşa çıkartırız." (Furkan, 25/23); "Kafir olanların amelleri ise ovalardaki bir serap gibidir. Susuz kimse onu su sanır. Nihayet ona yaklaşıncaya onu bir şey olarak bulmaz." (Nur, 24/39).

İşte Yüce Allah o ameli işleyenlerin günahları sebebiyle ekinin meyvesini, mahsulünü giderdiği gibi kâfirlerin de dünyada işledikleri amellerin meyvesini, mahsulünün sevabını boşa çıkartır. Onların harcamalarını kabul etmemek suretiyle Allah onlara zulmetmemektedir. Aksine Allah onların kötü amellerine uygun şekliyle karşılık vermiştir, cezalandırmıştır. Kabul edilmeye değer bir iş işlemedikleri için bizzat kendilerine zulmedenler kendileridir: "Bir kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür." (Şûra, 42/40).

Hayırlı yollarda verilmiş bir sadaka olsa dahi kıyamet gününde kâfirlerin amellerinin boşa çıkartılma sebepleri, iman sahibi olmayışları, amellerini küfür temeli üzerinde yükseltmeleri, doğruya ve hakka götüren deliller üzerinde düşünmeyi terk etmeleridir.

Eğer iman bulunur, doğru bir yakîne sahip olunursa, yapılan harcamalar da riyakârlık için değil de Yüce Allah'ın rızasını gözetmek maksadıyla yapılırsa o takdirde bu, Allah nezdinde makbul olur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah ancak takva

sahiplerinden kabul eder." (Maide, 5/27).

Kâfirlere Güvenmek Ve Kâfirlerin Müminlere Karşı Değişmez Tavırları

118- Ey iman edenler! Kendinizden başkasını sırdaş edinmeyin. Onlar halinizi bozmaktan hiç geri kalmazlar. Size meşakkat verecek şeyi arzu ederler. Muhakkak onların kinleri ağızlarından taşmıştır. Kalplerinde gizledikleri ise daha büyüktür. Şayet düşünürseniz, işte size ayetlerimizi açıkladık.

119- İşte siz onları seven kimselersiniz. Halbuki onlar sizi sevmezler. Siz Kitab'ın hepsine de inanırsınız. Onlar ise sizinle karşılaştıkları zaman, "İman ettik" derler fakat başbaşa kaldıklarında kinden aleyhinize parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: "Kininizle geberin! Şüphesiz Allah göfüslerdekini çok iyi bilendir."

120- Eğer size bir iyilik dokunursa onları tasaya düşürür, eğer size bir fenalık isabet ederse onunla da sevinirler. Şayet sabreder ve sakınırsanız onların hilekarlıklarının size hiç bir zararı olmaz. Şüphesiz Allah ne yaparlarsa hepsini çepeçevre kuşatandır.

Nüzul Sebebi

İbni Cerîr et-Taberî ve İbni İshâk, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler. Müslümanlardan bazı kimseler cahiliye döneminde aralarında bulunan antlaşma ve himaye sözleşmeleri dolayısıyla, bir takım Yahudi kimseleri gözetiyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah fitne korkusu dolayısıyla onları sırdaş edinmelerini yasaklamak üzere bu hususta, "Ey iman edenler! Kendinizden başkasını sırdaş edinmeyin..." ayetini indirdi.

Buna benzer bir rivayet Mücahitten de nakledilmiştir. [94]

Açıklaması

Ey Allah'a ve Rasulüne iman edenler! Yahudi, Hristiyan ve münafıklardan olan kâfirleri sırdaş yani dost, özel yakın kimseler ve danışman edinerek sırlarınıza ve sizin içinizde kalması gereken meselelere muttali kılmayınız. Bunun aşağıda sıralanan şekilde bir çok sakıncaları vardır:

1- Evvelâ bunlar güçleri yettiğince size zarar vermekten, işlerinizi ifsat etmekten geri kalmazlar.

2- Dininizde ve dünyanızda zararda olmanızı, zorluklarla karşılaşmanızı ve yok olup gitmenizi temenni ederler.

3- Onlar konuşma esnasında yüzlerindeki ifadelerde dillerinden kaçırdıkları sözlerle size karşı düşmanlıklarını, kinlerini açığa vurdukları gibi, Kitabınızı ve peygamberinizi de yalanlamaktadırlar.

4- Kalplerinde saklı bulunan İslâm'a ve Müslümanlara besledikleri kıskançlık, kin ve buğz ise onların açığa vurduklarından daha ileri ve daha çoktur.

Kur'an-ı Kerim'de bu mutlak yasağın bir çok benzeri vardır. Mümtehine süresindeki bu ayet-i kerime bu yasağı açıklamakta ve ona sınırlar getirmektedir: "Sizinle din hususunda savaşmamış, sizi yurtlarınızdan çıkarmamış olanlara iyilik yapmanızı ve onlara adaletle davranmanızı Allah size yasaklamaz. Çünkü Allah adaletle davrananları sever. Allah sizi ancak sizinle din hususunda savaşmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarmaya yeltenen kimselerle dostluk etmenizi yasaklar. Kim onları veli (dost ve yardımcı) edinirse işte onlar zalimlerin ta kendileridir." (Mümtehine, 60/8-9).

Yönetici yahut Müslümanların imamı Müslüman olmayanlara sevgi izhar etmekten yana rahatsız olmaz. Onlara güven duyarsa onlarla dayanışmak caizdir. Nitekim Endülüs'ün fethinde Müslümanlar Yahudilerden yardım gördüler. Yine Kiptiler de Mısır'ın fethedilmesinde Müslümanlara yardımcı olmuştur. Aynı şekilde İslâm devletindeki bir takım işlerle -güvene layıkça- görevlendirilmeleri de caiz olur. Nitekim Ömer b. el-Hattab (r.a.), divanında Bizanslı bir takım kimseleri görevlendirmişti. Ondan sonra gelen halifeler de bu yolda onun izinden gitmişlerdir. Abbasîler bir takım devlet işlerini Yahudi ve Hristiyanlara vermişlerdi. Osmanlı devletinin büyükelçilerinin bir çoğu da Hristiyanlardan idiler. [\[95\]](#)

Daha sonra Kur'an-ı Kerim müminleri sakındırmak ve uyarmak üzere şöyle buyurmaktadır: Sizi hayra ileten, doğru yola götüren delilleri, ibret ve belgeleri açıklamış bulunuyoruz; eğer sizler düşmanlarla dostlar arasında ayırım gözetilmesini zorunlu kılan

bu gerçekleri idrak edebilen kimseler iseniz. Daha sonra Kur'an-ı Kerim bir başka üç sebep dolayısıyla, düşmanları dost edinip onlara güvenerek sırları açmayı yasaklayan bir önceki sakındırmasını daha bir pekiştirmektedir. Bunların her birisi ayrıca güven ortamının bulunmaması halinde onlara sevgi beslemekten, onlarla ilgili dışlı olmaktan uzak durmayı gerektirmektedir. Söz konusu bu üç sebep şunlardır:

1- Sizler bu kâfirleri sevdiğiniz halde onlar sizi sevmez, aksine düşmanlık ederler.

2- Sizler, onların kitaplarının da aralarında yer aldığı bütün semavî kitaplara iman ediyorsunuz. Bütün rasulleri ve peygamberleri tasdik ediyorsunuz. Onların rasulleri ve peygamberleri de bunlar arasındadır. Kendileri ise hem sizin Kitab'ınızı hem peygamberlerinizi inkâr etmektedirler.

3- Bunlar müminlerle karşılaştıklarında kendilerine bir zarar gelir korkusuyla güzel davranır ve konuşurlar. Muhammed (s.a.)'in getirdiklerine inandık, doğruladık derler. Fakat kendi aralarında ve şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında ise size karşı en ileri derecedeki kin, düşmanlık ve öfke izhar ederler. Size herhangi bir eziyet veremiyorlar diye acı duyar, pişman olur ve kinlerinden parmaklarını ısırırlar. "Parmakların ısırılması" müminlere karşı duyulan öfke, kin veya pişmanlıktan mecaz olabilir.

O halde sizler münafık ve kâfirleri veli ve dost edinmekte hatalısınız. Ze-mahşerî'nin de ifade ettiği gibi onlar kendi batıllarına sizin hakka bağlılığınızdan daha çok bağlı olduklarından dolayı bu, muhataplara oldukça ağır bir azar manası taşımaktadır. Yüce Allah'ın, "Sizin acı duyduğunuz gibi onlar da acı duyarlar. Fakat onların ummadıklarını siz Allah'tan umarsınız." (Nisa, 4/104) buyruğu da bu ayet-i kerimeyi hatırlatmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah peygamberi Muhammed (s.a.)'e bu kâfirlere şöyle demesini emretmektedir: Kininizle, öfkenizle geberin! Şüphesiz Allah kalplerde olanı çok iyi bilendir. Yani siz müminleri ne kadar kıskanırsanız, sizin kininiz ne kadar çok olursa olsun şunu bilin ki, Yüce Allah mümin kullarına olan nimetini tamamlayacak ve dinini kemale erdirecektir. Dinini üstün kılacak, kendi sözünü yükseltecek, Müslümanları aziz kılacaktır. Haydi sizler öfkenizle geberiniz. Allah içinizde gizlediğinizi, müminlere karşı sakladığınız kin, kıskançlık ve aldatma duygularının özünü çok iyi bilendir. Dünyada beklediklerinizin aksini size göstermektedir. Bundan dolayı Yüce Allah sizleri ahirette ebe-diyyen kalacağınız, kurtulamayacağınız, çıkamayacağınız cehennemde, son derece ağır azap ile cezalandıracaktır.

Daha sonra Yüce Allah onların müminlere aşırı düşmanlıklarını ortaya koyan durumlarını açıklamaktadır: Müminlere bol mahsul yahut zafer, ilâhî destek, çokluk ve güçlü yardımcılar gibi herhangi bir hayır yahut bir nimet isabet edecek olursa, münafıkların hoşuna gitmez. Şayet kuraklık yahut -Uhud gününde cereyan ettiği gibi ilâhî bir hikmet dolayısıyla- düşmanların müminlere galip gelmesi gibi bir kötülük isabet edecek

olursa, münafıklar bundan dolayı sevinirler. Burada Kur'an-ı Kerim'in belagat açısından ifadelerindeki farklılık da dikkat çekmektedir: İyiliğin dokunması ve kötülüğün isabet etmesi. Onlar iyiliğin asgarî şekilde dahi dönüp dokunmasından rahatsız olurlar. Fakat kötülük isabet etmeden, gelip çatmadan sevinemezler.

Fakat Yüce Allah müminlere buna karşı çözüm yolunu göstermekte, kötülerin şerrinden kurtulmayı, facirlerin hilelerinden esenliğe kavuşma yolunu irşat etmektedir. Bu ise sabretmek, takvayı elden bırakmamak, onların düşmanlarını çepeçevre kuşatan Yüce Allah'a tevekkül etmektir. Çünkü müminlerin bütün güçleri, kuvvetleri Allah'tandır. Yalnız O'nun dilediği olur. Onun takdiri ve dilemesi ile olmadıkça hiç bir şey var olmaz. Kim O'na tevekkül ederse Allah ona yeter.

Sert yükümlülükleri eda etmek üzere sabreder, Allah'ın kendilerine yasakladıklarından sakınırlarsa kâfirlerin hileleri ve tuzaklarının onlara zararı olmaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış peyda eder. Ummadığı yerden onu mihlandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse O, kendisine yeter" (Talâk, 65/2-3).

Yüce Allah her şeyi bilendir. O'nun ilmi her iki kesimin de amelini kuşatmıştır. O düşmanların tuzaklarını bilen ve gizliliklerden haberdar olandır. Bunları boşa çıkartacak ve bütün bu hile ve tuzaklarını başlarına geçirecektir. Yaptıklarının cezasını onlara verecektir. Buna karşılık sabırla Allah'tan yardım dileyen, takvaya sımsıkı yapışan müminleri de çok iyi bilendir. Bunlar ise düşmanlara karşı başarılı olmanın, galip gelmenin temel iki şartıdır. [\[96\]](#)

Uhud Savaşı, İslâm Ordusunun Düzenlenmesi, Bedir Savaşında Allah'ın Yardımının Hatırlatılması

121- Hani sen erkenden müminleri muharebeye elverişli yerlerde yerleştirmek üzere ailenden ayrılmıştın. Allah her şeyi işitendir, her şeyi bilendir.

122- O zaman içinizden iki zümre bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların velisi idi. Müminler ancak Allah'a güvenip dayanırlar.

123- Andolsun ki siz zayıfken Allah size Bedir'de yardım etmişti. O halde Allah'tan sakının ki şükretmiş olasınız.

124- O vakit sen müminlere, "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size imdat etmesi size yetmez mi?" diyordun.

125- Evet, siz sabreder ve sakınırsanız, bunlar da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa, Rabbiniz nişanlı beş bin melek ile size yardım edecektir.

126- Allah onu size ancak müjde için ve kalpleriniz onunla mutmain olsun diye yaptı. Yardım ve zafer ancak Aziz ve Hakîm olan Allah tarafındandır.

127- Kâfirlerden bir kısmını kessin ve baş aşağı etsin de mahrum ve zarara uğramışlar olarak geri dönüp gitsinler diye.

128- Emr'den sana ait hiç bir şey yoktur. Ya onların tevbelerini kabul eder yahut zalimler oldukları için onları cezalandırır.

129- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Dilediğine mağfiret eder, dilediğini de cezalandırır. Allah Ga-fûr'dur, Rahîm'dir.

Nüzul Sebebi

"Hani sen erkenden... ayrılmıştın." Bu ayet-i kerime Uhud gazası hakkında nazil olmuştur. İbni Ebî Hatim ve Ebu Yala, el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini nakletmektedirler: Abdurrahman b. Avfa, "Dayıcığım" dedim, "Bana Uhud gününde başınızdan geçenleri haber ver." Dedi ki: "Âl-i İmran suresinin 120. ayetinden sonrasını oku, sen bizim o güne dair haberlerimizi orada bulursun. Yani Yüce Allah'ın, "Hani sen erkenden..." ayetinden itibaren, "Sonra o kederin ardından üzerinize bir emniyet, bir uyku indirdi..." (Âl-i İmran, 3/154) yani bundan sonra da yaklaşık altmış ayet kadarını oku (demiştir).

Yüce Allah'ın, "Emrden sana ait hiç bir şey yoktur." (128. ayet) buyruğunun nüzul sebebi ile ilgili olarak Ahmed ve Müslim'in Enes'ten rivayetlerine göre Peygamber (s.a.)'ü Uhud gününde küçük azı dişi kırılmış, başı yaralanmıştı. Kan yüzünün üzerine akmış ve, "Rablerinin yoluna davet ettiği halde peygamberlerine bunu yapan bir kavim nasıl felah bulur?" diye buyurmuştu. Yüce Allah da, "Emrden sana ait hiç bir şey yoktur." buyruğunu indirdi.

Ahmed ve Buharî de İbni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Allahım, filâna lanet et, Alla-hım el-Haris b. Hişam'a lanet et, Allah'ım Süheyl b. Amr'a lanet et, Allah'ım Safvan b. Uyeyne'ye lanet et. Bunun üzerine: "Emrden sana ait hiç bir şey yoktur." ayeti sonuna kadar nazil oldu ve bunların hepsine tevbe nasip oldu. Ayrıca Buharî Ebu Hureyre'den buna yakın bir rivayet kaydeder.

Hafız İbni Hacer der ki: Her iki hadisin arasını tevil etme yolu şudur: Resulullah (s.a.) Uhud günü sözü geçen olay meydana geldikten sonra namazında sözü geçen kimselere beddua etti. Ayet-i kerime de her iki hususa dair nazil olmuştur. Hem onun başına gelen iş hakkında, hem de onun kendilerine beddua etmesi üzerine inmiştir. Kısaca ayet-i kerime Uhud olayı ile ilgili olarak nazil olmuştur. Daha sonra meydana gelmiş başka bir takım olayları kapsamı da mümkündür. Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre'den naklettikleri bu ayetin nazil olmasından sonra, Resulullah (s.a.)'ın Ri'l ve Zekvân'a bedduadan vazgeçmesi ile ilgili kayda gelince: Bu haberde bir illet vardır. O da ez-Züh-rî'nin kendisinden haberi aldığı kişinin sözünü araya koymasıdır. Bu da, "Allah... buyruğunu indirinceye kadar" sözüdür. Çünkü sözü geçen bu olay, Uhud'dan sonra olmuştu.

Müslim'in rivayetinde ise şöyle yer alır: Hz. Peygamber sabah namazında şöyle derdi: "Allah'ım Ri'l'e, Zekvân'a ve Usayya'ya lanet et." Yüce Allah, "Emr-den sana ait bir şey yoktur." buyruğunu indirinceye kadar bu böyle devam etti.

Buharî'nin rivayeti ise Resulullah (s.a.) sabah namazında kıraeti bitirdikten sonra tekbir getirir, başını kaldırır ve "Semiallahu limen hamiden, Rabbena lekel hamd" dedikten sonra ayakta olduğu halde şöyle derdi: "Allahım el-Velid b. Velid'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyaş b. Ebi Rebîa'yı ve müminlerin mustaz'af olanlarını sen koru. Allahım, Mudar üzerindeki sıkıntı ve azabını daha da artır ve sen bu yılları onlar için Yusufun (yedi kıtlık) yıllan gibi yap. Allahım Lih-yân'a, RiTe, Zekvân'a, ve Allah'a ve Rasulüne isyan eden Usayya'ya lanet et." Daha sonra Yüce Allah'ın, "Emr'den sana ait hiç bir şey yoktur. Ya onların tev-belerini kabul eder yahut zalim oldukları için onları cezalandırır." ayeti nazil olunca da bunu terk ettiği haberi bize ulaştı." şeklindedir. [\[97\]](#)

Bedir ve Uhud Savaşlarına Kısa Bir Bakış:

Bedir Savaşı:

Bedir savaşı, hicretin ikinci yılı Ramazan ayının 17'sinde Müslümanların Ebu Süfyan'ın kervanına saldırmalarından sonra vuku bulmuştu. Söz konusu bu kervan bir takım mal ve ticaret eşyası taşıyordu. Müslümanlarla Mekke müşrikleri arasında savaş ortamı vardı. Bu saldırı ekonomik bir baskı uygulamak için ve daha önce Mekke'de Kureyşlilerin Müslümanlara ait bir takım mal, akar ve mülklerin karşılıklarını almak maksadıyla yapılmıştı. Ancak kervana yapılan bu saldırı Mekkelilere çok ağır gelmiş ve varlıklarının tehlikede olduğunun, Medine'de de müminlerin güçlendiklerinin farkına varmışlardı. Kin ve üstünlük duygulan şiddetle kalplerini doldurmuş, o bakımdan çeşitli Arap kabilelerinden kuvvet toplamaya başlamışlardı. Oldukça az sayıda kimse dışında Kureyşliler bu çağnya katılmıştı. Savaşa katılanların sayısı binden fazla idi. Bunlar arasında atlılar, kahramanlar ve Kureyş'in ileri gelenleri de vardı. Resulullah (s.a.) onların bu durumlarını işitince ashabıyla istişare etti, sonra da 313 kişi ile birlikte alelacele onları karşılamak üzere yola çıktı. Beraberlerinde yalnızca iki at ve yetmiş deve vardı. Geri kalanlar ise piyade idi ve beraberlerinde yeteri kadar araç ve gereç yoktu.

Her iki ordu Bedir'de karşı karşıya geldi. Burası Mekke ile Medine arasında bir kuyunun adıdır. Bu kuyu da adını Bedir adındaki sahibinden almaktadır. Çoğunluğun görüşüne göre ise Bedir adı oralardaki bir su adıdır ve bu suyun adı o bölgenin de adı olmuştur. Savaş müminlerin parlak zaferi ile sonuçlandı. Müşrikler için bu büyük bir musibet idi. Savaş her iki kesimin akibetini belirleyen kesin bir sonuç ortaya koymuştu. Araplar arasında oldukça güçlü yankılara sebep oldu: O bakımdan Yüce Allah bu savaşa "Furkan Günü" adını vererek şöyle buyurmaktadır: "Eğer Allah'a ve kulumuza hak ile batılın ayrıldığı, iki ordunun birbiriyle karşılaştıkları gün (Furkan Günü) indirdiğimize inanmışsanız..." (Enfal, 8/41).

İşte bu savaşta azıcık bir topluluk sayıca kalabalık bir topluluğa karşı muzaffer olmuştur. "Andolsun ki siz zayıfken Allah size Bedir'de yardım etmişti..." Yüce Allah bu savaşta Müslümanlarla birlikte savaşan melekleri yardıma göndermişti. Yine bu savaşta Müslümanların az rastlanılır sebat ve cesaretlerinin boyutu ortaya çıktı. Resulullah (s.a.)'ın kendisi de bu savaşa katıldı ve fiilen de savaştı (Peygamber efendimiz bizzat 9 savaşa katılmıştı). Bu savaşta çarpışma esnasında iman, itikat ve Allah'a tevekkül unsuru gayet açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu Resulullah (s.a.)'ın iki saffın birbirine girmeden önce yapmış olduğu şu duasında müşahhas ifadesini bulmaktadır:

"Allahım, sen bu topluluğu helak edecek olursan bundan sonra yeryüzünde sana ibadet olunmaz. Allahım, bana verdiğin sözünü yerine getir! Allah'ım senin yardımını talep ederim." Nihayet ridası omuzlarından yere düşmüş, Hz. Ebu Bekir onu yerden alıp omuzlarına koymuştu. Daha sonra da onun yanından ayrılmayıp arkasından yürüyüp gitmişti. İleri derecede yalvarıp yakarmasından, Allah'a dua etmesinden ona acır hale gelmişti: "Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz da O da,"Muhakkak ben size

meleklerden birbiri ardınca binlercesiyle yardımcı olacağım" diyerek, duanızı kabul buyurmuştu." (Enfâl, 8/9).^[98]

Uhud Savaşı:

Bedir savaşından sonra müşriklerin Müslümanlara karşı olan öfkesi daha da arttı. Kureyşlilerin lideri Ebu Süfyan müşrikleri Resulullah (s.a.)'a karşı kışkırtmaya koyuldu. Bu maksatla mal topladılar ve yaklaşık üç bin savaşçısı bulunan bir ordu hazırladılar. Bunların yedi yüz kişisi zırlı, iki yüz kişisi atlı idi. Başlarında da Safvan b. Umeyye vardı. Resulullah (s.a.) arkadaşları ile istişare etti. Aralarında münafıkların lideri ve Medine'deki Yahudilerin başı durumunda olan Abdullah b. Ubeyy'in de bulunduğu yaşlılar, Medine'de kalıp Medine sokakları arasında çarpışma teklifinde bulundular. Resulullah (s.a.) da Medine'nin dışına çıkmayı pek istemiyordu. Gençler ise Medine dışında savaşılması teklifinde bulundular. Bunlarla birlikte Bedir'e katılmamış yaşça ileri bazı kimseler de vardı. Bunlar "Ey Allah'ın rasulü, bizimle düşmanlarının karşısına çık. Onlar bizim kendilerinden korktuğumuz, zaaf gösterdiğimiz kanaatine kapılmasınlar" dediler.

Bu şekilde Resulullah (s.a.)'a ısrara devam ettiler; nihayet Resulullah (s.a.) evine girdi, savaş elbisesini giydi, hazırlıklarını yaptı ve dışarda savaşmayı benimseyen çoğunluğun görüşünü kabul etti. Daha sonra Medine'nin dışına çıkmayı teklif edenler pişman oldu ve "Ey Allah'ın rasulü, biz seni hoşuna gitmeyen bir işe zorladık, bunu yapmamamız gerekirdi, arzu edersen sen kal. Allah'ın selâmı üzerine olsun" dedilerse de Resulullah (s.a.) şu cevabı verdi: "Üzerine zırhını giyindiği takdirde savaşmadıkça onu çıkarması hiç bir peygambere uygun değildir."

Resulullah (s.a.), bin yahut dokuz yüz elli kişilik ashâbı ile dışarı çıktı. Bunlardan sadece yüz tanesi zırlı idi ve iki tane at vardı. Medine'nin kuzey tarafında yaklaşık 3 km uzaklıkta Uhud dağı eteklerinde hicretin 3. yılında Şevval ayının cumartesiye rastlayan 7. gününde konakladı. Sırtını Uhud'a vererek karargahını kurdu ve saflarını düzenledi. Elli kişiden oluşan okçular kafilesini yerleştirdi. Dağın kenarında Abdullah b. Cübeyr'i de başlarına komutan tayin etti ve onlara, "Oklarınızla bizi koruyunuz. İster galip gelelim, ister mağlûp olalım yerinizden ayrılmayınız" dedi. İbni Hişâm'ın Sîret'inde şu ifadeler yer almaktadır: "Oklarınızla gelecek atlıları üzerimizden püskürtünüz ve bizi arkamızdan sarmalarına engel olunuz. Savaş ister lehimize ister aleyhimize olsun." Zâdü'l-Meâd'da da şu ifade kullanılmaktadır: Kuşların askerleri kapıp götürdüklerini görecekseler dahi onlara yerlerinde kalmalarını, ayrılmamalarını emretti.

Resulullah (s.a.)'in sancağı Mus'ab b. Umeyr'de idi. Kanatlarının birisinin başında ez-Zübeyr b. Avvam, diğerinin başında el-Münzir b. Amr vardı. Müşriklerin sağ kanadında ise Halid b. Velid, sol kanatlarına İkrime b. Ebî Cehl komuta etmekteydi. Sancaklarını ise Abduddâr oğullarından Talha b. Ebi Tal-ha taşıyordu. Okçularının başında -ki yüz kişi idiler- Abdullah b. Ebi Rebia vardı.

Münafıkların lideri arkadaşlarından üç yüz kişi ile birlikte, "O benim sözüme karşı geliyor da çoluk çocuğa itaat ediyor; "Zaten savaş olacağını bilseydik mutlaka arkanızdan gelirdik." (Âl-i İmran 3/167) diyerek geri çekildi.

Ensar'dan Selime oğulları ile Harise oğulları neredeyse Uhud'a çıkamayacaklardı. Daha sonra Yüce Allah onlara tevfikini ihsan etti ve savaşa çıktılar. İşte Yüce Allah'ın, "O zaman içinizden iki zümre bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların velisi idi." buyruğunun ifade ettiği mana budur.

Münafıkların geri dönmesinden sonra Resulullah (s.a.) ile birlikte sadece yedi yüz kişi kalmıştı.

İki ordu karşı karşıya gelince Ebu Süfyan'ın karısı Utbe kızı Hind, diğer kadınlarla birlikte kalkıp tef çalmaya ve safların arkasından yürümeye başladılar.

Resulullah (s.a.)'m elinden kılıcı alıp bunun hakkını yerine getireceğini vaad eden Ebu Öcâne de savaşa katıldı. Karşısına kim çıktıysa onu öldürdü. Hamza b. Abdülmuttalib (Hz. Hamza) de çok çetin bir şekilde çarpıştı. Çok sayıda kahramanı öldürdü. Mus'ab b. Umeyr şehit edilince Peygamber (s.a.) sancağı Ali b. Ebî Talib'e verdi. Cübeyr'in kölesi Vahşi attığı bir mızrak ile Hz. Hamza'yı vurdu ve bu mızrak önden bacakları arasından çıktı; şehitlerin efendisi şehit oldu.

Müşrikler bozguna uğradı. Talha'nın elinden sancakları düştü. Onu oğlu aldı, daha sonra kardeşi. Eğer tepedeki okçular Peygamber (s.a.)'in emrine aykırı hareket ederek ganimetleri toplamak üzere koşup yerlerinden ayrılmamış olsalardı, zafer neredeyse Müslümanların olacaktı.

Halid b. Velid Müslüman ordusunun zaaf yerini fark etti. Müşrik atlılar ile birlikte yolun arka tarafından okçuların bulunduğu dağların üstünden Müslümanları çevirmeye başladı. Askerleri ile birlikte Müslümanlara büyük zararlar vermeye başladı. Herkesin arasında Muhammed (s.a.)'in öldürüldüğü haberi yayıldı. Müslümanlar geri dönüp kaçtılar. Resulullah (s.a.) atılan bir taşın isabet aldı ve yan tarafı üzerine düştü. Küçük azı dışı kırıldı, başı yaralandı.

Dudağı da yaralandı. Yüzünün üzerine kan aktı. Miğferin halkaları yanaklarına battı, diz kapaklarından isabet aldı. Kanlarını silerken, "Kendilerini Rable-rine davet ederken

peygamberlerinin yüzünü kana boyayan bir kavim nasıl felah bulur?" diye buyuruyordu. Daha sonra Hz. Ali elinden tuttu ve Hz. Talha da yardım ederek onu ayağa kaldırdı

Daha sonra Resulullah (s.a.) Müslümanların arkalarından şöyle sesleniyordu. "Bana geliniz ey Allah'ın kulları. Ben Resulullah (s.a.)'ım" "Hani siz boyuna uzaklaşıyordunuz, kimseye de dönüp bakmıyordunuz. Peygamber de arkanızdan çağırıyordu. Bunun üzerine gamınıza (itaatsizliğinize) karşılık sizi bir gamla cezalandırdı." (Âl-i İmran, 3/153) buyruğu buna işaret etmektedir.

Ebu Süfyan da şöyle demeye koyuldu: Ey Kureyş topluluğu hanginiz Mu-hammed'i öldürdü? Bu sefer Ömer b. Kamia, "Onu ben öldürdüm" dedi. KaTb b. Mâlik ise Muhammed'in kurtulduğunu müjdeleyen ilk kişi oldu. Allah onu müşriklerin zararından korumuştur. "Allah insanlardan seni koruyacaktır." (Mâide, 5/67).

Hz. Peygamber, hayatı boyunca kendisini öldürmek üzere komplolar kuran Ubeyy b. Haleften başkasını fiilen öldürmüş değildir: "Attığında sen atmadın, fakat Allah attı." (Enfal, 8/17) ayeti onun hakkında nazil olmuştur.

Uhud, Müslümanlar için oldukça ağır bir imtihan günüydü. Müslümanlardan yetmiş kişi şehit oldu. Müşriklerden öldürülenlerin sayısı ise yirmi iki kişi idi. Savaş alanında şehitlerin efendisi Hz. Hamza nihayet bulundu. Utbe kızı Hind karnını yarıp ciğerini çıkarmış, çiğnemeye koyulmuş ve fakat onu yuta-mamıştı. Ebu Süfyan sesinin çıkabildiği kadar etrafına şöyle bağırp duruyordu: "Savaşta galibiyet taraflar arasında sırayladır. İşte bugün Bedir gününe karşılıktır. Yüce ol ey Hubel (Kabe 3rakınlannda bir putun adı), dinin üstün gelsin." Ebu Süfyan beraberindekilerle birlikte geri döndüğünde şöyle dedi: Gelecek sene Bedir'de sizinle buluşalım. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ona, evet, bu bizimle sizin aranızda bir buluşma günü olsun, deyiniz."

Daha sonra Resulullah (s.a.), amcası Hz. Hamza'yı aradı. Karnının deşilmiş olduğunu, burnunun kesilmiş, kulağının koparılmış olduğunu gördü. Buna çok üzüldü ve şöyle dedi: "Şayet Allah beni onlara karşı muzaffer kılsa onlardan otuz kişiye aynı uygulamayı yapacağım." Daha sonra onu sırtındaki cübbe-siyle örttü ve namazını kıldı. Yedi tekbir aldı. Diğer şehitleri de yan tarafına dizdi. Onlar üzerinde yetmiş iki tane namaz kıldı. Daha sonra Hz. Hamza gömüldü. Resulullah (s.a.) diğer şehitlerin de gömülmesini emretti ve, "Onları şehit edildikleri yerde defnediniz." diye buyurdu.

Açıkça anlaşıldığı gibi bozgunun sebebi okçuların Resulullah (s.a.)'ın emrine aykırı davranmaları ve ganimetlere tamah etmeleriydi. Bu savaş Müslümanlar için bir mihnet ve bir arındırma, bir eğitim idi. Müslümanlara; zaferin, gerekli sebepleri edinmeye bağlı olduğunu öğretti. Bozgunun ise, imanda bir gerileme, yakînde de bir sarsıntı anlamına gelmediğini ortaya koydu. İşte bundan dolayı da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bunun üzerine Allah bir itaatsizliğe karşılık sizi cezalandırdı. Kaybettiğinize ve başınıza gelene

üzülmeyesi-niz diye. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Âl-i İmran, 3/153). Yine Yüce Allah'ın şu buyruğunda da ifade ettiği gibi musibet kapsamlı gelir: "Bir de aranızdan yalnızca zulmedenlere gelip çatmayan bir fitneden (azaptan) korkunuz." (Enfâl, 8/25). [\[99\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammedi Hicretin üçüncü yılı şevval ayının cumartesiye rastlayan yedinci günü sabahleyin evinden çıktığın vakti hatırlat onlara! Sen müminleri savaşmak üzere yerleştiriyor, ordunu düzenliyordun. Bir topluluğu ok atıcıların buldukları tepeye yerleştiriyor diğer bir kesimi sağ tarafa, diğerlerini sola yerleştiriyor, atlılar için de muayyen yerler tespit ediyordun.

Kendileriyle danıştığın hususlarda müminlerin söylediklerini Yüce Allah çok iyi işitendir. O hem, "Düşmanların karşısına çıkma ve onlar gelip üzerimize girinceye kadar Medine'de kal" diyenlerin hem de, "Medine dışında onlarla karşılaşmak üzere bizi dışarıya çıkar" diyenlerin sözlerini çok iyi işitendir. Allah her bir niyeti ve her bir fiili çok iyi bilir. Hatalı olsa bile sözü ihlâsla söyleyeni de, Abdullah b. Übeyy ve münafıklar topluluğu gibi isabet etmekle birlikte, münafıklık edeni de aynı şekilde bilir.

Yine Yüce Allah, Evslilerden Selime oğulları ile Hazrecilerden Harise oğullarına mensup Ensar'dan iki kesimin -ki bunlar Müslüman askerlerin iki kanadı olup yaklaşık üçte birine denk idiler- savaşa karşı zaaf korkaklık göstermek üzere olduklarını, münafıkların geri döndüklerini gördüklerinde de savaşa çıkmamayı içlerinden geçirdiklerini de çok iyi işiten ve bilendir. Fakat Yüce Allah imanlarındaki samimiyetleri dolayısıyla işlerini üstlenmiş, geri çekilmekten, zelil olmaktan onları korumuş, korkaklıktan, kaçmaktan yana himaye etmişti. Çünkü bir şeyi fiiliyata geirmeden yalnızca içten içe kararlaştırmak, Yüce Allah'ın, "Halbuki Allah onların velisi idi." buyruğunun delâleti üe masi-yet sayılmaz. Müminler Allah'a tevekkül etmelidirler, Allah'a güvenmelidirler, O'nun desteğine güven beslemelidirler; kendilerine yardımcı olacak başkalarına değil. Ancak daha önceden gerekli sebepleri de gerçekleştirmiş olmaları, gerekli hazırlıkları yapmış olmaları, her çağa uygun şekilde ordu ve silah donanımını sağlamış olmaları gerekir. Çünkü insan sebeplere yapışmakla emrolun-muştur. Bundan sonra ise sonuçlan ve bu sebeplerin etkilerini Yüce Allah'a bırakmalıdır. Sayıca az müminler topluluğunu, kendi izniyle sayıca çok kâfirler topluluğuna -Bedir günü müminleri muzaffer kıldığı gibi- zafere kavuşturan Yüce Allah'tır.

' İşte bundan dolayı, müminlere Bedir günü Allah'ın yaptığı yardımının hatırlatılması gerekirdi. Sayıca, araç ve gereç itibariyle azdılar. Çünkü o sırada müminlerin sayısı üç yüz

kişi, kâfirler ise bin kişi dolayındaydılar. Beraberlerinde ise sadece iki at vardı. Müşriklerde ise pek çok at, zırh, süvari ve kahraman yiğitler vardı. İşte bu, zaferin sayı ve silah çokluğu ile değil, ancak Allah tarafından olduğunun delilidir. Nitekim Yüce Allah Huneyn günü hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Huneyn gününde de size yardım etmiştir. (O günde) çokluğunuzla bb'bür-lenmişsiniz, fakat bunun size bir faydası olmamıştı... Allah Gafûdur, Ra-hîm'dir." (Tevbe, 9/25-27). O'na itaat etmek, yasaklarından uzak durmak, sıkıntılara sabretmek suretiyle Allah'tan korkun ki O'nâ şükredenlerden olasınız veya kendinizi ona şükretmeye hazırlayasınız. Çünkü itaat, sabır ve sebat, nimet ve zafere karşı şükürün bir aracıdır.

Ya Muhammed, Bedir günü çoklukları dolayısıyla düşmanlarından korkuya kapılmış müminlere, kalplerine huzur vermek için vaadde bulunurken söylediğin şu sözleri de hatırlat: Rabbinizin sizlere üç bin melek yardım etmesi size yetmez mi? Yüce Allah bu melekleri kâfirlerle savaşmak üzere indirmişti. İbni Ebî Şeybe, İbnül-Münzir ve başkaları eş-Şa*bîden şöyle dediğini nakletmektedirler: Resulullah (s.a.)'a ve ashabına Bedir günü Kurz b. Cabir el-Muharibî'nin müşriklere yardımcı olmak istediği haberi ulaştı. Bu iş hem Pey-gamber'e hem de Müslümanlara ağır gelmişti. Bunun üzerine Yüce Allah, "Sen müminlere... indirilen üç bin melek Rabbinizin imdat etmesi size yetmez mi?.. Nişanlı beş bin melek size yardım edecektir.." (Âl-i İmran, 3/124-125) buyruğunu indirdi. Daha sonra Kurz, Kureyşlilerin bozguna uğradıkları haberini aldı, onlara yardıma gelmeyip geri döndü. O vakit Allah tarafından bin melek ile yardıma mazhar olmuşlardı.

Katâde der ki: Meleklerle yardım Bedir günü olmuştu. Allah onlara bin melek göndererek yardım etmişti. Daha sonra yardıma gönderilen melekler üç bin, sonra da beş bin oldular. İşte Yüce Allah'ın, "Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz da O da "Muhakkak ben size meleklerden birbiri ardınca binlercesi ile imdat ediciyim" diyerek duanızı kabul etmişti." (Enfal, 8/9); "İndirilen üç bin melek Rabbinizin size imdat etmesi size yetmez mi?" buyrukları ile, "Evet, siz sabreder, sakınırsanız bunlar da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa Rabbi-niz nişanlı beş bin melek ile size yardım edecektir." buyrukları buna işaret etmektedir. Bedir günü müminler sabrettiler, Allah'tan korktular, Allah da onlara vaad ettiği şekilde beş bin melek ile yardımcı oldu. Bütün bunlar Bedir günü müminlerin sayılarını artıracak şekilde, askere yardım ulaştırmak kabilinden maddî ve fiilî olmuştu. Melekler savaşa katılmışlardı. Buharî ve Müslim'de sabit bir çok rivayet de bunu pekiştirmektedir. [\[100\]](#)

Bu yardım, el-Menar tefsiri müellifinin ve bazı müfessirlerin eski görüşleri gibi manevî destek kabilinden değildi. Bu yanlıştır kanaatin sahipleri şöyle derler: Meleklerin çok oluşundaki fayda onların dua ve teşbih etmelerinden ibaretti ve o gün savaşçıların sebatını artırıyordu. Buna göre melekler Bedir günü savaşmamışlar, sadece müminlere sebat verilmesi için dua etmek üzere hazır bulunmuşlar. Ancak müfessirlerin

çoğunluğunun benimsedikleri görüş birinci görüştür.

İbni Abbas ve Mücahid der ki: Melekler yalnızca Bedir günü savaştılar. Bunun dışındakilerde ise hazır bulundular fakat savaşmadılar. Buna göre melekler ancak ya sayıca gelirler yahut manevî destek için gelirler.

Fahredden er-Razî, Tefsirül-Kebîr'iaâ.B der ki: Tefsir ve siyer alimleri Yüce Allah'ın Bedir günü melekleri indirdiği ve kâfirlerle birlikte savaştıkları hususunda ittifak etmişlerdir. [102] Buna göre Yüce Allah'ın, "O vakit sen müminlere "İndirilen üç bin meikle... size yetmez mi?" diyordun." buyruğu Hz. Peygamberdin Bedir günü söylediği sözü hatırlatmaktadır.

İkrime ve ed-Dahhâk'tan da şöyle dedikleri nakledilmektedir: Hayır, bu, Uhud günü olmuştur. Allah sabrettikleri takdirde onlara yardım göndereceğini vaad etmişti. Fakat onlar sabretmediler. Bundan dolayı da tek bir meikle olsun onların imdadına koşmadı. Şayet imdatlarına gelinmiş olsaydı bozguna uğramazlardı.

Konuyla ilgili söylenenlerin özeti şudur: Tefsir alimleri "...yetmez mi diyordun?" buyruğunda sözü edilen vaad acaba Bedir günü mü olmuştur, yoksa Uhud günü mü? konusunda farklı görüşlere sahiptirler ve bu konuda iki görüş vardır. Birinci görüş Hasan-ı Basrî ve bir topluluğun görüşü olup Taberî'nin de tercih ettiği görüştür ve bu buyruk, Yüce Allah'ın, "andolsun ki... Allah size Be-dir'de yardım etmişti." buyruğu ile alâkalıdır, ikinci görüş ise Mücahid'e ve bir diğer topluluğa ait olan görüştür. Buna göre burada sözü geçen vaad Yüce Allah'ın, "Hani sen erkenden... yerleştirmek üzere aileden ayrılmıştın." buyruğu ile alâkalıdır. Bu da Uhud günü olmuştur. Ancak zahir olan birinci görüştür.

Daha sonra Yüce Allah şunu hatırlatmaktadır: Evet üç bin melek ile yardımınıza gelmesi size yeterlidir. Daha sonra onları sabır ve takvaya teşvik etmek, kalplerini de pekiştirmek üzere sabredip takva sahibi oldukları takdirde, yardım için gönderecekleri bu meleklerin sayılarını beş bine kadar artıracığı vaadinde bulundu.

Eğer düşmanla karşılaşmaya sabreder, masiyetlerden, Resulullah (s.a.)'a muhalefet etmekten sakınırsanız, müşrikler de o anda sizinle savaşmak üzere gelirlerse, Allah size alâmetti, nişanlı beş bin melek ile imdat eder. "Nişanlı" kelimesindeki "vav" harfinin esreli veya üstünlü okunuşuna göre anlamında ufak bir farklılık olmaktadır. Birinci okuyuşa göre bizzat kendilerine yahut adlarına kendilerinin işaret koydukları, ikincisine göre ise omuzları üstünde sarkıtılmış sarı sarıklarla işaretlenmiş melekler demek olur. Nitekim el-Kelbî de böyle söylemiştir. ed-Dahhâk'tan nakledildiğine göre ise bunlar atlarının percemleri ve kuyruklarına beyaz yünler ile işaret koymuşlardı. Katade'den nakledildiğine göre ise siyah ve beyaz renkli atlar üzerinde idiler. Resulullah (s.a.) da ashabına, "Kendinize işaret yapınız; çünkü melekler de kendilerine işaretler yaptı" diye buyurmuştur.

Özetle Kur'an-ı Kerim Bedir günü müminlere bin melek ile yardım edildiğini göstermektedir. Bu yardım da Yüce Allah'ın şu buyruğunda zikredilmektedir:

"Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz, O da, "Muhakkak ben size meleklerden birbiri ardınca bin melek üe yardım edeceğim" diyerek duanızı kabul buyurmuştu." (Enfal, 8/9). Üç ya da beş bin meleğin yardıma gönderilmesini ise kimi tefsir alimleri kabul etmiştir. Şu kadar var ki Taberî şöyle demektedir: Ayet-i kerimede onlara üç bin melek ile olsun, beş bin melek ile olsun yardım gönderildiğine veya gönderilmediğine dair bir delalet yoktur. Yüce Allah'ın onlara yardım gönderdiğini kabul edenlerin rivayetlerine uygun olarak Allah'ın kendilerine yardım göndermiş olması mümkündür. Bunu kabul etmeyenlerin açıkladıkları şekilde Allah'ın onlara yardım etmemiş olması da mümkündür. Bu konuda kendilerine üç bin veya beş bin melek ile olsun yardım edildiğini kabul edenlerin görüşüne dair bizce sahih kabul edilebilecek bir haber bulunmamaktadır. [\[103\]](#)

Taberî şunları da eklemektedir:

Uhud'a gelince, onlara yardım edilmediğine dair delâlet yardım olunduğuna dair delâletten daha açıktır. Çünkü onlara yardım olunmuş olsaydı, bozguna uğramaz ve onlara bunca zarar verilmezdi.

Allah'ın melekler ile yardımı, ancak müminlerin zafer kazanacaklarına dair bir müjde ve Allah'ın yardım ve desteğinin onlarla birlikte olduğunu bilmeleriyle kalplerine huzur yerleştirmek içindi. Yani melekler ile yardımcı olmanın iki amacı vardır:

1- Düşmanlara karşı zafer müjdesi ve müminlerin kalplerinin sevinmesini sağlamak.

2- Allah'ın onlarla birlikte olduğuna, onları desteklediğine dair müminlere moral vermek ve böylelikle savaştan korkmalarını önlemek. Gerçek yardım ise ancak Azîz olan Allah nezdindedir. Azîz demek, asla yenilgiye uğratılamayan güçlü demektir. Hakîm ise, işleri en sağlam plan ve en doğru araçlara uygun olarak çekip çeviren, idare eden, uygun gördüğü maslahat sebebiyle zafer veren yahut bunu alıkoyan demektir.

Allah Bedir günü Müslümanları zafere kavuşturmuş ve melekleri yardıma göndermişti. Böylelikle öldürülmek ve esir edilmek suretiyle küfrün ve şirkin ileri gelenlerinden bir kesim helak olup gitmişti. Bedir günü Kureys'in başlarından ve ileri gelenlerinden yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştı. Yahut da Allah bozgun sebebiyle onları rezil etmek, öfkelenmek için

Bedir günü Müslümanlara yardımcı olmuştu. Böylelikle isteklerini ele geçire-medem zarar etmiş olarak geri dönmüşlerdi. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Allah kâfirleri herhangi bir hayra nail olmaksızın kinleriyle geri çevirdi..." (Ahzâb, 33/25).

Ya da İslâm'a girip Allah'a döndükleri takdirde Allah onların tevbelerini kabul eder, dilerse de küfir ve düşmanlık üzere ısrar edecek olurlarsa onlara azap eder. Böylelikle onlar kendilerine zulmetmiş olurlar.

Daha sonra şanı yüce Allah için tümüyle kendi elinde olduğunu beyan buyurmak üzere kendisinden önceki ve sonraki buyruklar arasında yer alan bir ara cümlesinde şöyle buyurmaktadır: Ya Muhammed, insanların emrinden (işinden) sana ait bir şey yoktur. Sana düşen yalnızca benim emrimi yerine getirmek, bana itaat etmektir. Senin görevin tebliğdir, hesaba çekmek ise bizim işimizdir. Onların yaptıklarından dolayı acı duyma. Onlara beddua etme, belki onların bir kısmı tevbe eder. Nitekim Ebu Süfyan, el-Haris b. Hişam, Süheyl b. Amr ve Safvân b. Ümeyye tevbe etmişlerdi.

Daha sonra şanı yüce Allah için tümüyle kendi elinde olduğunu pekiştirmektedir. Göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunan her şeyin mülkü yalnız Allah'ındır. Hepsi O'nun yaratıkları ve O'nun kuludurlar. Onlar hakkında dilediği hükmü koyar. Bağışlamayı dilediği kimselere mağfirette bulunur. Azap etmek istediği kimseye de azap eder. Bu da O'nun bir hikmeti ve adaleti iledir. Ayrıca velilerinden sevdiği kimselerin günahlarını örten Gafur, itaat ehline merhametli olan Rahîm'dir. Bağışlar, affeder ve dilediği takdirde dünyada da ahirette de cezalandırmaz. İşte bu, peygambere ve onun ümmetine bir derstir. Çünkü iş bütünüyle Allah'a aittir, hepsi O'na boyun eğmektedir. Bu konuda mukarreb bir melek ile mürsel bir peygamber yahut bir başka insan arasında hiç bir fark yoktur. Bundan tek bir istisna mutlak meşîet gereğince ve belki ancak kıyamet gününde idrak edebileceğimiz bir hikmet dolayısıyla Allah'ın muayyen bir görevle müsahhar kıldığı yahut belli bir şefaatta bulunmak üzere izin verdiği kimselerdir. [\[104\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/129.

[2] el-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, 53; el-Bahru'l-MuhÜ, ü/373 vd.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/134.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/134-136.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/139.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/139.

[7] Bu İbni Kesir'in görüşüdür. Kurtubî ise işi tam tersine ele alır ve der ki: İlim adamlarının çoğunluğunun görüşüne göre salih olan lafza-i celâl üzerinde tam bir vakf (duraklama) yapmaktır ve orada "(ilâh)=Allah'tan başka" buyruğunda ifade tamam olmaktadır, "er-rasi-hûn=ilimde derinleşmiş olanların ise önceki buyruklarla bir alâkası yoktur, yeni bir söz başlangıcıdır.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/139-142.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/146.

[10] Yani hak ile batılı birbirinden ayırt ederek imanı küfür ve tuğyana galip getirip, müminleri aziz ve güçlü kılıp kâfirleri zelim etmek için.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/147-149.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/152.

[13] Ahmed, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mace Üsame b. Zeyd'den rivayet etmişlerdir.

[14] Ahmed, Müslim ve Nesaî Abdullah b. Amr'dan rivayet etmişlerdir.

[15] Ahmed, Nesaî, Hakim ve Beyhakî Enes b. Malik'ten rivayet etmişlerdir.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/153.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/153.

[17] Âhmed, Buhârî, Müslim ve Tirmizî Enes b. Malik'ten, yine Ahmed, Buhârî ve Müslim de İbni Abbas'tan rivayet etmişlerdir.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/154.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/154.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/154.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/155.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/158-160.

[23] en-Nisaburî, Esbabu'n-Nüzul, 54.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/164.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/164-166.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/169-170.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/170.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/173-174.

[28] İbni Kesir, 1/355.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/174-175.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/178.

[31] Kur'an-ı Kerim'de "hesap" kelimesi ya sayı anlamındadır, "Sabredenlere ecirleri muhakkak hesapsız verilir." (Zümer, 39/10) buyruğunda olduğu gibi, ya da bu ayet-i kerimede olduğu şekilde çabalamak, yorulmak anlamındadır; ya da istekte bulunmak anlamındadır: "İster hesapsız ver, ister verme." (Sad, 38/39) buyruğunda olduğu gibi.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/178-180.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/183.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/184-186.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/190-191.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/191-192.

[37] Hadisin bir başka lafzı şöyledir: "Doğduğu zaman şeytanın kedisine değmediği hiç bir çocuk yoktur. Şeytan ona değdiğinden dolayı ağlayarak doğar. Bundan tek istisna Meryem oğlu İsa'dır." Daha sonra Ebu Hureyre dedi ki: Arzu ederseniz, "Ben onu da zürriyetini de rahmetinden kovulmuş şeytandan sana sğındırırım, dedi." ayetini okuruz.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/195-197.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/201-202.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/202.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/202-203.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/205-206.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/210-214.

[44] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/218.

[45] e'l-Bahru'l-Muht, 11/472.

[46] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/219-222.

[47] e'l-Bahru'l-Muhît, ü/477.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/225.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/226-227.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/230.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/231-232.

[51] Kurtubî ise der ki: Yani Muhammed (s.a.) hususunda. Çünkü onlar kitaplarında Hz. Peygambere ait sıfatlardan onun peygamberliğini biliyorlardı.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/232-233.

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/237-238.

[54] Heraklius'a gönderilen bu mektup dolayısıyla Ebu Süfyan ile tercüman vastasıyla aralarında geçen uzun konuşmada Heraklius'un sorduğu sorulardan birisi de bu idi. Bu soruya "Hayır" cevabını alması ile ilgili olarak Heraklius şu yorumu yapmıştı: "Sana dinine girdikten sonra dönen oluyor mu diye sordum. "Hayır" dedin. İşte iman böyledir. İmanın güçleştiği bir kalbe yerleşti mi, artık kimse ondan uzaklaşmak istemez..." bkz. Buharı, Cihad, 102; Müslim, Cihad 72. (Çeviren)

[55] Yüce Allah'ın, "Ve dininize tabi olandan başkasına inanmayın" buyruğu Yahudilerin söyledikleri sözler cümlesindedir. Çünkü bu onların söyledikleri belirtilen sözlere atfedilmiş-tir; zahir olan da budur. İbni Atıyye "Bu hususta görüş ayrılığı yoktur" demektedir.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/238-240.

[57] e'l-Bahru'l-Muht, 11/501.

[58] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/243-244.

[59] e'l-Bahru'l-Muht, 11/500.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/244-246.

[61] Zemahşerî 1/331.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/249.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/249-250.

[63] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/250.

[64] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/251-252.

[65] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/252-253

[66] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/255-257.

[67] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/260.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/260-261.

[69] e'l-Bahru'l-Muhit, U/519.

[70] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/263-264.

[71] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/264-266.

[72] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/268-270.

[73] e'l-Menâr, IV/4.

[74] Kurtubî, IV/134; Zemaşerî 1/335; İbni Kesîr, 1/381.

[75] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/274-277.

[76] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/280.

[77] Cassâs, Ahkamu'l-Kur'an, 1/23.

[78] Cassâs, Ahkamu'l-Kur'an, 1/21.

[79] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/280-283.

[80] Buâs günü, Evs ile Hazrec arasında birbirlerini yiyip bitirdikleri bir savaşın cereyan ettiği, cahiliye dönemindeki önemli olayların olduğu bir gündür.

[81] e'l-Vâhidî, Esbabu'n-Nüzûl, s. 66 vd.; e'l-Bahru'l-Muhit, IH/13.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/ 288-289.

[82] Tefsiru'l-Merâğî, IV/14.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/290.

[83] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/293.

[84] e-Bahru'l-Muhîr, 111/14.

[85] Buharî ve Müslim Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir.

[86] İsnadı sahih ve mevkuftur. Buharî rivayet etmiştir.

[87] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/293-295.

[88] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/300-302.

[89] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/306.

[90] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/306-309.

[91] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/313.

[92] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/313-314.

[93] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/317-318.

[94] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/321.

[95] e-Menâr, IV/68 vd.

[96] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/321-324.

[97] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/329-330.

[98] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/331-332.

[99] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/332-335.

[100] Daha önce Hadaratü'l-İslâm dergisinde "Meleklerle Yardım" başlığı altında yayınlanmış bir makalemde e-Menar tefsirinin sahibi (Muhammed Reşid Rıza) ile Muhammed Ab-duh'un tercih Atığı görüşün etkisi altında kalarak yanlış bir kanaati savunmuştum. Da-' ha sonraları bu kanattan vazgeçtim. Çünkü bu yardımın fiilen gerçekleştiğine dair sün-net-i seniye de varit olan rivayetler pek çoktur.

[101] Kurtubî, IV/194.

[102] Fahreddin er-Razi, et-Tefsirü'l-Kebîr, VÜI/213; Mûsî Tefsiri, IV747.

[103] Taberî, Camiü'l-Beyan.

[104] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/335-339.

İ'râb: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 5

İnfak Emrinin İki Hedefi Vardır: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Günahların Türleri: 10

Yalancılarla Takva Sahiplerinin Akıbeti Ve Müminlerin Cihadla Aziz Olması 10

İ'râb: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi 11

Ayetler Arası İlişki 11

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13

Cihadın Kutsallığı, İlkeler Üzerinde Sebat Gösterme Ve Ölümün Allah'ın İzniyle. 14

Gerçekleşen Bir İş Olduğu. 14

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Nüzul Sebebi 15

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Kâfirlere İtaatten Sakındırma. 20

İ'râb: 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Nüzul Sebebi 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Uhud'da Müslümanların Bozguna Uğramalarının Sebepleri Ve Zafer Vaadinden Sonra Dağılımları 23

İ'râb: 23

Belagat: 23

Kelime ve İbareler: 23

Nüzul Sebebi 24

Açıklaması 24

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Müminlerin Münafıkların Sözlerini Söylemekten Sakındırılması, Cihada Teşvik Edilmesi Ve Faziletleri 27

İ'râb: 27

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Peygamber (S.A.)'İN Ashabına Yumuşaklıkla, Afla Davranması, Onlarla Danışması Ve Zafer Vaadi 29

[İ'râb: 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Ayetler Arası İlişki 30](#)

[Açıklaması 30](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31](#)

[Ganimetlerin Paylaştırılmasında Peygamberin Adaleti Ve Ümmetini Islaha Dair Görevleri 32](#)

[İ'râb: 32](#)

[Belagat: 32](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Nüzul Sebebi 33](#)

[Açıklaması 33](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35](#)

[Uhud Gazasında Müminlerin Bir Takım Hataları İle Münafıkların Bazı Kabahatleri 36](#)

[Belagat: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Nüzul Sebebi 36](#)

[Ayeler Arası İlişki 36](#)

[Açıklaması 37](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38](#)

[Allah Yolunda Cihad Eden Şehitlerin Mevkii 39](#)

[Belagat: 39](#)

[Kelime ve İbareler: 39](#)

[Nüzul Sebebi 40](#)

[Hamrâu'1-Esed Gazası: 40](#)

[Küçük Bedir Gazası: 41](#)

[Ayeler Arası İlişki 41](#)

[Açıklaması 41](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43](#)

[Uhud'dan Sonra Peygamber \(S.A.\)'In Kalbinden Kederin Giderilmesi, Kâfir Ve Cimrilerle Münakaşa Ve İyilerin Kötülerden Ayırd Edilmesi 45](#)

[İ'râb: 45](#)

[Belagat: 46](#)

Kelime ve İbareler: 46

Nüzul Sebebi 46

Ayetler Arası İlişki 47

Açıklaması 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49

Yahudilerin Yüce Allah'a Fakirlik Nispet Etmek,
Peygamberi Yalanlamak Gibi Bir Takım Kabahatleri 50

İ'râb: 50

Belagat: 50

Kelime ve İbareler: 50

Nüzul Sebebi 51

Ayetler Arası İlişki 51

Açıklaması 51

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Ölüm Her Bir Nefsin Akıbetidir, Sevap Kıyamet Gününde,
Sınav İse Dünyada Söz Konusudur 53

Belagat: 53

Kelime ve İbareler: 53

[Nüzul Sebebi 54](#)

[Ayeler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55](#)

[İnsanlara Açıklamak Üzere Kitap Ehlinden Söz Alma Ve Onların Gereksiz Yere Övülmeyi Sevmeleri 56](#)

[Belagat: 56](#)

[Kelime ve İbareler: 56](#)

[Nüzul Sebebi 57](#)

[Ayeler Arası İlişki 57](#)

[Açıklaması 57](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58](#)

[Göklerin Ve Yerin Yaratılışını Düşünme, Hayırlı İş Yapanların Mükâfatı 59](#)

[İ'râb: 59](#)

[Belagat: 59](#)

[Kelime ve İbareler: 59](#)

[Nüzul Sebebi 60](#)

[Ayetler Arası İlişki 60](#)

[Açıklaması 61](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62](#)

[Muttakiler, Kâfirler Ve Kitap Ehli'nin Müminleri İle Her Birisinin Mükafat Ve Cezası 63](#)

[İ'râb: 63](#)

[Belagat: 63](#)

[Kelime ve İbareler: 63](#)

[Nüzul Sebebi 64](#)

[Ayetler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 64](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65](#)

130- Ey iman edenler! Ribayı kat kat yemeyin. Allah'tan korkan ki felah bulaşınız.

131- Kâfirler için hazırlanmış olan o ateşten de sakının.

132- Bir de Allah'a ve Peygamber'e itaat edin ki rahmete nail olasınız.

133- Rabbinizin mağfiretine ve takva sahipleri için hazırlanmış eni göklerle yer kadar olan cennete koşun.

134- Onlar bolluk ve darlıkta infak edenler, öfkelerini yutanlar ve insanları affedenlerdir. Allah iyilik yapanları sever.

135- Ve çirkin bir günah işledikleri yahut nefislerine zulmettikleri vakit Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesi için bağışlanma dileyenlerdir. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlar? Bir de işledikleri üzerinde bilip dururlarken ısrar etmeyenlerdir.

136- İşte bunların mükâfatı rablerin-den bir mağfiret ve- altlarından ırmaklar akan cennetlerdir ki orada ebediy-yen kalıcıdırlar. (Böyle) amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir!

Nüzul Sebebi

130. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak el-Firyâbî, Mücahit'ten şöyle dediğini rivayet etmektedir: Belli bir va'de ile (Cahiliye Arapları) alışveriş yaparlardı. Va'de geldiğinde borçluların borcunu artırırılar, buna karşılık va'deyi de uzatırlardı. Bunun üzerine, "Ey iman edenler! Ribayı kat kat fazlasıyla yemeyin" ayeti nazil oldu.

Yine (Firyâbî) Atâ'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Sakîfliler Muğire oğullarına [\[1\]](#) borç verirlerdi. Va'de geldiğinde, "Biz size faiz verelim, buna karşılık borcumuzun ödemesini erteleyin" derlerdi. Bunun üzerine, "Ribayı kat kat fazlasıyla yemeyin" ayeti nazil oldu.

135. ayetin nüzulü ile ilgili olarak İbni Abbas Atâ'dan gelen rivayete göre şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime Nebhân et-Temmâr (hurma satıcısı) hakkında nazil olmuştur. Künyesi Ebu Mukbil idi. Yanma güzel bir kadın gelir, ondan hurma satın almak ister. O da kadını alıp kucaklar ve öper. Buna pişman olur, Peygamber (s.a.)'in yanına varıp olayı anlatır. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil olur. [\[2\]](#)

Açıklaması

Ey iman edenler! Cahiliye döneminde insanların yaptıkları gibi faiz yeme-yiniz. Bu, kat kat fazlasıyla faiz alıp vermenin müminlere yasak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Cahiliye döneminde borcun va'desi geldiğinde alacaklılar borçluya, "Ya borcunu ödersin, yahut faiz ödersin" derlerdi. Vaktinde borcunu öderse mesele yok, aksi takdirde va'desini uzatır öbürü de ödeyeceği faiz miktarını artırır. Bu her sene böyle devam ederdi. Kimi zaman azıcık bir borç kat kat artarak büyük meblağlara ulaşırdı.

Faizin haram kılınışını tekit için Yüce Allah bu yasak ile birlikte dünyada da ahirette de felaha kavuşabilmeleri için müminlere takvayı da emretmektedir. Arkasından bu yasağı daha bir pekiştirmek için onları cehennem ile tehdit etmekte, cehennemden onları sakındırmakta, sonra da Allah'a ve Rasulüne itaat emrini daha bir sıkı tutmaktadır. Arkasından da hayırlı işleri yapmak ve Allah'a yakınlaştırıcı amellere kavuşmak için eli çabuk tutmaya onları teşvik etmektedir.

Faiz ayetlerini (Bakara, 275, 276, 278 ve 279. ayetler) üçüncü cüzde tefsir ettiğimizde sözünü ettiğimiz bu ayet-i kerimenin faizin haram kılınmasındaki tedricilikte üçüncü aşamada nazil olduğunu belirtmiştik. Yine orada faizin yüzde bir gibi az bir oran olması ile çok olmasının değişmediğini ve hepsinin haram olduğunu, son inen hükümlerden Bakara süresindeki ilgili ayetlerin her iki tür faizi de haram kıldığını açıklamıştık. Bu faiz türlerinden birisi va'de faizi (nesîe), diğeri ise peşin fazlalık faizi (ribâ ül-fadl)dir. Her iki türüyle faizin haram kılınmasının ümmetin menfaatine olduğu da açıklanmıştır. Çünkü faizde fert ve toplum aleyhine büyük tehlikeler vardır. Fazlalık faizinin haram kılınması ise şeddi zerâi' kabilindedir; yani bu faizin va'de faizine gitmesini engellemek içindir. Arkasından bir menfaat çeken her bir karz bir faizdir. Sözü geçen bu menfaat ister nakdî olsun ister aynî ve maddî olsun, ister az ister çok olsun fark etmez.

Cahiliye dönemi faizi yahut nesîe faizi, günümüzdeki bankalarda aşırı faiz yahut zaman geçmesi ile birlikte ortaya çıkan mürekkep kâr yahut mürekkep diye bilinen faizdir. Bu da Kur'an-ı Kerim'in nassıyla kat'î olarak haramdır. Ayet-i kerimede bunun "kat kat

fazlası" diye kayıtlandırılması vakianın beyanı ve cahiliye döneminde insanların durumunu tasvir etmek için gelmiş bir kayıttır. Ayrıca bu işlemlerde gayet açık bir zulüm, borç alanın ihtiyacının açıkça sömürüldüğünün ortaya konulması ve bunun çirkinliğinin sergilenmesi maksadı vardır. Bu kaydın bulunması, hiç bir zaman düşük orandaki faizin helâl olduğu, haram olanın sadece aşırı faiz olduğu anlamına gelmez. Bu, ayet-i kerimenin anlatmak istediği bir şey değildir. Faiz ister az ister çok olsun haramdır, büyük günahlardan birisidir. Bu kaydın aksine bir manası yoktur. Aşırı zaruret içerisinde bulunan kimseler dışında hiç bir zaman faiz mubah olamaz. Tıpkı meyte (leş) yemeye kalkışmak gibidir. Eğer bir kimse kendi kanaatine göre aklıktan öleceğini biliyor ise yahut da barınacağı bir evi olmadığından sokakta kalmaya maruz kalacak ve helak olacaksa bu yola baş vurabilir. Ticaretini, sanayi ya da ziraatini geliştirmek için faizli borç almak kesinlikle haramdır.

Şimdilerde görülen İslâmî uyanış gerçeği içerisinde müjdeler veren hayırlı gelişmeler arasında İslâmî finans kurumları ve sigorta şirketleri de vardır. Bunlar ise mudarebe, murabaha, teminat ve buna benzer fukahanın mubah gördüğü esaslar çevresinde çalışmayı hedeflemektedirler. Bunlarda haram olan faiz yahut şer'an haram görülen garar ve kumar da -İslâmî kayıtlara uyulduğu takdirde- söz konusu değildir.

Yüce Allah bize yasaklanan işler arasında Allah'tan korkmamızı emrederek faiz yasağını bir daha pekiştirmektedir. Bu yasağı pekiştirmesinin amacı ise, sevgiye götüren, karşılıklı dayanışma ve merhamet ile kendimiz için felah ve kurtuluşu gerçekleştirelim dyledir. Sevgi ise mutluluğun esasıdır. Ahirette bu yolla Allah'ın rızası ve cennete nail olunur. Faiz yasağını, cehenneme götüren şeylerden sakındırmak suretiyle daha da pekiştirmektedir. Cehenneme götüren şeylerden birisi de faizdir. Yüce Allah cehennemi kâfirler için hazırlamıştır. Bunlardan bir kısmı ise faizcilerdir. Eğer bunlar takvaya sarılmaz ve masiyetlerden uzak durmazlarsa cehennem halkı arasında sayılırlar. Ebu Hanife'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Şüphesiz bu, Kur'an-ı Kerim'de en korkutucu ayet-i kerimelerdendir. Çünkü Allah, haramlarından sakınmak hususunda kendisinden korkmayacak olurlarsa müminleri de kâfirler için hazırlanmış cehennemle tehdit etmektedir. Bakara suresinde de Yüce Allah'ın faiz yiyenlere karşı Allah ve Rasulü tarafından savaş açılmış olduğunu, Allah'ın ve Rasulünün faizcilere düşman olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Daha sonra Yüce Allah bu yasağı oldukça beliğ bir şekilde daha da pekiştirmekte, faiz almaktan uzak durmak hususunda Allah ve Rasulüne itaati emretmektedir. Ta ki Allah durumlarını düzelttikleri için dünyada insanlara merhamet etsin, ahirette de amellerine güzel bir mükâfat vermek suretiyle onlara rahmet buyursun.

Daha sonra Yüce Allah günahların bağışlanmasını, Allah'ın takva sahipleri için hazırlamış olduğu oldukça geniş cennetlere girmeyi gerektiren işlere koşuşmayı emretmektedir. Bu ise cennetin halihazırda yaratılmış olduğunun delilidir. İmam Ahmed Müsned'inde şunu rivayet etmektedir: Heraklius Peygamber (s.a.)'e şunu yazar: "Sen beni

eni gökler ve yer kadar olan cennete çağırıyorsun. Peki cehennem nerede?" Bunun üzerine Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah, Allah! Peki gündüz gelince gece nereye gidiyor!" Yani yörüngede dönüş olunca gündüz dünyanın bir tarafında gece öbür tarafındadır. İşte cennet de bu şekilde üst tarafta, cehennem de alt taraftadır. Dolayısıyla cennetin göklerle yerin eni kadar olması ile cehennemin varlığı arasında bir aykırılık yoktur.

Mananın şöyle olma ihtimali de vardır: Gündüz geldiği zaman bizim geceyi göremeyişimiz onun hiç bir yerde olmamasını -biz bu yeri bilmesek dahi- gerektirmez. Aynı şekilde cehennem de Yüce Allah'ın dilediği yerdedir. İbni Kesir der ki: Bu daha açıktır. Çünkü el-Bezzar tarafından rivayet edilen Ebu Hurey-re hadisinde o şöyle demiştir: Adamın birisi Resulullah (s.a.)'ın yanına gelerek şöyle dedi: Yüce Allah, "Eni göklerle yer kadar olan bir cennet" diye buyurmaktadır. Peki cehennem nerede? Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ne dersin, geceleyin gelip her şeyi örtü gibi kuşattığı vakit gündüz nereye gidiyor?" Adam, "Nereye dilerse" deyince Resulullah (s.a.) şu cevabı verdi: "İşte cehennem de böyledir. Aziz ve Celîl olan Allah nerede dilerse oradadır."

İşte bunlar faizden uzaklaştırmak için arka arkaya gelmiş dört tane tekit edici ifadelerdir: Allah'tan korkunuz, cehennemden korkunuz, Allah'a itaat ediniz, Rasulüne itaat ediniz. Daha sonra Yüce Allah korkutmanın akabinde hayır fiil işlemeyi teşvik ederek, sadaka, akrabalık bağlarını gözetmek, süa-i rahim, karşılıklı merhamet, dayanışma, faiz ve benzeri günahlardan uzak durmak gibi itaat işlerine gecikmeden koşuşmayı da emretmektedir. İşte bu hayırlı işler, İslâm toplumunu merhameti, mutlu ve huzurlu bir toplum haline getirir. Kinlerin olmadığı, mücadelelerin olmadığı, kıskançlığın, buğzun, fakirlerle zenginler arasında nefretleşmenin olmadığı bir toplum haline getirir. Daha sonra Yüce Allah cennetliklerin niteliklerini şöylece söz konusu etmektedir:

1- Darlıkta ve genişlikte, yani sıkıntılı ve rahat zamanlarında, hoşuna giden ve gitmeyen zamanlarda, sağlık ve hastalık hallerinde, Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi "Onlar ki mallarını gece ve gündüz gizli ve açık infak ederler..." (Bakara, 2/27'4). Yani bütün durumlarda infak ederler. Yüce Allah'a itaat, O'nun razı olduğu yollarda infak etmekten, yakın akrabalarına olsun, başkalarına olsun çeşitli iyiliklerde bulunmaktan hiç bir şey onları alıkoymaz. Ahmed, Buharî ve Müslim, Adıyy b. Hâtim'den gelen rivayete göre, Resulullah (s.a.)'ın şu buyruğunu nakletmektedirler: "Bir hurmanın yarısı ile dahi olsa cehennemden korununuz."^[3]

İnfak Emrinin İki Hedefi Vardır:

a) Sadaka ihtiyaç sahibi olan kimseye bir yardım, sıkıntılarını giderme yolunda elinden tutmaktır. Buna karşılık faiz ise zenginin, fakirin ihtiyacını istismar etmesidir. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Artış göstereceğin diye faiz gününden insanlara verdiğiniz Allah katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını elde etmek kasdıyla verdiğiniz zekât ise işte onlar kat kat artanlardır." (Rûm, 30/39); "Allah faizin bereketini giderir, fakat sadakaları da artırır." (Bakara, 2/276).

b) Zenginlik yahut sıkıntı zamanlarında ve bunların dışında kalan hallerde infak etmek, takvanın en açık delili, tekerrür edip duran ihtiyaçları karşılamanın en iyi yoludur. Ve bu tedrici olarak ağır ağır gerçekleşir. Böyle bir yolla infak eden bir kimse sıkıntıya düşürülmez. Ayrıca muhtaç olan da ihtiyacı en alt seviyeye ininceye kadar ihmal edilmiş olmaz. İbretli bir sözde şöyle denilmektedir: "Sen az bir şeyler ver. Çünkü mahrumiyet ondan daha da azdır." Hayra duyulan sevgi ve ahireti hatırlamak insanda merhamet duygularını harekete getirir, az da olsa sürekli infaka teşvik eder. Devamlılığı olan az bir infak, aralıklarla verilen pek çok infaktan hayırlıdır. Az olan bir infak, fert ve toplumlardan bir araya getirilip toplandığı vakit arzuyu gerçekleştiren fazla bir miktar olur. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Genişlik sahibi olan genişliğince infak etsin. Rızık kendisine daraltılan kimse ise Allah'ın kendisine verdiği gibi infak etsin. Allah hiç bir nefse ona verdiği gibi başkasını yüklemeyiz. Allah güçlükten sonra kolaylık ihsan edecektir." (Talâk, 65/7).

2- Öfkelerini bastıranlar, yani öfkeleri kabarıp arttığı takdirde onu bastırıp gizleyenler. Gereğini yerine getirme ve uygulama imkânları bulunmakla birlikte -zaaf ve acizlikten dolayı değil- gereğini yerine getirmezler. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Güçlü kimse başkasının sırtını yere getirmekten dolayı güçlü değildir. Fakat güçlü kimse kızdığı zaman nefesine hâkim olabilir." [4] Yine İmam Ahmed'in rivayetine göre Harise b. Kudâme es-Sa'dî, Ey Allah'ın Rasulü, bana vasiyette bulun, demiş, Resulullah (s.a.) ona, "Kızma" diye vasiyette bulunmuştur.

Kızgınlığın tedavi yolu Ahmed ve Ebu Davud'un Atıyye b. Sa'd es-Sa'd'den rivayetine göre şöyledir: Atıyye dedi ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kızgınlık şeytandır, şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş ise ancak su ile söndürülür. O bakımdan sizden herhangi bir kimse kızdı mı ab-dest alsın." Abdürrezzâk'ın Ebu Hureyre'den rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Gereğini yerine getirebilme gücüne sahip olduğu halde her kim bir öfkesini tutarsa Yüce Allah onun içini güvenlik ve iman ile doldurur."

Aişe (r. anhâ)'den nakledildiğine göre bir hizmetçisi onu öfkelenlendirmiş o da, "Allah takvayı ne güzel yaratmıştır, öfke sahibine intikam alma fırsatını vermez" demiştir.

3- İnsanları affedenler. Yapılan düşmanlığın karşılığını verebilme güçleri bulunmakla birlikte kendilerine kötülük yapanları hoşgörülü davranıp bağışlayanlar demektir. Bu ise aklın genişliğine, fikrin üstünlüğüne, irade gücüne, kişiliğin metanetine açıkça delâlet

eden, nefsin dizginlenmesi basamağıdır. Öfkeyi yenmekten daha üstün bir basamaktır. Çünkü kişi kimi zaman kin ve kötü duygularını muhafaza ederek öfkesini bastırabilir. Bu buyruk Yüce Allah'ın, "Ve onlar kızdıkları zaman bağışlarlar." (Şûra, 42/32) buyruğunu andırmaktadır. Hâkim ve Taberânî, Übeyy b. Ka'b'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Her kim cennette köşkerinin yükseltilmesini, derecelerinin yüceltilmesini arzu ediyor ise kendisine zulmedenleri affetsin, mahrum edenlere versin, bağıını koparanların bağlarını düzeltsin." [5] İbni Abbas (r. anhumâ)dan ise şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Kıyamet günü olduğunda bir münadi şöyle seslenir: İnsanları affedenler nerede? Haydi Rabbinizin huzuruna geliniz, ecirlerinizi alınız. Affettiği takdirde cennete sokulması her Müslümanın bir hakkıdır."

İşte bunda Peygamber (s.a.)'in Uhud gazvesinde emrine aykırı davranan okçuları affettiğine ve Hz. Hamza'ya yaptıkları dolayısıyla müşrikleri cezalandırmadığına bir işaret vardır. Çünkü siret-i nebeviyede de belirtildiği gibi O, Hz. Hamza'ya müsle yapıldığını (ölünün azalarının parçalandığını) görünce, "Ve nefsim elinde olana yemin olsun ki, onlardan yetmiş kişiye müsle uygulayacağım" diye buyurmuştu.

4- Allah ihsan edenleri, iyilik yapanları, kötülüğe iyilikle karşılık verenleri sever. Bu ya kötülük yapana faydalı işler yapmakla olur yahut o kötülüğüne misliyle karşılık vermemek suretiyle dünyada ona gelebilecek zararı önlemek suretiyle; veya ahirette alacağı hakları affetmesiyle olur. Bu ise önceki mertebelerin en yükseği olan bir mertebedir. Beyhakî'nin rivayetine göre Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin (r.a.) bir cariyesi vardı. Namaza hazırlanmak üzere ona su döküyordu. Elindeki ibrik başını yaraladı. Başını kaldırıncaya cariyeye şöyle dedi: "Yüce Allah, "Öfkelerini yutanlar" diye buyurmaktadır. Ali ona, "Öfkemi yuttum," dedi. Cariye, "Ve insanları affedenler" diye buyurmaktadır" deyince, "Allah seni affetmiştir" dedi. Yine cariyeye, "Allah ihsan edenleri sever" deyince Ali, "Git, Yüce Allah'ın rızası için hürsün" cevabını verdi.

5- Çirkin bir günah işledikleri vakit yani zina, faiz, hırsızlık, gıybet ve buna benzer zararı başkasına ulaşan bir günah işlediklerinde veya kendilerine zulmettiklerinde yani içki içmek ve buna benzer zararı yalnız kendilerine dokunan bir günah işlediklerinde Allah'ın vaadini, tehdidini, azamet ve celâlini hatırlar, tevbe ederek, Rabbinin rahmetini umarak ona dönerler.

Şunu bilelim ki günahları Allah'tan başka bağışlayacak kimse yoktur. Kötülük yapana bağışlaması -şirkin dışında olmak şartıyla- günahkârı, günahları ne kadar büyük olursa olsun affetmesi onun lütfunun, ihsan ve kereminin bir belirtisidir. Şirk ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Fakat bundan başka bunu (yani günahı) dilediğine bağışlar." (Nisa, 4/48) Yine rahmetinin genişliği ile ilgili olarak şöyle buyurur: "Ve benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır." (A'râf, 7/156).

Tevbenin kabul edilmesinin şartı ise günah üzerinde ısrar etmemektir. İşte Yüce Allah'ın, "Bir de işledikleri (günah) üzerinde bilip dururlarken ısrar etmeyenlerdir" buyruğu bunu ifade etmektedir. Yani günahlarından tevbe edip yakın bir süre sonra Allah'a dönen, masiyet üzere ısrar etmeyen, onu sürdürmeyen kimselerdir. Eğer günahı bir defada işleyecek olurlarsa ondan tevbe ederler. Nitekim Hafız Ebu Yala, Müsned'inde böyle demektedir. Aynı zamanda bu Ebu Davud, Tirmizî ve el-Bezzâr'ın Müsned'inde de yer almaktadır ki, bunlar Ebu Bekir (r.a.)den şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "İstiğfar eden (günahında) ısrar etmiş olmaz. İsterse bir günde (aynı günaha) yetmiş defa dönsün." [6]

Bunlar yaptıklarının bir masiyet olduğunu bilirler ve günahlarını hatırlayarak onlardan dolayı Allah'a tevbe ederler. Esasen Allah tevbe edenin tevbesi-ni kabul eder. Bu buyruk Yüce Allah'ın şu buyruklarına benzemektedir: "Onlar şüphesiz Allah'ın kullarının tevbesini kabul ettiğini bilmezler mi?" (Tevbe, 9/104); "Her kim bir kötülük işler yahut kendisine zulmeder sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse Allah'ı çok mağfiret sahibi ve çok merhametli bulur." (Nisa, 4/110).

Sözü geçen niteliklerle Yüce Allah takva sahiplerini nitelendirdikten sonra şunu açıklamaktadır: Bu niteliklere sahip olan takva sahibi kimselerin mükâfatları günahlarının Rableri tarafından bağışlanması, cezadan yana güvenlik içerisinde olmalarıdır. Bunlara Rableri nezdinde altından ırmaklar akan cennetlerde yani çeşitli içeceklerden nehirlerin aktığı cennetlerde büyük bir sevap vardır. Onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar. İşte o salih amellere verilen bu karşılık -ki o da cennettir- ne güzeldir! Şanı yüce Allah cenneti övmektedir. Esasen cenneti övmek de O'nun hakkıdır. Cennet övülmeye lâyıktır. Çünkü orada mutlak ve ebedî nimetler vardır. Orada hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın hatırından geçirmedeği şeyler vardır. [7]

Yalancılarla Takva Sahiplerinin Akıbeti Ve Müminlerin Cihadla Aziz Olması

137- Sizden evvel bir çok sünnetler gelip geçmiştir. Onun için yeryüzünde gezip dolaşın da yalanlayanların sonları nice oldu, görün.

138- Bu, inananlar için bir açıklamadır. Takva sahipleri için de bir bidayet ve bir öğüttür.

139- Gevşemeyin, üzülmeyin de. Siz eğer müminler iseniz, muhakkak üstünsünüz.

140,141- Eğer size bir yara isabet ettiyse o topluluğa da öylece bir yara isabet etmiştir. İşte o günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz. Ta ki Allah müminleri ayırt etsin, içinizden şehitler edinsin. Allah zalimleri sevmez. Bir de müminleri Allah temizlesin, kâfirleri de helak etsin diye.

Nüzul Sebebi

"Gevşemeyin, üzölmeyin de..." buyruğunun inişi ile ilgili olarak İbni Abbas der ki: Resulullah (s.a.)'ın ashabı Uhud günü bozguna uğradı. Hâlid b. Velid dağın tepesinden arkalarından dolaşarak müşriklerin atlılarıyla birlikte üzerlerine doğru geliyordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) şöyle dua etti: "Alla-hım, bizim üstümüze çıkmasınlar, Allahım bizim gücümüz ancak seninledir. Al-lahım bu beldede bunlardan başka sana ibadet eden kimse yoktur." Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimleri indirdi. Müslümanlardan bir grup okçu ortaya çıkarak tepeye tırmandı ve onları geri çekilmek zorunda bırakıncaya kadar müşriklerin adlılarına ok attılar. İşte Yüce Allah'ın, "Muhakkak üstünsünüz" buyruğu bunu anlatmaktadır. [\[8\]](#)

"Eğer size bir yara isabet ettiyse..." buyruğunun baş taraflarının nüzul sebebi ile ilgili olarak Raşid b. Sa'd der ki: Resulullah (s.a.) Uhud günü kederli ve üzüntülü olarak dönünce kimi kadınlar -hafifçe üzüntü ve keder sesleri çıkararak* kocasını, oğlunu öldürölmüş olarak getiriyordu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.), "Allah'ın Rasulüne böyle mi yapılır?" dedi, Yüce Allah da, "Eğer size bir yara isabet ettiyse..." ayetini indirdi. [\[9\]](#)

140. ayet-i kerimede "... içinizden şehitler edinsin" buyruğunun nüzulüne gelince: İbni Ebi Hatim, İkrime'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kadınlar, Uhud'dan bekledikleri haberlerin gecikmesi üzerine durumu öğrenmek üzere dışarı çıktılar. Deve üstünde gelen iki adam gördüler. Bir kadın, "Resulullah (s.a.) ne durumda?" diye sordu, "hayattadır, dediler. Bunun üzerine kadın şöyle dedi: "Allah'ın kullarından bazılarını şehit yapması umurumda değildir." Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'in ayeti onun dediği şekilde, "İçinizden şehitler edinsin..." diye nazil oldu. [\[10\]](#)

Açıklaması

Gerçek şu ki Allah'ın meşietî (dilemesi), sabit bir takım düzenlemelere, sapasağlam, hikmeti sonsuz sünnetlere göre cereyan etmektedir. Bunda sebep ve sonuçlar arasında işin başlangıcındaki durumlar ile sonunda karşılaşılan durumlar arasında bir ilişki vardır. Şüphesiz bununla birlikte Allah her şeye kadirdir. Geçenler hakkında olsun, sonrakiler hakkında olsun onun sünneti şudur: İtaat eden, iman eden, kendilerine tevfiik verilenlerin yolu üzere giden kimse mutluluğa, zafer ve kurtuluşa nail olur. İsyankâr ve yalanlayıcıların yolunu izleyenlerin akibeti ise helak olmaktır.

Barış hallerinde kişi ziraat, sanayi, ticaret ve buna benzer işler hakkında istenen usul ve ilmî esaslara, bilinen tecrübelerle uygun olarak yol aldığı takdirde başarı kazanır, maksadına nail olur. İsterse inkarcı, putperest veya me-cusî olsun. Şayet makul olandan uzaklaşır, alışılmış olanın dışına çıkarsa -isterse salih ve takva sahibi bir kimse olsun-zarar edenlerdendir.

Savaş hallerinde ise eğer komutan düşmanla savaşmak için her çağda uygun olan hazırlığı yapacak olursa, Yüce Allah'ın, "Onlara karşı gücünüz yettiğince hazırlık yapınız..." (Enfal, 8/60) buyruğunu yerine getirir, orduyu üstün ve sağlıklı bir şekilde savaş tekniklerine uygun olarak eğitirse zafer ve galibiyet Allah'ın yardımıyla onlara ulaşır. Şayet gerekli hazırlıkları ve eğitimi ihmal ederse bu sefer bozguna mahkûm olurlar.

Yeryüzünde yürüyüp de ümmetlerin durumlarını yalandan izleyen, tarihi düşünen, haberleri öğrenen bir kimse değişmez ilâhî sünnetin sonuçlarıyla karşılaşacaktır. Bu ise güzel davrananların arzularını elde edip zafere kavuşması, kötü davrananların da zarara uğramasıdır.

İşte bu, uygun hareket etmeyen, Uhud'da Resulullah (s.a.)'ın emrine aykırı davranan kimseler için bir uyarı; Bedir günü ise zaferin sebat, samimi olarak düşmana karşı koyma, Allah'a ve Rasulüne itaat edip Allah'a güzel bir şekilde tevekkülde bulunma, O'nun kudret, rahmet ve lütfuna duyulan güven sebebiyle gerçekleştiğine dair bir hatırlatmadır.

Bütün bunlar Kur'an-ı Kerim'de tüm insanlara açık seçik bir beyanattır. Aralarından özellikle takva sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in hidayetinden yararlananlar onlardır, "İşte bu Kitap, onda hiç bir şüphe yoktur, takva sahipleri için bir hidayettir." (Bakara, 2/2); "İşte bunlar hakim olan Kitap'ın ayetleridir. İhsan edenler için hidayet ve bir rahmettir." (Lokman, 31/2-3). O herşeyi açık ve seçik bir şekilde açıklar. Öncekilerin düşmanlarına karşı ne durumda olduklarını beyan eder. Haramlara bulaşmaktan, emirlere aykırı davranmaktan alıkoyar, uyarır.

İşte bu, müşriklerin ve münafıkların, "Şayet Muhammed gerçek bir peygamber

olsaydı, Uhud vakasında yenilgiye düşmezdi." şeklindeki sözlerini çürütmektedir. Çünkü şanı yüce Allah'ın sünnetinin peygamberler için de rasul-ler için de diğer insanlar için de geçerli olduğu bu olaydan açıkça anlaşılmaktadır. Askerleri tarafından kendisine itaat edilmeyip emirlerine aykırı hareket edilen komutanın ordusu mutlaka bozguna maruz kalır.

Müminler bu gerçeği bildiklerine göre Uhud'da cereyan edenler ve kendilerine isabet eden yaralar dolayısıyla savaşta zaaf göstermemelidirler. Uhud'da aralarından isabet alıp şehit düşenlere üzülmemelidirler. Çünkü aralarından öldürülen kimseler kıyamet gününde Allah katında ikrama mazhar olacak şehitlerdir. Bu vakıa Müslümanlar için bir ders, bir eğitim olmuştur. Bundan dolayı Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Uhud günü eğer yenilgi ile zafer kazanmaktan birisini seçmek hususunda muhayyer bırakılsaydım, şüphesiz yenilgiyi seçerdim."

Ey müminler! Siz en üstün kimseler iken, güzel akibet ve zafer sizin iken zaaf göstermemeniz, üzülmemeniz gerekir. Sizin sonunda zafere kavuşmanız ise, Yüce Allah'ın güzel akibeti takva sahiplerine vermesi sünnetinin bir gereğidir. Müminler arasından öldürülenlerin cennette olması, kâfirlerin maktullerinin ise cehennemde olması da bu sünnetin bir gereğidir. Zaaf göstermenin ve üzülmeyenin yasaklanmasından kasıt, (düşmana) teslimiyet göstermenin yasaklanması ve samimi bir kararlılık, güçlü bir irade, Allah'tan güzel şeyleri ummak, ona gereği gibi tevekkül edip yardıma güvenmekle birlikte, gereken hazırlıkların da yapılmasına yeniden dönmektir.

Acılarınız, yaralarınız ve savaşta öldürülenleriniz sebebiyle nasıl olur da zaafa düşersiniz? Eğer Uhud'da size bir takım yaralar isabet etmiş, sizden bir grup öldürülmüş ise düşmanlarınıza da buna yalan bir musibet gelip çatmış, onlardan da bir takım kimseler öldürülmüş ve yaralanmıştı. Hatta Bedir'de onlar bundan da daha büyük bir acıya maruz kalmışlardı. Sizler Uhud'da yenilgiye uğradınız ise Bedir'de de muzaffer oldunuz. Günler döner dolaşır, savaşta da kimi zaman bu taraf, kimi zaman öbür taraf muzaffer olur. Kimi zaman lehinize kimi zaman aleyhinizedir. Bütün bunlar ise bir hikmet sebebiyle böyledir. Bir gün batıl üstünlük kazanmışsa pek çok günde de hak galip gelir. Sonunda ise güzel akibet ihlâslı takva sahiplerininindir. Sirette yer aldığına göre Uhud günü Ebu Süfyan dağa çıkar, bir süre durduktan sonra şöyle der: Ebu Kebşe'nin oğlu -Muhammed (s.a.)'i kastediyor- nerede? -Ebu Kebşe Peygamber efendimizin süt annesi Halime'nin kocası olup Hz. Peygamberin süt babasıdır-. Nerde Ebu Kuhafe'nin oğlu -bununla da Hz. Ebu Bekir'i kastediyor-. Nerde Hattab'ırı oğlu? Hz. Ömer der ki: "İşte Resulullah (s.a.) burada, Ebu Bekir bu ve işte ben de Ömer." Bunun üzerine Ebu Süfyan der ki: "Bir gününüze karşılık bizim bu günümüzdür. Günler döner dolaşır, savaşta da zaferi kimi zaman bu taraf kimi zaman öbür taraf kazanır." Hz. Ömer ona şöyle der: "Ama arada bir eşitlik yoktur. Çünkü bizden ölenler cennette, sizden ölenler cehennemdedir." Ebu Süfyan şöyle der: "Bunu siz iddia ediyorsunuz. Eğer durum dediğiniz gibiyse o zaman biz zarar etmiş, umduğumuzu elde edememişiz demektir." [\[11\]](#)

Şüphesiz devletler arası durumların değişip durması adaletin ortaya çıkması, düzenin yerleşmesi, Allah'ın umumî sünnetlerine bakanların öğrenmesi, müminlerin imanının tahakkukuna dair Allah'ın ilmini ortaya çıkarması, düşmanlarla çarpışmaya sabredenlerin açığa çıkması içindir. Bu Yüce Allah'ın, "Allah murdar olanı temiz olandan ayırt etsin diye." (Enfal, 8/37) buyruğunu andırmaktadır. Yani insanlar bu ikisi arasındaki farkı bilsin, birbirinden ayrılınsınlar diye bunlar böyle oluyor. Bundan dolayı Uhud vakasından sonra Resulullah (s.a.) müşrikleri kovalamak ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Bizimle savaşa -yani Hamrâul-Esed gazvesine- fiilen savaşanlardan başka kimse gelmesin." O bakımdan yorgunluklarına, sıkıntılarına rağmen samimi müminler onunla birlikte gittiler. Yüce Allah'ın, "Allah ayırt etsin..." buyruğunu "Allah'ın bildiğini, bu şekilde insanların durumu öğrenmelerini sağlayacak surette açığa çıkarması" diye tefsir ettik. Çünkü Allah'ın eşya ve olaylara dair bilgisi ezelden beri sabit olmuştur. Meydana gelen her bir olay daha önce Allah'ın ezeldeki bilgisine uygun olarak ortaya çıkar. Yoksa Allah'ın bilgisi cereyan eden vakialara uygun bir hale gelmez. Şanı yüce Allah'ın bilmediği bir şey, hiç bir zaman sabit ve değişmez bir hakikat olamaz.

Bunun bir diğer sebebi de Allah'ın bir takım kimseleri Allah yolunda şehit olmak için hazırlamasıdır. Bu, O'nun yolunda öldürülsünler, rızası uğrunda canlarını feda etsinler dyledir. Bedir günü bazı kimseler şehadeti kaçırdılar. Bundan dolayı şehitlik mertebesine erebilmek için düşmanla karşılaşmayı temenni ettiler. Yüce Allah şehitlere berzahta özel bir hayat ve peygamberlere yakın bir derece verme lütfunda bulunmuştur. Şöyle buyurmaktadır: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayasın. Aksine onlar Rableri nezdinde diridirler, mihlanırlar." (Âl-i İmrân, 3/169); "İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimet ihsan ettiği peygamberlerle, siddıklarla, şehitlerle birlikte diriler." (Nisa, 4/69). Sözün burasında ihlâslarına dikkat çekmek üzere şehitlerin zıddı olanlardan söz edilmektedir. Yüce Allah kendilerine zulmetmeleri, yeryüzünde fesat çıkartmaları, insanlara haksızlık etmeleri dolayısıyla zalim ve kâfirleri cezalandıracağını, onların devlet ve sultalarının zevalini çabuklaştıracağını belirtmektedir. Çünkü zulmün kalıcılığı söz konusu değildir.

Daha sonra Yüce Allah savaş alanlarının bazı şeyleri ortaya çıkartıp açığa vurmak ve imanları arındırmak için uygun alanlar olduğunu pekiştirmektedir. Samimi müminler münafıklardan bu alanlarda ayırd edilir. İmanın doğruluğu, sarsılmaz bir kararlılık ve belâlara karşı sebat göstermek bununla ortaya çıkar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki siz onunla karşılaşmadan önce ölümü temenni ediyordunuz. İşte ona bakıp dururken onu gördünüz." (Âl-i İmrân, 3/143). Uhud gazvesinde münafıklar geri dönmüş, çareyi kaçmakta bulmuşlardı. Hatta savaş esnasında kimi müminler dahi kaçmıştı. Bazıları ise Resulullah (s.a.)'m etrafında sebat göstermişlerdi. Böylelikle düşmanla savaşma temennilerinin mücerred bir arzu olduğu, karar ve kalıcılığının olmadığı ortaya çıkmıştı. Buharî ile Müslim'de sabit olduğuna göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz. Allah'tan esenlik dileyiniz. Fakat onlarla karşılaştınız mı da sabır gösteriniz ve şunu biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır."

Yine savaşın faydalarından birisi de kâfirlerin durumunu açığa çıkarmasıdır. Onlar Uhud'da olduğu gibi zafer elde edecek olurlarsa azgınlık eder, haksızlık eder, şımanrlar. Bu ise onların yok olmalarına, helak olmalarına, köklerinin kazınmalarına, mahvedilmelerine sebeptir. Onların kalıcılıkları, devamlılıkları olmaz. Samimi müminler karşısında bu halleri devam etmez. Şayet Bediide olduğu gibi bozguna uğrayacak olurlarsa Allah da çabucak onları yok eder, darmadağın eder. Güzel akibet ise takva sahiplerininindir.

Bu ayetlerin muhtevasını dile getiren pek çok ayet-i kerime daha varit olmuştur. Bunların bazıları şöyledir: "Yoksa siz, sizden önce geçenlerin halinin benzeri başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar ve sıkıntılar gelip çattı ve öyle sarsıldılar ki..." (Bakara, 2/214); "Elif, Lam, Mim. İnsanlar, "İman ettik" demeleriyle ve imtihan olunmadıkça bı-rakılıverileceklerini mi sandılar?" (Ankebût, 29/1-2) Bundan sonra gelen, "Yoksa siz Allah içinizden cihad edenlerle sabredenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?" (Âl-i İmran, 3/143) ayeti de bunlardan birisidir. [\[12\]](#)

Cihadın Kutsallığı, İlkeler Üzerinde Sebat Gösterme Ve Ölümün Allah'ın İzniyle Gerçekleşen Bir İş Olduğu

142- Yoksa siz Allah içinizden cihad edenlerle sabredenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?

143- Andolsun ki siz, onunla karşılaşmadan önce ölümü temenni ediyordunuz. İşte ona bakıp dururken onu gördünüz.

144- Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan evvel nice peygamberler gelip geçmiştir. Eğer o ölür veya öldü-rülürse ökçeleriniz üstünde geriye mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üstünde geriye dönerse elbette Allah'a zararı dokunmaz. Allah şükredenlere mükâfat verecektir.

145- Allah'ın izni olmadıkça hiç bir kimse ölmez. O vadesiyle yazılmış bir yazıdır. Kim dünya menfaatini dilerse ona ondan veririz. Kim de ahiret sevabını dilerse ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.

146- Nice peygamber vardır ki beraberinde bir çok topluluklar savaşmıştır. Fakat Allah yolunda kendilerine isabet edenden dolayı gevşeklik göstermediler, zaafa uğramadılar, boyun da eğmediler. Allah sabredenleri sever.

147- Onların sözleri yalnızca, "Rabbi-miz, günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla. Ayaklarımıza sebat ver. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!" demelerinden ibaretti.

148- Allah onlara dünya sevabını ve ahiret sevabının güzelliğini verdi. Allah iyilik edenleri sever.

Nüzul Sebebi

134. ayetin nüzülü ile ilgili olarak İbni Ebî Hatim, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ashab-ı kiramdan bazıları şöyle diyorlardı: "Keşke biz de Bedir ashabının öldürüldüğü gibi öldürülsek. Yahut da bizim de Bedir günü gibi bir günümüz olsaydı. O günde müşriklerle savaşır ve güzel bir sınavdan geçerdik. Yahut da şehitliği ve cenneti ya da hayat ve rızık arardık." Bunun üzerine Allah onların Uhud'da bulunmalarını takdir etti. Allah'ın aralarından dilediği kimseler dışındakiler fazla isabet ve direnç gösteremediler. Yüce Allah da, "Andolsun ki siz onunla karşılaşmadan önce ölümü temenni ediyordunuz" ayetini indirdi.

144. ayetin nüzülü ile ilgili olarak İbnü'l-Münzir Hz. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Uhud günü Resulullah (s.a.)'ın etrafından dağıldık. Ben tepeye çıktım. Yahudilerin "Muhammed öldürüldü" dediklerini işittim. Bunun üzerine ben de, "Kimin Muhammed öldü dediğini işitsem boynunu uçururum" dedim. Baktım ve Resulullah (s.a.)'ı gördüm; insanlar ise savaştan kaçışıyordu. Bunun üzerine, "Muhammed ancak bir peygamberdir..." ayeti nazil oldu.

İbni Ebî Hatim, er-Rabî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Uhud günü Müslümanların başına falâketler gelip çatinca ve Allah'ın peygamberi hakkında "Öldürüldü" diye çağrışınca, bazıları, "Eğer o bir peygamber olsaydı öldürülmezdi" dediler. Diğer bazıları ise şu cevabı verdiler: "Peygamberiniz ne için savaştıysa siz de Allah size zafer verinceye yahut ona kavuşuncaya kadar savaşınız." Bunun üzerine Yüce Allah, "Muhammed ancak bir peygamberdir..." ayetini inzal buyurdu.

Atıyye el-Avfî dedi ki: Uhud gününde Müslümanlar bozguna uğrayınca bazıları,

"Muhammed (s.a.) öldürüldü, o bakımdan onlarla (Kureyşlilerle) el ele veriniz; çünkü onlar ne de olsa kardeşlerinizdir" dediler. Bazıları da, "Eğer Muhammed öldürüldüyse niye ona kavuşuncaya kadar peygamberinizin takip edip gittiği yol üzerinden gitmiyorsunuz?" Bu sefer Yüce Allah da buna dair, "Muhammed ancak bir peygamberdir..." ayetini indirdi.

İbni Râheveyh Müsned'inde ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Şeytan Uhud günü, "Muhammed öldürüldü" diye bağırdı. Kal) b. Mâlik der ki: "Resulullah (s.a.)'ın öldürülmediğini gören ilk kişi ben oldum. Miğferin altından onun gözlerini gördüm. Sesim çıkabildiği kadar "İşte Resulullah (s.a.) burada!" diye seslendim. Bunun üzerine Yüce Allah, "Muhammed ancak bir peygamberdir..." ayetini indirdi. [\[13\]](#)

Açıklaması

Allah yolunda cihad etmeden, savaşta sabır göstermeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Sınanmadan, denenmeden ve Allah aranızdan kendi yolunda cihad edenleri, düşmanlara karşı direnişte sabır gösterenleri ortaya çıkarmadan öyle bir hedefe ulaşamazsınız. Bu ise Yüce Allah'ın, "Elif, Lâm, Mim. İnsanlar "İman ettik" demekle ve onlar sınanmaksızın bırakılıvereceklerini mi sandılar?" (Ankebût, 29/1-2) ayetine benzemektedir.

Dikkat edilecek olursa ayet-i kerimede geçen, "(em)= yoksa" kelimesi "(bel)= bilakis" anlamında munkatı'dır. Başındaki hemzenin ise inkâr (yani kanaati red) anlamı vardır.

Cihadın bazı çeşitleri vardır: Nefse, hevaya, şeytana -özellikle gençlik dönemlerinde- karşı cihad, Allah'ın adını yüceltmek için, İslâm vatanını, toprağını savunmak için can ile düşmana karşı cihad; din, ümmet, kamu maslahatı yolunda mal ile cihad, batıla karşı mücadele verip hakkı savunmak, hakka yardımcı olmak için verilen cihad.

İster daimî olsun, ister geçici olsun şer*î bütün mükellefiyetlerin eda edilmesi halinde Allah'a ve Rasulüne itaat hususunda belâ, mihnet ve sıkıntı zamanlarında ve bir de düşmanlara karşı direnirken sabır, istenen bir husustur.

"Allah belli etmeden..." ifadesinden kasıt, sizin bu durumunuz ortaya çıkmadan ve gerçekleşmeden demektir. Bu sizin cihad etmediğinizi, sabretmediğinizi göstermektedir. Gerçekte ise Allah ezelden beri sizin bu durumunuzu bilmektedir. Ancak bunun dünya

hayatında ortaya çıkarılmasından kasıt, kendileri için cennete girmelerini ve mağfiret edilmelerini gerektirecek şeylerin ortaya çıkması suretiyle insanlara karşı delil ortaya koymak, belgelendirmektir.

Daha sonra Yüce Allah, Bedir'de hazır bulunmayan bazı müminlere hitap etmektedir. Söz konusu bu müminler Bedir şehitlerinin nail olduğu şehadet şerefine kendileri de nail olmak üzere Resulullah (s.a.) ile birlikte bir savaşta hazır olmayı temenni ediyorlardı. İşte müşriklerle Medine'nin dışına çıkıp karşılaşmak üzere Resulullah (s.a.)'a ısrar edenler bunlardı. Hz. Peygamberin görüşü ise Medine'de kalmak şeklinde idi. Yüce Allah onlara şöyle buyurdu: Ey müminler! Sizler bu günden önce düşmanla karşılaşmayı temenni ediyor, bunun için yanıp tutuşuyordunuz. Onlarla karşı karşıya gelip çarpışmayı ve onlara karşı direnip sabır ve sebat göstermeyi arzuluyordunuz. İşte vaktiyle temenni ettiğiniz ve istediğiniz o şey gerçekleşmiş bulunmaktadır. Haydi savaşınız ve direncinizi ortaya koyunuz.

Ancak Uhud günü gelince onlardan bir topluluk geri döndü. Bundan dolayı da Yüce Allah onlara serzenişte bulundu. Hasan-ı Basrî'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s. a.)'in ashabından bazılarının, "Şayet Resulullah (s.a.) ile birlikte düşmanla karşılaşacak olursak şunu yaparız, bunu ederiz" dedikleri haberi bana ulaştı. Bununla imtihan olundular. Allah'a yemin ederim hepsi bu sözlerinde durmadı. İşte bunun üzerine Yüce Allah, "Andolsun ki siz onunla karşılaşmadan önce ölümü temenni ediyordunuz." buyruğunu indirdi.

Ölümün temenni edilmesinin anlamı, Allah yolunda şehit olmayı temenni etmektir. Bedir'de hazır bulunmayan bir topluluk şehit olmayı temenni etmişti. Fakat Uhud'da düşmanlarla savaşa tutuşunca ve bunlar mızrakların birbirine girmesi, silahların ortaya çıkması, savaş maksadıyla askerlerin dizilmesi gibi ölümün sebeplerini görünce korktular, zaafa düştüler ve Resulullah (s.a.)'ı okların karşısında, oklarla başbaşa bıraktılar. Kendisi ise onları yanında durmaya, Allah'a ibadete, samimi bir şekilde düşmana karşı koyup sebat göstermeye çağırıyordu.

Yüce Allah'ın, "İşte ona bakıp dururken onu gördünüz." buyruğunun anlamı "Ölümü gördünüz, yani onun sebeplerini gözlerinizle müşahade ettiniz" demektir. Bu ise sizin önünüzde kardeşleriniz, yakınlarınız öldürülüp bizzat sizin de ölümün kertesine yaklaştığınız vakit olmuştu. Bu, onların ölümü temenni etmeleri ve Resulullah (s.a.)'a ısrar edip Medine'nin dışına çıkmasına sebep olmaları, arkasından da onu bırakıp kaçmaları ve onun yanında az sebat göstermeleri dolayısıyla onlara yapılan bir azardır.

Uhud günü Müslümanlar bozguna uğrayıp onlardan bir takım kimselerin öldürülmesinden sonra şeytan, "Şüphesiz Muhammed öldürüldü!" diye seslendi. İbni Kamia müşriklere dönüp, "Muhammed'i öldürdüm" dedi. Resulullah (s.a.)'a bir darbe vurmuş ve başından yaralamıştı. Çoğu kimse Resulullah (s.a.)'ın öldürüldüğünü sanmıştı.

Bunun üzerine de Yüce Allah, "Muhammed ancak bir peygamberdir; ondan önce nice peygamberler gelip geçmiştir." ayetini indirdi. Yani Peygamber (s.a.) öldürülmesinin mümkün olması hususunda olsun diye insanlara benzer demektir. Hz. Musa ile Hz. İsa ecelleri gelince vefat ettiler. Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya öldürüldüler. Bununla birlikte onların getirdikleri din olduğu gibi kaldı. Onlara uyanlar bu dine sıkı sıkıya sarıldılar. O halde size düşen de önceden olduğu gibi, Muhammed ölse yahut öldürülse dahi din ve ilkeleriniz üzerinde sebat göstermektir. Çünkü Peygamber de diğer peygamberler gibi bir insandır. Onun da ecelinin sona ermesiyle birlikte sona erecek bir görevi vardır. Her kim Muhammed'e tapıyor idiyse şunu bilsin ki Muhammed ölmüştür. Her kim de Allah'a ibadet ediyorsa şüphesiz ki Allah Hayy'dır, Bâki'dir, asla ölmez.

Daha sonra Yüce Allah dininden dönmek yahut Allah yolunda cihadı ve düşmanlara karşı direnişi bırakmak suretiyle zaafa uğrayan kimselerin bu tutumlarını inkâr ve reddetmektedir. Bu gibi kimselerin yaptıklarının Allah'a hiç bir zararı olmaz, böyle yapan ancak kendisine zarar verir. Allah, itaatini gereği gibi yerine getirerek, dini uğrunda savaşarak, hayatta iken de vefatından sonra da Resulullah (s.a.)'a uyararak nimetine şükreden kimselere, onların şükürlerine ve amellerine uygun bir şekilde dünyada da ahirette de lütuf ve rahmetiyle bağışta bulunmak' suretiyle mükâfatlandıracaktır. Bu, Peygamber (s.a.)'in ölümüne bir hazırlıktı; Ömer (r.a.) benzeri kimselere de bir hatırlatmaydı. Bunun anlamı şudur: İnsanın başına gelen musibetlerin o insanın hak veya batıl üzere oluşuyla ilgisi yoktur.

Uhud'da Müslümanların sıkıntılarının artıp durduğu, herkesin arasında Peygamber (s.a.)'in öldürüldüğü şayiasının yayıldığı, müminlerden zaafa kapılan bir takım kimselerin, "Keşke Abdullah b. Ubeyy"e bir elçimiz gitse de o da Ebu Süfyan'dan bize «man alsa» dediği, buna karşılık kimi münafıkların, "Artık Muhammed öldürüldü, siz de haydi ilk dininize dönün" dediği bir ortamda Enes b. Mâlik'in amcası Enes b. Nadr şöyle demişti: "Şayet Muhammed öldürüldüyse şüphesiz Muhammed'in Rabbi öldürülmedi. Resulullah (s.a.)'tan sonra hayatı ne edeceksiniz? Bu bakımdan O ne için savaştıysa siz de onun için savaşın ve O ne için öldüyse o uğurda ölünüz." Daha sonra, "Allahım şunların söyledikleri sözlerden dolayı sana özür beyan ediyorum. Ötekilerinin bu yaptıklarından da beri olduğumu sana iletiyorum." dedikten sonra kılıcına sarıldı ve şehit edilinceye kadar savaştı. Allah ondan razı olsun. [\[14\]](#)

Buharî de der ki: Ebu Seleme'den rivayet edildiğine göre Aişe (r.anhâ) kendisine şunu bildirdi: Ebu Bekir (r.a.) Sunh [\[15\]](#) denilen yerdeki evinden atı üzerinde geldi. Atından indi, mescide girdi. Aişe'nin yanına girinceye kadar kimse ile konuşmadı. Resulullah (s.a.)'a doğru yürüdü. O sırada Resulullah (s.a.)'m üzeri habira (bir Yemen kumaş çeşidi) ile örtülüydü. Yüzünü açtı, sonra üzerine eğildi, onu öptü, ağladı. Daha sonra şöyle dedi: "Anam babam sana feda olsun. Allah'a yemin ederim, Allah seni iki defa öldürmeyecektir. Senin hakkında takdir edilmiş olan ölümü tatmış bulunuyorsun."

ez-Zührî der ki: Ebu Seleme bana İbni Abbas'tan naklederek dedi ki: Ebu Bekir çıktığında Ömer insanlarla konuşuyordu. Ebu Bekir, "Otur ey Ömer" dedi ve daha sonra şöyle deyam etti: "Şimdi şunu bilin ki, kim Muhammed'e tapıyor idiye şüphesiz Muhammed öldü. Kim de Allah'a ibadet ediyorsa şüphesiz

Allah Hayadır, O ölmez." Yüce Allah da, "Muhammedi ancak bir peygamberdir, ondan evvel nice peygamberler gelip geçmiştir.. Allah şükredenlere mükâfat verecektir." diye buyurmaktadır. (İbni Abbas) dedi ki: Allah'a yemin ederim ki insanlar adeta Ebu Bekir kendilerine bunu okuyuncaya kadar Yüce Allah'ın bu ayeti indirdiğini bilmiyor gibiydiler. Onun bu ayeti okuması üzerine herkes onunla birlikte bu ayeti okudu. Kimi gördümse bu ayeti okuduğunu işittim. İbni Mace Hz. Aişe'den de buna benzer bir rivayet nakletmektedir [\[16\]](#)

Yine ez-Zührî der ki: Bana el-Müseyyeb'in haber verdiği göre Ömer (r.a.) şöyle demiş: Allah'a yemin ederim Ebu Bekir'in bu ayeti okuduğunu işitince, beni bir ter bastı. Öyle ki ayaklarım beni taşıyamaz hale geldi, sonunda yere yıkıldım.

Ebul-Kasım et-Taberî de -kendisine anlatılanlar ile ilgili olarak- senedini kaydederek İbni Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Hz. Ali Resulullah (s.a.) hayatta iken, "Eğer o ölür veya öldürülürse ökçeleriniz üstünde geri mi döneceksiniz?" ayetini okur ve şöyle derdi: Allah'a yemin ederiz, Allah bize hidayet verdikten sonra ökçelerimiz üzerinde gerisin geri dönmeyiz. Allah'a yemin olsun, o ölür veya öldürülürse ben de ölünceye kadar O ne için savaştıysa aynı yolda mutlaka savaşacağım. Allah'a yemin ederim, ben Onun kardeşiyim, onun velisiyim, amcasının oğluyum, O'nun mirasçısıyım. O'nun yolundan gitmeye benden daha lâyük kim vardır [\[17\]](#)

Daha sonra Yüce Allah, Allah'ın kaderi ile olmadıkça ve Allah'ın kendisi için tespit ettiği süreyi tamamlamadıkça kimsenin ölmeyeceğini haber vermektedir. Bundan dolayı "O vadesiyle yazılmış bir yazıdır." diye buyurdu. Yani Yüce Allah ölümü belli bir ecel ile birlikte ve öne alınmayan, geri de bırakılmayacak bir şekilde süresi belirlenmiş olarak tespit etmiştir. Savaşın türlü tehlikeli hallerine maruz kalmış bir kahraman hayatta kalabilir, bununla birlikte evinde saklanıp gizlenen korkak ölebilir. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Uzun ömürlünün ömrünün uzatılması da ömrünün eksiltilmesi de ancak bir kitaptadır." (Fâtır, 35/11); "O sizi balıktan yaratan, sonra da bir ecel belirleyendir. Bir de onun nezdinde belirli bir ecel (kıyamet saati) daha vardır." (En'âm, 6/2); "Artık ecelleri geldiği zaman ne bir saat (an) geciktirilir ne de öne geçebilirler." (Nahl, 16/61).

Ömür sınırlıdır. Eceller kesindir. Allah'ın tayin ettiği kaderler hakimdir. Herşeyde biricik mutasarrıf yalnızca O'dur. Bu bakımdan herhangi bir geciktirme yahut öne alma söz konusu olmaksızın, ilmine uygun olarak her bir canın alınmasına izin verir. Savaşta yahut

barışta olması da insanın ecelini değiştirmez.

Bu ayet-i kerime ile korkaklar yüreklendirilmekte, savaşa teşvik edilmektedir. İleri atılmak yahut geri durmak ne ömrü eksiltir, ne de ona bir şey katar. Ömür Allah'ın elinde, sona erip bitmesi Allah'ın iradesi ile olduğuna göre korkaklık ve zaaf göstermek nasıl uygun olabilir?!

Daha sonra Yüce Allah insanların gayelerine açıklık getirmektedir: Bu ise ya dünyayı yahut da ahireti istemektir. Her kim ameliyle yalnızca dünyayı elde etmek, ona ulaşmak istiyor ise, Allah'ın kendisi için takdir ettiği kadarına nail olur. Bununla birlikte ahirette alacak bir payı kalmaz. Her kim ameliyle ahiret yurdunu gözetirse Allah ona da ahiretin sevabından verecektir, dünyadan da onun için kısmet olarak ayırdığını ihsan edecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim ahiret ekinini (sevabını) isterse biz onun ekinini artırırız. Kim de dünya ekinini isterse biz kendisine ondan (bir şeyler) veririz. Ahirette ise onun hiç bir payı yoktur." (Şûra, 42/20); "Kim bu çabucak geçeni (dünyayı) isterse biz de burada dilediğimize dileyeyeğimiz şeyi çabucak veririz. Sonra da ona cehennemi veririz, o burayı kınanmış ve kovulmuş olarak boylar. Kim de mümin olarak ahireti diler ve bunun için gereği gibi çalışır çabalarsa, işte çalışmaları şükür ile karşılanan (mükâfat verilen) kimseler bunlardır." (İs-ra, 17/18-19). Bu ayet-i kerimenin son bölümü tefsirini yapmakta olduğumuz ayetin, "Allah şükredenlere mükâfat verecektir" buyruğuna uygundur. Yani biz onlara şükür ve amellerine uygun bir şekilde dünyada da ahirette de lütuf ve rahmetimizden vereceğiz. Bozguna uğrayıp geri kaçmadıkları için de onlara ebedî mükâfatı ihsan edeceğiz.

Size gelince ey dünyayı gözetip ganimetler toplamaya koşuşan, Uhud'daki komutanınızın ve peygamberinizin emrine muhalefet edenler! Bir miktar dünyalık elde edebilirsiniz, fakat peygamberinizin davet ettiği dünya ve ahireti birlikte elde etmeyi kaybettiniz. Ayet-i kerimede Uhud günü ganimetlerle uğraşan bu gibi kimseler, üstü kapalı ifadelerle tenkit edilmektedir. Ayrıca, "dilerse" ifadesinde kişisel iradenin hayır yahut şer türünden olan amelin tabiatını belirleyici olduğuna işaret vardır. Bu aynı zamanda Buharî ile Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettikleri, Peygamber efendimizin"AmeZZer ancak niyetler iledir ve herkes için niyet ettiği ne ise o vardır." şeklindeki buyruğuna uygundur.

Daha sonra Yüce Allah Uhud günü başlarına gelenler dolayısıyla müminleri teselli etmek üzere, "Nice peygamber vardır ki beraberinde bir çok topluluklar savaşmıştır.." diye buyurmaktadır. Yani pek çok peygamber Allah yolunda savaşmıştır. Onunla birlikte onlara iman eden ashabından bir çok kişi de Allah'ın adım yüceltmek için savaşmıştır. Bunlar hidayet önderleri ve öğreticileriydiler. Kendilerinin öldürölmesinden sonra olsun, peygamberlerinin öldürölmesinden sonra olsun zaafa düşmediler. Böyle bir durum ortaya çıktıktan sonra cihaddaki kararlılıkları gevşemedi, düşmanlara boyun eğerek teslim olmadılar. Dünyaya ve dünyanın metainına boyun eğmediler. Gerisin geri de dönmediler. Aksine peygamberlerinin öldürölmesinden sonra da sebat ettiler, sabrettiler; hayatta iken

sabrettikleri gibi. Allah ise sabırda yarışan ve Allah'tan korkanları sever. Böylelerini doğruya iletir, hakkı gösterir ve en büyük mükâfatlarla onlara ecir verir. İşte bu onların övülmeye değer işlerinden bir nebzedir. Resulullah (s.a.)'ın öldürüldüğüne dair yalan haber yayıldığı vakit Müslümanların karşı karşıya kaldığı gevşeklik, zaaf ve bozgun üstü kapalı tenkit edilmektedir. Bu yalan haber dolayısıyla müşriklere karşı cihad hususunda zaaf göstermeleri ve Ebu Süfyan'dan eman almak istemekle boyun eğmeleri şeklindeki tavırları böylece tenkit edilmektedir.

Peygamberlerle savaşan o toplulukların söyledikleri güzel sözlere gelince, onlar musibetin gelip çatması esnasında şöyle demişlerdi: "Rabbimiz bize günahlarımızı bağışla, kusurlarımızı ört, senin emrine uymayan davranışlarımızı affet. Savaş esnasında düşmanlarla karşılaşırken ayaklarımıza sebat ver, kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!*"

Rabbani olmaları ile birlikte günahlarından ve diğer kusurlarından ötürü bağışlanma dilemeleri, kendi kendilerine kusurlu olduklarını hissettirmektedir. Savaş esnasında ayaklarına sebat verilmesini istemelerinden önce mağfiret isteyerek dua etmeleri ise, onların Rablerinden bu isteklerinin arındırılmış bir ruh ve tam bir teslimiyet ile yapılmasının dualarının kabul ihtimalini daha çok artırması kasdıyladır.

Yüce Allah da düşmanlara karşı zafer, üstünlük, güzel anılmak gibi ihsanlarla dünyanın sevabını, Allah'ın rızasını, rahmetini, lütuflar yurdunda ona yakın olmayı elde etmek suretiyle de ahiret sevabını, güzelliğini onlara vermiştir. Yüce Allah'ın bildirdiği şu durum da buna yakındır: "Onlar için o işlediklerine mükâfat olmak üzere gözleri aydınlatıcı neler gizlendiğini hiç bir kimse bilemez." (Secde, 32/17). Hz. Peygamber de bu mükâfatı şöylece haber vermektedir: "Orada (cennette) hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir kimsenin kalbinden geçirmediği nimetler vardır."

Daha sonra Yüce Allah onları kendi rızasına uygun bir şekilde amellerini güzelleştirmekle nitelendirmektedir. Yeryüzünde Allah'ın sünnetini uygulayanlar bunlardır ve bu güzel işleri dolayısıyla Allah onları mükâfatlandıracaktır.

Allah'ın hem dünya hem ahiret mükâfatını onlara birlikte vermesinin sebebi iman eden, salih amel işleyen, dünya ve ahiret mutluluğunu gerçekleştirmek isteyen kimseler olmalarından dolayıdır. Bu buyrukta sözü geçen salih mümin gibidir onlar. "Bazısı da, "Rabbimiz bize dünyada bir iyilik ver, ahirette de bir iyilik ver ve bizi o ateş azabından koru" der." (Bakara, 2/201).

Ahiret sevabının özel olarak güzel olmakla nitelendirilmesi, onun üstünlüğüne, önceliğine ve Yüce Allah nezdinde asıl değer taşıyanın o olduğuna delâlettir.

Allah bu müminlerin niteliklerini önce ona itaat etmeye muvaffak olmaları, sonra bu

itaat üzere kendilerine sebat verilmesi şeklinde sıralamıştır. Daha sonra da bütün bunların tümünün Allah'ın inayeti, lütfü, tevfiği ve ihsanı ile olduğuna kulun dikkatini çekmek üzere de bu gibi kimseleri ihsan edenler, iyilik yapanlar diye adlandırmaktadır.

Bu ayet-i kerime ile Muhammed (s.a.)'in ashabı eğitilmekte, bütün bunlara herkesten çok onların lâayık olduklarına dikkatleri çekilmektedir. İşte onlara düşen de bu Rabbanilerin hallerine bakıp ibret almak, onların sabretmeleri gibi düşmanlarına sabretmek, onların salih amellerine uyup söyledikleri sözler gibi söylemektir. Çünkü Allah'ın dini birdir, onun insanlara uyguladığı sünneti de tektir. [\[18\]](#)

Kâfirlere İtaatten Sakındırma

149- Ey iman edenler! Eğer kâfirlere itaat edecek olursanız, sizi ökçelerinizin üstüne gerisin geriye döndürürler. Siz de hüsrana uğrayanlar olarak geri dönersiniz.

150- Hayır! Allah sizin mevlânızdır, O yardım edenlerin en hayırlısıdır.

151- Allah'ın hakkında hiç bir delil indirmediği şeyleri ona ortak koştuklarından dolayı o kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Zalimlerin dönüp varacağı yer ne kötüdür!

Nüzul Sebebi

149. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak Ali (r.a.) şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime münaflıkların, bozguna uğramaları üzerine müminlere, "Haydi kardeşlerinize geri dönünüz ve tekrar onların dinine giriniz" demeleri üzerine nazil olmuştur. Hasan-ı Basrî (r.a.)'den ise şöyle dediği rivayet edilmiştir: Eğer sizler Yahudi ve Hristiyanların öğütlerine kulak verir ve bu öğütlerini kabul edecek olursanız... demektir. Çünkü onlar sizin sapmanızı istiyorlar, dinde sizi şüpheye düşürmeye çalışıp şöyle diyorlardı: Eğer Muhammed gerçek bir peygamber olsaydı mağlûp edilmez, O'na ve arkadaşlarına gelip çatan bu musibetler isabet etmezdi. O diğer insanlardan farkı olmayan bir kimsedir. Bir gün muzaffer olur, bir gün de bozguna uğrar.

es-Süddî'den de şöyle dediği rivayet edilmektedir: Eğer sizler Ebu Süfyan ve arkadaşlarına meyleder, onlardan eman isteyecek olursanız, sizleri eski dininize döndürürler.

151. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak da es-Süddî şunları söylemektedir: Uhud günü Ebu Süfyan ve müşrikler Mekke'ye yönelip yola koyulunca yolun bir bölümüne geldikten sonra pişman olup şöyle dediler: Biz ne kötü iş yaptık! Onları öldürdük, nihayet geriye azıcık bir grup kalınca onları terk ettik. Haydi geri dönün, onların kökünü kurutun. Fakat böyle bir karar verince Yüce Allah kalplerine korku saldı ve sonunda bu kararlarından vazgeçtiler. Yüce Allah da şu, "Allah'ın hakkında hiç bir delil indirmediği şeyleri ona ortak koştuklarından dolayı o kâfirlerin kalplerine korku salacağız" ayetini [\[19\]](#) indirdi.

Açıklaması

Yüce Allah mümin kullarını kâfir ve münafıklara itaat etmekten sakındır-maktadır. Çünkü onlara itaat etmek dünya ve ahirette insanı geriletir. Bundan dolayı şöyle buyurmaktadır: Ey iman edenler, eğer sizin dininizi inkâr eden, peygamberinizin peygamberliğini fcabu] ÇtIBÇyen jjbu Şüjyan ve arkadaşları İle münafıkların önderi olan Abdullah b. Ubeyy ile ona tabi olanlara, Yahudi ve Hıristiyanların elebaşlarına itaat edecek olursanız, imandan sonra bunlar sizi kâfirler olarak gerisin geri döndürürler. Sizler de İslâm'ın izzeti ile aziz olduktan sonra küfrün zilleti ile ve düşmanlarınızın sizlere tahakküm etmesi ile yeryüzünde iktidar sahibi olma, devlet sahibi olmak imkânlarından mahrum kalarak zarara uğrayanlar olursunuz. Halbuki bunlar samimi müminlere Yüce Allah'ın şu vaadinde söz konusu edilmektedir:

"Sizden iman edip salih amel işleyenleri Allah yeryüzünde mutlaka halife yapmayı vaad etti. Onlardan öncekileri halife yaptığı gibi. Ta ki kendileri için razı olduğu dini onlar için tam anlamıyla iktidara getirsin ve korkulardan sonra bu korkularını güvenliğe değiştirsin..." (Nûr, 24/55). Sizler işte bu kâfirlere itaat edecek olursanız, ahirette de Allah'ın nimet ve sevaplarından mahrum edilmek, cehennemde de Allah'ın azap ve cezasına maruz bırakılmak suretiyle ziyan edenlerden olursunuz.

O bakımdan sizler kâfirlerin yardım ve destek vermelerine, onların aldatmalarına aldırış etmeyin. Çünkü sizin yardımcınız, desteğiniz bir diğer ayet-i kerimede de buyurulduğu gibi, Yüce Allah'tır. "Biliniz ki Allah sizin mevlânız-dır, o ne güzel mevlâ ve ne

güzel yardımcıdır!" (Enfâl, 8/40). Yüce Allah izzeti, Rasulüne ve müminlere takdir buyurmuştur. "İzzet Allah'ın, Rasulünün ve müminlerindir." (Münafikûn, 63/8). Yine salihleri veli edinmek, kâfirleri desteksiz ve yardımsız bırakmak şeklinde Yüce Allah'ın sünneti cereyan edegelmiştir: "Acaba onlar yeryüzünde gezip kendilerinden öcekilerin akibetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? Allah onları terk etmiştir. Kâfirler için de onların benzerleri vardır. Bunun sebebi şudur: Allah iman edenlerin velisidir, kâfirlerin ise velisi yoktur." (Muhammed, 47/10-11).

Yüce Allah'ın müminlere yardım ve destek oluşunun tecellilerinden birisi de Allah'a şirk koşmaları sebebiyle kâfirlerin kalplerine korku salmasıdır. Bunun bir diğer sebebi ise kâfirlerin Allah'tan başka bir takım putları ve taşları mabut edinmeleridir. Bunların ibadete lââyık olduklarına, Allah ve yaratıkları arasında vasita olduklarına dair aklî olsun maddî olsun en ufak bir delil yoktur. Onların bu putlara tapınma hakkındaki biricik delilleri bunlara tapar buldukları atalarını taklit etmekten ibarettir: "Biz babalarımızı bir ümmet (din) üzere bulduk ve şüphesiz biz onların izlerine uyanlarız." (Zuhruf, 43/23) Onlar hakikatte hayal, vehim ve vesvese içinde gelip geçen duyguların etkili olduğuna güvenip dayanıyorlar. Bu ise onların akıl ve kalplerinin tutarsızlığı ve düşüncelerinin bozukluğu, ruh zaafılığı sonucunu verir. Onların sonunda ahirette yerleşecekleri yer ateştir. Bu ise zulüm, küfür, hakka ve hak ehline karşı inatlarından dolıdır. Onların varm barınacakları ver ne kadar kötü bir verdir!

Onlar kötü davranışları sebebiyle hem kendilerine hem insanlara zulmetmiş kimselerdir. Onlar uygarlık ve medeniyetin esaslarını kaybetmişlerdir. Onlar müminleri dinlerine sımsıkı sardır halde görececek olurlarsa, ruhlarındaki şüpheleri daha çok artar, içlerindeki korku, dehşet ve huzursuzluk devam edip gider. [\[20\]](#)

Uhud'da Müslümanların Bozguna Uğramalarının Sebepleri Ve Zafer Vaadinden Sonra Dağılımları

152- Muhakkak Allah size olan vaadinde sadıkkaldı. Hani O'nun izniyle o zaman onları öldürüyordunuz. Nihayet sevmekte olduğunuzu size gösterdikten sonra, yılgınlık gösterdiniz, iş hakkında çekiştiniz ve isyan ettiniz. Kiminiz dünyayı istiyor, kiminiz de ahireti istiyordu. Sonra Allah sınamak için sizi onlardan geri çevirdi. Bununla beraber muhakkak sizi affetti. Allah müminlere lütufkârdır.

153- O vakit siz boyuna uzaklaşıyordunuz. Kimseye dönüp bakmıyordunuz bile. Peygamber de arkanızdan sizi çağırıyordu. Bunun üzerine sizi keder üstüne keder ile

cezalandırdık, kaybettiğinize ve başınıza gelene üzülmeylesiniz diye. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

154- Sonra o kederin ardından üzerinize bir emniyet, bir uyuklama indirdi ki, o içinizden bir kısmını örtüp buruyordu. Bir kısmı da canları sevdasına düşmüşlerdi. Allah'a karşı cahiliye zannı gibi halcfan d«yndw bir zan besliyorlardı. "Bu işten bize bir şey var mı?" diyorlardı. De ki: "Bütün iş Allah'ındır." Onlar sana «yılıtl«ın«Hı1rl«n şeyi içlerinde gizliyorlar. "Bizim bir payımız olsaydı burada Öldürülmez-dik" diyorlar. De ki: "Evlerinizde olsaydınız bile üzerlerine öldürülmeleri yazılmış olanlar yatacakları yere çıkıp giderlerdi. Allah göğüslerinizdekini yoklamak, kalplerinizdekini temizlemek için böyle yaptı. Allah kalplerin içini çok iyi bilendir."

155- İ^i ordunun karşılaştığı gün içinizden yüz çevirenleri ancak işlediklerinin bir kısmı yüzünden şeytan yoldan çıkarmak istemişti. Andolsun Al-l«n onları affetti. Çünkü Allah Ha- lîm'dir, Gafûr-dur.

Nüzul Sebebi

152. ayet olan, "Muhakkak Allah size olan vaadinde sadık kaldı..." ayeti ile ilgili olarak Muhammed b. Kal) el-Kurazî der ki: Resulullah (s.a.) Medine'ye Uhud günü karşı karşıya kaldıkları musibetten sonra döndüğünde ashabından bazıları şöyle dediler: "Bize Allah'ın zaferi vaad olunmuşken arkadaşlarımızın başına gelen bu musibet nedendir?" Bunun üzerine Yüce Allah, "Muhakkak Allah size olan vaadinde sadık kaldı... Kiminiz dünyayı istiyor, kiminiz de ahireti istiyordu." buyruğunu indirdi. Yani Uhud günü bilinen şekilde davranan okçuları kastediyor. [\[21\]](#)

154. ayet-i kerime olan, "Sonra o kederin ardından üzerinize bir emniyet, bir uyuklama indirdi..." buyruğu ile ilgili olarak İbni Râheveyh, ez-Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Uhud günü oldukça korkmuş olduğumuzu ama üzerimize uyku çöktüğünü gördük. Aramızdan sakalı göğsüne düşmeyen kimse yoktu. Allah'a yemin ederim ben adeta bir rüya gibi Muattib b. Kuşeyr'in şu sözlerini işitiyordum: "Eğer bu işten bize ait bir şey olsaydı burada öldürülmezdik. Ben bunu iyice belledim." Yüce Allah buna dair, "Sonra o kederin ardından üzerinize bir emniyet, bir uyuklama indirdi... Allah kalplerin özünü çok iyi bilendir." buyruğuna kadar inzal buyurdu. "Bizim bu işten bir payımız olsaydı, burada öldürülmezdik" buyruğunun anlamı da şudur: Eğer bu konuda tercih bize bırakılsay-dı biz dışarı çıkmaz ve öldürülmezdik. Fakat istemeyerek çıkarılmış bulunuyoruz. Yüce Allah da onlara, "De ki: Evlerinizde olsaydınız bile..." buyruğu ile cevap

verdi. Yani hakkında ölüm takdir olunan kimseyi eceli belli bir yere çıkmaya iter ve takdir olunan o yerde canı alınır. Evinde oturması asla onu kurtaramaz. Çünkü Yüce Allah'ın takdir ettiği kaza kaçınılmaz olarak gerçekleşir. [22]

Açıklaması

Allah'a yemin olsun ki, Rabbiniz size vermiş olduğu düşmana karşı savaş vaadini yerine getirmiştir. Siz Allah'ın desteklemesi, yardımı, meşiet ve iradesiyle düşmanlarınızı öldürmeye koyulup onlara alabildiğine kayıp verdirdiğiniz sırada O, bu sözünü yerine getirmişti.

Evet, Allah sözünü yerine getirmişti. Nihayet sizler korkaklığa kapılıp savaşta zaaf göstererek peygamberinizin okçuların buldukları tepe üzerinde sebat gösterme emrini uygulama hususunda ayrılığa düşünce, kiminiz, "Bizler ne diye burada duruyoruz, müşrikler bozguna uğramış bulunuyor" derken, diğer kısmınız da, "Ebediyyen Resulullah (s.a.)'ın emrine muhalefet etmeyiz" demiştiniz ve Abdullah b. Cübeyr bir grup arkadaşı ile birlikte sebat göstermiş, bunların dışında kimse sebat göstermemişti. İşte bu olay meydana gelince Allah'ın yardımı gecikti ve aranızda bozgun ve yenilgi baş gösterdi.

Diğer bir ifade ile: Sizler onlarla karşılaştığınız sırada işin başında zafer İslâmındı. Fakat sizler anlaşmazlığa düşüp okçuların emre uymamaları, bir takım savaşçıların bozguna uğramaları söz konusu olunca sebat gösterme ve itaat şartına bağlı olan Allah'ın vaadi gecikmiş oldu. [23]

Urve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Yüce Allah sabretmek ve takvalı olmak şartına bağlı olarak, işaretli beş bin melek ile onlara yardım etme vaadinde bulunmuştu. O bu vaadini yerine getirmişti. Fakat Ra-sulün emrine uymayarak saflarını terk eden okçuların da dünyalığa yönelmeleri üzerine, onlara gelen meleklerin yardımı kaldırıldı. Yüce Allah da, "Muhakkak Allah size olan vaadinde sadık kaldı. Hani onun izniyle o zaman onları öldürüyordunuz..." buyruğunu indirdi. Evet Allah vaadinde sadık kaldı. Onlara fethi gösterdi. Fakat isyana koyulmaları akabinde de onları belâlarla karşı karşıya getirdi. [24]

Ayet-i kerimenin lafızları onların azarlanmış olduğunu göstermektedir. Azarlanmalarına sebep de şudur: Onlar Allah'ın yardımının başlangıç alâmetlerini gördüler.

Onların görevi zaferin tamama ermesinin geri çekilmekte değil, sebat göstermekte olduğunu bilmeleriydi.

Daha sonra aralarındaki anlaşmazlığın sebebini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır: "Kiminiz dünyayı istiyor..." yani ganimeti. İbni Mes'ud der ki:

"Biz Uhud gününe kadar Resulullah (s.a.)'ın ashabından herhangi bir kimsenin dünyayı ve dünyalığı istediğini fark etmemiştik." İşte bunlar ganimet arzusuyla dağdaki yerlerini terk edip giden kimselerdir.

"Kiminiz de ahireti istiyordu." Bunlar ise yerleştirildikleri yerde sebat gösteren, peygamberlerinin emrine aykırı hareket etmeyip Abdullah b. Cübeyr ile birlikte yerlerinde duran kimselerdir. O sırada müslüman olmayan Hâlid b. Velid ile Ebu Cehil'in oğlu Ikrima onun üzerine hamle yaptılar. Abdullah b. Cü-beyr'i geri kalanlarla birlikte şehit ettiler. Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun. Burada serzeniş, yerlerini terk edip geri çekilenler hakkındadır; sebat gösterenler için değildir. Çünkü sebat gösterenler sevaba nail oldular.

Daha sonra, sizler onlara üstünlük sağladıktan sonra bozguna uğrayarak düşmanınızdan geri çekilmenizi sağladı. O bunu imanınızı sınamak için yaptı. Andolsun ki O sizi affetti ve bu yaptığınızı bağışladı. İşlediğiniz kusur dolayısıyla pişman olmanız üzerine ruhunuzdaki günahın etkisini silip tevbenizi kabul edince, bu sınama ile sizin imanınızı imtihan etmiş oldu. Şüphesiz Allah müminlere lütüfkârdır. Yani masiyet ve emre karşı geldikten sonra onları toptan imha etmedi. Affa mazhar olmalarına sebebini, düşmanların sayıca, araç ve gereç bakımından çokluğu, Müslümanların sayılarının araç ve gereçlerinin azlığı olması da muhtemeldir.

Daha sonra Yüce Allah onlara şunu hatırlatarak buyurdu ki: Dağa tırmanıp gittiğiniz yani bozguna uğrayarak kaçtığınız vakit, düşmana arkanızı dönüp gittiğinizi hatırlayın. O sırada dehşet ve korkudan dolayı sizler kimseyle ilgilenmiyordunuz. Allah'ın Rasulünü ise geride bırakmış idiniz; o da düşmanlardan kaçmamanız için sizleri şu sözleriyle çağırıyordu: "Bana dönün Allah'ın kulları, bana dönün. Ben Allah'ın rasulüyüm, her kim geri dönüp düşmana saldırırsa ona cennet vardır." İbni Abbas ve başkaları da der ki: Resulullah (s.a.)'ın çağırısı, "Ey Allah'ın kulları, geri dönün" şeklinde idi. Böylece Rasul onları arkalarından çağırması oluyordu. el-Berâ b. Azib der ki: Uhud günü Resulullah (s.a.) piyadelerin basma Abdullah b. Cübeyr'i tayin etmişti. Bunlar ise geri dönüp kaçtılar. İşte Allah'ın rasulünün arkalarından onlara seslenmesinin sebebi budur. Resulullah (s.a.) ile birlikte 12 kişiden başka kimse kalmamıştı.

Buna karşılık keder üstüne kedere uğramak cezaları olmuştu. Birinci keder bozguna uğramak, ganimetten mahrum olmak ve ashab-ı kiramın öldürülmesi idi. Birinci kedere sebep olan ikinci keder ise, sizin emrine karşı gelmeniz, görüşüne muhalefet etmeniz dolayısıyla peygamberin duyduğu acı ve sıkıntıdır. İbni Cerîr et-Taberî'nin de belirttiği gibi,

konu ile ilgili görüşler arasında en tercihe değer olanları budur.

Yüce Allah bütün bunları sıkıntılara ahşasınız, hoşunuza gitmeyen şeylere katlanma alışkanlığını elde edesiniz diye yaptı. Çünkü bunlar ümmetleri ve fertleri bilir, böylelikle elde edemediğiniz menfaat ve ganimetlere diğer taraftan düşmanınızdan size isabet eden yaralama, öldürme gibi zaralara üzülme-yesiniz diyedir. Allah amellerinizden haberdardır. Amellerinize karşılık verir.

Çünkü amel başarı ve zafere sebeptir. İmanın kemale ermesinin, faziletlere bezenmenin bedelidir. Bu buyrukla itaat teşvik edilmekte, masiyetten alıkonulmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah onlara isabet eden kederden sonra kullarına verdiği lütfü hatırlatmaktadır. Bu ise onlara huzur ve sükûnun indirilmesidir. Bu da onları örtüp bürüyen ve etkisi altına alan uyuklamadır. Bu üzüntü ve keder hallerinde, silâhlarını kuşanmışken bunlar oldu. Böyle bir durumda uyuklamak, duyulan güvenin delilidir. Ta ki yitirdikleri gücü tekrar elde edebilsinler. Baş gösteren zaafalarını telâfi edebilsinler. Nitekim Bedir savaşı söz konusu edilirken Enfal suresinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani o size güvenlik için kendi nezdinden bir uyku vermişti." (Enfal, 8/11). Ebu Talha der ki: "Ben Uhud günü uyuklamaya dalan kimseler arasında idim. O kadar ki kılıcım defalarca elimden düştü. O düşüyor ben onu alıyor, o düşüyor ben onu alıyordum." [25] Yine Buharî tefsir bölümünde Ebu Talha'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Uyuklama bizi sardı. Bizler Uhud'da saflarımızda bulunuyorken kılıcım elimden düşüp duruyor, ben de onu alıyordum, o düşüyor ben de onu alıyordum." [26] Uyuklama insanlardan bir kısmını buruyordu. Burada kısım (taife), hem tek bir kimse hakkında, hem de topluluk hakkında kullanılır. Sözü geçenler ise muhacirler ve imanları hususunda basiret üzere bulunan genel olarak bütün Ensar idi. Nitekim İbni Abbas şöyle demektedir: Yahut da bunlar iman, yakîn, sebat ve Yüce Allah'a tevekkül ehli kimselerdir. Allah'ın, Rasulüne yardım edeceğine ve onun arzusunu gerçekleştireceğine kati olarak inanan kimselerdir. Diğer bir kesimin ise bütün dertleri kendileri idi. Yani kendi nefisleri kendilerini kedere itmişti. Korku kalplerini sarmıştı. Buna sebep ise Allah'ın yardımına güvenmemeleri, peygambere iman etmemeleri idi. Bunlar da Abdullah b. Ubeyy, Muatteb b. Kuşeyr gibi kimseler ile onlara uyan münafıklardan bir topluluk idi. Huzursuzlukları, tedirginlikleri, korkulan sebebiyle uyku onları bürümemişti. Bunlar Allah'ın Rasulünün ve dinin durumu ile ilgilenmiyorlardı. Yüce Allah'ın haber verdiği şekilde, "Allah'a karşı cahiliye zannı gibi hakkın dışında bir zan besliyorlardı." Yani zannetmeleri gereken hak zannın dışında bir kanaate sahiptiler. Çünkü onlar şöyle demişlerdi: "Eğer Muham-med gerçek bir peygamber olsaydı kâfirler ona musallat olamazdı." Bu ise Allah'a şirk koşanların söyleyecekleri bir sözdür.

İşte bu ikinci kesim, Allah'ın Rasulüne soruyorlardı: "İşten, zafer ve yardımdan bizim bir payımız var mıdır?" Yani bu konuda kendilerinin bir payının olmadığını kastediyorlardı. Çünkü onlar bunun hak olmadığını inanıyorlardı. İşte büyük hatalarına sebep bu idi.

Çünkü hiç şüphesiz Allah'ın peygamberlerine yardımı savaşların kimi zaman zaferle kimi zaman yenilgi ile sonuçlanmasına engel değildir. Önemli olan işin kemale ermesi, akibetin güzel bir şekilde sonuçlanmasıdır.

Yüce Allah onların bu sorularına şöyle cevap verdi: Meydana gelen her bir olay Yüce Allah'ın sünnetine göre cereyan eder. Bu ise, "Sebeplerle sonuçlar arasındaki bağlantı kurulduğunda iş ve yardım bütünüyle Allah'ındır" esası üzerinde kuruludur. Şu buyruğunda kendilerine vaad ettiği gibi mümin kullarının yardımcısı da O'dur; "Allah, mutlaka ben ve Rasullerim galip geleceğiz diye yazdı." (Mücadele, 58/1): "Ve şüphesiz bizim askerlerimiz galip gelecek olanlardır." (Sâffât, 37/173).

İşte bu münafıklar kalplerinde düşmanlık ve kin gizlerler. Zahiren yol gösterilmesini isteyen müminler gibi soru sorarlar. "Bu işten bize bir şey var mı?" derler. Fakat onlar inkârı, yalanlamayı ve münafıklığı gizliyorlar.

Senin kendilerine, "İş bütünüyle Allah'ındır" demeni inkâr ederek kendi içlerinde yahut birbirlerine, "Eğer Muhammed'in dediği gibi iş bütünüyle Allah'ın, onun gerçek dostlarının olsa ve gerçekten galip gelenler onlar olsa idi, hiç bir şekilde biz yenilgiye uğramazdık ve bu savaşta bunca kişi öldürülmezdi" diyorlardı. Onlar bu kanaatleri ile peygamberlik ve zafer arasında bir bağlantı kuruyorlar ve diyorlardı ki: "Eğer Muhammed bir peygamber olsaydı bozguna uğramazdık." Fakat zaferin Allah'tan geldiğini ve O'nun yardımıyla olduğunu fark edemediler. Bozgunun da Müslümanların aykırı bir tutumları nedeniyle olduğunu anlayamadılar.

Allah onlara, "Eceller ve ömürler Allah'ın elindedir, zafer Allah'tandır ve hakkında ölümün yazıldığı kimsenin ölmesi kaçınılmazdır" diyerek cevap vermiştir. Hakkında ölümün yazıldığı kimse eğer evinde olsa ve ecelinin sonu gelse, şüphesiz ölüp düşeceği yere çıkıp giderdi. Tedbirin kadere karşı faydası yoktur, iş bütünüyle Allah'ın elindedir.

Şanı yüce Allah, Uhud gazasının sonlarında Müslümanları bozguna uğratmayı, müminlerin kalplerinde bulunan ihlâsı sınamak, kalplerde bulunan hastalıkları ve şeytanî vesveseleri ayırt etmek için yapmıştı. Allah kalplerin özünü çok iyi bilendir. Yani bütün sırları ve gizlilikleri bilir. Gökte olsun yerde olsun, gizli olan hiç bir şey O'nun için gizli değildir. O insanların durumu açığa çıksın, gerçekler ortada görülsün, sabreden müminlerle aldatıcı münafıkların konumları besbelli olsun diye bunları yaptı.

Uhud'da Müslümanlarla müşriklerden ibaret iki topluluğun karşı karşıya geldiği gün bozguna uğrayan yahut yerlerini terk eden müminleri şeytan ağına düşürerek yanıltmış ve yanlışlığa düşürmüştür, ayaklarını kaydırmıştır. Buna sebep ise kazandıkları bir takım günahlarıdır. Yani Uhud günü bozguna uğrayanların geri dönüp kaçmalarına sebep, şeytana itaat etmeleri olmuştu. Buna bağlı olarak bir takım günahlar işlediler, bu işledikleri günahlar sebebiyle de Allah'ın desteği, yardımı, kalplerini pekiştirmesi önlendi

ve sonunda geri dönüp kaçtılar. İşte bu da bir günahın bir diğer günaha ittiğinin delilidir. Nitekim itaat de bir başka itaati arkasından getirir ve bu ise o itaatteki bir lütuf-tur. Nitekim Zemahşerî böyle demektedir: [\[27\]](#) "Musibetler, cezalar -ki bozguna uğrayışlar bunlardandır- kötü amellerin bir etkisidir, bir sonucudur. Bir günahtan sonraki bir günah o günahın cezasından bir parçadır. Bir iyilikten sonraki bir iyilik de o iyiliğin sevabından bir parçadır."

Daha sonra Yüce Allah, "Andolsun, Allah da onları affetti" diye buyurmaktadır. Yani o savaştan kalmalarını bağışladı, ahirette onları sorgulamadı, dünyada onların cezasını bir ders, bir terbiye ve bir arındırma sebebi kıldı. İşte bu, onların önünde umut kapısını açık bırakmakta ve kederin ruhlarını kaplamasına engel olmaktadır. Şüphesiz Allah bağışlayıcıdır. Tevbe ve kusurunu itiraftan sonra küçüğüyle büyüğüyle bütün günahları bağışlar. Halîm'dir, günaha cezayı vermekte acele etmez. Hatalarını tashih etmek için kula bir fırsat bırakır. [\[28\]](#)

Müminlerin Münafıkların Sözlerini Söylemekten Sakındırılması, Cihada Teşvik Edilmesi Ve Faziletleri

156- Ey iman edenler! Siz kâfir olup da yeryüzünde yolculukta yahut gazada bulunan kardeşleri hakkında "Yanımızda olsalardı ölmezler ve öldürül-mezlerdi." diyen kimseler gibi olmayın. Allah bunu kalplerinde bir hasret (gönül yarası) yaptı. Dirilten de öldüren de Allah'tır. Allah bütün yaptıklarınızı çok iyi görendir.

157- Andolsun ki Allah yolunda öldürülür yahut ölürseniz muhakkak Allah'tan bir mağfiret ve rahmet onların toplayacağı şeylerden elbette daha hayırlıdır.

158- Andolsun siz ölmeniz veya öldürül-seniz de muhakkak Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

Açıklaması

Yüce Allah mümin kullarını, yolculukta ve savaşta ölen kardeşleri hakkında, "Eğer onlar bu işe kalkışmasalardı başlarına bu işler gelmeyecekti" diyerek yanlış inançlarını açığa vuran kâfirlere benzemekten sakındırmaktadır.

Ey iman edenler! Sizler ticaret için ülkelerde yolculuğa çıkıp ölen yahut da savaşa çıkarak öldürülen kardeşleri hakkında, "Eğer onlar yanımızda kalsalardı ölmez ve öldürülmezlerdi" diyen o münafıklar gibi olmayınız.

Çünkü böyle bir şey dini bilmemektir, bu iman bakımından bir sapıklıktır. Çünkü Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi hayat ve ölüm O'nun elindedir: "Allah'ın izni ile olmadıkça hiç bir kimse ölmez. O vadesiyle yazılmış bir yazıdır." (Âl-i İmrân, 3/145).

Kaza ve kader insanı fiillerinde mecbur kılmaz. Çünkü kazanın anlamı ilâhî bilginin belli bir şeye taallukudur. İlim ise bir şeyin açığa çıkması ve kuşatılması olup zorlamayı gerektirmez. Kader ise o şeyin ilme uygun olarak meydana gelmesidir. Allah'ın ilmi ancak vakiya uygundur. Aksi takdirde bu bilgisizlik olur. İnsan fiillerinde ihtiyar (irade) sahibidir. Şu kadar var ki kudret, irade ve bilgi itibariyle eksiktir. Onun aşamayacağı belli sınırları vardır. İnsan bazan bir şeyi kararlaştırır yahut belli bir işi yapmayı tercih edebilir. Fakat ölümün sebeplerini bilgisiyle kuşatamaz. Bir şey meydana geldi mi o işin meydana gelmesinin kaçınılmaz olduğunu bilir. İnsan Allah'ın yardımına, desteğine iman etse, onun mutluluğuna dair bilmediği sebeplere kendisini muvaffak kılacağına inansa ve bununla birlikte de sebeplere yapışsa, o daha bir gayretle çalışır, tökezlemekten, başarısızlıktan uzak kalır.

İşte sizler ölen yahut öldürülen kimseler hakkında o bilinen sözleri söyleyen kâfir kimseler gibi olmayınız. Ta ki bu sözün akıbeti kaybettikleri dolayısıyla kalplerinde bir hasret olarak ortaya çıksın ve bu onların zaafını daha bir artırsın, pişmanlıklarına pişmanlık katsın. Eğer sizler onlar gibi olursanız size de onlara isabet eden hasretin bir benzeri isabet eder ve onlar zaaf gösterdikleri gibi siz de savaşta zaaf gösterirsiniz.

Allah bu itikadı ölülerine ve aralarından öldürülenlere duydukları hasretleri (acılan) daha bir artsın diye nefislerinde yaratmıştır. Daha sonra Yüce Allah onlara, "Dirilten de öldüren de Allah'tır" buyruğu ile cevap vermektedir. Yani yaratmak O'nun elindedir. Emretmek, yok etmek, O'nun işidir. O'nun meşi-eti, onun kaderi ile olmadıkça kimse hayat bulmaz, kimse ölmez. O'nun kaza ve kaderi ile olmadıkça kimsenin ömründe artış olmaz ve ondan bir şey eksilmez.

Allah yaptıklarınızı çok iyi görendir. Yani O'nun ilmi ve görmesi bütün mahlûkatına nüfuz etmiştir. Gizlisiyle, açığıyla onların işlerinden hiç bir şey O'na gizli kalmaz. Ruhların gizlediklerini ve inandıklarını O bilir; isterse insanlar bunu ifade etmesinler. Bu bir taraftan müminler için bir teşvik, diğer taraftan kâfirler için bir tehdittir.

Allah yolunda öldürölmek ve aynı şekilde ölmek Allah'ın rahmetine, affına, rızasına nail olmanın yoludur. Bu ise dünyada kalmaktan hayırlıdır. Onların toplayageldikleri bütün fani dünyalıklardan üstündür.

Günahları silen Allah'ın mağfiretini, dereceleri yükselten rahmetini, dünyanın fani zevk ve lezzetlerine tercih etmek mümine ne kadar da yakışır! Çünkü ebedî ve kalıcı olan bir şey elbette geçici ve fani bir şeyden hayırlıdır.

Daha sonra şanı yüce Allah, Allah yolunda çalışmaya teşvik etmektedir. Çünkü mal O'nundur. O, ölen yahut öldürölen herkesin dönüşünün varacağı yerin, Yüce Allah'ın huzuru olduğunu haber vermiştir. Ona ameliyle karşılık verecektir. Hayırsa hayır, şer ise şer. Hangi sebepten ötürü ölürseniz ölünüz, Allah'ın huzuruna döndüröleceksiniz, O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Bu da aynı şekilde iyi amellerde bulunmaya bir teşviktir. Akide uğrunda İslâm sancağını yükseltmek, İslâm vatanını savunmak uğrunda cihad etmek ve fedakârlık ruhunu aşılamdır. Allah yolunda öldürölen kimsenin hayatta olduğuna, Rabbi katında rızıklandığına kesin bir vaaddir. Böylesi, insanlar arasında en güzel şekilde söz konusu edilir ve güzel bir şekilde övölür. [\[29\]](#)

Peygamber (S.A.)'İN Ashabına Yumuşaklıkla, Afla Davranması, Onlarla Danışması Ve Zafer Vaadi

159- Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara yumuşak davrandın. Şayet kaba, katı kalpli olsaydın, elbette onlar etrafından dağılırlardı. Artık onları bağışla, onlara mağfiret dile ve iş hususunda onlarla müşavere et. Bir kere azmettin mi artık Allah'a tevekköl et. Şüphesiz Allah tevekköl edenleri sever.

160- Allah size yardım ederse artık sizi yenecek yoktur. Şayet sizi yardımsız bırakırsa O'ndan başka size yardım edecek kimdir? Müminler Allah'a tevekköl etmelidirler.

Açıklaması

Yüce Allah müminlere hitap ettikten sonra peygamberine de hitap etmekte, ona da müminlere de şu hususu hatırlatarak lütfunu belirtmektedir: Allah peygamberinin kalbini, emrine uyarak yasaklarını terk eden, ona uyan ümmetine karşı yumuşatmıştır. Ya Muhammed, Allah'ın sana ve onlara olan rahmeti ve tevfiği dolayısıyla Allah senin onlara karşı yumuşak davranmanı, onlarla güzel bir şekilde geçinmeni takdir buyurmuştur. Onlara latif sözlerle hitap eder, güzel konuşursun. Onları irşat etmek ve Uhud gazasında kusurlarıyla ilgili özürlerini kabul hususunda onlara yumuşak söz söylersin.

İşte bu, önderliğin yüceliğini, başkanlığın hikmetini, peygamberliğin ahlâkını açıkça ortaya koymaktadır. Bu Yüce Allah'ın, "Şüphesiz ki sen büyük bir ahlâk üzerindesin." (Kalem, 68/4) buyruğu ile, "Andolsun size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir. O size çok düşkündür, müminlere gerçekten şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe, 9/128) buyruklarını andırmaktadır.

Yine Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İmamın (devlet başkanının) geniş kalpliliğinden, yumuşak davranmasından Yüce Allah'ın daha çok sevdiği bir şey yoktur. Yine bir imamın cahilliğinden ve ahmaklığından Allah'ın daha çok buğzettiği bir cahillik yoktur."

Ey Peygamber! Eğer sen kaba sözlü, onlarla muamelelerinde katı kalpli, sert tabiatlı birisi olsaydın etrafından şüphesiz dağılırlar, seni terk ederlerdi. Fakat Allah onları etrafında topladı, kalplerini ısıtırmak için seni de onlara karşı yumuşak davranışlı kıldı. Nitekim Abdullah b. Amr şöyle demiştir: "Ben Allah Rasulünün niteliklerini önceki kitaplarda şöyle gördüm: O sert değildir, kaba değildir. Çarşılarda bağırıp çağırmaz. Kötülüğe karşı kötülükle ceza vermez; fakat affeder, bağışlar."

Muhammed b. İsmail et-Tirmizî de Hz. Aişe'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Şüphesiz Allah bana farzları uygulamayı emrettiği gibi insanları da güzellikle idare etmeyi emretti." [\[30\]](#)

Ey Muhammed, sen bu ahlâka sahip olduğuna göre onları affet. Onlardan sadır olanları bağışla. Allah'tan onlara mağfiret dile ki onları bağışlasın. Genel siyaseti ilgilendiren hususlarda savaş ve barışa dair ümmetin maslahatları konusunda ve bütün dünyevî maslahatlar ile ilgili olarak onlarla istişare et.

Gerçekten de Resulullah (s.a.) bütün işlerde bir taraftan onların kalplerini hoşnut etmek, diğer taraftan insanların onun fiilini sünnet bilip ardından gitmeleri için istişarede bulunurdu. el-Hasen (r.a.) dedi ki: "Allah biliyordu ki peygamberinin onlara bir ihtiyacı yoktur fakat onlardan (Ashabdan) sonra gelenlerin onun sünnetine uymalarını dilemiştir."

Peygamber (s.a.), el-Maverdî'nin naklettiğine göre şöyle buyurmuştur: "Bir topluluk müşavere etti mi mutlaka işleri hakkında en doğru olana iletilirler." Ebu Hureyre (r.a.) de Tirmizî'nin rivayetine göre şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.)'tan daha çok müşavere eden hiç bir kimse yoktu."

Bedir günü kervanın peşine gitmek hususunda Ashab-ı kiramla müşavere etti. Onlar şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasulü, eğer bizi alıp şu denize sokacak olsan seninle birlikte oraya gideriz. Eğer bizi alıp Berk el-Gımad'a götürsen seninle beraber yola koyuluruz. Biz sana Musa kavminin Hz. Musa'ya dediği gibi, "Sen ve Rabbin gidiniz, çarpışınız, işte biz de buracıkta oturuyoruz" demeyiz. Biz sana şöyle diyoruz: Haydi git, biz de seninle beraber önünde, sağında ve solunda çarpışmak üzere geliyoruz."

Yine Bedir savaşında nerede yerleşeceklerine dair onlarla müşavere etti. Hatta el-Münzir b. Amr ona kâfirlerin önüne doğru ilerlemesi teklifinde bulundu.

Uhud günü Medine'de kalmak yahut düşmana karşı çıkmaktan hangisinin yapılması gerektiği hususunda onlarla müşaverede bulundu. Onların çoğunluğu kâfirlerin karşısına şehrin dışına çıkma görüşünü açıklayınca, o da onların görüşüne uydu.

Hendek günü, o yılın Medine mahsullerinin 1/3'ünü verme karşılığında savaşa katılan Ahzâb ile barışmaya dair Ashab-ı kiram ile danıştı, fakat Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde bunu kabul etmeyince, bu işten vazgeçti.

Hudeybiye günü müşriklerin çoluk çocuklarına hücum etmek hususunda Ashab-ı kiramla istişare etti; Ebu Bekr es-Siddık ona şöyle dedi: "Bizler savaşmak için gelmedik, bizler umre yapmak üzere geldik." Hz. Peygamber de onun dediğini kabul etti.

Yine Hz. Peygamber İfk olayında şöyle demişti: "Ey Müslümanlar topluluğu, aile halkından kötü şekilde söz eden, onlara iftirada bulunan kimseler hakkında bana görüş belirtiniz. Allah'a yemin ederim ben ailem hakkında kötü bir şey bilmiyorum. Aile halkıma kiminle iftirada bulundular. Allah'a yemin ederim, ben o kimse hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum."

Yine Hz. Aişe'den ayrılmak hususunda Hz. Ali ve Hz. Üsâme ile danıştı. [\[31\]](#)

Şûranın pek çok faydalan vardır. En önemlisi kendileriyle danışılanları takdir etmektir. Diğer taraftan değişik bakış açılarını değerlendirdikten sonra teklif edilen görüşler olgunlaştırılır. İnsanlar tek bir çalışma şekli üzerinde birleşir ve doğru olan görüş kabul edilir. Ebu Davud'un Musannefinde Ebu Hu-reyre'den şöyle dediği nakledilmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Kendisi ile istişare olunan kimse, güvenilen bir kimsedir."

Azmedip karar verdin mi Allah'a tevekkül et. Yani iş hususunda onlarla müşavere edip bir işe karar verdiğin takdirde Allah'a tevekkül et. Çünkü şüphesiz Allah kendisine tevekkül edenleri ve güvenenleri sever. Onlara yardımcı olur ve onları kendileri için hayırlı olana iletir. Tevekkülün manası, hazır yiyicilik ve sebepleri ihmal etmek değildir. Tevekkül Allah'a güzel bir şekilde dayanmak, O'na güvenmek, sebepleri yerine getirdikten sonra sonuçları O'na havale etmektir.

Razî der ki: Ayet-i kerime, tevekkülün insanın bir takım bilgisizlerin söyledikleri gibi nefisini ihmal etme anlamına gelmediğinin delilidir. Aksi takdirde istişareyi emretmek tevekkülü emretmeye aykır düşer. Aksine ona tevekkül, insanın zahiri sebeplere gereken riayeti göstermesidir. Fakat mümin kalbiyle, her şeyi o sebeplere bağlamaz. Aksine bu işi ilâhî hikmetin kusursuzluğuna bağlar.

Kazanç ve maişet hususunda yeryüzünde çalışıp çabalamak kaçınılmazdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O yerin omuzlarında yürüyün, onun rızkından yiyin. Sonunda dönüşünüz yalnız O'na olacaktır." (Mülk, 67/15).

Siyaset ve savaşta uyanık ve dikkatli olmak, düşman güçlerine denk hazırlıklarda bulunmak gerekir: "Ey iman edenler, korunma tedbirlerinizi alınız." (Nisa, 4/71); "Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet... hazırlayın." (Enfal, 8/60).

Dünya ve ahiret için salâh, dosdoğru yolda yürümek ve takvayı azık edinmek gereklidir: "Ve azık edininiz. Çünkü azığın hayırlısı takvadır." (Bakara, 2/197).

Her şeyde tevekkül sa'y ile (çalışmak ile) birlikte olmalıdır. Ahmed, Tirmi-zî, Nesaî ve İbni Mace şöyle bir hadis rivayet etmektedirler: "Şayet sizler Allah'a gereği gibi tevekkül ederseniz kuşları mihlandıracağı gibi sizi rızıklandırır. (Kuşlar) Sabahleyin aç giderler akşamleyin tok dönerler." İbni Hibban da Sa-hîh'inde Resulullah (s.a.)'ın yanına gelerek devesini bırakmak isteyip de "Onu bağlayıp mı tevekkül edeyim, yoksa bağlamaksız mı tevekkül edeyim?" diyen kimseye Resulullah (s.a.)'m, "Hayır onu bağla ve öylece tevekkül et" dediğine dair hadis-i şerifi kaydetmektedir.

Daha sonra Yüce Allah zaferin gerçek kaynağını ilân etmekte ve şunu bildirmektedir: Eğer Allah'a itaate bağlı kalıp sebat göstererek Allah'ın tevfiik ve yardımına güven duyduğunuz vakit, Bediide size yardım etmek istediği gibi, Uhud'da da size yardım etmek isteseydi, insanlardan kimse sizi mağlup edemezdi. Şayet Uhud'da cereyan ettiği şekilde ellerinizin kazandıkları şeyler olan bozguna uğramak, anlaşmazlığa düşmek, size verdiği emirlerde komutana karşı gelmek gibi sebepler dolayısıyla size yardımını göndermeyecek olursa ve sizi yardımsız bırakıp bozguna uğratmak isterse hiç bir zaman kimse sizi zafere kavuşturamaz. O bakımdan müminler Allah'a tevekkül etmelidirler. Sebepleri edindikten sonra O'na güvenmelidirler. Çünkü O'ndan başka onlara yardım edecek yoktur. İşte bu buyruk danıştıktan, hazırlıkta bulunduktan ve şer'an teşvik edilen bir işi yapmak üzere

samimi karar verdikten sonra, Yüce Allah'a tevekkül etmeye bir teşviktir.

Ganimetlerin Paylaştırılmasında Peygamberin Adaleti Ve Ümmetini Islaha Dair Görevleri

161- Bir peygamber için hainlik etmek olur şey değil. Kim hainlik ederse kıyamet günü o hainlik ettiği şey ile gelir. Sonra her nefise ne kazandıysa eksiksiz ödenir. Onlara zulmedilmez.

162- Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın gazabına uğrayan ve barınağı cehennem olan kimse gibi midir? O ne kötü bir dönüş yeridir!

163- Onlar Allah katında derece derecedir. Allah yaptıklarını hakkıyla görendir.

164- Andolsun ki müminlere Allah içlerinde kendilerinden onlara ayetlerini okuyan, onları tertemiz eden, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce hiç şüphesiz apaçık bir sapıklık içinde idiler.

Nüzul Sebebi

Ebu Davud ve hasen olduğunu belirterek Tirmizî İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bu ayet-i kerime Bedir günü kaybedilen kırmızı bir kadife parçası hakkında nazil olmuştur. Bazıları, "Belki onu Resulullah (s.a.) almıştır" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Bir peygamber için hainlik etmek olur şey değil" buyruğunu indirdi.

el-Kelbî ve Mukâtil der ki: Bu ayet-i kerime Resulullah (s.a.)'ın Uhud günü kendilerini bıraktığı noktayı terk eden okçular hakkında nazil olmuştur. Onlar ganimet elde etmek arzusuyla yerlerini bırakmış ve şöyle demişlerdi: Resulullah (s.a.)'ın, "Her kim bir ganimet alırsa o onundur deyip de ganimetleri paylaştırmayacağından korkuyoruz. Nitekim Bedir günü de paylaştırmamış-ti. Resulullah (s.a.) ise onlara şöyle demişti: "Benim emrim size ulaşmadıkça yerleştirdiğim noktayı terk etmeyeceğinize dair size emir vermemiş miydim?"

Onlar, "Diğer kardeşlerimizi orada bıraktık" deyince onlara, "Hayır, siz bizim hainlik edeceğimizi ve ganimetleri paylaştırmayacağımızı zannettiniz" diye cevap verdi . [\[33\]](#)

Açıklaması

Ayet-i kerimeler Resulullah (s.a.)'ın niteliklerini ve ümmetini ıslah etmeye dair görevlerini beyan etmeye devam etmektedir. Hainlik ona yakışan bir iş değildir. Hatta hiç bir peygambere hainlik yaraşmaz. Çünkü Yüce Allah peygamberlerini makamlarına yakışmayan şeylerden korumuştur. Zira peygamberlik öyle yüksek bir mevkidir ki, o makama sahip olanı aşağılıktan ve bayağı olan işleri işlemekten alıkoyar. İşte bu münafıkların Resulullah (s.a.)'ı -öyle bir işten alabildiğine uzak olduğu halde- hainlikle ve ganimetten hırsızlıkta bulunmakla itham etmelerinin ve bu konudaki hatalarının ne kadar dehşetli olduğunu göstermektedir. Hainlik edip de gizlice ganimetlerden bir şeyler çalan herkes, kıyamet gününde o çaldığı şeyi boynunda taşıyarak gelecektir. Yani öyle bir işi yapmanın sorumluluğunu, işlediği günahın vebalini yüklenmiş olarak gelecektir.

Bu öyle çetin, öyle kesin bir tehdittir ki sünnet-i nebeviyye de bunu desteklemektedir. Buharî ve Müslim Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) kalkıp aramızda bir hutbe irad etti. Ganimetten çalmayı, bunun ne kadar büyük bir iş olduğunu söz konusu etti, sonra da şöyle buyurdu:

"Dikkat edin, kıyamet günü sizden herhangi bir kimseyi boynunda böğüren bir deve taşıyarak geldiğini görmeyeyim. O kimse bana, "Ey Allah'ın Rasulü, imdadıma yetiş" diyecek. Ben ona, "Allah'ın azabına karşı yapabilecek bir şeyim yoktur, ben sana tebliğ etmişim" diyeceğim."

Dikkat edin kıyamet gününde sizden herhangi bir kimseyi boyununda kiş-neyen bir at taşıyarak geldiğini görmeyeyim. O kimse bana, "Ey Allah'ın Rasulü imdadıma yetiş" diyecek. Bense ona, "Allah'ın azabına karşı sana bir yardımım olamaz, sana tebliğ etmişim" diyeceğim.

Sizden herhangi bir kimseyi kıyamet gününde boynu üzerinde hakların yazılı olduğu belgeler dolanmış olarak geldiğini görmeyeyim. O bana, "Ey Allah'ın Rasulü, imdadıma yetiş" diyecek ben ise ona, "Allah'ın azabına karşı sana bir şey yapamam, ben sana tebliğ etmişim" diyeceğim.

Kıyamet gününde herhangi birinizin boynunda altın ve gümüş bulunduğu halde geldiğini görmeyeyim. O kimse, "Ey Allah'ın Rasulü imdadıma koş" diyecek. Ben ise ona, "Allah'ın azabına karşı sana bir faydam olamaz, sana tebliğ etmişim" diyeceğim."

İşte bütün bunlar günahın, günahın ağırlığının, o günahı işleyenin rezil edileceğinin temsilî ifadesi kabilindedir. Böyle bir kimsenin kıyamet gününde bu işinin günahını yükleneyeceğini belirtmektedir. Nitekim bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Ganalılarını sırtlarına yüklenerek... Vah hasret bize! diyecekler. Dikkat edin o yüklendikleri ne kötü bir şeydir!" (En'âm, 6/31)

Her ne olursa olsun haksız yere bir şey almak cezayı gerektirir. Nitekim Yüce Allah Hz. Lokman'ın sözünü naklederek şöyle buyurmaktadır: "Ey oğulcuğum! Eğer sen(in yaptığın iş) bir kaya içinde yahut göklerde veya yerde olup da bir hardal danesi ağırlığınca olsa dahi, Allah onu getirir. Şüphesiz Allah Latiftir, her şeyden haberdardır." (Lokman, 31/16).

Daha sonra ahirette her bir nefse hayır yahut şer türünden ne kazandıysa eksiksiz verilir. Hainlik eden de başkası da haksızlığa uğramaksızın yaptığı işin karşılığını görür ve ondan bir şey eksiltilmez. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Derken kitap konulmuş olacaktır. Günahkârları onun içindekilerden korkuya tutulmuş göreceksin. "Eyvah bize bu kitaba ne olmuş, küçük büyük hiçbir şey bırakmayıp sayıp dökmüş!" derler. Onlar işlediklerini de hazır bulmuş olacaklar. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf, 18/49).

Daha sonra Yüce Allah, iyilik yapan kötülük yapan arasında eşitlik olmayacağını belirterek Allah'tan korkan, salih amel işleyen bir kimsenin, Allah'a karşı gelen ve kötü işler yapanla eşit olamayacağını haber vermektedir. Yani Allah'ın teşrî ettiği hususlarda rızasına uyan ve buna bağlı olarak Rabbinin rızasına, pek büyük sevabına hak kazanıp azabından emin olan kimse ile Allah'ın gazabını hak eden ve buna mahkûm olan, bundan kurtuluşu bulunmayan, kıyamet gününde barınağı cehennem olan kimsenin eşit olamayacağını belirtmektedir. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Mümin olan kimse hiç fasık kimse gibi olur mu? Onlar eşit olamazlar." (Secde, 32/18); "İman edip salih amel işleyenleri yeryüzünde fesat çıkartanlar gibi mi kılarız? Yoksa takva sahiplerini facirler gibi mi kılarız?" (Sâd, 38/28).

Şüphesiz hayır sahiplerinin de şer sahiplerinin de birbirinden farklı derece ve mevkileri vardır. Allah'a itaat eden takva sahiplerinin cennette dereceleri vardır, isyankârların ise cehennemde dereceleri (aşağı doğru inen basamakları) vardır. Dünya hayatında amelleri birbirinden farklı olduğundan dolayı amellerinin karşılıkları açısından da birbirlerinden farklıdırlar.

Derecelerin en yükseği Peygamber Muhammed Mustafa (s.a.)'ın derecesidir. En aşağı basamak ise münafıkların basamağıdır, "Şüphesiz münafıklar cehennemden en alt

basamağındadırlar." (Nisa, 4/145). Yüce Allah kullarının yaptığını çok iyi görendir. Kulların nefislerini arındırmasından ve en üstün dereceye kadar nefislerini temizlemelerinden tutun da en alt basamağa kadar amellerinden hiç bir şey O'na gizli değildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O nefisini arındıran kurtuluşa ermiştir; kötülüklerle örten ise zarara uğramıştır." (Şems, 91/9-10). Allah amellerinin karşılığını verecektir. Hayırlarını eksilterek veya kötülüklerinin karşılığını artırarak onlara zulmetmez. Aksine herkese amelinin karşılığını verecektir.

Daha sonra Yüce Allah insanlara verdiği lütuf ve nimetlerini beyan etmektedir. Onlara peygamberi Muhammed (s.a.)'i bir takım niteliklere sahip ve bir takım görevlerle yükümlü olarak göndermiştir. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1- O kavminden Hz. İsmail'in soyundan gelen Arabî bir peygamberdir. Bu ise onları, onun vasıtasıyla hidayet bulmaya, onun risaletine güvenmeye sevk eder. Üstelik onunla şerefleri de artmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki o hem senin için, hem kavmin için büyük bir şereftir." (Zuhruf, 43/44). Özellikle onlar için şeref olması ondan daha çok faydalanmalarını gerektirir. Bununla birlikte Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi o bütün insanlar için bir rahmettir: "Biz seni ancak âlemlere bir rahmet olmak üzere gönderdik." (Enbiya, 21/107).

2- O Yüce Allah'ın kudretine, ilmine, vahdaniyetine, sıfatlarının kemaline delâlet eden ayetlerini onlara okumaktadır. Nitekim bir başka ayet-i kerimede Yüce Allah buna şöylece işaret etmektedir: "Muhakkak göklerin ve yerin yaratılmasından gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde elbette olgun akıl sahipleri için ayetler (deliller) vardır." (Âl-i İmrân, 3/190).

3- Bu peygamber onları putların ve taşların etkili olacağına, kuşların yol göstericiliğine ve bunların dışında kalan benzeri bir takım vehim ve hurafelere inanmak gibi cahiliye döneminin kötü akidesinden, putperestliğin gülünçlüğünden arındırıp temizlemekte, onları sağlıklı aklın, olgun düşüncenin, uygarlığın verilerine, devlet kurmaya, dünyaya karşı övünülecek nitelikteki politika ve idareye, mevcut devletler arasında toplumlarla yarışmaya yükseltmekte, onlara marufu emredip münkerden alıkoymaktadır. Böylelikle şirk ve cahiliye hallerinde içice oldukları kirlilik ve pisliklerden ruhları arınıp temizlenebil-mektedir.

4- Onlara Kur'an'ı ve sünneti öğretmekteydi. Böylelikle aralarından ilim adamları, yazarlar, hikmet sahibi kimseler, komutanlar, bir çok ilim, bilgi ve türlü kültürel sahalarda üstadlar çıkmaktadır. Halbuki bu Rasulden önce, bir sapıklık ve apaçık bir bilgisizlik içindeydiler. Çünkü önceleri okuma-yazma bilmeyen bir ümmet iken İslâm'ın nuru, Kur'an-ı Kerim'in ilmi ile hayatı tanıyarak diğer toplumlarla yarışan ve onları geride bırakan oldukça uygar bir toplum haline geldiler.

İşte bu da Kur'an ve sünnet bilgisinin Araplar önünde aydınlığın, ilmin, üstün hayatın esaslarını öğrenmenin anahtarı olduğuna işaret etmektedir. [\[34\]](#)

Uhud Gazasında Müminlerin Bir Takım Hataları İle Münafıkların Bazı Kabahatleri

165- Böyle iken başlarına iki katını getirdiğiniz bir musibet size gelip çattınca mı, "Bu bize nereden geldi?" dediniz? De ki: "O kendinizdendir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir."

166- İki ordunun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet Allah'ın emriyle idi. Ve bu müminleri ayırd etmesi içindi.

167- Bir de münafıklık edenleri açığa çıkarmak içindi. Onlara, "Gelin, Allah yolunda savaşın yahut müdafaa yapın" denildiği vakit "Eğer biz savaş olacağını bilseydik, arkanızdan gelirdik" dediler. Onlar o gün imandan çok küfre daha yakındılar. Onlar ağızlarıyla kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Allah onların gizlediklerini çok iyi bilendir.

168- Kendileri oturup da kardeşleri için, "Eğer bize itaat etselerdi öldürül-mezlerdi" diyenlere de ki: "Eğer doğru söyleyenlerden iseniz haydi kendinizden ölümü geri çevirin!"

Nüzul Sebebi

165. ayet-i kerime olan, "Böyle iken başlarına iki katını getirdiğiniz bir musibet..." buyruğu ile ilgili olarak İbni Ebî Hatim, Ömer b el-Hattab'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bedir günü yaptıkları sebebiyle Uhud günü cezalandırıldılar. Çünkü onlar Bedir'de aldıkları esirler karşılığında fidye almışlardı. Bu bakımdan onlardan yetmiş kişi öldürülmüş, Resulullah (s.a.)'ın arkadaşları kaçmış, Hz. Peygamberin ön dişi kırılmış ve başındaki miğfer parçalanmış, yüzüne kan akmıştı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Böyle iken başlarına iki katını getirdiğiniz bir musibet..." buyruğu, "De ki: O kendinizdendir" buyruğuna kadar nazil oldu. (Hz. Ömer) der ki: "Kendinizden" ile kasıt, sizin fidye alnı anızdır. [\[35\]](#)

Açıklaması

Bu ayet-i kerime daha önce Uhud savaşı ile ilgili olarak geçen Yüce Allah'ın, "Muhakkak Allah size olan vaadine sadık kaldı." (Âl-i İmrân, 3/152) ayetine atfedilmiştir. Bunun mahzûf bir buyruğa atfedilmiş olması da mümkündür. Sanki, "Siz bunu yapmış ve o vakit de, "Bu da nereden geldi demiştiniz?" gibidir. Bu da (bu bakımdan) Yüce Allah'ın, "Ey Meryem bu sana nereden geliyor?" (Al-i İmrân, 3/37) buyruğunu andırmaktadır.

Buyruğun anlamı şudur: Başınıza gelen musibete sebep sizsiniz. Çünkü sizler Medine'den çıkmayı tercih ettiniz yahut da okçular tepesindeki yerinizi bırakıp ayrıldınız. Hz. Ali'den nakledildiğine göre ise sebep; Bedir günü alınan esirlerden müminlerin izin verilmeden önce fidye almalarıdır.

Yüce Allah'ın, "Böyle iken... çatinca mı?" buyruğundaki soru, karşı tarafa cevabı söyletmek ve azarlamak içindir. Yani ey münafıklar ve gazaya katılanlar! İtiraz etmemeli ve hayretle, "Bu olay başımıza nerden geldi yahut bu musibet nereden gelip bizi buldu?" dememelisiniz. Sözü geçen musibet ise Uhud günü onlardan yetmiş kişinin öldürülmesidir. Adeta onlar Allah'ın emirlerine ne kadar muhalefet etseler, ne kadar isyan etseler zaferin her zaman için Müslümanlar tarafında olması gerektiğini sanıyor gibidirler. Diğer taraftan Bedir günü müşriklere kendilerinin gördüğü bu zararın iki katım vermişlerdi. Müşriklerden yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmiş kişiyi de esir almışlardı.

Daha sonra Yüce Allah onların bu şekilde soru sormalarına karşılık azarlayarak ve sitemle şöylece cevap vermektedir: Meydana gelen olay sizin masi-yetinizin uğursuzluğundandır. Allah'ın Rasulü size yerinizden ayrılmamanızı emredince sizin ona isyan etmeniz dolayısıyladır. Ey okçular! Siz ona itaat etmeyip karşı geldiniz.

Allah'ın Rasulüne isyan şekilleri pek çoktur: Peygamber (s.a.)'in görüşü Medine'de kalmak yönünde olduğu halde Medine'den çıkmanız, dağılmanız, görüşünüzün zaafı, anlaşmazlığa düşmeniz, Resulullah (s.a.)'in savaşanların arkasını korumak üzere durmanızı istediği yerden ayrılmak suretiyle emirlerine karşı gelmeniz... Bilindiği gibi cezalar davranışların kaçınılmaz sonuçlandır. Yüce Allah ise masiyeti terk etmek, Allah'ın ve Rasulünün emirlerine bağlı olmak şartıyla size yardım vaadinde bulunmuştur, "Eğer Allah'a dinine yardım ederseniz Allah da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir." (Muhammed, 47/7).

Şüphesiz Allah her şeye kadir olandır. Yani o dilediği şeyi yapar, dilediği gibi hüküm

koyar, kimse O'nun hükmüne karşı çıkmaz. O sabır ve sebat göstermeniz şartıyla size yardımcı olmaya kadir olandır. Emrine aykırı davranıp isyan ettiğiniz takdirde de yardımını alıkoymaya gücü yetendir. Bütün bunlar ise sebeplerin sonuçlarla ilişkisini kuran kanuna bağlıdır. Bununla beraber ilâhî kudretin dışında hiç bir şey yoktur.

Daha sonra Yüce Allah teselli ederek şuna işaret etmektedir: Ey müminler! İki ordunun, Müslümanların ordusu ile müşriklerin ordusunun Uhud'da karşılaştığı gün, başınıza gelen her türlü musibet, Allah'ın izni, iradesi, kaza ve kudreti ile olmuştur. O'nun bunda pek çok hikmeti vardır. Varlık aleminde O'nun irade ve hikmetine boyun eğmeyen hiç bir şey yoktur.

Hikmetin tecellilerinden bir kısmı da şöyledir: Şanı yüce Allah müminlerin imanlarının kuvvet ve zaafını, sabır ve sebatlarını yahut tahammülsüzlüklerini bildiğini açıkça ifade eder. O sabreden, sebat gösteren, sarsılmayan kimseleri bildiği gibi, yoldan liderleriyle birlikte dönen Abdullah b. Ubeyy b. Se-lûl'un arkadaşlarını da bilir. Bunlar üç yüz kişi idiler.

İşte bu münafıklar Allah yolunda savaşmaya yahut da canlarını, aile ve vatanlarını savunmaya çağıldıkları takdirde şöyle cevap verirler: Eğer biz sizin bu gazanızda savaşacağınızı bilseydik mutlaka arkanızdan gelir, sizinle beraber yola koyulurduk. Fakat biz sizin savaşmayacağınızı biliyoruz. İşte bu, münafıklığın kalplerinde oldukça kök saldıgını, onların amaçlarının işleri karıştırmak, kötülükleri saklamak, alay etmek, gerçekleri tanınmaz hale getirmek olduğunu, bununla birlikte Uhud'da müşriklerin toplanıp Müslümanların da onlarla karşılaşmaya çıkışlarının, onlarla savaşmak istediklerinin açık bir karinesi olduğunu görüyoruz. Rivayet edildiğine göre ayet-i kerime Abdullah b. Ubeyy b. Selûl ile Medine-i Münevvere'den Resulullah (s.a.) ile birlikte çıkan bin kişi arasında bulunan arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Daha sonra bunlar yolun yansından geri dönmüştü. Sayıları üç yüz kişi idi. Amaçları Müslümanları zayıflatmak ve onların bozulmalarını sağlamaktı.

İşte bu münafıkların, "Eğer biz savaş olacağını bilseydik arkanızdan gelirdik" şeklindeki sözleri o gün imandan daha çok küfre yakın olduklarını ortaya koymaktadır. Zira geri dönmeleri ve Müslümanların bozguna uğramalarını sağlamak kararını vermeleri ile bu konudaki karine ve belirtiler açıkça ortaya çıkmış oluyordu. Allah yolunda cihaddan ve düşmanların saldırısı esnasında İslâm vatanını savunmaktan geri duran bir kimse müminlerden olamaz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Müminler ancak Allah'a ve Rasulüne iman eden, sonra da şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir. İşte onlar doğru olanların ta kendileridir." (Hucurât, 49/15).

"Onlar o gün imandan çok küfre daha yakındılar." ayet-i kerimesini, kişinin durumunun değişip duracağına ve bazı hallerde küfre daha yakın, bazı hallerde de imana daha yakın olacağına delil göstermişlerdir.

Onlar doğru olduğuna inanmadıkları bir söz söyledikleri gibi, kalplerinde olmayanı da ağızlarıyla söylerler. İşte münafıkların durumu da budur. Onların, "Biz savaş olacağını bilseydik arkanızdan gelirdik." şeklindeki sözleri de bu kabildendir. Onlar -önceden de açıkladığımız gibi- müşrikler ordusunun uzak şehirlerden Müslümanlara karşı intikam alevleriyle geldiklerini biliyorlardı. Çünkü Bedir günü onlann ileri gelenleri ölmüştü. Uhud'a gelen müşriklerin sayısı Müslümanların bir kaç kat fazlasıydı ve münafıklar Müslümanlarla müşrikler arasında kaçınılmaz bir savaşın olacağını biliyorlardı. Bu ise onlann söylediklerinde yalancı olduklarının delilleri arasındadır. Bundan dolayı Yüce Allah, "Allah onların gizlediklerini çok iyi bilendir." diye buyurmaktadır: Onlann içlerinde gizledikleri küfrü, Müslümanlar hakkındaki hile ve tuzaklarını çok iyi bilir, demektedir. İşte bu, onlara yapılan açık bir tehdittir. Açıkça onlar rezil edilmektedir. Münafıklığın kendilerine fayda vermeyeceği belirtilmektedir. Münafıklık para etmez bir maldır. Çünkü Yüce Allah onların sırlarını ve niyetlerini çok iyi bilir. Uhud'da savaştan sonra münafıkların söyledikleri sözlerden bir kısmı da Uhud vakasında öldürülen kardeşleri hakkındaki şu sözleridir; Eğer savaşa çıkmayıp oturmalarına dair bizim kendilerine verdiğimiz akli kabul edip sözümüzü dinleselerdi onlarla birlikte öldürülmezlerdi. İşte bu, onların bu kimselere geri dönmeyi öğütlediklerini ortaya koymaktadır. İbni Cerîr, es-Süddî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) bin kişi ile birlikte savaşa çıktı. Sabretmeleri şartıyla onlara zafer vaadinde bulundu. Medine'nin dışına çıktıktan sonra Abdullah b. Ubeyy b. Selûl üç yüz kişi ile birlikte geri döndü. Ebu Cabir es-Sülemî arkalarından gidip geri dönmeleri için seslendi. Şöyle dediler: Eğer biz savaş olacağını bilseydik elbette size uyardık, arkanızdan gelirdik. Eğer sen bize itaat edecek olursan mutlaka bizimle birlikte geri dönersin. İşte Allah onların bu şekildeki sözlerine, "Kendileri oturup da kardeşleri için..." sözleriyle cevap verdi ve onların kötü hallerini açığa çıkardı.

Yüce Allah onların sözlerini reddederek buyurdu ki: Ya Muhammed onlara de ki: Eğer kişi evinde oturmakla öldürülmekten yahut ölümden kurtulabilirse sizin ölmemeniz gerekirdi. Halbuki mutlaka öleceksiniz. İsterse yükseltilmiş burçlarda olunuz. Haydi doğru söyleyen kimseler iseniz kendi ölümünüzü önle-yiniz. Mücahid, Cabir b. Abdullah'tan şunu rivayet etmektedir: Bu ayet-i kerime Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile arkadaşları hakkında nazil olmuştur. [\[36\]](#)

Allah Yolunda Cihad Eden Şehitlerin Mevkii

169- Allah yolunda öldürülenleri sakın

ölüler sanma. Bilakis onlar Rableri katında diridirler, rızıklanırlar.

170- Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği ile sevinç içindedirler. Arkalarından henüz kendilerine katılmayanlara da, "Kendileri için hiç bir kor* ku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir" diye müjdelemek isterler.

171- Onlar Allah'tan bir nimet ve bir lütfü ve Allah'ın müminlerin ecrini zayıf etmeyeceği müjdesini de vermek isterler.

172- Yaralandıktan sonra yine Allah'ın ve peygamberin çağrısına koşanlar, içlerinden iyilik yapanlar ve sakınanlar için büyük bir mükâfat vardır.

173- Onlar öyle kimselerdir ki insanlar onlara, "İnsanlar size karşı bir ordu hazırladılar, o halde onlardan korkun" dediler ve bu, onların imanını artırdı ve, "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" dediler.

174- Sonra da kendilerine hiç bir zarar dokunmaksızın Allah'tan bir nimet ve bolluk ile döndüler. Allah'ın rızasına da uydular. Allah pek büyük lütuf sahibidir.

175- İşte bu şeytandır, ancak kendi dostlarını korkutur. Siz onlardan korkmayın, benden korkun! Eğer gerçek müminler iseniz.

Nüzul Sebebi

196. ayet olan, "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümlerini sanma" ayet-i kerimesinin nüzulü ile ilgili olarak Ahmed, Davud ve Hâkim, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: Uhud'da kardeşleriniz isabet alınca Allah onların ruhlarını yeşil kuşların kursaklarına yerleştirdi. Bu kuşlar cennet nehirlerine varır ve oranın meyvelerinden yerler. Arş'ın gölgesinde altından bir takım kandillere doğru gider, sığınır. Yediklerinin, içtiklerinin güzel, dinlendikleri yerin iyi olduğunu görünce şöyle dediler: Keşke kardeşlerimiz Allah'ın bize yaptıklarını buseler. Ta ki cihad konusunda gevşeklik göstermesinler, savaştan yüz çevirmesinler. Yüce Allah şöyle buyurdu: Sizin yerinize bunu onlara ben bildireceğim. Bunun üzerine, "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümlerini sanma..." ayeti ve ondan sonraki ayetler nazil oldu. Tirmizî de H2 CÂDÎr^en İMinâ yâkffl bİf MVâyet kaydetmektedir:

Yüce Allah'ın, "Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve peygamberin çağrısına koşanlar..." diye başlayan 172. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak İbni Ce-rir et-Taberî İbni Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Uhud günü meydana gelen olaylardan sonra

Allah o gün Ebu Süfyan'ın kalbine korkuyu saldı; o da Mekke'ye geri döndü. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ebu Süfyan size bir parça zarar verdi. Artık geri dönmüş bulunuyor, Allah onun kalbine korkuyu saldı." Uhud vakası Şevval ayında olmuştu. Tüccarlar Medine'ye Zilkade ayında gelir ve küçük Bedir'de konaklardı. Bu sırada da Uhud vakasından sonra gelmiş bulunuyorlardı. Müminler yara almışlardı. Bundan dolayı da şikayette bulundular. Resulullah (s.a.) ise kendisiyle birlikte ashabının savaşa çıkmalarını teşvik etti. Şeytan geldi, kendi dostlarını korkuttu (onların dedikleri korkuyu salmaya çalıştı) ve dedi ki: "İnsanlar (müşrikler) sizin için ordu topladılar." Bunun üzerine Hz. Peygamberle birlikte gitmek istemediler. Resulullah (s.a.) da, "İsterse arkamdan hiç kimse gelmesin ben gidiyorum" diye buyurunca Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Zübeyr, Saad, Talha, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Mes'ud, Huzeyfe b. el-Yeman ve Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, yetmiş kişi ile birlikte (Allah hepsinden razı olsun) onunla birlikte yola çıktılar. Ebu Süfyan'ı takip etmek üzere yola koyuldular. es-Safra denilen yere varıncaya kadar onu takip ettiler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve peygamberinin çağrısına koşanlar..." ayetini indirdi.

Taberanî sahih bir senedle İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Müşrikler Uhud'dan geri dönünce şöyle dediler: "Ne Muhammed'i öldürdünüz, ne de arkanıza yıldızları taktınız, siz ne kötü iş yaptınız, haydi geri dönünüz." Resulullah (s.a.) bunu işitince Müslümanların savaşa çıkmalarını istedi. Onlar da onunla birlikte savaşa çıktılar ve Hamrâu'1-Esed'e yahut da Ebu Utbe kuyusuna varıncaya kadar yola devam ettiler. Yüce Allah da, "Yara aldıktan sonra bile yine Allah'ın ve Peygamberinin çağrısına koşanlar..." ayetini indirdi. Ebu Süfyan Resulullah (s.a.)'a şöyle demişti: "Seninle sözleşme yerimiz arkadaşlarımızı öldürdüğünüz yer alan Bedir panayıdır." Korkak kimseler geri döndü, kahraman ve yiğit kimseler ise savaş için gerekli hazırlığı yaptı, oraya

gittiler ve orada kimseyi göremediler. Alışverişte bulundular. Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah'tan bir nimet ve bolluk ile döndüler" ayetini indirdi.

İbni Merdûveyh, Ebu Râfi'den rivayetine göre Resulullah (s.a.) Hz. Ali'yi beraberindeki bir grup ile birlikte Ebu Süfyan'ı takip etmek üzere gönderdi. Huzaalılara mensup bir bedevi onlarla karşılaştı ve şöyle dedi: "Bunlar sizin için asker toplamış bulunuyorlar." Hz. Ali ve beraberindekiler, "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" dediler. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. [\[37\]](#)

Hamrâu'1-Esed Gazası:

Rivayet edildiğine göre Ebu Süfyan ve arkadaşları Uhud'dan geri dönüp -Mekke ile Medine arasında bir yer olan- er-Ravhâ denilen yere ulaştıklarında pişman oldular, geri dönmek istediler. Maksatları geri kalan müminleri de öldürmekti. Resulullah (s.a.) durumu haber alınca onları korkutmak, kendisinin ve arkadaşlarının gücünü onlara göstermek istedi. O bakımdan arkadaşlarını harbe çıkmaya çağırdı ve şöyle dedi: "Bizimle birlikte dün bizimle hazır bulunanların dışında kimse çıkmasın." Resulullah (s.a.) Ashabından bir grup ile yola koyuldu. -Medine'den 8 mil uzaklıkta bir yer olan- Hamrâul Esed diye bilinen yere ulaşıncaya kadar yola devam ettiler. Hz. Peygamberin arkadaşları yaralı idi. Bu sıkıntılara katlanmak için kendilerini zorladılar. Ta ki ecir ve mükâfattan mahrum kalmasınlar. Yüce Allah da müşriklerin kalplerine korku yerleştirdi. Bunun üzerine süratle Mekke'ye gittiler. Buna dair bu ayet-i kerime nazil oldu.

Bu olay Hamrâul-Esed gazası adını alır. Uhud gazasının tamamlayıcısıdır. [\[38\]](#)

Küçük Bedir Gazası:

İbni Abbas, Mücahid ve Ikrime, "İnsanlar kendilerine ... dediler." ayetinin Küçük Bedir gazası hakkında nazil olduğunu rivayet etmişlerdir. Bu gaza kısaca şöyledir: Ebu Süfyan Uhud'dan ayrılmak istediğinde şöyle demişti: "Ey Mu-hammed, dilediğin takdirde seninle buluşma vaktimiz gelecek Bedir panayırı olsun." Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu, "İnşaallah bu bizimle sizin buluşma vaktimiz olsun." Ertesi sene Ebu Süfyan Mekkelilerle birlikte yola çıktı. Merr ez-Zahrân taraflarında Micenne denilen yerde konakladı. Allah kalbine korku saldı. Geri dönmek istedi. Bu sırada Umre yapıp geri dönmüş bulunan Nuaym b. Mes'ud ile karşılaştı.

Ebu Süfyan ona şöyle dedi: "Ben Muhammed ve arkadaşlarıyla Bedir panayırında buluşmak üzere sözleşmiş idim. Bu yıl ise bir kıtlık yılıdır. Meraların bol olduğu ve bol bol süt içeceğimiz bir yıl dışında böyle bir işe kalkışmamız uygun değildir. Şimdiden geri dönmek kanaatine sahip oldum. Fakat Muhammed oraya gelirken benim gitmemem de hoşuma gitmez. Çünkü bu, onların cesaretlerini artıracaktır. Haydi Medine'ye git, onların çıkmalarını önleyecek şekilde cesaretlerini kırarak sözler söyle. Buna karşılık sana Süheyl b. Amr'ın yanında emanet olarak bırakacağım on deve var."

Nuaym Medine'ye vardığında Müslümanların Ebu Süfyan'a verdikleri söz için hazırlık yaptıklarını gördü. Onlara şöyle dedi: "Bu uygun bir görüş değildir. Onlar yurtlarınızda kaldığınız yerde size geldiler. Kaçanlar dışında sizden kimse kurtulamadı. Şimdi de onların karşısına çıkmak mı istiyorsunuz? Bu panayır yerinde size karşı pek çok asker toplamış

bulunuyorlar. Allah'a yemin ederim, sizden kimse kurtulamayacaktır." Nuaym'ın söylediği bu sözlerin bazılarının üzerinde büyük bir etkisi oldu.

Resulullah (s.a.) ise şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki, yalnız başıma olsam dahi mutlaka çıkacağım." Hz. Peygamber beraberinde yetmiş süvari ile birlikte, "Allah bize yeter, o ne güzel vekildir" diyerek yola çıktılar. Küçük Bedir'e, sözleştikleri yere ulaşıncaya kadar yollarına devam ettiler. Hz. Peygamber orada sekiz gün süre ile kaldı. Ebu Süfyan'ın gelmesini bekledi, kimse ile karşılaşmadı. Çünkü Ebu Süfyan ordusu ile birlikte Mekke'ye geri dönmüştü. Beraberinde bin kişi vardı. Mekkeliler bu orduya "Sevîk ordusu" adını verdi ve onlara "Sizler sevik içmek (yemek) için çıktınız" dediler.

Müslümanlar Bedir pazarına vardılar. Beraberlerinde para ve ticaret malları vardı. Bunları sattılar, bunların yerine yiyecek ve kuru üzüm aldılar. Bir dirheme iki dirhem kâr ettiler. Medine'ye esenlikle ve kâr elde etmiş olarak geri döndüler. [\[39\]](#)

Açıklaması

Ayet-i kerime Uhud şehitleri hakkındadır.

Yüce Allah şehitler hakkında dünyada öldürülmüş olsalar dahi ahiret yurdunda ruhlarının diri ve rızıklanır halde olduğunu haber vermektedir. Hitap Resulullah (s.a.)'a veya herkesedir. Anlamı şudur: Ey daha önce geçen münafıkların sözünü işiten kişi! Sen, Allah yolunda öldürülenleri, dünyada iken yapmış oldukları amelleri karşılığında mükâfat görmeyen ölümler sanmayasın. Bilakis onlar bir başka âlemde diridirler. Rableri katında yakınlaştırmış mevki sahibidirler. Yüce Allah'ın, "Rabbinin yanında olanlar.." (Fussilet, 41/38) buyruğunda da işaret edildiği gibi. Sair canlılar nasıl rızıklanıyorsa onlar da öylece rızıklanırlar; yerler, içerler. Bu ise onların hayatta oluşlarını daha bir pekiştirmekte ve Allah'ın rızık ile gelen nimetler içerisinde olduklarını ifade eden hallerini nitelendirmektedir.

Burada "Allah katında" olmakla kendilerinden söz edilmesi, onların üstünlüklerine, yüksek mevkilerine ve şereflerine bir işarettir. Oldukça yakın olmalarını gerektiren bir tabirdir. Yoksa burada "yanında olmak" mekân, mesafe, yakınlık ve sınır itibarıyla değildir. Kur'an-ı Kerim'in şehitler hakkında tespit ettiği bu hayat, gaybî bir hayattır. Biz bunun hakikatini idrak edemeyiz. Ancak Kur'an-ı Kerim'in haber ettiği şekilde bu hayata iman

ederiz. Yüce Allah'ın, "Rableri katında diridirler, rızıklanırlar" buyruğunda bir muzaf hazfedilmiştir ki, takdiri şöyledir: Rablerinin lütuflarının yanındadırlar.

Bu şehitler ebedî nimetler, büyük lütuflar, şehitlik sebebiyle başkalarına üstün kılınmak gibi orada gördükleri şeylerle sevinç içerisinde. Aynı şekilde onlar henüz Allah yolunda öldürülmemiş mücahit kardeşlerinin durumundan dolayı da sevinirler. Bunlar henüz şehit olmamakla birlikte, aynı yol üzerinde gitmektedirler. Kendilerinden önce giden şehit kabilelerinin izine uymaktadırlar. Bu şehitler Rablerinin kendileri için hazırlamış olduğu güzel mükâfatı gördüler. Hoşa gitmeyen şeylerden yana korkunun, kaybettiklerine üzülmünün bulandırmadığı ebedî hayattır bu mükâfat.

Bu şehitler aynı zamanda amelleri karşılığında kendilerine tekrarlanıp duracak şekilde verilen ecir ve sevaptan, Yüce Allah'ın cennetten ve cennetteki nimetlerden kendilerine verdiği ilâhî lütuftan dolayı da sevinirler. Bu ayet-i kerimede geçen lütuftan, sözü geçen nimetlerdir. Allah onlara ecir verir. Yani onlar Allah'tan gelen nimetlerle sevinirler. Allah'ın müminlerin ecirlerini boşa çıkarmamasından dolayı da sevinç içindedirler.

Bu cümle daha önce geçen, "Kendileri için hiç bir korku yoktur, onlar üzülecek değillerdir" şeklindeki ifadenin bir açıklaması şeklindedir. Çünkü Allah'ın nimeti içinde olan bir kimse ebediyen üzülmaz. İşlediği amellerin sevabı kendisi için (ecir verilmek üzere) saklanılan kimsenin akibetinden korkulmaz.

İşte bunlar cihada bir teşvik olup şehadet arzusuna özlem duyuran ifadelerdir. İmam Ahmed'in rivayetine göre İbni Abbas şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Kardeşleriniz Uhud günü isabet alınca Allah onların ruhlarını yeşil kuşların kursaklarına yerleştirdi. Bunlar cennet ırmaklarına gidiyor, cennet meyvelerinden yiyor ve Arş'ın gölgesinde altından kandillerin altına sığınıyor..."

Daha sonra Yüce Allah sevaplarının artmasının sebebi olan güzel amel sahibi olmakla onları nitelendirmekte ve Resulullah (s.a.)'m Uhud Gazası akabinde Hamrâu'1-Esed gazvesinde Ebu Süfyan ile karşılaşmak üzere gitmekle Peygamber (s.a.)'in çağrısını çabucak kabul eden bu mücahitler için cihad ve kahramanlıkları ile mütenasip büyük bir ecir sahibi olduklarını haber vermektedir. Bunlar Uhud günü aldıkları yaralara ve içinde buldukları acılara rağmen, bu çağrılara icabet ederek oralara gitmişlerdi.

Yüce Allah'ın, "Onlardan" ifadesi bu çağrıyı kabul eden kimselerin büyük lütuftan ve ecre nail olduğuna işaret etmektedir. Geri kalanların ise kendileri ile ilgili yahut aileleri dolayısıyla kabul edilebilir mani ve özürleri vardı.

Daha sonra Yüce Allah Uhud Gazasının ertesi yılında Küçük Bedir gazasına katılanların da şanını yüceltmektedir. Bunlar, insanlar kendilerine –yani halen müşrik olan Eşcalı Nuaym b. Mes'ud'un kendilerine- şu sözleri söylemesine rağmen gazaya

çıkışlardı:" İnsanlar yani Ebu Süfyan ve onun yardımcıları sizinle savaşmak üzere size karşı kalabalık ordular topladı. Onlardan korkun, çekinin, onlara karşı çıkmayın. "Bu sözler ise onların Allah'a olan imanlarını, onun vaadine güvenlerini, dini üzere sebatlarını artırmıştı. Çünkü onlar Allah'ın desteğine, yardımına, zaferine güvendiler. Tüm bunlardan önce ise niyetleri samimi idi. Sonuçlar ne olursa olsun müşriklerle karşılaşmak kararlılıkları daha da arttı. Bu da Yüce Allah'ın Hendek (Ahzab) gazvesinde müminleri niteleyici şu buyruklarını andırmaktadır: "Müminler ahzabı gördüklerinde dediler ki: "Allah'ın ve Rasulünün bize vaad ettiği işte budur. Allah ve Rasulü doğru söylemiştir. "O da onların ancak imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı." (Ahzab, 33/22).

Müminler bu durumda Allah'a olan imanlarının doğruluk ve samimiyetini ifade ederek şöyle dediler: "Bu kalabalıklara karşı Allah bize yeter. İşlerimizi kendisine havale ettiğimiz Rabbimiz ne güzel vekildir! O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır!" Aynı şekilde bu ateşe atıldığı vakit İbrahim (a.s)'ın söylediği sözdür. [\[40\]](#) Hz. Muhammed (s.a.) de bunu insanlardan birisi kendisine, "İnsanlar (müşrikler) sizin için ordu topladılar, onlardan korkunuz" demeleri üzerine söylemişti. Gam, musibet ve büyük sıkıntıların, belâların insanın etrafını kuşattığı şurada bu sözleri söylemek müstehaptır.

İbni Merdûveyh, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Büyük bir işe (sıkıntıya) düştüğünüz takdirde "Allah bize yeter, o ne güzel vekildir" deyiniz." [\[41\]](#)

İbni Ebi'd-Dünya'nın Hz. Aişe'den rivayetine göre, Hz. Peygamber kederi arttığında eliyle başını ve sakalını sıvazlar sonra da derin nefes alıp verir ve: (Hasbünallah ve ni'mel-vekil) = Allah bana yeter, o ne güzel vekildir, derdi.

Müslümanlar bu şekilde işlerini Allah'a havale edip ona tevekkül etmeleri üzerine dört türlü mükâfatı elde ettiler: Allah'tan bir nimet, Allah'ın lütfü, kötülüğün bertaraf edilmesi, Allah'ın razı olduğu şeye tabi olmaları sonucunda onun da onlardan razı olması. Yani onlar Allah'a tevekkül edip düşmanlarıyla karşılaşmak üzere çıktıkları vakit Allah da onların üzülop endişesini duydukları şey hakkında onlara kâfi geldi. Onlara kötülük yapmak isteyenlerin bu imkânlarını geri çevirdi, onları korudu, ticaretlerinde kâr sağladılar. Onlara herhangi bir öldürme ya da eziyet isabet etmedi. Kurtuluşun dünya ve ahirette mutluluğun temeli olan Rasullerine itaat ve Rablerinin rızasını elde etmek niteliğine sahip oldular. Allah'ın bunda onlar üzerindeki lütfü pek büyüktür. Çünkü onlara imanlarını artırmak, cihada muvaffak kılmak, düşmanlarının sakladığı kötülüklerden onları korumak suretiyle lütuf-ta bulunmuştur.

İşte bu geriye kalan ve oturanların (savaşa çıkmayanların) ziyanda olduklarına bir işarettir. Çünkü bunlar başkalarının elde ettikleri nimetlerden mahrum kaldılar. Yüce Allah'ın, "Allah'tan bir nimet ve bolluk ile döndüler" buyruğunun anlamı işte budur.

Beyhakî, İbni Abbas'tan Yüce Allah'ın, "Allah'tan bir nimet ve bolluk ile döndüler" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: Nimet, onların esenliğe kavuşmaları, bolluk da o panayır günlerinde gelen bir kervanı Resulullah (s.a.)'ın satın alması ve bundan önemli bir kâr sağlayıp bu kârını da arkadaşları arasında paylaşırmağıdır.

Taberî, es-Süddfden şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.), Küçük Bedir'e çılınca ashabma bir miktar gümüş para (dirhem) verdi. Onlar da bu panayırlarda alışverişi yaptılar ve pek çok kâr elde ettiler.

Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: İşte bu şeytandır, ancak kendi dostlarını korkutur. Yani sizi kendi dostlarıyla korkutmak ister. Onların büyük bir güç ve kuvvet sahibi oldukları vehmini size vermeye çalışır. Size söylenen, "İnsanlar size karşı bir ordu hazırladılar, o halde onlardan korkun" sözleri, ancak müşriklerden olan yardımcıları ile sizleri korkutmaya çalışan, onların sayılarının çok olduğu, büyük bir güç kuvvet sahibi oldukları vehmini vermeye çalışan ve bu bakımdan sizlere, "Onlara karşı çıkmayın" diyen şeytandan gelmedir.

Fakat ey müminler size düşen şudur: Şeytan size bir işi güzel gösterip bu konuda size vehim verdiğinde yalnızca bana tevekkül ediniz, bana sığınınız. Ben size yeterim, size yardım edeceğim. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah kuluna kâfi gelmez mi? Halbuki onlar seni ondan başkalarıyla korkuturlar.. De ki: Allah bana yeter. Tevekkül edenler yalnız O'na tevekkül ederler." (Zümer, 39/36-38); "Allah, elbette ben ve peygamberlerim galip geleceğim diye yazdı. Muhakkak Allah güçlüdür, azizdir." (Mücadele, 58/21); "Allah kendi (dini)ne yardım edene elbette yardım edecektir." (Hac, 22/40); "Ey iman edenler, eğer sizler Allah'a (dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir." (Muhammed, 47/7). Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz bizler peygamberlerimize ve müminlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacakları günde yardım ederiz. O gün kâfirlerin özürleri fayda vermez. Hem lanet ve hem de kötü yurt onlarıdır." (Mümin, 40/51-52). [\[42\]](#)

Uhud'dan Sonra Peygamber (S.A.)'ın Kalbinden Kederin Giderilmesi, Kâfir Ve Cimrilerle Münakaşa Ve İyilerin Kötülerden Ayırd Edilmesi

176- Kûfürde yarışan o kimseler seni üzmesin. Şüphesiz onlar, Allah'a asla bir zarar veremezler. Allah onlara ahi-rette hiçbir nasip bırakmamak ister. Onlar için büyük bir azap da vardır.

177- Şüphe yok ki iman karşılığında küfrü satın alanlar Allah'a hiç bir zarar veremezler. Onlar için çok acıklı bir azap vardır.

178- Sakın o inkâr edenler kendilerine mühlet vermemizi haklarında hayırlı sanmasınlar. Onlara mühlet vermemiz ancak günahlarını artırmaları içindir. Onlar için horlayıcı bir azap da vardır.

179- Allah müminleri üzerinde bulunduğunuz halde asla terk etmez. Nihayet murdarı temizden ayıracaktır. Allah size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah peygamberlerinden kimi dilerse seçer. O halde Allah'a ve rasul-lerine iman edin, eğer iman eder ve sakınırsanız sizin için pek büyük bir mükâfat vardır.

180- Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdiği şeylerden cimrilik gösterenler zannetmesinler ki o haklarında hayırlıdır. Bilakis o, onlar için bir serdir. Cimrilik etikleri şey kıyamet günü boyunlarına bir halka olarak geçirilecektir. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Nüzul Sebebi

"Allah müminleri üzerinde bulunduğunuz halde asla terk etmez." mealindeki 179. ayetin nüzülü ile ilgili olarak es-Süddî şöyle demektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Ümmetim suretleri ile bana -tıpkı Adem'e arzolunduğu gibi-arzolundu ve bana kimin iman edeceği, kimin de kâfir olacağı bildirildi." Münafıklar bunu haber alınca alaya aldılar ve şöyle dediler: Muhammed kendisine kimin iman ettiğini kimin kâfir olduğunu bildiğini iddia ediyor; biz de onunla birlikteyiz ve bizi bilmiyor. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

el-Kelbî der ki: Kureyş şöyle dedi: "Ey Muhammed, sana muhalefet edenin cehennemde olacağını, Allah'ın ona gazap edeceğini söylüyorsun. Senin dinine uyup sana tabi olanların ise cennetlik olduğunu, Allah'ın da onlardan razı olacağını söylüyorsun. Peki sen bizlere sana kimin iman ettiğini, kimin de etmediğini haber ver." Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

Ebul-Âliye der ki: Müminler, mümin ile kâfiri birbirlerinden ayırd edecekleri bir alâmetin kendilerine verilmesini istediler. Bunun üzerine Yüce Allah da bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[43\]](#)

"Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdiği şeyde cimrilik gösterenler zannetmesinler ki..." mealindeki 180. ayet, müfessirlerin çoğunluğuna göre zekât vermeyen kimseler hakkında inmiştir. Atıyye, İbni Abbas'tan Muhammed (s.a.)'in niteliklerini ve peygamberliğini gizleyen Yahudi hahamları hakkında indirildiğini rivayet etmektedir. Burada "cimrilikle de Yüce Allah'ın kendilerine vermiş olduğu bilgiyi kastettiğini ifade eder [\[44\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah insanlara karşı aşift derecedeki tutkunluğu sebebiyle peygamberine şöylece hitap etmektedir: Ey peygamber, kâfirlerin sana ters düşmeye, sana karşı inatlaşmaya, ayrılığa düşmeye, küfre yardımcı olmaya koşuşmaları seni üzmesin! (Ebu Süfyan, onun dışında kalan Mekke halkı, Yahudiler ve münafıklar gibileri)

Şüphesiz bunların Allah'ın dostlarına -ki bunlar Peygamber ve onun arkadaşlarıdır- hiç bir zararları olmaz. Onlar ancak kendilerine zarar verebilirler. Onlar Yüce Allah'a karşı savaşıyorlar. Kendi aleyhlerine hazırlıklarda bulunuyorlar ve musibet, sonlarında başlarına çökecektir. Ahirette Allah'ın sevap ve ecrinden mahrum kalacaklardır. Miktarı bilinmeyecek ölçüde büyük azap onlarındır. Yaptıklarına karşılık Allah onları cezalandıracak ve fakat onlara zulmetmeyecektir. Küfürleri, sapıklıkları, kâfirlere yardımcı olmaları, müminlere karşı direnmeleri sebebiyle bizzat kendilerine zulmedenler yine kendileridir. Nitekim, "Kötü hile ise ancak onu yapanları kuşatır." (Fâtır, 35/43). İşte bu, onlara aldırış edilmeyeceğini ve tehlikelerinden korkulmayacağını göstermektedir.

Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Ey Peygamber! Kalpleriyle iman etmedikleri halde ağızlarıyla inandık deyip de küfür içinde koşuşup duranlar seni kederlendirmesin." (Mâide, 5/41).

Bu ise onlara münhasır olmayıp genel bir hükümdür. Küfrü imana tercih eden herkesi kuşatır. Bundan dolayı şöyle buyurmuştur: İmanı küfre değişenler Allah'a asla zarar veremezler, fakat onlar bizzat kendilerine zarar verirler. Onlar için dünyada da ahirette de oldukça can yakıcı bir azap vardır.

Bu buyruk, şu ayet-i kerimeyi de andırmaktadır: "Onlara mal ve evlâttan verdiklerimizle kendilerine hayırları çabuklaştırdığımızı mı sanıyorlar? Bilakis onlar fark etmezler." (Müminun, 23/55-56); "Artık beni ve bu sözü yalanlayanları başbaşa bırak! Biz

onları bilemeyecekleri bir yerden derece derece azaba yaklaştıracadıız." (Kalem, 68/4); "Onların malları da evlâtları da seni imrendirmesin. Allah onları dünyada bunlarla bir azaba çarptırmayı ve canlarının kâfir oldukları halde güçlkle çkmasını ister." (Tövbe 9/85).

Daha sonra Yüce Allah, kâfirlerin derece derece azaba yaklaştırılmalarını ve belli bir süreye kadar onlara mühlet verilmesini beyan etmekte; kâfirlerin kendilerine mühlet verilmesini, ömürlerinin uzatılmasını kendileri için hayırlı bir şey sanmamaları gerektiğini bildirmektedir. Çünkü kâfirler ömrü hayırlı işlerde kullanmamaktadırlar; kötülükte kullanırlar. O bakımdan onların akıbeti günah üstüne günah katmak, batıl ve iftirada aşırıya gitmektir. Onlar için hor kılan bir azap vardır. Yani bu azap onları zelil kılar, hakir kılar. Onlar için böyle bir azabın hazırlanmış olduğu anlamına gelir.

Kâfirler bizim kendilerine mühlet verişimizden maksadın, yaptıkları gibi günahlarının arttırılması olduğunu sakın sanmasınlar. Onlara mühlet verilmesi aslında tevbe etmeleri ve imana girmeleri içindir; günahlarının daha çok arttırılması ve azap görmeleri için değıl. Buna göre onlara mühlet verilmesi kendileri için hayırlıdır. Fakat Yüce Allah ezelden beri şunu bilmiştir: Onların bir kısmı hiçbir zaman hak, hayır ve doğruluk dairesine geri dönmeyecektir. İşte böyleleri için hor kılan bir azap söz konusudur.

Zemahşerî'ye göre, Yüce Allah'ın, "Onlara mühlet vermemiz ancak..." cümlesi yeni bir cümle olup bir önceki cümlenin gerekçesi durumundadır. Sanki, "Bunlar kendilerine mühlet verilmesini kendileri için hayır zannetmesinler" denilmiş de buna karşılık şöyle cevap verilmiş gibidir: "Onlara mühlet vermemiz ancak günahlarını arttırmaları içindir."

Allah'ın kendilerine mühlet vermesinden kastın onların günahlarının artması olduğu nasıl mümkün olabilir? Böyle bir soruya şu cevabı veririz: Bu, mühlet vermenin sebebidir. Her bir sebep bir maksat değildir. "Ben âciz ve muhtaç olduğumdan dolayı gazaya çıkmadım. Aynı şekilde kötülük korkusuyla şehirden çıktım" diyecek olsa, bu açıklamalarından belli bir garezin olduğu anlamı çıkmaz. Aksine bunlar bir takım sebep ve gerekçelerdir. Aynı şekilde burada günahın artması, mühlet vermeye bir sebep ve gerekçe gibi arzedilmiştir.

Acizlik savaşa gitmemenin bir sebebi olduğu gibi günahın artışı, mühlet vermenin nasıl sebebi olabilir? Böyle bir soruya da şu cevabı veririz: Allah'ın her şeyi kttffttan bilgisinde onların günahlarının artacağı malum olduğundan dolayı sanki mühlet vermek - mecaz yoluyla- bundan dolayı olmuş gibi ifade edilmiştir. [\[45\]](#)

Özetle: Beyle bir mühlet verme ve erteleme Allah'ın onlara bir inayeti değildir. O ancak Allah'ın yarattıklarındaki bir sünnetine göre cereyan etmiştir. Bu sünnet gengfi insana hayır yahut şer isabet eder. İsalet eden bu şey de onun davranışının bur

neticesidir. Bu adaletli sünnetin bir gereği de, insanın kendisine verilen bu mthlf te aldanması ve günahlara dalıp gitmesidir. Bu da insanın hakir kılan re küçük düşüren azap ile sonuçlanan günahlara düşmesine sebep olur. [46]

Daha sonra Yüce Allah şunu açıklamaktadır: Mihnetler ve sıkıntılar imanın sadakatini açığa çıkartır. Allah'ın kendisi vasıtasıyla dostlarını ortaya çıkartacağı, düşmanlarını da rezil edeceği belli bir takım mihnetleri yaratması da gerekli bir şeydir. O bakımdan insanları Uhud günü karşı karşıya kaldıkları durumların benzeri bir halde bırakmaz. Nihayet Allah mümini münafıktan ayırd eder, sabreden mümin ile günahkâr münafığı ortaya çıkartır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz sizleri imtihan edeceğiz. Ta ki içinizden cihad edenleri de sabredenleri de açığa çıkartalım ve haberlerinizi açıklayalım." (Muhammed, 47/31).

Bundan kasıt şudur: Uhud günü, Yüce Allah'ın müminleri sınıdığı bir imtihan alanıydı. Bununla insanların imanları, sabırları, yiğitlikleri, Allah'a ve Rasulüne itaatleri ortaya çıktı. Yine bu yolla Yüce Allah münafıkların üzerindeki Örtüleri kaldırdı, böylelikle münfıkların emirlere aykırı davranışları ve ci-haddan dönmeleri, Allah'a ve Rasulüne hainlikleri açık seçik ortaya çıktı.

Bazı kimseler şöyle düşünebilir: Samimi müminin münafıktan ayırd edilmesi, vahiy ve Allah'ın müminleri gayba muttali kılması ile gerçekleşir. Yüce Allah buna böyle cevap vermektedir. Bütün insanları gayba muttali kılmak, Allah'ın yapacağı bir iş değildir. Allah insanı yarattı ve onun muradına ermesini kesbî ameline bağlı olarak takdir etti. Esasen fitrat da insanı bu doğru yola iletir. Din bunu gösterir, peygamberlik buna delâlet eder. Yüce Allah da peygamberlerinden dilediğini seçer ve onu gaybî bazı hususlara muttali kılar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gaybı bilendir. Gaybına hiç bir kimseyi muttali kılmaz. Meğer ki beğenip seçtiği bir peygamber ola." (Cin, 72/26-27). Daha sonra peygamber bir takım kimselere kimisinin münafık olduğunu, bir diğersinin ihlâslı olduğunu haber verir. Böylelikle bu haberin kaynağını yine Yüce Allah'ın bir takım kimselerin küfrüne, bazılarının da imanlarına muttali kılması teşkil eder. Yoksa o kimseyi Allah'ın muttali olduğu şekilde kalplere muttali kılması anlamında değildir.

Daha sonra Yüce Allah mümin olanı münafık olandan ayırd eder. Bu ise bu ayrılığı açıkça ortaya çıkartan sebepler aracılığı ile olur. İşte bundan dolayı sizin Allah'a ve Muhammed (s.a.)'in onlardan birisi olduğu peygamberlere iman etmeniz, Allah'a ve Rasulüne itaat edip şeriata tabi olmanız gerekir. Peygamberlerin Allah'ın kendilerine haber verdiği gaybın dışındaki bir şeyi haber vereceğine inanmalısınız. İşte bu kâfirlere bir reddir. es-Süddî der ki: Kâfirler dediler ki: "Eğer Muhammed doğru sözlü ise haydi bizden kimin iman ettiğini, kimin de kâfir olduğunu bize haber versin." İşte bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

Sizler peygamberlerin getirdikleri gayb haberlerine iman eder, onun emirlerini yerine

getirmek suretiyle yasaklarından da kaçınmakla Allah'tan kor-karsanız, sizin için çok büyük bir sevap vardır. Bu sevabın miktarını kimse tespit edemez, sınırlandıramaz.

Dikkat edilecek olursa Kur'an-ı Kerim daima iman ile takvayı birlikte zikreder. Tıpkı namaz ve zekâtı birlikte zikrettiği gibi. Çünkü bunlar birbirlerinden ayrılmaz şeylerdir. Ayrıca bunlar olmaksızın imanın kemal bulmayacağını ifade eder. Yine Kur'an-ı Kerim can ile cihadı mal ile cihadla birlikte zikreder.

Bundan önceki ayet-i kerimeler cihada ve canını feda etmeye teşvik mahiyetinde olduğu için, bunun akabinde cihad yolunda malını feda etmeye de teşvik etmektedir.

O bakımdan hiç bir kimse cimrilerin cimriliklerinin mal yığmak ve saklamakla, biriktirmekle kendileri için hayırlı olduğunu, cömertliğin ve infakın da kendilerini hakir düşüreceğini zannetmesin. Cimrilik dünyada da ahirette de hem toplum için, hem fert için büyük bir kötülüğün kaynağıdır. Cimrilikten kasıt ise, farz olan zekâtı hak sahiplerine vermemek ve muhtaçların ihtiyacı görüldüğü takdirde sadaka vermemektir.

Dünyada cimriliğin zararına gelince: Zenginin malı zayi olmaya, telef olmaya, talan edilmeye, hırsızlığa maruz kalır; kafirlerde kine sebep teşkil eder. Çağımızda olsun başka dönemlerde olsun lüks içerisindeki zenginlere oldukça ağır saldırılar yapılmış ve kapitalizmin temellerini sarsmak için sosyalizm adı alfanda bir takım düşünceler, teoriler yaygınlık kazanabilmiştir.

Cimriliğin ahiretteki ve dindeki zararına gelince: Yüce Allah cimriliklerinin vebalini çekeceklerini, sıkı elli olmalarının akıbeti ile karşılaşacaklarını haber vermektedir. Bu vebal ve akıbet boyna dolanmış gerdanlık gibidir. Kınanmaktan, sorgulanmaktan ve bu işleri dolayısıyla ceza görmekten asla kurtulamayacaklardır. Buharî'nin rivayetine göre Ebu Hureyre şöyle demiştir: Resuluüah (s.a.) buyurdu ki: "Allah her kime bir mal verir o da onun zekâtını ödemezse, malı ona gözünün üzerinde iki kara noktası bulunan büyük bir ejderha suretinde gösterilir. Bu ejderha kıyamet gününde boynuna dolanır. Onu iki çenesiyle yakalar ve şöyle der: "Ben senin malınım, ben senin hazinenim." Daha sonra şu, "Allah'ın lütuf ve keriminden kendilerine verdiği şeyde cimrilik gösterenler zannetmesinler ki o haklarında hayırlıdır. Bilakis o onlar için bir serdir..." ayetini sonuna kadar okudu.

Gerçek şu ki, insanların birbirlerinden miras alıp durdukları mal ve benzeri göklerde ve yerde bulunan her bir şey Allah'ındır. Peki nasıl olur da bazı insanlar Allah'ın mülkünde Allah'a karşı cimrilik eder ve o malı Allah yolunda infak etmezler? İşte bu Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Onun sizi üzerinde halife kıldığı şeyden (maldan) infak ediniz." (Hadid, 57/7). Bütün işler Yüce Allah'a döndürülür. O balamdan Allah'ın huzuruna gideceğiniz günde size fayda verecek şekilde mallarınızın bir kısmını önden gönderiniz. Allah sizin niyetlerinizi, kalplerinizi, amellerinizi çok iyi bilir. Onlardan haberdardır. Bunlardan hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, hayır yahut kötülük olsun, herkese kazandığının

karşılığını verecektir. [\[47\]](#)

Yahudilerin Yüce Allah'a Fakirlik Nispet Etmek, Peygamberi Yalanlamak Gibi Bir Takım Kabahatleri

181- Andolsun AUah, "Muhakkak AUah fakirdir ve biz zenginiz" diyenlerin sözlerini işitmiştir. Onların o sözlerini ve haksız yere peygamberi öldürmelerini yazacağız ve, "O yakıcı azabı tadınız" diyeceğiz.

182- "Bu ellerinizin önden gönderdiğinin karşılığıdır. Şüphesiz AUah kullarına zulmedici değildir."

183- "Bize ateşin yiyeceğini kurban getirmediğe hiçbir peygambere iman etmememizi AUah bize emretti" diyenlere de ki: "Size benden önce nice peygamberler apaçık delilleri ve dediğinizi de getirmişlerdi. Doğru söylüyorsanız onları niçin öldürdünüz?"

184- Eğer onlar seni yalanlarsa senden önce apaçık delilerle, sahifelerle, aydınlatıcı kitaplarla gelmiş nice peygamberler de yalanlanmıştı.

Nüzul Sebebi

181. ayet olan "Andolsun ki Allah... işitmiştir" buyruğunun nüzülü ile ilgili olarak İbni İshâk ve İbni Ebî Hatim, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Ebu Bekir (r.a.) Yahudilerin Tevrat'ı öğrendikleri yer olan Beytül-midrâs'ına girdi. Yahudilerin Finhas adında kendilerinden olan bir adam etrafında toplanmış olduklarını gördü. Bu adam Hz. Ebu Bekir'e şöyle dedi: "Allah'a yemin ederiz ey Ebu Bekir, bizim, Allah'a ihtiyacımız yok, aksine onun bize ihtiyacı vardır. Eğer o bize muhtaç olmasaydı sizin arkadaşınızın ileri sürdüğü gibi bizden borç istemezdi." Hz. Ebu Bekir buna kızdı ve yüzüne bir tokat vurdu. Finhas Resulullah (s.a.)'ın yanına giderek şöyle dedi: "Ey Muhammed, arkadaşının bana yaptığına bak!" Hz. Peygamber sordu: "Ey Ebu Bekir bu işi niye yaptın?" Hz. Ebu Bekir

şöyle dedi: "Ey Allah'ın rasulü, bu çok büyük bir söz söyledi. Allah'ın fakir, kendilerinin ise zengin olduklarını iddia etti" Finhas bu sözü inkâr etti. Bunun üzerine Yüce Allah, "Andolsun ki Allah, "Muhakkak Allah fakirdir ve biz zenginiz sözlerini işitmiştir" buyruğunu indirdi.

İbni Ebî Hatim de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yüce Allah, "Allah'a güzel bir ödünç verecek olan kimdir.." (Bakara, 2/245) buyruğunu indirince Yahudiler, "Ya Muhammed Rabbin fakir düştü de kullarından dilenmeye mi başladı?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Andolsun ki Allah ... diyenlerin sözlerini işitmiştir" ayetini indirdi. [\[48\]](#)

[\[49\]](#) Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler Yahudilerin bir takım suçlarını tescil etmektedir. Yüce Allah onların oldukça çirkin sözlerini işitmiştir. Bu sözlerine karşılık onları en ağır bir şekilde cezalandıracaktır. Bu, onların bu sözlerine karşı bir tehdittir, bir korkutmadır. Onların sözleri ise Yüce Allah'a fakirliği, kendilerine de zenginliği nispet etmeleridir. Fakat Yüce Allah bu sözlerinin karşılığını onlara verecektir. Zira günahın yazılması ve gereken şekilde muhafaza edilmesi, buna karşılık cezanın verilmesini gerektirir.

Yahudilerin işledikleri çirkin ve ağır suçlar arasında eskiden beri haksız ve günahsız yere peygamberleri öldürmeleri de vardır. Peygamber (s.a.)'in döneminde yaşayan, ona çağdaş olan Yahudilere -asıl öldürenler onların ataları olmakla birlikte- bu öldürmenin nispet edilmesinin sebebi çağdaşlarının da bu işe razı olmaları ve atalarının suçlarını benimsemeleri, kendi soydaşlarına karşı samimi bir bağlılık hissetmeleridir. Bu ise bir ümmetin genel meselelerde kendi arasında dayanışma ve yardımlaşma içerisinde olduğunu, ümmetin fertlerinin işledikleri suç ve günahlar dolayısıyla -onların fiillerini kabul edip reddetmiyor iseler- sorgulanacaklarını göstermektedir.

İşte bundan dolayı Yüce Allah, "Ve, o yakıcı azabı tadınız, diyeceğiz." Yani "ateş azabını tadınız, diyeceğiz" diye buyurmaktadır. Yani Yüce Allah bu durumlarına karşılık onları en kötü bir şekilde cezalandıracaktır. Dünyadaki bu işleriniz ile peygamberleri öldürmek gibi geçmiş günahlarınız, Allah'ı fakir olmakla nitelemeniz, küfre yardımcı ve destek olmanız ve benzeri türden amelleriniz sebebiyledir bu can yakıcı ateş azabı. Yapılan işlerin ellere izafe edilmesinin sebebi ise, amellerin çoğunlukla eller vasıtasıyla yapılması dolayısıyledir. Ayrıca bu, azabın gerçek manasıyla kendilerinden sadır olan

amelleri ve öyle bir işi bizzat yapıp fiilen işlemeleri dolayısıyla olduğunu göstermektedir. O kadar ki Medine'de üzerine duvarı yıkmak istemişler, HayberMe koyuna zehir katmak suretiyle Peygamber (s.a.)'i öldürmeye dahi kalkışmışlardı.

Onlar hakkındaki bu azap yersiz değildir. Böyle bir azap son derece adaletli ve hikmetlidir. Çünkü Yüce Allah kimseye zulmetmez ve çünkü isyankâr ile itaatkârın, kâfir ile müminin birbirine eşit olması düşünülemez. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yoksa kötülükleri kazananlar kendilerini iman edip salih amel işleyenler gibi kılacağımızı ve hayatlarıyla ölümlerinin bir olacağını mı zannettiler? Hükmettikleri şey ne kadar da kötüdür?" (Câsiye, 45/21); "Biz o Müslümanları günahkârlar (müşrikler) gibi mi kılarız? Ne oldu size, nasıl da hüküm veriyorsunuz?" (Kalem, 68/35-36); "İman edip salih amel işleyenleri yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi kılarız? Yahut takva sahiplerini facirler gibi mi kılarız?" (Sâd, 38/28).

İşte böylelerine "O yakıcı azabı tadınız. Bu ellerinizin önden gönderdiğinin karşılığıdır. Şüphesiz Allah kullarına zulmedici değildir." şeklindeki sözler, onlara azarlamak, sitemde bulunmak, tahkir etmek, küçültmek, suçlarının ağır ve çirkin olduğunu açıklamak için söylenecektir. Bu sözler onlara ya cehennemde ya ölüm esnasında veya hesap vaktinde söylenecektir. Bu sözleri söyleyecek olan da ya Yüce Allah ya da melekleridir.

Daha sonra Yüce Allah, getireceği mucizeler arasında ümmetinden herhangi bir kimse bir sadaka yani bir kurban verecek olur da, onun bu sadakasının kabul edildiğine dair gökten onu yiyip bitirecek bir ateşin de olacağı mucizeler göstermedikçe, hiçbir peygambere iman etmemelerini, Allah'ın kitaplarında emretmiş olduğunu söyleyen Yahudileri yalanlamaktadır.

Kurban, Yüce Allah'a yaklaşmak için gerçekleştirilen bir ibadettir. Bu boğazlamak suretiyle davarların kanlarını akıtmak, sadaka veya salih bir ameldir.

Onların böyle bir iddiada bulunmaktan kasıtları Allah'ın Rasulüne iman etmemektir. Çünkü Hz. Peygamber onların dedikleri bir şekilde mucize getirmedi. İddialarına göre böyle bir mucize getirse güya iman edeceklerdi.

İbni Abbas der ki: Bu ayet-i kerime Ka'b b. el-Eşref, Mâlik b. es-Sayf, Fin-hâs b. Âzurâ ile birlikte bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resulullah (s.a.)'ın yanına gelerek şöyle dediler: "Ey Muhammed, sen Allah'ın Rasulü olduğunu, Yüce Allah'ın sana bir kitabı vahiy ile bildirdiğini iddia ediyorsun. Allah ise Tevrat'ta bizlere ateşin yediği bir kurban getirmediği ve gelen bu ateşin semadan nazil olacağı vakit hafif bir uğultusu işitilmediği, iman etmememizi emretmiştir. Şayet sen bize böyle bir mucize getirirsen senin doğruluğunu kabul ederiz." Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

Fakat böyle bir iddia onların iftiraları ve batıl kanaatleri cümlesindedir. Bundan

dolayı Yüce Allah onları azarlayarak ve yalanlayarak, böyle bir ateşin inmesinin mucize olduğunu belirterek cevap vermektedir. Mucize ise risaleti desteklemek ve gönderilen peygamberin doğruluğunu ispat etmek içindir. Sizlere ise Zekeriya gibi Yahya gibi ve başka peygamberler gibi pek çok peygamberler mucizelerle veya peygamberliklerini açıkça ortaya koyan belgelerle geldiler. Neden onları yalanladınız, neden onları tasdik etmediniz ve niçin onları öldürdünüz? Gerçekten siz peygamberlerin izinden itaatle gittiğiniz iddianızda doğru söyleyen kimseler iseniz, söyleyin.

Bu fiil Kur'an-ı Kerim'in nüzulü döneminde yaşayan Yahudilere nispet edilmektedir. Halbuki bu suçları onların geçmişleri işlemiştir. Buna sebep önceden de açıkladığımız gibi, Kur'an-ı Kerim'in nüzulü çağında yaşayanların da geçmişlerinin yaptıkları işlere razı olmaları ve bu hususta geçmişlerinin hak üzere olduklarına inanmalarıdır. Bir ümmet yahut bir kabile âdeten fertlerinden bazılarının yaptıkları işlerden etkilenir. O ferdin işlediği suç ve sapma bağlı olduğu cemaatten dolayı o ümmet için bir ayıptır.

Daha sonra Yüce Allah Yahudilerin ve onlar gibi kavminin takındıkları kötü tavrı ve her iki kesimin de onu yalanlamasını hafifletmek, teselli etmek, gönlünü hoş etmek üzere şunu bildirmektedir: Sen kendilerine delilleri -ve mucizeleri getirdikten sonra- eğer seni yalanlayacak olurlarsa şunu bil ki, senden önceki pek çok peygamber de yalanlanmıştır. O peygamberler de senin getirdiğin apaçık delil ve mucizelerin benzerlerini getirdiler. Peygamberlere indirilen sahifeler gibi İlâhî menşeli kitaplar getirdiler. Apaydınlık ve net bir kitabı da getirdiler. Burada sözü geçen apaçık kitap Tevrat, İncil ve Zebur'dur. Buna rağmen bu peygamberler kendilerine yapılan eziyetlere, kendileriyle alay edilmesine, kendilerine muhalefet edilmesine, inatla karşı konulmasına sabrettiler. Böyle bir tutum her dönemdeki insanların tabiatı gereğidir. Onlardan kimisi hakka kulak verir, kimisi hakka karşı direnir, hak sahibi ile alay eder. O bakımdan senin davetine karşı konulmasına hayret etme. Onların ruhları hakka ulaşmayı arzu etmemekte, onlar hayırlı olanı aramamaktadır. [\[50\]](#)

Ölüm Her Bir Nefsin Akıbetidir, Sevap Kıyamet Gününde, Sınav İse Dünyada Söz Konusudur

185- Her can ölümü tadıcıdır. Kıyamet günü ecirleriniz size eksiksiz verilecektir. Kim ateşten uzaklaştırılır da cennete sokulursa muhakkak ki o kurtulmuştur. Dünya hayatı aldanma me-taından başka bir şey değildir.

186- Andolsun ki siz mallarınız ve canlarınızla imtihan edileceksiniz. Muhakkak sizden

önce kitap verilenlerden ve şirk koşanlardan çok ezalar işiteceksiniz. Eğer sabreder ve sakınırsanız işte bu, azmedümeğe değır büyük işlerden-

Nüzul Sebebi

Yüce Allah'ın, "Çok ezalar işiteceksiniz" ayetinin nüzulü ile ilgili olarak İb-ni Ebi Hatim ve İbnül-Münzir hasen bir sened ile İbni Abbas'tan rivayetlerine göre Hz. Ebu Bekir ile Finhas'ın daha önce sözü geçen, "Muhakkak Allah fakirdir ve biz zenginiz" sözü dolayısıyla aralarında geçen tartışma hakkında nazil olmuştur.

Abdürrezzâk'm naklettiğine göre ise bu ayet-i kerime, şiiri ile Resulullah (s.a.)'ı hicveden ve yine şiiriyle ona karşı Kureyş kâfirlerini kışkırtan KaTb b. el-Eşref hakkında nazil olmuştur. [\[51\]](#)

Açıklaması

Bu Yüce Allah tarafından verilen genel bir haberdır. Bütün yaratıkları kapsamaktadır: Her can ölümü tadacaktır; Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Onun üzerindeki her canlı fanidir, celâl ve ikram sahibi Rabbinin vec-hi (zâtı) ise baki kalır." (Rahman, 55/26-27). Bütün cinler, insanlar, melekler, Arşın yüklenicileri ölürler. Ölmeyen Hayy ve Kayyûm olan tek Allah'tır. Ebedî ve baki kalan yalnızca O'dur. Evvel O olduğu gibi ahir de O kalacaktır.

Ayet-i kerime bütün insanlara yönelik bir tesellidir. Yeryüzünde olsun gökyüzünde olsun ölmedik kimsenin kalmayacağını, her bir nefsin ruhun bedenden ayrılışının tadını duyacağını ifade etmektedir. Sonra kıyamet gününde her bir kişi yaptığıının karşılığını - hayır ya da şer türünden- alacaktır. Güzel amellerinin karşılığı herkese tam ve eksiksiz olarak verilecektir. Kötülük işleyen de en uygun ve eksiksiz bir şekilde cezasını görecektir. Hiç bir kimseye en ufak bir şekilde zulmedilmeyecektir. Zerre ağırlığı kadar dahi.

İtaat ve masiyetlere ecirlerinin eksiksiz verileceğinin söz konusu edilmesi, hayır veya

şer kabilinden bir takım karşılıkların dünyada veya kabirde insanlara verileceğine bir işarettir. Buna delil ise Tirmizî ve Taberanî'nin merfı olarak rivayet ettikleri Resulullah (s.a.)'ın şu buyruğudur: "Şüphesiz kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur."

Ateşten uzaklaştırılan ve cennete sokulan bir kimse en yüce maksada, en kâmil ve üstün amaca ulaşmış, nail olmuş demektir. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu varittir: "Her kim ateşten uzaklaştırılıp cennete koyulmayı arzuluyor ise Allah'a ve ahiret gününe iman etmiş olarak ölüm gelip onu bulsun. Bir de kendisine yapılmasını istediği şeyi başkalarına yapsın."

İşte bu hem Yüce Allah'ın, hem de kulların haklarını korumayı kapsamaktadır, İbni Ebî Hatim de Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Cennette sizden herhangi birisinin kamçısı kadar bir yer, dünyadan ve dünyanın içindeki her şeyden hayırlıdır. Arzu ederseniz de Yüce Allah'ın, "Kim ateşten uzaklaştırılır da cennete sokulursa muhakkak ki o kurtulmuştur" buyruğunu okuyunuz."

Allah'ım, kendisi sebebiyle cennete nail olacağımız, ateşten kurtulacağımız şeylere karşı bizleri muvaffak kıl!

İçinde yaşadığımız, yemek içmek gibi bedenî, makam, mevki, üstünlük gibi manevî lezzetleriyle yararlandığımız dünya hayatı, ancak aldanış ile ve kandırılarak satın alınan, sonra da bozukluğu, bayağılığı açıkça ortaya çıkan bir mala benzer. Çünkü dünyaya sahip olan bir kimse her zaman dünyaya karşı bir aldanış içerisindedir. Yahut da dünya hakir, terk edilmiş, fani ve zeval bulucu olduğu için böyledir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Halbuki siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Ahiret ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (Alâ, 87/16-17); "Size verilen her şey dünya hayatının bir metayı ve bir süsüdür. Allah'ın yanında olan ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır." (Kasas, 28/60). Hadis-i şerifte ise şöyle buyurulmuştur: "Allah'a yemin ederim, ahirete göre dünya ancak sizden herhangi birinizin parmağını denize daldırması gibidir. Bir baksın o (parmağını geri çekince) ne ile geri döner." [52]

Bu şekilde dünya hayatının basit gösterilmesi onu ahirete tercih eden kimse içindir. Saîd b. Cübeyr der ki: "Şüphesiz bu, dünyayı ahirete tercih eden kimse için böyledir. Dünya ile ahireti isteyene gelince dünya onun için maksadına ulaşmak için bir metadır." [53]

Dünyayı ahirete üstün tutan bir kimse, satıcının kendisini aldattığı ve kusurlarını gizlediği, daha sonra da aldığı malın bozukluğunu ve bayağılığını açıkça gören, zararlı bir alışverişte bulunan kimseye benzer.

Daha sonra Yüce Allah, Uhud gazvesi sonrası türlü sıkıntı, musibet ve zorluklara katlanmak için ruhu alıştırmak ve eğitmek istediğinden Muham-med Mustafa (s.a.) ve

müminlere şü haberi vererek hitap etmektedir: Dünya canlarda ve mallarda bir imtihan ve bir sınav yurdudur. Öldürölmek, esir alınmak, yaralanmak, türlü korku ve musibetlerle karşı karşıya kalmak suretiyle canlarda, hayır yollarında infak ve türlü afet ve musibetlere maruz kalmak suretiyle de mallarda olan bir imtihan. Bu Yüce Allah'ın, "Andolsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden eksiklikle imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele!" (Bakara, 2/155) buyruğunu andırmaktadır.

Müslümanlar ve peygamberleri Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Arap müşriklerinden kendilerine çokça rahatsızlık ve eziyet veren şeyler işiteceklerdir. Bu eziyet kimi zaman dini, Kur'anı ve Peygamberi dahi kapsayabilir. Fakat Yüce Allah, Bedir gazasından önce Medine'ye dönüşleri sırasında müminleri böylelerinden görecekleri eziyetlere karşı teselli ederek ve bu konuda fayda verecek ilaç ve tedaviyi belirterek, izlemeleri gereken yolu göstermiştir. Bu ise affetmek, sabretmek, bağışlamak, emrolunan şeyleri yerine getirmek, yasaklardan kaçınmak suretiyle Allah'tan korkmaktır. Eğer onlar bunu yerine getirecek olurlarsa, kendi rahmetinden onlara iki kat ecir verecektir. Çünkü sabır ve takva azmedilmeye değer olan işlerdendir. Yani herkesin azim ve kararlılıkla yerine getirmesi gereken işler arasındadır. [\[54\]](#)

İnsanlara Açıklamak Üzere Kitap Ehlinden Söz Alma Ve Onların Gereksiz Yere Övölmeyi Sevmeleri

187' Hani bir zamanlar Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu muhakkak insanlara açıklayıp anlatacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz" diye teminat almıştı. Onlar ise onu sırtlarının arkasına attılar. Onu az bir bedele değıştileder. O aldıkları bedel ne kötüdür!

188- Getirdikleriyle mağrur ve yapma-dıklanıyla övölmekten hoşlanan kimselerin azaptan kurtulacaklarını sakın sanmayasın, sanmayasm! Onlar için pek acıklı bir azap da vardır.

189- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır, Allah her şeye kadirdir.

Nüzul Sebebi

"Getirdikleriyle mağrur.. sanmayasın" mealindeki 188. ayetin nüzulü ile ilgili olarak Buharı, Müslim ve başkaları Humeyd b. Abdurrahman b. Avf yoluyla şunu rivayet etmektedirler: Mervân kapıcısına dedi ki: Ey Râfi', İbni Ab-bas'ın yanına git ve de ki: "Yaptıkları ile sevinen ve yapmadıkları dolayısıyla da övülmeyi arzulayan her birimiz azaba uğratılacak isek şüphesiz hep birlikte azap göreceğiz." Bunun üzerine İbni Abbas dedi ki: "Sizin bununla ilginiz ne ki: Bu ayet-i kerime Kitap Ehli hakkında nazil oldu." Resulullah (s.a.) onlara belli bir şey hakkında soru sordu, onlar da o şeyi gizleyip ona açıklamadılar; başka türlü haber verdiler. Böylelikle kendilerine sorduğu şeye dair haber verdikleri hissini ona vererek yanından çıktılar ve bundan dolayı da ondan övülmeyi beklediler. Diğer taraftan kendilerine soru sorduğu şeyi gizlediklerinden dolayı da sevinip memnun oldular.

Buharî ve Müslim de Ebu Said el-Hudrî'den şunu nakletmektedirler: Münafıklardan bazı kimseler Resulullah (s.a.) gazaya çıktığında geri kalır, onunla savaşa çıkmazlardı. Resulullah (s.a.)'m kendilerini geride bıraktığından ve evlerinde oturduklarından dolayı sevinirlerdi. Hz. Peygamber geri döndüğünde ona özür beyan ederler ve yemin edip yapmadıkları işlerden dolayı övülmek isterlerdi. İşte bunun üzerine şu, "Getirdikleriyle mağrur ... sanmayasın." ayet-i kerimesi nazil oldu.

Abdürrezzak da Tefsîr'inde Zeyd b. Eslem'den şunu rivayet etmektedir: Râfi' b. Hadîc ile Zeyd b. Sabit Mervân'ın yanında bulunuyorlardı. Mervân dedi ki: Ey Râfi' şu, "Getirdikleriyle mağrur ve yapmadıklarıyla övülmekten hoşlanan kimselerin... sanmayasın." ayeti ne hakkında nazil oldu? Râfi' dedi ki: Bu ayet-i kerime bir grup münafik hakkında nazil oldu. Bunlar Resulullah (s.a.) (savaşa) çıktığı vakit özür beyan eder ve şöyle derlerdi: "Bizi sizinle birlikte çıkmaktan alıkoyan tek şey meşguliyet oldu. Sizinle beraber olmayı çok arzu ederdik." İşte Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi onlar hakkında indirdi. Mervân ise böyle bir şeyi kabul etmemiştir. Râfi' bundan dolayı sabırsızlanarak Zeyd b. Sâ-bit'e şöyle dedi: "Allah adına size and veriyorum, sizler de benim bu dediğimi bilmiyor musunuz?" Onlar, "Evet" diye cevap verdiler.

Hafız İbni Hacer der ki: Bu görüş ile İbni Abbas'ın açıklamalarının arasını şöylece bulmak mümkündür: Bu ayet-i kerime aynı şekilde her iki kesim hakkında nazil olmuş olabilir. [\[55\]](#)

Açıklaması

Bu, Yüce Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla Muhammed (s.a.)'e iman etmelerine ve insanlar arasında ondan açıkça söz etmelerine dair kendilerinden söz aldığı Kitap Ehli'ne yönelttiği bir azar ve bir tehdittir. Bunların, kendilerinden alınan söz gereği Hz. Peygamberin peygamberliğine imana hazır olmaları gerekirdi. Fakat onlar bunu gizlediler. Buna karşılık da oldukça değersiz bir bedel aldılar. Bunun sonucu olarak dünya ve ahiret hayrından kendilerine vaad olunan mükâfatı da kaybettiler. Onların giriştikleri bu alışveriş, yaptıkları bu ticaret ne kadar kötüdür!

Bu ise ilim adamlarını, onların izledikleri yolun aynısını izlemelerine karşı bir sakındırmadır. Onlar gibi davranırlarsa, onlara isabet eden, bu şekilde davranan ilim adamlarına da isabet edecektir. Bu nedenle ilim adamlarına düşen görev şudur: Sahip oldukları ve salih ameli gösteren faydalı bilgiyi cömertçe öğretsinler. Ondan herhangi bir şeyi gizlemesinler. Çeşitli yollardan Resulullah (s.a.)'tan rivayet edilen hadis-i şerifte Hz. Peygamberin şöyle buyurduğu varittir: "Her kime bir bilgiye dair bir soru sorulur, o da onu gizlerse kıyamet gününde ona ateşten bir gem vurulur." [56]

Ayeti kerimenin anlamını şöylece açıklayabiliriz: Ey Muhammed! Allah'ın peygamberleri aracılığıyla Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanlardan sağlam bir şekilde ahit alışını hatırla! Onlar kitaplarını insanlara açıklayacaklar, hiçbir şeyini gizlemeksizin izhar edecekler, naslannda herhangi bir tahrif veya yanlış tevile sapmayacaklardı. Doğru yola iletilmeleri için müminlere, müminlerden başkalarına da bunu açıkça bildireceklerdi.

Fakat kendileri kitaplarını arkalarına attılar. Tevrat'ı ve İncil'i terk ettiler. Aralarından bazıları ise onda yer alan buyrukları anlamadan, ezberliyorlardı. Bir başka kesim ise onu tahrif ettiler ve yanlış bir şekilde yorumladılar. Buna karşılık da çok basit bir dünyalık aldılar. Yani yalancı şöhret, zahirî bir başkanlık, gelip geçen bir mal gibi değersiz dünyevî faydalar karşılığında bu işi yaptılar. Gerçete onlar bu alışveriş veya bu değişimde aldanmış oldular. Çünkü dünyada da ahirette de oldukça pahalı ve değerli olan kendilerine vaad olunan o büyük hayrı terk ettiler, buna karşılık hakir ve basit olan rüşvet, bağış, maddî hediyeler -konumlarını ve vaziyetlerini korumak üzere- basit ve önemsiz şeyler aldılar.

Onların bu satın aldıkları şey ne kadar kötüdür! Çünkü onlar fani şeyleri ebedî nimetler karşılığında aldılar.

İşte bu, ilmin yayılmasının ve insanlara öğretilmesinin vacip oluşuna delildir. Âli (k.v.) buyurur ki: "Yüce Allah ilim ehlerinden öğreteceklerine dair söz almadıkça bilgisizlerden de öğreneceklerine dair söz almış değildir." Hasan-ı Basrî de der ki: "Yüce Allah'ın ilim ehlerinden almış olduğu söz olmasaydı, hakkında soru sorduğunuz pek çok şeye dair size açıklamalar yapmazdım."

Daha sonra Yüce Allah, Kitap Ehli ve münafıklar arasından vermedikleri şeyleri çok gibi gösterenlerin ve riyakârlık yapanların konumlarını açıklamaktadır. Nitekim Buharî ile Müslim'de Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Her kim (malı) daha çoğalsın diye yalan bir iddiada bulunursa Allah onun noksanlığından başka bir şeyini artırmaz." Yine Buharî ile Müslim'de Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "Kendisine verilmemiş şeyler ile (verilmiş gibi) tokluk izhar eden bir kimse, iki tane yalan elbise giyinmiş gibidir. *

İşte bu, Kitap Ehli'nin ve başkalarının durumlarından bir örnektir. Yüce Allah müminleri böyle bir halden sakındırmak için bunu bize zikretmektedir. O balamdan ya Muhammed, zannetme ki gerçekleri değiştirenler doğru bilgiyi ve sana karşı hakkı gizleyerek Kitab'ı olmadık şekilde tevil ve tahrif etmelerine sevindiler ve bunu yaptıkları için de Kitab'ın belleyicileri ve yorumcuları olarak övülmeyi hak ettiler. Ve onların bundan dolayı kendilerinin bir şeref ve üstünlüğe sahip olduklarını görüşüne kapılan, gereksiz yere ve bir sebep olmaksızın kendilerine teşekkür edilmesi gerektiğini yahut da kendilerine sorulan şeye dair doğru haber verdiler diye teşekkürü lâayık olduklarını ya da cihada çıkmayıp geri kalan ve ileri sürdükleri mazeretler dolayısıyla münafıkların yaptıklarının kendilerini azaptan kurtaracağını zannetmeyesin! Çünkü onların bütün yaptıkları hakkı, nuru ve hidayeti yöneticilerin ve genel olarak insanların nevalarına uygun şekilde değiştirmekten ibarettir.

Sen hiç bir zaman böylelerinin azaptan kurtulacaklarını zannetme! Bilakis onlar için dünyada yardımsız bırakılmak, yerin dibine geçirilmek, zelzelelere uğratılmak, tufan ve buna benzer büyük afet ve musibetlere maruz kalmak şeklinde; ahirette ise iftiralari, Allah'ın kitabını tahrif edip değiştirmelerine ceza olarak cehennemde toplanmaları suretiyle oldukça acıklı ve çetin bir azap vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbin zulmeden ülkeleri yakaladığı zaman, işte böyle yakalar. Şüphesiz O'nun yakalayışı pek acıklı ve pek çetindir." (Hûd, 11/102).

Diğer taraftan Yüce Allah'ın, "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır" buyruğu, "Muhakkak Allah fakirdir ve biz zenginiz." (Âl-i İmrân, 3/181) diyenlere karşı bir delil ve onları yalanlayıcı bir ifadedir. Müminlere şöyle buyurmaktadır: Ey müminler! Kitap Ehli'nin bu yaptıkları ve sizin nail olamadığınız zafer sizi üzmesin, görevlerinizi yerine getirme hususunda size zaaf vermesin. Siz hakkı açıklayın, ondan hiç bir şey gizlemeyin. Allah'ın doğru hükümleri karşılığında hiçbir şey almayın, onları bir şeye değiştirmeyin. Çünkü alacağınız bu şey istediği kadar çok olsun, gerçekte azdır. Yapmadığınız şeylere sevinmeyin. Şüphesiz Allah sizin üzüntülerinizi gidermeye kadirdir, düşmanlarınıza karşı size yardımcı olur. Size hayır ve lütuflarını bol bol ihsan eder. Çünkü o Yüce Allah, her şeyin mutlak malikidir, her şeye gücü yetendir. Hiç bir şey O'nu acze düşüremez. O'ndan korkun, O'nun emirlerine aykırı davranmayın. O'nun gazabından, intikamından sakının. Çünkü bütün bu varlık âleminde herşeyden daha büyük ve daha muktedir olan O'dur. [\[57\]](#)

Göklerin Ve Yerin Yaratılışını Düşünme, Hayırlı İş Yapanların Mükâfatı

190- Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişip durmasında, elbette olgun akıl sahipleri için deliller vardır.

191- Onlar ki ayakta iken, otururken, yanları üstünde yatarken daima Allah'ı anar, göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler (ve derler ki): "Rabbimiz, sen bunları boşuna yaratmadın. Sen pak ve münezzehsin. Artık bizi ateş azabından koru.

192- "Rabbimiz, şüphe yok ki sen kimi ateşe sokarsan onu hakir kıldın demektir. Zulmedenlerin hiç bir yardımcıları yoktur.

193- "Rabbimiz, biz, "Rabbimize iman edin" diye imana çağıran bir davetçiyi işittik ve iman ettik. Rabbimiz, günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu da iyilerle birlikte al.

194- "Rabbimiz, bize peygamberlerinle vaad ettiğini de ver. Kıyamet gününde bizi rüsvay etme. Şüphe yok ki sen vaadinden dönmezsin.

195-Nihayet Rableri dualarına şöyle karşılık verdi: "İçinizden gerek erkek, gerek kadın olsun amel eden hiç bir

kimsenin amelini elbette boşa çıkarmayacağımı Kiminiz kimiaizdesgisiz. Şimdi hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyet görenlerin, savaşp da öldürülenlerin elbette günahlarını örteceğim. Andol-sun ki -Allah'tan güzel mükâfat olmak üzere- onları altından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Mükâfatın en güzeli Allah nezdindedir."

Nüzul Sebebi

"Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında.... "diye başlayan 190. ayetin nüzulü ile

ilgili olarak Taberanî ve İbni Ebî Hatim, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Kureyşliler Yahudilere varıp şöyle dediler: "Musa sizlere ne gibi ayetler (mucizeler) getirdi? Yahudiler şu cevabı verdiler: "Asası ve bakanlara bembeyaz görülen eli" dediler. Hristiyanlara gidip, "İsa nasıldı" diye sordular. Onlar da, "İsa anadan doğma körü, alacalıyı iyileştirir, ölüyü diriltir-di" dediler. Bu sefer Peygamber (s.a.)'e varıp şöyle dediler: "Haydi bizim için

Rabbine dua et, şu Safa tepesini altın kılsın." O da Rabbine dua etti, bunun üzerine, "Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında..." ayeti nazil oldu. İşte bunun üzerinde düşünmelidirler. İbni Kesir der ki: Ancak bu rivayet müşkildir (açıklanması zordur). Çünkü bu ayet-i kerime Medine'de inmiştir. Onların Sa-fâ'nın altına dönüşmesini istemeleri ise Mekke'de olmuştur. [\[58\]](#)

Yüce Allah'ın, "Nihayet Rableri dualarına şöyle karşılık verdi..." diye başlayan 195. ayetin nüzulü ile ilgili olarak da Saîd b. Mansûr, Tirmizî, Hâkim ve İbni Ebî Hatim, Ününü Seleme'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Ey Allah'ın Rasulü, ben hicret hususunda kadınlardan söz edildiğini duymadım. Bunun üzerine Yüce Allah, "Nihayet Rableri dualarına şöyle karşılık verdi..." buyruğunu indirdi. [\[59\]](#)

Açıklaması

Şüphesiz göklerin ve yerin yoktan var edilmesinde, göklerin yükseklik ve genişliğinde, yerin ise alçaltıp kesafet kazanmasında, hayat için elverişli oluşunda, göklerde bulunan harikulade düzen, belli yörüngelerde seyreden yıldızlar, gezegenler, galaksiler, denizler, dağlar, nehirler, ekinler, bitkiler, meyveli ve meyvesiz ağaçlar ve madenlerde zenginlik kaynaklarında, mevsimlere ve bölgelere göre sene boyunca uzayıp kısalarak bazen de eşitlenerek gece ile gündüzün ardı arkasınca gelmesinde şüphesiz Allah'ın varlığına, kudretinin mükemmelliğine, azametine delâlet eden bir çok belgeler, ayetler vardır. Ancak bunların farkına varabilmek, eşyayı gerçek şekilleri üzere idrak eden ve akılsız, sağır ve dilsizler gibi olmayan olgun akıl sahiplerinden beklenen bir harekettir. Öbür türlü sağır ve dilsiz, akıl etmeyen kimseler hakkında ise Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Göklerde ve yerde nice ayetler vardır ki, bunlardan yüz çevirenler olarak üzerlerinden geçer, giderler. Onların çoğu şirk koşmaksızın (bir türlü) Allah'a iman etmezler." (Yusuf, 12/105-106).

Daha sonra Yüce Allah olgun akıl sahiplerini şöylece nitelendirmektedir: Bunlar hem zikrederler, hem de düşünür ve ibret alırlar. Ayakta durarak, oturarak, yanları üzerinde

yatarak velhasıl her durumda Allah'ı anarlar. İçlerinde, kalplerinde, dillerinde bütün halleriyle Allah'ı sürekli anarlar.

Göklerde ve yerde bulunan yaratıcının azametine, kudretine ve rahmetine delâlet eden sırlar, menfaat ve hikmetler üzerinde düşünür ve onları kavramaya çalışırlar.

Tefekkür yaratıcının yaptıkları ve yarattıkları üzerinde olur, yaratıcının kendisinde değil. Çünkü onun zat ve sıfatlarının hakikatine ulaşmak imkânsızdır. el-Asbahânî, Abdullah b. Selâm'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) tefekkür etmekte bulunan Ashabının yanına geldi, dedi ki: "Siz Allah'ın yarattıkları üzerinde düşünün. Yaratan hakkında düşünmeyin. Çünkü sizler Allah'ı hakkıyla takdir edemezsiniz." Hasan-ı Basrî de der ki: "Bir anlık tefekkür bir gece ibadetten hayırlıdır."

Tefekkür eden zikir ehli derler ki: Rabbimiz, sen bu mahlûkatı boşuna yaratmadın. Boş ve gereksiz yere bunları var etmedin. Sen batıl iş yapmaktan, boş iş yapmaktan münezzehsin. Senin bütün yaratman haktır, her türlü faydayı, hikmet ve kudreti ihtiva etmektedir. Yani tefekkür eden mümin dikkatle düşündükten, aklını kullanarak, tetkik edip inceledikten sonra Yüce Allah'a niyaz ile yönelir. Varlıkların yaratılışında Yüce Allah'ın sonsuz hikmetine kanaatini açıkça ilân ederek der ki: Ey Allahım! Cehennem azabını bizden uzaklaştıracak bir engel kıl ve bizi cehennem azabından uzak tut. Salih amelde bulunmaya, kesin, sabit ve doğru itikada sahip olmaya bizleri muvaffak eyle! "Subhanallah" buyruğunun anlamı ise O'nun kötülüklerden tenzih edilmesidir. Nitekim Musa b. Talha yoluyla gelen hadis-i şerifte Resulullah (s.a.)'ın böyle açıkladığı sabit olmuştur.

Sen adaletin gereği, onun sapması, sapıklığı ve hatası dolayısıyla cehenneme koyduğun kimseyi elbette ki küçük düşürmüş, hakir ve zelil kılmış olursun. Çünkü sana karşı gelip isyan edeni sen kahreder ve zelil edersin. Haksızlık ve zulümleri dolayısıyla kendilerine zulmeden kâfirlere yardımcı olacak, onları destekleyecek ve Allah'ın azabından kurtaracak kimse olamaz. Bu şekilde onları cezalandırmak zulüm ve hadleri aşmaları dolayısıyla adaletli bir cezadır. Ayrıca Yüce Allah'ın cehenneme koyacağı kimseye şefaet ve başka herhangi bir yolla yardımcı olacak kimsenin olmadığını bildirmektedir.

Rabbimiz, şüphesiz biz imana çağırın bir davetçinin nidasını duyduk. Bu kişi Allah'ın rasulüdür. O bizlere, "Rabbimize iman edin" diyordu. Onun çağrısını kabul ettik, ona uyduk. Bunun anlamı şudur: Onlar Allah'a ve onun kudretine iman etmekle birlikte, Resulullah (s.a.)'ın getirmiş olduğu bütün sert hükümlere, ahkâma, adab ve ahlâka da iman etmişlerdir.

Rabbimiz, artık sen büyük günahlarımızı ört, küçük günahlarımızı bağışla. Hayırlı, salih kimselerin arkadaşlıklarını, onlardan birisi olmayı, onların amelleri gibi işler yapmayı bizlere lütfet. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte onlar Allah'ın kendilerine

nimet verdiği peygamberlerle, siddiklarla, şehitlerle birlikte dirler..." (Nisa, 4/69).

"Rabbimiz bize... ver." Dünyada zafer, ahirette cennet gibi peygamberlerinin vasıtasıyla yahut iman ve peygamberlerini tasdik etmek karşılığında vaad ettiğin güzel mükâfatı bize ver. İşte bu ifade, onların kusurlu olduklarını kabul ettiklerini ve buna rağmen Allah'ın muvaffakiyet ve inayetine güven duyduklarını açıklamaktadır. Kıyamet gününde -Rabbimiz!- insanların huzurunda bizi rezil etme! Şüphesiz ki sen iman ve salih amele karşılık sözünü yerine getiren, gerçekleştirensin. Bu, gerek Yüce Allah'ın, "Allah sizden iman edip salih amel işleyenlere onları mutlaka yeryüzünde halifeler yapacağını vaad etti." (Nûr, 24/55) buyruğunda olduğu gibi dünyada ilerlemek, üstünlük sağlamak, egemenlik kurmak şeklinde olsun, gerekse de ahirette şu buyruğunda ifade ettiği gibi cennete nail olmak suretiyle olsun, "Allah mümin erkek ve mümin kadınlara altından ırmaklar akan cennetleri vaad etmiştir." (Tevbe, 9/72).

Yüce Allah imanlarının samimiyeti dolayısıyla onların dualarını kabul buyurdu ve erkek veya dişi olsun her bir amel edene amelinin karşılığını verdi. Çünkü hak ve görevler bakımından erkekler ve dişiler birbirine eşittir. Salih amellere verilecek mükâfat bakımından da böyledirler. Bunda garip bir taraf

yoktur. Çünkü onlar aynı köktendirler. Bütün erkekler ve dişilerin biri ©tekindendir. Erkek dişiden, dişi de erkekten doğmaktadır.

Yüce Allah mükâfatın amele bağlı olduğunu söyledikten sonra, açığa çıkan bir takım amelleri açıklamaktadır. Bunlardan birisi İslâm'ın ilk dönemlerinde İslâm davasını desteklemek, Resulullah (s.a.)'a yardımcı olmak, gücüne güç katmak için Mekke'den Medine'ye hicret etmektir. Bir diğeri ise dini uğrunda yurdundan çıkartılmak, kovulmak; bir diğeri Allah yolunda işkence ve eziyetler görmek, savaşmak ve öldürülmektir.

İşte bu şekilde güzel amelde bulunanların Allah günahlarını örter, onları altında ırmaklar akan cennetlere ebedî kalmak üzere yerleştirir. Salih amelleri karşılığında onları Allah kendi katından bu şekilde mükâfatlandıracaktır. Esasen (böyleleri için) Allah nezdinde güzel sevap ve mükâfattan başkası da yoktur. Bu da cennettir. [\[60\]](#)

Muttakiler, Kâfirler Ve Kitap Ehli'nin Müminleri İle Her Birisinin Mükafat Ve Cezası

196- Kâfirlerin diyar diyar dolaşmaları sakın seni aldatmasın.

197- Azıcık bir geçim; sonunda varacakları yer cehennemdir. O ne kötü yataktır!

198- Fakat Rablerinden korkanlara gelince, onlar için altında ırmaklar akan cennetler vardır. Orada ebedî kalıcıdırlar. Allah katından hazırlanmış nice ziyafetler de vardır. Allah'ın nez-dinde olanlar iyiler için daha hayırlıdır.

199- Muhakkak Kitap Ehli'nden öyleleri vardır ki, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene, Allah'a huşu duyarak iman ederler. Onlar Allah'ın ayetlerini az bir pahaya değışmezler. İşte onların ecirleri Rableri katında-dır. Şüphesiz Allah hesabı çabucak görendir.

200- Ey iman edenler! Sabredin. Sabır yarışı yapın. Nöbet beklesin, Allah'tan korkun ki felah bulasınız.

Nüzul Sebebi

"Kâfirlerin diyar diyar dolaşmaları sakın seni aldatmasın" mealindeki 196. ayet-i kerime, Mekke müşrikleri hakkında nazil olmuştur. Mekke müşrikler bolluk ve rahat içindeydiler. Ticaret yapıyorlar ve nimetler içinde bulunuyorlardı. Kimi müminler şöyle dedi: "Allah'ın düşmanları gördüğümüz bu bolluk içerisinde iken bizler de açlık ve kıtlıktan helak olduk." Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

"Muhakkak Kitap Ehli'nden öyleleri vardır ki..." mealindeki 199. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak Nesaî, Enes'ten şöyle dediğini rivayet etmektedir: Necaşî'nin vefat haberi ulaşınca Resulullah (s.a.), "Onun namazını kılınız" buyurdu. Ashab "Ey Allah'ın Rasulü, biz Habeşli bir kulun namazını mı kılacağız?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Muhakkak Kitap Ehli'nden öyleleri vardır ki..." buyruğunu indirdi. Câbir b. Abdullah, İbni Abbas ve Katâde de bu ayet-i kerimenin Necaşî hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir.

220. ayet-i kerime olan, "Ey iman edenler! Sabredin..." ayet-i kerimesinin nüzulü ile ilgili olarak da Hâkim Sahîh'inde şunu rivayet etmektedir: Ebu Seleme b. Abdurrahman, - Davud b. Salih'e hitaben- "Kardeşimin oğlu, sen şu, "Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışı yapın, nöbet beklesin..." ayetinin ne hakkında nazil olduğunu biliyor musun?" dedi. Ben, "Hayır" dedim. Şöyle dedi: "Kardeşimin oğlu, Resulullah (s.a.)'m döneminde nöbet bekleyecek bir serhad ve bir sınır yoktu, fakat bu (ribat) namazdan sonra bir diğer namazı

beklemekti."^[61]

Açıklaması

Kâfirlerin içinde buldukları nimetlere ve sevinç haline göz dikme, bakma! Çünkü bu, fazla geçmeden ellerinden mutlaka çıkacaktır ve onlar artık kötü amelleri karşılığında bağlı tutulacaklardır. İçinde buldukları bu hali bizim devam ettirmemizin sebebi onları derece derece azaba yaklaştırmaktır. Kazanç sağlamak ve ticaret için şehirlerde gezip dolaşmaları, azıcık bir faydadan ibarettir. Bundan bir süre yararlanacaklar. Daha sonra cehennem onların varacakları yer ve barınacakları mekân olacaktır. Yer itibariyle cehennemdeki yerleri ne kötüdür!

Bu Yüce Allah'ın şu ayetlerini andırmaktadır: "Allah'ın ayetleri hakkında inkâr edenlerden başkası tartışmaz. Onların şehirlerde diyar diyar dolaşmaları seni aldatmasın." (Mümin, 40/4); "De ki: Muhakkak Allah'a karşı yalan iftira edenler felah bulamazlar. (O) dünyada azıcık bir metadır. Sonra dönüşleri bize olacaktır. Sonra da onlara kâfirlik etmeleri sebebiyle çetin azabı tattıracağız." (Yunus, 10/69/70); "Onları azıcık yararlandırırız. Sonra da onları oldukça ağır bir azaba mahkûm ederiz." (Lokman, 31/24).

"Acaba kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz ve ardından ona kavuşan bir kimse dünya hayatı ile metalandırdığımız ve sonra da kıyamet gününde (azap için) hazır edilenlerden olacak kimse gibi midir?" (Kasas, 28/61).

Kâfirlerin dünyadaki halleri ile cehennemdeki akıbetlerini zikrettikten sonra takva sahibi müminlerin durumunu söz konusu etmektedir. O müminler itaat olan işleri yapmak, yasaklan terk etmek suretiyle Rablerinden sakınmış takva sahibi kimselerdir. Onlar için Naîm cennetleri vardır, onlar orada ebedî kalacaklardır. Bu, Yüce Allah'tan kendilerine bir lütuf olmak üzere verilecektir. Sözü geçenlerden ayrı olarak Allah katındaki lütuf ve ihsanlar kâfirlerin yararlandıkları fani ve azıcık metalden daha üstündür. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Gerçekten iman edip de salih ameller işleyenlerin ise konakları Firdevs cennetleridir. Onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar, oradan ayrılmak da istemezler." (Kehf, 18/107-108).

İbni Merdûveyh, Abdullah Amr b. el-As'ın Resulullah (s.a.)'tan şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Bunlara el-ebrâr (iyiler) adının verilmiş sebebi, babalara ve evlâtlara iyilik yapmalarıdır. Senin anne babanın üzerinde bir hakkın olduğu gibi çocuğunun da senin

üzerinde bir hakkı vardır."

Daha sonra Yüce Allah kendi zamanlarındaki peygamberlerin tebliğiyle hidayet buldukları gibi Kur'an-ı Kerim'in hidayeti ile de hidayet bulan Kitap Ehli'nden -Abdullah b. Selâm, onun arkadaşları ve Necâşi gibi kimselerden- bize haber vermektedir ki, Yüce Allah onları oldukça önemli bir takım niteliklerle nitelendirmektedir:

1- Samimi ve tam bir iman ile Allah'a iman etmek.

2- Muhammed (s.a.)'e indirilen Kur'an-ı Kerim'e etraflı ve kapsamlı bir şekilde imân etmek. Esasen Kur'an-ı Kerim tahriften kurtulmuş, olduğu gibi kalmış biricik ilâhî kitaptır.

3- Kendilerine indirilen Tevrat ve İncil'e de icmalî bir iman ile iman etmek.

4- Sahih imanın meyvesi olan Yüce Allah'a huşu ve itaatle boyun eğmek. Kalp Yüce Allah'a huşu ile boyun eğdi mi, bütünüyle nefis de aynı şekilde boyun eğ.

5- Allah'ın ayetlerini dünya metaından azıcık bir bedele satmamak. Yani bunlar Muhammed (s.a.)'in geleceği müjdesini, niteliklerini, ümmetinin sıfatlarını gizlemeden ve tahrif etmeden vahyi olduğu gibi korurlar. İşte bu niteliklere sahip olanlar için ister Yahudi ister Hristiyan olsunlar, nimetleriyle kendilerini besleyip büyüten, hakka hidayet eden Rableri nezdinde amel ve itaatlarına karşılık eksiksiz ecir ve mükâfat vardır. Allah hesabı çabucak görendir, O her şeyi çabucak sayıp dökendir. Bütün insanları çok kısa bir sürede hesaba çeker. Bu hesapta en ufak bir yanlışlık olmayacaktır. Bundan kaçmak da söz konusu değildir. İşte bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Ondan önce kendilerine Kitap verdiğimiz kimseler ona inanıyorlar. Kendilerine okunduğunda da dediler ki: Biz ona iman ettik. Çünkü o Rabbimiz katından (indirilmiş) haktır. Muhakkak biz ondan önce de Müslümanlardan idik. İşte bunlara sabrettikleri için ecirleri iki kere verilecektir." (Kasas, 28/52-54); "Musa'nın kavminden de kak ile hidayete çağıran ve onunla adalet uygulayan kimseler vardır." (A'râf, 7/159).

İşte bu nitelikler bir takım Yahudilerde bulunuyordu. Bunlar ise pek azdı. Abdullah b. Selâm ve benzeri Yahudi hahamları gibi ki, bunların sayısı on kişiyi dahi bulmamıştı. Hristiyanlara gelince onlardan hidayet bulanlar ve hakka itaatle bağlananlar çoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İnsanlar arasında iman edenlere düşmanlıkta en şiddetli olanların Yahudi ve müşrikler olduğunu bulacaksın. İman edenlere sevgi bakımından en yakınları da, "Biz Hristiyanlarız" diyenleri bulacaksın... İşte Allah onlara söylediklerinden dolayı altlarından ırmaklar akan cennetleri orada ebedî kalmak üzere mükafat olarak ihsan etti..." (Mâide, 5/83-85).

Daha sonra Yüce Allah bu sureyi duaları kabulüne, dünyada ilâhî yardım ve zafere, ahirette de sevaba kendilerini ehil kılacak müminlere genel bir vasiyet ile sona

erdirmektedir. Bu vasiyet aşağıdaki hususları ihtiva etmektedir:

1- Bir kısmı beş vakit namaz olan dinî yükümlülöklere, hastalık, fakirlik ve korku gibi bir takım musibet ve sıkıntılara sabretmek.

2- Düşmanlarla sabır yansına girmek. Yani sıkıntılara, hoşa gitmeyen şeylere katlanmak hususunda onları geçmek, nefse ve hevaya karşı direnmek.

3- Düşmanlarla karşılaşmaya hazırlıklı olmak üzere mescitlerde, düşmanlara yakın sınırlarda olunması gereken serhadlerde ribat yapmak, bunun için cihad etmek. Buharî, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Allah yolunda bir gün ribat, dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlıdır." Müslim'in Sahih 'inde de Hz. Selman'dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Bir gün ve bir gece ribat yapmak bir ay boyunca oruç tutup namaz kılmaktan hayırlıdır. Şayet vefat edecek olursa hayatta iken yaptığı amelinin ecri ona yazılır, rızkı ona yazılır ve çok fitnecinin fitnesinden (şeytandan) emin kılınır."

4- Biricik mutlak İlâha karşı muttaki olmak, O'ndan korkmak, azabından sakınmak, gizli ve açık bütün hallerinde O'nun gözetimi altında olduğunu bilmek, emirleri yerine getirmek, yasaklardan da uzak durmak.

Şüphesiz bu vasiyetlere (emirlere) bağlı kalıp riayet eden felaha kavuşur, dünyada da ahirette de umduklarını elde eder, kurtulur. [\[62\]](#)

[\[1\]](#) Metinde en-Nadir olan kelimenin doğru şekli e-Muğîre'dir. bkz. Süyutâ, er-Durru'l-Men-sûr, 11/314 (Çeviren).

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/346.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/347-349

[\[4\]](#) Hadisi İmam Ahmed, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet etmiştir.

[5] Hâkim dedi ki: Buharî ile Müslim'in şartına göre sahih olmakla birlikte, bunu rivayet etmemişlerdir.

[6] Hasen bir hadistir.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/349-352.

[8] el-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzul, s. 71. Ancak bu rivayet hadis kaynaklarında tahrir edilmemiştir; zayıf olduğu da görülmektedir.

[9] el-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzul, s. 71. Ancak bu rivayet hadis kaynaklarında tahrir edilmemiştir; zayıf olduğu da görülmektedir.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/358-359.

[11] İbni Kesîr, 1/412; Kurtubî, IV 234.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/359-363.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/367.

[14] Kurtubî, IV/221; İbni Kesîr;.tt413.

[15] Medine'nin Arafî denilen semtinde bir yer. Burada da el-Hâris b. el-Hazrec'in oğullarının evleri vardı. Burası Peygamber (s.a.)'in evine bir millik bir mesafededir.

[16] Kurtubî, IV/222-223.

[17] İbni Kesir, 1/409-410.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/368-373.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/378.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/379-380.

[21] el-Vâhidî, Esbabu'n-Nüzul, s. 72.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/383-384.

[23] İbni Kesir, 1/411-412.

[24] Kurtubî,IV7235.

[25] Buharî bunu el-Meğazî bölümünde bu şekilde muallak olarak rivayet etmiştir.

[26] Aynı şekilde bunu Tirmizî, Nesaî ve Hâkim de buna yakın bir lafızla rivayet etmiştir.

[27] Zemahşerî 1/356.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/384-388.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/392-393.

[30] "Garib" bir hadistir.

[31] İbni Kesir, 1/420.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/396-399.

[33] Vahidi, Esbabü'n- Nüzul, s. 72-73.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/402-403.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/403-405.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/409.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/409-412.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/416-417.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/417.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/417-418.

[40] Buharî İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "İbrahim (a.s.)'in ateşe atılırken söylediği son söz, "Hasbunallah ve nîmel-vekil= Allah bize yeter, o ne güzel vekildir! sözüdür."

[41] Bu, bu şekliyle garib bir hadistir. Ancak bunu destekleyen pek çok rivayet vardır. Bk. İbni Kesir, 1/430.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/418-421.

[43] e'l-Vâhidî, Esbabu'n-Nüzul, s. 75-76.

[44] e'l-Vâhidî, Esbabu'n-Nüzul, s. 75-76.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/428.

[45] Zimehşerî 1/364.

[46] e'l-Menâr, IV/205; e'l-Merâğî, IV/141.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/429-432.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/437-438.

[49] Bu başlık metinde konulmamıştır. Ancak müellifin anlaşılan üslûbu gereğince burada böyle bir başlığın uygun olacağı açıkça görülmektedir (Çeviren).

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/438-440.

[51] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/443-444.

[52] Ahmed, Müslim ve İbni Mace e'l-Mustevrid'den rivayet etmişlerdir.

[53] Zemahşerî, 1/366.

[54] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/444-446.

[55] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/449-450.

[56] Hadisi Ahmed, Sünen sahipleri ve Hâkim, Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/450-452.

[58] İbni Kesir, 1/438.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/455-456.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/457-459.

[61] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/462-463.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/463-465.

Adı: 6

Âl-i İmran Suresi ile İlişkisi: 6

Muhtevası: 6

Fazileti: 6

İnsan Menşeinin Birliği, Eşlerin Birliği Ve Aile Bağı 7

İ'râb: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Yetimlerin Mallarını Yemenin Haram Kılınması 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Dörde Kadar Hanımla Evlenmenin Mübahlığı Ve Mehir Vermenin Vacip Olması 11

İ'râb: 11

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Birden Çok Kadınla Evlenmenin Hikmeti: 16

Peygamber (s.a.)'in Hanımlarının Birden Çok Olmasının Sebepleri: 17

Sefihleri (Kıt Akıllıları), Küçükleri Ve Benzerleri Hacr Altına Almak Ve Reşit Olmadıkça Mallarını Teslim Etmemek 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Nüzul Sebebi 18

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Mirasçıların Mirastaki (Terekedeki) Hakları İle Mirasçı Olmayan Muhtağların, Yetim Ve Akrabaların Hakları 23

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi 24

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Miras Ayetleri 28

İ'râb: 28

Belagat: 28

Kelime ve İbareler: 28

Nüzul Sebebi 29

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Mirasta Çocukların Hakları: 29

Anne Babanın Mirası: 30

Borçlara, Sonra da Vasiyetlere Öncelik Vermek: 31

Eşlerin Mirası: 31

Kelâlenin Mirası: 31

Miras Ayetlerinden Anlaşılan Diğer Hükümler: 33

Yüce Allah'ın Sınırları 35

Belagat: 35

Kelime ve İbareler: 35

Açıklaması 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Teşriin İlk Dönemlerinde Ahlaksızlığın Cezası 36

Belagat: 36

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 36

Zina Eden Kadınların Cezası: 36

Zina Eden Erkeklerin Cezası: 37

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Sopa Cezası ile Sürgün Cezası Birlikte Verilebilir mi?. 38

Tevbenin Kabul Hali Ve Zamanı 38

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

İslâm'da Kadınlara Davranış. 40

Belagat: 40

Kelime ve İbareler: 41

Nüzul Sebebi 41

Açıklaması 42

1- Bizzat Kadınlara Mirasçı Olmanın Haram Kılınması: 42

2- Kadını Engellemek: 42

3- İyilikle (Maruf ile) Geçinmek: 42

4- Mehrin Ttümünde Kadının Hakkı: 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43

Kendileriyle Evlenmek Haram Olan Kadınlar 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Nüzul Sebebi 46

Ayetler Arası İlişki 46

Açıklaması 46

Makt Nikâhı: 46

Nesep Yahut Sıhrî ya da Süt Akrabalığı Dolayısıyla Haram Kılanlar: 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Evli Kadınlarla Nikâhlanmanın Haramlığı, Mehri Verildiği Takdirde Mahrem Olmayan Kadınlarla Evlenmenin Meşruluğu 50

Belagat: 51

Kelime ve İbareler: 51

Nüzul Sebebi 51

Ayetler Arası İlişki 52

Açıklaması 52

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52

Cariye İle Evliliğin Şartları, Fuhuş İrtikâp Ederlerse Cezası

Kelime ve İbareler: 54

Ayetler Arası İlişki 55

Açıklaması 55

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57

Yukarıda Geçen Şer'î Hükümlerin Sebepleri 59

Kelime ve İbareler: 59

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 59

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60

Batıl Yollarla Mal Yememin Haramlığı, Zulümden Menetme, Karşılıklı Rıza İle Muamelenin Mübahlığı 60

Kelime ve İbareler: 61

Ayetler Arası İlişki 61

Açıklaması 61

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62

Büyük Günahlardan (Kebairden) Kaçınmanın Mükâfatı 64

Kelime ve İbareler: 64

Ayetler Arası İlişki 64

[Açıklaması 64](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65](#)

[Hasetten Nehiy Ve Allah'tan Fazlını İstemek. 66](#)

[Belagat: 66](#)

[Kelime ve İbareler: 66](#)

[Nüzul Sebebi 66](#)

[Ayetler Arası İlişki 66](#)

[Açıklaması 66](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67](#)

[Her Varise Terekeden Hakkını Vermek. 68](#)

[I'râb: 68](#)

[Kelime ve İbareler: 68](#)

[Nüzul Sebebi 68](#)

[Ayetler Arası İlişki 69](#)

[Açıklaması 69](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 70](#)

[Erkeklerin Kadınların Üzerine Muhafız Ve Reis Olmaları \(Kivâme\), Karı-Koca Arasındaki Anlaşmazlığın Düzeltilmesi](#)

[İ'râb: 71](#)

[Belagat: 71](#)

[Kelime ve İbareler: 71](#)

[Nüzul Sebebi 71](#)

[Ayetler Arası İlişki 72](#)

[Açıklaması 72](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74](#)

[Sadece Allah'a İbadet, Ana-Babaya, Akrabalara Ve Komşulara İyilikte Bulunmak, Gösteriş İçin Harcamaktan Sakındırmak 75](#)

[Belagat: 75](#)

[Kelime ve İbareler: 75](#)

[Nüzul Sebebi 75](#)

[Ayetler Arası İlişki 76](#)

[Açıklaması 76](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 79](#)

[Allah'ın Emirlerine Boyun Eğmeye Teşvik, O'na](#)

Muhalefet Ve İsyân Etmekten Sakındırmak. 80

İ'râb: 80

Belagat: 80

Kelime ve İbareler: 80

Ayetler Arası İlişki 80

Açıklaması 80

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81

Sarhoşken Namaz Kılmanın Haram Olması, Su
Bulunmadığında Teyemmüm Etmek. 82

Kelime ve İbareler: 82

Nüzul Sebebi 82

Ayetler Arası İlişki 83

Açıklaması 83

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Yahudilerin İşleri Ve Tasarrufları 88

İ'râb: 88

Belagat: 88

Kelime ve İbareler: 88

[Nüzul Sebebi 88](#)

[Ayeler Arası İlişki 89](#)

[Açıklaması 89](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 90](#)

[Ehl-i Kitab'a Kur'an'a İman Etmelerinin Emredilmesi Ve Lanet İle Tehdit Olunmaları 90](#)

[Belagat: 90](#)

[Kelime ve İbareler: 91](#)

[Nüzul Sebebi: 91](#)

[Açıklaması 91](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 92](#)

[Allah Tealâ'nın Mağfiret Ettiği Ve Etmediği Şeyler 92](#)

[Kelime ve İbareler: 92](#)

[Nüzul Sebebi 92](#)

[Ayeler Arası İlişki 93](#)

[Açıklaması 93](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 93](#)

[Ehl-i Kitabın Başka İşlerinden Örnekler Ve Karşılıkları 94](#)

Belagat: 94

Kelime ve İbareler: 94

Nüzul Sebebi 94

Açıklaması 95

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 96

Kafirlerin Cezası, Müminlerin Sevabı 98

Belagat: 98

Kelime ve İbareler: 98

Ayetler Arası İlişki 98

Açıklaması 98

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 99

Emanetleri Ve Hakları Ehline Vermek, Adaletle Hükmetmek, Allah'a, Rasulüne. 99

Ve Müslümanlardan Olan Emirlere (İdarecilere) İtaat Etmek. 99

Belagat: 99

Kelime ve İbareler: 99

Nüzul Sebebi 100

[Ayetler Arası İlişki 100](#)

[Açıklaması 100](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 102](#)

[Münafıkların Yalan İddiaları Ve Takındıkları Tavırlar 103](#)

[Belagat: 104](#)

[Kelime ve İbareler: 104](#)

[Nüzul Sebebi 104](#)

[Ayetler Arası İlişki 104](#)

[Açıklaması 105](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm ve Hikmetler: 106](#)

[Rasulullah \(S.A.\)' a İtaat Etmek Farzdır 106](#)

[Belagat: 106](#)

[Kelime ve İbareler: 107](#)

[Nüzul Sebebi 107](#)

[Ayetler Arası İlişki 107](#)

[Açıklaması 107](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 108](#)

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

NİSA SURESİ

(Kur'an-ı Kerim'in 4. suresi olup Medine'de inmiştir.)

Buharî Hz. Aîşe'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Nisa suresi, şüphesiz ben, Resulullah (s.a.)'ın yanında iken nazil olmuştur."

Hz. Aîşe'nin Resulullah (s.a.) ile birlikte evlilik hayatı hicretin birinci yılı Şevval ayında başlamıştır. [\[1\]](#)

İnsan Menşeinin Birliği, Eşlerin Birliği Ve Aile Bağı

1- Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan da zevcesini var eden ve her ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinizden sakının ve O'nun adı ile birbirinizden dilek-Hıllı ıı^ığımın: Allah'tan sakının. Akrabalık (bağlarını koparmak)tan da (sakının). Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözeüeyicidir.

Açıklaması

Yüce Allah akıl sahibi olan insanlara, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmadan, onu tevhid ederek ibadet etmek ve kul hakları ile ilişkisi bulunan bütün emirlere uyma ve bütün yasaklardan kaçınma emrini vermekte ve bu emirleri yerine getirmeye sevk edecek şekilde takva emrini bir defa daha pekiştirmektedir. Bunu ise nimetleriyle onları besleyip büyüten, ihsan ve lütuflarını onlara bol bol veren kendisinin Rububiyetini.muhataplara (Rabbiniz diye) izafe edip hatırlatmakla tekit etmektedir. Daha sonra ikinci olarak takva emri verilirken Yüce Allah lafzı bir defa daha zikredilmektedir. Çünkü Yüce Allah'ın adı heybet ve celâlin özel adıdır. Arkasından onların yaratıcısı olduğu hatırlatılmakta ve kendilerini tek bir nefisten yaratma kudretine dikkatleri çekmektedir. Onlar tek bir asıldan gelmişlerdir. Hepsi Adem'dendirler, Adem ise topraktandır. Yüce Allah bu candan eşini yarattı ve erkek ve dişi bütün insanlar da her ikisinden üreyip türedi. Bu zürriyet arasında

Yüce Allah akrabalık ve kan bağı esasları üzerinde kurulan aile bağına ortaya çıkardı. Bu bağlar onları birbirlerine merhametli davranmaya, birbirleriyle dayanışmaya sevk eder. İşte bütün bunlar takvayı gerektiren, Allah'ın cezasından sakındıran göz kamaştırıcı ilâhî kudretin delilidir. Nitekim akrabalık nimeti de şükür vazifesini yerine getirmek ve böyle bir nimeti itiraf etmek üzere takva sahibi olmayı gerektirir. Çünkü akrabalık bir destek, bir ilişki, karşılıklı bir sevgi, atıfet ve muhabbettir ki, insana mutluluk duygusu verir, toplum içerisinde manevî güç kaynağı olur. Kişi ailesinin sevinci ile sevinir, kederi ile kederlenir. Nitekim Ahmet ve Hâ-kim'in el-Misver'den rivayetine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Fatı-ma benden bir parçadır. Onu üzen şey beni de üzer, onu sevindiren şey beni de sevindirir..."

İnsanın kendisine aslını hatırlatmakta insanî sınırlara bağlı kalmanın gereğine delâlet vardır. İnsanın hoşuna gitsin yahut gitmesin, bir diğer insanın kardeşi olduğuna, kardeşliğin ise barış içinde yaşamayı, yardımlaşmayı, savaşı, düşmanlığı ve bağlan koparmayı bir kenara atmayı gerektirdiğine işarettir.

İlim adamlarının cumhurunun görüşüne göre tek bir candan kasıt, insanlığın babası olan Adem (a.s.)'dir. Onlar, Hz. Adem dışında "tek bir can* diye nitelenecek kimsenin olmadığını kabul ederler. Ondan önce bir takım Ademlerin varlığını iddia edenlere gelince, bu iddia Kur'an-ı Kerim'in zahir ifadeleriyle çatışmaktadır.

Eşinden kasıt da Havva'dır. Havva Hz. Adem'in sol kaburga kemiğinden uykuda bulunduğu sırada yaratılmıştır. Hz. Adem uyanıp da Havva'yı gördüğünde onu beğenmiş ve karşılıklı birbirlerine yakınlık duymuşlardı. Buna delil ise Buharî ile Müslim'de yer alan sahih hadistir. Buna göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye ediniz. Çünkü kadınlar bir kaburga kemiğinden yaratılmışlardır. Kaburga kemiğinde en eğri olan kısım ise onun üst tarafıdır. Sen onu düzeltmeye kalkışırsan onu kırarsın. Olduğu gibi bırakırsan eğri kalmaya devam eder."

Ebu Müslim el-İsfahânî gibi bazı ilim adamlarının görüşüne göre ise maksat, "o canın cinsinden onun eşini de yaratmıştır" şeklindedir. Her ikisi de buna göre tek bir cinstir ve aynı tabiattır. Diğer taraftan eşinin kaburga kemiğinden yaratılmasının faydası nedir? Çünkü Yüce Allah Adem'i topraktan yarattığı gibi, onu da ayrıca yaratmaya kadirdir. Ebu Müslim buna delil olarak Yüce Allah'ın şu buyruklarını göstermektedir: "Sizin için nefsinizden kendileriyle sükûn bulacağınız eşler yaratmış olması da O'nun ayetlerindedir." (Rûm, 30/21). Burada "nefsinizden" buyruğundan kasıt sizin cinsinizdendir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ümmîler arasında kendilerinden bir rasul gönderen O'dur." (Cuma 62/2). Yine burada kasıt onların cinsidir. Şu buyruk da böyledir: "Andolsun ki size kendi nefislerinizden bir peygamber gelmiştir." (Tevbe, 9/128).

Ancak Ebu Müslim'e az önce geçen sahih hadisin delâletine aykırı iddiada bulunduğu belirtilerek cevap verilmektedir. Buna göre böyle bir yaratmadaki hikmet Yüce Allah'ın

canlıdan -doğum yoluyla değil de- canlı yaratmaya, tıpkı cansızdan bir canlı yaratmaya kadir olduğunu ortaya çıkartmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah insan türünün çoğalma yolunu açıklamakta ve Adem ile Havva'dan insan cinsinin iki türünü etrafa yayıp dağıttığını söz konusu etmektedir. Bu iki tür ise yeryüzünde yerleşen, orayı imar eden ve her ikisinden dallanıp budaklanan erkek ve dişilerdir.

Daha sonra Yüce Allah az önce sözü geçen takva emrini, insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere Allah adına birbirlerinden isteklerde bulunmaları yolunu hatırlatarak pekiştirmektedir. Allah adına bu şekilde bir şeyler istemeleri O'na iman ve O'nu tazimin delilidir. Kişi, "Allah adına bu ihtiyacımı vermeni istiyorum" derken bunun kabul edilmesini umarak istekte bulunur. Böyle bir söz Yüce Allah'ın emirlerine uymayı gerektiren hususlar arasındadır. Buna uyan kimse ise Allah'tan korkar, O'nun emirlerine aylan hareket etmekten sakınır, yasaklarından uzak durur.

Allah'tan korkmak gerektiği gibi akrabalık bağlarını kesmekten korkmak da icap eder. Yani adını tazim ettiğiniz ve onun adı ile birbirinizden bir şeyler istediğiniz Allah'tan da, akrabalık bağıni koparmaktan da korkunuz. Yani sevgi ve iyilikle bu bağları birleştiriniz, onları koparmayınız. Çünkü onları koparmak, sakınılması gereken bir husustur.

Daha sonra Yüce Allah her şeye muttali olduğunu, her bir işi, her bir durumu tespit edip gözetlediğini bildirerek ayet-i kerimeyi sona erdirmektedir. O bakımdan Yüce Allah ancak bizim korunmamıza yarayacak, menfaatimize olacak şeyleri teşrî buyurur. O hallerimizi çok iyi görendir. İşte bu ifade takva emrinin verilmesinin ve bu emre riayet etme gereğinin bir gerekçesi gibidir. Ayetin sonundaki bu buyruk, Yüce Allah'ın, "Allah her bir şeye tanıktır" (Mücadele, 58/6) buyruğunu andırmaktadır. [\[2\]](#)

Yetimlerin Mallarını Yemenin Haram Kılınması

2- Yetimlere de malların verin. Temizi murdara değışmeyin ve onların malla- ku bu büyük bir günahdır.

Nüzul Sebebi

Mukâtil ve el-Kelbî der ki: Bu ayet-i kerime Gatafanlı bir adam hakkında nazil olmuştur. Bu kişinin yanında çokça malı bulunan ve kardeşinin oğlu olan yetim bir çocuk vardı. Bu çocuk bulûğ yaşına gelince malını istedi. Amcası malı ona vermek istemedi. Peygamber (s.a.)'in yanına gidip davalastılar. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Amca bu ayet-i kerimeyi işitince, "Allah ve Ra-sulüne itaat ettik, biz pek büyük günahattan Allah'a sığınırız" dedi ve çocuğa malını verdi. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İşte her kim nefsinin cimriliğinden korunur ise ve bu şekilde cimriliğinden vazgeçip geri dönerse o güzel yurduna yerleşir." Yani cennetine konaklar. Delikanlı (amcasından) malını alınca Allah yolunda infak etti. Peygamber (s.a.) de şöyle buyurdu: "Ecir sabit oldu, günah kaldı." Ey Allah'ın Rasulü, dediler, ecir sabit olduğunun ne anlama geldiğini bildik. O Allah yolunda infak ettiği halde günah nasıl olur da olduğu gibi kalır? Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Delikanlı için ecir sabit oldu, babası aleyhine ise günah kaldı." [3]

Açıklaması

Ayet-i kerimenin konusu: Yüce Allah ergenlik yaşına geldikleri takdirde yetimlere mallarının tam ve eksiksiz olarak verilmesini emretmekte, malların vasilerin kendi mallarına katmalarını yasaklamaktadır. Hitap, mal ellerinde yetimler de yanlarında bulunduğu sürece vasilere yöneliktir.

İşte bu, takvanın değişik hallerinin açıklanmasının bir başlangıcıdır. Takvanın başı ise -Yüce Allah sıla-i rahimi ve akrabalık bağına hatırlattıktan sonra- zayıf ve güçsüz yetimlerin mallarını korumaktır.

Anlamı şudur: Ey yetimlerin vasileri olanlar! Ergenlik yaşına geldikten sonra yetimlere mallarını tam ve eksiksiz olarak veriniz. Onlar küçüken har-* camalannı mallarından yapınız. Onların mallarından herhangi bir şeyi kendi mallarınıza katmayınız. Burada, malları telef eden diğer tasarruflar ve çeşitli yararlanma yollarını ifade etmek üzere "yemek" tabirini kullandı. Çünkü tasarrufların pek çoğu yemek için yapılır. Yüce Allah'ın, " (ilâ) = e, a" harf-i çeri burada "ile birlikte" ya da gerçek manasına kullanılmış olabilir. Yani onların mallarını yemek hususunda kendi mallarınıza katmayın, eklemeyin. Çünkü sizler ne yapacak olursanız Allah'ın lütfuyla kazanmış olduğunuz kendi malınız olan helâl bir şeyi, yetimlerin malları olup sizin için haram olana değişmiş olursunuz. Böyle bir yemek büyük bir günah, büyük bir vebaldir. Rivayet edildiğine göre onlar -İslâm'dan veya

bu ayetin nüzulünden-önceleri zayıf koyun verir, yerine semiz bir koyun alırlardı. Böyle davranmaları yasaklandı.

Yetim, mutlak olarak babası ölmüş kimseye denir. Fakat önceden de açıklandığı gibi şeriat ve örfte bu tahsis edilmiş bulunmaktadır. Çünkü Resulullah (s.a.) -Ebu Davud'un Ali (r.a.)'den rivayetine göre- şöyle buyurmuştur: "Ergenlik yaşından sonra yetimlik olmaz."

Ayet-i kerime yetimlere mallarının verilmesi hususunda zahiri üzeredir ve ergenlik yaşına gelmeden önce mallarının onlara verilmemesi anlamında değildir. Burada yetimlere mallarının verilmesi mecaz yoluyla o mallara kötü bir maksatla el uzatmadan onları sağ salim sahibine bırakmak demektir. Buna delil ise sonraki, "Yetimleri ... deneyin." (Nisa, 4/6) ayetidir. Yani ergenlik yaşına geldikleri vakit mallarını teslim alabilecek durumda olup olmadıklarını deneyiniz. Bu ayet-i kerime ergenlik ve reşitliğin gerçekleşmesi halinde fiilen mallarının yetimlere teslim edilmesine bir teşviktir. "Yetimlere de mallarını verin" ayeti ise ergenlik yaşına gelip reşit oldukları vakit mallarının kendilerine teslim edilmesi için yetimlerin mallarının korunmasını teşvik etmektedir.

Fakat daha uygun olan "verme"nin gerçek anlamı ile kullanılmış olmasıdır ki, bu da fiilen vermek demektir. Buna göre "yetimler" kelimesi ise daha önceki durumları nazarı itibara alınarak kullanılmış mecazî bir tabirdir. Bu şekilde yetimlik tabirinin kullanılmasının sebebi küçüklükleri üzerinden fazla bir zaman geçmeden mallarını kendilerine vermekte eli çabuk tutup acele etmenin vücutuna işaret etmektir. Çünkü yetimlik zayıflıktır. Bu ise merhameti, iffeti gerektirir. Adeta yetim adı ergenlikten sonra da devam ediyor gibi bir intiba verilmiştir. Usûl-i fıkhıta bu gibi anlatımlara nassın işareti adı verilir. ^[4]

Dörde Kadar Hanımla Evlenmenin Mübahlığı Ve Mehir Vermenin Vacip Olması

3- Eğer yetim kızlar hakkında adaletli davranamayacağımızdan korkarsanız size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikahlayın. Şayet adalet yapamayacağınızdan endişe ederseniz o zaman bir yahut sahibi olduğunuz cariye (ile yetinin). Bu, sizin haksızlık yapmamanıza daha ya- kındır.

4- Kadınların mehirlerini hoşnutlukla ve bir bağış olarak verin. Bununla beraber gönül hoşluğu ile ondan size bir kısmını bağışlarsa onu da içinize sindire sindire yiyin.

Nüzul Sebebi

Üçüncü ayet-i kerime olan, "Eğer ... korkarsanız" buyruğu ile ilgili olarak Buharî, Müslim, Nesaî, Beyhakî ve başkaları şunu rivayet etmektedirler: Urve müminlerin annesi Hz. Aişe'ye (r. anhâ) bu ayet-i kerime hakkında soru sordu. O da şöyle dedi: "Ey kızkardeşimin oğlu, burada sözü edilen velisinin himayesindeki yetim kızdı. Bu adam malında ona ortak olur, malı ve güzelliğinden de hoşlanırdı. Mehrinde adaletli olmadan onunla evlenmek istediğinden dolayı onun dengi olanlara verdiği mehri vermezdi. İşte böyle yapmaları onlara yasak kılındı ve hoşlarına giden kadınlardan ikişer, üçer ve dörder olarak nikahlamaları emrolundu."

Said b. Cübeyr, Katâde, er-Rabî, ed-Dahhâk ve es-Süddî de der ki: Yetimlerin mallarından sakınırlar, ancak kadınlara gereken kıymeti vermez ve diledikleri şekilde evlenirlerdi. Kimi zaman adalet yapar, kimi zaman yapmazlardı. Yetimlere dair soru sormaları üzerine, "Yetimlere de mallarını verin" diyen ayet-i kerime nazil oldu. Yine şanı yüce Allah, "Eğer yetim kızlar hakkında adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız..." ayetini de inzal buyurdu. Yüce Allah buyuruyor ki: Yetimler hakkında adalet yapamamaktan korktuğunuz gibi yine kadınlar hakkında da onlara adil davranamamaktan korkunuz. O bakımdan haklarının altından kalkmanız mümkün olandan fazlası ile evlenmeyiniz. Çünkü kadınlar zaaf ve acizlik bakımından yetimler gibidirler. el-Vâlibî (üçüncü tabakadan güvenilir ravilerden Ali b. Rabia b. Nadla)'nin rivayetine göre İbni Abbas'ın da görüşü budur.

"Kadınların mehirlerini hoşnutlukla... verin" mealindeki dördüncü ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak da İbni Ebî Hatim, Ebu Salih'ten şöyle dediğini rivayet etmektedir: Baba kızını evlendirdiğinde mehrini alır, ona bir şey vermezdi. Yüce Allah böyle davranmalarını yasak kılarak, "Kadınların mehirlerini hoşnutlukla ve bir bağış olarak verin" ayetini indirdi. [\[5\]](#)

Açıklaması

Bu ayetlerin konusu nüzul sebebine göre tespit edilebilir. Buna göre konu ya yetimlerin dışında kalan hanımlarla evlenmektir; yani eğer sizden herhangi birinizin himayesinde yetim bir kız bulunur ve böyle bir kıza mehr-i mislini verememekten korkuyor iseniz, bunun dışında hanımlarla evlenmeye yönelin. Çünkü bu durumda olanlar pek çoktur ve bu konuda Allah evlenmek isteyenlere darlık vermemiştir. Yahut da ayet-i kerime kadınlar hakkında adaletli davranmakla ve birden fazla evlenmeleri halinde onlara zulmü önlemekle ilgilidir. Yani, "Yetimlere de mallarını verin" ayet-i kerimesi nazil olunca, kadınların haklarında adaleti terk etmekten çekinmemekle birlikte, yetimleri velayetleri altına almaktan çekinmeye koyuldular. Çünkü bu durumda herhangi birisinin nikâhı altında kimi zaman on kadın bulunur ve bunlar arasında adalet yapma-yabilirdi. İşte bunlara şöyle dendi: Yetimlerin haklarıyla ilgili olarak adaleti terk etmekten çekindiğiniz gibi, kadınlar arasında adaletten uzak durmaktan da korkun, çekinin ve nikâhınız altında tutacağınız kadınların sayısını azaltın.

Korkmaktan kasıt ise bilmektir. Bu ifadeyle, bilinen şeyin korkulacak ve sakınılacak bir şey olduğu anlatılmak istenmiştir.

Yani eğer sizler mehirlerini vermemek suretiyle yahut batıl yollarla yetimlerin mallarını yemek suretiyle yetimlere haksızlık yapacağınızı bilir yahut hissederseniz, yetim bir kızla evlenmemelisiniz. Onun dışında bir, iki, üç yahut dörde kadar başka kadınlarla evlenebilirsiniz. Birden çok kadınla evlendiğiniz takdirde de adaletle davranmalısınız. Adaletle muamele yapma ve aralarında haklarını pay edebilme imkânını bulabilmeniz için dörtten fazla kadınla evlenmeyiniz. Bu durumda erkeklerin çeşitli durumları söz konusu olur. Kimisi iki hanımla, kimisi üç, kimisi dört hanımla evlenir. Dört sayısı, hanımlar arası adaletin mümkün olabileceği azami sınırdır.

Yüce Allah'ın, "Nikahlayın" buyruğundaki emir mübahlık ifade eder. Bu, Yüce Allah'ın, "yiyiniz, içiniz" (Bakara, 2/187) buyruklarını andırmaktadır. Bunun vücup ifade ettiği de söylenmiştir. Yani Yüce Allah'ın, "İkişer, üçer, dörder olmak üzere" buyruğundan alınmış sayıyı aşmamanın vücupunu ifade ediyor, demektir. Yoksa asıl itibarıyla nikâhın vücupunu ifade etmez.

Yüce Allah'ın, "İkişer, üçer, dörder olmak üzere" buyruğunun her bir kelimesi türünün tekrarına delâlet etmektedir. "ikişer"de iki, ikiye, "üçer"de üç, üçe, "dörder"de dört, dörde delâlet etmektedir. Yani birden çok hanımla evlenmek isteyen herkes, sözü geçen sayıdan dilediği kadarını nikahlayabilir. Kimisinin bu kadar hanımı olabilir, kimisinin olmaz.

Daha sonra Yüce Allah birden çok hanımlar arasında adalete bağlı kalmanın zorunlu olduğunu pekiştirmektedir. Bu husus da Yüce Allah'ın, "Eğer yetim kızlar hakkında adaletli davranamayacağınızdan..." buyruğundan anlaşılmaktadır. Bu buyruğunda Yüce Allah şunu zikretmektedir: Sizler birden çok hanım ile evlenmeniz halinde adaletle davranamayacağınızdan korkarsanız o takdirde tek bir hanım ile yetinmelisiniz. Birden çok

hanımla evlenmek Yüce Allah'ın şu buyruğunda açıkça emrolunan adaleti gerçekleştireceğinden yana emin olan kimse için mubahtır: "Hırs gösterseniz bile kadınlar arasında adaleti gözetmeye güç yetiremezsiniz." (Nisa, 4/129). Bu buyruk, kalbî meyil arasındaki adalet hakkında anlaşılabilir. Eğer bu ihtimal olmamış olsaydı, her iki ayetten herhangi bir şekilde birden çok hanımla evlenmenin caiz olmaması sonucu çıkardı.

Adaletli davranmamak korkusu bu hususta zan ve şüphe halini de kapsar. O bakımdan ya hür kadınlardan tek bir kadın ile yetinmelisiniz yahut da cariyelerden dilediğiniz kadar cariyeyi odalık almak yoluyla yetinme yoluna gitmelisiniz. Cariyelerin nikahlanma yoluna gidilmemesi ise aralarında her hususta adaletin vacip olmayışındandır. Onlar hakkından istenen yalnızca örfe uygun olarak geçim için gerekli nafakadan ibarettir.

Tek bir kadınla evlenmeyi seçmek yahut da cariye ile yetinme yoluna gitmek, haksızlık ve zulüm yapmamaya daha yakındır. Yüce Allah'ın, "Sizin haksızlık yapmamanıza" buyruğundan kasıt, zulüm yapmamanızdır. İmam Şafiî (r.a.)'nin bu, "Haksızlık yapmamanıza" buyruğunu, "Geçindirmekle yükümlü olduğunuz kimselerin sayısının artmamasına daha yakındır" diye tefsir ettiği nakledilmiştir. Buna delil de Kisaî, Asmaî ve Ezherî'nin belirttiklerine göre Arapların fasih olanlarından bir kimsenin geçindirmekle yükümlü olduğu kişilerin (aile efradının) sayısı arttığı takdirde bu durumu ifade için (ayet-i kerimede kullanılan kelime ile aynı kökten gelen) âle, ye'ûlu fiili ve aynı kökten gelen kelimeler kullanmasıdır.

Kısacası zulümden uzak durmak, tek bir kadın ile yetinmenin yahut da cariye ile yetinme yoluna gitmenin teşri edilmesinin sebebidir. Bunda ayrıca hanımlar arasında adaletin şart olduğuna da işaret vardır. Kadınlar arası istenen adalet ise maddî adalettir. Yani yanlarında geceleme aralarında eşit paylaşım, yemek, içmek, giyinmek, mesken gibi geçim harcamalarında eşitliği sağlamaktır. Manevî adalet yahut da kalbî yakınlık olan meyil ve sevgi ise, istenen bir şey değildir. Çünkü bu, insanın elinde olan bir şey değildir. Bundan dolayı Hz. Aişe'ye diğer hanımlarından daha fazla meyleden Allah Rasulü, Sünen kitaplarında Hz. Aişe'den zikredildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Allah'ım bu elimde olan şeyleri paylaşmamam Elimde olmayan şeylerden dolayı da beni sorumlu tutma." Bundan kasıt ise kalbî meyildir. Kişi adalet yapamamaktan korkacak olursa, birden fazla hanımla evlenmesi haram olur.

Daha sonra Yüce Allah kocalara hitap ederek hanımlarına mehirlerini tereddütsüz ve gönül hoşluğu ile vermelerini emretmektedir. Bu ise iki eş arasında kurulacak sevginin bir sembolü, hanıma olan sevgi ve ona verilen kıymetin bir belirtisidir. İbni Abbas'm görüşüne göre "kadınlara mehirlerini... veriniz" ayetindeki hitap kocalardır. Önceleri koca mehirsiz olarak evlenir, "Ben sana mirasçı olurum, sen de bana mirasçı olursun" der kadın da buna razı olurdu. Burada ise mehirlerini vermekte ellerini çabuk tutmakla emrolundular.

Hitabın velilere olduğu da söylenmiştir. İbni Ebi Hatim, Ebu Salih'ten şöyle dediğini

rivayet etmektedir: Erkek (velayeti altında bulunan) dul bir kadını evlendirdiği takdirde, mehrini kendisi alır, ondan kadına bir şey vermezdi. Yüce Allah onlara bunu yasakladı ve, "Kadınlara mehirlerini... verin" ayeti nazil oldu.

Eğer kadınların kendileri gönül hoşluğu ile, baskı altında tutulmaksızın ve aldatılmaksızın size bir şey verecek olursa, onu da afiyetle yiyiniz. Yani bu sizin için helâl olur, onu almakta sizin için bir günah yoktur. Dünyada bunun sizden geri isteneceğinden korkmayın, ahirette de bir sorumluluktan çekinmeyin.

Burada "yemek" kelimesi ile onda tasarrufun helâl olduğu kastedilmektedir. Özellikle yemekten söz edilmesi ise malî tasarrufların çoğu şekillerinin bu yolla olmasından dolayıdır. Yüce Allah'ın, "Onların mallarını mallarınıza (karıştırarak) yemeyin" buyruğunda olduğu gibi. [\[6\]](#)

Sefihleri (Kıt Akıllıları), Küçükleri Ve Benzerleri Hacr Altına Almak Ve Reşit Olmadıkça Mallarını Teslim Etmemek

5- Allah'ın sizin için geçimlik kıldığı mallarınızı beyinsizlere vermeyin. Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin, bir de onlara güzel söz söyleyin.

6- Yetimleri evlenme çağına erecekleri zamana kadar deneyin. Şayet onlarda bir reşitlik görürseniz mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler diye onları israfla tez elden yemeyin. Zengin olan kaçınınsın, fakir olan da örfe göre yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman onlara karşı şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak Allah yeter.

Nüzul Sebebi

"Yetimleri evlenme çağına geldikleri zamana kadar deneyin..." mealindeki 6. ayet-i kerime Said b. Rifâa ile amcası hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Ri-fâa vefat etmiş ve oğlu Sabit'i küçük yaşta yetim bırakmıştı. Sabit'in amcası Resulullah'ın yanına varıp şöyle dedi: "Kardeşimin oğlu yanımda yetim olarak bulunmaktadır. Malından bana helâl olan

nedir ve malını ben kendisine ne zaman teslim edeyim?" Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [7]

Açıklaması

Yüce Allah sefih ve savurgan kimselere insanlar için ticaret ve buna benzer yollarla geçimlerini ayakta tutacak bir vasıta kıldığı mallarını teslim etmeyi yasaklamaktadır. Bu yasaklama ise sefihleri hacr altına almanın delilidir.

Sefihlik (ya da hacr altına almak) ya küçüklük ya delilik ya da akıl ve dinde kıtlık, eksiklik, kötü tasarruf ya da iflâs sebebiyle olur. İflâs ise, bir kişinin borca batması ve elindeki malın borcunu karşılamaya yeterli olmaması demektir. Alacaklılar hakimden hacr altına alınmasını isteyecek olurlarsa, hakim de bu borçluyu hacr altına alır.

İlim adamları ayet-i kerime ve muhatap alınanın tayini ve sefihlerden kimlerin kastedildiği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bu görüşlerin en meşhurları şunlardır: Sefihlere mallarını vermemek üzere muhatap alınanlar yetimlerin velileridir. Sefihler ise ya mutlak olarak yetimler yahut da fiilen mallarını saçıp savuran kimselerdir. Bir diğer görüşe göre ise muhatap bütün ümmettir. Yasak da her türlü sefihi kapsamına alır. İbni Abbas ve İbni Mes'ud (r. anhum) derler ki: Burada hitap insanlar arasında akli eren herkesedir. Sefihlerden kasıt ise kadınlar ve küçüklerdir. Maksat da bunlar arasından reşit olmayan kimselere malın verilmesinin yasaklanmasıdır. Buna göre bu yasak küçük, deli ve savurganlığı sebebiyle hacr altına alman herkesi kapsar.

Birinci görüşe göre, mallar muhatap olan velilere ait zamire izafe olur. Aslında malın yetimlere ait olmasına rağmen böyle bir izafenin yapılması, bu mallan koruma hususunda onları titiz davranmaya itmek içindir. Bu da yetimlerin mallarını kendi mallan gibi gözetmekle olur. Çünkü yetim ile velisi arasında belli bir nesep bağı vardır. İkinci görüşe göre ise mallar lafzın hakikatine uygun olarak muhatap alınanların zamirine izafe edilmiştir. Yani mallar ümmete ait gösterilmiştir.

Yüce Allah'ın, "Allah'ın sizin için geçimlik kıldığı mallarınızı" buyruğunun anlamı ise şudur: Mallar hayatı ayakta tutan unsurdur. Geçimin, işlerin düzene girmesine sebeptir. Ümmetler mal ile ilerler, uygarlık yapısını yükseltir. Fert ve toplum mal ile mutlu olur. Düşmanlara karşı zafer de yine onunla gerçekleşir. Selef ise, "Mal müminin silâhıdır; Allah'ın kendisi dolayısıyla beni hesaba çekeceği bir mal bırakmak, benim için insanlara

muhtaç olmaktan daha hayırlıdır" derdi. Rivayet edildiğine göre Süfyan'ın ticaret yaptığı bir malı vardı. Kendisine "Bu ticaret malı seni dünyaya yaklaştırdı" denilince şöyle dedi: "Bu ticaret malı dünyaya yaklaşıyor olabilir. Ama beni dünyaya karşı korumuştur da." Yine selef şöyle derdi: "Ticaret yapın ve kazanın. Çünkü sizler öyle bir zamanda bulunuyorsunuz ki, biriniz muhtaç düşecek olursa, bu ihtiyacı dolayısıyla ilk yiyeceği şey kendi dini olacaktır." [8]

Malın hayatın işlerinin düzenlenmesine araç kılınması onun işletilmesini, arttırılmasını gerektirir. Ancak bu, malı yığmak, saklayıp biriktirmek için olmamalıdır. Ayrıca hikmetli ve harcamalarda iktisatlı davranmak suretiyle malın idare edilmesini de gerektirir. Nitekim Kur'an-ı Kerim şu buyruğu ile müminlere bu yolu göstermiştir: "Ve onlar ki infak ettiklerinde israf da etmezler, cimrilik de göstermezler; bunun arasında orta bir yol tutarlar." (Furkân, 25/67). Peygamber (s.a.) de iktisatlı davranmayı teşvik etmiştir. Ahmet, İbni Mes'ud'dan, "İktisatlı davranan fakir düşmez" sözünü rivayet ettiği gibi, Taberânî ve Beyhakî de İbni Ömer'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Harcamalarda iktisat geçimin yarısıdır. İnsanlara sevgi göstermek aklın yarısıdır. Güzel bir akıl da ilmin yansıdır."

Yüce Allah'ın, "Kendilerine bunlardan yedirin, giydirin" buyruğunun anlamı da şudur: Yani onların malları, geçimlerini ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde olsun. Bunu da mallarını ticaretle arttırarak yapınız. Böylelikle yapılacak olan harcama, mallarının nemasından ve kârından olsun. Sermayeden olmasın ki, bu harcamalar mallarını bitirip tüketmesin. İşte malların yiyimleri ve giyimleri için bir yer olarak tespit edilmesinden anlaşılacak budur. O bakımdan Yüce Allah "bunlardan" buyruğunda (minhâ) değil de (fihâ) diye buyurmuştur.

Yüce Allah'ın, "Bir de onlara güzel söz söyleyin" buyruğunun anlamı da şudur: Yani her veli velayeti altında bulunan kişiye gönlünü hoş edecek güzel sözler söylesin ve ona güzel vaatlerde bulunsun. Meselâ, küçüğe şöyle desin: "Bu mal senin malındır. Ben bu mal üzerinde ancak güvenilir bir vekilim. Büyüdüğünde bu malı sana vereceğim." Şayet o küçük sefih (kıt akıllı) ise ona öğüt verir, nasihat eder ve israf ve savurganlığı terk etmeye teşvik eder. Bunun sonucunda fakir düşmenin, insanlara muhtaç olmanın kaçınılmaz olacağını anlatır. Güzel (ma'rûf) söz, şer'an veya aklen güzel görülen ve bunun içinde insanın nefsinin rahatlatan söz yahut davranıştır. Münker ise şer'an veya aklen çirkinliği dolayısıyla nefsin hoş görmediği şeydir.

Yetimlere mallarının verilmesinin emredilmesinden sonra Yüce Allah bu malın verileceği zamanı ve bundan önceki durumları açıklamaktadır ki bu da o yetimlerin sınanmasıdır. Yüce Allah bizlere mallarını kendilerine teslim etmeden önce yetimleri sınamamızı emretmektedir. Evlenme yaşına geldikleri vakit -ki bu da evlenme yaşları onları denemekle emrolunduk. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizden çocuklar ergenlik yaşına geldiklerinde..." (Nûr, 24/59) yani bulûğ yaşına vardıklarında. Bu ise

mükellef olmanın sınırınıdır. Bu da ya ihtilâm ile olur ya da kızın ay hali görmesiyle olur ya da belli bir yaşı doldurmakla olur. Bu yaş ise Şafiî ve Ahmed'in görüşüne göre on beştir. Bu yaşa gelip de reşit oldukları takdirde, yani koruma, yönetme, artırıp genişletme hususlarında güzel tasarrufta bulunabildikleri zaman mallarını kendilerine teslim ediniz. Aksi takdirde onların reşit olduklarını görünceye kadar sınamaya devam ediniz. Ebu Hanife'nin görüşüne göre ise, yetim yirmi beş yaşına ulaştığı takdirde reşit olmasa dahi, malı kendisine teslim edilir. Çünkü bundan önceki ayet-i kerimede, "Yetimlere mallarını veriniz" diye bu-yurulmaktadır. Diğer taraftan ergenlik yaşına gelip de imanı ve küfrü muteber olan bir kimseye malını teslim etmemek zulme benzer bir şeydir. Ayrıca böyle bir davranış onun insan oğlu olma haysiyetini de ayaklar altına almaktır. Fakat ayet-i kerimenin zahiri bulûğa erseler dahi reşit oldukları görülmedikçe mallarının verilmeyeceğini ortaya koymaktadır. Cumhurun görüşü de budur.

Ebu Hanife ve Şafiî'nin görüşüne göre sinama, ergenlik yaşından önce olur. Buna delil ise gaye (nihai nokta)yi ifade etmek üzere kullanılan (hattâ) = "...e, a kadar" edatıdır. Malik'in görüşüne göre ise bu bulûğdan sonra olur.

Ebu Hanife buna bağlı olarak velinin izni ile akli eren mümeyyiz küçüğün tasarruflarını sahih kabul etmiştir. Çünkü bu bir sınamadır. Bu sinama ise velinin küçüğe alışveriş yapmasına izin vermesi ile ortaya çıkabilir. Bu da böyle birisinin tasarrufunun sahih olmasını gerektirir.

Şafiî ise der ki: Sinama tasarruf iznini gerektirmediği gibi, öyle bir izne bağlı olması da gerekmez. Aksine deneme küçüğün durumuna uygun bir şekilde tasarruf olmaksızın da yapılabilir. Meselâ, ticaret yapan birisinin oğlu ak-din tamamlanmasından öncesine kadar alım ve satım hususunda denenir. Akit o noktaya geldi mi dilediği takdirde veli akdi gerçekleştirebilir. Eğer tasarruf hususunda küçüğe fiilen izin caiz olsa, küçükken malın da ona verilmesi caiz olur. Çünkü malının ona verilmesinin engellenmesinin sebebi, tasarrufunun sahih olmamasıdır. Aynı şekilde küçüğün kendi malındaki tasarrufu da malının ona verilmesine bağlıdır. Malının ona verilmesi ise bulûğ ve ondan sonra reşitlik olmak üzere iki şartın gerçekleşmesine bağlıdır.

Şafiî'ye göre reşitlik, din ve malî konularda salâhtır.

Cumhura göre ise reşitlik, yalnızca malî konularda salâhtır. Daha sonra Yüce Allah şu buyruklarıyla velilere bazı şeyleri yasaklamaktadır: Zorunlu bir ihtiyaç olmaksızın ergenlik yaşına varmadan önce yetimlerin mallarını çabucak tez elden çıkarmak için yemeyiniz. Yani onların mallarını sizden alacakları yaşa gelmezden önce çabuk davranarak onları yemeye kalkışmayınız.

İsrafsız olarak ve ergenlik yaşına gelmeden önce ölür korkusuyla eli çabuk tutmak söz konusu olmaksızın, yaptığı işin ve kontrolünün karşılığı olarak yetimin malından

yemek zorunda kalan muhtaca gelince: Eğer velayeti altmda bulunan yetimin malına ihtiyacı olmayan zengin bir kimse ise, yetimin malından yemeyip afiflik gösterebilir. Fakir kimse ise yetimin malından açlığını giderecek, avretini örtecek kadar zorunlu ihtiyacı kadarını yesin. Bunu Ahmed'in Abdullah b. Amr'dan yaptığı şu rivayet de desteklemektedir: Bir adam Resulul-lah (s.a.)'a, "Benim bir malım yok, himayem altmda bir yetimim var" diye soru sorar. Hz. Peygamber ona şöyle der: "İsraf etmeksizin, kendin için mal biriktirmek yoluna gitmeksizin, saçıp savurmaksızın ve malını korumaya kalkışmaksızın -yahut- onun malını feda ederek kendi malını kurtarmak yoluna gitmeksizin yetiminin malından yiyebilirsin."

el-Cassâs [9] Yüce Allah'ın, "Büyüyecekler diye onları israfla tez elden yemeyin" buyruğunu büyüme sınırına gelmesi halinde akli başında olduğu takdirde reşitliğinin görülmesi şartına bağlı kalmaksızın, yetimin malını almaya hak kazandığına delil göstermektedir. Çünkü bulûğdan sonra reşitliğin görülmesi şartı koşulmuştur. Yine el-Cessas bu ayet-i kerimeyi şuna delil gösterir: Büyüme yaşına geldikten sonra yetimin malını elinde tutmak veli için caiz değildir. Eğer bu böyle olmasaydı burada "büyüme"nin söz konusu edilmesinin bir anlamı olmazdı. Zira yetimin velisi, büyümeden önce de sonra da yetimin malında hak sahibi olurdu. İşte bu da yetim büyüme sınırına geldiği takdirde malının kendisine verilmesi hakkını kazandığını göstermektedir. Ebu Hanife bu hususta büyüme sınırını yirmi beş yaş olarak kabul etmiştir. Çünkü bu yaştaki bir kimse dede olması ihtimal dahilindedir. Dede olabilecek yaşta olup da büyükler arasında sayılmamasına ise imkân yoktur.

Şafiîler ise der ki: Yüce Allah'ın, "Büyüyecekler diye" buyruğundan kasıt reşit olarak bulûğa ermeleridir. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğu ile amel etmenin bir gereğidir: "Evlenme çağına erdikleri zamana kadar deneyin. Şayet onlarda bir reşitlik görürseniz, mallarını kendilerine teslim edin." Yüce Allah bunu büyüme diye ifade etmiştir. Zira adam olma yaşına gelen kimsenin reşit olduğu çoğunlukla görülen bir durumdur.

İlim adamları şöyle bir soru sorarlar: Acaba velinin yetimin malından yedikleri, yaptıklarına karşılık olarak bir ücret sayılır mı sayılmaz mı? Hanefîlerin görüşüne göre bu bir ücret değildir. Başkalarının görüşüne göre ise bu bir ücrettir ve bunlar zengin ile fakir arasında fark gözetmezler. Nitekim bir ücret karşılığı yapılan bütün işlerde kıyas bunu gerektirir (yani zengin ile fakir arasında fark olmaması gerekir). O takdirde Yüce Allah'ın, "Zengin olan kaçınınsın" buyruğundaki emir de mendup olma şeklinde yorumlanır. Fikhî kaide ise bu ücretin veliye ister yetsin ister yetmesin ecr-i misil ile belirlenmesini gerektirmektedir. [10]

Daha sonra Yüce Allah malın ödenme yolunu şöylece açıklamaktadır: Ey veliler ve vasiler! Sizler malları yetimlere teslim ettiğiniz takdirde onlar tarafından malların kabzedildiğine ve bu konuda zimmetinizin ibra olduğuna dair şahit tutunuz. Çünkü -daha önce sözü geçen önce bulûğ, sonra reşitlik şartlarına riayet ettikten sonra- bu şekilde şahit tutmak sizin itham altında kalmanız ihtimalini uzaklaştırır; bu

konuda dava edilmenize imkân vermez ve emanete daha uygundur.

Bu ayet-i kerimenin zahiri ile amel etmenin bir gereği olarak Malikîlerle Şafiîlere göre böyle bir şahit tutmak vaciptir. Çünkü bu şekilde şahit tutmayı terk etmek, karşılıklı davalaşmaya, mahkemeleşmeye götürür. Ayrıca emir kipi vücup ifade eder. Hanefiler ise böyle bir şahit tutmayı mendup kabul ederler. Bunun vücup ifade etmesine mani olan karine ise, vasinin emin bir kimse olmasıdır. Emin bir kimsenin, kendisine güvenene malını verdiği iddiasında bulunacak olursa, yemini ile birlikte sözü doğru kabul edilir. Yüce Allah'ın, "Hesap sorucu olarak Allah yeter" buyruğu ise böyle bir belgelendirmenin gerekmediği hususunda lehlerine delildir. Bunun anlamı da şöyle olur: Sizinle yetimler arasında Yüce Allah'tan daha iyi bir tanık bulunamaz. Böyle bir açıklama Said b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir.

Vasinin, malı, baliğ olduktan sonra yetime teslim ettiği iddiası ve küçükken ona yaptığı harcamalar hususunda vasinin sözü doğru kabul edilir mi?

İmam Malik ve Şafiî der ki: Sözü doğru kabul edilemez, çünkü vasi malik değildir. İmam Ebu Hanife ve arkadaşları ise, doğru kabul edilir, derler. Çünkü vasi emindir, eminin ise emin olarak görülmeye devam ettiği sürece yemini ile sözü doğru kabul edilir.

Daha sonra Yüce Allah ayet-i kerimeyi küçük büyük bütün işleri koruyup gözettiğini vurgulayarak sona erdirmekte ve hesaba çeken olarak kendisinin yeterli olduğunu hatırlatmaktadır. Yani sizi gözetleyen ve gizleyip açıkladığınız şeyler dolayısıyla hesaba çeken olarak Allah yeter. [\[11\]](#)

Mirasçılarının Mirastaki (Terekedeki) Hakları İle Mirasçı Olmayan Muhtaçların, Yetim Ve Akrabaların Hakları

7- Anne ve baba ile yakın akrabaların bıraktıklarından erkekler için bir pay, yine anne ve baba ile yakın akrabaların bıraktıklarından kadınlar için de bir pay vardır. Bu o maldan az veya çok olsun, farz kılınmış bir paydır.

8- Paylaştırma sırasında yakınlar, yetimler, yoksullar da hazır bulunursa, kendilerini o mirastan rızıklandırın ve onlara güzel sözler söyleyin.

9- Arkalarında kendileri hakkında endişe edecekleri güçsüz evlâtlar bırakacaklar

korksunlar, Allah'tan sakınsınlar da dosdoğru söz söylesinler.

10- Şüphe yok ki zulümlerle yetimlerin mallarını yiyenler karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar yakında alevli bir ateşe de gireceklerdir.

Nüzul Sebebi

7. ayet olan, "Baba ve anne ile yakın akrabaların bıraktıklarından bir pay vardır." buyruğu ile ilgili olarak Ebu's-Şeyh (H. 274 doğumlu Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyân el-İsfahânî) ile İbni Hibbân Kita-bu'l-Ferâiz'de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Cahiliye dönemi halkı kızlara ve yetişinceye kadar küçük erkeklere miras vermezlerdi. Ensar*dan Evs b. es-Sabit adında bir adam vefat etti. Geriye küçük bir kız çocuğu ve iki oğlu kaldı. Amcasının iki oğlu olan Hâlid ve Arfate (Kurtubî gibi bazı kitaplarda Arface ve Süveyd şeklindedir -ki bunlar asabedendir-) gelerek onun bütün mirasını aldılar. Vefat edenin hanımı olan Ümmü Kahme (İbni Ke-sir'de Ümmü Kuhna, Kurtubî'de Ümmü Kucca) Resulullah (s.a.)'ın yanına gelip O'na durumu anlattı. Resulullah (s.a.), "Ne söyleyeceğimi bilemiyorum" deyince, "Baba ve anne ile yakın akrabaların bıraktıklarından bir pay vardır..." ayet-i kerimesi nazil oldu.

İbni Ebî Hatim ve Beyhakî de bu ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak bir başka sebebi nakletmektedirler ki bunun muhtevası şöyledir: Ayet-i kerime vasiyette bulunma esnasında ölüm hastalığında olan kişinin yanında bulunan ziyaretçilere yönelik bir emir niteliği taşımaktadır. Bu ziyaretçilerin böyle birisine miras almayan akrabalarına vasiyette bulunmasını hatırlatmaları emre-dilmektedir. Bunlara malının beşte birini yahut dörtte birini vasiyet eder. Ancak bu kimseler hasta olana malından sadaka vermeyi yahut onun bir kısmını Allah yolunda vermeyi emretmezler.

"Şüphe yok ki zulümlerle yetimlerin mallarını yiyenler..." mealindeki 10. ayetin nüzülü ile ilgili olarak da Mukâtil b. Hayyân şöyle demektedir: Bu ayet-i kerime Mersed b. Zeyd adında Gatafanlı bir adam hakkında nazil olmuştur. Bu kişi, kardeşinin oğlunun malı üzerinde veli idi. Yeğeni ise küçük bir çocuktı. Bu kişinin, yeğenin malını yemesi üzerine Yüce Allah onun hakkında bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu. [\[12\]](#)

Açıklaması

Anne baba ile akrabaların geriye bıraktıklarından yetimlere ait bir mal var ise, bu malda yetimler eşittirler. Erkek ve kız arasında fark yoktur. Malın çok ya da az olması arasında da bir fark yoktur. İsteddiği kadar az olsun, Yüce Allah'ın hükmünde hepsi birbirine eşittir. Ölene olan akrabalığı veya evlilik bağı dolayısıyla Allah'ın, her birisi için tespit etmiş olduğu farz hisse bakımından aralarında fark bulunsa bile, asıl olarak miras almak bakımından aralarında fark yoktur. Daha sonra Yüce Allah tümüne ait olan bu hakkı, "Farz kılınmış bir paydır" buyruğu ile pekiştirmektedir ki, bunun herhangi bir kimsenin eksiltme hakkı olmayan kesin ve tartışılmaz muayyen bir hak olduğu anlaşılın.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim ruhî bir yönü ele alıp tedavi etmektedir ki, bu da mirasın paylaştırıldığı mecliste akrabaların hazır olmasını istememe hususudur. Yüce Allah bu şekilde mirasın paylaşılması esnasında miras bırakanların akrabalarından, yetim ve yoksullardan herhangi bir kimse hazır bulunacak olursa, az dahi olsa o maldan onlara bir şeyler vermeyi, nefislere sükûnet kazandıran kin ve düşmanlığı söküp atan ruhtaki kıskançlığı kökten kazıyan güzel sözler söylemeyi ve bir özür beyan etmeyi buyurmaktadır.

Paylaştırmadan kasıt terekenin mirasçılar arasında pay edilmesidir. Akrabalardan kasıt ise hacb olundukları yahut zevil erhamdan (yakın akrabalardan) oldukları için miras alamayan kimselerdir. Bu emre muhatap olanlar ise veli yahut da bulûğa erip malını teslim alacağı vakitte yetimlerdir. Yüce Allah'ın, "Kendilerini o mirastan rızıklandırın" buyruğundaki zamir anne, baba ve akrabaların geriye bıraktıkları mala yahut da lafzına itibar yoluyla değil manasına itibar yoluyla paylaştırılan şey olmak üzere paylaştırmaya racidir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Sonra onu kardeşinin yükünden çıkardı." (Yusuf, 12/76). Bundan kasıt ise "maşrapayı ondan çıkardı" demektir.

Aralarında İbni Abbas ve Said b. Cübeyd'in de yer aldığı müfessirlerin çoğunluğu bu ayet-i kerimenin muhkem olduğu ve emrin zahiri ile amel ederek vücup ifade ettiği görüşündedirler. Ancak insanlar bu görüşü benimsememişlerdir. Nitekim evlere girme esnasında izin almayı uygulamadıkları gibi. Bununla muhatap olan ise mirasçılarının büyüğü yahut küçüğün velisidir.

Hasan-ı Basrî ve Nehâî der ki: Burada emir taşınabilir aynî mallar ile ilgilidir. Arazilere gelince, onlardan bir şey vermezler. Bunlar yerine güzel söz söylemekle yetinilir.

İslâm âleminin değişik bölgelerinin fakihlerinin kanaatine göre böyle bir şeyler vermek menduptur. Mirasçılarının yaşça büyüklerinin bunu yerine getirmeleri istenmiştir.

Çünkü sözü geçen bu kimselerin eğer muayyen bir hakkı bulunmuş olsaydı, diğer hakları açıkladığı gibi, Yüce Allah bunu da elbette açıklardı. Onlara böyle bir hak açıklamadığına göre, bu hakkın vacip olmadığını öğrenmiş bulunuyoruz. Diğer taraftan eğer bu vacip bir hak olsaydı, bu hakka dair bir çok dava söz konusu olurdu. Çünkü fakir ve yoksulların buna olan hırsları böyle obuasını gerektirir. Durum böyle olsaydı o zaman bu tür davaların da tevatür yoluyla bize nakledilmesi gerekirdi. Böyle olmadığına göre, onlara bir şeyler vermenin vacip olmadığını da öğrenmiş bulunuyoruz.

Said b. el-Müseyyeb, Dahhâk ve Atâ'nın ondan yaptığı rivayete göre İbni Abbas derler ki: Ayet-i kerime "Allah size evlâtlarınız hakkında tavsiye eder..." (Nisa, 4711) diye başlayan miras ayeti ile neshedilmiştir.

Ayet-i kerimelerde bir diğer ruhî hastalığın tedavi edildiğini görüyoruz. Söz konusu bu hastalık yetime karşı tecavüzkâr olmak ve ona karşı katı davranmaktır. Yüce Allah yetimleri gözeten veli ve vasilere yetimlere güzel söz söylemelerini, onlarla kendi çocuklarıyla konuştukları gibi güzel bir şekilde konuşmalarını ve onlara, "yavrum, çocuğum" ve buna benzer sözlerle seslenmelerini emretmektedir. Ta ki kendileri de öldükten sonra çocuklarını -aradan fazla bir zaman geçmeden- terk etmiş olabileceklerini, onların ihmal edilip zayi olacaklarından korkmalarının uzak olmadığını hatırlasınlar. Elleri altında bulunan yetimler hususunda Allah'tan korkarak vefatlarından sonra güçsüz ve zayıf evlâtlarına nasıl davranılmaması istiyor iseler, elleri altındaki yetimlere de böylece davransınlar.

Ayet-i kerimeden maksat ise, velileri yetimlerin mallarını korumaya, onlara güzel söz söylemeye teşvik etmektir. Bu ise kendilerinden sonraki bizzat kendilerinin ve çoluk çocuklarının hallerini hatırlatmakla yapılmaktadır. Ta ki onlar da bunu tasavvur edebilsinler ve bundan ibret alabilsinler. Bu ise öğüt ve ibret almaya götüren en güçlü ifade tarzıdır. Çünkü insan başkasına nasıl davranırsa öyle karşılık görür ve çünkü başkalarının kendisine ne şekilde davranmalarını arzu ediyor ise, diğerlerine de öylece davranması istenir.

Ayet-i kerime aynı zamanda kendisinden önceki buyruklarla da alâkalıdır. Çünkü Yüce Allah'ın, "Erkekler için bir pay... vardır." buyruğu mirasçılara emir anlamındadır. Yani onlara haklarını veriniz, vasiler de kendilerine verileni gereği gibi korusunlar ve bizzat kendi çocukları için korktukları gibi bunlar için de korksunlar, anlamındadır.

Daha sonra Yüce Allah bundan önceki emir ve yasakları pekiştirmekte, vurgulamakta, haksız yere zulmen yetimin malını alan kimselere çetin azaba uğrayacaklarını hatırlatmaktadır. Bu azap cehenneme girip ateşte yakılmalarıdır. Cehennem ise aşırı derecede yakan alevli bir ateştir. Onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Allah bizleri ondan muhafaza buyursun.

Yemek, netice olarak karından başka bir şeye gitmemekle birlikte, karınların söz konusu edilmesinden kasıt, ya bu kimselerin sonuna kadar karınlarını ateşle dolduracaklarıdır yahut da tekit ve mübalağa içindir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylerler." (Âl-i İm-ran, 3/167). Zaten söylemek ağızdan başkasıyla olmaz ki. Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyledir: "Fakat asıl göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hac, 22/45). Yüce Allah'ın, "Ve iki kanadıyla uçan hiç bir kuş yoktur ki... " (En'am, 6/38) buyruğu da böyledir. Çünkü kuş ancak iki kanadıyla uçar. Bütün bunlardan maksat tekit ve mübalağadır. Aynı zamanda bu ifadelerde yetimin malını yeme zalimliğinin ne kadar çirkin olduğu anlatılmak istenmiştir.

Yemenin "zulüm" ile kayıtlandırılması yetimin malını hak ile almanın meşru olduğunu ifade etmektedir. Yapılan bir işin ücreti ve karz gibi. Bu ise bir zulüm sayılmaz. Bunu alıp yiyen de zalim değildir.

"Yemek" tabiri ile bütün faydalanmalar, telef ve tüketme yolları kastedilmektedir. Ancak bu tabirin kullanılması yararlanma yollarının en önemlisi oluşundan dolayıdır.

"Bir ateş" tabiri ise müfessirlerin cumhuruna göre mecaz-ı mürseldir. Yani sebep kastedilmekle birlikte müsebbebin söz konusu edilmesi kabilindedir. Çünkü bu ayet-i kerimede işaret her kişiyedir. Ayetin zahirine göre hüküm, yetimin malını yiyen herkes hakkında umumidir. Bu ister mümin, ister kâfir olsun fark etmez. Ayet-i kerimenin müşrikler hakkında nazil olduğu söylenecek olsa bile, sebebin özelliği hükmü tahsis etmez. Nazarı itibara alınan ise sebebin hususiliği değil, lafzın genelliğidir.

Ayrıca bazı haberlerde varit olduğuna göre bu ayet-i kerime nazil olunca herkes yetimlerle birlikte bulunmaktan çekinmeye koyuldu. Öyle ki bu bizzat yetimlerin kendilerine ağır geldi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Şayet onlarla bir arada yaşarsanız (onlar) sizin kardeşlerinizdir." (Bakara, 2/220) buyruğunu indirdi. [\[13\]](#)

Miras Ayetleri

11- Çocuklarınız hakkında Allah size şöyle emrediyor: Erkeğe iki dişinin hissesi kadar vardır. Eğer kadınlar ikiden fazla ise mirasın üçte ikisi onlarıdır. Şayet kız bir tek ise o zaman yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa anne ve babanın her birine mirasın altıda biri vardır. Çocuğu olmayıp da anne ve babası ona mirasçı olduysa malın üçte biri annesinindir. Şayet kardeşleri varsa o vakit altıda biri annesinindir. Bu, borçlarından ve

yapacağı vasiyetten sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan size hangisinin faydaca daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah'tan birer farizadır. Şüphesiz ki Allah Alîm'dir Hakîm'dir.

12' Hammlarımızın Çocuğu yoksa mirasın yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Bunlar yaptıkları vasiyetten ve borçtan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Şayet çocuğunuz varsa edeceğiniz vasiyet ve borçtan sonra sekizde biri onlarındır: Eğer mirası aranan erkek veya kadın çocuğu ve babası olmayan biri (kelâle) olup erkek veya kızkardeşi bulunursa bunlardan her birine altıda bir vardır. Şayet bunlar bundan daha ziyade iseler hepsi edeceği vasiyet ve borçtan sonra üçte bire ortak olurlar. Ancak zarar verici olmamalıdır. Bunlar Allah'tan bir vasiyettir. Allah Alîm'dir, Halîm'dir.

Nüzul Sebebi

11. ayet-i kerime olan, "Çocuklarınız hakkında Allah size emrediyor..." ayet-i kerimesi ile ilgili olarak Kütüb-i Sitte sahipleri Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) ile ben Selime oğulları diyarında bulunuyorken Ebu Bekir yaya olarak beni ziyaret ettiler. Peygamber (s.a.) aklımın başımda olmadığını (kendimden geçtiğimi) gördü. Bunun üzerine bir su istedi, onunla abdest aldı, sonra o sudan üzerime serpti, kendime geldim ve dedim ki: Malıma ne yapmamı emredersin? Bunun üzerine, "Çocuklarınız hakkında Allah size emrediyor..." ayeti nazil oldu.

Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî ve Hâkim, Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Sa'd b. er-Rabî'in hanımı Resulullah'ın yanına gelip dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü, işte bunlar Sa'd b. er-Rabfnin iki kızıdır. Babaları seninle birlikte savaşırken şehit düştü. Amcaları ise onların mallarını aldı, onlara mal namına bir şey bırakmadı. Bunların malı olmazsa kimse onlarla evlenmeye yanaşmaz. Hz. Peygamber, "Allah bu hususta hüküm verecektir" buyurdu. Bunun üzerine, "Çocuklarınız hakkında Allah size emrediyor..." ayeti nazil oldu ve Resulullah (s.a.) amcalarına haber gönderip şöyle dedi: "Sa'd'ın kızlarına üçte ikiyi, annelerine sekizde biri ver, geri kalanı da senindir." Derler ki: İslâm tarihinde ilk paylaştırılan tereke bu olmuştur.

Hafız İbni Hacer der ki: Ayet-i kerimenin, Câbir olayı ile ilgili değil de Sa'd'ın iki kızı hakkında nazil olduğunu söyleyenler, bunu delil gösterirler. Özellikle Câbir'in o günlerde bir çocuğu yoktu. İbni Hacer der ki: Bu ayet-i kerime her iki husus hakkında da nazil olmuştur. Bunun baş tarafının iki kız hakkında nazil olması, son tarafının ise Hz. Câbir

kıssası hakkında nazil olması mümkündür. Son tarafları, "Eğer mirası aranan erkek veya kadın çocuğu ve babası olmayan biri olup..." bölümüdür. Buna göre Hz. Câbir'in çocukları hakkında, "Allah size şöyle emrediyor..." ayeti nazil oldu, demekten maksadı, "bu ayet-i kerimeden hemen sonra gelen kelâle'yi de söz konusu eden buyruk nazil olmuştur" demek olur. [\[14\]](#)

Açıklaması

Mirasta Çocukların Hakları:

Şanı Yüce Allah çocukların haklarını belirterek başladı. Çünkü zayıflıkları sebebiyle sefkat ve yardıma en çok hak sahibi olanlar onlardır. Usûlün (anne ve babanın) ise vefat edenden başkası üzerinde de almaları gereken bir hakları bulunabilir yahut onların kazanma güçleri olabilir. O bakımdan Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Allah sizlere hak ettikleri miras hususunda çocuklarınız ile ilgili olarak şu emri veriyor ve farz kılıyor: Onların miras almalarının temel kaidesi, "Erkeğe iki dişinin hissesi kadar vardır" ifadesidir. Yani ölenden sonra erkek ve kız çocuklar kalmışsa erkeğin payı dişinin iki katıdır. Çünkü erkekten nafaka, kazanma, çalışma, zorluklara katlanma, hanımının mehrini verme gibi yükümlülükler istenir. Kadının ise herhangi bir kimseye harcama yapması istenmez, ister kız, ister kızkardeş, ister hala, ister teyze olsun. Ancak büyüdükten veya bulûğa erdikten sonra şayet evli değil ise kendi masraflarını kendisi karşılar.

Eğer geriye kalan mirasçılar kadın yani kızkardeş yahut kız çocuk olup bunlar iki kişiden fazla iseler vefat edenin bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Geriye kalan sadece bir dişi ise beraberinde onu asabe yapacak bir erkek de bulunmuyor ise yarısı onundur.

Erkek bir kardeşi olmaksızın sadece iki kızın mirası hususunda görüş ayrılığı vardır. İbni Abbas der ki: Bu iki kızın hükmü tek bir kız gibidir, mirasın yarısını alırlar. Çünkü, "Eğer kadınlar ikiden fazla ise mirasın üçte ikisi onlarındır" ayetinin zahiri bunu gerektirmektedir.

Cumhur ise der ki: İki kız ayrı ayrı iki kızkardeş gibidir. Bunlar da üçte iki alırlar. Bu da Yüce Allah'ın şöyle buyurduğu iki kızkardeşe kıyasen tespit edilmiştir: "Eğer kızkardeş iki ise oğlan kardeşin bıraktığının üçte ikisini alırlar." (Nisa, 4/176). Diğer bir sebep de

şudur: Kız, erkek kardeşiyle birlikte olduğu takdirde üçte bir alır. Kızkardeşiyle birlikte bunu alması ise öncelikle söz konusu olur. Ayrıca İbni Mes'ud (r.a.) bir kız, oğlun kızı ve kızkardeşin mirasçı olduğu bir mesele hakkında şöyle hüküm vermiştir: Mirasın altıda biri oğlun kızma, üçte ikiyi tamamlamak üzere de yarısını kıza vererek kız ile birlikte oğlun kızına üçte iki, iki kıza üçte iki verilmesi daha uygundur. Diğer taraftan Yüce Allah'ın, "Eğer kadınlar ikiden fazla ise" buyruğunun kadınlar iki ve daha yukarı ise anlamına gelmesi de mümkündür. Yüce Allah'ın, "Boyunların üzerine vurun" (Enfâl, 8/12) buyruğunun, boyunlara ve daha yukarısındaki bölgelere vurun, anlamına gelmesi gibi.

Özetle: Çocuklar erkek ve dişi oldukları takdirde erkek dişinin iki katını alır. Eğer çocuk sadece bir kız ise yansını alır. Eğer iki ve daha fazla çocuk varsa cumhurun görüşüne göre üçte iki alır. Tek başına erkek çocuk bulunursa terekenin tamamını alır. Onunla birlikte bir ve daha çok erkek kardeşi varsa terekeyi aralarında eşit olarak paylaşırlar.

Oğlun çocukları ve bunların çocukları ise öz oğullar gibidir. Daha yukarda olanı daha aşağıda olanı hacbeder (mirastan mahrum eder). Eğer daha yukarıda olan -kız veya onunla birlikte oğlun oğlu olmasında olduğu gibi- dişi olursa kız yansını alır, diğer kalan ise oğlun oğlunun olur. Şayet oğlun çocuğu dişi olursa daha yukarda olan yansını alır, daha aşağıda olan da üçte ikiyi tamamlamak üzere altıda bir alır. Eğer daha yukardaki çocuklar kıza da beraberinde kendi derecesinde veya ondan daha aşağı derecede kendisini asabe yapacak bir kimse bulunmuyor ise, hiç bir şey kalmaz. [\[15\]](#)

Anne Babanın Mirası:

Ölen çocuğun eğer erkek yahut dişi bir yahut daha fazla çocuğu varsa, ölenin anne ve babasının her biri terekenin altıda birini alırlar. Geri kalan ise önceki şekliyle çocuklara aittir. Şayet ölenin hiç çocuğu yoksa anne babası ona mirasçı olursa anne mirasın üçte birini alır. Çocukların varlığı ile birlikte anne babanın mirasta eşit pay almalarının sebebi ise eşit şekilde her ikisinin saygınlığının korunmasıdır. Anne ile babanın paylanm çocuklann payından daha az olmasının sebebi ise ya yaşça büyüklükleri yahut da ihtiyaçlarının olmayışıdır. Bu ise ya hayatta bulunan çocukları gibi nafakalarını sağlamakla yükümlü kimselerin varlığı dolayısıyladır yahut da çocuklann pek çok harcamaya ihtiyaçları olduğundan dolayıdır. Çocuklann harcamalara ihtiyaçlarının olması ise ya yaşça küçüklükleri ya da evlenme ihtiyacı ile büyüdükleri esnada hayatın yüklerini taşıyıp katlanma durumunda olmalıdır.

Anne babası ile birlikte eğer ölenin erkek yahut dişi birden çok kardeşleri bulunuyor ise, bu sefer anne üçte bir yerine altıda bir alır. Bu kardeşlerin anne baba bir olması, baba bir ya da anne bir olması arasında ise fark yoktur.

İki kardeş üç ve daha fazlası gibidir. Çünkü Peygamber (s.a.) ile Râşid halifeler iki erkek kardeşin ve iki kızkardeşin annenin mirasını üçte birden altıda bire indirdiğine hüküm vermişlerdir. İbni Cerir, İbni Abbas'tan rivayetine göre İbni Abbas Hz. Osman (r. anhum)'ın yanına girip dedi ki: Neden iki kardeş annenin payını üçte birden altıda bire indirsin ki? Halbuki Yüce Allah, "Eğer onun kardeşleri varsa" diye buyurmaktadır. Oysa senin kavminin diline, kavminin konuşmasına göre (yani Arapça'da) iki kardeş hakkında "kardeşler" denilmez. Hz. Osman ona şu cevabı verdi: İnsanların geleneksel olarak öğrene-geldikleri ve her yerde yürürlüğe konulmuş ve benden önce kararlaştırılmış bir işi ben nakzedebilir miyim?

Yani bu konuda şeriatta icma olmuştur. Ayrıca bunu şu husus da desteklemektedir: Dilde çoğul kipi iki kişi hakkında da kullanılmıştır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Eğer ikiniz Allah'a tevbe ederseniz (ne alâ, çünkü) kalpleriniz haktan meyletmiştir." (Tahrîm, 66/4); "Sana şu hısımların haberi geldi mi, hani onlar mihraba tırmanmışlardı" (Sâd, 38/21); "Biz iki davacıyız, birimiz diğerine haksızlık etmiştir, dediler." (Sâd, 38/22).

Özetle: Eğer anne ile birlikte miras alan bir fer* yahut iki ve daha fazla erkek ve kızkardeş bulunmazsa anne üçte bir alır. Miras alan, fer* yahut birden çok erkek ve kızkardeş ile birlikte ise anne altıda bir alır. Baba da mirasçı fer* ile birlikte altıda bir alır. Eğer fer", kız çocuk ise mirasın yarısını alır, baba da farz ve asabelik yoluyla miras alır. Eğer anne baba ile birlikte bir eş bulunursa anne kalanın üçte birini alır. Bu ise "Ömeriyye mes'elesi" veya "el-Garra meselesi" diye bilinir. Meselâ koca, baba, anne yahut hanım, baba ve annenin mirasçı olma hali buna benzer. Birincisinde erkek mirasın yarısını, baba da kalanın yarısını asabelik yoluyla alır. Anne ise kocanın farz «hissesi olan altıda birden sonra kalanın üçte birini alır. İkinci halde ise hanım on ikiden dörtte bir (yani üç pay) alır. Çünkü mirasçı bir fer5 yoktur. Baba ise asabelik yoluyla altı pay olan kalanı alır, anne ise üç paydan ibaret olan geri kalanı alır. [\[16\]](#)

Borçlara, Sonra da Vasiyetlere Öncelik Vermek:

Bütün mirasın mirasçılar arasında paylaşılmasından önce tereke ile alâkası olan borçların ödenmesi ve vasiyetlerin yerine getirilmesi söz konusudur. Şanı Yüce Allah teşrî buyurduğu şekilde mirasın ölenin yaptığı vasiyetin yerine getirilmesinde ve yine ölenin

ölümden önce zimmetine taalluk eden borcun ödenmesinden sonra yerine getirilmesini emir ve tavsiye etmektedir.

Ödemede borç öncelikli olmakla birlikte vasiyetin borçtan önce zikredilmesi ona verilen önemi belirtmek, vasiyetin inkârını önlemek ve yerine getirilmesini teşvik etmek içindir. Borca gelince, borcun ödenmesinin ne derece güçlü bir görev olduğu bilinen bir husustur. İster ona öncelik tanınsın, ister tanınmasın. Diğer taraftan burada yer alan "veya" mübahlık içindir ve tertibi gerektirmez. Borcun ödenmesine öncelik tanınmasının delili ise Hz. Ali'nin rivayet edip İbni Cerîr et-Taberî'nin de içinde bulunduğu bir topluluğun kendisinden yaptığı şu rivayettir: Sizler şu "Borçlarından ve yapacağı vasiyetten sonradır" buyruğunu okuyorsunuz. Şüphesiz Resulullah (s.a.) vasiyetten önce borcun ödenmesi hükmünü vermiştir. O bakımdan mirasçılardan herhangi bir kimsenin olsun lehlerine vasiyet yapılanlardan olsun hiç bir kimsenin borcun ödenmesinden sonra terekede bir hakkı yoktur. Şayet borç terekenin tamamını kuşatacak olursa herhangi bir kimsenin alacak bir şeyi kalmaz. Ölenin kefenlenme ve defnedilme masrafları ise -insanlığına duyulan saygı dolayısıyla- borcun da vasiyetin de hatta mirasın da önüne geçirilir.

Borcun vasiyet ve mirasın önüne alınmasının sebebi ise, ölenin zimmetinin borcu karşılığında rehin olması ve borcun ödenmesinin Allah için yapılan hayırlı işten daha öncelikli olması dolayısıyladır.

Terekenin üçte biri sınırlan çerçevesinde olmak üzere, vasiyetin mirastan öne alınmasının sebebi ise, Kütüb-i Sitte sahipleri ile Ahmed b. Hanbel'in Hz. Sa'd'dan rivayet ettikleri "Üçte bir olsun, gerçi üçte bir de çoktur ya" buyruğundaki sünnet-i nebeviyyede vasiyet için izin verilen miktarın bu olmasıdır.

Diğer taraftan kişinin işin akıbetlerini bilemeyeceğine dair dikkatinin çekilmesi kasdı ile bir ara (mutariza) cümlesinin ayet-i kerimede yer aldığını görüyoruz.

Bununla Yüce Allah şunu beyan etmektedir: Yüce Allah'ın kendileri hakkında sizlere tavsiyede (emirde) bulunduğu ve miras paylarını tespit ettiği kimseler, sizin babalarınız ve evlâtlanızdır. O bakımdan paylaştırmada zulme sapmayınız. Bazılarını mahrum etmeyiniz. Cahiliye döneminde Arapların yaptığı gibi yapmayınız. Çünkü sizler menfaat itibarıyla kendinize kimlerin daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Yüce Allah bütün bu payları kesin bir farz olarak emir buyurmuştur. Şüphesiz Yüce Allah yarattıklarına neyin uygun düştüğünü çok iyi bilendir; onların işlerini çekip çevirmekte, düzene koymakta Hakîm olandır. Yani bütün işleri uygun ve doğru olan yerlerine yerleştirendir. O size ancak sizin için faydalı olan şeyleri şeriat yapar. Mirası da sizin aranızda hak, adalet ve maslahat esasına göre paylaştırmıştır. O bakımdan siz de O'nun bu konudaki düzenine tabi olunuz. Cahiliye dönemi insanların yaptıkları gibi sizler de kadınlar ve zayıf kimseler gibi mirasçılardan herhangi bir kimseyi mahrum etmekten kaçınınız. [\[17\]](#)

Eşlerin Mirası:

Kocanın hanımının terekesinden -eğer çocuğu yoksa- yansını alma hakkı vardır. Bu çocuğun kocanın kendisinden olması ile başkasından olması, erkek ya da kız olması, bir ya da fazla olması, doğrudan ondan olması ile hanımının oğlundan yahut oğlunun oğlundan olması arasında bir fark yoktur. Bundan sonra kalan, hanımın çocuklarıdır. Kadın ile duhûl (gerdeğe girmiş olmak) şart değildir. Şayet kadının çocuğu varsa koca dörtte bir alır. Geri kalan ise onun farz sahipleri ile asabelerinedir yahut da Hanefîlerin görüşüne göre zevil-erhâm'a (yakın akrabalara) veya başka bir mirasçısı yoksa Beytûlmâl'e ait olur.

O hanımların terekesinde borçların ödenmesinden ve vasiyetlerin yerine getirilmesinden sonra kalan miktar kocanıdır.

Şayet ölen kocanın çocuğu yoksa terekenin dörtte biri hanımındır. Eğer çocuğu varsa hanım sekizde bir alır.

Eğer hanımlar birden fazla olurlarsa dörtte birde yahut sekizde birde ortaklırlar. Önceden de geçtiği gibi bu, borcun ödenmesinden ve vasiyetin yerine getirilmesinden sonradır. [\[18\]](#)

Kelâlenin Mirası:

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde mirasçılan üç kısma ayırmış bulunmaktadır: Bir kısım, arada bir vasıta olmaksızın ölü ile akraba olanlardır. Onun bu akrabalığı kan akrabalığıdır, bunlar çocuklar ile anne babadır. Bir kısım ise ölüye vasıtasız olarak bağlı olanlardır ki bu bağlılığı akit ile olmaktadır; bunlar da eşlerdir. Diğer bir kısım akraba ise belli bir vasıta ile ölüye bağlı olanlardır. Bunlar da kelâle diye bilinenlerdir. Kelâle, baba ve çocuğun dışında kalanlardır. Bu ismin verilmesi ise Yüce Allah'ın beyanda öne aldığı birinci kısmın akrabalık bağının kuvvetidir. Bundan sonra ise ikinci kısmı zikretmiş, daha sonra ise üçüncü kısmı zikretmiştir. Zira ilk iki kısım herhangi bir şekilde mirastan düşmezler; üçüncü kısım ise böyle değildir, bazan tamamıyla miras hissesi düşebilir.

Tercih edilen görüŖe göre kelâle, baba ve çocuğun dıŖında kalanlardır. Bu, Ebu Bekir es-Siddık (r.a.)'ın tefsiridir. İbni Cerîr Ŗöyle rivayet etmektedir: Ebu Bekir (r.a.) dedi ki: Ben kelâle hakkında bir görüŖ belirttim; eğer bu doğru ise o yalnızca ortağı olmayan Allah'tandır. Ŗayet hatalı ise benden ve Ŗeytandandır, Allah bu hatadan beridir. Gerçek Ŗu ki kelâle, baba ve çocuğun dıŖında kalan mirasçılardır.

Onun bu açıklamasını kelimenin türediği kök de pekiŖtirmektedir. Bu kelime zayıflıktan alınmadır. Vilâdet (doğum) yolundan gelmeyen akrabalık zayıf bir akrabalık bağıdır. Vilâdet yoluyla gelen akrabalık ise güçlü bir akrabalıktır. Ayrıca Yüce Allah babanın olmaması halinde erkek ve kızkardeŖlerin miras almaları hükmünü vermiŖtir. O halde baba kelâleden olmamalıdır.

Nassa göre kelâlenin miras hükmü Ŗudur: Eğer anneleri aynı olan erkek yahut kızkardeŖ bulunacak olursa, bunların her birisi altıda bir alır. Ŗayet bunlar daha fazla olurlarsa üçte birde ortaktırlar. Bu konuda ise erkeklerle diŖiler arasında miras payı itibariyle bir farklılık yoktur.

Kelâle ayetinde erkek ve kızkardeŖten farkın anne bir kardeŖler olduğunun delili ise Sa'd b. Ebî Vakkas'm, "Ve onun anne bir erkek yahut kızkardeŖi varsa" Ŗeklindeki kıraatidir. Diğer taraftan öz kardeŖler Nisa suresinin sonunda hükmü gelecek olan asabeler arasındadırlar. "Senden fetva isterler, de ki: Allah size kelâle hakkında hükmünü Ŗöylece açıklar:..." (Nisa, 4/176). O halde burada onlardan kasıt anne baba bir kardeŖler yahut baba bir kardeŖlerdir. Tek başına oldukları takdirde malın tümü onlarındır.

Diğer taraftan burada farz hisse ya üçte bir yahut altıda birdir. Bu ise annenin farzıdır. O bakımdan anne vasıtasıyla akraba olan kardeŖlerin farzının anne bir kardeŖler olması uygun düŖmektedir.

Özetle: Anne bir kardeŖlerin iki durumları söz konusudur:

1- Anne bir erkek yahut kızkardeŖ tek başına oldukları takdirde onların her birisi altıda bir alır.

2- Anne bir kardeŖler birden çok oldukları takdirde üçte biri aralarında eŖit olarak paylaŖtırırlar. Erkek ile diŖileri arasında fark yoktur. Çünkü onların müŖterek kılınmaları buna delâlet etmektedir.

Anne bir kardeŖlerin payları, borcun ödenip vasiyetin uygulanmasından sonra verilir. Bunların ise, mirasçılara ve alacaklılara bir zararının olmaması gerekir. Borç ve vasiyette zarar vermenin ise bir takım halleri vardır:

1- Ölen kiŖi yabancı birisi lehine malın tümünü kuŖatacak yahut bir kısmını kuŖatacak

bir borcu mirasçılara zarar vermek kasdı ile ikrarda bulunur. Bu zarar kasdı ise çoğunlukla kelâle (uzak akrabalar) hakkında ortaya çıkar. Anne, baba, evlât ve eşler için ise bu nadiren görülen bir husustur.

2- Filânda bulunan alacağını daha önce almış olduğunu ikrar etmesi.

3- Üçte birden fazlasını vasiyet etmesi. İbni Abbas der ki: Vasiyette zarar büyük günahlardandır.

4- Yüce Allah'a yakınlaşmak kasdı ile değil de mirasçıların paylarını eksiltmek maksadıyla malının üçte birini vasiyet etmesi.

Allah kendisiyle amel edilmek ve yerine getirilmek üzere sizlere bunu tavsiye etmekte, emretmekte ve buyurmaktadır. Allah Alîm'dir, Halîm'dir. Alîm'dir, yani kullarının maslahatını ve onlara zararlı olanı, kimlerin mirasa hak kazandığını, kimlerin kazanmadığını çok iyi bilir. Halîm'dir, yani kendisine isyanda bulunarak vasiyetinde mirasçılara yahut da alacaklılarına zarar verenlere ya da kadın yahut çocuklardan herhangi bir kimseyi mirastaki hakkından mahrum etmesine karşılık vereceği cezasını acilen, çabucak vermeyendir.

Buna kulak verip gereği gibi kavrayan kimseleri etkileyici olan bu son ifadeler, şanı yüce Allah'ın hayır ve maslahatı bildiği için böyle teşrî buyurduğuna bir işarettir. O bakımdan Müslümanlara düşen Yüce Allah'ın emir ve farizalarına kulak vermek, O'nun öngördüğü düzene ve sınırlara sıkı sıkıya bağlı kalmaktır. Bundan dolayı haddi aşmamak, hakları azaltmamak gerekir. Yahut da mirasta kadınla erkeği eşit tutmak gibi miras düzeninde akıllarınca tadilata gitmemek lâzımdır. Kesin Kur'anî naslarla çatıştığı halde tutarsız ve yanlış bir takım örfler esas alınmamalı, yahut da Batı düzenlerini ve ortaya koydukları kanunları taklit edilmemelidir. Bu sapmalar ise böyle bir uygulamanın adil olduğu ve erkek ile kadın arasındaki haklarda eşitliğin gerekli olduğu iddiası ile yapılmaktadır. Fakat Allah'ın adaleti ötesinde adalet olamaz. Allah'ın rahmetinden üstün bir rahmet olamaz. Ayet-i kerimenin Yüce Allah'ın, "Çocuklarınız hakkında Allah size emrediyor..." buyruğu ile başlaması Yüce Allah'ın insanlara annenin çocuğuna olan merhametinden daha merhametli olduğunun delilidir. Çünkü Yüce Allah anne ve babaya kendi çocuklarını vasiyet etmekte, onlar hakkında emir vermektedir. Bunu da şu sahih hadis teyit etmektedir: "Şüphesiz Allah kullarına şu annenin çocuğuna olan merhametinden daha merhametlidir..."^[19]

Yüce Allah'ın Sınırları

13- İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse, onu orada ebediyyen kalmak üzere altında ırmaklar akan cennetlere sokar. En büyük kurtuluş işte budur.

14- Kim de Allah'a ve Rasulüne isyan eder sınırlarını aşarsa, onu da orada ebedî kalmak üzere ateşe koyar. Onun için küçültücü bir azap da vardır.

Açıklaması

Yüce Allah, "Allah Allm'dir, Halîm'dir" buyruğundaki uyarısının muhtevasını bu ayet-i kerimelerde bir daha pekiştirmektedir. Bununla daha önce geçmiş bulunan yetimlerin mallarına, zevcelerin hükümlerine ve mirasa dair hallere ait açıklamaların, Yüce Allah'ın sınırlan olduğuna dikkat çekmektedir. Yani bunlar Yüce Allah'ın sınırlarını belirlediği hükümlerdir. Allah bunları yetimler, evlilik bağı ve mirasın mirasçılar arasında paylaşılması hususunda aile hukukunun kanunu yapmıştır. Bu mirasın paylaşılması ise mirasçıların ölene olan yakınlıkları, ona ihtiyaçları ve onu kaybetmeleri dolayısıyla tespit etmiştir.

İşte bunlar Allah'ın sınırları ve hükümleridir. Sakın bunları aşmayınız, geçmeyiniz. Herhangi bir Müslümanın bu sınırları aşıp geçmesi uygun bir iş değildir.

Her kim Yüce Allah'ın dinden şariat kıldığı şeylere ve şerefli Rasulüne indirdiklerine itaat etmek suretiyle Allah'a, Rabbinden tebliğ etmiş olduğu hüküm ve ayetlere uymak suretiyle de Rasulüne itaat ederse -ki Rasule itaat şu buyruk gereğince Allah'a da itaattir: "Her kim Rasule itaat ederse Allah'a da itaat etmiş olur." (Nisa, 4/80). Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Bizler cennete iman eder ve oranın dünyadaki her türlü nimetin üstünde olduğuna, itaatkâr kulların da orada ebedî kalacaklarına inanırız. İşte bu ebedî kurtuluştur (Fevzü'l-azîm). Bu, dünyadaki kurtuluşlara hiç benzemeyen üstün zafer ve felahıdır.

Kim Allah'ın sınırlarını aşar, Allah'a ve Rasulüne karşı gelir, Allah'ın haramlarını aşıp çiğnerse Allah da onu yakıtı insanlarla taşlar olan bir ateşe koyar. Onlar için küçük düşürücü, zelil kılıcı bir azap söz konusudur. Çünkü böyle bir kimse Allah'ın hükmüne karşı çıkmış ve O'nun koyduğu hükme razı olmamıştır.

Cennet ehlinin ebedî nimetlerden yararlanıp birbirleriyle ünsiyet bulacakları ebedîlikleri ile, cehennem ehlinin yalnız bırakılarak ile en çetin azabı tadacakları ateşteki ebedîlik arasında çok büyük bir fark vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bu gün (pişmanlığınız) size asla fayda vermez. Çünkü zulmettiniz. Muhakkak siz azapta da ortaksınız." (Zuhruf, 43/39).

Müminlerin isyankârlarına gelince, onlar da cehennemde günahları mik-tarınca azap görecekler, sonra da cennete girmek üzere çıkarılacaklardır. Azabı gerektirici isyan ise, kasten masiyet işlemek ve onun üzerinde ısrar etmektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hayır, kim bir kötülük işler ve günahı onu kuşatırsa işte onlar cehennemliktirler, orada ebedî kalıcıdır." (Bakara, 2/81). Her nasılsa ayağı kayıp bir masiyet işleyen, sonra da bundan dolayı nefisini kınayıp tevbe eden, Yüce Allah'ın, "Ve onlar bile bile yaptıkları üzerinde ısrar etmezler" (Al-i İmran, 3/135) buyruğunda dile getirilen durumdakilere gelince, bunlar kurtulacaklardan olacaklardır. [\[20\]](#)

Teşriin İlk Dönemlerinde Ahlaksızlığın Cezası

15- Kadınlarınızdan fuhşu irtikap edenlere karşı içinizden dört şahit getirin. Şayet şahadet ederlerse ölüm onları alıp götürünceye kadar yahut Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar onları evlerde alıkoyun.

16- Sizlerden fuhşu irtikap edenlerin her ikisine de eziyet edin. Eğer tevbe edip ıslah olurlarsa, artık onlardan yüz çevirin. Şüphesiz Allah Tevvâb'dır, Ra-hîm'dir.

Açıklaması

İslâm'ın ilk dönemlerinde hüküm şuydu: Kadın zina eder ve zina ettiği adaletli dört şahidin şahitliği ile sabit olursa, evde hapsedilir ve ölünceye kadar oradan çıkmasına imkân verilmezdi. Erkeklerin cezası ise sözlü olarak tahkir edilmek, ayıplanmak ve ayakkabı ve benzeri şeylerle vurulmak şeklindeydi. Şanı Yüce Allah evlenmemiş olanlar için sopa cezası ve muhsan (evli) erkek ve kadınlar için de recm ile neshedinceye kadar

hüküm böylece sürüp gitti.

Zina Eden Kadınların Cezası:

Ayetin ifadesine göre fuhşu irtikap eden -ki fuhşu çirkin ve kötü iş demek olup bundan kasıt zinadır- kadınların zina ettiklerine dair erkeklerden dört şahit tutulur. Eğer dört erkek şahitlik ederlerse, ölüm meleşği bunları alıp götü-riinceye yahut da Yüce Allah onlara bir çıkış gösterinceye kadar evlerde alıkonulur.

Bu, başlangıçta böyleydi. Daha sonra Yüce Allah onlara bir çıkar yol gösterdi ki, bu da (duruma göre) sopa ve recimdir. İbni Cerir et-Taberî, Yüce Allah'ın, "Kadınlarınızdan fuhşu irtikap edenlere... yahut Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar onları evlerde alıkoyun" buyruğu hakkında İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kadın zina ettiği vakit ölünceye kadar evde hapsedilirdi. Bundan sonra ise Yüce Allah, "Zina eden kadın ile zina eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun..." (Nur, 24/2) buyruğunu indirdi. Eğer her ikisi de muhsan (evli) iseler recm edilirdi. İşte Allah'ın kendilerine gösterdiği çıkar yolları budur.

Müslim ile Sünen sahipleri Übade b. es-Sâmit'ten, o da Peygamber (s.a.)'den şu lafızla bir hadis-i şerif rivayet etmişlerdir: "Benden öğreniniz, benden öğreniniz! Allah o kadınlar için bir yol göstermemiş bulunuyor. Evlenmemiş olan erkek evlenmemiş olan kız ile zina ederse yüz sopa ve bir yıl sürgün; evli erkek ile evli kadın birbiriyle zina ederse yüz sopa ve recm cezası vardır."

İlim adamlarının nihaî görüşü ise Ubade'nin hadisinin son bölümünün nesholunduğu ve Yüce Allah'ın evli zina edenler için gösterdiği yolun sopa cezası olmaksızın sadece recm olduğu şeklindedir. Çünkü Resulullah'ın recm etmekle birlikte sopa cezası vurmadiğına dair sahih hadisler de gelmiştir. Onlar da Peygamber (s.a.)'in sahih olarak gelen bu fiilî uygulamasını Ubade'nin hadisi-sindeki sözüne karşı delil göstermişlerdir. [\[22\]](#)

Zina Eden Erkeklerin Cezası:

Ayet-i kerimenin manası şöyledir: Mücahid'in görüşüne göre "fuhşu irtikap eden" burada zina eden erkeklerdir. es-Süddî ile İbni Zeyd'in görüşüne göre fuhşu irtikap eden evlenmemiş erkek ve kadın -tevbe etmedikleri takdirde- sözlü olarak yaptıkları bu iş dolayısıyla ayıplanıp azarlanmahdırlar. Şayet tevbe eder, işlerini düzeltir, hallerinde bir değişiklik yapar ve işledikleri o ahlâksızlıktan vazgeçip pişman olurlarsa, onlara eziyet etmeyi bırakınız. Çünkü günahından tevbe edenin günahı yok gibidir. Daha sonra Yüce Allah onlardan yüz çevirmenin gerekçesini şu buyruğu ile açıklamaktadır: Şüphesiz Allah kullarının tevbesini çokça kabul edendir, onlara karşı çok merhametli olandır. Onlardan yüz çevirmek, burada onları terk etmek değildir, fakat daha önce işlemiş oldukları masiyet sebebiyle onları hakir görerek onlarla ilişkiyi kesmektir.

Burada hitap ise yönetici olan ulul-emredir. Ayet-i kerime hem zina eden bu kadınların hükmünü hem de bekâr erkek ve kadınların zinalarının hükümlerini kapsamakta, fakat evli olup zina eden erkeğin hükmünü açıklamamaktadır. Muhtemelen bu evli kadının hükmüne kıyas edilmiştir.

Bu ceza İslâm'ın ilk dönemlerinde keyfiyet ve miktarı ile ümmete havale edilmiş tazir kabilindendi. Daha sonra bu, Nur suresinde yer alan, "Zina eden kadın ile zina eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun" (Nur, 24) ayeti ve yukarıda geçen hadis-i şeriflerle neshedilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de neshin varlığını kabul etmeyen Müslim el-İsfahanî'nin görüşüne göre ise, birinci ayet-i kerimeden kasıt, kadınlar arası görülen ve si-hâk tabir edilen (lezbiyenlik)dir. ikinci ayet-i kerime ile kastedilenler ise Lût kavminin fiilini işleyenlerdir.

Bu açıklamaya göre ise nesih söz konusu değildir. [\[23\]](#)

Tevbenin Kabul Hali Ve Zamanı

17- Allah'ın tevbelerini kabul edeceği kimseler, kötülüğü ancak bilmeden yapanlar, sonra da çarçabuk tevbe edenlerdir. İşte Allah'ın tevbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

18- Yoksa (makbul) tevbe kötülükleri işleyip durup da onlardan herhangi birine ölüm çattığında, "Ben şimdi gerçekten tevbe ettim" diyenlerin ye kâfir olarak öleceklerinki değildir. İşte biz onlar için çok acıklı bir azap hazırlamışızdır.

Açıklaması

Tevbenin kabulü ve mağfiretin tahakkuku Allah'tan bir lütuf ve bir ihsan olmak üzere, ayakları kayıp masiyet işleyen, bilmeden bu masiyeti irtikap eden ve bu günahın sonuçları, etkileri ve tehlikelerini takdir etmeyen, bununla birlikte de masiyet üzere ısrar etmeyen kimseler içindir. Çünkü bunlar bu ma-siyeti nevalarına uyararak ve şeytanın etkisi altında kalarak işlemişlerdir. İşte bunlar meleğin ruhlarını kabzettiğini gördükten sonra dahi olsa, ölüm halinde gargara diye bilinen vakitten önce can çekişme ardından tevbe ederlerse tevbe-leri makbuldür, onlar için mağfiret söz konusudur.

Bilgisizlikten kasıt o masiyetin haram olduğunu bilmemek değildir. Çünkü her bir Müslümanın şer"an haram olanı bilmesi istenmiştir. Burada kasıt, şehvetin galeyanı yahut da kızgınlığın aklı bastırması esnasında ne yaptığını bilememe ve aklın başından gittiği haldir.

Mücahid ve başkaları der ki: Hata ile yahut kasten Allah'a isyan eden herkes günahından vazgeçinceye kadar cahildir. Katade, Ebu'l-Âliye'den şöyle dediğini zikretmektedir: Ebul-Aliye Resulullah (s.a)'ın ashabından şöyle dediklerini naklederdi: Kulun işlediği her bir günah bir cahilliktir. [\[24\]](#) Abdürezzâk da der ki: Ma'mer'in Katade'den haber verdiği göre Ma'mer şöyle demiştir: Resulullah (s.a.)'ın ashabı bir araya geldiler ve hep birlikte kendisiyle Allah'a karşı gelinen her bir işin -kasten olsun veya olmasın- bir cehalet olduğu görüşünde ittifak ettiler. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "De ki: Ey kendi öz nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." (Zümer, 39/53) Bilgisizlikten kasıt ise, kötü olduğunu bilerek bir fiili işlemektir.

Bunu da Yüce Allah'ın Hz. Yusufun durumunu haber veren şu buyruğu pekiştirmektedir, "... onlara meylederim de cahillerden olurum." (Yusuf, 12/33) Yine Yüce Allah Hz. Nuh'a şöyle buyurmuştur: "Bana hakkında bilgin olmayan bir şeyi sorma. Ben sana cahillerden olmayasın diye öğüt veriyorum." (Hûd, 11/46).

Bilerek isyan etse dahi isyankâra cahil denilmesinin sebebi şudur: Rabbi-ne asi olan kimse Rabbinin nezdindeki sevap ve cezayı gereği gibi takdir edebilseydi, hiç bir zaman bu asiliği işlemeye kalkışmazdı. Çünkü böyle bir kimse tehdidin gerçek mahiyetini bilmemesi hali müstesna, o asiliği işleyemez.

İşte birinci şart budur. Yani masiyetin bilgisizce yapılmasıdır, ikinci şart ise, insanın günahını işledikten kısa bir süre sonra tevbe etmesidir. Kısa süre ise İbni Abbas'ın dediği gibi o günahı işlediği süre ile ölüm meleğini göreceği vakit arasındaki süredir. ed-Dahhâk ise der ki: Ölümden önce olduğu sürece bu yakın bir zaman demektir. Çabucak tevbe etmenin anlamı, bu şekilde günah işleyenlerin aradan uzun bir zaman geçmeden tevbe etmesi demektir. Masiyetin işlenmesi ile ölüm arasındaki süreye kısa süre denilmesi gereğince, kişi bu sürenin hangi diliminde tevbe ederse, yakın bir süre içerisinde tevbe etmiş olur. Aksi takdirde uzak bir süre sonra tevbe etmiş demek olur.

Daha sonra Yüce Allah sözü geçen iki şart ile tevbenin kabul edilmesi ilkesini pekiştirerek şöyle buyurmaktadır: İşte Allah, bilgisizce günah işleyip kısa bir süre sonra tevbe edenlerin tevbelerini kabul eder. Çünkü bunlar yaptıkları üzerinde ısrar etmemiş olurlar.

Allah şehvet ve hiddet karşısında insanın zayıflığını çok iyi bilendir. Bu zayıf varlığın tevbesini kabul etmek de Yüce Allah'ın zatına yakışan oldukça hikmetli bir davranıştır.

Tevbeleri kabul edilecek kimselerin durumunu açıkladıktan sonra Yüce Allah, tevbeleri kabul olunmayacak zatların durumunu söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

Ölüm gelip çatıncaya kadar günah işlemeye devam edip duranların bu hal üzereyken yapacakları tevbe kabul edilebilecek bir tevbe değildir. Çünkü o noktadan itibaren düzelme umudu yoktur. Tevbenin faydası da yoktur. Bunun bir benzeri Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Fakat bizim azabımızı gördüklerinde tevbeleri onlara bir fayda vermedi." (Mü'min, 40/85). Boğulması esnasında Fira-vun'un söylediği nakledilen şu buyrukta da aynı husus dile getirilmektedir: "İs-railoğullarının iman ettiklerinden başka bir ilâhın olmadığına inandım, ben de Müslümanlardanım, demişti. Şimdi mi? Halbuki bundan önce sen isyan etmiş fesatçılardan olmuştun." (Yunus, 10); "Ölüm geldiğinde "Ya Rab beni dünyaya döndürün" der. Belki terk ettiğim ile salih amel işlerim. (Ona) Asla (denilir). Gerçekten o, onun söylemiş olduğu bir sözden ibarettir." (Mü'minun, 23/99-100).

İkinci olarak, yine kâfir olarak ölenlerin tevbe etmesi (tevbelerinin kabulü) söz konusu değildir. Bunun da iki ihtimali vardır: Birinci ihtimale göre bundan kasıt, ölümleri yaklaşmış olanlardır yani iman ölümün gelip çattığı esnada kâfirden makbul değildir.

İkinci ihtimale göre kasıt, küfür üzere öldükleri takdirde kâfirlerin tevbelerinin kabul olunmayacağıdır.

İşte bunlar yani sözü geçen bu iki kesime Yüce Allah can yakıcı, acı ve ızdırıp verici bir azap hazırlamıştır. Bu azap ise ölüncüye kadar ısrarla işledikleri kötülüklerin cezasıdır. [\[25\]](#)

İslâm'da Kadınlara Davranış

(Zorla kadınlara mirasçı olmanın, evlenmelerini engellemenin, zorla mehirle-rinden bir şeyler almanın haram kılınması ve onlarla iyi bir şekilde geçinmek)

19- Ey iman edenler, kadınlara zorla mirasçı olmanız size helâl olmadığı gibi, -onlar apaçık bir hayasızlık işlemedikçe- kendilerine verdiğinizden bazısını elde edebilmek için onları zorlamanız da helâl değildir. Onlarla iyi geçinin; şayet onlardan hoşlanmadınızsa hoşunuza gitmeyen şeyde Allah çok hayır takdir etmiş olabilir.

20- Eğer bir eş bırakıp da yerine bir başka eş almak isterseniz öbürüne yüklerle (mehir) vermiş olsanız bile ondan hiçbir şey almayın. Onu bir iftira ve apaçık bir günah diye alır mısınız?

21- Hem birbirinize karışmış ve onlar sizden kuvvetli bir söz almışken onu nasıl alabilirsiniz?

Nüzul Sebebi

"Ey iman edenler... size helâl değildir" mealindeki 19. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak Buharî, Ebu Davud ve Nesaî, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Erkek öldüğünde onun velileri karısını almaya herkesten çok hak sahihi idiler. Onlardan birisi dilerse karısı ile evlenebilirdi. Diledikleri takdirde de başkasıyla evlendirirlerdi. O kadının durumu hakkında akrabalarından daha çok hak sahibi idiler. İşte bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

İbni Ebî Hatim ve İbni Cerîr et-Taberî de hasen bir sened ile Ebu Umâme Sehl b. Humeyd'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Ebu Kas b. el-Esved vefat ettiğinde onun oğlu babasının hanımı ile evlenmek istedi. Cahiliye döneminde böyle bir haklan vardı. İşte bunun üzerine Yüce Allah, "Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helâl değildir" buyruğunu indirdi.

Müfessirler derler ki: Cahiliye döneminde ve İslâm'ın ilk yıllarında Medi-neliler, birisi ölüp de geriye hanımını bırakmışsa o adamın başka bir kadından olma oğlu yahut onun asabesinden olan akrabaları gelip elbisesini o kadın üzerine bırakırdı. Böylelikle bu kişi, bu kadın üzerinde kadının kendisinden de, başkalarından da daha bir hak sahibi olurdu. O kişi eğer o kadınla evlenmek isterse, mehirsiz olarak evlenirdi. O kadının aldığı tek mehir sadece ölenin ona vermiş olduğu mehirden ibaret olurdu. Dilerse de kendisinden başkası ile evlendirir ve onun mehrini kendisi alır ve kadına bir şey vermezdi. Dilediği takdirde ise onu zorlar, ona zarar verir; böylelikle kadının ölenen aldığı mirası kendisine fideye vermesini sağlar yahut da kadın ölür ve kendisi kadına mirasçı olurdu. Ensar'dan Ebu Kays b. el-Esved vefat edip de geriye yine Ensar'dan Kubeyşe adında bir hanım bırakmıştı. O kadından başkasından olma ve Hısn adındaki oğlu gelip elbisesini bu hanım üzerine bıraktı. Böylelikle o kadının nikâhına mirasçı oldu, sonra da o kadını terk etti. O kadına yaklaşmadığı gibi ona zarar vermek kasdıyla ona herhangi bir harcamada da bulunmadı. Kadının malını kendisine fideye vererek kurtulmasını sağlamak istemişti. Kadın Resulullah'a gidip şikayette bulundu. Hz. Peygamber ona şöyle buyurdu: "Hakkında Yüce Allah'ın emri gelinceye kadar git, evinde otur." Bunun üzerine Allah bu ayeti inzal buyurdu. [\[26\]](#)

Açıklaması

İslâm'dan önce kadın, hakkı yenen bir varlıktı. Yüce Allah evlilik hususunda onun bir takım haklarını belirledi ve ona haksızlık yapılmasını yasakladı. [\[27\]](#)

1- Bizzat Kadınlara Mirasçı Olmanın Haram Kılınması:

Kadın miras alınacak bir mal değildir ve ölenin karısı miras olmaz. Ey müminler! Cahiliye halkını taklit edip mal ve eşyaya mirasçı olduğunuz gibi, kadınları miras almanız ve kadınlar hakkında dilediğiniz gibi -onlar bu işten hoşlanmadıkları halde- tasarruf etmeniz ve sizden herhangi bir kimsenin dilerse o kadınla evlenmesi, dilerse bir başkasıyla evlendirmesi, dilerse evlenmesine engel olması şeklinde onlarda dilediğinizce

tasarruf etmeniz helâl değildir. [28]

2- Kadını Engellemek:

Yani kadının evlilikten alıkonulması ve sıkıştırılması da helâl değildir. Kadınları miras almanız da, elinizden kendisini kurtarması için miras yahut me-hir ve buna benzer bir mali size bedel olarak verinceye kadar sıkıştırmanız da helâl olmaz. İbni Cerîr'in rivayetine göre İbni Zeyd şöyle demiştir: Mekke'de Kureyşlilerden herhangi bir kimse soylu bir kadın ile evlenir; kimi zaman bu kadın ile uyuşamaz, o da kendisinin izni olmadıkça evlenmemesi şartı ile ondan ayrılırdı. Bunun üzerine gider şahit getirir ve kadının aleyhine olan bu durumu belgelendirirdi. Bir kimse gidip o kadına talip oldu mu, eğer dilediğini ona verir ve razı ederse evlenmesine izin verirdi; aksi takdirde müsaade etmezdi. Çoğu zaman da bir mal verip kendilerini kurtarmaları için kadınları baskı altında tuttukları oluyordu.

Kadınları zorlamayı yasaklamaya dair hitap ya kocalardır yahut da ölenin zevcesini miras alıp, öldüğünde oğlunun bırakacağı mirası alıncaya kadar o kadını evlenmekten alıkoyan müteveffanın velilerinedir. Ya da bizzat kadının velilerinedir. Ancak bu kabul edilemez. Çünkü kadının velileri o kadına bir şey vermemişlerdir ki, ona verdiklerinin bir kısmını almaları söz konusu olsun. Yüce Allah'ın, "Kendilerine verdiğinizden birazını elde edebilmek için" buyruğundan kasıt, onlara verdiğiniz mehri yahut bir kısmını veya kadının sizin üzerinizdeki haklarından bir hakkı ya da bunlardan herhangi birisini, onu zorda ve baskı altında tutarak size bırakmaları için onlara zarar vermeyiniz, demektir.

Daha sonra Yüce Allah kendilerini zorlamanın yani engelleyip sıkıştırmanın helâl olduğu tek bir hali istisna etmektedir. Bu da zina, hırsızlık, itaatten uzak durup boyun eğmemek gibi apaçık hayasızlık hali, şer'an ve örfen hoşlanılmayan buna benzer diğer işler. İşte o takdirde erkeklerin verdikleri mehir ve onun dışındaki mallarını geri almak için kadınları zorlamaları caizdir. Çünkü kötü davranış kadın tarafındandır. Bu hayasızlığın apaçık yani belirgin ve sabit olmasının şart koşulması, erkeğin aşırı gayreti, suçsuz olan zevcesi hakkında ya da iffetli olan hanımı hakkında hüküm vermekte aşın davranması sebebiyle mücerred kötü zan ve itham sebebiyle onu zorlamanın engellenmesi ve bu durumda erkeğin zulme düşmesinin önlenmesi içindir. [29]

3- İyilikle (Maruf ile) Geçinmek:

Bunun anlamı güzel sözlü, iyi davranışlı olmak, nafaka ve mesken temininde insaflı hareket etmektir. Kadın hassas duygulara sahip bir varlıktır. Erkeğin kadında görmekten hoşlandığı şeyleri kadın da erkekte görmekten hoşlanır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kadınların üzerlerindeki hakları gibi maruf bir şekilde kendilerinin de hakları vardır." (Bakara, 2/228). Resu-lullah (s.a.) da İbni Asâkir'in Hz. Ali'den rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Sizin en hayırlınız ailesi için en hayırlı olanınızdır ve ben aranızda ailesine en hayırlı olanım." Güzel geçinmek ve sürekli güleç yüzlülük Hz. Peygamberin ahlâkı cümlesindendi. O ailesiyle şakalaşır, onlara güzel söz söyler, nafakalarını geniş tutar, hanımları ile gülüşür, hatta Hz. Aişe ile bir sevgi gösterisi olmak üzere koşu yarışı dahi yapardı. Her gece bütün hanımlarını geceyi geçireceği hanımın odasında toplar, kimi zaman hepsiyle birlikte akşam yemeğini yer, sonra da her birisi kendi odasına çekilirdi. Yatsı namazını kıldı mı kendi evine girer, uyumadan önce kısa bir süre aile halkıyla sohbet eder, böylelikle onların gönlünü hoş tutardı. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki Resu-lullah'ta sizin için uyulacak güzel örnekler vardır." (Ahzab, 33/21). Hz. Peygamber İbni Ömer'in rivayet ettiğine göre Veda Haccı hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiyesinde bulununuz. Onlar sizin yanınızda esir gibidirler. Siz onları Allah'ın emaneti ile aldınız. Allah'ın adı ile onların namusları size helâl kılındı. Sizin onlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakkı vardır. Namusunuzu kimseye çiğnetmemek, maruf herhangi bir hususta size karşı gelmemek onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaptıkları takdirde maruf ölçüler içerisinde onların giyimlerini, yiyeceklerini karşılamamız da onların hakkıdır."

Yüce Allah'ın, "Onlarla iyi geçinin" buyruğundaki emir, cahiliyedeki durumu red içindir. Çünkü erkekler kadınlarla kötü bir şekilde geçinir, onlara kaba söz söyler, onlara zarar vermeye çalışırlardı.

Şayet huylarındaki bir kusur yahut yaratılışlarındaki çirkinlik veya ev hizmeti gibi yapmaları gereken bir işteki kusurları ya da sizin ondan başkasına meyletmeniz gibi bir sebep dolayısıyla onlardan hoşlanmayacak olursanız, sabrediniz. Onlara zarar vermek ve onlardan ayrılmakta acele etmeyiniz. Allah onlarda bir çok hayırlar yaratmış olabilir ve onları sizin için hoşlanılacak, razı olunacak zevceler kılabilir yahut da Allah size onlardan asil ve salih evlâtlar verebilir. Hz. Peygamber Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Mümin bir erkek mümin bir kadından büsbütün nefret etmesin. Eğer bunun bir huyundan hoşlanmıyor ise bir başka huyundan hoşlanır." Yani ondan ayrılmaya kendisini itecek şekilde büsbütün ona buğzetmesin. Aksine affetsin, bağışlasın ve hoşlanmadığı şeyleri görmezlikten gelerek hoşuna giden, sevdiği şeyleri görmeye çalışsın. Eğer erkek konu ile ilgili hadis ve ayet üzerinde düşünüp gereklerince amel edecek olursa, mutluluğun farkına varır, aileye de mutluluğu tattırır, helâlin en çok buğzedilenine (yani

boşanmaya) götürecektir, bedbahtlığa ve hüsrana düşürecek bütün anlaşmazlıklardan uzak durabilir. [\[30\]](#)

4- Mehrin Ttümünde Kadının Hakkı:

İnsanlarda ve insanın tabiatında zulüm oldukça eskidir. Zalim olan erkek, âdeten kendi gücüne ve boşama hakkının elinde olmasına güvenir. Erkeklerin kadınlara yaptıkları zulüm ve a g zl l klerinden bir tanesi de Şu idi: Erkek karısını boşamak istedi mi ona vermiş olduğu mehri geri almaya çalışırdı. Bunun için de pek çok yollara baş vurur, türlü Şekillerde baskı altında tutardı. Bunlardan bir tanesi ise kadını apaçık hayasızlıkla itham etmekte. Yüce Allah bunu, "EĞer bir işi bırakıp da yerine bir başka eş almak isterseniz..." ayeti ve, "Hem birbirinize karışmış..." ayeti ile yasaklamakta, böyle bir işi apaçık bir iftira ve bir günah olarak değerlendirmekte, kadın ile içli dışlı olup da erkeklerden çok ağır bir söz alınmasından sonra, böyle bir Şeyi yapmalarını reddetmekte ve Şöyle buyurmaktadır:

EĞer sizler hoşunuza gitmeyen bir hanımın yerine bir başkasını almak istiyor iseniz, sabrediniz ve güzel bir Şekilde ayrılınız. O kadını apaçık bir hayasızlıkla itham etmeyiniz, ona verdiğiniz mehirden geri bir Şey almayınız. İsterse yaptığınız bu ödeme pek büyük bir mal olsun. Daha sonra Yüce Allah Şu buyruklarıyla onların bu tutumlarını reddetmekte ve onları azarlamaktadır:

a) "Onu bir iftira veya apaçık bir günah diye alırsınız mı?" Yani iftira ederek, haksız yolla ve günah kazanarak mı?

Burada iftiranın uygunluğu Şöyle açıklanır: Bu iftira (bühtan) yalan iftiradır. Bu da ya batıl oluşu dolayısıyla insanı hayrete düşüren her batıl için bühtan tabiri kullanıldığındandır ya da "hayasızlık (fahişe)" ithamının kadına yapılması dolayısıyladır. Bu ise kadını tenkit etmektir ve ona bir zulümdür. Ya da ondan mehir almak için kadını batıl olan bir itham ile karşı karşıya bırakmak dolayısıyla bu kelime kullanılmıştır.

b) Sizler herhangi bir günah, Allah'ın sınırlarına bağlılık konusunda herhangi bir kusur olmaksızın kadınların mehirlerini almayı nasıl hel l kabul edebilirsiniz ve nasıl alabilirsiniz? Halbuki bundan önce siz birbirinizden yararlanmıŐ yahut karşılıklı olarak birbirinizle içli dışlı olmuŐunuz. Sizin bu durumunuz kimi zaman çocuğun doğmasına da sebep olabilir. Böyle bir bağı nasıl koparabilirsiniz? Kadının gizli kalması gereken hallerini nasıl açığa vurursunuz, onun adını nasıl kötüye çıkartabilirsiniz? Haksızlıkla, kızgınlıkla malına tamah

ederek bunu nasıl yapabilirsiniz? Halbuki siz çalışabilir ve mal kazanabilir durumdasınız.

c) Onlar sizden oldukça sağlam bir söz almışlardı. Yani arkadaşlık ve iyi geçinmek, haklarına riayet edip bağlı kalmak hususunda sizden kesin bir söz almışlardı. Katade ve Mücahid der ki: Buradaki söz Yüce Allah'ın kadınlar lehine erkeklerden şu buyruğu ile aldığı sözdür: "Ya iyilikle tutmak yahut güzellikle salmak..." (Bakara, 2/22). Yüce Allah'ın buradaki sözü "kuvvetli" olmak ile nitelendirmesi, sözün alabildiğine sağlam ve önemli oluşundan dolayıdır. Derler ki: Yirmi günlük bir arkadaşlık, bir akrabalık gibidir. Peki ya eşler arasında meydana gelen birliktelik ve içlilik dışılık ne olabilir?

Böyle bir fiil, Yüce Allah'ın şu buyruğunda takdir buyurmuş olduğu sevgi ve rahmet bağını koparmaktır: "Sizin için nefislerinizden sükûn bulacağınız ve aranızda sevgi ve esirgeme kıldığı eşler yaratmış olması da onun ayetlerinden-dir. Şüphesiz bunlarda iyice düşünecek bir topluluk için ayetler vardır." (Rum, 30/21). [\[31\]](#)

Kendileriyle Evlenmek Haram Olan Kadınlar

22- Babalarınızın nikahladığı kadınlarla evlenmeyin; ancak geçmiş olan müstesna. Şüphe yok ki o bir hayasızlık ve bir hışım idi, o ne kötü bir yoldu!

23- Size anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, birader kızları, hemşire kızları, sizi emziren anneleriniz, süt hemşireleriniz, hanımlarınızın anaları ve kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizden olma himayenizde bulunan üvey kızlarınız (bunlarla evlenmeniz) da size haram kılındı. Eğer anneleriyle zifafa girme-mişseniz size bir beis yoktur. Kendi sulbünüzden oğullarınızın hanımları ve iki kızkardeşi birlikte almanız da (haram) kılındı. Ancak geçmiş olan müstesna. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

Nüzul Sebebi

"Babalarınızın nikahladığı kadınlarla evlenmeyin" mealindeki 22. ayet-i kerime şu kimseler hakkında nazil olmuştur: Babasının hanımı Kubeyşe ile evlenen Hısn b. Ebi Kays,

yine babasının hanımı ile evlenen el-Esved b. Halef, babasının hanımı el-Esved b. Muttalib'in kızı ile evlenen Safvân b. Umey-ye b. Halef ile babasının hanımı Harice b. Müleyke ile evlenen Mansûr b. Hâzim.

Eş'as b. Sevvâd der ki: Ebu Kays vefat etti. Ensarın salihlerindendi. Oğlu Kays babasının hanımına talip oldu. Analığı ona, "Ben seni oğlum gibi kabul ediyorum, fakat Resulullah (s.a)'m yanma varıp ona danışayım" dedi. Durumu bildirmek için Resulullah'a gitti. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[32\]](#)

İbni Cerir et-Taberî, İbni Abbas'tan şöyle rivayet etmektedir: Cahiliye dönemi insanları (kendileriyle evlenilmesi) haram olan (kadın)ları haram kabul ediyorlardı. Bundan tek istisna, babanın hanımı ile evlenmek ve iki kızkardeşi aynı nikâh altında tutmaktı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Babalarınızın nikahladığı kadınlarla evlenmeyin, ancak geçmiş olan müstesna" buyruğu ile "iki kızkardeşi birlikte almanız da (haram kılındı), ancak geçmiş olan müstesna" buyruklarını indirdi.

en-Nadr b. Şumeyl ise "el-Mesâlib" adlı eserinde şunu zikretmektedir: Araplardan Hâcib b. Zurâre mecusiliğe girmiş ve kendi kızı ile evlenmişti. Yüce Allah müminlere atalarının bu uygulamalarını yasakladı. [\[33\]](#)

Açıklaması

Ayet-i kerime babanın hanımı ve nesep, evlilik ve süt emmek dolayısıyla akraba olanlarla evlenmeyi haram kılma hükmünü kapsamaktadır. [\[34\]](#)

Makt Nikâhı:

Yüce Allah, "Babalarınızın nikahladığı kadınlarla evlenmeyin" ayeti ile babanın hanımını haram kılmıştır. Çünkü o da anneye benzemektedir. Diğer taraftan bu selim bir fitratın kabul edemeyeceği oldukça çirkin bir fiildir. Akli başında kimselerce hoşlanılmayan,

tiksinilen bir şeydir. Bundan dolayı Araplar buna "nikâhu'l-makt" adını vermişlerdir. Babasının hanımından olma çocuğa da "makît" adı verilir. Diğer bir sebep ise böyle bir yolun çok kötü bir yol olmasıdır. Nitekim Yüce Allah, "O ne kötü bir yoldur!" diye buyurmaktadır.

Yüce Allah'ın, "Nikahladığı" buyruğundaki nikâhlanmaktan kasıt, İbni Ab-bas'ın dediği gibi, akdin kendisidir. İbni Cerîr et-Taberî ve el-Beyhakî ondan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: 'Babanın kendisi ile evlendiği her bir kadın, onunla ister gerdeğe girmiş olsun, ister girmemiş olsun haramdır.' Babalar ifadesi icma ile dedeleri de kapsar.

Fakat bu ayetin nüzulünden önce geçmiş olan bu tür nikâhlar dolayısıyla bir sorumluluk yoktur. Yani böyle bir nikâh yapan cezayı hak eder; ancak geçmiş olan müstesnadır. Bundan dolayı günah yoktur, affedilmiştir. Buradaki istisna munkatıdır, anlamı şudur: Fakat geçmiş olan dolayısıyla sizin için bir başa kakma söz konusu değildir. Burada (mâ) ile kadınlar kastedilmektedir. Akıl sahibi varlıklar hakkında kullanılmıştır. Bu edatın masdar edatı olduğu da söylenmiştir. O zaman mana şöyle olur: Siz de babalarınızın yaptığı fasit cahi-liye dönemi nikâhları gibi nikâh yapmayınız. [\[35\]](#)

Nesep Yahut Sıhrî ya da Süt Akrabalığı Dolayısıyla Haram Kılananlar:

Nikâhta iki cins arasındaki karşılıklı ilişkiye aykırı düştükleri için Yüce Allah kendileriyle evlenilmesi haram kılınan kadınları beyan buyurmaktadır. Bunlar altı kısımdır:

1 - Usûlün nikâhlanması: Yani anneler ve ninelerin nikâhlanması haramdır. Çünkü Yüce Allah, "Size anneleriniz... haram kılındı" buyurmaktadır. Anne kelimesi nineleri de kapsar.

2 - Fürû'un nikâhlanması: Yani kız çocuklar, erkek olsun kız olsun çocukların kızları. Çünkü Yüce Allah, "Kızlarınız" diye buyurmuştur. Bundan kasıt ise sulben kız çocuklar ile doğumlarına sebep teşkil ettikleri çocuklarının kızları yani torunlardır.

3 - Yakın ve uzak akrabaların nikâhı: Yakınlardan kasıt öz kardeşler yahut baba bir ya da anne bir kızkardeşlerdir. Çünkü Yüce Allah, "Kızkardeşleriniz" diye buyurmuştur. Uzak olanları ise baba ve anne tarafından olanlardır ki, bunlar hala ve teyzelerdir. Çünkü Yüce Allah, "Halalarınız, teyzeleriniz" buyurmuştur. Bu da yukarı doğru dedelerin diğer çocuklarını ve yine yukarı doğru ninelerin çocuklarını da kapsar.

Kardeşlik tarafından akrabalar da uzak akrabalık kabilindedir. Çünkü Yüce Allah, "Birader kızları, hemşire kızları..." diye buyurmaktadır. Bu ise ister anne babadan birisi tarafından olsun, ister her ikisi tarafından kardeş olsun, fark etmez. İşte bu üç tür akraba nesep ciheti ile haram olan akrabalıktır.

4- Süt emme sebebiyle haram olanlar:

Yüce Allah'ın. "Sizi emziren anneleriniz, süt hemşireleriniz..." buyruğu dolayısıyla nesep yoluyla haram kılınan akrabalar, süt yolu ile de haram olurlar. Süt emziren annenin bütün akrabaları süt emen çocuğun akrabalarıdır. Süt emziren süt emenin annesi olur. Onun kızı da süt emenin kızkardeşi olur, kocası babası, öbür çocukları da onun kardeşleri olurlar. Buharî ve Müslim'de İbni Abbas'tan Hz. Peygamberden amcası Hz. Hamza'nın kızı ile evlenmesi istenince şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "O bana helâl olmaz. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır ve nesepten dolayı ne haram oluyorsa süt emmekten dolayı da haram olur." Yine Buhari İbni Abbas'tan şunu rivayet etmektedir: Hz. Peygamber'e birisi kız çocuk diğeri erkek çocuk emzirmiş iki cariyesi bulunan bir adam hakkında "Bunun erkek çocuğunun ötekinin kız çocuğu ile evlenmesi helâl olur mu?" diye soru sorulmuş. O, "Hayır, birdir." diye buyurmuştur.

Ayetin zahirine göre süt emmenin azı da çoğu gibidir. Hanefiler ile Malikî-lerin görüşü budur. Bir grubun görüşüne göre ise haramlık ancak üç defa ve daha fazla süt emmekle sabit olur. Çünkü Peygamber (s.a.) Müslim ve başkalarının rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Bir iki defa emmek de haram kılmaz, bir iki defa çocuğun ağzına memeyi vermek de haram kılmaz." Bu İmam Ah-med'den de rivayet edilmiştir.

İmam Şafiî ve İmam Ahmet haram kılmanın beş defa süt emmekten daha aşağısında sabit olmayacağı görüşündedirler. Çünkü Malik ve başkaları Hz. Ai-şe'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Kur'an-ı Kerim'den nazil olan buyruklar arasında, "bilinen on defa süt emmek" de vardır. Daha sonra bunlar, "Bilinen beş defa süt emmek" ile neshedildiler. Resulullah (s.a.) vefat ettiğinde bunlar Kur'an-ı Kerim'den okunan buyruklar arasında idi.

Hanefiler ise bu hadis-i şerife haram kılan ayetin vahid haber ile tahsis edilmesinin caiz olmadığını söyleyerek cevap verirler. Çünkü bu ayet-i kerime muhkem ve mana itibariyle zahirdir, maksadı da apaçıktır. Ebu Bekir er-Râzi de Tavus'tan, o İbni Abbas'tan şunu rivayet etmektedir: İbni Abbas'a süt emmek hakkında soru sorulmuş o da şöyle demiştir: Herkes bir ya da iki defa süt emmenin haram kılmadığını söylemektedir. Bu önceden böyle idi, bu gün ise tek bir defa dahi süt emmek, haram kılar.

Süt emmek ancak küçük yaşta haram kılıcıdır. Bu ise ilk iki sene içerisinde olan emmedir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir." (Bakara, 2/223). Darekutnî de İbni Abbas'tan Hz. Peygamberin şu buyruğunu rivayet etmektedir: "İki yıl içerisinde

olmadıkça süt emmek diye bir şey söz konusu olmaz."

Lebenü'l-fahl diye bilinen süt akrabalığı haram kılıcı mıdır değil midir? Meselâ, bir erkek iki kadın ile evlenir, bu kadınların ondan çocuğu olur. Bunlardan birisinin kız, diğerinin de erkek çocuk emzirmesi gibi. Lebenü'l-fahl'ın haram kıldığını kabul edenler -ki bu imamların çoğunluğunun görüşüdür- kızın erkek ile evlenmesini haram kabul ederler. Çünkü bunlar baba bir süt kardeşirler. Bu ise nas ile tespit edilmiş bir husustur. Çünkü Buharî'de Hz. Aişe'den şöyle dediği sabittir: Ebul-Kuays'ın kardeşi Eflah hicab ayetinin nüzulünden sonra Hz. Aişe'nin yanına girmek üzere izin istedi. Hz. Aişe dedi ki: Allah'a yemin ederim Resulullah (s.a.)'a sormadıkça Eflah'a izin veremem. Çünkü beni emziren Ebul-Kuays değildir. Beni emziren bir kadındır. Hz. Aişe dedi ki: Resulullah (s.a.) yanıma girince ey Allah'ın Rasulü, Ebul-Kuays'ın kardeşi Eflah yanıma girmek üzere izin istedi, ben de senden izin almadıkça ona izin vermek istemedim? Şöyle buyurdu: "O senin amcandır, yanına girsin."

5- Sıhrî akrabalık dolayısıyla haram olanlar.

Yüce Allah bu bağı da nesep bağı gibi şereflendirmek üzere üç türlü sıhrî akrabalık sebebiyle evliliği haram kılmıştır:

a) Kocanın kendisi ile gerdeğe girdiği yahut nikâh akdi yaptığı hanımın annesi. Nine de anne gibidir. Çünkü Yüce Allah, "Eşlerinizin anaları" diye buyurmaktadır. Hanımın annesinin haram kılınması için kızı ile gerdeğe girme şartı yoktur, mücerred akit yeterlidir; çoğunluğun görüşü budur.

b) Üvey kız evlât (rabîbe): Bu, hanımın başka kocadan olma kızıdır. Haram kılınması için annesiyle gerdeğe girmek şarttır. Aynı şekilde bu kızın çocuklarının çocukları da haramdır. Şayet o kadın ile gerdeğe girmeyecek olursa kızları ona haram olmaz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizden himayenizde bulunan üvey kızlarınız, size haram kılındı. Eğer anneleriyle zifafa girmemişseniz size bir beis yoktur." Yani gerdeğe girmeksizin bir kadını mücerred nikahlamak o erkeğin o kadının başka kocadan olma kızlarını nikahlamasını haram kılmaz.

Hanefîler de derler ki: Bir kadın ile zina edene o kadının usûlü de fûrû'u da haram olur. Aynı şekilde şehvetle ona dokunsa yahut öpse yahut şehvetle fercine baksın veya şehvetle hanımının annesinin elini tutsa da hüküm böyledir. Bu durumda kendi hanımı ebediyen ona haram olur.

Fakat sair mezhep imamları Hanefîlere muhalefet eder ve şöyle derler: Zina kendisi ile zina edilen kadının usûlünü de fûrû'unu da haram kılmaz.

c) Oğulun hanımı ile oğulun oğlunun hanımı da babaya ve dedeye haramdır. Çünkü

Yüce Allah, "Kendi sulbünüzden oğullarınızın hanımları..." diye buyurmaktadır. Burada geçen (hanımlar anlamındaki) el-helâil, halîle'nin çoğulu olup zevce demektir. Erkeğe de "halîl" denir. Çünkü eşler aynı yere hulul ederler, aynı yatağı paylaşırlar.

Süt oğlunun hanımı da böyledir. Çünkü daha önce geçen hadis-i şerifte, "Nesepten haram olan süt emmekten dolayı da haram olur" diye buyrulmuştur.

Dikkat edilecek olursa eşlerin başka kadından olma kız evlâdının kocanın himayesinde olması çoğunlukla rastlanılan bir durumdur. Yoksa haram kılmakta bir kayıt olduğu için değildir. Hanımın başka kocadan olma kızı yeni kocasına, ister babalığının himayesinde bulunsun, ister bulunmasın haram olur. Evlâtlığın zevcesi ise haram değildir. Çünkü evlât edinmek İslâm'da iptal edilmiş, haram kılınmıştır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ta ki evlâtlıklarının zevcelerini boşamadan sonra (onlarla evlenmekte) müminlere bir vebal olmasın." (Ahzab, 33/37); "Onları babalarına nispet edip çağırın; bu Allah indinde daha âdildir." (Ahzâb, 33 51.

6- Arızî bir sebep dolayısıyla haram kılınanlar:

Bu, iki kızkardeşi yahut kadını halası, teyzesi, kardeşinin kızı, kızkardeşinin kızı ile aynı nikâh altında tutmaktır. Bunun kuralı şudur: Akraba olan iki kadının şayet birisi erkek farz edilecek olursa, eğer o erkeğin öbürünü nikahlaması haram oluyorsa, bu ikisini aynı nikâh altında bulundurmamak haram olur. Bu haramhk onlardan birini boşayıp iddeti sona erinceye kadar devam eder.

Buna delil Ahmed b. Hanbel ile Kütüb-i Sitte sahiplerinin Ebu Hurey-re'den yaptıkları şu rivayettir: Peygamber (s.a.) kadının halası veya teyzesi ile birlikte nikahlanmışım yasakladı. Tirmizî'nin rivayetinde de şöyle denilmektedir: "Kadın halası üzerine, hala kardeşinin kızı üzerine, kadın teyzesi üzerine, teyze kızkardeşinin kızı üzerine, büyük küçük üzerine, küçük büyük üzerine nikahlanmaz." İşte bu hadis Yüce Allah'ın, "bunlardan başkası... size helâl kılındı." (Nisa, 4/24) buyruğunun genel ifadesini tahsis etmektedir. Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mace'nin Feyrûz ed-Deylemî'den rivayet ettiği şu hadis de bunu pekiştirmektedir: Deylemî, İslâm'a girdiğinde nikâhı altında iki kızkardeş vardı. Resulullah (s.a.) ona, "Hangisini istiyorsan onu boşa" diye buyurdu.

İbni Hibbân ve başkalarının rivayetine göre de Peygamber (s.a.) şuna işaret etmiştir: "Çünkü siz böyle yapacak olursanız, akrabalık bağıni koparırsınız." Yani iki kızkardeşi yahut bir kadını yakın akrabası ile birlikte aynı nikâh altında bulundurmanın haram kılınması, âdeten kumalar arasında tiksinti ve nefretin bulunması dolayısıyladır.

Bu haram kılma ise haram kılmadan önce geçenleri kapsamamaktadır. Bundan önce geçenler dolayısıyla sorumluluk yoktur.

Şüphesiz Yüce Allah ezelden beri Gafûr'dur, Rahîm'dir. Geçmişteki kötü amellerinizin etkilerini, tevbe ve O'na dönüş suretiyle de günahlarınızı bağışlar. Sizin için hayır ve maslahatı ihtiva eden, aranızdaki bağları güçlendiren evlilik hükümlerini teşrî buyurmakla da size merhamet buyurur. [\[36\]](#)

Evli Kadınlarla Nikâhlanmanın Haramlığı, Mehri Verildiği Takdirde Mahrem Olmayan Kadınlarla Evlenmenin Meşruluğu

24- (Savaş esiri olarak) sahip olduğunuz kadınlar (cariyeler, kadın köleleriniz) müstesna olmak üzere diğer bütün kocalı (evli) kadınlar (ile evlenmeniz de) size haram kılındı. Bu (haramlık) sizin üzerinize Allah'ın farzı olarak (yazılmıştır.) Onların haricindekiler ise -namuslu ve zinaya sapmamış kimseler olarak (yaşamamız şartıyla) mallarınızla (mehir vermek veya satın almak suretiyle) ara(yıp nikâh yap)ma-nız için -size helâl edildi. O halde onlardan hangisinden faydalandıysamz ücretini (mehrini) kararlaştırıldığı şekilde verin. O mehrin miktarını tespit ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile ittifak ettiğiniz (uyuştuğunuz) şey (miktar) hakkında üstünüze bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilicidir, mutlak olarak hüküm ve hikmet sahibidir.

Nüzul Sebebi

Müslim, Ebu Davud, Tirmizî ve Neseî'nin, Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayetlerine göre Ebu Said şöyle demiştir: Evsafta ele geçirilen esirlerden bazı kadın esirler de bize düştü. Bunların kocaları vardı. Böyle evli durumdaki kadınlara yaklaşmayı kerih gördük ve Peygamberimiz (s.a.)'e durumu sorduk. Bunun üzerine "Savaş esiri olarak sağ ellerinizin malik olduğu kadınlar (cariyeler) müstesna olmak üzere diğer bütün kocalı kadınlarla evlenmeniz de size haram edildi." ayet-i kerimesi indi. Yani Allah'ın size harp ganimeti olarak nasip ettikleri helâldir, denmiştir. Biz de bu ayetin gelmesi üzerine onlarla münasebeti helâl saydık.

Taberanî İbni Abbas (r.a.)'tan tahric ederek şöyle demiştir: Ayet Huneyn günü inmiştir. Allah Teâlâ Huneyn fethini müyesser kılınca müslümanlar Ehl-i Kitap kadınlardan

kocaları bulunan bir takım kadın esirler elde ettiler. Bir erkek kendi payına düşen esir kadına yaklaşmak istediğinde kadın "Benim kocam var" diyordu. Mesele hakkında Resulullah (a.s.)'a soruldu. Hemen bu ayet nazil oldu.

"Aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey (miktar) hakkında üstünüze bir vebal yoktur" kısmının iniş sebebi şudur: İbni Cerir et-Taberî Amra b. Süleyman'dan, o da babasından naklediyor. Babası şöyle demiştir: Hadramî'nin söylediğine göre bir takım erkekler mehir takdir ve tespit ederler, sonra da onlardan bir ödeme güçlüğüne düşerdi. Bunun üzerine: "O mehrin miktarını ta-rin ettikten sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey (miktar) hakkın-ia üzerinize bir vebal yoktur" ayet-i kerimesi nazil oldu. [\[37\]](#)

Açıklaması

"Muhsanat (= evli kadınlar)" lafzı yukarıda geçen ve nikâhlanması haram lan "anneleriniz, kızlarınız..." ayetine matuftur.

Mana şöyledir: Evli olan kadınları nikahlamanız da size haram kılmış-ır. Ancak bizimle kâfir düşmanlar arasında dini koruma gayesiyle vuku bulan, ömürmek için ele geçirmek ve işgal arzusuyla olmayan meşru cihad neticesi lınan esir kadınlar bu hükmün dışındadırlar. Ayet-i kerime kocalı kadınları ikâhlamanın haram olduğuna delildir. Fakat esir alınan kadınlar bundan ha-îçtirler. Eğer kocaları kâfir olarak daru'l-harpte kalırlarsa, onları esir almanız ski nikâhlarını düşürür, fesheder.

Esir edilen kadınlardan biriyle evlenmek, o kadının kefalet altına alınması, ırzını ayaklar altına düşürmekten veya karnını doyurma yolu aramaktan korunması için bir usuldür.

"Kadınlar" kaydı, genellik ifade edip her evli kadını da içine alsın diye getirilmiştir.

"Kitabellah" diye masdar ile getirilmesi tekit ifade etmesi içindir. Yani, Allah size bunu yazdı, farz kıldı; başka bir tabirle: "Allah, bu çeşitleri haram kıldığını kuvvetli bir şekilde takdir etti, şüphe ve değıştirme olmaksızın maslahata uygun şekilde sabit olarak farz kıldı," demektir.

Allah Teâlâ, zikredilen muharremât (haram kılınanlar) dışındaki kadınları ise size

helâl kıldı.

Bunun dışında kalanlar, namuslu ve zinaya sapmamış kimseler olarak mehir olmak üzere vereceğiniz mallar ile istemeniz için size helâl kılınmıştır. Mallarınızı zina yolunda ziyan etmeyin ki mallar elinizden çıkıp fakirliğe düş-meyesiniz. Size helâl olan bu kadınlardan evlendiğinize ecir, yani mehri veriniz. Kadından istifade etmenin mukabili olduğu için mehire ecir ismi verilmiştir. Bu hüküm Allah Teâlâ tarafından farz kılınmıştır.

"Ferîdaten" lafzı, ya 'farz kılınmış' manasına 'ecirler*' lafzından haldir; ya da tekit edici masdardır; Allah onu bir farz kıldı, demek olur. Çünkü mehir, evlilik akdi yapılırken tayin ve tespit edilir. Nitekim "Eğer onlara bir mehir tayin etmiş bulunursanız" (Bakara, 2/237) ve "Kendileriyle temas etmediğiniz, yahut kendilerine bir mehir tayin eylemediğiniz kadınlar..." (Bakara, 2/236) ayetlerinde böyledir.

Yahut da maksat, zevcenin hakkı olan ve Allah Teâlâ'nın farz ve meşru kıldığı, kesin bir şekilde emrettiği mehri ödemeye teşviktir; bunda pazarlığa veya ondan kaçmaya imkân yoktur.

Lâkin evlilik akdinden sonra yapacakları anlaşma ve uyuşmalar sebebiyle de eşlere herhangi bir günah veya sıkıntı da olamaz. Kadın, kocasının mehir borcunun hepsini veya bir kısmını affedebilir, hibe edebilir, yahut koca mehir miktarını arttırabilir; beraberce anlaşıp karar verirlerse, bu hususlarda herhangi bir mani yoktur. Tespit edildikten sonra mehir miktarında anlaşarak yapılacak indirme, hepsini terk etme veya arttırma mubahtır, meşrudur. Zira evlilikten maksat bu birlikteliğin, samimilik, sevgi, yardımlaşma ve şefkatten oluşan metin bir temel üzere kurulu olmasıdır. Allah Teâlâ, mahlukatın hayrı nerededir, niyetler nedir, hepsini bilir. Onlar için tedbir ve takdir ettiği hükümlerde hikmet sahibidir; lütuf ve rahmetiyle haklarından sadece hayır ve salâh olacak şeyleri meşru kılar.

[38]

Cariye İle Evliliğin Şartları, Fuhuş İrtikâp Ederlerse Cezası

25- Sizden kim hür ve müslüman kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiremezse o halde sağ ellerinizin malik olduğu mümin cariyelerden (alsın). Allah sizin imanınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmişsiniz)dir. O halde -iffetli olan, zina etmeyen, dost da edinmeyen kadınlar olmak üzere- onlarla, sahiplerinin izniyle nikahlanın. Ücretlerini de maruf şekilde onlara verin. Onlar evlendikten sonra bir fuhuş

irtikâp ettikleri takdirde o zaman üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı verilir. (Cariyeler almak hususundaki) bu (izin), içinizden sıkıntıya düşmekten (zinaya saptan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah hakkıyla yarlıgayıdır, çok esirgeyicidir.

Açıklaması

Hür kadınlarla evlenmek için lâzım gelen mal ve imkânı olmayan kimse, cariyelerle evlenebilir. Ayette cariyeler hakkında, onlara kıymet verilerek ve erkek ile kadın köle için "fetât-fetâ= genç" kelimelerinin kullanılabileceğini göstermek üzere "feteyât (=genç kızlar)" tabiri geçmiştir. Buharî'de rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurur: "Biriniz katı şekilde "Kölem, cariyem" demesin. Köle de (efendisine) "Rabbim" demesin. Sahibi olan kişi "Delikanlım, genç kızım" desin. Köle de "Efendim, Hanımefendim" desin. Çünkü hepiniz kullarsınız. Rab ise, Allah azze ve celle'dir."

Burada "muhsanât"tan murad, hür kadınlardır. Zira "memlûkat= cariyeler" mukabilinde kullanılmıştır. Hür kadının şanı namuslu olmaktır, cariyelerin zaruret ve şartlar dolayısıyla zinaya düşmeleri ihtimali daha çoktur. O yüzden Ebu Süfyan'm karısı Hind taaccüp içinde, Peygamberimize (s.a.) "Hür kadın da zina mı edermiş?" demiştir.

Ayetin zahiri, cariyelerle evlenmenin üç şartı bulunduğu delâlet etmektedir.

- 1-** Kocanın, hür kadına mehir verme imkânını bulamaması,
- 2-** Zinaya düşmekten korkması,
- 3-** Evleneceği cariyenin mümine olması, kâfire olmaması.

Hür kadın mehrinin miktarı şahıslara, hallere, zamanlara, mekânlara göre değişir. Her şahıs ve çevrenin örf bakımından münasip gördüğü miktar vardır. Bir erkek, hür bir kadının mehrini verebilecek kudrette bulunabilir. Ancak kadınlar o adamdan fiziği yahut ahlâkı kötü olduğu için kaçabilir. Yine bir adam, hür kadına karşı gözetmesi gereken nafakası ya da ona diğer karısıyla eşit şekilde davranması gibi hakları yerine getirmekten aciz kalabilir. Halbuki cariyenin böyle hakları yoktur.

Hanefiler, mehrin en az miktarını çeyrek dinar (üç dirhem) olarak takdir

etmişlerdir. [39] Bazıları on dirhem olduğunu söylemiştir. Sünnet'te sabit olduğuna göre Peygamberimiz (s.a.) evlenmek isteyen bir adama "Demirden bir yüzük de olsa, bulup buluştur" [40] buyurmuştur. Ashâb-ı kiram'dan birisi karısıyla Kur"ân-ı Kerim öğretmek şartı üzere evlenmiştir.

Şeriat cariyelerle evlenme meselesinde bu şartları, ortaya çıkabilecek bazı zararlara mani olmak için lüzumlu görmüştür. En önemli zarar çocuğun da köle olması hususudur. Çünkü, kölelik ve hürriyet bakımından çocuk anneye tabidir. O bakımdan ayetin sonunda "Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır" buyurulmuştur.

İmam Ebu Hanife, hür bir kadın bulamayan kimsenin cariye ile evlenmesinin caiz olduğu kanaatine sahip olmuştur. Hür kadının mehrini verme imkânı bulsun veya bulunmasın, zinaya düşme korkusu duysun veya duymasın, cariye müslüman olsun ya da olmasın, durum değişmez. Şunlar gibi pek çok ayet-i kerimenin umumi manasına göre amel edilebilir: "Sizin için helâl olan kadınlardan nikahlayın." (Nisa, 4/24); "Sizden evvel kitap verilenlerden muhsan olan kadınlar da... (helâldir)." (Maide, 5/5). Hepsinin ifadesi Ehl-i Kitap olanlarla cariyeleri içine almaktadır ve mehir verme gücü ile zina korkusu şartı da getirilmemiştir.

Bu ayetin yukarıda zikredilen genel hükümleri tahsis etmesi uygun da değildir. Zira birincisi, ayet, sayılan şartlara şart mefhumu ve sıfat mefhumu yoluyla delâlet etmektedir. Onlar da İmam Ebu Hanife (r.a.)'nin görüşüne göre hüccet kabul edilmez. İkincisi, hüccet kabul edilse bile, şartlarda noksanlık olduğu ya da sıfat bulunmadığı zaman her iki mefhum, mubah olmamayı gerektirir. Mubah olmama da haramhğm veya mekruhluğun sabit olduğundan daha umumdur. Ona göre şartlar bulunmadığında murad kerahetin ve haramlığın sübutunun caiz oluşudur. Fakat kerahet ciheti, umumi hükümlere muhalefet hususunda daha hafif olduğundan taayyün eder. "Bu, içinizden zinaya düşmekten korkanlar içindir" cümlesi bir şart değildir, ayetlerin gereğinin genelliğinden ötürü, islâh ve uygun olana irşad manası taşımaktadır.

Şafiîlerin cevapları ise şöyledir: Bu umumî hükümler, genel olanın hususî olana muhalif olması dışında bu ayet-i kerimeye zıt değildir. Hususi olan ise genel olandan önce gelir. Hanefiler de çocuğu kölelikten korumak maksadıyla ayetlerin genelliğini, evlenecek hür bir kadın bulamayan kişi hakkında tahsis etmişlerdir. Bu mana da, hür kadına verecek miktar mehri bulamama ve zinaya düşme korkusu bulunması durumunda tahsis etmeyi gerektirir. Hem sonra ayet cariye ile nikâhlanmayı, zinaya düşme korkusu ve hür kadının mehrini bulamama zarureti ve cariye'nin müslüman olması şartıyla mubah kılmıştır. Onun dışında ise asıla, yani cariye nikahlanmanın men edildiği hükmüne dönülür.

Ayet-i kerimenin "Allah sizin imanınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminiz-dendir. kısmına gelince, manası şöyledir: Sizler ey müminler, işlerin zahiri ile mükellefsiniz, gizli ve bânın

tarafı Allah Teâlâ'ya aittir. İman hususunda zahiri hale göre amel edin. Cariyede imanın zahiri kâfidir, yakinî olarak imanını bilmek şart değildir. Çünkü buna bir yol bulamazsınız ki... Sizler ile cariyeler bir bakıma aynı cinstensiniz. Hepiniz insansınız, aynı asla, yani Hz. Adem (a.s.)'e bağlısınız. Diğer yandan iman yönünden cariyeler ile ortaksınız. Çünkü faziletlerin en büyüğü imandır. O halde zaruret durumlarında cariyeleri nikâh-lamaktan geri durmayınız. Bu hüküm, cariyelerin durumunu yükseltmek ve hür kadınlara eşit hale getirmek demektir.

Daha fazla teşvik için müteakip cümlede Allah Teâlâ cariyelerle evlenme emrini bir daha tekrarlamış, onların nikâhını da ehillerinin rızasıyla olması kaydını getirmek suretiyle hür kadınların nikâhı gibi kılmıştır. Ehil, cariyenin efendisi veya maliki, sahibi manasındadır. Çünkü iman, cariyelerin kadrini kıymetini arttırmıştır.

Fukaha, cariye ve kölenin evlenmesinin efendisinin izni şartıyla olduğu hükmünde ittifak etmiştir. Delil bu ayet ile İbni Mace'nin rivayet ettiği İbni Ömer (r.a.) hadisidir: "Hangi köle efendisinin izni olmaksızın evlenirse o zina etmiş olur." İzin bulunmadığı takdirde, Şafîilere göre nikâh batıldır, sahih değildir. Diğer fakihlere göre ise fuzûlî kişinin akdinde olduğu gibi geçerli değildir, efendisinin iznine bağlıdır.

Cariye, kendisine mehir vermek icap etmesi bakımından hür kadın gibidir. Ayet-i kerimede "Ücretlerini (mehirlerini) maruf şekilde kendilerine verin" buyurulmuştur. Onlara mehirlerini güzel muamele, mehr-i misil, sahibinin izni ile olmak gibi aranızda maruf olan şekilde veriniz, demektir.

İmamların çoğunluğuna göre cariyenin mehri efendisine aittir. Çünkü efendisinin sahib olduğu cinsî olarak istifade menfaati karşılığında mehir icap eder. Buna hak sahibi olan da efendisidir. Aslında köle hiç bir şeye malik değildir. Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Allah, hiçbir şeye kudreti yetmeyen memlûk (başkasının mülkü olan köle) bir kulu misal verdi..."(Nahl, 16/75). Hadis-i şerifte de "Köle ve elindeki, efendisininindir" buyrulur.

İmam Malik ise, "Mehir, zevcenin koca üzerindeki hakkıdır, cariyenin mehri de kendisindedir, ayetin zahiri ile amel edilir", demiştir. Cumhurun ona cevabı şöyledir: Ayetten murad "Sahiplerinin izni ile onlara mehirlerini veriniz" veya "Mehirlerini onların ehil ve sahiplerine veriniz" demektir. Mehrin cariyelere izafe edilmesi, mehrin icap ettiği hususunu tekit ve takviye içindir.

Lâkin cariyelerin mehri hak edebilmelerinin şartı, iffetli, namuslu ve sizinle evlenmiş olmalarıdır. Açıkça zina için kiralanana (müsâfihât), yahut gizlice dost edinerek zina eden kadınlardan olmamalıdır. Cahiliye zamanındaki örfeye göre zina iki çeşitti: Bunlar, alenen yapılan (sifâh), gizli yapılan (it-tihâz-ı ahdân= dost tutma) zinalardır ki Allah Teâlâ her iki çeşidini de haram kılmıştır: "Fuhşun açığına da, gizlisine de yaklaşmayın." (En'âm, 6/151); "De ki: Rabbim ancak fuhşu, onların açığını ve gizlisini haram etmiştir." (A'raf, 7/33).

Burada "muhsanât"tan iffetli kadınlar, "müsâfihât"tan istediği her adama kendini zina için kiralayan kadınlar, "müttahizât-ı ahdân"dan ise belirli bir dost tutan zinacı kadınlar murad edilmektedir.

Hür erkeğin kendisiyle evlenmek istediği cariyede iffetli, gizli ve açık zinadan uzak olması şartının koşulma sebebi şudur: Cahiliye devrinde insanlar zina yolunda çalıştırıp para kazanmak maksadıyla cariyeler satın alırlardı. Hatta münafıkların reisi İbni Ubeyy cariyelerini, müslüman olmalarından sonra bile zina etmeye zorlardı. O sebepten şu ayet nazil olmuştu: "Dünya hayatının geçici menfaatini kazanacaksınız diye cariyelerinizi, eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse, siz fuhşa, zinaya mecbur etmeyiniz" (Nur, 24/33).

Sonra Allah Teâlâ, zina eden cariye gereken had cezasını beyan etmiş ve "Onlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi o vakit..." hükmüyle ona verilecek cezanın hür kadmmkinin yarısı miktarı olduğunu ifade etmiştir. Yani cariyeler evlenip de iffet ve şereflerini koruma imkânı bulduktan sonra zina edecek olurlarsa, cezalan hür kadınların had cezalarının yansı kadardır. Hür kadının cezası "Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun." (Nûr, 24/3) ayet-i kerimesi gereğince yüz değnek olduğuna göre, cariyenin cezası elli değnek olur. Kur'an'm delâlet ettiği ceza budur. Cariyeler hakkında recm cezası yoktur. Çünkü recm cezası yanlanmaz. Sünnet-i Nebeviyye de evli olmayan cariyenin had cezasının ne olduğunu göstermiştir. Sahihayn'da Zeyd b. Hâ-lid el-Cühenî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.) Efendimize zina eden ve evli de bulunmayan cariye hakkında sorulmuş, O da şu cevabı vermiştir: "Ona had vurunuz. Sonra (yine) zina ederse yine had vurunuz. Sonra (yine) zina ederse yine had vurunuz. Sonra örülmüş bir ip (gibi değeri az bir şey) karşılığında da olsa onu satınız."

Ayetin "Onlar evlendiklerinde" ifadesiyle başlatılmasındaki sebep, "evlilik, haklarında had cezasını da yükseltir" şeklindeki bir tevehhüme mani olmaktır. Bu, şart yerine geçecek bir kayıt değildir, mefhumu yoktur.

Daha sonra Allah Teâlâ "Bu (izin) içinizden sıkıntıya (zinaya) düşmekten korkanlar içindir" ifadesiyle cariyelerle evliliğe, mubah olması için başka bir şart daha zikretmektedir. O da zinaya düşme korkusudur. İmam Şafiî (r.a.)'nin çıkardığı hüküm budur. Fakat İmam Ebu Hanife (r.a.) bunu bir şart olarak görmemiş, daha uygun olanla gösterme yani irşad olarak kabul etmiştir.

Bunların arkasından Allah Teâlâ, cariyelerle evlenme hususunda edebî, ahlâkî genel bir tavsiye zikretmiştir: "Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır." Yani cariyeleri nikâhlanmaktan geri durmanız, sizin için onları nikâhla-maktan -her ne kadar zaruret dolayısıyla bazı şartlarla mubah olsa da- daha hayırlıdır. Çünkü bu işte doğacak çocuğu köle olmaya maruz kılma gibi bazı zararlar söz konusudur. Ayrıca cariyeler genellikle düşük ahlâklı, mübtezel, her yere girip çıkan, orda burda dolaşan kadınlardır. Bunlar zillet ve bayağılık halleridir ki onları sevenlere de intikal eder. Zira efendilerin cariyeler

üzerindeki hakkı evlilik hakkından daha kuvvetlidir. Efendinin onları istihdam etme, birlikte yolculuğa çıkma, satma gibi hakları bulunmaktadır ki bütün bunlarda kocalar üzerinde pek büyük meşakkatler, zorluklar husule getirir. Deylemî'nin Müsned'inde Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hür kadınlar evin salâh ve selâmeti, cariyeler ise helakidir." Abdurrazzak Musannefinde Hz. Ömer'in (r.a.) şöyle dediğini tahric eder: "Kul, hür bir kadınla nikahlanınca kendi yarısını azad eder, bir cariyeyle nikahlanınca da kendi yarısını köleleştirmiş olur."

"Allah, Gafur ve Rahim'dir." Allah'ın mağfireti geniş ve çoktur. Onları ni-kâhlamaya sabredemeyeni affeder. Cümlede, bu işten uzaklaşmaya işaret vardır. Cenab-ı Hak, kulundan sadır olan, mümin cariyeleri küçük görme gibi hataları bağışlar. O'nun rahmeti de geniştir, çoktur. Zira cariyelerle evlenme ruhsatı vermiş, Şeriatın hükümlerini güzelce açıklamıştır. [\[41\]](#)

Yukarıda Geçen Şer'î Hükümlerin Sebepleri

26- Allah size (bilmediklerinizi) beyan etmek, sizi sizden evvelkilerin yollarına iletmek, sizin tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah hakkıyla bilicidir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

27- Allah sizin tevbelerinizi kabul etmek ister, (ama) şehvetlerine uyanlar sizin büyük bir meyi ile (doğru yoldan) sapmanızı dilerler.

28 "Allah sizden hafifletmek ister. (Zaten) insan da zayıf olarak yaratılmıştır.

Açıklaması

Allah (c.c.) bu ayetleri indirmekle size yükümlülükleri, sert hükümleri beyan etmek, onlarda helâli haramdan, güzeli çirkinden ayırt etmek, maslahat bulunanı göstermek, sizleri geçmiş peygamberlerin ve salihlerin yollarına, usullerine iletmek istemektedir. Ta ki onların izine tabi olasınız, gittikleri yollardan gidesiniz. Şer'î hükümler, yükümlülükler her ne kadar ahvâl ve zamanların değişmesiyle farklı olsa da onlar maslahatları gözetme itibariyle ittifak halindedir.

Aynı şekilde Allah Teâlâ işlediğiniz günah ve haramlardan yapacağınız tevbe-lerinizi de kabul etmek, günahlardan engelleyecek yahut o günahlara kefarete olacak, onları kapatacak, izlerini silecek hususlara sizleri irşad etmek istemektedir.

Tahkîk erbabı alimlere göre buradaki hitap, bütün mükellefler hakkında genel değildir. Sadece yukarıdaki ayetlerde geçtiği şekilde annelerini, kızlarını ve diğer evlenilmesi şer'an haram olanları nikahlamak gibi şeylerden bilfiil tevbe eden ve Allah Teâlâ'nın da tevbelerini kabul ettiği belirli bir taife, gurup hakkındadır. Çünkü genel olsaydı, kendilerinde tevbe hususu bulunmayan bir takım insanların durumu ile terslik ortaya çıkardı.

Allah, bütün eşyaya şamil olan bir ilmin sahibidir. Sizin için meşru kıldığını, sizden öncekilerin üzerinde oldukları gidiş şekillerini, mümin kullarına faydalı yahut zararlı olan şeyleri bilir. Koyduğu şeriatinde, kaderinde, fiillerinde, kelâmında hikmet sahibidir; hikmet

ve maslahatı^ yararlı olanı gözetir, meşakkat ve zarar bulunan şeyleri yüklemeyiz, teklif etmez.

Sonra Allah Teâlâ tevbeği kabul etmek, sizi temizlemek, nefislerinizi tezkiye etmek şeklindeki iradesini tekit etmiş; rahmetiyle beraber bulunan o irade ile şehvetler peşine düşmüşlerin, günahlara dalmışların ve zinacıların iradesini karşılaştırmıştır. Bu ikinci gurubun Yahudiler, Hristiyanlar yahut kızkardeşler, kardeş ve kızkardeşlerin kızları ile evlenmeyi helâl sayan Mecusîler olduğu da rivayet edilmiştir. Onlar, sizin de kendi arzularına göre büyük bir meyil ile yoldan sapmanızı, yani haktan ayrılıp batıl yollara düşmenizi arzu etmektedirler.

Cenab-ı Hak işte bu hükümler, teklifler, kanunlar, emirler ve nehiyeler ile ağır sorumlulukları sizden hafifletmek istemektedir. Mücahid ve Tavûs'un da dediği gibi zaruret halinde cariyeleri nikâhlamayı size helâl kılmıştır. Nitekim diğer bazı ayetlerde de bu husus tekit edilmiştir: "O Rasul, onların ağır yüklerini, sırtlarında olan zincirleri indiriyor." (A'râf, 7/157); "Allah size kolaylık diler, size güçlük istemez." (Bakara, 2/185); "Din (işlerin)de üzerinize hiçbir güçlük de yükledi." (Hac, 22/78); "Müsamahalı bir İslâm dini ile gönderildim." [42] Çünkü bazı kadınları nikâhlamayı haram kıldıysa da Allah Teâlâ, kadınların çoğunluğu ile nikâhlanmayı mubah bırakmıştır. Her şeyde de helâllerin haramlardan daha çok olduğu görülmektedir.

Allah Teâlâ hafifletme sebeğini şöyle beyan etmektedir: "İnsan zayıf olarak yaratılmıştır." Heva, arzu ve şehvetler onu çeker, özellikle de kadınlar konusunda... Korku ve hüznün ise inşâm endişeye sevk eder. İşte insan arzularına karşı gelmekten, ibadetlerdeki meşakkat ve zorlukları taşımaktan aciz kaldığı için Allah Teâlâ teklifleri, yükümlülükleri hafifletmiş, bazı hükümlerde ruhsatlar tanımıştır.

Fısk ve günahın afetlerinden birisi de ev halkının fısk u fücür ve günahlardan etkilenmesidir. Çünkü büyükler diğerlerine örnektir. Taberanî'nin Cabir (r.a.)'den rivayet ettiği hadis şöyledir: "Siz iffetli olunuz ki kadınlarınız da iffetli olsun. Siz babalarınıza iyi ve itaatkâr davranınız ki çocuklarınız da size iyi muamele yapsın." [43]

Batıl Yollarla Mal Yememenin Haramlığı, Zulümden Menetme, Karşılıklı Rıza İle Muamelenin Mübahlığı

29- Ey iman edenler, birbirinizin mallarınızı bir batıl yolda yemeyin. Meğer ki (o

mallar) sizden karşılıklı bir rızadan (kaynaklanan) bir ticaret (malı) ola. Kendilerinizi öldürmeyin. Şüphe yok ki Allah size karşı çok merhametlidir.

30- Kim (helâl sınırlarını) aşarak ve zulmederek bunu yaparsa biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allah'a göre pek kolaydır.

Açıklaması

Allah Teâlâ müminlerden her birini, başkasının ve kendinin de malını batıl yolla yemekten nehyetmektedir.

Çünkü ayetteki "mallarınız" lafzı hem kendi malına, hem de başkasının malına şamildir. Zaten bütün mallar netice itibariyle İslâm ümmetine aittir. Kendi malını batıl yolla yemesi, malını masiyet ve günah yollarında harcaması; başkasının malını batıl yolla yemesi ise, onları faiz, kumar, gasp zulüm gibi meşru olmayan kazanç yolları ile yemesi demektir. Batıl, şeriata aykırı olan şeylerdir. İbni Abbas ve Hasan-ı Basri'ye göre ise ayet, ivazsız (bedelsiz) olarak yemek manasınadır. Çünkü batıl, bedelsiz alınan şeylerdir demişlerdir.

Batıl yolla yemek, fasit yahut batıl akitlerde bedel olarak alınan her şeye şamildir. Malik olmadığı şeyi satmak, kendisinden yararlanılmayacak derecede bozulmuş olan ceviz, yumurta, karpuz vb. gibi yiyeceklerin parası, değeri bulunmayıp kendisinden yararlanılmayan maymun, domuz, sinek, eşek arısı, ölü eti, şarap, içki, ölüye ağıt yakan kadının ücreti, eğlence alet ve çalgılarının bedelleri gibi...

Kim fasit bir satış yapar ve bedelini alırsa, bu ücret haram ve habis (helâl olmayan) bir karşılık olur, geri vermesi gerekir.

Meşru olmayan, karşılığını ödemediği zulüm yoluyla aynı olarak yahut menfaatini alma şekillerinde malın batıl yolla yenmesi caiz olmazsa da şeriata kabul ettiği karşılıklı rıza yoluyla almak caizdir. O sebepten Allah Teâlâ "Meğer ki (o mallar) sizden karşılıklı bir rızadan (kaynaklanan) bir ticaret (malı) ola" buyurmuştur. Yani mallarınızı, şer'î hududlar dahilinde karşılıklı rıza esasına dayalı ticaret yoluyla yiyiniz, demektir. Ticaret, kazanç amaçlı muavaza (karşılıklı bedel ödeme) akitlerine şamildir. Mülkiyet sebep ve yollarından özellikle ticaretin zikredilmesi, pratik hayatta en çok ticaretin vuku bulmasından-dır. Çünkü ticaret, kazançların en helâl ve şerefliilerindendir. el-Asbahânî'nin Muâz b. Cebel (r.a.)'den naklettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kazancın en tayyibi

(helâl olanı) şu vasıftaki tüccarların kazancıdır: Konuştuklarında yalan söylemezler, vaad ettiklerinde caymazlar, kendilerine emanet verildiğinde (emniyet duyulduğunda) hıyanet etmezler, satın aldıkları zaman (malı) kötülemezler, sattıklarında (lüzumsuz şekilde) övmezler, borçlu olduklarında (ellerinde imkân bulunduğu halde) ödemeyi geciktirmezler, alacakları olduğunda (işi) zora sürmezler."

Her karşılıklı rıza ve uyuşma da şer'î bakımdan kabul edilmiş değildir. Bu uyuşmanın ancak şer'î sınırlar içinde bulunması icap eder. Kendisinde karşılıksız fazlalık bulunan bir alışverişten alınan faiz, veya bir menfaat celbeden borç verme, kumar, at yarışı üzerinde her iki taraf anlaşmış olsa da şer'an bunlar haramdır, helâl değildir.

"Kendilerinizi öldürmeyiniz" ayetinin zahiri gazap, canından bezme gibi hallerde mümini kendi canına kıymaktan, intihar etmekten nehyetmektir, Bu-harî ve Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den naklettikleri şu hadisin manası gibidir: "Kim kendini bir demir ile (bıçak vb. aletle) öldürürse, elinde o demir parçası olduğu halde, kıyamet günü cehennem ateşinde karnını devamlı olarak onunla yarar durur."

Ancak müfessirler ayetin manasının şöyle olduğunda ittifak etmişlerdir: Bazımız bazımızı öldürmesin! "Kendinizi" lafzı ile kullanılması, yasağı daha kuvvetli bir şekilde ifade içindir. "Mallarınız" ifadesinde de aynı maksat göze-tilmiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Müminler bir nefis (can) gibidirler." [\[44\]](#) Ayet-i kerimenin aynı zamanda insanın kendi canına kıymasından, başkalarını öldürmekten ve ölüme götüren uyuşturucu ve zehirleyici maddeler kullanmak ve helak edici yollara sapmak gibi her şeyden bir nehiy ve yasak olmasına herhangi bir mani yoktur.

Söz, mali muameleler hakkında iken ayetin burada getirilme sebebi şudur: Mal, can için temel direk olması, selâmeti onunla mümkün bulunması bakımından canın bir benzeridir. O yüzden malın korunmasını tavsiye ile canın korunmasını tavsiye hususlarının bir araya getirilmesi pek güzel olmuştur.

"Allah size karşı çok merhametlidir" cümlesi yukarıdaki nehyin illetini beyan etmektedir. Yani Allah Teâlâ sizleri haram yemekten ve canları helak etmekten menediyor; zira O sizlere hâlen de çok merhametlidir.

Canını tehlikeli yer ve yollara atmanın haram olduğunu gösteren bir delil de "Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayınız." (Bakara, 2/195) ayet-i kerimesi ile İmam Ahmed ve Ebu Davud'un Amr b. el-As (r.a.)'tan tahrir ettikleri şu hadistir. Amr der ki: "Resulullah (s.a.) Zâtu's-Selâsil senesi beni (emir olarak) gazaya gönderdi. Soğuğu şiddetli bir gece ihtilâm oldum. Eğer su ile yıkanırsam helak olacağımdan korktuğum için teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma sabah namazını öylece kıldırđım. Dönüp Resulullah (s.a.)'ın huzuruna vardığımda durumu kendisine arz ettim. Buyurdu ki: "Ey Amr, cünüp

olduğun halde mi arkadaşlarına namaz kıldırdın?" Ben de "Evet ey Allah'ın Rasulü" dedim; soğuğu şiddetli bir gecede cünüp olmuştum. Eğer yıkanırsam helak olacağımdan korktuğum için teyemmüm ettim, sonra da namaz kıldırdım, dedim. Bunun üzerine Resulullah güldü, başka bir şey de söylemedi.

Amr (r.a.) ayet-i kerimenin genel manasıyla kendisinin durumunda olanlar gibilerini içine aldığı anlamış, Rasul-i Ekrem (s.a.) de onun bu anlayışını ikrar ve kabul buyurmuştur.

Ondan sonra Allah Teâlâ insanları öldürerek katil olan kişinin cezasını zikretmiştir. Kim haddi aşarak, zalim bir şekilde bu haramı işleyecek olursa -yani adam öldürme fiilini işlese demektir, zira "onu" zamiri ile en yakında zikredilmiş olan hususa işaret edilmektedir- Allah da suçu sebebiyle onu ahirette son derece yakıcı bir ateşe sokmak suretiyle cezalandıracaktır. Bu, Allah Te-âlâ'ya göre çok kolay ve basit bir şeydir, kimse O'na engel olamaz. Yukarıda da açıkladık ki "udvân", haddi aşmada aşırılık göstermek; "zulüm"de haksızlık, haddini aşmak yahut bir şeyi yerli yerine koymamak demektir. Sehven, yanlışlık ve hata ile yapılanlar dışarıda kalsın diye "vaîd (tehdit)" "udvân" ve "zulüm" kelimeleri zikredilerek kayıtlanmıştır. [\[45\]](#)

Büyük Günahlardan (Kebairden) Kaçınmanın Mükâfatı

31- Eğer yasak edildiğiniz büyük günahlardan kaçırırsanız sizin (diğer) küçük günahlarınızı örteriz ve sizleri şerefli bir yere (getirip) sokarız.

Açıklaması

Nehyolunduğunuz günahların büyüklerinden sakınır ve uzaklaşırsanız biz de sizin küçük günahlarınızı örteriz, affederiz ve sizleri cennete sokarız.

Peki büyük (kebâir) ve küçük (sağâir) günahlardan kasdolunan nedir?

Alimlerin cumhuru, günahların büyükler ve küçükler olmak üzere iki çeşidi olduğu üzerinde icma etmişlerdir.

Büyük günahlar (kebâir) hakkında şiddetli bir vaid (tehdit) olan veya had cezasını gerektiren her masiyet, günah bu türdendir. Bazılarına göre sayısı yedidir. Sahihayn'da Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen hadisinde Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Helak edici yedi şeyden kaçınınız: Ashab-ı Kiram "Nedir onlar ey Allah Rasulü?" diye sorduklarında Peygamberimiz (s.a.) şöyle açıklamıştır: Allaha şirk koşmak, haklı bir sebep dışında Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir cana kıymak, sihir yapmak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş günü muharebeden kaçmak, evli ve namuslu, hiçbir şeyden haberi olmayan mümin kadınlara zina iftirası atmak." Ana-babaya isyan etmenin, yalan yere şahitlik etmenin de büyük günahlardan olduğunu belirten rivayetler de naklo-lunmuştur. Zira Rasul-i Ekrem (s.a.) her makam ve duruma uygun olanları zikretmiştir, sayılanlar hasr (sınırlama) için değildir.

Kimilerine göre kebâirin sayısı dokuz, kimine göre on, kimine göre de daha da fazladır. Abdurrezzâk'm rivayetine göre İbni Abbas (r.a.)'a: "Büyük günahlar yedi tane midir?" diye sorulduğunda, "yetmişe daha yakındır" dedi. Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas'ın "Yedi yüze daha yakındır" dediğini rivayet eder.

Küçük günahlar (sağair, seyyiat) ise hakkında şiddetli bir tehdit veya had cezası gerektiği varid olmamış günahlardır. Yabancı kadına bakmak gibi. Üzerinde ısrar edilen ve hafif görülen küçük günahlar tekrarlanarak büyük günah haline gelir. Ölçü ve tartıda noksanlık yapmak, insanların namus ve şerefine, haysiyetine dil uzatmak gibi. Bu günahlar, ısrarla yapan kişi hakkında büyük günah olur.

Büyük günahlardan sakınmak, iki şartla küçük günahlara kefarete olur, onları örter. Birincisi, sakınmaktır. Bu, günah işlemeğe gücü yettiği halde ve iradesini kullanarak olursa daha makbuldür; bir kadın tarafından nefsinin ona arz etmek için çağırılıp da sadece Allah'tan korktuğu için bu teklifi reddeden kimse gibi. İkincisi, sakınma esnasında farzların da yerine getirilmesidir. Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Büyük günahlardan sakınıldığı takdirde beş vakit namaz ile cuma, diğer cumaya kadar olan, Ramazan da diğer Ramazana kadar olan aradaki küçük günahları siler." Namazı terk etmekten sakınan ve büyük günahlardan da uzak duran kişinin küçük günahları affedilir ve silinir. Hadis-i şerif namaz kılmayı terk etmenin büyük günahlardan olduğunun delilidir.

Cahillikten ya da öfke ve kızgınlık gibi ani durumlardan kaynaklanan günahların ise pişmanlık ve tevbe ile affedilmesi, silinmesi mümkündür. [\[46\]](#)

Hasetten Nehiy Ve Allah'tan Fazlını İstemek

32- Allah'ın, kiminizi kiminizden üstün olduğu gibi kadınların da yine kendi kazandıklarından bir payı vardır. Allah'tan, O'nun fazl u kereminden iste- yin. Şüphe yok ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Nüzul Sebebi

Tirmizî ve Hâkim'in rivayetlerine göre Ümmü Seleme (r.a.) şöyle dedi: Erkekler savaşa çıktığı halde kadınlar savaşa gitmezler ve mirastan da yarım hisse alırlar. Bu duruma işareten Allah Teâlâ: "Allah'ın kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile (ve sebep) yaptığı şeyleri temenni etmeyin (ummayın)" ayetini indirdi. "Şüphesiz ki müslüman erkekler ile müslüman kadınlar, iman eden erkekler ile iman eden kadınlar, taate devam eden erkekler ile taate devam eden kadınlar.. için Allah mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır." (Ahzab, 33/35) ayeti de onlar hakkında indirilmiştir.

İbni Ebî Hatim İbni Abbas (r.a.)'tan naklediyor: Bir kadın Peygamberimize (s.a.) gelerek şöyle dedi: "Ya Rasulallah, erkek için kadının hissesinin bir katı var, iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denk. Amel bakımından da biz kadınlar öyle miyiz? Kadın bir hasene (iyilik) yaptığında onun için yarım hase-ne mi yazılıyor?" Bunun üzerine Allah Teâlâ "Allah'ın, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temenni etmeyin" ayetini inzal etti. [\[47\]](#)

Açıklaması

Allah Teâlâ müminleri hasetleşmekten, bazı insanları diğer bazılarından üstün kılmaya vesile yaptığı makam, mevki, mal gibi şeyleri temenni etmekten nehyetmektedir. Çünkü bu farklılık ve üstünlük Allah Teâlâ'nın bir taksimidir ve bir hikmetten, tedbirden ve kullarının hallerini ve kendisine rızık genişliği veya darlığı takdir ettiği kimselere uygun

olanı bilmesinden kaynaklanmıştır. Buyurmaktadır ki: "Eğer Allah kullarına (eşit olarak) bol rızık verseydi yeryüzünde taşkınlık edip azarlardı." (Şûra, 42/27). Herkes kendisine taksim ve takdir olunana razı olmalıdır. Bilmelidir ki kendisine takdir ve taksim olunan onun menfaatinedir, maslahatmadır. Şayet aksi olsaydı kendisinin zararı ve fesadına olurdu. Artık hissesi sebebiyle kardeşine haset etmesi caiz olamaz.

Ayet-i kerimenin zahiri gösteriyor ki hiç kimsenin diğer bir kimseye tahsis edilmiş mal, makam, mevki ve öbür rekabet olan şeylere haset etme hakkı yoktur. Bu üstünlük ve farklılık, "Dünya hayatında onların maişetlerini (geçimlerini) bile aralarında biz taksim (ve takdir) ettik. Onların bazısını, derece derece diğer bazısının üstüne çıkardık." (Zuhruf, 43/32) ayet-i celilesinde de ifade edildiği gibi hikmet sahibi ve kullarının her şeyinden haberdar Hak Teâlâ tarafından sadır olmuş bir kısmet ve takdirdir. İbni Abbas (r.a.) der ki: Biriniz "Keşke filan kişiye verilen mal, nimet, güzel kadın bende olsaydı" demesin. Böyle bir temenni haset olur. Fakat "Allahım, bana da onun gibisini ver" desin. Şu halde haset yasak, gıpta ise caizdir.

Her insan Allah Teâlâ'nın kendisi için takdir ettiğine razı olmalı, başkasına haset etmemelidir. Zira haset, her şeyi en güzel ve en sağlam yapan Cenab-ı Hakk'a itiraz etmeye en çok benzeyen şeydir.

Bazı kimseler buradaki cümlede mahzûf (zikredilmemiş) bir lafız vardır, takdiri de şöyledir derler: "Allahım, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesile (ve sebep) yaptığı şeylerin mislini (benzerini) temenni etmeyin." Çünkü başkasından nimetin zail olması kastedilmemiştir, ancak bir nimetin özellikle kendisine ait olması talep edilmiştir. Buna göre başkası için olan şeyin benzerini temenni etmek yasaklanmış bulunuyor ki bu da hasede götüren bir vesile olabilir. İnsan: "Allahım, bana filanın evi gibi bir ev, onun oğlu gibi bir oğul ver" dememelidir. Aksine şöyle demelidir: "Allahım, bana dinim, dünyam, ahiretim ve hayatım hakkında uygun olacak şeyleri lütfet."

Ancak ilk tefsir daha kabule lâyıktır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) bir hadisinde "Bir kimse kardeşinin malını temenni etmesin, ama şöyle dua etsin: Allahım, beni rızıklandır. Allahım, bana da onun benzerini ver." buyurmuştur

Kısaca ifade edecek olursak Allah Teâlâ her ihsanı, başkası vesilesiyle üstünlüğü temenni etmekten nehyetmiştir. Kişiye yaraşan takatince çalışmak, çabalamak, gayret göstermektir. İşte o zaman kazandığı ameller ile üstünlük meydana gelir. Erkek olsun, kadın olsun, herkes çalıştığıının meyvesini alır. Allah Teâlâ erkek ve kadınlardan her biri için genişlik veya darlığı gerektiren halini bilerek takdir ettiği şeyi onun kazancı kılmıştır. Erkekler has olan amellerden alacakları ücret onların hissesidir, kadınlar o hususta kendilerine ortak olmazlar. Kadınlara has olan amellerden alacakları ücret de onların hissesidir, erkekler de onda kendilerine ortak olamazlar. Yani bir işin ücreti erkek ve kadınlardan her birinin tabiatına uygun olarak farklılık gösterir. İbni Abbas ise burada

murad edilen şeyin miras olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre iktisap (kazanma), mirasta pay düşmek, hisse değmek manasına gelir.

Sonra Allah Teâlâ fazl u kerem, ihsan ve in'am kaynağına dikkat çekmekte, "Allah'tan, O'nun fazlından isteyin" buyurmaktadır. Yani diyor ki: Dilediğiniz ihsan ve in'amı isteyiniz. O, dilerse bunları size verecektir. O'nun hazineleri dopdoludur, tükenmez. Başkasının hissesini temenni etmeyin, kimseye haset etmeyin, bazınızı bazınızdaki üstün kılmaya vesile yaptığımız şeyleri temenni etmeyin, çünkü bu temenninin hiç bir faydası yoktur. Tirmizî ve İbni Merdûveyh'in Abdullah b. Mes'ud'dan naklettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan, O'nun fazlından isteyin. Şüphesiz Allah, kendisinden istenmesini sever. Muhakkak ki ibadetin en üstünü fereci (sıkıntıdan kurtulmayı) beklemektir." İbni Mace de Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.)'m şu hadisini tahrir etmiştir: "Allah'tan istemeyene Allah gazap eder. Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir" cümlesinin manası şudur: O, gayet iyi bilir ki filan dünyalığa müstahaktır, ona ondan verir, filan fakirliğe müstahaktır, onu fakir kılar, filan ahirete müstahaktır, ona ahiret amellerini işleme fırsatını verir, filan hiz-lân'a (ilâhî teyidden yoksunluğa) müstahaktır, onu da her türlü hayır ve yollarından mahrum bırakır. Onun için isti'dad, yetenek ve derecelerinin farklılığına

göre insanların bir kısmını diğer bir kısmına üstün kılmıştır. Farklılık beden itibariyle olduğu gibi meselâ ilim, makam, şeref gibi yönlerden de olur. [\[48\]](#)

Her Varise Terekeden Hakkını Vermek

33- (Erkek ve kadınlardan) her biri için baba ve ananın, akrabaların terk ettikleri mirastan da varisler yaptık. (Akit ile) yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini verin. Allah, her şeye hakkıyla şahittir.

Nüzul Sebebi

"Yeminlerinizin bağladığı kimseler" ayetiyle ilgili olarak İmam Ebu Dâ-vud Sünen'inde

Dâvud b. el-Husayn'dan tahrir etmiştir: Davud der ki: Ben er-Rabî'in kızı Ümmü Sa'd'e Kur'an-ı Kerim okuyordum. Ümmü Sa'd, Hz. Ebu Bekir'in himayesinde büyümüştü. Bu ayete gelince (akadet) kelimesini (âkadet) diye â'yı uzatarak, "ahit yaptı" manasına gelecek şekilde okudum. Ümmü Sa'd hemen müdahale etti ve dedi ki: Hayır, o kelime (akadet) şeklindedir. Ayet, Hz. Ebu Bekir ve oğlu hakkında indi. Oğlu İslâm'ı kabul etmeyince Ebu Bekir de onu mirasından mahrum edeceğine yemin etmişti. Sonradan oğlu müslüman olunca, Hz. Ebu Bekir'e oğlunun da payını vermesi emredildi.

"Her biri için baba, ana ve akrabaların terk ettikleri mirastan varisler (me-vâli) yaptık." Saîd b. el-Müseyyeb diyor ki: Bu ayet-i kerime, kendi oğulları olmayan adamları evlat edinip onları mirasçı kılan kimseler hakkında inmiştir. Allah Teâlâ onlar hakkında vasiyette bir pay kılınması hükmünü indirmiş, mirası ise zevil-erham ve asabe derecesindeki varislere vermiştir. Kendilerini evlat edinenlerin mirasını talep edenlerin iddiasını ise reddetmiş, ancak onlar için de vasiyet kısmından bir pay vermiştir. [\[49\]](#)

Açıklaması

Erkek ve kadınlardan her biri için mevâlî yani mirasçı ve asabe akrabalar yaptık. Bu kimseler, ana-baba ve akrabaların kendilerine bıraktığı mirası alırlar.

İslâm gelmeden önce "Sen bana varis olursun, ben de sana varis olurum" diyerek kendileriyle kuvvetli yeminler edip ittifak kurduğunuz kimselere de mirastan hisselerini veriniz. Siz onlara bu konuda ağır yeminlerle ahit ve vaatlerde bulunmuştunuz. Şüphesiz Allah bu akitler hususunda aranızda hakkıyla şahittir. Bu hüküm İslâm'ın ilk dönemlerinde idi. Daha sonra Allah Teâlâ bu hükmü Enfal süresindeki 'Yakın akrabalar birbirlerine (diğer insanlardan) daha yakındırlar" ayetiyle neshetti.

Aynı şekilde hicretten sonra Medine'de Ensar ile Muhacirler arasındaki kardeşlik sebebiyle de birbirine mirasçı olma cereyan ediyordu. Hz. Peygamber (s.a.)'in aralarında tesis ettiği kardeşlik dolayısıyla bir Ensari'ye yakın akraba değil, bir muhacir mirasçı oluyordu. İşte o hüküm de "Her biri için mirasçılar (mevâlî) yaptık." ayetiyle neshedildi.

Yani ittifak, velâ ve kardeşlik sebebiyle birbirine mirasçı olma hükmü nes-hedilmiştir. Ve biliniz ki Allah Teâlâ geçmişte de şu anda yaptıklarınıza vakıf ve muttalidir, o yüzden kıyamette yaptıklarınızın karşılığını size verecektir. Allah onlarla yaptığınız akit ve ahitlerinize şahittir ve O, vefakârlığı sever.

Ayetin "Herbiri için baba ve ananın, akrabaların terk ettikleri mirastan da varisler yaptık" kısmı hakkında müfessirlerin görüşleri dört farklı şekilde ifade edilmiştir:

1- Kendisine mirasçı olunan her bir insan için bıraktığı maldan alacak bir varis yaptık. Kelâm böylece tamamlanmıştır. "Baba-ana ve akrabalar" grubu ise mukadder bir sualin cevabıdır. Sanki "Varis kimdir?" denilmiş de, "Baba-ana ve akrabalar" diye cevap verilmiştir.

2- "Baba-ana ve akrabaların geriye bıraktığı kimselerden varis olan her bir insan için mevruslar (kendisine mirasçı olunanlar) yaptık." "mimmâ tereke = bıraktıklarından" lafzdaki cer ile mecrur ise mahzuf bir kelimeye mütealliktir, o mahzuf da muzafun ileyhın sıfatıdır, "mâ" harfi "men(=ki onlar)" manasınadır. Şu halde kelâm tek bir cümle olmaktadır.

3- Kendilerini varisler kıldığımız her bir kavim için ana-babalarının ve akrabalarının geriye bıraktıklarından bir hisse vardır.

4- Ana-baba ve akrabaların geriye bıraktığı mallardan her bir mal için onu eline alıp sahibi olacak varisler kıldık.

Müfessirlerifl "yeminlerinizin bağladığı kimseler" cümlesi üzerindeki görüşleri:

Tercih edilen görüşe göre bu kısım daha önceki cümleden ayrıdır. Müfes-sirlerin tevilleri şu şekildedir:

1- Bunlardan murad; muvâlât (dostluk ittifakı) yoluyla mirasçı olan kimselerdir. İlk devirlerde onların da mirastan payları vardı, sonradan bu hüküm neshedilmiştir. İbni Cerîr ve başka zevat Katâde'nin şöyle söylediğini rivayet ederler: Cahiliye devrinde bir adam başka bir adama muahât yaparak derdi ki: "Kanım senin de kanındır, yakınım senin de yakınıdır ^[50], öcüm senin de öcündür, savaşım senin de savaşındır, barışım senin de barışıdır, sen bana mirasçı olursun, ben de sana mirasçı olurum, benim sebebimle senden talep olunur, senin sebebinle benden talep olunur, benim namıma sen diyet ödersin, senin namına da ben diyet ederim." Böylece halif, müttefik olan kimsenin diğer halifin mirasında da altında birlik bir hissesi olurdu. İşte bu çeşit muahedeler "Yakın akrabaların bazısı diğer bazısına öbür insanlardan daha yakındır." (Enfâl, 8/75) ayet-i kelimesiyle neshedildi.

2- Bunlardan murad olunan kimseler; evlatlık edinme yoluyla nesebe katılmış kişilerdir. Evlatlıklara da bu sebeple miras verilirdi. Enfal süresindeki ayet ile bu hüküm de neshedilmiştir.

3- Ayette, muâhât yoluyla kardeş olan kimseler murad olunmuştur. Ce-nab-ı Peygamber (s.a.) ahabından iki adam arasında kardeşlik bağı kurar, bu kardeşlik birbirlerine mirasçı olmaya sebep olurdu. Bu hüküm Enfal ayeti ile nesholunmuştur.

4- Ebu Müslim el-Horasanî'ye göre murad olunanlar; eşler yani karı veya kocadır. Nikâh'a akit ismi de verilmiştir.

5- el-Cübâî'ye göre murad; hulafâ yani "müttefikler" dir. "Yeminleriniz bağladığı" ifadesi "baba-ananın ve akrabaların" ifadesine matuftur. Yani baba-ananın ve akrabaların, yeminlerinizin kendilerini bağladığı kimselerin geriye bıraktığı her şey için varisler vardır; o varislere hisselerini veriniz, halif (müttefik) olana mal vermeyiniz.

6- Bu kimselerden murad; halifler (müttefikler)'dir. Kendilerine yardım edilir, nasihat ve güzel muamele, vasiyet gibi konularda haklar gözetilir. Yani onların mirasta değil, ölenin vasiyet ettiği miktarda hakları vardır. Bu görüş İbni Abbas'tan rivayet edilmiştir. [\[51\]](#)

Erkeklerin Kadınların Üzerine Muhafız Ve Reis Olmaları (Kivâme), Karı-Koca Arasındaki Anlaşmazlığın Düzeltilmesi

34- Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için salih kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.

35- Eğer koca ile karının aralarının açılmasından korkarsanız erkeğin ailesinden bir hakem kadının ailesinden bir hakem gönderin. Barıştırmak isterlerse Allah onları uyuşturmayacağına muvaffak kılar. Şüphesiz ki Allah Alimdir, Habîrdir."

Nüzul Sebebi

"Erkekler kavvâm (hakim)dırlar." İbni Ebi Hatim'in tahrir ettiğine göre Hasan-ı Basri şöyle demiştir: Bir kadın Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretlerine geldi, kocasının kendisini tokatladığını bildirerek Resulullah'tan yardım istedi. Resulullah (s.a.): "Ona da aynı ceza uygulansın" buyurdu. Bunun üzerine "Erkekler kadınlar üzerinde kavvâm (hakim)dırlar" ayeti indi ve kadın, kocasına ceza verilmeksizin döndü gitti.

Mukâtil diyor ki: Bu ayet Sa'd b. er-Rabi hakkında indi. Sa'd, Ensarın nakib(reis)lerindendi. Karısı Habîbe binti Zeyd de Ensardandı. Bir gün karısı kendisine kafa tutunca Sa'd onu tokatladi. Rasul-i Ekrem (s.a.) "Kocasından kısas (aynısıyla cezalandırma) hakkını alsın" buyurdu. Kadın babası ile birlikte bunun için dönüp giderlerken Resulullah (s.a.) onlara şöyle seslendi: "Dönünüz. İşte Cebrail (a.s.) bana geldi ve Allah Teâlâ onunla şu ayeti indirdi." Hz. Peygamber ayeti okuduktan sonra şöyle buyurdu: Biz bir iş istedik, Allah Teâlâ bir iş diledi. Onun dilediği daha hayırlıdır. Bu şekil kısas kaldırılmıştır. [\[52\]](#)

Açıklaması

Erkek, kadının reisi, büyüğüdür, onun üzerinde hakimdir. Eğrilip yanlış yapınca onu tedip eder. Himayesini ve onun menfaatini gözeterek ihtiyaç ve geçimini sağlar. Cihad kadına değil erkeğe düşen bir görevdir. Kadının masraflarını ve geçimini sağlama mecburiyetinde olmasından ötürü mirasta erkeğin hissesi kadınınkinden bir kat fazladır.

Kıvâme (hâkim olma) sebepleri iki tanedir:

1- Yaratılıştan gelen fiziki özelliklerin bulunması: Erkeğin yaradılışı ve idraki daha güçlü, akli daha kuvvetli, duygu yönü daha dengeli, bünyesi daha sağlam olduğu için akıl, görüş, azim ve kuvvet bakımından kadına üstün kılınmıştır. O yüzden Allah Teâlâ peygamberlik, rasul olma, imamet-i kübrâ (devlet başkanlığı), hakimlik ve ezan, ikamet, hutbe, cuma, cihad gibi dinin temel prensiplerini ifa etme özelliklerini erkeklere vermiştir. Talak hakkının elinde olması, dörde kadar eş almasının mubah olması, cinayet ve had cezalarında şahitlik yapması, mirastaki hissesinin fazlalığı, gibi hususiyetler de erkeğe aittir.

2- Karısına ve yakın kadın akrabaya bakması, onların masraflarını karşılaması erkeğe

vaciptir. Kadına verilen değer ve şerefın sembolü, alâmeti olmak üzere mehir ödemek de erkeğe lâzım gelmektedir.

Bunlar dışında erkekler ile kadınlar hakları ve sorumlulukları açısından eşittirler. Bu nokta da İslâm'ın güzelliklerinden, iyi taraflarındandır. Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Erkeklerin maruf (meşru) şekilde kadınları üzerindeki (hakları) vardır. (Ancak) erkekler kadınlar üzerinde (daha üstün) bir dereceye sahiptirler." (Bakara, 2/228). Bu üstünlük evi idare etmek, ailenin işlerini kontrol edip yürütmek, çekip çevirmek bakımındandır. Bunların hepsi birer borç ve görevdir ki erkeğin sorumluluk almak, hayatın yük ve sıkıntılarını onaylamak gibi kudretiyle münasip surette bulunmaktadır. Kadın ise bağımsız bir malî sorumluluğa sahiptir ve tam bir hürriyet içinde mallarında tasarrufta bulunabilir.

Sonra Allah Teâlâ, evlilik hayatında kadının iki durumunu beyan etmektedir: Kadın ya itaatkâr (kânitât), ya da isyankâr, serkeş (nâşizât) durumda bulunur.

1- İyi Kadınlar (Sâlihât):

Bunlar Rablerinin emirlerine uyarlar, kocalarına itaat ederler. Kocalarının yokluğunda kendilerini, namuslarını, mallarını, çocuklarını, aile sırlarını korurlar, kocalarının hakkına riayet ederler.

"Allah kendi (hak)larını koruması dolayısıyla..." cümlesi, korunmasını Allah'ın emretmesi sebebiyle manasınadır. Allah Teâlâ, kocalar karşısında kadınların mehir, nafaka, güzel bir şekilde geçim sağlama gibi haklarını koruması karşılığında onlara kocalarına itaat etmelerini, haklarını korumalarını emretmişler. Yani bu emir ve görev o hakları mukabilindedir. Cenab-ı Hak, kadınlara bu itaatleri ve kocanın yokluğunda haklarını korumaları üzerine büyük sevaplar vaad etmiş, ama ihmal ve kusurlu davranmaları durumunda pek ağır cezalara çarptıracağını bildirmiştir. Beyhakî, İbni Cerîr ve başka hadis imamları Ebu Hureyre (r.a.)'den tahrir ediyorlar: Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Kadınların en hayırlısı öyle bir kadındır ki ona baktığında gönlüne sevinç dolar, emrettiğin zaman sana itaat eder, ondan uzakta iken senin malın ve kendisi üzerindeki hakkını koruyup gözetir." Sonra Resulullah (s.a.) "Erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler" ayetini "...göze görünmeyeni koruyanlardır" cümlesine kadar okudu. İmam Ahmed, Buharî ve Müslim tarafından Ebu Hureyre'den nakledilen sahih hadiste de: "Deveye binmiş olan kadınların en hayırlıları Ku-reyş kadınlarıdır. Çocuğa küçükken en çok şefkat gösteren, kocanın elindekileri en iyi koruyup gözetten onlardır." buyurulmuştur.

2- İsyankâr, Serkeş Kadınlar (Nâşizât):

Bunlar evlilik esaslarına, haklarına ve sorumluluklarına karşı çıktığını sandığınız veya bildiğiniz kadınlardır ki koca onlara karşı şu yolu izler:

1- Gönüllerine tesir edecekse öğüt ve irşadda bulunmak: Koca, karısına "Allah'tan kork, senin üzerinde benim hakkım vardır. Şu halinden vazgeç, bana itaat etmen farzdır" gibi sözler söyler. Allah'tan korkutarak, Allah'ın cezası ile tehdit ederek, sonunun kötü olacağı, mesut bir evlilik hayatında mahrum kalacağı şeklinde ona nasihat eder. Böyle bir korkutma ve öğüt verme, belki onun nüşûz (isyan) ve serkeşliğini terk ettirir.

2- Yalnız bırakmak, yatağından uzak durmak: Bu, cinsel ilişkiyi terk etmekten kinayedir veya onunla aynı yatakta yatmamak demektir. Üç günden daha fazla konuşmamak ise helâl değildir. Böyle davranmak, kadının yalnızlık hissetmesini, durumunu gözden geçirip yaptıkları üzerinde iyice düşünmesini en etkili şekilde sağlayacaktır. İbni Abbas diyor ki: Kadın yatakta kocasına itaat ediyorsa kocanın onu dövme hakkı yoktur.

3- Fazla acıtmayacak derecede dövmek. Bu, acıtacak şekilde olmamalıdır. Meselâ omuzuna el ile veya misvak yahut hafif bir çubukla hafif şekilde üç kere vurulabilir. Çünkü maksat İslah etmek olup başka bir gaye yoktur. Cessâs'ın Cabir b. Abdillah yoluyla tahricine göre Hz. Peygamber (s.a.) Arafat'ta vadide hutbe irad edip şöyle buyurdu: "Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Şüphesiz ki onları Allah'ın emanetiyle aldınız ve Allah'ın kelimesi (nikâh akdi) ile ferclerinden helâl olarak yararlandınız. Sizin onlar üzerindeki hakkınız yatağınızı yabancılardan korumalarıdır. Hoşlanmadığınız kimselerin evinize girmelerine izin verirlerse onları hafif şekilde dövünüz. Onların sizin üzerinizdeki hakları da yemelerinde ve giyimlerinde onlara iyi bakmanızdır." İbni Cerir et-Taberî de bunun benzeri bir hadisi rivayet etmiştir.

İbni Cüreyc de Atâ'nın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Fazla şiddetli olmayan dövme misvak ve benzeri şeyle olur. Aynısı İbni Abbas'tan da nakledilmektedir. Katade, [\[53\]](#) bunun iz bırakmayacak hafif bir dövme şeklinde olduğunu söylemektedir.

Dövme helake götürecek şekilde olursa kocasının tazminat ödemesi lâzım gelir. Kur'an öğretirken, eğitim sırasında meşru olmayacak şekilde çocuğu döven hocanın tazminat ödemesinin vacip olması gibi.

Kocanın peşpeşe aynı yere vurmaması, yüze vurmaktan da sakınması gerekir. Çünkü yüz, güzelliklerin toplandığı bir yerdir. Vururken bir şey kullanmamalı, hafif bir şekilde vurmaya dikkat etmelidir. Zira gaye o fiilden vazgeçirmek ve te'diptir, yoksa bazı cahillerin yaptığı gibi acıtmak, eza ve işkence etmek değildir.

Hafif şekilde dövmek mubah olduğu halde alimler terk edilmesinin daha faziletli olduğunda ittifak etmişlerdir. İbni Sa'd ve Beyhakî'nin Hz. Ebubekir es-Sıddîk (r.a.)'in kızı Ümmü Kulsûm'den, şöyle dediğini tahric etmişlerdir: Erkekler kadınları dövmekten nehyedilmişlerdi. Sonra Resulullah (s.a.)'a kadınları (cüretlerini artırdıkları) şikayet edince

o da dövme hususunda erkekleri serbest bıraktı ve şöyle buyurdu: "Hayırlılarınız dövmeyecektir." Hz. Ömer (r.a.) de bu konuda: "Onları hayırlılarınız olarak bulmayacaksınız." buyurmuştur. Muamelede iyiliği emreden: "Ya iyilikle tutmak, ya da güzellikle salmak..." (Bakara, 2/220) ayetinin de gösterdiği şekilde hadis ve eser (sahabi sözü), dövmeyi terk etmenin daha iyi ve evlâ olduğuna delâlet etmektedir. Başka bir hadis de bu hususu teyit etmektedir. "Biriniz karısını köle döver gibi dövüyor, sonra da günün sonunda onunla aynı döşekte mi yatıyor!.."

Şayet size itaat ederlerse artık onlar aleyhine onları dövmek için, zarar vermek için bir yol, bahane aramayın. Yahut işkence ve eziyet verecek bir yol kullanarak onlara zulümde bulunmayın.

Şüphesiz ki Allah Teâlâ, evvelden de, halen de çok yüce ve çok büyüktür. Kahrî ve Kadîr sıfatlarına maliktir. Kadınlara karşı da adildir, onların haklarını da tam olarak alır. Siz erkekler kuvvetiniz, makam ve mevkiniz, dereceniz sebebiyle gurura kapılmayınız. Bu, kadınlara zulmetmeleri durumunda kocalara yönelik bir tehdittir. Denilmiştir ki: Bundan maksat kocaları, kadınların tevbe-rini kabul etmeye teşviktir. Yüce ve büyük Allah Teâlâ asi kulların tevbesini kabul ettiğine göre sizlerin kadının tevbesini kabul etmeniz daha uygun ve lâzımdır.

Yukarıdaki cezalar sırasına göre mi meşru kılınmıştır?

Bazı alimlere göre, bu cezalar toplam olarak meşru kılınmıştır, aralarında bir sıra ve tertip gözetilmemiştir. Çünkü "vâv" harfi tertibi (sıralamayı) gerektirmez.

Diğer bir kısım alime göre ise lafzın zahiri her ne kadar mutlak olarak toplamını gösterse de ayetin özü tertibe delâlet etmektedir. Zira "vâv" harfi, kuvvet yönünden farklı olan ve zayıftan kuvvetliye doğru giden öğüt, yatakta terk etme ve dövme şeklinde sıralanmış cezaların başına gelmiştir. Açıkça te-derrüç (basamak basamak çıkma) yolunu iltizam eden bir üslûp kullanılmıştır. Bu görüş Hz. Ali (r.a.)'ye rivayet olunmuştur.

4- Hakem tayin etmek: Allah Teâlâ bu safhada hakemlere karı ile kocaya ve akrabalarına hitap ederek buyuruyor ki: Karı-koca arasında ihtilâf, çekişme ve düşmanlık bulunduğunu öğrendiğinizde iki hakem gönderin. Birisi erkeğin ailesinden, öteki kadının ailesinden olsun. Görevleri karı-koca arasında durumu gerçek yönüyle anlayıp ihtilâf sebebini öğrendikten sonra onları barıştırmak, aralarını bulmaktır. Hakemler sıdk ile barışmayı isterler, halisane bir niyetle çalışırlar ve Allah rızası için nasihatte bulunurlarsa, Allah onları bu mühim işte muvaffak kılar, hayıra eriştirir, uyuşmalarını ve anlaşmalarını sağlar. Karı-kocanın eski sevgi, şefkat ve ülfetlerine yeniden dönmeleri mümkün olur, aracılıklarına bereket ihsan eder. "Barıştırmak isterlerse" cümlesinde kastedilenler hakemler, "aralarında onları (uyuşmaya) muvaffak eder" cümlesinde kastedilenler karı ile kocadır.

Hiç şüphe yok ki Allah Teâlâ önceden de, halen de hakkıyla bilici, her şeyden haberdardır; ihtilâfa düşenlerin arasının nasıl bulunacağını, ayrılanların nasıl bir araya getirileceğini çok iyi bilir. Nitekim diğer bir ayette de: "Sen yeryüzünde olan (her) şeyi tamamen harcamış olsan yine onların gönüllerini (böyle) birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı." (Enfâl, 8/63) buyurmaktadır.

"Hakem gönderiniz" ayetindeki emir, bunun vacip mi, mendup mu, yoksa müstehap mı olduğunu ifade etmektedir. İmam Şafiî'ye göre emir vücup içindir. Çünkü bu da zulümleri kaldırmak kabilindedir. Zulmü önlemek ise geneldir ve hakim üzerine düşen kuvvetli farzlardandır. Emrin zahiri de öyledir.

Hakemlerin karı ile kocaların akrabaları arasından olması ise müstehap-tır. Yabancılardan olmaları da caizdir. Çünkü hakemlerin görevleri karı-koca arasındaki gerçek durumu öğrenip barıştırma ve hangisinin haksız olduğuna şahitlik etme işlerini yürütmektir; bu akraba olan kişiyle gerçekleştiği gibi yabancı bir şahıs vasıtasıyla da gerçekleşir. Lâkin evlâ olan her iki hakemin de kan-kocanın akrabalarından olmalarıdır. Böylelikle evlilik hayatının sırları muhafaza edilmiş, isimlerinin lekelenmesi önlenmiş olur. Çünkü akrabalar ka-rı-kocanın halini yabancılardan daha iyi bilirler, ıslâh ve barıştırmak için daha titiz davranırlar, eşlerden birine meyletmekten daha uzaktırlar ve insan gönlü onlara daha çok emniyet duyar.

Hakemler, İmam Malik ve Şabi'ye göre -ki bu aynı zamanda Hz. Ali ve İb-ni Abbas'ın da görüşüdür- eşleri birleştirir veya ayırabilirler. Karı-ocanın izni bulunmaksızın aldıkları ayırma kararı iki tarafı da bağlayıcıdır. Boşama veya kadının malından bir miktar fidyeye ödemesi şekillerinden hangisi maslahata uygun ise onu yaparlar. Bir bâin talak'tan fazla bir yetkileri de yoktur. Malikî-lerden İbnül-Arabi "Erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem" ayeti hakkında der ki: Bu, iki hakemin vekil değil, kadı (hakim) konumunda oldukları hususunda Allah Teâlâ tarafından irad edilmiş bir nastır. [\[54\]](#)

Şafiî ve Hanbelüere göre, karı-kocanın rızası bulunmadan hakemler onların arasını tefrik edemezler, ayrılma kararı veremezler. Onlara göre hakemler eşlerin vekilleri konumundadırlar.

Hanefilere göre ise hakemler uygun gördükleri kararı kadıya arz ederler, onların raporuna göre ancak hakim, bir bain talak ile boşama kararı verir. Ka-rı-koca vekâlet vermeden hakemler karar alamazlar. Şu halde Hanefîler ile Şafiî ve Hanbelîlerin görüşleri aynı olmaktadır.

Ayette iki görüşten birini tercih ettirecek bir taraf bulunmamaktadır. Aksine her iki görüş lehine şahadet edecek yönler vardır. Hakemlerin bu ismi alması birinci görüş lehine sayılabilir. Çünkü hakem, hakim demektir, hakim de hüküm verme imkânına sahip olan

kişidir. İkinci görüşe delâlet eden husus ise Allah Teâlâ'nın hakemlere sadece islah ve barıştırma görevini vermesi, onun dışında başka bir şeyi onlara havale etmemesidir. Meselede içtihat cereyan ettiğine göre kıyas, ikinci görüşün tercih edilmesini gerektirir. Çünkü eşler, hakem tayininden önce talaka veya fidyeye ödemeye mecbur değildirler. Hakem tayininden sonra da hakem onları bir şeye mecbur kılamaz. Erkeğin talak vermesi de, kadının bir miktar mal vererek fidyeye ödemesi de kendi rızalarına bağlıdır. Hakemler ihtilâfa düşerlerse sözleri geçerli sayılmaz ve karı-kocanın ittifak ettikleri şeyden başka bir şey de lâzım gelmez. Karı-kocanın bir kişinin hakemliğine baş vurma da caizdir. O zaman onun vereceği hüküm, eşlerin daha önceden rıza göstermelerinden dolayı geçerlidir. [\[55\]](#)

Sadece Allah'a İbadet, Ana-Babaya, Akrabalara Ve Komşulara İyilikte Bulunmak, Gösteriş İçin Harcamaktan Sakındırmak

36- Allah'a ibadet edin ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolda kalmışa, sağ ellerinizin sahip olduğu kimselere (kölelerinize) iyilik ediniz. Şüphesiz ki Allah kibirli ve devamlı böbürlenen kimseyi sevmez.

37- Onlar hem (kendileri) cimrilik yaparlar, hem insanlara cimriliği emrederler, hem de Allah'ın fazl u kereminden kendilerine verdiğini gizlerler. Biz o nankörlere hor ve hakir kılıcı bir azap hazırlamışızdır.

38- Yine onlar Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde insanlara gösteriş için mallarını sarf ederler. Şeytan kime arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaşdır!...

39- Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiği rızık-lardan harcasalar, ne zarar ederler? Allah onları çok iyi bilendir.

Nüzul Sebebi

37. ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak İbni Ebî Hatîm Saîd b. Cübeyr'den tahrîc etmiştir. Saîd dedi ki: İsrailoğulları alimleri kendilerindeki ilmi cimrilik yaparak yaymazlardı. Allah Teâlâ da "Onlar hem kendileri cimrilik yaparlar, hem insanlara cimriliği emrederler" ayetini indirdi. İbni Alekâs'tan rivayet edildiğine göre Yahudilerden bir kısım insanlar Resulullah (s.a.)'ın ashabına gelirler, onları din uğrunda mallarını harcamaktan caydırma telkinleri yaparlar; ilerde ne olacağını bilemezsiniz ki, diyerek onları fakirliğe düşmekten korkutmağa çalışırlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Onlar hem kendileri cimrilik ederler, hem insanlara cimriliği emrederler..." ayetini inzal buyurdu.

Müfessirlerin çoğuna göre ayet, Hz. Muhammed (s.a.) Efendimizin sıfat ve özelliklerini, yanlarındaki kitaplarında yazılı olduğunu bildikleri halde gizleyen, insanlara bunları açıklamayan Yahudiler hakkında indirilmiştir. el-Kelbî diyor ki: Ayette kastedilenler Yahudilerdir. Kendilerine gelenlere Hz. Muhammed (a.s.)'in kendi kitaplarında yazılı olan sıfat ve özelliklerini doğru bir şekilde haber vermekte cimrilik gösterirlerdi.

Mücahid de "Alîmâ"ya kadar olan bu son üç ayetin Yahudiler hakkında indiğini söylemiştir.

İbni Abbas ve İbni Zeyd diyorlar ki: Bu ayet, Yahudilerden bir cemaat hakkında indirilmiştir. Bunlar Ensar'dan bazılarına gelirler, onlarla oturup kalkarlarken, "Mallarınızı harcamayın, biz sizin fakir düşmenizden korkuyoruz" diyerek güya nasihatta bulunurlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Onlar hem kendileri cimrilik ederler, hem insanlara cimriliği emrederler..." ayetini indirdi. [\[56\]](#)

Açıklaması

Allah Teâlâ yukarıda eşleri güzel muamele ve geçinmeye, hakimleri ihtilâf ve çekinme sebeplerini izale etmeye irşad ettikten sonra, insanları toptan bazı hayır ve iyilik hasletlerine, ahlâk esaslarına teşvik etmekte, birbirleriyle muamelede bulunurken dikkat edecekleri güzel prensiplere davet etmektedir. Bunların sayısı on üç olup kimisi emredilmiş, kimisi de yasaklanmıştır.

1- Yalnızca Allah'a ibadet etmek: İbadet, Allah Teâlâ'ya son derece itaatkâr olmak, O'na boyun eğmek demektir. İbadet, Allah'ın emrettiklerini yapmak, yasakladıklarını da terk etmek suretiyle olur. Bu emir ve yasaklar bazan gönül ile, bazan da azalarla ilgili iş ve fiillerle olur. Çünkü Allah Teâlâdır yaratıcı olan, rızık veren, yarattıklarına in'am eden,

lütuf ve keremiyle veren. O sebeple kulların, mahlûkatın bir tanınması, kendisine hiç bir ortak koşmaması gereken zât O'dur.

2- O'na hiç bir şeyi eş koşmamak: Şirk koşmak, tevhidin (bir tanıyıp kabul etmenin) zıddıdır. Bu cümle hâs (özel) olan bir hususu, âmm (genel) olana atfetmek kabilindedir.

Genellikle bu ikisi beraberce zikredilir. Nitekim İmam Ahmed, Buharî, Müslim, Tirmizî ve İbni Mace'nin rivayet ettikleri hadiste geldiği gibi Nebiy-yi Muhterem (s.a.)'e, Muâz: "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" diye cevap verince Hz. Peygamber de "O'na ibadet etmeleri ve hiç bir şeyi eş koşmamalarıdır" buyurmuştur. Sonra da: "Bunu yaptıkları takdirde kulların Allah Teâlâ katındaki hakkı nedir, biliyor musun? Onlara artık azap etmemesidir" demiştir.

Allah Teâlâ ayette iki sebeple kendi hakkını önce zikretmiştir:

İlki, ibadet ve ihlâs dinin esasıdır, temelidir. Onsuz kula ait hiçbir ameli Allah kabul etmez.

İkincisi, ondan sonra gelecek şeyler kulların haklarıyla ilgili olsalar da, çok önemli olduğuna îmâ ve işaret etmektir.

Şirk koşmanın muhtelif türleri vardır:

Bazısı Allah Teâlâ'nın Arap müşriklerinin hallerinden bahsettiği şekildedir. Putlara tapınmak, onları Allah'a giden vasıtalar, aracılar diye kabul etmek gibi. "Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne bir zarar, ne de bir fayda veremeyecek şeylere taparlar. Bir de "Bunlar (putlar) Allah katında şefaathçilerimizdir" derler. De ki: Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz. ?" (Yunus, 10/18). Yine müşrikler; "Biz, bunlara ancak bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye tapıyoruz." (Zümer, 39/3) derlerdi.

Bir kısım şirk de Hristiyanlardaki şekildedir. Hristiyanlar, Mesih'e (İsâ aleyhisselam'a) taparlar; Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Onları bırakıp bilginlerini, rahiblerini, Meryem'in oğlu Mesih'i (İsa'yı) tanrılar edindiler. Halbuki bunlar da bir olan Allah'a ibadet etmelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. Ondan başka hiçbir ilâh (tanrı) yoktur. O, bunların şirk koşageldikleri (eş tuttukları) her şeyden münezzehtir (uzaktır)." (Tevbe, 9/31).

3- Anne-babaya ihsanda bulunmak, iyilik etmek: Allah Teâlâ, Kur'an-ı Ke-rim'in pek çok yerinde anne-babaya itaat ve iyilik etmeyi, kendisine ibadet edilip bir tanınması emri ile birlikte anmıştır. Burada ve şu ayetlerde olduğu gibi: "Rabbin, "Kendisinden başkasına ibadet (kulluk) etmeyin; ana-babaya iyi muamele edin" diye hükmetti." (İsra, 17/23). "Bana ve ana-babana şükret." (Lokman, 31/14).

Ayette geçen lafız ile ana-babaya iyilik (birr), meşru olan işlerde onlara itaat etmek, hizmetlerini görmek, istediklerini yerine getirmeye çalışmak, onlara eza ve sıkıntı verecek şeylerden uzak durmak demektir. Çünkü çocukların yaratılmasındaki, şefkat ve ihlâs ile büyütölmelerindeki zahir sebep anne-babadır. Müfes-sir İbnu'l-Arabî diyor ki: Anne-babaya itaat ve iyilik, dinin farzlara dair rükünlerinden bir rükündür. Onlara iyilik ve ihsanda bulunmak sözlerde ve amellerde söz konusu olur. Sözlerdeki iyi muamele "Onlara öf (bile) deme. Onları azarlama. Onlara çok güzel (ve tatlı) söz söyle" (İsra, 17/23) ayetindeki gibi olur. Yine onların mutlak bir rahim bağı ve hususî yakınlık hakkı bulunmaktadır. [\[57\]](#)

4- Akrabaya ihsanda bulunmak: Akrabalık da kardeş, kızkardeş, amca, dayı ve onların çocuklarında olduğu gibi bir rahim bağıdır. Onlara iyilik de surenin başındaki "Kendisi de (adını öne sürmek suretiyle) birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık (bağlarını koparmak)tan sakının." (Nisa, 17/1) ayetinde belirtildiği şekilde akrabayı sevip onlara mali yardımda bulunarak olur. Bu muamele ölenin birbirine bağlanmasını sağlar, maneviyat ve dayanışmasını güçlendirir, dolayısıyla toplum kuvvetlenir ve devlet de ilerler.

5- Yetimlere ihsanda bulunmak: Allah Teâlâ surenin başında ve başka ayetlerde yetimlere iyi davranmayı emretmiştir. Çünkü yetim kendine yardımcı olacak baba desteğinden yoksundur. İbni Abbas diyor ki: Yetimlere şefkatle yaklaşılır, eğitim ve terbiyesine çalışılır, yetimin vasisi olan kimse onların mallarını korumak için çok titiz davranır.

6- Miskinlere ve yoksullara ihsanda bulunmak: Miskinler kendilerine yetecek miktarda imkân ve malı olmayan kimselerdir. Onlara yapılacak ihsan, iyilik, kendilerine sadaka vermek, sadaka verilemeyecekse hoş bir şekilde geri çevirmektir. Allah Teâlâ bu hususta: "Sâile (muhtaç dilenciye) gelince, onu da azarlayıp kovma." (Duha, 93/10) buyurmaktadır. Bu emir İslâm'da sosyal dayanışma prensibini gerçekleştirmektedir.

7- Yakın komşuya ihsan: Bundan murad mekân, nesep, yahut da din bakımından yakın olan kimselerdir. Komşulara iyilik yardımlaşma, dayanışma, birbirini sevme, mutluluk duygusuna erişme prensibini gerçekleştirir.

8- Uzak komşuya ihsanda bulunmak: Bunlar da uzakta bulunan ya da akrabalık bağı olmayan komşulardır. İslâm, gayr-i müslim dahi olsa komşu ile ilişkilerde ihsanda bulunmaya teşvik etmiştir. Peygamberimiz (s.a.), Yahudi komşusunun oğlunu hastalanınca ziyaret etmiştir. Abdullah b. Ömer (r.a.) bir koyun kesmiştir. Hizmetkârına dedi ki: "Yahudi komşumuza biraz hediye ettin mi, Yahudi komşumuza bir parça hediye ettin mi?". Beyhakî'nin rivayetinde Hz. Aişe (r.a.)'den de rivayet edildiği şekilde ben Resulullah'ı şöyle buyururken duydum: "Cibril bana durmadan komşuya iyilik yapmayı tavsiye etti. Bu sıkı tavsiyeden komşuyu komşuya varis kılacak zannettim." Buharî ve Müslim'in tahrir ettiği bir hadiste de Hz. Peygamber (a.s.): "Allah'a ve kıyamet gününe

iman eden kişi komşusuna ikram etsin" buyurmuştur.

Komşuluk sınırının tespiti örfte bırakılmıştır. Hasan-ı Basrî bunu dört bir taraftan her bir tarafta bulunan kırk komşu olarak tahdit ve tespit etmiştir.

Komşuya ikramın çeşitli görünümleri vardır. Fakir ise malî olarak yardım edilir. Güzel bir şekilde geçim yapıp komşuya eziyet vermekten kaçınmak gerekir. Zaman zaman komşuya hediyeler yollayıp yemeğe çağırarak lâzımdır. Arada sırada ziyaretleşmek, hastalandığında yoklamak da komşuya iyilik babındandır.

İbnül-Arabî diyor ki: Komşuya hürmet, hem cahiliye döneminde, hem de İslâm'da çok önemlidir. Zaten böyle olması makuldür, mürüvvet ve diyanet yönünden meşrudur. [58] Muvatta'da geçen şu hadisteki husus da komşuya yapılacak iyiliklerdendir: "Sizden biriniz, duvarına ağağ çakmaktan komşusunu menetmesin."

9- Yakınında bulunan arkadaşa ihsanda bulunmak: Belli bir süre beraber olunan, ilim öğrenirken, yolculukta, aynı meslekte, camide veya bir mecliste otururken yanında olan arkadaşlara da iyi davranmak gerekir. Hz. Ali (r.a.)'den gelen bir rivayete göre bundan maksat erkeğin karışıdır.

10- Yolda kalmışa iyilik etmek: Malından uzakta kalmış yolcu veya misafire (konuklara) iyi muamele etmek de İslâm'ın emirlerindedir. Bu da onlara memleketlerine varması veya ihtiyacını görmesi için yardımcı olmaktır.

11- Sağ ellerinizin malik olduğu kimselere ihsan: Bunlar kişinin mülkiyeti altında bulunan erkek köle ile cariyelerdir. Hz. Muhammed (s.a.) vefat ettiği hastalığı sırasında en son vasiyetleri arasında onlar hakkında vasiyette bulunmuştur. İmam Ahmed ile Beyhakî, Enes (r.a.)'ten şöyle naklederler: Vefatı yaklaştığı sırada Resulullah (s.a.)'m en çok söylediği vasiyet: "Size namazı ve malik olduğunuz kölelere dikkat etmenizi tavsiye ediyorum" idi. (Buharî ve Müslim tarafından rivayet edilen bir hadisindeki emri de şöyledir: "Onlar Allah'ın sizin eliniz altına koyduğu kardeşleriniz ve etbainiz (size bağlı kişiler)dir. Kimin eli altında kardeşi varsa artık yediğinden ona da yedirsın, giydiğinden de giydirsın. Altından kalkamayacakları işleri onlara yüklemeyin. şayet ağır işler verirseniz siz de onlara yardım ediniz." Onlara iyilik, onları azat etmekle veya hürriyetlerini kazanmaya yardım ederek olur.

12- Kendini beğenmek ve böbürlenmek haramdır: Ayette geçen "muhtar kelimesi, hareketlerinde ve fiillerinde kibir belirtilerini ortaya koyan mütekebbir kimse manasınadır. "Fehûr" ise böbürlenilen, sözlerinde kibir alâmetlerini ortaya koyan kişi, demektir.

Kibirli ve böbürlenmiş kimse, Allah Teâlâ katında hoşlanılmaz biridir. Çünkü insanların haklarını hor görmekte, yüce rabbin sıfatlarına benzemeye kalkışmaktadır. Böyle kişiler Allah'a ibadet de etmez. Zira huşu ve teslimiyeti yoktur. Anne-babaya, akrabalara, komşulara, arkadaş ve dostlara da iyilikte bulunmaz.

"Şüphesiz ki Allah, kibirli ve devamlı böbürlenmiş kimseyi sevmez." ayetinin manası, Allah öyle kişiyi kendini beğenmesi ve böbürlenmesinden dolayı cezalandıracaktır, demektir. Allah Teâlâ başka bir ayette kibiri, böbürlenmeyi (hu-yelâ) şiddetle yasaklamıştır: "Yeryüzünde kibirle büyülenerek yürüme. Çünkü asla yeri yaramazsın, boyca da asla dağlara eremezsin." (İsra, 17/37).

Kaba ve sert olmadan, vakar ve edeple beraber şahsiyet sahibi olmak, evin, bineğin, görünüş ve elbisenin güzel ve düzgün olması kibirden sayılmaz. Bunun delili Ebu Davud ve Tirmizî'nin İbni Mes'ud (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadistir: Resulullah (a.s.) buyurdu ki: "Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan kimse cennete giremez." Bir adam: "Bir kişi var ki elbisesinin güzel, pabucunun güzel olmasından hoşlanıyor..!" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.), "Allah Teâlâ güzeldir, güzeli sever. Kibir, hak olan şeyi reddetmek, insanları küçük görmektir." buyurdular.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kibirlenen ve böbürlenmiş kişilerin vasıflarını açıklamaktadır: "Onlar hem (kendileri) cimrilik yaparlar, hem insanlara cimriliği emrederler, hem de Allah'ın kendilerine fazl u kereminden verdiğini gizlerler." Yani Allah Teâlâ, burada cimrilik edip mallarını Allah'ın emrettiği şekilde anne-babaya itaat ederek, akrabalara, yetimlere, yoksullara, komşulara ve benzeri kimselere iyilik etmek için harcamayanları, mallarındaki ilâhî hakları ödemeyenleri, aynı zamanda diğer insanlara da cimriliği öğütleyip emredenleri, Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetleri gizleyenleri zemmetmekte, kınamaktadır. Cimri, Mevlâsının nimetini bile bile inkâr edicidir. Üzerinde yeme, giyme, muhtaçlara verme ve bağışlama gibi hususlarda ilahî nimetlerin izine, eserine rastlanmaz. Hali şu ayetteki gibidir: "Muhakkak insan Rabbine karşı çok nankördür. Hiç şüphesiz O (Rabbi) buna hakkıyla şahittir." (Âdiyât, 100/6-7). Yani Allah onun haline, tavırlarına, ahlâkına şahittir.

Hz. Peygamberimiz (s.a.) de cimriyi zemmetmiş, kınamıştır: "Cimrilikten daha çirkin hangi hastalık vardır?" Ebu Davud ve Hâkim'in İbni Ömer'den rivayet ettiği hadisinde ise şöyle buyurur: "Cimrilikten sakının. Çünkü sizden evvel geçenler cimrilik sebebiyle helak oldular. Bu duygu onlara cimriliği emretmiş, onlar da cimri olmuşlardı, akraba ve yakınlarla bağları koparmayı emretmiş, onlar da koparmışlardı, günahlara dalmayı emretmiş onlar da günahlara dalmışlardı."

Cimrilerdeki bütün bu kötü özelliklerden ötürü Allah Teâlâ onları cezaya çarptırmakla tehdit etmiştir: "Biz o nankörlere hor ve hakir kılıcı bir azap hazır-lamışızdır". Yani kibirleri, cimrilikleri, şükretmeyip nankörlükte bulunmaları sebebiyle onları aşağılayacak, zillete

düşürecek bir azap hazırladık, fiillerine karşılık olarak acı ile zilleti bir araya getiren bir azap. Allah onlara küffâr diyerek bu huy ve davranışların müminlerin değil kâfirlerin ahlâkı olduğunu da belirtmiş bulunmaktadır. Çünkü (küfür) kelimesi örtmek, kapatmak demektir. Cimri de kendisi üzerindeki nimetini setredip örter, bilerek görmezden gelir, nankör davranır. Tirmizî ve el-Hâkim'in rivayet ettiği İbni Ömer tarikiyle gelen hadiste Hz. Peygamber Efendimiz: "Şüphesiz Allah Teâlâ, nimetinin eserini, belirtisini kulu üzerinde görmekten hoşlanır." buyurmuş, bir duasında da şöyle demiştir: "Allahım bizleri nimetine şükrediciler, o yüzden sana hamdü senada bulunanlar, nimetlerini alanlar eyle ve bize nimetlerini tamamla."

Selef alimlerinden bazıları ayeti, yanlarında yazılı olarak bulunan Hz. Mu-hammed (s.a.)'in sıfatı ile ilgili bilgiyi cimrilik edip gizlemelerine hamletmiştir. O sebeple Allah Teâlâ: "Biz o kâfirlere hor ve hakir kılıcı bir azap hazırlamışızdır" buyurmuştur.

Netice olarak cimriler iki kısımdır: Bir kısmı cimrilik yaparlar, Allah'ın kendi üzerlerindeki haklarını gizlerler. Bunlar yukarıda geçti. İkinci kısım cimrileri Kur'an-ı Kerim onların arkasından zikretmiştir. Onlar da mallarını insanlara gösteriş yapmak ve onların övgü ve saygılarını kazanmak için harcayan cimrilerdir.

Allah Teâlâ eli sıkı, zemmedilmiş cimrilerden bahsettikten sonra mallarını şöhret, nam, cömertlikle ün kazanmak için harcayan, verdiklerini Allah rızası, Allah'ın nimetlerine şükür, kulların hakkını itiraf etmek için sarfetmeyenleri zikretmiştir: "İnsanlaragösteriş için mallarını sarfederler."

Bir hadiste şöyle varid olmuştur: "Üç kimse vardır ki cehennem ateşi önce onlar için kızdırılır: Alim, gazî (savaşçı), malını harcayan. Bunlar gösteriş için amel etmişlerdir. Mal sahibi olan der ki: Oraya sarf edilmesinden hoşlanacağın hiç bir şey bırakmadım, senin yolunda malımı harcadım. Allah Teâlâ "Yalan söylüyorsun" der. Yani filin ile kastettiğin övgü karşılığını dünyada aldın.

İşte bu gösterişçiler, riyakârlar gerçek manada Allah'a da, kıyamet gününe de inanmazlar. Onları bu çirkin işe sevkeden, sahih bir şekilde ibadet ve taatten alıkoyan ise şeytandır. Onların gözünü boyamış, bu nevi kötü ve yakışsız işleri allayıp pullayıp telkin etmiştir. Çünkü gerçek mümin riya ve gösteriş için değil, Allah için malını harcar, ebedî ve bakî olan kıyamet günü için çalışır. Bu riyakârlar ise şeytanın yoldaşlarıdır. Şeytan kendilerine telkinlerde bulunur, Allah için harcarsa fakir düşeceklerini söyler, onlara fuhşu, kötülükleri, münker ve dine aykırı şeyleri emreder. "Şeytan kime arkadaş olursa o ne kötü arkadaşdır." Yani yaptıkları bu kötü, nahoş işlere onları sevk eden şeytanın vesvesesidir. Şeytan ne kötü bir arkadaş ve akıl hocasıdır! Riyakârların hali de şer açısından şeytanın halinden farklı değildir.

Burada kötü arkadaştan uzak durmaya, iyi ve salih arkadaş seçmeye de işaret

olunmaktadır.

"Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiği rızık-lardan harcasalar ne zarar ederler?!" Manası şudur: Gerçekten Allah'a iman etseler, ebedî mükâfat ve saadetlere kavuşulması muhakkak olan ahiret gününe inansalar, Allah rızası için ve O'nun emirlerini yerine getirmek amacıyla kendilerine Cenab-ı Hakkın bahşettiği rızıklardan harcasalar onlara ne gibi bir zarar dokunur ki...

Şaşılacak bir durumda buldukları içindir ki bu üslûp kullanılmıştır. Zira onlar amellerini ihlâs ve samimiyetle yapsalar, riyayı bırakıp ihlâsa sarılsa-lar, ahirette ameli güzel olanlara verilecek mükâfatları elde etmek için Allah'a iman etseler ve emirlerini yerine getirseler, dünya menfaatlerini kaçırmadıkla-n gibi ahiret sevaplarından da mahrum kalmazlar.

"Allah onları çok iyi bilendir." Yani Allah Teâlâ onların iyi ve kötü niyetlerini pek iyi bilmektedir. Onlardan kim ilâhî tevîk ve desteğe lâyıkça ondan çok iyi haberdardır, onu hayırlara muvaffak kılar. Kim ilâhî destekten mahrum kalmaya, Allah'ın huzurundan kovulmaya lâyıkça onu da çok iyi bilir ve ondan yardımını çeker. Herkesin işlediği ve önceden yolladığı ameller ile hakettiği karşılığı verecektir. İhlâs ile amel edenlerin amelini asla unutmaz. Mümine düşen sadece amelini halisane, Allah rızası için yapmaktır. Allah Teâlâ onu görür, kabul buyurur ve hesabını ameline göre görür. [\[59\]](#)

Allah'ın Emirlerine Boyun Eğmeye Teşvik, O'na Muhalefet Ve İsyân Etmekten Sakındırmak

40- Şüphesiz ki Allah zerre kadar haksızlık (zulüm) etmez. (Zerre kadar) bir iyilik (hasene) olursa onu (onun sevabını) kat kat artırır. Kendi tarafından (ayrıca da) pek büyük bir ecir (sevap) verir.

41- Her ümmetten birer şahit, onların üzerine de seni (ey Rasulüm) bir şahit olarak getirdiğimiz zaman (o Yahudilerin, kâfirlerin, münafıkların halleri acaba) nice olur?

42- Kâfir ve o peygambere asi olanlar o gün, yer ile yeksan edilselerdi de Allah'tan bir sözü gizlememiş olsalardı temennisinde bulunacaklardır.

Açıklaması

Allah Teâlâ, kıyamet gününde yarattıklarından hiç kimseye bir hardal tanesi ya da zerre miktarı kadar dahi olsun zulmetmeyeceğini, bilakis şayet ha-sene ve sevabı varsa bunun tam olarak hem de kat kat fazlasıyla karşılığını vereceğini haber vermektedir. "Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri (mizanları) koyacağız. Artık hiçbir kimse hiç bir şeyle zulme (haksızlığa) uğratıl-mayacaktır. (O şey) bir hardal tanesi kadar bile olsa onu getiririz (mizana koyarız). Hesapçılar olarak biz yeteriz." (Enbiya, 21/47). Cenâb-ı Hak, Lokman (a.s.)'dan haber vererek de şöyle buyurur: "Oğulcağızım, gerçekten (yaptığın iyilik veya kötülük) bir hardal tanesi kadar olsa bile, bir kaya içinde, veya göklerde, yahut da yerin içinde (gizlenmiş) olsa bile Allah onu getirir (meydana çıkarır, hesabını görür). Çünkü Allah Latiftir (ilmi en gizli şeyleri de içine alır, hak-kıyle haberdardır)." (Lokman, 31/16).

Buhari ve Müslim'de geçen Ebu Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği şefaath hakkındaki uzun hadiste Resulullah (s.a.) buyuruyor ki: "Allah azze ve celle buyurur: Dönün, hardal tanesi ağırlığı kadar kalbinde iman bulduğunuz kimseyi cehennem ateşinden çıkarın." Hadisin bir lafzında "Hardal tanesi ağırlığının en azının en azının en azı miktarda imanı olan kimseyi cehennem ateşinden çıkarın" denilmiştir. Melekler pek çok halkı cehennemden çıkarırlar. Ondan sonra Ebu Said isterseniz "Şüphesiz ki Allah zerre kadar haksızlık (zulüm) etmez..." ayet-i kerimesini okuyun, dedi.

Ayetin manası şöyledir: Cenab-ı Hak hiç kimsenin amelinin sevabından, ne kadar az olursa olsun, bir şey eksiltmez. Ve hiç kimseyi de haksız yere bir şeyden dolayı cezalandırmaz. Çünkü zulüm noksanlıktır. Allah Teâlâ ise bütün kemal sıfatlara sahip, her çeşit noksanlıktan münezze, yüce bir zattır.

Allah kendisini akıl, takdir ve ölçü kudretiyle donattıktan sonra bir günah (seyyie) işleyen kimse ancak kendi kendine yazık etmiş olur: "(Yoksa) Rabbin kullarına (zerrece) zulmedici değildir." (Fussilet, 41/46).

Ancak Allah Teâlâ, hiç kimsenin sevabından zerre kadar bile eksiltmemesi bir yana, bir hasene ve iyiliğin sevabını on katma, yedi yüz katına, daha da çok katına çıkarmakta; buna mukabil bir seyyie (günah) ve kötülüğün cezasını art-tırmamakta, sadece misli kadarıyla ceza vermektedir. "Kim (Allah'a) bir hasene (iyilik, güzellik) ile gelirse, işte ona bunun on katı vardır. Kim de bir seyyie (kötülük) ile gelirse bu, o miktardan başkasıyla cezalanmaz. Onlar (yani iyilik ve fenalık edenler) haksızlığa uğramazlar." (En'am, 6/160).

"Kendi tarafından (ayrıca da) pek büyük bir ecir (sevap) verir." Yani Allah Teâlâ iyilik

edenin hasenatını kat kat arttırmakla iktifa etmez, ayrıca amellerinin karşılığı haricinde de pek çok sevaplar verir. O'nun fazl u keremi bol, ihsanları, lütuflan çoktur. O büyük ecir, cennettir. Rabbimiz Teâlâ'dan bizleri rızasına ve cennetine kavuşturmasını dileriz.

Verdiği sevabın nizamı ve işleyişi bu olunca Yüce Hâlık bazı insanların şaşılacak hallerine işaretle buyuruyor ki: Her ümmetten yaptıkları şeylere şahitlik edecek birer şahit getirdiğimiz zaman, bakalım şu Yahudiler ve diğer kâfirler ne yapacaklar? Bu şahitler "Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir şahit idim." (Maide, 5/117) ayet-i kerimesinde belirtildiği gibi her ümmetin peygamberidir. İşte Ey Muhammed aleyhissalâtü vesselam, seni de şu yalanlayanlar üzerine şahit olarak getireceğiz. Abdullah b. Mesud (r.a.) rivayet ediyor. Resulullah'a (s.a.) Nisa suresini okudum. "Onların üzerine de seni bir şahit olarak getirdiğimiz zaman (onların hali) nice olur?" ayetine geldiğimde Resulullah (s.a.) ağladı ve "Bu kadar kâfi" buyurdu. Bu şahitliğin manası ümmetlerin amelleri peygamberlerine arz olunur, demektir.

Bu ayetin bir başka benzeri de şudur: "Böylece sizi (Ey Muhammed ümmeti) vasat (orta) bir ümmet kıldık, insanlara karşı şahitler olasınız, bu peygamber de sizin üzerinize tam bir şahit olsun diye". (Bakara, 2/143). Yani bu ümmet, izledikleri güzel yolları ve kendisine vahiy inen en son ümmet olması sebebiyle geçmiş ümmetler üzerine şahit ve peygamberlerin yolundan sapmaları hususunda aleyhlerinde bir hüccet, delil olacaktır. Rasul-i Ekrem (s.a.) de sîre-ti, hayatı ve istikameti sebebiyle, sünnetini, açtığı yolu terk edenler aleyhine delil olacaktır.

İşte o gün kâfirler ve Allah'ın rasulüne karşı gelenler toprağa defnedilip yeryüzünün kendileriyle birlikte dümdüz edilmesini temenni ederler. "Kâfir, keşke toprak olaydım der." (Nebe', 78/40).

Ve onlar Allah'tan hiç bir söz gizleyemezler. Çünkü vücutlarındaki kendi organları aleyhlerine şahitlik eder. Denilmiştir ki, ayetteki "vav" harfi hâl içindir. Yani yer altına gömülmeyi temenni ederler, Allah'tan hiç bir sözü gizleyemezler, "Rabbimiz olan Allah'a yemin ederiz ki biz müşrikler (eş tutanlar) değildik." (En'âm, 6/23) ayetinde belirtilen yalanı söyleyemezler. Zira onu söyledikleri ve şirk koştuklarını inkâr ettikleri zaman Allah Teâlâ ağızlarını mühürler, elleri ve ayakları da yalanlarını söyler, şirk koştuklarına dair aleyhlerinde şahitlik eder. Son derece zor duruma düştükleri için toprak altına gömülmeyi temenni ederler. [\[60\]](#)

Sarhoşken Namaz Kılmanın Haram Olması, Su Bulunmadığında Teyemmüm Etmek

43- Ey iman edenler, siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye ve cünüp iken de - yolcu olmanız hariç- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz heladan gelirse, yahut da kadınlara dokunup (cinsî ilişkide bulunup) da su bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah affedici, çok mağfîret edici, yarhğayıcıdır.

Nüzul Sebebi

"...namaza yaklaşmayın" ayeti ile ilgili olarak Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve Hâkim, Hz. Ali (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet ediyorlar: Abdurrahman b. Avf bir yemek hazırlayıp bizleri davet etti. Sofrada şarap da sunuldu. İçtiğimiz içki başlarımızı döndürdü. Namaz vakti geldi, beni imamlığa geçirdiler. Namazda "Kâfinin" suresini okurken "De ki: Ey kâfirler, ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam." (Kâfirûn, 109/1-2) ayetlerinden sonra (yanlışlıkla) "Biz sizin tapmakta olduklarınıza taparız" dedim. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Ey iman edenler, siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın" ayetini indirdi.

İbni Cerîr'in Hz. Ali (r.a.)'den rivayetine göre ise o gün imam olan Abdurrahman idi, namaz da akşam namazıydı. Olay henüz şarap ve içki haram kılınmadan önce geçmiştir.

"Teyemmüm edin" ayeti ile ilgili olarak da el-Firyâbî, İbni Ebî Hatim ve İbnü'l-Münzir, tahric ediyorlar. Hz. Ali demiştir ki: "...ve cünüp iken..." ayeti misafir (yolcu) hakkında inmiştir. Yolculukta cünüp olursa (ve su bulamazsa) teyemmüm ederek namazını kılar.

İbni Merdûueyh, el-Elsa b. Şüreyk'ten tahric ediyor: Demiştir ki: Resulullah (s.a.)'ın devesini ben eğerlerdim. Soğuk bir gece cünüp oldum. Soğuk su ile yıkanırsam öleceğimden veya hasta düşeceğimden korktum. Durumu Resulullah (s.a.)'a söyledim. Bunun üzerine Allah Teâlâ "...sarhoşken namaza yaklaşmayın..." ayetinin tamamını indirdi.

Buharî ve Müslim, Mâlik hadisini zikrederken Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Bir seferinde Rasul-i Ekrem (a.s.) ile beraber biz de çıktık. Beydâ veya Zâtü'l-Ceyş'te (Medine yakınında bir vadinin ismi) iken gerdanlığım kayboldu. Aranması için

Resulullah (s.a.) ve ona tabi olarak da insanlar bir süre orada kaldılar. Bir su kaynağı yakınında olmadıkları gibi yanlarında da su bulunmuyordu. Allah Teâlâ o zaman teyemmüm ayetini indirdi ve teyemmüm ettiler. Bunun üzerine Ensarm ileri gelenlerinden Üseyd b. Hudayr "Ey Ebubekir ailesi, bu sizin (sebebinizle gönderilen) ilk bereketiniz değil zaten" dedi. Bir rivayet de: "Allah sana rahmet etsin Ey Aişe! Ne zaman başıma hoşlanmadığım bir şey gelse mutlaka Allah Teâlâ o hususta müslümanlara bir kolaylık, çıkış yolu ihsan ediyor" şeklinde gelmiştir. Hz. Aişe diyor ki: Benim bindiğim deveyi kaldırdığımızda bir de baktık ki gerdanlığım onun altında imiş." [61]

Anlaşılan o ki, ayetin baş tarafı şarap olayı dolayısıyla, geri kalanı yolculuk hadisesi hakkında indirilmiştir. Cumhur, ayetin el-Muraysi' gazvesi sırasında indiği görüşündedir. [62]

Açıklaması

Allah Teâlâ mümin kullarına ne dediğini bilemeyecek hale düşüren sarhoşluk durumunda namaz kılmayı, cünüp olan kişiye namazın eda edildiği yerler olan mescitlere yaklaşmayı yasaklamaktadır. Tabiî bu hüküm şarap, içki haram kılınmadan önceki döneme aittir.

Bu yasak etkili oldu. Ashab-ı kiram yasağı sarhoşken namaza yaklaşmanın yasak olduğu şeklinde anladılar. O sebeple yatsı namazı sonrasına kadar sarhoşluk veren içki içmekten imtina ediyor, yatsıyı kıldıktan sonra içiyorlardı. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) "Allahım şu içki hakkında bize şâfi ve kâfi bir açıklama yap" diye dua etti. Peşinden Maide süresindeki ayet nazil oldu. "Ey iman edenler, içki, kumar, (tapınmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden bir murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki saadete ere-siniz." (Maide, 5/90). Ve içkiyi tamamen bıraktılar.

Ayetin manası şöyledir: Ey müminler, sarhoş haldeyken, namazda ne dediğinizi bilinceye kadar namaz kılmayın. Bu hüküm, içki ve sarhoşluğun kesin olarak haram kılınmasına bir hazırlıktı. Ayet, içkinin haram kılınmasında takip edilen yoldaki adımların üçüncü safhasında inmiştir.

Müfessirlerin çoğu, namazın gerçek manası üzerinde baki olduğu hususunda ittifak etmiştir. Denmek isteniyor ki: Namaz kılmak istediğiniz zaman sarhoş olmayın. Sarhoş haldeyken veya yolculuk hali dışında cünüp olduğunuz zaman gusledinceye kadar namaz

kılmayın. "Eğer hasta olursanız..." cümlesinden önce bu hükmün zikredilmesi ise su bulunmadığında hükmün açıklanmasına terğib ve teşvik olur. "Ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar" cümlesi de bu görüşe delâlet etmektedir. Yani bizzat namaza yaklaşmayın, demektir. Çünkü namazda Kur'an ayetleri, dua ve zikirler bulunmakta, hepsi de uyanıklık, idrak ve aklî güçlerin kamilen mevcut olmasını gerektirmektedir.

Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, İmam Şafiî ve Hasan-ı Basrî (r. an-hum) kelâmında muzâf olan kelimenin hazfedildiği görüşündedirler ki bu yaygın bir mecazdır. Murad, namaz kılman yerlere yani mescitlere yaklaşmayın demek olur. "Allah bazı insanları bazısı ile defetmeseydi içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar (salavât) ve mescitler muhakkak yıkılıp giderdi." (Hac, 22/40) ayetindeki "salavat (namazlar, dualar)" kelimesinin İbni Abbas'm dediği gibi Yahudi ibadethaneleri diye tefsir edilmesi de bunu göstermektedir. Yoksa "yolcu olmanız hariç" istisnası sahih olmaz. "Yolcu olmanız hariç" cümlesi ile

"Eğer hasta olur, ya da bir sefer üzerinde bulunursanız" cümlesi arasında tekrar olmaması için "namaz (salat)" lafzını mescid olarak tabir etmeyi uygun bulduk.

Fukahânın, cünüp kişinin mescitten geçmesi hakkındaki hükümde ihtilâf etmesi işte buradan kaynaklanmaktadır. İkinci görüşe göre, cünübün mescitten beklemeksizin çabucak geçmesi caizdir; ama geçmek durumu dışında mescide girmesi haramdır.

Birinci görüşe göre ise ayet, cünübün mescide girmesinin haram olduğuna delil değildir. O hüküm Hz. Aişe (r.a.)'nin rivayetinde olduğu gibi başka delillere dayanır. Hz. Aişe diyor ki: Resulullah (s.a.) geldiğinde ashabının evlerinin kapıları mescide açıyordu. "Bu evlerin kapılarını mescitten çevirin" buyurdu ve evine girdi. Ancak kendilerine bir ruhsat ve izin iner ümidiyle insanlar bir şey yapmadılar. Bir müddet sonra Peygamberimiz dışarı çıkınca emrini tekrarladı: "Çevirin bu evlerin kapılarını. Şüphesiz ki ben cünübe ve hayızlı kadına mescide girmeyi helâl kılmıyorum." Hz. Peygamber (s.a.) hayatının sonunda sadece Hz. Ebubekir (r.a.)'in küçük kapısını bundan hariç kılmıştır.

Allah Teâlâ, yolcu olma hali dışında cünüp iken gusledinceye kadar namaza yaklaşmama emrinden sonra bu ayette ve Maide süresindeki "Ey iman edenler, namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi yıkayın." (5/6) ayetinde teyemmümü gerektiren dört sebep zikretmektedir: Hastalık, yolculuk, hades (helaya gitmek), kadınlarla temas. Bu sebeplerden birisi bulununca yeryüzündeki tertemiz bir toprağa yönelin, ondan yüzlerinize ve cumhura göre dirseklere kadar, İmam Malik'e göre bileklere kadar ellerinize sürün, sonra da namaz kılın.

Özür sahiplerine tanınan teyemmüm ruhsatı budur. Bu ruhsat ve kolaylığın sebebi Allah Teâlâ'nın çok affedici, çok mağfiret edici, günaları örtücü oluşudur. Yani Rabbiniz daima affedici, kolaylık sağlayıcıdır, günahların cezasını da kapatır, ceza vermez.

Dikkat edilirse suyun bulunmaması kaydı "yahut sizden biriniz heladan gelirse, yahut da kadınlara dokunup da" cümlesine aittir. O takdirde özürler üç tane oluyor: Yolculuk, hastalık, ikamet halinde su bulamamak. Hades (abdest-sizlik) haline gelince, o hususta zaten söze gerek yoktur. Burada kelâm teyemmümü mubah kılan özürler hakkındadır. Sadece su bulunmaması durumu gerçek sebeptir. Yolculuk, teyemmüm hususunda tek başına kâfi bir özürdür, su bulunsun ya da bulunmasın. [\[63\]](#)

Yahudilerin İşleri Ve Tasarrufları

44- Kendilerine Kitap'tan (Tevrat'tan) bir nasip verilmiş olanlara bakmadın mı? Onlar sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de (hak) yoldan sapmanızı istiyorlar.

45- Allah, sizin düşmanlarınızı çok iyi bilendir. Ve Allah size dost olarak da yeter, yardımcı olarak da yeter.

46- Yahudi olanlardan kimisi kelimeleri (Allah tarafından) konuldukları yerlerinden (kaldırıp) değiştirirler ve dillerini eğerek bükerek, dine de saldırarak (sana) derler ki: "(Eh) dinledik, (fakat) isyan ettik. İşit, işitmez olası, râ-inâ." Eğer onlar: "Dinledik, itaat ettik. İşit, bize bak" deselerdi elbet kendileri için daha iyi ve daha doğru olurdu. Fakat Allah, kendi küfürleri yüzünden onlara lanet etmiştir. Artık onlar, birazı hariç olmak üzere, iman etmezler.

Nüzul Sebebi

Ayet-i kerimeler Medine Yahudileri hakkında indirilmiştir. İbni İshak diyor ki: Rifâa b. Zeyd b. et-Tâbût, Yahudi ileri gelenlerinden idi. Resulullah (s.a.s.) ile konuşurken dilini eğip bükerek: "Ey Muhammed, kulağını bize iyi ver" dedi, sonra da İslâm'a dil uzattı, tenkit etti. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında "Kendilerine Kitap'tan (Tevrat'tan) bir nasip verilmiş olanlara bakmadın mı?" ayetini indirdi.

Müfessirler de diyor ki: Yahudi alimlerinden biri olan Kâ'b b. el-Eşref, Uhud Savaşından sonra Yahudilerden yetmiş binekli kişi ile Mekke'ye doğru yola çıktı. Resulullah (s.a.)'a gadretmek üzere Kureyş ile anlaşma yapmak, kendileriyle Rasul-i Ekrem (s.a.) arasındaki muahedeyi bozmak istiyorlardı. Kâ'b, Ebu Süfyan'm evine, Yahudiler de Kureyşlilerin evlerine misafir oldular.

Ebu Süfyan Kâ'ba "Sen kitap okuyan alim bir adamsın. Biz ise ümmiyiz, pek bilgimiz yok. Hangimizin yolu daha doğru, hakka daha yakın, bizim mi, Muhammedin mi?" dedi. Kâ'b "Bana dininizi bir arz edin bakayım" diye cevap verdi. Ebu Süfyan şunları söyledi: Biz hacılar için besili büyük develerden kurban ederiz, onların su ihtiyaçlarını karşılıyoruz, misafiri ağırlıyoruz, esiri salıveririz, akrabalık bağlarını koruyup gözetiriz, Rabbimizin evini

imâr eder onu tavaf ederiz. Bizler bu mukaddes Harem'in ehliyiz. Muhammed ise atalarının dinini terk etti, akrabalık bağlarını kopardı. Harem'i bırakıp gitti. Bizim dinimiz daha eski, Muhammed'in dini ise yenidir. Bunun üzerine Ka'b: "Vallahi siz onun üzerinde bulunduğu dinden daha doğru bir yoldasınız" dedi. İşte Allah Teâlâ da Ka'b ve beraberindeki arkadaşlarını kastederek: 'Yahudi olanlardan kimisi kelimeleri (Allah tarafından) koyuldukları yerlerinden (kaldırıp) değiştirirler..' ayetini bu hadise sebebiyle indirdi. [\[64\]](#)

Açıklaması

Ey Muhammed aleyhisselâm! Kendilerine ilâhî bir kitap olan Tevrat'tan bir kısım verilmiş olan şu kimselere bakmadın mı? Hidayet karşılığında dalâleti satın alıyorlar, kâfirliği imana tercih ediyorlar, Allah'ın peygamberine indirdiğinden yüzlerini çeviriyorlar, ellerinde bulunan yalan söylemek, insanlara eziyet vermek, faiz (riba) yemek hakkındaki hükümleri, geçmiş peygamberlerin Hz. Muhammed (s.a.)'in sıfatına dair verdikleri bilgileri terk ediyorlar. Kendilerinin icat ve uydurması olan bir takım dinî gelenek ve tapınma şekilleri ile az bir dünya menfaati sağlamaya çalışıyorlar. Ey müminler, onlar sizin de kendileri ile beraber hak yoldan sapmanızı ve size indirilenleri inkâr etmenizi üzerinde bulunduğunuz hidayet ve faydalı Kur'an ilmini bırakmanızı istiyorlar. Ey müminler, Allah Teâlâ sizin düşmanlarınızı en iyi bilen olduğu için sizi onlardan sakındırıyor. Size dost olarak Allah yeter. Sizi onlardan korur, işlerinizi yürütür. O kendisine sığınanın kale gibi koruyucusudur. O, kendinden yardım dileyene de yardımcı olarak yeter. Onların şerrini sizden defeder. İşte o yüce Rabbiniz daima sizi hakkınızda en hayırlı olana, kurtuluşunuz bulunan hususlara yöneltir. Ve O düşmanlarınıza karşı salih amele ve hidayete muvaffak kılarak size yardım eder de zafer için gerekli olan yardımlaşma, güçlü savaş aletlerini hazırlama gibi sebepleri gerçekleştirirsiniz. Ondaki başkasından dostluk ve yardım talep etmeyin.

Onların Tevrat'tan amel ettikleri kısım kaybettikleri ve unuttukları kısma aittir. Amel etmeyi terk ettikleri hükümler ise yanlarında geriye kalan kısım dandır.

Sonra Allah Teâlâ "Yahudi olanlardan kimisi de..." cümlesiyle, kendilerine kitap verilenlerden maksadın Yahudiler olduğunu beyan ediyor. "Min" harfi burada cinsi beyan için olup, "O halde murdardan (yani putlardan)... kaçının." (Hac, 22/30) ayetindeki gibidir. Onlar öyle bir kavimdir ki Allah'ın Tevrat'ta indirdiği kelimeleri asıl konuldukları yerlerden kaldırıp değiştirirler. Bunu da ya kelimeleri asıl konuldukları başka bir manaya çekerek yaparlar; Rasul-i Ekrem (s.a.) hakkındaki müjdeleri, Mesih hakkındaki haberi başka bir

şahsa yorumlayıp bugüne kadar onu beklemeye devam edişleri gibi. Yahut da bu tahrifi kitaptaki bir kelime veya cümleyi bulunduğu yerden başka bir yere naklederek yaparlar. Nitekim Musa aleyhisselâmdan rivayet edilen ayetlere uzun bir müddet sonra yazılmış sözler karıştırdıkları gibi diğer bazı peygamberlerin sözlerine de başka insanların sözlerini katmışlardır. Bu ilâve ve karışıklıkları, kendilerinin de itiraf ettiği gibi kaybolan Tevrat yerine bugünkü Tevrat'ı ortaya koyanlar yapmışlardır.

Bu tahrifat ile iddialarına göre ıslah gayesi güdüyorlardı. Bunun kaynağı şuydu: Hz. Musa (a.s.)'m yazdığı asıl nüshanın kaybolmasından sonra yanlarında dağılık Tevrat yaprakları bulunuyordu. Bunları bir araya getirmek istemişlerdi. O esnada da birçok ilâve ve tekrarları katmışlardı. Bu tarihî gerçekleri Hintli Rahmetullah Efendinin Izhâru'l-Hak adlı kitabında yaptığı gibi güvenilir, araştırmacı tarihçiler ispat etmişlerdir.

O Yahudiler Peygamberimiz (s.a.)'e sözünü işittik, emrine isyan ettik, diyorlardı. Mücahid der ki: Yahudiler Resulullah (s.a.)'a "Sözünü işittik, fakat sana itaat etmeyiz", dediler. Aynı zamanda Hz. Peygamber (a.s.)'e duydukları haset ve kinden ötürü "İşit, işitmez olası!" diyorlardı. Edep gereği "Kötü söz duymayasın" diyecekleri yerde "Allah sana işittirmesin" veya "duan dinlenmemek, senden kabul edilmemek üzere" manasına sözlerle O'na beddua etmiş oluyorlardı.

Aynı şekilde bir de "râinâ" derlerdi. Ruûnet, yani ahmaklık, gayr-ı ciddilik kelimesinden ism-i fail olarak kullanırlardı. Bu kelime "bize bak, bize mühlet tanı" manasına kullanılacak yerde lisanlarındaki sövme ve dil uzatma manasına gelen râinâ'dan gelme de olabilir. Allah Teâlâ ise "Ey iman edenler, "râinâ" demeyin, "unzurnâ (bize bak) deyin." (Bakara, 2/104) ayetiyle müminleri bu kelimeyi kullanmaktan menetmiştir.

İşte Yahudiler ya meclisinde, ya da kendisinden uzakta iken Resulullah s.a.) Efendimize karşı duydukları haset ve kin sebebiyle veya alay etmek, eğlenmek amacıyla bu üç suçu da işlemişlerdir. İki manaya gelme ihtimali de bulunan bir söz kullanırlar, ama onunla saygı, hürmet, değer vermek manasını değil, tahkir etme, küfretme manasını kastederlerdi. Dillerini eğip bükerek, dillerini evirip çevirip sözü hayır manasına gelmekten şer ve sövme manasına döndürürlerdi, İslâm'a dil uzatarak saldırırlardı. "Râinâ" sözleriyle "kulağını bize ver" demek istiyormuş gibi yaparlar, fakat gerçekte Peygamberimiz (s.a.)'e dil uzatarak ahmaklık manasını kastederlerdi. Bu ise adiliğin ve batıl üzerindeki cüretkârlığın en son derecesidir.

"Essâmü aleyküm" diye selâm vermeleri de dillerini eğip bükmeleri cür-mündendir. "Es-sâmü", ölüm manasıdır. Yani "selâm size" demek ister gibi yaparlar, "ölüm size" manasına dillerini kıvırtırlardı. Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretleri de bu maksatlarını bildiği için cevapta sadece "ve aleyküm (= size de)" yani herkes ölecektir, derdi.

İbni Atıyye (öl. 541 H/1147 M.) der ki [\[65\]](#): Bu, şimdiki Yahudilerde de mevcuttur. Çocuklarını buna göre yetiştirdiklerini, müslümanlara hitap ederken görünüşte saygı ifade eden kelimeleri nasıl hakaret manası kestederek kullanacaklarını ezberlettiklerini müşahede etmekteyiz.

Sonra Hak Teâlâ örnek bir hitap şekline tevcih ederek buyuruyor ki: Eğer onlar "Dinledik, itaat ettik, sen de bizim dediğimizi dinle, bize mühlet ver, acele etme ki dediklerini iyi anlayabilelim" demiş olsalardı, taşıdığı faydalı ve edepli üslûptan dolayı kendileri için daha hayırlı ve önceki söylediklerinden daha doğru olurdu.

Sonra Allah Teâlâ onların bu yakışıksız tasarruflarının sonucunu zikretmiştir: Allah'ın rahmetinden kovulmak, artık ebediyen hayra muvaffak olamamak. Hak Teâlâ onların lanete uğramalarına, ilâhî yardımdan yoksun kalmalarına inkârlarının sebep olduğunu belirtmektedir. Zira küfür, inkâr genel olarak tefekkürden, hitap ederken edep ve nezaket göstermekten alı-kor. İşte öyle kimseler iman etmezler, etseler de değer verilmeyecek derecede az ve basit şekilde bir imanları vardır. Kalpleri hayırlardan uzaktır, nasipsizdir. Faydalı olabilecek bir iman onların gönlüne girmez. İman da bulunmayınca amelî düzeltme, akli yükseltme, ruhu yüceltme hususunda hiç bir ümit kalmaz. [\[66\]](#)

Ehl-i Kitab'a Kur'an'a İman Etmelerinin Emredilmesi Ve Lanet İle Tehdit Olunmaları

47- Ey kendilerine Kitap (Tevrat) veriri lenler, yanınızdaki (kitap)ları tasdik edici olmak üzere indirdiğimiz edici olmak üzere indirdiğimiz

(Kur'an-ı Kerim)'e biz bir takım yüzleri süip ve belirsiz edip de enselerine çevirmezden, yahut cumartesi yaranına ettiğimiz lanet gibi kendilerini de lâ-netlemezden evvel iman edin. Allah'ın emri yerine gelecektir.

Nüzul Sebebi:

İbni İshâk, İbni Abbas (r.a.)'tan tahrir ediyor: Resulullah (s.a.), aralarında Abdullah b.Sûriyâ, Kâ'b b. Esed'in de bulunduğu Yahudi alimlerinin reisleri ile konuşurken onlara dedi ki: Ey Yahudiler topluluğu! Allah'tan korkun da müslüman olun. Allah'a yemin olsun ki sizler benim getirdiğim dinin hak olduğunu çok iyi bilmektesiniz. Fakat onlar "Bilmiyoruz ya Muhammed" diyerek bildiklerini inatla inkâr ve küfürde kalmakta ısrar ettiler. İşte Allah Teâlâ onlar hakkında bu ayeti indirdi: "Ey kendilerine Kitap verilenler, yanınızdaki (kitap)ları tasdik edici olmak üzere indirdiğimiz (Kur'ân-ı Kerim'e) iman edin."^[67]

Açıklaması

Ayet-i kerime öncesi ile bağlantılıdır. Kitaplarının bazısını tahrif etmek, diğer bir kısmını da kaybetmek suretiyle hidayet karşılığında dalâleti, sapıklığı satın almalarından sonra Ehl-i Kitap önünde emel kapısını açmak için varit olmuştur. Çünkü kendi kitapları da bildikleriyle ameli ve Kur'an'a iman etmeyi onlara lâzım kılmaktadır. Tevrat'a iman etmeleri, onu tasdik eden kitaba da imanı icap ettirir.

Allah Teâlâ, Ehl-i Kitap olan Yahudi ve Hristiyanlara, Peygamberimiz s.a.)'ine indirdiği Kur'ân-ı Mecid'e iman etmelerini emrediyor. Kur'ân-ı Kerim, şimdiki durumda almış olduğu şekilde değil sahih olan ilk esaslarda kendinden önce geçen semavi kitapları tasdik edici olarak gelmiştir. Allah'ın bir olduğunu takrir, şirki red, açık ve gizli fuhuş ve kötülükleri terk, Yahudilerin ellerindeki kitapta bulunan Hz. Muhammed'in peygamberliğinin müjdelenmesi ile ilgili haberleri tasdik etmek gibi. Bunlar bütün semavî dinlerin esasları ve temel amaçlarıdır.

Kitaplarının bir kısmını yitirmiş, diğer bir kısmını da yakmış oldukları halde, Kur'ân-ı Kerim onlara, Kur'an'a iman etmeye çağırarak, aleyhlerine olarak kusurlarını ve cezayı hak ettiklerini tescil edecek şekilde "kendilerine Kitap verilenler" diye hitap ediyor.

Bütün semavî dinlerin tevhid, şirki red, güzel ahlâk ile bezenmek, fuhuş ve kötülüklerden uzaklaşmak gibi genel esaslarda ittifak eder oluşu bunları imana çağırın hususlardandır.

Kur'an-ı Kerim İbrahim, Nuh, Davud, Süleyman, Musa, İsa ve öteki peygamberlerin (aleyhimüsselâm) peygamberliklerini tekit etmiştir. O halde nasıl oluyor da bu peygamberlerin tabiîleri Kur'an'a ve Muhammed aleyhisselâm'm peygamberliğine hem de onların yanındaki kitabı tasdik ederek ve tevhid esasına dayalı Hz. İbrahim milletine

(dinine) muvafakat edici olarak geldiği halde iman etmiyorlar?

Habibim onlara de ki: İndirdiğimize inanın. Semadan indirilmiş bütün kitaplar aynı kaynaktan gelmektedir, tek bir gayeleri vardır.

Sonra Allah Teâlâ onları, böyle yapmadıkları takdirde yüzlerini silip belirsiz ederek enselerine çevirmek, yüzdeki göz ve diğer organları imha etmekle yahut da Yahudilerden cumartesi yârânını helak ettiği, maymun ve domuz suretine çevirerek helak etmek ya da suret ve şekillerini değiştirmekle tehdit etmiştir.

Cumartesi yârânı: Hile yoluyla cumartesi günündeki avlanma yasağını çiğneyenler demektir. Bunlar sahillere havuzlar yapmışlardır. Deniz kabarınca suyla beraber balıklar da havuzlara girerdi. Adamlar cuma günü havuzların kapaklarını kapatırlar, cumartesi günü deniz suyu çekilirken balıklar havuzdan çıkamayıp kalırlardı ve pazar günü yasak olmadığı için balıkları havuzlardan tutarlardı.

"Allah'ın emri yerine gelecektir." Yani O'nun "ol der, oluverir" demek olan herhangi bir şeyin vuku bulması hakkındaki tekvin emri, mutlaka geçerlidir. O bir şey emredince ona karşı gelinmez, engellenemez; o halde O'nun tehdidinden sakının, cezasından korkun. Emirden maksat, yapılmasını emrettiği şeydir, onu ne zaman isterse, var kılar, gerçekleştirir, demektir.

İbni Abbas diyor ki: Allah Teâlâ, kendisinin hükmünü geri çevirecek, emrini bozacak kimse yoktur, manasını murad etmektedir. Onlara inanmayanlarsa iki işten biri vaki olacaktır. Nitekim vahyin inmekte olduğu devirde bu ilâhî tehditler gerçekleşmiş, Beni Nadir Yahudileri hıyanetleri sebebiyle zelil olup Medine'den sürülmüşler, Beni Kurayza Yahudileri düşmanla işbirliği yapmaları dola-yısiyle helak edilmişlerdir. Hadiseler hissî, gözle müşahede edilen işler olarak kabul edilirse, bu da tams'm (silmenin) ve geriye (enselerine) çevirmenin manasıdır. [\[68\]](#)

Allah Tealâ'nın Mağfiret Ettiği Ve Etmediği Şeyler

48- Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını, dileyeceği kimseler için mağfiret eder. Kim Allah'a şirk koşarsa muhakkak pek büyük bir günah ile iftira etmiş olur.

Nüzul Sebebi

İbni Ebî Hatim ve Taberî'nin tahrir ettiklerine göre Ebu Eyyüb el-Ensârî şöyle demiştir: Bir adam Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretlerine gelerek dedi ki: Benim bir amcaoğlum var, haramdan vazgeçmiyor. Peygamberimiz "Dini nedir?" diye sorduğunda, "Namaz kılıyor, Allah'ı bir tanıyor" dedi. "Ondan dinini sana hibe etmesini iste. Kabul etmezse satın al" buyurdu. Adam da gitti, ondan böylece talep etti; fakat amcaoğlu buna razı olmadı. Adam Resulullah (s.a.)'a döndü, olanı haber vererek "Kendisini dinine karşı düşkün buldum" dedi. Bunun üzerine "Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını dileyeceği kimseler için mağfiret eder" ayet-i kerimesi indi. [\[69\]](#)

Açıklaması

Allah Teâlâ kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmeyeceğini, yani kendisine şirk koşmuş olarak kıyamette karşısına çıkacak kulunu yarlıgamayacağını haber vermektedir.

Buradaki şirkten maksat, Yahudiler ile başkalarının küfürlerini de içine alan mutlak kâfirliktir. Yüce Allah, şirkten daha aşağı derecedeki günahları, dilediği kullar için affeder. Allah'a şirk koşan kimse gerçekten pek büyük bir günah işlemiştir.

Taberî diyor ki: Bu ayet açıkça ortaya koyuyor ki her büyük günah sahibinin işi Allah Teâlâ'nın dilemesine kalmıştır: Dilerse onun günahını affeder, dilerse o yüzden cezalandırır. Ancak bu büyük günah Allah'a şirk koşmak olmamalıdır. Bazı müfessirler ise şöyle demektedir. O noktayı Hak Teâlâ, "Eğer yasak edildiğiniz büyük (günah)lardan kaçırırsanız sizin (öbür) kabahatlerinizi örteriz." (Nisa, 4/31) ayetiyle beyan etmiştir. Burada büyük günahlardan kaçınanların küçük günahlarını affetmek istediğini, büyük günahları işleyenlerin küçük günahlarını affetmeyeceğini bildirmektedir. Kanaatimce Taberî'nin görüşü daha açıktır.

Bu ayet-i kerime "De ki: Ey kendilerinin aleyhinde (günahta) haddi aşanlar..." ayetini tahsis etmekte, sınırlamaktadır. İbnu'l-Münzir, Ebu Miclez'den tahrir ediyor: "De ki: Ey

kendilerinin aleyhine (günahta) haddi aşanlar. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları mağfiret eder. Şüphesiz ki O, çok mağfiret edicidir, çok esirgeyicidir." (Zümer, 39/53) ayet-i kerimesi inince Nebiy-yi Muhterem (s.a.) minbere çıktı, ayeti insanlara okudu. Bir adam kalkıp "Allah'a şirk koşmak (hususu da dahil mi)" dedi. Hz. Peygamber sükût etti. Adam tekrar kalkıp, "Ey Allah'ın elçisi, Allah Teâlâ'ya şirk koşmak (da öyle mi?)" dedi. Hz. Rasul-i Ekrem iki veya üç kere sükût etti. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

Tirmizî, Hz. Ali (r.a.)'den onun şöyle dediğini tahric ediyor: Kur'an-ı Ke-rim'de en çok şu ayeti severim: "Şüphesiz ki Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını, dileyeceği kimseler için mağfiret eder (yarlı-ğar)." [\[70\]](#)

Ehl-i Kitabın Başka İşlerinden Örnekler Ve Karşılıkları

49- Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Öyle değil, Allah kimi dilerse onu temize çıkarır. Onlar fetîl kadar bile haksızlık görmezler.

50- Bak Allah'a karşı nasıl olmadık yalan düzüyorlar? Bu, apaçık bir günah olarak (onlara) yeter.

51- Bakmadın mı şu kendilerine Ki-tap'tan biraz nasip verilene? Kendileri puta, şeytana inanıyorlar, diğer kâfirler için de; "Bunlar iman edenlerden daha doğru bir yoldadır" diyorlar.

52- Bunlar Allah'ın kendilerine lanet ettiği kimselerdir. Allah kime lanet ederse artık ona hakiki hiç bir yardımcı bulamazsın.

53- Yoksa onların (yer yüzünün) mülkü (ve saltanatın)'dan bir hissesi mi var? Fakat öyle olsaydı insanlara bir nakîr'i (çekirdeğin arkasındaki minik bir tomurcuğu) bile vermezlerdi.

54- Yoksa onlar Allah'ın fazl u kereminden insanlara verdiği şeylere (bol nimetlere) karşı haset mi ediyorlar? Biz, gerçekten İbrahim ailesine de kitap ve hikmet vermişizdir. Onlara (başkaca) büyük bir mülk (ve saltanat) da bahşettik.

55- İşte onlardan kimi ona iman etti, kimi de ondan yüz çevirdi. Çılgın bir ateş olarak

cehennem yeter (bunlara).

Nüzul Sebebi

"Kendilerini temize çıkaranlar" 49. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Ebî Hatim, İbni Abbas'tan tahrir etmiştir. Yahudiler çocuklarını öne çıkararak onlarla dua eder, kurbanlarını sunarlardı ve kendilerinin kusur ve günahlarının bulunmadığını iddia ederlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi?" ayetini indirdi. İbni Cerir de benzer bir rivayeti İkrime, Mücahid, Ebu Mâlik ve başka ravilerden naklet-

miştir:

el-Kelbî der ki: Ayet bazı Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Bunlar çocukları ile birlikte Resulullah'a (s.a.) gelerek: "Ya Muhammed, şu çocuklarımızın günahı olabilir mi?" diye sordular. O da hayır, dedi. Bu cevabı alınca dediler ki: Kendisi adına içtiğimize yemin ederiz ki bizler de bu çocukların durumundayız. Gündüz işlediğimiz hiç bir günah yoktur ki geceleyin bizden silinip gitmesin. Yine gece işlediğimiz hiçbir günah yoktur ki gündüz bizden silinmesin. Kendilerini temize çıkarmaları işte budur.

Hasan-ı Basrî ile Katâde şöyle diyorlar: Bu ayet Yahudiler ve Hristiyanlar hakkında "Bizler Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" (Maide, 5/18) ve "Cennete ancak Yahudi veya Nasranî (Hristiyan) olanlar girecektir." (Bakara, 2/111) dedikleri vakit inmişti.

"Bakmadın mı şu kendilerine Kitap'tan bir nasip verilenlere?" 51. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İmam Ahmed ve İbni Ebî Hatim, İbni Ab-bas'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Ka'b b. el-Eşref Mekke'ye geldiğinde Kureyşliler dediler ki: Şu kavminden ve bizden daha hayırlı olduğunu iddia ederek uzaklaşıp alâkasını koparana bakmaz mısınız? Halbuki bizler hacılara sahip çıkıyoruz, Kabe'ye hizmet ediyoruz, hacıların su ihtiyacını sağlıyoruz. Ka'b "Siz daha hayırlısınız" dedi. Bunun üzerinde haklarında şu ayetler indi:

"Doğrusu sana kin tutan, (asıl) zürriyetsiz (ve adı sanı ortadan kalkacak) olan odur." (Kevser, 108/3) ayeti ve "Bakmadın mı şu kendilerine kitaptan biraz nasip verilenlere?..." (Nisa, 4/51-52) ayetleri.

İbni İshak, İbni Abbas (r.a.)'m şöyle dediğini nakleder: Kureyş, Gatafan ve Beni Kureyza'dan gurupları Hz. Nebiy-yi Ekrem'e karşı savaşmak için bir araya getirenler Huyeyy b. Ahtab, Sellâm b. Ebi'l-Hukayk, Ebu Râfi', er-Rabî' b. Ebi'l-Hukayk, Ebu İmâra ve

Hevze b. Kays idi. Diğlerleri ise Beni Nadir Yahu-dilerindendi.

Bunlar Mekke'ye vardıklarında Kureyşliler dediler ki: Bunlar Yahudilerin ahbârı (bilginleri)dir. Önceki semavî kitapları bilirler. Sorun bakalım onlara: Sizin dininiz mi hayırlıdır, yoksa Muhammed'in dini mi? Kendilerine sorulduğunda Yahudi ahbârı "Sizin dininiz onun dininden daha hayırlıdır, siz ondan ve ona uyanlardan daha doğru bir yoldasınız," dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Bakmadın mı şu kendilerine Kitap'tan biraz nasip verilenlere?.. Onlara büyük bir mülk de bahşettik" ayetlerini indirdi.

'Yoksa... haset mi ediyorlar?' 54. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni Ebî Hatim, el-Avfî yoluyla İbni Abbas (r.a.)'tan tahrir ediyor: Ehl-i Kitap dedi ki: Muhammed kendisine verilenlerin mütevazi şartlarda olduğunu iddia ediyor. Halbuki dokuz tane karısı var. Bütün düşüncesi evlenmek. Hangi kral bundan daha üstün ki? Bunun üzerine 'Yoksa onlar Allah'ın fazl (u kereminden insanlara verdiği şeylere (nimetlere) karşı haset mi ediyorlar?' ayeti nazil oldu. [\[71\]](#)

Açıklaması

Bakmadın mı şu kendilerini öven, kendilerinde bulunmayan vasıfları ve özellikler ileri sürerek "Bizler Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz, biz Allah'ın seçilmiş halkıyız" diyenlerin hâline? Ne yaparlarsa yapsınlar cehennem ateşinin onları sayılı birkaç gün yakacağını, cennete Yahudi ve Hristiyanlardan başkasının asla giremeyeceğini iddia ederler. Ölen çocuklarımız bizim için salih ameller yerine geçecektir, atalarımız bize şefaet edecek, Allah katında ayrıcalıkları olduğu için bizleri temize çıkaracaklar, derler. Ayetteki tezkiye, temizlemek, günahıtan aklamak demektir.

Allah Teâlâ onların bu iddialarını şöylece reddediyor: Onların kendilerini tezkiye etmesinin, temize çıkarmasının hiç bir değeri yoktur. Çünkü tezkiye, iddialarla değil salih amel işlemek suretiyle olur. Allah Teâlâ'dır salih amel işlemeye muvaffak kılmak, sağlam ve doğru akideye, inanca, faziletli adap ve ahlâka ulaştırmak suretiyle kullarından dilediğini temize çıkaran.

Allah o kendilerini temize çıkaranların amelinin cezasından hiçbir şeyi eksiltmeyecektir.

Sonra Cenab-ı Hakk'ın ifadesiyle "Bak, Allah'a karşı nasıl olmadık yalan düzüyorlar?"

Onların şaşılacak halde bulduklarını tekit ederek diyor ki: Bak, kendilerini temize çıkarıp, başkaları üzerinde bir ayrıcalığa sahip olduklarını ileri sürenler Allah'a karşı nasıl yalan söylüyorlar? Zaten bu yalan, iftira, kendini temize çıkarma açık bir günah olarak yeter.

Ayrıca Ehl-i Kitap'tan bir kısmının halleri de tuhaftır. Bunlar müşriklere hoş gözükmeye çalışırlar, putlara, heykellere iman ederler, kendi kitaplarına ve peygamberlerine inanmakta olan müminlere karşı putperestlere yardım ederler ve "Müşrikler din bakımından Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberliğini tasdik eden müminlerden daha doğru bir yoldadırlar" derler. Böylece aklın ve fitratın gösterdiği doğru yoldan mahrum kalmış, kendi dinlerinin temelini de yıkmış olurlar. Şirke ve putperestliğe yardım edip sahil bir dindarlık ve hak olan ilâhı tasdik kaidesine aykırı davranarak haktan sapmış, zalimliklerini ilân etmiş olurlar.

Varacakları son da Allah'ın rahmet ve lütuflarından kovulmaktır. Allah'ın rahmetinden uzaklaştığı kişi de ebediyen kendine yardım edecek bir yardımcı bulamaz.

Sonra Cenab-ı Hak onları cimrilikleri ve ahir zamanda mülk ve saltanata tamah etmeleri üzerine kınamaktadır. Zulümleri, haddi aşır cimrilik göstermeleri yüzünden başkaca bir mülkten nasipleri bulunmadığını bildirmektedir. Zira kendini ve maddeyi sevme, yalancı gurur ve cimrilik huyları o kadar içlerine işlemiştir ki insanlara bir nakîr"i (çekirdeğin ucundaki minik bir tomurcuğu) bile vermezler. Halbuki mülk, santanat, devlet başkanlığı bütün bu hasisliklerin üstünde olmayı, cömert bir şekilde harcama yaparak, başkalarının ihtiyaçlarını görerek dostlar kazanmayı, maddî basitliklerden yüce kalmayı, insanların sevgisine mazhar olmayı gerektirir.

Daha sonra Allah Teâlâ cimrilikten de kötü olan hasetleri sebebiyle onları kınamaktadır. Çünkü onlar her türlü hayır ve imkânların kendi ellerinde bulunmasını temenni etmekte, Allah'ın nimetlerinin sadece kendilerine ait olmasını istemekte, kendilerine verilen fazlu ikramın başka bir ümmete ve millete de bahşedilmesinden hoşlanmamaktadırlar. İşte onlar sadece kendini seven (enâniyetçi, egoist), kinci, hasetçi kimselerdir. O yüzden de Allah Teâlâ tarafın-dan Hz. Muhammed (s.a.)'e lütfedilen peygamberlik, ilim, devlet ve hükümet başkanlığı, yardımcı ve taraftarlarının çokluğu gibi fazlu ikramlardan ötürü haset etmişlerdir.

Ardından Allah Teâlâ bu hasedi giderecek, Hz. Muhammed (s.a.)'e olan kıskançlıklarını hafifletecek hususları beyan ediyor. Onlar Cenab-ı Peygamber (s.a.)'e verilenlere karşı haset ederlerse hataya düşerler. Çünkü bunun bir çok benzeri ve emsali bulunmaktadır. Allah Teâlâ bu çeşit nimetleri Hz. İbrahim (a.s.) hanedanına da bahsetmiştir ki Araplar da Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail (a.s.)'in sülâlesinden geldikleri için onlardandır.

Cenab-ı Hak, bir takım kanunları koyarken, bu kanunların konulup sırlarının hikmetlerini beyan eyleyen bir kitabı da onlara vermiş, evlat ve zürriye-tine büyük bir

mülk ve saltanat ihsan etmiştir.

Burada peygamberlerinin liderliğinde nübüvvet, Kur'an ve hikmete ilâve olarak Müslümanların pek büyük bir mülke sahip kılınacaklarına da işaret vardır. Bu gücün belirtileri Medine'de yavaş yavaş gözükmeye başlamıştı.

Özetle, Yahudiler mağrur, kendini beğenmiş bir kavimdir. Allah'ın rahmetinin sadece kendilerine mahsus olduğunu, başkalarına bu nimetlerin erişmeyeceğini, zaten başkalarının buna lâayık da olmadığını zannederler.

Vahamet içerisinde ve satıhta, yüzeyde kalmışlardır, dünya mülkünün kendi ellerinde bulunduğu kanaatindedirler. Ahir zaman peygamberi içlerinden çıktığı ve kendilerine kitap ve hikmeti bahşettiği için Araplara haset ederler.

Daha önce geçmiş Hz. İbrahim (a.s.) ve zürriyeti, nübüvvet (peygamberlik) hususiyetine sahip olmalarına ve kendilerine mülk ihsan edilmesine rağmen ümmetlerinin hepsi de kendilerine iman etmiş değildi. Aksine onların kimi o peygamberlere iman etmiş kimi de yüz çevirip küfründe ısrar etmişti. O halde Ey Habibim, sen kendi kavminin tavrına, sana karşı olan davranışlarına şaşırma. Ümmetlerin peygamberleriyle olan hali budur. Böylelikle kavmini eza ve cefalarına karşı sabrı, kuvvetlenmesi, iman etmelerinden ümitsizliğe düşmemesi için Efendimiz (s.a.) Hazretleri teselli olunmaktadır.

Kurtubî'ye göre "Onlardan kimi ona iman etti" cümlesindeki zamir, Resulullah (s.a.)'a aittir. "Kimi de ondan yüz çevirdi" cümlesi de Hz. Muhammed (s.a.)'den yüz çevirip O'na iman etmedi, demektir. Zamirin Hz. İbrahim'i yahut kitabı gösterdiği de rivayet edilmiştir.

Kendilerini dünyadayken bir azap yakalamasa, ahirette yakıcı, alevli ve kızgın ateşteki cehennem azabı onlara yeter. O ne kötü bir sonuçtur. Bütün bunlar batıllara uymaları, haktan yüz çevirmeleri sebebiyle başlarına gelecektir. [\[72\]](#)

Kafirlerin Cezası, Müminlerin Sevabı

56- Ayetlerimizi inkâr ile kâfir olanlar (var ya), onları muhakkak ki ateşe sokacağız. Derileri piştikçe azabı tadıp durmaları için onları başka deriler ile (yenileyip) değiştireceğiz. Şüphesiz ki Allah Azîz'dir (mutlak galiptir), Ha-kîm'dir (tek hüküm ve hikmet sahibidir).

57- İman edip de güzel amel (ve hareketlerde bulunanları ise -içinde ebedi kalıcılar olmak üzere- altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada (her türlü kirden) temizlenmiş zevceler onlarıdır. Onları daimi olan bir gölgeye sokacağız.

Açıklaması

Peygamberlerimize indirmiş olduğumuz ayetlerimizi, özellikle de ilâhî kitapların sonuncusu, en kâmil ve en açığı olan Kur'an-ı Kerim'i inkâr edenleri cehennem ateşi ile yakacağız. Ceza ve azaplarının devamlı olacağını bildirerek Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Derileri piştikçe onları başka derilerle (yenileyip) değiştireceğiz." Yani derileri acı hissini şuur merkezinde bulunan dimağa ulaştıramayacak derecede yanıp dağıldığı zaman onları canlı, elemi duyan, azabı hisseden başka derilerle değiştireceğiz. Rasul-i Ekrem (s.a.)'den gelen bir rivayete göre "Derileri günde yedi kere değiştirilir." Azabı tatmaları, yani onu devamlı duymaları, azabın hiç kesilmemesi için böyle yapılır. Nitekim aziz olan bir kimseye; Allah izzet ve şerefinde seni devamlı kılsın, izzetini artırsın, manasına "Eazzeke'llâh (Allah seni aziz etsin)" denir. Bunun bir benzeri de "(o cehennemini) ateşi yavaşladıkça biz onun alevini artırırız." (Is-ra, 17/97) ayetidir.

Sonra Allah Teâlâ cezanın illetini tekit etmiş, buna ne kadar kudretli olduğunu beyan eylemiştir. Kendisinin Azîz ve Kadîr olduğunu, suçlular hakkında vereceği cezayı hiç bir şeyin engelleyemeyeceğini, hakim olduğunu, kimseye adalet dışında azap etmeyeceğini, ancak hikmete uygun olarak ceza vereceğini bildirmiştir. Adalet iktiza eder (gerektirir) ki küfür ve günahlar azap veya ceza sebebidir, iman ve salih ameller ise nimet ve cennet sebebidir. Her amelin uygun karşılığı vardır. Aralarındaki farkı göstereceğini diye o yüzden müminin sevabı ile kâfirin cezası birlikte Allah'a ve rasullerine, peygamberlerine iman edip salih ameller işleyenleri Rableri hemencecik altından nehirler akan cennetlere sokacaktır. Orada ebedî nimetler ve imkânlardan yararlanacaklardır. Hiç bir şekilde oradan çıkarılmadan, ayrılmadan, ayrılmayı da istemeden o cennetlerde kalacaklar. Ne bir uzanma, ne bir bıkmama, ne de bir darlanma olacak. Bütün bunlar salih amellerinin mükâfatı olarak verilecektir. Çünkü salih amel bulunmaksızın tek başına iman kâfi olmaz.

Onlara her türlü vücut kusur ve ayıplarından, sakatlıklardan, kötü huylardan arındırılmış, temiz hanımlar bahşedilecektir. Onların arasında mizaca ters gelecek, gönüle keder verecek bir tip olmayacaktır.

Müminleri hanımlarıyla beraber gölgeli, hoş, soğuk ve sıcak olmayan güzel yerlere yerleştireceğiz. Tam bir nimet ve mükemmel bir refah içinde yaşayıp gidecekler.

Kâfirlere verilecek cezanın uzak vadede gelecek zaman harfi olan "sevfe" ile, müminlerin sevabının yakın gelecek zaman harfi olan "sîn" ile tabir olunmasına da dikkat edilmelidir. Bu da sevapların çabucak ve kesinlikle gerçekleşeceğini, kâfirleri bekleyen azabın ne kadar uzun olacağını ifade eylemektedir. Çünkü kâfirler mahşer meydanında korkunçluklar içinde belki ateş azabından daha şiddetli bir azap ve işkenceye maruz kalacaklardır. [\[73\]](#)

Emanetleri Ve Hakları Ehline Vermek, Adaletle Hükmetmek, Allah'a, Rasulüne

Ve Müslümanlardan Olan Emirlere (İdarecilere) İtaat Etmek

58- Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah hakkıyla işiten, hakkıyla görendir.

59- Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz (ihtilâfa düşerseniz), onu Allah'a ve Peygamber'e götürün, eğer Allah ve ahiret gününe inanıyorsanız. Bu, hem hayırlı, hem netice itibariyle daha güzeldir.

Nüzul Sebebi

"Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi emreder" (58. ayet) ayetinin nüzulü ile ilgili olarak İbni Abbas diyor ki: Resulullah (s.a.) Mekke'yi fethettiği zaman Osman b. Talha'yı çağırdı. Geldiğinde "Kabe'nin anahtarını göster" dedi. Osman anahtarı getirip uzatınca, Abbas kalkarak "Babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Rasulü, sikaya (hacıları sulama) işine ilâve olarak bunu da bana ver" dedi. Bunun üzerine Osman elini geri çekti. Rasul-i Ekrem (s.a.) "Ey Osman, getir anahtarı" dedi. Osman da "Allah'ın emaneti ile al" dedi. Cenab-ı Peygamber (s.a.) kalktı, Kabe'yi açtı ve girdi. Çıktıktan sonra Beyt-i Muazzam'ı tavaf etti. Sonra Cebrail (a.s.) anahtarın geri verilmesi emrini indirdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) Osman b. Talha'yı çağırarak anahtarı kendisine verdi ve "Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehline vermenizi... emrediyor" ayetinin tamamını okudu.

Şube, Tefsirinde Haccac'dan tahrir ediyor, o da Saîd b. Cüreyc'in şöyle dediğini rivayet ediyor: Bu ayet, Osman b. Talha hakkında indi. Mekke'yi fethettiği gün Resulullah (s.a.) Osman'dan Kabe'nin anahtarını aldı ve Kabe'ye girdi. Sonra ayeti okuyarak dışarı çıktı. Osman'ı çağırıp kendisine anahtarı verdi. İbni Cüreyc'in rivayetine göre Ömer b. el-Hattab (r.a.) "Resulullah (a.s.) Kabe'den çıkarken -babam anam kendisine feda olsun- bu ayeti okuyordu. Daha önce bunu okuduğumu duymamıştım" demiştir.

Görünüşe bakılırsa ayet-i kerime Hz. Rasul-i Ekrem (s.a.) Kabe'nin içinde iken inmiştir.

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin..." (59. ayet) ayetinin nüzulü ile ilgili olarak da Buharî, İbni Abbas (r.a.)'m şöyle dediğini rivayet eder: Bu ayet-i kerime, Abdullah b. Huzâfe b. Kays hakkında indi. Resulullah (s.a.) kendisini se-riyye (askeri birlik) emiri olarak bir gazaya göndermişti.

Hafız İbni Hacer der ki: Buharî bu şekilde kısaca zikretmiştir; Ayet-i kerime Abdullah b. Huzâfe kıssası hakkında indi, manasınadır.

Hadiseyi İmam Ahmed (2, 622), Buharî (13, 109), Müslim (3, 1779) uzun olarak Hz.

Ali (r.a.)'den şu şekilde naklederler: Resulullah (s.a.) bir seriyeye gönderdi, başına da emir olarak Ensar'dan birini tayin etti. Onun sözünü dinleyip itaat etmelerini de emreyledi. Askerler bir meseleden dolayı emiri kızdılar. Emir de onlara odun toplatıp ateş yaktırdı ve dedi ki: "Resulullah size beni dinleyip itaat etmenizi emretmedi mi?" Onlar "Evet" deyince "O halde ateşe girin" dedi. Onlar: Bizler ateşten kurtulmak için Allah'ın Rasulüne kaçtık, dediler ve girmediler. Dönüşlerinde olayı Rasul-i Ekrem (s.a.)'e anlattıklarında "Ateşe gir-selerdi ondan asla çıkamazlardı, itaat maruf ve meşru şeylerde olur" buyurdu. [\[74\]](#)

Açıklaması

Emanetleri ehline verme ayetinin kendisi hakkında indiği özel sebep, lafzın umumunu, genel manasını tahsis etmez. Genellikle Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetlerinde muteber olan, lafzın umumiliğidir, sebebin özel oluşu değildir. Bu da her Müslümana, uhdesinde veya elinin altında bulunan her bir emanetten dolayı emanetlerin ehline ve lâyıık olanına verilmesi hakkında yöneltmiş genel bir emirdir ve insana emanet olarak teslim edilmiş her şeyi, ister kendisi hakkında olsun, ister başka bir kul veya Rabbi hakkında olsun, içine alır.

Allah Teâlâ'nın hakları ile ilgili emanete riayet etmek, emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak, duygularını ve organlarını kendisini Rab-binin rızasına yaklaştıracak işlerde kullanmak suretiyle olur. Ebu Nuaym, el-Hilye'de, merfu olarak İbni Mes'ûd (r.a.)'un Peygamberimiz (s.a.)'den rivayet ettiği şu hadisini zikreder: "Allah yolunda öldürülmek bütün günahlara kefarettir." Hadisin bir rivayeti "Her şeye kefarettir, ancak emanet hariç" şeklindedir.

Emanet namaz hakkında olur, oruç hakkında olur, söz hakkında olur. En şiddetlisi de kul hakları ve malları ile ilgili emanettir. Abdullah b. Mes'ud, el-Berâ b. Azib, İbni Abbas, Ubeyy b. Kâ'b gibi bir kısım Ashâb-ı kiram (r.a.) şöyle demişlerdir: Emanet her şeyle ilgilidir, abdestte, namazda, oruçta, zekâta, cü-nüplük, ölçü, tartı, emanet mallar... İbni Abbas Allah Teâlâ, eli dar olana da, varlıklı olana da emaneti elinde tutarak sahibine iade etmeme hususunda ruhsat (izin) vermedi demiştir. İbni Ömer de der ki: Allah Teâlâ insanın fercini (cinsî organını) yarattıktan sonra "Bu bir emanettir, onu senin yanında gizledim. Meşru hakkı dışında onu haramdan koru" buyurdu.

İnsanın kendi hakkında emanete riayet etmesi ise dini, dünyası ve ahireti hakkında ancak kendisine faydası olacak şeyleri yapması, ahireti ve dünyası bakımından zarar verecek bir işe girişmemesi, hastalık sebeplerinden korunması, sağlık kaidelerine uygun şekilde çalışması suretiyle olur. İmam Ahmed, Buharî, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizî'nin İbni Ömer (r.a.)'den rivayet ettikleri hadisinde Cenab-ı Peygamber (s.a.) Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"Hepiniz çobansınız. Hepiniz raiyyenizden (emanetiniz altına verilmiş şeylerden) sorumlusunuz." Başka bir sahih hadiste "Muhakkak ki nefsinin de senin üzerinde bir hakkı vardır." buyurulmuştur.

Başkaları hakkındaki emanete de, emanet ve ödünç olarak verilen eşyayı sahiplerine geri vermek, muamelelerde aldatmamak, cihad, nasihat, insanların sırlarını ve ayıplarını yaymamak suretiyle riayet edilir.

Emaneti koruma hakkında pek çok ayet-i kerime ve hadis-i şerif varit olmuştur. Bazılarını şöylece kaydedelim: "Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, bundan endişeye düştüler. İnsan ise (bunu) sırtına yükledi." (Ahzâb, 33/72); "(Öyle müminler) ki onlar emanetlerine ve ahitlerine riayet edicilerdir." (Mü'minûn, 23/8); "Ey iman edenler, Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Siz kendiniz bilip dururken, emanetlerinize de hainlik yapmayın." (Enfâl, 8/27).

İmam Ahmed ve İbni Hibbân'ın, Enes (r.a.)'ten rivayet ettiği hadisinde Ra-sul-i Ekrem (s.a.) buyuruyor ki: "Emaneti olmayanın imanı yoktur. Ahde riayet etmeyenin de dini yoktur." Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadis ise şöyledir: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez, cayar, kendisine birşey emanet edildiğinde ise hainlik yapar."

Emanetleri yerine vermek, özellikle sahibi tarafından istendiği zaman farzdır. Dünyada emaneti vermeyenden kıyamet gününde o alınacaktır. Nitekim İmam Ahmed, Buharî (el-Edep kitabında), Müslim ve Tirmizî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Efendimiz (s.a.) Hazretleri buyuruyor ki: "Emanetleri sahiplerine mutlaka ödeyeceksiniz. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır."

Emanet helak veya zayi olur, ya da çalmırsa, şayet bir tecavüz, kusur yahut ihmal varsa tazmin ettirilir, öyle birşey yoksa tazmin ettirilmez.

Emanetlerin yerli yerini bulmasından sonra insanlar arasında adaletle hükmetmeye sıra gelir. Ondan dolayı Allah Teâlâ adaleti emretmiştir. Emanet İslâm nizamı ve hükümranlığını birinci temeli olduğu gibi, adalet de ikinci temeldir. Bu iki emrin muhatabı da o ümmetin çoğunluğudur.

Adalet mülkün temelidir. Medeniyet, kalkınma ve ilerlemenin gereğidir, bütün akıl sahiplerince methedilmiştir. İslâm'daki hüküm verme esaslarından bir esastır. Bir toplum için çok lüzumlu bir kaidedir. Tâ ki zayıf hakkını alabilsin, güçlü olan zayıfa haksızlık etmesin, cemiyette güven ve nizam, düzen hakim olsun. Semavî din ve kanunlar adaleti hakim kılmanın vacip olduğunda ittifak etmiştir. Hakların sahiplerine ulaşması için bu devlet sultanlarının, hükümdarlarının, başkan ve ona bağlı bulunan memurların, hakimlerin adaletten ayrılmaması gerekir. Adaleti emreden bir çok ayet ve hadis de varit olmuştur. "Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği emreder." (Nahl, 16/90); "Siz söylediğiniz vakit -hısım, akraba dahi olsa- adaleti gözetin." (En'am, 6/152); "Adalet yapın ki o takvaya daha yakındır." (Maide, 5/8); "Ey iman edenler, Allah için hakkı ayakta tutanlar, adaletle şahitlik edenler olun." (Maide, 5/8). Cenab-ı Hak, Hz. Davud (a.s.)'a da adaleti emretmiştir: "Ey Davud, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak (ve adalet) ile hükmet." (Sâd, 38/26).

Enes (r.a.) Hz. Rasul-i Ekrem (a.s.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Söylediği zaman doğru söyledikçe, hüküm verdiği zaman adaleti gözettikçe, merhamet istendiğinde

merhamet ettikçe bu ümmet hayır üzeredir."

Allah Teâlâ pek çok ayet-i kerimede de zulmü ve zalimleri yermiştir: "O zalimlerin yapmakta oldukları (ve yapacaklarından Allah'ı gafil zannetme sakın." (İbrahim, 14/42); "O zulmedenleri ve onlara eş olanları bir araya toplayın." (Saffât, 37/22). Zulüm türlerinin en tehlikelilerinden biri Allah'ın indirdiği hükümlerin dışındaki kanunlarla hükmetmek, idarecilerin ve hakimlerin zulüm işlemesidir. "İşte zulmetmeleri yüzünden çökmüş, ıvırsız kalmış evleri." (Nemi, 27/52). Kadı ve hakim tarafından gelecek zulümden kaçınmak, önce davayı iyi anlamak suretiyle, sonra hasımlardan biri tarafını tutmamak, Allah'ın hükmünü iyi bilmek ve yeterli, ehil olan kişilere bu görevi vermek yoluyla olur.

"İnsanlar arasında hükmettiğimiz zaman" cümlesinde insanlar arasında hak ve adaletle hüküm verecek bir hakimin tayin ve tespitinin lüzumlu olduğuna işaret vardır.

Daha sonra Allah Teâlâ adaleti ve emaneti ehline, lâıyk olana vermeyi emretmenin faydasını beyan ederek buyuruyor ki: "Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor!" Yani kendisiyle size öğüt verdiği şey ne güzeldir! Bu cümlede medhe mahsus olan şey hafzedilmiştir, emredilmiş bulunan emanetleri ödeme, adaletle hükmetme gibi hususlar medhedilmektedir.

"Şüphe yok ki Allah hakkıyla işiten, hakkıyla görendir." Sizin ortaya koyduğunuz emanetleri yerine verdiğinizizi veya hıyaneti görür, insanlar arasında verdiğiniz hükümleri işitir. Ona göre sizi hesaba çeker, karşılığınızı verir. İşitilen ve görülen şeyleri en iyi O bilir.

Ondan sonra Allah Teâlâ, emanetleri ehline verme ve adaletten ayrılmamaya götürecektir bir hususu emrediyor ki bu İslâm nizam ve hakimiyetinde üçüncü esastır. O da hükümlerini yürürlüğe koymak suretiyle Allah'a itaat etmek, Rablerinin hükmünü açıklayan Rasul-i Ekrem'e ve Müslümanlardan olan idarecilere itaat etmektir.

Ulü'l-emr Kimlerdir?

Bazı müfessirlere göre emir sahiplerinden murad, Müslüman devlet yöneticileri veya askeri birlik ve orduların komutanlarıdır. Diğer bazı müfessirlere göre ise bunlar insanlara dinin hükümlerini açıklayan alimlerdir.

Ayetin zahirine göre ise hepsi de murad edilmektedir. Siyasette orduları komuta edenlere ve ülkeleri idare etmede Müslüman devlet yöneticilerine itaat etmek icap ettiği gibi, sert hükümlerin açıklanmasında, insanlara dinin öğretilmesinde, maruf olanı emretme, münker ve yasak olanı menetme meselelerinde alimlere itaat etmek lâzım gelir. İbnü'l-Arabî der ki: "Kanaatimce ümera (idareciler) ve alimler hep beraberce murad olunmaktadır. Ümeraya itaat emrin aslı onlardan kaynaklandığı, hüküm verme onlara ait bulunduğu için lâzımdır. Alimlere itaat ise insanların şer"î meseleleri onlara sorması gerektiği, alimlerin de cevap vermesi lâzım geldiği, fetvalarına uymak da vacip olduğu için lâzımdır." [75]

Fahredden er-Râzî'ye göre emir sahiplerinden maksat, böylece ayetle alimlerden sadır olan icmanın hüccet oluşuna istidlal edilmesidir.

Şayet sizinle ulul-emr arasında din işlerinden biri hakkında bir çekişme ve ihtilâf olursa ve Kur'an'da da, Sünnet'te de ona dair bir nas, hüküm bulunmazsa, ihtilâflı mesele Kur'an ve Sünnet'te kabul edilmiş olan genel esas ve kaidelere havale edilir, onlara uygun olan netice ile hükmedilir, aykırı olanlar reddolunur. Buna Usûl-i Fıkıh ilminde "kıyâs"

denilmektedir.

Peygamberimiz (s.a.) de kıyas ile amel etmeyi ikrar ve kabul etmiştir. Muaz b. Cebel'i kadı (hakim) olarak Yemen'e gönderirken: "Sana bir dava getirildiği zaman nasıl hüküm vereceksin?" diye sormuş, Muaz "Allah'ın kitabıyla hükmederim" demişti. Tekrar "Eğer o mesele Allah'ın kitabında yoksa?" diye sormuş, Muaz da "Allah'ın peygamberinin sünnetiyle" cevabını vermişti. "Allah'ın kitabında da, Allah Rasulü'nün sünnetinde de yoksa?" diye sorduğunda Muaz "Kendi görüşüme göre içtihat ederim, öyle yapmaya da devam ederim" diye cevap verince Resulullah (s.a.) onun göğsüne vurup "Rasulü'nün elçisini, Allah Rasulü'nü razı edecek şeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun" buyurmuştur.

[76]

"Allah'a ve Peygamber'e döndürün (götürün)" cümlesi, ihtilâf konusunun hakkında nas bulunmayan meselelerle ilgili olduğuna, yoksa nassa uymanın vacip olup o hususta ihtilâfa yer bulunmadığına işaret etmektedir.

Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız hakkında ihtilâf edilen meseleyi Kur'an ve Sünnet'e arz etmek suretiyle Allah'a ve Peygamber'ine döndürün, havale edin.

Çünkü mümin, hiç bir şeyi Allah'ın hükmüne takdim etmez, ona öncelik tanımaz. Aynı şekilde dünyaya gösterdiği ihtirastan daha çok, ahirete ve Allah Teâlâ'nın rızasını kazanma maksadını güder. Bu Allah Teâlâ tarafından, Allah'a ve Rasulü'ne itaatten, ihtilâf ortaya çıktığında meseleyi Allah'a ve Rasülüne havale etmekten ayrılan herkese karşı yönelik bir tehdittir; şu ayetteki manayadır: "Öyle değil, Rabbine andolsun ki onlar aralarında kimi oraya, kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapmadıkça... iman etmiş olmazlar." (Nisa, 65). Buharı ve Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.) vasıtasıyla rivayet ettikleri hadisinde Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Bana itaat eden muhakkak Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden de muhakkak Allah'a isyan etmiş olur. Kim benim emirime (tayin ettiğim kumandana) itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim de emirime isyan ederse, şüphesiz bana isyan etmiş olur."

"Bu hem en hayırlı, hem de netice itibariyle daha güzeldir" cümlesi, Allah'a ve peygamberine itaat etmek, ihtilâfa düşme durumunda meseleyi Kur'an ve Sünnet'e arz etmek gibi yukarıda emredilen hususlara işaret etmektedir. Bu ise akibet ve sonuç

bakımından daha güzeldir. [77]

Münafıkların Yalan İddiaları Ve Takındıkları Tavırlar

60- Sana indirilen (Kur'an-ı Kerim)'e de, senden önce indirilmiş olan (kitap)'lara da herhalde iman ettiklerini boş yere iddia edenlere bir bakmadın mı ki tağu-tun (sihirbazın) önünde muhakeme edilmelerini isterler. Oysa kendilerine onu inkâr edip tanımamaları emrolun-muştu. Şeytan da onları o (bir daha dönemeyecekleri kadar) uzak bir sapıklıkla büsbütün sapıtmak ister.

61- Onlara "Allah'ın indirdiği (hakeme, Kur'an-ı Kerim'e) ve o peygambere gelin" denilince, münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.

62- Önce elleriyle (iradeleriyle) yaptıkları (fenalıklar) yüzünden kendilerine bir belâ çattığı zaman (halleri) nice olur?! (Onlar böyle bir belâyâ uğradıktan) sonra da "Biz iyilikten ve ara bulmaktan başka bir şey arzu etmedik" diye Allah'a yemin ederek sana gelecektir.

63- İşte bunlar var ya, Allah öylelerin kalplerinde olanı bilir. Artık onlardan yüz çevir, onlara öğüt ver, onlara kendileri hakkında tesirli sözler söyle.

Nüzul Sebebi

"Boş yere iddia edenlere bir bakmadın mı?" (60. ayet) ayetin nüzulüyle ilgili olarak İbni Ebi Hatim ve Taberânî sahih bir senedle tahrir etmiştir: İbni Abbas dedi ki: Ebu Berze el-Eslemî kâhin idi. Yahudiler arasındaki muhakemelerde hüküm verirdi. Eşlem kabilesinden bazı insanlar muhakeme için kendisine geldiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Sana indirilene de... iman ettiklerini boş yere iddia edenlere bir bakmadın mı?", "Onlara kendileri hakkında çok tesirli sözler söyle" /jismma kadarki ayetleri indirdi.

İbni Ebî Hatim, İbni Abbas (r.a.)'m şöyle dediğini tahrir etmiştir: el-Cellâs b. es-Sâmit, Mu'tib b. Kuşeyr, Rafi' b. Zeyd ve Bişr, müslüman oldukları iddi-asmdaydılar. Bir davadan dolayı kendi kavimlerinden müslüman olanlar Resulullah (s.a.)'m hakemliğine davet ettiler. Bunlar ise cahiliye devrinin hakemleri olan kâhinleri davet ettiler. Allah Teâlâ da kendileri hakkında "...iman ettiklerini boş yere iddia edenlere bir bakmadın mı?..." ayetini indirdi.

İbni Cerir'in tahrir ettiğine göre eş-Şa'bî şöyle demiştir: Yahudilerden bir kişi ile münafıklardan birisi arasında bir husumet (ihtilâf konusu) vardı. Yahudi senin dindaşlarının veya peygamberinin hakemliğine gidelim, dedi. Çünkü O'nun hüküm verirken rüşvet almadığını biliyordu. Fakat anlayamadılar, sonunda Cüheyne kabilesindeki bir kâhine gitmeyi kararlaştırdılar. Arkasından bu ayet indi.

el-Kelbî'nin de İbni Abbas'tan şöyle bir rivayeti vardır: Bu ayet münafıklardan bir adam hakkında nazil oldu. Onunla bir Yahudi arasında bir dava vardı.

Yahudi "Hadi Muhammed'e gidelim" dedi. Münafık ise "Hayır, Kala b. el-Eşref'e gidelim" dedi. Allah Teâlâ Ka'b'a "tağut" adını takmıştır. Yahudi, Resulullah (s.a.)'tan başkasının muhakeme etmesine razı olmadı. Onun ısrarı üzerine münafıkla beraber Rasul-i Ekrem (s.a.)'in hakemliğine baş vurdular. Resulullah (s.a.) dava sonunda Yahudi lehine hükmetti. Onun huzuruna çıktıktan sonra münafık Yahudiyi bırakmadı ve "Ömer b. el-Hattab'a gideceğiz" dedi.

Hz. Ömer'in yanına varınca Yahudi dedi ki: Ben ve bu Muhammed'in hakemliğine baş vurduk, o da bunun aleyhine hükmetti. Fakat bu razı olmadı, senin hakemliğine gideceğini iddia ederek beni bırakmadı, beraberce sana geldik. Hz. Ömer münafığa "öyle mi?" diye

sorunca o da "evet", dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Biraz bekleyin, dışarı geliyorum" dedi. İçeri eve girdi, abasının altına kılıcını koydu. Sonra yanlarına geldi ve kılıcı çekerek münafığın boynunu vurup öldürdü ve "Allah'ın hükmüne ve Resulullah'm hükmüne razı olmayan hakkında ben de işte böyle hükmederim" dedi. Yahudi de oradan kaçtı. Ardından bu ayeti indiren Cebrail (a.s.) "Muhakkak Ömer hak ile batıl arasını tefrik etmiş, ayırmıştır" dedi. Hz. Ömer'e de o manaya gelmek üzere "el-Fârûk" adı verildi. [78]

Hasılı, Taberî, ayetin münafık ve Yahudi hakkında nazil olduğu görüşünü tercih etmiştir. [79]

Açıklaması

Bu ayetler, nüzul sebebinde de zikredildiği gibi Allah Teâlâ'nın Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretlerine ve geçmişteki peygamberlere indirdiği kitaplara iman ettiklerini iddia eden, ama ortaya çıkan dava ve anlaşmazlıkların halledilmesi hususunda Allah'ın kitabı ile Rasulünün sünneti dışındaki kaynak ve makamlara baş vuran kişilere karşı Cenab-ı Hak tarafından bir red ve inkârdır. Ayetler, iniş sebebindekinden daha geniş manalar taşımaktadır. Allah'ın kitabı ile Sünnet-i seniyye'den ayrılan ve onlar dışındaki batılların -ki buradaki tağut ile kastedilen onlardır- hakemliğine müracaat eden herkesi yermekte, zemmetmektedir.

Şimdi bir grubun haline bakınız ki Peygamber olan Muhammed (s.a.)'e, önceki peygamberlere ve onlara indirilen kitaplara iman ettiklerini iddia etmektedirler. Allah'ın kitaplarına ve peygamberlerine salih bir şekilde imanın gereği, Allah Teâlâ'nın peygamberlerinin lisanları ile meşru kılıp koyduğu esaslara göre amel etmektir. Bu esası çiğneyip geçtikleri takdirde gerçekte iman etmiş kimseler sayılmazlar.

İşte bu münafıklar Peygamberimiz Muhammed (s.a.)'in hakemliğine baş vurmaya kabul etmemişler ve dalâlet erbabı olan sihirbaz Ebu Berze el-Esle-mî'ye, pek aşırı derecede haktan ayrıldığı, Rasul-i Ekrem (s.a.)'e düşmanlık edip aleyhine kışkırtıcılık yaptığı için tağut adı verilen zalim Kâ'b b. el-Eşrefe müracaat etmişlerdi. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de tağutu inkâr edip ondan uzaklaşmaları emredilmişti. Onların bunu kabul etmemeleri imansız olduklarına delâlet etmektedir. Dilleri, Allah'a ve Peygamber'ine indirdiğine iman ettiğini iddia ederken, fiilleri onları inkâr ettiklerini, tağuta inanıp onun hükmünü tercih ettiklerini göstermektedir. Bu ise İslâm'dan çıkışın bir delilidir.

Kur'an'ın tağutu inkâra dair emirlerinden biri, "Andolsun ki biz her ümmete "Allah'a kulluk edin, tağut(a tapmak)dan kaçının" diye bir peygamber göndermişizdir." (Nahl, 16/36) ayeti, bir diğeri "Artık kim tağutu tanımayıp da Allah'a iman ederse o, muhakkak ki kopması (mümkün) olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır" (Bakara, 2/256) ayetidir.

Onlar bu fiilleri sebebiyle şeytana öğrenci olmuşlardır. Şeytan ise onları sapıtmak,

haktan çok uzak mesafelere sürüklemek istemektedir. Tâ ki asla hak yola giremesinler.

Bunun delili de şudur: İman sahibi oldukları iddiasındaki o kişilere "Geliniz, Allah Teâlâ'nın Kur'an'da indirdiği hükümlere ve Resulullah'm hakemliğine baş vuralım, zira asıl doğru yol budur" denildiğinde, Ey Habibim Muhammedi Sen o münafıkların senden yüz çevirdiklerini, hükmüne razı olmayıp rağbet eylemediklerini, bunda da ısrar, inat ve bilinçle uzaklaşma gösterdiklerini görürsün. Bu ayet-i kerime yukarıda da geçen ve onların tağutun, heva ve heves sahiplerini ve cahillerin hükmüne baş vurdukları hususunu tekit etmektedir. Kasten Allah'ın hükmünden yüz çeviren ise şüphesiz münafık olur.

Allah seni, Allah'ın hükmünden ve senin hakemliğine müracaattan yüz çevirdiklerinde onların işlerine vakıf ve muttali kıldığı, günahları ve işledikleri küfür, isyan ve ortaya çıkan rezilce tutumları sebebiyle musibetlere veya bir cezaya maruz kaldıkları zaman, ondan sonra da başlarına gelen ve kaçamadıkları musibetlerin, felâketlerin kalkması için sana baş vurmaya mecbur kaldıkları vakit bakalım şu münafıkların hali nice olacak?

Bu felâketlerden sonra da sana gelirler, yalan söyleyerek, Peygamberden başkasının hakemliğine müracaat etmelerinin iyi ilişki kurmak ve kendileri ile hasımları arasını sulh yoluyla düzeltmek amacından başka bir gayeye dayanmadığı iddiasında bulunurlar. Yahut onlar senden özür dileyerek senden başkasına gitmek ve düşmanlarının hakemliğine müracaat etmekle ancak iyilik ve ara bulmayı yani müdara ve durumu idare etmeyi murat ettiklerini, yoksa onların hakemliğine gitmenin sahih olduğu inancını taşımadıklarını söyleyerek yemin ederler. Nitekim Allah Teâlâ münafıkların bu hallerine dair diğer bir ayette de şöyle haber vermiştir:

"İşte kalplerinde bir (münafıklık) hastalığı bulunan kimselerin "Felâketin bize (dönüp) çarpmasından korkuyoruz" diyerek aralarında koşuştuklarını görüyorsun. Belki Allah fetih (ve zafer) veya kendi katından bir emir getirecek de onlar, yüreklerinde gizledikleri şeye karşı pişman olacaklardır." (Maide, 5/52). Bu, yaptıkları karşılığında maruz kaldıkları şiddetli bir vaid ve tehdittir. Ve mutlaka pişman olacaklardır, ama pişmanlıkları artık fayda vermeyecektir. Bu ayetin bir benzeri de "(Bununla) iyilikten başka bir şey kasetmedik" diye muhakkak yemin edeceklerdir." (Tevbe, 9/107) ayetidir.

Bu tür insanların, yani münafıkların kalplerindeki Allah Teâlâ bilmektedir, ona göre karşılık ve cezalarını verecektir. Çünkü hiç bir şey Allah'a gizli kalmaz, onların içindekileri de dışındakileri de bilir. O halde onlardan artık yüz çevir, onları ciddiye alma, kalplerdekenden ötürü de onlara ağır konuşma. Onlara öğüt ver, kalplerindeki nifak ve gizli serlerden onları nehyet. Seninle onlar arasında kalmak üzere bu hallerinden vaz geçirecek tesirli sözler söyleyerek onlara nasihat eyle.

"Allah öylelerinin kalplerinde olanı bilir" cümlesi pek büyük olan bir hayır veya şer hakkında kullanılan usluptur. Münafıkların kalplerinde küfür, kin, hile ve desise öyle bir dereceye ulaşmıştır ki onu ancak gizliyi ve gizlinin daha gizlisini bilen Allah Teala kuşatıp kavrayabilir.

"Artık onlardan yüz çevir, onlara öğüt ver; onlara kendilerine dair çok tesirli sözler söyle" cümlesi münafıklara nasıl muamele edileceğine delalet etmektedir. Onlara karşı üç çeşit tavır konulur: Onlardan yüz çevirmek; kalplerinin yumuşaması, incelmesi için kendilerine hayrı tavsiye edip hatırlatmak; bazan teşvik yoluyla, bazan da kendilerinden

tekrar münafıklık hali ortaya çıkacak olursa öldürülecekleri şeklinde korkutarak kalbe tesir edecek sözler söylemek. [\[80\]](#)

Rasulullah (S.A.)' a İtaat Etmek Farzdır

64- Biz hiç bir peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir hikmetle göndermedik. Onlar, kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah'tan mağfiret dilese-lerdi ve onlara (son) peygamber de mağfiret isteyiverseydi, elbette Allah'ı tevbeleri hakkıyla kabul edici, çok merhametli bulacaklardı.

65- Öyle değil, Rabbine andolsun ki onlar aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiç bir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça, iman etmiş olmazlar.

Nüzul Sebebi

65. ayetle ilgili olarak altı hadis imamı Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a.)'den rivayet ediyorlar: Zübeyr ile Ensar'dan bir adam Harra bölgesindeki su yatağı üzerinde anlaşmazlığa düştüler. Mesele Allah'ın Rasulü'ne götürüldüğünde buyurdu ki: Ey Zübeyr, sen suvar, sonra da suyu komşuna sal. Ensar'dan olan zat "Halanın oğlu olduğu için mi yâ Resulullah?" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.)'in yüzünün rengi değişti ve: "Ey Zübeyr, suvar, sonra suyu bostanın etrafındaki tümseklerine kadar tut, ondan sonra da komşuna sal" buyurdu. Böylece Zübeyr sudan yararlanma hakkını tam olarak aldı. Halbuki Ce-nab-ı Peygamber (s.a.) her ikisi için de rahatlık olan bir şekli tavsiye eylemişti.

Zübeyr demiştir ki: Şu ayetlerin bu sebepten dolayı indiğini zannetmekteyim: "Öyle değil, Rablerine andolsun ki aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem yapmadıkça iman etmiş olmazlar."

İbni Ebî Akatim de aynı ayet hakkında Saîd b. el-Müseyyeb (r.a.)'in şöyle dediğini tahric etmiştir. Bu ayet ez-Zübeyr b. el-Awâm ile Hâtıb b. Ebî Beltea hakkında indirildi. Bir su meselesinde ihtilâfa düşmüşler, Resulullah (s.a.) da önce yukarı tarafta bulunanın, sonra da aşağıdakinin suvaracağı şeklinde hüküm vermişti. [\[81\]](#)

Açıklaması

Biz hangi peygamberi gönderdiysek, onu kendilerine gönderdiğimiz kimselere de o peygambere itaat etmelerini farz kıldık. Bu itaat Allah'ın emri ve izniyle farz kılınmıştır ve onların da ona tabi olmaları icap eder. Mücâhid "Bu, herkes ancak benim iznimle itaat eder demektir" diyor. Ancak benim buna muvaffak kıldığım kimse ona itaat eder, manasınadır. Şu ayette olduğu gibidir: "Andolsun ki Allah'ın size olan vaadi, O'nun izni ile, onları (düşmanları kolayca) öldüregeldiğimiz zaman yerine gelmişti" (Al-i İmran, 3/152) ayetinde O'nun emri, takdiri, dilemesi, sizi düşmanlar üzerine musallat kılması suretiyle demektir.

Sonra Allah Teâlâ, hata ve günah işleyen isyankâr ve günahkâr olanlara yol gösteriyor. Resulullah (s.a.)'a gitmelerini, O'nun huzurunda Allah Teâlâ'dan mağfiret dilemelerini, Rasul-i Ekrem'den de kendileri için mağfiret dileyiver-mesini istemelerini söylüyor. Eğer böyle yaparlarsa Allah'ın da tevbelerini kabul edip onlara merhamet edeceğini ifade ediyor: "Elbette Allah'ı, teubeleri hakkıyla kabul edici, çok merhametli bulacaklardı." Yani O'nun tevbeleri hak-kıyle kabul edici olduğunu anlayın, Allah Teâlâ tevbelerini kabul buyurur.

Burada sahih bir tevbeyle koşan kimsenin tevbesinin, şartlarıyla birlikte kabul edileceğine de bir işaret vardır. Şer'an gerekli şartlar ise şunlardır: Tev-benin hemen günahın peşinden olması, günahın artık kaçınmaya azmetmek ve Allah Teâlâ için sadakat ve ihlâs göstererek bir daha o günaha dönmemek. Ama günahın elemi kalpten sadıkane bir şuurla hissetmeksizin sadece dille yapılan istiğfar ise bir şey ifade etmez.

Cenab-ı Hak peygambere itaati terk etmeyi nefislere zulmetmek, yani onları ifsat etmek diye isimlendirmiştir.

Sonra Allah celle ve alâ Peygamber'e itaatin vacip olduğunu büyük bir kasem (yemin) ile tekit ediyor, Efendimiz (s.a.) Hazretlerinin verdiği hükmü tam bir gönül rızası ile kabul etmeyende iman olmadığını beyan buyuruyor.

Allah Teâlâ kendi peygamberi için rububiyetine yemin ederek buyuruyor ki: Senin hakemliğine baş vurmaktan yüz çeviren münafıklar şu üç şartı yerine getirmeden gerçek bir iman ile inanmış olmazlar:

1- Üzerinde ihtilâfa düştükleri meseleler ve davalarda Rasul-i Ekrem'i (s.a.) hakem tanımaları. Bir kimse bütün işlerde Hz. Peygamberi (s.a.) hakem kılmadıkça iman etmiş olmaz. Onun verdiği hüküm haktır ve hem zahiren, hem de içten gelerek o hükme boyun eğmek lâzım gelir.

2- Resulullah (s.a.)'m, verdiği hükümden hiç bir sıkıntı duymamaları, O'nun karar ve hükümlerini tam bir rıza, mutlak bir kabul ile karşılamaları, şikayet etmemeleri.

3- O'nun verdiği hükme hem zahirde, hem de batında (gönülde) tam bir bağlılık, külli bir teslimiyet göstermeleri, hiç bir engelleme, karşı koyma ve çekişmede bulunmamaları. Bu husus uygulama ve yürütme safhasında söz konusudur. Çünkü kişi hükmün hak olduğu görüşüne sahip bulunmakla birlikte uygulamasından kaçınmaya çalışabilir. Sahih bir

hadiste de şöyle buyuruluyor: "Canım elinde bulunan Allah Teâlâ'ya yemin olsun ki sizden biriniz, arzusu benim getirdiğim din ve Şeriat'e tabi olmadıkça iman etmiş olmaz."^[82]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/467.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/470-471.

[3] e'l-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzul, s. 81.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/475-476.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/476-477.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/480.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/480-483.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/492.

[8] Zemahşerî 1/377.

[9] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'an, 11/63 vd.

[10] Âlûsî, IV/188.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/492-497.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/503-504.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/504-506.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/512-513.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/514-515.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/515-516.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/516-517.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/517.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/517-519.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/524-525.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/527.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/527.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/527-528.

[24] Bunu İbni Cerîr rivayet etmiştir.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/530-532

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/536-537.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/537.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/537.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/538.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/538-539.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/539-540.

[32] el-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 84; Kurtubî, V/104.

[33] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/545.

[34] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/546.

[35] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/

[36] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 2/546-550.

[37] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/11.

[38] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/12-13.

[39] Müellif burada sehven nakilde bulunmuştur. Hanefî'lere göre mehrin en az miktarı on dirhemdir, (bkz. el-Hidaye, Feth'ul-Kadir şerhiyle birlikte, III/305).

Hanefi fukahâsından İbnü'l-Hüman Feth'ul-Kadir şerhinde (III/187) Hafız İbni Hacer'in Ebu Hatim'den Cabir (r.a.) hadisini naklettiğini ve derecesinin hasen olduğunu söylediğini ifade etmektedir. Cabir hadisinde "On dirhemden az mehir olmaz" cümlesi de yer almaktadır. İbnü'l-Hüman mehir bahsinde (III/206) şöyle demektedir: "Mehrin en azı bize göre on dirhem, Malîk'e göre çeyrek dinardır. Cabir hadisini takviye eden aynı zamanda bir diğer rivayeti Darakutni ve Beyhaki Hz. Ali'den nakletmiştir. (III/207) İmam Muhammed bu miktar hakkındaki rivayetlerin Hz. Ali, Abdullah b. Ömer, Âmir ve İbrahim Nehaî'den de geldiğini söylemiştir. (Çeviren)

[40] Ahmed, Buhari ve Müslim ittifakla Sehl b. Sa'd'den rivayet etmişlerdir.

[41] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/18-22.

[42] el-Hatâb, Câbir'den rivayet etmiştir, derecesi "zayıftır.

[43] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/26-28.

[44] Hadisin nassı şöyledir: "Müminler tek bir vücut gibidir, başı ağrırsa her yanı ağrır, gözü ağrırsa yine her yanı ağrır." İmam Ahmed ve Müslim, Nu'mân b. Beşir'den rivayet etmiştir.

[45] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/30-32.

[46] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/36-37.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/40-41

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/41-42.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/44-45.

[50] Yani yardımlaşma hususunda biz tek bir şeyiz. Biz sizin için, siz de bizim için öfkelenirsiniz.

[51] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/45-47.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/50-51.

[53] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'ân, 11/189.

[54] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, 1/424.

[55] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/51-55.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/59-60.

[57] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, 1/428.

[58] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, 1/429.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/60-65.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/69-71.

[61] Kurtubî, V/193.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/74.

[63] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/75-76.

[64] Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 89.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/85.

[65] e-Bahru'l-Muhîr, III/264.

[66] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/86-88.

[67] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/91.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/91-92

[69] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/94.

[70] Tirmizî, hasen-garip hadistir, demiştir.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/95.

[71] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/98-100.

[72] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/100-102.

[73] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/107-108.

[74] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/110.

[75] İbnü'l-Arabî, Ahkamü'l-Kur'an, 1/452.

[76] Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî, İbni Adiyy, Taberî, Dârimî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.

[77] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/111-114.

[78] Vahidî, Esbâbü'n-Nüzul, s. 93; Kurtubî, III/263.

[79] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/119-120.

[80] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/120-122.

[81] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/125.

[82] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/125-126.

Vatan Sevgisi, Allah'ın Ve Peygamberinin Emirlerine Sarılmak. 6

Nüzul Sebebi 6

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Allah'a Ve Peygambere İtaat Etmenin Mükâfatı 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 8

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

İslâm'da Kıtıl (Savaşma) Esasları 8

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

İnsanların Savaş Farz Kılındığı Zamanki Durumları 12

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi 13

Ayetler Arası İlişki 13

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15

Rasul'e İtaat Allah'a İtaattir, Kur'an'ı Tedebbür Ve Tefekkür Etmek Lâzımdır, Kur'an Allah Katındandır 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Nüzul Sebebi 17

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Sağlam Bir Kaynağa Dayanmaksızın Haber Yaymak. 19

İ'râb: 19

Kelime ve İbareler: 19

Nüzul Sebebi 20

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Cihada Teşvik. 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 22

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Güzel Şefaât, Selâm Almak, Ölümünden Sonra Diriliş Ve
Tevhidin İspatı 23

Kelime ve İbareler: 23

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Münafıkların Vasıfları, Hilekârlıkları, Müslümanları Küfre
Düşürme Çabaları, Onlara Nasıl Davranılacağı 25

Belagat: 26

[Kelime ve İbareler: 26](#)

[Nüzul Sebebi 26](#)

[Ayeler Arası İlişki 27](#)

[Açıklaması 27](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28](#)

[Hata Yoluyla Ve Kasten Öldürmenin Cezası 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 30](#)

[Nüzul Sebebi 30](#)

[Ayeler Arası İlişki 30](#)

[Açıklaması 30](#)

[Kasten Öldürme: 33](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34](#)

[Selama Özen Göstermek Ve Hüküm Verirken İyice Araştırma Yapmak. 36](#)

[Belagat: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Nüzul Sebebi 36](#)

[Ayetler Arası İlişki 37](#)

[Açıklaması 37](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37](#)

[Mücahidler İle Cihadı Bırakıp Evinde Oturanlar Arasındaki Üstünlük Farkı 38](#)

[Belagat: 38](#)

[Kelime ve İbareler: 39](#)

[Nüzul Sebebi 39](#)

[Ayetler Arası İlişki 39](#)

[Açıklaması 39](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40](#)

[Mustaz'af Olanların Hicreti 40](#)

[Belagat: 41](#)

[Kelime ve İbareler: 41](#)

[Nüzul Sebebi 41](#)

[Ayetler Arası İlişki 41](#)

[Açıklaması 42](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43](#)

Yolculukta Namazı Kısaltmak Ve Korku Namazı 44

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 44

Nüzul Sebebi 44

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Korku Namazı: 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Akşam Namazının Korku Namazı Şeklinde Kılınması: 50

Savaşın Kızışması Durumunda Namaz: 50

Düşmanın Peşinden Koşan ile Düşman Tarafından Takip:
50

İhtiyat Yolunun Tutulması ve Silah Taşınması. 50

Namazda Silâhın Taşınması Mendup Mudur, Yoksa Vacip
Midir?. 50

Acıları Düşünmemek Suretiyle Savaşa Teşvik Etmek Ve
İki Güzel Neticeden Birini Beklemek. 51

Kelime ve İbareler: 52

Nüzul Sebebi 52

Açıklaması 52

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52

Hak İle Ve Mutlak Adaletle Hükmetmek. 53

Belagat: 53

Kelime ve İbareler: 53

Nüzul Sebebi 54

Ayetler Arası İlişki 54

Açıklaması 54

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Hayırlı Gizli Konuşmalar, Resule Düşmanlığın Ve Müminlerin Yolundan Başka Yola Uymanın Cezası 58

Kelime ve İbareler: 58

Nüzul Sebebi 58

Ayetler Arası İlişki 58

Açıklaması 58

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60

Şirk Ve Şirkin Akıbeti, Şeytan Ve Şeytanın Kötülükleri,

İmanın Ve Salih Amelin Karşılığı 60

Belagat: 61

Kelime ve İbareler: 61

Ayetler Arası İlişki 61

Açıklaması 61

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63

Cennete Hak Kazanmak Boş Temennilerle Değildir, Kötü Veya İyi Amelin Karşılığında Dikkate Alınacak Hususlar 65

Belagat: 65

Kelime ve ibareler: 65

Nüzul Sebebi 65

Ayetler Arası İlişki 66

Açıklaması 66

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67

Yetimlerin Gözetilmesi, Geçimsiz Karı Kocanın Arasında Sulh Yapılması, Hanımlar Arasında Adalete Uyulması 68

Belagat: 68

Kelime ve İbareler: 68

[Nüzul Sebebi 69](#)

[Ayeler Arası İlişki: 69](#)

[Açıklama: 69](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 71](#)

[Kâinata Mülk, Mükemmel Kudret Ve İrade Gerçekte Sadece Allah'ındır, Mücahid İçin Dünya Ve Ahirette Mükâfat Vardır 73](#)

[Kelime ve İbareler: 73](#)

[Ayeler Arası İlişki 73](#)

[Açıklaması 73](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 75](#)

[Hüküm Verirken Adil Olmak, Hakkın Şahitliğini Yapmak, Allah'a, Resule Ve Semavî Kitaplara İman Etmek 75](#)

[Belagat: 76](#)

[Kelime ve İbareler: 76](#)

[Nüzul Sebebi 76](#)

[Ayeler Arası İlişki 76](#)

[Açıklaması 76](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 77

Münafıkların Sıfatları, Cezaları Ve Müminlere Karşı Tavırları 79

Belagat: 79

Kelime ve İbareler: 79

Ayetler Arası İlişki 80

Açıklaması 80

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81

Münafıkların Diğer Tutumları, Cezaları Ve Kâfirlerle Dostluktan Nehyedilmesi 83

İ'râb: 83

Kelime ve İbareler: 83

Ayetler Arası İlişki 83

Açıklaması 83

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 85

Kötü Sözü Açıkça Söylemek, Bunun Affedilmesi İle İyiliğin Açığa Vurulması Ve Gizlenmesi 87

Belagat: 87

[Kelime ve İbareler: 87](#)

[Nüzul Sebebi 87](#)

[Ayeler Arası İlişki 87](#)

[Açıklaması 88](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88](#)

[Küfür Ve İman İle Bunların Ceza Ve Mükâfatı 89](#)

[Belagat: 89](#)

[Kelime ve İbareler: 89](#)

[Ayeler Akası İlişki 89](#)

[Açıklaması 89](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 90](#)

[Yahudilerin İnatçı Tutumları 91](#)

[İ'rab: 91](#)

[Belagat: 91](#)

[Kelime ve İbareler: 92](#)

[Nüzul Sebebi 92](#)

[Ayeler Arası İlişki 92](#)

Açıklaması 93

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 95

Yahudilerin Zulümlerinin Ve Faiz Almalarının Akıbeti İle Aralarından İman Edenlerin Ecirleri 96

Belagat: 96

Kelime ve İbareler: 96

Ayetler Arası İlişki 97

Açıklaması 97

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 98

Peygamberlere Gönderilen Vahyin Birliği İle Peygamber Göndermenin Hikmeti 98

İ'râb: 98

Belagat: 99

Kelime ve İbareler: 99

Nüzul Sebebi 99

Ayetler Arası İlişki 99

Açıklaması 100

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 102

Kâfirlerin Sapıklığı, Cezaları, İnsanların Son Peygambere İman Etmeye Davet Edilmeleri 102

Kelime ve İbareler: 102

Ayetler Arası İlişki 102

Açıklaması 103

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 103

Kur'ân-ı Kerim'de Meryem Oğlu İsâ Mesih. 104

Belagat: 104

Kelime ve İbareler: 104

Ayetler Arası İlişki 105

Açıklaması 105

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 106

İnsanların "Nurun Mübin=Apaçık Nur" Olan Kur'ân'a İmana Davet Edilmeleri 108

Kelime ve İbareler: 108

Ayetler Arası İlişki 108

Açıklaması 108

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 108

Kelâlenin Yahut Baba Ve Anne Bir Yahut Sadece Baba
Bir Erkek Ve Kız Kardeşlerin Mirası 109

Kelime ve İbareler: 109

Nüzul Sebebi 109

Ayetler Arası İlişki 110

Açıklaması 110

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 111

Vatan Sevgisi, Allah'ın Ve Peygamberinin Emirlerine Sarılmak

66- Gerçekten, biz onlara "Kendinizi öldürün, yahut yurtlarınızdan çıkın" diye yazsaydık (farz kılsaydık) içlerinden birazı hariç olmak üzere, bunu yapmazlardı. Onlar kendilerine öğütleneni hakkıyla yapsalardı bu kendileri için elbet hem daha hayırlı, hem (imanları- m) sağlamca kökleştirmiş olurdu.

67-Ve o zaman biz de onlara tarafımız- dan Pek büyük bir mükâfat (cennet) verirdik.

68- Onları elbet doğru yolailetirdik.

Nüzul Sebebi

"Onlar kendilerine öğütleneni hakkıyla yapsalardı..." ayetinin iniş sebebi şudur:

Sabit b. Kays b. Şemmâs ile Yahudilerden bir adam karşılıklı övündüler. Yahudi dedi ki: Vallahi Allah bize "Kendinizi öldürün" diye emrettiğinde biz (atalarımız) buna itaat ederek kendimizi öldürmüştüzdür. Sabit de, Vallahi, Allah bize de "Kendinizi öldürün" diye farz kılsaydı bizler de kendimizi öldürürdük, dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ: "Onlar kendilerine öğütleneni hakkıyla yapsalardı, bu kendileri için hem daha hayırlı, hem (imanlarını) sağlamca kökleştirmiş olurdu" ayetini inzal eyledi. [\[1\]](#)

Açıklaması

Allah Teâlâ, insanların çoğunun, işleyegeldikleri yasaklardan el çekmeleri emrolunduğunda bunu yapmayacaklarını haber vermektedir. Çünkü çoğunun kötü tabiatleri, karakterleri ilâhî emre karşı gelmeye meyillidir. Bu haber, Allah Teâlâ'nın olmamış veya olanın da nasıl olduğunu bilmesi kabilindedir.

Şayet Allah Teâlâ, buzağıya tapınmalarından tevbe eylemeleri için kendilerini öldürmelerini emrettiği İsrailoğulları gibi diğer insanlara da kendilerini öldürmelerini emretseydi, intihar bir tevbe yolu olurdu. Yahut biz onlara yurtlarından çıkmalarını ve Allah yolunda başka diyarlara göç etmelerinin farz kıl-saydık, işte bu emirleri yani kendini öldürme ve yurdunu terk etme emrini onların az bir kısmı yerine getirirdi, demektir.

Ve onlar kendilerine öğütlenen, gösterilen ve sebepleri, illetleri, hikmetleri, vaad ve tehditleri ile birlikte bildirilen emirleri, yasakları yapsalardı, şüphesiz onlar için daha hayırlı ve güzel olurdu, imanlarını, dinlerini daha sağlamca yerleştirmiş bulunurdu.

Eğer onlar bu büyük hayırı işleseler ve emrolunduklarını yerine getirseslerdi, o zaman biz de onlara tarafımızdan pek büyük bir ecir ve mükâfat bağışladık, cenneti verirdik. O cenneti Peygamberimiz (s.a.) Hazretleri, el-Bezzâr ve Taberanî'nin el-Evsat'ta Ebu Saîd el-Hudrî vasıtasıyla rivayet ettikleri hadiste şöyle övmüştür: "Cennette gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, hiç bir insanın hatırına gelemeyecek nimetler bulunmaktadır."

Biz işte onları elbette dünyada ve ahirette doğru yola, hem dünya, hem de ahiret mutluluğuna götürecek salih amele muvaffak kılardık. [\[2\]](#)

Allah'a Ve Peygambere İtaat Etmenin Mükâfatı

69-70- Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, sıddıklar-la, şehitlerle, salihler (iyi adamlar) ile beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlardır. Bu Allah'tan bir nimettir. Her şeyi hakkıyla bilen olarak Allah yeter.

Nüzul Sebebi

Taberanî ve İbni Merdûveyh Hz. Aişe'den rivayet etmişlerdir. Hz. Aişe (r.a.) diyor ki: Bir adam Peygamberimiz (s.a.)'e gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü, muhakkak ki sen bana canımdan da, çoluk çocuğumdan da daha sevgilisin. Evimde olup seni hatırladığımda

artık duramıyorum, gelip seni görmeden sükûnete eremiyorum. Kendi ölümümü ve senin ölümünü düşününce anlıyorum ki sen cennete girdiğin vakit diğer peygamberlerle birlikte yüce makamlara yükseltilirsin. Ve korkarım ki cennete girdiğimde ben seni göremem artık. Resul-i Ekrem (a.s.) hiç bir cevap vermedi. Nihayet Cebrail (a.s.) bu ayeti indirdi: "Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse... işte onlar... peygamberlerle... beraberdirler."

el-Kelbî diyor ki: Ayet, Resulullah (s.a.)'ın mevlâsı (kölesi) Sevbân hakkında inmiştir. Sevbân, Hz. Peygamberi pek çok severdi, O'nu görmemeye dayanamazdı. Bir gün rengi solmuş, bedeni zayıflamış bir halde geldi. Yüzünde hüzün ve öldükten sonra Hz. Peygamberi (s.a.) artık görememe korkusunun belirtisi okunuyordu. Bu durumu Resulullah'a (s.a.) söyledi. Hemen Allah Teâlâ bu ayeti indirdi.

İbni Ebî Hatim, Mesrûk'tan tahrir ediyor: O dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.)'in ashabı "Ey Allah'ın Rasulü, bize dünyada senden ayrı kalmak yaraşmaz. Sen bizden önce alınırsan (vefat edersen) bizim üzerimizdeki derecelere yükseltileceğinden artık seni göremeyeceğiz..." dediler. Bunun üzerine Allah celle ve alâ "Kim Allah'a ve Peygamberce İtaat ederse... peygamberlerle beraberdir." ayetini indirdi.

Yine İbni Ebî Hatim, İkrime'nin şöyle dediğini tahrir eder: Bir genç Peygamberimize (s.a.) gelerek dedi ki: "Ey Allah'ın Nebisi! Dünyada seni görme nimetine erdik. Fakat kıyamet günü seni göremeyiz. Çünkü sen cennete yüksek derecelerde olacaksın." Bunun üzerine Allah Teâlâ bu ayet-i kerimeyi indirdi. Resulullah (s.a.) da o gence: "Sen cennette benimle olacaksın inşaallah" dedi. [\[3\]](#)

Açıklaması

Allah ve Rasulünün emrettiklerini yapan ve yasakladıklarını bırakan kimseyi Allah azze ve celle izzet ve ikram yurdu olan cennetine sokar, kullarının en seçkin grubu olan yüce derece sahiplerine arkadaş kılar. Bu kıymetli zevat dört mertebedir:

Peygamberler, siddıklar, şehitler, sonra müminlerin umumu olan ve dış ve içleri selim, istikamet üzere bulunan salih kişilerdir. Lafız, her salih ve şehidi içine alır. Allah ve Rasulü'ne itaatkâr olan kimse onlarla aynı yerlerde bulunur, oradaki nimetlerden istifade eder. Onları görmek ve huzurlarında bulunmak suretiyle yararlanır. Yoksa onlarla aynı derece ve makamda eşit olamazlar, bu bakımdan aralarında farklar vardır. Ancak dünyada onlara uyup itaat etmelerinden dolayı devamlı ziyaretleşirler. Ve her biri kendi halinden

hoşnuttur, razıdır.

Sonra Allah Teâlâ onları överek buyuruyor ki: "Onlar ne iyi arkadaştır." Bu dört sınıf zevat, o kişiyi çok sevdiklerinden, onu görmekten sevinç duyduklarından ötürü ona arkadaş olurlar. Buradaki "refik (arkadaş)" kelimesi murâ-fık "devamlı şekilde arkadaşlık, yoldaşlık eden kişi" manasınadır ve cemi (çoğul) şekli kastedilmektedir. Mana "Onlardan her biri arkadaş olmak yönünden ne güzeldir" demektir. Nitekim "Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyoruz." (Hac, 22/5) ayetinde de çocuk kelimesi müfred olarak gelmiştir, manası, "Sizden her birinizi bir çocuk olarak çıkarıyoruz" demektir.

Ayet-i kerimenin manasını Taberanî'nin merfu olarak rivayet ettiği "Kim bir kavmi severse Allah da onu onlarla beraber hasreder (kıyamet günü birlikte kılar)." hadisi ile Buharî ve Müslim'in Enes (r.a.)'ten tahrir ettikleri "Kişi sevdiği ile beraberdir." hadisi de teyit etmektedir. Sevgi ise "(Habibim) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran, 3/31) ayetinde Duyurulduğu gibi itaat etmeyi gerektirir.

Allah Teâlâ'ya ve Hz. Peygambere itaat eden kişiye verilecek bu mükâfat büyük bir ilâhî lütuftur. Ona hak kazananı en iyi Allah bilir, kim takva sahibidir daha iyi bilir. İtaatkâr müttakiler, sapıtmış günahkârlar ve riyacı (gösterici) münafıkların kim olduklarını bilmeye Allah Teâlâ kâfidir.

Ayet-i kerime, onların bu dereceye sadece itaatleri sebebiyle değil, Allah Teâlâ'nın fazl u keremi ile eriştiklerini de haber vermektedir.

Artık münafıklar hallerini ıslah etmezlerse o kötü ve uğursuz sonuca kavuşmaktan sakınsınlar. İtaatkâr, sadık müminlere de Allah Teâlâ'nın fazl u ihsanı, nimetleri kutlu olsun, kavuşacakları sevaplara, mükâfatlara sevinsinler. [\[4\]](#)

İslâm'da Kıtıl (Savaşma) Esasları

71- Ey iman edenler, (düşmanlarınıza karşı) korunma tedbirinizi alın da küçük kıtalar (bölükler) halinde savaşa çıkın, yahut toptan seferber olun.

72- İçinizden (öylesi vardır ki) muhakkak ağır davranacaktır. Eğer size bir musibet gelip çatarsa der ki: "Allah bana cidden lütfetti. Çünkü onlarla beraber bulunmadım!"

73- Eğer size Allah'tan bir lütf u inayet gelirse (o zaman da), sanki sizinle kendisi arasında hiç bir dostluk olmamış gibi, muhakkak "Keşke ben de onlarla beraber olaydım da büyük bir murada (ganimete) ereydim" der.

74- Artık ahiret (saadeti) yerine (geçici) dünya hayatını satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşıp da öldürülürse, veya (düşmana) galip gelirse ona pek büyük bir ecir (mükâfat) vereceğiz.

75- Size ne oluyor ki Allah yolunda, acizlik ve ızdırap içinde bırakılıp "Ey Rabbimiz, bizi halkı zalim olan şu memleketten (kurtarıp) çıkar, bize senin tarafından bir sahip gönder, bize senin katından bir yardımcı yolla" diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda düşmanla savaşmıyorsunuz?

76- İman edenler Allah yolunda savaşsınlar. Kâfirler de şeytan yolunda savaşsınlar. O halde siz de şeytanın dostlarıyla savaşın. Şüphesiz ki şeytanın hilesi zayıftır.

Açıklaması

Allah Teâlâ burada mümin kullarına düşmanlarına karşı korunma tedbirlerini dikkatlice almalarını emrediyor. Bu müminlerin savaş için gerekli silahları hazırlamalarını ve savaşacak bir ordu kurmalarını gerektirir. Cenab-ı Hak savaşta izlenecek siyaseti de çiziyor, zafer ve ezici bir başarıya götürecektir kital ve savaş kaidelerini de ortaya koyuyor.

Ey müminler, uyanık olun, korunma için gerekli tedbirleri alın. Düşmanlıkları def için hazırlık yapın. Çünkü bir çok şiddetli çarpışma ve hücumlara maruz kalacaksınız. Bu daimi bir emirdir, asırlar boyunca değişen savaş alet ve vasıtalarına, kaidelerine göre değişecek şekillerde yerine getirilir. Hz. Ebu Bekir (r.a.) Yemame harbinde Hâlid b. Velid'e şöyle demiştir: "Onlar sana karşı neyle savaşsın sen de onlara karşı savaşta aynısını kullan: Kılıca karşı kılıç, mızrağa karşı mızrakla." İşte kara, deniz ve hava savaşlarında dünyada hangi araçlar kullanılıyorsa ona göre hazırlık yapmak lâzımdır.

Müminin savaşlara atılmaktan korkması, çekinmesi doğru olmaz. Çünkü insanın eceli ne bir an gecikir, ne de bir an önce gelir. Müminlerin düşmana karşı güçlü olmak için imkânları dahilindeki bütün sebeplere yapışması gerekir. Bu hususta kaderi delil diye ileri sürüp sorumluluktan kaçmamalı, herhangi bir başarısızlık ve bozguna uğrama korkusundan dolayı ümitsizliğe düşmemelidirler. Hakim'in Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet ettiği "Hazr (sakınma, tedbir), kadere karşı fayda vermez" hadisi, tedbirini alma işiyle çatışmaz.

Zira tedbire baş vurmak da kaderin içindedir. Çünkü kader, işlerin sebebiyete muvafık olarak cereyan etmesi demektir. Yani müsebbekât, sonuçlar genel olarak sebeplerin miktarına göre meydana gelir. Hazır (tedbir) sebeplerden biri olduğuna göre tedbir almak da kader gereğince amel etmek olur.

"Küçük kıtalar (bölükler) halinde savaşa çıkın, yahut toptan seferber olun." Savaş için arka arkaya topluluklar halinde, bölükler, kıtalar, birlikler olarak davranın, çıkın. Yahut düşmanın güç ve haline göre nasıl uygun görüyorsanız öylece toptan, birbirinizi takviye ederek seferber olun. Bu emir, İslâm ümmetinin cihad için daima hazır olması gerektiği manasınadır. Şu ayetin benzeridir: "Siz de onlara (düşmanlara) gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve (cihad için) bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları korkutasınız." (Enfâl, 8/60).

Fakat iç cephede bulunan sizden bazıları cihaddan kendisi geri kalabilir, mü-cahidlerin harekâtına bazı engeller çıkarabilir, cihad azim ve gayretlerini kös-teklemeye kalkışabilir. Bunlar münafıklar veya zayıf imanlı ve korkak kişilerdir.

Bir kere münafıklar savaşa hiç rağbet göstermezler. Çünkü İslâm'ı ve Müslümanları sevmezler. Zayıf imanlı ve korkaklara gelince, zayıf karakterli, iradesi güçsüz veya korkak olduklarından cihada katılmakta tereddüt gösterirler.

Bunlar bulanık suda avlanmaya çalışırlar, sonuçları ve fırsatları, olayları kendi lehlerine değerlendirirler. Eğer başınıza ölüm, yenilgi gibi bir musibet gelip çatarsa kendi canlarını kurtarmış oldukları için çok sevinirler. Onlardan biri çarpışmada bulunmadığı için Allah'a hamdederler, bunu Allah'ın kendilerine bir lütfü sayarlar da sabırdaki ya da öldürdükleri takdirde şehitlik rütbe-sindeki mükâfatları kaçırdıklarının farkına varmazlar.

Eğer size Allah'tan bir lütf u inayet yani bir nusret, zafer, ganimet gelirse, -sanki sizin dininize mensup değillermiş gibi- derler ki: Keşke savaşa katılsay-dık da biz de ganimetten bir pay kapsaydık.

Her iki durumda da onlar zayıf akıllı, dar görüşlü, zayıf imanlı, korkak kişilerdir. O yüzden Allah Teâlâ onları yermiş, Müslümanlarla bağlarının koptuğunu gösteren ince bir üslûpla "...sanki sizinle kendisi arasında hiç bir dostluk olmamış gibi..." buyurarak kınamıştır. Ayet dinleyen kimsede düşünce ve muhasebe duygularını harekete geçirmekte, onu hakiki durumu ve ayıpları üzerinde durmaya, değerlendirme yapmaya yöneltmektedir.

Allah Teâlâ daha sonra zayıfların halini beyandan kuvvetli olan müminlerin odak noktasını açıklama konusuna geçiyor. Görevi yerine getirmekten geri duranlar dairesinden bu büyük günahtan, cihaddan geri kalma günahından nefsi temizleme imkânı bulanların eriştikleri bir dereceye yükselmeyi ele alıyor. Cenab-ı Hak mümin kullarını kendi yolunda

cihad etmeye, Mekke'de ve daha başka memleketlerdeki cihaddan aciz ve zayıf vaziyette bulunan erkek, kadın ve çocukları kurtarmak için çalışmaya teşvik ediyor.

Artık Allah yolunda, O'nun tevhid kelimesini yüceltmek, hak, tevhid, adalet, şeref, kuvvet, medeniyet dini olan İslâm'a yardım için ebedî olan ahiret hayatı karşılığında geçici, fani dünyayı satmış olan kimseler savaşsınlar. Ta ki Allah'ın kelimesi (tevhid akidesi) yükselsin, Allah'ın kelimesi en yüce, kâfirlerin kelimesi ise alçak olsun. Allah Teâlâ aziz, mutlak galip; hakîm, tek hüküm ve hikmet sahibidir.

Bu emirden sonra da Allah Teâlâ cihadın sevabını beyan eyleyerek savaşa terğib ve teşvik etmektedir. Kim Allah yolunda savaşsın da düşmana galip gelirse veya düşman ona galip olursa, Allah Teâlâ ona pek büyük bir ecir, cennet ve pek güzel mükâfatlar verecektir. Bu da cihad ve cihad etmenin şerefine delâlet etmektedir. Nitekim Müslümanlar, fetihten önce Mekke'de, Bilâl, Suheyb, Am-mâr ve ailesinin başına geldiği gibi müşriklerden pek şiddetli eza ve cefa görmüşlerdir.

Sonra ileri sürülebilecek özürleri geçersiz sayarak cihada daha fazla teşvik etmektedir. Allah Teâlâ'nın yolunda cihada, savaşa katılmanıza ne gibi bir engel ve özrünüz var ki? Bu suretle siz şirk yerine tevhidi, şer yerine hayrı, zulüm ve işkence yerine adalet ve merhameti yerleştireceksiniz. Kureyş kâfirlerinin hicret etmelerini engelleyip dinlerinden çevirmeye çalıştığı, aciz ve zayıf durumdaki erkek, kadın ve çocuklardan oluşan din kardeşlerinizi kurtaracaksınız.

Bunlardan bahsetmek hamaset ve mertlik duygularını galeyana getirir, insanı faaliyete geçirir, görev ve zayıfları zulümden kurtarmak için fedakârlık gösterme hissini uyandırır.

O zayıfların yardımcı ve el uzatacak kimseleri kalmamıştır. Buldukları ağır işkence ve acılardan dolayı dua ediyorlar: Ey Rabbimiz, bizi, halkının kâfir olduğu, kullarına zulmedilen bu memleketten, Mekke'den çıkar. Bize senin tarafından bir dost gönder de işlerimizi üstüne alsın, bizi kurtarsın, canlarımızı ve ırzımızı korusun. Bize yine senin tarafından bir yardımcı yolla da bizi zulümden kurtarsın, zalimlere karşı bize yardım etsin, hicret etmemize yardımcı olsun. Önümüzde senin yüce kapından başka bir yol kalmadı, ey Allahımız!

Allah Teâlâ, ondan sonra Müslümanlara göre cihadın hedefleri ile savaşın müşriklerin gözündeki amaçları arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Şöyle ki: Müminler şehit, hak, adalet, halklara insafla muamele kelimesi olan Allah'ın kelimesini yükseltmek için savaşsınlar, yoksa zamanımızda yapıldığı gibi sömürgecilik kurmak, çıkar sağlamak, tecavüz etmek, zulüm, başkalarının mallarını ve servetlerini yağmalamak için değil. Kâfirler ise evhama dayalı amaçlar veya bayağı maddi hedefler, sadece şehvetlerini temin gayesi uğrunda savaşsınlar. Onlar ancak şeytanın vesvesesine, putçuluğun yerleştirilmesine, küfür

sistemlerine ve ehline yardıma razı olurlar, ganimet kapma peşindedirler yahut mücerred zafer kazanıp yenme, Arap kabilelerinin önünde şan ve şöhret kazanma duygusuyla övünerek nefislerine pay çıkarma, çalım satma amacını gütmektedirler.

Fakat kesin olan âkibet, en sonunda hakkın batıla galebe çalmasıdır. Çünkü hak güçlüdür, sabittir. Hak ehli daha izzetli ve sağlamdır. Batıl zayıftır, yenilir, ehli de daha zayıf ve korkaktır. Hak yücedir, onun üzerine başka şey yük-selemez. O sebeple Allah Teâlâ bu ayetlerle şu manada emir vermektedir: Ey müminler, şeytanın kendilerini evhama, kuruntuya düşürdüğü, zulüm ve tah-npte şeref ve yüksek bir makam bulunduğu şeklinde vesveseye kaptırdığı dostlarıyla, yardımcılarıyla savaşın. Onların kuvveti, sayıları ve silahları sizi aldatmasın. Çünkü şeytanın hilesi, tedbiri, vesvesesi zayıftır, olgun akıl ve yüksek fikir sahipleri katında hiç bir etkisi yoktur. Size gelince, sizin dostunuz Rahman'dır. O'nun dinine yardım ettiğiniz müddetçe sizin yardımcınız, işlerinizi tedbir ve muvaffak kılacak O'dur. Allah'ın askerleridir galip olacaklar. Allah'ın hizbi (dinine mensup olanlar)dır başarıya erecek olanlar. [\[5\]](#)

İnsanların Savaş Farz Kılındığı Zamanki Durumları

77- (Daha önce) kendilerine "Ellerinizi (savaşmaktan) çekin, dosdoğru namazı kılın, zekâtı verin" denilen kimselere bakmaz mısınız? Şimdi onların üzerine kıtal (savaş) yazılınca (farz kılınınca) içlerinden bir zümre, Allah'tan korkar gibi, hatta daha şiddetli bir korku ile insanlardan korkuyorlar. Onlar "Ey Rabbimiz üzerimize (şu) savaşı niçin yazdın? Bizi yakın bir zamana kadar geciktiremez miydin?" dediler. (Onlara) de ki: "Dünya metâi (faydası) pek azdır. Ahiret ise sakınanlar için elbet daha hayırlıdır. Size fetîl (zerre) kadar bile zulmedilmez."

78- Nerede olursanız olun, hatta sağlam yüksek kalelerde bile bulunun, ölüm size çatıp yetişir. Eğer onlara bir iyilik dokunursa "Bu Allah katından-dır" derler. Şayet onlara bir fenalık dokunursa "Bu senin katındandır (senin yüzündendir)" derler. De ki: "Hepsi Allah tarafındandır. Böyle iken o kavme ne oluyor ki (kendilerine söylenen) hiç bir sözü anlamaya yanaşmıyorlar?"

79- Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Sana gelen her fenalık da kendinden-dir. Seni (Habibim) insanlara bir peygamber olarak gönderdik. (Buna) hakkıyla şahit olarak da Allah yeter.

Nüzul Sebebi

"Kendilerine "Ellerinizi (savaştan) çekin..." denilen kimselere bakmaz mısınız?" 77. ayetin nüzul sebebi ile alakalı olarak Nesâî ve Hâkim, İbni Abbas (r.a.)'tan tahrir ediyor: Abdurrahman b. Avf ve bir kısım ashabı Peygamberimize (s.a.) gelerek "Ey Allah'ın Nebisi, müşrik iken bizler rahat ve izzet içinde bulunuyorduk. Ne zaman ki iman ettik, zillete düştük, (ne yapacağız?)" dediler. Buna Cenab-ı Peygamber (s.a.) Hazretlerinin cevabı "Bana affetmek emredildi. O kavimle (kâfirlerle) savaşmayın" oldu. Allah Teâlâ peygamberine Medine'ye intikal ettikten sonra kıtal (savaşmak) emrini verdi. Bu zevat daha önceki müsadeye binaen savaştan el çektiler. Allah Teâlâ da "(Daha önce) kendilerine "Ellerinizi (savaşmaktan) çekin..." denilen kimselere bakmaz mısınız?..." ayetini indirdi. Hasan-ı Basrî "Ayet bütün müminler hakkındadır" demistir. Mücahid ise ayetin Yahudiler hakkında olduğunu söyler, münafıklar hakkındadır, da denmiştir. Manası: Allah Teâlâ'dan gelecek ölümden korktukları gibi müşrikler tarafından öldürülmekten de korkarlar demektir.

"Nerede olursanız olun ölüm size çatıp yetişir." (78. ayet) ayetin nüzul sebebi ile alakalı olarak İbni Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Allah Teâlâ Uhud günü şehit düşen Müslümanları zikrettiği zaman cihaddan geri kalmış bulunan münafıklar "Öldürülen kardeşlerimiz bizim yanımızda kalsalardı ölmezler ve öldürülmezlerdi" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu ayeti indirdi. [\[6\]](#)

Açıklaması

Müminlere Mekke'de iken namaz, zekât ve fakirlere malî yardım etmeleri, müşriklere karşı müsamaha ve af ile karşılık vermeleri emrolunmuştu. Düşmanlarından öğleri almak için kendilerine savaş izni verilmesini istiyorlardı. Bir çok sebeplerden ötürü de durum bunun için uygunluk göstermiyordu. Meselâ düşmanların pek çok olan sayısına mukabil Müslümanların sayısı az idi. Ayrıca yeryüzünün en şerefli köşesi olan Mekke'de, kan dökülmesi, zulüm işkencesi yasak olan Haram Belde'de bulunmakta idiler. O yüzden orada kendilerine cihad emrolunmamıştı. Medine'ye hicret ettiklerinde, artık kendilerine ait bir yurt olunca, daha fazla güç ve yardımcılar, Ensâr bulunca cihada izin verildi. Bununla

birlikte daha önce temenni ettikleri savaş emri verilince bir kısmı buna dayanamadı, insanlarla çarpışmaktan şiddetli bir korkuya kapıldılar. İşte Allah Teâlâ bize bunların kıssasını anlatmaktadır.

Şu kimselere bakmaz mısınız ki İslâm'ın başlangıcında Mekke'deyken kendilerine "Barışa sarılın, kendinizi ve ellerinizi cahiliye savaşlarından çekin, rükünlerine riayet ederek namazı huşu içinde kılın, halk arasında birbirine şefkat ve yakınlık duygularını uyandıracak olan zekâtı verin" denilmişti. Çünkü cahiliye devrinde en basit sebepten dolayı harp çıkarırlar, kalpleri kinle kaynardı. Fakat Medine'de kendilerine cihat ve kâfirlerle savaş farz kılınca bir kısım insanlar, yani münafıklarla zayıf imanlılar bundan hoşlanmadılar. Kâfirlerin kendilerine savaş açıp onları öldürmelerinden korktular. Bu korku Allah'ın azap ve başlarına felâket indirmesi derecesinde, hatta Allah'tan korkma derecesinden de fazla bir noktaya vardı.

Allah Teâlâ onların bu şiddetli korku ve endişelerini hikaye ederek buyuruyor ki: Onlar şöyle dediler: "Ey Rabbimiz, niçin bizim üzerimize savaşı, kıtali farz kıldın. Bizi bıraksaydın da normal bir ölümle ölseydik ya! İsterse bu ölüm yakın bir zamanda gelecek ecel ile olsun. Şu savaş farzını başka bir zamana er-teleseydin daha uygun olurdu. Çünkü savaşta kanlar dökülecek, çocuklar yetim, kadınlar dul kalacak!"

Bu sözler şu ayettekilere de benziyor: "İman edenler "(Cihad hakkında) bir sure indirilmeli değil miydi?" derler. Fakat muhkem (hükmü baki) bir sure indirilip de içinde savaş zikrolunca, kalplerinde hastalık bulunanların (münafık ve zayıf imanlılar) ölüm zamanı üstlerine oaygınlık gelmiş olanların bakışı gibi sana bakmakta olduklarını görürsün." (Muhammed, 47/20).

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurarak onların şüphesinin reddedilmesini emreylemektedir: "De ki: Dünyanın metâi (faydası) pek azdır.." Yani, sizin ölüm endişesiyle savaşı geciktirme talebiniz ve savaştan geri kalmanız dünya malına ve lezzetlerine rağbetinizden, bağlılığınızdan kaynaklanıyor. Halbuki dünyadaki kendisinden yararlanan her şey geçicidir, ahiretteki yararlar, nimetlere göre pek azdır. Muttaki, haramlardan sakınan ve Allah'a itaat eden kişinin ahireti, dünya hayatından daha hayırlıdır. Çünkü dünya nimetleri sınırlıdır, yok olmaya mahkumdur. Ahiret nimetleri ise çoktur, sınırsızdır, ebedidir, hiç bir bulanıklığı ve yorgunluğu yoktur. Ve onlara ancak Allah'tan korkan, O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçman müminler nail olacaktır. Sizler her şeyden dolayı hesaba çekileceksiniz.

Amellerinizden hiç bir şey, bir fetîl miktarı yani hurma çekirdeğinin arasındaki ince iplik kadar bile eksiltilmeyecektir. Aksine karşılığını tastamam alacaksınız. Bu cümle, müttakî müminleri dünyalık nimetler karşısında teselli etmekte, ahirete rağbet ve arzularını artırmakta, cihada teşvik eylemektedir.

Şüphesiz ölüm, kimsenin kaçamayacağı kesin bir durumdur. Sizler çaresiz ona doğru gitmektedirsiniz. Kimse ölümden, sağlam, yüksek güçlü bir kalede iyi korunan bir yerde dahi bulunsa kurtulamaz. Ölüm meleği Azrail'in gelmesini hiç bir şey engelleyemez. Allah Teâlâ başka ayetlerde de bu hususu kuvvetle belirtmiştir: "Her can ölümü tadıcıdır." (Âl-i İmran, 3/185). "Yeryüzünde bulunan her canlı fanidir" (Rahman, 55/26); "Biz senden önce de hiç bir beşere (insana dünyada) ebedilik vermedik." (Enbiya, 21/34). Ölüm, en sonunda bütün yaratıkların varacağı netice olduğuna ve ne bir an sonra, ne de bir an önce değil tam tespit edildiği vakitte geleceğine göre cihaddan korkmaya gerek yoktur. İnsan ister cihad etsin, ister etmesin onun eceli kesindir, alnında yazılıdır. Halid b. Velid ölüm döşeğinde şöyle diyordu: "Şu şu olaylar ve savaşlarda bulundum. Vücutumda ok, mızrak, veya kılıç yarası bulunmayan bir yer kalmadı. Ama işte yine de (ne yazık ki) yatağımda ölmekteyim. Korkakların gözüne uyku girmesin!.." Nice muharip (savaşçı) ölümden dönmüştür. Nice savaştan geri kalıp yatağında oturan da yarasız, beresiz oluvermiştir.

Sonra Cenab-ı Hak o münafıkların bir sözü sebebiyle şaşılacak bir durum zikretmektedir. Onlara ganimet, bolluk, bereket gibi bir iyilik geldiği, meyve, ekin, çocuk ve benzeri bir rızka kavuştukları zaman "Bu Allah katındadır. O'nun lütfundan ve ihsanındandır. Başka kimsenin bunda bir payı yoktur" derler. Ama bir hezimet (yenilgi), kuraklık, yağmursuzluk, meyve ve ekinlerde bir telef-zarar, veya çocukların ya da hayvanların yavrularının ölmesi gibi başlarına bir fenalık, kötülük geldiği zaman ise "Ey Muhammed, bütün bunlar senin yüzünden, sana uymamız, senin dinine tabi olmamız sebebiyledir" derler. Nitekim Allah Teâlâ, Firavun kavminin de böyle yaptığını haber vermiştir: "Fakat onlara iyilik (bolluk) gelince "Bu, bizim hakkımızdır" dediler. Eğer kendilerine bir fenalık da (kıtlık, belâ) gelirse Musa ile onun beraberinde olanlara uğursuzluk yüklerlerdi. Gözünüzü açın ki onların uğursuzluğu ancak Allah tarafından-dır. Fakat çokları bilmezler." (Araf, 7/131). Bu tavrı belirten başka bir ayette de "İnsanlardan kimi de Allah'a, (dininin yalnız bir tarafından (tutup) ibadet eder." (Hacc, 22/11) buyurulmaktadır.

Yahudiler gibi görünüşte İslâm'a girmiş olan ama işin gerçeğine bakılırsa İslâm'dan hoşlanmayan münafıklar da böyle söylemişlerdir. Hatta başlarına bir şer, fenalık geldiğinde bunu Peygamberimize (s.a.) uymalarına bağlamışlar, Hz. Muhammed'e (s.a.) -hâşâ- uğursuzluk yüklemeye kalkışmışlardır ve "Bu senin katındandır (senin yüzündendir)" yani "Kendi dinimizi terk edip Muhammed'e tabi olmamız yüzünden bu belâ başımıza geldi" demişlerdir.

Allah Teâlâ bu iddiayı şöylece reddediyor: Bu onlar tarafından atılmış batıl bir iddiadır. Hepsi Allah tarafındandır. Her şey Allah'ın kaza ve kaderiyle-dir. Allah'ın sebep-müsebbep (sebebi-sonuç) kanunu dairesinde gerçekleşmektedir.

Şu adamların akıllarına ne isabet etti de kendilerine söylenen sözü, ağızlarından çıkan lafın gerçek yönünü anlamıyorlar? Akli yeteneklerini yitirdiler-de mi böyle kötü bir

sonuç çıkarıyorlar ve sebep-müsebbep ilişkisini, Allah'ın herşeyin yaratıcısı olduğunu anlamıyorlar? Sonra Allah Teâlâ Rasul-i Ekrem'ine (s.a.) hitap ediyor. Hitap ile murad olunan insan cinsidir, böylece cevap da elde edilebilir yani ey insan, sana gelen her hasene, iyilik Allah'tan, Allah'ın fazl u ihsanından, lütfundan, rahmet ve tevfikindedir ki böylece kurtuluş ve hayır yoluna girersin. Ve sana gelen her seyyie, fenalık da kendindedir, senin tarafındandır, işlediğin amelinden kaynaklanır. Çünkü sen akıl, hikmet, ilâhî hidayet kaideleri ve ilim ile tecrübe sonuçlarının kılavuzluğunu kullanma yoluna girmedi. O yüzden ey Ey Habibim, onların hastalığına bile senin sebep olduğunu söylüyorlar. Gerçek şu ki irsî, soyaçekim yoluyla gelen hastalık insanın kendisinden ve doğru olmayan yollara girmesi sebebiyle meydana gelir. Mesele Allah Teâlâ'nın: "Size çarpan her musibet, kendi ellerinizin (ihtiyar ve iradenizin) işleyip kazandığı (günahlar) yüzündendir. Bununla beraber Allah) bir çoğunu da affeder (ve musibete uğratmaz)." (Şûra, 42/30) ayetinde buyurduğu gibidir.

Sen ise Ey Muhammed (s.a.) bizim katımızdan bütün insanlara gönderdiğimiz bir peygambersin. Onlara Allah Teâlâ'nın hükümlerini, kanunlarını, Allah'ın sevdiği ve razı olduğu, sevmediği ve kabul etmediği hususları tebliğ ve beyan eylesin. Seni peygamber olarak gönderdiğine hakkıyla şahit olarak da Allah Teâlâ yeter. O, seninle onlar arasında da şahittir. Senin onlara tebliğ ettiklerini onların da küfür ve inatta bulunarak hakkı reddettiklerini bilmektedir. Sana düşen sadece tebliğdir. Hayır ve şer, yaratılması ve var kılınması yönünden Allah Teâlâ'dandır. Kesb ve ihtiyar (kulun kendi iradesiyle bir şeyi yapması) bakımından ise şer, kuldandır.

Kısaca burada iki şey bulunuyor:

- 1-** Her şey Allah Teâlâ katındandır. Yani her şeyin yaratıcısı, insanın çalışması ve kazanması ile ulaşacakları prensipleri, kanunları, kaideleri koyan O'dur.
- 2-** İnsana dokunan fenalık ve şer ise, insanın bu kanun ve prensipleri, sebepleri anlamadaki kusurundan, ihmalinden kaynaklanmaktadır.

"Hepsi Allah tarafındandır." ile "Sana gelen her fenalık da kendindedir." ayetleri arasında bir taaruz (çelişki) yoktur. Çünkü birinci ayet-i kerime yaratılması ve var edilmesi itibariyle her şeyin Allah'tan olduğunu kastediyor. İkinci ayet-i kerime ise günahlar yahut dünya hayatındaki genel kanun ve prensipleri anlamadaki kusuru sebebiyle, kulun kendi iradesiyle kazanması ve sebebiyet vermesi bakımından fenalığın kendisinden kaynaklandığı manasındır. [7]

Rasul'e İtaat Allah'a İtaattir, Kur'an'ı Tedebbür Ve Tefekkür Etmek Lâzımdır,

Kur'an Allah Katındandır

80- Kim o Peygamber'e itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirse... Zaten seni onların başına bekçi göndermedik ya!

81- Onlar (sana): "Hayhay, emrine uyduk" derler. Fakat senin yanından ayrıldıkları zaman da onlardan bir topluluk senin söylediklerinden başkasını geceleyin kurarlar. Allah onların gizlice ne planlar kurduklarını yazıyor. Onun için sen onlardan yüz çevir (aldırış etme). Allah'a güvenip dayan. Allah, bir vekil olarak yeter.

82- Onlar hâlâ Kur'an'ı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsaydı elbet içinde birbirini tutmayan bir çok (tutarsızlıklar) bulurlardı.

Nüzul Sebebi

Mukâtü'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyururdu: "Beni seven muhakkak Allah'ı sevmiştir. Bana itaat eden muhakkak Allah'a itaat etmiştir. " Bunun üzerine münafıklar şöyle demeye başladılar: Şu adamın söylediğini işitmiyor musunuz? Bize Allah'tan başkasına ibadet etmememizi yasakladığı halde kendisi neredeyse şirke giriyor. Hıristiyanların İsa'yı rab edindikleri gibi bizim de kendisini rab edinmemizi istiyor.

Bunun üzerine Allah Teâlâ bu ayet-i kerimeyi inzal eyledi. [\[8\]](#)

Açıklaması

Allah Teâlâ, kulu ve peygamberi olan Hz. Muhammed (s.a.) hakkında haber vermekte, ona itaat edenin Allah'a itaat etmiş olduğunu, ona isyan edenin Allah'a isyan etmiş bulunduğunu, çünkü onun asla kendi arzu ve hevesine göre konuşmadığını, söylediklerinin kendisine gönderilen bir vahiy olduğunu bildirmektedir. Sahihayn'da Ebu Hureyre (r.a.)'den nakledilen bir rivayette Cenab-ı peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır:

"Kim bana itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir. Kim bana isyan ederse muhakkak Allah'a isyan etmiştir. Kim emire itaat ederse, muhakkak bana itaat etmiştir. Kim de emire isyan ederse muhakkak bana isyan etmiştir."

Ayetin manası: Kim Rasul-i Ekrem'e (s.a.) itaat ederse, o muhakkak Allah'a itaat etmiş olmaktadır. Zira gerçekte emreden ve nehyeden Allah Teâlâ'dır. Peygamber ise sadece emri ve nehyi, yasağı teklif etmektedir. Dolayısıyla itaat, bizzat Peygamber'e değil, onun emri ve nehyi kendisinden alıp teklif ettiği zata yani Allah azze ve celle'ye yapılmış olmaktadır.

Ama Hz. Peygamber (s.a.)'in dünya işlerine dair emir ve tavsiye ettiği hurmaların aşılması, zeytin yağı yenmesi ve bedene sürülmesi, buğday, arpa gibi yiyeceklerin öğütülürken, hamur yapılıp yoğrulurken tartılması gibi hususlara gelince, bunlar kendisinin kanaati ve içtihididir.

Ashab-ı Kiram (r. anhum) bir işle ilgili olarak onun Allah'tan gelen bir vahiy mi, yoksa Cenab-ı Peygamberin bir içtihidı mı olduğu hakkında şüphe ettikleri zaman Rasul-i Ekrem'e (s.a.) sorarlardı. Eğer vahiy ise tereddütsüzce itaat ederlerdi. Şayet kendi görüşü ise onlar da görüşlerini söylerler, daha uygun gördükleri husus varsa onu beyan ederlerdi. Nitekim Bedir ve Uhud savaşlarında böyle olmuştur. Resulullah (s.a.) bazan onların görüşlerine katılır ve uygulardı.

Ey Habibim sana itaatten yüz çeviren muhakkak zarara ve hüsrana uğrar, kaybeder. Onun işi hakkında senin yapacağın bir şey yoktur. İstedğim şey hususunda onu zorlayamazsın. Sana düşen sadece belağ yani tebliğ etmektir. Onların üzerine musallat olmuş, zorba birisi değilsin sen. Hüsrana ve helak onlara er veya geç ulaşacaktır. Nitekim sahih bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: 'Kim Allah'a ve Rasulü'ne itaat ederse muhakkak rüşde (hidayete) ermiştir. Kim de Allah'a ve Rasulü'ne isyan ederse, o kimse kendisinden başkasına zarar : ermiş olmaz."

Daha sonra Allah Teâlâ münafıkların durumlarını haber veriyor. Onlar zahiren muvafakat ve itaat ettiklerini belirtirler. Münafıklık edip zahiri bir teslimiyet arz ederek "Bizim işimiz sana itaat etmektir" ya da "Emrine itaat edilecek bir emirdir" derler. Senin bulunduğun yerden ayrılıp uzaklaştıktan sonra ise geceleyin senin yanında söyleyip arz ettiklerinden başka görüş ve fikirler, planlar kurarlar, tertip ederler. İbni Cerir et-Taberî, İbni Abbas (r.a.)'tan onun şöyle dediğini rivayet ediyor: Onlar öyle insanlardı ki Resulullah (s.a.)'m »anında bulunurlar iken canlarını ve mallarını güven altına almak için, Allah'a ve Rasulü'ne iman ettik, derlerdi. Fakat Allah Rasulü'nün yanından çıkıktan sonra onun yanında söylediklerinin aksine bir tavır ve yola girerlerdi. O sebepten dolayı Allah Teâlâ kendilerini ayıplayıp azarlamıştır.

Allah celle ve alâ onların tertip ve tuzaklarını bilmektedir. Kulların işlerini ve sözlerini

yazmaya memur kıldığı yazıcı hafaza meleklerine, münafıkların bu hal ve sözlerini yazıp kaydetmelerini de emretmektedir. Bu tehditteki mana şudur: Cenab-ı Hak haber veriyor ki kendisi o münafıkların gönüllerinden geçenleri de, aralarında gizlice konuştukları sırları da, Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretlerine muhalefet ve isyan etme hususunda geceleyin verdikleri ve vardıkları kararları da -her ne kadar zahiren ona itaatkâr ve muvafakat eder gözükseler ie- gayet iyi bilmektedir, o yüzden de onları cezalandıracaktır.

Ey Rasulüm! Sen onlardan yüz çevir. Müsamahakâr ol, onlara karşı da yumuşak davran. Hemen onları hesaba çekme, kurdukları komplo ve desiselere fazla önem verme, açıklarını hemen ortaya dökme. Ve onlardan da korkma, Allah Teâlâ'ya tevekkül et. O'na güven, işini O'na ısmarla, bütün işlerinde O'na güvenip dayan. Çünkü onların seslerine karşı Allah sana yeter. Zira Allah Teâlâ, kendisine tevekkül edip, yalnız O'na dönenlere dost, yardımcı ve destek olarak kâfidir.

Allah Teâlâ, ondan sonra Kur'an-ı Kerim'i tedebbür etmeyi, manasını iyice düşünerek okumayı, muhkem manaları ve belâğatli lafızlarını anlamayı emrediyor. Bu düşünce yolunun plan ve metodunu tashih etmek hususu zaten O'nun kefaleti altındadır. O Kur'an'da hiçbir ihtilâf, karışıklık, çelişki bulunmadığını, çünkü onun Hakîm ve Hamîd olan Allah katından indirildiğini, Hak'tan gelen bir hak olduğunu haber veriyor. Onun için, Allah Teâlâ "Onlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa onların kalpleri üzerinde (kat kat) kilitler mi var?" (Muhammed, 47/24) ayetindeki sualden sonra buyuruyor ki: "Eğer o Allah'tan başkası tarafından olsaydı" (Nisa, 4/82) yani kul tarafından yazılıp ortaya konmuş olsaydı, "Elbet içinde birbirini tutmayan birçok (şeyler) bulurlardı." Yani onda pek çok ihtilâf, tezat, tutarsızlık ve benzeri şeylere rastlarlardı. Halbuki şu Kur'an bütün bu tür eksikliklerden salim ve uzaktır, çünkü o Allah Teâlâ'nın katından inmiştir.

Bulunması muhtemel ihtilâf ve farklılıkların ortaya çıkacağı yerler ya Kur'an'm nazmında ya da manalarında olabilirdi.

Nazmı ve belâğati yönüyle düşünülse bazı ayetler mucize derecesine varmış iken diğer bazıları o dereceden daha aşağı olabilirdi.

Manaları yönüyle düşünülecek olursa bazı ayetlerin manası doğru, bazısının ki fasit ve sakat olabilirdi. Gaybdan, geçmiş ümmetlerin kıssalarından haber verirken gerçeğe uygun olan haberlerin yanısıra gerçek ve vakıa ile bağdaşmayanları da nakledebilirdi. Milletlerin sosyal, iktisadî ve siyasî ahvali ile ilgili gerçekleri tasvir ettiği gibi hurafeleri ve yanlışları da zikredebilirdi. Akide esaslarını, anayasa prensiplerini, genel hükümleri ihtiva eylediği gibi bunları çürüten ve yıkan hükümler de bulundurabilirdi.

Tertibi bakımından ele alınacak olursa Kur'an-ı Hakim, toptan değil de yirmi üç küsur yıl boyunca çeşitli olaylar ve münasebetlere göre ayrı ayrı, per-deypey indirilmesine rağmen son derece sağlam, tutarlı, mütenasip, şahane bir düzene sahiptir. Zira

Peygamberimiz (s.a.) Hazretleri her bir ayet ve sure vah-yolunduğunda kâtiplerine onlara nereye yazacaklarını, tescil edeceklerini bildirmiş ve takip etmiştir. Zaten kendisi de ayetleri hafızasından silinmeyecek şekilde sağlam ve sabit olarak "(Habibim) seni okutacağız da (asla) unutmayacaksın" (A'lâ, 87/6) ayetinde belirtildiği gibi ezbere biliyordu.

İşte bu çeşit ihtilâf ve ihtimallerin hiçbiri Kur'an-ı Kerim'de bulunmamaktadır. Bu da kesin bir şekilde gösteriyor ki Kur'an, Allah kelâmıdır. Ne önünden, ne ardından ona hiçbir batıl (yanaşıp) gelemez. O, belâğatiyle, fesahatiyle, akıcılığıyla bütün beliğ ve fasih kimseleri acze düşürmüştür. Gerçekleri hiçbir ihtilâf ve çelişki olmaksızın tam manasıyla tasvir eylemiştir. Geçip gitmiş devirleri vakiya uygun olarak doğruca haber verdiği gibi, zamanındaki ahvali, nefisîlerdeki ve kalplerdeki gizli esrarı da hayret ve şaşkınlık verecek şekilde, tenkitçi dilleri susturacak ölçüde sağlamca bildirmiş, gelecekle ilgili verdiği haberler de aynen öylece gerçekleşmiştir. Akidenin temel prensiplerini, genel ve özel konulara, milletlerarası siyaset ve yönetime ait daha önce görülmemiş hü-küme vaz'etmiştir. Öyle ki bunlar, bugün beşeriyetin uzun bir mücadele ve çalkantılar döneminden sonra ulaşabildiği en modern ve sağlam nazariye ve felsefî doktrinlerden daha ileri bir seviyede durmaktadır.

Gayb âlemini, kıyamet manzaralarını öyle canlı, hissedebilir bir şekilde bize tasvir etmiştir ki sanki onları görüyormuş, onları yaşıyormuş gibi oluruz. Şiddetli etkisinden ve muhteşem bir şekilde tasvirinden, hikayelerinin doğru ve gerçekçi oluşundan ötürü zihinlerimizde bıraktığı izler kaybolmak bilmez: "Allah, kelâmının en güzelini -(ayetleri birbiriyle) ahenkli, katmerli (tıklım tıklım gerçeklerle dolu) bir kitap halinde- indirmiştir ki Rablerine derin saygı göstermekte olanların ondan derileri ürperir, sonra da hem derileri, hem kalpleri Allah'ın zikrine (yatışıp)yumuşar." (Zümer, 39/23).

Eğer Müslümanlar kendilerine karşı insafılı düşünüp davransalar bu mübarek Kur'an'ı terk edilmiş olarak bırakmazlardı. Onun ihtiva ettiklerini iyice düşünseler ve kendileri için çizdiği en doğru hayat yolunu anlayıp takip etselerdi, şu andaki zelil duruma düşmezlerdi. Kur'an bir hidayet rehberidir, bu ümmetin nurudur, ışığıdır. Allah Teâlâ'nın bildirdiği dosdoğru yoldur, mutluluk anahtarıdır, gerçek menfaatin gerçekleşmesi İslâm ümmetinin bina edilip medeniyetle ilerlemesinin tek yoludur. Nitekim Allah celle ve alâ şöyle buyuruyor: "Gerçek bu Kur'an (insanları) öyle bir yola doğrultup götürür ki o, en adil ve en doğru bir (yol)dur. O, salih amel (ve hareketlerde bulunan müminlere kendileri için muhakkak bir ecir olduğunu da müjdeler." (İsra, 17/9).^[9]

Sağlam Bir Kaynağa Dayanmaksızın Haber Yaymak

83- Onlara eminlik veya korku hususunda bir haber geldiği vakit onu yayıverirler. Halbuki bunu Peygamber'e ve onlardan (müminlerden) emir sahiplerine (idarecilere) havale etmiş olsalar onlardan hüküm çıkarmaya kadir

olanlar onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın sizin üzerinizdeki lütf u inayeti ve esirgemesi olmasaydı, birazınız

müstesna olmak üzere muhakkak ki şeytana uyup gitmişsiniz.

Nüzul Sebebi

Müslim, Ömer b. el-Hattab'dan (r.a.) rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.) hanımlarından itizal ettiğinde (uzaklaştığında) mescide girmiştım. Baktım ki insanlar ellerindeki çakıl taşlarıyla yere bir şeyler çiziktiriyorlar: "Resulullah (s.a.) hanımlarını boşadı" diyerek üzüyorlardı. Mescidin kapısına dikildim ve var gücümle "Hanımlarını boşamadı" diye bağırdım. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu: "Onlara eminlik veya korku hususunda bir haber geldiği zaman onu yayıverirler. Halbuki bunu peygamberlere ve onlardan (müminlerden) emir sahiplerine havale etmiş olsalardı, onlardan hüküm çıkarmaya kadir olanlar onun ne olduğunu bilirlerdi." O haberin hükmünü istinbât eden bendim.

İbni Cerir et-Taberî diyor ki: Bu ayet, Rasul-i Ekrem'in (s.a.) kendilerine söylediğinin veya kendilerinin Hz. Peygamber'e söyledikleri söz ve vaadlerin tersine planlar ve desiseler kuran topluluk hakkında nazil olmuştur.

Suyutî ise: "Ayet-i kerime münafıklardan veya zayıf imanlı müminlerden bir grup hakkında nazil olmuştur. Bazı müminlerin kalpleri zayıflasın, Peygamberimiz (s.a.) de rahatsız olsun diye böyle bir yola tevessül ederdi" demektedir.

Kanaatimce Suyutî'nin söylediği sebep daha barizdir. Zira haber yaymak, bazı söylentilerin dolaşmasına yardımcı olmak ya ümmetin düşmanı bulunan münafıkların kötü bir maksatla işledikleri bir fiil yahut da zayıf imanlı, cahil halk tabakasının iyi niyetle yaptıkları bir iş olabilir. Hz. Ömer (r.a.)'in tavrı da nüzul sebeplerinden birisi olabilir.

Zemahşerî ise şöyle diyor: Bunlar henüz sosyal olaylar hakkında tecrübesi bulunmayan, işlerin iç yüzünden haberdar olmayan zayıf imanlı bazı Müslü-manlardı. Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretlerinin gönderdiği seriyyeler (askerî birlikler) ile ilgili olarak kendilerine ulaşan bir emniyet, selâmet, korku, aksaklık, hezimet haberini derhal yayarlar, bu şaya da genel bir bozgunluk veya felâket sebebi olurdu. [\[10\]](#)

Açıklaması

Bu, işlerin ve meselelerin gerçek yönünü öğrenmeden hemen haberini alıp yayan kimselere yöneltilmiş bir nehiydir. Çünkü haberlerin sahih olmaması da mümkündür. Müslim Sahih'inde Ebu Hureyre'nin naklettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.)'in "Kişiye günah olarak her duyduğunu anlatması yeter" buyurduğunu rivayet etmektedir. Başka bir sahih hadiste de 'Yalan olduğunu zannettiği bir sözü anlatıp nakleden kişi de iki yalancıdan biridir" buyurmaktadır. Buhari ve Müslim'de Muğire b. Şu'be'den (r.a.) nakledildiğine göre Rasul-ı Ekrem (s.a.): "Kîl u kâl'den (yani dedikodudan nehyetmiştir." Yani insanların dillerinde dolaşan sözleri hiç bir araştırma ve soruşturma yapmadan nakletmeyi yasaklamıştır. Ebu Davud'un S«nen'inde de "Zeâmû (demişler, ileri sürmüşler) sözü kişi için ne kötü bir binittir" buyurulmuştur.

Ayetin manası şöyledir: Emniyet (barış) ve korku (savaş) durumları ile ilgili bir haber güvenilir olmayan kaynaklardan gelerek cahil halka veya münafıklara ya da genel konularda tecrübesi ve bilgisi bulunmayan bazı zayıf Müslümanlara ulaşabilir ve onlar da hemen halka duyurup yaymaya girişebilirler. Bu ise insanların genel menfaatine zarar veren kötü bir iştir.

O sebeple kamu işleri ile ilgili söz ve açıklamaların Müslümanların başkanına yani Rasul-i Ekrem'e (s.a.) veya emir sahibi olan idarecilere, ehl-i hal ve'l-akd olan ümmetin şûra heyetinin üyesi bulunan zatlara bırakılması gerekir. O tür konularda konuşma hakkına onlar sahiptir. Sağlam haberleri, işlerin gerçek yönlerini ortaya çıkarma imkânı onların elindedir. Bilgileri, istifade ettikleri kaynakların çeşitliliği, savaş ve savaş hileleri, entrikaları hususundaki tecrübelerine dayanarak alınması gerekli tedbirler ve söylenecek sözler hakkında onlar yetkilidirler.

Her duyduğunuzu anlatmakta, sağlamlığını araştırıp sormadan bütün haberleri nakletmekte ise devlete açık bir zarar verme durumu söz konusudur. O yüzden zamanımızda her devlet basm-yaym, radyo, televizyon ve diğer iletişim organlarındaki haberlere belli oranda sansür uygulamaktadır. Tâ ki toplumda kargaşa ve karışıklık

çıkmasın, insanlar şayialara kapılmasın. Bu kontrol, sansür barışta da, savaş zamanlarında da mevcuttur.

Daha sonra Allah Teâlâ imam sağlam olan müminlere lütf u inayet edip kendilerini o türlü bozuk ve şaibeli akımlardan koruduğunu belirterek beyan ediyor ki: Eğer Allah'ın, sizin üzerinizdeki lütfü ve esirgemesi olmasaydı -çünkü sizi hidayete sevkeden, Allah'a ve Rasulü'ne itaat etmeye muvaffak kılan, sizi sağlam bir ilmî kaynağa yani peygambere ve ümmetin emir sahibi olan zevatına idarecilerine müracaat etmeye kılavuzlayan O'dursizler de şeytanın vesveselerine uyardınız veya Zamahşerî'nin dediği gibi kâfir olarak kalırdınız. Bundan sizin pek azınız müstesna olurdu, yahut birazcık bir itaatla da olsa şeytana uyardınız. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de şu ayettir: "Eğer üzerinizde Allah'ın fazl u rahmeti olmasaydı içinizden hiçbiriniz ebedi temize çıkamazdı" (Nûr, 24/21).^[11]

Cihada Teşvik

84- Artık Allah yolunda savaş. Sen ken- dinden başkasından mükellef tutulma- yacaksın. İman edenleri de teşvik et. Olur ki Allah o kâfir olanların şiddeti n* defeder. Allah'ın azabı çok çetindir, ibret alınacak cezası da pek şiddet-

Açıklaması

Allah Teâlâ bu ayet-i kerimede de kulu ve peygamberi Muhammed (s.a.)'e savaşa bizzat girişmesini, kendisine yardımdan geri duranları bırakmasını ve onlara önem vermemesini emretmektedir.

Ey Habibim Muhammed! Artık sen Allah yolunda savaş. Onlar seni yalnız ve tek başına bıraksalar da önemli değil. Eğer düşmanlara karşı zafer elde etmek istiyorsan kendinden başkasını cihada atılması için sorumlu tutma. Çünkü sana yardımcı olacak olan Allah'tır, askerler değil. O isterse sana tek başına da, etrafında binlerce asker ile yardım ettiği nusret ve zaferi nasip eder.

Kendin dışında kalan ve niçin bize savaşı farz kıldın ya Rab diyen, senin yanında ve karşında arz ettikleri itaatten başka entrika ve planlarla meşgul olanlara gelince onları kendi işleriyle başbaşa bırak. Şüphesiz Allah yaptıklarının cezasını verecektir.

Onlar hakkında sana düşen sadece cihada teşvik etmektir, onları kınamak, azarlamak değildir. Allah Teâlâ haber verip vaad ediyor ki -O asla vaadinden caymaz- sana yönelecek şu Kureyş kafilesinin her ne türlü şiddet ve kuvveti olursa olsun onu defedecektir. Çünkü Allah Teâlâ kudret ve kuvvetçe de Kureyş'ten çetindir. Kahr u ceza, azap etme bakımından da daha çetindir. Onların kâfirlikleri, hak aleyhine cüretkârlıkları sebebiyle dünyada da ahirette de cezalarını vermeye kadirdir.

İşte bu ilâhî vaad fiilen gerçekleşmiş, Allah Teâlâ kâfirlerin satvet ve kuvvetlerini defetmiş ve kırmıştır. Şöyle ki: Ebu Süfyan Uhud savaşından sonra gelecek yıl Bedir'de Müslümanlarla tekrar karşılaşma ve savaşı talebinde bulunmuş, Resulullah (s.a.) da bu talebi kabul etmişti. Uhud savaşının üçüncü senesinde Küçük Bedir'de karşılaşma vakti geldiğinde Rasul-i Ekrem (s.a.) kesin olarak çıkma kararını vererek: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki tek başıma da olsam savaşı muhakkak çıkacağım" buyurmuş, beraberinde sadece yetmiş kişi bulunduğu halde sefere çıkmış ve zafer elde etmişlerdi. Çünkü Ebu Süfyan "Bu yıl kıtlık yılı diyerek yoldan geri dönmüştü." Kureyşlilerin yanında sadece kavut bulunuyordu, halbu ki onlar savaş gibi önemli işlere ancak bolluk zamanlarında girişirlerdi. Böylelikle Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz (s.a.)'den kâfirlerin şerrini defetmiştir. [\[12\]](#)

Güzel Şefaât, Selâm Almak, Ölümden Sonra Diriliş Ve Tevhidin İspatı

85- Kim güzel bir şefaatte bulunursa ondan kendisine bir hisse vardır. Kim de kötü bir şefaatte bulunursa ondan kendisine bir pay vardır. Allah her şeye hakkıyla kadir ve nazırdır.

86- Bir selâm ile selâmlandığınız vakit siz ondan daha güzeli ile selâm alın veya onun aynısıyla karşılayın. Şüphesiz ki Allah her şeyin hesabını hakkıyla arayandır.

87- O, öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Olacağında hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet günü elbette hepinizi toplayacaktır. O Allah'tan daha doğru sözlü kimdir?

Açıklaması

Hayırlı netice verecek bir iş hususunda yardıma çalışan kimse için hakkın batıla galip gelmesinden bir hisse ve onu takiben elde edilen dünyada şeref ve ganimet, ahirette de nail olunacak sevaptan bir pay vardır.

Aynı şekilde bir günah yolunda katkıda bulunan kimse de çalışması ve niyetinden ötürü gereken günah ve vebali yüklenir. Sahih bir hadiste Rasul-i Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hayır işlerinde şefaathçi olunuz, ecir alırsınız. Allah, peygamberinin lisanı üzere dilediği şeyi hükme bağlar." [\[13\]](#)

Şefaath iki nevidir: Güzel ve çirkin. Güzel şefaath, kendisiyle bir Müslüma-nın hakkının gözetildiği, Müslümandan bir şerrin defedildiği veya ona bir hayır sağlayan, Allah rızası için yapılan ve o yüzden rüşvet almayan, caiz olan bir iş hakkında yapılan, Allah'ın had cezalarından bir had ya da kul haklarından bir hak hususunda olmayan türdeki şefaathdir. Deniliyor ki: Güzel şefaath, Müslüman için dua etmektir. Çünkü o da Allah Teâlâ katında şefaatte bulunmak manasındadır. Peygamberimiz (s.a.) Hazretleri şöyle buyurmaktadır: "Kim 'Müslüman) kardeşi için gıyabında dua ederse duasına icabet olunur. Melek dua edene de, aynısı senin için olsun, der." [\[14\]](#) İşte bu da dua edenin hissesi olmaktadır. Müslüman aleyhine yapılan dua da bunun tersinedir.

Kötü şefaath ise güzel olanın aksinedir. Şimdi yaygın olan ise aracılık etmeler, adam kayırmalar, menfaat ve rüşvet olarak yapılan kötü şefaathlerdir ve başkalarının haklarını çiğnemek, mallarını zalimce yollarla ele geçirmek için yapılmaktadır. Rivayet edildiğine göre Mesrûk bir şefaatte bulunmuş, lehinde şefaath ettiği kimse de hediye olarak Mesrûk'a bir cariye sunmuştu. Mesrûk hiddetlenerek hediyeği reddetmiş ve "Kalbinde olanı bilseydim senin ihtiyacın hakkında tek kelâm etmezdim, tamamlanması için bir kelime bile söylemezdim" demiştir. [\[15\]](#)

"Allah her şeye hakkıyla kadir ve nazırdır." Herşeyi muhafaza edicidir, her şeye şahittir. Ayette geçen "mukîth" kelimesinin kudret ve iktidar sahibi, hesabı lâyıkiyla görücü, manalarına geldiği de söylenmiştir. Cenab-ı Hak şefaathçılarm maksatlarına muttalidir, bilicidir. Herkese maksadına göre karşılık verecektir. Herkese hak ettiği ceza ve mükâfatı vermeye kadirdir. Çünkü O'nun koyduğu kanuna (sünnetullaha) göre ceza (karşılık) amel ile alâkalıdır.

Daha sonra yüce Mevlâ insanlara selâmı ve selamlaşma âdabını öğretmektedir. Selamlaşma da güzel şefaât gibi insanlar arasında yakınlaşma ve iyi ilişki kurma vasıtalarındandır. Ayette geçen "tehiyye" kelimesinin aslı Allah'ın uzun ömürler vermesi için dua etmek demektir. "Tahiyyat Allah'a mahsustur" diye okunan duanın manası ise Allah'ın mülk ve kudretine delâlet eden ve kendileri yerine kinaye olarak kullanılan lafızlar, ifadeler demektir. Sahih olan burada tehiyye kelimesinin "selâm" manasına gelmesidir. Nitekim Allah Teâlâ da "tehiyye" lafzı ile şöyle buyurmaktadır: "Onlar sana geldikleri zaman seni Allah'ın selâmlamadığı bir şeyle selâmlarlar." (Mücadile, 58/8).

Size bir Müslüman selâm verdiği vakit kendisine ondan daha güzel veya aynı şekilde bir selâm ile karşılık vermek vaciptir. Daha fazla bir ifade ile selâm almak mendup, benzer bir ifade ile karşılık vermek ise farzdır. Bu şahıs "Esselâmü aleykum" dediği zaman kendisine selâm verilen ya "Ve aleykümü's-selâm" şeklinde yahut da "Ve aleykümü's-selâm ve rahmetullah" şeklinde selâmı alır. Şayet "ve berakâtüh" lafzını eklerse bu daha faziletlidir. Her bir kelime için on hasene (derece) sevap elde eder. Selâmın güleryüz, sevinç ve güzel bir muamele ile alınması daha münasiptir.

İbni Cerir, Selmân-ı Fârisî (r.a.)'den rivayet ediyor: Bir adam Peygamberimize (s.a.) geldi ve "Esselâmü aleyke ya Resulullah" dedi. O da "Ve aleyke's-selâmu ve rahmetullah" dedi. Sonra başka birisi gelip "Esselâmü aleyke ve rahmetullahi ve berakâtüh ya Rasulallah" dedi. Ona da Resulullah (s.a.) "Ve aleyke's-selâm ve rahmetullahi ve berakâtüh" diye karşılık verdi. Daha sonra biri daha gelerek "es-Selâmü aleyke ya Rasulallah ve rahmetullahi ve berakâtüh" dedi. Ona ise cevabı "Ve aleyke" oldu. Bunun üzerine adam "Ey Allah'ın Peygamberi, anam-babam sana feda olsun, filân ve falan kimseler sana gelip selâm verdiklerinde, bana verdiğin karşılıktan daha fazla ifadelerle onların selâmını aldın" deyince Hz. Peygamber (s.a.): "Sen bize bir şey bırakmadın ki. Allah Teâlâ "Bir selâm ile selâmlandığınız vakit ondan daha güzeli ile selâmı alın veya onu aynı-sıyla karşılayın" buyurdu. Biz de sana aymsıyla karşılık verdik" diye cevap verdi.

"Şüphesiz ki Allah her şeyin hesabını hakkıyla arayandır." Sizi selâmlama ve onun dışındaki her şeyden dolayı hesaba çekecektir. Bu ifade selâmın yayılmasını ve selâm verenin selâmını almanın vacip olduğunu tekit etmektedir. Ebu Davud'un Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Nefsim kudreti elinde olan Allah'a yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Size yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir işi göstereyim mi?: Aranızda selâmı yayınız."

Daha sonra Allah Teâlâ onların selamlaşma, cihad, hayır işleri ve şefaât-tan dolayı mükâfat alacaklarını beyan etmekte ve varışın, dönüşün tek ve biricik ilâh bulunan Allah'a olacağını, ahirette yeniden diriliş (ba's) ve amellerin karşılığının verileceğinin kesinlikle vuku bulacağını haber vermektedir. Bu ayet dinin iki esas rüknünü de takrir eylemektedir: Tevhid (Allah'ın tek ilâh ol-duğu)'nu ispat ediyor ve "O, öyle bir Allah'tır ki, ondan başka

bir ilâh yoktur" ayetiyle bütün mahlukat üzerinde yegâne ilâhlık haklarının O'na ait olduğunu haber veriyor. Ahirette diriliş (ba's) ve cezanın olacağı da müteakip kalem ile ispat olunmaktadır: "Olacağında hiçbir şüphe bulunmayan kıyamet [\[16\]](#) günü elbette hepinizi toplayacaktır." Cenab-ı Hak gelmiş geçmiş herkesi öldürüp toprak altında toplayacak, sonra da hepsini tek bir sahada diriltecek ve herkese ameline göre karşılık verecektir. Ayet, yeniden dirilme hususunda şek ve şüphe duyanlar hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ bunu tekit için kendi adına yemin etmiştir.

"O Allah'tan daha doğru sözlü kimdir?" Yani sözünde verdiği haberde, va-ad ve tehdidinde Allah celle ve alâ'dan daha sadık ve doğru kimse yoktur, tek ilâh O'dur, başka bir rab olamaz. O'nun verdiği bu bilgi bütün kâinatı kuşatan ilminden kaynaklanmaktadır. Durum "Benim Rabbim hata da etmez, unutmaz da." (Tâ-Hâ: 20/52) ayetinde buyurulduğu gibidir. [\[17\]](#)

Münafıkların Vasıfları, Hilekârlıkları, Müslümanları Küfre Düşürme Çabaları, Onlara Nasıl Davranılacağı

88- Siz hâlâ niçin münafıklar hakkında -Allah onları kazandıkları yüzünden tepesi aşağı getirdiği halde- iki kısım oluyorsunuz? Allah'ın saptırdığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol bulamazsın.

89- Onlar, kendileri küfre girdikleri gibi sizin de küfredip onlarla beraber olmanızı arzu ettiler. O halde, onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar içlerinden dostlar edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları nerede bulursanız yakalayıp tutun, onları öldürün. Onlardan ne bir dost ne de bir yardımcı edinin.

90- Sizinle aralarında antlaşma bulunan bir kavme sığınanlar, yahut ne sizinle ne de kendi kavimleriyle savaşmak istemedikleri için göğüsleri daralıp size gelenler müstesnadır. Allah dileseydi elbette onları sizin başınıza musallat eder de sizinle herhalde savaşarlardı. Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilirler de sizinle vuruşmazlar ve size barış teklif ederlerse, o halde Allah size onların aleyhine bir yol bırakmamıştır.

91- Diğer bir takımını da şu halde bulacaksınız: Onlar hem sizden emin olmak, hem kendi kavimlerinden emin olmak isterler. Ne zaman fitneye döndürülürler ise onun içine baş aşağı atılırlar. Öyle ise onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilmezler, size barış teklif etmezler, ellerini çekmezler ise onları nerede bulursanız yakalayıp tutun, onları öldürün.

İşte size onlar hakkında apaçık bir ferman verdik.

Nüzul Sebebi

"Siz hâlâ niçin münafıklar hakkında iki kısım oluyorsunuz?" 88. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak: Buharî, Müslim ve başkaları Zeyd b. Sabit (r.a.)'ten şöyle rivayet eder: Resulullah (s.a.) Uhud savaşıma çıktığında kendisiyle beraber gidenlerden bazıları geri döndü. Onlar hakkında Ashab-ı Kiram iki kısma ayrıldı. Bir kısmı, "öldürelim derken diğer bir kısmı, hayır, öldürmeyelim, diyordu. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

İbni Cerir'in İbni Abbas (r.a.)'tan rivayetine göre ayet Mekke'de müslüman olduklarını izhar etmiş bir kavim hakkında inmiştir. Bunlar Müslümanlar aleyhine müşriklere yardım etmekte idiler. Müslümanlar bunlar hakkında hüküm vermekte ihtilâfa düştüler de o yüzden bu ayet indi.

Saîd b. Mansur ile İbni Ebi Hatim, Sa'd b. Muaz b. Ubâde'nin şöyle dediğini tahrir etmişlerdir: Resulullah (s.a.) insanlara hitap ederek buyurdu ki: Bana eza eden ve evinde bana eza verenleri toplayana karşı bana yardımcı olacak kim var? Sa'd b. Muâz hemen "Eğer Evs'ten ise onu öldürürüz, eğer Hazredi kardeşlerimiz ar. smda ise bize emredersiniz, sana itaat ederiz" dedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubade kalkıp "Ey Muâz'm oğlu, Resulullah'a (s.a.) itaat et. Senden meydana gelenleri bilmektesin" dedi. Useyd b. Hudayr da ayağa kalktı ve "Ey Ubâde'nin oğlu, sen münafıksın ve münafıkları seviyorsun" dedi. Onun üzerine ayağa kalkan Muhammed b. Esleme de şöyle dedi: "Ey insanlar susun, aramızda Allah'ın peygamberi bulunmakta. O bize emreder, biz de emrini infaz ederiz." Bunun üzerine "Siz hâlâ niçin münafıklar hakkında iki kısım oluyorsunuz?" ayeti indi.

Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Avf (r.a.)'tan rivayet etmiştir: Araplardan bir kavim Medine'de Resulullah'a (s.a.) geldiler ve müslüman oldular, sonra Medine'nin o zaman yaygın olan hummasına yakalandılar. O yüzden gerisin geriye Medine'den çıktılar. Yolda onlarla bir kısım Ashab karşılaştılar ve sordular: "Ne oldu da Medine'den ayrıldınız?" Onlar "Medine'nin hummasına yakalandık" dediler. Ashab "Allah Rasulü'nde sizin için alınacak güzel bir örnek yok muydu? (O ve Ashabı bu çeşit şeylere sabrediyor)" dediler. O adamlar hakkında bazısı "Bunlar münafık olmuş" derken, bazısı da "Münafık olmazlar" diye hüküm verirken bu ayet nazil oldu.

Ancak bu rivayetin isnadında tedlîs ve inkıta vardır, yani buna itimad etmek sahih değildir.

"Ancak aralarında antlaşma bulunan bir kavme sığındılar..." 90. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak: İbni Ebî Hatim ve İbni Merdûveyh, Hasan-ı Bas-rî'den şöyle dediğini tahric etmektedir: Sürâka b. Mâlik el-Mudlicî bize şöyle anlatmıştı: Resulullah (s.a.) Bedir ve Uhud'da zaferler elde edip etraftaki kabileler İslâm'a girmişti. Halid b. Velid'in bir askerî birlik ile kavmim olan Mudli-coğulları üzerine Resulullah (s.a.) tarafından sevk edileceği haberini aldım. Hemen Medine'ye gelip Hz. Peygamber-'e dedim ki: "Nimet aşkına, benim kavmime asker sevk edecekmişsin. Ben, onlarla mütareke yapmanı istiyorum. Çünkü senin kavmin Kureyş müslüman olursa bizimkiler de müslüman olup İslâm'a girerler. Kureyş müslüman olmazsa kavminin onlar üzerine galip bulunması uygun olmaz."

Bunun üzerine Resulullah (s.a.) Halid b. Velid'in elini tuttu ve "Onunla git ve istediğini yerine getir" dedi. Halid de onlarla Resulullah (s.a.)'a karşı kimseye yardım etmemeleri, Kureyş İslâm'a girerse onlarla beraber müslüman olmaları şartıyla sulh yaptı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Sizinle aralarında antlaşma bulunan bir kavme sığınanlar müstesna." ayetini indirdi. Onlara iltica edenler de onlarla yapılan antlaşmaya dahil oldular.

İbni Ebî Hatim, İbni Abbas, (r.a.)'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "Ancak... bir kavme sığınanlar..." ayeti Hilâl b. Uveymir el-Eslemî, Suraka b. Mâlik el-Mudlicî ile Cuzeyme b. Amir b. Abdi Menafoğulları hakkında indi. İbni Ebî Hâtim'in Mücahid'den naklettiği bir rivayete göre ayet Hilâl b. Uveymir el-Eslemî hakkında inmiştir. Bu zat ile Müslümanlar arasında bir antlaşma vardı. Kavminden bazı kimseler ona gidip Müslümanlara karşı beraber olmaları teklifinde bulunmuş, Hilâl ise Müslümanlarla da kendi kavmiyle de savaşmak istememişti. [\[18\]](#)

Açıklaması

Münafıkların kâfir olduğu hususunda gerekli deliller mevcut olduğu halde müminlerin onlar hakkında farklı görüş ve gruplara ayrılmasını hoş karşılamayan Allah Teâlâ hitap ederek soruyor: Onlar hakkında niçin farklı görüşlere sahip taraflar haline geldiniz? Bir kısım onları temize çıkarıp haklarında hayır yollu şahitlik etmekte, diğer bir kısım ise münafıkları tan u teşnide bulunup küfre girdiklerine şehadet eylemekte. Halbuki münafıklar kâfirdirler. Allah Teâlâ onları haktan ayırıp dalâlete düşürmüştür. Buna sebep ise isyanları, Allah'ın Rasulü'ne muhalefet etmeleri, batılın peşinden gidip Müslümanlara düşmanlıkta bulunmaları, Müslümanlara buğzedip aleyhlerine entrika ve komplolara girişmeleri, Mekke'den Medine'ye hicret etmemeleridir. Münafıklar aslî fitratları artık bozulduğu için sanki baş aşağı ters çevrilmişler, yüzleri üzeri yürür bir vaziyete düşmüşlerdir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: 'Yüz üstü, düşe kalka yürümekte

olan kimse mi daha çok hidayete erendir. Yoksa doğru bir yol üzerinde dümdüz yürüyen mi?" (Mülk, 67/22). "Allah onları kazandıkları yüzünden tepesi aşağı getirdi" cümlesinin manası şudur: Allah Teâlâ onları daha önceden oldukları hâle, müşriklerin hükmüne döndürdü. Sebep ise irtidat edip müşriklere katılmaları ve Resulullah (s.a.) aleyhine komplo düzenleyip hilekârlık yapmalarıdır.

"Allah'ın saptırdığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz?" Yani kendi istek ve fiilleriyle dalâlete düşmüş, sapıtmış olanları İslâm'a hidayet etmeyi mi istiyorsunuz? Hak yoldan sapıtmış olan kişiyi ona geri çevirmek için bir yol bulamazsın ki. Çünkü hakkın yolu açıktır: O da fitratın çizdiği, selim aklın götürdüğü ve hayır ile şer, faydalı ile zararlı, hak ile batıl hakkında tarafsızca edilecek tefekkürün yolunu izlemek, o kadar.

Daha sonra Allah Teâlâ münafıkların garip bir tavrını zikrediyor: "Onlar sizin de dalâlete düşmenizi, sapıtmanızı arzu ediyorlar. Ta ki dalâlet bakımından siz de onların haline düşesiniz ve islâm dini tamamen yok edilsin." Bu şekilde temenni etmeleri ise sadece size şiddetli düşmanlık ve buğuzlardan, küfürdeki devamlı azgınlıklarından kaynaklanmaktadır. Zira kendi dalâlet ve kâfirlikleri, taşkınlıkları yetmiyor, başkalarını da sapıtmaya düşürüyorlar.

O yüzden Allah Teâlâ münafıkların hilelerinden ve bu türlü entrikalarından sakındırmaktadır. İman ettiklerine dair açık bir delil bulununcaya, Medine'ye hicret etmelerine kadar putperest müşriklere karşı size yardım edecek diye münafıklardan dostlar, yardımcıları edinmeyin. Çeşitli dava ve meselelerinizde sadakatle size yardımcı olduklarını görürsen ve diğer şartları yerine getirirlerse o zaman imanlarında sadık olduklarını anlarsınız.

Fakat Allah yolunda hicret etmek gibi zahirî imandan yüz çevirip Medine dışındaki yerlerinde kalmaya devam edecek olurlarsa, nerede ve ne zaman, ister Harem sınırları içinde, isterse Harem dışında onları yakalayın ve öldürün; onlarla dostluk ve ittifak kurmayın ve hiçbir önemli iş başına da onları getirmeyin. Aynı halde devam ettikleri müddetçe Allah düşmanlarına karşı onlardan yardım da talep etmeyiniz.

Sonra Allah Teâlâ onlardan iki sınıfı bu hükmün dışında tutmuştur:

Birincisi, Müslümanlarla aralarında antlaşma bulunan bir kavime sığınanlardır. Sizinle sulh veya zimmîlik antlaşması ile antlaşma yapmış olan bir kavme, ahit ve antlaşma müddeti esnasında iltica edenlerin hükmünü de antlaşmanız bulunanları gibi kabul edin. Bu hüküm, Buhârî'de de zikredilen Hudey-biye sulhuna uygun düşmektedir. "İsteyen Kureyş'in sulh ve antlaşmasına girer, isteyen de Muhammed ile ashabının sulh ve antlaşmasına girer." Ebu Bekir er-Râzî diyor ki: İmam, kendisiyle kâfirlerden bir kavim arasında bir antlaşma akdederse, şüphesiz bu antlaşmaya her iki tarafa rahm (akrabalık), ittifak ve velâ yoluyla mensup olup taraftar ve destekçi durumunda bulunanlar da dahil

olurlar. Ama başka bir kavimden olan kimse, şart koşulmadıkça antlaşmaya dahil değildir. Başka bir kabileden olup antlaşma yapan tarafların akdine girmesi şart koşulan kişi ise, andlaşma buna göre akdolunmuş ise dahil olur. Nitekim Hudeybiye'de Kinâneoğulları Kureyş'in ahit ve tarafına dahil olmuş idi. [\[19\]](#)

İkincisi, tarafsızlardır: Başlan daralmış olarak gelen ve sizinle savaşmayı istemeyen, kendi kavimlerine karşı savaşmak da kendilerine kolay gelmeyenler. Bunlar sizin ne lehinize ve ne de aleyhinize bulunmaktalar. Bugünkü deyişle tarafsız durumdadırlar. Onlar antlaşma icabı Müslümanlara karşı savaşmadıkları gibi ırk ve cins gibi köklü irtibatlarını korumak için kendi kavimleriyle de savaşmazlar. Ne de olsa kendi kavimleridir, karşılarına çıkmak istememekte mazurdurlar.

Her iki sınıfa Allah Teâlâ'nın şu ayeti ile muamele olunur: "Size harp açanlarla, Allah yolunda siz de savaşın. Fakat haddi aşmayın. Şüphesiz Allah haddi aşanları sevmez." (Bakara, 2/190).

Allah Teâlâ'nın size bir lütf u keremi ve rahmeti neticesi onlar sulh yapmışlardır. Böylece de Allah onların zararını sizden defetmiştir. Allah dileseydi, size karşı savaşa girmelerini ilham ederek onları size musallat kıları ve sizinle onlar da savaşılardı.

Eğer bunlar ve benzerleri sizi bırakıp geri çekilir de savaşmazlarsa ve size barış teklif ederlerse, onlar bu halde devam ettiği sürece sizin onlarla savaşmaya hakkınız yoktur. Bedir savaşma istemeye istemeye müşriklerle birlikte çıkmak zorunda kalan Abbas ve emsali, Haşimoğullarından bir grup böyleydi. O yüzdendir ki Peygamberimiz (s.a.) Abbas'ın öldürülmesini yasaklamış, esir edilmesini emreylemişti.

Zeroahşerî diyor ki: Allah Teâlâ'nın o insanları Müslümanlara karşı savaştan çevirmiş olması onlara taarruz etmeme ve öldürülmekten kurtulma sebeplerinden biridir.

Daha sonra Allah Teâlâ görünüşte yukarıda anlatılan zümreye benzeyen bir başka cemaatin hükmünü beyan eyliyor. Fakat bunların niyetleri ötekilerinki gibi değildir. Bunlar münafık bir kavimdir, Resulullah (s.a.) ve ashabına karşı müslüman gözüküyorlar ki o yönden canlarını, mallarını, çocuklarını emniyet altına almış olsunlar. Fakat alttan alta da kâfirlere yordakçılık yapıyorlar, onların ibadet ettiklerine ibadet ediyorlar.

Müslümanlardan emin olmak istiyorlar ama kalben içten kâfirlerle birlikte dirler [\[20\]](#) Allah Teâlâ'nın şu ayetinde belirttiği bir halde bulunuyorlar: "Şeytanlarıyla başbaşa olunca, emin olun, biz sizinle beraberiz, derler." (Bakara, 2/14). Burada da halleri şöyle tasvir ediliyor: "Ne zaman fitneye döndürülürler ise onun içine baş aşağı atılırlar." Yani kavimleri onları ne zaman Müslümanlara karşı savaşmaya çağırırsa, en çirkin, azgın bir şekilde o çağrıya uyarlar ve savaşa tepe takla atılır ve diğer bütün düşmanlardan daha şiddetli bir

şekilde harbe katılırlar. Zemahşerî diyor ki: [\[21\]](#) Süddî dedi ki: Fitne, burada şirk manasınadır. Yani münafıklar ne zaman şirke davet edilirler ise en kabih ve çirkin bir dönüşle ona dönerler. Onlar münafıklık üzerinde idman yapmışlardır. İbni Cerir ise ayetin Esed oğulları ve Gatafan kabilesi hakkında indiğini hikâye eder. Başka kimseler hakkında indiği de söylenmiştir.

Bunların hükmü şudur: Eğer sizi bırakıp bir tarafa çekilmezler, size barış teklif etmezler ve tarafsız kalmazlar, müşriklerle birlikte olurlar ve sizinle savaştan uzak kalmazlarsa onları esir edin, nerede karşılaşırsanız onları öldürün. Onlar aleyhinde size apaçık bir delil, düşmanlıkları ortaya çıktığı için öldürülmeleri hakkında gayet kesin bir ferman verdik.

Bu hükümler, İslâm'ın barışa, güvenliğe, ahde, antlaşma ve sulha ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir. Razî diyor ki: Ekseri alimler "Bu da gösteriyor ki onlar bize karşı savaşı bırakıp bizden sulh talebinde bulunurlar ve savaştan ellerini tamamen çekecek olurlarsa, bizim de onlarla savaşmamız ve onları öldürmemiz caiz olmaz" demişlerdir. [\[22\]](#)

Hata Yoluyla Ve Kasten Öldürmenin Cezası

92- Bir müminin diğer mümini, yanlışlık eseri olmayarak öldürmesi helâl olmaz. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse mümin bir köle azad etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki onlar diyeti sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer ölen, mümin olmakla beraber size düşman bir kavimden ise mümin bir köle azad etmek lâzımdır. Şayet kendileriyle aranızda bir antlaşma olan bir kavimden ise o vakit ailesine bir diyet vermek ve bir de mümin bir köle azad etmek gerektir. Kim bunları bulamazsa, Allah tarafından tevbesinin kabulü için birbiri ardınca iki ay oruç tutması icap eder. Allah, herşeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir.

93- Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere, cehennemdir. Allah ona gazap etmiştir, ona lanet etmiştir ve ona çok büyük bir azap hazırlamıştır.

Nüzul Sebebi

"Bir müminin diğer mümini..." 92. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak: İb-ni Cerîr, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet ediyor: Amir b. Lueyy oğullarından Haris b. Yezîd, Ebu Cehil ile bir olup Ayyaş b. Ebî Rabia'ya işkence ederdi. Yıllar sonra Haris, Medine'ye Resulullah'a (s.a.) hicret için yola çıktı. Medine'nin Harra mevkiinde Ayyaş buna rastgeldi ve hâlâ kâfir olduğunu zannederek kılıcı çekip adamı öldürdü. Sonra da Peygamberimize (s.a.) gelip yaptığını haber verdi. Bunun üzerine "Bir müminin diğer bir mümini, yanlışlık eseri olmayarak öldürmesi helâl olmaz." ayeti indi.

"Kim bir mümini kasten öldürürse..." (93.) ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak: İbni Cerîr, Cüreyc yoluyla İkrime'den rivayet ediyor: Ensar'dan bir adam, Mıkyes b. Sabâbe'nin kardeşini öldürdü. Resulullah (s.a.) Mıkyes'e, kardeşinin diyetini verdi, o da alıp kabul etti. Ama daha sonra kardeşinin katilini yakaladığında da adamı öldürdü. Cenab-ı Peygamber (s.a.) Hazretleri de onun hakkında "Ne Harem dahilinde, ne de hill bölgesinde ona eman vermiyorum" buyurdu ve adam Mekke fethedildiği sırada öldürüldü. İbni Cüreyc "Kim bir mümini kasten öldürürse..." ayeti onun hakkında inmiştir, demiştir. [\[23\]](#)

Açıklaması

Ne şekilde olursa olsun bir müminin diğer bir mümin kardeşini öldürme hakkı yoktur. Öldürme fiili sadece hata, yanlışlık eseri işlenmiş olabilir. Hata yoluyla öldürme ise, öldürme fiilini veya o şahsı ya da canının çıkmasını genelde kasdetmeyecek bir surette meydana gelir. Çünkü insan öldürmek büyük bir cinayettir, helak edici yedi büyük günahın birisidir. Allah Teâlâ "Kim bir canı, bir can karşılığında veya yeryüzünde bir fesat çıkarmasından dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur" (Mâide, 5/32) buyurmaktadır.

Buhari ve Müslim'de İbni Mes'ud (r.a.)'un rivayet ettiği hadisinde Resulullah (s.a.) da buyuruyor ki: "Lâ ilahe illallah, Muhammedun Resulullah" diye şahadet etmiş Müslüman bir kişinin kanı ancak üç şeyden birisi ile helâl olur: "Bir can karşılığında can, zina eden evli, dinini terk edip cemaatten ayrılan bir kişi olması sebebiyle." Bu üç durum karşısında ise halkın bir şey yapma yetkisi yoktur. Onların cezasını verme hak ve selâhiyeti sadece İslâm devlet başkanına ya da onun naibine aittir.

İbni Mace'nin, İbni Ömer (r.a.)'den rivayetinde Peygamberimiz (a.s.) buyuruyor ki:

"Mümin bir müslümanın öldürülmesi işine yarım kelime ile de olsa yardımcı olmuş olan kişi, kıyamet gününde iki gözü arasına "Allah'ın rahmetinden ümidi kesilmiş" diye yazılı olarak gelir." Beyhâkî de Berâ b. Azib (r.a.)'den tahric eder ki: Nebi (a.s.) Hazretleri şöyle buyurdu: "Allah katında dünyanın yok olması mümin bir adamın öldürülmesinden daha hafif ve kıymetsizdir. "

Hata yoluyla öldürmekten dolayı ceza verilmesinin sebebi, bunun da bir ihmal, dikkatsizlik, önemsememe gibi bir durumda işlenmiş olmasıdır ki o yüzden de ceza icap etmektedir.

Hata yoluyla öldürme cezasında iki şey vardır: Mümin bir köleyi azad etmek ve öldürülenin ailesine diyet vermek. Birinci vacip yani bir köle azadı, ha-taen de olsa işlenmiş olan bu büyük günahın kefareti olarak gerekmektedir. Bunun şartı ise kölenin mümin olmasıdır, kâfir köle azadı yetmez. Cumhura göre köle müslüman ise, yaşı küçük olsun büyük olsun kâfir bir maktulün kefareti olarak azad edilmesi sahihtir. İmam Ahmed, Abdullah b. Abdullah'tan, o da Susaldan, bir adamdan rivayet ediyor: Adam siyah bir cariyeyi getirip dedi ki: Ya Rasulallah, benim mümin bir köle azad etme borcum var. Şayet şu cariyeyi mümin görürsen (sayarsan) azad eyleyeyim. Resulullah (s.a.) de cariyeye: "Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ediyor musun?" diye sordu. Evet, deyince yine: "Benim Allah'ın Rasulü olduğuma da şahadet ediyor musun?" diye sordu. Cariye, evet, dedi. Tekrar "Öldükten sonra dirilmeye inanıyor musun?" diye sorduğunda cariye "Evet" deyince Hz. Peygamber (s.a.): "Azad et onu" buyurdular. Bu rivayet isnadı sahihtir, sahabinin isminin bilinmemesinin bir zararı yoktur.

İmam Malik'in Muvatta'sı, İmam Şafî'nin ve İmam Ahmed'in Müsnedle-rinde, Müslim'in Sahih'i, Ebu Davud ile Nesâî'nin Sürenlerinde Muâviye b. el-Hakem (r.a.)'den şöyle rivayet olunmaktadır: Bu siyah cariyeye getirildiği vakit Resulullah (s.a.) ona "Allah nerede?" diye sordu. "Gökte" dedi. "Ben kimim?" dediğinde de "Allah'ın Rasulüsün" cevabını verince, Resulullah (s.a.) "Azad et onu, çünkü mümindir" buyurdu.

İkinci vacip olan diyete gelince, öldürülen kişinin ailesine kayıplarından dolayı bir bedel vermek icap etmektedir. Sünnet'te sabit olan miktarı yüz devedir. Kadının diyeti, erkeğin diyetininkinin yarısıdır. Zira erkeğin kaybından dolayı ailenin ziyan ettiği maslahat, kadının kaybından dolayı uğradığından daha büyüktür. Ebu Davud, Nesâî ve diğer imamların Amr b. Hazm'den rivayetlerine göre Resulullah (s.a.) Yemen ahalisine bir mektup yazdı, onda şu hususlar da yazılıydı: "Şer"! bir sebep olmaksızın bir mümini öldürdüğü delil ile sabit bulunan kimseye kaved, yani kısas icap eder. Ancak öldürülen kişinin velileri (mirasçıları) diyete razı olurlarsa ne âlâ. Bir can hususunda da diyet yüz devedir." Mektubun ilerisinde daha sonra şöyle buyuruluyordu: "Altın ehli olan ise bin dinar verecektir." Yani diyetin cinsi, yaygın olan sermayeye göre tayin edilir. Altın ile iş görenler bin dinar, gümüş ile iş görenler Hanefîlere göre on bin dirhem, cumhura göre on iki bin dirhem, devesi çok olanlar da yüz deve öderler. İmam Şafî der ki: Altın veya

gümüşle iş görenlerden de neye ulaşırsa ulaşsın ancak yüz deve kıymeti alınır.

Deve cinsinden alınacak diyet beş sınıf halinde olur. İmam Ahmed ve Sünen sahiplerinin İbni Mes'ud (r.a.)'dan rivayetlerine göre Resulullah (a.s.) hata-en öldürmenin diyetinin şöyle ödenmesine hükmetti:

- a)** Yirmi adet bint-i mehaz (iki yaşına girmiş dişi deve).
- b)** Yirmi adet ibn-i mehaz (iki yaşına girmiş erkek deve).
- c)** Yirmi adet bint-i lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve).
- d)** Yirmi adet hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve).
- e)** Yirmi adet cezea (beş yaşına girmiş dişi deve).

Ahmed, Mâlik ve Şafiî'nin mezheplerinin görüşü budur. Ebu Hanife'ninki de böyledir, ancak o ibn-i lebûn yerine ibn-i mehazı saymıştır. [\[24\]](#)

Kasda benzer (şibh-i amd) katlin diyeti ise İmam Ebu Hanife'ye göre üç çeşitten alınır: Kırk adet halife (yükü), otuz adet hıkka (dört yaşına girmiş dişi deve), otuz adet cezea (beş yaşına girmiş dişi deve) [\[25\]](#)

İmam Malik şibh-i amd şeklini, babanın oğlunu öldürmesi hali dışında kabul etmez. Kasden öldürmenin diyeti İmam Ebu Hanife ile İmam Mâlik'in meşhur olan görüşüne göre zikredildiği gibidir. İmam Şafiî'ye göre ise şibh-i amd diyetine benzer.

Hata yoluyla öldürmenin diyetini ödemek, katilin âkilesine düşer. Âkile, Hicaz alimlerine göre katilin baba tarafından olan akrabası, yani asabesidir. Çünkü insanlar Peygamberimiz (s.a.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) zamanında âkile usulüyle amel etmişlerdi, o zaman insanların kayıtlı olduğu bir divan/sicil yoktu.

Hanefîlere göre âkile, katilin mensup olduğu divanda kayıtlı kimselerdir. Bunların tertibini Hz. Ömer (r.a.) yapmıştı.

Şayet âkile diyeti ödemekten aciz kalırsa diyet, beytu'l-maldan (hazineden) alınır.

Burada şöyle bir sorulabilir: Allah Teâlâ "Herkesin kazanacağı kendisinden başkasına ait değildir. Günahkâr hiçbir nefis diğerinin günah yükünü taşımaz" (En'âm: 6/164) buyururken nasıl oluyor da âkile diyeti ödemek zorunda kalıyor, katilin suçundan

dolayı sorumlu tutuluyor? Bezzâr'm Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'dan rivayet ettiği hadisinde de Resulullah (s.a.) "Hiçbir adam babasının suçuyla da, kardeşinin suçuyla da sorumlu tutulamaz" buyurmuştur. Ebu Davud ve Nesâî'nin naklettiği Ebu Ramse hadisinde geçtiği üzere Hz. Rasul-i Ekrem (s.a.) Ebu Ramse ve oğluna hitaben de: "O senin aleyhine cinayet işlemiş olmaz, sen de onun aleyhine cinayet işlemiş olmazsın" buyurmuştur.

Bunun cevabı şöyledir: Gerçekte bu, başkasının işlediği suç ve günahı bir şahsa yüklemek kabilinden değildir. Çünkü diyet öncelikle katile aittir. Âkile bunu, nasıl başka bir katilin diyetinin ödenmesinde yardım etmesi mümkün oluyorsa, işte öylece kendi akrabası olan katile yardım etmek bakımından yüklenmiş olmaktadır. Nitekim aynı kabile fertleri düşmana karşı zafer kazanmak için yardımlaşmakta, dıştan gelen baskınları defetmekte, mali yönden dayanışmaya girip birbirleri namına fidye ödemektedirler.

Bir takım hadisler de âkilenin, yani baba cihetinden asabe olan akrabaların diyeti yükleneceklerine delâlet etmektedir. Buhari ve Müslim Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetlerine göre bir kadm diğer bir kadının karnına vurdu ve karnındaki ceninin ölü olarak düşürmesine sebep oldu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) vuran kadının âkilesinin gurre (Hanefîlerce miktarı beş yüz dirhem olan mâli tazminat) vermesine hükmetti. Hamel b. Mâlik kalkıp "İçmemiş, yememiş, bağırmamış, ses çıkarmamış biri için nasıl fidye veriyormuşuz, böylesinin kanı heder olur" deyince, Rasul-i Ekrem (s.a.) Hazretleri "İşte bu cahiliye secicinden (süsCü nutukCarındanJdır" buyurdu.

Varit olduğuna göre Hz. Ömer (r.a.), Abdülmuttalib'in kızı Safiyye'nin kölesi bir cinayet işleyince fidyeyi ödeme işini Hz. Ali (k.v.)'ye yüklemişti.

Hz. Ali, Safiyye'nin erkek kardeşinin (Ebu Talib'in) oğlu idi. Safiyye'nin mirasının ise oğlu Zübeyr'e ait olduğuna hükmetmişti.

Cenin diri olarak anne karnından çıktığı takdirde, diyet ile beraber kefarete de icap ettiği hususunda alimler arasında ihtilâf yoktur. Ancak ölü olarak çıktığı zaman kefarete gerekip gerekmeyeceği hususu ihtilâflıdır.

İmam Mâlik "Bu durumda gurre ve kefarete gerekir" diyor. İmam Ebu Ha-nife ile İmam Şafiî ise "Gurre gerekir, kefarete değil" diyorlar.

Ceninden dolayı alınmış gurrenin miras malı olup olamayacağına da ihtilâf bulunmaktadır. Mâlik ve Şafiî diyorlar ki: Ceninden dolayı alınmış gurre, Allah'ın kitabına göre ceninden geriye kalmış bir miras sayılır, çünkü gurre de bir diyettir.

Hanefîler de şöyle diyorlar: Gurre sadece annenin hakkıdır. Çünkü bu annenin vücudundaki organlardan bir organın kesilmesi suretiyle onun aleyhine işlenmiş bir cinayet olup diyet sayılmaz.

Fukahadan Ebu Bekir el-Esamm'a göre diyet, katilin bizzat kendisi üzerine düşer, âkileye değil. Çünkü "Mümin bir köleyi azad etmesi ve ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır.." (Nisa, 4/92) ayeti, kendisine bu hüküm icap eden kişinin katil olduğunu gerektirmektedir, diyet de böyledir.

Zamanımızda ise sosyal düzen, Arapların eski nizamından farklı bir hale gelmiş, kabile bağlan ve bağlılığı kaybolmuş, her şahıs kabilesine değil kendi kendine dayanır olmuştur. İbni Abidin'in de beyan ettiği üzere son devir Hanefi alimlerinin bazıları buna göre hüküm vermişlerdir. Maamafih, şartlar mevcut ise ve uygulaması mümkün olduğu takdirde âkile sistemini ne kadar faydalı olacağı inkâr edilemez.

"Meğer ki sadaka olarak bağışlamış olanlar" cümlesinin manası şöyledir: Diyet öldürülenin ailesine verilir. Ama onlar bunu affedip bağışlarsa o zaman diyet icap etmez. Çünkü diyet, onların hatırını ve gönüllerini almak için, katil ile aralarında bir düşmanlık ve kavga olmasın diye ve ölen kişi sebebiyle uğradıkları zarar yerine bir tazminat olmak üzere vacip olmuştur. Affettikleri takdirde ise gönülleri olmuş, bundan vazgeçmiş demektir. Zaten Allah Teâlâ bu şekilde affa teşvik için "sadaka olarak bağışlamış olsunlar" diye ifade etmiştir.

Şayet maktul (öldürülen şahıs) Müslümanlarla savaş hali üzere bulunan (ehl-i harp) düşman bir kavimden olup kendisi mümin ise ve hicret etmediği için onun iman ettiğini Müslümanlar bilmiyorsa, onlara diyet verilmez. O durumda katilin sadece mümin bir köle azad etmesi icap eder. Yukarıda geçen Haris b. Yezîd'i Ay-yâş'ın öldürmesi hadisesi buna bir misaldir. Aynı şekilde dar-ı harpte iman edip de müslümanlığı bilinmediği için öldürülmüş olan herkesin hükmü böyledir.

Fakat öldürülen şahıs Müslümanlarla barış üzerine antlaşma yapmış (muahid) bir kavimden ise, -zimmîler ve sulh akdi yapmış kimseler gibi- mirasçılarına da ölülerinden dolayı diyet verilmesi gerekir. Mümin veya kâfir muahi-din (antlaşmalınm) öldürülmesinden ötürü icap eden bedel tam bir diyet ve mümin bir köle azad etmektir. Bu İmam Ebu Hanife'nin görüşüdür. Çünkü ayetin misâk (antlaşma) ehli olan muahidler ve zimmîler hakkındaki zahir hükmü bunu göstermektedir. İmam Ebu Hanife kısas hususunda Müslüman ile zimmiye eşit kabul ettiği diyette de eşit kalmak etmektedir.

İmam Malik'e göre ise hataen ve kasten öldürme durumlarında muahidle-rin diyeti Müslümanların diyetinin yarısı miktarıdır. Ahmed ve Tirmizî'nin rivayet ettiği hadisinde Resulullah (a.s.) "Kâfirin diyeti Müslümanın diyetinin yarısıdır" buyurmaktadır. Amr b. Şuayb dedesinin şöyle dediğini nakleder: Resulullah (s.a.) zamanında diyet sekiz yüz dinar ve sekiz bin dirhem idi. Ehl-i Kitabın diyeti ise Müslümanların diyetinin yarısı kadardı. Bu böyle sürdü. Ömer (r.a.) halife seçilince kalkıp "Şüphesiz develerin kıymeti çok pahalandı" diye hitap ederek gümüş ehline on iki bin dirhem, altın ehline bin dinar, sığırı olanlara yüz sığır, koyunu olanlara iki bin koyun, hülle (kat elbise)den de iki-yüz hülle

olarak diyet takdir etti. Zimmîlerin diyetini bıraktı ve hiçbir şeylerini artırmadı. Dört sünen sahibi de Rasul-i Ekrem (a.s.)'in "Muahidin diyeti Müslümanların diyetinin yarısı kadardır" hadisini rivayet etmişlerdir.

İmam Ahmed'den, kasten öldürme durumunda muahidin diyetinin Müslümanın diyeti gibi başka hallerde ise yansı kadar olacağı rivayet edilmiştir.

İmam Şafiî ise şöyle diyor: Hataen ve kasten öldürme durumunda muahidin diyeti Müslümanın diyetinin üçte biri kadardır. Çünkü bu meselede söylenen hükmün en azı budur. Hz. Ömer (r.a.) onun diyetini dört bin dirhem olarak takdir etmiştir ki bu da Müslüman diyetinin üçte biri olmaktadır.

Diyeti maktulün varisleri alırlar. Diyet miras gibidir. Borçlar ondan kapatılır, vasiyetler ondan yerine getirilir ve kalan da mirasçılara dağıtılır. Rivayete göre bir kadın gelerek kocasının diyetinden kendi hissesini talep eder. Hz. Ömer (r.a.) "Sana bir şey düştüğünü bilmiyorum, diyeti almak da âkile olan asabelere aittir" der. Bazı sahabiler Resulullah (s.a.)'ın kocanın diyetinden karısına da miras verilmesini emrettiğine şahitlik edince Hz. Ömer (r.a.) de aynı hükmü verir.

Azad edecek köle veya bedeli olan mala sahip olmayan ya da zamanımızdaki gibi köle bulamayan (ki bu İslâm'ın hedeflerindedir) kimse, peşpeşe iki kameri ay müddetince oruç tutar, şeri bir özür bulunmaksızın iftar ile bu günlerin arası kesilmez, kesilecek olursa oruca yeniden başlamak lâzım gelir.

"Allah'tan bir tevbe olarak" Allah Teâlâ bu hükümleri kendi tarafından bir kabul ve rahmet olmak üzere, gönüllerinizi de, hataen öldürme cürmüne götüren kusur, ihmal, araştırmama ve dikkatsizlik izlerinden temizlemek için meşru kılmıştır.

Allah Teâlâ gönüllerin ahvalini, onları neyin tertemiz yapacağını hakkıyla bilendir. Hata yoluyla katil olanın kasten suç işlemediğini de bilmektedir. O yüzden ona kısas cezasını yüklememiştir. Yine Allah Teâlâ koyduğu hüküm ve kanunlarda hikmet sahibidir.

Tazminat olarak diyet takdir etmesi de son derece hikmet ve maslahat eseridir. [\[26\]](#)

Kasten Öldürme:

Bir mümini kasten (taammüden) öldüren kişinin bu fiilinden dolayı cezası ise ebedî

cehennem azabıdır, yani orada temelli kalacaktır. Allah ona gazap etmiştir, bu büyük cürmü, cinayeti işlemesinden ötürü ondan intikam alır, rezil ve rüsvay eder. Ona lanet etmiştir, yani onu rahmet-i ilâhisinden uzak kılıp ona büyük bir azap hazırlamıştır.

Kasten o adamı öldüren katilin tevbesi kabul olunur mu?

İbni Abbas (r.a.) ile sahabe ve tabiinden bir kısım zevata göre [\[27\]](#) kasten katil olan kişi için tevbe söz konusu değildir. Bu suçun ne kadar büyük olduğunu gösteren birçok hadis mevcuttur. Nitekim yukarıda geçen İbni Ömer (r.a.) ve Berâ b. Azib (r.a.) hadisi bunlardandır. Durum burada şirkten tevbe etmiş kişininkinden -katil olmuş, zina etmiş olabilir- farklıdır, onun tevbesi kabul olunur. Çünkü o, müşrik haldeyken, bu gibi suçları haram kılan İslâm şeriatına iman etmiş değildi, onun bir nevi mazereti bulunuyordu. Ayrıca onunla ilgili hüküm İslâm'a girmesini teşvik edici mahiyettedir. Fakat öldürmenin haramlığı, suç olduğunu bilen bir müminin böyle bir özrü bulunmamaktadır.

Cumhura göre ise taammüden, kasten katil olanın tevbesi de kabul olunur. Allah Teâlâ: "Ey kendilerinin aleyhinde haddi aşanlar Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları mağfired eder. Şüphesiz ki O çok mağfired edici (yarlıgayıcı), çok esirgeyicidir." (Zümer, 39/53) buyurmaktadır. Bu hitap, küfür, şirk, şüphe, nifak, kati (öldürme), fasıldık vb. bütün günahlar hakkında umumidir. Her kim tevbe edecek olursa Allah da onun tev-besini kabul eyler. Yine Cenab-ı Mevlâ azze ve celle şöyle buyurur: "Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını yarlıgamaz. Ondan başka şeyi dileyeceği kimseler için, yarlıgar." (Nisa, 4/48). Bu da Allah'a şirk koşma ve O'na eş tanıma dışındaki bütün günahlar için geçerlidir.

Buhari ve Müslim'de rivayet olunduğuna göre İsrâiloğulları zamanında bir adam yüz kişi öldürmüştü, sonra da bir alime tevbe etmesine imkân kalıp kalmadığını sormuş. Alim de "Senin ile tevbe arasına kim girebilir ki, neden engel bulunsun?" demiş, sonra ona günahlarından uzaklaşıp tevbe ederek Allah'a ibadetle meşgul olacağı bir başka şehre gitmesini tavsiye etmiş. Adam da oraya hicret ederken yolda ölmüş. Adamı rahmet melekleri alıp götürmüşler. İsrailoğulları zamanında böyle olduğuna göre bu ümmette olması daha da evlâ ve lâyıktır. Çünkü Allah Teâlâ İsrâiloğulları'na yüklediği ağır yük ve sorumlulukları bizden kaldırmış, sevgili peygamberimizi dosdoğru ve müsamahakâr İslâm dini ile göndermiştir.

Ayrıca kâfirlik, katillikten daha büyük bir günah ve suçtur. Kâfirlikten tevbe kabul olduğuna göre adam öldürmekten tevbe etmek de daha evlâ olarak kabul edilir. Sonra Furkan süresindeki şu ayet de katilin tevbesinin kabul edileceğine delâlet etmektedir: "Onlar ki Allah'ın yanı sıra başkasını tanrı edinip ona tapmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezaya çarpar. Kıyamet günü de azabı katmerle-şir ve onun içinde hor ve hakir olarak ebedî bırakılır. Ancak tevbe ve iman edip salih (iyi) amel işleyen bunun dışındadır." (Furkan, 25/68-70).

"Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası... cehennemdir." ayet-i kerimesine gelince, Ebu Hureyre (r.a.) ve seleften bir cemaat bu hususta şöyle demektedir. Allah Teâlâ, o kişiyi cezalandıracak olursa cezası budur. Her bir günaha dair bildirilen tehditler de buna göre izah edilir. Muvazene, yani iyilikler ile kötülüklerin tartılıp karşılaştırılacağı görüşünde olan alimlere göre günahkâr bir kişinin bir takım salih amelleri bulunabilir. Bunlar da bu yüzden gereken cezanın ona erişmesini engelleyebilir.

Cumhurun görüşüne göre, sayesinde kurtulacağı salih bir ameli bulunmadığı takdirde o kişi ebediyen orada bırakılmaz. Hulud kelimesi, o takdirde devamlı kalmak değil, çok uzun bir müddet kalmak manasına hamledilir. Çünkü Resulullah'tan (s.a.) şu manada bir çok hadis tevatüren gelmiştir: "Kalbinde zerre ağırlığından daha az iman bulunan kimse de sonunda cehennemden çıkarılır."

İkrime ve İbni Cüreyc gibi bazı alimlerin kanaati ise ayet-i kerimenin hükmünün öldürmeyi helâl sayan kimseyle ilgili olduğu yolundadır. Onlar "kasten (müteammiden)" kelimesini "helâl sayarak" manasında tefsir etmektedirler. Öyle olanın cezası da cehennem azabında devamlı, ebediyen kalmaktır.

Fahredden er-Râzf nin cevabındaki tercihi ise şöyledir: Bu ayet-i kerime iki yerde tahsis olunmuştur:

Birincisi: Kasten öldürme, düşmanlık yoluyla olmadığı takdirde kısas durumundaki öldürme gibidir.

İkincisi: Katilin tevbe ettiği öldürme. Ayete bu iki yerde tahsis girdiği zaman, biz de "Ondan başka şeyi, dileyeceği kimseler için yarlıgar" (Nisa, 4/48) ayetine dayanarak affın hasıl olduğu durumlarda umum (genellik) ifadesini tahsis eyeriz. [\[28\]](#)

Selama Özen Göstermek Ve Hüküm Verirken İyice Araştırma Yapmak

94- Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman, tam açıklanmasını bekleyin. Size selâm verene, dünya hayatının menfaatini arayarak "Sen mümin değilsin" demeyin. İşte Allah'ın katında bir çok ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti. O halde iyice açıklanmasını bekleyin. Şüphesiz ki Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

Nüzul Sebebi

1- Buharî, Tirmizî, Hâkim ve diğer muhaddisler İbni Abbas (r.a.)'tan rivayet ediyorlar: Süleymoğullarından bir adam önüne katıp götürdüğü bir koyun sürüsü olduğu halde Cenab-ı Peygamberin (s.a.) ashabından bir topluluğun yanından geçti ve selâm verdi. Onlar "Bu adam ancak bizden kendini korumak ve kurtarmak için selâm verdi" deyip (müslüman değil zannıyla) adamın üzerine yürüdüler ve onu öldürdüler, koyunlarını da Peygamberimize (s.a.) getirdiler. Bunun üzerine "Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman..." ayeti indi.

2- Bezzâr'm başka bir vecihle İbni Abbas'tan rivayetine göre Resulullah (s.a.) bir seriyye (askerî birlik) gönderdi. Seriyede Mikdâd da bulunuyordu. Seriyeye varıncaya kadar düşman dağılmış kaçmış, sadece yanında epeyce çok malı bulunan bir adam kalmıştı. Adam "Eşhedü enlâ ilahe illallah (=Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim)" dedi ama Mikdâd onu öldürdü. Döndüklerinde Nebi (s.a.) Hazretleri, Mikdâd'a "Yarın kıyamette "Lâ ilahe illallah"ı ne yapacaksın bakalım?" dedi. Allah Teâlâ da bu ayeti indirdi.

3- Ahmed, Taberânî ve başka muhaddisler Abdullah b. Ebî Hadrâd el-Es-lemî (r.a.)'den onun şöyle dediğini tahric ediyorlar: Resulullah (s.a.) bizi aralarında Ebu Katâde ve Muhallim b. Cessâme'nin de bulunduğu bir grupla sefere gönderdi. Yolda Amir b. el-Edbat el-Eşceî yanımızdan geçerken bize selâm verdi. Muhallim ise adamın üzerine atılıp onu öldürdü. Medine'ye Nebi (s.a.)'nin yanına geldiğimizde durumu haber verdik. Hakkımızda şu Kur'an ayeti indi: "Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman..." vd.

İbni Cerir de, İbni Ömer hadisi olarak bir benzer rivayeti tahric etmiştir.

4- Sa'lebî'nin İbni Abbas (r.a.)'tan rivayetine nazaran öldürülenin adı Fe-dek ahalisinden Mirdâs b. Nehîk el-Gatafanî idi. Öldüren ise Üsâme b. Zeyd, o seriyyenin emiri de Galib b. Fedâle el-Leysî idi. Mirdâs, kavmi yenildiğinde tek başına kalmış, koyunlarını da bir dağa sürmüştü. Müslümanlar kendisine yetişince "Lâ ilahe illallah Muhammedun rasulullah, esselâmü aleykum" demişti ama Üsâme b. Zeyd onu öldürmüştü. Döndüklerinde de bu ayet nazil olmuştu.

Ayetin iniş sebebinin bir kaç tane olmasına da bir engel yoktur. İster birinci ve üçüncü rivayetlerdeki gibi koyunların sahibinin İslâmî selâmı vermesinden sonra inmiş, isterse

savaşta hemen silâh kullanmaktan sakınmak için inmiş olsun, katil de ister Mikdâd veya Muhallim olsun, isterse Üsame olsun durum aynıdır. Resulullah (s.a.) ayet-i kerimeyi her vaka ve olayla ilgili olan kişilere okumuş olabilir.

Kurtubî der ki: İbni İshak'ın Siyeri, Ebu Davud'un Sünen'i ve İbni Abdi'l-Berr'in el-İstiâb'm&a da zikredildiği üzere ekseri alimlere göre katil Muhallim b. Cessame, maktul (öldürülen) de Amir b. el-Edbat idi. [\[29\]](#)

Açıklaması

Ey Allah'ı ve Rasulü'nü tasdik edenler! Düşmana karşı cihad için yola çıktığınız ve Müslüman mı kâfir mi, barışçı mı savaşçı mı diye durumundan şüphelendiğiniz birini gördüğünüz vakit onun hakkında hüküm vermekte acele etmeyin, hakikî durumunu iyice tahkik edin. Size selâm vermesi ve kelime-i şe-hadeti diliyle söylemesi, mümin oluşundan ötürü müdür diye araştırın. Onu öldürmekte acele davranmayın. Teslim olup sizinle savaşmayan ve müslüman olduğunu izhar eden kişiye "Sen mümin değilsin" demeyin. Siz zahire, dış duruma göre amel etmekle memursunuz. İç durumunu Allah Teâlâ daha iyi bilir.

Siz acele ederek dünya hayatının mal ve metamı sonunda kaybedecek olan fani ganimetlerini elde etmek istiyorsunuz ama biliniz ki Allah katında sayılamayacak kadar çok rızıklar, nimet ve lütufiar bulunuyor. Göklerin ve yerin hazineleri O'nun yanındadır. Allah'a itaat ve ibadet ederek o sonsuz nimetleri talep edin, bu sizin için daha hayırlıdır. Sizin bu şekilde davranmanız ve insanların kalplerindeki iman hakkında hüküm vermekte acele ederek onları "Yapmacık olarak, bizden kendini korumak için, kılıç korkusundan dolayı böyle söylüyor" diye itham etmeniz size yakışmaz ve zaten bu muameleniz sahih de olmaz.

Hem nasıl unutursunuz ki sizler de daha önce böyle idiniz. Gizlice iman etmiştiniz, imanınızı müşriklerden gizliyordunuz. Daha sonra imanınızı açığa vurduunuz. Öldürdüğünüz kişinin hali de işte böyleydi, imanını kendi kavminden gizlemekteydi. "O zaman da hatırlayın ki siz yeryüzünde azlıktınız, mus-taz'aflardan (aciz ve zayıf tanınanlardan) idiniz" (Enfâl, 8/26). Allah Teâlâ size lütfetti de emniyet ve huzur haline kavuştunuz, müminler sırasına katıldınız. Allah celle ve alâ size istikamet ve imanınızı açığa vurabilmek gibi nimetleri vermek, dinini aziz kılmak, İslâm'ın gücünü takviye etmek, öldürmekte acele davrananın tevbesini kabul eylemek gibi lütuflarda bulundu. Üsame, bu olaydan sonra "Lâ ilahe illallah" diyen hiçbir kimseyi öldürmeyeceğine yemin etmiştir. Zemahşerî "Önceden

siz de böyle idiniz" cümlesinin tefsirinde der ki: İslâm'a ilk girdiğiniz vakit siz de bu halde idiniz. Ağzınızdan kelime-i şهادet duyulur duyulmaz kanlarınız ve mallarınız dokunulmazlık kazandı, gönlünüz-dekinin dilinizden çıkana uygun olmadığına anlaşılması beklenmedi. [\[30\]](#)

Allah Teâlâ daha sonra iyice araştırma yapmak icap ettiği hususunu tekit etmiş, yapmaya girişecekleri bir iş ile ilgili açık delillere, yeterli karinelere sahip olmalarını, acele verilmiş bir karar ve zanla hareket etmemelerini emretmiş ve işin gerçeği anlaşılana dek düşünmeleri gerektiğini bildirmiştir. Çünkü

imanın bulunduğuna hüküm vermek için salt görünen hal kâfidir. Öldürmek için ise adamın kâfir olarak kaldığına dair kuvvetli bir delile dayalı zannı galip bulunmalıdır. O halde siz de İslâm'a yeni girenlere, size yapılanı yapın, öldürmekten ve savaştan vaz geçmek için zahirî İslâm'ı muteber kabul edin.

Şüphesiz ki Allah Teâlâ yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır, ahvalinize niyet ve maksatlarınıza vakıftır. Onlara göre size hakettiğiniz karşılığı verecektir. Bu ifade bir tehdit ve vaidir, aynı hataya düşmenin tekrarlanmaması için bir uyarıdır. O halde hemen öldürmek için koşturmayın, bu konuda ihtiyatlı olun, hataya düşmekten son derece sakının. [\[31\]](#)

Mücahidler İle Cihadı Bırakıp Evinde Oturanlar Arasındaki Üstünlük Farkı

95- Müminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler bir olamaz. Allah mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibarıyla, oturanlardan çok üstün kıldı. Allah hepsine de cenneti vaad etmiştir. Fakat Allah, cihad edenlere oturanların üstünde daha büyük bir ecir vermiştir.

96- Kendi tarafından dereceler, mağfiret ve rahmet vermiştir. Allah, çok yarhğayıcıdır ve çok esirgeyicidir.

Nüzul Sebebi

Buharî, Berâ (r.a.)'dan rivayet ediyor: "Müminlerden, oturanlar... ile müca-hidler bir olamazlar" ayeti inince Resulullah (s.a.) "Filanı çağırın" dedi. O kimse yanında yazı için gereken hokka, levha, kemik gibi malzemeler olduğu halde geldi. Resulullah (s.a.) "Müminlerden oturanlar ile Allah yolunda cihad edenler bir olamaz" diye yaz buyurdu. O sırada müezzin İbni Ümmi Mektûm, Peygamberin (s.a.) arka tarafında bulunuyordu. Dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü, ben körüm." Bunun üzerine o ayet yerine "Müminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlar ile... mücahidler bir olmaz..." ayeti nazil oldu.

Tirmizî, benzer bir sebebi İbni Abbas hadisinde şöyle rivayet etmiştir: Abdullah b. Cahş ile İbni Ümmi Mektûm "Biz ikimiz de kör kimseleriz" dediler.

İşte "Özür sahibi olmaksızın" cümlesinin eklenmesi sebebinin beyanı budur.

Sûyutî ise; "Müminlerden oturanlar... ile mücahidler bir olamaz" ayeti Müslüman oldukları halde hicret etmeyen, sonra da Bedir günü kâfirlerle birlikte öldürülmüş olan bir topluluk hakkında inmiştir. Ayetin inişi Bedir Gazası zamanında olmuştur." demektedir. [\[32\]](#)

Açıklaması

Bedir Gazasına gitmeyen bir topluluğun yaptığı gibi müminlerden cihada katılmayıp evlerinde, yurtlarında oturanlar ile zalimlerin tecavüzünü engellemek, hakkı hakim kılıp onu savunmak suretiyle Allah'ın rızasını kazanmak için mallarını ve canlarını O'nun yolunda feda ederek cihad edenler bir ve eşit olamazlar. İslâm'ın ilk devrinde, hicret sonrası Bedir Savaşma katılanların cihadı böyleydi.

Ancak Allah Teâlâ, cihad farızası yükümlülüğünden özür sahiplerini istisna etmiştir. Özür sahipleri körlük, topallık gibi hastalığı bulunanlardır. Bu durum, cihadı terk etmeyi mubah kılıcı bir özürü bulunanlar için, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenlerle aynı olmaktan bir çıkış yolu olmaktadır. O sebeple bunlar, güçleri bulursa cihad etmeye gönülden niyet ettikleri için kınanmaz ve azarlanmazlar. Buharî, Ahmed ve Ebu Davud'un rivayetine göre Resulullah (s.a.) Tebûk Gazasından sonra Medine'ye girerken "Medine'de öyle insanlar var ki gittiğiniz her yerde, geçtiğiniz her vadide sizinle beraber olmuşlardır" buyurdu. Ashab "Kendileri Medine'de buldukları halde mi?" diye sorunca Resulullah

(s.a.): "Evet, Medine'de buldukları halde. Onları cihada katılmaktan özür alıyordu" cevabını verdi.

Sonra Allah Teâlâ, cihad edenlerin, özrü bulunmadığı halde cihaddan geri kalıp yurtlarında oturanlara olan üstünlüğünü haber vermiştir. Allah Teâlâ öyle bir dereceye yükselmiştir ki miktarını tahmin mümkün değildir: Dünyada zafer, nusret, iyi nam ve şöret ile ganimetler, ahirette de cennette bulunan yüksek makamlar ve bol sevaplar...

Allah Teâlâ cihad edene de, cihadı temenni etmekle birlikte bir özrü veya acizliği sebebiyle cihaddan geri kalıp oturana da, her iki zümrenin de imanı kâmil, niyet ve ameli halis olduğu için hüsnâyı, yani cenneti ve bol mükâfat vaad etmiştir.

İbni Kesir diyor ki: Ayet, cihadın farz-ı ayn olmadığına, farz-ı kifâye olduğuna delâlet etmektedir. [\[33\]](#)

Daha sonra Allah Teâlâ mutlak olarak mücahitlere özür sahibi olmaksızın cihaddan geri oturanların üstünde daha büyük bir ecir verdiğini haber vermektedir.

Bu büyük ecir, yüksek cennetlerin odalarında bulunan yüce makam ve derecelerdir. İnsanların bunları dünyada sayı ve hesap ile takdir edip ölçmesi zordur. Nitekim Allah Teâlâ bir ayet-i kerimede de: "Baksana, biz onların kimini kiminden nasıl üstün kıldık. Elbette ahiret, dereceler itibarıyla da daha büyüktür, üstün kılmak bakımından da daha büyüktür." (İsra, 17/21) buyurmuştur. Derecelerdeki üstünlük farkı iman kuvvetine, Allah rızasını rahat ve nimetlere, kamu menfaatini özel menfaate tercih etmeye dayalıdır.

Sahihayn'da Ebu Said el-Hudrî (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisinde Resulullah (s.a.) buyuruyor ki: "Cennette yüz derece vardır. Allah bunları kendi yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derecenin arası, gök ile yeryüzü arası gibidir." Resulullah (s.a.), İbni Mes'ud (r.a.) tarafından rivayet edilen hadisinde de şöyle buyuruyor: "Kim bir ok atarsa ona bir derece ecir ve sevap verilir." Bir adam "Ey Allah Rasulü, derece nedir?" diye sorunca Resulullah (s.a.): "Ona gelince, o senin annenin kapı eşiği değildir, iki derece arası yüz senedir." [\[34\]](#) dedi.

Ecir ve sevap aynı zamanda günahların, hataların mağfiret edilmesidir. Bu rahmet ve berekât hallerini, Rahman onlara mahsus kılmış olup fazl u keremi ile mağfiretten fazla olarak vermiştir. O'nun tarafından sunulan bir ihsan ve ikramdır bunlar. Allah Teâlâ'nın şanı ve hiç ayrılmaz daimi sıfatı, hak etmiş olanlara mağfireti ile muamele etmesidir. Rahmeti de aklen bunun kendisine icap ettiği kimselerdir. Ancak bu, ilahî lütfa kalmış bir iştir. [\[35\]](#)

Mustaz'af Olanların Hicreti

97- Öz nefislerinin zalimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: "Ne yaptınız!" Onlar: "Biz yeryüzünde mustaz'aflar (aciz kimseler) idik" derler. Melekler de: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oraya hicret edeydiniz ya" derler. İşte onlar var ya, onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir.

98- Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan zaaf ve acizlik içinde bırakılıp da hiç bir çareye gücü yetmeyen ve bir yol bulamayanlar müstesna.

99- İşte onlar var ya, Allah'ın kendilerini affedeceğini umabilirler. Allah, çok affedici, çok yarlıgayıcıdır.

100- Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek barınacak bir çok yerler de bulur, genişlik de bulur. Kim evinden, Allah'a ve O'nun peygamberine muhacir olarak çıkıp da sonra kendisine ölüm yetişirse, muhakkak ki onun mükâfatı Allah'a düşmüştür. Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

Nüzul Sebebi

97. ayetin nüzul sebebi:

"Öz nefislerinin zalimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki..." Buharî'nin İbni Abbas (r.a.)'tan rivayetine göre Müslümanlardan bazıları müşriklerle beraber kalmışlardı. Bunlar Rasululah (s.a.)'a karşı müşriklerin kalabalığını çoğaltıyorlardı. Savaşta kendilerine isabet eden bir okla veya kılıç darbeleriyle ölebiliyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Öz nefislerinin zalimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki..." ayetini indirdi.

İbnül-Münzir ve İbni Cerir de İbni Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini tahric etmektedir: Medine ahalisinden bir kavim müslüman olmuşlardı, fakat bunu gizliyorlardı. Bedir günü müşrikler onları kendileriyle beraber çıkardılar. Bunların bazıları savaşta ödürüldüler.

Haklarında müslümanlar "Onlar müslüman-dı, savaşa zorla çıkarılmışlardı, onlar için af ve mağfiret dileyiniz" dediler. Hemen ardından "Öz nefislerinin zalimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki. T ayeti nazil oldu. Müslümanlar, bu ayet-i kerimeyi Mekke'de kalmış olanlara yazdılar, hiçbir mazeretleri kalmadığını bildirdiler. Onlar da Mekke'den çıktılar. Ama müşrikler yetişerek eziyet ve tehditlere onları caydırdılar ve geri döndüler. Bunun üzerine "İnsanlardan öylesi var ki "Allah'a inanmadık" der de Allah uğrunda eziyet olunduğu zaman insanların fitnesini Allah'ın azabı imiş gibi tanır." (Ankebut, 29/10) ayeti indi. Müslümanlar bunu da Mekke'dekilere yazdılar, onlar da çok üzüntüye kapıldılar. Ardından "Sonra senin Rabbin işkencelere uğratıldıktan sonra hicret edenlerin, sonra da cihad edenlerin ve sabredenlerin lehinedir." (Nahl, 16/110) ayeti indi. Bunu da onlara yazdılar ve onlar da Mekke'den çıktılar. Müşriker de arkalarından yetişti. Artık kurtulan kurtuldu, ölen öldü.

100. ayetin nüzul sebebi:

"Kim evinden... muhacir olarak çıkarsa..." İbni Ebi Hatim ve Ebu Yalâ'nın ceyyid bir sened ile İbni Abbas (r.a.)'tan rivayet ettiğine göre Damra b. Cündüb muhacir olarak evinden çıktı ve ailesine "Beni bir bineğe bindirin, müşriklerin topraklarından beni Rasululah'a (s.a.) çıkarın, dedi. Ama Peygamberimize (s.a.) kavuşmadan yolda öldü. Bunun üzerine vahiy geldi: "Kim evinden, Allah'a ve O'nun peygamberine muhacir olarak çıkıp da sonra kendisine ölüm yetişirse muhakkak ki onun mükâfatı Allah'a düşmüştür."

Deniliyor ki: Leysoğullanndan Cunda' b. Damra, Mekke'deki mustaz'aflar-dandı ve hastaydı. Allah Teâlâ'nın hicret hakkında indirdiği ayeti duyunca "Beni Mekke'den çıkarı" dedi. Kendisi ve yatağını oğulları eliyle bir deveye yüklettirdi. Yola çıktı. Fakat Ten'im mevkiinde [\[36\]](#) vefat etti. Allah Teâlâ onun hakkında "Kim evinden... muhacir olarak çıkarsa..." ayetini indirdi [\[37\]](#)

Açıklaması

Ecelleri bittiği vakitte hicreti terk etmeleri ve şirk diyarında ikamet etmeye rıza göstermeleri sebebiye öz canlarına zulmedici oldukları halde canlarını alacakları kimselere melekler, onları kınayıp azarlayarak derler ki: Dininizin durumu hakkında ne işte idiniz? Yani onlar hiçbir iş yapmamışlardır, hicret etmeye güçleri bulunduğu halde hicret etmemişlerdir.

Bunlar Mekke ahalisinden müslüman olmuş bulunan bir topluluktu. Hicretin farz olduğu o dönemlerde hicret etmemişlerdir.

Kınayıp takdir olundukları hususta gerçek bir özür beyan edememeksizin şöylece kendilerini mazur göstermeye çalışanlar: "Bizler Mekke'de mustaz'af idik, zelil durumda bulunuyorduk, dini ve onun farzlarını tatbik etme gücüne sahip değildik" derler. Bu çürük bir delil olduğu için melekler tarafından kabul edilmez. Melekler, mazeretlerini reddederek "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de oraya hicret edeydiniz ya" derler. Bundan maksat şudur: Hayır, sizler Habeşistan'a hicret edenlerin yaptığı gibi dininizi açıkça ortaya koymanıza mani olmayan bazı ülke ve diyarlara gitmeye, yahut Resulullah'm yanına hicret etmeye kadir idiniz.

Bu da gösteriyor ki bir kişi, bir beldede dininin şeâir ve esaslarını tatbik edemiyorsa veya başka bir beldede Allah Teâlâ'nın hukukuna daha riayetkar, ibadette daha devamlı olacağını biliyorsa, hicret etmesi onun üzerine bir haktır. Dininin şeâir ve esaslarını tatbik edebiliyorsa -zamanımızda Avrupa ve Amerika'da ikamet edenler gibi- o taktirde hicret etmek onlara vacip değildir ama sünnettir, çünkü dar-ı küfürde (kâfirlerin diyarında) ikamet etmek mekruhtur.

Peygamberimiz (s.a.)'den rivayet edilmiştir: "Kim dini sebebiyle bir yerden başka bir yere firar ederse, bu mesafe bir karış toprak bile olsa, onun için cennet vacip kılınmış olur ve atası İbrahim (a.s.) ile peygamberi Muhammenin 's.a.) cennette yoldaşı olur. Allahım, benim sana hicretimin sadece dinim sebebiyle firar olduğunu bilmekteysen, ömrümün hayırlı sona ermesine ümid edilen fazl u keremine ve dilenen rahmetine kavuşmaya onu sebep eyle. Senin için beytinin yanında itikâf suretiyle ikamet edişimi, ikram yurdu olan cennetinde komşuluk ile birleştir, ey mağfireti çok geniş olan Allahım." [38]

Hicret görevini yerine getirmekte kusurlu davranan o kimselerin meskeni, üzerlerine farz olan bir emri terk ettikeri için cehennemdir. Çünkü İslâm'ın ilk devirlerinde hicret etmek farz idi.

Onlar için cehennem ne kadar kötü bir varış yeridir! Zira orada başlarına hep çirkin ve kötü şeyler gelecektir.

Sonra Allah Teâlâ bu tehditten gerçekten mustaz'af, zayıf ve aciz durumda olanları istisna etmiştir. Onlar fakirlik, acizlik veya ihtiyarlık gibi sebeper-den dolayı Mekke'den hicret etmeye kudret bulamıyorlardı. Erkeklerden Ayyaş b. Ebî Rabia, Seleme b. Hişâm [39], kadınlardan İbni Abbas'ın annesi Üm-mü'1-Fadl, yeni yetişen delikanlılardan İbni Abbas ve emsali kimseler bunlardan idi.

Bunlar ya hastalık, düşkünlük gibi bir acizlikten ötürü hicret etme gücünü

bulamıyorlar, yahut da fakirlikten dolayı çıkamıyorlar, geçilecek yollar bilemedikleri için yola gidemiyorlardı. İbni Abbas diyor ki: Ben ve annem, hiçbir çareye gücü yetmeyen ve bir yol bulamayan mustaz'af kimselerden idik. Gerçekten de böyle yeni yetişen gençler hicret etmekten aciz olan kişilerdendir.

Onları Allah'ın affetmesi, hicreti etmeleri gerektiği halde şirk diyarında ikamet etmeleri sebebiyle hesaba çekmemesi ümit olunur. Burada hicreti terk etmenin büyük bir günah olduğuna da ima ve işaret edilmektedir.

Allah Teâlâ'nın şanı ahirette günahları affetmek, ayıpları örterek mağfiret etmektir.

Zemahşerî burada "Niçin Allah'ın onları affedeceğini umabilirler" diye tama' (ümid) ifade eden "asâ" kelimesi kullanıldı?" diye soruyor, cevabını da şöyle veriyor: Hicreti terk etme işinin sınırlarının çok dar olduğuna, o hususta ruhsat olmadığına delâlet etmesi için bu ifade kullanılmıştır. Açık bir özür sebebiyle hicretten geri kalmış kimsenin hakkı bile "Allah'ın beni affedeceğini umarım" demek olduğuna göre, artık başkasının hali nasıl olur, bilinmez. [\[40\]](#)

Daha sonra Allah Teâlâ aciz ve zayıf halde bulunanların himmetlerini, gayretlerini harekete geçirmek için teşvik ederek diyor ki: Kim Allah yolunda yani O'nun rızasını elde etmek ve gerektiği şekilde dinini tatbik etmek için hicret ederse Allah Teâlâ'nın şu geniş arzında hicret etmeye uygun pek çok yer de bulur, buna yol da bulur, kavimlerinden - onlara rağmen- ayrılıp giderler. Ayette geçen "rağm" kelimesi, zül ve horluk manasındadır. Bu kelime asıl olarak devenin burnunun toprağa sürünmesi manasındadır. Muhacir olan kişi, zillet ve itelenmekten kurtulmasının yanısıra, yeryüzünde hayırları ve geniş imkânları olan barınaklar bulur. Ayetteki "murâğın", hoşlanmadığı şeylerden uzakta bulunan kimse, "seâten" de rızık, imkân demektir.

Allah Teâlâ ayette muhacirlere geçim yollarını kolaylaştıracağını, düşmanlarının burnunu yerlere sürteceğini ve onlara karşı zafer vereceğini vaad etmektedir. Bunların hepsi hicrete teşvik içindir.

Sonra Allah Teâlâ hicret niyetiyle evinden çıkarak yurdunu, ailesini, malını terk eden, ama Medine'ye ulaşmadan yolda ölen kimseye, hicretinden ötürü Allah katında pek büyük ecir ve sevap vaad etmiştir. Bu hicretin sevabı O'nun nezdinde artık sabit ve vâkidir, ne şekilde mükâfatlandıracağını O bilmektedir.

Allah Teâlâ'nın şanı daima bu muhacirleri mağfiret etmek, lütf u ihsanı ve şefkat göstererek şümüllü rahmetini üzerlerine bol bol tamamlamak olmuştur. Buhari ve Müslim'de Hz. Ömer b. el-Hattab (r.a.)'dan rivayet edilen meşhur hadis de bu manayı tekit ediyor: Rasululah (s.a.) buyurmuştur ki: "Ameller niyetlere göredir. Herkes için ancak

niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah ve Rasulü'ne idiyse, hicreti Allah ve Rasulü'ne olarak sabit olmuştur. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalık, nikahlayacağı bir kadına idiyse, onun hicreti de hicret ettiği şeye sabit olmuştur."

Allah Teâlâ'nın bu açık ve kuvvetli vaadi ile, zayıflık veya acizlik sebebiyle hicreti terk edenlere mağfiret vaad edişi ve onlar için de Allah katında bir ümide yer oluşu arasındaki fark ne büyüktür! [\[41\]](#)

Yolculukta Namazı Kısaltmak Ve Korku Namazı

101- Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz namazı kısaltmanızda üzerinize vebal yoktur. Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düş-manınızdır.

102- Sen de içlerinde bulunup da kendilerine namaz kıldırдыңın vakit, onlardan bir kısmı seninle birlikte dursun, silahlarını da alsınlar. Bu suretle secde ettikleri zaman da arka tarafınızda bulunsunlar ve henüz namazını kılmamış olan diğer bir kısmı gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O küfredenler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze derhal bir baskın yapsınlar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olursa, yahut hasta bulunursanız silahları koymanızda üzerinize vebal yoktur. Bütün ihtiyat tedbirlerini de yine alın. Şüphe yok ki Allah kâfirlere hor ve hakir kılıcı bir azap hazırlamıştır.

103- Artık namazı bitirdiğiniz vakit ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerindeyken Allah'ı anın. Sükûn ve güven haline geldiğiniz vakit ise namazı dosdoğru kılın. Çünkü namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farz olmuştur.

Nüzul Sebebi

101. ayetin nüzul sebebi:

"...yeryüzünde sefere çıktığınız zaman..." ayetinin nüzulü ile ilgili rivayet şöyledir: İbni Caerir et-Taberî'nin Hz. Ali (k.v.)'den rivayetine göre Beni Nec-câr'dan bir kavim Resulullah'a (s.a.) sorarak dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü, bizler yeryüzünde sefere çıkıyoruz, namazımızı nasıl kılacağız?" Bunun üzerine Allah Teâlâ "yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur." cümlesini inzal etti. Sonra vahiy kesildi. Bundan bir yıl kadar sonra Resulullah (s.a.) gazaya çıktı ve orada öğle namazını kıldırdı. Müşrikler onları görünce "Muhakkak Muhammed ve ashabı sırtlarını size döndürmüş bulunuyorlar, onlara arkadan bir baskın yapsanız ya!" dediler. İçlerinden biri ise "Onların bunun peşinden bunun benzeri bir namazları daha var" dedi. İşte Allah Teâlâ iki namaz (öğle ile ikindi) arasında "eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz" cümlesinden başlayarak "hür ve hakir kılıcı bir azap hazırlamıştır" ibaresine kadar olan kısmı gönderdi ve böylece korku namazının hükmü inmiş oldu.

102. ayetin nüzul sebebi:

"Sen de içlerinde bulunup da" kısmının indirilişi ile ilgili rivayet şöyledir.

Ahmed, Hakim (sahih olduğunu belirterek), Beyhâkî ve Darakutnî, Ebu Ayyaş ez-Zevkiyy (r.a.)'den tahrir ediyorlar: Diyor ki: Resulullah (s.a.) ile beraber Usfân'da bulunuyorduk. Başlarında Hâlid b. Velid'in olduğu müşrikler karşımıza çıktılar. Onlar bizimle kible arasında kalmışlardı. Resulullah (s.a.) orada bize öğle namazı kıldırdı. Müşrikler "Onlar bu haldeyken ansızın bir baskın yapsak" diye konuştular. Sonra da "Şimdi onlar öyle bir namaz vakti gelecek ki o kendilerine oğullarından ve canlarından daha sevimidir" dediler. Cibril (a.s.) işte o zaman öğle ile ikindi arasında bu ayet-i kerimeyi indirdi: "Sen de içlerinde bulunup da kendilerine namaz kıldırmanın vakit." İşte bu olay, Halid b. Velid'in İslâm'a giriş sebebi olmuştur.

Benzer bir rivayeti Tirmizî Ebu Hureyre (r.a.)'den, İbni Cerîr Câbir b. Abdullah (r.a.) ve İbni Abbas (r.a.)'tan nakletmiştir.

"Eğer size yağmurdan bir eziyet olursa..." kısmının indirilişi:

Buharî'nin tahririne göre İbni Abbas (r.a.) "Eğer size yağmurda bir eziyet olursa, yahut hasta bulunursanız" kavli Abdurrahman b. Avf (r.a.) hakkında indi, kendisi o sırada hasta idi." demiştir. [\[42\]](#)

Açıklaması

Yeryüzünde yolculuğa çıktığınız zaman kâfirlerden öldürmek, esir etmek gibi bir fenalıktan ya da yol kesici eşkiyadan korkarsanız dört rekâth namazları kısaltmanızda üzerinize bir günah veya vebal yoktur. Ta ki kâfirler sizin namazla meşguliyetinizi fırsat bilip size galebe çalmasın. Onlara bu imkânı vermeyin de namazı kısaltın. Ayetten muradın şöyle olması da sahihtir: Kâfirlerin siz rükû ve secdede bulunurken onların hareketlerini göremediğinizden size bir zarar vermelerinden korktuğunuz zaman böyle yapın. Sonra Allah Teâlâ düşmanlardan ne kadar çok sakınmanız gerektiğini tekit ederek buyuruyor ki: Kâfirler sizin açıkça düşmanlarınızdır. Açık bir düşmanlık yapmaktadırlar. Size bir fenalık ve zarar vermelerinden ve galebe çalmalarından sakının. Garaz ve hedeflerini gerçekleştirme fırsatı tanımayın onlara.

"...size bir fenalık yapmalarından endişe ederseniz" ayetinin zahiri ile amel ederek bazı alimler diyor ki: Burada birinci ayet ile onu takip eden ikinci ayette ve Bakara süresindeki "Fakat korkarsanız o halde yürüyerek, yahut binekli olarak kılın." (2/239) ayetinde açıklanan korku namazında rekâtları kısaltmak murad edilmektedir. İmam Şafî (r.a.) demiştir ki: Korku dışında namazı kısaltmak sünnet ile sabittir. Sefer esnasındaki korku namazında kısaltmak ise Kur'an ve sünnet ile sabittir. Sünnetten yüz çevirerek sefer durumunda namazın tam rekâth olarak kılınması hoş değildir.

Başka alimlere göre ise "...endişe ederseniz" ayeti genelde hakim olan hal göz önüne alınarak varit olmuştur. Çünkü Müslümanlar üzerinde galip olan hal seferlerde düşmandan endişe etmektir. O yüzden Müslim'in rivayetinde de zikredildiği üzere Ya'lâ b. Umeyye Hz. Ömer'e (r.a.) "Niçin emniyet içinde bulunduğunuz halde hâlâ seferde namazı kısaltıyoruz?" diye sorduğunda Hz. Ömer (r.a.) şöyle der: "Senin şaştığın şeye ben de şaştım ve Resulullah'a (s.a.) bunu sordum: "Bu Allah Teâlâ'nın size tasadduk ettiği bir sadakadır. O'nun sadakasını kabul edin" buyurdu.

Korku namazında iki şart (sefer ve düşmanların fenalık etmeleri) aranmaz. Yeryüzünde yola çıkılmasa ve sefer hali bulunmasa, bilâkis düşmanlar gelip bizi kendi ülkemiz ve beldemizde işgal etse, o zaman da korku namazı caizdir. İki şartın bulunması gerekmez.

Hz. Ali'den rivayet olunan ve yukarıda geçen nüzul sebebi misafirin (yolcunun) namazı kısaltmasının meşru olduğuna delâlet ediyor. Kurtubî der ki: Bu haber sahih ise, buna karşı kimsenin bir diyeceği yoktur. O zaman onda korku dışında da namazın kısaltılacağına Kur'an'dan delil bulunmuş olmaktadır. Zaten benzer bir rivayet İbni Abbas (r.a.)'tan gelmiştir. Demiştir ki: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur" ayeti, seferdeki namaz hakkında indi: "...eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz" kısmı bir sene sonra 'korku hakkında indi'. Buna göre ayet iki hüküm ve meseleyi ihtiva etmektedir. "Yeryüzünde

sefere çıktığınız zaman..." kısmı ile sefer, yolculuk murad edilmektedir ve söz tamamlanmıştır. Sonra bir farzı zikretmeye başlamakta ve şartı belirtmektedir. Takdiri şu şekildedir: Kâfirlerin size bir fenalık etmesinden çekindiğiniz takdirde, sen de içlerinde bulunup da kendilerine namaz kıldırдыңın vakit.." Cevabı arkadan gelmektedir: "...onlardan bir kısmı, seninle birlikte dursun..." "Şüphesiz ki kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır" cümlesi ise ara cümlesidir [\[43\]](#)

"Namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur" cümlesinin zahiri, namazı kısaltmak ile tam olarak kılmak arasında serbest bırakmakta, tam kılmanın efdal olduğuna işaret etmektedir. [\[44\]](#) İmam Şafiî, serbestlik ifade ettiği görüşündedir. Peygamberimiz (s.a.)'in seferde tam olarak kıldığı rivayet edilmiştir. Darakutnî Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet ediyor: Resulullah (s.a.) ile beraber Medine'den Mekke'ye umre yaptım. Mekke'ye gelince "Anam babam sana feda olsun Ey Allah'ın rasulü, sen namazı kısa kıldın, ben tam kıldım. Sen oruç tuttun, ben ise tutmadım" dediğimde "Ey Aişe iyi ettin" buyurdu ve beni ayıplamadı. Hz. Osman (r.a.) yolculuk halinde namazı kısaltarak da tam olarak da kılmıştır.

İmam Ebu Hanife'ye (r.a.) göre yolculukta namazı kısaltmak ruhsat değil, azimettir; kısaltma dışında bir şeyi işlemek caiz olmaz. Hz. Ömer (r.a.)'in şu sözü buna delildir: "Peygamberimizin lisanından varit olduğu şekilde yolculuk namazı iki rekâttir, bu iki rekât tam namazdır, kısaltma sayılmaz. Hz. Aişe (r.a.)'in şu sözü de buna delildir: "Namaz ilk önce ikişer rekât farz kılındı. Yolculuk halinde bu hüküm aynen kaldı, ikamet halinde ise dörde çıkarıldı."

Öte yandan Peygamberimiz (s.a.) bütün seferlerinde kısaltma hükmünü benimsemiş ve tatbik etmiştir. İbni Abbas'tan (r.a.) şöyle dediği rivayet olunmaktadır. Resulullah (s.a.) yolcu olarak çıktığı vakit, dönene kadar namazı iki rekât kılardı. İmrân b. Husayn (r.a.) diyor ki: Peygamberimiz (s.a.) ile beraber haccettim. Medine'ye dönene kadar namazları ikişer rekât olarak kılıyordu: "Mekke ahalisine de "Siz dört rekât kılınız, bizler şimdi seferi (yolculuk halinde bulunan) bir topluluğuz" demiştir.

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre İbni Ömer (r.a.) de şöyle demiştir: Yolculuk halinde Resulullah (s.a.) ile beraber bulundum, farzda iki rekât üzerine bir şey artırmadım. Ebu Bekir, Ömer, Osman (r. anhum) ile beraber de yolculuk yaptım, onlar da hayatlarının sonuna kadar iki rekât üzerine bir şey artır-madılar. Allah Teâlâ (c.c.) "Andolsun ki Resulullah'ta sizin için güzel bir örnek vardır" (Ahzab, 33/21); "O halde Allah'a ve O'nun ümmü peygamber olan rasu-îüne -ki kendisi de o Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmektedir- iman edin, ona tâbi olun. Tâ ki doğru yolu bulmuş olunuz." (A'raf, 7/158) buyurmaktadır. Eğer Allah Teâlâ'nın muradı namazı kısaltmak ile tam olarak kılmak arasında serbest bırakmak olsaydı, oruçta beyan ettiği gibi bunu da beyan eyleydi.

Hz. Osman (r.a.)'dan varit olan habere gelince onun mazereti bulunuyordu. O

Mekke'den evlenmiş ve demişti ki: Ben bu beldede evlendiğim için namazları tam olarak kıldım. Çünkü Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Bir beldede evlenen kimse artık oranın ahalisindedir."

Zamahşerî "Namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur" ayeti hakkında şöyle diyerek cevap vermiştir. Ashab rekatları tam kılmaya yani dört rekât kılmaya alışmış oldukları için hatırlarına namazı kısaltarak kılmaları halinde eksiklik varmış gibi bir his gelebileceğinden kendilerinden günah ve vebali nefyedilmiş, namazı kısaltma hususunda gönülleri hoş olsun, emniyet hissine sahip olsunlar istenmiştir. [45]

Alimler buradaki kısaltma (kasr) ile ne murad edildiği, bunun namazların rekâtlarındaki kısaltma mı, görünüş ve şeklindeki bir kısaltma mı olduğu üzerinde ihtilâf etmişlerdir. [46]

Bir kısmı muradın rekât adedinin kısaltılması olduğunu söylemiş, Müslim'de geçen Ya'lâ b. Ümeyye hadisini delil olarak göstermiştir. Ya'lâ der ki: Ömer b. Hattab'a (r.a.) sordum: "Artık emniyet içinde olduğunuza göre nasıl oluyor da namazları kısaltıyoruz?" Dedi ki: "Senin şaştığına ben de şaşmış ve Resulullah'a (s.a.) sormuştum. O da: "Bu, Allah'ın size tasadduk ettiği bir sadakadır. O'nun sadakalarını kabul ediniz" buyurdu. Yukarıda açıkladığımız gibi bu da ayette geçen kısaltmanın rekât sayısını kısaltmak olduğuna delâlet etmektedir. Müslim'in Sahih'inde İbni Abbas'ın (r.a.) şöyle dediği rivayet ediliyor: Allah Teâlâ namazı Peygamberimizin (s.a.) lisanı üzere ikamet (hazar) halinde dört, yolculuk halinde iki rekât olarak farz kıldı. Fakat Kadı İbnu'l-Arabî el-Kabes adlı kitabında demiştir ki: Alimlerimiz (Allah hepsine rahmet eylesin) bu hadisin icma ile merdûd (reddedilmiş) olduğunu söylemişlerdir.

Aynı, şekilde "kasır" kelimesi, bir şeyden onun sadece bir parçasını kısaltmak, onunla yetinmek manasında kullanılır. Sıfatta kasretmek ise değiştirmek olup onun bir parçasını, bazısını yerine getirmek manasına gelmez. Çünkü sıfattaki kasr, imayı-işareti meselâ rükû ve secde yerine koymaktır.

Yine "namazı kısaltmanızda..." ayetinde kullanılan, "min" cer harfi teb'îz (bazısını ifade etmek) içindir ve bazı rekâtlar ile yetinilmesine delâlet etmektedir.

Cassâs gibi diğer bir kısım alimlere göre ise, ayetteki namazı kısaltmaktan murad olunan, namazın sıfat ve heyetinin (şeklinin) kısaltılmasıdır. Rekât sayılarının eksiltilmesi değildir. Kısaltma rükû, secde ve imayı, rükûya kalkmayı terk etmek suretiyle olur. Çünkü ayet "yeryüzünde sefere çıktığınız zaman" cümlesi ile yolculuk namazı hakkındadır.

H. Ömer'in "Yolculuk namazı iki rekâttır.." şeklindeki sözü de yolculuk namazının - ister korku halinde, isterse emniyet halinde kılınsın- tamam olduğunu, kısaltılmış

olmadığını göstermektedir. O zaman da ayetteki kasr, rekâtların adedinin eksilmesi değil, sıfat ve şeklinin kısaltılması manasına gelir.

Kasrı mubah kılan yolculuk hakkında ise farklı görüşler bulunmaktadır:

1- Hanefilere göre bu, Kûfe'den Medain şehrine kadar olan mesafedir ki üç günlük bir yürüyüştür. "İki gün ve üçüncü günün çoğu kadar süren bir mesafedir" diye de söyledikleri rivayeti vardır.

Hanefilerin delili, İmam Ahmed'in Avf b. Malik el-Eşceî'den mana olarak zikrettiği şu hadisi şeriftir: "Mukim bir gün ve bir gece mesheder, yolcu ise üç gün." Sünnette ise kocası veya mahremi olmaksızın kadının üç günden fazla süren bir yolculuğa çıkması nehyedilmiştir. Bu da üç günden az olan yolculuğun sefer olmadığını, ikamet hükmünde olduğunu göstermektedir.

2- Mâliki ve Şafiîlere göre ise bu mesafe dört berîdlik yoldur. Bir berîd dört fersah gelir. Darakutnî İbni Abbas (r.a.)'tan, Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ey Mekkeliler, dört berîdden daha az bir mesafede, Mekke'den Usfan'a kadar bir yerde namazı kısaltmayınız." Bir fersah 5544 m. dir. [\[47\]](#)

Korku Namazı:

Sonra Allah Teâlâ korku namazının nasıl olduğunu beyan etmiştir. Bunun Kur'ân'daki mücmel (kısa) şekli şöyledir:

Ey Muhammed veya O'nun makamında bulunan müslüman devlet başkanı, Müslümanlardan bir cemaatin içinde bulunup, onlara namaz kıldırmak istediğin, ezan ve kamet ile onlara seslendiğin vakit orduyu iki kısma ayır. Bir kısmı seninle beraber cemaat olarak birinci rekâtı kılın. Ansızın baskın yapabilecek düşmanla karşılaşmaya namazdan sonra hazır olabilmek için silahlarını da yanlarına alsınlar. Siz secde ederken arkanızdaki diğer kısım sizi korur.

Çünkü namaz kılanın korunmaya en çok ihtiyacı olduğu an secde ettiği andır. Zira düşmanı görememektedir. Sonra bu birinci grup kendi başına ikinci rekâtı tamamlar. Sen ise ikinci rekâtın başında ayakta beklersin.

Ondan sonra askerin ikinci kısmı gelip seninle beraber birinci grubun kıldığı gibi bir rekât kılar. Bu senin ikinci rekâtın olmaktadır. Onlar da ilk kısmın yaptığı gibi bütün ihtiyat tedbirlerini alsınlar ve silahlarını yanlarında bulundursunlar. İkinci kısmın ihtiyatlı olmasını emretmekteki hikmet şudur. Çünkü düşman birinci grubun namazına pek dikkat edip anlayamaz. Olabilir ki secde ettiklerinde bir baskın yaparlar.

Ondan sonra ey habibim ikinci grubu son teşehhütte beklersin, onlar kalkar, ikinci rekâtı tamamlarlar ve sonunda onlarla birlikte selâm verirsin.

Buna göre birinci grup insanla beraber tekbir alma ikinci grup da onunla birlikte selâm verme şerefine ermiş olurlar.

Daha sonra Allah Teâlâ namaz esnasında silahım yanında bulundurma, bütün ihtiyat tedbirlerini alma emrinin sebebini açıklamaktadır. Kâfirler, arzu ve temenni ederler ki siz namazınızla meşgul olurken silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olasınız da üzerinize çullansınlar, birdenbire baskın düzenleyip sizi öldürsünler, mallarınızı talan eylesinler. Allah Teâlâ sizin muvaffak olmanızı, zafer kazanmanızı istiyor, o yüzden sizi sakındırıyor ve daima hazırlıklı olmanızı emrediyor.

Sonra silah taşımanın zor olduğu durumlara dair özürleri açıklayarak diyor ki:

Eğer yağmur, hastalık veya başka bir mazeretten ötürü size bir eziyet olursa silahları koymanızda üzerinize bir günah yoktur. Ama bu, bütün ihtiyat tedbirlerini alarak ve düşmana karşı tam hazırlıkla birlikte olsun. Çünkü düşman en ufak bir zaaf halinizi beklemekte, hareketlerinizi gözetlemektedir; ona karşı uyanık olun, gaflete düşmeyin.

Şüphesiz Allah Teâlâ kafirler için dünyada ve ahirette son derece hor ve hakir kılıcı bir azap hazırlamıştır. Dünyadaki perişanlıkları Müslümanların onları mağlup etmesi şeklinde olacaktır. Ahirette karşılaşacakları hüsrana ise cehennem ateşi içinde görecekları ebedi azaptır. Bu Allah'ın kâfirleri zelil kılacağı, onları yâr ve yardımcısız bırakıp zafer vermeyeceği yolunda bir tehdittir. Ancak sebep-müsebbeb (neden-sonuç) ilişkisi bakımından Allah'ın koyduğu sünnet (kanun) gereği Müslümanlardan istenen şey bütün ihtiyat tedbirlerini almaktır. Ta ki gevşemesinler, sebeplere yapışmayı bir yana bırakmasınlar.

İbni Mace hariç cemaatin (Kütüb-i Süte sahiplerinin) Sehl b. Ebî Hasme (r.a.)'den rivayetine göre, Zâtü'r-Rikâ' gazvesinde ordunun bir kısmı Resulullah (s.a.) Hazretleri ile namaza durdu. Diğer kısmı düşman karşısında kaldı. Hz. Rasul beraberindekilere bir rekât kıldırdı sonra ayakta bekledi, onlar kendileri ikinci bir rekâtı da tamamlayıp düşman karşısına geçtiler. Askerin ikinci kısmı geldi. Rasul-i Ekrem (s.a.) onlara kendi namazından kalan ikinci rekâtı kıldırdı, onların ikinci rekâtı tamamlamasından sonra onlarla birlikte selâm verdi.

Bu şekilde korku namazını eda ettikten sonra içinizden Allah Teâlâ'nın nimetlerini, kendi dinine yardım edene dünyada zaferi, ahirette de sevaplar vereceğine dair vaadini hatırlayarak zikreleyin. Dilinizle de hamdü sena, tekbir ve dualar edin. Çünkü Allah'ı zikretmek kalbi kuvvetlendiren, himmet ve gayreti yükselten şeylerdendir. Sabır ve sebat ile zafer ve nusret gerçekleşir. Nitekim Allah Teâlâ: "Bir grup düşmanla karşılaştığınızda sebat edin ve Allah'ı çok anın ki felah ve zafere eresiniz." (Enfâl, 8/45) buyurmaktadır.

Savaş bitip seferden beldenize dönerek sükûn ve emniyet haline kavuştu-rulduğunuz vakit, namazı mutad şekilde, rükûn ve şartlarını tamamlayarak dosdoğru kılınız; çünkü namaz dinin direğidir.

Korku zamanında bile namazın farz oluşunun sebebi, namazın belirli vakitlerde edası sabit halde bulunan bir farz olmasıdır. Ebedi şekilde hatta savaşlarda ve korku anlarında bile namazın terk edilmesi doğru değildir. Cenab-ı Hak (c.c.) bunu beyan ederek: "Fakat korkarsanız o halde yürüyerek, yahut bi-nekli olarak namaz kılın. Emniyet haline kavuştuğunuz zaman bilmediklerinizi öğretmiş olduğu gibi Allah'ı zikredin..." (Bakara, 2/239) buyurmaktadır. [\[48\]](#)

Acıları Düşünmemek Suretiyle Savaşa Teşvik Etmek Ve İki Güzel Neticeden Birini Beklemek

104- O kâfir kavmi takip etmek hususunda gevşeklik göstermeyin. Siz (yaralarınızdan dolayı) acı duyuyorsanız onlar da sizin acı duyduğunuz gibi acı duyuyorlardır. Siz Allah'tan onların ummadıkları şeyleri umuyorsunuz. Allah herşeyi gayet iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir.

Nüzul Sebebi

Bu ayetin (Nisa, 104) Uhud Savaşı hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Bu savaşta Peygamberimiz (s.a.) müşriklerin izini takip etmek için yola çıkmıştı. Müminler içinde yaralılar da vardı. Peygamberimiz (s.a.) -Âl-i İmran suresinde geçtiği gibi- sadece bu

savaşta bulunanların çıkmasını emretmişti.

Bu ayetten önceki ayetler savař esnasında namazın nasıl kılınacađı hakkında idi. Bu ayetler kâfirlerin son derece dūřmanlık beslediklerine ve Mūslūmanlara darbe vurmak için uygun bir fırsat kolladıklarına iřaret etmiřti. Yine bu ayetler mūminlerin namaz esnasında almaları gereken tedbirlere de iřaret etmiřti.

Burada ise Allah Teâlâ savařta zafiyet göstermekten nehyetmektedir. nkū savařta acı duymak her iki taraf için ortak bir durum olsa da mūminler řu iki gūzellik sebebiyle yani zafer ya da cennet ve sevaba nail olmayı beklemek suretiyle Rabbi nezdindeki mūkâfat sebebiyle ayrı özelliđe sahiptirler. Bu ayet mūminleri gerçek hayattan alınmıř ikna ūslūbu ile mū'minlere canlılık vermekte ve onları savařa teřvik etmektedir. [\[49\]](#)

Açıklaması

Dūřmanlarla arpıřma hususunda zafiyet göstermeyin, gevřeklik göstermeyin. Namazı bitirdikten sonra daima onlarla çarpıřmaya hazır olun. Size isabet eden yaralama acıları bahanesiyle dūřmanlarla yapılacak çarpıřmalara girme konusunda hiç tereddūt etmeyin. Zira acı çekme keyfiyeti savařan her iki taraf arasında ortak bir durumdur. nkū onlar da sizin gibi beřer olup acı duymakta ve bu acılara tahammūl etmektedirler. Siz sabretmeye ve tahammūl etmeye daha lâyıık iken size ne oluyor da sabretmiyorsunuz!

Gerçek řudur: Onların çarpıřmalarının kabul edilmeye lâyıık bir hedefleri yoktur. Zira onlar batıl ūzerindedirler. Batıl ise sonunda yok olmaya mahkūmdur. Halbuki sizler Hak ūzerindesiniz. Allah size yardımı vaad ettiđi halde onlara yardım vaadinde bulunmadı. Savařmaları sebebiyle onlara verilecek hiçbir sevap ve semere yoktur. Allah size ceneti garanti etti.

Onların putlarda başka yardım isteyecekleri hiçbir merci yoktur. Putların ise hiçbir zararı veya faydası dokunmaz. Halbuki siz sadece Allah'a ibadet etmekle yardım ve rahmet talep etmek hususunda O'na iltica ediyorsunuz. Göklerin ve yerin anahtarlarını elinde bulunduran O'dur. Zafer sadece O'nun kudreti ve dilemesiyle gerçekleşir.

Siz Allah'tan onların hiçbir zaman ummadıkları şeyi, Hak dinin diğer dinlere galip gelmesini, bol sevap ve cennet nimetlerini umuyorsunuz.

Niyetinizi ihlâslı kıyorsanız, Allah'ın dinine yardım ederseniz ve O'nun mukaddesatım müdafaa ederseniz Allah size iki güzellikten birini yani ya zafer ya da şehitlik sebebiyle cenneti vaad etmiştir.

Ancak ümidini kaybeden, ahiretten ümit kesen kimse genellikle korkak, azmi zayıf, gayreti az bir kimse olur. Sadece emirleri yerine getirmek için ya da grupçuluk, ırkçılık ve diğer milletlere üstün gelme, lider olma arzusu için çarpıştır.

Allah herşeyi bilen sonsuz hikmet sahibidir. Halinizi gayet iyi bilir, size emrettiği ve nehyettiği hususlarda sonsuz hikmet sahibidir. Dininiz ve dünyanızda sizin için mutlaka yararlı olan şeylerde ilmi ve hikmeti gereği sizi yükümlü kılar. [\[50\]](#)

Hak İle Ve Mutlak Adaletle Hükmetmek

105- Gerçekten biz sana, Allah'ın gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmetmen için Kitab'ı hak olarak indirdik. Sen hainlerin savunucusu olma.

106- Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

107- Kendi kendilerine hainlik edenlerden yana mücadele etme. Çünkü Allah hainlikte ileri giden aşırı günahkâr kimseyi sevmez.

108- Onlar (yaptıkları kötülükleri) insanlardan gizliyorlar da Allah'tan gizlemiyorlar!.. Oysa geceleyin Allah'ın razı olmadığı sözü planlarken Allah onlarla beraberdir. Allah onların yaptıklarını (ilmiyle) kuşatıcıdır.

109- İşte siz dünya hayatında onları savundunuz. Peki kıyamet gününde Allah'ın huzurunda onları kim savunacaktır? Ya da onlara kim vekil olacaktır?

110- Kim bir kötülük işler veya nefesine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur.

111- Kim bir günah işlerse ancak kendi aleyhine zarara girmiş olur. Allah her şeyi bilen sonsuz hikmet sahibidir.

112- Kim bir hata yapar ya da günah işler ve sonra bunu suçsuz birinin üzerine atarsa şüphesiz o kimse büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

113- Eğer Allah'ın senin üzerindeki lütuf ve rahmeti olmasaydı onlardan bir grup mutlaka seni saptırmaya çalışırdı. Halbuki onlar ancak kendilerini saptırabilirler. Sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediklerini öğretmiştir. Allah'ın senin üzerindeki lütfü çok büyüktür.

Nüzul Sebebi

Tirmizî, Hakim ve İbni Cerir'in Katade b. Numan'dan rivayet ettiklerine göre "Bu ayetler Tu'me b. Ubeyrik hakkında nazil olmuştu. Tu'me ensarın Zafe-roğullan kolundan bir kimse idi. Yanında emanet olarak bulunan amcasının zırhını çalmıştı. Bu zırhı bir un çuvalının içine saklamıştı. Un zırhın açtığı deliklerden dökülüyordu. Bu un çuvalını da Zeyd b. Semîn adlı bir Yahudiye vermişti. Zırhı Tu'me'nin evinde aradıklarında bulamadılar. Tu'me bu zırhı almadığına ve bunun hakkında hiçbir bilgisi olmadığına dair yemin etti. Unun izini takip ettiler. Nihayet Yahudinin evine ulaşp zırhı aldılar. Yahudi:

- Bu çuvalı bana Tu'me verdi, dedi. Yahudilerden bir grup da buna şahitlik ettiler. Fakat Tu'me bunu inkâr etti. Tu'me'nin kabilesi olan Zaferoğulları:

- "Resulullah (s.a.)'a gidelim," dediler ve Peygamberimiz (s.a.)'den arkadaşlarını savunmasını istediler. Peygamberimiz'e:

- "Bunu yapmazsan arkadaşımız helak olur, rezil olur. Yahudi suçsuz olur." dediler.

Peygamberimiz (s.a.) de olayın bu şekilde olmuş olacağını umuyordu. Gönlü onlarla beraber olup Yahudinin cezalandırılması şeklinde idi. Bunun üzerine bu ayet indi.

Müfessirlerden bir grubun görüşü budur, [\[51\]](#)

Rivayet olduğuna göre Tu'me Mekke'ye kaçp dinden dönmüş, bir hırsızlık esnasında üzerine duvar yıkılmış, ölmüştü. [\[52\]](#)

Açıklaması

Allah Teâlâ Rasulüne insanlar arasında hiçbir kimsenin hatırını gözetmeden, gayri müslim bile olsa hiçbir kimseye haksızlık yapmadan hak ve adaletle hükmetmeyi emretti. Rasulüne hitaben şöyle buyurdu:

Gerçekten biz sana insanlar arasında Allah'ın sana vahyettiği ve bildirdiği hükümlerle hükmetmen için varsa vahiyle hükmetmen için, açık bir vahiy yoksa içtihatla hükmetmen için bu Kur'an'ı haberinde, talebinde ve hükmünde hakkı gerçekleştirme ve beyan etme

vasıflarıyla hak olarak idirdik.

O halde insanlar arasında Allah'ın şeriatı ile hükmet. Sen kendine hainlik eden kimseyi müdafaa ederek, O'ndan hakkı isteyen reddederek hain kimsenin savunucusu olma. Husumette hasmın mücadele kuvvetinden etkilenecek hakkı araştırma hususunda gevşeklik gösterme.

Burada -Usûl alimlerinin zikrettikleri gibi- bu ayetin delaletiyle ve Buhârî ve Müslim'in Sa/uMerindeki Ümmü Seleme hadisinin delaletiyle Peygamberimiz (s.a.)'in içtihatla hükmetmeye hakkı olduğuna işaret vardır.

Ümmü Seleme (r.a.) validemiz anlatıyor: Resulullah (s.a.) odasının kapısında bir tartışma sesi duydu. Dışarı çıktı. Onlara hitaben şöyle buyurdu:

"Dikkat edin. Ben ancak bir beşerim. Ben duyduğum şeyle hükmederim. Olabilir ki sizden biriniz hüccet getirme hususunda diğer taraftan daha kabiliyetli olabilir, ben de onun lehine hükmedebilirim. Kimin lehine bir müslümanın hakkına hükmetmişsem bu ateşten bir parçadır. İster bu ateş parçasını yüklensin isterse terk etsin."

İmam Ahmed'in Ümmü Seleme (r.a.)'den yaptığı rivayete göre, ellerinde delil bulunmayan kendi aralarında zamanı geçmiş miras davasını görmek üzere Ensar'dan iki zat Peygamberimiz (s.a.)'e geldiler. Peygamberimiz (s.a.) onlara şöyle buyurdu: "Siz benim huzurumda davanızı arz ediyorsunuz. Ben sadece bir beşerim. Olabilir ki sizden biriniz hüccet getirme hususunda diğer taraftan daha kabiliyetli olabilir. Ben ancak duyduğum şeyle hükmederim. Kimin lehine kardeşinin hakkından bir şeyle hükmetmişsem onu almasın. Ben bu kimseye ateşten bir parça koparmış vermişim demektir. O kimse kıyamet günü boynunda takılı olarak bu ateş parçasını getirecektir."

Bunun üzerine bu iki zat da ağladılar. İkisinden her biri de:

- Benim hakkım kardeşimin olsun, dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- "Söylediklerinize gelince, bu hakkı aranızda taksim edin. Sonra aranızdaki hak payını gözetin. Sonra da kur"a çekin. Daha sonra her biriniz arkadaşından helâllik dilesin."

Ebu Davud'un Üsame b. Zeyd (r.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şerifte şu ziyade yer almaktadır: "Ben bana vahiy inmeyen konularda aranızda sadece kendi reyimle hükmederim."

Peygamberimiz (s.a.)'in içtihatla bulunmasını caiz gören alimlerin cumhuru şöyle demiştir: Bu olayın ve Bedir esirlerinden fidyenin kabul edilmesi olayının delaletiyle

Peygamberimiz (s.a.)'in hata etmesi caizdir. Fakat O, hatayı onaylamaz, hatada ısrar etmez.

"Lil-hâinîn" ifadesindeki lâm sebep bildirmek içindir. Yani seni götürmek istedikleri noktada hainlerin savunucusu olma. Hainler ise burada Tu'me ve Tu'me'nin kabilesidir.

Tu'me'nin davranışı yüzünden tam olarak tespit edemediğin suçsuzluğu ve Yahudinin cezalandırılması konusunda teşebbüs ettiğin hatadan dolayı Allah'tan mağfiret dile.

Bu ve benzeri konularda istiğfar etmekle emrolunması peygamberlerin masumiyetine leke düşürmez. Çünkü O'nun bu konuda sadece arzusu olmuştu. Arzu ise günah olarak nitelendirilmez. Bilakis bu durum "iyilerin güzel amelleri Allah'a daha yakın kullar için günah sayılabilir" kabilindedir. O'nun istiğfar ile emrolunması sadece hüküm verme hususunda kesinlikle ispat esasının vacip olduğu hususunda O'nü ve O'nun ümmetini irşad etmek ve O'nun sevabını ziyade etmek içindir.

Peygamberimiz (s.a.) bu olay hakkında ayetler nazil olmadan hüküm vermemiş, hak olduğuna inandığı ölçülerden başka bir şeyle amel etmemiştir. Efendimiz (s.a.) sadece Tu'me'nin kabilesini savunma hususunda hüsnü zanda bulunmuştu. Cenab-ı Hak da Rasulünün Müslümanm genellikle doğru sözlü, Yahudinin de genellikle yalan konuştuğu kanaatine aykırı olarak Rasulüne bu olayın gerçek yönünü beyan etmişti.

Sonra da Cenab-ı Hak Tu'me'nin kabilesini ve başkalarını tevbeyle davet ederek: "Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." buyurmuştu. Yani Allah Teâlâ kendisinden mağfiret dileyen için çok mağfiret edici, rahmet niyaz eden için rahmeti çok geniştir.

Ya Muhammedi.. Başkalarının haklarına tecavüz etmek suretiyle kendi nefislerine hainlik edenler lehine mücadele etme.

Ayette, başkalarına karşı hainlikte bulunmak kendi nefislerine hainlikte bulunmak olarak tesmiye edilmiştir. Çünkü yaptıkları bu hainliğin zararı kendilerine ait olacaktır.

Şüphesiz ki Allah çok hainlik eden, günah işlemeyi alışkanlık haline getiren kimseye buğzeder. Emanet ve istikamet ehline ise sevap vermeyi ister.

Burada ayet, Tu'me'nin hıyanette ve günah işlemede aşırı gitmesini Allah'ın bildiğini mübalağa sigasıyla ifade etmiştir.

Hırsız Tu'me tek kişi olduğu halde ayette "hainler" ve "nefislerine hıyanet edenler" kelimeleriyle ifadeye yer verilmiştir. Bunun iki sebebi vardır:

Birincisi: Tu'menin kabilesi olan Zaferoğulları Tu'menin suçsuz olduğuna şahitlik ettiler ve O'na destek oldular. Dolayısıyla günahta O'na ortak oldular.

İkincisi: Bu ayette Tu'me'yi ve O'nun hıyanetiyle hainlik yapan herkesi içine alması için cemi ifadesi kullanıldı. Yani "Hiçbir haini savunma ve hainden yana mücadele etme." denmiş gibidir. [\[53\]](#)

Daha sonra Allah Teâlâ hainlerin durumlarını ve onların çirkin hasletlerini beyan ederek şöyle buyurdu: Bu hainlerin durumu şudur: Onlar suçu işleme durumunda ya utanarak ya da korkarak insanlardan gizleniyorlar da görünen ve görünmeyen âlemi bilen, onlarla beraber olan, onların durumunu bilen, buna muttali olan, onların gizli sırlarından hiçbir şey kendisine gizli kalmayan Allah'tan gizlenmiyorlar. Zira onlar Allah'ın razı olmadığı sözü planlıyorlardı. Bu tedbir, Tu'me'nin çaldığı zırhı Yahudi Zeyd'in evine atıp onu hırsızlıkla itham edip kendisinin suçsuz olduğuna yemin etmeyi planlamasıdır.

Allah onların amellerini kuşatmakta, yaptıklarını tespit etmektedir. Onların Allah'ın azabından kurtulma ümitleri yoktur.

ZEmahşerî diyor ki: Bu ayet insanların Allah'ın huzurunda olduklarını, Allah'la aralarında hiçbir perde, hiçbir gaflet veya habersizlik olmadığını bilmelerine rağmen ne kadar hayasız ve Allah korkusu taşımayan kimseler olduğunu açıkça ilân etmektedir.

Cenab-ı Hak daha sonra müminleri hainlere yardımcı olmaktan ve onlara sevgi beslemekten sakındırarak -mealen- şöyle buyurdu:

Ey hainlerden yana mücadele eden ve dünyada onları suçsuz göstermeye çalışan!.. Kıyamet gününde Allah'ın huzurunda onların amellerine ve durumlarına tamamen vakıf olan Allah Teâlâ'nın hüküm verici olduğu zamanda onları kim savunacak? Kim onların yerine onların davalarının vekili ve onların avukatı olacak? O halde müminlerin üzerine düşen Allah'ı murakabe etmek ve Allah Teâlâ'nın huzurundaki bu korkunç mahşer gününde cevap vermeye hazırlanmaktır: "O gün hiçbir kimse kimseye bir fayda sağlayamaz. O gün emir Allah'ındır." (İnfitar, 82/19).

Diğer bir ifadeyle: Farzedelim ki siz dünyada Tu'me ve kabilesini savundunuz, peki ahirette Allah azabıyla yakaladığı zaman onları kim savunacak? Allah'ın azabına ve intikamına karşı kim onların vekili, koruyucu ve savunucusu olacaktır?

Bu ayette Yahudiye karşı Tu'me'ye yardım etmek isteyenlere azarlama ve tenkit vardır. Yine bu ayetteki ifadeye göre hakiminin hükmü zahiren geçerli olur ama gerçek farklı olabilir. Yani lehinde hüküm verilen kişi için bu verilen hüküm haramı helâl kılmaz. Kendisinin hakkı olmadığını kesinlikle bildiği bir şeyi almasını caiz kılmaz.

Bundan sonra Cenab-ı Hak tevbe etmeyi teşvik ederek şöyle buyurdu: Kim başkasına kötülük yaparak çirkin bir günah işlerse yahut yalan yere yemin gibi bir masiyetle kendi nefesine zulmederse, sonra da bu günahına karşı Allah'tan mağfiret dilerse Allah tarafından bir lütuf ve ihsan olarak O'nu günahları çok çok affedici, ayıp işleyenlere karşı çok çok merhametli olarak bulacaktır.

Bu ayette Tu'me ve kabilesi tevbe ve istiğfara teşvik edilmekte ve gûnahtan çıkış yolu beyan edilmekte, gerçekleri karalamak ve adalet kalesini yıkmak isteyen Hak düşmanlarına karşı uyarıda bulunulmaktadır.

Cenab-ı Hak daha sonra genel bir şekilde günah ve masiyet işlemekten sakındırarak şöyle buyurdu: Kim günahı gerektiren bir masiyet işlerse onun suçu ve yaptığı bu ameli kendi nefesine vebaldır, kendi şahsına zarardır. Bunun zararı başkasına geçmez. Çünkü bu fiiline karşılık cezalandırılacak olan kendisidir. Allah Teâlâ insanların yaptıklarını geniş ilmiyle bilmektedir. İnsanlara koyduğu hükümleri aşmalarını engelleyecek esaslar koymuştur. O aynı zamanda günah işleyen kimse için koyduğu ceza ile büyük hikmet sahibidir.

En büyük suçlardan biri de bir insanın yanlışlıkla ve hiçbir kasdı olmaksızın ya da günah olduğunu bile bile bir günah işleyip sonra suçsuz bir kimseyi bu günahla itham etmesidir. Bu davranış bühtandır, yalan yere iftirada bulunmaktır. Bu kimse iki suç işlemiş olmaktadır: Hem kendisini günahkâr kılan günahı işlemiş, hem de kendisinin iftiracı olarak adlandırılmasına sebep olacak olan suçsuz kimseye ithamda bulunmuştur.

Cenab-ı Hak daha sonra Peygamberini himaye ettiğini beyan ederek şöyle buyurdu: Eğer Allah'ın senin üzerindeki lütuf ve rahmeti, himaye ve ikramları olmasaydı, ayrıca onların sırlarına muttali kılmak üzere sana indirdiği vahiy olmasaydı Zaferoğulları'ndan bir grup seni Hak ile hükmetmekten ve adalet yolunu tutmaktan vazgeçirirlerdi. Halbuki onlar suçu işleyenin arkadaşları olduğunu gayet iyi bilmektedirler.

Yani Allah'ın sana verdiği peygamberlik, masumiyetle teyidi ve olayın gerçeğini beyan etmek suretiyle rahmeti olmasaydı onlardan bir grup seni adaletli hüküm vermekten alıkoyabilirlerdi. Ancak onların bu teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Zira vahiy senin için hakkı açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Onlar gerçekte hak ve doğruluk yolundan sapmaları sebebiyle sadece kendilerini, saptırmaktadırlar. Zira günah sadece onların üzerindedir ve vebal sadece onlara aittir. Onlar sana hiçbir zarar veremezler. Çünkü sen durumun görünen şekliyle hareket ettin. Gerçeğin bunun zıddı olacağı aklına bile gelmezdi. Allah seni insanların şerrinden ve onların aralarında hüküm verirken nefsi arzulara tabi olmaktan ve her çeşit kötülüklerden korumaktadır.

Allah sana Kitab'ı -yani Kur'an'ı- ve Hikmeti -yani şeriatın ana esaslarını anlamayı ve sırlarını idrak etmeyi- indirmiştir. Sana kitap, şeriat ve gerçeklerin anlaşılması hususunda daha önce bilmediğin gizli durumları, kalplerin esrarını, din ve şeriatın emirlerini öğretmiştir.

Allah'ın senin üzerindeki lütfü gayet büyüktür. Zira seni bütün insanlara gönderdi. Seni peygamberlerin sonuncusu ve kıyamet gününde insanlar için şahit kıldı. Seni insanlardan korudu. Senin ümmetini orta yolda dengeli ve güvenilir bir ümmet kıldı. O halde sen de buna karşı şükret. Ümmetin de bu nimetlere şükretsin. Böylece insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet ve başkaları için güzel bir örnek olsun. [\[54\]](#)

Hayırlı Gizli Konuşmalar, Resule Düşmanlığın Ve Müminlerin Yolundan Başka Yola Uymanın Cezası

114- Sadaka vermeyi, iyilik yapmayı ve insanlar arasında sulh yapılmasını emreden kimse müstesna onların fısıltılı konuşmalarının çoğunda hiçbir hayır yoktur. Kim bunları Allah rızası için yaparsa ona büyük bir mükâfat vereceğiz.

115- Kim kendisine doğru yol açıklandıktan sonra Peygamberle ayrılığa düşer ve müminlerin yolunun dışında bir yol takip ederse onu gittiği bu yolda bırakırız ve cehenneme atarız. O cehennem ne kötü bir yerdir!...

Nüzul Sebebi

Bu ayetler Tu'me b. Übeyrik ailesinin bozgunculuk ve şer üzerine işbirliği, hırsızlık suçunun Yahudinin üzerine atılması hususunda kendi aralarında geceleyin gizlice konuşmaları hakkında nazil olmuştur.

Rivayete göre Peygamberimiz (s.a.) elinin kesilmesi şeklinde hüküm verince Tu'me Mekke'ye kaçmış, dininden dönmüş ve müşrik olarak ölmüştü. Bunun üzerine "Kim Rasul'e karşı gelirse..." (Nisa, 4/115) ayeti nazil oldu. [\[55\]](#)

Açıklaması

Tu'me'nin kabilesi gibi insanların kendi aralarında yaptıkları konuşmaların ve fısıldaşmaların pek çoğunda hiçbir hayır yoktur.

Ancak şu üç hususta yapılan gizli konuşmalar bundan müstesnadır:

1- Muhtaç olana yardım etmek, fakir ve yoksula yardımcı olmak için sadaka vermekle emredilmesi.

2- Emri bi'l-maruf yapılması: Ma'ruf, şeriatın emrettiği umumî maslahat ve genel hayır bulunan hususlardır.

3- Dava ve çekişmelerinde insanların arasını düzeltmek ve ıslah etmek.

Nitekim bu husus İbni Merdûveyh, Tirmizî ve İbni Mace'nin Ümmü Habi-be'den rivayet ettiği hadiste de belirtilmektedir: Bu hadiste Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır:

"Ademoğlunun bütün sözleri lehine değil, kendi aleyhinedir: Ancak Allah'ı zikretmek, emri bi'l-maruf ve nehyi ani'l-münkeryapmak müstesnadır."

İmam Ahmed, Ümmü Gülsüm bnt. Ukbe'den naklediyor: Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "İnsanların arasını ıslah eden, hayrı geliştiren ya da hayır söyleyen kimse yalancı değildir." Ümmü Gülsüm devam etti: "Ben Peygamberimiz (s.a.)'in insanların birbirlerine söyledikleri yalanların üç şeklinden başka hiçbir şekline izin verdiğini görmedim: Savaşta, insanların arasını düzeltmede, erkeğin hanımına ve hanımın erkeğine konuşmasında söylediği söz."

İmam Ahmed'in İbni Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sadakanın en faziletlisi insanların arasını düzeltmektir."

Ebubekir el-Bezzar ve Beyhakî'nin Enes (r.a.)'ten rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz (s.a.) Ebu Eyyüb (r.a.)'e şöyle buyurmuştu:

- Sana bir ticaret göstereyim mi? Ebu Eyyüb:

- Evet ya Rasulallah, dedi. Efendimiz (s.a.):

- Bu, insanlar birbirleriyle bozuştukları zaman insanların arasını ıslah etmeye çalışmandır. İnsanlar birbirlerinden uzaklaştıkları zaman aralarını yaklaştır mandır.

Ayet-i kerimede "pek çoğunda" ifadesi kullanıldı. Çünkü fısıldaşmaların bir kısmı tarım, ticaret, sanayi vb. özel işler ve mubah olan şeylerde olur. Bunlar kötülükle nitelendirilmez. Bu işlerde hayır maksadı da yoktur. Ayette geçen kendisinde hayır vasfı bulunmayan pek çok fısıldaşmalar başkalarının durumlarını ilgilendiren konularda fısıldaşmadır.

Allah Teâlâ fısıldaşmayı genellikle günah ve şerrin kaynağı olarak saymıştır: "Ey iman edenler! Aranızda fısıltı ile konuştuğunuz zaman günah işlemeyi, düşmanlık yapmayı ve Peygamberce karşı gelmeyi fısıldaşmayın. İyilik ve takva hakkında fısıldasın. Dirildikten sonra huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun." (Mücadile, 58/9).

İmam Malik, Buharı ve Müslim'in İbni Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir araya gelenler üç kişi olunca iki kişi bir üçüncüsünü bırakıp kendi aralarında fısıldaşmasınlar. Zira bu durum üçüncü kişiyi üzecektir." Bu bir zarar vermedir. Zarar verme ise icma ile haramdır.

Fısıldaşmanın çoğunlukla kötü bir şey olarak nitelendirilmesinin sebebi şudur: Genellikle hayrı açıkça ortaya koyma âdet olmuş, şer ve günah gizlilikle zikredilir, komplolar gizlice planlanır olmuştur.

Efendimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Günah, gönlünde darlık meydana getiren, göğsünde tereddüt meydana getiren, insanların bilmesinden hoşlanmadığın 'şeydir.'" [\[56\]](#)

Ayette zikredilen bu şeylerin en hayırlı amel oluşu sadece gizli oldukları durumdadır, yoksa açıkta yapıldıkları zaman değildir. Bunun delili şu ayettir: 'Sadakaları açıktan verirsiniz bu ne güzeldir!.. Eğer sadakaları gizler de fakirlere verirsiniz bu sizin için daha hayırlıdır.' (Bakara, 2/271).

Cenab-ı Hak bundan sonra bu üç amelin yapılması üzerine kararlaştırılan sevabı zikretti: Allah'ın rızasını kazanmak, O'nun emrine itaat etmek kasdıyla bu hususta ihlâslı bir şekilde ve Allah (c.c.) katında bunu yapmanın sevabını yalnızca Allah'tan bekleyerek kim bu üç ameli yaparsa şüphesiz Cenab-ı Hak buna bol, büyük ve geniş mükâfat verecektir.

Hayırlı fısıldaşma durumlarına karşılık güzel mükâfat ve hayırla yapılan bu vaadden sonra Cenab-ı Hak kötülükle fısıldaşan, insanlara komplo düzenleyen, cemaatten

ayrıldıklarını ve Rasul'e düşmanlıklarını ilân edenleri tehdit ederek şöyle buyurdu:

Kim İslâm dininden dönerek ve hidayet peygamberine ve onun sünnetine açıktan düşmanlık ederek Rasul'e karşı gelir ve düşmanlık ederse, Peygamberimiz (s.a.)'in getirdiği şariat yolundan başka bir yola girerse, müminlerin cemaatinin yolundan başka bir yola uyarsa Allah o kimseyi çevireceği yere çevirir. Yani bu kişiyi o yola giren, bu batıl yolda yürüyen, bir istidrac olarak bu durumdan memnun kalan bir kimse kılar, onu dalâlet çukurlarında bocalayan bir kimse olarak bırakır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Bu sözü (Kur'an'ı) yalanlayanları sen bana bırak. Biz onları nereden geldiğini bilmedikleri bir azaba yavaş yavaş yaklaştıracacağız." (Kalem, 68/44).

"Onlar doğrudan sapınca Allah da onların kalplerini saptırmıştı." (Saf, 61/5) "Onları azgınlıkları içinde bırakırız, bocalayıp dururlar." (En'am, 6/110)

Allah ahirette o kimsenin varacağı yeri cehennem ateşi kılar. Onun varacağı bu yer ne kötü bir yerdir!.. Zira kim hidayetten çıkarsa kıyamet gününde onun yolu cehennem yolu olur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Zulmedenleri ve eşlerini bir araya toplayın." (Saffat, 37/22).

"Günahkârlar ateşi görürler ve oraya düşeceklerini anlarlar. Fakat ondan kaçıp sığınacak bir yer bulamazlar." (Kehf, 18/53).

Burada şu gerçeğe işaret vardır: Kim kendi nefsinin bir yola, bir yöne çevirirse ve gönlü memnun ve razı olduğu halde bu yola yönelirse Allah onu bu durumuyla başbaşa bırakır. Kötü yolu tercih ettiği ve doğru yoldan uzaklaştığı için o kimsenin cezası da beklenen ve adalet gereği bir durum olur. [\[57\]](#)

Şirk Ve Şirkin Akıbeti, Şeytan Ve Şeytanın Kötülükleri, İmanın Ve Salih Amelin Karşılığı

116- Şüphesiz ki Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa muhakkak ki derin bir

sapıklığa düşmüş olur.

117- Onlar Allah'ı bırakıp da sadece bir takım dişi varlıklara yalvarıp yakanr-lar. Böylece onlar ancak inatçı şeytana yalvarmış olurlar.

118- Allah o şeytana lanet etmiştir. Şeytan da şöyle dedi: Yemin olsun ki kullarından belirli bir kısmını mutlaka elde edeceğim.

119- Yemin olsun ki onları mutlaka saptıracağım. Onları boş kuruntulara sokacağım. Onlara emir vereceğim, hayvanların kulaklarını delecekler. Yine onlara emir vereceğim, Allah'ın yaratışını değiştirecekler, dedi. Kim Allah'ı bırakıp da şeytani dost edinirse şüphesiz ki o apaçık bir hüsrana uğramış olur.

120- Şeytan onlara vaadlerde bulunur ve onları boş kuruntulara sokar. Şeytan onlara sadece aldatıcı vaadlerde bulunmaktadır.

121- İşte böylelerin yeri cehennemdir. Onlar oradan kaçacak bir yer bulamayacaklardır.

122- İman edip salih ameller işleyenleri de altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın hak olan vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?

Açıklaması

Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını ve şirk koşan kimseyi asla affetmez. Fakat O, şirkin dışındaki günahları affedebilir, onlara azap etmeyebilir.

Kim Allah'a bir şeyi ortak koşarsa o kimse sapıtır ve hidayet yolundan uzaklaşıp azgınlık uçurumuna düşer, hak yoldan başka bir yola girer, hidayetden sapar, doğruluktan uzaklaşır. Nefsini helak eder, dünya ve ahirette nefsinin kaybeder, iki cihanda saadetten mahrum kalır. Zira şirk sapıklık olup akli ifsat eder, ruhun safiyetini bulandırır, müşrik evhamların ve hurafelerin kulu olur. Dolayısıyla şirk ruhun bozukluğunun ve akılların sapıklığının son noktası, hurafe ve batılların yuvasıdır.

Allah Teâlâ buyuruyor ki: "İnsanlardan bir kısmı Allah'tan başka eş edinen

kimselerdir. Onlar bu eşleri Allah'ı sevdiği gibi severler, iman edenler ise en çok Allah'ı severler." (Bakara, 2/165).

Bu ayetin zikri daha önce geçmişti. Burada da hasta gönüllerden şirkin tesirlerini kökünden yok etmek, şirki ortadan kaldırmak ve İslâm'ın asıl mak-sadlarına aykırı esaslarını yıkmak için bu ayet tekit olarak tekrar edildi.

Şirk İslâm inancına, tevhid akidesine son derece zıt bir husustur. Allah'a imanı aşlamak için, şirk bataklığından, tehlikesinden sakındırmak için, şirkin fitrat esasına ve akl-i selimin (bozulmamış aklın) gereklerine aykırı oluşunu bir defa daha tekit etmek için tekrar edilmesinde hiçbir kusur yoktur.

Tirmizî Hz. Ali (r.a.)'nin şu sözünü rivayet etmektedir: Kur'an'da bana bu ayetten daha hoş gelen bir ayet yoktur: "Şüphesiz ki Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez." Tirmizî diyor ki: Bu hadis "hasen-garib" bir hadistir.

Şirkin dışındaki günahların affedilmesi iman nurunun baki kalması sebebiyledir. Bu mağfiret Allah'ın dilemesi şartına bağlıdır. Allah kullarından dilediği kimseleri affeder. Nitekim O, tevbe ve kendisine yönelmek sebebiyle mağfiret eder. Bu, günahların silinmesinin yoludur.

Ama o müşriklere gelince onlar ihtiyaçlarını görmek için sadece hiçbir faydası ve zararı dokunmayan ölümlere yönelirler, yahut Lat, Uzzat ve Menat gibi dişi putlara [58] yönelir, onlara tapınırlar. Her kabilenin, "Falan oğullarının dişisi" diye adlandırılan o kabileye has putu vardı. Yahut onlar müşriklerin kendileri hakkında "Allah'ın kızları" dedikleri meleklerle yönelirler: "Onlar Rahmanın kulları olan melekleri dişi olarak kabul ettiler." (Zuhruf, 43/19).

Onlar gerçekte sadece eziyet vermek için inatçılık yapan, pis şeyler üzerine alışkanlık yapan isyankâr şeytana tapıyorlar. Zira bu putlara tapınmayı emreden o şeytandır. Ona (şeytana) itaat etmek demek ona tapınmak demektir.

Allah o şeytana lanet etmiştir. Yani onu zelil kılmak ve horlamakla birlikte rahmetinden ve lütfundan kovmuştur. Zira o insanın göğsüne verdiği vesveselerle şerrin, fesatçılığın ve batılın davetçisidir.

Şeytanın azgınlığının ve bozgunculuğa davetinin örneklerinden biri şu şekilde yemin etmesidir: "Yemin olsun ki kullarından belirli bir kısmını mutlaka elde edeceğim." Yani insanlardan belirli bir miktarını, bir grubunu kendime talebe olarak alacağım. Bu ayet yine şeytanın sözünü nakleden şu ayete benzemektedir: "Yemin olsun ki ben onların hepsini saptıracağım. Ancak içlerinden kendilerine ihlâs verilen kulların müstesna -Onlara

dokunmamam.-" (Hicr, 15/39-40).

Onları mutlaka saptıracağım. Yani onları haktan ve doğru inançtan çevireceğim.

Onları boş kuruntulara sokacağım, yani geçici dünya lezzetlerini ve tevbe-yi terk etmeyi onlara süslü göstereceğim, ve onlara bazı kuruntular vaad edeceğim. Onlara ileri erteleme ve geciktirmeyi emredeceğim ve onları nefisî arzularına tabi olmaya teşvik edeceğim.

Onlara sapıklığı emredeceğim. Onlar da hayvanların kulaklarını kesecekler, yani kulaklarını yarıp işaretleyecekler ve bu hayvanları putlara has kılacaklar. Tıpkı üzerine binmeyi terk ettikleri "bahîra", dişi on yavru doğuran ve binilmeyip putlara tahsis edilen, yavrusu veya fakirlerden başkası tarafından sütü içilmeyen "sâibe", bir erkek bir dişi yavru dünyaya getiren, dişisi erkek kardeş ile irtibat kurdu diyerek dişisi sebebiyle erkeği kesilmeyen, sütü sadece erkeklere ait olup kadınlar tarafından içilmeyen şaibe gibi kabul edilen "vasile" develeri gibi...

Onlara emir vereceğim. Onlar da hayvanları iğdiş yapmak, yüze dövme yapmak gibi fitratı bozup Allah'ın yaratışını değiştirecekler.

İmam Ahmed ve Kütüb-i Süte müelliflerinin rivayet ettikleri sahih hadis-i şerifte İbni Mes'ud şöyle diyor: "Allah dövme yapan ve yaptıran kadına, kaş aldırان ve aldırان kadınlara, güzellik için dişlerini seyrekleştiren kadınlara, Allah'ın yarattığı şekli değiştiren kadınlara lanet etmiştir." İbni Mes'ud devam ediyor: Dikkat ediniz! Ben de Resulullah (s.a.)'ın lanet ettiklerine lanet ediyorum. Bu Allah'ın kitabında şu ayette yer almaktadır: "Rasul size neyi verdiyse onu alın. Sizi neden nehyettiyse onu bırakın." (Haşr, 59/7).

Müfessirlerden bir grup alim demişlerdir ki: Allah'ın yarattığını değiştirmek Allah'ın dinini değiştirmek demektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

'Yüzünü bir tevhid ehli olarak tamamen dine çevir. Bu Allah'ın fitrî dinidir ki, Allah insanları yaratılıştan bu din üzerine kılmıştır. Allah'ın yaratışında hiçbir değişiklik yoktur." (Rum, 30/30).

Yine Buharî ve Müslim'in Sa/uMerinde sabit olan hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Her doğan çocuk fitrat üzerine (Hak dini kabule meyyal olarak) dünyaya gelir. Onu anne ve babası Yahudi, yahut Hristiyan, ya da Mecusî kılar. Tıpkı bir hayvan yavrusunun sağlam doğduğu gibi doğar. Siz hiç burnu, kulağı, eli veya dudağı kesik olarak doğan bir hayvan yavrusu gördünüz mü ?"

Kim şeytanı kendi işini üstlenecek bir dost veya itaat edilecek bir önder olarak kabul ederse dünya ve ahirette apaçık hüsrana uğramış olur, hatta gerçekte hem dünyayı hem

de ahireti kaybetmiş olur. Bu tekrar elde edilmesi mümkün olmayan, bunu kaçıranın tekrar kavuşamayacağı bir kayıptır. Kur*an hidayetini terk etmekten ve şeytanın üslûp ve metodlarına uymaktan daha büyük kayıp ne olabilir?

Şeytan kendi dostlarına batıl vaadlerde bulunmakta ve yalan kuruntular vermektedir. Mallarını Allah yolunda harcadıkları zaman fakirlik, hastalık ve kalkınma kervanından geri kalmakla onları korkutmakta, meselâ kumar oynamakla onlara zenginlik ve servet vaadinde bulunmakta ve kendilerinin dünya ve ahirette kazanacakları temennisinde bulunmakta, bu hususta yalan ve iftira uydurmaktadır.

Şeytan onlara sadece aldatıcı vaadlerde yani aldanacakları batıl vaadlerde bulunmaktadır. Bu vaadleri zina, kumar ve içki içmek gibi bazı şeylerde faydalarla süslemektedir. Halbuki bunlar pek çok zararlı şeyler, kötülükler ve elemelerle doludur. Nitekim Cenab-ı Hak kıyamet gününde İblis'in durumunu anlatırken şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın emri yerine gelince şeytan dostlarına şöyle der: Şüphesiz Allah size gerçek bir vaadde bulunmuştu. Ben de size bir vaadde bulunmuştum. Fakat ben size olan vaadimi bozdum. Benim sizin üzerinizde hiçbir nüfuzum, tesirim yoktu. Ben sadece sizi (sapıklığa) davet ettim. Siz de benim bu davetimi kabul ettiniz..." (İbrahim, 14/22).

İşte şeytanın yaptığı vaadleri ve ortaya koyduğu kuruntuları güzel görenlerin varacağı ve ulaşacağı yer kıyamet gününde cehennemdir. Onlar orada kaçacakları bir yer bulamazlar. Yani onların ayrılacakları, sığınacakları hiçbir yer yoktur, hiçbir kurtuluş yoktur, hiçbir sığınak yoktur. Onlar ateş üzerine yaygı serip oturan kimsenin sıçraması gibi cehennemde sıçrayıp dururlar.

Cenab-ı Hak bundan sonra saadete erenlerin ve takva sahiplerinin durumunu ve verilen tam ikramı anlatarak şöyle buyurdu: İman edenler Allah'ı, peygamberlerini, kitaplarını, ahiret gününü tasdik edip O'nun kaza ve kaderine razı olanlar, salih ameller işleyenler yani güzel amelleri ve kendilerine emredilen hayırlı amelleri işleyenler, nehyedildikleri çirkin amelleri terk edenler.. İşte bunları Allah ihtiva ettiği çeşitli ebedî nimetlerle birlikte altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Onlar orada diledikleri şekilde ve nereye isterlerse gideceklerdir. Onlar orada devamlı bir şekilde hiçbir zeval ve yer değiştirme olmaksızın ebedî olarak kalacaklardır. İşte bu, gönüllerin arzuladığı en büyük, en yüce kazançtır.

Bu vaad hiçbir şüphe olmayan gerçek bir vaaddir. Yani bu Allah tarafından bir vaaddir. Allah'ın vaadi ise hiç şüphesiz meydana gelecektir.

Bu sebeple bu ifadeyi haberin gerçekleşeceğine delâlet eden bir masterla yani "hakkan" (gerçekten) ifadesiyle vurgulamıştır.

Her şeye kadir olan O'dur. O ikramı, rahmeti ve lütfü geniş olandır. Şeytanın vaadi ise aldatmacı bir söz ve yalandır. Bundan sonra Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Allah'tan daha güzel sözlü kim olabilir?" Yani Allah'tan daha doğru sözlü, haberi daha doğru hiçbir kimse olamaz. O'ndan başka ilâh yoktur. O'ndan başka rab da yoktur.

Resulullah (s.a.) Tirmizî'nin rivayet ettiği hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Sözlerin en doğrusu Allah kelâmıdır. Hidayetin en hayırlısı Muhammed (s.a.)'in hidayetidir. İşlerin en kötüsü sonradan çıkanlardır. Her sonradan çıkan şey bidattir. Her bidat de sapıklıktır. Her sapıklık da cehenneme lâyıktır."^[59]

Cennete Hak Kazanmak Boş Temennilerle Değildir, Kötü Veya İyi Amelin Karşılığında Dikkate Alınacak Hususlar

123- Bu durum ne sizin kuruntunuza, ne de Ehl-i Kitab'ın kuruntusuna göredir. Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir. O kimse kendisine Allah'tan başka hiçbir dost ve yardımcı bulamaz.

124- Erkek veya kadın kim mümin olarak güzel amelleri işlerse bu gibi kimseler cennete girerler. Onlara zerre kadar haksızlık yapılmaz.

125- İyi ameller işleyerek kendisini Allah'a teslim eden ve İbrahim'in tevhid dinine tabi olan kimseden daha güzel dindar kim olabilir? Allah İbrahim'i kendine dost edinmişti.

126- Göklerde olan ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah her şeyi kuşatıcıdır.

Nüzul Sebebi

İbni Ebî Hatim İbni Abbas (r.a.)'tan naklediyor: Yahudi ve Hıristiyanlar ""Bizden başkaları cennete girmeyecek dediler. Kureyşliler de "Biz tekrar diril-meyeceğiz" dediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak şu ayeti indirdi: "Bu durum ne sizin kuruntunuz, ne de Ehl-i Kitab'ın kuruntusuna göredir..." (Nisa, 4/123).

İbni Cerir et-Taberî Mesruk'un şu sözünü naklediyor: Hıristiyanlar ve İslâm ehli birbirlerine karşı övünmeye başladılar. Bu grup:

-Biz sizden daha üstünüz, dedi. Diğer grup da:

-Biz sizden daha üstünüz, dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak şu ayeti indirdi: "Bu durum ne sizin kuruntunuz ne de Ehl-i Kitab'ın kuruntusuna göredir." (Nisa, 4/123).

Yine Taberî Mesruk'tan naklediyor: "Bu durum ne sizin kuruntunuza ne de Ehl-i Kitab'ın kuruntusuna göredir" ayeti indiği zaman Ehl-i Kitap müminlere "Siz de bizimle eşitsiniz" dediler. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: "Erkek veya kadın kim mümin olarak güzel ameller işlerse bu gibi kimseler cennete girerler..." (Nisa, 4/124).^[60]

Açıklaması

Durum ne sizin kuruntularınıza bağlıdır ey Müslümanlar, ne de sizin kuruntularınıza bağlıdır ey Kitap Ehli! Amellerin karşılığı yapılan amele bağlıdır. Mücerret temenni ile ne size, ne de onlara kurtuluş yoktur. İtibar edilen ve değer verilen husus Allah'a itaat, değerli peygamberlerinin diliyle Allah'ın tayin ettiği şeriata uymaktır.

İbni Ebî Şeybe Hasan-ı Basrî'den -mevkuf olarak- naklediyor: "İman temenniden ibaret değildir. Fakat kalpte yerleşen ve amelin de kendisini tasdik ettiği şeydir." Yine Hasan-ı Basrî diyor ki: "Bir kavmi mağfiret aldattı. Dünyadan günahlarla dolu olarak çıktılar. Sadık ve samimi olsalardı amellerini güzelleştirirlerdi."

Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir. Zira verilen karşılık amelin eseridir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kim zerre ağırlığınca kötülük işlerse onu görür." (Zelzele, 99/8).

İmam Ahmed Ebu Bekir b. Zübeyr'den rivayet ediyor: Haber verildiğine göre Hz. Ebu Bekir (r.a.) Peygamberimiz (s.a.)'e:

— Ya Rasulallah! "Bu durum ne sizin kuruntunuza ne de Ehl-i Kitab'ın kuruntusuna göredir" ayetinden sonra kurtuluş nasıl olacaktır? Her işlediğimiz kötülükle cezalandırılacak mıyız? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.) şöyle cevap verdi:

— Allah seni mağfiret eylesin ey Ebu Bekir! Sen hastalanmıyor musun? Yorulmuyor musun? Üzülüyor musun? Sana bir sıkıntı isabet etmiyor mu? Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a.):

— Evet dedi. Efendimiz (s.a.):

— İşte bu cezalandırıldığınız şeylerdendir buyurdu,

Said b. Mansur, Ahmed, Müslim, Tirmizî ve Nesaî Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ediyorlar: "Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir" ayeti indiği zaman bu durum Müslümanlara ağır geldi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.):

— Doğru olun ve doğruluğa yaklaşın. Zira Müslümana isabet eden her şeyde Müslüman için kefarettir. Hatta ayağına batan dikende, çektiği sıkıntıda kefarettir, buyurdu.

Bu hadis ve benzerleri dünyadaki hastalıklar, belâlar, musibetler ile dünyanın dertleri ve korkulan sebebiyle Allah'ın hataları sileceğine delâlet etmektedir.

Kim kötülük işlerse kendisinin işini üstlenecek, kendisini koruyacak ve kendisinden cezayı kaldıracak hiçbir dost ve kendisine yardımcı olacak ve başına gelen bu durumdan kendisini kurtaracak hiçbir yardımcı bulamaz. Ölçü sadece iman ve amellerdir, temenni, kuruntu ve rüyalar değildir.

Buna mukabil olarak, karşılaştırma ve adalet gereği olarak -bu ameli işleyen ister kadın ister erkek olsun- imanında sadık olduğu halde nefsinin ıslah edecek salih amel işlerse bu şekilde amel edip Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler cennete girecekler ve amellerinin ecirlerinden, isterse bu amel gayet basit ve zerre kadar bile olsa hiçbir haksızlığa uğramayacaklardır.

Cennetin ve saadetin yolu imanla birlikte salih amel işlemektir. Cehennemnin yolu ise kötü ameldir. Allah'ın şeriatı ve dinine uyulmadığı müddetçe övünmek bir millete veya gruba ya da peygambere mensup olmak hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Cenab-ı Hak bundan sonra kemal derecelerini zikrederek devam etti ve şöyle buyurdu: Kalbini sadece Allah'a ihlâsla teslim eden, dua veya dileğinde O'ndan başkasına yönelmeyen, gönlünü O'ndan başka rab veya mabud tanımaksızın sadece Allah'a teslim eden kimseden din yönünden daha güzel kim olabilir?

Ayette kalbin yönelmesi ve maksat "yüzü teslim etmek" şeklinde ifade edilmiştir. Zira yüz kalpte bulunan duygu ve düşüncelerin aynasıdır.

O kimse bu kalbi ihlâs ile ve kâmil imanla birlikte güzel amel işler, yani iyilikleri yapar, kötülükleri terk eder, faziletli ahlâk ve hasletlerle muttasıf olur. Şirkten yüz çevirmekle, putperestlik ve putperestlerden uzak durmak suretiyle tevhid dini olan Hz. İbrahim (a.s.)'in dinine tabi olur. Hak din olan İslâm dinine sarılır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Bir zaman İbrahim babasına ve kavmine şöyle demişti: Ben sizin tapmakta olduğunuz bütün ilâhlardan kesinlikle uzağım. Ancak beni yaratan müstesna. Beni O hidayete ulaştıracaktır. İbrahim bu tevhid kelimesini kendisinden sonrakilere onlar hakka dönsünler diye, ebedî bir kelime olarak bıraktı." (Zuhruf, 43/26-27).

"De ki: Hayır! Biz hakka yönelen İbrahim'in dinine uyarız. O Allah'a ortak koşanlardan değildir." (Bakara, 2/135).

"Allah İbrahim'i kendine dost edinmiştir." Bu cümle ara cümlesi olup mecazi bir mana taşır. Yani Allah İbrahim (a.s.)'i seçti, O'na samimi dostun samimi dostuna yaptığı ikramına benzer özel ikramda bulundu. Allah katında Allah'ın kendisini samimi dost edinecek kadar yakın bir dereceye sahip olan kimse dinine ve yoluna tabi olmaya lâayık bir kimsedir.

Yani Allah İbrahim (a.s.)'e selim bir fitrat ve inanç, kuvvetli bir akıl ve tertemiz bir ruh, Allah'ı kâmil manada tanıma iradesi, güçlü bir azim, putperestlik ve şirkle savaşma hususunda yüce bir gayret vermek suretiyle lütufta bulunmuş; böylece İbrahim (a.s.) ulü'l-azm (son derece azimli ve yüksek mertebeli) peygamberlerden biri olmuştu. O Rahman'ın samimi dostu ve şeytanın düşmanıdır.

Cenab-ı Hak bundan sonra itaat etmenin sebep ve hikmetini zikrederek şöyle buyurdu:

Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ın mülkü, O'nun kullan ve yaratıklarıdır. Bütün hepsinde tasarrufta bulunan sadece O'dur. O'nun takdir ettiği kaderi geri çevirecek bir güç, verdiği hükmü reddedecek bir kuvvet yoktur. Azameti ve kudreti, adaleti, hikmeti, lütfü ve rahmeti sebebiyle O'nun yaptığından sual edilmez. O'nun kudretiyle birlikte ilmi her şeyi kuşatıcıdır, hepsinde nüfuz sahibidir. Kullarından hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O'nun ilminde göklerde ve yerde bulunan zerre ağırlığınca bir şey, zerreden küçüğü de büyüğü de gizli kalmaz. Kullarının amellerini bilen kimse hayırlı ve şerli amellerinin karşılığını onlara verecektir. Kulların üzerine düşen kendileri için en güzel olanı tercih etmektir.

Bu ayet salih amel işleyenlerle kötü amel işleyenlerin zikredildiği ayetle sıkı irtibat halindedir. Mana şu şekildedir: Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O'na itaat etmek onların üzerlerine vaciptir. Kâinatı çevreleyen yüce kudret sahibi olmak, vaad ettiği ve

tehdit ettiği şeyleri yerine getirmek sıfatıyla muttasıf olması sebebiyle her şeyde kendisine yönelmeye lâıyk olan Allah Teâlâ'dır. Hatta İbrahim Halil (a.s.) ve diğer peygamberler de Allah'a yönelmek zorundadırlar. [\[61\]](#)

Yetimlerin Gözetilmesi, Geçimsiz Karı Kocanın Arasında Sulh Yapılması, Hanımlar Arasında Adalete Uyulması

127- Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: Kadınlar hakkında size fetvayı Allah veriyor: Kendilerine yazılan haklarını vermediğiniz ve kendilerini nikahlamak istediğiniz yetim kızlar ve zavallı çocuklar hakkındaki ve yetimlere adaletle davranmanız hususundaki hükümleri Kur'an'da size okunan ayetler açıklar. Ne hayır işlerseniz şüphesiz ki Allah onu bilir.

128- Bir kadın eğer kocasının geçimsizliğinden ya da kocasının kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse karı-kocanın aralarında anlaşarak sulh olmalarında ikisine de bir sakınca yoktur. Sulh daha hayırlıdır. Ne var ki nefisler cimri olarak yaratılmıştır. Eğer iyi geçinir, gerçekten Allah'tan korkar-sanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan tamamen haberdardır.

129- Ne kadar isteseniz de hanımlar arasında adaleti sağlamaya gücünüz yetmez. O halde (hiç olmazsa) birine tamamen meyledip diğerini askılı gibi bırakmayın. Eğer nefsinizi ıslah eder, Allah'tan korkar sanız muhakkak ki Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

130- Eğer karı-koca birbirlerinden ayrılacak olurlarsa Allah onların her birini geniş lütfayla kimseye muhtaç bı-rakmaz. Allah lütfü geniş ve sonsuz hikmet sahibidir.

Nüzul Sebebi

"Kadınlar hakkında senden..." 127. ayetin nüzul sebebi: Buharı bu ayet hakkında Hz. Aişe (r.a.)'nin şu sözünü nakletmiştir: Yanında yetim bir kız yetiştiren, o yetim kızın velisi

ve varisi olan, malında hatta hurma salkımında ortak kıldığı halde o yetim kızla evlenmekten yüz çeviren ve o kızı başka biriyle evlenmeyezorlayan, o şahsı yetim kızın malına ortak kılan ve o yetim kızın başkasıyla evlenmesine engel olan kişi hakkında bu ayet nazil olmuştur.

İbni Ebi Halim Süddi'den naklediyor: Cabir (r.a.)'ın çirkin bir amca kızı vardı. O kızın babasından miras kalan malı vardı. Cabir o kızla evlenmek istemiyor, evleneceği kocası malını alır götürür korkusuyla kızı başkasıyla evlendirmiyordu.

Cabir bu durumu Peygamberimiz (s.a.)'e sordu. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.

"Bir kadın eğer kocasının geçimsizliğinden" 128. Ayetin nüzul sebebi:

Tirmizi İbni Abbas (r.a.)'tan bu ayetin Sevde bnt. Zem'a hakkında nazil olduğunu rivayet etmektedir. İbni Abbas (r.a.) anlatıyor:

Sevde Resulullah (s.a.)'ın kendisini boşamasından korkmuş ve "Beni boşama , beni tut, benimle olacağın günü Aişe'ye tahsis et" demişti. Peygamberimiz(s.a.) de böyle yapmıştı. Bunun üzerine "Karı-kocanın aralarında anlaşarak sulh yapmalarında ikisine de bir sakınca yoktur." ayeti indi. Karı-kocanın üzerinde sulh yaptıkları şey caizdir. Tirmizi diyor ki: Bu hadis "hasen-garib"dir.

Ebu Davud ve Hakim Hz. Aişe (r.a.)'den bunun benzerini rivayet etmişlerdir

İbni Uyeyne ve Said b. Mansur Zühri'den, o da Said b. Üseyyeb'den rivayet ediyorlarki Rafi b. Hadic'in nikahı altında Muhammed b. Mesleme'nin kızı Havle vardı. Ya kibrinden veya başka bir sebeple ondan hoşlanmamış, onu boşamak istemişti. Havle"Beni boşama da bana dilediğin malı ayır" demişti. Sünnet de bu şekilde ceryan etmişti. Bunun üzerine "Bir kadın kocasının geçimsizliğinden ya da kocasının kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..." ayeti indi.

Buhari ve Hakim Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet ediyor: "Bir kadın kocasının geçimsizliğinden ya da kocasının kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..." ayeti hakkında Hz. Aişe diyor ki: "Benim durumum hakkında sana helallik vereyim" diyen kadın hakkında bu ayet nazil oldu. [\[62\]](#)

Açıklama:

Ya Muhammed! Kadınların durumu ve onların miras ve aile hakları, mali durumları ve karı-koca durumları muamelede adaletle davranmak, güzel geçinmek ve geçimsizlik durumunu ıslah etmek hakkında sana fetva sorarlar.

De ki: Onlar hakkında size fetvayı Allah veriyor: Onların durumları hakkındaki kapalı hususları size beyan ediyor. Yine bu surenin başından beri •vur'an'da size okunan miras hususunda yetim kızlara nasıl muamele edileceği -e yetimlerin mallarının verilmesi gibi diğer hükümleri açıklıyor.

"Yetimlere mallarını verin." (Nisa 4/3). Yetim kızlarla evlenmekten sakının ak hakkında 'Yetimler hakkında adaleti sağlamaktan korkarsanız." (Nisa, 4 31 buyrulmuştur.

Sizin çirkin âdetleriniz, yetim kızların velileri olduğunuz ve miras elinizde r olduğunuz zaman onlara takdir edilen paylarını vermemek şeklinde devam etti Halbuki siz o yetim kızların güzelliğinden ve mallarından istifade etmek istiyorsunuz. Şu mana da ihtimal dahilindedir: Siz çirkinlikleri sebebiyle o yetim uzları nikâhlanmaktan yüz çeviriyorsunuz.

Rivayet edilmiştir ki Hz. Ömer (r.a.) yetim bir kızın velisi kendisine geldi-i~ zaman ona:

— O yetim kızı biriyle evlendir. Onun için senden daha hayırlı birini bul ierdi. Yetim kız çirkin olur, malı da bulunmazsa velisine:

— Bu yetim kızla evlen, sen buna daha lâıyık sınd derdi. Zira bilindiği gibi :ahiliye devrinde adam yetim kızı ve malını kendi nefsi için alır, kız güzel olurca onunla evlenir ve malını da yerdı. Kız çirkinse ölünceye kadar evlenmesine engel olurdu.

"el-Müstaz'afîn" ifadesi yetim kızlar üzerine atfedilmiştir. Yani "Allah size vladınız hakkında tavsiyede bulunuyor.." (Nisa, 4/10) ayetinde açıkça belirti-~n miras hususundaki haklarını vermediğiniz zavallı çocuklar hakkında size :kunan ayetler.. Cahiliye döneminde kadın ve çocuklar mirasçı olamaz, sadece idleri idare eden kadınlar mirasçı olurlardı.

"Yetim kızlar" üzerine atıf yapılması halinde amil olan kelimenin "yüftî-£üm" olması sahihtir. Yani O yetim kızlar, zavallı çocuklar ve yetimlere adaletle davranmanız için size fetva veriyor.

Kısaca Allah iki güçsüz kimsenin hakkını hatırlatıyor. -Kadın, -Yetim çocuk.

Ayetlerin manalarını düşünmek ve içindekilerle amel etmek üzere bu ayetlerinden gafil oldukları için bu hatırlatmayı yapıyor.

"...yetimlere adaletle davranmanız..." Yani Allah size yetimlere adaletle muamele etmeniz ve onların işlerine özel bir itina göstermeniz hususunda yine size fetva veriyor.

Zemahşerî'nin zikrettiği gibi "Ve en-tekûmû" kelimesinin mukadder bir fi-ılîe yani "Ye'mürüküm" fiiliyle nasbedilmiş olması da caizdir. Bu emir yetimlere bakmaları, haklarını tam olarak vermeleri, hiçbir kimsenin onlara haksızlık yapmasına veya haklarını çiğnemesine müsaade etmemeleri hususunda ümmete verilen bir hitaptır.

Yetimlere, güçsüzlere ve kadınlara büyük veya küçük bir hayır işlerseniz şüphesiz ki Allah bunu gayet iyi bilir. Buna karşılık size en güzel mükâfatı verir.

Bu ifade hayırları işlemeye ve emirlere uyulmasına teşvik etmektedir. Allah (c.c.) bunların hepsini gayet iyi bilmektedir. Buna karşılık en kâmil ve en mükemmel mükâfatı verecektir.

Cenab-ı Hak daha sonra kan-koca arasında ihtilâfları ortadan kaldırma yollarını bildirmiş, burada üç durum zikretmiştir:

-Erkeğin hanımından nefret etmesi durumu -Erkeğin hanımıyla anlaşması durumu - Erkeğin hanımından ayrılması durumu

Birinci Durum: Kadın kocasının kendisinden nefret etmesinden veya kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, alacağı nafaka veya giyecek yahut geceleme yeri gibi haklarından ya da haklarının bir kısmından vazgeçebilir. Kocasının da bunu kabul etme hakkı vardır. Kadının kendi malından kocasına vermesinde hiçbir sakınca yoktur, erkeğin bunu kabul etmesinde de hiçbir sakınca yoktur. Burada "korcu" kelimesi buna delâlet eden bir takım işaretlerin ortaya çıkması şartıyla gerçek anlamında kullanılmıştır.

Bu durumda ayetin manası şudur: Kadın kocasının kendi nefsinin hanımına teslim etmemesi, nafaka vermemesi ve hanımına sevgi ve rahmetle muamele etmemesi yahut küfürlü sözlerle, dövmekle ve benzeri davranışlarla eziyet etmesi gibi alâmet ve emarelerle kocasının geçimsizliğinden veya kendisine tepeden bakmasından endişe ederse yahut kendisinin kötü tabiatı ve ahlâkı, yaşının ilerlemesi ya da çirkinliği veya usanç vermesi sebebiyle kocasının kendisiyle konuşmaktan ve onunla huzur içinde yaşamaktan vazgeçmesi suretiyle kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse...

İşte bu durumda kadının kocasının nikâhı altında kalmaya devam etmesi için kendi haklarından bir kısmından ya da tamamından vazgeçmek suretiyle yahut kocasının kendisini boşaması için malından bir kısmını bağışlamak -hu-lu' bedeli vermek- suretiyle karı-kocanın kendi aralarında sulha baş vurmalarında hiçbir sakınca yoktur. "Karı-kocanın fide konusunda anlaşmalarında hiçbir mahzur yoktur."

Fakat eşler Allah'ın aralarında meydana getirdiği sevgi ve rahmet prensiplerini daima hatırlasınlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Size kendi içinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratması ve aranızda sevgi ve rahmet meydana getirmesi Allah'ın kudretinin alâmetlerin-dendir. Şüphesiz bu hususta düşünen bir topluluk için deliller vardır." (Rum, 30/21).

Bu ayetlerin nüzul sebeplerini beyan ederken İslâm'ın ilk asrında kadının kocasının yanında kalması ve kocasının kendisini boşamaması için hanımın taksim anında (gecelemede) hakkını kumasına bırakması veya her iki ayda bir defa gecelemeyle yetinmesi şeklinde bazı kadınlara ait bir kaç durumu zikretmiştik.

İkinci Durum: Bu durum "sulh* kelimesiyle ifade edilen eşler arasındaki söz birliği durumudur. Yani hanımın haklarından bir kısmını kocasına bırakıp kocanın bunu kabul etmesiyle karı-kocanın birbirleriyle sulh olmaları tamamen ayrılmaktan daha hayırlıdır.

Birbirleriyle anlaşmak Allah'a ayrılıktan daha sevimli olunca Allah Teâlâ 'Sulh daha hayırlıdır" buyurdu. Yani eşlerin birbirlerinden ayrılmalarından, boşanmalarından, geçimsizlikten ve birbirlerinden yüz çevirmelerinden, kötü geçimden daha hayırlıdır. Ya da aile birliğini korumak için, aile düzeninin yıkılmasını ve çocuklara zarar verilmesini engellemek için ayrıca boşanmanın helâller arasında en çok buğzedilen şey olması sebebiyle sulh her şeyde husumet duymaktan daha hayırlıdır. [\[63\]](#)

Bütün bunlar iyilikle geçinmeye ve adaletle muamele etmeye dönmeyi gerektirir. Bu cümle bir ara cümlesidir. Yine "Nefisler cimri olarak yaratılmıştır" cümlesi de bu şekilde bir ara cümlesidir.

Yani Kur'an burada bir parantez açarak nefislerin bir tabiatım açıklamıştır: Bu cimrilik üzerine hırs gösterilmesidir. Meselâ kadınlar hakkın paylaşılması, nafaka ve iyi geçim hususunda, kocasını kıskanma, kocasının mehir ve iddet nafakası vermesi hususunda hırslıdırlar. Erkekler de kendi malları hususunda ve ailenin yıkılmasından hoşlanmamaları hususunda azami gayret gösterirler. Dolayısıyla karşılıklı hoşgörü ve sulh devam ettiği müddetçe her iki taraf için daha hayırlıdır. Karşılıklı hırsların olduğu yerde sulh, anlaşma ve ba-nışma ayrılmaktan daha hayırlıdır.

Sulh, kadının kocasının gönlünü almak üzere kendi payına düşen hakkının tamamından veya bir kısmından vazgeçmesi şeklinde iki tarafın anlaşmalarıdır.

Nitekim Şevde bnt. Zem'a (r.a.) validemiz Peygamberimiz (s.a.)'in kendisinden ayrılmasını istemediği ve Hz. Aişe'nin Peygamberimiz (s.a.)'in kalbindeki yerini bildiği için kendi sırasını Hz. Aişe'ye hibe etmişti.

Yine rivayet olunduğuna göre kocası kendisinden hoşlanmadığı için hanımını boşamak isteyen ve kocasından bir çocuğu bulunan bir hanım kocasına:

—Beni boşama, bana dokunma da çocuğuma bakayım. Bana sadece iki ayda bir defa uğra yeter diye teklifte bulundu. Kocası da:

—Sana yeterli ise bu durum benim için daha hoştur dedi ve hanımının bu teklifini kabul etti [\[64\]](#)

Sulh durumlarından biri de kadının mehrinin tamamını veya bir kısmını ya da nafakasını kocasına bağışlamasıdır. Kadın bunu yapmazsa erkeğin sade-

"Allahım... Bu benim yapabildiğim bir paylaştırmadır. Senin sahip olup da benim sahip olamadığım hususlarda -yani sevgi hususunda- beni ayıplama." Zira Hz. Aişe (r.a.) hanımları içerisinde en çok sevdiği hanımı idi.

"O halde (hiç olmazsa) birine tamamen meyletmeyin." İstenmeyen hanıma tamamen zulmetmeyin. Onun rızası olmaksızın onun payına düşeni elinden almayın. Yani tamamen bir tarafa eğilmekten kaçınmak elde olan ve mümkün olan bir şeydir. Tam manasıyla adil olmakta kusurunuz olsa bile bu konuda ihmalkâr davranmayın. Burada bir parça azarlama yapılmaktadır. Onlardan birine biraz meylettiğiniz zaman tamamen meyletmeyin, demektir.

"...diğerini askılı gibi bırakmayın." Yani diğer hanım yahut istenmeyen hanım askıda gibi ne evli ne de boşanmış halde kalmasın. Bilâkis sizin üzerinizde onu razı etmek, onunla güzel geçinmek ve onun haklarını korumak görevi vardır.

İmam Ahmed, sünen müellifleri ve Ebu Davud et-Tayalisi'nin Ebu Hurey-re (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Kimin iki hanımı olur da birine meylederse kıyamet günü bir tarafı düşük olacaktır."

"Eğer nefsinizi ıslah eder, Allah'tan korkar sanız..." Yani işlerinizi ıslah eder ve adaletle paylaşma yaparsanız, birine meyletmek ve diğerine zulmetmekten dolayı tevbe ederseniz, gelecekte her çeşit durumda Allah'tan sakınırsanız Allah sizin geçmişte hanımlarınızdan birine diğerlerinden daha çok meyletmeniz şeklindeki günahınızı affedecektir. Zaten Cenab-ı Hakk'm şanı ihmalkâr kullarını affetmek, kendisine yönelen ve tevbe eden kullarına rahmette bulunmaktır.

Üçüncü Durum: Bu durum ayrılma durumudur: Allah Teâlâ eşlerin çözüm, tedavi, uyum ve aralarında anlaşmalarının çok zor olması sebebiyle birbirlerinden ayrıldıkları zaman Allah erkeği hanımına, hanımı da kocasına muhtaç kılmaz. Erkeğe o hanımdan

daha hayırlısını verir. Hanıma da o kocadan daha hayırlısını verir. Allah lütfü geniş, ikramı büyük, bütün fiilleri, takdiri ve şeriatında son derece hikmet sahibidir. [\[65\]](#)

Kâinatta Mülk, Mükemmel Kudret Ve İrade Gerçekte Sadece Allah'ındır, Mücahid İçin Dünya Ve Ahirette Mükâfat Vardır

131- Göklerde ve yerde bulunan her şey sadece Allah'ındır. Biz sizden önce kendilerine kitap verilenlere de size de Allah'tan korkun diye tavsiyede bulunduk. Eğer inkâr ederseniz (bilin ki) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. Sonsuz hamde lâyıktır.

132- Göklerde ve yerde bulunan her şey sadece Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.

133- Ey insanlar!.. O dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah buna gerçekten kadirdir.

134- Kim dünya mükâfatını isterse (bilsin ki) dünya ve ahiret mükâfatı Allah katındadır. Allah her şeyi çok iyi işiten ve çok iyi görendir.

Açıklaması

Cenab-ı Hak kendisinin, göklerin ve yerin gerçek sahibi ve hakimi olduğunu ifade etmektedir. Göklerde ve yerde bulunan mülk, yaratık, icad, tasarruf ve kul olarak her şey Allah'ındır, mutlak hüküm O'nundur.

Biz senden önceki Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğerlerine size emrettiğimiz şeyle emrettik. Onlara size tavsiye ettiğimiz şekilde sadece Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarını, O'nun emirlerim ve şeriatını yerine getirmek suretiyle gerçekten Allah'tan korkmalarını tavsiye ettik.

Siz Allah'ın nimetlerini ve size olan ihsanını inkâr ederseniz, bilin ki Allah mülkün

gerçek sahibidir. Sizin şükretmeniz ve takva sahibi olmanızın O'na hiçbir yararı dokunmadığı gibi sizin inkâr etmeniz ve isyanda bulunmanız da O'na hiçbir zarar vermez. O bunları size buna ihtiyacı olduğu için değil, rahmeti sebebiyle tavsiye etti.

"Siz inkâr ederseniz" ifadesi "Allah'tan korkun" ifadesine atfedilmiştir. Zira mana şudur: Biz onlara da size de takvayı emrettik. Onlara da size de şöyle dedik: Siz inkâr ederseniz bilin ki mülk Allah'ındır.

Zemahşerî'nin dediği gibi [\[66\]](#) mana şöyledir: Bütün mahlûkat Allah'ındır. O bütün yaratıkların yaratıcısı ve gerçek sahibidir, mahlûkata çeşitli şekillerde nimet veren O'dur. O halde mahlûkatı arasında O'na itaat olunması ve isyan olunmaması mahlûkatın O'nun cezasından sakınmaları ve mükâfatını ummaları Allah'ın hakkıdır. Biz geçmiş ümmetlerden kendilerine kitap verilenlere ve size Allah'tan korkun diye tavsiyede bulduk. Yani bu eski bir vasiyet olup Allah kullarına bu şekilde vasiyette bulunmaya devam etmektedir. Bu sadece size özel bir durum değildir. Zira onlar takva sebebiyle O'nun nezdinde saadete kavuşurlar. Onlar bununla neticede kurtuluşa nail olurlar. Onlara ve size şöyle dedik: İnkâr ederseniz bilin ki göklerinde ve yerinde bulunan, O'nubir tanıyan, O'na kulluk eden ve O'ndan korkan melekler, insanlar ve cinler ve diğer varlıklar Allah'ındır.

Allah zatıyla yarattıklarından, her şeyden ve hepsinin ibadetinden müstağnidir. Onlardan hiçbir kimse hamdetmezse de O kendi zatıyla ve mükemmel sıfatlarıyla nimetlerinin çokluğu sebebiyle hamdedilmeye lâyıktır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Ben onlardan hiçbir rızık istemiyorum. Ben onlardan beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz ki rızık verici olan, kuvvet sahibi ve güçlü olan Allah'tır." (Zariyat, 51/57-58).

Daha sonra bu ifadeyi tekit için tekrar etti: Göklerde ve yerde bulunan her şey yaratık ve mülk olarak Allah'ındır. Göklerde ve yerde var etmek ve yok etmek, diriltmek ve öldürmek hususunda Allah dilediği şekilde tasarrufta bulunur. Vekil olarak Allah yeter. Hakim olarak, koruyucu olarak, kullarının rızık-ları ve diğer işlerinde kefil olarak Allah yeter.

Zemahşerî diyor ki: "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ındır" ifadesinin tekrar edilmesi O'ndan sakınmaları, O'na itaat etmeleri ve isyan etmemeleri için Allah'tan sakınmalarınım sebebini ispat etmektedir. Zira haşyetul-lah (Allah korkusu) ve takva bütün hayrın aslıdır. [\[67\]](#)

Cenab-ı Hak daha sonra umumî ve açık bir tehditte bulunarak şöyle buyurdu:

Ey insanlar!.. Yüce Allah dilerse sizi ortadan kaldırır ve sizin yerinize başkalarını getirir. O buna kadirdir. Çünkü göklerde ve yerdeki her şey O'nun kabzası altındadır ve O'nun hakimiyetine boyun eğmiştir. Allah yaratmaya ve yok etmeye son derece muktedir. O'nun dilediği hiçbir şey O'nun için imkânsız değildir.

Bu ifade Peygamberimiz (s.a.)'e eziyet eden ve O'nun davetine karşı çıkan müşriklere karşı gazap ve korkutma ifadesidir. Yani isyan ettiğiniz zaman sizi ortadan kaldırmaya ve değiştirmeye muktedir olduğunu beyan etmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Siz yüz çevirirseniz O sizi başka bir kavimle değiştirir. Onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed, 47/38).

Seleften bir alim şöyle demiştir: Allah'ın emrini zayi ettikleri zaman kullar Allah'ın nazarında ne kadar da basittirler!..

Yine Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "O dilerse sizi yok eder ve yeni bir yaratık getirir. Bu Allah'a ağır değildir." (İbrahim, 14/19-20). Yani bunu yapmak O'nun için imkânsız değildir.

Cenab-ı Hak daha sonra şöyle buyurdu: "Kim dünya mükâfatını isterse..." Yani kim bu gayreti, ameli ve cihadiyla dünya mükâfatını yani mal, mevki vb. dünya nimetlerini isterse bilsin ki dünya ve ahiret mükâfatı Allah katındadır. Tıpkı cihadiyla sadece ganimet almak isteyen mücahid gibi... İsteddiği şey çok basittir. Bilâkis onun dünya ve ahiret hayırlarını istemesi gerekir. Allah rızası için cihad ederse hem ganimeti alır, hem de cennete nail olur.

Ayetin manası şudur: Eğer isterse Allah katında dünya ve ahiret mükâfatı vardır. İnsanın dünya ve ahiret mükâfatını birlikte arzu etmesi gerekir.

Burada dinin kendi mensuplarını dünya ve ahiret saadetine ulaştırdığına, ruhidayetin de Allah'ın lütuf ve rahmeti olduğuna hafif yolla işaret vardır. Müslümanlar Rablerinin emirleri ve düsturlarının hidayeti üzere dosdoğru devam ederlerse dünyanın efendileri olurlar.

Bu ayet şu ayetlerin bir benzeridir: "İnsanlardan bir kısmı, "Ey Rabbimiz! Nimetlerini bize dünyada ver" der. Bunların ahirette hiçbir nasibi yoktur. Onlardan bir kısmı da, ey Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver. Ve bizi :-ihennem azabından koru" der. İşte onların kazandıklarından payları vardır." Bakara, 2/200-202).

"Kim ahiret menfaatini isterse onun mükâfatını artırırız. Kim de dünya "-; ifaatini isterse ona dünyada istediğinin bir kısmını veririz. Ahirette ise hiç-• -.- nasibi yoktur. (Şûra, 42/20).

"Kim geçici dünya hayatını isterse dünyada istediğimize dilediğimiz kadar .'.rırız.

Sonra da ona cehennemini hazırlarız. Oraya perişan bir halde Allah'ın ~z-.metinden kovulmuş olarak girer. Kim de ahireti diler, mümin olarak ahiret -r.n gerekeni yaparsa işte onların amelleri Allah katında makbuldür. Dünya ve z'.ireti arzulayanlardan her ikisine de Rabbinin nimetlerinden veririz. Rabbi-•>.;" . nimetleri kimseye yasak edilmiş değildir." (İsra, 17/18-21).

Cenab-ı Hak ayeti şu ifade ile tamamladı: "Allah her şeyi çok iyi işiten ve :-:k iyi görendir." Yani Allah geçmişte ve devamlı olarak kullarının sözlerini işi-ii her maksadı ve ameli çok iyi görendir. Kullar da sözlerinde ve davranışla-r.nda Cenab-ı Hakk'ı murakabe etme mecburiyetindedirler. [\[68\]](#)

Hüküm Verirken Adil Olmak, Hakkın Şahitliğini Yapmak, Allah'a, Resule Ve Semavî Kitaplara İman Etmek

135- Ey iman edenler!.. Kendiniz ya da anne babanız ve yakınlarınız aleyhinde de olsa, Allah için şahitlik ederek adaleti hakim kılanlar olun. O kimseler zengin de olsa fakir de olsa Allah onlara daha yakındır. O halde adaleti yerine getirmeyip nefsi arzularınıza uymayın. Eğer eğri davranır veya (haktan) yüz çevirerseniz şüphe yok ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

136- Ey iman edenler!.. Allah'a, Rasul'üne, Rasul'üne indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, şüphesiz o derin bir sapıklığa düşmüştür.

Nüzul Sebebi

135. ayetin nüzul sebebi:

İbni Ebî Hatim Süddî'den naklediyor: Bu ayet Peygamberimiz (s.a.)'e nazil rlduğu zaman biri zengin diğeri fakir iki kişi O'na davalı ve davacı olarak geldiler. Peygamberimiz (s.a.) fakirin tarafını tutuyordu. Zira fakirin zengine zulmedemeyeceği görüşünde idi. Allah

da bunu reddedip zenginle fakir hakkında sadece adaleti yerine getirmesini emretti.

Açıklaması

Allah Teâlâ mümin kullarına adaleti yerine getirmelerini, Allah'ın emri "ususunda kınayanların kınamasına aldırış etmemelerini, birbirlerine yardım-r: ve destek olmalarını emretmektedir.

Ey müminler!.. Adaleti yerine getirme hususunda son derece gayretli olun. Adalet genel bir emir olup hem idarecilerin insanlar arasında hüküm vermede, -em herhangi bir sahadaki çalışmada, hem de ailede adil olmayı ihtiva etmektedir. Yani hakim yahut vali veyahut görevli kişi insanlar arasında verdiği r:-_kümlerde, meclislerde ve her çeşit ihtiyaçlarını görmede eşit davranacak, -er iş sahibi işçileri arasında eşit davranacak; kişi hanımları ve çocukları İrasında muamele ve bağış hususunda eşit davranacaktır.

Sizler Allah'ı razı kılacak hakkı araştırmak ve şahitliği Allah'ın rızasını irzu ederek yerine getirmek suretiyle Allah için hak şahitleri olun. Böylece .-ahitlik hiçbir kimseyi gözetmeksizin ve ayrıcalık yapmaksızın doğru, adil ve gerçek şahitlik olsun.

Şahitliğinizin sonucu kendi nefsinizin aleyhine bile olsa, zararı size dönse r.le hakkı ikrar edip gizlememek suretiyle sırf hak için şahitlik yapın. Kim tendi nefsi aleyhine hak sözle şahitlik yaparsa kendi aleyhine şahitlik yapmış :ûr. Zira şahitlik hakkı ortaya çıkarmak demektir.

Yine şahitlik anne babanızın ve diğer yakınlarınızın aleyhine bile olsa ve zararı onlara dönse bile siz yine gerçek sözle şahitlik edin. Zira anne-babaya itaat ve akrabalarla irtibatı devam ettirmek Allah'ın rızasına uymayan şahitlikle olmaz, bilakis iyilik, ziyaret ve itaatte, hak yolda ve meşru hususlarda olur.

Zengini sadece zengin olduğu için, fakiri de fakirliği sebebiyle acıdığınız için gözetmeyin. Bilakis bu işi Allah'a bırakın. Allah zengini de fakiri de gözetir. O ikisine sizden daha yakın ve menfaatlerini sizden daha iyi bilir.

Haktan batıla meyledip de nefsî arzularınıza uymayın. Zira nefsî arzulara ayaklar kaymaktadır. Yahut nefsî arzular asabiyet ve insanların sizlere buğzetmesi sizi işlerinizde ve vazifenizde adaleti terk etmeye sevketmesin. Hangi durumda olursa olsun adalete

sarılın. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun. Çünkü bu (adaletli olmak) takvaya daha yakındır." (Maide, 5/8).

Dilinizi eğer büker, şahitliği bozup değiştirirseniz, "Kitap Ehli'nden bir grup dillerini eğip bükerekler." (Âl-i İmran, 3/78) buyurulduğu gibi dillerinizi eğip bükerseniz yahut şahitliği eda etmekten yüz çevirirseniz... Yüz çevirme, şahitliği gizlemek ve terk etmektir. Cenab-ı Hak "Kim şahitliği gizlerse şüphesiz o kalbi günahkâr kimsedir." (Bakara, 2/283) buyurmaktadır.

Peygamberimiz (s.a.) de Müslim'in Zeyd b. Halid el-Cüheni (r.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: "Size şahitlerin en hayırlısını haber vereyim mi: Bu kimse şahitliği istenmeden yerine getiren kimsedir."

Eğer yanlış davranır yüz çevirirseniz Allah sizin amellerinizden gayet haberdardır. Size bunun karşılığını verecektir. Burada Alîm (gayet iyi bilir) ifadesi yerine Habîr (gayet haberdardır) sıfatı kullanılmıştır. Zira haberdar olmak her şeyin inceliklerini ve gizli yönlerini gayet iyi bilmek demektir. Şahitlikte ise aldatma, hile, lafı evirip çevirme sıkça görülmektedir. Cenab-ı Hak bunları gayet iyi bildiğine göre emre aykırı davrananlar bundan sakınsınlar demektir.

Cenab-ı Hak daha sonra Allah'a, Rasul'üne ve indirdiği kitaplara imanı emretti. Bu hitap müminlere ise bunun manası bu hususta sebat edin, buna devam edin, sürekli bu şekilde olun demektir.

Nitekim mümin her namazda "Bizi doğru yola ilet." (Fatiha, 1/6) demektir. Yani bu hususta bizi basiretli kıl, hidayetimizi artır, bize bunun üzerinde sebat ihsan eyle demektir.

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler!.. Allah'tan korkun. O'nun Rasul'üne iman edin." (Hadîd, 57/28). Bu İbni Kesir ve Kurtubî'nin görüşüdür. [\[70\]](#)

"Rasul'üne indirdiği kitap" ifadesiyle Kur'an-ı Kerim'i kastetmektedir. "Daha önce indirdiği kitap" ifadesi ise cins isim olup bütün önceki kitapları içine almaktadır.

Eğer bu hitap Ehl-i Kitab'm müminlerine yapılmış ise bundan önceki peygamberlere ve Kur'an'dan önce indirilen-kitaplara iman ettikleri gibi Peygamberimiz (s.a.)'e ve Kur'an'a iman etmelerinin emredildiği mâaası anlaşılmalıdır.

Rivayet edildiğine göre bu hitap Yahudilerden iman edenlere yapılmıştır. İbni Abbas ve aynı şekilde Kelbî diyor ki: "Bu ayet Abdullah b. Sellâm, Esed b. Ka'b, Übeyd b. Ka'b, Sa'lebe b. Kays, Abdullah b. Sellâm'ın kızkardeşinin oğlu Sellim ve Yamin b. Yamin

hakkında nazil olmuştur. Zira bunlar Resulullah (s.a.)'a gelip "Biz sana, Kitabına, Musa'ya, Tevrat'a ve Üzeyr'e iman ediyoruz. Bunların dışındaki kitapları ve peygamberleri inkâr ediyoruz" dediler. Peygamberimiz- (s.a.) de: "Hayır! Allah'a, Rasul'üne, kitabı Kur'an'a ve bundan önceki her kitaba iman edin" buyurdu. Onlar da "Bunu yapmayız" dediler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Hepsi de iman ettiler. [\[71\]](#)

Ayette Kur'an hakkında "nezzele" kelimesi kullanılmıştır. Çünkü Kur'an parça parça, zaman zaman, olaylara göre, kulların hayatları ve ahiretleri hakkında ihtiyaç duydukları hususlara göre indirilmiştir.

Önceki kitaplar ise toptan bir bütün halinde indirilmiştir. Bu sebeple Cenab-ı Hak önceki kitaplar hakkında "enzele" kelimesini kullanmıştır.

Cenab-ı Hak imanı emrettikten sonra küfredenlere tehditte bulunmuştur:

Kim Allah'ı, meleklerini veya kitaplarından ve peygamberlerinden bir kısmını yahut ahiret gününü inkâr ederse sapıklığa düşmüştür. Yani hidayet ve hak yoldan dışarı çıkmıştır, istenen esaslardan tamamen uzaklaşmıştır.

Kim Allah'ın kitapları ve peygamberleri arasında ayırım yaparsa Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr ederse bu kimsenin imanına itibar edilmez ve kabul edilmez. Bir kimse kendi peygamberine ve kitabına iman etse bile kendi kitabında müjdelenen Hz. Muham-med (s.a.)'i inkâr ederse bir kitabı veya bir peygamberi inkâr etmesi sebebiyle hepsini inkâr etmiş olacaktır. [\[72\]](#)

Münafıkların Sıfatları, Cezaları Ve Müminlere Karşı Tavırları

137- İman edip sonra inkâr eden, sonra iman edip tekrar inkâr eden, sonra da inkârlarında ileri gidenleri Allah bağışlamayacak ve onları doğru yola erdirmeyecektir.

138- Münafıklara kendilerine can yakıcı bir azap olduğunu müjdele.

139- Onlar müminleri bırakıp kâfirleri dost ediniyorlar. Yoksa onların yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Hiç şüphesiz bütün izzet ve şeref Allah'a aittir.

140- Allah size kitabınızda "Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman başka bir söze geçmedikleri müddetçe onlarla birlikte oturmayın. Aksi takdirde siz de onlar gibi olursunuz." diye hüküm indirmiştir. Hiç şüphesiz Allah bütün münafıkları ve kâfirleri cehennemde toplayacaktır.

141- Onlar daima sizi gözetlerler. Allah tarafından size bir fetih nasip olursa "Biz de sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlere bir nasip (zaferden bir pay) olursa onlara "Biz size üstünlük sağlayıp sizi müminlerden korumadık mı?" derler. Allah kıyamet gününde aranızda hüküm verecektir. Allah müminlere karşı kâfirlere asla hiç bir imkân vermeyecektir.

Açıklaması

İmanlarını açığa vurup da sonra küfre dönenler, sonra iman edip daha sonra küfredenler, daha sonra aşırı gidip küfürde devam edenler ve sonra da küfür üzerinde ölen kimseler için mağfiret yoktur. Onlara hayır yolu gösterilmez.

Yani kendilerinde dinden dönme fiili tekrar tekrar görülenler, ziyadesiyle küfür etmeleri ve küfür üzerinde ısrar etmeleri beklenenler, imanın gerçeğini anlamak için kabiliyeti kaybedenler, hidayet üzerine sebatkâr olmaya çalışmayanlar, Allah'ın mağfiretini, rahmetini, ihsanını ve rızasını asla elde edemeyeceklerdir. Bu tereddütten sonra cennete ve cennetteki hayır, kurtuluş ve saadete asla ulaşamayacaklardır. Zira hayatları boyunca onların tevbe ettikleri görülmemiştir. Onlar ölünceye kadar küfürleri, tuğyanları ve İslâm'a olan düşmanlıklarında devam etmişlerdir.

Ey Muhammed! Bu münafıkları ve kâfirlere meyleden ve onlarla dostluk kuran diğerlerini cehennem ateşinde derecesi bilinmeyen acıklı bir azapla müjdele, yani bununla korkut.

Hayır akıbetin takva sahiplerine ait olduğunu, zira Allah'ın takva sahipleriyle beraber olduğunu bilmeyerek üstünlüğün kâfirlere ait olacağını zannetmeleri, bu sebeple de müminlerin dostluğunu terk etmeleri, kâfirleri dost ve yardımcı edinmeleri münafıkların sıfatlarındandır.

Daha sonra Cenab-ı Hak onların bu tavırlarını reddetmiş, onları azarlamış ve eğer onlar bu tavırlarıyla kâfirlerin yanında izzet, şeref ve üstünlük arıyorlarsa hata ettiklerini belirtmiştir. Zira izzet, şeref ve üstünlük dünya ve ahi-rette Allah'ındır. Allah bunu

dilediğine verir.

Ayetten murat izzet, şeref ve üstünlüğün sonunda Allah'ın, Yahudilere ve diğer insanlara karşı izzet vereceğini vaad ettiği Allah dostlarının olduğudur. Cenab-ı Hak buyurdu ki: "İzzet (şeref, üstünlük, kuvvet, hakimiyet ve yücelik) Allah'ın, Rasulünün ve müminlerindir." (Münafikun, 63/8).

İbni Abbas diyor ki: "İzzeti onların yanında arıyorlar" ayetiyle Kaynuka oğulları kastedilmektedir. Zira Abdullah b. Übeyy b. Selul onlarla dostluk kurmuştu.

Cenab-ı Hak daha sonra imanında sadık olan müminleri ve kendini mümin gösteren münafıkları Allah'ın ayetleriyle alay eden kâfirlerin meclislerinde oturmaktan nehyetti. Onlara kulak vermeyin, başka bir söze girinceye kadar onlarla birlikte oturmayın. Çünkü siz onlarla birlikte oturursanız onların sözlerine razı olmanız sebebiyle küfürde onlara ortak olursunuz.

Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Bizini ayetlerimize dalan (ileri-geri konuşan) kimseleri gördüğün zaman onlar başka bir söze dalıncaya kadar onlardan yüz çevir." (En'am, 6/68).

Nehyin sebebi şudur: Müşrikler meclislerinde Kur'an hakkında ileri geri konuşuyorlar, Kur'an'la alay ediyorlardı. Müşrikler böyle ileri-geri konuşmaya devam ettikleri müddetçe Müslümanlar onlarla birlikte oturmaktan nehyolundular.

Medine'deki Yahudi alimleri de aynen müşrikler gibi hareket ediyorlardı. Bunun üzerine Müslümanlar Mekke'de müşriklerle birlikte oturmaktan nehyolundukları gibi Yahudi alimleriyle de oturmaktan nehyolundular. Kur'an hakkında ileri geri konuşan Yahudi alimleriyle beraber oturanlar münafıklardı. Dolayısıyla onlara: "Siz de küfürde Yahudi alimleri gibisiniz" denilmiş oldu.

Burada münkerin karşısında susan kimsenin günaha ortak olduğuna ima edilmektedir.

Daha sonra Cenab-ı Hak hepsinin sonlarını beyan etti. Münafık ve kâfirlerin tamamını yani kâfirler ve onlarla birlikte oturanların tamamını cehennemde toplayacağını kararlaştırdı. Zira bunlar dünyada Allah'ın ayetleriyle alay etmek üzere toplandıkları gibi kıyamet günü azapta bir araya geleceklerdir. Zira bir şeye razı olanın hükmü tamamen onu işleyen kimsenin hükmü gibidir.

Cenab-ı Hak sonra münafıkların bazı durumlarını beyan etti. Onlar müminler için meydana gelecek hayır ve şerri beklemektedirler.

Müminlere Allah tarafından bir zafer, fetih veya ganimet nasip olursa "Biz de destekleyici ve teyit edici olarak sizinle beraberdik, bize de ganimetten bir pay ayırın, bizim hak kazandığımız taksimde bizi de ortak edin" diye iddiada bulunmuşlardı.

Kâfirlere bir zaferden nasip olduğu zaman -Meselâ Uhud'da olduğu gibi-münafıklar onlara şöyle dediler: Sizi biz galip kılmadık mı? Size öldürme ve esir etme imkânını biz vermedik mi? Müminlere karşı size yardımcı olmadık mı? Biz Müslümanları sizin yerinize oyalamak, onların kalplerine korku ve endişe vermek suretiyle size yardımcı olduk. Bundan dolayı onlar sizinle çarpışmaktan çekindiler. Onların sizin üzerinize hakim olmasını engelledik. O halde elde ettiğiniz ganimetten bizim de nasibimizi getirin.

Müslümanların zaferinin "fetih", kâfirlerin zaferinin "nasip" olarak adlandırılmasının sebebi Müslümanların şanını yüceltmek ve kâfirlerin elde ettiği payı küçümsemektir. Zira Müslümanların zaferi büyük bir hadise olup bu sebeple gök kapıları açılmakta, melekler Allah dostlarına yardım için inmektedirler. Kâfirlerin nasibi ise Zemahşerî'nin de dediği gibi ^[73], sadece basit bir hissedir ve dünyadan elde ettikleri küçük bir paylardır.

Cenab-ı Hak daha sonra müminlerle münafıklar arasındaki durumu kesin çizgilerle belirtti: Ey sadık müminler ve ey yalancı münafıklar!.. Allah kıyamet günü aranızda hüküm verecek, herkese amelinin karşılığını verecektir. Müminler cennete, münafıklar cehenneme gireceklerdir.

Sonra da Allah Teâlâ vesveseci münafıkların sarılabilecekleri bütün ümitleri de kesip attı: Müminler Allah'ın şeriatına ve dinine sarılmaya devam ettikleri müddetçe Allah kâfirlere müminleri tamamen ortadan kaldırma, müminleri yok etme imkânı vermeyecektir. Bazan kâfirler bir zafer elde etseler de bu geçici bir zafer olacaktır. Zira hayırlı sonuç dünya ve ahirette sadece takva sahiplerinin olacaktır. "Müminlere yardım etmek bizim üzerimize borçtur." (Rum, 30/47); "Siz Allah'a (Allah'ın dinine yardım ederseniz) O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar." (Muhammed, 47/7). ^[74]

Münafıkların Diğer Tutumları, Cezaları Ve Kâfirlerle Dostluktan Nehyedilmesi

142- Münafıklar Allah'ı aldatmak isterler. Halbuki Allah onların hilelerini kendilerine çevirir. Onlar namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar. İnsanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı pek az anarlar.

143- Onlar bu arada (iman ile küfür arasında) bocalamaktadırlar. Ne bunlara (müminlere) ne de şunlara (kâfirlere) bağlanırlar. Allah kimi doğru yoldan saptırsa sen artık ona bir yol bulamazsın.

144- Ey iman edenler!.. Müminleri bırakıp da kâfirlere dost edinmeyin. Allah'a kendi aleyhinize olacak apaçık bir delil mi veriyorsunuz?

145- Şüphesiz münafıklar cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Sen onlar için asla bir yardımcı bulamazsın.

146- Ancak tevbe edenler, kendilerini düzeltenler, Allah'a sınımsız sarılanlar, Allah için dinlerine ihlâsla bağlananlar müstesna. Çünkü bunlar müminlerle beraberdirler. Allah müminlere büyük bir mükâfat verecektir.

147- Eğer siz şükrederseniz ve iman ederseniz Allah size ne diye azap etsin? Allah şükredenlerin mükâfatını veren ve her şeyi gayet iyi bilendir.

Açıklaması

Münafıklar cahillikleri, basitlikleri, bilgilerinin ve akıllarının azlığı, psikolojik hastalıkları ve anlayışsızlıkları sebebiyle hileye yönelirler. Hilekâr kimsenin yaptığı gibi küfrü gizleme ve imanı açığa vurma şeklinde hareket ederler. Nitekim Bakara suresinin başlarında onların bu özellikleri şöyle anlatılmıştı: "Onlar Allah'ı ve iman edenleri aldatmak isterler." (Bakara, 2/9).

Hiç şüphesiz Allah aldatılamaz. Zira O bütün sırları ve gizlilikleri bilir. Fakat onlar durumlarının insanlar arasında revaç bulduğu gibi, görünüşte kendilerine şariat hükümleri uygulandığı gibi olacak zannederler. Kıyamet gününde Allah katındaki hükümlerinin de böyle olacağını, durumlarının Allah katında da makbul olacağını zannederler.

Nitekim Cenab-ı Hak onların kıyamet gününde kendilerinin dünyada iken istikamet ve doğru yol üzerinde olduklarına yemin edeceklerini, bu yeminlerinin kendilerine faydalı olacağına inandıklarını haber vermekte, şöyle buyurmaktadır: "O gün Allah hepsini diriltir. Onlar size yemin ettikleri gibi Allah'ın huzurunda da yemin ederler." (Mücadile, 58/18); "Allah da onları aldatır (onların hilelerine kendilerine çevirir)." Yani onların hilelerine karşılık onlara ceza verir. Bu birinci lafza uygun olsun diye "aldatma" şeklinde adlandırılmıştır. Meselâ "Onlar hile yapar, Allah da onlara hile yapar (yani hilelerinin

karşılığını verir)". (Enfal, 8/30) ayeti de böyledir. Yahut O, aldatmaya karşılık genellikle yapılacak şeyi onlara yapar. Yani zahiren kendilerine şeriat ahkâmı uygulansın diye bırakır. Dünyada kanlarına ve mallarına dokunulmaz. Ahirette ise onlara aşağı tabaka hazırlanır. Dünyada onları rezillik, perişanlık, sıkıntı, işkence ve sürekli korku hiç yalnız bırakmaz.

Cenab-ı Hak münafıkları ahirette insanların huzurunda rezil de edebilir. Sıratla müminlere nur verildiği gibi onlara da nur verilir; sonra nurları söndürülür. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"O gün münafık erkek ve kadınlar müminlere: "Bize bakın da nurunuzdan istifade edelim" derler. Onlara: "Arkanıza dönün de nur isteyin" denilir. Müminlerle münafıklar arasına kapısı olan bir sur çekilir. Onun içinde rahmet, dış tarafında da azap vardır."

"Münafıklar müminlere "Dünyada biz sizinle beraber değil miydik?" diye çağrıda bulunurlar. Müminler de "Evet, fakat siz kendinizi fitneye kaptırdınız, müminlerin bir belâyaya uğramasını beklediniz, din hususunda şüpheyeye düştünüz. Allah'ın emri gelinceye kadar boş emeller sizi aldattı. Sizi Allah'a karşı aldatıcı şeytan aldattı" derler."

"Bugün ne sizden ne de kâfirlerden, kurtulmanız için hiç bir fidiye kabul edilmeyecektir. Yeriniz cehennemdir. Sığınacağınız odur. O ne kötü bir yerdir." (Hadîd, 57/13-15).

İmam Ahmed ve Müslim'in İbni Abbas (r.a.)'tan rivayet ettiği hadiste Efendimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Kim ismini duyurmak isterse Allah (kıyamette kötü bir şekilde) ismini duyurur. Kim gösteriş yaparsa Allah da onu (kıyamet gününde kötü bir şekilde insanlara) gösterir."

İbni Abbas diyor ki: "Allah'ın onları aldatmakla cezalandırması şu şekildedir. Allah kıyamet gününde insanlarla birlikte yürümek üzere onlara nur verir. Sıratla ulaştıkları zaman nurları söner, karanlıkta kalırlar. Bunun delili Cenab-ı Hakkın şu ayetidir:

"Onların durumu aydınlanmak için ateş yakan kimsenin durumuna benzer: Ateş çevresini aydınlatınca Allah onların nurlarını giderdi ve onları karanlıklar içerisinde bıraktı da görmez oldular." (Bakara, 2/17).

"Namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar." Yani ağır ağır, üşe-ne üşene kalkarlar. Zira onları namaza sevkedecek imanları yoktur. Onların namaz hususunda hiçbir niyetleri yoktur. Namazın manasını da düşünmezler. Bu onların dış görünüşlerinin sıfatıdır.

Cenab-ı Hak daha sonra onların çürük iç durumlarını da anlatarak şöyle buyurdu: "İnsanlara gösteriş yaparlar." Yani onların ihlâsı yoktur. Allahla hiçbir irtibatları yoktur.

Bilakis onlar sadece suni ve yapmacık bir tavırla hareket ederek insanların kendilerini görmelerini isterler, namazlarında gösteriş ve şöhret amacını güderler. Bunun için umumiyetle yatsı ve sabah namazlarından geri kalırlar.

Nitekim Buharî ve Müslim'in Sa/u'A'lerindeki bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Münafıklara en ağır gelen namazlar yatsı ve sabah namazlarıdır. İnsanlar bu iki namazdaki ecri bilselerdi sürünerek de olsa bu namazlarına gelirlerdi."

"Onlar Allah'ı çok az zikrederler." Yani namazlarında haşyetullaha uymazlar, ne dediklerini bilmezler. Onlar namazlarından gafil ve habersizdirler. Gerçekte ise onlar namazı pek az kılarlar. Hiç kimse görmediği zamanlarda ise hiç namaz kılmazlar.

Münafıklar bununla birlikte imanla küfür arasında bocalamakta, tereddüt etmekte ve şaşkınlık geçirmektedirler. Onlar gerçekte ne müminlerle beraberdirler, ne de gerçekten kâfirlerle beraberdirler. İçleri kâfirlerle beraberdir. Onlardan bir kısmı da şüphe rüzgârına kapılmışlardır. Bazan müminlere bazan da Yahudiler gibi kâfirlere meylederler: Tıpkı Cenab-ı Hakkın Bakara suresinin başlarında buyurduğu gibi: "Şimşek onları aydınlattıkça onun ışığında yürürler, üzerlerine karanlık çökünce de dikilip kalırlar." (Bakara, 2/20). Bu iki gruptan birine hakimiyet nasip olursa kendilerinin o gruptan olduğunu iddia ederler.

"Allah kimi doğru yoldan saptırırsa sen artık ona bir yol bulamazsın." Yani amelleri, tavrı ve ahlâkı sebebiyle Allah kimi hidayet yolundan çevirirse artık onun girebileceği hayır ve doğruluk yolu bulamazsın.

Cenab-ı Hak daha sonra müminleri münafıklar gibi davranmaktan ve kâfirleri dost edinmekten sakındırdı. Şu mealde buyurdu:

Ey Allah'a ve Rasul'üne iman edenler!.. Müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmeyin. Yani kendileriyle arkadaşlık, dostluk, samimiyet ve sıcak ilişki kuracağınız, sevgiyle sırlarınıza ortak edeceğiniz, kendilerine müminlerin özel durumlarını açıklayacağınız dost ve yardımcıları edinmeyin.

Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmeyin. Kim böyle yaparsa Allah'tan (bekleyeceği) hiçbir şey yoktur. Ancak onlardan sakınmanız hali müstesna, Allah sizi kendisinden sakındırır." (Âl-i İmran, 3/28).

"Ey iman edenler!... Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirinin dostudur." (Maide, 5/51).

Ancak İslâm devletinde zimmilerin umumi vazifelerde görevlendirilmeleri haram değildir. Çünkü bunlar sahabe aslında divanlarda çalışmışlardı. Ebu İshak es-Sabî Abbâsî

Devletinde vezir idi.

"Allah'a kendi aleyhinize olacak apaçık bir delil mi veriyorsunuz?" Siz kâfirleri dost edindiğiniz zaman cezayı hak etmekle Allah'a kendi amelleriniz aleyhinde olacak açık bir hüccet mi vermek istiyorsunuz? Yani kâfirlerle dostluk münafıklığa delildir. Bu ancak bir münafıktan sadır olabilir.

Cenab-ı Hak daha sonra münafıkların meşhur cezasını zikretti: "Şüphesiz münafıklar cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar." Yani onların yeri ateşin en alt derecesindedir. Ateş de yedi tabakadır: Bunlar sırasıyla cehennem, laz'â, hutame, setr, sekar, cehm, hâviye'dir. Bazen birbirlerinin adlarıyla da anılırlar. Cennet de derece derecedir. Bunlar da birbirlerinin üstündedirler.

Münafığın azabının kâfirin azabından daha şiddetli oluşunun sebebi münafığın küfür bakımından kâfir gibi olması, küfrüne ilâve olarak İslâm ve Müslümanlarla alay etmesidir.

Münafıklar kendilerini bu azaptan kurtaracak yahut bu azabı hafifletecek kimseyi asla bulamayacaklardır.

Cenab-ı Hak daha sonra ıslah yolunu zikretti. Islah yolu münafıklıktan tevbe etme kapısının açılmasıdır. Cenab-ı Hak münafıkların tevbesinin sahih bir tevbe olarak kabul edilmesi için "Ancak tevbe edenler, kendilerini düzeltenler, Allah'a sınıksız sarılanlar, Allah için dinlerine ihlâsla bağlananlar müstesna." ayetinde dört şart zikretti. Bu şartlar şunlardır:

1- Geçmiş fiilden pişman olmak,

2- Nifak kirlerini temizleyen salih amelleri işlemekte gayretli olmak (kendini düzeltmek),

3- Allah'a sarılmak yani O'na güvenmek, O'nun kitabına sarılmak, Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (a.s.)'nın hidayetiyle hidayete ermek,

4- Allah rızası amacını taşımak. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Allah'a iman edip O'na sarılanlara gelince, Allah onları kendi tarafından bir rahmet ve lütfâ sokacak ve onları doğru yola iletacaktır." (Nisa, 4/175).

Allah için ihlâslı olmak, kulların sadece O'na ibadet etmeleri, O'na halisane bir şekilde yönelmeleri, O'na itaat ederken sadece O'nun rızasını arzu etmeleri, bir zararı ortadan kaldırmak veya bir menfaat elde etmek için O'ndan başkasına iltica etmemeleri şeklinde

olur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Biz ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz." (Fatiha, 1/5).

İşte münafığın tevbesinin kabulünün şartları bunlardır. Kâfire gelince onun tevbesinin kabulünün şartı sadece küfrü terk etmesidir.

Nitekim Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Küfredenlere de ki: Eğer (küfürden) vazgeçerlerse onların geçmiş günahları bağışlanır." (Enfal, 8/38).

Münafık, küfrünü gizleyip imanını açığa vuran kimsedir. Kâfir ise küfrünü açıktan ilân eden kimsedir.

Bu tevbe eden kimseler müminlerle beraberdirler yani müminlerin dostları ve her iki dünyada arkadaşlarıdır, kıyamet günü onların zümresindedirler.

Allah müminlere mikdarı bilinmeyen büyük bir mükâfat verecektir. Onlar bu mükâfatta müminlerle ortak olacaklardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Hiçbir nefis yaptıklarına karşılık olarak kendileri için gizli kılınan gözlerinin nuru hurileri bilemez." (Secde, 32/17).

Cenab-ı Hak daha sonra onlara azap edilmesinin sebebini -yani Allah'ın nimetlerini inkâr etmelerini- zikretti. İnkâr manasındaki bir istifham ile şöyle buyurdu:

Ey insanlar! Allah size ne diye azap etsin? O size, öç ve intikam almak sebebiyle yahut bir zararı engellemek veya bir fayda elde etmek için azap etmiyor. Zira Allah bütün insanlardan müstağnidir. Bu hususta O'na hiçbir şey caiz değildir. Fakat O aynı zamanda adalet ve hikmet sahibidir. O salih kimse ile salih olmayanı eşit saymaz. Kâfir, münafık ve isyankâr kişi kendisine verdiği nimetlerinden dolayı Allah'a şükretmez. Allah'a hakikî iman hususundaki vazifelerini yerine getirmezler. Allah'ın nimetlerini hayır yolunda sarf etmezler.

Eğer amellerini düzeltmek, O'na hakkıyla iman etmek suretiyle Allah'a şükretmiş olsalar benzerleri için hazırlanan bol sevaba lââyık olurlar. Allah şa-kirdir, şükredenlere karşı mükâfat verir, itaat edene sevap verir. Yaratıklarını gayet iyi bilir, O'na hiçbir şey gizli kalmaz

Kim Allah'a iman eder, nimetlerine şükretmek suretiyle vazifesini yerine getirirse Allah bunu gayet iyi bilir. Buna karşılık ona en bol mükâfatı verir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Hani Rabbiniz ilân etmişti: Siz şükrederseniz size artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz benim azabım şiddetlidir."

(İbrahim, 14/7).

O, az ameli çok mükâfatla, basit bir şeyi büyük bir ecirle ödüllendiren, son derece ikramsever ve çok çok ihsan edendir. Bir iyiliği on misline hatta daha çok emsaliyle katlar.

Allahım! Bizi şükreden ve sabreden, ihlâslı takva sahibi, dünya ve ahiret-te kendilerinden razı olduğun müminlerden kıl! [\[75\]](#)

Kötü Sözü Açıkça Söylemek, Bunun Affedilmesi İle İyiliğin Açığa Vurulması Ve Gizlenmesi

Allah çirkin sözün açıktan söylenmesini sevmez. Zulme uğrayan müstesna. Allah Semî'dir, Alîm'dir.

149- Bir iyiliği açığa vurur veya gizler yahut bir kötülüğü affederseniz, şüphe Allah da affeden, Kadir olandır.

Nüzul Sebebi

Hennâd b. es-Serrî, Mücâhid'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah çirkin sözün açıktan söylenmesini sevmez, zulme uğrayan müstesna" ayet-i kerimesi, Medine'de birisini misafir eden ve ev sahibi olarak misafirini iyi ağırlamayan bir kimse hakkında nazil olmuştur. Misafir olan kişi daha sonra, gördüğü muameleyi anlatmaya koyuldu. Böylelikle ona ev sahibinden gördüklerini anlatma ruhsatı verilmiş oldu. Yani bu ayet-i kerime (bu durumda olan bir kimsenin) gerektiğinde şikayette bulunabileceği hususunda ruhsat vermek üzere inmiştir. Aynı zamanda, İbni Cüreyc'den de rivayet edilmiştir. [\[76\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah kötü sözü açıkça söyleyen, insanların kusurlarını ulu orta anlatan kimseleri cezalandırır. Çünkü böyle bir tutum düşmanlığı körükler, nefreti, kini galeyana getirir, ruhlara düşmanlık tohumlarını eker. Aynı şekilde bu, o sözleri dinleyenlere de bir kötülüktür. Bunun sonucunda o sözleri dinleyenlere kötülükleri işleme, kötülük işleyeni taklit etme cesaretini verir, işitenleri kötülük yapmaya iter. Çünkü kötülüğü dinlemek tıpkı kötülük yapmak gibidir.

Kötü sözü gizli söylemek de aynı şekilde haramdır ve cezayı gerektirir. Şu kadar var

ki, ayet-i kerimede zararı daha fazla, fesadı daha genel ve daha tehlikeli olduğundan dolayı yalnızca açıkça söyleme hali zikredilmiştir. Çünkü Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz hayasızlığın müminler arasında yaygınlık kazanmasını isteyenler için dünyada da ahirette de oldukça acıklı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz." (Nûr, 24/19).

Daha sonra Yüce Allah kötü sözün açıkça söylenmesinin caiz olduğu bir hali istisna etmektedir: Bu, yöneticiye, hakime veya üzerindeki zulmü kaldırması, imdadına koşması umulan başka herhangi bir kimseye zalimin zulmünden şikayette bulunma halidir. Zalimi şikayet etmek şer"an istenen bir iştir. Çünkü Yüce Allah kullarının zulme karşı sessiz kalmalarını yahut kendilerine yapılan haksızlıklara boyun eğmelerini yahut küçük düşürülmeyi kabullenerek zillete sessizlikle karşılık vermelerini sevmez. İmam Ahmed şunu rivayet etmektedir: "Şüphesiz hak sahibinin söylemesi gereken bir söz vardır." Bu ise iki zarardan daha hafif olanını işlemek ve iki kötülükten daha büyük olanını bertaraf etmek kabilinden bir tutumdur.

Kötü sözü açıkça söylemenin caiz oluşu ile caiz olmayışı hallerinin her birisi, Yüce Allah'ın alabildiğine hassas gözetimi altındadır. O söylenen bütün sözleri işitir. Sözleri söylemeye iten niyet ve maksatları bilir. Bütün yaratıkların yaptıkları her türlü fiil ve tasarrufları çok iyi bilendir. Haklı olana sevap verir. Batıl üzere olanı cezalandırır. Zulmün ortadan kaldırılmasına yardımcı olur, her zalimin zulmüne ceza verir.

İster söz, ister fiil kabilinden olsun, hayırlı herhangi bir şeyi açığa vurmak yahut gizlemek veya kötülük yapanı bağışlamak gibi amellerin her birisini Allah hayır ile mükâfatlandırır, hatta Allah böyle davranmaya teşvik bile eder.

Çünkü Yüce Allah hayırlı işler yapmayı sever, kötülükleri bağışlar. Bununla birlikte O, kötülük işleyeni cezalandırmaya tam anlamıyla kadir olandır. Yüce Allah'ın emrettiği ahlâkî güzelliklerle bezenmek ise güzel bir iştir ve teşvik edilmiştir. [\[77\]](#)

Küfür Ve İman İle Bunların Ceza Ve Mükâfatı

150- Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyenler "Bir kısmına inanır, bir kısmını da inkâr ederiz" deyip bu ikisinin arasında bir yol tutmak isteyenler var ya;

151- İşte onlar gerçekten kâfir olanlardır. Kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.

152- Allah ve peygamberlerine iman edip onlardan birini diğerinden ayır-mayanlara; işte onlara Allah mükâfatlarını verecektir. Allah Gafûr'dur, Ra-hîm'dir.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde kendisini ve peygamberlerini inkâr eden Yahudi ve Hristiyan kâfirleri tehdit etmektedir. Çünkü Yahudi ve Hristiyanlar iman hususunda Allah ile peygamberleri arasında fark gözetmişler, ayırma gitmişler, bazı peygamberlere iman ederken bazı peygamberleri inkâr etmişlerdir. Bunu da taassupları, miras aldıkları geleneklere körü körüne bağlılıkları, heva ve heveslerinin arkasından gitmeleri dolayısıyla yapmışlardır. Yahudiler Hz. İsa ile Hz. Muhammed dışında diğer peygamberlere iman ederken, Hristiyanlar da bütün peygamberlere iman ettikleri halde, peygamberlerin sonuncusu ve en şerefli olan Hz. Muhammed (s.a.)'i inkâr etmişlerdir.

Peygamberlerden herhangi birisini inkâr eden kimse, diğer peygamberleri de inkâr etmiş demektir. Çünkü bütün peygamberlere iman etmek farzdır. Kıskaçlık, taassup veya başka sebeplerle herhangi bir peygamberin peygamberliğini reddeden kimse, böylece iman ettiği peygamberlere olan imanın şer"î bir iman olmadığını açıkça ortaya koymuş olur.

Bundan dolayı Yüce Allah; "Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler" buyruğuyla onları Allah'ı ve peygamberlerini inkâr eden kâfirler olmakla damgala-mıştır. "Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyenler", iman hususunda onlar arasında ayırım gözetmek isteyenler, "bir kısmına inanır bir kısmını da inkâr ederiz, diyerek bu ikisi arasında bir yol tutmak isteyenler var ya" İman ile küfür arasında bir yol tutturmak, İslâm ile Yahudilik arasında uydurma bir din icat etmek isteyenler. Bunlar hakkında Yüce Allah bizlere şu haberi vermektedir: "İşte onlar gerçekten kâfir olanlardır." Onlar iman ettiklerini iddia ettikleri kimselere kesin ve tartışılmaz bir şekilde kâfir olmuşlardır. Çünkü onların imanları şer"! bir iman değildir. Zira bir peygambere Allah'ın peygamberidir, diye iman eden kimselerden olsalardı, delil ve belge itibarıyla daha açık bir şekilde peygamberliği ortada olana da iman etmeleri gerekirdi. Yüce Allah kayıtsız ve şartsız olarak dini inkâr eden her bir kâfire veya bir takım peygamberlere iman edip diğerlerine iman etmediği için kâfir olan başka din mensuplarına kısacası bütün kâfirlere zelil kılıcı, küçük ve hakir düşürücü bir azabı, küfürlerinin bir cezası olmak üzere hazırlamıştır.

Böylelikle peygamberleri inkârın iki türlü olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır: Birisi bütün peygamberleri inkâr, diğeri ise onların bir kısmını inkâr. Birinci tür inkarcı kâfirler hiç bir peygambere iman etmezler. Çünkü bunlar peygamberliği ve peygamberleri inkâr ederler. İkinci tür kâfirler ise bir takım peygamberlere iman etmekle birlikte, bir kısmına iman etmezler. Hz. Musa'ya iman edip Hz. İsa ile Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr eden Yahudiler ile Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'ya iman ettikleri halde Muhammed (s.a.)'i inkâr eden Hristiyanlar gibi.

Allah'ın azabını hak etmek bakımından bu iki kesim arasında bir fark yoktur. Çünkü Allah'a ve peygamberlerine iman parçalanma kabul etmez. Gerçekten Allah'a iman eden bir kimse insanları doğru yola çağırmak üzere Allah'ın göndermiş olduğu peygamberlerinin tümüne iman eder. Çünkü peygamberleri gönderen O'dur. Peygamberler Allah ile yarattıkları arasında elçidir. Allah'a iman ile birlikte onun bir takım peygamberlerinin inkârı düşünülemez. Böyle bir durumda ise Hz. Musa'ya iman ederken, Hz. İsa'nın inkâr edilmesi makbul değildir. Bütün peygamberlere iman ile birlikte Muhammed (s.a.)'in inkâr edilmesi kabul olunamaz. Çünkü Hz. Peygamber onların kitaplarında anılmış, ellerindeki kitaplarda geleceği müjdesi verilmiş, o da beraberlerinde bulunan kitapları tasdik etmiştir. Kur'an-ı Kerim kendisinden önceki semavî kitaplar üzerinde bir hakim (müheymin)dir ve Allah kime peygamberliği vereceğini en iyi bilendir. Yüce Allah: "Biz sizden her birinize bir şeriat ve bir yol tayin ettik" (Mâide, 5/48) buyurmuştur.

Daha sonra Yüce Allah bundan önceki iki kesim ile birlikte üçüncü bir kesimden daha söz etmektedir ki, bunlar Müslümanlardır. Bunlardan hep birlikte söz etmesinin sebebi ise aralarında karşılaştırma yapmak, öğüt ve ibret almaktır. İşte bu Müslümanlar Allah'a ve bütün peygamberlerine iman edenlerdir. Bunlar Allah tarafından indirilen bütün kitaplara, Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlere iman ederler. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Peygamber Rabbinden kendisine indirilenlere iman etti. Müminler de. Onların her birisi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. Biz onun peygamberlerinden hiç bir kimse arasında fark gözetmeyiz (derler)." (Bakara, 2/285)

İşte bunlar için Yüce Allah çok büyük bir mükâfat ve oldukça şerefli bir sevap ve ecir hazırlamıştır: "İşte onlara Allah" Allah'a ve peygamberlerine iman ettikleri için "mükâfatlarını verecektir. Allah Gafûr'dir, Rahîm'dir." Eğer onların bazılarının günahları varsa onların günahlarını bağışlayacaktır. Onlara iyilikle muamele edecek ve iyiliklerini kat kat artıracak şekilde onlara merhamet edecektir. Nitekim Yüce Allah kendilerini hidayete iletmek, en sağlıklı ve doğru yolu açıklamak, en üstün ve dosdoğru yolu bildirmek üzere peygamberler göndermek suretiyle de bütün kullarına gerçekten Rahîm sıfatıyla merhamet etmiştir. [\[78\]](#)

Yahudilerin İnatçı Tutumları

153- Kitap Ehli senin kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler. Mû-sâ'dan da bundan daha büyüğünü istemişlerdi ve: "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi de zulümlerinden dolayı onları yıldırım yakalamıştı. Sonra da kendilerine bunca açık ayetler ve deliller geldiği halde yine de buzağıya taptılar. Nihayet biz bunları affettik, Musa'ya apaçık bir hüccet verdik.

154- Söz vermelerine karşılık Tûr dağını üzerlerine kaldırdık ve onlara: "Kapıdan secde ederek girin." dedik. "Cumartesi gününde aşırı gitmeyin" dedik ve onlardan ağır bir teminat aldık.

155- Sözlerini bozmaları Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri, "kalplerimiz perdelidir" demeleri yüzünden; hayır Allah küfürlerine karşılık onların kalplerini mühürledi de artık pek azı hariç onlar inanmazlar.

156- Bir de kâfir olmaları ve Meryem'e iftirada bulunmalarından;

157- Ve: "Allah'ın Rasulü Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demelerinden. Oysa onu öldürmediler ve asamadılar; ancak onlara (İsa'ya) benzer gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler an-dolsun ondan yana şüphe içindedirler. Bu hususta onların bilgileri yoktur; ancak zanna dayanmaktadırlar. Onu gerçekten öldürememişlerdir.

158- Bilakis Allah onu kendi katına yükseltmiştir. Allah Azîz'dir, Ha-kîm'dir.

159- Kitap Ehli'nden olup ölümünden önce ona inanmayacak hiç bir kimse yoktur. Kıyamet günü de aleyhlerinde şahit olacaktır.

Nüzul Sebebi

İbni Cerîr et-Taberî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Yahudilerden bazı kimseler Resulullah (s.a.)'m yanına gelerek dediler ki: "Musa bize, Tevrat levhalarını Allah'tan getirdi. Haydi, seni tasdik etmemiz için sen de bizlere bu şekilde levhalar getir!" Bunun üzerine Yüce Allah da: "Kitap Ehli senin

kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler.. Meryem'e büyük iftirada bulunmalarından..."a kadar olan buyrukları indirdi. Yahudilerden birisi diz üstü çöküp şöyle dedi: "Allah sana da, Musa'ya da ve hiçbir kimseye de hiçbir şey indirmiş değildir." Bunun üzerine Yüce Allah: "Allah'ı gerektiği gibi bilip tanıyamadılar." (En'am. 6/91; Hacc, 22/74; Zümer, 39/67) buyruklarını indirdi.

Yine rivayet edildiğine göre Ka'b b. el-Eşref ile Finhâs b. Âzûrâ ve başkaları Resulullah (s.a.)'a şöyle dediler: Sen gerçekten bir peygamber isen Musa'ya verildiği gibi sen de bize semadan toptan bir kitap getir. Bunun üzerine bu ayet-i kerimeler nazil oldu. İbni Cüreyc şöyle der: Hz. Peygamberden üzerlerine: "Allah'tan filâna, filâna ve filâna kendilerine getirmiş olduğu şeylerde onu tasdik etmelerine" dair yazılmış bir levha getirmesini istediler.

Müfessirlerce bilindiğine göre Yahudiler, Muhammed (s.a.)'den gözleri önünde semaya çıkmasını istemişlerdir. Bu şekilde semaya çıkıp üzerlerine tıpkı Musa'ya Tevrat'ın verildiği gibi, bir defada iddia ettiği şeyler hususunda kendisini doğrulayacak yazılı bir kitabı üzerlerine indirmesini istemişlerdir. Onlar bu isteği Resulullah (s.a.)'la inatlaşmak üzere ileri sürmüşlerdi. Yüce Allah da böylelikle onların atalarının Hz. Musa'ya karşı bundan daha büyük ve daha muazzam bir istekte bulunmak suretiyle inatlaştıklarını bildirdi ve: "Bize Allah'ı apaçık göster" demiş olduklarını zikretti.

Onlar bu sözleri işi yokuşa sürmek, inatlaşmak, küfür ve inkâr kasdıyla söylemişlerdi. Nitekim daha önce Kureyş kâfirleri de Resulullah (s.a.)'tan böyle bir istekte bulunmuşlardı. Bu da İsrâ suresinde şöylece dile getirilmektedir. "Ve dediler ki: Sen bize yerden bir kaynak fişkirtmadıkça sana asla iman etmeyeceğiz". (İsrâ, 17/90). [\[79\]](#)

Açıklaması

Kitap Ehli olan Yahudiler senden, üzerlerine senin Allah tarafından kendilerine gönderilmiş peygamber olduğuna tanıklık edecek semavî bir hat ile yazılmış bir kitap indirmeni isterler. Bu, onların dinin gerçeğini, peygamberlik ve risaletin anlamını bilmediklerinin, ilâhî meşietin ve rabbanî hikmetin anlamını idrâk etmediklerinin delilidir: "Eğer üzerine kâğıtlar içerisinde bir kitap in-dirsek, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, hiç şüphesiz kâfir olanlar: Muhakkak bu apaçık bir büyüdür, diyeceklerdi." (En'âm, 6/7) Bu bilgisizliklerinin sebebi ise, Allah'ın kendileriyle peygamberlerini desteklediği gerçek mucizeler ile büyücülerin hile ve göz bağıcılıklarını ayırdedememeleridir.

Onların bu istekleri iyi niyetli bir istek değildir. Bu istek ikna olmak, samimiyetle belge ve delil istemek maksadıyla yapılmış değildir. Böyle bir istek işi yokuşa sürmek, karşısındakini aciz bırakmak ve zora sokmak maksadıyla yapılmıştır. Hasan-ı Basrî şöyle der: Eğer onlar bunu doğruyu bulmak kasdıyla istemiş olsalardı, şüphesiz onlara istediklerini verirdi.

Ey Muhammedi Sen onların bu istekleri dolayısıyla hayrete düşme, şaşırma. Çünkü onlar Musa'dan bundan daha büyük bir istekte bulunmuş ve şöyle demişlerdi: Bize Allah'ı herhangi bir engel ve perde söz konusu olmaksızın gözle görülecek şekilde, açıkça göster. İşte bu, onların Allah'ı gereği gibi bilemediklerinin delilidir. Çünkü onlar Allah'ın gözler ile idrâk edilebilecek sınırlı bir cisim olduğunu sanmışlardı.

Böyle bir isteği ataları yapmış olmakla birlikte Hz. Peygamberimiz çağında yaşayan Yahudilere bu istekte bulunmanın nisbet ediliş sebebi, atalarının yaptıklarına razı olan ve onları taklit eden mirasçuları oluşlarıdır. İşte bu da fertlerinin bir kısmının yaptığı işlere razı olması halinde, aynı ümmetin birbiri ile dayanışma içerisinde, birlik içerisinde oluşunun şekillerinden birisidir.

Aciz bırakmak arzusuyla yapılan bu istekleri dolayısıyla, kendilerinin ölümlerine sebep olan yıldırımın düşmesi ile cezalandırılmışlardı. Sonra Allah onları diriltmişti.

Söz konusu bu diriltme Bakara suresinde yer alan şu buyruklarda açıklanmaktadır: "Hani: Ey Mûsâ! Allah'ı açıktan açığa görmedikçe asla sana iman etmeyeceğiz, demiştiniz de bu sebepten siz bakıp dururken yıldırım gelip sizi yakalamıştı. Sonra da şükredersiniz diye ölümünüzün ardından sizi diriltmişti" (Bakara, 2/55-56).

Diriltmelerinden sonra Mısır topraklarında Hz. Mûsâ tarafından gösterilen bunca göz kamaştırıcı mucizeleri ve reddedilemez gerçekleri görüp düşmanları olan Firavun ve askerlerinin denizde boğulup helak edilmesini görmelerine rağmen, henüz bu yerden fazla uzaklaşmamışken putlara tapınan bir topluluğun yanından geçtiler de Hz. Musa'ya: "Onların tanrıları olduğu gibi sen de bize bir tanrı yap" dediler. Yüce Allah onların buzağıya ilâh edinmelerini A'râf suresinin 152. ayetinde Ta-ha suresinin de 88. ayetinde söz konusu etmektedir. Buzağıyı bu şekilde ilâh edinmeleri ise Hz. Musa'nın Yüce Allah'a münacata gidişi sırasında olmuştu. Hz. Mûsâ yanlarına dönünce yaptıklarından tövbe ettiler ve birbirlerini öldürdüler. Aralarından buzağıya tapınmamış olanlar tapınmış olanları öldürdü. Daha sonra Yüce Allah onları diriltti ve tövbe etmeleri üzerine onları affetti. Hz. Musa'ya da apaçık bir delil ve belge verdi. Yani güçlü, açık seçik, rahatlıkla görülüp tanınacak bir belge: Asa, denizin yarılması ve beyaz el gibi. Bunlara ayet-i kerimede "sultan" adının verilmiş sebebi ise, bu gibi belgeleri getirenin belgesinin kahredici, yani ister istemez kabul edilmesi gereken bir belge oluşundandır. Bu belge görülmekte insanların benzerini getirmelerinin mümkün olmadığı bilindiğinden, kalpler buna boyun eğmek zorunda kalır.

Onların tövbeleri birbirlerini öldürmeleri şeklinde olup bu kendilerine: "Artık bırakınız" denilinceye kadar devam edip gitti. Bu öldürülen kimse için şehitlik, hayatta kalan için bir tövbe idi. Nitekim Yüce Allah Bakara suresinde şöyle buyurmaktadır: "Hani Mûsâ kavmine şöyle demişti: Kavmim, şüphesiz sizler buzağmayı ilâh edinmekle kendinize zulmettiniz. Haydi sizi yaratana tövbe ediniz, bunun için de kendinizi (birbirinizi) öldürünüz. Böylesi sizi yaratan nez-dinde sizin için daha hayırlıdır. O da tövbenizi kabul etti. O tövbeleri çokça kabul edendir, Rahîm'dir." (Bakara, 2/54) İsrailoğulları'nın karşı karşıya kaldıkları durumlardan ve tedip edilme üslûplarından hayrete düşürücü birisi de Yüce Allah'ın üzerlerine Tûr dağına adeta bir gölge yapan bir bulut gibi kaldırmış olmasıdır. O sırada onlar o dağın vadisinde bulunuyorlardı. Tûr'un bu şekilde tepelerine kaldırılması ise, Tevrat hükümlerine bağlı kalmayı kabul etmeyip Hz. Musa'nın getirdiklerine itaati reddetmeleri esnasında olmuştu. Bu şekilde cezalandırılmalarının sebebi ise, Yüce Allah'ın önceden kendilerinden almış olduğu, kendilerine indirilenler gereğince tam bir ciddiyet ve ihlâs ile amel edeceklerine dair sözleriydi.

Daha sonra itaat etmeye mecbur edildiler, onlar da itaate dönüp secde ettiler. Dağ, tepelerine düşer korkusuyla başlarının üstünde duran dağa baka kaldılar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani biz bir zaman dağı üzerlerine sanki bir gölgelikmiş gibi çekip kaldırmıştık da üstlerine düşecek sanmışlardı. Size verdiğimiz kuvvetle alın (demiştik)" (A'râf, 7/171).

Onlara kasabanın, yani Beytulmakdis'in kapısından secde ederek, yani zillet ve itaatle boyun eğerek girmeleri, girerken de "hıttah" demeleri emrolunmuştu. Bunun anlamı şuydu: "Allah'ım, Cihadı terkedip ondan yüz çevirdiğimiz için ve bundan dolayı da kırk yıl boyunca şaşkın şaşkın dolaştığımız için kazanmış olduğumuz günahları üzerimizden kaldır." Ancak hem söylemeleri emrolunan sözü söylemeyip muhalefet ettiler, hem de yapmaları istenen davranışı da değiştirdiler. Kendilerinden söylemeleri istenilen söz yerine "Arpa içinde bir buğday", diye bir söz söyleyerek ve kıçları üstünde sürünerek girdiler.

Yüce Allah, cumartesi yasağına riayet etmelerini ve bu kendileri için şer"î bir hüküm olarak devam ettiği sürece Allah'ın kendilerine yasak kıldıklarına bağlı kalmalarını emrederek Hz. Dâvûd aracılığı ile şöyle buyurmuştu: "Cumarteside haddi aşmayın." Yani dünyevî işlerle uğraşmak suretiyle o hususta Allah'ın size belirlemiş olduğu sınırları çiğnemeyin. Ancak onlar bu hususta balık avlamak ile ilgili bilinen hilelerini yaptılar ve emre muhalefet ettiler: "Andolsun sizler cumartesi hususunda aranızdan haddi aşanları bilmişsinizdir. Biz de kendilerine: Hor ve hakir maymunlar olunuz, dedik." (Bakara, 2/65)

Allah da onlardan çok ağır bir misak almıştı. Yani Tevrat'a tam bir ciddiyetle, bütün güçleriyle sarılıp onun gereğince amel edeceklerine, Hz. İsa ile Hz. Muhammed'in gönderilecekleri müjdesini gizlemeyeceklerine dair oldukça sağlam bir söz almıştır, fakat onlar bu hususta da muhalefet ettiler, isyan ettiler, Allah'ın haram kıldıklarını işlemek için hileli yollara saptılar. Nitekim A'râf suresinde bu hususa şöyle değinilmektedir: "Bir de

onlara deniz kayısındaki o kasabayı sor. Hani onlar cumartesi gününde haddi aşmışlardı. Çünkü cumartesilerinde balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyor; cumartesi tatil yapmadıklarında ise gelmiyorlardı. İşte biz itaatten çıktıklarından dolayı kendilerini böylece imtihan ediyorduk." (A'raf, 7/163)

Yüce Allah bu misakı söz konusu ettikten sonra, onların başlarına gelen ilâhî ceza ve gazabın sebeplerini de zikretmektedir. Bu sebep ise ilâhî emirlere karşı gelmenin en çirkinlerinden olup Allah'ın kendilerinden almış olduğu sözü bozmuş bulunmalarıdır. Böylelikle onlar Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram kıldılar. "Sözlerini bozmaları... yüzünden" Yahudilerin sözlerini bozmaları, peygamberlerinin doğruluklarına delil teşkil eden Allah'ın ayetlerini (ve mucizelerini) inkâr etmeleri, Zekeriyâ ve Yahya (a.s.) (ikisine de selâm olsun) gibi peygamberleri de günahsız ve haksız yere öldürmeleri, kalplerimiz perdelerle kaplıdır demeleri yüzünden senin kendilerini davet ettiğin hiç bir şey onların kalplerine ulaşmamaktadır: "Ve dediler ki: Bizim kalplerimiz bizi kendisine davet ettiğin şeye karşı örtüler içerisindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık da vardır. Bizimle senin aranda da bir perde bulunmaktadır. Haydi sen yapacağını yap, biz de yapanlarız." (Fussilet, 41/5) Yüce Allah onlara gerçeğin böyle olmadığını aksine İsa ve Muhammed (a.s.)'i inkâr etmeleri sebebiyle Allah'ın kalplerini mühürlediğini, bundan dolayı da hidayet nurunun kalplerine ulaşmadığını bildirdi; tıpkı başka bir nakış ve şekle sokulamayan sikke haline getirilmiş paralar gibi. Onlar, aralarından Abdullah b. Selâm ve arkadaşları gibi pek azı müstesna, iman etmezler.

İsa (a.s.)'ya kâfir olmaları, İncil'i inkâr etmeleri, bakire ve tertemiz Hz. Meryem'i fuhuş ile itham etmeleri, aralarında salih bir insan olarak bilinen Yûsuf en-Neccâr ile ilişki kurduğunu söylemeleri -ki bu suçsuz bir kimseyi dehşete düşüren büyük bir iftira, uydurulmuş bir yalandır-, Meryem oğlu İsa'yı öldürdüklerini iddia etmeleri ve onun daveti ile alay olsun diye onu Allah'ın peygamberi diye nitelendirmeleri... Buna karşılık Kur'ân-ı Kerîm: O Allah'ın oğludur, diyen Hristiyanlara cevap olmak üzere Meryem'in oğlu olmak ile onu nitelendirmekte ve Yahudilere de şu şekilde cevap vermektedir: Durum şu ki, onlar iddia ettikleri gibi İsa'yı ne öldürdüler, ne de astılar; fakat Allah bir başka kişiyi ona benzetti ve onlar da onu astılar. Onlar kesin olarak İsa'yı öldürmediler. Yani öldürdükleri kişinin bizzat İsa olduğunu kesin bir kanaate sahip olarak öldürmüş değillerdir. Çünkü Hz. İsa'ya benzeyen kişiyi öldürüp asanlar, İsa'yı tanımıyorlardı. İncillerde bilindiğine göre ise Hz. İsa'yı askerlere teslim eden kişi İsharyotlu Yahuda'dır.

Diğer taraftan Hz. İsa'nın kendisinin mi, yoksa başkasının mı çarmıha gerildiği hususunda ihtilâf içerisindedirler. Onlar durumun gerçek mahiyeti hakkında şüphe ve tereddüt etmekte olup, kesin bir bilgiye sahip değillerdir. Bu hususta zanna, karinelere ve hakka asla ulaştıramayan bazı emarelere uymaktadırlar.

Yüce Allah Hz. İsa'yı Yahudilerin ellerinden kurtarmış ve onu kendisine kaldırmıştır. Nitekim Âl-i İmran suresinde şöyle buyurulmaktadır: "Hani Allah şöyle demişti: Ey İsa!

Şüphesiz ben seni vefat ettirecek, seni bana doğru kaldıracak ve seni inkâr edenler arasından tertemiz edip çıkaracağım, demişti." (Âl-i İmran, 3/55) İbni Abbâs şöyle der: Ben seni vefat ettireceğim, sözünün anlamı "seni öldüreceğim"dir. Vehb: Allah onu üç gün boyunca ölü bıraktı, sonra diriltti, sonra da onu yükseltti, demiştir. İbni Cerîr de şöyle der: Onun vefat ettirilmesi yükseltilmesi, kaldırılması demektir. [80] Çoğunluk ise şöyle demiştir: Burada vefattan kasıt uykudur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Geceleyin (uyku ile) size vefat ettiren (öldürür gibi uyutan) odur." (En'âm, 6/60) Bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Allah ölümleri vaktinde ruhları alır. Ölmeyeninkini de uykusunda (ruhunu alır)." (Zümer, 39/42) Hasan-ı Basrî Resulullah (s.a.)'m Yahudilere dediğini söyler: "İsa ölmedi. Şüphesiz o Kıyamet gününden önce size geri dönecektir." Yani müfessirler arasında meşhur olan görüşe göre Yüce Allah Hz. İsa'yı ruh ve cesedi ile semaya kaldırmıştır. Râzî şöyle der: Bundan maksat: "Ben seni kendime has lütuf ve keremime mazhar kılacağım yere yükselteceğim." demektir. Bunu kendisine doğru kaldırma diye nitelendirmesi ise bu durumun şanını yükseltmek, azametine dikkat çekmek içindir. Nitekim Yüce Allah'ın Hz. İbrahim'in söylediğini naklettiği: "Ben Rabbime gidiyorum." (Saffat, 37/99) ifadesi de bu kabildendir. Oysa Hz. İbrahim Irak'tan Şam'a doğru gitmişti. Bütün bunlardan kasıt ise azametine ve yüceliğe dikkat çekmektir. "Seni bana doğru yükselteceğim, kaldıracacağım." ayeti derece ve mevki itibariyle yüksekliğe delil olup mevki ve cihet itibariyle değildir. Nitekim Yüce Allah'ın: "Sana tabi olanları Kıyamet gününe kadar kâfir olanların üstünde tutacağım." (Âl-i İmran, 3/55) buyruğundaki üstünde olmak da mekân itibariyle bir üstünlük değildir, derece ve yükseklik itibariyle bir üstünlüktür. [81]

Daha sonra Yüce Allah, Hz. İsa'yı çarmıha gerilmekten koruyup, onu zalim Romalılarla Yahudilerden kurtarıp kendisine doğru yükseltmesine: "Allah Azîz'dir, Hakîm'dir" buyruğunu delil getirmektedir. Yani şüphesiz ki, Allah asla mağlup edilemeyen güçlüdür. O yaptıklarında, bütün takdirlerinde ve yaratmayı takdir ettiği, hükmettiği bütün işlerinde hikmeti sonsuz olandır. Her kişiye amelinin karşılığını verir. Dünyada Yahudilere verdiği karşılıklardan birisi de onların karşı karşıya kaldıkları zillet, yoksulluk ve yeryüzünün dört bir tarafına dağılımlıdır.

İsâ Mesih'in çarmıha gerilmesi ve yükseltilmesi ile ilgili bizim bu akidemiz, varlık âleminde en sağlam ve güvenilir bir kaynak olan Allah'ın kelâmı Kur'an-ı Kerim'dendir ve Kur'an-ı Kerîm bizlere tevatür yoluyla nakledilmiştir. O bakımdan sıhhati sabit olmamış başka bir takım rivayetleri tasdike mahal yoktur. Hatta sağlam olmayan bu rivayetler arasındaki çelişkiler ve pek çok tutarsızlıklar da kendileri hakkında kesin bir şüpheyi ortaya koymakta, diğer taraftan da bunların asla güvenilir olmadıklarını kesinlikle ifade etmektedir.

Ayrıca Hz. İsa'nın aşılmadığını söylemek, Hz. İsa'nın şerefine daha çok yakışır, onun üstünlüğünü daha iyi ifade eder. Onun insanlığın ve dünyanın, Hz. Adem ve çocuklarının

günahlarını affettirmek için kendisini feda ettiğini, söylemeye gelince: Bu, Hristiyanlığın vehimlerinden ve insanlar tarafından tedvin edilmiş İndilerde yer alan hikâyelerdendir. Çünkü Yüce Allah günahıtan kurtulmayı tövbe etmeye bağlı kılmıştır. Hz. Âdem de tövbe etmiş ve bu problem böylelikle sona ermiş, Allah da onun tövbesini kabul etmiştir: "Derken Âdem Rabbinden bir takım kelimeler telakki etti, Allah da onun tövbesini kabul etti. Şüphesiz ki O, çokça tövbeleri kabul edendir, Rahimdir." (Bakara, 2/37)

Aklı başında hiçbir kimse Hz. İsa'nın kendisini feda etmesi ve Mesih'e uyanların masiyetleri işlemelerini mubah kılmasını kabul edemez. Çünkü Mesih, onlara göre günahlarını affettirmek üzere asılmıştır.

Daha sonra Yüce Allah Hz. Mesih hakkında kesin sözü söylemekte ve Kitap Ehli'nden herkesin, ölüm gelip kendisini bulduğu esnada Hz. İsa hakkındaki gerçeği açıkça göreceğini ve herhangi bir eğrilik söz konusu olmaksızın gerçek ve doğru şekilde ona iman edeceğini, böylelikle Yahudilerin Hz. İsa'nın yalan söylemeyen doğru sözlü bir peygamber olduğunu, Hristiyanların da ne ilâh ne de ilâhın oğlu olmayıp insan olduğunu bileceğini ortaya koymaktadır.

Yüce Allah'ın: "Ölümünden önce ona inanmayacak hiç bir kimse yoktur." buyruğuna gelince: Bu, şu takdirdeki hafzedilmiş bir mevsufa sıfat olarak gelmiş bir yemin cümlesidir: Yani -Andolsun ki- Kitap Ehli'nden olup da ona iman etmeyecek hiç bir kimse yoktur. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bu kabildendir: "Bizden bilinen bir mevkii bulunmayan hiç bir kimse yoktur." (Sâffât, 37/164); "Aranızdan ona uğramayacak hiçbir kimse yoktur." (Meryem, 19/71). Buyruğun anlamı şudur: Yahudi ve Hristiyanlardan olup da ölümünden önce Hz. İsa'ya iman etmeyecek, onun Allah'ın kulu ve rasulü olduğuna inanmayacak hiç bir kimse yoktur. Yani bunlardan her bir kimse ölümü görüp canı çıkmadan önce imanın kendisine fayda vermeyeceği bir zamanda ona inanacaktır. İmanın bu zamanda fayda vermeyişinin sebebi ise teklif (dinî sorumlulukla muhatap olma) zamanının artık sona ermiş olmasıdır. [\[82\]](#) Diğer taraftan artık herkesin bilmediği hususlar açıkça ortaya çıkacak ve ona iman edecek; ancak bu iman ölüm meleğini gördükten sonra ona fayda vermeyecektir. [\[83\]](#)

Kıyamet gününde de Hz. İsa Yahudiler aleyhine, kendisini yalanladıklarına dair, Hristiyanlar aleyhine de kendisini Allah'ın oğlu diye çağırdıklarına dair şahitlik edecek ve böylelikle onun gerçek durumu ortaya çıkmış olacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ben onları senin bana emretmiş olduğun, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet ediniz, demekten başka bir şey söylemedim ve ben aralarında bulunduğum sürece onlara karşı şahit idim." (Mâide, 5/117) Yani o aralarından iman eden kimselere iman ettiklerine, kâfir olan kimseler aleyhine de kâfir olduklarına dair şahitlik edecektir. Çünkü her bir peygamber Yüce Allah'ın şu buyruğunda da olduğu gibi ümmetine karşı bir şahittir: "Her ümmetten birer şahit getirip bunların üzerine de seni şahit olarak

getirdiğimiz zaman (halleri) nice olur." (Nisa, 4/41) Katâde "kıyamet günü de aleyhlerinde şahit olacaktır." ayetiyle ilgili olarak şunları söylemektedir: Onlara karşı Allah'tan aldığı risaleti kendilerine tebliğ ettiğine ve Yüce Allah'a kulluğunu ifade ettiğine dair şahitlik edecektir. [\[84\]](#)

Yahudilerin Zulümlerinin Ve Faiz Almalarının Akıbeti İle Aralarından İman Edenlerin Ecirleri

160- Yahudilerin zulümleri sebebiyle ve bir de Allah yolundan çokça alıkoymalarından dolayı, kendilerine helâl kılınmış hoş şeyleri yasakladık.

161- Bir de kendilerine yasaklanan faizi almalarından ve haksız yere insanların mallarını yemelerinden ötürü. Onların kâfir olanlarına elem verici bir azap hazırladık.

162- Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve iman edenler sana indirilene ve senden önce indirilmiş olana da iman ederler. Namaz kılanlara, zekât verenlere, Allah'a ve ahiret gününe inananlara gelince: elbette onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.

Açıklaması

Yüce Allah Yahudilerin işlemiş oldukları çok büyük günahlar sebebiyle, yani zulümleri dolayısıyla onlara -belki dönerler diye- daha önce helâl kılmış olduğu hoş ve temiz bir takım şeyleri haram kılmış olduğunu haber vermektedir. Nitekim bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Tevrat'ın indirilmesinden önce İsrail'in (Yakûb'un) kendisine haram ettikleri şeyler müstesna, bütün yiyecekler İsrailoğulları'na helâl idi." (Âl-i İmran, 3/93) Maksat bütün yenecek şeylerin Tevrat'ın indirilişinden önce onlara helâl olduğudur. Bunlardan tek istisna, İsrail'in kendisine haram kılmış olduğu deve eti ve sütü idi.

Daha sonra Yüce Allah Tevrat'ta pek çok şeyi haram kıldı. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "Biz Yahudilere bütün tırnaklıları haram kıldık. Sığır ve koyunun iç yağlarını da haram kıldık. Ancak karınlarındaki yağlar ile sırtlarına ve bağırsaklarına

yapışan veya kemiklere karışan (yağlar) müstesna. Bunu onlara zulümleri yüzünden ceza olarak verdik. Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz." (En'âm, 6/146) Biz bunları Yahudilere haram kıldık. Çünkü haddi aşmaları, azgınlıkları, peygamberlerine muhalefet etmeleri ve onlara aykırı davranmaları sebebiyle bu haram kılmayı hak etmişlerdir. Bundan dolayı Yüce Allah burada: "Yahudilerin zulümleri sebebiyle..." buyurmaktadır. Yani bu, onların zulümleri, insanları ve kendilerini hakka uymaktan alıkoymaları, kötülüğü emretmeleri, iyilikleri engellemeleri, peygamber Muhammed (s.a.)'in geleceği müjdesini gizlemeleri sebebiyledir. Bu onların geçmiş ve gelecek bütün zamanlarda sahip oldukları bir nitelik, karakteristik bir özelliktir. İşte bundan dolayı onlar peygamberlerin düşmanındırlar. Bundan dolayı bir takım peygamberleri öldürdüler ve Hz. İsa ile Muhammed'i yalanladılar.

Allah'ın Peygamberler aracılığıyla kendilerine yasak kılmış olduğu faizi almaları sebebiyle de azaba uğrayacaklardır. Çünkü onlar faiz yemek için çeşitli hileli yollara saptılar. İnsanların mallarını rüşvet, hainlik ve bunlara benzer yollarla, herhangi bir karşılık olmaksızın yediler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar yalana kulak verenler, haram kazançları pek çok yiyenlerdir." (Mâide, 5/42).

Ahiretteki cezaları ise, hem kendilerine hem de kendilerine benzeyen bütün kâfirlere cehennem ateşinde oldukça can yakıcı acıklı bir azabın hazırlanmış olmasıdır.

Dikkat edilecek olursa temiz şeylerin haram kılınışı genel olmakla birlikte, uhrevî azap aralarında küfür üzere ısrar eden ve kâfir olarak ölen kimseler içindir. Bundan dolayı Yüce Allah hemen şöyle buyurmaktadır: Faydalı bilgide derinleşmiş olup bu bilgi üzere sebat gösteren, dinin gerçeklerine muttali olan, Allah'a ve sana indirilenlere samimi olarak iman eden, senden önceki -Mûsâ ve İsa gibi-peygamberlere indirilenlere iman edip onlardan herhangi birisi arasında ayırım gözetmeyen, Allah'a ve ahiret gününe, yani ölümden sonra dirilişe, amellerin karşılıklarının görüleceğine gerçek manada iman eden, mallarının zekâtını hak sahiplerine eda eden, Rablerinin emirlerine itaat eden ve aralarından özellikle de en mükemmel şekliyle şart ve rükünlerini yerine getirerek namazı eda eden kimselere gelince; işte bütün bu niteliklere sahip olanlara Rableri çok büyük bir ecir olan cenneti mükâfat olarak verecektir. Bu ecrin gerçek mahiyetini Allah'tan başkası bilemez. Namaz kılmanın özel olarak övülmesinin sebebi ise bunun zekât vermeyi gerektirmesi, hayasızlıklardan, münkerden alıkoyması, ruhu arındırması, insan nefsine malı hak sahibine vermeyi kolaylaştırmasıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki, insan mal toplamaya tutkun olarak yaratılmıştır. Kendisine zarar erişince feryadı basar, ona bir hayır dokunursa cimrilik eder, infak etmez. Ancak namaz kılanlar müstesna..." (Meâric, 70/19-22)

İbni İshâk ve Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve' de İbni Abbâs'tan: "Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar..." ayetinin Abdullah b. Selâm, Üseyd b. Sa'ye, Salebe b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd hakkında, Yahudilerden ayrılıp İslâmı kabul etmeleri, yani Allah'ın Muhammed (s.a.) ile gönderdiklerini tasdik etmeleri üzerine nazil olduğunu rivayet etmişlerdir. [\[85\]](#)

Peygamberlere Gönderilen Vahyin Birliği İle Peygamber Göndermenin Hikmeti

163- Nuh'a, ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi şüphesiz sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmâile, İs-hâk'a, Ya'kûb'a ve Esbât'a; İsa'ya, Ey-yûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.

164- Kısalarını daha önce sana anlattığımız peygamberler ile kisasını sana anlatmadığımız peygamberlere de; ve Allah Mûsâ ile konuşmuştur.

165- Müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler olarak; ta ki peygamber geldikten sonra insanların Allah'a karşı hüccetleri kalmasın. Allah Azîz'dir, Ha-kîm'dir.

166- Lâkin Allah sana indirdiğine şahitlik eder ki, onu ilmiyle indirmiştir. Melekler de şahitlik eder; esasen şahit olarak Allah yeter.

Nüzul Sebebi

"Nuh'a... sana da vahyettik." diye başlayan 163. ayetin nüzülü ile ilgili olarak İbni İshâk, İbni Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Adıyy b. Zeyd dedi ki: "Biz Allah'ın Musa'dan sonra herhangi bir insana bir şey indirdiğini bilmiyoruz." Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

O halde bu ayet-i kerime -Sukeyn ve Adıyy b. Yezid'in aralarında bulunduğu ve -Peygamber (s.a.)'e: Allah, Musa'dan sonra herhangi bir kimseye vahiy ile bir şey bildirmiş değildir diyen bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Allah onları böylelikle yalanlamaktadır.

"Lâkin Allah... şahitlik eder ki" diye başlayan 166. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak da İbni İshâk İbni Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmektedir: Yahudilerden bir topluluk Resulullah (s.a.)'m huzuruna girdiler. Hz. Peygamber onlara: "Gerçek şu ki, Allah'a yemin ederim, siz benim hakikaten Allah'ın rasulü olduğumu biliyorsunuz." dedi. Onlar: Hayır biz böyle bir şey bilmiyoruz, deyince Yüce Allah da: "Lâkin Allah sana indirdiğine şahitlik eder

ki..." buyruğunu indirdi.

Açıklaması

Şanı Yüce Allah kulu ve rasulü Muhammed'e tıpkı kendisinden önce gelen diğer peygamberlere vahyettiği gibi vahyettiğini zikretmektedir. Muhammed (s.a.) peygamberler arasında benzeri görülmedik bir kimse değildir. Onlar gerçekten bütün peygamberlere iman eden kimseler olsalardı, Resulullah (s.a.)'a da iman ederlerdi. Çünkü vahyin türü birdir, onda değişiklik yoktur. Ayrıca onların kitaplarında onun peygamber olarak geleceğinin müjdesi ve nitelikleri de yazılıdır.

Vahiy, Yüce Allah'ın bir peygambere yahut bir resule, Allah'ın kendisine bildirdiğini kesin olarak ondan geldiği bilgisini ifade edecek bir yolla bir sözü yahut bir anlamı bildirmesidir. Risâletü't-Tevhid'de denildiğine göre, vahiy, kişinin içinde duyduğu bir irfandır ki, bununla beraber duyduğu bu irfanın -vasıtalı ya da vasitasız olsun- Allah'tan geldiğinden kesin olarak emindir.

Vahiy örnek olarak birdir. Hz. Nuh'a gelen vahiy ile diğer vahiyler arasında bir fark yoktur. Hz. Nuh'un öncelikle zikredilmesinin sebebi, peygamberlerin en önce geleni ve kendisi vasıtasıyla şariatlerin ortaya konulduğu ilk peygamber oluşundan dolayıdır. Ondan sonra gelen peygamberlere de aynı şekilde vahiy gelmiştir. Bunlar da peygamberlerin atası Allah'ın Halîli Hz. İbrahim, onun büyük oğlu Arapların atası Peygamber (s.a.)'in büyük dedesi Hz. İsmail'dir. Hz. İsmail Mekke'de vefat etmiştir. Hz. İbrahim'in diğer oğlu ve İsrail diye bilinen Hz. YaTaib'un babası Hz. İshak da bu peygamberlerden birisidir. Yahudiler ona nispet edilir. Şam bölgesinde vefat etmiştir. Sonra Hz. Lût zikredilmektedir. İbrahim (a.s.) onun amacısıdır. Daha sonra Hz. Ya'kub, sonra da Hz. Ya'kub'un on evladı olan Esbât ile Hz. YaTuib'un Yusuf'tan olan iki torunu gelir. Böylelikle toplam olarak 12 sıbt (torun) olmaktadır. İsrailoğulları arasında Hz. İshak'ın soyundan gelen esbât diye bilinen torunlar, Hz. İsmail'in soyundan gelen kabileleri andırmaktadır. Daha sonra Hz. Musa'ya, Hz. Harun'a, Hz. Ey-yûb'a, Hz. Davud'a Hz. Davud'un oğlu olan Hz. Süleyman'a ve Hz. Yûnus'a vahiy bildirildiği zikredilmektedir. Meryem'in oğlu Hz. İsa'nın bunlardan önce zikredildiğini görüyoruz. Çünkü Yahudiler ona dil uzatmışlardır, "vav" harfi ile atıf ise tertibi gerektirmektedir. Özellikle bu peygamberlerin anılış sebebi ise, Allah nezdindeki şerefleri ve değerleri dolayısıyladır.

Allah, Hz. Davud'a Zebur'u vermiştir. Zebur Yüce Allah'ın Hz. Davud'a vahyettiği kitabın adıdır. Bu 150 sureden ibaret idi. İçinde herhangi bir hüküm, helâl veya harama

dair bir şey yoktu. Zebur bir takım hikmet ve öğütlerden ibaretti. Hz. Davut güzel sesli birisiydi. Zebur okumaya koyulduğunda insanlar, cinler, kuşlar ve yabanî hayvanlar dahi sesinin güzelliği dolayısıyla etrafında toplanırdı. Alçak gönülle ve kendi el emeğiyle zırh yaparak geçinirdi. [87]

Ey Muhammed! Biz bunlardan başka peygamberler gönderdiğimiz gibi seni de peygamber olarak gönderdik. Bu peygamberlerin bir kısmını bu surenin indi-rilişinden önce sana anlattık ve Mekkî surelerde onlar söz konusu edildi. Nitekim Yüce Allah En'âm suresinde Hz. İbrahim'den şöylece söz etmektedir: "Biz ona İshâk'ı ve Ya'kub'u bağışladık. Onların her birisine hidayet verdik. Önceden Nuh'a da hidayet vermiştir. Onun (İbrahim'in) soyundan da Dâvûd', Süleyman, Eyyûb, Mûsâ ve Harun'a da (hidayet verdik). İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyâ, Yahya, İsa ve İlyâs da; bunların hepsi salihlerdendi. İsmâîl, el-Yesa', Yûnus ve Lût da. Biz hepsini âlemlere üstün kılmıştık." (En'âm, 6/84-86). Kur'ân-ı Kerîm'de isimleri anılan peygamberler 25 tanedir. Bunlar; Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Salih, İbrahim, Lût, İsmâîl, İshâk, Ya'kûb, Yûsuf, Eyyûb, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Yûnus, Dâvûd, Süleyman, İlyâs, Yesa', Zekeriyâ, Yahya ve İsa'dır. Aynı şekilde müfessirlerin bir çoğuna göre Zülkifl ve bütün peygamberlerin efendisi Muhammed (s.a.)'dir. Peygamberlerin kıssalarını en kapsamlı şekilde ihtiva eden sureler ise Hûd ve Şuarâ sureleridir.

Diğer taraftan kıssaları Kur'ân-ı Kerîm'de anılmayan başka peygamberler de vardır. Bu peygamberlerin ümmetleri bilinmemektedir. Böyle olmayanların anılması ise daha faydalıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "An-dolsun ki, biz her ümmet arasında, Allah'a ibadet edin ve tâğûttan uzak durun, diyen bir peygamber göndermişizdir." (Nahl, 16/36) Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "içinde korkutucu bir peygamberin geçmediği hiç bir ümmet yoktur." (Fâtır, 35/24)

Peygamber kıssalarının anlatılmasından maksat ise öğüt, sebat vermek ve hatırlatmaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki onların kıssalarında özlü akıl sahipleri için bir ibret vardır. Bu (Kur'an) uydurulan bir söz değildir..." (Yûsuf, 12/111) Yine Yüce Allah başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Peygamberlere dair bütün haberleri onlarla kalbine sebat verelim diye sana kıssa olarak anlatıyoruz. Bunda da sana hak ve müminlere bir öğüt ve bir ihtar gelmiştir." (Hûd, 11/120).

Peygamber ve rasullerin sayısı hususunda meşhur olan ise Ebu Zerr yoluyla gelen uzunca hadistir. Bu da İbni Merdûveyh'in (r.a.) Tefsir' inde rivayet ettiğine göre şöyledir: Ebu Zerr şöyle der: Ey Allah'ın rasulü, dedim, peygamberlerin sayısı kaçtır? O: "124 bindir" buyurdu. Ey Allah'ın peygamberi, aralarından rasul olanlar kaç tanedir? diye sorunca şöyle buyurdu: "Üç yüz on üç; büyük bir kalabalık." Ey Allah'ın rasulü, onların ilki kimdir? diye sordum. "Adem" dedi. Ey Allah'ın rasulü, o hem bir peygamber hem bir rasul müydü? diye sordu. Hz. Peygamber: "Evet, Allah onu kendi eliyle yarattı, sonra ona kendi ruhundan üfledi. Sonra onu dosdoğru bir insan olarak düzenledi." Sonra şöyle buyurdu: "Ey Ebu

Zerr! Bunlardan dört tanesi Süryanî (ce konuşurlar) idi. Bunlar: Âdem, Şît, Nûh ve İdris'in kendisi olan Ahnûh'dur. O aynı zamanda kalemle ilk yazı yazandır. Dört tanesi Araplardandır! Hûd, Salih, Şuayb ve, ey Ebu Zerr, senin peygamberin. İsrail oğullarının ilk peygamberi Mûsâ, son peygamberleri İsa'dır. Peygamberlerin ilki Âdem, sonuncuları ise senin peygamberindir." Yine bu hadisi Ebu Hatim b. Hibban el-Büstî de el-Envâ Ve't-Tekâsim adlı eserinde zikretmiş ve bunun sahih olduğuna işaret etmiştir. [88]

Daha sonra Yüce Allah Hz. Musa'nın bir meziyetini söz konusu etmektedir. Bu ise Yüce Allah'ın ona tahsis etmiş olduğu "Kelîmullah" sıfatıdır. Çünkü bu açıklamalarla kastedilenler onun kavmidir: "Ve Allah Mûsâ ile konuşmuştur." Yani aracısız olarak, gerçek manada, sahih şekilde. Peygamberler ile konuşmak ise "vahiy" diye adlandırılır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Vahiy ile veya bir perde arkasından yahut izniyle dilediğine vahyetmesi için bir elçi göndermesi yoluyla olmadıkça hiç bir insana Allah'ın söz söylemesi söz konusu olmamıştır. Şüphesiz ki O, yücedir, Hakîm'dir." (Şûra, 42/51) Perdedeki hikmet ise, gereken dikkat ve önemin tek şeye yöneltilmesidir. Allah'ın izniyle onun dilediklerini vahyeden elçi ise vahiy meleği olan ve kendisinden "er-Rû-hu'l-Emîn" diye söz edilen Hz. Cebrail'dir. Söz söylemenin keyfiyeti hakkında araştırmalara girişmek, bunun yüzyüze olup olmadığını araştırmak, bizim işimiz değildir. Bunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.

Daha sonra Yüce Allah peygamber göndermekteki hikmetini söz konusu etmektedir. Bunun hikmeti insanlara delil göstermek ve hidayet yolunu açıklamaktır. Allah peygamber göndermeyecek olsaydı, insanlar aslî görevleri olan iman ve salih ameli bilmeyişlerini delil olarak ileri sürebileceklerdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer bizler onları, ondan önce bir azap ile helak etmiş olsaydık, mutlaka: Rabbimiz bize bir peygamber gönderseydin de zelil ve hakir olmadan önce ayetlerine uy saydık ya, diyeceklerdi." (Tâ-Hâ, 20/134); "Zaten Biz bir peygamber göndermedikçe azap ediciler değiliz." (İsrâ, 17/15) Buna göre peygamber göndermenin, kitaplar indirmenin maksadı, herhangi bir kimsenin ileri sürececek bir mazeretinin kalmamasıdır.

Peygamberlerin görevi ise Allah'a itaat edenleri ve O'nun rızasına tabi olanları hayırlarla müjdelemek, Allah'ın emrine aykırı hareket edip peygamberleri yalananları da ceza ve azap ile korkutmaktır.

Allah kimsenin mağlup edemeyeceği kadar güçlü olan, Aziz olandır. Sanatında ve bütün fiillerinde hikmeti sonsuz, Hakîm'dir. Hiç kimsenin ileri sürececek bir itirazını bırakmaz.

Buharî ile Müslim'de İbni Mes'ud'un şöyle dediği sabittir: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah'tan daha gayretli (kıskanç) yoktur. İşte bundan dolayı açığıyla gizlisiyle hayasızlıkları haram kılmıştır. Yine Aziz ve Celil olan Allah'tan daha çok övülmeyi seven yoktur. Ondandır kendisini övmüştür. Kimsenin ileri sürececek mazeretini bırakmamayı

Allah'tan daha çok seven yoktur, İşte bundan dolayı o, müjdeleyiciler ve uyarıcılar olmak üzere peygamberleri göndermiştir." Bir başka lafızda da: "İşte bundan dolayı peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiştir." buyurulmaktadır.

Bundan önceki ayet-i kerime: "... şüphesiz sana da vahyettik." ifadesiyle Hz. Peygamberin peygamberliğini isbatı ve bunu inkâr eden müşriklerle Kitap Ehli'nin iddialarını reddini ihtiva ettiğinden dolayı, Yüce Allah: "Lâkin Allah sana indirdiğine şahitlik eder..." buyurmaktadır. Böylelikle önceki ayet-i kerimede zımnen ifade edilen, burada açıkça ifade edilmektedir. Çünkü ifadelerin akışından Yahudilerin ve müşriklerin ve onların dışında kalanların Resulullah (s.a.)'ın peygamberliğini inkâr ettikleri, onun peygamberliğini kabul etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu ek açıklamanın muhtevası da şudur: Yüce Allah Hz. Peygamber'in (s.a.) lehine, üzerine Kur'ân-ı Azîm diye bilinen kitabı indirdiği rasulü olduğunu şahitlik etmektedir. O kitap, "önünden de arkasından da batılın kendisine erişmediği bir kitaptır. Hakim ve Hamîd (olan Allah) tarafından indirilmiştir." (Fussilet, 41/42) İsterse seni yalanlayan, sana muhalefet edenler arasından onu inkâr edenler bulunsun; bu gerçeği değiştirmez.

Daha sonra Yüce Allah: "Onu ilmiyle indirmiştir." buyruğuyla şahitliğini pekiştirmektedir. O kitapta kullarının muttali olmasını dilediği bilgisi vardır. Muttali olmasını istediği şeyler o kitapta yer alan apaçık belgeler, hidayet, hakkı batıldan ayıran ölçüler (Furkan), Allah'ın sevip razı olduğu veya sevmeyip istemediği şeyler, geçmiş ve geleceği ihtiva eden gayba dair bilgiler, Allah bunları bildirmedikçe gönderilmiş bir peygamberin de, mukarreb bir meleğin de bilemeyeceği Allah'ın yüce ve mukaddes sıfatlarıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onun dilediğinden başka onlar onun ilminden hiç bir şeyi kuşatamazlar." (Bakara, 2/255) Melekler de aynı şekilde buna şahitlik etmektedir. Yani onlar da Yüce Allah'ın bu hususa dair olan şahitliği ile birlikte sana gelenin doğruluğuna ve sana gelen vahyin gerçekliğine, bu Kitab'ın sana indirildiğine şahitlik etmektedirler. "Esasen şahit olarak Allah yeter." Onun senin lehine yaptığı şahitliği kafidir. Çünkü bu konuda o gerekli delili ortaya koymuş ve onu açık bir şekilde aydınlatmıştır. Zaten onun şahitliği en doğru ve en gerçek şahitliktir: "De ki: Şahitlik itibariyle en büyük olan hangisidir? De ki: Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Ve bu Kur'ân bana onunla hem sizleri hem de bu Kur'an'ın kendisine ulaştığı kimseleri uyarıp korkutayım diye vahyolundu." (En'âm, 6/14). [\[89\]](#)

Kâfirlerin Sapıklığı, Cezaları, İnsanların Son Peygambere İman Etmeye Davet Edilmeleri

167- İnkâr edip insanları Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz uzak bir sapıklığa düşmüşlerdir.

168-169- Muhakkak ki kâfir olan ve zulmedenleri Allah bağışlayacak, onları cehennem yolu dışında bir yola da itecek değildir. Onlar orada ebedi kalıcıdır. Bu ise Allah'a pek kolaydır.

170- Ey insanlar! Peygamber size Rab-binizden hak ile gelmiştir. O halde kendi faydanıza olarak hemen iman edin. Eğer küfre saparsanız, muhakkak ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.

Açıklaması

Şüphesiz ki, Allah'ı, Peygamberini, Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr ederek kâfir olanlar, başkalarını da İslâm dininden, Muhammed (s.a.)'e uyup onun izinden gitmekten, kalplerine şüphe tohumları saçmak suretiyle, alıkoyanlar, -meselâ "Eğer bu bir peygamber olsaydı Kitabını tıpkı Tevrat'ın Musa'ya indirildiği şekilde semadan bir defada getirirdi." şeklindeki sözleri yahut "Yüce Allah Tevrat'ta Musa'nın şeriatının asla değiştirilmeyeceğim Kıyamet gününe kadar nesh olunmayacağını belirtmiştir." şeklindeki sözleri veya Peygamberler ancak Harun ve Davud'un soyundan gelenler arasından çıkar gibi iddiaları- işte bunlar, oldukça uzak bir sapıklıkla sapmış bulunuyorlar. Yani hak ve doğrunun dışına çıkmış, ondan alabildiğine uzaklaşmış bulunuyorlar.

Daha sonra Yüce Allah, ayetlerini, Kitabını ve rasulünü inkâr edip küfre sapan, hem bununla, hem onun yolundan başkalarını alıkoymakla ve hem de çeşitli günahlar işleyip onun yasaklarını çiğnemekle kendilerine zulmeden kâfirler hakkındaki hükmünü açıklamaktadır: Allah böylelerine mağfiret etmeyecek, onları hayır yoluna iletmeyecek, artık bir daha onları doğruya muvaffak kılmayacaktır. Artık O, bu gibi kimseleri amellerinin cezası olan cehennem yolundan başka bir yola ulaştırmaz. Yüce Allah'ın: "Cehennem yolu dışında" buyruğu munkatı' bir istisnadır. Çünkü bu yol zalim kâfirlerin yoludur.

Bunların cehennemdeki akıbeti de, ebediyen kalmak şeklindedir. Yani orada tek bir hal üzere kalacaklardır. Orada bir değişiklik, yok olma söz konusu değildir, orada ebedîlik vardır. Ebedilik ise uzayıp giden, sonu gelmeyen zaman demektir. Bunun amelleriyle mütenasip bir şekilde nasıl devam edeceğini en iyi bilen Allah'tır. Amellerine karşılık böyle bir ceza vermek Allah için pek kolaydır. Çünkü O, her şeye gücü yetendir, bir ve tektir, Kahhâr'dır, hikmet ve adaletin gerektirdiğini yapandır. Bu ifadeler ile onların değerlerinin

oldukça düşük olduğuna da işaret edilmektedir.

Yüce Allah Yahudilerin şüphesine cevap verip delillerini çürüttükten, izledikleri yolun tutarsızlığını açıkladıktan sonra, bütün insanlara hitap etmekte ve bu hitabıyla onlara Muhammed (s.a.)'in davetine itaat ile boyun eğmelerini, risaletine iman etmelerini emretmektedir.

İşte bu peygamber sizlere hidayeti, hak dini ve yüce Allah'tan türlü dertlere şifa verecek, kalpleri rahatlatacak açıklamaları getirmiştir. O bakımdan onun size getirdiklerine iman ediniz, ona tabi olunuz. Bu iman sizin için hayırlı olacaktır. Çünkü o sizi temizleyip arındırır; pisliklerden, kirlerden temizler. Dünya ve ahirette mutluluğunuzu sağlayacak hidayete iletir. Rabbinden getirdiği hak ise Kur'ân'dır; yalnızca Allah'a kulluk edip O'ndan başkasından yüz çevirmektir.

Daha sonra cenab-ı Hak şöylece uyarı ve tehditte bulunmaktadır: Eğer kâfir olursanız şüphesiz ki, Allah'ın size bir ihtiyacı yoktur. İmanınıza muhtaç değildir. Sizi cezalandırmaya gücü yeter. Küfre sapmanız dolayısıyla onun bir zararı olmaz. Çünkü göklerde ve yerde bulunan her şey, mülkiyeti, yaratması ve kulluğu itibarıyla yalnız O'nundur. Kâinatta bulunan her şey, Yüce Allah'ın mülküdür. Onları yaratan O'dur. Hepsi O'nun kulu olup, O'nun hükmüne itaatle boyun eğenlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Mûsâ dedi ki: Sizler de yeryüzünde bulunanların hepsi de kâfir olursanız, şüphesiz ki Allah Ganî'dir (imanınıza muhtaç olmayandır), Hamîd'dir (her türlü hamde lââyık olandır)." (İbrahim, 14/8) Burada ise Yüce Allah "Allah Alîm'dir" buyurmaktadır, yani aranızdan kimin hidayeti hak ettiğini bilir, o bakımdan onu hidayete iletir. Kimin de sapıklığa lââyık olduğunu bilir, o bakımdan onu saptırır. Kullarının amellerinden hiç bir şey O'na gizli kalmaz. "Hakîm'dir." Sözleri, fiilleri, şeriat ve kaderi sonsuz hikmetlerle dopdolu ve sapasağlamdır. Kullarından herhangi bir amel işleyen bir kimsenin amelini zayi etmez. Mümin ile kâfiri, kötülük yapan ile iyilik yapanı da eşit tutmaz. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yoksa biz iman edip salih amel işleyen kimseleri yeryüzünde fesat çıkartan kimseler gibi mi kılacağız? Yahut takva sahibi olan kimseleri günahkârlar gibi mi kılacağız?" (Sâd, 38/28). [\[90\]](#)

Kur'ân-ı Kerim'de Meryem Oğlu İsâ Mesih

171- Ey Kitap Ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Artık Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "(Allah) üçtür"

demeyin. Kendi yararınıza olarak bundan vazgeçin. Allah sadece tek bir ilâhtır. Çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde olanlar da yerde olanlar da O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

172- Mesih de, mukarrep melekler de Allah'a kul olmaktan asla çekinmez. Kim ona kulluktan çekinir ve büyüklük taslarsa bilsin ki, O hepsini huzuruna toplayacaktır.

173- İman edip salih ameller işleyenlere gelince: Onlara mükâfatlarını eksiksiz ödeyecek, lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir. Kulluk etmekten çekinenleri ve büyüklük taslayanları can yakıcı bir azaba uğratacaktır. Onlar kendilerine Allah'tan başka bir dost ve yardımcı bulamazlar.

Açıklaması

Yüce Allah Kitap Ehli'ne aşırılığı, haddi aşmayı yasaklamaktadır. Çünkü Hristiyanlar Hz. İsa hakkında haddi aşılar ve sonunda onu ilâhlaştırdılar. Onu peygamberlik makamından alıp çıkardılar. Hatta onun dini üzere olduğunu iddia eden, ona bağlı olduğunu, tabi olduğunu söyleyenler hakkında dahi aşırıya giderek, bunların masum olduklarını, günah işlemediklerini iddia ettiler. Söyledikleri her hususta, hak olsun batıl olsun, onlara tabi oldular. Yahudiler de aynı şekilde Hz. İsa'yı tahkir etmek, küçük düşürmek hususunda aşırıya gittiler, onu inkâr ettiler. Halbuki istenen, bu iki hal arasında orta yoldur. Ne Hz. İsa'yı tazimde aşırıya gitmek, ne de onu tahkir ederek ileriye gitmek.

Ey Kitap Ehli! Dinde fazlalık yahut eksiklik suretiyle Allah'ın çizdiği sınırları aşmayınız. Ancak ya mütevatir dini bir nass ile yahut kesin aklî bir delil ile sabit olan hak şeylere inanınız. Allah'ın insanlara hulul etmesi, onlarla bir arada olması, eş ve çocuk edinmesi gibi uydurduğunuz iddialardan sakının. Yahudilerin yaptığı şekilde İsa'yı inkâra kalkışmayın, annesine iftira etmeyin, onu küçük görmeyin, küçük düşürmeyin. Hristiyanların yaptığı şekilde de İsa'yı tazim ve takdis hususunda aşırıya gitmeyin. Çünkü onlar sonunda İsa'yı bir ilâh yahut Allah'ın oğlu kabul etme noktasına kadar vardılar.

Her türlü iftiradan uzak, tertemiz, bakire Meryem'in oğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın İsrâiloğulları'na gönderdiği bir peygamberdir. O kavmine, hiç bir şeyi ortak koşmaksızın yalnızca Allah'a ibadet etmelerini emredip, şirki yasaklamış, takvalı olmayı teşvik etmiş, dünyaya rağbet etmemelerini söylemiş, peygamberlerin ve rasullerin sonuncusunun geleceği müjdesini vermiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim Hz. İsa'nın şöyle dediğini bizlere nakletmektedir: "Ve benden sonra gelecek adı Ahmed olan bir rasulü müjdelemek üzere..."

size geldim." (Saff, 61/6).

Hız. İsa "kûn=ol" Şeklindeki tekvînî bir emir ile babasız olarak var edilmiştir. Çünkü "O, bir Şeyi diledi mi ona emri "ol" demesidir, o da derhal oluverir." (Yâsîn, 36/82); "Bir işe hükûm verdiği zaman ona sadece: "Ol" der, o da hemen oluverir." (Âl-i İmran, 3/47).

Yüce Allah, Hız. Âdem'i yarattığı Şekilde babasız ve annesiz bir insan yaratmaya yahut Hız. Havva'yı yarattığı gibi annesiz, fakat bir babadan yahut bir anne ve bir babadan olmak üzere alışılmış zahirî bir sebebe bağlı olarak bir insan yaratmaya kadir olduğu gibi, Hız. İsa gibi babasız bir insan yaratmaya da kadir: "Şüphesiz Allah nezdinde İsa'nın misali Âdem'in misali gibidir. Onu (Adem'i) topraktan yarattı sonra, da ona "ol" dedi, o da hemen oluverdi." (Âl-i İmran, 3/59) Yine Yüce Allah Hız. İsa'nın beşer olduğunu ve Allah'ın kulu olduğunu Şöylece haber vermektedir: "O ancak kendisine nimet verdiğimiz ve onu İsrâiloğulları'na bir misal kıldığımız bir kuldur." (Zuhruf, 43/59) Madde yahut tabiat da özü itibariyle başkasını yaratmaktan âciz olan bir yaratıktır. O halde yaratılmış her Şeyin ilk aslını da yaratan Yüce Allah'tır.

Ayrıca Hız. İsa Yüce Allah tarafından var edilmiş bir ruh ile desteklenmiştir, yoksa bu ruh (Hristiyanların anladıkları gibi) Allah'tan bir parça değildir. Öyle olsaydı, Melek aracılığıyla Allah'tan bir ruhun üflenmesiyle yaratılmış her bir insanın Allah'ın bir parçası olması gerekirdi: "O kendi nezdinde göklerde ve yerde bulunan her Şeyi size müsahhar kılandır." (Müellif burada; "kendinden" ifadesi Allah'tan bir parça anlamına gelmeyeceği gibi, Hız. İsa hakkında "kendinden bir ruhtur" demesi de kendisinden bir parçadır anlamına gelmez, demek istemektedir. -Çeviren-) Hız. İsa'nın Ruhu'1-emin ile desteklenmiş olması da Yüce Allah'ın Şu buyruklarıyla sabittir: "Ve Biz onu Ruhu'l-Kudüs ile destekledik." (Bakara, 2/87 ve 253). Yine Yüce Allah müminleri Allah'tan bir ruh ile desteklenmekle de nitelendirmiş ve Şöyle buyurmuştur: "İŞte bunlar Allah'ın kalplerine imanı yazdığı ve kendinden bir ruh ile desteklediği kimselerdir." (Mücâdele, 58/22)

Mücâhid Şöyle demektedir: "Kendinden bir ruhtur." Yani tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Yani o, halk edilmiş bir ruhtan yaratılmıştır. Ruhun Yüce Allah'a izafe edilmesi onun Şerefini yüceltmek içindir. Nitekim Yüce Allah'ın Şu buyruklarında dişi devenin ve Beyt'in Allah'a izafe edilmesi de böyledir: "İŞte bu, Allah'ın devesidir." (A'râf, 7/173); "Ve benim evimi tavaf edenler için temizle" (Hacc, 22/26) Nitekim hadis-i Şerifte de Şöyle buyurulduğu rivayet edilmiştir: "Ve Rabbimin evinde, Rabbimin huzuruna girerim." buyruğundaki izafe de bir Şerefi yükseltme izafesidir. Bütün bunlar aynı kabildendir ve aynı üslûpta kullanılmış ifadelerdir.

İsa'yı da, başkasını da yaratan Yüce Allah olduğuna göre, artık sizler de bir ve tek olan Allah'a iman edin. Allah'ın bir ve tek olduğunu çocuğu ve eşi olmadığını tasdik edin. İsa'nın Allah'ın kulu ve rasulü olduğunu da bilin ve buna kesin olarak inanın. Hiç bir fark gözetmeksizin bütün peygamberlere uygun Şekilde iman edin. Sakın "baba, oğul ve

Rûhu'l-Kudüs' gibi üç ilâh olduğunu yahut her biri diğerinin aynı olmak üzere Allah'ın üç uknumdan meydana geldiğini, her birisinin tam bir ilâh olduğunu ve bunların toplamının da tek bir ilâh ettiğini söylemeye kalkışmayın. İsa'yı ve annesini Allah'a ortak koşmayın. Yüce Allah bundan alabildiğine münezzehtir, alabildiğine yücedir. Çünkü böyle söylemek, asıl itibariyle Mesihîliğin de getirmiş olduğu halis tevhidi terketmektir. Çünkü tevhid Hz. İsa'dan da önce Hz. İbrahim ve diğer peygamberlerin de yaymaya çalıştıkları temel bir ilkedir. Teslis ile tevhidin bir arada kabul edilmesi ise mümkün değildir. Bu, akim temel ilkelerinin reddettiği bir çelişkidir. Bundan dolayı Yüce Allah teslisi kabul edenleri şöylece tenkit etmektedir: "Andol-sun! Muhakkak, Allah için üçüncüsüdür, diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek ilâhtan başka ilâh yoktur." (Maide, 5/73) Mâide suresinin sonlarında da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hatırla ki Allah: 'Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara Allah'ı bırakıp da beni ve annemi iki ilâh edin, diye sen mi söyledin?' diyecektir." (Maide, 5/116) Mâide suresinin baş taraflarında ise şöyle buyurulmaktadır: "Allah Meryem oğlu Mesih'in kendisidir, diyenler, andolsun ki, kâfir olmuşlardır." (Maide, 5/17)

Ey Hristiyanlar! Teslis iddiasından "vazgeçin!" sizin için bundan daha hayırlı olacak bir başka söz söyleyin. Bu söz ise aralarında İsa'nın da bulunduğu bütün peygamber ve rasullerin kendisine çağırdığı katıksız tevhiddir.

"Allah sadece bir tek ilâhtır" O zatı itibariyle bir ve tektir, birden çok olmaktan münezzehtir. Onun parça yahut uknumlarının varlığı söz konusu değildir. O bir takım cüzlerden de meydana gelmiş değildir; O bunlardan münezzehtir. Halbuki siz Mesih hakkında "Mesih onun oğludur" yahut "bizzat onun kendisidir" demektesiniz. Eğer gerçek evlât sahibi olmayı kastediyorsanız bu Yüce Allah hakkında imkânsız bir şeydir. Çünkü bu da Allah'ın baba olmasını yahut bir eşi olmasını gerektirir. Şayet mecazî olarak evlât oluşunu kastediyorsanız bu da Hz. İsa'ya has bir özellik olamaz.

Gerçek anlamıyla Allah'ın çocuğunun varlığı söz konusu değildir. Aksine göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur. Yani her şey Allah'ın mülküdür, onun yaratığıdır. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nun kuludur. Hepsi onun tedbir ve tasarrufu altındadır. O her şeyin üzerine vekildir. Mesih de O'nun yarattıkları arasında bir yaratıktır. O halde bu yaratılmışlardan Allah'ın nasıl olur da bir eşi ve çocuğu bulunabilir? Zira bir şeye malik olmak, o şeyi mülk edinmeye aykırıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Göklerde ve yerde bulunan herkes mutlaka Rahman (olan Allah'a kul olarak gelecektir." (Meryem, 19/93); "Gökleri ve yeri yoktan var edendir. Nasıl olur da onun bir çocuğu olur?" (En'âm, 6/101)

'Vekil olarak Allah yeter' ibaresi buna tanık olarak Allah yeter manasmdadır. Bunun manasını açıklarken er-Râzî şöyle der: Şanı Yüce Allah tek başına mahlukatı idare eder, yaratılmışları gereği gibi koruyup muhafaza eder. Onunla beraber bir başka ilâhın varlığını kabul etmeye, böyle bir iddiada bulunmaya ihtiyaç yoktur. [\[91\]](#)

"...asla çekinmez" ibaresi Mesih yalnızca Allah'a ibadet etmekten çekinmez yahut buna karşı tekebbür etmez ya da Allah'ın bir kulu olmaktan çekinmez, manalarına gelir. Çünkü o Yüce Allah'ın azametini, Allah'ın lâîyık olduğu ubu-diyyet ve şükrü bilir. Aynı şekilde mukarrep melekler de Allah'ın bir kulu olmaktan daha üstün bir makamda kendilerini görmezler.

Her kim yalnızca Allah'a ibadet etmekten çekinir, kendini daha yüce bir makamda görür, şirk yahut teslis iddiasında bulunacak olursa bilsin ki, Allah amelinin karşılığını vermek üzere hepsini kendi huzuruna toplayacaktır. Amellerinden dolayı onları hesaba çekecek ve cezalandıracaktır. Kıyamet gününde o bunların hepsini huzurunda toplayacak ve asla haksızlık ve zulmün söz konusu olmayacağı mutlak âdil hükmüyle aralarında hüküm verecektir. Allah, salih amel işleyen ve kendisine iman edenlere eksiksiz olarak, tam tamına amellerinin mükâfatını ve ecirlerini verecektir. Salih amelleri miktarmca onlara sevap vereceği gibi bundan ayrı olarak lütfü, ihsan ve geniş rahmetiyle fazlasını da verecektir onlara.

Ona kulluktan çekinen bunu büyüklüklerine yedirmeyen, yani Allah'a itaat ve ibadetten uzak duranlara gelince: Onları lâîyık oldukları, hak ettikleri şekilde dünyada da ahirette de can yakıcı bir azap ile azaplandıracaktır. Yüce Allah'tan başka işlerini yerine getirecek, düzene koyacak başka bir kimse bulamayacakları gibi, Allah'ın azabına karşı kendilerine yardımcı olup üzerlerinden azabı kaldıracak bir kimse de bulamayacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphe yok ki, bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yedirme-yenler cehenneme hor ve hakir olarak gireceklerdir." (Mü'min, 40/60) Dünyada ibadet etmeyen ve buna karşı büyüklük taslayan müstekbirler ahirette küçültülmüş ve zeliller olacaklardır. [\[92\]](#)

İnsanların "Nurun Mübin=Apaçık Nur" Olan Kur'ân'a İmana Davet Edilmeleri

174- Ey insanlar! Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. Size apaçık bir nur da indirdik.

175- Allah'a iman edenleri ve ona sarılanları o rahmetine ve bol nimetine kavuşturacak, onları kendisine götürecek doğru yola eriştirecektir.

Açıklaması

Ey insanlar! Sizlere Allah'a iman gerçeğini, daha erdemli bir hayat için uygun toplumsal düzenleri açıklayan Rabbinizden sizlere ulaşan açık seçik bir belge ve kesin bir delil bulunmaktadır ki, bu da cahiliye döneminde aranızda yetişmiş bulunan güvenilir, ümmî, Arabî peygamber Muhammed (s.a.)'dir. Cahiliye döneminde aranızda yetişmiş olmakla birlikte o dönemin bozuklukları ve pislikleri ile kirlenmemiş, aksine ilâhî risaleti yüklenmek için Rabbinin koruması altında özel bir terbiye ile yetişmiştir. O bakımdan yaşayışı, ahlâkı, gidişi ve liderliği itibariyle en üstün bir örnektir. O, risaletinin doğruluğuna çok büyük ve pratik bir belge-iir: "Allah risaletini nereye bırakacağını en iyi bilendir." (En'am, 6/124).

Biz sizlere bu apaçık delil ile birlikte yine hakkı açıkça ortaya koyan bir nur, bir ışık da indirmiş bulunuyoruz. Bu da akideyi ve yaşanılan düzeni tashih etmek üzere gelmiş bulunan Kur'ân-ı Kerim'dir. Katıksız tevhidi ortaya koymuş; putperestlik ve şirke karşı sa^aş açmış; halihazırda tahrif edilmiş bulunan Yahudilik ve Hristiyanhğm tutarsızlığını beyan etmiş; doğru yolun (hidayetin) belirgin işaretlerini sapasağlam yerleştirmiş; Yüce Allah'a ibadetin yolunu açıkça göstermiş; siyaset, savaş, barış ekonomi, toplumsal hayat, kâinata dair bilgiler gibi bütün alanlarda dosdoğru ahlâkî esasları ortaya koymuştur. Aynı zamanda bütün bunlar peygamberin şahsî yaşayışına ek olarak, bu dinin eşsiz ve terkedilmemesi gereken hak din olduğunun da açık bir belgesidir.

Buna bağlı olarak Allah'a iman edip Kur'ân'a ya da İslama sımsıkı bağlanıp sarılanları ve onun nuruna tabi olanları Allah rahmetine sokacak, dünya ve ahirette lütfuyla onların hepsini kuşatacaktır. Yani Kur'an-ı Kerim sayesinde onlara rahmet edip onları cennete koyacak, sevaplarını artırıp mevkilerini yükseltecektir. İbni Abbâs şöyle der: Rahmet cennettir. Fazladan vereceği bir nimet ise onlara lütfedeceği, hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın hatırına gelmeyen lütuflar ve nimetlerdir [\[93\]](#) Ayrıca onları dünyada izzet, şeref ve üstünlük ile itikat ve amelde dosdoğru yola tabi olmak suretiyle, ahirette de cennete ve rızasına nail olmak suretiyle mutluluğu elde edecek noktaya da ulaştıracak, dosdoğru yola ulaşma başarısını onlara ihsan edecektir. Çünkü şerefli Kur'ân-ı Kerim'e sımsıkı yapışmadan, Muhammed Mustafa'nın sünnetine tabi olmadan özel bir hidayetin varlığı ve ilâhî tevfiğe mazhar olmak söz konusu değildir. Tirmizî Ali b. Ebî Tâlib'den Hz. Peygamberin şu buyruğunu rivayet etmektedir: "Kur'ân-ı Kerim Allah'ın dosdoğru yolu ve sapasağlam ipidir." [\[94\]](#)

Kelâlenin Yahut Baba Ve Anne Bir Yahut Sadece Baba Bir Erkek Ve Kız Kardeşlerin Mirası

176- Senden fetva isterler. De ki: "Allah size babası ve çocuğu olmayan (kelâ-lehn mirası hakkında hükmü şöyle veriyor: Çocuğu olmayıp bir kız kardeşi bulunan bir erkek ölürse, bıraktığının yarısı kız kardeşe kalır, fakat (ölen) kız kardeşinin çocuğu yoksa kendisi ona tamamen varis olur. Eğer (ölenin) iki kız kardeşi kalmışsa bıraktığının üçte ikisi onlardır. Eğer erkekli kadınlı bir çok kardeşi varsa erkeğe iki kadının hissesi kadar pay vardır. Şaşırırsınız (şaşırmayasınız) diye Allah size açıklıyor, Allah her şeyi en iyi bilendir.

Nüzul Sebebi

Nesaî, Câbir'in şöyle dediğini nakleder: Bir gün, hastalandım. Resulullah (s.a.) yanıma geldi. Ey Allah'ın Rasulü! dedim. Kızkardeşlerime malımın üçte birini vasiyet edeyim mi? O bana: "İyilikte bulun" dedi. Ben: Ya yarısını? deyince, o yine: "İyilikte bulun" dedi, sonra çıktı, sonra tekrar yanıma girip şöyle dedi: "Ben bu rahatsızlığının ölümünle sonuçlanacağı kanaatinde değilim. Allah hüküm indirip kız kardeşlerinin payını açıklamış bulunuyor ki, bu da üçte ikidir." O bakımdan Hz. Câbir "Senden fetva isterler. De ki: Allah size babası ve çocuğu olmayanın mirası hakkındaki hükmü şöyle veriyor..." ayet-i kerimesi benim hakkımda nazil olmuştur, derdi. Hafız İbni Hacer şöyle der: Bu, Hz. Câbir'in surenin baş taraflarında (yani 11. ayette) geçen kıssasından farklı, başka bir olaydır.

Bir rivayette de şöyle denilmektedir: Ben hastalandım. Resulullah (s.a.) yanıma girdi. Yedi kız kardeşim vardı. İbni Merdûveyh de Hz. Ömer'den, Resulullah (s.a.)'a kelâle'ye nasıl mirasçı olunacağını sorduğunu, bunun üzerine Yüce Allah'ın, "Senden fetva isterler, de ki: Allah size babası ve çocuğu olmayanın mirası hakkındaki hükmü şöyle veriyor..." buyruğunu indirdiğini rivayet etmiştir.

Ahmed, Buharî ve Müslim ile bazı kimseler Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Hasta olup aklımın başında olmadığı bir sırada Resulullah (s.a.) yanıma geldi, abdest aldı, sonra o abdestten üzerime serpti, benim aklım başıma geldi ve şöyle dedim: Bir kelâle dışında kimse bana mirasçı olmuyor. Mirasım nasıl olacak? Bunun üzerine mirasa dair ayet-i kerime -ki bu ayeti kastediyor- nazil oldu.

Yine Buharî ve Müslim, el-Berâ'dan bunun inen son ayet olduğunu rivayet ederler ki, bundan maksat, feraize dair inen son ayettir. el-Hattabî şöyle der: Yüce Allah kelâle hakkında iki ayet-i kerime indirmiştir. Onlardan bir tanesi kışın nazil olmuştur ki, Nisa suresinin baş taraflarındaki ayet budur. Bu ayet-i kerimede hem bir icmal, hem de bir müphemlik vardır ki, zahirinden anlamın ne olduğu hemen hemen anlaşılamamaktadır. Daha sonra Yüce Allah diğer ayeti yaz mevsiminde indirdi ki, bu da surenin sonlarındaki ayettir. Bu ayet-i kerimede kış mevsiminde nazil olan ayette bulunmayan fazladan açıklamalar vardır. Böylelikle soru soran bu ayete gönderilmiş olmaktadır. Bununla orada anılan kelâle'den maksat açıkça anlaşılmış olmaktadır. Birinci ayet-i. kerime kışın inmiş ayet, ikincisi ise yazın inmiş ayet diye adlandırılmaktadır. [\[95\]](#)

Açıklaması

İlim adamları icma ile bu ayet-i kerimenin anne baba bir yahut sadece baba bir kardeşlerin mirası hakkında olduğunu kabul etmişlerdir. Anne bir erkek ve kız kardeşlere gelince: Bunlar hakkında da surenin baş tarafında yer alan şu ayet-i kerime nazil olmuştur: "Eğer mirası aranan erkek veya kadın, çocuğu veya babası olmayan (ana bir erkek) veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birine altıda bir vardır." (Nisa, 4/12).

Rivayet edildiğine göre Hz. Ebubekir hutbesinde şöyle demiştir: "Şunu bilin ki Allah'ın Nisa suresinde ferâize (miras hukukuna) dair indirdiği ayetlerin ilki, çocuk ve baba ile ilgili, ikincisi koca, zevce ve anne bir kardeşlerle ilgilidir. Nisa suresinin sonunda yer alan ayet-i kerimeyi de baba ve anne bir yahut baba bir erkek ve kız kardeşler hakkında indirmiştir. Enfâl suresinin sonundaki ayet-i kerimeyi de ulu'l-erham (yakın akrabalar) hakkında indirmiştir. [\[96\]](#)

Ey Peygamber! Senden Câbir b. Abdullah gibi babası ve çocuğu bulunmayan, fakat asabeden kız kardeşleri bulunan kelâlenin mirası hakkında fetva vermeni isterler. Bunlar hakkında daha önce terekeden belli bir pay ayrılmamıştı. Anne bir kardeşlere, bir kişi olması halinde, altıda bir, iki ve daha çok olmaları halinde de üçte bir miras tayin edildi.

Kelâle ise, başın dört bir yanını kuşatan (ve taç anlamına gelen) el-İk-lü'den alınmıştır. Bu ise hem mirasçı hakkında, hem miras bırakan hakkında kullanılan bir isimdir. Mirasçı hakkında kullanılacak olursa, baba ve oğul dışındakiler kastedilir. Hz. Ebu Bekir şöyle der: "Kelâle baba ve oğlu dışında kalanlardır." Eğer miras bırakan hakkında kullanılacak olursa, o takdirde anne ve babanın da çocuklarının da kendisinden miras

alması söz konusu olmaksızın ölen kimsedir.

Oğlu olmadan ölen bir kişinin anne baba bir yahut baba bir kız kardeşi terekesinin yarısını alır. Hz. Ömer, kelâlenin hükmü hakkında tereddüde düşerek Buharî ile Müslim'de sabit olduğuna göre şöyle demiştir: "Üç şey vardır ki, onlar hakkında Resulullah (s.a.)'m bize kendisine nihaî olarak başvuracağımız bir açıklama bırakmış olmasını çok arzu ederdim. Bunlar dede, kelâle ve riba türlerinden bir tür." (Burada kastedilen riba türü Bakara suresinin sonlarındaki ayetlerde geçmektedir.) İbni Mâce de Sünen'inde "Kelâle, riba ve halifelik" lafzı ile bunu rivayet etmektedir.

Burada "çocuk"tan kasıt erkek ve kız çocuklarıdır. Çünkü söz konusu kelâ-ledir. Kelâle ise erkek olsun kız olsun hiç bir şekilde çocuğu bulunmayan ve babası da olmayan kimse demektir. Mesele gayet açık olduğundan dolayı yalnızca "çocuk" zikredilmekle yetinilmiştir.

"Kız kardeş"ten kasıt da ya anne baba bir kız kardeş veya sadece baba bir kız kardeştir. Anne bir kız kardeşin hükmünü ise Yüce Allah'ın, -önceden de geçtiği gibi- surenin baş tarafında açıkladığı, icma ile kabul edilmiştir.

Eğer ölenin bir kız çocuğu varsa kız kardeşi bıraktığının yarısını alır. Ölenin oğlu varsa kız kardeşi bir şey almaz. Ayet-i kerimenin zahirine göre kız kardeş, erkek veya kız olsun herhangi bir çocuğu bulunmadığı takdirde yarısını alır gibi anlaşılmakta ise de, asıl maksat bu değildir. Aynı şekilde bu kız kardeşin mirasın yarısını alabilmesi için ölenin babasının da olmaması gerekir. Ayetin zahirinden eğer ölenin oğlu yoksa yarısını hak edeceği anlaşılmakta ise de, asıl anlatılmak istenen bu değildir. Çünkü kız kardeşin baba ile birlikte olması halinde mirası almayacağı icma ile kabul edilmiştir. [97]

"Fakat (ölen) kızkardeşinin çocuğu yoksa kendisi ona tamamen varis olur." buyruğunun anlamı da şudur: şayet kız kardeşin kendisini miras almaktan hacb edecek çocuğu ya da babası bulunmuyorsa, erkek kardeş kız kardeşinin mirasının tamamını -ta'sîb yoluyla- alır. Burada kardeşten kasıt, ana baba bir yahut sadece baba bir kardeştir. Anne bir kardeş ise mirasın tamamını almaz, onun payı sadece altıda birdir.

Eğer mirasçı iki veya daha fazla kız kardeş ise -ki burada kız kardeşten kasıt, anne baba bir yahut baba bir kız kardeş olup anne bir kız kardeş kaste-dilmemektedir- kelâle olan erkek kardeşinin bıraktığının üçte ikisini alırlar. İki ve daha fazla olmaları arasında da bir fark yoktur, Çünkü Hz. Câbir'in kız kardeşleri yedi taneydi.

Mirasçılar erkek ve kız kardeş karışık iseler o takdirde erkeğin payı iki dişi kadardır. Anne bir erkek kardeşler ise mirasın üçte birin de ortaklırlar.

"Şaşırsınız diye Allah size" dininize dair hususlar; helâl, haram gibi bütün hükümleri "açıklamaktadır." Küf eli âlimlere göre ifadenin takdiri, mirasın paylaşılması ve diğer hususlarda bu açıklamadan sonra haktan sapmayasınız, şeklindedir. Birinci tevile göre Basralı âlimlerin görüşünce muzaf hazfedilmiştir. Bu da "şaşırmazı" istemediğinden anlamındadır. Yüce Allah'ın: "O kasabaya sor." (Yusuf, 12/8) buyruğu gibidir. (Bundan maksat ise kasaba halkına sor, şeklinde hazfedilmiş bir muzafın takdir edildiğidir. - Çeviren) İkinci tevile gelince, bu da İbni Ömer'den sabit olan şu hadiste olduğu gibidir: "Allah tarafından duanın kabul edileceği vakte rastgelir diye sakın sizden herhangi bir kimse çocuğuna beddua etmesin." [\[98\]](#) Bunun anlamı ise 'Allah'ın duaları kabul edeceği vakte denk gelmemesi için' şeklindedir.

"Allah her şeyi en iyi bilendir", yani sizin için teşri buyurduğu hükümlerde sizin hayrınız ve menfaatiniz vardır ve bu hükümler Allah'ın geniş ilminden sadır olmuştur. O bakımdan onun açıklaması hak, onun bildirdikleri doğrunun kendisidir. [\[99\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/129.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/129-130.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/132-133.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/133-134.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/137-139.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/144-145.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/145-148.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/152.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/152-155.

[10] Zemahşerî, 1/412.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/158.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/159-160.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/161-162.

[13] Buharî, Müslim ve İbni Mace dışındaki Sünen sahipleri Ebu Musa'dan rivayet etmişlerdir.

[14] Müslim ve Ebu Davud Ebu'd-Derda'dan şu şekilde rivayet etmişlerdir. Her kim (müslü-man) kardeşine arkasından dua ederse onun müvekkel meleği de "Amin! Aynısı senin için olsun" der.

[15] Zemahşerî, 1/413.

[16] Kıyamet adının verilşi o gün insanların rablerine kıyam etmelerindedir. "Yoksa onlar büyük bir gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda dururlar." (Mutaffifin 83/4-5). Ayrıca bu adın verilşinin o gün insanların kabirlerinden kalkıp ona yönelmelerinden dolayı da olduğu söylenilmiştir: "O gün süratle kabirlerinden çıkarılırlar." (Meâric, 70/43).

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/165-167.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/171-172.

[19] Cassâs, Ahkamü'l-Kur'an, 1/220.

[20] İbni Kesir, 1/533.

[21] Zemahşerî, 1/415-416.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/173-175.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/179.

[24] Cassas, Ahkâmü'l-Kur'an, 1/232-233.

[25] Cassas, Ahkâmü'l-Kur'an, 1/234.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/179-184.

[27] İbni Kesir, 1/536; Zemahşerî, 1/417.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/184-186.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/192.

[30] Zemahşerî, 1/418.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/193-194.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/196-197.

[33] İbni Kesir, 1/541.

[34] İbni Kesir, 1/541.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/197-198

[36] Hill dahilinde Mekke yakınında bir mevki. Aşe Mescidi diye tanınır. Umre için orada ihrama girilir.

[37] Kurtubî, V/349.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/201.

[38] Zemahşerî, 1/419.

[39] İbni Ebi Hatim Ebu Hureyre'den selâm verdikten sonra kibleye yönelik halde şu şekilde dua ettiğini rivayet ediyor: "Ey Allahım! Velid b. Velid'i, Ayyaş b. Rebia'yı, Seleme b. Hişam'ı, çaresiz kalan ve çıkar yol bulamayan zayıf haldeki müslümanları kurtar!"

[40] Zemahşerî, 1/420.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/202-204.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/208-209.

[43] Kurtubî, V/361.

[44] Zemahşerî, 1/420.

[45] Zemahşerî, 1/420.

[46] Cassas, Ahkamü'l-Kur'an, 1/251; İbnü'l-Arabî, 1/488; Kurtubî, V/360.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/209-212.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/212-214.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/222-223.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/223.

[51] Vahidî, Esbabü'n-Nüzul, 103.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/227.

[53] Zemahşerî, 1/423.

[54] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/228-231.

[55] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/235-236.

[56] Bu hadisi İmam Ahmed ve Daremi "hasen" bir isnadla Vâbisa b. Ma'bed (r.a)'den rivayet etmişlerdir. Hadisin başlangıcı bu kaynaklarda: "İyilik gönlün tatmin olduğu, kalbin mutmain olduğu, şeydir. Günah..." şeklindedir.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/236-238.

[58] Hasan-ı Basrî diyor ki: Burada geçen "dişiler" kuru tahta ve kuru taş gibi canlılığı bulunmayan ölü varlıklardır.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/243-246.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/251.

[61] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/252-254.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/257-258.

[63] Ebu Davud ve İbni Mace Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Helâllerin Allah'a en çok buğz vereni, boşanmadır."

[64] Zemahşerî, 1/427.

[65] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/258-263.

[66] Zemahşerî, 1/428-429.

[67] Zemahşerî, 1/429.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/269-271.

[69] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/275.

[70] İbni Kesir, 1/566; Kurtubî, V/415.

[71] Zemahşeri, 1/430; Vahidî, Esbabü'n-Nüzul, 106.

[72] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/275-277.

[73] Zemahşerî, 1/431.

[74] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/283-285.

[75] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/289-293.

[76] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/299.

[77] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/300-301.

[78] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/304-305.

[79] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/309.

[80] Taberî, III/203 vd.

[81] Râzî, VIII/69.

[82] Zemahşerî, 1/437.

[83] İbni Kesir, 1/577.

[84] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/310-315.

[85] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/318-319.

[86] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/322-323.

[87] Kurtubî, VI/17.

[88] İbni Kesîr, 1/585 vd.

[89] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/323-327.

[90] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/329-330.

[91] Râzi, XI/117.

[92] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/332-336.

[93] Râzî, XI/120.

[94] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/339-340.

[95] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/342-343.

[96] Râzî, XII/121.

[97] Râzî, XII/121.

[98] Bu hadisi Ebu Dâvûd, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etmiştir.

[99] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/343-345.

Surenin Adı: 5

Nüzul Tarihi: 5

Önceki Sure İle İlişkisi: 5

Surenin Muhtevası: 5

Surenin Fazileti: 6

Akitlere Bağlılık, Haksızlığın Yasaklanması, İyilik Üzere Dayanışma Ve Allah'ın Şeâirine Gereken Tazimi Göstermek
6

Belagat 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Haram Kılınan Yiyecekler, Dinin Kemale Erdirilmesi, Zaruret Hali 11

I'rab: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi 12

Açıklaması 12

1- Ölü (meyte): 12

2- Kan: 12

3- Domuz Eti: 13

4- Allah'tan Başkasının Adı Anılarak Kesilenler: 13

5- Boğulmuş: 13

6- Vurularak Ölen: 14

7- Yuvarlanmış: 14

8- Süsülerek Ölen: 14

9- Yırtıcı Hayvan Tarafından Parçalananlar: 14

10- Dikili Taşlara Kesilenler: 15

Fal Oklarıyla Kısmet Aramak: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Helal Yiyecekler Ve Kitap Ehli'nden Olan Kadınlarla Evlilik. 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Nüzul Sebebi 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 21

Abdestin, Cünüplükten Yıkanmanın (Guslün) Ve Teyemmümün Farz Oluşu İle Allah'ın Nimetinin Anılması 23

I'râb: 23

Belagat: 23

Kelime ve İbareler: 23

Nüzul Sebebi 23

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 24

Yüzü Yıkamak: 25

Dirseklere Kadar Ellerin Yıkanması: 25

Başa Mesh Etmek: 25

Topuklara kadar ayakları yıkamak: 25

Gusül: 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Adaletle Şahitlik Etmek, Adaletle Hükmetmek, Müminlere

Vaadedilen Mükâfat, Kâfirlere Yapılan Tehditler Ve Allah'ın Nimetlerinin Hatırlatılması 30

İ'râb: 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 30

Nüzul Sebebi 30

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32

Yahudilerle Hıristiyanların Ahitlerini Bozmaları 33

Kelime ve İbareler: 33

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Kur'an-ı Kerim'in Amacı 36

Belagat: 37

Kelime ve İbareler: 37

Nüzul Sebebi 37

[Ayetler Arası İlişki 37](#)

[Açıklaması 37](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38](#)

[Yahudi Ve Hıristiyanların İnançlarını Red. 38](#)

[Belagat: 38](#)

[Kelime ve İbareler: 38](#)

[Nüzul Sebebi 39](#)

[Ayetler Arası İlişki 39](#)

[Açıklaması 39](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41](#)

[Hz. Musa'nın, Kavmine Allah'ın Nimetlerini Hatırlatması Ve Mukaddes Arz'a Girmelerinin İstenmesi, Buna Karşılık Reddedici Tavırları 41](#)

[İ'râb: 42](#)

[Belagat: 42](#)

[Kelime ve İbareler: 42](#)

[Ayetler Arası İlişki 42](#)

[Açıklaması 42](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Kabil Ve Habil Kıssası, Yeryüzündeki İlk Cinayet 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 46

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Hirabe (Yol Kesicilik) Haddi Veya Yol Kesicilerin Hükmü .
49

İ'râb: 49

Belagat: 50

Kelime ve İbareler: 50

Nüzul Sebebi 50

Ayetler Arası İlişki 51

Açıklaması 51

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Takva Ve Cihat, Ahirette Kurtuluşun Esasıdır; Dünya Zenginlikleri Kâfirleri Kurtarmak İçin Yeterli Olmayacaktır 54

[Belagat: 54](#)

[Kelime ve İbareler: 54](#)

[Ayeler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55](#)

[Hırsızlık Haddi \(Cezası\) 57](#)

[İ'râb: 57](#)

[Kelime ve İbareler: 57](#)

[Nüzul Sebebi 58](#)

[Ayeler Arası İlişki 58](#)

[Açıklaması 58](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60](#)

[Münafıklarla Yahudilerin Küfre Doğru Koşuşmaları İle Yahudilerin Tevrat'ın Hükümlerine Karşı Tutumları 62](#)

[İ'râb: 63](#)

[Belagat: 63](#)

[Kelime ve İbareler: 63](#)

[Nüzul Sebebi 63](#)

[Ayetler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 65](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 66](#)

[Tevrat Bir Hidayet Ve Bir Nurdur; Kısas Şer'ı Bir Hüküm Olarak Tevrat'ta Vardı Ve Hıristiyanlar Da Onun Hükümüyle Hükmetmekle Mükellefti 68](#)

[İ'râb: 68](#)

[Belagat: 68](#)

[Kelime ve İbareler: 68](#)

[Nüzul Sebebi 69](#)

[Ayetler Arası İlişki 69](#)

[Açıklaması 69](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 72](#)

[Kur'an Şeriatî İle Hükmetmek. 73](#)

[Belagat: 73](#)

[Kelime ve İbareler: 73](#)

[Nüzul Sebebi 73](#)

[Ayetler Arası İlişki 74](#)

[Açıklaması 74](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 76](#)

[Yahudi Ve Hıristiyanları Dost \(Veli\) Edinmek. 77](#)

[İ'râb: 77](#)

[Kelime ve İbareler: 77](#)

[Nüzul Sebebi 78](#)

[Açıklaması 78](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 79](#)

[Mürtedler Ve Müslümanlara Düşmanlıkları 80](#)

[Belagat: 80](#)

[Kelime ve İbareler: 80](#)

[Nüzul Sebebi 81](#)

[Ayetler Arası İlişki 82](#)

[Açıklaması 82](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 83](#)

[Kafirleri Veli Edinmenin Yasaklanması Ve Sebepleri 84](#)

[İ'râb: 84](#)

Belagat: 84

Kelime ve İbareler: 85

Nüzul Sebebi 85

Ayetler Arası İlişki 86

Açıklaması 86

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88

Yahudilerin En Çirkin Sözlerinden Birisi, Aralarında Düşmanlık Ve Nefretin Yerleştirilmesi İle Kitap Ehli'nin İmanlarının Mükâfatı 89

Belagat: 90

Kelime ve İbareler: 90

Nüzul Sebebi 90

Ayetler Arası İlişki 90

Açıklaması 91

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 92

Hz. Peygambere Vahyi Tebliğ Emri, İnsanlardan Korunması Ve Kitap Ehli'nin Onun Peygamberliğine İmana Davet Edilmeleri 93

Belagat: 93

Kelime ve İbareler: 93

Nüzul Sebebi 94

Ayetler Arası İlişki 95

Açıklaması 95

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 97

Yahudilerin Peygamberlerini Yalanlamaları Ve Onları Öldürmeleri 97

Belagat: 97

Kelime ve İbareler: 98

Ayetler Arası İlişki 98

Açıklaması 98

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 98

Hıristiyanların Hz. Mesih'i İlâhlaştırmaları 99

Belagat: 99

Kelime ve İbareler: 99

Nüzul Sebebi 100

Ayetler Arası İlişki 100

Açıklaması 100

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 101

Hız. İsa'yı İlahlaştıran Hıristiyanlarla Tartışma, Kitap Ehlinden Dinde Aşırıya Gitmemelerinin İstenmesi Ve Kötülükten Sakındırmamaları Dolayısıyla İsrailoğullarının Lanete Uğramaları 102

Belagat: 102

Kelime ve İbareler: 102

Ayetler Arası İlişki 102

Açıklaması 103

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 104

MAİDE SURESİ

Nüzul Tarihi:

Bu sure bazı bölümleriyle Hudeybiye'den ayrılmadan sonra Mekke'de nazil olmuş olsa da esas olarak hicretten sonra nazil olan Medenî bir suredir. Bu-harî ile Müslim'de Hz. Ömer'den şu rivayet sabittir: "Yüce Allah'ın, "Bugün size dininizi tamamladım." ayeti cuma günü Veda haccında ve Arafede öğleden sonra nazil olmuştur."

Resulullah (s.a.)'m Veda Haccında Mâide suresini okuyup şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Ey insanlar! Şüphesiz ki Mâide suresi en son nazil olan buyruklardandır. O bakımdan o surede helâl kılınmış şeyleri helâl, haram kılınmış şeyleri de haram biliniz." Ahmed, Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî de Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Son nazil olan sureler Mâide ve Feth sureleridir." Yine Ahmed, Nesaî ve sahih olduğunu belirterek Beyhakî Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Maide son nazil olan suredir. O bakımdan o surede helâl bulduğunuz şeyi helâl diye kabul ediniz, haram bulduğunuzu da haram biliniz."^[1]

Akidlere Bağlılık, Haksızlığın Yasaklanması, İyilik Üzere Dayanışma Ve Allah'ın Şeâirine Gereken Tazimi Göstermek

1- Ey iman edenler! Akitleri yerine getirin. Siz ihramlı iken avlanmayı helâl görmeksizin size bildirilecekler müstesna, davarlar size helâl kılınmıştır. Muhakkak ki, Allah dilediği ile hükmeder.

2- Ey iman edenler! Allah'ın şeâirine, haram olan aya, hediye olan kurbanlığa, gerdanlıklara ve Rablerinden lütuf ve rıza talep ederek Beytülharem'e gelenlere hürmetsizlik etmeyin, ihramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haramdan alıkoydukları için bir kavme olan kininiz sizi haddi aşmaya sürüklemesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlasın. Günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmaym. Allah'tan sakının. Muhakkak ki, Allah cezası şiddetli olandır.

Nüzul Sebebi

İkinci ayetin inişi ile ilgili olarak İbni Cerîr et-Taberî, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: el-Hutam b. Hind el-Bekrî Medine'ye beraberinde yiyecek yüklü bir kervan ile geldi, yiyecekleri orada sattı. Daha sonra Resulullah (s.a.)'ın huzuruna girip ona bey'at etti ve İslâm'a girdi. Geri dönüp çıktığında Hz. Peygamber ona baktı ve yanında bulunanlara şöyle dedi: "Bu kişi yanıma günahkâr birisinin yüzüyle girdi ve ahdini bozmak isteyen bir şekilde geri döndü." Gerçekten Yemâme'ye varınca İslâm'dan irtidad etti. Yine Zülkade ayında Mekke'ye gitmek kasdıyla yiyecek yüklü bir kervan ile yola koyuldu. Resulullah (s.a.)'ın ashabı onun bu durumunu haber alınca muhacir ve ensardan bir grup kervanı ile birlikte onu yakalayıp zelil düşürmek kasdıyla yola çıkmaya hazırlandı. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey iman edenler! Allah'ın şearine... hürmetsizlik etmeyin" ayetini indirdi. Bunun üzerine yapmak istedikleri bu işten vazgeçtiler." es-Süddî'den de buna benzer bir rivayet kaydedilmiştir.

Yüce Allah'ın, "... sizi haddi aşmaya sürüklemesin." buyruğunun inişiyle ilgili olarak İbni Ebî Hatim, Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Resulullah (s.a.) müşrikler kendilerini Beyt-i Harama varmaktan alıkoydukları sırada ashabı ile birlikte Hudeybiye'de bulundular. Bu durum onlara çok ağır gelmişti. Doğu tarafından müşriklerden bir grup, umre yapmak üzere yanlarından geçti. Peygamber (s.a.)'ın ashabı da: Diğer müşrikler bizim arkadaşları umre yapmaktan alıkoydukları gibi biz de bunları engelleyelim, dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Bir kavme olan kininiz sizi haddi aşmaya sürüklemesin." buyruğunu indirdi."^[2]

Açıklaması

Yüce Allah müminlere, kendilerini mükellef tutacağı emirlere sarılmalarını teşvik için, iman nitelikleriyle nida etmektedir. Çünkü müminler Rablerinin kendilerini mükellef kıldığı şeylere sıkı sıkıya bağlı kalırlar.

Ey iman vasfına sahip olup şeytanın davet ettiği her şeyi bir kenara itenler! Akitlere, yani kendi aranızda, sizinle Allah arasında yahut kendinizle sair insanlar arasında akdetmiş olduğunuz ahitlere, yani akitlere eksiksiz bağlı kaim. Çünkü bu akitler Allah'ın sizleri yerine getirmekle mükellef tuttuğu yükümlülükler ile sizin kendinizin yerine getirmeyi üstlendiğiniz hususlardır. Bunlar Allah'ın helâl veya haram kıldığı şeyler ile Allah'ın peygambere ve Kitab'a iman ettiğini ikrar eden kimselerden almış olduğu, bunların farzları, helâl ve haram hükümlerini ihtiva eden buyrukları yerine getireceklerine

dair verdikleri sözlerdir. Bu yükümlülüklerin bir kısmı insanların kendi aralarında yapmış oldukları karşılıklı ilişkilere dair akitlerdir. Sözü geçen akitler altı gruptur: Allah'a olan ahit, himaye akdi, ortaklık akdi, alışveriş akdi, nikâh akdi ve yemin akdi. Resulullah (s.a.): "Müslümanlar şartlarına riayet ederler."; "Allah'ın Kitab'ında bulunmayan her bir şart yüz tane şart dahi olsa batıldır."; "Her kim bizim bu işimize uymayan bir amelde bulunursa o ameli merduddur." [3] buyurmuştur. O halde şeriate aykırı düşmediği sürece ittifakla kabul edilen şartlara uygun akitlere bağlı kalmak gerekmektedir. Haram şeyler üzere yapılan akitlere bağlı kalmak icabetmez. Ca-hiliye döneminde batıl üzere yapılan yeminler bu türdendir. Cahiliye döneminde insanların ahitleştiği zaman bir diğerine: "Benim kanım senin kanm, benim bozduğum şey senin de bozduğun şey demektir, sen de bana mirasçı olursun, ben de sana mirasçı olurum" diyerek yaptıkları yardımlaşma ve miras andlaşmaları da bu tür haram şeyler üzere yapılan akitlerdendir.

Daha sonra Yüce Allah, helâlini helâl, haramını da haram bilmekten ibaret dininde insanlar üzerinde akitleri genişçe açıklamakta ve ihramlıyken haram kılınan bazı hususları yasaklamak için bizleri akitlere eksiksiz bağlı kalmaya iten nimetlerini sayarak bu haram hükümleri arzetmek için bir hazırlıkta bulunmaktadır. Allah'ın üzerimizdeki nimetlerinin en büyüklerinden birisi de sert usule göre boğazlamak suretiyle davarların yenilmesinin helâl kılınmış olmasıdır. Davarlar (En'âm); deve, sığır, koyun, keçi ve bunlara benzer yaban keçisi gibi hayvanlardır. el-Behîme tabiri ise aslında temyiz gücüne sahip olmayan her bir canlı demek olduğundan, ister dört ayaklı olsunlar ister olmasınlar davarları (en'am) ı da kapsamına alır. Ayet-i kerimede bu "Behime" kelimesi "En'am" kaydıyla zikredilmiştir. Burada izafet (behîmetu'l-en'âm tamlaması), beyan içindir. Yani en'amın kendisi olan behîme anlamındadır. O bakımdan en'âm dışında kalan hayvanlar bu tabirin kapsamına girmemektedir: İster at, katır ve eşek gibi tırnaklılardan, isterse de arslan, pars, kurt ve buna benzer azı dişi bulunan yırtıcılardan, isterse de kartal, tavşancıl kuşu, karga ve doğan gibi pençeli kuşlardan olsunlar.

İfadede ibareye uygun bir fiilin takdiri kaçınılmazdır. Çünkü helâl kılmak ancak fiillere taalluk eder. Bu fiil de yararlanmaktan alman bir fiildir. Buna göre Yüce Allah'ın, "Davarlar size helâl kılınmıştır." buyruğu, davarlardan yararlanmak size helâl kılınmıştır, anlamındadır. Bu yararlanma da davarlarm eti, derisi, kemiği ve yünleri ile yararlanmayı kapsamına alır. Böyle bir takdiri, Yüce Allah'ın şu buyruğundaki fiili takdirine benzer: "Davarları da yarattı ki, bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve bir çok menfaatler vardır. Hem onlardan yersiniz de." (Nahl, 16/5) Bu, ısınmak ve başka hususlarda kendileriyle yararlanmanız için yarattı, anlamındadır.

Daha sonra Yüce Allah davarlardan haram kılınmış on şeyi istisna ederek: "Size bildirilecekler müstesna" buyurmaktadır. Yani ileride gelecek ve Ki-tab-ı kerimin buyrukları arasında sizlere okunacak haramlar, size helâl kılınan davarlar cümlesinden istisna edilmiştir. Ayrıca sizler ihramda bulunduğunuz sırada da avlanmayı helâl görmemelisiniz. Buna göre hac veya umre için ihramda bulunulduğu sırada avlanmak haram olduğu gibi, ihram halinde olunmasa dahi Mekke ve Medine'nin Harem bölgelerinde de avlanmak haramdır.

"Hurum" kelimesi haramın çoğuludur. Bu da hac veya umre için ihramlı olan kimse

demektir. Sünnet-i seniyye Haremeynin avının haram kılındığına delâlet etmektedir. "Muhakkak ki, Allah dilediği ile hükmeder." Allah, dilediği hükümleri koyar ve o koyduğu bu hükümlerin hikmetli ve maslahatlı olduğunu da bilir.

"Ey iman edenler! Allah'ın şeâirine... hürmetsizlik etmeyin." Ey iman edenler! Allah'ın şeairine, yani hacm menasikine hürmetsizlik etmeyin. Şeaire hürmetsizlik ise bu şeairdeki haramları, yasaklan mubah görüp bunların saygınlıklarını hafife almak, hükümlerini ihlâl etmek, bu şeairi yerine getirmek suretiyle Allah'a ibadet etmek isteyenleri engellemektir. O halde Allah'ın sınırlarını aşmayınız.

Haram ayların da saygınlıklarını çiğnemeyiniz. Bu haram aylar da Zülkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarıdır. Bu aylarda müşriklerle savaşmayınız. Arapların cahiliye döneminde yaptıkları ve haram ayın bir diğer aya ertelenmesi demek olan "nesi" uygulaması gibi bir uygulamayla bu ayları başka aylara değiştirmeyin, hac aylarında insanları hacetmekten alıkoyacak işleri yapmayın.

"Hediye olan kurbanlığa..." yani Harem bölgesine hediye olarak gönderilmiş kurbanlıklara gasp yahut alıp yakalamak veya Kâbeye ulaşmasını engellemek suretiyle saldırıda bulunmayınız. Haram aya "haram" sıfatının verilmesi o ayda savaşmanın haram kılınmış olmasındandır. Bu hüküm daha önce de açıklandığı üzere Tevbe süresindeki ayet-i kerime ile nesholunmuştur. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Artık haram aylar çıktı mı o müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz." (Tevbe, 9/5) Hedy (hediye kurbanı), kişinin Harem bölgesinde kesilmek üzere kurban olarak gönderdiği davar demektir.

Davarlardan "gerdanlıklılar"ın da saygınlıklarını çiğnemeyiniz. Bundan kasıt ise gerdanlık takılmış olan davarlardır. "el-Kalâid" kelimesi, kilâde'nin çoğuludur. Bu da deve veya başka bir davarın boynuna asılan ayakkabı, yahut ibrik kulpu, deri parçası, ağaç kabuğu ve buna benzer şeylerdir. Bunlardan maksat bu hayvanın hediye kurbanı olduğunun bilinmesi ve böylelikle ona saldırılmasının önlenmesidir. Hediye kurbanı gerdanlıklılarını kapsamakla birlikte, özellikle açıklanması onların şereflerine dikkat çekmek, daha çok itina edilmesi gerektiğini açıklamak ve özel olarak ona dair daha ileri derecede tavsiyede bulunmaktır. Çünkü "gerdanhkklar" hediye gönderilen kurbanların en şereflieleridir.

"Rablerinden lütuf ve rıza talepederek Beytu'l-Harama gelenler" Yüce Allah'tan lütuf (rızik ve sevap) ile rıza (yani Allah'ın kendilerinden razı olmasını) isteyerek Mescid-i Harama gitmek isteyen bir topluluğa karşı çıkmayın ve onlara ilişmeyin. Mescidül-Harama gidenleri tazim etmek üzere ve böylelerine saldırmanın, onlara engel olmanın tepkiyle karşılandığını açıklamak üzere bu emirler indirilmiştir. Çünkü Beyt-i Harama giren kimse, güvenlik altında demektir. Buna göre Allah'ın lütfunu isteyerek, onun rızasını umarak o Beyte doğur giden de aynı durumda olmalıdır.

Sözü geçen hususların saygınlıklarını gereği gibi korumaktan kasıt, insanların hac döneminde ve hac mahallinde güvenlik ve huzur içerisinde olmalarını sağlamaktır. Hacının can ve malından yana güvenlik altında olmasını sağlamak üzere korku ve huzursuzluk verecek şeylere maruz kalmasını önlemektir.

"İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz." Sizler Harem bölgesi dışında bulunup da ihramdan çıkacak olursanız, artık ihramlı halde iken sizin için haram bulunan avlanmayı size mubah kıldık. Dilediğiniz gibi avlanabilirsiniz; bu durumda avlanıp av etini yemekten

dolayı günah söz konusu değildir. Bu, yasaktan sonra verilen bir emirdir. Doğru (sahih) olan görüşe göre, böyle bir emrin hükmü yasaktan önceki hali geri döndürmektir. Eğer bu yasaktan önceki hüküm vacip ise vacip, müstehap ise müstehap, mubah ise mubah olur.

"Sizi Mescid-i Haram'dan... sürüklemesin.", yani Mescid-i Haram'a ulaşmaktan sizleri alıkoymuş bir kavme olan kininiz -ki bu, Hudeybiye senesi olmuştu- Allah'ın hükmünü çiğneyerek, zulüm ve haksızlık yaparak onlara kısas uygulamaya itmesin. Bunun yerine

herkes hakkında Allah'ın size riayet etmeyi emretmiş olduğu adaletle hükmedin [4]

"İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın." İyilik (el-birr) şeriatın emrettiği her bir hayır yahut her bir yasağı veya kalbin kendisiyle huzur bulduğu şeydir. Günah (el-ism) üzere yardımlaşmayın. Bu da günah ve masiyet demek olup şeriatın yasakladığı her bir şey yahut kalbi huzursuz edip insanların bilmesinden hoşlanılmayan şeydir. Başkalarının haklarına tecavüz etmek konusunda birbirinizle yardımlaşmayın. Günah işlemek ve haddi aşmak ifadeleri ile, işleyeni günaha sokan her türlü suç kastedilmektedir. Bir topluluğa haksızlık etmek suretiyle Allah'ın sınırlarının aşılması demektir. İşte sizler Allah'ın size vermiş olduğu emirleri yerine getirmek, size yasakladıklarından da sakınmak suretiyle Allah'tan korkun.

"Muhakkak ki Allah cezası şiddetli olandır." İsyân edip muhalefet edenlere. Burada zamir olarak kullanılması gerekirken İsm-i celâlin açıkça zikredilmesi, kalbe korkuyu yerleştirmek ve ilâhi heybeti geliştirmek içindir.

İşte bu da her türlü hayır, şer, maruf ve münkeri kapsayan oldukça geniş kapsamlı bir ifadedir. Bununla birlikte gizli ve açık bütün hallerde Allah'ın gözetimi de hatırlatılmaktadır. [5]

Haram Kılınan Yiyecekler, Dinin Kemale Erdirilmesi, Zaruret Hali

3- Ölü, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adı anılarak boğazlananlar, boğularak, vurularak, yuvarlanarak veya süsülerek ölen, yırtıcı hayvan tarafından parçalananlar - canları çıkmadan evvel kestiğiniz müstesna- size haram kılınmıştır. Dikili tiftikler üzerine kesilenler ve fal oklarıyla kısmet aramanız da (size haram kılınmıştır). Bunlar fa-sıklıktır. Bu gün kafirler dininizden ümitlerini kesmişlerdir. Öyleyse onlardan korkmayın da benden korkun. Bugün dininizi kemâle erdirdim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâmı beğendim. Her kim aklıktan darda kalıp günaha kaymak-sızım mecbur olursa muhakkak ki, Allah Rahîm'dir, Ğafûr'dur.

Nüzul Sebebi

"Ölü, kan... size haram kılınmıştır." buyruğunun nüzul sebebi ile ilgili olarak, İbni Mende Kitâbu's-Sahâbe' de Abdullah b. Cebele b. Hibbân b. Hucr'dan, o babasından o da dedesi Hibbân'dan, şöyle rivayet etmektedir: "Resulullah (s.a.) ile birlikte iken ben de içinde ölü eti bulunan bir tencerenin altına ateş yakmaya uğraşırken ölünün haram kılımasına dair ayet indirildi; bunun üzerine tencereyi tersyüz edip döktüm. [6]

Açıklaması

Yüce Allah kullarına yasağı da ihtiva eden bir şekilde bu haram kılman şeylere dair bize haber vermektedir. Bunların bir bölümüne de (surenin baş tarafında) "Size bildirilecekler müstesna" buyruğuyla işaret edilmişti. Toplu olarak haram kılınanlar Bakara ve Nahl suresinde söz konusu edilen dört husustur: "Size ancak ölü, kan, domuz eti ve Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenler haram kılındı." (Bakara, 2/173) ve Nahl, 16/115). Bu ayet-i kerimede de bu haram kılınanlar geniş açıklamayla on tür olarak zikredilmektedir: [7]

1- Ölü (meyte):

Herhangi bir kimsenin kesmek yahut avlamak gibi fiili bir müdahalesi olmaksızın kendiliğinden ölen hayvan demektir. Şer'an bundan kastedilen ise sert boğazlama söz konusu olmadan ölen hayvandır. Bunun haram kılması sebebi pis ve murdar olması, ya hastalık sebebiyle ölmesi yahut kanın içinde kalması yüzünden vücudunda zararlı bir takım maddelerin oluşmasıdır. Hayvan normal olarak kesildiği takdirde ondaki zararlı kan akıp gider. Diğer taraftan selim tabiat kendiliğinden ölen hayvandan tiksindir, canı çekmez ve onu yemeyi arzulamaz. O bakımdan böyle bir hayvan hem dini bakımdan hem bedeni bakımdan zararlıdır.

Böyle bir hayvanın yenilmesinin haram olduğu ittifakla kabul edilmiştir. Bu hayvanın tüyü, kılı ve kemiği hakkında Hanefîler şöyle der: Bunlar temizdir, kullanılmaları caizdir. İmam Şafiî ise şöyle der: İki de necistir, kullanılmaları caiz olmaz.

Ölülerden iki tür istisna edilmiştir. Bunlar balık ve çekirgelerdir. Çünkü Ahmed,

Dârakutnî, Beyhakî ve İbni Mâce tarafından İbni Ömer yoluyla gelen rivayete göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bize iki ölü ve iki kan helâl kılınmıştır: İki ölü balık ve çekirgeci, kan ise karaciğer ve dalaktır." Diğer taraftan İmam Malik Muvatta'mda, Şafî ve Ahmed Müsnedlerinde; Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mâce Sünenlerinde; İbni Huzeyme ve İbni Hibban Sahih' lerinde Ebu Hureyre'den, Resulullah (s.a.)'a deniz suyu hakkında soru sorulması üzerine şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "O (deniz) suyu temiz, mey-tesi (ölüsü) helâl olandır."^[8]

2- Kan:

Bundan kasıt akmış kandır. Yani hayvandan akıtılarak dökülen sıvı kandır. Yoksa karaciğer ve dalak gibi donuk olan kan ile âdeten kesimden sonra etin içerisinde kalan kan değildir. Buna delil de Yüce Allah'ın bir başka ayet-i kerimede: "Yahut akmış kan olması" (En'âm, 6/145) ifadesidir. İbni Abbâs'a da dalak hakkında soru sorulmuş o da: "Yiyebilirsiniz." demiştir. Bunun bir kan olduğu söylenince şu cevabı vermiştir: "Size haram kılman akmış olan kandır.", yani kesim esnasında az yahut çok olsun hayvandan akan kandır.

Akmış kanın haram kılınış sebebi, onun mikropların ve çeşitli zehirlerin yuvası olmasıdır. Diğer taraftan insan, tabiatı itibariyle onu pis kabul eder, hazmedilmesi oldukça güçtür ve bu kan dışkı gibi vücudun zararlı atıkların-dandır. Ayrıca kan grupları farklı farklıdır. Biri ötekine uygun değildir. O bakımdan kan vücuda zarar veren bir necis bir maddedir. Cahiliye dönemi Arap-larının el-İlhiz adını verdikleri ve tüylere karıştırılmış kan ile barsaklara kan doldurup sonra bunu kızartıp yeme âdetleri hoş görülmemiştir.^[9]

3- Domuz Eti:

Bu yasak yağ ve deri dahil olmak üzere domuzun bütün cüzlerini kapsar. Özellikle etin anılmasının sebebi ise ondan gözetilen en önemli maksadın et oluşudur. Şeriat, Yüce Allah'ın şu buyruğunda domuzun bütün cüzlerinden yararlanmayı yasaklamıştır: "Yahut domuz eti, çünkü o bir pisliktir." (En'âm, 6/145) Resulullah (s.a.)'ın da Müslim'in Sahîh'inde Büreyde b. el-Husayb el-Es-lemî'den rivayetine göre şöyle buyurduğu sabittir: "Her kim zar ile oynayacak olursa o elini domuz etine ve kanına bandırmış gibidir." Bu, sırf ona dokunmaktan bizi bir uzaklaşmadır. Dolayısıyla onun yenilmesi ve onunla

beslenmek tehdidi daha ağır olur. Buharî ile Müslim'de Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Şüphe yok ki, Allah şarabın, ölünün, domuzun ve putların alınıp satılmasını haram kılmıştır." "Ey Allah'ın rasulü! Ölünün yağları hakkında ne dersin? Çünkü bu yağlarla gemiler yağlanır, deriler yağlanır ve insanlar bunu kandillerde aydınlanmak için kullanırlar", denilince, Hz. Peygamber: "Hayır, o da haramdır." diye buyurmuştur.

Bazıları zaruret dolayısıyla ayakkabı dikiminde domuz kılının kullanılmasını caiz görmüşlerdir. Zaruret ise mikdarınca takdir olunur. Günümüzde sanayinin ilerlemesi sebebiyle bu ihtiyaç kalmamıştır.

Domuz etinin haram kılması sebebi domuzun pislikle beslenmesi ve çoğunlukla tenya ve kıl kurdu gibi parazitleri ihtiva etmesi, kas liflerindeki yağ ve yağ maddelerinin çokluğu dolayısıyla sindirilmesinin zorluğu gibi hususlardır. Diğer taraftan dişisini kıskanmamak gibi kötü bir tabiatı da vardır. Bu tür karakterler ise et ve yemek yoluyla intikal eder. Modern ağıllar domuzları sıhhi bir şekilde yetiştirip beslemesine ve etleri tıbbî kontrol altında bulunmasına rağmen bu herkes için kolay ve mümkün olamamaktadır. Diğer taraftan manevi zararlardan sakınmaya da imkân yoktur. Durum her ne olursa olsun, Müslüman haram kılınmış olması hükmüne bağlı kalır. Çağımızda haram kılınmış illeti bulunsun yahut bulunmasın, farketmez. Çünkü; şer'an esas alman husus muayyen bir takım fertlerin değil, bütün insanların maslahatlarının gereği gibi gözetilmesi ve korunmasıdır. [\[10\]](#)

4- Allah'tan Başkasının Adı Anılarak Kesilenler:

Kesilirken Allah'tan başkasının adı anılarak kesilmiş olanların hükmü de böyledir. Bundan kasıt, kesim esnasında Allah'tan başkasının adının anılmasıdır. İster bu esnada sadece Allah'tan başkası adı anılmakla yetinilmiş olsun; -kesim esnasında "Mesih adına" veya "filan adına" demek gibi- isterse de Allah adı ile haşasının adı birlikte atıf ile (bağlacı ile) anılmış olsun; "Allah'ın ve filânın adı ile", demek gibi. Şayet "Allah'ın adıyla, Mesih Allah'ın peygamberidir" yahut "Allah'ın adıyla, Muhammed Allah'ın rasulüdür" demek suretiyle, ve "Ve" bağlacı olmaksızın söylenirse Hanefilerin görüşüne göre hayvanın yenilmesi helâldir. Bununla birlikte şeklen bunları bitişik zikretmek mekruhtur.

Bunun haram kılınış sebebi ise Allah'tan başkasının tazim edilmesi ve Allah'tan başkasına ibadet hususunda ve kesim suretiyle ilâhlarına yakınlaşmak hususunda kâfirler ile benzerlik arzettir. Cahiliye dönemi insanları putlarının önünde hayvan boğazladıklarında "Lat ve Uzza adına!" yahut "Hubel adına!" diyerek seslerini yükseltirlerdi.

İşte bundan dolayı İslâm bunu haram kılmıştır. Çünkü Yüce Allah hayvanların, kendisinin yüce adı anılarak kesilmesini farz kılmıştır. Şer'an belirlenen bu husustan

uzaklaşıldığı ve Allah'ın dışında put, tağut, heykel veya diğer yaratıklardan herhangi bir varlığın adı anıldığı takdirde kesilen hayvan icma ile haram olur. Fakat ilim adamları, En'âm suresinde geleceği üzere, kasten veya unutarak Allah'ın adının anılması terkedilerek kesilmiş hayvanın hükmü [\[11\]](#)

5- Boğulmuş:

Kasten veya boynundaki ipine dolanmak suretiyle yahut ağla veya başka bir suretle boğularak ölmüş hayvanların durumu böyledir. Bunlar şer'an kesilmemiş bir meyte (ölü, leş) hükmündedir. Bu da tıpkı meyte gibi zararlıdır. Meyte tabirinin kapsamına girmesine rağmen, Kur'ân-ı Kerîm'in özel olarak bunu anması, herhangi bir kimsenin boğazlamayı andıran bir sebep yahut bir fiille öldüğünü sanmaması, kendiliğinden ölmemiş olduğunu zannetmemesidir. Halbuki önemli olan şer'an boğazlamaktır, boğulmak halinde ise bu gerçekleşmemektedir. [\[12\]](#)

6- Vurularak Ölen:

Tahta, taş, çakıl gibi sivriltilmemiş ve ağır bir şeyle ölünceye kadar vurularak ve şer'i boğazlama olmaksızın ölen hayvandır. İster el ile, ister sapan ile ve benzeri şeyle vurulmuş olsun. Bu hayvan yine meytedir. Cahiliye döneminde bu gibi hayvanları yerlerdi.

İslâm'da bu şekilde vurup öldürmek haramdır. Çünkü bu hayvana bir işkencedir; ayrıca bunda boğazlama da söz konusu değildir. Ahmed, Müslim ve Sünen sahipleri Ebu Yala, Şeddâd b. Evs (r.a.)dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Muhakkak Allah her şeye güzelliği yazmıştır. O bakımdan öldürdüğünüz zaman güzel bir surette öldürünüz boğazladığınız zaman güzel bir şekilde boğazlayınız. Sizden boğazlayacak kişi bıçağını hileylesin ve keseceği hayvanı rahatlasın."

Tüfek gibi aletlerle atılan kurşun gibi sivriltilmiş şeylerle öldürülenler ise şer'an yenilir. Çünkü Ahmed, Buharî ve Müslim, Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet ederler: "Ey Allah'ın Rasulü! Ben tüysüz kısa oklarla ava atıyor ve isabet ettiriyorum." Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Sen bu şekilde okunu atıp bu attığın ok hayvanı deler ve kanını akıtırsa ondan ye. Şayet sivri olmayan yanıla hayvana isabet edecek olursa o takdirde o hayvan vurularak ölmüş bir hayvan demektir, ondan yeme." Böylelikle Hz. Peygamber okun yahut mızrağın veya benzeri bir silahın sivri tarafıyla isabet etmesi ile

sivri olmayan tarafıyla isabet etmesi arasında fark gözetmiş ve birincisinin helâl olduğunu ikincisinin ise vurularak öldürülmüş bir hayvan olup helâl olmayacağını bildirmiştir. Fıkıh âlimleri arasında ise bu hususta icma vardır.

Şu hususta farklı kanaatler vardır: Avcı hayvan, ava çarpıp yaralanmaksızın ağırlığı ile ölümüne sebep olursa fıkıh âlimlerinin iki görüşü vardır. Bunların ikisi de İmam Şafî (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) ye ait olup birincisine göre okun çarpmasında olduğu gibi helâl değildir; çünkü her iki halde de yaralanmaksızın hayvan ölmüştür; bu durumda o vurulmuş ve ölmüş (meyte) gibidir. İkinci görüşe göre ise helâldir, çünkü köpeğin avladığı hayvanın hükmünün mubah olduğu ifade edilmiştir. Bu konuda da herhangi bir tafsilâta gidilmemiştir; bu ise sözü geçen hayvanın mübahlığının delilidir. [\[13\]](#)

7- Yuvarlanmış:

Yüksekçe bir tepeden yahut yüksekçe bir yerden -dağ veya çatı gibi- düşen yahut bir kuyuya yuvarlanan ve bundan dolayı ölen hayvana denilir. Bu da meyte gibi, helâl değildir. Bunun da kesilmeksizin yenilmesi helâl olmaz. Kuyuda herhangi bir yerde kanı akacak olursa, zaruret dolayısıyla helâl olur. [\[14\]](#)

8- Süsülerek Ölen:

Başka bir hayvanın süsmesi sonucu ölen hayvan, boynuz onu yaralamış ve kanı akmış dahi olsa, meyte gibi haramdır, şer'an yenilmez. [\[15\]](#)

9- Yırtıcı Hayvan Tarafından Parçalanmalar:

Arslan, kurt, pars v.b. yırtıcı bir hayvanın saldırısıyla ölen veya kısmen yenildiği yahut yaralandığı için ölen hayvandır. İcma ile, bunların yenilmesi helâl değildir; isterse kesim yerinden kan akmış dahi olsun. Cahiliye dönemi Arapları arasında yırtıcı hayvanların artıklarını yiyenler vardı. Ancak selim bir tabiat bundan hoşlanmaz. Dikkat edilecek olursa

ifadede takdirî bir ibare de vardır. Yani yırtıcı hayvanın kısmen yiyip parçaladıkları. Çünkü yırtıcı hayvanların yedikleri artık ortadan kalkmış olur.

Daha sonra Yüce Allah ölü, kan ve domuz dışında kalan ve sözü geçen bütün bu haram kılınanlardan şer'an boğazlanmış olanları istisna etmektedir. Yani ölüm sebebiyle birlikte tekrar ona varılıp ve henüz canlı iken şer'î bir boğazlama ile kesilebilmesi mümkün olanları istisna ederek: "Canları çıkmadan evvel kestiğiniz müstesna" buyurmaktadır. Bu da Yüce Allah'ın: "Boğularak, vurularak, yuvarlanarak veya süsülerek ölen yırtıcı hayvan tarafından parçalanınlar" emrine racidir. Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenlerin durumu da böyledir. Bunlardan henüz hayatta iken yetişilip kesilenler yenilebilir. Hayatta olup olmamak ise gözünü kırpmak yahut kuyruğunu sallamakla bilinir. Ali (k.v.) şöyle demiştir: "Ağır şeyle vurulmuş, yüksek yerden yuvarlanmış ve susulmuş olan hayvanlardan ön ya da arka ayağını kırırdatabiliyorken yetişip de boğazlayabildiğim ye." Mâlik'in konu ile ilgili sahih olan Muvatta' daki görüşüne göre ise, eğer hayvan nefes alıp vermekte ve çırpınmakta iken yetişip kesebilirse o hayvandan yiyebilir.

Ölü, kan ve domuz eti ise kesilmek suretiyle dahi olsa asla helâl olamaz.

Özetle söyleyecek olursak, eğer hayvanın karşı karşıya kaldığı durumla birlikte yaşadığı kuvvetle zannediliyorsa kesilmesi o hayvanı helâl kılar. Şayet meydana gelen durum dolayısıyla öldüğü zannı ağır basıyorsa bu durumda fa-kihler, farklı görüşlere sahiptir. Hanefîler ve mezhebin meşhur görüşlerinde Şafîîlerin kanaatine göre gözünü kırpması, kuyruğunu yahut ayağını hareket ettirmesi gibi hayat emaresi bulunduğu sürece onu kesmenin hükmü değiştirici özelliği vardır. Aralarında bir rivayete göre Mâlik'in de bulunduğu başka bir takım fakihler ise bu durumdaki hayvana kesmenin bir etkisi olmaz, derler.

Konu ile ilgili görüş ayrılığının menşei ise ayet-i kerimedeki istisnanın muttasıl mı munkatı' mı olduğu hususudur. Cumhurun görüşüne göre bu istisna muttasıl olup haram kılınanların cinsinden lafzın kapsamına aldığı bazı şeyler kapsamın dışında bırakılarak istisna edilmiştir. İstisnadan önce anılanlar haramdır. Ondan sonra gelenler ise haramın dışında kalır ve helâldir. İstisnanın muttasıl oluşunu ise ilim adamlarının şer'î usule uygun kesimin, kuvvetli zan ile yaşayacağı kabul edilenleri helâl kılacağını icma ile kabul etmiş olmalarıdır. İstisnanın munkatı' olarak kabul edilebilmesi ancak sağlam bir delilin varlığı halinde mümkündür. İstisnanın munkatı olduğunu kabul edenler istisnanın önceki cümlede herhangi bir etkisi olmadığı görüşündedirler. Bunlara göre ifade şöyle gibidir: Sözü geçen hayvanların dışında kalıp şer'î usule uygun olarak kestikleriniz ise helâldir. Çünkü haram kılma bu tür hayvanlara ölümden sonra taalluk eder. Bir hayvanın ölümünden sonra ise şer'î usule göre kesilmesi söz konusu değildir. O halde burada istisna munkatı'dır. Buna şu şekilde cevap verilmiştir. İstisna helâl hükmün zahir olduğu nazarı itibara alınarak muttasıldır. Çünkü bu hayvanlar zahiren kendilerine isabet eden bu gibi durumlar dolayısıyla ölürlük ve zahiren bunlar haram olur. Ancak hayatta iken yetişilip şer'î usule uygun olarak kesilenler bunlardan müstesnadır ve bunlar o takdirde helâl olurlar. [\[16\]](#)

10- Dikili Taşlara Kesilenler:

Bu dikili taşlar Kabe'nin etrafında bulunurlardı. Bunlar 360 tane idi. Ca-hiliye döneminde Araplar tazim ettikleri putlara yakınlaşmak maksadıyla bu putların yakınlarında hayvanlarını keserler ve bunların kanlarını Beyt'in herhangi bir yerine sürerlerdi. Böylelikle onlar bu kesim işinin putlara bir yakınlık olduğunu kabul etmişlerdi. Daha sonra eti parçalar ve bu dikili taşların üzerine bırakırlardı. Dikili taşlar putların kendileri değildi. Çünkü dikili taşlar yontulmamıştı. Putlar ise yontulmuş taşlar şeklindeydi. Yüce Allah müminlere bu şekilde davranmayı yasakladı ve dikili taşların yakınlarında kesilen bu hayvanların yenilmesini haram kıldı. İsterse kesim esnasında Allah'ın adı üzerlerine anılmış olsun. Böylelikle Allah ve rasulünün haram kıldığı şirkten uzak kalınmış olur.

Kur"ân-ı Kerîm bundan başka şunların da haram olduğunu ilâve etmektedir: [\[17\]](#)

Fal Oklarıyla Kısmet Aramak:

Kendisine neyin kısmet olarak verileceğini yahut yapacağı işte hayır veya şer neyin takdir edilmiş olduğunu fal oklarıyla bilmeye çabalamak. Fal okları (el-Ezlâm) zelem veya zulem kelimesinin çoğuludur. Bu da avı yaralayan sivri ucu bulunmayan, ok şeklindeki bir tahta parçasıdır. Bu işlemin iki anlamı vardır: Birincisi taabbüdî ve manevî yahut itikadî, diğeri ise maddî.

Ruhî ve taabbüdî anlamı itibariyle, âdeten kuşların uçuşlarından uğurluluk yahut uğursuzluk araştırmayı (tetayyur) andırmaktaydı. Herhangi bir kimse bir iş yapmak yahut bir yolculuğa çıkmak istedi mi Kabe'ye gider ve putların yanında bulunan fal oklarına danışır. Bir kuyu başında dikilmiş bulunan Hubel'in yakınında yedi tane ok vardı. Bu okların üzerinde kendileri için içinden çıkılmaz bir mahiyet arzeden hususlarda hükmüne başvuracakları şeyler yazılı bulunurdu. Bunlardan ne çıkarsa ona göre hareket ederlerdi.

İbni Cerîr et-Taberî şöyle der: Fal okları, birinin üzerinde "yap" diğeri üzerinde "yapma" yazan; diğeri de boş bulunan üç tane oktu. Bu okları karıştırıp "yap" emrini ihtiva eden ok çıktı mı o işi yapar, "yapma" çıktı mı terkederlerdi. Boş olan çıktı mı, çekme işini

bir daha tekrarlarlardı. [\[18\]](#) Bu işi bir yolculuğa çıkmak, bir savaşa gitmek, evlenmek, alışveriş ve buna benzer bir iş yapmak istediklerinde yaparlardı. Maddi anlamına gelince: Bu da bu gün bir çeşit kumar olan bir piyango idi. Bu okların sayısı on tane olup bunların yedisinde pay nisbet-leri yazılı olmakla birlikte diğeri pay yoktu. Bu fal okları, cahiliye döneminde kumar türünden bir oyun mesabesinde idi. Bunlar vadeli olarak deve satın alır ve oyuna geçmeden önce bu develeri keser, bunları da 28 yahut 20 paya bölerlerdi. Bu oklardan birisi bir adamın adına çekilir, okun üzerinde yazılı miktar kadar

pay kazanır; üzerinde pay yazılı olmayan oku çeken kişi ise ödemeyi yapardı.

Şu halde, fal oklarının üç türü vardı: Bunların birincisi yalnızca kişiyi ilgilendiren tür olup bu okların sayısı üçtü. Bunlardan birisinin üzerinde "yap" diğerinin üzerinde "yapma" yazısı bulunuyordu; üçüncüsü ise boştu. İkinci tür ise yedi ok olup bunlar da Kabe'nin üst tarafında Hubel'in yanında idiler. Bunlar üzerinde de çeşitli olaylarla karşı karşıya kalındığı takdirde insanların nasıl davranacağına dair bir takım hükümler yazılıydı. Üçüncü tür ise on adet kumar oku olup bunların yedisi üzerinde pay miktarları yazılı olup diğer üçü boştu.

Bu iki anlamı ile de fal oklarıyla kısmet aramak, bir çeşit hurafe ve vehimden ibarettir. Aynı zamanda ümmetin ilerlemesini engelleyen, hidayet ve basiret olmaksızın yol almaya davet eden aklî bir geriliktir. Teşbih, mushaf, oyun kağıdı, boncuk veya fincan gibi şeylerle kısmetini bilmeye çalışması da böyledir. Bütün bunlar şer'an haram ve münker işlerdir; bunlara başvurmak caiz değildir. İslâm bunun yerine meşru bir alternatif öngörmüştür ki, bu da iki rekât istihare namazı kılıp, namaz akabinde rivayet edilen duayı okuyup kendisi için istihare yapılan işi zikretmek ve bu konuda kalbe ferahlık dolması yahut sıkılması gibi sonucu beklemekte ve eğer durum açıklık kazanmazsa namazı birkaç defa tekrarlamaktır.

Ahmet ve Kütüb-i Sitte sahiplerinin rivayet ettikleri istihare hadisi Câbir b. Abdullah'tan rivayete göre şöyledir: "Câbir dedi ki: Resulullah (s.a.) Kur"ân-ı Kerîm'den bize bir sure öğretiyormuş gibi istihareyi bize öğretir ve şöyle derdi: "Sizden bir kimse bir iş yapmak isterse farzın dışında önce iki rekât namaz kılsın, sonra da şöylece dua etsin:

"Allah'ım ilmin ile senden hayırlı olanı istiyorum, Kudretinle bana güç vermeni diliyorum. O büyük lütfunla senden dilerim; çünkü sen. güç yetirensin, benim ise gücüm yetmez. Sen bilirsin ben bilmem. Sen bütün gizlilikleri en iyi bilensin. Allahım eğer bu işim (ihtiyaç duyduğu şeyi zikreder) benim için dünyamda, hayatım boyunca, işimin âcilinde (dünya hayatında) ve sonrasında (ahirette) hayırlı ise onu bana takdir buyur, onu bana kolaylaştır, sonra da onu bana mübarek kıl. Bu işim (adını zikreder) benim için dinimde, hayatımda, işimin âcil olanında (dünyamda) ve geleceğimde (ahirette) benim için kötü ise onu benden uzaklaştır, beni de ondan uzak tut. Nerede ise, benim için hayrı takdir buyur, sonra da beni ona razı kıl." Câbir dedi ki: "Ve ihtiyacını belirtir."

"Bunlar faşıklıktır", yani sözü geçen bütün bu haramlar bir fasıklıktır, din yolundan bir çıkıştır, Allah'ın şeriatından yüz çeviip masiyetine yöneliştir, hikmet ve akla uygun olan alışılmış şeyleri terketmektir.

Yüce Allah müminleri sözü geçen bu haramları işlemekten sakındırdıktan sonra onlara teşrî buyurduğu şeylere sınıksız yapışmayı teşvik etti. Onların kararlılıklarını güçlendirecek, bu konuda onlara cesaret vererek zaferle müjdeledi. Arafe gününde Veda Haccı yılı şu ilâhî buyruklar nazil olmuştur: "Bu gün kâfirler dininizden ümitlerini kesmişlerdir. Öyleyse onlardan korkmayın da Benden korkun..." Bu gün, yani hicretin onuncu yılı Veda Haccı Arafe günü -ki bu cuma günü idi ve bu ayetin indiği gündü- kâfirler dininizi ortadan kaldırmaktan, sizi yenik düşürmekten ve sizin kendi dinlerine dönmenizden ümitlerini kestikleri gibi, şeytan da artık sizin bu arzınızda kendisine ibadet olunmaktan yana ümidini kesmiştir.

Beyhakî, Şuabu'l-İman' da İbni Abbâs'tan bu ayet-i kerime ile ilgili olarak şöyle

dediğini nakleder: Mekkeliler sizin kendi dinlerine geri dönmenizden -ki bu da putlara tapmaktır- ebediyyen ümitlerini kesmişlerdir.

Sahih hadiste Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğu sabittir: "Şüphesiz şeytan artık Arap yarım adasında namaz kılanların kendisine ibadet etmelerinden ümidini kesmiştir, fakat namaz kılanlar arasında kötülüğü kışkırtmaktan değil (ümidini kesmemiştir)"

"Öyleyse onlardan korkmayın da benden korkun." Muhalefet etmekten yana onlardan korkunuz olmasın. Benden korkun. Onlara karşı ben size yardım ederim, sizi desteklerim. Dünya ve ahirette sizleri onlara üstün kılarım.

"Bu gün dininizi kemale erdirdim..." Bu gün dininiz olan İslâmı sizin için kemale erdirdim. Onda helâl ve haramı, gerek duyduğunuz bütün hükümleri sizlere açıkladım. Artık her şey herhangi bir kapalılık ve karışıklık söz konusu olmaksızın açık seçik bir hal almıştır, eksiksiz ve mükemmeldir. "Üzerinize olan nimetimi tamamladım.", yani size olan nimet ve lütfumu tamamladım. Ebediyyen sizinle birlikte bir müşrik haccetmeyecektir. Mekke'yi fethetmenizi sağladım, size olan vaadim gerçekleşti. İnsanlar Allah'ın dinine bölük bölük girdiler ve zaferiniz tahakkuk etti.

"Ve size din olarak İslâmı beğendim." O razı olunacak bir konumdadır. Kıyamet gününe kadar insanların hükmüne başvuracakları bir dindir; O günde o dinde sorumlu tutularak muhakeme olunacaklardır. "Her kim İslâm'dan başka bir din arayacak olursa asla ondan kabul olunmaz ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır." (Âl-i İmran, 3/85).

İşte bunlar bu ayet-i kerime ile tahakkuk etmiş üç tane müjdedir. Peygamber bu ayet-i kerimeden sonra seksen bir gün yaşadı, sonra da ruh-ı şerifi kabzolundu.

İbni Abbas: "Bu gün dininizi kemale erdirdim.." ayetini okuyunca bir Yahudi şöyle dedi: Bu ayet üzerimize inmiş olsaydı indiği günü bayram edinirdik.' İbni Abbâs şöyle dedi: "Bu ayet-i kerime iki bayramın yapıldığı günde nazil olmuştur. Bayram günü ve Cuma gününde indi. Müslim ve diğer hadis imamları Târik b. Şihâb'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Yahudilerden birisi Hz. Ömer'e gelip şöyle dedi: Ey müminlerin emiri! Kitabınızda bulunup okumakta olduğunuz bir ayet vardır ki, biz Yahudiler topluluğu olarak üzerimize inmiş olsaydı o indiği günü bayram edinirdik. Hz. Ömer bunun hangi ayet olduğunu sorunca: "Bu gün dininizi kemâle erdirdim..." ayetidir, dedi. Hz. Ömer şöyle dedi: Ben bu ayetin indirildiği günü çok iyi biliyorum, indirildiği yeri de çok iyi biliyorum. Bu ayet Resulullah (s.a.)'a cuma günü Arafede iken inmiştir.

Dinin tamamlanmasından kasıt, o günde eksikti de sonradan tamamlandı, demek değildir. Aksine bundan maksat artık hükümler neshi kabil olmayacak bir noktaya gelmiş ve bütün zaman ve mekânlar için elverişli ebedî bir hal almış demektir. Tamamlanmasından kasıt da bizatihi üstün ve galip gelmesiyle tamamlanması demektir. Bizatihi tamamlanması onun farz, helâl ve haramları kapsamasıdır. Akaid esaslarını, teşrî'in esaslarını, içtihadın kanunlarını açık açık ifade etmesi, naslara bağlamasıdır. Meselâ: "De ki: O Allah'tır, birdir ve tektir." (İhlâs, 112/1); "Onun benzeri, gibisi dahi yoktur." (Şûra, 42/11); "O gizliyi de açığı da bilendir." (En'âm, 6/83 ve başka yerler); "Muhakkak Allah adaleti ve iyiliği emreder.." (Nahl, 16/90); "Ve ahitleştığınız zaman Allah'ın ahdini tastamam yerine getirin." (Nahl, 16/91); "İş hususunda onlarla müşavere et." (Al-i İmran, 3/159); "Bir kötülüğün cezası onun benzeri bir kötülüktür." (Şûra, 42/40);

"Hiç bir kimse bir diğèrinin kötülüğünü yüklenmez." (En'âm, 6/164 ve başka yerler); "İyilik ve takva üzerinde yardımlasın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın." (Mâide, 5/2).

Üstünlük sağlamasında tamamlanmasına gelince: Bu da İslâm'ın kelimesinin yüceltilmesi, diğèr bütün dinlereüstün gelmesi, genel olarak bütün maslahatlara uygun düşmesi, gelişmelerle birlikte insicamlı olması, bu dindeki özel ve genel maslahatların dengeli olup vasat durumda olmasıdır.

Daha sonra Yüce Allah genel hükümlerden istisnaî bir hal teşkil eden zaruret halini hükme bağlamakta ve sözü geçen bu haram kılınan şeylerin bütün hallerde, bütün Müslümanlar için haram olduğunu, bundan tek istisnanın zaruret hali olduğunu ifade etmektedir. Zaruret halinde bulunan kişi ise haram kılınan yahut zararlı olan bir şeyi alıp kullanmaya mecbur kalan kimsedir. İleri derecedeki açlık halinde sözü geçen haram şeylerden herhangi bir günaha yani bizatihi haram olan bir şeye meyletmeksizin günahı gerektiren şeyden yararlanma arzusunu da taşımaksızın bir şeyler yemek zorunda kalırsa, onun bu zorunluluğu bu zararı giderebilecek miktarda kullanabilme hakkı vardır. AnY cak bunu lezzet ve zevk almamak, ölümden kurtulmak için ihtiyaç duyulan sınırı aşmamak şartıyla kullanılabilir. Bu şekilde hareket eden kimseye Allah mağfiret eder. Bu durumda olup da haramı kullananı bağışlar. Allah kullarına çok merhametlidir. Çünkü haram bir şeyle kendilerini bu zarurettten kurtarabilecek bir şeyi kullanmayı mubah kılmıştır.

Yüce Allah'ın: "Günaha kaymaksızın" buyruğu Bakara suresinde yer alan: [\[19\]](#)
"Saldırmaksızın ve haddi aşmaksızın..." (Bakara, 2/173) buyruğuna benzemektedir.

Helal Yiyecekler Ve Kitap Ehli'nden Olan Kadınlarla Evlilik

4- Sana kendilerine neyin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: "Size bütün iyi ve teiniz şeyler helâl kılındı. Allah'ın size öğrettiği ile alıştırıp öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttıklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın ve Allah'tan sakının. Muhakkak ki, Allah hesabı çabuk görür." "

5- Bugün size iyi ve temiz olanlar helâl kılındı. Kitap Ehli'nin yemeği size helâldir, sizin yemeğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ve sizden önce kitap verilenlerden iffetli kadınlar, siz iffetinizi koruyarak zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve onlara mehirlerini vermeniz halinde size helâldir. Kim de imanı inkâr ederse yaptıkları boşa gitmiştir ve o, ahirette hüsrana uğrayanlardandır.

Nüzul Sebebi

İbni Cerir et-Taberî'nin, eş-Şa'bî yoluyla rivayetine göre Adıyy b. Hatim et-Tâî şöyle demiştir: Adamın biri Resulullah (s.a.)'m yanına gelerek köpeklerin avı hakkında soru sormuş. Hz. Peygamber şu: "Allah'ın size öğrettiği ile alıştırıp öğrettiğiniz..." ayeti nazil oluncaya kadar ona bir cevap vermemiştir.

İbni Ebi- Hatim de Said b. Cübeyr'den şunu rivayet eder: Ebi Hatim ile Zeyd b. el-Mühehil, Resulullah (s.a.)'a şöyle sordular: "Ey Allah'ın Rasulü! Biz köpek ve doğanlarla avlanan bir topluluğuz Züreyhlilerin köpekleri, inekleri, eşekleri ve ceylanları dahi avlar. Allah ise meyteyi (ölü hayvanı) haram kılmıştır. Bunlardan bize helâl olan nedir?" Bunun üzerine: "Sana kendilerine neyin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: Size bütün iyi ve temiz şeyler helâl kılındı..." ayeti nazil oldu.

İbni Cerîr, İbnü'l-Münzir, Taberânî ve Beyhakî'nin rivayetine göre de Resulullah (s.a.), Ebu Rafi'a Medine'deki köpekleri öldürmeyi emredince bir takım insanlar gelip şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasulü! Şu öldürülmelerini emrettiğin bu hayvanlardan bize helâl olan nedir?" Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi, Hz. Peygamber de ayeti onlara okudu. [\[20\]](#)

Açıklaması

Ey Muhammed! Müminler sana kendilerine yiyecek ve etlerden nelerin helâl kılındığını sormaktadırlar. Onlara, pis ve murdar olan şeylerin (el-habâ-is) dışında kalan hoş ve temiz şeylerin, yani fitratı bozulmamış, selim tabiatlıların hoşuna giden şeylerin kendilerine helâl kılındığını söyle. Ayrıca eğitilmiş avcı hayvanların avladıkları da helâldir. Hoş ve temiz şeyler "et-tayyibât" ise Kur"ân-ı Kerim'de haram kılındıkları nass ile belirtilen ve bunlara daha önce geçen haram kılınmış on tür yiyecek ile sünnet-i nebeviyyede eklenen yiyeceklerin dışında kalan şeylerdir. Ahmed, Müslim ve Sünen sahipleri İbni Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet ederler: "Resulullah (s.a.) yırtıcı hayvanlardan azı dişli her bir hayvanın, kuşlardan da pençeli olan her bir hayvanın yenilmesini yasakladı." Yine Ebu Sa'lebe el-Hişnî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Azı dişli her bir yırtıcı hayvanın yenilmesi haramdır." Buna göre hakkında nassın varid olmadığı şey iki türdür; bunlar helâl ve hoş olan şeyler ile haram ve pis olan şeylerdir. Bir şeyin hoş ve pis olmasında nazarı itibara alınacak ölçü ise Hicaz bölgesindeki Arapların zevkidir.

Ebu Hanife'ye göre yırtıcı hayvan et yiyen her bir hayvandır. Şafiî'ye göre ise insana ve hayvana saldıranlardır.

Buna göre bütün deniz hayvanları ister ot yesin ister et yesin, helâl ve hoştur. Kara hayvanlarından ise yırtıcı ve yabancı olan hayvanlar ile bu türden olan kuşlar dışında kalanlar avlanır ve etleri yenilir. Ancak kurbağa, timsah, yılan ve kaplumbağa gibi karada

ve denizde yaşayanların yenilmesi helâl değildir. Bunun sebebi, bunların hoş görülmemeleri, yılanların da zehirli olmalarıdır.

Diğer taraftan eğitilmiş avcı hayvanları besleyip barındırmanız, bunları satıp hibe etmeniz helâl olduğu gibi, bunların sizin için avladıkları da helâldir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin." Yüce Allah'ın "alıştırıp öğrettiğiniz" buyruğu, alıştırıp öğretmiş olmanız halinde, demektir. "Allah'ın size öğrettiği ile alıştırıp öğrettiğiniz", yani Allah'ın size öğrettiklerinden siz de onlara öğretip alıştırdığınız halinde, anlamındadır.

Bundan, hayvanların eğitilmesinde şu üç hususun kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır:

1- Avlayacak hayvanların öğretilmiş olması.

2- Bu konuda hayvanlara öğretecek olan kimsenin öğretmekte beceri sahibi ve bu konuda kendisinin de gerekli eğitime sahip olmuş olması.

3- Allah'ın kendisine öğrettiğinden onun da bu avlayıcı hayvanlara öğretmesi. Yani bu avcı hayvanlar sahipleri tarafından salınmak suretiyle ava doğru gitmeli, sahiplerinin engellemesiyle vazgeçmeli; öğretilen hayvan köpek olduğu takdirde avı yakalamakla birlikte ondan yememeli, sahibi tarafından çağırıldığı takdirde sahibine geri dönmelidir. Köpeğin eğitilmiş olması avdan yemeyi üç defa terketmesiyle anlaşılır. Doğan kuşunun eğitilmiş oluşu da çağırıldığı takdirde sahibine dönmesiyle anlaşılır. Aradaki fark da şudur: Köpeğin eğitilmesi, onun alıştığı ve yapageldiği şeyi terketmesi suretiyle olur. Köpek âdeten bulduğunu alır, götürür. Üç defa yemeyi terkettiği takdirde onun eğitildiği anlaşılır. Doğanın âdeti ise kaçıp gitmektir. Sahibi onu çağırdığı takdirde geri dönecek olursa onun da artık eğitilmiş olduğu bilinir.

"Avcı hayvanların sizin için tuttuklarını yiyin." Yani bu avcı hayvanların kendileri avdan yemeksizin sizin için tuttukları avdan siz de yiyin. Eğer avlardan yiyecek olurlarsa, cumhurun görüşüne göre, ondan artanı yemek helâl değildir. Çünkü Ahmet, Buhari ve Müslim tarafından rivayet edilen Adıyy b. Hâ-tim'den gelen hadise göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Öğretilmiş köpeklerini Allah'ın adını anarak saldıgın takdirde senin için tuttuklarından yiyebilirsin; ancak köpek (avdan) yiyecek olursa sen yeme. Çünkü ben köpeğin o avı kendisi için yakalamış olacağından korkarım." Bir başka rivayette de şöyle denilmektedir: "Eğitilmiş köpeğini saldığında Allah'ın adını an. Senin için avı yakalayacak olup henüz hayatta iken ona yetişecek olursan o avı kes. Eğer öldürülmüş olduğu halde ve köpek ondan yemeksizin ava yetişecek olursa, sen de o avdan yiyebilirsin." Çünkü köpeğin yakalaması bir kesme işlemidir.

Köpeği saldığınız vakit Allah'ın adını anınız. Bunu ayrıca daha önce kaydettiğimiz Adıyy b. Hatim hadisi desteklemektedir: "Eğitilmiş köpeğini salıp üzerine Allah'ın adını andığın takdirde senin için yakaladığından yiyebilirsin." Allah'ın adını anmak cumhura göre vacip, Şafiî'ye göre müstehaptır.

İşte bu sınırlara riayet hususunda Allah'tan korkunuz. Allah'ın size göstermiş olduğu bu hususlarda O'nun emrine muhalefetten sakınınız ve size verdiği emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak suretiyle azabından kendinizi koruyunuz. Şüphesiz Allah hesabı pek çabuk görendir. O gecikmeksizin ve oyalanmaksızın amellerinizden dolayı sizi hesaba çeker. Amellerinizden hiç bir şeyi de zayi etmez. Siz amellerinizden dolayı hesaba çekileceksiniz, dünyada da ahirette de amellerinizin karşılığını göreceksiniz. Allah

kiyamet gününde bütün insanları aynı anda hesaba çeker. Allah'ın hesabı pek çabuk olacaktır.

Bunun kendisinden önceki buyruklarla ilişkisine gelince: Yüce Allah haram ve helâl kılınan şeyleri zikredip helâl ve haramı beyan ettikten sonra, amelde bulunanları amelleri dolayısıyla hesap günü geldiğinde herhangi bir mühlet vermeksizin hesaba çekeceğine dikkatleri çekmektedir. Rivayet edildiğine göre o bütün insanları yarım gün kadarlık bir süre içerisinde hesaba çekecektir.

Bugün Allah'tan size bir lütuf olmak üzere bütün temiz şeyler, yani Tayyi-bât helâl kılınmıştır. Tayyibât, nefisleri pak ve temiz kimselerin hoşlandığı ve canlarının çektiği şeylerdir.

Ayrıca sizlere Kitap Ehli'nin yiyecekleri de helâl kılınmıştır, Cumhura göre burada kasıt "kestikleri" olup, ekmek, meyve vb. yiyecekler değildir. Çünkü onların fiilleriyle yenecek hale gelen şeyler bizzat kesilen hayvanlardır. Diğer yiyecekler ise zaten bütün insanlar için mubahtır. O bakımdan onların Kitap Ehli'ne tahsis edilmesinin bir manası olmaz. Kitap Ehli, mensup oldukları peygambere Allah'ın, Tevrat ve İncil'i indirdiği Yahudi ve Hristiyanlardır.

Put ve heykellere tapman müşriklerin kestikleri helâl değildir. İbni Cerîr, Ebu'd-Derdâ ve İbni Zeyd'den rivayete göre bu ikisine kiliselere kesilen hayvanlardan yemek hakkında soru sorulmuş, her ikisi de bunların yenilebileceğine dair fetva vermişlerdir. İbni Zeyd şöyle demiştir: Allah onların yiyeceklerini helâl kılmış ve ondan herhangi bir şeyi istisna etmemiştir. Ebu'd-Derdâ'ya da Cercîş diye adlandırılan bir kilise için kesilmiş bir koçun yenilmesi hakkında: "Onu bize hediye ettiler, ondan yiyelim mi?" diye sorulmuş o da şöyle cevap vermişti: Allahım affını dilerim. Bunlar Kitap Ehli'dirler, onların yiyecekleri bize helâldir; bizim yiyeceklerimiz de onlara helâldir.

Mecusîlerin kestikleri ise helâl değildir, bunların kadınlarıyla evlenmek de helâl değildir. Çünkü bu konuda rivayet edilmiş hadis-i şerifler vardır.

Sizin yiyecekleriniz de onlara, yani sizin kestikleriniz de Kitap Ehli'ne helâldir. Siz bu yiyeceklerinizden onlara yedirebilirsiniz yahut satabilirsiniz. Ce-nab-ı Allah'ın bunu ayrıca buyurmuş olması kesilen hayvan ile evlilik hususundaki hükmün farklı olduğuna dikkat çekmek içindir. Kesilen hayvanların mübahlığı her iki taraf için söz konusudur. Halbuki evliliğin mübahlığı böyle değildir; bu tek taraflıdır. Aradaki fark da gayet açıktır: Zira her iki taraftan yiyeceğin mübahlığı herhangi bir mahzurlu durumu gerektirmemektedir. Ancak Kitap Ehli'ne Müslüman kadınlarla evlenmek mubah kılınacak olur ise Kitap Ehli erkeklerinin kendi hanımları üzerinde serî bir velayetlerinin olması gerekir. Şanı Yüce Allah ise kâfirler lehine müminler aleyhine şer'î bir yol bırakmamıştır.

Ey müminler! Sizlere hür olan mümin kadınlarla evlenmek helâl kılındığı gibi, Yahudi ve Hristiyanlardan olan Kitap Ehli kadınlarla evlenmek de helâldir. İster zımmi ister harbî olsunlar, bu evliliğin onların mehirlerini vermek kaydıyla söz konusu olması, vücubun tekidi içindir; yoksa helâl olmaları için mehrin ödenmesinin şart olduğundan dolayı değildir. Hür kadınların özel olarak anılmalarının sebebi ise, kendileriyle evlenilecek kadınların evlâ olanına teşvik içindir; yoksa hür olmayan kadınların helâl olmayacağı anlamına değildir; zira ittifakla Müslüman cariyelerin nikâhlanmalarının sahih olduğu kabul edilmiştir. Ebu Hanife'ye göre de böyle bir nikâh sahihtir. Hür kadınlarla evliliğin

size helâl olması sizin zinadan uzak, iffetli bir hayat sürmeniz, onlarla evlenmek suretiyle iffetinizi koruyacak olmanız, açıktan açığa zina işlememeniz ve yine gizlice zina etmek için dost edinmemeniz şartıyladır. Mubah olan, zina etmeyen iffetli hür kadınlarla evlenmektir ve bu, iffetini korumak kasdıyla me-hirlerini vermek şartıyladır. Yoksa açıktan açığa zina etmek yahut da gizlice dost edinmek yoluyla zina etmek suretiyle olmamalıdır.

Daha sonra Yüce Allah, aykırı hareketlerden sakındırmakta ve az önce geçen helâl hükümleri teşvik ederek şöyle buyurmaktadır: "Kim de imanı inkâr ederse yaptıkları boşa gitmiştir." Yani kim İslâmın şefi hükümlerini ve yükümlülüklerini inkâr eder, imanın esas ve ferî hükümlerini reddederse, artık o amelinin sevabını iptal etmiş, dünya ve ahirette zarara uğramış olur. Dünyadaki zararı amellerinin zayi olması, onlardan faydalanmaması bakımındandır. Ahiretteki zararı ise hüsrana uğrayıp cehennem ateşinde helak olmasından dolaydır.

Burada "iman" kelimesi mutlak olarak zikredilip mecazen mümin kastedilmiştir. İman ise şerh hükümler ve mükellefiyetlerdir. Maksadın imanın sahibi olan yüce Rabbi inkâr etmek olduğu da söylenmiştir. O takdirde bu hafz ile bir mecazdır. Şu: "Kim de imanı inkâr ederse..." ayetinden kasıt ise Yüce Allah'ın helâl ve haram kıldığı şeylerin ne kadar büyük önem taşıdığına ve buna aykırı hareket edenin işinin oldukça zor olduğuna dikkat çekmektir. [\[21\]](#)

Abdestin, Cünüplükten Yıkanmanın (Guslün) Ve Teyemmümün Farz Oluşu İle Allah'ın Nimetinin Anılması

6- Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı da meshedin ve topuklarınıza kadar ayaklarınızı da (yıkayın). Eğer cünüp iseniz hemen temizlenin. Şayet hasta olmuşsanız veya seferde iseniz yahut heladan gelmişseniz ya da kadınlara yaklaşmış da su bulamamışsanız temiz bir topraktan teyemmüm edin. Yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size zorluk göstermek istemez, ama sizi temizlemek, üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki, şükredesiniz.

7- Bir de Allah'ın üzerinizdeki nimetini "işittik, itaat ettik" dediğinizde sizi onunla bağlamış, olduğu mîsâkını anın. Allah'tan korkun, muhakkak ki, Allah kalplerdekini çok iyi bilir.

Nüzul Sebebi

Buharî, Âişe (r. anhâ)'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Medine'ye dönüşümüz esnasında el-Beydâ denilen yerde gerdanlığım düştü. Resulullah (s.a.) devesini çöktürüp indi. Başını kucağıma koyarak uyudu. Bu sefer (babam) Ebu Bekir geldi ve göğsüme şiddetli bir yumruk vurup dedi ki: Bir gerdanlık yüzünden insanları yoldan alıkoydun. Daha sonra Resulullah (s.a.) uyandı. Sabah namazı vakti girdi, su aradı, fakat bulamadı. Bunun üzerine "Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman... ister ki şükredesiniz." buyruğu nazil oldu. Bu el-Müreysi gazvesinde olmuştur. Useyd b. Hudayr dedi ki: Ey Ebu Bekir ailesi, gerçekten Allah insanlar lehine sizleri mübarek kılmıştır.

Taberânî, Hz. Âişe'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Gerdanlığım ile ilgili olanlar olup da ifk (bana iftira) olayına karışanlar da söylediklerini söyledikten sonra bir başka gazada yine Resulullah (s.a.) ile birlikte çıkarıldım. Yine gerdanlığım düştü. Sonunda arayıp bulmak üzere insanlar yoldan alıkoyuldu. Ebu Bekir bana dedi ki: Kızcağızım sen her yolculukta insanlara bir sıkıntı ve bir belâ kesiliyorsun. Bu sefer Yüce Allah teyemmüm hakkında ruhsatı indirdi. Bunun üzerine Ebu Bekir: Gerçekten sen çok mübareksin, dedi.

Suyûtî bundan sonra iki hususa dikkat çekmektedir ki, özetle şöyledirler:

Birinci husus: Acaba teyemmüm ayetinden kasıt, Mâide süresindeki bu altıncı ayet-i kerime midir yoksa aynı ifadelerin yerde aldığı Nisa süresindeki şu ayet-i kerime midir?: "5fa da kadınlara yaklaşmış da su bulamamışsanız temiz bir topraktan teyemmüm edin." (Nisa, 4/43) Buharî'nin meyleder gibi olduğu bunun Mâide süresindeki ayet olduğudur. Suyûtî ise şöyle der: Doğrusu da budur: Çünkü Buharî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği sözü geçen hadiste bu husus açıkça ifade edilmiştir. Bununla beraber şunu bilelim ki, el-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzul adlı eserinde bu hadisi Nisa süresindeki ayeti zikrederken kaydetmiştir.

İkinci husus: Buharî'nin rivayet ettiği hadis, abdestin ayetin nüzulünden önce de onlara vacip olduğunun delilidir. Bundan dolayı zaten su bulunmayan bir yerde konaklamayı büyük bir iş olarak gördüler. Sîrette sabit olan da Hz. Peygamberin üzerine namaz farz kılındığından itibaren abdestsiz namaz kılmadığı şeklindedir. İbni Abdil Berr şöyle der: Abdest ile ilgili uygulamalar önceden olmakla birlikte abdest ayetinin nüzulündeki hikmet, abdest farzasının Kur'ân-ı Kerîm'de okunan bir buyruk olmasıdır. Başkası da şöyle demektedir: Abdestin farz kılınışıyla birlikte ayetin ilk bölümlerinin önceden nazil olmuş olması, sonradan teyemmümün söz konusu edildiği diğer bölümlerinin nazil olmuş olması da muhtemeldir. Suyûtî şöyle der: Ancak birinci görüş daha doğrudur. Çünkü abdestin farz kılınması Mekke'de, namazın farz kılınışı ile birlikte olmuştur, ayet-i kerime de Medine'de inmiştir. [\[22\]](#)

Açıklaması

Ey iman edenler! Sizler hadesli (taharetsiz) iken -ki bu kayıt Sünnet-i Ne-beviyye'de

sabit olmuştur- namaza kalkmak isteyecek olursanız abdest almalısınız. Çünkü Yüce Allah abdestsiz namazı kabul etmez. Buna göre namaz kılmak isteyen bir kimsenin, abdestsiz ise abdest alması icabeder. Abdestli bulunuyorsa tekrar abdest alması menduptur. Çünkü Hz. Peygamber İbni Rezîn'in rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Abdestli iken tekrar abdest almak nur üstüne nurdur." Ahmed, Buharî ve Müslim'in de Ebu Hureyre yoluyla rivayetlerine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi biriniz abdesti-ni bozduğu takdirde abdest almadıkça Allah ondan hiç bir namazı kabul etmez." Buharî ve Sünen sahipleri de Amr b. Âmir el-Ensârî'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Enes b. Mâlik'in şöyle derken dinledim: "Resulullah (s.a.) namaz kılmak istediği her seferinde abdest alırdı." Ben ona: Peki siz nasıl yapıyorsunuz? diye sordum, şöyle dedi: "Biz abdestimiz bozulmadığı sürece tek bir abdestle bir çok namaz kılardık." Ahmed'in Müsned'inde Resulullah (s.a.)'m çoğunlukla her bir namaz için abdest aldığı rivayet edilmektedir. Mekke'nin Fethi gününde ise abdest aldı, meshleri üzerine mesh etti ve tek bir abdest ile - insanların önünde bunun caiz olduğunu açıklamak üzere- bir çok namaz kıldı.

Ayet-i kerimede belirtildiğine göre abdestin farzları dördtür. Bunlar yüzü yıkamak, elleri dirseklere kadar yıkamak, başı meshetmek ve topuklara kadar ayakları yıkamaktır. Yıkamak ise bir şeyin üzerindeki kir ve benzeri şeyleri izale etmek için üzerinden su akıtmaktır. Meshetmek ise mesh edilen şeye suyun ıslaklığını değdirmektir. Şimdi bu farzları kısaca açıklayalım: [\[23\]](#)

Yüzü Yıkamak:

Yüzün üst taraftan sınırı, saçların bittiği yer olup aşağıdan, çenenin altına kadar devam eder, enine sınırı ise iki kulak arasındır. Seyrek sakallı kimsenin hem sakalının üst tarafını hem de onun altındaki teni yıkaması icabeder. Sık sakallı kimse sakalı arasına parmakları ile suyu girdirmeye çalışır (hilâlleme); suyun göze ulaştırılması gerekmemektedir. Mazmaza ve istinşak (ağıza ve burna su çekmek)ın hükmü ise sünnet ile sabittir. [\[24\]](#)

Dirseklere Kadar Ellerin Yıkınması:

Abdest organı olarak el parmak uçlarından dirseğe kadardır. Dirsek ise kolun üst tarafı ile pazunun alt tarafıdır.

Yüce Allah'ın: "Dirseklere kadar" buyruğu ile "Topuklarınıza kadar" buyruğunda yer alan "...e kadar" ibaresi, ondan sonra gelen bölümün yalnızca kendisinden önceki bölümün gayesi (nihaî noktası) olduğunu göstermektedir. Bu son noktanın hükmün kapsamına girmesi yahut dışında kalması ise haricî (bunun dışında kalan) bir delil ile bilinir. Yüce Allah'ın: "Mescid-i Haramdan Mes-cid-iAksaya kadar" (İsra, 17/1) buyruğunda: "...a kadar" makablinin hükmüne dahildir. Çünkü İsrâ'nın manası, Mescid-i Aksâ'ya girip orada taabbüd etmedikçe tahakkuk etmez, tıpkı İsrâ'nın Mescid-i Haram'dan başlaması gibi.

Buna karşılık Yüce Allah'ın: "kolaylıkla ödeyebileceği bir zamana kadar" (Bakara, 2/280) buyruğu ile: "sonra geceye kadar orucunuzu tamamlayınız." (Bakara, 2/187) yer alan: "...a kadar" dan sonrası makablinin hükmüne dahil değildir. Çünkü birinci ayet-i kerimede ödeme zorluğu borcun ertelenmesinin, mühlet tanımanın illetidir. Ödeme kolaylığı ortaya çıkmakla birlikte bu illet ortadan kalkar ve borcun ödenmesi istenir. Bununla birlikte ayrıca bir mühleti vermeyi gerektiren bir durum yoktur. Diğer taraftan ikinci ayet-i kerimede eğer gece oruç hükmünün kapsamı içerisine girecek olursa o takdirde bu oruç visal orucu olur. Visal orucu ise bizim hakkımızda meşru değildir.

Yüce Allah'ın: "Dirseklerinize kadar" ile "topuklarınıza kadar" buyruklarında bu iki husustan herhangi birisine dair bir delil bulunmamaktadır. Bununla birlikte cumhur, dirseklerin ve topukların yıkanmasının vacip olduğunu -ibadetlerde ihtiyat olmak üzere- söylemişlerdir. Diğer taraftan kendisi olmaksızın vacibin tamam olmadığı bir şeyin vacip olması da buna gerekçe gösterilmiştir. [\[25\]](#)

Başa Mesh Etmek:

Mesh edilecek miktar hususunda görüş ayrılığı vardır. Şafiî şöyle der: Hakkında mesh denilebilecek asgari miktar -başın sınırları içerisinde bulunan tek bir kıl dahi olsa- yeterlidir. Mâlik ve Ahmet ise şöyle derler: İhtiyata riayet olmak üzere başın tamamen meshedilmesi icabeder. Ebu Hanife şöyle der: Vacip olan, başın dörtte birini mesh etmektir. Çünkü mesh, ancak el ile olur. Elin kapladığı alan ise çoğunlukla başın dörtte biri kadarıyla takdir edilir. Diğer taraftan Resulullah (s.a.) da abdest almış ve başının tepesini meshetmiştir. Şu kadar var ki, sünnet-i seniyyede diğer imamların da görüşlerini destekleyecek rivayetler sabit olmuştur. Zahir olan ise "başlarınıza" kelimesinin baş tarafına gelen "be" harfinin ilsak için olmasıdır. Bununun teb'îd (kısmîlik ifade etmek) için olduğu da söylenmiştir. Doğrusu da bu buyruk mücmeldir. Bu mücmelin beyanı hususunda sünnete müracaat edilir.

Mâlikîlerle Hanbelîler şöyle derler: Burada yer alan "be" harfi zaidir. Çünkü ifadenin terkibi başın tamamen meshedilmesinin vacip olduğuna delâlet etmektedir. O bakımdan ihtiyat olmak üzere başın tamamı meshedilir. Ha-nefîlerle Şâfiîler ise şöyle derler:

Buradaki "be" harfi teb'îd içindir. Nitekim biz "ellerimi duvara sürdüm" derken, elimi duvarın bir bölümüne sürdüm demek isteriz. O halde "başlarınıza mesh ediniz." buyruğundaki ibare "be" harfinin delâleti ile amel etmek üzere başın az bir bölümü hakkında anlaşılmalıdır. Fakat Hanefîler bu az bölümü üç parmak yahut başın dörtte biri olarak takdir etmiş iken, Şâfiîler ise bunu, hakkında mesh tabiri kullanılabilecek asgarî miktar olarak takdir etmişlerdir.

Cumhur bir defa meshetmenin yeterli olacağı görüşündedir. Şafiî ise başın üç defa meshedilmesi gerektiğini söyler. Hadis-i şerifler de abdest fiillerinin üçer defa tekrarlanacağına delildir. Mesh hususunda herhangi bir adet zikredilmemektedir. Mesh, cumhura göre, başın ön tarafından başlar, sonra ellerini geriye doğru götürür, daha sonra tekrar öne doğru geri getirir. [\[26\]](#)

Topuklara kadar ayakları yıkamak:

Topuklar, bacak ile ayağın her iki taraftan eklem yerlerindeki çıkıntı halindeki kemiklerdir. Yani bu topuklara kadar ayaklarınızı yıkayınız. Peygamber (s.a.)'in ashabının ve tabiînin uygulamalarının delaletiyle vacip olan ayakların yıkanmasıdır. Ümmetin icması da bu hususta tahakkuk etmiştir.

Buharî ile Müslim'de Mâlik yoluyla Amr b. Yahya el-Mâzinî'den, onun babasından rivayetine göre adamın birisi Ömer b. Yahya'nın dedesi olan Abdullah b. Zeyd b. Asım'a -ki bu Resulullah (s.a.)'m ashabmdandı- dedi ki: "Resulullah (s.a.)'ın nasıl abdest aldığı bana gösterebilir misin?" Abdullah b. Zeyd: "Tabii!" dedi ve abdest almak üzere su istedi. Elleri ikişer defa su boşalttı. Daha sonra üçer defa mazmaza ve inşaşâk yaptı, üç defa yüzünü yıkadı, sonra ellerini dirseklerine kadar ikişer defa yıkadı. Sonra elleriyle başını mesh etti, onları ileri ve geri götürüp getirdi. Başının ön tarafından başladı, sonra ellerini arka tarafına doğru götürdü. Daha sonra tekrar ellerini başladığı yere geri getirdi, sonra da ayaklarını yıkadı.

Hız. Ali ile Muâviye'den, el-Mikdâd b. Madîkerib'den de Resulullah (s.a.)'ın abdest alma şekli hususunda buna benzer rivayet gelmiştir. Müslim de Ebu Hureyre yoluyla gelen şu hadisi kaydeder: "O abdest aldı, yüzünü yıkadı. Abdest alırken kuru kalmayacak şekilde iyice yıkadı. Sonra pazusuna varıncaya kadar sağ elini yıkadı. Daha sonra yine pazusuna varıncaya kadar sol elini yıkadı. Sonra başını mesh etti. Sonra bacağına varıncaya kadar sağ ayağını yıkadı. Sonra yine bacağına varıncaya kadar sol ayağını yıkadı. Daha sonra: "Ben Resulullah (s.a.)'ı bu şekilde abdest alırken gördüm" dedi."

Yine Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) ayaklarının ökçelerini yıkamamış bir adam görünce şöyle buyurdu: "Ateşten çekeceklerinden dolayı vay bu ökçelerin haline!"

Buharî ve Müslim, İbni Ömer'in şöyle dediğini rivayet ederler: Bir yolculukta

Resulullah (s.a.) bizden geride kaldı. Sonra ikinci vakti bayağı daralmışken arkamızdan bize yetişti. Bizler de abdest alıp ayaklarımıza mesh etmeye koyulduk. Bunun üzerine sesinin çıkabildiği kadar iki veya üç defa: "Ateşten çekecekleri dolayısıyla vay o topukların haline!" diye nida etti.

Peygamber (s.a.)'in abdest alırken abdest azalarını birer ve ikişer defa yıkadığı sahih olarak sabit olmakla birlikte, uygulama azaları üçer defa yıkama şeklinde cereyan edegelmiştir.

Bütün bu açıklamalar: "ayaklarınızı da (yıkayın)" anlamını verecek şekilde Lam harfinin nasb ile okunması halinde söz konusudur. Bu kelimedeki Lam harfinin mecur olarak okunuşu ise civar (kelimenin komşuluğu) dolayısıyla mecur okunduğuna hamledilir. Yüce Allah'ın Hûd suresinde yer alan: "Ben sizin acıklı bir günün azabından korkarım." (Hûd, 11/26) buyruğunda "bir gün" kelimesine komşu olması dolayısıyla (elimin) kelimesinin "mîm" harfinin cer ile okunması böyledir. Oysa bu kelimenin mansub olan azap kelimesinin sıfatı olduğundan dolayı mansub olarak: "(elîmen) = çok acıklı" şeklinde okunması gerekirdi. (Buna göre konunun daha iyi anlaşılması için buradaki ibarenin tercümesini de: "Bir günün oldukça can yakıcı azabından..." şeklinde ifade edebiliriz. -Çeviren-) Yüce Allah'ın: "Ayaklarınızı da" buyruğunda cerr-i civârî'nin faydası ise suyun ayaklara dökülmesi esnasında mümkün mertebe iktisatlı kullanılması gerektiğine dikkat çekmektir. Özellikle ayakların söz konusu edilmesi ise, ayakların pisliklere bulaşma, ihtimalinden dolayı suyun fazlaca kullanılarak israf edilmesinin mümkün olmasından dolayıdır.

Taharet üzere giyilmelerinden sonra ayakların yıkanması yerine mestler üzerine mesh etmek caizdir. Bu şekilde mestlerin giyilmesinden sonra abdestin bozulmasından itibaren mesh süresi mukim için geceli gündüzlü bir gün, yolcu için ise geceli gündüzlü üç gündür. Mest üzerine meshin meşruluğu ise müte-vatir sünnetle sabittir. Hasan-ı Basrî şöyle der: Resulullah (s.a.)'m ahabından yetmiş kişinin bana naklettiğine göre Resulullah (s.a.) mestleri üzerine mesh ederdi. Hafız İbni Hacer de şöyle der: Hadis hafızlarından önemli bir topluluk, mestler üzerine mesh etme ile ilgili rivayetlerin mütevatir olduklarını açıkça ifade etmişlerdir. Bu hususta delil itibariyle hadisler arasında en güçlü olanları Cerîr yoluyla gelen hadistir. Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd ve Tirmi-zî'nin rivayetlerine göre Cerîr, önce küçük abdestini bozdu, sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. Ona: "Sen bu şekilde mi yapıyorsun?" diye sorulunca, o: "Evet" dedi. "Çünkü ben Resulullah'ın (s.a.)'ı küçük abdest bozduktan sonra abdest aldığını ve mestleri üzerine meshettiğini gördüm." dedi.

Hanefîlerin dışında kalan cumhur, abdest farzlarına niyet farzını da eklemişlerdir. Çünkü Resulullah (s.a.), Buhârî ile Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettiklerine göre: "Ameller ancak niyetler iledir" buyurmuştur. Şâfiîlerle Hanbe-lîler ayrıca tertibin de vacip olduğunu buna eklemişlerdir. Namaz kılmak üzere kalkılacak olursa, önce yüzü yıkamakla işe başlar. Zira başa sıralamayı gerektiren "takip fe"si getirilerek bu emir verilmiştir. Bundan sonrası ise ayetteki sıraya göre yerine getirilir. Her ne kadar vav tertibi gerektirmese bile bu böyledir. Çünkü Resulullah (s.a.) Dârakutnî'nin Hz. Câbir'den rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Allah'ın kendisiyle başladı şeyden siz de başlayınız." Başın mesh edilmesi ise ellerin yıkanması ile ayakların yıkanması arasında zfkrolun-

muştur. İşte bu da tertibe delâlet etmektedir.

Mâlikîlerle Hanbelîler ayrıca muvâlâtı da (yani azalardan birisi kurumadan diğerini yıkamayı) vacip olarak eklemişlerdir, Çünkü Resulullah (s.a.) abdest fillerinde muvalâta ısrarla devam ederdi. O muvalâtsiz olarak abdest almış değildir. Muvâlâtı terkeden kimseye de abdestini tekrar almasını emretmiştir.

Malikîler ayrıca elin dış tarafıyla değil de el ayasının iç tarafıyla azaları ovalamayı da vacip görürler. Çünkü abdest ayetinde "yüzlerinizi... yıkayın" buyruğunda emrolunan yıkamanın anlamı böyle bir ovalama olmaksızın tahakkuk etmez. Suyun organa mücerred değmesi yıkama olarak değerlendirilemez. Ancak bu suyun değmesiyle birlikte başka bir şey vücut üzerinde geçirilirse yıkamak olur. İşte ovalamanın manası da budur.

Hanbelîler mazmaza ve istinşakı da vacip kabul ederler. Çünkü Ebu Dâvûd ve başkaları: "Abdest aldığı vakit mazmaza yap." diye rivayet etmiştir. Tirmizî de Seleme yoluyla gelen hadiste Hz. Peygamberin: "Abdest aldığı takdirde burnuna su alıp onu nefesle dışarı çıkart." buyurduğunu rivayet etmiştir. Buharî ile Müslim'de Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.)'m: "Sizden herhangi bir kimse abdest alacak olursa burnuna önce su versin sonra o suyu dışarı nefesle çıkarsın." buyurduğu rivayet edilmektedir.

Yine Hanbelîler abdeste başlarken besmele çekmeyi vacip kabul ederler. Çünkü Resulullah (s.a.) Ahmed, Ebu Dâvûd, İbni Mâce ve Hâkim'in Ebu Hu-reyre'den rivayetlerine göre, şöyle buyurmuştur: "Abdestsiz olanın namazı olmaz. Üzerinde Allah'ın adını anmayan kimsenin de abdesti olmaz."

Abdestin pek çok sünneti vardır. Bunlar hadis kitapları ile fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.

Abdesti bozan bir takım sebepler vardır. Bunların bir kısmı şöyledir: Ön ve arka avret yerlerinin birisinden bir şey çıkması, kişinin makadın yere iyice yerleşmemiş bir surette uyuması, Şâfiîlere göre erkeğin teninin kadına değmesi ve bunun aksi. Maliki ile Hanbelîlere göre ise yalnızca şehvetli dokunma halinde abdest bozulur. Hanefîlere göre ise tenlerin değmesi dolayısıyla abdest bozulmaz. Hanefîlerin dışında kalan cumhura göre el ayasının iç tarafıyla kendi fercine dokunmak. Zira bu konuda Ahmed ile Sünen sahiplerinin rivayet ettikleri şöyle bir hadis vardır: "Her kim kendi erkeklik uzvuna dokunursa abdest almadıkça namaz kılmasın." Hanefîler ise yine Ahmed ve Sünen sahipleri ile Dârakutnî'nin rivayet ettiği rnerfû bir hadisi delil almışlardır: "Kişi erkeklik organına dokunsa abdest almakla mükellef midir?" Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "O ancak senden bir parçadır, yahut senden bir lokmacık bir şeydir."^[27]

Gusül:

"Eğer cünüp iseniz hemen temizlenin", yani bütün bedeninizi su ile yıkayın. Çünkü temizlenme emri özel bir uzva taalluk etmediğine göre bedenin tümünde temizlenmenin

gerçekleştirilmesi için emir verilmiş demektir. Temizlenmenin su ile yapılmasının anlaşılması temizlikte suyun asıl oluşundan dolayıdır. Nitekim Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna delildir: "Ve gökten üzerinize sizi onunla temizlemek üzere bir su indirir.." (Enfâl, 8/11).

Cünüp kelimesi müfred, tesniye, çoğul, müennes ve müzekker için kullanılan müşterek bir lafızdır. Cenabet ise şer"î bir anlam olup bu halde namazdan, Kur"ân okumaktan, mushafa el değdirmekten, mescide girmekten, cünüp olan kimsenin yıkanacağı zamana kadar uzak durmayı gerektiren sert bir manadır. Cünüplüğün iki sebebi vardır:

Biri meninin inmesidir. Çünkü Resulullah (s.a.) Müslim'in rivayetine göre şöyle buyurmuştur: "Su ancak sudan dolayıdır." Yani gusül için suyun kullanılması ancak ihtilam veya cima ile, yani meninin akması dolayısıyla ortaya çıkan sudan dolayıdır.

İkincisi ise iki sünnet yerinin birbirine kavuşmasıdır. Zira Peygamber (s.a.) İbni Mâce'nin Hz. Âişe ve İbni Amr yoluyla yaptığı rivayete göre şöyle buyurmuştur: "İki sünnet yeri birbirine kavuştuğu takdirde gusletmek icabeder."

Aynı şekilde âdet ve lohusalık kanlarının kesilmesinden sonra da gusletmek icabeder. Çünkü Yüce Allah âdet hali hakkında şöyle buyurmaktadır: "Ve o kadınlar temizleninceye kadar onlara yaklaşmayınız. Temizlendikleri takdirde ise Allah'ın size emrettiği yerden onlara varınız." (Bakara, 2/222) Diğer taraftan lohusalığın âdet hali gibi olduğu hususunda da icma vardır.

Abdest ve guslün hikmetine gelince: Temizlik ile kulun Rabbi katında huzurlu bir kalp, arınmış bir ruh ile durması için gerekli şevki meydana getirmektir. Cünüplükten gusül ise vücutta baş gösteren gevşeklik ve sarsıklığı, tembelliği giderir.

Yüce Allah namaz kılınmak istendiği takdirde abdest ve gusül halinde suyun kullanılmasının icabettiğini açıkladıktan sonra, bir günde bir yahut daha fazla abdest alınması, guslün de haftada bir veya daha fazla olması öngörüldükten sonra, suyun kullanılma vucubunun iki kayda bağlı olduğunu izah etmektedir: Birincisi suyun varlığı, ikincisi ise zarar söz konusu olmamak üzere suyun kullanılabilmesi. Şayet namaz kılmak isteyen kimse hasta veya suyu bulamayan bir yolcu ise şeriat ona küçük hadesten olsun büyük hadesten olsun teyemmüm etme ruhsatı vermiştir. İşte: "Şayet hasta olmuşsanız veya seferde iseniz..." buyruğunun açıkladığı durum budur.

Eğer sizler suyu kullanmanın zararlı olduğu humma, çiçek, uyuz vb. gibi yüksek ateşe ve irinli yaralara sebep olan hastalıklarınız sebebiyle su kullanamıyor yahut da uzun ya da kısa bir yolculukta olup su bulamıyor iseniz teyemmüm ediniz. Yolculuktan kasıt mamur beldelerin dışında yol almaktır ki, bu da namazın kasredilebileceği yolculuktan başka bir yolculuktur. Burada yolculukta suyun bulunmaması hali anlatılmaktadır. Çünkü çoğunlukla yolculuk halinde su bulunmaz.

Aynı şekilde heladan gelmek diye tabir edilen küçük hadeste bulunarak abdestiniz bozulmuş ise abdest almanız gerekir. el-Gâit (heladan gelmek) aslında yerin alçak tarafı demektir. Bu ise küçük ya da büyük def-i hacetten kinayedir. Ön ve arka yollardan çıkan her bir şey de def-i hacete mülhaktır. Burada "veya" ifadesi "ve" anlamındadır.

Aynı şekilde erkek ile kadınlar arasında ortak bir mübaşeret, yani kadınlara dokunmuş olma, yaklaşmak söz konusu olmuşsa, hüküm budur. Bu, büyük hades, yani

cimadır. Nitekim ayet-i Hz. Ali, İbni Abbas ve başkaları böyle anlamışlardır; bu zatlar elle kadına dokunmaktan dolayı abdest almayı gerekli görmüyorlardı.

Hz. Ömer ve İbni Mes'ud ise ayet-i kerimeyi el ile dokunmak diye anlamışlardır. Bunlar el ile kadına dokunan kimsenin abdest almasını gerekli görüyorlardı. Ancak tercihe sayan olan birinci görüştür.

"Hülâsa, sizler sözü geçen bu dört halden herhangi birisi üzere iseniz (yani hasta, yolcu, küçük ya da büyük hades sahibi iseniz) ve su bulamıyorsanız, yani suyunuz yoksa, temiz bir toprağa ellerinizle vurunuz, yüz ve ellerinizi mesh ediniz." Ellerin meshedilmesi Hanefîlerle Şâfiîlerin görüşüne göre ab-destteki gibi olur. Teyemmüm abdestin bedelidir. Çünkü Dârakutnî'nin İbni Ömer'den naklettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Teyemmüm iki vuruştur: Bir vuruş yüz için bir vuruş ise eller içindir." Teyemmüm esnasında yüz ve ellerin tamamının mesh ile kaplanması zorunludur. Çünkü Resulullah (s.a.) böyle yapmıştır. Ayrıca teyemmüm abdestin bedelidir. Abdest-te ise azanın tamamen kaplanması vaciptir. O halde bedelin de böyle olması -bunun hilâfına delil olmadığı sürece- gerekmektedir.

Malikîlerin görüşüne göre teyemmümü meşru kılan suyun bulunamama hali, suyun hükmî olarak bulunmaması halidir. Yani bir kimsenin şer"an o suyu zararsız olarak yani o zarar söz konusu olmaksızın kullanma imkânını bulamaması halidir. Hanefîlerin görüşüne göre ise maddî olarak var olmaması halidir.

Bu görüş ayrılığına göre: Bir kimse namazda iken (teyemmümle kıldığı namazında) su göreceğ olursa Mâlikîlere göre namazını tamamlar ve kesmez. Çünkü o namazını iptal etmeden şer"an o suyu kullanmak imanını bulamaz, namazı iptal etmek ise caiz değildir. Hanefîlere göre ise suyu görmekle teyemmümü batıl olur. Teyemmümün batıl olmasıyla da namaz batıl olur ve bu durumda suyun kullanılması icabeder.

Ayetteki maksat şudur: "Eğer sizler abdest yahut gusül için yeteri kadar su bulamayacak olursanız..." Buna göre bir kişi abdest veya guslün bir bölümüne yetecek kadar su bulursa Hanefîlerle Mâlikîlere göre teyemmüm eder ve azalarından herhangi birisi için de suyu kullanmaz. Şâfiîlerle Hanbelîlere göre ise o suyu azalarının bir kısmı için kullanır, sonra teyemmüm eder. Çünkü bu kadarcık bir miktarın varlığı ile birlikte, kişinin su bulamamış sayılması söz konusu değildir.

Ayet-i kerimedeki "saîd"den kasıt, zahir ve tercih edilen görüşe göre toprağın kendisidir.

Fakihler toprağı yüz ve ellere ulaştırmanın gerekip gerekmediğı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Hanefîlerle Mâlikîler gerekmez, derken Şâfiîler gerektiğini söylerler. Konuyla ilgili görüş ayrılığına sebep ise "be" harfinin anlamının müşterek oluşu dolayısıyla yapılan farklı yorumlardır. Çünkü bu harf kimi zaman teb'iz (kismîlik ifade etmek) için, kimi zaman ibtida için, kimi zaman da cinsi temyiz etmek için gelir. Şâfiîler teyemmümü abdeste kıyasen bu harfin de bunrada teb'iz için yorumlanması görüşünü tercih etmişlerdir. Abdest alırken suyun kısmen kullanılması icabettiğine göre teyemmüm halinde de toprağın kısmen kullanılması icabetmektedir.

Hanefîlerle Mâlikîler ise bu harfin ibtida ve cinsi temyiz için olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Çünkü teyemmüm eden kimse toprağın dağılması için ellerini silkeler. Sonra onları toprağa bulaştırmaksızın yüz ve ellerine sürer. Diğer taraftan Hz. Peygamberin

duvar üzerinde iki vuruş ile teyemmüm ettiğine dair rivayet varid olmuştur. Bunlardan birisini yüzü, birisini de elleri için vurmıştu. Zahire göre ellerine herhangi bir toprak bulaşmamıştır.

Daha sonra Yüce Allah teyemmümün meşru kılması hikmetini söz konusu etmektedir: Bu ise, insanlara kolaylık sağlamak, zorluklarını bertaraf etmektir. Yüce Allah bu ayet-i kerimede olsun, diğerlerinde olsun teşri buyurmuş olduğu abdest, gusül ve teyemmüme dair hükümlerde insanlara herhangi bir zorluk, yani asgari bir zorluk, asgari bir darlık takdir etmek istemediğini beyan etmektedir. Çünkü Yüce Allah'ın size ihtiyacı yoktur, size karşı çok merhametlidir. O bakımdan ancak sizin için hayırlı ve faydalı olanı teşri buyurur. Ama O sizi pislikleri izale etmek suretiyle maddî pislik ve kirliliklerden, cü-nüplüğün akabinde meydana gelen tembelliği, uyuşukluğu uzaklaştırarak sizi gayrete, çalışkanlığa itmek suretiyle de manevî pisliklerden temizlemek ister. Ta ki, nefis Rabbinde seslenirken rahatlamış ve arınmış bir seviyeye gelmiş olsun. Aynı zamanda O, beden temizliği ile ruh temizliğini bir arada gerçekleştirmek suretiyle üzerinizde olan nimetini de tamamlamak, en faziletli ibadet yolunu size açıklamak ister ki, üzerinizde farz olan şükürü eda edesiniz ve Allah'ın size ihsan etmiş olduğu nimetlere şükürünüzü sürdüresiniz.

Daha sonra Yüce Allah bu vesile ile bize ihsan etmiş olduğu pek çok nimetini hatırlatmaktadır. O halde ey müminler! Sizi İslama muvaffak kılmış olması, bu yüce dini size teşri buyurması, bu şerefli Rasulü size göndermiş olması sebebiyle bir taraftan Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın, diğer taraftan onun İslama girmeniz sırasında hoşunuza gitsin gitmesin, zorluk ve kolaylık halinde dinleyip itaat etmek üzere peygamberine bey'atta bulunduğunuz vakit sizinle olan ahdini ve sizden alınan sözü hatırlayın. Ona tabi olmak, onu desteklemek, dininin gereklerini yerine getirmek, ondan öğrendiğiniz dini tebliğ etmek ve onun dinini kabul etmek üzere verdiğiniz sözleri hatırlayınız. Burada sözü geçen bey'at ise Akabe bey'ati, Rıdvan bey'ati ve diğerleridir.

Aynı şekilde sizler henüz ruhlara âleminde bulunuyorken Allah'a ve Peygambere iman etmek üzere vermiş olduğunuz mîsâkı da hatırlayın: "İşittik, itaat ettik" dediğiniz zamanı hatırlayınız. Yani iman çağrısını işittik, çağrı yapana itaat ettik, çağrısını kabullendik ve bu çağrı gereğince hareket etmeyi kabul ettik. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Peygamber sizi Rabbinize iman edesiniz diye çağırıyorken ve sizden ahdinizi almış bulunuyorken size ne oluyor ki, Allah'a iman etmezsiniz? Eğer gerçekten iman eden kimseler seniz..." (Hadîd, 57/8).

"Allah'tan korkun" her hususta ve her durumda vermiş olduğunuz ahit ve sözlerinizi bozmayın "muhakkak ki Allah kalplerdekini çok iyi bilir." Kalplerde yer eden ve hiç bir şekilde dışarıya da açılmamış gizli hususların her türlü gizliliğini çok iyi bilir. Açığa vurulmuş olanları da aynı şekilde bilir. İnsan ahdine bağlanmak veya bağlı kalmamak ile ilgili ne açıklar ve neyi gizlerse, ruhunda saklı bulunan ihlâs veya riyayı Allah mutlaka bilir;

[28]

bunların hiç birisi Allah'a gizli kalmaz.

Adaletle Şahitlik Etmek, Adaletle Hükmetmek, Müminlere Vaadedilen Mükâfat, Kâfirlere Yapılan Tehditler Ve Allah'ın Nimetlerinin Hatırlatılması

- 8- Ey iman edenler! Allah için adaleti dimdik ayakta tutan şahitler olun. Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Adil olun, o takvaya yakındır. Allah'tan korkun. Mu-ki, Allah işlediklerinizden haberdardır.
- 9- Allah iman edip salih amel işleyenlere şöyle vaadetti: Onlar için mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.
- 10- Kâfir olup ayetlerimizi yalanlayanlar, işte onlar cehennemliklerdir.
- 11- Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani bir kavim size ellerini uzatmaya kalkmıştı da onların ellerini üzerinizden geri çekmişti. Allah'tan korkun ve müminler Allah'a güvenip dayansın.

Nüzul Sebebi

8. ayet-i kerimenin nüzul sebebi, denildiğine göre şöyledir: Bu ayet-i kerime Yahudilerden Nadir oğulları hakkında nazil olmuştur. Resulullah (s.a.)'ı öldürmek için kendi aralarında komplo kurduklarında, Yüce Allah bu hususu ona vahiy yoluyla bildirmiş, o da onların bu tuzaklarından kurtulmuştu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) onlara Medine civarından göçmelerini emretmek üzere haber gönderdi. Bunu kabul etmediler, kalelerine sığındılar. Hz. Peygamber ahabından bir topluluk ile üzerlerine yürüdü, altı gün süreyle onları muhasara etti. Bu zaman zarfında muhasara onlara oldukça ağır geldi. Resulullah (s.a.)'tan kendilerini sürmekle yetinmesini ve kanlarını dökmemesini istediler. Ayrıca develerin taşıyabileceği kadar yükün de kendilerine verilmesini istemişlerdi. Müminlerden bazı kimseler ise Resulullah (s.a.)'ın onları ibretli bir şekilde cezalandırarak azalarını kesmesini ve onlardan pek çok kişiyi öldürmesini arzu ediyordu. Bu ayet-i kerime onlara bu şekilde davranmakta aşırı gitmelerini yasaklamak üzere nazil oldu. Resulullah (s.a.) da Yahudilerin tekliflerini kabul etti.

Bu ayet-i kerimenin Müslümanları Hudeybiye yılı Mescid-i Haram'dan alıkoyan müşrikler hakkında indiği de söylenmiştir. Adeta Yüce Allah burada Müslümanların sertliklerini ve müşriklerden intikam alma isteklerini hafifletmek için bu yasağı tekrarlamış gibidir.

11. ayet olan, "Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın..." ayetinin nüzülü ile ilgili olarak İbni Cerir et-Taberî, İkrime ile Yezid b. Ebi Ziyâd'dan -ki lafız onundur- şunu rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) beraberinde Ebu Bekir, Osman, Ali, Talha ve Abdurrahman b. Avf ile yola koyuldular. Sonunda Ka'b b. el-Eşrefin ve Nadir oğulları Yahudilerinin yanına vardılar. Onlardan ödemek durumunda oldukları bir diyet için yardım istiyordu. Bunlar: Peki dediler, otur da hem sana yemek yedirelim, hem de bizden istediğinizi verelim. Hz. Peygamber oturunca Huyey b. Ahtab ahabında şöyle dedi: Siz

onu Şu andan daha yakın göremezsiniz. Haydi zerine taş atarak öldürünüz. Bundan sonra da ebediyyen bir kötülük görmezsiniz.

zerine yukardan yuvarlamak üzere büyük bir değirmen taŐına yaklaŐtılar. Ancak Allah ellerinin ona varmasını engelledi. Sonra ona Cibril geldi ve bulunduğu yerden kalkmasını sağladı. Bunun zerine Yüce Allah da, "Ey iman edenler Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani bir kavim..." ayetini indirdi. İbni Cerir buna benzer bir rivayeti de Abdullah b. Ebu Bekr ile Asım b. Umeyr b. Katde'den, Mücahid'den, Abdullah b. Kesir'den ve Ebu Malik'ten de rivayet etmiştir.

Katde'den de Şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bize zikrolunduğuna göre bu ayet-i kerime, Resulullah (s.a.) Batn-ı Nahl denilen yerde bulunuyorken nazil olmuştur. Bu da yedinci gazvede (Zatu'1-Rik' gazvesinde) olmuştu. Salebe oğulları ile Muharrib oğulları Resulullah (s.a.)'ı öldürmek istediler. Bunun için, bedevi bir Arabi görevlendirdiler. Bedevi, Hz. Peygamber konaklama yerlerinden birisinde uykuda iken yanına yaklaştı ve Resulullah (s.a.)'in silahını alıp Şöyle dedi: "Seni bana karşı kim koruyabilir?" Resulullah (s.a.): "Allah" dedi. Daha sonra kılıcını kınına koydu ve Resulullah (s.a.) onu cezalandırmadı.

Ebu Nuaym'm, Delil'n-Nübüvve'de el-Hasen'den, onun da Cbir b. Abdullah'tan naklettiğine göre, Muharib oğullarından Gayres b. el-Hris adında birisi kavmine: "Size Muhammedi öldüreyim mi?" dedi ve Resulullah (s.a.)'ın bulunduğu yere doğru gitti. Hz. Peygamber o sırada kılıcı yanında oturmakta idi. "Ey Muhammedi Şu kılıcına bakabilir miyim?" deyince Hz. Peygamber: "Olur" dedi. O da Hz. Peygamberin kılıcını aldı kınından sıyırdı. Kılıcını sallamaya başlayarak Hz. Peygambere vurmak istediye de Yüce Allah onu alıkoyuyordu. "Ey Muhammedi Benden korkmaz mısınız?" deyince Resulullah (s.a.): "Hayır" dedi. Adam yine: "Kılıç elimde olduğu halde benden korkmuyor musun?" diye sordu; Resulullah yine: "Hayır, Allah sana karşı beni korur" dedi. Adam daha sonra kılıcını kınına koydu ve Resulullah (s.a.)'a geri verdi Allah da bu ayet-i kerimeyi indirdi. el-KuŐeyr Şöyle der: Bir ayet-i kerime bazan bir kıssa hakkında nazil olur, ondan sonra o kssadan ikinci bir defa daha geçmişi hatırlatmak üzere Őz eden bir başka buyruk nazil olabilir. [\[29\]](#)

Açıklaması

Ey iman edenler! İnsanlar için ve desinler diye değil, Aziz ve Celil olan Allah için hakkı dimdik ayakta tutan kimseler olunuz. Yani din ve dünyaya dair hususlarda bütün yaptıklarınızı Allah için ihlsla yapmaya bakın.

Kimseye iltimas etmeden, kimseye haksızlık etmeden hakkın ve adaletin Şahitliğini yapın. Leh ya da aleyhine Şahitlikte bulunacağınız kimse arasında fark gzetmeyin. Adil bir Şekilde Şahitlik yapın, çünkü adalet hakların terazisi-dir. Zira bir ümmette zulüm meydana geldi mi, artık mmet arasında her türlü fesat yaygınlık kazanır. Nitekim Yüce Allah Şöyle buyurmaktadır: "Kendi aleyhinize olsa dahi Allah için Şahitler olarak adaleti

dimdik ayakta tutanlar olunuz." (Nisa, 4/135) Şahitlik ise gereğince hüküm vermek üzere hakim önünde, olanı bildirmek ve hakkı açıklamaktır.

Bir topluluğa olan kin ve düşmanlığınız sizi onlar hakkında adaleti terketmeye itmesin. Aksine dost veya düşman olsun herkese karşı davranışlarınızda adaletli davranınız.

Sizin adaletli davranmanız onu terketmekten daha çok takvaya yakındır, yani düşmanlara karşı davranışlarınızda âdil olmak genel olarak masiyetlerden korunup sakınmaya daha yakındır. Yüce Allah'ın: "Takvaya daha yakındır." buyruğundaki daha yakın olmak, karşı tarafta takva namına bir şey olmaması anlamındadır. Bu konuda farklı iki şeyin hangisinin daha üstün olduğunu ifade etmek maksadı güdülmemiştir. O bakımdan ilk anda hatırıma gelen mana anlaşılmalıdır. Nitekim Yüce Allah'ın buyruğunda da böyledir: "Cennetlikler o gün yerleştikleri yer bakımından da daha hayırlıdır dinlenecekleri yer bakımından da daha iyidirler." (Furkan, 25/24)

Allah'tan korkun. Yani bütün amellerinizde onun azabından sizi koruyacak şeyler edinin. Şüphesiz Yüce Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Yaptıklarınızdan hiç bir şey ona gizli kalmaz. Yaptığınız bütün fiillerinizin karşılığını verecektir; hayır yaptıysanız hayır, şer yaptıysanız şer.

Daha sonra her iki kesimin de göreceği karşılıklar açıklanmaktadır. Bu kesimlerden biri, iman edip salih amel işleyen kesimdir. Bunlar yaptıkları işlerle hem bizzat insanların kendileriyle olan ilişkilerini, hem de başkalarıyla olan ilişkilerini düzeltirler. Bu işlerin en önemlisi adalettir. Bunların göreceği karşılık günahlarının mağfiret edilmesi, yani örtülmesidir. Çünkü büyük bir ecir olan cennete yerleştirileceklerdir. Allah'tan bir lütuf ve bir rahmet olmak üzere iman ve salih amellerine karşılık sevapları kat kat verilecektir.

Bunun tam karşısında yeralan diğer kesim ise Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenlerdir. İster hepsini, ister onların bazısını inkâr etmiş olsunlar, far-ketmez. Ayrıca bunlar Allah'ın birliğine, kudretinin kemaline delâlet eden en-füsi ve kâinata koymuş olduğu kevnî ayetlerini yalanladıkları gibi, peygamberlerine indirmiş olduğu ayetlerini de yalanlayanlardır. Bunların cezası ise içinden asla çıkamayacakları o büyük ateşin arkadaşları olmaktır. Buna sebep ise özlerindeki fesat ve amellerinin kötü oluşudur. İşte bu da Yüce Allah'ın adaletinin, hikmetinin ve asla zulüm söz konusu olmayan hükmünün tecellileridir.

Daha sonra Yüce Allah müminlere Allah'ın onlar üzerindeki nimetini, peygamberlerinden şerri ve hoşlanılmayan şeyleri defetmesini ve Müslümanların zayıflıklarına ve azlıklarına, düşmanlarının çokluklarına ve güçlerine rağmen hile ve tuzaklarını önlemiş olmasını hatırlatmaktadır. Yüce Allah bu önlemeyi düşmanlarının kendilerini tutup yakalama karar ve gayretlerinden sonra gerçekleştirmişti. Buna rağmen Yüce Allah rasulünü desteklemiş, dinine yardım etmiş, nurunu tamamlamıştı; kâfirlerin hoşuna gitmese de.

Az önce geçen Muharib kabilesine mensup kişiyle ilgili olay gerçekten dikkat çekici ve üzerinde önemle durulması gereken bir olaydır. Bu olay nüzul sebebinde zikredilenin dışında pek çok rivayetle gelmiştir. Burada hatırlatılması güzel olan bir diğer rivayeti daha şöyledir: Hâkim, Câbirin şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.)'ın tepesine dikilip dedi ki: "Seni kim koruyacak?" Hz. Peygamber: "Allah" diye buyurdu. Bu sefer kılıç elinden

düştü, Resulullah (s.a.) o kılıcı aldı ve: "Seni kim koruyacak1?" diye sordu. Adam: "Sen sorgulayanların en hayırlısı!" dedi. Hz. Peygamber: "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Rasulü olduğuma şahitlik eder misin?" Adam şöyle dedi: "Seninle savaşmamak ve sana karşı savaşacak bir toplulukla birlikte olmamak üzere sana söz veriyorum." Hz. Peygamber onu serbest bıraktı, kavmine geri dönüp: "Ben insanların en hayırlısının yanından size geliyorum" dedi.

Bedevî Arabm başından geçen bu olay Zatü'r-Rikâ' gazvesinde geçmişti; adamın adı da Gavres b. el-Hâris idi.

Sayıp dökülmesine imkân bulunmayan Allah'ın nimetlerinin hatırlatılması, takvaya sıkı sıkı bağlanmayı da beraberinde getirir. Bundan dolayı Yüce Allah takvalı olma, Allah'a tevekkül etme emrini vererek şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan korkun ve müminler Allah'a güvenip dayansın." Yani sizler Allah'ın azabından sizi koruyacak, size fayda sağlayacak bir gereç olmak üzere Allah'tan korkun. Allah'a gereken şekilde tevekkül edin. Her kim gerekli sebepleri yerine getirdikten sonra Allah'a tevekkül edecek olursa onu sıkıntıya düşüren hususlarda Allah ona yeter. İnsanların kötülüklerine karşı onu korur, onu himaye eder. [\[30\]](#)

Yahudilerle Hıristiyanların Ahitlerini Bozmaları

12- Andolsun ki, Allah İsrailoğulları'n-dan bir söz almıştı. Biz onlardan on iki temsilci gönderdik. Allah demişti ki: Şüphesiz ben sizinle beraberim. Andolsun eğer namaz kılar, zekât verir, peygamberlerime inanır, onlara kuvvetle yardım ederseniz, Allah'a güzel bir surette borç verirsiniz kötülüklerinizi örterim. Sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Bundan sonra sizden kim de inkâr ederse şüphesiz doğru yoldan sapmış olur."

13- Sözlerini bozmalarından ötürü onlara lanet ettik, kalplerini de katılaştırdık. Onlar kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar. Kendilerine belletilen öğütlerin bir kısmını unuttular. İçlerinden pek azı müstesna, daima hainliklerini görürsün. Sen onları affet ve bağışla! Muhakkak ki, Allah ihsan edenleri sever.

14- "Biz Hristiyanız" diyenlerden de sözlerini aldık. Onlar da kendilerine belletilen öğütlerden bir kısmını unuttular. Bu bakımdan Kıyamete kadar aralarına kin ve düşmanlık saldık. Allah yapmakta olduklarını kendilerine haber verecektir.

Açıklaması

Yüce Allah İsrailoğulları'ndan peygamberleri Mûsâ (a.s.) aracılığı ile Allah'ın kendileri

için seçmiş bulunduğu şeriatlerinin yer aldığı Tevrat gereğince mutlaka amel edeceklerine ve onu tam bir ciddiyet ve gayret ile kabullenip tutacaklarına dair söz ve ahit almıştı: "Size verdiğimiz tam bir kuvvetle alın (demişti)." (Bakara, 2/63 ve 93). Bu ahit hâlâ elde bulunan Tevrat'ta yer almaktadır. Biz ayrıca ona aralarından 12 temsilci seçmesini de emrettik ki, bunlar -Araplardaki kabileler durumunda olan- Esbât'm işlerini üstlenecek, onları gözeteceklerdi. Temsilciler (nakîbler) 12 Sıbtm önderleri yahut onların temsilcileri idi. "Nakîb" bir topluluğun büyüğü ve işlerinin durumlarını araştırıp onları üstlenen, bu işlerdeki maslahatlarını tetkik eden kimse demektir. Gönderilmeleri ise Beytülmakdis'deki zorbalarla çarpışmak üzeredir.

Bunun hangi tarihte cereyan ettiğine gelince: İbni İshâk ve başkalarının İbni Abbas'tan rivayetlerine göre İsrailoğulları Firavun ve beraberindekilerden kurtulunca Allah onlara, o sıralarda zorba Kenanîlerin yerleşik bulunduğu Bey-tülmakdis'in üzerine yürümelerini emredip dedi ki: "Orasını ben sizin için vatan kıldım. Haydi oraya gidiniz ve orada bulunan kimselere karşı cihat ediniz. Size şüphesiz ben yardım edeceğim." Mûsâ (a.s.) zorbalarla çarpışmaya yönelince, Allah kendisine 12 sıbtı temsil edecek ve Allah'ın kendilerine vermiş olduğu emirleri yerine getirmenin taahhüdünü verecek bir nakib almasını emretmişti. Hz. Mûsâ Arz-ı Mukaddese doğru yaklaşınca haber toplamak üzere nakibleri gönderdi. Orada oldukça güçlü surlar, büyük güç ve kuvvet sahibi kimseler gördüler. Onlardan korkup çekindiler, geri dönüp kavimlerine gördüklerini anlattılar. Oysa Hz. Mûsâ böyle bir şey yapmalarını kendilerine yasaklamıştı. İki nakib dışındakiler ahitlerini bozdular. Bunlar ise Yüce Allah'ın haklarında: "Allah'ın kendilerine nimet vermiş olduğu (Allah'tan) korkanlardan iki kişi: Haydi onların üzerine kapılardan girin... dediler."

[31] (Mâide, 5/23) dediği kimselerdir.

"Ve Allah demişti ki, şüphesiz ben sizinle beraberim." Yüce Allah İsrailoğulları'na vahyi bildiren Mûsâ (a.s.)'ya: Şüphesiz ki, ben sizinle beraberim, yani sizin koruyucunuz, yardımcınız, destekçiniz ben olacağım; durumunuzu görüp gözetiyorum, amellerinizin karşılığını da size vereceğim, demişti.

Allah onlarla şu ilâhî ahdi yaptı: Andolsun, eğer namazı dosdoğru kılar, onu en mükemmel şekliyle eda eder, nefislerinizi arındırıp temizler, mallarınızın zekâtını verir, Musa'dan sonra sizlere gönderilecek peygamberlerime iman ederseniz, yani onları -Dâvûd, Süleyman, Zekeriyya, Yahya, İsa ve Muhammed (hepsine selâm olsun) gibi peygamberleri- sizlere getirecekleri vahiylerinde tasdik edip doğrulayacak, tasdik edecek olursanız, onlara yardımcı olup hak üzere yanlarında yer alır, düşmanlarına karşı onları himaye eder, Yüce Allah'a da güzel bir şekilde borç verirsiniz, yani onun yolunda ve onun rızasını aramak maksadıyla infak ederseniz ve bunları Allah'ın size farz kılmış olduğu zekâttan ayrı olarak yaparsanız, evet, andolsun bütün bunları yaptığınız takdirde, şüphesiz ben de sizin günahlarınızı affedip bağışlayacağım. Günahlarınızı örteceğim, sileceğim; günahlarınız dolayısıyla sizleri sorgulamayacağım ve andolsun sizleri altından ırmakların aktığı cennetlere sokacağım. Yani sakındığınız şeyleri sizden uzaklaştıracak ve arzuladığınız maksatlarınızı gerçekleştireceğim.

Aranızdan kendisine vermiş olduğum emirlerden herhangi bir şeyi inkâr edip, sağlamca pekiştirilmesinden sonra bu ahde kim muhalefet ederse, artık o Allah'ın sizin

için şeriat olarak belirlemiş olduğu din olan apaçık ve dosdoğru yoldan şaşmış, o dosdoğru yolu, hidayeti bırakıp sapıklığa yönelmiş olacaktır.

Daha sonra Yüce Allah onların bu ahdi bozmuş olduklarını, bundan ötürü de yaptıklarına karşılık olmak üzere onları cezalandırdığını beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Sözlerini bozmalarından ötürü onlara lanet ettik, kalplerini de katılaştırdık." Kendilerinden alınmış olan sözü bozmaları sebebiyle biz de onları haktan uzaklaştırdık, hidayet ve rahmetimizden kovduk. Üzerlerine gazabı, öfkeyi ve kızgınlığı indirdik. Kalplerini hakkı kabul etmeyecek, hiç bir öğüt almayacak şekilde alabildiğine sert, kaba, katı, haşin kıldık. "Allah kalplerine, kulaklarına mühür vurdu. Gözleri üzerinde de perde vardır onların." (Bakara, 2/7).

"Onlar kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar." Anlayışları fesada boğuldu; Allah'ın ayetlerindeki tasarrufları alabildiğine kötüleşti. Allah'ın Kitabını, indirdiği şekilden başka türlü tevil ettiler. Onun maksadına aykırı manalara yorumladılar, değiştirdiler. Bunların Kitabı tahrif etmeleri iki türlü olmuştur:

Birincisi, takdim, te'hir, fazlalık ve eksiklik ile lafızların tahrif edilmesi; ikincisi, lafızları asıl maksatlarından başka manalara yorumlayarak anlamların tahrif edilmesi.

Yüce Allah onların Kitabı tahrif edip yanlış şekilde yorumlamalarına dair haberi bir çok yerde vermektedir. Bunlardan birisinde şöyle buyurulmaktadır: "Dillerini eğerek, bükerek dine de saldırarak: "İşittik, (ama) isyan ettik. İşit, işitmez olası, râinâ derlerdi." (Nisa, 4/46) Tarihen ve bizzat Yahudi ve Hristi-yanların kendi itiraflarıyla şu durum bilinmektedir: Mûsâ (a.s.)'ya indirilen, yazılı olarak kendilerine verilip korunmasını emrettiği Tevrat tek bir nüsha idi. Yahudi ve Hristiyan tarihçilerin ittifakıyla bu nüsha, İsrailoğulları Babilli-ler tarafından esir alınıp onlara baskın yaptıkları sırada kaybolmuştu. Yanlarında da başka bir nüsha bulunmuyordu ve onu ezberlememişlerdi. Bu nüsha ise Babillilerin onların kutsal heykellerini yakıp başkentlerini tahrib etmeleri, hayatta kalanlarını da esir almaları sebebiyle kaybolmuştu.

Hz. Musa'ya nispet olunan ve içlerinde onun ölümüne ve hayatına dair haberlerin yer aldığı, ondan sonra onun benzeri kimsenin gelmediği ifadelerinin bulunduğu beş bölümlü kitaba (Tevrat'a) gelince: Bu bölümler ondan oldukça uzun bir süre sonra, birkaç asır sonra yazılmıştır. Bunları kâhin Azra, esaret ve öldürülmelerden arta kalan yaşlılarının bildiklerinden derleyerek ve İsrailoğulları'na kendi topraklarına dönüş izni verilmesinden sonra yazmıştı. İncil de aynı şekilde bizzat Hristiyanların itirafı ile Hz. İsa'dan bir ve daha fazla asır sonra yazılmıştır.

"Kendilerine belletilen öğütlerin bir kısmını unuttular." Yani ondan yüz çevirerek gereğince ameli bıraktılar, Allah'ın peygamberlerden almış olduğu Mu-hammed (s.a.)'e iman edileceğine dair ahdi unuttular. İbni Abbas der ki: Onların Kitabı unutmalarının anlamı Kitabın aslından bir bölümü unutmaları ve kitaplarında kendilerine verilen emirlerin bir kısmını terketmeleridir. Bu da Muhammed (s.a.)'e iman etmektir. Hasan-ı Basrî şöyle der: Dinlerinin yapışmaları gereken kulplarını ve kendileri olmaksızın Allah'ın ameli asla kabul etmeyeceği Allah'ın onlara yüklemiş olduğu vazifeleri terkettiler. Başkası da şöyle demektedir: Onlar Allah'ın emri üzere ameli terkettiler, o bakımdan oldukça aşağılık bir hale düştüler. Ne kalplerinde doğruluk ve esenlik kaldı, ne doğru fitratları ne de doğru amelleri kaldı.

Bütün bunların nakledilmeleri ise, Muhammed (s.a.)'in doğruluğuna delâlet eden Kur'an-ı Kerim mucizesinin baki kalıp devam etmesi içindir. İşte Yüce Allah Mûsâ (a.s.)'nın ölümünden asırlarca sonra bunlardan bize haber vermektedir.

"İçlerinden pek azı müstesna daima hainliklerini görürsün." Sana ve ashabına karşı girişecekleri hile ve tuzakları, gaddarlıklarını, sözlerinde durmayış-larını hainliklerini görüp duracaksın. Mücahid ve başkaları şöyle demiştir: Bununla Resulullah (s.a.)'ı suikast ile öldürmek üzere anlaşmaları kastedilmektedir. Bazıları da bunun anlamının şu olduğunu [\[32\]](#) söylerler: Sen onlardan hainlik edecek kimseleri görüp duracaksın

Taberî şöyle der: Bu konuda sözün doğrusu şu ki, şanı Yüce Allah bu ayet-i kerime ile Resulullah (s.a.)'ı ve ashabını öldürmeyi kasteden Nadir oğulları Yahudilerin kastetmektedir. Resulullah (s.a.) Amirlilerin diyetini ödemek hususunda onlardan yardım istemek üzere gittiği vakit, Allah onların kararlaştırdıkları komplolardan kendisini haberdar etmişti [\[33\]](#)

"İçlerinden pek azı müstesna", yani sen pek azı müstesna olmak üzere onlardan sadır olacak ve defalarca ortaya çıkacak hainliklerini görüp duracaksın. Bu müstesna kimseler ise Abdullah b. Selâm ve onunla iman eden, güzel bir şekilde de imanına bağlanan arkadaşlarıdır. Bunlardan korkma.

Artık onların yaptıklarını affet. Aralarından kötülük işleyenleri bağışla, bunlara karşı iyilikle davran. Şüphesiz Allah güzel bir şekilde affeden, kötülük yapanları bağışlayan, ihsan edici kimseleri sever; bu ihsanlarının karşılığında onları mükâfatlandırır. İşte bizzat yardım ve zafer de budur. Nitekim seleften bazıları şöyle demişti: "Senin hakkında Allah'a asi olan kimseye karşı senin onun hakkında Allah'a itaat etmek kadar güzel bir davranışın olamaz." İşte bu yolla onların kalbi sana ısındırılır ve hak üzere bir araya gelmeleri umulur, belki de Allah onları hidayete iletilir [\[34\]](#)

Peygamber (s.a.)'in Medine etrafında bulunan üç Yahudi kabilesine (Kay-nuka, Nadîr ve Kurayza oğullarına) işin başında da, ortasında da, sonunda da en güzel şekilde davranmış olduğu sabittir. Medine'ye hicretten sonra önce onlarla "Medine Vesikası" diye bilinen bir barış akdi yapmış, onlarla barış içinde yaşamak üzere sözleşmişti. Onlar da ona karşı savaşmayacak, düşmanlarına destek vermeyeceklerdi. Bu şekilde davrandıkları takdirde canları ve malları emniyet altında bulunacak, tam bir hürriyetten yararlanacaklardı. Ancak Yahudiler sonradan ahitlerini bozdular, peygambere hainlik ettiler. Kureyş kampına katıldılar ve Müslümanlara karşı savaşta müşrik Araplarla ortak hareket ettiler. Peygamber (s.a.) de onları Medine civarından kovup uzaklaştırmakla yetindi. İşin neticesinde ise Resulullah (s.a.) hainliklerine, antlaşmaları bozmalarına karşılık onları cezalandırmadı. Bunun yerine onların Arap yarımadasından -ve bu arada Hicaz'dan- sürülmelerini vasiyet etmekle yetindi.

Daha sonra Yüce Allah Hristiyanlardan alınan ahdi hatırlatarak şöyle buyurmaktadır: "Biz Hristiyanız diyenlerden de sözlerini aldık..." Yani aynı şekilde Hristiyanlardan da son peygambere tabi olup ona yardımcı olacaklarına, onu destekleyeceklerine, onun izinden gideceklerine ve Allah'ın insanlara göndereceği bütün peygamberlere iman edeceklerine dair söz ve ahit aldık. Fakat onlar da Yahudilerdin yaptığı gibi yaptılar; dinlerini tahrif

ettiler, sözlere muhalefet ettiler, ahitleri bozdular. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onlar da kendilerine belletilen öğütlerden bir kısmını unuttular. Bu yüzden kıyamete kadar aralarına kin ve düşmanlık saldık..." Yani onlar da dinlerinden yüz çevirerek dinlerinin esasları gereğince ameli terkettiler. Bundan ötürü biz de aralarına birbirlerine karşı düşmanlık ve kin saldık. Kıyamete kadar böyle devam edip gideceklerdir. Hristiyan kavimler bütün çeşit ve türleriyle birbirlerine düşmandırlar, birbirlerine kin beslerler. Biri ötekini tekfir eder, biri diğerine lanet eder. Kıyamet gününde Allah dünyada yaptıklarını kendilerine bildirecektir. Bu ise Allah'a ve Rasulüne yaptıkları iftiralardan dolayı onlara büyük bir tehdittir. Yüce Allah'a nispet ettikleri eş edinmek, çocuk sahibi olmak, ortağı bulunmak gibi iftiralara karşı bir tehdittir. Ahirette ise hak ettikleri şekilde cezalandırılacakları muhakkaktır.

Bizzat Hristiyanlar tarafından da tarihî bir gerçek olarak şu husus kabul edilmektedir: Hz. İsa kendi öğüt ve direktiflerini yazmamıştır. Bu yüzden o, Allah'ın emri ile aralarından ayrıldığı anda ortada yazılı bir İncil yoktu. Yahudiler, ona tabi olanlara ağır baskılar uygulamış, onları her tarafta kovalamış, bir çoklarını öldürmüştü. Özellikle de avcılık yapan havarilerin peşine takılmışlardı. Kral Konstantin Hristiyanlığı kabul edip onlara karşı girişilen takibat sona erince, İncilleri yazmaya koyuldular. İnciller ise pek çok, birbirinden farklı ve çelişkili idi. Günümüzde kullanılan dört İncil ise ancak Hz. Mesih'ten üç asır sonra ortaya çıkmıştır. Bu da Roma kralı Konstantin'in Hristiyanlığa girmesi üzerine Hristiyanların devlet kademelerine yükselmelerinden sonra olmuştur. Hristiyanlık da, Konstantin'den itibaren yeni bir döneme girmişti ki, bu yeni dönemde putperestlik ve Grek felsefesinin yoğun etkisi söz konusudur.

Aslı ve tarihi bilinmemekle birlikte kendilerine Yeni Ahit adı verilen, birbirleriyle çelişkili ve birbirini tutmayan bu İndilerde Hristiyanlığın esası Eski Ahit diye bilinen Yahudilerin kitapları üzerine kuruldu ki, zaten bu Eski Ahi-din de bilindiği gibi sabit ve sağlam bir esası, dayanağı yoktur. [\[35\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in Amacı

15- Ey Kitap Ehli! Kitaptan gizlediğiniz şeylerin çoğunu size açıkça anlatan ve birçoğunu da geçiveren peygamberiniz sizlere gelmiştir. Gerçekten Allah'tan size bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir.

16- Allah onunla rızasını gözetenleri selâmet yollarına iletir, izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkartıp dosdoğru bir yola iletir.

Nüzul Sebebi

"Ey Kitap Ehli..." buyruğu ile ilgili olarak İbni Cer r et-Taber , İkrime'nin şöyle dediğini nakletmektedir: Allah'ın peygamberinin yanına Yahudiler girip recme dair soru sordular. O da: "Hanginiz daha bilgilidir?" diye sordu. İbni S -riy  denilen birisine işaret ettiler. Hz. Peygamber, Tevrat'ı Musa'ya indiren adına, Tur'u kaldıran aşkına and verdirip kendilerinden alınan sözler adına diye yemin ettirdi. Adam korkudan titremeye başladı ve şöyle dedi: "Zina aramızda çoğalınca yüz sopa vurmakla, başları tıraş etmekle yetindik." Hz. Peygamber de onlar hakkında (sorularına cevap olarak) recin hükmünü bildirdi. Yüce Allah da: "Ey Kitap Ehli..." buyruğundan itibaren "dosdoğru bir yola iletir" buyruğuna kadar olan iki ayeti indirdi. [\[36\]](#)

Açıklaması

"Ey Kitap Ehli!" diye nida edilenler, Yahudiler ve Hristiyanlardır. Kitabın teklik olarak zikredilmesi, cins isim oluşundan dolaydır. Hz. Muhammed (s.a.) hidayeti ve hak dini yeryüzündeki bütün insanlara getirmiş bulunmaktadır. Allah onu apaçık belgelerle, hak ile batılı birbirinden ayırdedici ölçü ile göndermiştir. Burada Hz. Peygamber iki vasıf ile anılmaktadır:

Birincisi, Hz. Peygamber onlara gizleyip sakladıkları pek çok şeyi açıklamaktadır. İbni Abbas şöyle der: "Muhammed (s.a.)'in sıfatını gizlediler, recm hükmünü bildirdiler. Bununla birlikte Allah onların saklayıp gizledikleri daha pek çok şeyden söz etmedi. Sakladıkları diğer şeyleri de açıklamak suretiyle onları rezil etmedi." Daha sonra Allah rasulü bu sakladıklarını onlara açıkladı. İşte bu bir mucizedir. Çünkü Resulullah (s.a.) herhangi bir kitap okumuş değildir, kimseden herhangi bir bilgi öğrenmemiştir. Onlara kitaplarındaki gizli saklı sırları haber vermesi bir çeşit gaybı haber vermek olup, bir mucize idi.

İkinci sıfatı ise pek çok şeyi affetmesidir. Yani bizzat sizin sakladığınız pek çok şeyi açığa çıkarmamaktadır. Bunları açığa çıkarmayışı din açısından açıklanmalarına ihtiyaç olmayışındandır. Bu da onların rezil olmamaları için gizleyip saklamayı terketmeye onları iten bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'in onların sakladıklarını beyan etmesi aralarındaki bir çok haham ve bilginin İslama girmesine sebep teşkil etmiştir.

Birinci sıfatı gereği o, tahrif ettikleri, yanlış yorumladıkları ve hakkında Allah'a iftirada buldukları şeyleri açıklıyor, ikinci sıfatının gereği de onların değiştirdikleri daha pek çok şey hakkında ses çıkarmıyor ve bunların açıklanmasında fayda bulunmuyordu. H kim, İbni Abbas (r.a.)'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Her kim recmi ink r edecek olursa umulmadık bir noktadan Kur'an-ı Kerim'i de ink r etmiş olur." Yüce Allah'ın: "Ey Kitap Ehli!

Kitaptan gizlediğiniz şeylerin çoğunu size açıkça anlatan... peygamberiniz gelmiştir." buyruğunun sözünü ettiği ve onların gizledikleri şeylerden birisi de recmdir. Daha sonra Hâkim şunları söylemektedir: Bu hadisin senedi sahihtir. Bununla birlikte Buharî ile Müslim bunu kitaplarında nakletmemişlerdir.

Daha sonra Yüce Allah şerefli peygamberine indirmiş olduğu Kur'an-ı Ke-rim'in apaçık bir kitap olduğunu, Muhammed'in bir nur yahut İslâm bir nur olduğunu bildirmiştir. Nur'dan kasıt Muhammed'dir. Kitap'tan kasıt da Kur'an-ı Kerim'dir. Nur'dan kastın İslâm olduğu, Kitap'tan kasdın Kur'an-ı Kerim olduğu da söylenmiştir. Kur'an-ı Kerim bizatihi apaçıktır. Aynı şekilde insanların hidayet bulmak için gerek duydukları şeyleri de açıklayıcıdır.

Sonra Yüce Allah şu anlamda buyurmaktadır: O Kitabı ile Allah, kendini razı kılan, dine tabi olan kimseleri kurtuluş, esenlik ve doğruluğun yollarına iletir. Onları izniyle, yani tevfiğiyle helak edici kötülüklerden kurtarır. Küfrün karanlıklarından imanın nuruna çıkartır, en açık yollara iletir. Bu da hak dindir. Çünkü hak, özü itibariyle birdir, yolu da dosdoğrudur ve tektir. Batılın ise bir çok şubeleri, kolları vardır; hepsi de eğri büğrüdür.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in üç faydasını ya da maksadını şöylece zikretmektedir:

1- Allah'ı razı edecek şeylere tabi olanları Allah bedbahtlıktan, dünya ve ahirette azaptan kurtuluşa, esenliğe götüren yola iletir. Bu yol hak dindir; adalet, ihlâs ve eşitliğin düzenidir.

2- O kendisine iman eden müminleri küfrün, şirkin, putperestliğin, vehmin ve hurafelerin karanlığından katıksız tevhidin nuruna iletir.

3- O dinden gözetilen sağlıklı hedefe ulaştıran yola, dünya ve ahiretin hayırlarına ulaştırır. [\[37\]](#)

Yahudi Ve Hıristiyanların İnançlarını Red

17- Andolsun ki: "Allah Meryemoğlu Mesih'tir." diyenler kâfir olmuşlardır. De ki: "Eğer Meryemoğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzünde olanların tümünü helak etmek isterse kim Allah'a karşı koyabilir. Göklerle yerin ve arasında-kilerin mülkü Allah'ındır. Allah her şeye Kâdir'dir."

18- Yahudiler ve Hristiyanlar dediler ki: "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz." De ki: "Öyleyse günahınızdan dolayı neden size azap ediyor? Hayır, siz onun yarattığı insanlarsınız." Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Göklerin, yerin ve arasındaki her şeyin mülkü Allah'ındır, dönüş yine O'nadır.

19- Ey Kitap Ehli! Peygamberlerin arasının kesildiği bir dönemde gerçekten size peygamberimiz gelmiştir. Gerçekleri açıklıyor ki: "Bize bir müjdeci de gelmedi, bir uyarıcı da gelmedi" deme-yesiniz. İşte size gerçekten müjdeci ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye Kâdir'dir.

Nüzul Sebebi

"Yahudiler ve Hristiyanlar dediler ki..." diye başlayan 18. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak İbni İshâk, İbnü'l-Münzir ve Beyhakî, Delâilü'n-Nübüv-ve'de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: İbni Ubeyy, Nu'mân b. Kusay, Bahrî b. amr ve Şâs b. Adıyy adındaki Yahudiler Resulullah (s.a.)'ın yanına geldiler. Onunla konuştular, o da onlarla konuştu. Kendilerine Allah'a davet etti, Allah'ın intikamından onları sakındırdı. Bu sefer: "Bizi ne diye korkutuyorsun, ey Muhammed?" dediler. "Şüphesiz biz Allah'ın çocukları ve sevgilileriyiz" diye Hristiyanların söyledikleri gibi sözler söylediler. Bunun üzerine onlar hakkında, 'Yahudiler ve Hristiyanlar dediler ki: Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz.' ayeti nazil oldu [\[38\]](#)

"Ey Kitap Ehli.." diye başlayan 19. ayet-i kerime ile ilgili olarak da İbni İshâk, İbni Cerîr, İbniü'l-münzir ve Delâilü'l-Nübüvve adlı eserinde Beyhakî İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) Yahudileri, İslâm'a davet etti. İslama girmek için onları teşvik etti, onları sakındırdı; fakat onlar kabul etmediler. Muaz b. Cebel, Sa'd b. Ubâde ile Ukbe b. Vehb onlara şöyle dedi: "Ey Yahudiler! Allah'tan korkun. Allah'a yemin ederim ki, siz de hiç şüphesiz onun Allah'ın rasulü olduğunu biliyorsunuz. Çünkü peygamber olarak gönderilmeden önce ondan bize söz ediyor ve bize onun niteliklerini anlatıyordunuz." Bunun üzerine Râfi' b. Hureyme ile Vehb b. Yahudâ şöyle dediler: "Hayır, biz size öyle bir şey söylemedik. Allah da Musa'dan sonra herhangi bir kitap indirmiş değildir. Ondan sonra müjdeleyici, uyarıcı olmak üzere kimseyi de göndermedi." Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi [\[39\]](#)

Açıklaması

Hız. Mesih'in ulûhiyyetini iddia eden kesim, Hristiyanların YaTcubiyye kolu idi. Daha sonra onların bu mezhepleri Hristiyanlığın ünlü üç kesimi arasında egemen bir kanaat halini aldı. Bu üç kesim ise Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlıktır. Bu sonuncularının mezhebi ise dört asır önce reformist rahip

Martin Luther'in ortaya koyduğu bir mezheptir. Bu mezhebi ile o, Hristiyanları bir çok gelenek ve hurafelerden kurtarabilmiştir. Mezhebi Amerika, İngiltere ve Almanya'da yayılmıştır. Bununla birlikte teslisi kabul ederek ve Allah'ın birliğini kabul edenleri de Hristiyan saymamaya devam etti. Fakat mesele sonunda Mesih'in rab ve ilâh olarak

nitelendirilmesine tekrar ulaşmaktadır. Nitekim İncil'in ilk sahifesinde şöyle yazılıdır: "Rabbimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih'in yeni Ahid Kitabı"

Bugün bütün Hristiyan fırkaları: "Allah, Meryem oğlu Mesih'in kendisidir, Mesih Allah'ın kendisidir" demektedirler. Onların dayanakları ise Yuhanna İncil'indeki şu ibaredir: "Başlangıçta söz vardı ve söz Allah'ın nezdindeydi; Allah ise sözün kendisidir." Onların yorumlamalarına göre "söz" bizzat Mesih'tir.

İşte Kur'an-ı Kerim'in kendilerini nitelendirmesi böyledir. Kur'an'da onların Hz. Mesih'i ilâhlaştırdıkları ifade edilmektedir. Bundan dolayı Allah'ın, Mesih'in kendisi olduğunu söyleyenler kâfir olmuşlardır. Allah bu batıl iddialarını reddetmekte ve şöyle buyurmaktadır: Ey Peygamber! Şu Hristiyanlara de ki: Allah kendilerini helak etmek dilediği takdirde, helaki ve ölümü Mesih'in ve anasının hatta diğer bütün insanların üzerinden kim kaldırabilir? Elbette buna kimsenin gücü yetmez. Allah istisnasız bütün insanları öldürmeye kadirdir. Kimse onun hükmünü geri çeviremez, kimse onun hükmüne karşı çıkamaz. Hiç bir kimsenin onun meşiet ve iradesi üzerinde bir otoritesi yoktur. Eğer Mesih kendisini de annesini de helak ve ölüme karşı savunamıyor, bunları önleyemiyor ise, nasıl olur da Allah olabilir?

Hakikatte Allah göklerde, yerde, ikisi arasında bulunan insanlar ve cinler âlemleri üzerinde mutlak egemenlik ve tasarruf sahibidir. Bütün varlık âlemi onun mülkü ve onun yaratığıdır. Eşyayı yoktan, dilediği gibi, hikmet ve iradesine uygun olarak yaratan Allah'tır. O dilediği takdirde topraktan babasız ve annesiz yaratır: Atamız Adem'i ve bütün canlıların ilklerini yarattığı gibi. Kimi zaman yalnızca babadan ve annesiz yaratır: Havva'yı yarattığı gibi. Kimi zaman da babasız bir anneden yaratır: Hz. İsa'yı yarattığı gibi. İşte bu Mesih'in hem bir insan, hem bir ilâh olduğunu; onun bir taraftan beşerî bir tabiatı, diğer taraftan da baskın gelen nasûtî, ilâhî bir tabiatı olduğunu iddia eden Hristiyanların iddialarına bir cevaptır. Onların bu şüpheye sahip oluşlarının sebebi Hz. İsa'nın alışılmadık bir şekilde yalnızca bir anneden yaratılmış olması, onun çamurdan kuşa benzer bir şey yapması, ondan bir insandan sadır olmayan hayret verici işlerin sadır olması gibi hallerdir. Gerçekte ise bunlar Allah'ın bütün peygamberler eliyle ortaya koyduğu harikulade mucizelerden ibaretti. Bu gibi mucizeler mutlak olarak Allah'ın izni ve iradesi ile meydana gelir. Ta ki, bunlar peygamberlerin doğruluğunu destekleyen deliller olsun. Hz. İsa'dan ve başkalarından bu tür meziyetlerin sadır olması hiç bir zaman yaratılmışı Yaratan yapamaz. Çünkü bunlar Yaratanın meşietiyile, iradesiyile olan şeylerdir.

Yüce Allah Hz. Musa'yı asa ve beyaz el mucizeleriyle desteklemişti. Çünkü onun döneminde sihirbazlık yaygındı. Hz. İsa'yı ise anadan doğma körü, alacalıyı iyileştirmek; ölüleri diriltmek mucizeleriyle desteklemişti. Çünkü tıp onun döneminde ileri seviyedeydi. Muhammed (s.a.)'i ise ayın yarılması gibi bir çok mucizelerle desteklediği gibi, onun ebedî mucizesi olan Kur'an-ı Kerim, fesahat ve belagatın en ileri ve üst seviyesindedir. Çünkü o, nesir, hitabet ve şiir türleriyle fasih söz söyleme imtiyazına sahip Araplar arasında tebliğde bulunmuştu. Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi -ki bu sayılı ve ferdî bir takım olaylardan ibaretti- ilâhlaştırılması için bir sebep değildir. Bizzat kendisi Allah'ın kulu ve ra-sulü olduğunu tekrar etmiştir. Ölüleri Allah'ın izniyle ve onun tevfiğ, irade ve hikmeti gereğince dirilttiğini ifade etmiştir.

Her şeye gücü yeten ise Allah'tır. O her şeyin yaratıcısıdır. Yerde olsun gökte olsun

hiç bir şey onu âciz bırakamaz.

Daha sonra Yüce Allah şu sözleri söyleyen Yahudi ve Hristiyanların iddialarını reddetmektedir: Bizler Allah'ın çocukları ve sevgilileriyiz, yani bizler onun peygamberlerine müntesibiz. Peygamberler ise Allah'ın çocuklarıdır. Onlara özel bir şekilde inayet gösterir. O bizi sever. Kendi kitaplarından Yüce Allah'ın kulu İsraille şöyle dediğini de naklettiler: "Sen benim ilk oğlumsun." Hz. İsa ise İncil'de güya Hristiyanlara şöyle demiş: "İşte ben, benim de sizin de babamız olanın yanına gidiyorum." Yani benim de sizin de Rabbin olanın yanına. Matta İncil'inde Hz. Mesih'in dağ üstünde verdiği vaazında melekleri ve sa-lih müminleri nitelendirirken şöyle dediği zikredilmektedir: "Barışı yapanlara ne mutlu! Çünkü onlar Allah'ın çocukları diye anılırlar." Pavlos da Romalılara yazdığı mektubunda şöyle demektedir: "Çünkü Allah'ın ruhu izinden gidenlerin hepsi, işte onlar Allah'ın çocuklarıdır." Onların kitaplarında Allah'ın oğlu, Allah'ın sevgilisi anlamındadır. Fakat onlar bunu olmadık şekilde tevil ettiler, tahrif ettiler. Aralarından akli başında olup İslama girenler ise bu tabirin muhatabın şerefini yükseltmek ve ona ikramda bulunmak için kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Bilindiği gibi onlar bu sözleriyle Hz. İsa hakkında iddia ettikleri şekilde kendilerinin de Allah'ın çocuğu oldukları iddiasında bulunmadılar. Onlar sadece bu ifadeleriyle Allah nezdinde ne kadar değerli olduklarını, Allah'ın katında yüksek bir mertebeye sahip olduklarını anlatmak istediler ve: "Biz Allah'ın çocukları ve sevgilileriyiz" dediler.

Yüce Allah ise dikkat çekici bir yolla onlara şöylece cevap vermektedir: De ki onlara: Eğer durum sizin ileri sürdüğünüz gibiyse niçin günahlarınız sebebiyle dünya hayatında sizleri azaplandırıyor? Meselâ, putperestlerin en büyük mescidinizi ve beldenizi, Beytulmakdis'i tahrib etmesi, yeryüzünde hakimiyetinize son vermeleri, ahirette de küfür, yalanlama ve iftiranıza karşılık size cehennem ateşinin hazırlanmış olması nedendir? Halbuki baba oğluna azap vermez, seven sevdiğini azaplandırmaz. O halde sizler ne Allah'ın çocuklarısınız, ne de onun sevdikleri! Aksine sizler onun yarattıkları cümlesinden bir takım kimselersiniz. O, kullarından hiç bir kimseye iltimasta bulunmaz. O, ancak mağfirete lâayık olanlar arasından dilediği kimselere -ki bunlar ona itaatkâr olanlardır- mağfiret eder. Azaba lâayık olanlardan dilediği kimselere -ki bunlar da isyankârlardır- azap eder. O dilediğini yapar. Kimse onun hükmünü kovuşturamaz. O hesabı pek süratli görendir. Haydi artık kendiniz, geçmişleriniz, kitaplarınız hakkındaki aldatıcı kanaatlerinizden vazgeçiniz, gururunuzu terkediniz. Bunların size faydası yoktur. Aksine size faydalı olacak olan, İslâm risaletine imanın bir bölümünü teşkil ettiği sahih iman ile salih ameldir.

Allah göklerde, yerde ve ikisinin arasında bulunan her şeyin mutlak maliki, egemeni ve mutlak mutasarrıfıdır. Bütün yaratıklar onun kuludur. Onun mülkü ve saltanatı altındadır: "Göklerde ve yerde bulunan herkes mutlaka Rahman (olan Allah)'a kul olarak gelecektir." (Meryem, 19/93). Yüce Allah'ın gökleri ve yeri söz konusu ettikten sonra tesniye zamiri kullanarak "ikisi arasındaki her şeyin" diye buyurması, çoğul zamir kullanmayıp aralarındaki şeylerin dememesi, iki türe (yani gökleri bir tür, yeri de bir tür olarak değerlendirdiğine) bir işarettir. Dönüş O'nadır, yani sonunda Allah'ın huzuruna varılacaktır. Kulları arasında dilediği şekilde hükmünü verecektir. O, asla zulmetmeyen mutlak âdildir. Bu ise kâfirlere, onları ahirette küfürleri ve batıl iddiaları dolayısıyla

azaplandıracağına dair bir uyarıdır.

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır." buyruğu Hz. Mesih'in ulûhiyyetini iddia eden Hristiyanlara ve yine hem Hristiyanlara hem de Yahudilere red olmak üzere tekrarlanmıştır. Çünkü Allah Hz. Mesih'in maliki ve onu helak etmeye kadir olmandır. Göklerin ve yerin Allah'ın mülkiyetinde olduğunun tekrar edilmesi ise dilediğine mağfaret etmeye dilediğini azaplandırmaya kadir olduğunu açıklamak, onların Allah nezdinde yakın olma, üstün bir mertebeye sahip olma iddialarını iptal etmek içindir. Çünkü Allah'a yakın olmanın ölçüsü, iman ve salih ameldir. Miras yoluyla devralman şeyler yahut kavmî veya unsurî ayrıcalıklar değildir. Yahudilerin Allah'ın seçilmiş milleti olduğu iddiası doğru değildir ve hiç bir kavmin, milletin başka bir millete üstünlüğü yoktur.

Daha sonra Yüce Allah Yahudi ve Hristiyanlara şöylece hitap etmektedir: Kendilerine rasulü, kendisinden sonra rasul ve peygamber gelmeyecek peygamberlerin sonuncusu Muhammed (s.a.)'i gönderen O'dur. Hatta onların beraberlerinde bulunanları doğrulayan ve onların hepsini takip eden O'dur. Kitaplarında size müjdesi verilen peygamber, peygamberlerinizin geleceğini haber verdiği peygamber, Muhammed'dir. İşte o peygamber, peygamberlerin ardının arkasının kesildiği bir dönemde gelmiş, size açıklamalarda bulunmaktadır. Yani vahyin kesilmesi üzerinden, onun peygamberliği ile Meryem oğlu İsa'nın peygamberliği arasında uzun bir zaman geçtikten sonra gelmiş ve sizlere ihtiyaç duyduğunuz din ve dünyanıza dair hükümleri, putperestliğin ifsad ettiği inançları, maddi alanda aşırılıklarla bozulmuş ahlâkı, muhtevasını boşalttığınız ve yalnızca anlamsız ve ruhsuz bir takım merasimlere dönüştürmüş olduğunuz ibadetleri açıklamakta; yine sizlere sizin için içinden çıkılmaz bir hal almış olan dini hususları beyan etmektedir. Bilindiği gibi Hz. Adem ile Hz. Nuh arasında on asır; Hz. Nuh ve Hz. İbrahim arasında on asır; Hz. İbrahim ile İmran oğlu Hz. Mûsâ arasında on asır geçmiştir. Bir asır ise yüz yıldır. Hz. Mûsâ ile Hz. İsa arasında ise 1700 yıl vardır. Hz. İsa'nın doğumu ile Hz. Muhammed (s.a.)'in doğumu arasında ise 569 yıl geçmiştir.

"Bize bir müjdecî de gelmedi, bir uyarıcı da gelmedi demeyesiniz." Siz böyle bir delil ileri sürüp böyle bir söz söylemeyesiniz diye. Ey dinlerini değiştirip tahrifata uğratanlar! Bize hayır ile müjdeleyen, kötülükten korkutan bir rasul gelmedi mi diyorsunuz? İşte size müjdeleyen ve uyarıcı bir peygamber gelmiştir. Kendisine itaat edenleri cennet ile müjdeliyor. Kendisine itaat eden kimse ise Allah'a iman eden, emrolunduğu şeyleri yerine getiren ve onun yasakladıklarından uzak duran kimsedir. Kendisine isyan eden, Allah'ın emrine muhalefet edenleri de cehennemle korkutuyor. Yani sizlere Muhammed (s.a.) gelmiş bulunmaktadır.

'Ye Allah her şeye Kâdir'dir.' Taberî şöyle der: Bunun anlamı şudur: Ben sana isyan edenî cezalandırmaya, bana itaat edenî mükafatlandırmaya kadirim ^[40] Yüce Allah'ın kudretinin belgelerinden birisi de peygamberi Muhammed (s.a.)'e yardım etmiş olması, dünyada onun kelimesini ahirette de mevkisi-ni yükseltmiş bulunmasıdır. ^[41]

Hz. Musa'nın, Kavmine Allah'ın Nimetlerini Hatırlatması Ve Mukaddes Arz'a

Girmelerinin İstenmesi, Buna Karşılık Reddedici Tavırları

20- Hani Mûsâ kavmine demişti ki: "Kavmim, Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani sizden peygamberler göndermiş ve sizi hükümdarlar yapmıştı. Dünyada kimselere vermediğini size vermişti."

21- "Kavmim! Allah'ın size yazdığı mukaddes arza girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa hüsrana uğrayanlar olursunuz."

22- Demişlerdi ki: "Ey Mûsâ! Orada gerçekten zorba bir kavim var. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de gireriz."

23- Korkanlar arasında bulunanlardan Allah'ın kendilerine nimet verdiği iki adam demişlerdi ki: "Onların üstlerine kapıdan yürüyün, oraya girerseniz muhakkak siz galiplersiniz ve şayet mü-minlerseniz, Allah'a dayanıp güvenin."

24- Demişlerdi ki: "Ey Mûsâ, onlar orada oldukça ebediyyen oraya girmeyiz. Git, sen ve Rabbin savaşın, biz burada oturanlarız."

25- Demişti ki: "Rabbim, ben ancak kendime ve kardeşime sahibim. Artık bizim aramızla fasıklar topluluğunun arasını ayır."

26- Buyurdu ki: "Orası onlara haram edildi. Kırk yıl süreyle... Yeryüzünde şaşkın dolaşacaklar. Artık sen fasıklar güruhu için tasalanma."

Açıklaması

Yüce Allah, bize kelimi İmrân oğlu Mûsâ (a.s.)'nm kavmine Allah'ın nimetlerini hatırlatmasını haber vermektedir. Hz. Mûsâ onlara eğer doğru yol üzerinde yürüyecek olurlarsa Allah'ın kendilerine dünya ve ahiret hayrını birlikte vereceğini söylemişti. Yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır: Ey Muhammed! Sen İsrailoğullarına ve senin davetinin ulaşacağı diğer insanlara şunu hatırlat: Hani bir zamanlar Mûsâ kavmine onları Firavun'un ve onun kavminin zulmünden kurtardıktan sonra şu üç nimeti hatırlatmıştı:

1- Atanız İbrahim'den itibaren -sonuncuları İsa (a.s.)'ya kadar- aranızda peygamberlerin ardı arkasına gönderilmiş olması nimetini hatırlayın. Sonra Yüce Allah İbrahim'in oğlu İsmail'in soyundan gelen peygamberlerin sonuncusuna vahiy gönderdi. İsrailoğulları ise Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'ın oğlu Hz. Ya'kub'un soyundandırlar. Hz. Musa'dan sonra kendilerine gelen bütün peygamberler Tevrat ile hüküm veriyorlardı.

Bilindiği gibi peygamberlik (nübüvvet), Yüce Allah'tan gelen vahiy yahut ilham ile gelecekte meydana gelecek gaybî bir takım hususları haber vermek demektir. Özetle, İsrailoğulları'nda gönderildiği kadar hiç bir ümmete peygamber gönderilmiş değildir.

2- Ayrıca o sizi hükümdarlar yaptı. Yani daha önce Kiptîlerin elinde, onların mülkiyetinde iken sizleri özgürlüğüne kavuşturdu. Allah sizi kurtardı. Sizin kurtarılmanıza da "mülk=hükümdarlık" adını verdi. Melik, evi ve hizmetçisi olan kimseye denir. Bir diğer görüşe göre melik (hükümdar), çalışma külfetine ve zorluklara katlanmaya gerek duymayacak kadar malı ve serveti olan kimse demektir. Özetle onlar hür kimselerdi. Kendilerine yetecek kadar eş, hizmetçi ve evleri vardı. Buna delil ise Ebu Davud'un Ebu Said el-Hudrî'den Hz. Peygambere merfu olarak rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "İsrailoğulların-dan herhangi birisinin hizmetçisi, bineği ve hanımı oldu mu o melik diye yazılırdı." Yine Ebu Davud, Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Evi ve hizmetçisi olan kişi meliktir." Günümüzün örfü de bunu teyit etmektedir. Hizmetçisi bulunan, evine sahip ve rahat geçinen kimseye: "Zamanın hükümdarı, meliki" adı verilmektedir.

3- Onlara dünyalardan (âlemlerden), yani kendi çağdaşları olan âlemlerden kimseye vermediği denizin yarılması, düşmanlarının suda boğulması, bu-VatV-öL ^\çe.\exvd\t\bxvelet\ metv ve selvanın üzerlerine indirilmesi ve buna benzer çok büyük şeyler vermişti.

Daha sonra Hz. Mûsâ, Filistin'e girerek düşmanlarla cihat etmelerini emredip şöyle dedi: Kavmim! Arz-ı Mukaddes'e (temiz topraklara), yani Beytulmakdis yahut Filistin topraklarına -orayı mülk edinmek için değil de- orada yerleşmek için giriniz. Çünkü Beytulmakdis peygamberlerin karar yeri, müminlerin meskenidir. "Allah'ın size yazdığı yere" Allah'ın sizin için kısmet kılıp belirlediği yere. Allah Hz. İbrahim'e o mukaddes topraklarda yerleşme hakkını verme vaadinde bulunmuştu. Yoksa onlara mülk olmak anlamında değil. Çünkü böyle bir şey vakiya muhalif olurdu. Yahudilerin bu vaadden onların mutlaka bu mülk edindikleri yerlere döneceklerine dair bir sonuç çıkarmaları doğru

değildir. Çünkü Yüce Allah, hemen ondan sonra: "Orası onlara kırk yıl haram edildi..." buyurmaktadır. İbni Abbas şöyle der: O topraklar onlara önceleri hibe edildi, sonra uğursuzlukları ve isyankârlıkları sebebiyle haram kılındı. Diğer taraftan Yüce Allah'ın: "Allah'ın size yazdığı" buyruğundaki bu "yaziŞ" itaat kaydı şartına bağlıdır.' Bu şart yerine getirilmediğinden dolayı vaad de söz konusu olmaz.

"Arkanıza dönmeyin, yoksa hüsrana uğrayanlar olursunuz." Zorbalardan korkarak geri dönmeyin. Arkanı dönp kaçmayın, cihattan yüz çevirmeyin. Öyle yapacak olursanız dünya ve ahiret mükâfaatını kaybeden, ziyana uğrayanlar olursunuz.

Bundan maksadın, doğru dinden dönp Mûsâ (a.s.)'nın peygamberliğinden şüphe etmeye, putperestliğe ve yeryüzünde fesada dönmek olduğu da söylenmiştir.

Hz. Mûsâ'nın Arz-ı Mukaddeste durumu araştırmak için göndermiş olduğu nakipler geri dönp şöyle dediler: Orada zorba bir topluluk vardır. Yani insanları istediklerine mecbur eden, boylu poslu, eşkiya tipinde kimseler vardır (Bunlar Kenanlılardandırlar.). İşte o kimseler oradan çıkmadıkları sürece biz ebediyyen oraya girmeyiz. Şayet oradan çıkacak olurlarsa biz de oraya gireriz. Onlar bu sözleri Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi çıkmalarını çok uzak bir ihtimal görenek söylemişlerdi: "Ve onlar deve iğne deliğinden girmedikçe cennete giremezler." (A'râf, 7/40). Bunların oraya girmeyi kabul etmediklerine ve tertemiz Filistin topraklarından hiç bir şeyi hak etmediklerine bir başka delildir.

Yüce Allah'tan korkan ve Allah'ın kendilerine hidayet, iman, itaat, razı olacağı şeylere muvaffakiyet, Allah'ın yardımına güven gibi nimetler vermiş olduğu Hz. Musa'nın kavmine mensub Yûşâ' b. Nûn ile Kâlib b. Yûfenna adlı, Allah'tan korkan nakipler dediler ki: Bunların üzerine şehrin kapısından girin. Siz bunu yaptığınız takdirde Allah sizi zafere kavuşturacak, askerleriyle sizin yardımınıza koşacak ve siz galipler olacaksınız.

Eğer siz Allah'a tevekkül eder, onun emrine tabi olur, rasulüne muvafakat ederseniz o da düşmanlarınıza karşı size yardımcı olur. Sizi destekler, Allah'ın sizin için yazmış olduğu beldeye girersiniz. Esasen Allah'a tevekkül etmek, müminlerin niteliklerindedir.

Bununla birlikte Yahudiler tekrar şehre girişi reddettiler, inat ve isyanda ısrar ettiler. Bu iki salih kimsenin onlara verdikleri öğüdün hiç bir faydası olmadı. "Ey Mûsâ!" dediler, "Onlar orada buldukları sürece ebediyyen biz de o şehre girmeyiz." "Ebediyyen" diyerek uzun zaman boyunca bu girmeyişlerini tekit ettiler. Ayrıca: "Onlar orada oldukça" ifadesi de bu ebediyyen giremeyişi beyan etmektedir. O halde artık sen ve sana Mısır'dan çıkıp buralara kadar gelmeyi, cihatı emreden Rabbinle birlikte gidiniz, o zorbalarla sizler savaşınız, biz de cihada gelmeyip burada oturup bekleyeceğiz.

Bu ise Hz. Musa'ya karşı alabildiğine büyük bir had bilmezlik, ona karşı büyük bir saygısızlıktı.

Hz. Mûsâ kızgın, üzüntülü, kederli, şikâyet ve teessürünü Yüce Allah'a ar-zeden, kavminin isyanından özür beyan eden bir üslûpla: "Rabbim, ben ancak kendime ve kardeşime sahibim." dedi. Yani bunlardan kimse bana itaat etmiyor. Davet ettiğim şeye olumlu cevap vermiyorlar. Bu işi benden ve kardeşim Harun'dan başkası yapmıyor. Bu ifade ayrıca itaat edeceklerin sayılarının az olduğu bu vaziyette Yûşâ ve Kâlib'in de sebat göstereceklerine güven duymadığını ima etmektedir.

"Artık Rabbim benimle şu itaatının dışında çıkan fasıklar arasında hükmünü ver, aramızı ayır, hak ettiğimiz hükmünü ver, onlar hakkında da hak ettikleri hükmü ver." Bu

onlara beddua anlamındadır. Bundan dolayı hemen akabinde: "Orası onlara kırk yıl haram edildi." buyruğu sebebin bir çeşit sonucu olarak zikredilmiş olmaktadır.

Bu duanın anlamının şöyle olması da mümkündür: "Bizimle onların arasını uzaklaştır, bizi onlarla birlikte olmaktan kurtar." Yüce Allah'ın: "Ve beni zalimler topluluğundan kurtar." (Tahrîm, 66/11) buyruğunda olduğu gibi.

Yüce Allah, cihattan yüz çevirdikleri vakit Hz. Musa'nın onlara beddua etmesi üzerine şöyle buyurdu: "Orası onlara kırk yıl haram edildi. Yeryüzünde şaşkın dolaşacaklar." Yani kırk yıl süreyle Arz-ı Mukaddes'e girişleri onlara yasak kılındı ve kupkuru bir çölde şaşkın şaşkın dolaşım durdular. Yani yolun nerede olduğunu bilmeksizin yol alıp durdular.

Tih, "dağ arası geçit yahut geniş çöllük ya da kişinin yolunu kaybettiği düz yer" demektir. Onlar bu süre zarfında nereye gideceklerini bilemiyorlardı. Rivayet olduğuna göre kırk yıl süreyle altı fersahlık bir mesafe içinde kalıp durdular. (İbni Abbas ise dokuz fersah olduğunu söylemektedir). Her gün tam bir gayretle yol alıyorlar, nihayet gayretleri, çabaları bitip yol almaktan usanıp akşam olunca yola koyuldukları yerde olduklarını görüyorlardı. Umumiyetle geceleyin yol alıyorlar, kimi zaman da yola gündüz devam ediyorlardı. Geceleyin önlerini aydınlatan direk şeklinde bir ışık duruyordu. Gündüzün de güneşin sıcağından onları bulut gölgelendiriyor, üzerlerine Men ve Selva iniyordu. Nihayet bu, yirmi yaşına kadar olanlar dışında hepsi ölüp gidene kadar böylece devam etti.

Rivayete göre altı yüz bin kişi idiler. Hz. Hârûn Tîh'de vefat etti. Hz. Mûsâ da bir yıl sonra orada vefat etti. Tîh'deki bu durum Hz. Mûsâ ile Hz. Harun'a bir rahmet, diğerleri için bir azaptı. Hz. Mûsâ Rabbinden kendisini Arz-ı Mu-kaddes'e bir taş atımlığı bir mesafeye kadar yaklaştırmasını dilemişti, Allah da onun bu duasını kabul ederek onu yaklaştırmıştı.

Hz. Yûşâ, kırk yaşından sonra peygamber oldu, zorbalarla savaşmakla em-rolündü. O da beraberinde kalanlarla zorbaların üzerine yürüdü, onlarla savaştı. Savaştığı gün Cuma günüydü. Onlarla savaşı bitirinceye kadar güneş onun için bir süre durduruldu. İmam Ahmed Müsned'inde şöyle bir hadis rivayet etmektedir: "Güneş Yûşâ dışında hiç bir kimse için alıkonulmuş değildir. O âa bunun Beytül-makdis'e doğru yürüdüğü günlere rastlar."

Bundan sonra Yüce Allah'ın kelâmı, Hz. Musa'ya kavminin başına gelenlerden dolayı bir teselli mahiyetindedir: "Artık sen fasıklar güruhu için tasalanma", yani emrine karşı gelen o topluluklar için haklarında verdiğim hükümden dolayı üzülme. Çünkü onlar bunu hak etmişlerdi.

Zemahşerî ve başkaları şöyle bir soru ortaya atmaktadır: Yüce Allah'ın: "Orası onlara kırk yıl haram edildi" buyruğu ile: "Allah'ın size yazdığı Mukaddes Arz'a girin" buyruğunu bir arada nasıl anlayabiliriz? Bu soruya iki şekilde cevap verirler:

Birincisine göre; burada Allah'ın yazdığı arzın ora halkıyla cihat etme şartına bağlı olarak yazılmış olmasıdır. Onlar cihat etmeyi kabul etmeyince: "Orası onlara kırk yıl haram edildi." buyuruldu.

İkincisi bu arazi onlara kırk yıl süreyle haram kılınacak, fakat bu kırk yıl geçtikten sonra onlar için yazılan şey gerçekleşecek. [\[42\]](#)

Kabil Ve Habil Kıssası, Yeryüzündeki İlk Cinayet

27- Bir de onlara Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat. Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı da birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. O: "Andolsun seni öldüreceğim!" deyince (kardeşi): "Allah ancak muttakîlerden kabul eder." demişti.

28- "Beni öldürmek için bana elini uzatırsan, andolsun ben seni öldürmek için elimi sana uzatmam. Muhakkak ki, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.

29- Dilerim ki, sen benim günahımı da kendi günahını da yüklenerek cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası da budur."

30- Bunun üzerine nefsi kendisine kardeşini öldürmeyi güzel gösterdi ve onu öldürdü de hüsrana uğrayanlardan oldu.

31- Sonra Allah kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğini göstermek için ona yeri eşleyen bir karga gönderdi. "Yazıklar olsun bana! Bu karga gibi olmaktan aciz kaldım da kardeşimin ölüsünü örtemedim." dedi. Artık o pişmanlık duyanlardan olmuştu.

32- Bundan dolayı İsrailoğulları'nın üzerine şunu yazdık: "Kim bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu diri bırakırsa sanki bütün insanları diriltmiş gibidir." Andolsun ki, onlara peygamberlerimiz apaçık delillerle geldiler, bundan sonra da onlardan bir çoğu gerçekten yeryüzünde taşkınlık edenlerdir.

Açıklaması

Yüce Allah Kabil ve Habil diye bilinen Hz. Adem'in iki oğlunun kıssasında kıskançlığın kötü sonucunu haber vermekte, (Kabil'in) diğer kardeşini kıskanarak, ona haksızlık ederek nasıl öldürdüğünü bildirmektedir. Bu kıskançlığın sebebi ise Allah'ın kardeşine vermiş olduğu nimet ve, ihlâsla Allah'a takdim ettiği kurbanının kabul edilmesiydi. Öldürülen, ilâhî mağfirete nail oldu, cennete girmek nimetine erdi. Katil ise dünyada da ahirette de büyük zararlarla karşılaştı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Oku ey Muhammed ve anlat! Şu maymun ve domuzların torunları olan, şu haddi aşan kıskanç Yahudilere ve benzerlerine Adem'in iki oğlunun haberini anlat.(Bunlar selef ve haleften bir grubun görüşüne göre Kabil ve Habil adındaydılar.) İşte sen bunu onlara hak olarak oku. Yani yalanı, vehmi, fazlalığı ve eksikliği bulunmayan, açık, gerçek ve doğru beyan ile anlat. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki bu, gerçeğin anlatılmasıdır." (Al-i İmrân, 3/62); "Biz sana onların haberlerini hak ile okuyoruz." (Kehf, 18/13); "İşte Meryem oğlu İsa, hak söze göre budur." (Meryem, 19/34).

Kıssanın sebebine gelince: Yüce Allah, Hz. Adem'e durumun zorunlu kılması sebebiyle

kendi kız çocuklarını erkek çocuklarıyla evlendirmeyi meşru kılmıştı. Hz. Adem'in hanımından her bir batında biri erkek, biri dişi olmak üzere ikiz çocuğu oluyordu. Bir batnın kız çocuğunu diğer batında doğan erkek çocuğuyla evlendiriyordu. Habil'in ikizi çirkin, Kabil'inki ise güzeldi. O bakımdan Kabil bunu kendisi almak istedi. Hz. Adem ise böyle bir şeyi bir kurban sunmadıkları sürece kabul etmedi. Kimin kurbanı kabul olunursa o kız, onun olacaktı. Habil'in kurbanı kabul olundu, Kabil'inki kabul olunmadı. Habil'in sunduğu kurban semiz bir koçtu. Kurbanının kabul edilışinin sebebi ise takvası ve ihlâsı idi. Kabil'in kurbanı ise kabul olunmadı. Onun sunduğu kurban az miktarda buğday başağından ibaretti; buna sebep takva ve ihlâsmm azlığı idi.

İbni Abbâs, İbni Ömer ve diğerlerinden rivayet edildiğine göre kardeşlerden birisi ziraat ile uğraşıyordu. O sahip olduğu ekinin en kötü ve en bayağısını içinden gelmeye gelmeye sunmuştu. Diğerinin ise koyunları vardı. Koyunlarının en değerlilerini, en semiz, en güzel olanını bütün gönül hoşluğu ile kurban olarak sundu. Bazılarının naklettiklerine göre kabul olunan kurbanı gökten bir ateş geliyor ve yiyordu. Makbul olmayanı yemezdi. Her iki kardeş babalarıyla birlikte dağa çıktılar, kurbanlarını bıraktılar. Daha sonra üçü de oturup kurbanları seyretmeye başladılar. Allah bir ateş gönderdi. Bu ateş kurbanların üzerine geldi, ateşten bir parça yaklaştı, Habil'in kurbanını alıp götürdü, Kabil'in kurbanını olduğu gibi bıraktı. Kabil dedi ki: "Ey Habil! Kurbanın kabul olundu, benimki ise reddolundu. Andolsun ki, seni öldüreceğim." Habil ise şöyle dedi: "Ben malımın en iyisini kurban olarak sundum; sen ise malının en kötüsünü kurban olarak sundun. Şüphesiz Allah iyiden başkasını kabul etmez. Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder." Yani şirkten ve riya, cimrilik, he-vaya uyma gibi sair masiyetlerden sakınmak suretiyle Allah'ın cezasından korkanlardan kabul buyurur. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Sevdiğiniz şeylerden infak etmediğiniz sürece birre ulaşamazsınız." (Âl-i İmrân, 3/92). Resulullah (s.a.) da Müslim'in rivayetine göre: "Şüphesiz Yüce Allah hoş ve temizdir, o ancak hoş olanı kabul eder." buyurmaktadır.

Habil bu sözleri söyleyince Kabil kızdı, bir demir kaldırıp onunla kardeşini vurdu. Habil: "Yazıklar olsun sana Kabil, sen Allah'ın huzurunda ne yapacaksın? Bu ameline karşılık seni nasıl cezalandıracaktır!" dedi. Kabil kardeşini öldürdü ve onu yerdeki bir çukura attı ve üzerine toprakları örtmeye başladı.

Salih insan Habil dedi ki: "Beni öldürmek için sen bana el uzatacak olsan dahi, bu kötü işine benzeriyle sana karşılık vermeyeceğim. O takdirde ben de sen de aynı günahı paylaşmış oluruz." Daha sonra kardeşini öldürmekten uzak durmasının sebebinin de şöylece açıkladı: "Muhakkak ki ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." Yani ben senin yapmak istediğin şeyi yapmam halinde Allah'ın cezasından, azabından korkarım. O bakımdan sana misliyle mukabele edecek yerde sabrederim, ecrimi de Allah'tan beklerim. Çünkü cana kastetmek en büyük günahlardandır. Öldürme suçunu işlemeye kalkışmanın bu şekilde açıkça ifade edilmesi Ahmed, Buharî, Müslim ve diğerlerinin rivayet ettikleri şu hadis-i şerifte varid olan durum ile aynı değildir. Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: "İki Müslüman kılıçlarıyla karşılaştıkları takdirde katil de maktul de cehennemdedir." "Ey Allah'ın rasulü!" denildi, "Katili anladık, maktulün durumu niye böyle?" Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Çünkü o da arkadaşını öldürmeye haris idi."

Sonra öldürülecek olan Habil ahiret azabını hatırlatan etkileyici ve oldukça belığ

öğüdünü sürdürdü. Belki kardeşini kendisini öldürmekten bununla alıkoyabilir diye: "Dilerim ki, sen benim günahımı da kendi günahını yüklenip..." Beni öldürmek hem beni öldürme günahını hem de önceki günahlarını taşıyarak cehennemliklerden olursun. Cehennem ise her zalimin cezasıdır. Ahmed, Ebû Davud ve İbni Hibbân'ın Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den rivayetlerine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Adem'in iki oğlunun en hayırlı olanı gibi ol."

İşte bundan Habil'in kardeşine üç hususu hatırlatıp öğüt verdiğini, kendisinin öldürmekten uzaklaştırıp sakındırmaya çalıştığını görüyoruz: Allah'tan korkmak, hem öldürmek hem de kendisinin günahını yüklenmek suretiyle iki günahı yüklenmek, hem de kendisini cehennemliklerden ve zalimlerden olmakla tehdit etmek.

Daha sonra Yüce Allah, Kabil'in verilen bütün bu öğütlerden etkilenmediğini, isteğinden vazgeçmediğini haber vermektedir. Nefsi yapacağı işi kendisine güzel göstermiş, kardeşini öldürmeye teşvik etmiştir. Sonunda kardeşini öldüren Kabil, dünyada da ahirette de kendisini zarara sokanlardan oluverdi. Böyle bir günah işlemekten daha büyük zarar ne olabilir ki?

Sonra katil şaşkınlığa düştü, dünya kendisine dar geldi. Kardeşinin cesedini ne yapacağını bilemedi. Kendisinden başka bir varlığın karganın tecrübesinden yararlandı. Bu ise onun ne kadar cahil, ne kadar seviyesiz ve ne kadar bilgisiz olduğunu göstermektedir.

Allah, kardeş iki kargayı gönderdi, bu iki karga birbirleriyle kavga ettiler. Biri diğerini öldürdü, öldüren öldürdüğüne bir çukur kazdı, sonra üzerini toprakla örttü. Karganın bu durumunu görünce Kabil şöyle dedi: "Vay! Benim karşı karşıya kaldığım bu rezalet nedir?" Bu, kendisinin azabı hak ettiğini itirafıdır. Ben böyle bir karga gibi olmaktan dahi aciz oldum ha! Yani ben acizliğim, zaafım ve bilgisizliğim, bilgi ve davranışım itibarıyla şu kargadan daha mı aşağılardayım? Daha sonra kardeşini gömdü, cesedini toprakla örttü. Yaptığına pişman oldu. Bu, yanlışlık yapan herkesin durumudur. Önce günah işler, sonra yaptığına pişman olur.

Şu kadar var ki, Resulullah (s.a.)'m: "Pişmanlık bir tövbedir." [\[43\]](#) buyruğu ile bilinen bu ilkeye rağmen tövbesi kabul olunmadı. Çünkü onun pişmanlığı ve tövbesi günahı dolayısıyla, masiyeti dolayısıyla değildi. O kardeşini öldürdüğünden dolayı pişmanlık duymuştu. Çünkü onu öldürmenin bir faydasını görmediği gibi annesi, babası ve kardeşleri de bundan ötürü kendisine kızmışlardı. [\[44\]](#) Bundan dolayı o kötü bir çığır açanlardan oldu. Kıyamet gününe kadar hem işlediği o günahın hem de ondan sonra gelecek ve aynı günahı işleyecek herkesin günahını alacaktır. Buhârî ve Müslim, İbni Mes'ûd (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Zulmen ne kadar kişi öldürülürse mutlaka o öldürenin kanı dolayısıyla bir pay da Adem'in ilk oğlu üzerine yüklenir; çünkü öldürme yolunu açan ilk kişi odur."

Bu korkunç cinayet, iki kardeşten birinin ötekine haksızca ve zalimce yaptığı bu çirkin fiil sebebiyle ve bu öldürmenin bir sonucu olarak, kısas teşrî edildi ve kısas hükmü İsrailoğullanna farz kılındı. Çünkü Tevrat öldürmenin haram kılındığı hükmünün yazılı olduğu ilk kitaptır. Bu hüküm de şöyledir: Her kim bir başkasına karşılık olmaksızın, yani Yüce Allah'ın: "Ve Biz onlara onda (yani Tevrat'ta) ve cana karşılık candır... diye yazdık."

(Mâide, 5/45) buyruğunda teşrî buyurduğu kisası gerektiren bir sebep olmaksızın yahut da güven ve huzuru ihlâl eden -yol kesiciler, hırsızlık çeteleri gibi- yeryüzünde fesat çıkartıp sebepsiz ve öldürülmeyi gerektirecek bir cinayet işlenmeksizin, yeryüzünde fesat çıkartma sebebi olmadan öldürecek olursa, bütün insanlığı öldürmüş gibidir. Çünkü Allah nezdinde canlar arasında bir fark yoktur. Bir cana saldırı bütün insan topluluğuna saldırı gibidir. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her kim kasten bir mümini öldürürse onun cezası orada ebediyyen kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, ona lanet etmiştir. Ona oldukça büyük bir azap da hazırlamıştır." (Nisa, 4/93).

Her kim de bir canı hayatta tutarsa, yani onun öldürülmesini haram bulup öldürmekten uzak durursa bütün insanları hayatta bırakmış gibidir. Bu da onların güvenlerini sağlamak, huzurlarını bozmamak, rahatsızlıklarını, tedirginliklerini ve endişelerini gidermek suretiyle olur.

İşte bu, kişinin canının kendi mülkü olmadığına da delilidir. Bu can, içinde yaşadığı toplumun malıdır. [\[45\]](#) Buna göre bir kimse intihar suretiyle dahi olsa herhangi bir cana kastedecek olursa, Kıyamet günü ide oldukça ağır azabı hak etmiş olur. Hangi sebeple olursa olsun, kim de herhangi bir canın hayatta kalmasına sebep olursa, bütün insanları hayata kavuşturmuş gibidir.

Daha sonra Yüce Allah", bunu bilmelerine rağmen haramları işlemeleri, öldürmekte aşırıya gitmeleri, geçmişte de, Peygamber efendimizin döneminde de kalplerinin katıllıkları dolayısıyla İsrailoğullarını azarlamakta, yaptıklarını yüzlerine vurmaktadır. Medine etrafına bulunan Yahudi Kurayza oğulları, Nadir oğulları, Kaynuka oğullarının yaptıkları bu işlere bir örnektir. Bunlar cahiliye dönemi savaşları sırasında Evs ve Hacrezliler tarafında savaşa katıldıkları gibi, hicretten sonra da Müslümanlara karşı müşriklerin yanında savaşıyorlardı.

Bu azarlamanın muhtevası da şudur: Allah'ın şerefli rasulleri kendilerine apaçık belgeleri, yani ruhlarını arındırmayı, ahlâklarını temizlemeyi hedef alan ve onlar hakkında öngörülen hükümlere delâlet eden apaçık kesin belge ve delilleri getirmişlerdir. Bununla birlikte onların büyük bir çoğunluğu öldürmekte, haksızlık ve saldırganlık suçlarını işlemekte aşırıya giden kimselerdi. Her ne kadar bu Yahudilerin geçmişte önceki atalarından sadır olmuş ise de, sonra gelenlerin geçmişlerin yaptıklarına tamamıyla razı olduklarından dolayı, aynı zamanda ümmetin tümüne nisbet edilmiştir. Çünkü ümmet tıpkı bir ceset gibi kendi arasında dayanışma içerisinde ve birbirinin destekçisi durumundadır. [\[46\]](#)

Hirabe (Yol Kesicilik) Haddi Veya Yol Kesicilerin Hükümü

Allah ve rasulü ile savaşanların ve yeryüzünde fesada koşanların cezası ancak öldürülmek yahut asılmak yahut çaprazlama el ve ayakları kesil- mek veya yerlerinden

sürülmektir. Bu onlara dünyadaki rüsvalıktır. Onlara ahirette de büyük bir azap vardır.

34- Yalnız ele geçirmenizden önce töv- be edenler müstesnadır. Biliniz ki, Al-Gafûr'dur'

Nüzul Sebebi

Bu ayet-i kerime yol kesiciler hakkında inmiştir, müşriklerle mürtedler hakkında değil. Ancak bunların hepsi hakkında indiği de söylenmiştir. Şu kadar var ki, müşrikler olsun, mürtedler olsun tövbe ettikleri takdirde tövbeleri kabul olunur. Bu tövbeleri ister ele geçirilmelerinden önce ister sonra olsun, farketmez. Yol kesiciler ise ele geçirilmeden önce tövbe ettikleri takdirde üzerlerinden had düşer, fakat ele geçirilmelerinden sonra tövbe edecek olurlarsa hadleri düşmez.

Buhârî ve Müslim, Enes'ten şunu rivayet etmektedirler: Ukl ve Urayneli-lerden bazı kimseler Resulullah (s.a.)'m yanına geldiler. Müslüman olduklarını ifade ettiler. Medine havası kendilerine ağır geldi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) onlara bir kaç deve ve bir çoban verilmesini emretti. Böylece çöle çıkmalarını ve develerin sütlerini içmelerini emretti. Bunun üzerine onlar da Medine'nin dışına çıktılar. (Medine yakınlarında) el-Harre diye bilinen yere yakın bir yere kadar gittiler. İslâm'dan sonra kâfir oldular, çobanı öldürdüler -bir rivayete göre ise ona müsle yaptılar (azalarını kestiler)- beraberlerindeki develeri de alıp gittiler. Buna dair haber Resulullah (s.a.)'a ulaşınca o da arkalarından onları yakalayacak kimseler gönderdi. Bunlar getirildi, Hz. Peygamberin emri üzere gözlerine kızdırılmış çivilerle mil çekildi, el ve ayakları çaprazlama kesildi, ölünceye kadar da bırakıldılar. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

Bir görüşe göre de bu ayet-i kerime, Eslem'li Hilâl b. Uveymir'in kavmi hakkında nazil olmuştur. Hilâl ile Resulullah (s.a.) arasında peygambere yardımcı olmamak fakat ona karşı da kimseye yardım etmemek üzere bir antlaşma vardı. Eğer Müslümanlardan bir kimse onun yanına gidecek yahut da Peygamber (s.a.)'in yanına gitmek isteyecek bir kimse yanından geçerse ona kötü herhangi bir maksatla ilişmeyecekti. Kinâne oğullarından İslama girmek isteyen bir topluluk, Hilâl oğullarından bir grup kimsenin yanından geçtiler. Hilâl orada bulunmuyordu. Hilâl'in kavmine mensup kimseler Kinânelilerin yollarını kestiler, onlardan bazılarını öldürdüler, mallarını aldılar.

Yine denildiğine göre bu ayet-i kerimeler kendileriyle Resulullah (s.a.) arasında antlaşma bulunan Kitap Ehli'nden bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Bu topluluk antlaşmalarını bozdular, Müslümanların yollarını kestiler.

Bununla birlikte nüzul sebebinin birden çok olmasına mani yoktur. Çünkü bu ayet-i kerime muharebe vasfına sahip olan herkesi kapsamına alır; ister kâfir olsun, ister Müslüman. Ayet kâfirler hakkında nazil olmuş olsa dahi, asıl muteber olan sebebin hususîliği değil, lafzın umumîliğidir. [\[47\]](#)

Açıklaması

Bu ayet (33. ayet), muharebe ayetidir. Muharebe ise küfür, yol kesicilik, yolda korku salmak ve yeryüzünde fesat çıkartmak cürümlerini kapsayan, zıt çıkmak, ve muhalefet etmek demektir. Böyle bir suç bütün toplumun güvenliğini etkilediği, yapısını sarstığı, güvenlik içerisinde yaşayan insanlar arasında korku, huzursuzluk ve kaosu yaygınlaştırdığı için, Yüce Allah muhariplerin cezasını oldukça ağırlaştırmıştır. Muharip denilen kimseler güçleri, kendilerini koruyabilecek imkânları ve silâhları bulunan kimselerdir. Bunlar yoldan geçen Müslüman ve zimmet ehline hücum ederek canlara, mallara ve ırlara saldırırlar.

Bunların cezaları ise onların cinayetlerine uygun bir şekilde ayet-i kerimedeki tertip ve suçlarına göre cezaların tevzii şeklidir. Buna göre "yahut, veya" çeşitlilik içindir. Öldüren ve mal alan öldürülür ve asılır, yalnızca mal alanın el ve ayakları çaprazlama kesilir, yolda korku salıp da öldürmeyen ve mal almayan ise sürgün edilir. İlim adamlarının ve mezhep imamlarının çoğunluğunun görüşü budur.

Mâlikîler şöyle der: Ayet-i kerime "yahut, veya" edatının gereği olarak, bu cezalar arasında muhayyer olduğuna delâlet etmektedir. Buna göre imam göreceği maslahata uygun olarak bu cezalardan herhangi birisini uygulanmakta muhayyer bırakılır. İsterse muharipler herhangi bir mal almamış ve kimseyi öldürmemiş olsunlar. Yani imam, muharipler hakkında hüküm vermekte muhayyerdur. Onlar hakkında öldürmekle, asmakla, el ve ayaklarını çaprazlama kesmekle veya sürmekle hüküm verebilir. Ayet-i kerimenin zahirî anlamı ile amel ederek bunu yapabilir.

İmâm Ebû Hanîfe ise, muhayyerliği münhasıran özel bir muharip hakkında kabul etmiştir. Bu da yalnızca başkasını öldürmüş ve mal almış kimsedir. İşte imam böyle birisine karşı bu dört cezadan birisini seçmekte muhayyerdur. Böylesinin dilediği takdirde el ve ayaklarını çaprazlama keser ve öldürür; dilediği takdirde el ve ayaklarını çaprazlama keser ve asar; dilerse de yalnızca asar ve öldürür. Ancak böyle bir durumda yalnızca çaprazlama el ve ayaklarını kesmekle yetinemez. Buna öldürme yahut asmayı da eklemesi kaçınılmazdır. Çünkü böylesinin işlediği cinayet, öldürmek ve mal almak suçudur. İmâm Ebû Yûsuf ile Muhammed ise böyle bir durumda uygulamanın şöyle olacağını söylerler: Böyle bir kimse asılır, öldürülür, fakat el ve ayakları çaprazlama kesilmez. Ebû Hanîfe iki arkadaşı ile birlikte muhariplerin (yol kesicilerin) sadece öldürme suçunu işlemiş olmaları halinde öldürüleceklerini ittifakla kabul eder. Eğer yalnızca mal almış iseler, sadece el ve ayakları çaprazlama kesilir. Şayet yolda korku salmış iseler, o zaman sürgüne gönderilirler.

Mâlikîlerin delili: "Yahut, veya = ev" kelimesi yemin kefaretilinde, ihramlı olanın avlanma cezası kefaretilinde olduğu gibi muhayyerlik için kullanılır. O bakımdan bu edatın gerçek manasına ise ona göre uygulama yapılır. Ona muhalif delil ortaya atılmadıkça bu

böyledir. Burada da böyle bir delil yoktur; o halde geriye muhayyerlik kalmaktadır.

Cumhurun deliline gelince:

1- Akıl, cinayetin büyük ya da küçük olmasına göre, cezanın da ona uygun olmasını gerektirir. Buna delil de ümmetin, yol kesicilerin mal alıp öldürmeleri halinde sadece sürgüne gönderilmelerinin yeterli olmayacağını icma ile kabul etmiş olmalarıdır.

2- Eğer vücubunun sebebi -yemin kefareti ve ihramlının avlanma cezası kefaretinde olduğu gibi- tek bir sebep ise, muhayyerlikle amel olunur; fakat sebep farklı olursa muhayyerliğin zahiri gereğince amel olunmaz. O takdirde maksat, her bir işin bizzat kendisi için öngörülen hükmü beyan etmek demektir.

Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibidir: "Dedi ki: Ey Zulkar-neyn! Ya onları azaplandırırsın ya da onlar hakkında iyilikle muamele edersin. " (Kehf, 18/86). Yani ya inkâr edip zalimlik edeni azaplandırırsın yahut da iman edip salih amelde bulunana iyi davranırsın; yoksa burada maksat onun muhayyer bırakılması değildir. Çünkü sebebin farklı olması her bir tür için de hükmün farklı olmasını gerektirmektedir.

Ebû Hanîfe'nin deliline gelince: Ayet-i kerimenin mutlak muharip hakkında muhayyerliğin ifade ettiği zahirî anlamıyla anlaşılmasına imkân yoktur. O bakımdan ayetin ya hükümlerin tertibine göre ele alınıp yorumlanması ve her bir hüküm hakkında suça uygun düşecek bir kelimenin hazfedildiğinin kabul edilmesi gerekir ki, bu takdirde muhayyerlik bildiren harfin anlamı tahyir değil lağiv olur (yani onun manasına itibar edilmez) yahut da üç ceza arasında zahiren muhayyerlik manasının gereği ile amel edilir. Bu da mutlak muharip hakkında değil de, özel bir muharip türü hakkında söz konusu olur. Özel muharip türü ise başkasını öldürmüş ve mal almış kişidir. Bu daha uygun ve kastedilmiş olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü böyle bir uygulamayı öngörmek suretiyle hem muhayyerlik bildiren harfin hakikati gereğince amel edilmiş olur, hem de makul olana göre davranılmış olur.

Muhariplerin giriştikleri işe Allah'a ve rasulüne karşı muharebe adının verilmiş sebebi, bunun ne kadar dehşetli ve ne kadar çirkin bir iş olduğunu anlatmak, böyle bir suçun Allah'ın, rasulüne indirmiş olduğu hak ve adalete karşı ne kadar büyük bir suç olduğunu açıklamaktır. Nitekim Yüce Allah faiz yiyenler hakkında da: "Allah'tan ve rasulünden size savaş açıldığını bilin." (Bakara, 2/279) buyurmaktadır. Burada Allah'a ve rasulüne karşı gerçek anlamıyla savaş söz konusu değildir. Çünkü Yüce Allah herhangi bir cihet ve herhangi bir yerde olmaktan münezzehtir. Savaşmak ise savaşanlardan her birinin yönünün ötekini karşısında olmasını gerektirmektedir. Buradaki ifade Allah'a muhalefet etmek ve Allah'ı gazaplandırmaktan mecazdır. Yahut da bunun anlamı, Allah dostlarına ve peygamberine karşı savaşanlar, demektir. O takdirde bu Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırır: "Muhakkak Allah'a ve rasulüne eziyet edenler..." (Ahzâb, 33/57)

Muhariplerde (yol kesicilerde) üç şart aranır:

1- Hırsızlardan farklı olup gidip gelene silâhla yahut silâh dışında sopa, taş, tahta ve benzeri şeylerle saldırmaları; bunun için güçlerinin, kendilerini koruyabilecek araçlarının ve gereçlerinin bulunması. İster toplu olsunlar ister bir kişi olsunlar; ister Müslümandan ister zimmîden mal almış olsunlar, far-ketmez.

2- Yol kesmenin dar-ı İslâm'da olması. Ebû Hanife'nin görüşüne göre ise yerleşik bulunan şehrin dışında sınır aralarında yahut da sahrada olması gerekir. Çünkü şehir

içinde kendisine saldırılan bir kimsenin başkalarından yardım alma imkânı vardır. Cumhuriyet ise bunun şehir içinde veya dışında olması arasında fark gözetmezler. Zira onlara göre şehir içinde olsun, dışında olsun muharebe suçunun işlenmesi mümkündür. Vakıa da bu görüşün doğruluğunu ispatlamış bulunmaktadır. Çünkü bu gibi suç çeteleri herkesin gidip geldiği yerlerde ve mahalleler arasında gece yarısından sonra insanlara saldırabilmektedir.

3- Açıktan açığa mal almaları. Eğer bu malı gizlice alacak olurlarsa, bunlara hırsız denir ve hırsızlık cezası uygulanır. Bu ceza ise yalnızca el kesmekten ibarettir. Şayet bir kişiyi alıp kaçırlırsa bunlar talancıdırlar. Onlar için el kesme cezası yoktur. Eğer bir kafileden bir şeyi zorla alır veya gasbedecek olurlarsa onlara ne hırsızlık, ne de hirabe cezası uygulanır.

Yeryüzünde fesada koşmak, silâh taşımak ve insanları tedirgin etmek suretiyle yolda korku salmaktır. Bunun yanında öldürme ve mal alma ister olsun, ister olmasın, farketmez.

Muhariplerin (yol kesicilerin) cezalarına gelince: Ayet-i kerimede bu ceza dünyevî ve uhrevî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Dünyevî cezalar dört tanedir:

1- Şayet yalnızca insan öldürmüş iseler asılmaksızın ve had cezası olmak üzere öldürülmeleri. Velilerin (yani maktulün yakın akrabalarının) affetmesi ile bu öldürme cezası sakıt olmaz. Ayet-i kerimede öldürülmeyi ifade etmek için "tefil" kipinin kullanılması, buradaki öldürmede sakıt olmayacak şekilde kesin olması nazar-ı itibara alınarak, bunun fazla bir özelliğinin olduğunun anlatılması içindir. Bu ceza, veliler affedecek olsa dahi sakıt olmaz. O bakımdan yöneticinin bu cezayı mutlaka muhariplere vermesi gerekmektedir. Bunu kendisi de affedemez yahut ıskat edemez. Müslümanların da muhariplerle savaşmak ve onların Müslümanlara eziyet vermelerini önlemek için ona yardımcı olmaları görevleridir.

2- Asmakla beraber öldürmek: Bu ceza öldürüp mal almaları halinde verilir.

3- Çaprazlama el ve ayakların kesilmesi. Sadece mal almış olmaları halinde sağ el ile birlikte sol ayağın kesilmesi cezasıdır.

4- Sadece yolda korku uyandırmış olup kimseyi öldürmemiş ve mal da almamış iseler sürgün edilmeleri.

Asmak (çarmıha germek), yere dikilen bir tahta kazık üzerinde olur. Kişi bütünüyle bu kazığa bağlanır. Ayakları enlice bir tahta üzerine alt taraftan konulduktan sonra elleri de üst taraftan bir diğer enli tahta üzerinde bağlanır. Hanefî mezhebindeki daha sahih, Mâlikîlerce de tercih edilen görüşe göre bu, hayatta iken üç gün süreyle yapılır; ondan sonra bir harbe ile vurularak öldürülür. Çünkü bu şekilde asma, cezanın ağırlaştırılması için meşru kılınmıştır. Hayatta olmayan kimse ise cezalandırılmaz. Ölmüş bir kimse hiç bir zaman ceza ehliyetine sahip kişi değildir. Onun bu şekilde asılması ise, yasaklanmış bulunan müslüman kabiline değildir; çünkü müslüman, organların kesilmesidir. Şafiîlerle Hanbelîler ise şöyle der: Asma öldürmeden sonra söz konusudur. Çünkü Yüce Allah lafız olarak öldürmeyi asmadan önce zikretmektedir. Hayatta iken asılması ise ona bir azap (işkence)tır ve ona bir müslüman uygulamaktır. Peygamber (s.a.) ise hem müslümanı yasaklamıştır, hem de canlıya işkence edilmesini. Kütüb-i Süte sahipleri ile Ahmed b.

Hanbel'in Şeddâd b.Evs'den rivayetlerine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Öldürdüğünüz zaman güzelce öldürünüz, boğazladığınız zaman da güzelce boğazlayınız." Öldürülmesinden sonra asılmasından maksat başkasının ibret almasını sağlamaktır.

Sürgüne gelince: Hanefîlere göre bunun anlamı hapsetmektir. Çünkü hapsetmek âdeten insanların hürriyet ve huzur içerisinde hayatları sürdürdükleri yeryüzünden onu sürmektir. Yabancı bir yere göndermek ise, bir başka beldeye zarar vermektir; hatta küfre maruz bırakmaktır, dâr-ı harbe kaçma imkânını ona hazırlamaktır.

Mâlikîlerin görüşüne göre ise sürgün, onun bulunduğu şehirden namazın kasredileceği (kısaltılacağı) bir uzaklık kadar (89 km) bir başka şehre göndermektir. Orada da tövbe ettiği açıkça anlaşılıncaya kadar hapsedilir. Buna göre cumhurun görüşüne göre sürgün, hapsetmek anlamında olur.

Hanbelîler ise sürgünün, bunların yerlerinde rahat bırakılmayıp tedirgin edilmeleri anlamına geldiği görüşündedirler. Onlar herhangi bir yerde barınmak üzere bırakılmazlar. Böylelikle el-Hasen ve ez-Zührî'den gelen bir rivayete göre amel edilmiş olur.

Muhariplerin uhrevî cezalarına gelince: Bu Yüce Allah'ın: "Bu onlara dünyadaki rüsvalıktır, onlara ahirette de büyük bir azap vardır." buyruğunda zikredilmektedir. Yani sözü edilen bu ceza, dünyada onlar için bir zilet ve bir rezilliktir. Çünkü muharebe gerçekten çirkin ve topluma zararlı bir suçtur. Böylelikle bu ceza başkalarına bir ibret teşkil etsin. Ahirette de onlar için toplumun esaslarını sarsan ve ticaretin işlemez hale getirilmesi sonucunu veren büyük bir suç işlediklerinden dolayı, oldukça büyük bir ceza vardır.

Daha sonra Yüce Allah tövbe edenleri istisna ederek şöyle buyurmaktadır: "Yalnız ele geçirmenizden önce tövbe edenler müstesnadır." Yani her kim yönetimin eline geçmeden yahut yönetici onu yakalama imkânını bulmadan önce tövbe edecek olursa, ceza ondan düşer. Şu kadar var ki, tövbesinin yüce Allah için halis ve samimi olması gerekir. Yoksa cezadan kaçmak için bir hile ve bir çare olarak görülmemelidir. Çünkü hedef gerçekleşmiştir. O da fesat çıkartmayı terketmek, Allah ve rasulünün dostlarına karşı savaşmayı (muharebeyi) bırakmaktır. Buna delil de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Biliniz ki, Allah Gafur'dur, Rahîm'dir." Yani muhakkak Allah günahlarını bağışlar ve onların üzerinden cezayı düşürmek suretiyle onlara karşı merhametlidir. Zira böyle bir durumda (tövbe halinde) itham edilmeleri söz konusu değildir ve tövbe fayda verir.

Böyle bir tövbe ise yalnızca Yüce Allah'ın haklarından olan hakları iskat eder (kaldırır) ki, bu da haddir. Kul hakkı olan kısas ve malların tazmini ise olduğu gibi kalır. Velilerin ise, katilden kısas isteme hakları, alman malın geri verilmesini isteme hakları vardır. Öldürülmüş kimsenin velisi kısas, diyet ve affetmekten birisini seçmekte muhayyerdir. Tövbe ise ancak zorla alınan malların sahiplerine verilmesi ile sahih olur. Hakim (yönetici) eğer malî bir haktan onu muaf tutacak olur ise, o takdirde Beytülmal (İslâm devlet hazinesinden) bunun tazminatının ödenmesi icabeder. Ele geçirildikten sonra tövbe edene gelince; ayetin zahirine göre tövbenin ona faydası olmaz ve ona had uygulanır. Çünkü böyle bir kimse tövbesinde yalancı olmak ithamı altındadır.

İçki içenler, zina edenler ve hırsızlara gelince: Bunlar tövbe edip hallerini düzeltir ve gerçekten bu tövbeli halleri artık onların bilinen durumları olursa, bundan sonra da cezalandırılmak üzere imama götürülecek olurlarsa, imamın onlara had uygulamaması

gerekir. Eğer imama cezalandırılmak üzere götürüldüklerinde; biz tövbe ettik, diyecek olurlarsa o zaman cezasız terkedilmezler. Çünkü böyle bir durumda tıpkı yenik düşürülmüş muharipler gibidirler. [\[48\]](#)

Takva Ve Cihat, Ahirette Kurtuluşun Esasdır; Dünya Zenginlikleri Kâfirleri Kurtarmak İçin Yeterli Olmayacaktır

35- Ey iman edenler! Allah'tan korkun, ona yaklaşmak için yol arayın ve onun yolunda cihat edin ki, felaha eresiniz.

36- Muhakkak ki, yeryüzündeki bütün nesnelere ve onlarla birlikte onların bir katı daha kâfirlerin olsa da Kıyamet gününün azabına karşılık onu fidye olarak verseler, onlardan kabul olunmaz ve onlara elîm bir azap vardır.

37- Ateşten çıkmak isterler, ama oradan çıkacak değillerdir ve onlar için kalıcı bir azap vardır.

Açıklaması

Yüce Allah, mümin kullarına kendisinden korkmalarını (takva sahibi olmalarını) emretmektedir. Allah'a itaat ile birlikte söz konusu edildiği takdirde, takvadan maksat, haramlardan uzak durup yasak kılman şeyleri terk etmek olur.

O halde ey müminler! Allah'ın emirlerine bağlanmak, yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'ın gazabından, cezasından korkun. Ona yakınlaşmanın yollarını gereken şekilde arayın. Bu ise sizi onun rızasına ulaştıracak, ona yakınlaştıracak, cennette onun mükâfatını elde etmenizi sağlayacak olan yoldur.

el-Vesile (yol, araç), cennetteki bir derecenin adıdır. Ahmed ve Müslim, Abdullah b. Ömer'den Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinlediğini rivayet etmektedirler: "Müezzini (ezan okurken) işittiğinizde siz de onun söylediği gibi söyleyiniz, sonra bana salât ve selâm getiriniz. Çünkü kim bir defa bana salat ve selâm getirirse ona karşılık Allah kişiye on defa salât (rahmet) eder. Sonra benim için el-Vesîle'yi isteyiniz. Çünkü o cennette bir makamın adıdır ve ancak Allah'ın kullarından bir kula verilecektir. O kişinin ben olacağımı ümid ederim. Her kim benim için Vesileyi isteyecek olursa benim de şefaati onu bulur." O halde el-Vesile cennetteki en yüksek mevkinin adıdır ve o Resulullah (s.a.)'m mevkii, cennetteki yurdudur. Cennette Rahman'ın Arşı'na en yakın olan yerdir.

Yüce Allah müminlere, haramları terkedip itaatleri işlemeyi emrettikten sonra

dosdoğru yolun dışına çıkmış, dosdoğru dini terketmiş bulunan kâfir ve müşriklerden oluşan düşmanlarla savaşmalarını emrederek şöyle buyurmaktadır: "Ve onun yolunda cihat edin." Cihat kelimesi, cehd'den gelmektedir. Bu da "meşakkat ve yorgunluk" demektir. Allah'ın yolu ise hakkın, hayrın, faziletin ve ümmetin özgürlüğünün yoludur. Allah yolunda cihat ise hem nefsi nevalarından alıkoymak, bütün hallerde de adaleti gerçekleştirmeye mecbur etmek suretiyle nefse karşı cihadı, hem de İslâm çağrısına karşı direnen düşmanlarla savaşı kapsamaktadır.

Yüce Allah kıyamet gününde kendi uğrunda cihat edenler için hazırlamış olduğu kurtuluş ve büyük ebedî mutluluğa teşvik ederek: "... ki felaha eresiniz" buyurmaktadır. Yani siz Allah'a itaat ile yaklaşırsanız o takdirde gerçekten umduğunuzu elde edersiniz, kurtulursunuz; dünya ve ahiret mutluluğuna kavuşursunuz. Müslümanlardan her zaman için çeşitli türleriyle cihat etmeleri istenmiştir. Çünkü iyiliklerin yapılıp kötülüklerin terkedilmesi nefse ağır gelir.

Yüce Allah müminlere takvayı, nefsi tezkiye edip arındırmayı emrettikten sonra Kıyamet gününde düşmanı olan kâfirler için hazırladığı azap ve ibretli cezayı haber vererek: "Muhakkak ki... kâfirlerin olsa da" buyurmaktadır. Yani hak rablerinin rububiyetini inkâr eden, onun varlığına, birliğine delâlet eden ayetleri reddeden, peygamberlerini yalanlayan, onun dışında türlü putlara, inek yahut insan gibi varlıklara tapan, tövbe etmeksizin bu halleri üzere ölen kimselerden herhangi birisi, Kıyamet gününde yeryüzü dolusu kadar altın getirip gelse, hatta onun bir katı kadar yahut onunla birlikte bir kat daha getirse, bunu da kendisini dört bir yandan kuşatan Allah'ın azabından kurtulmak için feda edecek olsa, böyle bir noktaya ulaşacağını bilse, yine de böyle bir şey ondan kabul olunmaz. Hatta o azaptan kurtulmaya çare yoktur; o azaptan hiçbir şekilde kurtuluş mümkün değildir. İşte bundan dolayı:"^ onlara elim btr azap vardır", yani acı ve ızdırap verici bir azap. Bu da bizzat kendilerinin işledikleri sebebiyledir. Tıpkı felah ve mutluluğun yine insanın kendisinden ortaya çıkan itaat ve istikâmet dolayısıyla söz konusu olması gibi. "Ve nefsini arındırıp temizleyen felaha ermiştir, onu kötülüklerle alabildiğine örten ise ziyana uğramıştır." (Şems, 91/9-10).

Daha sonra Yüce Allah bu azabı daimi ve sürekli, cehennemlikleri de orada ebedi kalıcılar olmakla nitelendirerek şöyle buyurmaktadır: "Ateşten çıkmak isterler..." Yani içinde buldukları o azabın şiddetinden çıkmayı temenni ederler; halbuki onlar, oradan çıkacak değillerdir, onlar için daimî ve kalıcı bir azap vardır, oradan kurtuluşları mümkün değildir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Oradan (oranın) gamından kurtulmak istedikleri her seferinde oraya geri döndürülürler." (Hacc, 22/22) Yüce Allah'ın: "Kalıcı" buyruğunun anlamı daimi, sabit, sonu gelmez ve değişmez bir azap demektir.

Buhârî, Müslim ve Nesaî, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Cehennem ehlinde bir kişi getirilir, ona: 'Ey Âdem oğlu! Yanın üzere yaslanacağın yeri nasıl buldun?' denilir. O: "En kötü yaslanılacak bir yer!" diye cevap verir. Bu sefer ona: 'Yeryüzü dolusu kadar bir altını fidye olarak verir misin?' diye sorulur. O: 'Evet, Rabbim.' der. Yüce Allah der ki: 'Yalan söylüyorsun. Ben senden bundan daha azını istemiştin, yapmadın. ' Bunun üzerine onun cehenneme atılması için emir verilir." [49]

Hırsızlık Haddi (Cezası)

38- Hırsız erkek ve hırsız kadının yaptıklarına karşılık, Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

39- Kim de zulmettikten sonra tövbe eder, ıslâh ederse muhakkak ki Allah, onun tövbesini kabul eder. Gerçekten Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

40- Bilmez inisin ki, göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır? Dilediğine azap eder, dilediğini bağışlar ve Allah her şeye Kadir'dir.

Nüzul Sebebi

Bu ayet-i kerime Tu'me b. Ubeyrik'in Katâde b. en-Nu'man diye bilinen bir kişinin komşusuna ait bir zırhı, delik bir un çuvalı içerisine koyarak çalması üzerine nazil olmuştur. Tu'me çaldığı bu zırhı Yahudi Zeyd b. es-Semî'nin yanında saklamıştı. Ancak delik olan çuvalın unu, Katâde'nin evinden Zeyd'in evine kadar yol boyunca dökülmüştü. Katâde zırhının çalındığını farkedince, bunun Tu'me'nin yanında olup olmadığını araştırdı, ancak bulamadı. Tu'me zırhı almadığına, bu konuda bir bilgisinin olmadığına dair yemin etti. Daha sonra yol boyunca dökülmüş unun farkına vardılar. İzini takip ettiler, nihayet unun Zeyd'in evine ulaştığını gördüler, zırhı ondan aldılarsa da Zeyd: "Bunu bana Tu'me vermişti." dedi. Yahudilerden bir grup da buna dair şahitlik ettiler. Rasululah (s.a.) ise Tu'me adına savunmaya geçmek istedi. Çünkü zırh Tu'me'den başkasının yanında bulunmuştu. Bu sefer Yüce Allah'ın: "Nefislerine hainlik eden kimseler lehine mücadele etme..." (Nisa, 4/107) mealindeki daha önce geçen ayet-i kerime nazil oldu. Bundan sonra da bu ayet-i kerime hırsızlığın hükmünü açıklamak üzere indi. [\[50\]](#)

Ahmed ve başkaları da Abdulah b. Amr'dan şunu rivayet ederler: Resulullah (s.a.) döneminde bir kadın hırsızlık yaptı. Sağ eli kesildi. Kadın: "Benim tövbem kabul olur mu, ey Allah'ın Rasulü?" deyince bu sefer Yüce Allah, Mâide suresinde yer alan: "Kim de zulmettikten sonra tövbe eder, ıslâh ederse muhakkak ki Allah, onun tövbesini kabul eder. Gerçekten Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir." buyruğunu indirdi. [\[51\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah yöneticilere hırsız erkek ve kadının ellerini kesmelerini emretmekte ve hırsızlık yapanlar hakkında bu hükmü vermektedir: Hırsızlık yapan erkek veya kadının eli bilekten kesilir. İlk defa hırsızlık yaptığı takdirde sağ eli kesilir. Tekrar hırsızlık yapacak olursa, ayak bileğinden sol ayağı kesilir, sonra sol el, sonra da sağ ayak kesilir. Daha sonra da yine hırsızlık yapacak olursa bu sefer tazir edilir, hapsedilir. Çünkü Dârakutnî, Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Hırsız çaldığı takdirde onun elini kesiniz. Tekrar hırsızlık yaparsa bu sefer sol ayağını kesiniz." Bu, Malikîlerle Şafîîlerin görüşüdür. Hanefîlerle Hanbe-lîler ise: Sağ eli ile sol ayağından sonra hiç bir azası kesilmez, demektedirler.

Kur'ân-ı Kerîm, hırsız kadının hükmünü gayet açıkça ifade etmektedir. Çünkü kadınlar da tıpkı erkekler gibi hırsızlık yaparlar. Bu ise onların bu işten vazgeçirilmelerini gerektirmektedir. Her ne kadar ahkâmın teşriinde çoğunlukla görülen, kadınların da erkeklerin hükmü kapsamında dercedilmeleri ise de, burada bu özellik dolayısıyla böyle olmuştur.

Hırsızlık (sirkat), malın, benzeri bir malın koruma altında olduğu bir yerden gizlice alınmasıdır. Korunma (hırz) iki türdür: Bizatihi koruma, ev ve sandık gibi bir mekânda olur. Dolaylı koruma ise koruyucu vasıtasıyla olur: Bekçi aracılığıyla korunan kamu yerleri veya sahibinin yanında bulunan mal gibi. Koruma (hırz), âdeten insanların mallarının korunması için söz konusu olan şey demektir.

Hırsız âkil ve baliğ değilse eli kesilmez. Nitekim bütün şei[^] mükellefiyetlerde bu şart aranır. Had cezaları da bu şei[^] mükellefiyetlerden birisidir. Bu konuda cemaat (topluluk) ile fert arasında da bir fark yoktur. Diğer taraftan mahrem akrabaların birbirinden, misafirin misafirden çalması hallerinde olduğu gibi, herhangi bir şüphenin de olmaması gerekir. Çünkü İbni Adiy, İbni Ab-bâs'tan şu hadisi rivayet etmektedir: "Hadleri şüphelerle bertaraf ediniz." Ayrıca mal ya bizzat korunan yahut da dolaylı olarak korunan bir yerden alınmış olmalıdır. Çünkü Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbni Mâce, Abdullah b. Amr'dan şunu rivayet ederler: Resulullah (s.a.)'a dalında asılı bulunan meyva hakkında soru soruldu da şöyle buyurdu: "... her kim bu meyveden (hurmadan) kurutma yerine konulduktan sonra bir şey çalacak olur da çaldığı miktar bir kalkan değerine ulaşacak olursa, onun elinin kesilmesi gerekir."

Çalınan şeyin sert nisab miktarına da ulaşması gerekir.

Hırsızlık nisabını belirlemek hususunda fukahânın iki veya üç görüşü vardır. Hasan-ı Basrî ve Dâvûd ez-Zâhirî şöyle der: Az çok, ne çalınrsa çalınсын elin kesilmesi gerekir. Çünkü ayetin zahiri bunu gerektirmektedir. Ayrıca Bu-harî ile Müslim'in Ebû Hureyre'den naklettikleri hadis de bunu gerektirmektedir: "Bir yumurtayı çaldığı için eli kesilen ve deveyi [52] çaldığı için eli kesilen hırsıza Allah lanet eylesin."

Cumhur ise şöyle der: Hırsızın eli çeyrek dinar yahut üç dirhem ve yukarısı dolayısıyla

kesilir. Çünkü Ahmed, Buhârî, Müslim ve Sünen sahiplerinin Hz. Âişe yoluyla rivayet ettikleri hadiste şöyle denilmektedir: "Resulullah (s.a.) hırsızın elini çeyrek dinar ve yukarısı dolayısıyla keserdi." Yine Buhârî ve Müslim'de İbni Ömer'in şöyle dediği nakledilmektedir: "Resulullah (s.a.) üç dirhem değerindeki bir kalkanın çalınması dolayısıyla el kesmiştir." Bu, aynı zamanda hulefa-yı râşidîn'in de görüşüdür.

Hanefîlerin görüşüne göre ise, hırsızlıkta el kesmenin nisabı bir dinar yahut on dirhemdir. On dirhemden daha aşağısında el kesilmez. Çünkü İmam Ahmed, Abdullah b. Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "On dirhem aşağısında el kesme cezası yoktur." Eğer bu hadis-i şerif zayıf olmasaydı veya peygamber (s.a.)'in çalınmış olması dolayısıyla el kestiği kalkanın değerinde 3, 4, 5 yahut 10 dirhem diye değer biçilmek suretiyle ihtilâf bulunmasaydı, şüpheyi bertaraf etmek için hadler hususunda fazla olan miktarı esas almak daha uygun olduğundan, ihtiyat kabilinden Hanefîlerin görüşünü tercih etmek mümkün olurdu.

Hırsızlık ya ikrar yahut beyyine (iki şahit) ile sabit olur. Meselenin hüküm verecek olan imama götürülmesinden önce hırsızın affedilmesi yahut tövbe ile had sakıt olur. Yine çalınan malın hibe veya benzeri bir yolla hırsızın mülkiyetine geçirilmesiyle de had sakıt olur. Ebû Hanîfe ile Muhammed'in görüşüne göre meselenin mahkemeye intikalinden sonra da olsa, durum böyledir. Ancak cumhurun görüşüne göre mesele mahkemeye intikal etmeden önce mülkiyete geçirilmiş olması şarttır. Zira Sünen sahipleri İbni Abbâs'tan şunu rivayet etmektedirler: Hırsızın biri Safvân b. Ümeyye'nin ridasını Mescid-i Haram'da uyurken başının altına yastık gibi koymuş olduğu bir sırada çalmıştı. Safvân da uyanıp hırsız Resulullah (s.a.)'m huzuruna getirdi. Hz. Peygamber de elinin kesilmesini emretti. Bu sefer Safvân: Ben böyle bir şey istememiştım. Bu rida ona sadaka olsun dedi. Bu sefer Resulullah (s.a.): "Onu yanıma getirmeden önce böyle yapsaydın ya!" buyurdu.

Hanefî ve Şâfiîlere göre çalınan malın mevcut olması halinde aynen geri ödenmesi icabeder. Şâfiîler tüketilmiş olması halinde de kıymetinin ödeneceğini söylerler. Çünkü Ahmed ve Sünen sahipleri ile Hâkim, Semura (b. Cundub) dan şunu rivayet ederler: "Bir şeyi ele geçiren kimse onu eda etmekle mükelleftir." Ancak Hanefîler tüketilmiş olması halinde kıymetin ödenmesinin gerekmediğini söylerler. Çünkü bir arada hem had, hem tazminat olmaz. Zira Ne-sâî, Abdurrahmân b. Avfdan Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Hırsız üzerine had ikame olunduğu takdirde tazminat ödemez." Şu kadar var ki, bu mürsel bir hadistir. Mâlikîler ise orta bir yol tutarak şöyle derler: Eğer hırsız had uygulandığı sırada ödeme genişliğine sahip ise, hem elinin kesilmesi icabeder, hem tazminatını öder; bu onun cezasını ağırlaştırmak içindir. Eğer ödeme zorluğu çeken bir kimse ise kıymetini ödemesi istenmez, yalnızca elinin kesilmesi gerekir. Cezasını hafifletmek üzere tazminat sakıt olur. Buna sebep ise fakir ve muhtaç olduğundan mazur görülmesi gereğidir.

Daha sonra Yüce Allah, hırsızlık haddinin illetini zikrederek şöyle buyurmaktadır: "Yaptıklarına karşılık Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak..." Yani hırsız erkek ve kadının ellerinin kesilmesi, onların işledikleri, kazandıkları kötü işin bir cezasıdır. Tekrar hırsızlığa geri dönmeyi önlemek üzere ve onları hakir ve küçük düşürecek; başkalarına da ibret olacak bir cezadır.

Böyle bir cezayı her ne kadar bazı kimseler kabul etmek istemiyorsa da hırsızlığı

önlemeye ve bu konuda etkin olmaya en lââyık, en uygun ceza budur. Bu, insanların can ve mal emniyetlerini sağlamanın yoludur. Hırsızlığın manevî zararlarını bu olayın ruhta meydana getirdiği dehşet ve huzursuzluk etkilerini, özellikle karanlık gecelerdeki bu tür etkilerini hırsızlığa maruz kalanlardan başkası takdir edemez. Hırsızlık çok ezici bir ziyan olmanın yanında, kişiyi yoksuluk içinde umutsuz ve sefil bırakır. Kendisinin ve ailesinin yiyeceğini, temel ihtiyaçlarını temin etmek için borçlanmak zorunda bırakır. Hırsız öldürbilmek için kalbinde şiddetli intikam duygusunun doğmasına sebep olur. Bu ise huzursuzluğu, tedirginliği körükleyen bir olaydır. Böylelikle hırsızlığa maruz kalan kişinin bulunduğu mahalle bütünüyle tehlikelerle tehdit edilir bir hale getirir. Hemen hemen hiç bir kimse huzur içinde uyuyamaz. Hırsız gece ve gündüz bir eve girdiği takdirde o evde bulunanları dehşete sokar. Kimi zaman öldürme ve yaralama olayları görülür. Bu ise büyük bir zarar, büyük bir eziyettir. Bunun sınırlarını kontrol altına almaya yahut sonuçlarının ne olacağını kestirmeye imkân yoktur. Böyle bir olay dolayısıyla nice gencin saçları ağarmış, nice kadın ve çocuk aklını kaybetmiş, nice hadiseler bizzat evlerinde insanların ölümleriyle sonuçlanmıştı. Hatta benim görüşüme göre cinayet, adam öldürme bir açıdan hırsızlık kadar büyük bir suç değildir. Çünkü öldürme ferdî bir olaydır ve maktulün ailesi dışındakiler açısından bunun etkisi derhal sona erer. Öldürme katil ile maktul arasında özel bir ilişki türüdür ve buna münhasırdır. Hırsızlığın tesiri ise toplumdur ve sürekli. Sürekli olarak mal sahibi, ticaret sahibi, ekin ve tarlası olanları, atölye sahiplerini huzursuz ve endişeli eder, servetlerini zayi olma tehdidi altında bırakır.

Daha sonra Yüce Allah, hırsızlık haddinin zorunlu olduğunu tekid ederek: "Allah Azîz'dir, Hakim'dir." diye buyurmaktadır. Yani emirlerini yerine getirip uygulamakta galip olandır. Emirlerini dilediği şekilde gerçekleştirir. Hırsızlardan intikam alışımda güçlüdür. Teşriinde hikmeti sonsuz olandır. Ancak bir maslahat ve hikmeti olan hususları teşrî buyurur. Cezaları ve hadleri uygun gördüğü şekilde, suçun kökünü en ileri derecede kazıyacak, suçluların sonunu getirecek ve onlar gibilerinin benzer bir suçu işlemekten alıkoyacak şekilde belirler. Şöyle buyurmuş gibidir: Hırsızların durumu hakkında işi gevşek tutmayınız. Onlara hadleri uygulamakta sıkı ve tavizsiz davranınız. Çünkü hayır bütünüyle bundadır ve bu, bizatihi hayırdır; isterse kindarlar bundan hoşlanmasın, cahiller akılları sıra tenkit etsin.

Daha sonra Yüce Allah yaptıklarına pişman olup durumlarını ıslâh eden tövbekarların hükmünü şöylece beyan etmektedir: "Kim de zulmettikten sonra tövbe eder, ıslâh ederse..." yani her kim hırsızlığından sonra tövbe eder, Allah'a döner, hırsızlıktan vazgeçer, insanların mallarını yahut o malların bedelini kendilerine geri verir, nefsinin ıslâh edip takva ve iyilik amelleriyle arındırıp temizlerse, bu tövbesi bir daha dönmek kararıyla samimi bir niyetle olursa, şüphesiz ki Allah, tövbesini kabul eder, ahirette onu azaplandırmaz.

Elin kesilmesine gelince: Fakihlerin cumhuruna göre tövbe, bu cezayı kaldırmaz. Hanbelîlerin görüşüne göre ise tövbe, bu cezayı kaldırır ve evlâ. olan da bu görüştür. Çünkü Allah'ın Gafur ve Rahîm olduğunun zikredilmesi el kesmeden ibaret olan cezanın sakıt olmasına delâlet etmektedir.

Yüce Allah hırsızlık cezasının adaletli olduğunu ve bunun ilâhî hikmet, adalet ve rahmete uygun olarak belirlenmiş olduğunu bir daha vurgulayarak şöyle buyurmaktadır:

"Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır..." Ey peygamber ve ey Allah'ın hükmünü tebliğ eden her kişi! Göklerde ve yerde bulunan her şeyin malikinin Allah olduğunu, onları düzenleyen ve yönetenin, çekip çevirenin o olduğunu, bunlarda mutlak hüküm veren ve egemenin kendisi olup hükmüne kimsenin karşı çıkamadığını bilmez misin? O dilediğini yapandır. Ancak hikmetli, adaletli ve rahmetli olanı yapar: Fert ve toplumun güvenliği tahakkuk etsin ve nefisler mallarından yana huzura kavuşsun; insanlar evinden, ailesinden iş yerinden emin olarak işlerine gidip gelsin, diye. Yeryüzünde fesat çıkartan yol kesiciler ile insanın mal saygınlığını ve insanın özgürlüğünü tehdit eden hırsızlara ceza belirlemiş olması ve ayrıca her iki kesimden de tövbe edenlere mağfiret etmesi Onun hikmetindedir. Yeter ki, tövbelerinde samimi olsunlar, amellerini düzeltsinler. Çünkü ceza bizatihi bir hedef değildir. Aksine asıl maksat, salâhın tahakkuku, güvenliğin, huzurun yaygınlık kazanmasıdır. Terbiye etmek için, hem onlar hem de benzerlerine bir azar ve önleyici bir tedbir olmak üzere, kulların menfaatini de gerçekleştirmek kasdıyla isyankârları azaplandırmak onun hikmet ve adaletinin bir tecellisidir. Tövbe edenlere merhamet buyurup cezalarını kaldırması da onun rahmetinin bir tecellisidir. O azap etmeye de, rahmet etmeye de, her şeye kadir olandır. Allah kullarına bizzat kendilerinden daha merhametlidir. Annenin çocuğuna olan merhametinden daha da ileridir bu merhameti. İster yol kesicilik için ister hırsızlık için olsun, öngörülen bu cezalar, hem bizzat bu işi yapanların hem de toplum içerisindeki kardeşlerinin maslahatmadır. O bakımdan herhangi bir kimsenin günahkâr bir ele yalancı göz yaşı dökmemesi, yine toplumda böyle bir ferde şefkat göstermemesi gerekir. Çünkü böyle bir organ bozuk bir organdır, zararlıdır, yıkıcıdır, tahripkârdır. Eğer halini düzeltmeyecek olursa, [\[53\]](#) ondan asla hayır umulamaz.

Münafıklarla Yahudilerin Küfre Doğru Koşuşmaları İle Yahudilerin Tevrat'ın Hükümlerine Karşı Tutumları

41- Ey peygamber! Ağızlarıyla "inandık" dedikleri halde kalpleriyle inanmayan ve küfür içinde koşuşanlar seni üzmesin. Yahudilerden de yalana kulak verenler, sana gelmeyen, bir başka kavmin lehine senin sözünü dinleyenler vardır. Sözleri yerlerine konulduktan sonra değiştirirler de: "Size bu verilirse alın, size bu verilmezse kaçının" derler. Kimin de Allah fitneye düşmesini isterse, onun için senin Allah'a karşı hiç bir şey yapmaya gücün yetmez. İşte onlar Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Dünyada onlara rüsvalık ve ahirette de onlar için büyük bir azap vardır.

42- Yalana kulak verici olanlar, alabildiğine yalan dinleyenlerdir onlar. Haram ve rüşveti boyuna yerler. Sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiç bir zarar veremezler. Şayet hükmedersen de aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah âdil olanları sever.

43- Hem nasıl olur da seni hakem yapıyorlar? Halbuki Tevrat yanlandıdır, onda Allah'ın hükmü vardır. Yine de bundan sonra yüz çevirirler; onlar mümin kimseler değildir.

Nüzul Sebebi

"Ey peygamber... (diye başlayan 41.) ayetin nüzulü ile ilgili olarak Ahmed ve Ebu Davud, İbni Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Yüce Allah bunu Yahudilerden iki kesim hakkında indirmiştir. Bunlardan birisi diğerini ca-hiliye döneminde yenik düşürmüştü. Nihayet karşılıklı olarak razı oldular ve güçlü kabilenin yenik düşen kabileden öldürdüğü her bir kişinin diyetinin elli vesk (bir vesk: 2751 gr.) olması, buna karşılık güçsüz kabilenin güçlü kabileden öldürdüğü her bir kişinin diyetinin de 100 vesk olması üzerinde anlaşıp barış yaptılar. Onların bu durumları Resulullah (s.a.) Medine'ye gelinceye kadar böylece devam etti. Bir seferinde güçsüz olan kabile güçlü olandan birisini öldürdü. Güçlü kabile haydi bize 100 vesk gönderin, diye haber saldı. Bu sefer güçsüz olan kabile: Peki dinleri bir, nispetleri bir, yaşadıkları toprak bir olan iki kabilede hiç böyle bir şey görülmüş müdür? Hiç bu durumda olanlardan birisinin diyeti ötekinin yarısı kadar olur mu? Biz vaktiyle bunu sizden çekindiğimiz, korktuğumuz için vermiştik. Şimdi ise Muhammed buraya gelmiş bulunuyor. Artık böyle bir şeyi size vermiyoruz, dediler. Az kalsın aralarında savaş alevi parlayacaktı. Daha sonra Resulullah (s.a.)'ı aralarında hakem kılmak üzere anlaştılar. Görüşünü almak için münafıklardan bazılarını gönderdiler. Bunun üzerine Yüce Allah da: "Ey Peygamber! Ağızlarıyla: İnadık, dedikleri halde kalpleriyle inanmayan ve küfür içinde koşuşanlar seni üzmesin." ayetini indirdi.

Bu ayet-i kerime Kurayza oğulları ile Nadîr oğulları hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resulullah (s.a.)'ın hükmüne başvurmuşlardı. Hz. Peygamber de Kurayza oğullarından olan kimse ile Nadîr oğullarından olan kimse arasında (diyette) eşitlik hükmünü verdi.

Yine denildiğine göre bu ayet-i kerime, Resulullah (s.a.)'m Ebu Lübâbe'yi Kurayza oğullarına gönderip, onun da boğazlanacaklarını işaret ederek Pey-gamber'e hainlik etmesi üzerine nazil olmuştur. [\[54\]](#)

Bir diğer görüşe göre bu ayet-i kerime, zina eden iki Yahudi ile recm olayı hakkında nazil olmuştur. Kurtubî bunun konu ile ilgili görüşlerin en sahih olanı olduğunu söyler. [\[55\]](#) Burada kastedilen olay da şudur:

Hadis imamları Malik, Ahmed, Buharî, Müslim, Tirmizî ve Ebu Davud, el-Berâ b. Azib'in şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.)'m yanından yüzüne siyahlar çalınmış ve sopa vurulmuş bir Yahudi geçirildi. Resulullah (s.a.) Onları çağırıp dedi ki: "Kitabınızda zina haddinin böyle olduğunu mu görüyorsunuz?" Onlar: Evet, dediler. Bu sefer Resulullah (s.a.) onların ilim adamlarından birisini çağırdı ve dedi ki: "Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah hakkı için sana and veriyorum, Kitabınızda zina edenin cezasının

böyle olduğunu mu görüyorsunuz?" O: "Allah'a yemin ederim ki hayır" dedi. "Eğer bana bu şekilde yemin verdirme-seyidin sana gerçeği bildirmeyecektim. Bizler Kitabımızda zina edenin cezasının recm olduğunu görüyoruz. Fakat bu zina soylularımız arasında çoğaldı, o bakımdan soylu olan bir kimseyi yakaladığımız zaman cezasız bırakıyor, güçsüz bir kimseyi yakaladığımız zaman ise ona had uyguluyorduk. Kendi aramızda soylu olana da güçsüz olana da uygulayacağımız bir ceza üzerinde ortak bir karara vardık ve recm yerine yüze kara çalmayı ve sopa vurmaya ceza olarak belirledik." Bu sefer Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allahım, onların öldürdükleri bir zamanda senin emrini dirilten ilk kişi ben oluyorum." dedi ve verdiği emir ile o kişi recmedildi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey peygamber! Ağızlarıyla inandık dedikleri halde... küfür içinde koşuşanlar seni üzmesin." buyruğundan itibaren "...size bu verilirse alın..." buyruğuna kadar olan bölüm nazil oldu.

Ahmed, Buharî ve Müslimde Hz. Ömer'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: Yahudiler Resulullah (s.a.)'m yanına zina etmiş bir kadın ve bir erkek getirdiler. Resulullah (s.a.): "Kitabınızda bu hususta neyi buluyorsunuz?" deyince onlar: "Bizler yüzlerine kara çalıyoruz ve rezil edilmelerini sağlıyoruz" dediler. Hz. Peygamber: "Yalan söylüyorsunuz, Tevrat'ta recm vardır. Eğer doğru söylüyor iseniz Tevrat'ı getirin ve okuyun." buyuranca Tevrat'ı getirdiler. İbni Suriya diye anılan bir gözü görmeyen bir okuyucu da getirdiler. Bu kişi bir yere gelinceye kadar okudu, oraya gelince de elini üzerine koydu. Ona: Ordan elini kaldır, denildi, elini kaldırıncaya bir de baktılar ki, recmi emreden ayet açıkça orada yazılı bulunmaktadır. "Ey Muhammedi" dediler. "Orada recm yazılıdır, fakat biz bunu aramızda gizliyorduk." Bunun üzerine Resulullah (s.a.) emir verdi ve her ikisi de recm edildi. Recm esnasında erkek kadın üzerine abanıyor ve böylelikle kendisini siper ederek kadını gelecek taşlardan korumaya çalışıyordu.

"Yalana kulak verici olanlar, alabildiğine yalan dinleyenlerdir, onlar. Haram ve rüşveti boyuna yerler." anlamındaki 43. ayet de Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Yahudi bir hakime birisi gelip de davasında haksız ise hakime rüşvet verir, o da onun söylediği sözü dinler ve hükmünü verirken onu esas alırdı. Buna karşılık diğer tarafa iltifat etmezdi. Böylelikle rüşveti yer ve yalanı dinlerdi. Aralarından fakir olanlar ise, bağlı buldukları Yahudilik dini üzere devam etmek için zenginlerden belli bir mal alıyorlar ve onlardan Yahudiliğin propagandasını yapan İslâmı tenkide yönelik yalanlarını da dinliyorlardı. İşte zenginlerden aldıkları haramı yiyenler ve yalanı dinleyip kulak verenler fakir Yahüdilerdi. Yüce Allah'ın: "Alabildiğine yalan dinleyenlerdir onlar, haram ve rüşveti boyuna yerler." buyruğunda işaret olunan da budur. Yine denildiğine göre bu, onlar Tevrat'a nispet ettikleri yalanlara kulak verirler, faizi yerlerdi, anlamındadır. Nitekim Yüce Allah'ın: "Kendilerine yasak kılınmış olduğu halde faizi alıp yemeleri..." (Nisa, 4/161) buyruğu da buna işarettir. [\[56\]](#)

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler küfürde yarışanlar, Allah ve Rasulüne itaatin dışına çıkanlar, kendi görüş ve nevalarını Yüce Allah'ın şeriatinin önüne geçiren münafıklarla Yahudiler hakkında nazil olmuştur.

Yüce Allah: Ey Peygamber (rasul)! buyurmaktadır. Bu Hz. Peygamber'e, onu şereflendirmek, tazim etmek ve müminlere de ona sıfatıyla hitap etmeyi öğretmek üzere yapılmış bir hitaptır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Aranızda rasulün duasını (onu çağırma) birbirinizin duası (kiminizin kiminizi çağırması) gibi kılmayın." (Nûr, 24/63) Bunun üzerine As-hab-ı Kiram ona: "Ey Allah'ın rasulü" diye hitap etmeye başladılar. Halbuki daha önce ona "Ya Muhammed" diye sesleniyorlardı.

Münafıkların her fırsat buldukça küfrü açığa vurmaları ve düşman saflarına geçmeleri hususunda ellerini çabuk tutmaları, bu hususta yarışa girmeleri seni üzmesin, yani bunu önemseme, aldırış etme. Onlara karşı ben sana yardım edeceğim, onların kötülüklerine karşı ben sana yeterim.

Burada maksat bizatihi üzülmeyi yasaklamak değildir. Çünkü üzülmek insanın ihtiyarı dışında tabiatı gereği ortaya çıkan bir durumdur ve bu hususta herhangi bir mükellefiyet söz konusu değildir. Asıl maksat bu üzüntünün gerekleri olan önceki halleri ve sonuçları yasaklamaktır. Böylelikle üzüntünün büyüklüğüne ağır sorumluluğuna ve üzüntü sebeplerini ortaya çıkarmanın ağız sorumluluğuna dikkat çekilmektedir.

Daha sonra bunların kim olduklarını beyan etmektedir. Bunlar ise dilleriyle iman ettiklerini açığa vurmakla birlikte, kalpten iman etmeyen kimseler, yani münafıklardır. Yahudiler ise İslâmın ve Müslümanların düşmanıdır. Onlar kendi hahamlarının yalanlarına kulak verirler. Bu yalanlar ister Peygamber (s.a.) ile ilgili olsun, ister dinlerinin hükümleri ile ilgili olsun. Ey Muham-med! Onların hepsi de senin meclisine gelmeyen başka bir takım Yahudi topluluklar lehine dinlemektedirler. Yani münafıklar Hz. Muhammed'den işittiklerini bu meclise gelmeyen Yahudiler topluluğuna bildirmek üzere orada bulunan casuslardır. Yüce Allah'ın, "Başka bir kavmin lehine..." buyruğunun anlamı, "başka bir kavim adına, başka bir kavim için"dir.

İşte bu Yahudiler, Allah'ın Tevrat'taki sözlerini, kelimeler yerlerini bulduktan sonra tahrif eder, değiştirirler. Yani Allah farzlarını farz, helâlini helâl, haramını haram kıldıktan sonra onlar bunu değiştirirler. Onlar ya kelimelerin yerine başka kelimeler koymak suretiyle lafzî bir takım değişikliğe giderler yahut onda bir takım fazlalıklar yapmak veya eksiltmekle bu tahrifi yaparlardı. Yahut da bu kelimeleri gerçek anlamından başka türlü yorumlamak, başka bir anlama tevil etmek suretiyle manevi olarak tahrife uğratırlardı. Onların bu değiştirmeleri ise, ısrarla ve gerçekleri bilerek yapılan bir değiştirmedir.

Allah Rasulünün yanma muhsan zanilerin hükmünü sormak üzere gönderdikleri kimselere de şöyle derlerdi: "Eğer o sizlere yüzlerine siyah çalmak ve sopa vurmak şeklinde fetva verirse, onun bu fetvasını kabul edin ve buna razı olun. Eğer size recmedilecekleri fetvasını verirse, onu kabulden çekinin ve buna da razı olmayın."

Oysa Allah'ın dininde denemeye tabi tutmak istediği kimsenin, bu deneme sonucu küfür ve sapıklığı ortaya çıkacaksa, herhangi bir kimse bu sonucu önleyemez. Ey Peygamber! Sen de Allah'a karşı bunu önleyecek bir şey yapamazsın. Böyle birisini hidayete iletmezsin hakka ulaştıramazsın.

Bu münafıklar ve Yahudilerin fesatlarının boyutu ise deneme sonucu ortaya çıkmıştır.

Çünkü bunlar yalanı kabul ediyorlar, dinlerinin hükümlerini tahrif ediyorlar, nevalarına uyararak bunu yapıyorlardı. O bakımdan sen de onlar için üzülme ve artık bundan sonra iman edeceklerine dair ümit besleme.

Allah kendilerini bu şekilde denediği o kimselerin artık bundan sonra kalplerini küfür ve nifaktan temizlemek istememektedir. Çünkü batıl üzere kalmayı alışkanlık haline getirmiş, kötülük ve serde alabildiğine ilerilere gitmiş kimselerin hayır umutları kalmamış demektir. Artık onların nura kavuşma hakkı, görmelerinin yolu bitmiş demektir.

Yahudi ve münafıklardan oluşan bu iki kesimin de cezası dünyada rezillik, ahirette ise büyük azap ve büyük dehşet olacaktır. Münafıkların dünya hayatındaki rezillikleri gerçek yüzlerinin ortaya çıkması, peygamber (s.a.)'e yalan söylediklerinin anlaşılması ve ölümden korkup durmalarıdır. Yahudilerin akıbetleri de aynı şekilde muhsan zinakârların recmedilmesi gereğini ortaya koyan kitaplarının nassını gizlemek suretiyle, yalan söylediklerinin ortaya çıkması sonucu rezil olmalarıdır.

Daha sonra Yüce Allah pekiştirmek ve bu hususun iyice yer etmesini sağlamak üzere onların niteliklerini tekrarlamaktadır. Bu nitelikleri ise yalanı dinlemeleri ve çokça haram yemeleri, yani rüşvet olarak çokça haram mal alıp yemeleri; zina eden kadının ücretini; erkek hayvanların dişi hayvanlara aşırılmasının ücretini; şarap, meyte ücretini; kâhine verilen parayı masiyetlerin işlenmesi için ücretli çalıştırmayı mubah görmeleridir. Nitekim Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, İbni Abbas, Ebu Hureyre ve Mücahid'den de böylece rivayet edilmiştir. Bunların aslı ise hiç bir bereketi bulunmayan insanın kendisi sebebiyle

ayıplandığı, değersiz haramı kabul etmektir. [\[57\]](#)

Daha sonra Yüce Allah rasulünü Yahudiler arasında hüküm vermek ile hüküm vermekten yüz çevirmek arasında muhayyer bırakarak şu anlamda ona ferman, buyurmaktadır: Şayet onlar senin hükmüne başvurmak üzere yanma gelecek olurlarsa sen de onlar arasında hüküm vermek yahut onları muhakeme etmek ile onlardan yüz çevirip kendi başkan ve ilim adamlarına terketmek arasında muhayyersin. Böyle bir muhayyerlik ise, zimmet ehlinden ayrı zimmet akitleri bulunmayan muahidlere has bir durumdur. Çünkü zimmet ehli arasında bizim mahkememize başvurdukları takdirde hüküm vermek icabeder. Zira kendileriyle birlikte zimmet akdi yapılan kimseler suç, ceza ve karşılıklı ilişkilerde İslâm'ın ahkâmına bağlı kalmayı kabul etmişler demektir. Bundan tek istisna şarap ve domuz satımıdır. Onların bu uygulamalarına müsaade edilir. Ebu Hanife ve Mâlik'in görüşüne göre; zina etmeleri halinde muhsan olanlarının recmedilmeleri söz konusu değildir. Çünkü Müslüman olmak recmin şartları arasındadır. Şafiî ve Ahmed'in görüşüne göre ise recm olunurlar. Bu da Resulullah (s.a.)'ın zina eden iki Yahudiyi recmetmiş olması uygulamasının bir gereğidir ve bunlara göre İslâm muhsan olmak için şart değildir.

Böyle bir açıklama ile bu ve: "Ve aralarında Allah'ın indirdikleriyle hükmet" (Bu surenin 49. ayeti arası) ayetlerinin arası telif edilmiş olmaktadır. Bu da Şafiî'nin görüşüdür. Bir görüşe göre birinci ayet-i kerime ikinci ayet-i kerime ile nes-holmuştur. Bu da İbni Abbas, Hasan-ı Basri, Mücâhid ve İkrime'nin görüşüdür.

Şayet aralarında hüküm vermekten yüz çevirecek olursan zarar ve düşmanlıklarının sana bir kötülüğü dokunmaz. Seni koruyan, insanlara karşı seni muhafaza edecek olan

Allah'tır. Bu cümleden maksat ise, Hz. Peygamberin birinden birini tercih etmekte muhayyer kılındığı iki hususun durumunu açıklamaktır. Onlar ise ancak recm yerine sopa vurmak gibi daha hafif ve daha kolay olana talip olduklarından dolayı onun hükmüne başvuruyorlardı. Onlardan yüz çevirmesi halinde ise kızarlar, hatta ona eziyet vermeye çalıştıkları da olurdu. Böylelikle Yüce Allah onların Hz. Peygambere düşmanlıklarının herhangi bir zararının dokunmayacağını beyan etmektedir.

Eğer aralarında hükmedecek olursan emrolunduğun adaletle hükmet. Çünkü Allah adil olanları sever. Adalet, Kur'an-ı Kerim ve İslâm'ın yoludur: İster Müslümanlar arasında olsun, ister düşmanlar arasında.

Hem zina edenlerin durumunda olduğu gibi onlar nasıl senin hükmüne başvuruyorlar ki? Zira yanlarında Tevrat vardır ve o Tevrat'ta Allah'ın şeriatı; bulunmaktadır. Sonra da bunun ardından senin hükmünden yüz çeviriyor, bırakıp gidiyorlar. Bunlar katiyyen müminlerden olamazlar veya onlar iddia ettikleri gibi kendi kitaplarına iman eden kimseler değildirler.

Bu ayet-i kerime kendi kitaplarının hükmünden yüz çevirip batıl olduğuna inandıkları kimsenin hükmüne başvurdukları halde onun hükmünden de yüz çevirmelerinin hayret edilecek bir hal olduğunu ifade etmektedir. [\[58\]](#)

Tevrat Bir Hidayet Ve Bir Nurdur; Kısas Şer'i Bir Hüküm Olarak Tevrat'ta Vardı Ve Hıristiyanlar Da Onun Hükmüyle Hükmetmekle Mükellefti

44- Doğrusu Tevrat'ı Biz indirdik. Onda hidayet ve nur vardır. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Rabbanilerle bilginler de Allah'ın Kitabını korumaları istendiğinden Yahudilere onunla hükmederlerdi. Hepsi de ona şahit idiler. Artık insanlardan kor-kamayın da Ben'den korkun ve ayetlerimi az bir değerle değiştirmeyin. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.

45- Orada onlara yazdık ki: Muhakkak can cana, göz göze, burun buruna, kulak kulağa, diş dişe karşılıktır. Yaralamalara da kısas vardır. Kim onu bağışlarsa artık o, kendisi için bir kefarettir. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

46- Onların izinden Meryem oğlu İsa'yı kendinden önce indirdiğimiz Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik ve ona İncil'i verdik. Onda hidayet ve nur vardır. Kendinden önceki Tevrat'ı doğrulayıcı, hidayet ve takva sahipleri için bir öğüt olarak.

47- İncil ehli, Allah'ın onda indirdikle-riyle hükmetsinler. Kim de Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fa-sıkların ta kendileridir.

Nüzul Sebebi

"Doğrusu Tevrat'ı Biz indirdik." Ayet-i kerimesi recme dair Tevrat'ın hükmünü değiştiren Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Onlar daha önceden de geçtiği gibi recm yerine sopa vurmaya ve yüze kara çalmaya uydurmuşlardı.

Müslim, el-Berâ b. Azib'den Resulullah (s.a.)'ın Yahudi bir erkek ve kadını recmettiğini sonra da şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir; kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir; kim Allah'ın indir-dikleriyle hükmetmezse işte onlar fasıkların ta kendileridir." el-Berâ "Bu ayetlerin hepsi de kâfirler hakkında nazil olmuştur." [59] demiştir. [60]

Açıklaması

Bizler Tevrat'ı Kelimullah olan Musa'ya, hidayeti kapsayan bir şekilde indirdik. Yani gerekli hükümleri ve mükellefiyetleri açıklayan o kitap, bir nurdu; Allah'ın birliğini nübüvvet ve ahirete dair inançların esaslarını açıklayan bir nur. İşte biz Tevrat'ı kendilerini Allah'a teslim etmiş, ona dinlerini halis kılmış ve İsrailoğulları arasında gönderilmiş olan peygamberlerin kendisiyle hükmettiği bir şeriat ve bir kanun olmak üzere indirdik.

İbnül Enbârî şöyle der: Burada geçen "kendilerini Allah'a teslim etmiş" sıfatı peygamberlere övgü olmak üzere bir sıfattır. Yoksa vasfedileni başkasından ayırdetmek üzere zikredilmiş sıfat anlamında değildir. Zira "peygamberlerin Müslüman olmayan kimseler, Allah'a teslim olmamış kimseler olmaları ihtimali yoktur. Bu Yahudi ve Hristiyanlara bir red; peygamberlerin, ileri sürdükleri gibi Yahudi ya da Hristiyan olmakla nitelendirilen kimseler olmayıp aksine Allah'a teslim olmuş, onun hükümlerine bağlanmış kimseler olduklarını vurgulayan bir ifadedir.

"Yahudilere", yani peygamberler, Tevrat ile Yahudiler için ve onlar arasında hüküm veriyorlardı. Tevrat onlara has bir şeriattı, umumi değildi. Davud, Süleyman ve İsa (aleyhimusselâm) Tevrat ile hüküm ediyorlardı.

Yine Tevrat'la Rabbaniler ve büyük âlimler -bunlar ise Hz. Harun soyundan gelen salih kimselerdir- hüküm veriyorlardı. Rabbanilerden kasıt, insanların yönetim; işlerinin idaresi ve menfaatlerinin çekip çevrilmesi hususlarında bilgili, hikmet sahibi, basiret sahibi kimselerdir. Ahbar'dan kasıt ise, takva ve salih ilim adamlarıdır [61]. İşte bunlar peygamberlerin bulunmadığı zamanlarda yahut da peygamberlerin var olmaları halinde peygamberlerin izniyle Tevrat'la hükmediyorlardı. Çünkü Allah'ın Kitab'ından bellemiş oldukları bunu gerektirmekteydi. Yani Allah'ın Kitab'ından elde ettikleri, kendilerine

emanet olunan bilgiler sebebiyle böyle yapmalıydılar. Ayrıca Yüce Allah ilim adamlarından kitabını iki bakımdan korumalarına dair söz almıştır: Kitabı kalplerinde ezberlemek, dilleriyle tedris etmek (okumak), hükümlerini zayi etmemek ve sert hükümlerini de ihmal etmemek.

Taberî şöyle der: Rabbaniler, ilim adamları, insanların siyasetini basiret ve hikmetle bilen, işlerinin nasıl tedbir edileceğini, çekip çevirileceğini, menfaatlerinin nasıl ayakta tutulacağını bilen kimseler demektir. Ahbâr ise "habr"ın çoğulu olup "ilim adamları" demektir. Habr ise bir şeyi oldukça sağlam bir şekilde bilen kimse anlamındadır. [62]

"Hepsi de ona şahit idiler." Yani salih ilim adamları Yüce Allah'ın Kitab'ını her türlü değişiklik ve tahriften koruyan şahitler, gözetleyicüler idiler. Onun Rablerinden gelen hak olduğuna tanıklık ederlerdi. Tevrat'ta recm hükmünün varlığına ve Resulullah (s.a.)'m nitelikleri ile geleceği müjdesinin gizlendiğine şahitlikte bulunan Abdullah b. Selâm gibi.

Daha sonra Yüce Allah, Yahudilerden Kur'an-ı Kerim'in nüzul çağında yaşayıp da Tevrat'ın hükümlerini gizleyen ve değişikliklerde bulunan Yahudi liderlerine, bizzat kendileri arasından kendilerine karşı şahitler getirdikten sonra, şöylece hitap etmektedir: "Artık insanlardan korkmayın da benden korkun." Yani durum belirtilen şekilde olduğuna göre, ey Kur'an'a çağdaş olan Yahudi âlimleri! İnsanlardan korkup peygamberin niteliği ve geleceği müjdesi kabilinden olan hakkı gizlemeye kalkışmayın. Çabucak gelip geçecek dünyevî menfaate umut bağlayarak böyle bir şey yapmayın. Allah'tan korkun da benim Kitabımı tahrife kalkışmayın. Bu tahrif sonucu onlar hakkında uygulanması gereken hadleri iskat etmeyin. Korku umuttan daha etkileyici olduğundan dolayı Yüce Allah önce onu zikrederek: "Artık insanlardan korkmayın..." buyurmaktadır.

Daha sonra fayda elde etme yolundaki umut ve beklentilerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Ve ayetlerimi az bir değerle değiştirmeyin." Benim ayet ve hükümlerimi insanlardan alacağınız rüşvet, mal yahut mevkiye, liderliğe vs. tamah etmek veya başkalarının rızasını elde etmek gibi oldukça değersiz, gelip geçici bir menfaat karşılığında değiştirmeyin. Çünkü dünya metaı pek az ve geçicidir. Aldığınız rüşvet kalıcılığı olmayan haram bir yiyecektir. O bakımdan onu alıp dininizi, ebedi sevabı kaybetmeyin. Zira nasıl olur da sizler gelip geçen azıcık bir şeyi, ebedi ve çok şey karşılığında kabul edebilirsiniz?

Recm yerine sopa vurmaya ve yüze kara çalmaya kabul etmek, Peygamber (s.a.)'in niteliklerini gizleyip bu nitelikleri başka bir kimse hakkında açıklayıp yorumlamak, öldürülmüş bazı kimseler hakkında tam bir diyet, diğer bazıları hakkında da yarım bir diyet hükmünü vermek ve kısası terketmek yoluyla Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmedenler var ya, işte onlar, hakkı gizleyen kâfirler, haksızlık yapan zalimler, Allah'ın hududu dışına çıkan fasıklardır. Onların nitelikleri bunlardır. Yüce Allah onları aşağılayarak, Allah'ın ayetlerine zulmedip ondan başkasıyla da hükmeden isyanda ve küfürde aşırıya gidenler olarak nitelendirdi. İbni Abbas (r.a.)'tan kâfirlerin, zalimlerin ve fasıkların Kitap Ehli olduklarını söylediğine dair rivayet gelmiştir. İşte bu, muhsan kimsenin zinası ve saldırgan katile kısas uygulanması gibi Tevrat'ın hükümlerini tahrif eden Yahudilerin tehdit edilmesi maksadına yönelik, oldukça ağır bir nitelendirme. Onlar böyle yaptıkları için Tevrat'a da Kur'an'a da iman etmeyen kâfirler oldular.

İbni Cerîr et-Taberî, Salih'in şöyle dediğini nakletmektedir: "Maide süresindeki: "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse..." şeklindeki üç ayet-i kerimede Müslümanlarla alâkalı bir taraf yoktur. Bunlar kâfirler hakkındadır" [63] er-Razî şöyle der: Ancak böyle bir görüş zayıftır. Çünkü muteber olan lafzın umumiliğidir, sebebin hususi oluşu değildir. Daha sonra İkrime'den: "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse..."den bu buyruklarla ilgili şöyle söylediğini nakletmektedir: Bu buyruklar kalbiyle inkâr edip diliyle reddedenleri kapsar. Kalbiyle bunun Allah'ın hükmü olduğunu bilip diliyle de Allah'ın hükmü olduğunu ikrar etmekle beraber, bunun zıddını yaparsa böyle bir kimse Allah'ın indirdiği ile hükmeden, ama bu hükmü terkeden bir kişidir. Dolayısıyla böyle birisinin bu ayet-i kerimenin kapsamına girmesi gerekmez. Daha sonra er-Razî: "İşte doğru cevap budur, doğrusunu en iyi bilen Allah'tır." [64] der.

Özetle, Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeyi helâl kılan ile kalbiyle Allah'ın hükmünü kabul edip diliyle de onu reddeden kimse hakkında tekfir söz konusudur. Kâfir olan böyle birisidir. Ancak Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen ve bu konuda hata edip günah işleyen kimse kusurlu hareket eden fasık bir kimsedir. Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmedilmesini rıza ile karşıladığından dolayı sorumlu olacaktır.

Yahudiler, Nadir oğulları'na mensup bir kimsenin diyetini, Kurayza oğulları'na mensup olanm diyetinden daha fazla miktarda belirleyip Nadir oğulları'ndan olanın Kurayza oğulları'ndan olana karşılık öldürülmesini, yani ona kısas uygulanmasını kabul etmeyerek, hem Tevrat'ın hükmüne hem de bu konuda kendisine soru sormaları üzerine Allah Rasulünün verdiği hükme muhalefet etmeleri dolayısıyla bu ayet-i kerime kısası teşrî etmek gayesiyle nazil oldu: "Orada onlara yazdık ki..."

Yani biz Tevrat'ta kısasta eşitliği ve misillemeyi farz kıldık. Cana karşılık can öldürülür, göze karşılık göz çıkartılır, buruna karşılık burun kesilir, kulağa karşılık kulak kesilir, dişe karşılık diş sökülür; yaralamalarda kısas cereyan eder. Yani bu yaralamalarda güç yettiği miktarda eşitliğe itibar edilir.

O halde ayet-i kerime kısasın sözü geçen bütün bu hususlarda cereyan ettiğine delâlet etmektedir. Ebu Hanife Müslümanm zimmîye karşı öldürüleceği görüşünü kabul ederken, cumhur Müslümanm zimmîye karşı öldürülmeyeceğini söylemektedir. Çünkü ayet-i kerime bizden öncekilerin şeriatidir. Bu ise Şa-fiîlere göre bize şeriat olmaz. Zira Resulullah (s.a.) Ahmed, Tirmizî ve İbni Ma-ce'nin Abdullah b. Amr'dan yaptıkları rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Müslüman kâfire karşılık öldürülmez." Yüce Allah'ın: "Göz göze... karşılıktır" buyruğundan kasıt, herhangi bir haksızlık ve haddi aşmak söz konusu olmaksızın, caninin fiiline benzer bir fiili ona uygulamaktır. Eğer caninin sağ gözü varsa, mağdurun çıkardığı sağ gözüne karşılık o gözü alınır, fakat sağ göze karşılık sol göz çıkartılmaz. İsterse kendisinde kısas uygulanacak kimse buna razı olsun. Bu hüküm, kasdi olması halinde böyledir. Hata halinde ise tek bir gözün çıkartılmasında yarım diyet, iki gözün çıkartılmasında ise tam bir diyet vardır. Bir gözü görmeyen bir kimse sağlıklı bir kişinin gözünü çıkartacak olursa, Ebu Hanife ile Şafiî: Yüce Allah'ın: "Göz göze... karşılıktır" buyruğundaki umumi ifadeyi esas alarak ona kısas uygulanacağı görüşündedirler. İbnü'l-Arabî der ki: Kur'an-ı Kerim'in umumi ifadesini kabul etmek evlâdır ve Yüce Allah nezdinde

bu daha bir eşlemdir. Mâlik ise şöyle der: Dilerse kısas uygulanmasını ister, dilerse de (bir gözü görmeyenden) tam bir diyet alır. Çünkü deliller tearuz ettiği (birbiriyle çatıştığı) takdirde kendisine karşı suç işlenen kişi muhayyer bırakılır.

Ahmed şöyle der: Bu durumda tek gözü görmeyene kısas uygulanmaz, ona tam bir diyet ödemek düşer. Çünkü bir gözü görmeyene kısas uygulanacak olursa, görmenin belli bir bölümü karşılığında bir diğerinin bütün görmesi alınmış olur, bu ise eşitlik değildir.

Aynı şekilde burun, kulak ve dişte de kasıt olması halinde, diğer azalara kısas uygulandığı gibi kısas uygulanır. Dil hakkında ilim adamlarının çoğunluğu yirmi sekiz harften konuşmadığı miktar kadar diyet alacağını söylemişlerdir. Eğer tamamen konuşamayacak hale gelirse, diyetin tamamını öder. Dilsizin dilinin kesilmesi halinde ise hükümet-i adi (âdil bilir kişilerin takdiri) söz konusudur.

Yaralamalar konusunda, eşitlik sağlamanın mümkün olduğu eller, ayaklar ve meselâ, kafada kemiği ortaya çıkartan ve murdiha diye bilinen miktarları tespit edilebilen yaralarda kısas uygulanır; et ve kaslardaki bir zedelenme yahut göğüs kafesinde bir kemiğin kırılması gibi kısasın mümkün olmadığı hallerde ise, hükümet-i adlin takdiri söz konusudur. Yani bunda hakimin bilir kişiler aracılığı ile takdir edeceği tazminatın ödenmesi gerekir.

Bütün bunlar saldırganlık ve kasıt halinde böyledir. Hata yoluyla suç işlenmesi halinde ise ya diyetin tamamı ya bir bölümü yahut da mahkemece takdir edilecek tazminat ödenir.

Daha sonra Yüce Allah, insanî faktöre işaret etmektedir ki, bu da af, bağışlama ve hoşgörüdür. Yüce Allah, "Kim onu bağışlarsa artık o kendisi için kefarettir olur." buyurmaktadır. Yani kim kısastaki hakkını sadaka olarak bağışlar ve suç işleyeni affederse, onun bu sadaka olarak bağışlaması ona bir kefarettir olur. Allah ona karşılık günahlarını örter ve onu affeder: "Affetmeniz takvaya daha yakın olandır." (Bakara, 2/237) Taberânî, Ubâde b. es-Sâmit (r.a.)'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Her kim cesedinden herhangi bir şeyi tasadduk edecek olursa, ona tasadduk ettiği kadarı verilir." Bu hasen bir hadistir.

Her kim insanlar arasında adalet ve eşitlik esası üzere yükselen kısasa dair Allah'ın indirdiklerinden yüz çevirecek olursa, o kendilerine de başkalarına da zulmeden, haddi aşan, Allah'ın hadlerini çiğneyen ve herhangi bir şeyi olması gereken yere koymayan zalimlerden olur.

Burada şöyle bir soru sorulabilir: Küfür zulümden daha büyük, zulüm de ondan daha az önemli olduğu halde küfürden sonra zulmün söz konusu edilmesinin faydası nedir? Cevap: Küfür, Yüce Yaratıcıya karşı bir kusurdur. Zulüm ise kişinin kendisine karşı bir kusurdur. [\[65\]](#)

Daha sonra Yüce Allah Tevrat'ın İsrailoğulları'nın şeriatı olduğunu beyan ederek buyurmaktadır ki: Biz İsrailoğulları peygamberlerinin ardından Meryemoğlu İsa'yı gönderdik. O, Yahudilere gönderilmiş son peygamberdir. Kendisinden önce gönderilmiş olan Tevrat'ı sözüyle, ameliyle tasdik eden bir peygamberdi. Yani Tevrat'ın Allah tarafından gönderilmiş bir kitap olduğunu ikrar ettiği gibi, Tevrat gereğince amel etmenin gerekli ve hak olduğunu ifade ederdi. İncil'e aykırı olmayan bütün hususlarda Tevrat

gereğince amel ederdi. Hz. İsa (a.s.) demiştir ki: "Ben namusu (Tevrat şeriatını) nakzetmek için gelmedim, fakat tamamlamak yahut eksikliğini gidermek için geldim." Yani ona bazı hüküm ve öğütleri ilave etmek için gönderildim.

Bundan dolayı Yüce Allah Hristiyanlara şunu emretmektedir: "İncil ehli Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler." (Maide, 5/47) Bu ayet-i kerimede ise şöyle demektedir: "Ve ona İncil'i verdik, onda hidayet ve nur vardır." Yani biz ona İncil'i verdik, İncil'de amelî hükümlere ileten bir hidayet, akidenin esaslarını gösteren bir aydınlık vardır: Tevhid gibi, şirk ve putperestliğin reddedilmesi gibi. İncil'de, Kur'an-ı Kerim gibi Tevrat'ı doğrulayan bir kitaptır. Yüce Allah İncil'i hidayete götüren, takva sahipleri için öğüt veren bir kitap kılmıştır. Çünkü ondan yararlanabilecek kimseler bunlardır.

Dikkat edilecek olursa: "Kendinden önceki., ni doğrulayıcı" cümlesinin birbirinden farklı iki anlam için tekrar edildiği görülecektir. Birincisi Hz. Mesih'in Tevrat'ı doğrulaması, ikincisi ise İncil'in Tevrat'ı doğrulamasıdır.

"Hidayet" kelimesinin tekrarından kasıt, birincisinde şer'î hüküm, şariat ve mükellefiyetlerin açıklanması; nurdan kasıt da tevhid, nübüvvet ve meadın (öldükten sonra dirilişin, ahiretin) açıklanmasıdır. İkinci olarak ondan gözetilen maksat ise şudur: İncil gayet açık bir şekilde Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine delâlet etmektedir. O bakımdan o, insanların İslâm risaletine hidayet bulmalarının sebebidir. Zira İncil, son peygamber, "en büyük Fariklit" olan Muhammed (s.a.)'in gelişinin müjdesini de ihtiva etmektedir.

İncil'in takva sahiplerine öğüt olma özelliğine gelince: İncil oldukça vurgulayıcı ve belîğ bir takım öğütleri ihtiva etmektedir. Bunların takva sahiplerine has olması ise, bunlardan yararlanacak kimselerin bunlar oluşundan dolayıdır. Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'e dair: "O takva sahipleri için bir hidayettir." (Bakara, 2/2) buyruğunda olduğu gibi [66]

İncil'in özelliklerinin açıklanmasından sonra Yüce Allah, İncil ile amel etmeyi: "İncil ehli Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler." diye emretmektedir. Hristiyanlar Allah'ın İncil'de indirmiş olduğu hükümler gereğince amel etsinler. Nitekim Yüce Allah, Tevrat ehli hakkında: "Orada onlara yazdık ki" buyurmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in nüzulünden sonra İncil'de bulunanlar gereğince hükmedilmesi emrinin verilmesinden maksat, onların İncil'de bulunan hükümleri tahrif etmekten, değişikliğe uğratmaktan uzak durmalarının istenmesi, Yahudilerin Tevrat'ın hükümlerini gizlemek suretiyle yaptıklarının benzerini yapmamalarıdır.

"Kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse işte onlar fasıkların ta kendileridir." Yani Allah'ın hüküm ve şeriatının dışına çıkan inatçı kimselerdir.

"Kâfirler, zalimler ve fasıklar"ın vasıfları aynı mıdır, yoksa birbirinden farklı mıdır? Kimi müfessirler bu üç sıfatı da aynı mevsufa ait kabul ederken, İbni Abbas bunları Kitap Ehli (Yahudi ve Hristiyanlar) hakkında özelleştirmektedir. Evlâ olan ise şöyle demektir: Kim Allah'ın hükmünü red ve inkâr ederse, o kimse kâfirdir. Bununla birlikte kim o hüküm gereğince hükmetme-yip bununla birlikte Allah'ın hükmünü terkettiğini ikrar ediyor, onun hükmü olduğunu kabul ederek bunu yapıyorsa o kişi de zalim ve fasıktır. [67]

Kur'an Şeriatî İle Hükmetmek

48- Sana da kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve üzerlerine şahit olarak bu Kitabı hak ile indirdik. O halde aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet. Sana gelmiş olan hakkı bırakıp onların hevalarına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik. Şayet Allah dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı. Lâkin sizi verdiği ile denemek istedi. Öyleyse hayırlarda yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır; size ayrılığa düştüğünüz şeyleri bildirecektir.

49- Ve aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet. Onların hevalarına uyma! Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın. Eğer yüz çevirirlerse bil ki, bir kısım günahları yüzünden Allah onları cezalandırmak istiyor. Gerçekten insanların bir çoğu fasıklardır.

50- Onlar cahiliye hükmünü mü istiyorlar? Ama yakîne sahip bir kavim için Allah'tan daha iyi kim hüküm verebilir!

Nüzul Sebebi

"Ve aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet" ayetinin nüzulü ile ilgili olarak İbni İshâk, İbni Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ka'b b. Esid, Abdullah b. Suriye ve Şâs b. Kays: "Haydi Muhammed'e gidelim, belki onu dininden çevirebiliriz" deyip yanına vardılar ve: "Ey Muhammed!" dediler. "Sen de biliyorsun ki bizler Yahudilerin ileri gelen ilim adamları, eşrafı ve efendileriyiz. Bizler sana tabi olacak olursak, Yahudiler de bize tabi olurlar, bize muhalefet etmezler. Fakat bizimle kavmimiz arasında bir anlaşmazlık vardır. O bakımdan onlarla senin huzurunda mahkemeleşmek istiyoruz. Sen de onlar aleyhine ve bizim lehimize hüküm vereceksin. O vakit biz de sana iman ederiz." Hz. Peygamber ise bunu kabul etmedi, onlar hakkında: "Ve aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet, onların nevalarına uyma!" buyruğundan itibaren "... daha iyi kim hüküm verebilir?" buyruğuna kadar olan ayetler nazil oldu.

"Onlar cahiliye hükmünü mü istiyorlar?" buyruğunda Zemahşerî'nin de dediği gibi iki vecih vardır:

1- Kurayza oğulları ile Nadîr oğulları Hz. Peygamberden cahiliye ehlinin hükmettikleri şekilde maktuller arasında üstünlüğü esas alacak şekilde hüküm vermesini istediler. Resulullah (s.a.)'ın onlara: "Maktuller arasında fark yoktur" dediği rivayet edilmektedir. Bunun üzerine Nadîr oğulları: "Biz buna razı olmayız" deyince bu ayet-i kerime nazil

olmuştur.

2- İkincisi ise bu Yahudilere Kitab Ehli ve ilim ehli oldukları halde heva olup kitaptan sadır olmayan bir cehil yani Yüce Allah'tan bir vahye raci olmayan, bir heva olan cahiliye dininin hükmünü aradıkları için bir ayıplamadır.

el-Hasen'den nakledildiğine göre bu buyruklar, Allah'ın hükmünden başkasını arayan herkes hakkında umumidir. Hüküm ise iki türdür: Birisi bilerek hüküm vermektir ki, bu da Allah'ın hükmüdür, diğeri ise bilgisizce hüküm vermektir; bu da şeytanın hükmüdür.

Tavus'a çocuklarından birisini diğeri üstün tutan bir kişi hakkında soru sormaları üzerine o da bu ayet-i kerimeyi okumuştur. [\[68\]](#)

Açıklaması

Ey peygamber! Biz sana kendisiyle dini tamamladığımız, Allah tarafından geldiği hususunda hiç bir şüphe bulunmayan, hakkı ve doğruyu kapsayan Kur'an-ı Kerim'i indirdik: "Ona batıl önünden de ardından da gelmez." (Fussilet, 41/42) Ku'an'ı kendisinden önce indirilmiş bulunan Tevrat ve İncil gibi kitapları doğrulayıcı ve destekleyici olmak üzere indirdik. Ayrıca kendisinden önceki kitaplar da Kur'an-ı Kerim'den söz etmekte, onu övmekte, bu Kitabın Allah tarafından kulu ve Rasulü Muhammed (s.a.)'e indirileceğini bildirmekte; bütün bu kitapların Allah tarafından geldiğini, Musa'nın ve İsa'nın Allah'ın gönderdiği iki peygamber olduğunu, Allah'a karşı yalan iftira edip uydurmadıklarını bildirmektedir. Asıl sizler ve atalarınız kitabı tahrif ettiniz ve size verilenlerin bir çoğunu unuttunuz.

Kur'an-ı Kerim aynı zamanda kendisinden önce indirilmiş kitaplara karşı bir hakim, onlarda nazil olan buyruklar hakkında bir şahittir. Yine önceki kitapların aslî hallerinde doğru ve sabit hallerinde doğru ve sabit olduklarına tanıklık etmekte, bunların gerçek durumlarını ve sonradan karşı karşıya kaldıkları unutmama, tahrif ve tebdili de açıklamaktadır.

İbni Abbas, İbni Cüreyc ve başkaları: "Şahit olarak" buyruğu hakkında şöyle demişlerdir: Kur'an-ı Kerim kendisinden önceki kitaplara karşı hem emin hem de mutemen (kendisine güvenilen)dir. Kitap Ehli kendi kitaplarında yer alan herhangi bir hususu size haber verdiklerinde eğer Kur'an-ı Kerim'de varsa onu tasdik ediniz, yoksa yalanlayınız. [\[69\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in durumu ve konumu bu olduğuna göre, o halde ey Muhammed ve aynı şekilde hüküm verecek olan her bir kişi, gerek Kitap Ehli arasında gerekse bütün insanlar arasında Allah'ın sana bu kitapta indirmiş bulunduğu hükümlerle hükmet. Kitap Ehli'ne indirilenlerle değil. Çünkü senin şeriatın onların şeriatlerini neshetmiştir.

Sen bu Kitab-ı Azimde bulunan hükümlerle ve senden önceki peygamberlere indirilmiş bulunup senin şeriatinde de nesholunmamış ve senin için de geçerli kıldığı

hükümlerle hükmet. Onların nevalarına, kendi aralarında anlaşarak belirledikleri görüşlerine tabi olma! Allah'ın sana emretmiş bulunduğu haktan saparak başka tarafa yönelerek bu cahil ve bedbahtların nevalarına doğru gitme. Onların recm, kısas, Muhammed (s.a.)'in müjdesi ve benzeri hususlardaki tahrif ve değişikliklerine iltifat etme.

Daha sonra Yüce Allah, konuyu bir daha ele alarak şöyle buyurmaktadır: "Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik." Yani biz her bir ümmet için hükümlerini uygulamayı farz kıldığımız bir şeriat ile izlemelerini aynı şekilde farz kıldığımız, açık ve seçik bir yol tayin ettik. Her ne kadar bütün bu şeriatler dinin esaslarını teşkil eden Allah'ın tevhidi ve yalnızca ona ibadet edilmesi, ahlâk ve faziletlere dair esas noktalarda ittifak halinde iseler de bu toplumların durumlarının, insan karakterinin, istidatlarının ve gelişen zamanın gereklerine göredir.

Alûsî: "Sizden her biriniz için bir şeriat... tayin ettik." buyruğu hakkında şöyle demektedir: Bu, Kitap Ehli'nden Hz. Peygamberin çağdaşı olan kimseleri, onun Allah'ın üzerine indirmiş olduğu hak gereğince verdiği hükme tabi olmaya itmek için yeniden ele alınmış bir cümledir. Bu da onun tabi olduğu hakkın bizzat kendilerinin yerine getirmekle yükümlü buldukları ve kitaplarında yer alan hakkın aynısı olduğunu açıklamak suretiyle beyan etmektedir. Çünkü onların yerine getirmekle yükümlü oldukları şey, neshten önce geçmiş bulunan hükümlerdir. Bu buyruktaki hitap ise -müfessirlerden bir topluluğun da belirttikleri gibi- bütün insanlara yöneliktir. Bu hem hitap esnasında varolan, hem de -tağlib yoluyla- geçmişteki insanlara yöneliktir.

Bizler gerek halihazırdaki ümmetler, gerek geçmiş ümmetlerin her birisi için o ümmete has bir şeriat ve bir yol belirlemiştir. Hemen hemen hiç bir ümmet kendine ait bir şeriat gönderilmeden bırakılmamıştır. Hz. Musa'nın peygamber olarak gönderilişinden, Hz. İsa'nın gönderilişine kadar bulunan ümmetin şeriatı ise Tevrat'ta bulunan hükümlerdir. Hz. İsa'nın peygamber olarak gönderilişinden Hz. Muhammed'in gönderildiği zamana kadarki ümmetin şeriatı ise İncil'de bulunan hükümlerdir. Muhammed (s.a.)'in gönderilişi anından Kıyamet gününe kadar bütün yeryüzündeki ümmetlerin Allah nezdinde makbul olacak biricik şeriatleri ise, yalnızca Kur'an-ı Kerim'de bulunanlardır, başkası değildir. O

halde siz de ona iman ediniz ve onda bulunanlar gereğince amel ediniz. [70] Çünkü Muhammed peygamberlerin sonuncusudur, o Allah'ın bütün insanlara gönderdiği rasulüdür. Onun şeriatı bütün şeriatlerin en kâmil ve en yeterli olanıdır. Getirdiği Kur'an-ı Kerim, insanlık için herhangi bir değişiklik ve herhangi bir tebdil söz konusu olmaksızın kalmış biricik kitaptır. Bu Kitap kafi bir şekilde sabit olmuş ve sübutunda en ufak bir şüphe ve tereddüt olmayan bir kitaptır. Örfeye göre şeriat, peygamberlerin farklılığı ile farklılık gösteren amelî hükümlerdir. Sonradan gelen her bir şeriat, önceki şeriatı nesh eder. Din ise peygamberlerin değişmesi ile değişikliğe uğramayan sabit esasları ifade eder.

Daha sonra Yüce Allah, bütün ümmetlere hitap etmekte ve üstün kudretini haber vermektedir: Şayet o dileseydi bütün insanları tek bir din ve tek bir şeriat etrafında toplardı. Bunun hiç bir bölümünü nesh etmezdi. Fakat Yüce Allah her bir rasule başlı başına bir şeriat teslim etmiştir. Zira tek bir şeriat bütün çağlara ve insanlara elverişli olmayabilir. Bu da onların ilerilik ve aklî olgunluk bakımından farklı farklı oluşları dolayısıyladır. Ne zaman ki insanlık, artık bu farklılıkların azalıp birbirlerine yaklaştıkları bir

vakte geldi, o vakit onlara tek bir şeriat indirdi. Onun değişik şeriatleri indirmesindeki hedef ise, kullarını kendileri için gönderdiği şeriatler ile denemektir. Ta ki, itaatkârı ortaya çıkartıp ona sevap ve mükâfat versin; yaptıkları veya yapmayı kararlaştırdıkları ile de isyankâr olanı cezalandırsın.

Daha sonra Yüce Allah, bütün insanları hayırlarda yarışmaya ve hayır işlemek için ellerini çabuk tutmaya teşvik ederek şöyle buyurmaktadır: "Öyleyse hayırlardı yarışın..." yani itaatlere doğru birbirinizle yansın ve bu hususta elinizi çabuk tutunuz. Allah'a itaat ve kendisinden önceki şeriatleri neshedici kılmış olduğu şeriatine ittiba hususunda birbirinizle yarışın. İndirdiği son kitap olan Kur'an-ı Kerim adındaki kitabını da kesin bir şekilde tasdik edin, doğrula-yın. Bütün bunlar ise, sizin hasrınıza ve sizin faydanızadır. İlâhî lütuf ve rızayı elde etmek içindir. Ey insanlar! Sizin dönüşünüz Allah'ın huzurudur. Kıyamet gününde onun huzuruna döneceksiniz. Allah, size hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz gerçeği haber verecek, hakkı inkâr eden, yalanlayan, herhangi bir delil ve belgeye dayalı olmaksızın onu bırakıp başkasına yönelen kâfirleri de azaplandıracaktır.

Sonra Yüce Allah, daha önce geçen Allah'ın indirdikleriyle hükmetme emrini pekiştirerek şöyle buyurmaktadır: "Ve aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet...", yani biz seni sana indirilen hükme uymakla yükümlü tuttuk. Sakın inatçıların nevalarına uyma. Düşmanın olan Yahudilerin seni haktan saptırmalarına, sana bildirdikleri hususlarda hakkı örtüp gizlemelerine karşı dikkatli ol: Onlara aldanma, çünkü onlar çok yalancı ve çok haindirler. Yüce Allah'ın, "Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından..." buyruğunun anlamı ise, Allah'ın sana indirdiklerinin tamamından seni vazgeçirmelerinden sakın, demektir. Çünkü Arapçada bazan "bir kısım" kelimesi tamamı anlamına kullanılır. İbnül-Arabî der ki: Doğrusu buradaki "bazı=bir kısmı" tabiri bu ayet-i kerimede bu anlamı ile kullanıldığı ve bununla kastedilenin recm olduğudur.

Şayet onlar aralarında hüküm verdiği haktan yüz çevirip Allah'ın şeriatına muhalefet ederlerse, aldırma onlara. Şunu da bil ki, böyle bir şey Yüce Allah'ın kudretiyle olmaktadır. Bu hususta onların bu davranışlarındaki hikmeti ise, onları hidayetten uzaklaştırmaktır. Buna sebep de saptırılmalarını, ibretli bir şekilde cezalandırılmalarını gerektiren geçmişteki günahlarıdır. Allah onları, ahiretten önce bir takım günahları sebebiyle dünyada azaplandır-mayı dilemektedir. Bu günahları ise Allah'ın hüküm ve şeriatından ve senin verdiği hükümlerden yüz çevirmektir. Yahudilerin sözlerinde durmamaları sebebiyle bu azap tahakkuk etmiştir. O bakımdan Peygamber (s.a.) Nadir oğullarını Medine'den sürmüş, Kurayza oğullarını da öldürmüştür.

Bunlar geri kalan pek çok günahları dolayısıyla ahiret yurdunda oldukça acıklı bir azap ile cezalandırılacaklardır.

Ve şüphesiz insanların bir çoğu fasıklardır, yani küfürde ayak diretenler ve hakka muhalefet eden, ondan uzaklaşan, şeriatin, dinin ve akim sınırlarının dışına çıkanlardır. Bununla Resulullah (s.a.)'ın -onlara getirmiş olduğu hakkı kabul etmeyişlerine karşı- teselli ve gönlünün hoş edilmesi söz konusudur.

Daha sonra Yüce Allah, kabilelerinin farklılığına göre maktuller arasında ayırım gözetilmesini isteyen, Kitab Ehli olmalarına rağmen cahiliye dönemindeki arzularının hakim kılınmasını isteyen Yahudileri tenkit ederek, onlara ve benzerlerine şu inkârî (yani davranışlarını reddetmek anlamına yönelik) soruyu yöneltmektedir: "Onlar cahiliye

hükmünü mü istiyorlar.." Gerçek, adaletli ve doğru olmakla birlikte, Allah'ın indirmiş olduğuna uygun olarak verdiği hükmünü kabul etmekten yüz çevirip bundan sonra da zulüm, haksızlık ve hevaya dayalı cahiliye hükmünü mü istiyorlar? Böyle bir soru, hem bir azardır, hem durumlarının hayret edilecek bir hal olduğunu ifade etmektedir; ayrıca her türlü hayrı kapsayan Allah'ın hükmünün dışına çıkıp onun dışında kalan görüş ve hevalara yönelen kimselerin bu durumlarını red ve inkârıdır. Nitekim cahiliye mensupları da kendi sapık görüş ve serserice hevalarına dayanarak ortaya koydukları sapıklık ve bilgisizliklere dayalı olarak hüküm veriyorlardı. İşte onlar gibi davrananların tutumları da bu soru ile reddedilmektedir.

Ayet-i kerimedeki bu hitap ile bu soru, bu taaccüb ve bu inkâr, dinin hakikatine kesin olarak inanan, Allah'ın şeriatına itaatle boyun eğen ve Allah'tan daha adil, hükmü ondan daha güzel bir kimse bulunmadığını idrak eden bir kavme yöneliktir.

Kurtubî bunu tefsir ederken şöyle demektedir: Kesin olarak inanan bir topluluğa göre ise hükmü Allah'tan başka güzel hiç bir kimse olamaz. [\[71\]](#)

Yahudi Ve Hıristiyanları Dost (Veli) Edinmek

51- Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları veli edinmeyin. Onlar birbirlerinin velisidirler. Sizden her kim onları veli edinirse o da onlardandır. Şüphesiz ki, Allah zalimler topluluğuna hidayet vermez.

52- Kalplerinde hastalık olanların onlara koştuklarını görürsün. Derler ki: "Bize bir felâket gelmesinden korkuyoruz." Olur ki Allah fetih verir veya katından bir emir getirir de onlar içlerinde gizlediklerinden dolayı pişman olurlar.

53- İman edenler derler ki: "Sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle Allah'a yemin edenler bunlar mıdır?" Amelleri boşa gitmiş ve hüsrana uğrayanlardan olmuşlardır.

Nüzul Sebebi

İbni İshâk, İbni Ebi Şeybe, İbni Cerîr, İbni Ebi Hatim ve Beyhakî, Ubâde b. es-Sâmit'in şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Kaynuka oğulları savaşınca Abdullah b. Ubeyy b. Selûl onların işleriyle ilgilendi ve onları savunmaya koyuldu. Ubâde b. es-Sâmit de Resulullah (s.a.)'m huzuruna vardı ve onlarla antlaşmasından Allah'a ve rasulüne karşı beri olduğunu bildirdi. Ubâde b. es-Sâ-mit, Hazrec kabilesinden bir kişi îdi. Onun da Kaynuka oğullarıyla tıpkı Abdullah b. Ubeyy gibi antlaşması vardı. Ubâde, Resulullah (s.a.)'ın huzurunda onlarla olan antlaşmasını bozdu [72] ve kâfirlerle antlaşmasından ve onları veli edinmekten beri olduğunu ifade etti. İşte bu sebeple onun ve Abdullah b. Ubeyy'in hakkında Maide suresinde yer alan: "Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları veli edinmeyin..." buyrukları nazil olmuştur.

Atıyye b. Sa'd'dan gelen bir başka rivayette de Atıyye şöyle demektedir: Hazrec oğullarından Ubâde b. es-Sâmit Resulullah (s.a.)'m yanına gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü! Benim Yahudilerden sayıları pek çok velim vardır. Yahudileri veli edinmekten vazgeçiyor, Allah'ı ve Rasulünü veli ediniyorum." Abdullah b. Ubeyy dedi ki: "Ben musibetlerden korkan bir adamım. O bakımdan velilerimi veli edinmekten vazgeçmiyorum." Bunun üzerine Resulullah (s.a.), Abdullah b. Ubeyy'e şöyle dedi: "Habbâb'ın babası! Ubâde b. es-Sâmit'e karşı cimrilik ettiğin vazgeçmek istemediğin o şey varsın sana ait olsun. Ama onun (Ubâde) için bu olmaz." O da: O halde kabul ediyorum, dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları veli edinmeyin..." buyruğundan itibaren "Allah seni insanlardan korur." (Maide, 5/67) buyruğuna kadar olan ayetleri indirdi.

Sîre'de İbni İshâk, şunu zikretmektedir: Resulullah (s.a.) Medine'ye geldiğinde ona karşı kâfirler üç gruba ayrılmıştı: Bir kesim ile onunla savaşmamak, ona karşı kimseye yardımcı olmamak, onun aleyhine düşmanlarıyla dost olmamak üzere sulh yaptı. Bununla birlikte onlar küfürleri üzere kalacakları ancak kanlan ve mallarından yana emniyet içerisinde olacaklardı.

Diğer bir kısım ise onunla savaştı ve ona düşmanlık etti.

Bir kısım da tarafsız olarak durdular. Onunla barış da yapmadılar, savaşmadılar da. Bunun yerine işin nereye varacağını düşmanının sonunun ne olacağını beklemeye koyuldular. Hakikatte ve içten içe Hz. Peygambere düşmanlık eden bu kimseler münafıklardı. Hz. Peygamber, her bir kesime karşı Allah'ın kendisine emrettiği şekilde davranışta bulundu. Medine'deki Yahudiler ile barış yaptı, kendisi ile onlar arasında bir eman kitabı (güvenlik belgesi) yazdı. Bunlar Medine çevresinde üç taife idiler: Kaynuka oğulları, Nadir oğulları ve Kurayza oğulları. Kaynuka oğulları Bedir'den sonra ona karşı savaş açtılar. Nadir oğulları da bundan altı ay sonra ahitlerini bozdular. Sonra da Hendek gazasına çıktığı vakit Kurayza oğulları ahitlerini bozdular. Yahudiler arasında Peygamber (s.a.)'e en aşırı düşmanlık yapanlar bunlardı. Hz. Peygamber bunların her bir taifesi ile ayrı ayrı savaştı ve Allah onlara karşı kendisine zafer nasip etti. Arap ve Bizans

Hristiyanları da Yahudiler gibi, Hz. Peygambere karşı savaş içindeydiler.

Açıklaması

Ayet-i kerimelerin muhtevası şudur: Yüce Allah mümin kullanna İslâmın ve Müslümanların düşmanı olan Yahudi ve Hristiyanları veli edinmeyi yasaklamakta, birbirlerinin velileri olduklarını haber vermekte, sonra da onları veli edinenleri tehdit edip korkutmaktadır.

Ey Allah'a ve peygamberine iman edenler! İslâm'ın düşmanı olan Yahudi ve Hristiyanları veli edinmeyiniz. Yani onları Allah'a ve Rasulüne iman edenlere karşı yardımcılar, dost ve antlaşmalılar edinmeyiniz. Sırlınızı onlara bildirip onların dostluklarından, sevgi yahut muhabbetlerinden yana emin olmayınız. Çünkü onlar asla size karşı samimi olmazlar. Gerçekte onlar birbirlerinin dostudurlar. Yani Yahudiler birbirlerinin dostu, Hristiyanlar da birbirlerinin dostudurlar. Yahudiler size verdikleri ahitlerini bozdular. Hepsi size düşmanlık etmekte, size kin beslemekte ittifak halindedirler.

Daha sonra Yüce Allah onları veli edinenleri tehdit ederek: "Sizden her kim onları veli edinirse o da onlardandır."buyurmaktadır. Yani kim onlara yardım eder yahut onlardan yardım alırsa şüphe yok ki, gerçekte o onlardandır; yani onlar arasında sayılır, sanki onlar gibidir. Samimi Müslümanlar safında yer alan bir kimse değildir. Bu ise Yüce Allah'ın dinde muhalif kanadı temsil eden Yahudi ve Hristiyanlarla samimi dostluk kuran münafıklar aleyhine işi ağırlaştırması ve sıkı tutmasıdır. Çünkü Yahudi ve Hristiyanları veli edinmek beraberinde onların dinlerine razı olmayı getirir. Bu da şuna işaret etmektedir: Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında dünyevî bir takım menfaatler için ilişki ve antlaşmalar, ayet-i kerimede yasaklanmamıştır.

Bu tehdidin sebebi ise şudur: Dinî hususlarda, dini ilgilendiren meselelerde İslâm davasının ve faaliyetinin gerekleri hususunda bu gibi kimseleri veli edinip onlara yardımcı olan yahut onlardan yardım alan bir kimse, olmaması gereken yerde olup veli edinmemesi gerekenleri veli edindiğinden dolayı, kendi kendisine zulmeden bir kimsedir. Yüce Allah ise küfrü ve kâfirleri veli edinmekten dolayı böylelerini hayra veya hakka iletmez.

Gerçek şu ki, kalplerinde şüphe, tereddüt ve münafıklık bulunan kimseler onlara süratle koşuşurlar. Yani içten içe ve zahiren de onları veli edinmek, onlara sevgi beslemek hususunda ellerini çabuk tutarlar. Burada sözü edilenler ise Abdullah b. Ubeyy ile onun münafık cemaatidir.

Bu münafıkların İslâm düşmanlarına karşı bu şekilde dostluk beslemeleri, kâfirlerin Müslümanlara karşı zafer elde etmelerinden korkmaları dolayısıyladır. O takdirde bunların Yahudi ve Hristiyanlar yanında kendilerini himaye etmelerine sebep teşkil edecek bir ortamı kaybetmemiş olur ve bu durumun faydalarını görmüş olurlar. Evet, her zaman ve

mekânda kendilerini zayıf gören münafıkların durumu budur. Onlar kendilerini desteklesinler, sıkıntılı zamanlarda onlara yardımcı olsunlar diye küfrün ileri gelenleri nezdinde dostluklar ve samimiyetler kurmaya çalışırlar. Vakıa şunu ispatlamıştır: Sıkıntılı zamanlarda onları yardımsız bıraktıkları gibi, dostluklarını da basit bedellere satmışlardır. (Biz çağımızda meselâ, Amerika'nın, bütün ömrü boyunca Amerika'ya dost olarak yaşamış birisini nasıl yüz üstü bıraktığını gördük. Oysa bu devlet başkanı sürekli olarak Amerika'nın maksatlarını gerçekleştirmiş, Amerika'nın çizdiği plan doğrultusunda yol almıştı. Onu kullanan da Amerika, tüketip bitiren de Amerika oldu. Sıkıntılı ve zor durumlarda da onu yüz üstü bırakan yine Amerika'dır.) Allah'tan ve Allah'ın dinine mensup olanlardan başkasından yardım alan herkes ziyana duçar olmuştur.

Bundan dolayı Yüce Allah bu gibi kimselerin iddia ve yorumlarını reddederek şöyle buyurmaktadır: Olur ki, Yüce Allah müminlere fetih ve yardım nasip eder. Müminlerle kâfirlerin arasını ayırır: Mekke fethinde ve diğerlerinde görüldüğü gibi. Yahut da Yüce Allah kendi nezdinden bir emir getirir de bu kâfirler hakkında insanların yapabilecekleri bir şeyleri olmaz. Nadir oğulları Yahudilerinin kalbine korkuyu salması ve buna benzer müminlerin kâfirlere karşı muzaffer kılınmaları olayı gibi. Bunun sonucunda Yahudi ve Hristiyanları veli edinen münafıklar yaptıklarına, kendilerine hiç bir fayda sağlamadığı için, pişman oluverirler. Yaptıkları kendilerine fayda sağlayacak yerde zararın kendisi olmuştur. Onlar daha önce gizli oldukları halde müminlerin huzurunda rezil edilmişlerdir. Müfessirler der ki: "olur ki" buyruğu Allah hakkında kullanıldığında vücup ifade eder. Çünkü kerim olan bir zat bir hayır hususunda başkasını ümitlendirecek olursa onu yerine getirir. O bakımdan

bu nefsin ona taalluku ve onu umması dolayısıyla Allah'tan bir vaad konumundadır [\[74\]](#)

Böylelikle fetihten maksadın şu olduğu ortaya çıkmaktadır: Mekke'de ve diğer Arap topraklarında fetihler tahakkuk edecek, Yahudiler Hicaz, Hayber ve diğer bölgelerden sürüleceklerdir. Allah'tan gelecek olan emir ise Allah'ın düşmanlara karşı gizli bir tebliğ; Yahudilerin yerlerinden sürülmeleri yahut da Kurayza oğulları gibilerinin kahredilmeleri yahut da Nadir oğullarının başına geldiği şekilde kalplerine korku salınması ya da Yahudi ve Hristiyanların cizyeye tabi kılınmaları suretiyle İslâm hükümlerine, İslâm devletinin otoritesine boyun eğdirilmeleridir.

İşte o vakit münafıkların her türlü yorumları boşa çıkar, darmadağın olur. Yalancılıkları, iftiraları ortaya çıkar. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İman edenler derler ki..." yani bazı müminler bazılarını yahut da Yahudilere derler ki: "Bunlar mıdır, muhakkak sizinle beraber olduklarına, mutlaka size, Yahudi düşmanlarına karşı size yardımcı olacaklarına dair Allah adına yemin edenler?" Sonra onların gerçek mahiyetlerini, iç yüzlerini anladılar ve onların düşmanlıkları ortaya çıktı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve onlar muhakkak sizdendirler." diye Allah adına yemin ederler; halbuki onlar sizden değildir, fakat onlar korkan bir topluluktur." (Tevbe, 9/56) Yani onlar kendilerini korumak için yahut gerçeği olmayan siyasi bir manevra olmak üzere Müslüman olduklarını izhar eden korkak bir topluluktur. Müminler hemen akabinde şöyle derler: "Şu münafıkların münafıkça eda ettikleri namaz, oruç, hac ve cihat gibi amelleri boşa çıkmıştır. Böylelikle bunlar dünyalarını ahirette de alacakları sevabı kaybetmiş ziyana uğramışlardır."

Müfessirler, bu ayet-i kerimelerin nüzul sebebi hususunda farklı kanaatlere sahiptirler: es-Süddî şöyle der: Bu ayet-i kerime biri diğerine Uhud vakasından sonra iki kişi hakkında nazil olmuştur. Bunlardan biri şöyle demişti: "Ben artık filân Yahudiye gideceğim ve ona sığınacağım, onunla beraber Yahudi olacağım. Belki herhangi bir iş veya herhangi bir olay meydana gelecek olursa bunun bana faydası olur." Diğerisi ise şöyle demişti: "Bana da Şam'da bulunan filân Hristiyanın yanına gidiyorum, ona sığınacağım ve onunla birlikte Hristi-yanlığa gireceğim." Bunun üzerine Yüce Allah "Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları veli edinmeyin..." buyruğunu ve diğer ayetleri indirdi.

İkrime, İbni Cerîr'in rivayetine göre şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime, Ebu Lübâbe b. Abdülmünzir hakkında nazil olmuştur. Resulullah (s.a.) onu Kurayza oğullarına gönderdiği sırada ona: "Peygamber bize ne yapacak?" diye sormaları üzerine kesilecekleri anlamında eliyle boğazına işaret etmişti. Denildiğine göre bu ayet-i kerime İbni Cerîr'in belirttiği ve nüzul sebebinde de nakledildiği gibi, Abdullah b. Ubeyy b. Selul hakkında nazil olmuştur. [\[75\]](#)

Mürtedler Ve Müslümanlara Düşmanlıkları

54- Ey iman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, Allah öyle bir kavim getirir ki, hem O onları sever hem onlar da O'nu severler. Müminlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı azizdirler. Allah yolunda cihat ederler. Hiç bir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir, Allah Vasi'dir, Alîm'dir.

55- Sizin veliniz yalnız Allah, onun ra-sulü ve namaz kılan, zekât veren, rükû eden müminlerdir.

56- Her kim Allah'ı, peygamberi, müminleri veli edinirse muhakkak ki, galip gelecek olanlar Allah'ın Hizbidir.

Nüzul Sebebi

Bu ayet-i kerimeler Resulullah (s.a.) döneminde irtidad eden kabileler hakkında nazil olmuştur. Bunlar şu üç kabile idi:

1- Yemen'de Müdlic oğulları ve onların yalancı peygamberlik iddiasında bulunan başkanları Esved el-Ansî. Esved, kâhin idi. Deylemli Fîruz tarafından öldürüldü.

2- Yemâme'de yalancı peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime el-Kezzâb (yalancı Müseylime)ın kavmi olan Hanîfe oğulları. Müseylime, Resulullah (s.a.)'a bir

mektup göndermiş ve o mektubunda Hz. Peygambere ortak olduğunu belirtip toprakların kendisi ile Hz. Muhammed arasında ortak olarak iki kısma ayrıldığından söz etmişti. Peygamber (s.a.) de ona şöyle cevap yazmıştı:

"Allah Rasulü Muhammed'den yalancı Müseylime'ye. Selâm hidayete tabi olanlara. İmdi, şunu bil ki, arz Allah'ındır. O, orayı kullarından dilediğine miras verir. Akıbet ise takva sahiplerinindir."

Ebu Bekr (r.a.) onunla savaşmak üzere ordu göndermişti. Esved'i, Hz. Hamza'yı öldürmüş olan Vahşî öldürdü. Vahşî şöyle derdi: "Cahiliye dönemimde insanların hayırlısını, Müslüman olduktan sonra da insanların en kötüsünü öldürdüm."

3- Tulayha b. Huveylid komutasında Esed oğulları. Tulayha, Resulullah (s.a.)'ın hayatta olduğu sıralarda irtidad etmiş, Hz. Ebu Bekir de halifeliği sırasında onunla savaşmak üzere asker göndermişti. Bunun üzerine Tulayha, Şam'a kaçmış, daha sonra tekrar İslâm'a girmiş ve güzel bir şekilde İslâm'a bağlanmıştı.

Hz. Ebu Bekir döneminde de yedi kabile irtidad etmişti. Söz konusu kabileler şunlardır:

- 1-** Kurrâ b. Seleme komutasında Gatafân kabilesi,
- 2-** Uyeyne b. Hısn'm kavmi olan Fezâreliler,
- 3-** el-Fucâe Abd Yalîl'in kavmi olan Süleym oğulları,
- 4-** Mâlik b. Nuveyre'nin kavmi Yarbû' oğulları
- 5-** Müseylime'nin karısı ve kâhin olan Münzir'in kızı Secâh komutasında Temim oğulları kabilesinden bir kısmı,
- 6-** eş-Eş'as b. Kays'm kavmi olan Kindeliler,
- 7-** Bekr b. Vâil el-Hutam b. Zeyd oğulları.

Hz. Ömer döneminde de Gassânlı Cebele b. el-Eyhem irtidad etmiş, Hristi-yanlığa girip Şam'a kaçmıştı. Buna sebep ise şu olmuştu: Kabe'nin etrafında tavaf ettiği sırada Fezarelilerden bir kişi onun elbisesine basmıştı. Cebele ona bir tokat vurdu ve burnunu kırdı. Fezareli Cebele'yi müminlerin emiri Ömer (r.a.)'e şikayet edince, Hz. Ömer ya Fezareli'nin affetmesi gerektiğini veya da kısas uygulayacağını bildirdi. Bunun üzerine Cebele şöyle dedi: "Ben bir kral, o ise sıradan bir insan olduğu halde bana kısas mı uygulayacaksın?" Hz. Ömer şöyle buyurdu: "İslâm aranızdaki bu farkı gidermiş, sizi birbirinize eşit yapmıştır." Daha sonra Cebele ertesi gün için mühlet istedi ve sonra kaçıp gitti.

Böylelikle irtidad edenlerin toplamı on bir fırka veya grup olmaktadır [\[76\]](#)

Allah'ın kendilerini sevdiği, kendilerinin de Allah'ı sevdiği bir kavmi getirmesine gelince: Bunlar Hz. Ebu Bekir ve onun arkadaşlarıdır. Bunların Yemenlilerden bir topluluk olduğu söylendiği gibi, Ebu Mûsâ el-Eş'arî'nin kabilesi olduğu da söylenmiştir. Taberî ise ayet-i kerimenin Yemenli Ebu Mûsâ el-Eş'arî'nin kavmi hakkında nazil olduğu görüşünü tercih etmiştir. Çünkü Resu-lullah (s.a.)'m bu ayet-i kerimeyi okuduğu sırada: "İşte bunlar Ebu Musa'nın kavmidirler." diye buyurmuştu. [\[77\]](#)

"Sizin veliniz yalnız Allah..." ayetinin nüzul sebebine gelince: Birbirini pekiştiren rivayetlerin naklettiğine göre, bu ayet-i kerime, nafile namaz kıldığı bir sırada rükûda iken kendisinden bir şeyler isteyen dilenciye parmağındaki yüzüğü sadaka olarak veren Ali b.

Ebî Tâlib hakkında nazil olmuştur. er-Râzî ise, bu ayet-i kerimenin Hz. Ebu Bekir'e has olduğunu tespit etmiştir. [78]

Yüce Allah'ın: "Her kim Allah'ı, peygamberi... veli edinirse" buyruğu da Yüce Allah'ın bütün kullarına Allah'ın rasulünün ve müminlerin dostluğuna razı olup Yahudilerden ve onlarla yapılan antlaşmalardan uzak kalan bütün kullarına bildirdiği bir müjdesidir. [79]

Açıklaması

Ayet-i kerimeler Yüce Allah'ın mürted olanların yerine kendisinin dini ve şeriatının uygulanması için daha hayırlı olanları getirmeye kadir olduğunu beyan etmektir. Bunların dine bağlılıkları mürtedlerden daha sağlam, daha güçlü ve gittikleri yol itibariyle daha doğrudurlar. Nitekim Yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: "Eğer yüz çevirirseniz, sizin yerinize sizden başka bir kavmi getirir ve sonra onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed, 47/38); "Ey insanlar! Eğer o dilerse sizi yok eder ve başkalarını getirir." (Nisa, 4/133); "Eğer dilerse sizi yok eder ve (yerinize) yepyeni bir halk getirir (başka bir kavim yaratır). Bu da Allah'a göre zor bir iş değildir." (İbrahim, 14/19-20)

Ey müminler! Sizden her kim hakkı bırakıp batıla döner ve gelecekte dinini terkedecek olursa, şunu bilsin ki, Allah onların yerine, Kur'ân-ı Kerîm'in altı sıfat ile nitelendirdiği bir başka kavim getirecektir:

1- Allah bunları sever. Yani itaatlerine karşılık en güzel şekilde mükâfat ve sevap verir, onların kadrini yüceltir, onlardan övgüyle söz eder, onlardan razı olur.

2- Onun emrine tabi olmak, yasaklarından kaçınmak, ona itaat etmek, rızasını aramak, onun gazap ve cezasını gerektiren şeylerden uzak kalmak suretiyle;

3,4- Müminlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı da aziz (zorlu ve onur-lu)dirler. Yani müminlere karşı atıfetli ve alçakgönüllüdürler, tevazu ile davranırlar. Kendilerine düşmanlık eden kâfirlere karşı ise sert ve zorludurlar. Bu iki nitelik, Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirdiği nitelikleri andırmaktadır: "Kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler." (Feth, 48/29). Yine Yüce Allah'ın, iman izzeti hakkındaki şu buyruğu da bunu andırmaktadır: "İzzet, ancak Allah'ın rasulünün ve müminlerindir." (Münafikun, 63/8)

5- Allah yolunda cihat ederler. Yani Allah'ın dinini ve kelimesini yükseltmek uğrunda savaşırlar. Allah yolu ise Yüce Allah'ın rızasına götüren hakkın, hayrın, faziletin ve tevhidin, İslâm vatanının, Müslümanların ve İslâm yurdunun, savunulması yoludur.

6- Kınayanın kınamasından çekinmezler: Herhangi bir kimsenin kınamasından, itiraz ve tenkidinden korkmazlar. Çünkü onlar dinlerinde salâbetlidirler. Sapasağlamdırlar. Zira onlar hakkı yerleştirmek, batılı da ortadan kaldırmak için çalışırlar. Bu özellikleriyle de antlaşmaları olan Yahudilerden korkan münafıkların tam zıddıdırlar.

Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bu Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine

verir." Sözü geçen bu nitelikleri Allah dilediğine verir. Bunlar Allah'ın onları sevmesi, onların da Allah'ı sevmeleri; müminlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı aziz olmak; cihat etmek; kınanmaktan korkmamak vs.dir. Bütün bunlar Allah'ın lütfundandır ve Allah lütfunu dilediği kimselere verir, dilediği kimseleri bu lütfu muvaffak kılar. Allah vasidir yani lütufları pek çoktur. Alîm'dir, yani bu lütfu kimlerin ehil ve lâyük olduğunu çok iyi bilendir. O yüce Allah, lütfü geniş ve bol olandır; kimin bunları hak ettiğini ve kimin bundan mahrum edilmesi gerektiğini de çok iyi bilendir.

Yüce Allah, kâfirlerin veli edinilmesini yasakladıktan sonra Allah'ı, rasu-lünü ve müminleri veli edinmeyi emrederek "Sizin veliniz yalnız Allah, onun rasulü ve... müminlerdir." buyurmaktadır. Yani Yahudiler sizin velileriniz ve yardımcılarınız olamaz. Sizin veliniz ve gerçek yardımcınız ancak Allah'tır. Ayrıca onun rasulü ve namazı dosdoğru kılan müminlerdir. Yani namazı erkân ve şartları itibariyle eksiksiz ve tam olarak eda eden, zekâtı ihlâs ve gönül hoşluğu ile hak edenlere veren kimselerdir. Bunlar Allah'ın emirlerine itaatle boyun eğenler. Hiç bir şekilde sarsılmaz, sağa sola meyiletmez, bundan dolayı usanmaz ve riyakârlık da göstermezler.

Allah'a iman etmek, O'na tevekkül etmek suretiyle Allah'ın dinine yardım eden, Allah'ın rasulüne ve müminlere de düşmanlarına karşı destek veren kimseler, işte onlar gerçek kurtuluşa erenlerdir. Gerçekten zafere ve üstünlüğe erişenler onlardır. İşte o vakit de Allah'ın Hizbi'nin zaferi, yani müminler topluluğunun zaferi ve üstünlüğü tahakkuk eder. Galip gelecek olanlar müminlerdir. Çünkü onlar Allah'ın Hizbidirler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah: Andolsun ben ve peygamberlerim her halde galip geleceğim" diye yazmıştır. Muhakkak ki Allah yegane güç sahibidir, mutlak galiptir.. İşte bunlar Allah'ın Hizbidir. Haberiniz olsun muhakkak Allah'ın Hizbi felah bulanların ta kendileridir." (Mücâdele, 58/21-22) Buna göre her kim Allah'ı, Rasulünü ve müminleri veli edinmeye razı olursa işte o kişi dünyada da ahirette de felah bulur (yani umduklarına nail, korktuklarından emin olur) ve her ikisinde de Allah'ın yardımına mazhar olur. [\[80\]](#)

Kafirleri Veli Edinmenin Yasaklanması Ve Sebepleri

57- Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alay ve eğlenceye alanları ve kâfirleri veli edinmeyin. Eğer müminler iseniz Allah'tan korkun.

58- Namaza çağırıldığınızda onu alay ve eğlenceye alırlar. Bu, onların gerçekten akıllarını kullanmaz bir topluluk olmalarındandır.

59- De ki: "Ey Kitap Ehli! Bizi ayıplayı-şınızın Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilenlere inanmamızdan ve sizin bir çoğunuzun da fasık kimseler olmanızdan başka bir sebebi mi var?"

60- De ki: "Allah katında bundan daha kötü bir cezanın bulunduğunu size haber vereyim mi? Okimseler ki, Allah onlara lanet etmiş, aleyhlerine gazap etmiş ve onlardan

maymunlar, domuzlar ve tâğûta ibadet edenler kılmıştır; işte onlar yer bakımından en kötü ve doğru yoldan en sapmış olanlardır."

61- Size geldiklerinde: "İman ettik" l&n gizlemekte olduklarını daha iyi bilir.

62- Onlardan bir çoğunun günaha, haksızlığa ve haram yemeye koştuğunu görürsün. İşledikleri şey gerçekten ne kötüdür!

63- Rabbaniler ve bilginler onları günah söylemelerinden ve haram yemelerinden vazgeçirmeye çalışmalı değil miydi? Yapmakta oldukları şey gerçekten ne kötüdür!

Nüzul Sebebi

"Ey iman edenler..." diye başlayan 57. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak Ebu's-Şeyh b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî İbni Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rifâa b. Zeyd b. et-Tâbût ile Suveyd b. el-Hâris Müslüman olduklarını açığa vurmakla birlikte münafıklık ediyorlardı. Müslümanlardan bir kimse de bu ikisine oldukça sevgi besliyordu. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey iman edenler! Sizden önce... dininizi alay ve eğlenceye alanları ve kâfirleri veli edinmeyin." buyruğundan itibaren "Allah gizlemekte olduklarını daha iyi bilir." buyruğuna kadar olan buyrukları indirdi.

Yine dedi ki: Aralarında Ebu Yâsir b. el-Hattâb, Nâfi' b. Ebi Nâfi'nin bulunduğu bir grup Yahudi Peygamber (s.a.)'e gelip: "Biz peygamberlerden kime iman edeceğiz?" diye sordular. O da şu cevabı verdi: "Ben Allah'a, "İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Ya'kûb'a ve Esbâta indirilenlere Musa'ya ve İsa'ya verilenlere, bütün peygamberlere Rablerinden verilenlere (iman ettim). Onlardan herhangi birisi arasında fark gözetmeyiz, biz ona teslim olmuşuz." (Al-i İmran, 3/84). Fakat Hz. İsa anılınca peygamberliğini inkâr ettiler ve biz İsa'ya da iman etmeyiz, ona iman edene de iman etmeyiz. Bunun üzerine Yüce Allah haklarında: "De ki: Ey Kitab Ehli! Bizi ayıplamanızın Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inanmamızdan ve sizin bir çoğunuzun da fasık kimseler olmanızdan başka bir sebebi mi var?" ayetini indirdi.

Bir rivayette de şöyle denilmektedir: Hz. İsa anılınca şöyle dediler: "Biz sizin dininizden daha kötü bir din tanımıyoruz. İbni Abbâs'tan gelen bir rivayette de şöyle denmektedir: Yahudilerle müşriklerden bir topluluk secdeye vardıkları sırada Müslümanların bu durumlarına güldüler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey iman edenler... kitap verilenlerden dininizi alay ve eğlenceye alanları ve kâfirleri veli edinmeyin."

buyruğunu indirdi. [\[81\]](#)

Açıklaması

Bu ayetlerin konusu İslama ve Müslümanlara düşmanlık besleyen, İslâm-ı tertemiz sert hükümleriyle alay eden ve onları bir çeşit oyuncak edinen Kitap Ehli ve müşrikleri veli edinmekten nefret ettirmek, uzaklaştırmaktır.

Ey iman edenler! Dininizle alay eden, dininizin şâirini, şeri hükümlerini bir çeşit oyuncak edinen Yahudi, Hristiyan, müşrik ve münafıklardan oluşan bütün kâfirleri hiç bir şekilde veliler, yani antlaşmalar, dost ve yardımcıları edinmeyiniz. Çünkü bir şey ile alay eden kimse ona karşı inat eden, onu küçümseyen, ona iman etmeyen, ona ve o şeye sahip olanlara düşmanlık besleyen bir kimsedir. İsterse bunlar size sevgi gösterisinde bulunsunlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İman edenlerle karşılaştıklarında: İman ettik, derler. Kendi şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında ise: Şüphesiz ki, biz sizinle beraberiz. Biz ancak alay edenleriz, derler." (Bakara, 2/14).

Ey iman edenler! Eğer gerçekten siz imanınızda samimi, imanınızın hükümlerine saygı gösteren, onun sınırları çerçevesinde ona bağlı kalan kimseler iseniz yakut eğer sizler şu sefillerinden alay ve oyuncak edindikleri Allah'ın şeriatına iman eden müminler iseniz, Allah'ın azabından ve tekdidinden korkunuz.

Aynı şekilde sizler ezan ile namaza çağırdığınız vakit, namazı bir oyun ve eğlence edindiler. Çünkü onlar Allak'a ibadetin ve Allak'm şeriatının manasına akıl erdiremiyorlar. İşte bunlar ezanı duyduğunda ezan sesini işitemeyeceği yere kadar kaçan şeytana tabi olanların nitelikleridir.

Daba sonra Yüce Allak onlarla tartışarak şöyle demektedir: Ey Muhammed! Şu dininizi eğlenceye alıp oyuncak edinen Kitap Ekli'ne de ki: Bizim Allak'a ve peygamberlerine sapasağlam ve sarsılmaz olan imanımız ile bize indirilenlere, daka önceki peygamberlere indirilen kitaplara iman etmekten başka neyimizi ayıplıyor veya reddediyorsunuz? Bunlar ayıp şeyler değildir ve bunlarda kınanacak bir taraf da yoktur. Bu durumda bu istisna, munkatı' bir istisnadır: Yüce Allak'm şu buyruğunda olduğu gibi: "Onların berikilerden intikam alışlarının tek sebebi, Aziz ve Hamîd olan Allah'a iman etmeleriydi." (Bürûc, 85/8); "Halbuki onlardan intikam almaya kalkışmalarının tek sebebi, Allah'ın ve peygamberinin kendilerini lütfuyla zenginleştirmiş olmasıydı." (Tevbe, 9/74)

Bir diğer sebep ise sizin çoğunuzun fasık kimseler oluşudur. Yani dinin hakikatının dışına çıkan ve inat eden kimseler olmanızdan başka bir sebep yoktur. Siz din namına taassup ve boş taklitlerden başka bir şeye sahip değilsiniz.

Yüce Allah'ın: "Ve sizin bir çoğunuzun da fasık kimseler olmanızdan başka" buyruğu daha önce geçen "inanmamızdan"a atfedilmiştir. Yani: Bizi ayıplamanızın tek sebebi, bir taraftan iman edişimiz, diğer taraftan ve aynı zamanda sizin hakkınızda, isyan edip imanın dışına çıkışınıza dair hüküm vermemiz-dir. Şöyle denilmiş gibidir: Siz ancak İslâm'ın dışına çıkmış olduğunuz halde, bizim İslâm dinine girmemiz suretiyle size muhalefet edişimizi reddediyor, tepkiyle karşılıyoruz.

Hazfedilmiş bir muzafın takdiri de mümkündür. Yani sizin bizi ayıplamanızın sebebi, sizin fasıklar olduğunuza inanışımızdır.

Bir mecrura atfedilmiş olması da mümkündür: Sizler ancak Allah'a ve bize

indirilenlere iman ettiğimizden dolayı, bir de sizin çoğunluğunuzun fasıklar oluşunuzdan ötürü bizi ayıplıyorsunuz.

Burada "çoğunuz" tabirinin kullanılış sebebi kimi Kitap Ehli kimselerin hâlâ tevhid, ibadet, hak ve adalete bağlılık, hayrı sevmek gibi dinin esaslarına sıkı sıkıya bağlı kalmaya devam etmeleriydi.

Daha sonra Yüce Allah onların alay etmelerine şu buyruğu ile cevap vermektedir: Ey Muhammed! Onlara de ki: Ey "dininizden daha kötü bir şey bilmiyoruz" diyerek, dinimizle alay edenler! Ben sizlere bu din sahibi kimselerden daha kötü yahut da Allah'ın lanetlediği kimsenin dininden daha kötü bir kimseyi haber vereyim mi?

Bu ise onların, bu daha kötünün mahiyeti ile ilgili bir diğer soru sormalarını gerektirdiğinden Yüce Allah şöylece cevap vermektedir:

Bundan daha kötü olan ise: "O kimseler ki, Allah onlara lanet etmiş, aleyhlerine gazap etmiş, onlardan maymunlar, domuzlar ve tâğûta ibadet edenler kılmıştır." Yani söylediklerinizden ve hakkımızda zannettiklerinizden daha kötü olani size haber vereyim mi? Bu, Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "De ki: Ben size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? O ateştir." (Hacc, 22/72). Böylelikle alay edilip oyunlarına karşı delil getirmek suretiyle azarlanışlarından daha ağır bir azar ve bir ayıplamaya geçilmektedir. Bu ise geçmişlerinin peygamberlerine karşı kötü durumlarını Allahu Teâlâ'nın da fa-sıklıklarına karşı onları cezalandırmalarını hatırlatmaktadır.

"Allah'ın lanetlediği", rahmetinden kovup uzaklaştırdığı kimse demektir. Lanet, ilâhî gazabı, ilâhî gazap da laneti gerektirir. Çünkü lanet, Allah'ın gazabına uğrayan kimseler için sorgulanmanın nihâî noktasıdır.

Allah'ın kendisine gazap ettiği kimse, bir daha kendisinden ebediyyen razı olmamak üzere gazap ettiği kimse demektir.

Onlara olan gazap ve öfkesi dolayısıyla aralarından domuz ve maymunlar kıldığı kimseler. İşte Allah böylelikle dünya hayatında onları rezil etmiş, ibretli bir şekilde cezalandırmıştır. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktır: "Andolsun ki, aranızda Cumartesi de haddi aşanları bilmişsinizdir. Biz de onlara haydi aşağılık maymunlar olun, demiştik." (el-Bakara, 2/65) Daha sonra gelecek şu buyruğu da andırmaktadır: "Ne zaman ki onlar kendilerine kılınan yasağa karşı baş kaldırdılar, biz de onlara: Aşağılık maymunlar olunuz! dedik." (A'râf, 7/166) Cumhur onların hakikaten mesholunduklarına (hilkatlerinin değiştirildiğine) kanidir. Onlar maymun ve domuzlara döndürüldüler, sonra da yok olup gittiler. Maymunlara dönüştürülenler cumartesi yasağını çiğneyenler, domuzlara dönüştürülenler ise Hz. İsa'ya indirilen sofrayı inkâr ederek kâfir olanlardı. Yine rivayet edildiğine göre, her iki mesh de cumartesi yasağını çiğneyenler hakkında olmuş ve onların gençleri maymunlara, yaşlıları da domuzlara dönüştürülmüştü. Nesillerinin yok olduğunun delili ise Müslim ve başkalarının İbni Mes'ûd'dan yaptığı şu rivayettir: "Resulullah (s.a.)'a maymunlar ve domuzlar hakkında: Bunlar Allah'ın mesh ettiği kimselerden midir? diye sorulmuş o da şöyle buyurmuştu: "Allah helak ettiği -yahut mesh ettiği diye buyurmuştur- bir kavme bir nesil ve arkalarından gelecek bir zürriyet takdir etmemiştir. Şüphesiz ki, maymunlar da domuzlar da bundan önce de var idiler."

Taberî de Mücahid ve başkalarından Yüce Allah'ın: "Aşağılık maymunlar olunuz." buyruğu hakkında, yani zelil ve küçülmüş maymunlar olunuz, açıklamasını yaptıklarını nakletmektedir. [\[82\]](#)

Tâğût'a ibadet edenler, yani aralarından Allah'ı bırakıp tâğûtu mabud edinen kimseler kıldığı kesim ve topluluklar, demektir. Tâğût ise Allah'tan başka kendisine ibadet olunan put, şeytan, buzağı gibi şeylerdir. Onların buzağıya tapınmaları ise şeytanın kendilerine güzel gösterdiği şeylerdendi. Böylelikle onların o buzağıya ibadetleri gerçekte şeytana yapılmış bir ibadetti.

İşte sözü geçen bu gülünç ve ayıp niteliklere, kusurlara sahip olanlar, sizin hakkımızdaki kanaatlerinden daha kötü bir durumdadırlar. Zira böylelerinin ahirette cehennemden başka gidecek yerleri yoktur ve böyleleri mutedil ve orta yol olan doğru yoldan sapmış kimselerdir. "Kötü... ve sapık" tabirlerinin birlikte kullanılması üstünlük ifade etmek için değildir. Çünkü bu din, katıksız bir hayırdır. Bu, karşı tarafta bulunmayan şeyler hakkında is-m-i tafdilleri kullanmak kabilindedir. Böyle bir ifade onların lafızlarına müşakele (kullandıkları lafızlara benzer lafızlar kullanmak) ve kendi kanaatlerini doğru farz ederek onlara cevap vermek kabilindedir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "O günde cennetlikler hem yerleştikleri yer bakımından daha hayırlıdır, hem de dinlenecekleri yerleri daha güzeldir." (Furkân, 25/24)

Daha sonra Yüce Allah, münafıkların durumlarını açıklayacak: "Size geldiklerinde..." diye buyurmaktadır. Yani Yahudi münafıklar size geldikleri vakit, biz peygambere ve ona indirilene iman ettik, derler. Oysa onlar küfür ile beraberdirler ve kalplerinde küfür üzere karar kılmışlardır. Ey Muhammedi Yanına veya yanınıza girdiklerinde yahut yanınızdan çıkıp gittiklerinde durumları aynıdır onların: Asla küfürlerinden vazgeçmemişlerdir. Bu ise Yahudi münafıkların bilinen bir niteliğidir. Zahiren müminlere karşı iyi görünürler.

Kalplerinde ise küfür gizlidir. Onların bütün işleri aldatmak, hile ve tuzak kurmaktır. Yüce Allah'ın buyruğunda olduğu gibi: "İman edenlerle karşılaştıklarında: İman ettik, derler, fakat birbirleriyle başbaşa kaldıklarında ise: Allah'ın size açtığını Rabbinizin huzurunda aleyhinize delil getirsinler diye mi haber veriyorsunuz, derler." (Bakara, 2/76) Onların tümü ahmaktırlar. Çünkü Yüce Allah gizlediklerini daha iyi bilir. Yani onların kalplerinde sakladıklarını, gizlediklerini O çok iyi bilendir. İsterse insanlara gerçeğe muhalif olanı izhar etsinler. Şüphesiz ki, Allah gizli olanı da aşikar olanı da bilir. Onları kendilerinden daha iyi bilir. Bu hallerine karşılık olarak da onları tam anlamıyla cezalandıracaktır. Peygamber (s.a.)'in olsun, müminlerin olsun yanına girdiklerinde ve yanlarından çıkıp gittiklerinde, içlerinde sakladıkları kin, hile, desise, kötü niyetler, yalan ve hainlik olduğu gibi kalmıştır. Asla değişiklik göstermemiştir: "Yahudilerden yana alabildiğine kulak veren ve başka bir kavim için dinleyenler vardır." (Mâide, 5/41).

Onlar, bu özellikleriyle sapık, eşine ender rastlanır şaşkın kimselerdir. Çünkü Allah rasulü ile birlikte uyanık bir kalp ve edep ile birlikte oturup kalkan kimsenin kalbine -belki de aynı kişi, onu görür görmez ve sözünü işitir işitmez, onu öldürme kastında dahi bulunacak bir kimse olabilirdi- Allah fazla geçmeden imanın nurunu bırakırdı.

Daha sonra Kur'an-ı Kerîm sözü geçenlerden daha da kötü bir takım niteliklerini de zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Onlardan bir çoğunun... görürsün." Yani ey

Peygamber! Sen, dininle alay eden bu Yahudilerin bir çoğunun günahı işlemeye, zulüm ve masiyetlere, insanlara haksızlık yapmayı, batıl yollarla mallarını yemeye koşuştuklarını, bütün bunları yapmakta ellerini çabuk tuttıklarını görürsün. Onların yaptıkları bu iş ne kadar kötü, bu haksızlıkları ne kadar çirkin; davranışları ne kadar da berbattı!

Sonra Yüce Allah onların ilim adamlarını günahı gerektirecek sözler söylemekten ve yalandan kaçınmaya teşvik ederek: "Rabbaniler ve bilginler onları... vazgeçirmeye çalışmalı değiller miydi?" buyurmaktadır. Kadı Beydâvî der ki: "Bu, teşvik içindir. Çünkü "değiller miydi?" anlamını ifade eden (lev-lâ) edatı mazi (di'li geçmiş) fiilin başına geldiği takdirde, azar ifade eder. Gelecek zaman (muzâri) ifade eden fiilin başına geldiği takdirde ise teşvik ifade eder. Yani Rabbaniler onları teşvik etmeli değil miydi? Rabbanilerden kasıt ise üzerlerinde yetki sahibi, yönetici olan ilim adamlarıdır. Bilginler (el-Ahbâr) den kasıt

ise, yönetici olmayıp sadece ilim adamı olan kimselerdir. [83] İşte onların Rabbanileri ve ilim adamları, kendilerine bunları işlemekten ahkoymalı değil miydi? Bunu terkedip münkere razı oluşları dolayısıyla yaptıkları bu iş ne kadar da kötüdür! Adeta onlar bizzat münkerleri işleyenlerden daha büyük günah sahibi gibi sunulmaktadırlar. Çünkü her bir iş yapan kimseye "yapan (sâni)" adı verilmez ve her bir işe de sinâ'a denilmez. Kişi, bu hususta ileri dereceye varıp gereken eğitimi alıp ona nispet olunmadıkça bu tabirler

kullanılmaz. Nitekim ez-Zemahşerî de böyle demektedir. [84] Kurtubî de şöyle der: Sun' "işlemek (amel etmek)" anlamındadır. Şu kadar var ki, yapılan işin iyi ve güzel yapılmasını gerektirmektedir. [85]

İbni Abbâs (r.a.)'tan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Bu, Kur'ân-ı Ke-rîm'deki en ağır ayet-i kerimedir. Yani Kur'ân-ı Kerîm'de ilim adamlarını bu ayet-i kerimeden daha ağır bir şekilde azarlayan başka bir ayet-i kerime yoktur. ed-Dahhâk şöyle der: Bana göre Kur'ân-ı Kerîm'de bu ayetten daha çok korkutan bir başka ayet yoktur. Yani bu ayet-i kerime insanları doğruya iletmek, hidayet yolunu göstermek hususunda kusurlu davranıp ferdin de toplumun da hayat düzenini ifsad eden kötülük ve günahları yasaklamayı terketme-leri halinde, ilim adamlarına karşı ağır bir delildir. [86]

Yahudilerin En Çirkin Sözlerinden Birisi, Aralarında Düşmanlık Ve Nefretin Yerleştirilmesi İle Kitap Ehli'nin İmanlarının Mükâfatı

64- Yahudiler: "Allah'ın eli bağlıdır" dediler. Böyle dediklerinden ötürü kendi elleri bağlansın ve lanet olsun onlara. Hayır, onun iki eli de açıktır, nasıl dilerse öyle infak eder. Andolsun ki, Rabbinden sana indirilen onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü artıracaktır. Onların aralarına Kıyamet gününe kadar kin ve nefreti saldık. Savaş için ne

zaman bir ateş körükleseler Allah onu söndürür. Üstelik Allah yolunda fesada da koşarlar. Allah ise fesatçıları sevmez.

65- Eğer Kitap Ehli iman edip de sakın-salardı kötülüklerini örter ve onları Naîm cennetlerine koyardık.

66- Eğer onlar Tevrat'ı İncil'i ve kendilerine Rablerinden indirilmiş olanı dosdoğru uygulamış olsalardı, muhakkak ki hem üstlerinden hem de ayaklarının altından rızıklandırıldıkları nimetleri yiyeceklerdi. İçlerinden orta yolu tutan bir ümmet vardır. Onlardan bir çoğunun yapmakta oldukları şey ise pek kötüdür.

Nüzul Sebebi

Taberânî ve İbni İshâk, İbni Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: en-Nebbâş b. Kays diye bilinen Yahudilerden bir kişi: "Şüphe yok ki senin Rabbin cimridir, infakta bulunmaz" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Yahudiler Allah'ın eli bağlıdır, dediler" buyruğunu indirdi. Ebu's-Şeyh b. Hayyân da bir başka yoldan İbni Abbâs'm şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Yahudiler Allah'ın eli bağlıdır, dediler." ayet-i kerimesi Kaynukâ oğullarının başı Fenhas hakkında nazil olmuştur. İkrime'nin dediği de budur. [\[87\]](#)

Açıklaması

Yahudiler, Yüce Allah'ı fakir, kendilerini de zengin olmakla nitelendirdiler. Onlar "Allah'ın eli bağlıdır" diyerek Yüce Allah'ı cimrilikle suçladılar. Yani Resulullah (s.a.)'ı yalanlaması sebebiyle malî bir sıkıntı ile karşı karşıya kalan Yahudilerden birisi böyle dedi, demektir. Bunun bütün ümmete nispet edilmesi ise, bir ümmetin kendi arasındaki dayanışması dolayısıyladır. İşte bu kimse: Allah cimridir, dedi. "Elin bağlı olması" mecazî olarak cimriliği ifade etmektedir. Allah'ın elinin açık olması ise, cömertlik ve bol ihsanından, lütuf ve kereminden kinayedir.

Onlar bu sözleriyle Allah'ın elinin bağlı olduğunu kastetmiyorlar. Onlar bununla cimri olduğunu, yani cimrilik ederek yanındaki rızık kaynaklarını alıkoyup vermediğini anlatmak istemektedirler. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Elini boynuna bağlı tutma! Onu büsbütün de açma! O takdirde kınanmış ve yaptığına pişman olursun." (İsrâ, 17/29) Yani Yüce Allah hem cimrilik etmeyi, hem de. savurganlığı yasaklamaktadır. Savurganlık (tebzîr), olmadık yerde fazla harcamada bulunmaktır. Yüce Allah söylediklerini kendilerine olduğu gibi iade etti ve uydurup iftira ettikleri sözleri ile kendilerine mukabelede bulundu.

Onlara cimrilikle, rahmetinden kovulmakla beddua etti ve şöyle buyurdu: "Böyle"dediklerinden ötürü kendi elleri bağlansın ve lanet olsun onlara." Bu cimrilik etmek, sıkıntı içerisinde bulunmak ve hayra karşı eli sıkılık etmek anlamını ifade eden bir bedduadır. Bundan dolayı onlar Allah'ın yarattıklarının en cimrileri ve en sıkıntılıları, dar geçimlileri olmuştur. Bunun gerçek anlamıyla ellerinin bağlanması için bir beddua olması da mümkündür. Dünya hayatında esir alınarak ellerinin bağlanması, ahirette de cehennem zincirleriyle bağlanmak suretiyle azaplandırılmaları anlamında bir beddua olabilir.

Şanı Yüce Allah onlara verdiği cevabında söylediklerinin aksini ispat ederek şöyle buyurmaktadır: "Hayır, onun iki eli [88] de açıktır. Nasıl dilerse öyle in-fak eder." Bilakis o lütfü geniş ve cömert olandır. Bağış ve ihsanı pek çoktur. Her ne varsa mutlaka her şeyin bütün hazineleri O'nun nezdindedir. Mahlûka-tı üzerindeki her bir nimet yalnızca ondandır, onun hiç bir ortağı yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O size kendisinden istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetlerini asla sayıp bitiremezsiniz. Şüphesiz ki insan çok zalim ve nankördür." (İbrahim, 14/34)

İmam Ahmed, Buhârî ve Müslim, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Şüphesiz Allah'ın sağı dopdolu-dur. Hiç bir harcama onu eksiltmez. O gece ve gündüz durmadan sağnak sağ-nak rahmetini yağdırır. Gökleri ve yeri yarattığı günden beri bütün infak ettikleri var ya, şüphesiz bunlar onun sağındakinden bir şey eksiltmiş değildir." Yine buyurdu ki: "Arşı da su üzerindedir. Onun diğer elinde ise feyz -veya kabz-varıdır. Yüksek tir ve alçaltın" Yine buyurdu ki: "Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "(Ey Ademoğlu) İnfak et, ben de sana infak edeyim."

Burada, cömertlik, ellerin açık olması ile ifade edilmiştir. Çünkü cömert olan bir kimse iki eliyle verir.

Bazı insanların rızıklarının az ve dar olması ise Yüce Allah'ın ihsanının bolluğuna aykırı değildir. Çünkü Allah'ın rızık bakımından insanlardan kimisini kimisine üstün kılmasında bir hikmeti, bir iradesi ve bir meşiet i vardır. Nitekim şanı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer Allah kullarına rızıkı yaysaydı, yeryüzünde elbette azgınlık ederlerdi. Fakat dilediği bir miktar ile indirir. Muhakkak ki O, kullarından haberdardır, (onları) çok iyi görendir." (Şûra, 42/27); "Allah dilediği kimseye rızıkı yayar ve (dilediğine de) daraltır." (Ra'd, 13/26)

Daha sonra Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'in onlar üzerindeki etki boyutunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki Rabbinden sana indirilen onlardan çoğunun azgınlığını ve küfürünü artıracaktır." Yani Allah'a yemin olsun ki, sana apaçık indirilen ayetler onların tuğyanlarını, azgınlıklarını artıracaktır. Tuğyan ise küfür ya da yalanlamak bakımından eşyada haddi aşmak ve aşırıya gitmektir. Ey Muhammed! Allah'ın sana vermiş olduğu nimet, senin düşmanların olan Yahudiler ve benzerleri hakkında bir nikmet (azap sebebi) olmaktadır. Allah'ın sana indirdikleriyle müminlerin tasdikleri, salih amelleri, faydalı bilgileri arttığı gibi, seni ve ümmetini kıskanan kâfirlerin de azgınlıklarını ve küfürlerini artırmaktadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: O iman edenler için bir hidayet ve bir şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında ağırlık vardır ve o, onlara karşı (kalplerinde) bir körlüktür. İşte onlar kendilerine uzak bir yerden seslenenler (gibi) dirler." (Fussilet, 41/44); "Biz Kur'ân'dan müminlere şifa ve rahmet olanı indiriyoruz.

Zalimlerin ise ancak hüsrânlarını artırırız." (İsrâ, 17/82)

Taberî de Katâde'nin: "Andolsun ki Rabbinden sana indirilen..." ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: Muhammed (s.a.)'i ve Arapları kıskanmaları onları, Muhammed'i inkâr etmeye itti. Halbuki onlar ellerindeki kitaplarında Hz. Peygamberin sıfatlarının yazılı olduğunu görüp biliyorlardı. [89]

Yüce Allah'ın onların bu olumsuz hallerine karşı verdiği cezalarından birisi de buyurduğu şekliyle: "Aralarına Kıyamet gününe kadar kin ve nefret saldık" diye belirttiği cezadır. Yani biz bütün Yahudi ve Hristiyan kesimleri arasında düşmanlık ve nefreti saldık. Onların her bir fırkası, kesimi, diğerine muhalefet etmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen onları toplu ve birlikte sanırsın, halbuki onların kalpleri darmadağındır." (Haşr, 59/14)

Tarihte sık sık meydana gelen kavmiyetçi çatışmalar, dinî ihtilâflar ve sömürgeci menfaatler için ortaya çıkan değişik savaşlar bunu ispat etmektedir. Herhangi bir kimse Yahudilerin Filistin'deki oyunlarına aldanmasın; bu geçici bir durumdur.

Bunlar Allah'ın Rasulüne ve samimi müminlere tuzak hazırlamak, toplumlar arasında fitne ve savaşları körüklemek istedikleri her seferinde Allah onları başarısızlığa uğratmış, hile ve tuzaklarını başlarına geçirmiştir. Ya onların çabaları boşuna çıkar veya müminlere, onlara karşı zafer ihsan eder.

Yahudiler bütün yaptıklarıyla yeryüzünde fesada koşarlar. Yani yeryüzünde fesat çıkartıp islâh etmemek, onların her zamanki seciyyelerinin bir parçasıdır. Yüce Allah ise bu nitelikte olanları sevmez. Aksine buğzeder, cezalandırır ve azap eder.

Daha sonra Yüce Allah yine de umut ve tövbe kapılarını önlerinde açık tutarak şöyle buyurmaktadır: "Eğer Kitap Ehli iman edip de sakınsalardı..." yani onlar Allah'a ve rasulüne iman edip işlemekte oldukları günah ve haramlardan sakınacak olsalar, şüphesiz işlemiş oldukları kötülüklerini örterdik, onları nimete garkolacakları Naîm Cennetlerine koyardık. Yani şu hoşlarına gitmeyen hallerini üzerlerinden kaldırır ve maksatlarına nail olmalarını sağlardık. Şayet onlar asıl olarak tevhide bildiren ve İsmail soyundan gelecek son peygamberi müjdeleyen Tevrat ve İncil'de bulunanlar gereğince -herhangi bir tahrif, değişiklik ve değiştirme (tebdil ve tağyîr) söz konusu olmaksızın amel edip Muhammed (s.a.)'e indirilen Kur'an-ı Kerîm gereğince amel etselerdi, şüphesiz ki Allah rızıklarını genişletir, semavî hayırları üzerlerine indirir, yeryüzü bereketlerinden onlara ihsan ederdi. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Şayet ülkeler ahalisi iman edip takva sahibi olsalardı, biz de üzerlerine semadan ve arzdan bereketlerin kapılarını açardık." (A'râf, 7/96) İbni Abbâs da şöyle demektedir: "Hem üstlerinden hem de ayaklarının altından... yiyeceklerdi." buyruğu, üzerlerine gökten bol bol yağmur yağdırır ve yeryüzü bereketlerinden bol bol ihsan ederdi, demektir.

Daha sonra Yüce Allah itikatlarında olsun davranışlarında olsun Kitap Ehli'nin birbirlerine eşit olmadıklarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "İçlerinden orta yolu tutan bir ümmet vardır. Onlardan bir çoğunun yapmakta oldukları şey ise pek kötüdür." Yani Yahudilerden Abdullah b. Selâm ve arkadaşları, Hristiyanlardan da Necâşî ve benzerleri din hususunda mutedil olan bir topluluk vardır. Bunlar dışındaki büyük çoğunluğu ise dinin esaslarının dışına çıkan fasık kimselerdir. Onların yaptıkları iş ne kadar

kötüdür!

Bazı Kitap Ehli'nin mutedil olduklarına tanıklık eden bu ayete benzer başka bir takım ayetler de vardır. Yüce Allah'ın kimi Yahudiler hakkındaki şu buyruğunda olduğu gibi: "Musa'nın kavminden hak ile hidayet bulan ve onunla adaletli olan bir topluluk vardır." (A'râf, 7/159). Hz. İsa'ya uyanlar hakkındaki buyruğu da bu kabildendir: "Aralarından iman edenlere ecirlerini verdik; onların pek çoğu ise fasıklardır." (Hadîd, 57/27).^[90]

Hız. Peygambere Vahyi Tebliğ Emri, İnsanlardan Korunması Ve Kitap Ehli'nin Onun Peygamberliğine İmana Davet Edilmeleri

67- Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer yapmazsan onun risaletini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Muhakkak ki Allah, kâfirler güruhunu hidayete erdirmez.

68- De ki: "Ey Kitap Ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni dosdoğru tatbik etmedikçe hiç bir şey üzerinde değilsiniz." Andolsun ki Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun azgınlık ve küfrünü artıracaktır. Öyleyse o kâfirler güruhu için üzülme.

69- Doğrusu iman edenler, Yahudiler, Sâbiîler ve Hristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe iman edip salih amel işleyenlere hiç korku yoktur. Onlar üzülecek de değillerdir.

Nüzul Sebebi

67. ayet-i kerime olan: "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et." ayetinin nüzulü ile ilgili olarak Ebu's-Şeyh İbni Hayyân, Hasan-ı Basrî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Muhakkak Allah benimle bir risalet göndermiştir. Ben bu risaleti gereğince yerine getirmek takatini kendimde bulamadım. İnsanların beni yalanlayacaklarını da iyi bildim. (Rabbim) Bana ya tebliğimi yaparım veya azaplandırıhrım diye tehdidde bulundu ve: "Ey peygamber Rabbinden sana indirileni tebliğ et." buyruğu nazil oldu.

İbni Ebî Hatim de Mücâhid'den şöyle dediğini nakletmektedir: "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!" ayet-i kerimesi nazil olunca şöyle buyurdu: "Rabbim ben yapayalnızım, onlar da hepsi benim aleyhime bir araya geleceklerdir, bunu nasıl yapabilirim?" Bu sefer: "Eğer yapmazsan onun risale-tini tebliğ etmemiş olursun." buyruğu nazil oldu.

Hâkim ve Tirmizî de Aişe (r.a.) den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Peygamber

(s.a.) şu: "Allah seni insanlardan korur." buyruğu nazil oluncaya kadar muhafız ile korunurdu. Bu buyruk nazil olunca başını çadırdan çıkartıp şöyle dedi: "Ey insanlar! Haydi gidiniz, Allah beni korumasına almış bulunuyor." Suyutî, hadis-i şerifteki ayet-i kerimenin geceleyin nazil olmuş leyfî ve Hz. Peygamber yatakta yatıyorken üzerine nazil olmuş firaşî bir ayet olduğuna delil olduğunu söyler.

İbni Hibbân, Sahîh' inde Ebu Hureyre'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) yolculukta iken sabahı edecek olursak, en büyük ve en geniş gölgeli ağacı ona bırakırdık. O da o ağacın altında konaklardı. Bir gün bir ağacın altında konakladı, kılıcını da o ağaca astı. Adamın birisi gelip kılıcını aldı ve: "Ey Muhammedi Bana karşı seni kim koruyabilir?" dedi. Resulullah (s.a.) da: "Beni sana karşı Allah koruyacaktır. Kılıcı koy" dedi, o da kılıcını yerine koydu. Bu sefer: "Allah seni insanlardan korur." buyruğu nazil oldu.

İbni Merdûveyh de İbni Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'a: "Semadan üzerine inmiş en ağır ayet hangisidir?" diye soruldu. O da şöyle buyurdu: "Hac mevsiminde Minâ'da bulunuyordum. Arap müşrikleri ile kim oldukları bilinmeyen insanlar etrafıma toplandı. Cebrail üzerime inerek: "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilene tebliğ et." ayetini indirdi. Ben de Akabe'nin yanında ayağa kalkıp: "Ey insanlar, dedim, Rabbimin risaletini tebliğ etmek için size cennetin verilmesi karşılığında bana kim yardımcı olur? Ey insanlar, lâilâheillallah deyin ve benim Allah'ın size gönderdiği rasulü olduğumu kabul edin, felah bulursunuz. Size cennet verilecektir." Hz. Peygamber buyurdu ki: "Ne kadar erkek, kadın ve çocuk varsa hepsi toprak ve taş atmaya başladılar." Bu dinini terketmiş bir yalancıdır" dediler. Birisi bana görünüp ["Şöyle dedi: Ey Muhammed, eğer sen Allah'ın Rasulü isen bunlara beddua etmek zamanın gelmiştir. Tıpkı

Nuh'un kavminin helaki için beddua ettiği gibi." [\[91\]](#) Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'ım! Kavmimi hidayete ilet. Çünkü onlar bilmeyen bir topluluktur. Sana itaat konusunda beni tasdik etmeleri için onlara karşı bana yardım et. Bu sefer amcası Hz. Abbâs geldi ve onu ellerinden kurtarıp uzaklaştırdı.

Süyutî, anlatılanın bu ayet-i kerimenin Mekki olmasını gerektirse de, zahirin bunun böyle olmadığını gösterdiğini söyler.

Râzî şöyle der: Şunu bil ki, bu gibi rivayetler her ne kadar çok olsa dahi, evlâ olan bunları Yüce Allah'ın Hz. Peygambere Yahudi ve Hristiyanların hile ve tuzaklarına karşı güvenlik ve teminat verdiği şeklinde yorumlanması, ona onlara hiç bir şekilde aldırmandan, [\[92\]](#) açıktan açığa tebliğini yapmak emrini vermiş olduğu şekilde anlaşılmasıdır.

"De ki: Ey Kitap Ehli... hiç bir şey üzerinde değilsiniz." mealindeki 68. ayetin nüzulüne gelince: İbni Cerîr et-Taberî, İbn Ebî Hatim, İbni Abbâs'm şöyle dediğini rivayet ederler: Râfî b. Harise, Sellâm b. Miskin, Mâlik b. es-Sayf ile Râfî' b. Harmele, Resulullah (s.a.)'a gelip: "Ey Muhammedi" dediler. "Sen İbrahim'in şeriatı ve dini üzere olduğunu, elimizde bulunan Tevrat'a iman ettiğini, bu Tevrat'ın Allah'tan gelmiş hak kitap olduğuna tanıklık ettiğini iddia etmiyor musun?" Resulullah (s.a.): "Evet, öyle diyorum." dedi. "Fakat sizler olmadık şeyler ortaya attınız ve Tevrat'ta bulunan sizden alınmış akitleri inkâr ettiniz. Orada insanlara açıklamakla emrolduğunuz şeyleri o kitaptan gizlediniz. Ben sizin

sonradan yaptığınız bu işlerden uzağım." Bu sefer şöyle dediler: "Bizler elimizde bulunanın gereğini yerine getiririz. Biz hak ve hidayet üzereyiz. Sana iman etmiyoruz, sana uymuyoruz. Bunun üzerine Yüce Allah: "De ki: Ey Kitap Ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni dosdoğru tasdik etmedikçe hiç bir şey üzerinde değilsiniz." buyruğundan itibaren: "Öyleyse o kâfirler güruhu için üzülme!" buyruğuna kadar olan ayet-i kerimeyi inzal buyurdu. [\[93\]](#)

İbni Abbas şöyle der: Yahudilerden bir topluluk Resulullah (s.a.)'m yanına gelerek şöyle dediler: "Sen Tevrat'ın Allah'tan gelmiş hak kitap olduğunu kabul etmiyor musun?" O: "Ediyorum", deyince şöyle dediler: "Bizler ise yalnızca o Tevrat'a iman ediyoruz, onun dışında olan kitaplara iman etmiyoruz." Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Yani sizler her iki kitapta yer alan Mu-hammed (s.a.)'e iman ve bunların gerektirdikleri ameli yerine getirmediğiniz dinden hak namına bir şey üzere olamazsınız. [\[94\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah rasulü Muhammed (s.a.)'e risalet sıfatıyla hitap ederek Allah'ın üzerine indirdiklerinin tümünü tebliğ etmesini emretmektedir. O da bu görevini en mükemmel şekliyle ifa etti. Risaleti tebliğ etti, emaneti tamamıyla yerine getirdi. Ümmete samimi olarak nasihat etti. Allah ona verilebilecek mükâfatın en hayırlısını versin. Buhârî bu ayet-i kerimeyi tefsir sadedinde Hz. Âi-şe'nin rivayet ettiği şu hadisini nakletmektedir: "Sana bir kimse Muhammed'in Allah'ın indirdiğinden herhangi bir şey gizlediğini söyleyecek olursa, kesinlikle yalan söylemiş olduğunu bil. Çünkü Yüce Allah: "Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et." buyurmaktadır." Bunu Müslim, Tirmizî ve Nesaî de böylece rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim'de de yine Hz. Âişe'den şöyle dediği nakledilmektedir: "Kur'ân-ı Kerîm'den eğer Muhammed herhangi bir şey gizleyecek olsaydı şu: "Allah'ın açığa çıkartacağı şeyi içinde gizliyordun. İnsanlardan çekmiyordun. Halbuki Allah'tan korkman daha yerinde idi." (Ahzab, 33/37) ayetini gizlerdi."

Ayet-i kerimenin anlamı şudur: Ey Rabbinden bütün insanlara bir risaleti tebliğ etmek üzere gönderilmiş rasul! Rabbinden sana indirilenlerin tamamını tebliğ et. Bu konuda hiç kimseden korkma, sana hoşlanmayacağı bir şeyin gelip erişmesinden de çekinme.

Eğer sana indirileni derhal tebliğ etmeyecek ve seninle gönderileni insanlara eksiksiz ulaştırmayacak olursan -belli bir süreye kadar onu gizlemek şeklinde dahi- olsa sen insanlara tebliğ görevini yerine getirmemiş olursun. Nitekim Yüce Allah: "Peygambere tebliğ etmekten başka bir şey düşmez." (Mâide, 5/99) buyurmaktadır.

Peygamberler Allah'ın kendilerine indirilenlerden herhangi bir şeyi gizlemekten masum olmalarına rağmen, risaletin bir kısmını gizlemenin tamamını gizlemek gibi değerlendirilerek, ona verilen tebliğde bulunma emrinin: "Eğer yapmazsan..." buyruğu ile tekid edilmesindeki hikmet; tebliğ edilmesi gereken herhangi bir şeyi ertelemeyi içtihadı

ile tespit etmesinin caiz olmaksızın tebliğın kesin ve kaçınılmaz bir şey olduğunu Hz. Peygambere bildirmektir.

İnsanlar açısından bunun hikmeti ise, bu gerçeği nass ile bilmeleri ve bu hususta herhangi bir anlaşmazlığa düşmemeleridir.

Resulullah (s.a.) da üzerine Kur"ân'dan ne indirildiyse derhal bütünüyle tebliğ etmiştir. Buhârî şöyle der: "ez-Zuhrî dedi ki: Risâlet Allah'tandır. Tebliğ ise rasulün görevidir, öylece kabul etmek de bize düşen görevdir. Onun ümmeti risaleti tebliğ ettiğine, emaneti eksiksiz yerine getirdiğine şahitlik etmiştir. Veda haccı gününde irad ettiği hutbesinde çok büyük bir kalabalık arasında bu konuda onların şahitliklerini de almıştır. Orada ashabından yaklaşık kırk bin kişi vardı." Müslim'in Sahîh' inde Câbir b. Abdullah'dan sabit olduğu gibi: Resulullah (s.a.) o günkü hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Şüphesiz ki sizlere benim hakkımda soru sorulacaktır. Ne diyeceksiniz?" Hazır bulunanlar: "Senin gerçekten tebliğ ettiğine, emaneti eksiksiz ödediğine, ümmete nasihat ettiğine şahitlik edeceğiz." Hz. Peygamber de parmağını semaya doğru kaldırıp onların üzerine indiriyor ve bu arada: "Allahım, tebliğ ettim mi?" diyordu.

İmam Ahmet, İbni Abbâs'm şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) Veda haccmda şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Bu gün ne günüdür?" Onlar: "Bu gün haram (saygıdeğer) bir gündür" dediler. Hz. Peygamber: "Bu belde ne beldesidir?" diye sordu. Onlar: "Bu belde haram bir beldedir." dediler, yine Hz. Peygamber: "Bu belde ne beldesidir?" diye sordu. Onlar: "Bu belde haram bir beldedir." dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Şüphesiz mallarınız, kanlarınız ve ırzlarınız bu gününüzün hürmeti gibi, bu beldenizdeki ve bu ayınızdaki hürmet gibi birbirinize haramdır."

Sonra bunu birkaç defa tekrarladi, arkasından parmağını semaya kaldırarak: "Allahım tebliğ ettim mi?" sözünü de birkaç defa tekrarladi. Ahmed şöyle der: İbni Abbas der ki: Allah'a andolsun, o bunu aziz ve celil Rabbine vasiyyet olmak üzere (söylüyordu). Sonra (Peygamber -s.a.-) buyurdu ki: "Dikkat edin, hazır bulunan hazır bulunmayana tebliğde bulunsun. Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirler olarak geri dönüş yapmayınız."

Daha sonra Yüce Allah, peygamberine onu insanlara karşı koruyup himaye edeceğine dair teminatını açıkça ilân etmektedir. Yani ona suikast yapılmasına, öldürülmesine karşı koruyup, düşmanlarına istediklerini gerçekleştirme imkânı vermeyeceğine dair teminat vermektedir. Ebu Talib'in ölümünden sonra müşrikler Dârul-Nedve'de Hz. Muhammed (s.a.)'i öldürmeyi kararlaştırmışlar ve buna teşebbüs etmişlerdi. Yüce Allah ise onu korumuş ve o Medine'ye hicret etmişti. Hicretten sonra Yahudiler de bir suikast teşebbüsünde bulundu. Onun korunacağından maksat, ölüme karşı korunacağıdır. O bakımdan Mekke'de, Taifte müşriklerin eziyetlerine, hicretten sonra Uhud günü de yüzünün yaralanıp ön küçük azı dişinin tanVmaına bakılarak., tuna itiraz ©«üieme^.

Tirmizî, Ebu'ş-Şeyh İbni Hayyân, Hâkim, Ebu Nuaym ve Beyhakî, birkaç sahabe-i kiramdan şunu rivayet etmektedirler: Resulullah (s.a.) bu ayetin nüzulünden önce Mekke'de bekçiler tarafından korunuyordu. Hz. Abbâs da onu koruyan kimseler arasında idi. Bu ayet-i kerime nazil olunca Resulullah (s.a.) koruyucu edinmeyi terketti. Yine rivayet edildiğine göre Ebu Tâlib, Resulullah (s.a.) ile birlikte dışarı çıktığı takdirde onu koruyacak kimseleri gönderirdi. Bu: "Allah seni insanlardan korur." buyruğu nazil oluncaya kadar böyle devam etti. Bu buyruktan sonra yine birisini koruyucu olarak göndermek

isteyince: "Amcacığım , muhakkak Allah beni korumaya almıştır, senin göndereceğin kimselere ihtiyacım yoktur." dedi.

Enes (r.a.)'ten şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.)'ı Sa'd ve Huzeyfe bu ayet-i kerime nazil oluncaya kadar koruyorlardı. Bu ayet nazil olunca başını deriden yapılmış çadırından dışarı çıkartarak: "Ey insanlar! Artık gidebilirsiniz, Allah beni insanlara karşı korumuştur." buyurdu.

Mekke'de inmiş bulunan bu ayet-i kerimenin Medine'de kendilerine tebliğde bulunmakla yükümlü kılındığı Kitap Ehli'ne tebliği ihtiva eden buyruklar arasında korunmuş olması, Resulullah (s.a.)'ın müşriklerin eziyetlerine maruz kaldığı gibi Kitap Ehli'nin eziyetlerine de maruz kaldığına delâlet etmesi içindir, Allah da onu her iki kesimden de korumuştur.

Denildiğine göre bu ayet-i kerime Uhud vakasından sonra nazil olmuştur. Buna delil de Yüce Allah'ın: "Muhakkak ki, Allah kâfirler güruhunu hidayete erdirmez." buyruğudur. Yani Allah, onlara gerçekleştirmek istedikleri suikast için imkân vermeyecektir.

Vakıda ise ayet-i kerimenin daha genel bir anlamı vardır; o da şudur: Sen tebliğ et, dilediğini hidayete iletecek ve saptıracak olan da Allah'tır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onları hidayete iletmek, sana düşen bir iş değildir, fakat Allah dilediğini hidayete iletir." (Bakara, 2/272); "Şüphesiz sana ancak tebliğ düşer, hesap(larını görmek) ise Bize aittir." (Ra'd, 13/40).

Daha sonra Yüce Allah, bütün insanlara oldukça önemli bir gerçeği açıklamaktadır. O da şudur: Bir dine mensup oluş, onun gereğince amel edilmedikçe bir fayda sağlamaz. "De ki: Ey kitap ehli... dosdoğru tatbik etmedikçe hiç bir şey üzerinde değilsiniz." Yani ey Muhammedi Kitap Ehli'ne (Yahudi ve Hristiyan-lara) de ki: Sizler Tevrat'ı ve İncil'i emrolduğunuz katıksız tevhid ve salih amel gibi hususlarıyla onlarda yer alan Muhammed (s.a.)'e ve onun şeriatına iman gibi hususların gereğini yerine getirmediğiniz Rabbinizden size indirilene, yani Allahü Teâlâ'nın kendisiyle dini tamamladığı Kur'ân-ı Azim'e ve risaletiy-le bütün peygamberlerin risaletlerini sona erdirdiği Muhammed'in risaleti gereğince amel etmediğiniz sürece, siz din adına bir şeye sahip olamazsınız.

Daha sonra Yüce Allah önceki ayet-i kerimede «64. ayet) sözünü ettiği bir hususu tekrarlamaktadır: O da Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerimin Kitap Ehli'n-den pek çok kimsenin, ancak onların yalanlamakta aşırıya gitmelerini ve küfürlerine küfür katmalarından başka bir şeylerini artırmadığına dair yemin etmesidir. Buna sebep ise atalarından miras olarak aldıkları taassupları, kin ve kıskançlıklarıdır: "İçlerinden kıskanarak..." (Bakara.2109 bunu yapmalarınıdır. İnsafla ve her türlü etkiden soyutlanarak düşünün: ınt.al etmeleridir. O halde sen kâfirler topluluğuna üzülme! Yani ey Mufaarmnei Tuğyanlarının, azgınlıklarının ve küfürlerinin artmasından dolayı onlar ;ır. urulne. kederlenme. Çünkü bunun zararı kendilerine aittir, sana değil Sana inan edenlerin varlığı ise, onlara ayrıca gerek bırakmaz.

Hiç bir ortağı bulunmayan bir ve tek Allah'a, kitapîanna ve peygamberlerine iman eden, onlar arasındaki bir azınlığa gelince: Kur'ân-ı Kerim boyleler-nin hidayetlerini, doğru yol üzere sebatlarını ve mutluluklarını artırır.

Bu önemli gerçeğin açığa çıkartılmasından sonra Kur'ân-ı Kerîm bütün insanlar için genel bir kanun koymaktadır ki o da: "Doğrusu iman edenler..." yani Allah'ı ve rasulünü tasdik eden Müslümanlar ile Mûsâ (a.s.)'ya tabi olan, Tevrat'a sahip olan Yahudiler, bütün

dinlerin dışında kalan Sâbiîler ve Mesih (a.s.)'e uyan Hristiyanlar arasından kim Allah'a, peygamberlerine ve ahiret gününe sahih ve samimi bir şekilde iman eder, salih bir amel işlerse işte onlar için Kıyamet günü azabından yana ebediyyen bir korku yoktur ve onlar hiç bir zaman bizatihi dünya ve nimetleri dolayısıyla, ahirette de kendilerine isabet edecek herhangi bir şeyden dolayı kederlenmeyecek, üzölmeyecekler. Aksine bunlar nimetlerle dolu olan Naîm cennetlerinde olacaklardır. [\[95\]](#)

Yahudilerin Peygamberlerini Yalanlamaları Ve Onları Öldürmeleri

70- Andolsun ki Biz, İsrailoğulları'ndan sapasağlam bir teminat almış ve onlara peygamberler göndermişizdir. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir şeyi getirmişse bir kısmını yalanlamışlar, bir kısmını da öldürmüşlerdi.

71- Bir fitne olmayacağını sandılar da görmez ve işitmez oldular. Sonra Allah kendilerine tövbe nasib etti. Sonra içlerinden, yine bir çoğu körleşti, sağır-laştı. Allah yaptıklarını hakkıyla görendir.

Açıklaması

Yüce Allah İsrailoğulları'ndan Allah'ın buyruklarını dinleyip itaat edeceklerine, O'nun peygamberine itaatle bağlı kalacaklarına dair ahit ve misaklar almış olduğunu hatırlatmaktadır. Fakat onlar bu ahitleri ve misakları bozdular. Görüş ve nevalarına tabi oldular, görüş ve nevalarını ilâhî şeriatın önüne geçirdiler. İlâhî şeriatın nevalarına uyanı kabul ettiler, ona aykırı düşeni de reddettiler.

Misak, pekiştirilmiş ahit demektir. Allah Tevrat'ta Yahudilerden Allah'ı tev-hid edip Allah'ın şeriatının hükümlerine tabi olacaklarına dair ahit almıştı. Fakat onlar verdikleri bu sözü bozdular; peygamberlere karşı da ya yüz çevirmeyi gerektiriri özellikte olan yalanlamakla veya onları öldürmekle karşılık verdiler.

Bu yaptıklarına karşılık herhangi bir kötülüğün söz konusu olmayacağını, herhangi bir azap ile cezalandırılmayacaklarını yani işledikleri fesada karşılık denenmeyeceklerini sandılar. Çünkü onlar Allah'ın oğulları ve sevgilileri olduklarını iddia ediyorlardı. Fakat onların bu fesatları bir kötülüğü doğurmuştur. Bu da onların hakka karşı kör kulaklarının hakkı işitmeyecek kadar sağır olmaları, Allah'ın ayetleri üzerinde düşünemeyişleridir. Onlar hak namına bir şey işitmedikleri gibi hakka doğru yol da bulamıyorlardı. Bundan dolayı Babil-liler onlara musallat olup Mescid-i Aksâ'yı yaktılar, mallarını talan ettiler,

çocuklarını ve kadınlarını esir aldılar. İçinde buldukları fesattan tövbe edip fesadı terketmeleri üzerine de Allah tövbelerini kabul etti, Pers krallarından bir kral vasıtasıyla tekrar hükümdarlıklarını kendilerine iade etti, Beytülmakdis'i onlar için yeniden inşa etti, Buhtnassar tarafından esir alınanları tekrar vatanlarına geri döndürdü.

Sonra bir defa daha hakka karşı kör ve sağır kesildiler. Bu da Allah'ı görmeyi istedikleri zaman olmuştu. Hz. Zekeriyâ ve Yahya gibi peygamberleri öldürdüler. Meryemoğlu İsa'yı öldürmeye kalkıştılar. Allah'ın ve peygamberinin emirlerine asi oldular. Bu yüzden Allah üzerlerine önce Persleri, sonra da Romalıları musallat etti. Onlar da mülklerini sona erdirdi ve bağımsızlıklarını ellerinden aldı.

Yüce Allah'ın: "Yine bir çoğu" buyruğu ise onların çoğunluğunun isyankâr olduklarına, az miktarda kimselerin de mümin ve salih kimseler olduklarına işarettir.

"Allah yaptıklarını hakkıyla görendir" Yaptıklarına muttali olandır. Kimin hidayeti hak ettiğini, kimin de saptırılmaya lâayık olduğunu çok iyi bilendir. Yine onların, peygamberlerin ve rasullerin sonuncusu Allah Rasulü Muhammed (s.a.)'e karşı kurdukları hile ve tuzakları da çok iyi bilmektedir. [\[96\]](#)

Hıristiyanların Hz. Mesih'i İlâhlaştırmaları

72- "Meryem oğlu Mesih gerçekten Allah'ın kendisidir" diyenler, andolsun ki kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesîh demişti ki: "Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Zira her kim Allah'a şirk koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram eder ve onun varacağı yer ateştir. Zalimlerin hiç bir yardımcıları yoktur."

73- "Allah gerçekten üçün üçüncüsü-dür" diyenler, andolsun ki kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek ilâhtan başka ilâh yoktur. Söylediklerinden vazgeçmezlerse andolsun ki, onlardan kâfir olanlara acıklı bir azap dokunacaktır.

74- Hâlâ Allah'a tövbe edip ondan mağfiret dilemezler mi? Halbuki Allah Ga-fûr'dur, Rahîm'dir.

75- Meryemoğlu Mesih bir rasulden başka bir şey değildi. Ondan önce de rasuller gelip geçmişti. Annesi de dosdoğru bir kadındı. İki de yemek yerlerdi. Bir bizim ayetleri nasıl açıkladığımızı, sonra da onların nasıl yüz çevirdiğine bak!

Nüzul Sebebi

es-Süddî ve başkaları şöyle der: Bu buyruklar Hıristiyanların Hz. Mesîh ile onun

annesini Allah ile birlikte ilâh kabul etmeleri ve böylelikle Yüce Allah'ı üç ilâhın üçüncüsü olarak benimsemeleri hakkında nazil olmuştur. [\[97\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah Hristiyanlığın eski fırkalarından olan Melikiyye (Melkâniyye), Ya'kûbiyye ve Nastûriyye fırkalarının ve daha sonra ortaya çıkan Katolik, Ortodoks ve Protestanların kâfir olduklarına hüküm vererek şöyle buyurmaktadır: Allah'a yemin olsun ki, Meryemoğlu Mesih'in bizzat Allah olduğunu iddia edenler, kâfir olmuşlardır ve bunlar haktan alabildiğine uzak bir sapıklıkta sapsmışlardır. Bunlar şöyle diyorlar: Şüphesiz ki Allah üç asıldan (veya uknumdan) mürekkeptir. Bunlarsa baba, oğul ve Ruh-u'l-kudüstür. Baba Allah'tır, Mesih oğuldur ve baba olan Allah oğul olan Mesih'e hulul edip onunla tekleşmiştir. Böylelikle Ruh-u'l-Kudüs'ü de oluşturmuştur. Bunların her birisi ötekinin bizzat kendisidir. Bu konuda görüşlerinin özü ise: Allah Mesih'in ta kendisidir, şekindedir.

Beşikte henüz küçük bir bebek iken Mesih'in ilk söylediği söz: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum" olmakla birlikte, daha sonra da insanları risaletini kabule çağırıp ey İsrailoğulları, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin, yani ibadetlerinizle yalnızca bir ve tek olarak Allah'a yönelin, demiş olmakla birlikte, bu iddiada bulundular. Hz. İsa'nın bu sözde ise Hristiyan-ların onun hakkındaki iddialarının tutarsızlığına dair kesin bir delildir. Çünkü o, sonradan yaratılmış olmak ve meydana getirilmiş olmaya dair delilleriyle kendisinin dışındaki insanların böyle olduklarına dair deliller arasında herhangi bir fark gözetmemektedir.

Hız. İsa davetinde şirkten de sakındırılmış ve şirkte bulunacaklara tehditte bulunmuş, şöyle demiştir: "Zira her kim Allah'a şirk koşarsa..." yani melek, insan, yıldız, put veya bunun dışında herhangi bir varlığı kim Allah'a ortak koşarsa şüphesiz ki Allah, ezeli ilminde de rasullerine göndermiş olduğu şeriatin-de de böylelerine cenneti haram kılmıştır. Yani onu cennete girmekten mahrum bırakmış, cennete girmesine engel olmuştur. Ahirette böylesinin kalacağı yer cehennem ateşidir. Allah'a ortak edinmek suretiyle kendilerine zulmedenlerin kendilerine yardımcı olacak hiç bir kimseleri olmayacaktır. Yani Hz. İsa hakkında uydurup söyledikleri şeyler hususunda kimse onlara yardımcı olmayacak, kimse onlara destek vermeyecektir. Çünkü böyle bir iddianın doğru olmasına imkân yoktur ve böyle bir iddia akıldan alabildiğine uzaktır. Allah'ın azabına karşı ahirette de onlara kimse yardımcı olamayacaktır.

Aynı şekilde gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları yaratan Allah, üç ilâhın üçüncüsüdür, diyenler de kâfir olmuşlardır. Bu da Hristiyanlann: Mesih Allah'ın oğludur, yahut Allah, Allah'ın kendisi olan baba, Mesih olan oğul ve Meryem diye bilinen zevceden ibaret üç uknumdan birisidir, diyen Hristiyanlann görüşüdür. Bunun da anlamı şudur: Şüphesiz bütün Hristiyan fırkaları küfre sapsmışlardır. İster Mesih için üçüncüsüdür,

diyenler olsun; ister Mesih Allah'ın oğludur diyenler olsun, isterse de Allah Meryem oğlu Mesih'in kendisidir, diyenler olsun. Sonra gelen Hristiyanlar teslisi kabul etmektedirler.

Yani üç ilâhın varlığını ve aynı şekilde tevhidi de kabul ederler. Yani onlara göre bu üç uknumdan her birisi ötekinin bizzat kendisidir.

Yüce Allah ise onların hepsinin bu uydurmalarını: "Halbuki bir tek ilâhtan başka ilâh yoktur." diye reddetmektedir. Yani varlık âleminde ibadete lâayık hiç bir ortağı bulunmayan, bir ve tek ilâhtan başka ilâh yoktur. O bütün varlıkların ve sair mevcudatın ilâhıdır. Vahdaniyet onun sıfatıdır. İnsanlara ait hiç bir sıfat onda yoktur. Ne onun zatında, ne de sıfatında herhangi bir terkip (bileşim) söz konusu değildir. Zatların veya aynların birden çok olması mümkün değildir. Türlerin ve cüzlerin de taaddüdü (birden çokluğu) düşünülemez: "Onun benzeri gibi hiç bir şey yoktur. O her şeyi işitendir, her şeyi görendir." (Şûra, 42/11) Bu ayet-i kerime, surenin sonlarında yer alan şu ayet-i kerimeyi andırmaktadır: "Hatırla ki, Allah şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Allah'tan başka beni ve annemi iki ilâh edinin diye söyledin?" (İsâ) diyecek ki: "Seni tenzih ederim..." (Mâide, 5/116) Yani her iki ayet-i kerime de birden çok ilâhın varlığını reddetmek sadedindedir.

Daha sonra Yüce Allah bu iddiaları dolayısıyla onları tehdit edip uyarmak üzere şöyle buyurmaktadır: "Söylediklerinden vazgeçmezlerse...", yani bu iftira, yalan ve teslis iddiasından uzaklaşıp bunu terketmeyecek ve tevhide dönmeyecek olurlarsa, bu küfürleri sebebiyle hiç şüphesiz ahirette onları son derece çetin ve can yakıcı bir azap gelip bulacaktır. İşte bunda, azabın özel olarak kâfir olanlara gelip çatacağına, teslis akidesinden tövbe edip vazgeçenler hakkında bu azabın söz konusu olmayacağına delâlet vardır.

Bu yalan ve iftiralarına rağmen şirklerinden vazgeçmek suretiyle tövbeye, teslis akidelerinden dolayı Allah'tan mağfiret dilemeye onları çağırması Yüce Allah'ın kerem, lütuf, rahmet ve cömertliğinin bir tecellisidir. Zaten Allah tövbe edenlere mağfiret edendir, onlara rahmet buyurandır.

Mesih ise hakikatte kendisinden önce gelip geçmiş bulunan benzeri peygamberler gibi bir peygamberden başka bir şey değildir ve o, Allah'ın kullarından bir kuldür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O, ancak kendisine nimet ihsan ettiğimiz bir kulumuzdur ve biz onu İsrailoğullarına bir misal kıldık." (Zuhruf, 43/59) Yani o da diğer peygamberler gibi olağanüstü mucizelerle desteklenmiş peygamberlerden bir peygamberdir: "Meryemoğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın bir rasulü ve O'nun Meryem'e ilka ettiği bir kelimesi ve kendinden (tarafından emriyle yaratılmış) bir ruhtur." (Nisa, 4/171)

Annesi de siddîka (yani her şeyiyle doğru) bir kadındı. Hz. İsa'ya iman eden, onu tasdik eden bir kadındı. Onun mertebesi peygamber ve rasullerden sonra gelen bir mertebedir; yoksa o bir kadın peygamber olmadığı gibi [\[98\]](#) ulûhiyyet sıfatına sahip birisi de değildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "'Ve o (Meryem) Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti. O itaat edenlerdendi.'" (Tahrîm, 66/12)

Mesih de annesi de diğer insanlarla aynı cins ve türdendi. Bunun delili ise her ikisinin de hayatta kalabilmek için yemek yemeleri, küçük büyük abdest gibi ihtiyaçlarını karşılamalarıdır. Kendisinden bu gibi şeylerin sadır olup cisimleri değişik şeylerden

mürekkep olmak, zayıf olmak, yemeye, içmeye muhtaç olmak, uykuya, def-i hacete gerek duymak gibi ihtiyaçları olanın ilâh olmasına imkân olmadığı gibi, ulûhiyyet ve rububiyyetin herhangi bir sıfatına sahip olmasına da imkân yoktur.

Şimdi ey akli başında olan her muhatap! Şu cahil Hristiyanlara iddialarının batıl olduğuna dair son derece kesin ve açık delilleri nasıl açıkladığımızı bir bak! Sonra da bütün bu açıklamalara rağmen onların bu deliller üzerinde düşünmekten nasıl vazgeçtiklerine, nerelere gittiklerine ve hangi sözlere yapıştıklarına bir bakın! [\[99\]](#)

Hız. İsa'yı İlahlaştıran Hristiyanlarla Tartışma, Kitap Ehliinden Dinde Aşırıya Gitmemelerinin İstenmesi Ve Kötülükten Sakındırmamaları Dolayısıyla İsrailoğullarının Lanete Uğramaları

76- De ki: "Allah'ı bırakıp da size ne bir zarar ne de bir fayda veremeyen bir şeye mi ibadet ediyorsunuz? Halbuki Allah Semî' ve Alîm olandır."

77- De ki: "Ey Kitap Ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önce hem kendileri sapmış, hem de birçoğunu saptırarak doğru yoldan ayrılmış topluluğun nevalarına uymayın."

78- İsrailoğulları'ndan kâfir olanlar, Davud'un da Meryem oğlu İsa'nın da diliyle lanetlenmişlerdir. Bu, isyan etmeleri ve haddi aşmalarından dolayıdır.

79- Onlar yaptıkları fenalıklardan birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yapmakta oldukları ne kötü şeydi!

80- Görürsün ki, onlardan çoğu kâfirleri veli edinmektedirler. Nefislerinin kendileri için öne sürdüğü ne kötüdür! Allah onlara gazap etmiştir ve azapta kalıcıdır.

81- Şayet Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman etmiş olsalardı, onları veli edinmezlerdi, fakat onların bir çoğu fasıklardır.

Açıklaması

Ey Muhammed! İster Kitap Ehli'nden olsunlar, ister putlara tapan müşriklerden olsunlar, Allah'tan başkasına ibadet eden şu kimselere de ki: Sizler size gelebilecek herhangi bir zararı önlemeye ve sizin için herhangi bir faydayı sağlamaya gücü yetmeyen Allah'tan başka şeylere mi tapmıyorsunuz? Halbuki Allah kullarının sözlerini işitendir, her şeyi çok iyi bilendir. Bize fayda sağlayan ve sizin gerçek ilâhınız olan o yüce Rabbe ibadetten niye yüz çeviriyor da bir insana yahut da işitmez ve görmez bir cansıza, hiç bir

şey bilmeyen bir cansıza ibadet ediyorsunuz. Üstelik insan da taş da onların dışındaki diğer bir mahlûk da kendisinden başkasına da kendisine de ne zarar verebilir, ne de fayda sağlayabilir.

Hız. Mesih'e düşmanlık eden Yahudiler şunu bilsinler ki, Mesih onlara bir zarar vermek gücüne sahip olamadı. Hatta bunlar Hız. İsa'yı asmak ve öldürmek istediler. Mesih'in kendisi onların kendisine vermek istedikleri bu zararı kendisinden bertaraf etmek imkânını bulamadı. Aynı şekilde kendisine tabi olanlarına yardımcılara, arkadaşlarına dünyevi bir fayda sağlamak gücünü de elde edemedi. Çünkü bunlar kovalanmışlar ve işkencelere maruz kalmışlardı. O halde Mesih'in ilâh olmasını akıl nasıl kabul edebilir?

Daha sonra Yüce Allah peygamberine, yine Kitap Ehli'ne (Yahudi ve Hris-tiyanlara) şöyle demesini emretmektedir: Ey Kitap Ehli! Hakka tabi olmakta haddi de aşmayınız, Uzeyr'i tazim etmekte de aşırıya gitmeyiniz, İsa'yı tazim etmekte de aşırıya gitmeyiniz. Bunlardan herhangi birisini ilâhlaştırarak İsa'yı peygamberlik makamından çıkartıp ulûhiyyet makamına oturtmayınız; Uzeyr'in de Allah'ın oğlu olduğunu söylemeyiniz. Aynı şekilde siz de ey Yahudiler! İsa'yı ve annesini küçük görmekte aşırıya gitmeyin. Annesinin fuhuş işlediğini söylemeye kalkışmayın.

Bizzat arzularından kaynaklanan görüşlere sahip olan bir kavmin nevalarına uymayın. Çünkü bunlar eskiden beri sapıklığın önderleridir. İnsanların bir çoğunu da doğru yoldan çıkarmışlardır. Ayrıca doğruluk ve itidal yolunu bırakarak sapıklık ve azgınlık yolunu izlemişlerdir.

Daha sonra Yüce Allah bunun sebebini beyan etmektedir: O da iyiliği emretmeyi, kötülü de sakındırmayı terketmeleridir: "İsrailoğullarından kâfir olanlar.. lânetlemiştir." diye buyurmaktadır. Yani şanı Yüce Allah uzun dönemden beri peygamberi Davud'a indirdikleri buyruklarda da Meryem oğlu İsa'nın vasıtası ile de İsrailoğulları'ndan küfre sapanlara lanet etmiştir. Bunun sebebi ise Allah'a asi olmaları, onun yarattıklarına karşı haddi aşmaları, saldırmalarıdır. Hız. Dâvûd onlardan cumartesi günü haddi aşanlar ile Allah'a isyan edenleri lanetlediği gibi Hız. İsa da, Allah'ın emirlerine karşı direnip onlara muhalefet etmeleri sebebiyle İsrailoğullarına lanet etmiştir. İbni Abbâs şöyle der: Bunlar Tevrat'ta da İncil'de de Zebur'da da Furkân'da da (Kur"ân-a Kerîm) lânetlemiştir. Onlardan bilgili olan bir kimse, herhangi bir kimsenin günah ve haram işler işlemesini yasaklamıyor, vazgeçirmeye çalışmıyordu. Yaptıkları bu iş ne kötüydü! Bu onların yaptıkları işin çirkiniğini ortaya koymakta ve yaptıklarının bir benzerini yapmaktan sakındırmaktadır. Çünkü kötülüğün yaygınlık kazanması ümmete ileri derecede zarar verir. İyiliği emredip mün-kerden alıkoymak ise toplumu bayağılıklardan korur, fazilet ve ahlâkı hatırlatır, hayra iletir ve mutluluğunu gerçekleştirir.

İmam Ahmed, İbni Mes'ud'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "İsrailoğulları masiyetlere dalınca ilim adamları onlara (bunları işlemeyi) yasakladı, fakat onlar vazgeçmediler. Bu sefer meclislerinde onlarla birlikte oturmaya başladılar."

Ebu Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce de Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğini naklederler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "İsrailoğullarının karşı karşıya kaldıkları ilk eksiklik şu oldu: Onlardan birisi bir diğeri ile karşılaşır ve: "Ey filan! Allah'tan kork ve yaptığın bu işi terket. Bunu yapmak senin için helâl değildir." derdi. Daha sonra ertesi günü o kişiyi aynı hal

üzere halde onunla karşılaşır, fakat yine de bu durumu onun o kişi ile beraber oturup yiyip içmesine engel teşkil etmezdi. Onlar bunu yapınca bu sefer Allah kalplerini birbirlerine çarptı. Sonra da: "İsrailoğulları'ndan kâfir olanlar... lanetlenmişlerdi; fakat onların bir çoğu fasıklardır." diye buyurdu." Sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Hayır, böyle değil, Allah'a yemin olsun ki, ya iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarsınız sonra da zalimin elini yakalar ve onu hakka mecbur eder, hakkın dışına çıkartmazsınız, ister istemez onu hakkın çerçevesi içerisinde tutarsınız yahut da Allah sizin de kalplerinizi birbirine çarpar; sonra da tıpkı onları lanetlediği gibi size de lanetler."

Tirmizî de Huzeyfe b. el-Yemân'dan Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Nefsim elinde olana yemin ederim, ya iyiliği emreder kötülükten alıkoyarsınız yahut da aradan fazla bir zaman geçmeden Allah üzerinize kendi katından bir azap gönderir, sonra da ona dua edersiniz, o da sizin duanızı kabul etmez."

Daha sonra Yüce Allah vahyin nüzulü çağında bulunan Kitap Ehli'nin hallerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Görürsün ki onlardan çoğu...", yani ey Muhammed, sen Yahudilerin bir çoğunun Mekkeli müşrikleri dost ve veli edindiklerini, onlarla antlaşmalar yaptıklarını, seninle savaşmalarını teşvik ettiklerini, müminleri veli edinmeyi terkettiklerini görürsün.

Rivayet olunduğuna göre Ka'b b. el-Eşref ve arkadaşları Mekke'ye giderek Resulullah (s.a.)'a karşı müşrikleri kıskırtmışlardı. Fakat müşrikler onların bu isteklerini kabule yanaşmamışlar ve böylelikle çabaları boşa çıkmış, isteklerini gerçekleştirememişlerdi.

İşte onların cezası, yaptıklarının çirkinliğinin ortaya konulması, üzerlerine ilâhî gazabın indirilip ebediyyen azapta bırakılmaları oldu. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Nefislerinin kendileri için öne sürdüğü ne kötüdür!" Yani kendilerine Allah'ın gazap etmesini, üzerlerine acıklı azabın indirilmesini, cehennem ateşinde ebediyyen kalmaları hükmüne mahkûm olunmalarını gerektiren amelleri işlemek suretiyle âhiretleri için nefislerinin önden gönderdiği şey gerçekten kötüdür.

Halbuki onlar Allah'a, peygambere ve Kur*ân-ı Kerîm'e gerçekten iman etmiş olsalardı, gizli olarak ve içten içe kâfirleri veli edinmezler; Allah'a, peygamberine ve peygamberine indirilenlere iman edenlerle düşmanlık etmezlerdi. Ama onların bir çoğu fasıklardır. Yani dinin sınırlarının dışına çıkmış, Allah ve Rasulüne itaatin dışın çıkmış, münafıklıkta alabildiğine ilerlemiş kimselerdir. Her türlü dine düşmanlık eden kimselere karşı müminleri veli edinmek ve onlara yardımcı olmak şeklindeki Allah'ın hükmüne muhalefet etmiş kimselerdir. Bu ise ya onların dinlerini tahrif etmelerinden yahut da münafıklıklarından ötürüdür. [\[100\]](#)

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/347.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/351-352.

[3] Birinci hadisi Hakim, Enes ve Aîşe'den, ikincisini el-Bezzâr ve Taberânî, İbni Abbas'tan, üçüncüsünü de Ahmed ile Müslim Hz. Aîşe'den rivayet etmişlerdir.

[4] Buna benzer bir ifade bir başka ayet-i kerimede şöylece varid olmuştur: "Bir kavme olan kininiz sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Adaletli olunuz, o takvaya daha yakın olandır." (Mâide, 5/8) Yani bir kavme olan kininiz sizi adaleti terketmeye itmesin. Çünkü adalet herkese, herkes hakkında, her durumda farzdır. Adalet ile gökler ve yer ayakta durur ve şüphesiz adalet takvaya en yakın olandır.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/352-355.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/361.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/361.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/361-362.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/362.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/362-363.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/363-364

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/364.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/364.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/365.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/365.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/365-366.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/366.

[18] Taberî, VI/49.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/366-370.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/374-375.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/375-378.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/383-384.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/384-385.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/385.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/385-386.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/386.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/386-389.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/389-392.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/396-397.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/397-399.

[31] Râzî, XI/184; İbni Kesîr, 11/32.

[32] Taberî, VI/101.

[33] Taberî, VI/101.

[34] İbni Kesîr, 11/33.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/402-406.

[36] Taberî, VI/103-104.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/409-410.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/410-411.

[38] Taberî, VT/105; Kurtubî, VT/120.

[39] Taberî, VI/107.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/413.

[40] Taberî, VI/108.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/413-417.

[42] Zemahşerî, 1/454 vd.; Râzî, XI/197-199.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/421-424.

[43] Bu hadisi Ahmed, Buhârî, Hâkim ve Beyhakî rivayet etmiştir.

[44] Râzî, XI/210.

[45] Kişinin canının kendi öz mülkü olmadığı doğru olmakla birlikte, onun içinde yaşadığı toplumun mülkü olduğunu söylemek de uygun değildir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'in bir çok ayetinde de belirtildiği gibi göklerde ve yerde bulunan her şey, kişinin kendi öz canı da dahil olmak üzere Allah'ın mülküdür. Nitekim: "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn" ifadesi de bunu göstermektedir. Yani biz elbette Allah'ın mülküyüz ve elbette ona döneceğiz. Burada müellifin, toplumun da kişinin üzerinde bir takım haklarının bulunduğunu kastetmiş olması kuvvetle muhtemeldir. (Çeviren).

[46] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/428-431.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/436-437.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/437-442.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/444-445.

[50] Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, 111.

[51] Süyutî, Esbâbu'n-Nüzûl.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/451.

[52] Tercümeğe esas aldığımız metinde geçen kelime el-Cemel "deve" (kaim ip, kendir anlamına da gelir) şeklindedir. Ancak hadis kitaplarında bu kelime ip anlamına gelen "el-Habl" şeklindedir, bkz. Müslim, Hudud, 7; Nesai, Sark, 1; Buhârî, Hudud, 7 vb. Bazıları bu hadis-i şerifte geçen "yumurta"yı demir yumurta (miğfer) diye, ipi de gemi halatı diye tefsir etmişlerdir, bkz. Nesai, Suyutî şerhi ile Müslim'de aynı hadis ile ilgili açıklamalar (Çeviren).

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/451-455.

[54] Bu olay Kurayza oğullarının muhasara olundukları sırada olmuştı. Onlar, Ebu Lüba-be'ye: "Durum nedir ve biz hangi hükmü kabul ederek inelim?" diye sormuşlardı. O da verilecek hüküm kesilmektir, anlamında boğazına işaret etmişti.

[55] Kurtubî, XI/179.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/462-464.

[57] Râzî, XI/235.

[58] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/464-467.

[59] en-Neysâbü'rî, Esbabu'n-Nüzûl, s. 112.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/472-473.

[61] Hz. Ali hakkında da Rabbanî lakabı kullanılmıştır. Çünkü o: "Ben bu ümmetin Rabbanî-siyim." demiştir. Yine İbni Abbas hakkında da "bu ümmetin habrî" (büyük ilim adamı) lakabı kullanılmıştır.

[62] Taberî, VT/161.

[63] Taberî, VI/163.

[64] Râzî, XII/6.

[65] Râzî, XII/7.

[66] Râzî, XII/9.

[67] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/473-478.

[68] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/481-482

[69] Taberî, VI/172.

[70] Âlûsî, W153.

[71] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/482-486.

[72] Burada: "(fe-hâlefehüm)=onlarla anlaşma yaptı" anlamında bir kelime vardır ki, bu cümle içerisinde bunun bir anlamı yoktur. Bu tercüme için İbni Kesir, III/126'ya göre düzelterek yaptık.

[73] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/490-491.

[74] Râzî, XII/16.

[75] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/491-493.

[76] Zemahşerî, 1/466; Râzî, XII/18 vd.; İbni Hişâm, Sîre, 11/576, 621; İbni Kesir, el-Bidâye ven-Nihâye, V/48-52; Suyûtî, Tarihu'l-Hulefâ, 76; Tantavîler, Sîretu Ömer b. el-Hattab, 360.

[77] Taberî, VI/183

[78] Taberî, VI/186; Süyutt, Esbâbu'n-Nüzûl; Kurtubî, VT/221; Râzî, XII/20-23.

[79] Taberî, VT/187

Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/496-497.

[80] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/498-499.

[81] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/505.

[82] Taberî, 1/264

[83] İbni Kesîr, 11/74; Beydâvî, 156.

[84] Zemahşerî, 1/471

[85] Kurtubî, VI/237

[86] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/506-510.

[87] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/515.

[88] Bizler herhangi bir teşbîh ve tecsîme gitmeksizin "el"e iman ederiz. Burada zahir olan, bununla herkese nimet İhsan etmenin kastedildiğidir (İbni Atıyye, 4/509, 512).

[89] Taberî, VI/195

[90] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/515-518.

[91] Köşeli parantez ile tırnak içerisindeki bu ibare, asıl metinde atlanmıştır. Bu ibare [«.....»]

olmadan hadisın anlaşılması mümkün değildir. Bu bölümü es-Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensûr, III/117'den aktardık (Çeviren).

[92] Râzî, XII/50.

[93] Taberî, VI/200; Süyutî, Esbâbu'n-Nüzûl.

[94] Kurtubî, VI/245.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/522-524.

[95] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/524-527.

[96] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/530.

[97] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/533.

[98] Meleklerin Hz. Sara ile Hz. Meryem'e hitap etmelerini ve Yüce Allah'ın: "Ve biz Musa'nın annesine onu emzir diye vahyettik." (Kasas, 28/7) buyruğunu delil göstererek Hz. İshak'ın annesi Sâra'mın, Hz. Musa'nın annesinin ve Hz. İsa'nın annesinin peygamber olduğu görüşünü kabul eden İbni Hazm ve diğerlerinin iddia ettiği gibi Hz. Meryem bir kadın peygamber değildir. Onlara göre zaten peygamberliğin anlamı budur (yani meleklerin hitabına mazhar olmaktır), ancak cumhurun kabul ettiği görüş şudur: Şanı Yüce Allah erkeklerden başkasından peygamber göndermiş değildir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Senden önce gönderdiğimiz peygamberler ancak kendilerine vahyettiğimiz şehirli erkeklerden ibaretti." (Yûsuf, 12/109) (Ayrıca bkz. Nahl, 16/43 ile Enbiya, 21/7. -Çeviren-).

[99] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/534-535.

[100] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 3/539-541

Yahudi Ve Hıristiyanların Müminlerle İlişkisi Yahudilerin Düşmanlığı, Papaz Ve Rahiplerin İmanı 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Ayetler Arası İlişki 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm ve Hikmetler: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm ve Hikmetler: 6

Hoş Ve Temiz Şeylerin Mübahlığı 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi 6

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Lağv Yemini İle Mun'akide Yemin Ve Yeminin Kefareti 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 10

[Nüzul Sebebi 10](#)

[Ayeler Arası İlişki 10](#)

[Açıklaması 10](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12](#)

[Adına Yemin Edilenlere Göre Yeminlerin Türleri 14](#)

[İçkinin, Kumarın, Putların Ve Fal Oklarının Haram Kılınması 16](#)

[Belagat: 16](#)

[Kelime ve İbareler: 16](#)

[Nüzul Sebebi 17](#)

[Ayeler Arası İlişki 18](#)

[Açıklaması 18](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21](#)

[İhramlı İken Avlanmak Ve Kara Avının Cezası 23](#)

[Kelime ve İbareler: 23](#)

[Nüzul Sebebi 24](#)

[Ayeler Arası İlişki 24](#)

[Açıklaması 24](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Kabe'nin Ve Haram Ayın Değeri İle Hediye Kurbanlıkların Ve Gerdanlıkların Durumu. 33

İ'râb: 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

Yüce Allah'ın Cezasından Korkutma Ve İyi İşleri İşlemeye Teşvik. 35

Belagat: 35

Kelime ve İbareler: 35

Nüzul Sebebi 35

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 36

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Hakkında Vahiy Nazil Olmayan Şeylerle İlgili Olarak

Çokça Soru Sormanın Yasaklanması 37

Kelime ve İbareler: 37

Nüzul Sebebi 38

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Cahiliye Araplarının Kendilerine Haram Kıldıkları Davarlar Ve Develer 40

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 41

Açıklaması 41

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

İyiliği Emredip Kötülüğü Yasakladıktan Sonra İşi Yüce Allah'a Havale Etmek. 43

Kelime ve İbareler: 43

Nüzul Sebebi 43

Ayetler Arası İlişki 44

Açıklaması 44

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Ölüm Esnasında Vasiyette Şahitlik. 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Nüzul Sebebi 46

Ayetler Akası İlişki 47

Açıklaması 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Kıyamet Gününde Peygamberlere Davetlerinin
Sonuçlarına Dair Yöneltilen Sorular 50

Kelime ve İbareler: 50

Ayetler Arası İlişki 50

Açıklaması 51

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

İsa (A.S.)'nin Mucizelerinin Hatırlatılması 52

İ'râb: 52

Kelime ve İbareler: 52

Ayetler Arası İlişki 52

[Açıklaması 52](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53](#)

[İsrailogulları'na Maide'nin \(Sofranın\) İndirilmesi 54](#)

[İ'râb: 54](#)

[Kelime ve İbareler: 54](#)

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56](#)

[Hıristiyanların Hz. İsa Ve Annesi Hakkındaki Ulûhiyyet İddialarının Reddedilmesi 56](#)

[Kelime ve İbareler: 56](#)

[Ayetler Arası İlişki 57](#)

[Açıklaması 57](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59](#)

82- Andolsun, insanlar arasında iman edenlere düşmanlıkta en şiddetli olanların, Yahudi ve müşrikler olduklarını bulacaksınız. İman edenlere sevgi bakımından en yakınların da "Biz Hristi-yanlarız" diyenler olduğunu göreceksin. Bunun sebebi aralarında keşişlerin, rahiplerin olmasıdır ve onların büyüklük taslamamalarıdır.

83- Peygambere indirileni dinledikleri vakit hakkı bildiklerinden gözlerinin yaşla dolup taşığını görürsün. Derler ki: "Rabbimiz, iman ettik! Artık bizi şahit olanlarla beraber yaz."

84- "Rabbimizden bizi de salihler zümresine katmasını ümit edip dururken ne diye Allah'a ve bize gelen hakka iman etmeyelim?"

85- İşte Allah onları söylediklerinden dolayı altından nehirler akan cennetleri, orada ebedî kalmak üzere onlara mükâfat olarak ihsan etti. İşte ihsan edenlerin mükâfatı budur.

86- İnanmayıp da kâfir olanlar ve ayetlerimizi yalanlayanlar ise (işte onlar), o çılgın ateşin arkadaşlarıdır.

Nüzul Sebebi

İbni Ebî Hatim, Said b. el-Museyyeb ile Ebu Bekir b. Abdurrahman ve Ur-ve b. ez-Zübeyr'den şöyle dediklerini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) Amr. b. Umeyye ed-Damrî'yi beraberinde yazdığı bir mektupla birlikte, Necâşî'ye gönderdi. Amr, Necâşî'nin huzuruna vardı, Resulullah (s.a.)'m mektubunu okudu. Daha sonra (Necâşî), Cafer b. Ebî Talib ile onunla birlikte hicret eden diğer müminleri çağırdı. Rahiplerle keşişlere de haber gönderdi. Arkasından onun isteği üzerine Cafer b. Ebî Talib(r.a.) onlara Meryem suresini okudu. Bunlar da okunan Kur'an-ı Kerîm'e iman ettiler ve gözleri yaşla dolup taşı. İşte Yüce Allah "İnsanlar arasında iman edenlere sevgi bakımından en yakınların... artık bizi şahit olanlarla beraber yaz" buyruğunu bunlar hakkında indirmiştir.

Yine İbni Ebî Hatim, Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet eder: "Necâşî arkadaşlarının en iyilerinden otuz kişiyi Resulullah (s.a.)'ın huzuruna gönderdi. O da onlara Yasin suresini okudu, ağladılar ve şöyle dediler: Bu İsa'ya vaktiyle indirilen

buyruklara ne kadar da benziyor! Bunun üzerine bu ayet-i kerime onlar hakkında nazil oldu."

Nesaî de Abdullah b. Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Şu, "Peygambere indirileni dinledikleri vakit..." buyruğu Necâşî ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur." Taberânî de İbni Abbas'tan buna yakın bir rivayet kaydetmektedir. ^[1] İbni Abbas, Saîd b. Cübeyr, Atâ ve es-Süddî der ki: "Burada kastedilenler Necâşî ve Habeşistan'dan gelip Resulullah (s.a.)'ın huzuruna çıkararak kavminden iman eden kimselerdir."

Taberî şöyle der: Konu ile ilgili görüşler arasında bence doğru olanı şudur: Yüce Allah, biz Hristiyanız diyen bir topluluğu bir takım niteliklerle vafetmiş-tir. Allah'ın peygamberi bu gibi kimseleri, Allah'a ve rasulüne iman eden kimselere karşı insanlar arasında en çok sevgi besleyen kimseler olarak bulmaktadır. Ancak Yüce Allah bizlere bu kimselerin isimlerini vermemiştir. Bu buyruklarla Necâşî'nin arkadaşları kastedilmiş olabilir. Aynı şekilde Hz. İsa'nın şeriatı üzere olup İslâm'ın gelişini gören, Kur'an-ı Kerim'i işitip onun hak olduğunu bildikleri vakit ona karşı büyüklük taslamaksızın İslâm'a giren bir topluluğu da kastetmiş olabilir ^[2]

Açıklaması

Yüce Allah kendi zatına yemin ederek Kur'an-ı Kerim'in indirildiği çağda yaşayan insanlar arasında müminlere en ileri derecede düşman olanların Yahudiler olduğunu haber vermektedir. Çünkü Yahudilerin küfrü inatçı bir küfürdür; hakkı kastî olarak red, inkâr ve gizleme küfrüdür. Hatta Yahudilerin düşmanlıkları -önce anıldıklarından dolayı- müşriklerin düşmanlığından da ileridir. Bu düşmanlıklarından dolayıdır ki Yahudiler bir çok peygamberi öldürmüşlerdir. Resulullah (s.a.)'ı bir kaç defa öldürmeye kalkışmışlar, onu zehirlemek ve ona büyü yapmak istemişlerdir. Kendilerine benzeyen müşrikleri de ona karşı kıskırtmanın yollarını aramışlardır. Düşmanlık ve kin gütmekte Yahudilerden sonra dinin gerçeklerini bilmedikleri, gerçek ilâhî ve peygamberliği tanımadıkları için puta tapan müşrikler gelir. Her iki kesim de küfür, hakka karşı inatlaşmak, haddi aşmak, maddi hayatın etkisi altında olmak ve bencillik bakımından birbirlerine benzemektedirler.

Peygamber (s.a.) en büyük sıkıntıları Hicaz bölgesindeki Yahudiler ile Arap yarımadasındaki Arap müşriklerden ve özellikle de Mekke ve Taifli müşriklerden çekmişti.

Yine Allah adına and olsun ki, sevgi ve muhabbet bakımından insanlar arasında

müminlere en yakın olan kimseler "Biz Hristiyanlarız" diyenler, yani Hz. Mesih'e ve İncil'e tabi olduklarını söyleyen kimselerdir. Genel olarak bunlar arasında İslâm'a ve Müslümanlara karşı bir sevgi vardı. Buna sebep ise Hz. Mesih'in dini gereği kalplerinde bulunan incelik ve şefkatti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ona uyanların kalplerine bir şefkat ve bir merhamet koyduk." (Hadid, 57/27) İncil'de de şöyle denilmektedir: "Sağ yanağına tokat vurana sol yanağını çevir."

Resulullah (s.a.) döneminde bazı Hristiyanlardan bir takım iyi davranışlara tanık olunmuştu. Habeşistan Hristiyanları, müşriklerin eziyetinden kaçarak oraya hicret etmiş bulunan müminleri korudu ve onları izzet ve ikramla karşıladılar. Hristiyan Bizanslıların kralı Herakliyus halkını İslâm'ı kabul etmeye ikna etmeye çabaladıktan sonra, Resulullah (s.a.)'m mektubunu güzel bir şekilde cevaplandırdı. Mısır'da Kıptîlerin lideri Mukavkıs ondan daha güzel bir cevap verdi. Peygamber (s.a.)'e ayrıca bir hediye de göndermişti. Mısır ve Şam'ın fethinden sonra o ülkelerdeki Hristiyanların bir çoğu İslâm'a girdi. Buna sebep ise İslâm'da gördükleri bir takım üstünlükler olmuştu. Habeşistan kralı Necâşî Ashama ise yakın adamlarıyla birlikte İslâm'a girmişti. Ashama vefat ettiğinde Peygamber (s.a.) onun gıyabî cenaze namazını kıldı ve vefat ettiği haberini çevresindekilere bildirdi.

Hristiyanların müminlere sevgi duymalarının sebebi şu idi: Onlar arasında bir takım keşişler (ilim adamları) ve rahipler (abidler) vardı. Bunlar imana, erdeme, alçak gönüllülüğe, zühde ve dünyadan uzak durmaya davet ediyorlar; hakkı dinlemek, ona karşı insafla hareket edip hakka uymak hususunda bü-yüklenmiyorlardı. O bakımdan Yüce Allah onları önce bilgi sahibi olmak, ibadet etmek ve alçak gönüllülükle; daha sonra hakka bağlanmak, ona uymak ve insaflı davranmakla nitelendirdi.

İşte bunlar Peygamber Muhammed (s.a.)'e indirilen Kur'an-ı Kerim'den herhangi bir şey işitecek olurlarsa Allah'ın kelâmından etkilenerek ihlâsla göz yaşları akıtarak ağlamaya koyulurlardı. Bildikleri hak dolayısıyla böyle davranırlardı. Çünkü onlar Muhammed (s.a.)'in peygamber olarak gönderileceğine dair müjdeleri biliyorlardı. Daha sonra iman davetini kabul konusunda ellerini çabuk tutarak şöyle diyorlardı: "Rabbimiz iman ettik, artık bizi şahitlerle birlikte yaz." Bundan kasıt ise iman ettiklerini, imana girdiklerini ifade etmektir. Yani biz sana, senin peygamberlerine ve Muhammed'e iman ettik. O bakımdan Muhammed (s.a.)'in de aralarından birisi olduğu peygamberlere indirilen bu buyrukların doğruluğuna, senin vahdaniyetine tanıklık edenler arasında bizleri de yaz. İbni Merdûveyh İbni Ebî Hatim ve Hâkim, İbni Abbas'tan: "Artık bizi şahit olanlarla beraber yaz" buyruğu hakkında şöyle söylediğini rivayet ederler: Yani bizleri Muhammed ve kıyamet gününde sair ümmetlere karşı şahitlik edecek olan onun ümmeti ile birlikte yaz. Nitekim Yüce Allah Hz. Muhammed'in ümmetinin özellikleri arasında şunları da zikretmektedir: "Böylece biz sizi vasat bir ümmet kıldık ki, insanlara karşı şahitler olasınız, Peygamber de size karşı şahit olsun." (Bakara, 2/143).

Daha sonra sözlerini pekiştirmek üzere şöyle dediler: "Rabbimizden bizi de salihler

zümresine katmasını ümit edip dururken ne diye Allah'a ve bize gelen hakka iman etmeyelim?" Bu, böyle bir şey yapmalarının (yani iman etmelerinin) oldukça uzak bir ihtimal olduğunu ifade etmektedir. Yani bizleri Allah'a iman etmekten, Resulullah (s.a.)'ın getirmiş olduğu hakka tabi olmaktan alıkoyan, engelleyen nedir? Üstelik biz Rabbimizin, imanları doğru ve sağlam olduğu bizce sabit olmuş bulunan şu şerefli Peygambere tabi olan bu salihleri ve arkadaşları olarak bizleri de cennete koyacağını ümit ediyorken, ne diye iman etmeyelim?

Hristiyanlar arasından iman eden bu gibi kimseler Yüce Allah'ın şu buyruğunda sözü geçen kimselerdir: "Şüphesiz Kitap Ehli'nden öyleleri vardır ki Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene Allah'a karşı huşu (korku ve tevazu) ile iman ederler. Onlar Allah'ın ayetlerini az bir değer karşılığında satmazlar." (Al-i İmran, 99). Yine bir başka yerde Yüce Allah böylelerinden şöyle söz etmektedir: "Ondan önce kendilerine kitap verdiğimiz kimseler ona inanıyorlar. Onlara uyulduğunda da derler ki: Biz ona iman ettik, çünkü o Rabbimiz tarafından gelen haktır. Şüphesiz biz ondan önce de Müslümanlar idik... Biz cahilleri aramayız." (Kasas, 28/52-55).

O bakımdan Yüce Allah imanlarını, tasdiklerini ve hakkı itiraflarını karşılıksız bırakmayıp mükâfatlandırmış ve şöyle buyurmuştur: "İşte Allah onları söylediklerinden dolayı altından nehirler akan cennetleri, orada ebedi kalmak üzere onlara mükafat olarak ihsan etti." Yani Yüce Allah ebedi nimetler yurdu olan cennetlere girmekle onları mükafatlandırır. O cennetlerin altından ırmaklar akar, yani oranın ağaçları altında cennetin ırmakları akıp gider. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. İşte ihsan edenlerin mükafatı budur. Hakka tabi olmak ve ona uymakta -kaynağı ne olursa olsun- iyi davrananların mükafatı budur. Ahiret nimetlerini gereği gibi anlayabilmek ve sınırlarını belirleyebilmek bizim için oldukça zordur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendileri için işlediklerine bir mükafat olmak üzere gözleri aydınlatan (nimetlerden) neler gizlendiğini hiçbir nefis bilemez." (Secde, 32/17) Kafir olup Allah'ın ayetlerini inkar eden, yani onları reddederek muhalefet eden, Allah'ın ayetlerini inkar eden yani onları reddederek muhalefet eden, Allah'ın birliğini Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini inkar edenlere gelince işte cehennemliklerle cehenneme girip orada ebedi olmak üzere kalacaklar bunlardır. [\[3\]](#)

Hoş Ve Temiz Şeylerin Mübahlığı

87- Ey iman edenler! Allah'ın size helâl ettiği o temiz ve güzel şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi »Şanları sevmez.

88' Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yiyin ve iman ettiğiniz Allah'tan korkun-

Nüzul Sebebi

İbni Cerîr et-Taberî, İbni Ebî Hatim ve İbni Merdûveyh, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Bu ayet-i kerime birisi Osman b. Maz'un olan Ashab-ı kiramdan birkaç kişi hakkında nazil olmuştur. Bunlar, "Erkeklik organlarımızı keselim, dünyalık zevklerimizi ve arzularımızı terk edelim, rahiplerin yaptığı gibi biz de yeryüzüne seyahat maksadıyla dağılalım" demişlerdi. Bu sözleri Peygamber (s.a.)'e ulaşınca onları yanma çağırdı ve söylediklerini onlara hatırlatınca onlar "evet söyledik" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Fakat ben oruç da tutarım, açarım da. (Geceleyin) hem namaz kılarım, hem uyurum. Hanımlarımla beraber olurum. Benim sünnetimi takip eden bendendir, benim sünnetimi takip etmeyen de benden değildir."

es-Süddî'nin rivayetinde ise bunların on kişi oldukları, Osman b. Maz'un ile Ali b. Ebî Talib'in bunlar arasında bulunduğu belirtilmektedir.

İbni Cerîr, İbnül-Münzir ve Ebu'ş-Şeyh b. Hayyân b. Ensârî, İkrime'den şunu rivayet ederler: Osman b. Maz'ûn, Ali b. Ebî Tâlib, İbni Mes'ud, el-Mik-dâd b. el-Esved, Ebu Huzeyfe'nin mevlâsı Salim ve Kudâme dünyadan el etek çekerek evlerinde oturdular, kadınlardan uzak durdular ve kalın yün elbiseler giymeye başladılar. Güzel yiyecekleri, elbiseleri kendilerine yasakladılar. Yiyip giydikleri tek şey, İsrailoğulları'ndan (zâhidâne) seyahate çıkanların yedikleri ve giydikleri idi. Hatta hayalarını burmayı bile düşündüler, geceleyin namaz kılıp gündüzün oruç tutmayı kararlaştırdılar. Bunun üzerine: "Ey iman edenler! Allah'ın size helâl ettiği o temiz ve güzel şeyleri haram kılmayın..." ayet-i kerimesi nazil oldu.

Bu ayet-i kerime nazil olunca Resulullah (s.a.) onlara haber gönderip şöyle buyurdu: "Şüphesiz nefislerinizin bir hakkı vardır, gözlerinizin bir hakkı vardır, aile halkınızın bir hakkı vardır. O bakımdan namaz kılınız ama uyuyunuz da. Hem oruç tutunuz hem yemek yiyiniz. Bizim sünnetimizi terk eden bizden değildir." Hep birlikte şöyle dediler: Allahım, biz bunun doğruluğuna inandık, rasulüne indirdiklerine de tabi olduk.

İbni Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre adamın birisi şöyle der: "Ben yatakta yatmayı kendime haram kıldım." Bunun üzerine İbni Mes'ud ona bu ayet-i kerimeyi okuyarak şöyle demiştir: "Yatağın üzerinde uyu ve ettiğin yeminin kefareti yerine getir."

Sonuç olarak bu ayet-i kerimenin, devamlı oruç tutanlara, geceyi namaz kılmakla geçirmeyi kadınlara, güzel ve temiz şeylere yaklaşmamayı, et yeme-meyi, yataklarda uyumamayı kararlaştıran bir grup sahabi hakkında nazil olduğunu rivayetler ittifakla belirtmektedir.^[4]

Açıklaması

Ey iman edenler! Kendinize hoş ve temiz şeyleri haram kılıp bunlardan imtina etmeyiniz. Hoş ve temiz şeyler taşıdıkları faydalar dolayısıyla kişilerin nefislerinin lezzet duydu" a şeylerdir. Yüce Allah'a yaklaşmak niyetiyle faydalanmayı terk etmek suretiyle bunları kendinize haram kılmayınız. Allah'ın sizin için çizmiş olduğu helâl sınırlarını aşarak da haram kılmış olduğu sınırlara girmeyin. Veya hoş ve temiz şeyleri kullanmakta aşırıya kaçmayın ve bunları haram kılmak suretiyle haddi de aşmayın. Bur göre haddi aşmak iki hususu kapsamaktadır: Birinci şekil, söz konusu şeyde israfa kaçmak suretiyle haddi aşmaktır. Bunu Yüce Allah şu buyruğunda belirtmektedir: "Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz, çünkü O israf edenleri sevmez." (A'râf, 7/31)

Diğer şekil ise, hoş ve temiz şeylerden başka temiz olmayan, murdar olan şeyleri kullanarak haddi aşmak.

Sözü geçen hususların yasaklanma sebebi ise şudur: Yüce Allah haddi aşanlara buğzeder, şeriatın¹¹ sınırlarını çiğneyen ve helâl kıldığı şeyi haram kılanları da cezalandırır. Helâl; haram kılmak, ister yemin suretiyle ister adak, isterse de başka yolla-ibaac .... la dahi olsa-olabilmektedir.

Bu durum, İslâm'ın orta yolu beni işeyen itidali tavsiye etme ilkesi ile tam bir uyum içindedir. İsrâf da yoktur, kısmak da yoktur. Meşru hayatın maddî zevklerinden ve lezzetlerinden çekinmek de söz konusu değildir. Bunun gibi, istekleri baskı altına almak, nefse işkence etmek, bedeni zayıf düşürüp mahrum bırakmak gibi sonuçlara götüren rahiplik ve zahitlik de yoktur. Aynı şekilde alışılmış ve ortalama miktarın üstünde arzulanan ve zevk alınan şeylerden aç gözlülükle faydalanmak da söz konusu değildir.

Yüce Allah insana, hayattaki hoş şeylerden yararlanmamayı yasakladıktan sonra Allah'ın helâl kılıp temiz olan şeylerden yemeyi mubah kılmak anlamında olumlu bir emir vermektedir. Bu emirle Yüce Allah helâl kıldığı rızıklar-dan yenmesini istemektedir. Ancak ister leş, akmiş kan ve domuz eti gibi bizatihi haram olan yollardan olsun; isterse de faiz,

kumar, hırsızlık, rüşvet ve buna benzer muamelelerle mallarını batıl yollardan sağlamak suretiyle olsun haram yollardan uzak durmayı şart koşmuştur.

İşte bu, "rızk"ın kapsamına helâl ve haram şeylerin girdiğini göstermektedir. Haramın varlığı imtihan içindir. Bundan amaç, nefsi Allah'ın helâl kıldığı şeyleri yapmaya, haram kıldığı şeylerden de alıkoymaya mecbur etmek için bu konuda gösterilecek mücadelenin boyutlarının ortaya çıkarılmasıdır.

Daha sonra Yüce Allah yalnızca ibadet hakkında değil, aynı şekilde alışılmış günlük geçim hayatında da geçerli olacak bir kıstas koymaktadır ki, bu da Allah'a karşı takvalı olup Allah'ın sınırlarına sıkı sıkıya yapışma emridir. Yani bir çeşit "yemek, içmek, giyinmek, kadın ve benzeri hususlarda hayatınızı ilgilendiren bütün konularda kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkunuz, helâl ve haram kılmak hususunda meşruiyet sınırlarını aşmayınız" şeklinde emretmektedir.

Burada, takva emri Allah'ın buyruklarına gereken riyeti göstermek ve bunu sürekli kılmaya teşvik için zikredilmiştir. Hoş ve temiz şeylerin haram kılınmasını yasaklayıp helâl ve temiz rızıktan yemek emrinin akabinde zikredilmesi de temiz rızıklardan yararlanmakla takva arasında bir aykırılık ve bir farklılık olmadığını göstermek içindir. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz hoş ve temiz şeylerden yiyiniz ve Allah'a şükrediniz, eğer O'na ibadet edenler iseniz." (Bakara, 2/172); "De ki Allah'ın kulları için çıkartmış olduğu ziyneti ve hoş ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?" (A'râf, 7/32). Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği Hz. Peygamberin şu buyruğu da bu ayet-i kerimenin muhtevasını ifade eder: "Şüphesiz Allah müminlere, peygamberlere verdiği emrin aynısını emretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey peygamberler! Hoş ve temiz şeylerden yiyiniz ve salih amel işleyiniz." (Mü'minun, 23/51). Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz hoş ve temiz şeylerden yiyiniz." (Bakara, 2/172)

Hadiste sözü geçen "tayyibâftan kasıt ise, Nevevî'nin de belirttiği gibi helâl şeylerdir. [\[5\]](#)

Lağv Yemini İle Mun'akide Yemin Ve Yeminin Kefareti

89- Allah sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat bağlamış

olduğunuz (mün'akide) yeminlerinizden sorumlu tutar. Bunun kefareti ailenize yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri doyurmak veya onları giydirmek yahut bir köle azat etmektir. Fakat kim bulamazsa üç gün oruç tutsun. İşte bozduğunuz yeminlerinizin kefareti budur. Yeminlerinizi koruyun. Allah size ayetlerini şükredesiniz diye böyle açıklıyor.

Nüzul Sebebi

İbni Cerîr et-Taberî, İbni Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Yüce Allah'ın "Ey iman edenler! Allah'ın size helâl ettiği temiz ve güzel şeyleri haram kılmayın" buyruğunu kendilerine kadınlara yaklaşmayı ve et yemeyi haram kılan topluluk hakkında indirince o topluluk şöyle dedi: Peki ey Allah'ın rasulü! Bu hususta yapmış olduğumuz yeminlerimiz ne olacak? Bunun üzerine şanı yüce Allah "Allah yeminlerinizdeki lağvden dolayı sizi sorumlu tutmaz..." buyruğunu indirdi."

Taberî bununla ilgili şu açıklamayı da yapar: İşte bu da bizim daha önce söylediğimiz "Bu topluluk kendilerine bazı şeyleri yaptıkları yeminlerle haram kılmışlardı" şeklindeki kanaatimizin lehine bir delildir. Onların yaptıkları bu yemin sebebiyle bu ayet-i kerime nazil oldu [\[6\]](#)

Ebu's-Şeyh İbni Hayyan da Ya'lâ b. Müslim'den şöyle dediğini rivayet eder: Ben Said b. Cübeyr'e bu ayet-i kerime hakkında sordum, şöyle dedi: Ondan önceki ayet-i kerimeyi oku! Ben de "Ey iman edenler! Allah'ın size helâl ettiği o temiz ve güzel şeyleri haram kılmayın..." buyruğundan itibaren "Allah sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz " buyruğuna kadar okudum. [\[7\]](#)

Açıklaması

Kastî olmadan yapılan yeminlerden dolayı sorumluluk söz konusu değildir. Bunlara herhangi bir hüküm de taalluk etmez. Bu gibi yeminlere lağv yemini denir. Bunlar ise yemin edeninkastî olmayarak dilinden dökülüveren yeminlerdir. Hz. Aişe lağv yemini ile

ilgili olarak şöyle der: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Lağv yemini kişinin evindeki "hayır vallahi", "evet vallahi" şeklindeki sözleridir."

Şafiînin görüşü de budur. Diğer mezhep imamları (cumhur) ise şöyle derler: Lağv yemini, kişinin doğru olduğunu zannederek geçmişte veya halihazırda olmuş bir durumla ilgili olarak olumlu ya da olumsuz şekilde haber vermesidir. Bu tarifin delili de İbni Abbas'tan lağv yemini ile ilgili olarak söylediği rivayet edilen şu sözlerdir: Lağv yemini, bir iş böyle olmadığı halde onun böyle olduğuna dair yemin etmektir. Bu tarif aynı zamanda Mücahid'den de rivayet edilmiştir: Durumun zannettiği gibi olmamasına rağmen, kişinin bir şey hakkında o şekilde olduğuna dair yemin etmesi demektir.

"Fakat Yüce Allah sizleri bağladığınız (mün'akide) yeminden dolayı sorumlu tutar." Mün'akide yemin ise kişinin geleceğe dair belli bir maksat ve kararlılık ile bir işi yapacağına ya da yapmayacağına dair ettiği yemindir. Üçüncü bir yemin türü daha vardır ki, buna da "yemin-i gamûs" denir. Hanefîlerin görüşüne göre bu, kasten geçmişe dair yahut halihazırdaki bir durum hakkında yalan yere edilen yemindir. Buna göre yeminler üç türdür: Lağv yemini, mün'akide yemin ve gamûs yemin. Taberî, Ebu Malik'ten şöyle dediğini rivayet eder: Yeminler üç türdür: Kefareti olan yemin, kefareti olmayan yemin ve yemin edenin sorumlu olmasını gerektirmeyen yemin.

Kefareti olan yemin şudur: Kişi bir işi yapmayacağına dair yemin eder, sonra da yaparsa o takdirde kefarete bulunması gerekir. Kefareti bulunmayan yemine gelince, kişinin bir şey hakkında kasten yalan söyleyerek ettiği yemindir. Bunda kefareti söz konusu değildir. Sahibinin sorumlu tutulmadığı yemine gelince, kişinin herhangi bir durum hakkında yemin ettiği şekilde olduğu kanaatinde bulunarak yapılan ve ancak durumun sanılanın aksine olduğu yemindir. Böyle bir yemin için de kefareti söz konusu değildir. İşte lağv yemin de budur. [\[8\]](#)

Mün'akide (bağlanmış) yemine gelince: Allah adına yahut Allah'ın sıfatlarından herhangi birisi zikredilerek yapılan yemindir. Çünkü Hz. Peygamber, Ahmed ve Kütüb-i Sitte sahiplerinin İbni Ömer'den yaptıkları rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Her kim yemin edecekse ya Allah adına yemin etsin, yahut sussun." Allah'tan başka herhangi bir varlık adına, Peygamber yahut bir veli adına da olsa yapılan yemin yemin olmaz. Aksine böyle bir şey haramdır.

Fakihler gamûs yemin hakkında birbirinden farklı iki görüşe sahiptirler. Hanefîlerle Malikîler şöyle derler: Gamûs yeminde kefareti yoktur. Çünkü gamûs yeminin cezası cehennemi boylamaktır. Şafiîler ile bir grup ilim adamı ise böyle bir yeminde kefareti icap edeceğini söylerler. Çünkü Yüce Allah "Fakat kalplerinizin kazandığından dolayı sizi sorumlu tutar." (Bakara, 2/225) diye buyurmaktadır. Yaptığı yeminde kasten yalan söyleyen bir kimse ise kalbiyle bir günah kazanmış olur ve o bundan dolayı sorumlu tutulur. Çünkü kalbi yemin ederken yalan söylemeyi kararlaştırmış ve kastetmiştir. Yüce

Allah ise böyle bir yemin ile ilgili olarak "Bunun kefareti..." diye buyurmaktadır.

Hanefîlerle Malîkîlerin görüşüne göre kalplerin kazandıklarından dolayı sorumlu tutulması, ahiretteki bir cezadır. Buna delil ise Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Şüphesiz Allah'a olan ahitlerini ve yeminlerini az bir pahaya satanlar, işte onlar için ahirette hiç bir nasip yoktur." (Âl-i İmran, 3/77). Burada Yüce Allah ahiretteki azap ile tehdidi söz konusu etmekle birlikte, kefareti söz konusu etmemektedir. Beyhakî ve Hakim Hz. Câbir'den Resulullah (s.a.)'ın şu buyruğunu rivayet ederler: Her kim benim bu minberimin üzerinde günah yere (yalan yere) yemin ederse cehennemdeki yerine hazırlansın." Hz. Peygamber bu şekilde buyurmakla kefareti söz konusu etmemektedir.

Buharî, Müslim ve başkaları Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Her kim zor ve baskı altında yalan yere yemin ediyor ve bu yemini ile Müslüman bir kişinin malının alınmasına sebep oluyorsa, Allah'ın huzuruna Allah kendisine gazap etmiş olarak çıkar."

Daha sonra Yüce Allah mün'akide yeminin sorumluluk şeklini beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Bunun kefareti" ifadesindeki zamir ya siyaktan (ifadenin akışından) anlaşılan yemini bozmaya aittir, ya da bir muzaf takdiri ile fiilin kapsamında bulunan yemin akdine döner. Yani bu yemini bozmanın kefareti... Yeminini bozan kişinin ister kasten ister yanılarak ve unutarak, ister hata ederek, ister uykulu iken, ister baygın, deli ya da zor altında kalarak bozmuş olsun, kefarete bulunması gerekir.

Gücü yeten kimsenin yemin kefareti şu üç husustan birisini yapmaktır; o bunlardan birisini seçebilir: Cumhurun görüşüne göre her bir yoksula bir müd (675 gram) buğday olmak üzere on yoksula yemek yedirmek. Bu buğdayın o belde halkının genel olarak yediği ortalama türden olması gerekir. Ne en kalitelisi ne de en kalitesizi olmalıdır. Kefaret, bir defalık ekmek ve onunla birlikte et yiyeceği de olur. Çünkü Hasan-ı Basrî ve Muhammed b. Şîrîn şöyle demektedir: On fakire bir defa et ve ekmek yedirmesi yeterlidir. Hanefîler ise fitir sadakası olarak ödenmesi gereken miktar diye bunu tespit etmişlerdir. Bu da yarım sa' (2751 gram) buğday veya bir sa' hurma, arpa veya unu ya da bunların kıymetidir. Bu da öğle ve akşam iki defa doyuracak kadar yemektir. Çünkü Hz. Ali "Öğle ve akşam ve yemek yedirir" demiştir.

"Veya onları giydirmek..." Yani ülke ve zaman farklılığına uygun olarak fakirleri giydirir. Yedirmekte olduğu gibi orta hallisini seçer. Her bir fakire baştan aşağı bir entari gibi ortalama bir elbise veya bir gömlek ya da pantolon verir. Hanefîler ise pantolon ve sarık ile giydirmeyi yeterli görmezler. Çünkü onlara göre giyimın asgari miktarı bedenın tümünü örten miktardır.

'Yahut bir köle azat etmektir.' Yani, eğer köle varsa bir kişiyi hürriyetine kavuşturmadır. Cumhurun görüşüne göre -hata ile öldürme ve zihar kefaretinde olduğu

gibi- kölenin mümin olması şartı vardır. Onlar bu kanaati mutlak olan (bu buyruktaki köleyi) diğer kefareti öngören buyruklardaki kayıtlı ifadeye hamletmişlerdir. Hanefiler ise kölenin mümin olmasını şart görmezler. Onlara göre kâfir bir köleyi azat etmek de yeterlidir. Bu görüşlerini burada varit olan nassın mutlak ifadesine dayanarak ileri sürmüşlerdir. Yemin kefaretinde lafzın gereğini mutlak olarak bırakmak icap eder. Bu gibi durumlarda her nas ile ayrıca amel edilir. Çünkü hata yoluyla öldürme kefaretinde kölenin mümin olma şartının koşulmasının manası aklen idrak edilemez. O bakımdan nas bu hususta neye dair varit olmuş ise o kadarıyla yetinilir, dışına çıkılmaz.

"Fakat kim bulamazsa üç gün oruç tutsun." Yani her kim on fakiri yedire-mez yahut giydiremez yahut bir köle azat edemezse veya her kim bu üç husustan herhangi birisini yerine getirme imkânını bulamazsa, o takdirde üç gün oruç tutması icap eder. Hanefilerle Hanbelîlerin görüşüne göre bu üç gün orucun peşpeşe olması gerekir. Ancak Malikîlerle Şafiîlerin görüşüne göre orucun peşpeşe olma şartı yoktur.

Birinci görüşün delili Hâkim, İbni Cerîr et-Taberî ve başkalarının sahih bir yolla kaydettikleri şu rivayettir: Übeyy b. Ka*b bu buyruğu, "Aralıksız üç gün oruç tutsun" diye okurdu. Bu aynı zamanda İbni Mes'ud'dan da gelmiş bir rivayettir. Süfyan es-Sevrî'nin belirttiği gibi er-Râbi'în mushafında da böylece tespit edilmiştir. İbni Merdûveyh de bunu İbni Abbas'tan şöylece rivayet etmektedir: "Fakat kim bulamazsa aralıksız üç gün oruç tutsun."

İkinci görüşe göre bu kıraet delil olarak kullanılmayacak şaz (istisnâî) bir kıraettir, ancak mütevatir kıraet delil olur.

"Güç yetirmek" kişinin aile halkının bir gün bir gecelik yiyeceğinden fazlasına sahip olması demektir. İbni Cerîr'in tercih ettiği görüş budur. Kişi, içinde bulunduğu günün kendisinin ve aile halkının yiyecek ihtiyacından arta kalanından yemin kefareti çıkartıp verir.

İbni Cerîr, Saîd b. Cübeyr ve Hasan-ı Basrî'den şöyle dediklerini rivayet eder: Her kim üç dirhem bulacak olur ise yoksul doyurması gerekir, aksi takdirde oruç tutar.

Kefaretin belli bir vakti yoktur. Ancak, erken yerine getirilmesi müste-haptır. Şayet hastalanacak olursa gücü yettiği vakit oruç tutar. Eğer oruç tutmakta acizliği devam ederse, Allah'ın onu affedip merhamet edeceği umulur. Mirasçı kişi, (miras bırakanın) kefareti teberra yoluyla verme hakkına sahiptir.

"İşte bozduğunuz yeminlerinizin kefareti budur." Yani Allah adına yahut onun isim ya da sıfatlarından birisi ile yemin edip yemininizi bozduğunuz takdirde şer*î yemin kefareti budur. Ayet-i kerimede ayrıca yeminin bozulmasından söz edilmeyişi, kefaretin bizzat yemin ile değil de yeminin bozulması halinde vacip oluşundan dolayıdır. Hanefilere göre

yemini bozmadan kefarette bulunmak caiz değildir. Şafiîye göre ise eğer yemin eden kişi yeminini bozmakla asi olmayacaksa, malıyla bozmadan önce kefarette bulunması caizdir.

"Yeminlerinizi koruyun." İnanı yeminlerinize bağlı kalın, yeminlerinizi bozmayın. Kurtubî'nin tercih ettiği açıklamaya göre ise, "Yemininizi bozduğunuz takdirde kefareti yerine getirmek suretiyle yeminlerinizi koruyunuz" demektir. İbni Cerîr ise şöyle der: Bunun anlamı yeminlerinizi (bozduğunuz takdirde) ke-faretsiz bırakmayın şeklindedir. Burda kastedilen ise yemini bozmanın masi-yet olduğu ve hakkında yemin edilen şeye muhalefet bulunduğu durumlardaki yeminlerdir.

"Allah size ayetlerini... böyle açıklıyor." İşte Yüce Allah bu açıklamada olduğu gibi, sizlere şeriatının belirgin özelliklerini, dininin hükümlerini beyan ediyor, yani geniş geniş açıklıyor, vuzuha kavuşturuyor.

"Şükredesiniz diye." Yani O, böylelikle sizleri size öğrettikleri ile nimetine şükretmenizi ve bu gibi hallerden kurtuluş yolunu bulmanızı istiyor.

Yapılan yemin vacip olan bir işi yapmaya yahut bir haramı terk etmeye dair ise o yemini bozmak haram olur. Eğer mendup ya da mubah olan bir işi yapmaya yemin edilmiş ise o yemine bağlılık menduptur, yemini bozmak da mekruhtur. Masiyet olan bir işe veya haram bir işe yemin ettiği takdirde onu bozmak ve kefaretinin yerine getirmek icap eder. Çünkü -İbni Mace dışında- Kü-tüb-i Sitte sahiplerinin Abdurrahman b. Semura'dan rivayetlerine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir hususta yemin eder de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürsen hayırlı olanı yap ve yemininin kefaretinin öde." Ayrıca İbni Mace tarafından rivayet edilen Hz. Aişe yoluyla gelen şu hadis de bunun delilidir: "Her kim bir akrabalık bağını koparma yahut uygun olmayan bir şey hakkında yemin ederse, doğru olan, onun yeminine bağlı kalması değil, yaptığı bu yeminin gereğini yapmamasıdır." Yani yeminine bağlılık göstermemesidir. Fakat bu durumda da kefarette bulunması icap eder.

Yapılan yemin ister itaatte ister masiyette ister mubah hususta olsun, bozulduğu takdirde kefaretin yerine getirilmesi icap eder. [\[9\]](#)

İçkinin, Kumarın, Patların Ve Fal Oklarının Haram Kılınması

90- Ey iman edenler! Şarap, kumar, patlar ve fal okları şeytanın pis işlerindedir.

Artık ondan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.

91- Muhakkak şeytan, içki ve kumarla aranıza kin ve düşmanlık bırakmak, sizi Allah'ın anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?

92- Allah'a ve Rasulüne itaat edin ve sakının. Şayet yüz çevirirseniz bilin ki bizim peygamberimize düşen yalnızca açıktan açığa tebliğdir.

93- İman edip de salih amel işleyenler, sakındıkları, iman ederek salih amellere devam ettikleri, sonra sakınıp inandıkları ve yine sakınmada devam edip ihsanda buldukları takdirde, yaptıklarından üzerlerine hiç bir vebal yoktur. Allah ihsan edenleri sever.

Nüzul Sebebi

İmam Ahmed, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) Medine'ye geldiğinde Medineliler şarap içiyor, kumar parası yiyorlardı. Resulullah (s.a.)'a bunlar hakkında soru sordular. Bunun üzerine Yüce Allah "Sana içki ve kumar hakkında soru soruyorlar.." (Bakara, 2/219) ayetini indirdi. Bu sefer halk, bize haram kılınmadı, sadece büyük bir günahdır diye buyuruldu, dediler. Bu halde içki içmeye devam ettiler. Nihayet günlerden bir gün muhacirlerden bir kişi akşam namazında arkadaşlarına imam olup namaz kıldırdı. Kur'an okumayı karıştırdı. Yüce Allah bundan daha ağır bir hüküm ihtiva etmek üzere şu ayet-i kerimeyi indirdi: "Ey iman edenler! Ne söylediğinizi bilinceye kadar.. sarhoşken namaza yaklaşmayınız." (Nisa, 4/43). Daha sonra bundan da daha ağır bir hüküm ihtiva eden şu ayet-i kerimeler indirildi:

"Ey iman edenler! Şarap, kumar... şeytanın pis işlerindedir. Artık vazgeçtiniz değil mi?" Bu sefer vazgeçtik ey Rabbimiz, dediler. Bunun üzerine insanlar, ey Allah'ın rasulü Allah yolunda öldürülen ya da yataklarında ölen bir takım kimseler vardır ki, bunlar içki içiyor ve kumar oynuyorlardı. Allah ise bunları şeytanın işlerinden bir pislik olarak nitelendirdi. Bunun üzerine Yüce Allah: "İman edip de salih amel işleyenler... üzerlerine hiç bir vebal yoktur" ayetini sonuna kadar indirdi.

Nesaî, Beyhakî, Abd b. Humeyd, İbni Cerîr, İbnü'l-Münzir, İbni Mürde-veyh de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Şarabın haram kılınışı içki içen Ensar kabilelerinden iki kabile hakkında indi. Bunlar sarhoş olup biri-birlerine karşı olmadık işler yaptılar. Ayıktıklarında herkes yüzünde, başında, sakalında içkili halin bir etkisini görüp

şöyle demeye başladı: Bana bunu filan kabile mensubu yaptı. Halbuki bu kimseler daha önce kalplerinde birirlerine karşı en ufak bir kin bulunmayan kardeş kimselerdi. Bu sefer şöyle demeye koyuldular: Allah'a yemin ederim, şayet kardeşim bana şefkatli, merhametli bir kimse olsaydı bana bunları yapmazdı. Sonunda kalplerine kin yerleşti, bunun üzerine Yüce Allah şu, "Ey iman edenler! Şarap, kumar...şeytanın pis işlerindedir. " ayetini indirdi.

Bu konuda işi zorlaştırmaya ve yasağı kendilerinin dışında tutmaya meyleden bazı kimseler, "Bu bir pisliktir ve filân kişinin karnında yer etmişti. O da Uhud günü öldürüldü" demeye koyuldular. Bunun üzerine Yüce Allah "İman edip de salih ameller işleyenler sakındıkları... takdirde tattıklarından üzerlerine hiç bir vebal yoktur" ayetini indirdi.

İbni Cerîr de bir topluluktan şöyle dediklerini rivayet etmektedir: Şu içkiyi haram kılan ayet-i kerime Sa'd b. Ebî Vakkas sebebiyle nazil olmuştur: Sad b. Ebî Vakkas içki içtikleri bir kişi ile tartışmaya koyulmuştu. Arkadaşı devenin kemiği ile ona vurdu, burnunu kırdı ya da onu yaraladı. Bu ayet-i kerime onlar hakkında nazil oldu.

Yine Taberî ve İbni Merdûveyh Hz. Sad'dan şöyle dediğini rivayet ederler: Ensar'dan birisi yemek hazırladı ve bizi yemeğe davet etti. Sarhoş oluncaya kadar şarap içti. Ensar ve Kureyş karşılıklı olarak övünmeye başladılar. Ensar, "Biz sizden daha faziletliyiz" dediler. Sonunda Ensar'dan bir adam bir devenin çene kemiğini alıp bunu Sad'ın burnuna vurdu. Sad'ın burun kemiği çatladı. Sad'ın burun kemiği çatlak idi. Bunun üzerine şu "Ey iman edenler! Şarap, kumar... şey tanın pis işlerindedir." ayeti nazil oldu [\[10\]](#)

Buharî de Enes'ten şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ebu Talha'nın evinde içki içenlere şakilik ediyordum. İçkinin haram kılındığına dair emir nazil olunca bir münadiye bunu çevreye bildirmesi emrolundu. Ebu Talha "Dışarı çık da bu ses nedir diye bir bak" dedi. Ben de dışarı çıktım ve dedim ki: "Bu, şunu bilin ki şarap haram kılındı diye seslenen bir münadidir." Bana "Haydi git şarabı dök" dedi. O sırada şarap, çatlatılan ve ateş üzerinde kaynatılmadan ıslatılarak suda bırakılan taze hurmadan yapılıyordu. (Enes) Der ki: Şarap Medine sokaklarında aktı. Bazıları da, "Bir takım kimseler, içki karınlarında bulunduğu halde öldürüldü" dediler. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah da "İman edip de salih amel işleyenler sakındıkları... takdirde taptıklarından üzerlerine hiç bir vebal yoktur" buyruğunu indirdi. [\[11\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah içki ve kumarı yasaklayarak şöyle buyurmaktadır: Ey iman edenler! Şüphesiz şarap ve sarhoşluk verici bütün içkiler, bütün çeşitleriyle kumar, yanında kurbanların kesildiği putlar, uğur ya da uğursuzluğu anlamak için çekilen fal okları Allah'ın gazap ettiği ve hoşlanmadığı pislik şeylerdir. Bunlar şeytanın işlerindedir yani onun hoş ve güzel gösterdiği şeylerdendir. Haydi bu pislği artık terk ediniz. Kendinizi arındırmak, bedenlerinizin esenliğı ve aranızdaki sevgi sebebiyle belki umduğunuzu elde eder, kurtuluşa nail olursunuz.

Hamr (şarap), kaynatıldığında sertleşen ve köpüklenen pişirilmemiş üzüm suyunun adıdır. Cumhurun görüşüne göre bu isim, akli gideren sarhoşluk verici her içki hakkında kullanılır. Hanefîlerin görüşü ise şöyledir: Şarap, haram kılındığı sırada Araplar üzüm suyundan yapılan şarabın dışındaki içkileri bilmiyorlardı. O bakımdan şarap (hamr) yalnız bu türün adıdır. Bu türden olmayıp akli giderme özelliğine sahip olan içkilere ise hamr denilmez. Çünkü Hanefîlerin görüşüne göre dildeki kelimelerin kapsamı kıyas yolu ile sabit olmaz. Onlara göre sarhoşluk veren şeyler de haramlık kapsamı içerisindedir. Çünkü şarabın illeti sarhoşluk vermesidir, yoksa sarhoşluk veren şey hamr olduğundan dolayı değildir ^[12] Bu, İbni Ömer'in de görüşüdür.

Cumhurun görüşüne göre ise hamr, akli gideren ve etkileyip geriletten her şeyin adıdır. ^[13] Üzüm suyu dışındaki içkiler de nas ile haramdır. Çünkü Yüce Allah "Şarap, kumar... şeytanın pis işlerindedir." diye buyurmaktadır. Hz. Ömer'in görüşü de budur. O der ki: Şarap haram* kılındığında, üzümnden, hurmadan, baldan, arpadan ve buğdaydan olmak üzere beş şeyden yapılırdı. Şarap (hamr) denilen şey ise akli gideren her şeydir. Bu aynı zamanda İbni Abbas'm da görüşüdür. Resulullah (s.a.) Ahmed ve Nesaî dışında Sünen sahiplerinin en-Nu'man b. Beşîr yoluyla rivayet ettiklerine göre şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz buğdaydan şarap olur, arpadan şarap olur, kuru üzümnden şarap olur, hurmadan şarap olur ve baldan da şarap olur." Aynı şekilde Buharî dışında Kütüb-i Sitte sahipleriyle İmam Ahmed'in rivayetine göre Ebu Hureyre şöyle demiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Şarap şu iki ağaçtan, hurma ağacı ile üzüm ağacından (alınan meyveden) yapılır." Ahmed, Müslim ve İbni Mace dışında Sünen sahipleri de İbni Ömer'den Resulullah (s.a.)ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Sarhoşluk veren her şey hamrdır, ve her hamr haramdır."

Cumhur bu konudaki görüşlerine bağlı olarak şunu belirtirler: Sarhoşluk veren her şey, Yüce Allah'ın, "şeytanın pis işlerindedir" buyruğı gereğı pistir, murdardır ve bunların içilmesinden dolayı haddin uygulanması gerekir. Hanefîlerin görüşüne göre de aynı şekilde pişirilmemiş, çiğ olan ve sarhoşluk veren şeyler, taze hurmadan yapılan içki ve yan pişirilmiş bazek ile pişirilmemiş kuru üzüm ve kuru hurmadan yapılmış şaraplar da tıpkı şarap gibi pistirler. Tercihe değer görülen bir rivayete göre bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin de görüşüdür. Çünkü Ebu Hanife bunların azının da çoğunun da içilmesini haram kabul eder. O bakımdan bunların bir dirhem miktarından fazla olan kısmın necaseti

affedilmez. Pişirilmiş olan ve müselles denilen üzüm suyu ya da tilâ (3/2'si gidip geriye 3/1'i kalan pişirilmiş üzüm suyu) ile üzerine su eklenip inceltilen tilânın adı olan cumhûrî ise Ebu Hanife ile Ebu Yusuf a göre necis değildir.

İmam Muhammed ise sarhoşluk veren bütün içkileri haram kabul eder. Hanefi mezhebinde de onun görüşüne göre fetva verilir. Çünkü Ahmed ve Sünen sahiplerinin Hz. Cabir yoluyla yaptıkları rivayete göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır." Hanefî-ler ittifakla şunu belirtirler: Şarap dışında sarhoşluk veren içeceklerin içilme-siyle, sarhoşluk vermedikçe içki haddi uygulanmaz. Çünkü el-Ukaylî'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilmektedir: "Şarap aynı ile (maddesiyle) ve her türlü içkiden de sarhoşluk haram kılınmıştır." Ancak bu illetli bir hadistir ya da İbni Abbas'a mevkuftur.

Hurma ve üzümünden yapılan nebîz, eğer sarhoşluk verecek dereceye ulaşırsa, haram olur. Şayet hamr derecesine ulaşmaz ve sarhoşluk vermezse -kuru üzümü iki gün ıslatmak suretiyle elde edilen tabîî hoşaf gibi- o takdirde bu helâldir.

Meysir (kumar) de aynı şekilde haramdır. Kumarın bütün türleri meysir kapsamına girer. Hatta bazılarınca küçük çocukların cevizle oynamaları bile meysire dahil edilmiştir. Ali (r.a.)'in de şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Satranç da meysir tütündendir." Aynı şekilde belli bir mal karşılığı olduğu takdirde zar oyunu da böyledir. Şayet satranç veya zar mal mukabili oynanmayacak olursa da cumhur yine haram kabul eder. Çünkü böyle bir oyun bile insanları düşmanlık ve kine düşürür. Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyar. Şafiî, zaman kaybına sebep olduğundan dolayı satrancı mekruh kabul eder.

Kabe'nin etrafında dikili bulunan taşların adı olan ensab (heykeller) da bir pisliktir. Çünkü cahiliye dönemi Arapları bunları tazim eder ve onların yanında kurban keserlerdi.

Aynı şekilde fal okları da böyledir. Çünkü onlar bu fal oklarıyla kismetlerini araştırırlardı. Bunlara dair açıklamalar önceden Maide suresi 3 ncü ayetin tefsirinde geçmiştir.

Rics, maddî, manevî, aklî ve şer"î bakımlardan pis olan şey demektir. İçki ve ondan sonra söz konusu edilenler, haram olmalarını gerektirecek şekilde bu nitelikte anılmışlardır. Ayrıca bu haramlık pis şeylerden kaçınma emriyle ve Yüce Allah'ın "Ki kurtuluşa eresiniz" yani bunlardan kaçınarak kurtuluşu umabilesiniz, buyruğuyla daha da pekiştirilmiştir.

İçki ve kumar bir kaç yönden (çeşitli ifadelerle) haram kılınmıştır. Evvela cümle hasr (münhasıran, ancak...) ifade eden (innemâ) ile başlamış, ondan sonra içki ve kumar, putlar ve fal oklarıyla birlikte anılmışlardır. Bunlar ise şer'an ve aklen oldukça çirkin işlerdir. Ayrıca içki ve kumar şeytanın pis işlerinden diye adlandırılmışlardır ki, bu da şirkin

en ileri derecesidir. Diğer taraftan bunların madde ve cisimlerinden dahi uzak durmak emredilmiştir. Bu da sırf nehiy ve haram kılma lafzından daha ileri derecede bir uzaklaştırma ve nefret ettirme ifadesidir. Diğer taraftan bunlardan uzak durmak kurtuluşa ermenin, umduğuna nail olmanın sebebi olarak değerlendirilmiştir. Arkasından Yüce Allah, içki ve kumarın manevî zararlarını, kişisel ve toplumsal zararlarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak şeytan... sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister." Bundan dolayı Nesaî Resulullah (s.a.)'ın Osman b. Affan'a mevkufen şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "İçki kötülüklerin anasıdır." el-Bezzâr'm rivayetine göre de Abdullah b. Amr Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "İçki müptelâsı puta tapana benzer." Yani şeytan sizin aranızda içki ve kumara müptelâ olduğunuzdan birbirinize düşmanlık etmeniz dolayısıyla düşmanlığı, birbirinizden nefret etmeyi, birbirinize karşı kin ve tiksinti tohumlarını ekmek suretiyle de kini yerleştirmek ister. Böylelikle imanla aranızın kaynaşmanızdan, İslâm kardeşliği etrafında bir araya gelmenizden sonra, sizi dağıtma ve parçalama hedefi gerçekleşmiş olur.

Şeytan aynı şekilde akli gideren sarhoşluk ve kumar ile uğraştırmak suretiyle kalplere huzur veren, dünya ve ahirette kişiyi mutluluğa ulaştıran zikrul-lahtan yani Allah'ı anmaktan alıkoymak ister. Ahlâksızlıktan, hayasızlıktan, kötülüklerden alıkoymak, ruhu arındırıp yükselten, kalpleri tertemiz eden namazdan da uzaklaştırmak ister.

İçki sebebiyle akıl baştan gitti mi kişinin başkaları nazarmdaki şeref ve haysiyeti alabildiğine düşer, sarhoş bir kimse hayrı idrakten, kötülükten uzak durma imkânından mahrum kalır, böyle bir gücü kaybeder. Bundan başka içkinin sindirim sisteminden sinir sistemine kadar bütün organlarda sağlık açısından bir çok zararı da vardır. Bazan bu zarar çocuklara kadar uzanabilir. Bu çocuklar arasında zayıf akıllı, geri zekâlılar bulunabilir. İçki çoğu zaman boşanmaların, aile yıkımlarının da sebebi olmaktadır.

Çalışmadan ve bir ticaret olmadan bir tarafın kâr etmesi, diğer tarafın da zarara uğraması sonucunu doğuran kumar ise insan ruhunda düşmanlık ve kin ateşini körükler. Kumarcıların birbirleriyle kavga edip birbirleriyle sövüşükleri, birbirlerine küfrettikleri, birbirleriyle kavga ettikleri çokça görülen bir hadisedir.

Kısaca söylersek, içkinin çok çeşitli zararları vardır. Bunların kimisi kişisel ve sağlığadır, kimisi de düşmanlık ve kin tohumlarını ekmek suretiyle toplumsaldır, kimisi de Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak suretiyle dinîdir. Malın faydasız ve zararlı alanlarda çar-çur edilmesine sebep teşkil ettiği için malî zararları da vardır.

Kumarın da aynı şekilde ruhsal ve sinirsel zararları vardır. Sinirlerin gerginleşmesine, huzursuzluğa, kararsızlığa sebep olur. Toplumsal, dinî ve malî bakımdan da -tamamiyle içkide olduğu gibi- zararları vardır.

Yüce Allah'ın "Muhakkak şeytan... sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister"

buyruğu daha önce de geçtiği gibi, içki içip sarhoş olan Kusandan iki kabile hakkında nazil olmuştur. Bunlar birbirlerine olmadık şeyler yaptılar. Fakat kendilerine gelip ayıktıklarında her birisi ötekinin yüzünde diğerinin yaptığının etkilerini görünce -ki önceden kalplerinde hiç bir kin bulunmayan birbirlerinin kardeşi idiler- bu sefer her birisi şöyle demeye başladı: Kardeşim bana şefkat eden birisi olsaydı bu işi yapmazdı. Böylelikle aralarında kin baş gösterdi. Yüce Allah da "Muhakkak şeytan... aranızda kin ve düşmanlık bırakmak... ister" buyruğunu indirdi. Kur'an-ı Kerim'de şer*î hükümlerin illetleri ancak çok özlü bir şekilde zikredilir. Burada ise hikmetin veya illetin geniş olarak açıklandığını görüyoruz. Bunlardan üç tane hikmet söz konusu edilmekte ve ayrıca içki ve kumarın haram kılınmış birden çok delâlet ile sabit bulunmaktadır. Böylelikle bunların zararlarına ve tehlikelerine işaret edilmektedir.

Daha sonra Yüce Allah bunların haram kılınışını daha bir pekiştirdi ve bunlara dair tehdidini daha da artırarak şöyle buyurdu: "Allah'a ve Rasulüne itaat edin ve sakının..." Yani Allah ve Rasulünden içki, kumar ve bunların dışında kalan sair haram şeylerden uzak durmaya dair hükümlere itaat edin ve emirlerine muhalefet ettiğiniz takdirde size gelip çatacak fitne ve dünyada helake götürecek ahirette de azaba ulaştıracak sebeplere düşmekten sakının. Çünkü Yüce Allah her bir şeyi ancak apaçık zararı dolayısıyla haram kılar. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "O'nun emrine muhalefet edenler kendilerine bir mihnet veya acıklı bir azabın gelip çatmasından çe-kinsinler." (Nûr, 24/63)

"Şayet yüz çevirerseniz bilin ki bizim peygamberimize düşen yalnız açıktan açığa tebliğdir." Yani eğer sizler yüz çevirir ve emrolunduğunuz şeyleri yerine getirmeyecek olursanız şüphesiz ki, Allah'ın rasulü size gereken tebliği yapmıştır. O bakımdan ileri sürecek bir deliliniz kalmamıştır. Çünkü uyarılan kimsenin herhangi bir mazereti kalmaz. Artık sizler herhangi bir gerekçe ya da bir mazeret belirtme umudunuzu da kaybetmiş bulunuyorsunuz.

Daha sonra Yüce Allah içki içtikleri halde içkinin haram kılınışından önce hayattayken içki içip ölen kimselerin hükümlerini şöylece açıklamaktadır: "İman edip salih amel işleyenler... üzerlerine hiç bir vebal yoktur." Yani iman edip salih amel işleyenler arasında içki ve kumarın haram kılınışından önce Hamza (r.a.) gibi vefat edenler ile haram kılınışından önce içki içen, kumar parası yiyen ve halen hayatta bulunan Abdullah b.Mes'ud gibi kimseler için de günah ve sorumluluk yoktur. Çünkü kanunun ve yasamanın geriye doğru bir etkisi söz konusu değildir. Ancak Allah'tan korktukları, onun indirmiş olduğu hükümlere iman ettikleri ve daha önceden teşri edilmiş bulunan namaz, oruç ve benzeri salih amelleri işledikleri, sonra da bunlardan sonra haram kılınan şeylerden sakınıp indirilen hükümlere inandıkları, takva, ihsan ve salih işleri işlemeye devam ettikleri takdirde, bir günah ve bir sorumluluk söz konusu değildir. Allah elbette ki iyilik yapanları sever, onların yaptıkları iyiliklerin mükâfatlarını, ihlâslarının ve amellerini güzel bir şekilde yerine getirmelerinin ecrini verir.

Böylelikle önce sözü geçen takva ve imandan maksadın takvanın esası ile imanın esasını elde etmek olduğu, onlardan sonra sözü geçenlerden kastın ise bu takva ve iman üzere sebat ve devam etmek olduğu anlaşılmaktadır. Üçüncü defa sözü geçen takvadan kasıt ise, insanlara zulmetmekten uzak durup amelleri güzel bir şekilde işlemek, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu hoş ve temiz rızıklardan insanlara vererek onları gözetmek suretiyle iyilikte bulunmak olduğu anlaşılmaktadır. Günahın iman ve takva şartına bağlı olarak kaldırılması, vakıayı açıklamak içindir ve bu herhangi bir şekilde günahkâr olmalarından korkulan müminlere dair sorulan soruya bir cevaptır.

Yani müminler haramlardan sakındıkları, sonra yine sakınıp iman ettikleri, sonra yine sakınıp ihşanda buldukları takdirde, mubah olan yiyecek ve içeceklerden dolayı vebal altında değillerdir. Bu onlar için aynı zamanda bir övgüdür. Nitekim Yüce Allah şu buyruğunda, Kabe'ye yönelerek namaz kılma emrinden önce ölenlerden övgüyle söz etmektedir: "Allah sizin imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz Allah insanlara karşı şefkatlidir, merhametlidir." (Bakara, 2/143)

Geçen açıklamalardan anlaşıldığına göre bu ayet-i kerime, daha önce ölmüş olanlar için bir mazeret, daha sonra gelen ve hayatta bulunan insanlara karşı da bir delildir. Çünkü içkinin haram edildiği hükmü nazil olunca, ashab-ı kiram, "Ey Allah'ın rasulü! Daha önce içki içtikleri ve kumar parası yedikleri halde ölen kardeşlerimizin durumu ne olacak?" dediler. İşte bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu.

Hiz. Ömer bu ayet-i kerimenin indirilişinden sonra içki içen Cumahoğul-larından Kudame b. Maz'un'a had uygulamak istemişti. Kudame, Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Onun hakkında şahitler bu ayet-i kerime ile içkinin haram kılınışından sonra içki içtiğini belirtmişlerdi. ez-Zührî'nin rivayetine göre Abdulkaysoğullarının efendisi Cârûd ve Ebu Hureyre, Kudame b. Maz'un hakkında içki içtiğine dair şahitlik ettiler. Hiz. Ömer ona sopa cezası uygulamak isteyince Kudame şöyle dedi: Bana böyle bir ceza veremezsin, çünkü Yüce Allah "İman edip de salih amel işleyenler sakındıkları, iman ederek salih amellere devam ettikleri takdirde... tattıklarından dolayı üzerlerine hiç bir vebal yoktur" buyurmaktadır. Hiz. Ömer şöyle buyurdu: "Ey Kudame, =en bu ayet-i yanlış anlıyorsun. Eğer sen sakınan bir kimse olsaydın, Allah'ın haram kıldığından uzak dururdun." İbni Abbas da bu itirazına şu cevabı vermişti: Bu ayet-i kerimeler geçmişler için bir mazeret, geri kalan insanlara karşı da bir delil olmak üzere indirildiler. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Şarap, kumar... şeytanın pis işlerindedir." Sonra da öteki ayeti okudu. Eğer bu gerçekten iman edip salih amel işleyenlerden olsaydı şüphesiz Allah ona içki. içmeyi yasaklamış bulunuyor. Bunun üzerine Hiz. Ömer, "Doğru söyledin. Peki, görüşünüz nedir?" diye sordu. Hiz. Ali ve ashabı ona had vurulması gerektiği görüşünü belirttiler; bunun üzerine ona seksen sopa vuruldu. [\[14\]](#)

İhramlı İken Avlanmak Ve Kara Avının Cezası

94- Ey iman edenler! Allah gayb ile (görmeksizin) kendisinden korkanları ayırd etmek için avdan ellerinizin, mızraklarınızın erişebileceği bir şeyle sizi muhakkak imtihan edecektir. Bundan sonra kim aşırı giderse onun için pek acıklı bir azap vardır.

95- Ey iman edenler! Siz ihramda iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse cezası aranızdan adil iki kimsenin hükmü ile öldürdüğü hayvanın benzeri Kabe'ye götürülecek bir hayvan kurban etmektir. Yahut kefareti fakirler doyurmaktır veya bunun dengi oruç tutmaktır. Ta ki bu suretle o ettiğinin vebalini tatmış olsun. Allah geçmişini bağışladı; fakat kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikamını alır. Allah mutlak galiptir, intikam sahibidir.

96- Sizin için deniz avı ve onu yemek size de yolcuya da fayda olmak üzere helâl kılındı. İhramda bulunduğunuz müddetçe ise kara avı üzerinize haram kılındı. Sonunda huzuruna varacağınız Allah'tan korkun.

Nüzul Sebebi

İbni Ebî Hatim bu ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak Mukatil'den şunu rivayet eder: Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın, ashab-ı kiramın ihramlı olduğu sırada av hayvanları ile kendilerini sınımış olduğu Hudeybiye umresi hakkında nazil olmuştur. O sırada evcil olmayan hayvanlar kendileri eşyaları arasında buldukları sırada, yanlarına kadar sokulurdu. Bu hayvanları elleriyle yakalayarak yahut mızraklarıyla öldürerek kolaylıkla avlama imkânına sahip idiler. İşte Yüce Allah'ın, "Avdan ellerinizin, mızraklarınızın erişebileceği bir şeyle..." buyruğu bunu ifade etmektedir. İşte ashab-ı kiram bu av hayvanlarını yakalamak istediler, bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. [\[15\]](#)

Açıklaması

Ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Allah şüphesiz sizleri pek çok av hayvanını yanınıza göndererek yahut da bir miktar av hayvanı ile -ki bu da kara avıdır- mutlaka imtihan edecektir. Sizler bu av hayvanlarını ellerinizle yakalayabilir yahut mızraklarınızla avlayabilirsiniz. İşte bu küçüğü ve büyüğü ile av hayvanlarının hükmünü açıklamaktadır. Özellikle el ve mızrakların zikredilmesi çoğunlukla avın bu vasıtalarla gerçekleştirilmesi sebebiyledir.

"Bir şey" buyruğunun nekre (belirtisiz) gelmesi o av hayvanının küçümsenecek basit bir şey olduğunu anlatmak içindir. Onlar bu önemsiz şeylerle sınandılar. Bu gibi basit şeyler karşısında sebat göstermeyen kimsenin dinin başka alanlarında zorlu mihnetler ve sıkıntılar karşısında nasıl sebat gösterebilir? Şunu da bilmek gerekir ki, özellikle yolculuk esnasında ihtiyaç doğabilir ve ayrıca av hayvanı da lezzetli ve canın çektiği bir yemektir. Sınama, nefse hoş gelen ve kolaylıkla elde edilebilecek bir şeyin terk edilmesinin istenmesi şeklinde ortaya çıkar ve bunu yapmak nefse daha ağır gelir. Aynı şekilde bu amel takvayı da daha bir belgelendiricidir ve Allah'tan korkunun daha açık bir alâmetidir.

Aynı şekilde avlanmak, tuzak kurmak, ağ sermek ve buna benzer yollarla da yapılır. Bu tuzak ve ağlara yakalanan avlar bunların sahibine ait olur. Eğer başka bir kimse av hayvanını kovalayarak bu gibi yerlere sığınmak zorunda bırakırsa, bu ağ ve tuzakların sahipleri, o av hayvanında ötekine ortak olur.

Daha sonra Yüce Allah şu buyruğuyla bu imtihan ya da sınamanın sebebini şöylece beyan etmektedir: "Allah kendisinden korkanları ayırd etmek için..." Yani Yüce Allah ihramlı olduğunuz halde sizleri imtihan eder ki, ezelden beri bilmiş olduğu itaat ehli kimlerdir, ona isyan edecek olanlar kimlerdir, dünya hayatında fiilen ortaya çıksınlar. Şüphesiz ki imanın sağlamlığı açık ve görülen hallerde olduğu gibi, gizli saklı hallerde de Allah'tan korkuyu ortaya çıkartır. Kısacası Yüce Allah sizlere sınavan kimsenin, sınavdığı kimselere karşı davrandığı gibi davranmayı diler; her ne kadar ezelden beri ne şekilde davranacağınızı biliyor idiyse de. Çünkü o bununla nefislerin arınmasını, temizlenmesini ve saflaşmasını murad etmektedir.

"Bundan sonra kim aşırı giderse..." Yani av hakkında bu rahatlatıcı açıklamalardan sonra kim Allah'ın sınırlarını aşacak olursa o kimse için ahirette oldukça acıklı ve çetin bir azap vardır. Çünkü böyle bir kimse Yüce Allah'ın kendisini sınamasına aldırış etmemiştir. Zira uyarıdan sonra uyarıya aykırı hareket etmek bile bile hakka karşı direnmektir ve Allah'ın emirlerine aldırışsızlık etmektir.

Daha sonra Yüce Allah ihramlı halde iken kara avını haram kılarak şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Siz ihramda iken avı öldürmeyin." Bu genel nehiy erkeği ile dişisi ile bütün Müslümanlar hakkındadır. Bundan önceki, "...sizi muhakkak imtihan edecektir" buyruğunda sözü geçen sınama işte budur.

O bakımdan ey Allah'ı, Rasulünü ve Kur'an-ı Kerim'i tasdik edenler! Sizler hac ya da umre için ihramlı bulunduğunuz bir sırada her ne şekilde olursa olsun kara avını öldürmeyiniz. İster doğrudan, ister işaret ederek veya göstererek sebep teşkil etmekle böyle bir öldürmeye kalkışmayın. İhramlı olmasanız da Mekke'nin ve Medine'nin harem bölgesinde bunu yapmayınız. Sünnet-i se-niyede de böylece varit olmuştur. Nitekim Resulullah (s.a.) ashab-ı kiramma, "İşaretle bulundunuz mu, gösterdiniz mi?" diye sorunca onlar, "Hayır" dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.), "O halde yiyiniz" demiştir.

Bu ayet-i kerime ihramlı olan kimsenin harem sınırları içerisinde veya dışında olsun kayıtsız ve şartsız olarak avlanamayacağını delilidir. Aynı şekilde ihramlı olmayan kişinin de harem sınırları içerisinde avlanamayacağını göstermektedir.

Cumhurun görüşüne göre ihramlı olan bir kimse, avlanılmamış ve av kastıyla öldürülmemiş ise av hayvanının etinden yiyebilir. Çünkü Nesaî, Tirmizî ve Dârakutnî Hz. Cabir yoluyla Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: Kendiniz avlamadığınız ve sizin için avlanmadığı sürece kara avı sizin için helâldir.

Hanefîlerin görüşüne göre de ihramda olmayan bir kimse tarafından avlandığı takdirde ihramlı bir kimsenin bütün av hayvanlarından her halükârda yemesi caizdir. İster onun için avlanılmış olsun, ister başkası için. Çünkü Yüce Allah'ın "Siz ihramda iken avı öldürmeyin" buyruğunun zahirî anlamı bunu göstermektedir. Bu emirde av hayvanının ihramlılar tarafından avlanıp öldürülmesi haram kılınmıştır. Başkalarının avladığı bunun kapsamında değildir. Diğer taraftan asıl adı Zeyd b. Ka'b olan el-Behzî hadisi de bunu ifade etmektedir. Malik ve başkalarının Resulullah (s.a.)'tan rivayeti yaralı bir yaban eşiği (zebra) hakkında Hz. Ebu Bekir'e emir vererek yol arkadaşları arasında paylaştığını ortaya koymaktadır. Ebu Katâde'nin Hz. Peygamberden naklettiği rivayette de şöyle denilmektedir: "Şüphesiz bu Yüce Allah'ın size verdiği bir zi--afettir." Peygamber (s.a.) de ashab-ı kiram da kendilerine hediye edilen yaban eşiği (zebra) etinden yemişlerdir.

Yüce Allah'ın, "Ellerinizi... erişebileceği şeyle" buyruğu gereğince avdan 1-iasıt, avlanılan hayvandır. İlim adamları bunun medlulü ile neyin kastedildiği nususunda farklı görüşlere sahiptir. Hanefîlerin görüşüne göre bundan kasıt iayıtsız ve şartsız olarak ister eti yenen, ister yenmeyen olsun evcil olmayan hayvandır. Çünkü av, yenilsin yenilmesin avlanılan bütün hayvanları kapsamına alan genel bir isimdir. Arapça 'sayd' kelimesinin bu manaya delâleti de gayet açıktır. Araplar avlanırlardı ve av kelimesini de elleriyle, mızraklarıyla yabaladıkları her bir hayvan hakkında kullanırlardı.

Şafiîler ise bunun yenen hayvanlara has olduğunu kabul ederler. Çünkü .enilmesi haram olan şey av olmaz. Bundan dolayıdır ki bunun tazminatı gerekmemektedir. Bu sebeple bu hayvanların av hayvanı olması da söz konusu değildir. Çünkü av denilen şey, yenilmesi helâl olan şey demektir. Zira Yüce Al-'sh bu ayet-i kerimeden sonra şöyle buyurmuştur: "Sizin için denizde avlanmak ve o avı yemek size de yolcuya da fayda olmak

üzere helâl kılındı. İhramda :olduğunuz müddetçe ise kara avı üzerinize haram kılındı." Fahreddin er-Razî'nin Şafiî lehine delil olarak zikrettiği budur. Hakikatte ise bu zayıf bir delildir. Çünkü bu ayet-i kerime bir husus ifade etmektedir ve bu husus da şüphesiz ki av denilen şeyin, eti yenen av hayvanı olup olmadığı değildir. Çünkü Yüce Allah'ın "Size de... fayda olmak üzere" buyruğu, yemek suretiyle yahut da : aşka yollarla meselâ giyim veya süs eşyası olarak kullanmak gibi herhangi z : r yolla daha kapsamlı bir yararlanmayı ifade eder.

Aynı şekilde Râzî, Şafiî lehine bir başka delil daha zikretmektedir ki o da Buharî, Müslim, Nesaî ve İbni Mace tarafından Hz. Aişe yoluyla gelen meşhur hadis-i şeriftir: "Beş fasık (bozguncu) vardır ki, ihramlı bir kimse için bunları öldürmekte vebal yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare ve saldırgan köpek." Buharî'nin lafzı böyledir. Bir diğer rivayette ise, "Saldırgan yırtıcı hayvan" denilmektedir. Müslim'in rivayetinde ise, "Bunlar harem bölgesinde de harem dışındaki bölgelerde de öldürülür" denilmektedir. Yine bu rivayette "ala karga" de denilmektedir. Saldırgan yırtıcı hayvan bu hususta açık bir nastır. Diğer taraftan bu hayvanlar fasık olmakla nitelendirilmiş ve bunların öldürülmelerinin helâl olduğu hükmü verilmiştir. Uygun niteliğin akabinde bu hükmün anılması ise, hükmün illetinin bu nitelik olduğu intibahını vermektedir. Bu da bu hayvanların fasık olmalarının öldürülmelerinin helâl oluşunun illeti olduğunu gösterir. Fasıkhk ise eziyet vermektir ve bu da yırtıcı hayvanlarda vardır. O bakımdan bu, yırtıcı hayvanların öldürülmesinin caiz olmasını gerektirir [\[16\]](#) Ancak bu delil şöylece münakaşa edilebilir: Bu şu görüşü ileri süren Hanefîlere karşı delil olamaz: Av yenileni de yenilmeyeni de kapsamına alan genel bir isimdir. Delilin istisna edilip dışarıda tuttuğu şeyden başka hiç bir şeyi hariç tutmak mümkün değildir. Delil, beş fasığı dışarıda tutmaktadır ve buna sebep de bu hayvanların fasıklıklarıdır; av olmaları ya da yenilmeyecek türden olmaları değildir.

Bundan açıkça anlaşılmaktadır ki, Fahreddin er-Razî'nin Şafiî lehine Kur'an-ı Kerim'den ve hadis-i şeriften ileri sürdüğü delil bu konudaki iddia lehine delil olabilecek evsafa değildir. Burada avın yalnızca yenilecek hayvanlara has bir ifade olduğunu ispat etmek, ancak delil ile olabilir. Eğer bu ispatla-nailirse bu ayet-i kerime de Şafiîlerin lehine delil olur, aksi takdirde tahsise dair delil ortaya konuluncaya kadar ayetin umum ifade ettiği açıkça ortadadır.

Yüce Allah'ın, "Siz ihramda iken avı öldürmeyin" emri karada ve denizde bütün av hayvanlarını kapsayan umumî bir lafızdır.

Fakat daha sonra Yüce Allah'ın, "İhramda bulunduğunuz müddetçe ise kara avı üzerinize haram kılındı" buyruğu gelmekte ve bu kayıtsız şartsız olarak deniz avını mubah kılmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah kasten öldürme halinde ihramlı iken avlanmanın cezasını şöylece beyan etmektedir: "İçinizden kim onu bilerek öldürürse" yani aranızdan her kim

ihramlı iken bilerek, kasten av hayvanlarından herhangi birisini öldürecek olursa, öldürdüğü hayvana eğer varsa şekil ve görünüş itibariyle benzeyen davarlardan birisini ceza olarak kurban eder. Eğer onun benzeri bulunmayacak olur ise kıymetini ödemek gerekir.

Devekuşunun benzeri büyük baş hayvan (dişi deve), yabani eşeğin (zebra) benzeri inek, ceylanın benzeri koyun olabilir. Kuşlarda ise -Mekke güvercinleri dışında- kıymetleri ödenir. Çünkü Mekke güvercinine karşı koyun kurban edilir, bu hususta selefte uyulur. Darakutnî'nin Cabir'den rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İhramlı bir kimse sırtlan avlarsa bir koç, ceylan avlarsa bir koyun, tavşan avlarsa (bir yaşını bitirmemiş) dişi oğlak, köstebek avlarsa dört aylık bir kuzu (kurban etmesi) gerekir."

Dikkat edilecek olursa ayet-i kerimenin zahiri kasten öldürme halinde cezayı dile getirmektedir. Şu kadar var ki İmam Ahmed'in dışında cumhur, kişi av hayvanını ister kasten, ister hata yoluyla öldürsün, ister ihramda olduğunu bilerek, ister unutarak öldürmüş olsun cezanın söz konusu olduğu görüşündedirler. Bu konuda onlar, sabit olan nebevi sünnet gereğince amel ederler. Kur'an'da kasten öldürmenin özellikle zikredilmesi ise tekrar bu işi yaptığı takdirde yine cezanın söz konusu olacağını belirtmek içindir. Çünkü böyle bir cezayı gerektiren, onun av hayvanını hata yoluyla öldürmesi değil, kasten öldürmesidir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre o hatayla ve unutarak av hayvanını öldürenin herhangi bir ceza ödemeyeceği görüşündedir. Çünkü Yüce Allah özellikle burada kasten öldürmeyi söz konusu ettiğine göre bu böyle olmayanın hükmünün farklı olduğunu gösterir.

İbni Abbas, Malik, Şafiî, Muhammed b. el-Hasen ve İmamiyyenin görüşüne göre "benzer" den kasıt, onu andıran hayvandır. Çünkü Yüce Allah öldürülen av hayvanının benzerini davarlardan olmakla kayıtlamıştır. Dolayısıyla benzer hayvanın davarlardan olması kaçınılmazdır. Bu ise ancak bu hayvanların öldürülen hayvanlara benzer ve onları andırması halinde söz konusudur. O takdirde öldürülen hayvanın kıymetini ödemek gerekmez. Çünkü kıymet, davar türünden değildir. Ömer, Ali, İbni Mes'ud ve onların dışındaki ashab-ı kiramın görüşüne göre, devekuşuna karşılık bir büyükbaş hayvan (dişi deve), yabani eşek (zebra) karşılığında bir inek ceza olarak kurban edilir... Ve bunun gibi.

Ebu Hanife ve Ebu Yusufun görüşüne göre yerine getirilmesi gereken ceza, bir av hayvanı olmak itibariyle öldürülen avın kıymetidir. Kıymet ise avlanılan yer ve zamana göre takdir edilir. Çünkü zaman ve mekâna göre kıymette de değişiklik olur. Zira Yüce Allah mutlak olarak öldürülenin benzerini ceza olarak ödemeyi öngörmüştür. Onun benzeri ise imkânsız bir şeydir. O bakımdan mana itibariyle onun misline geçilir. Şeriatte de benzerin mutlak olarak zikredilmesi halinde tür ya da kıymet itibariyle ona ortak olanın kastedilmiş olması alışılmış bir şeydir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onun için size kim saldırırsa siz de tıpkı onun size saldırdığı gibi karşılık verin." (Bakara, 2/194). Burada "gibi (benzer, misil)"den kasıt, mislî şeylerde tür itibariyle kıymetli şeylerde de

kıymet itibariyle ona benzer kastedilir. Hayvan ise kıymetli şeylerdendir. O bakımdan onun ücretini ödemek gerekir. Daha uygun olanı ise türleri arasında farklılık olan şeyler hakkında "benzer" ile kastedilenin kıymet olmasıdır. Şeriat misli şeylerden olup telef edilenlerin tazminatı hususunda şeklen benzerliği nazar-ı itibare almamıştır. Hanefîlerin görüşünü Yüce Allah'ın, "Sizden iki adil kimsenin hükmü ile" buyruğu desteklemektedir. Müslüman ve adaletli iki hakeme baş vurmak ancak değerlendirme açılarının ve bilgilerin farklı olabildiği şeyler hakkında söz konusudur. Bu da kıymettir.

Daha sonra Yüce Allah yerine getirilecek cezanın belirlenmesi hakkında, "Sizden iki adil kimsenin hükmü ile" diye buyurmaktadır. Yani cumhurun görüşüne göre, benzerinden ceza olarak kesilecek davranın benzer olmaması halinde kıymeti belirleyecek olanlar adaletli, mümin iki kişidir. Çünkü av hayvanı ile onun benzerini belirlemek için konu ile ilgili iki bilirkişinin takdirine gerek vardır. Çünkü insanların çoğu bu konuda yeterli bilgiye sahip olmayabilirler.

Ceza olarak kurban edilecek olan benzer hayvan Mekke'nin harem hudutları içerisinde kesilir. Çünkü Yüce Allah, "Kabe'ye götürülecek bir hayvan" diye buyurmaktadır. Yani ceza hayvanı (meselâ, bir koyun yahut bir koç) Kabe'ye ulaşacak bir hediye kurbanı olarak gönderilir ve Kabe yakınlarında kesilir, eti Harem bölgesi fakirlerine dağıtılır. İttifakla bundan kasıt ise, orada kesilip Harem bölgesinin fakirlerine dağıtılmak suretiyle etin Harem'e ulaşmasıdır.

Daha sonra şeriat ruhsat tanıyarak hediye kurbanının kesilmesi, yoksullara yemek yedirilmesi yahut oruç tutulması arasında mükellefi muhayyer bırakmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yahut kefareti fakirleri doyurmaktır veya bunun dengi oruç tutmaktır."

Yani av hayvanını öldüren, öldürdüğü av hayvanının benzeri olan davranı kurban eder yahut her bir yoksula av hayvanının kıymeti kadar (bir müd) yedirecek şekilde bir kefareti öder veya bu yiyeceğe denk düşecek kadar oruç tutar. Kişinin bu konuda muhayyer olduğu görüşü dört mezhepçe de kabul edilmiştir. Çünkü muhayyerlik ifade eden "ev=veya, yahut" edatının zahiri bunu ifade eder. Ancak Hanefîlerin görüşüne göre muhayyerlik yalnızca kıymet için söz konusudur. Hakkında hüküm verilen kişi kıymeti ödemekte muhayyer bırakılır. Dilerse bu kıymet ile bir hediye kurbanı satın alır ve her bir yoksula yarımşar sâ' buğday veya birer sâ' hurma ve arpa verebilir. Ebu Hanife ile Ebu Yusufun görüşüne göre iki hakem, verilecek cezanın hediye kurbanı yahut yiyecek veya oruç olarak kıymetini takdir ederler. Avı öldüren de bunlardan herhangi birisini yapmakta muhayyer bırakılır. Muhammed b. el-Hasan ile Şafiî ise der ki: Hayır, burada muhayyerlik iki hakem hakkında söz konusudur. Onlar herhangi bir şey hakkında ne hüküm verilerse, avı öldüren o hükme uymak zorundadır.

Kabe'den kasıt Haremdir. Özellikle onun anılması Kabe'yi tazim içindir. Şayet hediye

kurbanını Harem bölgesi dışında kesecek olursa bu, yoksullara bir yemek yedirmek olur. Yemek yedirmek ise Harem içerisinde de, dışında da olur. Şafiî'nin görüşüne göre ise yemek yedirmek tıpkı hediye kurbanı göndermekte olduğu gibi Harem bölgesi içerisinde olur. Ancak ayet-i kerime bu hususu ele almış değildir.

Yüce Allah böyle bir cezanın vacip oluşuna, "Ta ki bu suretle o, ettiğinin vebalini tatmış olsun" buyruğu ile gerekçe göstermektedir. Yani bizim av hayvanını öldürme cezasını teşri edişimizin sebebi, ihramlı kimsenin emre uymayarak yaptığı işin vebalini yani fiilinin ağırlığını, işinin kötü akıbetini ve ihramın saygınlığını çiğnemesinin cezasını tattırmaktır.

Bununla birlikte geçmişte yapılan bu çeşit işler bağışlanmıştır. "Allah geçmişini bağışladı." Yani cahiliye döneminde yahut da bu haram kılma hükmünden önce ihramlı iken öldürdüğünüz av hayvanları dolayısıyla Allah sizi sorumlu tutmayacaktır.

Fakat, "Kim bir daha böyle yaparsa Allah ondan intikamını alır." Yani bu yasaklayıcı hükümden sonra her kim ihramlı olduğu halde av hayvanını öldürmeye kalkışacak olursa şüphesiz ki emre muhalefeti ve günaha ısrarı dolayısıyla ahirette cezalandırılacaktır.

"Allah mutlak galiptir (Aziz'dir)." Yani Allah emrini yerine getirir, kimse Ona karşı koyamaz, isyankâr kimseler Ona karşı gelemezler. "İntikam sahibidir" yani yasaklanışından sonra günah işleyeni cezalandırır.

Cumhur tekrar aynı günahı işleyene kefareti farz görmektedir. Onlara göre öldürme tekrarlandıkça ceza da tekrarlanır. Çünkü onun ahirette göreceği azap dünyada da cezayı yerine getirmesinin vacip oluşuna mani değildir.

Ayet-i kerime, dünyevî cezanın eğer günah tekrarlanmayacak olursa, ahi-retteki cezayı engelleyeceğini göstermektedir. Fakat bu suç tekrarlanacak olursa, bu sefer günahkâr dünyevî ceza olan kefaretiler ile uhrevî ceza olan cehennem ateşini birlikte hak kazanır.

Deniz avı ise helâldir. "Sizin için deniz avı ve onu yemek... helâl kılındı." Yani denizde avlanmak ve denizin kıyıya attığı şeyleri yemek sizin için mubahtır. İhramlı olan bir kimse, ister canlı olsun, ister ölü olsun denizden yakalanan avları yiyebilir. Bu hayvanı ister deniz kıyıya atmış olsun, ister kendiliğinden ölüp su üzerine çıkmış olsun; yahut da su geri çekildiği için karada ölü kalmış olsun. Bu hüküm Resulullah (s.a.)'m, dört Sünen sahibinin Ebu Hureyre'den rivayetine göre haber verdiği şu hadisinde dile getirilmiştir. "Onun suyu tertemizdir, meytesi (ölüsü) de helâldir."

"Size de yolcuya da fayda olmak üzere..." yani ister yolculuk halinde olun, ister ikamet halinde olun, kendisinden yararlanabilmeniz için biz size bunları helâl kıldık. Her

kim yolculuk halinde değilse, denizin taze avından yesin. Kim de yolculuk halinde ise eğer yolculuğu denizde ise taze taze yesin. Yahut karada yolculuk yapıyor ise konservesinden veya dondurulmuş olanından yiyebilir. Deniz avlarında bir takım faydalar vardır. Yolculukta olsun ikamet halinde olsun bu faydalar yiyerek de, saklayarak da olabilir ya da inci avcılığı yahut yağlarını çıkarmak gibi yemenin dışında başka bir takım yollarla da deniz avından faydalanmak mümkündür. Bazan kemiklerinden, dişlerinden ve amber vb. kokusundan da faydalanmak mümkündür.

"İhramda bulunduğunuz müddetçe ise kara avı üzerinize haram kılındı." Karada avlanan evcil olmayan hayvanlar ve kuşlar karada doğan ve orada ba-nnan yaratılış aslı itibariyle evcil olmayan hayvandır. Bunlar siz ihramlı oldu-zunuz sürece bizzat da haramdır, sizin tarafınızdan avlanılmaları da haramdır. Ancak başkalarının avladığı böyle değildir. Sizden başkalarının avladıklarını > anut sizin ihramsız olduğunuz halde avladıklarınızı yemenize mani yoktur. Çünkü daha önce geçen şu hadis-i şerif bunu ifade etmektedir: "Kara avı kendiriz avlamadığınız yahut sizin için avlanmadığı sürece size helâldir." Hanefîler konuyu daha da genişleterek ihramsız bir kimse tarafından avlandığı takdirde ihramlının her halükârda av hayvanını yemesini caiz kabul ederler. Bu av hayvanı ister ihramlı için avlanmış olsun, ister onun için avlanmış olmasın. Onlar bu hükmü ayetin zahiri ile amel ederek vermişlerdir. Diğer taraftan Muham-med'in, Ebu Hanife'den, o İbnül-Münkedir'den, o Talha b. Ubeydullah'tan yaptığı şu rivayete dayanırlar: "İhramlı kimsenin yediği av hayvanı hakkında tartışıyorduk. Resulullah (s.a.) uyuyordu. Bu sırada seslerimiz yükseldi ve Resulullah (s.a.) uyanıp şöyle buyurdu: "Ne hakkında çekişiyorsunuz?" Bizler, "ihramlı bir kimsenin yediği av eti hakkında" deyince, bize onu yememizi emretti." Müslim de Ebu Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) haccetmek üzere yola çıktı, biz de onunla birlikte yola çıktık. Aralarında Ebu Katade'nin de bulunduğu ashabından bir grubu bir kenara ayırarak, onlara "Benimle karşılaşacağınız vakte kadar deniz kıyısından yol alınız" dedi. Deniz kıyısında yola koyuldular. Ayrılmalarından sonra şöyle denildi: Ey Allah'ın rasulü, Ebu Katade dışında hepsi ihrama girdiler, o ihrama girmedi. Onlar bu şekilde yol alırlarken yabancı bir eşek (zebra) sürüsü gördüler. Ebu Katade üzerlerine bir hamle yaptı, onlardan bir dişi eşek (zebra) öldürdü. Bineklerinden inip etinden yediler. Daha sonra, "Biz ihramlı olduğumuz halde (av) eti yedik" dediler. Bu olayda şunlar da anlatılır: Sonunda Resulullah (s.a.)'tan hükmünü sordular, o da, "Peki aranızda ona bu işi yapmasını emreden yahut herhangi bir şekilde ona işaretle bulunan (görüş belirten) var mıdır?" diye sordu. "Hayır" demeleri üzerine Resulullah (s.a.), "O halde yiyebilirsiniz" dedi.

Daha sonra Yüce Allah ihramlı iken avlanma hükmüne dair açıklamaların sonunda takvayı emretmektedir. Nitekim bu gibi ifadelere baskın hükümlerin beyanı halinde de çoğunlukla rastlanılmaktadır. Yüce Allah burada da şöyle buyurmaktadır: "Sonunda huzuruna varacağınız Allah'tan korkun." Yani Yüce Allah'ın size yasaklamış bulunduğu av hayvanları, içki, kumar gibi bütün ma-siyetler hususunda Allah'tan korkun. Size emretmiş olduğu farzları ifa etmek hususunda da ona itaat etmek suretiyle O'ndan sakının. O'na kalpten bağlanarak itaat edin. Şüphesiz sizler mahşer günü O'na arz olunacaksınız.

Dönüşünüz ve varacağınız yer O'nun huzurudur. Sizi zorlu bir hesaba çekecektir. İsyankârı cezalandıracak, itaat edene de mükâfat verecektir. İşte bu açıklamanın amacı böyle bir helâl ve haram kılma emri akabinde işi sıkı tutmak ve uyarıda bulunmaktır. Aynı ifade içinde kıyameti ve mahşeri hatırlatmanın amacı ise sakındırmayı ileri dereceye götürmektir. [\[17\]](#)

Kabe'nin Ve Haram Ayın Değeri İle Hediye Kurbanlıkların Ve Gerdanlıkların Durumu

97- Allah Kabe'yi, o Beyt-i Haram'ı, Haram ayı, hediyelik kurbanı ve boyunlarındaki gerdanlıkları insanlar için bir kıyam kılmıştır. Bu da Allah'ın göklerde ve yerde olanları bildiğini ve Allah'ın her şeyi en iyi bildiğini sizin de bilmeniz içindir.

Açıklaması

Beyt-i Haramın kendisi olan Kabe'yi yüce Allah insanların din ve dünya işlerini düzene sokup bu işlerin dimdik ayakta durmasına sebep kılmıştır. Çünkü yüce Allah Beytullah'ı insanların dönüp geldikleri ve tekrar gidip geldikleri bir yer ve bir güvenlik mekânı kılmıştır. Korkan kişi orada güvenlik bulur, ona sığınan kurtulur: "Bizim onlara emin bir Haram Belde kıldığımızı görmediler mi? Halbuki onların etrafından insanlar kapılıp götürülmektedir." (Ankebût, 29/67). Ekini bulunmayan bir vadinin Hac menasiki ile mamur kılınması sayesinde de orada fakir ve yoksulun yiyecek ihtiyacı ve geçimi karşılanır. Böyle olmasaydı zaten o bölgede kimse ikamet etmezdi. Allah orada yapılan duayı makbul kılmıştır. Orada işlenen iyilikler insanların ona rahmeti daha artsın diye kat kat ecir ile mükâfat görür. Nitekim insanların uzak bölgelerden gelip orada toplanması, halihazırda yapılan toplantı ve kongrelerin hiç birisinin gerçekleştiremediği dünyevî bir çok menfaati de gerçekleştirebilmektedir. Aynı şekilde hac amelleri dahi bir çok menfaati gerçekleştirmektedir: "Ta ki kendileri için menfaatlere tanık olsunlar." (Hacc, 22/28). Dünyevî görüntülerden soyutlanmak, yüce Allah'a yaklaşmak, yasaklarından sakınmak ve emrini yerine getirmek üzere eli çabuk tutmak; bütün bunlardan soyutlanıp bir araya gelmek suretiyle mahşerin dehşetli hallerini hatırlamak... Bunun sonunda kalpten yüce Allah'a saygı ve korku duymak... Korkunun artması suretiyle dinî bir çok menfaatler elde

edilir, insanlar mutluluğa ve hayra, rahat, huzur ve güvene kavuşur. Said b. Cübeyr der ki: "Her kim dünya ve ahiret için bir şey isteyerek bu Beyt'e gelirse ona nail olur."

İbni Zeyd de yüce Allah'ın bu dört hususu insanlar için bir nizam unsuru kılmış olduğunu belirtmekte ve bu ayet-i kerime hakkında şunları söylemektedir: Bütün insanlar arasında birilerinin ötekilerine zararını önleyecek krallar, hükümdarlar vardır. Araplar arasında ise birinin ötekine zararını önleyecek hükümdarlar yoktu. O bakımdan yüce Allah bu Beytullah'ı, onlar için, birinin ötekine verebileceği zararı önleyebilecek bir nizam unsuru haline getirdi. Haram ayda da aynı şekilde yüce Allah onların birbirlerine verecekleri zararı önlemektedir. Gerdanlıktı kurbanlıklar da aynı şekildedir. O bakımdan bir kişi kardeşinin ya da amcasının oğlunun katili ile karşılaşacak dahi olsaydı, ona elini uzatmazdı. [\[18\]](#)

"Haram ayı" buyruğu Kabe'ye atfedilmiştir. Yani yüce Allah haram ayını da aynı şekilde insanlar için bir nizam kılmıştır. Yani o zaman zarfında insanların dünya ve ahiret ile alâkalı işleri yoluna koyulur. İnsanlar canlarına, mallarına, geçimlerine, ticaretlerine gelebilecek zarardan yana emin olurlar. Bunlar huzur bulur, savaş ateşi söner. Bunun yerine insanlar ibadete, hacca, akrabalık bağlarını gözetmeye ve yıl boyunca kendilerine yetecek kadar gıdalarını elde etmeye koyulurlar.

"Hediyelik kurbanı ve boyunlarındaki gerdanlıkları" da aynı şekilde Allah insanlar için bir nizam kılmıştır. Harem-i Şerife gönderilen hediye kurbanlıkları kesilir. Boyunlarına ağaç yaprakları veya gerdanlık takılmış develer de. Bu gerdanlıkların takılma sebebi ise, insanların onlara kötü maksatla el uzatmasını önlemektir. Bu şekilde kurbanlıklar göndermek, gönderen kimse için dinini doğrultacak, günahlarının affedilmesine sebep teşkil edecek, ruhunu ve malını arındırıp temizleyecek bir ibadet olur, kendisi hakkında güven duymasına sebep teşkil eder. Bu kurbanlıkların etleri fakirlere dağıtılır ve böylelikle bunlar Harem bölgesi fakirlerinin varlık elde edip ihtiyaçtan kurtulmalarına, açlık ve fakirlik musibetinin üzerlerinden defedilmesine sebep teşkil eder. Çünkü yüce Allah Beytullah'ı tazim etme duygusunu insanların kalplerine yerleştirmiştir. Oraya gitme kastıyla yola çıkan herkes bu kabilden bütün korkulardan yana emniyet altında olur.

Sözü geçen bu nizam kılma ve haccın teşrî edilmesi ile onun ibadetleri ve hacdaki menfaatlerle ortaya çıkan oldukça incelikli ilâhî tedbir, şanı yüce Allah'ın göklerde ve yerde bulunan halihazırdaki ve gelecekteki bütün sır ve konumları çok iyi bildiğinin en açık delillerindendir. Bu türlü hükümlerin teşrî edilmesi ise ancak yüce Allah'ın bildiği bir takım hikmetlere dayalıdır. Şanı yüce Allah gizli açık, görünür görünmez her şeyi çok iyi bilendir.

Gerçek şu ki hac mevsiminden gereği gibi faydalanacak olur ise -ruhları arındırıp temizlemek, günahları yıkamak, günahlardan kurtulmaktan öte genel açıdan oldukça büyük ve pek çok menfaatleri de hiç şüphesiz gerçekleştirir.

Hac İslâm'ın direğidir. "Müminler ancak kardeştir" (Hucurât, 48/10) buyruğunda dile getirilen bağların güçlendirilip İslâm kardeşliği şuurunu geliştirmeye bir sebeptir. Bütün Müslümanlar arasında ülke, fert ve halk olarak doğuda olsun batıda olsun din ruhunun ve dayanışma duygularının alevlendirilmesine sebeptir. Türlü ekonomik, sosyal, siyasal ve bilimsel alanlardaki her türlü dayanışmayı hazırlayacak önemli bir zemindir. [\[19\]](#)

Yüce Allah'ın Cezasından Korkutma Ve İyi İşleri İşlemeye Teşvik

98- Bilin ki muhakkak Allah cezası çok çetin olandır ve muhakkak Allah Ra-hîm'dir Gafûr'dur.

99- Rasul'e düşen ancak tebliğdir. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.

100- De ki: "Murdar ile temiz, murdarın çokluğu hoşuna gitse bile hiç bir zaman bir olmaz." Şimdi ey akıl sahipleri, Allah'tan korkun ki kurtulsa eresiniz!

Nüzul Sebebi

100. ayet olan "De ki: Murdar ile temiz... hiç bir zaman bir olmaz." ayetinin nüzulü ile ilgili olarak el-Vahidî ve el-Asbahanî et-Tergîb'de Hz. Cabir'den şunu rivayet ederler: Resulullah (s.a.) şarabın haram olduğunu söz konusu edince bir bedevi Arap kalkıp şöyle dedi: Ben vaktiyle bunun ticaretini yapan bir kimse idim. Ondan bir mal biriktirmiş bulunuyorum. Eğer ben bu malı yüce Allah'a itaat uğrunda kullanacak olursam bunun bir faydası olur mu?" Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah helâl ve temiz olandan başkasını kabul etmez." Bunun üzerine yüce Allah, Rasulünü tasdik etmek üzere şu buyruğunu indirdi: "De ki: Murdar ile temiz, murdarın çokluğu hoşuna gitse de hiç bir zaman bir olmaz. Şimdi ey akıl sahipleri! Allah'tan korkunuz ki, kurtuluşa eresiniz."

Bir diğer rivayete göre de şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah sizlere putlara ibadet etmeyi, şarap içmeyi, neseplere dil uzatmayı haram kılmıştır. Şunu bilin ki yüce Allah şarabı içeni, sıkkanı, sakisini, satıcısını, onun bedelini yemeyi haram

kılmıştır." Bir bedevi Arap ayağa kalkıp O'na şöyle dedi: Ey Allah'ın rasulü, ben vaktiyle bunun ticaretini yapan bir kimse idim. Şarap satışından dolayı bir miktar mal biriktirmiş bulunuyorum. Eğer ben bunu Allah'a itaat yolunda kullanacak olursam bu malın bana faydası olur mu? Peygamber (s.a.) ona şöyle buyurdu: "Eğer sen onu aç bir kimseye yahut cihad veya bir sadaka vermek gayesiyle infak edecek olursan, şunu bil ki Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar bir kıymeti olmaz. Şüphesiz Allah temiz olandan başkasını kabul etmez." [20]

Açıklaması

Ey insanlar! Şunu biliniz ki, hiç bir şeyin kendisine gizli kalmadığı Allah, emirlerine muhalefet edip O'na şirk koşan, fasıklık edip O'na isyan eden kimselere cezası pek şiddetli ve ağır olandır. Bununla birlikte O, kendisine itaat edenlerin günahlarını bağışlayıp affeder ve ona merhamet buyurur. İman etmeden önce işlemiş olduklarından, bilmeden yaptığı ve sonradan tevbe ederek amelini ıslah ettiği takdirde, işlediği kötülüklerden de onu sorgulamayacaktır. Bu ise şunu gerektirir: İman ancak korku ve ümit ile tamam olur. Ve şanı yüce Allah bizi boşuna yaratmamıştır. Aksine isyankârın cezalandırılması, itaat edenin sevap görmesi de kaçınılmaz bir şeydir.

Cezanın rahmetten önce anılması, yüce Allah'ın rahmet yönünün daha ağır bastığını göstermektedir. Çünkü O'nun rahmeti sahih hadiste de belirtildiği gibi gazabını geçmiştir. Bundan dolayı, "Ve O pek çok şeyi affeder." (Maide, 5/15) diye buyurmaktadır.

Şanı yüce Allah bu ayet-i kerimede de cezadan önce iki rahmet vasfını zikretmiştir ki, bunlar da onun Gafur ve Rahîm olduğudur.

er-Râzî der ki: İşte bu da önemli bir inceliğe dikkat çekmektedir ki, o da şudur: Yaratıkların yoktan var edilmesi ve varlığın ortaya çıkarılması aslında rahmetten dolayıdır. Zahiren görülen o ki, nihayet de ancak rahmet üzere olacaktır [21]

İnsanları zorlayarak hidayete ermelerini sağlamaya çalışmak, imanlı olmaları için mecbur etmek Peygamberin görevi değildir. Onun görevi tebliğ etmek, risaleti eda etmektir. Bundan sonrası, itaata sevap, masiyete ceza verme işi gizliyi ve gizlinin de gizlisini bilen mahlûkatın yaratıcısı Yüce Allah'a aittir. O Allah ki insanın açığa vurduğunu da nefsinin derinliklerinde gizlediklerini de bilir. Rasul tebliğ ettiğine göre gerisi insanlara kalmıştır.

Bu daha önce 97. ayet-i kerimede geçen, "...Bu da Allah'ın ... bildiğini... sizin de bilmeniz içindi." buyruğundaki tehdidi pekiştiren oldukça ağır bir tehdit ve Allah'ın emirlerine muhalefet eden kimselere bir korkutmadır. Ayrıca müşriklerin batıl mabutlarından duydukları korkunun yersiz olduğunun da delilidir.

Yüce Allah, "Bilin ki muhakkak Allah, cezası pek çetin olandır ve muhakkak Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir" buyruğu ile masiyetten uzaklaştırıp itaati teşvik etmenin akabinde şu buyruğu ile de bir mükellefiyeti ifade etmektedir: "Rasul'e düşen ancak tebliğdir." Bundan sonra da itaati teşvik etmekte, masiyetten uzaklaştırmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Allah gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir." Yine bunun akabinde bir başka türden itaate teşvik etmekte, masiyetten uzaklaştırmak üzere de şöyle buyurmaktadır: "Murdar ile temiz... hiç bir zaman bir olmaz."

Kaliteli ile âdiyi, iyi ile kötüyü eşit tutmak hikmet ve adalete uygun bir şey değildir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yoksa biz iman edip sa-lih amel işleyenleri yeryüzünde fesat çıkartanlar gibi mi kabul edeceğiz? Yoksa biz takva sahibi olanları günahkârlar gibi mi değerlendireceğiz?" (Sâd, 38/28). Yine Aziz ve Celil olan Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Yoksa kötülük işleyenler kendilerini iman edip salih amel işleyenler gibi kılacağımızı ve hayatları ile ölümlerinin bir olacağını mı sandılar? Hükmettikleri şey ne kadar kötüdür?" (Câsiye, 45/21)

Söyle onlara ey Peygamber! Âdi ile kaliteli, zararlı ile faydalı, bozuk ile iyi, haram ile helâl, zalim ile adaletli asla bir olmaz. Ey olayları gözleyen kimse, kötülerin yahut fesatçıların ya da faiz, rüşvet ve hainlik gibi haram yollarla toplanan servetlerin çokluğu, buna karşılık salihlerin, iyilerin ve istikamet üzere olanların azlığı seni şaşırtmasın. Öbürlerinin çokluğu senin hoşuna gitmesin.

Ey akıl sahipleri! Allah'tan korkun, şeytanın size musallat olmasından çekinin. Musallat olur da sizi yanıltmış olursa, batıl ve fesat ehlinin yahut haram malın çokluğu sizi aldatmasın! Şüphesiz akıllı kimse, öğüt alan, uyanık ve kötülüklerden sakınan kimsedir. Allah korkusu (takva) felahın, umduğunu elde etmenin, kurtuluşun, dünya ve ahiret hayırlarını ele geçirmenin biricik yoludur.

Burada takva emrinin verilmesi ise daha önce geçen ve itaati teşvik eden pek çok ifade ile masiyetten çokça sakındıran buyrukların bir tekididir. [\[22\]](#)

Hakkında Vahiy Nazil Olmayan Şeylerle İlgili Olarak Çokça Soru Sormanın Yasaklanması

101- Ey iman edenler! Size açıklanınca üzüleceğiniz bir takım şeyleri sormayınız. Şayet onlar hakkında Kur'an'ın indirildiği esnada sorarsanız size açıklanır. Allah onu affetti. Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.

102- Sizden evvel de bir kavim onları sordu da bu yüzden onları inkâr edenler oldular.

Nüzul Sebebi

Bu ayet-i kerimenin birden çok nüzul sebebi vardır. Bunlardan birisine göre sözü geçen soru denemek ve aciz bırakmak, işi yokuşa sürmek, alay etmek, dalga geçmek içindi. Bu soruların bir kısmı da konuyu anlamak ve bir takım farzların tekrar edilmesi ile ilgili doğruyu öğrenmek içindi. Birinci kabilden olanlara örnek verecek olursak, Buharî ve Müslim'in -lafız Buharî'nin olmak üzere- Enes b. Malik'ten şu şekildeki rivayetidir: "Resulullah (s.a.) bir seferinde bir hutbe irad etti. Adamın birisi, "Babam kim?" diye sordu. Resulullah (s.a.); "Filan" dedi. Bunun üzerine şu, "Size açıklanınca üzüleceğiniz bir takım şeyleri sormayınız" ayeti nazil oldu.

Yine rivayete göre İbni Abbas şöyle demiştir: Bir grup, Resulullah (s.a.)'a alay olsun diye "Benim babam kimdir?" diye sorar. Aynı şekilde devesi kaybolan adam da "Devem nerededir?" diye sordu. Yüce Allah bunlar hakkında: "Ey iman edenler! Size açıklanınca üzüleceğiniz bir takım şeyleri sormayınız" ayet-i kerimesi -ayetin tümünü okuyup bitirinceye kadar- nazil oldu. Taberî de bunun bir benzerini Ebu Hureyre'den, yine Buharî de Enes'ten, onun Resulullah (s.a.)'tan yaptığı rivayetinde şunlar yer almaktadır: "Allah'a yemin ederim, bana neyin hakkında soru sorarsanız mutlaka bu yerimde durduğum sürece size buna dair haber vereceğim." Adamın birisi huzuruna kalkıp şöyle dedi: Ey Allah'ın rasulü! Ben nereye gireceğim?" Hz. Peygamber, "Cehenneme" dedi. Bu sefer Abdullah b. Huzâfe kalkıp şöyle dedi: Benim babam kimdir ey Allah'ın peygamberi? Hz. Peygamber "Baban Huzâfe'dir" dedi.

İkinci türden nüzul sebebine örnek de Müslim'in Ebu Hureyre'den yaptığı şu rivayettir: Resulullah (s.a.) bir hutbe irad edip şöyle dedi: Ey insanlar! Allah üzerinize haccı farz kıldı, o halde haccediniz. Adamın birisi, "Ey Allah'ın rasulü, her yıl mı?" diye sorunca, Resulullah (s.a.) sustu, sesini çıkarmadı. Nihayet adam üç defa aynı soruyu tekrarlayınca Resulullah (s.a.): "Şayet evet diyecek olsam, elbette ki bu sizin için böylece farz olur ve eğer bu farz

olacak olursa asla güç yetiremeyeceksiniz." Bir başka rivayette de, "Bunun üzerine yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi" denilmektedir.

Bunun bir benzeri de Ahmed, Tirmizî ve Hâkim'in Hz. Ali'den yaptıkları şu rivayettir: Yüce Allah'ın "Beytin ziyaret edilmesi Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır." (Âl-i İmran, 3/93) ayet-i kerimesi nazil olunca, "her yıl mı ey Allah'ın peygamberi?" diye sordular. Bu sefer o, "Hayır" diye buyurdu ve devam etti: "Eğer evet diyecek olursam, elbette ki bu sizin için vacip olur." Bunun üzerine yüce Allah "Size açıklanınca üzüleceğiniz bir takım şeyleri sormayınız" buyruğunu indirdi.

Diğer taraftan Taberî de onun bir benzerini Ebu Hureyre, Ebu Ümame ve İbni Abbas'tan rivayet etmektedir.

Hafız İbni Hacer der ki: Ayet-i kerimenin her iki husus hakkında nazil olmasına bir mani yoktur. İbni Abbas'm bu hususa dair rivayeti sened bakımından en sahih olanıdır. Taberî de şöyle der: Bu hususta söylenecek sözlerin en doğru olanı şöyle diyenlerin sözleridir: "Bu ayet-i kerime soru soranların Resulullah (s.a.)'a çokça soru sormaları üzerine nazil olmuştur. İbni Huzafe'nin babasının sorması, babasının kim olduğunu öğrenmek istemesi gibi.

Yine Hz. Peygamber "Şüphesiz Allah size haccı farz kıldı" deyince bir kimsenin ona "Her sene mi?" diye sorması ve buna benzer sorular bu kabildendir. [\[23\]](#)

Açıklaması

Ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Gaybî, yahut gizli ya da faydası olmayan yahut da dinde oldukça özel sayılacak bir takım meselelere ya da vahyin söz konusu etmediği bir takım yükümlülüklerle dair soru sorup da bu soru dolayısıyla diğer müminlerin mükellefiyetlerinin ağırlaşmasına sebep olmayın. Soracağınız bu soru mükellefiyetin ağırlaştırılmasına ve çoğalmasına sebep olmasın. Şayet hakkında söz edilmeyen girift ve rahatsız edici ya da ağır bir takım mükellefiyetlere dair Kur'an-ı Kerim'in indirildiği dönemde soru soracak olursanız Allah, rasulü vasıtasıyla size bunları açıklar. İbni Kesîr der ki: Bir takım şeyler hakkında ilk soru soran sizler olmayınız. Belki de sizin bu sorunuz sebebiyle hükmü ağırlaştırıcı ya da sizi sıkıntıya sokucu bir takım buyruklar inebilir. Müslim'in Amir b. Sa'd'dan, onun da babası yoluyla rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: "Müslümanlar arasında vebali en büyük olan kişi, haram kılınmadık bir

"şey hakkında soru sorup da o sorusu dolayısıyla haram kılınmasına sebep olan kişidir." Fakat Kur'an-ı Kerim o şey hakkında mücmel (kapsamlı ifadeler) hükümler indirmiş ve siz de bunların beyanına dair soru soracak olursanız, o takdirde bu hükümler, size onlara duyacağınız ihtiyaç dolayısıyla açıklanacaktır.

Yani haklarında soru sorulan meseleler ya haklarında soru sorulması yasaklanmış, oldukça ağır mükellefiyetlerdir yahut da vahyin kendileri hakkında hüküm indirmiş olduğu ve sizin açıklanmasına muhtaç olduğunuz şeylerdir.

Müslim, Muğire b. Şu'be'den Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Şüphesiz Allah sizlere annelere itaatsizlik etmeyi, kız çocukları diri diri gömmeyi, üzerindeki hakları yerine getirmeyip haksız taleplerde bulunmayı haram kıldı. Sizin için üç şeyi de hoş görmedi: Dedikodu, çokça soru sormak ve malı zayi etmek." Bunu Müslim de Ebu Hureyre'den bir başka lafızla rivayet etmiştir. Bir çok ilim adamı şöyle demiştir: "Çokça soru sormak"tan kasıt, fikhî meselelere derinliğine dalmak kastıyla hakkında vahiy inmeyen hususlarda ve karşısındakini zorlamak amacıyla bir takım şaşırtıcı konulara ve yapmacık meselelere dair sorular sormaktır. Selef bundan hoşlanmaz ve böyle bir tutumu işi zora koşmak olarak görürlerdi.

Bundan anlaşıldığına göre Kur'an-ı Kerim'in açık olmayan mücmel buyruklarının açıklanmasıyla ilgili soru sormak mubahtır. Meselâ, Bakara süresindeki ayet-i kerimenin nüzulünden sonra, şarabın haram kılınması hakkında rahatlatıcı açıklamaların inmesini istemek buna örnektir. Fakat fayda vermeyen yahut haram kılınmamış bir meselenin hükmü yahut Müslümanların mükellef kılınmadığı bir meselenin hükmü hakkında yahut sormaya ihtiyaç olmamakla birlikte soru sorulduğu takdirde ona verilecek cevapta daha fazla bir külfet ve meşakkati gerektirecek buyruğun inmesine sebep olacak şeylere dair soru sormak ise haramdır.

"Allah onları affetti. Allah Gafûr'dur, Halîm'dir." Yani yüce Allah Kita-bı'nda söz konusu etmediği şeyleri bağışlamıştır. Onlar, yüce Allah'ın affettiği ve hakkında söz etmediği şeyler kapsamına girer. O halde yüce Allah bir mesele hakkında nasıl söz etmemişse sizler de susunuz. Allah soru sormak suretiyle hata edip sonradan tevbe edenlere mağfiret edicidir, kusurlarınız yahut aşırılıklarınız dolayısıyla sizleri çabucak cezalandırmaz, Halîm'dir. Dârakutnî ve başkaları Ebu Salebe el-Hısnî Cursûm b. Naşir yoluyla Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Şüphesiz yüce Allah bir takım farzlar kılmıştır, onları zayi etmeyiniz. Bir takım hadler belirlemiştir, onları aşmayınız. Bir takım şeyleri haram kılmıştır, onları çiğnemeyiniz. Bazı şeyler hakkında da unut-maksızın fakat size rahmet olmak üzere ses çıkarmamıştır, onlar hakkında da araştırmayınız."

Daha sonra yüce Allah bir takım hususlara dair soru sorup sonra da o hususların hükümlerini ihmal eden salih kavimleri, geçmiş kavimlerin bazılarının durumlarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Sizden önce de bir kavim onları sordu da" yani

hakkında soru sorulması yasak olan bu gibi şeylere dair sizden önceki bir kavim de istekte bulunmuş, bu istekleri yerine getirilip sorulan cevaplandırılmış olduğu halde buna iman etmediler, böylelikle onlar bunu inkâr eden kâfirler oldular, yani bu sorulan sebebiyle küfre saptılar. Buyruğun anlamı şudur: Ben onlara gerekli açıklamaları yaptım, fakat onlar açıklamalardan yararlanmadılar. Çünkü onlar doğru yolu bulmak maksadıyla istekte bulunmadılar, bu maksatla soru sormadılar. Aksine alay olsun, inat olsun diye sordular. Buharî ve Müslim (asıl adı Abdurrahman b. Sahr olan) Ebu Hureyre yoluyla şöyle dediğini rivayet ederler: Ben Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Size neyi yasakladıysam ondan uzak durunuz. Size neyi emrettiysem gücünüz yettiği kadar onu yapınız. Şüphesiz sizden öncekileri helak eden, onların çokça soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleri olmuştur."

Ahmed, Müslim, Nesaî ve İbni Mace de Ebu Hureyre yoluyla Resulullah s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Sizi terk ettiğim hususlarda siz de beni bırakınız. Şüphesiz sizden öncekiler çokça soru sormaları, peygamberlerine muhalefet etmeleri sebebiyle helak oldular. Ben size herhangi bir şeyi emredecek olursam ondan gücünüzün yettiği kadarını yapınız ve size herhangi bir şeyi yasaklayacak olursam onu da bırakınız."^[24]

Cahiliye Araplarının Kendilerine Haram Kıldıkları Davarlar Ve Develer

103- AUah bahire, sâibe, vasile ve hâmî diye bir şey kılmamıştır. Fakat o kâfir olanlar, Allah'a yalan söylüyor, iftira ediyorlar. Onların çoğunun da akılları ermez>

104- Onlara, "Allah'ın indirdiğine ve Rasulüne geliniz" denildiği zaman, "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter" derler. Ya ataları hiç bir şey bilmeyen ve doğru yolda gitmeyen kimseler idiyse de mi?

Açıklaması

Şanı yüce Allah sözü geçen bu dört şeyi haram kılmayı asla teşri etmemiştir, yüce Allah bahîre'yi de, sâibe'yi de vasîle'yi de hâmî'yi de haram kılmış değildir. Fakat cahiliye mensupları yapacaklarını yapıp bunları da Allah'ın şeri-atine nispet ederek haram

kılmadığı şeyleri haram kılmakla hem yalan uyduruyorlar, hem Allah'a iftira ediyorlar. Onların büyük çoğunluğu da bunun Allah'a bir iftira olduğunu, akli ve fikri devreden çıkarmak olduğunu, küfür, putperestlik ve şirk olduğunu akıllarıyla kavrayamamaktadırlar. Oysa Allah küfrü emretmez, kullarının kâfir olması onu hoşnut etmez.

Bu şeyleri ilk haram kılıp Araplara putlara tapmayı yasalaştıran kişi Hu-zaalı Amr b. Luha'dır. Bu kişi, Hz. İbrahim'in dinini değiştirip bahîraların kulaklarını dildi. Şaibeleri ilk serbest bırakan ve hâmî denilen develerin sırtlarına yük vurmaya yasaklayan kişi de odur.

Buharı, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Ben Cehennem'i gördüm, o biririni yiyip duruyordu. Amr b. Lu-hay'ı da bağırsaklarını sürükler halde gördüm. Şaibeleri ilk serbest bırakan odur." [25]

Taberî de Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'ı Eksem b. el-Cevn'e şöyle derken dinledim: "Ey Eksem ben Amr b. Luhay b. Kami'a b. Hindifi ateşte bağırsaklarını sürükler halde gördüm. Senden ona ondan da sana daha çok benzeyen bir kimseyi görmedim." Eksem şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü! Ona benzemenin bana zarar vereceğinden korkarım." Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Asla! Çünkü sen müminsin, o ise kâfirdir. İsmail'in dinini ilk değiştiren, bahîre'nin kulağını ilk dilen, şaibeleri ilk serbest bırakan, hamilerin sırtına yük vurulmasını ilk yasaklayan odur." [26]

Daha sonra Kur'an-ı Kerim bu uygulamaları yapan cahiliye müşrikleri ile şöylece tartışmaktadır: "Onlara Allah'ın indirdiğine ve Rasulüne geliniz, denildiği zaman..." yani müşrikler, "Allah'ın indirmiş olduğu hükümler gereğince ve bu hükümleri tebliğ edip onların mücmellerini açıklayan Rasulünün emrine amele geliniz" denildiğinde şöyle cevap verirler: "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter. Bu konuda onlar bizim önderlerimizdir, onlar bizim liderlerimizdir, bizim hukukumuzu belirleyenler onlardır ve biz onların ardından gideriz."

Şanı yüce Allah onlara inkârî bir soru ile şunu sormaktadır: Bu onlar için yeterli midir? Ataları hiç bir şekilde yasa koymayı beceremeyen, din ve dünya ile ilgili hususlarda neyin maslahat ve hayır olduğunu kesinlikle bilemeyen kimseler olsalar da mı? O ataları putperestliğin karanlıklarında ve hurafe dolu inançların seraplarında gelişigüzel yol alıyorlar, nevalarına göre bir takım hükümleri yasa yapıyorlardı. Kız çocuklarını diri diri gömmek, içki içmek, yetim ve kadınlara zulmetmek, her türlü hayasızlık ve çirkinlikleri işlemek, basit sebeplerle savaş ilân etmek, kin ve düşmanlıkları alevlendirmek gibi şeyleri ya-salaştırıyorlardı.

İşte bu, aynı zamanda kör taklidi ve herhangi bir anlayış ve idrâk söz konusu edilmeden miras yoluyla devralınan taassubu bir tenkittir. Nitekim yüce Allah bu gibi bir çok ayetten birisi olan şu ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Onlara "Allah'ın

indirdiğine uyun" denildiği zaman onlar "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız" derler. Ya ataları hiç bir şeye akıl er-dirememiş ve doğruyu da bulamamış idiysele?" (Bakara, 2/170) [\[27\]](#)

İyiliği Emredip Kötülüğü Yasakladıktan Sonra İşi Yüce Allah'a Havale Etmek

105- Ey müminler! Siz kendinize bakın, siz doğru yolu bulursanız o sapanlar size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O zaman yaptıklarınızı O size haber verecektir.

Nüzul Sebebi

el-Vahidî, İbni Abbas'tan şunu nakletmektedir: Resulullah (s.a.) başlarında Münzir b. Sâvî olduğu sırada Hecerlilere mektup yazarak onları İslâm'a davet etti. Eğer kabul etmeyecek olurlarsa cizye vermelerini söyledi. Mektup Münzir'e varınca o da bunu yanında bulunan Arap ve Hristiyanlara, Sâbiî ve Mecusilere arz edip teklif etti. Cizyeyi kabul ettiler, İslâm'a girmek istemediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) ona şöyle yazdı: Biz Araplardan İslâm veya kılıçtan başkasını kabul etmeyiz. Kitap Ehli ile Mecusilere gelince, ben onlardan cizyeyi kabul ederim. Münzir onlara Resulullah (s.a.)'ın mektubunu okuyunca Arap olanlar İslâm'a girdi. Kitap Ehli ile Mecusiler ise cizye verdiler. Arapların münafık olanları şöyle dediler: Muhammed'in bu yaptığına hayret edilir. O yüce Allah'ın kendisini bütün insanlar ile İslâm'a girinceye kadar savaşmak üzere gönderildiğini ileri sürmekte, fakat Kitap Ehli'nden başkalarından da cizye kabul etmemektedir. Bizim görüşümüze göre o, Arap müşriklerinden kabul etmediği şeyi Hecerli müşriklerden kabul etmiştir. Bunun üzerine yüce Allah "Siz kendinize bakın, siz doğru yolu bulursanız o sapanlar size zarar veremez" yani Kitap Ehli'nden sapıtanların size zararı olmaz, buyruğunu indirdi. [\[28\]](#)

Bu, konu ile ilgili rivayetlerden biridir. Bundan maksadın Kitap Ehli'nden başkaları olduğu da söylenmiştir. Çünkü İmam Ahmed şöyle bir rivayet kayetmektedir: Ebu Bekir es-Siddîk (r.a.) (hutbe okumak üzere) ayağa kalktı, Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: Ey insanlar! Sizler şu ayet-i kerimeyi okuyorsunuz, fakat ben de Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Şüphesiz insanlar münkeri görüp de onu

değiştirmeyecek olurlarsa, Allah aradan fazla zaman geçmeden onları kuşatacak bir azap gönderir." (Ravî der ki:) Ben Ebu Bekir'i de şöyle derken dinledim: Ey insanlar! Yalandan olabildiğince sakınınız, çünkü yalan imandan uzaktır.

Yine bu hadis-i şerifi dört Sünen sahibi ile İbni Hibban ve başkaları da pek çok yoldan ve bir çok kişiden onlar da İsmail b. Ebi Hânî'den bu senedle muttasıl ve merfu olarak rivayet etmişlerdir. Ancak onlardan kimisi İsmail b. Ebî Halid'den bu senedle, fakat Hz. Ebu Bekir'e mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Bununla birlikte Darekutnî ve başkaları da hadisin merfu olduğunu kabul ederler.

Diğer taraftan Tirmizî'nin Ebu Umeyye eş-ŞaTsânî'den şöyle dediğine dair rivayeti de şöyledir (bunun Kitap Ehli'nden başkası.hakkında olduğu da söylenmiştir): Ben Ebu Sa'lebe el-Hişnî'nin yanına varıp şöyle dedim: Şu ayet-i kerimeyi nasıl anlıyorsun? "Hangi ayet?" diye sordu. Ben, yüce Allah'ın, "Ey müminler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolu bulursanız o sapanlar size zarar veremez" buyruğunu okudum. Şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki, sen bu ayet hakkında bu işi bilen birisine soru sormuş bulunuyorsun. Ben bunu Resulullah (s.a.)'a sordum, şöyle buyurdu: "Hayır, siz iyiliği emredin, münkerden alıkoyun. Nihayet sen, sıkı sıkıya bağlı kalınan bir cimrilik ve kendisine tabi olunan bir heva ile tercih olunan bir dünya görüp, her görüş sahibinin kendi görüşünü beğendiğini göreceksin, işte o vakit yalnız kendine bak ve avamı terk et. Sizin arkanızdan öyle bir takım günler gelecek ki, o günlerde sabredebilen kimse bir ateş korunu avucunda tutabilen kimseye benzeyecektir. O günlerde amel edebilen bir kimseye sizin gibi amel eden elli kişinin ecri kadar ecir vardır." Bir rivayette şu fazlalık da vardır: "Ey Allah'ın rasulü, bizden elli kişinin ecri mi yoksa onlardan mı? denildi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Hayır, sizden elli kişinin ecri kadar." Daha sonra Tirmizî şöyle dedi: Bu hasen, garib, sahih bir hadistir. [\[29\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah müminlere kendilerini düzeltmelerini, güç ve imkâriarı nispetinde hayır işlemelerini emretmekte ve işini düzene koyan insanlara ister yakın olsun, ister uzak olsun bozuk insanların bozukluğunun zarar veremeyeceğini bildirmektedir.

Ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Kendinizi masiyetlerden koruyunuz, ihlâslı amellerle Rabbinize yakınlaşmaya bakınız ve kendinizi cezadan kurtarmaya çalışınız. Siz doğru yolu bulup hidayete ererseniz, sizden başkalarının sapıklığının size bir zararı olmaz. Dönüşünüz Allah'a olacaktır. O yaptıklarınızı size haber verecek ve herkese ameline göre karşılık verecektir; hayır ise hayır, şe^ ise şer.

Bu ayet-i kerimede mümkün olduğu takdirde iyiliği emretmeyi, münker-den alıkoymayı terk etmeye bir delil yoktur. Aksine ayet-i kerime şunu gerektirmektedir: Rabbine itaat eden bir kimse günahkâr kimsenin günahlarından dolayı sorumlu olmayacaktır. Aynı şekilde, yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi kişisel sorumluluk ilkesini de vurgulamaktadır: "Herkes kazancı karşılığında rehin olarak alıkonulmuştur." (Müddessir, 74/38); "Hiç bir (günah) yük yüklenici bir başkasının günah yükünü yüklenmez." (En'am, 6/164)^[30]

Ölüm Esnasında Vasiyette Şahitlik

106- Ey müminler! Sizden birinize ölüm gelip çattığında vasiyet vaktinde aranızda ya içinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun yahut yeryüzünde yolculukta iken ölüm size gelip çatmışsa, sizden (dininizden) olmayan diğer iki kişiyi (şahit tutun). Bu iki kişi hakkında şüpheyeye düşerseniz namazdan sonra onları alıko-yarsınız da Allah'a şöyle yemin ederler: "Akraba dahi olsa hiç bir menfaati satın almayacağız ve Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. O takdirde muhakkak günahkârlardan oluruz."

107- Eğer ikisinin aleyhinde muhakkak bir vebale hak kazanmış olduklarına muttali olunursa o vakit, yerlerine haksızlığa uğrayanlardan iki kişi -ki bunlar buna daha lâyıktırlar- öbürlerinin yerine geçerler. Allah'a şöyle yemin ederler: "Andolsun bizim şahitliğimiz o iki kişinin şahitliğinden elbette daha doğrudur; biz haddi de aşmadık. Aksi takdirde muhakkak biz zalimlerden oluruz."

108- Bu, şahitliği yüklendikleri gibi eda etmelerine yahut yeminlerinden sonra yeminlerin geri çevirileceğinden korkmalarına daha yakındır. Allah'tan korkun ve dinleyin. Allah fasıklar topluluğunu doğruya iletmez.

Nüzul Sebebi

Buharî, Darakutnî, Taberî ve İbnü'l-Münzir, İkrime'den o da İbni Ab-bas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Temim ed-Dârî ile Adıyy b. Beddâ Hristiyan iki kişi idiler. Bunlar

cahiliye döneminde Mekke'ye gelir, ticaret yaparlar, orada uzun süre kalırlardı. Resulullah (s.a.) hicret ettikten sonra onlar da bu ticaret işlerini Medine'ye yönelttiler. Amr b. el-As'm azatlısı Bu-deyl es-Sehmî de ticaret maksadıyla yola çıktı ve Medine'ye geldi. Hep birlikte Şam'a doğru ticaret maksadıyla yola koyuldular. Yolun bir bölümünde Bu-deyl rahatsızlandı. Kendi eliyle bir vasiyet yazdı, sonra da bu vasiyeti eşyasının arasına bırakıp iki yol arkadaşına tavsiyede bulundu. Budeyl ölünce eşyasını açıp baktılar. Ondan bir şey (altın işlenmiş gümüş bir kap) alıp sonra malını olduğu gibi muhafaza altına aldılar. Medine'ye aile halkı yanma geldiler, eşyasını onlara teslim ettiler. Aile halkı eşyasını açınca yazdığı vasiyeti ve eşyası arasında bulunanları gördüler. Ancak vasiyette yazdığı halde bir şeyi bulamadılar. İki yol arkadaşına bulamadıkları şeyi sordular, onlar da "Bizim onun adına muhafazaya aldıklarımız ve bize verdiği bunlardan ibarettir" dediler.

Bu sefer mirasçıları, "İşte onun kendi eliyle yazdığı mektup" dediler. Arkadaşları, "Biz ona ait bir şeyi gizlemiş değiliz" deyince mirasçılar Resulullah (s.a.)'ın huzuruna mahkemeleşmeye gittiler. Bunun üzerine şu, "Ey müminler! Sizden birinize ölüm gelip çattığında... sizden olmayan diğer iki kişiyi (şahit tutun). Bu iki kişi... Allah'a şöyle yemin ederler:... yemininizi hiç bir bedele satmayacağız... o takdirde muhakkak günahkârlardan oluruz." ayet-i kerimesi nazil oldu. Ve sonra Resulullah (s.a.) ikindi namazı akabinde onlara şu şekilde yemin ettirmelerini emretti: "Kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayan Allah adına yemin ederiz ki, bundan bir şey gizlemiyoruz." Daha sonra iki yol arkadaşı Allah'ın dilediği kadar bir süre böylece kaldılar. Bilâhare beraberlerinde altınla süslenmiş bir gümüş kabın olduğu ortaya çıktı. Aile halkı, "İşte bu onun eşyalarındandır" deyince, ikisi de, "Doğrudur, fakat biz bunu ondan satm almıştık. Yemin ettiğimiz vakit de bunu söz konusu etmeyi unuttuk ve kendimizi yalancı çıkarmaktan da çekindik" dediler. Yine Resulullah (s.a.)'ın huzurunda davalastılar, bu sefer, "Eğer o ikisinin aleyhinde muhakkak bir vebale hak kazanmış olduklarına muttali olunursa..." ayet-i kerimesi nazil oldu. Bu sefer Resulullah (s.a.), ölenin aile halkından iki kişinin, öbürlerinin gizledikleri ve sakladıkları şeylerin ölene ait olduğuna dair yemin etmelerini ve böylelikle o şeye hak kazanmalarını emretti.

Daha sonra Temim ed-Dârî İslâm'a girdi ve Resulullah (s.a.)'a biatta bulundu. Şöyle diyordu: "Allah ve Rasulü doğru söylemiştir, o kabı ben almıştım." [\[31\]](#)

Özetle; müfessirlerin ittifakla belirttiklerine göre bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi, o vakit Hristiyan iki kişi olan Temîm ed-Dârî ile Adiy b. Beddâ ve onlarla beraber Amr b. el-As'ın hicret etmiş bir Müslüman olan azatlısı Budeyl b. Ebi Meryem ile birlikte Şam'a doğru ticarete çıkmalarıdır. [\[32\]](#)

Ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Ölümü yaklaşmış, ölüm hastalığında bulunan bir kişi yapacağı vasiyete Müslüman erkeklerden adil iki kişiyi şahit tutsun. Yüce Allah'ın "sizden" kelimesinin anlamı, müminlerden; "ölüm, gelip çattığında" ifadesinin anlamı ise, ölüm vakti yaklaşıp da ölümün emareleri ortaya çıktığında demektir. Ya da zaruret dolayısıyla yolculuk halinde mümin olmayanlardan iki kişiyi şahit tutsun. İşte bu ifade vasiyetin ve vasiyete şahit tutanın üzerinde dikkatle durulduğunu göstermektedir. İfadede şu takdirde bir hazf vardır: Eğer siz yolculuk yaparken, ölüm musibeti size gelip çatar da siz de kanaatinizce adaletli olan iki kişiye vasiyette bulunup beraberinizde bulunan mal kendilerine teslim eder, sonra ölür ve bu iki kişi bıraktığınız terekeyi mirasçılarınıza götürür, mirasçılarınız o iki kişinin durumu hakkında şüpheye düşer ve hainlik ettikleri iddiasında bulunacak olurlarsa hüküm, namazdan sonra onları (şahitleri), şehadet etmek üzere alıkoymanız şeklindedir.

Şahitlik vakti ikinci namazından sonradır. Çünkü o vakitte yemin ettirme alışılmış bir işti. O vakit yargı ve davalara bakma zamanı idi. Şahitliğin namaz akabinde yapılması ise bu işin ağırlığına ve ciddiyetine dikkat çekmek ve bu noktada gerektiği gibi dikkat etmeyi ve korkmayı sağlamaktır. Çünkü Yüce Allah, "Namazdan sonra onları alıkoyarsınız" buyurmaktadır. Yani ikinci namazından sonra yemin etmek üzere onları çağırır ve teminat alırsınız. Nitekim Resulullah (s.a.) Temim ve arkadaşına bu şekilde muamele etmişti. İbni Ab-bas'tan rivayet edildiğine göre, eğer şahitler Müslüman değilse namazdan kasıt, onların dinlerine mensup olanların ayinleridir. Taberî ise bunun Müslümanların kıldıkları namazlardan muayyen bir namaz olduğu görüşünü tercih etmiştir. Çünkü Yüce Allah burada "namaz" kelimesinin başına eliflâm getirerek marife yapmıştır. Bu ise Araplara göre ancak cinsi ya da aynı itibariyle bilinen şey hakkında kullanılır. Yahudi ve Hristiyanlara gelince, onların birden çok bilinen ayinleri vardır. Böylece bununla yargı ve insanların örfüne göre bilinen muayyen bir namaz kastedildiği anlaşılmaktadır.

Eğer şahitlerin doğru söyledikleri ve ikrarlarında doğruyu dile getirdikleri hususunda şüphe edecek olursanız şöyle diyerek yemin ederler: Biz alacağımız dünyalık karşılığında Allah adına yalan yere yemin etmeyiz. Alınacak olan bedelden kasıt, çoğu kimseye göre bedeli bulunan şeydir. Buradaki ("onu" daki) zamir Yüce Allah'ın, "yemin ederler" buyruğundan anlaşılan yemine aittir. (Meaide zamir yerine açıkça "yemininizi" denilerek zamirin manası verilmiştir). Bu durumda buyruğun anlamı şöyle olur: Bizler Allah adına yapacağımız doğ-nı ve sıhhatli bir yemini dünyevî hiç bir şeye karşılık değiştirmeyiz. İsterse lehine yemin edeceğimiz yahut lehine şahitlik edeceğimiz kişi akrabalarımızdan olsun. Yani bizler mal için yalan yere Allah adına yemin etmeyiz. Veleve ki lehine yemin edeceğimiz kişi bize yakın olsun. Yani bu, kendilerinin doğrulukları ve emanetlerinde âdet edindikleri ve her zaman riayet ettikleri bir husustur. Onlar Yüce Allah'ın şu buyruğunun kapsamı içerisindedirler: "Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutanlar ve Allah için şahitlik edenler olunuz. İsterse kendinizin veya ana babalarınızın ve akrabalarınızın

Şahitler emin kimseler iseler bu takdirde yemin etmeksizin tasdik edilir.

Hülâsa, şahit doğruyu söyleyeceğine, adaletle şahitlik edeceğine, yeminine karşılık alacağı herhangi bir bedeli ya da eğer şahitlik yemini ise yakın bir akrabasının durumunu gözetmeyeceğine dair yemin edecektir. "Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz..." yani yeminlerinde şunu da söyleyeceklerdir: Yüce Allah'ın farz kıldığı ve gereği gibi korunup şahitliği kabul zamanından eda vaktine kadar açıklanmasını farz kıldığı şahitliği gizlemeyeceğiz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve şahitliği Allah için dosdoğru yapınız." (Talâk, 65/2). Eğer bizler böyle bir şey yapacak ve yeminimizi basit bir bedel karşılığında satacak yahut yemin ederken akrabamızı gözetecek ya da Allah adına yapmamız gereken şahitliği gizleyecek olursak şüphesiz bizler, mutlaka cezasını göreceğimiz çok büyük bir günah yüklenmiş, isyankâr kimseler oluruz.

"Eğer... muttali olunursa" yani onların yalan söylediklerine, yahut hainlik edip hakkı gizlediklerine ve günah kazanmalarını gerektiren bir işi yaptıklarına dair bir takım emareler tespit edilirse, o takdirde yemin mirasçılara döndürülür. Bu sefer iki şahidin yerini tutacak mirasçıya yakın olan iki kişi, yani miras almaya en çok hak kazananlardan iki kişi yemin eder. Eğer şer"î bir mani bulunmuyorsa bu iki kişi Allah adına şöyle yemin ederler: Andolsun bizim şahitliğimiz yani yeminimiz bu ikisinin yemininden daha doğru ve daha gerçektir. Bizler bu malı talep etmekte ve şahitler aleyhine hainlik ile hüküm verilmesini istemekte haddi aşmış olmuyoruz. Şüphesiz bizler eğer haddi aşp haksızlık edecek yahut da kendileri hainlerden olmadıkları halde onların hain olduklarını söyleyecek olursak, elbette ki biz zalimlerden yani yalan söyleyen batıl iddiacılardan oluruz. Buna göre Yüce Allah'ın ayetteki "Bizim şahitliğimiz" ifadesi ile kastedilen yemindir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlardan herhangi birisinin şahitliği Allah adına yemin ile dört defa şahitlik etmektir." (Nûr, 24/6). Yüce Allah'ın, "Haksızlığa uğrayanlardan" buyruğundan kasıt ise aleyhlerine vasiyete hak kazanılan yahut da vasiyetin aleyhlerine olduğu kimseler (mirasçılar)dir. Ölene daha yakın olanlar ise ona en yakın olan iki kişi demektir.

Ayet-i kerimede yeminin en yakın mirasçılardan iki kişiye tahsis edilmesinin sebebi, ayetin kendisi sebebiyle nazil olduğu vakanın özelliğidir.

Bu şahitliğin yeminlerin teşriinde bulunmasının hikmeti, meselenin çözümünde hak ve hukuka uygun biçimde bir yolun izlenmesi sonucunu doğurma-sındadır. Çünkü Yüce Allah'ın, "Bu... daha yakındır" ifadesi bunu gerektirmektedir. Yani öylesi şahitlerin şehadeti Allah azabından korkarak herhangi bir değişiklik ve değiştirmeye sapsmadan gerçek şekliyle eda etmelerine daha bir yakındır. İşte şahitliğin ikindi namazından sonra yapılması suretiyle tağlîzinin (ağırlaştırılmasının) hikmeti de budur. Ya da yeminin mirasçılara havale edilmesinden dolayı duyulan endişe ve korkudur. Çünkü böyle bir iş

dolayısıyla insanlar arasında rezillik söz konusu olabilmektedir. O takdirde onların insanlar arasında yalan söyledikleri ortaya çıkar. Allah'ın azabından yahut da yeminin mirasçılara havale edilmesinden duyulacak korku doğru söylemeyi gerektirir, hainlikten uzak durmayı sağlar.

Daha sonra, Yüce Allah doğru şahitlikte bulunmayı ve sıkı tutma işini daha da ileriye götürmektedir. Bunu da insan yapısında daima kalıcı bir duygu olan Allah korkusu ile gerçekleştirmektedir: "Allah'tan korkun ve dinleyin..." Yani yeminlerinizde Allah'ın gözetimi altında olduğunuzu bilin, onun cezasından korkun, çekinin. Yalan yere yemin edip bunlara karşılık mal almaktan ve size güvenenlerin emanetlerine hainlik etmekten korkun. Bu hükümleri dikkatle düşünerek ve kabul ederek dinleyin. Gereğini yapın; aksi takdirde sizler fasıklardan yani Allah'ın hüküm ve şeriatı dışına çıkan isyankârlardan, hidayetinden kovulan, cezasını hak eden kimselerden olursunuz. Yüce Allah ise Rabbinin emrinin dışına çıkarak O'na isyan eden ve şeytana itaat eden kimseleri başarıya ulaştırmaz. [\[34\]](#)

Kıyamet Gününde Peygamberlere Davetlerinin Sonuçlarına Dair Yöneltilen Sual

109- Allah peygamberleri toplayacağı günde "Size ne cevap verüdir diye buyuracak, onlar da "Bizim hiç bir bilgimiz yok< ŞüPnesiz gaybleri en iyi bilen ancak sensin" diyecekler.

Açıklaması

Ey Peygamber! Allah'ın kıyamet gününde peygamberleri toplayıp da kendilerine, ümmetlerine bir çeşit azar ve sitem olmak üzere söz söyleyip ümmetlerinin kendilerine ne şekilde karşılık verdiklerini soracağı günü bir hatırla! Bu şekilde onlara ne türlü karşılık verildiğini soracaktır. Ümmetleri onlara iman ve ikrar ile mi karşılık vermişti, yoksa inkâr ve yüz çevirmek suretiyle mi? Bu, Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Andolsun kendilerine (peygamber) gönderilenlere de mutlaka soracağız ve onlara gönderilen (peygam-ber)lere de herhalde soracağız." (A'râf, 7/6); "Rabine andolsun ki onların hepsine yapmakta oldukları şeyleri elbette soracağız." (Hicr, 15/92-93). İşte bu

buyruklarda her iki kesime de, peygamberlere de kendilerine peygamber gönderilenlere de soru sorulacağı belirtilmektedir.

Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Diri diri gömülen kız çocuğa, hangi günahtan dolayı öldürüldüğü sorulacağı zaman." (Tekvîr, 81/8-9). Bu ise itham altında tutulana değil de şahide soru sormaktır; bundan kasıt ise azarlamak ve yapılan fiili reddetmektir.

Soru soMna farklılığı kıyamet hallerinin farklılığına göre değişiklik gösterir. Kimi halde Yüce Allah peygamberlere ümmetlerine karşı şahitlik etsinler diye soru sorar, kimilerinde ümmetlere soru sorar. Bazan da hasma soru sorulacağı gibi, şahitlere de soru sorulacaktır, her iki kesime de soru sorulacak haller vardır.

Yüce Allah yine onlara şunu soracaktır: Ümmetleriniz sizden sonra ne işlediler? Sizden sonra dininizde olmadığı halde neleri ortaya koydular? Peygamberler Aziz ve Celil olan Rabbe şöyle cevap vereceklerdir: Biz her neyi biliyorsak mutlaka onu sen bizden daha iyi bilirsin. Onlar bu sözlerini Yüce Allah'a olan edeblerine uygun olarak söyleyeceklerdir. Senin her şeyi kuşatan, her şeye muttali olan bilgine nispetle bizim bilgimiz yok hükmündedir. Bizim bilgimiz, senin bilgine nispetle hiç bilmemek gibidir. Çünkü sen bütün gaybleri en iyi bilensin. Yani kıyamet gününün dehşeti dolayısıyla onların bilemedikleri ve unuttukları her şeyi en iyi bilensin. Yüce Allah'ın ilminin, işlerin görülenini de görülmeyenini de kuşatıcı olmasından dolayı böyle diyeceklerdir.

İşte bu şekilde, bu ayet-i kerimenin tefsiri ve cevabın açıklanması ile ilgili olan iki görüşü bir arada telif etmek mümkün olur. Bunlar aşağıdaki şekildedir:

1- Bundan kasıt Yüce Allah'ın bilgisine nispetle kendi bildiklerini eksik olduğunu onlara anlatmaktır. Bu İbni Abbas'm görüşü olup daha sahih olandır. Diyecekler ki: Bizim bilgimiz yoktur. Çünkü sen onların neyi açıkladıklarını ve neyi gizlediklerini bilensin. Bizler ise ancak onların açığa vurduklarını bilebiliriz. Onun için senin onlar hakkındaki bilgin bize göre daha etkilidir, bütün derinliğini kuşatıcıdır.

2- O günde karşılaşacakları dehşet ve korkuları dolayısıyla ilimleri yok olacak ve cevap veremeyeceklerdir. Bu da Hasan-ı Basrî, Mücahid ve Süddî'nin görüşüdür. Rivayet edildiğine göre cehennem getirileceği vakit bir defa öfke ile nefes alacaktır. Ne kadar peygamber ve ne kadar siddîk varsa (onlar da dahil olmak üzere) mutlaka dizleri üstüne çöküvereceklerdir. Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Cibril kıyamet günüyle beni o kadar korkuttu ki, sonunda ağladım ve şöyle dedim: Ey Cibril! Yüce Allah benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışlamadı mı? Bana şöyle dedi: Ey Muhammedi Sen o günün dehşetinden öyle şeyler göreceksin ki, mağfiret olduğunu sana unutturacak."^[35]

İsa (A.S.)'nin Mucizelerinin Hatırlatılması

110- Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa, senin ve anan üzerindeki nimetimi hatırla! Hani ben seni Ruhu'l-Kudüs ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşuyordun. Hani sana kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i de öğretmiştim. Hani benim iznimle çamurdan bir kuş suretine benzer bir şey yapar ve ona üfürüyordun da, iznimle (o çamur) bir kuş oluveriyordu. Anadan doğma körü, abrası da yine benim iznimle iyi ediyordun. Yine benim iznimle ölüleri diriltiyordun ve hani İsrailoğullarını senden çekmiştim. Kendilerine apaçık mucizelerle geldiğin zaman da içlerinden kâfir olanlar: "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" demişlerdi."

111- Hani havarilere "Bana ve Rasulü-me iman edin" diye vahyetmiştik, onlar da "İman ettik, gerçekten Müslümanlar olduğumuza sen de şahit ol," demişlerdi. .

Açıklaması

Ayet-i kerimeler, Yüce Allah'ın yalnızca kendi iradesiyle Hz. İsa'ya lütfettiği harikulade ve göz kamaştırıcı mucize ve nimetleri hatırlatmaktadır.

Hatırla ey İsa, seni babasız bir anneden yaratarak benim her şeyi kemaliyle kadir olduğuma kesin bir delil ve belge kılmak şeklinde sana verdiğim nimetimi!

Ve yine hatırla, seni, zalimlerin ve cahillerin kendisine yaptıkları ahlâksızlık iftirasından uzak olduğuna dair bir delil kılmak suretiyle annene olan nimetimi! Çünkü ben seni beşikte iken konuşturmuş, sen de annenin suçsuzluğuna, temizliğine tanıklık etmiştin.

Ve seni Ruhu'l-Kudüs ile desteklemiştim -Sahih görüşe göre o Cebrail (a.s.)'dir- ve seni küçüklüğünde de büyüklüğünde de Allah'ın yoluna çağıran bir peygamber kılmıştım.

"Beşikte iken de yetişkin iken de insanlarla konuşuyordun." Yani küçüklüğünde de büyüklüğünde de insanları Allah'ın yoluna çağırıyordun. Anneni zalimlerin itham ettikleri

her türlü kusur ve ithamdan temize çıkarıyordun: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, bana Kitab'ı verdi, beni peygamber kıldı, beni mübarek kıldı." (Meryem, 19/30-31).

"Hani sana kitabı ve hikmeti... öğretmişti." Yani yazı yazmayı ve kavrayışı öğretti. Kitapları okuyor, senin için onlarda bulunan din ve dünyada faydalı olacak bilgileri kavriyordun. Hikmet, nazarî ve amelî bütün bilgileri kapsar. Ben sana ayrıca (Allah'ın kelimi Musa b. İmrân'a indirilmiş bulunan) Tevrat'ı ve İncil'i (ki bunlar benim sana vahyettiğim öğüt ve hikmetlerdir) öğretmiştim. Bunlardan sonra bu iki kitabın anılması onların şereflerine dikkat çekmek ve onları tazim etmek içindir.

Hani sen çamurdan, uçan bir kuş suretinde şekiller yapıyordun. Bu hususta ben sana izin vermiştim ve bunları sen iradenle yapıyordun. Sonra sen şekillendirdiğin bu suretlere üflüyordun ve bunlar benim iznim ile bir kuş oluyordu. Bu tabiî kiYüce Allah'ın izni ve yaratması ile uçan bir kuş oluyordu. Sen Allah'ın takdir ettiğini yapıyor ve O'nun takdir ettiği şekilde üflüyordun, onu kuşa dönüştüren ise Allah'tı. Bu iş kayıtsız şartsız değildi; ancak Allah'ın iradesiyle gerçekleşen sayılı hallerde oluyordu.

Ayrıca sen anadan doğma kör olanı (el-ekmeh'i) iyileştiriyordun. Bir çeşit deri hastalığı olan baras hastalığına yakalanmışa da şifa veriyordun, ölüleri diriltiyordun. Bütün bunlar ise benim iznim ve emrim ile oluyordu. Sen ölüleri kabirlerinden çağırıyor, onlar da Allah'ın izni ve kudreti ile diri olarak ayağa kalkıyorlardı.

Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber ve bir elçi olduğuna dair kesin belge ve delilleri getirdiğin zaman onlar seni yalanlayıp sihirbaz olmakla itham edince ve seni yakalayıp asmak isteyince İsrailoğullarının sana zarar vermelerini önleyerek, onların elinden seni kurtarmış, seni kendime doğru yükseltmiş, onların kötülüklerine karşı seni ben himaye etmiştim.

Yüce Allah böylelikle Hz. İsa'ya lütfetmiş olduğu bütün nimetleri (Kur'an-ı Kerim üslûbunda) mazi (dili geçmiş) sigası ile ifadelendirdi ki, bunun vuku bulacağına kesin delâlet etsin.

Havarilere "Bana ve peygamberim İsa'ya iman edin" diye vahyetmiştim. Böylelikle ben sana bir takım arkadaşlar ve yardımcıları da peyda etmiştim. Onlar, "Allah'a ve Rasulüne iman ettik" dediler. Yani böyle demeleri onlara ilham edildi, onlar da ilham edildikleri şeyi yerine getirdiler ve, "Şahit ol ki bizler gizlide de açıkta da Allah'a itaat eden, ona teslim olmuş kimseleriz" dediler.

Dikkat edilecek olursa vahiy kelimesi, daha önce açıklandığı üzere, ilham anlamında da kullanılabilir. Nitekim Yüce Allah "Biz Musa'nın anasına onu emzir, diye vahyettik." (Kasas, 28/20) buyurmaktadır. Bunun ilham suretinde vahiy olduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Allah bal

arısına dağlarda evler edin, diye vah-yetti." (Naiû, 16/68).

İsrailogulları'na Maide'nin (Sofranın) İndirilmesi

112- Hani Havariler "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin gökten bize bir sofraya indirebilir mi?" demişlerdi. O da "Eğer iman edenlerdenseniz Allah'tan korkun" demişti.

113- Onlar "İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın, senin bize (peygamberlik iddian ile ilgili) hakikaten doğru söylediğini bilelim ve biz de ona şahadet edenlerden olalım" dediler.

114- Meryem oğlu İsa "Ey Allahım, ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofraya indir ki, bizden öncekiler için de bizden sonra gelecekler için de bir bayram ve senden bir ayet olsun; bizi rızıklandır. Çünkü sen rızık verenlerin en hayırlı-sısın" dedi.

115- Allah buyurdu ki: "Şüphesiz ben onu üzerinize indiriciyim. Artık (bundan) sonra aranızdan kim kâfir olursa ben onu âlemlerden hiç kimseyi azap-landırmayacağım bir azapla azaplan-dırınm."

Açıklaması

Ey Muhammedi İsa'nın samimi arkadaşları olan Havarilerin ona şu sözleri söylediklerini hatırla: Rabbin bize gökten bir yiyecek sofrası indirmeye razı olur ve böyle bir işi yapar mı?

Bu talep Yüce Allah'ın her şeye gücü yettiğini bilen mümin Havariler tarafından yapılmış olmakla birlikte, güç yetirebilmenin söz konusu edilmesinden kasıt, "O böyle bir işi yapar mı ve sen böyle bir istekte bulunacak olursan duanı kabul eder mi?" sorularına cevap almaktır. Havariler bununla Yüce Allah'ın her şeye kadir olduğuna tam bir inanç ve bilgi sahibi olduktan sonra, gözle görmek, müşahade etmek ve itminan verecek bilgi sahibi olmak istediler. Nitekim İbrahim (a.s.) de şöyle demişti: "Rabim bana ölümleri nasıl

dirilttiğini göster." (Bakara, 2/260). Çünkü düşünme ve habere dayalı bilgi hakkında, bazan şüphe ve itirazlar söz konusu olabilir. Fakat gözle görülen maddî şeylere dair bilgiye bu gibi şeylerin etki etmesi söz konusu değildir. İşte bundan dolayı tıpkı Hz. İbrahim'in "Fakat kalbimin mutmain olup yatışmasını istiyorum." (Bakara, 2/260) dediği gibi Havariler de "Kalplerimiz yatışsın" demişlerdi. [37]

es-Süddî der ki: Rabbin indirebilir mi, ifadesinin anlamı, eğer böyle bir istekte bulunacak olursan Rabbin onu sana verir mi, demektir. Bu da güç yetire-bilme kudretinin kulların itaat etmelerini sağlayıcı bir yönü olduğunu göstermektedir. [38]

Taberî de şöyle der: Bence doğruya daha yakın olan anlam şudur: Eğer bunu ondan isteyecek olursan senin isteğini kabul edip sana istediğini verir mi? [39]

Kimisi de şöyle demiştir: Ayet-i kerimede, "Sen Rabbinden isteyebilir misin" kıraatine göre hazf edilmiş bir ifade vardır ki takdiri şöyledir: Rabbinden isteyebilir misin? Hz. İsa onlara şu şekilde cevap verdi: İsraililerin Musa (a.s.)'dan isteklerini andıran böyle bir istekte bulunmaktan Allah'tan korkunuz. Eğer gerçekten iman eden kimseler iseniz yani eğer sizin mümin olma iddianız doğru ise...

Havariler bu isteklerine dair mazeret belirterek şöyle dediler: Biz bu sofradan yemek istiyoruz. Çünkü yemeğe ihtiyacımız var. Yüce Allah'ın kudretine senin peygamberliğinin doğruluğuna dair kalbimizin yatışmasını ve yakîn bilgimizin de artmasını istiyoruz. Çünkü duyu ve müşahadelerle elde edilen bilginin, delillere teslimiyete dayalı nazarî bilgiye göre istenene delâleti daha güçlüdür. İşte biz, buna tanık olmayan diğer İsrailoğullarına karşı bu mucizeye de tanıklık edenlerden olmak istiyoruz; ya da Allah'ın birliğine ve kudretinin kemaline, senin de peygamberliğine şahitlik edenlerden olmak istiyoruz. Böylelikle bu, imana yahut imanın artmasına bir sebep teşkil etsin.

Hz. İsa da dilekte bulundu ve dileği yerine getirildi. Böylelikle bu konuda onlara karşı getirilecek delillerde bir eksiklik kalmasın, muhalefet ettikleri takdirde onlara azap gelmesine bir gerekçe olmuş olsun.

Hz. İsa şöyle dedi: Ey işlerimizin mutlak maliki ve velisi olan Rabbimiz! Üzerimize şu Havarilerin göreceği şekilde semadan bir sofrayı indir. Onun ineceği gün bizim için bayram olsun. Denildiğine göre o gün pazar günü idi. O günden itibaren Hristiyanlar pazar gününü bayram edinmişlerdir.

Bu hem bizden öncekilere, hem bizden sonrakilere yani bizim çağdaşımız olan dindaşlarımıza da bizden sonra gelecek olanlara da bayram olsun. Ve senden bir ayet, yani kudretinin kemaline benim de peygamberliğimin doğruluğuna delâlet eden

nezdinden gelen bir alâmet olsun.

O sofradan da başkalarından da bedenlerimizi gıdalandıracak, besleyecek hoş ve temiz rızıklarla rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısı. Yani bağışlayan ve rızık verenlerin hayırlısı. Çünkü sen Ganî ve Hamîd'sin, dilediğine hesapsız rızık verirsin. Dikkat edilecek olursa Hz. İsa inecek sofranın faydasını dinî ve toplumsal fayda istemesinden sonra duasında söz konusu etmiştir. Halbuki Havariler bunun tam aksine sofradan yeme faydasını diğer faydalardan öne almışlardı.

"Allah buyurdu ki: Ben onu üzerinize şüphesiz indireceğim." Yani Yüce Allah Hz. İsa'ya bir veya bir kaç defa bu sofrayı indireceği vaadinde bulundu. Allah'ın vaadi ise gerçektir, O sözü doğrunun ta kendisidir. Nitekim bu sofrayı indirildi.

Fakat verilen bu söz ile birlikte, muhalif hareket edilmesi halinde ceza da söz konusu edilmektedir: "Artık (bundan) sonra aranızdan kim kâfir olursa..."

Yani bu sofranın indirilişinden sonra kim Allah'ı inkâr ederse şüphesiz ki ben onu, diğer bütün âlemlerin kâfirlerinden -onların çağdaşları arasından- hiç bir kimseye yapmayacağım oldukça ağır bir azap ile azaplandırırım. Çünkü artık bu maddî delilden sonra kâfir olan yahut Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden kesin delil ve mucizelerle alay eden kimselerin ileri sürebilecekleri hiç bir mazeretleri kalmayacaktır.

Sofrada indirilen yiyeceklere gelince: Denildiğine göre bu, ekmek ve et ya da ekmek ve balıktı. Taberî der ki: Sofrada indirilenler hakkında söylenecek doğru söz şu olabilir: Sofra üzerinde yiyecek bir şeyler vardı. Bunun balık ve ekmek olması da cennet meyvelerinden bir meyve olması da mümkündür. Ancak bunları bilmenin faydası olmadığı gibi bilmemenin de zararı yoktur. [\[40\]](#)

Süyutî'nin kaydettiği bir hadiste de şöyle denilmektedir: "Sofra semadan, ekmek ve et ile indirildi. Hainlik etmemeleri ve ertesi güne bir şey saklamamaları emrolundu, fakat hainlik ettiler ve sakladılar. O bakımdan bunların hilkatı maymunlara ve domuzlara dönüştürüldü." [\[41\]](#)

Hıristiyanların Hz. İsa Ve Annesi Hakkındaki Ulûhiyyet İddialarının Reddedilmesi

116- Allah "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki ilâh edinin diye sen mi söyledin?" de d içi zaman o der ki: "Seni tenzih ederim. Hiç bir şekilde hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Şayet ben onu söylemiş isem sen onu bilmişindir. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben senin zatındakini bilemem. Şüphesiz ki sen gaybleri hakkıyla bilersin.

117- Ben onlara, bana emrettiğin "Benim de Rabbim, sizin de Rabiniz olan Allah'a ibadet edin" sözünden başkasını söylemedim. Ben aralarında bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir şahit idim. Ne zaman ki sen beni aldın, üzerlerinde gözetici ancak sen kaldın ve sen her şeye hakkıyla şahitsin.

118- Eğer sen onları azaplandırırsan şüphe yok ki onlar senin kullarıdır ve eğer onlara mağfiret edersen, yine şüphe yok ki sen Azîz ve Hakim olansın."

119- Allah şöyle buyurur: "Bu gün doğru söyleyenlerin doğruluklarının fayda vereceği bir gündür. Onlar için orada ebedî kalıcılar olmak üzere altından ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı oldu, onlar da ondan hoşnut olmuşlardır. İşte bu, en büyük kurtuluştur."

120- Göğlerin, yerin ve onlarda ne varsa hepsinin mülkü Allah'ındır. O her şeye hakkıyla kadirdir.

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler bir tartışma yapmakta ve bir soruyu canlandırmaktadır. Bunlar aynı zamanda kıyamet gününde Hristiyanların herkesin gözü önünde azaplanacaklarını ve onlara sitem edileceğini de ihtiva etmektedir. Burada hitap Resulullah (s.a.)'adır.

Ey Muhammedi Sen Yüce Allah'ın İsa'ya şöyle bir soru yönelteceği mahşer gününü hatırla! Ey İsa, insanlara beni annenle birlikte Allah'tan başka iki ilâh edinin diye sen mi söyledin? Yani böylelikle tevhidi aşarak şirke yönelmelerini sen mi söyledin? Şirk ise Allah ile birlikte bir veya daha fazla ilâh edinmektir. Kişinin Allah'a ortak koştığı bu varlığın bağımsız bir şekilde zarar veya fayda vereceğine inanmasıyla yahut da Allah'ın bu konuda kendisine güç ve yetki verdiğine inanmasıyla ya da etki ve üstün değeri dolayısıyla Allah nezdinde bir aracılıkta bulunacağını kabul etmesi arasında hiç bir fark yoktur. Nitekim Yüce Allah müşriklerin davranışlarını bize şöylece nakletmektedir: "Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine fayda da zarar da vermeyen şeylere taparlar. Bir de bunlar Allah nezdinde

bizim şefaathçilerimizdir, derler.." (Yunus, 10/18); "Ondan başka veli edinenler "Biz bunlara ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" (derler)." (Zümer, 39/3)

Ayetteki soru, onun hakkında bilgi edinmek amacıyla sorulmuş değildir. Aksine bu soru, Hz. İsa'nın ulûhiyyetini iddia edenlere bir azarlamadır. Ta ki böyle bir sorudan sonra Hz. İsa'nın böyle bir şeyi reddetmesi, onları yalanlamakta daha belîğdir ve bu daha ileri bir anlam ifade etsin, azar ve sitemi daha ağır olsun diyedir. Veya bu sorudan maksat, ona kavminin kendisinden sonra bir takım değişiklikler yaptıklarını ve kendisinin söylemediği şeyleri ona mal ettiklerini öğretmektir.

Ayet-i kerime Hristiyanların Hz. Meryem'i ve onun oğlunu iki ilâh edindiklerini göstermektedir. Çünkü onlar Hz. Meryem'e ibadet ettiler, onu tasdik ettiler. Onlar bununla da kalmayıp "Hz. Meryem bir insan doğurmuş değildir, o bir ilâh doğurmuştur" dediler. İşte birbirlerinden oldukları için Meryem de doğurduğunun derecesine sahiptir. Kimi Hristiyan fırkaları Hz. Meryem'i üç üknü'nden yani baba, oğul ve Ruhul-Kudüs'ten birisi olarak kabul ederler.

Hz. İsa Yüce Allah'tan öğrendiği delil ile şöylece cevap verecektir: "Seni tenzih ederim," yani sana yakışmayan şeylerden sen uzaksın ve seninle birlikte bir başka ilâhın bulunmasından münezzehsin. Böylelikle Hz. İsa, Yüce Allah'ın zatında, sıfatlarında ortaktan münezzeh ve kendisine izafe edilenden uzak olduğunu belirtmekte, kendisinin Allah'ın önünde boyun eğdiğini, satvetinden korktuğunu açıklamaktadır.

Daha sonra Hz. İsa, böyle bir batıl söz söylemekten uzak olduğunu belirterek şöyle diyecektir: Benim hiç bir şekilde söylemem mümkün olmayan bir sözün benden sadır olması, tarafımdan söylenmesi benim yapabileceğim bir iş değildir. Daha sonra kesin reddini şu sözleriyle pekiştirecektir: Ey Allahım! Eğer ben böyle bir söz söylediysem, zaten sen benim söylediğimi bilmişsindir. Çünkü senin bilgin her şeyi kuşatıcıdır. Sen benim gizlediğimi, içimde sakladıklarımı dahi bilirsin. Halbuki ben senin kendi zatına has zati bilgilerinden sakladığın hiç bir şeyi bilemem. Sen bütün gaybleri kuşatansın. Olanı da olmakta olanı da olacağı da bilirsin.

İşte bu, Hz. İsa'nın vereceği cevaptır. O, ben böyle bir şey söyledim yahut söylemedim demiyor; aksine bunu her şeyi kuşatan Allah'ın bilgisine havale ediyor ve diyor ki: Eğer ben böyle bir şey dediysem zaten sen onu biliyorsun-dur. Bu cevap oldukça ileri derecede bir edebî halini ortaya koymakta ve Yüce Allah'ın huzurunda zilletini ve kalpten itaatle boyun eğişini ifade etmektedir.

Daha sonra Yüce Allah, Hz. İsa'nın şu sözlerini nakletmektedir: Ben onlara itikat ve ibadete dair hususlarda bana emrettiklerinden başka bir şey söylemedim. Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet ediniz, dedim. Benim de onlar gibi senin kullarından birisi olduğumu söyledim. Onlar arasında bulunduğum sürece durumlarını gözetiyor,

yaptıklarına tanıklık ediyor, batıl söz söylemelerine engel oluyor ve hak söz söylemelerini istiyordum. Fakat ne zaman ki sen beni aldın, yani beni alıp yükselttin, bu sefer onların davranışlarını, sözlerini gözetleyen, onların yaptıklarını tespit eden sen oldun, zaten sen her şeye tanıksın. Benim aralarında bulunduğum döneme de tanıksın. Bu ifadeler Hz. İsa'ya ona tabi olanların fiillerini, söz ve inanışlarını tanıtmak sadedinde olacaktır.

Müfessirlerin çoğunluğunun "Ne zaman ki sen beni vefat ettirdin (aldın)" buyruğundan kasdın, semaya yükseltme şeklindeki vefat olduğu görüşündedirler. Çünkü Yüce Allah "Muhakkak ben seni vefat ettireceğim ve seni kendime kaldıracağım." (Al-i İmran, 3/55) buyurmuştur.

Hasan-ı Basri der ki: Yüce Allah'ın kitabında "vefat" tabiri üç anlamda kullanılmıştır:

Birincisi ölüm anlamına gelen vefat. Yüce Allah'ın: "Allah ölüm vaktinde ruhları vefat ettirendir." (Zümer, 39/42) buyruğunda bu anlama gelir. Yani ecelleri dolduğu vakit.

Diğeri ise uyku vefatıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Geceleyin sizi vefat ettiren O'dur." (En'âm, 6/60) Yani sizi uyutan O'dur.

Bir de yükseltme, yukarı kaldırma anlamında kullanılışı. Bu konuda da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey İsa, muhakkak ben seni vefat ettireceğim" (Âl-i İmran, 3/55). Buradaki anlamı da budur.

Daha sonra Hz. İsa şu sözleriyle işi bütünüyle havale edecektir: Eğer sen kötülük işleyeni azaplandırarak olursan elbetteki adaletin gereğini yapmış olursun. Eğer insanlara, küfrüne rağmen mağfiret edecek olursan (buna dahi bir şey diyemem), mülk senin mülkündür, kimse sana itiraz edemez. Sen sevap vermeye de cezalandırmaya da kadir ve güçlü olansın. Mutlaka sen, hikmetin gereği ve doğru olarak karşılık verensin, Hakîm olansın.

Burada şöyle bir soru sorulabilir: Allah şirki bağışlamayacak olduğu halde, Hz. İsa'nın "Ve eğer onlara mağfiret edersen..." demesi nasıl açıklanabilir?

Cevap: Hz. İsa'nın söyleyeceği bu sözden kasdı işi bütünüyle Allah'a havale etmektir. O dilediğini yapar, dilediği hükmü koyar. Kimse hükmünü geri çe-viremez, kimse O'nun hükmünü sorgulayamaz. Bu cevabı Hz. İsa bütünüyle itirazı ve O'na karşı bir şey söylemeyi terk etmek için söyleyecektir.

Yüce Allah'ın, "Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz." buyruğuna gelince: Bu, şer'an delilin gösterdiği vakıyı ifade etmektedir. Bununla birlikte ehl-i sünnetin görüşüne göre, Yüce Allah'ın kötülük işleyene mağfiret etmesi, itaat edeni de cezalandırması mutlak irade ve meşîete göre aklen mümkündür. Mutezile ise şöyle derler:

Ceza Allah'ın günahkâr üzerindeki bir hakkıdır. Onu kaldırmakta da Allah'ın bir zararı yoktur.

Hız. İsa'nın söylediği sözler, kendisine tabi olan kimselere hiç bir şekilde şefaatte bulunma yetkisine sahip olamadığını da ihtiva etmektedir. Çünkü şefaate, hiç bir şekilde, Allah'a ortak koşmuş olan kimsenin nail olacağı bir şey değildir.

Yüce Allah bu suredeki tartışmayı şu buyruğu ile sona erdirmektedir: "Allah buyurur: Bu gün..." Yani şüphesiz kıyamet günü olan bu gün imanlarında, şahitliklerinde, dünyadaki sair söz ve fiillerindeki doğrulukların faydalı olacağı bir gündür.

Doğruların mükâfatı köşk ve ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetlerdir. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Bu Allah'tan onlara bir mükâfattır. O onlardan öyle bir razı olacaktır ki, ebediyyen bir daha gazap etmeyecektir. Onlar da kendilerine verilen bu mükâfattan, sevaptan razı olacaklardır. İşte elde edilen bu büyük mükâfat, hayrı pek büyük olan büyük bir zaferdir. Bu zafere kavuşanın makam ve mevkisinin şerefi alabildiğine yüksek olacaktır.

Daha sonra Yüce Allah, Hristiyanların Hz. İsa'nın ilâh olduğuna dair gördükleri uygun bir hususu söz konusu etmekte ve göklerle yerin mülkünün kendisinin olduğunu bildirmektedir. Bunların mülkü İsa'nın ve diğer mahlûkatın değildir. Bunlardaki her şey de yalnız Allah'ın mülküdür. Allah mutlak olarak her şeye kadirdir.. Allah'ın mülkiyetinde bulunan ve Allah'ın kadir olduğu her şey ise, Allah'ın kuludur. Her şey Allah'ın yaratmasıyla olur. Bu konuda İsa, Meryem ve başkaları arasında hiç bir fark yoktur. Kulluğun da bundan başka bir anlamı yoktur. Böylelikle her ikisinin de Allah'ın kulu olduğu sabit olmaktadır. Çünkü mülk ve kudret yalnızca Allah'ındır, bunda hiç kimsenin O'na ortaklığı yoktur. [\[42\]](#)

---

[1] Süyutî, Esbâbu'n-Nüzûl; el-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzûl.

[2] Taberî, VII/3.

Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/10-11.

[3] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/12-14.

[4] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/16-17.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/18-19.

[6] Taberî, VII/10.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/23.

[8] Taberî, VII/11.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/24-27.

[10] Taberî, VII/22.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/36-38.

[12] Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'ân, 11/462.

[13] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, 1/150.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/38-43.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/51.

[16] Râzî, XII/87.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/51-58.

[18] Taberî, VII/50.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/70-72.

[20] e-Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzûl, 120; Süyûtî, Esbabu'n-Nüzûl.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/73-74.

[21] Râzî, XII/102.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/74-76.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/78-79.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/80-81.

[25] İbni Kesîr, 11/107.

[26] Taberî, VII/56; İbni Kesîr, 11/107.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/85-86.

[28] e'l-Vahidî, Esbâbu'n-Nüzûl, s. 21.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/90-91.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/92.

[31] Taberî, VII/75.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/95-96.

[33] Zemahşeri, 1/488.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/97-99.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/104-105.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/108-110.

[37] Kurtubî, VI/365.

[38] Râzî, XII/129.

[39] Taberî, VII/84.

[40] Taberî, VII/88.

[41] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/113-115.

[42] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/119-121.

Surenin Adı: 6

Sûrenin Nüzulü ve Fazileti: 6

Kendisinden Önceki Sure ile İlişkisi: 6

Surenin Muhtevası: 6

Allah'ın Varlığının, Birliğinin Ve Öldükten Sonra Dirilişin Delilleri 7

İ'râb: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Açıklama. 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

İnsanların Ayetleri İnkâr Etmelerinin Sebepleri Ve Azapla Korkutulmaları 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki 11

Açıklaması 11

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12](#)

[Kâfirlerin İnadı Ve Bir Kitabın İndirilmesi Ya Da Bir Meleğin Gönderilmesi Şeklindeki Taleplerine Cevap. 13](#)

[Kelime ve İbareler: 13](#)

[Nüzul Sebebi 13](#)

[Ayetler Arası İlişki 14](#)

[Açıklaması 14](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15](#)

[Alay Eden Ve Yalanlayanların Akıbeti 15](#)

[Belagat: 15](#)

[Kelime ve İbareler: 15](#)

[Ayetler Arası İlişki 16](#)

[Açıklaması 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16](#)

[Vahdaniyeti Ve Öldükten Sonra Dirilişi İspatlayan Başka Deliller 16](#)

[İ'râb: 16](#)

[Belagat: 17](#)

Kelime ve İbareler: 17

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Allah'ın Kudreti, Peygamber (S.A.)'in Doğruluğuna Şahitliği Ve Müşriklere Karşı Reddi 19

Kelime ve İbareler: 19

Nüzul Sebebi 20

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Kitap Ehli'nin Peygamber (S.A.)'i Tanımaları, Allah'a İftira Etmeleri Ve Ahirette Müşriklerin Şirkten Uzaklaşmaları 22

İ'râb: 22

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Müşriklerin Kur'ân-ı Kerim'e Karşı Takındıkları İnatçı Tavırları 25

I'râb: 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Nüzul Sebebi 25

Ayetler Arası İlişki 26

Açıklaması 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Müşriklerin Cehennem Karşısındaki Konumları Veya Nasıl Helak Edilecekleri 27

İ'rab: 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Müşriklerin Rablerinin Karşısındaki Durumları Ya Da

Kiyametteki Durumları İle Dünya Gerçeği 29

I'râb: 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Kavminin Yüz Çevirmesi Dolayısıyla Peygamber (S.A.)'in Kederlenmesi Ve Öncekilerin De Yalanlandığının Açıklanması 32

I'râb: 32

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Nüzul Sebebi 33

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

Müşriklerin Peygamberin Çağrısını Reddetmeleri Ve Bir

Ayet (Mucize) İndirilmesini İstemeleri 36

Belagat: 36

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 36

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Allah'ın İlminin Ve Kudretinin Kemali, Kur'an-ı Kerim'de Hiç Bir Şeyin Eksik Bırakılmamış Olması 37

Belagat: 37

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Sıkıntılı Zamanlarda Yalnızca Yüce Allah'a Sığınmak. 40

Belagat: 40

Kelime ve İbareler: 40

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

İlâhî Kudret Ve Vahdaniyetin Bazı Delilleri İle
Peygamberlerin Görevleri 42

Kelime ve İbareler: 43

Ayetler Arası İlişki 43

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Peygamberin Tek Kaynağı Vahiy, Görevi İse İnsanları
Uyarmaktır 44

İ'râb: 44

Kelime ve İbareler: 44

Nüzul Sebebi 45

Ayetler Arası İlişki: 45

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47

Yüce Allah'ın Rahmetinin Bazı Halleri 49

İ'râb: 49

Kelime ve İbareler: 49

[Nüzul Sebebi 49](#)

[Ayeler Arası İlişki 49](#)

[Açıklaması 49](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50](#)

[Peygamber \(S.A.\) İle Müşrikler Arasındaki Tartışmanın Sonuçlandırılması 51](#)

[Kelime ve İbareler: 51](#)

[Nüzul Sebebi 51](#)

[Ayeler Arası İlişki 51](#)

[Açıklaması 51](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52](#)

[Yüce Allah'ın İlminin Kemali Ve Tartışılmaz Hakimiyeti 53](#)

[Belagat: 53](#)

[Kelime ve İbareler: 53](#)

[Ayeler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56](#)

[Allah Karanlıklardan Kurtarmaya Kadir Olandır 57](#)

[Kelime ve İbareler: 57](#)

[Ayetler Arası İlişki 57](#)

[Açıklaması 57](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58](#)

[Allah İsyankârları Azaplandırma Gücüne Sahiptir 58](#)

[Belagat: 58](#)

[Kelime ve İbareler: 58](#)

[Nüzul Sebebi 59](#)

[Ayetler Arası İlişki 59](#)

[Açıklaması 59](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 61](#)

[Kur'an'la Alay Edenlerin Meclislerinden Yüz Çevirmek Ve Bunların Azabı 61](#)

[İ'râb: 62](#)

[Belagat: 62](#)

[Kelime ve İbareler: 62](#)

[Nüzul Sebebi 62](#)

[Ayetler Arası İlişki 62](#)

[Açıklaması 63](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 64](#)

[Allah'a İmanın Faziletleri Ve Şirkin Çirkinlikleri 65](#)

[Belagat: 65](#)

[Kelime ve İbareler: 65](#)

[Nüzul Sebebi 65](#)

[Ayetler Arası İlişki 66](#)

[Açıklaması 66](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67](#)

[İbrahim \(A.S.\) İle Âzer Arasındaki Tartışma Ve Şirkin
Terk Ediliş Sebebi 68](#)

[İ'râb: 68](#)

[Belagat: 68](#)

[Kelime ve İbareler: 68](#)

[Ayetler Arası İlişki 69](#)

[Açıklaması 69](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 71](#)

[Hz. İbrahim İle Kavmi Arasındaki Tartışma. 72](#)

Kelime ve İbareler: 72

Nüzul Sebebi 73

Ayetler Arası İlişkiler 73

Açıklaması 73

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74

Peygamberlerin Atası İbrahim İle Peygamberlerin
Risaletlerinin Özellikleri Ve Onların Hidayetine Uyma Gereği
75

Kelime ve İbareler: 75

Ayetler Arası İlişki 76

Açıklaması 76

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Peygamberliğin İspatı, Kitapların İndirilmesi Ve Kur'an-I
Kerim... 79

Belagat: 79

Kelime ve İbareler: 80

Nüzul Sebebi 80

Ayetler Arası İlişki 80

[Açıklaması 81](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 83](#)

[Allah'a Yalan Uydurup İftira Etmenin Cezası 83](#)

[Belagat: 83](#)

[Kelime ve İbareler: 84](#)

[Nüzul Sebebi 84](#)

[Ayetler Arası İlişki 84](#)

[Açıklaması 85](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 86](#)

[Allah'ın Kâinattaki Göz Kamaştırıcı Kudreti 87](#)

[I'râb: 87](#)

[Belagat: 87](#)

[Kelimeler ve İbareler: 87](#)

[Ayetler Arası İlişki 88](#)

[Açıklaması 88](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 90](#)

[Allah'a Yalan Yere Nispet Edilenler \(Cinler, Çocuk Ve Eşler\) Ve Gözlerin Onu İdrak Edememesi 91](#)

Kelime ve İbareler: 91

Ayetler Arası İlişki 92

Açıklaması 92

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 93

EN'AM SURESİ

Allah'ın Varlığının, Birliğinin Ve Öldükten Sonra Dirilişin Delilleri

1- Hamd gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'ındır. Sonra da kâfir olanlar Rable-

rine denk (ortak) tutarlar-

2- O sizi balıktan yaratan, sonra bir eceli hükme bağlayandır. Bir de onun katında belirli bir ecel daha vardır; sonra siz hâlâ şüphe edersiniz.

3- O göklerde ve yerde Allah'tır. Sizin gizlinizi de açığınızı da bilir. O ne kazanacağınızı da bilir.

Açıklama

Her türlü hamd, sena, şükür ve övgü gökleri ve yeri yaratan Yüce Allah'adır. O hamde en lâıyk olanıdır. Çünkü gökleri yaratmakla kullarına nimet ihsan etmiştir. O gökleri ki geceleyin yıldız, gezegen, güneş ve ay gibi kandillere sahiptir. Aynı şekilde içinde ister hava olsun ister olmasın feza ve sesi taşıyan esir onun kapsamı içerisinde. Mahlûkatın üzerinde yaşadığı hayır, rızık, servet ve hayat ortamının kaynağı olan yeri yaratmakla da kullarına lütufta bulunmuştur. Bütün bunlar ise insanlığın hayırına ve onlara tabi olan diğer canlı varlıkların faydasıdır. Şanı yüce Allah'ın kendi zatına hamdetmesi, iman ve senayı kullarına öğretmek içindir. Burada, "Hamd Allah'adır" denilip de "Allah'a hamdediyorum" denilmeyişi bunun sabit ve devamlı oluşunu anlatmak, hamdin mahiyet ve hakikatini Yüce Allah hakkında sabit olduğunu beyan etmek içindir. Kişi bunu kalbinden ister hatırlayıp şuuruna vararak söylesin, isterse de böyle söylememiş olsun fark etmez. Fakat kalbi gaflet içerisinde olup da anlamını hatırında tutmaksızın şuarsuz olarak, "Allah'a hamdediyorum" diyecek olursa, o vakit yalan söylemiş olur.

Semâvât'tan kasıt, bizim yukarıımızda gördüğümüz yüksek âlemlerdir. Arz

(yeryüzü)'dan kasıt ise üzerinde yaşadığımız şu gezegendir. Burada arz bir cins isimdir. Lafız olarak tekil gelmesi çoğul olarak zikredilmesi ayarındadır. Nur (aydınlık) da bu şekildedir. Yine: "Sonra sizi bebek olarak çıkartır" buyruğu (Mü'min, 40/67) da böyledir.

Yüce Allah'ın karanlıkları ve aydınlığı (zulumat ve nuru) ve geceyle gündüzü yaratmış olması kullarının menfaatine olan bir şeydir. Karanlıkların çoğul, nur'un tekil gelmesi ise karanlığın sebeplerinin çokluğundan dolayıdır. Gece karanlığı, şirk ve küfür karanlıkları gibi. Nur ise kaynağı farklı olsa bile kendisi tektir. Çünkü nur daha şerefli. Yüce Allah'ın "Sağa ve sollara..." (Nahl, 16/48) buyruğunda olduğu gibi. Burada "var etmek" yaratmak anlamındadır. Başka bir mana vermek caiz değildir. Karanlıktan kasıt, es-Süddî ile müfessirlerin cumhurunun da belirttiği gibi, gece karanlığıdır. Nur (aydınlık)'dan kasıt ise gündüzün aydınlığıdır. İşte bu ifade birisi nur (aydınlık) ve hayrın yaratıcısı diğeri ise şerrin (karanlığın) yaratıcısı olmak üzere iki ilâhın varlığını kabul eden Seneviyye (mecusiler)'nin görüşünü reddetmektedir. Ha-san-ı Basrî ise şöyle der: "Burada karanlıklar ve aydınlıktan kasıt, küfür ve imandır." [\[1\]](#)

Katâde karanlıkların önce söz konusu ediliş sebebi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Şanı yüce Allah gökleri yerden önce, karanlığı da nurdan önce yaratmıştır. Cenneti de cehennemden önce yaratmıştır. Maddî karanlıkların cinsi ise nurdan önce yaratılmıştır. Önce kâinatın maddesi var edildi. Bu madde karanlık bir duvar yahut astronomi bilginlerinin söyledikleri gibi bir sedim (sedim teorisi) idi. Daha sonra ışık saçan yıldızlar oluştu. Manevî karanlıklar da böyledir. Bilgisizlik, küfür ve şirk gibi. Bunlar da nurdan önce var edilmişlerdir. Çünkü ilim, iman ve tevhid nuru bundan sonra ortaya çıkar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah sizi annelerinizin karınlarından kendiniz hiç bir şey bilmez halde çıkardı. Size kulaklar, gözler, gönüller verdi ki şükredesiniz." (Nahl, 16/78)

Diğer taraftan kâfirler, yaratıcı Allah'ın nimetini inkâr edenler bütün bunlara rağmen başka varlıkları Allah'a denk tutuyorlar. Yani ibadet hususunda başkalarını O'na eşit ve denk kabul ediyorlar. Bu ise O'na ortak koşmak demektir. Halbuki ortak koştukları bu varlıklar yaratıcı değildir, kendilerine dahi bir fayda ve zararı da dokunmaz.

Daha sonra Yüce Allah başkasını kendisine denk tutan müşriklere hitap ederek onlara tevhidin ve öldükten sonra dirilişin delillerini şöylece hatırlatmaktadır: "Sizi balçıktan yaratan sonra... dır." Yani O sizin aslınız olan atanız Adem'i çamurdan yarattı. Daha sonra onun soyundan gelenler dünyanın doğusunda batısında çoğalıp durdu. Nitekim yeryüzündeki diğer canlıları da yaratan O'dur. Bu canlılar ise hayat bulduktan sonra bitkiye muhtaçtırlar. Çünkü kan gıdalardan oluşur. Gıda ise ya yeryüzü bitkilerinden sağlanır yahut da yine bitkilerden beslenerek var olan canlı hayvan etlerinden elde edilir. Nihayet bütün bu gıdaların esası çamurdan çıkan bitkilerdir.

Daha sonra Yüce Allah doğumdan ölümüne kadar insanın varlığını ve ecelini belirledi.

Diğer taraftan insanın, kabirlerden döhdürölüşü ile başlayacak bir diğer eceli daha vardır. Buna göre Yüce Allah iki ayrı eceli hükme bağlamış olmaktadır. Birincisi, insanın yaratıldığı andan öleceği vakte kadar sürecek, ikincisi ise ölüm ve diriliş arasındaki eceldir. Bu da berzaktır. El-Hasen'in görüşü budur.

İbni Abbas, Mücahid ve başkaları ise Yüce Allah'ın "Sonra bir eceli hükme bağlayandır" buyruğunu ölüm eceli, belirli bir eceli (ecel-i müsemmayı) da kıyametin vadesi olarak açıklamışlardır.

Aslında her bir ecel Yüce Allah nezdinde müsemmadır (belirlenmiştir). Yani bu ecelin sınırlı bir başlangıcı ve sonu vardır, artmaz ve eksilmez. O'ndan başkası da bunu bilmez. İsterse bu gönderilmiş bir peygamber yahut mükarreb bir melek olsun. İki ecelden kasıt dünya ve insan eceli ile kıyamet ecelidir. Yüce Allah birincisi hakkında şöyle buyurmaktadır: "Onların ecelleri geldiğinde ne bir an geri bırakılırlar, ne de bir an öne alınırlar." (Nahl, 16/61)

"Sonra siz hâlâ şüphe edersiniz." Yani Allah'ın vahdaniyetine, öldükten sonra dirilişe dair bunca delilin varlığına rağmen, siz ey kâfirler, ikinci defa yaratılacağınız hususunda yani öldükten sonra diriliş ve kıyamet hakkında şüphe içerisindedesiniz. Şunu bilmek gerekir ki, şanı yüce Allah sizi ilk olarak bir çamurdan yarattı. Daha sonra insan nesli çoğalıp durdu. Yüce Allah bundan sonra insanın aslını hakir ve değersiz bir su olan bir nutfe olarak takdir etti ve bunu oldukça sağlam bir karargâha tevdi etti. Orada yaşama şartlarına hazırladı; ay hali kanı ile nefes alıp gıdalanmasını sağladı. Bu cenin şayet normal hava ile nefes alacak yahut da kandan başka bir şeyi yiyecek olsa, hemen oluverir. İnsanı ilk baştan var etmeye kadir olan elbette ki onu tekrar diriltmeye (insan mantığına göre) daha bir kadir olmalıdır.

Şanı yüce Allah varlığına ve birliğine dair bir diğer delili daha dile getirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "O göklerde ve yerde Allah'tır..." Yani Allah diye çağrılan, kendisine ibadet ve dua edilen O'dur. Göklerde ve yerdeki mabud, ulûhiyeti bilinen O'dur. Göklerde ve yerde bulunan herkes O'na ibadet eder, O'nu birler. O'nu Allah adıyla çağırır. Umut ve korku ile O'na ibadet ve dua ederler. Şu kadar var ki, cinlerden ve insanlardan kâfir olanlar, bunlar dışındadır. Yani bilinen bu sıfatlara sahip olan, göklerde ve yerde bu sıfatlara sahip olduğu kabul olunan O'dur. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "O gökte de ilâh olandır, yerde de ilâh olandır." (Zuhruf, 43/84). Yani göklerde bulunanların da yerde bulunanların da ilâhı O'dur.

"Sizin gizlinizi de açığınızı da bilir." Bu ayet bundan önceki buyrukları pekiştirmekte ve bir daha vurgulamaktadır. O gizliyi de açığı da bilir. Gizli ya da açık şeylerin O'nun bilgisi açısından hiç bir farkı yoktur. Şöyle de açıklanmıştır: Bundan kasıt, göklerde ve yerde bulunan gizli ve açık her şeyi bilen ilâh O'dur demektir. Buna göre Yüce Allah'ın "Bilir" ifadesi "göklerde ve yerde" buyruğuna taalluk eder ki takdiri şöyle olur: O Allah'tır.

Gizlediğinizi de açıkladığınızı da, göklerde veya yerde olsun, bilir. Aynı Şekilde kazandığınızı da bilir. Taberî üçüncü bir görüşü Şöylece tercih eder: Yüce Allah'ın: "O göklerde Allah'tır" buyruğu tam bir vakıftır. Daha sonra bunun haberi Şöyle başlamaktadır: 'Yerde de neyi gizleyip neyi açıkladığınızı bilir."

"O ne kazanacağınızı da bilir." Yani hayrıyla, Şerriyle O bütüñ amellerinizi bilir ve size amellerinizin karşılığını verecektir. [\[2\]](#)

İnsanların Ayetleri İnkâr Etmelerinin Sebepleri Ve Azapla Korkutulmaları

4- Onlara Rablerinin ayetlerinden bir ayetin geldiği her seferinde, ondan mutlaka yüz çevirenler olurlar.

5- İŞte onlara hak geldiğinde onu yalanladılar. Fakat o alay etmekte oldukları Şeyin haberleri yakında onlara gelecektir.

6- Görmediler mi ki biz kendilerinden önce nice nesilleri helak ettik? Onlara size vermediğimiz bir Şekilde yeryüzünde iktidar vermiştik. Üzerlerine semayı bol bol salıverdik (yağmur indirdik), altlarından ırmaklar akıttık. Böyleyken günahları yüzünden onları helak ettik ve sonra arkalarından başka başka nesiller peyda ettik.

Açıklaması

Şanı yüce Allah inatçı müşrikler hakkında Şöyle haber vermektedir: Onlara Allah'ın birliğinin ve Şerefli rasullerinin doğru Őöylediklerinin delillerine dair susturucu herhangi bir belge ve mucize geldiği her seferinde, bu belge ve mucizeden yüz çevirir, onun üzerine dikkat etmez, ona hiç bir Şekilde aldırılmazlar.

O bakımdan, ey Muhammedi Sen bu müşriklere kendilerini besleyip büyüten, terbiye eden, zayıflık ve güçlülük hallerinde onları gözeten, onların rızıklannı teminat altına alıp gönderen, gerek nefislerindeki gerekse yer ve semadaki her Şeyi onlara nimet olarak

başışlayan, Rablerinden indirilen Kur'an ayetlerinden herhangi birisini getirecek olursan, - işte Yüce Allah'ın harikulade sanatına delâlet eden bu ayetlerden birisini- getirdiğin her seferinde mutlaka alay ederek o ayetten yüz çevirirler. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buy-rumaktadır: "Kendilerine Rablerinden yeni bir zikir geldiği her seferinde mutlaka onu dinler ve alay ederler." (Enbiya, 21/2). Kurtubî bu ayet-i kerimede geçen "bir ayet" ifadesini aynı yarılması ve buna benzer alâmetler türünden mucizeler diye, İbni Kesir de aynı şekilde bunu Allah'ın birliğine delil ve belge teşkil eden mucize ve hüccet (tartışılmaz belge) diye açıklamıştır. Allah'ın ayetleri üzerinde dikkatle düşünmekten yüz çevirmenin sebebi, kendilerine gelen hakkı yalanlamalarıdır. Bu hak ise peygamberlerin sonuncusunun getirdiği İslâm dinidir. Daha sonra onların hakkı yalanlamalarına karşılık Yüce Allah şu buyruğu ile kendilerini tehdit etmektedir: "Fakat o alay etmekte olduğu şeyin haberleri yakında onlara gelecektir." Yani onların yalanlamakta oldukları şeyin haberi kaçınılmaz olarak kendilerine gelecek ve yaptıkları işin, alaylarının aki-beti ile karşılaşacaklardır. Öldürülecek, esir alınacak, ülkelerinden kovulacak ve benzeri uygulamalarla karşı karşıya kalacaklardır. Nitekim bunlar gerçekleşmiştir. Aralarında kıtlık baş gösterdi, Bedir ve Mekke'nin fethi günlerinde de yenik düştüler.

Razî der ki: Yüce Allah bu kâfirlerin durumunu üç mertebe halinde ifade etmiştir: "Evvelâ deliller üzerinde dikkatle düşünmekten, apaçık belgeler hakkında tefekkür etmekten yüz çevirip bunları yalanlamaları, diğer taraftan bunlarla alay etmeleri. Her bir mertebe bir öncekinden daha ağırdır. Çünkü bir şeyden yüz çeviren onu yalanlamıyor olabilir. Belki gafil olduğundan dolayı böyle yapıyordur. Bir şeyi yalanlayan da bazan, onunla alay etme derecesine de ulaşmayabilir. " [\[3\]](#)

Daha sonra Yüce Allah azap tehdidinin Allah'ın yalanlayanlara uygulaya-geldiği sünneti olduğunu şöylece beyan etmektedir: "Görmediler mi ki...", yani şu hakkı yalanlayanlar bizim kendilerinden önce geçmiş pek çok ümmeti helak etmiş olduğumuzu bilmiyorlar mı? Âd, Semûd ve Firavun kavmi ile Lût'un kavmi bunlardandır. Bunlar peygamberlerini yalanlamışlardı. Bunlara güçlü olma, rızık, bağımsızlık ve egemenlik konusunda geniş imkânları elde etme sebeplerini çağdaşı olan bu kavme benzerini vermediğimiz bir şekilde bulunuyorduk. (Ayet-i kerimede) karn (nesil), belli bir çağda yüz yıllık bir süre içerisinde yaşayan insan topluluğu demektir.

Bunlar zenginlikleriyle Kureyş kâfirlerinden üstün ve ileri idiler. Yağmurlar onların ülkelerine pek ve ardı arkası kesilmeden yağardı. Nehirler evlerinin altından akardı.

Bunlar Allah'ın nimetlerini inkâr edip küfre sapınca günahları ve peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle onları helak ettik, onların ardından başka bir takım kavimler, ülkeleri imar edecek ve nimete şükredebilecek yeni nesiller var ettik.

Yani bunların helak edilmelerine sebep teşkil eden günahları iki türlü idi: Peygamberlerini yalanlayıp nimetlere nankörlük etmeleri. Nitekim Yüce Allah şöyle

buyurmaktadır: "Maîşetlerinde şımarmış nice ülkeleri (halkını) helak ettik. İşte onlardan sonra pek az kimsenin uğradığı, kimsenin sakin olmadığı meskenleri! Varis olanlar bizler olduk. Rabbin onların ana şehirlerine -başkentlerine-, onlara ayetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe memleketleri helak edici değildir ve biz halkı zalimler olmadıkça ülkeleri helak edici değiliz." (Kasas, 28/58-59)

Bu buyruklardan maksat, Mekke halkına bu şekilde öğüt verip onları kuvvet itibariyle kendilerinden daha güçlü, daha kalabalık, servetleri daha çok, çocukları daha fazla, yeryüzündeki üstünlükleri ve oraları imar etme güçleri daha ileri derecede bulunan, onlara benzer geçmiş nesillerin başına gelip çatan dünyevî azabın kendilerine de gelip çatmasından sakındırmaktır. [\[4\]](#)

Kâfirlerin İnadı Ve Bir Kitabın İndirilmesi Ya Da Bir Meleğin Gönderilmesi Şeklindeki Taleplerine Cevap

7- Eğer biz sana kâğıt içinde yazılı bir kitap indirseydik ve kendileri de elleriyle ona dokunsalardı, kâfir olanlar yine de: "Bu ancak apaçık bir sihirdir" derlerdi.

8- Dediler ki: "Üzerine bir melek indirilmeli değilmiydi?" Eğer biz bir melek indirseydik, herhalde iş bitirilmiş olurdu ve sonra kendilerine mühlet verilmezdi.

9- Eğer onu bir melek yapsaydık, onu da elbette bir adam yapardık ve herhalde onu yine içinde oldukları şüpheye düşürürdük.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde müşriklerin imandan yüz çevirme sebeplerini, anlamsız ve tutarsız şüphelerini ortaya koymada aşırı gittiklerini, yazılı bir sahifenin indirilmesi ve peygamberi destekleyecek, doğrulayacak bir meleğin gönderilmesi şeklindeki isteklerini açıklamaktadır. Oysa gerçekte bunlar yüz çeviren kimselerdir. Belgelerin, delillerin onlara bir etkisi olmamaktadır. Tekliflerinin yerine getirilmesi de

onlara bir fayda sağlamamaktadır.

Onların hakkı yalanlamalarının asıl sebebi, Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmeleri, düşünme ve tefekkürün bütün kapılarını kapatmaları, anlama ve idrak etme gücünü tümüyle işlemez hale getirmeleridir. Ya Muhammed, eğer bizler senin üzerine sahifelere ya da onlara benzer şekilde yazılıp toplanmış bir kitap ya da sema ile arz arasında asılı bir kitap indirsek, onlar da bunu gözleriyle görseler ve elleriyle ona dokunsalar yine şöyle diyeceklerdi: Bu, ancak apaçık bir büyüdür. Yani bir aldatma, gerçeği başka türlü gösterme, gerçeği olmayan bir şaşırtmacadır. Yüce Allah burada, "Kendileri de elleriyle ona dokun-salardı" diye buyurmaktadır. Çünkü dokunma maddî delillerin en güçlüsü ve aldanma ihtimalinden en uzak olanıdır. Zira görme duyusu bazan hayal vb. şekiller ile aldanabilir. Yüce Allah'ın "indirseydik" buyruğu ile başka türlü olması söz konusu olmadığı halde "kâğıt içinde bir kitap " diye buyurması, ayrıca, "elleriyle ona dokuncalardı" buyruğunun gelmesi, mübalağa ve nüzulün (indirmenin) tekidi içindir. Böyle olsaydı onlar yine ondan, "Bu ancak apaçık bir sihirdir" diyerek yüz çevireceklerdi. Bu da Yüce Allah'ın onların hissedilir, maddî şeylere karşı büyüklenecek inat etmelerini dile getiren şu buyruklarını andırmaktadır: "Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, muhakkak ki gözlerimiz döndürülmüş hatta biz büyülenmiş bir topluluğuz' diyeceklerdir." (Hicr, 15/14-15); "Eğer gökten düşen bir parça görseler, üst üste yığılmış bir buluttur diyeceklerdir." (Tür, 52/44)

İşte onların ilk istekleri olan gökten bir kitap indirilmesi tekliflerine verilen cevap budur. Daha sonra Yüce Allah gözleriyle görecekleri ve Hz. Peygamberi desteklemek üzere gökten bir melek indirilmesi şeklindeki ikinci tekliflerine şöylece cevap vermektedir: Dediler ki: "Üzerine bir melek indirilmeli değil miydi?" Yani hem onunla birlikte uyarıcı olmak, hem de onu destekleyip ona yardım etmek üzere peygamber ile birlikte Allah bir melek indirmeli değil miydi? Sanki onlar semavî risalet ile insan olmak arasında bir uyumsuzluk var gibi bir anlayışa sahiptiler. Halbuki onlar peygamber olarak gönderilen Rasulün insan olduğunu biliyorlardı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bu, ancak sizin gibi bir beşerdir. Sizin kendisinden yediğiniz şeylerden o da yiyor ve içtiklerinizden içiyor." (Mü'minun, 23/33); "Ve dediler ki: Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşı pazarlarda dolaşiyor. Ona bir melek indirilmeli ve onunla birlikte uyarıcı-korkutucu olmalı değil miydi?" (Furkân, 25/7)

İkinci tekliflerine verilen cevabın iki yönlü bir muhtevası vardır: "Eğer biz bir melek indirseydik, herhalde iş bitirilmiş olurdu..." Yani şayet Allah onların teklif ettikleri gibi bir meleği indirmiş olsaydı, onların helak edilmelerine dair emir ve hüküm verilir, sonra da iman etmeleri için onlara süre tanınmazdı. Hatta Allah'ın azabı onları gelip bulurdu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bizler melekleri ancak hak ile indiririz. Onlara o vakit mühlet verilmez." (Hicr, 15/8); "Melekleri görecekleri günde suçlulara müjde olmayacaktır." (Fur-kan, 25/22)

İkinci yönü ise: "Eğer onu bir melek yapsaydık, onu da elbette bir adam yapardık..." Yani şayet bizler insan olan peygamberle birlikte bir melek gönderseydik, bu melek de hiç şüphesiz adam suretine bürünmüş olacaktı ki, onunla konuşabilsinler, ondan vahyi öğrenmek suretiyle yararlanabilsinler. O takdirde durumda bir değişiklik olmazdı. İçinde buldukları aynı şüphe ve tereddüde yine düşecekler, peygamberin insan olmasını reddettikleri vakit işin içinden çıkamadıkları gibi yine çıkamayacaklardı. Çünkü bu adam da onlara Muham-med'in dediği gibi "Ben Allah'ın rasulüyüm" diyecekti. İbni Abbas ayet-i kerime hakkında şöyle demektedir: Yüce Allah buyuruyor ki: Şayet onlara bir melek gelmiş olsaydı, ancak onlara bir adam suretinde gelirdi. Çünkü onlar, nurdan yaratılmış meleklerle bakamazlardı.

Katâde ise, "Ve herhalde onları içinde oldukları şüpheye düşürdük" buyruğu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Bir topluluk kendilerini şüphe içerisine attılar mı, mutlaka Allah da onları şüphe ve tereddüt içerisine düşürür. Böyle bir şüphe ve tereddüt esas itibariyle insanlardan kaynaklanır. [\[5\]](#)

Alay Eden Ve Yalanlayanların Akıbeti

1^" Andolsun, senden önce geçen peygamberlerle de alay edildi de içlerin- <*en ° maskaralık edenleri alay edegel- diMeri *ey ÇePeÇevre kuşatıverdi.

11" De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın.

Açıklaması

Yüce Allah yemin ile buyuruyor ki: Andolsun ki geçmiş kavimler de şerefli peygamberleriyle alay etmişlerdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlara bir peygamber geldiği her seferinde mutlaka onunla alay ediyorlardı." (Hicr, 15/11). Onların bu alayları kötülüklerin düzeltilmesine, hak, tevhid ve doğruluk çağrılarına olan düşmanlıklarından kaynaklanıyordu. Böyle bir tavır takınanlar yalnızca Kureyş kâfirleri

değildir. Fakat bu tür tavır takınanların ve onlara benzeyen diğer alaycıların cezası, azabın kendilerini çepeçevre kuşat-masıdır.

İşte bu, Yüce Allah'ın yalanlayanlara uygulayageldiği sünnetini açıklamak üzere peygamberine bir irşadı, kalbi daralmasın, sıkılmasın diye bir tesellisi, ona güzel akibeti ve zaferi müjdelemesidir. Yüce Allah Uhud gününde Kureyş kâfirlerinin ileri gelenlerinden beş kiyişi helak etti. İşte Yüce Allah peygamberine olan bu hükmünü şu buyruğu ile dile getirmektedir: "Şüphesiz alay edip duranlara karşı muhakkak ki biz sana yeteriz." (Hicr, 15/95)

Ve ey Muhammed, müşriklere de de ki: Kendiniz hakkında düşünün. Yüce Allah'ın peygamberlerini yalanlayan, onlara karşı inatlaşan geçmiş kavimlere indirmiş olduğu dünya hayatındaki azap, intikam ve cezalandırmalara ibret ve dikkatle bakın. Ad, Semûd, Tasm, Firavun ve Lût kavimlerinde bu tür yalanlayanların akibetinin nasıl olduğuna bakın, bunlar üzerinde ibretle düşünün. Ayrıca Yüce Allah onlara ahirette de oldukça acıklı bir azap hazırlamıştır. Buna karşılık Allah'ın peygamberlerini ve mümin kullarını nasıl kurtardığına da dikkat edin. [\[6\]](#)

Vahdaniyeti Ve Öldükten Sonra Dirilişi İspatlayan Başka Deliller

12- "Göklerde ve yerde olan herşey ki-mindir de. De ki: "Allah'ındır. O kendi üzerine rahmeti yazmıştır. Elbette sizi hakkında hiç şüphe olmayan kıyamet gününde toplayacaktır. Nefislerini zarara uğratanlar; işte onlar iman etmezler."

13- Gecenin ve gündüzün içinde sükûn bulan her şey O'nundur. O Semî'dir, Alîm'dir.

14- De ki: "Gökleri ve yeri yaratan, kendisi yedirip beslediği halde kendisi yedirilip beslenmeyen Allah'tan başkasını mı dost edinecekmişim?" De ki: "Ben Müslüman olanların birincisi olmakla emrolundum ve bana sakın müşriklerden olma (denildi)."

15- De ki: "Eğer ben Rabbime isyan edersem o büyük günün azabından korkarım."

16- O gün azap, kimden çevrilirse muhakkak ki ona rahmet buyurulmuş olacaktır. İşte bu, apaçık bir kurtuluştur.

Açıklaması

Ey Muhammed, kavminden müşrik olanlara de ki: Şu gökler ve yer kimindir? Şu kâinat, şu varlık âlemi ve şu içindekiler kimindir? Buradaki sorudan kasıt, onları azarlamak ve bilgisizliklerini ve inkârlarını başlarına vurmaktır. Çünkü onlar Yüce Allah'ın onlar hakkında şu buyruğunda naklettiği gibi yaratıcının Allah olduğuna inanıyorlardı: "Andolsun ki onlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye soracak olsan, hiç şüphesiz Allah, diyeceklerdir." (Lokman, 31/25).

"De ki: Allah'ındır." Bu ya onlar adına verilen bir cevaptır; çünkü onlar da bunu kabul ediyorlardı, ya da her şey eksiklikten münezzeh yüce Allah'ın olduğunu kabul edip ikrar etmeleri için mecbur kaldıklarından dolayı verilen bir cevaptır.

Yaratıcının sıfatlarından birisi de rahmet sıfatıdır. Yüce Allah kullarına merhametli olmayı, kendi zatı için öngörmüştür. Rahmetin gereklerinden birisi de sevap ve ceza için kıyamet gününde insanların bir araya getirilmesi, top-lanmasıdır. Çünkü insan kendisini nelerin beklediğini bilecek olursa, hayra yönelir, kötülükten uzak durur. İşte insan ruhunda böyle bir itici gücün var edilmesi ruhları arındırıp güzelleştirmenin ve kullara merhamet etmenin bir alâmetidir. Eğer kıyamet günü görülecek azabın korkusu olmasaydı, dünya fesat, anarşi ve cinayetlerle dolar taşar, hiç bir şey yerli yerinde durmaz, toplum düzeni kökünden sarsılıp bozulurdu. O bakımdan böyle bir günün geleceği ile tehditte bulunmak rahmetin tecellilerindendir. Buharî ile Müslim'de tespit edildiğine göre Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Muhakkak Allah mahlûkatı yarattığında kendi nezdinde Arş'ın üstünde şöyle bir yazı yazdı: Şüphesiz benim rahmetim gazabıma üstün gelir." Yani şanı Yüce Allah hükmünü açıklayıp bunu dilediğine izhar edince Levh-i Mah-fuz'da yahut da dilediği bir şey üzerinde bir yazı izhar etti. "Onun rahmeti gazabını geçer ve ondan üstün gelir" ifadesinin gereği, hak bir haber ve doğru bir vaaddir.

Burada, özellikle kendi nefislerini ifsat etmek, akli ve ilmi kullanmayı işlemez hale getirmek, nefisini öğütlerle hidayet bulamayacak hale getirmek suretiyle kendilerini zarara sokanları kastediyorum. Nitekim onları kıyamet gününde toplanacak kimseler arasında da özellikle yerecek ve azarlayacağım. Bunun sebebi, onların iman etmeyişleridir. Yani öldükten sonra dirilişi, öldükten sonra bir araya gelişi tasdik etmemeleri ve böyle bir günün kötü hallerinden korkmayışlarıdır.

Evet vakıa budur, fakat şanı yüce Allah onların iman etmeyişlerini bizzat kendilerini zarara sokmalarının sebebi kılmıştır. Halbuki durum bunun aksinedir. Yani ayet-i kerimede

ifade şöyleydi: Nefislerini zarara uğratanlar işte onlar, iman etmezler. Sanki nefislerini zarara uğrattıkları için iman etmeyecekleri belirtilmektedir. Oysa onlar aslında iman etmedikleri için kendilerini zarara uğratmışlardır, (-çeviren-)

Bunun cevabı, (yani ayet-i kerimede ifadenin neden böyle olduğunun cevabı) Zamahşerî'nin de belirttiği gibi şudur: Yani küfrü seçip tercih ettikleri için Allah'ın ezeli ilminde kendilerini zarara sokmuş olanlar iman etmezler.

Göklerin ve yerin mülkü, sırf başkalarının onda hak sahibi olmamaları anlamında bir mülkiyet değildir. Bu, canlı ve cansız içindeki bütün varlıkları da kuşatan kapsamlı bir mülkiyettir. Herkes ve her şey O'nun kulu ve yarattığı olup, O'nun hakimiyet, tasarruf ve idaresi altındadır. O'ndan başka ilâh yoktur. Özellikle gece ve gündüz sükûn bulanların söz konusu edilmesi -her ne kadar bunlar göklerde ve yerde bulunanların kapsamına giriyorsa da- Yüce Allah'ın bu gizli varlıklar üzerinde de tasarruf sahibi olduğuna delâlet etmektedir.

Diğer taraftan göklerde ve yerde bulunan her şey, Yüce Allah'ın gözetim ve tasarrufuna boyun eğmektedir. O küçük büyük her şeyi işiten Semî'dir. Kapkaranlık gecede simsiyah karıncanın kaya parçası üzerindeki ayak seslerini dahi işitir. Aynı zamanda O, bilgisi küçük büyük her şeyi kuşatan Alîm olandır. O'nun işitmesi kullarının söz ve sesleri gibi işitilmesi söz konusu olan her şeyi kapsar. İlmi, yaratıkların hareketleri ve gizlilikleri gibi bilinme özelliğinde olan her şeyi kuşatan yüce zattır. İşte bütün bunlar Yüce Allah'ın her şeyi eksiksiz bir şekilde tam anlamıyla ilâhî kontrolü ve tasarrufu altında bulundurduğunu ifade etmektedir. Daha sonra Yüce Allah şeriatini tebliğ eden peygamberine daha önce belirtilen hususların bir gereği ve sonucu olarak emir vermekte ve ona şöyle buyurmaktadır: "Ey Muhammed de ki: Ben hiç bir ortağı olmayan bir ve tek Allah'tan başka bana fayda sağlayacak bir yardımcı, bir veli yahut benden zararı önleyecek bir dost edinmem. Çünkü gökleri ve yeri yoktan var eden O'dur. Yani, daha önce herhangi bir örnek söz konusu olmaksızın onları ilk olarak yaratandır O. Bu, Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "De ki: Ey cahiller, sizler bana Allah'tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz?" (Zümer, 36/64)

Göklerle yerin yaratılmasına gelince, bunlar önceleri tek bir duman kütlesi halinde idiler. Daha sonra birbirlerinden ayrıldılar. İşte bunda "Fâtır=örnek-siz yoktan var edici" isminin ihtiva ettiği yarıp çıkarmak ve "yarmak" anlamı da vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kafirler görmediler mi ki gökler ve yer birbirine birleşik ve yapışık idi ve biz onları söküp ayırdık." (Enbiya, 21/30). Şüphesiz Yüce Allah yedirendir, kendisine yedirilmeyendir. Yani o kendilerine muhtaç olmaksızın yarattıklarını rızıklandırandır. Zira Yüce Allah kendisinin dışında kalan bütün varlıklara muhtaç olmaktan münezzehtir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda bu husus ifade edilmiştir: "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım. Onlardan bir rızık istemiyorum, bana yedirmelerini de istemiyorum. Şüphesiz rızık veren, mülk sahibi ve pek güçlü olan yalnızca Allah'tır." (Zâriyât, 51/56-58)

İşte bu insanların rızka ulaşmalarına sebep teşkil eden çalışma, gayret, tedbir, araştırma gibi yolları edinmekle birlikte, rızkı yalnızca yüce Allah'tan aramaları gerektiğini gösteren açık bir ifadedir. Rızkı O'nun dışında herhangi bir mahlûktan istememelidirler. Bu ister insan olsun, ister put veya heykel olsun. Bu insanın yönetici olması veya olmaması da kulların rızıklannın yalnızca Yüce Allah'ın elinde olduğu gerçeğini değiştirmez.

Şimdi ey Muhammed, kimin ibadete ve veli edinilmeye lâayık olduğuna dair senin için de senden başkaları için de deliller ortaya konulmuş olduğuna göre, insanlara de ki: Ben bu sıfatlara sahip olan Rabbime ümmetim arasından ilk teslim olan, boyun eğen, zilletle ona bağlanan kimse olmakla emrolundum. Şekli nasıl olursa olsun Allah'a ortak koşmam da bana yasaklandı. İşte bu şirk türlerinden birisi de Yüce Allah'a yakınlaştıracı bir yol olduğu iddiası ile put edinme esası üzerine kurulu cahiliye şirkidir.

Daha sonra Yüce Allah peygamberine sözü geçen emir ve yasaklara muhalefet edenlerin cezasını açıklamasını emretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "De ki: Eğer ben Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım" Yani onlara de ki: Ben Rabbim olan Allah'a karşı gelip isyan edecek olursam, dehşet ve tehlikeleri çok büyük bir günün yani Yüce Allah'ın bütün insanları amelleri dolayısıyla oldukça sıkı bir hesaba tabi tutacağı ve lâayık oldukları şekilde onlara amellerinin karşılığını vereceği o kıyamet gününün azabının bana gelip çatacağından korkarım. O günde kimse kimseye bir şey yapamaz ve o gün emir Allah'ındır. Allah'ın peygamberine böyle bir uyarı ve korkutma yöneltildiğine göre, ya diğer insanların durumu nice dir?

O gün Allah'ın azabı kimden çevirilirse Allah o kimseye rahmet buyurmuş demektir ve bu kimse kurtulmuş olacaktır. İşte kendisinden daha büyük hiç bir kurtuluşun olmayacağı apaçık ve en üstün kurtuluş budur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim ateşten uzaklaştırılır ve cennete girdirilirse o kimse kurtulmuş olur." (Âl-i İmran, 3/185). Kurtuluş (fevz) ise zarar söz konusu olmaksızın kârın elde edilmesi demektir. [7]

Allah'ın Kudreti, Peygamber (S.A.)'in Doğruluğuna Şahitliği Ve Müşriklere Karşı Reddi

17- Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dokun-

durursa... İşte O her şeye hakkıyla Kâdir'dir.

18- O kulları üzerinde Kahir olandır. Hakîm'dir, Habîr'dir.

19- De ki: "Hangi şey şahadetçe en büyüktür?" De ki: "Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Şu Kur'an bana onunla sizi ve her kime ulaşırsa onları uyarıp korkutmak için vahyolundu. Acaba Allah ile birlikte başka ilâhlar var diye gerçekten siz mi şahitlik edeceksiniz?" De ki: "Ben şahitlik etmem." De -ki: "O ancak bir tek ilâhtır ve ben muhakkak ki sizin ortak koştuklarınızdan uzağım."

Açıklaması

Şanı yüce Allah fayda ve zarar vermeye malik olanın kendisi olduğunu, yarattıklarında dilediği gibi tasarrufta bulunduğunu, kimsenin O'nun hükmüne karşı çıkamayacağını, kimsenin O'nun verdiği hükmü geri çeviremeyeceğini haber vermektedir.

Şu anlamda buyuruyor ki: Ey insan! Acı, fakirlik, hastalık, keder ve buna benzer sana herhangi bir zarar ya da sıkıntı isabet edecek olursa, onu senden Yüce Allah'tan başka def edecek, giderecek kimse yoktur. Çünkü her şeye gücü yeten O'dur. Aynı şekilde sağlık, zenginlik, güç, kuvvet ve buna benzer herhangi bir hayra sahip olacak olursan bu da Allah'tandır. Çünkü O her şeye kemali ile kadirdir. Çünkü izzet, egemenlik ve azametinin sahibi, gücü her şeye yeten ve her şeyin üstünde olan O'dur. Herkesin önünde itaatle boyun eğdiği, zorbaların dahi önünde zilletle alçaldığı, saygı ile itaat olunup bütün yaratıkların kanununa, buyruklarına bağlandığı, her şeyi emir ve hükmü altına alan, bütün fiillerinde hikmeti sonsuz hakim ve eşyanın yer ve durumlarından bütün incelikleriyle haberdar olan O'dur. O ancak hak edene, lââyık olana bağışlar, vermeyip engellemesi de hak iledir.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Allah insanlara herhangi bir rahmet açacak olursa, onu tutacak olmaz, tuttuğunu da O'ndan başka bıraktıracak olmaz." (Fâtır, 35/2)

Sahih hadiste belirtildiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın verdiği engelleyecek, vermediğini de verecek kimse yoktur. Zengin zenginliğinin de sana karşı hiç bir faydası olmaz."

Daha sonra Yüce Allah peygamberini şahitliklerin en büyüğü, en üstünü, en doğrusu ve sağlıklı ile desteklemektedir. Bu ise Yüce Allah'ın peygamberi Muhammed (s.a.) ile müşrikler arasındaki şahitliğidir. Bu öyle bir şahitliktir ki Resulullah (s.a.)'ın doğruluğunu

göstermekte, düşmanlarının da halini, durumunu açığa çıkarmaktadır. O bu Rasulün getirdiğini ve ona neler söylediklerini çok iyi bilendir. Bu konudaki ifadenin takdiri şöyledir: Şahitliği en geçerli olan şahit kimdir? Buyrukta "şey" kelimesinin şahit yerine kullanılması, genelleştirmedeki mübalâğa dolayısıyladır. Bu sorunun cevabı da şudur: Şahitliği en geçerli olan Allah'tır. İşte O benim ve sizin aranızda şahitlik edecek olandır. Yahut da benimle sizin aranızda şahit Allah'tır. Hz. Peygamber (s.a) ile onlar arasında şahitlik edecek olan Allah olduğuna göre, şahitliği en büyük ve geçerli olan işte Peygamberin lehine tanıklık etmektedir.

Ayet-i kerime Resulullah (s.a.)'a, "Senin Allah'ın rasulü olduğuna dair lehine kim şahitlik eder?" diyen müşriklere karşı kesin bir red ifade eder.

Daha sonra Yüce Allah Resulullah (s.a.)'ın görevini açıklamaktadır. Bu ise vahyi Allah'tan almak ve bütün insanlara tebliğ etmektir. Yüce Allah buyuruyor ki: "Şu Kur'an bana .... vahyolundu." Yani ey Mekkeliler! Yüce Allah bu Kur'an-ı Kerim'i benim üzerime, onunla sizleri küfre sapmanız yahut isyan etmeniz halinde, Allah'ın azabı ile korkutayım, iman edip itaat ettiğiniz takdirde de cennetle müjdeleyeyim diye ve kendisine ulaştığı herkesi Arap olsun olmasın aynı şekilde korkutmak ve müjdelemek üzere vahyolunmuştur. Bu Kur'an-ı Kerim kendisine ulaşan herkes için korkutucu ve uyarıcıdır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Artık güruhlardan herhangi biri onu inkâr ederse elbette ona vaad olunan yer cehennem ateşidir." (Hûd, 11/17)

İbni Meydûne ve Ebu Nuaym, İbni Abbas'tan nıerfu olarak Hz. Peygamberin (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Bu Kur'an-ı Kerim kime ulaşırsa sanki onu ben ağızdan ağıza ona telkin etmişim, demektir." Sonra da: "Şu Kur'an bana, sizi ve her kime ulaşırsa onları uyarıp korkutmak için vahyolundu" buyruğunu okudu.

İbni Cerir de Muhammed b. Ka'b'dan şöyle dediğini nakletmektedir: Kur'an-ı Kerim her kime ulaşırsa ona Muhammed (s.a.) tebliğ etmiş demektir.

Abdürrezzak da Katâde'den Yüce Allah'ın "Onunla sizi ve her kime ulaşırsa onları korkutmak için" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah'ın emirlerini tebliğ ediniz. Her kime Allah'ın Kitabından bir ayet ulaşırsa ona Allah'ın emri ulaşmış demektir."

İbnü'l-Münzir, İbni Cerir ve Ebu's-Şeyh b. Hayyân el-Ensârî, Muhammed b. KaTî el-Kurazzî'den şöyle dediğini rivayet ederler: "Her kime Kur'an-ı Kerim ulaşırsa o kimse bizzat Resulullah (s.a.)'ı görmüş gibidir." Bu ifade aynı şekilde Said b. Cübeyr'den de nakledilmiştir.

Daha sonra Yüce Allah Hz. Peygamber (s.a.)'in, birden çok ilâhın varlığını kabul eden müşriklerden uzaklığını ilân etmektedir. Bu arada açıklanması gerekenin, şanı yüce

Allah'ın birliğini ilân etmek olduğunu da şöylece beyan etmektedir: "Acaba Allah ile birlikte başka ilâhlar var diye gerçekten siz mi şahitlik edersiniz..." İnkâr ihtiva eden bu istifham, böyle bir şeyi uzak görme, azarlama ve başa kakma anlamı taşımaktadır. Şüphesiz siz ey müşrikler, Allah ile birlikte başka ilâhların varlığını da kabul ediyorsunuz; ben ise sizin bu şahitliğiniz gibi şahitlikte bulunmuyorum. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer şahitlik edecek olurlarsa, sen onlarla birlikte şahitlik etme!" (En'âm, 6/150)

Ve açıkça şunu ilân ediyorum ki, mutlak ilâh bir ve tek olan, Aziz ve Celil Allah'tır. Ben sizin ortak koştüğünüz putlardan, heykellerden ve diğerlerinden uzak olduğumu ilân ediyorum. [\[8\]](#)

Kitap Ehli'nin Peygamber (S.A.)'i Tanımaları, Allah'a İftira Etmeleri Ve Ahirette Müşriklerin Şirkten Uzaklaşmaları

20- Kendilerine Kitab'ı verdiğimiz kimseler onu kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Nefislerini hüsrana uğratanlar ise iman etmezler.

21- Allah'a karşı yalan uydurup iftira edenler ile O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olur? Gerçek şu ki, zalimler iflah olmazlar.

22- Onları hep birden toplayacağımız gün şirk koşanlara "İddia ettiğiniz ortaklarınız nerede?" deriz.

23- Bundan sonra fitneleri "Rabbiniz olan Allah hakkı için biz müşriklerden olmadık" demelerinden başka olmadı.

24- Bak, bizzat kendilerine karşı nasıl yalan söylediler. İftira ettikleri de önlerinden kaybolup gitti.

Açıklaması

Geçmişte kendilerine kitap verdiğimiz kimseler olan Yahudiler ve Hristiyanlar, Muhammed (s.a.)'in peygamber olduğunu, onun peygamberlerin sonuncusu olduğunu kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Bu tanımlarına sebep ise ellerinde bulunan daha önceki peygamber ve rasullerden kendilerine ulaşmış haber ve bilgilerdir. Elleriindeki kitaplarda Hz. Pygamberin bütün sıfatları açıkça belirtilmiştir. Gerçekten bütün peygamberler Muhammed (s.a.)'in geleceğini, niteliklerini, sıfatlarını, beldesini, hicret edeceği yeri, ümmetin niteliklerini belirterek müjdelemişlerdir. Bu ise Mekke halkına karşı, Kitap Ehli'nin onu bilip peygamberliğinin doğruluğunu tanıdıklarına dair bir tanık göstermedir.

Bundan dolayı onun peygamberliğini inkâr etmelerine sebep Yüce Allah'ın da buyurduğu şekilde, "Nefislerini hüsrana uğratanlar ise..." yani Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini inkâr etmelerinin sebebi kendilerini hüsrana uğratmalarıdır. Tıpkı müşriklerin, peygamberliğine dair kesin delillerin ortaya konulmasından sonra da inkâr etmeleri gibi. Her iki kesim de aklın, bilginin gerektirdiğini ihmal ettiler. Müşriklerle Yahudi ve Hristiyanların ilim adamları kendi kavimleri arasındaki konumlarını korumayı, sahip oldukları şeylere ta-asupla bağlanmayı, ellerindeki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları ümmî peygamber ve rasulün peygamberliğine iman etmeye tercih ettiler. Çünkü İslam'a girselerdi, liderliklerini kaybedecekler, diğer Müslümanlarla eşit olacaklardı.

İşte bu şekilde kendilerini zarara uğratan inkarcı müşrikler ve Kitap Ehli'nden olanların bu durumlarının sebebi, önemsiz, dünyevî bir takım nasiplere bağlanmış olmaları, iradelerinin zayıflığı, önceki peygamberlerin haberlerini ihmal etmeleridir. İşte Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine iman etmeyenler onlardır, birbirine zıt iki hususu bir arada kendilerinde bulunduranlar da onlardır. Herhangi bir delil olmaksızın Allah'a karşı yalan uydurdukları gibi, sahih ve doğru belge ve delillerle sabit olan şeyleri de yalanladılar. Çünkü bir taraftan, "Eğer Allah dilese idi biz de atalarımız da ortak koşmazdık" derseni; bir taraftan da "Bize bunu Allah emretti" diyorlar. Diğer taraftan, "Melekler Allah'ın kızlarıdır, bunlar Allah nezdinde bizim şefaatçilerimizdir" deyip bahireleri, şaibeleri haram kılmayı ona nispet ettiler, arkasından kalkıp Kur'an-ı Serim ve mucizeleri yalanlayıp bunlara büyü adını verdiler ve Allah'ın rasulü--e iman etmediler.

İşte bu, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini inkâr etmenin, kişinin bizzat kendisini zarara sokmak olduğunu göstermektedir. Daha sonra Yüce Allah, kendisine karşı yalan uydurup iftira etmenin nefse karşı zulüm olduğunu belirtmektedir: "Allah'a karşı yalan uydurup iftira edenler ile...", yani Allah'a karşı yalan uydurarak Allah'ın kendisini peygamber olarak göndermediği hal-âc Allah tarafından peygamber gönderildiğini iddia edenden daha zalim hiç bir kimse yoktur. Aynı şekilde Allah'ın ayetlerini, belgelerini ve tartışılmaz delillerini ve bunların ifade ettikleri manaları yalanlayandan daha zalim hiç bir kimse yoktur. Allah'ın çocuğu veya ortağı olduğunu iddia edenden de daha zalim hiç kimse olamaz.

Dikkat edilecek olursa müşrikler, hem Allah'a yalan uydurup iftirada bulunmuşlar, hem tevhidi ve peygamber Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini is-zatlayan Allah'ın ayetlerini yalanlamışlardır.

Zulmün akibeti ise felah bulmamaktır. İftira eden de yalanlayan da iflah olmaz. Onlardan herhangi birisi veya her ikisi de umduğunu elde edemez. Onların kıyamet günü amellerin karşılığının görüleceği hesap gününde zalim oldukları ortaya çıkacaktır.

Daha ileri derecede kınanmaları ve daha çok azarlanmaları için kıyamet gününde iftirada bulunan müşriklere azarlanma, başa kakma ve inkâr üslûbu ile Yüce Allah'ın buyurduğu gibi şöyle soru sorulacaktır: "Onları hep birden toplayacağımız gün... ortaklarınız nerede? deriz." "Yani ey Muhammed! İster puta tapıcılar olsun, ister Kitap Ehli olsun, bütün müşrikleri ve gerek kendisine gerekse başkasına zulmedenleri hep birlikte toplayacağımız ve sonra da -zulüm itibariyle insanlar arasında en ileri derecede olan- müşriklere şöyle diyeceğimiz günü hatırla: Allah'tan başka ibadet olunan ve dünyada iken velileriniz ve yardımcılarınız olduğunu iddia ettiğiniz, sizi Allah'a yaklaştıracaklarını ve Allah nezdinde size şefaathçi olacaklarını ileri sürdüğünüz putlar, O'na koştuğunuz eşler, ortaklar nerede? Hani onlar, sizinle birlikte görünmemektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün onları çağırıp "İddia ettiğiniz ortaklarım hani nerede?" diye soracaktır. (Kasas, 28/62); "İçinizde kendileri gerçekten ortaklar olduğunu boş yere ileri sürdüğünüz şefaathçilerinizi de sizinle birlikte görmüyoruz, onlarla aranız kesilmiştir. Zannettiğiniz şeyler ise önünüzden kaybolup gitmiştir." (En'âm, 6/94)

Fakat bu soru karşısında şaşırıp kalacaklar, ikna edici bir cevap bulamayacaklardır. O bakımdan hemen şirk koştuklarını inkâra yelteneceklerdir: "Bundan sonra fitneleri .... biz müşriklerden olmadık demelerinden başka olmadı." Yani şirk ya da küfürlerinin akibetleri yahut -Taberî'nin de daha doğru kabul ettiği- onların delilleri ya da bizim onları sınavacağımız vakit söyleyecekleri sözleri, ancak ve ancak geçmişte Alah'a şirk koştuklarından ötürü bir mazeret olmak üzere kıyamet gününde Allah'a yemin ederek, "biz müşrik değildik" demelerinden başka bir şey olmayacaktır. Burada Zamahşerî'nin de söz konusu ettiği şu soru sorulabilir: İşlerin gerçek mahiyetine muttali olacakları ve yalan ve inkârın fayda sağlamayacağını bildikleri vakit, yalanlamaları nasıl uygun düşebilir? Daha sonra bu soruya şöyle cevap vermektedir: İmtihan olunan, şaşkınlık ve dehşetinden dolayı aralarında bir ayırım gözetmeksizin kendisine fayda verecek şeyleri de vermeyecek şeyleri de söyler. İşte bu da ona benzer bir durumdur. Onlar cehennemde azap edilecekleri vakit şöyle diyeceklerdir: Rabbimiz, bizi buradan çıkar. Eğer (yine) şirke dönersek, şüphesiz biz zalimleriz. Onlar ebedî kalacaklarına kesin olarak inanmakla ve bu konuda hiç bir şüpheleri bulunmamakla birlikte böyle diyeceklerdir.

Fakat onların bu şekilde red ve inkârları mahşerin bazı yerlerinde söz konusu olacaktır. Bu vakit bunun kendilerine fayda vereceği vehmiyle inkârda bulunacaklardır. Başka bir konumda ise şirk koştuklarını da itiraf edeceklerdir. Yüce Allah'ın şu

buyruklarında bu şöyle ifade edilmiştir: "Diyecekler ki: Rabbimiz ,işte bunlar seni bırakıp kendilerine ibadet ettiğimiz ortaklarımız..." (Nahl, 16/86); "Ve Allah'tan hiç bir söz gizleyemeyeceklerdir" (Nisa, 4/42)

İbni Abbas, kendisine bu ayet-i kerime ile Yüce Allah'ın, "Allah'tan hiç bir söz gizleyemeyeceklerdir." buyruğu hakkında soruldu da şu cevabı verdi: "Yüce Allah'ın "Rabbimiz olan Allah hakkı için biz müşriklerden olmadık" buyruğu şu demektir: Onlar bu sözlerini cennete Müslümanlardan başkasının girmeyeceğini görecekları vakit birbirlerine "Gelin bakalım, inkâra sapalım" ve "Rabbimiz olan Allah hakkı için biz müşriklerden olmadık." diyecekler. Allah bu sefer onların ağızlarına mühür vuracak, arkasından el ve ayakları konuşarak, "Allah'tan hiç bir söz gizleyemeyeceklerdir." (Nisa, 4/42). Yani gerçekte onlar kendi gerçek durumlarını itiraf edeceklerdir. Nasıl cevap vereceklerini şaşıracakları vakit ise şirk koştuklarını inkâr edecekler. Kimi zaman yalan söyleyecek, kimi zaman doğru söyleyeceklerdir. "Ve Allah'tan hiç bir söz gizleyemeyeceklerdir. Bütün bunlar dehşet ve şaşkınlıktan dolayı olacaktır."

İbni Abbas'ın tefsirine göre buradaki "fitne"nin tevili dünyadaki şirkdir. Fakat bir muzaf takdiri ile -ki bu 'akibet' kelimesidir- anlamı şöyle olur: Yani şirk, sonunda arzu edilen durumun tam zıddına ulaştırmıştır ki, o da şirkten uzaklaşma ve mihnet zamanında sahibini terk edip bırakmasıdır.

Gerçeklerle yüz yüze kalmak ve insanın yalanının yüzüne vurulması ne kadar zordur! Bu ne kadar büyük bir utanç, ne kadar büyük bir rezilliktir! İşte Yüce Allah'ın buyurduğu da budur: "Bak! Bizzat kendilerine karşı nasıl yalan söylediler..." Yani onların şirk inkâr etmek ve böyle bir şeyin kendilerinden sadır olmadığına dair yalan yere yemin etmek suretiyle açık ve seçik bir şekilde yalan söylemeleri ne kadar hayret edilecek bir iştir, bir düşün!

"İftira ettikleri de önlerinden kaybolup gitti." Hem şuna da bir bak ki iftira edip durdukları ve şirk koştukları nesnelar, nasıl onları bırakıp yanlarından uzaklaşmış oldular! Öyle ki kendilerinden böyle bir şeyin sadır olmadığını reddetmekte acele edeceklerdir. Bunun bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Sonra onlara Allah'tan başka ortak koştuklarınız nerede denilecek, onlar, "Önümüzden kaybolup gittiler" diyeceklerdir." (Mü'min, 40/73-74)^[9]

Müşriklerin Kur'ân-ı Kerim'e Karşı Takındıkları İnatçı Tavırları

25- Onlardan bazıları sana kulak verir, dinlerler. Halbuki biz onu anlayamamaları için kalplerine örtüler gerdik, kulaklarına ağırlık koyduk. Onlar her ayeti görseler yine de ona iman etmezler. Hatta sana gelseler, seninle mücadele ederler. O kâfirler: "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler.

26- Onlar hem başkalarını ondan alıko-yar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar kendilerinden başkasını helak etmiyorlar, ama farketmiyorlar.

Açıklaması

Şu kâfirlerden öyle bir kesim var ki senin Kurban okumanı dinlemek üzere gelir. Halbuki bu dinlemenin kendilerine hiç bir faydası olmuyor. Onlar da bundan bir türlü yararlanamıyorlar. Çünkü bizler Kur'an-ı Kerim'i anlamasınlar diye kalpleri üzerine perdeler gerdik, kulaklarında da kendilerine faydalı olacak dinlemelerini engelleyecek şekilde bir ağırlık ya da sağırılık özelliği koyduk. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O inkâr edenlerin hali bağırp çağırış-madan başka bir şey duymayanlara haykıranların haline benzer.." (Bakara, 2/171). Yani onların Kur'an-ı Kerim'i kavrayıp kabul etmelerinin anlamları üzerinde gereği gibi düşünmelerinin önüne bir takım engellerin konulması, dinleyip işittikleri üzerinde dikkat ve ibretle -hak ile batılı birbirinden ayırd etmek için- eğilmelerini önlemek üzere almış oldukları karar ve plânlamadan doğan kör taklit ve yüz çevirmeleri dolayısıyladır. İşte ayetin "Onlar her ayeti görseler yine de ona iman etmezler" buyruğu ile ifade edilen budur. Yani onlar istedikleri kadar ayetler, deliller, apaçık belgeler ve tartışılmaz susturucu belge görseler dahi, yine de onlara iman etmezler. Çünkü onların ne anlayıp kavramaları ne de insafları vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi onlara elbette işittirirdi. İşittirmiş olsaydı dahi elbette yüz çevirerek gerisin geri dönerlerdi." (Enfâl, 8/23). Nihayet onlar senin yanına geldiklerinde hakkı ve senin davanı tartışır, seninle mücadele eder ve şöyle derler: Senin bu getirdiklerin ancak geçmişlerin kitaplarından alınmış, onlardan nakledilmiştir. Senin bu getirdiğin olsa olsa halkın zihnini meşgul eden, onların kafasını kurcalayan saçma, hurafe ve efsanevî hikâyelerden bir çeşit olabilir.

Onlar Resulullah (s.a.)'ı yalanlamakla birlikte insanların da hakka uyup Hz. Peygamberi tasdik etmelerini, Kur'an-ı Kerim'e itaat etmelerini engeller, ondan insanları uzaklaştırırlar. Böylelikle onlar iki çirkin işi bir arada yapar ve kendileri yararlanmadıkları gibi kimsenin de yararlanmasına fırsat vermezler.

Ya da ayet-i kerime Ebu Talib hakkında nazil olmuş olabilir. O bir taraftan insanların

Resulullah (s.a.)'a zarar vermelerini, eziyet vermelerini onun ya da öldürülmesini engelliyor, diğer taraftan kendisi ondan uzak duruyordu.

Bunun akibeti ise şudur: Onlar bu işi yapmakla ancak kendilerini helak ederler. Böyle bir işin vebali kendi boyunlarındadır. Ama onlar bunun farkında değildirler. Hatta onlar Resulullah (s.a.)'a zarar verdiklerini sanırlar. Oysa yüce Allah bu inkarcıları ve düşmanları helak etmiştir. Ya Bedir ve benzeri savaş meydanlarında yahut da özel bir takım belâ ve intikamıyla. Üstelik bunun ardından ahirette de helak edileceklerdir. Bu da Kur'an-ı Kerim'in mucizelerin-dendir ve onun gayba dair verdiği haberler arasındadır. [\[10\]](#)

Müşriklerin Cehennem Karşısındaki Konumları Veya Nasıl Helak Edilecekleri

27- Ateşin karşısında durdurulup da: "Ne olurdu geri döndürülsek de Rabbi-mizin ayetlerini yalanlamasak, müminlerden olsak?" diyecekleri vakit (onları) bir görsen!

28- Bilakis evvelce gizledikleri şeyler kendilerine açıkça gösterilecektir. Eğer geri döndürülürlerse elbette alıkonduklarına yine geri dönerler. Çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar.

29- Onlar "Bu, dünya hayatımızdan başka bir şey değildir. Bir daha diriltilecek de değiliz" dediler.

Açıklaması

Yüce Allah, kâfirlerin kıyamet gününde durumlarını açıkça görüp cehennemi tanıyarak dehşetli ve korkulu hallerine tanık olacaklarını söz konusu etmektedir. Ey bu buyrukları dinleyen kişi, sen onların melekler tarafından cehennem azabına arz olunacakları, sonra da oraya girip onun dehşetini görecekleri vakit kapılacakları korku ve dehşeti bir görsen! Pişman olacaklar ve şu sözleriyle dünyaya döndürülmeyi temenni edeceklerdir: "Ne olurdu geri döndürülsek de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak..." Yani keşke dünya hayatına bir döndürülsek, Allah'ın ayetlerini, O'nun birliğine, peygamberlerinin doğruluğuna delâlet

eden belgelerini yalanlamasak, Allah'a, ahiret gününe, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman etsek, günahlarımızdan tevbe edip Yüce Allah'ı razı edecek salih ameller işlesek!

Ancak Yüce Allah "bilakis" ifadesi ile onların bu temennilerinin dikkate alınmayacağını, böyle bir isteğin yerine getirilmeyeceğini belirtmekte, iman isteklerinin doğru bir istek olmadığını açıklamaktadır. Onlar yeniden dünyaya döndürülecek olsalar dahi durumlarında bir değişiklik olmayacaktır. İçlerinde gizlemiş oldukları küfür, inatlaşma ve yalanlama kıyamet günü kendileri tarafından da açıkça görülecektir. Her ne kadar onlar dünyada ve ahirette küfürlerini inkâr etseler de durum aynıdır. Böylelikle onların gerçek yüzleri ortaya çıkacaktır. Çünkü onlar küfrü gizliyor ve bunu açıklamıyorlardı. Gerçek mümin ise imanını açığa vurur ve onu gizlemez. Böylelikle onların küfür ve inkârlarının akibeti olan oldukça ağır cezaya katlanacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün arz olunacaksınız ve sizin hiç bir şeyiniz gizli kalmayacaktır." (Hakka, 69/18). Yani onların yaptıkları kendilerine de gizli kalmayacaktır; Rablerinden zaten gizli kalmıyordu. Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve Allah'tan hesaba katmadıkları şeyler onlara görünecektir. Kazandıkları kötü şeyler onlara görünecek, alaya aldıkları şey kendilerini çepeçevre kuşatacaktır." (Zümer, 39/47-48)

Daha sonra bu pişmanlık veya temennilerinde yalancı olduklarını Yüce Allah açık bir şekilde ifade ederek şöyle buyurmaktadır: "Eğer geri döndürülürler se elbette alıkonulduklarına yine geri dönerler..." Yani dünyaya döndürülecek olsalar dahi, yine Yüce Allah'ın kendilerine yasaklamış olduğu küfür, inat ve masiyetlere geri döneceklerdi. Çünkü isyankârlık onların içinde yer etmiştir. İnat onların alışageldikleri bir âdet halini almıştır. Yalanlamak onların karakteridir. Dünyaya döndürülecek olsalar dahi, yine de, öldükten sonra dirilişi, hesabı ve cezayı inkâr edecekler. Dünya hayatının her şey olduğunu ifade edecek, ahirete inanmayacak ve şöyle diyeceklerdir: Bu sadece dünya hayatımızdır ve biz bu hayatta yaşayıp gideriz. Bizi yok eden sadece zamandır. Ahi-rette sevap ve ceza diye bir şey yoktur. Hatta ahiretin kendisi dahi yoktur ve biz diriltilecek de değiliz. Yani varsa yoksa bu dünya hayatıdır. Ondan sonra diriliş diye bir şey olmayacaktır. İşte bunlar gayba iman etmeyen inkarcı materyalistlerdir. [\[11\]](#)

Müşriklerin Rablerinin Karşısındaki Durumları Ya Da Kıyametteki Durumları İle Dünya Gerçeği

30- Sen onları Rablerinin huzurunda durdukları zaman bir görsen. "Bu hak değil miymiş?" buyuracak, onlar da "Rabbimize yemin olsun ki evet (haktır)" diyeceklerdir.

"Öyleyse şimdi inkâr ettiğiniz için azabı tadın" buyuracak.

31- Allah'a kavuşmayı yalanlayanlar, gerçekten ziyana uğramışlardır. Nihayet kendilerine ansızın kıyamet gelip çattığı zaman, günahlarını sırtlarına yüklenerek "Orada yaptığımız kusurlardan dolayı vah hasret bize!" diyecekler. Dikkat edin, o yüklendikleri ne kötü şeydir!

32- Dünya hayatı bir oyundan, bir oyalanmadan başka birşey değildir. Ahiret yurdu ise takva sahipleri için elbette daha hayırlıdır. Hâlâ akletmez misiniz?

Açıklaması

Sen meleklerin Rableri huzurunda onları durduracakları zaman müşriklerin hallerini bir göreceksin, onların dehşetli bir azapta olduklarını göreceksin ve hiç bir şekilde açıklanması mümkün olmayan son derece tehlikeli ve dehşetli bir durum ile karşılaşacaksın.

Ayetin zahirinden (Arapça ifadesinden) ilk olarak akla gelen, kesinlikle ayetin kastettiği şey değildir. Çünkü ondan ilk anda -hâşâ- Yüce Allah'ın zatı üzerine bir üstünlük sağlamak gibi mana anlaşılabilirse de, böyle bir şeyin imkânsız ve batıl olduğu ittifakla kabul edilen bir husustur. Bu ifade mecaz kabi-lindendir. Bu ifade onların suç işlemiş bir kimsenin gereken bir şekilde sigaya çekilmek üzere hakim huzurunda durdurulması gibi, sorgulanmak ve azarlanmak üzere alıkonulmalarını mecazî bir üslûpla ifade etmiştir. Onlar bu halde melekler aracılığı ile Yüce Allah'ın onlar hakkındaki buyruklarına riayet olmak üzere durdurulacak, alıkonulacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve durdurun onları. Çünkü onlar sorgulanacaklardır." (Sâffât, 37/24). İşte bu buyruklarda da bu durum, "Rablerinin huzurunda durdurulacakları zaman..." diye ifade edilmiş ki, onların işlerinin yalnızca Allah'ın emrine bağlı olduğunu, ondan başka hiç bir kimsenin onlar hakkında tasarrufta bulunamayacağını ifade etmek içindir. Daha sonra Yüce Allah kendilerine melekler aracılığıyla şöyle hitap edecektir: "Bu hak değil miymiş?" Yani şu öldükten sonra dirilip ahirete döndürülmek gerçek değil miymiş? Sizin zannettiğiniz gibi bu batıl bir şey değildir. Onlar şöyle cevap verecekler: Rabbimiz hakkı için evet. Yani hakkında hiçbir şüphenin söz konusu olmadığı bir gerçektir bu. Onlar söyleyecekleri sözleri Allah adına yemin ile pekiştirecekler ve kendileri aleyhine kâfir olduklarına tanıklık edeceklerdir. Maksat ise onların yemin ile birlikte öldükten sonra dirilişin gerçek olduğunu itiraf edeceklerini sağlamaktır.

Yüce Allah onlara şöyle cevap verecektir: O halde dünya hayatında iken ölünceye kadar bırakmadığınız, sürdürüp gittiğiniz küfür ve yalanlamanız sebebiyle can yakıcı bir azabı tadınız. Burada "tadmak" kelimesinin kullanılması, onların her halükârda tad alan bir kimsenin tattığı şeyi ileri derecede hissettiği gibi bir his ile karşı karşıya kalacaklarını ifade etmek içindir.

Daha sonra Yüce Allah genel olarak şöyle bir haber vermektedir: Bu ise Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanların, kıyamet kendilerine ansızın geldiği takdirde, büyük bir zarar ile karşı karşıya kalacaklarını ve ahirette faydalı olacak işleri yapmak hususundaki kusurlarına duyacakları pişmanlıkları, söyledikleri çirkin sözler dolayısıyla duyacakları pişmanlıkları ifade etmektedir. Bu zararın sebebi ise, insan fitratını bozan, kötülüğe ve günaha götüren, öldükten sonra dirilişi ve amellerin karşılığını görmeyi inkâr etmek düşüncesini ortaya koyan fikir ve fiillerdir. Çünkü böyle bir inkâr sebebiyle kâfirler, bütün çaba ve gayretlerini dünyanın zevk ve arzularından yararlanmaya, onun faydalarını elde etme uğrunda birbirleriyle yarışmaya, başkalarına karşı üstünlük sağlamak, egemenlik kurmak yoluyla şeref ve şöhretle aldanmaya götürür.

Bu ziyana uğrayanlar kıyamet gününde hesaba çekilirler. Onlar hesaba gelecekleri vakit günahlarını, veballerini sırtlarına yüklenmiş olarak geleceklerdir. Onlar kendi yükleriyle birlikte başka bir takım yükleri de sırtlarında taşımış olacaktırlar. Sırta vurulmuş olacak bu yükler ne kadar kötüdür! Onların taşıdıkları bu günah ve vebal yükleri ne kadar kötü yüklerdir! Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Ayetlerimizi yalanlayarak kendilerine zulmetmekte olanların hali ne kötü bir örnektir..." (A'râf, 7/177)

İbni Abbas der ki: Evzar (günah yükleri), küçük ve büyük günahlar demektir. Yüce Allah'ın "O yüklendikleri ne kötü şeydir!" buyruğunun anlamı ise, "Onların yük olarak taşıyacakları şeyler (günahları) ne kötüdür" demektir.

İbni Cerir et-Taberî ile İbni Ebi Hatim, es-Süddî'den şunu nakletmektedirler: Çirkin ameller zalim kimselerin işleri, yüzü son derece çirkin, kapkara ve oldukça kötü kokan bir adam suretinde müşahhaslaşacaktır. Kıyamet gününde de bu günah yüklerinin sahibi bu suretteki kişiyi taşıyacaktır. Amr b. Kays el-Mülâî'den de şöyle dediği nakledilmektedir: Salih ameller de hoş kokulu, güzel suretli bir adam şeklinde müşahhaslaşacak ve kıyamet gününde o salih amelin sahibi o güzel suretliyi taşıyacaktır. [\[12\]](#)

Daha sonra Yüce Allah dünya hayatının amellerini, çoğunluğu itibariyle fayda vermeyen bir oyun, kişiyi gerçek manfaatten alıkoyan bir oyalanma diye ifade etmektedir. Dünyanın metâi (faydası) azdır, geçicidir, kısa vadelidir. Ahiret için amel etmenin ise çok büyük faydalan vardır. Ahiret en hayırlı ve en kalıcıdır. Küfürden ve isyandan, günahlardan sakınan kimseler için daha hayırlıdır. Ahiretteki nimetler sürekli nimetler olup dünyanın geçici nimetlerinden elbette hayırlıdır. O halde sizler bu gerçekleri akletmez ve anlamaz mısınız? Gerçek şu ki dünya hayatı bir oyun, bir oyalanmadır. Gelip

geçicidir. Dünya ahiret için bir tarladır. Bunları akledip düşünün de imana gelin ve salih amel işleyin.

Yüce Allah'ın "Takva sahipleri için" buyruğu ise takva sahiplerinin takvaya yaraşan amelleri dışındaki her şeyin bir oyun, bir oyalanma olduğunun delilidir. [\[13\]](#)

Kavminin Yüz Çevirmesi Dolayısıyla Peygamber (S.A.)'İN Kederlenmesi Ve Öncekilerin De Yalanlandığının Açıklanması

33- Muhakkak onların söylediklerinin seni üzdüğünü biliyoruz. Onlar aslında seni yalanlamıyorlar. Fakat o zalimler bile bile Allah'ın ayetlerim inkâr ediyorlar

34- Andolsun, senden önce de peygamberler yalanlanmışlardı. Fakat yalanlandıkları şeye karşı sabrettiler. Onlara eziyet de edildi. Nihayet onlara yardımımız gelip yetişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek yoktur. Andolsun ki peygamberlerin haberlerinden bir kısmı sana gelmiştir.

35- Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geliyorsa, istersen yere bir tünel aç ve göğe bir merdiven kurarak çık da, onlara bir ayet getirmeye gücün yeterse (hiç durma getir). Allah dile-seydi hepsini muhakkak hidayet üzere toplardı. O halde sakın cahillerden olma!

Açıklaması

Yüce Allah, kavminin kendisini yalanlaması, ona muhalefet etmeleri, çağrısından yüz çevirmek suretiyle ona acı tattırmaları dolayısıyla peygamberini teselli ile şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak onların söylediklerinin seni üzdüğünü biliyoruz." Yani şüphesiz biz onların seni yalanladıklarını, senin de buna karşılık onlar için üzüldüğünü, biliyoruz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Bu söze iman etmiyorlar diye arkalarından üzülerken nerdeyse kendini helak edeceksin." (Kehf, 18/6). Yüce Allah'ın, "O halde nefsin onlara karşı hasretlerle kıvranmasın." (Fâtır, 35/8) buyruğu da Allah rasulüne

teselli veren ayetlerden biridir.

Zahiren bu yalanlamanın menşei inat ve inkârdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar aslında seni yalanlamıyorlar.." Yani hakikatte onlar seni yalancılıkla itham etmiyorlar. Onların nazarında da sen dosdoğru ve güvenilir bir kimsesin. Senin yalan söylediğini, hainlik ettiğini tespit etmemişlerdir, fakat onlar hakka karşı inatlaşıyorlar. Bu şekilde engelleme ve yüz çe-virmeleriyle de gerçekte o ayetleri reddediyorlar.

İbni Ebi Hatim, Ebu Yezid el-Medenî'den şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.) Ebu Cehil ile karşılaştı, onunla tokalaştı. Adamın birisi ona şöyle dedi: Ne oluyor, ben senin bu dininden dönen ile (peygamberi kastediyor) tokalaştığını görüyorum? Ebu Cehil şöyle dedi: Allah'a yemin ederim, ben onun peygamber olduğunu biliyorum, fakat biz ne zaman Abdi Menafoğulların ardından gittik ki şimdi (bu peygambere uyararak) onun arkasından gidelim? Daha sonra Ebu Yezid "Onlar aslında seni yalanlamıyorlar, fakat zalimler bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar" ayetini okudu.

Ebu Said ve Katâde şöyle der: Onlar senin Allah'ın rasulü olduğunu bildikleri halde yine de inkâr ediyorlar.

Müşriklerin takındıkları bu tavır, bütünüyle daha öne açıklanmış olan Yahudi ve Hristiyanların tavrının aynısıdır. Onların her birisi Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğunu gerçekten bilmekle birlikte, inat ederek, büyüklenerek ve insanlar arasındaki konumlarını korumak kastıyla hakka karşı duruyor ve direniyorlardı.

O bakımdan ey Peygamber, onlar için üzülme! Onların yalanlamalarına ve eziyet etmelerine, senden önceki peygamberlerin yaptığı gibi sabret. Nitekim onlar da senin gibi kavimlerinden eziyet görmüşlerdi. Ta ki Allah senin çaba ve gayretlerini kurtuluş ve galibiyet ile taçlandırsın. Senin davetini zaferle sonuçlandırsın ve seni yalanlayan düşmanlarından intikam alacağın noktaya getirmek suretiyle en yüksek noktaya çıkarsın; tıpkı daha önceki şerefli rasullerine yardım ettiği gibi.

Daha sonra Yüce Allah, önceki peygamberlere yardım ettiği gibi, Hz. Mu-hammed (s.a.)'e de yardım vaadini ve bu yardımı gerçekleştireceğini pekiştirmek üzere şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek yoktur." Yani Allah'ın vaadinde ve tehdidinde geriye kalmak, sözünde durmamak ve değişiklik söz konusu olmaz. Allah'ın mümin kullarına dünya ve ahiretteki yardım vaadi yerine gelecek ve gerçekleşecektir. Kâfirlere olan tehdidi de mutlak surette gelip onları bulacaktır. Nitekim kelimelere dair açıklamalarımızda benzer bir takım ayet-i kerimelere de işaret etmiştik.

Bunun bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Eğer seni yalanlıyorsa şunu bil ki, senden önce de bir takım peygamberler yalanlanmıştır." (Fâ-tır, 35/4); "Eğer seni

yalanlıyorlarsa şunu bil ki, onlardan önce Nuh kavmi, Âd ve Semûd (kavimlerini) de yalanlamışlardı." (Hacc, 22/42)

Ayet-i kerime Resulullah (s.a.)'a teselli verip bütün peygamberler ve ümmetler hakkında yaygın bir şekilde geçerli bir sünneti ihtiva etmektedir. Peygambere düşen ise ancak Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi yapılan eziyetlere karşı sabretmek ve onların cahilliklerinden yüz çevirmektir: "Sen de azim sahibi peygamberlerin sabrettiği gibi sabret." (Ahkâf, 46/35); "Onların söylediklerine sabret ve güzel bir şekilde onlardan ayrıl." (Müzemmil, 73/10)

Gerçekten de sabrın etkisi ortaya çıkıp gerçekleşti. İslâm davası başarıya ulaştı, yeryüzünün doğusuna da batısına da yayıldı. Yüce Allah, Ra-sulüne defalarca ardı arkasına sabrı emretmekle birlikte, bu gibi ayet-i kerimelerle tesellinin tekrarlanması hikmeti de ortaya çıktı. Çünkü geçmişlere uymak ve sabır için özel gayret göstermek, musibetlerin etkisini ve acısını hafifletir ve kurtuluşu müjdeler: "Muhakkak zorlukla birlikte bir kolaylık vardır ve şüphesiz zorlukla birlikte bir kolaylık vardır." (İnşirah, 94/5-6)

Daha sonra Yüce Allah sözlerinin değişikliğe uğramayacağını şu ayetiyle pekiştirmektedir: "Andolsun ki peygamberlerin haberlerinden bir kısmı sana gelmiştir." Yani andolsun bizler sana insanların peygamberleri yalanladıklarını, buna karşılık peygamberlerin sabredip daha sonra da Allah'ın kendilerine yardım ettiğini ifade eden geçmiş peygamberlere dair haberleri sana bildirmiş bulunuyoruz; yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Muhakkak biz peygamberlerimize ve müminlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacakları günde yardım ederiz." (Mü'min, 40/51); "Müminlere yardım edip zafere kavuşturmak ise üzerimizde bir haktır." (Rum, 30/47)

Yardım ve zafer ise bu ayet-i kerimeden ve başkalarından da açıkça anlaşıldığı gibi, sahih iman ve müminlerin samimiyetlerinin bulunması kaydına bağlıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun Allah kendi (dinine) yardım edene yardım edecektir. Şüphesiz Allah güçlüdür, Azîz'dir." (Hacc, 22/40); "Ey iman edenler! Eğer Allah'a (O'nun dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınıza sebat verir." (Muhammed, 47/7)

Şanı yüce Allah, kavminin çağrısından yüz çevirmeleri sebebiyle Resulullah (s.a.)'m kalbine dolan acı ve kederin etkisini ortadan kaldırmak iradesiyle ona şöyle buyurmaktadır: "Eğer onların senden yüz çevirmeleri sana ağır geliyorsa..." Yani eğer onların senden yüz çevirmeleri sana ağır ve zor geliyorsa, şayet kendin için yerin derinliklerinde bir tünel açıp onun içerisinde yol almaya ya da göğün boşluğunda bir merdiven kurup göğün üstüne bu merdivenle çıkmaya ve bunun sonucunda onların sana teklif ettikleri ayetlerden (mucizelerden) birisini getirmeye gücün yetiyorsa, haydi bunu durmadan yap. Fakat sen ancak tarafımızdan gönderilmiş bir elçisin. Bizim irademiz olmaksızın hiç bir şey yapamazsın ve hiç bir peygamber de hiç bir zaman insanların

yapamayacakları bir şeyi Allah'ın yardımı olmadıkça yapamaz.

Onların olmasını teklif ettikleri mucizeler, tıpkı Yahudilerin istedikleri gibi yerden pınar fışkırtmak, gökten bir kitap indirmek ve benzeri şeyler hissedilir özellikte ve maddî bir takım mucizelerdi: Nitekim Yüce Allah onların isteklerini naklederken şöyle buyurmaktadır: "Dediler ki: Bize yeryüzünden bir pınar fışkırtmadıkça asla sana iman etmeyiz. Yahut senin hurmadan, asmalardan bir bahçen olsun da ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtacaksın, yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü üzerimize parça parça düşüreceksin, ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza topluca getireceksin veya altından bir evin olsun yahut göğe çıkacaksın. Buna rağmen çıktığına da, üzerimize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece iman etmeyiz." De ki: Sübhanallah! Ben rasul olan bir insandan başka bir şey miyim ki?" (İsrâ, 17/9-13). Yani sen bir insansın. Diğer insanların yapamadıkları şeyi yapmaya, Allah'tan başkasının var edemeyeceği şeyleri var etmeye gücün yetmez.

Bütün bunlar Allah'ın meşietine bağlı olan şeylerdir. Yüce Allah onları hidayete iletmek isteseydi, meleklerde olduğu gibi, onlarda da imanı var eder yahut da peygamberlerin tebliğlerini kabul edip hakka boyun eğecek istidatta yaratırdı. Fakat Yüce Allah insanları birbirinden farklı, birbirinden değişik şekillerde yaratarak onları denemeyi dilemiştir. Nitekim bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Eğer Rabbim dileseydi, elbette yeryüzündekilerin hepsi toptan iman ederdi." (Yunus, 10/99); "Eğer Rabbin dileseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat onlar ihtilâf halinde böylece devam edip gideceklerdir; Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesna. Esasen onları da bunun için yaratmıştır..." (Hûd, 11/118-119)

İbni Abbas Yüce Allah'ın, "Allah dileseydi muhakkak hepsini hidayet üzere toplardı" buyruğu hakkında şöyle demektedir: Resulullah (s.a.), bütün insanların iman etmelerini ve hidayet üzere kendisine uymalarını çokça arzuluyordu. Yüce Allah, Allah'ın ezelfî ilminde ilk Zikir'de mutlu olacakları takdir edilmişlerin dışında kimsenin iman etmeyeceğini ona bildirdi.

İşte ey Muhammed, artık Allah'ın insanın yaratılışındaki sünnetini ve yaratışını değiştirmenin imkânsız olduğunu bildiğine göre sakın bu hususta O'nun sünnetlerini bilmeyenlerden olmayasın! O bakımdan ilâhî hikmetin gerekli gördüğü bu sünnetlere muhalif olabilecek şeyler hakkında dikkatle düşün (ve bu muhalif şeyleri isteyen bilgisizlerden olma)! [\[14\]](#)

Müşriklerin Peygamberin Çağrısını Reddetmeleri Ve Bir Ayet (Mucize) İndirilmesini İstemeleri

36- İcabet edenler ancak dinleyenlerdir' Ölülerini ise Mlah dirilecek, sonra yalnız O'na döndürüleceklerdir.

37' Onlar "Üzerine Rabbinden bir ayet indirilmeli değü miydir dedüer. De ki: "Allah bir ayet indirmeye elbette kâ- dirdir." Fakat onların çoğu bilmezler.

Açıklaması

Rablerini tevhide, peygamberliğini kabule davet ettiğinde senden ve senin çağrını kabul etmekten yüz çeviren bu kimselerin yüz çevirmeleri sana ağır ve büyük bir iş gelmesin. Çünkü senin çağrını ancak Allah'ın kelâmını anlamak, üzerinde düşünmek ve kavramak suretiyle işitip dinleyen ve buna bağlı olarak hakka kulak verip doğruya tabi olan kimseler kabul eder.

Seni tasdik etmeleri için özel gayret gösterdiğin yüz çeviren kâfirlere gelince, bunlar aslında hiç bir ses işitemeyen, hiç bir çağrını akletmeyen, hiç bir sözü anlayamayan ölümler arasındadırlar. Çünkü bunlar Allah'ın hüccet ve belgeleri üzerinde düşünmez, ayetlerinden ibret ve öğüt almazlar. İmanı kabul etmeyip küfürden vazgeçmeyişlerinin sebebi ise, onların Allah'ın indirdikleri üzerinde sağlıklı bir şekilde bir türlü düşünmemeleridir. O bakımdan onlar hiç bir söz işitemeyen ölümler ayarındadırlar. Yani onların kalpleri ölüdür. Yüce Allah onları bu durumları sebebiyle bedenlen de ölmüş kimselere benzetmektedir.

Yüce Allah'ın, "Ölümleri ise Allah diriltecek" buyruğu ise, Yüce Allah'ın böyle kimseleri dahi çağrını kabul etmek zorunda bırakabilme kudretine bir örnektir. Yani kıyamet gününde kabirlerinden ölümleri diriltecek olan O'dur. Daha sonra da amellerinin karşılığını görmek üzere O'na döndürüleceklerdir. İşte böylelerinin kalplerini de iman ile diriltmeye kadir olan yalnızca Allah'tır. Sen ise onlara hidayet vermeye güç yetiremezsin.

İnatlarının dışı yansıyan özelliklerinden birisi de, Rablerinden Hz. Salih'in devesi, Hz. Musa'nın asası, Hz. İsa'nın isteği üzere sofranın indirilmesi, kaynakların fıskırılması, etrafı hurma ve üzüm bağlarıyla çevrilmiş yemyeşil bahçeler meydana getirmesi, semayı üzerlerine parça parça düşürmesi, bir melek kafilesi veya topluluğunu getirmesi, altından bir ev var etmesi, semadan bir kitap indirmesi gibi Rablerinden harikulade bir mucize indirmesini istemeleridir.

Yüce Allah onlara, "De ki, Allah bir ayet indirmeye elbette kadirdir..." diye cevap vermektedir. Yani ey Peygamber onlara de ki: Allah onların teklif ettikleri ayetlerden (mucizelerden) herhangi birisini indirmeye kadirdir, fakat onun hikmeti bunları ertelemeyi gerektirmektedir. Çünkü istekleri üzere böyle bir mucizeyi indirecek sonra da bunlar ona iman etmeyecek olurlarsa, geçmiş ümmetlere yaptığı gibi acilen onları cezalandırır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bizi ayetler göndermekten alıkoyan evvelkilerin onları yalanlamış olmalarından başka bir şey değildir. İşte Semud'a (kavmine) da gözleri göre göre o dişi deveyi vermiştik de bu yüzden onlar zulmettiler. Halbuki biz ayetleri ancak korkutmak için göndeririz." (İsrâ, 17/59); "Eğer dilersek gökten üzerlerine bir ayet indirirdik ki, hemen ona itaatle eğiliverirdi." (Şuarâ, 26/4)

Yüce Allah'ın, "Fakat onların çoğu bilmezler" buyruğunun anlamına gelince: Onlar Yüce Allah'ın böyle bir ayeti indirmeye kadir olduğunu bilmezler. Şu kadar var ki onun hikmeti, böyle bir ayeti indirmemesini gerektirmiştir. Bu kavmin çoğunluğu ise, böyle bir şeyi işi yokuşa sürmek için ve inat olsun diye ne istediklerini dahi bilmiyorlar. Şüphesiz Yüce Allah onlara istediklerini vermez, fakat eğer onlar bilen ve akıllarını kullanan kimseler olsalardı, böyle bir mucizeyi yararlanmak üzere isterlerdi. O takdirde Yüce Allah en mükemmel şekliyle isteklerini onlara verirdi. Teklif ettikleri türden ayetin indirilmesi iman etmedikleri takdirde onların helak edilmelerine sebep olur.

Yani onların Kur"anda yer alan bunca ifadelerin ve apaçık ayetlerin varlığına rağmen, maddî bir ayet (mucize) istemeleri, Allah rasulünü aciz bırakma çabasından başka bir şey değildir. Böyle bir mucizenin gerçekleştiğini var saysak bile, yine iman etmeyecekler ve "Bu bir büyüdür" diyeceklerdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz sana kâğıt içinde bir kitap indirseydik de kendileri de elleriyle ona dokunsalardı, kâfir olanlar yine, "Bu ancak bir sihirdir" derlerdi." (En'âm, 6/7); "Eğer onlar bir ayet (mucize) görürlerse yüz çe-viriverirler ve "Bu devam edip giden bir sihirdir" derler." (Kamer, 54/2) [\[15\]](#)

Allah'ın İlminin Ve Kudretinin Kemali, Kur'an-ı Kerim'de Hiç Bir Şeyin Eksik Bırakılmamış Olması

38- Yeryüzünde yürüyen bütün canlılar ve iki kanadıyla uçan kuşların hepsi mutlaka sizin ^hi ümmetlerdir. Biz o Kitap'ta hiç bir şeyi eksik bırakmadık. Sonra ancak Rablerinin huzurunda toplanırlar.

39" Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar karanlıklarda kalmış sağırlar ve

dilsizlerdir. Allah dilediğini saptı- nr, dilediğini de doğru yol üzere kılar.

Açıklaması

Ey insanlar! Ne kadar yeryüzünde hareket eden canlı ve kuş türlerinden hayvan varsa, mutlaka onlar da sizin gibi yaratılmış ümmetlerdir. Onlar aynı zamanda sizin gibi çeşitli sınıflara ayrılmışlardır. Onların kendilerine ait rızık-ları, düzenleri, durumları ve karakterleri vardır. Bunların işlerini çekip çeviren, durumlarına riayet edip gözetleyen, onlara iyilikte bulunan Yüce Allah'tır.

Özellikle yeryüzündeki canlıların söz konusu edilmesi, bunların kâfirler tarafından da görünüyor olmasından dolayıdır. Göklerdeki melekûtta ise tek başına Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediği pek çok şeyler vardır. Orada gerçeğini Allah'tan başka hiç bir kimsenin idrak edemediği canlı varlıklar da vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Göklerin, yerin ve oralarda yaydığı her canlının yaratılışı O'nun ayetlerinden (birliğinin belgelerinden)dir. O dilediği zaman onları toplamaya elbette kadirdir." (Şura, 42/29)

Yüce Allah "Kitap" diye sözü edilen Levh-i Mahfuzda söz konusu etmediği hiç bir şey bırakmamıştır. (Levh-i Mahfuz, gayb âleminde yaratılmış bir şey olup orada kıyamet gününe kadar mahlûkatın takdirleri ile ilgili olarak olmuş ve olacak her şeyin tedvin edildiği şeydir.) Yani bütün yaratıkların bilgisi Allah nezdindedir. O hiç bir şeyi unutarak rızık ve tedbirinin dışında bırakmaz; bu yaratık ister karada ister denizde, isterse de havada olsun. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Yerde yürüyen ne kadar canlı varsa hepsinin rızıkını karşılamak Allah'a aittir. Onların duracak yerlerini de emanet edindikleri yerlerini de O bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır." (Hûd, 11/6)

Râzî ve bir grup müfessire göre bu konuda daha kuvvetli olan görüş, kitaptan kastedilenin Kur'an-ı Kerim olduğudur. Çünkü bu kelimenin başına gelen elif-lâm daha önce sözü geçen kitap hakkındadır. Daha önce sözü geçen kitap ise Kur'an-ı Kerim'dir.

Daha sonra Yüce Allah, insan olsun hayvanlardan olsun bütün bu ümmetleri diriltecek ve kıyamet gününde onları huzurunda toplayıp her birisine amelinin karşılığını verecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Vahşî hayvanların bir araya toplandığı zaman..." (Tekvir, 81/5). İmam Ahmed, Ebu Zerr'den rivayetine göre Resulullah (s.a.) birbiriyle tolaşan iki koyun görür ve "Ey Ebu Zerr, bunların birbirleriyle ne için tolaştıklarını biliyor musun?" diye sorar. Ebu Zerr, "Hayır" deyince Resulullah (s.a.) şöyle buyurur: "Fakat Allah bunu bilir ve onlar arasında hükmünü verecektir."

Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah da babasından naklettiği Müsned'inde Hz. Osman'dan rivayetine göre Resulullah (s.a.) Şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz boynuzsuz koyun için kıyamet gününde boynuzlu koyuna kısas uygulanacaktır."

Abdürrezzak da Ebu Hureyre'den Yüce Allah'ın, "... hepsi mutlaka sizin gibi mmetlerdir. Biz o Kitapta hiç bir Şeyi eksik bırakmadık. Sonra hepsi Rable-rinin huzurunda toplanırlar" buyruğu hakkında Şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Kıyamet gününde bütün mahlkatı, hayvanları, kuşları ve her Şeyi bir araya getirip toplar. O gün Allah'ın adaleti o dereceye ulaşır ki, boynuzlu koyundan boynuzsuzun hakkını alır. Sonra da, "Haydi toprak olunuz" der. İŞte bundan dolayı kfir, "Keşke toprak olsaydım" (Nebe, 78/40) diyecektir.

Allah'ın birliğine, peygamberinin doğruluğuna dellet eden, yalanlayan kfirlere gelince: Cahillikleri, bilgilerinin azlığı ve anlayışsızlıkları işitemeyen sağır ve konuşamayan dilsiz bir kimseyle örneklendirilmiŐtir. Bunlar kabul edecek Şekilde hak ve hidayet çağrısını işitmezler. Bildikleri hakkı söylemezler. Karanlıklar içerisinde, Şirkin, putperestliğin, cahili geleneklerin, bilgisizliğin ve kitaptan habersizliğin karanlıkları içerisinde bocalayıp dururlar. Böyle sağır ve dilsiz bir kimse nasıl doğru yolu bulabilir; yahut içinde bulunduğu karanlıklardan nasıl çıkabilir ki? Nitekim Yüce Allah Şöyle buyurmaktadır: "Onların misali bir ateş yakanın hali gibidir. O, etrafını aydınlatınca Allah nurlarını giderip kendilerini görmeyecek bir halde karanlıklar içerisinde bırakır. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, artık onlar dönmezler." (Bakara, 12/17-18). Onlar böyle Şeyler üzerinde düşünmekten, bunlar hakkında kafalarını yormaktan yana gaflet içerisindedirler.

Yaratıkları hakkında dilediği gibi tasarrufta bulunan Yüce Allah'tır. Allah saptırmayı dilediğini saptırır, ona lütufta bulunmaz. Buna sebep ise onun lütfa lyık olmayışıdır. Allah kime hidayet etmek isterse de ona lütfeder ve onu dosdoğru yol olan İŐlm'a iletir. Çünkü o lutfedilmeye ehil olan kimsedir. Bu Şekilde lütuf görüşü Mutezile'nin görüşüdür.

Saptırmak ve hidayete iletmek, Yüce Allah'ın mahlukta dair ezeli bilgisine göre meşieti ile olur. Allah'ın saptırdığı kimsenin onun hak davasından yüz çevirmesi, doğruya ulaştıran delil ve belgeler üzerinde düşünmeyip büyüklük taslaması dolayısıyladır. Allah kime de hidayet verirse yani ciddi bir Şekilde düşünme, kulağını, basiretini, kalbini yani aklını kullanma kabiliyetini ihsan ederse, hidayetini de ihsan eder. Bunu insanlara miras yoluyla gelen veya geleneksel etkenlerden dolayı değil bağımsız bir Şekilde konu üzerinde düşündüklerinden dolayı verir. [\[16\]](#)

Sıkıntılı Zamanlarda Yalnızca Yüce Allah'a Sığınmak

40- De ki: "Söyler misiniz? Size Allah'ın azabı gelirse yahut size kıyamet gelip çatsa Allah'tan başkasını mı çağıracaksınız? Şayet doğru söyleyen kimseler iseniz..."

41- Hayır, yalnız O'na dua edersiniz. O da dilerse dua ettiğiniz şeyi kabul eder, açar ve siz şirk koştuklarınızı

unutursunuz.

42- Andolsun senden önceki ümmetlere biz (peygamberler) gönderdik. Onları yalvarırlar diye darlığa, hastalığa uğrattık.

43- Bari onlara azabımız geldiğinde yalvarsalar ya! Fakat kalpleri katılaştı. Şeytan da yaptıklarını onlara süslü göstermişti.

44- Bunlar kendilerine hatırlatılanı unutunca üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıklarında onları ansızın tutup yakalayiverdik. Artık o anda onlar ümitsiz kalıverdiler.

45- Böylece zulmeden kavmin ardı arkası kesildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

Açıklaması

Yüce Allah, dilediğini yapanın, dilediği şekilde yarattıklarında tasarruf edenin kendisi olduğunu, kimsenin hükmüne karşı gelemeyeceğini, yarattıkları hakkında verdiği hükmü hiç kimsenin geri çeviremeyeceğini haber vermektedir. O kendisinden dilekte bulunulduğu vakit dilediği kimsenin istediğini yerine getiren, ortağı olmayan bir ve tek olandır.

Ey peygamber! Müşriklere de ki: Bana haber veriniz, sizden önceki ve size benzeyen ümmetlerin başına gelen yerin dibine geçirilme, fırtınalar, yıldırımlar ve tufan gibi Allah'ın azabı size gelse yahut da bütün dehşetleriyle, alçaltı-cılığı ve ibret verici cezalarıyla kıyamet size gelip çatacak olsa, başınıza gelen bu belâların açılması (giderilmesi) için Allah'tan başkasına dua eder misiniz; yoksa, onunla birlikte başka tanrılar edinmekte doğru söyleyen kimseler iseniz, sığındığınız putlarınıza mı dua edersiniz?

Daha sonra susturmak ve onları ister istemez kabul etmek zorunda bırakmak maksadıyla kendilerine yöneltilen bu soruya, önce geçen hususların söz konusu olmayacağını belirtmek üzere "hayır" diye cevap vermektedir. Bu sorunun cevabı şudur: Sizler sıkıntı, darlık, mihnet ve zorluk zamanlarınızda Allah'tan başka hiç bir kimseye dua etmezsiniz. Sizler başınıza gelen hastalıkları, sıkıntılarını açıp gidermesi için Allah'a dua edersiniz. O da meşietine uygun olarak bu sıkıntınızı açıp giderir. Bu arada ortak koştuğunuz ilâhlarınızı unutursunuz, böyle bir zamanda Allah'tan başkasını hatırlamazsınız. Yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirildiği gibi: "Denizde size bir sıkıntı isabet ettiği zaman ondan başka taptığınız herkes kaybolur gider." (İsra, 17/69); "Gemiye bindiklerinde dinlerini yalnız ona halis kılanlar olarak Allah'a yalvarırlar. Onları karaya (çıkarıp)kurtarınc da bakarsın ki onlar (Allah'a) ortak koşarlar." (Ankebût, 25/65); "Onları gölgeler gibi dalgalar kapladığında dinlerini halis kılanlar olarak Allah'a dua ederler. Onları kurtarıp karaya çıkarınca onlardan kimileri orta yolu tutar. Esasen bizim ayetlerimizi ancak çokça haksızlık edenler ve nankörlük edenler inkâr eder." (Lokman, 31/32)

Çünkü Yüce Allah insan fitratına, tevhidi ve kudreti her şeyin üstünde olan, yerde ve göklerde hiç bir kimse tarafından aciz bırakılmayan gerçek yaratıcıya itaatle boyun eğme duygusunu yerleştirmiştir. Şirk ise ilkel kavimlerden miras olarak alınan geçici ve arızî bir şeydir. Nihayet sıkıntı baş gösterince insanlar Yüce Allah'a yalvarıp yakarırlar: "Allah'ın insanları üzerine yarattığı Allah'ın fitratına (yönel). Allah'ın yaratışı hakkında değiştirme söz konusu değildir." (Rum, 30/9)

Daha sonra Yüce Allah, geçmiş ümmetleri örnek göstermekte ve hem ibret olsun, hem de sapıklıklarından dönüp akıllarını başlarına alsınlar diye kullarını sıkıntılara düşürmenin sünneti gereği olduğunu bildirmek için kıyas yapacak şekilde örnek vermektedir ve şöyle buyurmaktadır: "Andolsun senden önceki ümmetlere biz..." Yani andolsun, senden önceki ümmetlere peygamberler gönderdik. Onlar kendi ümmetlerini tevhide, Allah'a ibadete çağırdılar, fakat onların çağrılarına icabet etmediler. Biz de onları sıkıntılarla, hastalıklarla imtihan ettik; yani onları fakirlik, geçim darlığı, hastalık ve acılarla sınadık. Belki Allah'a döner, Allah'a yalvarıp yakarır ve ona itaatle boyun eğerler diye. Çünkü sıkıntılar ruhları cilâlandırır. Sıkıntılar yiğit insanları doğurur ve ahlâkı arındırır. Bu ayet-i kerime kendisinden önceki buyruklar ile birbirine yakın iki dilimin ilişkisi gibi ilişkilidir. Çünkü müşrikler peygamberlerine muhalefet hususunda kendilerinden öncekilerin yolunu izlediler. O bakımdan şimdi muhalefet edenler de kendilerinden öncekilerin başlarına gelen belâ ve musibetlerin benzerlerinin başlarına gelip çatmasına maruzdurlar.

Daha sonra Yüce Allah yalvarıp yakarmaya teşviki şöylece pekiştirmektedir: Bizim verdiğimiz sıkıntılar, onlara gelip azabın ön habercileri orataya çıktığında, bize itaatle ve tevbe ederek yalvarıp yakarmaları gerekmez miydi? Fakat onlar böyle bir iş yapmadılar, kalpleri katılaştı. Yani kalpleri incelmedi ve itaatle boyun eğmediler. Kalpleri adeta taş gibi katılaştı veya taştan da daha katı oldu. İbret almadılar. Şeytan onların şirk, ahlâksızlık, inatlaşma ve masi-yet gibi işlerini onlara süsledi, güzel gösterdi ve atalarının

üzerinde oldukları halde kalmaları için kendilerine vesveseler verdi.

Daha sonra -sebebi ve şekilleri açıklanmak suretiyle- onlara azap indi. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bunlar kendilerine hatırlatılanı unutunca..." [17]

Yani peygamberlerinin kendilerine hatırlattıkları korkutma ve müjdelemeler-den yüz çevirip bunları unuttur gibi yaparak küfür ve inatları üzerine ısrar edince, üzerlerine rızkın her türlü kapılarını, rahat geçim, sağlık, güvenlik ve buna benzer tercih ettikleri şeylerin kapılarını ardına kadar açtık. Bu ise Allah'ın onlara, azaba derece derece yaklaştırmak için tanıdığı bir mühletti. Nihayet onlar kendilerine verilen mal, evlat ve rızıklarla sevinip şımarınca, ansızın onları kökten imha eden azapla yakalayiverdik. Aniden onların kurtuluştan ve her bir hayırdan ümit kestiklerini görürsün.

Peygamberleri yalanlamak ve şirk üzere kalmak suretiyle kendilerine zulmeden o topluluk helak oldu ve kökten imha edildiler. Onlardan hiç bir kimse geriye kalmadı. Katıksız övgüler, peygamberlerine, itaat ehline verdiği nimetleri, küfür ve fesat ehlini cezalandırması sebebiyle âlemlerin rabbi olan Allah'ındır. Bu da şuna işaret etmektedir: Fesatçıların yok edilmesi Allah'ın bir nimetidir. Darlık ve sıkıntılarda ibret ve öğüt vardır. Lüks ve rahat geçime gömülmek kimi zaman bir istidraç olabilir. Her işin sonunda da Allah'ın anılması bir görevdir (vaciptir).

Ahmed, Ukbe b. Âmir'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Eğer Allah'ın, masiyetlerine rağmen bir kula dünyadan sevdiği şeyleri verdiğini görürsen şunu bil ki, o ancak ve ancak bir istidraçtır (derece derece onu azaba yaklaştırmak ve azabını daha çok artırmak içindir.)" Daha sonra Resulullah (s.a.) şu ayet-i kerimeyi okudu: "Bunlar kendilerine hatırlatılanı unutunca üzerlerine her şeyin kapılarını açtık..."

Taberânî ile Beyhakî'nin rivayetinde ise şöyle denmektedir: "Masiyetleri üzerinde devam edip gittiği halde bir kula Yüce Allah'ın istediğini verdiğini görürsen, şunu bil ki bu, ancak Allah'tan ona bir istidraçtır."

Mümin ise nimete aldanmaz, sıkıntıya da sabreder. Müslim, Suhayb er-Rûmî yoluyla Hz. Peygamberden merfi olmak üzere şu hadisi rivayet eder: "Müminin işi hayret edilecek bir iştir. Onun bütün işleri hayırdır. Böyle bir imkân ise müminden başka hiç bir kimseye verilmemiştir. Ona bir bolluk isabet ederse şükreder ve bu onun için bir hayır olur. Ona bir sıkıntı isabet ederse sabreder, bu da onun için bir hayır olur." [18]

İlâhî Kudret Ve Vahdaniyetin Bazı Delilleri İle Peygamberlerin Görevleri

46- De ki: "Söyler misiniz, eğer Allah işitme duyunuzu ve gözlerinizi alsa, kalplerinize mühür vursa Allah'tan başka onları size iade edecek ilâh kim-dir?" Bak, ayetlerimizi (vahdaniyetimize ait delilleri) nasıl türlü türlü açıklıyoruz, yine de onlar yüz çeviriyor-lar! (iman etmiyorlar)

47- De ki: "Söyler misiniz, eğer Allah'ın azabı ansızın yahut açıktan açığa size gelip çatarsa zalimler topluluğundan başkası helak olur mu?"

48- Biz peygamberleri ancak müjdele-yici ve korkutucular olarak göndeririz. Artık kim iman edip ıslah etse, onlara korku da yoktur, onlar üzülmezler de.

49- Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, fasıklık ettikleri için onlara azap dokunacaktır.

Açıklaması

Ey Peygamber! Şu yalancıya ve inatlaşan müşriklere de ki: Şayet Allah sizin işitmenizi, görmenizi, kalbinizi alacak olursa ne yapacaksınız, bana söyleyin? Dinlemek, başkalarıyla tanışmanın ve anlaşmanın anahtarıdır. Eşyaya tahakküm etmek, onu egemenliği altına almak için ise gözler gereklidir. Kalp ise hayatın, aklın ve bilginin yeridir. Eğer bu güçler işlemez hale gelirse insanın durumu bozulur, dünya ve din menfaatleri ortadan kalkar. Bu nimetleri bağışlayan Allah olduğuna göre tazim, övgü ve kulluğun da Allah'tan başka kimsenin hakkı olmaması gerekir.

Kalbin mühürlenmesi, hidayetin nüfuz etmesine imkân kalmayacak, işleri akletmeyecek, fayda ve zararı, hak ile batılı idrak edemeyecek hale gelmesi de-mekir. Yüce Allah'ın, "Onları size iade edecek ilâh kimdir?" buyruğunun anlamı şudur: Sizden alınan bu güçlerinizi size kim geri verebilir? Yani Allah'ın sizden aldıklarını tekrar size geri verecek O'ndan başka bir ilâh yoktur.

Ayetleri ne şekilde açıkladığımıza, nasıl beyan ettiğimize, değişik şekillerde türlü türlü üslûplarda nasıl tekrarladığımıza bir bak! Uyarmak, ileri sürecek mazeret bırakmamak, teşvik etmek, korkutmak ve buna benzer üslûplarla. Bütün bunlar ise Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'ndan başka taptıklarının batıl olduğuna, sapıklık olduğuna bir delildir. Eğer

tapındığınız şeyler fayda ve zarar verebilen ilâhlar olsalardı, bunları size geri vermeleri gerekirdi. Sizler bunların hiç bir şeye gücü yetmeyen varlıklar olduğunu bildiğinize göre, ne diye onlara dua ediyorsunuz? Dua, ibadettir; ibadet ise ancak bir ve tek Kahhâr olan Allah'a yapılır. Şimdi sen onların nasıl yüz çevirdiklerine bir bak ve ey peygamber de ki: Bana söyleyiniz! Allah'ın azabı ansızın, farkına varmaksızın gelip sizi bulacak olursa yahut da gözünüz göre göre, açık bir şekilde gelip size çatacak olursa ne yapacaksınız! Zaten Allah'a şirk koşmak suretiyle küfür ve inat üzerinde ısrar ederek kendilerine zulmeden zalimlerden başkası da helak olunmaz. Yani azap, ancak Allah'a şirk koşmak suretiyle kendilerine zulmedenleri kuşatır. Yalnızca Allah'a ve O'na şirk koşmaksızın ibadet edenler ise kurtulur.

Daha sonra Yüce Allah peygamberlerin görevlerini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Biz peygamberleri ancak müjdeleyici ve korkutucular olarak göndeririz." Yani peygamberlerin görevi müminleri cennet ve hayırlar ile müjdelemek, Allah'ı inkâr eden kâfirleri de cehennem ve cezalar ile korkutmaktan ibarettir. Arkasından bu iki kesimin akibetini şöylece açıklamaktadır:

Peygamberleri doğrulayıp onların getirdiklerine kalpten iman eden, onlara tabi olmak suretiyle amelini düzelten kimseler için gelecekte, dünya azabından yana da ahiret azabından yana da bir korku yoktur. Allah'a kavuşacakları günde de geçmişte elde edemediklerinden ve dünya işlerinden geriye bıraktıklarından dolayı üzülmeceklerdir. Çünkü Yüce Allah şu buyruğunda olduğu gibi onları her türlü korku ve dehşetten koruyacaktır: "O en büyük korku onları üzmeyecektir. Melekler onları karşılayacak ve "işte bu va'dolunduğunuz gündür" (diyeceklerdir.)" (Enbiyâ, 21/103). Dünyada, aşırılığı ve uzun süre devam etmesi bakımından sıkıntıdan dolayı müşriklerin üzüldükleri gibi üzülmezler. Onlar kendilerine isabet edenlere sabrederler, Allah'tan ecir beklerler. Bu musibetlerin yerine hayırlısının kendilerine verilmesini umarlar. Çünkü Yüce Allah nimet ile karşılaşmak halinde şükretme, sıkıntı esnasında da sabretme ve işi yüce yaratıcıya havale etme yolunu göstermiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yerde olsun nefislerinizde olsun gelip çatan her bir musibet, mutlaka biz onu yaratmadan önce bir kitapta (yazılı)dır. Şüphesiz bu Allah'a göre pek kolaydır. Ta ki elde edemediğinize üzülmesiniz, size verdiklerinden dolayı da şırmayasınız. Allah böbürlenip aldanan hiç bir kimseyi sevmez." (Hadîd, 57/22-23)

Peygamberlerle gönderilen Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar, küfre saptıkları ve peygamberlerin getirdiklerini bile bile inkâr ettiklerini, Allah'ın emir ve itaatının dışına çıkarak yasaklanan, haram kılman şeyleri işledikleri için azaba duçar olacaklardır. Onların küfür ve fesatlarının dünyadaki cezası çeşitli sıkıntılarla, ahirette de cehennemde çeşitli gazap ve cezalarla olacaktır. Kâfirin dünya hayatında iken yararlandığı dünyevî nimetlere gelince, bunlar ahiretin hayırlarıyla karşılaştırıldığı takdirde, pek az bir meta, oldukça basit ve önemsiz şeyler olarak görünürler. [\[19\]](#)

Peygamberin Tek Kaynağı Vahiy, Görevi İse İnsanları Uyarmaktır

50- De ki: "Ben size "Yanımda Allah'ın hazineleri vardır" demiyorum. Ben gaybı da bilmiyorum. Ben hiç şüphesiz bir meleğim de demiyorum. Ben ancak vahyolunana uyarım." De ki: "Hiç görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?"

51- Rablerinin huzurunda haşroluna-caklarını bilip korkanları sen bununla inzar et! Onlar için ondan başka bir dost da yoktur, bir şefaet edici de yoktur. Olur ki sakınırlar.

52- Sırf O'nun rızasını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenleri kovma! Onların hesabından sana bir şey düşmez, senin hesabından da onlara bir şey düşmez ki, onları kovasın. O takdirde zalimlerden olursun.

53- Biz onlardan kimini kimisi ile böylece imtihan ettik. Ta ki "Allah aramızdan bunlara mı lütfetti?" desinler diye. Allah şükredenleri daha iyi bilen değil midir?

Nüzul Sebebi

"Sırf onun rızasını dileyerek... dua edenleri kovma." mealindeki 52. ayetin nüzulü ile ilgili olarak, İbni Hibbân ile Hakîm Sa'd b. Ebi Vakkas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Bu ayet-i kerime altı kişi hakkında nazil olmuştur. Ben, Abdullah, İbni Mes'ud ve diğer dört kişi daha. Bunlar için Resulullah (s.a.)'a "Onları kov" dediler. Çünkü biz bunlar gibi sana tabi olmaktan utanıyoruz. Peygamber (s.a.)'in içinden Allah'ın dilediği şeyler geçti. Bunun üzerine, "Sırf onun rızasını dileyerek... dua edenleri kovma!" buyruğu, "Allah şükredenleri daha iyi bilen değil midir?" buyruğuna kadar nazil oldu. Biraz sonra konu ile ilgili Müslim'in bir diğer rivayetini de söz konusu edeceğiz.

Ahmed, Taberânî ve İbni Ebî Hatim, İbni Mes'ud'dan şöyle dediğini naklederler: "Kureyş'in ileri gelenleri Resulullah (s.a.)'ın yanından geçtiler. Hz. Peygamberin yanında Habbâb b. el-Eret, Suhayb ve Ammâr vardı: "Ey Muhammedi Sen bunları mı beğendin? Aramızdan Allah bunlara mı lütufta bulundu? Sen bunları kovsan, biz elbette sana tabi oluruz" dediler. Allah bunun üzerine haklarında, "Rablerinin huzurunda haşrolunacaklarını

bilip korkanları..." buyruğundan itibaren (55. ayet-i kerimenin sonu olan "Belli olsun diye ayetleri böylece açıklıyoruz" buyruğuna kadar) indirdi.

İbni Cerîr et-Taberî ile İbnü'l-Münzir de İkrime'den şöyle dediğini rivayet ederler: Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Mut'im b. Adiy, el-Hâris b. Mevfel ^[20], kâfirler arasından Abdi Menafoğullarının ileri gelenleri ile birlikte Ebu Talib'in yanına gelip ona şöyle dediler: Şu senin kardeşinin oğlu, şu köleleri yanından uzaklaştıracak olsa, gözümüzde daha büyür ve biz ona itaat edebiliriz, ona tabi olma ihtimalimiz daha yükselir. Bunun üzerine Ebu Talib, Resulullah (s.a.) ile konuştu. Ömer b. el-Hattab dedi ki: Böyle bir şey yapsak da onların ne istediklerini bir görsük. Bunun üzerine Yüce Allah, "Rablerinin huzuruna haşrolunacaklarını bilip korkanları..." ayetini "Allah şükredenleri daha iyi bilen değil inidir?" buyruğuna kadar indirdi. Söz konusu kişiler ise Bilâl, Ammâr b. Yâsir, Ebu Huzeife'nin azatlı kölesi Salim, Useyd'in azatlı kölesi Salih ^[21], İbni Mes'ud, el-Mik-dâd b. Am ^[22]s\ Vâkid b. Abdullah el-Hanzalî ve benzerleri idi. Bunun üzerine Hz. Ömer gelip söylediği sözden dolayı özür beyan etti. Bu sefer Yüce Allah'ın "Ayetlerimize iman edenler sana geldiğinde..." ayetini (54. ayet) indirdi.

Dikkat edilecek olursa bu rivayetler farklı farklıdır. Kimisi ayet-i kerimenin nüzul sebebini 53. ayetin sonuna kadar zikrederken, kimisi de 54 ve 55. ayet-i kerimeyi de bu sebeple inen ayetler arasında zikretmiştir. İlk rivayet İbni Mes'ud'u Kureyş'in ileri gelenleri arasında zikretmekle birlikte ^[23] sonuncu rivayet onu kovulması istenenler arasında zikretmektedir. ^[24]

Açıklaması

Müşrikler Resulullah (s.a.)'tan peygamberin ve onun risaletinin görev ve fonksiyonunun ne olduğunu bilmediklerinden dolayı kendilerini ikna edici maddî bir takım mucizeler göstermesini istiyorlardı. Yüce Allah indirdiği buyruklarla ona şöyle demesini emretti: "Ey Peygamber! Şunlara de ki: Ben Allah'ın hazinelerine sahip değilim. Onları paylaşırma, dağıtma ve onlarda tasarruf etme gücüm yoktur. Bu, yalnızca Allah'a ait olan bir iştir. O, bu hazinelerden hikmetine uygun ve kendi iradesiyle kullarından dilediğine verir.

Ben sizlere "Şüphesiz ki ben gaybı bilirim" de demiyorum. Bu da aziz ve celil olan

Allah'a ait bir şeydir. Ben gaybdan ancak Allah'ın bana bildirdiği şeyleri bilebilirim. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "O gaybı bilendir, O gaybına hiç bir kimseyi muttali kılmaz, meğer ki beğenip seçtiği bir peygamber ola." (Cin, 72/26-27)

Ben meleklerden bir melek olduğumu da iddia etmiyorum. Ben ancak bir insanım, Allah tarafından bana vahiy geliyor. O bakımdan insanların yapamayacakları şeyleri yapabilme gücüm yoktur.

Bu üç hususun ifade ettiği anlam da şudur: Ben ulûhiyet iddiasında da bulunmuyorum, gaybı da bilmiyorum, melek olmak iddiam da yoktur ki, güç ve kudretimin içerisinde olmayan şeyleri benden isteyebilirsiniz. Ben ancak sizin gibi bir beşerim; bana Kur'an-ı Kerim ve onu açıklamam vahyolunmaktadır. Bu konuda ben benzeri görülmedik bir iş de yapmıyorum. Risaleti tebliğ hususunda benden önce pek çok peygamber gelmiştir.

Peygamberin görevi ise vahye tabi olmaktır. Yüce Allah'ın, "Ben ancak bana vahyolunana uyarım" buyruğunun anlamı işte budur. Yani ben bana vahyo-lunanın dışına, çok az bir miktar dahi olsa çıkmam.

Daha sonra yüce Allah sapıtanın ve hidayet bulanın eşit olmayacağını beyan ederek sapıklıkları dolayısıyla müşrikleri azarlayıp şöyle buyurmaktadır: "De ki, hiç görmeyenle gören bir olur mu?" Yani yalanlayan müşriklere de ki: Hakka uyup ona yol bulan ile haktan uzaklaşarak onu kaybedip sapıtan kimseler bir olur mu?

Hiç düşünüp de şirkin sapıklığı ile İslâm hidayeti arasındaki farkı, Kur'an-ı Kerim'deki Allah'ın birliğinin delilleri ve O'nun rasûlüne tabi olmanın gereğini akledip kavramıyor musunuz? Bu Yüce Allah'ın şu ayetini andırmaktadır: "Rabbinden sana indirilenin ancak hak olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi olur mu? Ancak selim akıl sahipleri iyice öğüt alırlar." (Ra'd, 13/19)

Sıraladığımız bu açıklamalar, özetle, Yüce Allah'ın hiç bir kimsenin benzerine sahip olma imkânı bulunmayan mutlak kudretini ispatlamaktadır. Bu ise Allah'ın varlık ve birliğine delil olan bir husustur. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'in ve peygamberin doğruluğunu destekleyen mucizelerin yalnızca Allah tarafından geldiğini de ispatlamaktadır. Çünkü peygamberler, alışılmış hallerin dışında herhangi bir hususta tasarrufta bulunamazlar. Hiç bir şekilde Kur'an-ı Kerim yahut harikulade ayetlerin (mucizelerin) indirilmesi gibi, herhangi bir şeye de güçleri yetmez, mucizeleri gerçekleştiremezler de.

İşte risaletin hakikati budur. Daha sonra Yüce Allah peygamberine müminleri kötü hesap ve kötü cezalara karşı uyarmasını emrederek şöylece buyurmaktadır: "... Sen bununla inzar et..." Yani ey Muhammed! Sen vahiy yoluyla yahut Kur'an-ı Kerim'in

delaletiyle Allah'a iman eden, öldükten sonra dirilip haşredilmekten, mahşerin dehşetlerinden, kıyamet günündeki hesabın şiddetinden ve buna bağlı olarak Allah'ın huzuruna çıkılacağı esnada amellere karşılık verileceği zamanın dehşeti ile onları korkut. Böyle bir günde kendilerinin hiç bir yardımcıları, şefaathçileri, candan dostları ve destekleyicileri olmayacağına inanan o müminleri uyar: "O gün kimsenin kimseye bir fayda sağlama imkânı olmayacaktır. O gün mülk bütünüyle Allah'ındır." (İnfitâr, 82/19). Onları uyar ki, sakınabilsinler. Yani sen -sakınsınlar diye- aziz ve celil olan Allah'tan başka hiç bir kimsenin hakim olmadığı o günü hatırlatarak onları uyar. İbni Abbas der ki: Bunun anlamı şudur: Dünyada Allah'tan korksunlar, küfür ve masiyetlerden vazgeçsinler diye onları korkutup uyar. İşte Allah'a, gayba ve ahiret gününe iman eden bu kimseler, Kur'an-ı Kerim'den yararlanabilenlerdir. Maddenin dışında hiç bir şeye inanmayan materyalistlere gelince, bunlar ilâhî hidayet nurunu görmekten yana gözlerinin üzerine kendi elleriyle perde çekmişler, Allah onların kalplerini mühürlemiş, kulaklarını sağırlaştırmış ve gözlerini de kör etmiştir. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Sen ancak gıyaben Rablerinden korkanları ve namazı dosdoğru kılanları korkutursun. Kim de temizlenip arınırsa ancak kendisi için temizlenmiş olur. Dönüş yalnız Allah'adır." (Fâtır, 35/18)

Daha sonra Yüce Allah peygamberine Kureyş kâfirleri ile onların müreffeh eşrafını yakınına almasını, buna karşılık mustazaf müminler ile zayıf kimseleri uzaklaştırıp kovmasını yasaklamakta ve şöyle buyurmaktadır: "Sırf O'nun rızasını dileyerek sabah akşam Rablerine dua edenleri kovma..." Yani bu niteliklere sahip bu gibi kimseleri yanından uzaklaştırma. Aksine bunlar birlikte oturup kalktığı ve en yakın samimi dostların olsunlar. Onların niteliklerine gelince: Bunlar gerçekten iman etmiş, kalplerinde Rablerine karşı en ufak bir şirk şaibesi olmaksızın inanmış kimselerdir. Sabah akşam ve bütün vakitlerinde Rablerine dua ederler. O'na ihlâsla itaat ve dua ederler, bütün istekleri Allah'ı razı etmektir ve itaatlerini yalnızca Yüce Allah'a yaparlar. Çünkü ibadete lâayık olan O'dur. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de şu buyruktur:

"Sabah akşam Rablerine sırf O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle beraber sabret. Dünya hayatının ziynetini arzu ederek gözlerin onlardan başkasına kaymasın. Kalbine bizi anmaktan yana gaflet verdiğimiz heva ve heveslerine uymuş, işinde haddini aşmış kimselere de itaat etme!" (Kehf, 18/28)

Bu müşriklerin takındıkları tavrın bir benzerini de Hz. Nuh'un kavmi takınmışlardır. O kavmin ileri gelenleri Hz. Nuh'a şöyle demişlerdi: "İlk bakışta içimizden ayak takımlarından kimselerin dışında sana uyanı da görmüyoruz..." (Hud, 11/27). Hz. Nuh ise onlara şöyle cevap vermişti: "Ve ben iman edenleri kovacak da degıtım. ŞûnYü \>un\ar şüphesiz îl&blerme fettmşatoklT&vr. Fakat ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum." (Hud, 11/29)

Daha sonra Yüce Allah şu buyruğunda da olduğu gibi böylelerinin hesaplarını yalnızca kendisinin göreceğini belirtmektedir: "Onların hesabını görmek, yalnızca Rabbime aittir."

(Şuarâ, 26/113). Çünkü müşrikler bu yazıf müminlerin dinlerine ve ihlâslarına dil uzatmışlardı. Buna karşılık Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların da hesabından sana bir şey düşmez..." Yüce Allah onların ihlaslarvna ve amellerinde Allah'ın rızasını istediklerine dair şahitlik ettikten sonra böyle buyurmaktadır. Şayet durum Allah nezdinde dedikleri gibi olsa bile yine de sana düşen, sadece zahire itibar etmektir. Eğer ihlâslı olmadıkları için iç dünyaları razı olunmayan bir halde ise onların hesapları aleyhlerine olacaktır ve onların yakasını bırakmayacaktır. Onları aşip da zararı sana ulaşma-yacaktır.

Nitekim senin hesabın da senin içindir, seni aşip onlara zarar vermeyecektir. [\[25\]](#) Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Her kişi kazandığı karşılığında rehindir" (Tür, 52/21); "Her nefis kazandıkları karşılığında rehindir." (Müddessir, 74/38); "Hiç bir nefis bir diğèrinin günah yükünü yüklenmez." (En'âm, 6/164, İsrâ, 17/15; Fâtır, 35/18, Zümer, 39/7)

"Onların da hesabından sana bir şey düşmez, senin hesabından da onlara bir şey düşmez." Bu ifadedeki iki cümle aslında tek bir cümle konumundadır. Her ikisinin de ifade ettiği mana bir olmakla birlikte, ikisinin birlikte ifade edilmesi kaçınılmaz bir şeydir. Şöyle buyurulmuş gibidir: Sen de onlar da birbirinizin hesabından dolayı sorumlu tutulmayacaksınız.

O halde, onları ne diye kovuyorsun? Çünkü kovmak bir cezadır. Ceza ise hesap ve muhakemeden sonra söz konusu olur; ayrıca hesap görmek ise Allah'a aittir, sana düşen yalnızca tebliğdir: "O halde sen hatırlat! Sen ancak bir hatır-latıcısın. Onların tepesine dikilmiş bir zorba değilsin." (Gâşiye, 88/21-22)

Durum bu iken onları kovacak olursan, o takdirde kendilerine zulmedenler arasına katılmış olursun. Çünkü kovmak -belirttiğimiz gibi- ancak bir günah dolayısıyla olur; günah dolayısıyla hesaba çekmek ise sana değil, Allah'a ait bir iştir. Özetle Yüce Allah Müslümanlardan olup sakınmayan kimseleri söz konusu etmekte ve sakınmaları için uyarılmalarını emretmektedir. Daha sonra Müslümanlardan olup takva sahibi olanları söz konusu ederek Peygamberine, onları kendisine yakınlaştırıp onlara ikramda bulunmayı, onlar hakkında bunun dışında uygulamalar isteyen kimselere itaat etmemesini buyurmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah müşriklerin zayıflar hakkındaki sözlerinin Allah'ın bir sınaması, bir denemesi olduğunu açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Biz onlardan kimini kimisi ile böylece imtihan ettik." Yani onların kimini kimisi ile imtihan edip denedik, sınadık. Ta ki sonunda kâfirler arasından güçlü olanlar zayıf müminler hakkında şöyle desinler: Hepimizin arasından bu büyük nimeti Allah şu köle, azat edilmiş köle ve fakirlerden oluşan yoksullara mı özel olarak verdi? Yüce Allah'ın şu buyrukları da bu sözlerini andırmaktadır: "Zikir aramızdan ona mı verildi?" (Kamer, 54/25); "Kâfir olanlar iman edenlere onlar hakkında eğer bu bir hayır olsaydı, bizden önce onlar onu elde edemezlerdi." Ahkaf, 46/11). Yani onlar bu şekilde sınanınca sonunda inkâr edici bir üslûpla bu sözleri

söylediler ve Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade ettiği anlam onlar hakkında da gerçekleşmiş oldu: "Firavun hanedanı onu aldılar ki onlar için bir düşman ve hüznlerine sebep olsun." (Kasas, 28/78)

Diğer bir ifade ile, müşrikler Müslümanlara şöyle diyorlardı: Allah aramızdan bunlara mı lütufta bulundu. Yani hakka sahip olmayı ve kendilerini mutlu edecek şeyleri biz dururken onlara mı lütfedip bağışladı? Halbuki toplumun önde gelenleri ve başkanları bizleriz, onlar ise fakirler ve kölelerdir. Bu sözlerini böyle fakir kimselerin hak üzere olmalarını kabul edemediklerinden, aralarından hayrın bunlara ihsan edilmesini içlerine sindiremediklerinden söylüyorlardı. İşte onların bu sözü söylemelerine sebep fitneye düşmeleridir. Çünkü böyle bir sözü ancak yardımdan mahrum edilmiş, fitneye düşürülmüş kimseler söyler.

Daha sonra Yüce Allah, onların büyülenmekten, istikbardan kaynaklanan sözlerini şöylece reddedip cevaplandırmaktadır: "Allah şükredenleri daha iyi bilen değil midir?" Yani kimin iman edip şükredeceğini, dolayısıyla kimi imana muvaffak kılacağını, kimin küfür üzere sabit kalıp buna bağlı olarak onu yardımsız bırakılacağı en iyi bilen Allah değil midir? [\[26\]](#)

Yüce Allah'ın Rahmetinin Bazı Halleri

54- Ayetlerimize iman edenler sana geldiğinde,de ki: "Selâm sizlere! Rabbi-niz kendi üzerine rahmeti yazdı. İçinizden kim bilmeyerek kötü bir iş işler de sonra arkasından tevbe eder, düzeltirse şüphesiz O Gafûr'dur, Rahîm'dir."

55- Ayetleri böylece açıklıyoruz ve günahkârların yolu belli olsun diye...

Nüzul Sebebi

İkrime der ki: Ayet-i Kerime Yüce Allah'ın, uzaklaştırılmalarını Hz. Pey-gamber'e yasakladığı kimseler hakkında nazil olmuştur. O bakımdan Resulullah (s.a.) onları

gördüğünde önce kendisi onlara selâm verir ve "Ümmetim arasında kendilerine öncelikle selâm vermemi emrettiği kimseleri takdir buyuran Allah'a hamdederim" derdi.

Mâhân el-Hanefî de der ki: Bir topluluk Resulullah (s.a.)'ın yanına gelerek "Bizler oldukça büyük günahlar işledik" dediler. Onlara herhangi bir şekilde cevap vermiş olduğunu sanmıyorum. Arkalarını dönüp gittikten sonra şu ayet-i kerime nazil oldu: "Ayetlerimize iman edenler sana geldiğinde..." [\[27\]](#)

Açıklaması

Ey Peygamber! Allah'a ve Rasulüne iman edip kitaplarını da kalp ve amel-leriyle tasdik eden, günahlarına dair soru sorarak bunlardan tevbe etmelerine imkân var mı diyen müminlere de ki: "Selâm sizlere!" Yani günahlarınızdan dolayı tevbeden sonra Allah'ın sizi cezalandırmayacağı hususunda Allah'tan size güvenlik vardır. Allah'ın selâmını kendilerine tebliğ etmesini, peygamberine emretmek suretiyle Allah onlara ikramda bulunmuştur. Böylelerinin kalplerini hoş tutmak ve onlara ikram olmak üzere öncelikle sen selâm ver ve Allah'ın kuşatıcı ve geniş rahmetiyle müjdele onları.

Bundan dolayı Yüce Allah geçmiş buyruğun gerekçesini şöylece açıkla- • maktadır: "Rabbiniz kendi üzerine rahmeti yazdı." Yani o kerim zatına rahmeti icap ettirdi. Bu, O'nun bir lütfü, ihsanı ve minnetidir.

Görüldüğü gibi "selâm sizlere" ayetinin tefsirinde az önce geçtiği gibi nüzul sebebinde, sözü geçen iki sebebi de bir arada zikretmiş bulunduk. Bazıları da şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime bir takım günahlar işledikten sonra Resulullah (s.a.)'a pişmanlıklarını ve üzüntülerini izhar ederek gelen bir topluluk hakkında nazil olmuştur. İşte bu ayet-i kerime onlar hakkındadır.

Kimisi de şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime müşriklerin Allah'ın rasulün-den kovup uzaklaştırmasını istedikleri Suffa ehli hakkında nazil olmuştur; Allah da onları böyle bir ikramla taltif buyurmuştur.

Râzî de şöyle der: "Bu konu ile ilgili görüşlerin doğruya en yakını bu ayet-i kerimenin umumu üzere anlaşılmasıdır. Kim Allah'a iman ederse böyle bir teşrifin kapsamına girer. [\[28\]](#)

Daha sonra Yüce Allah tevbenin kabul edilme yolunu şöylece açıklamaktadır: "İçinizden kim bilmeyerek kötü bir iş işler de sonra tevbe ederse..." yani sizden kim bilmeyerek küçük ya da büyük bir günah işlerse -aşın gazaplanmak yahut serkeş bir şehvî arzu yahut bir beyinsizlik ve akibeti takdir olunamayan bir hafiflik ya da kasdî olmayarak böyle bir iş işler de -sonra da bu günahından dönüp pişman olarak ihlâsla Allah'a tevbe ederse, gelecekte de böyle bir günaha dönmek üzere karar verir, amelini düzeltir, kötülüğün ardından onun etkisini silmek üzere iyilik yaparsa, artık Yüce Allah ona günahını bağışlamak suretiyle muamele eder. Çünkü O mağfiret ve rahmeti çok geniş olandır. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu ayet-i kerimeyi andırmaktadır: "Allah nezdinde (makbul) tevbe, kötülüğü ancak bilmeden yapanların, sonra da çarçabuk tevbe eden kimselerinkidir..." (Nisa, 4/17)

Selef alimlerinden kimisi şöyle demiştir: Allah'a asi olan herkes cahildir. Hakem b. Ebân b. İkrime de şöyle der: Dünya bütününüyle cehalettir.

Kısacası samimî bir tevbenin dört şartı vardır: Günahtan dolayı gerçekten pişmanlık duymak, bundan sonra o günaha bir daha dönmemeye kesin karar vermek, işlenen günaha kul hakkı söz konusu olmuşsa hakkı sahibine geri vermek ve ardından salih amel işlemek.

Daha sonra Yüce Allah, lütfundan olmak üzere ilâhî beyanları açıklama yolunu bize göstermektedir. Bu yol ise, müminin itaat yollarını bilip günahkârların yollarına düşmekten uzak durabilmesi için Kur'an ayetlerinin geniş geniş açıklanmasıdır. İşte bunu beyan etmek üzere, "Ayetleri böylece açıklıyoruz..." diye buyurmaktadır.

Bunun anlamı da şudur: Tevhidin, peygamberliğin, kaza ve kaderin delillerine dair bu harikulade, açık ve teferruatlı açıklamalar gibi biz Kur'an'ın ayetlerini, beşeriyetin hakikatlerini beyan ediyoruz; batılcıların inkâr ettiği her bir hakkı böylece sapasağlam yerleştiriyoruz. Ta ki müminler günahkârların yolunu açık seçik görsünler. Onların yolu açık seçik ortaya çıktıktan sonra artık bunun dışında kalan ve buna muhalif olan her bir yol da müminlerin yoludur. İki kısımdan birisinin söz konusu edilmesi ikincisine de delâlet eder; Yüce Allah'ın, "Ve sizi sıcağa karşı koruyan elbiseler" (Nahl, 16/81) buyruğunda olduğu gibi. Burada görüldüğü gibi soğuk söz konusu edilmemektedir. Zira iki zıttan birisinin özelliğinin açıklanması, zımnen ikinci kısmın özelliğini de göstermektedir. Buna göre günahkârların yolu açıklık kazanırsa aynı şekilde hak ve iman ehlinin yolu da açıklık kazanmış olur. [\[29\]](#)

Peygamber (S.A.) İle Müşrikler Arasındaki Tartışmanın Sonuçlandırılması

56- De ki: "Sizin Allah'ı bırakarak ibadet ettiklerinize ibadet etmem hiç şüphesiz bana yasak edildi." De ki: "Ben sizin nevalarınıza asla uymam. O takdirde sapmış olur ve doğru yolu bulanlardan olmam."

57- De ki: "Şüphesiz ben Rabbimden bir beyyine üzerindeyim. Siz ise Onu yalanladınız. Sizin acele istediğiniz şey benim elimde değildir. Hüküm ancak Allah'ındır, O doğruyu haber verir ve O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

58- Eğer o acele istediğiniz şey benim elimde olsaydı elbette benimle sizin arınızda iş

bitirilmiş olurdu. Allah zalimleri en iyi bilendir.

Nüzul Sebebi

"De ki: Şüphesiz ben Rabbimden bir beyyine üzerindeyim" mealindeki 57. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak el-Kelbî şöyle der: Bu ayet-i kerime en-Nadr b. Haris ile Kureyş'in ileri gelenleri hakkında nazil olmuştur. Onlar, olay olsun diye "Ey Muhammed! Haydi kendisiyle bizi tehdit edegeldiğin azabı geti-river." diyorlardı. Bu sebeple bu ayet-i kerime nazil olmuştur. [\[30\]](#)

Açıklaması

Ey Peygamber! Şu müşriklere de deki: Ben sizin dua edip çağırdığınız, kendilerinden hayır ve zararı önlemelerini istediğiniz put, heykel veya şanı ne kadar yüce olursa olsun, salih bir kul yahut da herhangi bir meleğe ibadet etmekten alıkonuldum. Böylesi bir ibadet bana yasak kılınmıştır. Ben bütün bunlardan aynı şekilde aklî ve maddî deliller ile Allah'tan başka tapındığınız şeylere ibadet etmeyi engelleyen Kur'an ayetleriyle de alıkonulmuş bulunuyorum. İşte bu ifadelerle onların ne kadar cahil oldukları ima edilmekte ve bunlar içinde buldukları duruma gözü kapalı ve basiretsizce atılmakla nitelendirilmektedirler.

De ki: Ben herhangi bir delile tabi olmaksızın sırf hevaya uyma esasına dayanan şu hareketlerinizi izlemek suretiyle sizin yolunuza uymam. Şayet nevanıza uyacak olursam ben de sapıtmış olurum; hak ve hidayet namına hiç bir şeye sahip olamam. Bu onların herhangi bir şekilde hidayet üzere olmadıklarını kinayeli bir üslupla ifade etmektedir.

Şüphesiz Allah'tan başkasına ibadet, öyle bir sapıklık ve şirktir ki, uyanık akla sahip bir kimse bundan kendisini uzak tutar. Yüce Allah'a ibadetin doğruluğunu ise her türlü belge ve delil, düşünce ve sağlıklı işleyen bir mantık ortaya koymaktadır.

Hevaya tabi olunamayacağını ortaya koyduktan sonra Yüce Allah şu buyruğu ile

uyulması gerekenin ne olduğuna dikkat çekmektedir: "De ki: Şüphesiz ben, Rabbimden bir beyyine üzerindeyim..." Ey peygamber, onlara şunu söyle! Ben size muhalefet ettiğim hususlarda Allah'ın bana vahyetmiş olduğu şeri-atinden bir basiret üzereyim. Apaçık akli delillere ve dosdoğru tanıklara sahibim. Siz Allah'tan bana gelmiş bulunan hakkı, yani Kur'an-ı Kerim'i yalanladınız, şirk koşmak suretiyle Allah'ın varlığını inkâr ettiniz, apaçık belgeleri yalanlayıp hevaya ve sapıklığa tabi oldunuz, herhangi bir delili bulunmayan kör taklit yolunu izleyip gittiniz.

Acele gelmesini istediğiniz şey olan azap, benim nezdimde değildir. Ben onu üzerinize indirme kudretine sahip değilim. Hüküm ancak Allah'ındır. Yani bu işi gerçekleştirmek ancak Allah'a aittir. Dilerse O, azaptan dilediğinizi istediğiniz üzere size acilen verir, dilerse bu husustaki büyük hikmeti dolayısıyla size süre tanır, sizi erteler: "Her şey O'nun yanında bir miktar iledir." (Ra'd, 13/7).

Allah ise doğruyu anlatır. Yani o peygamberine vaadlerinde, tehditlerinde ve bütün haberlerinde hak olanı anlatır, hak hükmü bildirir. O ayırt edenlerin yani kullan arasındaki meselelerde hüküm verenlerin en hayırsıdır. Bir hüküm vermek dilediği vakit de emrini gerçekleştirir, yerine getirir.

Peygamber (s.a.) şirkleri sebebiyle üzerlerine azabın ineceğini belirterek kavmini korkuturdu. Kavmi ise küfür üzere ısrarları dolayısıyla bu azabın çabucak inmesini istiyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Şüphesiz ben Rabbimden bir beyyine üzerindeyim." Yani, ey Peygamber! uEy Allah'ım, eğer bu senin nezdinden gelen hak ise üzerimize semadan taş yağdır, yahut bize can yakıcı azap gönder." (Enfal, 8/32) diyerek azabın çabucak gelmesini isteyen şu inkarcılara de ki: Eğer bu azabı getirebilmek benim gücüm dahilinde bir şey olsaydı, hiç şüphesiz bu konuda hak ettiğinizi size gösterir, başınıza getirir ve benimle sizin aranızdaki hüküm verilmiş olurdu. Ben de çabucak kurtulmuş ve nihayet iş sonuna gelmiş olurdu. Allah ise kurtuluşa erme umudu bulunmayan, imana, hak ve adalete dönmeleri umulmayan zalimleri en iyi bilendir. O bakımdan azabın indirilmesi Yüce Allah'ın elindedir, benim değil. Allah onları nasıl, ne vakit ve ne şekilde cezalandıracağını en iyi bilendir: "Her ümmetin belli bir vadesi vardır. Onların belirlenen süresi geldiği zaman ne bir an geri bırakılırlar, ne de öne alınırlar." (A'râf, 7/34).

"De ki: Eğer o acele istediğiniz şey benim elimde olsaydı, elbette benimle sizin aranızda iş bitirilmiş olurdu." Bu ayet-i kerime ile Hz. Peygamber'in, "Hayır ben Yüce Allah'ın onların nesillerinden Allah'a ibadet edecek, O'na hiç bir şey ortak koşmayacak kimseleri çıkartacağını ümid ederim" hadisini bir arada nasıl anlayabiliriz diye bir itiraz gündeme getirilmiştir. Cevabı şudur: Bu ayet-i kerime, onların azabı istemeleri ile ilgilidir. Burada şuna delâlet vardır: Eğer onların azabı gerçekleşmesini istedikleri vakit, azabın gerçekleştirilme yetkisi Hz. Peygamber'in elinde olsaydı, bu azabı onların başına getirirdi. Hadis-i şerifte onların azabın başlarına gelip inmesini istediklerine dair bir şey yoktur.

Aksine dağlarla görevli olan melek ona, eğer dileseydi, -Ahşebeyn diye bilinen Mekke'nin güney ve kuzey taraflarında bulunan iki dağı üzerlerine kapatmayı teklif etmişti. Bundan dolaydır ki Hz. Peygamber de onlara mühlet verilmesini istemiş ve onların azaplandırılıp tamamen imha edilmeleri kendisine teklif edilmiş olmasına rağmen, onlara yumuşak davranılmasını istemiştir.

Hadis-i şerifin geçtiği olay, Buharı ile Müslim'in Sa/ii/ı'larındaki rivayetlerine göre Hz. Aişe'den nakledilmiş olup şöyledir: Hz. Aişe Allah Rasulüne şöyle sordu: "Ey Allah'ın Rasulü, sen Uhud gününden daha çetin bir günle karşılaştın mı?" Şöyle buyurdu: "Andolsun, senin kavminden kaynaklanan sıkıntılarla karşılaştım. Onlardan çektiğim en büyük sıkıntı Akebe günü olmuştu. Kendimi Abd b. Yalil b. Külal oğluna (beni himaye etsin diye) arz etmiştim de o benim istediğimi kabul etmemişti. Oldukça kederli bir şekilde gerisin geri döndüm. Ancak, Karn es-Selib'de kendime gelebildim. Başımı kaldırdım, beni gölgelendiren bir bulut ile karşılaştım. İyice baktım, orada Cibril (a.s)'in olduğunu gördüm, bana şöyle seslendi: Allah kavminin sana söylediklerini ve sana ne şekilde cevap verdiklerini işitmiş bulunuyor. Sana haklarında dilediğin şekilde emir veresin diye dağlar meleğini gönderdi. Daha sonra dağlar meleği bana seslenip selâm verdi ve şöyle dedi: Ey Muhammedi Muhakkak Allah kavminin sana söylediklerini işitti, Rabbim beni sana dilediğin şekilde emredesin diye gönderdi. Arzu ettiğin takdirde şu Ahşebeyn dağı onları üzerine kapatırım." Bunun üzerine Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Hayır, ben Allah'ın onların nesillerinden Allah'a ibadet edecek ve hiç bir şeyi O'na ortak koşmayacak kimseleri çıkartacağını ümit ederim."[\[31\]](#)

Yüce Allah'ın İlminin Kemali Ve Tartışılmaz Hakimiyeti

59- Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Kendinden başkası onları bilmez. Karada ve denizde ne varsa O bilir. Düşen her bir yaprağı dahi mutlaka O bilir. Yeryüzünün karanlıklarında tek bir tane yaş ve kuru müstesna olmamak üzere, hepsi apaçık bir kitaptadır.

60- Geceleyin sizi vefat ettiren (uyutan) O'dur. Gündüzün ne kazandığınızı bilen, sonra muayyen bir ecel tamamlanıncaya kadar onda yine sizi diriltendir. Sonra dönüşünüz yalnız O'nadır. Sonra O işlediklerinizi size haber verecektir.

61- O kullarının üzerine kahir olandır. Üzerinize koruyucular gönderir. Nihayet birinize ölüm gelse elçilerimiz onun ruhunu alırlar. Onlar eksik bir şey yapmazlar.

62- Sonra gerçek mevlâlan olan Allah'a döndürülürler. Bilin ki hüküm, ancak O'nundur ve O en süratli hesap görendir.

Açıklaması

Gaybın hazineleri de anahtarları da Allah'ın yanındadır. Onlarda tasarrufta bulunan O'dur. Gizliyi de açığı da O bilir. O'ndan başka hiç bir kimse gay-bı bilmez. O hikmetine uygun olarak uygun gördüğü zamanda bunlardan dilediğini uygulamaya koyar.

Yüce Allah'ın kendisine tahsis ettiği gaybî hususlar beş tanedir. Buharî, İbni Ömer'den, o Resulullah (s.a.)'tan şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Gaybın anahtarları beş tanedir. Allah'tan başka onları kimse bilmez: "Muhakkak kıyamet saatinin bilgisi Allah'ın yanındadır. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Hiç bir kimse yarın ne kazanacağını bilemez ve hiç bir kimse hangi yerde öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır." (Lokman, 31/24).

Rivayette kaydedildiğine göre bu ayet-i kerime nazil olunca, onunla birlikte on iki bin melek nazil olmuştur.

Müslim'in Sahih'inde Hz. Aişe'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Resulullah (s.a.)'ın yarın neler olacağını haber verdiğini kim iddia ederse şüphesiz Allah'a karşı çok büyük bir iftirada bulunmuş olur. Yüce Allah ise şöyle buyurmaktadır: "De ki: Göklerde ve yerde olanlar arasında gaybı hiç kimse bilmez, ancak Allah bilir." (Nemi, 27/65).

Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu anlamı ifade etmektedir: "O gaybı bilendir. Gaybına hiç bir kimseyi muttali kılmaz, meğer ki beğenip seçtiği bir peygamber ola."(Cin, 72/26-27)

Şanı yüce Allah kişinin içinden geçirdiklerini, gizli ve sır olan her şeyi de bilir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz senin Rabbin kalplerinin gizlediklerini ve açığa vurduklarını da bilir. Gökte olsun yerde olsun, gizli ne varsa mutlaka apaçık bir kitaptadır." (Nemi, 27/74-75); "O gözlerin hain bakışını da kalplerin gizlediklerini de bilir." (Mü'min, 40/19).

"Kendinden başkası bunları bilmez" cümlesi bir önceki cümleyi tekit etmektedir.

Daha sonra Yüce Allah özetle ifade ettiği hususu genişçe açıklamakta ve bilgisinin kuşattığı bir takım alanları şöylece saymaktadır: "Karada ve denizde ne varsa O bilir." Yani gayba ait şeyleri bildiği gibi, tarafınızdan görülen eşyayı da bilir. Karada, denizde ne varsa onu bilir. O'nun bilgisi karada ve denizde olanıyla bütün varlıkları kuşatıcıdır. O'na bunların hiç birisi gizli değildir. Gökte olsun yerde olsun zerre ağırlığı kadar bir şey O'na gizli kalmaz. Hangi mekân ve zamanda olursa olsun, karada olsun denizde olsun, ağaç yapraklarından bir tanesinin dahi düşmesi O'nun bilgisiyedir. O cansızlar da dahil olmak üzere -canlılannki de öncelikle- bütün varlıkların hareketlerini bilir. Bilhassa canlılar arasında mükellef bulunan cinlerin ve insanların da hareketlerini bilir. Kişileri ilgilendiren her türlü hali de bilendir O.

Yerin karanlıklarında ister çiftçi gibi insanın fiiliyle olsun, ister karınca gibi hayvanın fiiliyle olsun isterse de yerin yarıklarına düşen bitki gibi insanın fiili olmadan yerin karanlıklarına düşen her bir taneyi bilir. Dalından düşen meyveyi, yaş olsun kuru olsun, canlı olsun cansız olsun bilir. İşte bu şekilde bütün varlıklara dair bilgi, asla silinmesi söz konusu olmayan ve muhafaza altında bulunan açık seçik bir kitap olan Levh-i Mahfuz'da tespit edilmiştir. Orada her şeyi Yüce Allah tescil edip kaydetmiştir. Her şeyin sayısını, zamanını, var oluşunu ve yok oluşunu kaydetmiştir.

Kitabın apaçık olması Allah'ın bütün mahlûkatı yaratmadan önce onda bulunan şeylerin doğruluğunu açıkça ortaya koymasındandır. Bu ez-Zeccâc'm görüşüdür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İster yeryüzünde ister nefislerinizde vuku bulan her bir musibet mutlaka onu yaratmamızdan evvel bir kitaptadır." (Hadid, 57/27). Râzî ise Kitâb-ı Mübîn'den (apaçık kitaptan) kastın Yüce Allah'ın bilgisinden başka bir şey olmadığı görüşünü doğru bulup tercih etmiştir. [\[32\]](#)

Özetle, Yüce Allah gizliyi de açığı da, görüleni de görülmeyeni de, yaşı da kuruyu da, gizliyi de ondan gizli olanı da, kâinattaki her bir şeyi, geneli, özeli bütününü eksiksiz olarak bilir.

Daha sonra Yüce Allah kudretinin bir takım tecellilerini, kâinattaki ve insanın yaşarken, ölümlükten sonra diriliş, ahiretteki hesaba çekilme gibi geçtiği bir takım merhalelerdeki ilâhî tasarruflarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Geceleyin sizi vefat ettiren O'dur..." Yani geceleyin uyurken, kullarının canını, uykuda iken alan (uyutan) odur. İşte bu, küçük ölümdür. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Allah ölümleri vaktinde ruhları alır. Ölmeyeninkini (ruhunu) de uykusunda alır. Üzerine ölüm hükmünü verdiğini tutar, diğerini ise belli bir vakte kadar salıverir. Muhakkak bunda iyice düşünen bir topluluk için ayetler vardır." (Zümer, 39/42). Böylelikle bu iki ayet-i kerimede Yüce Allah önce küçük sonra da büyük iki ölümün hükmünü söz konusu etmektedir.

O gündüzün neler kazandığınızı bilir. Bu cümle Yüce Allah'ın bütün mah-lûkatınm

gece ve gündüz yaptıklarını ilmiyle kuşattığını gösteren bir ara cümlesidir. Hareket halinde iken, hareketsiz iken her hallerini bilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İçinizden kim sözünü gizler veya açıklar, gece gizlenir gündüz yoluna giderse (O'nun için) birdir." (Ra'd, 13/10)

Uyku şeklindeki vefatınızı ve gündüzün yaptıklarınızı da bilmesinden başka, gündüzün sizi uykunuzdan uyandırır. Yani gündüzün sizi serbest bırakır. İbni Kesir'in tercih edip daha üstün kabul ettiği görüş budur. Aynı zamanda bu Katâde, Mücahid ve es-Süddf nin de görüşüdür.

Gece ve gündüzün bu şekilde hareket etmesi, Yüce Allah'ın sizden her biriniz için ilimde belirlemiş olduğu belli sürenin tamamlanması ve yerini bulması içindir. Çünkü bütün eceller, ömürler önceden takdir edilmiş, sınırlanmış ve yazılmıştır. Bundan sonra kıyamet gününde ecellerin tamamlanmasından sonra Allah'ın huzuruna döneceksiniz. Sonra da O, dünyada yapmış olduğunuz amellerinizi size bildirecek ve amellerinizin karşılığını hayırsa hayır, şer ise şer olarak verecektir.

Allah kulları üzerinde kahir olandır. Yani her şeyi kendi güç ve egemenliği altında tutan O'dur. Her şey O'nun celâline, azamet ve kibriyasına zilletle boyun eğmiştir. O, öldükten sonra diriltmeye kadir olandır. Çünkü uyuyarak vefat edeni (küçük ölümle öleni) harekete getirip diriltmeye kadir olan, ölümle vefat edeni de diriltmeye kadirdir. O kulları üzerinde tasarrufta bulunandır. Var etmek, yok etmek, hayat vermek ve öldürmek suretiyle onlara dilediğini yapandır.

Gece ve gündüz insan bedenini koruyacak amellerini tespit edecek ve bu hususlarda görevlerinde hiç bir eksik bırakmayacak şekilde koruyucu melekler gönderen gerçek koruyucu (el-Hâfız) O'dur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz üzerinizde koruyucular vardır. Kirâmen katibin (şerefli ya-zıcılar)'dir bunlar. Yaptıklarınızı bilirler." (İnfitâr, 82/10-12); "Sağında ve solunda oturan, yaptıklarını tespit eden iki (melek) vardır. O (insan) bir söz söylemeye dursun mutlaka onun yanında görüp gözetlemeye hazır bir (melek) vardır." (Kaf, 50/17-18). Yüce Allah'ın şu buyruğu da ayet-i kerimenin anlamını ifade etmektedir: "Önünden de arkasından da kendisini Allah'ın emriyle gözetleyen izleyicileri vardır." (Ra'd, 13/11).

Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre'den Hz. Peygambere merfu olmak üzere şunu rivayet etmektedirler: "Gecenin ve gündüzün melekleri sizin aranızda ardı arkasına gelirler. Bunlar sabah namazı ile ikindi namazında bir araya gelirler. Sonra sizinle birlikte geceyi geçirmiş olanlar semaya çıkar. Rabbi onları en iyi bilen olduğu halde onlara sorar: "Kullarımı ne halde bırakıp geldiniz?" Onlar da, "Namaz kılariken bırakıp geldik, yanlarına gittiğimizde de namaz kılıyorlardı" derler.

Hafaza meleklerinin Yüce Allah'ın her şeyi bilmesine rağmen insanın amellerini

yazmalarındaki hikmet, insana karşı delil ortaya koymak için maddî bir delilin getirilmesi, ortaya konulması içindir. Çünkü kişi amellerinin yazılmakta olduğunu bilirse, kendisi için yasaklanan şeylerden uzak durur, itaat olan işlere yönelir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve kitap konulmuş olacaktır. Günahkârları onun içindekilerden dolayı korkuya kapılmış göreceksin: "Eyvah bize, bu kitaba ne olmuş! Küçük büyük hiç bir şey bırakmayı sayıp dökmüş" derler. Onlar işlediklerini de hazır bulmuş olacaktırlar. Rabbin hiç bir kimseye zulmetmez." (Kehf, 18/49).

O amellerinizi tespit etmek için üzerinize koruyucu melekler gönderir. Nihayet her insanın eceli gelince bu iş için tarafımızdan görevlendirilen melek elçilerimiz ruhunu alırlar. Bu elçiler ölüm meleğinin yardımcılarıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Size vekil kılınan ölüm meleği ruhunuzu alacaktır, sonra da Rabbinize döndürüleceksiniz." (Secde, 32/11). İbni Ab-bas ve başkaları der ki: Ölüm meleğinin diğer meleklerden yardımcıları vardır. Bunlar ruhu cesetten çıkartırlar. Ölüm meleği nihayet ruh boğaza gelip dayanınca onu kabzeder.

Bu melekler ölenin ruhunu muhafaza etmekte herhangi bir kusur işlemezler. Aksine onlar bu ruhu gereği gibi korur ve Yüce Allah'ın dilediği yere bırakırlar. Eğer bu kişi iyi kimselerden ise İlliyyîne, kötü ve günahkârlardan ise Siccîne bırakırlar. Bundan Allah'a sığınırız.

Daha sonra elçi meleklerin canlarını aldığı bu kimseler mevlâlarma yani işlerini çekip çeviren mutlak malikleri olan Allah'a döndürülür; hak olan mevlâlarma yani haktan başka hiç bir hüküm vermeyen, gerçek adaletli olan mev-lâlarına. Şunu bilin ki, o günde hüküm yalnız O'nundur, O'ndan başkasının hükmü yoktur. Kimse O'nun hükmünü geri çeviremeyecektir, O'nun hükmüne karşı çıkamayacaktır. O en çabuk hesap görendir. Herkesi en kısa bir süre zarfında hesaba çeker. Birisinin hesabını görmesi ötekinin hesabını görmesine engel değildir. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz Allah herkesi bir koyunun sütünün sağılması kadar bir zamanda hesaba çekecektir."

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Şüphesiz Rabbin aralarında hükmü gereğince hükmeder. O Azîz'dir, her şeyi bilendir." (Nemi, 27/78); "Ve Allah hükmeder, kimse O'nun hükmünü reddedemez. O hesabı çabucak görendir." (Ra'd, 13/41); "Hakkında anlaşmazlığa düştükleri şeylere dair kullarının arasında sen hüküm vereceksin." (Zümer, 39/46). [\[33\]](#)

Allah Karanlıklardan Kurtarmaya Kadir Olandır

63- De ki: "Sizi karanın ve denizin karanlıklarından kim kurtarıyor ki, ona gizli yalvarıyor ve dua ediyorsunuz: Eğer bizi bundan kurtarırsa andolsun şükredenlerden oluruz.

64- De ki: "Ondan ve her sıkıntıdan sizi Allah kurtarır. Sonra da siz yine şirk koşarsınız."

Açıklaması

Allahu' teala kullarını kara ve denizin zulmetinden karanlıklardan yani kara da ve deniz de maruz kalacakları tehlikelerden dolayı sürekli korku ve dehşet içinde yaşamaktan, yolunu bilmez halde şaşkın dolaşmaktan -kurtarmakla lütfettiği ikram ve ihsanı insanlara hatırlatmaktadır.

Ey Peygamber! Şu tevhidin ayet ve belgelerinden yana gaflete düşen müşriklere de ki: Siz, karada ve denizde yolunuzu şaşırduğunuz vakit yolculuğun dehşet ve korkularından sizi kim kurtarır? Böyle bir durumda sizler gizli ve açık itaat ve alçak gönüllükle, korku ile yardım isteyerek, yalvarıp yakararak ve zillet halinde Allah'tan başka dua edecek bir sığınak bulamazsınız. Sizler böyle bir durumda yemin ediyorsunuz ve diyorsunuz ki: Bu sıkıntı ve karanlıklardan yahut da karşı karşıya kaldığınız bu darlıktan eğer Allah bizi kurtaracak olursa, andolsun ki nimetlere şükreden, Allah'ın tevhidini kabul eden, O'na hiç bir şeyi şirk koşmaksızım ihlâsla iman eden kimselerden olacağız.

Kur'an-ı Kerim'de bu ayet-i kerimenin benzeri pek çoktur; Yüce Allah'ın şu buyruğunda görüldüğü gibi: Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Nihayet siz gemilerde bulunduğunuz zaman onlar da güzel bir rüzgâr ile onları (yolcuları) alıp götürdüklerinde ve (yolcuların) bununla sevindikleri sırada ona şiddetli bir fırtına gelip çatar. Her taraftan da şiddetli dalgalar hücum etmeye başlar ve kendilerinin çepeçevre kuşatıldıklarını sanırlar. İşte o vakit Allah'ın dininde ihlâslı kimseler olarak ona dua ederler: "Andolsun ki eğer bizi bundan kurtarırsan muhakkak şükredenlerden oluruz." (Yunus, 10/22); "Ve denizde size bir sıkıntı gelip dokunduğu zaman O'ndan başka taptığınız herkes kaybolur." (İsrâ, 17/67).

De ki: İşte bütün bu dehşetlerden de her türlü sıkıntı ve kederden de defalarca sizi kurtaran Allah'tır. Sonra sizler bütün bunlarla birlikte, bu kurtarmasından sonra Allah'a başkalarını ortak koşuyor, iman edeceğinize dair verdiğiniz sözünüzde durmuyor, Allah'a olan ahdinizi bozuyor, yemininizin gereğini yerine getirmiyorsunuz. [\[34\]](#)

Allah İsyankârları Azaplandırma Gücüne Sahiptir

65- De ki: "O size üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye yahut sizi birbirinize katıp fırkalar halinde birinize birinizin hıncım tattırmay« kadirdir." İyice anlasınlar diye ayetlerimizi nasıl türlü tür- lu açıkladığımızı bir bak!

66- Kavmi de onu yalanladı. Halbuki o haktır-De ki: "Ben üzerinize bir vekii değilim." nat*er için kararlaştırılmış bir zaman vardır. Siz de yakında öğrenirsiniz.

Nüzul Sebebi

İbni Ebî Hatim, Zeyd b. Eslem'den rivayetle şöyle demektedir: "De ki: O size üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye... kadirdir" ayet-i kerimesi nazil olunca, Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Benden sonra kılıçlarla birbirinizin boynunu vuran kâfirler olarak gerisin geri dönmeyiniz." Biz Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Allah'ın rasulü olduğuna şahitlik ederken mi (böyle diyorsun)? Kimisi şöyle dedi: Böyle bir şey ebediyyen olmayacak, Müslüman kaldığımız sürece biz hiç bir zaman birbirimizi öldürmeyeceğiz. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu: "İyice anlasınlar diye ayetlerimizi nasıl türlü türlü açıkladığımızı bir bak! Kavmin de onu yalanlardı, halbuki o haktır. De ki: Ben üzerinize bir vekil değilim. Her bir haber için kararlaştırılmış bir zaman vardır, siz de yakında öğrenirsiniz."

Ahmed ve Tirmizî de Sa'd b. Ebî Vakkas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Resulullah (s.a.)'a şu "De ki... O size ... kadirdir" ayeti hakkında soru soruldu da, şöyle buyurdu: "Burada sözü geçen husus olacaktır. Fakat henüz bunun gerçekleşeceği vakit gelmedi."[\[35\]](#)

Açıklaması

Ey Peygamber! Bu inatçı müşriklere de ki: Allah üzerinize değişik şekilleriyle azabı indirmeye kadir olandır. Lût kavmi ve Fîl ashabının başına geldiği şekilde sizin de üzerinize taş yağdırabilir. Kimi zaman da Hicr (Medine ile Şam arasındaki bir vadidir) ashabı olan Semud kavminin başına geldiği gibi helak edici şiddetli ses olan sayha ile, Nuh kavminin başına gelen tufan ile, kimi zaman ayaklarınızın altında zelzele, volkan patlaması ve geçmiş zamanlarda görülmüş bulunan -Karun'da olduğu gibi- yerin dibine geçirmek suretiyle size azap edebilir. Bazan da sizin işinizi karıştırır, içinden çıkılmaz hale getirir ve sizleri değişik nevaların peşinden fırka fırka bölüp ayrılığa düşürebilir. Sizin her bir fırkanız bir liderin arkasından gider ve ona taraftarlık edebilir. Onların birbirlerine katılıp karıştırılmalarının anlamı ise, aralarında savaşın baş göstermesi, savaş ve çarpışmalarla birbirlerine girip karışmalarıdır. İbni Ab-bas'tan nakledildiğine göre "üstünüzden" ifadesinden kasıt, sizin yöneticilerinizden demektir. "Ayaklarınızın altından" ifadesinden kasıt ise köleleriniz ve ayak takımınızdan demektir.

Taberî der ki: Bence bu hususlarda konu ile ilgili iki tevilden (açıklama şeklinden) daha uygun olanına göre ^[36] üstlerinden gelecek azaptan kasıt, taş yağdırılması veya tufan veya buna benzer üstlerinden üzerlerine gelen azap türleri, ayaklarınızın altından gelecek azaptan kasıt ise, yerin dibine geçirilmek ve benzeri azaplardır. Çünkü Arapların anlatım üslûbunda bilinegelen şu ki, üst ve ayakların altı birbirinden farklıdır. Eğer İbni Abbas'tan bu hususta yapılan rivayetin (ikinci tevilin) sahih bir şekli varsa da sözün tevili hususunda anlaşmazlığa düşüldüğü takdirde açıklamanın daha yaygın olana ve çoğunlukla görülene göre yapılması diğerlerinden daha doğru ve uygundur. Bu konuda, kabul edilmesi gerekli ve böyle bir yaklaşıma mani bir delil bulunmadığı sürece böyle davranmak gerekir ^[37]

Ben de Taberî'nin görüşünü destekliyorum. Çünkü ifadenin zahiri onun, bilinen ve yaygın anlaşılma şekline göre kabul edilmesini göstermektedir. Bununla birlikte gelecekte ortaya çıkabilecek şeylerden olup lafzın genel manasını alıp kabul etmeye mani de yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim her çağın mucize-sidir, onun hayret verici özelliklerinin sonu gelmez. Alışılmadık özellikleri bitip tükenmez.

Modern çağda kara, hava ve denizde insanın saçlarını ağartacak kadar oldukça dehşetli savaş musibetlerine tanık olunmuştur.

Buharî ve Nesaî, Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Şu, "De ki: O size üstünüzden... bir azap göndermeye... kadirdir" ayeti nazil olunca Resulullah (s.a.): "Senin zat-ı kerimine sığınırım" diye buyurdu. "Yahut ayaklarınızın altından" buyruğu nazil olunca yine, "zat-ı kerime sığınırım" diye buyurdu. "Yahut sizi firkalar halinde birbirinize katıp birinize birinizin hıncını tattırmaya kadirdir" buyruğu nazil olunca Resulullah (s.a.),

"İşte, bu daha hafiftir veya daha kolaydır" diye buyurdu.

Firkalara ayrılıp çarpışmaların daha sonra ifade edilmesi bundan önce sözü geçen azapların daha ağır olmasından dolayıdır ki bunlar tamamen yok edici azaplardır.

İmam Ahmed, Resulullah (s.a.)'m arkadaşı Ebu Başka el-Gifâri'den rivayet ettiğine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Aziz ve Celil olan Rabbimden dört dilekte bulundum. Bana üçünü verdi, birisini vermedi. Yüce Allah'tan ümmetimi sapıklık üzere toplamamasını diledim, bana onu verdi. Yine Yüce Allah'tan onlara kendilerinden olmayan bir düşmanı hakim kılmamasını istedim, onu da verdi. Yine Yüce Allah'tan, kendilerinden önceki ümmetleri helak ettiği gibi ümmetimi uzun süre kıtlıkla helak etmemesini diledim, onu da bana verdi. Aziz ve Celil olan Allah'tan onları firkalar halinde birbirlerine düşürmemelerini ve birilerine diğerlerinin hıncını tattırmamasını istedim, ancak onu bana vermedi."

Aradaki bazı farklara rağmen Hafız Ebu Bekr b. Merdûveyh'in de İbni Ab-bas'tan yaptığı rivayet de şunu desteklemektedir. Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Aziz ve Celil olan Rabbimden ümmetimin üzerinden dört şeyi kaldırması için dua ettim, Allah onlardan iki tanesini kaldırdı, diğer iki tanesini de kaldırmayı kabul etmedi. Ben Rabbime semadan onlara taş yağdırma ve yerden su çıkararak boğma cezasını kaldırması için dua ettim. Onları firkalar halinde birbirlerine katmaması ve kimilerine kimilerinin hıncını tattırmaması için dua ettim. Allah semadan taş yağdırıp yerden su onları boğmayı üzerlerinden kaldırdı, fakat öbür ikisi olan, öldürmeyi ve birbirlerine girmeyi kaldırmaya razı olmadı." Böylelikle son iki hususu birbirinden ayrı iki şey diye ifade ederken, bunlar İmam Ahmed'in rivayetinde tek bir şey olarak görülmektedir.

Müslim de İmam Ahmed'in rivayetini destekleyen bir rivayet kaydetmektedir ki, bu da yine İmam Ahmed'in Sevbân yoluyla gelen ikinci rivayetidir. Buna göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yeryüzü önümde derlenip toparlandı. Doğusunu da batısını da gördüm. Yakında ümmetimin mülkü yeryüzünden bana gösterilen alana ulaşacaktır. Bana kırmızı ve beyaz iki hazine verildi. Rabbimden ümmetim için onları kuşatıcı bir musibet ^[38] ile helak etmemesini, onlara hakimiyet ve egemenliklerini kendisine mubah görecektiklerini kendileri dışında herhangi bir düşmanı onlara musallat etmemesini istedim. Rabbim buyurdu ki: Ey Muhammedi Ben bir şeye hüküm verdim mi o geri çevrilmez. Ben sana ümmetin adına onları kuşatıcı bir musibet ile helak etmemeye ve kendileri dışında hakimiyetlerine son verecek bir düşmanı -onların kimi kimisini öldürüp birbirlerini esir almadıkça- onlara musallat etmemeye söz veriyorum."

Doğudan batıya kadar İslâm dünyasının dört bir yanında Resulullah (s.a.)'ın verdiği haber gerçekleşmiştir. Tefrikaya düşmek ve birbirleriyle çarpışmak suretiyle onlar birbirlerine düştüler. Düşmanlarının onlara musallat edilmesine gelince, bu onların birliğine ve söz birliği etmelerine bağlıdır. Endülüs ve Filistin gibi ellerinden giden ve

hakimiyetleri altından çıkan yerlerdeki durumlar ise kendilerinin tefrikaya düşmeleri, birliklerinin darmadağın olması, saflarının dağılması ve kalabalıklarının ayrılığa düşmesi sebebiyledir. Bunun delili de Ebu Davud ve Beyhakî'nin rivayetine göre Resulullah (s.a.)'m şu buy-ruğundaki durumun ortaya çıkmasıdır: "Aradan fazla zaman geçmeyecek, yemek yiyecekler; yemek kabına birbirlerini çağırıkları gibi ümmetler de birbirlerini üzerinize çağıracaktır. Birisi, "O gün biz az olacağımızdan dolayı mı?" diye sorunca Hz. Peygamber, "Hayır, aksine o gün siz çok olacaksınız, fakat selin üzerindeki köpükleri andıracaksınız. Allah düşmanlarınızın kalplerinden sizden korkuyu çekip alacaktır. Buna karşılık Allah andolsun ki, sizin kalplerinize Vehemi bırakacaktır." Birisi, "Ey Allah'ın Rasulü Vehem nedir?" diye sorunca, Resulullah (s.a.), "Dünya sevgisi ve ölümden tiksinti" buyurdu.

Daha sonra Yüce Allah, delil ve belgeler üzerinde dikkatle durmayı şöylece emretmektedir: "Ayetlerimizi nasıl türlü türlü açıkladığımıza bir bak..." Yani ey Peygamber, değişik şekillerde delilleri nasıl beyan edip açıkladığımıza bir bak! Bu ya maddî hissedilir bir yolla ya da akıl ile kavranılır bir yolla yahut gayba dair haberler vermek yoluyla gerçekleşmektedir. Olur ki Allah'ın ayetlerini, delil ve belgelerini anlarlar ve üzerinde dikkatle düşünürler de bunun sonucunda gerekli ibreti ve öğütü alırlar, durumlarını düzeltirler.

Fakat, Peygamber (s.a.)'in kavmi olan Kureyşliler senin getirdiğin bu Kur'an-ı Kerim'i, bu hidayet ve beyanı ya da tehdit olundukları azabı yalanladılar. Oysa bu hakkın, doğrunun kendisidir. Öyle bir hak ki, ötesinde hak olmaz. Kur'an-ı Kerim en ufak bir şüphe bulunmayan sabit ve değişmez bir haktır. Batıl, önünden de ardından da ona gelip erişemez. Azap ise kaçınılmaz olarak gelip onların tepesine inecektir. Bu iki hususun her birisini (Kur'an'ın ve azabın hak oluşunu) hem maddî ve hissedilir olaylar, hem akıl ve burhan ispatlamaktadır.

Diğer taraftan onları iman etmeye mecbur etmenin yolu da yoktur. Ey Peygamber! Onlara de ki: Ben sizin üzerinizde bir koruyucu, bir gözetleyici değilim. "Ben sizin üzerinizde bir koruyucu değilim" (En'âm, 6/104). Yani sizin amellerinizi tespit eden ben olmadığım gibi, sizin üzerinize vekil olarak da görevlendirilmiş değilim. Yüce Allah'ın şu buyrukları da böyledir: "De ki: Hak, Rabbinizden gelendir. Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf, 18/29); "Hatırlat o halde. Çünkü sen ancak bir hatırlatıcısın. Sen onlar üzerinde bir zorba değilsin." (Gâşiye, 88/21-22).

Yüce Allah'ın "Biz onların neler söylediklerini en iyi bileniz. Sen onlar üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'an ile öğüt ver." (Kaf, 50/45) buyruğunun anlamı ise şudur: Bana düşen sadece tebliğdir. Size ise dinleyip itaat etmek düşer. Kim bana uyarsa dünyada da ahirette de mutlu olur. Kim bana muhalefet ederse dünyada da ahirette de bedbaht olur.

Son olarak da Kur'an-ı Kerim'i ya da azabı yalanlamaya karşılık tehdide dair buyruklar

yer almaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her bir haber için kararlaştırılmış bir zaman vardır." Yani onun geleceğini haber verdiği her bir haberin karar bulacağı ve gerçekleşeceği kaçınılmaz bir süresi vardır. Bu süre uzun olsa dahi sonunda gelecektir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Onun haberini bir zaman sonra elbette bileceksinizdir." (Sâd, 38/88); "Her va'denin yazılmış bir süresi vardır." (Ra'd, 13/38). Bu, oldukça kesin bir tehdittir ve bunun arkasından bir başka tehdit ile şöyle denilmektedir:

Bu haberin doğruluğunu, vaadin ve tehdidin gerçek olduğunu, kendilerine karşı rasulüne zafer ve yardım vaadinin, kendilerine de dünya ve ahiretteki azap tehdidinin gerçekleşeceğini yakında bileceksiniz. [\[39\]](#)

Kur'an'la Alay Edenlerin Meclislerinden Yüz Çevirmek Ve Bunların Azabı

68- Ayetlerimize daları gördüğün zaman başka bir söze dalıncaya kadar kendilerinden yüz çevir. Eğer şeytan sana unutturuyorsa, o halde hatırladıktan sonra artık o zalimler topluluğu ile oturma.

69- Onların hesaplarından sakınanlara hiç bir şey yoktur. Fakat hatırlatmak (gerekir); olur ki sakınırlar.

70- Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence edip kendilerini dünya hayatının aldatmış olduğu kimseleri terk et. Her bir nefsin kazandıkları yüzünden helake sürüklenmemesi için onunla hatırlat (öğüt ver)! Onun Allah'tan başka bir dostu da olmayacaktır, bir şefaatsi de yoktur. O istediği kadar fide verse de ondan alınmaz. Onlar kazandıkları yüzünden helake sürüklenmiş kimselerdir. Onlar için inkâr ettiklerinden dolayı kaynak sudan içecek ve elemli bir azap vardır.

Nüzul Sebebi

Taberî, es-Süddî'den, "Ayetlerimize daları gördüğün zaman..." ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet eder: Müşrikler müminlerle birlikte oturduklarında Hz. Peygamber

ve Kur'an-ı Kerim'e dil uzatır, ona söver, onunla alay ederlerdi. Allah, bir başka söze dalıncaya kadar böyleleriyle oturmamalarını emretti. Bunun bir benzerini Saîd b. Cübeyr, İbni Cüreyc, Katâde ve Mukâ-til'den de rivayet etmiştir.

Yine Taberî, Saîd b. Cübeyr ve Mücâhid'den Yüce Allah'ın, "Ayetlerimize dalanları gördüğün zaman..." ayeti hakkında, ayetlerimizi yalanlayanları gördüğün zaman, dediğini rivayet etmektedir. [\[40\]](#)

İbni Abbas ve İbni Sîrîn'den rivayet edildiğine göre bu ayet-i kerime, ayet-i kerimeleri, ortaya attıkları mezhep ve görüşlerini desteklemek üzere batıl bir şekilde tevil eden ve Müslümanlar arasındaki çeşitli heva ve bidat ehli kimseler hakkında nazil olmuştur.

Müslümanların, "Onlar bu sözlere daldıkları her seferinde biz kalkacak olursak, Mescid-i Haramda oturamayız, tavaf da edemeyiz" demeleri üzerine Yüce Allah'ın, "Onların hesabından sakınanlara hiç bir şey yoktur" buyruğu nazil oldu. Yani Allah'tan korkanların üzerine bu sözlere dalanların hesabından herhangi bir şey, yani onlarla oturdukları takdirde herhangi bir günah yoktur demektir. [\[41\]](#)

Açıklaması

Ey Muhammed ve ey bu buyrukları işiten Müslüman! Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine yalanlayarak ve alay ederek dalanları gördüğün zaman onlardan yüz çevir, onlarla birlikte oturma! Küfür, alay ve yalanlama dışında kalan sözlere dalacakları vakte kadar Kur'an-ı Kerim'in bidat, heva ve bozuk görüşlerden kaynaklanan şekillerde batıl yorumlarla ayetlerin teviline dalanlar da onlar gibidir. Böyleleriyle de oturma ve böylelerini terk et! Bu, İbni Abbas (r. an-humâ)'tan rivayet edilmiştir.

Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'i tahrif eden herhangi bir Müslümanı tekfir etmek ve hidayet üzere olan bir kimseyi sapık göstermek için ayetleri olmadık şekilde tevil edenlerle de birlikte oturma.

Başka bir söze dalacak olurlarsa artık onlarla birlikte oturup konuşmaya bir mani yoktur.

Ey Müslüman! Şeytan sana böyle bir yasak ve engellemeyi unutturur da sen de unutarak bu sözlere dalanlarla birlikte oturacak olursan, artık hatırladıktan sonra yalanlama ve alay ile kendilerine zulmeden topluluklarla birlikte 3turmamalısın.

Hitap, hem Resulullah (s.a.), hem de bu buyrukları işiten her Müslümana-ıdır. Unutmanın Resulullah (s.a.) hakkında şeytanın vesvesesi olmaksızın da gerçekleşmesi mümkündür. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Unuta- olursan Rabbini hatırla." (Kehf, 18/24). Hz. Adem de unutmuştur: "Ve o unuttu, biz onu azimli bulmadık." (Tâ-Hâ, 20/115). Hz. Musa da unutmuştu: "Dedi ki: Unuttuğumdan dolayı beni sorumlu tutma." (Kehf, 18/73). Kütüb-i Sitte'de Resulullah (s.a.)'ın namazda iken unutarak yanıldığı ve şöyle dediği sabittir: "Şüphesiz ben de sizin gibi bir beşerim. Siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum. O bakımdan ben unutacak olursam, siz bana hatırlatın."

Vahyin ve Allah'tan indirilen dinî hükümlerin tebliği hususunda şüphesiz ki peygamberler Allah'ın kendilerine tebliğ etmelerini emretmiş olduğu helâl ya da haram olsun, herhangi bir hususu tebliğ etmeyi unutmaktan yana masumdurlar, korunmuşlardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onu acele (hıfz) etmek için onunla dilini kıpırdatma. Çünkü onu toplamak ve okutmak bize düşer. O halde biz onu (Cebrail aracılığıyla) okuduğumuz zaman sen onun okumasına uy. Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir." (Kiyâme, 75/16-19).

Şeytanın insana bazı şeyleri unutturması insan üzerindeki tasarrufları türünden ve onun üzerinde egemenliği kabilinden değildir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz iman edip de yalnız rablerine güvenip dayananlar üzerinde onun hiç bir hakimiyeti yoktur. Ancak onun hakimiyeti kendisini dost edinip de onu kendisine (Allah'a) ortak koşanlar üzerinedir." (Nahl, 16/99-100).

Eğer bu şekilde dalanlarla oturmaktan uzak duracak olurlarsa, onların dalmalarından dolayı kendileri hesaba çekilmez ve bu konuda sorumluluktan kurtulur, onların günahından uzak kalabilirler. Başka kimseler (Mücâhid, es-Süddî ve İbni Cüreyc gibileri) ise şöyle demişlerdir: Hayır, buyruğun manası şudur: Eğer onlarla birlikte oturacak olurlarsa, yine de onların hesaplarından üzerlerine bir şey düşmez. Onlar bu ayet-i kerimenin Medine'de inen Nisa suresinin şu ayet-i kelimesiyle nesholunduğunu ileri sürerler: "... şüphesiz siz o takdirde onlar gibi olursunuz." (Nisa, 4/140).

"... fakat hatırlatmak (gerekir); olur ki sakınırlar." Bizler o vakit sizlere onlara hatırlatmak ve öğüt olmak üzere yüz çevirmenizi emretmiştik. Olur ki ayetlerimize dalmaktan yani onlarla alay etmekten sakınırlar ve Allah'ı anarlar.

Mücâhid ve ona uygun kanaat belirtenlerin ikinci açıklama şekillerine göre ise bu ayet-i kerimeden maksat şu olur: Biz o vakit sizlere içinde buldukları duruma karşılık onlara bir hatırlatmada bulunulsun diye yüz çevirmenizi emrettik. Olur ki bu işten

sakinirler ve bir daha ona dönmezler. Zamahşerî der ki: Fakat onlarla birlikte oturdukları vakit, onların bu şekilde söze daldıklarını görecektirler, yanlarından kalkmak, onlardan hoşlanmadıklarını ifade etmek ve onlara öğüt vermek suretiyle hatırlatmakla yükümlüdürler. Olur ki utançlarından dolayı böylece dalmaktan yahut da onların kendilerinden tiksindiklerini istemediklerinden dolayı bu sözlere dalmaktan uzak dururlar. Rivayet edildiğine göre Müslümanlar şöyle dediler: Eğer bizler Kur'an-ı Kerim ile alay ettikleri her seferinde yanlarından kalkacak olursak, Mescid-i Haram'da oturamayız, tavaf edemeyiz. Bunun üzerine onlara (bu ayet-i kerime ile) ruhsat verilmiş oldu.

Daha sonra Yüce Allah şu buyruğu ile, alay edenlerin meclisini terk etmeyi daha da pekiştirmektedir:

"Dinlerini bir oyuncak... edinin dünya hayatının aldatmış olduğu kimseleri terk et." Yani ey peygamber ve müminlerden sana tabi olanlar! Şu putlara tapmak suretiyle dinlerini oyuncak edinen müşrikleri bırakın, onlardan yüz çevirin. Onlar bu putlarını kendi elleriyle yapıyorlar, sonra onları yiyorlardı. Bu müşrikler ömürlerini hiç bir fayda sağlamayan şeylerle tüketip gittiler. Oyuncak ve eğlence diye buna denir. Kendilerini faydalı işler yapmaktan alıkoydular. Fani dünya onları aldattı ve onlar bu fani dünyayı kalıcı, ebedî hayata tercih ettiler, dünyanın aşağılık zevkleriyle uğraştılar. Onlara düşen Allah'ın ayetlerini gereği gibi anlamak, üzerinde düşünmek ve gereklerince amel etmek iken bunu yapacak yerde, Allah'ın ayetlerine (alayla) dalıp gittiler. Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Bırak onları. Yesinler, fay-dalanadursunlar, emel onları oyalayıp dursun, yakında bileceklerdir." (Hicr, 15/3).

Kişiler hayırdan alıkonulmasmlar, cehennemde yaptıkları sebebiyle hap-solunmasmlar, helake duçar olmasınlar, dünyada yaptıkları işler karşılığında rehin edilmesinler diye insanlara Kur'an-ı Kerim ile öğüt ver ve onlara hatırlat! Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her nefis kazandığı karşılığında rehinedir. Ashab-ı Yemin müstesna." (Müddessir, 74/38-39).

Yüce Allah şöyle der: "Allah'tan başka bir dostu da olmayacaktır, bir şefaathçisi de yoktur." Yani durum şu ki, o kimseye şefaath edecek, ona yardım edecek hiç bir kimse olmayacaktır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Zalimlerin candan bir dostu da, itaat olunacak bir şefaathçileri de yoktur." (Mü'min, 40/18); "Alışverişin, dostluğun ve şefaathin olmayacağı bir gün gelmezden önce... kâfirler zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254).

Şefaath ve aracılık etmek fayda vermeyeceği gibi, fidye vermek de fayda sağlamayacaktır. "O istediği kadar fidye verse de ondan alınmaz." Yani her bir nefis her şeyini fidye olarak verse veya verebileceği ne varsa hepsini feda etse dahi, ondan kabul olunmayacaktır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirildiği gibi: "Kimsenin kimseye fayda veremeyeceği, ondan herhangi bir fidyenin kabul olunmayacağı ve hiç bir şefaathin ona

fayda sağlamayacağı ve kendilerine yardım olunmayacak bir günden sakının." (Bakara, 2/123).

İşte bu putperestliğin ilkelerinden bir ilkeyi çürütmektedir. Söz konusu ilke ise dünyada olduğu gibi, Allah'a fidye vermek yahut da şefaathçilerin şefaati, aracılardan Allah nezdindeki aracılıkları yoluyla ahirette de kurtulma ümididir.

Bu şekilde ateşte alıkonulmak, helak edilmek ve cehennemdeki azap, vaktiyle onların yaptıkları kötü işler sebebiyle olacaktır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar kazandıkları yüzünden helake sürüklenmiş kimselerdir." Yani şu dinlerini alay ve eğlence edinenler dünya hayatında yaptıkları sebebiyle cezalandırılan ve azap edilen kimselerdir. Onların cezası ise alabildiğine sıcak, karınları yakıp kavuran, barsakları paramparça eden, Hamim diye bilinen bir içecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve onlara kaynar birsu içi-rilecek de o bağırsaklarını paramparça edecek." (Muhammed, 47/15).^[42]

Allah'a İmanın Faziletleri Ve Şirkin Çirkinlikleri

71- De ki: "Allah'tan başka bize fayda ve zarar vermeye gücü olmayan şeylere ibadet eder miyiz ve Allah bizi hidayete kavuşturduktan sonra ökçelerimiz üzerine gerisin geriye mi döndürülelim? Hani arkadaşları kendisini "Bize gel" diye doğru yola çağırdukları halde, şeytanların saptırdıkları bir halde çöle düşürdükleri kimse gibi mi (olalım)?" De ki: "Asıl doğru yol, Allah'ın ilettiği yoldur ve biz âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolunmuşuzdur."

72- Bir de, namazı dosdoğru kılın ve O'ndan korkun diye. Huzuruna varıp toplanacağınız O'dur.

73- O, gökleri ve yeri hak ile yaratandır. Onun "ol" diyeceği gün her şey oluverir. Sözü haktır. Sûr'a üfürüleceği günde mülk yalnız O'nundur. Görüleni de görülmeyeni de bilendir. O Ha-kîm'dir, Habîrdir.

Nüzul Sebebi

Süddî der ki: Müşriklerin Müslümanlara, "Bizim yolumuza uyunuz, Mu-hammed'inkini bırakınız" demeleri üzerine Yüce Allah da, "De ki: Allah'tan başka bize fayda ve zarar vermeye gücü olmayan şeylere ibadet eder miyiz ve Allah bizi hidayete kavuşturduktan sonra ökçelerimiz üzerine gerisin geriye mi döndürülelim?" buyruklarını indirdi. [\[43\]](#)

Açıklaması

Ey Peygamber! Onlara de ki: Fayda ve zarar vermeye gücü yeten Allah'tan başka, bize ne fayda verebilen ne de zararı dokunabilen şeylere mi ibadet edelim? Allah bizi ondan kurtarmış ve İslâm'a iletmış iken, ökçelerimiz üzerinde gerisin geri şirk ve küfre mi döndürülelim? O takdirde çölde, şeytanların aklını başından alıp şaşırtdığı ve nasıl yol aldığını bilmeyen şaşkın bir kimse gibi mi olalım? Kendisini hidayet yoluna, dosdoğru yola çağırın ve, "Bize gel" diyen arkadaşları olduğu halde böyle şaşkın birisi gibi mi olalım?

Haktan yüz çevirip batıla yönelen herkese "Geriye döndü, ökçeleri üstünde geri döndü, arkasını dönüp gitti" denilir. Sebep ise insanın aslında bilgisiz olmasıdır. Daha sonra ilerleyip tekâmül gösterince ilim elde eder. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah sizi analarınızın karınlarından hiç bir şey bilmi-yorken çıkardı. Size kulaklar, gözler ve gönüller verdi ki şükredesiniz." (Nahl, 16/78). İkinci bir defa bilgiden cahilliğe dönecek olursa, artık onun için "Ökçeleri üzerinde gerisin geri döndü" denilir.

Ayet-i kerimede maksat şu anlama gelen bir misâl vermektir: Her kim imandan sonra müşrik olup geri dönecek olursa bu kimse deliliğinin etkisiyle burnunun doğrultusunda giden yollarını şaşırılmış, doğruyu bulamayan ve dosdoğru yol üzerinde bulunan ve kendisine, "Bize gel, bize geri dön, çünkü biz doğru yol üzereyiz" diyen arkadaşlarını terk edip onlara karşılık veremeyen bir kimseye benzer. İşte putları ilâh edinip Allah'tan başka şeylere tapınan kimsenin misâli budur. O bu putlarda bir varlık olduğunu kabul eder ve ölüm kendisini gelip buluncaya kadar böylece devam edip gider. Fakat sonunda pişmanlıktan ve yok oluştan başka bir şey de bulamaz. Şunu da belirtelim ki böyle birisinin oldukça samimi bir arkadaşı vardır. Bu da kendisini hak yol olan İslâm'a çağırın Muhammed (s.a.)'dir.

Zemahşerî der ki: Bu ifade, Arapların kabul ettikleri ve inandıkları şekilde cinlerin insanı delirtip onun üstüne tahakküm sağladıkları kanaatlerine mebnidir. Yüce Allah'ın şu

buyruğunda olduğu gibi: "Ancak şeytanın kendilerine çarpmaktan dolayı davranışlarını bozduğu kimse gibi..." (Bakara, 2/275). Yüce Allah burada İslâm yolundan sapan kimseleri, Müslümanların kendisini hak dine davet etmelerine rağmen onlara dönüp bakmadan şeytanın adımlarını izleyen kimseye benzetmektedir. [44]

Yüce Allah'ın, "Şeytanların saptırdıkları kimse gibi mi (olalım)?" buyruğuna gelince: Bunun anlamı, yeryüzünde çölde şaşırıp bıraktıkları kimseler gibi mi olalım? demektir. Burada şeytanlardan kasıt, o kimselere kendisinin, babasının ve dedesinin adıyla seslenen ve arkalarından gittiği cinlerdir. O bu durumuyla bir şey içinde olduğunu z-anneder, fakat cinlerin kendisini helak olacağı bir yere çekmiş olduğunu daha sonra anlar. İşte ey Peygamber! Sen onları hak dine çağır ve onlara de ki: Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de gösterdiği hidayeti ve doğru yolu, gerçek hidayetin kendisidir. İslâm yolu doğru yoldur, Sırat-ı Müstakimdir. Yoksa sizin nevalarınızdan hareketle kendisine çağırdığınız yol değildir.

Yine onlara de ki: Bizler âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmakla, yani ibadeti hiç bir kimseyi ortak koşmaksızın yalnızca ihlâsla O'na yapmakla em-rolunduk; o bakımdan biz de teslim olduk.

Namazı dosdoğru kılmamız da bize emrolundu. Yani biz hem İslâm ile hem de namazı dosdoğru kılmakla emrolunduk. Namazın dosdoğru kılınması (ikamesi), meşru kılınmış olduğu en mükemmel şekliyle yerine getirilmesidir. Bu sebep ise Allah'a seslenmekle nefsin arındırılması, hayasızlıktan ve çirkin işlerden uzak kalınmasıdır.

Aynı şekilde bize takvalı olmamız da emrolundu. Takva ise Allah'ın dinine ve şeriatına muhalefeti gösteren fiil ve tavırlardan sakınmaktır. Yani bizler şu üç hususla emrolunmuş bulunuyoruz. Bunlar, şirk koşmaksızın Allah'a ihlâsla yönelmek, namazı kılmak ve yalnızca Allah'a ibadet etmek, gizli ve açık bütün hallerimizde takvaya uygun hareket etmek. Kıyamet gününde huzurunda toplanıp haşrolunacağınız Yüce Allah'tır ve dönüş yalnızca O'nadır. Amellerinizden dolayı sizleri hesaba çekecek, amellerinizin karşılığını verecektir. O bakımdan O'ndan başkasına ibadet etmenin akılla, hikmetle, menfaatle en ufak bir ilgisi olamaz.

Gökleri, yeri ve onlarda bulunanları yaratan, onlara malik olan, işlerini düzenleyip yöneten Allah'tır. O hak, adalet ve hikmet esasları üzere yaratır: "Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık. Biz onları ancak hak ile yarattık." (Duhân, 44/38-39); "Rabbimiz, bunu (hiç bir şeyi) boş yere yaratmadın." (Al-i İmran, 3/191).

O'nun sözü, yani verdiği hüküm ve kazası hakkın kendisidir. O kıyamet gününde bir şeye "ol" dedi mi, hemen oluverir. O'nun emrinin yerine gelmesi bir göz açıp kapamak kadar bir zamanda veya ondan da daha kısa bir sürededir. "Diyeyeceği gün" buyruğu "ondan

korkun" buyruğuna atfedilmiştir. Bu, O'nun "ol" deyip de olacağı günden korkun, takdirindedir. Ya da, "Gökleri ve yeri hak ile yaratandır" buyruğuna atfedilmiş olup "ol diyeceği gün her şey oluverir" diyeceği günü yaratandır, takdirindedir.

Yüce Allah'ın tekvinî emri olan "ol" ile teklifi emirleri arasında bir fark yoktur: "Bilin ki yaratmak da emretmek de yalnız O'nun hakkıdır." (A'râf, 7/54). Kimin tekvinî emri itaat olunan bir emir ise, teklifi emrine de aynı şekilde itaat etmek icap eder. Çünkü yaratmak da haktır, emretmek de haktır.

Mülkünde eksiksiz tasarruf ve mutlak mülkiyet Allah'ındır. Yüce Allah'ın, "Sözü haktır... Mülk yalnız O'nundur" buyruğu "âlemlerin Rabbi" nin iki sıfatı olması bakımından cerre mahallinde iki cümledir.

Sûr'a üfürüleceği günde göklerde ve yerde bulunan herkes (ölüm dolayısıyla) baygın düşecektir. Sûr'a üfleyecek meleğin kendisi dahi ölecektir. Sonra ona ikinci defa üfleyecektir. Bu sefer herkes kalkıp etrafına bakacaktır. Yani kendilerine ne yapılacağını bekleyecek, gözetleyecektir. Birinci üfürüş canlıların ölümü, ikinci üfürüş ise öldükten sonra diriliş ve mahşerde toplanmak içindir.

Yüce Allah'ın, "Sûr'a üfürüleceği günde" buyruğu ya "O'nun ol diyeceği gün her şey oluverir. (İşte o gün) Sûr'a üfürüleceği gündür." şeklinde ya da bedeldir yahut da Yüce Allah'ın, "mülk yalnız O'nundur" buyruğunun zarfıdır (yani o günde mülk yalnızca O'nundur, anlamındadır). Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Bu gün mülk kimindir, bir, tek ve Kahrân olan Allah'ındır." (Mü'min, 40/16). Yani mahşerde Sûr'a üfürölüp kabirlerden çıkılacağı günde mülk yalnızca Yüce Allah'a aittir.

Sûr'dan maksat ise, sahih haberlerde belirtilendir. Ahmed, Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bedevi Arabın birisi, "Ey Allah'ın rasulü sûr nedir?" diye sormuş, Resulullah (s.a.)da, "İçine üfürülen bir boynuzdur" buyurmuştur. Müslim, Resulullah (s.a.)'tan şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Şüphesiz İsrâfil sûr'u alıp ağzına dayamış, alnını eğip üflemek üzere ne zaman emrolunacağını gözlemektedir." İbni Mes'ud da .der ki: "Sûr içine üflenecek boynuz şeklinde bir şeydir."

Sûr ile ilgili hadis-i şerifte belirtildiği gibi üç tane nefha vardır. Ebu Hu-reyre'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Sûr'a üç defa üfürülecektir. Birinci üfürüş feza (korku ve dehşet) nefhası, ikincisi baygın (ölü) düşme nefhası, üçüncü ise âlemlerin Rabbi huzuruna kalkma nefhasıdır."[\[45\]](#)

Yüce Allah'ın sıfatlarından bazısı da şöyledir: O gaybı (yani bizim için görülmeyeni) ve açıkta olanı (gördüğümüz maddi âlemi) bilendir. İbni Abbas'tan rivayete göre gayb ile şehadetten (görülen ve görülmeyenden) kasıt, gizli ve açık olandır. Yüce Allah

yarattıklarını hikmet üzere yaratandır. O hikmetli ve maslahatı olmayan hiç bir şeyi yapmaz ve onu kulları için uyulması gereken haline getirmez. Kullarının gizlediklerini, niyetlerini, kalplerinde olanları, söyledikleri sözleri bilen, durumlarından bütün ayrıntılarıyla haberdar olandır.

Yüce Allah gökleri ve yeri yaratan, tekvini ve teklifi buyrukları hak olan, dünyada ve yaratıkların haşredileceği günde mülkiyet ve egemenlik yalnız kendisinin olan, gizliyi ve açığı bilen, her şeyi yerli yerinde yapan, hikmeti sonsuz, bütün gizlilikleriyle onlardan haberdar olduğuna ve bu sıfatlara sahip bulunduğuna göre, evet Yüce Allah madem ki bu sıfatlara sahiptir, ibadete lâayık olan da O'dur. Akli başında herhangi bir kimsenin O'nun dışında herhangi bir şeye dua ya da ibadet etmemesi gerekir: "Allah ile beraber kimseye dua (ibadet) etme." (Cinn, 72/18); "Hayır, yalnız O'na dua edersiniz. O da dilerse dua ettiğiniz şeyi açar..." (En'am, 6/41)^[46]

İbrahim (A.S.) İle Âzer Arasındaki Tartışma Ve Şirkin Terk Ediliş Sebebi

74- Hani İbrahim babası Âzer'e: "Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Gerçekten ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti.

75- Biz İbrahim'e göklerin ve yerin mülkünü -kesin bilgiye varanlardan olması için- öylece gösteriyorduk

76- Gece onu bürüyüp örtünce bir yıldız gördü, "Benim Rabbim bu (mu)" demişti, fakat o kaybolup gidince: "Ben öyle kaybolup gidenleri sevmem" dedi.

77- Sonra ay'ı doğarken görünce de: "Benim Rabbim bu (mu)" demişti. Fakat o da kaybolunca, "Eğer Rabbim bana hidayet etmezse andolsun, ben sapıklardan olurum" dedi.

78- Sonra güneşi doğarken görünce "Rabbim bu (mu) yoksa, bu daha büyük" demişti. O da batınca: "Ey kavmim, ben sizin ortak koştüğünüz şeylerden tamamen uzağım" dedi.

79- Şüphesiz ki ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana Hanîf olarak yönelttim ve ben müşriklerden değilim.

Açıklaması

Ey Muhammedi İbrahim'in babası Azer'e, "Sen bir takım putları ilâhlar edinip Allah'tan başka onlara ibadet eder misin? Halbuki seni de onları da yaratan Allah'tır. O halde ibadete lâayık olan O'dur, onlar değildir" dediğini hatırlat.

İbni Kesîr, Hz. İbrahim'in babasının adının Âzer olduğu görüşünün doğru olduğunu belirtir.

Hz. İbrahim, babasına şöyle demişti: Ben seni ve bu putlara tapan senin kavmini yani senin yolunu izleyen, senin gittiğin yoldan giden bu kavmi apaçık bir sapıklık içerisinde görüyorum. Onların şaşkın olduklarını, izlemeleri gereken dosdoğru yolu bulamadıklarını görüyorum. Onlar dosdoğru yolda gidecek yerde şaşkınlık ve bilgisizlik içerisinde. Bilgisizlik ve cahillik içerisinde yüzdüğünüz, akli selim sahibi olan herkes tarafından açıkça görülebilmektedir. Hem önce kendi ellerinizle yonttuğunuz sonra da tapınıp kutsadığınız taş, ağaç veya maden putlara ibadet etmenizden daha açık bir sapıklık olabilir mi? Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Siz elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır." (Sâffât, 37/95-96). Bir defa sizler şeref itibariyle puttan daha yükseksiniz. Sizin mevki-niz daha üstündür. Sizler akıl sahibisiniz. Putlar ise cansız ve sağırdır, akılları yoktur, kendilerine gelecek bir zararı dahi def edemezler. Bütün bunları görmeyerek kalkıp onları tapınılan ilâhlar mı edineceksiniz?!

"Apaçık sapıklık" ifadesinin anlamı Yüce Allah'ın peygamberi Muhammed (s.a.)'e şu buyruğunda belirttiği gibi doğru yoldan sapmak demektir: "Ve o seni yolunu şaşırmış buldu da, doğru yola iletti." (Duhâ, 93/7).

Hz. İbrahim'e babasının ve kavminin putlara ve heykellere tapmak şeklindeki sapıklıklarını gösterdiğimiz gibi, ona ardı arkasına göklerin ve yerin mele-kûtunu da gösterdik. Yani onların harikulade nizam ve son derece üstün yaratma ve sanatlarıyla onların yaratılışlarını gösterdik. Böylelikle o kâinatın gizliliklerine, yerdeki sırlarına muttali oldu. Ta ki bunu bizim birliğimize, kudretimizin büyüklüğüne, ilmimizin genişliğine delil olarak görsün: "Allah'ın her şeyi sapasağlam yapan yaratmasına (bak!)" (Nemi, 27/88).

İşte biz böylece İbrahim'e bunları öğretiyor, gösteriyor ve bu konuda ona başarı ihsan ediyoruz. Kalbine verdiğimiz genişlik ve doğru bakış açısı sayesinde onu hakka iletiyoruz. Delil gösterme yolunu ortaya koyuyoruz. Ta ki bununla o put, güneş, yıldız, ay gibi

herhangi bir şeyin hiç bir şekilde ilâh olmasının doğru olamayacağını kesinlikle ve tam anlamıyla bilip anlayanlardan olsun. Çünkü bunların sonradan yaratıldıklarına (hadis olduklarına) ve bunları var eden bir yaratıcının meydana getiren bir yaratıcının doğuşlarını, batışlarını, değiştirmelerini, akıp gitmelerini ve sair hallerini düzenleyen bir müdebbir olduğuna dair deliller gayet açıktır. Bunları İbrahim'e gösteriyorduk ki, bu ayetler ulûhiyet ve rubûbiyete olduğu gibi, sapık müşriklere karşı da bir delil olsun. Yakîn (kesin bilgi), düşünme sebebiyle şüphenin giderilmesinden sonra ortaya çıkan kesin bilgi demektir.

Daha sonra Yüce Allah, Hz. İbrahim'in gördüğü o göklerin ve yerin mele-kûtunu şöylece açıklamaktadır: "Gece onu bürüyüp örtünce bir yıldız gördü." Yani gecenin karanlığı basınca İbrahim, diğer yıldızlardan aydınlığı ve parlaklığı ile oldukça farkla büyük bir yıldız gördü. Onun gördüğü bu yıldızın Venüs ya da Jüpiter olduğu söylenmiştir. O şöyle dedi: "Bu, benim Rabbimdir." Yani o bu sözleri kavmine karşı tartışma ve delil getirme sadedinde söyledi. Bunları onların yaptıklarını reddetmek ve onlara karşı delil getirmek için bir hazırlık olsun diye söylemişti. Önce onlara kanaatlerini kendileriyle paylaştığı vehmini verdi, sonra da aklî ve hissî delillerle onların bu iddialarını çürüttü.

Bu yıldız batınca Hz. İbrahim şöyle dedi: "Bu bir ilâh olamaz. Ben zaten kaybolup gizlenenleri de sevmem." Çünkü mutlak ilâhın kâinat üzerinde tartışılmaz bir egemenliği vardır. O her şeyi işiten, her şeyi görüp gözetendir. Asla kaybolmaz ve asla hiç bir hususta yanılmaz. İlâh denilen şey, nasıl kaybolup gizlenir ki? Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ne diye işitmeyen, görmeyen ve sana hiç bir faydası olmayan şeye itaat edersin?" (Meryem, 19/42).

İşte bu, Hz. İbrahim'in yıldızlara tapmak hususunda kavminin bilgisizliğine bir göndermesidir. Katâde der ki: O, Rabbinin zeval bulmadığını ve ebedî olduğunu bilmişti.

İbrahim (a.s.) yıldızın ulûhiyetinin tutarsızlığını ortaya koyduktan sonra, daha çok ışık veren ayın ilâhlığının tutarsızlığını ortaya koymaya yöneldi. O ayı, ışığıyla her tarafı kuşatmış haliyle doğarken görünce, "Bu benim Rabbimdir" dedi. Fakat o da bir önceki gecede yıldızın battığı gibi batınca, kavmine işittirecek bir şekilde "Bu da aynı şekilde ilâh değildir" dedi. Andolsun ki eğer Rabbim bana hidayet vermeyip tevhide ve hakkı bulma hususunda bana yardım etmeyecek olursa, hiç şüphesiz yollarını şaşırان, hidayet bulamayan, Allah'tan başkasına tapınان sapıklardan olurum. Bu, aynı zamanda açıkça ifadeye yakın bir tarzda kavminin sapıklığını ortaya koymakta, onların ve ayı ilâh edinen kimsenin de aynı şekilde sapık olduğuna dikkatlerini çekmekte ve doğru akide bilgisinin ilâhî vahye bağlı olduğuna işaret etmektedir. Daha sonra üçüncü defada kavminin koştığı şirkten uzak olduğunu açıkça söylediğini görüyoruz.

Hz. İbrahim güneşi doğarken görünce -ki o gördüğümüz yıldızların en büyüğü, faydası en kapsamlı ve en aydınlık olanıdır- şöyle dedi: "İşte bu benim Rabbimdir. Çünkü bu öbür

yıldızlardan da aydan da daha büyüktür, ışığı ve aydınlığı daha fazladır; o bakımdan bunun Rab olması daha bir yerindedir."

Fakat güneş de diğerlerinin battığı gibi batınca Hz. İbrahim akidesini açıkça ortaya koydu ve kavminin şirkinden uzak olduğunu şu sözleriyle ifade etti: "Ben yıldızlara ibadet etmekten ve onlara sevgi beslemekten uzağım. Ben ibadetimde gökleri ve yeri, şu gördüğünüz yıldızları yaratana yöneliyorum. Sapıklıktan uzak hak ve dosdoğru din olan tevhid dinine yöneliyorum. Ben Allah ile birlikte başka bir ilâh edinen müşrikler arasında yer almam. Ben bu eşyayı yaratan, her şeyin mülk ve hakimiyetini elinde bulundurup onları çekip çeviren, her şeyin yaratıcısı, Rabbi, mutlak maliki ve ilâhı olan Yüce Yaratıcıya ibadet ediyorum." Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz rabbi-niz gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır. Sonra Arş'ı istiva etti. Kendisini durmadan kovalayan gündüze geceyi O bürüyüp örtüyor. Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları emri ile müsahhar kılan O'dur. İyi bilin ki yaratmak da emretmek de O'nundur. Alemlerin rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir7'%A'raf, 7/54).

Geçen bu açıklamalardan açıkça anlaşıldığına göre Hz. İbrahim'in kavmi, putları Rab değil ilâh kabul ediyorlar, yıldızları ise hem Rab, hem de ilâh ediniyorlardı. İlâh'tan kasıt mabud, yani kendisine ibadet edilen'i rabden kasıt ise efendi, malik, besleyip büyüten, işleri çekip çeviren ve tasarrufta bulunandır. İbadet ise dua ve tazim ile mahlûkatı yaratana yönelmektir. Gerçekte ise mah-lûkatın Allah'tan başka ilâhı da rabbi de yoktur.

Hz. İbrahim'in takındığı tavır, kendisini mümin olmayan birisi gibi gösteren ve son derece çarpıcı bir üslûpla tartışan, bu tartışmasını örneklerle ispatlayan kişinin tavrıydı. Gerçekte Hz. İbrahim ilâhtık ve rablik makamını tespit etmek için tetkik eden bir kimse durumunda değildi. Çünkü Yüce Allah Hz. İbrahim hakkında şunları söylemektedir: "Andolsun ki biz İbrahim'e daha önceden doğru yolu bulmak için imkân vermiştik. Biz onu biliyorduk. O zaman babasına ve kavmine şöyle demişti: Bu heykeller nedir ki onlara ibadet edip durmaktasınız?" (Enbiyâ, 21/51-52); "Gerçekten İbrahim (başlı başına) bir ümmetti. Allah'a itaatkâr, hanîf bir Müslümandı. O (asla) müşriklerden olmamıştır. O nimetlerine şükredendi. Onu beğenip seçmiş, kendisini dosdoğru bir yola iletmişti. Biz ona dünyada bir güzellik de verdik ve şüphesiz ki o, ahirette de mutlaka salihlerdendir. Sonra biz sana, hanîf bir Müslüman olarak İbrahim'in dinine uy, o, müşriklerden olmadı, diye vahyettik." (Nahl, 16/120-123); "De ki: Şüphesiz Rabbim beni dosdoğru bir yola, dimdik ayakta duran bir dine, rnu-vahhid olan İbrahim'in dinine ilettiler. O, müşriklerden olmadı." (En'âm/161).

Buharî ve Müslim'de de Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Her doğan fitrat üzere doğar." Müslim'in Sa-hih'inde ise İyâd b. Hammâd yoluyla Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Allah buyurdu ki, şüphesiz ben kullarımı hanîfler olarak yarattım." Yine Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyurmaktadır: "İnsanların üzerinde yaratıldığı Allah'ın fitratına (yönelin)! Allah'ın

yaratışında değiştirme yoktur." (Rûm, 30/30). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Hani Rabbin Ademoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutup, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurmuştu. Onlar da "Evet şahit olduk" demişlerdi." (A'râf, 7/172).

Eğer bu, sair insanlar hakkında böyle ise, Yüce Allah'ın tek başına bir ümmet, Allah'a yönelen hanîf bir Müslüman ve asla müşriklerden olmayan İbrahim Halîl, böyle bir konumda, araştıran bir kişi nasıl olabilir ki? Aksine o, Resulullah (s.a.)'tan sonra hiç şüphesiz ve tereddütsüz olarak selim fitrat ve dosdoğru karaktere herkesten daha lâıyk bir kimsedir.

Bu durumuyla onun, kavminin içinde bulunduğu şirki tetkik eden değil de kavmine karşı tartışan bir kimse olduğunu destekleyen hususlardan bir tanesi de ileride gelecek olan "Kavmi onunla tartışmaya kalkıştı..." (ayet, 81) buyruğudur. [\[47\]](#)

Hız. İbrahim İle Kavmi Arasındaki Tartışma

80- Kavmi ona karşı delil getirmeye kalkıştı. O dedi ki: "Bana hidayet vermişken Allah hakkında benimle hala tartışıyor musunuz? Ben O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Meğer ki Rabbin bir şeyi dilemiş olsun. Rabbinin ilmi her şeyi kuşatmıştır, hala düşünüp öğüt almayacak mısınız?"

81- Allah'ın hakkında delil indirmediği bir şeyi siz O'na ortak koştuğunuz halde korkmuyorsunuz da ben sizin ortak koştuklarınızdan nasıl korkarım. şimdi gerçekten biliyorsanız (söyleyin): İki gruptan hangisi emin olmaya daha lâıyktır?"

82- İman edenler, imanlarına da zulüm karıştırmayanlar işte emin olmak (hakkı) onlarındır. Onlar doğru yolu da bulmuşlardır.

83- İşte bu, İbrahim'e kavmine karşı verdiğimiz hüccetimizdi. Biz dilediğimizi derece derece yükseltiriz. Şüphesiz yok ki Rabbin Alîm'dir, Hakimdir.

Nüzul Sebebi

"İman edenler..." mealindeki 82. ayet-i kerimenin nüzulü ile ilgili olarak İbni Ebî Hatim, Bekr b. Savâde'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Düşmanlardan birisi Müslümanlara hamle yaptı, bir Müslümanı öldürdü. Daha sonra bir hamle daha yaptı, bir diğerini öldürdü, sonra şöyle dedi: Peki bundan sonra Müslüman olmamın bana bir faydası olacak mı? Resulullah (s.a.), "Evet" deyince atını mahmuzlayarak Müslümanların arasına girdi, sonra (önceki) arkadaşlarına bir hamle yaptı, bir kişi öldürdü, sonra bir diğerini, bir diğerini öldürdü, daha sonra kendisi öldürüldü. Bekr b. Savâde der ki: Onlar (ashab) şu, "İman edenler, imanlarına da zulüm karıştırmayanlar..." ayet-i kerimesinin onun hakkında nazil olduğu görüşündeydiler. [\[48\]](#)

Açıklaması

Kavmi Hz. İbrahim'le tevhid ilkesi hakkında tartışmaya koyuldu. Hz. İbrahim tevhidi onlara fikrî düzeylerine göre anlayabilecekleri şekilde kesin delillerle ispat edip yalnızca Allah'a ibadetin zorunluluğunu ortaya koyunca bu sefer şirkleri hakkındaki şüphelerini açıklayarak onunla tartıştılar ve şöyle dediler: Tanrıların çokluğu Alah'a imana aykırı değildir. Çünkü bunlar Allah nez-dinde şefaatçilerdir. Böylelikle onlar atalarını taklide ve benzeri hususlara sıkı sıkıya yapıştılar. Yüce Allah şu buyruğu ile onlara verilen cevabı zikretmektedir: "O dedi ki: Bana hidayet vermişken Allah hakkında benimle halen tartışıyor musunuz..." Yani Allah'ın emri ve başka ilâh olmadığı hususunda benimle nasıl tartışsınız? Halbuki Yüce Allah bana hakkı göstermiş, beni hakka iletmiş bulunuyor. Ben O'ndan gelen apaçık bir delile sahip bulunuyorum. Nasıl olur da şirk koşmanız ve elinizde hiç bir delil bulunmadığı halde geçmişlerinizi taklit etmeniz hususlarında, ortaya attığınız iddialarınıza ve sapıklıklarınıza iltifat edebilirim?

Sizin izlediğiniz yolun batıl olduğunun delillerinden birisi de şudur: Tapındığınız bu tanrılar hiç bir şeyi etkileyemezler. Ben onlardan korkmuyorum, çekinmiyorum, onlara aldırmiyorum. Çünkü bu putların hiç bir zararı, hiç bir faydası yoktur. İşitmezler, görmezler, başkalarına yardımcı olamazlar, şefaatçilikleri de yoktur. Eğer bunların yapabilecekleri bir şey varsa haydi onlar aracılığıyla bana istediğiniz kötülüğü yapın ve bana mühlet de vermeyin. Aksine bu konuda elinizi olabildiğince çabuk tutun.

Ben Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden asla korkmam. Şu kadar var ki, Rabbim'in hoş olmayan bir şeyin bana gelip çatmasını dilemiş olması müstesna. O'nun dilediği

kaçınılmaz olarak gerçekleşir. Zira Yüce Allah'tan başka fayda ve zarar verme gücüne sahip kimse yoktur, her şeye gücü yeten O'dur.

Daha sonra Yüce Allah bundan önceki buyrukların gerekçesini, "Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır" ayetiyle göstermektedir. Yani O'nun bilgisi bütün eşyayı kuşatmaktadır. Hiç bir gizli şey O'na gizli değildir. Rabbim belki de bu putları bir kenara itip onları parçalamaya davet ettiğim için (sizin aracılığınızla ve buna gazabınız dolayısıyla -Çeviren-) hoş gitmeyen bir durumla beni karşı karşıya bırakabilir.

Siz niçin bu hususu ve benim size açıkladığım diğer hususları düşünüp de iman etmezsiniz? Yani bu putların batıl olduğu üzerinde ibretle düşünüp onlara tapınmaktan vazgeçmeyecek misiniz? Bu, Hud (s.a)'un kavmi olan Âd'e karşı gösterdiği şu delilleri andırmaktadır: "Dediler ki: Ey Hud, sen bize apaçık bir delil getirmedi. Biz de senin sözüne binaen tanrılarımızı terk edecek değiliz. Biz sana inananlar da değiliz. Biz ancak şunu söyleriz: Bazı ilâhlarımız seni fena çarpmış. Dedi ki: Ben gerçekten Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak tuttuğunuz şeylerden uzağım. Artık hepiniz hakkımda istediğiniz tuzağı kurun, bundan sonra da bana bir süre tanımayın. Şüphesiz ki ben, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim. Yeryüzünde ne kadar canlı varsa hepsinin alnından (perçeminden) tutan O'dur. Benim Rabbim gerçekten doğru bir yol üzeredir." (Hud, 11/53-56)

Sizler, sizi yaratan Allah'a vahiy ile olsun, aklî olsun hakkında herhangi bir delil indirmemiş bulunduğu şeyleri Allah'a ortak koşmaktan korkmadığımız halde, ben sizin Allah'tan başka tapındığınız putlardan nasıl korkarım? Sizin bu yaptıklarınızın yaratmada, kâinatı yönetmede ortak yahut da aracı ve şefaatçi olduklarına dair ispatlayıcı hiç bir deliliniz yoktur. Aklî ve naklî deliller Yüce Allah'ın bir tek ve Samed olduğunu göstermektedir. Asıl akibetinden korkulması gereken şey, buna rağmen hâlâ şirk koşmanız ve bu konuda hak yolu izleme imkânını kaybetmenizdir.

"Nasıl" sorusunda inkâr anlamı vardır. O, onların -kendileri Allah'tan korkmuyorken-kendisini putlarla korkutmalarını inkâr ve red etmektedir. Yani sizler gücü her şeye yeten Allah'tan korkmazken ben nasıl olur da cansız bir varlıktan korkarım? İbni Abbas ve başkaları ayette geçen "Bir delil-sultan" ifadesini hüccet diye açıklamışlardır. Yani onu ispatlayacak bir delil yokken demektir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyleri dinden kendilerine şeriat yapan ortakları mı vardır?" (Şûra, 42/21); "Bunlar, Allah haklarında hiç bir delil indirmedeği halde ancak-sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlerdir." (Necm, 53/23).

Gerçek bu olduğuna göre, iki kesimden hangisi kıyamet gününde Allah'ın azabından yana güvenlik altında olmaya, akidesi dolayısıyla dünyada güvenlik duymaya ve korkmamaya daha lâyıktır? Muvahhidler kesimi mi, müşrikler kesimi mi? İki kesimden hangisinin tutumu doğrudur? Zarar ve faydayı elinde bulundurana ibadet edenler mi,

yoksa ellerinde bir delil bulunmaksızın faydası ve zararı da olmayan şeylere ibadet edenler mi? Burada, "Bizden hangimiz güven duymaya daha lâıktır?" ifadesiyle yetinilmeyerek açıkça iki kesimden söz edilmesi böyle bir cevabın, her bir muvahhid ve müşrik hakkında genel olduğunu, yalnızca Hz. İbrahim'in muhataplarına has olmadığını belirtmek içindir. Bu ifadenin genel olması, onların hakka kulak verip dinlemekten nefret ederek uzaklaşmamaları için açıktan açığa hatalı olduklarını bildirmeyerek inada sapmamalarını önlemek içindir.

"Eğer biliyorsanız..." Yani eğer sizler bu hususa dair bilgi ve basiret sahibi iseniz, haydi onu bana bildiriniz. Bu da onları hakkı itiraf etmeye yönelten bir üslûptur.

Daha sonra Yüce Allah güvenlik duymaya kimin daha lâık ve hak sahibi olduğunu söylece bildirmektedir: "İman edenler, imanlarına da zulüm karıştırmayanlar..." Yani Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik edenler, O'na hiç bir şeyi ortak koşmaksızın yalnızca ve ihlâsla Allah'a ibadet edenler, imanlarına kendilerini fasıklığa götürecek bir masiyet bulaştırmayanlar, işte onlar kıyamet gününde güven altında olacaklardır.

Ahmed, Buharî, Müslim ve Tirmizî, Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini rivayet ettiler: "İmanlarına zulüm karıştırmayanlar..." ayeti nazil olunca, Hz. Peygamberin ashabı şöyle sordu: "Bizden kendisine zulmetmeyen kim vardır ki?" Bunun üzerine, "Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür." (Lokman, 31/13) ayeti nazil oldu. Bu Buharî'nin rivayetidir. İmam Ahmed'in rivayeti ise şöyledir: Şu, "İman edenler imanlarına da zulüm karıştırmayanlar..." ayeti nazil olunca, bu insanlara ağır geldi ve şöyle dediler: Ey Allah'ın rasulü, nefesine hangimiz zulmetmiyor ki? Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Burada kastedilen sizin anladığınız değildir. Sizler o salih kulun şu: "Oğulcuğum Allah'a ortak koşma. Çünkü muhakkak şirk büyük bir zulümdür." (Lokman, 31/13) söylediklerini duymadınız mı?" Görüleceği gibi burada kastedilen, şirkin kendisidir.

İşte İbrahim (a.s.)'in Yüce Allah'ın, "Gece onu bürüyüp örtünce..." buyruğundan itibaren "Onlar doğru yolu da bulmuşlardır" buyruğuna kadar anlatılanlar, İbrahim (a.s.)'in kavmine karşı getirdiği güçlü delilleri anlatmaktadır. Bir bakıma Yüce Allah şöyle demektedir: "İbrahim'i bu delilleri gösterme yoluna ilettik, kavmini ikna etmesi için bu konuda ona başarı ihsan ettik." Bu, iman ve küfrün ancak Yüce Allah'ın yaratmasıyla husule geleceğini göstermektedir.

Şüphesiz ki biz kullarımızdan dilediğimiz kimseyi dünyada ilim ve hikmet bakımından başkalarının ulaşamadığı derecelere yükseltiriz. Söz konusu dereceler ise iman, ilim, hikmet, tevhid ve nübüvvet basamaklarıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte biz o peygamberlerden kimini kimine üstün kıldık. Onlardan kimisiyle Allah söylemiş, kimisini de derecelerle yükseltmiştir." (Bakara, 2/253). Ahirette ise cennette sevap itibariyle derece derece yükseltiriz. Ayet-i kerimeden maksat da şudur: Yüce Allah Hz. İbrahim'in derecelerini -kendisine vermiş olduğunu delil getirme gücü dolayısıyla-

yükseltmiştir.

Şüphesiz Rabbin sözünde, fiilinde ve işinde hikmeti sonsuz olandır, yani Hakimdir; yarattıklarının her halini bilendir, yani Alimdir. Kendilerine karşı delil ve belgeler ortaya konulmuş olsa dahi, kime hidayet vereceğini ve kimi saptıracağını bilendir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak aleyhlerine Rabbinin sözü hak olmuş bulunanlar iman etmezler. Onlara bütün ayetler gelse de acıklı azabı görecekları ana kadar (inanmazlar)" (Yunus, 10/96-97). Allah hikmet ve ilminin gereği ile -yoksa arzu gereği ve rastgele değil- dilediğini derece derece yükseltir. Çünkü Allah'ın fiilleri boş ve batıl olmaktan münezzehtir.

Dikkat edilecek olursa Yüce Allah'ı bilip tanımak en mükemmel ve en sağlıklı şekilde ancak vahiy yoluyla mümkün olur. Peygamberlerin vahiy bilgisi ise nazarî (aklî) değil, bedihîdir, yani (apaçık bir gerçek) şeklindedir. Yüce Allah onlara gerek duydukları aklî ve naklî bütün delilleri öğretmiş bulunmaktadır. [\[49\]](#)

Peygamberlerin Atası İbrahim İle Peygamberlerin Risaletlerinin Özellikleri Ve Onların Hidayetine Uyma Gereği

84- Biz ona İshâk ile Yakub'u bağışladık. Her birine hidayet verdik. Daha önceden Nuh'a da hidayet verdik. Zür-riyetinden Davud'a, Süleyman'a, Ey-yub'a, Yusuf a, Musa'ya ve Harun'a da. Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.

85- Zekeriya'ya, Yahya'ya, İlyas'a da. Onların hepsi salihlerdendi.

86- İsmail'e, el-Yesa'ya, Yunus'a ve Lût'a da. Her birini âlemlere üstün kıldık.

87- Onların babalarından, zürriyetle-rinden ve kardeşlerinden bazılarını da (hidayete ilettik) ve onları seçtik. Onları doğru bir yola da götürdük.

88- Bu Allah'ın hidayetidir ki O bununla kullarından kimi dilerse hidayete iletir. Eğer şirk koşsalardı, işledikleri her halde boşa giderdi.

89- Onlar kendilerine kitap, hikmet ve nebilik verdiklerimizdir. Şimdi bunlar inkâr ederlerse yerine onu inkâr etmeyen bir kavmi ona vekil kılarız.

90- Onlar Allah'ın hidayete ilettiği kimselerdir. O halde sen de onların hidayetlerine uy! De ki: "Ben buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu âlemlere öğütten başka bir şey değildir."

Açıklaması

Yüce Allah peygamberi İbrahim (a.s.)'e, yaşı ilerlediği için kendisi ve hanımı Sâre çocuk sahibi olmaktan ümid kesmiş oldukları halde ona lütufta bulunarak İshâk'ı bağışladı. Melekler Lût kavmine azap üzere giderken, onun yanına gelerek her ikisine İshâk'ın doğacağı müjdesini verdiler. Hanımı bu işten hayrete düştü ve şöyle dedi: "Vay! Kendim yaşlanmış bir kadın ve şu eşim de bir ihtiyar iken ben mi doğuracakmışım? Bu gerçekten pek şaşılacak bir şeydir. Dediler ki: Allah'ın işine mi hayret ediyorsun ey Ehl-i Beyt, Allah'ın rahmet ve bereketi sizin üzerinizdir. Şüphe yok ki O Hamîd'dir, Mecîd'dir." (Hûd, 11/72-73)

Aynı şekilde onlara Hz. İshak'm peygamber olacağını, onun soyunun zürri-yetinin devam edip gideceğini de -Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade edildiği gibi- müjdelediler: "Ve biz ona salihlerden bir peygamber olmak üzere İshâk'ı müjdeledik." (Sâffât, 37/112). Böylesi, müjdenin en mükemmeli ve nimetin en büyüğüdür. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz ona İshâk'ı, İshak'm ardından da Ya'kub'u müjdeledik." (Hûd, 11/71)

Bu ise kavmini terk edip onlardan uzaklaşınca, ülkesinden yeryüzünde Allah'a ibadet etmek üzere hicret edip uzaklaştığında Hz. İbrahim'e verilen bir mükâfattı. Yüce Allah kavmi ve aşireti yerine sulbünden ve dini üzere gelecek salih nesiller verdi. Ta ki gözleri onunla aydın olsun. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onları ve Allah'tan başka taptıklarını terk edip uzaklaşınca, biz de ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık ve onların her birini peygamber kıldık." (Meryem, 19/49). Burada da şöyle buyurmaktadır: "Biz ona İshak ile Yakub'u bağışladık; her birine hidayet verdik." Yani biz ona İshak ve Ya'kub'u salih iki evlat ve peygamber olarak bağışladık. İbrahim'i peygamberlik, hikmet ve susturucu delili bulup ortaya koyma kabiliyetini vermek suretiyle hidayete ilettiğimiz gibi, onların her birini de hidayete ilettik.

Hz. İsmail anümaksızın Hz. İshak'tan söz edilmesi, yüce Allah'ın onu kendinden bir ayet (mucize) olmak üzere yaşının ilerlemiş olmasından, hanımının da kısırlığından sonra bağışlamış olması dolayısıyladır. Allah Hz. İshak'ı ona imanının, ihsanının, eksiksiz teslimiyetinin ve ihlâsınm karşılığı olmak üzere bağışlamıştır. Yüce Allah Hz. İbrahim (a.s.)'e oğlu İshak'ı, ileri yaşına rağmen, başka hiç bir çocuğu yokken oğlu İsmail'i

kesmekle denenmesinden sonra vermiştir. İşte iyilik yapanlar bu şekilde mükâfat görürler. Hz. İsmail'in anılmayıp Hz. İshak'ın anılmasının bir diğer sebebi daha vardır: Burada maksat İsrailo-ğullarının peygamberlerinin anılmasıdır. Onlar ise hepsi Hz. İshak ve Hz. Yakub'un soyundan gelenlerdir. Hz. İsmail'in sulbünden ise Muhammed (s.a.) dışında başka bir peygamber gelmemiştir.

Hz. İbrahim, Hz. Nuh'un soyundan gelir. Allah Hz. İbrahim'i hidayete ilettiği gibi, ondan önce atası Nuh'a da hidayet vermiştir. Ona peygamberlik ve hikmeti bağışlamıştır. Bu ise en büyük nimetlerden bir nimettir. O hem bir peygamber soyundan gelmektedir ve hem onun çocukları arasında peygamberler vardır. Davud, Süleyman, Eyyub, Yusuf, Musa, Harun (hepsine selâm olsun) onun soyundan gelmiştir. Bu gerçekten temiz ve güzel bir zürriyettir: "Hepsi birbirinden gelen bir zürriyetti..." (Âl-i İmran, 3/34).

Hz. Nuh'un söz konusu edilmesinin sebebi, az önce de geçtiği gibi Hz. İbrahim'in büyük atası oluşundandır. Bu da Yüce Allah'ın Hz. İbrahim'in usul ve fûrû'unda (geçmiş atalarında ve ondan gelen soyda) olan lûtfunu ifade etmektedir. O ataları itibariyle kerimdir, çocukları itibariyle de çok şerefli. Çünkü Yüce Allah, her ikisinin soyunda hem Kitabı, hem peygamberliği ihsan buyurmuştur. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik, onların nesilleri arasında peygamberliği ve Kita-b'ı (emanet) kıldık." (Hadîd, 57/26).

Yüce Allah aynı şekilde Hz. İbrahim'in soyundan gelenler arasında Zekeri-ya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da peygamberlikle taltif etmiştir. Bunların her birisi sözüyle ve ameliyle salih kimselerdi. Ayet-i kerimede zamir Hz. İbrahim'e aittir. Çünkü kendisi dolayısıyla daha önce de söz açılan kişi odur. Hz. Nuh'a ait olması da mümkündür, çünkü zamirin kendisine döneceği en yakın kişi odur.

Yüce Allah aynı şekilde onun soyundan ve sulbünden oğlu olan Hz. Mu-hammed'in atası İsmail'i de, Yunus ve Lût'u da hidayete iletmiştir. Bunların her birisini âlemlere üstün kılmıştır.

Fakat burada açıklanması gereken bir husus vardır. Lût (a.s.) Hz. İbrahim'in soyundan değildir. O Azer'in oğlu olan kardeşi Hârân'ın oğludur. Hz. Lût'un Hz. İbrahim'in soyundan gelenler arasında olması tağlîb yoluyla. Nitekim Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Yoksa siz ölüm Yakub'a gelip çattığı zaman orada hazır mıydınız? Hani o oğullarına, Benden sonra siz neye ibadet edeceksiniz" dediğinde onlar, "senin ilâhına ve babaların İbrahim, İsmail ve İshak'ın bir tek olan ilâhına ibadet edeceğiz. Biz ona teslim olmuşuzdur, demişlerdi." (Bakara, 2/133). Görüldüğü gibi Hz. İsmail Hz. Yakub'un amcası olduğu halde onun babaları araşma tağlîb yoluyla girmiştir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Meleklerin tümü hep birlikte secde ettiler, İblis müstesna." (Hicr, 15/30; Sad, 38/73). Burada İblis de meleklerle verilen secde emrinin muhatapları arasına girmekte ve bu emre itaat etmediğinden dolayı da yerilmektedir.

Çünkü İblis de meleklerle benzemeye çalışıyordu. O bakımdan onlara yapılan muameleye tabi tutuldu ve tağlîb yoluyla onlar arasına katılmış oldu. Yoksa o cinlerdendir, tabiatı itibariyle ateşten yaratılmıştır, melekler ise nurdan yaratılmışlardır.

Hız. İsa'nın, Hız. İbrahim'in ya da diğere göre Hız. Nuh'un soyu arasında anılması kızların çocuklarının, kişinin soyundan gelenler arasında yer aldığını göstermektedir. Çünkü Hız. İsa'nın nesebi Hız. İbrahim'e annesi Meryem yoluyla ulaşır. Çünkü Hız. İsa'nın babası yoktur. Aynı şekilde Hız. Hasan ile Hız. Hüseyin'in de Hız. Fatıma'nın çocukları olmalarına rağmen Peygamberin soyundan gelenler arasına girmeleri böyledir. Çünkü Sahih-i Buharî'de sabit olduğuna göre Resulullah (s.a.) Hız. Ali'nin oğlu Hız. Hasan'a şöyle demiştir: "Şüphesiz benim bu oğlum bir seyyiddir. Umulur ki Allah onun vasıtasıyla Müslümanlardan iki büyük kesimin arasında barışı gerçekleştirir." Böylelikle bu, Hız. Hüseyin'in (Hız. Peygamberin) oğulları arasına girdiğini göstermektedir.

Dikkat edilecek olursa Yüce Allah önce Nuh, İbrahim, İshak, Yakub olmak üzere dört peygamberi söz konusu etmiştir. Daha sonra onların soyundan gelen şu on dört peygamberi anmaktadır: Davud, Süleyman, Eyyub, Yusuf, Musa, Harun, Zekeriya, Yahya, İsa, İlyas, İsmail, el-Yesâ', Yunus ve Lût. Toplam on sekiz kişidir. Buradaki sıralanışın itibara alınması söz konusu değildir, çünkü vav harfi belli bir tertibi gerektirmez.

Ayet-i kerimede Peygamberlerin şu şekilde üç kısma ayrılmasının hikmetine gelince:

1- Davud, Süleyman, Eyyub, Yusuf, Musa ve Harun (hepsine selâm olsun). Bunlar bir arada hem nübüvve hem risalete, hem mülk, emirlik ve yönetime sahip olan peygamberlerdir. Hız. Davud ile Hız. Süleyman iki hükümdardı. Hız. Eyyub emirdi. Hız. Yusuf vezir, yönetici ve dilediği gibi tasarrufta bulunan bir peygamberdi. Hız. Musa ve Hız. Harun hükümdar olmamakla birlikte iki yönetici idiler. Kur'an-ı Kerim bunları dine hidayet mertebesinde ilerleme yoluna uygun olarak söz konusu etmiştir. Onların en faziletli Hız. Musa ve Hız. Harun, sonra Hız. Eyyub ile Hız. Yusuf, sonra da Hız. Davud ile Hız. Süleyman gelir. Yüce Allah'ın "Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız" öuyruğunun anlamı, dünya ve başkanlık nimetleriyle dine hidayet ve insanları doğruya iletme nimetlerini birlikte veririz, demektir.

2- Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas (hepsine selâm olsun). Bunlar ise ne birinci kısımdakiler gibi hükümdar ve yönetici, ne de ikinci kısımdakiler gibi züht sahibi kimselerdi. O bakımdan Yüce Allah onları salihler olmakla nitelendirdi.

3- İsmail, el-Yesâ', Yunus ve Lût (hepsine selâm olsun). Bunlar ise ne birinci kısımdakiler gibi hükümdar ve yönetici, ne de ikinci kısımdakiler gibi zahit kimselerdi. Bunların kendi çağdaşlarındaki âlemler üzerinde üstünlük ve faziletleri vardı. Onlardan tek herhangi bir kimse, bütün kavimden daha faziletliydi. Onlardan iki ve daha fazla kişi bulunuyor ise, bunlar da kendi kavimlerinden daha faziletli idi. Yine bunların biri

ötekinden daha faziletli olabilir. Meselâ Hz. İbrahim çağdaşı olan Hz. Lût'tan, Hz. Musa kardeşi ve veziri (yardımcısı) olan Hz. Harun'dan, Hz. İsa teyzesinin oğlu Hz. Yahya'dan daha faziletli idi (hepsine selâm olsun).

Daha sonra Yüce Allah bu peygamberlere olan lütfunu söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Onların babalarından, zürriyetlerinden..." yani biz onların babalarından bazılarını, zürriyetlerinden, kardeşlerinden bazılarını -hepsini değil- hidayete erdirdik. Çünkü bu zürriyet ve kardeşlerinin hepsi hayra ulaştırılmış kimseler değildi. Hz. İbrahim'in babası Hz. Nuh'un oğlu gibi. Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. Peygamberliği ve Kitabı onların soyu arasında bıraktık. Kimisi hidayet bulmuş (ise de) onların çoğu fasıklardı." (Hadîd, 57/26).

Daha sonra Yüce Allah, bu peygamberleri sahip kıldığı özelliklerle nitelendirerek şöyle buyurmaktadır: "Onları seçtik..." yani andolsun ki biz onları seçtik ve bir çok meziyetlere sahip kıldık; onları dosdoğru yola ilettik. Bu yol ise dosdoğru bir hak dindir.

Yüce Allah'ın peygamberleri ve rasulleri hak dine sahip olma hidayeti, işte Allah'ın mutlak hidayeti ve tevfiği budur. Başkasının hidayeti kişiyi hakka götürmez.

Hidayet iki türdür: Birincisi, çalışma ve gayretle elde olunamayan Allah'tan gelen mutlak hidayet ki bu peygamberliktir. İşte Yüce Allah'ın peygamberine, "Ve seni şaşkın buldu da hidayet vermedi mi?" (Duhâ, 93/7) buyruğunda işaret olunan hidayet budur. İkincisi ise ilâhî tevfiğin maksadı elde etmeye yardımcı olmasıyla birlikte, çalışıp kazanmakla nail olunan hidayet.

Eğer fazilet ve derecelerinin yüksekliğine rağmen bu hidayete iletilenler Rablerine ortak koşacak olurlarsa, diğerleri gibi bunların da amellerinin ecirleri batıl olur, amelleri boşa çıkar. Bu ifadeler ise şirkin büyük bir iş ve oldukça ağır bir vebal olduğunu ifade etmektedir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Andolsun ki sana da senden öncekilere de "Eğer (Allah'a) ortak koşarsan hiç şüphesiz amelin boşa çıkacaktır..." diye vahyolundu." (Zümer, 39/65). İşte bu, bir şarttır. Şart ise böyle bir şeyin vukuunun caiz (mümkün) oluşunu gerektirmez. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "De ki: Eğer Rahman'ın çocuğu olsaydı, işte ben (O'na) ibadet edenlerin ilkiyim." (Zuhruf, 43/84); "Eğer biz bir eğlence edinmek isteseydik -evet böyle bir şey yapacak olsaydık- andolsun ki onu kendi katımızdan edinirdik." (Enbiyâ, 21/17); "Eğer Allah evlat edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. Münezzehtir O. O bir ve tek, Kah-hâr olan Allah'tır." (Zümer, 39/4).

İşte sözü geçen bu peygamberlerin risaleti (mesajı) birdir. Bu da Yüce Allah'ı birleme yani tevhid çağrısıdır. Bunlar kendilerine kitap (burada cins olarak kitap kastedilmiştir) verdiğimiz kimselerdir. Bundan kasıt da Kur'an-ı Ke-rim'de sözü geçen İbrahim ve Musa

sahifeleri, Hz. Davud'un Zebur'u, Hz. Musa'nın Tevrat'ı, Hz. İsa'nın İncil'idir. Onlara hikmeti de verdik. Yani faydalı bilgiyi ve dinde fakih olmayı (derinliğine ve incelikli bilgiyi ve anlayışı) ihsan ettik. Anlaşmazlıkların çözümü için insanlar arasında hükmetme yetkisi de bunun bir çeşididir. Peygamberlik de verdik. Yani biz onları Allah'ın hükmü, emir ve dini kendilerine vahiy yoluyla bildirilen peygamberler kıldık. Bazılarına, Hz. Yahya ve Hz. İsa gibi, daha çocuk yaşta peygamberlik verilmiştir. Kimilerine de üç çeşit ihsan ve bağış bir arada verilmiştir: Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Davud gibi. Yüce Allah Hz. İbrahim'den şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Rabbim bana bir hüküm (hikmet) bağışla." (Şuarâ, 26/83). Hz. Musa'dan da şöyle dediğini nakletmektedir: "Rabbim bana bir hüküm bağışladı ve beni rasul bir peygamber kıldı." (Şuarâ, 26/21). Hz. Davud'dan da şöyle söz etmektedir: "Ey Davud, şüphesiz biz seni yeryüzünde halife kıldık. Artık insanlar arasında hak ile hükmet." (Sad, 38/26). Hz. Davud ile Hz. Süleyman hakkında da şöyle buyurmaktadır: "Biz onların her birisine de hüküm (hikmet) ve ilim verdik". (Enbiyâ, 21/79).

Onlardan kimine de -Tevrat ile hükmeden peygamberler gibi- hüküm ve peygamberlik bir arada verilmiştir. Kimisine de yalnızca peygamberlik verilmiştir.

Eğer Mekke halkından olan bu müşrikler, Kitab'ı, hüküm ve peygamberliği inkâr ederek kâfir olurlarsa, biz bunları korumaya, bunlara gereken itinayı göstermeye, bunları inkâr etmeyen şerefli bir kavmi vekil kıldık ve onlara bunlara iman etme kabiliyetini ve başarısını verdik. Onlar da bunlara iman ettiler, hükümleri gereğince amel ettiler, insanları bunlara çağırdılar. Kinlisi derhal iman etti, onların bir kısmı da bir süre sonra iman edecektir.

İbni Cerir et-Taberî ile İbni Ebi Hâtim'in, İbni Abbas'tan rivayetlerine göre Yüce Allah'ın, "Şimdi bunlar onu inkâr ederlerse" buyruğundaki "bunlar" Mekkeliler demektir. Yüce Allah şunu söylemek istiyor: Eğer bunlar Kur'an-ı Kerim'i inkâr edecek olurlarsa, biz onu inkâr etmeyecek kimseleri ona vekil tayin ederiz. Bundan kasdı ise Medineliler ve Ensar'dır. [\[50\]](#)

Daha sahih olan, "Ona vekil kılınanlar" va. mutlak olarak Peygamber (s.a.)'in ashabi olduğudur. Daha sonra Yüce Allah bu peygamberler ile son peygamberi şu buyruğu ile birbirine bağlamaktadır: "Onlar Allah'ın hidayete ilettiği kimselerdir..." Yani Yüce Allah'ın kendilerine kitabı, hikmet ve peygamberliği vermiş olduğu bu sözü geçen sekiz peygamber ve onlara ilâve edilen babalar, zürriyetleri ve kardeşleri Allah'tan gelmiş mutlak hidayet ehli kimselerdir. Başkalarının değil, sen de onların hidayetine uy! Yani Allah'ı tevhide, ona ibadete ve övülmeye değer ahlâka davet hususunda onların hidayetlerini izle, onlara tabi ol.

Bu Resulullah (s.a.)'a verilen bir emir olduğuna göre onun ümmeti teşrî' buyurulan hususlarda ve verilen emirlerde ona tabidir. Buharı bu ayet ile ilgili olarak senedini

kaydederek Mücahid'den şunu zikreder: Mücahid İbni Abbas'a, "Sâd" suresinde secde var mıdır? diye sormuş, o, "Evet" dedikten sonra, "Biz ona İshak ile Yakub'u bağışladık..." buyruğundan itibaren, "O halde sen de onların hidayetlerine uy" buyruğuna kadar olan ayetleri okudu. Sonra da, "O da onlardandır." (Yani Sâd suresinde secde ettiğinden söz edilen Hz. Davud, hidayetine uyması emrolunduğu kimseler arasındadır. -Çeviren-)

Ve ey peygamber! Seni kendilerine peygamber olarak gönderdiğimiz kimselere de ki: Bu Kur'an'ı tebliğ karşılığında sizden mal veya ondan başka herhangi özel bir menfaat istemiyorum. Aynı şekilde benden önceki bütün peygamberler de tevhid ve hidayeti tebliğlerine karşılık hiç bir ücret istememişlerdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Buna karşılık sizden hiç bir ücret istemem. Ancak yakınlık hususunda (bana) sevgi (besleyiniz)." (Şûra, 42/23) Bu Kur'an-ı Kerim bütün âlemlere bir hatırlatma, bir öğüttür, Takva sahiplerini de doğruya, hidayete götüren bir kitaptır. İşte bu da Resulullah (s.a.)'ın istisnasız bütün insanlara peygamber gönderilmiş olduğunu açıkça ifade etmektedir. [\[51\]](#)

Peygamberliğin İspatı, Kitapların İndirilmesi Ve Kur'an-I Kerim

91- Allah'ı O'na lâayık olacak şekilde takdir edemediler. Çünkü, "Allah hiç bir beşere bir şey indirmedir" dediler. De ki: "İnsanlar için bir nur ve hidayet olarak Musa'ya gelen, sizin onu parça parça kâğıtlar haline koyup kimini açıkladığınız, çoğunu da gizlediğiniz Kitab'ı kim indirdi? Sizin de babalarınızın da bilmediği şeyler size öğretilmiştir." Sen, "Allah'tır" de. Sonra onları bırak ki, daldıklarında oynayadur-sunlar.

92- Bu da indirdiğimiz bereketi bol bir kitaptır ki kendinden öncekileri doğrulayıcıdır. Şehirlerin anasını ve çevresindekileri azapla korkutman için (indirdik). Ahirete inanmakta olanlar, ona iman ederler. Onlar namazlarına da devam ederler.

Nüzul Sebebi

"Allah'ı ona lâayık olacak şekilde takdir edemediler..." mealindeki 91.ayetin nüzulü ile ilgili olarak İbni Ebî Hatim, Saîd b. Cübeyr'den şöyle dediğini nakleder: Mâlik b. es-Sayf

adında bir Yahudi gelip Resulullah (s.a.) ile tartıştı. Sesulullah (s.a.) ona şöyle dedi: "Tevrat'ı Musa'ya indiren hakkı için sana soruyorum, Tevrat'ta Allah'ın şişman hahama buğzettiğine dair bir ifade var mı?~ Malik de şişman bir haham idi. Bundan dolayı kızdı ve şöyle dedi: Allah kaç bir insana herhangi bir şey indirmiş değildir. Arkadaşları ona, "Ne oluyor sana, Musa'ya da hiç bir şey indirmemiş midir?" deyince bu sefer Yüce Allah, ^Allah'ı ona lâıyk olacak şekilde takdir edemediler..." ayetini indirdi. Bu mür-sel bir haberdir. Buna yakın bir rivayeti de İbni Cerir İkrime'den nakletmektedir.

İbni Abbas da el-Vâlibî yoluyla gelen rivayete göre şöyle demiştir: "Yahudiler, Ey Muhammed! dediler, Allah sana bir kitap indirdi mi? O, evet deyince şöyle dediler: Allah'a yemin olsun, Allah gökten bir kitap indirmiş değildir. Bunun üzerine Yüce Allah şu, "De ki: insanlar için bir nur ve hidayet olarak Musa'ya gelen, sizin onu parça parça kâğıtlar haline koyup... gizlediğiniz kitabı kim indirdi?" buyruğunu indirdi. el-Hasen ve Said b Cübeyr'in şu sözleri de bunu desteklemektedir: "Allah hiç bir beşere bir şey indirmedir" diyen, Yahudilerden birisidir. O, "Allah gökten herhangi bir kitap indirmemiştir" demişti. Süddî der ki: Böyle diyenin adı Finhâs'tır. Saîd b. Cübeyr'den gelen rivayete göre ise bu sözü söyleyen Mâlik b. es-Sayftır.

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ise şöyle der: Allah Resulullah (s.a.)'a, Kitap Ehli'ne kendisi hakkında kitaplarında nasıl söz edildiğine dair soru sormasını emretti. Muhammed'e kıskançlıkları, onları Allah'ın kitaplarını ve Rasulünü inkâr etmeye itti ve şöyle dediler: Allah herhangi bir insana bir şey indirmiş değildir. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [\[52\]](#)

İbni Abbas'tan gelen bir diğer rivayete göre "Allah hiç bir beşere bir şey indirmedir" ayetinde kastedilenlerin Kureyş müşrikleri olduğu belirtilmektedir. İleride açıklayacağımız gibi tercihe değer olan görüş de budur. [\[53\]](#)

Açıklaması

Allah'ın peygamberlerini inkâr eden, vahyi kabul etmeyenler -ki bunlar nüzul sebebinde söz konusu edildiği gibi ya Kureyşlilerdir yahut Yahudilerden bir taifedir- Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar, gereği gibi tazim edemediler. Çünkü onlar Allah'ın kendilerine gönderdiği peygamberleri yalanladılar ve "Allah semadan herhangi bir kitap indirmemiştir" dediler.

İbni Kesîr der ki: Birincisi (yani ayetin Kureyşliler hakkında inmiş olması) daha sahihtir. Çünkü ayet-i kerime Mekkîdir. Yahudiler de gökten kitapların indirilişini inkâr etmiyorlardı. Kureyşliler ve Araplar ise bütünüyle Muhammed (s.a.)'in peygamber olarak gönderildiğini insanlardan olduğu için inkâr ediyor, inanmıyorlardı. [54] Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Aralarından bir adama insanları (azapla) korkut diye vahyedişimiz insanlar için hayret edilecek bir şey midir?" (Yunus, 10/2). Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine hidayet geldiği zaman insanların iman etmelerini, Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?" demelerinden başka bir şey alıkoymadı. De ki: Şayet yeryüzünde sakin sakin yürüyen melekler olsaydı biz onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik." (İsra, 17/94-95). Burada da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ı O'na lââyık olacak şekilde takdir edemediler. Çünkü Allah, "Hiç bir beşere bir şey indirmede dediler" diye buyurmaktadır.

Gerçek şu ki, Allah'ı gereği gibi tanıyıp O'nun her şeye kadir olduğunu, her şeyi bildiğini, rahmetinin her şeyi kuşattığını idrak eden bir kimse, insanın ilâhî kitaba ve peygamber ve rasullerin gösterecekleri hidayet yoluna, ebedî saadeti elde etmek ve maddeten ve manen insanın ilerlemesinin gerçekleşmesi için en ileri derecede muhtaç olduğuna kesinlikle inanır. İlkel insanlar için herhangi bir düzen ve intizam söz konusu değildir. Dünya ikellik içerisinde, karışıklık ve huzursuzluktan inim inim inlerken peygamberlerin risaleti toplumu düzenlemenin aracı, ilerlemenin vasıtası, toplumsal ve ahlâkî ıslahın yolu, yöneticinin zorbalığının, fert ve toplumun zulmünün sınırlandırıcısı olmuştur. Peygamberlerin peygamberliğini inkâr eden bir kimse Allah'ı gereği gibi bilememiş, gereği gibi takdir edememiş olur.

Daha sonra Yüce Allah Kureyş müşriklerinden vahiy ve risaleti inkâr edenlere karşı maddî delili söz konusu ederek, Allah peygamberi Muhammed'e böylelerine şunları söylemesini emretti: İmrân'ın oğlu Musa'ya Tevrat'ı indiren kimdir? O Tevrat ki, karanlıkları parçalayan bir nurdu. Sapıklıktan hakkın aydınlığına çıkarttığı insanlar için bir hidayet, bir yol göstericiydi. Bunun sonucunda onlar Allah'ın hidayetiyle yol buldukları için adeta başka bir varlık haline geldiler ve sizler şöyle dediğiniz için Tevrat'ı kabul eden kimselersiniz: "Bize de bir kitap indirilseydi elbette onlardan daha çok hidayete ererdik." (En'âm, 6/157)

Yüce Allah'ın, "Sizin onu parça parça kâğıtlar haline koyup kimini açıkladığınız, çoğunu da gizlediğiniz Kitab'ı kim indirdi..." hitabı ise Peygamber (s.a.)'in niteliklerini ve bunların dışında kalan bir takım hükümleri gizleyip saklayan Yahudilere yöneliktir. Yani sizler evvelâ Kitab'm tümünü elinizde bulunan aslî kitaptan yazdığınız parça parça kâğıtlar haline getiriyorsunuz ve bunların kimisini tahrif ediyorsunuz, kimisini de değiştiriyorsunuz ve esasında o gösterdiğiniz Allah'tan gelen kitap olmadığı halde, "Bu Allah'tan gelen kitaptır, yani Allah'ın indirdiği kitaptır" diyorsunuz.

Bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili rivayetlerin daha sahih olanının Kureyş müşrikleri

hakkında olduğu kanaatini kabul edecek olursak, açıklanması gereken bir durum ortaya çıkar. Çünkü ayet-i kerimenin başında, "De ki: İnsanlar için...kitabı kim indirdi?" hitabı Peygamber (s.a.)'in niteliklerini ve bunların dışında kalan bir takım hükümleri gizleyip saklayan Yahudilere yöneliktir. Yani sizler evvelâ Kitab'ın tümünü elinizde bulunan aslî kitaptan yazdığınız parça parça kâğıtlar haline getiriyorsunuz ve bunların kimisini tahrif ediyorsunuz, kinlisini de değiştiriyorsunuz ve esasında o gösterdiğiniz Allah'tan gelen kitap olmadığı halde, "Bu Allah'tan gelen kitaptır, yani Allah'ın indirdiği kitaptır" diyorsunuz.

Bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili rivayetlerin daha sahih olanının Kureyş müşrikleri hakkında olduğu kanaatini kabul edecek olursak, açıklanması gereken bir başka durum ortaya çıkar. Çünkü ayet-i kerimenin başında, "De ki: İnsanlar için...kitabı kim indirdi?" hitabı Kureyşlilere yönelik iken, sonunda yer alan, "Sizin onu parça parça kâğıtlar haline koyup kimini açıkladığınız..." hitabı nasıl Yahudilere yönelik olur. (Ayet-i kerimenin mealinde ise Türk dilinin cümle yapısındaki farklılık dolayısıyla ifadeler tamamen yer değiştirmiş bulunmaktadır. Okuyucunun bu hususu göz önünde bulundurması gerekir.-çevi-ren-)

Bu soruya şu şekilde cevap verilebilir: Nüzul sebebi eğer Yahudiler ise ayetin başı da sonu da onlar hakkındadır. Eğer nüzul sebebi Kureyş müşrikleri ise, ayet-i kerimenin tevili şöyle olur: Tevrat'ı Musa'ya insanlar için bir nur ve bir hidayet olmak üzere indiren kimdir? Tevrat bu şekildeydi, fakat onlar Tevrat'ı değiştirdiler, tahrif ettiler. Onun önemli bir bölümünü unuttular. Tevrat'ı parça parça kitaplar haline getirdiler ve ihtiyaç olduğu takdirde onun bir bölümünü ortaya çıkartıyorlardı. Herhangi bir kimse hahamlarından (ilim adamlarından) bir meseleye dair soru soracak olursa, ona hevasına uygun olanı açığa çıkartıyor, Kitab'ın hükümlerinin bir çoğunu gizliyorlardı. Buna sebep ise Kitab'ın onların tekelinde olmasıydı. Herkesin elinde kitap nüshaları bulunmuyordu. Böyle bir şekilde gizleyip saklama ise, hatırlamakta oldukları bölümler hakkında söz konusudur. Yahudilerin önceki nesillerinin Beytülmakdis'in tahribi, Yahudilerin Irak'a sürülmesi esnasında Kitab'ın kaybolması sonucu unutilan bölümler değildi. Yüce Allah'ın, "Onlar kendilerine öğüt verilip hatırlatılan şeylerden bir bölümünü unuttular.." (Maide, 5/13) buyruğu ile kendisine işaret olunan işte bu unutmadır. Daha sonra Yüce Allah bu hususu bir sonraki ayette de (Hristiyanlar hakkında) söz konusu ederek, "Onlar da kendilerine verilen öğüdün bir bölümünü unuttular." (Mâide, 5/14) diye buyurmaktadır. Bu şekilde onlar Resulullah (s.a.)'m niteliklerini onun geleceği müjdesini, zinanın hükmü olan recmi gizlemiş oldular.

Sizler, ey müşrikler, o halde peygamberin en katı ve uzlaşmaz düşmanları olan Yahudilerin sözlerine güvenmeyin.

Böyle bir anlam aynı zamanda "koyuyorsunuz" anlamına gelen fiilin (yec'alûne)=koyuyorlar" kıraati ile de uyum halindedir. Te harfi ile "(tec'alûne)=koyuyorsunuz" kıraatine göre ise Yüce Allah peygamberine bu ayet-i kerimeyi onlara hitap

suretiyle Yahudilere ve diğçerlerine okumayı emretmiştir, demek olur.

Mücahid der ki: Yüce Allah'ın, "De ki:... Musa'ya gelen... kitabı kim indirdi?" buyruğı müşriklere hitaptır. "Sizin onu parça parça kâğıtlar haline koyup..." hitabı Yahudilere, "Sizin de babalarınızın da bilmediğı şeyler size öğretilmiştir" buyruğı da Müslümanlara hitaptır.

Kurtubî ise şöyle der: Böyle bir açıklama, bunu "koyuyorsunuz" anlamına gelen fiilin ilk harfini te ile değil de ye ile okuyanların kıraatine uygun bir açıklamadır. Bu fiil eğer te harfi ile okunacak olur ise hitap tümüyle Yahudilere olur ve o takdirde de, "Sizin de babalarınızın da bilmediğiniz şeyler size öğretilmiştir" buyruğı, Yahudilere Tevrat'ın indirilmesi suretiyle bir minnet olmak üzere kullanılmış bir ifade olur.

Hülâsa: "De ki: İnsanlar için..." ayet-i kerimesi eğer Kureyşliler hakkında varit olmuş ise, bunun baş tarafının onlar hakkında, son tarafının da Yahudiler hakkında, "Koyuyorsunuz" anlamında ye harfi okunuşuna göre kabul edilir. Te harfi ile okuyuşa göre ise. ayetin tümü Yahudiler hakkında kabul olunmadıkça doğru olarak anlaşılmasına imkân yoktur.

Yüce Allah'ın, "Sizin de babalarınızın da bilmediğiniz şeyler size öğretilmiştir" buyruğunda hitap Mücahid'in dediğı gibi Araplara yöneliktir. Ondan gelen bir diğçer rivayete göre de hitap Müslümanlaradır; ikisinin de ifade edeceğı anlam birdir. Çünkü Araplar nihayette bildiklerini diğçer Müslümanlara aktardılar. Katâde'nin dediğine göre ise, burada sözü geçenler Arap müşrikleridir. Yani Allah, Kur'an-ı Kerim vasıtasıyla geçmişlerin haberlerini ve geleceklerin olaylarını size öğretmiştir. Halbuki siz bundan önce bunları bilmiyordunuz; ne sizler ne de babalarınız. Bu ise Yüce Allah'ın hem Rasulüne hem de Müslümanlara delil ile birlikte itikad esaslarını açıklamak, ahlâkın yüce değerlerini tamamlamak, ruhları arındırıp temizlemek için de ibadetleri teşri etmek, fert ve toplumların faydasına olmak üzere karşılıklı ilişkilerini düzenlemek; hürriyet, insan şeref ve haysiyeti -takva ya da salih amel dışında kimsenin kimseye üstünlüğü söz konusu olmayacak şekilde- insanlar arasında eşitlik gibi insanı hayatın esaslarını yerleştirmek üzere bu Kur'an-ı Kerim'i indirmek suretiyle minnet ve lütufta bulunduğunu ifade etmektedir.

Zemahşerî ve başkaları şöyle derler: Bu ayet-i kerimedeki "Sizin de babalarınızın da bilmediğiniz şeyleri siz (bu Kur'an'da) öğrenmiş bulunuyorsunuz" anlamına gelecek şekilde "Size öğretilmiştir" buyruğunun (lâm harfi şeddesiz olarak ve muhatap sigasıyla: (alimtüm) şeklinde kıraatte hitap Yahudileredir. Yani sizler, Allah'ın kendisine vahyetmiş olduğu şeylerden Muhammed vasıtasıyla Tevrat'ı öğrenmiş olmanıza rağmen, sizleri ve sizden daha bilgili olan sizden önceki babalarınızın bilmediğı şeyleri öğrenmiş bulunuyorsunuz. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Gerçekten bu Kur'an İsrailoğullarına hakkında anlaşmazlığa düştükleri şeyin çoğunu anlatmaktadır." (Nemi,

27/66). Zemahşerî bu filin lâm'ının şeddeli olarak ("öğretilmiştir," anlamında) okunmasıyla ilgili olarak şunu da ekler: Burada hitabın, "Ta ki babaları da korkutulmamış bir kavmi korkutasın diye." (Yasin, 36/6) buyruğunda olduğu gibi, Ku-reyş arasından iman eden kimselere yönelik olduğu da söylenmiştir. [\[55\]](#)

Zemahşerî'nin görüşüne göre ise maksat, Tevrat'ın kendilerine indirilmiş olması dolayısıyla Yahudilere minnet etmektir.

Daha sonra Yüce Allah Peygamberine, "Allah'tır de" diye buyurmaktadır. Yani Ey Muhammed, Kitab'ı Musa'ya, bu Kitab'ı da bana indiren Allah'tır de! Yahut şöyle de: "Kitabı size öğreten Allah'tır. İbni Abbas şöyle der: Bunun anlamı kitabı indiren Allah'tır demektir. İbni Kesir ise şöyle der: İbni Abbas'ın bu açıklaması bu kelimenin tefsiri ile ilgili olarak kabul edilmesi gereken tek açıklamadır.

"Sonra onları bırak ki, daldıklarında oynayadursunlar." Yani onları bilgisizlikleri ve sapıklıkları içerisinde bırak da oyalanıp dursunlar. Ta ki Allah'tan yakîn (ölüm) onlara gelinceye kadar o vakit bileceklerdir: Güzel akibet kendilerinin midir yoksa Allah'ın muttaki kullarının mıdır?

Daha sonra Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'in fonksiyonunu belirleyerek şöyle buyurmaktadır: "Bu da indirdiğimiz ... bir kitaptır" yani ondan önce Tevrat'ı Musa'ya indirdiğimiz gibi, bu Kur'an-ı Kerim'de sana indirdiğimiz bir kitap olup hakka ve doğru yola iletir. Bu Kitab'ı biz oldukça mübarek ve hayırları bol kıldık. Kendisinden önce gelen kitapları destekleyici ve o kitaplar üzerinde hakim konumundadır. Allah'a itaat eden kimselere cenneti, sevap ve mağfireti müjdeliyor. Allah'a isyan edenleri ise cehennem ve ilâhî ceza ile korkutuyor. Ayrıca bu Kitap şehirlerin anası olan Mekke halkı ve onun etrafında bulunan diğer insanlar için indirilmiştir. Yani bu Kitap, hem bütün Arap kabilelerini uyarmak, hem de, Arap olsun olmasın, diğer bütün insanları uyarmak için gelmiştir. Nitekim Yüce Allah aşağıdaki ayet-i kerimelerde şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ey insanlar, ben Allah 'm sizin hepinize gönderdiği rasulüyüm." (A'râf, 7/158); "Şu Kur'an bana onunla sizi ve her kime ulaşırsa onları uyarıp korkutmam için vahyolundu." (En'âm, 6/19); "Ve güruhlardan onu kim inkâr ederse, ona vaad olunan yer ateştir." (Hud, 11/17); "Bütün âlemlere uyarıp korkutucu olmak üzere kuluna Furkan'ı (Kur'an-ı Kerim'i) peygambere indirenin şanı ne yücedirF (Furkân, 25/1); "Kendilerine kitap verilmiş olanlara ve ümmilere (kitap verilmemiş olanlara), teslim oldunuz mu? de. Teslim oldularsa şüphesiz hidayet bulmuşlardır. Eğer yüz çevirirlerse sana düşen ancak tebliğdir. Allah kulları çok iyi görendir." (Âl-i İmran, 3/30)

Buharî ile Müslim'de de Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu sabittir: "Benden önceki peygamberlerden hiç birisine verilmemiş beş şey bana verilmiştir." Bunlar arasında "Ve benden önce her peygamber özel olarak kendi kavmine gönderilirdi. Ben ise bütün insanlara gönderildim" ifadeside vardır. İşte bundan dolayı "Ahirete inanmakta olanlar

ona iman edenler" diye buyurulmakta-dır. Yani öldükten sonra dirilişe, kıyametin kopmasına veya ahiret gününe iman eden Çerkeş sana indirdiğimiz bu mübarek Kitab'ın yani Kur'an-ı Kerim'in doğruluğunu tasdik eder, iman eder. İşte o müminlerdir ki namazlarını gereği gibi korurlar. Yani Allah'ın kendilerine farz kılmış olduğu şekilde namazı vaktinde eda ederler ve diğer bütün emroldukları şeyler yerine getirmekte ellerini çabuk tutarlar. [\[56\]](#)

Allah'a Yalan Uydurup İftira Etmenin Cezası

93- Allah'a yalan yere iftira edenler veya kendisine hiç bir şey vahyolunma-mış iken, "Bana da vahyolundu"diyen-lerden bir de, "Allah'ın indirdiği gibi ben de indiririm" diyenlerden daha zalim kim olabilir? Sen bu zalimleri, ölümün şiddeti içinde meleklerin ellerini uzatarak, "Haydi canlarınızı çıkarın, Allah'a karşı hak olmayan şeyler söylediklerinizden, onun ayetlerine karşı büyüklendiğinizden dolayı bugün aşağılanmak azabıyla cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman bir görsen.

94- Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi yapayalnız, teker teker huzurumuza geldiniz. Size ihsanımız olan şeyleri arkanızda bıraktınız. İçinizde kendileri gerçekten ortaklar olduklarını boş yere iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de sizinle birlikte görmüyoruz. Andolsun ki onlarla aranız kesilmiştir. Zannettiğiniz şeyler ise önünüzden kaybolup gitmiştir.

Nüzul Sebebi

uAllah'a yalan iftira edenden... daha zalim kim olabilir?" mealindeki 93. ayet-i kerimenin nüzülü ile ilgili olarak İbni Cerir et-Taberî, İkrime'den Yüce Allah'ın, "Allah'a yalan iftira edenden... daha zalim kim olabilir?" buyruğu hakkında, "Bu Müseylime hakkında nazil olmuştur" dediğini rivayet etmektedir. "Allah'ın indirdiği gibi ben de indiririm" buyruğu hakkında da, "Bu da Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh hakkında nazil olmuştur" demiştir. Bu kişi, Resulullah (s.a.)'ın vahiy kâtipliğini yapardı. Hz. Peygamber ona "Azîzü'n-Ha-kîm" diye yazmasını söyler, o ise "Gafurun Rahim" diye yazarmış. Sonra

yazdığını okur ,Hz. Peygamber de, "Evet, hepsi eşittir" dermiş. Bu kişi daha sonra İslâmdan dönüp Kureyşlilere katıldı.

Yine Taberî, Süddî'den buna yakın bir rivayet kaydederek şunu ekler: Abdullah dedi ki: "Muhammed'e vahyolunuyordu, bana da vahyolunmaya başladı. Eğer Allah onu indiriyor idiyse şimdi ben de Allah'ın indirdiğinin benzerini indiriyorum. Muhammed semîan alîmen derdi, ben de alîmen hakîmen, derdim."

"Andolsun ki sizi ilk defa yarattığınız gibi... huzurumuza geldiniz." mealindeki 94. ayetin nüzulü ile ilgili olarak da İbni Cerîr ve başkaları İkrime'den şöyle dediğini rivayet ederler: en-Nadr b. el-Hâris dedi ki: Lat ve Uzza bana şefaath edecektir. Bunun üzerine şu, "Andolsun sizi ilk defa yarattığımız gibi... iddia ettiğiniz şefaathçilerinizi de sizinle birlikte gömüyoruz" buyruğuna kadar olan bölüm nazil oldu. [\[57\]](#)

Açıklaması

Allah'a yalan iftira ederek O'na ortak koşan yahut evlat sahibi olduğunu ileri süren ya da Allah onları insanlara peygamber olarak göndermediği halde peygamberlik ve risalet iddiasında bulunan kimseden daha zalim hiç bir kimse olamaz. Aynı şekilde kendisine hiç bir şey vahyolunmadığı halde, bana vahyo-lunuyor diyenden de. Böyle bir sözü söylemekle bundan önceki ifade arasındaki farka gelince: Birincisinde kendisine daha önce vahiy geldiği iddiasında bulunmaktadır. İkincisinde ise kendisine vahiy geldiğini iddia etmekle birlikte, Muhammed (s.a.)'e vahiy gelmediğini ileri sürmektedir. Böylelikle ikincisinde iki türlü yalan bir aradadır: Olmayan bir şeyi var gibi göstermek ve var olan bir şeyi de yok kabul etmek.

Veya, "Allah'ın indirdiği gibi ben de indiririm" diyen bir kimse de aynı şekilde zalimdir. Yani, "Ben Allah'ın peygamberine indirdiğinin benzerini de indirmeye kadirim" diyen kimse. Meselâ müşriklerden, "Dilesek elbette biz de bunun gibi biz söz söyleriz." (Enfâl, 8/31) diyenlerin sözleri böyledir.

İşte bu, şu üç husustan birisinin kendisinden sadır olduğu kimselere bir tehdittir. İlk iki sözden (yani Allah'a yalan iftira edip vahiy iddiasında bulunmaktan) kastedilenler, Yemâmeli yalancı Müseylime gibi, Yemen San'a'da Es-vet el-Ansî gibi, Esedoğulları arasında Tulayha el-Esedî ve bunlara benzer peygamberlik iddiasında bulunan kimselerdir. Müseylime, "Muhammed Kureyş'in elçisi, ben de Hanifeoğullannm elçisiyim"

diyordu. Üçüncü söz ile, "Dileseydik elbette biz de bunun gibi bir söz söyleriz" diyen en-Nadr b. el-Hâris'in söylediği sözler kastedilmektedir. O, Kur'an-ı Kerim hakkında şöyle derdi: "Kur'an geçmişlerin masallarıdır. Şüphesiz o bir şiidir, dileseydik elbette onun gibisini biz de söyleriz."

Daha sonra Yüce Allah bu kabilden zalimlerin ne şekilde bir azapla tehdit edildiklerini söylece söz konusu etmektedir: "Sera bu zalimleri ölümün şiddetleri içinde... bir görsen!" Yani ey Peygamber ve her dinleyen ve okuyan! Zalimleri ölüm sarhoşluğu, ölüm dalga ve sakıntıları ya da zorlukla acıları içerisinde oldukları zaman bir görsen. Anlatılmayacak kadar hayret verici, büyük ve dehşetli bir durumla karşılaşacaksın. Melekler vurarak, son derece şiddetli ve katı davranışlarla ruhlarını kabzetmek için ellerini uzatmış halde ruhlarını verecekler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ruhlarını alırken (halleri) ne olacak?" (Muhammed, 47/27). Bu arada melekler onları azarlayarak, başlarına kakarak ve alaylı bir üslûpla ruhlarını kabzedeceklerinde şöyle diyeceklerdir: "Haydi canlarınızı, ruhlarınızı bedenlerinizden çıkartıp bize teslim ediniz." Bu ise süre tanımaksızın ruhun kab-zedilmesinde oldukça katı ve şiddetli davranılacağıının delilidir. Bunun nedeni ise, kâfir ölüm haline geldiğinde meleklerin ona azap, intikam, cehennem ve Allah'ın gazabını haber vermeleridir. Ruhu cesedinin her bir tarafına dağılır ve çıkmak istemez. Bu sefer melekler ruhları cesetlerinden çıkıncaya kadar ve onlara, "Allah'a karşı hak olmayan şeyler söylediklerinizden... aşağılanmak aza-bıyla cezalandırılacaksınız..." diyerek, onlara vuracaktır.

Yani bu gün alabildiğine horlanacak küçüklütleceksiniz. Çünkü sizler Allah'a karşı iftira ediyor, O'nun ayetlerine uymayı, peygamberlerine itaat etmeyi kabul etmeyip büyükleniyor, ayetlere ve peygamberlere iman etmiyordunuz. Allah'a karşı hak olmayan şeyleri uyduruyordunuz. "Bugün" den kasıt ise, ölecekleri vakit ve ruhun alınmasının oldukça ağır ve şiddetli olacağıından dolayı çekecekleri azaptır. Bundan kasıt berzah ve kıyamette görecekleri uzun süre devam edip giden azap da olabilir. Aşağılanmak (el-hevn), alabildiğine küçüklük ve hakîrlik demektir. Azabın buna izafe edilmesi (aşağılanma azabı ifadesi) kişinin kötü adam demesine benzer. Bu ifade ile aşağılığın oldukça ileri derecede olacağını, ve bundan ayrılıp sıyrılmamanın imkânsızlığını anlatmaktadır.

Zemahşerî Yüce Allah'ın, "Meleklerin ellerini uzatarak..." buyruğu hakkında şöyle demektedir: Bu onlara nefes aldınımaksızın ve mühlet verilmeksizin ruhlarının oldukça çabuk, şiddetle ve zor uygulanarak alınacağını, meleklerin bunlara her şeyi ile borçlusunun yakasını bırakmayan alacaklının yaptığı uygulamanın aynısını yapacağını ifade etmektedir. Böyle bir alacaklı borçlusuna elini uzatır, ona süre tanımaksızın oldukça ağır bir üslûpla alacağını ister ve bu ona, "Derhal sendeki hakkımı çıkartıp ver, onu gözünden çıkartıp alıncaya kadar yanından ayrılmayacağım*" diyene benzer. [\[58\]](#)

Daha sonra Yüce Allah onlara, "Andölsün ki sizi ilk defa yarattığımız gibi yapayalınız..."

huzurumuza geldiniz" buyurdu. Yani andölsün ki sizler koştüğünüz ortaklardan, dost ve velilerden, şefaatchilerden, hizmetçilerden, mal ve mülkten uzak, tek başınıza, sizi ilk olarak annelerinizin karnından çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak yarattığımız gibi gelmiş bulunuyorsunuz. Size (dünyada iken) vermiş bulunduğumuz mal, evlat, hizmetçi, konfor, saray, köşk ve buna benzer dünya hayatınızda toplamış bulunduğunuz türlü nimet ve mallan dünyada arkanızda bıraktınız. Onların burada size bir faydası olmayacaktır. Çünkü bütün bunların size hiç bir yaran dokunmaz.

Bu ayet-i kerime ile Yüce Allah'ın, "Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacaktır." (Bakara, 2/174) buyrukları arasında bir çelişki yoktur. Çünkü maksat, Allah'ın onlarla şanlarını yüceltmek için ve razı olacağına delâlet edecek bir şekilde konuşmayacağıdır. İfadenin geri kalan kısımları ise, dünya hayatında edinmiş oldukları putlar, tapındıkları heykeller ve şirk koştukları ortaklar dolayısıyla bir azar ve bir sitemdir. Onlar dünyada iken bunların dünyada ve ahirette kendilerine faydalı olacağını sanarak ibadet ediyorlardı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İçinizde, gerçekten (Allah'ın) ortakları olduklarını boş yere iddia ettiğiniz şefaatchilerinizi de sizinle birlikte görmüyoruz." Yani kendilerinin size şefaate edeceklerini ve Allah'ın ortakları olduklarını iddia ettiğiniz putlardan şefaatchilerinizin sizinle birlikte olduğunu görmüyoruz.

Andölsün ki, aranızdaki ilişkiler kopartılmıştır. Yani kıyamet gününde aranızda var olan her türlü dostluk, sevgi, bağlılık, arkadaşlık gibi bütün ilişkiler kopmuş bulunuyor. Sizler ve bunlar birbirinden ayrıldınız. Sapıklık kaybolup gitti. İftira ile gerçekle ilgisi olmaksızın şefaate edeceklerini ileri sürdüğünüz araçlar, putlara ve ortaklara seslenişler, putlardan bir şeyler ummalar gözünüzün önünden kaybolup gitmiş bulunuyor. Yüce Allah bütün yaratıkların gözü önünde onlara şöyle seslenecektir: "(Dünyada iken) iddia ettiğiniz benim ortaklarım nerede?" (Kasas, 28/62). Yine onlara şöyle denilecek: "Allah'tan başka tapındıklarınız nerede? Haydi onlar size yardım ediyor yahut kendileri yardıma mazhar olabiliyorlar mı?" (Şuarâ, 26/92-93)

"İçinizde kendileri gerçekten ortakları olduklarını..." buyruğundan kasıt şudur: Yani onların sizin kulluğunuzda, ibadetinizde, ibadetinize hak kazanmalarında, aranızda kendilerine ibadet hususunda... (iddia ettikleriniz) demektir. Çünkü onlar tann diye onlara dua edip ibadet edince aralarında ve yaptıkları ibadette onları Allah'a ortak koştukları oluyorlar.

Bu ifadelerden kasıt da şudur: Sizin bütün umutlarınız, emelleriniz, bütün iddialarınız da bütün vehimleriniz de boşa çıkmıştır. Artık fidye ile kurtulmak, şefaate nail olmak gibi bir şey söz konusu değildir. Karşılaşacağınız Allah'ın azabını önlemenin hiç bir yolu ve imkânı yoktur: "O gün kimse kimseye (faydalı) bir şey yapma imkânını bulamayacaktır. O gün emir yalnız Allah'ındır." (İnfitâr, 82/19). [\[59\]](#)

Allah'ın Kâinattaki Göz Kamaştırıcı Kudreti

95- Şüphesiz Allah taneleri ve çekirdeği yarıp çıkarandır. Ölüden diriye O çıkarır, diriden ölüyü de çıkaran O'dur. Şimdi bu (nları yapan) Allah iken nasıl olur da çevriliyorsunuz?

96- Sabahı yarıp çıkaran O'dur. Geceyi bir sükûn ve dinlenme vakti, Güneş ve Ay'ı da birer hesap (işareti) kıldı. Bu Aziz olanın, hakkıyla bilen takdiridir.

97- Karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle doğru yolu bulaşınız diye sizin için yıldızları yaratan O'dur. Şüphesiz biz bilen bir topluluk için ayetlerimizi açıkladık.

98- Sizi tek bir candan yaratan da O'dur. Sonra bir karar yeri, bir de bir emanet yeri (vardır). Biz ayetlerimizi iyice anlayacak bir topluluk için açıkladık.

99- Gökten bir su indiren de O'dur. Sonra biz onunla her türlü bitkiyi çıkardık. Ondan da taze ve yeşil, birbirinin üstüne binmiş taneler meydana getirdik. Hurma tomurcuğundan birbirine yakın salkımlar, birbirine hem benzeyen hem benzemeyen üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri (bitiririz). Meyvesine bir meyve verdiği zaman bir de olgunlaştığı zaman bakiverin. Şüphe yok ki bütün bunlarda iman eden bir topluluk için bir çok ayetler vardır.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde göz kamaştırıcı kudretinin, sonsuz hikmetinin bir takım tecellilerini sayıp dökmektedir. Önce bitki ile başlamakta, tane ve çekirdeği yarıp çıkartanın kendisi olduğunu haber vermektedir. Yani bunları toprağın arasından kudretiyle yarıp çıkartan ve ondan değişik türleriyle tahılları, taneleri ekme sonucu bitiren, değişik renk, şekil, tat ve lezzetleriyle çekirdekten türlü meyveleri çıkartan O'dur. Bundan dolayı Yüce Allah, "Taneleri ve çekirdeği yarıp çıkartan O'dur" buyruğunu, "Ölüden diriye o çıkartır, diriden ölüyü de çıkartan O'dur" buyruğu ile açıklamıştır. Ölü ve cansız olan tane ve çekirdekten, hareket eden canlı bitkiyi (sebeup-sonuç arasındaki ilişki yoluyla, tane ve

çekirdek toprağa atılıp, su ile de toprağın ihtiyacını karşılamak suretiyle) yerden O çıkartır. İşte bu O'nun kudretinin mükemmelliğine, hikmetinin yüceliğine işaret eder.

Yüce Allah'ın, "Ölüden diriyi O çıkarır." buyruğunun anlamı şudur: Yeşil ekini ve büyüyüp gelişen ağacı, cansız ölüden O çıkartır. Burada hayattan kasıt, gelişme ve beslenmedir. Ölüden kasıt ise gelişme ve beslenmesi söz konusu olmayandır. Toprak, tane, çekirdek ve buna benzer diğer toplumlar yumurta ve nutfe gibi. Modern ilimde, nutfe ve yumurtada da hayat vardır, denildiği zaman, burada bitkisel hayat veyahut da hücresel hayat kastedilmektedir. Burada ayet-i kerimeden kasıt ise, zahiren görülen harekî (dinamik) hayattır. Çağdaş bilimsel yorumda da bu şöyle açıklanmaktadır; "Hayvanın (canlının) ölüden çıkmasından kasıt, gıdadan oluşmasıdır. Canlı, cansız şeyleri yiyerek gelişmektedir. Çünkü gıdanın kendisi gelişme göstermeyen ölüdür.

Yüce Allah'ın, "Diriden ölüyü de çıkaran O'dur." Yani O tane ve çekirdeği bitkiden, yumurta ve nutfeyi de canlıdan çıkartır. Çağdaş bilimsel yorumda da şöyle açıklanmaktadır: Bundan kasıt süt gibi salgılardır. Süt ise canlı hiç bir şeyi bulunmayan bir sıvıdır; nutfe ise öyle değildir. "Nutfede canlı hücreler vardır ve canlı bir varlıktan çıkmaktadır. Bu şekilde ölüden gelişen bir canlı çıkmakta ve canlıdan da ölü çıkmaktadır.

"Şimdi bu (nları yapan) Allah iken nasıl olur da çevriliyorsunuz?" Yani bunları yapan mükemmel kudret, sonsuz hikmet, hayat verici ve diriltici sıfatlara sahip olandır ve o yaratıcı olan Allah'tır, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Nasıl olur da siz haktan yüz çeviriyor ve hakkı bırakıp batıla yöneliyorsunuz da onunla birlikte başkalarına ibadet ediyorsunuz; hiç bir şeyi yapmaya gücü yetmeyen bir başka varlıkları O'na ortak koşuyorsunuz?

Sabahı yarıp çıkartan, geceyi bir dinlenme ve sükûn zamanı kılan da Allah'tır. Yani surenin baş tarafında da buyurduğu gibi aydınlığı ve karanlığı yaratan O'dur: "Karanlığı ve aydınlığı var eden Allah..." O şanı Yüce Allah gece karanlığını sabah aydınlığı ile yararak varlık alemini aydınlatır, ufuk nurlanır. Karanlık kaybolup gider, gece karanlığı ve siyahlığıyla yok olur gider, gündüz aydınlık ve parlaklığıyla geliverir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Gündüze geceyi o büyüyüp örter ki, o onu durmadan kovalar." (A'râf, 7/54). Yüce Allah azametinin büyüklüğüne, egemenliğinin de azamatine delâlet eden birbirinden farklı, birbirine zıt şeyleri yaratmaya kadir olduğunu açıklayarak, kendisinin sabahın aydınlığını çıkartan olduğunu zikretmekte ve buna karşılık olarak da, "Geceyi bir sükûn ve dinlenmek vakti ...kıldı" diye buyurmaktadır. Yani içinde eşyanın sükûn bulması, gündüzün çalışmasından yorulan kimselerin de dinlenmesi için geceyi sükûnetli ve karanlık bir örtü kıldı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Uygunuzu bir dinlenme kıldık -yani çalışmalarınızı sona erdirip bedenlerinizi de dinlendireceğiniz bir zaman kıldık- geceyi bir elbise yaptık, gündüzü de geçim (için çalışma) zamanı kıldık." (Nebe', 78/9-11)

Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Güneş ve Ay'ı da birer hesap kıldı." Yani Güneş ve Ay'ın düzeninden hesap, ay ve yılların sayısının tespiti için yararlanılabilmektedir. Her ikisi de son derece hassas bir hesaba göre akıp gitmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Güneş ve Ay da bir hesap iledir." (Rahman, 55/5). Yani Güneş ve Ay takdir edilmiş belli bir yasa ve hesaba göre akıp gitmektedir. Bu asla değişmez ve sarsılmaz bir düzendir. Bunların her birisinin yaz ve kış izledikleri belli yörüngeleri vardır. Bunun sonucunda gece ile gündüz uzunluk ve kısalık itibariyle değişip durur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Güneş'i ışık, Ay'ı nur yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller tayin eden O'dur." (Yunus, 10/5). Yüce Allah, bu ayet-i kerimede semavî üç tane ryeti (Allah'ın varlık ve birliğinin belgelerini) bir araya getirdiği gibi, yine "Şüphesiz Allah taneleri ve çekirdeği yarıp çıkartandır" ayetinde de üç tane -yeryüzü ile ilgili ayeti bir arada zikretmiştir.

Söz konusu bu semavî ayetlerin birisi sabahın yarılıp çıkartılmasıdır. Bunun hatırlatılmasının maksadı Yüce Allah'ın varlık âleminin güzelliğini ortaya çıkartan aydınlığı bol bol ihsan etmek suretiyle Allah'ın sanatı üzerinde düşünmektir. Diğer taraftan O geceyi bir sükûn ve dinlenme zamanı kıldı. Bu da beden dinlenmesi, ruhun sükûn bulması, gündüzün çalışmanın yorgunluğundan rahatlama için Allah'ın bir nimetidir. Üçüncü gökyüzü ile ilgili ayet ise güneş ve ayın bir hesap aracı kılınmalarıdır. Bu da insanın ibadetler, karşılıklı ilişkiler, tarife belirlemeler gibi vaktin hesabını bilme ihtiyacını gerçekleştirmek, karşılamak içindir.

Astronomik bilgiye göre dünyanın iki türlü dönüşü vardır. Birisi günlerin hesabı için 24 saatte tamamlanan (kendi etrafındaki) dönüşü, diğeri ise Güneş senesinin hesabı için dört mevsimlik bir yılda tamamlanan (Güneş çevresindeki) dönüşü.

"Bu aziz olanın, hakkıyla bilen takdiridir." Yani bütün bunlar asla karşı koyulamayan, ona muhalefet edilemeyen, emrinde mutlak galip olan Azîz'in, her şeyi bilen Alîm'in takdiri ile meydana gelir. Yerde olsun gökte olsun zerre ağırlığı kadar bir şey dahi O'ndan saklı kalmaz. Bütün bunları ise o hikmeti gereği takdir eden, ölçü ile belirleyendir: "Muhakkak biz her şeyi bir kader ile yarattık." (Kamer, 54/49).

Dikkat edilecek olursa Yüce Allah gecenin, gündüzün, Güneş ve Ay'ın yaratılmasını çokça söz konusu etmekte, sonra da bu konudaki açıklamaları izzet ve ilmîni zikrederek tamamlamaktadır.

Daha sonra Yüce Allah yıldızların faydasını şöylece açıklamaktadır: "Karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle doğru yolu buluşunuz diye sizin için yıldızları yaratan O'dur." Yani O, yıldızları -ki bunlar Güneş ve Ay dışında kalıp ışık saçan cisimlerdir - yolculuklarınızda kendileriyle doğru yolu buluşunuz diye var etmiştir. İnsan onlar vasıtasıyla yolunu bulur, kaybolmaktan emin olur. Yanlışlık yapmaktan, şaşırıp kalmaktan kurtulur. Yıldızlar astronomi bilginlerinin söz konusu ettikleri gibi milyonlardadır. Keşfedilenleri ise

keşfedilmeyenlere nispetle pek azdır.

Uzay âleminin azameti, düzeninin hassaslığı, harikulade sanatı dolayısıyla Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi de, "Şüphesiz biz bilen bir topluluk için ayetlerimizi açıkladık" diye bitirmektedir. Yani biz sizlere hem Kur'anî hem de tekvini ayetleri özellikle de ilim ve tetkik ehline açıkladık. Özellikle de bu ayetlerin azametinin sırrını idrak eden ve bunları Allah'ın varlığının, kudretinin, birliğinin ve ilminin delili olarak idrak eden ilim ve düşünce ehline.

Eğer buradaki "ayetler" den kasıt Kur'an-ı Kerim'in indirilen ayetleri ise, anlam şöyle olur: İşte bu ayetleri ve onların benzerlerini biz, düşünce ilim ve tetkik ehline açıklıyoruz. Onlar da bunlar vasıtasıyla araştırmalarını, bilgi ve imanlarını artırıp dururlar. Şayet buradaki "ayetler" den kasıt tekvini olanları ise, anlamı şöyle olur: Bu ayet-i kerimeleri Yüce Allah böylece açıklamaktadır ki, ilim adamları bunları Yüce Allah'ın azametinin delili olarak bellesinler. Nitekim Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi, bu ayetlerin sırrını ilim adamlarından başkası idrak edemez: "Ey basiret sahipleri ibret alınız." (Haşr, 59/2).

Yüce Allah'ın arz ve semadaki ayetlerinin açıklamasından sonra burada da insan nefsindeki ayetlerin söz konusu edildiğini görüyoruz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizi tek bir candan yaratan da odur..." Yani Yüce Allah asıl itibariyle sizi tek bir candan yaratmıştır ki, o da Hz. Adem (a.s.)'dir. Adem diğer bütün insanların kendisinden türediği ilk insandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan, ondan da eşini var eden, her ikisinden de bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinizden korkun." (Nisa, 4/1).

Bütün insanların tek bir candan var edilmeleri Yüce Allah'ın kudretine, ilmine, hikmetine ve vahdaniyetine delildir. Aynı şekilde bu, nimete şükrü de gerektirir. İnsan türünün asıl itibariyle birliğini gösterir. Bu da insanlar arasında tanışmayı ve dayanışmayı gerekli kılar. Çünkü onların hepsi tek bir asıldan ve bir babadan gelmektedirler. O halde onlar kardeşirler, kardeşlere düşen ise birbirleriyle kaynaşmaktır, birbirlerini boğazlamak ve öldürmek değil.

Daha sonra Yüce Allah insanlığın ne şekilde soylarının devam ettiğini ve Yüce Allah'tan başka kimsenin bilmediği muayyen bir vakitte doğup dünyaya geldiklerini şöylece açıklamaktadır: "Bir karar yeri, bir de emanet yeri (vardır)." Yani sizin rahimlerde karar bulduğunuz bir yer ve sulblerde emanet olarak bırakıldığınız bir yer vardır veya yeryüzünde karar yeriniz ve onun altında emanet yeriniz yahut dünyada bir karar yeriniz ve insanın öleceği yerde bir emanet yeriniz vardır. Yahut da sizden kiminiz karar yeri ve kiminiz de emanet yeridir. Biz kudret, irade, ilim, hikmet, lütuf ve rahmetimize delâlet eden kâinattaki sünnetlerimizin (yasalarımızın) ayetlerini (apaçık belgelerini), kendilerine okunan buyrukları iyice belleyen, Allah'ın kelâmını anlayan, manasını ve inceliklerini idrak eden bir topluluğa açıklamış bulunuyoruz.

Yıldızların söz konusu edilmesi ile birlikte, bilen bir topluluğun anılmasının, Ademogullarının yaratılması ile birlikte fikhin (iyi ve derinlikli anlayışın) söz konusu edilmesinin sebebine gelince, insanların tek bir nefisten yaratılmasındaki ve onların değişik hallere sokulmalarındaki hikmeti özümseyip çıkarmak, oldukça ince ve dikkatli bir bakışa, derinliğine bir anlayış ve kavrayışa muhtaçtır. İşte fikhin anlamı da budur. O halde böyle bir şekilde ayetin sona erdirilmesi vakiya uygundur. Yıldızların yerlerini bilip onlar aracılığıyla kara ve denizin karanlıklarında yol bulmak ise yoğun düşünceye, derinlemesine tefekküre bağlı bir şey değildir. Bu ve benzeri bütün astronomik durumlar için belli bir bilgi, beceri, dikkat ve müşahedeye dayalı zahirî tecrübeler yeterlidir.

Daha sonra Yüce Allah bitkilerdeki tekvînî ayetlerden bir ayeti söz konusu etmektedir. Bu ise semadan su indirilip bunun bitkilerin yetişmesine sebep kılınmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Gökten bir su indiren de O'dur.." Yani kudret ve hikmeti gereği buluttan belli bir miktar bereketli, kullar için bir nızık, canlıları diriltmek ve imdatlarına yetişmek için hayat kaynağı, Allah'ın kullarına, yaratıklarına bir rahmet olmak üzere su indiren O'dur. Bu yağmur, dolayısıyla şekil, özellik ve etkileri itibariyle birbirinden farklı türlü çeşitli bitkiler çıkartmaktadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hepsi bir su ile sulanıyor, (böyleyken) onlardan bir kısmını tadlarında diğer bir kısmından üstün kılıyoruz." (Rad, 13/4); "Ve biz canlı her şeyi sudan yarattık." (Enbiya, 21/30).

Biz yağmur ile ekin ve yeşil ağaçlar bitirdik. Bundan sonra da biz onlarda tane ve meyveleri yaratırız. Ondandır Yüce Allah, "Birbirinin üstüne binmiş taneler meydana getirdik" diye buyurmaktadır. Yani başaklar ve benzerleri gibi biri diğerinin üstünde yarattık. Bu da gövdesi olmayan bir takım bitki türlerini açıklamaktadır. Daha sonra gövdesi olan ağaçları ona atfederek, "Hurma tomurcuğundan..." diye buyurmaktadır.

Yani biz hurma tomurcuklarından, uzanıp alınabilecek mesafede yakın salkımlar çıkardığımız gibi, yine bu yeşil bitkilerden üzüm bağları ve bahçeleri de çıkartıyoruz.

Yüce Allah hurma, üzüm ve bunlardan başka meyve ve ürünler dışında bütün bitkiler arasında özellikle zeytini ve narı söz konusu etmektedir. Bunların içinde şekilleri ve yaprakları itibariyle birbirine benzeyen, birbirine yakın fakat meyvelerinin şekli, tadı, tabiatı birbirinden ayrı olanlar vardır. Kimisi tatlı, kimisi ekşi, kimisi acıdır. İşte bütün bunlar yaratanın kudretine delildir.

İbretle ve dikkatle ağaçlara, bitkilere, meyve verdikleri zaman nasıl olduklarına da bir bakın, olgunlaştıktan sonra da nasıl bir hal aldıklarına, kupkuru iken suyun bereketiyle nasıl dolup taşıdığına bir bakın. Her bir meyvenin tadı, büyüklüğü ve rengi ayrı ayrıdır. Meyveleri birbirleriyle karşılaştırın; önceleri kupkuru bir odun gibiyken daha sonraları canlı, taze ve yapısında suyu barındıran bir bitki haline getirdiğini, bunların dışında renk, şekil, tad ve kokularının farklı farklı olduğunu ve bunları yoktan var eden yaratıcının kudreti üzerinde düşünün. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde birbirine

bir çok bitişik parçaları, üzüm bağları, ekinler ve çatalı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki, hepsi bir su ile sulanıyor; (böyleyken) onların bir kısmını lezzetlerinde bir kısmından üstün kılıyoruz..." (Ra'd, 13/4).

İşte üzerinde dikkatle durup düşünmekle emrolduğunuz bu hususlarda, yaratıcının bunları yaratmadaki kudretinin kemaline, hikmetine ve rahmetine pek çok deliller vardır ki, bunlardan, Allah'ı tasdik edip peygamberlerine uyan müminler gereği gibi yararlanırlar. [\[60\]](#)

Allah'a Yalan Yere Nispet Edilenler (Cinler, Çocuk Ve Eşler) Ve Gözlerin Onu İdrak Edememesi

100- Cinleri O'na ortak yaptılar. Halbuki bunları da O yaratmıştır. Bundan başka bilmeksizin O'na oğullar ve kızlar uydurup iftira ettiler. O kendisine yakıştırageldiklerinden çok uzak ve çok yücedir.

101- Gökleri ve yeri yoktan yaratan O'dur. O'nun bir zevcesi yokken nasıl bir evlâdı olabilir? Her şeyi O yaratmıştır ve O her şeyi hakkıyla bilendir.

102- İşte Rabbiniz Allah'tır. O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur. Her şeyin yaratıcısıdır. O halde O'na ibadet edin, O her şeyin üzerinde bir vekildir.

103- Gözler O'nu idrak edemez, O ise bütün gözleri kuşatmıştır. O Latiftir, Habîr"dir.

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler Allah ile birlikte başkasına ibadet eden, cinlere de ibadet etmek suretiyle ibadette Allah'a başkalarını ortak koşan Arap müşriklerini reddetmektedir. Onların putlara ibadet etmeleri ancak cinlere itaat ederek onların kendilerine böyle bir ibadeti emretmeleriyle olmuştu. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Onlar ondan başka yalnız dişilere taparlar. Onlar ancak inatçı bir şeytana tapmış olurlar. Allah ona

lanet etti. O da dedi ki: Andol-sun kullarından belli bir pay edineceğim. Muhakkak onları saptıracağım ve onları olmayacak kuruntulara boğacağım. Onlara hayvanların kulaklarını yarmalarını emredeceğim ve yine onlara muhakkak emredeceğim de onlar da Allah'ın yarattığını değiştirecekler. Kim Allah'ı bırakır da şeytanı veli edinirse muhakkak o, apaçık büyük bir zarara uğramış olur. Onlara vaad eder ve onları olmayacak kuruntulara düşürür. Şeytan ise kendilerine aldanıştan başka bir şey vaad etmez." (Nisa, 4/117-120)

Ayet-i kerimenin anlamına gelince: Arap müşrikleri cinler âleminde kendilerine, verdikleri emirlerde itaat ettikleri bir takım ortaklar edindiler. Burada cinlerden kasıt, Katâde'nin belirttiği gibi tapındıkları meleklerdir veya Hasan-ı Basri'nin söylediği gibi, şirk ve masiyet hususunda kendilerine itaat ettikleri şeytanlardır. Mecusiler ise "Hayır için bir ilâh, şer için bir ilâh vardır ki, bu da İblis'tir" derler. Yani onlar onu rab diye adlandırırlar.

Putlara itaat ettiklerinden dolayı cinleri Allah'a ortak koşular. Oysa Allah onları yani müşrikleri de başkalarını da yaratmıştır. O, ortağı olmayan biricik yaratandır. Nasıl olur da yaratıklar O'nun ortağı olabilir ve insanlar O'nunla beraber başkalarına ibadet edebilirler? Nitekim Hz. İbrahim de şöyle demişti: "Yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz? Halbuki Allah sizi de yaptıklarınızı da yaratandır." (Sâffât, 37/95-96)

Özetle anlamı şudur: Bağımsız ve tek başına yaratıcı Yüce Allah'tır. O bakımdan hiç bir kimseyi ve hiç bir şeyi ortak koşmaksızın yalnızca O'na ibadet etmek gerekir.

Müşrikler cahillikleri ve ahmaklıkları dolayısıyla Allah'ın erkek ve kız çocukları olduğunu iftira yoluyla uydurup söylediler. Yüce Allah'ın, "Bilmeksizin" ifadesiyle ile kastettiği şudur: Onlar söylediklerinin gerçek mahiyetini, manasını bilmiyorlar. O yüzden Allah'ı ve azametini bilmediklerinden dolayı Arap müşrikleri melekleri Allah'ın kızları diye adlandırdılar. Yahudiler, Uzeyr Allah'ın oğludur dediler. Hristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur, dediler.

"O kendisine yakıştırageldiklerinden çok uzak ve çok yücedir." Yani bu cahil ve sapıkların nitelendirdikleri şekilde Yüce Allah çocuk sahibi olmaktan, eş ve ortakları bulunmaktan çok yüce, münezze ve azametlidir. Çünkü bütün bunları yaratan, işlerini düzenleyen bizzat O'dur. O'nun gibi hiç bir şey yoktur. Gökleri ve yeri yaratan, var eden, daha önceden benzer bir örnek olmaksızın onları meydana getiren Allah'tır. Zevcesi olmayanın nasıl olur da çocuğu olabilir? Çünkü çocuk ancak birbirine mütenasip iki eşten doğabilir. Yüce Allah'a ise hiç bir şey mütenasip değildir ve yaratıklarından hiç bir şey O'na benzemez. Çünkü her şeyi yaratan O'dur, O'nun zevcesi de yoktur, çocuğu da yoktur. Göklerde ve yerde, tüm varlıkları yoktan O var etmiştir. Doğum ve tenasül yoluyla zürriyetlerin var edilmesinin sebebi, sebeplerinin yaratıcısı O'dur.

Yüce Allah'ın, "Her şeyi O yaratmıştır" buyruğunun anlamı şöyledir: O her şeyi meydana getirdiği halde -sizin ileri sürdüğünüz gibi- bunlar kendisinden doğmamıştır.

Sizin O'nun evlâdı diye iftira edip uydurduğunuz her bir varlık gerçekte O'nun bir yaratığıdır. O'ndan doğmuş değildir. O halde nasıl olur da O'nun yarattıkları arasında O'na münasip bir eşi bulunabilir? Halbuki O'nun eşi ve benzeri yoktur. Bu cümle daha önce yer alan çocuk sahibi olduğu iddiasını reddeden ifadeyi pekiştirmek içindir.

Allah'ın bilgisi bütün her şeyi kuşatmıştır. O'nun emri O'nun için zatî bir sıfattır, özeldir; kimse O'nun bilgisi gibi bir bilgiye sahip değildir. Şayet O'nun bir çocuğu olsaydı, elbetteki bunu en iyi bilen yine kendisi olurdu ve bunu gösterirdi. Fakat böyle bir iddia ne aklî ne de vahyî ve naklî hiç bir delili bulunmayan bir yalan ve iftiradır.

Özetle Yüce Allah çocuk sahibi olmadığını ifade etmektedir. Çünkü gökleri ve yeri yoktan var eden O'dur. Bunlar ise O'nun evlâdı değildir. Zira evlât aynı cinsten bir erkek ve bir dişiden meydana gelir. Yüce Allah ile aynı türden hiç bir varlık yoktur ve hiç bir şey O'nun benzeri değildir. Çünkü Allah'ın dışındaki bütün varlıklar O'na denk olamaz. Öyleyse nasıl olur da kendisine denk bir evlâdı bulunabilir?

O'nun evlâdı olmadığı sabit olduğuna göre, işte ey müşrikler, sözü geçen niteliklere, sıfatlara sahip olan Rabbiniz olan Allah'tır; kendisinden başka hiç bir ilâh bulunmayan, her şeyi yaratan, eşi ve çocuğu bulunmayan Allah'tır. Size düşen, hiç bir şeyi ortak koşmaksızın yalnızca O'na ibadet etmeniz, O'nun vahdaniyetini ikrar ve kabul etmeniz, O'ndan başka ilâh olmadığını, O'nun çocuğu, babası, eşi, benzeri olmadığını kabul etmenizdir. O'nun dışındaki her bir şey, mutlaka O'nun yaratığıdır ve mahlûkat kendisini yaratana ibadet etmelidir.

O bütün bu sıfatlarıyla birlikte her şeyi koruyup gözetendir (Hafız ve Ra-kîb'dir). Bütün yaratıkların işlerini düzenleyen, çekip çeviren, onla/ı rızıklan-dıran, geceleyin ve gündüzün onları koruyup muhafaza edendir.

Yani Allah'tan başka bir koruyucu yoktur; Allah'tan başka ihtiyaçları karşılayan hiç bir kimse yoktur.

Şanı yüce Allah'ı gözler asla kuşatıcı ve hakikatini bilecek şekilde ve mahiyette göremezler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Önlerindeki de, arkalarındaki de bilir; O'nun ilminden kendisinin dilediğinden başka hiç bir şeyi kavrayamazlar." (Bakara, 2/255). İbni Abbas der ki: Gözler dünyada O'nu idrak edemez, müminler ise ahirette O'nu görecekler. Çünkü Yüce Allah bu görmeyi şu buyruğunda bizlere haber vermektedir: "Yüzler var ki o gün apaydınlıktır, Rablerine bakıcıdır." (Kıyâme, 75/22-23).

Yüce Allah gören gözleri kuşatıcı ve kapsayıcı bir şekilde görür. Bir göz kırpması dahi O'na gizli kalmaz. O'nun görüp bilmediği, O'na gizli kalan hiç bir şey yoktur. Özellikle burada "gözler" in söz konusu edilmesi ifadenin aynı cinsten devam etmesi içindir.

Bu ayet-i kerime, Yüce Allah'ın, "O gün yüzler vardır ki apaydınlıktır, Rablerine bakıcıdırlar." (Kıyâme, 75/22-23) ayeti ve Yüce Allah'ın ru'yetine delâlet eden biraz sonra gelecek olan hadis-i şerifler ile tahsis edilmiştir. Veya şöyle denilebilir: İki ayet-i kerime arasında bir aykırılık yoktur. Çünkü Yüce Allah kendisinin ilimle kuşatılmasını nefyetmesi ilmin esasının nefyedilmesini gerektirmez. Aynı şekilde gözün bir şeyi idrak ve kuşatmasının nefyedilmesi o şeyin hiç bir şekilde görülemeyeceğini ileri sürmeyi de gerektirmez.

Buharî ile Müslim'de de Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu sabittir: "Şüphesiz sizler kıyamet gününde on dördünde Ay'ı gördüğünüz gibi ve önünde hiç bir bulut olmaksızın Güneş'i gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz." Müminler Rablerini görecekler, kâfirler ise göremeyeceklerdir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hayır, şüphesiz o gün onlar Rablerin(i görmek) den perdelene-: eklerdir." (Mutaffifin, 83/15). Yüce Allah Latîf olandır, yani kullarına karşı yumuşak davranandır. Habîr'dir, yani onların bütün hallerinden haberdar olandır. [\[61\]](#)

[\[1\]](#) Kurtubî, VI/386.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/128-130.

[\[3\]](#) Râzî, XII/157.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/134-136.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/140-141.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/144.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/147-149.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/152-154.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/158-161.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/165-166.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/168-169.

[12] Taberî.VH/114.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/173-174.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/179-182.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/186-187.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/189-191.

[17] Bundan kasıt, insanda çokça görülen unutkanlık değildir. Burada unutmaktan kasıt, onlara hatırlatılan ve verilen öğütleri terk etmeleridir.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/194-196.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/199-200.

[20] Bir rivayette -Haris b. Amir, Karaza b. Abdi Ömer b. Nevfel şeklindedir.

[21] Bir rivayette de Subayh şeklindedir.

[22] Bir rivayette -Mikdâm b. Abdullah, Amr b. Amr Züşşimaleyn ve Mersed b. Ebi Mersed denilmektedir.

[23] Muhterem müellif burada, Sa'd b. Ebî Vakkas'ın rivayetinde geçen "Bu ayet, ben, Abdullah b. Mes'ud ve dört kişi hakkında nazil olmuştur." Dediler ki..." ifadesindeki "diyenler"in kim olduğunu belirleyen zamirin ait olduğu kimseleri doğru tespit edememiş olması muhtemeldir. Kovulması istenenler Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Mes'ud ve diğer dört kişi olduğuna göre, bu istekte bulunanlar başkaları olmalıdır. Konuyla ilgili diğer rivayetlerde açıkça anlaşıldığı gibi, bunlar da Kureyş'in ileri gelenleridir. Buna göre kovulması istenenler bakımından rivayetler arasında ihtilâf yoktur. İhtilâf bu sebeple nazil olan ayetlerin sınırlandırılmasına münhasırdır... Hem İbni Mes'ud'un Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden olmadığı, İslâm'a ilk giren ve nispeten mustaz'af müminlerden olduğu çok iyi bilinen bir husustur. Yanılmayan yalnız Allah'tır ve onun koruduklarıdır. (Çeviren)

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/202-203.

[25] Zemahşerî, 1/507.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/204-207.

[27] en-Nisaburî, Esbâbu'n-Nüzul, 125; Kurtubî, VI/435.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/ 211.

[28] Râzî, XIII/2.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/211-212.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/215.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/215-217.

[32] Râzî, XIII/11.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/220-223.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/226-227.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/230.

[36] Üstlerinden gelecek azaba dair birinci tevîl, onun taş yağdırmak olduğu, altlarından gelecek azabın tevîli ise toprak parçalarının yerin dibine geçmesi şeklindedir. Üstlerinden gelecek azabın ikinci tevîli ise kötü önderler ve yöneticiler, ayaklarının altından gelecek azaba dair ikinci tevîl ise hizmetçi ve ayak takımı kimselerin sebep olacakları skıntı ve musibetlerdir. Bu, İbni Abbas'tan rivayet edilmiştir.

[37] Taberî, VII/142.

[38] Kuşatıcı bir musibet, açlık, kıtlık, sel baskını, sayha, sarsıntı, deprem ve rüzgâr gibi genel belâ ve musibetlerdir.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/230-233.

[40] Taberî, VII/148; Râzî, XIII/25.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/236-237.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/237-240.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/243.

[44] Zemahşeri 1/512.

[45] İbni Kesîr, 11/146.

[46] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/243-246.

[47] İbni Kesîr, 11/151-152.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/250-253.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/258.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/259-261.

[50] Taberî, VII/175.

[51] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/264-269.

[52] Vahidi, Esbâbu'n-Nüzul, 125 vd.

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/273-274.

[54] İbni Kesir, 11/156.

[55] Zemahşeri, 1/516.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/274-278.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/281-282.

[58] Zemahşeri, 1/517.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/282-285.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/289-293.

[61] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/297-299.

Hakkı Gösteren Vahiy Ve Allah'ın Şirki Önlemeye Kudreti

4

I'râb: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Putperestlerin İlahlarına Sövmenin Yasaklanması 6

I'râb: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Müşriklerin İnatlaşmaları Ve İman Etmelerinin De
Umulmadığı 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi 9

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Kur'an-I Kerim Peygamber (S.A.)'ın Risaletinin Doğruluğuna Delildir 12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Müşriklerin Sapıklıkları Ve Onların Kestiklerinin Yenilmesinin Yasaklanması 14

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Nüzul Sebebi 15

Ayetler Arası İlişki 15

[Açıklaması 15](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17](#)

[Hidayet Bulan Mumin İle Sapık Kafirin Misali 18](#)

[Belagat: 18](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Nüzul Sebebi 19](#)

[Ayetler Arası İlişki 19](#)

[Açıklaması 19](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20](#)

[Müşriklerin İnatlaşmaları Ve Peygamberlik İstemeleri 21](#)

[İ'rab: 21](#)

[Kelime ve İbareler: 21](#)

[Nüzul Sebebi 21](#)

[Ayetler Arası İlişki 21](#)

[Açıklaması 21](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22](#)

[İmana İstidadı Olanlarla Olmayanlar Hakkındaki İlâhî Sünnet İle Hakkın Ve Hak Yolunun Açıklanmasından Sonra](#)

İman Ehlinin Mükâfatı, Kâfirlerin Lâyık Oldukları Ceza. 23

Belagat: 23

Kelime ve İbareler: 23

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 24

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

Zalimlerin Birbirlerine Veli Kılınmaları Ve Kâfirlerin İman Etmediklerinden Dolayı Azarlanmaları 26

Belagat: 26

Kelime ve İbareler: 26

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Kökten İmha Edilme Ve Kıyamet Azabıyla Tehdit Ve Korkutma. 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Ekinler, Meyveler, Davarlar Ve Çocukların Öldürülmesine Dair Cahiliye Hukuku. 31

Belagat: 31

Kelime ve İbareler: 31

Ayetler Arası İlişki 32

Açıklaması 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Allah'ın Kudretinin Apaçık Delilleri 35

Belagat: 35

Kelime ve İbareler: 36

Nüzul Sebebi 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 37

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Müslümanlara Haram Kılınan Yiyeceklerle Yahudilere Haram Kılınanlar 40

Belagat: 41

Kelime ve İbareler: 41

Nüzul Sebebi 41

Ayetler Arası İlişki 41

Açıklaması 41

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Müşriklerin, Şirki Ve Haram Kılmaya Dair Asılsız Hükümlerini Allah'a Nispet Etmeleri Ve Bu İddialarının Çürütülmesi 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47

Haram Kılınan On Şey Yahut On Tavsiye (Emir) 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 48

Ayetler Arası İlişki 48

[Açıklaması 48](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52](#)

[Tevrat Ve Kur'an-ı Kerimin İndiriliş Sebebi 53](#)

[Belagat: 53](#)

[Kelime ve İbareler: 54](#)

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56](#)

[Kafirlerin Kötü Azap İle Son Bir Defa Daha Korkutulmaları 56](#)

[Belagat: 56](#)

[Kelime ve İbareler: 56](#)

[Ayetler Arası İlişki 56](#)

[Açıklaması 57](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57](#)

[Dinde Ayrılığa Düşmenin Akıbeti 58](#)

[Kelime ve İbareler: 58](#)

[Ayetler Arası İlişki 58](#)

[Açıklaması 58](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59](#)

[İyiliğin Mükâfatı Ve Kötülüğün Cezası 59](#)

[Belagat: 59](#)

[Ayetler Arası İlişki 59](#)

[Açıklaması 59](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60](#)

[Tevhid, İbadet Ve Şahsî Sorumluluk Hususlarında İbrahim'in Dinine Tabi Olmak. 61](#)

[Belagat: 61](#)

[Kelime ve İbareler: 61](#)

[Ayetler Arası İlişki 61](#)

[Açıklaması 61](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62](#)

[İnsanın Yeryüzünde Halifelik Makamına Getirilişi 64](#)

[Kelime ve İbareler: 64](#)

[Ayetler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 64](#)

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65

104- Muhakkak size Rabbinizden basiretler (hakkı gösteren deliller) geldi. Eim görürse kendi lehinedir. Kim de

görmezse kendi aleyhinedir. Ben üzerinizde bir bekçi değilim.

105- İşte biz ayetleri böylece çeşitli şekillerde açıklarız. Ta ki onlar "Sen okumuşsun" desinler ve biz de onu bilen kimselere apaçık bildirelim.

106- Rabbinden sana vahyolunana tabi ol. Kendisinden başka bir ilâh yoktur ve müşriklerden yüz çevir.

107- Eğer Allah düeseydi şirk koşmazlardı. Biz seni onların başına bir bekçi kılmadık, onların üzerine vekil de değilsin.

Açıklaması

Ey İnsanlar! Size basiretler gelmiş bulunuyor. Bunlar ise Kur'an'ın ihtiva ettiği apaçık delil ve belgelerle Allah Rasulünün getirdiği sizlere karşı gerçek akideyi ispatlayan, hayatın doğru düzenini ortaya koyan, toplumun genel düzen yasasını (anayasasını) ahlâk ve azabın esaslarını beyan eden aklî ve naklî belgelerin tümüdür.

Her kim hakkı görür de iman ederse kendi lehinedir. Kim hakka karşı kör olur, sapıtır ve hak yoldan yüz çevirirse kendi aleyhine suç işlemiş olur. Yüce Allah'ın şu ayetlerinde olduğu gibi: "Kim hidayet bulursa kendi lehine hidayet bulur, kim de sapıtırsa mutlaka kendi aleyhine sapıtır." (Yunus, 10/108); "Kim salih bir amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük işlerse aleyhinedir. Rabbin kullara asla zulmedici değildir." (Fussilet, 41/46).

Yüce Allah'ın, "Kim de görmezse kendi aleyhinedir" buyruğunun anlamı, vebali kendisine aittir, demektir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyledir: "Gerçek şu ki asıl gözler kör olmaz, fakat asıl göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hacc, 22/46).

"Ben üzerinizde bir bekçi değilim." Yani ben sizin üzerinizde bir koruyucu ve bir gözetici değilim. Ben sadece bir tebliğ edici, bir uyarıcıyım. Allah da dilediğine hidayet

verir, dilediğini saptırır.

"İşte biz ayetleri böylece çeşitli şekillerde açıklarız." Bu surede tevhidini açıklayıp Allah'tan başka ilâh olmadığının delillerini ayetlerde çeşitli şekillerde açıkladığımız gibi, işte biz ayetleri bu şekilde açıklar ve her yerde geniş geniş beyan ederiz. Buna sebep ise cahillerin bilgisizliğidir. Bu cahillik, müşrik ve yalancıyı kâfirlerce "Sen bunu başkasından okudun, başkasından öğrendin" ve "Ey Muhammedi Sen bu dersi senden önce Kitap Ehlinden okudun, onlardan öğrendin, bu Allah tarafından gelmiş bir vahiy değildir" şeklindeki iftira ve itirazlarla ortaya konmuştur.

Yani ayetlerin etraflıca açıklanması ve konuma göre farklı şekillerde tekrar edilmesinin belli hedefleri vardır:

1- İman istidadına sahip bulunanlar hidayet bulsunlar.

2- İnkarcı ve inatçılar, "Sen bunu ancak başkasından öğrendin ve başkası sana bunu okuttu, bu senin iddia ettiğin gibi bir vahiy değildir" desinler diye Onlar Resulullah (s.a.)'m Kur'an-ı Kerim'i Arap olmayan ve Bizanslı bir demirci köleden öğrendiğini iddia ediyorlardı. Bu kişi Mekke'de kılıç yapımıyla uğraşırdı. Adı Kays idi. Nitekim Yüce Allah bunu bize şöyle bildirmektedir: "Andol-sun biz onların, "Ona ancak bir insan öğretiyor," dediklerini biliyoruz. İnkâra saparak o ileri sürdüklerinin dili Arapça değildir. Bu ise apaçık Arapça bir dildir." (Nahl, 16/103).

3- "Biz de onu bilen kimselere apaçık bildirelim", yani hakkı bilen ve ona tabi olan, batılı bilen, ondan uzak duran bir topluluğa onu açıklayalım diye. Açıklamak (beyân), ancak Kur'an'ın muhtevası ve delil olduğu şeyler üzerinde basiretlerini kullanan idrak sahibi ilim ehline faydalı olur. Üzerinde düşünmek suretiyle Kur'an-ı Kerim'in gerçek mahiyetini ve onun delillerini açıkça onlar görüp anlayabilirler. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini anlayamayan bilgisizler ise ondan yararlanamazlar.

Daha sonra Yüce Allah, Rasulüne ve vahye uymak, müşriklerden de uzak durmak suretiyle tabi olan kimselere şu buyruğu ile şöyle bir emir vermektedir: "Rabbinden sana vahyolunana tabi ol..." Yani sen ona uy, onun iznini takip et, onun gereğince amel et. Rabbinden sana gelen vahiy tartışılmaz gerçeğin kendisidir. Çünkü ondan başka hiç bir ilâh yoktur. Müşrikleri ise affet, eziyetlerine katlan ve onlara karşı sabırlı ol. Ta ki Allah lehine hükmünü verip onlara karşı sana zafer ve yardımını versin.

Şayet Allah dileseydi müşrikler ortak koşmazlardı. Fakat dileyip seçtiği şeylerde O hikmet sahibidir ve dilediğini yapma hakkına sahiptir. Yaptığından sorgulanamaz, asıl mükelleflerdir sorumlu tutulan. Onların sapıklıkta kalma-larındaki hikmeti kendisi bilir. Eğer O dileseydi, bütün insanlara, imana isdidatlı olarak yaratmak suretiyle hidayet verirdi. Fakat O, insanları küfre istidatlı olarak da yaratmıştır. Bunun sonucunda da

amellerinde tercihte bulunma hürriyetini onlara bağışlamıştır.

"Biz seni onların başına bir bekçi kılmadık." Yani biz seni söz ve amellerini belgeleyip tespit eden bir kişi kılmadığımız gibi, onların rızıqlarını sağlamakla, işlerini görmekle ve meselelerinde tasarrufta bulunmakla görevli bir kimse de kılmadık.

Yani sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Emri altındakileri kahredici kralların niteliği sende yoktur. Sen müjdeleyicisin, uyarıcısın. Onları cezalandıracak amellerinin karşılığını verip hesaba çekecek olan ise Allah'tır. [\[1\]](#)

Putperestlerin İlahlarına Sövmenin Yasaklanması

108- Allah'tan başka çağırdıklarına sövmeyiniz. Sonra onlar da Allah'a haddi aşarak ve bilgisizce söverler. İşte böylece her ümmete amellerini hoş gösterdik. Nihayet dönüşleri yalnız Rablerinedir. O kendilerine ne yapıyor olduklarını haber verecektir.

109- Var kuvvetleriyle Allah'a şöyle yemin ettiler: "Eğer kendilerine bir ayet gelirse andolsun ona mutlaka iman edecekler." De ki: "Ayetler ancak Allah'ın indindedir." O ayet geldiği zaman da ona yine iman etmeyeceklerinin farkında değil misiniz?

110- Biz ona ilk defa iman etmedikleri gibi onların kalplerini ve yüzlerini çeviririz ve kendilerini azgınlık içinde şaşırılmış oldukları halde terk ederiz.

Nüzul Sebebi

"Allah'tan başka çağırdıklarına sövmeyiniz..." mealindeki 108. ayetin nüzulü ile ilgili olarak Abdürrezzak şöyle demektedir: Bize Ma'mer, Katâde'den haber vererek dedi ki: Müslümanlar kâfirlerin putlarına sövüyorlardı. Kâfirler de buna karşılık Allah'a sövüyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Allah'tan başka çağırdıklarına sövmeyiniz..." ayetini indirdi. Vâhîdî'nin Katâde'den naklettiği ibare ise şöyledir: Müslümanlar kâfirlerin putlarına sövüyorlardı. Bu sefer onlar da Müslümanlara karşılık veriyorlardı. Bunun üzerine Yüce

Allah, Allah'ı tanımayan cahil bir topluluğun, rablerine küfretmelerine sebep teşkil etmelerini yasakladı.

İbni Abbas, el-Vâlibî'den gelen rivayete göre şöyle demektedir: Kâfirler dediler ki: Ey Muhammed! Ya putlarımıza sövmekten vazgeçersin ya da biz de Rabbini hicvedeceğiz. Yüce Allah Müslümanlara onların putlarına sövmelerini yasaklayarak onların da bilgisizce ve hadlerini aşarak Allah'a sövmelerini önlemiş oldu.

"Var kuvvetleriyle Allah'a şöyle yemin ettiler..." mealindeki 109. ayetin nüzülü ile ilgili olarak İbni Cerir et-Taberî de Muhammed b. KaTb, el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) Kureyşlilerle konuştu, onlar da şöyle dediler: "Ey Muhammed! Sen bizlere Musa ile birlikte bir asanın bulunduğunu ve asayı taşa vurduğunu, İsa'nın ölüleri dirilttiğini, Semud kavmine (Salih'in) dişi deveyi mucize olarak gösterdiğini söylüyorsun. Haydi sen de, seni tasdik edebilmemiz için bir takım mucizeler göster." Bunun üzerine Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Sizlere nasıl bir mucize göstermemi arzuluyorsunuz?" Onlar, "Safa'yı bize altına dönüştür" deyince, Resulullah (s.a.), "Peki, bunu yapacak olsam beni tasdik eder misiniz?" diye sordu. Onlar, "Allah'a yemin ederiz, evet" dediler. Resulullah (s.a.) kalkıp dua etmeye koyuldu. Cebrail geldi, ona şöyle dedi: "Arzu ettiğin takdirde Safa altın oluverir, fakat o takdirde tasdik etmeyecek olurlarsa şüphesiz biz de onları (toptan imha edecek şekilde) azaplandıracağız. Arzu ediyorsan aralarında tevbe edecek olanlar tevbe etsin diye, onları bırak." Bunun üzerine Resulullah (s.a.) "Hayır, aralarından tevbe edecekler tevbe edinceye kadar onları terk ediyorum" dedi. Yüce Allah da, "Var kuvvetleriyle Allah'a şöyle yemin ettiler..." buyruğundan itibaren 115. ayetin sonuna kadar inzal buyurdu. ^[2]

Açıklaması

Yüce Allah Rasulüne ve müminlere, müşriklerin ilâhlarına sövmeyi -bunda maslahat olsa dahi- yasaklamaktadır. Çünkü onlara sövmekten, bu maslahattan daha büyük bir mefsedet ortaya çıkabilir. O da müşriklerin müminlerin ilâhına sövmek suretiyle karşılık vermeleridir. Halbuki O, "Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır." Nitekim İbni Abbas da böyle demiştir.

Ey Müslümanlar! Müşriklerin Allah'ı bırakarak dua edip tapındıkları ilâhlarına sövmeyiniz. Çünkü belki bu müşriklerin, Yüce Allah'ın kadir ve azametini bilmediklerinden dolayı müminleri daha bir öfkeliendirmek için sövmek-te haddi aşarak, haksızlığa ve zulme saparak, Yüce Allah'a sövmelerine sebep teşkil edebilir. İşte bu şunu da göstermektedir

ki, itaat yahut maslahat eğer bir masiyete veya mefsedete götürüyor ise terk olunur. Yüce Allah Musa ve Harun'a Firavun ile konuşmaları esnasında yumuşak olmalarını emretmiştir: "Siz ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki öğüt alır, yahut (Allah'tan) korkar." (Tâ-Hâ, 20/44).

Yüce Allah bu topluluğa putlara sevgi beslemeyi, onların yardımına koşmayı süslü gösterdiği gibi, her bir ümmete de küfür ve sapıklık gibi kötü emellerini süslü göstermiştir. Yani bu, Yüce Allah'ın yarattıkları arasındaki sünnetidir. Onlar taklit ve bilgisizlik üzere yahut bilgileri olduğu halde ve inattan dolayı izledikleri âdet ve geleneklerini güzel görürler. Allah da böylelerini kendi halleriyle başbaşa bırakır.

Bu süslü gösterme, herhangi bir zorlama veya cebr söz konusu olmaksızın onların tercihlerinin bir neticesidir. Yoksa Allah, diğer müminlerin kalplerinde imanı ve hayrı süslü gösterdiği gibi, bunların da kalplerinde küfür ve şerri süslü görmeyi yarattığından dolayı böyle değildir. Aksi takdirde iman, küfür, hayır ve şer doğuştan gelen kevnî bir durum olur. Artık böyle bir durumdan sonra müşrikleri düzeltmeye yapılacak çağrı bir çeşit abes iş olur ki, Allah böylesin-den münezzehtir. Değilse, sevap, ceza, peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların indirilmesi de anlamsız bir iş olur, adaletin gereği bir şey olmaktan çıkardı.

Dünya hayatında onlar kendi halleriyle başbaşa bırakılmışlardır, ancak ölümün akabinde ve diriltilecekleri vakit rablerine ve işlerinin mutlak malikine döndürüleceklerdir, başkasına değil. O da amellerinin karşılıklarını onlara verecektir; hayır ise hayır, şer ise şer. Bu ise bir uyarı ve tehdittir.

Bu müşrikler Allah'ın adıyla öyle tekit edilmiş yeminlerde bulundular ki, bundan daha güçlü yemin adeta olmaz: Andolsun ki eğer kendilerine maddî bir mucize ve kendilerinin teklif ettikleri kevnî ayetlerden harikulade bir mucize gelecek olursa, şüphesiz onun Allah tarafından geldiğini senin de Allah'ın rasu-lü olduğunu tasdik edeceklerdir. Bu, onların inatçı bir kavim olduklarına işarettir. Çünkü onlar bu Kur'an-ı Kerim'in mucize özellikli olduğunu hiç bir şekilde görmüyorlardı. Onların hedefi ise ancak mucize talebinde bulunmak suretiyle tahakküm etmekten başka bir şey değildi.

Ey Muhammed! Doğru yolu bulmak ve bu yolun kendilerine gösterilmesi amacıyla değil de işi yokuşa sürmek, inat ve küfür maksadıyla senden mucizeler isteyen şu kimselere de ki: Bu mucizeyi göstermek Allah'a aittir. Bunları göstermeye gücü yeten O'dur. Dilerse bu mucizeleri size gösterir, dilerse sizi halinize bırakır ve O, ancak hikmet gereği onları indirir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın izniyle olmadıkça hiç bir peygamberin kendiliğinden bir ayet (mucize) getirmesi mümkün değildir." (Mü'min, 40/78)

Daha sonra Yüce Allah, peygamberine iman etmeleri için müşriklerin teklif

ettiklerinden bir mucizenin getirilmesini temenni eden müminlere şöyle hitap etmektedir: Onların iman edeceklerini nereden biliyorsunuz? Yani bu mucizelerin onlara gösterildiğini var saysak dahi, bunlar yine de kendilerine mucize geldiğinde iman etmeyeceklerdir. Çünkü Yüce Allah ezelden beri onların iman etmeyeceklerini bilmektedir: Ben biliyorum ki, onlara bu ayetler geldiği takdirde onlar iman etmeyeceklerdir, siz ise bilmiyorsunuz.

"Biz ona ilk defa iman etmedikleri gibi onların kalplerini çeviririz." Kalplerini hakkı idrak etmekten, imam kavramaktan, gözlerini de O'nu görmekten çevireceğiz. Kendileriyle o hak arasına engel olacağız, onlar da onu idrak edemeyecekler. Onlara her türlü ayet (mucize) gelecek olsa dahi yine iman etmeyeceklerdir. Nitekim ilk defa kendilerine Kur'an-ı Kerim ve daha başka, karşı koymakta acze düştükleri bir çok mucizeler geldiği vakit de kendileriyle iman arasına engel koymuştuk. Buna sebep ise onların gerçekleri idrak etmekten büsbütün yüz çevirmiş olmalarıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz onlara gökten bir kapı açsak ve ondan yukarı çıksalar elbette "Şüphesiz bizim gözlerimiz döndürüldü. Hatta biz büyülenmiş bir topluluğuz" diyeceklerdir^ Hicr, 15/14-15).

Gerçek şu ki, KuVan-ı Kerim'de yer alan aklî ve ilmî delillerin ikna etmediği bir kimseyi gözüyle göreceği maddî mucizelerde ikna etmeyecektir.

Aynı şekilde siz, onları azgınlıkları içerisinde bırakmayacağımızı nereden biliyorsunuz? Yani biz onları kendi hallerine bırakacağız. Tuğyandan, azgınlık etmekten yani hadlerini aşmaktan onları alıkoymayacağız. Onları işittikleri ve gördükleri ayetler hususunda, taşkınlıkları içerisinde şaşkın ve tereddüt içerisinde bırakacağız. Acaba bu apaçık bir gerçek midir, yoksa aldatıcı büyü müdür diye karar veremeyecekler. [\[3\]](#)

Müşriklerin İnatlaşmaları Ve İman Etmelerinin De Umulmadığı

111- Eğer biz gerçekten onlara melek indirseydik, ölümler kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi karşılına toplas-

saydık, Allah dilemedikçe onlar yine de inanacak değillerdi. Fakat onların çoğu cahillik ediyorlar.

112- İşte böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onlardan kimi kimine aldatmak için yaldızlı sözler fısıldarlar. Eğer Rabbin dileseydi onu

yapamazlardı. Artık onları iftiraları ile başbaşa bırak.

113- Bir de ahirete inanmayanların kalpleri ona meyletsin, ondan hoşlansınlar ve yapacaklarını yapsınlar diye.

Nüzul Sebebi

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Mekke kâfirlerinden ve önderlerinden bir grup Resulullah (s.a.)'m yanına gelip ona şöyle dediler: "Senin Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik etmek üzere bize melekleri göster yahut da bizden ölmüş bir takım kimselerin dirilmesini sağla ki, onlara senin söylediklerin hak mıdır, batıl mıdır diye soralım; yahut da sen Allah'ı ve melekleri karşımıza getir, gözümüzle görelim..." dediler. Bunun üzerine ayet-i kerime nazil oldu. [\[4\]](#)

Açıklaması

İbni Abbas Yüce Allah'ın, "Eğer biz onlara gerçekten melekleri indirseydik..." buyruğu hakkında şöyle demektedir: İşte bu şekilde iman etmeyeceklerinden söz edilen kimseler bedbaht kimselerdir. Daha sonra Yüce Allah, "Allah dilemedikçe" diye buyurmaktadır ki burada sözü edilenlerden kasıt, Yüce Allah'ın ezeli bilgisinde imana girecekleri malum olan mutlu kimselerdir. [\[5\]](#)

Ayet-i kerimenin manası şudur: Eğer bizler, çok ısrarlı bir şekilde Allah adına yemin eden ve "Andolsun kendilerine bir ayet (mucize) gelecek olsaydı mutlaka ona iman edeceklerdi" diyen bu kimselerin isteklerine olumlu karşılık vererek melekleri indirseydik ve bu melekleri kendilerine Hz. Mıhammed'in ri-saletini haber verip tasdik edecek olsalardı müşrikler yine de iman etmeyeceklerdi. Bu hususla ilgili Yüce Allah şu ayetlerinde bilgi vermektedir: "Yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirirsin." (İsra, 17/92); "Ve dediler ki: Allah'ın peygamberlerine verilenlerin benzerleri bize de verilmedikçe asla iman etmeyiz." (En'am, 6/124). Evet, bütün bu istekleri yerine getirilmiş olsaydı yine de onlar Resulullah (s.a.)'a ve Kur'an-ı Kerim'e iman etmeyeceklerdi.

Diğer bir ifade ile: Şayet bizler onlara melekleri indirsek ve onlar bunları gözleriyle görseler ve meleklerin Hz. Muhammed'in peygamberliğine şahitliklerini duysalar, hatta ölümler diriltilip onlarla konuşsalar ve "atalarınızı getirin" (Duhân, 44/36) ifadesinde geçtiği şekilde istekleri üzere melekler onlara peygamberlerin getirdiklerinin doğru olduğunu haber verseler, sonuç yine değişmeyecektir. Ayrıca bizler, bütün delil ve mucizeleri toplayıp bir araya getirsek ve bunlar da, peygamberlerin getirdikleri mesajların doğruluğunu kendilerine haber verecek olsalar, yine iman etmeyeceklerdi; esasen bunlarda tasdik etmek için gerekli istidad da bulunmamaktadır. Çünkü bunlar ayet ve mucizelere dikkatle ve ibret alıcı gözle bakmıyorlar. Aksine düşmanlık ve alaycı gözüyle bakmaktadırlar. Onlar, Allah dilemedikçe iman etmezler. Yani onlar bu niteliklerini sürdürdükleri ve bunun üzerinde direndikleri sürece iman etmeyeceklerdir. Ancak Allah'ın dilemesi, bu niteliklerini izale etmesi hali bundan müstesnadır. Çünkü Allah onları hidayete iletmeye de kadirdir. Fakat Yüce Allah onlara her türlü hayır yolunu açıkça gösterdikten ve Kur'an-ı Kerim'in hidayetiyle yararlanma imkânını verdikten sonra onları kendi halleriyle başbaşa bırakır.

O halde Yüce Allah'ın "... yine de inanacak değillerdi" buyruğundan kasıt, kendi irade ve istekleriyle imana girmeyeceklerini bildirmektir. "Allah dilemedikçe" buyruğundan kasıt ise, ihtiyarî iman etmektir, yoksa ıztırarî (mecbur tutularak sahip olunan) iman değildir. Nitekim Razî şöyle demektedir: Çünkü müstesna olan şeyin, kendisinden istisna yapılanın cinsinden olması icap eder. Baskı sonucu ve mecburiyet altında gerçekleşen iman ise ihtiyarî (kişinin tercihi ile) yapılan iman cinsinden değildir. [6]

Fakat iman etmenin de, küfre sapmanın da ellerinde olduğunu, diledikleri vakit iman edip dilediklerinde küfre sapacaklarını kabul eden müşriklerin çoğunluğu bilgisizlik göstermektedirler. Çünkü bu onların sandıkları gibi değildir. Ancak Yüce Allah'ın hidayet verip de bu konuda kendisine başarı ihsan ettiği kimse iman eder ve hidayete erdirme hususunda yardımını esirgeyip sapıklıkta bıraktığı kimse de küfre sapar. Taberî'nin görüşüne göre ayetin anlamı budur. [7] Ayetin zahirinden anlaşılan ve tercih edilen görüş de budur.

Zemahşerî'nin görüşü ise şöyledir: Fakat Müslümanların çoğunluğu Allah dilemedikçe bunların imana gelmeyeceklerini bilmemektedirler. O bakımdan onların teklif ettikleri mucize geldiği takdirde iman edeceklerini ummaktadırlar. [8] Yani Mutezile'nin görüşüne göre müstesna ıztırarî imandır ve Yüce Allah'ın, "Fakat onların çoğu" ifadesindeki zamir ise Zemahşerî'nin görüşüne göre kâfirlere değil, Müslümanlara râcidir. Mutezile der ki: Maksat şudur: Müşrikler istedikleri ayet ve mucizelerin ortaya çıkıp gerçekleşmesi halinde de kâfir kalmaya devam edeceklerini bilmemektedirler. Çünkü onların çoğu da bunun böyle olacağını sanıyorlardı. Ehl-i sünnet ise şöyle demektedir: Maksat şudur: Bunlar her şeyin Allah'tan geldiğini, onun kaza ve takdiri gereği ortaya çıktığını bilmemektedirler.

İbn-i Abbas der ki: Kur'an-ı Kerim ile alay edenler beş kişi idi: Mahzun oğullarından el-Velid b. Muğîre, Sehedilenlerden kasıt, Yüce Allah'ın ezeli bilgisinde imana girecekleri malum olan mutlu kimselerdir. [\[9\]](#)

Ayet-i kerimenin manası şudur: Eğer bizler, çok ısrarlı bir şekilde Allah adına yemin eden Sen bize, Allah'ın rasulü olduğuna dair şahitlik etmek üzere melekleri göster, yahut bizim için ölülerimizi dirilt ki onlara senin bu söylediğin hak mıdır batıl mıdır soralım. Veya sen bize karşı Allah ve melekleri getir. Yani senin bu iddia ettiğin şeylerin doğruluğuna kefil olmak üzere gelsinler. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. [\[10\]](#)

Daha sonra Yüce Allah peygamberinin sıkıntısını hafifletmeyi, gönlünü hoş edip teselli etmeyi murad ettiğinden şunu beyan etti: Allah'ın yarattıkları hakkındaki geçerli sünneti, cinlerden olsun insanlardan olsun, peygamberlere düşmanlık edenlerin bulunması şeklindedir. İşte Yüce Allah "İşte böylece biz her peygambere..." diye buna işaret etmektedir. Yani ey Muhammedi Biz sana muhalefet eden, sana karşı inatlaşan, düşmanlık eden bir takım düşmanlar var ettiğimiz gibi, senden önceki peygamberlere de aynı şekilde düşmanlar kılmışızdır. Bu durum seni üzmesin. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun senden önce de bir takım peygamberler yalanlandı. Onlar yalanlanmalarına ve eziyet görmelerine karşı sabrettiler." (En'âm, 6/34); "Böylece biz her bir peygambere günahkârlardan bir düşman peyda ettik." (Furkân, 25/31). Varaka b. Nevfel de Allah Rasulüne -Buharî ve Müslim'in rivayet ettiğine göre- şöyle demişti: "Gerçek şu ki, bir kimse senin getirdiğinin benzerini getirmişse mutlaka ona düşmanlık edilmiştir." Yani Yüce Allah'ın sünneti, bir takım kimselerin peygamberlere ve onların gerçek mirasçılara düşmanlık etmeleri şeklinde cereyan edegel-miştir. Bunlar dinî ve toplumsal hususlarda meydana gelen bozuklukları düzeltme daveti ile ortaya çıkan kimselere de düşmanlık beslemişlerdir. İşte "hayatta kalma mücadelesi ve uygun olanın kalması" diye ifade edilen durum da budur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ama köpük atılır gider, insanlara fayda verecek olan şeye gelince, işte bu, yeryüzünde kalır..." (Râ'd, 13/17).

Düşmanlık, ister insan şeytanlarından ister cin şeytanlarından olsun fark etmez. Mücahid, İkrime ve Hasan-ı Basrî der ki: Cinlerden de insanlardan da birbirlerine fısıldaşan şeytanlar vardır. Katâde de şöyle der: Bana ulaştığına göre, Ebu Zerr bir gün namaz kılıyordu. Resulullah (s.a.) ona şöyle buyurdu: "Ey Ebu Zerr, insan ve cin şeytanlarından Allah'a sığın." Ebu Zerr, "İnsanlardan da şeytan var mı?" diye sorunca Resulullah (s.a.), "evet" diye buyurdu. [\[11\]](#)

Bakara suresinde de şöyle buyurulmuştur: "Onlar kendi şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında muhakkak biz sizinle birlikteyiz" derler." (Bakara, 2/14).

Daha sonra Yüce Allah şeytanların peygamberlere düşmanlığının özelliğini söz konusu etmektedir ki bu da onların Allah'ın davet ve hidayetine karşı direnmeleridir. Yüce Allah "Onlardan kimi kimine aldatmak için yaldızlı sözler fısıldarlar.." diye buyurmaktadır. Yani kimi diğerine o süslü püslü, yaldızlı sözleri telkin eder. Bu tür sözlerden kasıt, dinleyenleri, işin iç yüzünü bilmeden aldatarak söyleyenlerin görüşlerine meylettiren, şeytanların teşviki ve kışkırtmasıyla masiyetlere düşüren sözlerdir. Burada geçen "fısıldamak (vahiy)"tan kasıt ise işaret etmek ve hızlı söz söylemek demektir. Yaldız (zuhruf) ise dış görünüşü itibariyle süslü ve aldatıcı, içi ise batıl olan demektir.

Şayet Rabbin bu tür aldatmaları yapmamalarını dileyecek olsaydı onlar bunu yapamazlardı. Fakat Allah onları hidayete mecbur etmeyi dilemedi. Aksine O, insanların hayır veya şer yollarından herhangi birisini istek ve tercihleriyle izlemelerini, seçmelerini dilemiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve biz ona iki yolu gösterdik." (Beled, 90/10). Mutezile'nin görüşü budur.

Ehl-i sünnet ise Yüce Allah'ın, "Eğer Rabbin dileyseydi onu yapamazlardı." buyruğu hakkında şöyle demektedirler: Bütün bunlar Allah'ın kazası, kaderi, irade ve meşietini ile olup O, her bir peygambere şeytanlardan bir düşmanın bulunmasını dilemiştir.

O halde onları yalan ve iftiralara ile baş başa bırak. Yani onların sana karşı durmalarına aldıрма, onlar, iftira ve yalanlarında dalıp gitsinler; aldıрма onlara. Sen risaletinin gereğini yerine getirmeye, davetini yapmaya bak ve Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah, sana yeter ve düşmanlarına karşı sana yardım eder. Senin üzerine düşen tebliğ etmektir. Onların hesabı ve cezası ise bize aittir.

Yüce Allah'ın, "Bir de ahirete inanmayanların kalpleri ona meyletsin..." buyruğu önceki ifadelerden anlaşılan takdiri bir fiile atfedilmiştir. Bunun takdiri ise şöyledir: Bu şeytanların kimisi kimisine allı pullu, yaldızlı veya süslenmiş sözleri peygamberlere uyan müminleri kandırmak ve ahirete iman etmeyen kâfir ve fasıkların kalplerinin Hz. Muhammed'in tebliğine meylini engellemek için telkin ederler. Çünkü onların nevalarına uygun düşen odur. İşlerin akıbeti üzerinde durup düşünen uyanık müminler ise, onların batıl sözlerine kanmazlar. Onların allı pullu sözleri kendilerini aldatmaz. "Ondan hoşlansınlar" buyruğundaki zamir ile "Onu yapamazlardı" buyruğundaki zamir, sözü geçen peygamberlere düşmanlık ile şeytanlara racidir.

"Ondan hoşlansınlar ve yapacaklarını yapsınlar diye" buyruğu ise, kendileri için hoşlanıp ondan memnun olsunlar, buna bağlı olarak masiyet ve günahları -buna aldandıkları ve bundan hoşlandıkları için- kazansınlar, anlamındadır. [\[12\]](#)

Kur'an-I Kerim Peygamber (S.A.)'ın Risaletinin Doğruluğuna Delildir

114- "Allah'tan başka bir hakem mi arayacak mıyım?" Halbuki size Kitab'ı açık açık indirmiş olan O'dur. Kendilerine ki*ap verdiklerimiz onun Rabbinin katından hak ile indirilmiş olduğunu büürler> Öyleyse sakın şüpheye düşenlerden olma.

115- Rabbinin sözü doğruluk ve adalet yönünden eksiksizdir. O'nun sözlerini değiştirebilecek yoktur. O her şeyi işitendir, her şeyi bilendir.

Açıklaması

Yüce Allah peygamberine Allah'tan başkasına ibadet eden, Allah'a ortak koşan müşriklere şöyle demesini emretmektedir: Benim, benimle sizin aranızda hüküm verecek birisini isteme hakkım yoktur. Çünkü Allah'ın hükmünden daha adaletli bir hüküm olamaz. O'nun sözünden daha doğru bir söz bulunamaz. Size Kur'an-ı Kerim'i, içinde her şeyin hükmü açıklanmış olarak indiren O'dur. İnanç, hukukî hükümler ve adab kabilinden her şey... Ve ben kırk yaşımı aşmış bulunuyorum. Ben şu ana kadar ilim, marifet, geçmiş ve geleceğin haberleri, fesahat ve belagat yönünden ona benzer bir şeyi şu ana kadar ortaya koymuş değildim.

Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ben bundan önce aranızda bir ömür boyu kaldım." (Yunus, 10/16). Yani sizin için Allah'tan başka hâkim mi arayacak mıyım? Oysa geniş geniş açıklayan, beyan eden, bu Kitab'ı size indirmek suretiyle başka ayet ve mucizeleri istemek külfetine katlanmanıza ihtiyaç bırakmamıştır.

Diğer bir ifade ile, sizin benim peygamberliğimin doğruluğuna dair bir delil istemenizin faydası yoktur. Ortada benim peygamberliğimin doğruluğunu destekleyen gayet açık iki delil vardır. Bunlar ise mucize oluşuyla Allah'ın kelâmı olduğuna delâlet eden eşsiz ve en büyük bir mucize olan Kur'an-ı Kerim ile Tevrat ve İncil'in benim gerçekten Allah'ın rasulü olduğuma, Kur'an-ı Kerim'in de Allah tarafından gelmiş Hak kitap olduğuna delâlet eden buyrukları ihtiva etmeleridir.

Eğer bu müşrikler Kur'an-ı Kerim'in hak oluşunu inkar edip onu yalanlayacak olurlarsa, gerçek şu ki, Kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyanlar onun Rabbinden indirilmiş hak olduğunu bilirler. Çünkü onların ellerindeki kitaplarında daha önce geçmiş

peygamberler vasıtasıyla senin geleceğine dair müjdeler varit olmuştur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine Kitap verdiğimiz kimseler kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi onu tanırlar. Bununla birlikte şüphesiz onlardan bir kesim bilip durdukları halde hakkı gizlemektedirler." (Bakara, 2/146).

O halde ey Muhammed, sakın tereddüt eden ve şüpheye düşenlerden ol-mayasın! Bu ise ya galeyana ve heyecana getirme üslûbu ile ya da ta'riz yoluyla kullanılmış bir ifadedir. Yüce Allah'ın, "Sakın müşriklerden olmayasın..." (Yunus, 10/105) buyruğu ile "Eğer sana indirdiğimizden yana şüphe içerisinde isen, haydi senden önce Kitab'ı okuyanlara sor. Andolsun sana, hak, Rabbinden gelmiştir. O halde sakın şüphe edenlerden olmayasın." (Yunus, 10/94) buyruklarında olduğu gibi.

Buradaki yasak, Peygamber (s.a.)'in şüphe ettiği anlamına gelmez. Çünkü ifade şart kipindedir. Şart ise böyle bir şeyin meydana gelmesini gerektirmemektedir. O bakımdan Resulullah (s.a.), "Ne şüphe ederim, ne de sorarım" buyurmuştur.

Allah'ın sözü olan Kur'an-ı Kerim, tamam ve eksizdir. Ona başka bir şey eklemeye ihtiyacı yoktur. İ'cazı ve kapsamı ile o artık tam ve yeterlidir. O bakımdan Kur'an-ı Kerim ne söylerse doğru söyler, ne hükmederse adaletle hükmeder. Gayba dair verdiği haberleri doğrudur, istekleri adildir. Her neyi haber verdiyse tartışmasız ve şüphesiz olarak gerçeğin kendisidir. Neyi emretmiş ise adaletin kendisidir ve onun dışında adalet olamaz. Neyi yasaklamışsa, o şey batıldır. Kur'an-ı Kerim ancak hayır olanı emreder, ancak kötülük ve fesat olanı yasaklar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlara iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklar." (A'râf, 7/157).

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bütün emir, yasak, tehdit, kıssa ve haberlerden hiç bir şey değişmez. Allah'ın sözünde değişiklik olmaz. Yüce Allah'ın hükmüne kimse karşı çıkamaz, kimse O'nun hükmünü sorgulayamaz. Dünyada da ahi-rette de bu böyledir. O, kullarının sözlerini işitendir. Onların davranışlarını, konumlarını çok iyi bilendir. Her kişiye amelinin karşılığını verendir. [\[13\]](#)

Müşriklerin Sapıklıkları Ve Onların Kestiklerinin Yenilmesinin Yasaklanması

116- Eğer yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna itaat edersen seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar ancak zan-na uyarlar ve yalnız yalan söyleyip dururlar.

117- Muhakkak ki Rabbin, yolundan sapanları en iyi bilendir ve O hidayet bulmuş olanları da en iyi bilendir.

118- Artık üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin; tabîi O'nun ayetlerine jn»Tiftnlar iseniz.

119- Size ne oluyor ki üzerine Allah'ın adı anılan şeyden yemiyorsunuz? Halbuki zaruret dolayısıyla ona ihtiyaç duymanız hali müstesna, size haram kıldıklarını o nw" uzadıya açıklamıştır. Doğrusu bir çokları heva ve heveslerine uyarak bilgisizce saptırıyorlar. Şüphesiz ki Rabbin haddi aşanları en iyi bilendir.

120- Günahın açığına da gizlisini de bırakın. Çünkü günah işleyenler kazanmakta oldukları yüzünden cezalandırılacaklardır.

121- Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin. Çünkü bu bir fısıktır. Doğrusu şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi velilerine telkinde bulunurlar. Şayet onlara itaat ederseniz şüphesiz ki siz de müşrikler olursunuz.

Nüzul Sebebi

118. ayet-i kerime olan "Artık üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin" buyruğunun nüzulü ile ilgili olarak Ebu Dâvud ve Tirmizî, İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Bazı kimseler Resulullah'm yanına gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın rasulü, bizim öldürdüğümüzden yiyoruz da Allah'ın öldürdüğünü yemiyoruz (neden)? Bunun üzerine Yüce Allah "Artık üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin... Şayet onlara itaat ederseniz şüphesiz ki siz de müşriklerden olursunuz" (En'am, 118-121) buyruklarını indirdi.

Ebu Dâvud, Hâkim ve başkaları da İbni Abbas'tan Yüce Allah'ın, "Doğrusu şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi velilerine telkinde bulunurlar.." buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedirler: (Müşrikler) dediler ki: Allah'ın kestiğini yemiyorsunuz da kendi kestiklerinizi yiyorsunuz (neden)? Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi.

"Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin..." mealindeki 121. ayet-i kerimenin nüzulüne gelince: Müşrikler, "Ey Muhammed, şu ölen koyunun durumunu bize bildir, onu kim öldürdü?" diye sordular ve Hz. Peygamber "Ölen koyunu öldüren Allah'tır" deyince şöyle dediler: Sen ise "Kendinin ve arkadaşlarının öldürdükleri helâldir; köpeğin, doğanın

(avlanırken) öldürdüğü helâldir, Allah'ın öldürdüğü ise haramdır iddiasında bulunuyorsun?"
Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [14]

Taberanî ve başkalarının rivayetine göre İbni Abbas şöyle demiştir: "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" ayet-i kerimesi nazil olunca İranlılar, Kureyş'e "Muhammed ile bu konuyu tartışın ve ona şöyle deyin" diye haber gönderdiler: "Senin elindeki bıçakla kestiğin helâl oluyor da Allah'ın altından şemşîr (Farsça kılıç demektir) ile kestiği -yani meyte- haram oluyor öyle mi?" Bunun üzerine Yüce Allah, "Doğrusu şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi velilerine telkinde bulunurlar" buyruğunu indirdi. Yani burada şeytanlardan kasıt bu telkinde bulunan Farisîler, onların dostları ise Kureyşlilerdir.

Bu konuda İkrime'nin ifadesi ise şöyledir: Mecusi olan Farisîler, Yüce Allah meytenin haram kılındığına dair hükmü indirince, cahiliyede dostları olan Kureyş müşriklerine -ki aralarında mektup teatisi oluyordu- şöyle yazdılar: Muhammed ve arkadaşları kendilerinin Allah'ın emrine uyduklarını ileri sürmektedirler. Yine kendilerinin kestiklerinin helâl, Allah'ın kestiklerinin ise haram olduğunu iddia etmektedirler. Bu telkinlerden dolayı bazı Müslümanların içine bazı şüpheler düştü. Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi. [15]

Açıklaması

Sapık ve müşrik kimselerin izledikleri yollara Hak ve Kur'an-ı Kerim şeri-atinde iltifat edilmez. Çünkü onlar fasit zanlarma uyararak yanlış yolda yürümektedirler. Ey Muhammed! Sen ve sana tabi olanların hepsi yeryüzünde bulunanların çoğunluğunu teşkil eden kâfir ve müşriklere din hususunda uyararak Allah'ın sana indirdiklerine muhalefet edecek olursan, seni Allah'ın dininden, düzeninden, yolundan, hakkın, adaletin istikametinin yolundan saptırıp uzaklaştırırlar. Çünkü onlar ancak hevalara, batıl ve yalan zanlara tabi olmakta, ilâhî belgelere, aklî delillere hiç bir değer ve kıymet vermemektedirler. Onlar ancak tahmin eden, kıskanan yahut da doğru ve gerçeğe hiç bir ilişkisi bulunmayan zanlarda bulunan kimselerdir. Tıpkı meyve tutmaya başlamış hurma ağaçları ve üzüm bağlarına ve diğer ağaçlara bakıp bunların ne kadar meyve vereceklerini tahmin eden kimseninki gibi tahminlerde bulunuyorlar. Onların inançları bu şekilde delilsiz sezgi ve tahminlere dayalıdır; belge ve delillere dayalı değildir.

İşte bu da şunu göstermektedir ki, yeryüzünde bulunanların çoğunluğu itikat bakımından sapık kimseler idiler. Bundan dolayı şirkten ayrıldılar. Peygamberlik

hususunda da böyleydiler. O bakımdan peygamberliği inkâr ettiler. Meyteyi helâl kabul etmek, kanı, şarabı helâl kabul etmek, davaları bahire, sâibe ve vasile adlarıyla haram kabul etmek gibi teşriî hükümlerde de onlar sapıklık içindeydiler. Bu buyruk Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimelerini andırmaktadır: "Andolsun ki onlardan önce, öncekilerin çoğunluğu sapmışlardı." (Saffat, 37/71); "Sen hırs göstersen dahi insanların çoğunluğu iman edecek değildir." (Yusuf, 12/103).

Şüphe yok ki senin Rabbin, kendisinin dosdoğru yolundan sapanları bildiği gibi, dosdoğru yolu izleyen ve hidayet bulanları da bilir. Durum müşriklerin zannettikleri gibi değildir. Bu şekilde Yüce Allah, daha önce gelen sapık kimselerin yolu ile şirk ehlinin nevalarının ardından gidenlerin yolunu reddetmenin zorunlu olduğunu daha pekiştirici bir halde vurgulayarak, o yoldan sakındır-maktadır.

Yüce Allah, Allah'tan başkası adına hayvan kesmeyi şirkin esaslarından kabul ettiğinden ve insanların çoğu sapıklık ve küfür içerisinde bulduklarından dolayı, Allah'a inancın esaslarından olan bir hususu açıklamaktadır. O da Allah'ın adı anılarak kesilen ve Allah adına boğazlanan hayvanların etlerinden yemektir. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Artık üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin..." Yani putlar adına, heykellere, Allah'tan başkası adına kesilenlerden uzak durup sakının. Üzerlerinde yalnız Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin. Eğer sizler hidayete, nura, doğru akideye ileten Allah'ın ayetlerine inanıp tasdik eden kimseler olup bunlarla çelişen şirk, putperestlik ve sapıklığı yalanlayıp reddeden kimseler iseniz, böyle yapacaksınız.

İşte bu, Yüce Allah'ı mümin kullarına, üzerlerine Allah'ın adı anılarak kesilenleri yemenin açıkça mubah kılındığını bildirmektedir. Böylelikle Allah'a inanç esası daha bir sağlamlaştırılmakta ve kestikleri hayvanları ibadet şekillerinden, din ve inanç esaslarından kabul edip kestikleri hayvanlarla ilâhlarına yaklaşmaya çalışan Arap müşrikleri ile onların dışında kalan diğer müşriklerin kanaatlerini reddetmektedir.

Ayet-i kerimeden anlaşılana şudur: Kureyş kafirlerinin, kesilmeden ölmüş hayvan etinin ve putları için kesilmişlerin yenmesini kendilerine mubah gördükleri gibi, müslümanlara Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanın eti yenmesi mubah değildir.

Müfessirlerin cumhuru bu ayet-i kerimede iki şekilde anlaşılana bir hasır olduğu görüşündedir. Birincisi, bundan önceki ayet-i kerimede söz konusu edilen sapıklara uymamak ile ilgili ifadelerdir; ikincisi ise Yüce Allah'ın, "Tabi, onun ayetlerine inananlar iseniz" buyruğundaki şarttan anlaşılmalıdır. Buna göre ayet-i kerimenin manası şöyle olur: O halde sizler, yalnızca Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanlardan yiyiniz, bunları aşarak meyte hükmünde olanların etinden yemeyiniz. Daha sonra Yüce Allah, Allah'ın adı anılarak kesilenlerden yemeyi teşvik etmekte, Allah'ın adı anıldığı halde onlardan yemeyi terk etmeye kendilerini mecbur tutan bahire, sâibe ve bunlara benzer hayvanlardan yememelerini reddederek şöyle buyurmaktadır: "Size ne oluyor ki, üzerine Allah'ın adı

anılan şeylerden yemiyorsunuz..." İşte bunda cahiliye âdetlerini, onların tutarsız itiraz ve kuşkularını reddetmenin zorunlu olduğuna bir işaret vardır.

"... size haram kıldıklarını O uzun uzadıya açıklamıştır." Yani üzerlerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yemenize engel olan herhangi bir şey yoktur veya bunlardan yemenize engel olan nedir? Üstelik Yüce Allah şu buyruklarında sizlere neyi haram kıldığını da açıklamış bulunmaktadır: "De ki: Bana uah-yolunanlar arasında bir kimsenin yiyeceği içinde ölüden, dökülen kandan, murdar olan domuz etinden yahut Allah'tan başkasının adına boğazlanmış bir fısk-tan başka haram kılınmış bir şey bulmuyorum..." (En'am, 6/145). Bu buyruğun diğer bir anlamı da şudur: Putlar, peygamberler ve salihler gibi Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenler, helâl kılınanların dışında kalmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah zaruret halini istisna ederek şöyle buyurmaktadır: "Halbuki zaruret dolayısıyla ona ihtiyaç duymanız hali müstesna..." Yani size haram olduğu halde ondan yemek zorunda kaldığınız şeyler müstesnadır. Zaruret halinde bunlardan bulduğunuzu yemek, sizin için mubahtır. İşte bu ayet-i kerime ve benzerlerinde şu, "Zaruretler mahzurları mubah kılar" kaidesi ile "Zaruret, miktanncı takdir olunur" şeklindeki şer'î kaideler çıkartılmıştır. Daha sonra Yüce Allah meyteler ve Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanları helâl kabul etmek şeklindeki tutarsız görüşleri hususunda müşriklerin cahilliklerini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Doğrusu bir çokları heva ve heveslerine uyarak bilgisizce saptırıyorlar." Yani kâfirlerin büyük bir çoğunluğu batıl olan heva ve arzularına uyarak kesinlikle hiç bir bilgiye dayalı olmadan helâli haram, haramı da helâl kılmak suretiyle insanları saptırmaktadırlar. Onların bu yaptıkları nevalarına uymaktan başka bir şey değildir. Allah onların haddi aştıklarını, yalan söylediklerini, iftira ettiklerini çok iyi bilir. Bu haksızlıklarından ve hadleri aşmalarından dolayı kaçınılmaz olarak onları cezalandıracaktır. Bahire ve şaibeleri yasalaştıran, meyte yemeyi ve bir peygamber, bir put ya da bir heykelin adı anılarak, Allah'tan başkası adına kesilenleri, yemeyi helâl kabul eden Amr b. Luhay ve onun kavmi bu kabildendir. Daha sonra Yüce Allah bütün günah ve masiyetleri terk etmeyi emrederek şöyle buyurmaktadır: "Günahın açığını da gizlisini de bırakın..." Yani açığa vurduğunuzla, gizlisiyle, aızıyla, çoğuyla bütün masiyetleri ve bütün haramları işlemeyi terk edin. Bunlar, ister fahişelerle zina gibi azalarla yapılan günahlar olsun, isterse kin, kıskançlık, kibir, hile, tuzak gibi kalplerin fiillerinden olsun, isterse de metres, arkadaş ve gizli dostlarla zina türünden olsun, değişen bir şey yoktur. Yüce Allah'ın şu buyruğunda açıklanan zaruret sınırını aşmak da masiyetlerdendir: "Kim mecbur kalırsa haddi aşmamak ve kimseye saldırıda bulunmamak şartıyla (yiyebilir); şüphesiz Rabbin günahları bağışlayandır, Rahîm olandır." (En'âm, 6/145); "Kim son derece aç ve çaresiz kalır da günaha meyletmeksizin (yemeye) mecbur kalırsa, şüphesiz Allah bağışlayandır, Rahîm'dir." (Mâide, 5/3).

Günah (ism), sözlükte çirkin olan şey demektir. Şer'an ise Allah'ın haram kıldığıdır. Allah, zararı olmayan hiç bir şeyi haram kılmamıştır. Doğru olan İb-ni Kesir'in de belirttiği gibi ayet-i kerimenin bütün bu hususlarda genel olduğudur. Bu ise sözü edilen husustur. Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruklarını da andırmaktadır: "De ki: Rabbim açığıyla,

gizlisiyle bütün hayasızlıkları haram kılmıştır." (A'raf, 7/33). Bundan dolayı Yüce Allah burada şöyle buyurmaktadır: "Çünkü günah işleyenler kazanmakta oldukları yüzünden cezalandırılacaklardır. " Yani onların işledikleri ister açık ister gizli olsun, şüphesiz Allah bunun cezasını verecektir. Yani Allah, masiyet işleyenleri, tevbe etmeksizin isyanları üzere öldükleri takdirde mutlak cezalandıracaktır. Ahmed ve Dâ-rimî'nin hasen bir isnadla rivayet ettikleri en-Newâs b. Sem'ân yoluyla gelen hadis-i şerifte günahın tarifi şöyle yapılmaktadır: "Günah (ism), ruhta huzursuzluk yapan, kalpte tereddüt doğuran şeydir." Müslim'in rivayetinde ise şöyledir: "Günah, nefsinde rahatsızlık uyandıran ve insanların haberdar olmalarından hoşlanmadığın şeydir."

Sağlıklı ve samimi olarak tevbe edip günahlarına pişman olan kimseye gelince, şüphesiz ki Allah onun işlediği günahları bağışlar. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Fakat bunun dışında kalanları dilediği kimselere bağışlar." (Nisa, 4/116). Aynı şekilde kötülüğün sonrasında iyiliği işlemek de kötülüğü siler. Çünkü Yüce Allah, "Muhakkak iyilikler kötülükleri giderir." (Hud, 11/114) buyurmaktadır. Ebu Zerr, Cündeb b. Cünâde ile Muâz b. Cebel tarafından rivayet edilen Tirmizî'de yer alan hadis-i şerifte şöyle denilmektedir: "Kötülüğün akabinde iyilik işle ki o iyilik kötülüğü silsin."

Daha sonra Yüce Allah bundan önceki emirden anlaşılmanın zıddını açıkça yasakladığını belirtmektedir ki, o da şudur: "Artık üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin." Bundan sonra burada da "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin..." diye buyurmaktadır. Yani ey müminler, kesilmeden ve üzerine Allah'ın adı anılmadan ölenleri de, Allah'tan başkası adına kesilenleri de yemeyiniz. Bunlar ise -müşriklerin putlarına kestikleri gibi Allah'tan başkası adına kesmek ve bu şekilde kesilenlerden yemek- bir fisk ve bir masiyettir. Atâ, Yüce Allah'ın, "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" buyruğu hakkında şöyle demektedir: Yüce Allah Kureyşlilerin putları için kestikleri bir takım kurbanlardan yemeyi yasakladığı gibi, mecusîlerin kestiklerini yemeyi de yasaklamaktadır.

Bu ifadelerden ilk olarak anlaşılın, Allah'ın adının anılmaması şeklindeki hususun hayvanlara tahsis edilmesidir. Böylelikle üzerine Allah'ın adı anılmamış hayvanlardan yemek yasaklanmaktadır. Buna göre meyte ile Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenlerin yenmesi haram olmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah, meytelerin haram olması hususunda müşriklerin tartışmalarına şöylece cevap vermektedir: "Doğrusu şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi velilerine telkinde bulunurlar.." Yani ins ve cin şeytanları velileri olan, yardımcıları olan müşriklere Muhammed ve ashabı ile az önce geçtiği şekilde meytenin yenilmesi hususunda tartışmaları için vesveseler vermektedir. Şüphesiz ki sizler onların ileri sürdükleri meytenin helâl oluşu hususunda kendilerine itaat edecek olursanız, gerçekten siz de onlar gibi müşrik olursunuz. Çünkü o takdirde sizler Allah'ın size verdiği emirlerden sizin için ön gördüğü şeriatın yasalarından başka sözlere yönelmiş, onun emir

ve buyrukları yerine başkalarının emir ve buyruklarına öncelik vermiş olursunuz. İşte bu, şirkin ta kendisidir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Onlar hahamlarını, rahiplerini Allah'tan başka rabler edindiler." (Tevbe, 9/31). Tirmizî, bu ayet-i kerimenin tefsirinde Adiy b. Hâtim'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ey Allah'ın rasulü! Onlar ilim adamlarına ibadet etmemişlerdi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Aksine ettiler. Çünkü ilim adamları kendilerine helâli haram, haramı da helâl kıldılar. Onlar da ilim adamlarına uydular. İşte halkın ilim adamlarına ibadetleri buydu."

Zeccâc der ki: Bu buyrukta şuna da delil vardır: Yüce Allah'ın haram kıldıklarından herhangi bir şeyi helâl kabul eden, yahut helâl kıldıklarından herhangi bir şeyi haram kabul eden bir kimse müşriktir. Çünkü bu kimse Allah'tan başka bir şeriat ve kanun koyucu tespit etmiş demektir ki, şirk denilen şey de bizzat budur.

Yüce Allah'ın, "Şayet onlara itaat ederseniz..." buyruğunda bir yemin takdir edilir. Yani, andolsun ki onlara itaat edecek olursanız, şüphesiz sizler şirk koşmuş olursunuz. Böylelikle yeminin cevabı şartın cevabına gerek bırakmamaktadır. [\[16\]](#)

Hidayet Bulan Mumin İle Sapık Kafirin Misali

122- Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir nur verdiğimiz kimse, karanlıklarda kalıp ondan çıkamayan kimse gibi midir hiç? Kâfirlere, işledikleri işte böy-

lece süsIÜ g°sterilmi*tir-

12^' ^e böylece her kasabada oranın ^e" gelenlerini suçlular kıldık; orada hileler yapsınlar diye. Halbuki yalnız kendilerine hile yaparlar da farkına varmazlar.

Nüzul Sebebi

"Ölü iken dirilttiğimiz..." mealindeki 122. ayet-i kerime ile ilgili olarak, Ebu's-Şeyh

İbni Hayyân el-Ensârî, İbni Abbas'tan şu sözü nakletmektedir: "Bu ayet-i kerime Ömer ile Ebu Cehil hakkında nazil olmuştur." İbni Cerîr et-Taberî de ed-Dahhâk'tan buna benzer bir rivayet nakletmektedir. Ebu Bekir el-Hâ-risî ise Zeyd b. Eslem'den buna benzer bir rivayet kaydederek dedi ki: "Ölü iken dirilttiğimiz" buyruğundaki kişi Ömer b. el-Hattab'dır, "karanlıklarda kalıp ondan çıkamayan kimse" ise Ebu Cehil b. Hişam'dır.

el-Vâhidî en-Nisaburî de İbni Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Yüce Allah'ın, "Ölü iken dirilttiğimiz" buyruğundan kasıt, Hamza b. Abdul-muttalib ile Ebu Cehil'dir. Şöyle ki: Ebu Cehil Resulullah (s.a.)'a bir hayvan pisiği attı. Bu sırada Hamza henüz iman etmemişti. Ebu Cehil'in yaptıkları ona, yenice avdan dönüp daha yayını bile elinden bırakmadığı sırada haber verildi. Kızgınca Ebu Cehil'in yanına kadar gitti ve elindeki yayı ile kafasına vurdu. Ebu Cehil ise bu sırada Hamza'ya yalvaryakar şöyle diyordu: "Ey Ebu Ya'lâ neler getirdiğini görmüyor musun; bizi beyinsizlikle itham etti, ilâhlarımıza küfretti, atalarımıza muhalefet etti." Hz. Hamza da ona şöyle cevap verdi: "Ya sizden daha akılsız, beyinsiz kim var! Allah'ı bırakıp taşlara ibadet ediyorsunuz. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur, O bir ve tektir, ortağı yoktur. Yine şahitlik ederim ki Muhammed de onun kulu ve rasulüdür." Bunun üzerine Yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirdi, [\[17\]](#)

Böylelikle rivayetler kâfir ve sapık kimsenin Ebu Cehil olduğunu ittifakla belirtirken hidayet bulan müminin ise kimi rivayette Hz. Hamza kimi rivayette de Hz. Ömer olduğunu belirtmektedir. Doğrusu ise, İbni Kesir ve Kurtu-bî'nin belirttikleri gibi, ayet-i kerime geneldir ve onun kapsamına her mü'min ve her kâfir girmektedir, [\[18\]](#)

Açıklaması

Bu, Yüce Allah'ın daha önceleri ölü, yani sapıklıkta helak olmuş, şaşırılmış kalmış iken Allah'ın kendisine hayat verdiği yani kalbini iman ile diriltip hidayete ilettiği mümin ve karanlıklarda yani bilgisizliklerde, heva ve sapıklıklar içerisinde gömülüp kalmış kâfirin durumlarını açıklamak için verdiği bir örnektir.

İşte bu, iman ehli ile küfür ehli arasında bir karşılaştırma veya bir muvazenedir. Şöyle ki: Bir kişi küfür ve cahillik sebebiyle ölü durumunda iken biz onu iman ile canlandırdık. Ona insanlar arasında yolunu aydınlatacak bir nur verdik. Bu nur ise kesin delil ve belge ile desteklenen Kur'an nuru, hidayet ve iman nurudur.

Bir diğeri ise karanlıklarda, gece karanlığında* bulutların sebep olduğu karanlıklarda,

yağmur karanlıklarında yürüyen ve bunlardan bir türlü çıkmayan kimse yani hiç bir şekilde içinde bulunduğu durumdan kendisini kurtaracak bir çıkar yol bulamayan kimse. Bu iki kişi hiç bir olurlar mı?

Mümin ile kâfir arasındaki karşılaştırmalara dair pek çok ayet-i kerime varit olmuştur ki bunların bazıları şöyledir: "Yüzükoyun kapaklanmış olarak yürüyen kimse mi daha doğru yol üzeredir, yoksa dosdoğru yol üzerinde sağa sola sapmadan dimdik yürüyen kimse mi?" (Mülk, 67/22); "Bu iki kesimin misali kör ile sağır ve gören ile işitene benzer. Örnek itibariyle bunlar bir olurlar mı, hiç öğüt ve ibret almaz mısınız?" (Hûd, 11/24); "Kör ile gören bir olmaz, karanlıklarla aydınlık, gölge ile sıcak (bir olmaz); dirilerle ölümler bir olmaz. Şüphesiz Allah dilediğine işittirir. Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin. Sen ancak bir uyarıcısın." (Fatır, 35/19-23).

İmana yol bulup hidayete ermekle küfür ve sapıklıkların karanlıklarına gömülmek insana bağlı bir sebeple ve onun tercihi dolayısıyla olduğuna göre, elbetteki yüce Allah müminin hayra olan başarısını artırır, küfrün uçsuz bucaksız vadilerinde yol alan kâfirleri de kendi hallerine bırakır. Bundan dolayı Yüce Allah ayet-i kerimeyi "Kâfirlere işledikleri işte böylece süslü gösterilmiştir" buyruğu ile sona erdirmektedir. Yani müminlere imanı güzel ve süslü gösterdiği gibi, kâfirlere de küfür ve masiyetleri süslü göstermiştir. Yani her bir kesime, yaptığı işi güzel göstermiştir. Müminlerin gözlerinde imanı güzel gösterirken kâfirlerin gözlerinde de küfür, cehalet ve sapıklığı güzel göstermiştir. Resulullah (s.a.)'a düşmanlık, Allah'tan başkasına kurban sunmak, Allah'ın haram kıldıklarını haram, helâl kıldıklarını da helâl kılmak gibi.

İbni Kesir der ki: Onlara içinde buldukları cehalet ve sapıklık Allah'tan bir kader ve sonsuz bir hikmet olmak üzere süslü gösterilmiştir. Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur, O bir ve tektir, ortaksızdır. İbni Kesir daha sonra az önce geçen mümin ile kâfir arasındaki karşılaştırmaya dair İmam Ahmed tarafından Müsned 'inde rivayet edilen Resulullah (s.a.)'m şu hadisini de kaydetmektedir: "Muhakkak Allah mahlûkatını bir karanlıkta yarattı. Sonra üzerlerine nurundan serpti. Bu nurun isabet ettiği kimseler hidayet buldu, bu nurun isabet etmediği kimseler ise sapıtı." [\[19\]](#)

Daha sonra Yüce Allah, insanlar hakkındaki değişmez sünnetine delâlet eden şu buyruğunu irad etmektedir: "Ve böylece her kasabada oranın ileri gelenlerini suçlular kıldık..." Yani Mekkelilere yaptıkları işler süslü ve güzel gösterilip Allah aynı zamanda fasık kimseleri oranın ileri gelenleri kıldığı gibi, her kasabanın büyük suçlularını da oranın başkanları kıldı. Bunlar küfre çağırın, Allah'ın yolundan alıkoyan kimselerdir. Ta ki bunlar Allah'ın yolundan alıkoymak maksadıyla o kasabada türlü hile ve tuzaklar yapsınlar. Çünkü onlar bu durumlarında düzenler kurmaya, aldatmaya ve insanlar arasında batılın revaç bulmasını sağlamaya, nüfuzları, egemenlik ve tahakkümleri dolayısıyla daha bir muktedirlerdir.

İşte insan toplumlarında Allah'ın sünneti budur. Hak ile batıl arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkar. İman ile küfür arasında mücadele gittikçe kızışır. Her bir yolun yardımcıları, destekleyicileri vardır. Efendileri, büyükleri vardır. Peygamberler, onların izinden giden islahatçılar, işte bu şekilde çarpışan ve çatışan ortamda ortaya çıkarlar. Zayıflar onlara tabi olur. İleri gelenler onlara karşı çıkar, inkâr eder. Orta tabakadakiler de bunlara yardımcı olur. İslah, ilerleme, yapıcılık ve uygarlık hareketine her ortam ve toplumda karşı çıkan, ileri gelen büyük suçlu ve günahkârlar ise, onların davetlerine karşı durur, direnir. Fakat sonunda güzel akıbet ve zafer, islahattan yana takvalıdır. Bozgun yahut yok olmak ve yardımsız kalmak ise, fesat çıkartan kâfirlere. Peygamberlere düşmanlık eden bu büyük suçlular, ancak kendilerine karşı tuzak kurarlar. Çünkü bu tuzaklarının vebali kendi aleyhlerinedir. Çıkardıkları fesadın akıbeti onları gelip bulur, fakat onlar geleceğe ve vakiya bakmaktan acizdirler. Geçmişten ibret alamıyorlar. Duygu ve hisleri yoktur. İşlerinin boyutları ile ilgili olarak doğru ve sağlıklı bir değerlendirme yapacak şuura sahip değillerdir.

Bu ise "hayatta kalma çatışması" veya "uygun olanın kalması" diye ün kazanmış toplumsal kaideyi Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi desteklemektedir: "Köpük atılır gider. İnsanlara faydalı olan şeye gelince, işte bu, yeryüzünde kalır." (Ra'd, 23/17).

Bu aynı şekilde önceden geçenlerde de izlenen bir sünnet (ilâhî bir yasa) halini almıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar bir tuzak kurdular, biz de onlar farkında olmaksızın bir düzen kurduk. Şimdi onların kurdukları düzenin akıbetinin nasıl olduğuna bir bak! Şüphesiz biz onları ve kavimlerini topluca helak ettik." (Nemi, 27/50-51). Yani nüfuz ve konumlarını korumak üzere türlü hileler yapanlar yaptıkları bu hile ve tuzakların sonunda kendilerini de gelip bulacağını farkında değillerdi. Çünkü onlar Allah'ın kulları hakkında belirlemiş olduğu sünnetlerini bilmeyen cahillerdi. "Kötü düzen ancak onun sahiplerini kuşatır." (Fatır, 35/43). [\[20\]](#)

Müşriklerin İnatlaşmaları Ve Peygamberlik İstemeleri

124- Onlara bir ayet geldiği zaman der-Içr kit "Allah'ın psygamberlerine yerilen gibi bize- de verilmedikçe asla iman etmeyiz." Allah risaletini nereye vereceğini en iyi bilendir. Suç işleyenlere yapageldikleri hilekârlık yüzünden Allah katından bir horluk ve şiddetli bir azap erişecektir.

Nüzul Sebebi

Bu ayet-i kerime Velîd b. Muğîre hakkında nazil olmuştur. O şöyle demişti: Peygamberlik hak olsaydı ben bu işe Muhammed'den daha lâyıktım. Çünkü hem benim yaşıma daha büyük, hem de benim mal ve evladım ondan daha çoktur. [\[21\]](#)

Açıklaması

"Onlara" yani müşriklere Allah Rasulünün vahyini tebliğ etmesinde doğruluğunu ihtiva eden Kur'an-ı Kerim'den kesin bir delil, bir belge veya bir ayet geldiği her seferinde kıskançlıkları, inatlaşmaları, gururları, peygamberliğin dünyevî bir makam olduğunu sanmaları dolayısıyla şöyle demişlerdir: Muhammed (a.s)'in Allah'tan verilen bu makamının bir benzerine biz de nail olmadıkça ve bizim vasıtamızla da Musa'nın denizi yarması, İsa'nın anadan doğma körü, alacalıları iyileştirip ölüleri diriltmesi gibi, Allah'ın peygamberine verilen kevnî bir ayet veya bir mucizenin benzeri de bizim vasıtamızla ortaya çıkmadıkça asla iman etmeyeceğiz. Çünkü bunlar servetlerinin, evlatlarının daha çok, daha güçlü, insanlar arasında daha üstün bir mevkiye sahip olduklarını söylüyorlardı.

İbni Kesir der ki: "Melekler Allah'tan diğer peygamberlere getirdikleri gibi bize de peygamberlik getirmedikçe (iman etmeyeceğiz)" demek istiyorlar. Nite-. kim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bize kavuşmayı ummayanlar dediler ki: Üzerimize melekler indirilmeli yahut da Rabbimizi görmeli değil miyiz?" (Fur-kân, 25/21).

Böylelikle Mekke müşriklerinin arasında Kureyş'in ileri gelenlerinin, aralarından birisine peygamberliğin verilmesini beklediklerini, buna göz diktiklerini açıkça görüyoruz. Nitekim Yüce Allah onların şu sözlerini bize nakletmektedir: "Ve dediler ki: Kur'an şu iki kasabadan büyük birisine indirilmeli değil miydi? Rabbinin rahmetini paylaştıran onlar mıdır?" (Zuhruf, 43/31). Burada sözü geçen iki kasaba Mekke ve Taiftir. Bir diğer ayet-i kerimede de şöyle bu-yurulmaktadır: "Hayır, onlardan her birisi kendisine açılmış sayfeler verilmesini ister..." (Müddessir, 74/52).

Yüce Allah onlara, "Allah risaletini nereye vereceğini en iyi bilendir" buyruğu ile cevabını vermektedir. Yani risaletini nereye vereceğini ve insanlar arasından kimin bu görevi yapmaya ehil olduğunu en iyi O bilir. Risalet özel esasları olan dinî bir mevkidir. Bu,

Allah'ın bir lütfudur. O bu lütfunu kullarından dilediğine bağışlar. Hiç bir kimse kazanç, gayret, sebep veya nesep ya da mal, evlat, önderlik, nüfuz gibi normal dünyevî bir takım özellikler dolayısıyla bu makamı elde edemez. Aksine bu yüce makam, fitratının selâmeti, kalbinin temizliği, ruhunun kuvveti, yaşayışının güzelliği, hayır ve hakka olan sevgisi dolayısıyla ehil olana verilen bir görevdir.

Daha sonra Yüce Allah Peygamber (s.a.)'in davetine iman etmekten geri duranları şu buyruklarıyla tehdit etmektedir: "Suç işleyenlere yapageldikleri hilekârlık yüzünden ... bir horluk ve şiddetli bir azap erişecektir." Yani bu suçlu günahkârlara kıyamet gününde kesintisiz, sürekli bir horluk ve bir aşağılanma verilecektir. Ayrıca oldukça çetin ve can yakıcı azap da gelip onları bulacaktır. Bu da onların yaptıkları hilelerin, peygamberlere tabi olmayı ve getirdikleri mesajlar hususunda onların itaatine girmeyi büyüklüklerine yediremeyişleri-nin bir cezasıdır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Şüphesiz bana ibadeti büyüklüklerine yediremeyenler cehenneme horlanmış halde" yani küçülmüş, zelil ve hakir halde "gireceklerdir." (Mü'min, 40/60)

Hile ve tuzak -mekr, hile ve aldatmayı gizlice ve çaktırmadan yapmaktır-çoğunlukla gizlice yapılan bir şey olduğu için bunu yapanlar kıyamet gününde amellerine uygun bir ceza olmak üzere, Allah tarafından oldukça çetin bir azapla azaplandınlar karşılık göreceklerdir: "Rabbin hiç bir kimseye zulmetmez." (Kehf, 18/49).

Azabın Allah'tan olmasının anlamı ise şudur: Böyle bir azabı O'nun hükmü ve adaleti gerektirmiştir. Bu konuda ezelden beri takdiri vardır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onlardan öncekiler yalanladı. Bunun üzerine azabımız onlara farkına varmadıkları yerden geldi. Böylelikle Allah dünya hayatında kendilerine rüsvaylığı tattırdı. Ahiret azabı da elbette ki daha büyüktür. Eğer bilselerdi." (Zümer, 39/25-26).^[22]

İmana İstidadı Olanlarla Olmayanlar Hakkındaki İlâhî Sünnet İle Hakkın Ve Hak Yolunun Açıklanmasından Sonra İman Ehlinin Mükâfatı, Kâfirlerin Lâyık Oldukları Ceza

125- Allah kimi hidayete erdirmek isterse onun kalbini İslâm'a açar. Kimi de saptırmak isterse onu da göğe yük-seliyormuş gibi kalbini daraltır, sıkır. Allah iman etmeyenlerin üstüne işte böylece murdarlığı çökertir.

126- Ve işte bu, Rabbinin dosdoğru yoludur. Gerçekten biz ayetleri ibretle düşünen

bir topluluk için uzun uzadı-ya açıkladık.

127- Rableri katında selâm yurdu onlara aittir. İşlediklerinden ötürü Allah onların velisidir.

128- O gün ki (Allah) onların hepsini (huzurunda) toplayacaktır. "Ey cin topluluğu! İnsanlardan bir çoğunu yoldan çıkardınız ha?" Onların velileri olan insanlar da diyecek ki: "Rabbi-miz, kimimiz kimimizden faydalandık ve bize takdir ettiğin ecelimize ulaştık." Buyurur ki: "Devamlı kalmak üzere durağınız ateştir, Allah'ın diledikleri müstesna." Muhakkak ki Rabbin Hakimdir, Alimdir.

Açıklaması

Bundan önceki ayet-i kerimeden müşriklerin inat ve gururlarının cezası ile karşılaşacaklarını öğrendik. Burada ise açık ve ayırt edici sözle karşı karşı-yayız. O da şudur: İş bütünüyle Allah'ındır. Herhangi bir kimse müşriklerin İslâm çağrısından yüz çevirmeleri dolayısıyla üzülüp kederlenmesin. Hakka, hayra ve İslâm'a muvaffakiyet vermek istediği ve Allah'ın irade ve takdiri gereği Kur'an çağrısını kabule ehil kıldığı kimsenin Allah kalbine genişlik verir. Bu iş için ona kolaylık verir, bu konuda ona bir gayret bahşeder; Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Allah'ın İslâm için kalbine genişlik verip de Rabbinden bir nur üzre olan kimse..." (Zümer, 39/22); "Fakat Allah imanı size sevdirmiş ve kalplerinizde onu süslemiştir..." (Hucurât, 49/7)

İbni Abbas Yüce Allah'ın, "Onun kalbini İslâm'a açar" buyruğu ile ilgili olarak şöyle demektedir: Yüce Allah buyuruyor ki: Allah böylesinin kalbini tevhide ve kendisine imana açar, bunun için kalbine genişlik verir. Bu da zahir ve kabul gören bir açıklamadır.

Abdürrezzak'ın Ebu Ca'fer yoluyla rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle denmektedir: Resulullah (s.a.)'a şu "Allah kimi hidayete erdirmek isterse onun kalbini İslâm'a açar..." ayeti hakkında soru soruldu ve şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasulü! Allah böyle bir kimsenin kalbini nasıl açar?" Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Bu kalbine bıraktığı bir nurdur. Böylelikle kalbi onun için açılır ve genişler." Ashab-ı kiram yine sordular: "Peki bunun gerçekleştiğini kendisi vasıtasıyla bileceğimiz bir emaresi var mıdır?" Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ebedîlik yurduna yönelme, aldanış yurdundan uzaklaşma, ölümle karşılaşmadan önce ise ölüm için hazırlanmadır."

İbni Ebi Hatim ile İbni Cerîr et-Taberî de yine Ebu Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet

ederler: Resulullah (s.a.) bu ayet-i kerime hakkında şöyle buyurmuştur: "İman kalbe girdi mi kalp o iman için açılır ve genişler." Ey Allah'ın rasulü bunun için bir emare var mıdır? diye sorulunca, Resulullah (s.a.) "Evet, ebedîlik yurduna yöneliş, aldanış yurdundan uzaklaşma, ölümden önce de ölüm için hazırlanmadır" diye buyurdu. [23] Böyle bir nur ise uygun olan yerde bırakılır. Bu, fitratı güzel, temiz kalmış, hayra istidad ve hakka bağlanma meyli bulunan ruhtur.

Fitratı şirk ile bozulmuş, günahlarla kirlenmiş olan ise kalbinde kendisini imandan uzak tutacak, hayrın içine girmesini önleyip gizleyecek ileri derecede bir darlık bulur. Böylesinin misali atmosferin yüksek tabakalarında yukarılara, semaya doğru yükselen kimsenin durumuna benzer. Bu kişi böyle bir durumda oldukça ileri derecede nefes alma sıkıntısı çeker. Adeta imkânsız bir iş yapıyormuş gibi olur. Çünkü semaya doğru yükselmek insan gücü açısından imkânsız ve uzak görülen, kolay kolay güç yetirilemeyen şeye bir misaldir.

İmana istidadını yitirdiği için Yüce Allah sapmasını dilediğinin kalbini dar ve sıkıntılı yaptığı gibi, aynı şekilde böyle birisine ve onun gibi Allah'a ve peygamberine imandan yüz çevirene şeytanları musallat kılar. Şeytan böylele-rini azdırır ve Allah'ın yolundan alıkoyar. [24] Rics (murdarlık) ise, Mücahid'in de dediği gibi, "kendisinde hayır bulunmayan her şey"dir yahut da Abdurrah-man b. Zeyd b. Eslem'in dediği gibi, "azap"tır. Çünkü azaba götüren davranış budur. O durumda kelime ızdırap anlamına gelen irticâz'dan gelmektedir. Ze-mahşerî der ki: Ricz, yardımsız kalmak ve hakka muvaffakiyetin engellenmesi anlamına gelir.

"Ve işte bu, Rabbinin dosdoğru yoludur." Yani Rabbinin hidayete ulaştırmak istediği kimsenin kalbini kendisine açtığı İslâm budur. Ve bu, Rabbinin insanlar için beğenip seçtiği hikmetin de gerekli gördüğü yoludur. Yüce Allah, "dosdoğru" ifadesi ile bunu tekit etmektedir. Yani onun yolu hiç bir eğriliği bulunmayan doğru bir yoldur. Bunun tekit oluş sebebi, esasen Allah'ın yolunun dosdoğru olmaktan başka bir şekilde olmasının düşünülememesidir. Onun dışındaki yollar ise eğridir ve sapık yollardır. Nitekim Peygamber (s.a.), Ahmed ve Tirmizî'nin naklettiğine göre Hz. Ali'den Kur'an-ı Kerim'in nitelendirilmesi ile ilgili olarak şu buyruğunu nakletmektedirler: "O, Allah'ın dosdoğru yoludur, Allah'ın sapasağlam ipidir. O hikmet dolu öğüttür ve apaçık nurdur."

"Gerçekten biz ayetleri ibretle düşünen bir topluluk için uzun uzadıya açıkladık." Yani biz bu ayetleri anlayışları, kavrayışları bulunan, Allah ve Rasu-lünden gelenlere akıl erdiren bir topluluk için açıkladık, beyan ettik, vuzuha kavuşturduk.

Bu dosdoğru yoldan ayrılmayan kimseler için ise esenlik ve huzur yurdu olan cennet vardır. Çünkü bunlar peygamberlerin yolundan sapmamışlardır. "Rableri katında" yani kıyamet gününde "selâm yurdu onlara aittir." "ve Allah onların velisidir", yani işlerini

gören, onlara yeterli olandır. Bu ise salih amellerinin bir karşılığıdır.

Ey Muhammedi Sana anlattıklarımız ve kendisiyle onları uyaracağın şeyler arasında hepsini insanlarıyla, cinleriyle bir araya getirip toplayacağım Haşr gününü, onlara şöyle diyeceğimiz zamanı hatırlat: Ey cinler topluluğu! Sizler insanları çokça saptırıp azdırdınız. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Andolsun sizden pek çok toplulukları saptırmıştır. Siz hiç akıl etmiyor muydunuz?" (Yasin, 36/62). Cinlere itaat edip onların vesveselerinden yararlanan, onları kendilerine veli ve dost edinen insanlar ise, Yüce Allah'a cevap verirken "Her birimiz diğerinden yararlandı. İnsanlar kendilerine şehvet ve arzularının yollarını ve bunları elde etme yollarını göstermek suretiyle şeytanlardan yararlandıkları gibi, cinler de kendilerine itaat etmeleri sebebiyle ve kendi maksatlarını gerçekleştirmek için yardımcı olmaları dolayısıyla insanlardan yararlandılar" diyeceklerdir.

"Ve bizim için tayin ettiğin süreye yani ölüme kavuştuk." Yahut onlar bununla diriliş gününü kastedeceklerdir. Bu sözler onların şeytanlara itaat edip nevalarına tabi olduklarını, öldükten sonra dirilişi yalanladıklarını ortaya koyan bir itirafları olacaktır. Yani bu sözden kasıt şudur: Bizler oldukça dehşetli bir gün olan bu diriliş ve ceza gününde günahlarımızı itiraf ediyoruz. Artık hakkımızda dilediğin şekilde hüküm ver. Sen hakimler hakimsin. Andolsun bizler dünyadaki kusurlarımız dolayısıyla hasret ve pişmanlığımızı işte açıkça ortaya koyuyoruz.

Hak Teâlâ onlara şu cevabı verecektir: Barınacağınız ve konaklayacağınız yer cehennemdir. Sizler de onlar da, sizin veli ve dostlarınız da hepiniz orada ebediyen sonsuza dek kalacaksınız. Ancak Allah'ın Hamîm suyundan içmek için cehennemden çıkmanızı dileyeceği veya cehennem azabından Zemherîr azabına geçişin hali bundan müstesnadır. Esasen bu iki halden her birisi de bir azaptan bir diğer azaba, geçiş olacaktır. Rivayet olunduğuna göre onlar azap içerisinde Zemherîr vadilerinden birisine girecekler ve bundan dolayı eklemeleri birbirlerinden ayrılacak, bunun üzerine adeta uluyacaklar ve tekrar cehenneme döndürölmelerini isteyeceklerdir. "Muhakkak ki Rabbin Hakîm'dir." Hikmetine uygun olarak insanların amellerine karşılık verir. "Alîm'dir", her kesimin neye lâayık olduğunu, neyi hak ettiğini çok iyi bilir.

Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Onlar orada, Rabbinin dilediği müstesna, gökler ve yer devam ettiği sürece ebedî kalacaklardır. Şüphesiz Rabbin dilediği her şeyi yapandır." (Hûd, 11/107). Burada gerek bu ayet-i kerimenin tefsiri gerekse söz konusu ettiğimiz buyruk ile ilgili olarak İbni Cerîr et-Taberî, İbni Ebi Hatim ve İbnü'l-Münzir ile Ebu's-Şeyh b. Hayyân'm İbni Abbas'tan naklettikleri şu sözü göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır: "Bu ayet-i kerime, herhangi bir kimsenin, Allah'a karşı insanlar hakkında hüküm vermemesi ve onları cennet veya cehenneme göndermemesi (yani, şu cennetliktir, ya da cehennemliktir, diye kesin hüküm vermemesi) gerektiğini ortaya koymaktadır." [\[25\]](#)

Zalimlerin Birbirlerine Veli Kılınmaları Ve Kâfirlerin İman Etmediklerinden Dolayı Azarlanmaları

129- İşte böylece kazandıklarından ötürü zalimlerden kimini kimine veli ederiz.

130- "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimi anlatan, bu gününüzün gelip çatacağı bilgisiyle sizi uyaran sizden peygamberler gelmedi mi?" Derler ki: "Kendi hakkımızda şahitlik ediyoruz." Dünya hayatı onları aldattı da gerçekten kâfirler olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler.

131- Bu, Rabbinin haberleri yokken kasabalar halkını haksız yere helak edici olmadığından dolaydır.

132- Her birinin işlediklerine karşılık dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından gafil değildir.

Açıklaması

Cin ve insanların birbirlerini veli edindikleri gibi aynı şekilde biz zalimlerin bir bölümünü diğer bir bölümüne de veli kılarız. Bunu ise ilâhî takdir ve kevnî sünnet gereğince onların bir bölümünü diğer bir bölümüne yardımcı kılmak suretiyle yaparız. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler." (Tevbe, 9/71); "Kâfir olanlara gelince; onlar da birbirlerinin velileridir." (Enfâl, 8/73).

Katâde bu ayet-i kerimenin tefsiri ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Allah insanlar arasındaki velilik bağına amellerine uygun olarak tespit etmiştir. Mümin nerede olursa olsun, hangi durumda bulunursa bulunsun müminin velisidir. Kâfir de nerede ve ne halde olursa olsun, kâfirin velisidir. İman ise temennilerle, hoş ve tatlı dileklerle gerçekleşmez. Taberî de bu açıklamayı tercih etmiştir. Buna göre ayet-i kerimenin anlamı şu olur: Biz cin ve insanlardan olan bu müşrikleri birbirlerinden yararlanacak şekilde birini diğerinin velisi kıldığımız gibi bütün işlerde, bütün hususlarda da işledikleri masiyetleri ve yaptıkları

işlerden ötürü birbirlerine veli yaparaz.

Süyutî de el-İklîl adlı eserinde şunları söylemektedir: Ayet-i kerime, "Nasıl iseniz

başınıza öyle veli (yönetici) tayin edilir." [27] hadis-i şerifinin anlamını ifade etmektedir. Fudayl b. İyâd der ki: Bir zalimin bir diğer zalimden intikam aldığı görürsen hayret edercesine dur ve gözetle. Ebu'ş-Şeyh İbni Hayyân da Mansur b. Ebu'l-Esved'den şöyle dediğini rivayet eder: Ben, A'meş'e Yüce Allah'ın, "İşte böylece kazandıklarından ötürü zalimlerden kimini kimine veli ederiz" ayeti hakkında soru sordum. Dedim ki: "Bu buyruk hakkında onların (yani sizden öncekilerin) neler söylediğini duydunuz mu?" A'meş dedi ki: "Onların bu konuda şunları söylediklerini işittim: İnsanlar fesada erdiler mi artık onların şerlileri başlarına yönetici yapılır. Yani velilik (yöneticilik) ve emirlik onların kötülerinin elinde bulunur. Tıpkı Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Biz bir ülke halkını helak etmek istedik mi, oranın refahtan şırmış olanlarına emrederiz; onlarsa orada fasıklık ederler. Böylelikle o ülke aleyhine söz (azap) hak olur; biz de orayı helak ve darmadağın ederiz." (İsra, 16/17).

Yani zalimler arasındaki velilik ya aralarındaki sevgi ve yardımlaşma suretiyle yahut da onların bir kısmını diğer bir kısmının başına yönetici yapmak, musallat kılmak suretiyle olur. Çünkü her bir zalime mutlaka bir başka zalim musallat kılınarak belâ verilir. Zulüm umumi olur ve bizzat zalimlerin kendilerini de kuşatır. İnsanlara yöneticilerden ve diğerlerinden olsun zulmeden her bir kesim mutlaka ahlâk ve davranış itibarıyla kendisine benzeyeni veli edinir ve o benzerine başkasına karşı yardım edilir. İbni Abbas der ki: "Allah bir kavimden razı olursa onların işlerinin başına hayırlı olanlarını yönetici yapar. Bir kavme gazap ederse işlerinin başlarına da onların kötülerini yönetici (veli) yapar."

İşte bu yönetim, saltanat veya diğer bütün hususlarda zulmeden herkese yönelik genel bir tehdittir.

Şanı Yüce Allah zalimleri azarlamaya, cin ve insan kâfirlerini tehdide, kıyamet günü durumlarını açıklamaya devam etmektedir. O, kendilerinin durumunu en iyi bildiği halde onlara şöyle soracak: Peygamberler Allah'ın mesajlarını kendilerine tebliğ etti mi? Böyle bir soru ise onlara doğruyu söyletmek, azarlamak ve sitem kasdıyla sorulacaktır. Yüce Allah, "Ey cin ve insan topluluğu..." diye soru yöneltecektir onlara. Yani, "Ey cin ve insan cemaati, size içinizden peygamberler gelmedi mi?" Yani hepinizden sizin cinsinizden peygamberler gelmedi mi? Halbuki peygamberler yalnızca insanlardan gelmiştir. Cinlerden peygamber yoktur. Nitekim selefın de sonradan gelen halefin cumhuru-nunda kabul ettiği budur. Bu şekildeki bir ifade ise tağlib kabilindedir. Nitekim Yüce Allah, "O ikisinden (yani acı ve tatlı sulardan) inci ve mercan çıkar" (Rahman, 55/22) diye buyurmaktadır. Halbuki inci ve mercan, öncekilerin bilgilerine göre tatlı sulardan değil yalnızca tuzlu sulardan çıkartılmakta idi. Daha sonra bir takım tatlı sulu nehirlerde inci çıkartıldığı da sabit olmuştur.

Burada maksadın insanlardan bilinen peygamberler olması da mümkündür. Cinlerin elçilerinin ise, Peygamber (s.a.)'in sözünü dinleyip daha sonra işittiklerini kavimlerine bildirerek uyarmak üzere giden kimseler olmaları da muhtemeldir: "Kavimlerine uyarıcılar olarak geri döndüler." (Ahkâf, 46/29); "De ki: Bana şu vahyolundu ki gerçekten cinlerden bir topluluk (Kur'an) dinledi ve dediler ki: Muhakkak biz hayret verici bir Kur'an dinledik..." (Cin, 72/1).

Bu elçilerin görevi de şudur: Bunlar kavimlerine karşı imana, ahkâma ve adaba dair ayetleri okurlar. Öldükten sonra diriliş gününe kavuşacaklarını, bu gündeki hesabı ve bu günü inkâr edenler, kabul etmeyenler için de cezaların hazırlandığını belirterek uyarır ve korkuturlar.

Kendilerine sorulacak bu soruya cevap verecekler ve kıyamet gününde şöyle diyeceklerdir: Peygamberlerin bizlere senin risaletini tebliğ ettiklerini ve sana kavuşup huzuruna geleceğimizi belirterek uyardılar. Bu günün kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini söylediler. Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Evet, gerçekten bize uyarıcı gelmişti. Fakat biz yalanladık ve "Allah herhangi bir şey indirmiş değildir dedik" diyeceklerdir." (Mülk, 67/9).

Dünya hayatı işte bu inkarcıları aldatıcı süsüyle, şehvet, mal, evlat, saltanat sevgisi, yüksek makam sevgisi aldatıp kandırdı. O bakımdan onlar da dünya hayatlarında kusurlu davrandılar. Sonunda kibir ve inatları dolayısıyla peygamberleri yalanlayıp mucizeleri inkâr ettiklerinden dolayı helak oldular.

Kıyamet gününde kendi aleyhlerine peygamberlerin kendilerine getirdikleri mesajı inkâr eden kâfirler olduklarına da şahitlik edeceklerdir.

İşte bu yani peygamberlerin gönderilip insanları uyarmaları, kitapların indirilmesi, Yüce Allah'ın şu sünneti (ilâhî kanunu) dolayısıyladır: O davet kendisine ulaşmadığı takdirde herhangi bir kimseyi zulmü dolayısıyla sorgulamak dilememiştir. Kendilerine peygamberler gönderilmedikçe herhangi bir ümmeti toptan helak etmeyi murad etmemiştir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Arasında bir uyarıcının gelip geçmediği hiç bir kasaba (halkı) yoktur." (Fâtır, 35/24); "Andolsun biz her ümmet arasında, Allah'a ibadet edin ve tağuttan uzak durun, diyen bir rasul göndermişizdir." (Nahl, 16/36). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Biz bir peygamber göndermedikçe azap ediciler değiliz." (İsra, 17/15).

Yüce Allah'ın, "Haksız yere" buyruğunun Taberî'nin de ifade ettiği gibi, iki manaya gelme ihtimali vardır: Birincisine göre şirk ve benzeri şeyler sebebiyle. Yani burada sözü geçen haksız yere (zulüm) kâfirlerin fiili anlamındadır. İkincisine göre ise, "haksız yere" yani gereken şekilde uyarılmaksızın peygamberler, mucizeler ve ibretlerle hatırlatılmaksızın, öğüt verilmeksizin haksızca helak söz konusu olmamıştır. Yani o

takdirde buradaki "haksız yere" ifadesinden kasıt, Yüce Allah'ın uygulamasıdır. Ancak birinci açıklama şekli Taberî'nin [\[28\]](#) Razî ve diğerlerinin de belirttiği gibi daha güçlüdür. Özetle söyleyecek olursak, Allah, kullarından hiç bir kimseye zulmetmez, fakat bizzat insanlar kendilerine zulmederler. Müslümanların basma gelmiş ve gelmekte olan her bir şey, ancak onların kötü amelleri, dinlerini terk etmeleri sebebiyledir. Yoksa kusur ve eksiklik onların kendilerindedir, sahip oldukları şeriatlerinin düzeninde değildir.

İster Allah'a itaat hususunda ister ona isyan hususunda olsun amel sahibi olan herkesin ameli dolayısıyla mertebeleri ve dereceleri vardır. Allah o kişiyi oralara ulaştırır ve amelinin karşılığını ona verir. Hayırsa hayır, şer ise şer.

Allah bütün amelleri görendir, bilendir. Onlar ne yaparlarsa onu bilir. Onu onlar için tek tek tespit eder, sayıp döker. Böylelikle huzuruna gelecekleri ve kendisine dönecekleri vakit amellerinin karşılığını onlara versin diye. İşte bu, mutluluk ve bedbahtlık sebebinin, insanın yaptığı işler ve meşieti veya onun kazancı, irade ve ihtiyarı (tercihi) olduğunu göstermektedir. [\[29\]](#)

Kökten İmha Edilme Ve Kıyamet Azabıyla Tehdit Ve Korkutma

133- Rabbin ganî ve rahmet sahibidir. İsterse sizi giderir ve arkanızdan dilediğini yerinize getirir. Nitekim sizi de başka bir kavmin soyundan getirmiştir.

134- Muhakkak size vaad olunan yerine gelecektir. Siz onu âciz bırakacaklar değilsiniz.

135- De ki: "Ey kavmim! Elinizden geleni yapın. Doğrusu ben de yapacağım. Bu yurdun güzel sonunun kimin olacağını bileceksiniz. Şurası muhakkak ki zalimler felah bulamazlar."

Açıklaması

Ey Muhammedi Senin Rabbin bütün mahlûkata muhtaç olmayan ganîdir. O bütün yönleriyle onların ibadetlerine muhtaç olmayandır. Fakat bütün hallerinde mahlûkat kendisine muhtaçtır. Bununla birlikte O, onları kuşatan bir rahmet sahibidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir." (Hacc, 22/65). Ganî oluşunu da açıklamak sadedinde şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar, Allah'a muhtaç olanlar sizlersiniz. Allah ise ganî olandır, hamîd olandır." (Fatır, 35/15).

"Rabbin ganî ve rahmet sahibidir" cümlesi hasır ifade etmektedir. Yani O'ndan başka ganî yoktur, O'ndan başkasından da rahmet gelmez. Çünkü O zatı itibariyle vâcibul-vücut olandır. O'ndan başka bütün varlıklar ise zatı itibariyle mümkün olan varlıklardır. Mümkün olan varlık ise muhtaç demektir. Böylelikle O'ndan başka ganî (muhtaç olmayan) olmadığı, bütün varlıkların da O'nun tarafından yaratıldığı ispatlanmaktadır. Aynı şekilde rahmetin O'nun hak olan zatından geldiğini de ispatlamaktadır. O'nun dışındaki her bir şey gerek varlığında, gerek varlığını devam ettirmekte O'na muhtaçtır. Varlık ve hayatını sürdürebilmek için gerekli sebeplere de ihtiyacı vardır.

Ey Mekke kâfirleri gibi inat eden kâfirler, dilerse O sizi Ad ve Semud kavmi gibi, peygamberlere karşı inatla direnenleri helak etiği gibi helak eder ve sizden daha faziletli, daha itaatkâr olan, sizden başka yeni nesiller getirir. O sizden sonra dilediği kavimleri sizin yerinize getirmeye kadir olandır. Nitekim O, bir başka kavmin zürriyetinden sizi yaratmıştır. Yani O hem helak etmeye, hem de var etmeye gücü yetendir. Nitekim Yüce Allah bunu gerçekleştirmiştir. İnatçı şirk önderlerini helak etmiş, onlardan sonra ise bir başka kavim olan Muhacirleri, Ensan ve Allah'ın insanlara savaşlarında da barışlarında da rahmetinin tecellisi olan, onlara tabi olan başka kavimleri yerlerine getirmiştir. Öyle ki Gustave Le Bone onlar hakkında şöyle demektedir: "Tarih Müslüman Araplardan daha adaletli ve daha merhametli fatihler görmemiştir."

Bu şekilde dünya hayatında helake dair onlara böyle bir tehdidi yönelttikten sonra, arkasından ahirette gerçekleşecek bir başka tehdidi şöylece söz konusu etmektedir: "Muhakkak size vaad olunan yerine gelecektir.." Yani ey Muhammed, haber ver onlara, tehdit olunageldikleri uhrevî ceza mutlaka gerçekleşecektir. Siz âciz bırakabilecek kimseler değilsiniz. Yani kaçmak ve karşı durmakla onun irade buyurduğuna engel olamaz, onu âciz bırakamazsınız. O sizi tekrar yaratmaya kadir olandır. İsterseniz toprağa ufalanmış, parçalanmış, kemiklere dönüşmüş olunuz. O kulları üzerine kahir olandır. İbni Ebi Hatim, Ebu Saîd el-Hudrî (r.a.)'den Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Ey Adem oğulları, eğer sizler aklınızı kullanan kimseler iseniz, kendinizi ölmüşlerden sayınız. Nefsim elinde olana yemin olsun ki vaad olunageldiğiniz şey mutlaka

gelecektir ve siz âciz bırakabilecek kimseler değillersiniz."

Daha sonra Yüce Allah bir başka şiddetli korkutma ve oldukça kesin bir tehditte bulunmakta ve şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ey kavmim, elinizden geleni yapın..." Yani ey Muhammedi Şu sözlerinle onlara bildir: Eğer sizler hidayet üzere olduğunuzu zanneden kimseler iseniz yolunuza ve bu halinize devam ediniz. Ben de kendi yolumu, yöntemimi sürdürüp gideceğim. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "İman etmeyenlere de ki: Elinizden geleni yapın. Bizler de yapanlarız. Haydi bekleyin, şüphesiz biz de bekleyenleriz." (Hûd, 11/121-122).

Zemahşerî Yüce Allah'ın, "Elinizden geleni yapın...." buyruğu hakkında şunları söylemektedir: Bunun iki manaya gelme ihtimali vardır: Sizler yapabildiğiniz kadarıyla, bütün imkânlarınızla yapacağınızı, gücünüzün son noktasına, imkânlarınızın son aşamasına kadar yapın. Yahut da sizler bu istikametiniz ve bu haliniz üzere amel ediniz. Ben de halim üzere amel etmekteyim. Yani sizler küfür ve bana düşmanlık etmek üzere sebat gösterin, şüphesiz ben de İslâm üzere sebat edeceğim, size karşı sabırla davamı sürdürmeye devam edeceğim. [\[30\]](#)

Yakında güzel akıbetin bizim mi sizin mi olacağını bileceksiniz. Bu yurdun güzel sonu ise, Yüce Allah'ın bu dünyada yaratmış olduğu güzel akıbet, güzel son demektir.

Bu ise -Zemahşerî'nin de dediği gibi- oldukça incelikli bir uyan üslûbudur. Bu ifadede son derece insafıca sözler, güzel ve edebî kullanılmış olmakla birlikte, oldukça ağır bir tehdit ve uyarıp korkutanın haklı olduğuna, uyarılanın ise batıl üzere olduğuna dair kesin bir delili de ihtiva etmektedir. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bu üslûba benzemektedir: "Haydi istediğinizi yapınız." (Fussi-let, 41/40); "Muhakkak bizler yahut sizler elbette ya bir hidayet üzereyiz yahut da apaçık bir sapıklıktayız." (Sebe, 34/24).

Bu, aynı zamanda ümmetlerin karşı karşıya kalacakları hallerin amellerine bağlı olduğuna ve her bir amelin kaçınılmaz bir sonucunun bulunduğu, hayırsa hayır, şer ise şer bir akıbetin görüleceğine açık bir delildir.

Gerçek şu ki zalimler iflah olmazlar. Yani zalimler Allah'ın nimetlerini inkâr etmekle, ulûhiyyetinde O'na ortaklar edinmek suretiyle mutlu olamazlar, kendileri adına bir başarı gerçekleştiremezler. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Rableri onlara vahiyle bildirdi ki: Mutlaka bizler zalimleri helak edeceğiz ve elbette sizleri de onların ardından yeryüzüne yerleştireceğiz." (İbrahim, 14/14).

Kendisi sebebiyle Allah'a hamdettiğimiz hususlardan birisi de Allah'ın peygamberine olan vaadini yerine getirmiş olması, yeryüzünde ona iktidar verip Arap müşriklerine karşı ona yardımcı olması, zafer ihsan etmesi, Arap yarımadasının, Yemen'in ve Bahreyn'in o

hayatta iken itaatine girmiş olmasıdır. Daha sonra halifeleri döneminde çeşitli bölgeler, ülkeler fethedildi; İslâm yeryüzünün doğusuna batısına yayıldı. Uzun asırlar boyunca İslâm devletleri güçlü, kuvvetli, düşmanların saldırısına karşı kendisini koruyabilen devletler olarak hükmetmeye devam ettiler. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Allah şunu yazdı ki, mutlaka ben ve peygamberlerim elbette galip geleceğim. Muhakkak Allah Kavî'dir (güçlüdür), Azîz'dir (kimse ona karşı koyamaz)" (Mücadele, 58/21); "Muhakkak bizler peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin ayağa kalkacağı günde yardım edeceğiz. O günde zalimlere ileri sürecekleri mazeretlerinin faydası olmayacaktır. Lanet onlarıdır ve kötü yurt da onların olacaktır." (Mü'min, 40/51-52).^[31]

Ekinler, Meyveler, Davarlar Ve Çocukların Öldürülmesine Dair Cahiliye Hukuku

136- Ve onlar Allah için O'nun yarattığı ekin ve davarlardan bir pay ayırdılar ve kendi zanlarına göre "Bu Allah'ındır, bu da O'na koştığımız ortakları-mızındır" dediler. Ortaklarına ait olanlar Allah'a ulaşmazdı da Allah'a ait olanlar ortaklarına giderdi. Ne kötüdür hükmedegeldikleri!

137- Ve böylece onların ortakları hem onları helake sürüklemek, hem de dinlerini kendilerine karmakarışık etmek için şirk koşanların bir çoğuna çocuklarını öldürmelerini süslü göstermiştir. Şayet Allah dilemiş olsaydı bunu yapamazlardı. Artık sen onları uydurdukları o yalanları ile başbaşa bırak.

138- Onlar batıl zanda bulunarak "Bu davarlar ve ekinler dokunulmazdır. Onları dilediğimizden başkası yiyemez" dediler. Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haram edildi. Bir kısım hayvanların üzerine de ona karşı iftira ederek Allah'ın adını anmazlar. Allah yapmakta oldukları iftiraları yüzünden onları cezalandıracaktır.

139- Bir de dediler ki: "Şu davarların karınlarında bulunanlar yalnız erkeklerimiz içindir, kadınlarımıza haram kılınmıştır." Ölü doğacak olursa hepsi ona ortak olurlar. Onların vasıflandır-malarının cezasını verecektir. Muhakkak O, Hakîm'dir, Alîm'dir.

140- Bilgisizlikleri yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenler, Allah'ın kendilerine verdiği rızık Allah'a iftira ederek haram sayanlar gerçekten hüsrana uğramışlardır. Onlar şüphesiz sapıt-mışlardır. Zaten hidayete erenlerden olmamışlardır.

Açıklaması

Burada müşriklerin uydurdukları nevalarından ve tutarsız görüşlerinden hareketle ve şeytanın vesveselerinden etkilenerek ortaya attıkları İslâm öncesi Arap cahiliyesinin bir takım hukukî hükümlerini görüyoruz.

Birinci tür:

"Ve onlar Allah için O'nun yarattığı ekin ve davarlardan..." Yani Allah'ın yaratmış olduğu ekin, meyve ve davarlardan Allah'a bir pay ayırdılar. Elde edilen mahsul, meyve ve yavrulardan O'nun için belli bir miktar ve pay tahsis ettiler. Bir diğerini ise iftira ve uydurma yoluyla Allah'a ortak koştukları putlara, heykellere ayırdılar.

Ayırdıkları ilk pay ile ilgili olarak "Bu Allah'ındır, bu pay vasıtasıyla O'na yaklaşıyoruz dediler. İkinci pay hakkında da "Bu da O'na koştığımız ortaklarımızdır, yani bu da kendisi vasıtasıyla kendilerine yaklaşmak istediğimiz diğer mabudlarımızdır, dediler.

Allah'ın putları onların ortakları olarak değerlendirmesi, bu putlara da mallarından ayırdıkları belli bir payı harcamalarından, bunlara Yüce Allah'ın özelliklerinden birisi olan helâl ve haram kılmak hususunda itaatle boyun eğdiklerinden dolayıdır. Yüce Allah'ın, "Kendi zanlarına göre" buyruğu şu demektir: Herhangi bir delilleri, Allah'tan bu konuda kendilerine gelmiş bir bilgileri olmaksızın gelişigüzel iddiada bulunarak, Allah'a yakınlaşmak için haram kıldıklarını zannetmektedirler. Halbuki Allah'a yakınlaştırıcı amelin yalnızca ve halisen O'na ait olması, O'nun izniyle olması gerekir. Çünkü bu bir dindir, din ise yalnızca Allah'ındır ve yalnız O'ndan gelir.

Onlar Allah'ın payını misafirlere, küçük çocuklara ikramda bulunmak ve yoksullara tasadduk etmek için ayırırlar; putlarına, ilâhlarına ayırdıkları payları ise, onların hizmetlerinin görülmesi, işleri ve hizmetkârları için ayırırlardı.

Allah'a koştukları ortaklar adına tayin ettikleri paydan herhangi bir bölüm, Allah için ayırdıkları alanlardan birisine harcanmıyordu. Aksine onlar ortaklara ayırdıkları payları putların hizmetkârlarına, putların hizmetine ve kurban kesimine ayırırlardı.

"Allah için" diye ayırdıkları pay ise, bazen o pay vasıtasıyla putlara yakınlaşmak için harcanabiliyordu.

"Ne kötüdür hükmedegeldikleri", yani verdikleri bu hüküm yahut da yaptıkları bu paylaşırma ve işledikleri iş ne kadar da kötüdür! Çünkü onlar bu suretle âciz olan yaratıkları her şeye kadir olan yaratıcıya tercih edip üstün tutuyorlardı. Bu hem de haksızca bir hükümdü; çünkü Yüce Allah her şeyin Rabbi, mutlak mâliki ve yaratıcısıdır. Onlar böyle bir paylaştırmaya kalkışmakla zulme saptılar ve Allah'a ait olan hakları yerine getirmediiler. Yahut bunun anlamı, daha güçsüz ve zayıf olan türü Allah'ındır, diye O'na nispet ettiler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar kızları Allah'a ait kabul ediyorlar. O münezzehdir. Kendilerine de canlarının çektiğini." (Nahl, 16/57); "Ve ona kullarından bir bölüm ayırdılar. Şüphesiz insan besbelli bir nankördür." (Zuhruf, 43/15). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Erkekler sizin dişiler O'nun mu? O takdirde bu insafsızca bir paylaştırmadır." (Necm, 53/21-22).

miş oldular. O'na başkasını ortak koşmuş, O'nunla beraber bir başka ilâha tapmış oldular. Taptıkları bu başka ilâhları Allah'a ait olanları da putlarına ait kılmak suretiyle Allah'tan üstün tuttular, Allah'a tercih ettiler. Halbuki verdikleri bu hükümlerinde de akıf ya da ilâhî şeriatın aydınlığından kaynaklanan

sağlıklı herhangi bir dayanakları da yoktur.

İbni Abbas bu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şunları söylemektedir: "Allah'ın düşmanları şöyle yapıyorlardı: Bir ekin ettikleri ya da bir meyve mahsulü elde ettiklerinde onun bir bölümünü Allah'a diye, bir bölümünü de puta diye ayırırlardı. Putlara ait olan herhangi bir ekin, mahsul veya bir şeyi iyice korur, iyice tespit ederlerdi. Şayet putlara ayırdıkları o paydan hiç bir şeye muhtaç olmayan, Samed olan Allah'a ait ayrılan payın arasına karışacak olursa, onu alır puta ayırdıklarının arasına koyarlardı. Eğer puta ayırdıkları su herhangi bir şekilde Allah'a ayırdıkları bölümden bir miktarını sulayacak olursa, bu sefer onu da puta ait kabul ederlerdi. Yine Allah'a ayırdıkları ekin ve meyveden bir bölüm puta ayırdıkları bölümün arasına karışsa, putun ihtiyacı vardır diyerek onu alıp Allah'ın payına geri iade etmezlerdi. Eğer Allah'a ayırdıkları bölümün suyu zaptedilemeyip puta ait diye ayırdıkları bölümü sulayacak olursa, onu da puta bırakırlardı.

Diğer taraftan kendi mallarından bahîreyi, şaibeyi, vasîleyi ve hâmîyi haram kabul ediyorlar, bunları putlara ayırıyorlar ve onlar bütün bunları Yüce Allah'a yaklaşmak için haram kıldıklarını ileri sürüyorlardı."

İkinci tür:

"Ve böylece onların ortakları hem onları helake sürüklemek hem de dinlerini kendilerine karmakarışık etmek için... süslü göstermiştir." Yani ekinlerin ve davarların Allah ile putlar arasında paylaşılması süslü gösterildiği gibi, Allah'a ortak koştukları varlıklar olan (ilâhların hizmetkârları ve mabedlerin bakıcıları) da müşriklere çocuklarını öldürmelerini süslü göstermişlerdir. Müca-hid der ki: Burada "onların ortakları"ndan kasıt,

kendilerine fakirlik korkusuyla çocuklarını diri diri gömmelerini emreden şeytanlarıdır. - Süddî de şöyle der: Şeytanlar kendilerine kız çocuklarını öldürmelerini emretmişti. Bu, ya onları mahvedip helake sürelemek için yahut da dinlerini kendilerine karmakarışık etmek içindi.

Bu süslemenin sebebine gelince: Şeytanlar onları halihazırdaki durumda veya gelecekte fakirlikle korkuttular. Nitekim Yüce Allah böyle bir işi bu buyruğunda şöylece nitelendirmekte ve yasaklamaktadır: "Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz. Onları da sizleri de bizler rızıklandırıyoruz." (İsra, 17/31).

Diğer bir sebep ise utanılacak duruma düşmekten korkmalarıydı. Buna göre kız çocuklarını, utanacak hale gelmek, fakirlik ve kendilerine denk olmayan birisiyle evlenir korkusuyla öldürüyorlardı. Şanı yüce Allah ise şu buyruğuyla onların yaptıkları işlerin çirkinliklerini dile getirmektedir: "Ve diri diri gömülen kız çocuğu hangi günahattan dolayı öldürüldü diye sorulacağı zaman..." (Tekvir, 81/8).

Kendilerine, çocuklarını öldürmekle Allah'a yaklaşacakları vehmini verdiler. Nitekim Abdülmuttalib de oğlu Abdullah'ı öldürmeyi adadığında aynı durumdaydı. Resulullah (s.a.) da "Ben iki kurbanlığın oğluyum." derken buna işaret etmektedir.

Yüce Allah münkerlerin kendilerine süslü gösterilmesinin sebebini de şöylece zikretmektedir: "Ve böylece onların ortakları, hem onları helake sürüklemek hem de dinlerini kendilerine karmakarışık etmek için..." Yani bu şeytanlar bunlara bu münkerleri süslü gösterdiler. Bunlardan birisi de çocuklarını öldürmeleridir. Böylelikle müşrikleri aldatmak suretiyle helak etmek ve fitratlarını bozmak, tabi olduklarını iddia ettikleri Hz. İsmail ile Hz. İbrahim'in dinleri ile ilgili hususları kendilerine karmakarışık etmek için böyle yaptılar.

Şayet Allah dileseydi ebediyyen bunu böyle yapamazlardı. Bütün bunlar Allah'ın mükemmel hikmetinin bir gereği olarak onun meşietini, iradesi ve ihtiyarı ile olmuştur. Ehl-i sünnet der ki: İşte bu, müşriklerin bütün yaptıklarının Allah'ın meşietini ile olduğunu göstermektedir.

Mu'tezile ise şöyle der: Buradaki dilemek, ilcâ (mecbur etmek) yoluyla bir dilemek diye anlaşılır. Yani Yüce Allah'ın onları kendi tercihleriyle başbaşa bırakması anlamında bir meşietidir. Onlar da herhangi bir cebir ve baskı olmaksızın böyle bir şeyi uygun görmeleri sonucu alıp yaparlar. Şunu da bilmek gerekir ki, Allah onları mümin kılmaya da kadirdir. Melekler gibi onları imana istidatlı bir karakterde yaratmak suretiyle yahut imana götürecek sebepleri onlarda yaratarak ortaya çıkması halinde ve mücerred olarak kendilerini imanın zorunlu olduğuna, Allah'ın varlığını, birliğini ikrar etmeye ikna edecek rasulün gelmesi ile itaat etmelerini sağlayarak onları mümin kılmaya kadirdir.

Artık ey Peygamber! Sen de onları din diye tutturdukları bu davranışlarıyla başbaşa bırak! Sana düşen tebliğden ibarettir. Üçüncü tür:

"Bu davarlar ve ekinler dokunulmazdır... dediler." Yani onlar şirkleri, çirkin cahiliyeleri dolayısıyla davarlarını ve ekinlerini üç kısma ayırdılar:

1- Bir kısım davar ve yiyeceklerden hiç bir kimse faydalanamaz. Bunlar kendi mabud ve putlarına tahsis edilmişti. Diyorlardı ki: Bunlar ilâhlara ayrılmıştır. İlâhlarından başka kimse onlara dokunamaz, başkalarına verilemez. Yine diyorlardı ki: Dilediğimizden başka kimse onlardan yiyemez. Yani onlardan ancak putların hizmetkârları ve kadınlar müstesna olmak üzere erkekler yiyebilirdi. Bu ise herhangi bir delil ve belgesi bulunmayan, sırf kendi mesnetsiz iddialarından kaynaklanan bir uygulamadır.

2- Bir takım davarların sırtları haram kılınmış, bunlara binilmiyor ve bunlara yük vurulmuyordu. Maide suresinde yer alan "Allah bahire ve sâibe... diye bir şey kılmamıştır," (Maide, 5/103) ayeti ile tefsirinde daha önce geçen bahire, sâibe ve hâmî diye kendilerinden söz edilenler bu kabildendi.

3- Bir takım davarları da kesim esnasında Allah'ın adını anmaksızın keserlerdi. Allah'ın adını ancak yerde putlarının adını anarlar ve hac döneminde dahi bu davarlardan yararlanmazlardı.

Onlar bu paylaştırmayı Allah'a yalan iftirada bulunarak gerçekleştirmişlerdi. Allah onlara böyle bir şeriat indirmedeği gibi, onların da Allah'ın hakkında izin vermediği herhangi bir şeyi helâl ya da haram kılma hak ve yetkileri yoktu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ne dersiniz? Allah'ın size indirip de sizin ondan bir bölümünü haram, bir bölümünü helâl kıldığınız rızık hakkında? De ki: Allah mı size izin verdi, yoksa siz Allah'a iftirada mı bulunuyorsunuz?" (Yunus, 10/59).

Allah bu iftiraları dolayısıyla lâıyk oldukları şekilde onları cezalandıracaktır. Bu ise onlara bir tehdittir.

Daha sonra Yüce Allah, kendi gülünç iddiaları ve delilsiz kanaatlerine dayanarak yaptıkları helâl ve haram kılmanın bir başka türünü söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Şu davarların karınlarında bulunanlar yalnız erkeklerimiz içindir..." Yani bu (kulakları yarık) bahîrelerin karınlarında bulunan yavrular ve sütleri ile kendilerine kimsenin ilişmesinin söz konusu olmadığı, ilâhlar adına otlaklarda serbest bırakılmış şaibeler yalnızca erkeklere helâldir, kadınlara haramdır. Bunların sütleri erkeklere helâl, kadınlara haramdır. Eğer bu davarlar erkek yavrulayacak olurlarsa, bunu da sırf erkeklere helâl kabul ederlerdi. Dişiler bu yavrulardan yiyemezlerdi. Dişi doğuracak olursa bu dişi de yavrulamak üzere bırakılır, kesilmezdi. Eğer doğan yavru ölü doğarsa, o takdirde erkekler ve dişiler ona ortak olurdu.

Allah bu nitelendirmelerinin yani bu hususta söyledikleri yalanların cezasını onlara verecektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Allah'a karşı yalan iftira etmek için dillerinizin yalan yere nitelendiregel-diği şeyler hakkında şu helâldir, şu da haramdır demeyin." (Nahl, 16/116).

Daha sonra Yüce Allah kız çocuklarını diri diri gömmelerini, Allah'ın helâl kıldığı şeyleri haram kılmalarını tenkit ederek şöyle buyurmaktadır: "Bilgisizlikleri yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenler... gerçekten hüsrana uğramışlardır." Yani çocuklarını öldüren, kız çocuklarını diri diri gömenler, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu güzel rızıkları haram kılanlar gerçekten hüsrana uğramışlardır.

Çünkü onlar sefihçe yani yerilecek bir hafiflik, çirkin bir ahmaklık ve gerçeğe ilgisi olmayan vehmî bir zarar olan fakirlik korkusuyla, neyin faydalı neyin zararlı olduğunu, neyin güzel neyin çirkin olduğunu bilmeksizin çocuklarını öldürmüşlerdir. Şüphesiz bilgisizlik ise münkerlerin ve çirkin işlerin en büyüğüdür. Onlar Allah'a yalan iftirada bulunarak tertemiz şeyleri haram kıldılar. Andolsun apaçık bir şekilde sapıklığa düştüler. Çünkü din ve dünya maslahatlarının ne olduğunu bilemiyorlar, hak ve doğru olanlara hiç bir şekilde yol bulamıyorlardı. Yüce Allah'ın, "Zaten hidayete erenlerden olmamışlardı" buyruğunun ifade ettiği anlam ise, onların hiç bir şekilde hidayete ulaşmadıklarını açıklamaktadır.

Buharî, İbni Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Eğer Arapların bilgisizliklerini bilmek istiyor isen En'am suresinde yer alan 130. ayetten sonrasını, "Bilgisizlikleri yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenler... zaten hidayete erenlerden olmamışlardı" buyruğunu oku.

İbnül-Münzir ve İbni Ebi Hatim, Katâde'den bu ayet-i kerime hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu, cahiliye mensuplarının yaptığı bir işti. Onlardan herhangi bir kimse, esir alınır ve fakir düşer korkusuyla kız çocuğunu öldürürken diğer taraftan köpek besliyorlardı. [\[32\]](#)

Allah'ın Kudretinin Apaçık Delilleri

141- Ve O, çardaklı ve çardaksız bağları, tatları çeşitli ekin ve hurmaları, zeytin ve narı birbirine benzer ve benzemez şekilde yaratan, yetiştirendir. Her biri mahsul verdiği zaman mahsulünden yiyin, hasat edildiği zaman da hakkını verin ve israf etmeyin, çünkü

O israf edenleri sevmez.

142- O, davarlardan yük taşıyacak ve döşek yapılacakları da yaratandır. Allah'ın size verdiği nızıktan yiyin, şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, sizin apaçık bir düşmanınızdır.

143- Sekiz çift. Koyundan iki, keçiden iki. De ki: "İki erkeği mi iki dişiyi mi veya iki dişinin rahimlerinde bulunanları mı haram kıldı?" Eğer doğru söyleyenlerden iseniz bana bilgiye dayanarak haber verin.

144- Deveden de iki, sığırdan da iki. De ki: "İki erkeği mi iki dişiyi mi veya iki dişinin rahimlerinde bulunanları mı haram kıldı? Yoksa Allah size bunları buyururken siz hazır mıydınız?" İnsanları bilgisizce saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir? Muhakkak ki Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.

Nüzul Sebebi

"... hasat edildiği günde hakkını verin." mealindeki 141. ayetin nüzülü ile ilgili olarak İbni Cerîr -Taberî, Ebul-Aliye'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: İnsanlar zekâtın dışında bir şeyler veriyor idiler. Daha sonra bu konuda israfa yöneldiler. Bunun üzerine şu: "Ve israf etmeyin, çünkü O, israf edenleri sevmez" buyruğu nazil oldu. Yine ondan rivayete göre o şöyle demiştir: Hasat günü zekâtın dışında bir şeyler veriyorlardı. Daha sonra bu hususta birbirleriyle yarışmaya koyuldular ve israfa yöneldiler. Bunun üzerine Yüce Allah "Ve israf etmeyin, çünkü O, israf edenleri sevmez" buyurdu.

Yine Taberî, İbni Cüreyc'den şöyle dediğini rivayet eder: Bu ayet-i kerime Sabit b. Kays b. Şemmâs hakkında nazil olmuştur. O, bir hurma ağacının meyvelerini topladı ve şöyle dedi: Bu gün kim gelirse mutlaka ona yedireceğim. Akşama kadar gelene yedirdi ve yanında bir şey kalmadı. Bunun üzerine Yüce Allah "İsraf etmeyin, çünkü O, israf edenleri sevmez" diye buyurdu. [\[33\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah müşriklerin tutarsız ve asılsız görüşleriyle tasarruflarda bulunduğu ve bu görüşlerine dayanarak paylaşırıp bir kısmını haram, bir kısmını helâl kıldıkları ekin, mahsul ve davar türünden her şeyin yaratıcısı olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Ve O, çardaklı ve çardaksız bağları... yetiştirendir."

Yani ister çardaklar üzerinde yükselip ağaç gibi büyütülen asmalar olsun ister bağlar ve bahçeler olsun hepsini var edip yaratan O'dur. Çardak, çatı şeklinde yapılan ve üstlerine asma dallarının yerleştirildiği çubuklardır. Çardak-sızlar ise yere bırakılan yahut da gövdeleri üzerine yükseldiği için çardağa ihtiyacı bulunmayan diğer meyve ağaçlarıdır. Bizzat üzüm ağaçlarının kimisi çardaklıdır, kimi çardaklı değildir. Aynı şekilde hurma ağaçlarını, tadı, rengi, kokusu ve şekli değişik ekinleri yaratan da O'dur. Özellikle hurma ağaçlarının müstakil olarak zikredilmesi, Araplarca bunun çokça görülmesi ve güzelliği dolayısıyladır. Bütün parça ve bölümleriyle çokça faydalı olmasından ayrıca yaprağının bütün mevsimlerde dökülmemesinden de kaynaklanmıştır. O kadar ki hadis-i şerifte mümin kişi de hurma ağacına benzetilmiştir.

Şam yüce Allah çeşitli ekin ve tadarı farklı mahsulleri yaratandır. Burada tadlan farklı (el-ukül) tabiri yenilen meyve ve mahsul demek olup Ademoğ-lunun hayatının onlara bağlı bulunduğu yenilecek şeylerdir. Ayrıca bu, yaz kış ekilen her şeyi kapsamına almaktadır. Hurma ve ekin gibi tadarı değişik şeylerin özellikle söz konusu edilmesi onların üstünlükleri dolayısıyladır.

Bu yiyecek türleri, besleyicilik ve insanların temel gıda ihtiyaçlarını karşılayıcı özellikleri bakımından diğer mahsullerden daha faydalı ve insanlar arasında muteber yiyeceklerdir. Çünkü tahıllar temel gıda maddeleridir.

Ayrıca Yüce Allah zeytin ve nar ağaçlarını görünüş itibariyle birbirine benzer fakat yenmeleri ve tad itibariyle birbirinden farklı olarak yaratmıştır.

Bütün bu çeşitler aynı su ile sulanıp aynı toprakta yetiştikleri halde her bir türünün diğerinden tad, renk, koku ve olgunlaşma zamanı itibariyle farklılıkları vardır. Bu farklılıklar, insanın soğuk, sıcak ve ılımlı dönemlerdeki ihtiyacına uygundur. Bu ise yaratıcının bunlara olan kudretinin delilidir. Bütün bu çeşitler, bunları yaratıcının yoktan var ediciliğini göstermektedir. Bütün bunları yapan ise uygun rızkı vermek, uygun serî hükümleri, yasaları koymak bakımından bir tek ve eşsiz olan Allah Teâlâ'dır.

Yüce Allah bu nimetleri insanlara mubah kılmış ve onlara bu nimetleri ihsan etmek suretiyle lütufta bulunduğunu belirterek minnet etmiştir. Yüce Allah buyuruyor ki: "Her biri mahsul verdiği zaman mahsulünden yiyin." Yani Allah'ın bitirip yetiştirdiği bu bitkilerden

mahsul verdiği vakit olgunlaşmamış olsa dahi yiyebilirsiniz. Burada "mahsul verdiği zaman" kaydının yer almasının faydası, bunlara sahip olan kimsenin Yüce Allah'ın hakkı olan zekâtın eda edilmesinden önce de bunları yemesinde ruhsat bulunduğunu ifade etmesidir.

Daha sonra ise alınan bu mahsullerde yerine getirilmesi gereken mükellefiyet zikredilmektedir ki, bu da farz olan zekâttır. Yüce Allah bunu ifade etmek üzere, "Hasat edildiği günde hakkını verin" diye buyurmaktadır. Yani hasat gününde ondan, farz olan zekâtı ayırın. Bunun vakti ise, olgunlaşmasından sonra koparılıp toplanma zamanıdır. Bunun ardından da tane ile samanı birbirinden ayırmak için dövme vakti gelir. Üzümün toplanması, hurmaların derilmesi, meyvelerin koparılması da "hasat edildiği zaman" kapsamına girer. Farz olan hak, yağmur ile sulanan şeylerde öşür, nehir, kuyu ve buna benzer kaynak sularıyla sulananlarda ise öşrün yansıdır. Şer'an belirlenen bu hak, hak sahiplerine verilir. Bunlar ise akrabalar, yetimler ve yoksullardır.

Mahsullerde yerine getirilmesi gerekene hak ile ilgili olarak ilim adamlarının iki görüşü vardır. İbni Abbas der ki: Burada kasıt farz olan zekâttır ki bu da öşür veya öşrün yarısı (yani yirmide bir) dir.

Yine İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre -ki bu Said b. Cübeyr'in de görüşüdür- o şöyle demiştir: Hasat günü yoksullara bu miktar sadaka olarak verilmiyordu. Aksine bu miktar, tayin edilmeksizin vacip bir görevdi. Çünkü bu ayet-i kerime Mekke'de inmiştir. Zekât ise Medine'de farz kılınmıştır. Böylelikle öşrün ve öşrün yansının farz kılınması suretiyle -ki bu da zekâttır- bu vacip neshedilmiş oldu.

Ayetin Medine'de indiği ve doğrusunun bundan kastedilenin farz zekât olduğu da söylenmiştir. Buna göre anlam şöyle olur: Sizler hasat günü hakkı vermeye karar veriniz, maksadınız bu olsun ve bunun için gayret gösteriniz. Ta ki bu verme işinin mümkün olabileceği ilk vakitten sonrasına onu bırakmayasınız.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim bilinegelen yöntemine dikkat çekmektedir ki bu da işlerde orta yolu seçmek ve her hususta itidali elden bırakmamaktır. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve israf etmeyin..." yani Allah'ın size verdiği rızıktan yemekte aşırıya kaçarak israfa bulunmaksızın yiyiniz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Yiyiniz, içiniz ve israf etmeyiniz. Çünkü O, israf edenleri sevmez." (A'râf, 7/31). Aynı şekilde sadaka vermekte de aşırıya giderek israf etmeyiniz. Nitekim Sabit b. Kays b. Şammâs'tan rivayet edildiğine göre o, beşyüz hurma ağacının meyvesini toplamış ve hepsini dağıtmıştı. Bunlardan evine hiç bir şey girmemişti. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve elini büsbütün de açıp savurma! O takdirde kınanmış ve yaptığına pişman olarak oturup kalırsın." (İsra, 17/29).

Zührî de der ki: Bunun anlamı şudur: Allah'a masiyet uğrunda harcamayınız. Buna

benzer bir rivayet Mücahid'den de yapılmıştır. İbni Ebi Hatim ondan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Mekke'deki Ebu Kubeys dağı altın olsa ve bir kimse bunu Allah'a itaat uğrunda harcayacak olsa o israf etmiş olmaz. Bununla birlikte Yüce Allah'a isyan uğrunda tek bir dirhem dahi harcayacak olsa israf etmiş olur." İşte bu görüşten hareketle bazı hikmet sahibi kimseler şöyle demiştir: "Hayırda israf yoktur, israfa da hayır yoktur."

Gerçek ise şudur: İsraf, her hususta, hayırda olsun başka alanlarda olsun bir hatadır. İster yemekte, ister tasaddukta olsun fark etmez. Çünkü her insanın kendisine, aile halkına, yakınlarına, çoluk çocuğuna gereken nafakayı vermesi vaciptir. Hatta kendi çocukları bulunmadığı halde gelirinden gelecekte ortaya çıkacak ihtiyaçlarına harcamak için bir şeyler saklaması övülen bir iştir; ta ki kendisi başkalarının sırtından geçinen, başkalarına yük olan bir kimse durumuna düşmesin. Bundan dolayı savurgan, sefih kişi şer'an hacr altına alınır (tasarrufları kısıtlanır); onun harcamaları hayır yolunda da olsa aynı şey uygulanır. Sahih-i Buhari' de muallak olarak şöyle bir rivayet yer almaktadır: "İsrafa sapmaksızın, büyüklenmek kastı da olmaksızın yiyiniz, içiniz ve giyininiz."

Yüce Allah'ın lütuf, rahmet ve nimetinin kemalindedir ki ey insanlar, O sizin için davarları (ki bunlar deve, sığır ve koyun türleridir) yük taşımaya elverişli büyükleriyle; henüz süt emen deve yavruları, koyun ve keçi gibi küçükleriyle -ki bunlar "döşek yapılacaklar" diye kendilerinden söz edilenlerdir ve yeryüzüne kesilmeleri için yayılanlar, kıllarından, tüylerinden, yerde yayılan döşek ve yaygılar ile giyilecek elbiseler çıkartılan küçükleridir- yaratmış olmasidir. Bu da Yüce Allah'ın bir başka ayetteki şu buyruğunu andırmaktadır: "Görmezler mi ki şüphesiz bizler onlar için ellerimizin yaptığından davarlar yarattık da onlar bunlara sahiptirler. Biz bu davarları kendilerine boyun eğdirdik, onlardan bazılarını binerler, kimisinden de yerler. "(Yasin, 36/71-72); "Şüphesiz davarlarda sizin için bir ibret vardır. Biz onların karınlarından dışkı ile kan arasından içenler için içimi kolay, halis bir süt içiriyoruz." (Nahl, 16/66).

Daha sonra Yüce Allah tıpkı ekinleri mubah kıldığı gibi davarlardan yemenin de mubah olduğunu tekrar ifade ederek şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın size verdiği rızıktan yiyin." Yani sizler ekin ve meyvelerden yediğiniz gibi, bu davarlardan da yiyiniz. Çünkü onların hepsini yaratan Allah'tır, size bunları rızık kılan da O'dur. Şer'an mubah olan diğer yararlanma türleriyle de bunlardan yararlanınız.

Fakat şeytanın adımlarına yani onun yol ve emirlerine uymayınız. Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği meyve, ekin ve davarları Allah'a iftirada bulunarak haram kılan müşriklerin şeytanın adımlarına uyduğu gibi siz ona uymayınız. Sakın Allah'ın size haram kılmadığı bir şeyi haram kılmaya kalkışmayınız. Çünkü böyle bir iş şeytanın aldatmasının bir sonucudur. Allah sizlere bunları haram kılmıştır. Teşrî, helâl ve haram kılma kaynağı ise Allah'tan gelen buyruklardır. Çünkü bütün varlıkları yoktan var eden, yaratan O'dur; bunlarda tasarruf hakkı O'nundur. O'ndan başka herhangi bir kimsenin kendi görüşüne dayanarak haram ve helâl kılma selahiyeti yoktur.

Ey insanlar! Şüphesiz ki şeytan sizin apaçık bir düşmanınızdır. Yani o, düşmanlığı gayet açıkça görülen birisidir. O sizlere ancak kötülüğü, hayasızlığı ve münkeri emreder. Nitekim Yüce Allah'ın şu buyrukları bu anlamları ifade eder: "Muhakkak şeytan sizin bir düşmanınızdır. Siz de onu düşman ediniz. O kendi taraftarlarını cehennemliklerden olsunlar diye davet eder." (Fâtır, 35/6); "O sizlere ancak kötülüğü ve hayasızlığı, Allah hakkında da bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder." (Bakara, 2/169).

Yük taşıyan ve yünlerinden döşek yapılan davarlar sekiz gruptur. Yük taşıyanlar deve veya inek cinsindedir. Yün ve kıllarından döşek yapılanlar ise ya koyun veya keçi türündendir. İşte bu dört kısmın her birisi erkek ve dişi olmak üzere iki tanedir. Allah koyun türünden koç ve koyun olmak üzere çift, keçi türünden de erkek ve dişi, deve türünden de erkek ve dişi, sığır türünden de öküz ve inek olmak üzere ikişer tür yaratmıştır.

Artık ey Peygamber! Sen de Arap müşriklerine onların davarları bahire, sâibe, vasîle, hâmî ve buna benzer uydurdukları şekildeki paylaşımlarını reddeden bir üslûpla de ki: Söyleyin bakalım, Allah koyun ve keçi türünün erkeklerini mi, yoksa dişilerini mi haram kıldı? Yoksa bu iki türün dişilerinin gebe kaldığı yavrularını mı haram kılmıştır? Bunun anlamı ise şudur: Rahimde erkek veya dişiden başka tür olur mu? Siz ne diye bunların bir kısmını haram bir kısmını helâl kılıyorsunuz? Bana kesin bir şekilde delile dayalı olarak haber veriniz, Allah sizlere iddianız olan bahîreyi, şaibeyi, vasîleyi, hâmîyi ve buna benzer şeyleri ne şekilde haram kıldı? Allah'ın Kitabından yahut peygamberlerden herhangi birisinin haberinden hareketle bu haram kılmaya delâlet edecek bir belgeyi bildirin bana; eğer haram kılmak iddiasında doğru söyleyen kimseler iseniz.

Gerçek şu ki: İslâm'dan önce cahiliye döneminde Arapların davarlarını bu şekilde kısımlara ayırmalarının hiç bir mantığı yoktur. Onlar hangi mantığa göre bunların bir kısmını haram bir kısmını helâl kılıyorlardı? Eğer bu davarların erkek olanları haram idiyse bütün erkeklerinin haram olması gerekirdi. Eğer haram kılınanlar dişileri idiyse bütün dişilerinin de haram olması icap ederdi. Şayet bu haram kılınan davarlar dişilerin rahimlerinde bulunan ceninler ise -ki ceninler erkek de olur dişi de olur- o takdirde doğan bütün yavruların haram kılınması gerekirdi.

Yüce Allah ise bu türlerde herhangi bir şeyi haram kılmış değildir. Şüphesiz bunlar haramlık iddiasında yalan söylemektedirler. Dünyada Allah'a yalan iftirada bulunarak Allah'ın haram kılmadığı bir şeyin haram olduğunu iddia eden, insanları saptırmak için de Allah'ın haram kılmadığı bir şeyi harama nispet eden kimseden daha zalim hiç bir kimse yoktur. Bu tür haram uygulamaları başlatan ise bahîreleri, şaibeleri, vasîleleri, hamileri ilk olarak ortaya koyan ve peygamberlerin dinini değiştiren Amr b. Luhay b. Kamia'dır. Şüphesiz Allah kendilerine zulmederek, Allah'ın teşrî etmediği şeyleri teşrî edip yasa haline getiren zalim toplulukları hakka ve hayra asla iletmez.

Daha sonra Yüce Allah bu tavırlarına daha ağır bir tepki göstermekte ve onların bu halleriyle alay edercesine şöyle buyurmaktadır:

"Yoksa Allah size bunları buyururken siz hazır mıydınız?..." Sizler Rabbi-nizin huzurunda iken mi Allah sizlere bu haramları tavsiye etti de kendiliğinizden ortaya çıkardığınız, iftira ettiğiniz Allah'ın haram kılmadığı şeyleri haram kılmayı emretti? Şüphesiz ki bu yaptığınız mutlak bir iftira, Allah'a karşı bir yalandır. Mutlak bir cehaletten hareketle insanları saptırmak kasdıyla Allah'a karşı yalan uydurup iftira edenden daha zalim hiç bir kimse olamaz. Şanı yüce Allah ise bu zulmün bir cezası olmak üzere kendisine yalan iftirada bulunanlara doğruya ulaşma başarısını vermez, böylelerini hak ve adalete iletmez, aksine bunları doğruyu ve insanların maslahatına olan şeyleri idrak etmekten alıkoyar. [\[34\]](#)

Müslümanlara Haram Kılınan Yiyeceklerle Yahudilere Haram Kılınanlar

145- De ki: "Bana vahyolunanlar arasında yiyecek kişiye haram olduklarını bulduklarım yalnız şunlardır: Ölü, akmış kan, domuz eti -ki o pistir- ve Allah'tan başkasının adına kesildiğinden dolayı fiske olanlar. Kim de mecbur olursa zulmetmemek ve haddi aşmamak şartıyla (yerse) muhakkak ki Rab-bin Gafûr'dur, Rahîm'dir."

146- Yahudi olanlara da bütün tırnaklıları haram kıldık. Sığır ve koyunun iç yağlarını da üzerlerine haram kıldık. Bunlardan sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan yahut kemiğe karışan müstesnadır. Bununla biz onları zulümlerinden dolayı cezaya çarptırdık. Biz elbette sadıklarız.

147- Seni yalanlayacak olurlarsa de ki: "Rabbimiz geniş rahmet sahibidir. Onun azabı günahkârlar güruhundan geri çevrilemez."

Nüzul Sebebi

"De ki: Bana vahyolunanlar arasında..." mealindeki 145. ayet-i kerimenin nüzülü ile

ilgili olarak Abd b. Humeyd Tavus'tan şöyle dediğini riayet etmektedir: Cahiliye dönemi insanları bazı şeyleri haram, bazı şeyleri helâl kılıyorlardı. Bunun üzerine "De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyecek kişiye haram olduklarını duyduklarım yalnız şunlardır.." ayeti nazil oldu. [\[35\]](#)

Açıklaması

Yüce Allah Mekke'de inmiş bulunan bu surede bu dört şeyin dışında haram kılınmış bir yiyecek olmadığını beyan etti. Yalnızca bunların haram olduğunu ifade eden bir kip kullandı. Böylelikle bu dört şeyin dışında herhangi bir yiyeceğin haram olmayacağını beyan etmekte mübalağa kipini kullanmadı. Nahl suresinde de bunu pekiştirerek şöyle buyurmaktadır: "O sizlere ancak ölüyü, kanı, domuz etini, Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenleri haram kıldı. Her kim mecbur kalırsa zulmetmeksizin ve haddi aşmamak şartıyla (yerse) şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir." (Nahl, 16/115)

"(innemâ)= yalnız, ancak" kelimesi hasr ifade eder. Mekke'de inmiş bulunan bu iki ayet-i kerimede haram kılınan şeylerin bu dört yiyeceğe münhasır olduğunu göstermektedir. Bakara suresinde yer alan Medine'de inmiş bir ayet-i kerime de bu dört şeyin dışında haram kılınmış bir şey olmadığını göstermektedir. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Size yalnız ölü, kan, domuz eti ile Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenler haram kılınmıştır." (Bakara, 1/174). Burada hasr ifade eden "(innemâ)= yalnız, ancak" kelimesi aynı şekilde Yüce Allah'ın "De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyecek kişiye haram olduklarını bulduklarım yalnız şunlardır..." buyruğuna uygun düşmektedir.

Daha sonra Yüce Allah Maide suresinde şöyle buyurmaktadır: "Size okunacak olanlar müstesna, davarlar size helâl kılındı." (Mâide, 5/1) Müfessirler "size okunacaklar müstesna" buyruğundan kastolunanın ise Yüce Allah'ın hemen bu ayet-i kerimeden biraz sonra sözünü ettiği şeyler olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Bunlar da şu ayet-i kerimede dile getirilmektedir: "Size ölü, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş olan, vurulmuş, yüksek yerlerden yuvarlanmış, susulmuş, yırtıcı bir hayvan tarafından yenilmiş hayvanlar -yetişip kestikleriniz müstesna olmak üzere- haram kılındı." (Maide, 5/3). İşte bütün bunlar da meyte (ölü) türündendir. Yüce Allah bunları tekrar söz konusu etti. Çünkü onlar bu tür ölmüşlerin de helâl oldukları hükmünü veriyorlardı. Böylelikle şeriatın başından sonuna kadar bu hükmü ve bu hasrı belirlemiş olduğu sabit olmaktadır.

Maksat Arap müşriklerinin kanaatlerini reddetmektir. Çünkü helâl ve haramı bilmenin

tek yolu vahiy olduğuna ve Allah tarafından da Muhammed (s.a.)'den başkasına vahiy gelmediği sabit olduğuna göre, ayrıca bu konuda bu ayet-i kerime ile onun benzeri diğer ayet-i kerimelerin dışında bir emir de nazil olmadığına göre, bu ifade, yalnızca söz konusu dört şeyin haram kılındığını göstermektedir.

Yani Yüce Allah peygamberine emrederek şöyle buyurmaktadır: Ey Mu-hammad! Allah'ın kendilerine verdiği rızık Allah'a iftira ederek haram kılan şu kimselere de ki: Ben bir kimseye şu aşağıdaki dört hususun dışında kalan herhangi bir şeyin haram kılındığını görmemekteyim:

1- Meyte (ölü): Şer*î bir kesim olmaksızın ölen hayvandır. Bu kelime, boğulmuş, ağır bir darbe ile vurulup öldürülmüş, yüksekte düşüp ölmüş, süsülmüş, yırtıcı bir hayvanın yediği ve benzer şekilde ölmüş hayvanları kapsar. Böylesinin haram kılınmasının sebebi, kanın derinin içinde pıhtılaşp kalmasıyla hayvanın zararlı hale gelmesidir. Bu durumdaki hayvanın zehirlenme, etinin parçalanması sırasında da ondan yiyen bir kimsenin de bundan etkilenerek hastalanıp rahatsızlanmasına sebep teşkil etme tehlikesi her zaman bulunmaktadır.

2- Akmış kan: Yani kesilen hayvanın damarlarından fışkırarak akan, dökülmüş kan. İşte bu, haram kılınan kanın akan kan olduğunun delilidir. İbni Abbas der ki: Burada henüz canlı iken davarlardan çıkan kan ile kesim esnasında şah damarlardan çıkan kan kastedilmektedir. O bakımdan katılıkları dolayısıyla karaciğer ve dalak gibi katı kanlar, bunun kapsamına girmediği gibi, kesilmiş hayvana bulaşmış bulunan kan da girmemekte, damarlarda kalmış kan damlaları da bunun kapsamına girmemektedir. Çünkü bütün bu kanlar akan kan değildir. İkrime Yüce Allah'ın, "Akmış kan" buyruğu ile ilgili olarak şöyle der: Eğer bu ayet-i kerime olmasaydı, insanlar Yahudilerin yaptıkları gibi damarlardaki kanı dahi tespit ederek çıkartmaya çalışırlardı. Beyha-kî'nin Sünen'inde ve Hâkim'in (Müstedrek'inde) rivayet ettiği İbni Ömer yoluyla gelen hadiste şöyle demektedir: "Bize iki ölü ve iki kan helâl kılındı. İki ölü balık ve çekirge, iki kan ise karaciğer ve dalaktır." Akmış kanın haram kılması sebebi ise çeşitli mikrcp ve hastalık yapıcı virüsleri ihtiva etmesidir. Çünkü kan mikropların, hastalık yapıcı virüslerin üremesi için elverişli bir ortamdır.

3- Domuz eti: Domuz yağı ve vücudunun diğer parçaları da domuz eti gibidir. Köpek de domuz gibidir. Bütün bunlar tıpkı meyte ve kan gibi pislik ve tiksinti verici şeylerdir. Temiz nefisler ve sağlıklı tabiatlar bundan tiksindir; ayrıca bunlar vücuda da zararlıdır. Şafiî Yüce Allah'ın, "Ki o pistir" buyruğunu domuzun necisliğine delil göstermiştir. Çünkü oradaki "o" zamiri domuza raci-dir; çünkü zamire en yakın olarak anılmış isim odur.

4- Fısk: Allah'tan başkası adına kesilerek veya üzerinde Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvandır. Yani Allah'tan başkasına ibadet kasdıyla kesilen ve bir kimseye yaklaşmak için Allah'ın adı değil o kimsenin adı anılarak kesilen hayvandır. Bunlar ise dikili

taşların üzerinde ve putların yanında kesilen veya fal oklarıyla yani kumar sonrası kesilen hayvanlardır.

Daha sonra Yüce Allah zorunluluk (zaruret) halini istisna ederek, "Kim de mecbur kalırsa..." diye buyurmaktadır. Yani her kim helâl olan bir şeyi bulamaz da içinde bulunduğu mecburiyet hali onu haram kılınan şeylerden birisini yemeye mecbur ederse, bu ikisi de böyle bir durumu istemediği halde bu durumda kalmış olur ve zaruret haddini de aşmaksızın yiyecek olursa, şüphesiz Allah hayat hakkını korumak için yaptığı bu davranışını affeder, ona merhamet eder. Kendisini ölümden kurtaracak ve telef olmasını önleyecek kadarını yediği için Allah onu bundan sorumlu tutmaz.

Özetle söyleyecek olursak; bu ayet-i kerimeden maksat, tutarsız görüşlerinden hareket ederek bahire, sâibe, vasile, hâmî vb. şeyleri kendilerine haram kılmak şeklindeki bidat ve dinde aslı olmayan davranışlarda bulunan müşriklerin bu tutumlarını reddetmektir. Allah, rasulüne, kendilerine Allah'ın vah-yettikleri arasında bunların haram kılınmış olduğuna dair birşey bulmadığını haber vermesini, bunun yerine şu dört şeyi haram kıldığını bildirmesini emretmektedir: Ölü, akmış kan, domuz eti ve Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenler. Bunların haram kılınmasının esas sebebi ise, bunlardaki maddî tehlikeler ya da akideye ve Allah'a ibadete yakışmayan manevî zararları ve bunların etkilerinin pis oluşudur. Peygamberin görevlerinden birisi ise temiz olan şeylerin mubah kılmak, pis ve murdar şeylerin de haram olduğunu beyan etmektir: "Ve onlara temiz şeyleri helâl kılar, pis ve murdar şeyleri de haram kılar. Sırtla-rındaki ağırlıkları indirir ve boyunlarındaki tasmalarını da kaldırır." (A'râf, 7/157)

Fakat bu ayetten ve benzerlerinden anlaşılan hasr ifadesi mutlak değil, nisbîdir. Bu ayet-i kerime de bu dört şeyin dışında haram kılman hususlara delâlet eden diğer ayet ve haberlerle de tahsis edilmiştir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Onlara pis ve murdar olan şeyleri haram kılar." Bu buyruk çeşitli necasetler, yerdeki haşereler gibi kendilerinden tiksiniilen bütün murdar şeylerin haram kılınmasını gerektirmektedir. Nitekim Buharî ve Müslim Sahih' lerinde Câbir'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Resulullah (s.a.) Hayber günü evcil eşek etlerini yasakladı." Yine bunlar Ebu Sa'lebe'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Resulullah (s.a.) yırtıcı hayvanlar arasından azı dışı olan bütün hayvanları yasakladı." İbni Abbas yoluyla gelen rivayette ise şöyle denilmektedir: "Ve parçalayıcı pençesi olan bütün uçan kuşları (yemeyi) yasakladı." Yine Buharî ve Müslim Hz. Aişe, Hz. Hafsa ve İbni Ömer'den Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Canlılardan beş hayvan vardır ki bunların hepsi de fasıktır, harem bölgesinin içinde de dışında da öldürülürler: Karga, çaylak, akrep, fare ve saldırgan köpek." İşte bunların öldürülmesine dair verilen emir, bunları yemenin haram kılındığına da delâlet etmektedir. Çünkü öldürmek ancak serî boğazlamanın dışındaki bir yolla olur. Böylelikle onların etinin yenilmediği sabit olmaktadır. Diğer taraftan eti yenilebilen hayvanın öldürülmesi nehyedilir.

Şafîiler, ayet-i kerimeyi aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a)den gelen şu rivayetle de tahsis etmektedirler: "Arapların kendisinden tiksindikleri şey de haramdır." Görüşlerinin muhtevası şudur: Kendisine dair helâl ya da haram olduğu hakkında nas varit olmamış, öldürülmesi emrolunmamış, yasak da kılınmamış herhangi bir hayvanı yemekten Araplar hoşlanıyor ise helâldir, şayet tiksiniyor iseler o da haramdır. Bunların delilleri ise Yüce Allah'ın, "Onlara temiz şeyleri helâl kılar ve onlara pis ve murdar şeyleri haram kılar." (A'raf, 7/157) buyruğu ile, "Sana kendilerine neyin helâl kılındığını sorarlar. De ki: Size temiz olan şeyler helâl kılındı" (Mâide, 5/4) buyruklarıdır. Derler ki: Burada temiz olan şeyden kasıt helâl değildir. Çünkü bunun helâl diye anlaşılmasının bir anlamı yoktur; zira bunun takdiri şöyle olur: Size helâl olan şeyler helâl kılındı. Ancak temiz olan şeylerden kasıt Arapların hoşuna giden şeylerdir; pis ve murdar şeylerden kasıt ise onların hoş görmedikleri, tiksindikleri şeylerdir. Bu konuda hoş giden ve gitmeyen hususlarda genel âdetlerine riayet edilir, özel örflere bakılmaz. Çünkü o takdirde helâl ve haram hakkındaki hükümlerin farklı olması sonucu ortaya çıkar.

Seleften pek çok kimse de ayetin zahirini delil göstererek, bu ayet-i kerimede anılan şeylerin dışında kalanları mubah kabul etmişlerdir. Ebu Davud, İbni Ömer (r.a.)'e kirpinin yenilmesine dair soru sorulması üzerine, bu ayet-i kerimeyi okuduğunu rivayet etmektedir.

İbni Ebî Hatim ve başkaları da sahih bir sened ile Hz. Aişe'den rivayetine göre, ona yırtıcı hayvanlardan azı dişiler, kuşlardan da pençeli olanların yenilmesine dair soru sorulduğunda "De ki: Bana vahyolunanlar arasında..." ayetini okuyordu.

İbni Abbas'tan da şöyle dediği rivayet edilmektedir: Yeryüzünde hareket eden hayvanlardan Yüce Allah'ın Kitabında haram kıldıkları dışında haram kıldığı bir şey yoktur deyip, "De ki: Bana vahyolunanlar arasında... bulduklarım yalnız şunlardır" ayetini okurdu. Ayrıca Yüce Allah'ın/Yiyecek kişiye" buyruğunu delil göstererek meyleden haram kılınanın ondan yemek olduğunu belirtmiştir. Bu ise ona göre hayvanın tabaklanmış derisini, kılını ve benzeri kısımlarını kapsamına almaz. Nitekim Resulullah (s.a.) da ayet-i kerimenin ifadesinden bunu anlamıştır. Ahmed ve başkaları İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Şevde b. Zema'a'ya ait bir koyun öldü. Bir diğer rivayette ise bu Sevde'ye değil de Meymune'ye aittir Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Keşke onun derisini almış olsaydınız..." Hanımı "Ölünüş bir koyunun derisini mi alacaktık?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Yüce Allah buyurdu ki: "De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyecek kişiye haram olduklarını bulduklarım yalnız şunlardır: Ölü..." Siz bunu alıp yemeyeceksiniz ki. Eğer o deriyi tabaklayacak olursanız ondan yararlanırsınız."

Daha sonra Yüce Allah özel olarak İsrailoğullarına ceza olmak üzere haram kıldıklarını bize haber vermektedir. Böylelikle Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara teşrî buyurduğu hükümler ile karşılaştırma yapılmaktadır. Allah buyuruyor ki: "Yahudi olanlara da bütün tırnaklıları haram kıldı..." Yani başkalarına değil de yalnızca Yahudilere bütün

tırnaklı hayvanları haram kıldı. Tırnaklı hayvandan kasıt ise parmakları birbirinden ayrı olmayan yahut da kuş türünden olsun, kara hayvanı türünden olsun parmakları birbirinden yarıkla ayrılmamış olan bütün hayvanlardır. Deve, devekuşu, ördek ve kaz gibi. Nitekim İbni Abbas, Mücahid, Katâde ve Saîd b. Cübeyr böyle demişlerdir.

Biz onlara -başkalarına değil- inek ve koyunların kolaylıkla yerlerinden ayrılabilen ve fazlalık olan iç yağlarını da haram kıldık. Çünkü bunlar ete ve kemiğe bitişik bulunmamaktadır. Söz konusu yağlar ise yalnızca içkembe ve böbrekler üzerinde bulunanlardır. Sırt ve kuyruk yağları ise helâldir. Çünkü Yüce Allah "Bunlardan sırtlarına... yapışan müstesna" diye buyurmaktadır. Ayrıca bağırsaklarına yapışan ve kemiğe kansan da müstesna edilmiştir. Biz bütün bu iç yağları kendilerine helâl kılmıştık.

Biz bunları kendilerine azgınlıkları sebebiyle, onlara bir ceza olsun diye haram kıldık. Çünkü onlar haksız yere peygamberleri öldürmüş, Allah'ın yolundan alıkoymuş, faiz yemiş, batıl yollarla insanların mallarını almayı helâl kabul etmişlerdi.

Bu buyruk aynı zamanda Yahudilerin, "Allah bizlere herhangi bir şeyi haram kılmış değildir. Bunun yerine biz İsrailin kendisi için haram kıldığı şeyleri haram kıldık" şeklindeki sözlerini yalanlamaktadır.

Bu, Yüce Allah'ın geçmişte Yahudiler hakkında koymuş olduğu hükmü haber verdiğinden ve bu konuda kimsenin bilgisi olmadığından, onların da "Bize herhangi bir şey haram kılınmadı" şeklindeki sözlerine bir cevap teşkil ettiğinden dolayı Yüce Allah, "Elbette biz sadıklarız" diye buyurmaktadır. Taberî der ki: Yani elbette ki bizler, bizim bunları kendilerine haram kıldığımızı dair verdiğimiz bu haberlerimizle doğru söyleyenleriz. Durum onların iddia ettikleri şekilde bunları kendisine İsrail'in (Hz. Yakub'un unvanı) haram kıldığı şeklinde değildir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır? İbni Kesîr der ki: Yani muhakkak bizler kendilerine vermiş olduğumuz bu ceza ile oldukça adil hüküm verenleriz.

Mücahid ve -Süddî'nin dediği gibi Yahudiler yahut Mekke müşrikleri ey Muhammed seni yalanlayacak olurlarsa ... Doğrusu ey Muhammedi Sana muhalif olan müşrikler, Yahudiler ve onlara benzeyen kimseler peygamberlik ve risalet iddianda, hükümleri tebliğinde seni yalanlayacak olurlarsa, "De ki: Rabbiniz geniş rahmet sahibidir." İşte bu onların Allah'ın geniş rahmetini aramalarına, rasulüne tabi olmalarına bir teşviktir. "Onun azabı ise günahkârlar guruhundan geri çevirilemez." Yani onun azabı hiç bir günahkârdan geri çevirilemez. Bu ise onların son peygamber Allah rasulüne muhalefetlerine karşılık bir korkutmadır.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de teşvik ve korkutmayı bir arada pek çok defa zikretmektedir. Nitekim Yüce Allah bu surenin sonunda da şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak senin Rabbin cezası çok çabuk olandır ve muhakkak ki O, Ga-fûr'dur,

Müşriklerin, Şirki Ve Haram Kılmaya Dair Asılsız Hükümlerini Allah'a Nispet Etmeleri Ve Bu İddialarının Çürütülmesi

148- Şirk koşanlar diyecekler ki: "Eğer Allah dileseydi biz de atalarımız da şirk koşmazdık, hiç bir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de bizim azabımızı tadana kadar böyle yalanladılar. De ki: "Yanınızda bize çıkartıp gösterebileceğiniz bir bilgi var mı? Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve siz sadece yalan uyduruyorsunuz."

149- De ki: "Üstün ve yeterli delil Allah'ındır. Eğer o dileseydi hepinizi birden hidayete kavuştururdu."

150- De ki: "Allah'ın bunu haram kıldığına dair şahitlerinizi getirin." Eğer onlar şahitlik ederlerse sen onlarla beraber şahadet etme! Ayetlerimizi yalanlayanların, ahirete inanmayanların hevalanna uyma! Onlar Rablerine (başkalarını) denk tutuyorlar.

Açıklaması

Bu, müşriklerin şirk koşmalarında haram kıldıkları şeyleri haram kılmak hususunda sıkı sıkıya yapıştıkları bir şüpheleridir. Şüphesiz Yüce Allah onların içinde buldukları şirke muttali olduğu gibi haram kıldıkları şeyleri de bilmektedir. Böylelikle Yüce Allah onların söyleyeceklerini haber vermektedir.

Onlar derler ki: Kendilerinin de şirk koşmaları, atalarının da şirk koşmaları Allah'ın helâl kıldığı ekin ve davarları haram kılmaları da hep Allah'ın dilemesi ve iradesi iledir. Şayet Allah'ın dilemesi olmayacak olsaydı bunların hiç birisi olmazdı. Bu ifadeler tıpkı Cebriye mezhebinin söylediği gibidir.

Bu ayet-i kerimenin bir başka benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Şirk koşanlar

dediler ki: Allah dileseydi biz de, atalarımız da O'ndan başka hiç bir şeye ibadet etmezdik. O'nun emri dışında hiç bir şeyi haram kılmazdık. İşte onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı." (Nahl, 16/35); "Rahman dileseydi biz onlara ibadet etmezdik (derler). Bu hususta onların hiç bir bilgileri yoktur. Onlar ancak yalan söylüyorlar." (Zuhruf, 43/20).

Yüce Allah onların bu şüphelerini, "Onlardan öncekiler de bizim azabımızı tadana kadar böyle yalanladılar" buyruğu ile reddetmektedir. Yani şu Arap müşrikleri ile Mekkelilerin peygamberi Allah'ın vahdaniyetini ve ilâhlığı ispatlaması konusunda şeriat koymayı, helâl ve haram kılma yetkisini yalnız ona verip şirki reddetmesi ve çürütmesi hususunda yalanladıkları gibi, bunlardan öncekiler de kendi peygamberlerini ilim ve akla dayalı hiç bir esasa bağlı olmaksızın yalanlamışlardı.

Bunun sebebi ise onların, peygamberlerin getirdiklerini yalanlamaları, bunlar üzerinde durup düşünmemeleridir; durup düşünecek yerde onlardan yüz çevirmeleridir. Diğer taraftan, eğer onların söyledikleri o sözler doğru olsaydı, Allah küfürleri sebebiyle onları cezalandırmazdı. Çünkü Yüce Allah adildir. Eğer onların küfre götüren davranışları Allah'ın zorlama ve baskısı sonucu ortaya çıkmış olsaydı, bu yaptıklarından dolayı cezalandırılmayı hak etmezlerdi. Ayrıca Yüce Allah da Kur'an-ı Kerim'de, "Günahları sebebiyle onları azap ile yakaladık, zulüm ve küfürleri sebebiyle onları helak ettik" gibi buyruklarını defalarca tekrarlamazdı.

İşte Yüce Allah'ın, "Bizim azabımızı tadana kadar" buyruğunun anlamı budur; yani yalanlamaları sebebiyle onlar üzerine azap indirinceye kadar. Bu ise onların küfürlerinin, şeriata aykırı olarak helâl ve haram kılmalarının bizzat kendi tercih ve iradeleri ile olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Yüce Allah imanı ilham etmeye, kendileriyle küfür arasına engel koymak suretiyle tavırlarını değiştirmelerine kadir idi. Onların takındıkları bu tavır da aynı şekilde Allah'ın iradesi ile olurdu. Zira kâinatta Allah'ın meşiet ve iradesi olmaksızın hiç bir şey meydana gelmez.

Daha sonra Yüce Allah peygamberine ileri sürdükleri iddialarına dair delil getirmelerini istemesini emretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "De ki: Yanınızda bize çıkartıp gösterebileceğiniz bir bilgi var mı..." Yani sizlerce gerçekten söylediğinize uygun delil olabilecek bilinen bir husus ve açık bir belgeniz var mıdır? Bunu bize çıkartıp gösterebilir ve biz de onu kavrayalım diye açıklayabilir misiniz? Böyle bir soru onlarla bir çeşit alay etmektir. Söyledikleri bu söze delil getirmenin imkânsız olduğunu açıklamak ve iddiaları dolayısıyla onları azarlamak içindir.

Onların gerçek durumları ise Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, "Siz ancak zanna uyuyorsunuz..." şeklindedir. Yani söylediğinize ve tabi olduğunuza dair vehim, hayal, yanlış inanış dışında gösterebileceğiniz bir delil ve bir belgeniz yoktur. Sizler ancak bu iddialarınızla Allah'a yalan uydurmaktasınız.

Daha sonra Yüce Allah hak din lehine apaçık delili getirme gücünün zatına has olduğunu ifade ederek şöyle buyurmuştur: "De ki: Üstün ve yeterli delil Allah'ındır..." Yani ey Peygamber! Şu cahil müşriklere ikna edici delili getirmekten yana acze düşmelerinden ve iflas etmelerinden sonra de ki: Dilediği gerçekleri ispatlamak ve batılı çürütüp inanç esaslarını, isabetli şariat ve hükümleri ispatlamak, peygamberlerini kendileriyle desteklediği pek çok mucize ve ayetlerle şahsî kanaatiniz olan görüşleri çürütüp ortadan kaldırmak için olan mükemmel ve eksiksiz delil, Allah'ındır.

Eğer Yüce Allah sizi de başkalarını da bütün insanları da öğretmek, irşat etmek, düşünmek ve istidlalde bulunmaksızın hidayete erdirmek isteseydi, elbette bunu yapar ve sizlerin tıpkı melekler gibi fitrî olarak iman etmenizi sağlardı. Böylelikle sizin seçimde bulunmak hususunda herhangi bir rolünüz, bir iradeniz, hayır ile şer, hak ile batılı ayırd etmeniz söz konusu olmaz; yine size muhalefet edenlerin takınacakları tavır da Allah'ın dilemesi ile olurdu. O halde bunlara düşmanlık etmeniz doğru değildir. Size düşen onları da uygun bulmak, onlara muhalefet etmemektir. Çünkü meşiet aynı zamanda sizin üzerinde bulunduğunuz hali de onların üzerinde buldukları hali de bir arada istemektedir.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Allah dileseydi hepsini hidayet üzere toplardı." (En'am, 6/35); "Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunanların hepsi toptan iman ederdi. Sen insanları iman edenler oluncaya kadar zorlayacak mısın?" (Yunus, 10/99).

Daha sonra Yüce Allah peygamberine müşriklerden haram kıldıkları bu şeylerin Allah tarafından haram kılındığına dair iddialarının doğruluğuna tanıklık edecek şahitler getirmelerini istemesini emrederek, "De ki: Allah'ın bunu haram kıldığına dair şahadet edecek şahitlerinizi getirin..." diye buyurmaktadır. Yani Allah'a yalan uydurarak haram olduklarını iddia ettiğiniz bu şeyleri Allah'ın haram kıldığını, gözleriyle gördüklerine dair lehinize şahitlikte bulunacak şahitlerinizi getiriniz.

Bunların şahitlik edecekleri var sayılsa bile, sen onları doğrulama, bu dediklerini kabul etme, onların şahitliklerine razı olma! Çünkü onların dediklerini kabul edecek olursa tıpkı onlarla birlikte aynı şahitlikte bulunmuş gibi olur ve o da onlardan bir kişi durumuna gelir. Çünkü onlar durum bu iken yalan ve iftira yoluyla şahitlik edeceklerdir. O halde onlar yalan yere şahitlik eden kimselerdir. Ayrıca Allah'ın birliğine ve rabliğine delâlet eden Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimselerin nevalarına tabi olma. Ki bu ayetlerin bir kısmı, teşrî (yasa koyma), helâl ve haram kılma hakkının yalnız Allah'a ait olduğunu ortaya koymaktadır ve sen ayrıca ahiretin geleceğine inanmayanların, nevalarının peşinden giden şu cahillerin ardından gitme. Bunlar ahirete inanmadıkları için konu ile ilgili deliller kendilerine sunulduğu zaman bu delillere kulak vermezler. Hem onlar Rablerine ortak koşanlardır. Hayır sağlamak, zararı önlemek, hesap görmek, amellerin karşılığını almak hususunda onlar Allah'a denk ve ortaklar koşarlar. [\[37\]](#)

Haram Kılınan On Şey Yahut On Tavsiye (Emir)

151- De ki: "Gelin rabbinizin size neleri haram kıldığını ben size okuyayım! O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de rızkınızı veren biziz, onların da. Kötülüklerin gizlisine de açığına da yaklaşmayın. Allah'ın haram kıldığı bir canı hak ile olmadıkça öldürmeyin. İşte size bunları emretti; akıl edesiniz diye.

152- Yetimin malına ergenlik çağına erişinceye kadar, en güzel olanından başka bir şekilde yaklaşmayın. Ölçü ve tartıyı tam ve doğru yapın. Biz kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemeyiz. Söylediğiniz zaman da -akraba dahi olsa- adil olun. Allah'ın ahdini de yerini getirin. İşte size bunları emretti; iyice düşünesiniz diye.

153- Ve şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur, ona uyun. Başka yollara uymayın ki, sonra sizi yolundan ayırırlar. İşte size bunları emretti; sakınası-nız diye."

Açıklaması

Ey Muhammed! Allah'tan başkalarına ibadet eden, Allah'ın kendilerine verdiği rızkı haram kılıp çocuklarını öldüren, kendi hevaları ve şeytanların kendilerine verdiği vesveselerle kendileri için helâllar ve haramlar koyan şu müşriklere de ki: Geliniz, bana yöneliniz. Size Rabbinizin gerçekten ve fiilî olarak haram kıldığı şeyleri haber vereyim, okuyayım, anlatayım. Benim vereceğim bu haber O'ndan gelen vahiy ve emir iledir. Yoksa tahmin ve zanna dayalı şeyler değildir. Çünkü yasa koyma (teşrî) ve haram kılma hakkı yalnız Allah'ındır. Ben de, indirdiklerini O'ndan alıp tebliğ eden elçisiyim. Bunlar ise on tavsiye (emir) dir. Beşi yasak kipiyle, beşi de emir kipiyledir.

Özellikle, vasiyetler daha genel olmakla birlikte, haram kılmanın söz konusu edilmiş sebebi ise, haramların açıklanmasının, onların dışında kalanların helâl olmasını gerektirmesindedir. Bunların başında Allah'a ortak koşmak söz konusu edildi. Çünkü en büyük haram ve en büyük günah budur.

Sözü geçen bu vasiyetler şöylece sıralanmaktadır:

1- Allah'a şirk koşmaktan uzak durmak:

"O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın." İfadede şu takdirde hazfedilmiş kelimeler de vardır: Ve o sizlere Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamanızı da emretmektedir. İsterse Güneş, Ay ve yıldız gibi yaratılış itibariyle büyük olsun, isterse de melekler, peygamberler ve salih kimseler gibi kadir ve kıymeti itibariyle büyük olsun. Çünkü bütün bunlar Allah'ın yaratığıdır, Allah'ın kullarıdır: "Göklerde ve yerde bulunan herkes mutlaka Rahman'a kul olarak gelecektir." (Meryem, 19/93)

O halde sizin yalnızca O'na ibadet etmeniz, O'nu tazim etmeniz gerekir. Hevalara ibadet dolayısıyla yaptığınız teşrîleri terk etmeniz gerekir.

2- Ana-babaya iyilik etmek:

"Ana-babaya iyilik edin." Yani kalpten gelen bir şekilde, eksiksiz olarak ana babaya iyilikte bulununuz.

Şirkin yasaklanmasından sonra, Allah'a itaat ile birlikte anne babaya iyilik etmek, Yüce Allah'ın Kitabında çok defa bir arada zikredilmektedir. Çünkü Yüce Allah yaratan ve rızık verendir. Anne baba ise birer vasıta. Bunlar çocuğun terbiye edilmesi yükünü, ona gelebilecek eziyet ve zararları da defetme sorumluluğunu ifa ederler. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbin kendisinden başkasına ibadet etmemenizi, anne babaya iyilik etmenizi hükmetti." (İsra, 17/23); "Bana ve ana babana şükret diye (emrettik); dönüş yalnız banadır. Eğer hakkımda bilgin olmadık bir şeyi bana ortak koşman için seninle mücadele edecek olurlarsa, onlara itaat etme! Bununla birlikte dünya hayatında onlarla iyi geçin!" (Lokman, 31/14-15). İşte bundan dolayı anne babaya karşı gelmek ve itaatsizlik büyük günahlardandır. Onlara iyi davranmak ise amellerin en faziletlielerindedir. Buharı ve Müslim, Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.)'a "En faziletli amel hangisidir?" diye sordum. O, "Vaktinde kılınan namazdır" diye buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye sordum. "Anne babaya iyilikte bulunmaktır" dedi. "Sonra hangisidir?" diye sordum. "Allah yolunda cihad etmektir" dedi." Hafız İbni Merdûveyh, Ebu'd-Derdâ ve Ubâde b. -Sâmit'ten her birisinin şöyle dediğini rivayet etmektedir. "Can dostum Allah rasulü bana şunu emretti: Anne babana itaat et, eğer sana kendileri için dünyayı feda etmeni emredecek olurlarsa bunu dahi yap." [\[38\]](#)

Anne babaya iyilik ise onlara, -korku ile ve çekinerek değil- atıfet ve sevgiden kaynaklanan iyi, asil bir şekilde davranmaktır. Ayrıca çocuk anne babasına nasıl davranırsa onun çocukları da ona öyle davranır; aradan bir zaman geçmiş olsa bile. Taberânî -Evsat' ta İbni Ömer'den Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet

etmektedir: "Babalarınıza iyilik yapınız ki, çocuklarınız da size iyilik yapsın. İffetli olunuz ki, hanımlarınız da iffetli olsun."

3- Kız çocuklarının diri diri gömülmesinin haram kılınması:

"Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin." Şanı yüce Allah, anne babalara, dede ve ninelere iyilikte bulunmayı vasiyet ettikten sonra, buna çocuklara, torunlara da iyilikte bulunmayı atfedip şunu zikretmektedir: Rabbinizin size vasiyet ve emrettiği şeylerden birisi de, başınıza gelecek bir fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmemenizdir. Çünkü sizleri de onları da rızıklandıran Allah'tır. Yani size bağlı olarak Yüce Allah onları da rızıklandırır. O bakımdan halihazırdaki fakirlikten korkmayız. Umulan bir fakirlikten çekinmeyiniz. Muhakkak Yüce Allah kulların rızkını üzerine alandır. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bu ayet-i kerimeyi andırmaktadır: "Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz, onları da rızıklandıran biziz, sizleri de. Muhakkak onları öldürmek büyük bir günahdır." (İsra, 27/31). Her iki ifade arasındaki farka gelince: En'am süresindeki tabir ile kastedilen şudur: Halihazırdaki fakirliğiniz dolayısıyla onları öldürmeyiniz. O bakımdan önce babaların rızkının verilmesi söz konusu edildi. Çünkü halihazırda fakirlikten etkilenen öncelikle babadır. İsra süresindeki ifade ile anlatılmak istenen de şudur: Gelecekte ortaya çıkacak fakirlik korkusuyla onları öldürmeyiniz. O bakımdan onlara gösterilen ihtimam dolayısıyla önce çocukların rızkı söz konusu edildi. Yani onların rızkı dolayısıyla siz fakir düşeceksiniz diye korkmayız, onların rızkını vermek Allah'a aittir. İşte bununla insan türünü korumanın zorunlu olduğuna bir işaret vardır. Bu da usule (babalara) ve füru'a (çocuklara) eziyet etmenin haram olması ve onların her birisinin gereken şekilde korunup gözetilmesinin emredilmesiyle gerçekleşmektedir. Bundan sonra ise beşinci vasiyette, açıkça ve mutlak olarak ifade edilen, insanın öldürülmesinin haram kılması da buna eklenmektedir.

4- Kötülük işlemenin haram kılınması:

"Kötülüğün gizlisine de açığına da yaklaşmayınız." Yani kötülüklere yaklaşmaktan çokça sakınıınız. Kötülükler (fevahiş) ise günahı, vebali ve çirkinliği büyük olan her türlü söz ve fiildir. Zina, hiç bir şeyden haberi olmayan mümin ve iffetli kadınlara iftirada bulunmak gibi. Bu kötülükler ister açık olsun, ister gizli olsun durum aynıdır. Araplar cahiliye döneminde gizlice zina etmekte bir mahzur görmüyorlar, açıktan işlenen zinayı çirkin sayıyorlardı. Allah her iki türüsünü de haram kılmaktadır. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "De ki: Benim Rabbim ancak açığıyla gizlisiyle kötülükleri, günahı, haksız yere haddi aşmayı, hakkında hiç bir delil indirmedığı şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır." (A'râf, 7/33). Buharî ile Müslim'de de İbni Mes'ud (r.a.)'dan şöyle dediği varittir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah'tan daha gayretli (kıskanç) kimse yoktur.

İşte bundan dolayı o açığıyla, gizlisiyle bütün hayasızlıkları (kötülükleri) haram

kılmıştır." Sa'd b. Ubâde de Buhari ve Müslim tarafından kaydedilen rivayette şöyle demiştir: "Eğer hanımı bir erkek ile birlikte göreceğim olursam hiç şüphesiz sağa sola meyletmeksizin (etrafa yaymadan o anda) onu kılıçla vururum." Bu husus Resulullah (s.a.)'a ulaştınca Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Siz Sa'd'ın bu kıskançlığından hayrete mi düştünüz? Allah'a yemin ederim, ben Sa'd'dan daha kıskancım. Allah da benden kıskançtır. Bundan dolayı açığıyla, gizlisiyle her türlü kötülüğü, hayasızlığı haram kılmıştır."

Denildiğine göre hayasızlığın açık olanı azaların yaptıklarıyla alâkalı olanlardır, gizli olanı ise kibir ve kıskançlık gibi kalbî amellerle ilgili olanlardır. Ebu's-Şeyh İbni Hayyân el-Ensârî İkrime'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Açıktan kasıt insanlara zulmetmektir. Gizli olandan kasıt ise zina ve hırsızlıktır. Çünkü insanlar bu işleri gizlice yaparlar.

5- Haksız yere öldürmenin yasaklanması:

"Allah'ın haram kıldığı canı hak ile olmadıkça öldürmeyin." Tekit etmek ve ona önem vermek üzere öldürme yasağı özellikle zikredilmiştir. Çünkü bu yasak esas itibariyle açığıyla gizlisiyle kötülüklerin yasaklanmasının kapsamına dahildir. Yani Yüce Allah sizlere İslâm dolayısıyla kendisine saldırıda bulunmanın yasaklandığı canı öldürmeyi haram kılmıştır. Yani Müslümanlar arasındaki ahit ile yahut dar-ı İslâm'da ahit ve emana dayalı olarak ikamet eden Kitap Ehli ve onların dışında olup ahitleri sebebiyle kendilerine saldırmanın haram kılındığı canı öldürmeyi de Allah size haram kılmıştır.

Buharî ve Müslim, Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Ben insanlara Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğuna şahitlik edinceye, namaz kılın-caya, zekât verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu yapacak olurlarsa, benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı ile (bunların dokunulmazlığının kaldırılması hali) müstesnadır. Hesapları ise Allah'a aittir." Tirmizî ve İbni Mace de Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedirler: "Allah'ın ve Rasulünün zimmetine sahip olan bir andlaşmalıyı öldüren kişi Allah'ın himayesini bozmuş olur. Böyle bir kimse cennet kokusunu alamaz ve şüphesiz cennet kokusu yetmiş yıllık mesafeden alınır." Yine Buharî, Abdullah b. Amr (r.a.)'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Her kim bir andlaşmalıyı öldürecek olursa, cennet kokusunu alamaz. Şüphesiz onun kokusu kırk yıllık bir mesafeden alınır."

Hak ile öldürmeye gelince, bunun üç hali vardır. Bunlar Buharî ile Müslim'de rivayet edilen İbni Mesud yoluyla gelen hadis-i şerifte beyan edilmiştir. Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç şeyden birisi ile helâl olur: Zina eden evli (muhsan), cana karşılık can ve dinini terk edip cemaatten ayrılan." Bir diğer lafızda ise "İmandan sonra küfür, ihсандan sonra zina ve haksız yere bir başkasını öldürmek" şeklindedir.

Öldürmenin bu şekilde haram kılması, ancak insanlığa karşı büyük bir suç ve yarattığı her bir şeyi sapasağlam kılan, var eden yaratıcının sanatına bir saldırı oluşundan dolayıdır.

İşte sözü geçen bu haram kılman şeyleri Yüce Allah sizlere vermiş olduğu emir ve yasaklarını aklınızla iyice kavrayasınız diye emretmiştir. Yani Allah'ın verdiği emirleri yapıp yasakladıklarını terk etmek hususundaki hayır ve maslahatı aklınızla kavrayasınız diye indirmektedir. Vasiyet (mealde: emretmek), insanın herhangi bir hayrın işlenmesini ya da bir kötülüğün terk edilmesini bir başkasına ahdetmesi (ondan istemesi) demektir.

Ayet-i kerimenin bu şekilde sona ermesi, içinde buldukları şirk ile bir takım davaları haram kılmalarının, aklen faydalan bilinemeyen şeylerden olduğunu göstermektedir.

6- Yetimin malını korumak:

"Yetimin malına erginlik çağına erişinceye kadar, en güzel olanından başka bir şekilde yaklaşmayın." Yani gözetiminiz altına almayı kabul ettiğiniz yetimlerin mallarından onlar için malın korunmasında, artırılmasında, tehlikelere karşı korunmasında faydalı olandan ve ihtiyaca göre ondan harcama kastından başka bir suretle almayınız. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Haksız yere yetimlerin mallarını yiyenler, ancak karınlarında ateş yiyen (dolduran) kimselerdirler ve onlar cehennemi boylayacaklardır." (Nisa, 4/10).

Bir şeye yaklaşmanın yasaklanması, bizzat o şeyin işlenmesinin yasaklanması- masından daha belîğdir. Çünkü birincisi o şeye götüren sebep ve yolların da yasaklanmasını ihtiva ettiği gibi, o sonucu doğuracağı zannedilen şüphelerin yasaklanmasını da ihtiva etmektedir; yetimin lehine kârlı bir işi yerine getirirken malından bir şeyler yemek gibi. Şanı yüce Allah zaruret veya ihtiyaç olma hali dışında, yetimin malından yemeyi şu buyruğu ile yasaklamış bulunmaktadır: "Büyüyecekler diye mallarını israfla tez elden yemeyin. Muhtaç olmayan kimse (mallarından yemekten) çekinsin. Fakir olan ise ma'rûfbir şekilde yesin." (Nisa, 4/6)

Reşitlik yaşına eriştiklerinde ise yetimlere malları teslim edilir. Bundan dolayı Yüce Allah, "Erginlik çağına erişinceye kadar" diye buyurmaktadır. Yani yetimin malına, güç, kuvvet, melekelerinin tamamlanması ve aklî idrakinin olgunlaşması bakımından erkeklerin seviyesine ulaşmaya kadar yaklaşmayınız. Bu ise eş-Şalın, Mâlik ve seleften bir topluluğun söylediği gibi "ergenleşin-ceye kadar" demektir. Ergenleşmek ise âdeten onbeş ile onsekiz yaş arasında tahakkuk eder: "Eğer onların ergenleştiklerini görürseniz mallarını onlara teslim ediniz." (Nisa, 4/6).

Ayet-i kerimeden maksat ise, yetimin bulûğuna kadar malının korunması, saçıp savrulmaması ve zayi edilmemesidir.

7, 8 - Ölçü ile tartıların tam ve adaletli bir şekilde yapılması:

"Ölçü ve tartıyı da tam ve doğru yapın." İnsanlara bir şey ölçtüğünüz zaman onu tam yapın. Kendi lehinize de bir şey ölçtüğünüz takdirde fazlasıyla ölçmeyin. Satın aldığınız şeylerde yahut da başkalarına sattığınız şeylerde tarttığınız takdirde, kendi lehinize fazlasıyla tartmayın. Bu tartıda fazlalık ve eksiklik olmasın. Herhangi bir eksiklik söz konusu olmaksızın adaletlice tamı tamına tartınız. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: 'Yay o eksik ölçüp tartanlar (mutaffifîn)'in haline!" [39] "Onlar insanlardan ölçü ile aldıklarında tastamam alırlar da insanlara ölçü ile verip yahut tarttıkları takdirde eksik yaparlar." (Mutaffifîn, 83/1-3). Yani alırken de satarken de hakkın eksiksiz verilip alınması söz konusudur. Yüce Allah'ın, "Doğru (adil)" buyruğu ise, alış-veriş hallerinde güç yettiğince adaletin araştırılmasını gerektirmektedir. İşte bundan dolayı daha sonra şöyle buyurmaktadır:

"Biz kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemeyiz." Yani Allah hiç bir kimseye gücünün üstünde herhangi bir zorluk ve meşakkat, yapabileceğinden daha fazla bir şey yüklemeyiz. Bunun içindir ki kişi kasdî olmaksızın hata yapacak olursa, sorumluluk söz konusu değildir. İbni Merdûveyh, Saîd b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.), "Ölçü ve tartıyı da tam ve doğru yapın. Biz kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemeyiz" ayeti hakkında şöyle buyurdu: "Her kim ölçü ve tartıda kendi eliyle eksiksiz ölçüp tartacak olursa -ki Allah bu ikisinde eksiksiz ölçüp tartma niyetinin sıhhatini en iyi bilendir- sorumlu olmaz. İşte "gücünün yetmesinin tevili budur." Bu mürsel ve garip bir hadistir.

Ölçü ve tartılarda eksiklik yapmanın akıbeti gerçekten vahimdir. Acıklı bir azap ile korkutulmak söz konusudur. Nitekim Yüce Allah Şuayb (a.s.) kavmi ile ilgili olarak şunları nakletmektedir: "Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adil bir şekilde, tastamam yerine getiriniz. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyiniz, yeryüzünde bozguncular olarak kötülük yapmayınız." (Hûd, 11/85).

9- Söz söylerken yahut hüküm verirken adaletli davranmak:

"Söylediğiniz zaman da -akraba dahi olsa- adil olun." Yani şahitlik halinde veya hüküm verirken söz söyleyecek olursanız adil olunuz. İsterse lehine ya da aleyhine söz söyleyeceğiniz kişi, sizin yakın akrabanız olsun. Çünkü toplum ve fertlerin işi ancak adalet ile düzene girer. Adalet mülkün esası, yönetimin, hüküm vermenin kaidesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, Allah için şahitler olarak adaleti dimdik ayakta tutan kimseler olunuz. İsterse kendi aleyhinize yahut anne-baba ve akrabalarınız aleyhine olsun." (Nisa, 4/135). İşte söz ile böyle adaletli davranmak, daha önce ölçü ve tartılarda olduğu gibi, fiilen yerine getirilmesi istenen adil olmak gibidir.

10- Ahde vefa:

"Allah'ın ahdini de yerine getirin." Yani onu yerine getirmek, gereğini yapmak, vermiş olduğu emir ve yasaklarda Allah'a itaat etmek, Allah'ın Kitab'ı ve Rasulünün sünneti gereğince amel etmek suretiyle Allah'ın ahdini yerine getiriniz. Bu ise Allah'ın peygamberler aracılığıyla onlara vermiş olduğu akıl ve selim fitratı da kapsamaktadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey Adem oğulları, ben sizlere şeytana ibadet etmeyeceksiniz diye ahdetmedim mi? Çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır." (Yasin, 36/60). Bu, insanların Allah'a verdikleri ahdi de kapsamaktadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ahitleştiğiniz zaman Allah'ın ahdini eksiksiz yerine getiriniz." (Nahl, 16/91). Diğer taraftan insanların karşılıklı olarak birbirleriyle olan ahitleşmelerini de kapsar. Nitekim Yüce Allah müminlerin niteliklerini açıklarken şöyle buyurmaktadır: "Ve onlar ahitleştikleri zaman ahitlerini eksiksiz yerine getirenlerdir." (Bakara, 2/177).

"İşte size bunları emretti, iyice düşünesiniz diye." Yani Allah sizlere, öğüt alırsınız ve bundan önce içinde bulunduğunuz hallerden vaz geçersiniz umuduyla Allah'ın, "Ve onlar hakkı birbirlerine tavsiye ederler, sabrı birbirlerine tavsiye ederler." (Asr, 103/3) buyruğunda emretmiş olduğu üzere öğrtmek ve tavsiye etmek hususunda birbirinize hatırlatasınız diye, bunları emretmektedir.

Daha sonra Yüce Allah bu tavsiyeleri (emirleri), bunun hak ve dosdoğru yolunun kendisi olduğunu açıklayarak sona erdirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Ve şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur." Yani dosdoğru yol bu olduğu için artık siz buna uyunuz. Türlü görüş, heva, bidat ve sapıklıklar ihtiva eden değişik yollara uymayınız. O zaman bu yollar sizleri tefrikaya ve ayrılığa götürür; Allah'ın hak dininden ve onun en mükemmel yolundan sapmanız sonucunu verir. İbni Abbas Yüce Allah'ın, "Başka yollara uymayın..." buyruğu hakkında şunları söylemektedir: Yüce Allah müminlere cemaatle birlikte olmayı emretmekte, ayrılık ve tefrikayı onlara yasaklamakta, sizden öncekilerin, ancak Allah'ın dininde tereddüt göstermeleri ve tartışmaları dolayısıyla helak olduğunu haber vermektedir.

Peygamber (s.a.) sırat-ı müstakim'i açıklamış bulunmaktadır. İmam Ah-med, Nesaî, Ebu's-Şeyh İbni Hayyân ve Hâkim, Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini naklederler: Resulullah (s.a.) eliyle bir çizgi çizdikten sonra şöyle buyurdu: "İşte bu Allah'ın dosdoğru yoludur." Daha sonra o çizginin sağına ve soluna da çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu: "Bu yollardan her birisinin başında ise mutlaka o yola çağıran bir şeytan vardır." Daha sonra "Ve şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yolumdur, ona uyun, başka yollara uymayın ki sonra sizi onun yolundan ayırırlar..." ayetini okudu.

Ahmed, Tirmizî ve Nesaî de -Nevvâs b. Sem'â'dan Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Allah şöyle bir misal verdi: "Dosdoğru bir yol ve bu yolun her iki tarafında açılmış kapıları bulunan iki yüksekçe duvar bulunmaktadır. Kapıların

üzerinde sarkıtılmış perdeler ve bu yolun kapısında ise şöyle diyen davetçi bulunmaktadır: Ey insanlar, haydi geliniz, hep birlikte dosdoğru yola giriniz ve ayrılığa düşmeyiniz. Sıratın üst tarafından da herhangi bir kimse o diğer kapılardan birisini açmak isteyecek olursa, şöyle diyen bir davetçi vardır: Yazık sana, açma o kapıyı! Çünkü sen o kapıyı açtın mı içine dalar girersin. Buradaki dosdoğru yol İslâm'dır. Onun sağ ve solundaki yüksekçe duvarlar Allah'ın sınırlarıdır. Açık kapılar Allah'ın haram kıldığı şeylerdir. Dosdoğru yolun başındaki davetçi Allah'ın Kitabıdır. Onun üst tarafında bulunan davetçi ise her Müslümanın kalbinde Allah'ı hatırlatan öğütçüdür."^[40]

Tevrat Ve Kur'an-ı Kerimin İndiriliş Sebebi

154- Sonra biz Musa'ya o Kitab'ı, ihsan eden kimseye nimeti tamamlamak, her şeyi geniş geniş açıklamak, bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere verdik. Belki Rablerine kavuşacaklarına inanırlar.

155- İşte buda indirdiğimiz mübarek bir Kitaptır. Öyleyse ona uyun ve sakının ki merhamet olunasınız.

156- "Kitap bizden önce iki topluluğa indi. Bizim ise gerçekten onların okuduklarından hiç haberimiz yok" deme-yesiniz.

157- Veya demeyesiniz ki: "Bize de kitap indirilseydi muhakkak ki onlardan daha fazla hidayete ererdik." İşte size Rabbinizden apaçık bir delil, bir hidayet ve bir rahmet gelmiştir. Artık Allah'ın rahmetini yalanlayan ve onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kimdir? Biz ayetlerimizden yüz çevirenleri yüz çevirdiklerinden dolayı azabın kötüsü ile cezalandıracağız.

Açıklaması

Buradaki buyruklarda hazfedilmiş bir ifade vardır ki onun da takdiri "de ki" sözüdür. Yani ey peygamber olarak gönderdiğim Muhammed! Şu insanlara şunları söyle: Şüphesiz

ki bizler Musa'ya Kitab'ı verdik. Bu ifade, on vasiyetin açıklanmasına dair sözün başlangıcında yer alan buyruklara "sonra" kelimesi ile bir atıftır. Yani sonra bu vasiyetlerden de daha büyük ve şümüllü olmak üzere biz Musa'ya Kitab'ı verdik. Böylelikle bütün söylenen sözler müşriklere hitap haline gelmektedir: Gelin sizlere Rabbinizin size neyi haram kıldığını, neyi tavsiye ettiğini okuyayım. Bunlar ise şunlar şunlardır. Sonra onlara söyle ki: Şüphesiz biz Musa'ya Kitab'ı verdik... Yani Allah'ın sana vahyettiklerini de, Musa'ya bildirdiklerini de onlara haber ver.

Kur'an-ı Kerim'de Tevrat'tan defalarca söz edilmektedir. Çünkü Tevrat, İncil ve Zebur'a göre Kur'an-ı Kerim'e daha çok benzemektedir. Zira Tevrat da bütün teşri hükümleri ihtiva ediyordu. Tevrat da Kur'an-ı Kerim de başlı başına birer şeriattir, İncil ve Zebur ise böyle değildir. İncil, bir takım öğüt, misal ve tarihî malûmatın yer aldığı bir kitaptır. Zebur ise övgü, münacaat ve okunan bir takım parçaların toplandığı bir kitaptır. Arapların ileri akıllılarından pek çok kimse kendilerinin de Tevrat gibi bir kitaplarının olmasını temenni ederlerdi. Kendilerine böyle bir kitap gelse Yahudilerden daha bir hidayet üzere olacaklarını, böyle bir kitaptan daha büyük çapta yararlanacaklarını kabul ediyorlardı. Çünkü bunlar keskin zekâ, ileri bir akıl ve kavrayış gibi özelliklere sahiptiler.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'e dair 'Ve şüphesiz ki bu, benim dosdoğru yo-lumdur. Ona uyun...' buyruğu ile haber verdikten sonra, buna Tevrat'ı ve Tevrat'ın kendisine indirildiği peygamberi övmek suretiyle atıfta bulunarak şöyle buyurmaktadır: "Sonra biz Musa'ya o Kitab'ı... verdik." Şanı yüce Allah az önce de açıkladığımız gibi Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'i bir arada çokça zikretmektedir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ondan önce ise bir önder ve bir rahmet olmak üzere Musa'nın Kitabını indirmişti. Bu ise dili Arapça olan (önceki kitapları) doğrulayan bir kitaptır." (Ahkâf, 46/12). Yüce Allah'ın bu surenin baş tarafındaki şu buyruğu da bu türdendir: "De ki: İnsanlar için bir nur ve bir hidayet olarak Musa'ya gelen, sizin onu parça parça kağıtlar haline koyup kimini açıkladığınız, çoğunu da gizlediğiniz kitabı kim indirdi?" (En'am, 6/91).

Az önce gördüğümüz üç ayet-i kerimede söz konusu edilen ve bir benzerleri de İsra suresinde bulunan on vasiyet ise ibadet ve muamelâta dair hükümlerin teşriinden önce Mekke'de indirilmiş ilk buyruklardandır. Aynı şekilde bunlar, Hz. Musa'ya dininin esaslarına dair ilk nazil olan ayetlerdir. Yine bunlar peygamberler vasıtasıyla tebliğ edilen dinlerin aslını teşkil etmektedir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O, Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimi-zi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi dinden size şeriat yaptı. Dini dosdoğru ayakta tutun ve onda tefrikaya düşmeyin diye." (Şûra, 42/13). Allah Teâlâ'nın bütün peygamberlere tavsiye ettiği dinin ortak yönü tevhid, üstün ahlâkî değerlere sahip olmak ve kötülüklerden, hayasızlık ve münkerlerden uzak durmaktır.

"İhsan eden kimseye nimeti tamamlamak..." için verdik. Yani biz Musa'ya Kitab'ı ona uyan, onunla hidayet bulan, iyi davranan kimselere nimetimizi, şeref ve değerini tamamlamak için verdik. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve biz onları emrimizle

yol gösteren önderler kıldık." (Enbiya, 21/73).

Buyruğun anlamının şöyle olması da mümkündür: Biz Musa'ya Kitab'ı tam olarak verdik. Yani insanların ihtiyaç duyacakları her türlü teşri hükümleri ihtiva edip toplayan ve hitapların en güzel şekline sahip kapsayıcı, tam ve eksiksiz olarak; yani en güzel ilahî kitaplara ait güzellikleri ve mükemmellikleri ihtiva eder şekilde kıldık. Şu kadar var ki daha sonra gelen şu ifade bu şekilde anlama imkânını zayıflatmaktadır: "Her şeyi geniş geniş açıklamak", yani biz ona şeriatinde gerek duyacağı her şeyi tamam, eksiksiz ve toplayıcı olarak Kitab'ı ona verip indirdik. Nitekim Yüce Allah Hz. Musa hakkında şöyle buyurmaktadır: "Ve biz ona levhalarda her şeye dair yazdık." (A'râf, 7/145).

"Bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere" yani o hakka ileten bir hidayet kitabıdır. Onunla hidayet bulan ve ona uyan kimseler için de bir rahmet sebebidir. Razî der ki: "Rahmet olma"nın anlamı, dinde nimet olmasıdır."

"Belki Rablerine kavuşacaklarına inanırlar." Biz ona Kitab'ı sözü geçen bütün muhtevası ile ve nitelikleriyle verdik ki, onun kavmi Rablerine kavuşacaklarına iman etsinler. Yani Allah'ın kendilerine vaad etmiş olduğu sevap ve cezaya kavuşacaklarına inansınlar diye. Buna iman edecek olurlarsa şüphesiz bir, tek ve ortaksız olan Allah'a iman etmiş olurlar.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim'in niteliklerini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "İşte bu da... bir kitaptır." Yani bu Kur'an-ı Kerim de şanı yüce ve büyük bir kitaptır. Din ve dünyada hayır ve faydası pek çoktur. Sabit ve değişmezdir, nes-holmaz. Daimi hidayetin, kurtuluşun, felahın bütün sebeplerini kendi bünyesinde toplamıştır. O bakımdan bu kitabın size gösterdiği yola uyunuz. Bu kitabın size yasakladığı, nehyettiği küfür ve ateşten sakınınız ki, dünyada ve ahi-rette de Allah'ın geniş rahmetine nail olasınız. .

İşte bu, ayetleri üzerinde gereği gibi düşünmek ve onunla alay etmek suretiyle Kur'an-ı Kerim'e tabi olmaya dair yapılan açık bir çağrıdır.

Bu indirdiğimiz bir Kitaptır; -Mekke ehline hitap olarak- kitaplar sadece bizden önce Yahudi ve Hristiyanlara indi demeyesiniz diye. Yani bu konuda ileri sürebileceğiniz bir mazeret kalmaması diye ve ayrıca "Biz önceki kitapları bilmiyorduk, onlardan gafil idik, ne olduklarından haberimiz yoktu, çünkü o kitaplar bizim dilimizde değildi ve ayrıca bizler, bizden başkalarının bilip okuduğunu bilemeyen ümmî bir kavimdik" demeyesiniz diye.

Ve yine şunu da demeyesiniz: Eğer onlara indirilenler bize de indirilmiş olsaydı şüphesiz bizler kendilerine verilenler hususunda onlardan daha hidayet üzere bulunurduk. Çünkü bizim zekâ ve kavrayışımız daha ileri, basiretimiz daha derin ve daha bir kararlıyız. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Olanca güçleriyle Allah adına yemin ederek dediler ki: Andolsun kendilerine bir uyarıcı gelecek olsa, mutlaka o ümmetlerden

birisinden daha bir hidayet üzere olurlardı." (Fâtır, 35/42). Yani Kitap Ehli'nden kendilerine komşuluk eden milletlerden birisinden daha bir hidayet üzere olurlardı, demektir.

İşte yüce Allah şu buyruğu ile de her türlü mazeret ve gerekçenin önünü kesecek şekilde bunlara cevap vermektedir: "İşte size Rabbinizden apaçık bir delil... gelmiştir." Yani Arap soyundan gelme Peygamber Muhammed (s.a.)'in diliyle büyük bir Kur'an gelmiştir. Onda helâl ve haram açıklanmaktadır. Kalplerde bulunan rahatsızlıklara hidayettir, yol göstericidir. Ona uyacak, içinde bulunan hükümlerin izinden gidecek kullan için Allah'tan bir rahmettir. O akide, adab, hüküm ve yasalar hususunda kesin deliller ile desteklenmiş hakkı kuşatan bir kitaptır.

Daha sonra Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'i yalanlayanların kötü akıbetini beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Artık Allah'ın ayetlerini yalanlayan... dan daha zalim kimdir?" Yani doğruluklarını, gerçekliklerini bilip öğrendikten sonra yahut bu konuda imkân sahibi olduktan sonra Allah'ın ayetlerini yalanlayan, onlardan yüz çeviren ve insanların da - Mekke şirk önderlerinin yaptığı gibi- bu ayetler üzerinde düşünmelerini engelleyen kimseden daha zalim hiçbir kimse yoktur. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "Onlar hem ondan alıkoyar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar kendilerinden başkasını helak etmiyorlar ama farkında değiller." (En'âm, 6/26).

Daha sonra Yüce Allah bunun ardından Kur'an-ı Kerim'den yüz çeviren herkesi tehdit etmekte, azap ile korkutmaktadır. Nitekim hidayete ulaştıran sebeplerin açıklanmasından sonra çoğunlukla gördüğümüz de budur. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz ayetlerimizden yüz çevirenleri... cezalandıracağız." Yani ayetlerimizden yüz çeviren kimseleri kendi akıllarını, kendilerini de başkalarını da Allah'ın hidayetinden alıkoydukları için ve bu ayetlerden yüz çevirdikleri için en ağır azap ile cezalandıracağız. Çünkü onlar böyle yapmakla hem kendi günahlarını yüklenmekte, hem de haktan alıkoyup engelledikleri kimselerin günahlarını yüklenmektedirler. Bu engelledikleri kimseler ile Allah'ın hidayeti arasında engel teşkil etmektedirler. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "Küfre sapıp Allah'ın yolundan alıkoyanların fesat çıkartmaları sebebiyle azaplarına azap katarız." (Nahl, 16/88). Yani fesat çıkartmaları, hak yoldan başkalarını alıkoymaları sebebiyle kendi azaplarından başka bir azap daha veririz, onlara. [\[41\]](#)

Kafirlerin Kötü Azap İle Son Bir Defa Daha Korkutulmaları

veya Rab^ ayetlerinden bazı,-

nın gelmesinden başkasını mı bekliyorlar? Rabbinin ayetlerinden bazısı geldiği gün, daha önceden inanmamış veya imanında bir hayır kazanmamışsa hiç bir kimseye imanı hiç bir fayda vermez. De ki: "Bekleyin, doğrusu biz de bekleyenleriz."

Açıklaması

Yüce Allah kâfirleri, peygamberlerine muhalefet edenleri, ayetlerini yalanlayıp yolundan alıkoyanları tehdit etmektedir. Onlar ancak şu üç husustan birisinin kendilerine gelmesini bekliyorlar ve ancak bunlardan birisi geldiği takdirde iman edecekler: Meleklerin gelmesi, Rabbin bizzat gelmesi yahut Yüce Allah'tan kahredici ayetlerin gelmesi.

Meleklerin gelmesinin anlamı, onların canlarını almak üzere gelmeleridir. Allah'ın gelişinin anlamı ise onun vaad ettiği dünyada dininin yardımcılara yardım, düşmanlarına da azap vaadidir. Allah'ın ayetlerinden bazısının gelmesi ise, ister istemez iman etmeyi gerektirecek, oldukça baskın ve kahredici bir takım olayların meydana gelmesi demektir.

Mekke müşrikleri meleklerin inmesini, Allah'ın gelmesini veya onu görmeyi istemişlerdi. Nitekim Kur'an-ı Kerim bunu bizlere şöylece nakletmektedir: "Bize kavuşacaklarını ummayanlar üzerimize melekler indirilmeli yahut da Rabbimizi görmeli değil miyiz? derler." (Furkân, 25/21); "Yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmeli değil mi?" (İsra, 17/92). Aynı şekilde Allah'ın bazı ayetlerinin indirilmesini de istemişlerdi. Meselâ "Yahut ileri sürdüğün gibi göğü üzerimize parça parça düşüresin." (İsra, 17/92).

Yüce Allah'ın "Rabbinin gelmesinden" buyruğu acaba Allah hakkında gelişin ve kayboluşun caiz olduğuna delil midir? Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Bu kâfirlerin kanaatlerini aktarmaktadır. Kâfirin inancı ise delil değildir ya da bu mecazî bir ifadedir; Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ve Allah onların binalarına temelden geldi (onları yıktı)." (Nahl, 16/26). Bunun böyle anlaşılmasının sebebi, Yüce Allah hakkında, ortaya çıkmanın ve kaybolmanın imkânsız olduğuna dair delillerin ortada oluşudur.

Bu ayet-i kerimede onların Allah'ın ayetlerini yalanlamaya ve onlara önem vermeyip aldırış etmemeye devam ettiklerine bir işaret vardır.

Daha sonra Hak Teâlâ şu buyruğu ile onlara son bir defa uyanda ve tehditte bulunmaktadır: "Rabbinin ayetlerinden bazısı geldiği gün..." yani ister istemez iman

etmek zorunda bırakan ayetlerin geleceği gün, işte o vakit imanın faydası olmayacaktır. Nitekim Firavun da boğulacağı kesin olarak anlayınca iman etmiş ancak bu imanından istifade edememişti. Aynı şekilde can boğaza gelip dayanmadan önceki genişlik zamanlarında yapılmamış tevbenin de kişiye faydası olmaz.

Bu ayetlerin (alâmetlerin) kimisinin can çıkmadan önce kıyametin belirtileri, alâmetleri ortaya çıkacağı sırada meydana gelmesi mümkündür. Nitekim Buharî bu ayet-i kerimenin tefsirinde kendisinin ve diğer -Tirmizî müstesna-Sünen sahiplerinin Ebu Hureyre'den yaptıkları rivayette Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedirler: "Güneş battığı yerden çıkmadıkça kıyamet kopmaz. İnsanlar artık onu gördüler mi bu sefer yeryüzünde bulunan herkes iman eder. İşte "... önceden inanmamış... hiç bir kimseye imanı hiç bir şekilde fayda vermez" buyruğunun söz konusu olacağı vakit budur." Bir diğer lafzında da şöyle demektedir: "Güneş doğup insanlar onu gördüklerinde hep birlikte iman edecekler. İşte önceden iman etmemiş ise hiç bir kimseye imanın fayda vermeyeceği zaman bu zamandır." Daha sonra bu ayet-i kerimeyi okudu.

Ahmed ve Tirmizî de Ebu Hureyre'den Peygamber Efendimize merfûan şu hadisi naklederler: "Üç şey çıktığı takdirde eğer daha önceden iman etmemişse hiç bir kimseye imanının faydası olmaz: Güneşin battığı yerden doğması, Dec-cal ve Dâbbetü'l-arz'ın çıkması."

"De ki: Bekleyin, doğrusu biz de bekleyenleriz." Yani ey Muhammed de ki onlara: Haydi sizler İslâm'ın gerileyip yok olmasına, peygamberin öldürülmesine, bu dinin zeval bulmasına olan umudunuzu bekleyin durun. Biz de Rabbimi-zin bize doğru olarak vaad ettiği yardımını ve düşmanlarımız için muhakkak gerçekleşecek olan tehdidini beklemekteyiz. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunu andırmaktadır: "Acaba onlar kendilerinden önce gelenlerin başlarına gelen (azap) günlerinin benzerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: Haydi bekleyin, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim." (Yunus, 10/102).

Bu ise iman ve tevbesini kendisine fayda vermeyecek bir zamana kadar erteleyip duran kimselere kesin ve kâfirlere de oldukça ağır bir tehdittir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onlar azabımızı gördüklerinde dediler ki: Yalnızca Allah'a iman ettik. Daha önce ortak koştuklarımızı inkâr ettik. Fakat azabımızı gördükleri vakit, imanlarının kendilerine faydası olmadı." (Mü'min, 40/84-85). [\[42\]](#)

Dinde Ayrılığa Düşmenin Akıbeti

159- Dinlerini parça parça edip kendi- leri bölük pörçük olanlarla senin hiç bir alâkan yoktur. Onların işi ancak ne yaptıkları kendilerine haber verecektir.

Açıklaması

Ebu Hureyre Resulullah (s.a.)'tan şu, "Dinlerini parça parça edip kendileri bölük bölük olanlar.." ayeti hakkında, "Bunlar bu ümmetten olan bidat, şüpheler ve dalâlet ehli kimselerdir" dediğini rivayet etmektedir. Mücahid'in açıklaması da bu şekildedir. Ebu Ümame de Yüce Allah'ın, "Bölük bölük olanlar" buyruğu hakkında, "Bunlar Haricîlerdir" diye açıklamıştır.

Bir grubun (Katâde, Dahhâk ve Süddî) ise şöyle dedikleri nakledilmiştir: Bu ayet-i kerime, Yahudilerle Hristiyanlar hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın dinlerini parça parça ederek farklı dinler ve değişik mezhepler haline dönüştürmüşlerdir.

Ayet-i kerimenin bütün kâfirler hakkında genel olduğu da söylenmiştir. İbni Kesir der ki: Zahir olan o ki, ayet-i kerime dinden ayrılan, ona muhalefet eden herkes hakkında umumidir. [\[43\]](#) Yeni ilim adamlarının doğru gördükleri görüş de budur. Menâr" da der ki: Doğrusu, bu konudaki iki görüşü de bir arada kabul etmektir. Şanı yüce Allah bu surede İslâm'ın delillerini ortaya koyup şirkin şüphelerini çürüterek Kitap Ehli'ni ve onların şeriatlerini söz konusu etti. İslâm çağrısını kabul edenleri birliğe ve kendilerinden öncekilerin ayrılıp dağıldıkları gibi ayrılığa düşmemeye davet etti. Nitekim Al-i İmran suresinde de şöyle buyurulmaktadır: "Kendilerine apaçık delillerin gelmesinden sonra ayrılığa ve anlaşmazlığa düşen kimseler gibi olmayınız. İşte böyleleri için çok büyük bir azap vardır." (Al-i İmran, 3/105).

Ayet-i kerimenin manası şudur: Dinlerini parça parça edip onun bir bölümüne iman ederek kabul eden, diğer bir bölümünü de terk ederek naslarını kendi arzularına göre tevil edip değişik fırkalara ayrılan ve her bir fırkaya, herhangi bir görüşü kabul edip herhangi bir mezhebe taassupla bağlanan kimseler gibi olmayınız. Ey Muhammed! Sen böylelerine ilişme. Onları kendi halleriyle başbaşa bırak; onlarla savaşmana gerek yok. Sana düşen risaleti tebliğ etmek ve hak dinin esaslarını zafere kavuşturmaya çalışmaktır. Sen onlardan da, onların yaptıklarından da uzaksın. Onların mezheplerinden, söylediklerinden uzaksın; onların işlerini, onları hesaba çekmeyi Allah üzerine alır. Sonra ahirette onlara durumlarını bildirecek, onları cezalandıracaktır. -Razî der ki: Ayet-i kerimeden kasıt, Müslümanların söz birliği etmelerini, dinde tefrikaya düşmemelerini, bir takım bidatler

[44]

ortaya koymamalarını bir teşviktir.

Yüce Allah bir başka yerde bu şekilde dinlerini parça parça etmelerini kabul etmeyerek Kitap Ehli hakkında şöyle buyurmaktadır: 'Yoksa sizler Kitab'ın bir bölümüne iman ediyor bir bölümünü inkâr mı ediyorsunuz?' (Bakara, 2/85)

Peygamber (s.a.) de Müslümanları tefrikaya düşmekten sakındırmıştır. Ebu Davud, Muaviye b. Ebi Süfyân (r.a.)'dan şöyle dediğini nakleder: Resulullah (s.a.) aramızda kalkıp şöyle bir konuşma yaptı: "Şunu bilin ki sizden önceki Kitap Ehli olan kimseler yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Şüphesiz bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunun yetmiş ikisi cehennemde birisi ise cennette olacaktır; bu ise cemaatin tuttuğu yoldur." [45] Yine Ebu Davud ve -lafız kendisinin olmak üzere- Tirmizî, Ebu Hureyre (r.a.)'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrıldı. Hristiyanlar da o şekilde bölündü; benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır." [46] Buna göre Yüce Allah'ın, "Dinlerini parça parça edip" buyruğundan kasıt, Yahudi ve Hristiyanların ihtilâfa düştükleri gibi dinleri hakkında anlaşmazlığa düşenlerdir. Dinlerini parça parça ayırmalarının, bir bölümüne iman edip bir bölümünü inkâr demek olduğu da söylenmiştir.

Ayrılığa düşmenin sebepleri pek çoktur. Hükmedip saltanat kurma sevgisi, kavmine, ırkına taassup göstermesi, görüş ve hevasına şiddetli bir şekilde bağlı kalması, din düşmanlarının hile, desise ve tuzaklarına kulak verilmesi, bilgisizlik, geri kalmışlık, gelenek ve göreneklerde başkalarına tabi olmak, bazı devletlerin veya çoğunluğunun düşünce ve inanışta, siyaset ve yönetimde, düzen ve yasalarda dinden ayrılmaları, dini büsbütün terk etmeleri bunların en önemlileri arasında sayılabilir. [47]

İyiliğin Mükâfatı Ve Kötülüğün Cezası

160- Kim bir iyilikle gelirse, ona onun on katı vardır; kim de bir kötülükle gelirse ancak misliyle cezalandırılır ve onlara haksızlık edilmez.

Açıklaması

Kıyamet gününde itaat türünden olan güzel haslet ve iyi amellerle gelen kimseye bu iyiliklerinin karşılığı olarak on misli verilecektir. Bu da Yüce Allah'ın adaleti, kullarına lütfü ve ihsanı kabilindedir. Fakat kimi zaman yapılan iyilik yedi yüz katına ve daha fazla pek çok katına katlanarak verilebilir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah yolunda malarını harcayanların misali her bir başakta yüz tane bulunan yedi başak bitiren bir tane gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah (bağışı) geniş olandır, en iyi bilendir." (Bakara, 2/261). Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a güzel bir ödünçle ödünç verecek kimdir? Allah da o ödünçü o kimseye pek çok misline katlayarak verecektir." (Bakara, 2/245); "Eğer Allah'a güzel bir ödünç ile ödünç verirsiniz onu sizin için katlandırır." (Teğâbün, 61/17).

Bu farklılığı esas sebebi Yüce Allah'ın bu konudaki lütfü ile amelin Allah nezdinde yücelmesini sağlayacak şeylerle birlikte olmasıdır. Niyette ihlâs, amelin ecrini Allah'tan beklemek, iyi ve güzel davranışın gizli yapılması, kimi zaman da kendisine uyulsun diye açıktan yapılması, ümmetin menfaatinin araştırılması gibi.

Her kim bir kötülük işler yahut bir günaha irtikap ederse, onun için de kötülüğe benzer bir kötülükle ceza söz konusudur.

"Ve onlara haksızlık edilmez" yani bu durumda, ister iyilik yapanın ister kötülük işleyenin amelinden bir şey eksiltilmez. İyilik yapanların sevabından bir şey eksiltilmediği gibi, kötülük işleyenlerin de cezaları artırılmaz.

Nebevi hadis-i şerifte iyiliklerde farklılığın ölçüsü, kötülüklere de ceza yolu açıklanmış bulunmaktadır. Ahmed, Buharî, Müslim ve Nesaî'nin İbni Ab-bas (r.a.)'tan rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Aziz ve Celil olan Rabbiniz çok merhametlidir. Her kim bir iyilik yapmak ister de sonra bunu yapmazsa ona bir iyilik olarak yazılır. Eğer onu işleyecek olursa bu sefer o iyilik ona ondan yedi yüze ve pek çok kat fazlasına kadar yazılır. Her kim bir kötülük işlemek ister de sonra bunu işlemezse ona bir iyilik olarak yazılır. İşleyecek olursa bu sefer ona bir (kötülük) olarak yazılır yahut Aziz ve Celil olan Allah onu siler. Allah'ın bunca lütfuna rağmen bir kimse yine de helak olursa işte büyük bir hayırdan mahrum kalan kişi odur." [48] Amellerin yazılması ise melekler aracılığıyla Allah'ın onlara emir vermesi suretiyle gerçekleşir. [49]

Tevhid, İbadet Ve Şahsî Sorumluluk Hususlarında İbrahim'in Dinine Tabi Olmak

161- De ki: "Şüphesiz Rabbin beni dosdoğru yola iletti; halis muvahhid olarak İbrahim'in dosdoğru dinine. O müşriklerden olmadı."

162- De ki: "Muhakkak benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."

163- "O'nun hiç bir ortağı yoktur. Bana böylece emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim."

164- De ki: "Ben Allah'tan başka bir Rab mı arayacağım? Her şeyin Rabbi Allah'tır. Her nefis ancak kendi aleyhine kazanır. Yük yüklenen kimse başkasının yükünü taşımaz; sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Artık O, size hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir."

Açıklaması

Yüce Allah peygamberlerin efendisi peygamberine, kendisini, Allah'ın ihsan etmiş olduğu hiç bir eğriliği ve sapması bulunmayan atası İbrahim'in dini olan sırat-ı müstakime iletmış olduğunu haber vermesini emretmektedir.

Ey peygamber! Bütün insanlara ve bu arada senin kavmine de ki: Şüphesiz benim Rabbim beni hiç bir eğriliği bulunmayan dosdoğru yola iletmış, o yolu tutma muvaffakiyetini bana ihsan etmiştir. Bu ise dünya ve ahiret mutluluğuna götüren, hakkı ayakta tutan, esasları sapasağlam, dosdoğru dindir. Yüce Allah'a yakanrken söylediğimiz, "Bizi dosdoğru yola ilet" buyruğu ile kastettiğimiz de budur.

Bu, İbrahim el-Halîl'in dinidir; siz de o dine tabi olunuz. Çünkü İbrahim (a.s.) bütün şirk ve sapıklık türlerinden uzaklaşmış, hak dine, tevhid dinine yönelmişti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İbrahim'in dininden kendini bilmezden başka kim yüz çevirir ki!" (Bakara, 2/130); "Şüphesiz İbrahim tek başına bir ümmetti. Allah'a itaatkâr, şirkten uzak Hanîfbir Müslümandı. O müşriklerden olmadı. O nimetlerine şükredendi. Rabbi onu beğenip seçmiş, kendisini dosdoğru yola iletmışti. Biz ona dünyada bir güzellik de verdik. Şüphesiz o, ahirette de elbette salihlerdendir. Sonra biz sana, "Hanîf bir Müslüman olarak İbrahim'in dinine uy ve o müşriklerden de olmadı" diye vahyettik." (Nahl, 16/120-123).

"O müşriklerden olmadı", yani İbrahim katiyyen şirk koşmuş değildir. Aksine o Allah'a iman eden, ibadetini yalnızca Allah'a ihlâsla yapan birisiydi.

Meleklerin Allah'ın kızları olduğuna veya Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğuna veya İsa Mesih'in Allah'ın oğlu olduğuna inananlara gelince: İşte bunlardır müşrik olanlar, İbrahim'in dininden uzak düşmüş olanlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendisi ihsan edicilerden olduğu halde varlığını Allah'a teslim edenden ve muvahhid Hanîf olarak İbrahim'in dinine tabi olandan dini daha güzel olan kimdir ve Allah İbrahim'i halîl (pek yakın dost) edinmişti." (Nisa, 4/125).

İşte hak din, ihlâs dini, yalnızca Allah'a ibadet dini budur. Bütün peygamberleri, rasulleri bu din ile O göndermiştir. Bu ise Arap müşriklerinin kendilerini hanîf diye adlandıran İbrahim'in dini üzere olduğunu iddia eden Arap ileri gelenlerinin izledikleri yola uygun değildir. Aynı şekilde bu, İbrahim dininin, Musa ve İsa dininin tabileri olduğunu iddia eden Kitap Ehli'nin (Yahudi ve Hristiyanların) izlediği yola da aykırıdır Buna delil ise Yüce Allah'ın onların tutumlarını reddeden şu buyruğudur: "İbrahim Yahudi de değildi, Hristiyan da değildi, fakat o Hanîf bir Müslümandı. Hem o müşriklerden de değildi." (Âl-i İmran, 3/67).

Bundan dolayı İslâm daveti, bütün peygamberlerin kavuşma noktasıdır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi, Allah nezdinde kabul olunacak din yalnızca yalnızca İslâmdır: "Şüphesiz Allah nezdinde (geçerli) din İslâmdır." (Âl-i İmran, 3/19); "Kim İslâm'dan başka bir din arayacak olursa asla ondan kabul ulunmaz. Hem de o ahirete hüsrana uğrayanlardan olacaktır." (Âl-i İmran, 3/85).

Daha sonra Yüce Allah peygamberine Allah'tan başkasına ibadet eden, ondan başkasının adına hayvan ve kurbanlarını kesin müşriklere şunu haber vermesini emretmektedir: Bu hususta kendisi müşriklere muhaliftir, onlardan farklıdır. Çünkü onun namazı da Allah içindi, ibadetleri de. O'na hiç şirk koş-maksızın bir ve tek Allah'a kulluk etti. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Rabbin için namaz kıl ve kurban kes." (Kevser, 108/2). Yani namazını da, kestiğin kurbanını da Allah'a ihlâs ile takdim et! Gerçek şu ki müşrikler putlara tapar, putlar için kurbanlarını keserlerdi. Allah ona müşriklere muhalefet etmeyi ve niyetini yalnızca Yüce Allah'a halis kılmayı, yalnız onun için amelde bulunmayı emretti.

"De ki: Muhakkak benim njamazım..." yani benim bütün namazlarım, ibadetlerim, dualarım, her türlüyle her bir ibadetim -çoğunlukla "her türlü ibadet" diye çevirdiğimiz "nüsük" kelimesi kurban kesmek, hac ve umrenin ve diğer ibadetlerin belli başlı işlerini eda etmek anlamında çokça kullanılır hale gelmiştir- hayatımda yaptığım bütün işlerim ve ölümüne kadar sahip olacağım imanım ve salih amelim, Aziz ve Celil olan Allah içindir. Yani amel ve maksatlarımların hepsi yalnızca Yüce Allah'ın rızasına münhasırdır. Bu ayet-i kerime bütün salih amelleri ihtiva eden kapsamlı bir ifadedir. Müslümana düşen ise onun

niyetinin, amelinin yaptığı her bir işin yalnızca Yüce Allah için olmasıdır. İster hayatı esnasında yapmış olsun, isterse de ölümünden sonra arkasından gelecek herhangi bir salih amel olsun, hepsi de Allah'a itaat yolunda olmalıdır.

Aslında "ibadetler (nüsük)" in kapsamına dahil olmakla birlikte, özellikle namazın anılması, şirk fesatları ile zaman zaman kirlenebilen ibadetin ruhu, özü oluşundan dolayıdır.

Yüce Allah birdir, tektir, zatında da sıfatlarında da, rububiyetinde de or-taksızdır. İbadet yalnız O'nadır. Teşrî' (kanun koyma ve yasama) yalnız O'ndandır. İşte Rabbim bana bunu emretti ve ben O'nun emirlerine uyan, yasaklarından kaçınan, itaat eden Müslümanların ilkiyim.

İşte bu ulûhiyetin tevhidini ortaya koymaktadır. Hemen akabinde de ru-bubiyetin tevhidini görüyoruz. Yüce Allah buyurmaktadır ki: "De ki: Ben Allah'tan başka bir rab mı arayacağım..." Yani her şeyin mutlak maliki, yaratıcısı, düzenleyicisi, yöneticisi O iken, ben Allah'tan başka rab mı arayacağım? Hem her türlü fayda ve zarar O'ndandır. Nasıl olur da başka bir yaratığı kendime rab kabul edebilirim!

İnsanın yaptığı her bir işin (kötülük olması halinde) cezası mutlaka kendi aleyhinedir. Günah kazanmış hiç bir kimse ebediyen bir başkasının günahını yüklenmez. Her insan kendi amelinin karşılığını görecektir: "Her kişi kazandığı karşılığında rehin olarak alıkonulmuştur." (Tür, 52/21); "(İyilikten) kazandıkları kendileri lehinedir, (kötülükten) yaptıkları da kendi aleyhinedir. (Bakara, 2/286).

İster salih, ister kötü amel olsun her bir insan, yaptığı amelinden sorumlu olduğundan dolayı mutlaka yaptığının karşılığını görecektir; hayırsa hayır, şer ise şer olarak. Kendilerini Hanîfler diye adlandıranların sonunda varacakları yer ise yalnızca Allah'ın huzuru olacaktır. O, dinler hususundaki anlaşmazlıklarınızın mahiyetini size haber verecek ve kendi ilim ve iradesine uygun olarak sizlere amellerinizin karşılığım gösterecektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Sonra dönüşünüz bana olacaktır. Anlaşmazlığa düştüğünüz şeylerle ilgili olarak aranızda ben hüküm vereceğim." (Âl-i İmran, 3/55). [\[50\]](#)

İnsanın Yeryüzünde Halifelik Makamına Getirilişi

165" ° SİZİ yeryüzünün halifeleri ya- pan ve verdikleriyle sizi denemek için kiminizi kiminize derecelerle üstün ki- landır. Şüphesiz ki Rabbim cezası çok çabuk olandır ve muhakkak ki O, Ga- fûr'dur.Rahîm'dir.

Açıklaması

Yüce Allah insanları yeryüzünde birbirlerinin halefleri kılmıştır. Onların kimisi kimisinden sonra gelir. Onlardan önce pek çok nesilleri, ardı arkası kesilmiş toplumlari helak etmiş, daha sonra diğerlerini yeryüzünü imar için onların yerine getirmiştir. Aynı şekilde bunları arzının halifeleri kılmıştır. Onlar oraya sahip oluyorlar, orada tasarruf etmektedirler: "Allah'ın üzerinde sizleri halifelik makamına getirdiği şeylerden (varlığınızdandan) infak ediniz." (Hadid, 57/7).

O zenginlik, fakirlik, şeref, makam ve mevki, ilim, cehalet, ahlâk, akıl ve nzik gibi hususlarda kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılmıştır. Bu farklılık bir acizlik veya bir cahillik değil, aksine size vermiş olduğu şeyler hususunda denemek ve sınamak içindir. O size karşı, deneyici kimsenin davranışı ile davranmaktadır. Meselâ, zengin bir kimseyi zenginliği ile sınar, şüküründen sorumlu tutar; fakiri fakirliği ile sınar ve sabrından sorumlu tutar.

Bundan sonra ise verilecek karşılık ameline göre olacaktır. Bazan insan mükellef tutulduğu hususlarda veya fiilen yaptıklarında kusurlu olabilir. O bakımdan karşılık amellere tabi olarak gelir. Kur'an-ı Kerim'de bu ayet-i kerimenin benzeri pek çoktur. Meselâ: "Andolsun sizi sınavacağız, ta ki, sizden kimlerin mücahid, kimlerin sabreden olduğunu ortaya çıkarıncaya kadar; ve biz sizin haberlerinizi açıklayalım." (Muhammed, 47/31).

Müslim, Sahih' inde Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Şüphesiz dünya tatlıdır. Muhakkak Allah sizi orada halef (veya halife) kılar da nasıl amel edeceğinize bakar. Dünyaya karşı ihtiyatlı olunuz; kadınlara karşı ihtiyatlı olunuz. Şüphesiz ki İsrail oğullarının karşı karşıya kaldığı ilk fitne kadınlar hususunda olmuştur."

Bu sulamadan sonra insanların karşısında onları bekleyen ya ceza ya mükâfattır: "Şüphe yok ki Rabbin cezası çok çabuk olandır ve muhakkak ki O, Ga-fûr'dur, Rahîm'dir." Bu buyrukta hem bir korkutma, hem bir teşvik vardır. Şüphesiz Allah'ın hesabı ve cezası kendisine isyan edip peygamberlerine muhalefet edenler hakkında pek çabuktur. Aynı

zamanda O, azabı pek çetin olandır. O mühlet tamsa bile ihmal etmez. Cezanın süratli olmakla nitelendirilmesinin sebebi ise, gelecek olan her şeyin yakın oluşundandır. Ceza ise ya dünyada kişinin canına, aklına, ırz veya malına zarar vermekle ya da ahirette cehennem azabıyla tahakkuk eder. Bazan her ikisi birlikte de olabilir.

O Yüce Rab, tevbe edenleri bağışlayandır. Peygamberleri getirdikleri yükümlülükler hususunda izleyen, müminlere ihsanda bulunan, çok merhametli olandır. Çünkü O'nun rahmeti gazabını geçmiştir; her şeyi kuşatmıştır. Bu bakımdan O, iyiliğe on misliyle mükâfat verir. Bazan bu mükâfatı dilediği kimselere kat kat fazlasıyla verir. Buna karşılık kötülüğe kendi misliyle ceza verir. Ondan tevbe edene lütuf, kerem ve bağışlamasının bir tecellisi olarak, onu bağışladığı ve dünyada o günahını örttüğü de olur.

İbni Kesir der ki: Yüce Allah Kur*an-ı Kerim'de bu iki sıfatı yani mağfiret ve azabı çokça bir arada zikretmiştir. Şu buyruklarda olduğu gibi: "Şüphesiz senin Rabbin zulümlerine rağmen insanlara mağfiret edicidir ve muhakkak ki Rabbin cezası pek çetin olandır." (Ra'd, 13/6); "Haber ver kullarıma ki şüphesiz ben Gafur ve Rahîm olanım ve muhakkak benim azabım oldukça can yakıcı bir azaptır." (Hicr, 15/49-50). Ve buna benzer hem korkutmayı hem teşviki ihtiva eden diğer ayet-i kerimeler kimi zaman kullarını teşvik ile cennetin niteliklerini anlatarak kendisine çağırırken, kimi zaman da ihsan edeceği lütuf ve rahmet ile teşvik etmekte; kimi zaman korkutarak, cehennemi anarak, cehennemin azabını, cezasını, kıyameti ve dehşetlerini hatırlatarak korkutmak suretiyle kendisine davet etmekte; kimi zaman da herkese kendisine uygun şekilde etki etsin, olumlu sonuç versin diye her ikisi ile bunu yapmaktadır. [\[51\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/302-304.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/307-308.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/308-310.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/316.

[5] Taberî, VIII/2-3.

[6] Râzî, XIII/150-152.

[7] Taberî, VIII/2.

[8] Zemaşeri, 1/524.

[9] Râzî, XIII/152.

[10] Râzî, XIII/149-150.

[11] Bunu Taberî ve İbni Kesir zikretmiş olup İbni Kesir şöyle demektedir: Bu rivayet Katâde ile Ebu Zer arasındaki ravi söz konusu edilmediğinden munkat'ıdır. Bir başka yoldan Ebu Zerr (r.a.)'den olmak üzere de rivayet edilmiştir (Taberî, VIII/5; İbni Kesir, 11/166).

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/316-319.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/322-324.

[14] Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzûl, 128.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/326-327.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/327-331.

[17] Vâhidî, Esbâbu'n-Nüzûl, 128.

[18] İbni Kesir, 11/172; Kurtubî, VII/78.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/335.

[19] İbn-i Kesir, 11/172.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/336-338.

[21] Kurtubî, VII/80.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/339-340.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/340-341.

[23] Taberî, VIII/20.

[24] Taberî, VIII/24.

[25] Taberî, VIII/26.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/345-347.

[26] Taberî, VIII/26; İbni Kesir, 11/176.

[27] Bu hadisi ed-Deylemî, Musnedü'l-Firdevs'te Ebu Bekre'den, Beyhakî'de Şuabu'l-İman'da, Ebu İshak es-Subeyî'den mürsel olarak rivayet etmiş olup zayıf bir hadistir.

[28] Taberî, VIII/28.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/351-354.

[30] Zemahşeri, 1/529.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/357-359.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/362-366.

[33] Taberî, VIII/45.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/370-371.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/371-375.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/380.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/381-385.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/389-391.

[38] İbni Kesir, bu iki hadisin senedinde de zayıflık olduğunu ifade etmektedir.

[39] Tattif, ölçü ve tartıda eksiklik yapmaktır. Bu ya insanlardan hakkını alırken fazlasını almak suretiyle, ya da onlara haklarını verirken eksik vermek suretiyle olur. Nitekim ayetin bundan sonraki bölümlerinde de böyle açıklanmıştır.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/394-401.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/406-409.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/411-412.

[43] İbni Kesir, VIII/214

[44] Râzi, XIV/8.

[45] İbnül-Esîr, Câmiu'l-Usûl, X/407.

[46] İbnül-Esîr, Câmiu'l-Usûl, X/408.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/413-415.

[48] Son cümlelerin hadis-i şerifteki kelime kelime manası şöyledir: "Ve Allah'a karşı ancak helak olmuş kişi helak olur." Bu şekilde tercüme ise, bu hadisin yer aldığı Müslim, İman, 203 v.d. numaralı hadislerde Muhammed Fuâd Abdülbakî'nin neşrinde Kadı İyâd'dan nakledilen açıklamalardan yararlanılarak yapılmıştır (Çeviren).

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/416-417.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/420-422.

[51] İbni Kesir, n/200.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/426-428.

Surenin Adı: 9

Surenin Muhtevası: 9

Kur'an-ı Kerim'e Uymak. 10

İ'râb: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Peygamberleri Yalanlamanın Dünyadaki Cezası 12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Ahirette Küfrün Cezası Ve Ameller Dolayısıyla İnceden İnceye Hesaba Çekilme. 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 13

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15

Mizan: 16

Allah'ın Kulları Üzerindeki Nimetlerinin Çokluğu. 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Hz. Adem'e Secde Emri İle İnsanlığın Taltif Edilmesi,
Şeytanın Aldatması Ve Cennetten Kovulması 17

Belagat: 17

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki 18

Açıklaması 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Hz. Adem'in Cennetteki Kıssası Ve Oradan Çıkartılması

21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Ademoğullarının Dünyadaki İhtiyaçlarının Karşılanması
Ve Şeytanın Fitnesine Karşı Uyarılıp Sakındırılması 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Müşriklerin Teşrîi (Yasa Koymaları) Atalarını Taklitten
İbarettir. Allah'ın Teşrîi İse Peygamberine Gönderdiği Bir
Vahiydir 27

İ'râb: 27

Kelime ve İbareler: 28

[Ayetler Arası İlişki 28](#)

[Açıklaması 28](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30](#)

[Süsün, Hoş Ve Temiz Olan Yiyecek Ve İçeceklerin Mübahlığı 30](#)

[Belagat: 30](#)

[Kelime ve İbareler: 31](#)

[Nüzul Sebebi 31](#)

[Ayetler Arası İlişki 31](#)

[Açıklaması 31](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33](#)

[İnsanlara Yasak Olan Esas Haramlar 34](#)

[Belagat: 34](#)

[Kelime ve İbareler: 34](#)

[Ayetler Arası İlişki 35](#)

[Açıklaması 35](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36](#)

[Her Bir Ümmetin Ve Kişinin Eceli 36](#)

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 36

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Her Bir Ümmete Peygamberi Aracılığıyla Yapılan Hitap Ve Yalanlayanların Allah'ın Ayetleri İle Korkutulmaları 37

Kelime ve İbareler: 37

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38

Yalanlamanın Akıbeti Ve Kafirlerin Cehenneme Giriş Tablosu. 38

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40

Kâfirlerin Cezası 41

Belagat: 41

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 41

Açıklaması 41

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

Takva Sahibi Müminlerin Mükafatı 42

İ'râb: 42

Kelime ve İbareler: 43

Ayetler Arası İlişki 43

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Cennetlikler, Cehennemlikler Ve Araftakiler Arasındaki
Konuşma. 44

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47

Araftakiler İle Cehennemlikler Arasındaki Tartışma. 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 47

Açıklaması 48

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Cehennemliklerin Cennettekilere Söyleyecekleri Veya Cehennemliklerin Kendilerine Yiyecek Ve İçecek Yardımında Bulunmaları İçin Cennetliklerden İmdat İstemeleri 48

Kelime ve İbareler: 49

Ayetler Arası İlişki 49

Açıklaması 49

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50

Kur'an-ı Kerimi Yalanlayanların Kıyamette Pişmanlıklarını Açığa Vurmaları Ve Şefaath İstemeleri 50

Kelime ve ibareler: 51

Ayetler Arası İlişki 51

Açıklaması 51

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52

Yaratan Ve Emreden Allah, Hem Rab Hem İlâhtır 52

Belagat: 52

Kelime ve İbareler: 53

Ayetler Arası İlişki 53

Açıklaması 53

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55

Duanın Meşruluğu, Adabı Ve Yeryüzünde Fesat Çıkarmanın Haram Kılınması 56

İ'râb: 56

Kelime ve İbareler: 56

Ayetler Arası İlişki 56

Açıklaması 56

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57

Yağmurun Yağdırılması, Bitkilerin Çıkartılması Ve Bunların İlâhî Kudrete Delâletleri İle Öldükten Sonra Diriliş 58

Belagat: 58

Kelime ve İbareler: 59

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 59

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60](#)

[Nuh \(A.S.\) Kıssası 60](#)

[Kelime ve İbareler: 61](#)

[Ayetler Arası İlişki 61](#)

[Hz. Nuh \(a.s.\) Kıssası: 61](#)

[Açıklaması 62](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 64](#)

[Hz. Hud \(A.S.\) Kıssası 64](#)

[Belagat: 65](#)

[Kelime ve İbareler: 65](#)

[Hz. Hûd \(a.s.\) Kıssası: 65](#)

[Açıklaması 67](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 68](#)

[Hz. Salih \(A.S.\) Kıssası 69](#)

[Belagat: 69](#)

[Kelime ve İbareler: 69](#)

[Ayetler Arası İlişki 69](#)

[Hz. Salih \(a.s.\) Kıssası: 70](#)

[Açıklaması 71](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 73](#)

[Hz. Lut \(A.S.\) Kıssası 74](#)

[Belagat: 74](#)

[Kelime ve İbareler: 74](#)

[Ayetler Arası İlişki 74](#)

[Hz. Lût \(a.s.\) Kıssası: 74](#)

[Açıklaması 75](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 76](#)

[Hz. Şuayb \(A.S.\) Kıssası 77](#)

[I'râb: 77](#)

[Kelime ve İbareler: 77](#)

[Hz. Şuayb \(a.s.\) Kıssası: 78](#)

[Açıklaması 79](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81](#)

[Şuayb \(A.S.\)'ın Kavmiyle Konuşmasının Devamı, Halkın Zelzele İle Cezalandırılması 82](#)

Belagat: 82

Kelime ve İbareler: 82

Açıklaması 82

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Allah'ın, Milletleri Helak Etmeden Önce Darlığa Sokması, Bolluğa Çıkarması Konusundaki Kanunu. 84

Belagat: 85

Kelime ve İbareler: 85

Ayetler Arası İlişki 85

Açıklaması 85

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 86

Hayrın Artması İçin İmana Teşvik, Erken Gelen Azapla Küfürden Korkutma. 86

Belagat: 86

Kelime ve İbareler: 87

Ayetler Arası İlişki 87

Açıklaması 87

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88

[Helak Edilen Ülke Halkının Kıssalarından İbret Almak. 88](#)

[Kelime ve İbareler: 88](#)

[Ayetler Arası İlişki 88](#)

[Açıklaması 89](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 89](#)

[Musa \(As.\)'ın Firavun Ve Avanesiyle Olan Kıssası 89](#)

[Belagat: 90](#)

[Kelime ve İbareler: 90](#)

[Ayetler Arası İlişki 90](#)

[Musa \(a.s.\) Kıssası: 90](#)

[Musa \(a.s.\) Kıssasından Alınacak İbretler: 92](#)

[Açıklaması 93](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 94](#)

[Sihirbazların Alemlerin Rabbine İnanması 96](#)

[Belagat: 96](#)

[Kelime ve İbareler: 96](#)

[Açıklaması 96](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 96](#)

[Firavunun Sihirbazları Tehdidi, Onların Allah'a İmanda Israrları 97](#)

[Kelime ve İbareler: 97](#)

[Açıklaması 97](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 98](#)

[Firavun Ve Adamlarınının Musata Ve Kavmine Zulme Yönelmesi 99](#)

[Açıklaması 99](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 100](#)

[Firavun Ailesinin Çeşitli Dünya Azaplarına Uğraması. Dokuz Mucize. 100](#)

[Belagat: 100](#)

[Kelime ve İbareler: 100](#)

[Açıklaması 101](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 102](#)

[Azabın Kaldırılması İçin Musa \(A.S.\)'A Sığınmaları, Verdikleri Sözden Caymaları, Firavun Ve Kavminin Boğulması 104](#)

Kelime ve İbareler: 104

Açıklaması 104

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 105

İsrailogulları'nın, Firavunlardan Sonra Mısır'a,
Amalikadan Sonra Şam'a Vâris Oluşları 105

Belagat: 105

Kelime ve İbareler: 105

Açıklaması 105

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 106

İsrailogulları'nın Allah'ın Kendilerine Olan Nimetlerini
İnkâr Etmeleri 106

Belagat: 106

Kelime ve İbareler: 106

Ayetler Arası İlişki 106

Açıklaması 107

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 107

Musa'nın Rabbiyle Konuşması, O'nu Görmek İstemesi Ve
Kendisine Tevrat'ın İndirilmesi 108

Belagat: 108

Kelime ve İbareler: 108

Ayetler Arası İlişki 109

Açıklaması 109

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 110

Mütekebbirlerin Büyük İlahi Delilleri Anlamaktan Alıkonulmaları: Kibirleşmenin Ve Küfrün Cezası 111

Kelime ve İbareler: 111

Ayetler Arası İlişki 111

Açıklaması 112

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 112

Samirî Ve Buzağı Kıssası 113

Belagat: 113

Ayetler Arası İlişki 113

Açıklaması 113

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 114

Musa (A.S.)'In Harun (A.S.)'a Kızması 115

Kelime ve İbareler: 115

[Ayetler Arası İlişki 115](#)

[Açıklaması 115](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 116](#)

[Zalimlerin Cezası, Tevbe Edenlerin Bağışlanması 117](#)

[Kelime ve İbareler: 117](#)

[Ayetler Arası İlişki 117](#)

[Açıklaması 117](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 118](#)

[Buzağıyı İlah Edinme Olayının Sonu. 118](#)

[Belagat: 118](#)

[Kelime ve İbareler: 118](#)

[Ayetler Arası İlişki 119](#)

[Açıklaması 119](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 119](#)

[Hz. Musa \(A.S.\)'In Rabbi İle Konuşması, Onu Görme Ve Münacatta Bulunmak İçin Yetmiş Kişi Seçmesi 119](#)

[Kelime ve İbareler: 119](#)

[Ayetler Arası İlişki 119](#)

[Açıklaması 120](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 120](#)

[Musa \(A.S.\)'In Yaptığı Duanın Kalan Kısmı Ve Onun Peygamberliği İle Rasûlullah'ın Peygamberliği Arasındaki İman Bağı 121](#)

[Belagat: 121](#)

[Kelime ve İbareler: 121](#)

[Açıklaması 122](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 123](#)

[İslâm Davetinin Genelliği 125](#)

[Ayetler Arası İlişki 125](#)

[Açıklaması 125](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 126](#)

[Musa \(A.S.\)'Nin Kavminden Hakka Tabi Olanlar, Allah'ın Tih Çölünde İsrailoğulları'na Nimetleri 126](#)

[Kelime ve İbareler: 126](#)

[Ayetler Arası İlişki 127](#)

[Açıklaması 127](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 128](#)

[İsrailoğulları'nın Beyt-i Makdis'e Yerleşmeleri 128](#)

[Kelime ve İbareler: 128](#)

[Ayetler Arası İlişki 128](#)

[Açıklaması 128](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 129](#)

[Cumartesi Günü Balık Avlamak İçin Yahudilerin Düşündükleri Hile, Emre Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması 129](#)

[Kelime ve İbareler: 129](#)

[Ayetler Arası İlişki 130](#)

[Olayın Özeti: 130](#)

[Açıklaması 131](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 131](#)

[Dağın Yahudiler Üzerine Kaldırılması, Kıyamete Kadar Zillate Duçar Edilmeleri, Yeryüzüne Dağıtılmaları Ve Salihlerin İstisna Edilmesi 132](#)

[Belagat: 132](#)

[Kelime ve İbareler: 132](#)

[Ayetler Arası İlişki 133](#)

[Açıklaması 133](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 134](#)

[İnsandan Alınan Genel Söz. 135](#)

[Belagat: 135](#)

[Kelime ve İbareler: 136](#)

[Ayetler Arası İlişki 136](#)

[Açıklaması 136](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 137](#)

[Bel'am Bin Bâûra Gibi Sapık Yalancıların Kıssası 137](#)

[Belâğât: 138](#)

[Kelime ve İbareler: 138](#)

[Ayetler Arası İlişki 138](#)

[Açıklaması 138](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 139](#)

[Hidayet Ve Sapıklık Sebepleri 139](#)

[Belagat: 139](#)

[Kelime ve İbareler: 139](#)

[Ayeler Arası İlişki 140](#)

[Açıklaması 140](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 140](#)

[Allah'ın Güzel İsimleri 141](#)

[Kelime ve İbareler: 141](#)

[Ayeler Arası İlişki 141](#)

[Nüzul Sebebi 142](#)

[Açıklaması 142](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 142](#)

[Hidayete Erenler Ve İslâm Davetini Yalanlayanlar 144](#)

[Kelime ve İbareler: 144](#)

[Nüzul Sebebi 144](#)

[Ayeler Arası İlişki 144](#)

[Açıklaması 144](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 146](#)

[Kıyametin İlmî Allah Katındadır 147](#)

Kelime ve İbareler: 147

Nüzul Sebebi 147

Ayetler Arası İlişki 148

Açıklaması 148

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 149

Bütün İşler Allah'ın Elindedir. Gaybı Bilmek Allah'a Aittir.
Peygamberliğin Hakikati 149

Kelime ve İbareler: 150

Nüzul Sebebi 150

Ayetler Arası İlişki 150

Açıklaması 150

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 150

İlk Yaratılışı Hatırlatma, Tevhidi Ve Kur'an'a Uymayı
Emir, Şirkten Nehiy. 151

I'rab: 151

Belagat: 151

Kelime ve İbareler: 151

Ayetler Arası İlişki 151

[Açıklaması 151](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 153](#)

[Kendilerine Tapılan Putların Hakikati 154](#)

[I'rab: 154](#)

[Kelime ve İbareler: 154](#)

[Ayetler Arası İlişki 155](#)

[Açıklaması 155](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 156](#)

[Toplumsal Ahlakın Esasları, Şeytana Karşı Koyma. 157](#)

[Belagat: 157](#)

[Ayetler Arası İlişki 157](#)

[Açıklaması 157](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 158](#)

[Peygamber \(S.A.V.\)'in İlahî Vahye Uyması, Kur'an'ın Özellikleri 159](#)

[Belagat: 160](#)

[Kelime ve İbareler: 160](#)

[Ayetler Arası İlişki 160](#)

[Açıklaması 160](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 160](#)

[Kur'an'ı Dinlemek Ve Zikir Yolu. 161](#)

[Kelime ve İbareler: 161](#)

[Nüzul Sebebi 161](#)

[Ayetler Arası İlişki 161](#)

[Açıklaması 161](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 162](#)

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

A'RÂF SURESİ

Kur'an-ı Kerim'e Uymak

1- Elif, Lâm, Mîm, Sâd.

2- (Bu) kendisiyle (insanları) uyarman ve iman edenlere öğüt vermek için sana indirilmiş bir Kitap'tır. Ondan dolayı göğsünde bir sıkıntı olmasın.

3- Rabbinizden size indirilene uyun. Ondan başka velilere uymayın; ne de az öğüt dinliyorsunuz.

Açıklaması

Yüce Allah Mekke'de indirilmiş bulunan bu sureyi de yine Mekke'de, peygamberliği ve vahyi ispat etmek için indirilmiş diğer sureler gibi mukatta' harfler diye bilinen bir takım harflerle başlatmaktadır.

Bu Kur'an-ı Kerim, şanı yüce bir kitaptır. Ey Muhammedi Hidayet ve hayır kasdıyla Rabbinden sana indirilmiştir. Bunun inzal ile nitelendirilmesinde hem bu Kitab'ın, hem de bu Kitab'ın üzerine indirildiği o yüce zatın kadrinin yüceliğine delâlet vardır. O halde bu Kitap ile uyarmaktan, insanlara onu tebliğ etmekten, iman ehlini kendilerine faydalı olacak ve onlarda olumlu etki bırakacak şekilde hatırlatmalarından dolayı kalbinde bir darlık, bir sıkıntı olmasın. Bilindiği gibi her peygamber ve her bir ıslahatçı bir takım eziyetler, davetine karşı direnişler, mesajından yüz çevirmeler ve engellerle karşı karşıya kalır. Bu durumlarda davetçiye düşen sabretmek, direnmek ve yoluna devam etmektir: "Artık sen de azim sahibi peygamberlerin sabrettiği gibi sabret." (Ahkâf, 46/35)

Bundan dolayı bu yasaklamadan kasıt, buna karşılık Allah'ın vaad etmiş olduğu hayır ve fazileti Allah katında bekleyerek kararlılık göstermek, zorluklara karşı direnmekte ve sıkıntılara katlanmakta olanca gayretini ortaya koymaktır.

Bu Kitabın oldukça büyük ve önemli fonksiyonları olduğundan dolayı, şanı yüce Allah bütün insanlara şu buyruğu ile hitap etmektedir: Ey insanlar! Sizlere her şeyin Rabbi, mutlak maliki, yaratıcısı, müdebbiri, koruyup gözetleyicisi olan Rabbinizden indirilene tabi olunuz. Teşrîde (yasa koymada) ibadetleri emretmekte, helâl ve haram kılmakta hak sahibi yalnızca O'dur. Çünkü neyin maslahat olduğunu en iyi yalnızca O bilir. Sizin için neyin zararlı olduğundan O haberdardır. Bu bakımdan O, hayır ve doğruluktan başkasını teşrî etmez.

Size zararlı, tehlikeli, sapıklık, fesat, şer ve kötülükleri vesvese ile fısıldayan herhangi bir zarar ya da faydası söz konusu olmayan bir takım taşlardan ibaret olan putların, Allah nezdinde etkili ortaklar olduğu vehmini veren şeytanlar gibi, Allah'ın dışında velilere tabi olmayınız. Yani rasulün size getirdiğinin dışına çıkarak başka şeyleri izlemeyiniz. O takdirde sizler hakkı bırakıp sapmış, sapıklığa yönelmiş olursunuz; Allah'ın hükmünü terk etmiş, şeytanın ve nevalarının hükmüne uymuş olursunuz. Fakat sizler çok az öğüt alıyor ve Rabbinize karşı görevlerinizi unutuyorsunuz. Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "Sen bu konuda hırs göstersen dahi insanların çoğunluğu iman etmez." (Yusuf, 12/103). [\[1\]](#)

Peygamberleri Yalanlamanın Dünyadaki Cezası

4- Nice yurtlar vardır ki, biz onları helak etmişizdir. Geceleyin uyurken veya öğleyin dinlenirken baskınımız gelip çattı onlara.

5- Kendilerine baskınımız geldiği zaman çağırışları, "Gerçekten biz zalinilerdik" demekten başka bir şey olmadı.

Açıklaması

Yüce Allah nice yurtları, ve ahalisini peygamberlere muhalefet edip onları yalanladıkları için helak etmiştir. Bu sebepten azap veya helak kimi zaman onlara Lût kavminde olduğu gibi geceleyin, kimi zaman da Şuayb kavminde olduğu gibi gündüz

gelmiştir. Azap onlara ansızın veya kaylûle diye bilinen günün ortasındaki dinlenme vakti de gelip çatmıştır. Her iki vakit de gaflet ve oyalanma zamanlarıdır. Nitekim Yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: "O kasaba halkı azabımızın kendilerine geceleyin uyurlarken ansızın gelmesinden emin mi oldular, yahut o kasaba halkı azabımızın kendileri oynarlarken kuşluk vakti geleceğinden yana emin mi oldular?" (A'râf, 7/97-98)

"Kötü tuzaklar yapanlar Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmesinden yahut azabın kendilerine fark etmeyecekleri bir yerden gelmesinden yahut onlar dönüp dolaşırlarken azabımızın kendilerine gelmeyeceğinden emin mi oldular? Onlar âciz bırakabilecekler değildir. Yahut onlar kendilerini yavaş yavaş cezalandıracağı korkusundan emin mi oldular! Şüphesiz Rabbiniz gerçekten çok esirgeyicidir, çok merhamet sahibidir." (Nahl, 16/45-47)

Azabın geldiği esnada onların söyledikleri söz, günahlarını itiraf etmekten ve bunu hak ettiklerini kabul etmekten başka bir şey olmadı. Yani onlar helak edildikleri vakit ancak kendilerinin zalim kimseler olduklarını ikrar ettiler.

İbni Cerîr der ki: Bu ayet-i kerimede Resulullah (s.a.)'ın, şu hadisindeki "Hiç bir kavim artık ileri sürecekleri bütün mazeretleri ortadan kaldırılmadıkça helak edilmiş değildir" şeklindeki rivayetin sıhhatine açık bir delâlet vardır. [\[2\]](#)

Ahirette Küfrün Cezası Ve Ameller Dolayısıyla İnceden İnceye Hesaba Çekilme

6- Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilmiş olanlara da, peygamber olarak gönderilenlere de soracağız.

7- Andolsun ki onlara bilerek anlatacağız. Zaten biz gaib de değildik.

8- Mizan o gün haktır. Kimin terazisi ağır basarsa işte onlar felaha erenlerin ta kendileridir.

9- Kimin de tartısı hafif gelirse, işte onlar da -ayetlerimize zulmedenler oldukları için-kendilerini ziyana uğratanlardır.

Açıklaması

Yüce Allah kıyamet gününde ümmetlere kendilerine gönderdiği peygamberlere beraberlerinde getirdikleri mesajlar hakkında ne şekilde karşılık vereceklerini soracağı gibi, peygamberlere de mesajlarını tebliğ hususunda soru soracaktır.

Allah ahirette ümmetlerin her bir ferdine kendisine gönderilen peygambere, o peygamberin Allah'ın ayetlerini tebliğ etmesine dair soru soracağı gibi, peygamberlere de tebliğlerine ve kavimlerinin kendilerine hangi boyutlarda olumlu cevap verdiklerine ve yine kendi kavimlerinden sadır olan imana dair soru soracaktır. O halde bu toplu ve birlikte bir sorumluluktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve onlara sesleneceği günde, "Peygamberlere ne şekilde cevap verdiniz" diyecektir." (Kasas, 28/65); "O günde Allah peygamberleri toplayacak ve, "Size ne şekilde cevap verildi?" diye soracaktır. Onlar, "Bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz sen bütün gizlilikleri bilensin", derler." (Mâide, 5/109); "Ey cin ve insan toplulukları, size içinizden üzerinize ayetlerimi okuyacak ve sizi bu gününüz ile karşılaşmaktan korkutup uyaracak peygamberler gelmedi mi?" (En'âm, 6/130). Bu rai ve raiyye arasındaki sorumluluğu Ahmed, Buharî, Müslim, Ebu Dâvud ve Tirmizî'nin İbni Ömer'den yaptıkları şu rivayet de açıklamaktadır: "Resulullah (s.a.) buyurdu ki: Hepiniz çobansınız ve hepiniz raiyyesinden (sorumluluğu altında bulunanlardan) sorumlusunuz. İmam (devlet başkanı) bir çobandır ve o güttüklerinden sorumludur. Erkek (köle) efendisinin malında bir çobandır ve o güttüğünden sorumludur. Erkek (koca) aile halkı üzerinde bir çobandır ve o güttüklerinden sorumludur. Hanım kocasının evinde bir çobandır ve o güttüğünden sorumludur. Hizmetçi efendisinin malında bir çobandır ve o güttüğünden sorumludur. Erkek babasının malında bir çobandır ve o güttüğünden sorumludur. Hülâsa hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz."

İbni Abbas da bu, "Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilmiş olanlara da soracağız, peygamber olarak gönderilmiş olanlara da soracağız" ayetinin tefsiri ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Biz insanlara peygamberlere ne şekilde cevap verdiklerini soracağımız gibi, peygamberlere de tebliğ ettiklerine dair soru soracağız.

Bu durumda (peygamberlere) soru sormaktan kasıt, kâfirleri azarlamak ve onların tutumlarını başlarına vurmaktır. Kâfirler zalim ve kusurlu olduklarını kabul ettikten sonra, bu zulümleri ve kusurlu davranmalarının sebebi hakkında kendilerine soru sorulacaktır.

Yüce Allah'ın, "Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilmiş olanlara da soracağız..." buyruğu ile, "O günde insan olsun cinlerden olsun hiç bir kimseye günahı hakkında soru sorulmayacaktır." (Rahman, 55/39) ile "Günahkârlara günahları hakkında soru sorulmaz." (Kasas, 28/78) buyruklarının bir arada anlaşılması şu şekildedir: Kıyamet

gününün değişik konuları ve bir çok durumları vardır. Bu durumlardan kimisinde soru ve cevap olur, kimisinde olmaz. Bazan soru doğruyu sormak ve yararlanmak kasdıyla olabileceği gibi, ba-zan azarlamak ve küçültmek kasdıyla da olabilir.

Razî der ki: Bunlara yaptıkları işler hakkında soru sorulmayacaktır. Çünkü amel defterleri zaten bunları ihtiva etmektedir; fakat onlara bu işleri yapmaya iten sebepler ve yine yapmaları gerekenlerden kendilerini alıkoyan hususlar hakkında soru sorulacaktır. [3] Yani sert hükümlere bağlanmalarına nelerin engel olduğu sorulacaktır.

Andolsun bizler bütün peygamberleri ve onların kavimlerini karşı karşıya kaldıkları ve yaptıkları bütün halleriyle eksiksiz bir kuşatıcılıkla ve bilgiye dayanarak haber vereceğiz. Çünkü az yahut çok olsun, hiç bir şey bize gaib (gizli) kalmaz. İsterse bu, bir kayanın içerisinde veyahut da göklerde veya yerde hardal tanesi kadar veya bir zerre ağırlığınca olsun. Nitekim İbni Abbas, "Andolsun ki onlara bilerek anlatacağız" buyruğu hakkında şöyle demektedir: Kıyamet gününde Kitap (amel defteri) ortaya konulacak ve o dünyada iken neler yaptıklarını söyleyecektir.

"Zaten biz gaib de değildik." Herhangi bir zaman veya herhangi bir durumda gâib değil, aksine onlarla birlikteydik. Sözlerini işitiyor, yaptıklarını görüyor, gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyorduk. Biz kıyamet gününde onlara söylediklerini ve yaptıklarını az ya da çok, değerli ya da değersiz olsun, haber vereceğiz. Çünkü şanı yüce Allah her şeye tanık olandır, hiç bir şey Ona gizli kalmaz ve O, hiç bir şeyden gafil değildir. Aksine O, gözlerin hain bakışını da, kalplerin gizlediklerini de bilendir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Düşen her bir yaprağı dahi mutlaka O bilir. Yeryüzünün karanlıklarında tek bir tane yaş ve kuru müstesna olmamak üzere, hepsi apaçık bir kitaptadır." (En'âm, 6/59). Buna göre, "Zaten biz gaib de değildik" buyruğu biz onların yaptıklarını gören ve tanık olduk, anlamındadır.

İşte bu, onlara soru sormanın, bilgi edinmek ve Allah için bilinmeyen bir şeye dair soru sormak şeklinde olmayacağıının delilidir. Aksine bu soru onları azarlamak, kusur ve ihmallerini başlarına kakmak, dolayısıyla yaptıklarının haber verilmesi için olacaktır.

Haber verilecek olan şey, kendisi dolayısıyla hesaba çekilecekleri ve yine kendisi dolayısıyla arkasından ceza görecekları fiillerdir. Daha sonra Yüce Allah, hesap ve ceza (amellerin karşılığının verilmesi) yarasını şöylece açıklamaktadır: "Mizan bugün haktır...."

Yani kıyamet gününde peygamberlerin de kavimlerinin de amellerinin tartılması, ağır gelen ile hafif gelen amelin birbirinden ayırt edilmesi tam bir hak ve adalet esası üzere gerçekleştirilecektir. Yüce Allah hiç bir kimseye zulmetmez. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet gününe mahsus adalet terazilerini koyarız. Hiç bir kimseye hiç bir şeyle zulmolunmaz. Bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile biz onu getiririz. Hesaba çekenler

olarak biz yeteriz." (Enbiya, 21/47); "Muhakkak Allah zerre ağırlığınca dahi zulmetmez. Eğer bir iyilik olursa onu kat kat artırır ve kendi nezdinden büyük bir ecir verir." (Nisa, 4/40).

Artık kimin terazisi ağır gelirse, yani onun amel tartılan iman ve hasena-tıyla kötülüklerinden daha ağır gelirse, işte onlar azaptan kurtulup cennete erişerek muradlarına kavuşanlardır. Mevâzîn (tartılar, teraziler), mîzân (terazi) veya mevzunun (tartılan şeyin) çoğuludur. Yani her kimin belli bir ağırlığı ve miktarı olan amelleri ağır gelirse -ki bunlar hasenattır- yahut da kendileri ile hasenatlarının iyiliklerinin tartıldığı şeyler ağır basarsa... İşte onlar umduklarına nail olanlardır.

Ve her kimin de küfür ve günahlarının çokluğu sebebiyle, amellerinin tartısı hafif gelirse, işte onlar kendilerini ziyana uğratmış olanlardır. Çünkü onlar kendilerini mutluluktan, ebedi nimetlere nail olmaktan mahrum ettikleri gibi, cehennem azabına götürmüşlerdir.

Amel bakımından farklı dereceleriyle birlikte müminleri teşkil eden birinci kesim, işte kurtuluşa erenler, onlardır. Her ne kadar bazıları günahları mîk-tarmca azap görse dahi. Cehennemdeki aşağı doğru inen dereceleri farklı olmakla birlikte, ikinci kesimi teşkil eden kâfirler ise gerçekten hüsrana uğrayanlardır.

Bu husus Kur'an-ı Kerim'de bir çok yerde tekrarlanmaktadır. Yüce Allah'ın şu buyruğu bunlardan birisidir: "Tartıları ağır gelene gelince: İşte o hoşnut olacağı bir hayat içerisinde. Tartıları hafif gelenlere gelince: İşte onun varacağı yer Haviyedir. Onun ne olduğunu sana ne bildirdi? O kızgın bir ateştir." (Kâria, 101/6-11).

Kıyamet gününde mizana konulacak olan şey amellerdir. Ameller her ne kadar manevî bir takım araz ise de, Yüce Allah kıyamet gününde İbni Ab-bas'tan gelen rivayette belirtildiği üzere onları cisimlere dönüştüreceklerdir. Yine kabir sorusuyla ilgili olayı anlatan el-Berâ yoluyla gelen hadiste şöyle buyurulmuştur: "Ameli mümine güzel tenli, hoş kokulu bir genç suretinde gelecek, kişi, "Sen kimsin" diye soracak, o, "Ben senin salih amelinim" diyecektir." İbni Ma-ce, Nesaî ve İbni Huzeyme'nin İbni Mes'ud'dan rivayet ettikleri bir başka ha-dis-i şerifte de şöyle denmektedir: "Zekâtı ödenmeyen mal, sahibine gözleri arasında zehrinin şiddetinden iki kara nokta bulunan büyük bir yılan şeklinde görülecektir. Sonra onu iki çenesiyle yakalayıp, "İşte ben senin malınım, ben senin hazinenim" diyecektir. Hadisin ifadesi şöyledir: "Malının zekâtını vermeyen bir kişiye malı mutlaka kıyamet günü oldukça zehirli, iri bir yılan halinde müşah-haslaştırılır ve bu yılan boynuna halka gibi dolanır. Daha sonra Resulullah (s.a.) "Allah'ın lütfundan kendilerine verdiklerinden cimrilik edenler sanmasınlar ki..." (Âl-i İmran, 3/180) ayetini okudu."

Tartılacak olan şeylerin insanların amelleri olduğunun delili de Ebu Davud ve Tirmizî'nin Hz. Cabir*den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: Hz. Peygamber buyurdu ki:

"Kıyamet gününde teraziler konulur. İyilikler ve kötülükler tartılır. Her kimin iyilikleri kötülüklerinden bir tane ağırlığı kadar dahi ağır basarsa cennete girer. Kimin de kötülükleri iyiliklerinden bir tane ağırlığı kadar dahi ağır basarsa cehenneme gider." "Peki iyiliklerle kötülükleri eşit olanın durumu (ne olacak)? diye sorulunca, "işte onlar A'râftaküerdir" diye buyurdu.

Kurtubî, İbni Ömer'den tartılacak olanların kulların amellerinin yazılı olduğu sayfeler olduğunu naklettikten sonra, şunları söyler: Doğru olan da budur. Çünkü haber de bu hususta varit olmuştur ki, o da şöyledir: "Kimi Ademo-ğullarının mizanı hasenatı itibariyle hafif gelecekken, onda "la ilahe illallah" yazılı bir deri parçası getirilip konulacak ve terazisi ağır basacaktır." İşte bu, üzerinde amellerin yazılı olduğu şeylerin tartılacağını, tartılacak şeylerin amellerin bizzat kendisi olmadığını, Yüce Allah'ın dilediği takdirde terazileri hafifleteceğini, yine dilediği takdirde de onları ağırlaştıracağını, bunun da terazinin iki kefesine koyacağı amel sayfeleriyle olacağını göstermektedir.

Acaba gerçekten terazi diye bir şey var mıdır? Bu konuda ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. Mücahid, Dahhâk ve A'meş der ki: Tartı ve terazi (mizan), adalet ve hak ile hükmetmek anlamındadır. Burada tartının söz konusu edilmesi bir örneklemedir. Nitekim "Bu kitap şunun ağırlığındadır, ona değerdir" derken, "ona denktir, ona eşittir" demek olur. İsterse fiilî bir tartı söz konusu olmasın. Yani tartıdan maksat, amellere karşı verilecek ceza ya da mükâfatın takdirindeki tam adaletin ortaya çıkarılmasıdır.

Cumhur ise şöyle der: Gerçek bir tartı ve terazi vardır. Bu da Yüce Allah'ın kullarının amellerini bildiğini ortaya çıkarmak ve amellerinin karşılıklarının tespiti içindir. Zeccâc der ki: Ehl-i sünnet icma ile mizana iman ve kıyamet gününde kulların amellerinin tartılacağını, mizanın dili ve iki kefesi olduğunu, amellerle dengesinin değişeceğini kabul etmişlerdir.

Gaybî olan hususlarda ise uygun olan tutum şudur: Bunlara Kur'an-ı Kerim ve sünnette varit olduğu şekilde iman ederiz. Bunların şekilleri ve keyfiyeti ile ilgili araştırmalara dalmaksızın gerçek durumlarını Yüce Allah'a havale ederiz. [\[4\]](#)

Allah'ın Kulları Üzerindeki Nimetlerinin Çokluğu

10- Andolsun ki sizi yeryüzünde yerleştirip iktidar verdik. Size orada geçimlikler yarattık. Ne kadar az şükrediyorsunuz!

Açıklaması

Yani Yüce Allah, "Andolsun ki sizi yeryüzünde yerleştirip iktidar verdik" buyruğunda, yemin etmekte ve böylelikle nimetlerinin çokluğu ile kullarına olan lütfunu açığa çıkarmaktadır. Onlara yeryüzünü yerleştirecekleri bir yer, bir karargâh kılmak suretiyle ve orada tasarrufta bulunma güç, iktidar ve yetkisini vermek, yeryüzündeki türlü menfaatleri kendilerine mubah kılmak, onlara oradan nazıqlarını çıkartabilmeleri için bulutu ve yağmuru müsahhar kılmak, orada da dağlar ve nehirler yaratmak suretiyle onlara olan pek çok nimetini, lütfunu hatırlatmaktadır.

Allah yeryüzünde insanlar için iki bakımdan geçimlikler yaratmıştır: Ya Yüce Allah'ın meyvaları ve başka mahsulleri yarattığı gibi, her şeyi bizzat kendisi yaratmasıyla ya da yeryüzünde çalışmak, kazanmak, gerekli yollara baş vurmak veya ticaret yapmak yoluyla. Gerçekte bu ikisi de Allah'ın lütfü, O'nun güç ve imkân vermesi ile ortaya çıkabilmektedir. Nimetlerin çokluğu ise hiç şüphesiz itaati ve buyruklarına bağlı kalmayı gerektirir.

Fakat onların çoğu bununla birlikte bu nimetlere karşı pek az şükretmektedir: "Ne de az şükrediyorsunuz!" Yani sizler benim size ihsan etmiş olduğum bunca nimete karşılık çok az şükretmektесiniz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışacak olursanız mümkün değil, sayamazsınız. Şüphesiz insan çok nankördür." (İbrahim, 14/34); "Kullarım arasından çokça şükredenler pek azdır!" (Sebe, 34/13).

Nimete şükür, nimetlerin sahibi olan Allah'ı tam anlamıyla bilip tanımakla olur. Ona lââyık olduğu şekilde hamd ve senada bulunmak, nimetlerin haklarını yerine getirmek ve bu nimetleri yaratılış sebeplerine uygun şekilde kullanmak ve yönlendirmekle olur. Bunların yaratılış maksatlarına uygun olarak kullanılmaları ise Yüce Allah'ın haklarını tam olarak yerine getirmek, insan azalarını hayır alanlarında Allah'ın rızası yolunda kullanmak, onları kötülük ve masiyetlerden uzak tutmakla olur. İşte bu anlamdaki bir şükür ile nimetler devamlılık arzeder ve insan mutlu olur. [\[5\]](#)

Hz. Adem'e Secde Emri İle İnsanlığın Taltif Edilmesi, Şeytanın Aldatması Ve Cennetten Kovulması

11- Andolsun ki sizi biz yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklerle, "Adem'e secde edin" dedik. Hemen secde ettiler, İblis müstesna. O, secde edenlerden olmadı.

12- Buyurdu ki: "Sana emrettiğim halde seni secdeden alıkoyan nedir?" Dedi ki: "Ben ondan daha hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın."

13- Buyurdu ki: "Öyleyse in oradan. Artık büyüklenmek sana düşmez, hemen çık. Sen alçaklardansın."

14- Dedi ki: "Bana onların tekrar diril-tilecekleri güne kadar mühlet ver."

15- Buyurdu ki: "Sen mühlet verilmişlerdensin."

16- Dedi ki: "Öyleyse beni azgınlığa mahkûm ettiğin için ben de andolsun ki senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım."

17- Sonra andolsun ki onların önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından geleceğim ve sen onların çoğunu şükreder bulmayacaksın."

18- Buyurdu ki: "Çık oradan, yerilmiş ve kovulmuş olarak. Andolsun ki onlardan kim sana tabi olursa cehennemi hep sizden dolduracağım."

Açıklaması

Yüce Allah Hz. Adem ile İblis kıssasını Kur'an-ı Kerim'de yedi yerde söz konusu etmektedir: Bakara, A'raf, Hicr, İsra, Kehf, Ta-Hâ ve Sâd sureleri.

Burada kıssanın muhtevası Adem'in üstün ve şerefli kılınışına dikkat çekmek, İblis'in onun soyundan gelenlere düşmanlığını ve onlara olan kıskançlığını açıklamaktır. Böylelikle Ademoğulları ondan çekinsinler, sakınsınlar, onun gösterdiği yollara tabi olmasınlar. Büyük nimetlerine karşılık da Allah'a şükretsınler.

Buyrukların ifade ettiği anlam şudur: Ey insanlar! Andolsun bizler atanız Adem'i sudan ve yapışkan çamurdan yarattık. Sonra biz ona dosdoğru bir insan şeklinde suret verdik,

sonra ona nezdimizden ruh üfledik. Sonra da meleklerle onu selâmlamak üzere secde etmelerini emretti.

Ayet-i kerimenin zahiri, Allah'ın meleklerle Adem'e secde emrinin, onun zürriyetinin yaratılıp şekillendirilmesinden sonra verilmiş olmasını gerektirir. Oysa durum böyle değildir. Bundan dolayı müfessirler ayet-i kerimeyi dört türlü tevil etmişlerdir. Fahrüddin Râzî, bunlardan birincisini tercih etmiştir ki o da şudur: Bizler atanız Adem'i yarattık, ona şekil verdik. Onun yaratılıp şekillendirilmesinden sonra ise meleklerle ona secde etme emrini verdik. Bu emir, bizim yaratmamız ve ona şekil vermemizden sonraya kalmamıştır. Çünkü Adem insanlığın aslıdır. O bakımdan burada hitap kinaye yoluyla bize yapılmıştır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Hani biz sizden ahdinizi almış ve üzerinize Tûr'u yükseltmiştik." (Bakara, 2/93). Yani Musa (a.s.) döneminde İsrailoğullarından olan geçmişlerinizden ahit almıştık. Yine Yüce Allah Mu-hammed (s.a.) döneminde yaşayan Yahudilere hitaben şöyle buyurmuştur: "Ve hani biz sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık." (Bakara, 2/49); "Hani bir canı öldürmüştünüz de..." (Bakara, 2/72).

Bütün bu hitaplarda kastedilenler ise onların geçmişleridir, d) İşte burada da bütün bunlardan kastedilenler Adem (a.s.)'dir. Aynı zamanda bu İbni Cerîr et-Taberî'nin de tercih ettiği görüştür. [6]

İbni Kesir de der ki: Bu ifadenin çoğul olarak verilmiş olması Adem'in insanlığın atası oluşundan dolayıdır. Hâkim de İbni Abbas'tan Yüce Allah'ın, "Andolsun ki sizi biz yarattık, sonra size şekil verdik" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Onlar erkeklerin sulblerinde yaratıldılar, kadınların rahimlerinde ise şekillendirildiler." Yine Hâkim der ki: "Bu Buhârî ile Müslim'in sahih hadis şartlarına uygun olmakla birlikte bu hadisi rivayet etmemişlerdir." Buna göre ayet-i kerimenin anlamı şöyle olur: Andolsun ki biz sizleri Adem (a.s.)'in sırtında güneş ışığında görülen, zerrecikler gibi yarattık, sonra da sizlere şekil verdik, yani rahimlerde sizleri şekillendirdik.

Kurtubî ise şöyle der: Konu ile ilgili görüşlerin sahih olanı indirilen buyrukların desteklediği görüştür. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz insanı süzölmüş bir çamurdan yarattık." (Müminûn, 23/12). Burada insandan kasıt Adem'dir. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve o candan eşini yaratan... (Nisa, 4/1). Müminûn suresinde daha sonra şöyle buyurmaktadır: "Biz onu" yani onun neslini ve soyunu "sapasağlam bir karar yerinde nutfe yaptık." (Müminûn, 23/13). O halde Adem çamurdan yaratıldı, sonra ona şekil verildi, sonra da secde edilme emriyle mükerrem kılındı. Onun soyundan gelenler ise orada ve babalarının sulblerinde yaratılmalarından sonra annelerin rahimlerinde şekillendirildi. [7] İşte bu Razî'nin ve Taberî'nin de görüşüne uygun düşmekte, Ademoğlunun şekillendirilişini de açıklamaktadır. Gerçekten bu açıklama her iki yaratışı bir arada ifade etmek bakımından güzeldir. Adem'e secde etmek hususunda ittifak vardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sonra da meleklerle, Adem'e secde edin,

dedik." Yani Adem'in yaratılışını tamamladıktan sonra hem ona hem de onun zürriyetine selâmlama ve şanını yüceltme secdesiyle -ibadet secdesiyle değil- secde etmelerini emrettik. Çünkü bir ve tek Allah'tan başka kimseye ibadet olunmaz. Bu secde emrinin verilmiş sebebi ise insanların üzerlerinde Allah'ın nimetlerini bilip tanımaları, bu nimetlere şükretmeleri, eskiden beri yaptıklarından sonra İblis'ten ve vesveselerinden gereği gibi sakınmalarıdır.

Bütün melekler secde ettiler. Şu kadar var ki meleklerden olmayıp cinlerden olan İblis secde etmedi. O secdeden yüz çevirdi, büyüklük tasladı, secde edenlerle birlikte olmadı.

Yüce Allah ona, "Seni secde etmekten alıkoyan ne oldu? Yani seninle secde etmek arasına giren engel nedir?" diye sordu. Burada "Seni secdeden alıkoyan" buyruğundaki "İlâ" tekit için fazladan gelmiştir. Buna delil ise bir başka ayet-i kerimedir: " Seni secde etmekten ne alıkoydu?" (Sâd, 38/75).

O bu soruya özür ve gerekçe olarak şöyle cevap verdi: Şüphesiz ki ben ondan hayırlıyım, çünkü sen beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın. Ateş, yukarı doğru yükselmek, yukarı çıkmak ve ışık saçmak gibi özellikleri dolayısıyla, hareketsizlik, donukluk ve sönüklük gibi niteliklere sahip çamurdan üstündür. Daha üstün olan bir kimse, kendisinden daha aşağılarda olana tazim etmez. O, Rabbine muhalefet etmekle birlikte böyle dedi. İşte İblis'in kıyası budur, fakat batıl bir kıyastır. Zira maddî tabiat hayırlı oluşa delil değildir. Hayırlı oluş, manevî özelliklerle, daha büyük fayda sağlayan faydalı özelliklerle söz konusudur. Şanı yüce Allah ise bizzat İblis'i kendisinin dahi bildiği ilim, marifet ve şerefli özelliklere mazhar kılmıştır.

İşte bütün bunlar, secde emrinin teklif ifade eden bir emir oluşu ve Yüce Allah ile İblis arasında böyle bir soru ve cevap şeklinde bir diyalogun meydana gelmesi esasına göredir. Bize düşen ise Kitab-ı Kerimin zahirinin ifade ettiğine iman etmek, gaybı ve işin gerçek mahiyetini ise Yüce Allah'a havale etmektir.

İlâhî emre muhalefet ve isyan etmenin cezası, Yüce Allah'ın İblis'e kendisini içinde yaratmış olduğu cennetten aşağı inmesini emretmesi şeklinde oldu. Cennet yerden yüksekçe bir yerdedir. Çünkü cennet ihlâş ve alçakgönüllü kimselerin yeridir. Yoksa emre karşı gelen ve zorbalık taslayanların yeri değildir. Bundan dolayı Yüce Allah, "Artık orada büyüklenmek sana düşmez" diye buyurmuştu. Yani senin, büyüklenmek, bedbahtlık ve isyan için değil de şeref ve mutlu kılmak için hazırlanmış bu cennette büyüklük taslamaman gerektirdi. Haydi artık bu yerden çık. Çünkü sen zelil ve hakir kılınmışlardansın.

Böylelikle onun maksadının zıddı ile ona muamele edilmiş ve onun isteğinin tam zıddı ile karşılık görmüş oldu.

Mel'un, kaybını telâfi etmek için Din Gününe kadar kendisine mühlet verilmesini isteyerek dedi ki: "Bana onların tekrar diriltilecekleri güne kadar mühlet ver." Yani Adem ve zürriyetinin diriltileceği güne kadar bana süre tanı. Böylelikle hayatta oldukları sürece onları aldatmak suretiyle intikam alayım ve onların tükeniş ve yok oluşlarını hem de öldükten sonra diriltiştirlerini göreyim.

Allah onun isteğini kabul ederek, "Sen mühlet verilmişlerdensin" buyurdu. Yani bütün insanların öleceği birinci üfürüş vaktine kadar süre verilenlerdensin. Bu ise Yüce Allah'ın şu buyruğu dolayısıyla herkesin korkuya kapılacağı feza' üfürüşüdür:

"Sûr'a üfürüleceği günde gökte ve yerde olanlar korkarlar, Allah'ın dilediği kimseler müstesna." (Nemi, 27/87). Yüce Allah'ın şu buyruğu dolayısıyla buna "baygın düşme üfürüşü" de denilir. "Ve Sûr'a üfürülür de göklerde ve yerde bulunan herkes -Allah'ın dilediği kimseler müstesna olmak üzere- baygın düşmüş olacaktır. Sonra ona bir defa daha üfürülecek, ansızın kalkıp etraflarına bakı-nacaklar." (Zümer, 39/68).

Yani İblis Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi birinci nefhanın akabinde ölecektir: "Artık Sûr'a tek bir üfürülüş üfürüleceği zaman yer ve dağlar kaldırılıp birbirlerine bir defa çarpılarak toz olduklarında..." (Hakka, 69/13-14)

İblis kendisine diriliş gününe kadar mühlet verilip bu işini sağlama aldıktan sonra, yine inatlaşmaya başladı ve isyana koyularak şöyle dedi: "Öyleyse beni azgınlığa mahkûm ettiğin için..." Yani sen beni azdırdığın yahut saptırdığın gibi, şüphesiz ben de Adem'in zürriyetinden yaratacağın kullarına karşı, hak yol üzerinde kurtuluş ve mutluluk yolunda onlara karşı engel olarak oturacağım. Onları sana ibadet etmesinler, seni tevhid etmesinler diye mutlaka bu yoldan saptıracağım. Çünkü sen de beni saptırdın. Bunu ise kendilerine, varacağı yer sapıklık ve doğruluktan ayrılıp olan başka bir takım yolları süslü göstermekle yapacağım.

Sonra da sağ, sol, ön ve arkadan ibaret dört cihetin hepsinden mutlaka onların üzerine varacağım. Bu cihetlerden üzerlerine varmayacağım bir yol bırakmayacağım. Yol kesicilerin gidip gelenlere tuzak kurup pusuda yattığı gibi, ben de onlara tuzak kurup pusuda bekleyeceğim. Onların çoğunluğunu sana nimetini şükreden, emirlerine itaat eden kimseler olarak bulmayacaksın.

İblis'in bu sözü ise onun bir zannı ve bir vehmidir. Nitekim onun bu zannı vakiya uygun düşmüş, fiilden meydana gelene uygun ve isabetli bir zan beslemiş oldu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun İblis onlar aleyhindeki zannını gerçekleştirmişti de müminlerden bir fırka dışında ona uymuşlardı. Halbuki onun kendileri üzerinde hiç bir tasallutu yoktu. Ancak biz ahire-te iman eden kimse ile onun hakkında şüphede olan kimseyi ayırd etmek için (böyle yaptık); senin Rabbin her şeyi görüp gözetendir." (Sebe', 34/10-21).

Daha sonra Yüce Allah İblis'e olan lanetini, onu kovduğunu, uzaklaştırdığını, Mele-i a'lâ mahallinden sürdüğünü şu buyruğu ile daha bir pekiştirdi: "Çık oradan, yerilmiş ve kovulmuş olarak." Yani sen cennetden ayıpları, kusurları sayılıp dökülmüş, kendisine gazap edilmiş, Allah'ın rahmetinden kovulmuş ve uzaklaştırılmış olarak, çık git.

Yüce Allah yemin ile buyurdu ki: Ademoğulları arasından kendilerine süslü göstereceğin şirk, fasıklık ve masiyet hususlarında sana uyacak olanların hepsinden ve senden cehennem elbette dolduracağım. Bu da bir başka ayet-i kerimedeki şu buyruğu andırmaktadır: "Andolsun cehennem senden ve onlar arasından sana uyanların hepsiyle dolduracağım." (Sâd, 38/85); "Buyurdu ki: Git, artık onlardan sana kim uyarsa, şüphesiz cehennem hepinizin cezasıdır, hem de mükemmel bir ceza! Onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle yerlerinden oynat. Onlara karşı atlılarınla piyadelerinle bas gürültüyü ve mallarına, evlatlarına ortak ol, onlara vaadlerde bulun. Fakat şeytan onlara bir aldatıştan başka ne vaad eder? Şüphesiz benim gerçek kullarımın üzerinde senin tasalluta gücün yetmez. Vekil olarak Rabbin yeter." (İsra, 17/63-65).

Şanı Yüce Allah onun azdırmasından ihlâsa erdirilmiş kullarını istisna ederek şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz benim kullarımın üzerinde senin bir sultan yoktur. Sana uyan azgınlar müstesna." (Hicr, 15/42); "Dedi ki: İzzetin hakkı için onların hepsini azdıracağım. Ancak aralarından ihlâsa erdirilmiş kulların müstesna." (Sad, 38/82-83).

Bütün bunlardan maksat, insanın tabiatı ile şeytanın tabiatını ve onların yaptıkları işlerinde tercih (ihtiyar, muhtariyet) sahibi olduklarını açıklamaktır. [\[8\]](#)

Hz. Adem'in Cennetteki Kıssası Ve Oradan Çıkartılması

19- "Ey Adem! Sen ve eşin cennette otur. İkiniz de dilediğiniz yerden yiyin, şu ağaca da yaklaşmayın, sonra zalimlerden olursunuz."

20- Derken şeytan gizli bulunan ayıp yerlerini kendilerine göstermek için ikisine de vesvese verdi ve dedi ki: "Rabbinizin size bu ağacı yasaklamasının tek sebebi iki melek veya ebedî kalanlardan olmanızı önlemektir."

21- Ve, "Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim" diye ikisine yemin etti.

22- Böylece ikisini de aldatıp aşağı indirdi. Ağaçtan tadınca ayıp yerleri kendilerine

görüldü. İki de kendilerini cennetin yaprağıyla örtmeye başladılar. Rableri de onlara, "Ben sizi bu ağaçtan men etmemiş miydim? Şeytanın apaçık bir düşmanınız olduğunu size söylememiş miydim?" diye seslendi.

23- İki de dediler ki: "Rabbimiz! Kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen muhakkak ki biz hüsrana uğrayanlardan oluruz."

24- Buyurdu ki: "İnin! Kiminiz kiminize düşman olsun. Sizin için yeryüzünde bir müddet yerleşip kalmak ve geçinmek vardır."

25- Buyurdu ki: "Orada yaşar, orada ölür ve oradan çıkarılırsınız."

Açıklaması

Yüce Allah, Hz. Adem ile ondan yaratılmış bulunan eşi Havva'ya cennette kalıp yerleşmelerini ve tek bir ağaç müstesna olmak üzere, cennetteki bütün meyvelerden yemelerini mubah kıldı. Buradaki yeme emri mubah kılma emri olup teklif emri değildir.

Sözü geçen cennet de cumhurun görüşüne göre ebedîlik yurdu olan cennettir. Semadaki cennetlerden birisi yahut yeryüzündeki cennetlerden (sık ağaçlı bahçelerden) bir cennet olduğu da söylenmiştir.

Yüce Allah Hz. Adem'e önce vahiy yoluyla hitap etti, sonra da cennet meyvelerinden yemeleri hususunda birbirlerine eşit olduklarını bildirerek hanımı ile ona hitapta bulundu.

Buharî ile Müslim'de Ebu Hureyre'den gelen Hz. Peygamber (s.a)in, "Şüphesiz kadın eğri bir kaburga kemiğinden yaratılmıştır" şeklindeki hadisi, kadına karşı gösterilecek davranış esnasında onu şiddet ve kabalıkla doğrultmaya çalışmanın yasaklandığını ifade eden temsilî bir ifade kabilindedir.

Yüce Allah da, "İkiniz de dilediğiniz yerden yiyin" buyruğu ile cennetin çeşitli meyvelerinden yemelerini kendilerine mubah kıldı. Ancak Kitab-ı Ke-rim'inde bizim için tayin etmediği özel bir ağaçtan da yemelerini yasaklamıştı. Bu yasaklamayı ise o ağaçtan yedikleri takdirde kendilerine zulmeden kimselerden olacaklarını belirterek gerekçelendirmişti. Çünkü onlar bu işi yaptıklarında cezalandırılacaklardı. Bu da Yüce Allah'ın pek çok şeyi mubah kılarken az miktardaki şeyleri haram kılmak suretiyle bir

imtihanıdır.

Şeytan ikisini kışkırdı ve onları hile ve vesveseyle aldatmaya çalıştı. Böylelikle onları sahip oldukları nimetten, güzel elbiselerden mahrum bırakmak istedi. O bakımdan kendilerine zarar verecek, kendilerine kötülük sağlayacak şeyleri onlara süslü gösterdi. Kendilerine görünerek, onlarla konuşarak bunu yaptı. Böylece örtmeyi tercih ettikleri avretleri, açığa çıkacaktı. Yani bunun sonunda avretleri ortaya çıksın diye buna çalıştı. Hasan-ı Basrî der ki: İblis, Allah'ın kendisine vermiş olduğu yerden semaya ve cennete doğru yukarılara vesvese salma gücüyle vesvese verebiliyordu. Böyle bir açıklama İblis'in cennetten çıkartılmış olması ve Hz. Adem'in de henüz orada bulunması hali ile ilgilidir.

Şeytan yalan ve iftira olmak üzere dedi ki: Rabbinizin size bu ağaçtan yemenizi yasaklayışının iki sebebi vardır. Birincisi, bu ağaçtan yemeniz halinde iki melek olmanızı engellemek, ikincisi de burada ölmek üzere ebedî kalanlardan olmamanızı sağlamaktır. Yani siz iki melek olmayasınız [\[9\]](#) yahut cennette ebedî kalanlardan olmayasınız diye böyle yapmıştır. Sizler bu ağaçtan yiyecek olursanız bu iki şeyi elde edersiniz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Dedi ki: Ey Adem, ben sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir mülkü göstereyim mi?" (Tâ-Hâ, 120/20). Zamahşerî de der ki: Bu ifade, "Sizin iki melek olmanızdan hoşlanmadığı için böyle demiştir" anlamındadır.

Bu iki özelliğin (şeytan tarafından) seçilişinin sebebi, meleklerin güçlü olmak, uzun süre hayatta kalmak ve canlıların hallerinden etkilenmemek için bir takım özellik ve meziyetlerinin bulunması gibi insanın da ölüm söz konusu olmadan cennette ebedî kalma emelinde oluşundan dolayıdır. Yani İblis onlara bu ağaçtan yemeleri halinde meleklik niteliklerine sahip olacağını yahut da ebedî hayata sahip olacağını vehmettirmişti.

İşte bu ifadede meleklerin Adem'e üstün kılındıklarına bir işaret vardır.

Daha sonra şeytan Allah adına onlara yemin etti ve pekiştirici ifadelerle yeminini güçlendirmek istedi: "Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim." Yani ben sizden önce burada bulunuyorum ve bu yeri daha iyi biliyorum.

"Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim, diye ikisine yemin etti" ifadesi ise taraflardan birisinin kastedildiği müfâala kipi ile kullanılmıştır. Bundan maksat ise ifadeye mübalâğa gücü vermek ve yemini daha bir pekiştirmektir. Çünkü İblis onları aldatmaya kadar bu hususa dair yemin etti. Kimi zaman mümin Allah ile de aldatılabilir.

"Böylece ikisini de aldatıp aşağı indirdi." Şeytan ağaçtan yemeye teşvik, vaadde bulunmak ve oldukça ağır yeminler etmek suretiyle onları kışkırtmaya, onları aldatmaya devam etti. Sonunda ikisi de Allah'ın kendilerine şeytanın düşmanları olduğunu haber verdiğini unuttular. Böylelikle şeytan yemin ederek onları aldattı ve bu işi onlara süslü

göstermek suretiyle kendisine itaat etmelerini sağladı. Bu yüzden de Allah nezdindeki mevkilerinden onları kaydıra-bildi ve daha aşağı mevkiye düşürdü. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun biz, önceden Adem'e ahit etmiş (emretmiş) idik de o unuttu. Biz onda bir azim bulmadık." (Tâ-Hâ, 20/115). "İkisini de ... aşağı indirdi" buyruğunun anlamı ise, Allah adına yemin etmek suretiyle onları aldattığından dolayı ağaçtan yemeleri noktasına indirdi (razı etti), şeklindedir.

Ağacın meyvesini tadınca hemen avret yerleri ortaya çıktı. Onlardaki özel nur zail oldu. Bu sefer avretlerini örtmek için cennet ağaçlarının geniş yapraklarını üst üste koyup kendilerini örtmeye çalıştılar.

Rableri kendilerine sitem ederek, azarlayarak, "Ben sizi bu ağaçtan menetmemiş miydim?" diye seslendi. Yani bu ağaca yaklaşmanızı ve bu ağaçtan yemenizi size yasak kılmamış mıydım? Sizlere, "Şeytan sizin açık bir düşmanınızdır, ona itaat edecek olursanız ebedî nimet yurdu olan cennetten sizleri dünya yurduna çıkartır; dünya ise hayatta yorulup didinmenin yurdudur. O bakımdan şeytandan uzak durunuz" dememiş miydim? Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ey Adem, dedik, şüphesiz bu senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın o sizleri cennetten çıkartmasın. O vakit bedbaht olursun." (Tâ-Hâ, 20/117).

"İkisi dediler ki: Rabbimiz! Kendimize zulmettik..." Yani her ikisi de, "Rabbimiz, gerçekten biz senin emrine aykırı davranıp senin de bizim de düşmanımız olan şeytana itaat etmek suretiyle kendimize zulmettik. Eğer günahımızı örtmez, bizden razı olmaz, tevbemizi kabul buyurmazsan şüphesiz ki dünyada da ahirette de zarara uğrayanlardan oluruz" dediler ve Yüce Allah şöyle buyurdu: "Derken Adem Rabbinden bir takım kelimeler belledi de, o da onun tevbesini kabul etti. Şüphesiz ki O, tevbeleri çok çok kabul edendir, Rahîm'dir." (Bakara, 2/37).

Daha sonra Yüce Allah şu buyruğuyla Hz. Adem, Havva ve İblis'e itaat etti: "İnin oradan, kiminiz kiminize düşmandır..." Yani kiminiz kiminize düşman olmak üzere bu cennetten ininiz. Bunun anlamı da şudur: Düşmanlık cinler ve insanlar arasında sabit bir şeydir, hiç bir şekilde sonu gelmez. İblis de Adem ve Havva'ya düşmanlık edecektir, onlar da ona düşmanlık edeceklerdir. O halde insana düşen şeytanın vesveselerinden sakınmaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Doğrusu şeytan düşmanınızdır; siz de onu düşman edinin. O kendi taraftarlarını ancak cehennemliklerden olsunlar diye çağırır." (Fâtır, 35/6).

Cennetten çıkartılmak bu masiyetin cezası olmuştu. Uhrevî cezayı ise Yüce Allah bunun etkisini gideren tevbe dolayısıyla affetmiş ve Yüce Allah onun tevbesini kabul etmiştir. Nitekim şöyle buyurulmaktadır: "Adem rabbinin emrine karşı geldi de yolunu şaşırды. Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve doğruya iletti." (Tâ-Hâ, 20/121-122).

Daha sonra Yüce Allah, insanın dünyadaki ecelini açıklayarak şöyle buyurdu: "Sizin için yeryüzünde bir müddet yerleşip kalmak... vardır." Yani sizin için bilinen vadelere kadar orada karar kılmak ve süresi belli ömürler vardır.

Kalem bunları tespit etmiş, kader bunları tek tek sayıp dökmüş ve ilk kitapta bunlar satır satır yazılmıştır. Siz orada her biriniz için ayrı ayrı takdir edilmiş bulunan ömrünüz boyunca yaşayacaksınız. Ecelinizin sona ermesiyle birlikte orada öleceksiniz. Yüce Allah'ın dileyeceği vakit ölümden sonra amellerinizin karşılığını görmek üzere oradan çıkartılacaksınız: "Sizi biz ordan yarattık sizi tekrar oraya iade ederiz ve bir defa daha sizi oradan çıkartacağız." (Tâ-Hâ, 20/55).^[10]

Ademoğullarının Dünyadaki İhtiyaçlarının Karşılanması Ve Şeytanın Fitnesine Karşı Uyarılıp Sakındırılması

26- Ey Ademoğulları, size çirkin yerlerinizi örtecek bir giyimli ve bir de sizi süsleyecek elbise indirdik. Takva örtüsüne gelince, işte daha hayırlı olan odur. Bunlar Allah'ın ayetlerindedir. Belki öğüt alırlar.

27- Ey Ademoğulları, şeytan ana ve babanızı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için üzerlerinden elbiselerini nasıl soyarak cennetten çıkardıysa, sakın sizi de bir fitneye düşürmesin. Gerçekten o da askerleri de sizin kendilerini göremediğiniz yerden sizi görürler. Biz şeytanları iman etmeyenlerin velileri yaptık.

Açıklaması

Yüce Allah kullarına kendilerine ihsan etmiş olduğu elbise ve süs lütfunu hatırlatmaktadır. Elbise avret yerlerini örten şeyler, süs (er-rîş) ise kendisiyle süslenilen şeylerdir. Birincisi zaruri ihtiyaçlardan, ikincisi ise tamamlayıcı ve güzelleştirici unsurlardandır.

Ey Ademoğulları, sizin ve daha önceden atanız Adem'in üzerindeki nimetimi, benim

sizin için hazırlamış olduğum avret yerlerinizi örtmeniz, süslenmeniz ve güzellikten yararlanmanız, sıcak ve soğuktan sakınmanız için hazırlamış olduğum elbise ve süs gibi dünyevî ihtiyaçlarınız ile dinî ihtiyaçlarınızı karşıladığımı hatırlayınız. Bunların gökten indirilmiş olmasının anlamı, bunların hammaddesi olan pamuk, yün, tüy, ipek, kuş tüyü vb. ihtiyaç maddelerinin Allah tarafından yaratılmış olması, diğer taraftan bunların sanatı ve dikiminin de Allah'ın ilhamı ile gerçekleştirilmiş olmasından dolayıdır. Bu şekilde elbise ve süs nimetinin hatırlatılarak minnet edilmesi mübahlığa delildir ve bu da insanın süslenmeyi, insanlar önünde görünmeyi sevmesi şeklindeki fitratına uygundur.

Yeni elbise giyilmesi esnasında hamd ve şükürde bulunmak sünnettir. Çünkü Ahmed, Tirmizî ve İbni Mace Ömer b. el-Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Bana kendisiyle avretimi örteceğim, hayatımda kendisiyle süsleneceğim elbise giydiren Allah'a hamdolsun." Daha sonra Hz. Peygamber (s.a) eski elbisesini alıp onu sadaka olarak verdi. O hayatta iken de ölümünden sonra da Allah'ın himayesinde, Allah'ın teminatında, Allah'ın koruması altındaydı." Yine İmam Ahmed Hz. Ali'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.)'ı elbisesini giyerken şöyle buyururken dinledim: "İnsanlar arasında kendisi ile süsleneceğim ve kendisiyle avretimi örteceğim süsü bana rızık olarak veren Allah'a hamdederim."

Daha sonra Yüce Allah, manevî olan takva elbisesinin maddî elbiseden daha üstün olduğunu belirterek şöyle buyurmaktadır: "Takva örtüsüne gelince; işte daha hayırlı olan odur." Bu da İbni Abbas'ın dediği gibi, iman ve salih ameldir. Bunun güzel görünüş olduğu da söylenmiştir. Şüphesiz ki böylesi yerine getirildiği takdirde, sahibi için elbette hayırlıdır. Takva elbisesi, insanı Allah'a süs ve elbise türünden Allah'ın yarattıklarından daha çok yakınlaştıracıdır.

"Bunlar Allah'ın ayetlerindedir." Yani sözü geçen bu hususlar Allah'ın kudretine, lütfuna, kullarına olan merhametine delâlet eden ilâhî belgeler arasındadır. "Belki öğüt alırlar." Yani belki bu nimetler onları Allah'ın üzerlerindeki lütfunu hatırlayıp şükretmeye, bu husustaki büyük nimeti bilip tanımaya, şeytanın fitnesinden uzak durmaya, avret yerlerini açmaktan uzak durmaya ehil hale getirebilir.

Daha sonra Yüce Allah Ademoğullarını İblis ve onun ortaklarından sakm-dırmakta, onlara insanlığın atası Hz. Adem'e eskiden beri devam edegelen düşmanlığını açıklamaktadır. Bu düşmanlığı dolayısıyla İblis Adem'i nimetler yurdu olan cennetten yorgunluk ve sıkıntı yurdu olan dünyaya çıkartmak için çalışıp gayret etmiş, edep yerlerinin açılmasına sebep olmuştur. Halbuki önceden edep yeri kendisine görünmüyordu. Bu tutum hiç şüphesiz kesin ve uzlaşmaz bir düşmanlıktan kaynaklanmaktadır. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını hatırlatmaktadır: "Kendileri sizlerin düşmanı iken nasıl olur da onu ve onun soyundan gelenleri beni bırakıp veliler edinirsiniz? Bu zalimler için ne kötü bir değiş-tokuştur!" (Kehf, 18/50).

Yüce Allah hatırlatma ve öğüt verme konumunda Arapça'nın üslûbuna uygun olduğu şekilde Ademoğullarına bir daha seslenerek şöyle buyurmaktadır: "Şeytan... sakın sizi de bir fitneye düşürmesin." Yani kendinizden gafil olmayınız. Şeytan sizi dinden alıkoymasın. Annenizi, babanızı cennetten çıkardığı gibi sizi de fitneye düşürmesin. O bakımdan şeytanın vesvesesine kulak vermeyin, takva ile kendinizi korumayı ihmal etmeyin. Her zaman Allah'ı anın, çünkü şeytanın fitnesi tıpkı anne babanızı fitneye düşürdüğü, onlara vesvese verdiği, Rablerine isyanı güzel göstererek Allah'ın kendilerine yasak kıldığı meyveden yemeleri üzerine nimetler yurdu olan cennetten onları çıkarttığı, yeryüzüne indirilmesine sebep teşkil ettiği gibi, sizin de cennete girmenize engel olabilir.

Şeytan Hz. Adem ile Havva'nın cennetten çıkmalarına sebep oldu. Aynı şekilde kendilerine edeb yerlerini, avret yerlerini göstermek için cennet yapraklarından edindikleri elbiselerini de üzerlerinden çıkartmalarına sebep teşkil etti. Buradaki "kendilerine göstermek için" anlamındaki ifadenin başında gelen lam harfi nihayette varılan noktayı belirtmek içindir. Yani sonunda bu böyle oldu.

İblis'ten sakınınız. Çünkü o ve onun cinlerden olan askerleri, siz kendilerini görmediğiniz halde onlar sizi görürler. Görülmeyen düşmandan gelecek zarar ise görülen ve açık düşmandan gelecek zarardan daha tehlikelidir.

Şeytandan korunmak ise, ondan Allah'a sığınmakla, ruhu Allah'a iman ile ve Allah'ın gözetimi altında olduğunu hatırd tutmakla güçlendirerek mümkündür. Nefse karşı direnmek ve vesveselere kulak vermesini önlemekle, ayrıca vesvese geldi mi onu içinden kovmaya ve nefiste bıraktığı etkileri tasfiye etmeye çalışmakla mümkündür. Bu ise şeriatın kaidelerine, âdâb ve ahlâkına bağlı kalmak yoluyla gerçekleştirilir.

Daha sonra şeytanı, yine sakındırmayı pekiştiriri ifadelerle bir daha söz konusu etmektedir. Yüce Allah şeytanları, ruhlarını anndıncı, amellerini İslah edici gerçek iman ile Allah'a iman etmeyen kâfirlerin yardımcısı ve destekçileri kıldığını beyan etti. Buna sebep ise onların şeytanın vesvesesini kabule hazır olmalarıdır. Tıpkı zayıf bedenlerin çabucak hastalanmaya hazır olmaları gibi. [\[11\]](#)

Müşriklerin Teşrîi (Yasa Koymaları) Atalarını Taklitten İbarettir. Allah'ın Teşrîi İse Peygamberine Gönderdiği Bir Vahiydir

28- Onlar bir hayasızlık yaptıkları zaman, "Biz atalarımızı da onun üzerinde bulduk,

Allah da bize onu emretti" dediler. De ki: "Allah hiç bir zaman hayasızlığı emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı mı söylüyorsunuz?"

29- De ki: "Rabbim adaleti emretti. Her secde yerinde yüzlerinizi ona doğrultun ve dini ancak kendisine halis kılan kimseler olarak O'na yalvarın. İlk önce, sizi yarattığı gibi, yine O'na döneceksiniz."

30- Bir kısmını hidayete erdirdi, bir kısmının üzerine de sapıklık hak oldu. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları veliler edindiler ve kendilerinin doğru yolda olduklarını sanıyorlardı.

Açıklaması

Müşrikler şeriatın, aklın ve selim tabiatın çirkin görüp hoş karşılamadığı şirk, Beytullahı erkek ve kadınlar birlikte çıplak olarak tavaf etmek gibi çirkin bir hayasızlık -ki evlâ olan burada hayasızlık (el-fâhişe) tabirinin genel kabul edilmesi olup bu da her türlü büyük masiyettir ve bütün büyük günahlar bunun kapsamına girer- yaptıkları takdirde derler ki: Biz bu işte atalarımızı taklit ediyor, geçmişlerimize uyuyoruz. Hem yaptıkları bu işlerin itaat olduğuna ve Allah'ın kendilerine bu işleri emrettiğine inanıyorlardı. Oysa bu işler hayasızlıktır. Bu hayasızlıkları yapmalarına -ki bunlar hayasızlık olduklarının idrakinde olmayarak- iki hususu gerekçe gösteriyorlardı. Birincisi, "Atalarımızı da onun üzerinde bulduk" demeleri; ikincisi ise, "Allah da bize onu emretti" diye söylemeleriydi.

Birinci gerekçelerine Allah cevap vermemektedir. Çünkü katıksız bir taklit ve gelenekselciliğe işarettir. Aklen de bu, tutarsız bir yoldur. Bu yolun tutarsızlığı da herkes tarafından açık seçik bir şekilde görülmektedir. O bakımdan bu gerekçeye ayrıca cevap vermeye ihtiyaç yoktur.

İkinci gerekçeleri olan, "Allah da bize onu emretti" şeklindeki sözlerine ise Yüce Allah, "De ki: Allah hiç bir zaman hayasızlığı emretmez" buyruğu ile cevap vermektedir. Yani şüphesiz ki bu fiiller, peygamberler ve rasuller vasıtasıyla münker ve çirkin işler olarak ifade edildiği gibi, Allah da kemaliyle bunları emretmekten münezzehtir; o halde Allah'ın bunları emrettiği nasıl söylenebilir?

Hakikatte ise bunları emreden şeytandan başkası olamaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şeytan sizleri fakirlikle korkutur ve sizlere hayasızlığı emreder." (Bakara, 2/268).

Daha sonra Yüce Allah inkârı ifade eden bir soru ile onların sözlerini reddederek şöyle buyurmaktadır: "Siz bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı mı söylüyorsunuz..." Yani sizler doğru olduğunu bilmediğiniz sözleri mi Allah'a isnat ediyorsunuz? Yüce Allah'ın şeriatı ancak O'nun tarafından rasulüne gönderilen vahiy ile sabit olur. Sizler ise şeytanın vesvese ve telkinlerinden öğreniyorsunuz bunlarla Allah'a karşı yalan uyduruyorsunuz. Bu şekildeki bir tepki onların Allah'a böyle çirkin bir şeyi izafe etmeleri dolayısıyladır. Aynı zamanda onların sözlerinin aşırı cehaletten başka bir şeye dayalı olmadığına da bir tanıklıktır.

Yüce Allah hayasızlığı emreden bir buyruğun kendisinden sadır olamayacağını ifade ettikten sonra, kendisinin ancak doğruluk ve adaletle emrettiğini şöylece açıklamaktadır: "De ki: Rabbim adaleti emretti." Yani ey Muhammedi Onlara de ki: Benim Rabbim ancak bütün işlerde aşırılıktan ve kusurlu davranmaktan uzak bir şekilde adaleti, doğruluğu ve dengeli olmayı emreder.

Aynı şekilde Rabbim kendisine ibadetin hakkıyla ifa edilmesini ve bütün secde zamanlarında ve secdelerin yapıldığı bütün mekânlarda sağa sola sap-maksızın yalnızca yüzünüzü O'na doğrultarak kendisine ibadet etmenizi emretmiştir. Yüzün secde yerinde O'na doğrultulmasından kasıt ise namazdır. Yine O sizlere dininizi yani itaatınızı yalnızca kendisine halis kılarak ibadet ve dua etmenizi, bununla yalnızca onun rızasını aramanızı emretti.

Yani bu ayet-i kerime iki hususu emretmektedir:

1- İbadet hususunda vakit ve yapılacağı yerlerde dosdoğru olmak. Mucizelerle desteklenmiş peygamber ve rasullerin Allah'tan alıp haber verdikleri şekilde getirdikleri şeriata uygun olarak yapmak.

2- Allah'a ibadette ihlâsla yalnızca O'na yönelmek. Çünkü şanı yüce Allah bu iki özelliği kendisinde toplamayan hiç bir ameli kabul buyurmaz: Yapılan amel doğru ve şeriata uygun, şirkten arınmış, ihlâslı bir amel olacak. [\[12\]](#)

Daha sonra Yüce Allah öldükten sonra dirilmeyi ve tekrar yaratılmayı inkârlarına karşı yaratmanın ilk olarak Allah tarafından başlatılmasını belirterek delil getirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "İlk önce sizi yarattığı gibi yine döneceksiniz." Yani Allah ilk olarak sizi nasıl yarattıysa amellerinizin karşılığını da sizlere verecektir. O halde ibadeti yalnız O'na hâlis kılınız.

Sizler öldükten sonra dirilme ve hesap halinde iki kesimden birisi arasında yer alacaksınız: Kesimin birisine Allah hidayet vermiş, ibadete, iman ve ih-lâsa muvaffak kılmıştır ki bunlar İslâm'a girenlerdir. Diğer bir kesim ise şeytanın aldatmalarına uyup Allah'a itaatten yüz çevirdiği için aleyhlerine sapıklığın hak olduğu, Yüce Allah'ın da,

fertlerinin sapacaklarını, hidayet bulmayacaklarını bildiği kesim. Bu kesim aleyhine dalâletin sabit oluş sebebi ise şudur: Onlar Allah'ı bırakıp şeytanları veli edindiler. Şeytanın kendilerini çağırdığı şeyi kabul ettiler. Hak ile batılı birbirinden ayırd etme hususu üzerinde de düşünmediler.

Aleyhlerine dalâletin hak olduğu kesim, şeytanları veli edindiler. Yani kendilerine verdikleri emirler hususunda itaat etmek suretiyle onları dost kabul ettiler. İşte bu Yüce Allah'ın onların dalâlette olacaklarını bilmesinin, dalâlette oluşlarına bir etkisinin olmadığına delildir. Mutezile mezhebine mensup Zamahşerî'nin dediği gibi, onlar kendi tercihleriyle ve Yüce Allah'ı bırakıp şeytanları veli edinmeleri sebebiyle sapmışlardır.

Hidayet ve dalâletin Yüce Allah'tan geldiğini kabul eden Ehl-i sünnetin görüşüne göre ise buyruğun anlamı şudur: Hidayet ve dalâlet önce Yüce Allah'ın yaratması ile ortaya çıkar. Fakat bu işi işlemeye onları çağıran şey, Allah'tan başka şeytanları veli edinmeleridir.

İkinci kesimin ise başka nitelikleri vardır. Onlar kendilerinin hidayette olduklarını yani vasiyet ve hidayet üzere, doğru yol üzere olduklarını sanırlar; fakat gerçekte onlar sapıktırlar, yanlışlık içerisindedirler: "De ki: Amelleri bakımından en zararda olanları sizlere haber verelim mi? Onlar kendilerinin güzel iş yaptıklarını sandıkları halde dünya hayatında çabaları sapan ve boşa çıkan kimselerdir." (Kehf, 18/103-104).

İkinci kesime dair ayet-i kerimenin ihtiva ettiği anlamı Müslim'in İyâd b. Himâr'dan yaptığı şu rivayet de pekiştirmektedir: İyâd der ki: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Şüphesiz ben kullarımı Haniler olarak yarattım. Sonra şeytanlar onlara geldi de onları dinlerinden uzaklaştırdı."

Bazıları da, "İlk önce sizi yarattığı gibi yine döneceksiniz" buyruğunu şöylece açıklamışlardır: Biz sizi nasıl yarattıysak öyle döneceksiniz. Bir kesim hidayet bulmuş, bir kesim de sapık olarak. İşte siz bu şekilde annelerinizin karınlarından tekrar yaratılır ve öylece çıkarsınız. İbni Abbas der ki: Yüce Allah Ademoğlunu ilkin mümin ve kâfir olarak yaratır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O sizi yaratandır. Kiminiz kâfir kiminiz mümin (oluyor)" (Tega-bûn, 64/2). Sonra Yüce Allah onların yaratılışını ilk olarak başlattığı gibi, tekrar mümin ve kâfir olarak iade eder. Bu da Sahihi Buhârî' de yer alan İbni Mesud yoluyla gelen şu hadise uygun düşmektedir: "Kendisinden başka ilâh olmayan hakkı için söylüyorum, sizden herhangi bir kimse cennet ehlinin ameli ile amel eder; o kadar ki kendisi ile cennet arasında ancak bir arşınlık mesafe kalır, Kitap (levh-i mahfuzdaki kader) onun aleyhine öne geçer ve böylelikle o da cehennem ehlinin ameliyle amel eder, oraya girer. Şüphesiz de sizden herhangi bir kimse cehennemliklerin ameliyle amel eder, o kadar ki kendisiyle onun arasında yalnızca bir arşın kalır da sonunda onun hakkında Kitabın hükmü onu geçer ve böylelikle o da cennetliklerin ameliyle amel eder, oraya girer."

Bu tevile binaen bu açıklama ile Yüce Allah'ın şu buyruğu arasında bir çelişki söz konusu olur: "Sen yüzünü dine hanîf olarak dosdoğru çevir. Allah'ın insanları üzerinde yaratmış olduğu fitratına." (Rum, 30/30). Bunun bir benzeri de Buharî ile Müslim'de Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen Resulullah (s.a.)'ın şu buyruğudur: "Her doğan,, fitrat üzere doğar. Sonra onun anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar." Müslim'in Sahîh'inde yer alan ve az önce geçen İyad b. Hımâr'ın hadisi de buna uygun düşmektedir.

"Sizi yaratan O'dur" ayeti ile, "Allah'ın fitratı..." ayeti ve her birisini teyit eden hadis-i şeriflerin birlikte anlaşılmasına gelince: Şanı Yüce Allah bütün insanları kendisini bilip tanıyacak, tevhid edecek, ondan başka ilâh olmadığını bilecek halde -bu hususta onlardan mîsâk (and) aldığı şekilde- yaratmış ve bunu tabiatlarına ve fitratlarına yerleştirmiştir.

Allah'ın onları bu şekilde dosdoğru ve fitrî yaratışından sonra, Yüce Allah ezeli ve kadim ilminde insanların kimisinin mümin kimisinin kâfir, kimisinin bedbaht kimisinin mutlu olacağını, üzerlerinde yaratıldıkları aslî durumlarda bir takım değişiklikler ortaya çıkacağını bildi ve takdir etti. İşte Yüce Allah'ın, "Sizi yaratan O'dur. Kiminiz kâfir kiminiz mümin (oluyor)" buyruğunun anlamı budur. Yani ikinci durumda onun işi imandan sonra küfre varacaktır. Allah'ın kaderi ise mahlûkatı arasında olduğu gibi geçerli olandır. Çünkü, "Takdir eden ve hidayete ileten (doğru yolu gösteren) O'dur." (Alâ, 87/3); "O her şeye hilkatini veren, sonra da hidayete iletendir." (Tâ-Hâ, 20/50). [\[13\]](#)

Süsün, Hoş Ve Temiz Olan Yiyecek Ve İçeceklerin Mübahlığı

31- Ey Ademoğulları! "Her mescide gidişte ziynetlerinizi alın; yiyin, için ama israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.

32- De ki: "Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti ve temiz rızıkları kim haram kılmış?" De ki: "Bunlar dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyamet günü ise yalnız onlardır. İşte biz ayetlerimizi, bilen bir topluluğa böylece açıklarız."

Açıklaması

Ey Ademoğulları! Namaz veya tavaf olsun, her ibadet edeceğiniz vakit ziynetinizi takınınız ve o zaman elbiselerinizi giyiniz. Burada ziynetten kasıt güzel elbiselerdir. Asgarisi ise avreti örten miktardır. Çünkü namaz ve tavaf sırasında avretin örtülmesi vaciptir. Avretten olmayan bölümlerin örtülmesi ise sünnettir, vacip değildir. Erkeğin avreti daha önceki ayetlerde de öğrendiğimiz gibi, göbük ile diz kapağı arasında olan bölümdür. Kadının avreti ise yüz ve elleri dışında bütün bedenidir.

Elbise gelişmiş bir uygarlık görünümüdür. Elbise giyme ve avreti örtme emri İslâm'ın güzellikleri arasındadır. Arap kabilelerini ve onların dışında kalan diğer Afrikalıları ve benzerlerini ilkellikten, gerilikten, vahşilikten uygarlığa taşıyan İslâm olmuştur.

Tesettürün vacip oluşu hususunda ayetin muhtevasını Taberânî ve Beyha-kî'nin İbni Ömer'den yaptıkları şu rivayet de teyit etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Sizden herhangi bir kimse namaz kıldığı vakit (alt ve üst olmak üzere) iki elbisesini giyinsin. Çünkü şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah, kendisi için süslenenler arasında buna en lâyük olandır. Eğer o kimsenin iki elbisesi yoksa, bu sefer namaz kıldığı takdirde belden aşağısını örten izarını kullansın ve sizden herhangi bir kimse Yahudilerin örtüye sarındıkları gibi namazda da sarınmasın."

Şafiî, Ahmed ve Buharî de Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu naklederler: "Sizden herhangi bir kimse omuzunda ondan herhangi bir parça bulunmaksızın tek bir elbise içerisinde namaz kılmasın."

Daha sonra Yüce Allah israfa gitmeksizin yemeyi, içmeyi mubah kılmak üzere şöyle buyurmaktadır: "Yeyin, için ama israf etmeyin..." Hoş ve lezzet alınan şeylerden yeyiniz, içiniz. Fakat bunlarda israfa gitmeyiniz. Aksine, israfa ve cimriliğe gitmeden itidali elden bırakmayınız. Sakın yeme ve içme hususunda helâl sınırlarını aşarak harama düşmeyin. Şüphesiz Allah yeme ve içmede israf edip haddi aşanları sevmez. Yani sonunda zarara götüren israftan dolayı onları cezalandırır.

İmam Ahmed Abdullah b. Amr'dan Resulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Yiyin, için, giyinin ve tasadduk da yapın. Büyüklenip böbürlen-meksizin ve israfa sapmaksızın bunları yapın. Şüphesiz Allah kulunun üzerinde nimetinin etkisini görmeyi sever."

Nesaî ve İbni Mace de yine Abdullah b. Amr'dan şu lafızla rivayet etmektedir: "Yeyin, tasadduk edin ve giyinin; ancak israfa sapmayın ve böbürlenmeyin."

İmam Ahmed, Nesaî ve Tirmizî de -Mikdam b. Ma'dîkerib'den şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Ademoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmuş değildir. Ademoğluna bünyesini ayakta tutacak yiyeceği birkaç lokma yeterlidir. Eğer mutlaka (fazla) yiyecekse o halde (karnının) üçte birini yemeğine, üçte

birini içeceğine, üçte birini de nefesine ayırsın."

Seleften bazıları şöyle demiştir: Allah tıbbın tümünü yarım ayette bir araya getirmiştir: 'Yeyin, için ama israf etmeyin.' Nakledildiğine göre er-Reşîd'in oldukça maharetli Hristiyan bir doktoru vardı. O, Ali b. el-Hüseyin'e, "Sizin Kitabınızda tıp ilminden herhangi bir şey yoktur. Halbuki ilim iki türdür: Din ilmi ve beden ilmi" dedi: Ali ona şu cevabı verdi: "Allah tıbbın tümünü Kitabımızda yarım bir ayette bir araya getirmiştir." O, "Bu hangisidir?" diye sorunca Ali şu cevabı verdi: "Yüce Allah'ın, 'Yeyin, için ama israf etmeyin' buyruğudur." Bu sefer Hristiyan doktor "Peki sizin peygamberinizden tıbbı dair bir şey nakledil-memektedir" deyince Ali şöyle dedi: "Allah Rasulü de tıbbı birkaç kelimedede özetlemiştir." "Bunlar Hangileridir?" diye sorunca, "Ademoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmuş değildir. Ademoğluna bünyesini ayakta tutacak bir kaç lokmacık yeterlidir" diyerek hadisi zikretti. Bu sefer Hristiyan doktor şöyle dedi: "Kitabınız da peygamberiniz de Calinos'a tıp namma bir şey bırakmadı." [\[14\]](#)

Buharî der ki: İbni Abbas dedi ki: "Dilediğini ye, dilediğini iç. Elverir ki şu iki hasleti de ihmal etmeyesin: İsrafa kaçmamak ve kibirlenmemek."

İsraf her hususta haddi aşmaktır. Yüce Allah ise helâl kıldığına helâl bilinmesini, haram kıldığı şeyin de haram bilinmesini sever, işte emrettiği adalet de budur. O bakımdan açlık, susuzluk, fazla tokluk, fazla içmek gibi tabii sınırın aşılması doğru değildir. Maddî hususta da bu böyledir. Nafaka kişinin gelirini tamamıyla tüketmeyecek şekilde belli bir oranda olmalıdır. Sert sınırlarda da bu böyledir. Allah'ın haram kıldığı meyte, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına kesilmiş olan ve şarap gibi şeylerin kullanılması da -zaruret hali dışında- caiz değildir. Altın ve gümüş kaplarda yemek içmek helâl olmadığı gibi, tabii ipek giymek, yahut erkeklerin kadınlara, kadınların da erkeklere benzemesi de helâl olmaz.

Buna göre cimrilerin yaptıkları da, israfa sapan lüks ve debdebe içerisinde yaşayanların yaptıkları da şer'an yapılmaması gereken haramlar arasındadır. İbni Mace, Sünen' inde Enes b. Malik'ten Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Canının çektiği her şeyi yemen israftandır."

Yüce Allah da itidal üzere yükselen sünnet ve şeriatını pekiştirerek Allah'tan gelmiş bir şeriata dayalı olmaksızın kendiliğinden bir takım yiyecek, içecek veya giyeceklerden herhangi bir şeyi haram kılanların tutumlarını reddederek şöyle buyurmaktadır: "De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti... kim haram kılmış?"

Yüce Allah bu şekilde mubahları haram kılan kimselerin tutumlarını reddetti ve peygamberine kendi tutarsız görüş ve bidatleriyle bir takım şeyleri haram kılan bu müşriklere yaptıklarını red eden bir eda ile şöylece sormasını emretti: Allah'ın temel

maddelerini kullan için yaratmış olduğu ve onlara vermiş olduğu ilham ile fitratlarında yaratmış olduğu kabiliyetlerle bunları nasıl kullanıp işleyeceklerini, bunlardan nasıl yararlanacaklarını öğrettiği süsleri, hoş ve temiz nızıklan kim haram kıldı? Bunlar asıl itibariyle dünya hayatında Allah'a iman edip O'na ibadet edenler için yaratılmıştır ve onların hakkıdır. Onlardan başkaları bu hususta onlara tabidir. Dünyada fiilen kâfirler bunlarda müminlere ortak olsalar dahi kıyamet gününde bütün bunlar müminlere has olacaktır. Kâfirlerden kimse onlara bu hususta ortak olamayacaktır. Çünkü cennet kâfirlere haram edilmiştir.

İşte ziynet ve temiz şeylerin hükmüne dair yaptığımız bu eksiksiz ve mükemmel açıklamalar gibi şeriatın ve dinin kemaline, peygamberin doğruluğuna ve şeriatın tamlığına delâlet eden ayetleri, toplumsal ve nefsi bilgileri, tıbbı, insanların maslahatlarını bilen ve bunlar üzerinde düşünüp gerekli öğüt ve ibretleri alan bir topluluğa böylece açıklıyoruz; yoksa insanın, uygarlığın ve ümrânın ilerlemesi için gerekli bilgi ve teknikleri bilmeyen bir topluluğa değil. Buna göre Yüce Allah'ın "İşte biz ayetlerimizi... böylece açıklarız" buyruğunun anlamı şudur: Ben size helâl ve haramı bu şekilde genişçe açıkladığım gibi, duyacağınız diğer şeyleri de sizlere böylece açıklıyorum.

İşte bütün bunlar İslâm'ın, ruhî olgunluğun ve kusursuz akidenin, ahlâkî üstünlüğün, hayatın zorluklarına galip gelmek için gerekli bedenî ve ruhî gücün, Allah'ın yeryüzünde yerine halife tayin etmiş olduğu, göklerde ve yerde bulunan her şeyi kendisine müsahhar kıldığı insanın misyonunu yerine getirmesinin dini olduğunun delilleri arasındadır. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O yerde ne varsa hepsini sizin için yaratandır." (Bakara, 2/29); "Allah'ın göklerde ne varsa size müsahhar kıldığını görmez misiniz?" (Lokman, 31/20). [\[15\]](#)

İnsanlara Yasak Olan Esas Haramlar

33" De ki: "Rabbim tüm hayasızlıkları, günahı, haksız yere haddi aşmayı, hakkında hiç bir delil indirmediği şeyleri Allah'a şirk koşma- nızı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."

Açıklaması

Ey Muhammedi Allah'ın helâl kılmış olduğu temiz yiyecekleri ve elbiseleri haram kılan bu müşriklere de ki: Allah, ancak haramların temel olanlarını teşkil eden şu beş şeyi haram kılmıştır:

1- Gizli, açık, görünen ve görünmeyen hayasızlıklar: Hayasızlıklar (feva-hiş) alabildiğine çirkin davranışlardır. Bunların gizlisi de açığı da yasaktır veya bunlar büyük günahlardan ibarettir. Çünkü artık bunların çirkinliği alabildiğine ileri derecede ve fazladır. Zina, hırsızlık, İslâm cemaatine karşı ayaklanmak gibi masiyetler bu tür fiillerdir.

2- Günah, yani günahı gerektiren işler. Onlar da küçük masiyetlerdir. Buna göre ayetin anlamı şöyle olur: O büyük ve küçük günahları haram kılmıştır. Eşinin dışındakilere şehvetle bakmak küçük günahlardandır. Günahın masiyet veya mutlak bir günah olduğu da söylenmiştir ki bu da genelin özele atfedilmesi kabilindedir.

3- Haddi aşmak: Yani fert veya toplum olsunlar, diğer insanların haklarına tecavüz etmek suretiyle haklarda haddi aşmak ve bozgunculuk yaparak zulmetmek demektir. Burada haddi aşmanın haksız olmak kaydıyla zikredilmesinin sebebi şudur: Haddi aşmak eğer kamu maslahatı için veya karşılıklı rıza ile birlikte olursa bunda bir beis yoktur.

4- Allah'a ortak koşmak: Bu, çirkin işlerin en çirkinidir. Bu da Allah ile birlikte put, heykel yahut bir kişi olsun hakkında akîl ya da vahyî bir delil veya belgenin ortaya konulamadığı Allahla beraber başka bir ilâh kabul etmektir. Burada belgeye "sultan" denilmesinin sebebi, hasmın sözünü başkasına tercih ettirmesi ve işitenin akıl ve düşüncesi üzerinde etkili olması dolayısıyladır. Bu ifade Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Her kim bu konuda kendisinin bir delili olmaksızın Allah ile birlikte başka bir ilâha ibadet edecek olursa, şüphesiz onun hesabını görmek Rabbine aittir. Gerçek şu ki kâfirler kurtuluşa eremez." (Mü'minûn, 23/117).

İşte bunda burhanın (delil ve belge getirmenin), akidenin sağlıklı olduğuna delil getirmenin esasını teşkil ettiğine, imanın, delil ve belge ile desteklenen Allah'tan gelen bir vahiy olmaksızın kabul olunmayacağına delâlet vardır.

5- Bilgisiz ve belgesiz olarak Allah'a karşı yalan şeyler söylemek: İftira, Allah'a karşı putlardan bir ortağı olduğunu iddia etmek gibi yalan söylemek: "Şu halde pisliğin ta kendisi olan putlardan uzak durun." (Hacc, 22/30). Bir mesned ve bir delil olmaksızın haramı helâl, helâli haram kılmak gibi. Bu ise şeriaten bir delil olmaksızın sırf görüşe dayanarak söz söylemektir. Dinlerin tahrif ediliş sebebi, hak dinde bidatlerin ortaya konuluş sebebi, heva ve şeytana uymanın sebebi budur. Nitekim Kitap Ehli de böyle yapmıştır: "Dillerinizin yalan yere vasfedegeldiği şeylere, "Bu helâldir, bu da haramdır"

demeyin." (Nahl, 16/116). İşte reform davetçilerinin ve içtihat adı altında şeriatı aşır geçenerin izlediği yol budur. Nitekim Buharî ile Müslim şunu rivayet ederler:

"Andolsun, sizden öncekilerin yolunu karış be karış, arşın be arşın izleyeceksiniz. O kadar ki, onlar bir keler deliğine girecek olsalar muhakkak onların arkasından gidersiniz." "Ey Allah'ın Rasulü, bunlar Yahudi ve Hıristiyanlar mıdır?" diye sorduk. O, "Başka kim olabilir ki?" diye buyurdu.

Şeriatıta içtihadın yolu bellidir. Bu da Kur'an, sünnet ve icmaya şer"î esaslara uygun olarak sahih bir şekilde bakmak ve bunları tetkik etmektir. Daha sonra da bunlara kıyas yapmak yahut da istihsan, istislâh ve buna benzer kapsamlı görüşü delil almaktır. İşte bu da şeriatın ruhu, esasları ve genel ilkeleri ile uygun olan görüşü almaktır.

Bu ayet-i kerime ile ilgili olarak bir soru ortaya atılmıştır. Muhtevası şudur: Ayet-i kerimedeki "(innemâ) Ancak" kelimesi hasır ifade eder. Yüce Allah'ın, "Rabbim... haram kılmıştır" buyruğu, şunları şunları münhasıran haram kılmıştır, demektir. Oysa haramlar bu şeylere münhasır değildir.

Buna şöyle cevap verilmiştir: "Cinayetler beş türe münhasırdır. Bunlardan birisi neşlere karşı işlenen cinayetlerdir ve bunlar da zina ile olur. İşte Yüce Allah'ın, "Rabbim... hayasızlıkları haram kılmıştır" buyruğu ile kastedilen budur. İkincisi ise akıllara karşı işlenen cinayetler. Bunlar da içki içmek olup Yüce Allah'ın, "Günahı...haram kılmıştır" buyruğu da buna işaret etmiştir. Üçüncüsü ırlara karşı işlenen cinayetler, dördüncüsü canlara ve mallara karşı işlenen cinayetlerdir. İşte Yüce Allah'ın, "Haksız yere haddi aşmayın" buyruğu ile buna işaret edilmiştir. Beşincisi ise, dinlere karşı işlenen cinayetler olup bunlar da iki bakımdan söz konusudur: Birincisi Yüce Allah'ın tevhidinde itiraz edip dil uzatmaktır. Yüce Allah'ın, "Allah'a şirk koşmanızı" buyruğu ile buna işaret edilmiştir. İkincisi ise Allah'ın dininde bilgiye bağlı olmaksızın söz söylemektir. İşte, "Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi..." buyruğu ile de buna işaret edilmiştir. Bütün cinayetlerin (suçların) esasları bunlar olduğuna göre, geri kalanlar bunların uzantıları ve dallandır. Buna uyanlar olduğuna göre, bu haram şeylerin söz konusu edilmesi adeta hepsinin söz konusu edilmesi gibi olmuş, onların yerini tutmuştur. O bakımdan bu ayetin başına hasır ifade eden söz konusu edat gelmiştir. [\[16\]](#)

Her Bir Ümmetin Ve Kişinin Eceli

34- Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalır, ne de bir an ileri gidebilirler.

Açıklaması

Her bir ümmetin yani her bir asır ve neslin, her bir kişinin, aynı şekilde varlık alemindeki her bir şeyin bilinen bir eceli vardır. Bu da sürenin sona ermesi için belirlenen zamandır. Ecel, aynı zamanda dünya hayatı için sınırlandırılmış vakti de, toplumların güçlülük, mutluluk zamanlarını yahut zillet ve bedbahtlık dönemlerini de kapsar.

"Ecelleri gelince" yani onlar için takdir edilen süre geldi mi ne zamanın en küçük dilimi olan bir an geri kalır ne de bir an ileri gidebilirler. Bu ecel süresinden öne geçemezler. Yani belirlenen bu vadeden sonraya da kalamazlar, öne de geçemezler. Bu değişimin bir an (saat) kadar bile olması mümkün değildir. Yüce Allah'ın burada "saafi söz konusu etmesinin sebebi, en asgarî zaman dilimlerinin genel olarak "saat" kelimesiyle karşılanmasından dolayıdır.

Ecelden neyin kastedildiğinin tayini ile ilgili olarak iki görüş vardır:

Birinci görüş İbni Abbas, Hasan-ı Basrî ve Mukâtil'in görüşüdür. Buna göre Yüce Allah peygamberini yalanlayan her bir ümmete belli bir süreye kadar mühlet vermiştir. Nihayet toptan imha edilerek azap zamanı gelince, bu azap kaçınılmaz olarak gelip çatar.

İkincisine göre, burada ecelden kasıt ömürdür. Bu ecel bitti ve tamamlandı mı, artık öne almanın ve sonraya bırakılmanın imkânı olmaz.

-Razî der ki: Birincisi daha uygundur. Çünkü Yüce Allah, "Her ümmetin" diye buyurmuş, "herkesin bir eceli vardır" diye buyurmamıştır. İkinci görüşe göre ise "Evet, Yüce Allah, "Her ümmetin" diye buyurmuş, herkesin bir eceli vardır diye buyurmamıştır. Çünkü ümmet her zamanda var olan topluluk demektir. Bu ümmet de fertlerden oluşur. Toplumların fertlerinin ise ecelleri birbirine yakındır. Çünkü tehdit makamında olan ifadelerde ümmetin söz konusu edilmesi daha bir belîğ ve daha bir etkileyicidir.

İkinci bir görüşe göre, herkesin öne alıp sonraya bırakmasının söz konusu olamayacağı bir ecelinin olması gerekir, buna göre maktul de eceliyle ölmüş olur. [\[17\]](#)

Her Bir Ümmete Peygamberi Aracılığıyla Yapılan Hitap Ve Yalanlayanların Allah'ın Ayetleri İle Korkutulmaları

35- Ey Ademoğulları! İçinizden size ayetlerimi anlatacak peygamberler gelince, her kim sakınıp düzelse artık onlar için bir korku yoktur ve onlar üzülecek de değildir.

36- Ayetlerimizi yalanlayıp onlara karşı büyüklük taslayanlar, işte onlar ateşliklerdir. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar-

Açıklaması

Yüce Allah Ademoğullarını kendilerine ayetlerini anlatacak, hüküm ve farzlarını bildirecek peygamberler göndereceğini belirterek uyarmakta ve şöyle buyurmaktadır: Ey Ademoğulları! Şayet sizlere içinizden sizin hemcinsiniz ve bu sizlere benim size farz kıldıklarımı ve sizin için öngördüğüm ibadet, muamelât ve ahlâka dair düzenlemeleri size emretmiş olduğum salih ameller ile size yasakladığım şirk ve çirkin işleri bildiren bir peygamber gelecek olursa, siz iki tavidan birisini takınacaksınız. Bunlardan birisini takınanlara müjde verilir, diğerini takınanlar ise azapla korkutulur.

Kim Allah'tan korkar, benimle kendisinin arasını düzeltir, haramları terk eder ve itaatkâr olursa ahiret azabından yana onun için korku yoktur. Amellerinin karşılığını göreceği vakit geldiğinde de yapamadıkları dolayısıyla üzülmecektir veya gelecekte karşı karşıya kalacağı durumlardan dolayı onun için korku yoktur, geçmişteki hallerinden dolayı üzülmeyeceği de söz konusu olmayacaktır.

Yüce Allah'ın, "içinizden" diye buyurması, peygamberlerin peygamber olarak gönderildiği kimselerle hemcins olması, onlara ileri sürebilecekleri bir mazeret bırakmaz ve onlara karşı delili açıkça ortaya koyar. Zira onların o peygamberin durumunu bilmeleri, Allah'ın kendisini mucizelerle desteklemesinin, peygamberin kudretiyle değil de Allah'ın kudretiyle olduğunu onlara gösterir; diğer taraftan herkes kendi hemcinsiyle daha iyi kaynaşır.

Yüce Allah'ın, "ayetlerimi" buyruğundan kasıt ise, Kur'an-ı Kerim, tevhid ve ulûhiyetin delilleri, indirdiği hükümler ve şeriatlardır. Bu, sözü geçen bütün hususları kapsayan genel bir lafızdır. Çünkü bütün bunlar Yüce Allah'ın ayetleridir. Peygamberler geldikleri takdirde, bütün bu hususları söz konusu etmişlerdir.

Kureyş ileri gelenlerinin Muhammed (s.a.)'e karşı büyüklük tasladıkları vakit görüldüğü gibi, kalpleriyle Allah'ın ayetlerini yalanlayan, onları kabul ve gereklerince amel etmeyi büyüklüklerine yediremeyen, peygamberlere büyüklük taslayarak ve onları inatla reddedenlere gelince, bunlar cehennemliklerdir. Orada ebedî olarak kalacaklardır. [\[18\]](#)

Yalanlamanın Akıbeti Ve Kafirlerin Cehenneme Giriş Tablosu

37- Allah'a karşı yalan uyduran veya O'nun ayetlerini yalan sayandan daha zalim kim vardır? İşte onlara kitaptaki payları erişecektir. Nihayet elçilerimiz canlarını almak üzere onlara geldiklerinde diyeceklerdir ki: "Allah'tan başka taptıklarınız nerede?" Diyecekler: "Onlar bizi bırakıp kayboldular." Onlar kendi aleyhlerine ve gerçekten kâfir olduklarına şahadet ederler.

38- Buyurur ki: "Sizden önce geçmiş cin ve insan toplulukları arasında girin ateşe." Her ümmet girdikçe yoldaşına lanet eder. Nihayet hepsi biribiri ardından orada toplanınca sonrakileri öncekileri için derler ki: "Rabbimiz, işte bizi bunlar saptırdı. Onun için bunlara ateşten katmerli azap ver." Buyurur ki: "Her biriniz için katmerli azap vardır; ne var ki bilmezsiniz."

39- Öncekileri sonrakilerine "Sizin bizden bir üstünlüğünüz yoktu. Öyleyse kazandıklarınız sebebiyle azabı tadın" dediler.

Açıklaması

Allah'ın farz kılmadığını farz kılmak, haram kılmadığını haram kılmak, Allah'ın indirmediği bir hükmü onun dinine nispet etmek ya da Allah'a evlât ve ortak nispet etmek

suretiyle Allah'a yalan yere iftira eden kimseden daha zalim kimse yoktur.

Yahut Arap kâfirleri gibi Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmek suretiyle Allah'ın ayetlerini yalanlayan veya Resulullah (s.a.)'a inanmayan ya da ayetlerle alay eden yahut başkalarını onlara üstün tutarak bu ayetleri terk eden kimselerden daha zalim kimse olamaz.

İşte bütün bunlara bütün kâinat düzeni hakkında tescil edilen her şeyin miktar ve ölçüsünün yazılı bulunduğu Kitapta (levh-i mahfuzda) haklarında yazılanlar ve kendileri için takdir olunan nızıklar ve ömürler onları gelip bulacaktır, onlara erişecektir. Allah'a karşı yalan uyduran kimseler hakkında da yüzünün kapkara kesileceği yazılmıştır. Yani bunlar için vaad oldukları hayır veya şer verilecektir. Zulümlerine ve Allah'a karşı yalan iftiralarına rağmen bu böyledir.

Nihayet ölüm meleği olan elçiler canlarını almak üzere kendilerine geleceğinde, melekler onları azarlamak üzere şöyle soracaktır: Dünya hayatında Allah'ı bırakıp kendilerine dua ve ibadet ettiğiniz ortaklarınız nerede? Haydi onları çağırın da içinde bulunduğunuz durumdan gelip sizleri kurtarsınlar. Şöyle cevap verecekler: Önümüzden kaybolup gittiler, nerede olduklarını bilemiyoruz. Hem biz onlardan herhangi bir fayda, yahut bir hayır ve bir zararı önlemelerini de ummuyoruz ki.

Böylelikle kendi aleyhlerine bu ortaklara dua edip ibadet etmekle kâfir olduklarını ikrar ve itiraf edeceklerdir.

Bu ifadelerin kastı ise kâfirleri üzerinde buldukları küfürden vaz geçirmektir. Onları küfür ve sapıklık dolayısıyla karşı karşıya kalacakları akibetlerin üzerinde durup düşünmeye itmektir.

Mana itibariyle bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Şüphesiz Allah'a karşı yalan uyduranlar iflah olmazlar. (Onların bu yalanları kendilerine belki dünyada az bir geçim (sağlayabilir), sonra dönüşleri bize olacaktır. Sonra da biz kâfir oldukları için onlara oldukça ağır azabı tattıracağız." (Yunus, 10/69-70); "Kâfir olanın küfrü seni üzmesin. Dönüşleri bizedir ve biz onlara yaptıklarını haber vereceğiz. Muhakkak Allah kalplerin özünü çok iyi bilendir. Onları azıcık faydalandırarak, sonra da oldukça ağır bir azaba ister istemez mahkûm edeceğiz." (Lokman, 31/23-24).

Daha sonra Yüce Allah kendisine iftira eden, ayetlerini yalanlayan bu müşriklere meleklerin neler söyleyeceklerini haber vermektedir: Haydi siz de sizin gibi ve sizin niteliklerinize sahip sizden önce küfre sapmış diğer ümmetlerle birlikte -cinlerden veya insanlardan olsunlar- ateşe giriniz. Bu sözü söyleyecek olan kişi ya cehennem bekçisi Mâlik'tir yahut da Yüce Allah'tır. Yani Yüce Allah onlara bizzat giriniz diyecektir.

Onlardan bir topluluk cehenneme girip de azabı, horluğu ve ibret verici cezaları görünce, peşinden gittiği ve kendisini saptıran, din ve inançta kendisi gibi olan diğer ümmete lanet edecektir. Çünkü bizzat kendisini o topluluğa uymak, küfürde onu taklit etmek suretiyle sapıtılmış oldu. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzemektedir: "Sonra kıyamet gününde kiminiz kiminize kâfir olacak, kiminiz kiminizi lanetleyecektir." (Ankebût, 29/25).

İşte bu şekilde kâfirler çeşitli gruplarıyla birbirlerine lanet okuyacak, bi-ribirlerinden uzaklaşacaklardır. Nitekim bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O vakit kendilerine uyulanlar kendilerine uyanlardan uzaklaşacak ve azabı görecektir. Aralarındaki bağlar parçalanmış olacaktır. Tabi olanlar (şöyle diyecekler): Keşke bizim için bir dönüş olsaydı da bunlar bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşabilseydik. İşte onlar ateşten çıkamayacaklardır." (Bakara, 2/166-167).

Nihayet ateşte üst üste yığılıp hepsi orada toplanınca aralarından giriş veya mevki itibariyle daha sonra gelen tabiler veya alt gruptakiler mevki veya giriş itibariyle daha önce gelen kendilerine uyulan önderler ve liderlere bir takım sözler söyleyeceklerdir. Buna sebep ise kendilerine uyulanların cürümlerinin daha ağır olmasıdır. İşte bu sebepten onlardan önce cehenneme girmiş olacaklar. Sonra gelenler kıyamet gününde Yüce Allah'a, ileri gelenlere uyanların şikâyetini ihtiva edecek bir söz söyleyeceklerdir. Çünkü uyanları doğru yoldan saptıranlar onlardır. Zemahşerî der ki: "Öncekileri için" ifadesinin anlamı 'öncekiler hakkında' anlamındadır. Çünkü onların hitabı Allah ile olacak, kendilerinden öncekilerle değil. Yani onlar hakkında ve onların kendilerini saptırmaları dolayısıyla diyeceklerdir...

Bu şikâyetlerini Yüce Allah'a hitaben şöyle dile getireceklerdir: Rabbimiz, bu önderler bizi hak yoldan saptırdılar. O bakımdan sen bunlara cehennemde kat kat artırılmış bir azap ver; yani onların cezalarını katlandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Yüzleri ateşte çevrileceği o günde diyecekler ki: Keşke biz Allah'a ve Rasul'e itaat etseydik. Diyecekler ki: Rabbimiz, gerçekten biz başkanlarımıza ve büyüklerimize itaat ettik, onlar da bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz, onlara azaptan iki katını ver. Onları en büyük lanetle lanetle." (Ahzâb, 33/66-68).

Yüce Allah da onlara şöyle cevap verecektir: Size de onlara da kat kat azap vardır. Biz bunu yapıp takdir ettik. Herkese kendisine göre ceza verdik. Ya başkasını saptırdığı için yahut başkasını taklit ederek saptığı için. Çünkü önderler de onlara uyanlar da hem sapık hem saptırıcı idiler; fakat sizler onların azabını bilmemektesiniz. Katmerli azap (ed-dif), bir veya bir kaç defa kendi mislinden fazla olan demektir. Yüce Allah'ın şu buyrukları da buna benzemektedir: "Kâfir olup Allah'ın yolundan alıkoyanların fasıklık etmeleri sebebiyle azabın üstüne azap arttırırız." (Nahl, 16/88); "Andolsun onlar hem kendi yüklerini taşıyacaklar, hem de yükleriyle birlikte başka yükleri." (Ankebût, 29/13); "Ta ki kıyamet gününde eksiksiz olarak hem kendi yüklerini taşıyınlar, hem de bilgisizce

saptırdıkları kimselerin yüklerinden (taşınlar)." (Nahl, 16/25).

"Öncekileri sonrakilerine... dediler." Yani kendilerine uyulanlar kendilerine uyanlara diyecek ki: Biz sizleri saptırdıysak yine de sizin bize bir üstünlüğünüz yoktur. Çünkü biz saptığımız gibi siz de sapmış oldunuz. Kat kat azabı hak etmek bakımından bizimle sizin aranızda bir fark yoktur. Yani siz de bizim yaptığımız gibi yaptınız ve kâfir oldunuz. O halde siz de azabınızın hafifletilmesini hak edemezsiniz.

Haydi kazandıklarınız sebebiyle azabı tadınız. Yani sebep olduğunuz küfür ve sapıklıktan dolayı Allah'ın azabı ile karşılaşınız. Bu ya önderlerin söyleyecekleri bir sözdür yahut da Allah'ın hepsine bizzat söyleyeceği sözdür. Bu da Yüce Allah'ın şu sözlerine benzemektedir: "Biribirlerine karşılıklı soru sorarlar.

Dediler ki: Siz bize sağ taraftan geliyordunuz. Onlar derler ki: Hayır, siz iman eden kimseler değildiniz. Esasen bizim sizin üzerinizde bir otoritemiz de yoktu. Aksine sizler azgın bir topluluktunuz. O bakımdan Rabbimizin (azap) sözü üzerimize hak oldu: Şüphesiz biz azabı tadıcılarız. Böylelikle biz sizi azdırdık. Gerçekten biz (hepimiz) azgın kimseler olmuştuk. Şüphesiz o gün onlar azapta ortaklırlar." (Sâffât, 37/27-33).

Yüce Allah'ın, "Öyleyse ... azabı tadın" buyruğundan kasıt korkutmak ve küfürden vazgeçirmektir. Çünkü Yüce Allah'ın lider ve onlara uyanların sonunda birbirlerinden uzaklaşacaklarını, birbirlerine lanet okuyacaklarını haber vermesi kalpte büyük bir korkunun uyanmasına sebeptir. [\[19\]](#)

Kâfirlerin Cezası

yıp da onlara karşı büyüklük taslalara' onlara göğün kapıları açılma onlar, deve iğne deliğinden geçin

40- Muhakkak ki ayetlerimizi yalan sa- yıp da onlara karşı büyüklük taslayan geçinceye kadar cennete de giremezler. Biz suç- luları işte böyle cezalandırırız.

41- Onlar için cehennemden bir döşek ve üstlerinde de örtüler vardır. Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız.

Açıklaması

Bizim birliğimize, peygamberimizin ve diğer peygamberlerin peygamberliklerinin doğruluğuna, öldükten sonra dirilişi ispatlayan ayetlerimizi yalanlayanların hiç bir amelleri yükselmez. Çünkü onların amelleri kötüdür ve Allah ancak takva sahiplerinin amelini, kabul eder. Güzel söz O'na yükseltilir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Güzel söz O'na yükselir, salih amel de O'nu yüceltir." (Fâtır, 35/10); "Hayır, muhakkak iyilerin kitabı İlliyyîndedir." (Mutaffifîn, 83/18). İşte bunların amellerine ve ruhlarına semaların kapıları açılmaz. Böyle bir açıklama ayet-i kerimenin tefsiri ile ilgili iki görüşü bir arada ifade etmektedir.

Bunlar hiç bir şekilde cennete giremezler. Çünkü Allah'ın rahmetinden kovalmuşlardır. Cennete girmelerine imkân yoktur. Zira Yüce Allah, "Onlar deve iğne deliğinden geçinceye kadar..." diye buyurmuştur. Bu da imkânsızlığı ifade etmek için Arap dilinde yaygın bir anlatım tarzıdır. Meselâ, onlar "siyah karga ağarmcaya", "zift beyazlaşmcaya" ve "deve iğne deliğinden girinceye kadar bu işi yapmam" derler. İbni Abbas ve Said b. Cübeyr'den maksadın şu olduğu rivayet edilmektedir: Burada deve (el-cemel) değil, kalın ip (kendir) olan el-cümmel iğne deliğinden girmediği şeklidir. İbni Abbas (r.a.) der ki: Allah bu konuda deveye benzetmekten daha güzel bir benzetme yapmıştır. Yani kalın ipin iğne deliğinden giren ip yerine kullanılması daha uygun düşmektedir. Deve tabiri ise burada uygun değildir. Zamahşerî der ki: Şu kadar var ki "deve" anlamına gelen "el-cemel" kıraeti daha etkileyicidir. Çünkü iğne deliği, geçilen yerin darlığının bir örneğidir. İğne deliğinden daha dar diye bir tabir kullanılır. Deve ise oldukça büyük cüsseli bir hayvandır.

"Biz suçluları işte böyle cezalandırırız." Yani biz Allah'a karşı, kendisine ve Müslüman kardeşlerine karşı suç işleyen herkesi bu şekilde korkunç bir ceza ile cezalandırırız. Böylelikle cezaya götüren sebebin de suç sayıldığı ve suç işleyen herkesin cezalandırılacağı ifade edilmektedir. Daha sonra bu husus sonraki ayetin sonunda tekrarlanarak şöyle buyurulmaktadır: "Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız." Çünkü her bir suçlu kendisine zulmeden birisidir.

Bu suçlular için cehennem ateşinden, altlarında serili bir döşek olduğu gibi, üstlerinde de örtüler vardır. Bu ifadelerden maksat cehennem ateşinin onları kuşattığını, her bir yandan onların üzerlerinin kapatıldığını anlatmaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki o üzerlerine kapatılmış olacaktır," (Hümeze, 104/8); "Muhakkak cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatıcıdır. " (Tevbe, 9/49); "Onların üstlerinde

cehennemden (ateşten) gölgelikler ve (aynı şekilde) altlarında da gölgelikler vardır." (Zümer, 39/16).

"Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız." Kendilerine ve kendilerinin dışındaki insanlara zulmedenleri bu şekilde cezalandırırız. Bunda burada sözü geçen suçlu ve zalimlerin kâfirlerin kendileri olduğuna delil vardır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kâfirler zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254). Ayrıca daha önce sözü edilenlerin de Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimseler olması da buna delildir. [\[20\]](#)

Takva Sahibi Müminlerin Mükafatı

42- İman edip de salih ameller işleyenlere gelince -ki biz kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemeyiz-, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar.

43- Göğüslerinde kinden ne varsa söküp atmışızdır. Altlarından ırmaklar akar ve derler ki: "Hamdolsun O Allah'a ki bizi hidayetiyle buna ulaştırdı. Eğer O bizi ulaştırmasaydı, biz hidayete ulaşamazdık. Andolsun ki Rabbimi-zin peygamberleri hakkı getirmişlerdir." Onlara, "Yapmakta olduklarınızdan dolayı mirasçısı kılındığınız cennet işte budur" diye seslenilir.

Açıklaması

Yüce Allah bedbahtların durumunu ve cezasını söz konusu ettikten sonra mutluların durumunu ve onların görecekleri mükâfatları söz konusu etmektedir. Böylelikle mümin ve kâfir, haklı ile batıl üzere olan birbirinden ayrılmış olsun. Yüce Allah, "İman edip de..." yani Allah'a, peygamberlerine inanıp emirleri yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak suretiyle salih amel işleyenler, evet yalnız onlar cennetliklerdir ve yalnız onlar orada ebediyen kalacak olanlardır.

Yüce Allah'ın, "Ki biz kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz" buyruğu ara cümlesi olarak yer almaktadır. Bundan maksat ise cennetin mevki olarak azametli

olmasına rağmen zorluklara katlanmaksızın kolay amellerle oraya ulaşılacağına ve cennete ulaştıran salih amelin zor değil kolay olduğuna dikkat çekmektir. O yol zor olmadığı gibi ona ulaşmak insan takatının dışında da değildir. Aksine her insanın onu yapması, imana eriştiği ve Kur'an'ın hidayetinin yardımını aldığı takdirde gayet kolaydır.

"Güç ve takat" kelimesinin anlamı, insanın darlık ve sıkıntı zamanlarında değil, rahat ve genişlik hallerinde güç yetirebildiği şeyler demektir.

Yüce Allah'ın cennetliklere olan nimetlerinden birisi de onların ruhlarının anlığı ve kalplerinin kötülüklerden uzak olmasıdır. Kalplerini herhangi bir keder karartmayacağı gibi herhangi bir acı da rahatsız etmez ve korkulacak hiç bir şey onları korkutmaz. Cennetlikler arasında kötü bir durum meydana gelmez. Çünkü Yüce Allah onların kalplerinde bulunan her türlü kıskançlık, kin, düşmanlık ve bunlara benzer dünyadaki nefsi ve ruhi hastalıkları çekip çıkarmış olacaktır.

Buhârî'nin Sahih'inde Ebu Saîd el-Hudrî'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Müminler cehennemden kurtulduklarında cennet ile cehennem arasında bir köprü üzerinde alıkonulurlar. Dünya hayatında aralarındaki haksızlık ve zulümlerin kisası yapılır. Nihayet arındırılıp tertemiz edildiklerinde cennete girmelerine izin verilir. Nefsim elinde olana yemin olsun ki, onlardan her birisinin cennetteki evini bilmesi, dünyada iken mesken olarak kullandığı yeri ii bilmesinden daha ileri derecededir."

İbni Ebi Hatim de Hasan-ı Basrî'den şöyle dediğini rivayet eder: Bana ulaştığına göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cennetlikler Sırat'ı geçmelerinden sonra alıkonulurlar. Ta ki dünyada iken aralarındaki haksızlıklardan dolayı hak sahibinin hakkı ötekenden alınıncaya kadar. Daha sonra cennete birbirlerine karşı kalplerinde herhangi bir kin bulunmaksızın girerler."

İbni Cerîr et-Taberî de Katâde'den şöyle dediğini rivayet eder: Ali (r.a.) dedi ki: Şüphesiz ben, Osman, Talha ve ez-Zübeyr'in Yüce Allah'ın haklarında "Biz onların göğüslerindeki kını söküp attık, kardeşler olarak sedirler üzerinde..." (Hicr, 15/47) diye söz ettiği kimselerden olacağımızı ümid ederim.

Abdürrezzâk da el-Hasen'den şöyle dediğini rivayet eder: Ali (r.a.) dedi ki: "Allah'a yemin ederim Ehl-i Bedir olan bizler hakkında şu, "Göğüslerinde kinden ne varsa söküp atmışızdır." buyruğu nazil oldu.

Müminler Allah'ın nimet ve lütfuna şükrederek şöyle diyeceklerdir: Dünyada iken karşılığı şu büyük nimetler olan salih imana ve salih amele bizleri ileten Allah'a hamdolsun. Esasen Allah'ın hidayeti ve peygamberlerine tabi olma muvaffakiyeti olmasaydı, kendi düşünme seviyemizle kendiliğimizden bu doğru yolu bulup hidayete

ermemiz yapabileceğimiz bir iş değildi.

Aynı şekilde her şeyin, peygamberlerin haber verdiklerine tıpatıp uyduğunu gördüklerinde de şöyle diyeceklerdir: Andolsun Allah'ın peygamberleri hak ile gelmişlerdi. İşte Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla vaad ettiğinin doğruluğunu bunlar göstermektedir.

Melekler de onlara, "Selâm olsun sizlere! Siz ne iyi idiniz! Haydi oraya ebedi olarak giriniz. İşte bu, Allah'ın salih amellerinize mükâfat olmak üzere sizlere miras kıldığı cennettir" diyeceklerdir.

Saîd b. Mansûr ile Beyhakî, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Aranızdan iki konaklama yeri olmayan kimse yoktur. Bu konakların birisi cennette birisi cehennemdedir. Kişi ölüp de cehenneme girdi mi bu sefer cennet ehli onun yerine mirasçı olurlar. İşte Yüce Allah'ın, "İşte mirasçı olanlar onlardır." (Mü'minûn, 23/10) buyruğu bunu ifade etmektedir."[\[21\]](#)

Cennetlikler, Cehennemlikler Ve Araftakiler Arasındaki Konuşma

44- Cennetlikler cehennemliklere: "Rabbimizin bize vaad ettiğini hak bulduk. Siz de Rabbinizin size vaad ettiğini hak buldunuz mu?" diye seslenirler, (onlar) "evet" derler. Bunun üzerine aralarından bir münadi: "Allah'ın laneti zalimlerin üzerindedir" diye seslenir.

45- Onlar ki Allah'ın yolundan akkorlar ve onu eğriltmek isterler. Ve onlar ahireti de inkâr edenlerdir.

46- İki taraf arasında bir perde vardır. A'raf üzerinde de her birini simalarıyla tanıyan adamlar vardır. Cennetliklere "Size selâm olsun" diye seslenirler. Bunlar henüz oraya girmeyen, ama bunu uman kimselerdir.

47- Gözleri cehennemlikler tarafına çevrilince de "Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma" derler.

Açıklaması

Yüce Allah cehennemliklere azarlamak ve başlarına kakmak üzere yapılacak olan hitabı haber vermektedir. "Cennetlikler cehennemliklere size selam olsun diye seslenirler" buyruğu ile haber verilen bu hitap her iki kesimin cennet ve cehennemdeki yerlerini almalarından sonra meydana gelecektir. Buna delil ise bir önceki ayet-i kerimede söz konusu edilen, "Onlara, yapmakta olduklarınızdan dolayı mirasçısı kılındığınız cennet işte budur, diye seslenilir" buyruğudur.

Yüce Allah'ın, "Cennetlikler cehennemliklere size selam olsun diye seslenirler" buyruğu, genellik ifade etmektedir. Acaba bu sesleniş, cennetteki herkes tarafından bütün cehennemliklere mi yapılacaktır, yoksa bir bölümü öbür bölümüne mi seslenecektir? Buna cevap şudur: Çoğula karşılık çoğul söz konusu edildiğinde, her kişi bir kişiye tevzi edilir. Cennetliklerden her bir kesim, dünyada tanımış olduğu kâfirlere seslenecektir.

Buyruğun ifade ettiği anlam şudur: Cennetlikler, orada karar kılmalarından sonra, yine cehennemlikler de cehennemde karar kıldıktan sonra cehennemliklere şöylece seslenirler: Bizler Rabbimizin bize peygamberler aracılığıyla vaad etmiş olduğu nimet ve ikramları hak bulduk. Siz de Rabbinizin size va-ad etmiş olduğu hakirliği ve azabı hak buldunuz mu?

Bu soru cennetliklerin peygamberlerin kendilerine tebliğ etmiş olduğu rablerinin vaadini hak olarak bulduklarını cehennemliklere ifade ettireceklerini, buna karşılık cehennemlikleri de peygamberleri yalanlamak suretiyle, bizzat kendilerine karşı işlemiş oldukları cinayetler dolayısıyla azarlayacaklarını ve yaptıklarını başa kakmayı ihtiva etmektedir. "Evet derler." Sîbeveyh der ki: "Evet," vaad veya tasdik demektir. Yani onlar bu soruya olumlu cevap verecekler ve diyecekler ki: Bizler Rabbimizin küfre karşı vaad ettiğini hak bulduk. İşte cehennem azabında yanıp duruyoruz. Bu da, kâfirlerin kıyamet gününde Allah'ın vaad ve tehditlerinin hak ve doğru olduğunu itiraf edeceklerini göstermektedir.

Bu azarlama, Yüce Allah tarafından olacaktır. Bunun akabinde ise meleklerin azarlaması da vardır. Onlar cehennemliklere şöyle diyeceklerdir: "İşte bu, yalanlamakta olduğunuz ateştir. Bu bir büyü müdür yoksa siz mi görmüyorsunuz? Haydi boylayınız orayı. İster sabredin ister sabretmeyin, sizin için birdir; siz ancak yapmakta olduklarınızın karşılığını görüyorsunuz." (Tûr, 52/14-16).

Resulullah (s.a.), Bedir günü kâfirlerden öldürülüp de kör kuyuya atılan kimseleri, henüz dünyada iken azarlayarak şöyle seslenmişti: "Ey Hişamoğlu Ebu Cehil, ey Rabîaoğlu Utbe, ey Rabiaoğlu Şeybe - ve diğer elebaşlarının isimlerini saydı- Rabbinizin size vaad ettiğini hak buldunuz mu? Gerçekten ben Rabbimin bana vaad ettiğinin hak olduğunu gördüm." Hz. Ömer şöyle sordu: "Ey Allah'ın Rasulü! Sen leşe dönüşmüş bir topluluğa mı

hitap ediyorsun?" Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki, siz benim sözlerimi onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz. Şu kadar var ki onlar cevap veremezler."

Bu karşılıklı konuşma veya tartışmanın sonucunda bir münadi şöyle der: Allah'ın laneti zalimler üzerinedir. Yani Allah'ın rahmetinden kovması demek olan laneti, onları bulmuştur. Çünkü onlar iman etmemek suretiyle kendilerine zulmetmişlerdir. Bu nidayı yapacak olan kişi ise ya cehennemın bekçisi Mâ-lik'tir veya başka bir melektir.

Daha sonra Yüce Allah zalimleri, "Onlar ki Allah'ın yolundan akkorlar..." diye nitelendirmektedir. Yani onlar, insanları Allah'ın yolundan, şeriatından, peygamberlerin getirdiklerinden alıkoyan ve kimse o yola tabi olmasın diye bu yolun doğru değil de eğri büğrü olmasını isteyenlerdir.

"Ve onlar ahireti de inkâr edenlerdir." Yani onlar aynı zamanda ahiret yurdunda Allah'ın huzuruna çıkacaklarını inkâr eden ve bunu yalanlayıp kabul etmeyen kimselerdir. Bunu doğrulamazlar ve iman etmezler. İşte bundan dolayı da işledikleri ve söyledikleri hiç bir münkere aldırılmazlar. Çünkü onlar bundan dolayı hesaba çekilmekten, ceza görmekten korkmamaktadırlar. Bu nedenle onlar insanlar arasında söz ve davranışları en kötü olanlardır.

Cennet ve cehennem ehli olan bu iki kesim arasında ise cehennemliklere ulaşmayı engelleyen bir engel, bir perde olacaktır. Bu Yüce Allah'ın hakkında şöyle buyurduğu sûrdur: "Aralarına kapısı bulunan bir sûr gerilecektir. İç tarafı rahmet ve dış tarafının önünden azap vardır." (Hadîd, 57/13). Sûr'un üst tarafları ise Yüce Allah'ın, hakkında, "Araf üzerinde de..." diye buyurduğu A'raf vardır. Yani bu sûr'un üst taraflarında cennetlikleri de cehennemlikleri de gören erkekler vardır. Onlar müminleri yüzlerinin aldığıyla, kâfirleri de yüzlerinin karalığı dolayısıyla, alâmetlerinden tanırlar. Nitekim Yüce Allah onları şu buyruğunda böylece nitelendirmiştir: "O günde apaydınlık yüzler vardır. Güleçtir, sevinçlidir. O günde üzerlerini toz toprak kaplamış yüzler de vardır. Bunları da karanlık ve siyahlık kaplayacaktır. İşte bunlar kâfirlerin ve facirlerin ta kendileridir." (Abese, 80/38-42).

A'raf ehli olan kimseler, iyilik ve kötülükleri eşit olan bir topluluktur. Bunlar esas itibariyle işledikleri kötülükler dolayısıyla cennete ulaşamayan, bununla birlikte yaptıkları iyilikleri de cehenneme girmelerine engel olan muvah-hid kimselerdir. İşte bundan dolayı Allah haklarında hükmünü verinceye kadar orada durdurulacaklardır. Hafız Ebu Bekr b. Merdûveyh, Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.)'a iyilik ve kötülükleri eşit olan kimseler hakkında soru soruldu, o da "İşte onlar A'raftakilerdir. Henüz cennete girmemişlerdir, ama oraya girmeyi de umarlar" buyurdu.

Ebu's Şeyh İbni Hayyân el-Ensârî, Beyhakî ve başkaları da Huzeyfe'den şöyle dediğini

nakledeleler: Bunlar iyilikleri sebebiyle cehenneme giremeyen, kötölükleri sebebiyle de cennete giremeyen; bundan dolayı, hüküm verilinceye kadar orada bırakılan kimselerdir. Onlar bu durumda oldukları sırada Rabbin onlara muttali olup şöyle diyecektir: "Haydi gidin, cennete girin, şüphesiz ben sizi bağışladım."

"Cennetliklere size selâm olsun diye seslenirler." Yani A'raftakiler cennetliklere, "Size selâm olsun" diyerek sesleneceklerdir. Selâm ise cennete girişten sonra katıksız bir selamlaşma ifadesidir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Orada ne boş ne de bir günahı gerektiren bir söz işitirler. Ancak selâm selâm diye bir söz (işitirler)." (Vakıa, 56/25-26).

A'raftakiler henüz cennete girmedikleri sırada cennetliklere selâm vererek seslenirler. Bununla birlikte bu halde iken onlar kendilerinin cennete gireceklerini de umarlar. Buna sebep ise hesaplarının kolay görülmesi, Allah'ın lütfu-nun genişliğini bilmeleridir. Hasan-ı Basrî, "Bunlar henüz oraya girmeyen ama oraya girmeyi uman kimselerdir" buyruğunu okuduktan sonra der ki: Allah'a yemin olsun ki Yüce Allah, böyle bir umudu kalplerine, ancak kendilerine ihsan etmek istediği bir lütuf ve keremi dolayısıyla koymuştur. İnsanlar o konumda ümid ile korku arasında bulunurlar. Ebu Nuaym, Ömer b. el-Hattab (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet eder: Bir münadi, "Ey hesap için durdurulmuş olanlar, haydi cehenneme giriniz, tek bir kişi müstesna" diye seslense, o istisna edilen kişinin ben olacağımı ümid ederim. Yine bir münadi, "Haydi hepiniz cennete girin, tek bir kişi müstesna!" diye seslenecek olsa, o istisna edilen kişinin de kendim olacağımdan korkarım.

A'raftakilerin gözleri kasıt olmaksızın cehennemlikler tarafına döndürölünce, onların yüzlerinin ve gözlerinin kararmış olduğunu görüp Yüce Allah'a, "Rabbimiz! Bizleri şu kendilerine zulmetmiş toplulukla birlikte kılma" diye yalvarırlar.

Ayet-i kerime onların cennetliklere istekleriyle ve onlar arasında olma arzusuyla bakacaklarını, onlara selâm vereceklerini, buna karşılık cehennem ehlini görmekten hoşlanmayacaklarını ifade etmektedir. Gözleri kasdi olmayarak ve arzu etmeyerek cehennemliklere doğru çevrilecek olursa onlarla birlikte olmamak için Allah'a yalvarıp yakaracaklardır. [\[22\]](#)

Araftakiler İle Cehennemlikler Arasındaki Tartışma

48- A'raf ashabı simalarından tanıdıkları adamlara seslenerek derler ki: "Topluluğunuz da büyüklenmekte olmanız da size fayda vermedi.

49- Allah'ın kendilerini rahmetine asla erdirmeyeceğine yemin ettiğiniz bunlar mıydı?" (A'raftakilere) "Girin cennete, size hiç bir korku yoktur ve sizler üzülecek de değilsiniz" (denilecektir).

Açıklaması

Bu A'rafta bulunan bazı kimselerin, dünyada iken güçlerine, zenginliklerine güvenen, fakir ve zayıflıkları sebebiyle de müminlerin zayıflarını hakir gören bir takım müstekbirlere seslenişleridir. Bu seslenişin muhtevası ise A'rafta bulunanların, müşriklerin ileri gelenlerinden, önderlerinden bir takım kimseleri azarlayacakları hususudur. Onlar bu kimseleri onları başkalarından ayırt eden alâmet ve simalarıyla tanırlar.

A'raftakilerin kimisi bir takım alâmetleriyle tanıdıkları müşriklerden bazı insanlara sesleneceklerdir. Bu alâmetler ise yüzlerin karalığı, üzerlerindeki toz-duman, gözlerinin morarmışlığı, hilkatlerinin tanınmaz hale gelmiş olmasıdır. Onlara şöyle diyecekler: Sizin mal toplayıp yığmanız yahut topluluğunuz ve çokluğunuzun size faydası olmadığı gibi, Muhammed'in risaletine iman etmeyip büyüklük taslamanızın da faydası olmadı. Yani ne çokluğunuzun, ne kalabalığınızın, ne de imana karşı büyüklenmenizin Allah'ın azabına karşı size faydası oldu. Aksine sizler şu içinde bulunduğunuz azap ve cezaya çarptırıldınız. Aynı şekilde fakirlere ve mustaz'af müminlere karşı büyüklenmenizin de size faydası olmadı.

Böylelikle Allah'ın dünyada iken zengin ve güçlü kıldığı kimselerin, ahi-rette de nimetlere gark olacağını kabul eden yanlış fikirlerinin de tutarsızlığı ortaya çıkmış olacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz hangi kasabaya bir uyarıcı gönderdiysek, mutlaka oranın ileri gelen refahlıları derler ki: Biz sizinle gönderileni inkâr edenleriz. Ve yine derler ki: Bizler malca da evlatça da daha çokluğuz. Biz azap edilecekler değiliz." (Sebe, 34/34-35).

Daha sonra onlara dünya hayatında iken Muhammed (s.a)'e iman ettikleri için Suhayb er-Rûmî, Hubeyb b. Adiyy, Bilâl-i Habeşî, Yâsir ailesi gibi işkence ve baskı altında tuttukları mustaz'afların durumları hakkında azarlayıcı ve başa kakan bir üslûpla şöyle soracaklardır:

Dünya hayatında iken fakirlikleri, zayıflıkları, uyanlarının azlığı sebebiyle Allah'ın kendilerine hiç bir şekilde rahmette bulunmayacağına dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı? İşte bunlar cennetin nimetleri arasında gezinmekte ve cennetin hayırlarından faydalanmaktadır. Kâfirler ise cehennemden alevli ateşleri içerisinde yanıp duruyorlar.

Daha sonra Yüce Allah yahut da melekler sûr üzerinde bekletilen A'rafta-kilere şöyle derler: Haydi cennete girin, gelecekte sizin için korku olmadığı gibi, halihazırdaki durumdan dolayı da üzülmeceksiniz.

Bu karşılıklı konuşmanın faydası, verilecek cezanın amele göre olduğunun açıklanması ile hayır işlerde yarışarcasına önde olmaya teşviktir. Esas ölçünün mal, zenginlik ve kuvvet olmayıp asıl nazarı itibara alınacak olanın salih amel olduğunun açıklanmasıdır. İtaatkâr olan kimseler yüzlerinin parlaklığı ile ayırt edilecekler, isyankârlar ise yüzlerinin kararmışlığı, toz duman içerisinde oluşu, gözlerinin morarmışlığı ve hilkat itibarıyla tanınmaz hale gelişleriyle bilineceklerdir. [\[23\]](#)

Cehennemliklerin Cennettekilere Söyleyecekleri Veya Cehennemliklerin Kendilerine Yiyecek Ve İçecek Yardımında Bulunmaları İçin Cennetliklerden İmdat İstemeleri

50- Cehennemlikler cennetliklere: "Sudan veya Allah'ın size verdiği nızıktan biraz da bize akıtın" diye seslenirler. Onlar da derler ki: "Doğrusu Allah onları kâfirlere yasak etti."

51- Onlar ki alay ve eğlenceyi din edindiler. Dünya hayatı da kendilerini aldattı. İşte onlar bu günlerine kavuşmayı nasıl unutmuş idiyeler, ayetlerimizi nasıl bilerek inkâr etmiş idiyeler, biz de bu gün onları öylece unutturuz."

Açıklaması

İşte bu, kıyamet gününde cehennemliklerin kötü tablolarından birisidir. Yüce Allah cehennemliklerin zilletini, cennetliklerden yiyecek ve içecek isteyeceklerini, ancak bu isteklerine olumlu karşılık verilmeyeceğini haber vermektedir.

Ayet-i kerimenin anlamı şudur: Cehennemlikler cennet ehlinde, yararlandıkları pek çok içecek ve yiyecek nimetlerinden kendilerine de akıtmalarını isteyeceklerdir. Yüce Allah'ın, "akıtın" buyruğunun anlamı, üzerimize su veya yiyeceklerden çok çok dökün, demektir. Yüce Allah'ın, "Veya Allah'ın size verdiği rızıktan" buyruğunun anlamı da yahut sudan başka şeyler akıtın demektir. Bu ise su dışında kalan yiyecek ve içecekleri kapsar. Kendilerine katıyen olumlu karşılık verilmeyeceğini bilmekle birlikte, bu şekilde onlardan imdat istemeleri işlerindeki şaşkınlıklarından, suya olan aşırı ihtiyaçlarından dolayıdır. Nitekim suda boğulmak durumunda olan, oldukça zaruret içerisinde bulunan kimselerin ve başkalarının yaptığı da böyledir. Yüce Allah'ın, "Akıtın" buyruğunda cennetin cehennemden yukarıda olduğuna da delil vardır.

İbni Abbas (r. anhumâ) der ki: A'raftaküler cennete gidince bu sefer cehennemlikler de umutsuzluktan sonra kurtulabileceklerine umut bağlar ve, "Rabbi-miz" derler. "Bizim de cennetlikler arasında yakın akrabalarımız var. O bakımdan onları görelim, onlarla konuşalım diye bize izin ver." Yüce Allah cennete emreder, o da bir parça kenara çekilir. Sonra cehennemlikler cennetteki yakınlarına ve içinde buldukları nimetlere bakar, onları tanırlar. Cennetlikler de cehennemlik olan akrabalarına bakar ve fakat onları tanımazlar. Yüzleri kararmış, başka bir hilkate bürünmüş olurlar. Bunun üzerine cehennemlikler cennetliklere isimleriyle seslenerek, "Sudan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bize akıtın" derler. Özel olarak suyu istemelerinin sebebi ise içlerindeki aşırı yanma ve ateş dolayısıyla olacaktır; çünkü cehennemde sıcaklığı pek fazladır.

Bu sözler böyle bir şeyin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını bilmekle birlikte yine de onların su isteyeceklerini ifade eder. Başkaları da der ki: Onlar umutsuzlukla birlikte böyle bir istekte bulunacaklardır; çünkü cezalarının devamlı olduğunu bilmektedirler.

Sâid b. Cübeyr de bu ayet-i kerime hakkında şöyle demektedir: Kişi babasına veya kardeşine seslenerek, "Yandım, üstüme biraz su akıt*" der. Onlara, "Hadi bunlara cevap verin" denilince; "Doğrusu Allah onları kâfirlere yasak etti " diye cevap verirler.

Yüce Allah'ın, "Doğrusu Allah onları kâfirlere yasak etti derler" buyruğunun anlamı şudur: Cennetlikler şüphesiz Allah kâfirlere cennetin içecek ve yiyeceklerini yasaklamıştır.

Daha sonra Yüce Allah, kâfirleri dünyada iken güvendikleri şeyler ile

nitelendirmektedir. Onlar dini oyuncak ve eğlence edinmişlerdi. Diğer taraftan dünyaya, dünyanın süsüne püsüne aldanarak ahiret için amel etme emri hatırlarına gelmedi. İşte bu hususta Yüce Allah, "Onlar ki alay ve eğlenceyi din edindiler..." diye buyurmaktadır.

Yani bu kâfirler dinleriyle oynadılar. Onlar dinlerine karşı ciddi değillerdi. Yahut oyun ve eğlenceyi kendilerine din edindiler ve ruhları arındırmayan ve hiç bir fayda vermeyen amelleri itiyat edindiler. Onların alışkanlık haline getirdikleri işler ise, kişiyi ciddiyetten alıkoyan, oyalayıcı işler yahut da kendisinden fayda gözetilmeyen oyunlardan ibaretti. Onların amelleri tıpkı çocukların oyunu gibiydi.

Dünya hayatının süsüne püsüne, helâl ve haram türünden lezzetlerine aldandılar. Razî der ki: "Dünya hayatı da kendilerini aldattı" buyruğu bir mecazdır. Çünkü dünya hayatı aslında aldatmaz; bundan dolayı da bu dünya hayatı esnasında aldanış ortaya çıktı. Çünkü insan, ömrünün uzamasını, güzel yaşamayı, çok mal sahibi olmayı, güçlü bir makam ve mevkide bulunmayı umut ve arzu eder. İşte bu gibi şeylere olan aşırı rağbeti dolayısıyla dünyayı isteme arzusuna gömülerek dinin gereklerini yerine getirmekten alıkonulmuş olur. [\[24\]](#)

Bu şekilde oyun, eğlence ve aldanışın cezası ise Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade ettiği gibi olacaktır: "İşte onlar... nasıl unutmuş idilerse... Bu gün onları öylece unutturuz." Yani onlara iyilik yapmayı unutan kimsenin davranışı gibi davranır. Çünkü hiç bir şey Yüce Allah'ın bilgisinin dışında kalmaz ve O hiç bir şeyi unutmaz. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "O'nun ilmi bir Kitaptadır. Rabbim ne şaşırır, ne unutu." (Tâ-Hâ, 20/52). Ancak Yüce Allah burada unutma tabirini mukabele (yapılan davranışa benzeriyle karşılık vermek) kabilinden kullanmıştır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu" (Tevbe, 9/67); "Böylece ayetlerimiz sana gelmiş, sen de onları unutmuştun ve bu gün sen de öyle unutulursun." (Tâ-Hâ, 20/126).

O halde Yüce Allah'ın, "Bu gün onları öylece unutturuz" buyruğunun anlamı; onlara unutulana karşı davranıldığı gibi davranırız, onlar hayırla anılmazlar, aksine cehennemde terk edilirler, demektir. Yüce Allah'ın, "İşte onlar bu günlerine kavuşmayı nasıl unutmuş idiyseler..." buyruğunun da anlamı şudur: Ona kavuşmaya karşı unutanların davranışı ile davrandıkları bu günü hatırlayıp ona ehemmiyet vermedikleri ve Allah'ın ayetlerini unutup peygamberlerin getirdiklerini reddettikleri gibi, onlara da öyle davranılır.

Velhasıl, Yüce Allah onlar dünya hayatında iken kıyamet gününde Allah'a kavuşmak için çalışmayı terk ettikleri, Allah'ın ayetlerini bile bile inkâr ettikleri gibi, onlar da cehennem azabında terk olunurlar.

Allah'ın onların unutmalarının cezasını "unutma" diye adlandırması, mü-şâkele (yapılan davranışa karşılık olarak, o davranışın benzer ismiyle anılması) kabilindedir.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir kötülüğün cezası onun misli olan kötülüktür." (Şûra 42/40). Bu unutmadan maksat ise, yüce Allah'ın onların dualarını kabul etmeyeceği ve onlara merhamette bulunmayacağıdır. [\[25\]](#)

Kur'an-ı Kerimi Yalanlayanların Kıyamette Pişmanlıklarını Açığa Vurmaları Ve Şefaahat İstemeleri

52- Andolsun ki biz onlara bir Kitap getirdik. Onu inanan kavim için hidayet ve rahmet olarak, bilgi üzere uzun uzun açıkladık.

53- Onlar onun tevilinden başkasını mı bekliyorlar? Onun te'vilinin geldiği gün, daha önce onu unutmuş olanlar derler ki: "Gerçekten Rabbimizin elçileri bize hakkı getirmişti. Şimdi bize şefaahat edecek kimseler var mı ki bize şefaahat etsinler yahut geriye döndürülür müyüz ki yapmış olduğumuzdan başkasını yapalım?" Onlar gerçekten kendilerini hüsrana uğratmışlardır ve uydurageldikleri şeyler de kendilerinden uzaklaşıp kaybolmuştur.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimede kendilerine her şeyi açıklayan ve beyan eden Kitap ile peygamberleri göndermiş olmakla müşriklerin her türlü mazeretlerini çürütmüş olduğunu bildirmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bir Kitap ki ayetleri muhkem kılınmış, sonra da geniş geniş açıklanmıştır." (Hud, 11/1).

Andolsun ki ister bu Mekke müşrikleri olsun, isterse de onların benzerleri olsun, biz tam anlamıyla açıklamalar ihtiva eden Kitap göndermişizdir. Bu kitap da Kur'an-ı Kerim'dir. Onun ayetlerini hikmetlerle, öğütlerle, kıssalarla, hükümlerle, vaadlerle ve tehditlerle yapmış olduğumuz açıklamaları, tam ve kemaliyle bilerek, geniş geniş açıklamış bulunuyoruz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde, "O, onu kendi ilmiyle indirmiştir." (Nisa, 4/166) buyurmaktadır. Böylece onların akidelerini tashih etmek, ruhlarını arındırmak, mutluluklarına sebep olmak, ona iman edip hükümleriyle amel edecek kimseler için de hidayet ve rahmet olmak üzere geniş geniş açıklamışızdır.

Bu kitap dinin asıllarını açıkladığı gibi şirki, putperestliği de tenkit etmiş, insanlar için uygun ve elverişli olan düzenlemeleri ortaya koymuş, yapıcılığa, ilerlemeye ve uygarlığa, dikkatle düşünmenin, tefekkür ve akli kullanmanın şanını yükseltmek için teşvikte bulunmuştur. Diğer taraftan birçok ayet-i kerimede araştırmadan ve belgeler üzerinde dikkatle durmadan yapılan taklidi ye-rilmiştir. Şu buyruklarda olduğu gibi birçok ayet-i kerimede dikkatle düşünmeyi teşvik etmiştir: "Şüphesiz bunda aklını kullanan bir topluluk için ayetler vardır." (Ra'd, 13/4); "De ki: Eğer doğru söyleyen kimseler iseniz, haydi delilinizi getiriniz." (Bakara, 2/111). Kimi ayetlerde de taklidi yermektedir; şu buyrukta olduğu gibi: "Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve şüphesiz biz onların izleri üzere onlara uyan kimseleriz." (Zuhruf, 23/43).

Şimdi bu kâfirler, onun te'vilinden yani kendilerine vaad olunan azap, ibretli cezalar, cennet ve cehennemden başkasını mı bekliyorlar? Elbette ki beklemiyorlar! -Rabî' der ki: Onun te'vili olan şeyler hesap günü tamamlanıncaya kadar gelmeye devam edecektir. Nihayet cennet ehli cennete, cehennemlikler de cehenneme girecekleri vakit, işte o zaman onun te'vili tamamlanmış olacaktır.

Te'vilinin geleceği gün, İbni Abbas'm dediği gibi, kıyamet günüdür. Ki-tap'm haber verdiği şeylerin gerçeklerinin, getirdiklerinin doğruluğunun ortaya çıkacağı gün, bu gündür. İşte o vakit onun gereğince amel etmeyi terk eden ve dünya yurdunda onu unutanlar yani unutulmuş bir şey gibi telakki edip ondan yüz çevirenler şöyle diyeceklerdir: "Gerçekten Rabbimizin peygamberleri hakkı getirmişlerdi. Yani ne söylemişlerse doğru söylemişlerdi. Onların doğruyu, hakkı getirdikleri artık ortadadır. Getirdiklerinin bir gerçek olduğu sabit olmuştur, fakat ondan yüz çevirenler bizler idik; o bakımdan bu ceza ile cezalandırılıyoruz!

Bu sefer şu iki husustan mümkün olan herhangi birisiyle kurtulmayı temenni etmeye koyuldular: Ya şefaath edeceklerin şefaati ile kurtulmak ya da amellerini düzeltmek ve Allah'ı razı edecek şekilde yeni bir hayat ve yeni bir yol tutmak için dünyaya geri dönmek.

Şefaati temenni etmelerindeki sebep, şirkin esasını hatırlamalarıdır. Bu esas ise Allah nezdinde kurtuluşun ancak şefaathçilerin aracılığı ile olacağını kabul etmeleri idi. Artık iflas edip kurtuluşun ancak iman ve salih amel ile olduğunu öğreneceklerinde dünyaya geri dönmeyi temenni edecekler, böylelikle önceden yaptıklarından farklı olarak peygamberlerin emrettikleri gibi amel etmek isteyecekler. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Ateşin üzerinde durdurulup da "Keşke geri döndürülsek ve Rabbimizin ayetlerini ya-lanlamasak, müminlerden olsak" diyecekleri zamanı bir görsen. Hatta onlara daha önceden gizledikleri şeyler görünecektir. Eğer geri döndürülecek olsalar dahi, yine kendilerine yasak kılınanlara döneceklerdir. Şüphesiz onlar yalan söyleyenlerdir." (En'âm, 6/27-28).

Bu da Yüce Allah'ın buradaki, "Onlar gerçekten kendilerini hüsrana uğratmışlardır ve

uydurageldikleri şeyler kendilerinden uzaklaşıp kaybolmuştur" buyruğundan anlaşılmaktadır. Yani onlar cehenneme girmek, orada ebedi kalmak suretiyle kendilerini aldatmış oldular. İftira edip durdukları Allah'tan başka tapındıkları şefaathçilere dair söylediklerinin öyle olmadığı ortaya çıkacaktır. Çünkü onlar Allah'tan başka taptıkları şefaathçileri hakkında, "İşte bunlar Allah nezdindeki şefaathçilerimizdir." (Yunus, 10/18) diyorlardı. Fakat bunlar kendilerine şefaath etmeyecekler, yardım etmeyecekler, içinde buldukları durumdan onları kurtarmayacaklardır. [26]

Yaratan Ve Emreden Allah, Hem Rab Hem İlâhtır

54-Muhakkak ki sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra

ArŞ'a İstiva eden A11»11'*11"- Gündüzü durmadan kovalayan gece ile bürür. Güneşi, Ay'ı ve yıldızları emriyle mü- sahar kılmıştır. Bilin ki yaratma da emir de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!

Açıklaması

Yüce Allah yedi semasıyla, arzıyla bütün kâinatı yahut âlemi ve bunlar arasında bulunanları altı günde yarattığım haber vermektedir. Bu altı gün ise cumartesi dışında kalan günlerdir. Bütün yaratıklar, Hz. Adem'in yaratılmış olduğu cuma gününde toplanmış oldu. Cumartesi gününde ise kâinattan bir şey yaratılmadı. Çünkü o yedinci gündür. İşte bundan dolayı bu güne kesmek anlamına gelen sebt adı verilmiştir. Bu bilgiler ise İsrailoğulları haberlerinden (İsrailiyetten)dir.

Hatıra ilk gelen, bu günlerin dünya günleriyle takdir olunduğlarıdır. Çünkü o sırada güneş yoktu. Bu yaratılmış eşyalar ise, bu yerin yaratılmasından sonra meydana gelmiştir. Mücahid ile Ahmed b. Hanbel'in görüşüne göre her gün bin yıldır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz senin Rab-binin nezdinde bir gün, sizin saydıklarınızdan bir sene gibidir." (Hacc, 221 Al). Kıyamet gününün niteliği ile ilgili olarak da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Miktarı elli bin yıl kadar olan bir günde..." (Meâric, 69/4).

Ayet-i kerimenin ifade ettiği manaya gelince: Ey insanlar! Sizin Rabbiniz ve işlerinizin mutlak maliki, kendisinden başka ilâh olmayan, ortağı bulunmayan Allah'tır. Gökleri, yeri yoktan var eden ve onları takdir eden, işlerini düzenleyen, onların düzenlerini altı günde sağlamlaştıran O'dur. Bu günler ya dünya günleriyle takdir edilir yahut da Yüce Allah bu günlerin miktar ve sınırlarını en iyi bilendir. Yüce Allah dileyseydi elbette bunları bir lahza da yaratırdı. Fakat O, böyle yapmakla, insanlara yaptıkları işlerinde sağlam ve istikrarlı davranmayı öğretmeyi dilemiştir. Çünkü: "O'nun emri ancak bir şeyi diledi mi ona sadece "Ol" der, o da olur." (Yasin, 36/80). Bu yaratma ve tekvîn mahlûkat için hiç bir şekilde mümkün bir şey değildir. O bakımdan bu aynı zamanda eksiksiz bir kudretin de delilidir: "Göklerin ve yerin yaratılması elbette insanların yaratılışından daha büyüktür." (Mü'min, 40/57).

Yüce Allah yeri iki günde yaratmıştır. Kazık gibi sapasağlam dağları, çeşitli bitki ve hayvanları bir başka iki günde yaratmıştır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Siz iki günde yeri yaratan Allah'ı inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyor musunuz; işte O âlemlerin Rabbidir. Ve orada üstünde sabit dağlar yarattı. Orada bereketler kurdu, gıdalarını takdim etti. Soranlar için müsavî olarak tam dört günde (yarattı)..." (Fussilet, 41/9-10).

O gökleri ve onlarda bulunan cisimleri ve yıldızları da iki günde yarattı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve onları yedi gök halinde iki günde yarattı. Her bir göğe de ona ait olan emri vahyetti. Dünya göğünü de yıldızlarla süsledik ve koruduk. Bu her şeye kadir olanın, her şeyi en iyi bilen takdiridir." (Fussilet, 41/12).

Diğer taraftan Yüce Allah, bu mahlûkatı yarattıktan sonra kendisine yakışacak şekilde Arş'ına istiva etti. Herhangi bir şekilde yaratılmışlara, sonradan var olmuşlara hiç bir şekilde benzemeksizin işlerini çekip çevirmekte, düzenini yürütmektedir. O'nun Arş üzere istiva etmesi, gökleri ve yeri tek başına idare etmesi, onlardaki hakimiyeti ve işlerin dizginlerini elinde bulundurmasıdır. Bizler ashab-ı kiramın iman ettiği gibi, Allah'ın Arş üzere istivasına, kendisine yakışan bir keyfiyette olduğuna iman ederiz. Herhangi bir benzetme veya keyfiyet nispetine gitmeyiz. Yani belli bir cihetle sınırlandırmakla ve belli bir keyfiyetle yahut sıfatla takdir etmek söz konusu değildir. Hakikatin mahiyeti de Allah'a havale edilir. İşte İmam Malik'in ondan önce de hocası Ra-bîa'nın açıkladığı budur. O der ki: İstivanın (dilde) ne demek olduğu bellidir. Keyfiyet (yani istiva şekli) ise meçhuldür. Buna dair soru sormak, bidattir. İşte bu konuda bu kadarı yeterlidir.

Hafız İbni Kesir der ki: Mâlik, Evzaî, Leys b. Sa'd, Şafî, Ahmed, İshâk b. Râhûye ve onların dışında kalan eski yeni, İslâm'ın bütün ilim adamlarından oluşan selef-i salihinin kabul ettiği görüş bu gibi buyrukları, keyfiyet, benzetme ve ta'dile gitmeksizin geldiği gibi kabul etmektir. Benzetmeye gidenlerin zihin ve hatırlarına ilk gelen zahirî mana Allah hakkında söz konusu olamaz. Çünkü Allah'a yaratıklarından hiç bir şey benzemez ve, "Onun mislinin benzeri yoktur, O en iyi işitendir, en iyi görendir." (Şûra, 42/11).

Hatta mesele aralarında Buhârî'nin hocası Nuaym b. Hammâd'ın da bulunduğu önder ilim adamlarının dedikleri gibidir. Nuaym der ki: Allah'ı yaratıklarına benzeten kâfir olur. Allah'ın kendisini vafettiği şeyi inkâr eden de kâfir olur. İster Allah'ın kendisini vafettiği şeyler, ister Rasulünün vafettikleri şeyler arasında teşbih söz konusu değildir. Her kim Yüce Allah hakkında sarîh ayetler varit olduğu gibi Allah'ın celâl ve azametine yakışacak şekilde kabul eder, diğer taraftan eksiklikleri Allah hakkında reddederse o hidayet yolunu izlemiş olur. [\[27\]](#)

Halefe (sonraki ilim adamlarına) gelince: Onlar tevilde bulunarak derler ki: Yüce Allah mahlûkatını var ettikten sonra takdir ve hikmetine uygun olarak işlerini idare etmek, düzenini yürütmek anlamı ile Arş'ı üzere istiva etti. Nitekim O şöyle buyurmaktadır: "Sizin rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır. Sonra O Arş'a istiva etti. Bütün işleri tedbir ediyor." (Yunus, 10/3).

Daha sonra Yüce Allah kâinatı tedbir ve idaresinin bir takım tecellilerini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Gündüzü... gece ile bürür." Yani Yüce Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Her ikisi de birbirinin arkasından gelir. Gecenin karanlığı gündüzün aydınlığıyla, gündüzün aydınlığı gecenin karanlığıyla gider. Onların her birisi gecikmeksizin oldukça seri bir şekilde ötekini ısrarla takip eder. Öyle ki biri gitti mi hemen öteki gelir, öteki gitti mi diğeri gelir. Maksat arada herhangi bir fasıla yahut gecikme olmaksızın, seri bir şekilde birinin ötekini takip etmesidir; Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Onlara bir ayet de gecedir. Biz ondan gündüzü soyup çıkarıyoruz. Onlar karanlıkta kalıverirler. Güneş de kendisi için tayin edilmiş bir karar yerine akıp gitmektedir. Bu, gücü her şeye yeten, her şeyi bilen takdiridir. Ay için de menziller takdir ettik. Nihayet o kurumuş hurma salkımının çöpü gibi olur. Güneşin aya yetişmesi gerekmediği gibi, gece de gündüzü geçmez. Onların her birisi bir yörüngede yüzerler." (Yasin, 36/37-40). Gece ile gündüzün ard arda gelmesinde pek çok menfaatler vardır. Çünkü onların ard arda gelmesiyle hayatın işleri tamam olur, insanların menfaatleri tahakkuk eder.

Bu şekildeki hızlı ve ısrarlı takibi modern ilim, yeryüzünün yuvarlaklığını ve güneşin etrafında kendi eksenini çevresinde dönüşünü açıklayarak ispatlamıştır. Böylelikle yer küresinin yarısı Güneş ile aydınlık, öbür yarısı karanlık olur. Meselâ Ortadoğu'da vakit gündüz iken, Güney Amerika ve Japonya'da vakit gecedir. Çağdaş ilim adamlarının bu konuda belirledikleri gerçekleri Gazali, Razî, İbni Teymiyye, İbni el-Cevziyye gibi pek çok ilim adamı önceden açıklamış bulunmaktadırlar.

Kâinatın İlâhî tedbirinin tecellilerinden birisi de Güneş'i, Ay'ı, diğer yıldız ve gezegenleri yaratmış olması, bunların tümüyle O'nun hakimiyeti, müsahhar kılması ve meşietini (dilemesi) altında bulunmalarındır. Yani onlar tümüyle Yüce Allah'ın tasarrufunun ve emrinin altındadır. Bundan dolayı Yüce Allah, "Bilin ki yaratma da, emir de yalnız O'nundur." buyurmaktadır. Yani O yoktan var eden mutlak malik, mutlak tasarruf sahibi

ve müdebbir olandır. "Yaratma O'nundur" buyruğunun anlamı küçüğüyle büyüğüyle bütün yaratılmışlar O'nun mülküdür; "emir de yalnız O'nundur" buyruğunun anlamı ise tasarruf ve tedbir de yalnız O'nundur, bunlardan herhangi birisinde kimsenin hakkı yoktur, demektir.

"Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir?" Yani o ne azametlidir, ne münezzehtir! O rububiyetiyle eşsiz ve tek olandır. Kâinatta bulunan pek çok hayırlar O'ndandır. Kullarına düşen ise bu nimetler dolayısıyla O'na şükretmek, O'ndan başkasına ibadet etmemektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Mülk yalnız elinde bulunanın şanı ne yücedir ve O, her şeye gücü yetendir." (Mülk, 67/1); "Gökte burçlar yaratan, orada bir kandil ve ışık saçan bir Ay yaratanın şanı ne yücedir." (Furkân, 25/61).

İbni Cerîr et-Taberî de Abdülaziz eş-Şâmî'den, o babasından -ki sahabedendi- şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "İşlediği salih bir amel dolayısıyla Allah'a hamdetmeyip kendisine hamdeden kişi kâfir olmuş, ameli boşa çıkmış olur. Allah'ın kullara emirden bir pay verdiğini iddia eden bir kimse Allah'ın peygamberlerine indirdiğine kâfir olur. Çünkü Yüce Allah, "Bilin ki yaratma da, emir de yalnız O'nundur, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!" diye buyurmuştur.

Ebu'd-Derdâ'dan nakledilen -ki Resulullah (s.a.)'a merfuan da rivayet edilmiştir- duada da şöyle denilmektedir: "Allahım! Mülk bütünüyle yalnız senindir. Hamd, bütünüyle yalnız senindir; emir, bütünüyle yalnız sana racidir. Ben senden bütün hayırlardan isterim ve bütün serlerden de sana sığınırım."[\[28\]](#)

Duanın Meşruluğu, Adabı Ve Yeryüzünde Fesat Çıkarmanın Haram Kılınması

55- Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin. Muhakkak ki O, haddi aşan-

56- Islah olmuşken yeryüzünde fesat çıkarmayın. Ve O'na korka korka ve ümitle yalvann. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti ihsan edenlere çok yakındır.

Açıklaması

Yüce Allah kullarını dünya ve ahiretlerinin ıslahı demek olan kendisine dua etmeye çağırmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin." Yani Rabbinize, işlerinizi çekip çeviren, işlerinizin velisi, size nimetler ihsan eden Rabbinize yalvararak yakararak zilletinizi, miskinliğinizi arz ederek ve gizlice dua edin. Çünkü dua etmek ibadetin esasıdır. Ayrıca bu buyrukta duanın gizlice yapılmasının mendup olduğuna bir işaret vardır. Çünkü böyle bir dua riyadan daha uzaktır. Ayrıca Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve içinde Rabbinizi yalvarıp yakararak gizlice zikret." (Araf, 7/205). Hz. Zekeri-ya'dan da övgüyle şöylece söz etmektedir: "Hani o Rabbinize gizlice seslenmişti." (Meryem, 19/3).

Buharî ile Müslim'de Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.)'den şöyle dediği nakledilmektedir: İnsanlar yüksek sesle dua etmeye koyuldular. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ey insanlar, kendinize acıyınız. Gerçek şu ki sizler ne sağır olana ne de gaib olana dua ediyorsunuz. Sizler en iyi işiten, pek yakın olana dua ediyorsunuz; O sizinle birlikte dir."

Ebu's-Şeyh İbni Hayyân el-Ensârî de el-Sevâb'da Enes (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet eder: "Gizlice yapılan dua, açıkça yapılan yetmiş duaya denktir."

Hasan-ı Basrî (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) dedi ki: Müslümanlar duada alabildiğine gayret gösteriyorlar, fakat onların sesleri işitilmiyordu. Duaları kendileriyle Rableri arasında bir fısıltıydı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyur-maktadır: "Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin..."

Bazı ilim adamlarının naklettiklerine göre insanların mescitlerde, meclislerde ve bunun dışındaki benzeri yerlerde toplanmaları esnasında evlâ olan duanın gizlice yapılmasıdır. Bundan müstesna olan herkesin sesini yükselteceğine dair varit olmuş hallerdir. Hacda telbiye ve bayramlarda tekbir getirmek gibi.

"Muhakkak ki O, haddi aşanları sevmez." Yani duada ve başka hususlarda emredilen sınırları aşmak suretiyle haddi aşanları Yüce Allah sevmez. Burada haddi aşmak ise, sözü geçen şu iki hususu terk etmektir: Yalvarıp yakarmak ve gizlice dua etmek. Yüce Allah'ın sevmemesi ise böyle bir şeye hiç bir şekilde sevap vermemesi, bu şekilde davranana ihsanda bulunmamasıdır. O halde Yüce Allah'ın, "Muhakkak ki O, haddi aşanları sevmez" buyruğunun dua esnasında yalvarıp yakarmayı ve gizliliği terk etmeyi, oldukça ağır bir üslûpla tehdit anlamında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ahmed ve Ebu Davud, Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)'tan şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Gerçek şu ki duada haddi aşan bir topluluk olacaktır" dedi ve sonra şu, "Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin" ayetini okudu.

"Rabbim senden cenneti ve ona yaklaştıran söz veya ameli dilerim. Cehennemden, ona yakınlaştıran söz veya amelden de sana sığınırım" demen, senin için yeterlidir."

Yüce Allah kendisine dua edilmesini, yalvarılıp yakarılmasını emrettiği gibi, yeryüzünde fesat çıkartmayı da yasaklayarak şöyle buyurmaktadır: "İslah olmuşken yeryüzünde fesat çıkartmayın..." Yani peygamberlerin ve onlara uyan ıslah edicilerin ıslahından sonra ziraat, sanayi ve ticaret gibi hayat araçlarını güçlendirmek, ahlâkı güzelleştirmek, adaleti, şûrayı, karşılıklı dayanışmayı, merhameti teşvik etmek gibi maddî ve manevî alanlarda samimi, akılı başında olanların yükselttiklerini de bozarak, yeryüzünde herhangi bir şeyi bozup ifsat etmeyin.

İfsat etmek (bozgunculuk), küfür ve bidatle dilleri bozmayı; öldürmek, organları kesmekle nefisleri bozmayı; gasp, hırsızlık ve hilekârlıkla malları bozmayı; sarhoşluk verici şeyleri ve benzerlerini kullanmakla akılları bozmayı; zina, Lût kavminin işi ve namuslulara iftiraya kalkışmak suretiyle de nesepleri bozmayı kapsayan kuşatıcı bir kavramdır.

Şanı Yüce Allah duanın şartı olan yalvarıp yakarmayı ve gizliliği açıkladıktan sonra, duaya götüren ve duayı gerektiren hususlara dikkat çekmekte, bu şekilde Rabbine dua etmeyenin fesat çıkartmaya daha bir yakın olacağına şöylece işaret buyurmaktadır: "O'na korka korka ve ümitle yalvarın." Yani Yüce Allah'a cezalandırmasından korkarak, çokça sevap ve mükâfat vereceğine de umut bağlayarak dua edin. Çünkü şüphesiz ki dua ibadetin beyni ve özüdür. Bundan dolayı açıkça duanın faydasını belirtmiş, şart ve adabını tamamlaması halinde kabul olunacağıнын umulacağıнын şöylece ifade buyurmuştur: "Muhakkak ki Allah'ın rahmeti ihsan edenlere çok yakındır..." Yani Yüce Allah'ın rahmeti amellerini güzel bir şekilde yapan ihsan edicilere pek yakındır. Bu rahmet onun emirlerine tabi olup yasakladıklarını terk edenler içindir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve rahmetim, her şeyi kuşatmıştır. Ben onu takvalı hareket eden, zekâtı veren ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım." (A'râf, 7/156).

Güzelce dua eden kimseye istediğinden daha hayırlısı veya onun benzeri verilir yahut da onun gibi bir kötülük ondan def edilir. [\[29\]](#)

Yağmurun Yağdırılması, Bitkilerin Çıkartılması Ve Bunların İlâhî Kudrete Delâletleri İle Öldükten Sonra Diriliş

57- Rahmetinin önünden rüzgârları müjdeci olarak gönderen O'dur. Nihayet bunlar

ağır yüklü bulutları yüklendiğinde biz onu l bir ülkeye gönderir, onunla su indirir, sonra onunla her tür mahsul çıkartırız. İŖte ölüleri de böyle çıkartırız. Ta ki iyice dŖnp ibret alasınız. '

58- İyi ve temiz ülkenin bitkisi Rabbi-nin izniyle çıkar. Kötü olandan ise faydası çok az olandan baŖkası çıkmaz. Ŗkreden bir kavim için ayetleri iŖte böyle yerli yerince açıklarız.

Açıklaması

Yağmurun yağmasından önce yağmuru müjdelemek üzere bulutları gönderen Allah'tır. Yüce Allah'ın, "Rahmetinin önünden" buyruğu yağmurun yağdırılmasından önce anlamındadır. Nitekim bir baŖka yerde Ŗyle buyurmaktadır: "O, onlar mit kestikten sonra yağmuru indirendir. Rahmetini yayandır, O velidir, her hamde lyık olandır." (Ŗra, 42/28); "Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak! Ölümünden sonra yeryüzünü nasıl da diriltiyor? Ŗphesiz ki bu(nları yapan) lleri de diriltecek olandır. O her Ŗeye gücü yetendir." (Rum, 30/50).

TaŖıdıkları suyun fazlalığından dolayı ađırlaŖıp yere yaklaŖan bulutları, bitkisi olmayan kuru bir araziye canlandırmak için oraya süreriz. Yüce Allah'ın Ŗu buyruğu da bunu andırmaktadır: "l yer de onlara bir âyettir, biz onu canlandırdık..." (Yasin, 36/33).

Biz bulutla yağmur indirdik. Çünkü ilmen bilinmektedir ki, deniz yüzeyine yakın olan hava ısının etkisiyle atmosfere doğru yükselir, soğuk bir bölgeye vardığında veya soğuk rzgrın etkisiyle soğur. Soğuyunca su buharı yoğunluk kazanır ve bulutları oluŖturur. Daha sonra bulut rzgr gücüyle hareket eder, sonra da Allah'ın meŖiet ve iradesiyle yağmur olarak yere yağar.

Bu anlam bir çok ayet-i kerimede tekrarlanmaktadır. Yüce Allah'ın Ŗu buyruğunda olduğu gibi: "Allah O'dur ki rzgrları gönderir; bunlar bir bulut kaldırır, biz de onu bir beldeye süreriz de onunla ölümünden sonra bir ülkeyi diriltiriz. İŖte öldükten sonra diriliŖ de böyledir." (Ftir, 35/9). Ayrıca Nur ve Rum surelerinde bu hususları ifade eden ayetler vardır (24/43; 30/48. ayetler)

Biz yağmur ile yerden, renkleri, Ŗekilleri, tad ve kokuları farklı eŖitli bitki ve meyveleri çıkartırız. Bu ise Yüce Allah'ın kudretine, merhametinin ve rahmetinin sonsuzluğuna delildir. Nitekim Yüce Allah Ŗyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde birbirine bitiŖik bir çok parçalar, üzüm bağları, ekinler ve çatallı çatalsız hurmalıklar vardır ki, hepsi

bir su ile sulanıyor. Onların bir kısmını yemişlerinde bir kısmından üstün kılıyor. İşte bunlarda da düşünen topluluk için şüphesiz pek çok ayetler vardır." (Ra'd, 13/4).

Hüküm itibariyle birbirine benzeyen şeylerin bilinebilmesi için bir şey bir şeyle, benzeyen şeyler benzerleriyle alındıklarından dolayı, Yüce Allah burada da öldükten sonra dirilişi inkâra şöylece işaret etmektedir: "İşte ölüleri de böylece çıkarırız..." Yani şu ölü ve kurumuş araziden su ile çeşitli bitkileri çıkarttığımız gibi, ölüleri de diriltir ve kabirlerinden çıkartırız. Çünkü Yüce Allah her şeye kadir olandır. O ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkartır. Bu benzerliği öğüt alınız, ibret alınız ve bunun sonucunda da öldükten sonra dirilişe veya ahi-ret gününe iman edesiniz diye açıkladık. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendi yaratılışını unutup bize bir misal getirerek dedi ki: Çürümüş oldukları halde kemikleri kim diriltecek? De ki: Onları ilk defa var eden dirilte-cektir. O, her bir yaratmayı çok iyi bilendir." (Yasin, 36/78-79); "İlk yaratmayı başlattığımız gibi onu tekrar iade ederiz." (Enbiya, 21/104); "İlk önce sizi yarattığı gibi yine (O'na) döneceksiniz." (A'râf, 7/29).

Fakat insanların öldükten sonra dirilişe iman ile hazırlanmaları, tabiat ve nefislerin farklılığı dolayısıyla farklı farklıdır. Kimisi iman çağrısına olumlu karşılık veren, hoş, iyi ve temizdir; kimisi de imandan yüz çeviren kötü bir kimsedir. Bundan dolayı Yüce Allah, "İyi ve temiz ülkenin bitkisi..." diye buyurmaktadır. Yani toprağı iyi olan arazinin bitkisi çabuk ve güzel çıkar. Kötü topraklı -kıraç ve benzeri- arazilerin bitkileri ise ancak pek az ve zorlukla çıkar.

İbni Abbas der ki: Bu Yüce Allah'ın mümin ve kâfire dair vermiş olduğu bir örneklemedir. Yani Yüce Allah mümini iyi ve güzel araziye benzetirken, kâfiri de kıraç araziye benzetmiştir. İmam Ahmed'in Buharî, Müslim ve Nesaî'nin Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ettikleri hadis de bunu andırmaktadır. Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidayet ve ilmin misali, bir araziye yağan çokça yağmura benzer. O arazinin birazı temizdir, suyu kabul eder ve bunun sonucunda pek çok bitki ve ot bitirir. Bazısı da serttir, suyu tutar, Allah onunla insanları faydalandırır. İçerler, hayvanlarını sularlar, ekinlerini sularlar. Bir başka bölümüne de isabet eder ki, orası suyu tutmayan, ot bitirmeyen dümdüz kayalık yerdir. İşte Allah'ın dinini iyice öğrenip Allah'ın benimle gönderdiği bilgilerden yararlandığı ve bunları öğrenip öğreten kimsenin durumu ile bunları önemsemeyip aldırmayan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidayetini kabul etmeyen kimsenin misali böyledir."

Bu örneklemeler ve karşılaştırmalarla eşya arasındaki çeşitli benzer yönlerini ortaya koyan açıklamalar insanları ikna etmek, onları imana sevk etmek içindir. Bundan dolayı Yüce Allah, "Şükreden bir kavim için işte böylece ayetleri yerli yerince açıklarız" diye buyurmaktadır. Yani bizler bu şekilde geniş geniş açıkladığımız gibi, Allah'ın göz kamaştırıcı kudretine delâlet eden ayet-i kerimeleri Allah'ın nimetine şükreden bir topluluğa tekrar tekrar anlatır ve açıklarız. Bunlar ise müminlerdir, ta ki bu ayetler

üzerinde gereği gibi düşünüp onlardan gereken ibreti alsınlar.

Nuh (A.S.) Kıssası

59- Andolsun ki Nuh'u kavmine gönderdik, şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Doğrusu ben sizin için büyük bir günün azabından korkarım."

60- Kavminden ileri gelenler (mele') de dedi ki: "Doğrusu biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."

61- Dedi ki: "Ey kavmim, bende bir sapıklık yoktur. Ancak ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

62- Rabbimin vahyettiklerini size bildiriyorum. Size öğüt veriyorum. Ben sizin bilmediğinizi de Allah katından biliyorum."

63- Sizi uyarması, sizin sakınmanız ve böylece rahmete kavuşturulmanız için aranızdan bir adama Rabbiniz tarafından bir öğüt geldi diye mi hayret ediyorsunuz?"

64- Bunun üzerine onu yalanladılar, biz de onu ve gemide beraberinde olanları kurtardık. Ayetlerimizi yalan sayanları da suda boğduk. Çünkü onlar gerçekten kör bir kavim idiler.

Hız. Nuh (a.s.) Kıssası:

Hız. Nuh (a.s.)'un geriye doğru nesebi şöyledir: Nuh, Lâmek, Müteveşlih, Ahnûh -ki İdris'tir. [31] Yared, Mehleil, Kaynân, Anûş, Şîs ve insanlığın atası Adem.

Müslim'in Sahih' inde yer alan şefaahat hadisinde de belirtildiği gibi, o müşriklere

gönderilen ilk peygamberdir. Ebu Hureyre'den gelen hadiste şöyle denilmektedir: "Ey Nuh, sen yeryüzüne gönderilen ilk rasulsün." Aynı zamanda o kızlarla, kızkardeşlerle, halalarla ve teyzelerle evlenmeyi haram kılan şeriatı getiren ilk rasuldür. Muhammed b. İshâk der ki: Öldürülmüş bir peygamber olması dışında, Hz. Nuh'un karşılaştığı eziyet gibisini hiç bir peygamber kavminden görmemiştir. Allah onu elli yaşında iken kavmine peygamber gönderdi. Hz. Nuh marangozdu.

İbni Abbas der ki: Peygamberlik ona kırk yaşında iken verildi. Daha sonra tufanın akabinde altmış yıl yaşadı, insanlar çoğaldı ve yayıldı.

Yezîd er-Rukâşî der ki: Ona Nuh denilmesinin sebebi, kendisi için çokça ağıt yakmış olmasıdır. Hz. Adem ile Hz. Nuh (ikisine de selâm olsun) arasında hepsi de İslâm üzere on nesil geçmiştir.

Tirmizî ve başkalarının naklettiklerine göre şu anda bulunan bütün insanlar Nuh (a.s.) soyundandır. ez-Zührî'nin naklettiğine göre Araplar, İranlılar, Rumlar, Şam halkı (Suriyeliler) ve Yemenliler Hz. Nuh'un oğlu Sdm'in çocuklarıdır. Sind, Hind, Zenciler, Habeşliler, Zûtlar ve Nûbeliler ile bütün siyahiler de Hz. Nuh'un oğlu Hâm'm çocuklarıdır. Türkler, Berberiler, Çin'in ötesi Ye'cûc, Me'cûc ve İskitler hepsi de Nuh'un oğlu îî/es'tendirler.

Putlara ilk olarak tapınma: Salih bazı kimseler ölmüş, kavimleri de üzerlerine mescitler inşa edip suretlerini yapmışlardı. Böylelikle onların durumlarını ve ibadetlerini hatırlamak, onlara benzemek istemişlerdi. Aradan geçen uzun zaman sonra bu suretlere bir de bedenî şekiller verdiler. Zaman bir süre daha geçtikten sonra bu sefer bu putlara ibadet ettiler ve bunlara salih kimselerin isimlerini verdiler: Ved, Suvâ', Yağûs, Yeûk ve Nesr.

Daha sonra iş aşırı bir hal alınca, Yüce Allah rasulü Nuh'u gönderdi ve onlara hiç bir ortak koşmaksızın bir ve tek olarak Allah'a ibadet etmelerini emretti ve Kur'an'daki ifadesiyle Hz. Nuh şöyle seslendi: "Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur..."

Hz. Nuh, Kur'an-ı Kerim'de 43 yerde anılmaktadır. Kıssası A'raf, Hud, Mü'minûn, Şuarâ, Kamer ve Nuh surelerinde etraflı bir şekilde anılmaktadır. Kıssasının muhtevası da şöyledir: O kavmine hiç bir ortak koşmaksızın bir ve tek olarak Allah'a ibadet etmeleri çağrısında bulundu, onların putlara ibadeti terk etmelerini istedi; fakat onlar ona inat ettiler, ona karşı çıktılar, eziyet ettiler. Kimi önderlerine tabi oldular, ona çok büyük çapta hileler yaptılar, tuzaklar kurdular. Ved, Suvâ', Yağûs, Yeûk ve Nesr'e ibadeti terk etmemeyi kararlaştırdılar. Büyük bir ahmaklık ve tekebbür edasıyla şöyle dediler: Sen bizimle tartıştın, hem de tartışmanı çok ileriye götürdün. Gerçek şu ki, bizler üzerinde bulunduğumuzhali terk etmeyeceğiz. Haydi bizi kendisiyle tehdit ettiğin azabı getir. O da

kendilerine onları azaplandırmanın Allah'ın elinde olduğunu belirterek cevap verdi.

Hz. Nuh, yaklaşık bin yıl, (dokuzyüz elli) boyunca kavmini davet ettikten sonra iman edeceklerinden ümit kesince, Yüce Allah ona kurtuluş aracı olan gemiyi yapmasını emretti. Kavmi yanından geçtikleri her seferinde onunla ve işiyle alay ediyorlardı. Gemiyi tamamlayıp Yüce Allah ona hanımı dışında kalan yakınlarını ve ayrıca kavminden diğer iman edenleri de birlikte gemiye almasını emretti. Bunlar ise sadece altı kişi idiler. Erkek ve kadın kırk kişi oldukları da söylenmiştir. Ayrıca Yüce Allah Hz. Nuh'a beraberinde bütün kuş, hayvan ve yırtıcı canlılardan çiftler çiftler almasını da emretti.

Daha sonra ailesinin tandırından su kaynayıp coştı ve pek çok miktarda su her yerden fişkırmaya başladı. Nihayet tufan kavminin tümünü ve yeryüzünde bulunan bütün insan ve hayvanların üstünü kapattı. Gemide, birlikte binmeyi şu sözleriyle kabul etmeyen oğluna varıncaya kadar helak oldular: "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım." (Hud, 11/43). Nihayet gemi Türkiye'nin güneyinde Diyarbakır yanlarında Cudi dağı üzerine oturdu: "Ey arz suyunu yut, ey sema suyunu tut!" denildi ve su çekildi, iş olup bitti ve gemi Cu-di'ye oturdu, zalimler topluluğuna, "Uzak olsunlar" denildi." (Hud, 11/44).

Tufanın bütün yeryüzünü kuşatması ile ilgili olarak ilim adamlarının iki görüşü vardır: Bir kesime göre Tufan yeryüzünün her tarafını kuşatmıştır. Buna delil ise dağların tepelerinde bir takım canlı hayvan kalıntılarının varlığıdır. Başkaları ise, tufan genel değildir, demektedir. Sadece Hz. Nuh ve kavminin yerleşik bulunduğu tarafta olmuştur. Burası ise Ortadoğu ve ona komşu olan bölgelerdir.

Bilindiği gibi belâ genel gelir, rahmet ise özeldir. İntikam hiçbir zaman zalimlere münhasır olmaz. O bakımdan suçsuz küçük çocukları, yırtıcı hayvanları ve kuşları dahi kapsar: "Ve yalnızca sizden zulmedenlere isabet etmeyecek bir fitneden sakınınız." (Enfâl, 8/25).

Hz. Nuh iki duada bulunmuştu: Birincisi müminler içindi, ikincisi ise kâfirler aleyhine idi. Birinci duası şuydu: "Rabbim bana, ana babama, evime mümin olarak girenlere, mümin erkeklere ve mümin kadınlara mağfiret buyur..." (Nuh, 71/28).

İkinci duası (bedduası) ise şöyleydi: "Nuh dedi ki: Rabbim yeryüzünde kâfirlerden diyar tutan bir kimseyi bırakma. Çünkü sen onları bırakacak olursan kullarını saptırırlar ve günahkâr ve çok nankörden başkasını da doğurmazlar." (Nuh, 71/26-27).

Hz. Nuh'un oğlu da helak olanlar arasında idi. Çünkü o zalim ve kâfir idi. Buna delil ise daha sonraki ayet-i kerimede yer alan, "Zalimlerin helakinden başka şeylerini de artırma!" (Nuh, 71/28) diye buyurmuş olmasıdır. Zulüm, küfrün kendisidir. Bir topluluğun görüşüne göre burada sözü geçen Hz. Nuh'un öz oğludur. Başkalarının kanaatine göre ise o başka bir kocadan olma, hanımından üvey oğludur; öz oğlu değildir.

Hz. Nuh'un hanımı, "Kocam delidir" derdi. Nitekim Hz. Lût'un hanımı da kocasının yanına gelen misafirleri halka bildiriyordu: "Allah kâfir olanlara Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. İkisi de kullarımızdan salih iki kulun nikâhı altındaydılar. O kadınlar kocalarına hainlik ettiler. Kocalarının ise Allah'ın azabına karşı onlara bir faydaları olmadı, girenlerle birlikte ikiniz de ateşe girin, denildi." (Tahrîm, 66/10).

KuYan-ı Kerim'de, geminin hacmi ile ilgili açık bir ifade kullanılmamıştır. Ancak bu gemi, "Dopdolu gemi" (Yasin, 36/41) olmakla ve "levhalar ve çivileri" (Kamer, 54/13) olmakla nitelendirilmiş ve Allah'tan bir vahiy ve bir ilham ile yapıldığına işaret edilmiştir: "Ve gemiyi bizim nezaretimiz altında ve vahyimizle yap!" (Hud, 11/38).^[32]

Açıklaması

Yüce Allah Mekkelilere ve diğerlerine, Hz. Nuh'u, kavmini korkutup uyarmak, onları Allah'ın tevhidinde davet etmek ve yalnızca O'na ibadet etmek üzere gönderdiğini bildirmektedir. Onlara şöyle demişti: "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin için ondan başka bir ilâh yoktur." Yani siz ibadetinizle ona ortak koşmaksızın bir ve tek olan Allah'a yönelin. Çünkü sizin ibadet ve dua edeceğiniz, kendisinden hayır isteyeceğiniz Allah'tan başka bir ilâhınız yoktur. Her şeyi yaratan Allah'tır. Göklerin ve yerin melekûtu O'nun elindedir. O bu kâinatın işlerini yürüten hak ilâhtır, ibadete, takdis ve tazime lâayık olan O'dur.

"Doğrusu ben sizin için... korkarım." Şirk koşmanız sebebiyle sizin için Allah'ın huzuruna O'na ortak koşmuş olarak çıkacak olursanız, büyük bir günün yani kıyamet gününün azabından sizin için korkarım. Burada büyük günden kasıt, kıyamet günü veya üzerlerine azabın ineceği gün olan tufan günüdür.

"Allah'a kulluk edin" buyruğundan sonraki iki cümlelerin birincisi neden yalnızca Allah'a ibadet edileceğini, ikincisi ise O'na neden ibadet edilmesi gerektiğini açıklamaktadır.

Ancak kavminin melei yani eşrafı, efendileri ve önderleri dediler ki: "Gerçekten bizler seni, bizi putlara ibadeti terk etmeye çağırдың için, büyük bir sapıklık içerisinde çepeçevre kuşatılmış görüyoruz." İşte böyle günahkârlar iyi olanları sapıklık içerisinde görürler. Bunlar her zaman için doğru yola çağıranlara düşmandır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi. Onları gördüklerinde: "Muhakkak bunlar elbette sapıklardır, derler." (Mutaffifîn, 83/23); "Kâfir olanlar iman edenlere dediler ki: Eğer o bir hayır

olsaydı, bizden önce ona ulaşamazlardı. Onlar onunla hidayet bulmadıkları için de bu eski bir yalandır, diyeceklerdir." (Ahkâf, 46/11).

Hız. Nuh da onlara cevaben dedi ki: Ey kavmim! Ben size Allah'ı tevhidinizi ve ortak koşmaksızın ibadet etmenizi emrettiğim için hak yoldan sapmış değilim. Aksine ben size âlemlerin Rabbi olan her şeyin mutlak hükümdarı tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Ben sizi doğruya iletiyorum ve sizleri dünya ve ahirette mutluluk kaynağı olacak şeye çağırıyorum. Sapıklık (dalâlet) ise Ze-mahşerî'nin naklettiği gibi, dalâl'den daha özeldir. O bakımdan kendisinin da-lâl içerisinde olmadığını ifade etmesinden daha belîğ bir ifadedir. Sanki şöyle demiş gibidir: Bende dalâl namına bir şey yoktur.

Rabbimin benimle gönderdiği mutlak tevhide, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, onun kapsamına giren cennete, cehenneme, sevap ve cezaya imana davet gibi sizlere Rabbimin benimle gönderdiği şeyleri iebliğ ediyorum. Ayrıca sizlere ibadetlerin, muamelâtın aslını, genel hükümlerini, üstün ahlâk ve adabı da açıklıyorum. Özetle sizlere bütün emir, yasak, öğütleri ve uzak durulması gereken şeyleri, müjde ve uyarılan bildiriyorum.

Sizlere menfaat ve hile şaibelerinden uzak, katıksız bir şekilde samimi olarak öğüt veriyorum. Küfrünüze ve beni yalanlamanıza karşılık Allah'ın cezasından sizleri sakındırıyorum. Müslim, Ebu Davud ve Nesaî, Temim ed-Dâ-rî'den Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Din nasihatın kendisidir. "Kime ey Allah'ın rasulü" diye sorduk, şöyle buyurdu: "Allah'a, Rasulüne, Kitabına, Müslümanların yöneticilerine ve hepsine."

İşte ben bu tebliğ ve öğüdümü yaparken Allah'tan gelen vahiyle bu âlemin akibetine dair sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum. Şüphesiz benim, şirkin aki-beti olarak dünya azabının geleceğini belirterek uyarıp korkutmam ve size öğüt vermem, sizin bilmediğiniz benimse kesin bildiğim bir bilgiden dolayıdır. İşte peygamberin durumu budur. O, son derece açık bir şekilde tebliğ eden, öğüt veren ve Allah'ı bilen bir kimsedir. Buna göre, "Ben sizin bilmediğinizi de Allah katından biliyorum" buyruğundan kasıt, insanları Allah'ın tevhidi, O'nun celâlinin sıfatları, dünya ve ahirette emirlerine karşı gelme dolayısıyla çetin cezası ile ilgili bilgileri elde etmeye dönmelerini sağlamaktır.

Müslim'in Sahîh'inde yer aldığına göre Resulullah (s.a.) Arefe günü -ki o gün en kalabalık oldukları bir gündür- şöyle buyurmuştu: "Ey insanlar, size benim hakkımda soru sorulacak, ne diyeceksiniz?" Dediler ki: Senin tebliğ ettiğine, risaleti eda ettiğine ve samimi olarak öğüt verdiğine tanıklık ederiz. Hız. Peygamber bunun üzerine "Şahit ol Allahım! Şahit ol Allahım!" diyerek semaya doğru parmağını kaldırıp indirmeye başladı."

Daha sonra Yüce Allah Hız. Nuh'un kavmine şöyle dediğini haber vermektedir: "Size Rabbinizden bir öğüt ve bir ibret, aranızdan bir kişi vasıtasıyla geldi diye hayret mi

edeceksiniz?" O sizleri küfrünüzün akibetinden sakındırmak, ibadette Allah'a ortak koşmanın cezasından kurtarmak için takvaya hazırlamak (yani emirlere bağlanıp yasaklardan kaçınmanızı teşvik etmek) ve müminlere indirdiği rahmetine mazhar olmayı vaad etmek yahut da sizin takva sahibi olabilmenizi sağlamak için geldi diye hayret mi edersiniz? Takva ise uyarı ve korkutma sebebiyle meydana gelen kalpten gelen bir korkudur. Ve siz takva sahibi olduğunuz takdirde merhamete lâıyk olarsınız diye hayret mi edeceksiniz?

Allah'ın rahmeti, lütfü ve ihsanı olmak üzere sizi uyarması, intikamından sakınmanız, O'na şirk koşmamanız için ve ayrıca O'na itaat ve peygamberlerine iman etmek suretiyle size merhamet etsin diye kendi cinsinizden bir kişiye vahyetmesinde hayret edecek bir taraf yoktur.

Fakat onlar hak çağrısına ve bu ihlâs ve samimiyete kulak vermediler. O'nu yalanlamaya ve muhalefet etmeye çoğunlukla devam ettiler. Aralarından O'nunla beraber pek az kimse dışında iman eden olmadı. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onunla beraber pek az kimse dışında iman eden olmadı." (Hud, 11/40). Denildiğine göre onunla birlikte iman edenlerin sayısı on üç kişi idi: Hz. Nuh, çocukları Sam, Ham, Yafes ve onların eşleri ile ona iman eden başka altı kişi daha. Yine denildiğine göre bu iman edenler, kırk ya da kırkı erkek kırkı da kadın olmak üzere seksen kişi idiler.

Ceza onların tufan ile suda boğulmalarıydı: "Yalanlayanları da suda boğduk..." Yani ayetlerimizi yalanlayıp onları bile bile inkâr edenleri tufan ile suda boğduk. Buna sebep ise küfürleri, sapıklık ve şirklerine devam etmeleriydi. Gerçekten onlar hakka karşı kör bir topluluk idi. Hakkı görmüyor, hidayet bulmuyorlardı. Yüce Allah'ın, "Kör bir kavim idiler" buyruğundan kasıt, basiretsiz ve kalpleri kör kimseler demektir. Körlük ile kör arasındaki fark ise şudur: Birincisine sebep basiret körlüğü, ikincisine sebep ise basar (göz) körlüğüdür.

Yüce Allah, rasulü Nuh'u ve onunla birlikte iman eden az sayıda kimseyi kurtardı. Böylelikle Yüce Allah bu kıssada dostlarının intikamını düşmanlarından aldığını, rasulünü ve müminleri kurtarıp onların düşmanı olan kâfirleri helak ettiğini bildirmektedir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz biz peygamberlerimize ve iman edenlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacağı günde yardım ederiz (muzaffer kılarız)." (Mü'min, 40/51).

O halde ey İslâm davasının muhatapları! Sizler de onlar gibi olmaktan yahut da onların izledikleri yolda gitmekten sakınınız.

Hud suresinde bu kıssa ile ilgili daha kapsamlı genişçe açıklamalar gelecektir. [\[33\]](#)

Hız. Hud (A.S.) Kıssası

65- Âd'a da kardeşleri Hud'u gönderdik. Dedi ki: "Kavmim, Allah'a ibadet edin; sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız?"

66- Kavminden inkâr etmiş ileri gelenler (mele') dediler ki: "Gerçekten biz seni beyinsizlik içinde görüyoruz ve doğrusu biz seni yalancılardan sanıyoruz.

67- Dedi ki: "Kavmim, bende hiç bir beyinsizlik yoktur. Ancak ben âlemlerin Rabbinden (gönderilmiş) bir peygamberim.

68- Size Rabbimin vahyettiklerini bildiriyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.

69- Sizi uarması için aranızdan bir adama Rabbiniz tarafından bir öğüt geldi diye mi hayret ediyorsunuz? Düşününüz ki o sizi Nuh kavminden sonra halifeler yaptı. Yaradılış itibariyle size oldukça boy bos da verdi. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki felaha eresiniz."

70- Dediler ki: "Sen bize yalnız Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Öyleyse şayet doğru söyleyenlerden isen tehdit ettiklerini getir bize!"

71- Dedi ki: "Gerçekten üzerinize Rab-binizden bir azap, bir gazap gelecektir. Allah haklarında hiç bir delil indirme-mişken kendinizin ve atalarınızın taptığı bir takım adlar hakkında benimle mücadele mi ediyorsunuz? Bekleyin öyleyse! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

72- Bunun üzerine tarafımızdan bir rahmetle onu ve beraberinde bulunanları kurtardık. Ayetlerimizi yalan sayıp iman etmemiş olanların kökünü kestik."

Hız. Hûd (a.s.) Kıssası:

Hız. Hud'un kavmi olan Ad kabilesi, varlığı ve eserleri itibariyle yeryüzündeki en eski ümmetlerdendir. Bilindiği kadarıyla bunlar Hız. İbrahim'den de eskidirler. İşte bundan dolayı Hız. Nuh'un, kavmiyle olan kıssasından sonra bu kıssanın zikredilmesi uygun düşmektedir. Buna delil de Yüce Allah'ın, "Düşündünüz ki o sizi Nuh kavminden sonra halifeler yaptı" buyruğudur. İnsanlar o durumda Nuh kavminin başından geçen ve büyük bir olay olan o büyük tufanı demek ki biliyorlardı. Bundan dolayı Hız. Hud'un Ad kavmine, "Hâlâ sakınmaz mısınız" diye buyurması, dünyada şöhret bulmuş, eski olan bu olay ile onları korkuttuğuna bir işarettir.

İbni İshak, el-Kelbî'den şöyle dediğini rivayet eder: Ad kavminin tapındıkları putları vardı. Onlar bu putlarını Yed, Suvâ, Yağûs, Yeûk ve Nesr'e benzer yapmışlar ve ayrıca Samûd adında bir put da edinmişlerdi. Bir diğer putlarının adı ise el-Hetâr idi. Allah onlara Hız. Hud'u peygamber olarak göndermişti. O da el-Halûd adındaki bir kabiledendi. Nesep itibariyle aralarında en soyluları ve en itibarlıları idi. Onları Allah'a ibadete davet etti, O'nu tevhid etmelerini, insanlara zulmetmekten vazgeçmelerini istedi. Ancak onlar bunu kabul etmeyip yalanladılar ve, "Bizden daha güçlü kim vardır?" (Fussilet, 41/15) dediler.

Bu kavmin yerleştikleri yer Yemen'de Ahkâf denilen bölgede idi. Ahkâf, kum dağları demek olup Yemen'de, Uman ile Hadramut arasındaki bir bölgedir. Bununla birlikte onlar bütün yeryüzünde fesat çıkartmışlar, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu kuvvet sayesinde oranın halkını baskılan altına almışlardı.

Âd bir Arap kabilesidir. Yemen'de Hadramut'un kuzey tarafında Ahkâfta bulunuyordu. Uman ile Hadramut arasındaki bölgeye yayılmışlardı. Tapındıkları bir takım putları vardı: Bunlar Sadâ', Samûd ve el-Hetâr adını taşıyorlardı. Bu Âd, "Birinci Âd" diye bilinir. "İkinci Âd" ise Yemen'de Kahtân ile Sebe' bölgelerinde sakin idiler. Âd kavmi, mukaddes kitaplar arasında Kur'an-ı Kerim dışında bir kitapta söz konusu edilmemektedir.

Yüce Allah kendilerine Hız. Hud'u peygamber olarak göndermişti. Hız. Hud'un geriye doğru nesebi şöyledir: Hud, Şâlih, Erfahşed, Sam ve Nuh. Nesep itibariyle en soyluları, sosyal mevki ile de en üstünlerindendi. Onu yalanladılar. Azgınlıkları ve zorbalıklarını artırdılar. Allah üç yıl boyunca onlardan yağmuru kesti. Oldukça sıkıntı çektiler. İnsanların başına bir belâ ve musibet geldiğinde Müslümanlar da müşrikler de Beyt-i Haram [34] yanında Yüce Allah'tan bu belâ ve musibetten kurtuluş dilerlerdi. Mekkeliler o sırada Amîk b. Lâz b. Sâm b. Nuh'un oğulları olan Amâlik idi. O sırada onların efendisi ise Muâviye b. Bekr adında bir kişi idi.

Bunun üzerine Âd kavmi, ileri gelenleri arasından yetmiş kişiyi Mekke'ye gitmek üzere hazırladı. Bunlar arasında Kayl b. Anez ve Müslümanlığını gizleyen Mersed b. Sa'd da

vardı. Mekke'ye geldiklerinde Harem'in dışında Mekke'nin dış taraflarında bulunan Muaviye b. Bekr'in yanına misafir oldular. O da onları misafir etti, onlara ikramda bulundu. Bunlar onun dayıları ve hısımları olurdu. Yanında bir ay süre ile kaldılar. Bu zaman zarfında içki içiyorlar ve Muaviye'nin iki tane cariyesi onlara şarkı söyleyip duruyordu. Muaviye onların uzun süre kalıp da asıl geliş maksatlarını unutup eğlenceye daldıklarını görünce, benim dayılarım ve hısımlarım helak olmuşken bunlar da bu halde devam edip gidiyorlar diye üzüldü. Onların, yanında kalmalarından sıkılmaya başladığını zannederler korkusuyla onlarla konuşmaktan çekiniyordu. Bu sefer bu hususu iki şarkıcı cariyesine açtı; onlar da, "Sen bir şiir söyle, biz de o şiiri onlara şarkı olarak okuyalım, onlar da bunu kimin söylediğini bilmezler" dediler. Bunun üzerine Muaviye şöyle dedi:

Ey Kayl, ne oluyor sana, kalk ve gizlice yalvar

Belki Allah bize bir buluttan su indirir de

Âd'in toprağını sular; çünkü Âd

Artık doğru dürüst konuşamaz hale geldiler

Cariyeleri bu beyitleri söyleyince, bu sefer şöyle dediler: Sizin kavminiz başlarına gelen belâdan dolayı imdat isteyip duruyorlar, siz ise onların muhtaç olduğu şeyi geciktiriyorsunuz. Haydi Harem'e giriniz ve kavminiz için yağmur duasında bulununuz. Bu sefer Mersed b. Sa'd onlara dedi ki: "Allah'a yemin olsun, duanız sebebiyle size yağmur yağdırılmaz. Fakat peygamberinize itaat edecek ve Yüce Allah'a tevbe edecek olursanız size yağmur yağdırılır.* Böylece Müslüman olduğunu da izhar etmiş oldu.

Bu sefer Muaviye'ye, "Mersed'i yanında alıkoy, hiç bir şekilde bizimle Mekke'ye gelmesin. Çünkü o Hud'un dinine tabi olmuş" dediler. Daha sonra Mekke'ye girdiler. Kayl, "Allahım, Âd kavmine önceden yağdırdığın gibi yağmur yağdır" dedi.

Yüce Allah biri beyaz biri kırmızı, biri de siyah olmak üzere üç bulut peyda etti. Sonra semadan bir münadi ona "Ey Kayl, kendin ve kavmin için seç!" dedi. O da, "Ben siyah olanını seçiyorum, çünkü aralarında suyu en bol olan odur." Bu bulut el-Muğîs adında, Âd kavmine ait bir vadiye doğru gitti. Âd kavmi bu bulutu görünce sevindiler ve, "İşte bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. Fakat o buluttan üzerlerine kısır bir rüzgar geldi, onları helak etti. Hud ve onunla birlikte iman edenler kurtuldu. Mekke'ye geldiler ve ölünceye kadar orada Allah'a iman ettiler. [\[35\]](#)

Hz. Hud, A'râf suresinde 65. ayette, Hud suresinde, 50, 53, 58, 60 ve 8. ayetlerde, Şuara suresinde de 124. ayet-i kerimede olmak üzere Kur'an-ı Ke-rim'de yedi defa anılmıştır.

Hz. Hud kavmini uyarıp korkutmaya, Allah'ın azabından sakındırmaya, Nuh kavmini uzun boylu ve güçlü bedenli olmak ve ekin ve davarları bol olan bir yerde ikamet etmek gibi Allah'ın nimetlerini hatırlatmaya, putlara ibadeti terk etmeye davete devam etti. Diğer taraftan Allah'ı tevhide, tevbeyle, ibadete çağırır ve Allah'a ortak koşmaktan sakındırır.

Fakat kavmin büyük çoğunluğu davetini kabul etmeyerek onu yalanladı, onu beyinsizlikle suçladı. Buna sebep ise, Hz. Hud'un atalarından miras aldıkları putlara ibadeti terk etmesi, yalnızca Allah'a ibadet etmesiydi.

Daha sonra işi ileriye götürerek onu delilik, ahmaklık ve bunaklıkla suçladılar. İlâhlarının onu fena çarptığını söylediler. Ancak o da bu ilâhlardan uzak olduğunu belirterek onlara meydan okudu ve zannettikleri gibi putlarının etkisi olduğu iddialarına alayla karşılık verdi. Yeryüzünde bulunan bütün canlılara dilediği gibi tahakküm eden ve etkili olanın tek başına Yüce Allah olduğunu ilân etti. Eğer öğüdüne kulak verip dinlemeyecek olurlarsa Yüce Allah'ın kendilerini yok edip onlardan başka bir kavmi yerlerine getireceğini ve onlara pek yakında bir azabın isabet edeceğini hatırlatarak uyardı: "Gerçekten üzerinize Rabbinizden bir azap, bir gazap gelecektir."

Hz. Hud'un kavmi isyan etti ve zorbalık tasladı. Onu yalanladılar, peygamber olduğunu doğrulamak ve onu desteklemek üzere gönderdiği Allah'ın ayet ve mucizelerini bile bile inkâr ettiler. Bununla beraber yine Hz. Hud, onları sakındırmaya ve kurtuluşlarının çağrısına iman edip öğütleri gereğince amel etmelerine bağlı olduğunu hatırlatmaya devam etti. Bu ise kavminin azgınlığını daha da artırdı. Nihayet Yüce Allah onları kısır rüzgârıyla mahvedip helak etti. Bu rüzgârı üzerlerine aralıksız olarak yedi gece ve sekiz gündüz boyunca musallat kıldı.

Yüce Allah, Hz. Hud'u ve onunla birlikte iman edenleri kendinden bir rahmet ile kurtardı. Hz. Hud, Âd'in helakinden sonra vefat edinceye kadar Hadramut denilen topraklarda yaşadı ve bu ülkenin doğu taraflarında Berahût vadisi yakınlarında Terîm denilen şehirden iki merhale uzaklıkta defnedildi. İbni Cerîr, Hz. Ali'den Hz. Hud'un Hadramut denilen yerde kırmızı bir kum tepesiğinde gömülü olduğunu, başının yanında da bir sedir ağacı bulunduğunu rivayet etmektedir. [\[36\]](#)

Açıklaması

"Biz, Âd kabilesine kardeşleri Hud'u gönderdik." Bu ifadeye göre Hz. Hud onların dinde kardeşi olmayıp, kabileden yahut da insan türünden, onların cinsinden birisiydi. Yani melek cinsinden değildi. Böyle olmasının sebebi ise, sözünü daha iyi anlamaları, onun konuşma ve fiillerinden ürkmemeleri idi. Ayrıca, ahlâkı da dininin bilinen bir delili olsun, böylelikle de onlar onu tasdiğe daha bir yakın olsunlar diye kendi aralarından seçilmişti.

Hz. Hud, kavmine şöyle seslendi: Ey kavmim! Yalnızca Allah'a ibadet edin, O'nunla birlikte başka bir ilâha tapınmayın. Hiç Rabbinizden korkmaz mısınız? Üzerinde bulunduğunuz şirk ve masiyetten uzaklaşmayacak mısınız?

Bunun üzerine yani aralarında önderlerin, ileri gelenlerin büyük çoğunluğu dedi ki: Bizler gerçekten seni hafif ve kıt akıllı görüyoruz. Çünkü sen kavminin dinini bırakıp bir başka dine yöneliyorsun. Onlar, "Seni beyinsizlik halinde görüyoruz" diyerek, beyinsizlikte ileri gitmiş olduğunu işaret etmek istemişlerdi. Diğer taraftan Hz. Nuh kavminin mele'inden farklı olarak burada mele'in küfür ile nitelendirilmiş olmasının sebebi, aralarında Mersed b. Sa'd gibi iman ettiği halde Müslüman olduğunu gizleyen kimselerin bulun-masıydı.

Onlar şöyle devam ettiler: Bizler senin âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu iddia etmen ve söylediğin sözlerinde Allah'tan peygamber olduğun iddiasında bulunman hususunda Allah'a yalan söyleyen bir kişi olduğunu zannediyoruz.

Hz. Hud ise onların ithamlarına aldırılmayarak güzel bir edep ve üstün bir ahlâk ile şöyle cevap verdi: Bende bir beyinsizlik yani sapıklık ve ahmaklık yoktur. Yani ben gerçekten âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim. O beni sizlere benimle beraber göndermiş olduğu ilâhî mükellefiyetleri tebliğ edeyim diye gönderdi. Ben sizi kendisine davet ettiğim hususlarda size öğüt veren birisiyim. Size tebliğ ettiğim hususlarda güvenilir bir kimseyim. Ben Allah'a yalan söylemem. İşte peygamberlerin sıfatı bunlardır: Tebliğ, öğüt vermek ve güvenilir olmak.

Allah'ın size, sizi Allah'ın günleriyle ve ona kavuşmakla korkutmak üzere içinizden bir peygamber göndermesine hayret etmeyin. Aksine bu lütfuna karşılık Allah'a hamdetmelisiniz. Yüce Allah'ın, "...diye mi hayret ediyorsunuz?" buyruğu şu takdirdeki hafzedilmiş bir ifadeye atfedilmiştir: Sizler Allah'ın, cezası ile uyarıp korkutmak ve azabından sakındırmak için aranızdan bir kişi vasıtasıyla size öğüt vermesi ve hatırlatması için vahyini indirmesinden hayrete mi düştünüz ve bunu yalanlıyor musunuz?

Allah'ın üzerinizdeki lütfunu ve nimetini hatırlayınız; çünkü o sizi Nuh kavminin mirasçıları kılmış, sizlere kendi hemcinslerinize göre benzerlerinizden daha ileri derecede uzun boy ve güçlü bir beden vermiştir.

Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini, size olan lütuflarını hatırlayın. Ona ih-lâsla ibadet

etmek ve ona ortak koşmayı terk etmek suretiyle bu nimetlere karşılık ona şükredin ki, ebedî nimetleri ve cennetleriyle umduğunuza nail olabilirsiniz.

Ancak kavmi ona isyanda direterek şu sözleriyle cevap verdiler: Sen bize yalnızca Allah'a ibadet edip O'nu tazim edelim, diğer taraftan atalarımızın üzerinde gittiği yol olan putları birlikte ortak edinmeyi terk edelim diye mi geldin? Yani onlar Hz. Hud'un çağrısını inkâr ettiler. Yalnızca Yüce Allah'a ibadeti uzak bir şey kabul ettiler. Atalarının dinine bağlı kalarak putları O'nunla birlikte ortak edinmeyi sürdürdüler, terk etmeyi uzak bir şey gördüler. Çünkü içinde buldukları durumu ve ortamı seviyor ve atalarının tuttıkları dine alışmış bulunuyorlardı.

Hz. Hud'a karşı azgınlıklarını, inat ve inkârlarını daha da artırdılar. Hatta ahmaklıkta, meydan okumakta aşırıya gittiler ve ona imanı terk etmelerine ceza olarak üzerlerine azabın indirilmesini şu sözleriyle istediler: "Öyleyse şayet doğru söyleyenlerden isen, tehdit ettiklerini getir bize!" Yani eğer sen bu tehdidinde doğru söyleyen bir kimse isen, haydi üzerimize azabın indirilmesini ça-buklaştır.

Hz. Hud onlara şöyle cevap verdi: İşte bu sözlerinizi söylediğinizden dolayı Rabbinizden azap, gazap ve rahmetinden kovulmayı hak ettiniz. Böylece size vacip oldu yahut artık bu azap üzerinize inmiş bulunuyor. Bununla beklenen azabın gelmesi artık kaçınılmaz olduğundan bizzat meydana gelmiş gibi ifade etmiş oldu. Onlara gelen azap oldukça hızlı esen, uğuldayan ve fırtınalı bir rüzgârdı. Bu rüzgâr insanları kaldırıp yere fırtalıyordu. "Sanki onlar kökten sökülmiş hurma kütükleri idiler." (Kamer, 54/20).

Sizlerin ve atalarınızın ilâh diye adlandırdığınız bu putlar hususunda benimle tartışmısınız? Halbuki bu putların faydası da yok zararı da yok. Allah onlara ibadete dair herhangi bir belge yahut delil de indirmiş değildir.

Daha sonra onları, "Bekleyin öyleyse. Şüphesiz ben de beraber bekleyenlerdenim" sözleriyle tehdit etti. Yani haydi siz de, "Tehdit ettiklerini getir bize" sözünüzle istemiş olduğunuz Allah'tan gelecek oldukça çetin azabın inişini bekleyiniz. Ben de sizinle birlikte o azabın size inişini bekleyenlerden birisiyim.

Nitekim onlara azap indi; Allah Hz. Hud'u ve onunla birlikte iman edenleri büyük rahmeti ile kurtardı. Kâfirleri kökten imha etti, Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin kökünü kesti. Çünkü onlar Yüce Allah'a iman etmediler. Allah'ın ayetlerini yalanladılar. İşte bunlar azap edilmeyi gerektiren iki niteliktir. Bunlar ise Allah'ın ayetlerini inkâr etmek, küfürde bulunmak ya da iman etmemektir.

Azap başka ayet-i kerimelerde de belirtildiği gibi oldukça şiddetli esen rüzgâr ve fırtınalarla olmuştu: "Âd kavminde de (ibretler vardı); hani biz onların üzerlerine kısır (hayırsız, bereketsiz) rüzgârı göndermiştik. O rüzgâr neye uğradıysa yerinde bırakmıyor ve

mutlaka onu uf atıp kül gibi ediyordu." (Zâri-yât, 51/41-42); "Âd kavmine gelince, onlar da uğuldayan bir rüzgâr ve azgın bir fırtına ile helak edildiler. O rüzgârı onlara yedi gün ve sekiz gece aralıksız musallat kıldı. O kavmi orada (veya o süre içinde) yıkılmış görürdün. Sanki onlar içleri boşalmış hurma kütükleriydi. Şimdi onlardan geriye kalan kimse görüyor musun?" (Hakka, 69/6-8). İşte onlar isyanda direktip azgınlaşınca, Allah da onları şiddetli bir rüzgâr ile helak etti. Öyle ki bu rüzgâr onlardan birisini kaldırıyor, yükseltiyor, sonra da başı üzere yere bırakıyordu. Başı da gövdesinden ayrılıyordu: "Her şeyi helak ederdi, Rabbinin emriyle; onların meskenlerinden başka bir şey görünmez oluverdi. Günahkârlar topluluğunu böyle cezalandırırız." (Ahkâf, 46/25).

Onların azgınlık ve inatlarının bir belirtisi de putlara ibadet etmeleri insanlara zulmetmeleri, güç ve kuvvetleriyle gururlanıp böbürlenmeleri idi: "Ad kavmine gelince, onlar haksız yere yeryüzünde büyüklük tasladılar ve güç itibariyle bizden daha üstün kim vardır, dediler." (Fussilet, 41/15). Her yerde faydasız yere oldukça büyük binalar yaptılar. Bunun üzerine Hz. Hud onlara sitem etti ve şöyle dedi: "Siz her yüksek yerde eğlenmek için yüksek binalar mı yaparsınız? Ebedî kalırsınız ümidiyle su mahzenleri (veya köşkler) mi edirsiniz? Alıp yakaladığınız zaman da zorbaca yakalarsınız. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin." (Şuara, 26/128-131); "Ey Hud! Sen bize apaçık bir mucize getirmedin. Biz senin sözün üzere tanrılarımızı terk edecek değiliz. Sana inanan kimseler de değiliz" dediler. Biz ancak sana şunu deriz: Bazı ilâhlarımız seni fena çarpmış." (Hud, 11/53-54)

Yani senin delirmene sebep olmuş. [\[37\]](#)

Hız. Salih (A.S.) Kıssası

73- Semud'a da kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim, Allah'a ibadet edin. Sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir delil gelmiştir. İşte size bir ayet olarak Allah'ın dişi devesi. Onu bırakın da Allah'ın toprağında otlasın. Ona bir kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar.

74- Düşününüz ki O sizi Âd'dan sonra halifeler yaptı. Yeryüzünde sizi yerleştirdi. Ovalarında köşkler yapıyor, dağlarda evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini anın, yeryüzünde fesatçılar olarak taşkınlık yapmayın.

75- Onun kavminden ileri gelenler (mele') kendilerince zayıf gördüklerine, içlerinden iman edenlere dediler ki: "Siz Salih'in gerçekten Rabbi tarafından gönderilmiş olduğunu biliyor musunuz?" Onlar da "Doğrusu biz, onunla gönderilene inanıyoruz" dediler.

76- Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz doğrusu sizin iman ettiğinizi inkâr edenleriz."

77- Ve dişi deveyi kesip devirdiler de Rablerinin emrine baş kaldırdılar ve dediler ki: "Ey Salih, eğer sen peygamberlerdensen tehdit edip durduğun azabı getir bize."

78- Bu yüzden onları şiddetli bir sarsıntı tutuverdi de yurtlarında diz üstü çöken kimseler oldular.

79- O da onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: "Ey kavmim, andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiğini bildirdim ve size öğüt verdim, ne var ki siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."

Hız. Salih (a.s.) Kıssası:

Semud b. Âsir b. İrem b. Nuh, Cedîs b. Aiz'in kardeşidir. Tasrın kabilesi de böyledir. Bütün bunlar İbrahim el-Halil (a.s.)'den önce helak olmuş (Bâide) Arab-ı Aribedendirler. Hız. Salih'in kavmi olan Semud, Ad kavminden sonra gelmiş ve onların ülkelerine, diyarlarına mirasçı olmuşlardı. Yerleştikleri yer Hicaz ile Şam arası Hicr bölgesinde olup, Vadi'1-kurâ ve çevresine kadar uzanırdı. Medâin-i Salih (Hız. Salih kavminin şehirleri) bu güne kadar görünmekte ve Feccunnâka diye bilinmektedir. Semud kavminin Hicri, Medyen topraklarının güneydoğusunda olup Akabe körfezine karşıdır. Ad kavmine, helak oldukları vakte kadar İrem Âd'ı deniliyordu. Ondan sonra da İrem Semud'u denilir oldu.

Resulullah (s.a.) onların yurtlarının ve meskenlerinin yanından geçmiştir. Bu hicrî 9. yılda Tebuk'e gittiği sırada olmuştu. İmam Ahmed, İbni Ömer'den şöyle dediğini nakleder: Resulullah (s.a.) beraberindekilerle birlikte Tebuk'te konaklayınca, Semud kavminin evlerine yakın Hicr'de onlarla konakladı. Beraberindekiler Semud kavminin su içtikleri kuyulardan su çektiler ve onlardan hamur yoğurdular. Bu sulardan yemek pişirmek için de tencereleri yerleştirdiler. Resulullah (s.a.)'m emir vermesi üzerine tencereleri döktüler ve yoğurdukları hamuru develere verdiler. Sonra Hız. Peygamber beraberindekilerle birlikte oradan ayrıldı. Devenin içtiği kuyuya kadar gidip orada konakladı. Azaba uğratılan kavmin buldukları yere girmeyi onlara yasaklayıp şöyle dedi: "Onların başına gelen musibet gibi size de isabet etmesinden korkarım; o bakımdan onların buldukları yerlere girmeyin."

Yine Ahmed, İbni Ömer'den şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.) Hicr'de bulunuyorken şöyle buyurdu: "Sizler bu azap olunanların olduğu yere ancak ağlar halde giriniz. Eğer ağlamaz iseniz onların oldukları yerlere girmeyiniz. Çünkü onlara isabet edenin benzeri size de isabet edebilir." Bu hadisin aslı Buharı ile Müslim'de başka yoldan

da rivayet edilmiştir.

Semud kabilesi de Âd kavmi gibi putlara ibadeti din bellemişler, putları ibadette Allah'a ortak kılıyorlardı. Allah onlara pek çok nimetler vermişti. Onlara öğüt vermek, Allah'ın nimetlerini, vahdaniyetine delâlet eden ve O'nun ortağı olmadığını ortaya koyan nimetlerini hatırlatmak, yalnızca O'na ibadet edip başkasına ibadetten uzak durmayı hatırlatmak üzere Hz. Salih'i peygamber olarak göndermişti.

Kavminden mustaz'af olanlar Hz. Salih'e iman ederken mele' (efendiler, eşraf ve önderler) ise iman etmediler, isyan ettiler, büyüklük tasladılar, küfre saptılar, peygamberliğini inkâr ettiler: "Zikir (vahiy, peygamberlik) aramızdan ona mı verildi? Hayır, o şımarık bir yalancıdır." (Kamer, 54/25). Mustaz'aflara da şöyle dediler: "Siz Salih'in gerçekten Rabbi tarafından gönderilmiş olduğunu biliyor musunuz? Onlar da "Doğrusu biz onunla gönderilene inanıyoruz "dediler." Bu sefer müstekbirler onlara "Biz doğrusu sizin iman ettiğinizi inkâr edenleriz" diye cevap verdiler."

Müstekbirler Hz. Salih'ten doğruluğuna alâmet olan bir mucize istediler. Allah da onu dişi deve mucizesiyle destekleyip onlara şöyle dedi: "Su bir gün o dişi devenin ve belirli bir gün de sizin olacaktır." (Şuara, 26/155); "Muhakkak biz onlara bir imtihan olmak üzere o dişi deveyi göndereceğiz. Şimdi onları gözetle ve sabret. Suyun aralarında nöbetle pay edildiğini onlara bildir. Her biri su içme sırasında hazır bulunsun." (Kamer, 54/27-28). Deve bir günde kuyunun yahut küçük ırmağın suyunu içiyor, onlar da bir sonraki gün içiyorlardı. Diğer taraftan diledikleri kadar süt sağıyorlardı ve devenin sütü asla kesilmiyor, ek-silmiyordu.

Hz. Salih onlara deveye kötü bir maksatla el uzatmamalarını ve Allah'ın arzında otlamasına karışmamalarını emretti. Hz. Salih, Allah'ın üzerlerindeki nimetini kavmine hatırlatmakta bütün gücünü harcadı ve yeryüzünde fesatçılar olarak taşkınlık yapmalarını yasakladı. Onlarsa, iman etmeyi büyüklüklerine yediremediler. Onu hafife aldılar, ona karşı inatlaştılar, Rablerinin emrine baş kaldırdılar; dişi deveyi kestiler. Onu bizzat kesen, kavminin emri üzere Ku-dâr b. Sâlif idi: "Ve dişi deveyi kesip devirdiler de Rablerinin emrine baş kaldırdılar ve dediler ki: Ey Salih, eğer sen peygamberlerdensen, tehdit edip durduğun azabı getir bize." (A'râf, 7/77); "Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar da o da alacağını aldı ve dişi devenin önce ayaklarını biçip devirdi" (Kamer, 54/29).

Hz. Salih onlara şöyle dedi: "Haydi yurdunuzda üç gün süreyle faydalanın." (Hud, 11/65); "O da: Ey kavmim, andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiğini bildirdim ve öğüt verdim. Ne var ki siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz." (A'râf, 7/79). Daha sonra üzerlerine sarsıntı azabı (bu azap ulaştığı her şeyi yakan bir parça ateş ile birlikte gök gürültüsünden dolayı meydana gelen şiddetli bir sarsıntıdır) veya sayha azabı üzerlerine indi: "Bu yüzden onları şiddetli bir sarsıntı tu-tuverdi de yurtlarında diz üstü çöken kimseler oldular." Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Fakat benim azabım ve uyardılarım

nasılmış? Muhakkak biz onlara bir tek sayha gönderdik de hayvan ağılına konulan ufak ot gibi oldular." (Kamer, 54/30-31). Yüce Allah kimi yerde bunu saika (yıldırım) kimi yerde de tağiye (her şeyi kaplayan azap) diye adlandırmıştır. Bunların hepsi de doğru ve yerinde ifadelerdir. Çünkü saika şiddetli ses ile birlikte, ba-zan de zelzeleyi andıran bir sarsıntı ile beraber olur. Diğer taraftan onun etkisi meydana geldiği yerden uzaklara kadar uzanıp orayı da kaplayabilir.

Yüce Allah, Hz. Salih'i ve onunla birlikte iman edenleri azaptan kurtardı. Onlar da Filistin civarında Remle denilen yere gittiler. Çünkü oralar verimli ve münbit yerlerdir. Sayıları ise Alusî'nin söz konusu ettiği gibi 120 kişi idi. Helak olanlar ise, beş bin hane halkıydılar: "Haberin olsun ki gerçekten Semud kavmi Rablerini inkâr ettiler. Yine haberiniz olsun ki Semud kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak düştüler." (Hud, 11/68).

Hz. Salih'in adı, Kur'an-ı Kerim'de A'râf suresinde 73, 75 ve 77. ayetlerde, Hud suresinde 61, 62, 66 ve 89. ayetlerde, Şuara suresinde ise 42. ayet-i kerimede olmak üzere dokuz defa anılmaktadır. Hz. Salih, el-Bağavî'nin belirttiğine göre Salih b. Ubeyd b. Asef b. Mâşih b. Ubeyd b. Hâzer b. Semud'dur. [\[38\]](#)

Açıklaması

"Andolsun ki Semud kabilesine kardeşleri Salih'i gönderdik." O din kardeşleri değil, aynı kabileden biri yahut da onlar gibi bir insandı, yani melek değildi.

Semud kavminden olan Hz. Salih "dedi ki: "Ey kavmim, yalnızca Allah'a, O'na şirk koşmaksızın ibadet edin. Sizin O'ndan başka ibadet edecek ilâhınız yoktur." Bütün peygamberler işte bu şekilde Allah'a ibadete çağırışlardır. Nitekim Yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: "Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere, mutlaka ona, "Benden başka bir ilâh yoktur, artık bana ibadet ediniz" diye vahyederdik." (Enbiya, 21/25); "Andolsun her bir ümmete, "Allah'a ibadet edin ve tağuttan uzak durun" diyen bir peygamber göndermişizdir." (Nahi, 16/36).

İşte size benim getirdiklerimin doğruluğuna dair delil ve belge gelmiş bulunuyor. Çünkü Hz. Salih'ten bir ayet getirmesini kendileri istemişler ve ona bizzat kendilerinin tayin ettikleri bir kayadan bu mucizenin çıkmasını teklif etmişlerdi. Bu Hicr tarafında tek başına ve el-Kâtibe adında bir kaya idi. Onlardan, eğer yüce Allah isteklerini yerine getirecek olursa, mutlaka kendisine iman edeceklerine, ona tabi olacaklarına dair sözler

ve andlar aldı. Buna dair söz ve and vermeleri üzerine Hz. Salih kalkıp namaza durdu, Yüce Allah'a dua etti. Kaya hareket etti, sonra da istedikleri gibi karnında cenini hareket eden tüylü, büyük karınlı bir dişi deve kayanın içinden çıktı. Yüce Allah her şeye kadir olandır.

Bu esnada başkanları olan Cunda' b. Amr onunla birlikte olup emrine uyanlar da iman ettiler. Semud kavminin diğer eşrafı da iman etmek istedilerse de Zuâb b. Aınr b. Lebîd ile putlarının bakıcısı el-Hubâb ve Rebab b. Sa'r b. Celhes onlara engel oldular.

Dişi deve ve doğum yaptıktan sonra devenin yavrusu aralarında bir süre durdu. Bir gün kuyunun suyunu deve içiyor, bir gün de onlar içiyorlardı. Kendileri de devenin su içtiği gibi sütünü içiyor, sağıyorlar ve diledikleri kadar kaplarını dolduruyorlardı. [39] Nitekim bir başka ayet-i kerimede Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlara suyun aralarında nöbetleşe olduğunu bildir. Herkes su içme gününde hazır bulunsun." (Kamer, 54/28). Yine bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "İşte bu bir dişi devedir. Onun da bir içme nöbeti vardır; sizin de belli bir günde içme nöbetiniz vardır." (Şuara, 26/155). İbni Abbas der ki: Devenin su içtiği gün su yerine onun sütünü alıyorlardı.

Hz. Salih kavmine, "İşte size bir ayet olarak Allah'ın dişi devesi, dedi." Yani bu, benim peygamberliğimin doğruluğuna kat'î bir delildir. Onun dişi deveyi Allah'a izafe etmesi, devenin şanını yüceltmek, değerini ifade etmek ve şanının büyüklüğüne işaret etmektir. Çünkü deve Allah katından annesiz ve babasız olarak büyükçe bir kayanın içinden gelmişti.

Daha sonra Hz. Salih kavmine o deveyi Allah'ın arzında dilediği şekilde otlaması için rahat bırakmalarını, devenin kendisine ve otlamasına kötü bir maksatla dokunmalarını emretti. Ve "Aksini yapacak olursanız oldukça acıklı bir azap gelip size isabet eder" dedi.

Daha sonra onlara üzerlerindeki Allah'ın nimetlerini, bu nimetlere karşılık şükretmelerini, Allah'a ibadet etmeleri gerektiğini hatırlatmıştır: "Düşününüz ki o sizi..." yani Allah'ın nimetlerini, lütfunu, size olan ihsanlarını hatırlayınız, düşününüz. Çünkü O sizleri uygarlıkta, imarda, güç ve kuvvette Âd'ın yerine halifeler yaptı. Onların ülkelerini, topraklarını size miras verdi. Onların evlerine sizleri yerleştirdi. Siz oranın ovalarına yüksek köşkler yapıyorsunuz. Bunu da size ilham etti, üstün bir sanatla, kerpiç ve kireç yapmak suretiyle yerin düzlüklerinden yararlanma imkânına sahipsiniz ve topraktan faydalanma yoluna gidiyor, dağlardan taşlar yontuyor, onlarla sağlam evler yapıyorsunuz. Sağlamlıkları dolayısıyla kışın bu evlerde kalıyorlardı. Yağmurlar, şiddetli rüzgârlar bunlara etki etmiyordu. Geri kalan mevsimlerde ise ziraat için ovalarda bulunurlardı.

İşte üzerinizdeki bu pek büyük nimetleri hatırlayın. Allah'a, O'nu tevhid etmek, yalnızca O'na ibadet etmek suretiyle şükredin. Sakın yeryüzünde herhangi bir şekilde fesat

çıkarmayın.

Mele', yani eşraf, efendiler ve liderler âdeten peygamberlerin çağrılarını herkesten daha çabuk kabul eden mustaz'af fakirlere (ki onların iman edenleriydi) şöyle dediler: "Salih'in Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?" Bu alay ve eğlenmek maksadıyla sorulmuş bir soruydu. Kendilerine bu soru sorulanlar şu cevabı verdiler: "Biz kesinlikle biliyoruz ki o Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Bunda hiç bir şüphe ve tereddüt söz konusu değildir. Üstelik bizler Salih ile birlikte gönderilen hak ve hidayete iman ediyor ve tasdik ediyoruz. Bunların Allah tarafından gönderildiğini kabul ediyoruz." Onlara Peygamber olarak gönderildiğini bilip bilmediklerini sordular. Mustaz'aflar ise onun peygamber olduğunun şüphesiz ve bilinen bir husus olduğunu ifade ettiler. Mutlaka ona iman etmek gereğinden söz ettiler. O bakımdan, size bildiriyoruz ki biz ona iman edenleriz, dediler. Yüce Allah'ın, "İçlerinden iman edenlere" buyruğu mus-taz'aflara -açıkladığımız gibi- bir işarettir. Çünkü mustaz'aflar iman edenlerin kendileridir ve bu bütünden bir kısmın bedelidir; tercih edilen görüş de budur.

Salih'in peygamberliğine iman etmeyi büyüklüklerine yediremeyen kâfirler ise şu cevabı verdiler: "Biz ise sizin tasdik edip iman ettiğiniz Salih'in peygamberliğini bile bile red ve inkâr edenleriz."

Burada Hz. Salih'in kavmi, "Biz Salih ile gönderilenleri inkâr edenleriz" demediler. Çünkü böyle bir ifade, onların, peygamberliğini kabul ettiklerine dair şahitliklerini, sonra da inat olsun diye onu inkâr edip reddettiklerini ihtiva eder. Zamahşerî der ki: "Sizin iman ettiğinizi inkâr edenleriz" ifadesini onunla gönderilenler yerine kullandılar. Böylelikle müminlerin bilinen ve teslim olunması gereken bir husus olarak kabul ettikleri bir şeyi reddettiklerini ifade etmek istediler.

Hz. Salih'i yalanlamaları artık ileri dereceye vardı ve dişi deveyi öldürmeyi kararlaştırdılar. Böylelikle suyun, tamamen kendilerinin olmasını istediler. Dişi deveyi öldürmek üzere ittifak ettiler ve sonunda dişi deveyi öldürdüler. Öldürme fiilinin, onu öldürenin bir kişi olmakla birlikte, hepsine nispet edildiğini görüyoruz. Nitekim Kamer suresinde şöyle denilmektedir: "Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar; o da alacağını aldı ve dişi deveyi kesti." (Kamer, 54/29) . Öldürenin fiiline razı oldukları için öldürme hepsine nispet edildi. Nitekim bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onu yalanladılar da dişi deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri günahları sebebiyle onlara azap gönderiverdi ve hepsini dümdüz etti. Ve o, bunun sonucundan korkmaz." (Şems, 91/14-15). Sa-hih-i Buharî'de de Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Aralarında güçlü kuvvetli, kavmi tarafından koruması olan Ebu Zem'a gibi birisi bu işe seçildi."

Onlar Rablerinin emrine baş kaldırdılar, yani Hz. Salih'in risaletine uymayı kabul etmediler, Rablerinin emrine riayetten yüz çevirdiler. Rablerinin emri ise Yüce Allah'ın Hz.

Salih vasıtasıyla kendilerine verdiği, "Onu bırakın da Allah'ın toprağında otlasın..." gibi buyruklar yahut da Rablerinin dini anlamındadır. Onlarsa, "Ey Salih! Haydi bizi kendisiyle tehdit edegeldiğin azap ve intikamı getir, eğer gerçek bir peygambersen ve sen Allah'tan getirip tebliğ ettiklerinde doğru söylüyor iddiasında isen" dediler. Böyle bir istek ise ahmaklığın, beyinsizliğin, saf ve aldanan kimselerin özelliğidir.

İmam Ahmed ve Hâkim, Hz. Cabir'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Resulullah (s.a.) Hicr*den geçince şöyle buyurdu: "Sizler (Rabbinizden) mucizeler istemeyiniz. Bunları Salih kavmi istedi. O bakımdan o mucize -yani dişi deve- işte bu yoldan geliyor ve öbür yoldan gidiyordu. Onlar ise Rablerinin emrine baş kaldırdılar ve onu kestiler. Sularını bir gün dişi deve içiyor, kendileri de o gün o dişi devenin sütünü içiyorlardı; fakat onu kestiler. Bu sefer çılgılık onları yakaladı, Allah da onları semanın altında hareketsiz bıraktı. Allah'ın Haremünde bulunan tek bir kişi müstesna." O kimdir ey Allah'ın Rasulü? diye sordular. O da, "Ebu Rigâl'dir" dedi. Harem'den çıkınca kavmine isabet eden ona da isabet etti.

"Bu yüzden onları şiddetli bir sarsıntı tutuverdi." Hud suresinde, "Sayha (çılgılık) onları yakalayiverdi"; Fussilet suresinde, "Horluk azabının yıldırım onları yakalayiverdi"; Zariyat suresinde ise, "Onlar bakıp dururken yıldırım onları yakalayiverdi" denilmektedir. Bunların hepsinden kasıt birdir: O da yeri sarsan ve kendilerinin de sarsıntıya uğradıkları oldukça şiddetli bir çılgıktır. Bu çılgılığın sebebi ise semavî cisimlerin birbirlerine sürtüşmeleri idi.

Onlar da yurtlarında yahut meskenlerinde hareketsiz, ölmüş cesetler haline geliverdiler.

Hz. Salih onlardan yüz çevirip uzaklaştı. Zahir olan o ki, o başlarına geleni müşahade ediyordu. Onların diz üstü hareketsiz çöktüklerini görünce, onlardan yüz çevirip gitti. Onların iman etmeyişlerine ve hallerine üzülen hasret içerisinde kederlice oradan uzaklaştı.

Dedi ki: "Ey kavmim, gerçekten ben aranızda size nasihat ve öğüt vermek hususunda bütün gücümü, takatimi ortaya koydum. Fakat sizler öğüt verenleri sevmezsiniz. O bakımdan aleyhinize azap sözü hak oldu." Bu ise Hz. Salih'in kavmine bir azarlaması idi. Çünkü Yüce Allah kendisine muhalefet ettikleri ve Allah'a karşı baş kaldırıp hakkı kabul etmekten yüz çevirdikleri için onları helak etti.

Rivayet edildiğine göre onların dişi deveyi kestikleri gün çarşamba günüydü. Azap ise üzerlerine cumartesi günü indi.

Yine rivayet edildiğine göre Hz. Salih, ağlayarak yüz on Müslüman kişi ile oradan çıktı. Geri döndüğünde dumanın yükselmekte olduğunu gördü, böylelikle helak olduklarını anladı. Helak olanlar ise bin beşyüz kişi idiler. Başka rivayetler de vardır.

Hız. Salih'in ölümünden sonra kavmine seslenmesi, Resulullah (s.a.)'m Ku-reyş'ten Bedir'de öldürölüp kuyuya gömölmlerinden sonra bazı kimselere bu şekildeki seslenmesini andırmaktadır: "Ey Hişamoğlu Ebu Cehil, ey Rabiaoğlu Utbe, ey Rabaaoğlu Şey be, ey filan oğlu filan... Allah'a ve Rasulüne itaat etmiş olsaydınız sevinmez miydiniz? Şüphesiz bizler Rabbimizin bize verdiğinin hak olduğunu gördük, siz de Rabbinizin size vaad ettiğinin hak olduğunu gördünüz mü?"

Hadisi rivayet eden ensardan Ebu Talha -Buharı ve başkalarının naklettiklerine göre der ki: Ömer, "Ey Allah'ın Rasulü! Sen leşe dönüşmüş bir toplulukla mı konuşuyorsun?" deyince, Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki, sizler benim söylediklerimi onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz, fakat onlar cevap veremiyorlar."[\[40\]](#)

Hız. Lut (A.S.) Kıssası

80- Lût'u da gönderdik: "Sizden önce âlemlerden hiç kimsenin yapmadığı hayasızlığı mı yapıyorsunuz?"

81- Siz kadınları bırakıp erkeklere yaklaşıyorsunuz, doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz."

82- Kavminin cevabı sadece: "Çıkarın onları ülkenizden. Çünkü onlar fazla temizlik yapan insanlarmış" demek oldu.

83- Bunun üzerine biz de hem onu hem de -karısı müstesna- ehlini kurtardık. O geride kalanlardan oldu.

84- Onların üzerine bir yağmur yağdırdık. Günahkârların sonunun nasıl olduğuna bir bak.

Hız. Lût (a.s.) Kıssası:

Lût, Haran'm oğlu, İbrahim b. Tareh'in de kardeşinin oğludur. Hz. İbrahim'e iman etti, onun gösterdiği yol üzere hidayet buldu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ona Lût iman etti ve (İbrahim) dedi ki: Ben Rabbime hicret ediciyim" (Ankebût, 29/26). Yaptığı yolculuklarında Hz. İbrahim'e tabi oldu. Mezopotamya bölgesinde onunla beraber oldu. Sonra Mısır'da, sonra da Ürdün'ün doğu taraflarında Şam (Suriye) bölgesinde Sodom'da yerleşti.

Hz. Lût kıssası bir kaç surede az farklılıklarla zikredilmiştir. Bu kıssaların biri ötekini tamamlar şekildedir.

Sodumlular hayasızlıkları, herhangi bir utanç ve iffet duymaksızın, herkesin gözü önünde işliyorlardı. Tüccarların yollarını kesip, mallarını ellerinden alıyorlardı. Nitekim Yüce Allah Hz. Lût'un onlara söylediği şu sözlerini bizlere de nakletmektedir: "Acaba siz, erkeklere yaklaşacak, yol kesecek, ve toplantı yerlerinizde münkeri işleyip duracak mısınız?" (Ankebût, 29/29).

Hz. Lût ise, onlara öğüt verip nasihat etti. Bu işten vazgeçmelerini istedi. Onları Allah'ın azabı ile korkuttu. Fakat bu öğütlere hiçbir şekilde aldırış etmediler, işlerinden vazgeçmediler. Hz. Lût kendilerine ısrarla öğüt vermeyi sürdürünce, bu sefer kimi zaman taşıyıp öldürmekle, kimi zaman yurdundan çıkarmakla onu tehdit ettiler. Nihayet melekler İbrahim (a.s.)'e uğrayıp Lût kavminden intikam almak üzere, -ki bunlar Sodumlular ve Amura (Gomora)'lı-lardı- Hz. Lût'un yanına varıncaya kadar bu durum böyle devam etti. Meleklerin bunu söylemeleri üzerine Hz. İbrahim, Hz. Lût'a da bir kötülük geleceğinden korkunca, ona Lût'un iman edenlerle beraber kurtulacağını bildirdiler ve ayrıca kavmine gelecek olan azabın kesin ve kaçınılmaz olduğunu haber verdiler: "Ey İbrahim, bundan vazgeç! Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Onlara hiç şüphesiz geri çevrilmeyecek bir azap çatacaktır." (Hud, 11/76).

Aynı melekler, Hz. Lût'a güzel yüzlü, genç, bıyığı terlememiş delikanlılar suretinde geldi. Bu sefer Sodom'lulardan bir grup Hz. Lût'un yanına gelerek hayasızlık yapmak üzere ondan misafirlerini istediler. Hz. Lût onları geri çevirmeye çalıştı. Bu hususta alabildiğince ileri gitti. Nihayet onlardan misafirlerini korumak üzere ve kendisinden utanacaklarını umarak, kızlarını meşru evlenme yolu ile almaları teklifinde bulundu. Ancak onlar bu işe razı olmadılar. Daha sonra Hz. Lût melek olduklarını bilmediği meleklerle şöyle dedi: "Keşke yetecek bir gücüm olsa idi yahut güçlü bir kaleye sığınabilseydim." (Hud, 11/80). Yani o vakit sizinle beraber bunlara karşı cihat eder ve onlara lâıyk olduğu cezayı verirdim. Bu sefer, melekler ona gerçek durumlarını bildirdiler. Ve bu kavmi cezalandırmak üzere geldiklerini söylediler.

Kasaba halkı bu sakalı bitmemiş genç delikanlıları güç kullanarak almak için Hz. Lût'un evine hücum edince, Allah gözlerini kör etti, göremez oldular. Nereye baskın yapacaklarını bilemediler. Sonra melekler Hz. Lût'u ve onun iki kızını ve hanımını

kasabadan çıkardılar. Kendilerinden hiçbir kimsenin geri dönmelerini emrettiler. Emroldukları yere gitmelerini istediler. Hanımı müstesna hepsi emre itaat ettiler. Hanımı kasabanın başına neler geldiğini görmek üzere kasabaya geri döndü. Onlara kalben bağlı idi, ve kâfir bir kadındı. Bunun üzerine ona da kavminin başına gelen azabın aynısı geldi. Allah onların üzerine pişmiş çamurdan taş yağdırdı. Yurtları alt üst oldu. Sayıları bin veya daha fazla kişi idi. [\[41\]](#)

Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Ey Lût, biz Rabbinin elçileriyiz, dediler. Onlar sana asla ulaşamazlar. Sen hemen gecenin bir bölümünde aile halkınla yürü. İçinizden hiçbir kimse geriye bakmasın. Yalnız hanımın müstesnadır. Çünkü onlara isabet edecek olan, şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vaad olunan vakit sabahtır. Sabah vakti de yakın değil mi? Emrimiz oraya gelince oranın üstünü altına getirdik ve üzerlerine pişirilmiş balçıktan birbiri ardınca taş yağdırdık..." (Hud, 11/81-82). [\[42\]](#)

Açıklaması

Bir de Lût'u an. Hani o kavmine, azarlayarak şöyle demişti: Sizler sizden başka hiçbir kimsenin hiç bir zamanda yapmadığı hayasızca işi mi yapıyorsunuz? Evet bu işi ilk olarak siz ortaya çıkardınız. Bunu yapacak olan herkesin günahının misli de size olacaktır. İşte bu, bu işin fitrata ters olduğunu göstermektedir. Yüce Allah'ın, "Sizden önce âlemlerden hiç kimsenin yapmadığı hayasızlığı mı yapıyorsunuz?" buyruğu böyle bir işin istisnasız olarak hiç bir kimsenin yapmadığını, tekitli olarak ifade etmektedir.

Sizler erkeklere arkalarından yaklaşıyor ve kadınlarla evlenerek önden yaklaşımdan vazgeçiyorsunuz. Yani sizler kadınları ve Rabbinizin onlardan sizin için yarattıklarını bırakıp, erkeklere yaklaşıma yöneldiniz. Bu ise bir sapıklık, bir haddi aşmak ve bir bilgisizliktir. Çünkü bu bir şeyi olması gereken yerden başkasına koymaktır. Bundan dolayı diğer ayet-i kerimede onlara Hz. Lût'un şöyle dediğini görüyoruz: "İşte kızlarım, eğer yapacaksanız (onları nikahlayın)" (Hicr, 15/71). Böylelikle onlara kadınlarla evlenme yolunu gösterdiyse de, onlar kadınları arzulamadıklarını belirterek gerekçe gösterdiler.

Hz. Lût'un, "Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz" buyruğu Yüce Allah'ın, "Hayasızlığı mı yapıyorsunuz" buyruğunu açıklamaktadır.

Aynı zamanda bunda onlara aşırı derecede bir azar ve bir sitem vardır. Yüce Allah'ın, "Kadınları bırakıp" buyruğunda onların kadınları terk ettiklerine işaret etmektedir. Kadınlar

ise selim fitrat sahibi erkeklerin Őhevî arzularını giderecekleri karŐi cinslerdir

"Doğrusu siz çok aşırı giden bir kavimsiniz" yani sizler hayasızlığı işledikten sonra bundan dolayı pişman da olmuyorsunuz. Aksine sizin âdetiniz, haddi aşmak ve her hususta aşırıya gitmektir. İŞte bundan dolayı cinsî arzularını tatmin etmek hususunda aşırıya gittiler. O kadar ki mutad olan normal hali bırakıp, mutad olmayana yöneldiler. Yüce Allah'ın, "Hayır, siz haddi aşan bir kavimsiniz" (Şuara, 26/166). Yani siz Şirk ile birlikte bu hayasızlığı işlemekten dolayı, haddi aşan kimselersiniz.

En'âm suresinde ise onları bir başka suretle nitelendirmektedir: "Hayır, siz cahillik eden bir kavimsiniz" (En'âm, 27/55). Bu da onların zevk almakta aşırıya gittiklerini, akıl ve fitratın sınırlarını aŐtiklarını ve işlerinin akibetini bilmediklerini göstermektedir. Çünkü onlar bunların sağlığa zararlarını takdir edemiyor, Şu modern asırda sabit olan öldürücü hastalıkları ortaya çıkaracağını değerlendiremiyorlardı.

Hz. Lût'un bu tepkisine ve onun öğüdüne karŐi ikna edici bir cevap da veremediler, hatalarından, sapıklıklarından da geri dönmediler. Bu hayasızlığın reddedilmesinin ve işin büyüklüğünün onlara anlatılmasının bir faydası olmadı. Bunun yerine onlar Hz. Lût'u aralarından çıkarmak, beraberindeki müminlerle birlikte onu kasabalarından sürmek istediler. Çünkü onlardan işittikleri vaazlarından, öğüt ve sözlerinden rahatsız olmuşlardı. Hz. Lût'a uygun bir Şekilde cevap veremedikleri gibi, aksine hiçbir Şekilde sözüyle ilgili olmayan, öğüdüyle alâkası bulunmayan bir başka Şekilde yani onu aralarından çıkarmak suretiyle karşılık verdiler. Yüce Allah'ın, Şu buyruğunda olduğu gibi: "Onları çıkarınız" buyruğunda kastedilenler, Hz. Lût ve ona tabi olanlardır.

Bazıları içinden Şöyle dediler: Bunlar çokça temizleniyor ve sizin bu yaptığınız işte bu hayasızlıklarda, erkek ve kadınlara arkadan yaklaŐmakta sizinle ortak hareket etmekten uzak duruyorlar. Bu ifadeleri ise müminlerle alay etmek, kendilerinin işledikleri çirkinlikle övünmek üzere söylemişlerdi. Nitekim fasıklar, bazı salih kimselere kendilerine öğüt verdikleri vakit Şöyle derler: Şu, bir lokma bir hırka yaşamak isteyeniyi bizden uzaklaŐtırın da Şu zahidlik tasla-yandan uzakta rahat bir nefes alalım. Yüce Allah'ın, "Fazla temizlik yapan in-sanlarmıŐ" ifadesi, onlar bu işe yaklaŐmıyorlar, demektir.

Sonunda Yüce Allah Hz. Lût'u ve onunla birlikte iman eden aile halkını -hanımı müstesna- kurtardı. Çünkü karıŐı iman etmemişti. O balamdan o da azapta kavmiyle birlikte kalan ve helak olanlardandı. Çünkü o da kavminin dini üzere idi ve bu konuda onlara ters düŐmüyordu. Ayrıca kendisiyle kavmi arasında bir takım iŐaretlerle Hz. Lût'un yanına gelen misafirlerini onlara bildiriyordu. Bu da Yüce Allah'ın Şu buyruğunu andırmaktadır: "Biz orada bulunan müminleri çıkardık. Orada Müslümanlardan bir hane halkından başkasını bulmadık" (Zâriyat, 51/35-36). Yani Hz. Lût'a aile halkı dışında kavminden kimse iman etmemişti.

Oldukça hayret verici, görülmemiş bir yağmur yağdırıldı üzerlerine. Bu da üzerlerine atılan taş yağmuruydu. Bir başka ayet-i kerimede bunu şöylece açıklamaktadır: "Üzerlerine pişmiş çamurdan taş yağdırdık. Rabbinin yanında işaretlenmiş olarak ve o (belde) zalimlerden uzak değildir." (Hud, 11/82-83); "Ve biz onun altını üstüne getirdik. Onlara pişmiş çamurdan taş yağdırdık." (Hicr, 15/74). Yüce Allah bu taşların işaretli olduğunu belirtmekle bunların kırmızı renk arasında beyaz renkle işaretli olduklarını anlatmaktadır.

Burada sözü geçen taşların oldukça hızlı esen firtma ve kasırgalarla getirilmiş olması, yahut da yerkürenin kendisine doğru çektiği bir yıldızın parçalanmış kalıntılarından olup, dağılmış meteorlar olması da muhtemeldir.

Şimdi ey Muhammed, ve ey bu kıssalardan kötülükten vazgeçmek üzere ibret alan herkes! Aziz ve Celil olan Allah'a isyan etme cesaretini gösteren, O'nun peygamberlerini yalanlayan kimselerin akibetlerinin nasıl olduğuna bir bak ki, ahiretten önce dünyada bir ümmetin günahlarının nasıl cezasını çektiğini gör. [\[43\]](#)

Hz. Şuayb (A.S.) Kıssası

85- Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. O halde ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların eşyasını eksik vermeyin. Ve orası ıslah olduktan sonra yeryüzünde fesat çıkarmayın. Bunlar sizin için hayırlıdır. Eğer müminler iseniz.

86- Ve Siz Allah'a iman edenleri tehdit ederek, Allah'ın yolundan alıkoyarak ve onun eğriliğini isteyerek, öyle her yolun başını tutup oturmayın. Hem hatırlayın ki, siz vaktiyle pek az idiniz de sizi O çoğalttı ve bakın, fesat çıkaranların sonu nice olmuştur!

87- Eğer içinizden bir kısmı benimle gönderilene inanmış, bir kısmı da inanmamışsa, Allah aramızdaki hükmünü verinceye kadar sabredin. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

Hz. Şuayb (a.s.) Kıssası:

İşte bu Nuh, Hud, Semud ve Lût kıssalarından sonra anlatılan peygamber kıssalarından beşincisidir. Bu da Hz. Şuayb'ın kavmi olan Medyenlilerle olan kıssasıdır.

Hız. Şuayb da Araplara gelen peygamberlerdendir. Kur'an-ı Kerim'de on defa adı geçmektedir: A'râf 85, 88, 90, 92 ve Hud 84 87, 90, 95; 177; Ankebut 36. O, Hz. Musa döneminden önce peygamber olarak gönderilmişti. Çünkü Yüce Allah bu beş peygamberin kıssasını zikrettikten sonra şöyle buyurmaktadır: "Sonra onların ardından Musa'yı ayetlerimizle Firavun'a ve onun mele'ine gönderdik." (A'râf, 7/103).

Medyen veya Medyan kavmine gelince, bunlar Hz. İbrahim'in oğlu Medyen'in soyundan gelirler. Bunlar Hicaz yolu üzerinde Ürdün'ün güneydoğu tarafında Maan'a yakut Medyen şehrinde yaşarlardı. Allah'tan başkasına ibadet ediyor, ölçü ve tartıyı eksik yapıyorlardı. Hz. Şuayb onlara bütün bunları yasakladı. Allah'ın azabından sakındırdı. Onlara karşı delil getirme hususundaki büyük mahareti ve oldukça güçlü açıklama kabiliyeti dolayısıyla ona "peygamberlerin hatibi" lakabı verilmiştir. Onun kavmi İbni Kesir*'in görüşüne göre As-habü'l-Eyke'nin kendisidir.

Kavmi yollarda durur, insanları Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve yanlarına gelen kimselere, "Şuayb çok yalancı birisidir, sakın ha o sizi dininizden çevirmesin!" derlerdi. Yine onlar, "Hamd olsun Şuayb'a uyacak olursanız, o vakit hiç şüphesiz hüsrana uğrayanlar olursunuz." (A'râf, 7/90) derlerdi.

Onun davetini iptal etmek ve ona eziyet etmek suretiyle onu küçük düşürüp tehdit etmeye gayret gösteriyorlardı: "Dediler ki: Ey Şuayb! Senin söylediğinden fazla bir şey anlamıyoruz. Ve şüphesiz biz seni aramızda zayıf görüyoruz. Eğer kavmin olmasaydı şüphesiz seni taşa tutardık. Sen bizim için kıymetli bir kimse değilsin." (Hud, 11/91). Hatta kendisine kavmini Allah'tan başkasına ibadeti yasaklamasını, ölçü ve tartıda adalet sağlamalarını emretmesini ön gören namazını dahi, onu ayıplama konusu ediyorlardı: "Ey şuayb, dediler. Senin namazın mı bize atalarımızın taptıklarını ya da mallarımızda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi emrediyor? Şüphesiz sen yumuşak huylu ve akli başında bir kimsesin." (Hud 11/87).

Fakat Hz. Şuayb onları Allah'a imana ve güzel davranışa çağırarak susturunca, kavminin ileri gelenlerinden onu ve beraberinde bulunan iman edenleri, eğer kavimlerinin eski dinine bağlanmayacak olurlarsa, kasabalarından çıkartmakla tehdit ettiler. O da onlara, "Peki ya biz istemesek bile mi?" (A'râf, 7/88) diye sitem etti.

Kavmi küfürleri üzere ısrar edip Hz. Şuayb ile tartışmayı, söz ve fiilleri ile ona eziyet etmeyi aşırıya götürünce, Allah onları Semud kabilesini helak ettiği şekilde, büyük

sarsıntıyla yani zelzele ile helak etti ve toptan yok oldular: "Sonunda onu yalanladılar, bunun üzerine sarsıntı onları yakaladı ve böylece onlar yurtlarında diz üstü çökenler oldular." (Ankebût, 29/37).

Yüce Allah da Hz. Şuayb'ı ve onunla birlikte iman edenleri kurtardıktan sonra, Ashabu'l-Eyke'ye peygamber olarak gönderdi. el-Eyke ise Medyen yakınlarında ağaçlık bir yerdir. Medyen yolu üzerinde idiler. Hz. Şuayb onları da durumlarından vazgeçirmek isteyince onu yalancılık ve büyücülükle itham ettiler, peygamberliğini tasdik etmediler. Çünkü o da onlar gibi bir insandı: "Dediler ki: Sen ancak büyülenmişlersensin ve sen ancak bizim gibi bir insansın. Şüphesiz bizler seni hiç şüphesiz yalancılardan sanıyoruz." (Şuara, 26/185-186)

Bunların da, Hz. Şuayb'dan eğer doğru söyleyen bir kimse ise üzerlerine gökten bir parça indirmesini isteyip haktan yüz çevirmekte aşırıya gitmeleri üzerine, gölgelik günü (bulutla gölgelendirme günü) azabı gelip onları yakaladı. Bu da şöyle olmuştu: Yüce Allah sulan kaynayınca kadar yedi gün süreyle onlara aşın sıcak musallat etti. Daha sonra onlara doğru bir bulut sürükledi.

Güneşin aşırı sıcağından onun gölgesine sığınmak üzere toplanıp bir araya geldiler. Bu buluttan üzerlerine ateş yağdı ve hepsi yanıp gittiler:

"Onu yalanladılar, o bakımdan bulutla gölgelenme günü azabı onları yakaladı. Şüphesiz ki o, büyük bir günün azabıydı." (Şuara, 26/189).^[44]

Açıklaması

Yüce Allah Medyen'lilere kardeşleri Şuayb'ı göndermişti. Bu ise -belirtildiği gibi- bir din kardeşliği değil, bir neseb kardeşliği idi. Hz. Şuayb onlara, hepsi iki ana esasa dayanan beş mükellefiyet emretti: Allah'ın emrine gereken tazimi göstermek ki, bunun kapsamına tevhid ve peygamberliği ikrar da girer. Bir de Allah'ın yarattıklarına şefkatli olmak. Bunun kapsamına da eksik ölçüp tartmayı, fesat çıkartmayı terk etmek girer ki, her ikisinin de ortak yanı başkalarına eziyet verecek şeyleri terk etmektir.

Sözü geçen bu yükümlülükler şunlardır:

1- Allah'a ibadeti emredip O'ndan başkasına ibadeti yasaklamak: "Allah'a kulluk edin,

sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur." Bu, bütün peygamberlerin şeriatında ve bütün rasullerin davetlerinde gözden irak tutulmayan bir esastır.

2- Peygamber olduğunu tebliğ edip şöyle dedi: "Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir." Yani Yüce Allah benim size getirdiklerimin doğruluğuna dair apaçık belgeleri ortaya koymuş bulunmaktadır. Belge ise hem kevnî mucizeyi, hem aklî delili, hem de olağan üstü halleri kapsar. Bu da Hz. Salih'in söylediği söze benzemektedir. Şu kadar var ki Yüce Allah, Hz. Salih'in mucizesi olan dişi deveyi söz konusu ettiği halde, Hz. Şuayb'm mucizesini söz konusu etmemektedir. Bununla birlikte bunun sözlerini doğrulayacak bir ayetin (mucizenin) varlığı kaçınılmazdır. Buharî ile Müslim, Ebu Hureyre (r.a.)'den Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Bütün peygamberlere mutlaka benzeri dolayısıyla insanlığın iman edeceği ayetler (mucizeler)den verilmiştir. Bana verilen ise Allah'ın bana vahyettiği bir vahiydir. O bakımdan kıyamet gününde bütün peygamberler arasında uyanları en çok kişi olacağımı ümit ederim."

Zemahşerî der ki: "Hz. Şuayb'm mucizelerinden birisi onun Musa'ya asasını vermiş olmasıdır. Bu asa yılanlara karşı savaş vermiştir. Yine Hz. Musa'ya şöyle demişti: "Bu koyunlar siyah beyaz karışımı yavrular doğuracak. Ben bu koyunları sana hibe ediyorum." Aynı şekilde durum dediği gibi olmuştur. İşte bu haller Hz. Şuayb'ın mucizeleri idi. Çünkü Hz. Musa o dönemde henüz peygamber olarak görevlendirilmemişti. [\[45\]](#)

Bu Mutezile'nin görüşüdür. Yani Mutezile peygamberlikten önce mucizenin ortaya çıkmayacağı kanaatindedir. Ehl-i sünnet'in görüşüne göre ise Yüce Allah'ın daha sonra peygamber ve rasul olacak bir kimseye vahyin ulaşmasından önce çeşitli mucizeler lütfetmesi mümkündür. Buna da irhas (peygamberlikten önce peygamberliğe alâmet olan hususlar) adı verilir. Böylelikle Zemahşerî'nin sözünü ettiği haller aynı zamanda Hz. Musa için bir takım irhaslar idi. [\[46\]](#)

3- Ölçü ve tartının eksiksiz yapılması. Hz. Şuayb, "O halde ölçüyü ve tartıyı tam yapın" demişti. Bu ise daha önce belirtilen, "Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir" buyruğuna binaen söylenmiş olup, azıcık bir şey dahi olsa hainliği haram kılmaktadır. Anlamı da şudur: Satışınız esnasında ölçü ve tartıyı eksiksiz yapın. Bu ise onların insanlara yapacakları davranışlarda iyilik yapmaları için bir öğüttür. Satılan şey ile ona karşılık alınan değer arasında girilecek ilişkilerin bu adalet esasına göre yapılması gerekmektedir. Hz. Şuayb bu fesat veya satmayı tedaviye ihtimam göstermişti. Çünkü Medyenliler ölçü ve tartıları eksik yapmaya kendilerini kaptırmış gidiyorlardı. Burada ölçüden kasıt, ölçü aletidir. Nitekim Hud suresinde, "Ölçeklerinizi tamam yapın" diye buyurulmaktadır.

4- İnsanların mallarına hiyanet etmek ve haksız yere mallarını almalarının yasaklanması. Yüce Allah, kendisine ifadelerinin fesahati, öğütlerinin akıcılığı dolayısıyla

"peygamberler hatibi" denen Hz. Şuayb'ın şöyle dediğini bize bildirmektedir: "İnsanların eşyasını eksik vermeyin." Yani gizlice ve onların görmeyecekleri bir şekilde satış esnasında onların hakkı olan bir şeyi eksiltmeyin. Nitekim Yüce Allah'ın bu konudaki tehdidinde şöyle buyurulmaktadır: "Vay o eksik ölçüp tartanlara... Bunlar büyük bir gün için diriltileceklerini, âlemlerin Rabbi huzuruna çıkartılacaklarını ummuyorlar mt?" (Mutaffifîn, 83/1-6). Eşyanın eksik verilmesi ise, onu ayıplamak ve rağbet edilmeyecek bir surette eksiltmek yahut değeri bakımından aldatmak veya ölçüde fazla almak yahut onu eksik vermek suretiyle hileye sapmaktır.

Maksat şudur: Hz. Şuayb kavminin satış esnasında ölçü ve tartıda eksiklik yapmalarını yasak edince, ayrıca bütün yönleriyle eksik vermeyi, eksiltmeyi de yasakladı. Bunun kapsamına gasp, hırsızlık, rüşvet almak, yol kesicilik, hileli yollarla başkalarının mallarını almak ve buna benzer türlü hileli alışverişler ve alışveriş dışında dahi olsa, her türlü aldatma da girer. Yine bunun kapsamına ilim ve fazilet gibi manevî hakların saklanması da girmektedir. O bakımdan herhangi bir kimsenin ilim, ahlâk, fazilet yahut edep gibi hususlarda hakkını eksiltmek, kıskançlık, çekememezlik ve hoşlanmamaktan dolayı haksız yere ondan üstün olduğunu iddia etmek de caiz değildir. Hz. Şuayb'ın kavmi beldelerine gelen yabancıların kaliteli dirhemlerini alırlar ve bu kaç paradır diyerek bunu paramparça ederler sonra da ondan bu parayı gayet açık bir şekilde oldukça eksik bir değere alırlar; yahut da o paranın bedeli olarak ona kalp para verirlermiş.

5- Fesadın yasaklanması. Yüce Allah, "Orası ıslah olduktan sonra yeryüzünde fesat çıkarmayın" diye buyurmaktadır. Yani peygamberler, onlara uyan, şe-riatleriyle amel eden ıslah ediciler orayı düzeltmiş iken siz o yerde fesat çıkartmayın. İfade "orasının ahalişi orayı ıslah ettikten sonra" şeklinde hazf edilmiş bir muzaf takdiri ile söylenmiş demektir.

Islah ise akideyi, yaşayışı, ahlakî toplum düzenini, uygarlığı, bayındırlığı, ziraî, sınaî ve ticarî alanlardaki gelişmeleri de kapsayan genel bir tabirdir.

Dikkat edilecek olursa Yüce Allah, "İnsanların eşyasını eksik vermeyin" buyruğu ile dünyevî fesatları, "Yeryüzünde fesat çıkarmayın" buyruğu ile de dinî bakımdan ifsadı yasaklamaktadır. Böylelikle ayet-i kerime hem dünya, hem din bakımından yapılacak fesatları yasaklamakta kapsamlı bir ifade taşımaktadır.

"Bunlar" ile de, Allah'a ibadet, peygamberliğini tasdik etmek, ölçü ve tartıları tam yapmak, eksik vermeyi ve yeryüzünde fesat çıkarmayı terk etmekten ibaret olan bu beş mükellefiyete işaret edilmektedir. Yani bütün bu sözü geçen hususlar, insanlık açısından da güzel intiba bırakmak ve istemiş olduğunuz maddi kâr bakımından da sizin için daha hayırlıdır. Çünkü insanlar sizin emin ve adaletli olduğunuzu bilecek olurlarsa, sizinle ticarî ilişkileri daha çok isterler. Ahirette mükâfat ve ilâhî rızayı elde etmek bakımından da sizin için hayırlıdır; eğer siz Allah'ın birliğine, rasulüne, şeriatına, hidayetne ve ahiretine iman eden kimseler iseniz. O halde iman, buyrukları yerine getirmeyi ve peygamberin Allah'tan

getirdikleri gereğince amel etmeyi gerektirir.

Buradaki "Bunlar"ın onlara vermiş olduğu emir ve yasaklar gereğince, amele işaret olması da mümkündür. Çünkü şanı yüce Allah ancak faydalı olan şeyi emreder ve ancak zararlı olanı yasaklar.

Bu ayette ilmin yalnız başına ümmetin ıslahı için yeterli olmadığına işaret edilmektedir. Ümmetlerin ve milletlerin ıslahı için mutlaka yeni yetişen nesillere doğruluk, emanet, adalet gibi fazilet esaslarının faydalarını, haktan sapmanın ve kötü davranışların zararlarını anlatıp işleyecek dini eğitime ihtiyaç vardır. Çünkü içten gelen istek, dışarıdan gelen istek veya baskılardan daha kuvvetlidir.

Hız. Şuayb (a.s.) bundan sonra maddî ve manevî yol kesmeden sakınmalarını söyledi:

Size mallarını vermeyen insanları tehdit etmek üzere yahut tebliğime uymak için gelen müminleri korkutmak üzere yol ayrımlarında oturmayın.

İbni Kesir diyor ki: Birincisi -yani mallarını vermeyen insanları tehdit edip yol kesmek- daha açık bir manadır Çünkü ayette "her yolda" ifadesi yer almaktadır. İkinci mana ise "iman edenleri Allah'ın yolundan alıkoyuyorsunuz" ayetinden anlaşılmaktadır. Yani siz iman etmek isteyenleri Allah'ın dininden çeviriyorsunuz, Allah'ın yolunun eğri büğrü olmasını istiyorsunuz.

Bu ayette Hız. Şuayb (a.s.)'ın onlara üç şeyi yasakladığını görüyoruz:

1- Mallarını almak için yoldan geçenlerin yolunu kesmek.

2- Allah'ın dinine engel olmak.

3- Yalanlar, sapıklıklar, gerçeklerin karalanması, İslâm düşmanları tarafından atılan şek ve şüphelerle Allah'ın dosdoğru dininin eğri büğrü hale getirilmesini istemek.

Bu ayetten maksat Hız. Şuayb (a.s.)'ın kavminin insanların hak dini kabul etmelerini bu üç yoldan biriyle engellemelerine mani olduğunu ifade etmektir.

Dikkat edilecek olursa Hız. Şuayb davetinde önce ölçü ve tartıları tamam yapmak, ülkede fesat çıkartmamak suretiyle iç düzeni sağlamak noktası üzerinde durmuş, daha sonra da memleketlerini ziyarete gelen kimselere, davetini yaymak karşısındaki engelleri ve yokuşları izale etmek suretiyle haricî ıslaha yönelmiştir.

Fesadın ortadan kaldırılıp ülkenin münkerlerden temizlenmesinden sonra, bu sefer

onlardan ayrılmaması gereken olumlu yönler geçmiştir. Bunlar ise nimetleri hatırlamaktır. Bunun için şöyle buyurmaktadır: "Hem hatırlayın ki siz vaktiyle..." yani Allah'ın üzerinizdeki pek çok nimeti hatırlayın. Bu sözleriyle onları itaate teşvik etmek, basiret sahibi olmalarını sağlamak istemişti. İşte bu nimetlerden birisi de sizin önceleri sayıca az, mustazaf kimseler iken Allah'ın nesline bereket ihsan etmesi suretiyle, sayıca çok güçlü kimseler olmanızdır. Haydi O'na, yalnızca O'na ibadet etmek suretiyle Allah'ın nimetlerine şükrediniz.

Rivayete göre Hz. İbrahim'in oğlu Medyen, Hz. Lût'un kızı Ria ile evlenmiş ve pek çok çocuk doğurmuştu. Sayılan nihayet çoğaldı. Çünkü Allah onun nesline bereket ihsan etmişti.

Buyruğun anlamının şöyle olması da mümkündür: Sizler fakir ve zayıf kimseler idiniz de O sizi zengin ve güçlü kimseler haline getirdi.

Geçmiş ümmetler, geride kalmış nesiller ve size komşuluk etmiş toplumlar gibi, geçmişlerin akibetleri üzerinde düşünün ve onlardan ibret alın. Nuh, Se-mud ve Lût kavimleri gibi. Fesatları, yeryüzünde azgınlıkları, Allah'a isyan etme cesaretini gösterip peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle Allah'ın onları nasıl helak ettiğini düşünün. Onların fesatlarını ve onları gelip bulan horluk ve ibret verici azapları hatırlayın.

Allah'ın nimetlerinin hatırlanmasından ve fesat çıkartanların cezaları üzerinde düşünmekten maksat, önce teşvik, ikinci olarak da korkutmak yoluyla onları itaate meylettirmek ve masiyeti terk etmelerini sağlamaktır.

Eğer sizden bir kesim, benimle gönderilenlere iman etmiş, bir diğer kesim iman etmemiş ise, yani sizler benim hakkımda anlaşmazlığa düştüyseniz, o halde sabrediniz. Yani her iki kesim arasında hükmünü verecek olan Allah'ın hükmünü bekleyiniz. Çünkü O, haklı olanları batıl üzere olanlara muzaffer kılacak ve onları ötekilerine üstün hale getirecektir. Bu Allah'ın, kendilerinden intikam alacağını belirterek kâfirlere savurduğu bir tehdittir. Yüce Allah'ın, "Artık siz bekleyiniz. Biz de sizinle birlikte bekleyenlerdeniz." (Tevbe, 9/52) buyruğu gibi. Veya bu, müminlere bir öğüt, kalplerine bir teselli, müşriklerin kendilerine yaptıkları eziyetlere karşı sabredip tahammül göstermelerine ve bunu, Allah aralarında hükmünü verinceye, onların intikamını müşriklerden alıncaya kadar sürdürmelerine bir teşvihtir. Zahirin görülen o ki, hitap her iki kesimdir ve bundan maksat, müminlerin kâfirlere eziyetlerine karşı sabretmelerini bildirmek, iman etmeyenleri de tutumlarından vazgeçirmek için azarlamaktır. Ta ki Allah hükmünü verip, temizi mundardan ayırd etsin.

"O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır." Şüphesiz ki O, sonunda güzel akibe-ti takva sahiplerine, yok oluşu ise kâfirlere nasip edecektir. Çünkü O'nun hükmü, hak ve adalettir.

Ve O'nun vereceği hükümde zulüm ve haksızlıktan korkulmaz.

Şuayb (A.S.)'ın Kavmiyle Konuşmasının Devamı, Halkın Zelzele İle Cezalandırılması

88- Kavminden (iman etmeyi) kibirlerine yediremeyen kodamanlar: "Ey Şu-ayb! Seni ve seninle beraber iman edenleri ya muhakkak memleketimizden çıkaracağız, yahut mutlaka bizim dinimize döneceksiniz" dedi. O: "İstemezsek de mi?" dedi.

89- Allah bizi ondan kurtardıktan sonra yine sizin dininize geri dönersek, Allah'a karşı muhakkak yalana düşmüş, iftira etmiş oluruz. Bizim için ona dönmek olacak şey değildir. Ancak Rabbimiz olan Allah'ın dilemesi müstesna. Rabbimizin ilmi her şeyi kaplamıştır. Biz, ancak Allah'a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında hak ile hükmet. Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.

90- Kavminden kâfir olan ileri gelenler şöyle dedi: "Şuayb'a uyarsanız, andol-sun ki, o takdirde muhakkak en büyük zarara uğramış kimseler olacaksınız."

91- Bunun üzerine onları o müthiş sarsıntı yakalayiverdi de yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar.

92- Şuayb'ı yalanlayanlar zaten orada oturmamış gibi oldular. Şuayb'ı yalanlayanlar, büyük zarara uğrayanların ta kendileridir.

93- Bunun üzerine Şuayb onlardan yüz çevirerek şöyle dedi: "Ey kavmim! An-dolsun ben size Rabbimin gönderdiklerini ulaştırdım ve size nasihat ettim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?"

Açıklaması

Bu ayetler, Şuayb (a.s.)'m kavmiyle olan kıssasının son kısmıdır. İki konuyu içine alır:

Birincisi, Şuayb (a.s.)'in kavminin ileri gelenleriyle konuşması, ikincisi de üzerlerine inen genel bir azapla kâfirlerin sonunun açıklanması.

Yalnızca Allah'a ibadet etmek, ölçüyü ve tartıyı tam yapmak, yeryüzünde fesad çıkarmamak gibi emir ve yasaklarına aldırış etmeyen kavminin ileri gelenleri, Şuayb (a.s.)'ı ve onunla beraber olan müminleri tehdit mahiyetinde şöyle diyorlardı: Ey Şuayb! Ya seni ve seninle beraber inananların hepsini ülkemizden çıkaracağız, ya da bizim atalarımızdan devraldığımız dinimize, şeriatımıza dönersiniz.

Onlardan gelen bu tehdit şu iki şeyi içeriyordu: Ya yurtlarından sürüp uzaklaştırmak, ya da onları dinlerine dönmeye zorlamak. Peygamber Şuayb (a.s.)'a yöneltilen bu seslenişle, onun dinine uyan kimselere seslenmek amaçlanıyordu.

Şuayb (a.s.) da onların bu sözlerine, yadırgama ve hayret ifade eden şu sözlerle cevap veriyordu: Bize, sizin dininize dönmemizi mi emrediyorsunuz? Bize teklif ettiğiniz şeylerin her ikisinden de hoşlanmasak da mı?

Şüphesiz siz, kalbimizdeki inancın ne kadar köklü olduğunu bilmiyorsunuz. Onu hiç kimse koparamaz.. Yine vatan sevgisinin inancı koparamayacağını, bu memlekette oturmanın, bizi Allah'ın rızasına, O'nu birlemeye, O'na kulluk etmeye, O'nun emirlerine uymaya tercih ettiremeyeceğini de bilmiyorsunuz.

Sonra küfür dinine dönmeyi tam manasıyla reddettiğini açıklıyor: Biz, sizin dininize geri döner, şirk üzerine kurulu dininize tabi olursak, bizi o batıl dinden kurtardıktan, tevhid dinine, doğru yola hidayet buyurduktan sonra, Allah'a eşler koşmakla büyük bir saçmalık yapmış oluruz. Şüphesiz bu, şaşılacak bir şeydi. Nitekim, Şuayb (a.s.) da onlara uymadı.

Şuayb (a.s.)'ın: "Bizi ondan kurtardıktan sonra" sözü, arkadaşlarımızı kurtardıktan sonra demektir. Çünkü peygamberler, küfürden korunmuşlardır.

"Bizim için ona dönmek olacak şey değildir." Yani bizim, sizin dininize geri dönmemiz kesinlikle mümkün değildir. Bizi, doğrultumuzdan hiç kimse çeviremez. Çünkü biz, kendimizin apaçık hak üzere olduğumuza, sizin küfür ve şirk içinde bulunduğunuza inanıyoruz. İmanımız bize, işimizi Allah'a havale ettiriyor. Her şeyi bilen, her işinde tam bir hikmet sahibi olan Allah, bir şey yapmak isterse, yapar. Çünkü bütün işlerimizde, hüküm sahibi O'dur. Bu, onların dinine dönmeyi en açık ve en kuvvetli şekliyle reddetmektir. Bizi sapıklığa döndürme arzusuna kapılmayın. Çünkü Allah, müminlerin küfre dönmelerini istemekten uzaktır. Bu, hikmete ters düşer.

Şüphesiz Allah Teâlâ'nın ilmi her şeyi kuşatmıştır. O, ilmi geniş ve fazlı bol olandır. Hikmetle tasarruf eden ve dilemesi de hikmeti doğrultusunda gerçekleşendir. İnsanlara ancak hayır diler. O, olmuş ve olacak her şeyi bilir. O, kullarının durumlarının nasıl

değiştirdiğini, kalplerinin nasıl halden hale geçtiğini, incelikten sonra katılaştığını, sıhatten sonra hastalığını, imandan sonra küfre döndüğünü bilir.

Biz işlerimizde, O'nun dinini ve şeriatını koruma hususunda üzerimize düşeni yaparak Allah'a tevekkül ettik. İmanda sürekli kılması ve yakinimizi artırmada başarı vermesi hususunda O'na tevekkül ettik: "Kim Allah'a tevekkül ederse, O, kendisine yeter" (Talâk, 65). Gerçek tevekkülün şartları, hayatta sebeplere yapışıp sert hükümleri uygulamak ve sünneti gözetmek, sonra da işi Allah'a havale etmektir. Nitekim bir arabi Peygamber (s.a.)'e, devesini bağladıktan sonra mı, yoksa başıboş bıraktıktan sonra mı Allah'a tevekkül etmesi gerektiğini sorduğunda, Tirmizî'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte, şöyle cevap vermiştir: "Onu bağla, sonra tevekkül et."

Bu, onların pazarlığına ve dinlerine döndürme uğraşlarına başka bir reddir.

Sonra Şuayb (a.s.) kendilerinden ümit kesince, kavmine beddua etti: Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında hakla hükmet, onlara karşı bize yardım et. Sen hükmedenlerin en hayırlısıdır: "O, hüküm koyanların en hayırlısıdır." (A'raf, 6/87). Yani sen, hiçbir zaman zulmetmeyen adalet sahibisin. Peygamberlerle kâfirler, haklılarla haksızlar arasında hakla hükmedersin..

Sonra kâfirler, Şuayb (a.s.)'ın peygamberliğindeki müminlerin, dinlerine dönmesinden ümitlerini kesince, tehdit ve korkutma yoluna başvurdular. Önde gelenler, kendilerinden aşağı durumdaki zayıf müminlere, imandan alıkoymak için şöyle dediler: "Eğer siz, söylediği şeylerde Şuayb'a tabi olursanız ve ona inanırsanız, babalarınızın ve dedelerinizin dinini terkettiğiniz, ona alışmaya-çağınız ve doğruluğunu bilemeyeceğiniz için manevî bir zarara uğrayacaksınız. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayacağınız, başkalarının mallarını almayacağınız

için de, servetinizi artıramayacak, dolayısıyla maddi bakandan da zarara uğrayacaksınız. Çünkü o, sizi bunlardan engellemeye, bunları düzgün yapmaya teşvik etmektedir.

Böylece Kuran, eşrafı, önce Allah'a imandan ve Şuayb (a.s.)'ın peygamberliğini kabullenmekten uzak, sonra azdıran ve sapıklığa düşüren, müminleri Şuayb (a.s.)'ı inkârâ yönelten kimseler olarak nitelemekte, daha sonra da küfürle vasıflandırmakta, arkasından da akıbetlerini, azaba uğrayacaklarını açıklamaktadır. "Bunun üzerine onları o müthiş sarsıntı vakalayiverdi de yurtlarında dizüstü çöküp kaldılar.." Yani, onlar şiddetli zelzele ve korkunç azapla yok edildiler, helak oldular. Yüzleri üstüne düşüp öldüler. Onların azabı burada "racfe" (sarsıntı), Hûd sûresinde ise. "sayha" gurultu) kelimesiyle anlatılmıştır. Çünkü zelzele, korkunç bir gürültü ile beraber gelir: "Emrimiz geldiği vakit, Şuayb'ı ve beraberindeki müminleri bizden bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakayıverdi de yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar" (Hud, 11/95).

Şuarâ sûresinde Cenab-ı Hak, Şuayb'ı Eykelilere gönderdiğini açıklıyor. Eykeliler, neseb bakımından Medyenlilerin kardeşleridir. Eyke,deniz sahiliyle Medyen arasında bol ağaçlı bir yerdir. Medyen, şiddetli bir gürültü ve onu takip eden zelzele ile azaplandırıldı. Eykeliler ise, kavurucu ve çok sıcak rüzgârla azaplandırıldı: Güneşin hararetinden gölgelenmek üzere bulutun gölgesine toplanmışlardı. Derken, o onlara ateş yağdırdı, yandılar. Kısacası, Şuayb (a.s.)'ın kavmine, kavurucu ve çok sıcak rüzgâr azabı isabet etti. Sonra gökten bir gürültü ve daha sonra da, altlarından yer sarsıntıları geldi: Ruhları çıktı, cesetleri dondu. [\[48\]](#)

O halde kaybeden kim?: Şuayb (a.s.)'ı yalanlayanlar. Helak edildiler, kökleri kazındı, sanki yurtlarında yaşamamış gibi oldular. Bu, onların: "Şuayb'a uyarsanız, andolsun ki, o takdirde muhakkak en büyük zarara uğramış kimseler olacaksınız" sözlerini çürütmektedir. Bu reddeden murad, kötüleme ve azarlamayı artırmaktır. Tekrarlanması da, işi büyütme ve hak ettikleri cezadan korkutmak içindir.

Gerçekten de, dünya ve ahirette büyük zarara uğrayanlar, müminler değil kâfirlerdir. Çünkü Şuayb'a tabi olanları Allah kurtardı. Onlar kazançlıdırlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Emrimiz geldiği vakit, Şuayb'ı (a.s.) ve beraberindeki müminleri bizden bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakalayiverdi de yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar." (Hûd, 11/95). Burada, güzel akıbetin müttakilere ve gerçek kârin, helâl yiyip haramdan kaçınanlara ait olduğuna, yok oluş, helak ve iflasın harama dalan, batıl yollarla insanların mallarını yiyen kâfirler için olduğuna açıkça bir işaret vardır.

Kavmine azap, yok oluş ve helak geldikten sonra, Şuayb (a.s.) onları şu sözlerle azarlayarak yüz çevirip ayrıldı: "Ey kavmim! Andolsun ben size Rabbimin gönderdiklerini ulaştırdım ve size nasihat ettim..." Yani, size, benimle gönderilen şeyleri bildirdim, getirdiğim şeyleri inkâr ettiniz, artık size tasalanmam: "Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?.." Yani, Allah'ın varlığını inkâr eden, rasûlünü yalanlayan bir kavmin başına gelenlere nasıl üzülürüm? el-Kel-bî'ye göre, Şuayb (a.s.), kavmine bunları söyledikten sonra aralarından çıkıp gitti. Çünkü hiçbir peygamberin kavmine, peygamberleri içlerindeyken azap edilmemiştir. [\[49\]](#)

Allah'ın, Milletleri Helak Etmeden Önce Darlığa Sokması, Bolluğa Çıkarması Konusundaki Kanunu

diye mutlaka fakirlikle, şid- de* Ve hastahkla y^aladık.

95. Sonra bu sıkıntının yerini iyilikle değiştirdik. Nihayet çoğaldılar. «Baba- larımıza da şiddet ve genişlik dokun- muştur" dediler. Bunun üzerine biz de onları, kendileri farkında olmadan ansızın tutup yakalayiverdik.

Açıklaması

Allahu Teâlâ, peygamberler ya da başka zamanlardaki, sapık milletleri ve ümmetleri cezalandırmada izlediği kanunundan haberdar ediyor. O da, ümmetlere durumlarını değiştirmeleri gerektiğini duyurma, küfür ve sapıklıktan iman ve hidayete yönelmeleri gerektiğini haber vermedir.

Ayetin manası şöyle olur: Biz, bir kavme bir peygamber gönderdiğimizde, onlar onu yalanladıkları zaman, onlara azap etmekte acele etmeyiz. Onlara süre veririz ve durumlarını değiştirmelerini hatırlatırız. Onları cezalandırmaya, başlarına hoşlanmadıkları ve zorlandıkları şeylerden biraz indirmekle başlarız: Kötü bir maddî duruma ve fakirliğe, sonra da hastalığa ya da, ilk önce hastalığa sonra da fakirliğe maruz bırakırız ki, başlarına gelen bu hali kaldırması için Cenab-ı Hakk'a sığınsınlar ve dua etsinler.

"Sonra bu sıkıntının yerini iyilikle değiştirdik." Sonra durumu, musibetten bolluğa, fakirlikten zenginliğe, hastalıktan sağlık ve afiyete çevirdik ki, buna şükretsınler. Oysa sıkıntı, sahibini üzen her şey, iyilik ise, yaratılış ve aklın güzel gördüğü şeydir.

"Nihayet çoğaldılar." Yani malları, çoluk çocukları arttı. Çünkü bolluk, genellikle neslin çoğalmasına sebep olur.

"Babalarımıza da şiddet ve genişlik dokunmuştur, dediler." Onları, Allah'a yalvarıp dua etsinler diye, darlık ve sonra da bollukla imtihan ettik. Ne bu fayda verdi, ne o. Olanlardan ibret almayarak, kendilerine geçmişte atalarına isabet eden darlık ve sıkıntının, sonra da bolluğun isabet ettiğini söylediler. Allahu Teâlâ'nın, insanoğlunda mutluluk ve mutsuzluk nedenlerini hazırlamadaki kanunlarını anlayamadılar. Müminlerin durumu tersinedir. Bolluk halinde Allah'a şükrederler, darlık nalinde ise sabrederler. Nitekim es-Sahihayn' da geçen bir hadiste şöyle buyurulur: "Müminin işi imrenilecek bir haldir. Allah'ın onun için takdir ettiği her şey hayırdır. Zarara uğradığında sabreder ve bu onun için hayır olur. Sevinç verici bir şey isabet ettiğinde de şükreder ki, bu da onun için hayır olur." O halde mümin, Allahu Teâlâ'nın kendisini mübtela kıldığı darlık ve bolluktan

uyanır, ders alır. Nitekim, Müslim, Tirmizî, İbni Mace ve Ahmed'in rivayet ettiği hadiste şöyle buyrulur: "Belâ, mümini günahlarından temizler, öyle gider. Münafığın örneği ise, sahibinin niçin bağladığı, niçin salıverdiği bilinmeyen eşeğin örneğidir."

Belâdan kurtulmak için, kötü halin iyi hale çevrilmesi gerekir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Allah bir kavmi, özlerindeki değiştirip bozmadıkça onun halini değiştirip bozmaz" (Ra'd, 13/11).

Zamanın olay ve değişikliklerinden ibret almayanların sonu ise, Allahu Teâlâ'nın zikrettiği gibidir: "Bunun üzerine biz de onları, kendileri farkında olmadan ansızın tutup yakalayiverdik." Yani daha fazla zarara uğramaları için, onları ansızın cezalandırdık. Nitekim Cenab-ı Hak, başka bir ayette şöyle buyurur: "Bunlar kendilerine hatırlatılanı unuttunca, üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Tâ ki verilenler yüzünden ferahladılar. O vakit de onları ansızın tutup yakalayiverdik. Artık o anda onlar ümitsiz kahverdiler" (En'am, 6/44). Ahmet ve Beyhakî'nin, Aişe'den rivayet ettiği hadiste de şöyle buyrulur: "Ani ölüm, mümin için rahmet, kâfir için bir pişmanlık, üzülmüzdür."

O halde mümin veya kâfir, bütün insanların, başkalarının başına gelenlerden ibret alması gerekir. Allah'a inanan kimse zamana aldanmaz. Musibetler ve belalar, onun için bir terbiye, günahlardan temizlenme olur. Kâfire bir kötülük dokununca, ümitsizliğe düşer. Bir iyilik ve nimete kavuşunca şımarır, kibirlenir, taşkınlık yapar. Sonunda helak olur. [\[50\]](#)

Hayrın Artması İçin İmana Teşvik, Erken Gelen Azapla Küfürden Korkutma

96. Eğer o memleketlerin halkı iman edip de sakınmış olsalardı, üzerlerine gökten ve yerden nice bereketler açardık. Fakat onlar yalanladılar. Biz de kazanmakta oldukları yüzünden onları tutup yakaladık.

97. Acaba o memleketlerin halkı, geceleyin uykudayken azabımızın onlara geleceğinden korkmayıp emin mi oldular?

98. Yoksa o memleketlerin halkı kuşluk vaktinde oynarlarken kendilerine azabımızın gelip çatmasından da mı korkmayıp emin oldular?

99. Yahut onlar Allah'ın azabından emin mi oldular? Hüsranda olan kavimden başkası Allah'ın mekrinden emin olamaz.

100. Yeryüzüne, önceki sahiplerinden sonra vâris olanlara hâlâ şu belli olmadı mı? Eğer biz dileseydik onlara da günahlarının cezasını verirdik. Onların kalblerini mühürleriz de işitmezler.

Açıklaması

Bu, Allah'ın kulları hakkındaki bir başka kanununu bildirmektedir. Buna göre o şehirlerin halkı -Mekkeliler ve başkaları gibi- Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inansalar, Allah'ın nehyettiği, haram kıldığı şeylerden, şirkten, yeryüzünde fesat çıkarmaktan, günahlardan ve hoş olmayan şeylerden sakmsalardı, elbette Allah onlara gökten yağmur gibi birçok hayırlar indirir ve yerin bitki, madenler ve hazineler gibi hayırlarını çıkarırdı. Kâinatın kanunlarını anlamak için onlara ilim, tanıma ve rabbani ilhamlar verirdi. Yani inansalardı, Allah onlara, üstlerinden, altlarından, kendilerinden ve fikirlerinden olmak üzere her türlü hayrı, her yandan verirdi.

Bunda, sahih imanın saadet ve bolluğa sebep olduğuna işaret vardır. Fakat onlar, peygamberlerini yalanladılar, iman etmediler ve sakınmadılar. Bunun üzerine onları, kazandıkları günah, haram ve dünya hayatını bozan şirkleri sebebiyle helâkla cezalandırdık. Bunda, cezanın, işlenen isyanların sonucu olduğuna işaret vardır.

Sonra Allahu Teâlâ onları, köklerini kazımak şeklinde bir azapla tehdit ediyor. Emirlerine aykırı davranmak ve nehiyelerini işlemeye cüret etmekten korkutuyor. "Acaba o memleketlerin halkı, geceleyin uykudayken, azabımızın onlara geleceğinden korkmayıp emin mi oldular?" Buradaki soru, yadırgama ifade eden bir sorudur. Onların hallerinin ve gafletlerinin hayret edilecek bir davranış olduğu belirtiliyor. Bundan sonra da, Mekkeliler ve benzeri şehir halkları gibi, o kâfir şehirlerin halkları, gaflet hallerinde yani gece uykudayken kendilerine azabımızın inmesinden emin mi oldular, demektir.

Yahut onlar, meşguliyet hallerinde -gündüz oyun ve eğlence ile meşgul iken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden güven içindeler mi? Burada, faydasız işlerle uğraşmaları, çocukların oyunları gibi görülüyor.

İki halde de, gaflet anlarında Yani gece uyku halinde ve gündüz kuşluk vaktinde kendilerine azap inmesinden korkutulmaktadırlar. Çünkü bu zamanda insan, zevk veren şeylerle meşguliyete daha fazla dalar. Bir halden emin olsanız da, başka bir halden emin olamazsınız, demektir.

Râzi şöyle der: 'Kuşluk vaktinde oynarlarken' sözü, dünya işleriyle meşguliyete işaret olabileceği gibi, -çünkü bunlar bir oyun ve eğlencedirler- küfür içine dalmalarına da işaret olabilir. [\[51\]](#) Çünkü bu, faydasız ve zararsız bir oyundur.

Sonra yüce Allah, azarı daha da fazlalaştırmak için: "Acaba o memleketlerin halkı, geceleyin uykudayken azabımızın onlara geleceğinden korkmayıp emin mi oldular?" ayetinin ardından, "yoksa oynarlarken kendilerine azabımızın gelip çatmasından da mı korkmayıp emin oldular?" ayetiyle devam etmiştir. Bu ayette geçen, "Allah'ın mekri," Allah'ın cezası ve kulunu farketmediği yerden yakalamasıdır. Onlar Allah'ın mekrinden ve cezasından emin oluyorsa, Allah'ın mekrinden, ancak kendilerini aldatanlar emin olurlar. Hasan el-Basri (r.a) şöyle demiştir: "Mümin ibadetleri yaparken korku içindedir. Fâcir (günahkâr) ise, günahları emniyet ve güven içinde işler."

İki ayetin toplu manası: Onların emniyet sebepleri, gece yahut gündüz gaflet vakitlerinde kendilerine azap gelmesi, yahut onların emniyet sebepleri Allah'ın mekrinden, yani onlara gelen Allah'ın azabından gaflet etmeleri midir? Eğer böyle zannediyorlarsa, Allah'ın mekrinden, ancak kendilerini aldatan kimseler emin olabilir.

Allahu Teâlâ, köklerini kazımak suretiyle helak ettiği kâfirlerin halini açıkladıktan sonra, bu olayları zikretmekten maksadın, bütün mükelleflerin, dini yaşayışlarında ve itaatlarında ibret almaları olduğunu açıklamaktadır: 'Yeryüzüne önceki sahiplerinden sonra, vâris olanlara hâlâ şu belli olmadı mı? Eğer biz dileseydik onlara da günahlarının cezasını verirdik. Onların kalbleri-ni mühürleriz de işitmezler.'

İnsanlar, özellikle de, kendilerinden önce helak ettiğimiz kimselerin topraklarına ve memleketlerine halef olan Kureyş, şu hakikati anlamadı mı? Bizim onlara karşı durumumuz, onlardan öncekilere karşı olan durumumuz gibidir. Dilersek, onlardan öncekilere azap ettiğimiz gibi, günahları ve kötü amelleri sebebiyle onlara da azap ederiz. Miras bırakanları helak ettiğimiz gibi, vâris olanları da helak ederiz.

Onları azapla helak etmezsek, kalblerini mühürleriz de, öğüt ve nasihat dinlemezler. Hakikati kabul edip öğüt almazlar. Kendilerine nehyedilen şeylerden vazgeçmezler. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "O ayetler ve korkutmalar, iman etmeyecek bir kavim için fayda vermez" (Yunus, 10/501): Müminler ise, kendilerinden öncekilerin başına gelenlerden öğüt ve ibret alırlar. Nitekim, aynı konuyu ele alan birçok ayette Cenab-ı Hak bunu ifade eder. O ayetlerden biri şudur: "Biz onlardan önce nice asırlar (halkın) helak etmişizdir. Bu onları irşad etmedi mi? Halbuki kendileri de onların yurtlarında yürüyüp duruyorlar. Bunda salim akıl sahipleri için elbette ibret verici ayetler vardır." (Tâ-Hâ, 20/128). [\[52\]](#)

Helak Edilen Ülke Halkının Kıssalarından İbret Almak

101. İşte o ülkelerin haberlerinden bir kısmını sana naklediyoruz. Gerçekten Peygamberleri onlara apaçık delillerle gelmişlerdi. Fakat evvelce yalanladıkları Şeylere iman etmedüler. İşte Allah kâfirlerin kalblerini böyle mühürler.

102- Onların çoğunda ahde vefa bulmadık. Onların çoğunu gerçekten fasık kimseler bulduk.

Açıklaması

Daha önce nitelikleri açıklanan o beş kavmin ülkeleriyle ilgili bazı haberleri, nasıl helak edildiklerini, ey Muhammed, sana anlatacağız. Bunda, kavmin için alınacak ibret, senin için bir teselli ve davanda direnç içinde olma gücü vardır. Cenab-ı Hak, özellikle bu ülkelerin haberlerini anlatmıştır. Çünkü onlar, birçok nimetler içinde yaşayarak kendilerine uzun bir süre verilmesine aldanıp hak üzere olduklarını zannetmişlerdir. Allah onları, Kureyş'e ve diğer kabilelere, buna benzer işlerden sakınmaları için anmıştır.

Bu adı geçen beldeler Arap memleketlerindeydi. Mekkeliler, onların bazı haberlerini naklediyorlardı. Hepsi de peygamberlerini yalanlama ve köklerinin kazınması şeklindeki bir azapla azaplandırılma gibi hususlarda birbirlerine benziyorlardı. Dolayısıyla onlardan alınacak ibret aynıydı. Onun için Musa (a.s.)'ın kıssası genişçe anlatılmıştır. Çünkü kavmi ona iman ederken, Firavun ve yandaşları onu yalanlamış, bunun için azaba maruz kalmışlardır.

O kavimlerin cezalandırılmalarının sebebi, peygamberleri yalanlamalarıdır. Peygamberler, söyledikleri şeylerin doğruluğuna işaret eden bütün delilleri ortaya koydukları halde, onlar, peygamberler ve mucizeler gelmeden önce de hakkı yalanlamaları sebebiyle, peygamberlerin getirdiklerine asla inanmadılar. Önceki durumlarını değiştirmediler. Peygamberlerin doğruluğuna işaret eden o ayetler, onları etkilemedi. Peygamberler kendilerine geldiği andan itibaren, kendilerine sürekli öğütler ve ayetler verildiği halde, ölünceye kadar küfürlerinde ve imanlarında ısrar edip yalanlamaya

devam ettiler.

Allah, geçmiş ümmetler içindeki kâfirlerin kalblerini mühürlediği gibi, kesinlikle inanmayacakları mukadder olan kâfirlerin kalblerini de mühürler. Kısacası: Tıpkı onların kalblerini mühürlediğimiz gibi, bu kâfirlerin kalblerini de mühürleriz.

Ayette, Peygamber (s.a.) teselli edilmekte, davetinde direnme gücü verilmekte ve Mekkelüerin bu inatlarının daha önceki milletler tarafından da gösterildiği haber verilerek onların küfürlerine üzülme, denmektedir.

Geçen ümmetlerden çoğunun, ahidlerine vefa gösterdiklerini görmedik. Onlar, Adem'in sulbündeyken kendilerinden Allah'ın aldığı yaratılış ahdine, iman etme ve mükellefiyetleri yerine getirme şeklindeki şer'î ahde, aralarında gerekli gördükleri akitlere saygı gösterme, lüzumlu şeyleri yerine getirme şeklindeki örfî ahde vefa göstermediler. Onların çoğunu fâsık, itaattan dışarı çıkmış kimseler bulduk. "Çoğunun" ifadesinden, onlardan bazısının inandığı, Allah'la yahut insanlarla olan ahitlerini yerine getirdikleri anlaşılmaktadır.

Allah'ın birliği ve ondan başka hiçbir ilah olmadığı düşüncesi üzerine dayalı selim fitratın ahdine muhalefet, aklî ve serî hiçbir delil ve hüccet olmadan Allah'tan başkasına ibadet, çevre tesiriyle olmuştur. Nitekim Sahih-i Müslim'de şöyle bir rivayet vardır: "Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: Ben kullarımı, Allah'ı birleyenler olarak yarattım. Şeytanlar onlara gelerek dinlerinden alıkoydu. Benim onlara helal kıldıklarımı, haram kıldılar." Sahihayn' da da şöyle bir hadis vardır: "Her çocuk, İslâm'ı kabul edecek fitrat üzere doğar. Sonra onu, annesi babasıyahudiyahut hıristiyan, ya da mecusî yapar."

İlk peygamberden son peygambere kadar bütün peygamberler, selim fitrata muhalefetten ve şirkten nehiyle gelmişlerdir. Nitekim ayetlerde Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "Senden önce gönderdiğimiz her peygambere ancak (şunu) vahyederdik ki: "Benden başka ilah yoktur. O halde ancak bana ibadet edin" (Enbiya, 21/25). "Andolsun ki biz, her ümmete: "Allah'a ibadet edin, tağuttan sakının" diye bir peygamber gönderdik" (Nahi, 16/36). [\[53\]](#)

Musa (As.)'ın Firavun Ve Avanesiyle Olan Kıssası

103. Sonra onların ardından Musa'yı ayetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Onlarsa onlara zulmettiler. Bak, fesatçıların sonu nice oldu!

104. Musa: "Ey Fir'avun, ben hiç şüphesiz ki alemlerin Rabbi katından bir peygamberim."

105. "Allah hakkında haktan başkasını söylememem üzerime borçtur. Gerçekten size Rabbinizden açık delil ile geldim. Artık İsrailoğullarını benimle gönder."

106. (Firavun şöyle) dedi: "Eğer sen bir ayet ile gelmişsen ve doğru söyleyenlerden isen onu göster."

107. Bunun üzerine esasını bıraktı. Hemen apaçık bir ejderha oluverdi.

108. Elini çıkardı. O da temaşa edenlere bembeyaz oluverdi.

109-110. Firavun kavminden ileri gelenler dedi ki: "Muhakkak bu, gayet bilgin bir sihirbazdır. Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. (Firavun sordu): "O halde ne buyurursunuz?"

111-112. "Onunla kardeşini alıkoy. Şehirlere de toplayıcılar gönder de sana bilgin sihirbazların hepsini getirsinler."

113. Sihirbazlar Firavun'a geldi. Dediler ki: "Eğer Musa'ya galip gelirsek bize herhalde bir mükâfat var, değil mi?"

114. (Firavun): "Evet! Hem siz elbette en yakınlardan olacaksınız" dedi.

115. (Sihirbazlar Musa'ya) "Ey Musa sen mi atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım?" dediler.

116. "Siz bırakın" dedi. Bıraktıklarında insanların gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar. Ve büyük bir sihir getirmiş oldular.

Musa (a.s.) Kıssası:

Musa (a.s.)'ın adı Kur'an-ı Kerim'de 130'dan fazla yerde anılır. Doğuşundan itibaren, onunla ilgili birçok dikkat çekici kıssalar vardır. Firavun, İsrailo-ğulları'nın erkek çocuklarını öldürtüp kadınlarını sağ bıraktığı zaman, annesi bir sandık içinde onu Nil'e bıraktı. Sonra Allah onu, emzirmesi için annesine göndertti. İşte onun annesiyle ve kız kardeşiyle olan kıssası Kasas ve Tâ-Hâ sûrelerinde, bir İbranî'ye yardım etmek için bir Mısırlıyı öldürmesi sebebiyle Mısır'dan Medyen topraklarına gitmesi Kasas (15-21) ve Tâ-Hâ suresinde (40); Şuayb (a.s.)'ın kızlarına ait sürüyü suvarması Kasas (22-25) sûresinde; Şuayb (a.s.)'a damat olması Kasas (26-38) ve Tâ-Hâ (41) sûrelerinde, sonra da Şuayb (a.s.)'m sürüsünü kızının mehri olarak Vadi'l-Mukaddes'de (Tuvâ) on yıl gütmesi anlatılır.

Ailesi için ısınmak üzere ateş getirmeye gittiği sırada kendisine peygamberlik verilmesi İsrâ (2-3), Tâ-Hâ (6-9; 17-36; 42-47), Kasas (45-46; 29-35), Fur-kân (35-36), Şuara (12-16), Nemi (7-12), Secde (23-25), Nâziât (15-19) sûrelerinde anlatılır.

Kardeşi Harun'la beraber Mısır'a geri dönüşü, Firavun'u peygamberliğine inanmaya daveti A'râf (104-105) ve Şuarâ (17-22) sûrelerinde anlatılır.

Firavunla, Allah'ın Rab olduğu hususunda konuşması, peygamberliğinin doğruluğuna işaret eden apaçık mucizeler göstermesi Tâ-Hâ (55) ve Şuarâ (24-29) sûrelerinde, Allah'ın ilahlığını kabul etmeyip kendi ilahlığını iddia eden ve göğe çıkmak için yüksek bir bina yapılmasını emreden azgın Firavun'un durumu Kasas (38) ve Mümin (36-37) sûresinde anlatılır: "Firavun dedi ki: "Ey Hâ-mân, benim için yüksek bir köşk bina et. Olur ki o yollara, göklerin yollarına ulaşırım da, Musa'nın ilahına muttali olurum. Çünkü ben onu yalancı sanıyorum." İşte böylece Firavun'un kötü ameli kendisine süslendirildi ve (doğru) yoldan alıkonuldu. Firavun'un hilesi, ancak (ebedi bir hüsrandır)" (Mümin, 40/36-37).

Firavun'un önünde asa ve beyaz el mucizelerini göstermesi A'raf (106-126), Yûnus (75-89), Tâ-Hâ (57-76) ve Şuarâ (29-52) sûrelerinde anlatılır.

Allah'ın, Fir'avun ve kavminin işlerini, sapıklıkta devam ve küfürde ısrar edişlerini reddi A'raf (107-129), Mümin (23-27), Fir'avun taraftarlarının Musa (a.s.)'yı öldürmek isteyişi ve bir müminin onu savunması, Mümin (28-35 ve 38-46), Firavun'un Musa'yı hakir görmesi Zuhruf (51-54) ve Nâziât (22-26) sûrelerinde anlatılır.

Musa'yı yalanladıkları zaman, Firavun ve kavmiyle ilgili dokuz mucize meydana geldi: Kuraklık, mal noksanlığı, can noksanlığı, meyve noksanlığı, tufan, çekirge, karıncalar, kurbağalar ve kan.

Asa, beyaz el, İsrailoğulları için denizin yarılması ve su fıskırması da Musa (a.s.)'in mucizeleridir.

Firavun ve kavmiyle ilgili dokuz mucize, A'râf (130-135), İsrâ (101-102), Tâ-Hâ (59), Nemi (13-14), Kasas (36-37), Zuhruf (46-50), Kamer (41-42), Nâziât (20-21) sûrelerinde anlatılır.

Firavun ve kavminin ileri gelenlerinin Kızıldeniz'de boğulmaları A'râf (136-137), Yunus (90-92), İsrâ' (103-104), Tâ-Hâ (77-79), Şuarâ' (52-68), Kasas (39-40), Zuhruf (55-56), Duhân (17-31), Zâriyât (38-40) sûrelerinde anlatılır.

Firavun ve kavminin ahiretteki cezası ise -ki bunda ilahlık iddia eden ve peygamberlerin davetini kabul etmekten geri duran herkes için bir ibret vardır- Hûd (96-99), Kasas (41-42), Mümin (45-52) ve Duhân (43-50) sûrelerinde anlatılır.

Musa (a.s.) zamanındaki İsrailoğulları Mısır putperestlerini taklit etti. Musa (a.s.)'a, kavminden çok az kimse inandı. Bunlar da, Firavun'un kendilerini dinlerinden döndürme ve putperestliğe çevirme korkusundan dolayı Fira-vun'dan korku halindeydiler. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Musa'ya kavminden az bir kısmı inandı. Onlar da, Firavun ve kavminin ileri gelenlerinin kendilerini dinlerinden döndürmelerinden korku içindeydiler.." İsrailoğulları, putlara tapanları görünce, Musa (a.s.)'dan, kendileri için de bir ilâh istediler. Kudret helvasıyla bildircin etinin, hububat, soğan, sarmısak ve sebzelerle değiştirilmesini dilediler. Bu, Bakara sûresinin 61. ayetinde: "Biz yalnız bir (çeşit) yemeğe sabredenleyiz" A'raf sûresinin 138-140. ayetlerinde: "Ey Musa, onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize böyle bir tanrı yapsan" şeklinde anlatılır. Musa (a.s.)'ın taşa vurması, on iki pınarın kaynayıp akması A'raf (160), kudret helvası ve bildircin eti indirilmesi de Tâ-Hâ (80-82) sûresinde anlatılır.

Sonra Musa (a.s.), İsrailoğullarını bırakarak Rabbiyle görüşmek üzere gitti. İsrailoğullannın yapmaları istenen emirleri aldı. Bu, A'râf (142-147) sûresinde anılır.

Musa (a.s.)'m Tûr dağında bulunduğu sırada Sâmiri, İsrailoğulları'na tapmaları için buzağı şeklinde bir ilah yaptı. Bunu, kadınlardan topladığı mücevheratla yapmıştı. Heykelin içi boş olduğu için, içine hava girince inek böğürtüsü gibi ses çıkarıyordu. Sâmiri, daha sonra İsrailoğullarına: "İşte bu sizin ve Musa'nın ilâhı," dedi. Harun (a.s.) onları, buzağıya tapmaktan alıkoyamadı: "Onlar: "Musa bize dönünceye değin biz buzağıya ibadete devam edeceğiz" dediler" (Tâ-Hâ, 20/91). Musa (a.s.) Tur'dan geldiğinde, aşırı hiddetinden, Harun (a.s.)'ın sakalından ve saçından tutup kendine doğru çekti. Harun (a.s.) elinden gelen bütün gayreti sarfettiğini söyleyerek ondan özür diledi. Sonra Musa (a.s.), Sâmiri'yi azarladı. Bunun üzerine Sâmiri: "(İsrailoğullannın) görmediklerini ben gördüm. O elçinin bastığı yerden bir avuç (toprak) alıp onu bıraktım. Bunu bana nefsim böylece süsledi" (Tâ-Hâ, 20/96) dedi. Bu sözleri üzerine Musa (a.s.) onu kovdu. Buzağıya

tapma kıssası, Bakara (54 ve 92-93), A'râf (148-154) ve Tâ-Hâ (84-98) sûrelerinde anlatılır.

Sonra Allah, Musa (a.s.)'m diliyle, İsrailoğullarına, Arz-ı Mukaddes'e -Filistine girmelerini emretti. İsyân ettiler. Bunun üzerine Arz-ı Mukaddes onlara haram kılındı. Mısır'dan çıktıkları andan itibaren Musa (a.s.) ölünceye kadar, Tih sahrasında şaşkın şaşkın dolaştılar. Ürdün nehrini geçtiler. Ürdün'ün batısındaki Eriha ve çevresine kırk yıl hakim oldular. Bu kıssa Mâide (20-26) sûresinde zikrolunur.

Tih çölünde, Allah Tur dağıny İsrailoğullannın üstüne kaldırdı, sanki dağ bir gölgelik gibi oldu. Onun üstlerine düşeceğini zannettiler. Allah onlara, emrettiği serî hükümleri yapmalarını emretti. Dağın kaldırılması kıssası Bakara (63-64) ve A'râf (171) sûrelerinde zikrolunur.

Birinci cüzde zikrettiğimiz buzağı kıssasının ilginçliğine rağmen, İsrailoğulları ondan ibret almadılar, kalbleri yine sanki taş gibi oldu. Musa (a.s.)'m öğütleri onlar üzerinde etkili olmadı.

Musa (a.s.)'ın, azgın Karun'la durumu, Karun'un taşkınlığı sebebiyle yere geçirilmesi ve Musa (a.s.)'ın sayıları 250 civarındaki düşmanlarının helak edilmesi Kasas (76-83) sûresinde anlatılır.

Musa (a.s.)'ın İsrailoğullarından eziyet görmesi, Allah'ın onu itham ettikleri kusurdan -fitık yahut alaca hastalığı- uzak olduğunu açıklaması Ahzab (69) ve Saff(5) sûrelerinde anlatılır.

İsrailoğulları, buzağıya tapmakla büyük günah işlediklerini görünce, Musa (a.s.), kavminden kendisiyle beraber Allah'a münacatı adet haline getirdiği dağa -Tur Dağı- gidip Allah'a itaatlarını, işledikleri günahdan pişmanlıklarını ve buzağıya tapmalarından dolayı tevbelerini arzedecek yetmiş erkek seçti. Al-lahu Teâlâ, onların Allah kelamını duyacakları bir şekilde, Musa (a.s.) ile konuştu. Buna rağmen onlardan bir kısmı yine isyan haline devam etti. Allahu Teâlâ'nın Musa ile konuştuğunu, ona Tevrat'ı verdiğine inanmadı. Onları gözleri göre göre yıldırım yakaladı. Allahu Teâlâ, Musa (a.s.)'ın yalvarıp yakarmasıyla, onları öldükleri halde tekrar diriltti. Kıssa, Bakara (55-56) ve A'râf (155-157) sûrelerinde zikrolunur.

Musa (a.s.)'nın salih kullarından Hızır (a.s.) ile olan güzel bir kıssası, Kehf sûresinde (60-82) zikrolunur.

Allahu Teâlâ'nın İsrailoğullarına olan nimeti tekrar edilir: Bakara (47-57 ve 60-61), A'râf (141) ve İbrahim (6-8).

Önce Harun (a.s.) Tûr dağında vefat etti. Musa (a.s.) onu defnetti. Sonra, Musa (a.s.) Nebû dağında vefat etti. Kırmızı kum yığını üzerine defnolundu.

Musa (a.s.)'in vefatından sonra, İsrailoğulları'nın başına Yusuf (a.s.)'m torunu geçti. Allahu Teâlâ, onlara Tih çölünden çıktıktan sonra, Filistin'de bir şehre -Beytü'l-Makdis yahut Eriha- kapısından secde ederek, huşu içinde girmelerini ve hatta "günahlarımızı bağışla" demelerini emretti. Fakat onlar bu emre muhalefet edip kendilerine emrolunan şekilde girmediler. Bunun üzerine Allah onlara azap etti. Bu kıssa, Bakara (58-59) ve A'raf (161-162) sûresinde zikrolunur.

Allah Musa (a.s.) ve Harun (a.s.)'ı, Meryem (51-53), Saffât (114-122) ve Mümin (53-54) suresinde över. [\[54\]](#)

Musa (a.s.) Kıssasından Alınacak İbretler:

Asıl vahyolunmuş şekliyle Musa (a.s.)'m şeriatı, bütünü itibarıyla İslâm Şeriatı gibidir. Onun ümmeti, ıstıraplarla, rahatsızlıklarla ve şiddet olaylarıyla dolu bir tarihe sahiptir. Bazan, otorite sahibi oldu ve sivil hayata ortak oldu. Musa (a.s.)'in İsrailoğullarıyla olan kıssasından alınacak ibretler ve öğütler var. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1- Allah, Musa (a.s.)'ı daha emzikteki bir çocuk iken öldürülmekten kurtardı. Annesi onu Nil'e attı. Sonra Allah, onu emzirmesi için tekrar annesine gönderdi. Bu, Allah'ın onu koruması, gözetmesi ve annesi vasıtasıyla merhametidir.

2- Musa (a.s.), Firavun köşklerinde büyüdü, mümin ve ulu'1-azm peygamberlerden oldu. Cibril'in terbiye ettiği Samirî ise, buzağıya tapmayı ortaya çıkaran bedbaht bir kâfir oldu.

3- Şehrin en uzak yerinden gelerek Mısır'dan uzaklaşmasını tavsiye eden bir adamın nasihatı uyararak Musa (a.s.)'m Mısır'dan çıkıp gitmesi, onun için çok hayırlı oldu: Şuayb (a.s.)'a damat oldu, Allahu Teâlâ kendisine peygamberlik vahyetti. O adamın ona nasihatı, Allah'ın ona lütuf ve ihsanına neden oldu. Onun kurtuluşuna ve peygamberliğine sebep oldu. İşte böyle, kim Allah'a hakkıyla tevekkül ederse, Allah onu korur, himaye eder.

4- Allah'ın yardımı olduğu zaman, insanların ihsana baskısının ve gizli düşüncelerinin

hiçbir etkisi olamaz. Nitekim Firavun ve taraftarlarının kuvveti, Musa (a.s.)'ya hiçbir zarar veremedi. Şu keskin konuşmaya bak. Firavun ona: "Ey Musa, ben seni herhalde büyüye tutulmuş zannediyorum" (İsrâ, 17/101) dediği zaman, Musa (a.s.) ona çok yumuşak ve bâtılla mücadeleye sabır göstererek şöyle cevap verdi: "Andolsun ki bunları, birer ibret olmak üzere göklerin ve yerin Rabbinden başka kimsenin indirmediğini bilmişsindir. Ey Firavun! Ben de seni gerçekten helak edilmiş sanıyorum" (İsrâ, 17/102).

5- İlâhî yardım, zorluktan sonra ve Hakk'm nusreti, sıkıntı şiddetlendiği anda gelir. Firavun hanedanından olan ve imanını gizleyen mümin bir adam, Musa (a.s.)'ı savundu. Firavun ve avanesini, korkmadan ve kendisine aldırış etmeden geçmiş ümmetleri örnek göstererek Allah'ın yakalamasından korkuttu: "Firavun ailesinden imanını gizleyen mümin bir adam dedi ki: "Siz, benim Rabbim Allah'tır diyen bir adamı öldürür müsünüz? Halbuki o size, Rabbiniz-den mucizelerle geldi.." (Mümin, 28/35).

6- Ruhta iman şuuru taşıdığı zaman, bütün güçlükler onun önünde küçük kalır. Nitekim, Firavun'a ve onun adamlarına aldırış etmeden, sihirbazlar Musa'nın Rabbine iman ettiler.

7- Sabır, ferahın ve güzel akıbetin anahtarıdır. Nitekim İsrailoğullan, Fi-ravun'un, oğullarını öldürtüp kadınlarını bırakma şeklindeki ezasına sabrettiler. Bu sabırları sebebiyle Cenab-ı Hak da onlara güzel akıbet verdi: "Rabbinin İsrailoğullarına olan o pek güzel va'di, katlanmaları sebebiyle tamamlandı" (A'râf, 7/137).

Titus komutasındaki Romalıların hücumuna maruz kaldılar. Romalılar, Beyt-i Mukaddeslerini ve büyük heykellerini tahrip ettiler. Bunun üzerine İsrailoğullan Filistin'i terk ettiler. Musa (a.s.)'m vefatından sonra, tekrar Filistin'e döndüler. Eriha krallığını kurdular. Teymâ, Vadi'1-Kurâ, Fedek, Hayber ve Yesrib gibi Hicaz'dan bazı yerlere de yerleştiler. Oralarda kendilerine va'd olunan Yesrib'deki İsmâilî Araplar arasından peygamberin çıkışını beklemek ve ona yardım edip destek olmak için Yesrib'e Filistin arasındaki yol üstüne evler, kuleler yaptılar.

8- Buzağıya tapmaları, tevbe için gittikleri halde cahillikleri yüzünden Allah'ı görmek isteyen kimselerin bu hallerine Allah'ın kızmasına rağmen,

Musa (a.s.)'ın, kavmi İsrailoğullarına sabırla ve hazımla davranması, akılsız, cahil kimselerin kusurlarını affetmesi için Rabbine yalvarması. "Ey Rabbim, eğer dileseydin onları da, beni de daha önce helak ederdin. İçimizden birtakım sefihlerin işledikleri yüzünden bizi helak mi edeceksin? Zaten o da senin imtihanından başka bir şey değildi. Sen onunla kimi dilersen dalâlete götürür ve kimi dilersen hidayete erdirirsin. Sen bizim dostumuzsun. O halde bizi bağışla, bize merhamet et! Çünkü sen mağfiret edicilerin en hayırlısı" (A'râf, 6/155). [\[55\]](#)

Açıklaması

Allahu Teâlâ zikri geçen Nuh, Hûd, Salih, Lût, Şuayb (a.s.) gibi peygamberlerden sonra, Musa (a.s.)'ı peygamberliğine ve doğruluğuna açıkça işaret eden hüccet ve delillerle, Firavun'a ve kavmine gönderdi. Onlar da sırf inatlarından dolayı onu inkâr ettiler. İşte ey Muhammedi Zulümle yeryüzünde fesatlık çıkararak, insanları köle edinen, Allah yolundan alıkoyan, peygamberlerini yalanlayan Firavun ve adamlarının sonunun nasıl olduğuna bak. Onlara ne yaptık, Musa ve kavminin gözü önünde nasıl garkettik? Bu, Firavun ve kavminin cezası hususunda çok belîğ ve Allah'ın velilerinin -Musa ve mümin kavmine- kalble-rine daha çok şifa vericidir. Allah'ın şu sözü de bu ayete benzer: "Onların kalble-ri onlara inandığı halde, zulüm ve büyüklenmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler. Müfsitlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bak" (Nemi, 27/14).

Cenab-ı Hak, "kavmine" değil "Firavun'a ve adamlarına" buyuruyor. Çünkü onlar, Firavun'un bir çeşit köleleştirdiği, dolayısıyla ona yardım eden hükümet taraflısı kimselerdi, yoksa diğer Mısır halkı değildi. Halk yöneticilere tabi idi. Firavun inansaydı, bütün halk da ona tabi olurdu.

"Bak, fesatçıların sonu nice oldu" sözünde gözleri, Allahu Teâlâ'nın zikredeceği Firavun ve adamlarının kötü akıbetine, Musa (a.s.) ve İsrailoğullarının kurtuluşuna çekme ve teşvik vardır.

Sonra Allahu Teâlâ, bu teşviğin ardından kıssanın bölümlerini açıklamaya başlıyor. Birinci bölümde Allahu Teâlâ, Musa (a.s.)'ın Firavunla tartışmasını, hüccet ve mantıkla ona galip gelmesini, Firavun ve kavmi olan Mısır Kıptileri-nin huzurunda apaçık ayetleri göstermesini haber veriyor.

Musa (a.s.) şöyle dedi: Ey Firavun! Ey Mısır kralı! Ben, her şeyin sahibi ve yaratıcısı, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Allah hakkında, hak olandan başkasını söyleyemem. Çünkü peygamber, her şeye muktedir olan Allah hakkında yalan söylemez. Onun için ben Allah hakkında, ancak hak ve doğru olan şeyi söylerim.

Bu iki cümle, tevhid akidesini -ins ve cinniyle bütün âlemlerin, tek bir Rabbi olduğu inancı- ve Allahu Teâlâ tarafından tebliğde ismet ile te'yid olunan peygamberlik akidesini içine alır.

Şu söz de, onun peygamberliğini destekleyen şeylerdendir: "Gerçekten size,

Rabbiniz'den açık delil ile geldim" Size, Allah'dan bir burhan ve kesin bir hüccet getirdim. Onu bana, size haber verdiğim şeylerde doğru olduğuma işaret etsin, diye verdi.

"Rabbinizden" sözü, bütün insanların Allah'ın terbiyesi altında ve mahluku olduğuna, Firavun'un Rab ve ilâh olmadığına, gösterdiği mucizenin Musa'nın yaptığı bir şey olmadığına işaret etmektedir.

Sonra, Musa (a.s.)'ın açık bir mucize ile peygamberliğini isbatı açıklanıyor. Musa (a.s.), Firavun'dan İsrailoğullarını esaretten, kölelikten kurtarmasını, Rablerine ibadet etmeleri için, kendi vatanlarına, babalarının doğum yeri olan Arz-ı Mukaddes'e dönmek üzere gitmeleri için, onları serbest bırakmasını istedi. İsrailoğulları yüce bir peygamberin sülalesindedir: İsrail. Bu, Yakub İbni İshak İbni İbrahim Halilü'r-Rahman'dır.

Yusuf (a.s.) vefat edip kabileler yok olduğunda, Firavun İsrailoğullarına üstün geldi, onları köle etti. İşte Allah, Musa (a.s.) ile onları kurtardı. Yusuf (a.s.)'ın Mısır'a girdiği zamanla Musa (a.s.)'m girdiği zaman arasında 400 sene vardır.

Firavun, Musa'ya cevap vermek üzere şöyle dedi: Rabbinin katından bir mucize ile destekleniyorsan ve eğer iddianda samimi isen, göster onu.

Musa (a.s.), onun bu isteğine doğrudan cevap verdi: Asasını sağ tarafından toprağa, Firavun'un önüne attı. O, birdenbire gerçekten, hareket eden, bir yerden bir yere giden bir yılan oluverdi.

Elini gömleğinin yakasına koyduktan sonra çıkardı. Eli, parlayan güneş gibi bir şey oldu: "Ve elini de yakana sok. İletsiz, parlak beyaz çıkıverir" (Nemi, 27/12).

İşte kıssanın ikinci bölümü: Yılan, asa ve elin vasıfları hakkında, Kur'an ayetlerinin belirttiğinden daha fazlasını söyleyemeyiz. Çünkü söylenenlerin güvenilir senetleri yoktur. Onlar, yahudi Ka'bu'l-Ahbâr ve İran asıllı Vehb b. Münebbih gibi sonradan İslâm'a giren, müdekkik ve ehl-i takva olmayan kimselerin İslâm'a soktuğu İsraili rivayetlerden ibarettir.

Bilindiği üzere, İslâm'ın ilk dönemindeki siyasi fitneleri yahudi Abdullah b. Sebe' taraftan bir cemaat ve İslâm'ı içinden yıkmak için İslâm'a giren İranlı cemaatler çıkarmıştır. Nitekim Hz. Ömer, İran'daki gizli bir cemiyet tarafından gönderilen Ebû Lülüe tarafından ve Hz. Osman da Abdullah b. Sebe'nin ajanları tarafından öldürüldü.

Sonra kıssanın üçüncü bölümü gelir. Bu bölüm: Firavun'un adamlarının konuşmasını içine alır Firavun'un danışmanları ve ona uyanlar: "Muhakkak bu, gayet bilgin bir sihirbazdır" dedi. Sihir konusunda uzman kimse, sihriyle insanları kendine çekebilir. Bununla, bize üstün gelebilir, krallığımız elden gider, topraklarımız elimizden çıkar dediler. Bütün bunlar başka bir ayette açıklanır: "Onlara dediler ki: Siz bizi atalarımızı üzerinde

bulduğumuz (yol)dan döndürmek ve yeryüzünde de büyüklük olsun diye mi bize geldiniz? Biz, sizin ikinize inanıcılar değiliz" (Yunus, 10/78). Gerçekten o, Firavun'un söylediklerinin bir yankısıdır. Nitekim Cenab-ı Hak, Firavun'un etrafındakilere söylediklerini şöyle anlatır: "Etrafındaki ileri gelenlere dedi ki: "Muhakkak ki bu, çok bilen bir sihirbazdır. Bu sizi, sihri ile yerinizden çıkartmak istiyor. Siz ne emredersinizi" (Şuarâ, 26/34-35).

Ondan korktukları şey meydana geldi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Firavun'a, Hâmân'a ve askerlerine ondan korkageldiklerini gösterelim" (Kasas, 28/6).

Firavun'un ileri gelen adamları, görüşlerini şöyle açıkladılar: Onun ve kardeşinin işini açıklamalarını geciktir, adamlarını gönder de diğer bölgelerdeki ve şehirlerdeki sihirbazları toplayıp getirsinler. "Şehirlerdeki" tabirini kullanması, sihrin, insanların çokça bulunduğu şehirlerde daha çok gelişmiş olmasındandır.

O zaman sihir çok yaygındı. Onun için Musa (a.s.)'m getirdiği şeyin, sihirbazların ortaya koyduğu gözbağcılık türünden bir şey olduğunu sandılar. O'nun için onlara gösterdiği mucizelerin benzeriyle ona karşı koymaları için sihirbazları topladılar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "(Firavun) "Sen sihrinle bizi topraklarımızdan çıkarmaya mı geldin ey Musa?" dedi. Elbette biz de, senin sihrin gibi bir sihir getiririz. Bizimle senin aranda bir buluşma yeri ve vakti ver ki, sen de biz de caymayalım. Düz ve geniş bir yer olsun. (Musa): "Sizinle karşılaşma zamanımız zinet günüdür. Kuşluk vakti insanlar (orada) toplansınlar" dedi. Firavun dönüp hilesini toplayıp sonra geldi" (Tâ-Hâ, 20/57-60).

"Sana bilgin sihirbazların hepsini getirsinler." Yani adamlarını gönder, sana sihir sanatında mahir sihirbazları getirsinler. Mahir sihirbazların gelmesinden maksadın, üstünlük sağlamak olduğu açıktır. Zemahşerî der ki: Bu, Kıpti-lerle danışma ile olmuştu.

Sonra dördüncü bölüm gelir: Sihirbazların rolü.

Her yerden sihirbazlar geldi. Firavun'a: "Musa'ya üstün gelirsek, bizim için bir mükâfat var mı?" dediler. Firavun: Evet, sizin için büyük bir mükâfat var, yakınlarımdan olacaksınız, dedi. Bu, onlara bir teşviktir.

Tayin edilen günde sihirbazlar Musa (a.s.)'a: İlk önce ya sen sihrini ortaya koy, ya da biz ortaya koyalım, dediler. Bunda, kendilerine duydukları büyük bir güven ve onun yaptığını küçümseme vardır.

Onların bu sorusuna, Musa (a.s.), bilgili zeki bir kimsenin cevabıyla karşılık verdi. Çünkü sonraya kalan, durumun gereğine göre hareket etmesini daha iyi bilirdi. O da kendine güveniyor ve onlara üstün geleceğine inanıyordu: Siz atın.. Bu söz, önce onların ustalığını göstermelerine bir izindir. Yoksa sihir işini kabul ettiğini ifade etmez. Bu sözle o, insanların onların işini görmesini ve iyice düşünmelerini istiyordu. Çünkü onlar bu göz

boyama işini bitirince, hak ortaya çıkacak ve insanlara daha etkili olacaktı. Onun için Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "Bıraktıklarında, insanların gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar. Ve büyük bir sihir getirmiş oldular" (A'raf, 7/116). Yani, sadece bir hayal ve yapma bir şey olduğu halde, insanlara gerçekmiş gibi geldi: "(Musa): "Hayır siz bırakın dedi. Birden onların ipleri ve değnekleri sihirleri yüzünden kendisine yürüyorlarmış hayalini verdi. Musa, nefsinde gizli bir korku buldu. Biz: "Korkma! Çünkü üstün (gelecek) olan muhakkak sensin" dedik. "Sağ (el)indeki-ni bırak. Onların yaptıklarını yutacak. Onların yaptıkları ancak sihirbaz hile-sidir. Sihirbaz ise nerede olursa felah bulmaz" (Tâ-Hâ, 20/66-69).

Musa (a.s.)'ın kendine güveni, kendi göstereceği şeyin sihir değil, ilahî bir mucize olduğuna güveni tescil ediyor: "Onlar attıkları zaman Musa dedi ki: "Sizin bu getirdiğiniz şey sihirdir. Şüphesiz Allah onu iptal edecektir. Elbette Allah, o fesatçıların işini ıslah etmez. Allah, günahkârların hoşuna gitmese de hakkı ispat eder.." (Yunus, 10/81-82).

"Bıraktıklarında, insanların gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar" ayetinin manası: Sihirbazlar, iplerini ve sihir aletlerini attığı zaman, bakanların gözlerini büyülediler. Musa (a.s.) da, sihirlerinden dolayı onların koştuğunu zannetmişti. Sihirbazlar, insanların gözünde etkisi ve görünüşü büyük bir sihir yapmışlardı. Rivayete göre onlar iplerini ve sihir aletlerini boyamışlar, onlara hareket ediyor havası vermişlerdi. Civa koydukları da söylenmiştir. [\[56\]](#)

Sihirbazların Alemlerin Rabbine İnanması

117- Biz de Musa'ya: "Asanı bırak" diye vahyettik. Bir de ne görsünler, bu onların uydurup düzdüklerini yakalayıp yutuyor. öylece, hak yerini buldu, onların yapmakta oldukları şeyler de bir hiç olup gitti.

119- Artık orada mağlup olmuşlardı. Zelil ve makhûr geri döndüler.

120- Sihirbazlar ise hep birden secdeye kapandılar.

121-122- "Alemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik" dediler.

Açıklaması

Bu bölüm, Musa (a.s.)'ın Firavunla olan kıssasının beşinci bölümüdür. O da sihirbazlarla olan durumudur. Cenab-ı Hakk'ın peygamberi Musa (a.s.)'ı, hak ile bâtilin birbirinden ayrıldığı o durumda haberdar etmesi; sağ elindeki -asasını- atmasını söylemesi ile ilgilidir.

Allahu Teâlâ, Hz. Musa'ya büyük bir yılan haline gelen asasını atmasını emretti. Birden o asanın yılan olduğu, onların attıkları şeyleri yuttuğu görüldü. İbni Abbas şöyle demiştir: "Onların ipleri ve diğer sihirli aletlerinden bulduğu her şeyi yutuyordu. Bunun üzerine sihirbazlar, bunun bir sihir olmayıp Allah tarafından gönderilen bir şey olduğunu anladılar ve secde etmek üzere yere kapanarak: "Alemlerin Rabbine iman ettik" dediler.

Sihirbazlar iplerin içini cıva ile doldurmuşlardı. Isının etkisiyle -ya güneş ısıyla veya sırf onun için hazırladıkları bir ateşin ısıyla- hareket etmişlerdi.

"İşte böylece, hak yerini buldu." Yani hak gerçekleşti, güneş gibi apaçık ortaya çıktı. Sihirbazların yaptıkları hile ve tuzaklar boşa çıktı. Hz. Musa'nın yaptığı şeyin sihir üstü bir şey olduğunu anladılar.

O büyük toplulukta sihirbazlar, Allah'ın emrine ve kudretine mağlup oldular. Firavun ve beraberindekiler yenilgiye, hüsrana ve utanç verici duruma düştüler. Rezil ve rüsvay oldular. Sihirbazlar ise iman ettiler.

Sihirbazlar mucizeyi görünce, Rablerine secdeye kapandılar. Çünkü Hak, onlara galip geldi ve onları secdeye şevketti. Alemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine, bütün eşyanın, ins ve cin bütün mahlûkatın Rabbine iman ettik, dediler.

Bunlar, hareketlerinde mantıkî ve vicdanlarıyla uyum içinde idiler. Kibirlemediler. Firavunla yaptıkları konuşmanın ruhuna sadık kaldılar: Firavun, Musa (a.s.) ile mübarezedden önce, sihirbazların önde gelenlerini ve ustalarını çağırarak onlara ne yaptıklarını sormuş, onlar da: Öyle bir sihir yaptık ki, yeryüzündeki sihirbazların hiçbiri ona karşı koyamaz, ancak Alah'tan bir şey olursa karşı konur, demişlerdi. İşte onun için onlar, Musa (a.s.)'m asasının Allah'tan olduğuna iman ettiler. [\[57\]](#)

Firavunun Sihirbazları Tehdidi, Onların Allah'a İmanda Israrları

123- Firavun: "Ben size izin vermeden önce ona iman mı ettiniz? Bu, şüphesiz ahalisini oradan çıkarmanız için şehirde kurduğunuz gizli bir hilekârlıktır. Yakında bileceksiniz" dedi.

124- "Mutlaka ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da muhakkak topunuzu astıracağım"

125- Sihirbazlar: "Biz, muhakkak Rab-bimize dönücüleriz" dediler.

126- "Sen bizden, başka bir sebeple değil, ancak Rabbimizin ayetlerine -onlar bize geldiği zaman- iman ettik diye intikam alacaksın. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bizi müslüman olarak öldür.

Açıklaması

Bu, Musa (a.s.)'ın Firavunla olan kıssasının altıncı bölümüdür. Bu bölümde Allahu Teâlâ, Musa (a.s.)'a inandıkları zaman Firavun'un sihirbazlara yaptığı tehdidi, onların da Allah'ın emrine teslim oldukları cevabını verdiklerini bildiriyor.

"İman mı ettiniz?" sorusuyla Firavun, onların tasdik ettiklerini anlatmakta ve böylece onları azarlamaktadır. Yani: "Ben size izin vermeden, Musa'ya iman edip ona tabi mi oldunuz?" demektedir.

Şüphesiz yaptığınız bu şey ve bugün onun size üstün gelmesi, karşılıklı olarak planladığınız bir işti. Tıpkı diğer bir ayette: "Muhakkak ki o, size büyüü öğretene büyüğünüzdür" (Tâ-Hâ, 20/71) demesi gibi. Siz bunu, sihrinizle Mısırlıları bu şehirden çıkarmak ve İsrailoğulları ile oraya yerleşmek için düşündünüz. Bu tuzağınız ve hileniz üzerine, size nasıl azab edeceğimi bileceksiniz.

Firavun'un bu sözü halkın sihirbazlara uyup iman etmemeleri için uğradığı yenilgiyi örtbas etmeye yönelik olarak yanlış doğru gösterme arzusundan başka bir şey değildir. Nitekim Cenab-ı Hak, bu konuda şöyle buyurur: "(Firavun) kavmini böylece hafife aldı. Onlar da ona itaat ettiler" (Zuhruf, 43/54). Firavun, bu sözlerinin boş ve yersiz olduğunu biliyordu. Mısır'ın çeşitli yerlerinde bulunan sihirbazları toplamak için adamlar gönderen ve

onlara büyük mükâfatlar vaad eden oydu. Musa (a.s.) sihirbazlardan hiçbirini tanıımıyordu ve onların hiçbirini görmemiş, hiçbirisiyle bir araya gelmemişti. Bu durumu Firavun da biliyordu.

İşte Firavun, mübarezedden önce Hz. Musa ile ileri gelen sihirbazlar arasında geçen tartışmayı gizli anlaşma ve tuzak şeklinde yorumlayarak bundan yararlanmak istedi. Rivayet olduğuna göre Musa (a.s.) büyük sihirbaza: "Seni yenersen bana inanır mısın?" demiş, o da: "Ben, öyle bir sihir yaparım ki, onu hiçbir sihir yenemez. Eğer bana üstün gelersen, elbette sana inanırım" demiştir. Firavun da bunu duymuş, onun için bu şekilde konuşmuştur.

Firavun: "Yakında bileceksiniz" sözüyle kısaca tehdit ettikten sonra, bunu genişleterek: "Mutlaka ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da muhakkak topunuzu astıracağım" dedi. "Hurma dallarına asacağım" (Tâ-Hâ, 20/71). Bana tuzak kuranlara ve otoritemden dışarı çıkanlara bir ibret olsun diye. İbni Abbas: "İlk idam ettiren ve çaprazlama elleri ve ayakları kestiren Fi-ravun'dur" demiştir.

Firavun'un tehdidine karşı sihirbazlar şu cevabı verdiler: Şüphesiz biz öldürülmeye ve ölüme önem vermeyiz. Çünkü biz, Allah'a döneceğimize kesin olarak inanıyoruz. Ceza ve mükâfat günü olan ahirette Allah, ellerimizin ve ayaklarımızın kesilmesi ve asılmamıza karşı bizi mükâfatlandıracaktır. Biz Allah'ın azabından kurtulmak istiyoruz. Çünkü O'nun azabı, senin azabından çok daha şiddetlidir. Bugün biz senin azabına sabrederek Allah'ın azabından kurtulacağız: "(Sihirbazlar) dediler ki: "Bize zarar yoktur. Şüphesiz ki biz, Rab-bimize dönücüleriz. Biz gerçekten umarız ki (senin halkından) ilk biz iman ettiğimiz için-Rabbimiz günahlarımızı mağfiret eder" (Şuarâ, 26/50-51).

Zemahşeri'nin dediği gibi, mananın şöyle olması muhtemeldir: Biz ve sen ey Firavun! Hepimiz Allah'a döneceğiz. O, aramızda hüküm verecek. Bunda, onun rububiyet iddiasını yalanlama ve Allah katında olan şeyi, onun geçici dünya arzularına tercih etme vardır.

Sen bizi, sadece Allah'ın ayetlerine inandığımız için ki bu iman, amellerin en hayırlısı ve bütün övünülecek şeylerin aslıdır- bizi ayıplıyorsun. Bunda kendisine hiçbir dönüş olmayan bir kararın ilânı vardır. Sanki onlar şöyle diyorlardı: Sakın, imanımızdan döneceğimizi ümit etme.

Ey Rabbimiz! Bize öylesine geniş bir sabır lütfet ki, eşyaların suda gömüldüğü gibi biz de o sabır denizinde gömülerek senin dinine sabır ve sebat ile sarılalım.

Anlaşıldığına göre Firavun tehdidini bilfiil uygulamıştır. Nitekim Yüce Allah'ın kıssanın başındaki şu sözü buna işaret eder: "Bak, fesatçıların sonu nice oldu!." Yani Firavun ve topluluğunun rivayete göre Firavun sihirbazları yakaladı ve onları, nehir kıyısında kestirdi. Sihirbazlar Musa'ya iman ettiğinde, halktan da altı yüz bin kişi iman etti.

"Bizi müslümanlar olarak öldür." İslâm üzere kararlı ve peygamberin Musa'ya tabi olanlar kıl. Firavun'a şöyle dediler: "Bize gelen açık mucizelerin ve bizi yaratanın üzerine seni tercih etmeyiz. Ne hüküm vereceksen ver. Sen ancak bu dünya hayatında hükmedersin. Gerçekten biz Rabbimize iman ettik ki, bizim günahlarımızı ve bizi işlemeye zorladığın sihir konusunda bizi affetsin. Allah hayırlı ve daha kalıcıdır. (Kıyamette) bir kimse Rabbine mücrim haliyle gelirse, muhakkak onun için cehennem vardır. O, ölmez de, dirilmez de. Kim de O'na mümin olarak salih amelde bulunmuş olarak gelirse, onlar için en yüksek dereceler vardır" (Tâ-Hâ, 20/72-75).

İbni Kesir, İbni Abbas ve diğer müfessirlerden şunu nakleder: Günün başında sihirbaz idiler, günün sonunda masum şehitler oldular. [\[58\]](#)

Firavun Ve Adamlarının Musata Ve Kavmine Zulme Yönelmesi

127- Firavun kavminden olan ileri gelenler şöyle dedi: "Musa ve kavmini yeryüzünde fesatçılık etsinler, seni ve ilâhlarını terketsinler diye mi bırakacaksın?". O da: Oğullarını öldürün, yalnız kadınlarını diri bırakın. Şüphesiz biz onların üzerinde kahdericileriz" dedi.

128- Musa kavmine: "Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılar. Sonuç ise sakınanlarındır" dedi.

129- "Sen bize gelmezden önce de, geldikten sonra da eziyete duçar edildik" dediler. (Musa) şöyle dedi: Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak edecek ve sizi yeryüzünde halifeler yapacak da, sizin neler işleyeceğinize bakacaktır."

Açıklaması

Bu bölüm, Musa (a.s.)'ın Firavunla olan kıssasının yedinci bölümüdür. Burada Cenab-ı Hak, sihirbazların Musa (a.s.)'a iman edip büyük bir halk topluluğu önünde onun safına katılmalarından sonra Firavun ve kavminin ileri gelenlerinin Musa (a.s.)'a ve ona tabi olanlara karşı içlerinde gizledikleri eza ve düşmanlığı haber veriyor.

Mana şöyle olur: Firavun kavminin ileri gelenleri, Firavun'a şöyle dediler: Musa ve kavmini, senin halkını ifsad etsinler, dinlerine yahut kendi idarelerine soksunlar, senin dışında bir Rabbe ibadete çağırınsınlar, seni ilâhlarıyla birlikte bıraksınlar, sana ve o putlara tapmasınlar diye mi serbest bırakacaksın?!

Eski Mısır'da, Mısırlıların birçok ilahlara taptıkları bilinmektedir. Onların biri de güneş ilâhıydı ve ona "Ra" derlerdi. Onlara göre Firavun da o güneşin oğluydu.

Hasan el-Basrî şöyle demiştir: Firavun putlara tapıyordu. Böylece o hem tapan, hem de tapıldı. Teymî ise şöyle demiştir: Firavun, boynuna taktığı bir şeye tapıyordu. Firavun, kavminin ileri gelenlerine şu cevabı verdi: Daha önce de yaptığımız gibi, İsrailoğullarının doğan erkek çocuklarını öldürtür, kadınlarını hayatta bırakırız. Böylece çoğalamazlar ve yok olur giderler. Biz onlardan üstünüz. Bize eziyet edemezler, topraklarımızda fesatlık çıkaramazlar, hükmümüzden dışarı çıkamazlar.

Başka bir zaman da Firavun Musa (a.s.)'ı öldürmek istedi. Nitekim şu ayet-i celilede, bu ifade olunur: "Firavun dedi ki: "Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim. O da Rabbini çağırınsın. Çünkü onun dininizi değiştirmesinden veya yeryüzüne fesat çıkartmasından korkuyorum" (Mümin, 40/26).

Firavun: "Onların doğan erkek çocuklarını öldürtürüz" dediği zaman, bunu duyan yahudiler korktular ve rahatsız oldular. Bunun üzerine Musa (a.s.) onları sakinleştirerek nasihat edip şöyle dedi: Sadece Allah'tan yardım isteyin. O'ndan yardım ve destek dileyin. Sabredin, üzülmeyin. Sadece Allah, musibetlere karşı yardım eder. Sabır, müminin silahı ve ferahın anahtarıdır. Bilin ki yeryüzü Allah'ındır, O'na kullarından istediklerini vâris kılar. Bu, onlara zafer vaadidir. Yeryüzünün onların olacağını haber vermedir.

'Yeryüzü' kelimesiyle, bildiğimiz dünya kasdolunduğu gibi, özel olarak Mısır da kasdolunur. Nitekim şu ayet de bunu ifade eder: "Ve diyecekler ki: "Bize olan va'dini yerine getiren, cennetten dilediğimiz yere konmak üzere arzı bize miras veren Allah'a hamd olsun" (Zümer, 39/74). Sonra Musa (a.s.) onlara güzel ve hayırlı sonucu müjdelemiş ve şöyle demiştir: Bilin ki, iyi ve güzel akıbet, Allah'tan korkanlarındır. Zafer -Firavun ve kavminin sandığı gibi değil- ancak müminlerindir.

Sonra İsrailoğullarıyla Musa (a.s.) arasında bir konuşma geçti. Sanki Musa (a.s.)'m nasihati onlara tesir etmemişti. Firavun ve kavminden aşırı korktuklarından dolayı, biz, sen gelmeden, doğmadan önce de, peygamber gönderildikten sonra da, eziyete maruz kaldık. Sen gelmeden önce ve geldikten sonra da, aynı zillet ve horluğu bize uyguladılar. Erkek çocuklarımızı öldürdüler. Bize işkence ve kötülük ettiler. Bugün tarih tekerrür ediyor, kötülük devam ediyor.

Musa (a.s.), Allah'ın onlara yardım edeceğini, buna ileride kavuşacaklarını, bu hususta

Allah'a güvendiğini, Firavun'un helak olacağını, ondan sonra Mısır topraklarına halef olacaklarını söyleyerek cevap verdi: Allah'ın fazlından umuyorum ki O, arzusunu gerçekleştirecek, sizin düşmanınız Firavun ve kavmini helak edecek, onlardan sonra sizi yeryüzüne halife kılacak, sizin iyi ve kötü amelinize, nimete şükredip etmediğinize bakacak, durumunuza göre sizi mükâfatlandırarak, amelleriniz hayır ise karşılığı hayır, şer ise karşılığı şer olacak.

Bu, onları ceza gidip nimet geldiği zaman, buna şükretmeye, bir teşviktir.

Musa (a.s.), "kesinlikle" demedi de, "umuyorum" dedi. Bununla, işleri Allah'ın istemesine havale etti. Onlara çalışmayı terketmemelerini hatırlatmak istedi. Sibeveyh der ki: Arapça'da "Asâ" kelimesi, bir umut ve korku ifade eder.. Zeccâc ise, Allah'a nisbet olunan bir umudun vuku bulması vaciptir, der. [\[59\]](#)

Firavun Ailesinin Çeşitli Dünya Azaplarına Uğraması. Dokuz Mucize

130- Muhakkak biz Firavun hanedanını, düşünüp ibret alsınlar diye yıllarca kuraklıkla ve mahsul kıtlığı ile tutup sıktık.

131- Fakat onlara iyilik gelince: "Bu bizim hakkımızdır" dediler. Eğer kendilerine bir fenalık gelirse, Musa ve beraberindekilerin uğursuzluğu olarak kabul ederlerdi. İyi bilin ki onların uğursuzluğu ancak Allah tarafından-dır. Fakat onların çoğu bilmezler.

132- "Bizi büyülemek için hangi mucizeyi getirirsen getir, asla sana iman etmeyiz" dediler.

133- Biz de onlara ayrı ayrı ayetler olmak üzere, başlarına tufan, çekirge kıvılcık, kurbağalar ve kan gönderdik. Fakat yine kibirlerine yediremediler. Onlar öyle günahkâr bir topluluk idiler.

Açıklaması

Bu ayetler, Musa (a.s.)'m Firavun'la olan kıssasının sekizinci bölümünü teşkil eder. Bu bölümde cezadan, yahut Allahu Teâlâ'nın, Firavun ve kavmine indirdiği ayetlerden söz edilir. Musa (a.s.): "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak edecek" sözüyle, Firavun ve kavmine azap indirileceğini müjdelemiştir. Bu bölümde, küfür ve yalanlama tehlikesinden uzaklaştırmak için, kökünü kazıma şeklindeki azap inmeden önce gelen çeşitli azaplar zikrolunmuştur. Köklü azap, İsrailoğulları kurtulduğu halde, Firavun'un denizde boğulmasıdır.

Allahu Teâlâ, İsrâ sûresinde ceza ayetlerinin dokuz tane olduğunu zikretmiştir: "Andolsun ki biz Musa'ya apaçık dokuz ayet verdik." (İsrâ, 17/101).

Burada yedi ayet açıklanmıştır. Buna, Yunus sûresinde açıklanan da eklenir: "Musa: "Ey Rabbimiz, dedi, gerçekten sen Firavun ve (kavminin) ileri gelenlerine dünya hayatında zinet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz! Senin yolundan saptırırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz! Sen onların mallarını yok et, kalplerini şiddetle mühürle ki, onlar o elemli azabı görecekları zamana kadar iman etmeyeceklerdir." (Yunus, 10/88). Musa (a.s.)'m dokuz mucizesinden biri de Firavun ve kavminden ona tabi olanların sahip olduğu malların taş haline gelmesidir.

Beyzavî, dokuz ayeti şöyle tefsir eder: Bunlar, Musa (a.s.)'m İsrailoğulları-na getirdiği dokuz ayettir. Firavun ve adamları, Musa (a.s.)'m getirdiklerini kabul etmedikleri için cezalandırılmışlardır. O dokuz ayet şunlardır: Asa, beyaz el, çekirge, bit, kurbağalar, kan, taştan su fişkırması, denizin yarılması, Tur dağının İsrailoğulları'nın üzerine kaldırılması. Son üçü yerine, tufan, senelerce kıtlık ve mahsul noksanlığını zikredenler de olmuştur.

Deniz yarılması, ayetler tamamen ortaya çıktıktan sonra meydana geldi. Taştan su fişkırması, Firavun'un helak edilışinden sonra oldu. Firavun ve kavminin ayeti olması doğru değildir. Asa ve beyaz el, Musa (a.s.)'m mucizeleri olup azap ayetleri değildir. Bence, ayetlerin toplamı şöyle olur: Kıtlık yılları, malların noksanlaştırılması, insanların noksanlaştırılması, meyvelerin nok-sanlaştırılması, tufan, çekirge, bit, kurbağalar, kan.

[60] Bunlardan yedisi burada, A'raf sûresinde, bir tanesi Yunus sûresinde zikrolunur. İnsanların noksanlaştırılması genel olarak kuraklıktan, meyvelerin noksanlaştırılmasından ve tufandan meydana gelir. Mücahid ve Ata, tufanın ölüm olduğunu söylemişlerdir.

Buradaki ayetlerin manası şudur: Biz, Firavun hanedanını senelerce, çölde ekin azlığı sebebiyle kıtlıkla denedik. Az yağmur sebebiyle meyvelerini nok-sanlaştırdık. Reça b. Hayat şöyle der: "Bir hurma ağacı, sadece bir meyve veriyordu." Sonra Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "Düşünüp ibret alsınlar diye." Yani ibret alıp, küfürlerinden ve Allah'ın ayetlerini yalanlamaktan, İsrailoğullarına zulümden vazgeçsinler, Rab olarak Allah'a iman etsinler, Musa (a.s.)'in davetine uysunlar diye. Çünkü, birtakım uyarılar olarak bu tür zorlukları göndermek, Allahu Teâlâ'nın kanunudur. Tecrübeler gösteriyor ki, musibetler nefisleri yumuşatmıyor. Musibetler, afetler, meyvelerin noksanlaştırılması, insanların Allah'a

dönmelerine bir sebep oluyor. Rablerine dönüp hidayeti bulurlarsa, bu, hayır ve bolluk olur; eğer Rablerinden yüz çevirirlerse, kıtlık, kuraklık ve helak olur. İşte Firavun hanedanı, kendilerini uyardığı halde Musa (a.s.)'ın davetine uymaktan yüz çevirdiler ve dolayısıyla helak oldular.

Sonra Allahu Teâlâ, musibetlerin Firavun hanedanının azgınlık ve taşkınlığını arttırdığını açıklıyor: "Onlara iyilik gelince..." Yani onlara bolluk, rızık geldiği, meyveleri ve hayvanları arttığı zaman, "bunlar, bizim çalışmamız, bilgimiz ve üstünlüğümüzün eseridir" derler. Onlara bir kıtlık ve kuraklık isabet ettiği zaman ise, bunu Musa (a.s.) ve beraberindekilerin uğursuzluğu sayarlar. Bunlar bizim başımıza onların yüzünden geliyor deyip Allah'ın nimetine şükretmiyor, amellerinin bozuk ve nefislerinin kötü olduğunu unutuyorlardı. Nitekim, Allahu Teâlâ, Peygamber (s.a.) hakkında şöyle buyurur: "Eğer onlara bir iyilik dokunursa: "Bu Allah'tandır" derler. Bir musibet dokunursa: "Bu sendendir" derler. De ki: "Hepsi Allah tarafındandır" (Nisa, 4/78).

Sonra, Allahu Teâlâ şu sözüyle onlara cevap veriyor: "İyi bilin ki, onların uğursuzluğu ancak Allah tarafındandır." Onlara isabet eden iyilik ve kötülüğün hepsi Allah'ın kaza ve kaderiyedir. Allah iyiliği, şükredenle nankörlük edeni, kötülüğü de, sabredenle hoşnut olmayanı ayırdetmek için bir imtihan kılmıştır. Azgınlar ve bozguncuların taşkınlıklarından ve bozgunculuklarından dönmeleri, taşkınlık ve sapıklıklarına son vermeleri için, yine Allahu Teâlâ çoğunlukla kulların işlerini, onlara indirdiği hayır ve şerre bir sebep kılmıştır. Zemahşerî: "Onların uğursuzluğu ancak Allah tarafındandır" ayetinin açıklamasında şöyle der: Onların hayır ve şer sebebi, Allah katındandır. O'nun hükmü ve dilemesidir. Onlara isabet eden iyilik ve kötülüğü dileyen Allah'tır. Nitekim Cenab-ı Hakk'ın: "De ki: Hepsi Allah tarafındandır" sözü, bunu ifade eder. Bunun manası şudur: Haberiniz olsun, onların uğursuzluğu sadece Allah ka-tındandır. Onların yapacakları şeyler Allah katında yazılıdır. Ölümlelerinden sonra, Allah'ın kendilerine söylediği şeyle cezalandırılırlar: "Ateştir. Onlar, sabah akşam ona arz olunurlar" (Mümin, 40/46).

Fakat insanların pek çoğu, Allah'ın kâinattaki uygulamasının hikmetini, sebeplerin bu sebepleri meydana getirene irtibat keyfiyetini, işlerin kadere göre cereyan ettiğini, her şeyin O'nun katında takdir edildiğini, uğursuzluğun Musa ve kavmi sebebiyle olmadığını, kötü amel sebebiyle ve zikrolunan sebebiyet kanunundaki ilahî düzen gereği olduğunu bilmez.

Bunun da ötesinde iyilikler ve kötülükler onlara, Rablerine karşı görevlerini hatırlatmadı. Onlar başkaldırdılar, hakka karşı inat ettiler. Hz. Musa'ya karşı söyledikleri şu sözlerle, bâtılda ısrar ettiler: Bize hangi mucizeyi getirir-sen getir, hangi hüccet ve delili gösterirsen göster, bizi ikna etmek ve dinimizden döndürmek için neyi ortaya koyarsan koy, onu reddederiz. Sana ve getirdiğin şeylere inanmayız, peygamberliğini ve sözlerini asla tasdik etmeyiz.

Onun için Allah onları, küfürlerinden, yalanlamalarından ve suçlarından dolayı cezalandırdı. Onlara tufanı gönderdi. Tufan, ekinleri ve meyveleri yok edecek derecede aşırı yağmur yağmasıydı. Nitekim İbni Abbas şöyle demiştir: Tufan: Onları saran ve rahatsız eden yağmur, ya da seldi.

Cenab-ı Hak, Firavun kavmine çekirge gönderdi, bütün ekinlerini ve meyvelerini, sonra da her şeyi, hatta kapıları, evlerin tavanlarını, elbiseleri yediler. Fakat İsrailoğullarının evlerine bir tane bile çekirge girmedi. Firavun'un kavmi, Musa (a.s.)'dan yardım istedi. Yedi gün sonra bu durumdan kurtuldular. Musa (a.s.), boş bir alana çıktı, asasıyla doğuya batıya doğru işaret etti. Çekirgeler geldikleri yerlere geri döndüler. Onlar yine, biz dinimizi terketmeyiz, dediler.

Bir ay sonra, onlara güve, ya da kene musallat oldu. Çekirgelerin geriye bıraktıklarını yediler, yeryüzünü yaladılar. Yahut bir ay sonra, onlara küçük sinekler, ya da pireler veya sivrisinekler musallat oldu, çekirgelerden sonra, onlara kımıl felâketi geldi. Kurtlar ekinleri yediler, yeşil olan her şeyi yok ettiler. Yine Musa (a.s.)'dan yardım istediler, bu hal kaldırıldı. Onlar yine eski hallerine döndüler.

Bu sefer Allah, kurbağalar gönderdi. Kurbağalar evlerine girdi. Kaplarına, yiyeceklerine doldular. Öyle ki, bir kimse konuşmak istediği zaman, kurbağa ağzına sığıyordu. Yatakları kurbağalarla doldu, uyuyamaz oldular. Kurbağalar kendilerini kaynar vaziyetteki çanak çömleklere atıyorlardı. Firavun kavmi yine Musa (a.s.)'dan yardım istediler. "Bize bu kere de acı, merhamet et, içten tevbe edip bir daha eski halimize dönmeyeceğiz" dediler. Onlardan söz aldı ve onlar için Allah'a dua etti. Bunun üzerine Allah, onlardan bu durumu kaldırdı. Ancak yine verdikleri sözü bozdular.

Sonra Allahu Teâlâ, onlara kan gönderdi. Suları kana döndü. Nehirlerden ve kuyulardan su aldıkları zaman, onu taze kan şeklinde buldular. Durumdan Firavun'a şikayetçi oldular. Şöyle dedi: "O size sihir yapmıştır." Firavun Kıpti ile Yahudiyi aynı yerden su almak için bir araya getirdi. Yahudinin aldığı şey su, Kıpti'nin aldığı şey kan oluyordu.

Bunların hepsi de apaçık ayetlerdi. Allah'tan olduklarına, bunlara O'ndan başka kimsenin gücü yetmediğine, küfürlerinin cezası olduklarına, Musa a.s.)'nm doğruluğuna işaret ettiklerine -ki bunların meydana geleceğini söyleyerek onları korkutmuştu- hiçbir kimsenin şüphesi olamaz.

Firavun ve kavmi, inat ve kibirleri üzere kaldılar. Allah'a ibadet etmekten geri durdular. Öğüt almadılar, kendilerine ve başkalarına karşı suç işleyen, suç ve günaha ısrar eden kimseler oldular. [\[61\]](#)

Azabın Kaldırılması İçin Musa (A.S.)'A Sığınmaları, Verdikleri Sözden Caymaları, Firavun Ve Kavminin Boğulması

134- Üzerlerine azab çökünce: "Ey Musa! Bizim için Rabbine -sana olan ahdi hürmetine- dua et. Eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana iman edeceğiz ve İsrailoğullarını da seninle birlikte göndereceğiz" dediler.

135- Biz onlardan, erişecekleri bir süreye kadar azabı kaldırınca, hemen yeminlerini bozmaya başladılar.

136- Artık biz de ayetlerimizi yalanlamaları, onları umursamamaları yüzünden kendilerinden intikam aldık ve hepsini denizde boğduk.

Açıklaması

Bu ayetler, Musa (a.s.)'ın Firavun'la olan kıssasının dokuzuncu bölümünü teşkil eder. Bu zikrolunan azap ayetleri Firavun'a ve kâfir toplumuna indiği zaman, rahatsız oldular. Musa (a.s.)'dan Allah'ın bu azabı kaldırmasını istediler. Eğer bunu yaparsa, onun peygamberliğine inanmaya söz verdiler. Musa (a.s.), Rabbine dua etti, Allah da onlardan azabı kaldırdı. Fakat onlar verdikleri sözde durmadılar. Her seferinde bu isteklerini yenilediler, fakat her seferinde de sözlerinde durmadılar. Nihayet Allah, onları denizde boğarak helak etti.

Firavun'un topluluğuna şiddetli azap inip onlar da rahatsız ve huzursuz olunca, Musa (a.s.)'dan Rabbine peygamberliği ve sevgisi hürmetine, kendilerinden bu azabı kaldırması için dua etmesini istediler ve: "Eğer bu azabı kal-dırtırsan, mutlaka senin peygamberliğini tasdik edeceğiz. Rabbin katından getirdiklerine inanacağız. Bizden istediğiniz gibi, seninle beraber İsrailoğullarını istedikleri şekilde Rablerine ibadet etmeleri için Filistin'e göndereceğiz" diye yemin ettiler.

Allah onlardan azabı her kaldırışında, bundan ibret alıp Allah'a iman etmediler. Her seferinde sözlerinden caydılar. Biz onlardan azabı mutlak olarak değil, belirli bir zamana

kadar kaldırdık. O zaman geldiğinde ise, biz onlardan azabı kaldırmayız, onları helak ederiz.

Rivayete göre, onlar tufan, çekirge, kıyım, kurbağalar, suların kan şekline dönüşmesi gibi her azap hali içinde bir hafta kalıyorlar, her defasında, onun kaldırılması için Musa'dan dua etmesini istiyorlar, Allah'a iman edeceklerini vaadediyorlar, sonra da sözlerinden cayıyorlardı.

Defalarca, azap onlardan giderildi, küfürlerinden ve cahilliklerinden vazgeçmediler. O belirlenen vakit geldi ve Allah onlardan intikam aldı. Kendilerine gelen bütün ayetleri (mucizeleri) yalanlamaları, bu yalanlamanın dünya ve ahirette getireceği azaptan gafil olmaları -ki burada söz konusu olan gaflet, ayetlerden yüz çevirmeleri, onlardan ibret almamalarıdır- sebebiyle suda boğuldular.

Allah onlardan kafir olanları gark etti, imanlarını gizleyen müminleri kurtardı. Denizi Musa (a.s.) ve onunla beraber İsrailoğulları geçti, onların peşinden Firavun ve askerleri geldi, denizin ortasına vardıkları zaman, Allah denizi onların üstüne kapattı. Allah'ın ayetlerini yalanlamaları ve onlardan gafil olmaları sebebiyle suda boğuldular. [\[62\]](#)

İsrailoğulları'nın, Firavunlardan Sonra Mısır'a, Amalikadan Sonra Şam'a Vâris Oluşları

137- Hakaretlere maruz bırakılmış olan ° kavmi de, feyiz ve bereket verdiğimiz yerin doğularına ve batılarına mirasçı kıldık. Rabbinin İsrailoğulları'na verdi- ği o pek güzel vaadi, sabretmeleri yü- zünden tamamlandı. Firavun ve kavmi- nin yapmakta olduklarıyla yükseltmek- te devam ettikleri şeyleri ise yıktık.

Açıklaması

Bu, Musa (a.s.)'ın Firavun'a olan kıssasının onuncu bölümüdür. Allahu Te-âlâ, Musa (a.s.)'ın doğruluğuna işaret eden ve birbiri peşisıra gelen ayetlere rağmen Musa'yı

yalanlayan Firavun'un ve Mısırlıların cezasını -Yani zalimlerin cezasını- açıkladıktan sonra, İsrailoğulları'ndan, Firavunlardan ve Amalika'dan sonra Mısır'a ve Şam'a halifeler olan sabırlı müminlerin mükâfatını açıklıyor.

Mana şöyle olur: Biz, İsrailoğulları'ndan, erkekleri öldürölüp kadınları geri bırakılmak, azap edilmek, ağır işlerde çalıştırılmak, kendilerinden cizye alınmak suretiyle tahkir edilen o kavmi, bereket, bolluk, nehirlerin çokluğuyla verimli hale getirdiğimiz Mısır ve Şam topraklarına mirasçı kıldık. Onlara olan geçmiş vaadimizi gerçekleştirdik: "Biz ise o yerde zayıfLatılanlara lütfetmek, onları önderler yapmak ve onları mirasçı kılmak istiyorduk. Ve onları o yerde hâkim kılalım, Fi-ravun'a, Hâmân'a ve askerlerine, onlardan korkageldikleri şeyi gösterelim" (Ka-sas, 28/5-6). Ayette geçen "yerin doğularına ve batılarına" ifadesi, onun doğu ve batı bütün yönlerine işaret eder. Burada "yer"den amaç, özel olarak Şam ve Mısır topraklarıdır. Çünkü Firavun'un idaresi altında olan yerler Mısır'dı. Bereketli topraklar ise Şam olabilirdi. Yerle, yer cinsinin murad olunduğu da söylenmiştir. Çünkü İsrailoğulları'ndan olan Davud ve Süleyman peygamberler, kral oldular.

"Rabbinin İsrailoğulları'na verdiği o pek güzel vaadi gerçekleşti". Firavun ve yandaşlarının eziyetlerine katlanmaları, onlardan gelen musibetlere göğüs germeleri sebebiyle Allah, İsrailoğulları'na olan vaadini gerçekleştirdi. Nitekim, Musa onlara şunu emretmişti: "Musa kavmine; "Allah'tan yardım dileyin ve sabredin" dedi" (A'râf: 7/128). Çünkü sabır feraha kavuşmanın anahtarıdır.

Doğru oldukları zaman, Allah onlara vaadini tamamladı. Sonra, kendilerine ve insanlara zulümleri sebebiyle, o toprakları onlardan aldı. Artık bir daha da mukaddes topraklara geri dönmeleri konusunda, onlara Allah'ın bir vaadi omadı..

Firavun ve kavminin binalarını, ekinlerini, bahçelerde kurdukları çardaklarını ve saraylarını helak ettik.. [\[63\]](#)

İsrailoğulları'nın Allah'ın Kendilerine Olan Nimetlerini İnkâr Etmeleri

138- İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Putlara tapagelen bir topluluğa rastladılar. "Ey Musa! Onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize böyle bir tanrı yapsan" dediler. "Siz cidden bilmeyen bir kavimsiniz" dedi.

139- "Şüphesiz ki onların içinde buldukları (din) yok olmaya mahkumdur. Ve

amelleri de bâtıldır.

140- "Size, ilâh olarak Allah'tan başkasını mı arayacakmışım? Halbuki o sizi âlemlere üstün kıldı" dedi.

141- Hani sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık. Onlar size azabın en şiddetlisini yapıyorlar, oğullarınızı öldürüyorlar, kızlarınızı da sağ bırakıyorlardı. Bunda size, Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.

Açıklaması

Allahu Teâlâ İsrailoğullan'nı, Firavun ve avanesinin tuzağından kurtardı: Peygamberi Musa'ya denize vurmasını emretti. O da vurdu, deniz açıldı. Her tarafı büyük dağ gibi oldu. Musa ve beraberindekiler, gemiler olmadan, sanki karadaymış gibi yürüyerek emniyetli bir şekilde denizi geçtiler. Firavun ve kavmini ise suda boğdu: Denizin ortasına geldiklerinde üstlerine suyu kapattı, helak etti. Nitekim bu ilginç olayı Cenab-ı Hak şöyle açıklar: "Musa'ya: "Asanla denize vur" diye vahyettik. Ardından deniz ayrılıp her bölüm büyük dağ gibi oldu. Diğerlerini de buraya yaklaştırdık. Musa'yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık. Sonra diğerlerini boğduk. Bunda mutlaka bir ayet vardır. Fakat onların çoğu iman etmezler" (Şuarâ, 26/63-67).

İsrailoğullan, Allah'ın ayetlerini, büyük kudretini, Firavun ve ordusunu helak ettiğini, kendilerini ise kurtuluş ve selamete ulaştırdığını gördükten sonra, son derecede büyük bir cehalet, sapıklık ve nimeti inkâr içine girdiler. Musa'dan, putlardan bir ilâh edinmesini istediler. Bu hususta, onlar, putlara tapan, onlann boynuna sarılıp öpen bazı Araplardan etkilenmişlerdi. Heykellere tapan Mısırlılara benziyorlardı. Sanki onlar, Musa'nın kendilerini çağırdığı tevhidin manasını bilmiyorlardı.

Onlann gördükleri kavim Kenanîlerdendi. (Musa (a.s.) onlarla savaşılma-sını emretti.) Lahmîlerden olduğu da söylenmiştir. Taberî şöyle der: Sığır suretindeki birtakım putlara tapıyorlardı. Onun için bu, ondan sonra, onlarda buzağıya tapma duygusunu uyandırdı.

Onlar şöyle dediler: Ey Musa! Bize de onlann ilâhlan gibi, ibadet edip tapacağımız bir put yap. Bununla ondan, kendilerine bir put belirlemesini istediler. Bu, onların maden, ya da taştan ilâh yapma hususunda Mısır çevresinden ve maddî kalkınmışlığından etkilendiklerine işaret eder..

Musa, büyük bir mucizeyi gördükten sonra onlann böyle bir istekte bulun-malannı hayretle karşıladı. Onlan cahillikle niteledi. Çünkü onlardan gördüğü bu istekten daha büyük ve daha kötü bir cahillik olamazdı. Tevhidin manasını, hiçbir insan, ya da maddeyi vasıta etmeden bir Allah'a ibadet etme gerektiğini, Allah'ın azamet ve celalini, O'nu ortak ve benzerden münezze kılma gerektiğini bilmiyorlardı.

Bu putları Allah'a vasıta kılmak küfürdür. Bütün peygamberler Allah'tan başkasına ibadetin küfür olduğu hususunda aynı şeyi söylemişlerdir.

Allah'ın dışında, ibadet edilen o varlığın ister âlemin ilâhı olduğuna inanılsın, isterse Allah'a yaklaştırdığına inanılsın aynıdır. Çünkü ibadet, ta'zimin en son noktasıdır. Ta'zimin en son noktasına da, ancak nimet ve ikramda bulunan lâyıktır. [\[64\]](#)

Bu, aptal ve cahillerin yoludur. Böylesi bir şey, Peygamber (s.a.) zamanında da meydana gelmiştir. Ahmed ve Nesai, Ebû Vâkid el-Leysi'nin, şöyle dediğini rivayet ederler: "Resulullah (s.a.)'le birlikte, Huneyn tarafına doğru çıktık. Bir sidre ağacına uğradık. Ey Allah'ın Rasûlü! Bu ağacı kâfirlerin zâtü envâtı gibi, bize zâtü envât kıl, dedim. (Zâtü Envât: Kâfirlerin silahlarını asıp yanında ibadet ettikleri sedir ağacıdır). Resulullah (s.a) şöyle dedi: "Allahu Ekber! İsrailoğullarının Musa'ya: Onların ilâhları gibi sen de bize bir ilâh yap, dediği gibi, siz de sizden öncekilerin yollarını izliyorsunuz."

Musa cevabını şöyle tamamladı: Şu heykellere tapanların inandıkları bâtil din, yok olmaya mahkumdur ve ibadet diye işledikleri amelleri de boşa çıkar. Onların faydasını görmeyecekler, aksine Allah'a yaklaştıracaklarına inansalar da o yüzden cezalandırılacaklar: "Onların işledikleri her amelin önüne geçip onu saçılmış toz zerrelere haline getiririz." (Furkan, 25/23).

Kur'an'ın ibaresinden, putlara tapanların helake maru? kalacakları, amellerinin yok olacağı anlaşılıyor. Bu da o topraklarda putperestlik döneminin sona ereceğinin müjdesidir.

Sonra Musa onlara şöyle dedi: Göklerin ve yerin yaratıcısı, bu nimetleri size veren Allah'tan başkasını mı sizin için mabud olarak isteyeyim? Tevhidle, doğru dinle ve İbrahim (a.s.)'m dinini yenilemekle zamanın insanlarına sizi üstün kılan Allah'tır.

Sonra Musa (a.s.) onlara, Allah'ın kendilerini Firavun'un esaretinden, zillet ve hakaretinden kurtardığını, izzet ve şerefe, mülk ve saltanata kavuşturduğunu, düşmanlarından intikam aldığını, onlara ise ıyı muamele ettiğini hatırlattı. İşte şu zikrolunan şey de -Firavun'dan ve yaptıklarından kurtarmada ve onlara şu nimetleri vermede- büyük bir imtihan vardır. Siz, size şu hayat nimetini bağışlayan, sizi kurtaran, size izzet veren Rabbinize ibadet etmeye, diğer insanlardan daha çok çalışmalı, O'nun

büyük nimetlerine diğer insanlardan daha çok şükretmelisiniz. Aciz, zayıf, çirkin ve sizinle, sizi insanlardan ve onların ibadet ettikleri şeylerden üstün kılan Allah arasında bir vasıta olacak ilâhlar olmasını istemenizden daha şaşılacak bir şey olabilir mi? [\[65\]](#)

Musa'nın Rabbiyle Konuşması, O'nu Görmek İstemesi Ve Kendisine Tevrat'ın İndirilmesi

142- Musa ile otuz gece için sözleştik. Ve buna ayrıca on gece daha kattık. Böylelikle Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceye tamamlandı. Musa kardeşi Harun'a: "Kavmimin içinde benim yerime geç ve ıslah et. Fesatçıların yoluna da uyma" dedi.

143- Musa, tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi onunla konuşunca dedi ki: "Ey Rabbim! Bana kendini göster de, seni göreyim." "Beni katiyyen göremezsın. Fakat şu dağa bak! Eğer o yerinde durabilirse, sen de beni görebilirsin". Derken Rabbi o dağa tecelli edince, onu paramparça etti. Musa düşüp bayıldı. Ayılınca dedi ki: "Seni tenzih ederim. Tevbe ettim. Ben iman edenlerin ilkiyim."

144- Buyurdu ki: "Ey Musa, seni risaletlerimle ve kelâmımla insanlardan mümtaz kıldım. Şimdi sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol".

145- Biz onun için levhalarda öğütlere ve her şeyin açıklamasına ait ne varsa yazdık. Haydi bunları kuvvetle tut. Kavmine de onun en güzelini tutmalarını emret. Yakında size fâsıkların yurdunu göstereceğim."

Açıklaması

Allah, hidayete kavuşturmak, Musa ile konuşmak ve içinde şeriat hükümleri ve açıklamaları bulunan Tevrat'ı vermekle İsrailoğullanna iyilikte bulundu.

Allah, Musa'ya otuz gecenin sonunda konuşmayı vaad etti. Ona, otuz gün oruç tutmasını emretti. O da tuttu. Bu, Zülkade ayı idi. Otuz gün tamam olunca, Musa (a.s.)

ağzının kokusunu beğenmedi, bir ağaçtan misvak edindi. Bunun üzerine Allah, ona Zülhicce'den on gün daha oruç tutmasını ve Allah'ın huzuruna oruçlu olarak çıkmasını emretti. Kırkıncı gecenin sonunda buluşma gerçekleşti. Bu husus, Bakara sûresinde kısa ve burada da mufassal olarak zikrolunur.

On günün, otuz günden olduğu zannını gidermek için: "Böylelikle Rabbi-nin tayin buyurduğu vakit kırk gece olarak tamamlandı" buyurulmuştur. Aksi takdirde, sanki yirmi gün iken onu onla tamamladı, bu suretle otuz oldu gibi bir mana anlaşılabilirdi. İşte bu zan giderildi. [\[66\]](#)

Ebul-Âli'ye'nin, sözleşme zamanı hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bu zaman Zülkade ayıyla ve Zülhicce'den on gündür. Musa (a.s.), Tûr'da bir gece kaldı. Kendisine levhalar halinde Tevrat indirildi. Allah onu sırdaş olarak yaklaştırdı ve onunla konuştu. Hz. Musa kalemin sesini işitti.

İbni Kesir şöyle demiştir: Bu duruma göre buluşma vakti, Kurban Bayramı günü tamamlanmış olur. Musa (a.s.)'ın konuşması bu günde meydana geldi. Allah Muhammed (a.s.)'in dinini bugünde kemâle erdirdi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Bugün dininizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve size din olarak İslâm'ı beğenip seçtim" (Mâide, 5/3).

Musa (a.s.), Tur'a Rabbiyle buluşmak üzere giderken, ağabeyi Harun'a şöyle dedi: Ben yokken, kavim içinde halifem ol, onların işini idare et, fesatçıların ve sapıkların yoluna uyma. Onların fâsid işlerine katılma. Bu, bir uyarı, hatırlatma ve pekiştirmeydi. Çünkü, Harun (a.s.), şerefli, asil bir peygamberdi.

Ve Harun, Musa (a.s.)'ın Rabb'inden: "Ve bana ehlimden kardeşim Harun'a vezir eyle. Onunla benim sırtımı pekiştir ve onu işimde ortak yap" (Tâ-Hâ, 20/29-32) dileği üzerine Harun (a.s.), Musa (a.s.)'ın veziri oldu..

Musa, Rabbiyle konuşmak ve şeriatı almak için belirlenen yere geldiği ve Rabbi onunla vasıtasız konuştuğu -ki bunu hem Musa, hem de seçilmiş yetmiş kişi işittiği-zaman, Allah'ı da görmek istedi. "Bana mukaddes zatını göster, sana bakmak için bana kuvvet ver" dedi. Bunun üzerine Allah ona şöyle buyurdu: "Ne şimdi, ne de gelecekte, dünyada iken beni asla göremiyeceksin. Çünkü dünyada insanoğlunun beni görme kudreti yoktur." Nitekim Peygamber (s.a.) de, Müslim'in rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde: "Onun hicabı nurdur. Eğer onu açsaydı, nurları bakışı ulaşan mahlukâtını yakardı" buyurmuşlardı.

Sonra Cenab-ı Hak ona, onun kendisini göremiyeceğini açıkladı ve şöyle buyurdu: Dağa bak, eğer tecelli esnasında, o sabit kalırsa beni göreceksin. Dağ onun tecellisine sebat edemeyince, sen nasıl sebat edebilirsin ey Musa?

Nitekim, Rabbi dağa tecelli edince -ki küçük parmak kadar teceli etti- dağ yerle bir oldu. Musa da bayılıp düştü.

Baygınlığından ayılınca: "Seni tenzih ederim Rabbim! Seni dünyada hiçbir kimse göremez, ancak ölünce görülebilirsin" dedi.

Seni görmeyi istemekten sana tevbe ettim. Ben, İsrailoğulları içinde senin azamet ve celaline inanan ilk kimseyim. İbni Abbas'tan rivayet olunan rivayette ise: "Kıyamet gününe kadar, mahlukâtından hiç kimsenin seni göremeyeceğine ilk inanan benim" demiştir.

Sonra Allahu Teâlâ, Musa'nın korkusunu giderdi ve derecesini açıkladı ve ona şöyle dedi: Ey Musa! Ben seni zamanının insanlarına tercih ettim. Seninle konuştum, sana çeşitli risaletlerimi verdim. Sana verdiğim şeriatı -Tevratı- al. Nimetlerime şükredenlerden, sana olan ihsanımı ve fazlımı açıklayanlardan ol.

"Öğütlere ve her şeyin açıklamasına..." Öğüt kelimesi, itaata rağbeti ve günahlardan nefreti gerektiren her şeyi içine alır. "Her şeyin açıklaması", hükümlerin kısımlarını açıklamadır. Buna göre mana şöyle olur: Ona birtakım levhalar verdik. Onlarda, hidayet, tesirli öğütler, helâl ve haramı, inanç ve adab asıllarını açıklayan şeyleri yazdık. Bu levhalar, Tevrat'ı içine alıyordu. Ona verilen şeriatla ilgili ilk şeylerdi.

"Bunları kuvvetle tut." İtaat etmek için samimi bir niyetle al. Kavmine emret, emirleri işlesinler, nehiyleri terketsinler. Örnek ve öğütleri düşünsünler. Ayetteki "ahsen" kelimesinin manası, Tevrat'taki kısas, af, intikam ve sabır gibi güzel şeyler demektir. Şu ayette belirtildiği gibi: "Rabbinizden size indirilenin en güzeline tabi olun" (Zümer, 39/55).

'Yakında size fâsıkların yurdunu göstereceğim". Emrime muhalefet edip itaatımdan dışarı çıkanların sonunu, nasıl yok olup gittiklerini göreceksiniz. Bununla, Mısır'ın kastedildiği söylenmiştir. Yani, size Kıptîlerin diyarını ve Fi-ravun'un yurtlarını, köşkerlerini -boş bir halde- göstereceğim.

Katâde şöyle demiştir: Size, sizden önce yaşayan zalimlerin ve Amalika'nın yurtlarını göstereceğim. Onlardan ibret alın. Burada Şam ve Şamlılar kastediliyor. Yani size Ad, Semud ve fışkları sebebiyle helak ettiğim -sizin de yolculuklarınızda uğradığınız- milletlerin evlerini göstereceğim, demektir. İbni Kesir: "Asıl olan da budur. Çünkü bu, Musa ve kavminin Mısır'dan ayrılmasından sonra oldu. Bu, İsrailoğullarına Tih çölüne girmeden önce yapılan bir hitaptır" der.

Kastolunan Mısır olursa, mânâ şöyle olur: Allahu Teâlâ Firavun'u garket-tiğinde denize, onların cesetlerini sahile at diye vahyetti. O da bunu yaptı. İsrailoğulları bunu gördü. Böylece Cenab-ı Hak onlara, fâsıkların helakini göstermiş oldu. Müfessirlerin

çoğunun görüşü de budur.

İbni Cerir et-Taberî şöyle der: "Muhatabına, kendisine isyan edip emrine muhalefet eden kimseye tehdit ve korkutma maksadıyla, emrime muhalefet eden kimsenin halinin ne olacağını yarın sana göstereceğim diyen kimse gibi, Cenab-ı Hak: "Size, fâsıkların yurdunu göstereceğim" buyurdu. Bu ayette iki vecih vardır: Ya, Allahu Teâlâ'nın emrine muhalefeti tehdit, ya da Allah'ın helak ettiği kimselerden ibret almak. (Allah'ın helak ettiği kimseler ya Firavun ve ordusu, ya da Allah'ın helak ettiği Ad, Semud ve diğer milletlerin evleridir). [\[67\]](#)

Mütekebbirlerin Büyük İlahi Delilleri Anlamaktan Alıkonulmaları: Kibirleşmenin Ve Küfrün Cezası

146- Yeryüzünde haksızlıkla kibirleşenleri ayetlerimden çevireceğim. Onlar bütün ayetleri görseler de yine ona iman etmezler. Hidayet yolunu görseler, onu yol edinmezler. Ama azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Bu ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarındandır.

147- Halbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların bütün işledikleri boşa gitmiştir. Onlar yapmakta olduklarından başkasıyla mı cezalandırılacaklardı?

Açıklaması

Benim itaatımdan yüz çevirenlerin ve haksız yere insanlara karşı kibirleşenlerin kalblerini, benim azamet ve şeriatıma işaret eden delilleri anlamaktan alıkoyacağım. Nitekim başka bir ayette de Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Onlar eğritince Allah da kalblerini eğriltti." (Saff, 61/5). Burada ayetlerden murad, deliller ve beyyinelerdir.

Bu, Firavun ve kavmine benzeyen bütün ümmet ve fertleri içine alan bir hitaptır. Allah, bunları Musa'nın ayetlerini anlamaktan alıkoydu. Çünkü onlar, bazı ayetleri anladıkları halde, sırf gurur ve kibirlerinden dolayı inkâr ediyorlardı. Nitekim başka bir

ayette Allah şöyle buyurur: "Onların kalbleri onlara inandığı halde, zulüm ve büyüklenmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler" (Nemi, 27/14). Nitekim Hz. Muhammed'in doğruluğunu bildikleri halde, sırf kibirleri yüzünden ayetleri inkâr eden Kureyş kâfirlerine de yapılan bir sesleniştir.

Bu gibi mütekebbirlerin ilk sıfatı, hakka işaret eden hiçbir ayete inanmamalarıdır. Çünkü ayetler, ancak anlamaya ve hakkı kabule uygun olan kimseye fayda verir: "Muhakkak ki üzerlerine Rabbinin kelimesi hak olanlar iman etmezler. Onlara bütün ayetler gelmiş olsa bile, acı azabı görünceye kadar (iman etmezler.)" (Yunus, 10/96-97).

Mütekebbirlerin ikinci sıfatı, hidavetten, kurtuluşa götüren yoldan uzak olmalarıdır. Onlardan biri, bu yolu gördüğünde onu izlemez, başka yola sapar. Bu da, inattan dolaydır. Bazısı da cahilliktendir. Her ikisi de aynıdır.

Mütekebbirlerin üçüncü sıfatı, sapıklık ve bozgunculuk yolu ortaya çıktığında, heva ve nefs-i emmarelerinin güzel göstermesi dolayısıyla hızla ona koşarlar.

Sonra Cenab-ı Hak, onların bu hale gelişlerinin temel sebebini açıklıyor: Allah'ın peygamberlerine indirdiği ayetlerini yalanlamaları, o ayetler üzerinde düşünmekten gafletleri ve onlarla amel etmekten yüz çevirmeleri..

Elbette mütekebbirlerin bu hali, Allah onları küfür ve sapıklık üzere yarattığı için değil, kendi istekleriyle meydana gelmektedir. Çünkü onlar, ayetleri yalanladılar, kendi heva ve heveslerine daldılar. Hak ve hidayeti anlamaktan, saadet ve kurtuluş yoluna girmekten anlayışlarını engellediler. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Andolsun ki biz cehennem için cin ve ins'ten çok kimseler yaratmışızdır. Onların kalbleri vardır, fakat bunlarla idrak etmezler. Gözleri vardır, fakat onunla görmezler. Kulakları vardır, fakat onunla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibi, hatta daha sapıktırlar. Ve onlar gafil olanların ta kendileridir" (A'raf, 7/179).

Sonra Allahü Teâlâ, dünyada yaptıkları hayırlı işlerin sonucunu yani amellerin boşa gitmesi, onlara sevap verilmemesini açıklamış, şöyle buyurmuştur: Peygamberlerimize indirilen ayetlerimizi yalanlayıp onlara inanmayanlar, ahireti ve öldükten sonra dirilmeyi, amellerden hayırlı olanlara sevap, şer olanlara ceza verileceğini tasdik etmeyenler, bu halde ölünceye kadar devam edenler yok mu, onların amelleri boşa gitmiştir. Çünkü onlarda, amellerin kabul şartı olan iman yoktur ve Allah'ın sünneti, ahirette insanlara dünyada yaptıkları amellere göre karşılık vermektir. Hayırsa hayır, serse şer, yapılanaya göre muamele. [\[68\]](#)

Samirî Ve Buzağı Kıssası

148- Musa'nın arkasından kavmi, zinet eşyalarından böğüren bir buzağı heykelini ilâh edindiler. Onun kendileriyle konuşmayacağını, onlara bir yol da göstermeyeceğini görmediler mi onlar? Onu ilâh edinmekle zalimlerden oldular.

149- Çok pişman olduklarında ve kendilerinin muhakkak sapıklığa düştük-

lerini gördüklerinde: "Eğer Rabbimiz bize acımaz, bizi bağışlamazsa herhalde en büyük ziyana uğrayanlardan olacağız" dediler.

Açıklaması

Musa (a.s.)'ın, Allah'ın kendisine vaad ettiği söz üzere, Rabbiyle münacat-ta bulunmak için Tûr dağına gitmesinden sonra İsrailoğulları, Kıptilerden ödünç olarak aldıkları ve Allah'ın Firavun'u ve Kıptileri helak etmesinden sonra ellerinde kalan, altın ve gümüş gibi zinet eşyasından, buzağı şeklinde ve inek gibi ses çıkaran bir heykel yaptılar, sonra da ona taptılar.

Musa, Kıptîlerden kalan o zinet eşyasını Samirî'ye vermişti. Samirî, İsrailoğulları içinde önde gelen bir şahıstı. O zinet eşyasından, buzağı şeklinde bir heykel döktü. Onlar da onu kendilerine ilâh edindiler. Sonra da ona taptılar. İş hepsine nisbet olundu. Çünkü o, çoğunluğun görüşüyle bunu yaptı, hiç kimse bunu inkâr etmedi. Böylece hepsi de ittifak etmiş oldu. Hepsi de onu heykel edinmek istiyordu, hepsi de razıydı.

İsrailoğulları, Musa (a.s.)'dan Mısırlıların ve Filistin'de rastladıkları milletlerin ilahları gibi, kendilerine de tapacakları bir ilâh yapmasını istemişlerdi.

Müfessirler bu buzağı hususunda iki görüşe ayrılmışlardır: Buzağı, sesi olan, et ve kandan müteşekkil bir buzağı mı oldu, yoksa altın halinde kalıp içine hava girdiği için inek gibi ses mi çıkartıyordu. ^[69] Katâde ve Hasen el-Basrî gibi bir grup müfessir, birinci görüştedirler. Onlara göre Samirî, Cebrail (a.s.)'i, İsrailoğullarıyla birlikte bir ata binmiş vaziyette denizi geçerken gördü. Cebrail (a.s.)'in ayak bastığı her yere hayat iniyor, bitkisi

yeşeriyordu. İşte Samirî, onun bastığı topraktan bir avuç aldı, o buzağının içine attı. Buzağı et ve kana dönüştü. Bir kere inek sesi çıktı. Bunun üzerine Samirî: İşte bu sizin ve Musa'nın ilâhı! dedi.

Mutezilî müfessirlerin pek çoğu ise ikinci görüştedir: Samirî o buzağıyı içi boş olarak yaptı. İçine özel şekilde borular yerleştirdi ve o heykeli, rüzgârın estiği yere koydu. Rüzgâr, boruların içine giriyor, ondan buzağı sesine benzer özel bir ses çıkıyordu.

Bir başkalarına göre ise, sihirbazların işine benzeyen bir göz boyama, yani aldatmacaydı. Samirî, heykeli içi boş olarak yaptı. Buzağıyı diktiği yerin altına, insanların bilmeyeceği, farketmeyeceği bir yerden ona üfleyecek bir adam koydu. O adam üfledi, insanlar onun içinden buzağı sesi gibi bir ses duydular. [\[70\]](#)

Sonra Allahu Teâlâ: "Onun kendileriyle konuşmayacağını, onlara bir yol da gösteremeyeceğini görmediler mi onlar? Onu ilâh edinmekle zalimlerden oldular" sözüyle, onların buzağıyı ilâh edinmelerini reddetti. Bu ayetin açıklaması şudur: Onlar, onun ilâh olma vasıflarına sahip olmadığını görmediler mi? O, onlarla konuşmuyor, onları hayra irşad etmiyor, saadet yoluna ulaştırmıyor. Halbuki Allahu Teâlâ, onların sapıklığa düşmelerini, göklerin ve yerin yaratıcısından uzaklaşarak hak ilâh sıfatını taşımayan bir buzağıya tapmalarını istemiyor. Bu, bir hidayet ve irşaddır. Bu, Cenab-ı Hakk'ın şu sözü gibidir: "Onlar onun, kendilerine bir söz söyleyemediğini, ne bir zarar, ne de fayda veremeyeceğini görmüyorlar mı?" (Tâ-Hâ, 20/89) Fakat cahillik ve körlük, onları hakikati idrakten alıkoydu. İmam Ahmed ve Ebu Davud, Ebu'd-Derdâ'dan şöyle dediğini rivayet ederler: "Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Senin bir şeyi görmen, seni kör ve sağır eder". Onun için, Allahu Teâlâ, onların sapıklıklarını ifade etmek üzere: "Onu ilah edinmekle zalimlerden oldular" buyurmuştur. Yani onlar onu, delilsiz ve bürhansız ilâh edindiler. Cehaletlerinden ve Öbis adlı buzağıya tapan Mısırlıları, Filistin'deki putlara tapan kavimleri taklit ederek, ona taptılar. Böylece kendilerine zulmettiler. Çünkü onlar, kendilerine fayda vermeyen, ancak zarar veren şeye taptılar.

Musa, Rabbiyle münacatından, yahut buluşma yerinden o Tür dağınday-ken, Allah ona kavminin buzağıya taptıklarını haber vermişti: "Gerçekten biz kavmini imtihan ettik. Samirî de onları saptırdı" (Tâ-Hâ, 20/89) geri döndüğü zaman, İsrailoğulları yaptıklarına pişman oldular, puta tapmakla çok büyük bir sapıklık içinde olduklarını gördüler. Tevbe edip Rablerine istiğfar ettiler: Rabbimiz tevbemizi, günahımızdan af talebimizi kabul edip bize merhamet etmezse, mutlaka helak oluruz. Dünya saadetini yani hürriyet ve arz-ı mevûd'da istiklali ve ahiret saadetini yani ebedi cennetlerde kalmayı kaybedenlerden oluruz, dediler.

Bu, onların günahlarını itiraf ve Allah'a sığınmadır. [\[71\]](#)

Musa (A.S.)'In Harun (A.S.)'a Kızması

150- Musa kavmine öfkeli, kederli bir şekilde döndüğü zaman dedi ki: "Size bıraktığım şu makamımda ne çirkin işler yapmışsınız! Rabbinizin emrinde acele mi ettiniz?" Ve Levhaları bırakıverdi. Ve kardeşinin saçına yapışıp onu kendine doğru çekmeye başladı. (Harun:) "Ey anamın oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf buldular, nerdeyse beni öldüreceklerdi. Sen de bana, düşmanları sevindirecek harekette bulunma ve beni o zalimler güruhu ile bir tutma" dedi.

151- "Rabbim! Beni de, kardeşimi de bağışla! Bizi rahmetine al. Sen rahmet edicilerin en merhametli olanısın".

Açıklaması

Allahu Teâlâ, İsrailoğullarının yaptığını Musa (a.s.)'a Tur dağında iken haber verdi: "Gerçekten biz senden sonra kavmini imtihan ettik. Samirî de onları saptırdı. Musa gazaplı ve üzgün olarak kavmine döndü. Dedi ki: "Ey kavmim, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? Yoksa size vadettiğim süre uzun mu oldu? Yahut üzerinize Rabbinizin gazabının gelmesini mi istediniz de, bana olan vaadinizde durmadınız?" (Tâ-Hâ, 23/85-86).

Musa (a.s.), buluşma yerinden dönüşünde, kızgın ve çok üzüntülüydü. Kavmine şöyle dedi: Yokluğumda ne kötü iş yaptınız. Rabbimle münacat için Tur dağına gittikten sonra, bana ne kötü halef oldunuz. Ben, tevhid akidesini size açıklamış, kalblerinize o akideyi ekmiş, ruhlarınızı şirkten ve putperestlikten temizlemiş, inek heykelleri şeklindeki putlara tapan kavmin sapıklığından sizi korkutmuş olduğum halde, siz Allah'a ibadeti ve O'nun tevhid akidesini bırakıp Samirî'ye uyarak buzağıya tapınıyorsunuz.. Musa (a.s.), büyük bir azimle ve cesaretle onlara halis tevhide telkin etmiş, başka milletlerin edindiği gibi, kendilerine de bir ilâh edinmesini istedikleri zaman, onların bu davranışını hoş karşılamamıştı.

Musa (a.s.): Rabbiniz size kırk gün vaad ettiği halde, siz buna sabredemeyip acele mi

ettiniz? dedi. Onlar, Musa (a.s.)'m ilk otuz günde gelmediğini görünce, öldüğünü düşünmüşlerdi. [72] Yani benim hakkımda hüküm vermekte acele ettiniz. Zemahşerî şöyle der: "Rabbinizin emrinde -Musa'yı beklemek- ve size tavsiye ettiği şeyde acele mi ettiniz? Söz verilen vaktin sona erdiğini, benim dönmeyeceğimi mi, öldüğümü mü düşündünüz? Diğer peygamberlerden sonra ümmetlerinin değiştiği gibi, siz de değiştiniz. Rivayete göre Samirî, onlara buzağı heykelini yaptığı zaman şöyle demişti: "İşte bu, sizin ve Musa'nın ilâhıdır." Çünkü Musa öldü, asla geri dönmeyecek dedi, demektir. [73]

Musa (a.s.) buzağı olayını duyunca, çok canı sıkıldı. Bu, Allah için ve dinî gayretinden dolayı idi ve levhaları elinden attı. Musa (a.s.) çok öfkeli, Harun (a.s.) ise, ondan daha yumuşaktı. Onun için de İsrailoğulları, onu Musa (a.s.)'dan daha çok seviyorlardı.

Rivayet olunduğuna göre, Tevrat yedi parçaydı. Musa (a.s.) levhaları bırakınca kırıldılar. Onlardan altı parça kaldırıldı, tek bir parça kaldı. Kaldırılanlarda, her şeyin açıklaması, geri kalanda da hidayet ve rahmet vardı. İbni Ebî Hatim'in rivayetine göre, İbni Abbas şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah, Musa (a.s.)'a merhamet etsin, görülen, haber verilen gibi değildir. Rabbi ona, kavminin kendinden sonra fitneye düştüğünü haber verdi, levhaları atmadı. Onları o halde görünce levhaları attı."

Olayın şiddetinden dolayı, kendini kaybederek ve kardeşinin kendisine halife olmakta, insanları buzağıya tapmaktan alikoymakta kusurlu olduğunu zannederek, kardeşinin başını kendine doğru çekmeye başladı. Çünkü halefin, selefin yoluna tabi olması gerekirdi: "Musa Harun'a: "Onları sapıklıkta gördüğünde, seni bana uymaktan alıkoyan neydi? Yoksa benim emrime asi mi oldun?" dedi." (Tâ-Hâ, 20/92-93).

Musa (a.s.), yaptığında mazurdu. Çünkü o, hak için kızılıyordu. Peygamberimiz (a.s.) de, kendi nefsi için değil, Allah'ın emirleri, mukaddesat çiğnendiği zaman kızardı.

Harun (a.s.), Musa (a.s.)'a şöyle cevap verdi: Ey anamın oğlu! Beni kınamak, azarlamak ve Allah'a karşı görevimde kusurlu davranmakla suçlama konusunda acele etme. Ben onların bu hareketini tasvip etmedim. Onlara nasihat ettim. Fakat onlar beni zayıf buldular, tek kişi kaldım. Sözüme kulak vermediler, neredeyse beni öldüreceklerdi.

Ey anamın oğlu! Beni düşmana güldürme, onların arzusunu -tahkir ve kötüleme- yapma, onlara kızdığın gibi, bana da kızma. Beni onlarla aynı kefeye koyma. Beni buzağıya tapanlardan sanma, ben onlardan ve onların düştükleri zulüm hatasından uzağım.

Musa, kardeşi bu şekilde özür dileyince kalbi yumuşadı ve şöyle dedi: Rab-bim! Kardeşime karşı sert ve katı söz ve davranışla kusur işlediysen beni bağışla. Bana hilafeti esnasında işledikleri günah ve suçtan dolayı insanları engellemede kusur işlediyse

kardeşimi de bağışla. Bizi engin rahmetinin içine koy. Sen merhametlilerin en merhametlisisin. Dünya ve ahirette rahmetini bizden ayırma.

Musa, kardeşini memnun etmek ve insanlara, ondan razı olduğunu göstermek için böyle dua etti.

Bundan anlaşılıyor ki Harun, azim ve irade kuvveti, meseleleri sağlam bir şekilde ele alma konusunda, Musa'dan daha hafif kalmaktaydı.

Harun, buzağının ilâh edinilmesi suçundan uzak olduğunu, onlara nasihat etme hususunda kusurlu olmadığını açıkladı. Allah da onu bağışladı. Bu, bugünkü Tevrat'ta bulunan, Harun'un, onlara buzağı yaptığı şeklindeki anlayışa terstir. [\[74\]](#)

Zalimlerin Cezası, Tevbe Edenlerin Bağışlanması

152- Şüphesiz buzağıyı tanrı edinenlere, Rablerinden bir gazap, dünya hayatında da bir horluk erişecektir. İşte biz iftira edenleri böyle cezalandırırız.

153-Kötülükler işleyip de sonra tevbe ve iman edenler ise, şüphesiz Rabbin, bunun ardından mağfiret ve rahmet edicidir.

Açıklaması

Şüphesiz Sâmirî ve adamları gibi, peygamberleri Hz. Musa (a.s.)'ın yokluğunda buzağıyı ilâh ve mabud edinenlere, ona tapmaya devam edenlere, Rablerinden şiddetli bir azab dokunacaktır. Bu, Bakara sûresinde zikredilir: Onlar nefislerini öldürmedikçe Allah, onların tevbelerini kabul etmeyecektir: 'Yaradanınıza tevbe edip, nefislerinizi ıslah edin. Böyle yapmanız, yaratıcınız katında sizin için çok hayırlıdır. Gerçekten O, tevbe eden kullarının tevbelerini en çok kabul eden ve en çok mağfiret edendir" (Bakara, 2/54).

Onlara dünya hayatında bir zillet ve aşağılık dokunacaktır. Yurtlarından çıkarılmaları,

insanların onları hor görmeleri ve ihtirasla dünya sevgisine düşmeleri sebebiyle zelil olacaklardır. Çünkü onlar, her ümmet için seilmeyen, reddedilen materyalist kimseler olarak bilinirler. İşte bu, manevî büyük bir zillettir. Bunun örneği yüce Rabbimizin şu ayetidir: "Onların üzerine horluk ve yoksulluk (damgası) vuruldu. Allah'tan bir azaba uğratıldılar" (Bakara, 2/61). Zillet, yakın ve uzak manası ile tahakkuk etmiştir. Onların Filistin'de devletlerini kurmalarına gelince, bu müslümanlar için bir musibet ve imtihandır. Bu yüzden kendilerinden daha kötü olan bir kısım insanlar, onların üzerlerine musallat edilmiştir. İlmî araştırmalara göre, Filistin'de siyonist devletinin devam etmesi mümkün değildir. Şartlar ve gözlemler, onun devamını desteklememektedir. Hadis-i şerifler de, onların öldürüleceklerini ve oradan kovulacaklarını müjdelemektedir. Her şeyin bir vakti vardır.

Dünyada İsrailoğulları içindeki zalimlerin başına gelen bu cezanın benzerini, her zaman Allah'a iftira edenlere indiririz. Yani, Allah'ın dinine iftira eden herkesin cezası, Cenab-ı Hakk'm gazabına uğramak ve dünyada zillete düşmektir.

Bu, doğruya karşı çıkıp, bid'at uyduran herkesi içerir. Hasan el-Basrî şöyle demiştir: "Şüphesiz ki bid'at zilleti, onların omuzlarındadır. Her ne kadar katırlar onları güzel bir şekilde götürse, kadanalar onlara ses çıkarsalar da.." [\[75\]](#)

Rivayete göre, Ebu Kulâbe el-Cürmi, "İftira edenleri böylece cezalandırırız" ayetini okudu, sonra şöyle dedi: "Vallahi o, kıyamete kadar her iftira eden için geçerlidir".

Süfyan b. Uyeyne şöyle demiştir: "Her bidat sahibi, zelildir" [\[76\]](#)

Eşyayı zıtları ile karşılaştırmak, Kur'an-ı Kerim'in bir özelliğidir. Onun için, zalimlerin cezasını zikrettikten sonra tevbe edenlere ümit kapılarını açmıştır. İşte Allah kullarını uyarmış, küfür, şirk, nifak gibi hangi tür günahtan olursa olsun, tevbe edenin günahlarını bağışlayacağını bildirerek şöyle buyurmuştur: "Kötülükler işleyip de sonra tevbe ve iman edenler ise, şüphesiz Rabbin bunun ardından mağfiret ve rahmet edicidir". (A'raf, 7/153). Yani kötü ameller ve şer'an münker sayılan şeyler -ki bunların başında küfür ve şirk gelir- yapıp sonra da onlardan Allah'a dönenler, (kâfirin iman etmesi, asinin isyanından geri dönmesi, müminin Rabbinin yolunda dosdoğru devam etmesi), şüpheden uzak halis imanla iman edenler, imanla beraber amel-i salih işleyenler yok mu? Ey Muhammed, şüphesiz ki Rabbin, o işlerinden sonra onlara mağfiret edecek, günahlarını örtecektir. Onlara merhamet edecektir, iyiliği on misliyle, azı çokla mükafatlandıracaktır.

Abdullah b. Mesud'a, bir kadınla zina eden, sonra da onunla evlenen bir adam hakkında sorulunca, bu ayeti okudu: Abdullah b. Mesud, bu ayeti, on defa okudu. Bunu ne emretti, ne de nehyetti.

Bu, kötülük işleyen kimsenin, ilk önce mutlaka tevbe etmesi gerektiğini gösteriyor. Bu da, onu terketmesi, ondan vazgeçmesi, sonra da iman etmesidir. Allah'a inanması, O'ndan başka hiçbir ilâh olmadığını tasdik etmesi gerekir. Bu ayet, bütün kötülüklerin tevbe ile mağfiret olunacağına işaret eder. Bu, günahkârlar için büyük bir müjdedir. [\[77\]](#)

Buzağıyı İlah Edinme Olayının Sonu

154. Musa'nın öfkesi geçince levhaları aldı. Onun bir nüshasında şöyle yazılıydı: Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet vardır.

Açıklaması

Musa (a.s.)'m, kavmine olan öfkesinin dinmesi ve çoğunun tevbe etmesi dolayısıyla rahatlayınca, içinde Tevrat bulunan, buzağıya tapmaları sebebiyle sırf dinî duygudan ileri gelen şiddetli gazapla, attığı levhaları aldı. Onlarda şaşkınlara bir hidayet, işledikleri günahlardan dolayı şiddetli bir korkuyla Rablerinden korkan asi tevbekârlara bir rahmet olduğunu gördü.

İbni Abbas şöyle demiştir: Levhalar kırılınca Musa (a.s.), 40 gün oruç tuttu. O levhalar, ona iki levha halinde geri verildi. O, onlardan hiçbir şey kaybetmedi. Kuşeyrî şöyle der: "Buna göre mana şöyle olur: "Kırılan levhalarda ve yeni levhalara naklolunan şeylerde, bir hidayet ve rahmet vardır". Ata ise şöyle der: Onlardan geriye kalanlarda... Onlardan sadece yedide biri kaldı, yedide altısı kayboldu. Fakat, had ve hükümlerden hiçbirisi kaybolmadı. [\[78\]](#)

Hız. Musa (A.S.)'In Rabbi İle Konuşması, Onu Görme Ve Münacatta Bulunmak İçin Yetmiş Kişi Seçmesi

155- Musa tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti. Onları müt- tuttuğu zaman dedi ki: "Ey Rabbim! Eğer dileseydin onları da, beni de daha önce helak ederdin. İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden bizi helak mı edeceksin? Zaten o da senin imtihanından başka bir şey değildi. Sen onunla kimi dilersen sapıklığa götürür ve kimi dilersen hi- dayete erdirirsin. Sen bizim velimiz- sin. O halde bizi bağışla, bize merhamet et. Çünkü sen, mağfiret edicilerin en hayırlısıdır.

Açıklaması

Allahu Teâlâ Musa (a.s.)'a, konuşma ve görme yerine götürmek üzere, İsrailoğullarından yetmiş kişi seçmesini vahyetti. O da bunu yaptı. Tur dağındaki bu görüşme yerine onları götürdü. Tur-i Sina, daha önce Musa (a.s.)'ın Rab-bine münacatta bulunduğu yerdin. Hz. Musa, onlara oruç tutmalarını, temizlenmelerini ve elbiselerini temizlemelerini emretti.

Ayetlerin sıralanmasından anlaşılıyor ki, bu sayının seçilişin, buzağıya tapma olayından önce, Musa (a.s.)'ın Allah'ı görme arzusu sırasında oldu. Bu da Musa (a.s.)'m Rabbine olan münacatını duymaları ve onun doğruluğuna delil olması içindi. Onlar o yere gelince şöyle dediler: Ey Musa, biz Allah'ı açıkça görmedikçe, sana inanmayacağız. Sen onunla konuştun. O'nu bize göster. Allah'ı görme isteklerinde ısrar edince, kendilerini dağın şiddetli sarsıntısı yakaladı, düşüp bayıldılar.

Dajjin şiddetli sarsıntısı ölüm değildi. Fakat kavmi bu korkunç hali görünce, bir titremeye tutuldular. Çok korktular. Hz. Musa (a.s.) da, ölümden korktu, ağlayıp dua etti. Bunun üzerine Allah, onlardan o korku halini giderdi.

Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: Onlar ölmediler, fakat durumun dehşetinden dolayı bir korkuya kapıldılar. Nerdeyse mafsalları birbirinden ayrılacaktı. Hz. Musa (a.s.) da onların ölmelerinden korktu.

Onları sarsıntı tutunca, Musa (a.s.) şöyle dedi: "Ya Rabbi! Onların helâkıyla ilgili isteğinin, şu anda onların benimle beraber şu yere çıkmalarından önce olmasını, onların şu korkusunu görmeden önce beni de onlarla beraber helak etmeni isterdim. Böylece kavmim, seçkinlerimizi helake götürdün demeyeceklerdir.

Sonra Musa (a.s.) şöyle devam etti: "İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden bizi helak mı edeceksin?" Yani inatları ve edepsizlikleri sebebiyle içimizden beyinsizlerin yaptıkları işler nedeniyle bizi helak etme.

O, senin bir bela ve imtihanındır. Sen benimle konuştuğun zaman, onlar senin sözünü duydular, seni görmek istediler. Emir ancak senin emrin ve hüküm ancak senin hükmündür. Sen ne dilerse, o olur. Kullarından dilediğini saptırırsın. Onlar gerçek manasıyla seni tanımayan cahil kimselerdir. Sen takdirinde, hiçbir zaman onlar için zalim olmadın. Aksine bu, onların karakterlerine, kazandıklarına ve isteklerine uygundur. Yine sen, kullarından dilediğini hidayete erdirirsin. Onlar, seni bilen mümin kullardır. Senin onları hidayete ulaştırman, yine onların kendi kazandıklarına ve iradelerine uygundur. Eğer onların her biri kendi hallerine terk edilseydi, yine onlar kendi buldukları hali ve kendileri için takdir edileni seçerlerdi. Musa (a.s.) bu manayı, Cenab-ı Hakk'm kendine olan şu sözünden çıkardı: "Gerçekten biz kavmini, senden sonra imtihan ettik" (Tâ-Hâ, 20/85).

Sen bizim velimizsin, işlerimizi üzerine alan, bizi gözetip kontrol edensin. Bu sebeple bizi bağışla, günahlarımızı ört. O günahkârlar sebebiyle bizi sorguya çekme, bize acı. Eğer ifrat ve tefrit yaparak aşırı gidersek bize merhamet eyle. Sen bağışlayanların en hayırlısıdır. Kulların günahlarını örtersin, kötülüklerini affedersin. Senin rahmetin her şeyi kuşatmıştır. Senin rahmetin ve mağfiretin bir sebebe, bir maslahata bağlı değildir. Senden başkası çeşitli sebeplerle -övülme, bir menfaat elde etme, bir zararı önleme gibi- bağışlar. Oysa sen bunu sırf bir lütuf ve cömertlik olmak üzere yaparsın.

İbni Kesir şöyle der: "Rahmet mağfiretle beraber zikrolunursa, bununla ilerde kulun o tür günah içine düşürülmeyeceği murad olunur" [\[79\]](#)

"Sen bizim velimizsin" sözü, hasr ifade eder. Manası, senden başka Mev-lamız, yardımcımız ve hidayete ulaştırıcımız yoktur, demektir.

Ayetin tefsirinde, Musa (a.s.)'nm onların helakini istemesinde ve: "Bu, senin imtihanından başka bir şey değildir" sözünde, imtihandan maksadın buzağıya tapmak olduğu söylenmiştir. Helaklarını talep, buzağıya taptıkları zaman oldu. Ona tapanlar sefihlerdi ve çoğunluğu teşkil ediyorlardı. İsrailoğulların akıllıları ona tapmadı. [\[80\]](#)

Musa (A.S.)'In Yaptığı Duanın Kalan Kısmı Ve Onun Peygamberliği İle Rasûlullah'ın Peygamberliği Arasındaki İman Bağı

156- "Dünyada da, ahirette de bize iyilik yaz. Biz hiç şüphesiz sana döndük". Buyurdu ki: "Ben azabıma kimi dilersem onu duçar ederim. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Onu sakınanlara, zekâtını verenlere, bir de ayetlerimize iman edenlere yazacağım".

157- Yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı bulacakları ümmî peygamber olan o Rasûle tabi olanlardır. O, onlara iyiliği emreder. Onları kötülüklerden alıkoyar. Onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri de haram kılıyor ve onlardan sırtlarındaki ağır yükü, üzerlerindeki zincirleri indiriyor. İşte ona iman edenler, onu yüceltenler, ona yardım edenler ve onunla indirilen nura (Kur'an'a) tabi olanlar! İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

Açıklaması

Bu, şiddetli zelzeleyi görünce Musa (a.s.)'ın yaptığı duanın geri kalan kısmıdır. O ilk önce, Allah'tan başka veli olmadığını: "Bizim dostumuz sensin" sözüyle ilân etmiştir. Veli ve yardımcı iki iş yapar: Zararı uzaklaştırır, faydayı celbeder. Zararı uzaklaştırmak, faydayı celbetmekten önce geldiği için, Musa (a.s.) da duasına bu istekle başlamış ve şöyle demiştir: "Bizi bağışla, bize merhamet et". Bundan sonra, menfaatin celbini istemiş ve şöyle demiştir: "Yaz". Yani, bize fazlını, rahmetini, iyiliğini gerekli ve sabit kıl. Bize dünya hayatında sağlık, afiyet, rızık genişliği, işlerde muvaffakiyet ver.. Ahiret hayatında da bizi cennetine koy, rızana ve coşkun ihsanına kavuştur. Bu, Cenab-ı Hakk'ın bize öğrettiği şu dua gibidir: "Bazıları da: "Ey Rabbimiz bize dünyada da iyi hal ver, ahirette de" (Bakara, 2/201).

"Sana döndük." Biz, tevbe ettik, sana döndük. Kavmimizin ilâhlar edinme, buzağıya tapma, Allah'ı açıkça görme ve buna benzer isteklerinden dolayı pişman olduk. İman ile beraber amel-i salih'e döndük. Allah şöyle buyurur: Şüphesiz azabımı, kâfirlerden ve asilerden dilediğime isabet ettiririm. Rahmetim ise, kâinatta her şeyi kuşatmıştır. Azap dalâlet sıfatı üzerine terettüp eder. Rahmet, daha kapsamlıdır. Eğer rahmet daha genel olmasaydı, kâfirler ve asiler, küfür ve isyanlarının peşinden hemen helak olurlardı. Nitekim Allah şöyle buyurur: "Eğer Allah kazandıkları sebebiyle insanları muaheze etseydi, onun sırtında dolaşanların hiçbirini bırakmazdı." (Fâtır, 35/45). Başka bir ayette de şöyle buyurur: "Rabbin rahmet sahibi, çok bağışlayıcıdır. Eğer onları kazandıkları yüzünden muaheze etseydi, elbette onlara azabı süratlendirirdi. Aksine onlar için vadedilen bir zaman vardır ki, onun karşısında hiçbir sığınak bulamayacaklardır" (Kehf, 18/58).

Burada, azab ayetinden murad şudur: Ben dilediğimi yaparım, dilediğim hükmü veririm. Benim her işimde ve her hükmümde hikmet ve adalet vardır. Rahmetim gazabımı geçmiştir. O daha genel ve daha kapsamlıdır. Nitekim Cenab-ı Hak, Arş'ı taşıyan melekler ve onların çevresinde bulunanların şöyle dediklerini buyurmaktadır: "Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır" (Mümin, 40/7).

Sonra Allah (c.c), rahmete lâîk olanların -bunlar Muhammed ümmetidir-niteliklerini açıklıyor:

1- Onlar, şirkten, isyanlardan, günahlardan kaçınırlar.

2- Onlar, nefislerini temizleyen zekâtı verirler. Gerek nefislerinin zekâtını, gerekse mallarının zekâtını. Maddecî, faydacı kimselerin ki -bunlar yahudiler ve benzerleridir-hastalığını tedavi etmek için -nefisler çoğunlukla mala düşkün olduğu için- özellikle zekât zikredilmiştir.

3- Onlar iman ederler. Birliğimizi, şariatımızın yeterliliğini, amel ve uygulamaya elverişliliğini ve peygamberlerimizin doğruluğunu işaret eden ayetlerimizi tasdik ederler.

İşte bu üç sifata sahip olanlar, Muhammed (a.s.)'m dinine tabi olanlardır. Bunlar, önceki peygamberlerin kitaplarında zikrolunan sıfatlardı. O peygamberler, ümmetlerine Resulullah (s.a.)'in peygamberliğini müjdelemişler, ona tabi olmalarını emretmişlerdi. Onlar yanında Peygamber Efendimizin bilinen sıfatları yedi taneydi:

1- O, ümmî (okuma-yazması olmayan) bir peygamberdir. Onun ümmîliği, peygamberliğinin alâmetlerindedir. Kendisine Allah tarafından, herkesi âciz bırakan Kur'an-ı Kerim indirilmiştir. O, ümmî olmakla beraber akide, ibadet, siyaset, sosyoloji, iktisat, ahlâk ve amelle ilgili en mükemmel ilimleri getirmiştir. Bu sıfat üç bölüme ayrılabilir: a) O, Rasuldür. Allah tarafından, insanlara, mükellef oldukları şeyleri tebliğ için gönderilmiştir, b) O, Nebidir. Bu da, onun Allah yanında derecesinin yüksek olduğuna işaret eder. c) O, ümmîdir.

2- Ehl-i Kitap, Resulullah Efendimizin ismini ve sıfatlarını, Tevrat ve İncil'de okuyorlardı. Onun için, Abdullah b. Selâm gibi bazı yahudi alimleri ve Temimü'd-Darî gibi bazı hıristiyan alimleri, ona iman ettiler. Kibirleşip hakkı kabul etmeyenler ise, kitaplarında peygamberimizi müjdeleyen şeyleri gizlediler ve te'vil ettiler. İmam Ahmed, Ebû Sahr el-Ukeylî'den şöyle rivayet eder: Bana bedevilerden biri şöyle anlattı: Resulullah (s.a.)'in sağlığında Medine'ye yük devesi götürdüm. Satışımı bitirince, kendi kendime, şu adama gidip onu dinleyeyim, dedim. Onu, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in arasında yürürken gördüm. Onlara katıldım. Nihayet yahudilerden, ölüm halindeki çok güzel oğlu için Tevrat okuyan bir adama geldiler. Resulullah ona şöyle dedi: "Tevrat'ı yaratan hakkı için sana soruyorum: Bu kitapta, benim sıfatım ve çıkacağımla ilgili bir şeyler var mı? Yahudi

başıyla hayır dedi. Oğlu ise, evet var, Tevrat'ı indiren zata yemin ederim ki, kitabımızda senin sıfatın ve çıkacağıyla ilgili şeyler var. Ben şahadet ediyorum ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şahadet ediyorum ki, sen Allah'ın peygamberisin, dedi. Bunun üzerine Resulullah Efendimiz: "Kardeşinizin bu sözlerini yahudilere yayın" buyurdu, sonra onun kefenini aldı ve cenaze namazını kıldırdı [\[81\]](#)

Tevrat'ın otuz üçüncü babının Tesniyetü'l-İştira' bölümünde şöyle denilmektedir: "Rab Sina'dan geldi, Sâîr'den doğdu, beraberinde binlerce temiz melek ve sağ tarafında da ateşten bir şule ile Fârân dağlarından yükseldi". Onun Sina'dan gelmesi Musa (a.s.)'a Tevrat'ı vermesi, Sâîr'den doğması İsa (a.s.)'a İncil'i vermesi, Fârân dağlarından yükselmesi, Kur'an'ı indirmesidir. Çünkü Fârân, Mekke dağlanndandır.

Yuhanna İncili'nin onbeşinci babında da şöyle denilmektedir. "Gerçek Ruh babadan size gönderdiğim Faraklit geldiği vakit, o bana şahadet edecektir, siz de şahadet edeceksiniz. Çünkü siz, başlangıçta benimle berabersiniz." Faraklit, İbrance'de Ahmed demektir. Allahu Teâlâ, Hz. İsa (a.s.)'ın dilinden şöyle buyurmaktadır: "Hani Meryem oğlu İsa da (şöyle) demişti: "Ey İsrailoğulları! Muhakkak ben size Allah'ın peygamberiyim. Benden önce Tevrat'ı tasdik edici ve benden sonra gelecek ve adı Ahmed olan bir peygamberi müjdeleyici olarak (geldim)" (Saff, 61/6).

3,4- O, marufu emreder. Maruf, akl-ı selimin bildiği ve fitratın ünsiyet ettiği şeydir. Meşrudur. O, insanları münkerden alıkoyar. Münker, saf kalblerin çirkin gördüğü şeydir. Resulullah Efendimiz de, ancak hayrı emreder ve serden alıkoyardı. Nitekim Abdullah b. Mesud (r.a.) şöyle demektedir: Allah'ın: "Ey iman edenler!" hitabını duyduğun zaman, hemen ona kulak ver. Çünkü onda ya emrolunduğun bir hayır, ya da nehyolunduğun bir şer vardır.

Allah'ın emrettiği şeylerin en önemlisi, sadece bir tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadettir. Yasak ettiği şeylerin en önemlisi de, O'ndan başkasına ibadettir. Resulullah Efendimizden önceki bütün peygamberler de bunu tebliğ etmişlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Andolsun ki biz, her ümmete: "Allah'a ibadet edin, tağuttan sakının" diye bir peygamber gönderdik" (Nahl, 16/36).

5,6- O, kendilerine güzel olan şeyleri helâl ve pis olan şeyleri haram kılar. Nefsin güzel bulduğu yiyecekleri onlara helâl eder. "Size verdiğimiz helâl rız-kırdan yiyin" (Bakara, 2/57). Onların kendilerine haram kıldığı Behâiri (beş nesil doğuran develer), Sevaibi (adak için bırakılmış develer), Vesâili (on batın doğuran develer) et ve benzeri şeyleri onlara helâl kılar.

Nefislerin çirkin görüp tiksindiği şeyleri onlara haram kılar. Ölü ve domuz eti, akıtılmış kan, faiz, rüşvet, gasb ve hıyanet yoluyla haksız yere alınmış mal gibi şeyleri yasaklar.

İbni Abbas şöyle demiştir: Pis şey; domuz eti, faiz, Allah'ın haram ettiği yiyeceklerden kendilerine helâl saydıkları her şeydir. Bir kısım alimler de şöyle demişlerdir: Allah'ın helâl kıldığı her yiyecek iyidir, bedene ve dine yararlıdır. Haram ettiği her şey de kötüdür, bedene ve dine zararlıdır.

7- O, onlardan külfet ve zorluğu kaldırır. Bilerek veya hata sonucu öldürme olayındaki kısas, tevbe anında nefsin öldürülmesi ve kan akıtılması, günah işleyen organın kesilmesi, vücutta ve elbisede necaset bulaşan yerin kazınip kesilmesi, cumartesi günü çalışmanın haram kılınması gibi. Resulullah efendimiz şöyle buyurmuştur: "Ben müsamahakâr, hanif dini ile gönderildim." Yine Rasûlulah efendimiz, kendilerini Yemen'e gönderirken, Muaz ve Ebû Musa el-Eş'arî hazretlerine şöyle buyurmuştu: "Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Ko-laylaştınız, zorlaştırmayınız. Birlik olunuz, ihtilafa düşmeyiniz."

Yine kolaylıklarla ilgili olarak Kütüb-ü Sitte'de Ebû Hureyre'den rivayet edilen şu hadis-i şerif vardır: "Şüphesiz Allah, gönüllerden geçen şeyi -onu konuşmadıkça yahut onunla amel etmedikçe- ümmetime affetmiştir." Tabera-nî'nin Sevban'dan rivayet ettiği hadiste de Resulullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Hatâ, unutma ve zorlama sonucu yaptıklarından dolayı, ümmetim sorumlu tutulmayacaktır".

İşte bundan dolayı Allahu Teâlâ, bu ümmete şöyle dua etmesi yolunu göstermiştir: "Rabbimiz! Eğer unutacak veya yanılacak olursak, bizi sorumlu tutma. Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize de ağır yük yükleme. Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi taşıtma. Bizi affet. Bizi bağışla, bize acı. Sen mevlamızsın. Kâfirlere karşı bize yardım et" (Bakara, 2/286). Sahih-i Müslim'de sabit olduğuna göre, bu isteklerin her birinden sonra Allah şöyle buyurur: "Yaptım! Yaptım!"

Allah, şer1! hükümlerde, ibadet, muamele ve cezaî konularda yahudilere şiddet göstermiş, Mesih (a.s.)'e ise bazı maddî emirlerde hafifletme yoluna gitmiş, ruhî hükümlerde ise şiddet göstermiştir.

Ümmî peygamberin risaletine îman edenlere, onu düşmanlarından koruyanlara, ona yardım edenlere, dilleriyle ve silahlarıyla onu himaye edenlere, onun getirdiği nura, yani Kur'an'a ve insanları tebliğ ettiği vahye tabi olanlara gelince; onlar, dünya ve ahirette kurtuluşa erenlerdir. Allah'ın rahmetine ve cennete nail olanlardır. Onların dışında kalanlar ise; Cenab-ı Hakk'ın dünyada ve ahirette mahrum bıraktığı şeytanın taraftarlarıdır.

Hz. Musa (a.s.)'nm kavmi, genelde bu niteliklerdedir. [\[82\]](#)

158- De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, göklerin ve yerin mülküne malik olan, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan, hem dirilten, hem öldüren Allah'ın size, hepinize gönderdiği peygamberiyim. O halde Allah'a ve onun, Allah'a ve O'nun kelimelerine (Kur'an'a) iman eden ümmî peygamber olan Rasûlüne tabi olun ki, doğru yolu bulmuş olasınız.

Açıklaması

Ey Muhammedi Arap olan-olmayan, siyah beyaz bütün insanlara de ki: Ben sadece kendi kavmim olan Araplara değil, Allah'ın kıyamete kadar bütün zamanlara şamil olmak üzere size gönderdiği elçisiyim. Bu, onun bütün insanlara gönderilmiş olmasını gerektirmektedir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz seni ancak âlemlere rahmet gönderdik" (Enbiya, 21/107).

"Biz seni ancak bütün insanlar için müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik." (Sebe', 34/28). "Şu Kur'an bana, sizi ve sizden sonra erişenleri inzar etmem için vahyolundu." (En'am, 6/19).

Peygamberliğinin genel olduğunu pekiştiren hadis-i şerifler de vardır. Bu-hari, Müslim ve Nesai, Hz. Cabir b. Abdillâh'dan şu hadisi rivayet etmişlerdir: "Bana beş şey verilmiştir ki, benden önce onlar hiçbir peygambere verilmemiştir: Bir aylık yola kadar (düşmanlarımın kalbine) korku (salmak) ile yardım olundum. Yeryüzü benim için mescid ve temiz kılındı. Onun için ümmetimden, namaz vakti gelip çatınca herkes namazın: kılıversin. Ganimetler bana helâl kılındı. Halbuki benden önce hiç kimseye helâl edilmemiştir. Bana şefaât verildi. Bir de benden önce her nebi, özellikle kendi kavmine gönderilmişken, ben bütün insanlara gönderildim".

Ben, mülkün sahibi, yerde ve göklerde tam bir tasarruf sahibi olan, diriltmeye ve öldürmeye muktedir Allah'ın elçisiyim.

Bu ayet-i kerime, inançla ilgili üç esası içine almaktadır:

- 1-** Bir Allah'a ibadet etmek.
- 2-** Muhammed (a.s.)'in peygamberliğine iman etmek.
- 3-** Ölümden sonra dirilmeye iman etmek.

Allah, önce Allah'a imam zikrederek: "O halde Allah'a iman edin" buyurdu. Yani, ey insanlar! Mutlak surette bir tek olan, Rabliğinde ve ilâhlığında hiç kimseye muhtaç olmayan Allah'ı tasdik edin ve bütün insanlara gönderdiğim ümmî peygamberin risaletine de iman edin, demektir.

O peygamber, Allah'ın birliğine, insanları hidayete eristirecek şeriatın mükemmelliğine, Cenab-ı Hakk'ın kudretine, irade ve hikmetine işaret eden tekvini

kelimelere iman eder, sözü amelini tasdik eder, Rabbından kendisine indirilene inanır. "Kelimeler"den amaç, Tevrat, İncil ve Kur'an'ın içine aldığı hükümlerden, irşatlardan, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine işaret eden şeylerdir.

İşte bu, imanla emrolunan şeydir. Yani, bu peygamberin metoduna tabi olun. Hiçbir eğrilik olmayan doğru yola kavuşmak, yahut imanla ve şeriata tabi olmakla dünya ve ahiret saadetinize erişmek için, getirdiği her şeyde onun yoluna girin.

Şüphesiz gerçek hidayet ancak Kur'an'dadır. Hayır ancak dindedir, saadet ancak peygamberlerin sonuncusunun şeriatına tabi olmaktadır. Şeriata sarılma ölçüsünde dünya ve ahirette kurtuluşa erişilir.

Müslim'in Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Resu-lullah efendimiz şöyle buyurmuştur: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu ümmetten olsun, Yahudi ve Hıristiyan olsun, beni dinlemeyen, bana inanmayan kimse, mutlaka cehenneme girer."[\[83\]](#)

Musa (A.S.)'Nın Kavminden Hakka Tabi Olanlar, Allah'ın Tih Çölünde İsrailoğulları'na Nimetleri

159. Musa'nın kavminden de bir cemaat vardır ki, hakka irşad ederler ve onunla adalet yaparlar.

160. Biz onları on ikiye, torunlara, ümmetlere ayırdık. Kavmi ondan su istedikleri zaman: "Asanı taşa vur" diye vahyettik de ondan on iki pınar kaynayıp aktı. İnsanların her kısmı su içecekleri yeri iyice belledi ve onları üzerlerinde bulutla gölgelendirdik. Onlara kudret helvasıyla selva indirdik. "Size rızık olarak verdiğimiz en temiz ve güzellerinden yiyin". Onlar bize zulmettiler. Fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Açıklaması

Allahu Teâlâ, İsrailoğulları'ndan bir cemaatin Hakk'a uyduğunu, onunla adaleti sağladıklarını haber vermektedir. Onlar, İsrailoğulları'ndadır. mümin olanlar ve tevbe edenlerdir. Hem Hz. Musa'ya, hem de Hz. Muhammed'e inanmışlardır. Onlar, nefislerini imanla kuvvetlendiren, insanları doğru yola davet eden, onları Allah'tan gelenlere yönelten ve aralarındaki hükümlerde hak ile muamele eden bir cemaattir. Hiç kimseye zulmetmezler. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Kitap Ehli'nin hepsi bir değillerdir. Onlardan bir zümre vardır ki, ayakta dikilir, gece saatlerinde secde ederek Allah'ın ayetlerini okurlar" (Al-i İmran, 3/113); "Muhakkak ehl-i kitaptan öyleleri vardır ki, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene korku ile iman ederler. Onlar, Allah'ın ayetlerine karşılık az bir pahayı satın almazlar. İşte onların Rableri katında mükâfatları vardır. Şüphesiz Allah, hesabını tez ve çabuk görücüdür" (Al-i İmran, 3/199); "Ehl-i Kitaptan öyle kimse vardır ki, ona bir kantar emanet versen, onu sana öder. Ve onlardan öyle kimse de vardır ki, ona emanet olarak tek bir altın versen, sen ayak direyip durmadıkça onu sana ödemez. Bunun sebebi, onların: "Ümmî-ler hakkında bize karşı bir yol yoktur" demeleridir. Onlar bildikleri halde, Allah'a karşı yalan söylerler" (Al-i İmran, 3/75).

Kısacası, İsrailoğulları'nın üç hali vardır:

1- Bu ayette bildirilen haber, Hz. Musa zamanındaki ve ondan sonraki İsrailoğulları'ndan mümin bir cemaate dairdir. Onlar üç gruptur:

a) Hz. Peygamber devrinde yaşayıp ona iman edenler. Şu ayet-i kerimede onlara işaret olunur: "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onu nasıl okunması gerekiyorsa öyle okurlar. İşte bunlar ona iman ederler" (Bakara, 2/121).

b) Hz. Musa'ya iman etmiş, ondan sonraki peygamberlere uymuşlardır. Onlar, bu ayet-i kerimede zikredilenlerdir.

c) Daha önceki ayet-i kerimede: "Allah'ın ayetlerini okurlar" diye zikredilenlerdir.

Bu, her ümmetin içinde, hak ve adalet ehli olan kimselerin varlığına işaret eder.

2- Allah, İsrailoğulları'nı oniki fırka veya kabileye, on iki ümmet ve cemaata ayırmıştır. Onların her biri, maişet ve dünya işlerindeki özellikleriyle birbirlerinden ayrılırlar.

3- Cenab-ı Hakkın nimetlerine karşı, bu kabilelerin halidir. Allah'ın nimetleri şunlardır:

a) Onlar, Hz. Musa'dan su istedikleri zaman, Cenab-ı Allah kendilerine yardım etti. Onlar çölde susayınca, su istediklerinde, Allah, Musa (a.s.)'a şöyle vahyetti: "Asanı taşa vur". Bunun üzerine o da vurdu. Taştan on iki kabilenin sayısı kadar pınar fışkırdı. Her

kabilenin özel pınarı vardı: "Her kısmı su içecekleri yeri iyice belledi".

"İnbiâs" ve "infiçâr" kelimeleri arasında fark vardır. Birincisi suyun az çıkması, ikincisi, suyun çok çıkması demektir.

b) Bulutun gölgelendirmesi. Çölde sıcaklık şiddetlenince, Allah kendisinden bir rahmet olmak üzere, onları gölgelendiren bir bulut gönderdi.

c) Bildircin eti ve kudret helvasının indirilmesi. Hiçbir meşakkat ve yorgunluk olmaksızın onlara inen leziz bir yiyecekti.

"el-Menn", kudret helvası demektir. Onlar için ekmek yerine geçiyordu. Sabahleyin ağaç yaprakları üzerinde ve başka yerlerde toplanan çiğ gibi tatlı bir şeydi.

"el-Selvâ" ise, onlar için et yerine geçiyordu. O, bildircinden daha büyük bir kuştur. Sonra onlara: "Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin". buyruluyor. Onlar, size mahsus nimetlerdir. Size düşen de, ancak nimete şükürdür.

Onlar bu nimetlere nankörlük etmekle bize zulmetmediler, kendilerine zulmettiler, zarar verdiler. Çünkü bir mükellef, bir masiyete yöneldiği zaman, nefsinin büyük bir azaba maruz kılabilir, dolayısıyla da ancak kendine zarar verir. Kendine zulmeden, başkasına daha zalim olur. [\[84\]](#)

İsrailoğulları'nın Beyt-i Makdis'e Yerleşmeleri

161. O zaman onlara: "Şu şehirde yerleşin. Onun dilediğiniz yerinden yeyin. "Hıttâ" deyin ve kapısından secde ederek girin ki, günahlarınızı mağfiret edelim. Biz, ihsan edenlere daha fazlasıyla vereceğiz" denilmişti.

162. Fakat içlerinden o zulmedenler, kendilerine söylenen sözü başka bir şeyle değiştirdiler. Biz de üzerlerine zulümlerinden dolayı gökten bir azab indirdik.

Açıklaması

Bu kıssanın açıklaması, sadece lafızlardaki değişiklik ile Bakara sûresindeki iki ayette (58, 59. ayetler) geçmişti. Bu, Kur'an'ın belagatı ve mükemmel icazıdır. Çünkü aynı lafzın tekrarı belâğatıdır. Bir manayı, değişik üslup ve lafızlarla ifade etmek belâğattir.

İmam Râzî, iki sûre arasındaki lafızların değişik oluşuyla ilgili olarak sekiz görüş zikretmiştir. [\[85\]](#) Çelişki olmadıkça iki ibarenin farklı oluşunda herhangi bir beis yoktur. Râzî'nin zikrettiği görüşler şunlardır:

1- Buradaki ayette Rabbimiz: "Şehirde yerleşin" buyurmuş, oradaki ayette ise: "Giriniz" buyurmuştur. Buradaki ifade daha tamamlayıcıdır. Çünkü "yerleşmek", "girme"yi gerektirir.

2- Buradaki ayette "Ve külü" buyurmuş, oradaki ayette ise: "Fe külü" buyurmuştur. Çünkü yeme, girişten sonra olur. Bu sebeple takip edatı olan "fa"nın zikredilmesi daha güzeldir. "Vav"a gelince; yemenin yerleşme ile beraber olduğuna işaret eder.

3- Oradaki ayette yemek "Reğaden" (bolca, afiyetle) lafzı ile gelmiştir. Buradaki ayette ise, vasıf zikredilmemiştir. Çünkü gelen kimsenin girişten önce yemesi, daha lezzetli olur. Normal olarak nefis onu arzular. Fakat şiddetli ihtiyaç halinde olur. Onun için buradaki ayette "reğaden = bolca, afiyetle" lafzı terkedilmiştir.

4- Buradaki ayette: "Hıtta" sözü, "duhul" (giriş) sözünden önce zikredilmiştir. Oradaki ayette ise, bu iş tersinedir. İki tabir arasında fark yoktur. Çünkü "vâv", tertibi gerektirmez. İsterlerse önce dua, sonra secde edip baş eğerler. İsterlerse önce secde edip baş eğerler, sonra "hıtta" lafzı ile dua ederler. Çünkü asıl maksat, Cenab-ı Hakki yüceltmek ve O'na boyun eğmektir.

5- Buradaki ayette: "Günahlarınızı mağfiret edelim" derken, günahlarınız manasında "hatletiküm" lafzı kullanılmışken, oradaki ayette "hatâyaküm" lafzı kullanılmıştır. Her iki çoğul şekli de, aynı manaya işaret eder ve her ikisinde de günahları mağfiret etmenin, aza da, çoğa da şamil olduğuna işaret vardır.

6- Buradaki ayette: "Biz, ihsan edenlere daha fazlasıyla vereceğiz" denilmiş, "vav" söylenmemiş, orada ise "vav" zikredilmiştir. Mânâ aynıdır. İstinâf ifade eden "vâv"ın terk edilmesi, ihsanın çoğaltılacağına daha çok işaret etmektedir. İki şey vaad olunmaktadır: Mağfiret ve iyiliğin çokluğu.

7- Buradaki ayette: "Biz de üzerlerine gökten bir azap indirdik." buyuru-lurken, Bakara sûresinde: "Zulmedenler üzerine indirdik" buyurulmuştur. "İnzal" (indirmek)

kelimesinde çokluk manası yokken, "irsal" (göndermek) kelimesinde bu mana vardır. Sanki Allahu Teâlâ, az azabı indirmekle başlamış, sonra onu çoğaltmıştır.

8- Buradaki ayette "zulümlerinden ötürü" buyrulurken, oradaki ayette: "fisklarından ötürü" buyurulmuştur. Bu, onlarda iki vasfın da olduğuna işaret eder. Onlar, kendi nefislerine zulmetmişlerdi, fâsık idiler, Allah'ın taatından çıkmışlardı. Sonra orada zikredilen zulümde başkasına düşmanlık manası vardır, fiskta ise dinden çıkış manası vardır.

Burada: "İçlerinden o zulmedenler, kendilerine söylenen sözü başka bir şeyle değiştirdiler" ayetinde, "içlerinden" kelimesi eklenmiştir. Oradaki ayette bu yoktur. Bu ek, açıklamayı pekiştirmek içindir. Tebdilin manası, onlar, ictihad ve te'vil söz konusu olmaksızın, söz ve işleriyle muhalefet ettiler, demektir.

Ayetin genel manası: Allahu Teâlâ, Peygamber efendimizin çağdaşı olan İsrailoğulları'na seleflerinin yaptıklarını hatırlatmaktadır. Onlar, seleflerinin yaptıklarına rıza gösterdikleri için, onlar gibi kınanıyor. Allah onlara, Kudüs'e veya başka bir şehire, Allah'tan günahlarını mağfiret etmesini istiyerek, Allah'a huşu ve hudulannı arzederek girmelerini emretti. Allah onlara iki şey va-adetti: Günahlarını bağışlamak, iyiliği artırmak. Fakat, isyan ve nankörlük tabiatına sahip yahudiler, ilahî emre karşı nankörlükte bulundular. Söz ve fiilleriyle Allah'a muhalefet ettiler. "Hittatün" yerine, "habetün fi şa'retin" dediler. [\[86\]](#)

Cumartesi Günü Balık Avlamak İçin Yahudilerin Düşündükleri Hile, Emre Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması

163. Onlara deniz kıyısındaki o kasabayı sor. Hani onlar, Cumartesi gününde haddi aşmışlardı. Çünkü Cumartesi tatili yaptıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyor, Cumartesi tatili yapmadıkları gün ise gelmiyordu. İşte biz itaattan çıkmakta olduklarından dolayı kendilerini böylece imtihan ediyorduk.

164. Hani içlerinden bir ümmet (topluluk): "Allah'ın kendilerini helak edeceği veya çetin bir azabla cezalandıracağı bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dediği zaman, onlar: "Rabbinize özür için. Umulur ki sakınırlar" demişlerdi.

165. Ne zaman ki onlar kendilerine yapılan öğütleri unuttular. Biz de onları,

kötülükten alıkoymakta sebat edenleri kurtuluşa erdirdik. Zulmedenleri de, yapageldikleri fiskları yüzünden şiddetli bir azabla yakaladık.

166. Bu suretle onlar serkeşlik ederek alıkondukları şeyleri yapmakta ısrar edince, kendilerine: "Hor ve zelil maymunlar olun" dedik.

Olayın Özeti:

Rivayet olunduğuna göre, Yahudiler de bizim gibi Cuma günü ile emrolunmuşlardı. Fakat onlar, onu terkederek, cumartesi gününü seçtiler. Bu sebeple, o günle imtihan olunmuşlardır. O gün avlanmaları, kendilerine yasaklandı. O güne saygılı davranmakla emrolundular. Cumartesi günü balıklar sürü ile geliyorlardı. O kadar çoktular ki, onların çokluğundan adeta su görünmüyordu. Cumartesi günü dışındaysa, hiç balık gelmiyordu. Bu durum bir süre böyle devam etti. Sonra İblis geldi ve onlara şöyle dedi: "Siz, Cumartesi günü onları yakalamaktan yasaklandınız. Havuzlar yapın, cumartesi günü balıkları oraya doğru sürersiniz. Onlar oradan çıkamaz ve siz de pazar günü avlarsınız". İçlerinden birisi, bir balık yakaladı. Sahildeki bir ağaca kuyruğundan ipe bağladı, suya saldı. Sonra pazar günü onu çıkarıp kızarttı. Bunun üzerine komşusu balığın kokusunu aldı, ateş yaktığı yere geldi ve: "Allah'ın yasağını çiğniyorsun. Allah sana azap edecektir" dedi. Fakat o adam, Allah'ın azap etmediğini görünce, bir sonraki cumartesi, iki balık yakaladı. Diğer insanlar, hemen azap gelmediğini görünce, onlar da balık avladılar ve yediler. Sayıları yaklaşık yetmiş bin kişiydi. Şehir halkı üçe ayrıldı: Üçte biri onları nehyetti. Sayıları on iki bin civarındaydı. Üçte biri; "Söz dinlemeyen bir kavme niçin nasihat ediyorsunuz?" dedi. Üçte biri de hata işleyenlerin kendileriydi.

Haddi aşanlar, durumlarından vazgeçmeyince, müslümanlar onlara: "Biz sizinle beraber yaşayamayız" dediler. Bir duvarla şehri ikiye böldüler. Müslümanların bir kapısı, haddi aşanların da bir kapısı vardı. Hz. Davud onları lanetledi. Nehyedenler bir gün, oturuyorlardı. Haddi aşanlardan hiç kimse dışarı çıkmadı. Her halde bunlara bir şey oldu, dediler. Baktıklarında, onların maymun olduklarını gördüler. Kapıyı açarak, yanlarına girdiler. Maymunlar, insanlardan kendilerine benzer olanları tanıdılar. İnsanlar ise, maymunlardan kendilerine uygun olanları tanımıyorlardı. Maymun kendi benzerine geliyor, onun elbisesini kokluyor ve ağlıyor kendisine: "Biz seni nehyetmedik mi?" denildiğinde başıyla "evet" işareti yapıyordu. Gençlerin maymun, ihtiyarların domuz olduğu söylenmiştir.

Hasan el-Basrî'den şöyle dediği nakledilmiştir: "Ömürlerini o kadar kötü yediler ki,

onları dünyada rezil rüsvay etti, ahirette de, büyük bir azaba maruz bıraktı. Vallahi bir balık tutup da onu yiyen bir toplumun durumu, Allah katında bir müslümanı öldürenenden daha büyük olamaz. Fakat Allah'ın bir zamanı vardır. Zaman hızla yaklaşmaktadır. [87]

Açıklaması

Ey Muhammedi Senin zamanındaki Yahudilerden, Allah'ın emrine muhalefet eden seleflerinin başlarına geleni sor. Onlar hile yapmalarının, haddi aşmalarının cezalarını feci şekilde çekmişlerdi. Buradaki soru, azarlama içindir. Peygamberimizin çağdaşlarının küfrü, yeni bir şey değil, eskidir. Onların selefleri de, büyük günah işlediler. Allah'ın emirlerine muhalefet ettiler. Onları, sana muhalefetten sakındır ki, atalarının başına gelenler, onların da başına gelmesin.

Deniz sahilinde bulunan o şehir -Kızıldeniz kenarında Medyen ile Tur arasındaki Eyke şehri- halkını onlara sor. Onlar, iş yapmamak ve sırf ibadet etmek gibi düşüncelerle, hürmet ettikleri cumartesi gününde Allah'ın koyduğu sınırları aşmışlar, Allah'ın emir ve tavsiyelerine muhalefet etmişlerdi. Nehye-dildikleri halde o gün balık avlamışlardı. Hürmet edilen cumartesi gününde balıklar çokça geliyordu. Onları avlamak için bir zahmete de katlanılmıyordu. Cumartesi gününün dışındaysa, balıklar gizleniyor, ortaya çıkmıyorlardı. Bunun üzerine onlar da "med" ve "cezir" olayından, yani suların kabarıp alçalmasından yararlanarak avlanmak için havuzlar yapıp hile yoluna başvurdular.

"Med" sırasında sularla beraber balıklarla dolan havuzlar, "cezir" esnasında havuzlarda kalıyorlardı. Böylece onlar da ertesi günü balıkları yakalıyorlardı.

Avlanması yasak günde balıkların ortaya çıkıp, avlanması helâl günde gizlenmeleri şeklindeki imtihanla, biz eskileri imtihan ettiğimiz gibi, çağdaşlarını da imtihan ederiz. Herkese ameline göre muamele ederiz. Allah'ın sünneti şudur: Kendisine itaat edenin dünya işlerini kolaylaştırır, ahirette de sevap verir. Kendisine isyan edeni de, çeşitli belâ ve musibetlere maruz bırakır.

Onlardan masiyetin zuhuru esnasında şehir halkı üçe bölündü: Bir kısmı isyankârları destekliyordu, bir kısmı onlara karşı çıkıp nasihat ediyordu, bir kısmı da nasihatın faydasına inanmadığı için tarafsız kalıyor ve öğüt verenlere şöyle diyordu: "Cenab-ı Allah'ın helak olmalarına ve yok olmalarına hükmettiği bir topluma neden nasihatta bulunuyorsunuz? Biliyorsunuz ki, Allah onları helak edecek, dünya ve ahirette

cezalandıracaktır".

Öğüt verenler, onlara şöyle cevap verdiler: "Biz, kötülük karşısında susmakla kendimizi kurtaramayacağımız, görevimizi yaptık diyemeyeceğimiz için onlara öğüt veriyoruz. Onların durumlarını düzeltmelerinden, hakka dönmelerinden ümitsiz değiliz. Belki onlar, içinde buldukları halden sakınırlar, onu terkederler, tevbe ederek Allah'a dönerler. Allah da onların tevbelerini kabul eder, merhamette bulunur.

Onlar kendilerine yapılan öğütleri unutunca, hata işlemeye devam edip nasihat kabul etmeyince, onları kötülükten alıkoymaya çalışanları kurtardık. Onlar öğüt veren, kınayan kimselerdi. Ancak birinci grup daha güçlüydü. Çünkü onlar, hem sözle, hem de fiilen kötülüğe engel olmaya çalışıyorlardı. Onun için Kur'an, nehyedenlerin kurtulduğunu açıkça zikretmiştir. İkinci grup ise, sadece kalple inkâr etmişler, onun için Kur'an bunlardan söz etmemiştir. Çünkü onlar, öğülmeye lâyık değillerdir. Bir günah işlemedikleri için de kötülenme-mişlerdir.

Biz, günah işleyen zalimleri şiddetli bir azapla cezalandırdık. Nehyolun-dukları şeyi terketmeyip öğüt verenlerin nasihatini dinlemedikleri için, Allah onları zelil, hakir maymunlar yaptı. İnsanların reddettiği kimseler oldular. Bu, dünya azabı. Ahiret azabı ise daha şiddetli ve kalıcı olacaktır.

Cumhurun görüşüne göre, sadece balık avladıklarından değil, ama emirlere karşı çıktıklarından ve isyanda devam ettiklerinden dolayı gerçekten maymunlara çevrildiler. Bugünkü maymunlar onların neslinden midir, yoksa onlar helak olup nesilleri kesildi mi? Ayette, bu hususta kesin bir işaret yoktur.

Mücahid şöyle demiştir: Bu, onlar suçlan sebebiyle, kötü tabiatlı, şer ve if-sad bakımından tıpkı maymun gibi oldular, demektir.

Tercih edilen görüş, şöyle diyen bilginlerin görüşüdür: Susanlar, kurtuldular.. İbni Abbas da bu görüşte olan İkrime'nin görüşüne katılmıştır. İbni Eesir de, bu görüşü benimsemiş ve şöyle demiştir: Bu, onlar helak oldular, demekten daha uygundur. Çünkü daha sonra onların halleri ortaya çıkmıştır. [\[88\]](#)

Dağın Yahudiler Üzerine Kaldırılması, Kıyamete Kadar Zillete Duçar Edilmeleri, Yeryüzüne Dağıtılmaları Ve Salihlerin İstisna Edilmesi

167. O vakit Rabbin onlara, kıyamet gününe kadar üzerlerine, kendilerini en kötü azaba duçar edecek kimseler göndereceğini bildirdi. Şüphesiz Rabbin, cezayı çabuklaştırandır. Ve muhakkak ki O, mağfiret ve rahmet edicidir.

168. Onları paramparça ümmetler olarak yeryüzünde dağıttık. Onlardan kimi salihlerden, kimi de bunlardan aşağı oldular. Onları hem iyiliklerle, hem de kötülüklerle imtihana çektik. Ta ki dönsünler.

169. Onlardan sonra kötü kimseler gelip onların yerine geçmiştir. Kitaba da vâris oldular. Bu dünyanın geçici me-taim alırlar: "Biz ileride mağfiret olunuruz" derler. Kendilerine ona benzer kir me*a gelirse, onu da alırlar. Allah'a karşı haktan başkasını söylemeyecek-

lerine dair kendilerinden o kitabın teminatı alınmadı mı? Halbuki onda, olanı durmadan okumuşlardı da. Halbuki ahiret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâla aklınızı başınıza almayacak mısınız?

170. Bir de Kitab'a sınıksız sarılanlar ve namazı dosdoğru kılanlar (için hayırdır). Şüphesiz biz, salihlerin mükâfatını zayi etmeyiz.

171. Biz, bir zaman dağı üzerlerine sanki bir gölgelikmiş gibi çekip kaldırmıştık da, üstlerine düşecek sanmışlardı. "Size verdiğimizizi, azim ve kuvvetle alın. Onda olanı düşünün. Olur ki iuüttakilerden olursunuz" (demiştik).

Açıklaması

Ey Muhammed! Hani o zamanı hatırla ki, Rabbin yahudilerin seleflerine, peygamberlerinin diliyle, kıyamete kadar onların başına, onlara şiddetli azabı tattıracak, onlara zillet ve horluk verecek, onlardan cizye alacak, mülklerini dağıtacak, topluluklarını perişan edecek kimseleri musallat edeceğini bildirmişti.

Şüphesiz Rabbin, kendisine isyan edenlere ve şeriatına muhalif davrananlara çabuk ceza vericidir. Tevbe edip kendine dönenlere de çok merhamet ve mağfiret edicidir.

Ayetin işaret ettiği husus gerçekleşti: Çünkü, Musa (a.s.) onlara ilk haraç koyandır. Sonra sırasıyla Yunanlılar, Keşdânîler, Keldânîler, Babilliler, Hıristiyan Rumlar,

müslümanlar, onları kahr u perişan etmişler, onlardan cizye ve haraç almışlardır. Son asırda ise Almanlar, Hitler başkanlığında onlardan intikam almışlar, bir kısmını öldürmüşler, bir kısmını da darmadağın etmişlerdir.

İsra sûresi 4-8. ayetlerinde de İsrailoğulları'nın defalarca fesat çıkardıkları, bu yüzden de kendilerine daha güçlüler musallat kılınıp rezil ve rüsvay edildikleri zikredilmiş, siz yine fesat çıkarırsanız, biz de sizi yine zelil ve rüsvay ederiz, denilmiştir.

Yahudilerin Filistin'de bugünkü durumlarına gelince; bu, geçici bir durumdur. Cenab-ı Hakk'ın vaadine ve kelâmına güvenimiz tamdır.

İşte bu, yahudilerin tekrar tekrar yaptıkları isyanlara ve Allah'ın hükümlerine karşı gelmelerine karşılık verilen birinci cezadır. Bu, yüce Allah'ın onları zelil kılmak ve onlara azab etmek için başka milletleri üzerlerine musallat etmesidir.

İkinci ceza, onların fırkalara ayrılmaları, dünyanın dört bir tarafına fırkalar halinde dağıtılmalarıdır. İçlerinde iyileri de vardır, kötülerini de. İyileri, Hz. Musa (a.s.)'dan sonra gelen peygamberlere ve Muhammed (a.s.)'e inananlar, ahireti dünyaya tercih edenlerdir. Bunlar, cumartesi gününde haddi aşmaktan meneden ve müslüman olan Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarıdır. İyi olmayanlar ise; haksız yere peygamberlerini öldüren fâsıklar, fâcirler ve kâfirlerdir. Yalana kulak verenler, Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmedip ilâhî ahkâmı değiştirmekle rüşvet alanlar, faiz yiyenlerdir. Onlarda hayır ve iyilikten eser yoktur. Onlar kâfir ve fâsıktırlar.

Allah, her iki gruba da, başkalarına yaptığı gibi yapar. Nimetlerle ve cezalarla imtihan eder. Belki günahlarından dönerler, nimetlere şükrederler ve sıkıntılara sabrederler diye.

Sonra, seleflerinden miras aldıkları Tevrat'taki hükümleri kabul edenler, onları okuyan ve onları bilen bir nesil geldi. Bunlar Resulullah (s.a.) zamanında yaşıyorlardı. Fakat bunlar, onu terkettiler, dünyayı, dünya metânını ve zine-tini tercih ettiler. Dünya malı toplamak için koşuşturdular. Helâl veya haram olduğuna aldırmaz etmediler. Gayr-ı meşru imiş, rüşvetmiş önemsemediler. Hüküm verirken haktan ayrılınyormuş, dinden sapılınyormuş, buna dikkat etmediler. Allah'ın kendilerini mağfiret edeceğini, işlerinden ve günahlarından dolayı sorguya çekmeyeceğini zannettiler. Şöyle diyorlardı: "Biz Allah'ın çocukları ve dostları, peygamberlerinin sülaleleriyiz". Onlar günah işliyorlar, günaha ısrar ediyorlar, helâla haram karıştırmaktan çekinmiyorlardı. Allah'ın mağfiret vaadinin günahlarından büsbütün tevbe edenlere ait olduğunu bildikleri halde, bir dünya metânı gelirse, utanmadan, sıkılmadan onu alıyorlardı.

Nitekim Allahu Teâlâ, şu sözünü onları bu davranışlarını reddetmektedir: "Kitap üzerine onlardan söz alınmamış mıydı?" Yani, Allah onların bu yaptığını iyi görmemektedir: Çünkü Allah, onlardan Allah'a karşı haktan başkasını söylememeleri için

ahd ve misak almıştı. Ne yüzle, ısrarla yaptıkları ve tevbe etmedikleri günahlarının mağfiret olunmasını Allah'tan umuyordu? Tevrat'ta şöyle deniyordu: Kim büyük bir günah işlerse, o ancak tevbe ile mağfiret olunur. Kendilerinden alınan sözlerden bazıları şunlardı: Onlar insanlara hakkı açıklayacaklar ve onu gizlemeyecekler, sözleri tahrif etmeyecekler, rüşvet almak için ilahî hükümleri değiştirmeyeceklerdi. Onlar da, Tevrat'ı okumuşlar, onun içindeki bâtil yollarla başkalarının malını yemenin ve Allah'a yalan söylemenin haram oluşu gibi hükümlerini anlamışlardı.

Sonra Allah, sevabının bolluğu hususunda onları teşvik etmiş, şiddetli azabından da onları sakındırarak şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki, ahiret yurdu ve ondaki ebedî nimetler, masiyetlerden ve haramlardan sakınan, nefislerinin arzularına uymayı terkeden ve Rablerinin itaatına yönelenler için rüşvet gibi gayr-i meşru yollarla alman fani dünya metaindan daha hayırlıdır, bunu düşünmez misiniz?

Özetle, Ahiret yurdu, o hakir metâdan daha hayırlıdır. Burada şu hususa işaret vardır. Dünya metama tama, İsrailoğullarını ifsad eden tek şeydir. İşte bunda, dünya hayatını ahiret hayatına tercih eden müslümanlar için bir ibret vardır.

Sonra Allahu Teâlâ, peygamberi Muhammed (s.a.)'e tabi olmaya ileten Ki-tabı'na sarılanları övmüş: "Kitaba sımsıkı sarılanlar" buyurmuştur. Yani ilâhî kitabın emirlerine sımsıkı sarılanlar, onun metoduna uyanlar, yasakladığı şeyleri terkedenler ve namazı kılanlar.. Cenab-ı Hak, kitab her türlü ibadeti içine aldığı halde, bir de özellikle namazı zikrediyor. Bunu, onun derecesinin yüksekliğini, imandan sonra ibadetlerin en büyüğü, dinin direği ve küfürle imam birbirinden ayırdeden bir alamet olduğunu açıklamak için andı.

Şüphesiz biz, ıslah etmeye çalışanların ecirlerini de zayi etmeyiz. Çünkü ıslah ediciler, kitaba sımsıkı sarılanların manası içindedir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Gerçekten iman edip de güzel amellerde bulunanlar ise; şüphesiz biz iyi amel edenin mükâfatını zayi etmeyiz" (Kehf, 18/30).

Yüce Allah İsrailoğulları'nın dinlerinin hükümlerine muhalefetlerini açıkladıktan sonra, Kitab'ın onlara ilk indiriliş anındaki hallerini hatırlatarak: "Biz, bir zaman dağı üzerlerine sanki bir gölgelikmiş gibi çekip kaldırmıştık da üstlerine düşecek sanmışlardı" buyurdu. Yani, hatırla ey Rasûlüm! Hani Tur dağına biz onların üzerine kaldırmıştık. Bu hususa başka ayetlerde de işaret olunur: "Tur'u da üstünüze kaldırdık" (Bakara, 2/63). "Tur'u üzerlerine kaldırdık" (Nisa, 4/154).

Onlar ağır hükümler taşıdığından dolayı Tevrat'ı kabul etmekten geri durunca, dağ adeta üzerlerine çökecek bir tavan gibi oldu. Buna kesinlikle inandılar. Biz onlara şöyle dedik: Size vermiş olduğumuz ilâhî hükümleri ciddiyetle ve meşakkat ihtimalini kabullenerek alın. Onda bulunan emir ve yasakları hatırlayın ve unutmayın. Yahut onda

sayılan sevap ve cezayı hatırlayın da büyük sevabı isteyin, şiddetli cezadan korkun. Takvanın kalblerinizde yerleşmesi, amellerinizin din ile uyum sağlaması için böyle yapın. Bunda sizin için kurtuluş vardır. Yahut içinde bulunduğunuz durumdan sakının. Çünkü dini ayakta tutma hususundaki azim, nefisleri temizler ve ahlâkı güzelleştirir. Dine saygının küçümsendiği hallerde de, nefisler şehvetlere uymaya teşvik eder. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Onu temizleyen kişi, muhakkak felah bulmuştur. Onu örten kimse de muhakkak ziyana uğramıştır" (Şems, 91/9-10). [\[89\]](#)

İnsandan Alınan Genel Söz

172. Hani Rabbin, Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini alıp onları nefislerine şahit tutup: "Ben sizin Rab-biniz değil miyim?" demişti. Onlar da: "Evet, şahit olduk" demişlerdi. Bu, kıyamet günü: "Bizim bundan haberimiz yoktu" dememeniz içindi.

173. Yahut: "Daha önce sadece atalarımız Allah'a şirk koşmuşlardı. Biz de onların ardından gelen bir kuşaktık. Şimdi o bâtılı kuranların işlediği yüzünden bizi helak mi edeceksin?" dememeniz içindi.

174. İşte biz ayetleri böyle açıklarız. Olur ki dönerler.

Açıklaması

Ey Muhammedi İnsanlara, Allah'ın bütün insanlardan aldığı o misakı hatırlat. O misak, Allah'ın onların Rabbi ve meliki olduğu, ondan başka hiçbir ilâh olmadığı itirafını içine alıyordu. O zaman Rabbin ayette geçtiği gibi, Ade-moğulların sırtlarından zürriyetlerini, yahut sülalelerini çıkardı. Onları tev-hid ve İslâm fitratı üzere yarattı.

Bu zürriyetlerden her birine vahy ve tebliğ sözüyle değil, irade ve tekvin sözüyle: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? diye sorarak, onlardan da hal lisaniyla: Evet sen, bizim ibadete lââyık tek Rabbimizsin diyerek, kendilerine karşı şe-hadet aldı.

Bu şahid tutmanın sebebi, eğer şirk koşarlarsa, kıyamet gününde; "Bizim tevhidten haberimiz yoktu. Bizi hiç kimse uyardı" şeklinde mazeret ileri sürmemeleri içindir. Artık, Allah'ın birliğine deliller ileri sürüldükten ve Allah'ın birliğine inanacak fitratta yaratıldıktan sonra, aklınız varsa, sizin hiçbir özrünüz olamaz.

İnsanların Allah'ın birliğini kabul edecek kabiliyette yaratıldığı, başka bir ayette de ifade olunur: "Sen yüzünü hanif olarak dine dosdoğru çevir. İnsanların üzerine yaratıldığı Allah'ın fitratına" (Rûm, 30/30) Sahîhayn'da Ebû Hüreyre'den rivayet olunan hadis-i şerifte Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her doğan, fitrat üzere doğar". Bir rivayette de: "Her doğan, bu din üzere doğar. Anne babası onu Yahudi, Hıristiyan yahut mecusi yapar".

Sahih-i Müslim'de, İyâd b. Himâr'dan Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: "Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: Şüphesiz ben, kullarımı müslüman kimseler olarak yarattım. Onlara şeytanlar geldi ve dinlerinden uzaklaştırdılar. Benim helâl kıldığımı, haram kıldılar.."

Âlimler: "Hani Rabbin, Ademoğullarının sırtlarından zürriyetlerini alıp..." ayetinin tefsiri konusunda iki görüşe ayrılmışlardır. Selefin görüşüne uyan müfessirler şöyle demişlerdir: Allah, Adem'i yarattı ve onun sırtından zürriye-tini zerrelere halinde yarattı, onları diriltti. Akıl ve idrak verdi. O sözü ve cevaplarını onlara ilham etti. Onlardan, kendisinin onların Rabbi olduğu ahdini aldı, onlar da bunu ikrar ettiler. Bu mana, birçok yollardan -bunların bir kısmı zaaf ve inkıtadan uzak değildir- Peygamber (s.a.)'den rivayet olunmuştur. Buna bir kısım sahabe de inanır. [\[90\]](#)

Sonraki alimler ise şöyle demişlerdir: Bu temsil, mecaz ve istiare kabilinden bir şey olup soru cevap diye bir şey yoktur. Allahu Teâlâ, birliğine ve Rabli-ğine işaret eden birçok kevnî deliller koymuştur. Onların akılları ve gözleri de buna şehâdet eder. Adeta O, insanlara: Benim Rab olduğumu, benden başka hiçbir ilâh olmadığını ikrar edin, demiş, onları kendilerine şahit tutmuş ve onlara, ben sizin Rabbiniz değil miyim, diye sormuş, onlar da evet demişlerdir. Bu, Zemahşerî, Ebû Hayyân, Ebu's-Suud ve Beyzâvî'nin benimsediği görüştür. Râzî de bunun hakkında: "Asla eleştirilemez" demiştir.

İbni Kesir, hadisleri değerlendirerek şöyle der: Bu hadisler, yüce Allah'ın Adem'in zürriyetini, onun sulbünden çıkardığına, cennetliklerle cehennemlikleri ayırdığına işaret eder. Onların Rabbi olduğu konusunda kendilerine şahitlik ettirmesi, ancak İbni Abbas ve Abdullah b. Amr hadislerinde geçer ki, onlar da merfu değil, mevkuף hadislerdir. O yüzden, selef ve haleften bazıları şöyle demişlerdir: Bu şahit tutmaktan maksat, Ebû Hüreyre ve İyâd b. Himâr el-Mücâ'î hadislerinde geçtiği ve Hasan el-Basrî'nin de bu şekilde açıkladığı gibi, insanların tevhid akidesini kabul edecek fitratta yaratılmalarıdır.

Derler ki: Bunun için Cenab-ı Hak: "Rabbin, Ademoğullarının sırtlarından zürriyetlerini alıp..." buyurdu. Âdem'den Âdem'in sırtından demedi. Bu, onların soyunu, nesil nesil kıldı demektir. Sonra Cenab-ı Hak: "Onları nefislerine şahit tutup: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" buyurmuştu. Onlar da: "Evet, demişlerdi" buyurdu. Yani, onları buna şahitlik eden kimseler olarak yarattı. Onlar bunu halleriyle ve sözleriyle söylediler. Şehadet bazan sözle, bazan da halle olur: "Müşriklerin, kendi küfürlerine şahit olup dururken Allah'ın meşadlerini imar etmeleri yaraşmaz". (Tevbe, 9/17). Yani onların hali, bu hususta kendi aleyhlerine şahittir. Onlar bunu söyleyecek kimseler değildir. Allahu Teâlâ'nın şu ayeti de bunu ifade eder: 'Ve muhakkak o, buna şahittir" (Âdiyat, 100/7).

Ayetten, Allahu Teâlâ'nın, insanları tevhide ikrar edecek fitratta yarattığı murad olunmaktadır. Onun için Cenab-ı Hak onların: Kıyamet gününde biz de tevhid inancından gafildik, bu hususta uyanmadık, yahut babalarımız müşrikti, dememeleri için bunu yaptığını belirtmiştir.

Ben de bu görüşe meyyalim.

"Yahut: "Daha önce sadece atalarımız Allah'a şirk koşmuşlardı" Yani, bu şahit tutmanın sebebi, onların kıyamet gününde, tevhidden haberdar olmadıkları, yahut babalarını taklit ettikleri mazeretini ileri sürmemeleri içindir. Onların sözü, babalarımız bizden önce şirk koştular. Biz de onlara tabi olduk, onların şirklerinin bâtil olduğunu bilmiyorduk. Biz onlara hüsnü zan besleyerek, amellerinde ve inançlarında onları taklit ettik, tevhide bulamadık sözleriydi.

Bizi azapla helak mı edeceksin ve bâtil iş yapan babalarımızın yaptıkları sebebiyle bizi hesaba mı çekeceksin? Fakat Allah onların özrünü asla kabul etmez! Çünkü , itikad ve dinin asıllarında taklit caiz değildir.

Açık ve belîğ olan bu misakı açıkladığımız gibi, insanlara delil olabilecek ayetleri de açıklarız ki, onlar böylece akıl ve basiretle düşünsünler. Umulur ki onlar şirklerinden, cehaletlerinden ve babalarını, dedelerini taklitten dönerler. [\[91\]](#)

Bel'am Bin Bâûra Gibi Sapık Yalancılardan Kıssası

175- Sen onlara ayetlerimizi verdiğimiz o kimsenin haberini oku. O, bunlardan sıyrılıp çıkmış, derken şeytan onu peşine takmış da azgınlardan olmuştu.

176- Eğer biz dileseydik onu bunlar sebebiyle yükseltirdik. Fakat o yere mihlandı ve hevasına uydu. Artık onun durumu o köpeğin durumuna benzer ki, üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, kendi haline bıraksan da dilini uzatıp solur. İşte ayetlerimizi yalanlayan toplulukların hali budur. Artık sen kıssayı anlat. Belki iyice düşünürler.

177- Ayetlerimizi yalanlayarak kendilerine zulmetmekte olanların hali ne kötüdür.

Açıklaması

Ey Peygamber! Ayetlerimizi kendisine öğrettiğimiz, fakat önemsemeyerek onlarla amel etmeyen, onlardan uzak kalan, kendisine şeytana arkadaş olduğu, vesvese verdiği, onu dinlediği, dünyaya meyli, hevasına ve şeytana uyduğundan dolayı kâfir sapıklardan olduğu o kimsenin haberini yahudilere oku.

O, İsrailoğulları içinden bir âlimdi. Kenanîlerden olduğu da söylenmiştir. İbni Abbas'tan onun Yemenli Bel'am b. Bâûrâ olduğu, kendisine Allah'ın kitaplarından bir kısmının ilminin verildiği, fakat onlardan uzaklaştığı, Allah'ın ayetlerini inkâr ettiği rivayet olunmuştur.

Musa (a.s.), o adamın içinde bulunduğu şehre gitti ve oranın kâfir olan halkıyla savaştı. O şehir halkı, o adamdan, Musa ve kavmi aleyhine dua etmesini istedi. Duası makbul kimseydi. İsm-i A'zam'ı biliyordu. İlk anda dua etmekten sakındı. İsrarla istediler, bunun üzerine o da, onun aleyhine dua etti. Duası kabul olundu, onun duası sebebiyle Musa ve İsrailoğulları çöle düştü. [\[92\]](#) Malik b. Dinar şöyle demiştir: O adam, İsrailoğulları âlimlerindendi. Duası makbul bir kimseydi. Musibet anlarında ona müracaat ederlerdi. Allah'ın peygamberi Musa (a.s.), onu Allah'a davet etmek üzere Medyen kiralına gönderdi. Medyen kiralı ona bir miktar arazi verdi. Bunun üzerine o da Musa (a.s.)'m dinini bırakarak, kiralın dinine tabi oldu. [\[93\]](#)

Eğer biz dileseydik, onu bunlar sebebiyle yükseltirdik. Ona, onu hidayete ve ayetlerle amele muvaffak kılmak suretiyle, iyi âlimlerin derecelerinden büyük bir derece verirdik.

Fakat o, dünyaya meyletti. Onu istedi, onun lezzetlerine önem verdi, hevasına uydu. Gayretini ahiret nimetine yöneltmedi. Ayetlerimiz üzerinde durmadı, Ruhî kemâl merdiveninde yükselmedi. Allah'ın kendisine olan nimetine hürmet etmedi.

Zillet, hakirlik ve alçaklıkta onun durumu, kovulup taşlansa da, kovulma-yıp kendi haline bırakılsa da, soluyan köpek gibi oldu. Bu hal, köpeğin en kötü halidir. İşte Allah'ın ayetlerini bilmekten uzaklaşan o kimsenin hali de böyledir.

Bu garip hal, Allah'ın ayetlerini yalanlayan, onlara karşı kibirlenen, o yüzden kendilerine öğüdün fayda vermediği kimselerin halidir. Onlar, Resulullah'm sıfatını Tevrat'ta okuyan, onun gelmesinin yakın olduğunu insanlara müjdeleyen, ondan yardım uman, onunla fetih bekleyen, fakat Peygamber (s.a.)'in gelmesinden sonra da onu inkâr eden yahudilerdir.

Ey Peygamber! İşte ayetlerimizi yalanlayan kimselerin haline benzeyen o adamın kıssalarını anlat. Belki de, Bel'am'ın halini ve Allah'ın ona olan nimetini -Allah ona ism-i a'zamı öğretmişti de ism-i a'zamla istendiğinde Allah, onu verir, dua edildiğinde o duaya icabet ederdi- Rabbine itaat yolunda kullanmayı-ş, aksine Allah ordusu aleyhine dua etmesi sebebiyle, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıp sapıklığa düşürdüğünü bilen İsrailoğulları düşünürler de, onun gibi olmaktan sakınırlar. Çünkü Allah, onlara Muhammed (s.a.)'in sıfatını bildirdi. Dolayısıyla onlar, herkesten daha çok ona uymak, yardım etmek, ona destek olmak zorundadırlar.

Allah'ın ayetlerini yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür. Allah'ın ayetleri hakkında düşünüp taşınmaktan yüz çevirenlerin, yemek içmek ve şehvetten başka düşünceleri olmayan köpeklere benzemeleri ne kötü bir sıfattır. Onlar bu yüz çevirmeleriyle, yalanlarıyla kendi kendilerine zulmettiler. Onlara Allah zulmetmedi.

Bu kötü örnek sünnette de geçer. Sahih'de ve Kütüb-ü Sitte'de İbni Ab-bas'tan Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu kaydedilmiştir: "Bizim kötü örneğimiz yok: Hibesine dönen, kusmuğuna dönen köpek gibidir."^[94]

Hidayet Ve Sapıklık Sebepleri

178- Allah kime hidayet verirse, o, doğru yolu bulmuştur ve kimi de saptırır-sa, onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.

179- Andolsun ki biz, cin ve ins'ten birçoğunu cehennem için yaratmışızdır.

Onların kalbleri vardır, fakat bunlarla idrak etmezler. Gözleri vardır, fakat onunla

görmezler, kulakları vardır, kat onunla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha sapıktırlar. Onlar, gafil olanların ta kendile-

ridir.

Açıklaması

Allah kimi, aklını ve duygularını kullanarak imana, hayra şeriat ve Kur'an'a uymaya başarılı kılsa, o gerçekten hakkı bulur. Kimi de başarılı kılmaz, rezil ederse, aklını ve duygularını kevnî ve serî ayetleri anlamak için kullanmaması sebebiyle hayra ve Kur'an'a uymaya hidâyet buyurmazsa, o ziyandadır, hidayetden uzaktır, dünya ve ahirette kaybedendir.

İlâhî hidayet tek, sapıklık ise birçok türde olduğu için, Cenab-ı Hak, tekil olarak "hidayeti bulan", çoğul olarak "hüsrana uğrayanlar" buyuruyor.

Sonra Allahu Teâlâ, sapıklara nisbetle genel olan şeyi açıklayarak: "An-dolsun ki biz, cin ve insten birçoğunu cehennem için yaratmışızdır" buyuruyor. Yani Allahu Teâlâ, cehenneme ve cennete girmeyi hak edecek ameller yapmaya müsait cin ve insanlardan birçok kimse yarattığını yeminle ifade ediyor. Nitekim Cenab-ı Hak, iki fırkanın sonunu açıklarken şöyle buyurur: "Bir kısmı cennette ve bir kısmı da cehennemdedir" (Şuarâ, 42/7) Kıyamet günündeki akıbetlerini açıklarken de şöyle buyurur: "Onlardan bir kısmı bedbaht, bir kısmı da bahtiyardır" (Hûd, 11/105).

Cehennemliklerin cehenneme girmeyi hak edişlerinin sebepleri: İmanın hakikatına ulaşmak için, dünya ve ahiret saadetinin lezzetini anlamak ve hayrın Allah'ın emrettiği, şerrin de nehyettiği şeylerde olduğunu kavramak için akıllarını sağlam bir şekilde kullanmamalarıdır. Onların meselelere bakışları zahiridir: "Dünya hayatından sadece dış yüzü bilirler. Ahiretten ise tamamen habersizdirler" (Rûm, 30/7) Onlar, anlamayan kimse gibidirler. Çünkü onlar, dikkatli ve anlayışlı kalblerinden faydalanamazlar, sevabı düşünmezler, cezadan korkmazlar.

Yine onlar kendilerini mutluluğa ileten Allah'ın kevnî ve Kur'an'î ayetlerine ibret gözüyle bakmazlar. Allah'ın peygamberlerine indirdiği ayetlerine kulak verip ibretle dinlemezler. Tarihî olayları, geçmiş ümmetlerin haberlerini dinlemezler. Allah'ın hidayetinden ve peygamberlerin irşadından yüz çevirmeleri sebebiyle akıbetlerinin nasıl olduğunu duymazlar. Burada söz konusu olan duymamak ve görmemek, duyu organlarının

duyup görmemesi olmayıp, hidayeti görmemek, öğütleri dinlememektir.

Şu ayetler de, bunun benzeri olan manayı ifade eder: "Onlardan önce nice kavimleri helak etmemiz -ki onların meskenlerinde gezerler- onları hidayete ulaştırmadı mı? Muhakkak bunda ibretler vardır. İşitmiyorlar mı? Görmezler mi, biz kupkuru yere suyu süreriz de, onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri ekini bitiririz. Hâla görmezler mi" (Secde, 32/26-27).

Akılları ve duyuları olmayan bu kimseler, yemek içmek ve dünya lezzetlerinden yararlanmaktan başka düşünceleri bulunmayan dört ayaklı hayvanlar gibidirler. Hatta onlardan daha sapıktırlar. Çünkü hayvanlar, faydalarına olan şeyleri ister, zararlarına olan şeylerden nefret ederler. Yemede içmede israf etmezler, öbürleri ise, inatlarından kendilerini ateşe atarlar, bütün lezzetlerde aşırı giderler, sevap olana yönelmezler. Hayvanların, faziletler elde etmek için kudretleri yoktur. Fakat insanoğluna, fazilet elde etme kudreti verilmiştir. Bu tip insanlar, Allah'ın ayetlerinden, şuurlarını ve akıllarını yaratılış amaçlarına Yani -duyulanlardan, görülenlerden istifade etmek- uygun olarak kullanmaktan tam bir gaflet içindedirler. İstikbâle bakmayan, sadece dünya hayatına yönelen, ahiret hayatında ebedî kalmayı hak ettirecek çalışmayı terkeden cahil ahmak kimselerdir. Bu manada onların gafleti, düşünmeyi terk, cennet ve cehennemden yüz çevirmek manasına olur.

Akıllı zeki kimseler, ahiret için çalışan, dünya için gerekli şeyleri de ihmal etmeyen kimselerdir: "Allah'ın sana verdiği ile ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsan et. Yeryüzünde de fesad isteme. Çünkü Allah fesad yapanları sevmez" (Kasas, 28/77).^[95]

Allah'ın Güzel İsimleri

180- En güzel isimler Allah'ındır. O hal- de O'na bunlarla dua edin. Onun isim- lerinde eğriliğe sapanları terkedin. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.

Açıklaması

En güzel manaları içine alan bütün isimler, sadece Allah'ındır. Dolayısıyla ya O'nu övmek için: "Allah. Ondan başka ilâh yoktur. Diridir. Kayyumdur" (Bakara, 2/255). "O, öyle Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Gizliyi de, aşikârı da bilendir. O, Rahman'dır. Rahim'dir." (Haşr, 59/24). Ya da ihtiyaçlarının karşılanması için, O'na onlarla dua eder.

Allahu Teâlâ'nın en güzel isimleri doksan dokuzdur. Sahihayn'da, Ebû Hü-reyre (r.a.)'dan, Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur. "Allah'a has doksan dokuz isim vardır. Bu isimleri her kim sayarsa, cennete girer. Allah tektir. Tek şeyleri sever." İsimleri saymak; onları söylemek, ezberlemek ve manalarını düşünmektir. Tirmizî ve Hâkim bu isimleri Velid b. Müslim ve ŞuTse yoluyla rivayet edip; "O tek şeyleri sever" sözünden sonra Esmâ-i Hüs-na'yı şöyle sayar:

Hüvella hülezi lâ ilâhe illâ hû, er-Rahman, er-Rahîm, el-Melik, el-Kuddûs, es-Selâm, el-Mümin, el-Müheymin, el-Aziz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, el-Hâlık, el-Bârî, el-Musavvir, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Vehhâb, er-Rezzâk, el-Fettâh, el-Alim, el-Kâbid, el-Bâsıt, el-Hâfız, er-Râfî', el-Muizz, el-Müzill, es-Semi', el-Ba-sîr, el-Hakem, el-Adl, el-Latif, el-Habir, el-Halim, el-Azim, el-Ğafur, eş-Şekûr, el-Aliyy, el-Kebir, el-Vâsi', el-Hakîm, el-Vedud, el-Mecid, el-Bâis, eş-Şehid, el-Hakk, el-Vekil, el-Kaviyy, el-Metîn, el-Veliyy, el-Hamid, el-Muhsî, el-Mübdî, el-Mu'id, el-Muhyi, el-Mümit, el-Hayy, el-Kayyûm, el-Vâcid, el-Mâcid, el-Vâhid, es-Samed, el-Kâdir, el-Muktedir, el-Mukaddim, el-Muahhir, el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtm, el-Vâlî, el-Müteâli, el-Berr, et-Tevvâb, el-Müntakım, el-Afüvv, er-Rauf, Mâlikü'l-mülk, Zü'l-Celâl-i ve'l-İkrâm, el-Muksit, el-Cami', el-Ganiyy, el-Muğni, el-Mâni, ed-Dârr, en-Nâfi', en-Nûr, el-Hâdî, el-Bedi', el-Bâkî, el-Vâris, er-Reşid, es-Sabûr.

Ayet ve hadisteki isimlerden amaç, hilâfsız olarak isimlendirmektir. Bu isimlerden bir kısmı zatından, bir kısmı sıfatından, bir kısmı fiilin sıfatından dolayı ona verilmiştir. Alimlere göre, bu isimler tevkifidir. Cenab-ı Hakk'a, Kur'an'da ve sünnette olmayan bir isim verilmez, meselâ refik, sehiyy, âkil gibi.

"Onun isimlerinde eğriliğe sapanları terkedin": Yani onun isimlerinde, lafız veya manalarında haktan başka yollara -değiştirmek, yorumlamak, yalanlamak, ya da noksan veya fazla mana vermek veya güzellik vasfına ters mana vermek gibi- meyletmek suretiyle sapan kimseleri terkedin.

Sapma üç türlü olur:

1- Müşriklerin yaptığı gibi değiştirmekle: Nitekim onlar, isimlerin taşıdığı manaların dışına çıkararak, o isimleri putlarına isim verdiler. Lat ismini Allah'tan, Uzza ismini Aziz'den,

Menât ismini Mennân'dan türettiler.

2- Ziyadelik -teşbih- ile: Nitekim Müşebbihe, Allah'ın izin vermediği şeylerle O'nu vasıflandırdılar.

3- Noksanlık -ta'til ile: Nitekim Muattıla, onun vasıflandığı isimleri atarlar. Bazı kimseler de, Allah'a, kendi ismi olmayan isimlerle dua ederler, o isimleri verirler.

İşte bu sebepten bunlar, amellerinin cezasını görecekler ve daha dünyada ahirete gitmeden önce cezalandırılacaklar. [\[96\]](#)

Hidayete Erenler Ve İslâm Davetini Yalanlayanlar

181- Yarattıklarımızdan öyle bir ümmet vardır ki, hakka rehberlik ederler ve adaletle hükmederler.

182- Ayetlerimizi yalanlayanları biz, bilmeyecekleri yönden derece derece helake yaklaştıracamız.

183- Ben onlara mühlet veririm. Muhakkak ki benim yakalamam şiddetlidir.

184- Onlar düşünmediler mi ki, arkadaşlarında hiçbir delilik yoktur. O, ancak apaçık korkutandan başkası değildir.

185- Onlar, göklerin ve yerin hükümranlığına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye ve belki ecellerinin yakın olduğuna hiç bakmazlar mı? Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar?

186- Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletcek olmaz ve O, bunları taşkınlıkları içinde, şaşkın bir halde bırakır.

Açıklaması

Ümmetlerden bir kısmı, sözle ve davranışla hakkı ayakta tutarlar. İnsanları ona çağırır ve hakla amel ederler. Zulüm ve haksızlık yapmadan adaletle hükmederler: Onlar Muhammed ümmetidir. Bunun delili, birçok hadislerde gelen ifadelerdir. O hadislerden bazıları şunlardır:

1- Buharî ve Müslim'in, Sahihayn'da Muaviye b. Ebî Süfyan'dan rivayet ettiklerine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ümmetimden bir taife daima hak üzere bulunur. Kıyamet kopana kadar kendilerini terk eden ve muhalefet eden kimsenin onlara bir zararı dokunmaz".

2- Yarattıklarımızdan öyle bir ümmet vardır ki, hakka rehberlik ederler ve adaletle hükmederler" ayeti hakkında Rebi b. Enes şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ümmetimden, İsa b. Meryem'in ineceği zamana kadar hak üzere olan bir kavim bulunacaktır".

3- İbni Cerir et-Taberi, İbnül-Münzir, Ebu's-Şeyh İbni Hayyan'ın İbn Cü-reyc'den tahririne göre, o şöyle demiştir: Peygamber (s.a.) bize şöyle dedi: "Bu, hakla hükmeden, hakla alıp veren benim ümmetidir".

4- Abd b. Humejd ve İbnü'l-Münzir, bu ayet hakkında Katâde'nin şöyle dediğini tahrir etmişlerdir: Bize ulaşan rivayete göre Peygamber bu ayeti okuduğu zaman şöyle derdi: "Bu, sizin içindir. Sizden önceki kavme de aynısı verilmişti: "Musa'nın kavminden de, hakka yol gösteren ve onunla adalet eden bir ümmet vardı".

5- Ebu's-Şeyh İbni Hayyân, Ali b. Ebî Talib'ten şöyle dediğini tahrir etmiştir: "Bu ümmet 73 fırkaya ayrılarak, bir fırka müstesna hepsi de cehenneme gidecek. Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: 'Yarattıklarımızdan öyle bir ümmet vardır ki, hakka rehberlik ederler ve adaletle hükmederler". İşte bu ümmetten kurtulanlar, bunlardır.

Kısaca: Cenab-ı Hak, Musa (a.s.) kıssasında: "Musa'nın kavminden bir ümmet vardır ki, hakla doğru yolu gösterirler, hakla adalet ederler" dedikten sonra, bu sözü tekrar söyledi. Çoğu müfessirler bunu, İbni Abbas, Katâde, İbni Cüreyc ve daha başkalarından rivayet olunan hadisi delil göstererek, ümmet-i Muhammed'le yorumlamışlardır.

İşte ümmet-i Muhammed'den birinci fırka bunlar.. Sonra Allahü Teâlâ: "Ayetlerimizi yalanlayanları biz, bilmeyecekleri yönden derece derece helake yaklaştıracamız" sözüyle ikinci fırkayı zikrediyor. Yani Kur'an'ı yalanlayanları -Mekkelileri- dalâletleri içinde bırakırız ve onları, yavaş yavaş bilmedikleri yerden azaba yaklaştırırız. Nimetler vermek, rızık ve hayır kapılarını açmak, geçim yollarını kolaylaştırmak suretiyle onları helak edecek şeylere

yaklaştıracadığız. Her günah işleyişlerinde, şımarıklıkları, fesada dalışları, azgınlıklara devam edişleri ve isyan içinde gidişleri artar: "Acaba onlara mal ve evlat olarak verdiklerimizle, onların hayırlarına mı acele ediyoruz sanıyorlar? Aksine onlar fark etmezler" Yine başka ayetlerde Allah şöyle buyuruyor: "Bunlar kendilerine hatırlatılanı unuttunca, üzerlerine her şeyin kapılarını atıktı. Ta ki verilenler yüzünden ferahladılar. O zaman da onları ansızın tutup yakalayıverdik. Artık o anda onlar ümitsiz kalıverdiler. Zulmeden kavmin ardı arkası kesildi. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun." (En'am, 6/44-45). Buhari ve Müslim'de, Ebu Musa'dan şu hadis-i şerifi rivayet ederler: "Allah zalime bir zaman mühlet verir, sonunda bir kere yakaladı mı, artık bir daha onu salıvermez."

Nitekim bu, Bedir, Hendek, Mekke'nin fethi ve diğer savaşlarda hezimete uğrayan Kureyş kfirleri hakkında gerçekleşti. Allah peygamberini onlara üstün kıldı.

Kendisine Kisra'nın hazineleri gtrldğu zaman mer şöyle dedi: "Allah'ım! Birden cezalandınılmayıp mühlet verilenlerden olmaktan sana sığınırım. Çünkü senin şu sözünü duydum: "Bilmeyecekleri cihetten, onları yavaş yavaş helake yaklaştıracadığız."

"Ben onlara mühlet veririm": Onlara süre vereeğim. İçinde buldukları hali uzatacağım. şüphesiz ki benim gizli tedbirim, şiddetli ve kuvvetlidir.

Kısacası nimetlerin, mal mülkün ve rızkın artması, insanın kurtuluşu için bir delil değildir. İstidrac olabilir. Nitekim, aleyhinde hkmolunmak için düşmanın hüküm verilecek yere getirilmesi de bu kabildendir.

Zalim hemen cezalandırılmadığında, buna aldanmamalı. Zulüm ve taşkınlığını arttırıp kendisini tanıtсын diye bırakılır. Sonra o zalim, dünya cezası için, hakimlerin kabzasına düşer, yahut onun başına musibet ve belalar gelir. Sonra Allah onu, şiddetli ahiret azabıyla cezalandırır. İstidrac: Cezalarını arttırarak, onları helake götürecek şeye yavaş yavaş yaklaştırmaktır.

Allahü Tel, ayetlerinden yüz çevirenleri tehdit ettikten sonra, onların şüphelerine cevap vermek üzere: "Onlar düşünmediler mi ki, arkadaşlarında hiçbir delilik yoktur" buyurdu. şu ayetlerimizi yalanlayanlar, arkadaşlarında -Muhammed'de- bir delilik bulunmadığını düşünmediler mi? Onun, işin başından itibaren halini, davetinin ve peygamberliğinin hak olduğunu, hakka çağırdığını bildikleri halde, o bir şair, deli diyorlardı.. "Arkadaşlarında" tabiri onların, onun çocukluk, gençlik, olgunluk zamanındaki ve peygamberlikten sonraki halini tam manasıyla bildiklerini hatırlatmak içindir.

Eğer onlar, asabiyyetten, heva ve heveslerinden uzaklaşarak onun durumunu düşünseler, hakkı bilirler, onun doğruluğunu, deli ve şair olmadığını anlarlar. Kur'an, onların iftiralarını şöyle anlatır:

"Arkadaşınız, bir deli değildir" (Tekvir, 81/22)."De ki: "Ben size ancak bir nasihatla öğüt veriyorum: Ki yalnızca Allah için, ikişer ikişer, birer birer kalkınız, sonra tefekkür ediniz. Ki, arkadaşınızda bir delilik yoktur. O, ancak -şiddetli bir azabın öncesinde- sizin için bir korkutucudur" (Sebe, 34/46)."Yoksa: "Onda delilik var" mı diyorlar? Aksine o, onlara hak ile geldi. Halbuki onların çoğunluğu hakkı hoş görmezler" (Müminûn, 23/70). "Dediler ki: "Ey kendisine Zikr indirilen! Mutlaka sen bir delisin" (Hicr, 15/6). "Ve derlerdi ki: "Biz ilâhlarımızı deli bir şair için mi terk edeceğiz?" (Saffât, 37/36).

Şüphesiz o, bir deli değildir. Nasihat eden bir uyarıcı ve güvenilir bir teb-liğcidir. Davetine inanmadığınız takdirde, başınıza gelecek dünya ve ahiret azabından sizi korkutmaktadır.

Allahu Teâlâ, bu yalanlayanların durumunu anlattıktan sonra şöyle demektedir: Hakkında ve davetini düşünmeden peygamberi yalanladılar mı? Bu suretle onların dikkatini, davet ettiği Allah'ın birliğine inanmaya çevirdi. Gök ve yer alemini düşünmeden peygamberi yalanladılar mı? Gök ve yer aleminde, hikmetli ve ezeli yaratıcının varlığına deliller vardır. Ayette geçen melekût kelimesi, mübalağa sığası olup, büyük mülk demektir. Şu ayetlerimizi yalanlayanlar, Allah'ın mülkünü ve saltanatını, göklerdeki ve yerdeki eşsiz nizamını, küçük büyük her şeyi düşündükleri zaman, doğru ve sağlam düşünüş onları Allah'ın varlığına ve birliğine götürür. Ansızın ölümün geleceğini, yakında öle-bileceklerini düşünmediler mi? Ansızın ecel gelmeden ve ceza inmeden, bakıp görmekte, hakkı aramakta acele etsinler. Allah'ın Rasûlüne itaat etsinler, ona itaata yönelsinler..

Cenab-ı Hakk'ın "Allah'ın yarattığı her şey" sözü, tevhid delillerinin sadece göklerde ve yerde olmadığına; Allah'ın yarattığı ceset ve ruhtan her zerrenin, tevhide eşsiz bir burhan olduğu konusunda uyan mahiyetindedir.

"Ecellerinin yakın olduğu" sözü, düşünmeye büyük bir teşvik, ecellerinin yaklaşmış olup küfür üzere ölüp Allah'ın azabına ve elim cezasına uğramalarından korkutmadır. Kısacası, belki de, ecelleri yaklaşmıştır. Niçin, zaman geçmeden Kur'an'a imana koşmuyorlar. İbni Abbas şöyle demiştir: Ecelin yaklaşmasıyla, Bedir ve Uhud savaşlarını murad etmiştir.

Kur'an'a inanmıyorlarsa, ondan başka hangi söz ve olaya inanacaklar? Muhammed (s.a.)'in Allah katından getirdiği kitabındaki korkutmadan başka hangi korkutmaya iman edecekler? Kur'an'dan başka hangi söz onların iman etmesine daha lâyıktır?

Sonra Allahu Teâlâ "Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola ileticek olmaz ve O bunları taşkınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakıverir" buyuruyor. Peygamber (s.a.)'e imana istidadı ve Kur'an'la ameli kaybeden kimseyi Allah, aşırı zulüm, taşkınlık ve günahı sebebiyle sapıklık içinde bırakır. Allah'tan başka kendisine bir hidayet verici bulamaz.

Bu, Allah'ın onları sapıklığa zorlaması anlamına gelmez. Belki maksat, kalblerinde küfür kökleştiği ve taşkınlıklarında aşırı gittikleri için, kendi ihti-yarlarıyla, onun davet ettiği hidayet ve imanı kaybettiler. Nefisleri, hak davete hazır hale gelmedi, Allah onları yaratmadan önce bu hallerini bildiği için, onları bu tarzda yarattı, böylece sapıklık içinde oldular, demektir. [\[97\]](#)

Kıyametin İlmî Allah Katındadır

187- Sana saatten sorarlar. De ki: "Onun ilmi ancak Rabbimin yanında- <*ır" ^nun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklerde ve yerde ağır basmıştır. O, size ancak ansızın gelir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana onu sorarlar. De ki: "Onun ilmi ancak Allah'ın katındadır. Fakat insanların

Açıklaması

Ey Muhammed! Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar? Başka bir ayette de Yüce Allah: "İnsanlar sana kıyametten sorarlar" (Ahzab, 33/63) buyuruyor. Ayette istikrara işaret eden [ve "kopma" şeklinde çevirdiğimiz] "mürsa" kelimesinin kullanılması, kıyametin kopması; âlemin hareketinin sona ermesine, yerin ömrünün tükenmesine işaretir.

Onlara de ki: Kıyametin ilmi, sadece Allah'a aittir. Yaratıklardan hiç kimse onu bilemez. Onu, belirlenen vaktinde ancak Allah açığa çıkarır. Onu, mu-karreb bir melek, yahut mürsel bir nebî de olsa, hiç kimse bilemez. Nitekim Allah şöyle buyurur: "Kıyameti bilmek Allah'a havale edilir. Onun bilgisi olmadan meyveler kabuklarından çıkmaz" (Fussilet, 41/47). Yine başka bir ayette de şöyle buyurur: "Kıyamet saati hakkındaki bilgi, O'nun yanındadır. Yağmuru O indirir" (Lokman, 31/34). Kıyamet gibi genel saat ve ecel gibi özel saat konusundaki tüm bilgi Allah'ın kendine özgü kıldığı gayb bilgilerindedir. Bu suretle, bilgiden etkilenmeyen sahih bir imtihan ve insanlarda devamlı bir bekleme durumu meydana gelir.

"Rabbimin yanındadır" sözünde Rabba ait olan bir şeyin mahlûka ait olamayacağına, peygamberin görevinin onun gerçekleşeceği konusunda uyarmak olduğuna, insanların bir karışıklık ve rahatsızlık içine girmemeleri için ki zamanını bilseler, rahatsız olurlardı-zamanının bildirilmediğine işaret vardır.

Onun için Allahu Teâlâ: "Göklerde ve yerde ağır basmıştır" buyuruyor. Yani onun ilmi, göktekilere ve yerdekilere gizlidir. Mukarreb meleklerden ve mür-sel nebilerden hiçbiri, onun ne zaman gerçekleşeceğini bilmemektedir. Onun için, ilmi gizli olan her şey, kalbe ağır gelir. Hasen el-Basrî ve diğer bazı âlimlerden rivayet olduğuna göre, onun gelmesi, göklerdekilere ve yerdekilere ağır gelir. Onlar, onun ne zaman vuku bulacağını bilmemekte, daima vukuunu beklemekte, onun vukuundan korkmaktadırlar, demektir.

Allahu Teâlâ, insanlar dünya işleriyle meşgulken, hiç beklemedikleri bir zamanda kıyametin birdenbire ve aniden kopmasını takdir buyurmuştur.

Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmaz. O batıdan doğduğunda, insanlar onu görür ve hepsi de iman ederler. Fakat işte bu, imanın; daha önce iman etmediği veya imanında hayır kazanmadığı için hiçbir nefse fayda vermediği zamandır. Şüphesiz kıyamet kopacaktır. Hem de alım-satım için, satıcı ile müşteri aralarında elbise açacaklar, alış-veriş tamamlanmadan ansızın kıyamet kopacak da, o elbisenin dürülmesi mümkün olmayacaktır. Yine kıyamet, sağmal devesinin sütünü sağıp gelen kişiye sütü içmek nasib olmadan kopacaktır. Yine kişi havuzunu sıvayıp tamir edecek, fakat kıyamet ansızın kopacak da havuzun suyunu kullanmak nasib olmayacak. Kıyamet mutlaka kopacak, hem de yemek yemekte olan kişi lokmasını ağzına götürecektir, kıyamet ansızın koparak yemek nasib olmayacak."

"Sanki sen onu biliyormuşsun gibi, sana onu sorarlar." Sanki sen hep onu soruyormuşsun, zamanına çok önem veriyormuşsun, onu biliyormuşsun gibi.. Onlara şöyle de: Ben onu bilmiyorum. Onun ilmi, göklerin ve yerin gaybını bilen Allah katındadır.

"Onun ilmi Allah katındadır" şeklindeki cevabın, sorudan sonra yeniden tekrarlanması, bir tekrar değil, pekiştirme değildir. Burada Allah lafzı ile ifade olunması, Allahu Teâlâ'nın, kıyametin ne zaman kopacağını sadece kendinin bildiğine işarettir. Yukarıdaki ayette ise, Rab lafzıyla ifade olunması, kıyametin, onun Rabliği ile ilgili işlerden olduğuna tenbih içindir.

"Sanki sen onu biliyormuşsun" sözünün tefsiri hakkında İbni Abbas'ın şöyle dediği naklolunmuştur: O, onların niyetlerini bilmekte, sorularından sevinmektedir. Sanki, seninle onların arasında bir sevgi var. Sanki sen onların bir arkadaşısın. Çünkü onlar, seninle aramızda bir akrabalık var, kıyametin kopma zamanını bize açıkla demişlerdi.

Fakat insanların pek çoğu, sadece Allah'ın, kıyametin vaktini bildiğini, kıyametin bilgisinin O'na ait olduğunu bilmiyorlardı. Onun gizlenmesindeki sırrı, yahut onun vaktini halkın bilmeyiş sebebini ancak az kimse biliyordu. Onlar da Kur'an'a ve Peygamber (s.a.)'in haber verdiği şeylere inanan kimselerdi. Nitekim Buharî ve Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettiği hadiste, Cibril (a.s.)

Efendimize kıyametten sorduğu zaman, o şöyle buyurmuşlardır: "Kendisine sorulan, sorandan daha fazla şey bilmiyor". Yani ben ve sen, bunu bilmemekte aynı durumdayız. Fakat Peygamber (s.a.), kıyametin vukuunun yakın olduğunu söyledi. Nitekim, Tirmizi'nin Enes'ten merfu olarak naklettiği ve sahih dediği hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ben kıyametle yanyana gönderildim." Resulullah, bunu söylerken iki parmağını -şehadet parmağı ile orta parmağını- yanyana getirmiştir.

Razî şöyle der: Kıyametin insanlardan gizli tutulmasının sebebi, hep onun korkusunu taşımaları içindir. Bu hal, insanı itaata daha çok çeker, masiyetten daha çok alıkoyar. [\[98\]](#)

Âlûsî de şöyle der: Yüce Allah, hikmet-i teşriyyesi onu gerektirdiği için kıyametin zamanını gizledi. Çünkü bu, itaata daha çok teşvik edici, masiyetten daha çok men edicidir. Nitekim, insanın eceli de öyledir. [\[99\]](#)

Kadir gecesinin ve icabet saatinin gizlenmesindeki sır da, insanları onu aramaya ve daha uzun süre onun için amel etmeye, istikamet, dua ve ibadet hali üzere kalmaya teşvik etmek içindir. [\[100\]](#)

Bütün İşler Allah'ın Elindedir. Gaybı Bilmek Allah'a Aittir. Peygamberliğin Hakikati

188- De ki: "Ben kendim için, Allah'ın dilediğinden başka, ne bir faydaya, ne de bir%arara Jukiedir değilim Eğer ben gaybı bilseydim, elbette hayrı çoğaltırdım ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben ancak azabın habercisi ve iman edecek bir kavmi müjdeleyici-yim."

Açıklaması

Allahu Teâlâ peygamberine, işleri kendisine havale etmesini, kendisinin gelecek olan gaybı bilmediğini, ancak Allah'ın bildirdiği şeyi bildiğini söylemesini emretmiştir. Nitekim Cenab-ı Hak başka bir ayette şöyle buyurur: "O gaybı bilendir. Kendi gaybına hiçbir kimseyi göstermez. Ancak razı olduğu elçilere gösterir" (Cin, 72/26-27).

Ey peygamber! İnsanlara de ki: Ben, kendim ve başkası için herhangi bir menfaat sağlayamam. Kendimden ve başkasından bir zararı uzaklaştıramam. Ancak Allah'ın dilemesi ve kudreti müstesna. O bana ilham eder ve beni başarılı kılsa olur..

Bu, bir kulluk ifadesidir ve gaybları bilme iddiasından uzak olmayı ifade eder. Gerçekte peygamberlik makamı kıyamet saatini ve daha başka gaybî şeyleri bilmeyi gerektirmez. Gaybı, sadece Allah bilir. Peygamberlik vazifesi, vahyi tebliğ etmek, ta'lim ve irşaddır. Bunun dışındaki şeylerde, peygamber de diğer insanlar gibidir: "De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir beşerim" (Kehf, 18/110).

Eğer gaybı bilseydim, mal gibi yararlı şeyleri edinirdim. Bana kötü şeyler isabet etmezdi. Kötü şeylerden, daha olmadan sakınır, zararlı şeylerden daha gerçekleşmeden çekinirdim. Benim insanlardan üstün bir tarafım yok. Ancak bana Allah'tan korkutmakla ve müjdelemekle ilgili şeyler vahyolunuyor. Ben, korkutmakla ve müjdelemekle vazifelendirilmiş bir kulum. Azaptan korkutucu ve müminlere cennetleri müjdeleyiciyim. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Biz onu (Kur'an'ı) kendi dilinle kolaylaştırdık ki, müttakileri onunla müjdeleyesin, inat edenleri de korkutasın" (Meryem, 19/97).

Müminler için korkutucu ve müjdeleyici oluşum; onlar, korkutmaktan ve müjdelemekten fayda gördükleri içindir. [\[101\]](#)

İlk Yaratılışı Hatırlatma, Tevhidi Ve Kur'an'a Uymayı Emir, Şirkten Nehiy

189- Sizi tek bir candan, bundan da, onda sükûn bulsun diye eşini vareden O'dur. Eşini örtüp bürüyünce, eşi hafif bir yük yüklendi, onu gezdirdi. Nihayet (gebeliği) ağırlaşınca her ikisi de Rableri olan Allah'a şöyle dua ettiler: "Eğer bize salih bir çocuk verirsen, muhakkak ki şükredenlerden oluruz."

190- Onlara yaratılışı tam bir çocuk verince, kendilerine verdiği şeyde Ona ortaklar koşmaya başladılar. Allah, onların ortak koştuklarından yücedir.

191- Kendileri yaratılmış oldukları halde, hiçbir şey yaratmaya kudreti olmayan şeyleri mi eş koşuyorlar?

192- Halbuki bunlar kendilerine hiç bir suretle yardım edemeyecekleri gibi, kendi kendilerine bile yardım edemezler.

193- Eğer siz bunları doğru yola davet ederseniz, size tabi olmazlar. Onları davet etseniz de, susmuş olsanız da size karşı aynıdır.

Açıklaması

"Sizi tek bir nefisten yaratan Allah'tır." Müfessirlerin çoğunluğu şöyle demiştir: Tek nefisten amaç, Adem (a.s.)'dir. Cenab-ı Hak, sonra ondan eşi Havva'yı yarattı. İnsanlar o ikisinden çoğaldı. Nitekim şöyle buyurur: "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler halinde kıldık ki, birbirinizle tanışasınız" (Hucurat, 49/13);"Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan ve ondan da zevcesini vücuda getiren ve her ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinizden sakının" (Nisa, 4/1).

Bazı müfessirlere göre ise mana şöyledir: O, sizi tek bir cinsten ve tek bir tabiattan yarattı. Her çeşitten karı-koca yarattığı gibi, sükûnet bulması, huzur ve rahat içinde olması için, eşini de onun cinsinden yarattı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Her şeyden de çift çift yarattık. Olur ki iyice düşünürsünüz" (Zariyat, 51/49).

"Onda sükûn bulsun diye" sözü, Cenab-ı Hakk'ın şu sözü gibidir: "Sizin için nefsinizden, kendilerine ısınmanız için, eşler yaratmış olması da O'nun ay etler indendir" (Rum, 30/21). Bu ülfet etme, kadın-erkek her birinin içinde vardır. Gençlik çağında, nefis ancak diğer cinse yakın olmakla sükûnet bulur. Karı-koca arasındaki ülfetin daha büyüğünü başka iki canlı arasında bulamayız. Tabiatıyla, cins kendi cinsine çok meyyaldir. Hayatla ilgili konularda karşılıklı yardımlaşma, erkeğin dişi ile birleşmesine muhtaçtır. İnsan türünün devamı, bu iki cins arasındaki bağla mümkündür.

Sonra Allahu Teâlâ, kadınla erkek arasındaki bu evliliğin meyvesini zikrederek: "O, onu örtüp bürüdüğü zaman" buyurmuştur. Bu, cinsel birleşmeden kinayedir. Yani, iki cins arasında cima hadisesi olduğu zaman, cenin oluşmaya başlar. Hafif bir hamilelik vuku

bulur. Bu anda kadın, bir ağırlık ve elem hissetmez. Olay nutfe ile başlar, sonra 'alaka', sonra bir et parçası olur, hamileliğin başlamasıyla hayız hali kalkar, kadın meşakkat çekmeden, her zamanki işlerini yürütür. "Onu gezdirdi" sözünün manası budur.

Hamile kadın, karnında çocuğun büyümesi sebebiyle ağırlaşınca ve doğum zamanı gelince, Adem ve Havva, yemin ederek Allah'a şöyle dua ettiler: Eğer bize, yaratılışı düzgün, sağlam bir çocuk verirsen, elbette senin nimetine şük-redenlerden ve o nimetine şükürle meşgul olacağız.

Allahu Teâlâ, onlara istediklerini verip, yaratılışı düzgün, iyi bir evlat verince, Allah'a verdikleri şeylerde ortaklar koştular. Allahu Teâlâ ise, onların ortak koştukları şeylerden, ona nisbet ettikleri çocuğu ve ortağı olmak gibi şeylerden uzaktır.

"Kendilerine verdiği şeyde O'na ortaklar koşmaya başladılar" sözünden murad nedir?

Süyûtî gibi bazı müfessirler, Tirmizî ve benzerlerindeki zayıf bir hadise dayanarak, bundan muradın Adem ile Havva olduğunu söylemişlerdir. Semu-ra'nın Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği hadis şöyledir: "Havva çocuğu dünyaya getirince, İblis geldi ve ona Abdülharis -bu İblis'in melekler arasında olduğu sıradaki ismiydi- ismini koy, çocuğun o zaman yaşar -Havva'nın çocuğu yaşamıyor, ölüyordu- dedi. Bunun üzerine, Havva ona, o ismi verdi, çocuk yaşadı. Bu, şeytanın fısıldaması ve emriyle oldu. Bunu, birçok dayanağı olmayan, ispat edilemeyen İsrailî rivayetler de desteklemektedir. Bu gibi şeylerin peygamberler hakkında düşünülmesi doğru değildir.

Gerçek şu ki, tek nefisten murat Adem (a.s.)'dir. İş Adem ile Havva'ya nisbet olunuyorsa da, onlardan gelen çocukları murad olunmaktadır. Hasan el-Basrî'ye göre, onlar yahudiler ve hıristiyanlardır. Allah onlara çocuklar vermiş, onlar da onları yahudileştirmiş, hıristiyanlaştırmıştır. [\[102\]](#)

İbni Kesir, Hasen'in bu yorumunu teyid ederek şöyle der: Bu, ayet konusundaki tefsirlerin en güzellerindedir. Fakat biz Hasen el-Basrî'nin bu görüşünün karşısındayız. Çünkü, ayetin siyakı dikkate alınacak olursa, murad Adem ve Havva değildir. Burada amaç, onun zürriyetinden gelen müşriklerdir. Bunun için Allahu Teâlâ, çoğul olarak, "Allahu Teâlâ, onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir" buyurmuştur. Daha sonra gelenlerin, bir ana babadan geldiklerini ifadeye hazırlık olması için ilk önce Adem ile Havva anılmıştır. Bu, bir şahsı zikrettikten sonra türü zikretmeye geçmek gibi bir şeydir. Nitekim şu ayette de, aynı şey söz konusudur: "Andolsun biz dünya semasını kandillerle süsledik ve onları şeytanlara atış taneleri yaptık" (Mülk, 67/5). Bilindiği gibi, göklerin kendileriyle süslendiği yıldızlar, esas atış yerleri yapılan şeyler değildir. Kandillerden, onların cinslerini çıkarmak türündendir. Kur'an'da bunun benzerleri vardır. [\[103\]](#)

Kısacası; şirk Adem ve Havva'ya nisbet olunmuşsa da, bununla onların çocukları yahudiler, hıristiyanlar ve müşrikler kasdolunmaktadır. Çünkü Adem ve eşi, müşrik olmadı.

Zemahşerî: "Ona eşler koşmaya başladılar" sözü hakkında şöyle der: Onların çocukları, ona ortak koşmaya başladılar. Muzaf hazf olup onun yerine muzafun ileyh getirilmiştir. "Onlara verdiği şeylerde" de durum aynıdır. "Onların çocuklarına verdiği şeylerde" demektir. Çünkü Adem ve Havva şirkten uzaktırlar. Allah'ın onlara verdiği şeylerde onların ortak koşmaları demek; çocuklarına, Abdullah, Abdurrahman ve Abdürrahim yerine Abdüluzza, Abdül-menat, Abdüşşems vb. isimler vermeleri demektir.

[104] Bu yorumu, Razî de zikreder.

Razî, ayetin bir başka yorumunu daha zikreder: "Ona ortaklar koşmaya başladılar" sözü, yadırgama halinde soru manası taşımaktadır. Mana şöyledir: Onlara salih bir çocuk verdiği zaman, onlara verdiği şeylerde, O'na ortaklar mı koşmaya başladılar? Sonra Allahu Teâlâ, şöyle buyurur: "Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır." Allah, şirk içinde olan ve onu Adem'e nisbet eden bu müşriklerin ortak koşmalarından münezzehtir. [105]

Bütün bunlar, kıssanın baştan sona Adem ve Havva hakkında olduğunu ifade ediyor: Hitap Resulullah zamanındaki Kureyşedir. Bunlar Kusay ailesi-dir. Kureyşî Kusay ve ailesi, dört çocuğuna Abdümenaf, Abdüluzza, Abdülku-say ve Abdüllat adını koymuşlardı.

Kaffâl şöyle der: Allahu Teâlâ bu kıssayı, darb-ı mesel olarak zikretmiştir. Bu halin açıklanması bu müşriklerin cahilliklerinin ve ortak koşmalarının anlatılmasıdır: Onların şirkle ilgili sözleri, asıl olarak çiftlerin cinsidir. Sizden her birinizi, tek bir nefisten yahut tek bir cinsten yarattı. Onun cinsinden, insanlıkta ona denk bir insanı ona zevç kıldı.

Sonra Allahu Teâlâ, müşriklerin görüşlerini boşa çıkarttı. Şirki kökünden bozarak şöyle buyurdu: "Hiç bir şey yaratmaya kudreti olmayan şeyleri mi eş koşuyorlar?" Yani, kesinlikle hiçbir şey yaratamayan bir şeyi Allah'a ortak mı koşuyorlar? Yahut, bir şey yaratamayan, yaratamayacak olanları ona ortak mı koşuyorlar? Onları, çocuklarını ve her mahlûku yaratan ancak Allah'tır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Ey insanlar! Size bir misal getirildi. Onu iyice dinleyin: Sizin Allah'ı bırakıp da taptığınız şeyler, hepsi onun için bir araya toplansalar bile, bir sinek dahi yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey alsaydı, bunu ondan geri almaya güçleri olmaz. İsteyen de zayıf, istenen de" (Hac, 22/73).

Bu putlar insanlar tarafından yapılmış birer mahlûkattır. "Onlar hiçbir şey yaratamazlar. Onların kendileri yaratılıp duruyorlar" (Nahl, 15/29).

Onlar, kendilerine tapanlara hiç bir yardım yapamazlar. Hatta kendilerine karşı hakaret, küfür ya da kendilerinden bir şey alma şeklinde meydana gelebilecek bir taşkınlıkta bulunanlardan öç alabilecek güçte değillerdir. Cenab-ı Hak, putlar için

"yaratılıyorlar" kelimesini kullanmıştır. Çünkü Araplar, putların zarar ve fayda verdiği inanıyordu.

Bütün bunlar müşriklerin, Allah'ın mahlûku oldukları, Allah tarafından terbiye olundukları halde, hiçbir şey yapamadıkları, zarar ve fayda veremedikleri, görüp işitmedikleri ve tapanlarına yardım edemedikleri, hareket edemeyen birtakım cansız varlıklar olan putlara tapmalarını yadırgamadır.

Sonra Allahu Teâlâ, bu putların, bırakın tabi olunan, tabi bile olamayacaklarını zikrederek: "Eğer siz bunları doğru yola davet ederseniz, size tabi olmazlar." buyurmuştur. Yani, siz bu putları doğruya ve hidayete yahut gerçekleştirmek istediğiniz şeye, sizi hidayet etmelerini istesiniz, size olumlu cevap veremezler, size fayda sağlayamazlar. Her iki halde de onların faydası yoktur. Allah'tan hayır ve hidayet istediğiniz gibi, onlardan hayır ve hidayet istesiniz, sizi muradınıza ve isteğinize kavuşturamazlar. Allah'ın istediğinize cevap verdiği gibi, isteğinize cevap veremezler: "Eğer doğrucu iseniz, haydi onları çağırın da size icabet etsinler" (A'raf, 7/194).

Sizin onları çağırmanız veya çağırmamanız, onlara hayır ve kurtuluş getirmez. Çünkü onlar duayı anlamazlar, ses duymazlar, söz kavramazlar.

Sıfatı böyle olan bir varlık, kendisine ibadet olunan bir Rab olamaz. Kendisine ibadet olunan Rab, işiten, gören, bilen, haberdar olan, yardım eden, gücü yeten, kendisine ibadet edene fayda veren, kendisine isyan edene zarar veren, doğruya hidayet buyuran, kötü şeyden kurtaran, kendisine dua ettiği zaman sıkıntıya icabet edendir. (D "Susmuş olsanız" ifadesi, teceddüd (yenilenme) ifade eden fiil cümlesi yerine, devam ve süreklilik ifade eden isim cümlesiyle ifade olunmuştur. Çünkü onlar, kendilerini sıkıntıya sokan bir şeye karşı, putlarına değil, Allah'a dua ederlerdi. Onların sürekli halleri, onların davetlerine sessiz kalmaktı. Onlara çağırmanız veya çağırmamanız halinde durum değişmez. [\[106\]](#)

Kendilerine Tapılan Putların Hakikati

194- Allah'ı bırakıp taptıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğrucu iseniz, haydi onları çağırın da size icabet etsinler.

195- Onların yürüyecekleri ayakları mı, yoksa tutacakları elleri mi, yahut görecekları

gözleri mi, yoksa işitecekleri kulakları mı var? De ki: "Ortaklarınızı çağırın, sonra bana tuzağı kurun da bana mühlet bile vermeyin.

196- Benim velim o kitabı indiren Allah'tır. Ve o salihleri veli edinir.

197- Sizin O'ndan başka taptıklarınızın ise, ne size, ne de kendilerine yardım etmeye güçleri yetmez.

198- Eğer sen onları hidayete davet edersen duymazlar. Onları sana bakar görürsün. Halbuki onlar görmezler.

Açıklaması

Şüphesiz o kendilerine taptığınız, ilâh edindiğiniz, zararı uzaklaştırması veya fayda sağlaması için ibadet ettiğiniz o putlar, kendilerine tapanlar gibi kuldurlar. Onlar gibi, Allah'ın mahlukudurlar. O'nun irade ve kudretine boyun eğler. Hatta insanlar, onlardan daha mükemmeldirler. Çünkü insanlar duyar, görür ve tutar, yakalarlar. Onlar ise, bunlardan hiçbirini yapamazlar. Durum böyle olunca, kendisi gibi bir mahluk olan, hatta kendisi daha mükemmel olan insan, putları nasıl mukaddes bilir, onlara tapar? İbadete lââyık olan, bütün kâinatın kendisine boyun eğdiği, bütün sebeplerin kendisine itaat ettiği yaratıcı Rab'dir. O halde sen, Allah'ın ilim ve marifetle mümtaz kıldığı, inancını hak ve nurla süslediği insanlığa peygamberliği bırakır da, Allah diye zarar ve fayda vermeyen bir taşa nasıl taparsın?

Eğer onları ilâh yapmakta, ibadete lââyık olduklarında, onlardan fayda veya zarar ummakta samimi iseniz onlara dua edin ve onlardan herhangi bir talepte bulunun da, onlar sizin duanıza -kendiliklerinden veya Allah katında aracı olarak- icabet etsinler. Burada duanın manası: Onlara menfaat sağlamak, onlardan zararları gidermektir."İcabet etsinler" ifadesinin Arapça karşılığında "lâm" harfi, emir manasındadır. Mana şöyle olur: Her akıllı, onların duaya icabet edemeyeceklerini anlayınca, onların ibadete lââyık olmadıkları da ortaya çıkar.

"Sizin gibi kullardır" sözü, onlarla alaydır. Onlar canlı, akıllı olsalar bile, sizin gibi kuldurlar, aranızda hiçbir fark yoktur.

Putların kul oldukları söylendi ve cansız, akılsız varlıklar oldukları halde, müşriklerin zarar ve fayda veren varlıklar oldukları konusundaki inançlarına uygun olarak, akıllı

varlıklar için kullanılan zamirlerle işaret olundular.

Sonra Kur'an, onlara cevapta acele etmiş, onlar gibi kullar oldukları görüşünü iptal etmiş, onlar gibi olmadıkları, belki onlardan daha aşağı derecede olduklarını söylemiş, el, ayak, göz, kulak gibi dört uzuv zikrederek, bunların putlarda olmadıklarını zikretmiştir.

Putların, kendileriyle fayda sağlamaya yahut zararı giderecekleri ayakları, istediğiniz iyiliği yahut şerrinden korktuğunuz şeyi tutacak elleri, hallerinizi görecektir, gözleri, dualarınızı, sözlerinizi duyacak, isteklerinizi anlayacak kulakları yoktur: O halde onlar, sizin gibi değildir; bir şey yapmada, bir takım sıfat ve kuvvetlerde sizden daha aşağı durumdadırlar. Bu gibi organlara sahip olmayanlar ibadete lâayık olamazlar. Çünkü insan, bu putlardan çoğu konuda daha üstündürler. Hatta insanla bu putların meziyetleri arasında karşılaştırma yapmak doğru değildir. Çünkü onlar, ya sağır bir taş, ya işaret etmez bir çamur, ya bir hurma veya Hanife oğullarının putu gibi bir tatlıdır.

Şiir: "Hanife Rabbini yedi, sıkıntı ve açlık yılında.."

Bütün bunlara rağmen Peygamber (s.a.) onlara meydan okumakla ve onları fiili uygulamaya çağırarak emrolunarak şöyle dedi: Ey Muhammed! Bu putperestlere şöyle de: Allah'tan başka, ortak koştuğunuz varlıkları ve ilâhlarınızı çağırın! Bana karşı onlardan yardım isteyin. Bana tuzak hazırlamak için birbirinizle yardımlaşın. Beni bir an bile geri bırakmayın, bütün gayretinizi sarfedin. Yapabiliyorsanız bana zarar verin. Siz ve ortaklarınız bir an bile bana vakit tanımayın. Size aldırış etmem. Bunu ancak Allah'ın koruyacağına inanan söyleyebilirdi. Onlar, onu ilâhlarından korkutmuşlardı.

Bu, onların tehditlerini ve: "Biz, ilâhlarımızın sana kötülük etmesinden korkuyoruz" sözlerini reddir.

Sonra Hz. Peygamber, Mekke'de çok az sayıda yardımcıları olmasına rağmen, Allah'a son derecede güvendi ve bu mabudları tahkir etti. Allah'ın vahyi ile: "Benim velim Allah'tır" dedi. Yani, Allah bana yeter, size karşı benim yardımcım O'dur. Dünyada ve ahirette işimi üstlenen O'dur. O'na dayanır, O'na sığınırım. Tevhide çağırın, şirki reddeden Kur'an'ı bana indiren, peygamberlikle beni aziz kılan O'dur. Benden sonra her iyi kimseyi -Hurafe ve bidatlarından uzak bir inanca sahip olan ve iyi amel işleyen kimseyi- de, üstlenecek O'dur. İyi kullarına ve peygamberlerine yardım etmek, onları rezil rüsvay etmemek Allahu Te-âlâ'nın adetidir. Müşriğin dostu ise şeytandır: "Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır. Küfredenlerin dostları ise tağuttur. O da onları nurdan karanlıklara çıkarır" (Bakara, 2/257). Bu ayetin daha önceki ayetlerle bağlantısı şudur: Cenab-ı Hak, bundan önceki ayetlerde, putların fayda ve zarar vermeye güçlerinin olmadığını açıkladı. Bu ayette de, her akıllı kimse için Allah'a ibadet etmek gerektiği, çünkü din ve dünya menfaatlarını -birincisi Kur'an indirmekle, ikincisi iyi şeyleri vermekle- O'nun üstlendiği açıklanıyor.

Sonra Allahu Teâlâ, putların, yardımı gerçekleştirmekte hüsrana uğradıklarını açıklıyor: "Sizin O'ndan başka taptıklarınızın ise ne size, ne de kendilerine yardım etmeye güçleri yetmez." Yani, Allah'tan başka, size yardım etmeleri ve sizden zararı uzaklaştırmaları için ibadet ve dua ettiğiniz varlıklar size yardım edemezler. Kendilerine hakaret edenlere, ya da üzerlerine konulan koku, tatlı gibi şeyleri alanlara, yahut onlara kötülük yapmak isteyenlere karşı kendilerine bile yardım edemezler.

Nitekim İbrahim (a.s.), putları paramparça ederek kırdı ve buna engel olamadılar. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Onlara gizlice sağ eliyle vurdu" (Saffat, 37/93). "Onların hepsini parça parça edip, yalnız büyüklerini bıraktı ki, belki ona başvururlar." (Enbiya, 21/58).

Muaz b. Cebel ve Muaz b. Amr b. el-Cemûh (r.a.)'dan rivayet olunur: Resu-lullah (s.a.), Medine'ye gelince müslüman olan bu iki genç sahabe, kavimleri ibret alıp, görüşlerini değiştirsinler diye, gece müşriklerin putlarına saldırır, onları kırarlar ve ihtiyaç sahiplerine odun yaparlardı.

Kavminin efendisi olan Amr b. el-Cemûh'un bir putu vardı. Ona tapar, koku sürerdi. İşte, yukarıda adı geçen iki genç, gece gelirler, o putu başı üstüne ters çevirirler, ona pislik sürerlerdi. Amr b. Cemûh da gelir, yapılanları görür, onu yıkar, koku sürer, yanına bir kılıç koyarak şöyle derdi: "Öcünü al." O iki genç, hep aynı şeyi yapar, o da aynı şeyi tekrarlardı. Nihayet bir keresinde onu aldılar. Ölü bir köpeğe bir iple bağlayarak oradaki bir kuyuya attılar. Amr gelip manzarayı görünce düşündü ve inandığı dinin bâtil olduğunu anlayarak şöyle dedi:

"Tallahi eğer sen tapılacak bir ilâh olsaydın

Bir köpekle birlikte olmazdın."

Sonra, iyi bir müslüman oldu ve Uhud savaşında şehid düştü. [\[107\]](#)

Onlar yardımdan aciz oldukları gibi, irşad ve hidayetden de acizdirler. Nitekim Cenab-ı Hak: "Eğer onları doğru yola davet ederseniz size tabi olmazlar" buyurmuştur. Eğer siz, bu putlardan, sizi doğru yola iletmeleri ve yardım etmelerini istesiniz, bırakın yardımı, sizin dualarınızı bile işitmezler. Ey düşünen kişi! Sen onları, yapma gözlerle bakar görürsün. Çünkü onlar, hiçbir şey görmeyen, görüneni anlamayan cansız varlıklardır. Çünkü onların, yapma gözleri vardır, onunla bir şey göremezler. Nitekim başka bir ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Eğer onlara dua etseniz, onlar sizin dualarınızı işitmezler. İşitseler bile, icabet edemezler." (Fâtır, 35/14). Onların kulakları ve gözleri yoktur. O halde onlardan nasıl yardım umulur? Kendilerine hakaret edenlere zarar vereceklerinden nasıl korkulur?

Size de, onları ilâhlar edinmeniz yakışır mı? [\[108\]](#)

Toplumsal Ahlakın Esasları, Şeytana Karşı Koyma

199- Sen kolaylığı tut. İyiliği emret. Cahillerden de yüz çevir.

200- Eğer sana şeytandan bir vesvese gelirse, hemen Allah'a sığın (O'nu hatırla). Şüphesiz O, hakkıyla işiticidir, tam bilicidir.

201- Sakınan kimseler, şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler. Hemen (gerçeği) görürler.

202- Kardeşlerine gelince, onları sapıklığa sürükler, sonra da (müttakilerin düşündüğü gibi düşünerek) vazgeçmezler.

Açıklaması

Birinci ayet üç fazilet esasını içine alır:

1- Af yolunu tutma: İnsanların davranışlarında ve işlerinde, onlara zor geleni teklif etmeden kolayı benimseme, hoşgörülü davranma, zorluk değil, kolaylık gösterme. Nitekim Ahmed, Şeyhayn, Nesai'nin Enes b. Malik vasıtasıyla, Hz. Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz." Affın içine, akrabadan ilgisini kesenlerle ilgilenmek, günah işleyenleri affetmek, müminlere iyi davranmak gibi, Allah'a itaatkâr kimselerin davranışları da girer.

Böylece insanlardan hoşgörü ve kolaylık isteniyor. Malî konularda şiddetin bırakılması, insanlara davranışta iyi ve güzel davranılması, kabalık ve sertliğin terkedilmesi arzu olunuyor. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Eğer kaba, katı kalbli olsaydın, elbette onlar etrafından dağılırlardı" (Âl-i İmran, 3/159). Hak dine, yumuşaklıkla ve nezaketle davet etmek de, bu kısma dahildir. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Onlarla mücadeleni en güzel (yol) hangisi ise onunla yap" (Nahl, 18/125).

Kısacası aftan amaç, sözde ve işte insanlara kolaylık, hoşgörü yolunututmak, zorluk ve meşakkati gidermektir. Tirmizî ve Malik'in tahricine göre, Hz. Peygamber (s.a.) iki şey arasında muhayyer bırakıldığı zaman -günah olmadıkça- onlardan en kolayını tercih ederdi.

2- İyilikle emir: "Örf," şeriatın emrettiği, insanların hayırlı gördüğü, akıllı kimselerin beğendiği şeydir. Maruf, itaat, iyilik ve insanlara ihsanı içine alan bir isimdir. Bunda hoşgörü ve kolaylık caiz değildir. İnsanlar arasında muamelat ve adetlerde bilinen şey geçerlidir. Kur'an'da maruf, ancak önemli konularda geçer. Nitekim Cenab-ı Hak, İslâm ümmetinden bahsederken şöyle buyurur: "Sizden hayra davet eden, iyiliği emreden kötülükten alıkoyan bir topluluk bulunsun" (Âl-i İmran, 3/104).

Eşler arasındaki hakları açıklarken, Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Erkeklerin kadınlar üzerinde bulunan hakları gibi kadınların da erkekleri üzerinde hakları vardır" (Bakara, 2/228). Evlilik bağının korunmasını isterken marufu emreder: "Ya iyilikle tutmak veya güzellikle salmaktır" (Bakara, 2/229). Başka bir ayette de şöyle buyurur: "Hem kadınları boşadığınızda iddetlerini bitirdiler mi artık onları ya iyilikle tutun veya iyilikle salın" (Bakara, 2/231).

3- Cahillerden yüz çevirmek: Cahillere ve düşük kimselere, fiillerinin aynı-sıyla karşılıklı bulunmamak, onlarla birlikte olmayı terketmek, kendini onlardan korumak, onlarla tartışmamak, onlara karşı yumuşak davranmak, kötü huylarına sabretmek, seni üzen şeylerine göz yummak. Ahmak bir cahilin insanı üzebilecek bir şey konuştuğunda yüz çevirmek. Afla karşılık vermek. Cenab-ı Hak müminlerin vasıflarını anlatırken şöyle buyurur: "Onlar, bolluk ve darlıkta infak edenler, öfkelerini yutanlar ve insanları affedenlerdir" (Âl-i İmran, 3/134). Affin fazileti hakkında da Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Bağışlamanız ise, takvaya daha yakındır" (Bakara, 2/237).

Bu üç prensip, insanın başkalarıyla olan ilişkileriyle ilgili şeylerde fazilet ve güzel ahlâkın temelleridir. İkrime şöyle demiştir: Bu ayet nazil olunca, Peygamber Efendimiz: "Ey Cibril, bu nedir?" dedi. Cibril: "Rabbin, seninle ilişkisini kesene ilgi göstermeni, sana vermeyene vermeni, sana zulmeden affetmeni söylüyor" dedi. Taberî ve başkaları, Cabir'den bunun benzerini rivayet derler.

Cafer es-Sadık (r.a) şöyle demiştir: "Allahu Teâlâ, Peygamber (s.a.)'e güzel ahlâkı emretti. Kur'an'da, güzel ahlâkı özetleyen en güzel ayet budur. Abdullah b. Zübeyr şöyle demiştir: "Vallahî, Allah bu ayeti insanların ahlâkı hakkında indirdi." Tirmizî'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte Resulullah'm şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Mizanda en ağır gelecek şey, güzel ahlâktır."

Kötülüklerinden korunmak için cahillerden, bozgunculuk ve şerhlerinden kurtulmak için şeytanlardan yüz çevrilmesi emrolundu. Cenab-ı Hak: "Şeytandan bir vesvese gelirse"

buyurmuştur. Yani şeytan sana vesvese vermek için yaklaşır, kalbine emrolunduğun şeyin aksini sokarsa, seni cahilden yüz çevirmekten engelleyen ve seni onu cezalandırmaya iten bir durum gelirse, hemen Allah'a sığın. Bu halden kurtulmak için Allah'a iltica et, kalbinde ve dilinde Allah'ı an. Şeytanın vesvesesini senden gidersin. Allah, cahillerin cahilliklerinden dolayı söylediklerini, şeytanın dürtüsünden Allah'a sığınmalarını ve diğer mahlukatın sözlerini işitir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. O, her şeyi bilendir.

Şu ayette, Kur'an okurken istiaze istenmektedir: "Kur'an'ı okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" (Nahl, 16/98-99).

"Eğer şeytandan bir vesvese gelirse" gibi ayetlerde hitap, başta Resulullah (s.a.) olmak üzere bütün mükelleflerdir. Çünkü şeytan, bütün insanların kalbine vesvese atar. Nitekim Müslim, Aişe ve İbni Mesud'dan, Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Hepinizin cinnilerden bir arkadaşı vardır. Ancak Allah ona karşı bana yardım etti de, o müslüman oldu."

Sonra Allahu Teâlâ, şeytanın vesveselerinden kurtulma yolunu açıklayarak şöyle buyurdu: "Sakınan kimseler, şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler." Doğruyu görürler, hak ve iyilik yolunu bilirler. Şeytanın onlara verdiği vesveseyi giderirler, şeytana tabi olmazlar. Basiretli, bilgili ve akıllı davranırlar. Buldukları halden uyanıp doğru yolu bulurlar. Şeytandan Allah'a sığınma, bir korunma işidir. Şüphesiz korunma ilaçtan daha hayırlıdır. İnsan, bir masiyete düştüğü zaman, tevbe ederek günahını affetmesi için Allah'a döner.

İnsanda, hayra ve şerre karşı bir özlem vardır. Mücahedesi, nefsinin heva-sma, şeytanın vesvesesine üstünlük sağlaması oranında Allah tarafından ödüllendirilir. Tirmizî, Nesaî ve İbni Hibban'ın İbni Mesud'dan rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz şeytan da, melek de, insanda konaklar.Şeytanın konaklaması insanı şerre ve hakkı yalanlamaya itmek, meleğin konaklaması ise, hayra ve hakkı tasdiğe yöneltmektir. Kim bu ikinci hali hissederse, bilsin ki o Allah'tandır. Bundan dolayı Allah'a hamdetsin. Birinci durumu hisseden kimse ise, hemen şeytandan Allah'a sığınsın. Sonra Resulullah şu ayeti okudu: "Şeytan sizi fakirlikle korkutur, size kötü şeyi emreder."

Sonra Allahu Teâlâ, şeytanın bozguncu cahiller üzerindeki etkisinin sınırını zikrederek: "Onların kardeşleri" buyuruyor. Yani şeytanın kardeşleri, muttaki değillerdir. Şeytan, onları saptırır, onlara yardımcı olur, destekte bulunur. Onları saptırmaktan, fesada maruz bırakmaktan geri durmazlar. Onların şer ve fesatta ısrar etmelerini sağlarlar. Çünkü onlar, şeytan kendilerine vesvese verdiği zaman Allah'ı anmazlar. Onun vesveselerinden -ya imansızlıklarından ya da kalblerinde takva olmadığı için- Allah'a sığınmazlar. [\[109\]](#)

Peygamber (S.A.V.)'in İlahî Vahye Uyması, Kur'an'ın Özellikleri

203- Onlara bir ayet getirmezsen derler bir kavim için hidayet ve rahmettir.

Açıklaması

Ey Peygamber! Mekkelilere önerdikleri bir ayeti, ya da Kur'an'dan bir ayeti getirmezsen: "Onu kendi tarafından uydursan ve söyleyen ya" derler. Çünkü onlara göre, Kur'an Hz. Muhammed tarafından uydurulmaktaydı ve Muham-med, kevnî ayetler getirmeye ve husûsî mucizeler göstermeye muktediri. Ya da: "Senin isteğine karşılık veren Allah'tan istesen ya" derler. Ey Muhammed! Onlara de ki: Ben sadece, Rabbimin vahyine tabiyim. Ayetleri ben uydurmuyorum. Onları meydana getirmeye benim gücüm yetmez. Nitekim şu ayet de bu manayı ifade eder: "Ayetlerimiz onlara apaçık deliller halinde okunduğu zaman, bize kavuşmayı ummayanlar: "Ya bundan başka bir Kur'an getir, yahut onu değiştir" dediler. De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmem, benim için olacak şey değil. Ben ancak bana vahyolunana tabi olurum. Eğer Rabbime isyan edersen şüphesiz büyük günün azabından korkarım" (Yunus, 10/15).

Sonra Allahu Teâlâ onları, hedefi gerçekleştirme hususunda uyarmış, Kur'an'm en büyük mucize olduğu noktasında aydınlatmış ve adeta onlara: "Size faydası olmayan bir şeyi niçin istiyorsunuz? İşte önünüzde kalbleri aydınlatan esasları, açık hüccetleri, parlak burhanları, benim doğruluğuma işaret eden açık delilleri içine alan Kur'an var.. O, Allah katındandır. Gerçek onunla görünür, doğru onunla anlaşılır. Müminler onunla körlük halinden görür hale gelirler. O, kalblerin gözleri mesabesindedir" dedi. Nitekim Cenab-ı Hak, başka bir yerde şöyle buyurur: "Muhakkak size Rabbinizden basiretler geldi. Kim görürse kendi nefsi içindir. Kim de görmezse yine kendi aleyhinedir" (En'am, 6/104).

Bu Kur'an, yolunu şaşırانları doğru yola ileten bir hidayet rehberidir. İnananlar için, dünya ve ahirette bir rahmettir. "İşte bu da indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Artık ona uyun ve sakının ki merhamet olunasınız" (En'am, 6/155). Ancak, ona iman edip hükmüyle amel edenler kurtuluşa ererler.

Bu üç haslet, maarif sahiplerince, farklı şekilde açıklanır: Bunların en üstünü hakka yakındır, ikincisi mutedil kimseler için istikamet yoludur. Üçüncüsü, bütün müminlere

rahmet yoludur.

Kur'an'ı Dinlemek Ve Zikir Yolu

204-Kur'an okunduğu zaman onu din- leyin ve susun ki, rahmet olunacaksınız.

205" Rabbini» içinden yalvararak ve korkarak yüksek olmayan bir sesle sa- bah akşam (her zaman) an ve gafiller- den olma.

206- Şüphesiz Rabbinin katındakiler o'na ibadet etmekten asla kibirlen- mezler. O'nu teşbih ederler ve yalnız O'na secde ederler.

Açıklaması

Kur'an-ı Kerim okunduğu zaman, ayetlerini anlayıp öğütlerinden ibret almak için ona kulak verip susun. Düşünüp öğütlerinden ibret alarak Allah'ın rahmetine ulaşmak için konuşmadan huşu ile ona kulak verin. Bunu ancak, kalbleri iman nuruyla aydınlanan samimi ve ihlaslı kimseler yapar.

Ayet, namaz içinde veya dışında, her durumda Kur'an'ın dinlenilmesi ve okunurken susulması gerektiğine işaret eder. Özellikle de farz namazda, imam açıktan okurken.. Nitekim Müslim'in Sahih'inde, Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ettiği hadiste Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: İmama uyulduğu zaman, o tekbir aldığı anda tekbir alın, okuduğunda susun" (Bunu Sünen sahipleri de, Ebu Hüreyre'den rivayet etmişlerdir). Bu görüş Hasen el-Basrî'den rivayet olunur. Fakat cumhur ulema, peygamberin okuyuşunu dinlemenin ve o esnada susmanın, namazda ve hutbede okunurken dinlemenin vacip olduğunu söyler. Çünkü namaz ve hutbe dışında, Kur'an okunurken dinleme ve susmanın vacip oluşu -amelleri terki gerektirdiği için- büyük bir zorluk taşır.

Meclislerde okunan Kur'an'ı dinlememek ve susmamak ise, büyük bir kerahetle mekruhtur. Mümine düşen görev, Kur'an okunurken, tıpkı onu okumaya hırslı olduğu gibi,

dinlemeye de hırslı olmak, okunan yerde edepli olmaktır.

Tertil üzere, teessür ve huşua işaret eden nağme ile, herhangi bir tekellüf ve tasannu söz konusu olmaksızın ve medleri uzatmadan okumak müstehaptır. Buhari ve Müslim'in Ebu Hüreyre'den merftf olarak şu hadisi rivayet ederler: "Allah hiç bir peygambere Kur'an'ı teğanni ile okuması için izin vermedi."

Dinlemenin sevabı, okuma sevabı gibidir. İmam Ahmed, Ebu Hüreyre'den Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Kim Allah'ın kitabından bir ayet dinlerse, ona kat kat hasene yazılır. Kim de onu okursa, onun için o, kıyamet gününde bir nur olur."

Sonra Allahu Teâlâ, günün başında ve sonunda -tıpkı bu iki vakitte ibadeti emrettiği gibi- çokça zikri emreder. Nitekim şu ayet de bunu ifade eder: "Güneşin doğmasından önce ve batışından önce Rabbini hamd ile teşbih et" (Kaf, 50/39).

Ayetin manası şöyledir: Rabbini isimlerini, sıfatlarını zikrederek, şükür ve istiğfarla kendi kendine gizlice zikret: "Haberiniz olsun ki kalbler ancak Allah'ı anmakla mutmain olur" (Ra'd, 13/28). Dilinle de, orta bir halde, zillet içinde ve yalvararak, korkarak ve sevabını Allah'tan umarak zikret: "Namazında sesini ne pek yükselt, ne de pek kıs. İkisinin ortası bir yol tut" (İsra, 17/110). Hitabın peygambere olduğu söylendiği gibi, Kur'an'ı dinleyene olduğu da söylenmiştir. Evla olan ise genel olmasıdır.

Dille yapılan zikre, kalbin de katılması ve manalarını düşünmesi gerekir. Sadece dille yapılan zikrin hiçbir faydası yoktur. Ona sevap da verilmez. Zikri kalble ve dille yapmalı, zikir istekle ve korku ile olmalıdır.

Zikir için en uygun vakitler; sabah ve akşam vakitleridir: Çünkü günün bu iki vakit dışında kalan kısmı, çalışmak ve geçim sağlamak içindir. Bu iki vakit ise, sükûn ve huzur vaktidir.

Buharî ve Müslim'de Ebu Musa el-Eş'ari'nin şöyle dediği naklolunur: İnsanlar, bazı zamanlarda dua ederken seslerini yükselttiler. Bunun üzerine, Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Canınıza acıyın, sesinizi yükseltmeyin! Şüphesiz siz, ne sağır çağırıyor, ne de gaibe bağıyorsunuz! Dua ettiğiniz, muhakkak ki sizinle beraberdir. Hem O, sesinizi çok iyi işitir; O, size çok yakındır."

"Gafillerden olma" ayeti zikir emrini pekiştirmekte ve Allah'ı zikirde gafleti nehyetmektedir. Kalbi Allahla sürekli ilgili tutmak, kalbin Allah'a itaati ve insan ondan gaflet ettiği zaman, kudret ve azametinden korku içinde olması gerekir.

Sonra Allahu Teâlâ, daha önce geçen emir ve nehyini zikre teşviği pekiştirerek: "Şüphesiz Rabbinin katında olanlar ibadet etmekten asla kibirlenmezler ve onu teşbih

ederler" buyurdu. Yani, Allah'a yakın olan melekler, Allah'a ibadet etmekten kibirlenmezler, onun azamet ve kibriyasına lâîyk olmayan her şeyden onu tenzih ederler, sadece ona dua ve secde ederler, ona hiçbir şeyi ortak koşmazlar.

Bu, çoğu itaat ve ibadetlerinde kendilerine uyulması için, meleklerin durumlarını hatırlatmadır. Bunun için bize, burada ve diğer tilavet secdelerinde secde etmek meşru kılındı. Bu, Kur'an'daki ilk secdedir. Onu okuyana, dinleyene secde etmek icma ile sabittir. İbni Mace, Ebu'd-Derda vasıtasıyla Hz. Pey-gamber'in, bunu Kur'an'ın secdeleri içinde saydığını rivayet eder.

Ayet, gizli zikrin daha faziletli olduğunu ifade eder. Ahmet ve İbni Hibbân, Sa'd vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Zikrin hayırlısı, gizli olanıdır."[\[111\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/433-434.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/436.

[\[3\]](#) Razî, 14/23.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/438-441.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/443-444.

[\[6\]](#) Râzî, XIV/30. 2- Taberî, V/94.

[\[7\]](#) Kurtubî, VIII/169.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/448-451.

[9] Bu buyruk, Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Allah size saparsınız diye açıklamaktadır." (Nisa, 4/176). Yani sapmayasınız diye, demektir. Yine, "Ve o sizi çalkalar diye yeryüzüne sabit dağlar braktı." (Nahl, 16/15; Lokman, 31/10) buyruğu da, sizi çalkalamasın diye, anlamındadır.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/456-458.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/462-464.

[12] İbni Kesir, 11/108.

[13] İbni Kesir, 11/209.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/468-471.

[14] Kurtubî, VII/192; e-Kâsmî, Mehâsinu't-Te'vîl, VII/2664.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/475-477.

[16] Razî, 3OV/67.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/482-483.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/485-486.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/488-489.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/491-494.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/496-497.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/499-500.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/503-506.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/508-509.

[24] Razî, XTV793.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/511-513

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/516-517.

[27] İbni Kesîr, 11/220.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/520-523.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/526-528.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/531-533.

[31] Tarihçilerden, İdris Peygamber (a.s.)'in Nuh (a.s.)'dan önce olduğunu söyleyenler, aslında ...Kurtubî'nin şu delile dayanarak belirttiği gibi... vehmetmiş, yanlışlardır. Söz konusu sahih hadis İsrâ hadisesi ile ilgili olup Peygamber (s.a.) Hz. İdris ile karşılaştığında Hz. İdris ona, "Salih peygambere ve Salih kardeşe merhaba" demiş, fakat Hz. Adem, Nuh ve İbrahim gibi ona "Salih evlâda merhaba" dememiştir.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/535-538.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/538-540.

[34] Bu anlatılanların ve benzerlerinin sahih bir senedi olmadığı bir takım tarihi rivayetler olduğu' ayrıca, Beytin yani Kabe'nin Hz. İbrahim ile Hz. İsmail tarafından bina edildiği göz önünde bulundurulması ve bu rivayetlerin, ihtiyatla karşılanması gerekir. (Çeviren).

[35] Zemahşerî, 1/554 vd.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/544-546.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/546-549.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/555.

[39] Zemahşerî, 1/555-556; İbni Kesir, 11/228.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/555-558.

[41] Prof. Abdulvehhab en-Neccar, Kasasu'l-Enbiyâ, s. 113.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/562-563.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/563-565.

[44] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/568-570.

[45] Zemahşerî, 1/559.

[46] Râzî, XTV/173.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 4/570-574.

[48] İbni Kesir, 11/232.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/10-13.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/16-17.

[51] Râzî, XIV/185.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/20-22

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/23-25.

[54] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/27-30.

[55] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/30-32.

[56] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/32-35.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/38-39.

[58] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/41-43.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/45-46..

[60] Neccar, Kıyasu'l-Enbiya, 198.

[61] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/50-53.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/56-57.

[63] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/58-59.

[64] Razi, XTW223.

[65] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/61-62.

[66] Razî, XIV/226; Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'an, 111/34.

[67] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/65-67.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/71-72.

[69] İbni Kesîr, 11/247.

[70] Razî, XV/5.

[71] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/73-75.

[72] Razî, XV/11.

[73] Zemahşeri, 1/578.

[74] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/78-79.

[75] İbni Kesir, 11/248

[76] İbni Kesir, 11/248

[77] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/82-84.

[78] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/85-86.

[79] İbni Kesir, 11/250.

[80] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/88-89.

[81] İbni Kesir Tefsir' inde (11/251) bu hadisin sağlam olduğunu, Enes (r.a.)'dan sahih olarak rivayet edildiğini söyler.

[82] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/93-96.

[83] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/100-101.

[84] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/104-105.

[85] Razî, XV/34 v.d.

[86] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/107-109.

[87] bkz. Zemahşeri, 11/584-585.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/111-112

[88] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/112-114.

[89] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/118-120.

[90] Razi, XV714; İbn Kesîr, 11/261-264.

[91] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/124-126.

[92] Razî, XV/54.

[93] İbni Kesîr, 11/264.

[94] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/128-129.

[95] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/131-133.

[96] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/136-137.

[97] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/141-144.

[98] Razî, XV/80.

[99] Alûsî, K/134.

[100] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/148-150.

[101] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/153.

[102] İbni Kesir, 11/275.

[103] İbni Kesir, 11/275-276.

[104] Zemahşeri, 11/592.

[105] Razî, XV/67 vd.

[106] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/156-159.

[107] İbni Kesir, 11/276.

[108] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/163-165.

[109] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/167-170.

[110] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/173-174.

[111] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/176-177.

Sûrenin İsmi: 5

A'râf Süresiyle İlişkisi: 5

Sûrenin Muhtevası: 5

Mekkî ve Medenî Sûreler: 6

Ganimetlerin Taksimi Hükmünün Sorulması, Müminlerin Vasıflarının Açıklanması 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi 7

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Bazı Müminlerin Bedir'de Kureyşle Savaşmak İstememesi 10

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi 11

Ayetler Arası İlişki 11

Bedir Olayına Bir Bakış: 11

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Bedir Savaşında Meleklerin Yardım Etmesi 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi 14

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16

Harpten Kaçma Meselesi Ve Yardımın Allah'tan Olduğu .
17

Belagat: 17

Kelime ve İbareler: 17

Nüzul Sebebi 18

Ayetler Arası İlişki 18

Açıklaması 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Ebedi Hayat Bulunan Şeye İcabet Etmek. 22

İ'rab: 22

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Nüzul Sebebi 22

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Allah'a, Peygambere Ve Emanete Hıyanet 25

Kelime ve İbareler: 25

Nüzul Sebebi 25

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Allah Korkusu Ve Bunun Fazileti 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 27

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Müşriklerin Peygamber (S.A.)'e Kurdukları Tuzak Çeşitleri
28

Belagat: 28

Kelime ve İbareler: 28

Nüzul Sebebi 28

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Müşriklerin Azab İstemeleri Ve Hz. Peygamber'e
Hürmeten Azab Edilmemeleri 30

Kelime ve İbareler: 31

Nüzul Sebebi 31

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32

Allah Yolundan Çevirmek İçin Yapılan Harcamanın Karşılığı 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Nüzul Sebebi 33

Ayetler Arası İlişki: 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 34

Ayetler aşağıdaki hususlara işaret eder. 34

1- Kâfirler, insanları İslâm davetinden alıkoymak için yaptıkları harcamaların karşılığını, dünyada ancak hüsrarla, ahirette de şiddetli azabla göreceklerdir. Bu durum, onları infaktan gereken birşeydir. 34

Kâfirlerin Müslüman Olurlarsa Bağışlanacakları, Olmazlarsa Dinde Fitneyi Önlemek İçin Onlarla Savaşılacağı
34

Kelime ve İbareler: 34

Ayetler Arası İlişki 34

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

Ganimetlerin Taksimi Keyfiyeti 36

Belagat: 36

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 36

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38

Bedir'de Müminlerin Müşriklere Çok, Müşriklerin Müminlere Az Gösterilmesi 39

Belagat: 40

Kelime ve İbareler: 40

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Allah'ı Anmak, Düşman Karşısında Sebat, İtaat Etmek Ve

Birbiriyle Çekişmemek. 42

Belagat: 42

Kelime ve İbareler: 42

Nüzul Sebebi 42

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Bedir Savaşında Şeytanın Kafirlerden Uzaklaşması 45

Kelime ve İbareler: 45

Nüzul Sebebi 45

Ayetler Arası İlişki 46

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47

Kötü Amellerinden Dolayı Firavun Hanedanı Gibi Müşrik Kafirlerin Helak Edilmeleri 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 47

Açıklaması 47

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48](#)

[Ahdini Bozanlara Ve Kendisinden Ahid Bozma Belirtileri Görülenlere Allah'ın Muamelesi 49](#)

[Kelime ve İbareler: 49](#)

[Nüzul Sebebi 49](#)

[Ayetler Arası İlişki 50](#)

[Açıklaması 50](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51](#)

[Düşmanla Savaşmak İçin Hazırlık Yapmak. 52](#)

[Belagat: 52](#)

[Kelime ve İbareler: 52](#)

[Ayetler Arası İlişki 52](#)

[Açıklaması 52](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53](#)

[Sulhun Ve Millet Birliğinin Savaşa Tercih Edilmesi 53](#)

[Belagat: 53](#)

[Kelime ve İbareler: 53](#)

[Nüzul Sebebi 53](#)

Ayetler Arası İlişki 54

Açıklaması 54

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Esir Edinmenin Şartı, Fidyeye Kabulü Ve Ondan Yararlanmanın Mubah Oluşu. 57

Kelime ve İbareler: 58

Nüzul Sebebi 58

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 60

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 61

Hz. Peygamber (S.A) Zamanında İman Ve Hicrete Göre Müminlerin Sınıfları 62

İ'rab: 62

Kelime ve İbareler: 62

Nüzul Sebebi 63

Ayetler Arası İlişki 63

Açıklaması 63

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 66

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

ENFAL SURESİ

Allah yolunda cihadın hükümlerinden, savaş kaidelerinden, savaşa hazırlanmaktan, düşman da eğer o yöne eğilim duyuyorsa, barışı savaşa tercih etmekten, savaşın şahıslar ve mallar üzerindeki tesirlerinden bahseden Medenî (Medine'de inen) bir sûredir.

Az oldukları halde, çok sayıdaki müşriklere karşı müslümanların zaferini gerçekleştiren şerefli gazveler silsilesinin ilki olan ve hakla bâtili birbirinden ayırdığı için de Yevme'l-Furkan diye adlandırılan Bedir Gazvesi'nden sonra nazil olmuştur. [\[1\]](#)

Ganimetlerin Taksimi Hükümünün Sorulması, Müminlerin Vasıflarının Açıklanması

1- Sana "Enfal"den sorarlar. De ki: "Enfâl, Allah'ın ve Rasulünündür. O halde Allah'tan korkun ve aranızı düzeltin. Eğer müminlerden iseniz Allah'a ve Rasulüne itaat edin.

2- Müminler ancak, Allah anıldığı zaman kalbleri titreyenlerdir. Karşılarında ayetleri okununca, onların imanını artırır. Onlar ancak Rablerine dayanır, güvenirler.

3- Onlar ki, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden infak ederler.

4- İşte onlar gerçek müminlerin ta kendileridir. Onlar için Rableri katında dereceler, mağfiret ve bitmez tükenmez rızık vardır.

Ganimetlerin helal kılınması, Allahu Teâlâ tarafından İslâm ümmetine verilmiş bir özelliktir. Nitekim Sahihayn'da Cabir (r.a.)'den rivayet olunan hadis-i şerifte Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bana beş şey verilmiştir ki, onlar benden önce hiç kimseye verilmemiştir- hadisi zikrettikten sonra şöyle dedi:- Bana ganimetler helâl kılındı. Onlar benden önce hiç kimseye helâl kılınmadı."

Ebu Ubeyd şöyle demiştir: Bunun için imamın, savaş için vaad ettiği şeye "nefel" denmiştir. Nefel, imamın bazı askerlere, payları dışında bir şeyler vermesidir. Bunu, İslâm'a sağladıkları fayda ve düşmana verdikleri zarar ölçüsünde verir.

Askerleri savaşa teşvik için verilen bu şeyde (nefelde) dört sünnet vardır:

1- Seleb olan (öldürülenin yanında bulunan silah, mal ve meta gibi şey) nefelde beşte bir yoktur.

2- Nefel: "Ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın, Rasulü'nün.." (Enfâl, 8/41) ayetinde işaret olunan beşte birin çıkarılmasından sonra ganimetten olur. İmam savaşılan ülkeye birtakım seriyyeler gönderir. Onlar ganimetler getirirler. Beşte bir ayrıldıktan sonra getirdikleri şeylerin dörtte biri, ya da üçte biri o seriyyelerin olur. Ahmed ve Ebu Davud'un Ma'n b. Yezid'den rivayet ettikleri bir hadiste şöyle buyrulur: "Ancak beşte bir ayrıldıktan sonra nefel (ganimet) vardır."

3- Bizzat beşte bir'den olan nefel: İmamın kendi hissesinden çıkardığı şeydir. Bu şöyle olur. Bütün ganimet alınır, beşe bölünür, beşte bir imamın eline geçince, uygun gördüğü ölçüde ondan bağışta bulunur.

4- Ganimet, beşte bire bölünmeden ganimetin bütününden çıkan nefel. ^[2] Bu dört durum hakkında fakihler farklı görüşlere sahiplerdir;

Şafiî'ye göre Enfâl, beşte birden önce, ana maldan selebden başka hiçbir şey çıkarılmamasıdır. Ebu Ubeyd şöyle demiştir: Peygamber (s.a.)'in beşte birinden olan nefelin ikinci şekli, her ganimetten onun için beşte birin beşte biri vardır. Üçüncü şekli, imam gönderdiği seriyyeye, yahut orduya, onlara vadettiği şekilde verir.

İmam Malik ve Ebu Hanife'nin görüşleri de Şafiî gibidir; Enfâl, beşte birden imamın, içtihadına göre bağışladığı şeydir. Geriye kalan dört beşte birde nefel yoktur. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın size ganimet olarak verdiği şeylerden ancak beşte biri benimdir. Geriye kalan beşte birler sizindir."

Malikîler ise şöyle der: Nefel iki kısımdır: Caiz ve mekruh. Caiz olan, savaştan sonra olandır. Mekruh olan, öldürmeden önce, "Kim şöyle şöyle yaparsa onun için şu vardır" şeklinde vaad edilendir. Bunun mekruh olmasının sebebi, o zaman savaşın ganimet için yapılmış olmasıdır. ^[3]

Açıklaması

Ey Peygamber! Sana, ganimetlerin kimlere nasıl taksim olunacağını hükümünü soruyorlar. Onlara şöyle de: Onlar hakkında ilk hüküm Allah'ındır. O dilediği gibi hükmeder. Sonra peygamberindir. Onları aranızda, Allah'ın emrettiği gibi taksim eder. O halde onlar hakkında hüküm Allah'ın ve Rasulünün-dür. Bu ayet, muhkem ve mücmeldir. Aynı sûrede başka bir ayet, onun muc-melliğini ve sarf yerlerini açıklamıştır: "Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın, Rasulünün, hısımların, yetimlerin yoksulların ve yolcunundur" (Enfal, 8/41). Bu ayet, diğerini neshetmiyor. Ganimetlerin beşte biri bu ayette zikrolunanlara, geri kalan beşte dördü de savaşımlara verilir. Düzenli ve maaşlı orduların kurulduğu günümüzde bu hisseyi devlet alır. İmam bu hakkına dayanarak, savaşıma teşvik için, savaşımlardan dilediklerine bağışta bulunabilir. Nitekim Şeyhayn, Ebu Davud ve Tirmizi'nin Ebu Katade'den tahrir ettikleri hadiste Huneyn Savaşı gününde Hz. Peygam-

ber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim savaşıma bir kimseyi öldürürse, onun selebi (beraberinde bulunan silah, mal vb.) onundur."

Ganimetler Allah'ın ve Rasulünün olunca, sözlerinizde ve işlerinizde Allah (c.c.)'dan korkun, içinde bulunduğunuz ihtilaf ve çekişme durumundan sakının. Zira bu, Allah'ın gazabını çeker, sizi savaş halinde veya diğer zamanlarda, ayrılığa ve düşmanlığa düşürür.

Aranızdaki halleri düzeltin ki, aranızda İslâmî bağ kuvvetlensin, sevgi, muhabbet ve uyumluluk artsın.

Ganimetler konusunda, bütün emir ve nehiyelerinde, hüküm ve kazalarında Allah'a ve Rasulüne itaat edin. Bu üç emir (Allah'tan korkma, arayı düzeltme, Allah'ın ve Rasulünün emirlerine itaat) İslâm toplumunun düzelmesinin sebebidir. Çünkü bunlar, gizli ve açık bütün durumlarda şer'i hükümlere sarılma hissini artırır, birlik ve beraberliği sağlar..

Eğer Allah'ın kelamına inanan, onu tasdik eden ve imanını tam olan kimseler iseniz, bu üç emre tabi olun. Çünkü gerçek tasdik, tabi olmayı gerektirir. İmanın kemali de şu üç hasleti gerektirir. İttika, ıslah, Allah'a ve Rasulüne itaat. Allah'a gerçekten inanan, O'na isyan etmekten utanır. İmanını, Rabbine ita-ata ve kendisiyle başkaları arasındaki ihtilafı ıslaha götürür.

İman, itaati gerektirince Allahu Teâlâ, bu üç hasleti gerçekleştirecek beş hasleti zikretti: "Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri titreyenlerdir. Ayetleri karşılarında okunduğu zaman da, onların imanını artırır. Onlar ancak Rablerine dayanıp güvenirlir..".

Bu sıfatları kısaca şöyle açıklayabiliriz:

1- Allah'tan tam korkmak: Onlar, kalbleriyle Allah'ı zikrettikleri, O'nun azamet ve celalini hissettiklerini, vad ve vaidini hatırladıkları zaman, O'ndan korkarlar. Nitekim başka bir ayette de Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "İtaatkâr ve alçak gönüllü olanları müjdele. Onlar ki, Allah zikrolunsa kalbleri titrer" (Hacc, 22/34-35).

2- Kur'an okumakla imanın artması: Onlar öyle kimselerdir ki, kendilerine Kur'an ayetleri okunduğu zaman, imanları, yakınleri, tasdikleri ve amel-i salih'e yönelişleri artar; çünkü delillerin çokluğu ve onları hatırlatmak, yakının artmasına ve inancın kuvvetlenmesine neden olur. O halde gözle, yahut hisle görme, kişinin kanaatini kuvvetlendirir. Nitekim bu, inandığı halde Rabbin-den, ölüleri nasıl dirilttiğini göstermesini isteyen, İbrahim (a.s.)'de meydana geldi: "Hani İbrahim: "Ey Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" demişti. "İnanmadın mı yoksa?" dedi. O da: "İnandım fakat kalbimin mutmain olması için" demişti" (Bakara, 2/260). Bu, imandaki itminan derecesinin, yalın haldeki imandan daha üstün ve daha kuvvetli olduğuna işaret eder. Şu ayetleri de buna örnek olarak gösterebiliriz: "imanlarını katmerli bir iman ile artırmaları için, müminlerin kalbine sükun ve itminan indiren O'dur" (Feth, 48/4); "Bir sûre indirildiği zaman içlerinden bazıları: "Bu hanginizin imanını artırdı?" der. İman etmiş olanlara gelince, daima onların imanını arttırmıştır ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler" (Tevbe, 9/124).

3- Allah'a tevekkül, yani O'na dayanmak, güvenmek, işleri O'na havale etmek: Onlar öyle kimselerdir ki, sadece Rablerine tevekkül ederler, sadece O'na sığınır, O'ndan başkasından ummazlar. Ancak O'na yönelirler, ihtiyaçlarını sadece O'ndan isterler. Tabii bu, sebeplere yapıştıktan sonra olur. Bir kimse, aklen ve âdeten istenen sebeplere yapışır, sonra işi Allah'a havale eder ve her işin Allah'ın elinde olduğuna kesin olarak inanırsa, o iman ehliendir. Sebepleri terketmek, tevekkülün manasını bilmemektir.

4- Namaz kılmak: Onlar öyle kimselerdir ki, namazlarını kılarlar. Yani namazlarını, kıyam, rükû, sücud, tilâvet, şer'an belli olan vakitlerinde kalb huşu ile Allah'a yalvararak ve Kur'an'ın kıraatini düşünerek eda ederler.

5- Allah yolunda harcama: Onlar öyle kimselerdir ki, mallarının bir kısmını hayır yollarında harcarlar. Farz olan zekâtlarını, nafile sadakalarını verirler. Ailesinin ve çocuklarının vacip olan nafakalarını sağlarlar, akrabalara ve muhtaçlara mendup olan yardımlarını yaparlar. Ümmet yararına ve düşmanla cihad uğrunda harcarlar. Çünkü mal, insanın yanında bir emanet mesabesindedir.

Bu ameller, bütün hayır çeşitlerini içine alır. Bu yüzden Allahu Teâlâ, onları açıkladıktan sonra: "Onlar gerçek müminlerdir" buyurmuştur Yani sadece bu vasıfları taşıyanlar, gerçek anlamıyla müminlerdir. Onların kemallerini ve derecelerinin yüksekliğini

açıklamak için, uzaktaki varlıkları göstermek için kullanılan "ülâike" ism-i işaretiyle işaret olunmuştur.

Taberî'nin Haris b. Malik el-Ensârî'den rivayet ettiğine göre, o bir gün Re-sulullah (s.a.)'a uğramış, Resulullah kendisine: "Nasıl sabahladın ey Harise?" buyurmuş. O da: Gerçek bir mümin olarak sabahladım, demiş.. Resulullah: "Ne söylediğini düşün. Çünkü her şeyin bir hakikati var. İmanının hakikati ne?" buyurmuş. O şu karşılığı vermiş: Nefsim dünyadan vazgeçti, gecemi uykusuz, gündüzümü susuz geçirdim. Sanki ben, Rabbimin arşını açıkça görüyorum. Adeta cennetlikleri cennette birbirlerini ziyaret ederken görüyorum. Cehennemlikleri, cehennemde bağırsıp çağırır vaziyette ağlarken görüyor gibiyim, dedi. Bunun üzerine Resulullah üç kere "Ey Harise! Bildin, devam et!" buyurdu.

İşte müminlerin sıfatları bunlar. Münafıklara gelince: İbni Abbas onlar hakkında şöyle demiştir: Farzları eda ederlerken, onların kalbine Allah'ın zikrinden hiçbir şey girmez. Allah'ın ayetlerinden hiçbir şeye inanmazlar, tevekkül etmezler, insanların görmediği zamanlarda namaz kılmazlar, mallarının zekâtını vermezler.

Allahu Teâlâ onların mümin olmadıklarını haber vermiş sonra da müminlerin vasıflarını zikretmiştir: "Müminler, öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer." Sonra Allah, zikrolunan vasıflara sahip müminlerin Allah katındaki mükafatını zikrederek: "Onlar için dereceler vardır" buyurmuştur. Yani, amellerine ve niyetlerine göre, cennetlerde onlar için mevkiler, makamlar ve dereceler vardır. Allahu Teâlâ, başka bir ayette de şöyle buyurur: "Onlara Allah indinde, yüksek dereceler vardır. Allah ne yaparlarsa hakkıyla görücüdür" (Âl-i İmran, 3/163). Onlar için mağfîret vardır. Yani, Allah onların kötülüklerini bağışlar, iyiliklerine mükâfat verir. Onlar için güzel bir rızık vardır: Onlara cennet nimetini hazırlar.

Dahhâk: "Onlar için Rableri katında dereceler vardır" sözünü şöyle açıklar: "Cennet ehlinin bir kısmı diğerlerinin üzerindedir. Üsttekiler alttakileri görür, alttakiler üsttekileri göremez." Sahihayn'da gelen bir rivayete göre, Re-sulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Cennetin yüksek derecelerinde olanları, aşağı derecelerde olanlar, sizin gök ufuklarından birinde zor görünen bir yıldızı gördüğünüz gibi -aralarındaki mesafe farkından dolayı- görürler" buyurmuştur. Ashab: "Ya Resulullah! O yüksek derecedekiler peygamberler midir? O derecelere, onlardan başkaları ulaşamazlar mı?" diye sorunca, Resulullah şöyle "buyurâu: ^vet oYöştfler peygamberlerin aeTece\erifer. ^ aVa\, "rvaysK^îî 'kû&î^S, elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, onlar Allah'a iman ve peygamberleri tasdik etmişlerdir."

Ahmed'in ve Sünen sahiplerinin Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler, sizin gök ufkunda duran yıldızı gördüğünüz gibi, yüksek derece sahiplerini görür. Şüphesiz Ebu Bekir ve Ömer de onlardandır. Ne mutlu onlara."

Ahirette, müminler de farklı derecededirler. Nitekim şu ayet de buna delildir: "Biz o peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık. Allah onlardan bazısı ile söyleşmiş, birini de birçok derecelerle yükseltmiştir." (Bakara, 2/253). Allah tllücahiâ muhacirleri de başkalarına üstün kılmıştır. Nitekim şöyle buyurur: "İman edip de hicret edenlerin, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenlerin Allah katında dereceleri pek büyüktür" (Tevbe, 9/20).

Dünya derecelerinde de farklılık vardır: "O, sizi yeryüzünün halifeleri yapan ve size verdiği şeylerle imtihana çekmek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılandır. Şüphesiz Rabbin cezası pek çabuk olandır. Ve şüphesiz O, mağfiret ve rahmet edicidir" (En'âm, 6/165). [\[4\]](#)

Bazı Müminlerin Bedir'de Kureyşle Savaşmak İstememesi

5- Rabbin seni hak uğrunda evinden çıkardığı zaman da müminlerden bir zümre muhakkak isteksizdiler.

6- Hak apaçık meydana çıktıktan sonra, sanki göre göre ölüme sürükleni-yorlarmış gibi, seninle mücadele ediyorlardı.

7- Hani o zaman Allah, size o iki taifeden birinin sizin olduğunu vaadediyordu. Siz ise kuvvetsiz ve silahsız olanın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz. Allah da sözleriyle hakkı açığa vurmayı ve kâfirlerin arkasını kesmeyi istiyordu.

8- O, günahkârlar istemese de hakkı devamlı kılacak, bâtilı da yok edecekti.

Bedir Olayına Bir Bakış:

Kureyş'in eziyetinin artması sebebiyle Peygamber (s.a.) ve ona inanan ashabı, Mekke'den Medine'ye hicret etti. Müslümanlar mallarını, topraklarını ve evlerini Mekke müşriklerine bıraktılar.

Resulullah, Kureyş'li 40 kişiyle birlikte Ebû Süfyan idaresindeki erzak ve mal yüklü Kureyş'e ait kervanın Şam'dan gelmekte olduğunu duyunca, Müslümanları onlara karşı çıkmaya davet ederek şöyle dedi: İşte Kureyş kervanı, içlerinde malları var. Onlara karşı çıkın. Allah'ın, onları size ganimet olarak nasip edeceğini umuyorum. Onunla beraber 310 kûsur erkek çıktı. Bedir yolu üzerindeki deniz kıyısına doğru gittiler.

Ebû Süfyan, Hicaz'a yaklaşıncı etrafa, haberler toplayacak kimseler gönderdi. Resulullah'm kendisine karşı buraya çıktığını öğrendi. Hemen, Damdam b. Amr el-Ğıfari'yi, Hz. Muhammed'in arkadaşlarıyla birlikte kendilerinin karşısına çıktığını haber vererek, mallarını kurtarmaları için Mekkelilere gönderdi. Bin kadar kişi hazırlık yaptı. Ebû Süfyan, kervanı deniz kıyısından götürdü. Kervanı ve malları kurtardı. Mekke'den savaş için çıkanlar, Bedir suyuna geldiler. Ebû Cehil Mekke'de Kabe'nin üstünden şunları söyleyerek, insanları savaşa çağırıyordu: Çabuk olun! Her türlü güçlük ve zillate rağmen, kervanınızı ve malınızı kurtarın. Eğer onları Muhammed ele geçirirse, bir daha asla iflah olmazsınız. Ebû Cehil, savaşa çıkan Mekkeliler topluluğun başında idi. Sonra ona, kervanın sahil yolunu tuttuğu ve kurtulduğu, insanları Mekke'ye döndürmesi söylendi. O buna şu karşılığı verdi: Hayır! Bu asla olamaz. Oraya gidip develer keseceğiz, şaraplar içeceğiz, çalgıcılar çalgı çalacak, bütün Araplar bizi ve savaşmaya çıkışımızı, Muhammed'in kervanı ele geçiremediğini konuşacak.

Resulullah (s.a.) olanları insanlara haber verdi. Onlarla istişare etti. Ebû Bekir (r.a.) ayağa kalktı. Güzel bir konuşma yaptı. Sonra Ömer kalktı, güzel bir konuşma yaptı. Sonra Mikdâd b. Amr ayağa kalktı, şöyle dedi: biz sana, İsrailoğulların Musa'ya: "Sen Rabbinle git de, onlarla ikiniz savaşın, biz de buracıkta oturucularız" (Mâide, 5/24) dediği gibi demeyiz. Biz de savaşırız. Seni hakla gönderene yemin olsun ki, bizi Berkü'l-Ğımad'a (Yemen'de bir şehir) götürsen, seninle beraber oraya gideriz".

Resulullah (s.a.) onun bu konuşmasına hayır dua etti. Ensar şöyle dedi: Biz ensar topluluğu, Mikdad'm söylediği gibi söyleriz. Bu, bizim için çok mal olmasından daha sevimlidir.

Sonra Hz. Peygamber: "Ey insanlar! Bana şahadet edin" buyurdu. Çünkü, ona Medine'deyken yardım etmek, savunmak üzere biat etmişlerdi. Medine dışında kendisine yardım etmemelerinden korkuyordu. Sa'd b. Muaz: "Vallahi, ya Resulullah, sen herhalde bizi kasdediyorsun" dedi. Resulullah, evet, buyurdu. Muaz: "Sana iman edip tasdik ettik, getirdiğin şeylerin hak olduğuna şahadet ettik. Bunun üzerine canla başla sana söz verdik, Allah'ın sana emrettiğini sen uygula. Ya Resulullah, bizden tek bir kimse bile geri kalmaz. Seni hakla gönderene yemin olsun ki, bize şu denizi göstersen, ona dalsan, seninle beraber biz de dalarız. Hiç kimse geri kalmaz. Düşmanla karşılaşmaktan çekinmeyiz. Savaş esnasında sabrederiz, düşmanla karşılaşınca sadakat gösteririz. Bizi Allah'ın bereketine götür" dedi. Resulullah, Sa'd'm bu sözüne sevindi ve sonra şöyle buyurdu:

"Yürüyün Allah'ın bereketine. Sevinin, çünkü Allah bana iki taifeden birini vaad etti: Ebû Süfyan'ın başında bulunduğu Şam'dan gelen kervan, ya da onlara yardıma gelen, başlarında Ebû Cehil'in bulunduğu Mekke'den savaş için gelenler.. Vallahi, sanki ben, şu anda, onların yere yıkıldığını görüyorum. [\[5\]](#)

Açıklaması

Şüphesiz sahabenin savaş ganimetlerinin eşit şekilde paylaşılmasını iyi görmemeleri senin Medine'deki evinden, ya da Medine'den savaş için çıkmayı kötü görmeleri gibidir.' Çünkü Medine onun hicret edip yerleştiği, ya da evinin bulunduğu yeri. Hikmetle ve doğru sebep ile çıkarılmıştı. Müminlerden bir grup da, savaşa hazır olmadıklarından, çıkmak istemiyorlardı. Onun için O, seni onlar çıkmak istemedikleri halde çıkardı. İki hal arasındaki teşbih, istememe halidir. Çünkü müslümanlardan bazıları, Bediimde iki şeyi kerih gördü.

1- Ganimetin aralarında eşit şekilde taksimini kerih gördüler. Onlar gençlerdi. Savaşmışlar, ganimet almışlardı.

2- Kureyş ile savaşmak istemediler. Çünkü, Medine'den ganimet maksadıyla çıkmışlardı, savaşa hazırlık yapmamışlardı.

Fakat Allahu Teâlâ, bu iki mesele hakkında onlara şöyle dedi: Siz, ganimetler konusunda ihtilâf edip birbirinizle çekiştiğiniz gibi -ki Allah onu sizden aldı, onun taksimini, Hz. Peygamber (s.a.)'e bıraktı, O da onları adaletle, eşit bir şekilde dağıttı ve bu sizin için çok iyi oldu- yine düşmana karşı çıkmayı ve silah sahipleriyle (bunlar dinlerine yardım ve kervanlarını kurtarmak isteyenlerdi) savaşmak istemediğiniz zaman; savaşı istememenizin sonu, Cenab-ı Hakk'm onu, size takdir etmesi, düşmanla sizi herhangi vakit tayinini söz konusu olmadan bir araya getirmesi ve size zafer nasip etmesi oldu.

İki şeyden çıkan sonuç: Her ikisinde de, Peygamber (s.a.)'in emrine tabi olmak, hayırdır, doğrudur, yarar getirir.

Müminler, kervanı tercih ettiklerinden, adam ve savaş malzemesi azlığı, sayıca ve savaş malzemesi açısından daha çok olan müşriklerle savaşmaktan korktukları için, seninle hak ve doğru olan görüş -Mekke'den savaş için gelenlerin karşısına çıkmak-hususunda mücadele ediyorlar. Sen, onlara her halükârda zafere ulaşacaklarım, Allah'ın

sana iki taifeden birini -kervan yahut savaş için çıkanlar- vadettiğini, kervanın kurtulduğunu, savaş için çıkanlardan başka ortada kimse kalmadığını, biz savaşa hazır değiliz, demeye neden olmadığımı söylemene, hakkın ve doğrunun ortaya çıkmasına rağmen, onlar seninle mücadele ediyorlar.

Sonra Allah, onların zafere ve ganimete gittikleri zamanki aşırı korkak hallerini, ölüme sevkolunan kimselerin haline benzetti.

Fakat Allahu Teâlâ, peygamberine ve müminlere zafer vaadetti ki, O'nun vaadi geri kalmaz. Kuvvetler dengesinin görünürdeki hesabı, çoğu kere aksine gerçekleşir. Çünkü, nice az topluluk vardır ki, çok topluluğa galip gelmiştir.

Allah'ın size, iki taifeden -kervan yahut savaş için gelenler- birine sahip olmayı vaad ettiği zamanı hatırlayın.

Siz silahı, kuvveti, gücü olmayanın -sadece 40 atlıdan ibaret kervanın- sizin olmasını istiyorsunuz. Cenab-ı Hak, onların savaşı istemeyip mala tama'la- nna tarizde bulunmak için, böyle buyurdu. Sayılarının çokluğu silah ve askerî malzemelerinin üstünlüğü sebebiyle, güç, Mekkeli savaşanlar tarafındaydı.

Allah ise, müşriklerin yenilgiye uğraması, müminlerin muzaffer olması için, size bundan başkasını -güçlü kuvvetli savaş için çıkan Mekkeli müşriklerle savaşmak- istiyor. Güçlü müşriklerle muharebede peygamberine indirdiği ayetlerle, müminlere yardım için meleklerle emir vermekle, müşriklerin esaretini ve katlini takdir etmekle, yüce Allah, hakkı sabit kılmak ve yüceltmek murad ediyor.

Allah yapacağını yaptı. Azgın asi mücrimler istemese de, İslâm'ı sabit ve üstün kılmak, küfrü, şirki, bâtılı yok etmek, ortadan kaldırmak için müminlere yardımını gerçekleştirdi. Bu sadece, kervanı ele geçirmekle değil, aksine küfür liderlerinin ve şirk önderlerinin katliyle oldu.

Hakkı gerçekleştirmek ve bâtılın boş olduğunu göstermek, hakkın hakim, bâtılın yok olduğunu, delillerle ve beyyinelerle ortaya çıkarmak, hak liderlerini takviye etmek, batıl liderlerini de kahretmekle olur. [\[6\]](#)

Bedir Savaşında Meleklerin Yardım Etmesi

9- Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz. O da: "Muhakkak ben size, birbiri ardınca bin meleklerle yardım edeceğim" diyerek duanızı kabul etmişti.

10- Allah bunu ancak size bir müjde olsun, kalbleriniz o sayede tümüyle rahatlasın diye yapmıştı. Yardım yalnız Allah katındandır. Şüphesiz Allah, mutlak galiptir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

11- Hani O size, emniyet için hafif bir uyku vermişti. Onunla sizi tertemiz yapmak, sizden şeytanın murdarlığını gidermek, kalblerinizi bağlamak ve onunla ayakları pekiştirmek için üstünüze gökten bir su indiriyordu.

12- Hani Rabbin meleklere: "Şüphesiz ben, sizinle beraberim, iman edenlere sebat verin" diye vahyediordu. "Ben, kâfirlerin kalblerine korku salacağım. Artık onların boyunlarının üstüne ve her parmağına vurun".

13- Bu, onların Allah'a ve Rasûlü'ne karşı geldiklerinden dolayıdır. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

14- Bu şimdiki azabınız. Onu tadın, Kâfirler için bir de ateşin azabı vardır.

Açıklaması

Ey müminler! Mutlaka savaş gerektiğini anlayıp: "Ey Rabbimiz! Düşmanına karşı bize yardım et. Ey yardım isteyenlere pek çok yardım eden! Bize yardım et" diye Rabbinize dua ettiğiniz vakti hatırlayın... Bundan murad, onlara, dualarına icabet eden Allah'ın nimetini hatırlatmaktır ki şükretsinler, Allah'ın kendilerine olan fazl ve rahmetini bilsinler.

O, sizin duanıza icabet etti, birbiri peşi sıra meleklerle yardım etti. Önce bin melek yardımda bulundu. Bunu diğerleri takip etti. Üç bin, daha sonra beş bin melek. Nitekim, Allahü Teâlâ şöyle buyurur: "O zaman sen müminlere: İndirilen üç bin meleklerle Rabbinizin size imdat etmesi yetmez mi? diyordun" (Al-i İmran, 3/124).

Sonra da: "Evet, siz sabreder, sakınırsınız, bunlar da ansızın üstünüze gelecek olurlarsa, Rabbiniz nişanlı beş bin meleklerle size yardım edecektir" (Al-i İmran, 3/124-125).

Allahü Teâlâ melekleri, size zafere ulaşacağınızı müjdelemek ve sizin kalblerinizi

teskin etmek için gönderdi. Düşmanlarınıza karşı size yardım etmeye, yalnızca Allahü Teâlâ kadirdir.

Savaşta gerçek zafer ancak Allah'tandır. Melekler ve diğer görünür sebeplerden değildir. Şüphesiz Allah, mağlup edilemez güçtedir. Hikmet sahibidir. Hiçbir şeyi mevziinin dışına koymaz. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Eğer Allah dilese, elbette onlardan intikam alırdı. Fakat bazınızı bazınızla imtihan etmesi içindir." (Muhammed, 47/4).

Bedir günü, melekler fiilen savaştı mı? Bazı alimlere göre, melekler savaşmadılar. Müminlere manevi takviye yapıldı. Onlar müminlere sebat veriyorlardı. Yoksa, tek bir melek bütün dünya halkını helak etmeye kafidir. Nitekim Cibril (a.s.) kanadından bir tüy ile, Lut kavminin yaşadığı Medain beldelerini helak etti.

Alimlerin çoğunluğuna göre ise, Bedir günü Cibril (a.s.), beş yüz melek, Hz. Ebû Bekir'in de içinde bulunduğu ordunun sağ tarafına indi. Mikâil, (a.s.) beş yüz melek, Hz. Ali'nin de içinde bulunduğu ordunun sol tarafına indi. Melekler insan sûretindeydi, üzerlerinde beyaz elbiseler ve beyaz sarıklar vardı.

Meşhur olan görüş budur. İbni Abbas'm şöyle dediği rivayet olunmuştur: Allah, Peygamberine (s.a.) ve müminlere bin melek yardım etti. Cibril, beş yüz meleğin yanında, Mikail beş yüz meleğin yanındaydı. İbni Cerir ve Müslim, İbni Abbas ve Ömer yoluyla gelen bu hadisi rivayet ederler. Daha başka hadisler de vardır. Eğer bu hadisler olmasaydı, birinci görüş muteber olabilirdi. Rivayete göre Ebû Cehil, İbni Mes'ud'a: "Hiçbir kimse görmediğimiz halde, duyduğumuz o ses nerden geliyordu?" diye sormuş, o, meleklerden deyince, Ebu Cehil: "İşte bizi onlar yendi, siz değil" demiştir.

İttifak olunan görüşe göre, Uhud günü melekler, savaşmadı. Çünkü Allah, müminlere, sabır ve takva üzere bulunmaları şartıyla zafer vaad etmiş, onlar da bu şartı yerine getirmemişlerdi.

Meleklerin müminlerle birlikte savaşması, müminlerin en mükemmel ve en iyi bir şekilde savaşma görevlerini azaltmıyordu. Nitekim onlar, takdire değer bir şekilde savaştılar. Buharî ve Müslim'le gelen bir rivayete göre Resulullah (s.a.), Hâtıb b. Ebî Beltaa'nın öldürülmesi konusunda Hz. Ömer'le müşavere ettiği zaman şöyle dedi: "Şüphesiz o Bedir'e katıldı. Nereden biliyorsun, belki de Allah Bedir savaşma katılanlara: İstediginizi yapın, sizi mağfiredim, buyurdu."

Bedir olayı Kureyş üzerinde çok etkili oldu. Meşhur kimseler olmalarına rağmen, müslüman kılıçlarıyla ve mızraklarıyla, hem de gençler eliyle öldürüldüler. Bu, onların küfürlerinin ve inadlarının cezasıydı. Allahü Teâlâ peygamberleri yalanlayan geçmiş ümmetleri, çeşitli -musibetlerle cezalandırdı. Nitekim Nuh kavmini Tufanla, Ad kavmini soğuk bir rüzgarla, Semûd'u helak edici şiddetli bir sesle, Lût kavmini buldukları yeri

altını üstüne getirmekle, Şu-ayb kavmini şiddetli bir deprem ve bir buluttan üzerlerine yağın ateş yağmurlarıyla Firavun ve kavmini denizle helak etti.

Allah'ın Bedir günü müslümanlara olan ilk nimeti, onlara meleklerle yardım etmesi, diğer nimeti onlara uyku hali vermesi ve yağmur indirmesidir: "Hani O size, emniyet için hafif bir uyku vermişti..." Yani kendinizi az, düşmanı çok görmeniz sebebiyle meydana gelen korkudan emin kılan hafif bir uyku nimetini hatırlayın. Çünkü kendisine hafif uyku gelen kimse, korku hissetmez, rahat eder, güç ve kuvvetini yeniler. Beyhakî Delâil'de, Ali (r.a.)'m şöyle dediğini rivayet eder: "Bedir günü, içimizde Mikdâd'dan başka atlı yoktu. Biz hepimiz uyuduk, sadece Resulullah, bir ağacın altında sabaha kadar namaz kılıp dua etti."

Bu hafif uyku hali, savaştan önceki gece oldu. Şiddetli korku içindeki büyük topluluk, bir mucize olarak önlerinde çok mühim iş olduğu halde birden uyudu.

Maverdî şöyle der: O gece Allah'ın onlara uyku verme lütfunda bulunmasında iki hikmet vardır:

Birincisi: Dinlenmelerim sağlayarak ertesi günkü savaş için onları kuvvetlendirdi.

İkincisi: Kalblerinden korkuyu gidererek onları emniyete kavuşturdu. Emniyet uyutur, korku uykusuz bırakır.

Cenâb-ı Hak, onlara Uhud günü de uyku verdi. Nitekim şöyle buyurur: "Sonra o kederin ardından üzerinize bir emniyet, bir uyku indirdi ki, o içinizden bir grubu örtüp buruyordu. Bir grub da canları sevdasına düşmüşlerdi." (Âl-i İmran, 3/154).

Yine Allah size, sizi abdestsizlik ve cünüplük halinden temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini ve susuzluk korkusunu gidermek, kalblerinizi düşmanla savaşa cesaretlendirmek -ki bu bâtını cesarettir- ayaklarınızı sebat ettirmek -ki bu zahirî cesarettir- için gökten yağmur indirdi. Yağmurun indirilmesi dört faydayı gerçekleştirdi: Cünüplükten ve abdestsizlikten yıkanmakla şer1! ve his-sî temizlenme, şeytanın vesvesesini giderme, ruha sabrı alıştıрма, ayakları kumlarda sebat ettirme.

Kur'ân'ın zahiri, uyku halinin yağmurdan önce, Ramazanın 17. gecesinde meydana geldiğine işaret eder. Mücahid ve İbni Ebî Nuceyh ise, yağmurun uykudan önce yağdığını söylemişlerdir.

Yağmur yağdırılmasının sebebi, İbnü'l-Münzir'in İbni Cerir et-Taberî ve İbni Abbas'tan naklettiğine göre şudur: Müşrikler müslümanlardan önce, suyu ele geçirdiler. Müslümanlar susuz kaldı. Abdestsiz ve cünüp halde namaz kıldılar. Kumluk içindeydiler. Şeytan kalblerine hüzn verdi. "İçinizde bir peygamber, kendinizin de veliler olduğunuzu inanıyorsunuz, bir de abdestsiz ve cünüp halde namaz kılıyorsunuz, öyle mi?" dedi. Bunun

üzerine Allah gökten bir yağmur indirdi, vadi su ile doldu, müslümanlar su için de temizlendiler, ayakları sabit olup kaymadı, şeytanın vesvesesi de böylece gitmiş oldu.

Resulullah ve ashabı, yağmur suyundan toplanan suya gittiler ve orada konakladılar. Su havuzları yaptılar. Geri kalan suları da yok ettiler. Resulullah için, savaş meydanını gören bir tepe üstünde çardak yapıldı.

İbni İshak'ın Siyret'inde zikrettiği İbni Hişam'ın da onu takip ettiği gibi, Resulullah (s.a.) Bedir'e yürüdüğü zaman, bulduğu en yakın su başına indi. Hubab ibni Münzir, Resulullah'a yaklaşarak: "Ya Resulullah! Bu yeri sen kendin mi belirledin, yoksa Allah'ın bir vahyi sonucu mu?" diye sordu. Resulullah: "Kendi görüşümle belirledim" deyince, Hubab: "Burası iyi bir mevki değil. İnsanları, onlara en yakın bir su kenarına götür. Oraya yerleşiriz. Sonra onun dışındaki kuyuları kör kuyu haline getirir, üstlerine bir havuz yapıp doldurur, ardından da, düşmanla savaşırız, Biz su içtiğimiz halde, onlar içemezler" dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.): "Güzel bir görüş ileri sürdün" dedi ve öyle yaptılar.

İbni Kesir şöyle der: Bu hususta en güzel görüş, İmam Muhammed ibni İshak b. Yesar'ın Urve ibni Zübeyr'den yaptığı rivayettir. O şöyle demiştir: Allah yağmur yağdırdı. Vadi kaygan hale geldi. Öyle ki, Resulullah ve ashabı yapışkan çamur içinde kaldı. Fakat bu, yürümelerine engel olacak şekilde değildi. Kureyş ise, öyle bir çamura maruz kaldı ki, oradan gitmeye güçleri yetmedi.

Bence de, Kur'an'ın metni İbni Kesir ve Taberî, Zemahşerî ve Razî gibi müfessirlerin çoğunun benimsediği bu rivayetlere uygun düşüyor. Beyzavî de, bunu destekleyen bir rivayeti zikrederek şöyle der: Rivayete göre Bedir savaşına katılan müslümanlar, suyu olan, ayakların kaydığı kumluk bir yerde konakladılar, uyudular, çoğu ihtilam oldu. Suyu müşrikler ele geçirdi. Bunun üzerine şeytan müslümanlara vesvese verdi: Siz nasıl zafere ulaşacaksınız? Su meselesinde mağlubiyete uğradınız. Allah'ın veli kulları olduğunuzu sandığınız, Allah'ın Rasûlü içinizde olduğu halde, siz abdestsiz ve cünüp olarak namaz kılıyorsunuz.

Müslümanlar korktular. Bunun üzerine Allah, yağmur yağdırdı. Yağmur bütün gece yağdı. Vadi aktı. Kenarında müslümanlar havuzlar yaptılar, hayvanlarını suladılar, abdest aldılar, guslettiler. Düşmanla aralarındaki kumluk arazi ayakların kaymıyacağı şekilde sertleşti. Şeytanın verdiği vesvese ortadan kalktı. Sonra Beyzavi, Cenab-ı Hakk'm: "Kalblerinizi bağlamak için" sözünün manasını açıklıyor.

En sahih görüş ise, Kurtubî'nin İbni İshak'ın Siyret'inden zikrettiği görüştür. Bu, rivayetlerin arasını bulan bir görüştür: Yağmurun yağmasıyla birlikte olan haller, Bedir'e varmadan önce meydana geldi. [7]

Bedirde müminlere bahşolunan gizli nimetlerden biri var ki, Allah onu müminlerin şükretmesi için açığa çıkarmıştır. O da, Allah'ın meleklerle, kendisinin, meleklerle beraber olduğunu ilham etmesidir."Hani Rabbin meleklerle: Şüphesiz ben sizinle beraberim." Ayete bu şekilde mana verildiği gibi: "Hani Rabbin meleklerle: "Şüphesiz ben müminlerle beraberim. Dolayısıyla onlara yardım edin, onları sebat ettirin." şeklinde de mana verilebilir. Razî bu ikinci mana için "bu kelimadan maksat, korkutmayı ortadan kaldırmaktır. Melekler, kâfirlerden korkmuyorlardı, müslümanlar korkuyordu" diyerek, daha uygun bulur. [\[8\]](#)

Yardımdan amaç, savaşın şiddetli zamanlarında gelen yardım ve destektir.

Müminlerin kalblerini sebat ettir, azimlerini kuvvetlendir. Onlara, Allah'ın Rasûlüne ve müminlere yardım etmeyi vaadettiğini, Allah'ın vaadinden dönmeyeceğini hatırlat.

Denilmiştir ki, melekler, müminlerin tanıdığı erkekler suretine bürünüp öyle yardım ediyorlardı. Beyhâkî, Delaü'de şöyle tahrir eder: Melek, bir kişiye, onun tanıdığı kişi şeklinde geliyor ve: "Müjde. Onlar az, Allah sizinle beraber, hücum edin" diyordu.

Zeccâc'dan naklolunan rivayete göre, sebat ettirmenin manası şudur: Şeytanın şer ilka etme-vesvese kuvveti olduğu gibi, meleğin de hayır ilka etme-il-ham kuvveti vardı.

Sonra Allahü Teâlâ: "Ben sizinle beraberim" sözünden muradını zikretmiştir. Bu sözün manası: Kâfirlerin kalblerine korku vermekle size yardım etme hususunda, sizinle beraberim, demektir. Allah'ın müminlere olan nimetlerinin en büyüklerinden biri de, kâfirlerin ruhlarına korku ve ürküntü ekmesidir.

Onların başlarını vurun, koparın, ayak ve el parmaklarını kesin.

Sonra Allahü Teâlâ, müminlere yardım etme sebebini açıklayarak şöyle buyurur: "Bu, onların Allah'a ve Resulüne karşı geldiklerinden dolayıdır..." Yani peygambere ve müminlere yapılan sözkonusu yardım, müşriklerin Allah'a ve Resulüne düşmanlık ve muhalefet etmeleri sebebiyledir. Onlar, şeriata uymayı, ona iman etmeyi bir tarafa bıraktılar.

Kim Allah'a ve Rasûlüne muhalefet edip düşmanlık ederse, onun için dünyada hezimet ve rüsvay olmak olduğu gibi, ahirette de şiddetli bir azab vardır.

Ey Allah'a ve Rasûlüne muhalefet eden kâfirler! Dünyada size acele tarafından verdiğim bu hezimet, zilleti, cezayı, öldürülmek ve esir edilmek gibi halleri acilen tadın. Eğer küfürde ısrar ederseniz, ahirette de, sizin için cehennem azabı vardır. [\[9\]](#)

Harpten Kaçma Meselesi Ve Yardımın Allah'tan Olduğu

15- Ey iman edenler! Toplu bir halde kafirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin.

16- O gün kim savaşmak için bir tarafa çekilmek, ya da başka bir birliğe katılmak dışında arkasını dönerse, Allah'ın gazabına uğramış olur. Onun yeri de cehennemdir. O, ne kötü bir dönüş yeridir.

17- Onları siz öldürmediniz. Fakat Allah öldürdü onları. Attığın zaman da, sen atmadın, ancak Allah attı. Müminleri, kendinden güzel bir imtihan ile denemek için. Şüphesiz Allah, hakkıyla işitendir, çok iyi bilendir.

18- Bu, böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzaklarını yıpratıcıdır.

19- Eğer siz fetih istemekteyseniz, işte size o fetih gelmiştir. Eğer vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Yine dönerseniz, biz de döneriz. Topluluğunuz çok da olsa, sizden hiçbir şeyi sa-vamaz. Çünkü Allah müminlerle beraberdir.

Açıklaması

Ey Allah ve Rasûlünü tasdik edenler! Sizinle savaşmak isteyen ordu halindeki düşmanınıza yaklaştığınız zaman, onların sayısı çok, sizin sayınız az da olsa, onlardan kaçmayın. Allah sizinle beraberdir. Düşman önünden kaçmak ancak iki halde caizdir:

1- Taktik olarak; yenilmiş gibi görünüp geri çekildikten sonra savaşmak için toparlanıp tekrar harekete geçmek için. Bu bir savaş hilesidir.

2- Düşmanla savaşmak düşüncesiyle düşmanla savaşan diğer bir İslâm topluluğuna katılmak için.

Bu iki durum dışında, kim savaştan korkup kaçarsa, Allah'ın gazabına uğrar. Ahirette onun varacağı yer cehennemdir. O, ne kötü bir dönüş yeridir. Bey-zâvî şöyle der: Bu, düşmanın iki mislinden fazla olmadığı zamandır. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Şimdi Allah zaafınız olduğunu bildiğinden sizden yükü hafifletti" (Enfal, 8/66). İbni Abbas da şöyle demiştir: "Kim üç kat düşmandan kaçarsa, kaçmamış demektir. Kim iki kat düşmandan kaçarsa, o, kaçmış sayılır." Ayet, savaştan kaçmanın haram olduğuna işaret eder. Bu, büyük günahlardandır. Şeyhayn'ın Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri hadiste Peygamber (s.a.): "Helak edici yedi şeyden sakının" buyurdu. Ashab: "Ya Resulullah! Bu yedi şey nedir?" diye sorduklarında Rasûlü Ekrem: "Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, haklı bir neden olmaksızın Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir hayatı öldürmek, faiz, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında savaştan kaçmak ve zinadan uzak müslüman kadınlara zina isnad etmek" buyurdu.

Sonra Allahü Teâla, düşmanlara karşı yardım edeceğini ifade ederek, düşman önünde sebat ve sabır edilmesi zaruretiyi ifade etti: "Onları siz öldürmediniz." Yani siz onları öldürmekle iftihar etseniz de, onları kendi kuvvet ve maddî gücünüzle siz öldürmediniz. Onları sizin elinizle Allah öldürdü. Çünkü, melekleri indirip onların kalbine korku veren, zafer dileyen, kalblerinizi kuvvetlendirip korku ve sıkıntıyı gideren O'dur. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Onlarla savaşın ki, Allah ellerinizle onları azablandırsın. Onları rüsvay etsin, size onlara karşı galibiyet versin" (Tevbe, 9/14).

Müslümanlar, Mekkelileri yenip öldürdüğü ve esir ettiği zaman, birbirlerine karşı övünmeye başladılar. Her konuşan "ben öldürdüm, ben esir ettim" diyordu.

Kureyş ortada görününce, Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İşte Kureyş. Onları buraya, gurur ve kibirleri getirdi. Allahım! Senden, bana vaadini yerine getirmeni istiyorum." Cibril (a.s.) geldi ve: "Bir avuç toprak al, onlara at" dedi. İki topluluk karşılaştığında Resulullah (s.a.) Ali (r.a.)'ye "Bana şu vadinin çakıl taşlarından bir avuç ver" dedi. Aldığı bir avuç çakıl taşı kâfirlerin yüzlerine attı. "Yüzleri geri gitsin" dedi. Hepsi de, gözüyle meşgul oldu, yenildiler, müminler, onları öldürmeye ve esir etmeye koyuldular... İşte onlara şöyle denildi: Onları öldürmekle iftihar etseniz de, onları siz öldürmediniz, sizin kalblerinizi sebat ettirmek ve onların kalblerine korku vermekle, Allah öldürdü. Ey peygamber! Bir avuç toprağı attığın zaman, gerçekte sen atmadın. Çünkü, senin attığın şeyin tesiri bütün insanlara ulaşamaz. Onların hepsinin gözlerine, ancak toprağı onların gözlerine ulaştırmakla Allah attı. Görünürde Resulullah (s.a.) attı, tesiri Allah'tan görüldü.

Peygamber (s.a.) Huneyn günü de toprak attı.

Öldürme işinde, Cenâb-ı Hakk'ın fiili ile, Peygamber ve müminlerin fiili arasında fark var: Sonuçları gerçekleştiren Allah'tır, insan ise, zahiri sebeblere yapışmaktadır. Bütün işlerde durum böyledir.

Allahü Teâlâ bütün bunları, müşrikleri rezil etmek, müminleri de güzel bir şekilde imtihan etmek; yani düşmanları çok, kendileri az olduğu halde, düşmanlarına karşı müminleri üstün kılma nimetini anlasınlar ve şükretsinsin diye yaptı.

Şüphesiz Allah, her türlü sözü işiticidir. Savaştan önce, peygamberin ve müminlerin Rablerine olan dualarını ve yardım isteklerini işitir. Onların hallerini ve niyetlerini, zafere ve ganimete lââyık olanları bilir.

Sonra Allahü Teâlâ, zaferle beraber başka bir müjdeyi zikrediyor. Onlara, kâfirlerin gelecekteki tuzağını boşa çıkaracağını, onların müslümanlar aleyhindeki her türlü hareketlerini hüsrana uğratacağını haber veriyor.

Sonra Allahü Teâlâ, tarizli tarzda Mekkelilere hitap ediyor: Eğer fetih istiyorsanız, işte fetih geldi. Eğer iki ordudan üstün ve doğru yolda olan için zafer istiyorsanız, işte istediğiniz şey geldi. Üstün ve doğru olana zafer nasib oldu, aşağılık ve sapık olanlar helak oldu.

Sonra Allahü Teâlâ onları korkutarak şöyle buyurdu: Eğer küfürden, Allah'ı ve Rasûlünü yalanlamaktan, peygamberine düşmanlıktan vazgeçerseniz bu sizin dünya ve ahiretiniz için daha hayırlıdır. Denendiğiniz ve öldürüldüğünüz, esir edildiğiniz savaştan daha faydalıdır. Eğer onunla savaşa, küfür ve sapıklığa dönerseniz, biz de ona yardıma sizi hezimete uğratmaya döneriz. Nitekim Cenâb-ı Hak, İsrailoğulları'na şöyle buyurur: "Dönerseniz, biz de döneriz" (İsra, 17/8) Tefsirini yaptığımız ayetteki hitap kafirleredir. Ayetin gelişinden bu anlaşılmaktadır. Hitabın müminlere olduğu da söylenmiştir. Çünkü Allahü Teâlâ'nın: "İşte size fetih geldi" sözü, ancak müminlere uygun düşer. Ancak buradaki fethi, beyan, hüküm ve kaza manasına hamledersek, o zaman kafirler de kasdolunabilir.

Sizin topluluğunuz çok da olsa, size fayda vermeyecektir. Çünkü çokluk, azlık önünde her zaman zafere ulaşmaz. Az, sabra, sebata ve Allah'a imana sarıldığı zaman, aksi olur.

Allahü Teâlâ yardımla, destekle ve başarıya muvaffak buyurmakla müminlerle beraberdir. Siz ne kadar topluluk toplarsanız toplayın, Allah'ın beraber olduğu kimseleri mağlup edecek hiçbir kimse yoktur: "Ve muhakkak bizim ordumuz, elbette onlar galib olanlardır" (Saffat, 37/173). "Galip gelecek olanlar, yalnız Allah'ın taraftarlarıdır" (Maide, 5/56). "Şeytanın taraftarları, hüsrana uğrayanların ta kendileridir" (Mücadele, 58/19). [\[10\]](#)

Allah'a Ve Rasulüne İtaati Emir, Muhalefetten Korkutma

20- Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin. İşittiğiniz halde ondan yüz çevirmeyin.

21- İşitmedikleri halde "işittik" diyenler gibi olmayın.

22- Allah katında yerde yürüyen hayvanların en kötüsü, akıl erdirmeyen sağır ve dilsizlerdir.

23- Eğer Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, elbette onlara duyururdu. Onlara işittirseydi de yine yüz çevirici olarak arkalarına dönerlerdi.

Açıklaması

Allahü Teâlâ mümin kullarına, kendisine ve peygamberine itaati emrediyor. Bu emre muhalefetten ve inatçı kâfirlere benzemekten men ediyor.

Ey iman edip tasdik edenler! Cihada katılma ve malı terketme hususundaki davette, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Rasûlüne ve emirlerine itaati ter-ketmeyin. Cihadı ve cihad yolunda sözünü ve öğütlerini dinleyin. Burada dinlemek, anlayıp kavramak üzere dinlemektir. Müminlerin özelliği budur: "Dinledik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Mağfîret isteriz ve dönüş ancak sana'dır" dediler" (Bakara, 2/285).

Dinlemedikleri halde "dinledik" diyen münafıklar ve müşrikler gibi olmayın. Onlar duyuyor, kabul ediyor gibi görünüyorlar, ama durum öyle değildir.

Sonra Allahü Teâlâ, onların mahlûkların en kötöleri olduğunu haber veriyor: Allah katında, yeryüzünde dolaşan varlıkların en şerlileri, hakkı duymayan, ona tabi olmayan, hakkı konuşmayan, hakkı anlamayan, hak ile bâtili, hayırla şerri, hidayetle dalâleti, İslâm'la küfrü anlamayan, duyuları çalışmaz hale getirip faydalı ve zararlıyı ayırdedemeyen kimselerdir. Eğer onlar, akıllarını cahiliyye asabiyetinden ve taklitten uzaklaşarak kullansalar, hak ve doğruyu bulurlar, kendileri için yararlı olan şeyin İslâm olduğunu anlardı. Ancak onlar, gerçekten hayvanlar gibi hakikatları anlamıyorlar: "Bunda kalbi olan veya kendisi şahit olarak kulak veren kimse için, elbette öğüt vardır" (Kâf, 50/37).

Sonra Allahü Teâlâ, onların sağlam bir anlayışları olmadığını, eğer nefislerinde hayra, imana, İslâm nuruna ve peygambere bir meyilleri olacak olsaydı, alıcı bir şekilde anlamaya muvaffak buyururdu. O, onları, hakikati anlamaya muvaffak buyursa, onlar yine de, sırf inatlarından dolayı ondan yüz çevireceklerdi. [\[11\]](#)

Ebedi Hayat Bulunan Şeye İcabet Etmek

24- Ey iman edenler! Sizi diriltecek şeylere davet ettiği zaman, Allah'ın ve Resulünün çağrısına uyun. Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz gerçekten yalnız ona dönüp toplanacaksınız.

25- Bir de öyle bir fitnedan sakının ki, o, içinizden yalnız zulmedenlere gelip çatmaz. Ve bilin ki Allah, şüphesiz azabı çetin olandır.

26- O zamanı hatırlayın ki, yeryüzünde azlık ve zayıf ve hakir görülen kimseler idiniz. İnsanların sizi tutup kapmasından korkuyordunuz da, yardımıyla kuvvetlendirdi. Size en temiz ve en hoş şeylerden rızık verdi. Tâ ki şükredesi-niz.

Açıklaması

Allahü Teâlâ, bu ayetlerde ve bundan önceki ayetlerde, iman sıfatının emir ve nehiylere uymayı gerektirdiğine işaret için nidayı, "iman edenler" lafzıyla tekrarladı.

Mana şöyledir: Ey müminler! Dünya vû ahiret saadetini, hayır ve salahınızı, her türlü hak ve doğruyu içine alan Allah'ın ve Rasulünün davetine -ki o, Kur'ân, iman, cihad ve her türlü hayır ve taattır- icabet edin. "Sizi diriltecek" sözünden amaç güzel ve sürekli olan hayattır. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Biz onu çok güzel bir hayat ile yaşatırız" (Nahl, 16/97). Buharî: "Sizi davet ettiği zaman" çağırıldığında, sizi "diriltecek" ıslah edecek olan şeylere icabet edin demektir, der.

Fakihlerin çoğuna göre, emrin zahiri, vücubu ifade eder. Çünkü ondan sonraki: "Bilin

ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz gerçekten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız" sözü, tehdit ve korkutma ifade eder.

Bu yüzden Resulullah (s.a.)'in ibadet, inanç ve muamele ile ilgili emirlerine, ciddiyet, azim ve gayretle sarılmak gerekir. Giyinmek, yemek, içmek ve uyumak gibi âdetle ilgili emirler, uyulması gerekli dinî emirler değildir.

Hz. Peygamber (s.a.)'in emrettiği iman, Kur'ân, hidayet ve cihaddan kim yüz çevirirse o ölü gibidir. Güzel bir hayat, yahut ruhî bir hayat yaşamıyor demektir. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Bir ölü iken kendisini dirilttiğimiz, insanlar arasında yürümesi için nur verdiğimiz kimse, içinden çıkamayacağı karanlıklarda kalan kimse gibi midir?" (En'am, 66/122).

"Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer" sözünün manası, aklınızı kaybetmeden, çabuk icabet edin, demektir. Kalb, düşünce yeridir. Mücahid, bu ayetin manası hakkında şöyle der: Kişi ile akli arasına girer de, ne yaptığını bilmez. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Muhakkak ki bunda kalbi olan kimse için, elbette öğüt vardır" (Kâf, 50/37).

Şöyle de denilmiştir: Onlarla kalbleri arasına ölüm girer, geçen zamanı yakalayamaz. Keşşâfda şöyle der: O, onu öldürür de, fırsatı kaçırmış olur. Şöyle de denilmiştir. İşleri bir halden bir hale değiştirir. Kurtubî şöyle der: Bu, Allah'ın "Cami" isminin tecellisidir. İmam Ahmed İbni Hanbel, Enes ibni Malik'in şöyle dediğini rivayet eder: Peygamber (s.a.): "Ey kalbleri bir halden bir hale çeviren Allah! Kalbimi dinin üzerinde sabit kıl" sözünü çokça söylüyordu. Ya Resulullah! Sana ve getirdiklerine inandık, bizden korkuyor musun, dedik. "Evet, kalbler, Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır, onları ters yüz eder, çevirir" buyurdu.

Taberî'nin tercihi şöyledir: Bu Allah'ın, kullarının kalblerine kendilerinden daha çok sahip olduğunu, dilediği zaman kalbleriyle kendileri arasına girdiğini, hatta insanın ancak Allah'ın dilemesiyle bir şeyi anlayabildiğini haber vermektedir.

Bence ayetin tefsiri konusunda Taberî ve Kurtubî'nin tercihi en doğru görüştür. Mana şöyle olur: Allah, insanın kalbini, fikrini ve iradesini kontrol altında tutar, işleri nasıl dilerse, eliyle bir halden bir hale çevirir. Bütün şeylerde tek tasarruf yetkisine o sahiptir. Sahiplerinin güçlerinin yetmeyeceği şekilde kalble-re yön verir, dilediği gibi, onların yönelişlerini, maksat ve niyetlerini değiştirir. Ayetten maksat, hastalık, ölüm gibi birtakım engeller çıkmadan itaata teşviktir.

Cebre inananlara göre mana şöyledir: Allah, kâfir kişiyle itaati, itaatkar kişiyle masiyeti arasına girer. O halde, mesut ve bahtiyar kişi, Allah'ın mesut ve bahtiyar kıldığı kişi; bedbaht ve sapık kişi ise, Allah'ın saptırdığı kişidir. Allah'ın saptırdığı ve rüsvay ettiği kimse hakkındaki işi, adalettir. Üzerine vacip olanı gerçekten yapmazsa, o zaman adalet

sıfatı ortadan kalkar.

Mu'tezile'den Cübbaî şöyle der: Allah'ın, kendisiyle imanı arasına girdiği kimse âcizdir. Acizin işi taşkınlık ve cahilliktir. Bu, caiz olsaydı, Allah'ın bize göğe çıkmayı emretmesi caiz olurdu. Nitekim müzmin hastanın ayakta namaz kılması emredilmeyeceği hususunda ittifak varken, bu, Allah hakkında nasıl caiz olur? Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemes..." (Bakara, 2/286).

Sonra Allahü Teâla mümin kullarını, azken çok yapması, zayıf korkak kimselerken kuvvetlendirmesi ve yardım etmesi, fakirken güzel rızıklarla rızıklandırması gibi ihsanı ve iyiliği ile uyandırdı. Bu, Mekke'den Medine'ye hicretten önceki müminlerin haliydi. Cenâb-ı Hak müminlere, Allah'a ve Rasûlü-ne itaati emrettikten sonra, masiyetten sakınmalarını da emretti. Bu teklifi, bu ayetle pekiştirdi. Şöyle buyurdu: Ey mücahidler! -Hitabın o çağdaki bütün müminlere olduğu da söylenmiştir- Siz, Mekke'de azlık ve zayıf, müşrikler çokluk ve size kötü işkence tattırdığı, ve insanların sizi öldürmek ve soymak için süratle yakalamasından korktuğunuz vakti hatırlayın. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Görmediler mi ki, biz onlara emin bir harem (belde) kıldık. Bununla birlikte onların etrafından insanlar kapılırlar" (Ankebut, 29/67).

"Biz onları emin bir hareme yerleştirmedik mi? Ki ona her çeşit meyvelerden tarafımızdan bir rızık olmak üzere gelir" (Kasas, 28/57).

"O sizi barındırdı": Medine'de, sizin sığınacağınız bir yer hazırladı. Size, Bedir ve diğer savaşlarda yardım etti. Bereketli, güzel, hoş yiyeceklerle rızıklandırdı, ganimetleri size helâl kıldı. Bu büyük nimetlere şükredip, nimeti hatırlatmaktan maksat, onları Allah'a itaat ve ilâhî nimete teşekküre teşvik etmektir.

İbni Cerir et-Taberî, Katade b. Deâme es-Sedûsî'nin: "O zamanı hatırlayın ki, yeryüzünde az zayıf ve hakir görülen kimseler idiniz" ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet eder: Bu arap kabilesi, çok zelil ve yaşayış bakımından çok düşkün, aç, çıplak, sapık bir kavimdi. İran'la, Rum arasında bulunan bir taşın çevresinde toplanır ibadet ederlerdi. Vallahi, beldelerinde, hased edilecek bir şey yoktu. Herkes yoksulluk içindeydi. Ölenler ateşe atılıyordu. Yemiyor yeniliyorlardı. Vallahi, o gün yeryüzünde onlardan daha kötü durumda bir kabile yoktu. Nihayet, Allah İslâm'ı gönderdi, o beldelere hakim kıldı, onunla rızıkla-rını genişletti, onları insanlara melikler kıldı. Allah onlara, müslümanlıkları sebebiyle gördüğünüz şeyleri verdi. O halde nimetlerinden ötürü Allah'a şükredin. Şüphesiz Rabbiniz verdiği nimetlere karşı şükürü sever. Şükredenlere olan nimetlerini artırır. [\[12\]](#)

Allah'a, Peygambere Ve Emanete Hıyanet

27- Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlü- ne hainlik etmeyin. Siz kendiniz bile bile kendi emanetlerinize hainlik eder misiniz?

28- Bilin ki' mallarmız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır ve büyük mükâfat şüphesiz Allah katmdadır.

Açıklaması

Allahü Teâlâ, bu ayette, şerh mükellefiyetlerin eksiksiz olarak yapılmasının gerekli olduğunu belirtiyor.

Ey Allah'ın peygamberlerine ve Kur'ân'a inanan müminler! Farzlarını yapmamakla, ya da koyduğu sınır ve haramlarını tecavüz etmekle Allah'a hıyanet etmeyiniz. Sünnetine sarılmamakla, emrettiklerini yapmamak ve neh-yettiklerinden kaçınmamak, arzularına ve babalarınızdan miras aldığınız şeylere uymakla peygambere hıyanet etmeyin. Aranızda birbirinizden aldığınız emanetlere, onlara riayet etmemekle hıyanet etmeyin. Bu, maddî emanetleri içine aldığı gibi, ümmete ait sırları düşmanlara aktarmak ve fertlere ait sırları insanlar arasında yaymak gibi şeyleri de içine alır. Emanet, Allahü Teâlâ'nın kullarına emanet ettiği farz ve had cinsinden amellerdir. Hıyanet ise farzları yapmamak, hükümlerini uygulamamak, sünnetlerine sarılmamak ve başkalarının haklarına riayet etmemektir.

Ve siz hıyanet ettiğinizi biliyorsanız. Bunun sonucunu da biliyorsunuz. İyi ile kötüyü birbirinden ayırt edebiliyorsunuz. Hıyanetin kötülüklerini biliyorsunuz. Hıyanet, unutarak değil, bile bile yaptığınız ihmaller, hatalardır.

Hıyanet: İnsanın küçük büyük günahlarını ve başkalarına zararı dokunan hareketlerini içine alır.

Güvenilirlik müminlerin, hıyanet ise münafıkların sıfatlanndandır. İmam Ahmed, Enes ibni Malik'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ahdine riayet etmeyen kimsenin imanı yoktur." Buharı ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Münafıklığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder. Oruç tutup namaz kusa ve kendisinin müslüman olduğunu zannetse de..."

Sonra Allahü Teâlâ, insanı hıyanete sevkeden şeyin mal ve evlât sevgisi olduğu için, akıllı kimsenin o sevginin zararlarından çekinmesi uyarısında bulunarak: "Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer fitnedir" buyurmuştur. Yani, şüphesiz ki, mallar ve çoluk çocuklar, Allah'tan birer imtihandır. Onlar hususunda Allah'ın hadlerini nasıl muhafaza ettiğinizi açığa çıkarmak için imtihan eder. Fitneye düşmenin tek sebebi ise günah yahut azaptır. Çünkü o, kalbi dünya ile meşgul eder, ahiretle ilgili amel işlemekten ahkoyar. İnsan, mal sevgisi, onu kazanıp biriktirme arzusuyla yaratılmıştır.. Eğer insanda Allah korkusu olmazsa, cimrilik yapar, malm içinden Allah'ın haklarını vermez, fakirlere ihsanda bulunmaz, iyi, hayır ve güzel işlere harcamaz. Evlat sevgisi de insanın fitratında vardır, bazan bu sevgi, insanı haram mal kazanmaya sevkeder. Onun için insan mal ve çoluk çocuk hususunda dikkatli olmalı, helal mal kazanmalı ve onu hayır ve iyi yolda harcamalı. Çocuklarına helâl olanı yedirmelidir ki, vücudlarına haram girmesin, dînî hükümlere bağlı, sorumluluk duygusu içinde ve haramlardan uzak bir şekilde yetişsin.

Sonra Allahü Teâlâ ayeti, kusur işleyeni uyandırıcı etkili bir sonuçla bitirerek: "Büyük mükâfat şüphesiz Allah kalındadır" buyurmuştur. Yani O'nun sevabı ve cennetleri, sizin için mallardan ve çoluk çocuktan daha hayırlıdır. Şurası bir gerçek ki, bazan onlardan düşman olanı olabilir, pek çoğu ise, sana gelebilecek bir azaptan seni kurtaramaz. Allah, dünya ve ahiretin tek sahibidir. O halde siz, mal, çoluk çocuk konularında şer! ve dinî hükümlerine riayet ederek, Rabbinizin sevabını tercih edin, dünyadan yüz çevirin, mal toplamaya ve çoluk çocuk sevgisine aşırı düşkün olmayın ki, onlar yüzünden tehlikeye girme-yesiniz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "O mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Geri kalacak olan salih amelleridir ki, Rabbinin nezdinde sevapça da hayırlıdır, amelce de hayırlıdır* (Kehf, 18/46). [\[13\]](#)

Allah Korkusu Ve Bunun Fazileti

29- Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, O size iyi ve kötüyü ayır-dedecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter, size mağfiret eder. Allah, büyük lütuf sahibidir.

Açıklaması

Ey müminler! Emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'tan korkarsanız, size hak ile bâtilı ayırmaya yarayan bir hidayet ve kalble-rinizi aydınlatan bir nur verir. Bu nur, Allah'ın aşağıdaki ayetinde hikmet diye ifade ettiği takva üzerine kuruludur: "Kime hikmet verilirse, muhakkak ona pek çok hayır verilmiştir" (Bakara, 2/269). Şu ayette de aynı şeye işaret ediliyor: "Sizin için aydınlığıyla yürüyeceğiniz bir nur kılınsın." (Hadid, 57/28).

Allahü Teâlâ, takva sahibine öyle bir yetenek verir ki, onunla doğru ile eğriyi, hakla bâtilı, İslâm'la küfrü birbirinden ayırd eder. Böylece Allah'ın şu ayetinde emrettiği gibi bir rabbani olur: "Fakat o: "Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz kitap sayesinde Rabbaniler olun, der" (Al-i İmran, 3/79).

Yine, Allahü Teâlâ'dan korkarsanız, sizin geçmiş günahlarınızı ve kötülüklerinizi bağışlar, onları insanların gözlerinden siler, size çok sevap verir. Allah, geniş fazl ve büyük ihsan sahibidir. Buna benzer bir ayet de şöyledir: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun, Rasûlüne de iman edin ki, rahmetinden size iki nasip versin. Sizin için aydınlığıyla yürüyeceğiniz bir nur kılınsın ve size mağfiret etsin. Allah gafurdur, rahimdir" (Hadid, 57/28). [\[14\]](#)

Müşriklerin Peygamber (S.A.)'e Kurdukları Tuzak Çeşitleri

30- Hani bir zamanlar o kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri, ya da seni çıkarmaları için tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken, Allah da bu tuzağın karşılığını kendilerine veriyordu. Allah, tuzak kuranla- ra karşılık verenlerin en hayırlısıdır.

ânlara ayetlerimiz (Kur'an) okunduğu zaman: "İşittik, eğer dilersek biz de elbet bunun benzerini söylerdik. Bu, eskilerin efsanelerinden başka bir şey değildir" demişlerdir.

Açıklaması

Ey peygamber! Müşriklerin, senin ve davanın aleyhine önemli bir meseleyi görüşmek üzere toplandığı o zamanı hatırla. O, nimete şükrü, ibret ve öğüt alınmasını gerektiren çok güç zamanda, Rabbinin seni desteklediğine ve davanda samimi olduğuna işaret eden bir şeydir.

Senin için üç şeyden birini uygulamayı düşünmüşlerdi:

- 1-** Seni hapsederek, davetten alıkoymak.
- 2-** Bütün kabilelerin ortak olacağı bir şekilde seni öldürmek,
- 3-** Seni memleketinden çıkarmak.

Onlar, sen farketmeden sana kötü bir şey yapmak için gizlice tuzak hazırlıyorlardı. Fakat Allah'ın kudreti, onların tuzağını boşa çıkardı. Herhangi bir ezaya maruz kalmadan seni, onların arasında sağ salim çıkardı. Mekke'den Medine'ye gittin. "Tuzak kuruyorlardı" sözü, ona yaptıkları tuzakları gizlediklerini gösterir. "Allah da bu tuzağı karşılığını onlara veriyordu" sözünün manası, onların tuzaklarını azapla cezalandırır demektir. "Allah tuzak kuranlara karşılık verenlerin en hayırlısıdır" sözünün manası şudur: Onun tuzağı, başkalarının tuzağından daha nüfuz edici, daha etkilidir. Çünkü Cenab-ı Hakk'm tedbiri hakkın zaferidir, bir adaletidir. Çünkü o, gerekli olanı yapar.

Buradan anlaşılıyor ki, kâfirlerin Hz. Peygamber'e ve onun davasına karşı tutumları, daima kötülük ve eza şeklinde olmuştur.

Allahü Teâlâ, onların Muhammed (s.a.)'in zâtına karşı hazırladıkları tuzağı anlattıktan sonra, getirdiği dine ve kitaba karşı hazırladıkları tuzağı da anlatarak şöyle buyurdu: "Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman: "İşittik, eğer dilersek, biz de elbet bunun benzerini söylerdik. Bu, eskilerin efsanelerinden başka bir şey değildir" demişlerdi." Yani, Kur'ân'm açık ayetleri okunduğu zaman, cahilliklerinden, inatlarından, akılsızlıklarından ve kibirlerinden: İsteseydik, bunun benzerini biz de elbet söylerdik, dediler. Bu, zımnen, onların Kur'ân'm benzerini getirmekten acizliklerini itirafı içine almaktadır. Nitekim O, Kur'ân'm en kısa sûresini meydana getirmelerini istemiştir. Onların iddiası, korkak zayıf bir kimsenin cesur, kahraman bir kimsenin önünde, onu, öldürebileceği iddiasını savurması gibidir.

Bu sözün sahibi Nadr b. Haris'ti. Rivayet olduğuna göre, Nadr b. Haris, ticaret yapmak üzere Hire'ye gitti. Kelile ve Dimme'nin sözlerini içine alan kitaplar satın aldı. İslâmiyetle alay edenlerle birlikte oturur, onlara eskilerin efsanelerini okur, onların da Muhammed (s.a.)'in zikrettiği önceki ümmetlerin kıssaları gibi olduğunu iddia ederdi.

Yine o, İran'a gider, Rüstem, İsfendiyar ve diğer İran büyükleriyle ilgili haberleri

dinler, Yahudi ve Hristiyanlara uğrar, onlardan Tevrat ve İncil dinler, sonra duyduklarını anlatmak üzere Mekke'ye gelirdi.

Sonra yalan sözlerini daha yalanyıla açıklayarak şöyle dediler: Bu Kur'ân, ancak daha Öncekilerin haberleri, yalanları ve sözleridir. Ayetin benzeri şu ayettir: "Ve dediler ki: "Eskilerin masallarıdır ki onu yazdırmıştır. Onlar sabah ve akşam ona okunur" (Furkan, 25/5).

"Eskilerin efsaneleri" sözünün manası, önceki kavimlerin kitapları, onlardan öğreniyor ve onları insanlara okuyor, demektir. Bu, tam bir yalandır. Nitekim, şu ayette Cenâb-ı Hak, bunu haber vermektedir: "De ki: "Onu göklerin ve yerin gizliliklerini bilen Allah indirdi. Muhakkak ki O gafurdur, rahimdir" (Furkan, 25/6).

Bu sözü söyleyen Nadr b. Haris hakkında şu ayet nazil olmuştur: "İnsanlar içinde bilgisizce Allah'ın yolundan saptırmak ve onu bir eğlence edinmek için boş söze müşteri çıkanlar vardır" (Lokman, 31/6). O, insanları, Kur'ân dinlemekten alıkoymak için, geçmiş ümmetlerin haberlerini, insanlara okumak üzere güzel bir cariye satın almıştı.

Görüldüğü üzere onlar, Kur'ân ayetlerini geçmişlerin kıssalarına benzettiler. Ancak onların Hz. Muhammed tarafından uydurulduğunu söylemediler. Çünkü onun doğruluğuna, yalan söylemeyeceğine inanıyorlardı. Nitekim bu hususta Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Onlar aslında seni yalanlamı-yorkt& Fakat o zalimler bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar" (En'am, 6/33).

Nadr b. Haris, Ebû Cehil, Velîd b. Muğire gibi Kureyş'in ileri gelenleri, insanların Kur'ân'ı dinlemelerini engelliyor, sonra da kendileri geceleri Peygamberi dinlemeye çalışıyorlardı. Hatta, Velîd b. Muğire, Kur'ân ayetlerinden etkilenerek: "O üstün gelir, ona üstün gelinemez" dedi, sonra da müşrik liderlerin tesiriyle, araplar duymasın diye bu sözünü değiştirmeye çalıştı ve: "Şüphesiz bu, tesirli bir büyü" dedi. [\[15\]](#)

Müşriklerin Azab İstemeleri Ve Hz. Peygamber'e Hürmeten Azab Edilmemeleri

32- Hani bir zaman da: "Allah'ım, eğer bu, senin katından indirilmiş gerçekse, üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize acıklı bir azab getir" demişlerdi.

33- Halbuki sen içlerindeyken Allah onlara azap edecek değildi. Onlar istiğfar

ederlerken de, Allah onlara azap edecek değildir.

34- Neden Allah onlara azab etmesin? Onlar Mescid-i Haram'dan. -kendileri ona lâayık olmadıkları halde- alıkoyup duranlardır. O sakınanlardan başkaları onun ehilleri değildir. Fakat onların çoğu bilmezler.

35- Onların Beyt yanında duaları, ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey değildi. Küfrünüzden dolayı azabı tadın artık.

Açıklaması

Ey Muhammed! Kureyş'in: "Allah'ım, eğer bu senin katından indirilmiş geręekse, fil ashabını cezalandırdığın gibi, gökten indireceğın taşla bizi cezalandır. Ya da onun dışında acıklı bir azabla azablandır" dediğı zamanı hatırla.

Bu, Allahü Teâlâ'nın Kureyş'in küfrünü, taşkınlığını, inadını ve kendilerine okunan Kur'ân ayetlerini dinledikleri zaman ileri sürdükleri bâtil iddialarını haber vermedir. Onların: "Şüphesiz Kur'ân, evvelkilerin efsaneleri, onun uydurmasıdır. Eğer o geręekten Allah tarafından gönderilmiş olsaydı, bizim bu inkârımız ve istediğımız karşısında, Allah bize elbette taş, ya da acıklı azab indirirdi" sözlerini hikâyedir.

Onların muradı, Kur'ân'ın, Allah katından indirilen bir hak olduğunu inkâr etmekdi. O Allah katından indirilen hak olsa bile onlar ona tabi olmayacaklarını açıklamak içindi. Bilakis helaki tercih ediyorlar ve Kur'an Hak'tır diyenlerle alay ediyorlardı. Bu, inkârın en son noktası demekti. Son derecedeki cehaletlerinden, aşırı derecedeki yalanlamalarının alâmetidir. Nitekim başka ayetlerde de, onların acele tarafından ceza istedikleri ifade olunur: "Senden azabı çabucak isterler. Eğer muayyen bir vakit olmasaydı elbette onlara azab gelirdi. Onlara ansızın gelecektir. Ve onların haberleri olmaz." (Ankebut, 29/53)."Onlar azabdan nasibimizi bize acele ver (ki görelim) dediler" (Sâd, 38/16).

Sonra Allahü Teâlâ, onların azabların geciktirilme sebebini zikrederek: "Halbuki sen içlerindeyken Allah onlara azap edecek değildi" buyurmuştur. Yani, aralarında peygamber varken, onlara azab etmek, Allah'ın sünnetine, rahmetine ve hikmetine uygun düşmez. Çünkü O, onu âlemlere azab ve işkence için değil, rahmet olarak gönderdi. Allah hiçbir ümmeti, peygamberleri aralardayken azap etmemiştir. İbni Abbas şöyle demiştir: "Hiçbir ümmet, Peygamberleri ve müminler aralarından çıkıp emroldukları yere varmadıkça azab olunmamıştır. O, onlar istiğfar ederken, geçmiş ümmetlerin azab

olunduğu gibi, dünyada iken, köklerinin kazınması şeklinde bir azabla azablandırılmaz."

İstiğfar edenler kimlerdir? İbni Abbas'a göre, onlar kâfirlerdir. Tavaf ederlerken: "Bizi affet ya Rab" diyorlardı. İstiğfar edenler fâcir de olsalar, bazı serler ve zararlar önlenir. Bazılarına göre de buradaki istiğfar, kafirlerin arasında bulunan ve hakir görülen müslümanlara racidir. Buna göre mana, içlerinde istiğfar eden müslümanlar varken, Allah onlara azab edici değildir, olur... Nitekim, onlar aralarından çıkınca, Allah onlara, Bedir'de ve daha başka yerlerde azab etti.

Denilmiştir ki: Burada istiğfarla İslâm murad olunmaktadır. Yani, onlar müslüman olacaklar iken, bazıları bazılarının peşinden müslüman olacakken, yahut onların Allah'a inanan ve ona istiğfar eden çocukları olacak iken, Allah onlara azab etmez, demektir.

Cenâb-ı Hak, onların dünyada, köklerinin kazınması şeklindeki bir azabla azablandırılmayacaklarını ifade ettikten sonra, başka bir ihtimali açıklamıştır. O da, gerektiğinde ve engel de ortadan kalktığında, köklerinin kazınması şeklindeki bir azabtan başka bir azabla azablandırılabilirlerdir. "Neden Allah onlara azap etmesin?" Yani, Allah, onları niçin başka bir azabla azaplandırma-sm, o azabtan daha hafif bir azabın gelmesine hangi şey engel olabilir? Onlar, müslümanların ibadetlerini ifa için, Mescid-i Haram'a girmelerini engelliyorlardı. Nitekim Peygamber (s.a.)'i ve ashabını Mescid-i Haram'dan çıkardılar. O yüzden onlar, Allah'ın azabına müstahaktılar. Fakat Allah bunu, Peygamber (s.a.) aralarında olduğu için uygulamadı.

O halde, bu durumda olan kimseler Mescid-i Haram'ın dostu olamazlar. Onlar kılıçla öldürülmeye layıktırlar. Nitekim Allah onları, Bedir Günü'nde öldürdü, azab etti. Ebû Cehil gibi, küfrün ileri gelenleri öldürüldü, birçoğu esir alındı. Bu suretle İslam'ı aziz kıldı, yüceltti.

"Kendileri ona lââyık olmadıkları halde..." Onlar şöyle diyorlardı: Biz, Beyt-i Haram'ın velileriyiz, istediğimizi oradan uzaklaştırır, istediğimizi sokarız. İşte onların bu sözlerine Allah şöyle cevap verdi; Şirkleri ve Peygamber (s.a.)'e düşmanlıkları sebebiyle, onlar, Mescid-i Haram'ın velayetine lââyık değildirler.

Onun dostu ve hamisi, ancak müslümanlardan, muttaki olanlar olabilir, her müslüman buna ehil değildir. Ancak muttaki, iyi kimseler ehil olabilirken, putlara tapan kafirler buna nasıl ehil olabilir?

Fakat onların pek çoğu, müttakilerin Allah'ın dostu olduğunu dolayısıyla onun azabından onların emin olabileceğini bilmiyorlar.

Sonra Allahü Teâlâ, Kabe'nin bakım ve idaresini üzerlerine almaya ehil olmayışlarının sebebini açıkladı: Onların, Kabe'deki duaları itaat ve ibadetleri, ıslık çalıp el çırpma

şeklindeydi. Kabe'ye gereği şekilde saygı göstermiyorlar-dı. İbni Abbas şöyle demiştir: Kureyş, Kabe'yi çıplak olarak, ıslık çalarak ve el çırpılarak tavaf ediyorlardı. Mücahid ve Said b. Cübeyr ise şöyle demişlerdi: Kureyş Resulullah (s. a) tavaf ederken karşısına çıkıyorlar, onunla alay ediyorlar, ıslık çalıyorlar, tavafını ve duasını karıştırıyorlardı. Aynı rivayet, Mukatil'den de naklolunmuştur.

İbni Abbas'm sözüne göre: Islık çalmak ve el çırpılmak, onların bir ibadet şekliydi. Mücahid, Mukâtil ve İbni Cübeyr'e göre ise, Peygamber (s.a.)'e eziyet vermek içindi. Razî, ilk görüşün: "Onların Beyt yanında duaları, ancak ıslık çalmaktan başka bir şey değildi" ayetinin manasına daha yakın olduğunu söyler.

Ancak kâfirlerin yapacağı işler ve küfrünüz sebebiyle Bedir Günü, katlo-lunmak ve esir edilmek şeklinde azabı tadın ki, bu sizin istediğiniz azabtır. [\[16\]](#)

Allah Yolundan Çevirmek İçin Yapılan Harcamanın Karşılığı

36- O kâfirler, mallarını Allah yolundan alıkoymak için harcarlar ve harcayacaklar da. Nihayet bu, onlara bir yürek acısı olacaktır. Sonra da mağlup olacaklardır. Küfrederler ise, en son cehenneme sürüleceklerdir.

37- Ki Allah murdarı temizden ayırdet-sin, murdarı birbiri üstüne koyup hepsini yığsın da onu cehenneme atsın. Onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir.

Kâfirlerin Müslüman Olurlarsa Bağışlanacakları, Olmazlarsa Dinde Fitneyi Önlemek İçin Onlarla Savaşılacağı

38- Sen o kâfirlere de ki: Eğer vazgeçerlerse, geçmişteki kendilerine mağfiret olunur. Eğer yine dönerlerse, öncekilerin kanunu muhakkak devam etmiş olacaktır.

39- Hiçbir fitne kalmayınca ve din tamamıyla Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse, muhakkak ki Allah onların ne yaptıklarını iyice görür.

40-Ve eğer onlar vazgeçerlerse, bilin ki Allah sizin mevlânızdır. O ne güzel mevlâdır ve ne güzel yardımcıdır.

Açıklaması

Ey peygamber! Ebû Süfyan ve adamları gibi kâfirlere, eğer içinde buldukları küfür, inad ve Peygamber (s.a.)'e düşmanlıktan vazgeçer, İslâm, itaat ve tevbe yoluna girerlerse, geçmiş küfürlerinin, günahlarının ve hatalarının bağışlanacağını söyle. Nitekim, İbni Mes'ud'dan gelen bir hadiste Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim, müslüman iken iyilik ederse, cahiliyye döneminde yaptıklarından sorguya çekilmez. Kim de İslâm döneminde kötülük ederse, evvelinden de sonundan da sorguya çekilir."

Yine Sahih'de gelen bir hadiste Resulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "İslâm, daha önce yapılanları siler süpürür. Tevbe de, kendinden önceki şeyleri siler süpürür."

Müslim'in Amr b. As'dan rivayetine göre, o şöyle demiştir. Allah, kalbime imanı koyunca, Peygamber (s.a.)'e geldim, elini uzat sana biat edeyim, dedim. Elini uzattı, ben de elimi uzattım. Ne istiyorsun? dedi. Mağfiret olunmamı, dedim. Bunun üzerine Resulullah: "Ey Amr! Bilmiyor musun? İslâm, kendinden önce işlenmiş kötü şeyleri yıkar, yok eder. Hicret, kendinden önce işlenmiş kötü şeyleri yıkar, yok eder. Hac da, kendinden önceki günahları affettirir" buyurdu.

Eğer onlar kâfirlerin tarafında, insanları İslâm'dan çevirme, inatlık ve İslâm'la savaş yolunda olurlarsa, buldukları hal üzere devam ederlerse, peygamberlerimi yalanlayan, onlara karşı çıkan eski yalanlayıcıları helak ve yok etme konusunda geçerli olan kanunumu onlara uygularım. Nitekim bu, Kureyş için Bedir'de ve daha başka yerlerde gerçekleşmiştir: "Muhakkak biz peygamberlerimize ve müminlere dünya hayatında ve şahitlerin ayağa kalkacakları günde yardım ederiz" (Mümin, 40/51).

Bu, onların küfrü ve inadı terketmedikleri takdirde başlarına gelecek şiddetli bir tehdittir.

Sonra Allahü Teâlâ, bu kâfirlerin hükmünü açıklıyor. Eğer küfre dönerler ve ona devam ederlerse, önceki ümmetlerin başına gelenlere maruz kalacaklardır. Bu durumlarında ısrar ederlerse, Allah onlarla savaşılmasını emrediyor: "Hiçbir fitne kalmayınca ve din tamamiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın..." Yani, ey müslümanlar, düşmanınız olan müşriklerle öyle şiddetle savaşın ki, ortada şirk kalmasın, ancak Allah'a ibadet olunsun, hiçbir mümin dininden döndürülmesin, sadece "İlâ ilahe illallah" (Allah'tan başka ilâh yoktur) denilsin. Bâtıl dinler yıkılsın, sadece İslâm dini kalsın. Bu el-Beyhâkî'nin Mâlik vasıtasıyla Zührî'den rivayet ettiği Peygamber Efendimize ait şu hadis-i şerife göre, Mekke ve civarındaki arap yarımadası içindir: "Arap yarımadasında iki din bir arada bulunmaz." Razi şöyle der: Bunun bütün memleketlere hamlo-lunması mümkün değildir: Çünkü öyle olsaydı, Allah'ın emrettiği savaşla beraber, orada küfür kalmazdı. [\[17\]](#)

O halde savaştan amaç, din hürriyetine imkân vermektir. Çünkü hiç kimse, inancını terke zorlanamaz. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: "Dinde zorlama yoktur. Hakikaten iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır" (Bakara, 2/256).

Eğer onlar, küfürden ve sizinle savaştan vazgeçerlerse, onların iç yüzlerini bilmeseniz de, onlardan vazgeçin. Çünkü Allah, onların amellerini bilmektedir. Onları ona göre mükafatlandırır.

Eğer sizin davetinizi dinlemekten yüz çevirir, küfürden vazgeçmezlerse, onların bu durumlarına önem vermeyin. Bilin ki Allah, sizin işlerinizi üzerine almıştır. Sizin yardımcımızdır. Onlara önem vermeyin. Allah kimin mevlası ve yardımcısı olursa, o hiçbir şeyden korkmasın, O, ne güzel mevladır ve ne güzel yardımcıdır. Mevlâsı olduğu şahsa kaybettirmez. Allah'ın yardım ettiği şahıs mağlup edilemez.

Fakat Allah'ın yardımı iki şeye bağlıdır: Cihad için maddî ve manevî hazırlık "Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın" (Enfal, 8/60). Bir de, Allah'ın dinine, şeriatının uygulanmasına yardımcı olmak "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar" (Muhammed, 47/7).

İslâm'a, amelle değil sadece sözle bağlanmak, olağanüstülüklerle yardım istemek, sadece dua ile yetinmek, hazırlık yapmamak, Filistin ve diğer İslâm beldelerinde görüldüğü gibi, istenen zaferi getirmez. [\[18\]](#)

Ganimetlerin Taksimi Keyfiyeti

41- Eğer Allah'a ve kulumuza, hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun biri-birleriyle karşılaştıkları gün indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'ın, Rasulünün, hısımlarm' yetimlerin, yoksulların ve yolcunundur. Allah, her şeye gücü yetendir.

Açıklaması

Bu ayet, Enfal sûresinin başındaki "sana enfalden soruyorlar" ayetinde kısaca zikrolunan hükmün açıklaması mahiyetindedir. Bu ayette Cenab-ı Hak, onlar hakkında hüküm vermenin Allah'a ait olduğunu, Resulullah (s.a.)'in onları, Allah'ın kendisine emrettiği şekilde taksim edeceğini açıklamıştır. Bu ayette, sadece bu ümmete helâl kılman ganimet mallarının hükmü açıklanmış, onların beşte birlere ayrılacağı, bir beşte birin ayette zikrolunanlara taksim olunacağı zikrolunmuştur. Geriye kalan dört beşte bir

de, sünnetin açıkladığı gibi, gazilere verilir: Savaşan askerlerden piyadeye bir pay, atlıya iki yahut üç pay verilmek üzere taksim olunur. Ayette beşte birin kimlere verileceği açıklanmış, diğer beşte birlerin kimlere verileceğinden söz edilmemiştir. Kurtubî şöyle der: Allah ganimeti savaşanlara izafe etmiş, sonra beşte birinin, kitabında zikrettiği kimselere verileceğini belirlemiş, diğer dört beşte birin ise ne yapılacağını zikretmemiştir. Bu da, diğer beşte birin gazilerin olacağına işaret eder. Nitekim: "Ona anne babası varis olur, annesi mirasın üçte birini alır" ayetinde, üçte ikinin kime verileceği hakkında herhangi bir açıklama yapılmadığı halde, üçte ikinin babaya ait olacağı hususunda ittifak edilmiştir. [\[19\]](#)

Burada da geriye kalan dört beşte birin gazilerin olacağı hususunda icma vardır.

Açıklandığı gibi ganimet, müşriklerin mallarından müslümanların eline zorla geçen şeydir. Ayette altı sınıf zikrolunmaktadır. Ebu'l-Aliye'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Allah'ın payı Kabe'ye sarfolunur. Buna Allah'ın evlerinin tamirinin müslümanların görevi olduğu şeklinde cevap verilmiştir. Tercih edilen, ya da üzerinde ittifak olunan görüşe göre, ganimetlerin beşte biri beş sınıfa taksim olunur. "Beşte biri Allah'ındır" ayetinde Allah'ın adı, O'ndan yardım umudu ve tazim için, işlere O'nun ismiyle başlanacağını, her şeyin O'na havale edileceğini, O'nun dilediği gibi hükmedeceğini, dünya ve ahiretin O'nun mülkü olduğunu öğretmek için zikrolunmuştur. Geriye kalan beş sınıfı şöyle açıklayabiliriz:

1- Resulullah (s.a.)'in payı: Resulullah, kendine düşen payı istediği yere sarfeder. Ömer b. Abdülaziz, "Beşte biri Allah'ındır" ayetinin, Allah yolunda sarfedilir anlamını taşıdığını belirtmiş, İbnü'l-Arabi de, doğrusunun bu olduğunu söylemiştir.

2- Hısımların payı: Tercih edilen görüşe göre, bunlar Haşim ve Muttalib oğullarıdır. Bu, Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve diğer bazı âlimlerin görüşüdür. Dayandıkları delil, Buharî ve Nesaî'nin tahrir ettikleri şu hadistir: "Peygamber (s.a.) hısımların payını, Haşimoğullarıyla Abdülmuttaliboğulları arasında taksim ettikten sonra: 'Onlar, ne cahiliyye, ne de İslâm döneminde benden ayrılmadılar. Haşimoğullarıyla Muttaliboğulları aynı şeydir¹ buyurdu ve parmaklarını birbirine geçirdi." Buharî'nin söylediğine göre Leys şöyle demiştir: Bana Yunus şunu anlattı: Peygamber (s.a.), Abdü Şems ve Nevfel oğullarına bir şey vermedi. İbni İshak şöyle der: Abdü Şems, Haşim ve Muttalib ana bir kardeşirler. Anneleri Atika bintü Mürre'dir. Nevfel de, baba bir erkek kardeşleridir. Nesaî şöyle der: Peygamber (s.a.) hısımlarına -ki, onlar Haşim ve Muttaliboğul-larıdır- zengin-fakir gözetmeksizin taksim etti.

Olayın ayrıntılarını İbni Cerir et-Taberî, Nevfeloğulları'ndan Cübeyr b. Mut'im'den naklen şöyle tahrir eder: Resulullah (s.a.) Hayber'den alınan ganimetlerden hısımların payını, Haşim ve Muttaliboğulları'na pay edince, ben ve

Abdü Şomsoğullan'ndan Osman b. Affan (r.a) ResululM'a gidip: "Ey Allah'ın Rasûlü! Şu Haşimoğulları senin kardeşlerin, Allah seni onların arasından seçtiği için, faziletlerini inkâr etmeyiz. Şu kardeşlerimiz Muttaliboğullan'nm ne fazileti var ki, onlara verip bize vermedin?" deyince: "Onlar cahiliyye döneminde de, İslâm döneminde de, bizden

ayrılmadılar. Haşimoğullarıyla Muttaliboğulları aynı şeydir" buyurdu. Sonra da ellerini birbirine kenetledi. Resulul-lah(s.a.)'m ganimetlerden onlara vermesi şu sebepten ileri geliyordu: Haşim ve Muttaliboğulları, Peygamber (s.a.)'i himaye ettikleri için Kureyş'in yazıp Kabe'ye astığı boykot sayfası gereğince, boykota maruz kalmışlar, Abdü Şems ve Nevfeloğulları ise Hz. Peygamberi destekleme işine girmemişler, dolayısıyla boykota maruz kalmamışlardı. Abdü Şems oğlu Ümeyyeoğulları, Cahiliyye ve İslâm döneminde Haşimoğullarına düşmandılar.

Resulullah (s.a.)'in vefatından sonra, Şafiî'ye göre -ki onun bu görüşü ayetin zahirine uygundur- ganimetler beş paya bölünür, Resulullah (s.a.)'in payı da cihad hazırlığı olmak üzere, silah ve at gibi şeylere sarfedilir. Peygamber (s.a.)'in yakınlarına ayrılan pay, zengin fakir gözetilmeksizin erkeğe iki, kadına bir pay olmak üzere taksim olunur.

Geriye kalan da yetimlere,yoksullara ve yolculara dağıtılır.

Ebû Hanife'ye göre ise, Resulullah (s.a.)'in vefatından sonra, ona pay ayrılmaz. Hısımların payı da böyledir. Bu sebeble, beşte bir, yetimler, muhtaç olanlar ve yolcu hır olmak üzere üç sınıfa taksim olunur.

İmam Malik'e göre, beşte bir Beytü'1-male konur, imam onda tasarrufta serbest bırakılır. Ayette adı geçen sınıflara taksim etmeyi uygun görürse taksim eder,bazısına verip bazısına vermemeyi uygun görürse öyle yapar.

İmam Malik ve Malikîler, bu sınıfların âdeta örnek olarak zikredildiği, özelin zikredilerek genelin kastedildiği, Şafiî ve Ebû Hanife ise, özelin zikredilip yine onun kastedildiği görüşündedirler.

Malikîler, Resulullah'm hayatından şu haberleri delil gösterirler:

a) Buharî'nin Sahih'inde rivayet olunduğuna göre, Resulullah (s.a.), Necd tarafına bir seriyye gönderdi. On iki deve ele geçirdiler. Birer birer ganimet olarak bölüştüler.

b) Peygamber (s.a.) Bedir esirleri hakkında: "Mut'im b. Adiyy sağ olup şunlar hakkında benimle konuşsaydı, bunları ona bırakırdım" buyurmuştur.

c) Resulullah (s.a.), Hevazin esirlerini geri verdi. Halbuki bunda beşte bir vardı.

d) Peygamber (s.a.): "Allah'ın size ganimet olarak verdiği şeylerden benim hakkım ancak beşte birdir, o da size verilecektir" buyurmuştur.

e) Buharî'nin Sahih'inden rivayet olunduğuna göre, Abdullah b. Mes'ud şöyle

demıştır: Peygamber (s.a.) Huneyn günü, ganimet konusunda bazı insanlara üstünlük tanıdı. Bu cümleden olarak Akra b. Habis'e ve Uyeyne b. Hısn'a yüzer deve verdi. Arap eşrafından bazılarını da tercih edip fazla verdi. Bunun üzerine biri: "Vallahi bu taksimde adil davranılmadı, ya da Allah'ın rızası gözetilmedi", dedi. Ben de: Vallahi, bunu peygambere mutlaka söyleyeceğim dedim ve haber verdim. Resulullah: "Allah, kardeşim Musa'ya merhamet etsin. O bundan daha çok eziyete maruz kaldı da, sabretti", buyurdu (1)

Nesaî, Ata'nın şöyle dediğini nakleder: Allah'a ait beşte birle, Resulullah (s.a.)'e ait beşte bir, aynı şeydir. Resulullah (s.a.), onu alıyor, ondan veriyor, onu dilediği yere sarfediyor, onunla dilediğini yapıyordu.

Bütün bu deliller, beşte bir payın dağıtımının imama bırakıldığına, ayette zikrolunan sarf yerlerinin bir açıklama mahiyetinde olup mutlaka oralara sarfedilmesi gerektiği şeklinde olamayacağına işaret eder. Nitekim Kurtubî şöyle der: "Eğer bu, mutlaka o yerlere sarfedileceğini ifade etseydi, Resulullah (s.a.) bazan onu bunların dışındaki kimselere vermezdi."

3- Yetimler: Bunlar, babaları ölen müslüman çocuklardır.

4- Yoksullar: Müslümanlardan ihtiyaç sahibi olanlardır.

5- Yolcu: Bir yolculuğa çıkıp da yolda kalanlardır.

Sonra Cenabı Hak: "Eğer Allah'a inanmışsanız..." buyuruyor. Yani Allah'a, ahiret gününe ve peygamberine indirdiğine inanmışsanız, ganimetler konusunda meşru kıldığımız beşte bir emrime uyun, ya da bilin ki ganimet olarak aldığınız şeyin beşte biri, bu beş sınıfa sarfedilir. Ona tama etmeyin. Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne indirdiğine samimi olarak inanmışsanız, geriye kalan dört beşte birle kanaat edin. Bedir Günü: Hak ile bâtili birbirinden ayırdığımız, kâfirlere karşı müminlere yardım ettiğimiz, müslüman ve kâfir iki topluluğun Ramazanın 17'sinde karşılaştığı, Resulullah (s.a.)'in hazır bulunduğu ilk savaştır. Allah buna ve bundan başka şeylere muktedirdir. Az olduğunuz halde, sizi zafere ulaştırmaya gücü yeter. Hiçbir şey O'nu, istediğini yapmaktan, peygambere vadini yerine getirmekten alıkoyamaz.

Ayette Allah'ın koyduğu sınırları aşmaktan sakındırma vardır. Sadece bilmek yeterli değildir. Aksine bilmenin, inanç ve amelle birlikte olması gerekir. Allah'a, peygambere, ona indirilene ve ahiret gününe iman, eşyada tasarruf hakkının Allah'a ait olduğunu, taksim işini Rasûlü'ne bırakmasının O'nun yetkisinde olduğunu, dolayısıyla beşte biri bu sınıflar arasında onun taksim edeceğini bilmektir. Çünkü zafer Allah'tandır. Meleklerle size yardım eden O'dur. Şartın cevabı, size bildirdiği taksim hususunda Allah'ın emriyle amel edin, O'na uyun, teslim olun şeklinde takdir olunabilir. "Bilin" şeklinde bir emir

olmamasının sebebi, ilim ve inancın değil, amelin murad olunmasıdır. Çünkü "bilin" sözü, ganimetler konusunda Allah'ın emrine boyun eğmeyi, O'na teslim olmayı içine alır. [20]

Bedir'de Müminlerin Müşriklere Çok, Müşriklerin Müminlere Az Gösterilmesi

42- Hani siz vadinin yakın bir kenarında idiniz. Onlar ise en uzak bir kıyısında idiler. Süvariler de sizden daha aşağıda idi. Eğer onlarla buluşmak üzere sözleşmiş olsaydınız, muhakkak ki ihtilâf ederdiniz. Fakat Allah, olması gereken bir emri yerine getirmek için (sizi topladı). Böylece helak olan kişi, apaçık bir delil üzere helak olsun. Diri kalan kişi de, yine açık bir delil üzere yaşasın. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiti-cidir.

43- Hani Allah onları, rüyada sana az göstermişti. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette kaçınacaktınız ve iş hakkında çekişecektiniz. Fakat Allah sizi bundan kurtardı. Çünkü O, şüphesiz kalblerde olanı hakkıyla bilicidir.

44- Hani siz karşılaştığınız zaman, onları gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Böylece Allah, yerine gelmesi gereken emri yerine getirdi. İşler ancak Allah'a döndürülür.

Açıklaması

Ey müminler! Sizinle müşrikler arasında geçen o çetin karşılaşmayı hatırlayın. O savaşta size zafer nasip ettiği için, O'na şükredin. Çünkü siz düşmanla korkunç bir karşılaşma içindeydiniz. Siz Medine'ye yakın, kaygan kumluk bir arazide, müşrikler Medine'den uzak, Mekke tarafındaki suya yakın vadide, Ebû Süfyan'ın da içinde bulunduğu 40 kişilik Kureyşli kervan da sahil tarafın-daydı. Bu halde sizi zafere ulaştırdı. Dolayısıyla O'na şükredin.

Eğer siz ve müşrikler, savaşmak için bir yerde buluşmak üzere sözleşsey-diniz; siz az, düşmanınız çok olduğu için sizin onlardan, onların da Resulullah (s.a.) ile savaşma korkusundan dolayı sözleştiğiniz vakitte buluşmazdınız.

Fakat sizin, hiçbir sözleşme ve savaş arzusu olmaksızın karşı karşıya gelmeniz, Allahü Teâlâ'nın kudret, hikmet ve ilminin istediği, İslâm'ı aziz ve müslümanları muzaffer kılmak, şirki zelil ve şirk ehlini rezil etmek, o karşılaşmadan sonra, mümin dostlarını zafere ulaştırmak, kâfir düşmanlarını kahretmek, dolayısıyla müminlerin imanlarını, Allah'ın emrine itaatlarını artırıp şükürlerini açıklamak, gerçekleştirmek içindi.

Bu karşılaşmanın uzun vadede bir başka etkisi vardı: Kâfirlerden ölecek olanların, İslâm'ın hakikatini ispat eden açık bir delili bizzat gözleriyle gördükten sonra ölmeleri, müminlerden yaşayacak olanların da, Allah'ın dinini yüce kıldığını gösteren bir delili gördükten sonra yaşamaları, Çünkü Bedir olayı, imanı pekiştiren, salih amele sevkeden ve Allahü Teâlâ'nın: "Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır" (Kamer, 54/45) sözünün gerçekleştiği açık ayetlerdendir.

"Helak olması için" ve "yaşamaması için" kelimelerini istiareyle tefsir etmek sahihtir. "Helak" kelimesi küfür, "hayat" kelimesi İslâm manasında kullanılmıştır. Anlam şöyle olur: Aleyhinde delil, ayet ve ibret gördükten sonra küfredecek olanın küfretmesi, gördüğü ayet ve ibretten sonra iman edecek olanın iman etmesi için. Bundan dolayı gerçekten Bedir olayı, hakla bâtılı birbirinden ayıran bir olay oldu. Peygamberlerinin kendilerine müjdelediği gibi, zafere ulaşmaları sebebiyle müminlerin lehinde bir hüccet, bâtılın askerleri olmaları sebebiyle hezimete uğramaları dolayısıyla kâfirler aleyhinde de bir hüccet oldu.

Anlamın açıklaması: Allahü Teâlâ şöyle buyuruyor: Allah, size yardım etmek, hakkı bâtıla üstün kılmak için, sizi düşmanınızla sözleşme olmaksızın bir araya getirdi. Böylece mesele ortaya çıktı, delil kesin olarak görüldü. Hiç kimsenin herhangi bir hücceti ve şüphesi kalmadı. Helak olan da aleyhine hücceti -Bedir savaşı gözle görülür bir delildir ve aklî, nazarî burhanlardan daha etkilidir- gördükten sonra helak oldu.

Şüphesiz Allah, her şeyi duyan ve bilendir. Kâfirlerin ve müminlerin sözleri, inançları ve işleri O'na gizli değildir. O, kâfirlerin dediklerini duyar, hallerini bilir, müminlerin dua ve niyazlarını, yardım isteklerini duyar, bilir. Onların düşmanlarına karşı yardıma müstehak olduklarını bilir, duyar ve bildiği her şeyi değerlendirir.

Ey peygamber! Allah'ın sana, uykunda kâfirleri az ve zayıf gösterdiği, senin de bunu ashabına haber verdiğin, onların kalplerinin ve ruhlarının rahatladığı zamanı hatırla.

Eğer O, onları sana gerçekteki gibi çok ve kuvvetli gösterseydi, onlardan ürker, aranızda ihtilâfa, savaş konusunda anlaşmazlığa düşerdiniz. Çünkü onlardan bir kısmı, iman ve azmi kuvvetli, bir kısmı zayıf, işi yokuşa süren kimseydi.

Fakat Allah, onları sana az göstermekle, böyle bir korku ve ihtilâftan sizi kurtardı. Şüphesiz Allahü Teâlâ, kalplerin gizlediği şeyleri, savaştan geri durmaya iten zaaf ve

sabırsızlık halini bilir.

Ey peygamber ve müminler! Allah'ın savaştan önce, dünya gözüyle kâfirleri size az gösterdiği, sizin de cesaretlendiğiniz, maneviyatınızın yükseldiği, sizi de kâfirlerin gözlerinde az gösterdiği, dolayısıyla onların aldanıp size karşı hazırlık yapmadığı -hatta Ebû Cehil, Muhammed'in adamları doyumlarına günde bir deve yetecek kadar az, onları hemen tutun, bağlayın, demişti- o zamanı hatırlayın.

Cenab-ı Hak bunları, müminlerin zaferine ve İslâm'ın yücelmesine, kâfirlerin hezimete uğramasına, küfür ve şirkin zelil olmasına bir hazırlık kıldı.

İbni Ebî Hatim ve İbni Cerir, İbni Mes'ud'dan şöyle rivayet ederler: Bedir Günü, onlar bizim gözümüze az gösterilmişlerdi. Hatta ben yanımdaki bir adama, onları yetmiş kadar mı gördüğünü sordum. O, hayır, yüz falan dedi. Nihayet onlardan birini yakalayıp sorduğumuzda, bin kişiydik, dedi.

Bunların hepsi, savaştan önce olan şeylerdi. Savaş sırasındaysa, kâfirler müslümanları kendi sayılarının iki katı gördü. Korkuları arttı, maneviyatları zayıfladı. Nitekim Cenab-ı Hak, bunu şöyle ifade eder: "Muhakkak karşılaşılan iki toplulukta sizin için bir ibret vardı. Bir topluluk Allah yolunda savaşıyorlardı ve diğeri ise kâfirdi. Onlar öbürlerini gözleriyle kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için bir ibret vardır" (Al-i İmran, 3/12).

Sonra Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İşler ancak Allah'a döndürülür". [\[21\]](#)

Allah'ı Anmak, Düşman Karşısında Sebat, İtaat Etmek Ve Birbiriyle Çekişmemek

45- Ey iman edenler! Bir (kâfir bir) toplulukla karşılaştığınızda sebat edin ve Allah'ı çok anın (dua edin). Ta ki umduğunuza kavuşasınız.

46- Allah'a ve O'nun Rasûlüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra zaafa düşerseniz, rüzgârınız gider. Bir de sabredin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir.

47- Çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak (O'nun yurtlarından insanları alıkoymak için) yurtlarından çıkanlar, Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatıcıdır.

Açıklaması

Bu ayetler, Allah'ın mümin kullarına, düşmanla karşı karşıya geldiklerinde, karşılaşma kurallarının ve cesaret yolunun öğretilmesi mahiyetindedir. Bunlar, savaşlarda gerekli olan kurallar ve ordu için lüzumlu gerçek sağlam esaslardır.

Birinci kural:

Düşmanla karşılaşınca, nefsi savaşa hazırlamak suretiyle sebat etmek ve geri dönüp kaçmayı aklından geçirmemek. Bu, savaş esaslarının en önemlisi olduğu için Cenabı Hak da bununla başladı: "Ey müminler! Bir toplulukla karşılaştığınızda sebat edin." Yani düşmanınız olan kâfirlerden bir toplulukla savaştığınız zaman, onların önünde sağlam ve kararlı olun. Savaştan geri dönüp kaçmaktan sakının. Sebat, savaşta temel unsur ve zafer sebebidir. Kaçmak ise, Allah'ın cezalandırdığı büyük bir suçtur. Çünkü bu, ümmete karşı işlenmiş büyük bir hatadır.

Sahihayn'da, Abdullah b. Ebi Evfa'dan rivayet olunduğuna göre, Resulul-lah (s.a.) düşmanla karşılaştığı bazı gazalarda, güneş zevalden devrilinceye kadar bekledi, daha sonra ayağa kalkarak: "Ey müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzulamayın. Allah'dan savaş felâketinden korumasını isteyin. Eğer karşılaşırsanız, o zaman da sabredin. Bilin ki, cennet kılıçların gölgeleri altındadır" buyurdu.

Abdurrezzak, Abdullah b. Amr'm şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.): "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin. Allah'tan savaş felâketinden korumasını isteyin. Eğer karşılaşırsanız o zaman da sebat edin. Allah'ı anın. Onlar bağırıp çağırırlarsa, siz susun" buyurdu.

Hafız, Ebu'l-Kasım el-Taberanî, Zeyd b. Erkam'ın Resulullah (s.a.)'den merfu olarak şu hadisi naklettiğini rivayet eder: "Allah üç şeyde susmayı sever: Kur'an okunurken, savaş esnasında ve cenazede..."

İkinci kural:

Allah'ı, kalp ve dille çokça zikretmek, yardım ve zafer konusunda yalvarıp dua etmek. Çünkü zafer ancak Allahü Teâlâ'nın yardımıyla olur. Savaş esnasında Allah'ı zikretmek de Allah'a kulluğu gerçekleştirir, imanın manasını, işleri O'na havale etmeyi, O'na tevekkülü bildirir. Manevi gücü kuvvetlendirir. Onu zikirle kalbler huzura kavuşur, zafer ve refahı

umar, O'na dua ile üzüntü ve korkular dağılır. Allah yolunda ölmek tatlı gelir.

"Ta ki umduğunuza kavuşasınız." Yani bu sebat ve Allah'ı zikir, mükafat ve sevab kazanma, düşmana karşı zafer elde etme vasıtalarındandır. Merfu hadiste şöyle gelmiştir: Allahü Teâlâ şöyle buyuruyor: "Şüphesiz ki benim kulum, işini yaparken de beni zikreden kimsedir." Yani, işi onu, beni zikirden, bana duadan ve benden yardım istemekten alıkoymaz. Allahü Teâlâ'yı zikreder, onu unutmaz, ona tevekkül eder, düşmanlarına karşı ondan yardım ister. Sebat ve sabır galip gelmenin ve umduğunu bulmanın temelidir.

Bu da gösteriyor ki Allah'ı zikretmek, savaş ve barış, hastalık ve sağlık, yolculuk veya ikamet olmak üzere, kulun her halinde arzu edilen bir şeydir.

Üçüncü kural:

Allah ve Rasûlüne, kulun emrolunduğu ve nehyolunduğu her şeyde itaat etmek... Allah'ın bize emrettiği şeyi emir bilip yapmamız, nehyettiği şeyden çekinmemiz... Çünkü Allah'a ve Rasûlüne itaat, savaşta ve savaş dışında başarı ve zaferi gerçekleştirmenin sebeplerindendir. Çünkü itaat, düzen ve intizam sağlar, anarşi ve dağınıklığı giderir. Savaş ise düzeni, düzene saygıyı, en üst ve en mükemmel düzeyde nizam sevgisini gerektirir.

Dördüncü kural:

Saf, söz ve hedef birliği, çekişmeye ve ayrılığa düşmemek. Çünkü düşmanla karşılaşıldığında saflarda ve sözlerde birlik temel kuraldır. Çekişme ve ayrılığa düşmekse, gevşeme ve korkaklığı, bozguna uğrayıp düşmana yenilmeyi gerektirir.

O halde birbirinizle çekişmekten sakının. Çünkü bu gücü kıran, toplumların bünyesine engel olan, kahramanlık duygusunu yok eden ve kuvveti parçalayan, devletin varlığını, düşmana yönelme gücünü ortadan kaldıran şeydir. Milletler, içine düştükleri ayrılıklar, görüş farklılıkları ve itirazları sebebiyle yok olmuştur.

Beşinci kural:

Zorluklara ve şiddetlere karşı sabır, düşmanın işkencesine tahammül... Çünkü sabır, cesur ve kuvvetli kimsenin silahıdır. Allah da sabredenlerle beraberdir, onlara yardımını, zaferini nasip eder.

İbni Kesir şöyle der: Sahabe (r.a), kahramanlık, Allah ve Rasûlünün emrettiği ve gösterdiği şeylere uyma konusunda, kendilerinden önceki ümmetlerden ve nesillerden hiç kimsenin sahip olmadığı ve kendilerinden sonraki nesillerden de hiç kimsenin sahip olamayacağı bir üstünlüğe sahipti. Çünkü onlar, Hz. Peygamber (s.a.)'in bereketiyle ve

emrettiği şeylerde ona itaatları sebebiyle, az zamanda ve sayıları Rum, Acem, Türk, Slav, Berber, Habeş, Sudan, Kıptî ve diğer milletlerin asker sayısı açısından daha az olmasına rağmen, kalpleri kazanarak, doğudan batıya, ülkeler fethettiler. Hepsini yenip Allah'ın dinini yükselttiler. Dinini, diğer dinlerden yüce kıldılar. İslâm Devleti, otuz yıldan daha az bir süre içinde dünyanın doğusuna ve batısına yayıldı. [22]

Kur'ân-ı Kerim'de genel olarak emirle nehyi beraber zikreden Cenab-ı Hak, müminlere sözü edilen savaş kurallarını -ki onlardan biri de, müminlerin aralarında çekişmelerini nehyetmesi- ve edeplerini emretmekle beraber, müşrik Mekkelilerin haline benzemekten de nehyetmiştir: "Çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak yurtlarından çıkanlar... gibi olmayın."

Yani yurtlarından, kervanı korumak için, şımarık bir halde böbürlenerek sahip oldukları kuvvet, zenginlik ve mal çokluğuna aldanarak insanlara karşı övünüp kibirlenerek, insanların beğenisini kazanma düşüncesiyle çıkan Mekkelî müşriklere benzemeyin. Nitekim Ebû Cehil, kendisine kervan kurtuldu, artık geri dönün dediğinde "Hayır, vallahi, geri dönmeyeceğiz. Bedir suyuna varacağız, develer kesip, içkiler içeceğiz, şarkıcı kadınlar, bize şarkı söyleyecek, araplar o günümüzü ebediyen anlatacak" demişti. Emrolduğunuz şeylere uyun, nehyolduğunuz şeylerden kaçının, müşrik, şımarık, sahip oldukları iyi durumlarıyla kendilerini üstün bilen insanlara gösteriş yapan düşmanlarınıza benzemekten sakının. Çünkü durum onların aleyhine döndü. Ölüm kadehlerini içtiler, sonsuz bir azaba, zelil ve rezil hale düştüler.

Onlar, Mekke'den insanları İslâm'dan ve ilahî davetten alıkoymak arzusuyla çıkmışlardı.

Genellikle kalpleri küfür, cehalet ve kinle dolu insanlardan meydana gelen bu tür işlerin hepsi de, ölüm, yıkım ve yok oluşun nedenleridir. Onun için ayet, yasaklama ve tehdidi, kâfirlerin gösteriş, şımarıklık, kibir, hakkı reddetmek ve ona düşmanlık etmek gibi özellikleriyle birlikte içine almaktadır.

"Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatıcıdır". Yani bilir. Dolayısıyla onları, dünya ve ahirette ağır bir şekilde cezalandırır.

Bunda, niyetin ve amelin samimi olmasına, Resulullah (s.a.)'e yardıma, onun Allahü Teâlâ katından getirdiği dine destek olmaya teşvik vardır. [23]

Bedir Savaşında Şeytanın Kafirlerden Uzaklaşması

48- Hani o zaman şeytan, onların yaptıklarını süslemiş ve şöyle demişti: "Bugün insanlardan size galip gelecek yoktur. Ben de muhakkak sizin yar-dımcınızım." İki ordu görüldüğü vakit, iki topuğu üstüne kaçarak: "Ben sizden katiyyen uzağım. Gerçekten ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum. Ben muhakkak Allah'tan korkarım. Allah ikabında çok şiddetlidir" demişti.

49- O zaman münafıklarla kalblerinde hastalık olanlar: "Bunları dinleri aldattı" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a dayanıp güvenirse, hiç şüphesiz Allah, mutlak galiptir tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması

Ey peygamber! Şeytanın müşriklere, vesvese vermek suretiyle amellerini güzel gösterdiği, sayılarının, mal ve silahlarının çokluğundan dolayı asla mağlup edilemeyecekleri zannını verdiği, şeytana itaatlarının, onları kurtaracağı ve memleketlerindeki Bekr Oğullarının düşmanlıklarından emin kılacağı düşüncesini verdiği, "şüphesiz ben size yardımcıyım" dediği zamanı hatırla. Şeytan onlara, o mıntıkanın büyüğü, Müdlic Oğullarının lideri Süraka b. Malik b. Cu'şam suretinde gelmişti. Ayette geçen "Câr" kelimesi, arkadaşını savunan, ondan -komşunun komşudan giderdiği gibi- çeşitli zararları gideren kimse demektir. Nitekim şu ayette de şöyle buyurulmaktadır: "(Şeytan) onlara vaad eder, olmayacak kuruntulara düşürür. Şeytanın kendilerine vaad ettiği şeyler ise aldatmaktan başka bir şey değildir" (Nisa, 4/120).

Savaşan iki topluluk karşılaştığı zaman, şeytan iki ökçeleri üzerine basarak onlardan uzaklaştı. Allah'ın askerleri inince, tuzağı boşa çıktı. Meleklerin müslümanlara yardımını görünce, onların durumundan ümidini kesti, Allah'tan korktu, Allah'ın dünya ve ahiretteki azabının çetin olduğunu anladı. Meleklerin askerlerini yakmalarından çekindi. İşte işin başında, şeytanın askerleri müşriklerle beraberdiler, onlara vesvese veriyorlar, onları saptırıyorlardı. Allah'ın askerleri olan melekler de müminlerle beraberdiler, onların kalblerine sebat veriyorlar, onları destekliyorlar, onlara Allah'ın zaferini vaad ediyorlardı. "Allah'ın cezası şiddetlidir" sözü, İblis'in sözü olabileceği gibi, Allah'ın sözü de olabilir. O zaman İblis'in sözü, "ben Allah'tan korkuyorum" sözünde biter.

İblis'in Süraka suretinde görünmesi, Hz. Peygamberin büyük mucizesini göstermek içindir. Çünkü Kureyş kâfirleri, Mekke'ye geri döndükleri zaman, "Kureyş ordusunu, Süraka

yenilgiye uğrattı" dediler. Bu söz, Süraka'ya ulaşınca: "Vallahi, ben gittiğinizi duymadım, yenilginizi duydum" dedi. İşte o zaman, insanlar, o şahsın Süraka olmayıp, şeytan olduğunu anladılar" [\[24\]](#)

İşte şeytanın durumu böyleydi. Sonra Allahü Teâlâ, münafıkların durumunu zikrederek: "O zaman münafıklarla..." yani, ey peygamber, münafıklarla kalblerinde hastalık bulunanlar, inancı ve imanı zayıf kimseler, müslümanların azlığını, müşriklerin çokluğunu görünce: "Bunları dinleri aldattı, diyorlardı." Yani dinlerine aldandıklarını, kendilerini kuvvetli hissettiklerini, o yüzden zafere nail olacaklarını zannettiklerini, bu yüzden de üç yüz küsur kişiyle, bini aşkın bir orduya karşı savaşa çıktıklarını söyledikleri zamanı hatırla. Askerî güç dengeleri ve insanların gözünde iki ordunun durumu böyleydi. Fakat Allah'ın değerlendirmesinde gerçek böyle değildi: "Nice az bir topluluk, daha fazla bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara, 2/249). Onun için Cenab-ı Hak, ayetin sonunda; "Kim Allah'a dayanıp güvenirse..." yani, kim işi Allah'a havale eder, O'na güvenir, O'na sığınır, O ona yeter, onun yardımcısı ve destekçisidir. Allah her işinde mutlak galip ve yaptığı her işte tam hüküm ve hikmet sahibidir. Yarattıklarını bilendir, dilediğine yardım eder. Özellikle de, O'nun kanunu, bâtıla karşı hakka yardım etmeyi, kuvvetli çoğa, zayıf azı musallat kılmayı gerektirir: "Kalblerinde hastalık olanlar" sözünün, münafıkların sıfatlarından olması caiz olduğu gibi, bu kimselerle müellefe-i ku-lub gibi, İslâm'da kararlı olmayan (İslâm'a henüz ısınmamış) [\[25\]](#) kimselerin kasdo-lunması da caizdir. Fakat uygun olan, bu ikisinin bir sınıf olmasıdır.

Kötü Amellerinden Dolayı Firavun Hanedanı Gibi Müşrik Kafirlerin Helak Edilmeleri

50- Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vura vura ve: "Tadın o yakıcı azabı" diye diye canlarını alırken

görmeliydin.

51- Bu, ellerinizin daha önce yaptığı yüzündendir. Şüphesiz Allah, kullarına zulmedici değildir.

52- Firavun hanedanıyla, onlardan öncekilerin gidişi gibidir. Onlar, Allah'ın ayetlerini (inkâr ile) kâfir olmuşlardı da, O da kendilerini günahları yüzünden yakalamıştı. Şüphesiz Allah, en büyük kuvvet sahibidir, cezası pek şiddetlidir.

53- Bunun hikmeti şudur: Bir kavim nefislerinde olanı değiştirmedikçe, Allah onlara ihsan ettiği nimeti değiştirmez. şüphesiz Allah, hakkıyla işitici-dir, kemaliyle bilicidir.

54- Firavun hanedanıyla onlardan öncekilerin gidişi gibidir. Onlar Rableri-nin ayetlerini yalan saymışlardı. Biz de günahları yüzünden kendilerini helak etmiş, Firavun hanedanını da suda boğmuştuk.

Açıklaması

Ey Muhammedi Melekler tarafından canları alınırken, kâfirlerin halini görseydin, bunun ne kadar korkunç bir şey olduğunu anlardın. Melekler, onların yüzlerine ve sırtlarına ateşten çomaklarla vuruyor ve onlara: "Tadın ahiret-teki ateşin azabını" diyerek ruhlarını cesetlerinden şiddetle çıkarıyorlardı. Onlara bu şiddetli azap ve elem verici dayağın dünya hayatlarında yaptıkları, işledikleri küfür ve zulüm gibi kötü şeyler sebebiyle olduğunu söylüyorlardı. Günahların, ayaklar ve diğer organlarla da işlendiği halde, ellere nisbet olunmasının sebebi, amellerin çoğunun ellerle yapılmış olmasından dolaydır.

Allah'ın sizi bu şekilde cezalandırması zulüm değil, adalettir. Çünkü Allah yarattığı hiç kimseye zulmetmez. O, hiçbir zaman zulmetmeyen, âdil hakimdir. Kıyamet gününde doğru terazileri koyar, her hak sahibine hakkını verir. Hiçbir kişi, hiçbir şekilde zulme uğramaz. Müslim'in Ebû Zer vasıtasıyla Resulullah (s.a.)'den rivayet ettiği sahih kudsi hadiste şöyle buyurulmuştur: "Allahü Teâlâ şöyle buyuruyor: Ey kullarım! Ben, nefsi-me zulmü haram kıldım, sizin aranızda da haram kıldım. O halde birbirinize zulmetmeyiniz. Ey kullarım! Amellerinizi sizin için tesbit ediyorum. Kim hayır görürse Allah'a hamdetsin. Kim de, başka bir şey görürse, ancak kendini eleştirsin..."

Sonra Allahü Teâlâ, bir karşılaştırma yapıyor, Müşriklerin azabına bir örnek verip: "Firavun hanedanıyla onlardan öncekilerin gidişi gibi" buyuruyor. Yani Cenabı Hak, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini yalanlayıp inkâr eden müşriklere, onlardan önce peygamberlerini yalanlayan ümmetlere yaptığını yaptı. Bunların küfürdeki durumu, tıpkı Firavun hanedanının küfürdeki durumu gibidir. Onlar suda boğulmakla, bunlar da öldürölmek ve esir olunmakla cezalandırıldılar. şu müşrikler ve kâfirler, Rablerinin ayetlerini inkâr ettikleri için, bu günahları sebebiyle, Allah onları muktedir, güçlü bir kimsenin yakaladığı gibi yakalayarak helak etti. Her ikisinin de davranışı, yolu bir olduğu için, ceza da aynı cinsten oldu.

"şüphesiz Allah, en büyük kuvvet sahibidir, cezası pek şiddetlidir." Yani Allah çok

kuvvetlidir, ona hiçbir varlık üstün gelemes, hiçbir varlık elinden kurtulamaz. Buhârî, Müslim ve İbni Mace'nin, Ebû Musa el-Eş'arî (r.a)'dan rivayetine göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allahü Teâlâ zalime mühlet verir. Öyle ki, birde onu yakaladı mı, artık kurtulamaz."

Sonra Allahü Teâlâ hükmünde -bir kimseye lütfettiği nimeti, ancak onun işlemiş olduğu günah sebebiyle değiştirdiğini ifade ederek- tam adaletli olduğunu belirtmekle; o gelen azabın kötü amelden dolayı geldiğini, Kureyş'i Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri inkâr ettikleri için helak ettiğini haber vermektedir. Nitekim şu ayet de bunu ifade eder: "Allah bir kavmi, özlerindeki değiştirip bozmadıkça, şüphesiz onun halini değiştirip bozamaz. Allah bir kavmin de kötülüğünü dilemedi mi, artık onun alıkonmasına çare yoktur. Onun için, ondan başka bir veli de yoktur" (Ra'd, 13/11).

Açıkça anlaşılıyor ki, nimetlere hak kazanmak, inanç düzgünlüğüne, güzel amele ve ahlâk yüceliğine bağlıdır. Nimetlerin elden gitmesi de küfür, bozgunculuk ve kötü ahlâk sebebiyle olur. Ancak bazan bu yavaş yavaş olabilir. Nitekim Cenab-ı Hak başka bir ayette: "Biz onları bilmeyecekleri bir yerden derece derece azaba yaklaştıracakız." (Kalem, 68/44) buyurur.

Bütün insanlar, Allah'ın gözetimi altındadır. Onun için: "Şüphesiz Allah, hakkıyla işitici ve kemaliyle bilicidir" buyuruyor. Yani, peygamberi yalanlayanların söylediklerini işiten ve yaptıklarını bilendir.

Sonra Cenab-ı Hak, geçen sözü pekiştirmekte ve onu açarak bir daha: "Firavun hanedanının gidişi gibi" buyurmakta, bu suretle benzerlik yönünü pekiştirmekte, birinci sözde yakalamadaki maksadı -boğmak- ölüm anında başlarına gelen cezayı, ahirette de kabirde gelecek olan şeyi açıklamakta, azabın birinci sebebinin, Allah'ın ayetlerini, yani ilâhî delilleri inkâr etmek ve ikinci sebebinin Rablerinin ayetlerini yalanlamak yani terbiye, ihsan ve nimet şekillerini -çok ve birbiri ardınca gelmiş olmalarına rağmen- inkâr olduğunu açıklamaktadır. "Rablerinin ayetleri" sözü de nimete karşı nankörlük ve hakkı inkâra daha çok işaret etmektedir.

Kısacası bu azap edilenler, hem Allah'ın varlığını ve birliğini, hem de Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetleri inkâr etmişlerdi.

Cenab-ı Hak ayeti: "Hepsi de zalimlerdi" sözüyle bitirmiştir. Yani Kureyş müşrikleri de, Firavun hanedanı da hem küfür ve masiyetle kendilerine zulmetmişler, hem de eza vermekle diğer insanlara zulmetmişlerdi. Şüphesiz Alla-hü Teâlâ da, onlara verdiği nimetleri onlardan alarak zulüm ve günahları sebebiyle, onları helak etti. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar, kendilerine zulmettiler. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.

Kureyş müşrikleri, küfürleri ve masiyetleri sebebiyle, sadece öldürülme ve nimetlerin

ellerinden alınması cezasıyla cezalandırıldılar. Ondan öncekilerin azabı ise, daha şiddetli oldu. Firavn hanedanının denizde boğulması, Ad kavmine rüzgâr ve Semud kavmine de çok şiddetli bir çığlığın gönderilmesi gibi. [\[26\]](#)

Ahdini Bozanlara Ve Kendisinden Ahid Bozma Belirtileri Görülenlere Allah'ın Muamelesi

55- Yeryüzünde yürüyen hayvanların Allah katında en kötüsü, şüphesiz kâfirlerdir. Artık onlar iman etmezler.

56- Ki onlar, kendilerinden birtakım kimselerle muahede ettikten sonra, çoğu zaman ahidlerini bozarlar. Onlar sakınmazlar da.

57- Eğer bunları savaşta yakalarsan, onlara vereceğin ceza ile arkalarındaki kimseleri de ürküt. Olur ki ibret alırlar.

58- Eğer bir kavmin hainliğinden kesin endişeye düşersen, adalet üzere kendilerine (anlaşmalarını) at. Çünkü Allah hainlik edenleri sevmez.

59- O küfredenler geçtiklerini ve sizi aciz bırakacaklarını zannetmesinler. Onlar asla aciz kılamazlar.

Açıklaması

Bu ayetler, Kureyza oğulları yahudileri hakkında indi. Şu manayı ifade ederler: Allah'ın hükmünde ve adaletinde, yeryüzündeki insanların en kötöleri, kâfir olanlar ve ahdi bozanlardır. İki sıfattan dolayı -küfrü daim ve inatta ısrar etmeleri, yaptıkları ve yeminlerle pekiştirdikleri ahdi bozmaları- Allah'ın yarattıkları içinde en şerlileridir. Onların üçüncü bir sıfatı da işledikleri hiçbir günahta Allah'tan korkmamaları, yaptıkları haksızlıkta ve ahdi bozmada O'ndan sakınmamalarıdır.

Cenab-ı Hak, hiçbir faydaları olmadığı için, hayvanlar derecesine, hatta onlardan daha kötü bir dereceye düştüklerine işaret maksadıyla, onları insanların en şerlileri olmakla nitelendirmiştir. Nitekim bu tür kimseler hakkında: "Onlar ancak hayvanlar gibidir, belki daha da sapıktırlar" (Furkan, 25/44) "Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Onlar gafil olanların ta kendileridir" (A'raf, 7/179) buyuruyor.

Cenab-ı Hak, onların üç sıfatını açıklayarak, özellikle burada ahdi bozmayı tekrar ettikten sonra, ahdi bozanın hükmünü -ki o öldürmedir- açıklayarak: "Onları savaşta yakalarsan" buyuruyor. Yani, savaşta ele geçirirsen, onları öylesine ağır bir şekilde cezalandır ki, arap olan veya olmayan diğer düşmanlar senden korksun, onlara ibret olsun. Herhalde bundan ibret alırlar, ahdi bozmaktan, bir daha benzer şekilde davranmaktan sakınırlar.

Bu, savaşın arzulanan bir şey olmadığını, ancak taşkınlığı ve düşmanlığı önlemek, Allah'ın dinini yüceltmek için zorunlu olduğunu, ahdi bozanlara sert davranmanın, aynı şeyi onlar ve başkaları yapmasın diye ibret ve öğüt için istenen bir şey olduğunu göstermektedir.

Korunma tedaviden daha hayırlı olduğu için, Cenab-ı Hak, ahdi bozma ve hıyanet belirtileri görülen kimselerin hükmünü açıklamak üzere: "Eğer bunları savaşta yakalarsan, onlara vereceğin ceza ile arkalarındaki kimseleri de ürküt." buyurmuştur. Yani, antlaşma yaptığın bir topluluktan, aranızdaki antlaşmayı bozduklarını açık bir delille öğrenirsen, onlara antlaşmalarını bozduğunu, artık aranızda bir ahid kalmadığını bildir. Bunu sen de bil, onlar da bilsin. Aranızda savaş hali bulunduğunu bildir. Ayette geçen "nebz" kelimesi, lügatta atmak, reddetmek manasına gelir. "Seva" kelimesi ise, eşitlik manasındadır.

Şüphesiz Allah, hıyaneti sevmez ve onu cezalandırır. Kâfirlerin haklarında bile olsa, durum budur. Öyleyse antlaşmayı bozduğunu gizleme, bu konuda aldatma yoluna gitme.

İmam Ahmed, Şu"be vasıtasıyla Süleym b. Amir'in şöyle dediğini nakleder: Muaviye, Rum topraklarında ilerliyordu. Onlarla aralarında bir antlaşma vardı. Onlara hücum etmek istiyordu. Antlaşma bitince, onlara saldırdı. Birden yaşlı bir adamın bir hayvan üzerinde: "Allahü ekber, Allahü ekber, ahde vefa gösterin. Zulmetmeyin, Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Kimin bir kavimle bir andlaşması varsa, süresi bitene, ya da onlara haber verip bilgilendirene kadar, ahdi bozmasın" dediği duyuldu. Bu haber, Muaviye'ye ulaştınca, geri döndü. O yaşlı adamın Amr b. Anbese (r.a.) olduğunu gördü. [27]

Yine İmam Ahmed, Selman el-Farisî'nin şöyle dediğini nakleder: Bir kaleye vardım. Arkadaşlarıma: 'Bana izin verin, Resulullah (s.a.)'den gördüğüm gibi, onlara davette bulunayım' dedim. Onlara şunları söyledim: 'Ben de, sizden bir kimseydim. Allah beni İslâm'a hidayet buyurdu. Eğer müslüman olursanız, bizim sahip olduğumuz haklara siz de

sahip olacak, bize yapılması caiz görülmeyen şeyler size de yapılmayacaktır. Müslüman olmazsanız, zelil ve hakir kimseler olarak cizye ödersiniz. Eğer cizye ödemeyi de kabul etmezseniz, size savaş ilân ederiz: "Şüphesiz Allah hainlik edenleri sevmez." Üç gün bunu yaptım, dördüncü gün gelip teslim oldular. Bu suretle, Allah'ın yardımıyla o kaleyi fethettik.

Beyhakî'nin rivayetine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Üç şey vardır ki, bunlarda müslim-kâfir eşittir: Andlaşma yaptığın kimseye -müslim olsun kâfir olsun- karşı sözünü tam yerine getir. Çünkü ahde vefa Allah'ın hakkıdır. Kiminle -müslim-kâfir fark etmez- aranda akrabalık varsa, akrabalığı devam ettir, ilgiyi kesme. Kim -müslim olsun, kâfir olsun farketmez- sana bir emanet bırakırsa, onu ona geri ver."

Sonra Allahü Teâlâ hainleri başlarına gelecek olan ceza ile korkutmakta, Bedir savaşında ve diğerlerinde Peygamber (s.a.)'e hıyanetlerinin cezasını görmeyip kurtulduklarını zannedenlerin hallerini açıklayarak: "O küfredenler geçtiklerini zannetmesinler" buyuruyor. Yani onlar bizden kurtulabileceklerini sanmasınlar, onlar bizim kudretimiz altındadır, bizi aciz bırakamazlar. "Yoksa kötülükler yapanlar bizden savuşacaklarını mı sandı? Ne kötü hükmediyorlar." (Ankebut, 29/4).

Şüphesiz onlar, Allahü Teâlâ'yı âciz bırakamazlar, O'ndan kurtulamazlar, küfürleri sebebiyle mutlaka cezalandırılacaklar. "Sakın o küfredenlerin yeryüzünde bizi âciz bırakacaklarını sanma. Onların varacakları yer, ateştir. O, ne kötü bir dönüş yeridir" (Nûr, 24/57); "Bilin ki siz, Allah'ı aciz bırakabilecek değilsiniz. Allah her halde kâfirleri rüsvay edicidir" (Tevbe, 9/2).

Ayet Allahü Teâlâ'nın, kâfirlerden ve Hz. Peygamber'e eziyet edenlerden intikam alıcı, onların müslümanlara galip gelme arzularını boşa çıkarıcı olduğunu ifade ederek, Resulullah (s.a.)'i teselli etmektedir. [\[28\]](#)

Düşmanla Savaşmak İçin Hazırlık Yapmak

60- Siz de onlara karşı, gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki, bununla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınızı ve bundan başka sizlerin bilmeyip de Allah'ın bildiklerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, size tamamen ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.

Açıklaması

Allahü Teâlâ müminlere, her çağa uygun savaş araçlarını hazırlamalarını, en üst düzeyde savaşa hazır bir ordu bulundurmalarını emrediyor: Çünkü ordu, ümmetin zırhı ve kuvvetli bir kalesidir. Bu da güç, imkân ve kudret oranında olacak bir şeydir. Bu manayı ifade için: "Onlara karşı, gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın" buyuruyor. Yani, düşmanlarla savaşmak için, zamana ve mekâna uygun, maddî ve manevî hazırlık yapın. Sınırlarda atlar bulundurun. Çünkü sınırlar, düşmanların ülkeye hücum ve nüfuz ettiği yerlerdir. Geçmişte at, korkunç kara savaşlarının bir aracıydı. Bugün, her ne kadar büyük rol uçak, top, tank, denizaltı gemilerinin ise de, bazı yiyecek ve ihtiyaç maddelerini dağ yollarından nakletmede, haber araştırma hallerinde önemini hala korumaktadır. Önemli olan, amacı gerçekleştirmektir. Bu yüzden ülke savunması için çağın gereklerine göre sürekli bir ordu bulundurmak, savaş alet ve vasıtaları hazırlamak gerekiyor. Bu da, bu işe para ayırmakla, güçleri oranında müslümanların destek olmasıyla olur. At, kuvvet kavramı içinde varken, Allahü Teâlâ şerefini, asaletini ve önemini ifade için özellikle zikretti.

Sonra ayet hazırlık yapmanın sebebini ve amacını açıklıyor: Geçmişteki Mekke müşrikleri gibi düşmanlıkları ortaya çıkmış kâfirleri, bu düşmanların dostu, gizli düşmanı korkutmak... Biz, gizli düşmanı bilsek de bilmesek de, önemli değildir. Onları Allah biliyor. Çünkü O, gaybları bilendir. Bu, yahudile-ri, geçmişteki münafıkları kapsadığı gibi, ondan sonra düşmanlıkları görülen Acem, Rum gibi çağımız dünyasındaki kimseleri de içine alır.

Her çağın savaşına uygun hazırlık olmadan, barış korunmaz. Örf, adet ve akıl açısından barışı korumak, ancak yeni savaş vasıtalarıyla mümkündür.

Cihada hazırlanmak, malsız olmayacağı için, Kur'an'da o yolda harcamada bulunmaya teşvik edilerek: "Ne harcarsanız..." buyuruluyor. Yani Allah yolunda cihad için harcadığınız az veya çok her şeyin mükafatı, sahibine hiçbir noksanlık yapılmadan en mükemmel şekilde verilir. Ebû Davud'un rivayet ettiği hadisi şerifte, Allah yolunda harcanan bir dirhemın sevabının yediyüz katma kadar artırılacağı ifade olunmuştur. Nitekim ayette şöyle buyrulur: "Mallarını Allah yolunda infak edenlerin hali, yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane bulunan tek bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah, bol bol veren ve bilendir" (Bakara, 2/261).

"Allah yolunda..." sözü, cihad ve diğer hayır yollarını da içine almak üzere geneldir...

Bu, savaşa hazırlık yapmanın, çok para harcamaya bağlı olduğunu gösteriyor.

Gerçekte harcanan şeyin karşılığını, harcayan kimse dünyada, malının, arazisinin, ticaret ve sanatının korunması, emniyet altında bulundurulması, ahirette de ebedî cennete nail olması sebebiyle görüyor. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: "İnfak edeceğiniz hayır kendi faydanızdır. Zaten siz, Allah'ın rızasını aramaktan başka bir şekilde infak etmezsiniz. Hayırdan size fazlasıyla ödenir. Ve siz haksızlığa uğratılmazsınız" (Bakara, 2/272). [\[29\]](#)

Sulhun Ve Millet Birliğinin Savaşa Tercih Edilmesi

61- Eğer barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş. Ve Allah'a güvenip dayan. Çünkü her şeyi hakkıyla işiten ve kemaliyle bilen bizzat O'dur.

62- Eğer seni aldatmak isterlerse, muhakkak ki Allah sana kâfidir. O, seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir.

63- Ve onların gönüllerine sevgi verip birleştirendir. Sen yeryüzünde olan her şeyi toptan harcamış olsan, yine onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

64- Ey peygamber! Sana da, müminlerden sana uyanlara da Allah yeter.

65- Ey peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde sabırlı yirmi (kişi) bulunursa, onlar ikiyüze galip gelirler. Eğer sizden yüz (kişi) olursa, kâfirlerden binini mağlup eder. Çünkü onlar anlamaz bir topluluktur.

66- Şimdi Allah, zaafınız olduğunu bildiğinden, sizden (yükü) hafifletti. O halde eğer sizden sabırlı yüz olursa ikiyüzü yenerler, eğer sizden bin olursa Allah'ın izniyle iki bine galip gelirler. Allah, sabredenlerle beraberdir.

Açıklaması

Tam savaş hazırlığı yapıp cihada çıkılacağı sırada, düşman barışa yönelir, bunu savaşa tercih ederse, devlet başkanının görüşüne göre, sulh kabul edilir. Zemahşerî şöyle diyor: "Sahih olan, devlet başkanının İslâm'ın ve müslü-manların savaş ve barıştaki yararını görmesine bağlıdır. Ne düşmanla mutlaka savaşılması, ne de mutlak olarak barış içinde kalınması söz konusudur. [30]

Ayetin manası: Düşman barışa, ya da mütarekeye yanaşırsa, sen de yanaş. Çünkü sen, barışa onlardan daha yakınsın. Onlarla barış yap, Allah'a güven, işi O'na havale et. Onların barışa yanaşmalarında, tuzaklarından ve sözlerinde durmamalarından korkma. Çünkü Allah sana kâfidir, onların söylediklerini duyan, yaptıklarını bilendir.

Eğer barışı, güç kazanmak ve hazırlanmak için bir hile olarak kullanmak isterlerse, Allah, onların bu işinden seni korur. Onlara karşı sana yardım eder. Senin için O yeterlidir.

Bu, barışın savaşa tercih edileceği ve ondan üstün tutulacağı konusunda açık bir delildir. Çünkü İslâm, barış, hidayet ve sevgi dinidir. Savaşa, ancak çok zorunlu haller ve zorlayıcı sebepler altında başvurulur.

Onun için müşrikler, Hudeybiye yılında Resulullah (s.a.)'le, aralarında dokuz yıl savaşılmamasını da içeren bir barış istediklerinde -müslümanlar aleyhinde şartlar taşımaya rağmen- Resulullah (s.a.) buna olumlu cevap verdi. İmam Ahmed'in oğlu Abdullah, Ali b. Ebî Talib'in şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Şüphesiz yakında ihtilâf veya başka şeyler olacak. Barış yapabilirsen yap."

İbni Abbas ve bir grup tabiinden nakledildiğine göre bu ayet, Tevbe süresindeki: "Kendilerine kitab verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Rasulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle, hakir ve zelil olarak kendi elleriyle cizye verinceye dek savaşın" (Tevbe, 9/29) ayetiyle nesholunmuştur. Bu nokta üzerinde düşünmek gerekir. Nitekim İbni Kesir şöyle der: Tevbe süresindeki ayette, buna imkân olduğunda düşmanla savaş emri vardır. Düşman çok olduğu zaman ise, ayetin işaret ettiği ve Peygamber (s.a.)'in de, Hudeybiye Günü yaptığı gibi, onlarla barış yapmak caizdir. Bunda hiçbir çelişki, nesih ve tahsis yoktur. [31]

Sonra Cenab-ı Hak, muhacir ve ensardan bütün müminleri desteklemekle peygamberine lütfettiği nimetini zikrederek: "O, seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir" buyuruyor. Yani, onların hile ve tuzağından korkma. Çünkü Allah, seni ve müminleri yardımıyla destekledi, onları sana iman ve itaatta, sana yardım ve destekte tek bir topluluk haline getirdi. Destek iki türlü oldu: Doğrudan, bilinen sebepler olmaksızın yapılan destek; bilinen sebeplere bağlı destek.

Sonra Allahü Teâlâ, müminlere olan desteğini ve saflarını birleştirmişini açıklayarak: "Onların kalblerini birleştirdi" buyuruyor. Yani, Allahü Teâlâ onları cahiliye dönemindeki uzun süren çekişme ve savaşlar sonrası meydana gelen düşmanlık ve kinden sonra -nitekim Ensar'dan Evs ve Hazrec'in durumu böyleydi- birbirine ısındırmış, sana yardım etme hususunda birbiriyle yardım-laşan tek bir ümmet haline getirmişti. Aralarındaki ihtilafları iman nuruyla gidermişti. Nitekim şu ayet bu manayı destekler: "Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini de hatırlayın. Hani siz düşmanlardınız da, O kalblerinizi birleştirmişti. İşte onun nimetiyle kardeş olmuştunuz. Ve yine siz ateşten bir çukur kenarın-dayken oradan da sizi O kurtardı. İşte Allah, hidayeti bulaşınız diye size ayetlerini böylece apaçık bildiriyor" (Al-i İmran, 3/103).

Dünyadaki tüm malları harcasaydın onların kalblerini birleştirmeye, fikir birliği etmelerine gücün yetmezdi. Fakat Allah, onları imana hidayet buyurmakla, doğru yolda birleştirmekle, bir düzeye getirdi, onları kudret ve hikme-tiyle birleştirdi.

Bu, zafere ulaşmanın en önemli sebeplerinden birinin birleşmek ve söz birliği etmek olduğunu açık olarak göstermektedir.

Birleştirme hem eski cahili sürtüşmeleri, hem de İslâm'dan sonra ortaya çıkan -Huneyn'de ele geçirilen ganimetlerin taksimi sırasında muhacirlerle en-sar arasında çıkan ihtilaf gibi- anlaşmazlıkları gidermekle oldu. Sahihayn'da gelen bir rivayete göre, Resulullah (s.a.) Huneyn ganimetleriyle ilgili olarak ortaya çıkan görüş ayrılıkları üzerine, Ensara hitaben şunları söyledi: "Ey Ensar topluluğu! Siz dalalet içindeydiniz. Allah benimle, sizi hidayete kavuşturdu. Fakirdiniz, benimle sizi zengin etti. Ayrı ayrı idiniz, benimle sizi bir araya getirdi" Hz. Peygamber her söylediğinde onlar: "Allah ve Rasûlü iyi olanı yapar" dediler.

Bunun için Allahü Teâlâ: "Fakat Allah, aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir" buyurdu. Yani şüphesiz Allahü Teâlâ kuvvetlidir. Yaptıklarında üstündür. Aldatıcıların aldatması, tuzak kuranların tuzağı, ona üstün gelemes. Kendisine tevekkül edenin isteğini boşa çıkarmaz. İşlerinde ve hükümlerinde hikmet sahibidir.

Hafız Ebû Bekir el-Beyhakî, İbni Abbas'ın şöyle dediğini zikreder: "Akrabalık bağının kesildiği, nimetin inkâr olunduğu oldu. Fakat onların kalb yakınlığı gibisi görülmedi. Nitekim Cenabı Hak: "Sen yeryüzünde olan her şeyi toptan harcamış olsan, yine onların gönüllerini birleştiremezdin" buyurmuştur.

Allahü Teâlâ, düşmanların hile yapmak istedikleri zamanda Rasulüne yardım sözü verdikten sonra, din ve dünya işlerinin hepsinde yardım ve zafer vaadetti. Bu, tekrar değildir. Şöyle buyurdu: "Ey peygamber! Sana Allah yeter." Yani Allah, onların yaptıklarından dolayı seni üzen durumlarda sana yeter. Düşmanına karşı müminlerin

sayısı az, onların sayısı çok da olsa, Allah senin ve sana tabi olanların, sana inanan müminlerin yardımcısı ve destekleyicisidir.

Fakat Allah sana ve müminlere, yardımıyla yeterli olsa da, bu, savaş için gerekli sebeplere yapışmamayı, istenen vasıtaları almamayı ifade etmez. Allah'a buna güvenmenin yanında, müminleri savaşa teşvik etmen de gerekir. Şüphesiz Allahü Teâlâ, cihad yolunda nefislerini ve mallarını harcamak şartıyla, sana yeter.

Sonra Cenabı Hak: "Eğer içinizde sabırlı yirmi (kişi) bulunursa, onlar iki-yüze galip gelirler" buyurmuştur. Bundan murad haber vermek değildir. Aksine emir vardır. Adeta Cenabı Hak: "Sizden yirmi kişi olursa sabretsinler ve savaşta gayret sarfetsinler, iki yüze galip gelirler" buyurmuştur. Yani, sizden sabreden, mevkilerinde sebat eden yirmi kişi olursa, iman, sabır ve anlayışlarıyla bu üç haslet bulunmayan ikiyüz kâfire üstün gelir. "Çünkü onlar, anlamaz bir topluluktur." Yani kâfirlerin hezimet sebebi, onların, sizin bildiğiniz gibi, savaşın hikmetini bilmeyen bir toplum olmalarıdır. Çünkü onlar, sırf üstünlük maksadıyla savaşır. Sizse, Allah'ın dinini yüceltmek, inancı düzeltmek, putperestlikten temizlenmek, üstün ahlâkla bezenmek, namaz kılmak, zekât vermek, iyiliği emir, kötülükten nehyetmek gibi, Allah'a kulluk amaçları doğrultusunda savaşsınız. Nitekim Cenabı Hak da şöyle buyurur: "İman edenler, Allah yolunda savaşır, küfredenler de tağut yolunda savaşır" (Nisa, 4/76); "Onlar eğer kendilerine yeryüzünde bir iktidar mevkii verirsek dosdoğru namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar" (Hac, 22/41).

Sonra onlar, öldükten sonra dirilmeye ve cezaya inanmazlar. Sizse, iki güzel şeyden birini beklersiniz. Ya ganimet ve zafer, ya da Allah yolunda şehidlik ve cennete kavuşmak.

Ayette sabrederlerse, müminler topluluğunun, kendilerinin on katı kâfire, Allah'ın yardımı ve desteğiyle üstün geleceklere ilişkin bir sözü ve müjdesi var. Yine, müminlerin, savaşın amaçlarını kavrayan kimseler olacaklarına, Allah'ın rızasını kazanacak şeyler yapacaklarına, insan hayatı ve milletlerin yükselmesi için elverişli şeyleri kâfirlerden daha iyi bileceklerine işaret var. Kâfirler, müşrikler, yahudiler ve Hristiyanlar ise maddecidirler. Savaştan maksatları, şöhrat ve diğer milletleri kendilerine boyun eğdirmektir.

Bir müslümanın on kâfire karşı durması, müslümanların az olduğu ilk zamandı. Kendilerinden yüksek, güzel işlerin en yüksek derecesi istendi.

Müslümanlar çoğaldıktan sonra ise, ruhsat, kolaylık olan şeyler istendi. Şu ayet onun için bu sorumluluğu hafifletti: "Şimdi Allah zaafınız olduğunu bildiğinden, sizden (yükü) hafifletti" Yani Allah bir müslümana, on kâfire karşı koymasını, onlara karşı sebat etmesini emrettiği, bu da onlara ağır geldiği zaman, bu mükellefiyeti en aşağı dereceye indirerek hafifletti. Bir kişinin iki kişiye karşı koymasını emretti. Eğer sizden sabreden yüz kişi

olursa, iki yüze üstün gelir; bin sabreden kişi olursa, Allah'ın izni ve kudretiyle ikibin kişiye üstün gelir. Allah daima yardımı, desteği ve korumasıyla sabredenlerin yanındadır.

Buharî, İbni Abbas (r.a)dan şöyle rivayet eder: "Sizden sabreden yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye üstün gelir" ayeti nazil olunca, bu durum, müslüman-lara ağır geldi. Bunun üzerine bu yükü hafifleten ayet nazil oldu: "Şimdi Allah zaafınız olduğunu bildiğinden, sizden (yükü) hafifletti."

Her iki halde de, az olan müslümanlardan, kendilerinden daha çok bir topluma karşı koymaları isteniyor. "Allah sabredenlerle beraberdir" sözü, müminleri zafer ve galibiyetin gerçekleşmesi için sadece imana dayanmamak gerektiğini, imanla beraber diğer sıfatların da -bunların en önemlileri sabır, sebat, daima maddî ve manevî hazırlık, işlerin hakikatlarını ve cihadın maksatlarını bilmektir- mutlaka bulunması gerektiğini ifade etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de fert ve toplum olarak sebat edilmesi, sabredilmesi emri tekrarlanır: "Ey iman edenler! Bir toplulukla karşılaştığınızda sebat edin." (Enfal, 8/45); "Muhakkak Allah, kendi yolunda birbirine kenetlenmiş bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever." (Saff, 61/4); "Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışı yapın. Sınırlarda nöbet beklesin. Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresi-niz" (Âl-i İmran, 3/200); "Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız gider. Bir de sabredin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir" (Enfal, 8/46). [\[32\]](#)

Esir Edinmenin Şartı, Fidyeye Kabulü Ve Ondan Yararlanmanın Mubah Oluşu

67- Hiçbir peygambere, yeryüzünde ağır basıp zaferler kazamncaya kadar esirler alması yaraşmaz. Sizler geçici dünya malını arzu ediyorsunuz. Halbuki Allah (sizin için) ahireti ister. Allah azizdir, hüküm ve hikmet sahibidir.

68- Eğer Allah'ın geçmiş bir yazısı olmasaydı, aldığınıza karşılık herhalde size büyük bir azab dokunurdu.

69- Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve hoş olarak yeyin ve Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, bağışlayıcı ve rahmet edicidir.

70- Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: "Eğer Allah'ın ilmine göre, kalb-lerinizde

bir hayır varsa, O size, sizden alınandan daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Allah, bağışlayıcı ve rahmet edicidir.

71- Eğer sana hainlik etmek isterlerse, onlar daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi. O onlara karşı imkân ve kudret vermişti. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması

Peygamber için İslâm'ın ve müslümanların izzetini göstermek, İslâm devletinin düşmanlarını korkutmak ve hiç kimsenin İslâm devletini ele geçirme cesaretini göstermemesi, zayıflatma ve aleyhinde gizli oyunlara yönelmemesi için kâfirleri öldürmedikçe, daha işin başında, esirler hakkında iyilikte bulunma, ya da fidye alma yoluna gitmesi, doğru ve uygun değildir.

Fidye kabulünü uygun görenler, geçici dünya hayatını istiyorlar [\[33\]](#), Allah ise sizin için sürekli ve cennete gitmenize sebep olan ahiret sevabını istiyor. Ona götüren hükümleri size meşru kılıyor: Yeryüzünde, hak davayı yükseltmek, adaleti hakim kılmak ve insanlık için eh yararlı nizamı yerleştirmek için, yeryüzünde hakim olmayı sağlayan öldürme de bunlardandır.

Allah kuvvetli ve üstündür, dostlarını düşmanlarına galip kılar, onlara imkân verir; düşmanlarını öldürürler, esir ederler. İşlerinde ve emirlerinde hikmet sahibidir. Hallerine uygun şeyleri meşru kılar: Müşrikler kuvvetli ve güçlü olduğu zaman, düşmanların çoğunun öldürülmesini emretmesi ve fidye alınmasını yasaklaması gibi. Böylece yüce Allah'ın buyurduğu gibi müminler şeref ve üstünlük sahibi olurlar: "Halbuki şeref, üstünlük ve galibiyet Allah'ındır, Rasûlünüdür ve müminlerindir" (Münafikun, 63/8).

Allah'ın daha önce yazılmış, yani önceden Levh-i Mahfuzda kayıtlı olan bir hükmü, içtihadında hata edenin cezalandırılmayacağı hükmü olmasaydı... Çünkü bu görüş sahipleri, kâfirlerin geri bırakılmakla, belki de tevbe edip müslüman olabilecekleri, onlardan fidye alınmakla da müslümanların Allah yolunda cihad için güç kazanacakları görüşündedirler. Onların öldürülmesinin, İslâm'ı daha kuvvetlendireceğini, onların arkasındakileri daha da korkutacağını ve kuvvetlerini daha zayıflatacağını bilmemektedirler.

Daha önce geçmiş olan yazı, yani hükmün ya Bedir savaşına katılanlara azap edilmeyeceği, günahlarının affedildiği, ya da bir kavme ancak kuvvetli bir delil ve açıklamadan, fidye almayı yasaklayan bir beyandan sonra azab edeceği -daha önce bunu yasaklayan bir emir gelmemiştir- yahut onlar kendilerine helâl kılınmadan ganimetleri mubah kılmada acele edecekleri, halbuki Allah'ın onları kendilerine mubah kılacağı hükmüdür.

Ey müminler! Bizim size geçmiş bu ilâhi hükmümüz olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı, size büyük, korkunç bir azab gelecekti. Burada, yaptıkları şeyin tehlikesinden dolayı onlar için korkutma vardır.

Allahü Teâlâ onları, fidye aldıkları için azarladıktan sonra; burada fidyeyi onlar için mubah kılınan ganimetlerden kıldı: "Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve hoş olarak yiyin..." Yani, size ganimetleri mubah kıldım. Dolayısıyla ganimet olarak aldığınız fidyeden yeyin. Bu, sizin için helâldir. Bunun faydası, o azardan sonra ya da ilk önceki milletlere haram edilmiş olması sebebiyle, onların ruhlarında meydana gelen endişeyi gidermektir.

Allah'ın emirlerine aykırı davranmaktan sakının, O'nun emir ve nehyinden hiçbirine muhalefet etmeyin, bundan sonra artık masiyet işlemeyin. Şüphesiz Allah, fidye almak suretiyle işlediğiniz günahlarınızı bağışlar, aldığınız şeyi size mubah kılmakla merhamet eder. Kullarının tevbesini kabul edip günahlarını affetmesi de O'nun rahmetidir.

Kısacası, esirlerden fidye alınması, ya da bir şey alınmadan serbest bırakılmaları, ancak düşmana karşı açıkça üstünlük sağlandıktan ve İslâm Devletinin düşmanlara heybetini ispatladıktan sonra olabilir.

Resulullah (s.a.)'in, fidye alması esirlere ağır gelince: "Ey peygamber! Elinizdeki esirlere de ki..." ayeti nazil oldu. Bununla, onları küfürden korkutup, dünya ve ahiret hayrını açıklamakla İslâm'a teşvik maksadı güdüliyordu.

Ayetin manası: Ey peygamber, sizin elinize düşüp de kendilerinden fidye aldığınız müşrik esirlere de ki: Eğer Allah'ın ilminde şu anda, ya da gelecekte sizin küfürden ve bütün masiyetlerden tevbe edip inanacağınız, ihlâs ve güzel niyetle, Allah'a ve Rasûlüne itaat edip -Peygambere yardıma ve onunla savaşmaktan vazgeçmeye azmetmek gibi- kulluk edeceğiniz yazılı ise, sizden fidye olarak alınandan daha hayırlısını size verir, sizdeki şirk ve günahları mağfiret buyurur. Allah günahlarından tevbe edenleri bağışlar, müminlere merhamet eder. O, onlara başarı vermekle ve saadete kavuşturmakla yardım eder.

İbni Abbas, bu ayetteki esirlerden amacın Abbas ve arkadaşları olduğunu söylemiştir. Onlar, Resulullah (s.a.)'e: "Resulullah'm getirdiklerine inandık, şe-hadet ediyoruz ki sen, Allah'ın peygamberisin, seni kavmine karşı mutlaka koruyacağız" dediler.

Bunda İslâm'ı açıklamaya, Hz. Peygamber(s.a)'in davetini kabule teşvik vardır. Ey Muhammedi Eğer o esirler, müslümanlıklarını ve barış yaptıklarını açıkladıktan sonra, seninle yaptıkları barışı bozarak sana hıyanet etmek isterlerse, onların hıyanetinden korkma. Çünkü onlar, Bediimden önce de küfürle ve Allah'ın "Rabbin: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?'" demiş, onlar da: 'Evet Rab-bimizsin' demişlerdi" (A'raf, 7/72) ayetinde belirttiği insanoğlundan aldığı mi-sakı bozmakla Allah'a hıyanet ettiler. Halbuki O, varlığına işaret eden kevnî ve aklî deliller ortaya koydu. Onlara, düşünen kimseleri gerçekten Allah'ın birliğine yönelten akıl verdi.

Bedir Günü, seni onlara karşı güçlü kıldı. Tekrar hıyanete dönerlerse, yine seni onlara güçlü kılacak; sen de onları yenilgiye uğratacaksın.

Allah onların niyetlerini bilici, yaptığında hikmet sahibidir, kâfirlere karşı müminlere yardım eder.

Bunda, Hz. Peygambere yardım vaad etmek ve kâfirleri yenilgiyle korkutmakla, Hz. Peygamberi teselli vardır. Çünkü Allah, varlık alemindeki her şeyi bilen, bütün insanları kontrol altına alan, istediğini gerçekleştirmeye gücü yetendir. [\[34\]](#)

Hız. Peygamber (S.A) Zamanında İman Ve Hicrete Göre Müminlerin Sınıfları

72- İman edip hicret edenler, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenlerle, barındırıp yardım edenler, işte onlar birbirlerinin velileridirler. İman edip de hicret etmeyenler ise, hicret edene kadar, sizin onlara hiçbir velayetiniz yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterse, yardım etmek üzerinize vacib olur. Ancak sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhinde değil. Allah, yapmakta olduğunuzu hakkıyla görücüdür.

73- Kâfir olanlar da birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız, yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur.

74- İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler ve barındırıp yardım edenler: İşte gerçek mümin olanlar bunlardır. Onlar için mağfiret ve (cennette) bitmez tükenmez bir nızık vardır.

75- Sonra iman edip de hicret ve sizinle beraber cihad edenler ise: Onlar da

sizdendir. Hısımlar, Allah'ın kitabınca birbirlerine daha yakındırlar. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

Açıklaması

Ayetler, kâfirlerin karşısında müminleri dört kısımda topluyor:

- 1-** Bedir savaşından önce Hudeybiye barışma kadar hicret eden ilk muhacirler.
- 2-** Ensar: Muhacir din kardeşlerini barındıran Medineliler.
- 3-** Hicret etmeyen müminler.
- 4-** Hudeybiye barışından sonra hicret eden müminler.

Birinci sınıf, bu bölümdeki birinci ayetin başında zikredilenlerdir. Bunlar, Allah'a ve peygamberine iman eden, Bedir savaşından önce, hicrî altıncı yılda yapılan Hudeybiye barışma kadar hicret edenlerdir. Evlerini ve mallarını Mekke'de bırakıp Allah ve Rasûlüne yardım için gelenler, mallarını ve canlarını Allah yolunda harcayanlardır. Bu sınıf en üstün ve en mükemmel sınıftır. Allah onları iman etmek ve Peygamber (s.a.)'in getirdiği her şeyi tasdik etmekle, müşriklerin fitnesinden kaçıp Allah'ı hoşnut etmek, peygamberine yardım etmek için evlerinden, yurtlarından hicret etmekle, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmekle vasıflandırmıştır.

Malla cihad: Malı, yardımlaşma, hicret, Allah'ın dinini koruma -at ve silah için harcama gibi- müslümanların ihtiyaçlarını karşılama konularında harcamadır.

Canla cihad: Düşmanla savaşma, onlara üstünlük sağlama, onlara önem vermeme. Zorluklara katlanmak, eziyet ve sürekli baskılara sabretmektir.

Malla cihadın canla cihaddan daha önce anılması, onun gerekli olan ihtiyacı gidermede daha öncelikli olması ve canla cihadın ona bağlı bulunmasındandır.

Kısaca, ilk muhacirler dört sıfatla vasıflandırıldılar: **a**) Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe iman, **b**) Hicret, **c**) Cihad, **d**) Bu işleri ilk yapanlar olmak.

İkinci sınıf, peygamberi ve kendilerine hicret edip gelenleri barındıranlar, onlara yardım edenlerdir. O zaman Medine, İslâm'ın başkenti ve İslâm davetinin merkezi, ensarla birlikte Allah'ın dinine yardım etmeye çalışan, onlarla birlikte savaşan muhacirlerin sığınağı idi. Ensar, mallarını muhacirlerle paylaştı, onları kendilerine tercih ettiler ve faziletçe birinci sınıftan sonra ikinci sırayı aldılar.

Sonra Allahü Teâlâ, iki sınıfı birbirlerinin velisi olarak nitelemiştir. Onlar diğer kardeşinin işlerini kendi işleri gibi görüyordu. Çünkü onların hakları ve yararları ortaktı. Onun için Resulullah (s.a.) muhacirlerle insan kardeş yapmıştı. Bu kardeşlikle, akrabalıktan önde bir verasetle birbirlerine vâris oluyorlardı. Nihayet, muhacirler ticaret gibi konularda kuvvetlenince, Sahihu'1-Bu-hari'de İbni Abbas'tan sabit olduğu gibi, Allahü Teâlâ mirasta bu hükmü nes-hetti. İmam Ahmed, Cerir b. Abdillâh el-Becelî (r.a)'m şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Muhacirler ve ensar, birbirlerinin velileridir. İslâmiyeti zorla kabul edenler Kureyş'ten, hürriyete kavuşmuş hürler Sakiftendir. Bu ikisi, kıyamete kadar birbirlerinin velileridir..." [\[35\]](#)

Önceleri muhacirlerle ensar arasındaki veraset, akrabalığın ötesinde, müslüman olmak ve hicret etmek dolayısıyla idi. Medine dışındaki müslüman, Medine ve çevresindeki müslümana, ancak Medine'ye hicret ederse vâris olabiliyordu. Aralarındaki veraset din kardeşliğine dayanıyordu.

Böylece muhacirlerle ensar arasındaki velayet savaşta, verasette ve kâfirlerle aralarındaki bütün ilişkilerinde geneldi. Ebû Bekir el-Asam: "Ayet muhkemdir, mensuh değildir. Velayetle murad, yardımdır" demiştir.

Allahü Teâlâ, Kur'ân'ın diğer ayetlerinde muhacirleri ve insan şu şekilde övmektedir: "Birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellekle tabi olanlar: Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Bunlar için orada ebedî kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İşte bu en büyük kurtuluştur" (Tevbe, 9/100); "Andolsun ki Allah, peygamberini içlerinden bir grubun gönülleri neredeyse eğrilmek üzere iken güçlük zamanında ona tabi olan muhacirlerle insanı da tevbeyle muvaffak etti ve sonra onların bu tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü O, onlar için çok esirgeyici, çok bağışlayıcıdır" (Tevbe, 9/117); "(Fey) hicret eden fakirlere (muhacirlere) aittir. Onlar, Allah'tan fazl ve hoşnutluk ararlar. Allah'a ve Peygamberine yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından çıkarılmışlardır. İşte bunlar sadıkların ta kendileridir. Onlardan önce yurt ve iman edinmiş kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı kalblerinde bir ihtiyaç bulmazlar. Kendilerinde bir ihtiyaç bulunsa bile, kendi nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar felah bulanların ta kendileridir" (Haşr, 59/8-9).

Ayetlerin zahirî manaları, muhacirlerin insardan üstün olduğunu ifade etmektedir. İbni Kesicin dediği gibi, alimler bunda ittifak halindedirler. Ebû Bekir el-Bezzar,

Müsned'inde Huzeyfe'den şöyle rivayet eder: "Resulullah (s.a.) beni hicretle yardım arasında muhayyer kıldı, ben hicreti tercih ettim."

Üçüncü sınıf hicret etmeyen müminlerdir. Nitekim Allahü Teâlâ, şu ayetinde onları zikrediyor: "İman edip de hicret etmeyenler ise, hicret edene kadar, sizin onlara hiçbir velayetiniz yoktur." Yani, Peygamber (s.a.)'in peygamberliğini tasdik eden fakat Mekke'den Medine'ye hicret etmeyen Daru'l-Harp Ye Daru'l-Şirkte müşriklerin hükmü altındaki müminlerin, Daru'l-İslâm'daki müminlere velayet hakları yoktur. Kâfirler, Daru'l-İslâm halkından birini esir ederse, o, bu diyarın hükmüne tabidir. Çünkü Daru'l-İslâm'la Daru'l-Harp arasında velayet olmaz. Ancak bunun tek istisnası yüce Allah'ın: "Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterse..." sözüyle belirttiği durumdur. Bu, kâfirlere karşı - kâfirler onlarla savaştıkları, ya da dinlerinden dolayı işkence ettikleri zaman- onlara yardım etmektir. Ancak bu kâfirler, kendileriyle anlaşma bulunan kimseler ise, bu anlaşmaya sadık kalmak gerekir. Çünkü İslâm, sözleşmeyi bozarak hıyanet yapmayı mubah görmez. Bu, İslâm'ın ve onun âdil, yüce ve eşsiz dış siyasetinin temel hükümlerinden biridir.

Yüce Allah: "Allah yaptıklarınızı görücüdür" sözüyle anlaşmayı bozmaktan sakındırıyor. Bu sözün manası şudur: Şüphesiz Allah, bütün işlerinizden haberdardır. Öyleyse cezasına uğramamak için, sizin için belirlediği sınırları aşmayın.

Kısacası, kâfirlerle olduğu gibi, Daru'l-İslâm'daki müminlerle, hicret edemeyen müminler arasında bütünüyle bir ilişki kesikliği yoktur. Eğer sizden yardım isterlerse, onları yardımsız bırakmayın.

Muhacirlerle ensar arasındaki yardımlaşmayı kuvvetlendirip müminlerin kâfirlere karşı tek saf olmaları ve dostluklarını kesmeleri için Allahü Teâlâ kâfirlerin halini zikrediyor: "Kafirler de birbirlerinin velileridir.." Yani kâfirler bir bütün olarak, müslümanların karşısında tek bir millettir. Müslümanlarla savaşta ayrı ayrı millet ve birbirlerine düşman da olsalar, birbirleriyle yardım-laşırılar, birbirlerine yardım ederler. Nitekim tarih bunun şahididir. Yahudiler, müminlere karşı müşriklere yardım ettiler. Hatta bunun için, müslümanlarla olan sözleşmelerini bozdular. Bu da, kendilerine savaş açılmasına ve Hayber'den köklerinin sökülerek atılmalarına sebep oldu. Tarih boyunca bütün yüzyıllarda, müşriklerle dinsiz materyalistler, Yahudi ve Hristiyanlar aynı safta, İslâm'a ve müslümanlara düşmanlıkta bir ve beraber olmuşlardır.

Kâfirlerin bir safta, müslümanların da onların karşısında başka bir safta olması, dini inanç farklılığı yüzünden, dört mezhebin de ittifakıyla, verasete engeldir. Müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz. Hakim'in, Müs-tedrek'inde Üsâme'den rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.): "İki millet birbirlerine vâris olamazlar: Müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz" buyurdu, sonra da: "Kâfir olanlar da birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur" ayetini okudu. Nesâî

dışında diğer beş hadis kitaplarının sahipleri de Üsâme b. Zeyd'den şunu rivayet ederler: "Müslüman kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz."

Kâfirlerin birbirlerine vâris olmaları ise, ulemanın çoğunluğuna göre caizdir. Çünkü: "Kâfirler birbirlerinin velileridir" ayetine göre küfür, vâris olmakta tek bir millettir. Malikîlere göre ise, dinleri farklı olduğu zaman -birinin yahu-di, diğerinin Hristiyan olması gibi- kâfir kâfire vâris olamaz. Çünkü bu iki din, birbirinden farklıdır. Yine bu ikisi -yahudi ve Hristiyan- müşriğe, müşrik de bu ikisine vâris olmazlar. Çünkü daha önce zikrettiğimiz: "İki farklı millet birbirlerine vâris olamazlar" hadisi geneldir. Çünkü aralarında antlaşma yoktur.

Kâfirler arasında ülke farklılığı, sadece Hanefîlere göre verasete engeldir. Müslümanlar arasında ise engel değildir. Çünkü Darul-İslâm'da adalet sahipleriyle isyancılar arasında veraset gerçekleşmiştir. O halde bu engel, gayr-i müslimlere hastır.

Şafiîlere göre ise ülke farklılığı, verasete engel hallerden değildir. Fakat onlar şöyle derler: Harbî ile sözleşmeli arasında -aralarında velayet olmadığı için- veraset yoktur. Bu hüküm zimmî (mal, namus ve dini için teminat verilmiş olan gayr-ı müslim) ile eman isteyen (İslam devletine iltica edip sığınanı) kapsamaktadır.

Malikîlere ve Hanbelilere göre ise, farklı ülkelerde bulunmak, verasete engel değildir. Dolayısıyla ülkeleri bir de olsa, ayrı da olsa, Ehl-i Harp birbirine vâris olur.

Sonra, Allahü Teâlâ: "Eğer siz bunu yapmazsanız, yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur" buyuruyor. Yani, size emrolunan müslümanlara dost olmak, onlarla ilgilenmek ve birbirlerinin velisi olan kâfirlere karşı onlara yardım etme işini yerine getirmez, müşriklerle dost olmaktan ve onlara karışıp onlarla görüşmekten kaçınmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne -imanın zayıflaması, küfrün kuvvetlenmesi ve büyük bir bozgun- kan dökülmesi olur, fitne yaygınlaşır. Bu işin karışması, müminlerin kâfirlerle karışık halde bulunmalarıdır. Ayrıca insanlar arasında din ve dünya işlerinde büyük fesad olur, diyor.

Bu, İslâm'ın, müslümanların öz şahsiyetlerine, ülkelerinde bağımsız olmalarına, kâfirlerin vatanlarında oturmamaya ne kadar hırslı olduğunu gösterir. İbni Cerir, Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Müşriklerin arasında oturan her müslümandan uzağım."

Sonra Allahü Teâlâ, muhacirlerin ve ensarın diğer müslüm ani ardan üstünlüğünü ve ahirette nail olacakları şeyleri açıklıyor ki, bu bir tekrar değil, onların övülmesidir: "İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler.." Allahü Teâlâ iman edip de peygamberin ve müminlerin ihtiyacı olduğu halde hicret etmeyen, şirk ülkesinde kalan kimselerin değil, iman edip hicret edenlerin tam anlamıyla mümin olduklarını, onları bağışlayacağını, varsa

günahlarından vazgeçeceğini ve cennette çok temiz, sürekli, güzel rızıklarla mükâfatlandıracağını haber veriyor.

Bu üç sınıf, yüce Allah'ın da: "Birinci dereceyi kazananlar" (Tevbe: 9/100) şeklinde nitelediği ilk ötekilerdir.

Dördüncü sınıf, Hudeybiye barışından sonra hicret eden müminlerdir. Bunlar: "Sonra iman edip de..." ayetiyle işaret olunanlardır. Yani, daha sonra iman etmiş, birinci hicrette hicret edememiş, müslümanların gücü arttıktan sonra, Medine'ye hicret eden ilk müslümanlarla birlikte cihad etmiş müslü-manlar da sizdendir. Dostlukta, yardımda, fazilet ve mükafatta ilk muhacirler ve ensar gibidir. Onun için Cenab-ı Hak: "Onlardan sonra gelenler" (Haşr, 59/10) buyurmuştur.

Üzerinde ittifak bulunan ve sahih yollardan gelen hadiste, Resulullah (s.a.): "Kişi sevdiği ile beraberdir" buyurmuştur. Taberanî ve Diyâ'nın Ebû Kursafe'den rivayet ettikleri başka hadis-i şerifte de: "Kim, bir kavmi severse, onlardandır" (başka bir rivayette: "Allah onu, onların içinde hasreder") buyurmuşlardır.

"Onlar da sizdendir" sözüyle, dördüncü sınıfın üçüncü sınıftan sayılması, önce davrananların sonraya kalanlardan üstünlüğüne -her ne kadar ayette ilk sınıf ile son sınıf arasında hicret ve iman gibi ortak bir nokta varsa da- işaret eder...

Sonra Allahü Teâlâ iman ve hicret velayetinin ardından akrabalık velayetini sayıyor: "Hısımlar..." Yani, kan bağıyla birbirlerine bağlı olan yakınlar. Ayet, zevi'l-füruz, asabe (baba tarafından akraba), rahim (ana tarafından akraba) gibi her türden akrabayı kapsamaktadır. Bunların bir kısmı diğerinden -Daru'l-hicretteki muhacir ve ensardan yardıma ve mirasa- Allah'ın mümin kullarına yazdığı hükümde daha lâyük ve bu konuda daha hak sahibidir.

Artık akrabalık velayeti, daha önceki dönemdeki iman ve hicretten doğan velayetten daha önemlidir. Mümin olan yakın, kan bağıyla bağlı akrabasına, uzak muhacir ve ensar akrabasından daha yakındır. O halde ayet, geçmiş ayeti tahsis etmektedir. Kâfir yakma gelince, küfür, onun akrabasına olan bağı keser.

Kan ve nesep kardeşliği ile birlikte, Allah'a iman kardeşliği, Allah'ın hükmünde, sadece din kardeşliğinden daha üstündür.

Sonra ayet "Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." şeklinde sona eriyor. Yani, şüphesiz Allah, her şeyi bilir. Onun ilmi geniş, sizin dünyevî ve uhrevî her şeyinizi, bu sûrede meşru kıldığı savaş, barış, ganimet, esir, sözleşme ve antlaşmaları müminlerle ve akrabalarla olan genel ve özel hükümleri bilir. Bu, sûrenin bütün hükümlerinin muhkem olduğuna, mensuh ve hükmü değiştirilmediğine, hepsinin hikmet, sevap ve yararlı

olduğuna, içlerinden hiçbirinin gereksiz olmadığına işaret etmektedir.

Fakat: "Hısımlar Allah'ın kitabınca birbirlerine daha yakındırlar.." ayeti İbni Abbas, Mücahid, İkrime, Hasan, Katâde ve diğer bazılarından rivayete göre, daha önce, yardım etmiş olma ve dinen kardeş olma sebebiyle vâris olmayı neshetmiştir. Onların bu görüşünü, sahih ve mütevatir: "Şüphesiz Allah, her hak sahibine hakkını vermiştir, artık hiçbir vârise vasiyet yoktur" hadisi desteklemektedir.

Artık, yardım etme ve hicret sebebiyle vâris olma nesh olundu. Vâris olma, ancak akrabalık sebebiyledir. Cenab-ı hakkın: "Allah'ın kitabınca" sözünden, Nisa süresindeki miras ayetlerinde zikrolunan paylar amaçlanmaktadır. Şafiîlerin görüşü budur. Feraiz bilginlerine göre dar manada; dayı, hala, teyze, kız çocukları, kız kardeşlerin çocukları gibi zevi'l-erham için vâris olmak yoktur. Asabeler, birbirlerinden daha lâyıktırlar. Çünkü farzlar belirlenmiştir. Ha-nefîler ise şöyle der: "Bu ayetin nassıyla, zevi'l-erham için de vâris olmak sabit olur. Bu, asabelerden biri bulunmadığı zaman olur.

"Hısımlar, Allah'ın kitabınca birbirlerine daha yakındırlar.." ayetinin ör cesini neshettiğini reddedenler, velayeti (veliliği), yardım, sevgi ve tazimle yorumlarlar. Bu durumda birinci ayet, İslâm bağının, mezhep bağından daha kuvvetli olduğunu, ikinci ayet onların derecelerini ve gerçek mümin olduklarını, üçüncü ayet imanda ve hicrette gecikenlerin, daha öncekilerin hükmünde olduğunu, akrabalıkla yardımlaşmanın da istenen bir şey olduğunu açıklar.

"Hısımların yakınlığı" ile ilgili ayetten, irsî velayetin, ancak delilin özel olduğu şeyin dışında akrabalıkla olacağı amaçlanmaktadır: O zaman bu sözden maksat, velayetin irs sebebiyle velayete işaret etme ihtimali zannını gidermektedir. Nitekim Razî: "Uygun olan da budur. Çünkü zaruret ve ihtiyaç olmaksızın neshi çoğaltmak caiz değildir" der. [\[36\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/181.

[\[2\]](#) İbni Kesîr, 11/284.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/185-187.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/187-190.

[5] Muhammed İbni İshak Sîret'inde Abdullah ibni Abbas'tan rivayet etmiştir, bkz. İbni kesir, 11/288.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/194-195.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/195-196.

[7] Kurtubî, VII/373.

[8] Razî, XV/135.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/200-204.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/208-210.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/214.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/218-220.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/223-224.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/226-227.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/230-231.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/234-236

[17] Razî, XV/164.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/242-243.

[19] Kurtubî, Vm/3-13.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/248-251.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/255-257.

[22] İbni Kesir, 11/316.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/260-263

[24] Razî,XV/174-175.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/267-268.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/270-271

[27] Bunu Ebu Davud et-Tayalisi, Ebu Davud et-Tirmizi, Nesai ve İbn Hibban Sahih'inde Şu'be'den nakletmişler, Tirmizi hadis için "hasen sahihtir" demiştir.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/274-276.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/280.

[30] Zemahşeri, 11/22.

[31] İbni Kesir, 11/322-323.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/284-287.

[33] Burada dünya menfaati ve malı "geçici" olarak adlandırılmaktadır. Çünkü onun kalıcılık ve devam özelliği yoktur. O bir arazdır ve sonra yok olur.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/295-297.

[35] Ancak İmam Ahmed bunu münferid olarak zikretmiştir.

[36] Razî, XV/213.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/302-307.

TEVBE SURESİ. 9

Sûrenin İsmi: 9

Sûrenin Başından Basmelenin Kaldırılış Sebebi: 9

Önceki Sûreyle İlişkisi: 9

Nüzul Tarihi: 9

Sûrenin Muhtevası: 10

Hudeybiye Antlaşması: 10

Müşriklerin Ahidlerini Bozmaları, Onlara Savaş İlan Edilmesi 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki 11

Açıklaması 12

Nerede Bulunurlarsa Bulunsunlar Arap Müşrikleriyle Savaşın Farz Oluşu. 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 13

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Emanın Meşruîyyeti 15

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki 15

Açıklaması 15

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16

Müşriklerin Ahidlerinden Uzak Durulmasının Sebepleri Ve Onlarla Savaş. 17

Kelime ve İbareler: 17

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Müşriklere Düşen Ya Tevbe, Ya Da Kendileriyle Savaşılmasıdır 19

Belagat: 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Yeminlerini Ve Ahidlerini Bozan Müşriklerle Savaşmaya Teşvik. 20

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Nüzul Sebebi 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 21

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Müslümanları Dost Ve Sırdaş Edinmek. 23

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Mescidlerin Onarılması 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi 24

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Allah Yolunda Cihadın Fazileti 26

Belagat: 26

Kelime ve İbareler: 27

Nüzul Sebebi 27

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 27

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Kâfir Baba Ve Kardeşlerin Velayeti, İman Ve Cihad'ın
Sekiz Şeye Üstünlüğü. 28

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Nüzul Sebebi 29

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Birçok Yerlerde Müminlere Yardım Edilmesi 31

Belagat: 31

Kelime ve İbareler: 31

Nüzul Sebebi 31

Ayetler Arası İlişki 32

Huneyn Olayı: 32

Açıklaması 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Müşriklerin Mescid-i Haram'a Girmelerinin Haram Oluşu.
35

Belagat 35

Kelime ve İbareler: 35

Nüzul Sebebi 35

Ayetler Arası İlişki 35

Açıklaması 36

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Kâfirlerin İslâm Ülkelerinde Oturması: 37

Kitap Ehli İle Savaş. 38

Kelime ve İbareler: 38

Nüzul Sebebi 38

[Ayetler Arası İlişki 38](#)

[Açıklaması 38](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40](#)

[Ehl-i Kitabın İnancı 40](#)

[Belagat: 41](#)

["Nüzul Sebebi 41](#)

[Ayetler Arası İlişki 41](#)

[Açıklaması 41](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43](#)

[Yahudi Ve Hıristiyan Alimlerinin İnsanlara Davranışları 43](#)

[Belagat: 43](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Nüzul Sebebi 44](#)

[Ayetler Arası İlişki 44](#)

[Açıklaması 44](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45](#)

[Allah'ın Hükmünde Ayların Sayısı Bütün Müşriklerle Savaş, Nesi'in Haram Oluşu. 47](#)

[Kelime ve İbareler: 47](#)

[Nüzul Sebebi 47](#)

[Ayeler Arası İlişki 47](#)

[Açıklaması 47](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49](#)

[Cihada Teşvik, Onu Terkten Sakındırma Hicret Esnasında Görülen Hira Mucizesi 51](#)

[Belagat: 51](#)

[Kelime ve İbareler: 51](#)

[Nüzul Sebebi 51](#)

[Ayeler Arası İlişki 52](#)

[Açıklaması 52](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 54](#)

[Allah Yolunda Cihada Çıkmak. 55](#)

[Kelime ve İbareler: 55](#)

[Nüzul Sebebi 55](#)

[Açıklaması 55](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56](#)

Münafıkların Tebuk Gazvesinden Geri Kalmaları Ve Onlara İzin Verilmesi Meselesi 56

Belagat: 57

Kelime ve İbareler: 57

Nüzul Sebebi 57

Ayetler Arası İlişki 57

Açıklaması 57

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58

Münafıkların Mazeretsiz Olarak Cihaddan Geri Kaldıklarının Delili Ve Onların Savaşa Çıkmalarının Tehlikesi 59

Kelime ve ibareler: 59

Ayetler Arası İlişki 60

Açıklaması 60

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 61

Münafıkların Tebuk Gazvesine Gitmemek İçin Diğer Mazeretleri 61

Belagat: 61

Kelime ve İbareler: 62

[Nüzul Sebebi 62](#)

[Ayeler Arası İlişki 62](#)

[Açıklaması 62](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63](#)

[Münafıkların Yaptıkları Harcamaların Ve Namazlarının Sevabının Boşa Gitmesi 63](#)

[Kelime ve İbareler: 64](#)

[Nüzul Sebebi 64](#)

[Ayeler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 64](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65](#)

[Münafıkların Yalan Yeminler Etmeleri Peygambere Tan Etmek İçin Fırsat Kollamaları 65](#)

[Kelime ve İbareler: 65](#)

[Nüzul Sebebi 66](#)

[Ayeler Arası İlişki 66](#)

[Açıklaması 66](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67](#)

Zekâtın Verileceği Sekiz Yer 67

Belagat: 67

Kelime ve İbareler: 67

Ayetler Arası İlişki 68

Açıklaması 68

Zekât Almaya Cevaz Veren Fakirliğin Sınırı: 69

Kâfirlere ve Ehl-i Beyte Zekât Verilir mi?: 70

Fakir ve Miskine Verilecek Miktar: 70

Başka Bir Şehrin Fakirlerine Vermek için Zekâtı Nakletmek: 70

Müellefe-i Külûb'un Payı, Nesh Olmuş mudur?: 72

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74

Zekâtın Hikmeti: 75

Münafıkların Peygamber (S.A.)'e Eziyet Etmesi, Onların Anlayışlarını Düzeltme. 76

Belagat: 76

Kelime ve İbareler: 76

Nüzul Sebebi 76

[Ayetler Arası İlişki 77](#)

[Açıklaması 77](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 77](#)

[Tebük Gazvesinden Geri Kalan Münafıkların Durumları 77](#)

[Belagat: 78](#)

[Kelime ve İbareler: 78](#)

[Nüzul Sebebi 78](#)

[Ayetler Arası İlişki 79](#)

[Açıklaması 79](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 80](#)

[Münafıkların Vasıfları Ve Uhrevî Cezaları 80](#)

[Belagat: 80](#)

[Kelime ve İbareler: 81](#)

[Ayetler Arası İlişki 81](#)

[Açıklaması 81](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 83](#)

[Müminlerin Vasıfları Ve Uhrevî Mükâfatları 83](#)

[Belagat: 83](#)

[Kelime ve İbareler: 84](#)

[Ayeler Arası İlişki 84](#)

[Açıklaması 84](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 85](#)

[Kafir Ve Münafıklarla Cihad Ve Bunun Sebepleri 86](#)

[Kelime ve İbareler: 86](#)

[Nüzul Sebebi 86](#)

[Ayeler Arası İlişki 87](#)

[Açıklaması 87](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88](#)

[Münafıkların Yalanları 89](#)

[Belagat: 89](#)

[Kelime ve İbareler: 89](#)

[Nüzul Sebebi 89](#)

[Ayeler Arası İlişki 90](#)

[Açıklaması 90](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 91

Münafıkların Bağışlanmaması 92

Belagat: 92

Kelime ve İbareler: 92

Nüzul Sebebi 92

Ayetler Arası İlişki 92

Açıklaması 92

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 93

Tebuk Gazvesinde Cihad'dan Geri Kalan Münafıkların Sevinmeleri 93

Nüzul Sebebi 93

Ayetler Arası İlişki 94

Açıklaması 94

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 94

Münafıklarla Cihada Çıkmanın Ve Ölülerinin Namazını Kılmanın Yasaklanması, Mal Ve Çocuklarla Aldanmaktan Sakındırma 95

Nüzul Sebebi 95

[Ayetler Arası İlişki 95](#)

[Açıklaması 96](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 96](#)

[Abdullah b. Übeyy'e Namaz Kılma Kıssası: 97](#)

[Münafıkların Önde Gelenlerinin Cihada Gitmeyip Geri Kalmak İçin İzin İstemeleri 98](#)

[Ayetler Arası İlişki 98](#)

[Açıklaması 98](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 98](#)

[Bedevilerin Münafıklığı Ve Cihad'a Gitmemek İçin İzin İstemeleri 99](#)

[Kelime ve İbareler 99](#)

[Nüzul Sebebi 99](#)

[Ayetler Arası İlişki 99](#)

[Açıklaması 99](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 100](#)

[Cihad Etmemek İçin Geçerli Özürleri Olanlar 100](#)

[Belâğât 100](#)

Kelime ve ibareler: 100

Nüzul Sebebi 100

Ayetler Arası İlişki 101

Açıklaması 101

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 102

Özürsüz Olarak Cihaddan Geri Kalan Zenginlerin
Kınanması 102

Kelime ve İbareler: 102

Ayetler Arası İlişki 102

Açıklaması 102

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 103

Tebûk Gazvesine Katılmayan Münafıkların Özür
Dilemeleri Ve Yalan Yere Yemin Etmeleri 103

Belagat: 103

Kelime ve İbareler: 103

Nüzul Sebebi 104

Ayetler Arası İlişki 104

Açıklaması 104

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 105](#)

[Bedevi Arapların Küfre Düşmeleri, Münafık Olmaları Ve İman Etmeleri 105](#)

[Belagat: 105](#)

[Kelime ve İbareler: 105](#)

[Nüzul Sebebi 106](#)

[Ayetler Arası İlişki 106](#)

[Açıklaması 106](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 107](#)

[Medine Ve Çevresindeki İnsanların Sınıfları 108](#)

[Belagat: 108](#)

[Kelime ve İbareler: 108](#)

[Nüzul Sebebi 109](#)

[Ayetler Arası İlişki 109](#)

[Açıklaması 109](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 110](#)

[Sadaka Alınması, Tevbelerin Kabulü, Salih Amel İşlemenin Emredilmesi 112](#)

[Belagat: 112](#)

[Kelime ve İbareler: 112](#)

[Nüzul Sebebi 112](#)

[Ayetler Arası İlişki 113](#)

[Bu Ayetteki "Sadaka"nın Manası: 113](#)

[Açıklaması 113](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 114](#)

[Tevbelerinin Kabulü Geciken Üç Kişi 116](#)

[Kelime ve İbareler: 116](#)

[Nüzul Sebebi 116](#)

[Açıklaması 117](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 117](#)

[Dırar Mescidi \(Münafıkların Mescidi\) Ve Takva Mescidi \(Küba Mescidi\) 117](#)

[Belagat: 117](#)

[Kelime ve İbareler: 118](#)

[Nüzul Sebebi 118](#)

[Ayetler Arası İlişki 119](#)

[Açıklaması 119](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 121](#)

[Kamil Ve Sadık Müminlerin Sıfatları: Müminler Mücahid, Tevbekâr Ve Abiddirler 122](#)

[Belagat: 122](#)

[Kelime ve İbareler: 122](#)

[Nüzul Sebebi 123](#)

[Ayetler Arası İlişki 123](#)

[Açıklaması 123](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 124](#)

[Müşrikler İçin İstiğfar Etmenin Hükümü, Günahlara Ceza Verilmesinin Şart Oluşu. 125](#)

[Belagat: 125](#)

[Kelime ve İbareler: 125](#)

[Nüzul Sebebi 126](#)

[Ayetler Arası İlişki 126](#)

[Açıklaması 126](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 128](#)

Tebuk Gazvesine Katılanların Ve Katılmayan Üç Kişinin Tevbelerinin Kabul Edilmesi Ve Doğru Sözlülüğün Önemi
128

Belagat: 128

Kelime ve İbareler: 128

Nüzul Sebebi 129

Ayetler Arası İlişki 129

Açıklaması 129

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 131

Medinelilere Ve Bedevilere Cihadın Farz Oluşu Ve Cihadın Sevabı 132

Kelime ve ibareler: 132

Ayetler Arası İlişki 132

Açıklaması 132

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 133

Cihad Farz-ı Kifaye Olduğu Gibi İlim Tahsili De Farz-ı Kifayedir 133

İrâb: 134

Kelime ve İbareler: 134

[Nüzul Sebebi 134](#)

[Ayetler Arası İlişki 134](#)

[Açıklaması 134](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 135](#)

[Kâfirlerle Savaş Stratejisi 135](#)

[Kelime ve İbareler: 135](#)

[Ayetler Arası İlişki 136](#)

[Açıklaması 136](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 136](#)

[Münafıkların Kur'an Surelerine Karşı Tavırları 137](#)

[Belagat: 137](#)

[Kelime ve İbareler: 137](#)

[Ayetler Arası İlişki 137](#)

[Açıklaması 138](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 138](#)

[Rasulullah \(S.A.\)'ın Sıfatları, Ümmetiyle İrtibat Halinde Oluşu. 139](#)

[Kelime ve İbareler: 139](#)

Ayetler Arası İlişki 139

Açıklaması 140

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 140

Sûrenin Başından Bismelenin Kaldırılış Sebebi:

İbni Abbas şöyle demiştir: Ali (r.a.)'a: "Tevbe sûresinin başında besmele niçin yazılmadı?" diye sordum. "Çünkü, besmele bir emandır. Tevbe ise, kılıcı ve sözleşmelerin atılmasını getirmiştir. Bunda ise eman yoktur" dedi. [\[1\]](#)

Süfyan b. Uyeyne: "Bu sûrenin başına besmele yazılmadı. Çünkü besmele rahmettir. Rahmet ise bir emandır. Bu sûre ise münafıklar ve kılıç hakkında indi. Münafıklara hiçbir eman yoktur" demiştir. [\[2\]](#)

Kurtubî ise Kuşeyrî'den naklen: "Sahih olan bismelenin yazılmamasıdır. Çünkü Cibril (a.s.), bu sûrede onu indirmede. Sahabe de onu Tirmizî'nin dediğine göre ilk sayfeye - emiru'l-müminin Osman (r.a.)a uyararak yazmadı." demiştir. [\[3\]](#)

Hudeybiye Antlaşması:

Resulullah (s.a.), hicretin altıncı yılında müşriklerle, on yıl süreyle savaşıl-maması, barış ve emniyet içinde kalınması gibi önemli şartları içine alan Hudeybiye Barış Antlaşmasını yaptı. Sonra Kureyş, Hz. Peygamber(s.a.)'in müttefiki Hu-zaa kabilesine karşı kendi müttefikleri Bekiroğullan kabilesine silah ve adam yardımında bulunarak bozdu. Amr b. Salim el- Huzaî, bir elçi heyeti başında gelerek, Peygamber (s.a.)'den yardım talebinde bulundu. Resulullah (s.a.) de ona: "Yardım ettim ey Amr b. Salim! KaTs oğullanna yardım etmezsem yardım olunmam" buyurdu. İşte bu, yeniden Kureyş ile savaş halinin başlamasına neden oldu.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.), ashabına savaşa hazırlanmalarını emretti. Mekke'yi fethetmeye koyuldu ve hicretin sekizinci yılında fethetti.

Mekke'nin fethi haberi Hevazin kabilesine ulaşınca, emirleri Malik b. Avf en-Nasrî, müslümanlarla savaşmak üzere kabilesini topladı. Dureyd b. Sam-me'nin de hazır bulunduğu Huneyn gazvesi, hicri sekizinci yılın Şevval ayında oldu. Daha sonra Peygamber (s.a.) 20 küsur gün Taifi kuşattı, onlarla ok ve mancınıkın da kullanıldığı çetin bir savaş yaptı.

Sonra Peygamber (s.a.) hicri dokuzuncu yılın Receb ayında son gazvesi olan ve Tevbe sûresinin pek çok ayetinin indiği Tebük gazvesine çıktı.

Resulullah (s.a.), Tebük gazvesinden geri dönünce hac etmek istedi. Fakat müşriklerin bu mevsimde de gelip Kabe'yi çıplak olarak tavaf edeceklerini hatırladı, onlara karışmak istemedi ve o yıl, Hz. Ebû Bekir Sıddık'ı, insanlara hacla ilgili ibadetlerini yaptırmak, müşriklere bu yıldan sonra hac etmemelerini bildirmek ve insanlara "Allah ve Rasulü'nden bir ültimatom..."u seslenmek üzere gönderdi.

Hz. Ebû Bekir yola çıkınca, peşinden Resulullah (s.a.)'in tebliğcisi olarak, akrabasından Ali b. Ebî Talib'i: "Tevbe sûresinin şu baş tarafını, al, git, insanlar toplu haldeyken onları oku" diyerek gönderdi.

Hz. Ali, Hz. Peygamberin devesine binerek çıktı, Zü'1-Huleyfe'de, Ebû Bekir'e yetişti. Hz. Ebû Bekir, Hacda insanlara imamlık yaptı. Hz. Ali de Tevbe sûresinin baş tarafını okudu. [\[4\]](#) Bu, Hicrî dokuzuncu yılın Kurban Bayramı günü Mina'da oldu.

İmam Ahmed ve Tirmizî, Enes b. Malik'ten şöyle rivayet ederler: Resulullah (s.a.), onu (Ali'yi), Tevbe süresiyle Hz. Ebû Bekir'e gönderdi. O, Zü'1-Huley-fe'ye vardığında Resulullah (s.a.) bana: "Bunu ya ben tebliğ edeceğim, ya da ehl-i beytimden birisi tebliğ edecek dedi" dedi. Resulullah (s.a.) Tevbe sûresini, Hz. Ali'yle göndermişti.

Buharı, Peygamber (s.a.)'in Ali'yi hicri dokuzuncu yılda gönderdiğini, onun da bayram günü Mina'da Tevbe sûresinin baş tarafını okuduğunu, artık bu yıldan sonra hiçbir müşriğin haccetmeyeceğini, çıplak olarak hiçbir kimsenin Beytullah'ı tavafta bulunamayacağını bildirdi, dediğini rivayet eder.

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Nesaî, Zeyd b. Yüseyg'in (Hemadanlı bir adam) şöyle dediğini rivayet ederler: "Ali'ye, Resulullah (s.a.)'in kendisini Ebû Bekir'le hacca gönderdiği günü kasederek hangi şeyle gönderildin?" diye sorduk. şu cevabı verdi: Dört şeyle gönderildim: Cennete mümin olandan başkası girmeyecek, hiçbir çıplak Kabe'yi tavaf edemeyecek, peygamberle ahdi olanın ahdi, anlaşma süresinin sonuna kadar geçerli sayılacak, bu yıldan sonra müşrikler haccedemeyecek... [\[5\]](#)

Müşriklerin Ahidlerini Bozmaları, Onlara Savaş İlan Edilmesi

1- Müşrikler içinden antlaşma yaptıklarınıza karşı Allah ve Rasûlünden bir ültimatodur.

2- Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. Bilin ki siz, Allah'ı aciz bırakabilecek değilsiniz. Herhalde Allah kâfirleri rüsvay edicidir.

3- Ve hacc-ı ekber günü. Allah ve Rasûlünden insanlara bir duyurudur: Allah ve Rasûlü, müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır ve eğer yüz çevirirseniz, iyi bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakabilecek değilsiniz. O kâfirlere acıklı bir azabı müjdele.

4- Antlaşma yaptığınız müşriklerden size hiçbir şeyde eksiklik yapmamış, aleyhinizde hiçbir kimseye yardım etmemiş olanlar müstesnadır. O halde onların müddetleri (bitinceye) kadar ahidlerini tamamlayın. Şüphesiz Allah sakınanları sever.

Açıklaması

Tevbe sûresinin ilk ayetleri hicri 9. yılda, Mekkeliler hakkında nazil oldu. Resulullah (s.a.) hicri 6. yılda onlarla Hudeybiye Barışı yapmış, onlar da -Dam-re ve Kinane oğulları dışında- anlaşmalarını bozmuşlardı. İşte bu sûrenin ilk ayetleriyle müslümanlara, o müşriklerin anlaşmalarından uzaklaşmaları, onlara dört ay süre vermeleri, bu süre bitince onlarla savaşmaları emrolunuyor...

Antlaşmalardan amaç, bir zamanla sınırlı olmayan mutlak antlaşmalardır. Dört aydan daha az antlaşması bulunanlar için bu süre dört aya tamamlanır. Dört ayın üstünde belirli bir süreyi kapsayan antlaşma, bu süre dolana kadar devam eder. Nitekim: "O halde onların müddetleri bitinceye kadar ahidleri-ni tamamlayın" ayeti de bunu işaret eder. Bu, Taberî ve İbni Kesir gibi alimlerin tercih ettiği en sahih görüştür. Kelbî: "Dört ay, Resulullahla aralarında, dört ayın altında bir antlaşma olanlar içindir. Dört aydan daha fazla bir süreyi kapsayan antlaşması olanlara, o süre tanınır. Çünkü Allahü Teâlâ: "O

halde onların müddetleri (bitinceye) kadar ahidlerini tamamlayın" buyuruyor, der.

Açıklandığı gibi, Resulullah (s.a.) hicri dokuzuncu yılda, Hz. Ebû Bekir'i hac emiri tayin etti. O, yola çıktığı zaman müşriklerle ahdi bozmayı içeren Tevbe sûresi nazil oldu. Hz. Peygamber (s.a.): "Benim görevimi ehl-i beytimden biri yerine getirsin" diyerek, Hacc-ı Ekber günü, bunu insanlara tebliğ etmesi için Hz. Ali'yi gönderdi. Kurban bayramının birinci günü insanlar Mina'da toplanınca, Hz. Ali onlara Tevbe sûresinin ilk ayetlerini okudu. Sonra da Tirmizî, Nesaî ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğine göre: "Dört şeyle gönderildim: Hiçbir kimsenin Kabe'yi çıplak olarak tavaf edemeyeceği, Resulullah (s.a.)'le antlaşması bulunan için bu antlaşmanın süresi doluncaya kadar geçerli olacağı, ahdi olmayana ise dört ay müddet tanınacağı, cennete ancak inanan kişinin gireceği ve müslümanlarla müşriklerin bu yıldan sonra bir arada bulunmayacağı hususları."

Ayetin manası: "Bir ultiatom", yani uzaklaşma Allah'a ve Rasulüne nis-bet olundu. Çünkü O, Allah'ın yeni bir teşrii, Allah Rasulüne uygulamasını istediği bir emri, onun makamını ve şerefini yükseltmedir.

"Antlaşma yaptıklarınız" ifadesi, müminlere hitaptır. Çünkü, Resulullah (s.a.) ümmetin lideri olması sıfatıyla antlaşmaları yapan kimse olmakla beraber, o antlaşmaları uygulayanlar müminlerdir. Cassas der ki: "Berâe", dostluğun kesilmesi, bağın kaldırılması ve emniyetin gitmesi anlamlarına gelir.

Müşriklerden ahid yapılanlara -Mekkeliler, Huzaalılar, Müdleçliler ve araplardan kendileriyle ahid olan ve olmayanlar- bir ultiatom, yani Allah ve Rasûlü, müşriklerle yaptığınız muahededen uzaktır. O, onlara atılır. Çünkü onlar -Damra ve Kinane Oğulları hariç- anlaşmalarını bozmuşlardı... Onun için ahdi bozanlara ahdin atılması, ahidlerinin bozulması ve yeryüzünde dört ay herhangi bir müdahale olmaksızın istedikleri yere emniyetle seyahet etmeleri emrolundu.

"Dolaşın" sözü haberi cümleden sonra gelen bir emir cümlesidir. Yeryüzünde, müslümanların hiçbirinden korkmadan emniyet içinde gezin demektir. Ayetten anlaşılıyor ki, bu uzaklaşma ve anlaşmanın atılması, ancak dört ay sonra yürürlüğe girecektir. Anlaşmasını bozmayanların anlaşmaları ise anlaşma sürelerinin bitimine kadar geçerlidir. [\[6\]](#)

Onlar için böyle bir süre tanınması, işlerini düşünmeleri, sonunda ya İslâm'ı, ya da savaşı tercih etmeleri, şirk ve düşmanlıklarında ısrar ederlerse, savaşa hazırlanmalarına bir fırsat tanımak içindir. Bu, müslümanlar onları, ansızın yakaladığı suçlamasının yapılmaması için, hoşgörünün en yüksek noktasıdır.

Süyutî'ye göre dört ay, Şevval, Zülkade, Zülhice ve Muharrem aylarıdır. Çünkü

Zührî'den rivayet edildiğine göre, Tevbe sûresi Şevval ayında nazil olmuştur.

Zemahşerî, Razî, Kurtubî ve İbni Kesir gibi diğer müfessirlere göre ise, haram aylar: "Haram olan o aylar çıktığı zaman..." (Tevbe, 9/5) ayetinde kasdolunan aylardır. Bunlar da: Zilhicce'den yirmi gün, Muharrem, Safer ve Rebiülev-vel aylarıyla, Rebiülahir'den on gündür. Bence de en sahih görüş budur. Çünkü imam Ali (r.a.) Tevbe sûresinin ilk ayetlerini insanlara, Mina'da, Kurban Bay-ramı'nın ilk gününde okudu.

Dört aydan amaç, İbni Cerir et-Taberî'nin İbni Abbas'tan naklen düşündüğü gibi, bilinen o haram aylar -Zülkade, Zülhicce, Muharrem, Recep- değildir. Çünkü bu, Kur'an'ın nazmını bozucu ve icmaa muhaliftir. Bu ayların hürmeti nesholunmuştur. Bu söz ise, haram ayların hürmetinin sürekli kalmasını gerektirir. O halde, biraz önce zikrettiğim dört ay kasdedilmektedir.

İnsanlara okuması için "Tevbe"nin Hz. Ali'ye verilmesindeki hikmet şudur: Bu sûre Resulullah (s.a.)'in yaptığı ahdin bozulması hükmünü içine alıyordu. Arapların anlayışına göre ahdi ancak, ya onu yapan, ya da ailesinden bir erkek bozabilirdi. Bu suretle, Hz. Peygamber (s.a.)'de ailesinden amcasının oğlunu ahdi bozmak üzere göndermekle araplann dilini kesmek, hiç kimseye konuşma fırsatı vermemek istiyordu.

Ayet, bizimle müşrikler arasında bulunan ahdin kesilmesinin caiz olduğu hükmünü de getiriyor. Bu, iki halde olur: Ya anlaşma süresinin bitmesi halinde (bu halde onlara savaşı duyururuz) ya da onların ahdi bozmaları veya bozma korkusu halinde (bu halde ahidlerini onlara atarız).

Sonra Allahü Teâlâ: "Bilin ki siz, Allah'ı aciz bırakabilecek değilsiniz" buyuruyor. Yani kesinlikle biliniz ki, siz şirk ve düşmanlık hali üzere kaldığınız sürece kaçmakla ve korunmakla Allah'ın azabından asla kurtulamazsınız. O, her ne kadar size süre verse de, dünyada öldürülmek, ahirette cehennemde azabla sizi zelil ve rüsvay edecektir. Nitekim Cenab-ı Hak, Mekke müşrikleri ve benzerleri hakkında: "Onlardan öncekiler de yalanladılar da, bilmedikleri bir yerden kendilerine azap gelip çatıverdi. Bu suretle Allah dünya hayatında onlara rüsvaylığı tattırdı. Ahiret azabı ise, elbet daha büyüktür. Eğer bilselerdi" (Zümer, 39/25-26) buyurur.

Allah, müşriklerden uzak olduğunu açıkladıktan sonra, bunun bütün insanlara duyurulmasını emretti: "Ve hacc-ı ekber günü, Allah ve Rasûlünden insanlara bir duyurudur". Yani, Allah ve Rasûlünün, müşriklerin ahidlerinden uzak olduğunu, bütün insanlara hac farizalarının sona erdiğini, hac ibadet günlerinin en faziletlisi olan ve bütün hacıların hac ibadetlerini tamamlamak için Mina'da toplandığı şu hacc-ı ekber gününü ilândır.

İki beraet arasında tekrar yoktur. Çünkü birinci beraet, anlaşma yapıp sözünü

bozanlara aittir. Berat duyurma ise, anlaşmayı yapan veya yapmayan, sözünü bozan veya bozmayan herkesi içine almaktadır.

Bu hacca, hacc-ı ekber dendi. Çünkü o hacda Hz. Ebû Bekir haccetti ve onda sözleşmeleri attı. Bir rivayette İbni Abbas, İbni Mes'ud, İbni Ebi Evfa ve Muğira b. ŞuTse'ye göre -İmam Malik'in görüşü de budur- hacc-ı ekber günü, kurban bayramının ilk günüdür. Çünkü Arafat'ta vakfe onun gecesinde; taş atma, kurban kesme, tıraş, tavaf ise onun sabahında olmaktadır.

Hz. Ömer, Osman, bir rivayette İbni Abbas, Tavus, Mücahid'e göre -Ebû Hanife ve Şafiî'nin görüşü de böyledir- hacc-ı ekber günü, Arefe günüdür. Çünkü Mahreme'nin rivayet ettiği hadise göre peygamber (s.a.): "Hacc-ı ekber günü, Arefe günüdür" buyurmuştur.

Atâ' ve Mücahid'den rivayet olduğuna göre hacc-ı ekber, Arafatta vakfe yapılan gün; hacc-ı asgar ise, umredir.

Daha önce de söylendiği gibi, hac emirliği Hz. Ebûbekir'de kalmakla beraber, anlaşmalarını bozanların anlaşmalarının bozulduğunu haber veren, Hz. Ali'dir. Buharî ve Müslim'in, Ebû Hureyre'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: Ebû Bekir, beni o hacda, Kurban bayramı günü, Mina'da bu yıldan sonra hiçbir müşriğin haccetmeyeceğini ve Kabe'yi hiçbir çıplağın tavaf etmeyeceğini duyurmak üzere gönderdiği duyurucular içinde gönderdi. Sonra, Resulullah (s.a.) Ali b. Ebî Talib'i gönderdi ve ona Tevbe sûresini okumasını, bu yıldan sonra hiçbir müşriğin haccetmemesi ve hiçbir çıplağın Kabe'yi tavaf etmemesi hususlarını bildirmesini emretti.

Sonra Allahü Teâlâ: "Eğer tevbe ederseniz..." buyurdu. Yani onlara, şirkten dönerseniz, bu sizin için daha hayırlı, dünya ve ahirette sizin için daha fayda vericidir buyuruyor. [\[7\]](#)

Nerede Bulunurlarsa Bulunsunlar Arap Müşrikleriyle Savaşın Farz Oluşu

5 "Haram olan o aylar çıktığı zaman, artık o müşrikleri, nerede bulursanız

öldürün, onları yakalayın, onları hap- sedin, onların bütün geçit yerlerini tu- *un- Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar> zekât verilerse, yollarını serbest bırakın. Gerçekten Allah çok bağışlayıcıdır, çok esirgeyicidir.

Açıklaması

Bu, kılıca başvurmayı emreden ayettir. Çünkü içinde savaş emri vardır. Bunun manası şudur: Müslümanlarla müşriklerin birbirleriyle savaşmaları haram kılman dört haram ay - müfessirlerce tercih edilen görüşe göre, kurban bayramının birinci gününden başlayıp Rebiülahir'in onuncu gününe kadar devam eden süre- çıkınca, onlara şu aşağıdaki tedbirlerden, alınmasını gerekli gördüğünüzü yapın:

1- Harem-i Şerifte, ya da dışında nerede bulunurlarsa, onları öldürmeniz.

2- Dilerseniz, onları esir almanız. Esir almak; öldürmek, fidye almak veya imamın uygun görmesi halinde iyilik edip serbest bırakmak için olur.

3- Kale, sığınak gibi buldukları yerlerde onları kuşatmanız, teslim oluncaya, onlara dikte ettireceğiniz şartlara razı oluncaya kadar çıkmalarına engel olmanız. Ta, siz onlara izin verip onlar size güven vererek girinceye kadar.

4- Onları teslim olmaya, ya da öldürmeye mecbur bırakıncaya, kalblerine sizden korkma duygusunu dolduruncaya kadar, onları geçecekleri her yerde, her yolda ve her geçitte gözetlemeniz.

Eğer onlar küfürden ve size karşı savaş ve düşmanlığa sevkeden şirkten tevbe edip, kelime-i şehadeti söyleyip İslâmiyete girerlerse, namaz ve zekât gibi rükünlerine sarılırlarsa, yollarını açın, serbest bırakın, onları halleriyle baş-başa bırakın. Bilin ki Allah, kendisinden bağış isteyeniyi bağışlayıcı, kendisine tevbe edene merhamet edicidir.

Şüphesiz Allah kelime-i şehadetin ardmdan kendi hakkı olan namaz kılmaya dikkat çekiyor. Çünkü o, kelime-i şehadetten sonra, İslam rükünlerinin en şe-reflisidir. Namazdan sonra da zekat vermeye dikkat çekmiştir. Çünkü o yaratıklarla ilgili işlerin en şerefliisidir. İslâm'da sosyal yardımlaşmayı gerçekleştirir, fakirlik probleminin çözümüne katkıda bulunur, fakirlerin faydasına olan bir rükündür: Bunun için çoğu kere Cenab-ı Hak namazla zekâtı birlikte zikreder. [\[8\]](#)

Emanın Meşruîyyeti

6- Eğer müşriklerden biri gelip senden eman dilerse, ona eman ver. Ta ki Allah'ın kelamını (Kur'an'ı) dinlesin. Sonra onu emin olduğu yere kadar ulaştır. Çünkü onlar, bilmeyen bir kavimdir.

Açıklaması

İslâm, barışçı yollarla, ikna, hüccet ve burhanla yayılmaya özen gösterir. Cihadın meşru kılınışından amaç da kan dökmek değildir. Önemli olan imandır, inkârı terktir, dini kabul ve tevhidi itiraftır. Bir taraftan arap müşrikleri hakkında kılıç kullanılmasını emreden ayet inerken, diğer taraftan da Cenab-ı Hak müminleri, müşriklerden biri, bir müslümandan eman dilerse emamnın kabul edilmesi gerektiği hususunda aydınlatmıştır.

Mana şöyle olur: Ahdini bozan müşriklerden biri, yeryüzünde tam bir hürriyetle seyahat etme müddeti -dört ay- dolduktan sonra, sana Allah'ın kelâmını dinlemek ve düşünmek, dinin ve işin hakikatini anlamak maksadıyla gelirse, gayesine ulaşınca kadar ona eman vermek, onu himaye etmek gerekir. Onu öldürmek ve zulmetmek haram olur.

Memleketine dönmek istediği zaman da, güven duyacağı vatanına, evine varıncaya kadar ona eman vermek gerekir. Ondan sonra, istersen -hainlik ve gadr etmeden- onunla savaş...

Bu hüküm, her zaman için geçerlidir. Hasan el-Basrî: "Bu ayetin hükmü muhkemdir, kıyamete kadar geçerlidir" der. Said b. Cübeyr'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Müşriklerden biri Hz. Ali'ye gelerek bu süre bittikten sonra, birisi Allah'ın kelamını dinlemek, ya da bir ihtiyacından dolayı Muhammed (s.a.)'e gelmek isterse, öldürülür mü? diye sordu. Şu cevabı verdi: Hayır. Çünkü Allahü Teâlâ: "Eğer müşriklerden biri gelip senden eman dilerse ona eman ver..." buyuruyor.

Süddî ve Dahak'tan rivayete göre bu, "müşrikleri öldürün..." ayetiyle nes-hedilmiştir. Kurtubî bunu, Said b. Cübeyr'in İmam Ali'den naklettiği sözü delil göstererek reddeder.

Sonra Cenab-ı Hak: "Çünkü onlar, bilmeyen bir kavimdir" buyuruyor. Yani Cenab-ı

Hakk'ın "eman ver" sözünden anlaşılan müsamaha, onların İslâm'ın hakikatini, senin davet ettiğin şeyin özünü bilmeyen cahil müşrikler olmaları sebebiyledir. Çünkü bir şeyi bilmeyen ona düşman olur. Dolayısıyla onlara eman vermek gerekir ki, hakkı duyup anlasınlar.

Bundan dolayı Resulullah (s.a.) doğruyu öğrenmek, ya da bir vazifeyle gelen kimselere eman veriyordu. Nitekim Hudeybiye günü Kureyş elçileri Urve b. Mes'ud, Mikraz b. Hafs, Süheyl b. Amr birer birer Resulullah(s.a)'la müşrikler arasındaki mesele konusunda gelip gittiler. Resulullah(s.a)'ın, kendilerine hiçbir kral ve Kayserde görmedikleri derecede hürmet gösterdiğini gördüler. Kavimlerine geri döndüklerinde, bunu anlattılar. Bu, pek çoğunun hidâyete ermesinin en büyük sebeplerinden oldu.

Müseylimetü'l-Kezzab'm iki elçisi Resulullah (s.a.)'e geldiklerinde, Resulullah (s.a.) onlara: "Müseylime'nin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet ediyor musunuz?" diye sordu. "Evet" dediler. Bunun üzerine, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Davud'un Naim b. Mes'ud'dan rivayetlerine göre, Resulullah (s.a.): "Vallahi, elçiler öldürülmez kuralı olmasaydı, boyunlarınızı vurdururdum" buyurdu.

Ayet dinî, siyasî, ticarî amaçlardan dolayı eman hükmünün genelliğini ifade eder. İbni Kesir şöyle der: Bir kimse bir vazifeyle, ticaret maksadıyla veya barış, antlaşma isteğiyle, ya da cizye getirmek veya başka bir sebeple Daru'l-Harp'ten Darul-İslâm'a gelir de devlet başkanı veya vekilinden eman isterse, onlar Daru'l-İslâm'da bulunduğu sürece ve emin olduğu yere, vatanına dönün-ceye kadar eman verir.

1- İbni Kesir, 11/337.

Hanefi'lere ve Şafiîlere göre bir harbî, şerh bir maksatla -Allah'ın kelâmını dinlemek gibi- eman dileyerek Daru'l-İslâm'a girerse, yahut emanla ticaret için girerse, emin olacağı yere varıncaya kadar ona eman vermek, canını ve malını korumak gerekir. Eğer harbî, emansız olarak Daru'l-İslâm'a girerse, malıyla beraber ganimet sayılır. İbnü'l-Arabî, ayet Kur'an'ı dinlemek ve İslâmiyet hakkında düşünmek isteyenler hakkındadır. Başka bir sebepten dolayı korumak, ancak müslümanların yararı ve menfaati için olabilir, der. [\[9\]](#)

Ayetin açıkladığı gibi emir, sadece Kur'an dinlemek için eman istemeye ait değildir. Gerçekten müslüman olmak ve şüphelerine cevap bulmak için delilleri dinlemek isteyen kimselere de şamildir. Çünkü bunların hepsi de ilim istiyor, hak hakkında bilgi arıyor.

Dinlemekle; hüccet olacak şeyi, şirkin bâtil, tevhidin, yeniden dirilişin ve Hz. Peygamber(s.a)'in Allah'tan tebliğ ettiği şeylerde doğruluğunu ve İslâm'ın hak olduğunu -Tevbe sûresi, yahut bütün Kur'an, ya da bunlardan başka aklî deliller ve ilmî burhanlar olması değişmez- ispatlayan her şeyi dinlemek kas-dolunmaktadır. [\[10\]](#)

Müşriklerin Ahidlerinden Uzak Durulmasının Sebepleri Ve Onlarla Savaş

7- O müşriklerin Allah katında ve Ra-sûlü yanında nasıl bir'ahdi olabilir? Mescid-i Haram'ın yanında ahidleştik-leriniz müstesnadır. O halde bunlar size karşı doğruluk gösterdikleri müddetçe, siz de onlara doğrulukla muamele edin. Şüphesiz Allah, sakınanları sever.

8- Nasıl? Eğer size karşı zafer kazanırlarsa, ne bir yemin ve ne de bir vecibe gözetmezler. Onlar sizi dilleriyle hoşnut ederler. Kalbleri ise isteksizdir. Onların çoğu fâsık kimselerdir.

9- Onlar Allah'ın ayetlerini az bir paha karşılığında sattılar ve insanları Allah yolundan çevirdiler. Ne kötü işler işlemekteydiler.

10- Onlar bir mümin hakkında ne bir yemin ve ne de ahde vefaya riâyet etmezler. Onlar haddi aşan kimselerdir.

Açıklaması

Antlaşmalarını bozan müşrikler için, Allah ve Rasûlü yanında, nasıl değer verilen bir ahid olabilir? Bu onların ahidleri olabileceğini inkâr ve uzak görmeyi ifade eden bir sorudur. Gerçekten de onlar, kindar, sert, haksızlıkla dolu, Allah'a şirk koşan, O'nu ve peygamberini inkâr eden düşmanlardı. Onların hiçbir ahitleri olamaz. Onlardan bunu beklemeyin. İşte bü, onlardan uzak olmanın hikmetini ve sebebini açıklamaktadır.

Sonra Cenab-ı Hak, Mescid-i Haram'ın yanında anlaştığınız kimseleri -Hudeybiye'de kendileriyle yaptıkları ahidleri bozmayan Bekir ve Damra oğullarını- istisna etmiştir. Bu ahidlerini bozmayanların dışındakiler için ahid yoktur. Ahidlerini bozanlar ise, bundan önce istisna edilmişlerdir: "Antlaşma yaptığınız müşriklerden size hiçbir şeyde eksiklik yapmamış olanlar müstesna..." (Tevbe, 9/4).

Mescid-i Haram'dan amaç, Harem'in bütünüdür. İstisna etmedikçe Kur'an'ın adeti

budur... Burada "yanında" manasına gelen kelime hazfedilmiş-tir. "Mescid-i Haram'ın yanında, yakınında" demektir.

Onlar size verdikleri söze vefa gösterirlerse, siz de sözünüze vefa gösterin. Ahdi olmayanları ise, tevbe edinceye kadar bulduğunuz yerde öldürün. Bu, Cenab-ı Hak'ın: "O halde onların müddetleri (bitinceye) kadar ahidlerini tamamlayın" (Tevbe, 9/4) sözü gibidir. Ancak burada kelâm mutlak, benzer ayette ise mukayyedir. Burada, akid yapan iki tarafın müddet bitene kadar ahde riâyet göstermeleri gerektiğini -bunların dışındakilerin ahidleri atılır, reddedilir-açıklamak için tekrar anılmışlardır.

Sonra Allahü Teâlâ onlara, ahde vefanın zaruretini pekiştirerek: "Şüphesiz Allah sakınanları sever" buyurmuştur. Yani Allahü Teâlâ, ahidlerini yerine getirenleri, haksızlık yapıp ahidini bozmaktan sakınanları sever. Bu, itaatin gerekli oluşu sebebini açıklamakta ve ahid yapan müşrik de olsa, ahde riâyetin takvadan olduğunu açıklamaktadır.

Sonra Allahü Teâlâ, müşriklerin verdikleri sözde duracaklarını uzak gördüğü için "nasıl?" sözünü tekrarlamıştır. Yani ahidlerini yerine getirenlerin dışındakilerin Allah ve Rasûlü yanında, meşru, saygı duyulacak ve vefa gerektirecek bir sözleri olabilir mi? Halbuki onlar, size karşı zafer kazansalar, ne anlaşma ne yakınlık, ne de ahde riâyet ederler. Bu, müminleri onlardan uzaklaşmak için yapılan bir teşviiktir. Onların Allah'a şirk koştuklarını, peygamberini inkâr ettiklerini, dolayısıyla ahde lââyık olamayacaklarını, müslümanlara galip gelirse, onları bırakmayacaklarını, yemin ve ahde riâyet etmeyeceklerini açıklamaktadır.

Onların kötü ve pis taraflarından biri de, dilleriyle güzel sözler söylemeleri, kalblerinin ise kin ve hasetle dolu olmasıdır: "Onlar kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler" (Fetih, 48/11). Onların çoğu dinî temellerden, insanlıktan ve ahlâktan uzaklaşmış, doğruluk ve vefa sınırını aşmış ahd ve misak bağlarını koparmış, fâsık kimselerdir. "Onların çoğu" ifadesi, az bir kısmı dışında çoğunun ahitlerini bozmalarındandır. Cenab-ı Hak da sözlerinde duran bu az kimseyi istisna etmiş ve ahidlerine vefayı emretmiştir.

Sonra Allahü Teâlâ onlardan uzak durmanın ve onlarla savaşın başka iki sebebini daha göstermektedir:

1- Onlar hakka, hayra ve tevhide işaret eden Allah'ın ayetlerini çok az bir dünya malı karşılığında sattılar. Heva ve heveslerine uydular. Basit dünya işleriyle oyalandılar. Dolayısıyla kendileri hak yoldan ayrıldıkları gibi, başkalarını da ayırdılar. İnsanları hak dine tabi olmaktan engellediler. Onların bu amelleri ne kadar kötüdür: İman ve hidâyete, Allah'ın şeriatına tabi olmak yerine, küfre ve sapıklığa Allah'ın dininden sapmaya razı olmaları ne kötü bir şeydi.

Rivayete göre Ebû Süfyan, Kureyş ve müttefiklerini Hudeybiye anlaşmasını bozmak

konusunda ikna etmek istediği zaman, onların gönlünü çecek bir yemek hazırladı. Onlar da, onun isteğine katıldılar.

2- Onlar küfürleri sebebiyle, ahid, akrabalık ve anlaşmasını bozmaya güç yetirdikleri hiçbir müminin durumunu gözetmeyen, zulüm ve serde haddi aşan kimselerdir. Ancak kılıcın dilinden anlarlar, kuvvete boyun eğler, ahid ve zimmet bilmezler.. Tarih, onların gerçekten böyle olduğunu ispat eder.. Kur'an'da, onların sıfatlarını, önce fâsıklık sonra da hakkı tecavüz eden kimseler olarak özetler. Bunlar ahidlerine nasıl saygı gösterirler?

"Ne bir yemin ve ne de bir vecibe gözetmezler" sözü tekrar değildir. Çünkü birincisi, bütün müşrikler için, ikincisi de özellikle yahudiler içindir. "Allah'ın ayetlerini az bir paha karşılığında sattılar" ayeti buna delildir. Bu ayette kas-dolunanlar yahudilerdir. Eğer müşrikler kasdolunsaydı, pekiştirme ve tefsir için bir tekrar olurdu. [\[11\]](#)

Müşriklere Düşen Ya Tevbe, Ya Da Kendileriyle Savaşılmasıdır

11-Eğer onlar tevbe eder, namaz kılarlar, zekât verirlerse artık dinde kardeşlerinizdir. Biz, ayetleri bilen bir kavim için açıklarız.

12- Eğer antlaşma yaptıktan sonra yeminlerini bozarlar da dininize saldırır-larsa, küfrün önderlerini hemen öldürün. Çünkü onlar yeminleri olmayanlardır. Olur ki vazgeçerler.

Açıklaması

Müşrik kâfirler, islâm'a düşmanlıklarını ilân ettikten sonra iki durumla karşı karşıyadırlar:

1- Küfürden, ahdi bozmaktan ve Allah yolundan çevirmekten samimi tevbe, yani Allah'a şirk koştuktan vazgeçip bir ve ortağı olmayan Allah'a iman ederler, namazlarını, şartları ve rükünleriyle dinin direği bilerek eda ederlerse, müslümanlar arasındaki

dayanışmaya işaret eden ve kendilerine farz olan zekâtı verirlerse, sizin din kardeşlerinizdir. Sizin sahip olduğunuz haklara onlar da sahiptirler. Onların "din kardeşi" olarak vasıflandırılması, din kardeşliğinin, nesep kardeşliğinden daha üstün, daha kuvvetli ve daha kalıcı olduğuna delildir. Onlar bunu, birbirini tamamlayan üç şeyle hak ederler: Küfürden ve ahdi bozmaktan tevbe, Allah'a yönelip ona inanmak, namaz kılıp zekât vermek.

"Biz ayetleri... açıklarız." Yani gerçekten var olduğumuza işaret eden şeyleri ve açık delilleri açıklarız. "Bilen bir kavim için" . Yani kendilerine açıkladığımız şeyleri anlayıp kavrayanlar için. Burada antlaşma hükümleri olarak açıklanan şeyleri düşünmeye ve onları korumaya teşvik vardır.

2- Ahidlerini bozduktan sonra kendileriyle savaşılması. Bu müşrikler, kendileriyle yapılan andlaşmaları bozarlar ve dininizi, yani Kur'an'ı ve Peygamber (s.a.)'i eleştirirlerse, şairlerinin ve küfür önderlerinin yaptığı gibi müminlerle alay ederlerse, onlarla çok şiddetli bir şekilde savaşın. Çünkü onların, söz ve ahidleri olmaz. Bunlara vefa göstermedikleri için, adeta yokmuş gibi olur. Savaş, onların küfür, inat ve sapıklıktan vazgeçmeleri için bir sebep olur. Bu, Cenab-ı Hakkın insanoğluna olan en büyük kerem ve fazlındandır.

"Olur ki vazgeçerler..." Yani küfürlerinden, yanlışlıklarından ve müslü-manlara zarar vermekten.

Katade, bu ayetle Ebû Cehil, Utbe, Şeybe, Ümeyye b. Halef gibi küfür liderlerinin kasdolunduğunu söylemiştir. Çünkü bu ayet nazil olduğu zaman, onlar Bedir'de öldürülmüşlerdi. "Küfrün önderleri..." şeklinde bir ifadenin kullanılması, bâtil işlere uymayı teşvik edenlerin sadece onlar olmasındandır.

Bu ayet, zimmînin İslâm'a sövdüğü zaman ahdini bozmuş sayılacağına, savaşın dünyevî maksatlar veya ganimetler, ya da üstünlük, hakim olmak arzusu ve intikam hissiyle olmadığına, İslâm davetini kabule imkân hazırlamak için yapıldığına, savaşın zaruret miktarı yapılacağına işaret eder.

İbni Kesir: "Sahih olan, ayetin genel olmasıdır. Her ne kadar ayetin iniş sebebi Kureyş müşrikleri ise de, o, onlar ve diğerleri hakkında geneldir" der. [\[12\]](#)

Yeminlerini Ve Ahidlerini Bozan Müşriklerle Savaşmaya Teşvik

13- Andlarını bozan, o peygamberi sürüp çıkarmaya karar veren ve bununla beraber sizinle savaşa ilk olarak kendileri başlayan bir kavim ile savaşmaz mısınız? Onlardan korkuyor musunuz? Eğer mümin kimselerseniz, korkmanıza daha lâîyk olan Allah'tır.

14- Onlarla savaşın ki Allah, ellerinizle onları azaplandırınsın, onları rüsvay etsin. Size onlara karşı galibiyet versin. Mümin bir kavmin gönüllerine şifa versin.

15-Kalplerindeki gazabı gidersin. Allah kimi dilerse, ona tevbe nasip eder. Allah hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması

Bu ayet, yeminlerini ve anlaşmalarını bozan müşriklerle savaşa teşvik etmektedir. Bu, yüce Allah'ın ayette zikrettiği üç sebepten dolayıdır.

1- Ahdi bozmaları: Onlar, üzerine yemin ettikleri andlaşmalarını bozdular. İbni Abbas, Süddî ve Kelbî'ye göre bu ayet, Hudeybiye andlaşmasından sonra yeminlerini bozan ve Huzaa'ya karşı Bekir Oğullan'na yardım eden Mekke kâfirleri hakkında nazil oldu. Bu, ahdini bozanlarla savaş, başkalarına ders olsun diye diğer kâfirlerle savaşmaktan daha uygundur.

Bozdukları andlaşma ise, Hudeybiye barışıdır. Kureyş, müttelikleri Bekir Oğullarına, Hz. Peygamber'in mütteliği Huzaa'ya karşı bir gece, Mekke yakınında Hecir suyu üzerinde yardım etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Kureyş'in üzerine yürüdü. Hicri 8. yılın Ramazan ayının yirmisinde Mekke'yi fethetti.

2- Hz. Peygamber'in Mekke'den çıkarılması: Kureyş Hz. Peygamberi Mekke'den çıkarmayı, ya da hapsetmeyi -böylece onu hiç kimse göremeyecekti- ya da her kabileden birtakım kimselerle öldürtmeyi -kim vurduya gitsin diye- düşündü. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Hani bir zaman o kâfirler, seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri, ya da seni çıkarmaları için tuzak kuruyorlardı. Onlar bu tuzağı kurarlarken, Allah da bu tuzağın karşılığını kendilerine veriyordu. Allah, tuzak kuranlara karşılık verenlerin en hayırlısıdır" (Enfal, 8/30); "Rabbiniz Allah'a iman etmeniz sebebiyle, Peygamberi ve sizi çıkarmışlardı" (Mümtehine, 60/1); "Yakında seni neredeyse bu yerden çıkarmak için herhalde rahatsız edecekler" (İsra, 17/76).

3- Savaşı onların başlatmaları: Kervanın kurtulduğunu bildikleri halde, Hz.

Muhammed(s.a)'in ve beraberindekilerin kökünü kazıyacaklarını söyleyerek Bedir Günü, müminlerle savaşa ilk önce onlar başladılar. Uhud, Hendek ve diğer savaşlarda da, durum aynı oldu.

Allahü Teâlâ savaşmayı gerektiren bu üç sebebi belirttikten sonra, buna dört şey daha ekliyor:

Birincisi: Savaşı gerekli kılan şeyleri sayma ve açıklama.

İkincisi: Hücuma teşvik ve tahrik. Nitekim bir kimse diğerine: Düşmanından korkuyor musun, çekiniyor musun? dese, bu söz tahrik ifade eder. Üçüncüsü: Allahü Teâlâ'nın kendisinden en çok korkulacak varlık olması. Çünkü O, beklenen zararı -öldürülme- uzaklaştıracak mutlak kudret sahibidir. Dördüncüsü: Eğer inanıyorsanız, iman, insanı harekete sevkeden bir kuvvettir. İşte bu yedi şey, o yeminlerini bozan kâfirlerle savaşılmasını gerektiren şeylerdir.

Cenab-ı Hak, bu sebepleri açıkladıktan sonra, onların müşriklerden korkmasını yadırgayarak azarlamış ve: "Onlardan korkuyor musunuz?" buyurmuştur. Yani, bundan sonra onlardan korkarak ve çekinerek, onlarla savaşı terk mi ediyorsunuz? Eğer onlardan korkuyorsanız, Allah korkulmaya daha çok lâyıktır. Onlardan korkmayın, benden korkun. Bana inanıyorsanız, ben onlardan daha çok korkulacak olanım. Çünkü imanım şartı, başkasından değil, sadece Allah'tan korkmaktır. Fayda ve zarar vermek onun elindedir.

Bu ayet, yalnızca Allah'tan korkan müminin, savaş hususunda insanların en cesuru ve cüretkârı olduğuna işaret ediyor.

Allahü Teâlâ savaşı caiz kılan şeyleri ve savaşın hikmetini zikrettikten sonra, açık bir emirle müminlere savaşı emrederek şöyle buyuruyor: "Onlarla savaşın ki, Allah onları azablandırsın." Yani ey müminler! Onlarla savaşın. Bu emir, bütün müminler hakkında geneldir. Eğer siz onlarla savaşırsanız, sizin vasıtanızla Allah onlara azap eder. Öldürülme, esir edilme ve yenilgiyle onları küçük düşürür. Onlara karşı size yardım eder. Mümin bir zümrenin -Mücahid'in dediğine göre bunlar, Peygamber (s.a.)'in müttefiği Huzâa oğullandır- göğüslerine ferahlık verir. Bu, müşriklerin zulüm ve haksızlıkları, şiddetli eziyetleri sebebiyle, onlara karşı müminlerin kalblerinde besledikleri kını ya da onlarla karşılaştığınız zaman şiddetli isteksizlikten dolayı kalblerinizde bulunan gazabı giderir. "Gönüllerine şifa vermek" le, "kalplerin öfkesini gidermek" arasındaki fark, birincisinde, Allah'ın onlara verdiği sözden sonra, bekledikleri yardımı gerçekleştirmek suretiyle sevindirmek; ikincisinde meydana gelen eserleri gidermektir.

İbni Abbas (r.a)'a göre, onlar Yemenli ve Sebe'li kimselerdir. Mekke'ye gelip müslüman oldular. Mekkelilerden büyük eziyet gördüler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.)'e şikayet etmek üzere adam gönderdiler. Resulullah (s.a.) onlara şöyle buyurdu: "Sevinin.

Çünkü ferahlık yakındır."

Sonra Cenab-ı Hak: "Allah kimi dilerse, ona tevbe nasip eder.." buyuruyor. Bu, yeni bir söze başlamaktır, Mekkelilerden bazılarının küfürden tevbe edeceğini haber vermektedir. Nitekim bu, fiilen gerçekleşmiştir. Onlardan Ebû Süf-yan, İkrime b. Ebî Cehl ve Süleym b. Ebî Amr gibi bir kısmı, çok iyi birer müslüman oldu. Bu cümlenin yeni bir söze başlangıç yapılmasının sebebi, savaşın tevbeye sebep olmamasıdır. Çünkü, Allah'ın dilediği kimse için savaş olmadan da her halükârda tevbe olabilir.

Allah kullarına yararlı olacak şeyi en iyi bilendir. Kevnî ve sert sözlerinde, işlerinde hikmet sahibidir. Dilediğini yapar, istediği hükmü verir. Asla zulmetmeyen, adil hüküm sahibidir. Ancak hikmetinin gerektirdiği şeyi işler. Her insanı, dünya ve ahirette, işlediği hayır ve şerre göre cezalandırır veya mükâfatlandırır.

Bu, ilâhî kudretin gerektirdiği sebepler ve etkenlerle, insan kabiliyetinin bir halden diğer hale değiştiğine delildir. [\[13\]](#)

Müslümanlaı Dost Ve Sırdaş Edinmek

16- Yoksa siz bırakılvıereceğinizi, içi- nizden cihad edenleri, Allah'tan, Rasûlünden ve müminlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri Allah'ın bilmediğini nı* sandınız? Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

Açıklaması

Ayet, öncesiyle bağlantılıdır ve mana şöyle olur: O, ahidlerini bozan ve her biri savaşmayı gerektiren yedi nedenden dolayı size düşmanlık eden müşriklerle savaşmayacak mısınız? Yoksa ey müminler! Kendi halinize bırakılacağınızı, gerçekten mallarıyla ve canlarıyla cihad eden ve kâfirlerden dostlar edinip müslümanların hallerini, işlerini ve sırlarını onlara açıklamayan, içleri dışları bir olan samimi kimselerin, ümmetin sırlarını ve siyasetini kâfir dostlarına ileten münafıklardan ayırt edilmeyeceğini mi

sandınız? Zimnen bilindiği için, her iki kısım dazikredilmeyip birisiyle yetinilmiştir.

Cassas şöyle der: "Allah'tan, Rasûlünden ve müminlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri" ayeti, kâfirleri ve münafıkları bırakıp Peygamber (s.a.)'e ve müminlere uymak gerektiğini ifade eder. Bunda aynı zamanda, icmanm hüccet oluşuna delil vardır. Bu, Cenab-ı Hakkın: "Kim kendisine dosdoğru yol besbelli olduktan sonra, peygambere muhalefet eder müminlerin yolundan başkasına uyup giderse biz onu döndüğü o yolda bırakırız ve cehenneme atarız. O ne fena bir karargâhtır..." (Nisa, 4/115) ayeti gibidir. [\[14\]](#)

Allah amellerinizden her zaman haberdardır. Size onlara göre ceza veya ödül verir. Bilindiği gibi nefislere yapılan zor teklif, imtihanı gerçekleştirir, samimi kimseyi münafıktan ayırır.

"Allah'ın bilmediğini mi sandınız..." ayeti, Hişam b. Abdilhakem'in, ayetin zahirinden anladığı gibi, Allah'ın eşyayı ancak varlık halinde bildiği yanlış anlayışını olumsuz hale getirir. Böylece onlarda cihad fiilen görünür, mücahidler münafıklardan ayrılır. Nitekim, ayetin sonundaki: "Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır" sözü, bunun delilidir. Yani O, her şeyi bilici ve her şeyden haberdardır. Allah'ın, varlığını bilmediği şeyin varlığı yoktur.

İmtihan konusunda bu ayetin benzeri: "Elif, Lam, Mim. İnsanlar "iman ettik" demekle hiç sınanmadan bırakılıvereceklerini mi sandılar. Andolsun ki biz, onlardan öncekileri sınadık. Elbette Allah doğru olanları bilecek, yalancı olanları da bilecektir" (Ankebût, 29/1-3) ayetleridir.

Ayetin, dost ve sırdaş edinme konusunda bir benzeri de şu ayettir: "Ey iman edenler! Kendinizden başkasını sırdaş edinmeyin. Onlar sizi bozmaktan geri durmazlar. Size sıkıntı verecek şeyleri arzu ederler. Onların kinleri ağızlarından taşmaktadır. Göğüslerinde gizledikleri daha büyüktür..." (Al-i İmran, 3/118).

Özetle; Allahü Teâlâ, kullarına cihadı meşru kılınca, hikmetini de açıkladı: Kullarından hangisi kendisine itaat edecek, hangisi isyan edecek diye imtihan etmektedir. Cenab-ı Hak, bundan önce ve sonra olanları bildiği gibi, henüz olmayanları da bilir. [\[15\]](#)

Mescidlerin Onarılması

17" Müşriklerin, kendi küfürlerine biz- za* kendileri şahit iken, Allah'ın mes- cidlerini imar etmeleri yaraşmaz. On- ların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Ve onlar ebediyyen ateşte kalıcıdırlar.

18. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a Y *™*et f °üne iman eden namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Al- Uİl>ta.11 »»«Şka^ndan korkmayan kim- seler imar eder. işte doğru yola ermiş- lerden olmaları umulanlar bunlardır.

Açıklaması

Allah'a şirk koşanların, Allah'ın mescidlerini, -Mescid-i Haram da onlardan biridir- ibadet, hizmet ve idare maksadıyla imar etmeleri caiz değildir.

Putlara tapmak, Kabe'yi çıplak tavaf etmek ve her tavaf edişlerinde putlara secde etmek gibi halleri ve "Lebbeyk, lâ-şerike leke, illa şerikün hüve leke tem-likühü ve ma meleke..." gibi sözleriyle, kendilerinin küfürlerine şahid olup durulurken, Mescid-i Haram'a hac ve umre için girmeleri doğru değildir.

Onlar bu halleriyle birbirine zıt iki şeyi bir arada bulunduruyorlardı: Allah evini imar ve onu inkâr...

İşte, şirkleri sebebiyle o müşriklerin amelleri boşa gitmiştir. Onlar, işledikleri günahın büyüklüğü yüzünden sonsuza kadar cehennem ateşinde kalacaklardır. Çünkü küfür, ameli boşa çıkaran şeydir. Ahirette sahibine hiçbir sevap yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayet buna işaret eder. Onlardan bazıları şunlardır: "E,ğer onlar da şirk koşsalardı, işledikleri herhalde boşa giderdi" (En'am, 6/88); "Sana ve senden öncekilere şöyle vahyolundu: "Sen eğer şirk koşarsan, mutlaka amelin boşa çıkar ve muhakkak ziyan edenlerden olursun" (Zümer, 39/65); "Onların işledikleri herhangi bir amelin önüne geçtik de, bunları saçılmış zerrelere yaptık" (Furkan, 25/23).

Müşriklerin, mescidleri imara ehliyetleri olmadığından sonra, bu işe kimin ehil olduğunu açıklamak üzere: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden... imar eder" buyuruluyor. Yani, mescidleri imara hakkı olan, Allahü Teâlâ'ya Kur'an-ı Kerim'de açıklandığı şekilde, sahih bir imanla inanan, birliğini bilen; sadece ona ibadet ve tevekkül edenlerdir. Allah'ın kullarını hesaba çekeceği, iyilik edenlere sevap, kötülük edenlere ceza vereceği ahiret gününe inanan, farz namazlarını şartlarına ve rükünlerine, tilavet ve zikirlerine tam riayet ederek, huşu ve kalb huzuru ile, Allah'tan

haşyet üzere eda eden; zekâtı, fakir, miskin ve yolcu gibi bilinen hak sahiplerine veren, sözünde ve işinde, gerçekte ne bir fayda, ne de bir zarar vermeyen putlardan değil, sadece Allah'tan korkan kimselerdir. Peygambere imanın zikredilmemesinin sebebi, namaz kılmak gibi şeylerin peygambere imana işaret etmesidir. Çünkü bunlar, peygamberin getirdiği şeylerdir. Namaz kılmak, zekât vermek gibi şeyler, ancak peygambere inanmak şartıyla kabul olunur.

İşte bu sıfatları taşıyanlar, madden mescidleri inşa ederler, manen de onarırlar, oralarda ibadet ve zikrederler, ders yaparlar. Onlardan başkası, Allah'ın evlerini imar etmez. Gerçekten daima hayra, Allah'ın istediği ve razı olduğu şeylere erişenler, amellerinin sevaplarına hak kazananlar bunlardır. O çelişki içinde olanlar ise bir taraftan Allah'a şirk koşup peygamberinin getirdiklerini inkâr ederek putlara secde ederler, bir taraftan da Mescid-i Haram'a bazı hizmetlerde bulunurlar, işte bunlar sevaptan mahrum kalırlar.

Ayette geçen "umulanlar" kelimesi, gerçek anlamında değildir. Bunun Cenab-ı Hakdan sadır olması sahih olamaz. Çünkü, o takdirde zan ifade eder ki, bu Cenab-ı Hak hakkında düşünülemez. Bu kelimenin kullanılması, kâfirlerin övündükleri amellerinden fayda görme ümitlerini kesmek içindir. Müminlerin amellerine karşılık -mükâfat- bir ümit olduğuna göre müşrikler için ne olur? Yahut, müminler için hidâyet bir ümit görüldüğüne göre, hidâyet merhalesini geçip Allah'tan bir hayra nail olacaklarına kesin gözüyle inanan müşriklere ne demeli?

Birçok hadis de, mescidleri imara, biraz önceki vasıflarla vasıflananların hak sahibi olduğunu ifade eder. Maddî imar konusunda şu hadisi zikredebiliriz: Şeyhayn ve Tirmizî, Osman (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.)'i şöyle derken dinledim: "Kim Allah rızasını gözeterek, Allah için bir mescid yaptırırsa, Allah da onun için cennette bir ev yaptırır." Ahmed b. Han-bel, İbni Abbas'tan merfu olarak rivayet eder: "Kim, tavuk folluğu kadar bile olsa, Allah için bir mescid yaptırırsa, Allah da onun için cennette bir ev yaptırır." Haris b. Ebi Üsame ve Ebu's-Şeyh, zayıf bir senedle Enes (r.a.)'dan rivayet ederler: "Kim bir mescidde bir kandil yakarsa, o mescidde o kandilden bir ışık bulunduğu sürece, melekler ve hamele-i arş onun bağışlanmasını isterler."

Mescidlerin manevi imarı konusunda da şu hadisleri zikredebiliriz: Şeyhayn ve Hafız Ebu Bekir el-Bezzar ve Abd b. Humeyd, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Mescidleri imar edenler, ancak ehlullahtır (Allah dostlarıdır)". Ahmed, Tirmizî, İbni Mace, Hakim, İbni Merdûveyh, Ebû Said el-Hudrî'den Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Bir adamın mescidlere gidip gelmeyi alışkanlık haline getirdiğini görürseniz, onun imanlı olduğuna şahadet ediniz. Çünkü Cenab-ı Hak: "Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler imar eder" buyuruyor.

Taberanî, Kebirinde, İbni Mes'ud'dan -zayıf senedle- Resulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: Allahü Teâlâ buyurdu ki: "Benim yeryüzündeki evlerim, mescidlerdir. Beni oralarda ziyaret edenler, onları imar edenlerdir. Evinde temizlenip sonra da beni evimde ziyaret eden kula ne mutlu. Ziyaret edilene, kendini ziyaret edene ikramda bulunması haktır."

Resulullah (s.a.) mescidlere saygı göstermemekten korkutmuştur. Taberanî, zayıf senedle Kebir'de, İbni Mes'ud'dan şöyle rivayet eder: "Ahir zamanda ümmetinden birtakım insanlar mescidlere gelirler, oralarda halkalar halinde oturup dünyadan ve dünya sevgisinden bahsederler. Onlarla oturmayın. Onların Allah'la hiçbir ilgisi yoktur." Başka bir hadiste de: "Mescidde konuşmak-hayvanın otu yiyip bitirdiği gibi- iyi amelleri yer..." buyurulmuştur. [\[16\]](#)

Allah Yolunda Cihadın Fazileti

19- Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ın tamirini, Allah'a, ahiret gününe inanan, Allah yolunda cihad eden kimse gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında bir olamazlar. Allah zulmedenler (kâfirler) topluluğuna hidayet vermez.

20- İman edenlerin, hicret edenlerin, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad edenlerin Allah katında dereceleri pek büyüktür. İşte mutluluğa erenler, onların ta kendileridir.

21- Rableri onlara rahmetini, hoşnutluğunu, onlara içlerinde tükenmez ve ebedî nimetler bulunan cennetleri müjdeler.

22- Onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Allah katında büyük bir ecir vardır.

Açıklaması

Nu'man b. Beşir'in rivayet ettiği hadise göre bu ayet, müminlere hitap etmektedir.

Ayetlerin akışına bakılarak, müşriklere hitap ettiği de söylenmiştir. Ayetten anlaşılacağı gibi, daha doğru olan, onun müslümanlarla kâfirler arasında cereyan eden, hangilerinin faziletli olduğu tartışmasına açıklık getirdiğidir. Çünkü Abbas, daha önce zikredildiği gibi, kendisinin Mescid-i Haram'ı imar ettiğini ve hacılara su verdiğini söyleyerek faziletli olduğunu ileri sürmüştü.

Mana şöyle olur: Hacılara su verenleri ve Mescid'i Haram'ı imar edenleri, Allah'a, ahiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad edenlerle fazilet ve derecede bir mi tuttunuz? Her ne kadar, hacılara su vermek ve Mescid-i Haram'ı imar etmek hayırlı işlerdence de, bu işleri yapanlar, derece ve fazilet bakımından iman ve cihad ehline denk olamazlar.

Bu, "Allah katında bir olamazlar" sözünün manasıdır. Yani Allah'ın dünya ve ahiret hükmünde, sevabında, sıfat ve amelde iki fırka arasında asla denklik olamaz.

Sonra Cenab-ı Hak, denk olmamalarını: "Allah zulmedenler topluluğuna hidâyet vermez" sözüyle açıklamaktadır. Yani, o kâfirler zümresini, amellerinde rütbece daha faziletli ve daha yüksek olana hidâyet buyurmaz. Çünkü O, onların kalblerini köreltmıştır.

Mana şöyle olur: Müşriklerin ve boşa giden amellerinin, müminlere ve müsbet amellerine benzetilmesi, birbirlerine denk tutulması doğru değildir. Onların aynı tutulması zulümdür.

O halde Allah'a ve ahiret gününe iman, mal ve canla Allah yolunda cihad, Allah katında, derece bakımından hacılara su vermek, Kabe'ye hizmet etmek, yahut imar etmekten daha büyük ve daha yüksek derecelidir.

Sonra, Allahu Teâlâ bizzat müminler arasındaki derece farklılıklarını açıklamıştır. Allah'a ve Rasulüne inananlar, Mekke'den Medine'ye hicret edenler, Allah'ın dinini üstün kılmak için malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler, hacılara su vermek ve Kabe'yi imar etmek gibi diğer birtakım işleri yapanlardan makam ve mevki bakımından daha yüksektirler.

İşte o, hicret edip cihad eden müminler, Allah'ın fazl, kerem ve sevabına nail olacaklardır.

Cenab-ı Hak mukaddes kitabında, bu kimseleri bol rahmetle, tam hoşnutlukla, içinde sürekli nimetler bulunan cennetlerle müjdeliyor. Bu nimetler içinde ebediyen kalacaklarını haber veriyor.

Şüphesiz iman ve salih amel için hicret ve Allah yolunda cihad gibi, Allah katında büyük sevap vardır. Nitekim Cenab-ı Hak: "Allah mümin erkeklere de mümin kadınlara da

içlerinde ebediyyen kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler vadetti. Bir de Adn cennetlerinde hoş meskenler. Allah'ın hoşnutluğu ise, hepsinden büyüktür. İşte bu, en büyük saadetin ta kendisidir" (Tevbe, 9/72) buyurur.

"Rıdvan", rıza ve hoşnutluk manasına olup ruhî bir şeydir. Cennetteki nimet ise, maddî bir şeydir. Yaşam rahatlığı ve bolluğudur.

Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesaî, Ebû Said el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allahü Teâlâ cennet halkına: "Ey Cennet halkı..." der. "Buyur, Rabbimiz" derler. Cenab-ı Hak: "Razı oldunuz mu?" buyurur. "Niçin razı olmayalım? Bize, mahlukatından hiç kimseye vermediğin şeyleri verdin" derler. Allah: "Size bundan daha üstününü vereceğim" bu-yurur. Cennetlikler: "Rabbimiz, bundan daha üstün ne olabilir?" derler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "Size rıdvanımı (hoşnutluğumu) indiriyorum, bundan sonra size asla kızmayacağım" buyurur. [\[17\]](#)

Kâfir Baba Ve Kardeşlerin Velayeti, İman Ve Cihad'ın Sekiz Şeye Üstünlüğü

23- Ey iman edenler! Babalarınızı, kardeşlerinizi, eğer küfrü sevip onu imana tercih ediyorlarsa, velîler edinmeyin. İçinizden kim onları velî edinirse, onlar zalimlerin ta kendileridir.

24- De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, elinize geçirdiğiniz mallar, düşmesinden korktuğunuz bir ticaret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler, size Allah'tan, Rasûlünden ve O'nun yolundaki bir cihaddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez.

Açıklaması

Ey Allah'a ve Rasûlüne inananlar! Eğer küfrü imana, şirki İslâm'a tercih ediyorsanız babalarınızı ve kardeşlerinizi dost bilmeyin, müslümanların genel ya da savaş sırlarından

onları haberdar etmeyin. Sizden, onları dost edinenler, kendilerine ve milletlerine zulmetmiş, Allah'a ve Rasûlüne muhalefet etmiş olurlar.

Cenab-ı Hak, onlarla iç içe olmayı nehyettikten sonra, bu nehyin haramı ifade ettiğini açıklamış ve: "İçinizden kim onları veli edinirse onlar zalimlerin ta kendileridir" buyurmuştur. İbni Abbas şöyle demiştir: O da, onlar gibi müşriktir. Çünkü onların şirklerine razı olmuştur. Küfre rıza küfür, fıska rıza fısktır.

Bunu şu ayet teyid ediyor: "Allah sizi, ancak sizinle din konusunda savaşmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarmaya yardım etmiş kimselerle velilik etmenizden nehyeder. Kim onları veli edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir" (Mümtehine, 60/9).

Sonra Allahu Teâlâ şek ifade eden "eğer " kelimesiyle Peygamberine, insanları ailesini, yakınını ve aşiretini Allah'a, Rasûlüne ve Allah yolunda cihada tercih etmekten uzaklaştırma emrini vermiştir. Şüphe ifade eden "eğer" kelimesinin kullanılması, müminlerin kâfirleri sevmesinin şüpheli bir şey olmasındandır. Sevgi işi tabîî, fitrî bir şeydir. Kişi asla kınanamaz, muaheze de edilemez. Çünkü yükümlülük, insanın gücü yettiği şeylere yöneliktir, fitri, cibilli şeylere yönelik değildir. Fakat onların sevgisi, Allah sevgisinden üstün olmamalıdır.

Cenab-ı Allah, Hz. Peygamber'e buyurdu ki: Ey Habibim, de ki: Eğer şu sekiz şeyi: Babaları, oğulları, kardeşleri, eşleri, yakın akrabayı, malları, ticare-ti, meskenleri, Allah ve peygamber sevgisine, onlara itaata, ahirete, ebedî saadeti gerçekleştirecek olan Allah yolunda cihada tercih ediyorsanız, artık Allah'ın, hemen ya da daha sonra ahirette gelecek olan cezasını bekleyin...

Bu sekiz çeşit sınıflandırmayı dört grupta toplamak mümkündür: Akraba ile birlikte yaşamak (bu babaları, oğulları, kardeşleri, eşleri ve diğer akrabayı içine alır), kazanılan malları tutma meyli, ticarete mal edinme hevesi, mesken arzusu. Bu, güzel bir tertip... Önce en çok ilgi duyulacak ve birlikte yaşanılacak olan akrabalıkla başlıyor, sonra mal hırsı, sonra ticaretle mal kazanma, sonra oturmak için ev, daire yapma arzusuyla devam ediyor. Fakat Allahü Teâlâ, dine riâyetin bütün bu işlere riâyetten daha hayırlı olduğunu açıklamıştır.

Bilindiği üzere bu sekiz şeyi sevmek, tabiattan gelen bir şeydir. Baba sevgisi, çocuklarda bulunan bir içgüdüdür. Çünkü çocuk babasından bir parçadır. Çocuk, babasının kendisinin varlık sebebi olduğunu hisseder. Araplar, eskiden olduğu gibi şimdi de babalarıyla iftihar eder. Bunun için Allahu Teâlâ hacda kendisinin babalar gibi ya da daha fazla anılmasını teşvik etmek üzere şöyle buyurmuştur: "Menasikinizi (hacca ait ibadetleriniz) bitirince babanızı andığınız gibi, hatta daha kuvvetli bir anıyla Allah'ı anın" (Bakara, 2/200). Çocuk sevgisi de azizdir, hatta baba sevgisinden daha fazladır. Çünkü çocuk bir ciğerparedir, umut, istikrar merkezi, övünme ve refahlı bir yaşamın ifadesidir.

Çoğu kere toplumların örf ve adetlerinin göstergesidir.

Bu sekiz şeyin sevgisi olmasına rağmen, Allahu Teâlâ, Allah ve peygamber sevgisini, itaatini, Allah yolunda cihadı bu şeylere tercih etmeyi, onlardan üstün tutmayı emrediyor. Çünkü Allahu Teâlâ bütün nimetlerin kaynağıdır, bütün mihnet ve üzüntüleri gidermekte sığınaktır. Onun için Allahu Teâlâ müminleri: "İman edenlerin Allah'a sevgisi ise çok daha sağlamdır." (Baka-ra,2/165) diye vasıflandırır.

Allah sevgisinden sonra, peygamber sevgisi de gereklidir. Çünkü o bizim karanlıktan aydınlığa, küfürden imana çıkmamızda, kurtuluşumuzda rol sahibidir. Çünkü o, şeriatin ve ahlakın uygulamasında, müslümanlar için güzel bir örnektir.

Sahihu'l-Buhari'de, Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu zikrolunur: "Nefsim, kudretinde olan varlığa yemin ederim ki, hiçbiriniz, ben kendisine anasından, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça kamil mümin olamaz."

Ahmed ve Buharî, Abdullah b. Hişam'dan rivayet ederler. O şöyle demiştir: Resulullah (s.a.)'le beraberdik. O, Ömer b. Hattab'ın elinden tutuyordu. Ömer şöyle dedi: Vallahi ya Resulullah ! Sen bana kendim hariç, her şeyden sevimsin. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) : "Hiç biriniz, ben ona kendisinden daha sevimli olmadıkça kâmil mü'min olamaz..." buyurdu. Hz. Ömer de: "Vallahi, şimdi sen, bana nefsimden daha sevimsin..." dedi. Resulullah (s.a.) de: "İşte şimdi oldu, ey Ömer" buyurdu.

Cihada gelince: "Hoşunuza gitmediği halde savaş üzerinize yazıldı" (Baka-ra,2/216) ayetinde de ifade olunduğu gibi, bazı insanlarca hoş görülme bir şey olsa da, milletin şerefini, ülkenin bağımsızlığını ve kişilerin yararını korumak için bir yoldur. Mukaddes değerleri, mal ve namusu korumak için bir sebeptir. Düşmanı uzaklaştırmak ve kötü arzulan yok etmenin bir yoludur. Milletin şerefini ve şanını artırmak için bir esastır. Genel ve özel yararlar, onsuz yok olmaya yüz tutar. Onun için Cenab-ı Hak, bu maksatları korumak, dinde fitneyi önlemek, zayıfları himaye etmek için savaşı farz kıldı. Tirmizî'nin Muaz b. Cebel'den tahric ettiği hadisi şerifte Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İşin başı müslüman olmak, direği namaz kılmak, zirvesi ise cihaddır." Ahmed, Şeyhayn, Tirmizî ve İbni Mace'nin, Enes'ten rivayet ettiği hadiste şöyle buyrulur: "Sabahleyin ya da geceleyin Allah yolunda gitmek, dünya ve dünyadakilerden daha hayırlıdır."

Sonra Allahu Teâlâ ayeti, muhalifleri dünyada veya ahirette ceza ile tehditle bitirerek: "O halde Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun" buyurdu. Zemahşerî der ki: Bu, çok şiddetli bir ayettir. Ondandır şiddetlisini göremezsin. Adeta o, insanları dinî rehavetten, gevşeklikten uyandırıyor. Onlara, yakîn ipinin sarsıldığını haber veriyor. [\[18\]](#) Beyzavî de şöyle der: Ayette büyük bir şiddet var. Ondandır kurtulabilecek azdır.

Sonra Allahu Teâlâ: "Allah, fâsıklar güruhunu hidayete erdirmez" buyuruyor. Yani din hududundan, akıl yahut hikmet gereğinden, yahut Allah'a ita-attan masiyete çıkan asilere doğru yolu göstermez.

Bu ayetin benzeri: "Allah'a ve ahiret gününe inanan hiçbir kavmin Allah ve Rasûlü ile sınır mücadelesi yapanlara, babaları veya oğulları veya kardeşleri veya soydaşları olsalar bile, sevgi beslediklerini göremezsin. İşte bunların kalb-lerine imanı yazmış ve kendinden bir ruh ile onları desteklemiştir. Ve sonsuza kadar kalıcılar olmak üzere onları altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır" (Mücadele,58/22). [\[19\]](#)

Birçok Yerlerde Müminlere Yardım Edilmesi

25- Andolsun ki Allah birçok yerlerde ve Huneyn gününde size yardım etmiş- Çokluğunuz o zaman sizi böbürlen- dirmişti de size hiçbir yarar sağlama mış ve yeryüzü> ° genişliğine rağmen, başınıza dar gelmişti. Nihayet arkanızı çevirip gitmiştiniz.

26- Sonra Allah, Rasûlüne ve müminle- re sekinetini (emniyetini, selâmetini) indirdi. Görmediğiniz ordular indirdi ve kâfirleri (ölüm ve esaretle) azablan- dırdı jşte bu> kâfirlerin cezası idi.

27" Sonra Allah bunun ardından diledi- ğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlayıcı ve rahmet edicidir.

Huneyn Olayı:

Hevazin, Kureyş'ten sonra büyük bir kuvvetti. Onunla rekabet halindeydi. Mekke'nin fethi haberini öğrendiklerinde, başkanları Malik b. Avf en-Nasrî savaş çağrısında bulundu. Hevazinle birlikte, bütün Sakif ve Sa'd b. Bekr, onun yanında yer aldı. Resulullah (s.a.)'e karşı yürümeye karar verdi. Orduyla beraber, kabile fertlerinin mallarını, davarlarını, kadınlarını ve çoluk çocuklarını da götürdü... Bununla, onları koruduğunu, kuvvetlendirdiğini zannediyordu. Sakifin başında Kinâne b. Ubeyde bulunuyordu. Hurbe,

Dureyd b. Simme de katıldı. Çok yaşlıydı, görüş ve hikmet sahibi bir kimseydi. Hevazin ve Sakifli-lerden meydana gelen ordu, Taifle Hevazin diyarında bir vadiye, Evtas'a indi.

Resulullah (s.a.) durumu öğrenince onlara karşı çıktı. Beraberinde, Medi-neli ashabından on bin, Mekke'li fetih müslümanlarından da iki bin olmak üzere on iki bin kişi vardı.

Resulullah (s.a.), Safvan b. Ümeyye'den ödünç olarak silah ve zırh aldı.

Müslümanlar, sayılarının daha önceki gazvelerdekinden daha fazla olduğunu anlayınca gurura kapıldılar. Hatta bazıları: Bugün, azlık tarafından asla mağlup edilmeyiz, dedi. Ahmed, Ebû Davud ve Tirmizî'nin İbn Abbas'dan rivayet ettiklerine göre Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Sahabenin hayırlısı dört, se-riyyelerin hayırlısı dört yüz, orduların hayırlısı dört bindir. Oniki bin, azlık tarafından asla mağlup edilmeyecek..." Bu sözün Resulullah (s.a.)'e ait olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Ebu Bekir (r.a)'m sözü olduğunu söyleyenler de vardır.

İşin başında müslümanlar kuvvetlerine güvendiler, yenildiler. Sonra gururlarından vazgeçtiler ve Rablerine yalvarıp yakardılar, yardıma nail oldular. [\[20\]](#)

Açıklaması

Ey müminler! Bedir, Hudeybiye, Mekke, Kureyza, Nadir gibi birçok savaş yerlerinde, siz az ve düşmanlarınız çok iken, Allah size yardım etti: "Andolsun ki siz zayıf ve güçsüzken Allah size Bedir'de kesin bir zafer verdi" (Al-i İmran, 3/123). Çünkü siz, orada Allah'a tevekkül ediyordunuz ve yardımın Allah'tan geldiğine güveniyordunuz. Birçok savaş yerlerinden amaç, Resulullah (s.a.)'m gazveleridir. Bunların sayısının seksen olduğu söylenir. Allahu Teâlâ müminlere, yardım edenin sadece kendisi olduğunu bildirmiştir. Cenab-ı Hakkın bu yardımı, ya tam bir yardım -çoğunlukla da böyle olmuştur- ya da terbiye ve ta'lim amacıyla cüz'i bir yardım şeklinde olmuştur. Nitekim bu ikinci çeşit yardım şekli Uhud'da görülür: Sahabeden bir kısmı Peygamber (s.a.)'in emirlerine muhalefet edip, okçuların bulunduğu dağı terketti. Yine, Huneyn'de de sayılarının çokluğuna güvendiler, tek yardım edicinin -ordunun çokluğu değil- sadece Allah olduğunu unuttular; yenildiler.

Bazıları, savaş yerlerinin seksenden daha az olduğunu söylemişlerdir. Ebu Ya'la'nın

Cabir'den rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.)'in gazveleri yirmi birdir. Bunlardan sekizine -Bedir, Uhud, Ahzab, Mustalık, Hayber, Mekke, Hu-neyn, Taif- bizzat katılmıştır. Seriyelerinin sayısı ise otuz altıdır.

Sonra, Allahu Teâlâ: "...Ve Huneyn gününde" buyuruyor. Yani, yine size Huneyn gününde de yardım etti. Kâfirler sadece dört bin -Hasan el-Basrî ve Mücahid'e göre sekiz bin- kişi, siz on iki bin kişi olunca bu çokluğunuz sizi kibi-re şevketti, bu yüzden yenildiniz. Çünkü kuvvetli oluşunuza aldanıp nefislerinize güvendiniz, yardımı bağışlayan Rabbinize sığınmayı terkettiniz. Bu da Allah'ın size takdir ettiği kazadan hiçbir şeyi önleyemedi. Korkudan dolayı, geniş olmasına rağmen yeryüzü size dar geldi. Sonra da yenilerek geri dönüp gittiniz.

Bu, onların şiddetli bir helake maruz kalmaları, Sakif ve Hevazin önünde yenilmeleri şeklinde oldu. Hevazin, Huneyn vadisinde gizlendi. Sonra, efendilerinin emrettiği şekilde, hep birlikte hızla müslümanlara saldırdılar. Müslümanlar geri dönüp uzaklaştılar. Resulullah (s.a.) ise yerinde sebat etti. O gün kırçıl katırına binmiş, düşmanın üzerine sürüyordu. Amcası Abbas, katırın gemini ve sağ özengisini, Ebû Süfyan b. Haris b. Abdilmuttalib sol özengisini tutmuş, katırın süratle gitmemesi için onu engelliyorlardı.

Bu, Hz. Peygamber'in sonsuz cesaretinin ve peygamberliğinin delillerin-dendir. Sonra: "Ya Rabbi! Vadettiğini bana ver..." buyurdu.

Sonra Abbas'a -sesi yüksekti:- "İnsanları çağır" dedi. O, ensara: "Ey Beya-tu'r-Rıdvan ashabı" diye seslendi. Onlar: "Buyur, buyur!" diye icabet ettiler.

Resulullah (s.a.) de: "Bana gelin ey Allah'ın kulları! Şüphesiz ben, Allah'ın peygamberiyim" diyor ve bu halde şunları söylüyordu:

Yalan yok, ben peygamberim / Ben Abdülmuttalib oğluyum.

Bunun üzerine, insanlar geri döndü. Resulullah (s.a.)'le beraber yüze yakın sahabe sebat etti, bu sayının seksen olduğunu söyleyenler de vardır. Bunun üzerine alacalı atlar üzerinde beyaz elbiseli melekler indi. Resulullah (s.a.) müslümanların savaşmasına baktı ve: "İşte şimdi savaş kızıştı" [\[21\]](#) buyurdu. Sonra, bir avuç toprak alarak attı ve: "Ya Rabbi! Bana vaad ettiğini gerçekleştir. Onları mağlup et. Ey Kabe'nin Rabbi!" buyurdu. Nihayet düşmanlar yenildiler. Abbas dedi ki: "Onlar yorulmuş, işleri tersine dönmüştü." Resulullah (s.a.) de katırının üzerinde onların arkasından koşuyordu. Hevazin tam yenilmişti ve bu, onların müslümanlara karşı savaştığı -müslümanların muzaffer, arapların mağlup olduğu- son gazve oldu.

Bunun için, Cenab-ı Hak: "Sonra Allah., sekinetini indirdi" buyurdu. Yani Allah

Rasûlüne ve beraberindeki müminlere sekinetini ve sebatını verdi, Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiği gibi, müminlerin ruhunu takviye ve tesbit, kâfirlerin kalblerini -görmedikleri yerden korku ve ürkeklik vererek- zayıflatmak için, sizin göremediğiniz birtakım askerler -melekler- indirdi.

Melekler, sadece Bedir gününde savaşmadılar. Nitekim Huneyn'den sonra müslüman olanlardan biri: "O alacalı atlar ve onların üzerindeki beyaz elbiseli adamlar nerede? Bizi onlar öldürmüştü" demiştir.

Kafirleri kılıçlarınızla, katletmek veya esir almak suretiyle azablandırm. Bu, kâfirlerin dünyadaki cezasıdır. Şu ayet de bunun benzeridir: "Onlarla savaşın ki, Allah ellerinizle onları azablandırın, onları rüsvay etsin. Size, onlara karşı galibiyet versin" (Tevbe, 9/14).

Altı bin kişi esir alındı, yirmidört bin deve, kırk binden daha çok koyun, dört bin okka gümüş ele geçirildi. Bu, müslümanların ele geçirdiği en büyük ganimetti.

Kur'an'da görüldüğü gibi Cenab-ı Hak yine, kâfirlere ve asilere tevbe ve ümit kapısını açarak: "Sonra Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah, bağışlayıcı ve rahmet edicidir" buyurdu. Yani, savaşta meydana gelen bu azabdan sonra Allah, kâfirlerden dilediklerinin tevbesini kabul eder. Bütün bu rüsvaylık ve rezilliklerine rağmen, bazılarının tevbesini kabul eder: Ehl-i sünnete göre, kalblerinden küfrü giderip İslâm'ı yaratır, ya da Mûtezile'nin dediği gibi, müslüman olup tevbe ederler, Allah da tevbelerini kabul eder.

Allahü Teâlâ tevbe edeni bağışlayıcı, iman edip salih amel işleyene merhamet edicidir. Nitekim Allah, Hevazin'in geri kalanlarına tevbe nasip etti de, müslüman oldular. Resulullah (s.a.)'e müslüman olarak geldiler. Olaydan yaklaşık yirmi gün sonra Resulullah (s.a.)'e Mekke yakınında Cirane'de yetiştiler. Resulullah (s.a) onları esirlerle mallar arasında muhayyer kıldı. Onlar esirleri tercih ettiler. Çocuklu kadınlı altı bin esir vardı. Resulullah (s.a.) esirleri onlara verdi. Malları gaziler arasında taksim etti. Kalbleri İslâm'a ısınsın diye de, Mekkelilerden bazılarını fazla deve verdi. Yüz deve alanlardan biri de Malik b. Avf en-Nasrî'dir ki, onu daha önce olduğu gibi, kavmi Hevazin'in başına vali tayin etti.

Buharî, Misver b. Mahreme'den rivayet eder: "Onlardan bir grup insan, Resulullah (s.a.)'a geldi, müslüman olmak üzere biat etti ve: Ya Resulullah! Sen, insanların en hayırlısı ve en iyilikseverisin. Ailemiz, çoluk çocuğumuz esir edildi, mallarımız alındı, dediler. Resulullah (s.a.) de: "Benim yanımda gördükleriniz var. Sözün hayırlısı doğru olandır. Ya çoluk çocuğunuzu, kadınlarınızı veya mallarınızı seçin" buyurdu. Onlar: "Biz soy sopa hiçbir şeyi değiştirmeyiz. Çoluk çocuğumuzu, kadınlarımızı isteriz" dediler. Bunun üzerine, Resulullah (s.a.): "Şunlar bize müslüman olarak geldiler, soy soplalarıyla malları arasında muhayyer kıldık. Soy sopa hiçbir şeyi denk tutmadılar. Kimin elinde bir şey varsa

ve kendi arzusıyla onu karşılığında bir şey almadan geri vermek istiyorsa versin, vermek istemiyorsa onu bize borç versin, onu ganimet elde edince veririz" buyurdu. Bunun üzerine halk hep bir ağızdan: Memnuniyetle teslim ederiz, dedi. Resulullah (s.a.) de: "Biz tam olarak bilmiyoruz. Belki de içinizde razı olmayanlar olabilir. Onun için haydi siz urefanıza [22] gidin, onlar bize bildirsinler" buyurdu. Daha sonra urefa Resulullah (s.a.)'e gelip her biri, kavminin esirleri geri vermekle memnun olacaklarını söylediğini haber verdi. [23]

Müşriklerin Mescid-i Haram'a Girmelerinin Haram Oluşu

28- Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra artık onlar Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse sizi yakında fazlından zenginleştirir. Şüphesiz Allah gerçekten bilicidir, tam hüküm sahibidir-

Açıklaması

Ey Allah'a ve Rasûlüne inananlar! Müşrikler neces (pis)tirler, inançları bozuk, pisliğe dalan kimselerdir. Onlar ya putlara taptıkları için, içleri pis ve inançları bozuk kimseler ya kendilerinde kendisinden çekinmek gereken pislik gibi şirk olduğu için yada güzelce temizlenmedikleri, yıkanmadıkları ve hissî pisliklerden sakınmadıkları için pis kimselerdir. Dolayısıyla pis olduklarına göre, Mescid-i Haram'a girmesinler ve onu çıplak olarak tavaf etmesinler. Bu, hicri dokuzuncu yıldan sonra müminleri, müşriklerin Mescid-i Haram'a girmelerine imkân tanımaktan nehyetmektedir. "Müşrikler ancak bir ne-cestirler" sözü hasr ifade eder. Yani müşrikten başka neces yoktur.

Çoğunluğun görüşüne göre müşriklerle, puta tapanlar amaçlanmaktadır. Bazıları ise bunun bütün kâfirleri kapsadığı görüşündedirler. Delilleri şu ayettir: "Şüphesiz ki Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, şüphesiz pek büyük bir günahla iftira etmiş olur" (Nisa, 4/48). Ayetin zahirinden anlaşılan ve tercih edilen görüş de budur.

Necesten amaç, manevî necaset, inanç pisliğidir. Zemahşerî'nin, İbni Ab-bas'tan naklettiğine göre, o şöyle demiştir: Bu ayetin zahirine göre köpek ve domuz gibi, müşriklerin bedenleri de pistir. [24] Fakat, fukahann cumhuru, bu görüşün hilafına, bedenlerinin temiz olduğu hususunda ittifak halindedirler. O halde müşriğin, yahut kâfirin bedeni pis değildir. Çünkü Allahü Teâlâ Kitap Ehli'nin yemeğini yemeyi helâl kılmıştır.

Başta açıkladığımız gibi, Mescid-i Haram'dan maksat, Ata ve Şafiîlere göre, Harem'in tamamıdır. Lafzın dış görünüşüne bakan Maliki mezhebine göre ise, özellikle Mescid-i Haram'dır. Hanefîlere göre amaç, Mescid-i Haram'a girilmesinin nehyi değildir. Cahiliyye döneminde yaptıkları gibi müşriklerin hac ve umre yapmaları nehyolunmaktadır. Bunun delili Allahü Teâlâ'nın: "Bu yıllarından sonra..." sözüdür. Yani bu dokuzuncu yıl hacmdan sonra haccetmesinler, umre yapmasınlar. Yine bunun bir başka delili, Hz. Ali'nin Tevbe sûresini okurken söylediği şu sözdür: "Haberiniz olsun ki bu senemizden sonra hiçbir müşrik hac etmesin..." Yine Allahü Teâlâ'nın: "Eğer fakirlikten korkar sanız..." sözü, hac ve umreden men olundukları için, müşriklerin gelmelerinin yasaklanması yüzünden fakirlik olacağı korkusuna işaret eder. Yine müslümanlar, Mescid-i Haram'da olmasa da, müşriklerin diğer hac amellerinden de men olunacakları hususunda ittifak halindedirler.

Sonra Allahü Teâlâ, müslümanların kalblerine, yiyecek ve ticaret kaynaklarının çokluğu hakkında ferahlık vermek üzere: "Eğer fakirlikten korkarsanız" buyurmuştur. Yani ey müminler! Eğer bu yıldan sonra müşriklerin Mescid-i Haram'a girmelerinin yasaklanması sebebiyle sağladıkları ticarî mal ve yiyecek, içecek gibi şeylerin azalacağı zannıyla fakirlikten korkarsanız, yakında başka bir yoldan Allah sizi fazl ve keremiyle zengin eder, size daha başka geçim yolları, rızık ve kazanç imkânları sağlar.

Şüphesiz Allah, sizin hallerinizi ve gelecekte olabilecek zenginlik ve fakirliği bilici, size meşru kıldığı emir ve nehyde -ahdleri bitince müşriklerle sava-şılmasını emretmesi, bu yıldan sonra müşriklerin Mescid-i Haram'a yaklaşmalarını yasaklaması gibi- vermesinde, almasında hikmet sahibidir. Çünkü O, işlerinde ve sözlerinde kemal sahibi, yaratmasında ve işinde adaletlidir.

Bu, gelecekteki bir gaybden haber vermedir. Haber aynen gerçekleşmiş, Allah vaadini yerine getirmiştir. Nitekim Yemenliler, Ciddeliler, Cürs vs. yöre halkları müslüman olmuş ve Mekke'ye yiyecek taşımaya başlamışlardır. Bizzat müşriklerin kendileri müslüman oldu. Kendilerini Harem'den men edecek hiç kimse kalmadı. Her yerden servet ve kazanç yağdı. Ganimetler ve zimmet ehlinden aldıkları cizyeler geldi. [25]

Kitap Ehli İle Savaş

29- Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle hakir ve zelil olarak kendi elleriyle cizyelerini verinceye dek savaşın.

Açıklaması

Yahudiler ve Hristiyanlar, Muhammed (s.a.)'i inkâr edince, sahih bir imanları, şariat ve dinleri kalmadı. Kendi istek ve arzularına uyar oldular. Çünkü onlar, dinlerinin aslına iman etselerdi, bu onları, İslâm risaletine ve Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine inanmaya götürürdü. Nitekim bütün peygamberler onu müjdelediler, ona uymayı emrettiler. Bu durumda onların diğer peygamberlere imanlarının faydası yoktur. Çünkü İslâm, Allah katından gelmiş olup, dinler onunla son bulmuştur. Bazısına inanıp bazısına inanmamak yeterli değildir. Onlar, peygamberlerin sonuncusuna ve en şereflişine inanmamaktadır.

Bunun için Allah, Kitap Ehliyle savaşılmasını emretmiştir. Çünkü onlarda şu dört sıfat vardır:

1- Onlar Allah'a inanmazlar. Çünkü yahudilerin pek çoğu müşebbihedir, yani ilâhın cisim olduğuna inanırlar. Halbuki Allah, cisim ve benzeri şeylere benzemekten münezzehtir. Evet onlar, Allah'ın varlığına ve birliğine, cisim olmaktan münezzehe bir varlık olarak gerçekten inanmazlar. Çünkü Hristiyanlar üçlemeye, sonra da birliğe inanırlar. Onlar, baba, oğul, ruhu'l-kudüsün varlığını söyler, sonra da Allah'ın İsa'ya hulul edip onun Rab olduğuna inanırlar. Oysa Allah birleşmekten, başkasına hulul etmekten, oğul ve ortağı olmaktan münezzehtir. Bu inançlarıyla onlar, gerçek bir ilâhın varlığına inanmıyorlar demektir.

Yahudiler de şöyle derler: Uzeyr, Allah'ın oğludur. Yahudiler de Hristiyanlar da bilginlerini, din alimlerini Allah'tan başka rabler edindiler. Artık onlara ibadetleri, onlar belirliyor, yasakları onlar koyuyorlardı, onlar da onlara itaat ediyorlardı. Bu sebeple onların rableri oldular.

2- Onlar, ahiret gününe de doğru bir şekilde inanmıyorlar. Onlar, cesetlerin değil,

ruhların diriltileceğine, cennet ehlinin yiyip içmeyeceğine, çünkü orada maddî durum söz konusu olmadığına, cennet nimetinin ve cehennem azabının; sevinç, keder gibi sadece ruhî şeyler olduklarına inanıyorlar. Ahiret âleminde madde ve ruh birlikte, tam bir hayat olduğuna inanmazlar. Bu da Kur'an'ın haber verdiği hakikata aykırıdır. Kim, cismanî dirilmeyi inkâr ederse, Kur'an'ın sarîh açıklamasını inkâr etmiş olur.

3- Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldıklarını haram bilmezler: Onlar Kufan'da ve Resulullah'ın sünnetinde haram kılınanları, Musa ve İsa aleyhisselâmın haram kıldıklarını haram kılmazlar. Tevrat'ı ve İncil'i değiştirdiler. İslâm hükmüyle mensuh dinlerinin aslına muhalif hükümler koydular. Nitekim yahudiler, insanların mallarını bâtil yollarla -faiz gibi- yemeyi, Hristiyan-lar, kendilerine Tevrat'ta yasaklanan şeyleri -iç yağı ve içki gibi- mubah kıldılar.

4- Hak dini kabul etmezler: Hak din olan İslâm'ın doğruluğuna inanmazlar. Din adamlarının kendi heva ve hevesleri doğrultusunda koydukları şeylere göre hareket ederler. Onlar, Tevrat ve İncil'i değiştirdiler. İslâm'a uygun, Musa ve İsa aleyhisselâmlara vahyolunan ve kendisiyle amel olunan dinin aslı kalmadı.

O halde, bu niteliklere sahip olan Kitap Ehliyle savaşın. Hüküm bakımından onları müşriklerden ayırt edin: Müşrikler için iki şeyden biri vardır: Savaş veya müslüman olmak. Kitap Ehli için ise üç şeyden biri vardır: Savaş, İslâm, cizye.

Kitap Ehli ile savaşmaktan amaç, küçüklüklerini bildirmek, İslâmî hükümlere boyun eğmeyi kabullendirmek, cizye vermeyi içeren bir anlaşmaya girmelerini sağlamaktır.

Daha önce İbnü'l-Arabî'den naklederek açıkladığımız gibi [\[26\]](#) müslümanlar-la savaştıklarında müşriklerle savaş vacip olduğu gibi, müslümanlara, ya da ülkelerine, ırz ve namuslarına saldırmaları, dinlerinden dönmeleri için baskı yapmaları, emniyet ve selametlerini tehdit etmeleri durumunda, -ki Rumlardan böyle bir hareket meydana gelmiş ve bu Tebuk gazvesine neden olmuştu-ya da devlet başkanının bir takım karışık hareketler, savaş hazırlıkları, İslâm ülkesi sınırlarına askerî yığınak yapılma halleri sezinlemesi halinde savaş hazırlıkları yapıp Kitap Ehliyle de savaşmak vacibdir.

Yahudilere ve Hristiyanlara Kitap Ehli denmesinin sebebi, aslında semavî bir kitaba sahip olmaları ve genelde Allah'a, öldükten sonra dirilmeye, hesaba, peygamberlere, şeriatlara ve dinlere inanmalarındandır.

Onlara "muâhedûn" da denir. Çünkü onlar, bizimle kendi aralarında yapılan ve her iki tarafı hükümlerini uygulamakla ve saygı göstermekle yükümlü kılan, onlara zulmü ve yapamayacakları şeyi teklif etmeyi yasaklayan bir anlaşmaya göre İslâm ülkesinde otururlar.

"Sağırûn" kelimesinin türediği "sağar" kelimesi, daha önce açıklandığı ve Şafiî, İbni Kayyim gibi bazı fakihlerin de söylediği gibi, hükümleri kabule boyun eğdirmek ve hakir görmek, küçümsemek değildir.

Cizye, İslâm'ın ortaya çıkardığı şeylerden değildir. O, İranlılar tarafından da biliniyordu. Onu ilk koyan Kisra Enûşirvan'dır. İran'ı fethettiği zaman , Ömer (r.a.) da aynı şeyi uyguladı.

Kur'an, cizyenin mikdarmı belirlemediği için, fakihler onun miktarı konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Şafuler: Bunun, zengin fakir farkı gözetilmeksizin hür, baliğ kimselere yıllık bir dinar olduğunu ve bundan eksiltme yapılamayacağını söyler. Şafiî görüşünde, Ebû Davud ve başkalarının Muaz'dan rivayet ettikleri şu hadise dayanır: Resulullah (s.a.) kendisini (Muaz'ı) Yemen'e vali olarak gönderdi ve cizye vermesi gereken her baliğden bir dinar almasını emretti. Peygamber, Allah'ın muradını açıklayan kimsedir. Eğer, bir dinardan daha fazlasına barış yapılırsa caizdir, yıl sonunda alınır, der.

Malikîler: Altın sahiplerinden yılda dört dinar, gümüş sahiplerinden de yılda kırk dirhem gümüş alınır. İsterse Mecusî olsun, zengin fakir aynıdır. Hz. Ömer'in takdir ettiği miktardan eksik de alınmaz, fazla da. Bundan başka bir şey de alınmaz, der.

Haneftler: Cizye miktarı, fakirlere 12 dirhem, orta hallilere 24 dirhem, zenginlere de 40 dirhemdir. Yıl başında alınır, der.

Cizye konusunda, Mecusîlere, Kitap Ehli gibi muamele edilir. İbnü'l-Mün-zir, onlardan cizye alınması konusunda ihtilaf olduğunu bilmiyorum, der.

İmam Malik, Muvatta'da şöyle rivayet eder: Ömer b. Hattab, Mecusîlerin durumunu zikrederek: "Onlar hakkında nasıl davranacağımı bilmiyorum" demiş. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf şöyle demiştir: "Ben Resulullah (s.a.)'in şöyle dediğini duydum: Onlara, Kitap Ehli'ne ettiğiniz gibi muamele edin" demiştir." İbni Abdi'l-Berr, "özellikle cizyede demek istiyor" demiştir. Bu sözde onların Kitap Ehli olmadıklarına açık bir delil vardır.

Putperestlere gelince: Şafiî ve fukahanın çoğunluğu, cizye, bu ayetten anlaşıldığına göre arap olsun acem olsun, sadece Kitap Ehli'nden alınır. Çünkü ayette özellikle onlar zikredilmişlerdir. Dolayısıyla, hüküm onlara yöneliktir. Nitekim Cenabı Hak: "Nerede bulursanız, müşrikleri öldürün" (Tevbe, 9/5) buyurmuştur. Kitap Ehli hakkında dediği gibi, "cizye verinceye kadar.." buyur-mamıştır. O halde arap putperestlerinden cizye alınmaz, derler.

İmam Evzâî ve Malikîler: Cizye, mürted hariç, putperest, ateşperest, inkarcı, yalanlayıcı, arap-acem Tağlibli-Kureyşli, kim olursa olsun, herkesten alınır, derler.

Cenabı Hak: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyenlerle savaşın..." buyurduğu için, bu, cizyenin savaşan erkeklerden alınacağını gösterir. Nitekim, alimler cizyenin, hür ve savaşan erkeklerden alınacağı konusunda ittifak etmişlerdir.

Cizyeyi verdikleri zaman, meyvelerinden, tahıl ve ticaretlerinden hiçbir şey alınmaz. Ancak yerleştikleri ve barış yaptıkları ülkenin dışındaki ülkelerde ticaret yapmaları durumu müstesna. O takdirde onlardan ticaret mallarını sattıkları ve parasını aldıkları zaman onda bir alınır. İsterse bu, yılda birkaç kere olsun. Ancak Medine ve özellikle Mekke'ye buğday, yağ gibi yiyecek maddeleri getirmeleri halindeyse, Hz. Ömer'in yaptığı gibi, onda birin yarısı alınır.

Gayr-i müslimlerin, müslümanların çarşılarında içki ve domuz göstermelerine engel olunur. İçkiyi gösterirlerse, içki üstlerine dökülür, domuzu gösteren de cezalandırılır. Eğer bir müslüman o içkiyi göstermeden dökerse, zulmetmiş olur, Malikî ve Hanefî mezheplerine göre, bedelini ödemesi gerekir.

Cizye gibi şeyleri ödemekten kaçınırlarsa, zulme maruz kalmadıkları halde, İslâm'ın kendilerinden istediklerini yapmazlarsa, Cumhura (Hanefiler müstesna) göre, kendileriyle savaş edilir.

Eğer yol keserlerse -cizyeyi engellemedikleri takdirde- onlar, müslüman muharibler hükmündedirler. Kendilerine muharebe ayeti olarak anılan şu ayetin hükmü uygulanır: "Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş edenlerin ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanların cezası ancak öldürülmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veya yer(lerin)den sürülmeleridir" (Mâide, 5/33).

Müslüman olurlarsa, fukahanın ittifakıyla, kendilerinden cizye düşer. Ah-med, Ebû Davud, Beyhakî ve Darekutnî'nin İbni Abbas'tan naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.): "Müslümandan cizye alınmaz", Taberanî'nin İbni Ömer'den bir rivayetinde de: "Bir kimse müslüman olursa, ona cizye yoktur" buyurmuşlardır.

Müslüman olmakla cizye düştüğü gibi, ölümle de düşer. Onun için cizye, kan bedeli ve Daru'l-İslâm'da oturma bedeli olarak gereklidir. [\[27\]](#)

30- Yahudiler: "Üzeyr, AUah'ın oğludur" dedi. Ve Hristiyanlar "Mesih, Allah'ın oğludur" dedi. Bu onların ağızlarında dolaşan sözleridir ki, daha evvel kâfirlerin söyledikleri söze benzer. Allah onları kahretsin. Nasıl da (Haktan) döndürülüyorlar.

31- Onlar, Allah'ı bırakıp âlimlerini, rahiplerini, Meryem'in oğlu Mesih'i Rab-ler edindiler. Halbuki bunlar da, (Tevrat ve İncil'de) tek ilâh olan Allah'a ibadet etmelerinden başka bir şey em-rolunmamışlardı. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların eş tutageldikle-ri her şeyden münezzehtir.

32- Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler. Allah kendi nurunu kendisi tamamlamaktan başka bir şeye razı değildir. Kâfirler hoş görmeseler de.

33- O, Rasûlünü hidayetle, hak din ile -o dini bütün dinlere galip kılmak için- gönderendir. Müşrikler hoş görmeseler de.

Açıklaması

Bazı yahudiler, Hz. Uzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu söylediler. Halbuki Uzeyr M.Ö. 457 yılı civarında, Babil'e yerleşmiş bir yahudi kahiniydi. Büyük bir müessese kurmuş, Kitab-ı Mukaddes'in bölümlerini toplamış; Eyyam, Az-ra, Nahmiya bölümlerini yazmıştır. O, unutulmuş yahudiliğin yeniden yayıcısı sayılır. Onun için, yahudiler onu mukaddes bilmiş ve ona Allah'ın oğlu demişlerdir.

Tarihçileri hatta bizzat yahudilerin kendilerince kabul edilen bir hakikat vardır: Musa (a.s.)'m yazdırıp o zamanın tabutuna koydurduğu Tevrat, Amali-kalıların İsrailoğulları'nı yendiği bir hengamede kayboldu. Yahut, Süleyman (a.s.)'dan önceki Buhtunnassar o tabutu açtığı zaman, içinde ilk krallar bölümündeki on emri içine alan iki levhadan başka bir şey bulamadı. Esaretten sonra Tevrat'ı, geriye kalan İbranice metinlerle birlikte Keldan harfleriyle yazan, Azra'dır. Eleştirmenlerce -nitekim Britanika Ansiklopedisinde- öyle zikrolunmaktadır. Azra efsanesi, tamamen ravilerce uydurulmuş bir şeydir.

Hristiyanlar şöyle der: Mesih, Allah'ın oğludur. İlk nesiller, bu "oğul" kelimesini, hakiki manasında değil, mecazî manada kullanıyorlar ve bununla onun, Allah katında şerefli ve sevgili olduğunu ifade etmek istiyorlardı. Sonra, Hind putperestliğinden etkilenerek oğulla,

hakiki manasını kasdettiler. Allah'ın oğluyla, Allah'ı ve Ruhul-Kudüs'ü anlar oldular. Bu üç unsur, birbirine girdi ve gerçekten birmiş gibi kabul edildi. Bunu ilk olarak, miladî 325'te toplanan İznik konseyi ilân etti. Baba, oğul ve Ruhul-Kudüs'ten ibaret bu üç varlık için -ki bunlar ilâhlıkta birleşmişlerdir- Teslis kelimesi kullanılır oldu. İnciller İsa (a.s.)'m vefatından sonraki 1-3. yüzyıllar arasında değişen zaman içinde yazıldı. İsa (a.s.)'a inen İncil'in aslı kaybolduğundan, onlar da Roma putperestliğinden etkilenmiştir.

Yahudi ve Hristiyanlar, dinlerinin doğru olan köküne bağlı olmadıklarından, ellerinde bulunan Tevrat ve İnciller, bilginleri tarafından ortaya konmuş uydurma şeyler olduğu için Cenabı Hak: "Bu, onların ağızlarında dolaşan sözlerdir" ayetiyle onları yalanlamaktadır. Yani onların iddia ettikleri şeylerde hiçbir dayanakları yoktur, onlar onların uydurmasından başka bir şey değildir. Nitekim bu hususu Cenab-ı Hak, başka bir ayetinde şöyle dile getirir: "Allah evlât edindi diyenlere maruz kalacakları kötü akıbetleri haber vermek için... Ne onların, ne atalarının buna dair hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan söz ne büyük! Onlar yalandan başkasını söylemezler" (Kehf, 17/4-5).

"Daha evvel kâfirlerin söyledikleri söze benzer". Bunlar da, onlar gibi sapıklığa düşmüşlerdi. Onlar, putperest Hint, Çin ve Japon Brahman ve Budist-leri, eski İranlılar, Mısırlılar, Yunan ve Romalıları. Arap müşrikleri de, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlardı.

"Allah onları kahretsin." Nasıl da Allah'ın bir olduğu, ortağı bulunmadığı gerçeğinden bâtil şirke dönüyorlar. Mesih ve Uzeyr, mahluk ve Allah'ın kullarıdır. Yiyen, içen, yorulan ve üzülen mahlukun, yaratıcı yapılması akla uygun değildir. Nitekim Cenab-ı Hak da şöyle buyurur: "Meryem'in oğlu Mesih de ra-sûlden başka bir şey değildir. Ondan evvel resuller gelip geçmiştir. Onun anası ise tasdik eden bir kadındır. İki de yemek yerlerdi" (Mâide, 5/75); "O, ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur. Ve onu İsrailoğullarına bir misal kıldık" (Zuhruf, 43/59); "Mesih, Allah'a kul olmaktan asla çekinmez..." (Nisa, 4/172).

Sonra Allahü Teâlâ kendilerinden önceki kâfirlere benzeme yönünü açıklayarak: "Onlar âlimlerini Rabler edindiler" buyuruyor. Yani, yahudi ve Hristi-yanlar, içlerindeki din büyüklerini, Allah'tan başka rabler edindiler. Hüküm koyma hakkı onlarındı. Onlar haramı helâl, helâli haram kılıyorlar, kendileri de Allah'ın hükmünü bırakarak onların dediklerine göre amel ediyorlardı.

Yahudiler, Tevrat'ın hükümlerine, büyüklerinin meşru kıldığı şeyleri eklediler. Hristiyanlar, Tevrat'ın hükümlerini değiştirdiler, ibadet ve muamelelerde yeni başka şeyler ortaya koydular.

Adiy b. Hatim'in müslüman oluş kışması, bunu açıklığa kavuşturur. İmam Ahmed, Tirmizî ve İbni Cerir et-Taberî'nin Adiy b. Hatim (r.a.)dan rivayetine göre, o, kendisine Resulullah (s.a.)'in daveti ulaştığında, Şam'a kaçtı. Cahiliyye döneminde Hristiyanlaşmıştı.

Kız kardeşi ve kavminden bir grup insan esir düştü. Rasûlulullah (s.a.) kızkardeşine iyilik etti, onu geri verdi. Kızkardeşi, erkek kardeşine giderek onu İslâm'a ve Resulullah (s.a.)'e gelmeye teşvik etti. Adıyy, Medine'ye geldi. O, Tay kavminin lideriydi. Babası Hatem et-Taî cömert-liğiyle meşhurdu. Herkes onun gelişinden bahsetti. Boynuna gümüş bir haçla Resulullah (s.a.)'in huzuruna girdi. Resulullah (s.a.): "Onlar Allah'ı bırakıp alimlerini, rahiplerini, Meryem oğlu Mesih'i Rabler edindiler" ayetini okuyordu. Adıyy, Peygamber (s.a.)'e: "Onlar onlara tapmadılar ki" dedi. Resulullah (s.a.): "Evet, fakat onlar onlara helâli haram, haramı helâl kıldılar. Onlar da, onlara tabi oldular. Bu onların, onlara ibadeti oldu" buyurdu. Resulullah (s.a.), sözlerine devamla: "Ey Adıyy! Ne dersin? Allahü Ekber demek, sana zarar verir mi? Allah'tan daha büyük bir şey biliyor musun? Sana ne zararı var? La ilahe illallah denilmesi sana zarar verir mi? Allah'tan başka bir ilâh biliyor musun?" dedi.

Sonra onu, İslâm'a davet etti. O da müslüman oldu ve kelime-i şهادet getirdi. Adıyy der ki: Resulullah (s.a.)'in yüzünü sevinçli bir halde gördüm. Sonra şöyle dedi: "Şüphesiz Yahudiler gazap olunmuş bir millet, Hristiyanlar da dalalete sapmış bir millettir." Sonra Allahü Teâlâ, o baştakilerin dinlerini terkettiğini açıklayarak: "Halbuki onlar da, tek ilâh olan Allah'a ibadet etmelerinden başka bir şeyle emrolunmamışlardı" buyurdu. Halbuki onlar, Musa ve İsa'nın diliyle, tek bir ilâha ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O, onlara dinin hükümlerini meşru kılan Allah'tır. O, onların ve her şeyin Rabbidir. O, öyle bir varlıktır ki, bir şeyi haram kıldığı zaman, o haram olur. Neyi helâl kılarsa, o da helâldir. Neyi meşru kılarsa, uyulur; neye hükmederse uygulanır.

"Ondan başka hiçbir ilâh yoktur". Aklen ve şer'an Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hak Teâlâ ortağı, benzeri, yardımcısı, zıddı, çoluk çocuğu olmaktan münezzehtir. Ondan başka hiçbir ilâh ve hiçbir Rab yoktur. -

Fakat, müşriklerden ve Kitap Ehli'nden kâfir olanlar, Allah'ın peygamberi Muhammed (s.a.) ile gönderdiği İslâm nurunu, hak ışığını, hidâyet lambasını söndürmek, dolayısıyla bütün insanları sapıklığa düşürmek istiyorlar.

Allahü Teâlâ ise, dinini tesbitle, korumakla, onu kemale erdirmekle tamamlamak ister. Kâfirler onu, ilk çıkışı sırasında istemedikleri gibi, tamamlandıktan sonra da istemeseler bile. Kâfir: Bir şeyi örten gizleyen demektir. Yahudiler, insanlar içinde müminlere karşı en fazla düşmanlık besleyenlerdir.

Hristiyan Rumlar, müslümanlara karşı düşmanlığa başladılar. Sonra, doğu İslâm dünyasında Avrupalılarla düşmanlıklarına devam ettiler. Sonra müslümanlara karşı en yüksek düzeyde düşmanlığı temsil eden Haçlı savaşları geldi. Halâ sömürge siyaseti ve misyonerlik faaliyetleri de, müslümanları dinlerinden ayırmak ve uzaklaştırmak için çeşitli propaganda vasıtaları ve her yerdeki müslümanlara karşı alman tavırlarla korkunç plan ve projelerini devam ettiriyor.

İslâm nuru, Allah'ın, Rasûlünü gönderdiği hidâyet ve hak dindir. Onu hiçbir şey değiştiremez ve iptal edemez. Hûda (hidâyet): Peygamber (s.a.)'in getirdiği sadık haberler, sahih iman ve faydalı ilimdir. Hak din: Dünya ve ahirette faydalı olan sahih amellerdir.

Bundan maksat, müşrikler istemese de, Allahü Teâlâ'nın bu dini, bütün dinlere üstün kılmasıdır. Onlar küfürle vasıflandıktan sonra, bir de şirkle vasıflandılar. Bu, onların peygamberleri inkâr yanında, bir de şirk koştuklarına işaret eder.

Allahü Teâlâ'nın vaadi ve yardımını gerçekleştirdi. Nitekim, Sahih'de, Resulul-lah (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunur: "Şüphesiz Allah, bana yeryüzünü

doğusuyla batısıyla verdi. Ümmetim bana verilen o yerleri alacak..."

İmam Ahmed b. Hanbel, Mikdad b. Esved'den rivayet eder: Resulullah (s.a.)'in şöyle dediğini duydum: 'Yeryüzünde İslâm kelimesinin girmediği ev, yerleşim yeri kalmayacak. O, aziz olanı aziz kılacak, zelil olanı da zelil edecek. Allah'ın aziz kıldığı kimseler, azizlerden olacak, zelil kıldıkları da, ona boyun eğip itaat edecekler..."

Yine Ahmed'in Müsned'inde Adiy b. Hatem'den rivayet olunmuştur: Resulullah (s.a.)'in şöyle dediğini duydum: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah bu dini elbette tamamlayacak. Öyle ki, mahfe içindeki kadın Hire'den çıkıp hiç kimsenin emanı olmadan Kabe'yi tavaf edecek. Kisra b. Hürmüz'ün hazineleri elbette fetholunacak. Kisra b. Hürmüz mü? dedim. Evet, Kisra b. Hürmüz, dedi. Kabul eden kimse kalmayınca kadar mal verilecek."[\[28\]](#)

Yahudi Ve Hıristiyan Alimlerinin İnsanlara Davranışları

34- Ey iman edenler! Şüphesiz hahamlardan ve rahiblerden birçoğu haksızlıkla insanların mallarını yerler ve Allah'ın yolundan (dininden, O'nu tanıyıp ibadet etmekten) alıkoyarlar. Altın ve gümüşü yığarak biriktirip de, onları Allah yolunda infak etmeyenler var ya, işte onlara acıklı bir azabı müjdele.

35- O gün bunlar, üzerlerinde yakılacak cehennem ateşinin içinde kızdırılacak, o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak. "İşte bu kendiniz için toplayıp sakladıklarınız. Artık istiflediğiniz şeyleri tadın."

Açıklaması

Bu ayetler, yahudi alimlerinin ve Hristiyan rahiplerinin durumunu ve kötü hallerini açıklamaktadır. Böylece Kitap Ehli'nin onların içyüzünü bilmeleri, onlara uymak ve güvenmekteki hatalarını anlamaları istenmektedir. Müslümanlar da onların inat ve küfür üzere kalmalarının sebebinin bileceklerdi. O halde ayetlerden maksat, onların sözlerine ve hallerine benzemekten korkutmaktır.

Ey Allah'a ve Rasûlüne inananlar! Bilin ki, yahudi ve hristiyan din adamlarından çoğu, serî bir hak olarak değil, bâtil yollarla insanların mallarını alıyorlar. Bu hüküm, hakikati ifade etmek ve az da olsalar, onlardan iyi olanlara insafdan dolayı, hepsine değil, çoğuna nisbet olundu.

Onların bâtil yollarla mal almalarının örnekleri çoktur: Kazaî hükümlerde rüşvet kabul etmeleri, kendilerine haram kılındığı halde faiz almaları, hediye, adak, peygamber ve salih kimselerin kabirlerine tahsis olunan vakıfları almaları, orta çağda, Ortodoks ve Katoliklerin günahkârları Allah'a affettirmek için dua ve şefaathat karşılığında para almaları, kralları, emirleri ve egemen kimseleri memnun etmek maksadıyla para karşılığında haramı helâl, helâli haram kılan fetvalar vermeleri gibi. Nitekim, yahudiler hakkında Cenab-ı Hak şöyle buyurur: Allah'ı, O'na lââyık olacak şekilde hakkıyla takdir edemediler. Çünkü: "Allah insana hiçbir şey indirmedir" dediler. De ki: "İnsanlar için bir nur ve hidâyet olarak Musa'ya gelen kitabı kim indirdi? Siz onu parça parça kağıtlar haline koyup gösteriyorsunuz, çoğunu da gizliyorsunuz. Ne sizin, ne de babalarınızın bilmediğiniz şeylerin size öğretildiği kitabı kim indirdi"? "Allah" de" (En'am, 6/91).

Onların bâtil yollarla mal almalarının örneklerinden biri de, yahudilerin kendilerine düşman olan herkesin, hıyanet ve hırsızlıkla da olsa, mallarını almalarıdır: "Kitap Ehli'nden öylesi vardır ki yüklerle emanet bıraksan, onu sana öder. Onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar versen, devamlı olarak başına dikilmeden onu sana ödemez. Bu onların: "Ümmiler hakkında bize bir sorumluluk yoktur" demelerindedir. Onlar bildikleri halde, Allah'a karşı yalan söylüyorlar" (Âl-i İmran, 3/75).

Sonra Cenab-ı Hak, yahudi ve Hristiyan din büyüklerinin çirkin hallerinden bir başka türü zikrediyor: İnsanları Allah yolundan alıkoymak. Yani onlar, haram yemekle beraber, insanları ya İslâm dinini yalanlamak, ibadet, inanç ve muameleyle ilgili hüküm ve prensiplerinde şüphe uyandırmakla, ya da Peygamber (s.a.)'e, Kur'an-ı Kerim'e ta'n etmek suretiyle Hakka uymaktan alıkoyarlar.

Bundan anlaşılıyor ki, insanların dünyada arzuladıkları şey -mal ve mevki- yahudi ve Hristiyan din adamlarının kalbini çelmiş, bâtil yollarla malları almışlar, insanları sahih bir şekilde Allah'ı bilmekten, doğru bir şekilde ona ibadetten alıkoymuşlar, dinî durumlarını ve maddî kazançlarını korumak için Muhammed (s.a.)'e uymaktan men etmişlerdir.

Sonra Allah, onları başka bir sıfatla -aşırı cimrilik ve mallarındaki Allah'ın haklarını vermemekle- vasıflandırarak: "Altın ve gümüşü yığarak biriktirip de onları Allah yolunda infak etmeyenler" buyurur. Yani, mal biriktirip onu evlerinde toplayanlar, ondan zekât gibi şer'an vacip olan hakları çıkarmayanlar, Allah yolunda harcamayanlar cehennem ateşinde çok acıklı azabı hak ederler. Bu tehdit, yahudi ve Hristiyan din adamlarına yönelik olduğu gibi, müslümanlara da yöneliktir. Harcamadan amaç, vacib olan harcamadır. Çünkü: "Onları acıklı bir azabla müjdele" sözünden, bu kasdolunmaktır. Çünkü azabı, vacibi terkeden için olur.

Kenz (toplanıp saklanan mal), ancak zekâtı verilmediği zaman haram olur. İmam-ı Malik, kenz hakkında İbni Ömer'den şunu rivayet eder: Kenz, zekâtı verilmeyen maldır.. Sevrî, Şafiî ve başkalarının İbni Ömer'den rivayet ettiklerine, zekâtı verilen şey, yedi kat yerin altında olsa da kenz değildir. Ancak zahirî mallardan olup da, zekâtı verilmeyen mal, kenzdir. Bu, Ömer, İbni Ab-bas, Cabir, Ebû Hureyre'den mevkuf ve merfu olarak rivayet edilir.

- İbni Ebî Şeybe, Ebû Davud ve Hakim, İbni Abbas'tan şöyle tahrir ederler: "Altın ve gümüşü yığarak biriktirip de onları Allah yolunda infak etmeyenler.." ayeti nazil olduğu zaman, bu müslümanlara ağır geldi. Hiç birimiz, kendinden sonra çoluk çocuğuna mal bırakmamazlık edemez, dediler. Hz. Ömer, bu sıkıntılı hali görünce: Sizi bu sıkıntıdan kurtaracağım, sizi ferahlatacağım, dedi ve oradan ayrıldı. Kendisini Sevban takip etti. Peygamber (s.a.)'e geldi. Ey Allah'ın Peygamberi! Şurası bir gerçek ki, bu ayet ashabına ağır geldi, dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.): "Allah zekâtı, zekâtan geriye kalan mallarını güzelleştirmek için farz kıldı" buyurdu. Bunun üzerine Ömer (r.a.) tekbir getirdi. Sonra Peygamber (s.a.) ona: "Sana daha hayırlı hazineyi haber vereyim mi? O, hayırlı bir kadındır ki, kocası ona baktığı zaman, onu mesrur eder, ona emrettiği zaman kendisine itaat eder, ondan ayrı kaldığı zaman onu korur" buyurdu.

Altın ve gümüşe tamah etmemeyi öven ve onları yığmayı yeren birçok hadisler vardır. Onlardan birisi, Abdurrazzak'ın Ali (r.a.)dan: "Altın ve gümüş yığarak biriktirip de Allah yolunda infak etmeyenler" ayeti hakkında rivayet ettiği hadistir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: Allah, altın ve gümüşü helak etsin..." Sahabe: "Peki ya Resulullah (s.a.)! Hangi malı edinelim?" deyince: "Zikreden bir dil, şükreden bir kalb, dininde kendisine yardım eden bir hanım" buyurdu.

Sonra Allahü Teâlâ, hazine sahiplerine uygulanan azap çeşidinden haber vermektedir: Toplayıp biriktirdikleri malların, cehennemde tutuşturulup alınlarının,

böğürlerinin ve sırtlarının yakılması. Özellikle bu organların zikredilmesi; onların servet temin etmek için insanlara yüzleriyle yöneldikleri, fakirlere bir şey vermemek için de asık surat gösterdikleri, aldıkları nimetlerden yanları ve sırtları üzere yatarak yararlandıkları için, demir aletle yüzü dağlamak çok meşhur ve çok kötü, sırtı ve böğrü dağlamak daha elem verici olduğu içindir. Melekler tarafından onlara: "İşte bu kendiniz için toplayıp sakladıklarınız, artık o istifçilik ettiğiniz şeylerin vebalini tadın" denir. Bu, bugünkü müslümanların afeti... Çünkü onlar, çok çok mal toplayıp onlardan bir kısmını olsun, Allah yolunda, ümmet ve müslüman toplum yararına sarfetmiyorlar.

Müslim, Sahih'inde Ebû Hureyre'den şöyle rivayet eder: Resulullah (s.a.) buyurdu ki: "Malının zekâtını vermeyen kimse için, kıyamet gününde ateşten levhalar hazırlanmıştır. Elli bin yıl o levhalar üzerinde böğrü, alnı ve sırtı dağlanır, insanlar arasında hüküm verilince ona da yol görünür. Ya cennete gider ya da cehenneme."

Buharî ve Müslim, Ebû Hureyre'den rivayet ederler: Ebû Hureyre dedi ki: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim Allah kendisine mal verdiği halde o malın zekâtını vermezse, kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, sahibi için oldukça yağlı erkek bir yılan suretine konulur. Bunun iki gözü üstünde (vahşet alameti olarak) iki nokta vardır. Bu azgın yılan, kıyamet gününde mal sahibinin boynuna gerdanlık yapılır. Sonra yılan (ağzı ile) sahibinin çenesini iki tarafından yakalar. Sonra: Ben senin (dünyada çok sevdiğin) malınım, ben senin hazinenim der. (Yine Ebû Hüreyre demiştir ki:) Bundan sonra Resulü Ekrem, şu mealdeki ayeti okudu. "Cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü boyunlarına bir halka olacaktır" (Âl-i İmran, 3/180).^[29]

Allah'ın Hükmünde Ayların Sayısı Bütün Müşriklerle Savaş, Nesi'in Haram Oluşu

36- Gerçekten ayların sayısı, Allah yanında, ta gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, on ikidir. Onlardan dördü haram olanlardır. İşte en doğru din budur. O halde bu aylarda nefislerinize zulmetmeyin. Bununla beraber müşrikler sizinle nasıl topluca savaşarlarsa siz de onlarla topluca savaşın. Bilin ki Allah, sakınanlarla beraberdir.

37- Geciktirmek ancak küfürde bir artmadır. Kâfirler onunla saptırılır. Onlar bunu, bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram saydığına sayıca uysunlar da, Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar. Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.

Açıklaması

Cenab-ı Hak, yılın aylarından haber vererek, bunların Allahü Teâlâ'nın ilminde, hükmünde, yazgısında, ayın dönme nizamında, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündenberi, bugünkü bilinen tarzdaki gibi oniki olduğunu bildiriyor. Aylarla, kamerî aylar kastedilmektedir. Kamerî aylarla hesap kolaydır. Bunda, ayın görülmesine itimad olunur.

"Yazısına göre" sözünden murad, O'nun yazısında, nizamında, dünya düzenindeki ilâhî kanunlara uygun hükmünde, demektir. "Levh-i Mahfuzda" demek olduğu da söylenmiştir.

"Gökleri ve yeri yarattığı gündeki" sözüyle murad, göklerin ve yerin yaratılışının tamamlandığı vakit, yaratma ve vâ etme günlerinden altı gündür.

"Onlardan dördü haram..." Üçü birbiri peşisıra: Zilkade, Zilhicce ve Muharrem, biri de tek: Receb. Bu aylar kendilerine hürmet edilip saygı gösterilecek, diğer aylardan daha ayrıcalıklı aylardır. Bu aylarda işlenen masiyete daha şiddetli ceza, itaata daha büyük sevab vardır. Dilediği bazı zamanları ve yerleri üstün kılmak Allah'ın hakkıdır.

Belde-i haramı diğer yerlerden, cuma, arefe ve zilhiccenin onuncu gününü diğer günlerden, ramazan ayını ve hac aylarını diğer aylardan üstün kılmıştır. Nitekim Allahü Teâlâ: "Her kim o aylarında haccı (kendine) farz ederse, artık kadına yaklaşmak, kötü söz söylemek, günah işlemek, kavga etmek yoktur" (Bakara, 2/197) buyurur. Yine Cenab-ı Hak, bazı geceleri -Kadir gecesi gibi- ve bazı şahısları -peygamberlikle- mümtaz kılmıştır.

Bu dört ayda savaş, Hz. İbrahim ve İsmail'in diliyle haram kılındı. Araplar da bu anlayış üzere devam ettiler. Sonra bunların haramlığı kaldırıldı. Ata el-Horasanî'den şöyle dediği naklolunmuştur: Haram aylarda savaş helâl kılındı: "Allah'tan ve Rasûlü'nden bir ultiatomdur" (Tevbe, 9/1).

Sünnet, haram ayların haramlığını ve doğru zamanlarını açıklamıştır. İmam Ahmed ve Buharî, tefsir bölümünde Ebû Bekre'den naklederler: Peygamber (s.a.) Veda Haccı'nda bir konuşma yaparak şöyle buyurdu: "Haberiniz olsun! Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri sürüp geliyor. Yıl on iki aydır. Dördü haram aylardır. Üçü birbiri peşi sıra olmak üzere: Zülkade, Zülhicce ve Muharrem, biri de Şabanla Cumade'1-ahir arasındaki Receb'dir. Yani aylar aslı üzeredir. Hac Zülhicce'de yapılır, cahiliyyede olduğu gibi tehir etmek yoktur. Veda haccı Zülhicce'ye uygun düşmüştü. Ebû Bekir'in ondan

önceki haccı ise Zülkade'de olmuştu.

Sonra Resulullah (s.a.) konuşmasına devam ederek: "Bugün hangi gündür?" buyurdu. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Sustu. Ona isminden başka bir isim verecek zannettik. "Yevmü'n-Nahr değil mi?" buyurdu. Evet, dedik. "Bu, hangi aydır?" diye sordu. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Sustu. Ona başka bir isim verecek sandık. "Zülhicce değil mi?" buyurdu. Evet dedik. "Bu belde hangi beldedir?" diye sordu. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Sustu, ona başka bir isim verecek zannettik. "Bu belde değil mi" buyurdu. Evet, dedik. "Şüphesiz sizin kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da, bu gününüzün, bu ayınızın ve bu şehrinizin mukaddesliği gibi mukaddestir" buyurdu.

"Rabbinize kavuşacak, o da amellerinizden soracak. Sizi uyarıyorum, bundan sonra birbirlerinin boyunlarını vuran sapıklar haline gelmeyin. Tebliğ ettim mi? Burada bulunan, burada bulunmayana tebliğ etsin. Kendisine tebliğ edilen, duyduklarından bazısını tebliğ edenden daha iyi anlayabilir, kavrayabilir..." buyurdu.

Sonra Allahü Teâlâ: "İşte en doğru din budur" buyurdu. Yani dört ayın haram kılınması, dosdoğru dindir. İbrahim ve İsmail'in dinidir, içinde eğrilik bulunmayan hükümdür. Dolayısıyla meselâ Muharrem'in haramlığını Safer'e nakletmek caiz değildir. Nitekim cahiliye döneminde bazı ayları öne, bazılarını geriye alıyorlardı.

Araplar bu haram ayları mukaddes bilip, o aylarda savaşmadılar. Hatta bir adam babasının, ya da kardeşinin katiline rastlasa, ona bir şey yapmıyordu. Bu aylarda savaş yapılmadığı için, onlara Receb dendi. Nihayet tehir ve değişiklik yapılmaya başlandı. Cahiliyye arapları, bu aylara hürmeti ihlâl etti.

"O halde bu aylarda nefislerinize zulmetmeyin", yani haram aylarda, onların haramlığını helâl kılmakla nefislerinize zulmetmeyin. Çünkü onları büyük kılan Allah'tır. Nesi' (cahiliyyede Muharrem ayının hürmetini Safer ayına erteleme işi) yapmaktan, haccı bir aydan başka bir aya nakletmekten, dolayısıyla Allah'ın hükmünü değiştirmekten sakının.

Bu aylarda yapılanlara daha büyük sevap ve ceza verilmesi sebebiyle, bütün masiyetlerden nehiy murad olunmaktadır: "Hac, bilinen aylardır. İşte kim o aylarda (kendine) haccı farz ederse, artık hacda kadına yaklaşmak, kötü söz söylemek, günah işlemek, kavga etmek yoktur" (Bakara, 2/197).

Bu işler, her ne kadar bu ayların dışında da haram olsa da, Allahu Teâlâ bu aylarda yapılmamasını -ayların şerefini ziyadeleştirmek için- pekiştirerek ifade etmiştir.

Sonra Allahü Teâlâ, müşriklerle savaş hükmünü her zamanki genel şekliyle

açıklayarak: "Bununla beraber müşrikler sizinle nasıl topluca savaşarlarsa, siz de onlarla topluca savaşın" buyurdu. Bundan anlaşılıyor ki, bütün aylarda, hatta haram aylarda bile müşriklerle savaş mubahtır. Nitekim Ata el-Horasa-nî'nin daha önce geçen sözü de bunu açıklayıcı mahiyettedir: Haram aylarda savaş helâl kılındı: "Allah'tan ve Rasûlünden bir ultiatomdur" (Tevbe, 9/1).

Bu ayet, müminlere haram ayda -kendilerinden bir kötülük ve çirkinlik görüldüğü zaman- müşriklerle savaşa izin veriyor. Nitekim şu ayetler de bunu destekler: "Haram ay haram aya bedeldir. Hürmetler karşılıklıdır" (Bakara, 2/194); "Onlar Mescid-i Haram yanında, orada sizinle savaşınca kadar, siz de orada kendileriyle savaşmayın. Eğer sizinle savaşarlarsa, siz de onlarla savaşın" (Bakara, 2/191).

Peygamber (s.a.), Şevval ayında, Taifi kuşattı ve bu haram ay Zülkade girdikten bir gün sonrasına kadar devam etti.

Bakara sûresinin, haram aylarda savaş haram kılan 194 ve 217'nci ayet-leriyle, Mâide sûresinin ikinci ayeti, Bakara sûresinden iki yıl sonra nazil olduğu için, Tevbe sûresi ayetleriyle mensuhtur.

Haram aylarda, savaşın mubah olduğu görüşü şer'an itimat olunan görüştür.

"Bununla beraber müşrikler sizinle nasıl topluca savaşarlarsa" sözü, daha öncesiyle ilgisi olmayan munkatı cümle olup, yeni bir hüküm bildiren cümledir. Müşriklerle savaşa teşvik etmektedir. O zaman mana şöyle olur: Sizinle savaştıkları zaman, savaş için onlar nasıl toplanıp bir araya geliyorlarsa, siz de onlarla savaştığınız zaman toplanıp bir araya gelin. Onlarla, onların yaptığı gibi savaşın...

Sonra Allahü Teâlâ yardımıyla, müminleri rahatlatmak üzere: "Bilin ki Allah, sakınanlarla beraberdir" buyuruyor. Allahü Teâlâ emrine muhalefet etmekten sakınan velî, muttaki kullarının yardımcısı ve destekçisidir. Yaptıkları savaş ve benzeri işlerde, yardımıyla onların yanındadır.

Sonra Allahü Teâlâ müşriklerin, savaş ve büyük eleştiriyi hak edişlerinin sebebini, Allah'ın şeriatında kendi fasid görüşleriyle hareket etmeleri, kendi arzularıyla Allah'ın hükümlerini değiştirmeleri, Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını haram kılmaları şeklinde açıklıyor. Bu, zamanla oynamaları, şemsî yıla denk olması için kamerî yıla gün eklemek yoluna başvurmaları, haram aylarda tehir yapmalarıdır. Çünkü, onlara savaş terketmek ve üst üste üç ay saldırılar yapmak zor geliyordu.

Kamerî yılı tamamlama: Bu, şemsî yıla denk olması için, kamerî yıldaki noksanlığı tamamlamaktır. Bunun için her üç yılda bir ay ilâve ediyorlardı. Çünkü kamerî yıl, şemsî yıldan yaklaşık 11 gün noksan olur. Zira kamerî yıl 354 366/1000 gündür. Arabî aylar

mevsimden mevsime değişir. O yüzden noksanlığı her üç yılda bir ay ilve etmekle tamamlıyorlardı. Bu suretle yılı kame-r-şems ve hac vaktini kendi menfaatlarna ve ticaretlerine uygun belirli bir zamanda yapmış oluyorlardı. Hac için geldikleri zaman, ticaret için de gelmiş oluyorlardı. Bazan vakit, ticaretlerine uygun düşmüyor, bu suretle ticaret düzenleri bozuluyordu. Çünkü, hac bazan kışın, bazan da yazın oluyor, dolayısıyla bu, araplara zor geliyordu. Böylece, hac için belirli bir vakit seçip belirlediler. Diğer milletlerle ticar ilişkileri muntazam yapabilmek için kamer yılı, şems yıl gibi tesbit ettiler. Fakat diğer muamelelerinde ve Hz. İbrahim'le İsmail'den gelen ibadetlerinde kamer yıla göre hareket ettiler.

Kebs'i [\[31\]](#), şems yılı kullanan yahudilerden ve Hristiyanlardan öğrendiler. şems yılı 365 1/4 gündür. Her dört senede bir, bu ksurattan bir gün oluşarak yıl 366 gün olur. Her 120 senede tam bir ay artış getirir ve yıl 13 ay olur. Buna kebise denir. Bugün bu, dört yılda bir şubat ayının sonuna bir gün eklenerek uygulanıyor.

Ayları ertelemek, bir ayın mukaddesliğini, mukaddeslik bulunmayan başka bir aya ertelemektir. Bu, kamer yıla göre, ibadet ve ticaret yapmanın onlara zor gelmesindendi. şöyle ki: Hacları bir defasında kışın, bir defasında yazın oluyor, yaz haclarında ticar kazançları az oluyordu. Bir de ardarda üç ay savaşmamak, baskın yapmamak onlara zor geliyordu. Kamer yılı bırakıp şems yılı aldılar. şems yılın kamer yıldan fazlalığı sebebiyle, açıklandığı gibi, kebs yoluna gittiler. Allah'ın haram kıldığı haram ayların sayısının dört olması için -tabii bu gerçekte değil, ismen böyle- Muharrem ayının haramlığını safer ayına aldılar. Haccı bir aydan başka bir aya naklettiler. Bir savaşta oldukları ve mesel Recep ayı da girdiği zaman, ona Ramazan adını, Ramazana da Recep adını veririz derlerdi.

Bu şundan ileri geliyordu: Ayın, aylık devri 29 gün 12 saat 44 dakika 2,8 saniye idi. Bu suretle ay yılı, güneş yılından daha az oluyordu.

Bu erteleme işini ilk yapan, Naim b. Sa'lebe el-Kinan'dir.

Ondan sonra bu işi, Kalmes denilen Kinaneli bir ihtiyar yapıyordu: O, Mi-na günlerinde Hacıların toplandığı yerde: "Ben problemlerinizi çözerim" dedi. "Doğrusun, o halde bizim için Muharrem'in kudsiyetini erteleyip, Safer'i mukaddes kıl" dediler. O da, onlara Muharrem'i hell, Safer'i haram kıldı. Ertesi yıl o, aynı sözünü söyledi: "Biz, Safer'i haram kıldık, Muharrem'i erteledik." Sonra, Muharrem ayından başkasını tehir ediyorlardı. Bu suretle, bütün ayların hakikatlan değişiyordu. Nihayet, bilinen haram ayların haramlığa tahsisini reddettiler. Sadece sayı ile yetinerek, yılın dört ayını haram kıldılar.

Onun için Allahü Tel, onların kamer aylardaki bu tasarrufunu ve oynamalarını kötüleyerek: "Geciktirmek, ancak küfürde bir artmadır.." buyurdu. Yani, bir ayın

haramlığını diğere tehir etmek, haram ve helâlin konumunu değıştirmek onların şirk ve putperestlik temeli üzerine dayalı küfürlerini artırma, İbrahim'in dinini kötü yorumlama suretiyle değıştirmedir. Çünkü her ma-siyet işleyişinde kâfirin küfrü artar.

"Kâfirler, onunla saptırılır." Yani, bu erteleme, kâfirleri, eskisinden daha fazla sapıklığa düşürür. Ayetteki "saptırılır" anlamına gelen "yudallu" kelimesi, dad harfinin kesriyle malum kalıpta okunursa, mana şöyle olur: Allah onları sapıklığa düşürür de, onlar tehir olunan ayı bir yıl helâl, bir yıl haram kılarlar.

"Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar.." Sayı itibariyle, dört haram aya uysunlar diye.

"Allah'ın haram kıldığını helâl kılmış olsunlar." Yani, bu uygunlukla, bu haram ayı geciktirmek suretiyle, Allah'ın haram kıldığı savaşı helâl kılarlar.

"Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi." Yani, şeytan onlara kötü amellerini güzel gösterdiği için onlar, kötü olanı güzel ve bâtil şüphelerini doğru zannettiler.

"Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Yani, kötülükleri seçen sapık kavmi hikmete, hayra, doğruya, şer"î hükümlerden hikmeti anlamaya muvaffak buyurmaz. Onları rüsvay eder. Merhametli davranmaz. Çünkü dünya ve ahirette saadeti sağlayan hidayet, iman ve salih amelin eserlerindedir. Nitekim Cenabı Hak da şöyle buyurur: "İman edip de salih amel işleyenleri ise, Rableri imanları sebebiyle hidayete erdirir" (Yunus, 10/9). [\[32\]](#)

Cihada Teşvik, Onu Terkten Sakındırma Hicret Esnasında Görülen Hira Mucizesi

38- Ey iman edenler! Size ne oldu ki: "Allah yolunda elbirlik savaşa çıkın" dendiği zaman, yere çakılıp kaldınız? Ahirete karşılık dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat dünya hayatının faydası, ahirete göre pek azdır.

39- Eğer siz elbirlik çıkmazsanız, Allah sizi çok acıklı bir azabla azablandırır. Yerinize başka bir kavmi getirir. Siz ona hiçbir şeyle zarar veremezsiniz. Allah, her şeye kadirdir.

40- Eğer, siz yardım etmezseniz, Allah ona kafirler onu çıkardıkları zaman yardım

etmişti. O vakit o, ikinin ikincisi olan onlar mağaradayken-arkadaşı-na: "Tasalanma! Allah, hiç şüphesiz, bizimle beraberdir" diyordu. Allah onun üzerine sekinetini indirmiş, onu görmediğiniz ordularla desteklemiş, kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan, ancak Allah'ın sözüdür. Allah, mutlak galipdir, yegane hüküm sahibidir.

Açıklaması

Ey Allah'a ve peygamberine inananlar! Size ne oldu da, güvenilir peygamber: "Sizinle savaşmak ve size hücum etmek için hazırlanan Rumlarla savaşmak, Allah yolunda cihad etmek için çıkın" dediği zaman, cihada karşı gevşek davrandınız? Sizi bundan alıkoyan sebep nedir? Ayette geçen: "Size ne oldu?" sorusu yadırgama ve uyarma içindir.

"Allah yolunda... çıkın" sözü, Allah yolunda cihada ve O'nun dinini yüceltmeye çağırıldığınız zaman, buna uyun demektir. "Yere çakılıp kaldınız", ağır davrandınız, tembellik ettiniz, rahata, meyvelerin güzelliğine ve gölgeliklerde oturmaya eğilim duydunuz. Bu ise, Allah yolunda ve Rasûlüne itaat uğrunda, mal ve can vermeye çağıran imanın şanından değildir: "Müminler, ancak Allah'a ve Rasûlüne iman eden, sonra da şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir.." (Hucurat, 49/15).

Ahiret saadeti ve nimeti yerine dünya hayatının lezzetlerine mi razı oldunuz? Eğer siz böyle yaparsanız, az bir şey uğruna çok hayrı terketmiş sayılırsınız. Dünyada üzüntü ve kederle tattığınız nimet, sürekli ahiret nimetiyle karşılaştırıldığı zaman, önemsiz bir şeydir.

İmam Ahmed, Müslim, Tirmizî, Benû Fihr'in erkek kardeşi Müstevrid'den şöyle rivayet ederler: Resulullah (s.a.): "Ahirete göre dünya, sizden birinizin şu parmağını denize koyması gibi bir şeydir. Onun ne kadar suyla geri döndüğüne bir baksın" buyurdu ve şehadet parmağını gösterdi.

İbni Ebi Hatim, Ebû Hureyre'den rivayet eder: Resulullah (s.a.)'in şöyle dediğini duydum: "Şüphesiz Allah iyiliği iki bin iyilikle mükafatlandırır." Daha sonra Resulullah (s.a.) şu ayeti okudu: "Dünya hayatının faydası, ahirete göre pek azdır."

Ayet ve hadis, dünyadan yüz çevirmeyi, ahirete yönelmeyi ifade ediyor.

Sonra Allahü Teâlâ cihadı terkedenleri tehdit ederek: "Eğer siz elbirlik çıkmazsanız..." buyuruyor. Yani, eğer sizi çağırdığı şeye, Peygamber (s.a.) ile birlikte

çıkılmazsanız, sizi helak , kıtlık ve düşmana yenilgi gibi şeylerle dünyada acıklı bir azabla azablandırır, sizin yerinize, peygamberine yardım edecek, dinini ayakta tutacak bir kavim getirir. "Eğer yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir kavmi getirir. Sonra da onlar sizin gibi olmazlar" (Muhammed, 47/38). Yani Allah onları helak eder, onların yerine onlardan daha hayırlı ve daha itaatli başka bir kavmi getirir. O, dinine yardım konusunda, onlara muhtaç değildir, onların ağır davranmaları, bunda hiçbir şekilde etkili olamaz. İbni Abbas şöyle demiştir: Resulullah (s.a.) bir arap kabilesini savaşa davet etti. Onlar üşenip gevşek davrandılar. Bunun üzerine Allah onlara yağmur yağdırmadı. Bu, onlar için azab oldu.

Cihaddan yüz çevirmek, gevşek davranmakla, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremezsiniz; Çünkü O, kullarının üstünde kuvvet sahibidir. "O" zamirinin peygambere gittiği de söylenmiştir. O zaman mana: "Peygambere zarar veremezsiniz" olur. Çünkü Allah ona, insanların şerrinden koruyacağı ve yardım edeceği sözünü vermiştir. Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçekleşir: "Şüphesiz sen, vaadinden dönmezsin" (Âl-i İmran, 3/194). "Allah vaadinden asla dönmez" (Hac, 22/47). "Allah, her şeye kadirdir": Yani, siz olmadan da düşmanlardan intikam almaya gücü yeter.

Sonra Allahü Teâlâ, ikinci defa cihada ve peygamberine yardıma teşvik ederek: "Eğer siz ona yardım etmezseniz..." buyuruyor. Yani eğer peygamberine yardım etmezseniz, Allah ona yardım eder, destekler. O, ona kâfidir. Onu korur. Nitekim müşrikler, onu öldürmek, hapsetmek, yahut bulunduğu şehirden çıkarmak istedikleri zaman, hicret yılında ona yardımı üstlendi. "Hani bir zaman o kâfirler seni tutup bağlamaları, seni öldürmeleri, yahut seni çıkarmaları için tuzak kuruyorlardı" (Enfal, 8/30).

O, beraberinde samimi dostu ve arkadaşı Hz. Ebu Bekir(r.a) bulunduğu halde onlardan korkarak çıktı. Peşinden kendilerini aramaya çıkanların geri dönmesi, sonra da Medine'ye ulaşmak için üç gün Sevr mağarasına sığındılar. Ebû Bekir (r.a.) müşrikleri görünce, Peygamber (s.a.)'e bir kötülük yapmalarından korktu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) arkadaşına: "Korkma, hüzünlenme! Şüphesiz Allah, bizimle beraberdir. Bizi yardımıyla destekler, bizi korur" buyurdu.

Ahmed ve Şeyhayn, Enes'den rivayet ederler: Bana Ebû Bekir anlatarak dedi ki: Mağarada, Peygamber (s.a.)'le beraberdim. Müşriklerin izlerini gördüm. Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer onlardan biri ayağını kaldırırsa, bizi görür dedim. "Ey Ebû Bekir! Sen bizi iki mi zannediyorsun? Üçüncümüz Allah'tır" buyurdu. Ahmed'in rivayetinde: "Onlardan biri aşağıya baksa, ayaklarının altında bizi görür" şeklindedir.

"Allah onun üzerine sekinetini indirmiştir." Yani ona -iki görüşten en meşhuruna göre Peygamber (s.a.)'e- kalp huzurunu, destek ve yardımını indirdi. Diğer bir görüşe göre, Hz. Ebu Bekir'e... İbni Abbas ve daha başkaları bu görüştedir. Onlara göre, Resulullah (s.a.)'in sekineti zaten kaybolmadı. Ancak bu, o anki duruma has bir sekinetin yeniden meydana çıkmasına ters değildir. Sekinet: Kalbe verilen emniyettir. İbnü'l-Arabî, zamirin Ebû Bekir'e

gitmesinin daha kuvvetli olduğunu, çünkü Hz. Peygamber'e bir kötülük gelmesinden korkmanın o olduğunu ve Allah'ın, peygamberinin emniyette olduğunu bildirerek onu teskin ettiğini, böylece korkusunun dağıldığını, kalbinin sakinleştiğini, emniyet bulunduğunu söyler. Razî de bu görüşü tercih eder. Çünkü zamirin zikrolunanların en yakınma gitmesi gerekir. Bu ayetle, zamire en yakın zikrolunan da Ebû Bekir'dir. Çünkü korku ve hüzn, Ebû Bekir için söz konusuydu. Peygamber için böyle bir şey yoktu. Peygamber korksaydı: "Korkma, Allah bizimle beraber" demezdi.

"Göremediğiniz ordularla desteklemiştir": Küfür ve şirkin tümünü mağlup, Allah'ın kelimesini -lâ ilahe illallah, yahut İslamî daveti- galip kılmıştır.

Allah, intikama muktedirdir. Kendisine sığınanla yarışılmaz. Sözlerinde ve işlerinde hikmet sahibidir. Her şeyi yerli yerine koyar. Nitekim peygamberine yardım etti, devleti yükseldi. Müşrikler hezimete uğradı, şirk devleti zelil oldu ve Allah dinini bütün dinlere üstün kıldı. "O, peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. Çünkü onu bütün dinlere üstün kılacaktır. Müşrikler hoş gör-mese bile" (Saff, 61/9).

İbni Abbas şöyle demiştir: Ayette geçen "kâfirlerin sözü" ifadesi şirk, "Allah'ın sözü" ifadesi de, lâ ilahe illallah demektir. Sahihayn'da Ebû Musa el-Eş'arî'den şöyle rivayet olunur: Resulullah (s.a.)'e, birincisi kahramanlık gösterisi için, ikincisi izzet-i nefsten dolayı ve üçüncüsü de gösteriş için savaştan üç kimseden hangisi Allah yolunda savaşmış olur diye sorulduğunda: "Allah'ın sözünün en yüksek olması için savaştan, Allah yolunda savaşıyor" buyurdu. [\[33\]](#)

Allah Yolunda Cihada Çıkmak

41" Sizler ağırlıklı ve ağırlıksız olarak elbirlik çıkın ve Allah yolunda mallam- nızla, canlarınızla cihad edin. Eğer bi- lirsiniz bu, sizin için çok hayırlıdır.

Açıklaması

Allahü Teâlâ, Tebuk Gazvesi yılında Allah düşmanı Kitap Ehli'nden kâfir rumlarla savaş için, genel cihadı emretti ve müminlere her halde -isteseler de istemeseler de, zorda da bollukta da- onunla beraber çıkmalarını vacip kıldı. Yani bolluk-darlık, sıhhat-hastalık, zenginlik-fakirlik, meşguliyet-boş hal, yaş-hlık-geçlik, gayretlilik-gayretsizlik her ne hal olursa olsun cihada çıkın, buyurdu.

"Mallarınızla, canlarınızla cihad edin": Sizinle savaşan düşmanlarınızla savaşın. Bununla mümkün olursa mal ve canla, ya da bunlardan herhangi biriyle cihada icabet edilmesi isteniyor.

Kim hem malı, hem de canıyla cihada muktedir olursa, bu ona vacip olur. Kimin de sadece can, ya da sadece malla cihada gücü yeterse, ona bu vacip olur.

Size emrolunan bu cihad, düşmana karşı çıkma, dünya ve ahirette sizin için daha hayırlıdır. Nitekim Şeyhayn ve Nesai'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri hadiste, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah, kendi yolunda cihad edene, eğer şehit olursa, onu cennete koymayı, yahut mücahidin sevabla veya ganimetle beraber salimen geri dönmesini üzerine aldı."

"Eğer bilerseniz", cihada çıkın ve gevşek davranmayın. [\[34\]](#)

Münafıkların Tebuk Gazvesinden Geri Kalmaları Ve Onlara İzin Verilmesi Meselesi

42- Eğer yakın bir menfaat, orta bir yolculuk olsaydı, elbette sana uyarlardı. Fakat meşakkat onlara uzak geldi. Onlar (siz geri döndüğünüzde): "Eğer gücümüz yetseydi, herhalde biz de sizinle beraber çıkardık" diye Allah'a yemin edeceklerdir. Bunlar kendilerini helake sürüklerler. Şüphesiz Allah, onların yalancılar olduklarını biliyor.

43- Allah seni affetsin, şu sadık olanlar sana belli oluncaya ve yalancıları bi-linceye kadar, niçin onlara izin verdin?

44- Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla, canlarıyla cihad etme konusunda senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini hakkıyla bilendir.

45- Ancak Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, kalbleri şüpheye düşüp de o

şüphelerinin içinde bocalayıp duran kimseler senden izin isterler.

Açıklaması

Allahü Teâlâ bu ayetlerde, mazeretleri olduğunu söyleyerek izin isteyip Tebük Gazasına katılmayanları azarlayarak: "Eğer yakın bir menfaat ve orta yollu bir yolculuk olsaydı, elbette sana uyarlardı..." buyurmuştur. Yani, kendilerini davet ettiğin şey bir ganimet, yahut elde edilmesi kolay bir menfaat veya kolay, yakın, zahmetsiz bir yolculuk olsaydı, mutlaka sana başvurur, gitmekte acele ederlerdi. Fakat onlar, yolculuğun Şam gibi uzak bir mesafeye zorluklarla dolu bir yolculuk ve savaşın da dönemin en kuvvetli gücü olan Rumlara karşı olduğunu görünce rahatı, selameti, yazın o bunaltıcı sıcağında gölgelerde gölge-lenmeyi tercih ettiler. Bu da gösteriyor ki, onlar faydacı, maddecı, dünyaperest bir toplumdur. Nitekim Ebû Hureyre'den rivayet olunan müttefekun aleyh bir hadiste Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Sizden biri etli, yağlı bir kemik, yahut iki koyun tırnağı bulacağını bilse, gece karanlığında bile olsa gelirdi." Yani bir kimse ufak maddî bir şey verileceğini bilse, onun için secdeye kapanırdı.

Sonra Allahü Teâlâ onların yapacakları bir şeyden haber vermektedir: "Allah'a yemin edeceklerdir." Yani sen Tebük gazvesinden dönünce, yalan yere yemin edeceklerdir. Nitekim şu ayetlerde de aynı şey dile getiriliyor: "Onlar yanına döndüğünüzde size özür beyan edeceklerdir" (Tevbe, 9/94); "Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin edecekler." (Tevbe, 9/96). Yani, bizim mazeretimiz olmasaydı, sizinle beraber elbette çıkardık, diyecekler.

Kendilerini yalancı yeminle, yahut yalan ve nifakla helak ediyorlar. Nitekim Peygamber (s.a.), Hayseme b. Süleyman'ın rivayet ettiği hadisinde şöyle buyurmuşlardır: "Yalan yere yapılan yemin, ülkeleri yokluk içinde bırakır."

Allah, onların mazeretlerinde ve Allah'a yeminlerinde, "Gitmeye gücümüz yetseydi elbette sizinle beraber giderdik" sözlerinde yalancı olduklarını, mazeretleri olmadığını, bedenlen kuvvetli, zengin kimseler olduklarını elbette biliyordu. Katâde şöyle demiştir: Savaşa çıkabilirlerdi, fakat tembellik yapıp ci-haddan yüz çevirdiler.

Sonra Allahü Teâlâ, bu münafıklardan cihaddan geri kalan bir gruba izin verdiği için, Peygamber (s.a.)'i ikaz ederek "Allah seni affetsin" buyuruyor. İzin verdiği için, Allah seni affetsin. Onlara niçin geri kalma izni verdin? İzin verme hususunda yavaş davransan, hakikat sence anlaşılincaya, doğru söyleyenler, mazeret ileri sürüp yalan söyleyenler

ortaya çıkıncaya kadar dursaydın ya. Senden izin istediklerinde onlardan doğru söyleyenle yalan söyleyeni bilmen için, onları bıraksaydım ya. Sen onlara, bu hususta izin vermesen de, onlar ısrarlıydılar. Her ne kadar Allah onların gitmesini istemese, onların gitmesinde müslümanlar için tehlike ve zarar bulunsa da.

Mücahid: "Bu ayet, Resulullah (s.a.)'dan izin isteyin, size izin verse de, vermese de oturun, diyen insanlar hakkında nazil oldu" demiştir.

Bunun için Allahü Teâlâ, Allah'a ve peygamberine inanan hiç kimsenin savaştan geri kalmak için peygamberden izin istemeyeceğini haber veriyor: "Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla cihad etme konusunda senden izin istemezler." Aksine, izin istemeden cihada koşarlar. Çünkü onlar cihadın, cennete bir yol ve bir yaklaşma olduğuna inanırlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Müminler, ancak Allah'a ve Rasûlüne iman eden, sonra da şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir. İşte onlar sadık olanların ta kendileridir" (Hu-curat; 49/15).

Cihad konusunda, senden izin istemek, müminlerin âdeti değildir. Muhacir ve ensarın ileri gelenleri şöyle diyordu: Cihad konusunda Peygamber (s.a.)'den izin istemeyiz. Çünkü Rabbimiz bizi ona tekrar tekrar çağırdı. O halde izin istemenin mânâsı ne?"

Allah müttakileri bilir. Kendisinden korkup kızdığı şeylerden sakınan, razı olduklarını yapanlardan haberdardır.

Müslim ve İbni Mace'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri hadiste de Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur. "Kişinin amellerinin en hayırlısı, atını Allah yoluna hazırlaması, bir savaş, ya da cihad çağrısı duyduğunda, şehit olmayı arzulayarak, şehit olunacak yerlere gitmesidir..."

İman ehli, cihaddan geri kalmak için senden izin istemez. Mazeretsiz cihada katılmama hususunda senden izin isteyenler, ancak Allah'a ve ahirete inanmayan, ahirette amellerine sevap ummayan, senin getirdiklerinin doğruluğundan şüphe eden ve o şüpheleri içinde şaşkın halde olan sebatsız kimselerdir.

Rivayete göre, bunların sayısı 39 erkekti. [\[35\]](#)

Münafıkların Mazeretsiz Olarak Cihaddan Geri Kaldıklarının Delili Ve Onların Savaşa Çıkmalarının Tehlikesi

46- Eğer onlar çıkmak isteselerdi, elbet bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların bu sefere çıkmalarını çirkin gördü ve onları alıkoydu. Onlara: "Oturun, oturanlarla beraber" denildi.

47- Eğer içinizde onlar da çıksalardı, sizde şer ve fesat arttırmaktan başka bir şey yapmazlar, aranızda muhakkak fitne sokmak isteyerek koşarlardı. İçinizde onlara kulak verecekler de vardır. Allah o zalimleri çok iyi bilendir.

48- Andolsun ki onlar, bundan önce de fitne araştırmışlar, sana karşı birtakım işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi, onlar istemedikleri halde Allah'ın emri açığa çıkıp üstün geldi.

Açıklaması

Seninle beraber, savaşa çıkmak isteselerdi, elbette onun için silah, azık, binek gibi şeylerle hazırlık yaparlardı. Buna boyun eğmek isteseler bile, Allah zararlı olacağı için onların müminlerle birlikte gitmelerini istemedi. Kalblerin-de korku, nefislerinde tembellik ve gevşeklik meydana getirerek onları alıkoydu. Hz. Peygamber (s.a.) tarafından onlara: İşleri evlerde oturmak olan ihtiyarlar, hastalar, çocuklar ve kadınlar gibi oturanlarla oturun, denildi. Onlar da oturdular. Nitekim Cenab-ı Hak da bir başka ayetinde şöyle buyurur: "Onlar geri duranlarla birlikte olmaya razı oldular" (Tevbe, 9/87).

Sonra Allahü Teâlâ müminlerin kalblerine güven vermiş, onların çıkma-yışlarının ordunun yararına olduğunu açıklamıştır. Çünkü bu münafıklar çıksaydı, sizin kuvvetinizi hiçbir şekilde artırmazdı, aksine sizin düşüncenizi karıştırır, hareket ve düzeninizi fesada uğratırlardı. Koğuculuk ve buğzla aranızda girerler, birliğinizi dağıtırlar, ayrılık ve ihtilaf tohumlarını ekerler, düşman korkusunu yayarlar, himmet ve gayretinizi kırarlardı.

Cenab-ı Hak, içinizde akli, imanı ve azmi zayıf, onların sözünü dinleyip tasdik edecek, onlara itaat ederek, cihad işinde gevşek davranacak -her ne kadar onlar bu hallerini ve müminlerle aralarında bir şer, büyük bir fesad olacağını bil-meseler de- kimseler olduğunu bildiği için, onların cihada çıkmalarını istemedi.

Allah, iç ve dış hallerini tam manasıyla bilicidir. O, olmuşu, şimdi olanı ve daha

olmamış olanı bilir. Onları bütün amellerine göre cezalandırır.

Bunda, onların çıkışlarının kötülük olup hayır olmadığına, zaaf olup kuvvet olmadığına açık bir işaret vardır.

Sonra Allahü Teâlâ onların geçmişteki rezil durumlarını zikretmiş ve Pey-gamberi'ni (s.a.), onları terketmeye teşvik etmiştir. Allahü Teâlâ, münafıkların tuzağından ve içlerindeki pisliliklerinden bir başka çeşidini zikrederek: "Andolsun ki onlar, bundan önce de fitne araştırmışlar, senin hakkında da birtakım işler çevirmişlerdi" buyurmuştur. Yani, bundan önce de müslümanlar arasında, Uhud Gazasında fitne çıkarmak istemişlerdi. Münafıkların lideri durumundaki Abdullah b. Übeyy, ordunun üçte biriyle, Medine ile Uhud arasında Şavt denilen yerde ayrıldığı zaman halka, Peygamber çocuklara ve ileri görüş sahibi olmayan kimselere uydu, niye boşuna kendimizi öldürelim, demişti. Nerdeyse, Selemeoğulları ve Hâriseoğulları da ona uyacaktı. Fakat, Allah onları hakir ve zelil olmaktan korudu: "O zaman içinizden iki grup cesaretsizlik göstermişti. Halbuki Allah, onların yardımcılarıydı. Müminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar" (Al-i İmran, 3/122). Onların müminlerle çıkması, onlar için tehlikeli ve kötüydü.

Yine onlar, peygambere hile ve tuzak kurmak istediler. Onun davasını boşa çıkartmayı düşündüler. Fakat yardım ve destek geldi, Allah'ın dini üstün çıktı, şeriatı yüceldi. Yahudiler sürüldü, Mekke'nin fethiyle şirk boşa çıktı ve onlar istemese de İslâm yayıldı.

İbni Kesir şöyle der: Resulullah (s.a.) Medine'ye geldiği zaman, araplar hep birden ona hücum ettiler. Medine yahudileri ve münafıklar onunla savaş etti. Allah Peygamberine, Bedir'de yardım edip dinini üstün kılınca, Abdullah b. Übeyy ve arkadaşları görünüşte İslâm'a girdiler, sonra Allah'ın İslâm'ı ve müslümanları her aziz kılışı, onları öfkeliendirdi. Onun için Allahü Teâlâ: "Ni-hayet istemedikleri halde hak geldi ve onlar istemedikleri halde, Allah'ın emri açığa çıkıp üstün geldi" buyurdu. [\[36\]](#)

Münafıkların Tebük Gazvesine Gitmemek İçin Diğer Mazeretleri

49- Onlardan bazıları da: "Bana izin ver, beni fitneye düşürme" derler. İyi bilin ki onlar, zaten fitneye düşmüşlerdi. Muhakkak ki cehennem, o kâfirleri çepeçevre kuşatıcıdır.

50- Eğer sana bir iyilik isabet ederse, bu onları fenalaştırır. Sana bir musibet erişirse:

"Biz daha önce tedbirimizi almışızdır" derler ve onlar sevinçle dönüp giderler.

51- De ki: "Allah'ın bizim için yazdığından başkası asla bize isabet etmez. O, bizim mevlâmızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a güvenip dayanmalıdır.

52- De ki: "Siz hakkımızda (zafer veya şehadet gibi) iki güzel şeyin birinden başkasını mı gözetiyorsunuz? Halbuki biz, Allah'ın size ya kendi katından, yahut bizim elimizde bir azab getireceğini bekliyoruz. Haydi siz gözetleyedu-run, biz de sizinle beraber gözeteneriz.

Açıklaması

Münafıklardan bazıları sana: Ey Muhammedi Savaşta geri kalıp oturmak hususunda bana izin ver, seninle beraber çıkmakla beni günah ve helake sürükleme. Rum kadınlarına tutulurum, derler. Onlar bu sözleri fazilete tutu-nuyormuş gibi ileri sürerler. Bunlar boş ve ası/sız mazeret/er. Allah, onların bu davalarının yalan olduğunu belirtiyor ve gerçeği açıklıyor: "Bilin ki onlar, zaten fitneye düşmüşlerdi..." Onlar, bu sözleriyle gerçek dışı mazeretler uydurup ci-haddan geri kaldıkları zaman, bizzat fitneye düştüler. Bu söz, günah ve masi-yete düştüklerini belirtmektedir.

Şüphesiz, cehennem ateşi onları kuşatır, ondan asla kurtulamazlar. Bu, hatalarının çokluğundan dolayı, cehennemlik olmaları sebebiyle, onları şiddetli bir tehdittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Hayır, kim kötülük işler ve günahı dört yanını kuşatırsa, onlar cehennemliktirler. Orada ebedî kalıcıdırlar" (Bakara, 2/81).

Sonra Allahü Teâlâ, münafıkların tuzaklarından ve içlerinin pisliğinden bir başka çeşidini zikrediyor, peygamberine onların düşmanlıklarını bildiriyor: "Sana bir iyilik isabet ederse...", yani sana bazı gazvelerde -mesela Bedir Günü gibi- fetih, yardım ve ganimet gibi bir iyilik gelirse, bu onları üzer; ama sana bir felâket, kötülük ve bir savaşta mağlubiyet, geri çekilme -Uhud savaşında olduğu gibi- durumu gelirse, biz gerekli uyanıklığı gösterdik, ihtiyatlı davrandık, bundan önce ona uymaktan sakındık, savaşta geri kaldık, helake maruz kalmadık. Çünkü biz bu yenilgiyi bekliyorduk, derler. Bu konuşma yerinden, görüşleriyle iftihar ederek ve sonuçtan memnun kalarak ailelerine dönerler. Allahü Teâlâ Peygamberine, onların bu tutumlarına karşı verdiği cevabı bildiriyor: "Onlara şöyle de: Bize ancak, bizim için levh-i mahfuzda yazılıp çizilen şeyler isabet eder. Biz O'nun dilemesi ve takdiri altındayız. O, bizim yardımcımızdır, işlerimizi idare edendir. Biz O'nu mevlâmız biliyoruz. Nitekim Cenabı Hak şöyle buyuruyor: "Bunun

sebebi şudur ki: Allah, iman edenlerin velisidir. Kâfirlerin velisi ise yoktur" (Muhammed, 47/11).

Müminler ancak Allah'a tevekkül ederler. Biz O'na tevekkül ediyoruz. O, bize yeter. O, ne güzel vekildir. Müminlerin Allah'tan başkasına tevekkül etmemesi gerekir. O halde gerekeni yapsınlar. Yine onlara düşen, zafer için gerekli maddî ve manevî sebeblere sarılıp lüzumlu hazırlığı yapmak, başarısızlığa ve birliğin dağılmasına neden olan her türlü çekişmeden sakınmak, ondan sonra işi Allah'a havale etmektir.

Sonra Allahü Teâlâ, müminlerin uğradığı belâlara münafıkların sevinmesi dolayısıyla verilecek ikinci cevabı gösteriyor: "De ki: "Siz hakkımızda iki güzel şeyin birinden başkasını mı gözetir durursunuz?..." Ey Muhammed onlara şöyle de: Siz bize iki güzel akıbetten başkasının gelmesini mi bekliyorsunuz: Zafer, şehidlik ve büyük sevab. Biz yaşarsak, aziz şerefli müminler olarak yaşarız. Ölürsek mükafatlandırılmış şehitler olarak yaşarız.

Bize gelince, biz de sizin hakkınızda iki kötü akıbet bekliyoruz. Allah'ın, katından size azab erdirmesi gökten bir felaket (Ad ve Semud'a indiği gibi); yahut da bizim ellerimizle, size azab etmesi (esirlik, küfür üzere öldürülmek, bize sizinle savaş izni verilmesi). O halde bizim, hakkımızda zikrettiğimiz akıbetlerimizi bekleyin. Biz, sizinle beraber akıbetimizi bekliyoruz. Elbette hepimiz beklediğimizi göreceğiz. Bizim Rabbimizden delilimiz var, ama sizin yok. Siz, ancak bizi sevindiren şeyleri göreceksiniz. Biz de ancak sizi üzen şeyleri göreceğiz. Siz şeytanın vaadlerini, biz Allah'ın vaadlerini bekliyoruz. [\[37\]](#)

Münafıkların Yaptıkları Harcamaların Ve Namazlarının Sevabının Boşa Gitmesi

53- De ki: "İster isteyerek, ister istemeyerek harcayın, sizden kabul olunmayacaktır. Çünkü siz, fâsıklar güruhu oldunuz.

54- Harcamalarının kabul edilmesine engel olan, sadece onların Allah'ı ve Rasûlünü inkâr etmeleri, namaza üşe-ne üşene gelmeleri ve harcamalarını istemeye istemeye yapmalarıdır.

55- Onların ne malları, ne de çocukları seni imrendirsin. Allah bunlar yüzünden, ancak kendilerini dünya hayatında azaba uğratmayı ve canlarının, onlar kafir iken, güçlkle çıkmasını ister.

Açıklaması

Ey Peygamber! Münafıklara de ki: Allah yolunda ve daha başka hayır yollarında isteyerek veya istemeyerek yaptığınız harcamalarınız asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz Allah'ı ve Rasûlünü inkâr ettiniz. Rasûlün getirdiği din ve ahirette amellerinize ceza verileceği konularında hep şüphe içinde oldunuz. Siz imandan çıkmış, isyankâr, fâsık kimselersiniz. Ameller imanla sahih olur ve: "Allah ancak müttakilerden kabul eder" (Mâide, 5/27). Allahü Teâlâ'nın: "Çünkü siz, fâsıklar güruhu oldunuz" sözü, onların harcamalarının reddolun-masmın dünya ve ahirette kabul olunmasının sebebini bildiriyor."İster isteyerek, ister istemeyerek" sözünün manası, Allah'tan ve Rasûlünden gelen bir emirle olsun veya olmasın, ya da başınızdakilerin baskısı olmaksızın itaatkâr olarak demektir. Münafıkların başındakiler, yarar gördükleri için nifaka teşvik ediyorlardı.

Kabul edilmeme, genel anlamda fîsk olmasından dolayı değil, aksine fıskın küfür mahiyeti taşımasından dolayıdır. Onun için Cenabı Hak: "Harcamalarının kabul edilmesine engel olan..." ayetinde bunu açıklıyor. Yani infakları kendilerinde şu üç sıfat toplandığı için kabul edilmez: Allah'ı ve Rasûlünü inkâr, namazı üşene üşene kılmaları ve harcamalarını istemeye istemeye yapmaları. Onlar Allah'ı, Rasûlünü ve onun Allah'tan getirdiğini inkâr ettiler. Halbuki ameller ancak imanla sahih olur. Üşene üşene namaz kıyorlar, çünkü onlar namazlarıyla herhangi bir sevap umuyorlar. Nitekim Yüce Allah: "Gerçi bu Allah'tan korkanlardan başkasına elbette zor gelir" (Bakara, 2/45) buyuruyor.

Allah yolunda cihad, ya da başka konularda onlar istemeye istemeye harcamada bulunurlar. Çünkü onlar, itaat maksadıyla değil, görünüşü kurtarmak ve nifaklarını örtmek için harcamada bulunurlar. İnfakı bir zarar sayarlar. Halbuki Peygamber (s.a.) şöyle haber vermiştir: "Siz usanmadıkça Allah usanmaz. Allah güzeldir, güzeli kabul eder. Onun için Allah bu münafıklardan infak ve amel kabul etmez. O, müttakilerden kabul eder. Çünkü münafıkların itaati, zoraki ve istemeyerektir."

Ey peygamber ve ey bu sözlerimi duyan kişi! Onların malları, çoluk çocukları ve Allah'ın verdiği diğer nimetleri seni imrendirmesin. Çünkü bunlar, kendileri için meşakkat ve afet sebebidir.

Onların dünya malları, onlar için bir işkence sebebidir. Onları toplamak için yoruldukları gibi, korunması gibi şeyler için de çeşitli huzursuzluk ve tedirginliklere katlanırlar. Sonra onları istemeyerek, cihad ve zekât olarak, Allah yolunda ve müslümanları kuvvetlendirmek için harcarlar. Yine, çoluk çocukları, belki savaşlarda ölür.

Onlar buna çok üzülürler. Ahirette ise, salih ameli boşa çıkaran küfürle öldükleri için, şiddetli bir şekilde azaplandırılırlar. Böylece mal, çoluk çocuk, onlar için istidraç kabilinden olur. Sonuçta dünya ve ahireti kaybederler. Bu, açıkça bir hüsrandır. Nimetlerle istidraç: Kişi masiyet üzere kaldığı halde ona mallarla mühlet vermektir: "Onlara mühlet vermemiz, ancak günahlarını arttırmaları içindir" (Âl-i İmran, 3/178).

Onlar, aslında dünya menfaatlarmın kendileri için azap ve bela olduğunu bilmiyorlar. Buradan anlaşılıyor ki nifak, dînî ve dünyevî bütün afetleri içine alan, dînî ve dünyevî bütün iyilikleri yok eden tehlikeli bir hastalıktır.

Şu ayetler de aynı konuyu açıklamaktadır: "Onlardan bir kısmına verdiğimiz dünya malına iki gözünü dikme! Biz onları imtihan etmek için verdik. Rab-binin verdiği rızık ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır" (Tâ-Hâ, 20/131). "Onlar kendilerine verdiğimiz mal ve çocuklarla bizim hayırlarına acele ettiğimizi mi sanıyorlar?" (Müminûn, 23/56).^[38]

Münafıkların Yalan Yeminler Etmeleri Peygambere Tan Etmek İçin Fırsat Kollamaları

56- Onlar muhakkak, sizden (müminlerden) olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar sizden değildir. Fakat onlar korkan toplulukturlar.

57- Eğer sığınacak bir yer, yahut mağaralar veya bir delik bulsalar, yüzlerini hızla o tarafa çevirirlerdi.

58- İçlerinden bazıları, sadakalar hususunda seni ayıplarlar. Çünkü eğer kendilerine onlardan verilirse hoşnut olurlar. Kendilerine pay verilmezse hemen kızarlar.

59- Onlar, Allah'ın ve Rasûlünün kendilerine verdiği razı olup: "Bize Allah yeter. Yakında bize kereminden Allah da verir, Rasûlü de. Biz ancak Allah'tan umarız" deselerdi.

Açıklaması

Allahü Teâlâ, münafıkların korku ve telaşlarından dolayı, Allah'a yemin ettiklerini, biz de sizdeniz dediklerini, oysa aslında öyle olmadıklarını, şek ve nifak içinde olduklarını, korktukları için yemin ettiklerini haber veriyor. Onlar öldürülme korkusuyla yeminler ettiler, nifaklarını gizleyip mümin olduklarını açıkladılar. Şu ayet de aynı manadadır: "Onlar müminlerle karşılaştıkları zaman: "iman ettik" derler. Ama şeytanlarıyla yalnız kaldıklarında: "Muhakkak biz sizinle beraberiz. Ancak alay edicileriz" (Bakara, 2/14).

Onlar korkularından sizden kaçmak ve uzak yaşamak istiyorlar. Sığınıp kendilerini emniyette hissedebilecekleri bir sığınak bulsalar, oraya kaçarlar ve sizden ayrılırlar.

Dağlarda bir mağara, yahut yer altında kuyu, kanal gibi girilecek bir yer bulsalar, bunlar kötü yerler de olsa, çok hızlı bir şekilde oralara giderler. Çünkü onlar, sizinle, sevgi içinde isteyerek yaşamazlar. Onun için hep gam, keder ve hüznü içindedirler. Çünkü İslâm ve müslümanlar ilerlemede, yücelmede, izzet ve zaferde. Bütün bunlar, onları üzer.

Ey Muhammedi Münafıklardan bazıları sadakalar -ganimetler-, yahut zenginlerden sadaka alma -farz olan zekât malları- hususunda seni eleştirirler. Eleştirenlerin, Peygamber (s.a.)'in İslâm'a ısıdırmak için sadaka verdiği mü-ellefe-i kulub olduğu söylendiği gibi, Haricîlerin lideri İbn Zî'1-Huvaysıra olduğu da söylenmiştir. Nitekim o, Resulullah (s.a.)'in Huneyn ganimetlerini taksim ettiği bir sırada gelmiş: "Adaletli ol ya Resulullah!" demişti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) da ona: "Yazıklar olsun sana. Ben adil olmazsam, kim olur?!" demişti. Peygambere ta'n edenin münafıklardan Ebû'l-Cevvad olduğu da söylenmiştir. Nitekim o, şöyle demişti: "Arkadaşınızı görmüyor musunuz? Size vereceği sadakaları, adil olduğunu zannederek, koyun çobanlarına dağıtıyor." Bunun üzerine Resulullah (s.a.): "Hey be adam! Musa çoban değil miydi, Davud çoban değil miydi?" dedi. Ebu'l-Cevvat gidince, Resulullah (s.a.): "Bu adamdan ve arkadaşlarından sakının, çünkü onlar münafık" buyurdu.

Sonra Allahü Teâlâ, onların hoşnutluklarının ve kızgınlıklarının din için değil, kendileri için olduğunu belirtiyor. Çünkü Resulullah (s.a.), o günkü Mek-kelilere çok ganimet vererek, kalplerini kazanmak istemiş, münafıklar da bundan rahatsız olmuşlardı. Nitekim Cenab-ı Hak: "Eğer kendilerine onlardan verilirse hoşnut olurlar. Kendilerine pay verilmezse hemen kızarlar" buyuruyor. Yani onlara zekâtтан, yahut ganimetlerden haksız da olsa verilse, memnun olurlar. Kendilerine verilmezse, verilmeyi hak etmeseler bile, sana kızgınlıkla gelirler. Onlar genelin yararına değil, kendileri ve kendi menfaatları için kızarlar. Onların eleştirisi masumane değil, özel bir amaç içindir.

Onlar Hz. Peygamber(s.a.)'in kendilerine verdiği ganimetlerden hoşnut olsalar ve nasiplerini alıp az da olsa memnun kalsalar, "Allah'ın fazlı ve lütfü bize yeter, elimize geçen bize kafi, Allah bizi başka ganimetlerle rızıklandırır, Resulullah (s.a.) bize bugün verdiğinden daha çoğunu verir, biz başkasından değil, Allah'ın fazlından isteriz" deselerdi daha iyi olurdu.

Bu ayet, büyük bir edebi de içine almaktadır. Şöyle ki: O, Allah ve Rasülü-nün verdiği razı olmayı, sadece Allah'a tevekkül etmeyi öğretiyor: "Biz ancak Allah'tan umarız, deselerdi..."

Maksat, Allah'ın nimetine, Peygamberin taksimine razı olmalarını öğretmektir. Çünkü peygamber, adaletli davranır. İslâm'ın ve müslümanların yararına olanı yapar. Mümine düşen Allah'ın kendisine taksim ettiğine razı olmak, ondan fazlasına tame etmemektir. [\[39\]](#)

Zekâtın Verileceği Sekiz Yer

60- Sadakalar Allah'tan bir farz olarfk ancak fakirlere, yoksullara, onu toplamak için tayin edilen memurlara, kalpleri aıştırmamak istenenlere, kölelere, borçlulara, Allah yolunda ve yolculara mahsustur. Allah hakkıyla bilendir, Atam hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması

Farz olan zekât, ancak bu sekiz sınıfa verilir. Ayette geçen "ancak" kelimesi, zekâtın başkalarına değil, sadece bu sekiz sınıfa verileceğini ifade etmektedir.

"Sadakalar" kelimesiyle, vacip olan zekâtların amaçlandığının delili, "Sadakat" kelimesinin başındaki "el" takısının ahd-i zihni (zihnen bilinen) için olması, zihnen bilinen şeyin de daha önceki: "Bazıları sadakalar hususunda seni ayıplarlar" ayetinde işaret olunan vacip sadakalar olmasıdır. Çünkü Allahu Teâlâ, bu sadakaların bu sınıfların hakkı olduğunu ifade etmek için, mülkiyet ifade eden "li" harf-i cerrini kullanmıştır. Onların hak sahibi olduğu şey de, ancak vacip olan zekâttır. Nitekim Cenab-ı Hak, ayette vergi tahsildarlarına da verilebileceğini zikretmektedir. Bunlar ise, mendup sadakaları değil, vacip olan sadakaları toplamak için görevlendirilirler. Çünkü mendup sadakaların, bu sınıfların dışındakilere verilmesi caizdir. Vacip zekât, para, altın, gümüş, deve, sığır, koyun, ziraat ürünü ve ticaret mallarının zekâtıdır.

İmam Şafî: Fitre ve malların zekâtından vacip olan bütün sadakaların sekiz sınıfa verilmesi vaciptir. Çünkü Allah ayette sadakaların hepsini, mülkiyet ifade eden "için" anlamındaki "lâm" harfiyle onlara izafe etmiş ve bu sekiz sınıfı, ortaklık ifade eden "ve" kelimesiyle birbirine bağlamış, onların sadece bu sekiz sınıfa verileceğini ifade etmiştir. Çünkü "ancak" kelimesi, sadece onlara verilmesini gerekli kılar. Şu halde, ayet sadakaların hepsinin; ortaklaşa onların mülkü olduğuna işaret eder. Her sınıftan üç şahıstan aşağısına verilmesi de caiz değildir. Çünkü çoğulun en azı üçtür, der.

Diğer üç imam ise, sadakaların tek bir sınıfa ve Ebu Hanife ile Malik'e göre her sınıftan tek bir kişiye verilmesini caiz görürler. Çünkü ayet, sadece bu sınıflar arasında muhayyerlik içindir. Delilleri, Allahu Teâlâ'nın şu sözüdür: "Ve eğer onu gizler fakirlere verirsiniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır" (Bakara, 2/271). Yine bir başka delilleri bir grup muhaddisin Muaz b. Cebel'den rivayet ettiği şu hadistir: "Zenginlerinizden sadaka alıp fakirlerinize vermekle em-rolündüm." Onlara göre ayet ve hadisle, tek bir sınıf -fakirler- zikrolunmuştur.

Tek bir şahsa verilebileceğinin caiz olduğuna delilleri ise ayetteki çoğul kelimelerin başındaki "el" belirleme takısının cinsi ifade etmesidir. O zaman mânâ şöyle olur: Sadaka cinsi, fakir cinsindedir. Fakir cinsi de, birle tahakkuk edeceğinden bire verilebilir. Belirleme takısının bire yüklenmesi, hakikata yüklenmesi mümkün olmadığı içindir. Çünkü hakikata hamlolunsa, bütün fakirleri ve sadakayı her fakire vermeyi içine alır...

Altı sınıfı -fakirler- yoksullar, vergi memurları, müellefe-i kulûb, borçlular, yolcular zikrederken, mülkiyet ifade eden "li" harfi cerrinin kullanılması, bu gruptakilerin mülk sahibi şahıslar olmasındandır. İki sınıfı zikrederken -köleler ve Allah yolundakiler- "fi" harfi cerrinin kullanılmasına gelince, bunlarla şahısların amaçlanmasıdır. O kesim, yahut vasıflar ve müslümalarm genel menfaatleri murad olunmaktadır. Daha önce zikrolunanlardan daha köklü olarak kendilerine sadaka verilmesi hakkına sahip olduklarını bildirmektedir...

Ayette geçen sekiz sınıfı şu şekilde açıklayabiliriz:

1- Fakirler: Kendilerine yetecek malı olmayan muhtaçlar, zengin olmayanlar.

2- Miskinler: Bir başka muhtaç zümre.

Fakihler bunlardan; fakirin mi, yoksa miskininin mi durumunun kötü olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Şafî ve Hanbelîlere göre fakirin durumu, miskininden daha kötüdür. O, ihtiyacını giderecek hiç bir malı ve kazancı olmayan yoksuldur. Miskin ise, ihtiyacından daha az mala sahip olan kimsedir. Ha-nefilere ve Malikîlere göre ise, miskin, fakirden daha kötü durumda olandır.

Zekât konusunda böyle bir ihtilâfın faydası yoktur. İhtilâfın faydası; miskinlere değil de fakirlere yahut fakirlere değil de miskinlere vasiyet konusunda ve bir şeyi fakirlere, başka bir şeyi miskinlere vasiyet eden kimse hakkında görülür.

Şafîiler ve Hanbelîler şu delilleri ileri sürerler: Allahu Teâlâ, diğerlerinden daha muhtaç oldukları için önce fakirleri anmıştır. Allahu Teâlâ'nın: "O gemi, denizde çalışan yoksullarındı" (Kehf, 18/79) ayeti, gemisi olmayanın miskin olduğunu ifade ediyor. Resulullah (s.a.) fakirlikten Allah'a sığınırdı. Hâkim'in, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.): "Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür, miskinler zümresinde hasret" diye dua ederdi. Resulullah'ın bir şeyden hem Allah'a sığınması, hem de ondan daha kötü bir hali istemesi düşünelemez. O halde miskin, bir şeye sahip olan kimsedir. İbnül-Enbârî gibi bir grup lütgatçiden naklolunduğuna göre miskin, yiyeceği olan kimse; fakir ise hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Arapçada fakirin aşırı fakirliğinden dolayı omurga kemikleri çıkan kimse manasına geldiği ve bundan kötü bir durumun düşünülmemeyeceği de söylenmiştir.

Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a.)'dan, Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayete ederler: "Miskin, şu insanları dolaşıp da, kendisine bir lokma, iki lokma,- bir hurma iki hurma verilen kimse değildir.." buyurmuş: "O halde miskin kimdir Ya Resulullah?" diye sorduklarında: "Başkasına muhtaç olmayacak zenginlikte olmayan fakat fakir olduğu da sezilemeyip kendisine tasaddukta bulunulamayan ve insanlardan da bir şey istemeyen kimsedir" buyurdu.

Hanefîler ve Malikîler ise, miskinın fakirden daha kötü olduğunu söylerler ve şu görüşleri ileri sürerler: Allahu Teâlâ, miskinini "toprak içinde kalmış bir yoksula" (Beled, 9/16) diye nitelendiriyor. Yani, vücudunu gizlemek için, derisini toprağa yapıştıran kişi. Bu, onun şiddetli ihtiyaç içinde olduğunu gösteriyor.. Asmaî ve İbnü's-Sikkît gibi bazı lügatçılar, "miskin" in hiçbir şeyi olmayan, "fa-kir" in de ihtiyacını giderecek kadar malı bulunan kimse olduğunu, miskinın son derece ihtiyaç içinde olduğu için, bulunduğu yerde yerleşip kalan kimse olduğunu söyler.

Lügatta noklolan mânâ birbirine zıddır. Onun için, iki fırka da görüşlerinde mazurdur. Onlar, o ikisinin iki sınıf olduğunda ittifak halindedirler.. Ebu Yusuf ve Muhammed'den, o ikisinin tek bir sınıf olduğu rivayet olunmuştur. Bu ihtilâfın faydası, malının üçte birini bir kimseye, fakirlere ve miskinlere vasiyet eden kimsede görülür: O ikisinin bir sınıf olduğunu söyleyene göre üçte birin yarısı o kimseye, yarısı da fakirlere ve miskinlere verilir. Onları iki sınıf kabul edene göre ise, üçte bir, aralarında üçte birler şeklinde bölüştürülür. [\[40\]](#)

Zekât Almaya Cevaz Veren Fakirliğin Sınırı:

Alimler, ihtiyacı olan zorunlu evi ve hizmetçisi bulunan kimsenin zekât alabileceğini, zekât verme durumunda olanın da ona verebileceği hususunda birleşmişler, bu durumun dışında ise ihtilâf etmişlerdir.

Ebu Hanife şöyle der: Yirmi dinar altını, yahut ikiyüz dirhem gümüşü olan kimse zekât alamaz. Bu, nisab ölçüsüdür. Çünkü bir grup muhaddisin Muaz vasıtasıyla rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Zekâtı zenginlerinizden alıp fakirlerinize vermekle emrolundum."⁷

Ahmed, Sevrî, İshâk ve daha başkaları şöyle der: Elli dirhemi, yahut o miktar altını olan kimse zekât alamaz. Zekât alan kimseye, borçlu da olsa, elli dirhemden fazla da verilmez. Çünkü Darakutnî'nin Abdullah b. Mes'ud vasıtasıyla rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.): "Elli dirhemi olan kimseye zekât almak helâl değildir" buyurmuştur. — Hadisin isnadında zayıflık vardır.—

İmam Malik'den meşhur olan görüş: İbni Kasım'm rivayetine göre, İmam Malik'e: "Kırk dirhemi olana zekât verilir mi?" diye sorulduğunda: "Evet", cevabını verdi. Malikîlere göre fakir, yıllık ihtiyacından daha az mala sahip olan kimsedir.

Şafiî ve Ebu Sevr şöyle der: Çalışıp kazanmaya gücü olan, bedenen kuvvetli, aile ve çocukları için kazancı iyi olduğundan insanlara muhtaç olmayan kimsenin zekât alması haramdır. Ebu Davud, Tirmizî ve Darekutnî'nin Abdullah b. Ömer'den tahric ettiklerine göre, Peygamber (s.a.): "Zengine ve gücü kuvveti yerinde, uzuvları sağlam olana zekât helâl olmaz" buyurmuştur.^[41]

Kâfirlere ve Ehl-i Beyte Zekât Verilir mi?:

Ayetin zahiri ve lafzın mutlak oluşu, zekâtın fakir ve miskin sıfatını taşıyana verilmesini gerektiriyor. Bu hususta, Ehl-i Beytten olanlar veya olmayanlar, akraba olanlar veya olmayanlarla müslümanlar kâfirler aynıdır. Fakat fu-kahaya göre zekât müslümanlara verilir. Kâfire verilmesi caiz değildir. Nitekim, Sahihayn'da İbni Abbas (r.a)'dan rivayet olunan hadis-i şeriflerinde, Peygamber (s.a.), Muaz (r.a)'ı Yemen'e

gönderirken şöyle demiştir: "Onlara, kendilerine zekâtın farz olduğunu bildir. O, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilir."

Ebu Hanife, hadisin zekâtla ilgili olduğunu söyleyerek, kâfirlere fitre verilmesini mubah görmüştür.

Yine fukahaya göre zekâtı, zekât verenin nafakasını karşılamakla yükümlü olduğu kimselere -usûl, fûru ve zevceler- vermek caiz değildir. Çünkü zekât, ihtiyacı gidermektir. Onların nafakası karşılandığına göre, onların ihtiyacı kalmamış demektir. Çünkü zekât veren, onlara zekât vermekle, kendine menfaat sağlamış olur.

Alimler, Haşimîlere zekât vermenin caiz olmadığı hususunda ittifak halindedirler. Çünkü Müslim'in, Muttalib b, Rebia'dan rivayet ettiğine göre, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz sadaka, insanların kirleridir. O, Muhammed'e ve Muhammed ailesine helâl olmaz."

Şafiî de, onun Muttalib sülâlesinden birine verilmesini caiz görmemiştir. Şafiî'nin bu hususta dayandığı delil, Buharî'nin Cübeyr b. Mut'im (r.a.) yoluyla rivayet ettiği şu hadistir. Peygamber (s.a.): "Şüphesiz, Haşim oğulları ve Muttalib oğulları tek şeydir..." buyurdu ve parmaklarını birbirine geçirdi. [\[42\]](#)

Fakir ve Miskine Verilecek Miktar:

Alimler, bu hususta farklı görüşlere sahiptirler. Ebu Hanife, nisab miktarından fazla verilmeyeceği görüşündedir. O, bir kimseye ikiyüz dirhem gümüş veya karşılığı zekât verilmesini uygun görmez.

İmam Malik işin içtihadı bağli olduğunu söylemiş, İmam Ahmed'le birlikte, bir yıllık ihtiyacını karşılayacak zekât verilmesine cevaz vermiştir.

İmam Şafiî'ye göre, fakir ve miskine ihtiyacını giderecek kadar zekât verilir. Çünkü zekâttan maksat, ihtiyacı gidermektir. [\[43\]](#)

Başka Bir Şehrin Fakirlerine Vermek İçin Zekâtı Nakletmek:

Bu hususta alimler iki görüşe sahiptirler: Alimlerin çoğu, zekâtı başka bir şehre nakletmenin caiz olmadığı görüşündedir. Fakat Malikîler, Şafîîler ve Hanbelîler 89 km.lik mesafe içinde, bir başka beldeye nakledilmesine cevaz vermişlerdir. Çünkü bu mesafe, zekât verilmesi gerekli olan mesafedir. Şafîîler, zekât vacip olan şehirde, zekât verilecek sekiz sınıftan biri bulunmadığı zaman, zekât vacip olan şehre en yakın beldeye nakledilmesini vacip görürler. Şafîîlere göre, sekiz sınıfa verildikten sonra fazla kalandan bir miktarını nakletmek caizdir.

İbni Kasım ve Suhnûn, zekâtın bir zaruretten, yahut çok şiddetli bir ihtiyaçtan dolayı başka bir beldeye nakledilmesini, mubah görmüştür. Çünkü, ihtiyaç olmadığı zaman, onu muhtaç olmayana vermek vaciptir: "Müslüman, müslümanın kardeşidir, onu zalime bırakmaz. Ona zulüm de etmez" [\[44\]](#) İbnü'l-Arabî, sahih olan da budur, der.

Hanefîler şöyle der: Zekâtı, bir beldeden başka bir beldeye nakletmek ten-zihen mekruhtur. Ancak şu hallerde nakletmek mekruh değildir: Muhtaç yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamak için, daha muhtaç yahut daha muttaki, ya da müslümanlara daha faydalı bir topluluk için, Dâru'l-Harp'ten Dâru'l-İs-lâm'a, yahut öğrenci ve zâhidler için nakil, ya da yıl tamam olmadan zekât verme durumunda. Bu haller olmadan da, zekâtı nakletmek caizdir. Çünkü zekâtın sarf yeri, mutlak olarak fakirlerdir. Buna delil, Muaz b. Cebel'in, Yemenlilere söylediği şu sözdür: "Bana bir hamîs [\[45\]](#) ya da bir lebis [\[46\]](#) getirin. Onu sizden buğday, arpa sadakası yerine kabul edeyim. Bu hal, sizin için daha kolay, Medine'deki muhacirler için de daha faydalı." Bu hadis iki şeye delâlet eder:

Birincisi, zekâtın Yemen'den Medine'ye nakledilmesi. Taksimatını Peygamber (s.a.)'in yapması. Bu hal: "Sadakalar, ancak fakirlere aittir" ayetini destekliyor. Bir şehrin fakiri ile diğer şehrin fakiri arasında fark gözetmiyor.

İkincisi, zekât olarak değerinin alınması. Bu, Hanefîlerin görüşüdür. Çünkü, zekâtın maksat, fakirlerin ihtiyacını karşılamaktır. Hangi şey onların ihtiyacını giderirse, o caizdir. Nitekim Cenab-ı Hak: "Onların mallarından sadaka al." (Tevbe, 9/103) buyurmuş, sadakayı herhangi bir şeyle tahsis etmemiştir.

Alimlerin çoğunluğu ise, zekât olarak verilecek bir şey yerine kıymetinin verilmesine cevaz vermezler: Çünkü hak, Allah'ındır. Onun başkasına taliki caiz değildir. Bu, kurbanlık gibidir. Cenab-ı Hak, kurbanlığı enama (deve, sığır, koyun, keçi) talik ettiği için, ondan başkasına nakli caiz değildir.

Malın zekâtı konusunda Hanefîler, Şafîiler ve Hanbelîlerce geçerli olan, malın bulunduğu yer; sadaka-i fitirda geçerli olan, oruç tutanın bulunduğu yerdir.

Bu hususta Malikîlerin iki görüşü vardır: Bir görüş, yıl tamamlandığında malın bulunduğu yeri dikkate alır. Sadaka orada dağıtılır. Diğer görüş, zekât verecek kimsenin yerini dikkate alır. Çünkü zekât vermekle muhatab olan odur, mal ona tabidir.

Bir kimse, fakir bir müslüman diye birisine zekât verse, sonra da onun, köle veya kâfir ya da zengin olduğunu anlasa, İmam Malik'e göre, bir daha zekât vermesi gerekmez. Bunun delili, Müslim'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği hadistir. Bu hadis, zina eden kadının, zengin ve hırsızın zekât alması konusuyula ilgilidir. Mesele, zekât verenin içtihadı meselesidir. O, ictihad edip zekât alabilecek durumda olduğunu zannettiği bir kimseye zekât verirse; üzerine düşen vacibi yerine getirmiş olur.

Bir kimse yıl girince, zekât vermek için mal ayırsa ve o mal kendi kusuru olmaksızın helak olsa, Malikîlere göre, onu ödemez. Çünkü o, fakirlerin vekilidir. Zekât verecek kimse, yıl girdikten bir süre sonra, zekâtı ayırsa, o da helak

Devlet başkanı, zekât toplama ve dağıtma işinde adaletli ise, zekât verecek kimsenin altın, gümüş ya da diğer mallarda zekâtı bizzat kendisinin dağıtması caiz değildir.

3- Zekât memurları: Devlet başkanının, zekât tahsili için görevlendirip gönderdiği vergi memurları. Buharı, Ebu Humeyd es-Saidî'den şu rivayeti yapar: Resulullah (s.a.), Esed kabilesinden İbnü'l-Lûtbiyye denilen birisini Sü-leym oğullarının sadakalarının tahsiline memur etti. İbnü'l-Lûtbiyye, döndüğünde Resulullah(s.a)'e hesap verdi.

Alimler, zekât memurlarının alacakları miktar hususunda, farklı üç görüşe sahiptirler:

Birincisi: Mücahid ve Şafîî şöyle demiştir: Onların alacakları miktar sekizde birdir. Eğer ücretleri paylarından fazla olursa, o fazlalık Beytü'l-Mal (hazinemden karşılanır. Bunun diğer iki paydan karşılanacağı da söylenmiştir. Ayetin zahirine uygun olan da bu görüştür.

İkincisi: Hanefîler ve Malikîler ise şöyle demiştir. Onlara çalışmaları mik-tannca ücret verilir. Çünkü onlar, fakirler yararına kendi işlerini bırakmışlardır. Dolayısıyla onların ve yardımcılarının geçimi, fakirlerin malındadır. Onlara yetecek miktar, zekâtın hepsini kapsarsa, Hanefîler yarıdan fazlasını vermezler.

Üçüncüsü: Onlara Beytü'l-Mal'dan verilir. Bu zayıf bir görüştür. Çünkü Allahü Teâlâ, onların zekâtındaki payını haber vermiştir, nasıl olur da, onlara o verilmez.

Vergi memuruna verilen şey, çalışmasına karşılık verilen ücret mesabesindedir. Zengin bile olsa, bu ona verilir. Onun için, İmam Malik ve Şafî'nin görüşüne göre, Haşimî zekât tahsildarına zekât verilir. Çünkü Peygamber (s.a.), Ali b. Ebu Talib'i, Yemen'e zekât memuru olarak gönderdi. Haşim Oğullarından bir kısmını idareci tayin etti. Ondan sonra gelen halifeler de böyle idareciler tayin ettiler. Vergi tahsildarı, mubah bir işte ücretle çalışandır. Dolayısıyla diğer sanatlar gibi, onda da Haşimî olan ve olmayan aynıdır.

Ebu Hanife şöyle der: "Çünkü onun payı, zekâttan bir parçadır. Müslim'in Muttalib b. Rabia'dan rivayet ettiği hadisde, Peygamber (s.a.): "Şüphesiz, zekât, Âli- Muhammed'e helâl olmaz. Çünkü zekât, insanların kiridir" buyurmuştur.

Cenab-ı Hakk'ın: "Zekât hususunda çalışanlar" sözü çok şümüllü olup zekât gerekenlerden zekât toplamaya çalışanı, yazanı, paylaştıranı, öşür alanı, yöneticiyi, hesap edeni, muhafızı kapsar. Bu işleri yapanların ücret alması caizdir. İmamlık da bu kapsam içine girer. Çünkü namaz, her ne kadar herkese farz-ı ayın ise de, imamlık yapmak Kurtubî'nin dediği gibi, kifâye farzlardandır.

Bu söz aynı zamanda, devlet başkanının zekât almak için, zekât toplama memurları göndermesi gerektiğine işaret eder. Çünkü bazı zekât vermesi gerekenler, kendisine vacip olanı bilmez, bazısı da cimrilik yapar. Sahihayn'da, Ebu Hüreyre'den tahrir olduğuna göre, Resulullah (s.a.), Ömer b. Hattab'ı zekât memuru olarak gönderdi. Ebu Davud, Resulullah (s.a.)'in kölesi Ebu Râfi'den rivayet eder: Resulullah (s.a.), Mahzum Oğullarından bir adamı, zekât tahsildarı olarak tayin etti.

Ayetteki zekât tahsildarıyla ilgili metin, zekâtı almanın devlet başkanına düştüğüne, zekâtı ona vermek gerektiğine, mal sahibinin onu hak sahiplerine vermesinin kifayet etmeyeceğine işaret eder. Nitekim Cenab-ı Hakk'ın şu sözü de bunu destekler: "Onların mallarından sadaka al" (Tevbe, 9/103).

Fakat bu, Allahü Teâlâ'm şu sözüne ters düşer: "Mallarında, dilenen ve mahrum (dilenmeyip zenginmiş gibi duran kimseler) için bilinen bir hak olanlar" (Mearic, 70/24-25). Gerçekte, kendisine zekât vermek vacip olan kimsenin, doğrudan doğruya, fakire ve mahruma vermesi caizdir. Alimler, konuyu genişleterek şöyle derler:

a) Eğer zekât malı, para, altın ve gümüş gibi, gizli (batını) olursa, zekât verecek durumda olan kimsenin bizzat ayırıp vermesi ya da devlet başkanına bırakması icma ile caizdir.

b) Zekât malı, koyun, keçi, deve ve sığır gibi görünür mallardan olursa, Cumhurun görüşüne göre, onun zekâtını devlet başkanına bırakması vaciptir. Çünkü onu isteme hakkı devlet başkanındır. Dolayısıyla haraç ve cizye gibi ona verilir.

Şafiî ise, Cedid'de şöyle der: Mal sahibinin, onu bizzat dağıtması caizdir. Çünkü o, gizli malların zekâtı gibi bir zekâttır.

4- Müellefe-i kulûb: Bunlar, İslâm'ın ilk döneminde, müslümanlıklarını açıklayan, imanları zayıf olduğu için, zekâttan bir pay ayrılarak, İslâm'a ısındırılmak istenen kimselerdir. Bunlar iki çeşittir: Müslümanlar, kâfirler.

Küfür hali üzerinde olan kâfirler ise, Hanbelî ve Maliki mezhebine göre, İslâm'a teşvik etmek için zekât verilir. Çünkü Peygamber (s.a.), müslüman ve müşrik müellefe-i kulûba verdi [\[47\]](#)

Hanefî ve Şafiî mezhebine göre ise, ne İslâm'a ısındırmak, ne de başka bir maksatla, onlara zekât verilmez. Çünkü, İslâm'ın ilk döneminde onlara zekâttan verilmesi, müslümanların sayısı az, düşmanların çok olmasındandı.. Artık Allah, İslâm'ı ve müslümanları aziz kıldı, kâfirlerin kalblerini ısındırmaya ihtiyaç kalmadı. Peygamber (s.a.)'den sonra Hulefa-i Raşidin de, onlara zekâttan vermedi. Nitekim Ömer (r.a): "Biz, müslümanlık üzerine bir şey vermeyiz; dileyen inansın, dileyen inanmasın" demiştir.

Müellefe-i Kulûb'tan müslüman olanlara gelince: Onlar çeşit çeşittir. Onlara, müslümanlıklarını kuvvetlendirmek için verilir.

1- İslâm'da kararlılıkları zayıf olanlar. Bu gibilere, müslümanlıklarını kuvvetlensin diye zekâttan verilir.

2- Kavmi içinde müslüman önder durumundaki kimse ki, ona zekât vermekle, benzerlerinin müslüman olması umulur... Nitekim Peygamber (s.a.), Ebu Süfyan b. Harb'e ve başkalarına, Zeberkân b. Bedr ve Adiy b. Hatim'e -kavimlerdeki şereflerinden dolayı- zekât verdi.

3- Kâfirlere komşu müslüman ülke sınırında oturan kimse. Bunda bizi, komşu kâfirlerin saldırısından koruma maksadı vardır.

4- Zekât vermeyi her ne kadar reddetmeseler de, kendilerine bir zekât tahsildarı göndermek güç olan bir kavimden zekât toplayan kimse. Nitekim Hz. Ebu Bekir, Adiy b. Hâtim'e riddet yılında, kendisinin ve kavminin zekâtını getirdiği zaman, zekâttan verdi. [\[48\]](#)

Müellefe-i Külûb'un Payı, Nesh Olmuş mudur?:

Hanefi'ler ve İmam Malik şöyle der: İslâm'ın yayılıp kuvvetlenmesiyle, müellefe-i külûb'un payı düşmüştür. İslâm'ın ilk döneminden bu zamana kadar zekât verilecek sınıfların sayısı sekiz değil, yedidir. Bu payın düşmesi, sebebin sona ermesi üzerine hükmün sona ermesi kabilindedir. Tıpkı, oruç tutma, vaktinin, gündüzün bitmesiyle bitmesi gibi.

Alimlerin çoğunluğu -Malikîlerden allâme Halil bunlardandır- ise şöyle der: Müellefe-i Külûb'un hükmü devam etmekte olup nesh olunmamıştır. İhtiyaç halinde, onlara zekâttan verilir. Hz. Ömer, Osman ve Ali'nin hilafetleri döneminde onlara vermemeleri, onların payının düşmüş olmasından değil ihtiyaçları olmadığı içindir. Çünkü ayet, Kur'an'm en son nazil olan ayetlerinden-dir. Onlara vermekten maksat, onları İslâm'a teşvik etmektir. Onların bize yardım etmesi olmadığı için, İslâm'ın yayılmasıyla bu payın düşmüş olması düşünülemez.

Kısacası bu pay, devlet başkanının hakkıdır. O, yararlı gördüğü şeyi yapar.

5- Köleler: Yani köleleri kölelikten kurtarma yolunda. Nitekim İbni Abbas ve İbni Ömer bu görüştedirler. Alimlerin çoğuna göre, bundan amaç, gücü kuvveti yerinde, çalışıp kazanma takatında olmakla beraber, efendilerine, borçlarını ödeme kudretinde olmayan müslüman mükâteblerdir ^[49] Çünkü, kölelikten kurtarılmak istenilen kimseye ancak mükâteb olduğu zaman zekât verilir. Ce-nab-ı Hakk'm şu sözü de buna delâlet eder: "Ve onlara (mükâteb, köle ve cariyelere) Allahü Teâlâ'nın size verdiği maldan verin" (Nur, 24/33). Ancak Ebu Hani-fe ve arkadaşları şöyle der: Zekâttan, rakabe-i kâmile (tam manasıyla köle) âzâd edilmez, fakat zekâttan, kölelikten kurtulması için verilir, o hususta kendisine yardım olunur. Çünkü, Cenab-ı Hakk'm: "Kölelere..." sözü, zekât verenin, kölelikten âzâd etmeye ortak olmasını gerektirir, müstakil olarak köle âzâd etmesini ifade etmez.

Malikîler şöyle der: Kölelere ayrılan payla bir köle satın alınıp hürriyetine kavuşturulur. Çünkü, her köle zikrolunan yerde, onu âzâd etmek kasdolunur. Azâd etmek, hürriyete kavuşturmak ise, keffaretlerde olduğu gibi, ancak kmn (kendi ve ebeveyni köle olan kimse) da olur. Onların idaresi, beytü'1-male aittir.

Zekât malından hem köle âzâd etmek, hem de mükâteb (sözleşmeli köle)'e yardım etmek için harcama yapmanın caiz olduğuna işaret eden bir hadis vardır. Ahmed, Buharî ve Darekutnî, Berâ' b. Azib'ten rivayet ederler: Bir adam, Peygamber (s.a.)'e gelerek: "Beni Cennete yaklaştıracak, cehennemden uzaklaştıracak bir amel söyle" dedi.

Resulullah: "Köle âzâd et, köle kurtar" buyurdu. O adam: "ikisi bir şey değil mi?" dedi. Resulullah: "Hayır, köleyi âzâd etmek, yalnız başına, kölelikten kurtarman; köleyi kurtarman, onu kurtarmaya yardım etmendir" buyurdu.

Mükâtebe zekât verilebilmesi için, müslüman ve muhtaç olması şarttır.

Bazı alimler -Maliki İbn Habîb gibi- de, bu payla esirlerin fidyesi verilir, demiştir. Dünyadaki köleliğe son vermek için, bugün bu söz dikkate alınmalıdır.

6- Borçlular: Bunlar, borçları çok olup ödeme güçleri olmayan kimselerdir. Borçlu, Şafiîlere ve Hanbelîlere göre ister kendisi, ister başkası için borçlansın veya ister itaat, isterse günah yolunda borçlansın farketmez. Kendisi için borçlanırsa, ancak fakir olduğu zaman verilir. Eğer bir kişinin öldürülmesi, ya da mal veya yağma sebebiyle meydana gelen ara bozukluğunu -Ehl-i Zimmet arasında bile olsa- düzeltmek için borçlansa, zengin bile olsa kendisine borçlular payından zekât verilir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurur: "Ancak şu beş durumda zengine zekât verilir: Allah yolunda gaza eden, zekât tahsil eden, borçlu olan, malıyla zekât malını alabilecek durumda olan, fakir olan komşusunun aldığı zekâttan kendisine hediye edilen" [\[50\]](#)

Hanefîler şöyle der: Borçlu, borcunun dışında fazla olarak nisaba sahip olmayan, yani fakir durumda olan kimsedir.

Malikîler ise şöyle der: Borçlu fakir olup, borcunu ödeyecek parası olmayan kimsedir. Tabii borç, içki içmek, kumar oynamak gibi bir günah dışındaki sebeble olmalıdır. Kendine yetecek miktarda malı olduğu halde borçlu görünüp zekât almak için borçlanıp bol harcamada bulunan kimseye zekât verilmez. Çünkü onun maksadı kötüdür. Zekât almaya niyetlenip zaruretten dolayı borçlanan bir fakirin durumu ise, bundan farklıdır. Ona, iyi niyetinden dolayı, zekâttan borcu kadar verilir. Fakat, bir masiyet için yahut kötü bir maksatla borçlanan kimse tevbe ederse, ona zekâttan en güzel şekilde verilir.

Alimlerin çoğunluğu şöyle demiştir: Zekâttan, ölünün borcu ödenir: Çünkü o, borçlulardandır. Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ben, her mümine kendinden daha yakınım: Kim bir mal bırakırsa, mal ailesinindir. Kim bir borç, yahut fakir çoluk çocuk bırakırsa, onların bakımı bana aittir, benim üzerime-dir" [\[51\]](#)

7- Allah yolunda olanlar: Cumhurun görüşüne göre bunlar, askerî divanda hakları olmayan mücahid gazilerdir. Zengin olsun, fakir olsunlar, kendilerine gaza yolunda harcadıkları miktar kadar ödenir. Çünkü "yol" kelimesi kullanıldığı zaman, Kur'an ve sünnette, gaza manası anlaşılır. Ama divanda, takdir edilmiş bir maaşı olana verilmez. Çünkü onun yetecek bir maaşı vardır. Bu sebeble muhtaç değildir. Hiç kimse malının zekâtıyla hac etmez, malının zekâtıyla gaza etmez, o zekât malıyla onun adına

haccedilmez, gaza edilmez. Bu görüşe göre: Şimdiki orduya zekâttan verilmez. Çünkü askerler ve subaylara, devrimizde sürekli aylık veriliyor. Ancak bugün, zaruret ya da genel ihtiyaç durumunda, silah alımına, yahut cihad yolunda teberru verilebilir.

Ebu Hanife, Allah yolundaki gaziye, ancak fakir olduğu zaman verilir, der.

Ahmed ise, kendisinden gelen iki rivayetin en sahihinde şöyle demiştir: Hac, "Allah yolu"ndandır. Dolayısıyla hac etmek isteyen zekâttan verilir. Çünkü Ebu Davud, İbni Abbas'dan şöyle rivayet eder: Bir adam Allah yoluna bir deve verdi, hanımı da hac etmek istedi, Resulullah (s.a.) ona: "Ona bin. Çünkü hac, Allah yolundandır" buyurdu. Cumhur ulemâ bu görüşe şöyle cevap vermiştir: Hac, Allah yoludur. Fakat ayet cihadla yorumlanır. İmam Malik, Allah yolları çoktur, der. İbnü'l-Arabî, burada, "Allah yolu"ndan amacın, gaza ve Allah yolu cümlesinden olduğu hususunda -Ahmed ve İshak tarafından tercih edilen görüş müstesna. Onlara göre, hac murad olunmaktadır- herhangi bir ihtilaf olduğunu bilmiyorum, der.

Bazı Hanefîler, Allah yolunu ilim talebiyle Kâsânî ise, her türlü ibadet ve taatla yorumlamıştır. O takdirde, ölülerin kefenlenmesi, köprü, kale ve mescid yapımı gibi bütün hayır yolları bu kapsamın içine girer. Çünkü Cenab-ı Hakkın: "Allah yolunda" sözü geneldir.

Özetle, Allah yolundan amaç, mücahidlere -Şafiîlere göre zengin de olsalar, Hanefîlere göre, fakir olmaları şartıyla; Ahmed, Hasan ve İshak'a göre hac Allah yolundandır- vermektir.

Bazıları müstesna, alimler zekâtın, mescid, köprü yapımı, yol ıslâhı, ölülerin kefenlenmesi, borç ödenmesi, silâh satın alınması ve ayette zikrolunmayan diğer ibadet çeşitleri gibi şahıs için mülkiyet söz konusu olmayan yerlere verilmesinin caiz olmadığını savunmuşlardır.

8- Yolcuya: Beldesinden uzak bir yerde yolda kalan, yahut günah için değil, ibadet için yolculuk yapmak isteyen, fakat maksadına yarımsız ulaşmayan kimseye ibadet, hac, cihad ve mendup ziyaret gibi şeylerdir. Spor ve seyahat gibi mubah bir yolculuk yapana bazı Şafiîlere göre -ihtiyacı söz konusu ol-

madığından- verilmez. Diğerlerine göre kendisine, -namazları kısaltması ve orucu yiyip içmesi deliliyle- zekât verilir.

Yolcuya, yolculuğundan muhtaç duruma düştüğü zaman -isterse vatanında zengin olsun- maksadına ulaşacak kadar zekât verilir.

Geçen vasıflardan birini iddia edip gelen kimseden, söylediğini ispat etmesi istenir.

Borçlu olduğunu ispat etmesi ona aittir. Diğer sıfatlarda ise, ikisi de Maliki olan İbni Arabî ve Kurtubî'nin dediği gibi, görünen hal, şahit yerine geçer, onunla yetinilir.

Şafiî fakihi Rafîî, fakirlik, miskinlik gibi gizli nitelik durumunda, bunu iddia edenden ispat etmesi istenmez. Herhangi bir delil olmaksızın verilir. Açık nitelik durumunda ise, zekât tahsildarı, mükâteb köle ve borçludan ispat istenir, müellefe-i kulub'dan, İslâm'da niyetinin zayıf olduğu iddiasını ispat etmesi istenmez. Kavmi içinde önde gelen, kendisine itaat edilir kimse olduğunu söyleyen kimseden delil istenir. Meşhur olması, kendisinden ispat istenen kimse hakkında delil yerine geçer, der.

Nafakasını karşılamakla yükümlü olduğu kimselere -ana-baba, çocuk ve zevce gibi- zekât vermek caiz olmaz. Ama devlet başkanı, bir adamın zekâtını çocuğuna, ana babasına ve zevcesine verse caizdir.

Zekâtı muhtaç akrabaya vermek daha faziletlidir. İmam Malik: "En iyi verdiği zekât, nafakası sana ait olmayan akrabaya verdiği zekâttır. Bunun delili Peygamber (s.a.)'in, Abdullah b. Mes'ud'un zevcesi Zeyneb'e söylediği sözdür. Buharî ve Müslim rivayet ederler: "Senin için iki ecir vardır: Zekât ecri ve sıla-i rahim ecri."

Verilecek zekât konusu ihtilafıdır: Borçluya borcu miktarmca verilir. Fakir ve miskine, İmam Malik ve Ahmed'e göre, daha önce de geçtiği gibi, kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere bir yıl yetecek kadar, Şafiîlere göre ihtiyaç miktarmca, Hanefîlere göre zekât nisabı miktarından fazla olmamak şartıyla verilir.

Zekât dağıtımında ayette anılan tertipteki önem zorunluluğu göz önüne alınır. Çünkü tertip, istenen ve amaçlanan şeyi gösterir. Fakat "Allah yolu ve yolcu" daha önce de açıklandığı gibi "fî" harf-i cerriyile tabir olunduğu için "borçlu ve köle"den daha üstün iki sınıftır.

Allahü Teâlâ, zekât almaya hakkı olanları andıktan sonra, "Allah'tan bir farz olarak" buyurmuştur. Yani Allahü Teâlâ zekâtı, Allah'ın takdiri, farzı ve taksimine göre takdir olunmuş bir hüküm olarak farz kıldı. Bu, zahiri anlayışa aykırı davranmaktan uzaklaştırıcı bir şeydir.

"Allah hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." Yani, işlerin dış ve iç durumlarını, kulların yararını en iyi bilendir. Ancak, kulların hayrını ve yararına olan şeyleri meşru kılar. Nitekim Hak Teâlâ zekâtı, nefsi kötülüklerden temizlemek, malı korumak ve verdiği nimetlerden dolayı yaratıcıya şükür için emretti. Nitekim Cenab-ı Ük:"Onların mallarından sadaka al ki, bununla kendilerine temizlemiş, bununla onları bereketlendirmiş olasın" (Tevbe, 9/103) buyurur. [\[52\]](#)

Münafıkların Peygamber (S.A.)'e Eziyet Etmesi, Onların Anlayışlarını Düzeltme

61- İçlerinde öyle kimseler vardır ki, Peygambere eziyet ederler ve: "O bir kulaktır" derler. De ki: "O, sizin için bir hayır kulağıdır. Allah'a inanır, müminlere inanır. O içinizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Rasulünü incitenler! İşte en acıklı azab onlarındır-

Açıklaması

Münafıklardan bir grup, Resulullah (s.a.) için söz söylemekle ona eza ederler, onu ayıplarlar. "O, bir kulaktır, kendine her söyleneni dinler, onu tasdik eder, ona kim bir şey söylese kabul eder, ona kim konuşsa, inanır. Ona varıp yemin etsek, bizi tasdik eder" derler. Bu sözleriyle onun, saf, her duyduğuna -onun hakkında düşünmeden ve işlerin arasını ayırt etmeden- çabuk aldanan kimse olduğunu kastediyorlardı. Bu, Peygamber Efendimizin, onlara görünüşlerine göre muamele etmesinden ve sırlarını açıklamamasından ileri geliyordu.

Allahü Teâlâ, onun zararlı bir kulak değil, hayırlı bir kulak, yani kötülüğü değil, hayrı dinleyen bir kimse olduğunu söyleyerek, onların iddiasını reddetmiştir. O, doğruyu ve yalancıyı bilir. Fakat o, münafıklara şeriat hükümlerine ve edeblerine göre davranır, onlardan hiçbirini utandırmaz. O, kâmil ahlâk sahibidir, örnek insandır.

O, Allah'ı tasdik eder, -başkalarını değil- samimi muhacir ve ensar müminlere inanır. Ey münafıklar! O, içinizdeki inananlara bir rahmettir. Yani imanı açıklamıştır. Zahir olan imanınızı kabul eder, sırlarınızı açıklayıp sizi rezil etmez. Müşriklere yaptığını size yapmaz. O, hayır ve rahmet kulağıdır. Bu ikisinden başkasını dinlemez ve kabul etmez. Müminlerin kendisine haber verdiklerini tasdik eder, münafıkların haberine inanmaz. O, insanları dünya ve ahiret saadetine hidayet buyurması bakımından bir rahmettir.

Hz. Peygamberce sözle, ya da fiille -sihirbazlık, yalancılık, zeki olmamak gibi şeylerle vasıflandırmak, adaletinde kusur bulmak gibi- eziyet edenler, eza vermeleri sebebiyle

ahirette acıklı şiddetli bir azaba maruz kalacaklardır.

Tebük Gazvesinden Geri Kalan Münafıkların Durumları

62- Size, gönlünüzü hoş etmek için, Allah'a yemin ederler. Eğer mümin iseler, Allah'ı ve Rasulünü hoşnut etmeleri daha doğrudur.

63- Hâlâ bilmezler mi ki. kim Allah'a ve Rasulüne karşı muhalefet ederse, ona içinde ebedî kalıcı olarak cehennem ateşi vardır. Bu ise, büyük bir rüsvay-lıktır.

64- Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine açıkça haber verecek bir sûrenin tepelerine indirilmesinden endişe ederler. De ki: "Siz alay edip durun. Şüphe yok ki Allah, endişe ettiğiniz şeyi açığa çıkarandır."

65- Eğer onlara soracak olsan, elbette: "Biz sadece dalar ve sakalaşırdık" derler. De ki: "Allah ile, O'nun ayetleriyle ve Rasulü ile mi eğleniyorsunuz?"

66- Özür dilemeye kalkmayın Sîz iman ettikten sonra kâfir oldunuz. İçinizden bir zümreyi affetsek bile, bir taifeyi günahkâr kimseler oldukları için azab-landırâcağız.

Açıklaması

Allahü Teâlâ, müminlere hitap ederek şu açıklamayı yapıyor: Münafıklar, sizi hoşnut etmek için yalan yeminlere yöneliyorlar. Oysa Allah müminlerin, onların yalan nifaklarının ortaya çıkacağını, işlerinin ortaya serileceğini bildiklerine işaret ediyor.

Söyledikleri söz ya da işten dolayı özür dilemek üzere sizi memnun etmek için, size yemin ederler. Halbuki, asıl hoşnut edilmesi gerekenler Allah ve Ra-sulüdür. Bu da, itaatla, muhalefet etmemekle, samimi iman ve salih amelle olur.

Burada, zamirin tekil olarak getirilmesi, Peygamberi razı etmenin Allah'ı razı etmek

olduğunu bildirmek içindir. Nitekim Allahü Teâlâ başka bir ayette: "Kim Peygambere itaat ederse, muhakkak Allah'a itaat etmiştir" (Nisa, 4/80) buyurmuştur. Çünkü Peygamberlik kaynağı bir, emirler ve nehiyeler de birdir.

Kim, gerçekten mümin olmuşsa, Allah ve Rasulünü razı etmiş olur, aksi takdirde yalancı olur.

Sonra Allahü Teâlâ onları, yöneldikleri, başvurdukları şeyin tehlikesini açıklayarak azarlamıştır. Bunda meseleyi büyütme ve korkutma vardır: "Hâlâ bilmezler mi ki..." Yani, münafıklar Allah'a ve Rasulüne düşmanlık eden ve sınırı aşarak muhalefet eden, yahut işlerinde -meselâ zekât taksimi gibi- peygamberini eleştiren, ahlâkında -onun kendisine her söyleneni işiten bir kulak olduğunu söylemeleri gibi- onu tenkit eden kimsenin bir tarafta, Allah ve Ra-sulünün de bir tarafta olduğunu, Allah'ın cezasının horlama ve azaba sebep olarak -büyük rüsvaylık, zelillik ve horlanma şeklinde- ebediyyen cehennemde kalmak olduğunu bilmezler mi?

Gerçek şu ki, münafıklar işlerinin hakikatim bilirler. Onlar Allah'a ve Ra-sule inanmazlar. Vahiy hususunda şek ve şüphe içindedirler. Huzursuz ve rahatsızdırlar. Şek ve huzursuzluk, onları korku ve endişeye sevkeder. Onun için, Allahü Teâlâ onları: "Münafıklar kalblerinde olanı kendilerine açıkça haber verecek bir sûrenin tepelerine indirilmesinden endişe ederler.." diye sınıflandırır. Yani, münafıklar müminlere, kendilerinin durumlarını haber veren, sırlarını ortaya koyan, nifaklarını açıklayan bir sûre - Kâşife, Fâdıha, Münbie denilen bu sure gibi- indirilmesinden korkarlar.

"Münafıklar endişe ederler." sözü, emir değil bir haberdur. Kendinden sonra gelen kısım buna delildir. "Şüphe yok ki Allah endişe ettiğiniz şeyi açığa çıkarandır" sözü, şüphesiz Allah, korkmuş olduğunuz nifakınızı açığa çıkarandır, demektir.

Bununla beraber onlar, daima Kur'an'la, peygamberlik ve müminlerle alay ediyorlardı:"Anca& alay edicileriz" (Bakara, 2/14). Allah onları: "De ki: "Siz hâlâ alay edin durun" sözüyle tehdit etmiştir. Yani, ey Muhammedi Onlara söyle: Allah'ın ayetleriyle istediğiniz gibi alay edin... Bu, tehdit amacı taşıyan bir emirdir. Şüphesiz Allah, meydana gelmesinden korktuğunuz şeyi ortaya çıkaracak, sizi rezil rüsvay eden, işinizi açıklayan şeyi peygamberine indirecek: "Yoksa kalblerinde hastalık bulunanlar kinlerini Allah'ın meydana çıkarmayacağını mı sandılar? Eğer biz dilesek, onları sana elbette gösteririz. Sen de onları muhakkak simalarından tanırsın. Sen onları söyleyişlerinden de bilirsin. Allah, amellerinizi bilir" (Muhammed, 47/29-30).

Sonra Allah, yeminle ifade ediyor: Ey peygamber! Eğer sen onların bu sözleri ve hezeyanları hakkında sorsan, sözlerinde ciddi olmadıklarını, şaka yapıp eğlendiklerini söylerler. Allah, o gibileri azarlayıp yaptıklarından hoşlanmadığını ifade için: "Allah ile, O'nun ayetleriyle ve Resulü ile mi eğleniyordunuz?" buyurmuştur. Yani, bu, bir eğlence

konusu değildir. Başka alay edecek bir şey bulamadınız mı? Çünkü Allah'la, ayetleriyle ve peygamberleriyle alay etmek, küfürdür. Allah'la istihzadan amaç, Allah'ın zikri ve sıfatlarıyla, teklifleriyle alay etmektir. Allah'ın ayetleriyle alay etmekten amaç, Kur'an ve diğer din hükümleriyle alay etmektir. Peygamberle alay etmek ise, onun peygamberliğine, ahlâkına ve işlerine dil uzatmaktır.

Sizin sözünüz kabul edilecek bir özür değildir. Bu büyük suçtan kurtulmak için, şöyle veya böyle asla özür dilemeyin. Çünkü siz küfrettiniz. İmanınızı ortaya koyduğunuz gibi, küfrünüz de ortaya çıktı. İşiniz herkes tarafından anlaşıldı. "Özür dilemeyin" sözü, azarlama şeklindedir. Adeta, faydası olmayan şeyleri yapmayın demek isteniyor.

Mihaşş b. Hımyer gibi, samimi tevbe ettikleri için bazınızı affetsek bile, bazınızı -nifak üzere kaldıkları, büyük günahlar işledikleri, kendilerine ve başkalarına karşı suç işledikleri için- azaplandıracağız. Sizin azaplandırılmanız, suç işlemeniz sebebiyledir. [\[54\]](#)

Münafıkların Vasıfları Ve Uhrevî Cezaları

67- Münafık erkeklerle münafık kadınlar birbirlerindedirler. Onlar münke-ri emreder, marufu nehyederler. Ellerini de sıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unuttular. O da, onları unuttu. Şüphesiz münafıklar, fâsıkların ta kendileridir.

68- Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da, kâfirlere de, orada ebediyen kalıcılar olmak üzere cehennem ateşini vaad etti. Bu, onlara kâfidir. Allah, onları rahmetinden kovdu. Onlar için bitip tükenmeyen bir azab vardır.

69- Kendinizden evvelkiler gibisiniz. Onlar kuvvetçe sizden daha ileriydi. Malları ve evlatları da daha çoktu. Nasıpları kadar faydalanmak istediler. Sizden evvelkiler nasıplarıncı faydalanmak istedikleri gibi, siz de faydalanmak istediniz ve onların daldıkları gibi daldınız. Onların dünyada da, ahi-rette de yaptıkları boşa gitti. İşte bunlar, zarara uğrayanların da ta kendileridir.

70- Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd, Semûd kavminin, İbrahim kavminin, Medyen Ashabının, Lût'un darmadağın olan kasabalarının haberi de gelmedi mi? Onlara peygamberleri apaçık mucizelerle gelmişlerdi. Allah onlara zulmediyor değildi. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Açıklaması

Bu ve bundan sonraki ayetler, müminlerin sıfatlarıyla münafıkların sıfatları arasındaki açık farkları ortaya koyuyor. Müminler iyiliği emredip kötülüğü nehyederken, münafıkların bunun aksini yaptıklarını açıklıyor.

Münafık erkeklerle münafık kadınlar, münafıklık sıfatında, imandan uzaklıkta, ahlâk ve amelde birbirlerine benzerler. "Onlar münkeri emrederler." Münker, şeriatın hoş karşılamadığı ve nehyettiği, selim yaratılışın ve sahih aklın kabul etmediği -yalan söylemek, hainlik etmek, sözünde durmamak ve ahdini bozmak gibi- şeydir. Buhari, Müslim, Tirmizî ve Nesai'nin Ebu Hüreyre'den tahrir ettiği sahih hadisde Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Münafiğin alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz. Kendisine bir şey emanet edildiğinde, ona hainlik eder." "Maruftan nehyederler." Maruf: Şeriatın emrettiği, akim ve yaratılışın kabul ettiği -cihad ve Allah yolunda vermek gibi- şeydir. Nitekim Cenab-ı Hak onlar hakkında şöyle buyurur: "Resulullahın yanındakilere infak etmeyin, ta ki dağılıp gitsinler diyenler onlardır" (Münafikûn, 63/7).

Onlar, Allah'ın zikrini unuttular, Allah'ın emrini, yasaklarını içine alan şer! sorumluluklardan uzaklaştılar. O da, onları unuttu. Onları, fiillerinin benzeriyle cezalandırdı. Onlara, kendilerini unuttuğu kimseler gibi muamele etti. Dünyada lütfundan, rahmetinden, fazlından ve yardımından, ahirette de sevabından mahrum bıraktı. "Bugün biz, sizi unutturuz" (Casiye, 45/34). Çünkü onlar Allah'a itaati terkettiler.

Şüphesiz münafıklar fasıktırlar; hak ve doğru yolun dışındadırlar, dalalet yolundadırlar. Her türlü hayırdan uzaktırlar, küfürde azgınlık üzeredirler.

Sonra Allahü Teâlâ, onların cezalarını açıklamak üzere: "Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da, kâfirlere de, orada ebediyyen kalıcılar olmak üzere Cehennem ateşini vadetti" buyurmuştur.

Allahü Teâlâ, onları cezalandıracağı ve kâfirlerin içine katacağı şeklindeki vaadini pekiştirmiş; onların hepsini de, içine girecekleri ve sonsuza kadar kalacakları cehennem azabıyla -azap ve amellerinin cezası olarak o yeter- korkutmuş, onları rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onlar için cehennem azabından başka, sürekli bir azap ya da dünyada nifak hastalığından dolayı karşılaştıkları sürekli bir işkence, iç yüzlerini ve çeşitli kepezeliklerini, Peygamber ve müslü-manların bilmesi korkusu, endişesi vardır.

Erkeklerle beraber kadınların da anılması, hastalığın köklü ve genel olduğuna delildir. Kâfirlerin münafıklardan sonra anılması, münafıkların kâfirlerden daha kötü olduğunu gösterir.

Sonra Allahü Teâlâ, bu münafıklara dünya ve ahirette ulaşacak azabı açıklamıştır. O azap, geçmiş peygamberler dönemindeki münafıklar ve kâfirlerin azabıyla benzerlik gösterir. Siz de, onlar gibi dünyaya ve dünyanın geçici mallarına aldanıyorsunuz. Onlar sizden daha kuvvetli, mal ve evlatça daha güçlüydüler. Onların dünya malına aldanıp gereksiz sözlere daldıkları gibi, siz de dünya malına aldanıp gereksiz sözlere daldınız. Onlar gibi, mal ve çocuktan dünya lezzetleri ve nazlarından yararlanmaya koyuldunuz, Allah'ın ve Resulullah (s.a.)'in yolunda gitmeyi terkettiniz. İşlerin sonunu düşünüp ahirette kurtuluşu istemek için çalışmadınız. Sizde hayır, onlarda şer sebepleri çok olduğu halde, haliniz onlardan daha kötü oldu. Onlardan daha çok cezayı hak ettiniz. "Onlar, nasipleri kadar faydalanmak istediler." Kendilerinden öncekilerin yaptığı gibi, onlar dünya ya da dinden nasiplerini almak istediler.

Onların bâtil şeylere daldığı gibi. siz de bâtil şeylere daldınız.

İlk olarak öncekilerin, sonra münafıkların, daha sonra bir daha öncekilerin dünya nimetlerinden nasiplerini aldıklarını söylemekten amaç, dünya nimetlerine daldıklarından dolayı öncekileri kötülemek, ahiret saadetinden mahrum olduklarını ifade etmektir. Sonra Allah, mübalağayı ve benzeme şeklinin çirkinliğini artırmak için, İslâm dönemi münafıklarını onlara benzetti. Nitekim, bir kimsenin zalimlik ve kötülüğüne işaretle bulunmak isteyen kimse, ona: "Sen Firavun gibisin. O, suçsuz yere öldürüyor, sebepsiz işkence ediyordu. Sen de, onun yaptığının aynısını yapıyorsun" der. Kısacası buradaki tekrar, pekiştirme içindir.

Allahü Teâlâ, dünyayı istemedi ve ahiretten yüz çevirmede, bu münafıkların, o eski kâfirlere benzemediklerini açıkladıktan sonra, bu iki fırka arasındaki başka bir benzerliği açıklıyor: Peygamberleri yalanlamak, hile yapıp aldatmak, ahdi bozup hiyanet etmek. "Onların daldıkları gibi, daldınız." Onların yalana ve bâtila daldığı gibi, siz de daldınız.

Sonra Allahü Teâlâ, evvelki ve sonraki bütün münafıkların, kâfirlerin amellerinin sonucunu açıkladı: "Dünyada da, ahirette de yaptıkları boşa gitti." Çünkü onların yaptıkları riya ve gösterişle yapılmıştı. Onlar, Allah rızasını düşünmediler. Çünkü amellere sevap verilmesi, iman şartına bağlıdır. Onlar ise gerçekten inanmamışlardı. İmanı açıklamışlar, küfrü içlerinde gizlemişlerdi. Bu yüzden, münafık olmuşlardı. İşte onlar, kâr edecekleri yerde zarar edenlerin ta kendileridir. Çünkü onlar, sevap kazanmaya çalışmadılar, kendilerini peygamberleri reddetmek için yoruldular. Dünya ve ahirette, iyiliklerin boşa gittiğini gördüler, dünya ve ahirette ceza buldular.

Bu, Cenab-ı Hakk'ın şu sözü gibidir: " De ki: "Amelleri açısından en çok ziyana

uğrayanları size haber vereyim mi? Onlar o kimselerdir ki, dünya hayatındayaptıkları boşa gitmiştir, üstelik iyi yaptıklarını sanırlar." (Kehf, 18/103-104). Allahü Teâlâ'nın: "Onların amelleri boşa gitmiştir" sözü, Allahü Teâlâ'nın şu sözünde işaret olunan salihlerin işinin zıddıdır: "Ve ona dünyada ecrini verdik. Ahirette de o, salihlerdendir" (Ankebut, 29/27).

Allahü Teâlâ, İslâm dönemi münafıklarının halini, geçmiş dönemlerjn kâfirlerinin haline benzettikten sonra, o kâfirlerin bu münafıklardan daha kuvvetli, daha çok mal, çoluk çocuk sahibi iken amellerinin boşa gittiğini, rezil rüs-vay olduklarını, dolayısıyla bu münafıkların da, dünya ve ahiret iyiliklerinden mahrum kaldıklarını açıklamıştır. [55]

Sonra Allahü Teâlâ, bu peygamberleri yalanlayan münafıklara öğüt verip: "Onlara kendilerinden öncekilerin haberleri gelmedi mi?" sözüyle korkutuyor. Yani, peygamberleri yalanlayan geçmiş ümmetlerin haberi size söylenmedi mi? Sonra Cenab-ı Hak, altı kavmi anıyor. Bunlar, Nuh (a.s.)'a iman edenler hariç, yeryüzündeki bütün insanları kaplayan tufanla, suda boğulan Nuh kavmi, Hûd (a.s.)'ı yalanladıkları zaman, kısırlaştırıcı bir rüzgârla helak edilen Hûd'un kavmi Ad, Salih (a.s.)'m kavmi Semûd, kendilerinden nimetin alındığı ve bir sinek musallat kılınarak helak edilen İbrahim (a.s.)'m kavmi, şiddetli bir yer sarsıntısı ve gölgelik gününün azabı gelen Şuayb (a.s.)'in kavmi Ashab-ı Medyen; Meadin'de oturan, Allah tarafından yere geçirilen, yerleri altına üstüne getirilen, üzerlerine taş yağdırılan Lût (a.s.)'m kavmi Mü'tefikât'tır. [56] Cenab-ı Hak başka bir ayette de: "Şehirlerini O kaldırıp yere attı" (Necm, 53/53) buyuruyor. Yaşadıkları yerlerin ve baş şehirleri Sodom'un -Allah'ın peygamberi Lût (a.s.)'ı yalanlamaları ve dünyada daha önce hiç kimsenin yapmadığı o çirkin işi (livata) yaptıklarından dolayı- altını üstüne getirdi.

Allahü Teâlâ'nın bu altı kavmi anmasının sebebi, bu kavimlerle ilgili bazı haberleri duymaları, bazan de onlarla ilgili kalıntıları görmeleri sebebiyledir. Nitekim yaşadıkları belde, yani Şam, Arap beldelerine yakındı.

Allahü Teâlâ'nın: "Onlara kendilerinden öncekilerin haberleri gelmedi mi?" sözü, pekiştirme ve azarlama sorusudur. Onlara, bu kavimlerin haberi geldi, fakat ibret almadılar demektir.

Bunlar, peygamberlerinin kendilerine açık delillerle ve mucizelerle geldiği kimselerdi. Burada takdirî olarak, onların hakk'ı yalanladığı, Allah'ın da onları çabucak gelen bir helakle yok ettiği anlamı vardır.

"Allah onlara zulmediyor değildi." Çünkü O, onlara peygamberler göndermekle açık delillerini gösterdi: "Fakat onlar, kendi kendilerine zulmediyorlardı." Çünkü çirkin işler işliyor, peygamberleri yalanlıyor, hakka muhalefet ediyorlardı. Zulüm, Allah'tan değil, kendilerinden geldi. O azabı hak ettiler.

Bu kavimleri hatırlatmaktan amaç, münafıkların ve kâfirlerin şunu bil-mesidir: Allah'ın kulları hakkındaki kanunu birdir, değişmez. Küfürlerinde ısrar ettikleri müddetçe onlara azap inecektir. Çünkü geçmişte uygulanan benzer şey, bugünkü benzerine uygulanır: "Sizin kâfirleriniz bunlardan hayırlı mıdır? Yoksa sizin kitaplarda bir beraatiniz mi var?" Kamer. 54/43). [57]

Müminlerin Vasıfları Ve Uhrevî Mükâfatları

71- Mümin erkeklerle mümin kadınlar da, birbirinin velileridir. Bunlar iyiliği emreder, münkerden vazgeçirmeye çalışırlar. Namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler. Allah'a ve Resulüne de itaat ederler. İşte Allah'ın kendilerine rahmet edecekleri bunlardır. Şüphesiz Allah azizdir, hakimdir.

72- Allah, mümin erkeklere de, mümin kadınlara da, içlerinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetler vaadetti. Bir de Adn cennetlerinde hoş meskenler. Allah'ın rızası ise, hepsinden büyüktür. İşte bu, en büyük saadetin tâ kendisidir.

Açıklaması

Şüphesiz, erkek ve kadın bütün iman ehli birbirleriyle yardımlaşırlar, birbirlerine destek olurlar. Nitekim Peygamber(s.a.) Efendimiz: "Müminin mümine bağlılığı, taşları birbirine kenetli bir duvar gibidir" buyurmuşlar ve parmaklarını birbirlerine geçirmişlerdir. Yine, başka bir sahih hadiste: "Birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamette, müminler, - bir organı rahatsız olduğu zaman, diğer organlarını da, uykusuzluk ve ateş saran- bir vücut gibidir..." buyurmuşlardır.

Müslüman erkeklerle müslüman kadınlar arasında, savaş meydanlarında ve her türlü zor durumda -meselâ hicret ve cihad gibi- erkeklerin iffetlerini ve gözlerini korumaları, kadınların büyük bir edep, haya ve iffetle hareket etmeleri, gözlerini korumaları, konuşma, giyim ve işlerinde güzel ve övünülecek davranış içinde olmaları şartıyla, karşılıklı yardımlaşma oldu. Hicretin başarıyla gerçekleşmesinde kadının -zâtü'n-Nitâkayn

Esmâ gibi- açık bir rolü olmuştur. Düşmanlarla savaşlarda, çatışmalarda kadınlar su dağıtıyor, yemek hazırlıyor ve savaşa teşvik edip yenilip geri çekilen erkekleri geri döndürüyorlar, yaralan sarıyor, hastaları tedavi ediyorlardı.

Cenab-ı Hakk'ın, müminler hakkındaki: "Onlar birbirinin velileridir" sözü, münafıklar hakkındaki, "onlar birbirlerindenidir" sözünün karşılığıdır. Çünkü müminler, kardeştir. Onları, muhabbet, sevgi birbiriyle yardımlaşmaları, birbirlerini sevmeleri efendi eder. Münafıkları birbirlerine bağlayan hiçbir inanç ve kuvvet bağı yoktur. Onlar ancak şüphede, korkaklıkta, cimrilikte, yenilgide ve tereddütte birbirlerinin uydusudurlar. Çünkü onların kalbleri farklıdır.

Allahü Teâlâ burada, birbirlerinin velileri olma özelliğinden başka, müminin münafıktan farklı olduğu beş özellik daha zikretmektedir: "Onlar, iyiliği emrederler, kötülükten nehyederler, namazı güzelce kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Rasulüne itaat ederler.."

Müminler iyiliği, münafıklar ise kötülüğü emreder. Müminler kötülükten, münafıklar ise iyilikten nehyederler. Müminler, en güzel şekilde ve Allah'a huşu içinde namaz kılarlar, münafıklar ise, namaza tembel tembel ve insanlara gösteriş için kalkarlar.

Müminler, nafîle sadakaları vermekle beraber, üzerlerine farz olan zekâtı da verirler. Münafıklar ise. cimrilik ederler, Allah yolunda harcamaktan ellerini tutarlar.

Müminler, emrettikleri şeyleri yapmak, nehyettiklerini terketmek suretiyle Allah'a ve Peygamberine itaat ederler. Münafıklar ise, Allah'a itaatin dışına çıkmış, fasık azgın kimselerdir. Müminler, sahip oldukları bu sıfatlar sebebiyle, rahmeti hak ettiler: "İşte bunlar: Allah onlara rahmet edecektir." Yani Allah, bu sıfatlarla vasıflananlara rahmet edecek, dünya ve ahirette onları rahmetiyle gözetecektir. Bunun mukabili, Allah'ın münafıkları rahmetinden uzaklaştırma-sıdır: "Onlar, Allah'ı unuttular. O da. onları unuttu." Allah münafıklara cehennem azabını vaadettiği gibi, müminlere de gelecek rahmeti - ahiret sevabı- va-adetti.

Şüphesiz Allah, azizdir, mükâfat ve cezasını gerçekleştirmekten, hiçbir şey O'nu engelleyemez. Hakimdir, hiçbir şeyi yerinin dışına koymaz. O'nunla kulları arasına hiçbir engel giremez. Onun rahmetini, ya da cezasını engelleyemez. O, kullarının işini adalet, hikmet ve sevaba uygun olarak düzenleyen hikmet sahibidir. Müminlere cenneti ve ndvanı verir, münafıkları ise cehenneme atar, azap ve gazap eder.

Sonra Allahü Teâlâ, müminlere vaadettiği rahmetinin birçok hayırlara ve ağaçları altından nehirler akan ve altlarını örten ağaçlar içinde ebedî kalman cennetlere ve o cennetlerdeki yapısı güzel, oturması hoş evlere şamil olduğunu açıklamıştır. Sahihayn'da Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet olunan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"İki cennet vardır ki, kap kaçakları ve eşyaları altındandır. Yine iki cennet daha vardır ki, onların da kap kaçakları ve eşyaları gümüştedir. Adn cennetindeki insanlar Rablerini, yüzünde kibriya ri-dâsı olduğu halde görürler.." Sonra Resulullah (s.a.): "Şüphesiz, müminin cennette içi boş, tek bir inciden bir çadırı olacaktır. Onun uzunluğu, altmış millik bir mesafedir. Müminin orada ehli olur, o onları dolaşır, onlar birbirlerini görmezler."

Yine Buhari ve Müslim'de Ebu Hüreyre'den rivayet olunan hadiste, Hz. Peygamber (s.a.): "Şüphesiz cennette yüz derece vardır. Allah onları, yolunda cihad edenlere hazırlamıştır. İki derece arasında gökle yer arası kadar mesafe vardır. Allah'tan istediğiniz zaman, Firdevsi isteyin. Çünkü o, cennetin en yüce ve en üstün olanıdır. Cennetin ırmakları oradan fışkırır. Onun üstünde Rah-man'ın arşı vardır" buyurmuştur.

Adn Cennetleri: Firdevs gibi, cennet derecelerinden bir derecenin ve bir yerin ismidir. Nitekim: "O Adn cennetlerine ki, onları Rahman kullarına giyaben vaad etmiştir" (Meryem, 19/61) ayetiyle "Kelime ve İbareler" bölümünde geçen Ebu'd-Derdâ hadisi buna işaret eder. Adn'm oturmak, karar kılmak mânâsına olduğu da söylenmiştir. Bu mânâyâ göre Adn cennetleri, yerleşme ve ebedî kalma cennetleridir. Şu ayetlerde de bu mânâyadır: "Cennet-i huld (ebedilik cenneti)" (Furkan, 25/15) "Cennetü'l-Me'vâ" (Necm, 53/15). O halde, cennetlerin hepsi de, Adn cennetleridir.

Yine müminler için, cennetlerden daha büyük daha yüce olan Allah'ın rızası vardır. Bu, manevî mutluluğun bedenî saadetten daha mükemmel, daha şerefli olduğuna kesin delildir. İmam Malik ile Buhari ve Müslim'in Ebu Said el-Hudrî vasıtasıyla rivayet ettiği şu hadisi de bunu destekler: Allahü Teâlâ, cennet halkına seslenir: "Ey cennet halkı!". Cennet halkı: "Buyur Rabbimiz, buyur! Hayır sendendir" der. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Razı oldunuz mu?" Cennet halkı sorar: "Niye razı olmayalım, ey Rabbimiz! Mahlûkatmdan hiç kimseye vermediğini bize verdin..." Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Size, bundan daha üstününü vereyim mi?" Cennet halkı sorar: "Bundan daha üstün ne var, ya Rabbi?" Allahü Teâlâ şöyle buyurur: "Size rızamı indiriyorum. Ondan sonra size, asla kızmayacağım"

Şöyle de denilmiştir: Rıza, kıyamet gününde Allah'ı görmektir. Nitekim, Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "İhsanda bulunanlara daha güzel ve bir de fazlası vardır" (Yunus, 20/26).

Cenab-ı Hak, bu üç şeyi (cennetler, Adn cennetlerinde hoş meskenler, Allah'ın en büyük rızası) zikrettikten sonra: "İşte bu, en büyük saadetin tâ kendisidir" buyurdu. Yani, Allah'ın bu vaadi, yahut rızası veya her ikisi (bedenî ve ruhî saadet) yegane büyük kurtuluştur. Aksine insanların kurtuluş zannettiği ve münafıklarla kâfirlerin daima ihtirasla istediği fani dünya nimetleri değildir. [\[58\]](#)

Kafir Ve Münafıklarla Cihad Ve Bunun Sebepleri

73- Ey peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et ve onlara karşı sert ol. Onların yerleri cehennemdir. O, ne çirkin bir dönüş yeridir.

74- Söylemediklerine dair Allah'a yemin ederler. Şüphesiz o küfür kelimesini söylemişlerdir. Onlar, müslüman-lıklarını ilan ettikten sonra kâfir oldular ve ulaşamadıkları bir şeye yeltendiler. Halbuki intikam almaya kalkışmaları için, Allah ve peygamberinin, keremiyle onları zenginleştirmiş olmasından başka bir sebep de yoktu. Eğer tevbe ederlerse, onlar için hayırlı olur. Eğer (imandan) yüz çevirirlerse, Allah onları, dünyada da (öldürülmekte) ahi-rette de pek acıklı bir azapla azaplan-dırır. Onlar için yeryüzünde bir veli ve bir yardımcı yoktur.

Açıklaması

Cihad üç çeşittir: Açık düşmanla cihad, şeytanla cihad, nefis ve hevâ, hevesle cihad. "Ve Allah (yolun)da hakkıyla cihad edin" (Hac, 22/78); "Ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edin" (Tevbe, 9/41) ayetleriyle Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Hibbân ve Hakim'in Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiği: "Müşriklerle, mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin" hadisi, üç cihâd şeklini de içine alır. Dille cihad: Delil ve burhan ileri sürmektir.

İbni Kesir, Emiru'l-Müminin Ali b. Ebî Talib'in şöyle dediğini rivayet eder: "Resulullah (s.a.) dört kılıçla gönderildi:

1- Müşriklerle ilgili kılıç: "O haram olan aylar çıktığı zaman, artık o müşrikleri nerede bulursanız, öldürün" (Tevbe, 9/5).

2- Kâfirlerle ilgili kılıç: "Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve âhîret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle hakir ve zelil, kendi elleriyle cizyelerini verinceye dek savaşın" (Tevbe, 9/29).

3- Münafıklarla ilgili kılıç: "Ey peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et"

(Tevbe, 9/73).

4- Bağilerle (isyankârlarla) ilgili kılıç: "O tecâvüz edenle Allah'ın emrine dönünceye kadar çarpışın." (Hucurat, 49/9).

Bu, münafıklık gösterdikleri zaman onlarla kılıçla cihad edileceği gereğini ifade eder. Nitekim İbni Cerir et-Taberî de bu görüşü benimser. Nifaklarını gös-termezlerse onlara, imamların ittifakıyla müslümanlara yapılan muamele yapılır. Ancak, dinden dönerlerse, yahut müslüman cemaata karşı kuvvet kullanarak taşkınlık yaparlarsa veya İslâm'ın şiarı ve erkânını yerine getirmekten çekinirlerse durum değişir. İbni Abbas (r.a.): "Kâfirlerle cihad kılıçla, münafıklarla cihad dille, yani hüccet ve bürhân ileri sürmekle olur" demiştir.

Kâfir: İslâm'a inanmayan, yahut şehâdeteyni söylemeyen her kimsedir. Küfr: Allahü Teâlâ'nın nimetini örtmek ve İslâm'ı inkâr etmektir. Münafık: küfrünü örten ve onu diliyle inkâr eden kimsedir.

Ayetin mânâsı: Ey peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et. Onlara karşı sert ve katı davran. Onlara muhabbet gösterme ve yumuşak davranma. Bil ki, onların gideceği yer yoktur. Onların dönüp varacağı yer ne kötü bir yerdir: "Gerçekten o, ne kötü bir karar ve ikâmet yeridir" (Furkan;, 25/66). Yani, onlar için iki azâb vardır: Cihadla dünya azabı, cehennemde de âhîret azabı.

Cihâd, gayret sarfetmekten ibarettir. Ayette, cihâdın kılıçla yahut dille, ya da başka bir yolla olacağına işaret eden bir şey yoktur. Ayet, iki fırkayla da cihâdın gerekli olduğuna delâlet eder. Mücahedenin nasıl olacağı keyfiyetine gelince, ayetin lafzı buna işaret etmez. Bu husus başka bir delilden bilinir. Bu, Razî'nin tercih ettiği sahih görüştür.

Ayetin dışındaki diğer deliller, kâfirlerle cihadın kılıçla, münafıklarla cihadın bazan delil ve burhan ileri sürmekle, bazan yumuşak davranmayı terkle, bazan da azarlamakla olacağına işaret etmektedir. İbni Mes'ûd, Cenâb-ı Hakk'ın: "Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et" sözü hakkında, bunun bazan elle (savaş silahıyla), bazan dille olacağını, bunlara gücü yetmezse, ona karşı dişlerini gıcırdatmak, ona da gücü yetmezse, kalbiyle buğzedilmesi gerektiğini söylemiştir.

Şüphesiz Allah'ın emriyle ve peygamberin hükmüyle hüküm veren, münafıklara zahiren müslümanlara muamele ettiği gibi muamele eden İslâmî siyâset, onların çoğunun tevbe etmesine ve binlercesinin müslüman olmasına neden olmuştur.

Sonra Allahü Teâlâ kâfirlerle ve münafıklarla cihad sebeplerini -sözle küfürlerini açıklamak, Resulullah (s.a.)'e suikast teşebbüsünde bulunmak, Allah'ın ayetleriyle, peygamberle ve müminlerle eğlenmek gibi- anarak şöyle buyurdu: "Söylemediklerine dair Allah'a yemin ederler." Kur'ân münafıkların, kendilerinden rivayet olunan küfür kelimesini

söylemediklerine dair Allah'a açıkça yalan yere yemin ettiklerini bildirir. Kur'ân, o küfür kelimesini, onu zikretmekten münezzehe olduğu için ve müslümanların Kur'ân'ı okurken okumamaları için anmamıştır.

Münafıklar -15 kişiydi- Hz. Peygamber (s.a.) Tebük'ten geri dönerken, ona suikast hazırlamak ve devesinden itip düşürmek üzere bir araya geldiler. Peygamberliğine ta'n ettiler, ona yalan nisbet ettiler, yapmacık peygamberlik iddiasında bulunmakla itham ettiler. İşte, Zeccâc ve Razî'nin tercihihine göre, küfür söz söylemek budur.

Müslüman olduktan sonra kâfir oldular demek, müslüman olduklarını açıkladıktan sonra küfürlerini açıkladılar, demektir.

Ulaşamadıkları bir şeye yeltenmemeleri ise, Hz. Peygamber'e Tebük'ten geri dönüşünde, Akabe'de sûikasd düzenlemektir. Sahih olan görüşe göre, onların sayısı - Müslim'in rivayetinde de belirtildiği gibi- on ikidir.

Bu münafıklar İslâm'ı, dini ve Hz. Peygamber'in peygamberliğini Medine'de diğer ensar gibi fakir iken Allah ve Resulü savaş ganimetleriyle zengin kıldığı için inkâr ettiler, ayıpladılar. Nitekim, Peygamber (s.a.) ensâra şöyle demiştir: "Sizler fakirdiniz, Allah benimle sizi zengin kıldı." Medinelilerin çoğu ihtiyaç ve geçim sıkıntısı içindeydi. Resulullah(s.a.) Medine'ye gelince, ganimetlerle onları zengin etti.

Rivayete göre, Celâs b. Süveyd (Tebük'ten geri kalanlardan biri)'in kölesi öldürüldü. Resulullah (s.a.), diyetini 12 bin olarak belirledi ve böylece o, zengin oldu.

Ortada, onların zenginliğine sebep olan İslâm'dan başka ayıplayacakları hiçbir şey yoktu. Bu, zemme benzeyen bir övgüdür.

Nifaklarından ve kötü sözlerinden, kötü işlerinden tevbe ederlerse, bu onlar için daha hayırlı ve daha uygun olur, hayra nail olurlar, Allah tevbelerini kabul eder. Bunda, onları tevbeye teşvik, ümit ve emel kapısını açmak vardır.

Eğer nifakta ısrar edip tevbeden yüz çevirirlerse, Allah onları dünya ve âhirette elem verici bir azâbla azâblandırır. Dünyadaki azâbları öldürülmeleri, çoluk çocuklarının, kadınlarının esir edilmesi, mallarının ganimet alınması, korku, üzüntü ve huzursuzluk içinde yaşamalarıdır. Nitekim Cenâb-ı Hak, onlar hakkında şöyle buyurur: "Eğer sığınacak bir yer, yahut mağaralar veya bir delik bulsalar, yüzlerini sür'atle o tarafa çevirirlerdi" (Tevbe, 9/57); "Her gürültüyü aleyhlerine sanırlar" (Münafikûn, 63/4). Ahiretteki azâblarına gelince, cehennem en altına atılmaktır.

Dünyada onların işlerini üstlenecek, onları savunacak hiçbir dostları, onlara yardım edip azabtan kurtaracak hiçbir yardımcıları yoktur. Çünkü müminler, birbirlerinin

dostlarıdır. Münafıkların ise, birbirlerine dostluğu ve yardımı yoktur. Onlar için bir hayır sağlayacak ya da onlardan bir kötülüğü uzaklaştıracak hiç kimse yoktur. [\[59\]](#)

Münafıkların Yalanları

75- İçlerinden kimi de Allah'a şöyle ahdetmişti: "Eğer bize kereminden verirse, andolsun ki sadaka vereceğiz ve muhakkak salihlerinden olacağız."

76- Allah kendilerine kereminden verince de cimrilik edip yüz çevirdiler. Onlar öyle dönektirler.

77- Nihayet Allah'a vaad ettiklerini tutmadıkları, yalan söyleyegeldikleri için, O da akibetini kalblerinde, kendisinin huzuruna çıkacakları güne kadar bir nifak yaptı.

78- Bilmezler mi ki Allah, şüphesiz onların sırlarını da, fısıltılarını da biliyor ve muhakkak Allah, gaybları çok iyi bilendir.

Açıklaması

Münafıklardan bazıları, eğer Allah kendilerini fazlından zengin ederse, zekât verip sila-i rahim ve cihad gibi Allah rızası yolunda mallarını harcayan salihlerden olacakları konusunda Allah'a ve Peygamberine söz vermişlerdi. "Elbette sadaka vereceğiz" sözü, vacip olan zekâtın verilmesine, "Elbette salihlerden olacağız" sözü de, mutlak mânâda verilmesi gerekli her türlü malı vermeye işarettir.

Allah onları rızıklandırıp istediklerini fazlından verdiği zaman, söylediklerini yerine getirmedi. Mallarında cimrilik gösterdiler. Zekât olarak hiçbir şey vermediler, ümmetin yararına hiçbir harcamada bulunmadılar. Aksine, kendilerine verilen her türlü kudretle sözlerini yerine getirmekten ve Allah'a tâatten geri durdular, münafıklığın ruhlarına kök salması sebebiyle, infaktan ve İslâm'dan kesinlikle yüz çevirdiler.

Zekât verme ve hayır yolunda sarfetme hususunda cimrilik gösterdiler, İslâm'dan yüz çevirdiler. Bu, Allahü Teâlâ'nın onları üç vasıfla vasıflandırdığına işaret eder: Birincisi; cimriliktir ki, bu hakkı vermemekten ibarettir. İkincisi, verdiği sözden yüz çevirmektir. Üçüncüsü ise Allah'ın tekliflerinden ve emirlerinden yüz çevirmektir.

Allahü Teâlâ, onların işlerinin âkibetini kalblerinde nifak haline getirdi. Nifaklarını artırdı. Denilmiştir ki, o cimrilik onlara münafıklık getirmiştir. Bunun için: "O hususta cimrilik gösterdiler" buyurulmuştur. Fakat birinci görüş, daha sahihtir. Çünkü cimrilik, normal halde insanı münafıklığa götürmez. Fakat birçok fâsıkta cimrilik vardır. Çünkü "O'na kavuşacaklar" cümlesindeki zamir, Allahü Teâlâ'ya gider.

Bu nifak, onların kalblerinde, âhiretteki hesap gününe kadar sabit olarak kaldı. Bu, onların münafık olarak öldüklerinin delilidir.

Bu, ayetin Bedir Savaşı'na katılan Salebe veya Hâtıb hakkında inmediğinin bir başka delilidir. Çünkü Peygamber (s.a.), Hz. Ömer'e: "Ne biliyorsun, Allah Ehl-i Bedrin haline elbette muttali. Onun için istediğinizi yapın, size bağışladım, buyurdu" demiştir. Sa'lebe ve Hâtıb da, Bedir Savaşına katılanlardandır.

Sonra Allahü Teâlâ, nifak üzere ölmenin iki sebebi olan sözünden dönmek ve yalan söylemeyi zikrederek: "Allah'a vaad ettiklerini tutmadıkları, yalan söy-leyegeldikleri için" buyurdu. Yani, onlardan nifakın ayrılmaması, Allah'a verdikleri, zekât verme ve iyi yolda harcama sözünden dönmeleri ve yalancı olmaları: Ahidlerini bozmaları, taahhüd ettikleri şeye vefa göstermeyi terketmeleridir.

Allahü Teâlâ, vaadlerinden caymaları ve yalan söylemeleri sebebiyle, ölünceye kadar onların kalblerinden nifakı ayırmadı. Sözünden caymak ve yalan söylemek ise, münafıkların en önemli sıfatlarıdır. Nitekim, Sahihayn'da, Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğu nakledilir: "Münafıklığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder." Buhârî, Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu tahrir eder: "Dört haslet vardır ki, kimde bulunursa, onu bırakıncaya kadar, onda nifaktan bir haslet bulunmuş olur: Kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder, konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, biriyle münazaa ve mücadele ettiği zaman haktan vazgeçip yan çizer."

Sonra Allahü Teâlâ münafıkları, kusurlarını, ayıplarını dile getirip azarlayarak: "Bilmezler mi ki Allah, şüphesiz onların sırlarını da, fısıltılarını da biliyor" buyuruyor. Yani bu münafıklar, Allah'ın gizliyi, gizlinin gizlisini, gizledikleri sözlerini, fısıldaştıklarını, yahut aralarında konuştukları dine ta'n edişlerini bildiğini, kalblerini çok iyi tanıdığını, onlar mallarından zekat vereceklerini söyleyeseler bile, Allah'ın onları kendilerinden daha iyi bildiğini, O'nun gayb-ri bilen olduğunu, görünen görünmeyen, gizli açık her şeyi bildiğini,

hain gözleri ve kalblerin gizlediğini, gizledikleri nifakı, vaadlerinden cayma kararlarını üildiğini bilmiyorlar mı? O halde ahidlerinde Allah'a ve O'nun ismiyle O'na yaptıkları yeminlerde insanlara karşı nasıl yalan söylüyorlar. [\[60\]](#)

Münafıkların Bağışlanmaması

79- Müminlerden bağışlarda bulunanlarla, güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayanlarla eğlenirler. Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için pek acıklı bir azap vardır.

80- Onlar için ister istiğfar et, ister istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar etsen de, yine Allah onları katiyyen mağfiret edecek değildir. Bunun sebebi, Allah'ı ve Resulünü (inkâr ile) kâfir olmalarıdır. Allah ise, fâsiklar topluluğuna hidayet vermez.

Açıklaması

Her ümmet içindeki münafıkların durumu tuhaftır. Onların işi, gayretleri öldürmek, değerleri yıkmaktır. Yapılan iş, sırf hayır da olsa, onların eleştirisinden hiç kimse kurtulamaz. Nafile olarak sadaka verenleri ayıplarlar. Sadaka verenler Abdurrahman b. Avf ve Osman b. Affan gibi ister zengin olup çok sadaka versinler, isterse fakir olup az versinler, alay ederler. Bunlar, her ne kadar nafile sadaka verenlere dahil ise de, onların bunlarla alay etmesi daha çok ve daha kuvvetli olduğu için zikrolundu.

Fakat Allahü Teâlâ da onlarla alay etti: Alaylarına karşılık onları, günahları kadar cezalandırdı. Cehenneme gittiler. Cenâb-ı Hakk'm: "Allah da, onlarla alay etti." sözü, onların kötü amellerine ve müminlerle alay etmelerine karşılık kabilindedir: Çünkü ceza, yapılan iş cinsindedir. Onlara, müminlerin dünyada intikamlarını almak için, alay ettikleri kimselerin muamelesini yaptı.

Münafıklara âhirette de acıklı, şiddetli bir azap hazırladı. Çünkü ceza, yapılan iş cinsindedir.

Sonra Allahü Teâlâ, onların kâfirler gibi, istiğfara lâîk olmadıklarını, onlara dua etmenin fayda vermeyeceğini, onlar için Peygamber(s.a) bile istiğfar etse, günahlarını affedip örtmeyeceğini, rezil rüsvaylıklarını açıklamayı terketmeyeceğini açıklamıştır. Bu, Cenâb-ı Hak'ın şu ayetinin benzeridir: "Onlar için mağfiret dilesen de, dilemesen de haklarında birdir. Allah onlara asla mağfiret etmez" (Münafikûn, 63/6).

Burada 701e, muayyen bir sayı kasdolunmamaktadır. Daha fazla da olabilir. Arap üslûbuna göre, burada mübalağa söz konusudur.

Peygamber (s.a.), ümmetine merhametini açıklamak ve onların kendisinden mağfiret talepleri üzerine Allah'dan onların hidayetini ve bağışlanmasını istiyordu. Nitekim kendisine eziyetlerinin her artışında, müşrikler için de duâ ediyor, İbni Mâce'nin rivayet ettiği gibi: "Allah'ım kavmime mağfiret buyur, çünkü onlar bilmiyorlar" diyordu. Fakat Allahü Teâlâ, onu bu şekilde duadan men etti.

Peygamber (s.a.)'in, istiğfar etmesindeki özrü: Onların dalâlet üzere yaratılmış olduklarını bilmediği için, imanlarından ümit kesmemiş olmasıdır. Yasaklanan istiğfar, bildiği halde istiğfar etmektir. Nitekim Cenâb-ı Hak da şöyle buyurur; "Müşriklerin çılgın ateşin ashabından oldukları açıkça ortaya çıktıktan sonra, akraba dahi olsalar, onlar için peygamberin de, müminlerin de mağfiret dilemeleri doğru değildir" (Tevbe, 9/113).

Allahü Teâlâ burada, onlar için istiğfar ve dua etmenin kabul edilmeme sebebini şu sözüyle açıklamaktadır: "Bunun sebebi, Allah'ı ve Resulünü (inkâr ile) kâfir olmalarıdır. " Yani, onlar Allah'ı ve Resulünü inkâr ettiler, Allah'ın varlığını kabul etmediler. Peygamber (s.a.)'in peygamberliğine inanmadılar, inkâr ve redde ısrar ettiler. Kalpleri hayır ve nuru kabule hazır hale gelmedi. Allah'ın sünneti de, küfürde ısrar eden, Allah'a itâattan dışarı çıkan, iman ve tevbe kabul istidadını kaybeden kimseleri hayra muvaffak buyurmamaktır. Onların mağfiretinden ümidi kesmek ve onlara istiğfarın kabul edilmemesi, Allah'ın cimriliğinden ve Peygamberdeki kusurdan dolayı değil, onların mağfirete engel olan küfürleri sebebiyle, buna kabiliyetsizliklerinden dolayıdır. [\[61\]](#)

Tebuk Gazvesinde Cihad'dan Geri Kalan Münafıkların Sevinmeleri

81-Allah'ın Resulüne muhalefet için (cihada gitmeyerek) geri kalıp oturan- lar sevindiler. Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad etmeyi çirkin gör- düler ve: "Bu sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır". İyice bilmiş olsalardı.

82" Artık onlar kazanmakta oldukları- nın cezası olarak (dünyada) az gülüp (ahirette) çok ağlasınlar.

Açıklaması

Bu ayetler, Tebük Gazvesinde savaşa katılmaktan geri kalan münafıkları açıkça zemmetmekte ve onların âhiretteki kötü akibetlerini haber vermektedir. Tebük seferi sırasında nazil olmuşlardır.

Mânâ şöyledir: Resulullah (s.a.) Tebük Gazvesine çıkarken kendilerini bırakınca, evlerinde kaldıkları için, o Medine'de bırakılan münafıklar sevindiler. Onların sevinmelerinin sebebi, cihadda hayır olduğuna inanmamaları, malları ve canlarıyla Allah yolunda, Peygamber (s.a.)'le birlikte cihad etmek istememeleridir. Oturmakla sevinmek, gitmek istememeye işaret eder. Ancak Allahü Teâlâ, pekiştirmek için, onu tekrarladi.

Kısacası onlar, geri kalma sebebiyle sevindiler, cihada gitmek istemediler.

Mesele, sadece kendilerinin sevinmesiyle kalmadı. Başkalarını da gitmemeye teşvik ettiler ve birbirlerine cihada çıkmayın, dediler. Çünkü, Tebük Gazvesi çok sıcak bir zamanda, meyvelerin olgunlaştığı ve gölgelerin arandığı bir zamanda olmuştu.

Allahü Teâlâ onlara: "De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır" sözüyle cevap verdi. Yani, asiler için hazırlanan ve sizin de muhalefetiniz sebebiyle gideceğiniz Cehennem ateşi, kaçtığınız sıcaktan daha sıcaktır. Bunu düşünebilseler, bundan ibret alabilseler, elbette muhalefet etmezler ve oturup kalmaz, buna sevinmezlerdi. Nitekim İmam Mâlik ve Şeyhayn'ın Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadis-i şerifte, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur. "Siz insan oğullarının yaktığı ateş, cehennem ateşinin 70 parçasından bir parçadır."

Sonra Allahü Teâlâ, onların işlerinin sonucunu haber vererek: "Onlar, az gülüp çok ağlasınlar" buyurmuştur. Yani, onlar için evla olan, az gülüp az sevinmeleri ve çok ağlamalarıdır. Bu, emir şeklinde gelmemekle beraber, onların halinden haber vermektedir. Tehdit ve işledikleri günahlarla nifakın cezasını beklemeleri kasdolunmaktadır. Buharî ve Müslim'de Nu'mân b. Beşir'den rivayet edilen hadiste, Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde, cehennem ehlinde en hafif azab gören kimsenin cehennem ateşinden iki pabucu ve iki pabuç kayışı olur ki, bunların tesiriyle onun beyni bakır tencere gibi kaynar. O cehennemlikler içinde, kendinden şiddetli

azap gören yok sanır. Halbuki kendisi en hafif azap görendir..."^[62]

Münafıklarla Cihada Çıkmanın Ve Ölülerinin Namazını Kılmanın Yasaklanması, Mal Ve Çocuklarla Aldanmaktan Sakındırma

83- Eğer Allah seni onlardan bir zümrenin (münafıkların) yanına döndürür de çıkmak için senden izin isterlerse

de ki: "Siz, ebediyen benimle beraber asla çıkamazsınız ve benimle beraber hiçbir düşmanla savaşmazsınız. Çünkü siz ilk defa oturmaya razı oldunuz. Artık siz geri kalanlar(kadın ve çocuklarla beraber oturun."

84- Onlardan ölen hiçbir kimsenin namazını kılma. Kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah ve Resulünü inkâr ile kâfir oldular ve onlar fâ-sıklar (kâfirler) olarak öldüler.

85- Onların ne malları, ne çocukları seni imrendirmesin. Allah, onları dünyada bunlarla azaba çarptırmayı ve canlarının kâfir oldukları halde, güçlkle çıkmasını ister.

Açıklaması

Allahü Teâlâ Peygamberine, eğer Allah seni bu Tebuk Gazvesi seferinden, sefere çıkmayıp geri kalan münafıklar zümresine -Katâde'nin söylediğine göre bunlar 12 erkekti- geri döndürür de, seninle beraber bir başka gazveye çıkmak için senden izin isterlerse, onlara bir ceza ve azarlama olarak: Hiçbir şekilde benimle çıkmayacaksınız ve ne şekilde olursa olsun benimle asla bir düşmanla savaşmayacaksınız, de buyuruyor.

Cenâb-ı Hak: "Çünkü siz ilk defa oturmaya razı oldunuz" sözüyle, bu yasaklamanın sebebini açıklıyor. Yani siz, ilk seferinde benden geri durmayı tercih ettiniz. Mazeretsiz geri kaldınız, yalan yere yeminler ettiniz, evlerinizde oturmakla sevindiniz. Hatta cihada gitmeyip geri kalmayı teşvik ettiniz. Artık, İbni Abbas'ın dediği gibi, cihada gitmeyip geri kalan münafık erkeklerle birlikte, yahut Hasan el-Basrî'nin dediği gibi kadın, çocuk ve

ihthiyarlarla birlikte ebediyen oturun. İbni Cerir'e göre, Hasan el-Basrî'nin görüşü doğru olamaz; kadınlarla ilgili kelimenin çoğulu (ayette el-Hâlîfîn diye geçer), "ye" ve "nün" ile olmaz. Eğer kadınlar murad olunsaydı, "Havâlif" yahut "Hâlîfât" denirdi. Denilmiştir ki, mânâ "fâsidlerle birlikte oturur" şeklindedir. Bu da, savaşı ter-ketmeyi teşvik eden kimsenin gazalara katılmasının caiz olmadığına işaret eder. Cenâb-ı Hakk'm "ilk defa" sözü Tebük Gazvesine ilk çıkışı ifade eder.

Her halükârda, ayet onları Peygamber (s.a.)'le asla arkadaşlık yapmamaları şeklinde cezalandırmayı emrediyor. Bu, Fetih sûresinde şu ayette de ifâdesini bulur: "Sen de ki: "Sizler bizim peşimizden gelemezsiniz" (Fetih, 48/15).

Sonra Allahü Teâlâ, Peygamberine (s.a.), münafıklardan uzaklaşmasını, onlardan biri öldüğü zaman namazını kılmamasını, ona dua ve istiğfar etmek için, kabrinin başında durmamasını -çünkü onlar, Allah'ı ve peygamberini inkâr etmişler ve bu hal üzere ölmüşlerdir- emretti. Bu, kâfirlerin namazını kılmamanın yasak olduğunu ifâde eden bir nastır. Bu, her ne kadar ayetin iniş sebebi münafıkların başı Abdullah b. Übeyy İbni Selûl olsa da, münafıklığı bilinen her kişi hakkında geneldir. Ayetin mânâsı şöyle olur: Ey Peygamber! Münafıklardan gelecekte ölecek hiç kimsenin namazını kılma. Defnolunurken, yahut ziyaret için ona duâ etmek ve istiğfarda bulunmak maksadıyla kabrinde bulunma. "Kabir"le onu defnetmek de kasdolunabilir. O zaman mânâ: Onu defnetmeyi üstüne alma, demek olur.

Sonra Allahü Teâlâ, münafığın namazını kılmama ve dua için kabrinde bulunmama sebebini açıklıyor: "Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ile kâfir oldular." Yani onlar, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr ettikleri gibi, Peygamberini de inkâr ettiler. Çünkü ölü için namaz kılmak onun için şefaât istemek, kabrinde bulunmak, ölüye hürmet göstermek ve ikrama bulunmaktır. Halbuki kâfir, hürmet ve ikrama lââyık değildir.

"Fâsiklar olarak öldüler": Onlar, İslâm dininden çıkmış, hükümlerine isyan etmiş, hadlerini, emirlerini ve nehiyelerini tecavüz etmiş kimseler olarak öldüler.

Sonra Allahü Teâlâ Rasûlünü, münafıkların bazı zahirî hallerini beğenmekten nehyetti: "Onların ne malları, ne çocukları seni imrendirmesin." Onlara verdiğimiz mal, çoluk çocuk nimetlerine imrenme. Allah, onlara hayır mu-râd etmiyor. Dünyada, birtakım musibetlerle onlara işkence etmek ve işlerinin akibetini düşünmeden küfür üzere ruhlarının çıkmasını murad ediyor.

Bu ayetin benzeri, bu sûrede bazı lafız değişiklikleriyle geçti. [\[63\]](#) Tekrardaki amaç pekiştirmek ve mallarla çoluk çocukla meşgul olup kalmaktan sakın-dırmaktır. Çünkü nefisler genellikle onlarla meşgul olur ve daha iyi olan âhi-retle meşgul olmaktan geri kalır. Bu, mallara ve çoluk çocuğa aldanmaktan açıkça nehyi ve korkutmayı ifade

Münafıkların Önde Gelenlerinin Cihada Gitmeyip Geri Kalmak İçin İzin İstemeleri

86- "Allah'a iman edin, Resulü ile birlikte cihad edin" diye bir sûre indirildiği zaman, içlerinden servet sahibi olanlar (cihada kudreti yetenler) senden izin istediler ve: "Bizi bırak da oturanlarla (cihaddan geri kalanlarla) birlikte olalım" dediler.

87- Onlar, geri duranlarla birlikte olmaya razı oldular. Kalblerine de mühür vuruldu. Onlar iyice anlamazlar.

88- Fakat o peygamber ve onunla birlikte olan müminler mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. İşte onlar için hayırlar vardır. Onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.

89- Allah onlar için, altından nehirler akan cennetler hazırlamıştır. Orada ebediyyen kalıcıdırlar. İşte en büyük kurtuluş budur.

Açıklaması

Allahü Teâlâ bu ayetlerde, bir grubu kınıyor, başka bir grubu da övüyor. Kudretleri, servet ve zenginlikleri olduğu halde, cihaddan geri kalan ve gitmemek için Hz. Peygamberden izin isteyenleri kınıyor. Ne zaman, içinde imanı emreden ve Resulullah (s.a.)'la birlikte cihada davette bulunan bir sûre -sûreden amaç, ya tamamı veya bir kısmıdır. Nitekim, Kur"ân ve kitap kelimeleri de hepsi veya bir kısmı için kullanılır- indirilse mal ve canla cihada gücü yetenler, servet sahibi ve zengin olanlar cihada gitmemek için: "Bizi evlerinde oturan, kadınlarla, çocuklarla, ihtiyar ve zayıflarla birlikte bırak" diyerek senden izin isterler. Allahü Teâlâ'nın: "İman edin..." sözü, müminlerden imanlarını devam ettirmelerini, münafıklardan yeniden iman etmelerini isteyen bir emirdir. Şu ayet de bunun benzeridir: "İman edenler der ki: "Bir sûre indirilmeli değil miydi1?" Muhkem bir sûre indirilip içinde kıtal zikrolununca, kalblerinde hastalık bulunanların, üzerlerine ölüm

öaygınZığı gelmiş gibi sana baktıklarını görürsün. O, onlara yakın ola!" (Muhammed, 47/20).

Bu, münafıkların korkutma, zillet ve rüsvaylıkları bir delildir. Özellikle "servet sahipleri" diye zikredilmesinde iki fayda vardır: Birincisi, sefere ve cihada güçleri yettiği halde çıkmadıkları için, onlar daha çok kınanmaya lâyıktır. İkincisi, sefer için malı ve kudreti olmayan kimsenin izin almasına gerek yoktur. Çünkü o. özür sahibidir.

Bunlar kendilerinin, cihada çıkmayıp geriye kalan kadınlarla birlikte olmalarına razı oldular Bunda, onların erkeklerine yönelik bir kınama ve küçümseme vardır ve onları kadınlara benzetmektir.

Bunun sebebi, cihaddan ve Peygamberle birlikte Allah yolunda çıkmaktan geri kalmaları. İlim ve hidayet nurunu kabul etmemeleri, bu yüzden Allah'ın kalblerini mühürlemesidir. Yararlarına olanı anlayıp da yapmadılar, zararlarına olandan da kaçınmadılar, Allah'ın cihad emrindeki hikmetinin sırlarını kavramadılar.

Sonra Allahü Teâlâ, onların durumlarını müminlerin durumlarıyla karşılaştırdı. Onlara övgüsünü ve âhiretteki durumlarını açıkladı: "Fakat o peygamber ve onunla birlikte olan müminler mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. İşte onlar için hayırlı- vardır Onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." Münafıkların aksine onlar. :rir_v3 ve âhîret saadetine nail olacaklardır.

Cenâb-ı Haki :r_ 'Or'.z'- için cennetler hazırladı" sözü, ya ayette geçen "hayrat" (hayırlar ve "fe.ir/ kurtuluş) kelimelerini tefsirdir, ya da hayrat ve felah; izzet, kerime*, zafer ve servet gibi dünya menfaatlarıdır. "Cennetler" de. âhîret sevabı ve yüks-ek derecedir. [\[65\]](#)

Bedevilerin Münafıklığı Ve Cihad'a Gitmemek İçin İzin İstemeleri

®^~ Bedevilerden özür beyan edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah'a ve Resulüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar. İçlerinden kâfir olanlara pek acıklı bir azab çarpacaktır.

Açıklaması

Bedeviler, Tebük Gazvesine gitmemek için Peygamber (s.a.)'den izin istemek üzere geldiler. Resulullah (s.a.) onlara: "Allah bana, sizin durumunuzu haber verdi. Allah beni size muhtaç etmeyecek" buyurdu.

İman iddiasında, Allah'a ve Resulüne yalan söyleyenler, cihaddan geri kaldı. Onlar, gelen ve özür beyan etmeyen bedevi münafıklardır. Bununla, onların yalan söyledikleri ortaya çıktı.

Sonra Allah, onları azabla tehdit etti ve şöyle dedi: Onlardan kâfir olanlara, dünyada öldürülmek suretiyle, ahirette de ateşle, elem verici bir azap gelecek. Çünkü birinciler, haksız yere özür dilediler, diğerleri de Allah ve Resulüne yalan söyleyerek savaştan ve özür dilemekten geri durdular. Ayet, iki bölümüyle de bâtil yolla özür dileyen, dilemeyen ve cihaddan geri kalan, kendilerine dünyada öldürülme, ahirette ateşle ceza verilecek bedevi münafıklar hakkındadır.

"Onlardan" sözü, ba'ziyet için olup bir kısmına delâlet eder; çünkü Allahü Teâlâ, onlardan bir kısmının, iman edip bu cezadan kurtulacağını biliyordu.

Müfessirlerden bazılarında göre birinci kısım, gerçekten mazereti olan kimseler olup bunlar Medine çevresindeki küçük arap kabileleri yahut Resulullah(s.a.)'a gelip zayıflıklarını ve güçsüzlüklerini ileri sürerek özür dileyen Esed ve Gatafanlılardır. Delilleri şudur: Cenâb-ı Hak onları zikrettikten sonra: "Allah ve Resulüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar" buyurdu, böylece onları, yalan söyleyenlerden ayırdı. Bu onların yalan söylemediklerine işaret etmektedir. İbni Kesir, bu görüşü benimsemiştir. Razî ve Zemahşerî ise, sözün gelişine bakarak birinci görüşü benimsemişlerdir. Çünkü onlar, kendilerine izin verilmesi için geldiler. Eğer gerçekten özürlü olsalardı, izin istemeye ihtiyaç duymazlardı. [\[66\]](#)

Cihad Etmemek İçin Geçerli Özürleri Olanlar

91- Allah'a ve Resulüne karşı samimi olmak şartıyla zayıflara, hastalara, harcayacak bir şey bulamayanlara bir

günah yoktur. İyilik edenlere karşı bir yol yoktur. Allah gafurdur, rahimdir.

92- Bir de sana, kendilerine binecek temin etmen için gelenlere: "Size bir binek bulamıyorum" dediğin kimselere de yoktur.Onlar harcayacak bir şey bulamadıklarından gözleri yaş dökme dökme döndüler.

Açıklaması

Allahü Teâlâ, savaşa gitmemeyi makul gösterecek özürleri açıklamış, özürleri kabule şayan görülenlerden üç sınıfı belirtmiştir: Zayıflar, hastalar, fakirler.

Zayıflar, hastalara ve cihada harcayacak malı olmayan âciz fakirlere, Allah'a samimiyetle inandıkları, gizlide ve açıkta Hz. Peygamber(s.a)'e itaat ettikleri, hakkı tanıdıkları, dostlarını sevip düşmanlarına buğz ettikleri zaman cihada çıkmamakta herhangi bir günah, suç ve azar yoktur. Ümmete düşen görev, ümmetin sırrını saklamak, iyiliğe teşvik etmek, insanları savaşa gitmekten alıkoymamak, maksatlı yalan propagandaları önlemektir. Müslim, Temim ed-Dârî'den, Resulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder. "Din nasihattir" Bunun üzerine Resulullah'a sordular: "Kimin için nasihattir ya Resulullah?" Resulullah: "Allah için, kitabı için, peygamberi için, müslümanla-rın imamları için, bütün müslümanlar için..." buyurdu.

Allah ve Resulü için nasihat: İhlâsla, onlara inanmak ve itaat etmek, onlar için sevmek, onlar için buğzetmek. Allah'ın kitabı için nasihat: Onu korumak, manalarını düşünmek, hükümleriyle amel etmek. Müslümanların imamları için nasihat: Onlara destek olmak, onlara karşı çıkmamak, hata ederlerse onları aydınlatmak. Müslüman halka nasihat: Onlara doğru yolu göstermek, onları kuvvetlendirmeye çalışmak.

Zayıflar: Savaşmaya gücü olmayan herkes. İhtiyarlar, âcizler, kadınlar, çocuklar gibi.

Hastalar: Kendilerine kronik yahut geçici bir hastalık arız olduğu için cihad yapamaz durumda olanlar: Kötürümler, körler, topallar, hummalılar gibi.

Fakirler: Cihad esnasında kendilerine ve çoluk çocuklarına harcayacak nafaka bulamayanlar.

"İyilik edenlere bir yol yoktur." Yani, cihaddan geri kalmaları sebebiyle, onlar için

hesaba çekme, günah ve azarlama yoktur.

Bu, iyilik işleyen herkesi içine alan genel bir nastır. Şeriatta geçerli bir asıldır. Aslolan, gibi beraat (suçtan uzak olmak)tır. Nefis hakkında aslolan öldürmenin haranı olması, malda aslolan, sabit bir delil olmadan malı almanın haram olması; aslolamn. istenen her teklifin müstakil bir delille sabit olmasıdır.

Bu özür dileyenler, serî özürleri devam ettikçe Allah ve Resulü için davranışları sürdürdükçe, amellerini ihlâsla yaptıkları müddetçe onlara azarlama, serzeniş yoktur.

Allah çok bağışlayıcıdır. Onları ve benzerlerini bağışlar. Onlara merhamet edicidir. Güç yetiremeyecekleri şeyleri onlara yüklemeyiz. Asi ve münafıklara gelince, Allah onları, tevbe edip isyandan ve günaha düşmelerine sebep olan nifaktan vazgeçerlerse bağışlar.

Yine, kendini savaşa hazırlayan, fakat fakirliği sebebiyle cihadda kendine ve çoluk çocuğuna harcayacak nafaka yahut bir binek bulamayan kimselere de -özellikle onlar, ensardan ağlayıcılar denen kimseler, yahut Peygamber (s.a.)'e gelip kendilerine binit temin etmesini, yahut kendilerine savaşmak için yiyecek, su, para verirse çıkacaklarını söyleyen, fakat Hz. Peygamber onlara binek temin edemeyeceğini söyleyince oradan, cihada katılmak şerefini kaçırdıkları için ağlayarak ayrılanlardır - herhangi bir günah yoktur.

"Onları seketmen için..." sözü, eski ve yeni nakil, savaş vasıtalarının hepsini içine alır. İbni Abbas: "Ondan, kendilerini, hayvanlar üzerinde sevketmesi-ni istediler" demiştir.

Muhammed b. İshâk, Tebûk Gazvesinden bahsederken şöyle der: Sonra, yedi müslüman erkek, Resulullah (s.a.)'e ağlayarak geldiler. Onlar ensardan ve Amr b. Avf oğullarından yedi kişiydi: Salim b. Umeyr, Harise Oğullarının kar- deşi Ali b. Zeyd, Mazin b. Neccâr Oğullarının kardeşi Ebû Leyla Abdurrahman b. KaT), Seleme Oğullarının kardeşi Amr b. Hammâm b. Cemûh, Abdullah b. Muğaffal el-Müzeni... Bazıları onların, Abdullah b. Amr el-Müzenî, Vâkîf Oğullarının kardeşi Harmî b. Abdullah b. İyâd b. Sâriye el-Fezârî olduğunu söylemiştir. Bunlar, ihtiyaç sahibi oldukları için, Resulullah'dan kendilerine binit temin etmesini istediler. O da: "Size binit temin edemem" dedi. Bunun üzerine ihtiyaçlarına, isteklerine sarfedecek şeyi bulamadıklarından üzümlere, gözleri yaşla dolu bir halde geri döndüler.

İbni Ebî Hatim, el-Basrî'nin şöyle dediğini rivayet eder: Resulullah (s.a.) şöyle buyurdu: Medine'de, geriye bazı kimseler bıraktınız. Sizler harcamada bulundunuz, vadiler geçtiniz, düşmandan intikam aldınız. Onlar da, size ecirde ortak oldular..." Sonra şu ayeti okudu: "Allah'a ve Resulüne karşı samimi, müminlere karşı gizli ve açık iyiliksever olmak şartıyla harcayacak bir şey bulamayanlara bir günah yoktur"

Hadisin aslı Buhârî ve Müslim'dedir. Enes'den rivayet olduğuna göre Resulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Medine'de birtakım kimseler vardır. Vadiler aşır yol aldığınızda, onlar da sizinle beraberdir." Ashâb sordu: Onlar Medine'deyken mi? Resulullah: "Evet, onları özürleri alıkoydu" buyurdu. Ah-med'in rivayetinde: "Onları hastalık alıkoydu" şeklindedir. [\[67\]](#)

Özürsüz Olarak Cihaddan Geri Kalan Zenginlerin Kınanması

93- Ancak, zengin oldukları halde (cihada katılmamak için) senden izin isteyenlerin kınanması imkânı vardır.

Bunlar (cihaddan) geri kalanlarla birlikte olmaya razı oldular. Allah da onların kalplerini mühürlemiştir. Artık onlar bilmezler.

Açıklaması

Yüce Allah, gerçekten özür sahiplerinin kınanmasına imkân olmadığını beyan ettikten sonra kınanabilecek kimseleri zikretti. Yani iyilikte bulunanların ayıplanmasına ve kınanmasına yer yoktur. Ancak cihaddan geri kalmak için izin isteyenler kınanabilir. Bunlar da cihad yolunda yiyecek, binek, silah ve benzeri malzemeyi hazırlamaya gücü yeten zenginlerdir. Elbette bunların geçerli bir mazereti olamazdı. Bunların kınanmaya lâîk olmalarının sebebi ise kendilerinin kadınlar, çocuklar, acizler, hastalar ve sakatlarla birlikte kalmaya razı olmalarıdır. Böylece düşüklüğü, basitliği ve savaştan geri kalanlar arasında olmayı kabul etmişlerdi. Bu ise Arapların ve diğer milletlerin geleneklerinde rezaletin ve sefaletin en çirkin şekillerinden birisiydi. Onların bu vasıflarını iyice belirlemek ve bu kötü davranışlarından mutlaka uzaklaşmalarını temin etmek için daha önce 87. ayet-i kerimede de aynı ifade kullanılmıştı.

İşledikleri bu büyük kusur sebebiyle Yüce Allah her iki ayette buyurduğu gibi "onların kalplerini mühürlemiştir." Bu nedenle onların kalplerine hayır ulaşmaz, nur girmez. Artık onlar doğru yolu bulamazlar. Kendilerini kuşatan büyük hataları ve günahları sebebiyle

cihaddaki dinî ve dünyevî faydaları bilemezler. Artık onlar gerçek durumlarını ve kötü akıbetlerini idrak edemez olmuşlardı. [\[68\]](#)

Tebûk Gazvesine Katılmayan Münafıkların Özür Dilemeleri Ve Yalan Yere Yemin Etmeleri

94- Savaştan dönüp geldiğinizde size özür beyan ederler. De ki: "Hiç özür dilemeyin. Size kesinlikle inanmıyoruz. Çünkü Allah bize haberlerinizi bildirdi. (Bundan sonraki) amelinizi Allah da Rasulü de görecektir. Sonra gizliyi de açığıda bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O size yaptıklarınızı haber verecektir."

95- Onlara geldiğinizde kendilerini bımanız için Allah'a yemin edecekler Onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar

murdardır. İşledikleri günahların cezası olarak varıp kalacakları yer de cehennemdir.

96- Kendilerinden razı olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan razı olsanız bile, şüphesiz Allah fasıklar topluluğundan razı olmaz.

Açıklaması

Bu ayetler Tebuk dönüşünde müminlere münafıkların durumunu haber verme amacını taşıyan bir ara cümlesi niteliğindedir.

Ey müminler! Onlar, hatalı davranışları ve özürsüz olarak savaştan geri kalmaları sebebiyle Tebuk Gazvesi'nden dönüp geldiğiniz zaman size bir takım özürler beyan edecekler.

Ey Peygamber! Onlara de ki: Yalan mazeretlerle özür beyan etmeyin. Çünkü biz kesinlikle sizi tasdik etmeyeceğiz.

Sizi tasdik etmememizin sebebi ise Allah Tealâ'nın Peygamberine gönderdiği vahiy ile sizin bazı haberlerinizi ve davranışlarınızı bize bildirmiş olmasıdır. Bu da gönüllerinizdeki şerre, fesatlık ve gerçeklere karşı çıkmaktır. Allah da Rasulü de bundan sonraki amellerinizi görecektir. Siz gelecekte münafıklık üzerinde ısrar mı edeceksiniz, yoksa tevbe mi edeceksiniz? Allah bunu gayet iyi bilir. Şayet tevbe ederseniz şüphesiz Allah tevbelerinizi kabul edecek, günahlarınızı affedecektir. Eğer içinde bulunduğunuz nifak üzerinde kalırsanız, Rasu-lullah size lâıyk olduğunuz şekilde davranacaktır.

Bu ifadelerde onları tevbeye teşvik etme, tevbe etmeleri ve durumlarını ıslah etmeleri için mühlet verme amacı vardır.

Sonra dönüşünüz, görünen ve görünmeyen âlemi bilen Allah'adır. O sizin gizlediklerinizi de, açığa vurduklarınızı da gayet iyi bilir. Size amellerinizin hayırlısını da şerlisini de bildirir, bu amellerinizin karşılığını verir. Ancak şunu iyi bilmelisiniz ki sizin azabınız kâfirlerden daha şiddetli olacaktır. Nitekim Cenab-ı Hak "Şüphesiz münafıklar cehennemden en alt tabakasındadırlar. (Nisa, 4/145) buyurmaktadır.

"Size haber veriyor ki..." ifadesi açıkça azarlama ve amellerinin cezasını beyan etme anlamını taşımaktadır.

Bu ayetler ayrıca yalan mazeretlerden kaçınma ve sonunda özür beyan etmeye sebep olacak günahlardan uzaklaşmanın zorunluluğunu da ifade etmektedir. Nitekim Efendimiz (s.a.) Ziyaeddin el-Mekdisî'nin Enes (r.a.)'ten rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde, "Sonunda özür dileyeceğin işi başında yapmaktan sakın!" buyurmaktadır.

Cenab-ı Hak bundan sonra münafıkların bu mazeretlerini yalan yere yeminle ispata yelteneceklerini haber vermektedir. "Onlar Allah'a yemin edeceklerdir ki." Yani onlar

kendilerini serbest bırakmanız için size Allah adını kullanarak mazur olduklarına dair yemin edeceklerdir. Bu durumda onları azarlamayın, kadınlar ve diğer özürllüleriyle beraber olup savaştan geri kalmaları sebebiyle onları tenkit etmeyin.

Sadece "onlardan yüz çevirin," onları hiçe sayarcasına azarlamaya bile gerek duymayın. "Çünkü onlar murdardır," yani manen pistirler, gönülleri ve inançları kokuşmuşturlar. Temiz olmayı kabul etmezler. Onlardan yüz çevirmenin ve onları azarlamamanın sebebi de budur.

Dünyadaki işledikleri günah ve hatalarına karşılık olarak ahirette varıp kalacakları yer de cehennemdir. Bu ifade onların bu davranışlarının sebebini beyan etmede son cümledir. Sanki şöyle buyurmaktadır: Onlar cehennemlik pisliklerdir. Onlara dünya ve ahirette ihtar ve kınamalar fayda vermez.

Yüce Allah bundan sonra bize "Onların ettikleri yalancı yeminler kendileriyle olan muamelelerde onlara Ehl-i İslâm gibi davranmaya devam etmeniz için sadece sizin rızanızı almak içindir" diye bildirdi.

Onlar fasıklıkları -yani Allah'a ve Rasulüne itaatten uzak kalmaları- sebebiyle Allah'ın gazabına lâayık ve azabına müstahak oldukları takdirde siz onlardan razı olsanız da bu rızanızın onlara bir faydası olmaz. O halde onların bütün gayretleri sizi değil Allah ve Rasulünü razı etmek olmalıdır. Nitekim Ce-nab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: 'Yaptıkları günahları insanlardan gizlerler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki Allah... onlarla beraberdir.'" (Nisa, 4/108).

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: " (Ey müminler!) Onların yüreklerine oturan korkunuz Allah 'tan korkularından daha şiddetlidir. Bu da onların hakkı anlamayan bir kavim olmalarındandır." (Haşr, 59/13).

Bu ayetler aynı zamanda müminleri onlardan razı olmamaya, onların yalancı yeminlerine kanmamaya teşvik etmektedir. Şahit olarak Allah yeter! Müminlere istikamet ve doğru yolu, ihtiyatlı ve isabetli yolu öğretici olarak, her şeyi en iyi şekilde bilen Allah yeter!

Bu manaların önemine binaen burada bir defa daha tekrarlanmaktadır. Böylece bu ifadeler isterse daha önce geçen şehirlilerden, isterse burada anlatılmak istenen bedevilerden olsun bütün münafıkların kullandıkları metodu tam manasıyla içine almış olmaktadır. [\[69\]](#)

Bedevi Arapların Küfre Düşmeleri, Münafık Olmaları Ve İman Etmeleri

97- Bedeviler inkâr ve ikiyüzlülük bakımından daha kötüdürler ve Allah'ın Peygamberine indirdiği hükümlerin sınırlarını tanımamaya daha müsaittirler. Allah her şeyi en iyi bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

98- Bedevilerin bazıları vardır ki, Allah yolunda harcadığını bir ziyan sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. O belâlar kendi başlarına olsun! Allah her şeyi çok iyi işiten ve çok iyi bilendir.

99- Bedevilerden bir kısmı da Allah ve ahiret gününe iman eder. Harcadığını Allah katında yakın dereceler elde etmeye ve Peygamberin dualarını almaya vesile sayar. İyi biliniz ki, bu gerçekten onlar için Allah'a bir yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmetine koyacaktır. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

Açıklaması

Çölde oturan bedevî Arapların küfür ve ikiyüzlülükleri diğerlerinden daha kötü ve daha şiddetlidir. Onlar bu durumlarıyla Allah'ın Rasulüne indirdiği şer'i hükümlerin sınırlarını tanımamaya daha ısrarlıdır. Çünkü başkalarından daha sert tabiatlı ve daha katı kalplidirler.

İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî ve Nesai'nin İbni Abbas'tan rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurur: "Kim çölde oturursa kaba olur. Kim av peşinden koşarsa gafil olur. Kim sultana (idareciye) giderse fitneye düşer."

Ebu Davud ve Beyhaki de aynı hadis-i şerifi Ebu Hureyre'den şu ilâve ile rivayet etmektedirler: "Bir kimse sultana (idareciye) ne derece yakın olursa Allah'tan o derece uzak kalır."

Çünkü idareciler genellikle nasihattan ve açık sözlülükten hoşlanmazlar, dolayısıyla da onlara umumiyetle gösterişçi ve dalkavuk kimseler yakın olur.

Allah bedevî olsun, şehirli olsun yarattığı insanın durumunu geniş ilmiyle gayet iyi

bilendir; onlara koyduğu Şeriatında, iyilere mükâfat günahkârlara ceza verme hususunda tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

Bu ayetler bedevî Araplar hakkında bir kınama değildir. Sadece durumlarını tavsif etmekte, bu duruma razı oldukları müddetçe zemme lâyük olduklarını beyan etmektedir.

Çölde konaklayan herkes bedevidir. Köy ve kasabalara yerleşenler ise "Arap"tır. Muhacir ve Ensar için bedevî denmez; çünkü onlar "Arap"tırlar. Peygamberimiz (s.a.) "Arapları sevmek imandandır" buyurmuştur. [\[70\]](#)

Bedevî Arapların bir kısmı mallarını gösteriş ve onları yanıltmak için müslümanlara yakınlık temin yolunda harcarlar ve bu şekildeki harcamalarını bir ziyan ve kayıp kabul ederler. Çünkü bu sebeple Allah nezdinde bir sevap beklemezler. Başınıza belâ ve musibet gelmesini beklerlerki böylece mallarını harcamaktan kurtulacaklardır. Onlar müşriklerin müminlere karşı galip olmasını beklemektedirler. Bundan ümitlerini kesince Peygamberimiz (s.a.) ölünce İslâm sona erer zannıyla onun ölmesini beklemeye başladılar.

Rivayet edildiğine göre Esed ve Gatafan kabileleri bu şekilde hareket ediyorlardı. Allah da onlara hitaben

"O belâlar kendi başlarındadır!". Yani bu arzulan onların başına çevrilecektir, kötü belâlar onlara dönecektir, buyurmuştur. Yahut bu ifade onların müslü-manlar hakkında beklediklerinin kendi başlarına gelmesi şeklinde bedduadır. Bu beddua gerçekleşmiş, kötü belâlar, felâketler onlara çevrilmişti. Mağlup, perişan, hor ve zelil olmuşlardı. Allah mallarını harcarken söylediklerini, kullarının onlar hakkındaki beddualarını çok iyi işitendir. İçlerinde gizledikleri niyeti ve kimin zafere kimin de zillete daha lâyük olduğunu en iyi bilendir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "De ki: Siz bizim için iki güzelliğin birinden başka neyi bekleyebilirsiniz? Biz ise sizin için Allah'ın kendi nez-dinden veya bizim elimizle sizi azaba uğratmasını bekliyoruz." (Tevbe, 9/52).

Bedevi Araplar içerisinde kâfirler ve münafıklar bulunduğu gibi "Bedevilerden bir kısmı... iman eder" ayet-i kerimesinin ifadesiyle, müminler de bulunmaktadır. Yani bedevî Arapların diğer bir kısmı -Cüheyne, Müzeyne kabileleri, Eşlem ve Gifarogullan gibi kabileler- sahih bir şekilde iman etmişlerdi.

Mücahid diyor ki: Bunlar Müzeyne kabilesinden olan Mukarrinoğullarıdır. Bu kabile haklarında "Cihada çıkmak maksadıyla kendilerine binek vermen için sana geldiklerinde..." (Tevbe, 9/92) ayeti nazil olan kabiledir. Bunlar Allah yolunda harcadıklarını Allah nezdinde

yakın dereceler elde etme vesilesi sayan ve bu şekilde Rasulullah'ın kendileri için dua etmesini arzu edenlerdir.

İyi bilinmelidir ki bu onların elde ettiği Allah'a yakınlık derecesidir. Bu ifadeler onların inancının doğruluğuna Allah tarafından yapılan bir şahitliktir; onların arzu ve temennilerinin tasdik edilmesidir.

Allah onları rahmetine -yani cennetine ve rızasına- nail kılacaktır. Bu onları rahmetiyle kuşatacağına dair verilen bir vaaddir. Şüphesiz Allah gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir. Amellerinde ihlâsh olanlar için mağfiret ve rahmeti geniştir, işledikleri günah ve kusurları örter. Onları son nefeste imanla gitmelerine sebep olacak salih ameller işlemeye muvaffak kılarak onlara rahmet eyler.

Bu ayetteki "rahmetle kuşatma" ifadesi şu ayet-i kerimedeki "rahmet" ifadesinden daha belîğdir: "Rableri onları nezdinden bir rahmet, rıza ve cennetlerle müjdeler." (Tevbe, 9/21). [\[71\]](#)

Medine Ve Çevresindeki İnsanların Sınıfları

100- İmanda ilk dereceyi alan Muhacirler ve Ensar ile bunlara güzelce tabi olanlardan Allah razı olmuştur. Onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu en büyük kazançtır.

101- Çevrenizdeki bedeviler içinde münafıklar olduğu gibi bizzat Medine halkından da birtakım münafıklar vardır. Bunlar ikiyüzlülüğe iyice alışmış kimselerdir. Onları sen bilmezsin, biz biliriz. Yakında onlara iki defa azap edeceğiz. Sonra da daha büyük bir azaba uğratılacaklardır.

102- Onlardan diğer bir kısmı da günahlarını itiraf ettiler. Bunlar salih amelle kötü ameli birbirine karıştırdılar. Umulur ki, Allah onların tevbeleri-ni kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

Açıklaması

Allah, müslümanlar arasında en yüksek derecede bulunanlardan razı olduğunu ve bunların diğerlerinden daha üstün olduğunu bildirmektedir. Bunlar ilk müminlerdir ve üç ayrı tabakadılar:

1- Medine'ye Hudeybiye Barışı'ndan önce hicret eden ilk muhacirler. Bunlar hicret ve Rasulullah'a destek olma hususunda ilk sırayı alanlardır. Bunlar arasında en faziletli olanlar "Dört Raşid Halife"dir. Ardından cennetle müjdelenmiş on kişiden geriye kalanlar gelir. İlk muhacirlerin öncüsü, Ebubekir Sıd-dîk (r.a.)'tır. Çünkü iman, hicret, cihad, Allah yolunda infak ve Rasulullah (s.a.)'a destek olma hususunda o daima en öndedir.

2- Ensar'dan ilk iman edenler. Bunlar Mina'da Peygamberliğin 11. yılında İlk Akabe Biati'nda bulunan 7 kişidir. Bunların ardından 70 erkek, 2 kadın, 72 kişilik ikinci Akabe Biati ashabı gelir.

3- İlk müslümanlara kıyamete kadar iman ve itaatta güzellikle tabi olanlar.

İtaatlerini kabul etmek, amellerinden hoşnut olmak suretiyle Allah bunların hepsinden razı olmuştur. Allah'ın kendilerine dinî ve dünyevî nimetleri ihsan etmesi, onları şirk ve dalâletten kurtarması, hayra muvaffak kılması, hak yola hidayeti nasip etmesi, kendilerini aziz ve diğer insanlardan müstağni kılması, kendilerinin eliyle İslâm'a izzet vermesi, onlar için altlarından ırmaklar akan içinde ebediyyen kalacakları cennetler hazırlaması gibi sebeplerle müminler de Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu büyük bir kazançtır. Bundan başka da kazanç yoktur. Nasıl cennet nimetleri hem ruha, hem bedene ait kâmil nimetler ise bu da kâmil bir kazançtır.

Dikkat edilecek bir nokta da ayette istenen, ilk müminlere tabi olmanın güzellikle olması şartıdır. Yani ameller ve niyetlerde, iç ve dıştaki güzellikle. Ama sadece İslâm'ın zahiri ile yetinmek "güzellikle tabi olma" şartını gerçek-leştirmez.

Şu ayetlerde belirtilen topluluk bu şekildeki bir topluluktur: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz." (Âl-i İmran, 3/110); "Sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık." (Bakara, 3/143).

Bundan sonra Cenab-ı Hak Medine'de ve civarındaki münafık grubunu haber verdi. "Çevrenizdeki" yani Medine ve çevresinde ikiyüzlülüğe alışmış ve bunu gayet iyi beceren, nifakta sebatkâr olup devam eden, tevbe etmeyen azılı münafıklar vardır. Bunlar Medine civarına yerleşen Müzeyne, Cüheyne, Eşca, Eşlem ve Gifar kabileleridir.

Yine münafıklardan bir grup da Medine'de Evs ve Hazrec kabilesi içinde idi.

Onları sen bilmezsin ve tek tek tanımazsın Ey Peygamber! Onların son durumlarının ne olacağını da bilemezsin. Onları sadece biz biliriz.

Nitekim Cenab-ı Hak onlar hakkında şöyle demektedir: "Yoksa kalplerinde hastalık olanlar Allah'ın kalplerindeki kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar1?! Ey Muhammedi Eğer dileseydik o münafıkları sana gösterirdik. Sen de onları simalarından tanırdın. Şüphesiz sen onları sözlerinin edasından tanırırsın. Allah amellerinizi gayet iyi bilir." (Muhammed, 47/29-30).

Ayetteki "çevrenizdeki bazı kimseler" ifadesi onların bir kısmına işaret etmektedir. Ama geri kalanlar mümindirler.

Zira Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor:

"Kureyş, Ensar, Cüheyne, Müzeyne, Eşca ve Gıfar Allah'ın velâ himayesin-dedirler. Onların Allah'tan başka mevlâları yoktur."

Yine Peygamberimiz (s.a) bu kabilelerden bazıları için şöyle dua ediyordu: "Eslem'i Allah selâmete erdirsin. Gıfar'ı Allah bağışlasın. Bunu ben söylemiyorum. Bunu söyleyen Allah 'tır."

Bu münafıklara dünyada iki defa azap edeceğiz: Önce, rezil-rüsvay ederek, mal ve evlatlarına musibetler vererek, sonra da ölüm acılan ve kabir azabı ile... Yahut hem mallarını hem de canlarını alarak. İbni Abbas ise şöyle diyor: Dünyada hastalıklarla, ahirette de azapla... Çünkü müminin hastalığı günahlarına kefarettir, kâfirin hastalığı ise cezadır.

Sonra da onlara Cehennem azabı vardır, cehennem azabı azapların en şid-detlisidir.

Ayetten maksat başlarına gelecek azabın kat kat olacağını beyan edilmesidir.

Medine'de ve çevresinde bulunan bir başka topluluk "günahlarını itiraf edenler" idi. Bunlar isyankârlıklarını ikrar etmişler, Rablerine karşı itirafta bulunmuşlardı. Bu kimselerin işledikleri salih ameller de vardı. Salih amelleri kötü amellerle karıştırmışlardı. Bunlar Allah'ın af ve mağfireti altına girmişlerdir. Şüphesiz Allah tevbe edenleri bağışlayıcıdır, güzel ameller işleyip kendisine yönelen kişilere merhamet edicidir: "Çünkü Allah'ın rahmeti muhsin (iyiliksever) kullarına yakındır." (A'raf, 7/56).

Her ne kadar bu ayet belirli bazı kişiler hakkında nazil olmuş ise de bütün hatalı, kusurlu, kirlenmiş günahkâr kullar için de geçerlidir.

Mücahid diyor ki: Bu ayetler -Peygamberimiz (s.a.)'in Kureyzaoğulları hakkında vereceği kararı kendilerine duyuran- Kureyzaoğullanna eliyle boğazını göstererek, "Sizi öldürecek" diyen Ebu Lübabe hakkında nazil olmuştur.

İbni Abbas ve başkaları ise, "Tebuk Gazvesine Rasulullah (s.a.) ile birlikte katılmayıp geri kalan Ebu Lübabe ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur" demektedirler. Bazıları da "Ebu Lübabe ve beş arkadaşı hakkında nazil olmuştur. Ebu Lübabe ve yedi arkadaşı denildiği gibi, onunla birlikte dokuz arkadaş vs. gibi nüzul sebebinde zikredilen rivayetler de vardır. [\[72\]](#)

Sadaka Alınması, Tevbelerin Kabulü, Salih Amel İşlemenin Emredilmesi

103- (Ey Peygamber!) Onların mallarından bir miktar sadaka al ki, bununla onları (manevî kirlerden) temizlemiş ve derecelerini yüceltmiş olasın. Onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için huzur kaynağıdır. Allah her şeyi çok iyi işiten, çok iyi bilendir.

104- Bunlar kullarının tevbesini ancak Allah'ın kabul ettiğini, sadakaları ancak Allah'ın alacağını; Allah'ın tevbele-ri çok kabul eden, çok merhametli olanın da sadece Allah olduğunu bilmiyorlar mı?

105- De ki: "Dilediğinizi yapın. Çünkü yaptıklarınızı Allah da, Peygamberi de müminler de görecektir. Sonra da gizliyi de açık olanı da bilen huzuruna çıkarılacaksınız. O da size yaptıklarınızı bir bir haber verecektir."

Bu Ayetteki "Sadaka"nın Manası:

Eğer bu ayetteki "sadaka" kelimesinden maksat, daha önce de geçtiği gibi Hasan-ı Basrî'nin dediği şekliyle Tebuk Gazvesinden geri kalanların işlediği bu günahın kefareti ise bu ayet ile bundan önceki ayetler arasında ilişki gayet açıktır. Çünkü emredilen husus bir grup insanın hatalarının giderilmesidir. Bu durumda bu ayet onlara hastır. Ancak ayetin manasını genelleştirip şu şekilde de anlayabiliriz: Siz üzerinize farz olmayan sadakayı

vermeye razı olduğunuza göre üzerinize farz olan zekâtı vermeye gayet tabii razı olursunuz.

Ama bu ayetten maksat farz olan zekât veya zenginlerden zekât alınmasının farziyeti ise -ki bu görüş fakihlerin çoğunluğunun görüşüdür ve sahih olan görüş de budur- bu durumda ayetin daha önceki ayetlerle münasebeti şöyle açıklanabilir:

Tebuk Gazvesinden geri kalmalarından dolayı tevbe edip pişmanlık duyduklarında ve bu geri kalmanın sebebinin de mal sevgisi ve mallarını harcamada cimrilikleri olduğunu ikrar ettiklerinde sanki onlara şöyle deniyordu: Sizin bu tevbe ve pişmanlık iddiasında sarf ettiğiniz sözlerinizin doğruluğu farz olan zekâtı verip vermeyeceğiniz noktasında açıkça belli olur. Çünkü bütün iddialar mana ile kesinleşir. Bir kişinin değerli veya değersiz oluşu imtihan esnasında belli olur. Şayet onlar bu zekâtları gönülden verirlerse tevbelerine sadık oldukları anlaşılır, aksi takdirde bu iddialarında yalancıdırlar.

Bu ayetteki "sadaka" dan maksadın farz olan zekât olduğunun delillerinden birisi de şu ayettir: "Bununla onları (manevî kirlerden) temizlemiş ve derecelerini yükseltmiş olasın." Yani bu sadakaları almakla onları günahlardan temizlemiş olursun...

Cassas diyor ki: Sahih olan görüşe göre buradaki "sadaka" farz olan zekâttır. Zira Allah'ın diğer müslümanlardan ayrı olarak sadece bu cemaata sadaka vermelerini vacip kıldığı şeklinde bir rivayet sabit değildir. Bu hususta bir haber olmayınca bu kişilerle diğer müslümanlar ahkâm ve ibadette eşittirler, sırf bu kişilere ait bir sadaka da yoktur. Çünkü İslâmî hükümlerde kendisi hakkında hususi bir delil olmadıkça bütün insanların eşit olması sebebiyle bu ayetin gereği olarak sadaka onlara gerekli ise, bütün insanların üzerine de farz olur. Bir topluluğa ait olup diğerinden ayrı olmaz. Bu da sabit olunca bu ayetteki sadaka farz olan zekât olmaktadır. Zira insanların mallarından farz zekâttan başka hak yoktur.

"Bununla onları (manevî kirlerden) temizlemiş ve onların derecelerini yükseltmiş olasın" ayetinde bu sadakanın farz zekât dışında günahlara kefarete olan bir sadaka olduğuna dair bir delil yoktur. Çünkü farz olan zekât da manevî kirlerden temizler ve verenin derecesini yükseltir. Bütün mükellef olanlar mallarını manevî kirlerden temizleyecek, derecelerini yükseltecek ibadetleri işlemeye muhtaçtırlar. [\[73\]](#)

Açıklaması

Ey Peygamber ve ondan sonra gelen müslüman idareci! Şu tevbe edenlerden ve başkalarından belirli bir miktar takdir ederek "sadaka al ki," bu sadaka sebebiyle "onları" cimrilik ve tamahkarlık hastalığından arındırmış olası, nefislerini manevî kirlerden "temizlemiş" hasenatlarını berketlendirmiş ve onları ihlâslı müminlerin derecelerine yükseltmiş "olasın."

Tezkiye; ziyadesiyle temizleme manasında mübalağa ismidir veya mala bereket verme, nemalandırma manasmdadır. Yahut Allah Tealâ'nın, zekat miktarını, verme sebebiyle mallarda meydana gelecek noksanlığı bereketlendirme sebebi saymasıdır.

İmam Ahmed, Müslim ve Tirmizî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şerifte "Sadaka malı eksiltmez" buyurulmaktadır.

"Onlara salât eyle." Yani onlar için dua et, istiğfarda bulun, rahmet dile; çünkü senin dua edip istiğfarda bulunman onlar için sükûnete vesile olacak, Allah'ın tevbelerini kabul ettiği hususunda kalplerini tatmin edecek bir huzur kaynağıdır. Allah'ın kullarına salât eylemesi, Allah'ın rahmetidir. Meleklerin salâtı ise istiğfarda bulunmalarıdır. Peygamberimiz ve müminlerin salâtı da dualarıdır.

"Allah en iyi işitendir." Onların günahlarını itiraf ettiklerini ve dualarını işitir; senin duanı da kabul ederek ve ona icabet ederek işitir. Gönüllerinden geçeni, tevbelerinde ve sadakalarındaki ihlâslarını ve onlar için hayırlı, faydalı olanı "en iyi bilendir."

Sadaka gönlü temizler, Rabbin rızasına vesile olur, malı kirlerden korur.

O tevbe edenler ve diğer müminler bilmiyorlar mı ki, kullarının tevbesini ancak Allah kabul eder, günahlarını ancak O siler, sadakaları ancak o kabul edip sevap verir, onlara kat kat ecir ihsan eder.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Eğer siz Allah için güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız Allah onun karşılığını size kat kat verir ve sizi bağışlar." (Tegabûn, 64/17).

Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği sahih hadis-i şerifte de, "Allah sizden birinin tayını yetiştirdiği, geliştirdiği gibi sadakası verilen malı da nemalandırır" buyurulmaktadır. Burada beliğ bir benzetmeyle ecrin fazlalağına işaret edilmiştir.

Bu ayette tevbeye ve farz olsun nafile olsun sadaka vermeye teşvik vardır.

Bu ayetin nüzul sebebi hakkında şöyle bir rivayet de vardır: Cihaddan geri kaldıkları halde tevbe etmeyenler cihada katılmayıp da tevbe edenler hakkında "Onlar da dün

bizimle birlikte idiler. Kimse onlarla konuşmuyor, kimse onlarla oturmuyor, bunlar ne yaptılar ki? Onların bu özelliği nedendir?" diyorlardı. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. "Bilmiyorlar mı?" cümlesindeki zamir cihaddan geri kaldıkları halde tevbe etmeyenlere racidir.

Tevbeleri çokça kabul eden, tevbe edenlerin tevbelerini kabul etmesi, onlara lütuf ve ihsanda bulunması rububiyetinin şanından olan, tevbe eden kullarına çokça merhamet eden, salih amellerine karşılık ecir ve sevap veren sadece yüce Allah'tır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Tevbe eden, iman edip salih amel işleyen ve hidayet yolunda devam edenleri ben çokça bağışlarım." (Tâ-Hâ, 20/82).

Yine bir başka ayet-i kerimede, "Onlar bir hayasızlık yaptıkları veya nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı anarlar ve hemen günahlarının bağışlanmasını isterler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki? Onlar yaptıkları kötülükte bile bile ısrar etmezler." (Âl-i İmran, 3/135).

Tevbe, nefsin gayretini ve verdiği ahdi yenilemesi, günahların silinmesi için gayet faydalıdır.

Ey Rasulüm! O tevbe edenlere ve diğerlerine de ki: Güzel amel işleyin. Çünkü sizin amelleriniz hayırlı olsun şerli olsun Allah'a ve kullarına gizli kalmaz. Amel saadetin temelidir. Yaptığımız amelleri Allah da, -Allah'ın bildirmesi ile- Rasulü de, müminler de görecektir.

Bu onlara verilen bir vaad, günahlarda ısrar etmenin ve tevbeden uzak durmanın acı sonucunu ihtardır. Allah'ın emirlerine aykırı davranan herkese; amellerinin Allah'a, Rasulü'ne ve müminlere arz edileceğini bildiren bir uyarıdır. Bu kıyamet günü mutlak olacaktır. Nitekim Cenab-ı Hak "O gün hepiniz (hesap vermek üzere) huzura çağrılırsınız. Hiçbir şeyiniz gizli kalmaz" buyurmaktadır. (Hakka, 69/18).

İmam Ahmed ve Beyhakî'nin Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Sizden biriniz kapısı, penceresi olmayan sağır bir kayanın içinde amel işlese Allah onun amelini ne olursa olsun insanlara gösterir."

Ebu Davud et-Tayalisi'nin naklettiği gibi bir rivayette "Dirilerin işledikleri ameller kabir aleminde yaşayan yakınlarla ve akrabaya arz olunur" buyurulmuştur.

Cabir b. Abdillah (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdular: "Amelleriniz yakınlarınıza ve diğer akrabınıza kabirlerinde arz olunur. Amelleriniz hayırlı ise memnun olurlar, hayırlı değilse, "Allah'ım, sana itaat ederek amel işlemelerini onlara ilham eyle" diye dua ederler."

Kıyamet günü sizin gizli olan amellerinizi de açıktan işlediklerinizi de gayet iyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O gaib olanı da, şu anda aranızda bulunanı da, içinizi de, dışınızı da gayet iyi bilir. Size amellerinizi bir bir bildirecek, hayırlı ise hayırla, şerli ise şerle size karşılık verecektir.

Bu ayette teşvik ve korkutma aynı anda yapılmıştır. [\[74\]](#)

Tevbelerinin Kabulü Geciken Üç Kişi

106- Savaştan geri kalan diğer bir kısım insanların durumu ise Allah'ın hükmüne bırakılmıştır. (Allah) Onlara ya azap eder, ya da tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi çok iyi bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması

Savaştan geri kalan diğer bir kısım insanların durumu ise Allah'ın hükmüne bırakılmıştır. İnsanlar onlar hakkında ne olacağını bilemiyorlardı. Allah tevbelerini kabul edecek miydi, etmeyecek miydi? Rasulullah (s.a.) da onlarla oturmayı yasaklamış, hanımlarına kendilerinden ayrı kalmalarını ve babalarının evinde oturmalarını emretmişti. Nihayet ayet nazil oldu: "Allah Peyamberin, Muhacirler ve Ensar'ın tevbelerini kabul etti... ve savaştan geri kalan o üç kişinin tevbesini de kabul etti." (Tevbe, 9/118).

Bu ayette söz konusu edilen bu üç kişinin durumu askıda bırakılmıştı. Ya azap ya da tevbelerinin kabulü. Durumları açıklanmamıştı. Bu durumlar, Allah'tan şüpheleri için değildi. Zaten Allah bundan münezzehtir. Sadece korku ile ümit arasında oldukları için, kalplerine gam ve üzüntü verip tevbeye yönelmedikleri ve insanlar onlar hakkında ümitli oldukları içindi. Bazı kimseler, Allah onların mazur olduğuna dair bir ayet indirmezse helak olurlar' diyordu. Başkaları da "Umarız ki Allah onları bağışlar" diye temennide bulunuyorlardı.

Şüphesiz bu üç kişi savaştan geri kalmaları sebebiyle pişman olmuşlardı, ama Allah

onların hakkında tevbe edenler diye hüküm vermedi. Çünkü sadece pişmanlık tevbenin sahih olması için yeterli değildi. Sonra bunun günah ve isyan olduğunu kabul edip pişman oldular; o zaman tevbeleri sahih oldu.

Allah kimin cezaya, kimin affa lââyık olduğunu ve kullarına faydalı olup onları terbiye edecek şeyleri en iyi bilendir. Bütün sözlerinde ve fiillerinde, kulları için huzuru temin edecek hükümleri koymakta tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. Bu üç kişinin tevbelerini kabul ettiğini açıklamayı geciktirmesi de hikmetindedir. [\[75\]](#)

Dırar Mescidi (Münafıkların Mescidi) Ve Takva Mescidi (Küba Mescidi)

107- Zarar vermek, inkâr etmek, müminlerin arasını açmak için ve daha önce Allah'a ve Peygamberine karşı savaşanlara gözetleme yeri hazırlamak için bir mescit yapanlar "İyilikten başka bir niyetimiz yoktu" diye yemin ederler. Allah şahittir ki onlar yalancıdırlar.

108- Orada asla namaza durma. Şüphesiz ki, ilk gününden itibaren takva üzerine kurulan mescitte namaza durman daha uygundur. O, mescitte (maddî-ma-nevî kirlerden) temizlenmeyi sevenler vardır. Allah da temizlenenleri sever.

109- Binasının temelini Allah korkusu ve O'nun rızasını kazanma esası üzerine kuran mı, yoksa binasını bir uçurumun kenarına kurup da onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi daha hayırlıdır? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

110- Yürekleri paramparça oluncaya (ölünceye) kadar, yaptıkları o bina daima kalplerinde bir şüphe kaynağı olarak kalacaktır. Allah her şeyi çok iyi bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması

Münafıklardan bir kısmı da Küba Mescidi civarında Dırar Mescidi inşa ettiler. Bunlar Evs ve Hazrec Kabilesi'nden 12 kişiydiler. Bu mescidi yapmalarının dört sebebi vardı:

1- Peygamberimiz (s.a.)'in Medine'ye varır varmaz bina ettiği Küba Mesci-di'nde müslümanlara zarar vermek.

2- Peygamberimiz (s.a.)'i ve getirdiği Kitabı inkâr etmek, O'na ve İslâm'a dil uzatmak. Bu mescidi müslümanlar aleyhine hile ve desise için karargâh olarak kullanmak.

Bu Dırar Mescidi fitne merkezi, nifak ocağı, münafıkların namazı cemaatle eda etmekten kaçıp sığındıkları yuvaları olmuştu. Bu ise küfürdü. Çünkü imana aykırı inanç ve amele küfür ismi veriliyordu.

3- Tek mescitte Rasulullah (s.a.)'ın arkasında namaz kılan müminlerin arasını açmak. Çünkü müminlerin bir kısmı orada namazı kılınca tefrika çıkacak, üfret bozulacak, birlik dağılacaktı. Bunun için asıl olan müslümanların tek mescitte namaz kılmaları idi. Mescitlerin ihtiyaç olmaksızın çoğaltılması dinin hedef ve gayelerine aykırı idi.

4- Burasının gözetim ve kontrol merkezi olarak kullanılması, Allah ve Ra-sulüyle savaşıyan kişilerin oraya gelmelerini ve karargâh haline getirmelerini beklemeleri; burayı inşa eden münafıkların savaşa hazırlandıkları ve müslümanları gözetmek için kullandıkları bir yer olması.

Allah ve Rasulü'ne savaş açan kimseden maksat, -Nüzul Sebebi'nde belirtildiği gibi- Hazrec Kabilesinden Ebu Amir er-Rahib idi. Bu Meleklerin yıkadığı Hanzala'nın babası idi. Rasulullah (s.a.) ona "fasık" ismini vermişti. Cahili-yette Hristiyan olmuş, rahiplik yapmış, ilim tahsil etmişti. Rasulullah (s.a.) ortaya çıkınca O'na düşman olmuştu. Çünkü reislik elinden gitmişti, Uhud günü Peygamberimiz (s.a.)'e "Seninle çarpışacak bir kavim bulsam, ben de onlarla birlikte seninle çarpışırım" demişti.

Huneyn Savaşı'na kadar Peygamberimiz (s.a.)'le hep karşı tarafta çarpıştı. Hevazin'le birlikte yenilgiye uğrayınca Şam'a kaçtı. Kayser'den Rasulullah (s.a.) ile savaşacak askerler isteyip getirecekti. Suriye'nin kuzeyinde Kinnes-rîn'de yalnız başına öldü. Bir rivayete göre ise Hendek Savaşı'nda düşman ordularını toparlıyordu. Düşman yenilgiye uğrayınca Şam'a kaçtı.

Bu rivayetlere göre Ebu Âmir'in Herakl'e gidişi ya Uhud, ya Huneyn, veya Hendek Savaşı'ndan sonra olmuştur.

O münafıklar yemin edecekler ve diyecekler ki: Biz bu mescidi yapmakla sadece iyilik yapmak istedik. Niyetimiz müslümanlara şefkatle yaklaşmak, güçsüz ve zayıfların rahatlarını sağlamak, hatta yağmurlu günlerde cemaatle namazda bulunmalarını temin etmektir. Diğer müslümanlara kanarak Rasulullah (s.a.) onları tasdik edecek ve o mescitte namaz kılacaktır, ama Allah Tealâ gayet iyi biliyor ki onlar bu yeminlerinde ve iddialarında yalancılardır, amellerinde ikiyüzlüdürler.

Allah, Rasulüne bu durumu bildirdi. "Allah şahittir ki..." ayetinin manası, Allah onların kalplerindeki fesatlığı ve yemin ettikleri konuda yalancı olduklarını da gayet iyi bilir, demektir.

Onların bu mescidi zarar vermek ve kötülük etmek için inşa etmeleri sebebiyle Allah, Cebrail'e vahyedip Rasulü'nün orada namaz kılmasını yasakladı. Ümmet de bu konuda ona tabidir. "Orada namaza durma!" Yani orada namaz kılma. Bazen namaz "kıyam" kelimesiyle ifade edilebilir. Meselâ, "Falan geceyi kıyamla geçiriyor" denir. Buharî'deki sahih hadis böyledir: "Kim Ramazan'da inanarak ve sevabını yalnız Allah'tan umarak kıyamla geçirirse geçmiş günahları bağışlanır."

Gelecek zamanın tamamını içine almak üzere "ebediyyen" manasında kullanılan "ebedî" kelimesinin nehiy cümlesinde yer alınca genellik ifade ederek "sakın, kesinlikle, asla" manasında kullanıldığı görülmektedir.

Cenab-ı Hak bundan sonra iki sebeple Rasulünü Küba Mescidi'nde namaz kılmaya teşvik etmiştir:

Birincisi: Bu mescit takva üzerine bina edilmiştir. Binası, ilk gününden itibaren takva yani Allah'a ve Rasulü'ne itaat esası üzerine, müminlerin birliğini temin ve müslümanlara bir merkez ve karargâh olması için kurulmuştu.

"Takva esası üzerine kurulmuş mescit..." yani Allah korkusu, ihlâsla ibadet etmek, müminleri Allah Rasulünün sevgisi üzerine toplamak ve İslâm birliği uğruna çalışmak için bir merkez olmak üzere kurulmuş mescit, içinde namaz kılmak için, diğer yerlerden daha uygun ve daha evlâdır ey Rasulüm!

Burada zikredilen mescit -Sahih-i Buharî'de belirtildiği, ayetlerin ve bu konudaki olayların gösterdiği gibi- Küba Mescidi'dir. Bunun içindir ki sahih bir hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.), "Küba Mescidi'ndeki namaz bir umre gibidir" buyurmuşlardır.

Ancak İmam Ahmed, Müslim ve Nesai'nin rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.)'e bu ayette geçen mescidin hangi mescit olduğu sorulmuş o da "Medine'deki mescit" şeklinde cevap vermiştir. Ayette her iki mescidin de murad edilmiş olmasına hiçbir engel yoktur. Çünkü her iki mescit de inşasına başlanıldığı ilk günden itibaren hayırlara mekân olmuştur.

İkincisi: Bu mescitte hem (günah ve masiyetlerden arınma anlamında) manevî temizliği hem de (elbise temizliği, abdest ve gusülle beden temizliği, is-tincada taş kullanıldıktan sonra su ile taharet alınması manasında) maddî temizliği seven kişiler vardır. Bu ikinci çeşit temizlik müfessirlerin çoğunluğunun görüşüdür. Evlâ olan her iki çeşit temizliğin murad edilmiş olmasıdır.

Allah çok temizlenenleri yani ruhî, manevî, cesedî ve bedenî temizliğe çok önem verenleri sever. Bunlar insanlar arasındaki kâmil şahsiyetlerdir.

Beyzavî der ki: Orada Allah rızasını kazanmak için günahlardan ve kötü hasletlerden temizlenmeyi isteyenler vardır. Allah çok temizlenenleri sever, yani onlardan razı olur. Aşğın sevgilisine yakınlık duyması gibi onları kendisine yaklaştırır.

Keşşafıta Zemahşeri şöyle demektedir: Onların çok temizlenmeyi sevmelerinin işareti, temizliğe önem vermeleri ve buna bir şeyi çokça sevenin gösterdiği riayeti göstermeleridir. Allah Tealâ'nın onları sevmesi ise onlardan razı olması, onlara aşğın sevgilisine gösterdiği gibi lütuf ve ihsanda bulunmasıdır. [\[76\]](#)

"Allah'ın kullarını sevmesi"nin manası ise Onun razı olması, müminleri kabul eylemesi ve kendisine yakın kılmasıdır. Çünkü Allah sıfatlarımıza benzemekten münezzehtir. O'nun sevmesi bizim sevmemizden başkadır. Bu Onun kemaline lâyük bir vasıftır.

Nitekim Buharî'nin rivayet ettiği hadis-i kudside şöyle buyurulmaktadır: "Kulum bana nafilerle yaklaşır. Nihayet onu severim. Onu sevdiğim zamanda onun işiten kulağı, gören gözü olurum."

Bu ayette geçen "Allah'ın sevgisi" Allah'ın Peygamberin ehl-i beytini tertemiz kılma hususundaki sevgisine benzemektedir: "Ey Peygamber ailesi!. Şüphesiz Allah sizi günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz kılmak ister." (Ah-zab, 33/33).

Bundan sonra Cenab-ı Hak her iki mescidin inşa edilmesinin hedeflerini karşılaştırdı: Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine -yani dünya ve ahirette faydalı sağlam bir temel üzerine- bina edenle, zarar vermek, inkâr etmek, müminlerin arasını açmak ve daha önce Allah ve Peygamberine karşı savaşanlara gözetleme yeri hazırlamak için mescit bina eden birbirine eşit olamaz. Çünkü böyleleri binalarını çökecek bir uçurum kenarına, yani bir vadiye düşmeye hazır, zayıf ve yıkılmaya yüz tutmuş bir yere yapmaktadırlar. Eğer çökerse Ce-hennem'in dibine yuvarlanacaktır. Allah fesatçıların yaptıkları işleri düzeltmeyen zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. Onları hak, adalet, istikamet ve doğruluğa; kendilerinin menfaati ve kurtuluşu olan hususlara muvaffak kılmaz.

Razî der ki: "Dünyada münafıkların durumuna bu misalden daha uygun bir misal bulamayız."

Sözün özü şöyledir: İki binadan birini yapanlar bu binayı yaparken Allah korkusu ve rızasını, ikinci binayı yapanlar ise masiyet ve küfrü gözettiler. Birinci bina şerefli ve ayakta kalması gerekli bir bina, ikinci bina ise değersiz, yıkılması gerekli bir bina oldu.

"... Onunla birlikte Cehennem ateşine yuvarlandı" ayeti bir rivayette "Bu gerçektir. Burası Cehennem'den bir yerdir" denildi. Diğer bir rivayette ise, "Bu mecazdır, ayetin manası, "Bina Cehennem'e girdi, sanki yıkılıp Cehennem'in içine düştü" demektir.

Bundan sonra da Cenab-ı Hak münafıkların Dırar Mescidine yerleşmekle meydana gelen tarih boyunca kalacak kötü manaları beyan etmektedir:

Onların bu binaları ve yıkımı dinde şüphe etmelerine, iki yüzlülüklerinin artmasına sebep olacaktır. Çünkü bu bina nifak ve küfrün tesirlerini müşahhas kılıyordu. Bu durum onların kalplerinde nifakı yerleştirdi. Tıpkı buzağıya tapanlara onun sevgisinin verildiği gibi. Bu şekilde devam edecek; yürekleri paramparça oluncaya, idrak kabiliyeti tamamen kayboluncaya, yani ölünceye kadar öyle devam edecek.

İnşa etmeleriyle sevindikleri bu bina dindeki şüphelerinin kaynağı, gönüllerine yerleşen küfür ve nifakın müşahhas bir ifadesidir. Peygamberimiz (s.a.) bu binanın yıkılmasını emrettiği zaman bu onlara çok ağır gelmiş, kızgınlıkları artmış, onun peygamberliği hakkındaki şüpheleri çoğalmıştı. Korkuları bir kat daha büyümüş, kendi durumları hakkında tereddüde düşmüşlerdi: Acaba öldürülecekler miydi, yoksa serbest mi bırakılacaklardı? Bu binanın kendisi bizzat şüphe idi, şüphelere de sebep oldu. Şüpheye sebep oluşu binanın tahrip edilmesi ve yıkılmasıyla ortaya çıktı.

Allah yarattıklarının amellerini gayet iyi bilendir, hayır veya şer onlara karşılık vermekte tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. Münafıkların halini açıklamak, gerçeklerin bilinmesi için Onun hikmetindedir. [\[77\]](#)

Kamil Ve Sadık Müminlerin Sıfatları: Müminler Mücahid, Tevbekar Ve Abiddirler

111- "Allah yolunda çarpışan, düşmanları öldüren ve ölen müminlerin canlarını ve mallarını Allah kendilerine cenneti vermek karşılığında satın almıştır. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da olan gerçek vaadidir. Allah'tan daha çok ahdini yerine getiren kim olabilir. O'nunla yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinin. Gerçekten bu büyük bir kazançtır.

112- Bunlar, günahlarından tevbe edenler, Allah'a ibadet edenler, O'na hamdedenler, O'nun yolunda seyahat edenler, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülüğü

yasaklayanlar ve Allah'ın koyduğu sınırları koruyanlardır. O müminleri müjdele.

Açıklaması

Bu ayet cihada teşvik amacıyla verilen bir misaldir. Bununla Cenab-ı Hak müminlerin canlarını ve mallarını feda etmelerinden dolayı kereminden, lüt-fundan ve ihsanından dolayı onların cennetle mükâfatlandırmasını "satin alma" diye ifade etmiştir. Çünkü Allah kendisine itaat eden kullarına lütufta bulunarak sahibi olduğu şeylerin kendisine bedel olarak verilmesini kabul etmiştir. Hasan-ı Basrî ve Katade der ki: Vallahi Allah onlarla alışveriş etmiş malın fiyatını da yüksek tutmuştur.

Ayetin manası şudur: Şüphesiz Allah müminlerin canlarını ve mallarını "cenneti verme" gibi bir karşılıkla satın aldı. Yani Allah kendi yolunda canlarını ve mallarını feda etmelerine karşılık onlara cenneti mükâfat olarak vermesini bir ticaret malına benzetti.

Sonra niçin bu alışverişin yapıldığını, canlarını ve mallarını cennet karşılığında nasıl satacaklarını şöyle açıkladı: Onlar Allah yolunda çarpışılar, düşmanları öldürürler, Allah yolunda şehit olurlar. İster öldürüp öldürsünler, isterse ikisi birden meydana gelsin, onlara cennet vacip olmuştur.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bu vaadi ve haberini şu ayetle tekit etti: "Bu, Allah'ın gerçek vaadidir." Yani onlara verdiği bu vaatle kendine bunu vacip kıldı. Bu vaadi Hz. Musa'ya indirilen Tevrat, Hz. İsa'ya indirilen İncil ve Hz. Mu-hammed (s.a.)'e indirilen Kur'an'da kesin olarak bildirdiği sabit bir hak kıldı. Tevrat ve İncil'in zayi olması veya tahrife uğraması bunun meydana geldiğini ortadan kaldırmaz. Allah bu kitapları tasdik eden ve bu kitapları nesheden Kur'an'da bu durumu ispat etmiştir.

"Allah'tan daha çok ahdini yerine getiren kim olabilir?" Yani ahdine daha çok bağlı, vaadini infaz etmekte Allah'tan daha çok ahdini yerine getiren hiç kimse yoktur. Çünkü o vaadinden dönmez. Yine Cenab-ı Hak buyuruyor: "Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?" (Nisa, 4/ 87, 122).

Bu söz, vaadi yerine getirme hususunda kesin bir ifade, ve bu vaadin gerçek olduğunu bir defa daha tespittir.

Sözde durma bu şekilde kesinleşince, canlarınızı ve mallarınızı feda etmeniz üzerine Allah'ın bir sevabı, lütuf ve ihsanı olarak kazandığınız cennet sebebiyle son derece mutlu

olup sevinin. Bu kazanç büyük bir kazanç, ebedî bir nimettir. Bundan daha büyük bir kazanç yoktur."

Burada zikredilen Allah yolunda canlarını ve mallarını feda eden müminler gerçekten inkarcı olmaktan tevbe eden Allah'ın rızasını aykırı şeyleri terk etmek suretiyle Allah'a dönen müminlerdir.

Tevbe masiyetin çeşidine göre farklılık arz eder. Küfür yolundan tevbe etmek ondan dönmekle, münafığın tevbesi nifakı terk etmekle olur. İsyankâr kimsenin tevbesi işlediği günaha pişmanlık duymakla ve onu gelecekte bir daha işlememeye kesin kararlı olmakla gerçek tevbe olur. Herhangi bir hususta ihmalkâr davranan kişinin tevbesi bu kusurunu telâfi etmekle, Rabbinden gafil olan kişinin tevbesi Allah'ı çokça zikredip O'na şükretmek suretiyle olur.

O müminler Allah'a O'nun dininde ihlâslı olarak "ibadet eden," bollukta ve darlıkta Ondan gelene ve O'nun nimetlerine "şükreden kimselerdir." Hz. Aişe (r.a.) diyor ki: Peygamberimiz (s.a.)'e sevindirici bir haber geldiği zaman "Allah'a hamdolsun ki O'nun verdiği nimetlerle salih ameller tamamlanıyor" derdi. Efendimiz (s.a.)'in hoşuna gitmediği bir haber gelince de "Allah'a her durumda hamdolsun" derdi.

O müminler cihad etmek, ilim tahsili veya helâl rızık talebiyle yeryüzünde "seyahata çıkan" kimselerdir. Bit rivayette buna oruç tutanlar manası verilmiştir. Hakimin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadis-i şerifte, "Saihun, oruç tutanlardır" buyurulmuştur. Çünkü oruç şehvetlere ve lezzetlere engel olmaktadır. Seyahatta da genellikle böyledir. Oruç ayrıca Mülk ve Melekût alemin gizliliklerini öğrenmeye vesile olan, nefsi terbiye eden bir ibadettir.

O müminler "rükû ve secde eden" farz namazları kılan kimselerdi. Burada rükû ve secdenin şerefli (yani diğer rükünlere göre daha anlamlı) olması, Allah'a boyun eğme, O'nun huzurunda eğilme manası taşıması sebebiyledir. O yüzden burada namazın sadece bu iki önemli rüknü zikredilmiştir.

Onlar "iyiliği emreden" iman ve taate davet edenler, "ve kötülüğü" yani şirk ve diğer masiyetleri "yasaklayan kimselerdir." Buradaki "ve" edatı "iyiliği emretme ve kötülüğü yasaklama"nın tek bir özellik olduğunu ifade eden bir atıf edatıdır. Sanki "bu iki vasfı bir arada toplayan kimseler" denilmiş oluyor.

Onlar "Allah'ın koyduğu sınırları koruyanlar" yani Allah'ın farzlarına, şeriatına, hükümlerine riayet eden kimselerdir. Bu ifade bütün faziletli amelleri içine almaktadır; bundan önceki hususlar bunun tafsilatı şeklindedir. Bütün bu vasıfları taşıyanlar Allah'ın koyduğu sınırları koruyan kimselerdir.

Bu kişilerin mükâfatları ise şu şekilde ifade edilmektedir: Ey Rasulüm! Bu faziletli sıfatları taşıyan müminleri dünya ve ahiretin hayırlarıyla müjdele. Ayette müjdelenen şeyin zikredilmemiş olması bunun büyüklüğüne işarettir. Sanki şöyle demektedir. Onları [\[78\]](#) kelimelerin ifade edemeyeceği, akılları alamayacağı nimetlerle müjdele.

Müşrikler İçin İstiğfar Etmenin Hükümü, Günahlara Ceza Verilmesinin Şart Oluşu

113- Müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra artık onlar için ne peygamberin ne de müminlerin Allah'tan af dilemeleri doğru değildir.

114- İbrahim'in babası için af dilemesi de sadece ona verdiği sözü yerine getirmesi içindir. Fakat babasının Allah'ın düşmanı olduğu ortaya çıkınca İbrahim ondan uzaklaştı. İbrahim gerçekten çok niyaz eden ve yumuşak huylu bir kişi idi.

115- Allah bir kavmi hidayete ilettikten sonra, sakıncaları gereken şeyleri açıklamadıkça onları saptırmaz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir.

116- Şüphesiz ki göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. O hem diriltir, hem öldürür. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

Açıklaması

Müşrikler için ne Peygamberin ne de müminlerin Allah'a dua edip af dilemeleri doğru değildir, bu onların şanına da yakışmaz. Yahut nehiy manasında onların bunu yapmaya hakları yoktur.

Çünkü Peygamberlik ve İman müşrikler için istiğfar etmeye manidir. Onlar için istiğfarda bulunmayınız. Her iki manada birbirine yakındır.

Buna engel olan husus "Cehennemlik oldukları belli olduktan sonra" (Tevbe, 113)

ayeti ile "Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez. Bunun dışındaki günahları dilediği kimse için affedilir." (Nisa, 4/116) ayetidir.

1- Meâni ilmi alimleri şöyle demektedirler: Kur'an'daki "mâ-kâne" kelimesi iki manaya gelir: a) Nefy (olamaz) manasındadır. "... Sizin bir tek ağacı bile bitiremeyeceğiniz..." (Nemi, 27/60) ayetinde olduğu gibi.b) Nehy (hakkınız değildir, yapmayın) manasındadır. "Allah'ın Rasulüne eziyet etmeniz hakkınız değildir, eziyet etmeyin." (Ahzab, 33/53) ve bu ayette (Tevbe, 9/113) olduğu gibi.

Münafık ve kâfirler itaat edilmesi, sıla-i rahim yapılması ve şefkatle davranılması gereken en yakın akrabalarından bile olsalar buna izin verilmemiştir.

Onların cehennemlik oldukları delille belli olduktan sonra yani küfür üzerine ölmeleri sebebiyle onlar için yapılacak bir şey kalmamıştır. Yani bu istiğfara engel olan sebep onların cehennemlik olduklarının kesin olarak belli olmasıdır. Bu sebep yakın ve uzak akraba arasında hiçbir ayırım gözetmemektedir.

Beyzavî diyor ki: Burada münafık ve kâfirlerin diri olanları için istiğfarın caiz olduğuna delil vardır. Çünkü onların imana ermelerini istemişti. Böylece Hz. İbrahim (a.s.)'in zahirde kâfir babası için istiğfar etmesi çelişkisi de ortadan kalkmaktadır.

Hz. İbrahim (a.s.)'in babası Azer için "Babamı affet. Şüphesiz o delâlete düşenlerdendir." (Şuara, 26/86) yani O'nun imanı kabul etmesini nasip eyle sözüyle af dilemesi, bu yasaktan önce verdiği söz sebebiyledir. Çünkü Hz. İbrahim (a.s.) "Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O bana çok lütfkâr-dır." (Meryem, 19/47) yani senin için ancak dua edebilirim, demişti. Hz. İbrahim (s.a.)'in güzel ahlakından biri vefakar olması, verdiği sözde durmasıdır. Bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "... ve verdiği sözde duran İbrahim..." (Necm, 53/37).

Hz. İbrahim (a.s.) babasının küfür üzerine ölmesiyle veya onun hakkında kendisine asla iman etmeyeceği şeklinde vahiy gelmesiyle, babasının Allah düşmanı olduğunu kesin olarak anlayınca ondan uzaklaştı, babası için istiğfardan vazgeçti. Çünkü İbrahim (a.s.) çok içli, çok duygulu idi; çokça dua ve niyaz ediyordu. Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Evvah, huşu sahibi, tazarru ve niyazda bulunan demektir." Bu ifade Hz. İbrahim (a.s.)'in aşırı merhametli oluşu ve ince kalpliliğinden kinayedir. Halimdir, eziyetlere karşı çok sabırlıdır."

114. ayetin bu son cümlesi, babasının Hz. İbrahim (a.s.)'e olan düşmanlığına ve ona kötü muamele etmesine rağmen Hz. İbrahim (a.s.)'i babası için istiğfar etmeye sevk eden sebebi açıklamak içindir. Babasının Hz. İbrahim (a.s.)'e düşmanlığına delil şu ayettir: "Babası: "Ey İbrahim! İlâhlarıma karşı çıkıp yüz mü çeviriyorsun. Eğer bundan vazgeçmezsen yemin olsun ki seni taşla tutarım. Haydi, uzun müddet benden uzak ol"

dedi. (Meryem, 19/46).

Sonra Cenab-ı Hak bu yasaklama ayetinden önce müşrikler için istiğfar edenleri sorgulamayacağını açıkladı. Onlara sakınmaları ve kaçınmaları gerektiğini beyan etmeden herhangi bir amel yüzünden sorgulamayacağını bildirdi.

Allah'ın, bir kavme İslâm yoluna hidayeti nasip ettikten sonra onlara söz ve davranışlardan sakınmaları gerekli hususları açıklamadıkça o kavmi delâlet içinde diye tavsif etmesi veya onları sapıkları muaheze etmesi, Onun mah-lûkatmdaki sünneti olmadığı gibi rahmet ve hikmetine de uygun değildir. Bu ayet Allah Tealâ'nın herhangi bir şeyi beyan edip ileri sürülebilecek mazeretleri ortadan kaldırmadan hiç kimseye azap etmeyeceğine işaret etmektedir.

Şüphesiz ki Allah her şeyi, insanların durumunu ve onların bu konuda açıklamaya olan ihtiyacım bilendir. Sanki bu ifade ile Rasulullah (s.a.)'ın amcasına veya bu yasaktan önce istiğfar dilediği kimse için söylediklerinin mazereti beyan edilmektedir. Yine burada bir peygamberin mesajı kendisine ulaşmayan gafil kimsenin bu mesajla mükellef olmayacağına delil vardır.

Dolayısıyla bu ayetin nüzul sebebinin Peygamberimiz (s.a.)'in annesi için istiğfar etmek istemesi olması uzak bir ihtimaldir. Çünkü Amine Hz. Muham-med'in peygamberliğinden önce, Hz. İsa (a.s.)'dan sonra cahiliye zamanında fetret devrinde ölmüştü. O zaman durumların karışıklığı sebebiyle hak dini tanıma imkânı yoktu.

Allah Tealâ kâfirlerden uzak kalmayı emrettikten sonra zafer ve yardımın ancak kendi nezdinden verildiğini, çünkü yer ve göklerin mülkünün sadece kendisine ait olduğunu beyan etti.

Size yardım eden Yüce Allah olduğuna göre başkası size zarar veremez. "Şüphesiz göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır." Yani bütün varlığın sahibi, işlerinin idarecisi, her şeye galip ve hakim olan sadece Allah Tealâ'dır. Olan-biten her şey O'nun elindedir. O hem diriltir, hem öldürür. O'nun çizdiği kaza ve kaderi geri çevirecek, Onun hükmünü ortadan kaldıracak hiç bir güç yoktur. O izin vermeden onların ne hakimiyet ne de zafer elde etmeleri mümkün değildir. O'ndan başkasından uzak olsunlar. Nihayet yaptıkları ve yapmadıkları her şeyde O'ndan başka gayeleri olmasın. Size normal olarak dost ve yardımcı olanların yakınlıkları ve akrabalıkları sizi endişelendirmesin. Sizin Allah'tan başka dost ve yardımcınız yoktur. [\[79\]](#)

Tebuk Gazvesine Katılanların Ve Katılmayan Üç Kişinin Tevbelerinin Kabul

Edilmesi Ve Doğru Sözlülüğün Önemi

117- Yemin olsun ki, Allah Peygamberin ve o güçlük zamanında ona uyan Muhacirler ve Ensar'ın tevbelerini kabul etti. O zaman içlerinden bir kısmının kalpleri nerdeyse eğilmek üzere idi. Yine de onların tevbesini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

118- Savaştan geri kalan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, canları son derece sıkılmıştı. Nihayet Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anladılar. Sonra Allah eski hallerine dönsünler diye tevbelerini kabul etti. Şüphesiz ki Allah tevbeleri çok kabul edici ve çok merhametlidir.

119- Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun.

Açıklaması

Allah lütufta bulunarak Peygamberinden razı oldu; güçlükle dolu ve sıkıntılı bir zamanda yapılan Tebuk Gazvesi'nde Ona arkadaşlık edip tabi olan mümin ashabının da tevbelerini kabul etti. Bu gazveye "Gazvetül-üsra (Güçlük Savaşı), Hz. Osman (r.a.) ve diğer sahabilerin teçhizatını temin ettikleri bu orduya da "Ceyşü'1-üsra: Güçlük Ordusu" ismi verilmişti. Binek vasıtaları, yiyecek ve su konusunda son derece eksiklik vardı. Hatta on kişi bir deveye nöbetleşe biniyorlar, bir hurmayı iki kişi bölüşüp yiyorlardı. Bu savaşa tesadüf eden şiddetli sıcaklar bir yana, develeri kesip işkembelerindeki yem kalıntılarını sıkarak dillerini ıslatıyorlardı.

Cabir b. Abdillah (r.a.), "Saatü'1-üsra: Güçlük Vakti" hem binek, hem yiyecek, hem de su sıkıntısı idi, demiştir.

Yüce Allah Peygamberin tevbesini kabul etti. Çünkü Rasulullah (s.a) Efendimizden kendisi için evla ve efdal olmayacak bazı hareketler sadır olmuştu. Allah'ın ikrar etmediği ve şahsî içtihadına dayanarak savaştan geri kalan münafıklara izin vermesi gibi... Çünkü başka bir hareket tarzı bundan daha hayırlı idi.

İbni Abbas Peygamberin ve müminlerin tevbesinin kabulünü şu sözleriyle açıkladı: Peygamberin tevbesinin kabulü münafıklara savaşa katılmama hususunda verdiği izin sebebiyle yaptığı tevbenin kabulü idi. Bunun delili ise "Allah seni affetsin. Niçin onlara izin verdin" (Tevbe, 9/43) ayetidir. Müminlerin tevbe-si ise bazılarının, gönüllerinin savaştan geri kalmaz temayülünde olduğu hatası için yaptıkları tevbedir.

Muhacir ve Ensar sahabilerin tevbesinin kabulü ise bazılarının savaşa çıkarken ağır davranmaları veya münafıkların çıkarttıkları fitneye kulak vermeleri hatası için yaptıkları tevbenin kabulüdür.

Buradaki tevbe iki manadadır: Peygamberimizin (s.a.)'in tevbesinin kabulü, Allah'ın razı olması ve rahmetle muamele etmesidir, sahabe için ise Allah'ın kendilerini tevbe etmeye muvaffak kılması ve tevbelerini kabul etmesidir.

Müminlerin bu tevbelerinin kabulü içlerinden bazılarının neredeyse kalpleri eğrilecek, haktan ve imandan yüz çevirecek bir duruma geldikten sonra oldu. Bunlar münafıklıktan ayrı, başka sebeplerle savaştan geri kalan kimselerdi. Bunlar salih amelle kötü ameli birbirine karıştırırlar, günahlarını da itiraf etmişlerdi. Allah da yolculuk ve savaş anında karşılaştıkları sıkıntı ve zorluk sebebiyle bazıları şüpheye düştükten sonra onların tevbelerini kabul etti.

Bundan sonra Allah bir defa daha tevbelerini kabul ettiğini tekrarladı. Yani onlara Rablerine yönelmelerini ve Allah'ın dininde sebatkâr olmalarını ihsan etti. Zira Rableri onlara çok şefkatli ve çok merhametlidir. Allah yolunda cihada tahammül ettikten sonra Rableri onları bırakmaz. Ancak zararı kaldırıp onlara fayda verir. "Rauf" ve "Rahim" olmanın manası budur.

Tevbenin kabulünün bir defa daha tekit edilmesinin faydası onların şanlarını yüceltmek, gönüllerindeki şüpheleri gidermek, sıkıntılı zamanda kalplerine gelen vesveseleri yok etmektir.

Allah ayrıca geri bırakılan -yani münafıklık sebebiyle olmayıp sadece tembellik dolayısıyla, rahatı tercih etmeleri sebebiyle savaştan geri kalan- üç kişinin de tevbesini kabul etti. Onlar savaşa gidenlerin arkasından Medine'de kalmışlar, durumları münafıklardan sonraya kalmış, Rasulullah (s.a.) onlar hakkında hiçbir hüküm vermemişti. Bunlar Allah'ın vereceği hükme bırakılmışlardı. Bu üç kişi şair Ka'b b. Malik, hakkında "Li'an" ayeti nazil olan Hilal b. Ümeyye el-Vakıfî ve Mürara b. Rabi' el-Amiri olup hepsi Ensar'dan idiler.

Allah bu üç kişiyi üç sıfatla zikretti.

1- 'Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmişti.' Yani tevbede gecikmişler,

cezadan korktukları için Peygamberimiz (s.a.)'in kendilerinden yüz çevirmesi, müminlerin kendileriyle konuşmalarının yasaklanması ve eşlerine de onlardan ayrı durmalarının emredilmesi sebebiyle telâşa düştükleri için bütün mahlûkatı içine alacak genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmişti. Bu üç kişi elli gün veya daha fazla bu durumda kalmışlardı.

2- "Canlan son derece sıkılmıştı." Endişe, üzüntü, dostlardan ayrılık ve insanların kendilerine küçümsemeli bakışları sebebiyle gönülleri daralmıştı.

3- "Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anladılar." Kesinlikle bildiler ve inandılar ki Allah'ın gazabından yine O'nun rahmetini ümid ederek tevbe ve istiğfar etmekten başka sığınılacak yer yoktur.

"Sonra tevbelerini kabul etti." Yani tevbelerinin kabulünü bildiren ayetleri indirdi.

"Tevbe etmeleri için..." Bu yüz çevirdikten sonra tekrar O'na dönsünler diyerdir.

Bütün bu belirtilen vasıfları tevbelerine, pişman oldukları hususundaki doğru sözlülüklerine delil idi. Şüphesiz Allah tevbe edenlerin tevbesini çok kabul edici, iyiliksever olanlar için de rahmeti pek geniştir.

Bu üç kişinin tevbelerinin kabulü kıssasında aşağıdaki hususlar göze çarpmaktadır:

Müfessirlerin çoğu, bu üç kişinin Rasulullah (s.a.)'ın arkasında savaşa çıkmadıklarını söylemektedirler.

Ka'b b. Malik anlatıyor: Rasulullah (s.a.) benimle sohbet etmeyi severdi. Savaşa çıkmakta geciktiğimde, "Ka'b'ı engelleyen sebep ne olabilir ki?" diye sormuş. Medine'ye geldiğinde münafıklar mazeret beyan ettiler, Peygamberimiz (s.a.) onların mazeretlerini kabul etti. Sıra bana geldi. Ben de "Bineğim ve yol azığım hazır. Günahım (ihmalim) sebebiyle savaşa katılmadım. Benim için Allah'tan af dile." dedim. Rasulullah (s.a.) bunu kabul etmedi.

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) Ashabına bu üç kişiyle oturmalarını yasakladı. Onlardan ayrı durmalarını emretti. Hatta hanımlarına da onlardan uzak durmalarını söyledi. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmeye başladı. Hilâl b. Ümeyye'nin hanımı Rasulullah (s.a.)'a geldi ve "Ya Rasulal-lah! Hilâl ağlıyor, ağlamaktan gözlerinin kör olmasından korkuyorum" dedi. Nihayet elli gün geçince Cenab-ı Hak "Yemin olsun ki Allah, Peygamberin... Muhacirler ve Ensar'ın tevbelerini kabul etti..." (Tevbe, 9/117) ve "Savaştangeri kalan üç kişinin tevbelerini de kabul etti." (Tevbe, 9/118) ayetlerini indirdi.

Bu ayetler nazil olunca Rasulullah (s.a.)'odasına çekildi. O sırada Ümmü Seleme'nin yanında idi. Ona, "Allahu Ekber! Allah arkadaşlarımızın mazeretini kabul eden ayetleri indirdi" dedi. Sabah namazı kılınca ashabına bunu anlattı. Allah'ın tevblerini kabul ettiği müjdesini verdi. Bu üç kişi de hemen Rasulullah (s.a.)'ın huzuruna geldiler. Rasulullah (s.a.) onlara haklarında inen ayetleri okudu.

Ka'b b. Malik, "Allah'a yaptığım tevbe gereği malımın tamamını sadaka olarak veriyorum" dedi. Peygamberimiz (s.a.) "Hayır, olmaz." dedi. Ka'b, "O halde yarısını" deyince, Peygamberimiz (s.a.) "Hayır, olmaz" dedi. Ka'b yine "Peki, ya üçte birine ne dersin?" dedi. Efendimiz (s.a.) o zaman "Evet" diyerek kabul etti. [\[80\]](#)

Allah Tealâ bu üç kişinin tevbelerini kabul ettiğine dair ayetleri indirince işlenen bu - Cihad'da Rasulullah (s.a.)'ı bırakıp geride kalmak, cihada katılmamak -hatasının tekrarlanmasını şiddetle yasakladı ve şöyle buyurdu.

"Ey İman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun." Yani Rasulullah (s.a.)'a muhalefet etme vb. Allah'ın razı olmayacağı şeylerden sakının ve kaçının. Gazvelerde Rasulullah (s.a.) ve ashabi ile beraber olun. Münafıklarla birlikte evlerinizde oturarak savaştan geri kalmayın. Dünyada iman ve ahdinde durma hususunda sadık olan, Allah'ın dininde niyeti, sözü ve davranışları ile sadık olan kimselerle beraber olun ki, cennette de yine sadıklarla beraber olasınız.

"Sıdk" Allah'ın dininde ve şeriatında, Allah'ın emirlerini yerine getirmede ve Allah'ın Rasulüne itaatte sebatkâr olmaktır. Bu üç kişinin işledikleri hatadan dolayı pişman olmaları konusundaki sadakatleri Allah'ın tevbelerini kabul etmesine sebep oldu. Bu durum birtakım kritik durumlarda sadakatin başarı ve kurtuluşa vesile olduğunu göstermektedir.

Beyhakî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Sadakat takvaya, takva da cennete götürür. Yalancılık günaha, günah da cehenneme götürür." Sadık kimseye "Doğru söyledi ve takva yolunu tuttu" yalancıya da "yalan söyledi ve günaha girdi" denir. Kişi sadakatte, doğru sözlülükte devam ederse nihayet ismi Allah nezdinde sıddîk (son derece sadakat sahibi) diye yazılır.

Başka biri de yalancılığa devam eder ve ismi Allah katında "yalancı" diye yazılır.

Yalancılığın terk edilmesi Peygamberimiz (s.a.)'in tavsiye ettiği gibi içki, zina, hırsızlık vb. bütün günahları bırakmaya vesile olur.

Yalana sadece üç yerde izin verilmiştir. Savaşta, insanların arasını düzeltmede ve kişinin hanımının gönlünü alması için konuşmasında ona, "Sen en güzelsin, en çok

sevdiğim sensin" gibi sözler söylemekte yalana izin verilmiştir. Yoksa diğer ev işleri ve nafaka gibi konularda da izin yoktur.

İbni Ebi Şeybe, İmam Ahmed, Esmâ binti Yezdî'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu nakletmektedirler: "Bütün yalan sözler Adem oğlunun aleyhine günahına olarak yazılır. Ancak kişinin harp hilesi olarak, iki kişinin arasını düzeltmek için ve hanımının gönlünü almak için söylediği yalan söz yazılmaz."

İbni Adiyy ve Beyhakî'nin İmran b. Husayn'dan rivayet ettikleri -zayıf-hadis-i şerifte, "Ta'rizli sözlerde yalandan kurtulma vardır" buyurulmuştur. [\[81\]](#)

Medinelilere Ve Bedevilere Cihadın Farz Oluşu Ve Cihadın Sevabı

120- Medine halkına ve civarında bulunan bedevilere, Allah'ın Rasulü ile birlikte savaşa çıkmaktan geri kalmaları, kendi canlarını onun canından çok sevmeleri yakışmazdı. Çünkü Allah yolunda başlarına gelecek bir susuzluk yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkeli edilecek bir yeri çiğnemeleri ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları karşılığında mutlaka onlar için salih bir amel yazılır. Şüphesiz ki Allah iyi hareket edenlerin ecrini zayi etmez.

121- Allah yolunda yaptıkları küçük veya büyük bir mal sarfetmeleri, veya bir vadiyi geçmeleri mutlaka onlar için yazılacaktır ki, Allah onları yaptıklarından daha güzeliyle mükâfatlandırın.

Açıklaması

Allah Tealâ Medine'liler ve Medine civarında bedevilerden Tebuk Gazve-si'nde Rasulullah (s.a.) ile birlikte savaşa çıkmayıp geride kalanları ve Rasulullah (s.a.)'ın karşılaştığı zorluklarda O'na ortak olmayıp sadece kendi canlarına önem verenleri kınayarak şöyle buyuruyor:

Mümin Medine halkı ile Müzeyne, Cüheyne, Eşca, Gıfar ve Eşlem kabileleri gibi Medine civarındaki bedevilerin Tebuk Gazvesi'nde Rasulullah (s.a.)'tan geri kalmaları uygun olmayıp, Rasulullah'la birlikte olmaları gerekirdi. Çünkü hareket emri bunlara verilmişti. Yakınlıkları ve komşu olmaları sebebiyle, ayrıca başkalarından daha lâıyk olmaları nedeniyle özellikle bunlar kınanmıştır. Yahut buradaki ifadeden anlatılmak istenen savaştan geri kalmamaları için azarlandıklarıdır. Çünkü savaşa katılmayıp geride kalan kimse kendi canını Rasulullah (s.a.)'ın nefesine tercih etmektedir. Halbuki Rasulullah (s.a.)'ı kendi nefsimizden daha çok sevip tercih etmek mecburiyetindeyiz.

Bu ifadeden ilk bakışta bütün bu kabilelere cihadın farz olduğu anlaşılmaktadır. Gayet tabii "Allah hiçbir nefse taşıyacağı yükten fazlasını yüklemes." (Bakara, 2/286) ayeti ve "Âmâ olanlara hiçbir mahzur yoktur.." (Nur, 24/61) ayeti ve makul delillerle özür sahipleri bundan müstesnadır.

Bununla cihadın herkese tek tek "farz-ı ayn" olduğu anlaşılmamalıdır. Çünkü cihadın "farz-ı kifaye" olduğunda icma vardır. Dolayısıyla muhataplar bu umumi ifadede bizzat bildirilen kimselerdir.

Onların kendi nefislerini Rasulullah (s.a.)'m nefesine tercih etmeleri doğru olamaz. Dolayısıyla Rasulullah (s.a.) sıkıntı içindeyken onların kendi nefisleri için keyif ve rahatı tercih etmeleri de uygun değildir.

Onların savaştan geri kalmaya hakları yoktur. Bilakis Rasulullah (s.a.)'a uymaları ve cihad etmeleri farzdır. Çünkü onların cihad ederken uğradıkları susuzluk, yorgunluk, açlık ve Allah yolunda acı çekme gibi çektikleri meşakkat ve sıkıntılar, küfür diyarında kâfirleri öfkeli edilecek bir yeri ele geçirmeleri, düşmanları esir etmek, öldürmek, mağlup etmek veya ganimet kazanmak gibi elde ettikleri başarılar, bu yaptıklarına karşılık olarak hatta ziyadesiyle bol sevap kazanmalarına sebep olur. Bu da onların cihada katılmalarını gerektiren hususlardandır. Şüphesiz Allah iyi hareket edenlerin ecini zayi etmez; yani kulunun iyiliğine sevap verme hususunda hiç bir şeyi esirgmeden onun karşılığını verir. Yine Cenab,ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz güzel amel işleyen kimsenin ecini zayi etmeyiz." (Kehf, 18/30).

Yine savaşa katılan bu mücahitlerin Allah yolunda küçük veya büyük, yani az veya çok bir mal sarf etmeleri, düşmana doğru yürürken bir vadiyi geçmeleri mutlak onlar için bol mükâfat yazılacak, Allah onları bu amellerine karşılık daha güzel ecirle mükâfatlandıracaktır. Çünkü Allah yolunda cihadın gayesi güzel İslâm'ın adını yüceltmek, imanı korumak, vatani müdafa etmektir. Cihadı terk eden kavimler zillate ve esarete düşmüşlerdir. [\[82\]](#)

Cihad Farz-ı Kifaye Olduğu Gibi İlim Tahsili De Farz-ı Kifayedir

122- Müminlerin hepsinin savaşa çıkmaları gerekmez. Her topluluktan bir grubun dini iyice öğrenmeleri ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları uyarmaları için geri kalması doğru olmaz mı? Umulur ki, böylece (Allah'ın yasaklarından) sakınırlar.

Açıklaması

Bu ayet bütün kabilelerin Allah yolunda olması gerektiğini beyan etmektedir. Onlardan bir grup dini öğrenmek için, diğer bir grup ise cihad etmek için ayrılacak. Çünkü ilim tahsilinin farz-ı kifaye olması gibi cihad da farz-ı kifaye-dir.

Müminlerin hep birlikte topyekün cihada çıkıp Rasulullah (s.a.)'ı yalnız bırakmaları uygun olmaz. Çünkü cihad farz-ı kifayedir. Bir kısım müslüman bunu yerine getirince diğerlerinden sorumluluk sakıt olur. Cihad her akıl-baliğ müslümana farz-ı ayn değildir. Ancak Rasulullah (s.a.) cihada çıkıp, bütün müslümanlar da onunla birlikte cihada çıkınca farz-ı ayn olmuştu.

Her kabileden veya her beldeden bir grup çıksa da dini iyice öğrense, şeriatın hükümlerini ve esrarını anlamaya çalışsa, mücahitler savaştan dönünce de onları düşmanlara karşı uyarsalar, mücahitleri Allah'ın gazabından sakındırıp onlara dinin hükümlerini öğretseler, böylece onlar da Allah'tan korkup O'na isyan etmenin, O'nun emrine aykırı davranmanın kötü sonucundan sa-kınsalar olmaz mı?

"Dini iyice öğrensinler" ve "Onları uyarsınlar" cümlelerindeki muhatap zamiri Peygamberimiz (s.a.) ile birlikte Medine'de oturanlara aittir. "Kendilerine döndüklerinde" ibaresindeki dönenler cihaddan Medine'ye dönen mücahitlerdir. [\[83\]](#)

Kâfirlerle Savaş Stratejisi

123-Ey iman edenler! Size yakın olan kâfirlerle savaşın. Sizde bir şiddet bulsunlar. İyi bilin ki Allah muhakkak takva sahipleriyle beraberdir.

Açıklaması

Ey Müminler! Onlardan, önce size en yakın olanlarla, daha sonra İslâm diyarına en yakın olanlarla savaşın. Çünkü en yakın olan şefkat ve ıslaha daha lâyıktır. Ve yine İslâm davetiyle müminlere tabi olanların komşulardan meydana gelmesi daha faydalı, daha koruyucu ve daha önemlidir. Bu konuda İslâm diyarının ve vatanının himayesi hususu gözetilmektedir. Ayrıca bu sırayı takip etmekle masraflar azalmakta, savaş aletlerinin taşınmasında iktisatlı davranılmakta, mücahitlerin arkadan vurulmadan güvenlik içinde ilerlemeleri gerçekleşmektedir.

Savaşta izlenilecek bu sıra gayet tabii olarak önce Medine civarındaki Ku-reyza, Nadir, Hayber Yahudilerini, sonra Arap yarımadasındaki müşrikleri, sonra da Ehl-i kitabı yani Medine'nin kuzeyinde Şam diyarındaki Rumları içine almaktadır.

Savaş siyaseti olarak müşrikler savaşan müminlerde şiddet, katılık ve sertliği, kuvvet ve hırsı, savaşa karşı tahammülü, çatışmalara girmekte cür'et-liliği, ansızın öldürmek, esir almak gibi özellikleri görmelidirler. Bu durum savaşın normal hali, çarpışmanın gereğidir. Bu ayetin benzeri bir ayet şu şekildedir: "Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla cihad et. Onlara sert davran." (Tevbe, 9/73).

"İyi bilin ki Allah zafer ihsan etmek, gözetmek ve yardım etmek suretiyle takva sahipleriyle beraberdir." Takva sahipleri "müttakiler" Allah'ın emirlerine uyup, yasaklarından kaçınan kimselerdir.

Bu beraberlik takvaya bağlıdır. Allah'ın şeriatının hükümlerine -ki en önemlileri farz ve sünnetleri yerine getirmek, sebatkâr, sabırlı, itaatkâr ve disiplinli olmaktır. Sanlırsanız, Allah'ın koyduğu sınırları aşmaktan uzaklaşırsanız, Cenab-ı Hak ayetinde "Onlar için gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın. " (Enfal, 8/60) buyurduğu gibi her asır, her zaman ve mekâna uygun savaş hazırlığını yapmakta ihmalkâr davranmazsanız Allah sizinle beraberdir.

Eğer takva sahipleri ifadesiyle muhataplar kastedilmişse burada iman ve cihadın takva babından olduğuna ve bunların "takva sahipleri" zümresinden olduğuna işaret edilmektedir. Eğer takva sahipleri ifadesiyle bütün takva sahipleri kastedilmişse muhatap

olan müminler yine ilk sebebini beyan etmekte hem de daha önceki ifadeleri tekit etmektedir. Yani kâfirlerle savaşın, onlara sert davranın, onlardan korkmayın. Çünkü Allah sizinle beraberdir. Çünkü siz takva sahiplerisiniz. [\[84\]](#)

Münafıkların Kur'an Surelerine Karşı Tavırları

124- (Kur'an'dan) bir sure indiği vakit içlerinden bazıları birbirlerine şöyle derler: "Bu sure hanginizin imanını artırdı?" Doğrusu inen sure iman edenlerin imanlarını artırmıştır, onlar bunu birbirlerine müjdelerler.

125- Kalplerinde hastalık olanlara gelince: Bu sure onların murdarlıklarına murdarlık katmıştır ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.

126- Onlar hiç görmüyorlar mı? Her yıl bir veya iki defa imtihan oluyorlar, yine de tevbe etmiyor, ibret almıyorlar.

127- Bir sure indirildiği zaman "Sizi birisi görüyor mu?" diye birbirlerine göz edip sonra da oradan uzaklaşırlar Gerçekten onlar anlamayan bir topluluk oldukları için Allah onların kalblerini uzaklaştırmıştır.

Açıklaması

Kur'an surelerinden biri inip münafıkların bundan haberi olunca içlerinden bir kısmı birbirlerine "Bu sure hanginizin imanını artırdı? Kur'an'ın Allah katından olduğunu ve Muhammed (s.a.)'in peygamberliğinde sadık olduğunu tasdik etmenizi mi artırdı?" dediler.

Bilindiği gibi sahih olan iman, nefsin kabulüne bağlı kesin bir tasdiktir. Bu iman Kur'an'ın nüzülü ile artar, Kur'an'ın düşünerek ve inceleyerek dinlen-mesiyle kat kat ziyadeleşir, bu duruma inen hükümlerin yaşanmasına sebep olur. Burada -cumhurun mezhebine göre- imanın artıp eksildiğini açıkça gösteren delil vardır.

Allah Tealâ da onlara Kur'an'ın insan üzerindeki gerçek tesirini bildirerek cevap verdi.

Müminlere gelince: Kur'an'ın nazil oluşu onların imanlarını, tasdiklerini artırır, onları Kur'anla amel etmeye teşvik eden bir güç olur. Aynı anda müminler bu surenin inişine sevinirler, çünkü bu sure onların nefislerini tezkiye eder, onlara dünya ve ahirette saadet yolunu gösterir.

Zemahşerî "Onların imanlarını artırır." (Tevbe, 9/124) ayeti hakkında diyor ki: "Bu sure, imanlarını ve sebatkâr oluşlarını daha da artırır, gönle serinlik verir. Yahut amellerini artırır, demektir. Çünkü amelin artması, imanın artmasına sebeptir. Zira hem inanç, hem de amele iman denilebilir."

Gönüllerinde şüphe, küfür ve nifak olanların ise, küfürlerine küfür, nifaklarına nifak katar ve bu durum onlarda iyice kökleşir, nihayet Kur'an'a ve Peygamberimiz (s.a.)'i inkâr ettikleri halde kâfir olarak ölürler. Bu da bu surenin nazil olma hedefine terstir. Çünkü bu sure gerçekte hidayet ve nur, gönüllere şifa ve kalplere ciladır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz Kur'an'ı iman edenler için bir şifa ve rahmet kaynağı olarak indiriyoruz. Kur'an zalimlerin ise ancak zararını artırır." (İsra, 17/82) Bir başka ayette, "De ki: Bu Kur'an, iman edenlere bir hidayet rehberi ve şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır. Onların gözleri Kur'an'a karşı kördür. Onlar tıpkı uzak bir yerden çağrılıp da duymayan kimseler gibidirler." (Fussilet, 41/44).

Kalplere hakkı gösteren kitabın onların dalâlete düşmesine ve helak olmalarına sebep olması, onların bedbaht oluşlarımdandır. Tıpkı rahatsız olan kimseye gıdanın fayda vermemesi gibi...

Cenab-ı Hak münafıkların kâfir olarak öleceklerini beyan ettikten sonra, onların her yıl bir veya iki defa dünya azabına da uğrayacaklarını açıklayarak adeta şöyle hitap etmektedir:

O münafıklar görmüyorlar mı ki, her yıl bir veya iki defa cihad, kıtlık, hastalık gibi çeşitli imtihanlar geçiriyorlar! Bu çeşit imtihanlar insana Allah'ı hatırlatır ve onu imana, küfrü terk etmeye ve hakla batılı ayırt etmeye meyyal hale getirir.

Sonra onlar bütün bu peşpeşe yapılan imtihanlara rağmen geçmiş günahlarından tevbe etmiyorlar, geçen olaylardan ibret almıyorlar, hatta imanı kabul etmeye hazırlıklı bile değiller.

Onlar Hz. Peygamber (s.a.)'in yanında otururken ona bir sure inince yüzlerini çevirirler, kaş-göz işareti yaparlar, kalplerinin fesatlığı sebebiyle alay ederler, kaçmaya teşebbüs ederler ve derler ki: Siz oradan kaçarken Rasulullah (s.a.) ve müminler sizi

gördüler mi?

Sonra da hep birlikte Rasulullah (s.a.)'ın meclisinden ayrılırlar; yani haktan yüz çevirirler. Dünyadaki halleri budur. Hakta sebat etmez, hakkı kabul etmez ve anlamazlar. Tıpkı şu ayette bildirildiği gibi: "O halde bunlara ne oluyor ki, öğütten yüz çeviriyorlar! " (Müddessir, 74/49-51) Bir başka ayette ise şöyle buyurmaktadır: "Ne oluyor bu kâfirlere ki, sağdan ve soldan cemaatler halinde sana doğru koşuyorlar?" (Mearic, 70/49-51) Yani bu topluluğa ne oluyor ki haktan kaçıp batıla giderek koşuyorlar.

Allah onların kalplerini hak ve imandan, hayır ve nurdan uzaklaştırmış-tır. Bu ifade ya onlar hakkında bir beddua yahut durumlarını haber veren bir ifadedir.

Bu yüz çevirmeleri onların, dinledikleri ayetleri anlamayan, anlamak istemeyen, anlamak için derin düşünmeyen bir topluluk olmaları sebebiyledir. Bilakis onlar anlamak için kulak vermeyecek kadar meşguliyet içindedir ve anlaşmaktan kaçmaktadırlar. Nitekim Cenab-ı Hak "Onlar haktan sapınca Allah da onların kalplerini saptırdı." (Saf, 61/5) buyurmaktadır. [\[85\]](#)

Rasulullah (S.A.)'ın Sıfatları, Ümmetiyle İrtibat Halinde Oluşu

128- Şüphesiz ki size sizin içinizden bir peygamber gelmiştir. Sizin sıkıntıya düşmeniz O'na çok ağır gelir. O, size son derece düşkündür. Müminlere çok şefkatli ve çok merhametlidir.

129- (Ey Peygamber!) Senden yüz çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben sadece O'na güvendim. O yüce Arşın Rabbidir."

Açıklaması

Allah müminlere kendi içlerinden yani kendi cinslerinden ve kendi dillerinde konuşan bir Peygamber göndermek suretiyle büyük bir lütufta bulunmuştur.

Ey Araplar! Size kendi cinsinizden ve kendi dilinizden bir peygamber geldi.

Nitekim bir ayet-i kerimede, "Okuma yazma bilmeyenlere kendilerinden bir peygamber gönderen Odur." (Cum'a, 62/2) buyurulmaktadır. Bir başka ayet-i kerimede ise, "Allah müminlere kendilerinden... bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulundu." (Al-i İmran, 3/164) buyurulmaktadır.

Allah bu peygamberi şu beş sıfatla tavsif etmiştir.

1- "Sizin içinizden" yani Araplardan olması. Bu ifadeden maksat Arapları O'nu desteklemeye teşvik etmektir.

İbni Abbas diyor ki: Araplardan hiçbir kabile yoktur ki, Peygamberimiz (s.a.)'in doğumu onlarla ilgili olmasın. Mudar, Rabia, Yemenli kabilelerden tamamı onunla ilgilidir. Yani onun nesebi bütün Arap kabilelerine dağılmıştır.

2- "Sizin sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir." Sizin dünya ve ahirette meşakkat çekmeniz ve zorluklarla karşılaşmanız ona çok ağır gelir. Çünkü o sizdendir, sizin acı duymanızdan acı duyar, sizin sevincinizle sevinir.

3- "O, size son derece düşkündür." Sizin hidayeti bulmanıza ve hidayete devam etmeniz hususunda, dünya ve ahirette size hayırların ulaşmasında son derece gayretlidir.

4- "Müminlere çok şefkatli ve çok merhametlidir." İbni Abbas (r.a.) diyor ki: Allah O'nu kendi isimlerinden iki isimle -"Rauf ve "Rahim" isimleriyle- adlandırdı.

Eğer -müşrikler ve münafıklar- senden, senin peygamberliğine iman etmekten, senin şeriatınla doğru yolu bulmaktan yüz çevirirlerse onlara de ki: -Düşmanlara karşı yardım etmek hususunda- "Bana Allah yeter."

"O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." Kendisine yalvarıp yakaracağım, boyun eğeceğim, O'ndan başka ibadete lâayık hiçbir varlık yoktur. Sadece Ona güvendim. İşimi sadece O'na havale ettim. O'ndan başkasına itimat etmiyorum.

"O yüce Arş'ın Rabbidir." Arş yeryüzü, gökyüzü ve ikisi arasındaki bütün varlıkların tavanıdır. Burada özellikle Arş'ı zikretti. Çünkü O mahlûkatın en büyüğüdür. O zikredilince Onun altındaki bütün varlıklar buna dahil olur. Bütün mahlûkatın işlerinin idaresi sadece Allah'a aittir. "O, Arş'a istiva eyledi. Her şeyi O tedvir eder." (Yunus, 10/3).

Ebu Davud, Ebu'd-Derda'dan şöyle rivayet etmektedir: "Kim sabah ve akşam Hasbiyallahu... duasını (Tevbe suresinin son ayetindeki duayı) yedi defa okursa bunu

okurken sadık da olsa yalancı da olsa onu endişeye düşüren işlerinde Allah O'na yeter."

Nakkaş'ın rivayetinde Übeyy b. Ka'b diyor ki: Kur'an'ın, kulu Allah'a en yakın kılan ayetleri, Tevbe suresinin son iki ayetidir.

Sahabe-i kiram Kur'an bir mushaf içerisinde toplandığı zaman bu iki ayeti "Berae" suresi'nin sonuna koyma hususunda ittifak etmişlerdir.

İmam Ahmed, Buharî, Tirmizî ve diğer bazı alimler Hz. Ebubekir (r.a.) zamanında Kur'an'ın toplanması ve yazılması konusunda Zeyd b. Sabitin şu sözünü rivayet etmişlerdir. Tevbe suresinden iki ayeti Huzeyme el-Ensarî'nin yanında buldum. Bu iki ayeti "Lekad caekum.." başka birinin yanında bulamadım. Yani İbni Hacer'in belirttiği gibi, her ne kadar bu iki ayet onun ve başkalarının ezberinde olsa bile yazılı olarak sadece onun yanında buldum.

İbni Cerîr ve İbnü'l-Münzir'in rivayetine göre, Ensar'dan bir zat bu iki ayeti Hz. Ömer (r.a.)'e getirdi. Hz. Ömer, "Buna kesinlikle senden şahit istemeyeceğim. Rasulullah (s.a.) bu ayetleri aynen bu şekilde okuyordu" dedi. [\[86\]](#)

[\[1\]](#) Razî, XV/216.

[\[2\]](#) Kurtubi, VIII/62-63.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/309.

[\[4\]](#) İbn Kesir, 11/331 v.d.; Zemahşeri, 11/26; Kurtubî, VII/64-68.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/311-312.

[\[6\]](#) Cassas, Ahkâmu'l-Kur'an, M/77.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/314-317.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/319.

[9] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, 11/791.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/322-324.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/327-328.

[12] İbni Kesir, 11/339.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/330-331.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/335-337.

[14] Cassas, Ahkâmu'l-Kur'an, 111/87.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/338-339.

[16] Zemahşeri'nin tefsirinde bu şekilde andığı hadisin çok tanınmış halde söylenişi şöyledir: "Mescidde mubah olan söz, ateşin odunu yemesi gibi, iyilikleri yer" (Keşfu'l-Hafa, 1/354).

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/341-343.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/347-348.

[18] Zemahşeri, 11/33.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/350-352.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/355-356.

[21] Bu, daha önce Resulullah (s.a.)'m duyulmamış sözlerindedir.

[22] Urefa: Başkan, lider, bilgin, uzman.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/356-358.

[24] Bu, Zeydiye imamlarından Hadi ve Zahirîye imamlarından bazılarının görüşüdür. İbni Cerir, Hasan'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Bir müşrikle musafaha yapanın abdest alması gerekir."

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/362-364.

[26] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, 11/889.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/368-371.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/374-376.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/380-383.

[30] Zemahşeri, 11/38.

[31] Kefs, 365 günlük yıla, dört yılda bir tam gün ekleyerek 366 gün yapmak.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/387-391.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/398-400.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/404.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/407-409.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/413-414.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/418-419.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/422-423.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/426-427.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/431-433.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/433.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/433-434.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/434.

[44] Hadisi Ebu Davud, Süveyd b. Hanzala'dan rivayet etmiştir.

[45] Müşterek bir lafızdır. Burada, uzunluğu beş zira, olan elbise kasdolanmaktadır. Bununla ilk amel eden, Yemen krallarından Hıns'tır.

[46] Çok giyilmekten eskimiş elbise. olsa, onu öder. Çünkü onun zamanını ertelemiş, onun zimmetine geçmiştir. Onun için öder.

[47] Neylü'l-Evtâr, IV/166.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/434-438.

[49] Mükâteb: Efendisiyle, belirli taksitler üzerine yazışma yapan, o taksitleri ödediği zaman hür olacak olan köle. Köleleri hürriyete kavuşturmak için, yazışmak menduptur: "Sahip olduğunuz (köle ve cariyeler) arasından sizden mükâtebe isteyenlerle eğer onlarda bir hayır bilerseniz- mükâtebe yapınız." (Nur, 24/33) ayeti bunu ifade eder.

[50] Ebu Davud ve İbni Mace, Ebu Saïd (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.

[51] Ahmed, Buhari, Müslim, Nesâi, Tirmizî ve İbni Mace, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir, sahihdir.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/438-441.

[53] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/447-448.

[54] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/451-453.

[55] Razî, XVI/129.

[56] Vahidî şöyle der: Mü'tefikât, mü'tefike kelimesinin çoğuludur. Bu kelimenin maştan olan İ'tifak; altı üstüne gelmek demektir. Şuayb (a.s.)'ın kavminin köyleri, halkıyla birlikte altı üstüne geldi.

[57] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/456-459.

[58] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/462-464.

[59] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/468-470.

[60] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/474-475.

[61] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/478-479.

[62] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/482.

[63] 55. ayete bkz.

[64] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/486-487.

[65] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/490-491.

[66] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/494.

[67] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 5/496-498.

[68] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/7-8.

[69] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/11-12.

[70] Hadis zayıftır. Bu hadisi Taberani el-Evsat'ta Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir.

[71] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/16-17.

[72] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/22-24.

[73] Cassas, Ahkâmu'l-Kur'an, III/148.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/2829.

[74] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/30-31.

[75] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/37.

[76] Zemahşerî, 11/58.

[77] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/41-45.

[78] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/49-51.

[79] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/56-58.

[80] Razî, XVT/218.

[81] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/62-65.

[82] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/68-69.

[83] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/72.

[84] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/76.

[85] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/79-81.

[86] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/84-85.

Surenin İsmi: 6

Konusu: 6

Önceki Sure ile İlişkisi: 6

Surenin Muhtevası: 6

Peygamberimiz (S.A.)'e Vahiy İndirilmesi Meselesi 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi 8

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Allah, Yeryüzü Ve Göklerin Yaraticısıdır, Mahlûkatın Üzerine Düşen Ona Kulluk Etmektir 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Öldükten Sonra Dirilme Ve Görülecek Mükafat 11

Kelime ve İbareler: 11

Açıklaması 11

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Kainatta Güneş Ve Ay İle Gece Gündüzün Birbiri Ardınca Gelmesindeki İlâhî Kudret 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 13

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Müminler İle Kâfirler Ve Her İki Grubun Amellerinin Karşılığı 14

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki 15

Açıklaması 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16

İnsanın Daima Hayrı Acele Olarak İstemesi Ve Şerri De Kızgınlık Anında İstemesi 17

Belagat: 17

Kelime ve İbareler: 17

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Allah'ın Zalim Ve Kafir Ümmetleri Helak Etme
Hususundaki Kanunu Ve Başkalarını Onların Yerine Koyması
19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Müşriklerin Başka Bir Kuran İstemeleri Veya Bazı
Ayetlerin Değiştirilmesi Talepleri 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Putlara Tapmak Ve Putların Şefaatçi Olacaklarını İddia Etmek. 23

Belagat: 23

Kelime ve İbareler: 23

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Bütün İnsanlar İçin Asıl Olan Husus Hepsinin Hak Din Üzerine Olmalarıdır. 24

Kelime ve İbareler: 24

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

Müşriklerin Bir Mucize İndirilmesi İstekleri 26

Kelime ve İbareler: 26

Ayetler Arası İlişki 26

Açıklaması 26

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Kâfirlerin Âdeti Hilekarlık, Düşmanlık, İnatçılık Ve İnsafsızlıktır 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Fani Olması Açısından Dünyanın Misali 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32

Cennete Teşvik, İyi Amel İşleyenlerle Kötü Amel İşleyenlerin Ahiretteki Durumları 32

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Mahlukatın Mahşer Yerinde Toplanmaları Ve Allah'a Ortak Koşulanların Müşriklerden Berî Olduklarını İlân Etmeleri 34

Kelime ve İbareler: 35

Ayetler Arası İlişki 35

Açıklaması 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Müşriklerin Allah'ın "Rab" Sifatına İnanmaları Deliliyle Tevhidin İspat Edilmesi 36

Belagat: 36

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 37

Açıklaması 37

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38

Öldükten Sonra Dirilmenin İspatı 39

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Kuran Allah'ın Kalamıdır Ve Araplara Meydan Okumaktadır 41

Belagat: 41

Kelime ve İbareler: 42

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 42

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Kur'an'a Ve Hz. Peygamber'e İman Konusunda Müşriklerin İki Gruba Ayrılmaları 44

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46

Dünya Süratle Yok Olacaktır 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 47

Açıklaması 47

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Müşriklerin Hem Dünyada Hem De Ahirette Azaba Uğramaları 48

Belagat: 48

Kelime ve İbareler: 49

Ayetler Arası İlişki 49

Açıklaması 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Kur'an-ı Kerimin Ana Hedefleri 52

Kelime ve İbareler: 52

Ayetler Arası İlişki 52

Açıklaması 53

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Bazı Hayvanları Kendilerine Helâl, Bazılarını Haram Kılmaları Sebebiyle Müşriklerin Kınanması 53

Belagat: 54

Kelime ve İbareler: 54

Ayetler Arası İlişki 54

Açıklaması 54

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55

Allah'ın İlmî Bütün Kullarını, Kullarının Yaptıkları İşleri Ve Bütün Kâinatı Kuşatmaktadır. 55

Kelime ve İbareler: 55

Ayetler Arası İlişki 56

Açıklaması 56

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Allah Dostlarının Vasıfları Ve Mükâfatları 57

Kelime ve İbareler: 57

Ayetler Arası İlişki 57

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58

İzzet Ve Mülk Allah Tealâ'nındır. Gece Gündüzün
Yaratılmasının Faydaları. 58

Kelime ve İbareler: 59

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 59

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60

Allah Tealâ'nın Oğlu Olduğunu Söyleyerek Şirk Koşmak.
61

Belagat: 61

Kelime ve İbareler: 61

Ayetler Arası İlişki 61

Açıklaması 61

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62

Hz. Nuh (A.S.) Ve Kavminin Kıssası 63

Belagat: 63

Kelime ve İbareler: 63

Ayetler Arası İlişki 64

Açıklaması 64

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65

Peygamberleri Yalanlamak Konusunda Geçmiş Ümmetlerin Âdetleri 66

Kelime ve İbareler: 66

Ayetler Arası İlişki 66

Açıklaması 66

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67

Hz. Musa (A.S.) Ve Firavun Kıssası -1-Hz. Musa (A.S.) İle Firavun Arasındaki Konuşma. 67

Kelime ve İbareler: 67

Ayetler Arası İlişki 68

Açıklaması 68

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 68

-2- Hz. Musa'nın Davetine Karşı Çıkmak İçin Firavun'un Sihirbazları Getirmesi 69

Belagat: 69

Kelime ve İbareler: 69

Ayetler Arası İlişki 69

Açıklaması 69

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 70

-3- İsrailoğulları'ndan Bir Grubun Hz. Musa (A.S.)'Nin Davetine İman Etmesi 71

Kelime ve İbareler: 71

Ayetler Arası İlişki 71

Açıklaması 72

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 73

-4- Hz. Musa'nın Firavun Ve Adamlarına Beddua Etmesi 74

Belagat: 74

Kelime ve İbareler: 74

Ayetler Arası İlişki 74

Açıklaması 75

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 75

-5- Firavun Ve Ordusunun Boğulması Ve İsrailoğulları'nın Kurtulması 76

Belagat: 76

Kelime ve İbareler: 76

Ayetler Arası İlişki 76

Açıklaması 77

Ayetlerin Manası 77

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Kur'an'ın Söylediği, Vaad Ettiği Ve Korkuttuğu Hususlarda Doğruluğunun Bir Defa Daha Tekit Edilmesi 79

Belagat: 79

Kelime ve İbareler: 80

Ayetler Arası İlişki 80

Açıklaması 80

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81

Hz. Yunus (A.S.) İle Kavminin Kıssası 81

Belagat: 82

Kelime ve İbareler: 82

Ayetler Arası İlişki 82

Yunus (a.s.) Kıssası: 83

Açıklaması 83

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84](#)

[Düşünme Ve İncelemenin Faez Oluşu, İhmalkârların Uyarılması 85](#)

[Kelime ve İbareler: 85](#)

[Ayetler Arası İlişki 85](#)

[Açıklaması 86](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 86](#)

[İbadeti Sadece Allah Tealâ İçin Yapmak Ve Şirki Terk Etmek. 87](#)

[Belagat: 87](#)

[Kelime ve İbareler: 87](#)

[Ayetler Arası İlişki 87](#)

[Açıklaması 88](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 88](#)

[İslam Hak Dindir Ve Ona Uymak Vaciptir 89](#)

[Belagat: 89](#)

[Kelime ve İbareler: 89](#)

[Ayetler Arası İlişki 90](#)

Açıklaması 90

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 90

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

YUNUS SURESİ

Peygamberimiz (S.A.)'e Vahiy İndirilmesi Meselesi

1- Elif, Lam, Râ." İşte bunlar hikmet dolu kitabın ayetleridir."

2- 'İnsanları uyar, iman edenleri Rab-lerinin katında yüce derecelerle müjdele" diye içlerinden bir adama vah-

kâfirler "Şüphesiz bu adam apaçık bir sihirbazdır" dediler.

Açıklaması

"Elif, Lam, Râ." Bu harflerden maksat kişinin bundan sonra gelecek duyduğu veya okuduğu ayetleri anlamaya çalışmasına dikkat etmesi ve özen göstermesi için bir uyarıdır. Harflerin bir bir sayılması da Bakara suresinin başında geçtiği gibi meydan okumak içindir.

Bu ayetler muhkem -her şeyi gayet açık olan- yahut ihtiva ettiği sayısız hikmetlerle dolu Kur'an'ın ayetleridir. Veya bu ayetler Allah'ın eksiksiz, gayet açık olarak indirdiği, kullarına beyan ettiği suresinin ayetleridir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayet-i kerimede "Elif, Lam, Râ. Bu öyle bir kitaptır ki ayetleri apaçık kesin hükümler ihtiva etmektedir. Sonra da her şeyi en iyi bilen, herşeyden haberdar olan Allah tarafından tafsilatıyla açıklanmıştır." yani manaları ve lafızları tam yerinde kullanılmıştır.

Doğruya en yakın olan -Kurtubî'nin dediği gibi- burada kastedilen Kur'an'dır. Çünkü "hakîm" Kur'an'ın sıfatlarından. "Ayetleri her şeyi bütün açıklığıyla belirtilen kitap" ayeti de buna delâlet etmektedir. "Hakîm" helâli, haramı, hadleri ve hükümleri beyan eden, muhkem -manası ve lafızları açık-bir kitaptır.

"... İçlerinden bir adama vahyetmemiz insanlara tuhaf mı geldi?" Cenab-ı Hak kâfirlerin peygamberlerin beşer cinsinden gönderilmesini tuhaf karşılamalarını kabul etmiyor: Bazı kimselerin durumu ne kadar gariptir ki, sanki "insanlık" vasfı peygamberliğe engelmış gibi, sanki onlar kendi cinslerinden olmayan (insan olmayan) bir peygamber istiyorlarmış gibi, kendi cinslerinden olan (beşer olan) bir adama vahiy göndermemizi yadırgıyorlar?

Nitekim Cenab-ı Hak başka ayetlerde onların şu sözlerini naklediyor: "Bize bir beşer mi yol gösterecek?" (Tegabün, 64/6); "Allah bir beşeri mi peygamber olarak gönderdi? (İsra, 17/94); "Rabbimiz dileyseydi melekleri de indirirdi." (Fussilet, 41/14).

Hud ve Salih (a.s.) kavimlerine "İçinizden bir adam vasıtasıyla Rabbiniz-den size bir öğüt gelmesini mi tuhaf karşılıyorsunuz?" (A'raf, 7/63) buyrulmuştur.

İbni Abbas diyor ki: Allah Hz. Muhammed (s.a.)'i peygamber olarak gönderdiğinde Araplar bunu inkâr ettiler veya bir kısmı inkâr edip "Allah, Peygamberini beşer olarak göndermekten münezzehtir" dediler. Bunun üzerine Allah "İnsanlara tuhaf mı geldi? " (Yunus, 2) ayetini indirdi.

Bu tuhaf karşılama yerinde değildi. Çünkü bütün peygamberler beşer idiler. "Eğer Peygamberi melekten yapsaydık, onu insan suretinde kılardık. Onları yine düştükleri şüpheye düşürürdük." (En'am, 6/9).

Aslında peygamberlerin gönderildikleri toplumun cinsinden olmaları davetlerinin kabulü için, peygamberlerle rahat anlaşabilmeleri için daha uygundur. Ama beşerden birinin peygamber olarak seçilmesine gelince: Allah peygamberliğe en uygun olanı, seçilmeye en lâyük olanı en iyi bilendir.

"Allah meleklerden ve insanlardan elçiler seçer." (Hac, 22/75); "Allah Peygamberliğini nereye vereceğini en iyi bilendir." (En'am, 6/124).

İnsanların ölçüleri ise hatalıdır. Meselâ, Hz. Muhammed (s.a.)'in Ebu Ta-lib'in yetimi oluşu gibi. Zira Kureyşliler, "Gariptir, Allah Ebu Talib'in yetiminden başka gönderecek Peygamber bulamadı", dediler. Yine, "O fakirdir" demeleri gibi. Çünkü onlar Peygamberin zengin ve parmakla gösterilen bir lider olmasını istiyorlardı.

"Müşrikler, "şu Kur'an iki şehirden (Mekke ile Taiften) birinde bulunan bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler. (Zuhruf, 43/31) Onlar Mekke'den Velid b. Mugire'yi, Taiften Mes'ud b. Amr es-Sekafiyi bu işe uygun görüyorlardı.

Kendisine vahiy gelen bu peygamberin görevi insanları cehennemden uyarmak ve korkutmaktır. "İnsanları uyar diye" Yani biz ona insanları uyar ve kâfir, isyankâr ve sapık

olarak kalırlarsa onları cehennem azabı ile korkut diye

Ona vahyettik. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Ataları uyarılmamış bu yüzden de gafil kalmış bir kavmi uyarman için..." (Yasin, 36/6).

Salih ameller işleyen müminleri Rableri nezdindeki yüce derecelerle, ilk dereceler lütuflar Allah katında Naim cennetinde yüksek mertebeler ve yaptıklarına karşılık güzel bir ecir ve mükâfatla müjdele. Salih ameller, namazları, oruçları söz ve fiillerindeki sadakatleri ve teşbihleridir.

"Uyarma" ve "müjdeleme" Peygamberimiz (s.a.)'in en hususi sıfatlarından-dır. Pek çok ayet-i kerimede Peygamberimiz (s.a.)'in bu sıfatları belirtilmiştir.

"Allah nezdinden gelecek şiddetli bir azapla (inkarcıları) uyarmak ve salih amel işleyen müminleri güzel bir mükâfatla müjdelemek için..." (Kehf, 18/2).

"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik." (Ahzap, 33/45).

Onlara kendi cinslerinden bir adamı müjdeleyici ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderdiğimiz halde "Kâfirler dediler ki: Bu apaçık bir sihirbazdır" İnkarcılar ve onun peygamberliğini yalanlayanlar "Muhammed apaçık bir sihirbazdır" dediler.

"Bu apaçık bir sihirdir" şeklindeki kıraate göre bunun manası, "Bu Kur'an apaçık bir sihirdir" anlamındadır.

Hangi şekilde olursa olsun onlar Kur'an-ı Kerim'i ve onun kendisine indirildiği tebliğcisini sihir yapmak ve sihirbaz olmakla vasıflandırdılar. Onlar bu hususta yalancılardır. Onun kalplerdeki kuvvetli tesirini görünce onu sihirle vasıflandırdılar. Dikkatleri çeken, gönüllerde tesir bırakan, sebebi bilinmeyen, harikulade her garip davranışa onlar "sihir" adını veriyorlardı.

Daha sonra Arap dahileri ve düşünürleri Kur'an'ın sihir olmadığını iyice anladılar. Çünkü onlar sihri tecrübe edip öğrenmişlerdi. Kur'an'ı sihirle bağ-daştıramadılar. Çünkü sihirbazlık hile ve göz boyamaya veya bazı eşyanın tabii özelliklerine, yahut yıldızlar ilmine, veyahut psikolojik bazı araştırmalara dayanan bir ilim idi. Kur'an tecrübe, duygu, gözlem ve mukayese ile değerlendirildiğinde bütün bu şeylerle kesinlikle ilgili değildi. Bunlardan tamamen ayrı, bunların üstünde bir kitaptı.

Çünkü Kur'an, hukuk, kaza (yargı), siyaset, sosyoloji, fen ilimleri, ahlak ve edebiyat sahalarında yüksek ve üstün hükümleri ihtiva eden, üslubu, nazmı ve manalarıyla mucize

olan, beşerin taklit etmesi veya onun benzeri bir ifade getirmesi imkânsız olan Allah tarafından peygamberinin kalbine vahyedilen bir kitaptır.

"Şüphesiz ki Kur'an kendilerine gelince onu inkâr edenler (bize gizli kalmazlar). Şüphesiz o aziz (değerli, erişilmez) bir kitaptır. O'na batıl ne önünden ne de arkasından girebilir. O hikmet sahibi ve hamde lâîk olan tarafından indirilmiştir." (Fussilet, 41/42).

"Allah sözlerin en güzelini ayetleri birbiriyle ahenkli, karşılıklı hükümleri zikreden bir kitap olarak indirmiştir. O Kur'an'dan Rablerinden korkanların derileri ürperir. Sonra da derileri de kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu (Kur'an) Allah'ın hidayet rehberidir. (Allah) onunla dilediğini hidayete erdirir. Allah kimi de doğru yoldan saptırırsa onu doğru yola getirecek kimse yoktur." (Zümer, 39/23).^[1]

Allah, Yeryüzü Ve Göklerin Yaratacısıdır, Mahlûkatın Üzerine Düşen Ona Kulluk Etmektir

3- Şüphesiz ki Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, daha sonra Arş'ta istiva eden (kudretiyle Arş'ı kuşatan) Allah'tır. Bütün işleri O düzene koyar. Hiç bir kimse O'nun izni olmadan şefaathçi olamaz. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Yalnız O'na ibadet edin. Hiç düşünüp ibret almaz mısınız?

Açıklaması

Cenab-ı Hak bütün âlemlerin Rabbi olduğunu ve yeryüzünü ve gökleri altı zamanda -veya altı günde- yarattığını bildiriyor.

"Altı gün" için bir rivayette "dünya günleri gibi altı gün", bir başka rivayette ise "her gün saydığınız günlerle bin sene.." denilmiştir.

Doğru olan şudur: Allah Tealâ kâinatı yeri ve göğü miktarım kendisinden başka kimsenin bilmediği bir zaman dilimi içinde yaratmıştır. "Gün" lügatte zaman parçası olarak

tarif edilir.

Sonra Arş'ta azametine ve celâline lââyık kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği bir şekilde istiva etti. Arş, O'nun kürsisidir, veya mahlûkatın idare merkezidir. Arş bütün mahlûkatın en büyüğü ve tavanıdır. Arş'm gerçek durumunu Allah Tealâ'dan başka hiç kimse bilemez.

Allah Tealâ Arş'a istiva eylemesiyle mahlûkatının ve melekût âleminin bütün işlerini hikmeti ve ilmine uygun şekilde düzenler, hikmetinin gerektirdiği ve bu konuda önceden takdir ettiği şekliyle kâinatın işlerini belirler.

Allah bütün âlemlerin yaratıcısı, yeryüzünü ve gökleri bu son derece sağlam ve eşsiz nizam üzerine yaratan olunca, insanlara doğru yolu göstermesi için mahlûkatından bir insana, ilminden bir parça vahyetmesi O'nun için hiç de imkânsız bir şey değildir. Bu O'nun kudret ve iradesinin tecellilerinden biridir. O halde Peygamberliği inkâr edenlerin bu vahye iman etmeleri, bu vahyin sahibini tasdik etmeleri ve getirdiği her şeyi desteklemeleri gerekir.

Yine kıyamet günü mahlûkatının hesabını görmesi için Allah'ın sonsuz ve mutlak salâhiyeti vardır. Hiçbir kimse O'nun izni, iradesi ve dilemesi olmadan

"O'nun izni olmadan O'nun huzurunda kim şefaathçi olabilir?" (Bakara, 2/255).

"O'nun huzurunda O'nun izin verdiği kimselerden başka hiç kimsenin şefaati fayda vermez." (Sebe, 34/23).

"Göklerde nice melekler vardır ki, Allah dilediğine ve razı olduğuna izin vermedikçe o meleklerin şefaathları hiçbir fayda vermez." (Necm, 53/26).

"O gün, Rahman olan Allah'ın izin verdiği ve konuşmasına razı olduğu kimseden başkasının şefaathı fayda vermeyecektir." (Tâ-Hâ, 20/109).

Bu ayette ilâhlarının Allah'ın huzurunda kendilerine şefaath edeceğini iddia eden putperest veya meleklerle yahut insanlara tapan kimselere açık bir şekilde cevap verilmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak putperestlerin amacını şu şekilde beyan etmektedir: "Allah'ı bırakıp O'ndan başka dost edinenler, "Biz onlara ancak bizi daha çok Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" derler." (Zümer, 39/3).

Bu ayette Rahman olan Allah'ın izin verdiği kimselerin şefaath hakkı olacağı

belirtilmektedir.

İşte bu yaratma, takdir etme, hikmetle hareket, mahlûkatın işlerini tanzim, şefaatta tasarruf hakkı gibi rububiyet ve ulûhiyeti gerektiren bu sıfatlarla mevsuf olan Allah bütün işlerinizin yegâne idarecisi, bu vasıfların hiçbirinde hiçbir şekilde ortak kabul etmeyen Rabbinizdir.

O'na kulluk edin, ibadet ve kulluğu hiçbir şeriki olmayan tek Allah'a yapın.

Hiç ibret almıyor musunuz? Ey müşrikler! İşlerinizde biraz da olsa düşünmez misiniz? Allah sizi uyarıyor ki rububiyet ve ibadete lâıyk olan sadece O'dur. Yoksa sadece O'nun yaratıcı olduğunu bildiğiniz halde taptığınız tanrılar değil...

"Eğer onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan şüphesiz "Allah" derler. (Zuhruf, 43/87).

'Yedi kat göklerin Rabbi ve yüce Arş'ın Rabbi kimdir?' diye sorsan şüphesiz "Allah" derler". (Zümer, 38/38).

Manaları verilen bu ayetlerden anlaşıldığı gibi, Araplar Rablerinin birliğine iman ediyorlar, ancak "ulûhiyet" hususunda Allah'a başkalarını ortak koşuyorlardı.

Bunun içindir ki Cenab-ı Hak "İşte Rabbiniz olan Allah budur. Yalnız O'na ibadet edin" buyuruyor, sonra da onları "Hiç düşünüp ibret almaz mısınız?" ayetiyle düşünmeye davet ediyordu. Yani bilmiyor musunuz? Allah'ın yerlerin ve göklerin yaratıcısı olduğunu düşünmüyor da O'na delil mi arıyorsunuz?^[2]

Öldükten Sonra Dirilme Ve Görülecek Mükafat

4- Hepinizin dönüşü O'nadır. Bu Allah'ın gerçek vaadidir. Allah varlıkları yoktan yaratmıştır. İman edip salih ameller işleyenleri adaletle mükâfatlandırmak için yok olduktan sonra tekrar diriltilecektir. ise inkâr etmelerinin cezası olarak (cehennemde) kaynar içecekler ve acıklı bir azap vardır.

Açıklaması

Cenab-ı Hak bundan önceki ayette varlığını, sadece kendisine ibadet edilmesini gerektiren birliğini ispat etmişti. Burada ise bir başka önemli hususu, öldükten sonra dirilme ve amellere karşılık verilmesini ispat etmektedir.

Allah Tealâ haber veriyor ki kıyamet günü ölümden sonra mahlûkatın dönüşü sadece O'nadır. Sizden hiç kimseyi kesinlikle geri bırakmayacaktır. Bu Allah'ın geri dönüşü olmayan gerçek ve değişmez bir vaadidir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak mahlûkatı ilk anda nasıl yoktan var edip ya-rattıysa aynı şekilde ikinci defa da onları ölümden sonra diriltecektir. Diriltme ilk yaratmadan daha basittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Sizi ilk defa yoktan var eden de, ölümden sonra tekrar diriltecek olan da O'dur. Diriltme O'na daha basittir." (Rum, 30/27).

İnsanın dünyaya gelişi bütün açıklığıyla gözler önündedir. Ancak insanlık şu ana kadar insanın yaratılışının ilk safhasını ve maddede hareketi meydana getiren gizli kuvveti idrak edebilmiş değildir.

Tekrar dirilmeye gelince: Bilginler dünyanın bir gün harap olacağını bekliyorlar. Fakat bir kısmı öldükten sonra dirilmeyi ve amellere karşılık verileceğini inkâr ediyorlar. Kur'an böylelerine karşı, insanı ilk defa yoktan var etmeye kadir olanın öldükten ve cismi çürüdükten sonra ikinci defa hayat vermeye de kadir olacağı şeklindeki delilini ortaya koymaktadır.

Tekrar yaratılmanın amacı mahlûkatın hesabının adil bir şekilde görülme-sidir. "İman edip salih ameller işleyenleri adaletle mükâfatlandırmak için.." (Yunus, 4). Yani Allah'a, peygamberlerine ve kendilerine indirilen kitaplara iman eden, salih ve güzel ameller işleyen müminleri, tam bir adaletle ve hak ettikleri mükemmel bir karşılık verilerek mükâfatlandırmak için tekrar dirilte-cektir. Her çalışana hak ettiği sevap verilecektir.

"Biz kıyamet günü adalet terazileri kuracağız. Hiç bir kimseye hiç bir şekilde haksızlık yapılmayacaktır. (İşlenen) amel bir hardal tanesi kadar da olsa, biz onu ortaya koyarız. Hesabı gören olarak biz yeteriz." (Enbiya, 21/47).

Adalet iyi amel işleyenlerin ecrinin kat kat verilmesine ve bu şekilde lü-tufta bulunulmasına engel değildir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Böylece Allah onların mükâfatlarını eksiksiz verir ve lütfuyla da artırır. Şüphesiz o çok affeden ve şükrün karşılığını bol verendir." (Fatır, 35/30) Yine Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "İyilik edenlere en

güzel mükâfat ve daha fazlası vardır. " (Yunus, 10/26) En güzel mükâfat amellerin tam karşılığı, daha fazlası ise Allah'ın bir lütfü ve ihsanıdır.

Allah'ı, peygamberlerini ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere, kendilerini uyaracak ve müjdeleyecek bir insana vahyedilmesini yadırgayanlara ise karşılık olarak bağırsakları parçalayan, mideyi kavuran son derece sıcak içecek verilecektir. Onların bu içecekleri ne kötü bir içecektir! Yine onlara kıyamet günü küfürleri sebebiyle zehirler, kaynar sular ve alevlerin gölgesi gibi acıklı, can yakıcı ve şiddetli azaplar vardır.

"İşte kaynar su ve irin. Tatsınlar onu. Buna benzer çeşit çeşit azaplar.." (Sad, 38/57-58).

"İşte bu, mücrimlerin yalanladıkları cehennemdir. O mücrimler cehennem ateşiyle kaynar su arasında dolaşır dururlar." (Rahman, 55/43-44).^[3]

Kainatta Güneş Ve Ay İle Gece Gündüzün Birbiri Ardınca Gelmesindeki İlâhî Kudret

5- Güneşi ışıklı, Ay'ı nurlu kılan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için ona menziller takdir eden O'dur (Allah'tır). Allah bunları yerli yerince yaratmıştır. O, bilen bir topluluk için (kudretinin) ayetlerini birer birer

açıklar.

6- Şüphesiz ki gece gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, Allah'ın yeryüzünde ve göklerde yarattıklarında Allah'tan korkan bir topluluk için nice ibretler vardır.

Açıklaması

Rabbimiz olan Allah yeryüzünü ve gökleri yaratan; Güneş'i gündüz kâinatı aydınlatan bir ışık, bitkiler ve hayvanlar için, insan hayatı için zorunlu ısı kaynağı kılan; Ay'ı geceleyin

karanlıkları dağıtan bir nur kılan, Ay'ın yörüngesinde her gece indiği menziller, Araplarca bilinen ve Ay'ın gözle görülebildiği 28 menzil takdir eden O'dur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Ay'a menziller takdir ettik." (Yasin, 36/39).

(Kadderahu) kelimesindeki zamir (kamer= Ay) kelimesine raci ise ayın hızlı seyretmesi, menzillerinin görünmesi ve şeriatın pek çok hükmünün kameri aya bağlı olması sebebiyle ayın menzilleri özellikle zikredilmiştir.

Bu sebeple "Yılların sayısını ve hesabını bilmek için..." denilmiştir. Yani vakitlerin hesabı, aylar, günler, geceler dört mevsim bununla bilinmektedir. Her çeşit muamele ve sözleşmeler için ve namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadetlerin vaktinin tesbitinde hesaba riayet edilmektedir.

Menzillerin takdiri hem Güneş'e ve hem Ay'a ait ise vakitlerin hesabı bu ikisiyle bilinir, demektir. Güneşle günler bilinir, ayın hareketiyle aylar ve yıllar bilinir. "Güneş de ay da mutlaka bir hesaba göre hareket ederler." (Rahman, 55/5) ayeti ve "Biz gece ve gündüzü (varlığımızı gösteren) iki delil kıldık. Bir delil olan geceyi karanlık, öbür delil olan gündüzü aydınlık kıldık. Böylece Rabbi-nizin lütfundan rızık arayasınız, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz." (İsra, 17/12) gibi ayetlerle şeriat güneşle yapılacak hesaplardan yararlanmayı teşvik etmektedir.

Güneş hesabında da ay hesabında da faydalar vardır. Güneş hesabı sabittir. Ay hesabı ise bedeviler ve şehirliler için daha kolaydır. Bu sebeple şer'î hükümler ay hesabına bağlı kılınmıştır.

Allah'ın hak olarak yarattığı bu Güneş ve Ay'ı büyük bir hikmete binaen yerli yerince yaratmış ve bunu akıl sahiplerine birer yüce delil kılmıştır.

"Biz yeri, göğü ve her ikisi arasındaki şeyleri boşu boşuna yaratmadık." (Sad, 38/27).

"Sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız?" (Müminun, 23/115).

"Allah bilen bir topluluk için kudretinin ayetlerini birer birer açıklar." (Yunus, 10/5) Yani O'nun azametini ve kudretine delâlet eden kâinattaki ayetleri, Kur'an ayetlerini yaratıcıya ve hayattaki faydalı hususlara delâlet etme yollarını bilen ve hak ile batılı ayırd eden topluluğa tam anlamıyla açıklar.

Şüphesiz gece ve gündüzün birbiri ardınca hiç gecikmeden gelmesinde yeryüzünde Güneş'e olan yeri itibarıyla gece ile gündüzün uzayıp kısaltmalarında buradaki ince sistemde, gece ile gündüzün sıcaklık ve soğukluk ayarlamalarında, gecenin örtü ve sükûnet, gündüzün geçim vakti oluşunda nice ibretler vardır.

Allah'ın yerde ve göklerde yarattığı cansız varlıklar, bitki ve hayvanlar, gök gürültüleri, şimşekler bulutlar ve yağmurlar, denizlerdeki med-cezir olayları madenlerin özellikleri ve bileşikler ve benzeri durumları... Bütün bunlarda Allah'ın kâinattaki sünnetlerine (fitrî kanunlara) ve şeriattaki kanunlarına aykırı hareket etmekten sakınan bir topluluk için, Allah'ın varlığı, birliği, kudreti, hikmeti, azameti ve kâmil olan ilmine delâlet eden nice işaretler, ibretler vardır.

Kâinatın sünneti ("fitrî kanun" veya yaygın yanlış ismiyle "tabiat kanunu") sağlığın korunmasını esas alır. Kim bu sünnete aykırı davranırsa hasta olur. Günlük hayatın sünneti doğru yol üzerinde olmaktır. Kim bu yoldan çıkar veya aykırı davranırsa kendine kötülük etmiş olur.

Kim Allah'ın cezasından, gazabından ve azabından korkmaz günah işler, Allah'ın koyduğu esaslara muhalif gelirse dünya ve ahirette bunun cezasını görür. [\[4\]](#)

Müminler İle Kâfirler Ve Her İki Grubun Amellerinin Karşılığı

7- (Öldükten sonra) Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, dünya hayatına razı olup ondan memnun olanlar ve bizim »yetlerimizden gafil olanlar...

8- İşte, yaptıklarından dolayı onların varacakları yer cehennemdir.

9- Şüphesiz ki iman edip salih ameller işleyenleri, Rableri imanları sebebiyle doğru yola iletir. "Naîm" cennetlerinde onların altlarından ırmaklar akar.

10- "Onların duaları "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz"dir. Oradaki selamlaşmaları ise "selâm" sözüdür. Dualarının sonu da "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun"dur.

Açıklaması

Öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettikleri için ahirette hesap görmek ve amellerinin karşılığını almak için Allah ile karşılaşmayı beklemeyenler, ahiret-ten gafil olmaları sebebiyle ahiret yerine dünya hayatına razı olanlar ve dünya hayatından memnun olup dünya hayatının şehvetlerine, lezzetlerine ziynetlerine kendilerini kaptıranlar, Allah'ın gerek kâinattaki gerekse şeriattaki ayetlerinden gafil olanlar dünyada düşünmezler, ahireti de hesaba katmazlar.

İşte iki grup olarak zikredilen bu çeşit kimselerin yerleri ve yurtları, iltica edecekleri sığınakları, Allah'ı, Rasulünü ve ahiret gününü inkâr etmekle beraber dünyada işledikleri günah ve hatalara karşılık olarak cehennemdir. Bu ceza 4. ayette belirtilen cezanın açıklamasıdır.

"Bizim ayetlerimizden gafil olanlar" cümlesinin farklılık ifade etmek üzere atıf olarak zikredilmesi ya bu iki vasıf arasındaki farklılığı veya iki grup arasındaki farklılığı ifade eder:

Birinci gruptan murad, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edip dünya hayatından başka bir şey istemeyenler. Bunlar dinsiz maddecilerdir.

İkinci grup ise dünyaya iyice kapılan, dünya meşgalelerinin ahiret hakkında düşünmeye ve ahirete hazırlanmaya fırsat vermediği kişiler.

İşte kâfir tarafın cezası budur. Kâfirler ebedî saadetten mahrum olanlardır.

Mümin grubun mükâfatı ise -ki müminler, saadete nail olan kimselerdir-gelecek ayet bildirmiştir:

Şüphesiz Allah'a iman eden ve peygamberlerini tasdik edenleri, Allah'ın emrettiğine uyup salih ameller işleyenleri, Allah'ın kâinattaki ve şeriattaki ayetlerinden gafil olmayanları, Rableri iman etmeleri sebebiyle doğru yola iletir ki bu yol onları odalarının altından ırmaklar akan ebedî "Naîm" cennetlerine ulaştırır. Bu misal orada nimetler içinde yaşama, rahat etme ve ebedî saadete kavuşma gibi kalplerin ortak noktalarını yakalayan, gönle sürür veren bu göz alıcı manzaralardaki düzenli hayata tarif için verilmiştir.

İman ve amel-i salih arasındaki tertibin manasına gelince, hidayetin sebebi iman ve amel-i salih olsa da "imanları sebebiyle" burada imanın hidayetin tek sebebi olduğuna, salih amelin imana tabi ve imanın tamamlayıcısı olduğuna delâlet eder.

"Onların duası" Sübhanekallahümme ile başlar. Yani onlar dualarına ve Rablerine karşı hamdü senaya "Sübhanekallahümme" (Ey Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz) diyerek başlarlar.

Onların kendi aralarındaki selâmlaşmaları her türlü çirkinliklerden selâmetle olmaya delâlet eden "selâm" sözüdür. Şu ayetteki gibi: "Onlar orada ne boş bir söz, ne de insanı günaha sokacak bir şey işitirler. İşittikleri söz sadece karşılıklı "selâm, selâm" sözleridir." (Vakıa, 56/25-26) Bu, aynı zamanda dünyada müminlerin selâmıdır. Yine cennetliklerle karşılaştığı zaman Allah'ın selâmı budur: "Onların O gün Allah'ta karşılaştıkları zaman selâmlaşmaları "selâm" sözüdür." (Ahzab, 33/44).

Yine müminler cennete girerken meleklerin onların vereceği selâm da budur: "Cennetin bekçileri (olan melekler) onlara: "selâm size. Hoş geldiniz. Artık ebediyyen kalmak üzere girin cennete" derler." (Zümer, 39/73).

"Onların dualarının sonu da "Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemin" (Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun) duasıdır."

Bu aynı zamanda cennete girince Allah'a yapılacak ilk sena duasıdır: "Onlar "Bize verdiği vaadinde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a hamdolsun Cennette istediğimiz yeri yurt edinebiliyoruz iyi amellerde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş" derler." (Zümer, 39/74).

Yine bu hamdü sena meleklerin son sözüdür: "Meleklerin Arş'm etrafını çepeçevre kuşatarak Rablerini hamd ile teşbih ve tenzih ettiklerini görürsün. Artık bütün varlıkların arasında adaletle hükmedilir. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilir." (Zümer, 39/75).

İbni Kesir diyor ki: Burada Allah Tealâ'nın ebediyyen övgüye lâayık olduğuna, kıyamete kadar ibadete lâayık olduğuna işaret edilmiştir.

Bunun içindir ki mahlûkatını ilk defa yaratırken ve yaratması devam ederken, Kur'an'ı ilk defa indirirken kendine hamdü sena etmiştir: "Hamd, yeryüzünü ve gökleri yaratan Allah'a mahsustur." (En'am, 6/1).

"Hamd, kuluna (Muhammed aleyhisselam) Kitab'ı (Kur'anı) indiren Allah'a mahsustur." (Kehf, 18/1). [\[5\]](#)

İnsanın Daima Hayrı Acele Olarak İstemesi Ve Şerri De Kızgınlık Anında İstemesi

11- Eğer Allah insanların hayrı acele istedikleri gibi onlara şerri de acele verseydi hepsinin vadesi bitmiş olurdu. Fakat biz bizimle karşılaşmayı ummayanları azgınlıklarında bırakırız da bocalayıp dururlar.

12- İnsana bir sıkıntı geldiğinde (sağ tarafına) yatarken, otururken veya ayakta iken bize yalvarıp durur. Fakat biz onun sıkıntısını kaldırıncaya sanki o başına gelen sıkıntının kalkması için bize dua etmemiş gibi eski yoluna devam eder. İşte böylece haddi aşanların yaptıkları, kendilerine güzel gösterilmiştir.

Açıklaması

Acelecilik insanın tabiatında vardır. İnsan daima hayırda acele eder; çünkü hayrı sevmektedir. Kızgınlık anında, ahmaklık yaptığı ve canı sıkıldığı zaman, serde acele eder.

Allah insanların hayrı acele olarak istedikleri gibi şerri istemek şeklindeki dualarını kabul etmekte acele davransaydı hepsi ölür helak olurlardı.

Bunun misali Mekke müşriklerinin üzerlerine acele olarak azap gelmesini istemeleridir: "Kâfirler senden iyilikten önce kötülüğün gelmesini isterler. Halbuki kendilerinden önce nice felâket misalleri geçmiştir." (Ra'd, 13/6).

'Yine bir zaman onlar "Allahım! Eğer bu (Kur'an) senin tarafından indirilmiş hak kitapsa bizim üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azap ver" demişlerdi." (Enfal, 8/32).

Allah bu ayette azabı "şer" olarak adlandırdı. Çünkü azap cezalandırılan kimseye bir eziyettir ve neticede hoşlanılmayan bir durumdur.

Bir başka ayette ise azaba "seyyie: kötülük" adı verildi. "Onlar senden... kötülüğün gelmesini isterler. Kötülüğün cezası aynı şekilde kötülüktür." (Şûra, 42/40).

Ancak Cenab-ı Hak hilmi ve kullarına lütufla davranması sebebiyle onların bu isteklerini kabul etmez. Onlara mühlet vererek istidrac kabilinden onları bırakır. Eğer kabul etse işleri biter, helak olurlardı. Tıpkı peygamberleri yalanlayanların helak oldukları gibi. Bazan da, kendilerine verilen mühlet esnasında onlardan bazıları iman etmektedir.

Küfürde inatla davrananları Allah bu dünyada öldürmekle cezalandırmaktadır: "Onlarla savaşın ki, Allah sizin elinizle onlara azap etsin. Onları rezil, rüsvay etsin. Onlara karşı size zafer versin." (Tevbe, 9/14).

Ama diğer kâfirlerin azabını ise kıyamet gününe bırakıyoruz: "Bizimle karşılaşmayı ummayanları azgınlıklarında bırakırız da bocalayıp dururlar." Yani bizimle karşılaşmayı beklemeyenleri içinde buldukları küfür ve yalanlama azgınlığında bırakırız da şaşkın şaşkın dolaşırlar. Rasulullah (s.a.)'a değer verdiğimiz için onlara dünyada tamamen yok edilmeleri gibi bir azap vermiyoruz. Onlara mühlet veriyoruz, kendileri lehine kullanacakları hiçbir delil kalmasın diye, azgınlıklarına rağmen onlara bol bol nimetler veriyoruz.

Yine Allah'ın kullarına olan rahmetinin gereği olarak kendileri, malları ve çocukları aleyhine bir kötülük gelmesi için kızgınlık ve can sıkıntısı durumunda beddua bulunanların bu beddualarını Cenab-ı Hak kabul etmemektedir. Çünkü Cenab-ı Hak onların kötülük kast ederek beddua etmediklerini gayet iyi bilmektedir.

Ebu Davud ve Ebu Bekir, el-Bezzar'ın Müsned'inde Cabir (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Kendinize beddua etmeyin. Çocuklarınıza beddua etmeyin. Mallarınıza beddua etmeyin. Bedduanız Allah tarafından bir kabul saatine denk gelir de bedduanız kabul edilir."

Yine Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Ben sevgilinin sevgili aleyhine yaptığı bedduayı kabul etmemesini Allah'tan niyaz ettim."

İnsan aceleci, çabuk daralan ve endişeye düşen bir varlık olmasından dolayı başına bir zorluk, bir acı, hastalık, fakirlik veya tehlikeli bir durum geldiği zaman bu sıkıntının gitmesi ve kaldırılması için ayakta, oturarak hatta yatarak her durumda Rabbine ısrarla yalvarır. "Oturarak" vb. gibi durumların tekrarı kulun duayı her durumda yaptığı içindir.

Allah bu zorluğunu kaldırıp sıkıntısını giderince de kul yüz çevirir, yan döner, sanki onda daha önce böyle bir şey yokmuş gibi gider, Rabbinden gafil olma ve O'nu inkâr etme yoluna devam eder. Sanki hiç dua etmemiş, Allah da onun sıkıntısını kaldırmamış gibi hareket eder. Bu durum bir ayet-i kerimede şöyle anlatıyor: "Başına bir kötülük gelince de uzun uzun yalvarır." (Fussilet, 41/51).

Bundan sonra Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İşte böylece haddi aşanların yaptıkları kendilerine güzel gösterilir." (Yunus, 10/12).

Yani zorluk vaktinde Allah'a iltica edip rahat zamanda O'nu terk etmek şeklindeki bu çirkin davranış içinde bulunan ve Mekke tağutları olan müşriklere, yaptıkları şirk amelleri, Kur'an ve ibadetlerden yüz çevirmeleri, nefsanî şehvetlere uymaları güzel gösterilmiştir.

"İnsana bir zorluk geldiği zaman" ayetindeki insan kâfirdir. Çünkü anlatılan bu davranış kesinlikle müslümana yakışan bir davranış tarzı değildir.

"Sağ tarafına yatarken, otururken veya ayakta iken bize yalvarıp durur." Bununla bütün durumlarda dua yaptığı ifade edilmektedir.

"Haddi aşanların yaptıkları kendilerine güzel gösterilmiştir." Burada bu durumu onlara güzel gösteren ya şeytandır veya nefistir, yahut Allah Tealâ'dır.

Bu ayette kâfir için nefsi ve malı hakkında "müsrif (haddi aşan) ifadesi kullanıldı. Çünkü kişi nefsini putların kölesi yapmış, malını da faydası olmadan yerlerde sarf etmiştir.

Daha doğru olan görüşe göre -Kurtubî'nin dediği gibi- bu ayet kâfiri de başkalarını da içine almaktadır. Bu durum tevhid ehlinden olan pek çok kişinin de sıfatıdır. Kendisine bir iyilik veya afiyet verildiği zaman sıkıntı halindeki durumunu unuttur daha önceki günahlarına devam eder. [\[6\]](#)

Allah'ın Zalim Ve Kafir Ümmetleri Helak Etme Hususundaki Kanunu Ve Başkalarını Onların Yerine Koyması

13- Şüphesiz biz, sizden önce bir çok nesilleri, peygamberleri kendilerine de- liller getirdikleri halde zulmettikleri nesilleri, peygamberleri kendilerine de için helak ettik. Zaten onlar iman edecek değildirler. İşte biz suçlu bir toplu-böyle cezalandırırızSonra da sizin ne yapacağınızı görmek için sizi onların ardından yeryüzünde halifeler kıldık.

Açıklaması

Cenab-ı Hak Mekke'lilere hitap ederek onlara kendilerinden önceki bir çok ümmetleri, peygamberlerinin getirdiği apaçık delilleri ve mucizeleri yalanladıkları ve zulmettikleri için helak ettiğini haber vermektedir.

Nitekim bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: "İşte zulmettikleri zaman helak ettiğimiz şehirler! Biz onların helaki için de belli bir zaman tayin etmiştik." (Kehf, 18/59).

Zulmetmeleri sebebiyle bu ümmetlerin ve şehirlerin helak olması ya Nuh, Ad ve Semud kavmi gibi peygamberlerini yalanlayan kavimlere gönderilen ve bu kavimlerin köklerini kurutan ilâhî azap ile ya da kişilerin fık ve fücurla birbirlerine zulmetmeleri veya idarecilerin zulmü sebebiyle bu milletlerin güçsüz bırakılması ve kuvvetli milletlerin bunların memleketlerini işgal etmeleri suretiyle olmuştur.

Peygamberlerinin doğru söylediğine delâlet eden mucizeleri yalanladıklarında onları helak ettik. Zaten gerçekten iman edecek de değillerdi. Bu ifade onların imansızlıklarını bir kere daha tekit etmektedir. Allah onların küfür üzerinde ısrar edeceklerini, imanın onlardan çok uzak olduğunu bilmektedir.

İşte böyle -yani bu şekildeki bir ceza ile, helak etme cezası ile- her suçluyu cezalandırırız. Bu ifade Allah'ın Rasulünü yalanlama suçlarına işaret ederek Mekkelilere karşı şiddetli bir korkutma ve tehdittir.

Cenab-ı Hak bundan sonra Hz. Muhammed (s.a.)'in kendilerine gönderildiği topluma hitap etti: Sonra da sizin hayır mı, şer mi işleyeceğinizi görmek, Rasulümüze itaat etmenizi ve ona tabi olduğunuzu görmek için helak ettiğimiz bu milletlerin ardından yeryüzünde sizi halifeler kıldık. Bu ifadede İslâm ümmeti itaate sarılır ve Kur'an'ın hidayetine tabi olursa yeryüzündeki hilâfeti ve hakimiyeti elde edeceği beyan edilmektedir.

"Allah içinizden iman edip salih amel işleyenlere kesinlikle vaad etmiştir ki, mutlaka kendilerinden önceki ümmetleri kâfirlerin yerine getirdiği gibi kendilerini de yeryüzünde mirasçı kılacaktır..." (Nur, 24/55).

Bu vaad gerçekleşmiş ve İslâm ümmeti Kisra, Kayser ve Firavunların beldelerine hakim olmuştur.

Sahih-i Müslim'de Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edilmektedir ki: "Dünya tatlıdır, yemyeşildir. Şüphesiz Allah sizi dünyaya varis kılacak ve ne şekilde hareket edeceğinize bakacaktır. Dünyanın şerrinden sakının. Kadınların şerrinden sakının. Çünkü İsrailoğulları'nın ilk fitnesi kadınlar sebebiyle çıkmıştı."

Dünyaya varis olmak salih amellere bağlıdır; yoksa sadece "İslâm" sıfatının babadan oğula miras olarak nakledilmesi ile değil. [\[7\]](#)

Müşriklerin Başka Bir Kuran İstemeleri Veya Bazı Ayetlerin Değiştirilmesi Talepleri

15- Ayetlerimiz onlara açık açık okununca, bizimle karşılaşmayı um-mayanlar (Peygamber'e) şöyle dediler: "Bize bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir." Ey Muhammedi Onlara de ki: "Onu kendiliğimden değiştirme yetkisine sahip değilim. Ben de ancak bana vahyedilene tabi oluyorum. Eğer Rabbime karşı gelirim, büyük günün azabından korkarım."

16- De ki: "Eğer Allah dileseydi Kur'an'ı size okumazdım. Onu size bildirmezdi. Daha önce yıllarca aranızda bulundum. Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?"

17- Allah'a yalan iftira eden veya Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimseden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki, suçlular hiçbir zaman kurtuluşa eremezler.

Açıklaması

Rasulullah (s.a.) müşriklere Allah'ın kitabını ve açık delillerini okuyunca ona dediler ki: "Bunu götür ve başka bir şekilde içinde bizim tanrılarımızı ayıplayan ve öldükten sonra dirilme ve amellerine karşılık verileceği gibi bizim inanmadığımız şeylerin bulunmadığı başka bir Kur'an getir veya bu ihtar ayetlerinin yerine başka ayet koyarak bu Kur'an'ı değiştir."

Müşriklerin bu pazarlığı yapmaktan maksatları, Hz. Peygamber'in onların bu tekliflerini yerine getirmesi halinde Kur'an'ın Allah tarafından indirildiği iddiasını boşa çıkarmak idi.

"Bizimle karşılaşmayı ummayanlar" yani öldükten sonra diriliş gününden ve hesaba çekilmekten korkmayan ve sevap beklemeyenler; mahşerde toplanmayı ve amel defterlerinin dağıtılmasını yalanlayanlar.

Allah da peygamberine onlara cevap olarak şöyle demesini emretti: Bu Kur'an'ı benim kendi kendime değiştirmem doğru değil, böyle bir yetkim de yok. Çünkü ben de sadece bana vahyedilene tabi oluyorum. O da benim size tebliğ ettiğim Kur'an'dır. Benim

üzerime düşen sadece tebliğ etmektir. Kur'an Allah'ın kelâmıdır. Bir işte başkasına tabi olanın o işte dilediği gibi tasarruf etme yetkisi olamaz.-

Kur'an'ın değiştirilmesi teklifine cevap olarak başka bir Kur'an getirmek imkânsız olduğuna göre bu da imkânsızdır demekle yetindi.

Bu ifadelerle müşriklerin yaptıkları bu teklifte azabı kendilerine vacip kıldıklarına işaret edilmektedir.

Sonra kendilerine gelen Kur'an'ın doğruluğu hususunda delil beyan ederek, Kur'an'ın değiştirilmesi şeklindeki ilk taleplerine "De ki: Eğer Allah dileseydi..." (Yunus, 16) ayetiyle cevap verdi.

Yani, Ey Peygamber! Onlara de ki: Allah bu Kur'an'ı size okumamamı diteseydi ^Ynmazdym. Bea asvtak Q'wwa. emriyle O'tvurv dilemesi ve iradesiyle yapıyorum. Eğer Allah beni elçi gönderip size bildirmememi dileseydi beni elçi olarak göndermez, bunu da size bildirmezdi. Ben de size haber vermezdim. Fakat Allah hidayet ve saadet yolunu gösterecek bu kitapla size ihsanda bulundu.

"Şüphesiz ki biz onlara iman eden bir topluluk için bir hidayet rehberi ve bir rahmet kaynağı olmak üzere ilimle açıkladığımız bir kitap getirdik." (Araf, 7/52).

Size söylediğim bu gerçeklerin delili şudur: Sizin içinizde Kur'an'ın inmesinden önce 40 senelik bir hayat yaşadım. O müddet içerisinde ne Kur'an'-dan bir şey okudum, ne de böyle bir şey biliyordum.

"Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?" Yani siz 40 yıl ümmi olarak yaşayan, hiçbir kitap okumayan, hiçbir kimseden ders almayan, hiçbir şekilde eline kalem alıp yazı yazmayan bir kişinin sizin, bütün insanların ve cinlerin başa çıkamadığı, sizi ve bütün alimleri aciz bırakan bir kitabı kendisinin getiremeyeceğini anlayamıyor musunuz?

Bu ayet Kur'an'ın normal ölçülerin dışında bir mucize olduğuna işaret etmektedir. Çünkü sizler, belagat ve fesahatta ileri derecede edebiyat dehalari olduğunuz halde O'nun surelerinden birine benzer bir sure getiremediniz. Çünkü o beşer kelâmı değil, Allah kelamıdır.

Zira onun fesahati bütün güzel konuşan hatiplerin fesahatim geçmiş, bütün nesir ve şiirlerden üstün olmuş, usul ve fûru' kaidelerini ihtiva etmiş, eskilerin kıssalarını açıklamış, gelecekte olan gayba dair haberler vermiş, sahih ilimlere, gerçek ilmi nazariyelere uygun olarak gelmiştir.

"De ki: İnsanlar ve cinler Kur'an'a benzer bir kitap uydurmak için bir araya gelseler de, hiçbir zaman onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdi. Hatta birbirlerine yardımcı olsalar bile..." (İsra, 17/88).

Şu iki insandan daha zalim hiçbir kimse yoktur.

Birincisi: Allah'a ortak veya oğul nispet ederek veya Allah'ın kelâmını sizin teklif ettiğiniz şekilde değiştirerek yahut Allah adına söz uydurmak ve gerçekte Allah göndermediği halde Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiğini iddia ederek Allah'a yalan iftira eden kimse.

İkincisi: Allah'ın ayetlerini yalanlayan ve inkâr eden kimse.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bunun sebebini "Şüphesiz ki suçlular hiç bir zaman kurtuluşa ermezler." Yani kâfirler ahirette kurtulamayacaklardır ayetiy-le beyan etmektedir.

"Allah'a yalan iftira eden... kimseden daha zalim kim olabilir?" cümlesiyle Peygamberimiz (s.a.)'in yalan söylemediği, "... veya Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimseden daha zalim kim olabilir?" cümlesiyle de Allah'ın ayetlerini yalanlamaları sebebiyle onlara yapılan şiddetli bir tehdit ifade edilmektedir. [\[8\]](#)

Putlara Tapmak Ve Putların Şefaathı Olacaklarını İddia Etmek

18- Onlar Allah ı bırakıp kendilerine fayda ve zarar vermeyen putlara taparlar ve "Bunlar (Allah katında) bizim şefaathılarımızdır" derler. De ki: "Göklerde ve yerde Allah'a O'nun bilmediği bir Şeyi mi haber veriyorsunuz?1 Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, yücedir.

Açıklaması

Allah Tealâ müşriklerin iki davranışını kesinlikle reddediyor: Putlara tapmak ve Allah katında bu putların şefaatharımın fayda vereceğini sanarak putları şefaathçi kabul etmek. Cenab-ı Hak da putların hiçbir faydası ve zararı dokunmayacağını ve ellerinde hiçbir şey olmadığını bildirdi.

Cahiliye devri Arapların çoğu yaratıcısının varlığını itiraf ediyorlardı. "Onlara yeri ve gökleri kim yarattı diye soracak olsan elbette "Aziz (her şeye galip) olan ve Alim (her şeyi bilen) Allah yarattı" diyeceklerdir." (Zuhruf, 43/9).

Ancak öldükten sonra dirilmeyi inkâr ediyorlar, hiçbir faydası veya zararı dokunmayan putlara, taş veya çeşitli madenlerden yapılmış cisimlere tapıyorlardı. Hem Allah'a hem de Allah ile birlikte putlara tapıyorlardı: "Onların çoğu ancak müşrik olarak Allah'a iman ederler." (Yusuf, 12/106).

Müşrikler putların fayda ve zarar vermeye kadir olduklarını, kendilerine Allah katında şefaath edecek araçlar olduklarını zannediyorlardı:

"Onlar, Biz putlara ancak bizi daha çok Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz, derler." (Zümer, 39/3).

İşte bu iki husus onların putlara tapmalarına sebep olmaktadır.

Nadr b. Haris'ten rivayet ediliyor ki: Kıyamet günü olduğu zaman Lât ve Uzza putları bana şefaathçi olacak.

Allah onlara "De ki: Göklerde ve yerde Allah'a O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz." ayetiyle cevap verdi. Yani Ey Rasulüm! Onlara de ki: Sizin iddia ettiğiniz şeylerin hiçbir delili yoktur. Siz Allah'a ne yerde, ne de göklerde bulunmayan, Allah'ın hiç bilmediği o şefaathçılarını mı haber veriyorsunuz?

Bu ayetin benzeri bir ayet de şöyledir: 'Yeryüzünde Allah 'm bilmediği şeyler var da onları mı Allah'a haber veriyorsunuz?' (Rad, 13/33).

"Allah'ın bilmediği bir şey mi haber veriyorsunuz?" ifadesi Allah'a şirk koşulan ve şefaathçi olacakları söylenen bu şeylerin bulunmadığını gösterir. Yer ve gökte bulunan bütün varlıklar Allah'a şirk koşulmaya lâayık olmayan, onlar gibi değersiz, sonradan yaratılan varlıklardır.

Bundan sonra Allah yüce zatını bunların şirk ve küfürlerinden tenzih ederek şöyle buyurdu: "Allah onların şirk koştuğu şeylerden münezzehtir ve yücedir." Yani Allah onların kendisine şirk koştuğu şefaathçılar ve vasıtalarından münezzehtir, tam manasıyla beri ve

yücedir. O, onların şirk koşmalarından ve O'na yakıştırdıkları ortaklardan münezzehtir.

Bütün İnsanlar İçin Asıl Olan Husus Hepsinin Hak Din Üzerine Olmalarıdır.

19- İnsanlar sadece tek ümmet idiler. Sonra ihtilâfa düştüler. Eğer Rabbinin daha önce verdiği bir vaadi olmasaydı, ihtilâf ettikleri hususlarda aralarında kesin hüküm verilmiş olurdu.

Açıklaması

İnsanlar her zaman bir olan, ortağı bulunmayan Allah Tealâ'ya iman eden tertemiz fitrat -İslâm fitratı ve tevhid akidesi- üzerinde olan tek bir ümmet idiler.

Daha sonraları nefsî arzulara ve batıl görüşlere uyarak dini meselelerde yani peygamberlerin gönderilmesi konusunda ihtilâfa düştüler. Bir grup peygamberlere tabi olurken başka bir grup delâlet üzerinde ısrar etti.

Bu ayetin benzeri Allah'ın şu kelâmıdır: "İnsanlar tek bir ümmetti. Allah onlara müjdeleyen ve uyarıcı peygamberler gönderdi..." (Bakara, 2/213).

Peygamberimiz (s.a.)'in şu hadis-i şerifi de bu manayı teyit etmektedir: "Her doğan çocuk fitrat üzerine doğar, nihayet dili de bunu ifade eder. Onu annesi ve babası Yahudi, Hristiyan veya mecusi yapar." [10]

Bütün insanlar hak din -İslâm dini- üzerinde idiler. Sonra ihtilafa düştüler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak ihtilafları Allah'ın kitabıyla ortadan kaldırmak ve onları hidayete davet etmek için peygamberleri gönderdi. İnsanlardan bir kısmı iman edip hidayet buldu, bir başka kısmı ise haddi aşarak sapıtı. Sonra da nefsî arzularına uyarak Allah'ın kitabında ihtilâfa düştüler.

"Eğer Rabbinin daha önce verdiği bir vaadi olmasaydı..." Yani Allah'ın insanlar

arasındaki son hükmün ve tam karşılığın karar ve ceza günü olan kıyamet günü olacağı şeklinde daha önce ifade ettiği bir hak söz olmasaydı ve hakkı çiğneyenlerin helak olması şeklindeki cezalarını hemen dünyada iken verseydi aralarında ihtilâf ettikleri konularda kesin hüküm verilmiş olurdu:

"Senin Rabbin ihtilaf ettikleri hususlarda kıyamet gününde onların aralarında hükmünü verecektir." (Yunus, 93).

Bu ayette insanları tekrar ilk vahdet günlerine götürmek ve aralarındaki çekişmeleri ortadan kaldırmak için indirilen Kur'an'da ve itikat esaslarında ihtilâf edilmesine karşı bir tehdit vardır. Yine bu ayette Peygamberimiz (s.a.)'i inkâr edenlere karşı verilecek azabın geciktirilmesi hususunda Peygamberimiz (s.a.) teselli edilmekte ve insan tabiatı beyan edilmektedir. [\[11\]](#)

Müşriklerin Bir Mucize İndirilmesi İstekleri

20- (Müşrikler) "O'na Rabbinden bir mucize indirilseydi ya" derler. De ki: "Gaybı bilmek ancak Allah'a aittir. Bekleyin. Ben de gerçekten sizinle beraber bekleyenlerdenim"

Açıklaması

Bu inatçı ve yalanlayıcı kâfirler defalarca Muhammed'e, Hz. Nuh, Şuayb, Hud, Salih, Musa ve İsa (a.s.) vb. peygamberlere nazil olan mucizeler gibi bir mucize yahut Safa'nın altına çevrilmesi, Mekke dağlarının kaldırılıp yerine nehirler, bahçeler konulması gibi ancak Allah'ın kadir olabileceği elle tutulur, gözle görülür bir kâinat delili (mucize) indirilseydi ya diyorlardı.

Kur'an bir çok yerde Mekke müşriklerinin maddî mucizeler indirilmesi şeklindeki taleplerini anlattı. Yu burada olduğu gibi özlü bir şekilde, yahut Furkan suresinde olduğu gibi tafsilatlı bir şekilde bu isteklerine cevap verdi:

"Kâfirler şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Kendisine bir melek indirilip de onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya!"

'Yahut kendisine bir hazine indirilse veya bir bahçesi olsa da oradan yese ya!'" (Furkan, 25/7-8).

Bundan sonraki ayet ise şöyledir: "Allah yüceler yücesidir! O dilerse sana (daha dünyada iken) (onların istediklerinden) daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar." (Furkan, 10)

İsra suresinde müşriklerin Peygamberimiz (s.a.)'den önemli birkaç mucizeden birini getirmesini istediklerini anlatılır:

"Kâfirler şöyle dediler: Bizim için yerden suyu kesilmeyen bir kaynak çıkarmadıkça sana iman etmeyeceğiz."

"Veya içinde hurma ve üzüm bulunan bir bahçen olsun, ortasından şırl şırl ırmak akıtasın."

'Yahut iddia ettiğin gibi göğü başımıza parça parça düşür veya Allah'ı ve melekleri karşımıza getir."

"Veyahut altından bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın. Allah'tan gelen bir peygamber olduğunu yazan okuyabildiğimiz bir kitap getirmediğin göğe çıktığına da inanmayız." (Ey Muhammedi) Sen onlara şöyle de: Rabbimi tenzih ederim! Nihayet ben de beşerden bir peygamberim" (İsra, 17/90-93).

Bu gibi tekliflere verilen en kesin cevap şu ayet-i kerime idi: "Onlara mucize göndermeyişimizin sebebi sadece önceki kavimlerin kendilerine gönderilen mucizeleri yalanlamalarıdır." (İsra, 17/59). Yani Âd kavmi Semud kavmi gibi kavimlerin gönderilen mucizeleri yalanlamalarıdır.

Biz onlara geçmiş kavimlere yapılan muamele gibi muamele etmemeyi, dolayısıyla onları da öncekiler gibi helak etmemeyi kararlaştırdık. Çünkü Muhammed (s.a.) peygamberlerin sonucusudur, bütün âlemleri kaplayan umumi bir rahmettir. Ayrıca onların neslinden iman edip Allah'ın birliğine inananlar dünyaya gelebilir.

Bütün bunlarla birlikte Allah peygamberine ilmî ve tabîî mucizeler ihsan etti. Ancak bunları peygamberliğine hüccet olarak vermedi, ayrıca onlardan da bu çeşit mucizelere iman etmelerini istemedi. Bu mucizeler Peygamberimiz (s.a.)'in bazı dualarının kabulü, hastaların O'nun vasıtasıyla şifa bulması,

Bedir ve Tebuk Gazveleri'nde az bir yiyecekle çok kimsenin doyması, ayın iki parçaya ayrılması, hurma kütüğünün inlemesi, kelerin konuşması gibi Maver-di'nin A'lamü'n-Nübüvve (Peygamberlik mucizeleri) gibi siyer ve hadis kitaplarında teferruatlı bir şekilde yer alan, bilinen ve sadece zaruret icabı gösterilen mucizelerdir.

Bütün bu mucizelere rağmen Kur'an-ı Kerim Peygamberimiz (s.a.)'in ebedî mucizesi olarak kalacaktır. Asrımızda yapılan yeni buluşların, yeni ispat edilen ilmî ve tabîî nazariyelerin Kur'an'da yer alan haberlere tamamen uygun olması bu Kur'an'ın bu mucizevî yönünü teyit etmektedir.

Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Hiçbir peygamber yoktur ki kendisine beşerin benzerine iman ettiği bazı mucizeler verilmesin. Bana verilen sadece Allah'ın bana vahyettiği Kur'an idi. Kıyamet günü hepsinden daha çok ümmeti olan bir peygamber olacağımı ümid ediyorum."

Bu ayetteki özlü cevap "De ki: Gaybı bilmek Allah'a aittir.." şeklinde idi. Yani sizin tekliflerinizin kabul edilmesi ve bir mucizenin inmesi gayba ait durumlardandır. Gaybı bilmek de sadece Allah'a mahsustur. Gaybı O'ndan başkası bilemez. Her şey Allah'ındır. Her şeyin neticesini Allah bilir. Benim veya bir başka birinin Allah Tealâ'nın kendisine mahsus kıldığı gaybı bilme hakkı ve yetkisi yoktur. Eğer Allah bana bir mucize indirilmesini takdir etti ise, bunun ne zaman ineceğini de kendisi bilir.

"Bekleyin. Ben de gerçekten sizinle beraber bekleyenlerdenim." Yani eğer siz istediğiniz ve teklif ettiğiniz mucizelerin indiğini görünceye kadar iman etmezseniz, Allah'ın benim ve sizin hakkınızdaki hükmünü yani inadınız ve mucizeleri inkâr etmeniz sebebiyle size gelecek azabı bekleyin.

Allah Tealâ beklenen şeyin ne olduğunu bu surenin sonlarında açıkladı. 'Onlar kendilerinden öncekilerin geçirdikleri günlerin benzerinden başka bir gün mü bekliyorlar. De ki: Bekleyin, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim." Yunus, 102).^[12]

Kâfirlerin Âdeti Hilekarlık, Düşmanlık, İnatçılık Ve İnsafsızlıktır

21- İnsanlara dokunan bir sıkıntıdan sonra bir rahmet tattırdığımızda, hemen ayetlerimiz hakkında bir hileye baş vururlar. De ki: "Allah'ın hilesi (o hilelere karşı cezası) daha çabuktur. Şüphesiz elçilerimiz yaptığınız hileleri yazıyorlar."

22- Sizi karada ve denizde yürüten Allah'tır. Bulduğunuz gemi içindekileri tatlı bir rüzgarla götürürken ve yolcuların da neşeli oldukları bir sırada, şiddetli bir fırtına çıkıp da her taraftan dalgalar hücum edince artık tamamen kuşatıldıklarını anlarlar ve Allah'ın dininde halis ve samimi kimseler olarak Allah'a şöyle dua ederler: "Sen bizi bu durumdan kurtarırsan, biz mutlaka şükredenlerden olacağız."

23- Allah onları kurtarınca, hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlık etmeye başlarlar. Ey insanlar! Yaptığınız taşkınlık sadece kendi aleyhinizedir, (istediğiniz şey sadece fani) dünya hayatının zevkleridir. Sonra dönüşünüz bizedir, biz de size bütün yaptıklarınızı haber vereceğiz.

Açıklaması

Bu ayetlerin konusu kâinatla ilgili deliller (mucizeler) isteyen kâfirlere cevap vermektir. Bu mucizeler gerçekleşince de ibret ve ders almamaktadırlar. Bu durum insanoğlunun tabiatının kötülüğüne ve onda kötü ahlâkın iyice yerleştiğine, iyiliğe karşı vefakâr olmayı ve ilâhî nimete karşı şükretmeyi gerekli kılan ahlâkî kaideleri aklî ve hissî delilleri görmezlikten geldiğine delildir. Bu ayetlerde belirtilen hususlar kötü tabiatlı kişilere ve iyi fitratın değişmesine misaldir.

insanların başına gelen bir felâketten sonra^) Allah insanlara rahmetini tattırırsa, lütuf ve ihsanından rızık verirse, sıkıntıdan sonra ferahlık, kuraklıktan sonra verimlilik, kıtlıktan sonra yağmur vb. nimet verirse, insanlarda birden garip bir davranış içerisinde, hamd ve şükür yerine hile yoluna gitmeye -yani alay etme ve yalanlamaya- yahut kusur aramaya, dini ortadan kaldırmak için çeşitli çareler düşünmeye ve verilen nimetleri tanımamaya başlarlar.

Bu sebeple Allah yağmur ihsan edince insanoğlu yağmur mevsiminde olduğumuz için veya falan yıldız doğduğu için yağmur yağdı, derler. Bir sıkıntı ve felâketten kurtulunca da tesadüfen kurtuldum, der. Herhangi bir projede başarılı olursa başarısını üstünlüğüne, becerikliliğine ve zekâsına bağlar, Allah'ın kendisine muvaffak kıldığını söylemez. Tıpkı Karun'un dediği gibi: "Bu malı ben bilgim sayesinde elde ettim." Bir belâ bir Peygamberin duası sebebiyle kaldırılrsa ona hiçbir lütufta bulunmazlar, tıpkı Mekke müşriklerinin yaptıkları gibi:

Rivayet olunur ki: Allah Tealâ Mekke halkına yedi yıl kıtlık verdikten sonra onlara rahmet eyledi, arazilerine faydalı yağmurlar yağdırdı. Sonra da Mekkeliler bu değerli

nimetleri putlara ve yıldız kaymasına bağladılar/2^

Bu kıssayı Buharî ve Müslim Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle rivayet etmektedirler: Kureyş Rasulullah (s.a.)'a karşı isyan edince efendimiz (s.a.) de onlara Hz. Yusuf (a.s.)'un kıtlık seneleri gibi kıtlık gelmesi için beddua etti. Mekke'de kıtlık ve zorlu günler baş gösterdi. Hatta açlıktan kemikleri ve ölü eti bile yediler. Bazılarının açlıktan gözlerinin feri gitmişti. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: "(Ey Muhammedi) Göğün insanları çepeçevre saran apaçık bir duman çıkaracağı günü bekle. Bu acıklı bir azaptır." (Duhan, 44/10-11).

Bunun üzerine Ebu Süfyan Rasulullah (s.a.)'a gelip şöyle dedi: Ya Muham-med! Sen bize sıla-i rahmi (akrabaya iyilikle davranmayı) emrederek geldin.

1- Bu kayıt özellikle zikredilmiştir. Çünkü yoksulluğun ve sıkıntının ortadan kalkmasından sonraki nimet daha mükemmel, eksiksiz ve daha mutluluk vericidir.

2- "en-Nev", bir yıldızın sabah vakti batı menziline düşmesi, onun yerine aynı saatte doğu tarafından rakibinin doğmasıdır. Bu her on üç günde bir defa olur. "Cebhe" bundan hariçtir. Çünkü onun on dört günü vardır. Eskiden Araplar yağmurları, rüzgarları, sıcaklığı ve soğukluğu düşen yıldızla bağlardı. Bir rivayete göre ise yeni çıkan yıldızla bağlardı. Çünkü onun hakimiyetinde bu işler meydana gelmektedir. "Nev" kelimesinin çoğulu "enva"dir. Bütün bunlar nimete nankörlükle karşılık vermektir.

Kavmin şu anda helak olabilirler. Onlar için Allah'a dua et. O da dua etti. Allah da onlardan kıtlık azabını kaldırdı ve yağmurlar yağdı. Ama insanlar Allah'ın ayetlerinde kusur arayarak, Rasulüne düşmanlık ederek ve O'nu yalanlayarak tekrar eski hallerine ve ilk hilelerine döndüler.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak onlara cevaben "De ki: Allah'ın o hilelere karşı cezası daha çabuktur" buyurdu. Yani, ya Muhammedi Onlara şöyle de: O İslâm nurunu söndürmek için müslümanlara karşı tuzak hazırlamadan önce, Allah sizin hareketlerinize derhal ceza vermekte daha süratlidir. Yahut mücrimlerden biri kendisine verilen mühlet içinde olduğu ve ansızın cezaya yakalanacağı halde, kendisinin hiç azap görmeyeceğini zannedecek kadar Allah tarafından çok mühlet verilecek, istidracı tabi tutulacaktır.

"Şüphesiz elçilerimiz yaptığınız hileleri yazıyorlar." Yani Hafaza melekleri veya yazıcı melekler bütün yaptıklarınızı, bütün tedbirlerinizi, bütün planladıklarınızı yazıyor ve sizin aleyhinize tescil ediyorlar. Sonra bunları görünen görünmeyen her şeyi bilen Allah'a arz edecekler, O da herbirinizi önemli önemsiz her şeye karşılık hesaba çekecektir.

Bu ayette de her şeyin tamamen tescil edildiğine, itinalı bir şekilde tespit edildiğine, onların düşündükleri hiçbir şeyin Allah'a gizli kalmadığına ve azabının şüphesiz onların başına geleceğine işaret vardır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak nimete inkârla karşılık veren inatçı müşrikler için bir misal verdi ve şöyle buyurdu: "Sizi karada ve denizde yürüten Allah'tır." Yani size gemiler, vapurlar vb. havada uçaklar gibi bilinen vasıtalarla bir yerden bir yere intikal etme veya bizzat yürüme imkânı veren Allah'tır.

Bir gemi de binip de içinde bulunduğunuz gemi sizi tatlı bir rüzgarla gidiş yönüne uygun götürürken ve sizin de rahatınız yerinde iken ve aldığınız mesafeden dolayı neşeli olduğunuz bir sırada, birden kuvvetli, şiddetli fırtına çıkıp da gemi sarsılmaya ve yüksek dalgalar çeşitli yönlerden gemiye çarpmaya başlayınca dalgaların her tarafı kuşatması sebebiyle artık şüphesiz helak oluruz diye inanırsınız. Bu durumda Allah'tan başka sığınak bulamazsınız. Son derece samimi ve ihlâslı bir şekilde O'na dua, ibadet ve niyazda bulunursunuz. Tanrılarınız olan putlara yönelmezsiniz. O zaman şöyle dua edersiniz: Allah bizi bu büyük tehlikeden kurtarırsa elbette nimetine şükreden topluluktan olacağız, Allah'ı bir kabul edenlerden olacağız." Ama kurtulduktan sonra yine küfre dönersiniz. Tıpkı daha önceki ayette Cenab-ı Hak'ın buyurduğu gibi: "İnsana bir sıkıntı geldiğinde (sağ tarafına) yatarken, otururken veya ayakta iken bize yalvarıp durur. Fakat biz onun sıkıntısını kaldırdınca sanki o başına gelen sıkıntının kalkması için bize dua etmemiş gibi eski yoluna devam eder..." (Yunus, 12).

Burada ise şöyle buyurdu: "Allah onları (bu tehlikeden) koruyunca..." sanki hiçbir şey olmamış gibi, eski huylan olan taşkınlık ve hem kendilerine hem başkalarına zulüm yoluna dönerler. Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyuruyor: "Denizde herhangi bir tehlike ile karşılaştığınızda Allah'tan başka yardımını istediğiniz bütün putlar hatırınızdan silinir gider, Allah sizi kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insanoğlu nankördür." (İsra, 17/67).

Bundan sonra Cenab-ı Hak ibret almayan, Allah'a olan ahdini bozan ve haddini aşan kişilere hitap ederek şöyle buyurdu: "Ey İnsanlar! Yaptığınız taşkınlık sadece kendi aleyhinizedir." Yani bu taşkınlığın vebali, cezası ve günahı dünya ve ahirette sizin üzerinizdir, siz onunla hiç kimseye zarar veremezsiniz. Dünya da siz istikrarsız ve geçici bir şekilde ondan istifade ediyorsunuz. Bunun en az cezası vicdanın rahatsızlığı veya misliyle muameledir.

Nitekim İmam Ahmed ve Buharî'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Allah'ın sahibine ceza vermesini gerektiren haddi aşmak ve akraba ile ilişkiyi kesmekten daha kötü bir günah yoktur."

Tirmizî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği bir başka hadis-i şerifte de, "Sevabı en hızlı verilen hayır, ana-babaya itaat ve sıla-i rahimdir. Cezası en hızlı verilen şer ise haddi aşmak ve akraba ile ilişkiyi kesmektir." buyurulmaktadır.

Bir başka hadis-i şerifte de "İki şey vardır ki, Allah bu iki şeyin cezasını dünyada acil

olarak verir: Haddi aşmak ve ana-babaya isyan etmek" buyurulmaktadır.

Ahirette ise haddi aşmanın kesin cezası cehennemdir. "Sonra dönüşünüz bizedir" ayetinin ifade ettiği mana da budur. Yani kıyamet günü, hüküm ve ceza günü dönüşünüz yine bize olacaktır. Biz de size bütün amellerinizi haber vereceğiz, onları tam olarak bildireceğiz ve işlediğiniz ameller sebebiyle bunlara en uygun ve eksiksiz karşılığını vereceğiz. Kim bu karşılığı hayırlı bulursa Allah'a hamdetsin. Kim de hayırdan başka bir şeyle karşılaşırsa kendi nefsinden başkasını ayıplamasın. Bu ifadede yeteri kadar tehdit ve ibret alanlara şifa verecek tam bir uyarı yer almaktadır. [\[13\]](#)

Fani Olması Açısından Dünyanın Misali

24- Dünya hayatının garip hali şuna benzer: Gökten indirdiğimiz yağmur suyu ile - insanların ve hayvanların yediği-yeryüzü bitkileri yeşerir. Nihayet yeryüzü ziynetlerini takınıp o bitkilerle gayet sırada gece veya gündüz enirimiz gelir de» orasını bir gün önce hiç yokmuş gibi kökünden biçilmiş hale getiririz. İşte biz iyi düşünecek bir topluluk için ayetleri böyle geniş geniş açıklıyoruz.

Açıklaması

Bu, Cenab-ı Hakkın, süratle sona ermesi, güzelliğinin ve nimetlerinin süratle ortadan kalkması açısından dünya hayatı için verdiği bir misaldir. Bunun da hülâsası şöyledir: Dünya hayatının garip hali, gökten indirilen yağmur suyu ile Allah'ın yeryüzünde çıkarttığı bitkiler gibidir. Yağmur yeryüzüne düştüğü vakit birbiriyle sarmaş dolaş olan, birbiriyle karışan çok çeşitli nebatatı yeşertir. Bunlardan bir kimi insanların yediği çeşitli şekil ve cinslerde sebzeler, baklagiller ve meyvelerdir. Diğer bir kısmı ise hayvanların yediği yemler, otlar vb. bitkilerdir. "Onunla yeryüzü bitkileri karışır" ayetinin anlamı, yağmur suyuyla yeryüzü bitkileri karışır demektir.

Nihayet bitkilerin gelişmesi tamamlanıp olgunlaşır. Yeryüzü de güzelliğini ve geçici ziynetlerini takınır. Meyveler, sebzeler, çeşitli şekil ve renklerde parlak çiçeklerle güzel bir

şekle bürünür. Bu bitkileri eken ve diken yeryüzü halkı da artık bu meyve sebzeleri toplayabileceklerini, bu ekinleri biçebileceklerini, bunlardan istifade edebileceklerini zannederler.

İşte bu sırada ansızın bir kasırga, soğuk ve şiddetli bir rüzgar eser, o bitkilerin yapraklarını kurutur, meyvelerini çürütür.

Burada dikkat edilecek bir husus yeryüzü anlatılırken buradaki bitkilerin murad edilmiş olmasıdır. Zaten konu da anlaşılmaktadır. Bitkiler de yeryüzünden bir parçadır.

İşte "Gece veya gündüz emrimiz gelir" ayetinin manası da budur. Yani gece veya gündüz onun helak olması için takdir edilen kaderimiz iner. Orasını bundan önce hiç yokmuş gibi, hiçbir nebat yeşermemiş gibi, yemyeşil ve göz alıcı durumdan sonra kupkuru, kökünden biçilmiş bir ekin tarlası haline getiririz.

İşte bütün işlerde ortadan kalktığı zaman sanki hiç yokmuş gibi olur. "O kasabaların halkı onlara gece uyurlarken onlara azabımızın gelmeyeceğinden emin midirler? Ve yine o kasabaların halkı kuşluk vakti eğlenirken onlara azabımızın gelmeyeceğinden emin midirler?" (A'raf, 7/97-98).

Yine Cenab-ı Hak helak olanları şu şekilde anlatmaktadır: "Nihayet zalimleri korkunç bir çığlık yakaladı. Böylece kendi yurtlarında diz üstü yığılıp kaldılar. Sanki yeryüzünde hiç yaşamamışlar gibi izleri silinip gitti." (Hud, 11/67-68).

İmam Ahmed, Müslim, Nesai ve İbni Mace'nin Hz. Enes'ten rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Dünya ehlinin en zengini getirilir. Cehenennem bir defa sokulur ve ona "Hiç hayır gördün mü? Sana hiçbir nimet uğradı mı?" denilir. O da "Hayır" der. Sonra dünyada en büyük sıkıntıyı çeken kişi getirilir. Cennet nimetlerine bir defa batırılır. Sonra ona "Hiç sıkıntı gördün mü?"denilir. O da "Hayır"der."

Bundan sonra Cenab-ı Hak "... Ayetleri böyle geniş geniş açıklıyoruz" buyurdu. Yani dünyanın halini ve süratle yok olacağını açıklayan bu apaçık misal gibi, tevhid ve cezanın ispatını ve insanların dünya ve ahirette huzurla yaşamalarına vesile olacak herşeyi gösteren delil ve hüccetleri Allah'ın ayetleri konusunda düşünen, dünyanın dünyaya aldanan ve nimetlerinden istifade eden dünya ehlinin süratli bir şekilde ayrılacağı hakkındaki bu misalden ders ve ibret alma hususunda düşünce ve akıllarını kullanan bir topluluk için geniş geniş açıklıyoruz. Çünkü dünyanın tabiatı onu arzu edenden kaçmaktır, dünyadan kaçanı da yakalamaktır.

Dünyanın yeryüzü bitkilerine benzetilmesi Allah'ın kitabında pek çok yerde geçmektedir. Hadid süresindeki az önce belirtilen ayette yine Kehf süresindeki şu ayette bu misal verilmektedir: "Sen onlara dünya hayatını misal olarak ver. (Geçici dünya hayatı

şuna benzer): Biz gökten yağmur suyu indiririz. Yeryüzündeki bitkiler bu su ile karışıp yeşerir. En sonunda da kuruyup rüzgarın savurduğu çerçöp haline gelir. Allah her şeyin üstünde bir kudret sahibidir." (Kehf, 18/45).

Zümer suresinde ise şöyle buyrulur: "Görmüyor musun? Allah gökten su indirip, onu yer altındaki kaynaklara katar, sonra onunla çeşitli renklerde bitkiler çıkarır. Sonra o bitkiler kurur, sararıp solduklarını görürsün. Sonra da Allah onları çer-çöp haline getirir. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için ibret vardır." (Zümer, 39/21). [\[14\]](#)

Cennete Teşvik, İyi Amel İşleyenlerle Kötü Amel İşleyenlerin Ahiretteki Durumları

25- Allah (kullarını) huzur ve selâmet yurduna (cennete) çağırır ve dilediğini doğru yola iletir.

26- Güzel amel işleyenlere en güzel mükâfat ve daha fazlası vardır. Onların yüzlerinde keder ve zilletten bir eser yoktur. İşte bunlar cennetlidir. Orada ebedî kalacaklardır.

27- Kötü amel işleyenlerin cezaları ise kötülükleri kadardır. Onların yüzlerini zillet kaplayacak, kendilerini Allah'tan (Allah'ın azabından) koruyacak hiç bir kimse de bulunmayacaktır. Yüzlerini sanki gecenin karanlığından bir parça (zulmet) kaplamıştır. İşte bunlar cehennemlidir. Orada ebedî kalacaklardır.

Açıklaması

Cenab-ı Hak dünyayı ve dünyanın süratle yok olacağını zikrettikten sonra cennete teşvik edip davet etti. Şöyle buyurdu: "Allah (kullarını) huzur ve selamet yurduna (cennete) çağırır."

Yani Allah cennete götürecektir iman ve salih amele davet ediyor. Cennet her çeşit

afet, leke, noksanlık, ve kederden salim olduğu için Yüce Allah ona bu ismi verdi.

Allah'ın selâmet yurduna davet edip imanla emretmesi bütün insanlar içindir. Dilediğini de cennete ulaştıran doğru yola muvaffak kılar. Doğru yol, inançları, ahlâkî esasları ve hükümleriyle İslâm dinidir. Çünkü İslâm yolu eğriliği olmayan dosdoğru bir yoldur. İmanla emrolunmanın aksine hidâyet ilâhî iradeye mahsustur.

Bilindiği gibi hidayet iki çeşittir.

1- İrşad ve delâlet (yol gösterme) manasında hidayet. Bu, bütün insanlar için umumdur. Bu imana ve İslâm'a davet etmektir.

2- Tefvik (doğru yola iletme) manasında hidayet. Bu, Allah'ın kullarından hak yola eriştirdiği, dilediği kimselere mahsustur. Bunun manası, Allah'ın yardımcı olması ve muvaffak kılmasıdır.

Bu İslâm'a davetin sebebi davet edilenlere menfaati sağlamaktır. Çünkü dünyada iman ve amel-i salih ile güzel amel işleyenlere ahirette en güzel mükâfat verilecektir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İyiliğin mükâfatı ancak iyiliktir." (Rahman, 55/60).

Bu şekilde olan kullara daha da fazla mükâfat vardır. Bu da güzel amellerin sevabının on misliyle katlanması veya yedi yüz misline kadar çıkması hatta daha da fazlasının verilmesidir.

Bütün bu verilenlerden daha fazlası, daha büyüğü "Allah Tealâ'nın cemaline bakmaktır."

İmam Ahmed, Müslim ve bir grup hadis imamı Suheyb (r.a.)'den rivayet ediyorlar ki: Peygamberimiz (s.a.) "Güzel amel işleyenlere en güzel mükâfat ve daha fazlası vardır" (Yunus, 26) ayetini okudu ve şöyle buyurdu: "Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girdiği zaman bir münadi nida eder, der ki: "Ey Cennet Ehli! Allah nezdinde size verilen bir vaad vardır. Allah o vaadi yerine getirmeyi istiyor. Cennet ehli derler ki: O nedir? Allah bizim amel terazilerimizi ağırlaştırmadı mı? Yüzlerimizi nurlandırmadı mı? Bizi cehennemden koruyup cennete koymadı mı?" Peygamberimiz (s.a.) sözüne devam etti: "Onlar için perde kaldırılır. Cenab-ı Hakka bakarlar. Allah'a yemin ederim ki, Allah onlara kendisine bakmaktan daha sevimli ve gözlerini aydın kılacak daha güzel bir nimet vermemiştir."

İbni Cerîr ve İbni Ebî Hatim Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ediyorlar ki:

Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdular: "Şüphesiz kıyamet günü Allah bir münadi gönderir. Münadi baştakilerin de sondakilerin de işiteceği gür bir sesle der ki: Ey Cennet ehli! Allah size en güzel mükâfatı ve daha fazlasını vaad etti. En güzel mükâfat cennettir. Daha fazlası da Rahmanın cemaline bakmaktır."

Bu ayetin bir benzeri de şu şekildedir: "Allah yaptıkları amellerle kötülükte bulunanları cezalandıracak güzel amel işleyenleri de daha güzeliyle mükâfatlandıracaktır." (Necm, 53/31).

"Onların yüzlerinde keder ve zilletten bir eser yoktur." Yani kâfirlerin yüzünü kaplayan simsiyah duman, kapkara toz, horlanma ve küçümseme onların yüzünü kaplamaz; onlara ne içte ne dışta küçümseme yoktur. Bilakis onlar Cenab-ı Hakın buyurduğu gibi "Allah onları o günün şiddetinden korur. Yüzlerine güzellik verir, kalplerini sevinçle doldurur." (İnsan, 76/11).

Kâfirlerin yüzlerinde iki sıfat vardır.

1- "Kater", yüzlerinde siyahlık... şu ayette de geçmektedir: "O gün tozlanmış ve karanlık bürümüş yüzler vardır." (Abese, 80/40).

2- "Zillet", horlanma, aşağılanma şu ayette de geçmektedir: "O gün bir kısım yüzler zelil ve perişandır, uğraşmış yorulmuştur." (Gaşiye, 88/2- 3).

İşte bu özellikleri taşıyan cennetliklerdir, başkaları değil. Cennet ehli orada ebedî olarak kalacaklardır. Orada zeval de, nimetin sona ermesi de yoktur.

Cenab-ı Hak saadete erenlerin durumunu haber verdikten sonra bedbaht olanların durumuna da temas etti. Bu, Kur'an üslûbundaki karşılaştırma ve denge sağlama hususundaki umumi bir methodur.

Allah'ın birinci gruba karşı muamelesi lütuf ve ihsanda bulunma, ikinci gruba karşı muamelesi de adaletle muameledir.

Dünyada -küfür, şirk ve zulüm gibi- masiyet ve günahları işleyenlere verilecek olan karşılık da adil bir cezadır. O da kötülüğü misliyle cezalandırmak, daha fazla ceza vermemektir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayet-i kerimede "O gün kimse kimseye bir fayda sağlayamaz. O gün emir Allah'ındır." (İnfitar, 82/19) buyurmaktadır.

Yine Cenab-ı Hak "İşte o gün insan:" Kaçacak yer neresi?" der. Hayır, hayır!

Sığınacak bir yer yoktur. O gün herkesin varıp duracağı yer ancak Rabbi-nin huzurudur." (Kiyame, 75/10, 12).

"Yüzlerini sanki gecenin karanlığından bir parça (zulmet) kaplamıştır." Yüzlerini son derece karanlık ve zulmetli gecenin karanlığından siyah perdeler ve siyah parçalar kaplamıştır: Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"O gün bazı yüzler ağaracak, bazı yüzler kararacaktır. Yüzleri kararanlara şöyle denilecektir: İman ettikten sonra inkâr mı ettiniz? O halde inkâr ettiğinizden dolayı azabı tadın."

'Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmetindedirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır. " (Âli İmran, 8/106,107).

Başka bir surede de "O gün parlayan, gülen ve sevinen yüzler vardır. Yine o gün tozlanmış ve karanlık bürümüş yüzler de vardır. İşte bunlar kâfirler ve facirlerdir." (Abese, 80/38, 42).

"İşte bunlar cehennemliktir." Yani bu sıfatlarla muttasıf olanlar cehennem ehlidirler, onlar ebedî orada kalacaklardır. [\[15\]](#)

Mahlukatın Mahşer Yerinde Toplanmaları Ve Allah'a Ortak Koşulanların Müşriklerden Berî Olduklarını İlân Etmeleri

28- O gün bütün insanları bir araya toplarız. Sonra Allah'a ortak koşanlara şöyle deriz: "Siz ve Allah'a ortak koştuklarınız, yerinizden kımıldamayın." Sonra müşriklerle ortak koştukları şeyleri birbirinden ayırırız. Ortak koştukları şeyler (putlar müşriklere) şöyle derler:..Siz bize tapmıyordunuz."

29- Bizimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter.'Bize taptığınızdan da hiç Orada herkes daha önce yaptıklarından dolayı imtihan verir. Hak olan Mevlâlarına döndürülürler. (Allah'a ortak olarak) uydurdukları şeyler de kendilerinden ayrılıp kaybolur.

Açıklaması

Bu, kıyamet tablolarından açık-seçik bir tablodur. Burada müşriklerle sahte tanrıları arasındaki şirk alâkası konu edilmektedir.

Allah peygamberine diyor ki: Ey Peygamber! Bütün yeryüzü halkını, insanları, cinleri, iyileri kötülerini ile bir araya toplayacağımız o günü düşün. Onların aralarında daha önce anlatılan güzel amel işleyenlerle kötü amel işleyenler de olacaktır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Hiçbir kimseyi geride bırakmadan, onların hepsini bir araya toplayacağız." (Kehf, 18/47).

"Sonra müşriklere" Allah'la birlikte O'na ortak koşanlara şöyle deriz: Siz de Allah'a ortak koştuğunuz şeyler de yerinizden kımıldamayın. Size ne şekilde muamele edileceğini görmeden yerinizden ayrılmayın; şu ayette buyrulduğu gibi: "Onları (yerlerinde) durdurun. Çünkü onlar sorguya çekileceklerdir." (Saffat, 37/24) Bu ayette bütün mahlûkat önünde azarlama ve vaid (azapla korkutma) manası vardır.

Sonra müşriklerle ortak koştukları şeyleri birbirinden ayırırız, dünyada iken aralarında bulunan irtibatı keseriz.

Müşriklerin Allah'a ortak koştukları şeyler kendilerine tapanlardan uzak olduklarını ifade ederek şöyle derler: Gerçekte siz bize tapmıyordunuz. Siz ancak Allah'a eş koşmanızı emreden ve sizlerin de itaat ettiğiniz şeytanlara tapıyordunuz. Bu ifadede tehdit ve vaid (azapla korkutma) vardır. Çünkü o anda müşriklerin putlardan şefaât ümitleri yıkılmaktadır.

Allah'a şirk koşulan şeyler ya Allah'tan başka kendilerine ibadet edilen melekler, veya İsa Mesih (a.s.) yahut Allah'ın konuştuğu putlardır. Evlâ olan görüşe göre buradaki "Allah'a şirk koşulan şeyler"den murad Allah'tan başka kendisine tapılan put, Güneş, Ay, melek, insan ve cin gibi her şeydir.

Bize tapın diye sizi davet etmediğimize, size böyle bir şeyi emretmediğimize ve sizin bu hareketinize razı olmadığımıza şahid ve hakem olarak Allah yeter! Bu ayet müşriklere ve putperestlere bir tehdittir.

Bize taptığınızdan da hiç haberimiz yoktu. Böyle bir şeyi bilmiyorduk, görmüyorduk; bundan da razı olamazdık. Kurtubî diyor ki: Biz ibadetinizden habersiz idik, duymuyor, görmüyor, düşünmüyorduk. Çünkü biz ruh taşımayan cansız varlıklar idik.

Orada hesap noktasında kıyamet günü herkes daha önce yaptığı hayır veya şer amellerini bilir, tadar ve imtihan verir. Bu ameller nasıl idi? Çirkin mi, güzel mi olduğunu öğrenin. Tıpkı imtihana girip de kendi durumunu öğrenen kişi gibi. Nitekim bir ayet-i kerimede "O gün bütün gizli işler yoklamaya tabi tutulur." (Tarık, 86/9) buyurulmaktadır.

"Hak olan Mevlâlarına döndürülürler." Allah'a çevrilirler. Bütün işler son derece adil bir hakem olan değişmeyen ve daimi olan Hak Tealâ'ya, Allah'a döner. O kesin hükmünü verir ve cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girer. Bu putlar ve Allah'a ortak koşulan şeyler hariç..

"Uydurdukları şeyler de kendilerinden ayrılıp kaybolur." Yani müşriklerin iftiraları ve Allah'a iftira ederek O'nu bırakıp taptıkları şeyler, Allah'a eş saydıkları sahte tanrılar bütün bunlar ayrılıp kaybolurlar. Onlara ne yardımcı kalır ne de şefaathçi. O gün her şey Allah Tealâ'ya aittir.

Bu ayet de müşriklerin putların kendilerine şefaathçi olacakları ve onlara tapmanın kendilerini Allah Tealâ'ya yaklaştırdığı şeklindeki iddialarının asılsız olduğuna dair bir uyandır. [\[16\]](#)

Müşriklerin Allah'ın "Rab" Sıfatına İnanmaları Deliliyle Tevhidin İspat Edilmesi

31- De ki: Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Size kulak ve gözleri bahşeden kimdir? Ölüden diriye çıkarıp diriden de ölüyü çıkaran kimdir? Bütün işleri düzene koyan kimdir? "Allah'tır" diyeceklerdir. De ki: O halde Allah'tan hiç korkmaz mısınız?

32- İşte bu, "Hak" olan Rabbiniz Allah Hakkın dışında sapıklıktan başka ne vardır? Öyle ise nasıl (Hak'tan) döndürülüyorsunuz?

33. Böylece Rabbinin (Hak) yoldan çıkanlar için söylediği "Onlar iman etmezler" sözü gerçekleşmiş oldu.

Açıklaması

Ey Peygamber! Mekke müşriklerine ve benzerlerine şöyle de ki: Gökten yağmuru indiren kimdir? Bu yağmur yeryüzünün ekinler, çiçekler ve ağaçlarla yeşermesine sebep olmaktadır. Yerden hububat, üzüm, hayvan yemi, zeytin, hurma ağacı, ağaçları birbirine girmiş bahçeler, pek çok meyveler yetişmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "De ki: Sizi yoktan var eden size kulaklar, gözler, kalpler veren O'dur." (Mülk, 67/23).

Bu duyular ilim, bilgi ve bu dünyada olup bitenleri idrak etme vasıtalarıdır.

Burada sadece göz ve kulağı zikretmiştir. Çünkü beş duyunun en önemlileri, yani ilim elde etme vasıtaları bunlardır.

Büyük kudretiyle hayat ve ölümü emreden kimdir? O diriltir, öldürür, ölüden diriyi çıkarır, diriden ölüyü çıkarır. Tıpkı hurma çekirdeğinden hurma ağacını, yumurta veya nutfeden hayvanı çıkarttığı gibi, yine bunun aksi olarak ağaçtan çekirdek veya tohumu, hayvandan yumurta veya meniyi çıkarttığı gibi.

Bütün bu misallerde hayat ve ölüm alametlerini icat etmeye delil vardır. Bitkilerdeki hayatın alâmeti gelişmedir. Hayvanlarda ise gelişme, irade ile yapılan harekettir.

Bazı alimler ise ayette geçen "hayat" ve "ölüm"ü manevî bir şekilde kâfirden müminin, müminden kâfirin çıkması şeklinde tefsir etmişlerdir. Tefsir alimlerinin çoğunluğu ayeti birinci mana ile açıklamışlardır. Razî'nin dediği gibi birinci mana gerçeğe daha yakındır.

Müfessirler, canlılara nutfe ile, ölümlere yumurta ile misal verirken insanların genellikle baktıkları zahiri durumu, hareket ve gelişmeyi dikkate almışlardır. Bu görüş bugün biyoloji bilginlerinin söylediği çekirdek, yumurta, meni ve nutfede hücre hayatının bulunduğu şeklindeki açıklamalarıyla çelişki arz etmemektedir. Çünkü bu hayat hareket ve gelişme bulunmayan özel bir hayat şeklidir.

Modern ilimde diriden ölünün çıkmasına misal olarak insan vücudunun kan ve derideki ölü hücreleri atması, buhar ve terle dışarı çıkması, ölüden dirinin çıkmasına misal olarak hararetle yanan gıdayla insanı alması ve ondan kanın meydana gelmesi verilebilir.

Yeni bilim adamları "Diri ancak diriden çıkar" derlerse, şüphesiz birinci hayatın Allah'ın yaratmasıyla olduğunu kabul etmektedirler.

Durum nasıl olursa olsun ayetten maksat Allah'ın kâmil bir kudret sahibi olduğunu, hayatı ve ölümü kendisinin yarattığını misallerin hepsinde de ispat etmektir. Kur'an'ın genel ve mutlak ifadeleri ilmin kabul ettiği herhangi bir misale uygulanabilir.

Bütün cihanın işlerini düzene koyan, her şeyin mülkiyetini elinde tutan kimdir? Halbuki O, tasarruf sahibidir, hakimiyet sahibidir, Onun hükmüne karışacak hiçkimse yoktur. Kullan yaptıkları işlerden sorumlu olduğu halde O yaptığı işlerden sorumlu değildir.

Müşrikler bu beş soruya karşılık olarak "Bunları yapan Allah'tır", demekten kendilerini alamadılar. Durum gayet açık olduğundan, gerçekte daha başka verilecek hiçbir cevap da bulunmadığı için kibirlenmeden, inat etmeden, tereddüt ve şüpheye düşmeden "yoktan var eden de yok eden de Allah'tır", diye cevap vermekten başka çare bulamadılar.

Ey Rasulüm! Gerçeği itiraf ettiklerinde onlara de ki: Hiçbir şey Allah'a eş ve ortak olmadığı ve bu fani varlıkların hiçbir faydası veya zararı dokunmadığı halde, bunları Allah'a şirk koşmak ve Allah'tan başkasına tapmak suretiyle kendinizi Allah'ın cezasına çarptırmaktan sakınmıyor musunuz?

İşte bu, son derece üstün yaratma kudreti ve eşsiz irade ile muttasıf olan, sizi yaratan, lütfuyla sizi terbiye eden ve bütün işlerinizi düzene koyan Allah'tır. İbadete lâayık olan Allah'tır. "Rab" sıfatı bizzat kendisiyle var olan Rab-binizdir. Sizi yoktan var eden, size rızık veren, bütün işlerinizi düzene koyan O'dur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur, O'ndan başka ibadete lâayık hiçbir varlık yoktur.

Hak olan, bizzat kendi zatıyla var olan Rabbiniz Allah olduğuna göre, hak sözün ve hak davranışın dışında dalâlet ve batıldan başka bir şey yoktur. Hakla batıl arasında hiçbir bağlantı yoktur. Kim Allah'a kulluk manasındaki hak çizgisini aşarsa dalâlete düşer.

Öyle ise nasıl haktan dalâlete döndürülüyorsunuz? Nasıl haktan batıla, bidayetden dalâlete çevriliyorsunuz? Bu ne aklın, ne de mantığın kabul edeceği bir şeydir.

"Böylece Rabbinin (hak) yoldan çıkanlar için söylediği "Onlar iman etmezler" sözü gerçekleşmiş oldu." Yani rububiyet ve ulûhiyet sadece Allah'a ait olduğu gibi Allah'ın, yoldan çıkanlar için -küfürde inat edenler ve dalâlet üzerine ısrar edenler için; hak, hidayet ve tevhid dairesinden çıkanlar için- verdiği "Onlar iman etmezler" hükmü, sözü ve tehdidi gerçekleşti. Böylece onların iman etmeyeceği kesinleşti. Allah da bunu gayet iyi biliyordu. Allah'ın onlar hakkındaki "Bunlar zillet içinde olacaklar ve imanları mümkün olmayacaktır." şeklindeki sözü gerçekleşmiştir. Buradaki "söz" ile vaid (azapla korkutma) da murad edilmiş olabilir. "Onlar iman etmezler" ifadesi gerçekleşen sözün sebebini beyan etmek için, "Çünkü onlar iman etmezler" manasındadır. [\[17\]](#)

küfürlerinde ısrar edenlerin imanından umutsuz olmak gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Ancak bu gibi kimselerden başkalarını zikretmemektedir. Çünkü küfürde ısrar etmeyen iman eder, Allah ve Rasulüne itaat ederse bu kimsenin iman etmesi ve azaptan kurtulması ümit edilir. Bu kimsenin önünde hiçbir engel yoktur. Nitekim herhangi bir kâfirin iman etmesi için de hiçbir engel bulunmamaktadır. Ancak o kendi isteğiyle iman etmemekte ve küfürde ısrar etmektedir.

Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Haklarında Rabbinin hükmü gerçekleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü delil gelse de, acıklı azabı görmedikçe (iman etmezler.) (Yunus, 10/96, 97).

İbni Kesir son ayeti (Yunus, 33) müşrikler hakkında kabul etmekte ve şöyle demektedir: Nasıl o müşrikler Allah'ın yaratıcı, rızık verici, Peygamberlerini ve bütün varlık âleminde tek tasarruf sahibi olduğunu itiraf etmekle birlikte, küfre düşmüş ve Allah'a şirk koşup Allah'la birlikte başka şeylere tapmada devam etmişlerse onların cehennemde kalacak bedbahtlar olması da onlar için bir gerçek haline gelmiştir.

"... Ancak kâfirlere azap edileceği sözü hak oldu, dediler." (Zümer, 39/71). [\[18\]](#)

Öldükten Sonra Dirilmenin İspatı

34- De ki: "(Allah'a) ortak koştuklarınız arasında yaratıkları yoktan var edecek, öldükten sonra da tekrar diriltecek biri var mıdır? De ki: "Ancak Allah yaratıkları yoktan var eder, öldükten sonra da tekrar diriltir. öyle ise nasıl (haktan) döndürülüyorsunuz?"

35-De ki: "(Allah'a) ortak koştuklarınız P arasında hakkı gösterecek biri var mı- dır?1 De ki: "hakkı gösterecek ve ona ile- tecek olan AUahtır- ° halde tekkn Ueten m*' y°^sa hidayet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı, kendisine uyulmaya daha lâyıktır. O halde ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz."

36- Onların çoğu ancak zanna uyarlar. Zan ise hakka karşı hiçbir şey ifade etmez. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.

Açıklaması

Ey Peygamber! Müşriklere de ki: Yer ve gökleri ilk defa yoktan var eden, sonra yer ve göklerdeki mahlûkatı yaratan kimdir? Allah'tan başka ister put, heykel, melek ve cin olsun isterse peygamber olsun buna kimin gücü yetebilir? Kim bütün yaratıkları öldükten sonra tekrar yeni bir şekilde yaratabilir?

Onları düşmanlıkları ve kibirleri sebebiyle öldükten sonra dirilmeye inanmadıkları içindir ki, daha önce geçen beş soruya cevap verdikleri halde bu sorulara cevap vermediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak "De ki: Allah'tır.." ayetiy-le bu sorulara cevap verdi.

Yani Ey Rasulüm! mahlûkatı ilk defa yaratmaya, sonra da tekrar diriltmeye muktedir olan Allah'tır. Çünkü ilk defa yaratmaya kadir olan tekrar diriltmeye de kadirdir. Bunu yapacak, hiçbir eşe ve ortağa, yardımcıya muhtaç olmadan sadece kendisi yerine getirecek olan Cenab-ı Haktır.

Ancak müşrikler yaz mevsiminde yağmurla bitkilerin ortaya çıkmaları, kış mevsiminde kuruyup gitmeleri ve gelecek yaz mevsiminde tekrar ortaya çıkmaları gibi gözleriyle gördükleri gerçekler sebebiyle bitkileri ilk defa yaratanın ve sonra da tekrar diriltmenin Allah olduğunu itiraf ediyorlar ama insan ve diğer canlıların tekrar dirileceğini inkâr etmektedirler.

"Öyle ise nasıl oluyor da hak'tan döndürülüyorsunuz?" Nasıl hidayet yolundan batıla, tevhid yolu olan hak yoldan şirk ve puta tapma yolu olan dalâlet yoluna sapıyorsunuz?

Eğer siz yaratılışınız, akıllarınız, görüşleriniz ve mütalaalarınıza göre bitkilere tekrar hayat verenin Allah olduğunu kabul ediyorsanız, peki ne diye Onun kudretiyle insana tekrar hayat vereceğini itiraf etmiyorsunuz? Bu, sizin öldükten sonra dirilmeye ve kıyamet günü hesap vermeye iman etmenize sebep olur diye mi?

Bundan sonra Allah Tealâ rububiyet (rab olma) vasıflarından birine ait bir soru sordu: "De ki: Allah'a ortak koştuklarınız arasında..." "Ey Habibim! Onlara, şöyle söyle: Ya fitrat ve içgüdüyle veya göz kulak gibi organlarla, yahut akıl ve fikirle, veyahut semavî kitaplar ve peygamberlerin hidayeti ile sizin Allah'a ortak koştuğunuz putlar arasında sapık ve şaşkın bir kimseyi hidayete erdirecek biri var mıdır? Yoksa onlar bütün bu hususlardan aciz midirler?

Bu "hidayet" meselesi tamamen yaratma ve var etme gibidir. Nitekim Ce-nab-ı Hak

şöyle buyurmaktadır: "Rabbimiz her şeye takdir ettiği şekli verip sonra da doğru yolu gösterendir, dedi." (Tâ-Hâ, 20/50).

Müşrikler Allah'a ortak koştukları şeylerin yaratma ve hak yola iletme gibi şeyleri yapamayacaklarını tamamen idrak edipte verecek cevap bulamayınca onların yerine Allah cevap verdi:

"De ki: Hakkı gösterecek olan ve hakka iletecek olan Allah'tır." Yani Ey Ra-sulüm! Onlara şunu söyle: Meydana getirdiği delil ve hüccetlerle, gönderdiği peygamberlerle, indirdiği kitaplarla, akıl ve beş duyu vasıtasıyla insana bahşettiği ilim, bilgi ve imanla hakkı gösteren ve hakka ileten yalnızca Allah'tır.

Hakka, doğru yola ve imana hidayet etmeye muktedir olan Allah mı, yoksa başkası (yani Allah) kendisine hidayet vermedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan kimse mi? Hangisi sözüne uyulmaya ve emrine itaat edilmeye daha lâyıktır?

Bu ifadeler Allah'a ortak koşulan melekler, Mesih ve Üzeyr gibi kimseleri de içine almaktadır.

O halde ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz? Size ne oldu da, Allah ile yarattığı mahlûkatını bir tutuyorsunuz, Allah'tan başkasına tapmanın ve onların şefaathlerini beklemenin caiz olduğuna hükmediyorsunuz?

Bu ifade onların Allah'a ibadet etme ile her şeyden aciz Allah'a ortak koştukları şeylere tapmayı bir tutmak gibi haddi aşan hükümlerinden son derece hayret etme ifadesidir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak müşriklerin bu şekilde inanmak, şirk koşturmak ve Allah'tan başkalarına tapınma hususunda hiçbir delil ve burhana uymadıklarını ancak hepsinin boş kuruntu ve hayal görme şeklindeki zayıf kanaatları-na ve, zanna uyduklarını açıklamaktadır. Bu zannın ise onlara hiçbir şekilde faydası olmayacaktır. Çünkü eli boş olan kişi değişmez hakkın -yani kesin bilgi ve doğru inancın- istendiği noktada hiçbir şey veremez.

Şüphesiz Allah onların davranışlarını gayet iyi bilir. Bütün kesin deliller Rasulullah (s.a.)'ın doğruluğunu gösterdiği halde O'nu yalanlamak gibi, hüccet ve delil olmaksızın babaları ve ataları körükörüne taklit etmek gibi her davranışa karşı Allah onların cezalarını verecektir.

Bu onlara karşı bir tehdit ve cehennem azabıyla yapılan şiddetli bir uyandır. Çünkü Allah onlara bu yaptıklarına karşılık tam bir ceza vereceğini bildirmiştir.

Kısacası, geçen ayetler Allah'ın varlığına delil olarak üç şeyi ihtiva etmektedir.

1- O, rızık veren, gözü ve kulağı var eden, ölümü ve hayatı yaratandır.

2- O, insanı, yeryüzünü, gökleri ve ikisi arasındaki varlıkları yaratandır.

3- O, hidayet etmeye kadir olandır. Allah'ın varlığına önce yaratıcı olması, ikinci olarak da hidayet vermesinin delil getirilmesi Kur'an'da pek sık görülen bir ifade tarzıdır. [\[19\]](#)

Kuran Allah'ın Kelamıdır Ve Araplara Meydan Okumaktadır

37- Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulan bir şey değildir. Ancak O daha önceki kitapları doğrulayan ve ezeli kitabı açıklayan bir kitaptır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan indirildiğinde asla şüphe yoktur.

38- Yoksa onlar "Kur'an'ı Muhammed uydurdu" mu diyorlar. Onlara de ki: "İddianızda samimi iseniz Allah'tan başka gücünüzün yettiği herkesi yardımınıza çağırın da, onun benzeri bir sure meydana getirin."

39- Daha doğrusu onlar ilmîni kavrayamadıkları ve henüz açıklaması kendilerine gelmemiş olan Kur'an'ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Bak, O zalimlerin sonu nice oldu?

Açıklaması

Bu ayetler Kur'an-ı Kerimin bir mucize "ve Allah'ın kelâmı olduğunu beyan etmektedir. Bu İslâm dininin inanç ve esaslarından biridir.

Bu mana Kur'an'ın Allah katından olduğunu ve Muhammed (s.a.)'in kendisinin uydurduğu bir kitap olmadığını, sadece Hz. Peygamber (s.a.)'in doğruluğuna şahadet

eden ebedî bir mucize olduğunu ispat etmek için Kur'an'da birkaç defa tekrarlanmıştır. Allah Tealâ'nın ha.dis-i kudsideki şu sözünün manası da budur: "Kulum, (yani Muhammed (s.a.)) benden tebliğ ettiği her şeyde doğru söylemiştir."

Ayetin manası şudur: Kur'an'ın Allah'tan başkası tarafından uydurulması hiç uygun değil, hatta mümkün de değildir. Çünkü Kur'an fesahati ve belâgati, özlü oluşu, gaybdan haber vermesi, getirdiği şeriatın asaleti, dünya ve ahiretle ilgili faydalı çeşitli bilgi ve manaları ihtiva etmesi sebebiyle ancak Allah tarafından gönderilebilir. Kur'an yaratıkların kelâmına benzemeyen Allah kelâmıdır, Allah'tan başka kimse onunla yaşanamaz, benzerini meydana getiremez.

Rivayete göre Ebu Cehil şöyle demiştir: Muhammed hiçbir beşere yalan söylememiştir. Hiç Allah adına yalan söyler mi?

Ayrıca Kur'an Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa (a.s.) gibi daha önceki peygamberlere gönderilen ilâhî kitaplara uygundur ve bu kitapları tasdik etmektedir. Yine tevhid inancı, Allah'a ve ahiret gününe iman gibi dinin esaslarına davet, salih ameller ve güzel ahlâk konularında önceki kitaplara muvafıktır. Aynı zamanda önceki kitapları korumakta, önceki kitaplarda meydana gelen tahrif ve değiştirmeleri açıklamaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz sana kendisinden önceki kitapları tasdik eden ve onları koruyan bu kitabı hak ile indirdik." (Maide, 5/48).

"Ezelî kitabı açıklayan" hükümleri, şer'î esasları, helâl ve haramı, ibret ve nasihatlar, edepleri, şahsî ve içtimaî ahlâkı özlü ve şifa verici üslubuyla beyan eden bir kitaptır.

"Onda şüphe yoktur." Kur'an'da asla şek ve şüphe yoktur. Gayet açık olması, hakkı, hidayeti ve doğruyu açıklaması sebebiyle düşünen hiçbir kimsenin Kur'an hakkında şüpheye düşmesi uygun bir hareket değildir.

"Allah tarafından" yani çelişkilerden ve birbirinden farklı ifadelerden salim olması sebebiyle, başkası tarafından değil, Allah tarafından indirilmiş ve vahyedilmiştir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Eğer Kur'an Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birbirine zıt olan pek çok şey bulurlardı." (Nisa, 4/82).

Bundan anlaşılıyor ki Allah Tealâ Kur'an'ı şu beş özelliği ile tanıtmıştır:

1- Allah'tan başkasının uydurması kesinlikle mümkün değildir. Çünkü Kur'an mucize'dir. Hiçbir beşer ona muktedir olamaz.

2- Kur'an, dinin esasları ve faziletli ameller hususunda önceki kitapları doğrulayan ve koruyandır. Kur'an, geçmiş ve gelecekteki gaybî olaylardan haber verdiği için mucizedir. "Daha önceki kitapları doğrulayan" ayetinin manası da budur.

Geleceğe ait gaybdan haber verip de haber verdiği şekilde meydana gelen olaylardan biri Cenab-ı Hakkın şu ayet-i kerimesidir: "Elif, Lam, Mim... Rumlar mağlûp oldu." (Rum, 30/1-2).

Yine Fetih süresindeki şu ayet-i kerimesidir: "Şüphesiz ki Allah peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Elbette sizler... Mescid-i Haram'a gireceksiniz." (Fetih, 48/27).

Ayrıca İslâm devletinin hakimiyeti hakkında şu ayet-i kerimedir: "Allah içinizden iman edip salih amel işleyenlere kesinlikle vaad etmiştir ki, mutlaka... kendilerini de yeryüzünde mirasçı kılacaktır." (Nur, 24/55) Bütün bu ayet-i kerimeler bu haber vermenin Allah tarafından bir vahiyle meydana geldiğine delâlet etmektedir.

3- Kuran insanın muhtaç olduğu şer'î hükümleri, dinî ve dünyevî pek çok ilimleri geniş geniş açıklamaktadır: Kur'an'da akaid ilmi yani Allah'ı zat ve sıfatlarıyla Onun meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü haber veren bilgiler vardır. Yine Kur'an'da fıkıh ilmi yer almaktadır.

Kur'an'da ayrıca "Af yolunu tut. İyiliği emret ve cahillere aldırış etme!" Araf, 7/199) ayetinde ve "Şüphesiz ki Allah adaletli davranmayı, iyilikte bu-'anmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreder. Fuşu, kötülüğü ve zulmü yanıklar" (Nahl, 16/90) gibi sosyal düzeni sağlayıcı, insanlar arasında sevgi ve beraberliği oluşturacak esasları ortaya koyan emir ve tavsiyeler yer almaktadır.

İşte "O her şeyi geniş bir şekilde açıklar." (Yusuf, 12/111) ayetinin manası ia budur.

4- Pek çok ilimleri beyan etmesi ve içinde birbiriyle çelişkili olan ifadelerin Dulunmaması sebebiyle Kur'an'da hiçbir şek ve şüphe yoktur.

5- Kur'an Allah tarafından gönderilmiş ve bunun için uyarıcı olması bakı-zından Muhammed (s.a.)'e Ruhu'1-Emin (Cebrail) vasıta kılınmıştır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak "Kur'an'ı Muhammed'in uydurduğunu" ileri süren bilgisiz müşrikleri reddetti ve bunda samimi iseler onun benzerini getirsinler diye onlara meydan okudu. Cenab-ı Hak şöyle diyordu: "Yoksa onlar Kur'an'ı Muhammed uydurdu mu diyorlar?" Halbuki Muhammed sizin gibi bir oşerdir. Onun bu Kur'an'ı uydurduğunu iddia ediyorsunuz. O halde siz de onun bir benzerini meydana getirin. İsterse nazm ve üslûp, kuvvet ve sağlamlık, belagat ve incelik bakımından Kur'an'daki en kısa sureye benzeyen bir sure meydana getirin. Bunu yaparken de istediğiniz kadar insan ve cinlerden yardım isteyin. Hiç bir şey yapamayacaksınız. Çünkü bütün mahlûkat Kur'an'a karşı cevap vermekten veya onun benzerini getirmekten acizdirler:

"De ki: Yemin olsun ki, insanlar ve cinler Kur'an'a benzer bir kitap meydana~.a

getirmek için bir araya gelseler de hiçbir zaman onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir. Hatta birbirlerine yardımcı olsalar bile!" (İsra, 17/88).

Eğer siz Kur'an'm Muhammed tarafından uydurulduğu, şeklindeki iddianızda samimi iseniz, O'nun yalnız başına meydana getirdiği bu Kuranın bir benzerini siz meydana getirin, bunun için de dilediğiniz kimselerden yardım isteyin.

Kur'an'ın benzerini getirmek şeklindeki meydan okuma bir kaç merhalede gerçekleşmiştir:

Birinci merhale İsra suresinin 88. ayetinde zikredilen merhalelerdir. Kuran'ın benzerini meydana getirmeleri istenerek meydan okunmaktadır. Bu en yüksek mertebedir.

İkinci merhale ise onların Kur'an'daki gibi on sure meydana getirmelerine

raız olma merhalesidir. Cenab-ı Hak, Hud suresinde şöyle buyurmaktadır:

Yoksa onlar "Kur'an'ı Muhammed uydurdu" mu diyorlar? De ki: Siz de

Kur'an'ın benzeri on uydurma sure meydana getirin bakalım. Eğer iddianızda

samimi iseniz Allah'tan başka yardımını isteyebileceğiniz kimseleri de çağırın." (Hud, 11/13).

Üçüncü merhalede sure uydurmalarına raız olma merhalesidir. Burada Mekke'de inen bu surede "O'nun surelerinden biri gibi uydurma bir sure getirin. " (Yunus, 38) ve yine Medine'de inen Bakara suresinde de "Kulumuza (Uz. Muhammed'e) indirdiğimiz Kurandan şüphe ediyorsanız onun benzeri bir sure meydana getirin." (Bakara, 2/23) Duyurulmuştur.

Bundan sonra Kur'an o müşriklerin Kur'an'a karşı tavırlarını bildirdi: "Daha doğrusu, onlar.. Kur'an'ı yalanladılar.." Müşrikler Kur'an-ı Kerim'deki manaları düşünmeden ve anlamadan önce hemen Kur'an'ı yalanlamaya koştular. Bilgisiz ve inatçıların tavrı daima böyledir.

"Henüz açıklaması kendilerine gelmeden" onlar atalarını körükörüne taklit ederek, düşünmeden ve anlamadan önce açıkça Kur'an'ı yalanladıkları gibi düşündükten ve Kur'an'ın yüce şanını, mucize oluşunu ve onun benzerini getirmeye güçlerinin yetmediğini anladıktan sonra da sırf inatla ayak direttikleri ve haddi tecavüz edip haset ettikleri için Kur'anı yine yalanladılar.

"Henüz açıklaması kendilerine gelmeden" ayetine "Henüz Kur'an'da belirtilen gaybî

olaylara dair haberlerin neticesi gelmeden, doğru mu, yalan mı söylediği kesin olarak belli olmadan Kur'an'ı yalanladılar" şeklinde de mana verilebilir.

"Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı." Yani geçmiş ümmetler de hiç incelemeyen, hiç düşünmeden, nefislerinde bir parça olsun insaf etmeden sadece inat ederek ve atalarını körükörüne taklit ederek peygamberlerin mucizelerini bu şekilde yalanlamışlardı.

"Bak, o zalimlerin sonu nice oldu?" Ey Peygamber! Peygamberlerini yalanlamak, dünyayı talep edip ahireti terk etmek suretiyle kendi kendilerine zulmeden o kimselerin akibetlerinin nasıl olduğuna bir göz at. Biz zulüm, kibir, küfür, inat ve bilgisizlik sebebiyle peygamberlerimizi yalanladıkları için onları helak ettik. Siz de ey yalanlayanlar! Onlara isabet eden belâ ve azabın size isabet etmesinden sakının:

"Biz onların her birini günahları yüzünden cezalandırdık. Kiminin üstüne taş yağdıran kasırga gönderdik, kimisini korkunç bir çığlık yakaladı, kimisini yerin dibine geçirdik. Kimisini de suda boğduk. Aslında Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmettiler." (Ankebut, 29/40). [\[20\]](#)

Kur'an'a Ve Hz. Peygamber'e İman Konusunda Müşriklerin İki Gruba Ayrılmaları

40- Onlardan bir kısmı Kur'an'a inanacak, bir kısmı ise inanmayacaktır. Rab-bin fesatçıları çok iyi bilir.

41- Seni yalanlarsa onlara de ki: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız sizedir. Siz benim yaptıklarımdan uzaksınız. Ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım."

42- Onlardan bir kısmı sana kulak verir. Sen hiç sağırlara işittirebilir misin? Hele bir de akıllarını hiç kullanmazlarsa.

43- Onlardan bir kısmı da sana bakıp dururlar. Sen hiç körlere doğru yolu gösterebilir misin? Hele bir de basiretsiz olurlarsa.

44- Allah insanlara asla zulmetmez. Fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler.

Açıklaması

Müşrikler şu anda ve gelecekte iki grup halindedirler: Birinci grup, Kur'an'ı kendi kendine tasdik eden, Kuran'ın hak olduğunu bilen fakat yalanlamakta inat eden kimselerdir.

İkinci grup ise Kur'an hakkında şüphe eden, Kur'an'ı tasdik etmeyen kimselerdir. Şu anda bu şekilde davranırlar.

Ancak "yü'minu" fiiliyle gelecek zaman da murad edilmiş olabilir. Yani "Ya Muhammed! Senin kendilerine gönderildiğin insanlar içinde bir kısmı bu Kur'an'a inanacak, sana uyacak ve sana gönderilen kitaptan istifade edecektir. Bir kısmı ise küfür üzerinde ısrar edecek, nihayet küfür üzerine ölecek ve öldükten sonra da küfür üzerine dirilecektir."

"Rabbin fesatçıları çok iyi bilir." O, hidayete lââyık olanı gayet iyi bilir ve ona hidayeti ihsan eder. Dalâlete lââyık olanı da gayet iyi bilir ve onu da saptırır. İşte bunlar küfürde ısrar eden inatçılardır. Allah adildir, zulmetmez, herkese lââyık olduğunu verir.

Ayetin manası şudur: Rabbin yeryüzünde şirk, zulüm ve tuğyan ile fesat çıkaranları çok iyi bilir. İmana olan istidatlarını kaybettikleri için, onların ıslah olmalarında ümit yoktur. Allah onlara dünya ve ahirette azap verecektir.

O müşrikler seni yalanlar ve bunda da ısrar ederlerse onlardan ve onların yaptıklarından uzak dur ve onlara de ki: "Benim yaptığım bana" Bu da ilâhî mesajın tebliği, azapla uyarma, cennetle müjdeleme, itaat ve imandır. Allah bunlara karşılık bana ecir verecektir.

"Sizin ameliniz size." Yani zulüm, şirk, fesat çıkarma gibi amellerinize karşılık Allah sizi cezalandıracaktır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Siz sadece yaptıklarınızla cezalandırılıyorsunuz." (Yunus, 10/52).

"Siz benim yaptıklarımdan uzaksınız. Ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım". Bununla bu davranış tarzından men etme, bunu reddetme ve ayrıca ferdî mes'uliyet esasının ilân edilmesi -yani herkesin sorumluluğunun sadece kendisine ait olması, başkasının günahından sorumlu olmaması- esası murad edilmektedir. Ayetin manası şudur: Beni benim yaptıklarımla muaheze etmeyin. Ben de sizi sizin amellerinizle muaheze etmiyorum. Artık hiçbir özür kabul etmem. Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım.

Bu konuda Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "De ki: Onu ben uydurduy-sam onun cezası yalnız banadır. Gerçekte ben sizin işlediğiniz suçlardan uzağım." (Hud, 11/35).

"De ki: Ne siz bizim işlediğimiz suçlardan sorumlu olacaksınız. Ne de biz sizin yaptıklarınızdan sorumlu olacağız." (Sebe, 34/25).

"Eğer sana isyan ederlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım." (Şu-ara, 26/216).

Ya Muhammed! Seni yalanlayan müşriklerin tavırlarına gelince, bunlara hayret etme. Onlardan bir kısmı Kur'an okuduğun ve şer'î hükümleri öğrettiğin zaman seni dinlerler ama dikkatle dinlemez, kendilerini vermezler. Sadece düşünmeden ve anlamadan kulak verirler. Kur'an'ın nazmı ve nağmesini dinlemeye özen gösterirler. Onlar eğlence ve oyun peşindedir, ciddi değildirler.

"Onlara Rablerinden yeni bir ayet gelince hemen onu eğlenceye alarak dinlerler. Onların kalpleri gaflet içindedir." (Enbiya, 21/2-3).

"Hiç sen sağırlara işittirebilir misin? Hele bir de akıllarını hiç kullanmazlarsa!" Yani kulaklarını seni dinlemeyip kapayan topluluğa ondan faydalanacakları şekilde işittiremezsin. Buna ilâve olarak onlar işittikleri şeyi düşünmüyor, manasını anlayıp da istifade etmiyorlar. Çünkü dinleyen için faydalı dinleme, duyduğunu anlaması ve gereğini yerine getirmesidir. Aksi takdirde gerçekten sağır kimse gibi olur. Bugün maalesef bazı müslümanların hali budur. Bu ayette Allah'tan başka hiç kimsenin onlara hakkı duyuramayacağına ve hidayet veremeyeceğine delâlet vardır.

Onlardan bir kısmı da sen Kur'an okurken takdir bakışıyla sana bakar, fakat iman ve Kur'an nurunu dinin doğru yolunu, güzel ahlâkı göremez. "Hiç sen körlere doğru yolu gösterebilir misin? Hele bir de basiretsiz olurlarsa!" Yani onlara doğru yolu gösteremezsin. Çünkü onlar görünüşte gözleriyle görseler de gerçekte kalpleriyle görmezler (kalp gözleri kapalıdır). Onlar idrak edici, basiret ve düşünen akıl nimetini kaybettikleri için onlara doğru yolu gösteremezsin. "Cîrçek şudur ki gözler kör olmaz, asıl kör olan göğüslerdeki kalplerdir." (Hac, 22/46).

Kısaca: Ya Muhammedi. Onlar anlayış ve hidayet istidadını kaybettiği için sen onlara doğru yolu gösteremezsin. Onlar gerçekten hem görme hem de işitme duyusunu kaybeden kimse gibidirler. Çünkü gözün ve kulağın faydası yararlı olmaktır, Yararlı olmayınca sanki onlar duyularını kaybetmiş gibi olurlar: "Şüphesiz ki bunda hassas bir kalbi olan veya hadiseleri can kulağıyla dinleyip ona şahit olan kimse için bir ibret vardır." (Kaf, 50/37).

Bundan murad Peygamberimiz (s.a.)'i teselli etmektir.

"Allah, insanlara asla zulmetmez." Yani insanların eşyayı idrak etmeleri, hakka ve doğruya ulaşmalarına vesile olan akıllarını ve duyu organlarını çekip alarak insanlara zulmetmez. Fakat başkaları değil, bizzat insanlar kendi kendilerine zulmederler. Çünkü insanlar akıl nimetini kullanmayarak ve dinin doğru yolunu görmezlikten gelerek kendi nefislerini küfür, yalanlama ve isyan cezasına çarptırmaktadırlar. Bu hakkı yalanlayanlara bir tehdittir. Çünkü kıyamet günü onların azaba uğramaları adaletin ve hakkın gereğidir, bunda haksızlık yoktur. [\[21\]](#)

Dünya Süratle Yok Olacaktır

45- Allah o gün hepsini bir araya toplayacak, onlar da (dünyada) sanki gündüzün bir an kaldıklarını sanacaklar. O gün aralarında tanışacaklar. Allah'ın huzuruna çıkacaklarını yalanlayıp doğru yolu bulamayanlar en büyük hüsrana uğrayacaklardır.

Açıklaması

Allah Tealâ kıyametin kopacağını ve kıyamet günü insanların kabirlerinden kalkıp mahşer yerine toplanacaklarını hatırlatarak şöyle buyuruyor: "Allah o gün hepsini bir araya toplayacak..." (Yunus, 10/45).

Yani, Ey Rasulüm! Onlara hatırlat ve Allah'ın insanları öldükten sonra diriltip hesap ve karşılık verme meydanına toplayacağı gerçeği ile onları uyar. O gün onlar dünyada sadece bir saat -buradaki saat, sürenin azlığını ifade etmek için verilen bir misaldir- kısa bir müddet kaldıklarını, sonra bu hayatın bittiğini sanacaklar. Dirildikleri zaman birbirleriyle tanışır, sonra dehşetli olaylar sebebiyle tanışma kesilir. İnsanların bu korkunç tabloda dünya hayatını kısa bir müddet şeklinde takdir etmeleri Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette tekrarlanmaktadır: "Onlar kendilerine vaad edilen günü (o günün dehşetini) gördükleri zaman, dünyada sanki gündüzün bir an kalmışlar gibi sanacaklardır." (Ahkaf, 46/35). "Onlar kıyameti gördükleri gün dünyada ancak bir akşam veya bir kuşluk vakti kadar kaldıklarını sanacaklardır." (Naziât, 79/46). "Kıyamet koptuğu gün günahkârlar dünyada kısa bir zamandan fazla kalmadıklarına yemin ederler." (Rum, 30/55). "Allah yeryüzünde kaç yıl kaldınız" der. Onlar da "Bir gün veya bir günden daha az bir zaman kaldık. Hesaplayanlara sor" derler. Allah şöyle der: Sadece az bir zaman kaldınız. Keşke bilseydiniz." (Müminun, 23/112, 114).

Bundan sonra Allah Tealâ onların hüsranda olduklarını ilan ederek şöyle buyurdu: Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan o kâfirler büyük bir kayba uğrayarak cennet sevabını kaybettiler. Zira onlar imanı küfürle değiştirmişler ve salih ameller işleyerek elde edecekleri kazanç ve menfaat yollarını bulamamışlardır. Ne kadar da kayıp içindedirler! Bu Allah tarafından şiddetli bir taaccüp ifadesidir. [\[22\]](#)

Müşriklerin Hem Dünyada Hem De Ahirette Azaba Uğramaları

46- Onlara vaad ettiğimiz azabın bir kısmını (sen hayatta iken) sana göstersek de (bunu görmeden) senin ruhunu alsak da onların dönüşü nihayet bizedir. Sonra Allah onların yaptıklarına da şahittir.

47- Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiğinde onların aralarında

adaletle hükmedilir ve onlara asla haksızlık yapılmaz.

48- "Eğer doğru söylüyorsanız bu vaad edilen (gün) ne zaman?" derler.

49- De ki: "Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar, ne de bir fayda verme gücüne sahip değilim. Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geciktirebilirler, ne de öne alabilirler."

50- De ki: "Söyleyin bana, Allah'ın azabı size gece veya gündüz gelirse ne yaparsınız?" Suçlular niye acele ediyorlar?

51- Azap başınıza geldikten sonra mı ona iman edeceksiniz? Onlara "Şimdi mi, inanıyorsunuz? Halbuki siz onu (azabı) daha çabuk istiyordunuz!" denir.

52- Sonra da "Zulmedenler ebedî azabı tadın! Sizler sadece yaptıklarınız sebebiyle cezalandırılıyorsunuz" denir.

53- "Bu anlattığın şey gerçek mi?" diye sana sorarlar. De ki: "Evet! Rabbime yemin ederim ki, o haktır. Siz bunu önleyemezsiniz."

54- Zulmeden herkes, yeryüzünde bulunan her şey kendinin olsa hepsini azaptan kurtulmak için feda ederdi. Azabı görünce pişmanlıklarını gizlemeye çalışırlar. Aralarında adaletle hüküm verilir, onlara asla haksızlık yapılmaz.

55- İyi bilin ki, göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ındır. Yine iyi bilin ki Allah'ın vaadi gerçektir. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

56- O hem diriltir, hem öldürür. Ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması

Müşrikler Peygamberimiz (s.a.)'in azapla korkutmasını yalanlıyorlar, onu yalanlamak ve onunla alay etmek için de o azabın acil olarak gelmesini istiyorlardı. Rasulullah (s.a.)'m davetinin son bulması için onun ölmesini temenni ediyorlardı.

Allah (c.c.) Rasulüne hitap ederek onlara şöyle cevap verdi: Onlardan sen hayatta

iken intikam alırsak Bedir, Huneyn vs.de olduğu gibi gözün aydın olur. Eğer böyle bir azaptan önce senin ruhunu alırsak durum ne olursa olsun onların dönüşü bize olacaktır. O halde onların azabını sana ahirette gösteririz. Allah onların senden sonraki davranışlarını da gayet iyi bilmektedir. Onlara bilerek ve doğru şahitlik ederek gereken cezayı verecektir:

"Onlara vaad ettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de veya sana göstermeden senin ruhunu alsak da, sana düşen ancak tebliğ etmektir. Hesaba çekmek yalnız bize aittir." (Ra'd, 13/40).

Bu da Allah Tealâ'nın Peygamberine dünyada kâfirlerin zelil ve rezil rüs-vay olmalarının çeşitli örneklerini göstereceğine, vefatından sonra da fazlasıyla göstereceğine delâlet etmektedir.

Sadece Peygamberimiz (s.a.) ile kavminin durumu değil, bütün peygamberlerin kavimleriyle olan durumu böyle olacaktır.

Çünkü Cenab-ı Hak geçmiş ümmetlerden her birine, onları Allah'a ve ahi-ret gününe iman etmeye, ahirette can yeleği olacak salih amel işlemeye davet eden bir peygamber göndermişti. Çünkü Yüce Allah, geçmiş her topluma peygamber gönderildiğini beyan etmektedir: "Hiçbir ümmet yoktur ki içinde bir uyarıcı (Peygamber) bulunmuş olmasın." (Fatır, 35/24).

Peygamberleri apaçık mucizelerle onlara geldiğinde onu yalanladılar. Allah da peygamberle onlar arasında adaletle hüküm verdi: Onlar azaba uğrayacak, Allah Peygamberini ve onu tasdik edenleri kurtaracaktır. Onlar Allah'ın hükmünde onlara inecek azap konusunda zerre kadar haksızlığa uğramayacaklardır. İşlemedikleri bir günah sebebiyle cezalandırılmayacaklardır.

Rasulullah (s.a.) her ne zaman müşrikleri, şirk koşmalarına ceza olarak bir azabın inmesiyle tehdit etse ve azap gelmese Kureyş kâfirleri Peygamberimiz (s.a.) ve müminleri yalanlamak ve onlarla alay etmek için "Siz bu tehdidiniz ve sözünüzde samimi iseniz, bu azap ne zaman gelecek?" diyorlardı.

Cenab-ı Hak onlara bu şüpheyi tamamen ortadan kaldıracak bir ifadeyle cevap verdi:

Ey Rasulüm! Acele olarak azabın gelmesini isteyenlere de ki: Ben bir beşerim. Allah dilemedikçe bir zararı engelleme veya bir fayda temin etme gücüne sahip değilim.

Bundan maksat, düşmanlara azabın indirilmesine ve müminlerin zafere ermesine Allah'tan başka hiçbir kimsenin muktedir olmadığını beyan etmektir. Allah Tealâ bu azap için belirli bir vakit tayin etmiştir. Bu, Allah'ın şanmdandır. Rasulullah'a gelince, onun

görevi Allah tarafından geleni tebliğ etmekle sınırlıdır.

Buradaki istisna Ehl-i sünnete göre "istisna-i munkatı" dır. Yani bu konuda Allah'ın dilediği olacaktır.

Bütün ümmetlerden herbir ümmet için zamandan veya ömürden takdir edilen bir müddet vardır. Ecelleri gelince de ne peygamberleri ne de bir başkası o müddeti öne alamaz, kendisi için takdir edilen zamandan bir an bile geciktiremez.

Bundan sonra Allah Tealâ bir başka cevap verdi: "De ki: Söyleyin bana..." Ey Rasulüm! Onlara şöyle söyle: Size Allah'ın azabı gece yatarken veya gündüz çalışırken gelirse bana durumunuzu ve yapabileceğiniz şeyi söyleyin bakalım.

Hangi azabı derhal istiyorsunuz? "Dünya azabını mı, yoksa ahiret azabını mı? Her iki azap da şiddetli bir şekilde meydana gelecektir. Acele olarak istediğiniz her azap bilgisizliğinizden ve ahmaklığınızdanıdır. Sonra bunda sizin için ne fayda vardır? Eğer "Biz o zaman iman ederiz" dersiniz, zorluk ve ümitsizlik zamanındaki iman geçersizdir. Yakın azap dünya azabıdır. Onu kıyamet günü ondan daha şiddetli bir azap izleyecektir.

"Azap başınıza geldikten sonra mı iman edeceksiniz?" ayetinin manası budur. Yani iman etmek için bu azabın gelişini mi bekliyorsunuz? Gerçekten bu azap meydana gelince, imanın fayda vermeyeceği bir zamanda mı iman edeceksiniz? Sizi o zaman azarlamak için, mecbur kalarak ve zorla Allah'a ve Rasulü-ne şimdi mi iman ediyorsunuz. Halbuki siz bundan önce alaylı, tahkir edercesine, yalanlayarak ve kibirlenerek, acil olarak azabın gelmesini istiyordunuz.

Bundan sonra küfür ve isyanla Rasulullah'ı ve tehdit ettiği azabı yalanlamak suretiyle kendi nefislerine zulmedenlere şöyle denir: Allah'ın sizin için daimî ve ebedî olan azabını tadın bakalım. Sizler sadece kendi isteğinizle işlediğiniz küfür ve masiyet sebebiyle cezanızı çekeceksiniz. İşlediğiniz şeyler sebebiyle şeklindeki bu cümlelerin azap ve cezanın söz konusu edildiği her yerde zikredilmesi ilâhî terazinin rahmet kefesinin umumiyetle daha ağır, azap kefesinin ise daha hafif olduğuna delildir.

Bu ayetin zahirî manasına göre ceza amelin cinsinden verilir ve ameli vacip kılar. Çünkü bu ceza Ehl-i Sünnet'e göre sırf vaad hükmünde olup vaciptir. Mutezileye göre de vaciptir. Çünkü salih amel işlemek sevabın verilmesini Allah'a vacip kılar.

Yine bu ayet Cebriyye'nin görüşüne muhalif olarak kulun hem hayır, hem de şerri irade edip işleyebileceğine delâlet etmektedir.

"Bu vaad ne zaman1?" suallerine karşılık Cenab-ı Hakkın cevap vermesine rağmen kâfirler- Allah'ın bildirdiğine göre- tekrar Rasulullah (s.a.)'a dönüp aynı soruyu bir defa

daha sordular: "Bu anlattığın şey gerçek mi?"

Ey Rasulüm! Onlar dünyada işlediğimiz günahlara karşılık dünya ve ahi-ret azabının meydana geleceği gerçek bir söz mü, yoksa sadece bir korkutma ve tehdit mi diye senden bilgi isterler.

Bu sorunun tekrar edilmesi müşriklerin yalanladıkları şeyler hususunda tam bir kanaat sahibi olmadıklarını, onları azaptan korkma ve endişe duyma şeklindeki şiddetli bir duygunun kapladığını göstermektedir.

Ey Rasulüm! Onlara de ki: Rabbime yemin ederim ki, evet! O değişmeyen, hiçbir şeyin engelleyemeyeceği mutlaka meydana gelecek haktır. Siz bunu aciz kılamazsınız, yani azabı önleyemezsiniz. Sizin toprak oluşunuz Allah'ın sizi yoktan var ettiği gibi yeniden yaratmasına da engel değildir.

"Bir şeyin olmasını dilediği zaman O'nun emri sadece "Ol" demektir. O da hemen oluverir." (Yasin, 36/82).

Bu ayetin benzeri Kur'an-ı Kerim'de sadece iki ayet vardır. Allah Tealâ bu ayetlerde ahireti inkâr edenlere karşı kendisine yemin etmesini emrediyor. Bu iki ayetin biri Sebe' suresindedir:

"Kâfirler "Kıyamet bize gelmeyecektir" dediler. Sen onlara şöyle de: Hayır, Rabbime yemin ederim ki, kıyamet size mutlaka gelecektir." (Sebe, 34/3).

Diğer ayet Tegabün suresindedir: "Kâfirler öldükten sonra hiç dirilmeyeceklerini iddia ederler. De ki: Hayır, Rabbime yemin ederim ki, öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptıklarınız size bildirilecektir. Bu, Allah'a çok kolaydır." (Tegabün, 64/7).

Bundan sonra Cenab-ı Hak kıyametin bazı zorluklarını ve korkunç durumlarını anlattı. Kıyamet koptuğu zaman kâfir yeryüzü dolusu altını olsa azaptan kurtulmak için feda ederdi.

Pişmanlığı gizlediler. Onlar şiddetli azabı görünce şaşkın ve suskun bir halde kaldılar. Halbuki açıktan pişman olduklarını ifade ediyorlar ve Cenab-ı Hakkın naklettiği gibi "Allah'a karşı işlediğim kusurlardan dolayı vah bana!" diyorlardı.

Bundan sonra Cenab-ı Hak o gün hiçbir haksızlığın olmayacağını açıkladı: "Aralarında adaletle hüküm verilir."

Yani Allah zalimlerle mazlumlar arasında adaletle hükmeder. Çünkü kâfirler mutlaka azaba mahkûm olsalar da, Allah Tealâ dünyada birbirlerine zulmettikleri şeyi ortadan kaldırmak için mutlaka aralarında adaletle hükmedecektir. Allah'ın hükmüne göre bazılarının azabı hafifletilir, diğerlerinin azabı ise ağırlştırılır.

Bunun ardından zalimin feda edecek hiçbir şeyinin olmadığını, bütün mülkün sahibinin ve ona ceza verecek olanın Allah olduğunu, çünkü Allah'ın göklerin ve yerin gerçek maliki olduğunu, her şeyin O'nun mülkiyeti ve hakimiyeti altında olduğunu, O'nun vaadinin gerçek olup mutlaka meydana geleceğini, fakat öldükten sonra dirilmeyi ve hesabın görülmesini inkâr eden kâfirlerin çoğunun ahiretten gafil olmaları ve kudretli, hikmetli tek İlâh'a iman etmemeleri sebebiyle ahireti bilmediklerini anlattı. Allah onlara gerçeği ve kendisinden başka her şeyin kendisinin mülkü olduğunu açıkladı.

Allah'ın öldükten sonra diriltmeye, mükâfat ve azap vererek amellere karşılık vermeye kadir olduğunun delili, Allah'ın hem dirilten, hem öldüren olması ve öldükten sonra Allah'ın dirilttiği bütün mahlûkatın Ona dönecek olması, Allah'ın da amellere karşılık vermek, hesabını görmek için onları mahşer yerinde toplamasıdır. [\[23\]](#)

Kur'an-ı Kerimin Ana Hedefleri

57- Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt gelmiştir. O kalplerdeki hastahk-müminler için bir hidayet rehberi ve rahmettir.

58- De ki: "Allah'ın lütfü ve rahmeti sebebiyle işte bunlarla sevinsinler. Bu biraraya biriktirdiklerinden (dünya ma lından) daha hayırlıdır."

Açıklaması

Ey insanlar! Size ahlâkı ve amelleri ıslah edecek, kötülüklerden men edecek, gönüllerin şüphelerden ve kötü inançlardan kurtulup şifa bulmasını temin edecek hakka, yakinen iman etmeye, dünya ve ahiretin saadetine ulaştıracak doğru yola götüren,

müminlere özellikle rahmet olan güzel vasiyetleri ve öğütleri içinde toplayan bir kitap gelmiştir.

İşte şunlar Kur'an-ı Kerim'in vasıflarıdır:

1- Kur'an, Allah tarafından gelen teşvik ile korkutmayı bir arada sunan, güzeli yapmaya, çirkini terk etmeye vesile olan güzel bir öğüttür.

"Bu (Kur'an) insanlara bir açıklama ve Allah'tan korkanlar için bir hidayet rehberi ve öğüttür." (Âl-i İmran, 3/138).

2- Kalplerde bulunan şek ve şüpheler, iki yüzlülük, küfür ve kötü inanç, kötü ahlâk gibi hastalıklara karşı şifadır.

"Biz Kur'anı iman edenler için bir şifa ve rahmet kaynağı olarak indiriyoruz. Kur'an zalimlerin ise ancak zararını artırır." (İsra, 17/82).

3- Kur'an Hakka, yakinen iman etmeye yönelten, dünya ve ahiret saadetlerini gerçekleştiren doğru yola iletir.

"De ki: O (Kur'an) iman edenlere bir hidayet rehberi ve şifadır." (Fussilet, 41/44).

4- Kur'an özellikle müminlere rahmettir. Onları dalâletin karanlığından iman nuruna kavuşturur, cehenneme karşı perde olur, onları cennet derecelerine yükseltir.

Bu rahmetin müminlere hususi bir rahmet oluşu onların imanlarından istifade etmeleri sebebiyledir.

Ey Rasulüm, müminlere söyle! Allah tarafından gelen hidayet ve hak din ile Allah'ın ihsan ettiği bu lütuf ve rahmeti sebebiyle sevinsinler. Çünkü bu, sevinmelerini gerektiren en lâıyk nimetlerdir.

"Bununla sevinsinler" ifadesi (hasr) manasına gelir. Yani insan ancak bununla sevinebilir, demektir.

İbni Merdüveyh ve Ebu's-Şeyh İbni Hayyan el-Ensarî'nin Enes (r.a.)'ten merfu olarak rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Allah'ın lütfü Kurandır. Allah'ın rahmeti ise sizi Kuranın ehli kılmasıdır."

Hasen el-Basrî, Dahhak, Katade ve Mücahid şöyle demektedirler: "Allah'ın lütfü imandır, rahmeti ise Kur'an'dır."

Allah'ın müminlere lütfetmesi ve rahmet etmesiyle sevinmek, şüphesiz onların topladıkları dünya malı ve diğer geçici zevklerden daha faydalı ve daha yararlıdır. Çünkü bu dünya ve ahiret saadetine vesile olur. Halbuki dünya malı çoğunlukla dünya saadetine sebebi olabilir. [\[24\]](#)

Bazı Hayvanları Kendilerine Helâl, Bazılarını Haram Kılmaları Sebebiyle Müşriklerin Kınanması

59-De ki: "Söyleyin bana! Allah'ın size verdiği rızkın, niçin bir kısmını helâl, bir kısmını haram saydınız?' De ki: "(Bu hususta) Allah mı size izin verdi> yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"

60-Allah'a iftira edenlerin kıyamet günü hakkındaki kanaatleri nedir? Şüphesiz ki Allah, insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler. [\[25\]](#)

Açıklaması

Cenab-ı Hak müşriklerin Bahire, Sâibe ve Vasile [\[26\]](#) gibi hayvanları helâl veya haram diye tayin etmelerini uygun görmemiştir. Nitekim pek çok ayetlerde bu gerçeğe işaret edilmiştir:

"Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan O'na pay ayırdılar. Ve kendi iddialarına göre, "bu, Allah'ındır, şu da ortak koştuklarımız (putlar)ındır, dediler." (Enam, 6/136).

"Müşrikler (batıl görüşlerine göre), "şu hayvanlarla ekinler yasaktır. Onları sadece bizim istediklerimiz yiyecektir, dediler." (En'am, 6/138).

"Müşrikler, bu hayvanların karınlarındaki yavrular erkeklerimize ait olup kadınlarımıza haramdır, dediler." (En'am, 6/139).

"Sekiz çifti yaratan da O'dur. İkisi koyun ikisi keçidir. De ki: Allah o çiftlerden iki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi haram kılmıştır, yahut o her iki dişinin karnındakileri mi haram kılmıştır." (En'am, 6/143).

Cenab-ı Hak onların tayin ettiği helâl ve haramı şu ayette reddetmiştir: "Allah Bahire, Sâibe, Vasile ve Ham diye bir şey belirtmemiştir." (Maide, 5/103).

Bu ayetin manası şudur: Ey Peygamber! O müşriklere yani Mekke kâfirlerine şöyle de: Bana bildirin. Allah'ın size istifade etmeniz için indirdiği helâl rı-zıkları parça parça ayırdınız. Kendi kanaatinize göre "Bu helâldir, bu haramdır" dediniz. Söyleyin bakalım. Helâl ve haramı tayin etmek hususunda Allah mı size izin verdi? Siz Allah'ın izniyle mi böyle yapıyorsunuz? Yoksa bunu Allah'a nispet ederek O'na yalan mı söylüyorsunuz?

Bu ayet bu çeşit ayırd etmeye karşı bir azarlama ve fetva konusundaki laubaliliğe karşı gayet beliğ bir yasaklamadır. Alimin sorulan hükümlerde ihtiyatlı olmasının vacip olduğuna, yakinen ve tam manasıyla bilmeden hiçbir şey hakkında "caizdir" veya "caiz değildir" dememesine dair bir uyarıdır. Kim iyi bilmiyorsa Allah'tan korksun ve sussun, aksi takdirde Allah'a iftira etmiş olur. [\[27\]](#)

Fakat insanların çoğu bu nimete, bu ilâhî lütfâ şükretmezler: Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Kullarımdan hakkıyla şükreden pek azdır." (Sebe1, 34/13).

Onlar kendilerine gösterilen hidayet yoluna tabi olmazlar. Allah'ın kendilerine verdiği bu nimetten mahrum olurlar, kendi kendilerine darlık yaparlar. Bazı nimetleri helâl, bazılarını haram kıldılar.

Müşrikler kendileri için din olarak koydukları batıl esaslarda, Ehl-i kitap ise dinlerinde sonradan icat ettikleri bid'atlerde bu duruma düştüler.

Bazı müslümanlar da zühd yolunda aşırı giderek, helâl ve güzel rızıklan terk ettiler yahut İslâm'ın mal harcama hususunda orta yolu tutma şeklindeki metoduna muhalif olarak yeme, içme ve elbisede aşırı gittiler, israf ettiler. Böylece aynı hataya düştüler.

Halbuki Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Sakın eli boynuna kelepçelenmiş gibi cimri olma. İsrafa dalarak da elini tamamen açma. Sonra kınanır açıkta kalırsın." (İsra, 17/29).

"Varlıklı kimse nafakasını varlığı ölçüsünde versin. Rızkı dar olan da Allah'ın kendisine verdiği kadar versin. Allah kişiyi ancak verdiği şeyle mükellef tutar."(Talak, 65/7).

Sünnet-i seniyye de bu metodu ve tavsiyeleri teyid etmektedir: Buharî ve Taberanî Züheyr b. Ebî Alkame'den şu hadis-i şerifi naklederler. "Allah sana mal vermişse üzerinde

görünsün. Şüphesiz Allah kuluna verdiği nimetinin güzel bir şekilde görünmesini sever. Allah perişanlığı ve perişan görünmeyi sevmez."

İmam Ahmed Ebu'l-Ahvas'tan, o da babasından naklediyor: Perişan, dağınık bir vaziyette Rasulullah (s.a.)'a geldim. Efendimiz (s.a.): "Malın var mı?" diye sordu. Ben de "Evet, var" dedim. Efendimiz (s.a.) "Hangi çeşit mallar?" diye sordu. Ben de "Deve, köle, at, koyun, her çeşit mal var" dedim. Efendimiz (s.a.) "Allah sana bir mal vermişse Allah'ın senin üzerindeki o nimeti ve ikramı görülsün. " buyurdu. [\[28\]](#)

Allah'ın İlmî Bütün Kullarını, Kullarının Yaptıkları İşleri Ve Bütün Kâinatı Kuşatmaktadır.

61- (Ya Muhammedi) Her ne durumda olursan ol, Kur'an'dan ne okursan oku,

sen ve ümmetin her ne amel yaparsanız yapın, onu yapmaya giriştiğinizde biz ona mutlaka şahit oluruz. Yerde ve gökte zerre kadar bir şey bile Rabbinden gizli değildir. Ne bundan daha küçük, ne de daha büyük hiçbir şey yoktur apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın.

Açıklaması

Allah Tealâ Peygamberine O'nun, ümmetinin ve bütün mahlûkatın her an içinde buldukları durumlarını bildiriyor.

Ey Rasulüm! Hususi veya umumi hangi durumda bulunursan bulun, bu şerefli durumun sebebiyle, İslâm davetini insanlar arasında yaymak için sana inen Kur'an'dan ne okursan oku, biz size mutlaka şahit oluruz, durumlarınızdan haberdar oluruz.

Ayet-i kerimede Peygamberimiz (s.a.)'e ait durumların "şe'n(şerefli durum) " kelimesiyle ifade edilmesi Peygamberimiz (s.a.)'in her işinin hatta normal insanî davranışlarının bile değerli olduğuna delildir. Çünkü O, müminler için en güzel önderdir.

Cenab-ı Hak "Her ne durumda olursan, ol," ve "Kur'an'dan ne okursan oku." ifadeleriyle özel olarak peygamberine sonra da başında bulunduğu ümmete hitap etti.

"Minhü (ondan)" kelimesindeki zamir ya "şe'n" kelimesine racidir Bu durumda "şerefli işlerinden olan Kur'an'ı okuduğunda" manasına gelir, yahut Kur'an" kelimesine racidir. Bu durumda "Kur'an'dan Kuran olarak okuduğunda" manasındadır. Açık olarak zikretmeden zamir kullanılması tazim ifade eder.

Veyahut "Allah" kelimesine racidir. Yani "Allah tarafından inen Kur'an'ı okuduğunda" demektir.

Ey Ümmet! Yaptığınız küçük-büyük, hayır-şer hangi amel olursa olsun biz size şahidiz, sizin durumunuzdan haberdarız, sizi kontrol ediyoruz; sizin için tespit yapıyoruz. Bununla sizin amelinizin karşılığını vereceğiz.

Zerre kadar, toz kadar yahut en küçük karınca kadar bile olsa hiçbir şey Allah'tan uzak olmaz, O'nun ilminden gizli kalmaz. Toz kadar denilecek küçüklük ve hafifliğe misal verilmektedir. Hatta atomdan bile küçük olsa -yani atomun parçaları bile olsa- Allah'ın ilmi dahilindedir.

Bu ifade atomun parçalanması prensibi veya teorisine ve küçük parçalarının da bulunmasına işaret etmekte olabilir.

Bundan daha büyük de olsa, meselâ en büyük yaratık olan "Arş" gibi, yine durum aynıdır. Arş, bütün varlıkların miktarlarının yazılı olduğu değerli kitapta (yani Levh-i Mahfuz'da) belirlenmiş, tescil edilmiştir.

Ayrıca burada atomun parçaları ve mikroplar gibi çıplak gözle görülemez-yip ancak mikroskoplarla görülebilen, yüzlerce hatta binlerce defa büyütülmesi gereken kâinattaki en küçük varlıklara ilk defa Kur'an-ı Kerim'in işaret ettiği anlaşılmaktadır. Yine kâinatta yer ve göklerden ve içlerinde bulunan varlıklardan daha büyük, çok büyük varlıklar da bulunmaktadır. Çünkü bazı yıldızlar, güneş, dünya ve ay'dan çok daha büyüktür. Arş ise yaratılmış varlıkların en büyüğüdür.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanları O bilir. Düşen hiçbir yaprak yoktur ki, Allah onu bilmesin. Yeryüzünün karanlıklarında olan her tane, kuru-yaş her şey mutlaka her şeyi apaçık beyan eden bir kitapta kayıtlıdır. " (En'am, 6/59) Yani Allah ağaçlarını ve cansız varlıkların hareketlerini, ot-layan hayvanları, yeryüzü tabakalarında ve gökyüzü boşluğunda var olan her şeyi bilir.

Allah Dostlarının Vasıfları Ve Mükâfatları

62- İyi bilin ki Allah dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.

63- Onlar iman eden ve Allah'tan gerçek manada korkanlardır.

64- Dünya hayatında da, ahirette de onlara müjde! Allah'ın sözlerinde asla değişme olmaz. İşte büyük kazanç budur.

İzzet Ve Mülk Allah Tealâ'nındır. Gece Gündüzün Yaratılmasının Faydaları.

65- Kâfirlerin sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet Allah'ındır. O her şeyi çok iyi işiten ve çok iyi bilendir.

66- İyi bilin ki, göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar (gerçekten) ortak koştuklarına uymazlar. Onlar sadece zanna (kanaatlerine) uyarlar. Onlar sadece yalan söylerler.

67- Dinlenmeniz için geceyi, aydınlık olarak gündüzü yaratan Allah'tır. Şüphesiz ki bu hususta dinleyen bir topluluk için ibretler vardır.

Açıklaması

Ey Rasulüm! Müşriklerin "Sen Peygamber değilsin!" şeklindeki sözleri, şirk koşmaları, mal ve kuvvet sahibi olduklarını beyan eden ifadeleri, yalanlama ve tehditleri seni üzmesin.

Sen onlara karşı Allah'ın yardımını iste ve sadece O'na dayan. Çünkü izzet, galibiyet, kuvvet ve ezici güç tamamen Allah'a aittir, yani hepsi O'nundur.

Bir başka ayette gelen "İzzet Allah'ın, Rasulünün ve müminlerindir." (Mü-nafikun, 63/8) ifadesinde izzetin Rasulüne ve müminlere ait olmasının manası ise şudur: İzzet tamamen Allah'a aittir ve neticede yine Allah'a döner. (Rasu-lullah'ın ve müminlerin izzeti ise Allah'ın lütfuyladır).

Allah kullarının sözlerini -hakkı yalanlama, şirk iddia etme gibi sözlerini de- çok iyi işitir, onların durumlarını ve yaptıkları eziyet ve hileleri gayet iyi bilir ve bunlara karşılık onları cezalandırır. Ey Muhammed! Sen onların sözlerine ve hilelerine önem verme.

Bu ayette Peygamberimiz (s.a.) kavminin kendisine yaptığı eziyetlere karşı teselli edilmekte ve ona kavmine karşı zafer müjdesi verilmektedir.

Cenab-ı Hak bundan sonra izzetin sadece kendisine ait olduğu hususundaki delilleri ortaya koyarak şöyle buyurdu:

Dikkat edin ey insanlar! Göklerin, yerin ve her ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü Allah'a aittir. Bu ikisinde O'ndan başka hiç bir kimsenin mülkü yoktur. Peki, putlar başkasının mülkü oldukları halde nasıl tanrı olabilir? İbadet sadece mülkün gerçek sahibine yapılabilir. Ayrıca putlar ne düşünebilir, ne mülk edinebilir, ne faydası ne de zararı dokunabilir! Onların putlara tapınma hususunda hiçbir delilleri yoktur. Bu konuda sadece zanlarına ve vehimlerine uymaktadırlar.

O müşrikler gerçekte Allah'ın ortaklarına tapınmıyorlar. Çünkü Allah'ın asla ortağı olamaz. O sahte ortakların kulların işini düzene koymak ve onların başına gelen kötülükleri önlemek gibi bir şeye güçleri yetmez. Hatta onlar kendilerine herhangi bir fayda temin edemedikleri gibi kendi başlarına gelen bir zararı bile önleyemezler.

Müşrikler gerçekte sadece asılsız zanlara, büyük hatalara uymaktadırlar. Onlar bu batıl kanaatleriyle Allah'a nispet ettikleri şeylerde yalancıdırlar, saçmalamaktadırlar; yahut Allah'ın ortakları olduğu şeklinde asılsız tahminlerde bulunmaktadırlar.

Allah'ın göklerde ve yerde bulunan her şeyin mülkiyetinde tek başına müstakil olduğunu beyan ettikten sonra gelen bu üç cümle ardarda gelen tekit ifadeleridir. Bu cümleler meleklerin, putların, Mesih (a.s.)in ve başkalarının ilâh edinilmelerinin kaldırıldığını tekit etmektedir. Tıpkı dünya idarecileri ve zalim krallara ancak vasıta ile ulaşabildiği gibi, bu putların da Allah'ın huzurunda vasıta, şefaathçi ve vesile olarak kabul edilmeleri yetkisinin kaldırıldığını tekit etmektedir.

Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ın mülküdür. "Göklerde ve yerde bulunan hiçbir

kimse yoktur ki, kıyamet günü Rahman olan Allah'ın huzuruna bir kul olarak çıkmazın." (Meryem, 19/93) Kulun efendisinin O'nun huzurunda hiçbir önemi yoktur.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bütün izzetin Allah'a ait olduğuna, Allah'a ortak koştukları putların yaratma, takdir etme, tasarruf ve bütün işleri düzene koyma hususunda Allah'ın yanında hiçbir rolleri bulunmadığına şu ayet-i kerimeyi delil getirmektedir.

"Dinlenmemiz için geceyi, aydınlık olarak gündüzü yaratan Allah'tır." Allah Tealâ günü iki kısma ayırdı: Gece ve gündüz. Geceyi gündüzün çalışma ve yorgunluğundan sonra istirahat etme, sükûnet ve huzur için; gündüzü de geçim vakti, çalışma, yolculuk ve diğer ihtiyaçların görülmesi için aydınlık kıldı:

"Uykunuzu bir dinleme vasıtası yaptık. Geceyi sizi saran bir örtü yaptık. Gündüzü de geçiminizi temin için çalışma zamanı yaptık." (Nebe, 78/9-11).

"Biz gece ile gündüzü varlığımızı gösteren iki delil kıldık. Bir delil olan geceyi karanlık, bir delil olan gündüzü de aydınlık kıldık. Böylece Rabbinizin lüt-fundan rızık arayacaksınız. Yılların sayısını ve hesabını bilesiniz." (İsra, 17/12).

Bu ayette Allah Tealâ'nın kudretinin kâmil olduğuna ve nimetinin büyüklüğüne işaret edilmektedir. Böylece geceyi gündüzün iş yorgunluğundan sonra dinlenmek için karanlık, gündüzü de rızık ve kazanç elde etmek için aydınlık kılması ile sadece kendisinin ibadete lââyık olduğuna ve O'nu tek olarak kabul etmelerine delil getirdi:

"Şüphesiz ki bu hususta dinleyen bir topluluk için ibretler vardır." Yani gece ve gündüzün yaratılmasında, birbiri ardınca gelmelerinde ve müddetlerinin yıl boyunca farklı oluşunda hakkıyla ibadete lââyık olan ilâhın gece ve gündüzü yaratan Allah olduğuna, bu delilleri ve hüccetleri dinleyecek, bunlardan ibret alacak, dinlediklerini ince ince düşünecek, bunları yaratan, takdir eden ve yürüten Allah'ın azametine delil olarak getirecek bir toplum için çok ibretler vardır. [\[30\]](#)

Allah Tealâ'nın Oğlu Olduğunu Söyleyerek Şirk Koşmak

68- Müşrikler "Allah çocuk edindi" dedi- ler. Haşa, Allah bundan münezzehtir. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Göklerde ve yert*e ne varsa hepsi O'nundur. Bu iddialarınıza hiçbir deliliniz de yoktur. Siz, Allah'a karşı bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?

69 'De ki: Allah'a karşı yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremeyeceklerdir. ^0" Onlar için dünyada geçici bir hayat vardır. Sonra dönüşleri yine bizedir.

Ondan sonra da Biz onlara inkâr etmeleri sebebiyle şiddetli azabı tattıracağız.

Açıklaması

Bu ayetlerin konusu Allah'ın evlâdı olduğunu iddia eden müşriklere, Yahudilere ve Hristiyanlara reddiyedir.

Müşrikler "Melekler Allah'ın kızlarıdır", Yahudiler "Üzeyir Allah'ın oğludur", Hristiyanlar da "Mesih Allah'ın oğludur" dediler.

Haşa Allah evlât edinmekten münezzehtir, çok uzaktır. Bu ifade onların batıl sözlerine karşı hayret etmek içindir. Çünkü çocuk edinmek ancak çocuk beklenmesi tasavvur edilen kimse için doğru olabilir. Allah'ın -haşa- ne ana-ba-bası vardır, ne de evlâdı!

"O hiçbir şeye muhtaç değildir." Bu Allah'ın münezzehtir olmasının illetidir. Yani Allah kendisinden başka her şeyden müstağnidir. Her şey O'na muhtaçtır. O'nun ise asla çocuğa ihtiyacı yoktur. Çocuk edinmek ise ihtiyaçtan doğmaktadır.

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur." O'nun yarattığı şeylerden nasıl evlâdı olabilir? Her şey O'nun mülkü ve kuludur. O göklerin, yerlerin ve ikisi arasındaki her şeyin yaratıcısıdır. Mahlûkatından hiçbir şey O'na benzemez. O yarattıklarından hiçbirine muhtaç değildir. Bilakis her şey O'na muhtaçtır. Göklerde ve yerde olan her şey mülk, yaratık, kul ve tasarruf olarak O'nundur. Bu hususta hiçbir şey O'na ortak olamaz. Yoktan var eden, hayatı ve hayatın zaruri ihtiyaçlarını bahşeden bir yaratıcı nasıl bir yarattığı, bir kulunu rızık gibi maddî şeylerde, yardım etme, destekleme ve kuvvet verme gibi manevî hususlarda kendisine muhtaç olan bir varlığı evlât edinebilir.

"Bu iddialarınıza hiçbir deliliniz de yoktur." Sizin söylediğiniz bu yalan ve bühtanda iddialarınızın hiçbir delili yoktur.

Siz, Allah'a bilmediğiniz bir şeyi, gerçek olmayan bir sözü mü söylüyorsunuz? Siz aklen doğru olmayan ve kendisine nispet edilmesi gerçek olmayan bir şeyi mi O'na nispet ediyorsunuz.

Bu ifade yüzlerine çarpma ve azarlamadır, yahut yadırgama veya kuvvetli bir uyarı, şiddetli bir tehdittir.

Beyzavî diyor ki: Bu ifadede delili olmayan her sözün bilgisizlik olduğuna, inançlar hususunda mutlaka kesin delil bulunmasına ve bu konuda körükörü-ne taklit etmenin geçerli olmayacağına işaret vardır.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayetlerdir: "Müşrikler, Rahman olan Allah çocuk edindi, derler. Yemin olsun ki siz ortaya çok çirkin bir şey getirip iftira attınız. Rahman olan Allah'a çocuk isnat ettiler diye neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar parçalanıp dağılacaktı. Oysa Rahman olan Allah'ın çocuk edinmesi asla şanına yakışmaz. Göklerde ve yerde bulunan hiçbir kimse yoktur ki (kıyamet günü) Rahman olan Allah 'in huzuruna bir kul olarak çıkmasın. Şüphesiz Allah (onları ilmiyle kuşatmış) kendilerine ve yaptıklarını bir bir saymıştır. Kıyamet günü onların herbiri Allah'ın huzuruna tek başına çıkacaktır." (Meryem, 19/88, 95).

Bundan sonra Cenab-ı Hak Allah'ın oğlu olduğunu iddia ederek Ona yalan yere iftira edenlerin asla kurtuluşa eremeyeceklerini bildirdi ve bu görüşün Allah'a iftira olduğuna ve O'na lâîk olmayan bir yakıştırma olduğuna işaret ederek, böylelerini azabıyla korkuttu:

"De ki: Allah'a karşı yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremeyeceklerdir." Ey Rasulüm onlara şöyle söyle: Allah'a ortak nispet ederek veya çocuk edindiğini söyleyerek yalan uyduranlar dünyada da ahirette de kurtuluşa ve saadete eremeyeceklerdir.

Dünyada Allah onlara imkân verecek ve biraz hayat hakkı tanıyacak, ahirette ise onları sert ve şiddetli bir azaba, uğratacaktır. Yani onlara dünyada kısa bir müddet dünya nimetlerinden istifade etme imkânı vardır. Öldükten sonra dönüşleri bizedir. Kıyamet günü haşrin ve hesap görmenin dehşetli sahneleri arasında Rablerine döneceklerdir.

"Ondan sonra da biz onlara inkâr etmeleri sebebiyle şiddetli azabı tattıracağız. " Onlar ebedî bedbahtlığa uğrayacaklar, iddia ettikleri yalan ve iftiralarla Allah'a yalan uydurmaları, Allah'a iftira etmeleri ve küfretmeleri sebebiyle cehennem ateşinde acıklı, can yakıcı çok katı, çok şiddetli bir azapla azap göreceklerdir.

Bu ayette kâfirlerin kesin bir kayba, zarara uğrayacaklarına işaret edilmektedir. Çünkü dünyada maddî-manevî menfaatleri elde etmek suretiyle elde ettiklerini sandıkları başarının ahirette kaybedecekleri büyük sevap, ebedî cennetlerdeki daimi nimetler karşısında hiçbir değeri yoktur. Çünkü dünyanın Allah nezdinde bir sivrisinek kanadı kadar değeri yoktur. [\[31\]](#)

Hz. Nuh (A.S.) Ve Kavminin Kıssası

71- Onlara Nuh'un haberlerini oku. O bir zaman kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Benim sizin içinizde bulunmam ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geliyorsa, bilin ki ben sadece Allah'a güveniyorum. Siz de ortaklarınızla bir araya gelerek yapacağınız işi kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Sonra bana hiç mühlet vermeden kararınızı uygulayın.

72- Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki, ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Bana müslümanlardan olmam emredilmiştir.

73- Yine de onu yalanladılar. Biz de Nuh'u ve gemide, onunla beraber bulunan müminleri kurtardık. Onları yeryüzüne vekil kıldık. Ayetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Bak, işte uyarılan kimselerin akıbeti nasıl oldu!

Açıklaması

Ey Rasulüm! Sana muhalefet eden ve seni yalanlayan Mekke kâfirlerine Hz. Nuh (a.s.)'un kendisini yalanlayan kavmi ile yaptığı mücadelenin haberini anlat, bu kıssayı zikret. Onların o kavme isabet eden helak ve azabın kendilerine isabet etmesinden sakınmaları için Allah'ın o kavmi nasıl helak ettiğini ve son nefesine kadar hepsini suda boğarak ortadan kaldırdığını anlat.

Onlara Hz. Nuh (a.s.)'un kavmine dediği şu sözü anlat: Ey kavmim! Rabbi-nize kulluğa davet etmek için sizinle birlikte olmam, Allah'ın birliğine ve O'na kulluğa delâlet eden Allah'ın ayetleri, hüccetleri ve burhanları ile sizlere vaaz ve hatırlatmada bulunmam size ağır geliyorsa, bilin ki ben sadece Allah'a dayanıyor ve sadece O'na güveniyorum. Size ağır gelse de ben aldırış etmek ve davetimden ve bu mesajı iletmekten vazgeçmem.

Siz de Allah'tan başka kendilerine taptığınız putlarınız ve heykellerinizle bir araya gelerek bana karşı yapmak istediğiniz işi kararlaştırın.

Kesin olarak niyet ettiğiniz işi gizli kapalı yapmayın. Açıkça bana söyleyin. Benimle olan alâkanızı kesin.

Siz haklı olduğunuzu iddia ediyorsanız benim hakkımdaki bu kararınızı uygulayın, bilfiil infaz edin. Bu hükmü infaz etmekte bir an bile gecikmeyin. Ne takdir etmişseniz yapın. Ben size aldırımıyor ve sizden korkmuyorum. Çünkü siz hiçbir şeye tabi değilsiniz.

Beşeriyetin ikinci babası Hz. Nuh (a.s.)'un Allah'a ve Allah'ın yardımına bu derece güvenmedeki tavrı, tıpkı Hz. Hud (a.s.)'un kavmine söylediği şu söz-lerdeki tavrına benzemektedir:

"Ben Allah'ı şahit tutarım; siz de şahit olun ki, ben Allah'ı bırakıp ortak koştuğunuzdan beriyim. Hep birlikte bana kuracağınız tuzağı kurun. Sonra bana hiç mühlet vermeyin. Ben, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a güvendim." (Hud, 11/54, 56).

Böylece tereddüt nedir bilmeyen, Allah'a, O'nun vaadine sarılan ve itimad eden köklü iman sahibi müminin tavrı ile birdenbire çözülen hatta birden yok olan sahte tanrıların ve ortakların hayali kuvvetinden başka sığınacak yeri olmayan güçsüz ve tereddütlü kâfirin tavrı arasındaki açık fark belli olmaktadır.

Eğer benim hatırlatmamdan yüz çevirirseniz, benim peygamberliğime iman etmezseniz ve sizi davet ettiğim hak dinde bana itaat etmezseniz ben size karşı yaptığım bu nasihatlerim için sizden hiçbir şey, ücret veya karşılık istemiyorum. Benim bu amelimin sevabı ve mükâfatım beni size gönderen Rabbim Allah'a aittir. Allah bana müslümanlardan olmamı, yani bu davet için bana ulaşan her şeye teslim olmak, Allah'a boyun eğmek şeklinde bana emredilen her şeye uyup bağlanan kimselerden olmamı emretti.

İlk peygamberden son peygambere kadar bütün peygamberlerin dini İslâm'dır. [\[32\]](#)

Cenab-ı Hakkın "Ey ümmetler! Biz sizin herbiriniz için bir şariat ve yol tayin ettik." (Maide, 5/48) buyurduğu gibi, peygamberlerin şariatlerinin teferruata dair hükümleri ayrı ayrı olsa da, asılları ve kaynakları birdir.

Peygamberimiz (s.a.) Buharî, Müslim, Ebu Davud ve İmam Ahmed'in rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: "Peygamberler anneleri ayrı, babaları bir evlât gibidirler." Teferruata dair şer'î hükümlerimiz ayrı bile olsa dinimiz, imanımız birdir: O da eşi-ortağı bulunmayan tek Allah'a kulluk etmektir.

"Yine de O'nu yalanladılar." Yani Hz. Nuh (a.s.) ile birlikte gemide olup kurtulanları boğulanların yerine onlardan sonra yeryüzünde oturup burayı imar etmeleri için vekil kıldık. Nuh (a.s.)'u yalanlayanları da tufanda boğduk.

Bak ey Rasulüm! Biz nasıl müminleri kurtardık ve bu azap meydana gelmeden önce

peygamberleri tarafından uyarılmalarına rağmen hiç çekinmeyip yalanlamada ısrar edenleri de helak ettik. İşte peygamberleri yalanlamakta ısrar edenlerin ve müminlerin sonu budur. [\[33\]](#)

Peygamberleri Yalanlamak Konusunda Geçmiş Ümmetlerin Âdetleri

74- Sonra onun ardından gelen peygamberleri kavimlerine gönderdik. Bu peygamberler onlara apaçık mucizeler getirdiler. (Buna rağmen) daha önce yalanladıklarına yine inanmadılar. Aşırı gidenlerin kalplerini işte böylece mühürleriz.

Açıklaması

Sonra Nuh'un ardından gelen Hud, Salih, İbrahim, Lût, Şuayb (a.s.) gibi peygamberleri kavimlerine getirdikleri ilâhî mesajın doğruluğuna delâlet eden aklî ve hissî deliller, burhanlar ve apaçık mucizelerle gönderdik.

Buna rağmen bu kavimler kendilerine ilk defa gönderildiklerinde bu peygamberleri yalanladıkları için onların getirdiği bu dine inanmadılar. Nitekim onların küfür yönünden benzerleri olan önceki kavimler de peygamberlerini yalanlamışlardı.

"Daha önce" ifadesiyle anlatılan, insanların peygamberler gönderilmeden önce küfürde aşırı gitmeleri sebebiyle sanki kendilerine hiç peygamber gönderilmemiş gibi davranan, Hz. Nuh (a.s.) kavminin peygamberlerini yalanladığı gibi yalanlamaları sebebiyle iman etmeleri imkânsız olma durumudur.

Müfessirlerin "daha önce" ifadesi hakkındaki açıklamaları birbirine yakındır. Bir kısmı peygamberlerin gönderilmesinden önce derken, diğerleri de "Hz. Nuh (a.s.) kavminin daha önce yalanlamaları sebebiyle" şeklinde açıklama yapmışlardır.

"Aşırı gidenlerin kalplerini işte böylece mühürleriz." Daha önceki yalanlamaları sebebiyle onların kalplerini mühürlediğimizden dolayı iman etmedikleri gibi, senin kavmi

gibi daha sonra gelen ve inatta onlara benzeyen kimselerin kalplerini de mühürleriz; böylece onlar acıklı azabı görünceye kadar iman etmezler.

Zemahşerî diyor ki: "Mühürlemek" onların inatçılıklarından ve düşmanlıklarından kinayedir. Çünkü bundan sonra meydana gelecek olan rezillik, rüs-vaylıktır. Görmüyor musun ki, onları "Aşırı gidenler" vasfıyla tavsif etmektedir.

Diğer bir ifade ile mühürlemekten maksat kalplerin hidayet ve ilim nurundan hiçbir şeyi kabul etmemesi demektir. Çünkü onlar küfür ve yalanlamada bütün sınırları aşmışlardır; dolayısıyla iman etmeyeceklerdir.

Bu ayet peygamberlerin efendisi ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.)'i yalanlayan müşrik Araplar için şiddetli bir uyarıdır. Çünkü daha önceki yalanlayanlar azaba, ve işkenceye uğramışlarsa aynı onlar gibi hareket eden, hatta öncekilerden daha büyük günahlar işleyen bu kimselerin durumu başka nasıl olabilir. [\[34\]](#)

Hz. Musa (A.S.) Ve Firavun Kıssası -1-Hz. Musa (A.S.) İle Firavun Arasındaki Konuşma

75- Onlardan sonra Musa ve Harun'u, Firavun ve topluluğuna mucizelerimizle gönderdik. Fakat onlar büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.

76- Tarafımızdan onlara hak gelince "Şüphesiz bu, apaçık bir sihirdir" dediler.

77- Musa, "Size gelen bu gerçeğe dil mi uzatıyorsunuz? Bu hiç sihir olabilir mi? Sihirbazlar asla kurtuluşa eremezler" dedi.

78- Onlar da (Musa'ya) "Sen bizi atalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden çevirip yeryüzünde idare ikinizin olsun diye mi, bize geldin? Biz, ikinize de inanmıyoruz" dediler.

Açıklaması

Bu ayetlerde Hz. Musa (a.s.) kıssasının ilk bölümü yer almaktadır. Ayetlerin geniş manası şu şekildedir:

Bu peygamberlerden sonra biz Musa ve kardeşi Harun'u Mısır kralı Firavun ile etrafındaki adamlarına gönderdik.

Diğer insanlar iman ve küfürde bunlara tabi oldukları için burada zikre-dilmemişlerdir.

Bu iki peygamberi Araf suresinde zikredilen mucizeler [\[35\]](#) ve diğer mucizelerle gönderdik. Fakat onlar hakka uymayıp, hakka boyun eğmeyip, Musa ve Harun (a.s.)'a iman etmeyerek büyüklük tasladılar. Böylece günahkâr, suç işlemeyi alışkanlık haline getiren, kâfir, büyük günahları çekinmeden işleyen, suç işlemekte, haksızlık yapmakta ve yeryüzünde fesat çıkarmakta kökleşmiş bir kavim oldular.

Musa (a.s.) onlara gerçek ulûhiyet ve rububiyeti gösteren delilleri getirince inat ederek, isyan ederek ve nefsî arzularını tatmin etmek için "Bu gerçek apaçık bir sihirbazlıktır" dediler. Bu ifadede yer alan tekit harfi olan "gerçekten" manasına gelen "inne" kelimesi, "bu" manasındaki isnı-i işaret, haberin başındaki "lâm" ve cümlenin isim cümlesi oluşu onların bu ifadedeki tekitlerini, kesin olarak böyle inandıklarını gösterir. Ancak onlar da bu söylediklerinin yalan ve iftira olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Vicdanları (bu mucizelerin) doğruluğuna kanaat getirdiği halde, sırf haksızlık ettikleri ve büyüklük tasladıkları için o mucizeleri inkâr ettiler." (Nemi, 27/14).

Musa (a.s.) onların bu ifadelerini reddetmek ve azarlamak kasdıyla şöyle dedi: "Siz batıl olan sihirbazlıktan son derece uzak apaçık hak olan bir şey için "Bu sihirdir" demekle bu gerçeğe dil mi uzatıyorsunuz? Hayret doğrusu sizlere! Bu, hiç sihir olabilir mi? Halbuki siz sihrin sadece hayalî ve göz boyamadan ibaret olduğunu biliyorsunuz. Eğer sihir olsaydı neticede bozulur ve sihirbazların sihrini de iptal etmezdi. Sihirbazlar gerçekler sahasında, dinî meselelerde, hayatın asıl şartlarında ve memleket kurmada başarılı olamazlar. Çünkü sihirbazlık bir göz boyama ve el çabukluğundan ibaret olup gerçeği asla değiştiremez.

Onların "Bu bir sihirdir" sözü hazfedilmiştir. "Siz gerçeğe dil mi uzatıyorsunuz?" sorusu inkâr içindir. Bundan sonra "Bu hiç sihir olabilir mi?" şeklindeki diğer bir inkâra geçti. Firavun ve kavminin bu sözlerini inkâr için onların ikinci ifadeleriyle yetinip birinci ifadeleri hazfedilmiştir.

Firavun kavmi de Hz. Musa (a.s.)'nın bu sözüne karşılık, babaları ve ataları körükörüne taklit etme, eski âdetlerin ve batıl dinî inanışların mirasçısı olmaktan başka tutunacakları bir şey bulamayan güçsüz ve delilleri iflâs etmiş insanlar gibi şu cevabı verdiler: "Ya Musa! Sen bizi babalarımızın ve atalarımızın dininden çevirmeye ve böylece

ikiniz yeryüzünde dinî ve dünyevî başkanlığı, azameti, hakimiyet ve saltanatı ele geçiresiniz diye mi bize geldin? Biz eskilerin ve ataların dinine aykırı olan ve bizi çağırdığınız bu yeni dininize inanmıyoruz."

Peygamberlerin yalanlanmasının sebebi daima bu olmuştur.

Firavun ve kavmi önce Hz. Musa (a.s.)'yı muhatap aldılar. Çünkü onları getirdiği kitaba iman etmeye ve Allah'ın birliğini kabul etmeye, putlara tapınmayı terk etmeye davet eden o idi. Sonra davetin maddî meyveleri olan nüfuz, sulta ve azamet sahibi olma hususunda Hz. Musa (a.s.) ile birlikte kardeşini de muhatap kabul ettiler. [\[36\]](#)

-2- Hz. Musa'nın Davetine Karşı Çıkmak İçin Firavun'un Sihirbazları Getirmesi

79- Firavun kavmine "Bütün mahir si- hirbazlan bana getirin" dedi.

80- Sihirbazlar gelince Musa onlara "Ortaya ne atacaksanız atın"dedi.

81- Sihirlerini ortaya koyunca Musa (onlara) şöyle dedi: "Bu yaptığınız sihirdir. Şüphesiz ki, Allah bunun asılsızlığını meydana çıkaracaktır. Çünkü Allah fesatçıların işini düzeltmez."

82- Suçlular istemese de Allah sözleriyle hakkı ortaya çıkaracaktır."

Açıklaması

Hz. Musa (a.s.) ve sihirbazlar kıssası daha önce geçtiği gibi A'raf suresinde, bu surede, Tâ-Hâ suresinde ve Şuarâ suresinde zikredilmiştir.

Firavun sihirbaz ve göz boyayıcılar vasıtasıyla insanları aldatmak, Hz. Musa'ya uymalarını engellemek ve getirdiği apaçık hakka karşı çıkmak istedi. Ama durum tamamen tersine çevrildi. Arzusu geri tepti. Bu umumi toplantıda ilâhî burhanlar gayet

açık bir şekilde ortaya çıktı:

"Sihirbazlar secdeye kapandılar ve şöyle dediler: Âlemlerin Rabbi olan, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik." (A'raf, 7/120-122).

Buradaki ayetlerin geniş manası şöyledir:

Firavun Hz. Musa'nın asasını, nurlu beyaz elini görünce ve onların kanaatine göre ilâhî mucize ile sihir arasında hiçbir fark görülmemesi sebebiyle, mucizelerin sihir ilminde ancak çok mahir bir sihirbazın yapabileceği türden olduğuna inandı ve memurlarına veya kavmine "Bana mahir sihirbazları bulup getirin" dedi.

Sihirbazlar gelip halk da toplanınca -Araf suresinde anlatıldığı gibi- Hz. Musa (a.s.) önce kendisinin mi, yoksa onların mı sihirlerini ortaya koymaları hususunda sihirbazları muhayyer bıraktı. Sonra da "Hayır, siz önce sihir ilimlerinden bildiklerinizi ortaya koyun ki hak ortaya çıksın, batıl da asılsız olarak belli olsun" dedi.

Hz. Musa (a.s.) böylece insanların onların yaptıklarını görmeleri ve sihirbazların da ellerindeki bütün güçlerini ve tecrübelerini son noktasına kadar kullanmaları, nihayet ondan sonra hakkın gelip batılı yenmesi için önce onların başlamasını istemiştir.

Bunun için sihirbazlar sihirlerini ortaya koyunca insanların gözlerini büyülemiş ve halkı korku içinde bırakan büyük bir sihir meydana getirmişlerdi.

"Bunun üzerine Musa içinde bir korku hissetti. Biz O'na şöyle dedik: Korkma! Üstün gelecek olan mutlaka sensin! Sağ elindeki asanı at da onların yaptıklarını yutsun. Çünkü onların yaptıkları ancak bir sihirbaz tuzağıdır. Sihirbaz nereye varırsa varsın gayesine erip başarı gösteremez." (Tâ-Hâ, 20/67-68)

Sihirbazlar sihirlerini ortaya koyup elindeki ipleri ve değneklerini yere atınca Hz. Musa (a.s.) kendisinden gayet emin olarak ve onlara hiç aldırmadan "Firavun'un sihir diye adlandırdığı ancak Allah tarafından getirdiğim mucizelerdir; ama asıl sizin bu yaptığınız bizzat sihirbazlıktır. Ortaya koyduğunuz bu sihirbazlığı Allah boşa çıkaracak" diyerek ve sihir ve sihrin bütün şekillerinden üstün, harikulade (olağanüstü) bir delil olan mucizelerin sihirbazlığın asılsızlığını halkın huzurunda kesin olarak ortaya çıkaracaktır.

Sonra bunun sebebini şu ayette açıkladı: "Çünkü Allah fesatçıların işini düzeltmez." Yani Allah bunu güçlü kılmaz, sabit eylemez, ebediyyen kalmasına müsaade etmez.

Allah hakkı teyit edip ortaya koymak, yerleştirmek ve kuvvetlendirmek ister, Musa'ya verdiği vaadi ve emirleriyle batıla karşı hakka yardım eder, hakka zafer ihsan eder. Veya

bir görüşe göre, kaza ve kaderin ezeldenki tayinine göre hakka yardım eder.

"Suçlular istemese de" yani Firavun ve kavmi gibi zalim ve suçlu kimseler istemese de batıla karşı hakka yardım eder.

Bir başka ayette şöyle buyruluyor: "Böylece hak ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları boşa gitti." (A'raf, 7/118). Yine bir ayette de şöyle buyruluyor: "Onların yaptıkları bir sihirbaz tuzağıdır. Sihirbaz nereye varırsa varsın gayesine erip başarı gösteremez." (Tâ-Hâ, 20/69).^[37]

-3- İsrailoğulları'ndan Bir Grubun Hz. Musa (A.S.)'Nin Davetine İman Etmesi

83- Firavun ve adamlarının kendilerine işkence etmesinden korktukları için, kavminden Musa'ya ancak az bir topluluk iman etti. Şüphesiz Firavun yeryüzünde büyüklük taslayan birisidir ve gerçekten aşırı gidenlerdendir.

84- Musa (kavmine) "Ey kavmim! Eğer siz Allah'a iman ediyorsanız ve O'na teslim olmuşsanız sadece O'na güvenin" dedi.

85- Müminler de "Biz yalnız Allah'a güvendik. Ey Rabbimiz! Sen bizi zalimler topluluğu için imtihan vesilesi yapma.

86- Bizi rahmetinle o kâfir topluluktan koru" dediler.

87- Musa'ya ve kardeşine "Mısır'da kavminiz için evler hazırlayın. Bu evleri de kıbleye yönelen namazgah yapın. Namazı dosdoğru kılın. (Ey Musa) müminleri müjdele" diye vahyettik.

Açıklaması

Bu bölüm Hz. Musa (a.s.) kıssasının üçüncü bölümüdür. Allah Tealâ Hz. Musa'ya

getirdiği açık mucizeler ve kesin hüccetlere rağmen, Firavun ve adamlarının kendilerini eskiden olduğu gibi tekrar küfre çevirmelerinden korku ve endişe içinde olan İsrailoğulları'ndan pek azı yani sadece gençlerden bir grup iman etti.

Çünkü Firavun ayak diretme ve isyankârlıkta aşırı giden, zulüm ve fesatta haddi aşan, son derece gaddar ve cüretli, inatçı bir diktatör idi. Hatta tanrı olduğunu iddia etmiş, peygamber torunlarını köleleştirmek istemişti. Kavminin son derece korktuğu acımasız ve korkunç bir karakteri vardı.

83. ayette "Musa'ya kavminden ancak az bir topluluk iman etti." cümlesindeki "kavminden" kelimesinin zamiri Hz. Musa'nın kavmi olan İsrailoğulları'na aittir. Yani Musa'ya Musa'nın kavminden ancak az bir topluluk iman etti demektir. Çünkü zamir zikredilen en yakın isme racidir. Bu görüş Mücahidin görüşüdür.

Bir başka görüşe göre "kavminden" kelimesindeki zamir Firavun'a racidir. Buna göre "Musa'ya Firavun'un kavminden ancak az bir topluluk iman etti" manası verilir. Az bir topluluk, Firavun'un ailesinden mümin olanlardır. Bunlarda Firavun'un hanımı Asiye, Firavun'un hazinedarının hanımı ve Firavun'un kızı Maşita'dır. Bu görüş İbni Abbas'ın görüşüdür.

Yine 83. ayetteki "Firavun ve onların adamları" ibaresindeki "onların" zamiri Firavun ailesinin adamları manasında Firavun'a racidir yahut büyüklerin zamirinde âdet olduğu şekilde çoğul kullanılmıştır. Zürriyet kelimesi ise Hz. Musa'nın kendilerine gönderildiği kavmin evlâtları manasındadır.

Musa kavminden iman edenlerin eziyet ve işkenceden korktuklarını görünce onlara şöyle dedi: Eğer siz Allah'a iman ettiyseniz yani Allah'ı ve O'nun ayetlerini gerçek bir imanla tasdik ettiyseniz, O'na teslim olmuşsanız, Allah'ın kaza ve kaderini ihlâsla ve tam manasıyla boyun eğip kabul etmişseniz Ona tevekkül edin, Ona dayanın, O'na güvenin, O'nun vaadiyle huzur bulun.

Zira iman ancak amelin kendisini tasdik etmesiyle ve tam bir teslimiyetle kâmil bir iman olur. İmana bağlı olması tevekkülü vacip kılmıştır. Çünkü tevekkül (Allah'a güvenme) iman gereğidir.

Ayrıca tevekkülde şart olan gönüllerin tertemiz, halis bir şekilde, şeytana hiç pay ayırmadan Allah'a teslim edilmesidir. Bu da İslâmî hükümlerle amel etmekle mümkündür. Çünkü doğru bir tevekkül başka şeylerle karıştırılarak olmaz.

Özetle iman, vacibü'l-vücut (varlığı kendisiyle kaim) olan Allah'ın bir olduğunu, O'ndan başka herşeyin O'nun idaresi, hakimiyeti ve tasarrufu altında sonradan meydana gelmiş yaratıklar olduğunu bilerek kalbin tasdik etmesidir. İslâm ise Allah Tealâ

tarafından sadır olan tekliflere bağlanmak, itaati izhar edip batılda ısrarı terk etmektir.

Hız. Musa'ya iman edenler halis müminler oldukları için O'nun emrine uyararak derhal "Biz yalnız Allah'a güveniyoruz ve düşmanlarımıza karşı O'nun yardımını istiyoruz" dediler. Sonra da Rablerine "Ey Rabbimiz! Sen bizi zalimler topluluğu için imtihan vesilesi yapma" diye niyazda bulundular. Yani zalimleri bizim üzerimize hakim kılma. Onları bizim üzerimize musallat eyleme.

Yoksa insanlar fitneye düşer ve eğer Musa'ya inananlar hak üzerine olsalardı Firavun'un önünde ve onun zulmü karşısında mağlup olmazlardı, derler. Yahut bizi dinimizden çevirecek bir azap vesilesi eyleme.

"Bizi rahmetinle o kâfir topluluktan koru." Yani hakkı inkâr edip gizleyen tağutların, zalimlerin ve kâfirlerin tasallutundan bizleri rahmetin, ihsanın ve affınla koru ya Rabbi!

Bu dua ile yalvardılar. Çünkü tevekkül (Allah'a güvenmek) imanın en büyük alâmetlerinden biridir. Zira iman ancak zorluk zamanında sabretmekle kemale erer. Dua da ancak itaat edip sebeplere sarıldıktan sonra kabul olur:

"Kim Allah'a tevekkül ederse (O'na güvenirse) Allah ona yeter." (Talak, 65/3).

Pek çok ayet-i kerimede Cenab-ı Hak tevekkül ile ibadeti bir arada zikretmiştir: "O'na ibadet et ve O'na tevekkül et." (Hud, 11/123). "De ki: O Rahmandır. O'na iman ettik ve sadece O'na tevekkül ettik." (Mülk, 67/29). "O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde sen, sadece O'nu vekil edin." (Müzzemmil, 73/9).

Ayrıca Cenab-ı Hak müminlere namazlarında: "Biz ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz." (Fatiha, 1/5) duasını tekrar etmelerini emretmişti.

Bundan sonra Cenab-ı Hak İsrailoğulları'nı Firavun ve kavminden kurtarma sebebini ve onların nasıl kurtulduklarını beyan ederek -mealen- şöyle buyurdu:

Biz Musa'ya ve kardeşi Harun'a Mısır'da kavimleri için yerleşecekleri, sığınacakları evler yahut mescitler hazırlamalarını emrettik.

Müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne göre oturulacak yerlerin evler değil, mescitler olması daha doğrudur.

Allah Tealâ bu iki peygamberine ve kavimlerine Firavun'dan korku içinde olmaları sebebiyle (dışarıda namaz kılamadıkları için) evlerinde namaz kılmak üzere evlerini kibleye doğru yaparak mescit edinmelerini emretti.

Katade, Dahhak ve Said b. Cübeyr: "Evlerinizi kible edin" emri, karşı karşıya bina edin manasmdadır dediler.

Kurtubî ise "Birinci görüş daha sahihtir" demektedir. Yani mescitlerinizi Beytü'l-makdis yönüne kibleye doğru yapın. Bu kible Yahudilerin günümüze kadar devam eden kibleleridir.

Cenab-ı Hak bu evlerde namazı dosdoğru kılmalarını yani tam olarak kılmalarını emretti. Kâfirler üzerine hakim olup da onlara eziyet edip onları dinlerinden çevirsinler diye onlara ilk olarak bu emir verildi.

Ya Musa! Allah'ın müminleri dünyada düşmanlarına karşı koruyacağı ve muzaffer kılacağı, ahirette ise cenneti vereceği müjdesi ile müjdele. [\[38\]](#)

-4- Hz. Musa'nın Firavun Ve Adamlarına Beddua Etmesi

88- Musa şöyle dua etti: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve adamlarına dünya hayatında ziynet ve inallar verdin. Ey Rabbimiz! Sonunda bunlar sen*n y°lundan saptırsınlar diye mi? EyRabbimiz! Onların mallarını yok et. Kalplerini sık. Çünkü onlar acıklı azabı görmedikçe iman etmeyeceklerdir."

89- Allah 'İkinizin duası da kabul edildi. Doğru yolda yürümeye devam edin. Sakın (Hakkı) bihneyenlerin yoluna uymayın dedi.

Açıklaması

Bu bölüm Hz. Musa (a.s.) ile Firavun kıssasının dördüncü bölümüdür.

Hz. Musa'ya bir grubun iman ettiği haberinin bir ara cümlesi olarak bildirilmesi bir yana, Firavun ve adamlarının Hz. Musa'nın yaptığı hak daveti kabul etmemekte direnmelerinden dalâletleri ve küfürleri üzerinde inatla, azgın-

İxk ve gururla devam etmelerinden sonra, kavmi İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkmak üzere hazırlayıp iman, izzet ve şerefi tercih etme duygusunu onların kalplerine aşladıktan sonra Hz. Musa (a.s.) Rabbine duanın sebebini beyan ederek yalvardı:

"Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve adamlarına dünya hayatında ziy-let ve mallar verdin." Yani dünya nimetlerinden onları şımartacak derecede bol miktarda verdin. Bu verilen ziynet kıymetli takı, elbise, ev eşyası, pek çok mallar, meyve, sebze ve hayvanlarından çeşitli dünya metaı idi. Onlara verilen bu nimetler neticede onların, kullarını dinden saptırmaya, yeryüzünde azgınlık yapmalarına sebep oldu.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "Hayır! Gerçek:-en insan kendisinin hiç kimseye muhtaç olmayacağını zannettiği için azar." Alak, 96/6-7).

Firavunların kabirlerinde, Mısır'da tarihî mekânlarda bulunan altın, gümüş, mücevher ve hediyeler, ayrıca onların inşa ettiği köşkler, piramitler ve heykellerin delâlet ettiği medeniyet anlatılan gerçeklere şahadet etmektedir.

Aynı şekilde "Firavun ailesi sonunda kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak çocuğu bulup getirdiler." (Kasas, 28/8) ayetindeki "li-yekûne" kelimesindeki lâm, "li-yudillu"daki lâm gibidir ve burada da "sonunda" anlamı vermektedir.

Böylece Firavun kavminin sonucu dalâlete düşmek oldu.

Buradaki lâm'ın, lamu't-ta'lil olma ihtimali de vardır. Ancak gerçekte değil, zahire göre böyle olabilir. Bu durumda ayetin manası şu şekilde olur: Allah Tealâ onlara bu malları verip de bu mallar haddi aşmalarına ve küfrün artmasına sebep olunca bu durum dalâlete düşürmek için kendilerine mal verilen kimsenin durumuna benzemiştir. Bu söz bu mana için ta'lil (sebebiyet) lafzı ile gelmiştir.

Ey Rabbimiz!. Onların mallarını yok et... Ortadan kaldır, izlerini bile sil, helak et. Kalplerini mühürle ve katılaştır ki bu kalpler imanla huzur bulmasın da şiddetli bir cezaya müstahak olsunlar; acıklı ve can yakıcı bir azabı görmedikçe iman etmeyeceklerdir bunlar.

Hz. Musa bu şekilde dua edip kardeşi Hz. Harun da bu duasına "amin" deyince Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "İkinizin duası da kabul edildi." Yani ikinizin duasına da icabet ettik, Firavun ailesinin helaki şeklindeki isteklerinizi de kabul ettik. "Doğru yolda yürümeye devam edin." Yani üzerinde bulunduğunuz hakka davet ve hüccetle ilzam etme yolunda sabit olun. Vaktinden önce acelecilik yapmayın. Çünkü istedikleriniz olacaktır, ama vakti gelince olacaktır. Bilmeyenlerin yoluna sakın uymayın. Acelecilik ederek cahillerin yoluna, Allah Tealâ'nın vaadine güvenmeme ve itimat etmeme yoluna uymayın.

Bu nehiy, gereği Hz. Musa ile Hz. Harun'dan sadır olmuştur, manasında-dır. Tıpkı

"Yemin olsun ki, eğer Allah 'a şirk koşarsan muhakkak amelin boşa gider.." (Zümer, 39/65) ayet-i kerimesinin Peygamberimiz (s.a.)'den şirkin sadır olduğuna delâlet etmediği gibi.

İbni Cüreyc diyor ki: "Bazı alimler diyorlar ki: Firavun bu davetten sonra 40 yıl bekledi." Muhammed b. Ka'b ve Ali b. Hüseyin ise 40 gün bekledi demişlerdir. [\[39\]](#)

-5- Firavun Ve Ordusunun Boğulması Ve İsrailoğulları'nın Kurtulması

90- İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve ordusu onlara zulmetmek ve saldırmak maksadıyla peşlerine düşmüşlerdi. Firavun boğulacağı anda "İs-railoğulları'nın iman ettiğinden başka ilâh olmadığına iman ettim ve ben müs-lümanlardım" dedi.

91- Şimdi mi iman ediyorsun? Halbuki bundan önce isyan ettin. Fesat çıkaranlardan oldun.

92- Senin ardından gelenlere bir ibret olman için, bugün seni cesedinle kurtarıp koruyacağız. Şüphesiz ki, insanların çoğu delillerimizden gafilirdiler.

93- Şüphesiz ki, biz İsrailoğulları'nı güzel bir yere yerleştirdik ve onları helâl ve temiz şeylerle rızıklandırdık. Kendilerine doğru ilim gelinceye kadar ihtilâf etmemişlerdi. Muhakkak ki Rabbin, kıyamet gününde ihtilâf ettikleri hususlarda aralarında hükmünü verecektir.

Açıklaması

Buradaki ayetlerin konusu Firavun ve ordusunun nasıl boğulduklarıdır.

İsrailoğulları Hz. Musa (a.s.) ile beraber Mısır'dan çıktıklarında -rivayete göre sayıları çoluk- çocuk hariç altı yüz bin savaşçı idiler- Kiptilerden emanet olarak pek çok kıymetli takılar almışlar, bunları da yanlarında götürüyorlardı.

Firavun buna son derece öfkelenmişti. Derhal atma binip muazzam ordusuyla beraber onların peşine düştü. Onlara deniz sahilinde (Kızıldeniz, Süveyş Denizi sahilinde) güneş doğarken yetişti.

Bunun üzerine Hz. Musa'nın cemaati korktu. Ama darlık anında Cenab-ı Hak genişlik verecekti. Cenab-ı Hak Hz. Musa'ya asasıyla denize vurmasını emretti. Hz. Musa asasıyla denize vurdu. Deniz açıldı, her parçası bir dağ olmuş, İsrailoğulları'nın on iki kabilesi için on iki yol açılmıştı. Allah rüzgâra emretti. Rüzgâr bu yolları kurutuverdi. Böylece İsrailoğulları denizi geçti.

İsrailoğulları'nın en sondaki neferi denizden çıktığında Firavun ve orduları denizin öbür tarafından kıyısına gelmişlerdi. Firavun dağlar gibi suları ve yolları görünce şaşırıp, korkuya kapıldı, sanki dilini yutmuştu. Hemen geri dönmek istedi. Sonra onları takip etmeye karar verdi ve komutanlarına "İsrail oğulları denize bizden daha alışık değildirler" dedi. Son nefere kadar hepsi denizdeki bu yollara girdiler. Tam denizin ortasına gelince her şeye kadir olan Allah denize birbirine kavuşmasını (eski haline dönmesini) emretti. Deniz eski haline gelince onlardan hiç kimse kurtulamadı. Dalgalar onları kaldırıp indiriyordu. Firavun'un üzerine dalgalar kümelenmişti. O sırada ölüm sarhoşluğu Firavun'u kaplamıştı. Firavun bu durumda iken "İsrailoğulları'nın iman ettiğinden başka ilâh olmadığına iman ettim ve ben müslümanlardanım" diyordu.

Firavun imanın fayda vermeyeceği bir durumda iman etmişti; tıpkı şu ayette belirtildiği gibi: "Onlar azabımızın şiddetini gördükleri zaman "Biz sadece Allah 'a iman ettik. Ona ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik" dediler. Azabımızın şiddetini görünce imana gelmeleri onlara hiçbir fayda sağlamadı. Allah'ın kulları hakkında öteden beri uygulanagelen kanunu budur. İşte kâfirler o zaman hüsrana uğrarlar." (Gafir, 40/84-85).

Bunun için Allah Tealâ Firavun'un sözü üzerine cevap olarak "Şimdi mi iman ediyorsun? Halbuki bundan önce isyan ettin. Fesat çıkaranlardan oldun" yani yeryüzünde insanları saptıran kimselerden oldun, diyordu.

İşte bu kıssa da Allah'ın Rasulüne (s.a.) bildirdiği gayb bilgilerinden birisidir. [\[40\]](#)

Ayetlerin Manası

İsrailoğulları'nı kudretimiz ve himayemiz altında denizden geçirdik. Firavun ve

orduları onları yakalamak, eziyet etmek veya Mısır'a iade edip en kötü işkencelere tabi tutmak ve daha önce yaptıkları gibi onları köleleştirmek için İsrailoğulları'nın peşlerine takılmışlardı.

Firavun boğulmak üzere iken "Ben İsrailoğulları 'nm iman ettiği Allah 'tan başka gerçek hiçbir ilâh olmadığına iman ettim. Ben de O'nun emrine boyun eğen, teslim olan müslümanlardım" dedi.

Firavun bu ifade ile kabul edilsin diye aynı manayı üç defa üç ayrı şekilde dile getirdi. Bununla birlikte yanlış bir vakit seçtiği için imanı kabul edilmedi. Bu sözü zorlama ve mecburiyet altında ve başka hiçbir tercih hakkı bulunmadığı bir anda söylemişti.

Allah Tealâ da Cebrail'in diliyle veya Allah'ın Ona ilham etmesiyle Fira-vun'a şu cevabı verdi: "Şimdi mi iman ediyorsun? Halbuki bundan önce isyan ettin. Fesat çıkaranlardan oldun." Yani boğulma anında mecbur kalıp nefsinden ümidini kesince mi iman ediyorsun? Halbuki bundan önce Allah'a isyan ediyordun. Sapan ve imandan sapıtanlardan oldun:

"İnkâr eden ve Allah'ın yolundan alıkoyanlara bozgunculuk yapmaları sebebiyle hakettikleri azabı kat kat arttırırız." (Nahl, 16/88).

"Bugün seni yerden yüksek bir yere yükseltiriz, ruh bulunmayan cesedini, bütün bedenini hiçbir eksik bulunmaksızın, deniz dibine atılma sebebiyle meydana gelecek hiçbir değişiklik olmaksızın kurtarırız." Böylece İsrailoğulları için senin öldüğüne ve helak olduğuna dair bir delil olursun. Çünkü onların gönüllerinde Firavun'un boğulmak gibi bir duruma düşmeyecek derecede büyük bir şahsiyeti olduğu inancı vardı. Yine bu şekilde senden sonraki insanlar için bir ibret olursun da yeryüzünde inkarcılıktan, bozgunculuktan ve Rab olduğunu iddia etme gibi hususlardan çekinirler.

Bu ayette Allah Tealâ'nın kudret, ilim ve iradesinin kâmil olduğuna delâlet vardır.

Ancak insanların çoğu kulluğun sadece tek olan Allah'a mahsus olduğuna dair delil ve hüccetlerimizden habersizdirler. Dolayısıyla hadiselerin sebep ve neticelerini düşünmedikleri için öğüt ve ibret almazlar.

Bu ayette hadiselerin sebep ve neticelerini düşünmemek ve gaflette bulunmak kötülenmektedir.

Firavun ve kavminin helak olmaları Muharrem ayının onuncu günü idi.

Buharî İbni Abbas'tan şu hadisi rivayet ediyor: Peygamberimiz Medine'ye geldiğinde

Yahudiler Muharrem'in onuncu günü oruç tutuyorlardı. Peygamberimiz (s.a.) Yahudilere, "Oruç tuttuğunuz bu gün ne gündür?" diye sordu. Onlar "Bu gün Musa'nın Firavun'a galip geldiği gündür" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) Ashabına: "Siz Musa'ya onlardan daha lâıksınız; oruç tutun" dedi.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bu münasebetle İsrailoğullan'na ikramda bulunduğu dinî ve dünyevî nimetleri anlatarak şöyle devam etmektedir:

Şüphesiz ki biz İsrailoğulları'm memnun olacakları güzel bir yere yerleştirdik. Bu yer daha önce kaldıkları Mısır'daki yerleri, daha sonra Filistin'deki yerleri idi. Onları orada helâl, temiz, mubah, gayet hoş, leziz şeylerle rızıklan-dırdık. Onlara orada meyveler, sebzeler, hayvanlar, kara-deniz avları gibi pek çok hayırlı şeyleri nimet olarak verdik.

Allah onlara Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup (a.s.)'un diliyle geçmişte Filistin topraklarını vaad etmişti. Fakat peygamberleri ve özellikle Hz. İsa (a.s.) ve Hz. Muhammed (s.a.)'i inkâr ettiklerinde onlara verdiği bu vaadi geri aldı. Bundan dolayı artık onların Allah Tealâ'nın peygamberlerine küfür, saldırganlık ve zulüm ettikten sonra Filistin topraklarında yerleşmelerine dair hiçbir dinî hakları yoktur.

Âlimlerin İsrailoğullan'ndan maksadın ne olduğunu belirleme hususunda iki görüşü vardır:

Birincisine göre bunlar Hz. Musa (a.s.) zamanındaki Yahudilerdir. Buna göre yerleştirildikleri güzel yer Mısır ve Şam'dır. Güzel rızıklar bu memleketlerdeki her çeşit yararlı şeyler, ayrıca İsrailoğulları'nın Firavun kavminin elinde bulunan mallara mirasçı olmalarıdır. Tevrat ise aralarında ihtilâf etmelerine sebep olan ilimdir.

İkincisine göre ise Peygamberimiz zamanındaki Yahudilerdir. Müfessirle-rin büyük bir çoğunluğu bu kanaattedirler. Bu Yahudiler Medine'de bulunan (Kureyza, Nadir ve Kaynukaoğulları) kabileleridir. Yerleştirildikleri yer de Medine ve Şam arasındadır. Güzel rızıklar ise bu diyarda bulunan hurma bahçeleridir. İlimden murad, Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an ilim vesilesi olduğu için mecaz yoluyla ona bu isim verilmiştir. Kur'an'ın ihtilâfa sebep olması ise Yahudilerin bir kısmının iman edip diğer bir grubunun küfürleri üzerinde kalmasıdır. Zira Kur'an'ın inmesi onların aralarında iki kısma bölünmelerine sebep olmuştur.

İsrailoğulları Tevrat'ı okuyup hükümlerini öğreninceye kadar dinî meselelerde ihtilâfa düşmemişlerdi. Yahut Hz. Muhammed (s.a.)'in vasıflarının gerçek olduğunu ve mucizelerinin ortaya çıktığını görünceye kadar Hz. Muhammed (s.a.) hakkında ihtilâf etmemişlerdi.

Çünkü onlar Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamber olarak görevlendirilmesinden önce onun peygamberliğini ikrar ediyorlar, risaletinin doğruluğunda ittifak ediyorlardı. Hatta bu durumu kâfirlere açıyorlar, ellerindeki kitapta yazılı olarak buldukları vasıflarıyla onu kendi çocukları gibi gayet iyi tanıyorlardı. Hz. Muhammed (s.a.) peygamber olarak gönderilip bildikleri şekliyle Medine'ye gelince onu inkâr ettiler. Bir kısmı kıskançlık, başkanlık sevgisi ve dünya malı elde etme arzusu ile inkâr etti. Diğerleri ise iman ettiler.

Özetle ifade edersek, onlar herhangi bir meselede bilgisizlik sebebiyle ihtilâfa düşmediler. Ancak kendilerine ilim gelip de ihtilâf etmelerine hiçbir sebep yokken ihtilâfa düştüler.

Şüphesiz Rabbin kıyamet günü ihtilâf ettikleri hususlarda onların aralarında hüküm verecek, haklıları, hak yolda olanları cehennemden kurtarıp cennete koymakla, batıl yolda olanları da cehennem azabında helak etmekle birbirinden ayırd edecektir. [\[41\]](#)

Kur'an'ın Söylediği, Vaad Ettiği Ve Korkuttuğu Hususlarda Doğruluğunun Bir Defa Daha Tekit Edilmesi

94- Eğer sana indirdiğimizden şüphe ediyorsan, senden önce indirdiğimiz kitabı okuyanlara sor. Şüphesiz ki, sana hak, Rabbin tarafından gelmiştir. O halde sakın şüphe edenlerden olma.

95" Sakın Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan olma. Aksi halde hüsrana uğrayanlardan olursun.

96- Üzerlerine Rabbinin (onlar iman etmezler şeklindeki) hükmü hak olanlar iman etmezler.

97- Onlara her türlü delil gelse de, acıklı azabı görmedikçe (onlar iman etmezler).

Açıklaması

Allah Tealâ Kur'an'ın doğruluğunu ve peygamberliğin hak olduğunu farz etme ve mübalağa üslubuyla bir kat daha tekit etmek üzere şöyle buyurdu:

Hud, Nuh, Musa vb. geçmiş peygamberlerin kıssalarını anlatan Kur'an'-dan sana inen ayetlerin doğruluğunda -farzedelim veya öyle takdir edelim ki-sende bir şüphe meydana gelse senden önce indirilen kitabı -Tevrat'ı- okuyan Ehl-i Kitap alimlerine sor. Onlar sana indirilen kitabın doğruluğunu tam bir ilimle bilmektedirler.

Bundan maksat Peygamberimiz (s.a.)'i şüphe etmekte tavsif etmek değil, samimi Ehl-i Kitap alimlerine durumu havale etmek ve onları ilim sahibi olmakla tavsif etmektir.

İbni Abbas diyor ki: Hayır, vallahi göz kırpmak kadar bile şüphe etmiyorum. Onlardan hiçbir kimseye de sormuyorum.

Yine İbni Abbas şöyle demiştir: "Ne şüphe ederim, ne de sorarım. Bilakis onun hak olduğuna şahadet ederim." Bu ifadeyi Katade, Said b. Cübeyr ve Hasan el-Basrî de zikretmişlerdir.

Ayette geçen kelimelerin açıklamasında zikrettiğim gibi bu konuda evlâ olan görüş şudur: Hitap dinleyenlere aittir. Yahut Peygamberimiz (s.a.)'e yapılmış ama onun şahsında ümmeti murad edilmiştir. Bu, Araplar arasında alışılmış bir ifade tarzıdır. Tıpkı bir şeyin meydana gelme ihtimalini ortadan kaldırmak için o şeyde şüphe farzetmenin de Araplar arasında alışılmış olması gibi.

Meselâ adamın oğluna "Sen gerçekten benim oğlum isen cesaretli ol" demesi gibi. Yine Hz. İsa'nın Kur'an'da geçen şu sözü de böyledir: "Ben bunu söylemiş-sem sen zaten bunu bilirsin." (Maide, 5/116) Allah (c.c), Hz. İsa'nın bu sözü söylemediğini zaten biliyor, ama eğer onu söyleseydi kendisinin onu bileceğine delil getirmek için bu sözün söylendiğini farzediyor.

Beyzavî diyor ki: Bu ayet, dinî hususlarda bir kimsenin herhangi bir şüphe gelirse derhal ilim ehline müracaat edip o şüpheyi halletme yoluna baş vurması gerektiğine dair delildir.

"Şüphesiz ki sana hak ... gelmiştir." Kur'an'da sana haber verdiğimiz şekilde, senin Allah'ın Rasulü olduğun bilgisi gelmiştir. Yahudiler ve Hristiyanlar kitaplarında senin sıfatlarını ve evsafını buldukları için bunun doğruluğunu gayet iyi biliyorlar. O halde sakın bu söylediğin sözlerin doğruluğunda şüphe edenlerden olma.

Bu ayette ümmetine Ehl-i Kitap'ın ellerindeki eski kitaplarda peygamberlerinin sıfatlarının mevcut olduğu bildirilmekte ve hak tekrar tespit edilmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak buldukları, okuyup yazması olmayan, Allah'ın elçisi Pey-gamber'e tabi olurlar." (A'raf, 7/157).

"Sakın şüphe edenlerden olma" ikazı Peygamberimiz (s.a.)'in kavminden olup yalanlayan veya şüpheli olanlara tariz yoluyla gerçeği bildirmektedir.

Ey Peygamber! Sakın Allah'ın birliğine ve insanlığın hidayeti için peygamberler göndermeye kadir olduğuna delâlet eden ayetlerini yalanlayanlardan olma. Aksi halde dünya ve ahireti kaybedenlerden olursun.

Bu da yine şuuruları tahrik etmek, hakkı iyice tespit etmek ve müşriklerin Peygamberimiz (s.a.) hakkındaki bütün ümitlerini kırmak içindir. Tıpkı şu ayette olduğu gibi: "Sakın kâfirlere destek olma." (Kasas, 28/86) Bu ayette hüsrana uğrayan ve dalâlete düşen kâfirlere tariz edilmektedir.

Üzerlerine Allah'ın kendilerine azap edeceği şeklindeki sözü yani takdiri ve hükmü hak olanlar iman istidatını kaybettikleri ve küfre iyice bağlandıkları için asla iman etmezler. Bunun manası, onların iman etmelerine Allah engel olur, demek değildir. Sadece küfrü tercih edip işleyenler bizzat kendileridir, demektir. Ayetten murad şudur: Allah kimin iman edip kimin küfredeceğini bildiği için bu mutlaka meydana gelecektir. Çünkü Allah'ın ilmi geniş, her şeyi ihata edicidir, gecikmez.

"Onlara her türlü delil gelse de..." Yani Allah'ın kesinlikle iman etmeyeceklerini bildiği o kimseler, küfür ve inkârları üzerinde devam edeceklerdir. Müşriklerin Peygamberimiz (s.a.)'e gelmesini teklif ettikleri Hz. Musa'nın felâket mucizeleri gibi, nehirler fışkırtmak ve göğe çıkmak gibi, bahçelere, bostanlara sahip olmak gibi Kur'an'ın Allah tarafından gönderildiğine delâlet eden ilmî ve edebî mucizeleri gibi hangi çeşit ilmî, Kur'anî yahut maddî ve kevnî delil (mucize) gelirse gelsin onlar iman etmezler. Belki de onlar üzerlerine kapanan, etraflarını kuşatan can yakıcı, acıklı azabı görmedikçe iman etmeyeceklerdir. O zaman da boğulmak üzereyken iman eden Firavun'un imanının kendisine hiç faydası olmadığı gibi, onların iman etmelerinin hiçbir faydası olmayacaktır.

Bu hususta Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölümler kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi karşılarında toplansaydı, Allah dilemedikçe yine de iman edecek değillerdi. Fakat onların çoğu bu hususta cehalet içindedirler." (En'am, 6/111).

Deliller ve mucizeler ne kadar çok olursa olsun bunun kendilerine faydası olmayacaktır. Çünkü delil ancak Allah'ın yardımı ve tevfiği ile ve kendisinin kabul etme istidadının tam olmasıyla hidayete vesile olur. [\[42\]](#)

Hz. Yunus (A.S.) İle Kavminin Kıssası

98- Keşke bir kasaba halkı (azabı görmeden) iman etseydi de, imanları ken- dilerine fayda verseydi! Yunus'un kav- mi müstesna; onlar iman edince, biz onları dünya hayatında rezil-rüsvay olma azabından kurtardık ve onları bir süre daha yaşattık.

Eğer Rabbin dileseydi> yeryüzünde.er.in hepsi imT e,derdL ° ^sen hepsi iman etsinler diye insanları yine de zorlayacak mısın?

100- Allah'ın izni olmadıkça, hiçbir kimsenin iman etmesi mümkün değildir. Allah rezil-rüsvayhğı aklını kullanmayanlara verir.

Yunus (a.s.) Kıssası:

Hz. Yunus (a.s.) Kur'an-ı Kerim'de ismen dört defa zikredilmiştir: Nisa 163, En'am 86, Yunus 98, Saffat 139. İki ayrı yerde de vasıflarıyla zikredilmiştir:

1- Zü'n-nun vasfıyla: Enbiya, 87.

2- Sahibu'l-hut vasfıyla: Kalem, 48.

Hz. Yunus (a.s.)'un tam ismi Yunus b. Metta'dır. Ehl-i Kitap Yunus b. Em-tay demektedirler.

Allah Tealâ onu Musul topraklarındaki "Ninova" kasabasına gönderdi. Ni-nova halkı onu yalanladılar. Hz. Yunus (a.s.) onları bir müddet sonra -bir rivayete göre 40 gün sonra- gelecek bir azapla korkuttu ve kavmine kızarak oradan ayrıldı.

Hz. Yunus (a.s.) gidince kavmi azabın gelmesinden korktular. Vaad edilen vakit yaklaşınca gökyüzünü şiddetli koyu bir duman ve simsiyah bulutlar kapladı. Bulutlar aşağıya doğru inip bütün kasabayı kapladı. Ninova halkı son derece korkmuştu. Hz.

Yunus'u aradılar ama bulamadılar. Hz. Yunus'un doğru söylediğine gerçekten inanmışlardı. Hepsi yas elbiseleri giydiler, hanımları, çocukları ve hayvanlarıyla birlikte meydanda toplandılar. Anne ile çocuklarını birbirlerinden ayırdılar. Birbirlerine şefkatle muamele ettiler. Sesler, gürültüler çoğaldı. İhlâslı bir şekilde tevbe ettiler. İman ettiklerini açıktan ilân ettiler. Allah Tealâ'ya yalvarıp yakardılar. Allah da onlara rahmetiyle muamele etti, azabını kaldırdı. Bu gün 10 Muharrem Cuma günü idi. [\[43\]](#)

Taberî diyor ki: Ümmetler arasından Hz. Yunus kavmi azabı gördükten sonra tevbe etmesi ve tevbelerinin kabul edilmesi sebebiyle özellikle zikredilmiştir. Müfessirlerden bir grup alim bu görüşü zikretmişlerdir.

Zeccac ise şöyle diyor: Onlara azap gelmedi. Onlar sadece azabın geleceğini gösteren ön alâmetleri gördüler. Eğer bizzat azabı görselerdi iman etmelerinin kendilerine faydası olmazdı.

Hz. Yunus (a.s.)'a gelince o, kendilerine gönderildiği kavminin bu daveti kabul etmekte ve davet ettiği imana girmekte ağır davranmaları sebebiyle kavmine kızarak ayrıldı. Cenab-ı Hak'tan izin almadan ticaret eşyası yüklü bir gemiye binerek gitti.

Bundan sonra Cenab-ı Hak onu balığın yutmasıyla ve deniz sahiline atılmakla imtihan etti.

"Balık sahibi olan Yunus'u da hatırla. O, bir zaman kavmine öfkelenmiş olarak gitmişti. Bizim kendisini hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonunda karanlıklar içinde kalıp şöyle niyaz etti: "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ve teşbih ederim. Gerçekten ben haksızlık edenlerden oldum. Biz de duasını kabul edip onu sıkıntılardan kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarıyoruz." (Enbiya, 21/87-88).

Allah O'nu balığın karnında üç gün veya yedi gün yahut daha çok veyahut daha az bir müddetle kaldıktan sonra hasta bir halde deniz kıyısına attı. Balığın onu çiğneyip hazmetmesinden korudu. Ondan sonra da onu yüz bin kişilik veya daha fazla bir cemaate gönderdi. Allah onların imanını kabul etti.

Enbiya suresi 87. ayetteki "Bizim kendisine kadir olamayacağımızı sandı" şeklinde zahiri mana verileceği yerine ayetin hatadan masum olan peygamberlere münasip manası "Bizim kendisini hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı sanmıştı" şeklinde olmalıdır. Yani Yunus (a.s.) kendilerine gönderildiği kavme gitmesi için onu mecbur tutmayacağımızı ve Allah Tealâ'nın onlara gönderdiği mesajı tebliğ etmeye zorlamayacağımızı zannetti.

Burada anlatılmak istenen şudur: Hz. Yunus (a.s.) Allah'ın kavmine gitmesi şeklindeki emrini vacip bir emir olarak değil muhalefet etmekte günah olmayan bir irşat emri olarak

tevil etti. Tıpkı fıkıh alimlerinin "Ey iman edenler! Belirli bir vadeye kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın." (Bakara, 2/282) ayetinde emrolunan borcun yazılması emrini mendup bir irşat emri olarak telakki ettikleri gibi. Hz. Yunus (a.s.) da kendisine verilen emri bu şekilde anladı. [\[44\]](#)

Açıklaması

Keşke kendilerine peygamber gönderilen kasabalardan bir kasaba halkı dine davet edilip hüccet ortaya konulur konulmaz, azap inmeden ve iman etmeleri imkânsızlaşmadan önce iman etseydi de, imanları kendilerine fayda verseydi!

Irak'ın kuzeyinde Musul vilayetinde Ninova kasabası halkına gönderilen Hz. Yunus (a.s.) kavmi müstesna. Bu kavim önce inkâr etti. Sonra azabın ilk işaretlerini görünce Allah Tealâ'ya niyazda bulundular. İhlâsla tevbe ettiler, açıkça iman ettiler. Allah da bunlara rahmetiyle muamele etti. Hz. Yunus'un onlara vaad ettiği azabı onlardan kaldırdı, imanlarını kabul etti, normal ecelleri bitinceye kadar onlara yaşama hakkı verdi.

Yani Hz. Yunus kavmi olan Ninova kasabası halkından başka eski kavimlerden peygamberlerine hep birlikte iman eden bir kasaba olmamıştır. Hz. Yunus (a.s.) kavmi de azabın ilk alâmetlerini görünce peygamberlerinin uyardığı ve korkuttuğu azabın gerçekten geleceğinden korkarak iman ettiler. Onların imanlarının kabul edilmesi Firavun'un imanının kabul edilmesinden farklı idi. Çünkü Firavun boğulmaya yüz tutmuş ve ölüme yaklaşmış bir halde iman etmiş, Hz. Yunus (a.s.) kavminin imanı her ne kadar azabın ilk alâmetlerini görünce olmuş ise de onlar kendilerine azap bilfiil gelmeden önce iman etmişlerdi.

Bu kıssada Mekkelilere tariz edilmekte, hayattan ümitsizlik derecesine düşmeden önce Hz. Yunus (a.s.) kavmi gibi olmaları teşvik edilmektedir. Çünkü azap Hz. Nuh (a.s.) kavmine, Firavun ve ordularına geldiği gibi onlar için de gerçekleşebilir.

Bu tefsire göre hiçbir çelişki, kapalılık ve Hz. Yunus (a.s.) kavminin ayrıcalıklı özelliği yoktur. Hz. Ali (r.a.) şöyle diyor: "İhtiyatlı olmak kaderi değiştirmez, ama dua kaderi değiştirir."

"Eğer Rabbin dileseydi..." Ya Muhammed! bütün yeryüzündekilerin hepsine getirdiğin kitaba iman etme izni verseydi ve onların kalplerindeki imanı ya-ratsaydı bunu yapar ve

hepsi iman ederdi. Fakat Allah Tealâ'nın yaptığı her şeyde bir hikmet vardır. Nitekim şöyle buyuruyor Cenab-ı Hak:

"Eğer Rabbin dileyseydi, insanları tek bir ümmet yapardı. (Fakat onları serbest bıraktı.) Onlar da durmadan ihtilâf etmektedirler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesna. Allah insanları bunun için yaratmıştır. Rabbinin "Şüphesiz ben, cehennemi bütün cin ve insanlarla dolduracağım" sözü gerçekleşmiştir." (Hud, 11/118-119).

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "... İman edenler bilmezler mi ki, Allah dileyseydi bütün insanları hidayete erdirirdi." (Ra'd, 13/31).

Ayetteki "küllühüm" kelimesi her şeyi ihata etme şeklindedir, "cemî'an" kelimesi ise iman üzerine toplanmış, hiç ihtilâf etmeden iman üzerinde bir araya gelmiş demektir.

O halde ya Muhammed sen insanı imana zorlayıp iman etmelerini mecbur mu kılıyorsun? Bu senin üzerine bir vazife olmayıp sana ait de değildir. Bu tamamen Allah'a aittir. İman zorlama, mecburiyet ve şiddetle olmaz, sadece gönülden bağlılık ve tercih etmekle olur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Dinde (dine girişte) zorlama yoktur." (Bakara, 2/257).

"Sen onlara karşı bir zorba değilsin. Sen sadece azabımdan korkan müminlere Kur'anla öğüt ver." (Kaf, 50/45).

Senin görevin sadece müjdeleyip uyarmak suretiyle tebliğ etmektir: "Se-nin üzerine düşen apaçık bir tebliğdir." (Şûra, 42/48).

"Sen hatırlat. Çünkü sen, ancak bir hatırlatıcısın. Sen onlara tahakküm edici değilsin." (Gaşiye, 88/21-22).

"Şüphesiz sen, sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir." (Kasas, 28/56).

"Allah'ın izni olmadıkça..." Allah'ın iradesi, dilemesi ve tevfiği olmadıkça hiçbir kimse iman edemez. Yahut Allah'ın kaza ve kaderi, irade ve dilemesi olmadıkça hiçbir kimsenin iman etmesi uygun olmaz.

Nefis iman etme hususunda mutlak olmayan cüzî bir iradeye, tercih hakkına sahiptir, ancak bu tercih hakkında tam anlamıyla bağımsız değildir. Bilakis Allah'ın mahlûkatı hakkındaki kanunu ile sınırlıdır. Allah hikmeti, ilmi ve adaleti gereği dilediğine hidayet

nasip eder.

Allah azabı, rezil ve rüsvay olmayı, Allah'ın hüccetlerini ve kudretinin delillerini düşünmeyen, hakkı gösteren Allah'ın ayetleri, Kur'anî, aklî ve kevnî hüccetleri hususunda ince ince düşünerek akıllarını kullanmayanlara verir.

Böyleleri doğruya ileten duyuları ve bilgi yollarını işletemedikleri ve nefsî arzularına uydukları için küfrü imana tercih ederler. [\[45\]](#)

Düşünme Ve İncelemenin Faez Oluşu, İhmalkârların Uyarılması

101- De ki: "Bir bakın, göklerde ve yerde neler var? İman etmeyecek bir topluluğa deliller ve uyarılar fayda vermez."

102" Onlar kendilerinden öncekilerin geçirdiği günlerden başka bir gün mü bekliyorlar? De ki: "O halde bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

103- Nihayet biz Peygamberimizi ve iman edenleri kurtardık. Böylece üzerimize düşen bir hak olarak müminleri

kurtarıyoruz.

Açıklaması

Allah Tealâ kullarına, göklerin ve yerin yaratılışı ve bu ikisi arasındaki göz kamaştırıcı deliller hakkında tefekkür etmelerini emrediyor. Muazzam bir intizam içerisinde hareket eden sabit bir gezegen, nur saçan yıldızlar, güneş, ay, gece ile gündüz ve bunların birbiri ardınca gelişleri, uzunluk ve kısalıkları, gökyüzünün yüksekliği, genişliği, güzelliği, yıldızlarla tezyin edilmesi ve Allah'ın gökyüzünden indirdiği yağmur ve bu yağmurla yerden çıkarttığı çeşitli meyve ve sebzeler, ekinler, çiçekler, ve çeşit çeşit bitkiler.. Yeryüzünde bulunan çeşitli şekil, renk ve cinslerde kara ve deniz hayvanları, yine

yeryüzündeki dağlar, ovalar, madeni servetler... Denizlerde bulunan acaip varlıklar... Denizin yolcularına teslim olup gemileri taşıması ve kendisinden başka ilâh olmayan her şeyi gayet iyi bilen, her şeye kadir yüce Allah'ın yürütmesiyle gayet güzel bir şekilde denizde yüzen gemiler..

"Yakinen iman edenler için yeryüzünde nice deliller vardır. Kendi nefsinizde de... Görmez misiniz?" (Zariyat, 51/20-21).

Bu konularda tefekkür, insana yaratıcının varlığını gösterir, peygamberleri tasdik etmeye ve bu büyük ayetleri bildiren vahiy ve Kur'an'a iman etmeye götürür.

Ancak bu Kur'an'a ve kevnî deliller ve ayetler, peygamberler ve uyarılan -Keşşaf tefsirinin ifadesiyle- iman etmeleri beklenmeyen bir topluluğa kesinlikle fayda vermez. Onlar akıllarını kullanmayan ve bu ayetlere bakmayan kimselerdir.

Kurtubî diyor ki: Bunlar ezelde Allah'ın ilminde iman etmeyecekleri bilinen kimselerdir. Bir görüşe göre "mâ-tuğnî" kelimesindeki "mâ" soru edatıdır.

Soru edatına göre mana şöyle olur: Allah'a ve peygamberlerine iman etmeyen, akıllarını yaratılış gayesine uygun olarak kullanmayan bir topluluk için Kur'an ayetlerinin doğruluğuna delâlet eden semavî ve arzî ayetler, açık mucizeler, hüccetler ve burhanlarla gönderilen peygamberler "ne fayda verebilir?"

Buna göre iki şekilde mana verilmektedir. Birincisi nefiy (olumsuzluk) edatı olarak; bu durumda anlam "Hiçbir fayda vermez" şeklinde olur. İkincisi ise soru edatı olarak; bu durumda ise anlamı "Ne faydası olabilir?" şeklindedir. Görünen odur ki buradaki "mâ" edatı nefiy içindir, soru edatı olması da caizdir. [\[46\]](#)

Bundan sonra Cenab-ı Hak müşriklerin dikkatini çekmek üzere şöyle buyuruyor: Ya Muhammedi. Seni yalanlayan o kimseler, peygamberlerini yalanlayan geçmiş ümmetlerin başına gelen felâketler gibi bir felâket ve azabın gelmesini mi bekliyorlar? Bunlar Allah'ın Hz. Nuh, Âd, Semud vb. kavimlere indirdiği feci felâketlerdir.

Ayette geçen "günler" kelimesi "olaylar" manasındadır. Meselâ, falan kişi Arapların "günlerini" yani "tarihteki önemli olayları" bilir, denir. Araplar azaba "günler" ismini verdikleri gibi nimetlere de "günler" ismini verirler. Meselâ bir ayette "Onlara Allah'ın günlerini -Allah'ın nimetlerini- hatırlat" buyurulmak-tadır. Hayırlı ve şerli geçen her zaman eyyam (günler) dir.

Ey peygamber! Onları uyarmak, tehdit etmek ve korkutmak üzere şöyle de: Allah'ın azabını ve cezasını bekleyin. Ben de sizin helak olmanızı bekleyenlerdenim. Yahut siz

benim ölümümü bekleyedurun, asıl ben sizin helak olmanızı bekleyenlerdenim. Yahut ben Rabbimin vaadini bekleyenlerdenim.

"Nihayet biz Peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtardık." Bizim takip ettiğimiz hükümümüz ve hakim olan âdetimiz azap indiği zaman peygamberlerimizi ve onlarla beraber olan müminleri kurtarmak ve yalanlayan kimseleri helak etmektir.

Geçmiş peygamberleri ve onlarla beraber olan iman edenleri kurtardığımız gibi ey Rasulüm, senin beraber olan müminleri de kurtaracağız ve peygamberleri yalanlayanları ise helak edeceğiz.

Bu, Allah'ın kendi zatına vacip kıldığı bir haktır. Tıpkı, "Rabbin kendi zatına merhametli olmayı vacip kılmıştır." (En'am, 6/54) ayetinde olduğu gibi.

Yine Buharî ve Müslim'de yer alan bir hadis-i şerifte de Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah bir kitap yazmıştır. Arş'ın üzerinde kendi nezdinde olan bu kitapta şu yazılıdır: Rahmetim gazabıma galip gelmiştir."[\[47\]](#)

İbadeti Sadece Allah Tealâ İçin Yapmak Ve Şirki Terk Etmek

104- De ki: "Ey İnsanlar! Siz benim dinimden şüphe etseniz de (iyi bilin ki) ben, Allah'tan başka taptığınız şeylere asla ibadet etmem. Ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a ibadet ederim. Bana müminlerden obuam emredihniştir."

105- Yüzünü tevhid dinine çevir. Sakın Allah'a şirk koşanlardan olma.

106 " Allah'ı bırakıp sana ne faydası dokunacak, ne de zarar verebilecek şeylere ibadet etme. Eğer bunu yaparsan o zaman sen de zalimlerden olursun.

Allah seni bir zarara uğratırsa, onu senden kaidiracak olan ancak O'dur. Sana bir hayır dilerse O'nun lütfuna mani olacak kimse yoktur. O lütfunu ^ kullarından dilediği kimseye verir. O

çok mağfiret edici ve çok merhamet edendir.

Açıklaması

Allah Tealâ Rasulü'ne (s.a.) Mekke halkına şöyle söylemesini emrediyor: Siz benim dinimi bilmiyorsanız ben size bu dini tafsilatıyla açıklayayım. Eğer siz Allah'ın bana vahyettiği ve benim size getirdiğim tevhid dininin doğruluğundan şüphe ediyorsanız onun vasıflarını size anlatayım ve siz onda şüpheye yer olmadığını iyi bilin.

O da şudur: Ben Allah'ı bırakıp da taptığınız taşlara ve benzeri şeylere tapmam. Çünkü bunların ne faydası dokunur, ne de zararı. Bilakis ortağı olmayıp tek olan, size can verdiği gibi sizin canınızı alacak olan, sonra kendisine döneceğiniz Allah'a ibadet ederim. Ben Allah'a hakkıyla inanan, O'nu tam manasıyla bilip tanıyan kimselerden olmakla emrolundun.

Bu ayette hak dinde şüphe edilemeyeceği ve sağlam akıl ve selim fitrat sahiplerinin bunu gayet güzel karşılayacağı şeklinde tariz yapılmıştır. Ama taptıkları putlar ise batıl ve asılsız oldukları kesin olup ne düşünebilirler, ne zararları, ne de faydaları dokunur. Ondan her akıl sahibi uzak durur. Çünkü bu putlar sadece taşlılar.

Dikkati çeken bir nokta şudur: İfadeye önce Allah'tan başkasına kulluğu reddetmekle başlandı. Çünkü her şeyde ıslah maksadıyla eskiyi kaldırmak, yeniye yerine yerleştirmenin başlangıcıdır. Boşaltmak süslenmenin öncüsüdür.

Bundan sonra Allah'a kulluğu ispat etmeye geçildi. Böylece önce Allah'tan başkalarına kulluğu terk etmenin gerekli olduğu, sonra Allah'a kullukla meşgul olmanın gerekliliği beyan edildi.

Sonra da yapılan amelin itikatla birlikte uyum sağlamanın vacip olduğuna delâlet etmek için, bedenî amel olan ibadetten sonra iman ve Allah'ı bilme konusuna geçti. Çünkü iman ve Allah'ı tanıma nurunun tecelli ettiği sahih itikattan fıskırmadıkça hiçbir amelin faydası olamaz.

Putlara tapmaktan, canları alan ve kendisine ibadet edilecek Allah'ın ispat edilmesine geçilmesi ve canlan alma vasfının zikredilmesiyle yoktan var etmeye ve sonradan diriltmeye işaret edilmiştir. [\[48\]](#)

Ben müminlerden olmakla ve yüzümü hak dine çevirmekle, yani dinî hususlarda

emirlere sarılıp nehiylerden kaçınmakla, sadece Allah'a ihlâsla kulluk etmekle, hanif olmakla yani şirk ve batıldan yüz çevirerek hak dine bağlanmakla emrolundum.

Bunun için Cenab-ı Hak "Sakın Allah'a şirk koşanlardan olma!" buyurdu. Yani Allah'a kulluk ederken bir başka ilâhı Ona ortak koşanlardan olma. Bu ayet de (... emrolundum) ayetine atfedilmiştir. Yani ona "müminlerden ol, yüzünü hak dine çevir, şirk koşma" denilmiştir.

"Yüzünü hak dine çevir" yani istikamet üzere ol. Bunun benzeri şu ayet-i kerimedir: "Şüphesiz ki ben Hakka eğilerek yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." (En'am, 6/79).

Bu ayet dua ve ibadetlerde başka bir şeye yönelmeden sadece Allah'a yönelmenin vacip olduğuna delâlet etmektedir. Kim ibadet ve duada kalbiyle Allah'tan başkasına yönelirse, o, Allah'tan başkasına ibadet ediyor demektir.

Bunun için Cenab-ı Hak, "Ey Rasulüm! Allah Tealâ'yı bırakarak, kendisine taptığın zaman sana dünya ve ahirette faydası dokunmayacak, kendisine dua ve ibadet etmeyi terk ettiğin zaman da sana asla zararı olmayacak şeylere dua etme, yalvarma, ibadette bulunma." diye hitap etmiş gibidir.

Bunu yaparsan, Allah'tan başkasına dua edip ibadette bulunursan o zaman nefsine zulmedenlerden olursun. Çünkü Allah Tealâ'ya şirk koşmaktan daha büyük bir zulüm yoktur. Kulluğu lâyük olmayan kişiye yapmak da zulmün bir çeşididir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak Allah'tan başkasından fayda ve zarar verme yetkisinin alındığını tekit ederek şöyle buyurdu:

Bedenine ve malına hastalık, fakirlik, elem gibi bir zarar uğrarsa bu zararı ortadan kaldıracak olan sadece Allah'tır. Allah sana din ve dünyada yardım, refah, nimet ve afiyet gibi bir hayır murad ederse O'nun bu lütfuna mani olacak kimse yoktur. Zira O'nun kaza ve kaderini reddedecek hiçbir güç mevcut değildir. O'nun hükmünü değiştirecek, ihsanına engel olacak kimse de yoktur. O her şeye kadirdir. Bağışlar veya engeller, verir yahut mahrum eder. Bütün bunları da bir hikmet ve ilimle yapar.

Rahmetinin umumi olması sebebiyle ilâhî lütuf da genellikle umumi olur. Zarar vermeye gelince o mutlaka bir sebeple meydana gelir. Çünkü belâ ancak günah sebebiyle iner ve ancak tevbe ile kalkar.

"Başınıza gelen bir musibet, kendi ellerinizle işlediğiniz günahlar yüzündendir. O (işlenenlerin) bir çoğunu da affeder." (Şûra, 42/30).

Allah hangi gnahtan olursa olsun hatta O'na Şirk koşma bile olsal) kendisine tevbe edip yönelen kimseler için çok mağfiret edici ve çok merhamet edicidir. O tevbeleri kabul eder. O halde Allah'a itaat ile rahmetini kazanın. Günah işleme sebebiyle mağfiretinden ümitsiz olmayın. [\[49\]](#)

İslam Hak Dindir Ve Ona Uymak Vaciptir

108- De ki: "Ey İnsanlar! Size Rabbiniz tarafından hak geldi. Kim doğru yola girerse kendi faydası için doğru yola girmiş olur. Kim de saparsa kendi zararına sapmış olur. Ben sizin başınızda bir vekil değilim."

109- Sana vahyedilene uy! Allah'ın hükmü gelinceye kadar sabret. Allah, hüküm verenlerin en üstünüdür.

Açıklaması

Ey Rasulüm! Şu anda bulunanlara ve bu davetin ulaşacağı bütün insanlara söyle, de ki: Rabbinizden her Şeyi açıkça beyan eden, bu dinin hakikatini ve bu Şeriatın kmil bir Şeriat olduğunu içinizden bir Şahsın diliyle açıklayan hak kitap geldi.

Allah Teal Rasulüne bütün insanlara Allah tarafından kendisine gelen kitabın asla Şüphe olmayan hakkın ta kendisi olduğunu bildirmesini emrediyor.

Kim onunla hidayete erer, doğru yolu bulursa, Kur'an'ı ve Rasulullah'ı tasdik eder ona uyarsa kendi lehine doğru yola girmiş olur. Yani faydası, hidayete ermenin ve ona uymanın sevabı kendisine ait olur. Kim de sapar ve onun metodundan dışarı çıkarsa kendi aleyhine sapmış olur, yani bunun vebali de kendi üzerine döner.

Ben size sizin işlerinizi görmek sizi mümin kılmak ve imana zorlamak üzere Allah tarafından gönderilmiş bir vekil değilim. Ben yüz çevirip yalanlayan kimselere Allah'ın azabının geleceğini söyleyen bir uyarıcıyım, hidayet edenleri müjdeleyen bir mjdeciyim.

Hidayet ise yalnızca Allah'a aittir.

"Sana vahyedilene uy..." Ya Muhammedi Allah'ın sana indirdiği ve vahyet-tiği emrine uy. Ona sımsıkı sarıl. Davet üzerine ve kavminin eziyetine karşı, insanlardan sana muhalefet edenlere karşı Allah'ın hükmü gelinceye kadar yani Allah seninle onlar arasında kesin bir hükümlerle hükmedinceye ve sana onlara karşı zafer ihsan edip seni galip kılincaya kadar sabret, sebat et. Allah hükmedenlerin en hayırlısı, hakimlerin en adili ve en sağlam hüküm verenidir. O tam bir adalet ve sahih bir hikmet sahibidir ve gerçekten vakiya uygun hükmeder.

Allah Peygamberine (s.a.) verdiği .vaadini gerçekleştirmiş ve Onu mümin ordularla birlikte müşrik topluluklara karşı muzaffer kılmıştır. Onları yeryüzünde halifeler kılmış ve yeryüzünün reisi olan devlet reisleri eylemiştir.

Bu ayetlerde Peygamberimiz (s.a.)'in kavminden gördüğü eziyetlere karşı teselli edilmesi ve onun yardımcıları olan müminlere vaadde bulunulması ve düşmanları olan kâfirlerin korkutulması yer almaktadır. [\[50\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/91-94.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/96-97.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/99-100.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/103-104.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/107-109.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/112-114.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/116-117.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/119-121.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/124.

[10] Bu hadis-i şerifi Ebu Ya'la, Taberanî ve Beyhakî el-Esved b. Serîden rivayet etmişlerdir, sahih bir hadistir.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/126-127.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/130-131.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/134-136.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/139-140.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/144-146.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/148-149.

[17] Zemahşerî, 11/74.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/152-154.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/158-160.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/163-166.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/169-171.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/173-174.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/178-181.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/183-184.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/186.

[26] Bu kelimelerin açıklaması için bkz. Maide, 5/103.

[27] Zemahşerî, 11/78.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/187-188.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/191-192.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/198-199.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/202-203.

[32] İşte Hz. Nuh (a.s.) şöyle diyor: "Bana müslümanlardan olmam emredilmiştir." (Yunus, 10/72) Cenab-ı Hak Hz. İbrahim (a.s.)'in kıssasından şunu naklediyor: "Bir zaman Rabbi O'na, İslâm ol dediğinde, İbrahim "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum" demişti. İbrahim İslâm ümmetinden olmayı oğullarına vasiyet etti. Yakup da bunu tavsiye ederek "Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O halde sizler sadece müslümanlar olarak can verin" dedi. (Bakara, 2/131, 132) Hz. Yusuf (a.s.) şöyle dua etmişti: "Ey Rabbim! Bana mülk verdin, bana rüyaların tabirini öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Dünya ve ahirette dostum sensin. Benim canımı müslüman olarak al ve beni salıhlere kat." (Yunus, 10/84) Hz. Musa (a.s.) kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer Allah'a iman ediyorsanız, eğer müslüman iseniz O'na güvenin (Yunus, 10/84). Hz. Musa (a.s.)'nın tebliğini kabul eden sihirbazlar şöyle dua etmişlerdi: "Ey Rabbimiz! Bize bol sabır ver. Bizim canımızı müslüman olarak al." (A'raf, 7/126) Belkıs şöyle dua ediyordu: "Ey Rabbim! Gerçekte ben kendime zulmetmişim. Şimdi Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olup müslüman oldum." Cenab-ı Hak peygamberlere verilen kitapları anlatırken "Biz içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı indirdik. Allah'a teslim olup müslüman olan peygamberler (Yahudilere) Onunla hükmederlerdi." (Maide, 5/44) Cenab-ı Hak Havariler hakkında şöyle buyurdu: "Hani, Havarilere "bana ve Peygamberine iman edin" diye bildirmiştim. Onlar da, "İman ettik şahit ol ki, biz müslümanız" demişlerdi." (Maide, 5/111) İnsanlığın efendisi Rasulullah (s.a.) Cenab-ı Hakkın şu ayetini daima okurdu: "De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bunlarla emrolundum. Ve ben müslümanların -yani bu ümmetin- ilkiyim." (En'am, 6/163).

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/207-208.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/212.

[35] Bu mucizeler kıtlık ve kuraklık, malların eksilmesi, ölümlerin çoğalması, meyve ve sebzelerin son derece azalması, tufan, çekirge sürüleri, bitlerin çoğalması, kurbağa yağması ve kan gibi felâketlerdir. Nitekim Cenab-ı Hak "Bunun üzerine onlara açık mucizeler olarak tufan, çekirge, bit, kurbağa ve kan gönderdik. Yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular." (A'raf, 7/133).

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/215-216.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/219-220.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/222-224.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/228-230.

[40] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/232-233.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/233-235.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/239-241.

[43] Razî, XVII/165; Kurtubî, Vm/384.

[44] Kısasu'l-Kur'an, Abdülvehhab Neccar, 357, 359.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/244-245.

[45] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/245-247.

[46] el-Bahru'l-Muhîr, V-194.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/250-251.

[48] el-Bahru'l-Muhîr, V/195.

[49] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/254-256.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/259-260.

Surenin İsmi: 5

Hûd Suresi'nin Nüzulü ve Önceki Sureyle İlişkisi: 5

Surenin Fazileti: 5

Surenin Muhtevası: 5

Kur'an'ın Muhkem Olması Ve Allah'a Kulluğa, O'na Yönelmeye Ve Öldükten Sonra Dirilmeye İmana Davet Etmesi 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Kâfirlerin Hak'tan Yüz Çevirmeleri 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

[Allah'ın Lütü, İlmı Ve Kudreti 11](#)

[Kelıme ve İbareler: 11](#)

[Ayetler Arası İlişki 11](#)

[Açıklaması 11](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13](#)

[Mümin Ve Kafir İnsanın Nimet Ve Sıkıntı Karşısındaki \(Farklı\) Tavırları 13](#)

[Belagat: 13](#)

[Kelıme ve İbareler: 13](#)

[Ayetler Arası İlişki 14](#)

[Açıklaması 14](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15](#)

[Mekke Müşriklerinin Mucize İstemeleri, Peygamberimiz \(S.A.\)'ın De Onlara Kur'an İle Meydan Okuması 16](#)

[Kelıme ve İbareler: 16](#)

[Ayetler Arası İlişki 17](#)

[Açıklaması 17](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18](#)

Kim Sadece Dünyayı İsterse Ahiret Nimetlerinden Mahrum Olur 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Kim Ahireti İsterse... 20

Kelime ve İbareler: 20

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Müminlerin Ve Kâfirlerin Amellerinin Ahiretteki Karşılığı
21

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Hz. Nuh (A.S.) Kısası 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki 26

Açıklaması 26

Ayetlerin Manası 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Hz. Nuh (A.S.) Kavminin, Azabın Gelmesinde Acele Etmeleri Ve Hz. Nuh (A.S.)'Un Onlardan Ümidini Kesmesi 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Hz. Nuh (A.S.)'un, Kavminin Helak Olması Sebebiyle Kederlenmesinin Yasaklanması Ve Kendisine Gemi Yapmasının Emredilmesi 31

Belagat: 31

Kelime ve İbareler: 31

Ayetler Arası İlişki 32

Açıklaması 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33

Tufanın Sona Ermesi, Geminin Kurtulması, Babasının Şefaathçi Olmasına Rağmen Hz. Nuh (A.S.)'Un Oğlunun Helak Olması 34

Belagat: 34

Kelime ve İbareler: 35

Ayetler Arası İlişki 35

Açıklaması 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Hz. Nuh (A.S.) Kıssasından Alınacak İbret 38

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Hz. Hud (A.S.) Kıssası 40

Belagat: 40

Kelime ve İbareler: 40

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 42

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Hz. Salih (A.S.) Kıssası 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 46

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

Hz. İbrahim (A.S.) Kıssası 48

Belagat: 48

Kelime ve İbareler: 49

Ayetler Arası İlişki 49

Açıklaması 49

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50

[Hz. Lût \(A.S.\) Kavmi Kısası 52](#)

[Belagat: 52](#)

[Kelime ve İbareler: 52](#)

[Ayetler Arası İlişki 53](#)

[Açıklaması 53](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55](#)

[Hz. Şuayb \(A.S.\) Kısası 56](#)

[Belagat: 57](#)

[Kelime ve İbareler: 57](#)

[Ayetler Arası İlişki 59](#)

[Açıklaması 59](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 61](#)

[Firavun Ve Kavmi İle Hz. Musa \(A.S.\)'In Kısası 63](#)

[Belagat: 63](#)

[Kelime ve İbareler: 64](#)

[Ayetler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 64](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65

Zalim Ümmetlerin Dünyadaki Hallerinden Alınacak İbretler 65

Belagat: 65

Kelime ve İbareler: 66

Ayetler Arası İlişki 66

Açıklaması 66

Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 67

Kur'an Kıssalarında Yer Alan Ahiret Cezasından Alınacak İbretler 67

İ'râb: 68

Belagat: 68

Kelime ve İbareler: 68

Ayetler Arası İlişki 69

Açıklaması 69

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 72

Kur'an-ı Kerimdeki Kıssaların Hedefleri 73

Tevrat'ta İhtilaf Etmenin Akıbetinin Hatırlatılması 74

İ'râb: 75

Belagat: 75

Kelime ve İbareler: 75

Ayetler Arası İlişki 75

Açıklaması 75

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 76

Allah Teala'nın Emirleri Üzerine İstikamet Yolunu Tutmak. 76

Kelime ve İbareler: 77

Ayetler Arası İlişki 77

Açıklaması 77

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Hz. Muhammed (S.A)'ın Namaz Ve Sabırla Emrolunması 79

Belagat: 79

Kelime ve İbareler: 79

Ayetler Arası İlişki 79

Açıklaması 79

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 80

Bazı Kasabaların Ve Geçmiş Bazı Kavimlerin Tamamen Helak Olmalarının Sebepleri 81

İ'râb: 81

Kelime ve İbareler: 81

Ayetler Arası İlişki 82

Açıklaması 82

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Peygamberlerin Kıssalarından Elde Edilecek Ameli Faydalar, İbadet Ve Allah'a Tevekkül Etmenin Emredilmesi 85

Kelime ve İbareler: 85

Ayetler Arası İlişki 85

Açıklaması 85

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 86

Rahman ve Rahim Olan Allah 'in Adıyla

HUD SURESİ

Kur'an'ın Muhkem Olması Ve Allah'a Kulluğa, O'na Yönelmeye Ve Öldükten Sonra Dirilmeye İmana Davet Etmesi

1- Elif, Lâm, Ra. Bu (Kur'an) Hakim (hüküm ve hikmet sahibi) ve Habîr (her şeyden haberdar olan Allah) tarafından ayetleri muhkem olan (hükmü baki kılınmış olan) ve sonra geniş olarak açıklanmış bir kitaptır.

2- Ta ki, Allah'tan başkasına ibadet et-meyesiniz. Şüphesiz ki ben Allah tarafından sizin için bir uyarıcı ve müjdele-yiciyim.

3- Rabbinizden af dileyin, sonra O'na tevbe edin ki sizi belirlenen vade gelinceye kadar güzelce yaşatsın ve her fazilet sahibine faziletinin mükâfatını versin. Eğer yüz çevirerseniz, şüphesiz ki ben sizin için o büyük günün azabından korkarım.

4- Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O her şeye kadirdir.

Açıklaması

Bu ayetlerin konusu dinin esaslarının belirtilmesidir. Bu esaslar, Kur'an'ın muhkem oluşu ve her şeyi geniş bir şekilde açıklaması, Allah'a kulluğa, tevhide ve Ona yönelmeye davet edilmesi, öldükten sonra dirilme ve ahiret aleminde amellerin karşılığının verileceğine iman edilmesidir.

Bu ayetlerin geniş manası şu şekildedir: Bu hem lafız, hem mana yönünden muntazam, hiçbir noksanlığı bulunmayan, hem şekil hem de mana yönünden kâmil olan, şanlı ve değerli bir kitaptır. Çünkü bu kitap sözleri ve hükümlerinde hikmet sahibi olan, kulların ihtiyaçlarından ve her şeyin neticesinden haberdar olan Allah tarafından gönderilmiştir.

Bu surede diğerk surelerde olduğu gibi itikat hakikatlerini beyan etmek ve kâfirlerin batıl inançlarını çürütmek, hayat için en münasip şer'î hükümleri açıklamak ve kıssalar vasıtasıyla en sağlam metodları, faziletleri ve öğütleri beyan etmek, huy ve ahlâkın en değerlilerine uyarıda bulunmak üslûbu benimsenmiştir.

Ta ki, Allah'tan başkasına ibadet etmeyesiniz. Yani bu muazzam kitap Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz ve Ona hiçbir şeyi şirk koşmamanız için nazil olmuştur. Yahut bu muazzam ve mufassal kitap eşi ve ortağı bulunmayan, tek olan Allah'a ibadet için yahut Allah'tan başka hiçbir şeye ibadet etmemeniz için nazil olmuştur.

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, "Benden başka ilâh yoktur. O halde ancak bana ibadet edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiya, 21/25).

"Şüphesiz ki her ümmete 'Yalnız Allah'a ibadet edin. Tağuttan kaçının diyen bir peygamber gönderdik." (Nahl, 16/36).

"Ben Allah tarafından sizin için uyarıcı ve müjdeleyiciyim." Yani insanlara de ki: Ben size Allah tarafından gönderildim. O'na muhalefet ederseniz azapla sizi uyarıcıyım. O'na itaat ederseniz sevapla müjdeleyiciyim.

Sahih hadiste rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) Safaya çıkmış ve Kureyş'in en yakın kabilelerini çağırmişti. Hepsi toplandı. Peygamberimiz (s.a.):

- "Ey Kureyş topluluğu! Size yarın sabah düşman süvarilerinin geleceğini haber versem, beni tasdik edersiniz, değil mi?" diye sordu. Kureyş'liler:
- "Biz senin yalan söylediğini duymadık" dediler. Peygamberimiz (s.a.):
- "Şüphesiz ki ben sizi şiddetli bir azapla uyarıcıyım" dedi.

Bu ifade, Rasulullah (s.a.)'m görev ve vazifesini beyan etmektedir. Bu vazife de kendisine isyan edenleri cehennem ile uyarmak, kendisine itaat edenleri de cennetle müjdelemektir.

"Rabbinizden af dileyin." Yani size geçmiş günahlardan istiğfar etmenizi, şirk, küfür ve günahlardan af dilemenizi, geçmiş günahlardan pişmanlık duymak, gelecekte bir daha aynı günahlara dönmemeye azmetmek ve bunda devam etmek suretiyle bu günahlardan dolayı Allah'a tevbe etmenizi emrederim. Eğer istiğfar edip günahlardan tevbe ederseniz, Allah sizi dünyada güzelce yaşatır. Yani dünyada güzel bir yaşayış, bol rızık ve peşpeşe nimetlerle hoş giden güzel faydalı şeylerle ondan istifade etmenizi, belirlenen vade gelinceye, canınızı alıncaya kadar bir müddet daha uzatsın. Nitekim bir ayet-i kerimede

"Onu güzel bir hayat içinde yaşatacağız." (Nahl, 16/97) buyrulmaktadır.

"İstiğfar" ile "tevbe"nin bir arada zikredilmesinin sebebi, tevbe edilmedikçe istiğfarın Allah tarafından kabul edilme imkânı olmadığına delâlet etmek içindir.

İstiğfar bizzat istenen bir taat şeklidir. Tevbe ise istiğfarı tamamlayan unsurlardan olduğu için istenmektedir. Bu iki tabirin (istiğfar ile tevbenin) birbirlerinden ayrı olduğu esasına göre durum böyledir. Çünkü istiğfar mağfireti -günahların örtülmesini kapanmasını affedilmesini- istemektir. Tevbe ise günahlardan tamamen sıyrılmak, geçmişte işlenen günahlardan dolayı pişmanlık duymak, bu günahlara bir daha dönmemeye, bir daha işlememeye azmetmek demektir. Bu duruma göre ayetin manası "Şirkten tevbe edin, sonra Allah'a itaatle yönelin" şeklindedir.

İstiğfar ile tevbeyi aynı manada kabul edenler "Sonra tevbe edin" ifadesini 'Tevbeyi ihlâsla yapın. Tevbeye ibadet ve taatle istikamet üzerine devam edin.' manasında almışlardır.

"... Ve her fazilet sahibine faziletinin mükâfatını versin." Yani ahirette amelinde fazilet bulunan herkese bunun mükâfatını verir, onu eksiltmez.

Dünyada güzel bir yaşayış ve ahirette sevap vermek iki mükâfatı bir arada vermektir. Ancak dünya mükâfatı geçici ve sınırlıdır. Ahiret mükâfatı ise daimidir, mutlaktır, başka bir şeyle kayıtlı değildir.

Bu ayette dünya ve ahiret hayırlarının tamamının ancak Allah Tealâ'dan geldiğine ve sadece O'nun yaratması, meydana getirmesi ve bağışlamasıyla olduğuna işaret edilmektedir. Yine bu ayette dünyadaki nimetlerin tek tek her ferde değil, bütün insanlara toptan verildiğine, ahiretteki mükâfatın ise her ferde hususi olarak verildiğine işaret edilmektedir.

Kur'an'ın üslûp ve âdeti şudur: Önce bir hususu ve teşvik için onun faydasını zikreder, sonra da korkutma, tehdit ve nefret ettirmek için o hususun zıd-dını zikreder.

Bundan dolayı Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: Eğer sizi davet ettiğim sadece Allah'a kulluk edip O'nun eşi-ortağı bulunmadığı inancından yüz çevirirseniz ben sizin için o büyük günün -kıyamet gününün- azabından korkarım.

Kıyamet günü, o gün meydana gelen büyük, ağır, şiddetli ve acıklı şekilde tavsif edildiği gibi, burada da o gün meydana gelecek korkunç ve dehşetli olaylar sebebiyle "Büyük Gün" diye tavsif edilmiştir.

Cenab-ı Hak bundan sonra "Onların dönüşleri her şeye kadir olan Allah'adır, azap ve sevap Ondandır" diyerek o büyük günün azabını beyan etti. Yani kıyamet günü onların dönüşleri kendi dostlarına dilediği şekilde ihsanda bulunmaya ve düşmanlarından intikam almaya o günde mahlûkatı yeniden yaratmaya kadir olan Allah'adır.

"Dönüşünüz yalnız Allah'adır" ifadesi hasır ifade eder. Yani "Dönüşünüz başkasına değil, yalnız Allah'adır" demektir. Bu ifade Allah Tealâ'nın emirlerinden yüz çeviren ve peygamberlerini yalanlayan kimseler için şiddetli bir tehdittir. Çünkü kıyamet günü hiç şüphesiz ona azap ulaşacaktır. Daha önceki teşvike karşılık bu uyarı ve korkutma yapılmıştır. [\[1\]](#)

Kâfirlerin Hak'tan Yüz Çevirmeleri

5- İyi bilin ki, onlar gizlenmek için iki büklüm olurlar. Yine iyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman bile Allah onların gizlediklerini ve açığa vurduklarını bilir. Çünkü Allah kalplerin özünü çok iyi bilendir.

Açıklaması

İyi bilin ki kâfirler veya müşrikler Allah'a davet ettiğini duyunca Rasulul-lah (s.a.) ve başka hiç kimse kendilerini görmesin diye inat ve küfürde ileri giderek göğüslerini Rasulullah (s.a.)'tan öbür tarafa çevirirler.

Yine iyi bilin ki onlar elbiselerine büründükleri ve bu elbiseleriyle başlarını örttükleri zaman Allah'tan veya Muhammed'den gizlenip de Allah'ın kendilerini görmediğini zannettiklerinde Allah onların kalplerinde gizlediklerini ve dilleriyle açığa vurduklarını iyi bilir. Onların geceleyin gizlediklerini, gündüz açığa vurduklarını iyi bilir.

Yüce Allah "Elâ(: iyi bilin ki)" edatını onların gizlenme vakitlerine işaret etmek için tekrarladı. Zamirin Allah'a raci olması ("Allah'tan gizlenmek için" şeklinde mana verilmesi) "Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir" ayetinin delâleti ile daha evlâdır.

Çünkü Allah kalplerdeki sırları, kalpten geçen duyguları çok iyi bilendir. O halde sırlarının Allah'a gizli kaldığını zannedenler dikkatli olsunlar ve bilsinler ki Allah kâinattaki her şeyden, gönüllerde yer alan şüphe ve vesveselerden haberdardır. O, her insanı gizlediği ve açığa vurduğu şeylerle sorgulayacaktır. [\[2\]](#)

Allah'ın Lütfü, İlmî Ve Kudreti

6- Yeryüzünde hiçbir canlı varlık yoktur ki, rızık Allah'a ait olmasın. Allah her canlının (hayatta iken) yerleştiği ve (ölümden sonra) konulduğu yeri bi- Kr-H^r W apaçık bir kitaptadır.

7- Gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır. Arş'ı (daha önce) su üzerinde idi. Allah hanginizin daha iyi amel işleyeceğini hususunda, sizi imtihan etmek için kâinatı yarattı. Yemin olsun ki, eğer onlara "Mutlaka siz öldükten sonra dirileceksiniz" desen, şüphesiz ki kâfirler "Bu, apaçık sihirden başka bir şey değildir" derler.

Açıklaması

Yerde, havada ve denizde yaşayan canlılardan hiçbir canlı yoktur ki rızık, geçimi ve bunun için uygun olan araştırma, hareket ve çalışma sonrası yiyeceği için hazırlanan gıdası Allah'a ait olmasın.

Allah bu varlıkların yeryüzünde gideceği en son noktayı, yerleşeceği yeri, ayrıca en sonunda öleceği, gömüleceği ve son olarak konulacağı yeri bilir. Bu bilgi, bu varlıkların sulblerde ve rahimlerde oluşumları ve meydana gelmelerinin başlangıcına da hayat ve ölüm günlerine de şamildir.

Bütün bu varlıkların rızıkları, nerede yerleşecekleri ve sonunda nereye konulacakları, mahlûkatın bütün kaderleri sabit, değişmez bir şekilde Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır.

Bu ayet Allah Tealâ'nın bütün mahlûkatın rızıklarına kefil olduğuna delildir ve bunu

"üzerine vacip kıldığı" manasına gelen "ala" kelimesiyle ifade edip bir lütuf ve rahmeti olarak bu durumu kendisine vacip kılmıştır.

Ancak rızık, Allah Tealâ'nın bu kâinattaki sünneti (İlâhî kanunu) gereği olarak sebep-netice ilişkisine bağlıdır. Yani rızık elde etmek, mahlûkata verilen ilhamla rızık talep ve tahsil etmeye yöneltme şartlarının gerçekleşmesinden sonra çalışma ve gayrete bağlıdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Rabbimiz her şeye takdir ettiği şekli verip sonra da ona doğru yolu gösterendir. " (Tâ-Hâ, 20/50).

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: 'Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı varlık ve kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer topluluk olmasınlar. Biz, Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Onlar sonra hesap için Rableri-nin huzurunda toplanacaklardır.'" (En'am, 6/38).

"Gaybın anahtarları Allah'ın nezdindedir. Onları ancak O bilir. O, karada ve denizde olanları bilir. Düşen hiçbir yaprak dahi yoktur ki, Allah onu bilmesin. Yerin karanlıklarında olan her tane, kuru ve yaş her şey mutlaka apaçık bir Kitapta kayıtlıdır." (En'am, 6/59)

Allah Tealâ az önce beyan edilen delille bütün bilgileri bildiğini ispat ettikten sonra göklerin ve yerin yaratıcısı olması sebebiyle bütün kader programına kadir olduğunu ispat etti. Gerçekten bu iki delilin her biri Allah'ın ilminin ve kudretinin kâmil olduğuna delâlet etmektedir.

"Gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır..." Yani Allah Tealâ her şeye kadir olduğunu, gökleri ve yeri kendisinin yaratma ve meydana getirme günle-riyle altı gün içerisinde yarattığını, yoktan var ettiğini, meydana getirdiğini haber vermektedir. Ancak bu altı gün şu ayet-i kerimenin delaletiyle bizim günlerimiz gibi altı gün değildir. (Altı merhale demek daha uygundur).

"Şüphesiz Rabbinin nezdindeki bir gün, sizin saydığınız günlerle bin yıl gibidir." (Hac, 22/47).

"Melekler ve Cebrail Allah 'm emrinin indiği yere elli bin dünya yılının karşılığı olan bir günde çıkarlar." (Mearic, 70/4).

"O'nun Arş'ı suyun üstünde idi..." Arş, mahlûkatın en büyüğüdür. O'nun gerçek şeklini bilmiyor, sadece Allah Tealâ'nın haber verdiği şekliyle ona iman ediyoruz.

Allah'ın Arş'ın üzerinde istiva etmesine gelince: Ümmü Seleme (r.a.), İmam Malik ve Rabia'dan rivayet edildiği gibi, istiva bellidir ama nasıl olduğu meçhuldür, diyoruz.

Bu ayet Allah'ın gökleri ve yeri yaratmadan önce mahlûkatı yaratmaya nasıl başladığına, Arş'ın ve suyun göklerin ve yerin yaratılmasından önce var olduklarına, Arş'ın hiçbir şey yaratılmadan önce var olduğuna ve Arş'ın altında bulunan suyun canlı maddenin aslı olduğuna delâlet etmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kâfirler gökler ve yeryüzü birbirine bitişikken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı bilmezler mi? Hâlâ iman etmezler mi?" (Enbiya, 21/30). "Sedîm Teorisi" dedikleri ve Kur'an-ı Kerim'in de "Duhan (duman) su veya rüzgar metni" diye ifade ettiği gerçek budur.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bu eşsiz yaratmanın sebebini "Hanginizin daha iyi amel işleyeceği hususunda sizi imtihan etmek için." ifadesiyle açıkladı. Yani göklerin ve yerin yaratılması kendisine hiçbir şeyi şirk koşmadan kulluk etmeleri için yarattığı kullarının istifadeleri içindir, yoksa bu varlıkları boş yere gayesiz olarak yaratmamıştır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariyat, 51/56).

"Sizi boşuna yarattığımızı ve bize hiç döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?" (Müminun, 23/115).

İbadet ve taat etmek, günahlardan sakınmakla mükellef kılınmak, imtihan ve daha güzel amel işleyenlerin bilinmesi içindir. Daha güzel amel, Allah'ın şeriatının esaslarına uygun, sadece Allah rızası için yapılan ihlaslı ameldir. Amel ve ibadet bu iki şarttan birisini kaybederse bu amel boşa gider, batıl, geçersiz olur. Kim Allah'a şükreder ve itaatta bulunursa, Allah onu mükâfatlandırır. Kim de küfreder ve isyan da bulunursa Allah onu cezalandırır.

Bu durum imtihan eden bir kimsenin imtihanına benzeyince Cenab-ı Hak da bu keyfiyeti ifade etmek için "Sizi imtihan etmek için" ibaresini kullandı. Yani sizi imtihan edenin nasıl hareket edeceğinizi anlamak için yaptığı gibi muamele göreceksiniz.

İmtihan ve denemelerin bir neticesinin olması sebebiyle, iyi hareket edenin rahmet ve sevapla muamele görmesini, kötü hareket edenin de ceza görmesini gerekli kılan haşr (toplanma) ve neşr (amel defterlerinin dağıtılması) mutlaka olacaktır. Akli olan herkes de öldükten sonra dirilmeyi ve ahiret günü itiraf etmek zorundadır.

Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Yemin olsun ki... dirileceksiniz, desen..." Yani yemin olsun ki, Ya Muhammedi Sen öldükten sonra dirilmeye ait deliller ortaya koysan ve bunları müşriklere zikretsen o kâfirler "Bu sihirdir", yani aldatmadır, geçersizdir, derler. Çünkü sihir onların anlayışına göre batıldır, geçersizdir. Cümlenin manası şöyledir: Onlar "öldükten sonra dirilmek veya bunu söylemek veya bunu anlatan

Kur'an, aldatma ve asılsızlık hususunda sihir gibidir" derler.

Mümin Ve Kafir İnsanın Nimet Ve Sıkıntı Karşısındaki (Farklı) Tavrıları

8- Yemin olsun ki, eğer onlardan azabı sayılı bir zamana kadar ertelese "Onu bizden alıkoyan nedir?" derler. İyi bilin ki, (azap) onlara geldiği gün o kendilerinden uzaklaştırılmayacaktır. Onları alay ettikleri (azap) kuşatacaktır.

9- Yemin olsun ki biz, insana tarafımızdan bir rahmet tattırıp sonra onu kendisinden alırsak şüphesiz ki insan, büyük bir ümitsizliğe düşer ve çok nan-körleşir.

10- Yemin olsun ki, biz insana uğradığı zarardan sonra tekrar nimetler tattır-sak "Kötülükler başımdan gitti" der. Şüphesiz insanoğlu çok şımarık ve çok gururludur.

11- Ancak sabredenler ve iyi amel işleyenler bundan müstesnadır. İşte onlara günahlarından bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

Açıklaması

Yemin olsun ki biz kâfirlerden veya müşriklerden Rasulullah'ı onları uyarıp korkutmasından sonra azabı "Her şeyin vadesi yazılıdır." (Rad, 13/38) ayetinde belirtilen sünnetimize (ilâhî kanuna) ve hikmetimize uygun olarak bir müddet geciktirsek onlar azabın acil olarak gelmesini ister tarzda yalanlama kasdıyla ve alay ederek "Buna engel olan nedir?" derler.

"Bu azabın gecikmesine sebep nedir?" derler. Buradaki "ümmet" kelimesi müddet, zaman manasmdadır.

Allah Tealâ da onlara, bu alay konusu ettikleri azabın inmesi için bir engel olamayacağı, vaktinden önce azabın inmesini ister tarzda alay etmelerine karşılık bir ceza olarak o gün azabın kendilerini tamamen kuşatacağı şeklinde cevap verdi.

Nitekim bir başka ayet-i kerimede "Şüphesiz ki, Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir. Ona karşı koyacak hiçbir kuvvet yoktur." (Tur, 52/7-8) buyurul-maktadır.

Bundan sonra Allah Tealâ Allah'ın kullarından rahmet eylediği kimseler hariç insanların kötü sıfatlarını bildirdi:

Allah bir insana kendisinden bir rahmet olarak sağlık, rızık, emniyet içinde yaşama, itaatkâr evlat gibi bir nimet verir de, sonra da bu nimeti çekip alırsa ve bunun yerine hastalık, fakirlik, korku, ölüm, felaket gibi bir musibet verirse insan Rabbinin rahmetinden büyük bir ümitsizliğe düşer, çok nankör olur, geçmişi ve içinde bulunduğu diğer nimetleri inkâr eder. O durumda geleceği için ümitsizlik duyar; ayrıca sanki hiçbir iyilik görmemiş gibi geçmişi ve şu an içinde bulunduğu nimetleri inkâr eder. Bunun sebebi ise o kişinin sabrın ve şükrün faziletine sanılmamasıdır.

Eğer Allah ona hastalıktan sonra şifa, zayıflıktan sonra kuvvet, zorluktan sonra kolaylık gibi sıkıntılardan sonra nimetler verirse "beni üzen musibetler benim başımdan gitti. Bu günden sonra da bana hiçbir sıkıntı ve kötülük gelmeyecektir der" ve nimet sebebiyle yahut elindeki bu imkân sebebiyle böbürlenerek, başkalarına karşı gururlanarak, kendisinden düşük olanları da hakir görerek son derece şımarık ve kibirli olur.

İşte böyle bir kimse böyle bir durumda nimete şükürle karşılık vermemekte, bilakis kibirlenip insanlara karşı böbürlenmekte, fakir ve yoksullara yardımcı olmamaktadır.

Dikkati çeken bir husus da şudur: Nimet verme durumunda en az vasfıyla nimet verildiğine delâlet etmek için "ezakna {tattırdık}" yani lezzetini idrak ettirdik ifadesi kullanılırken, sıkıntı verme durumunda musibetin en az derecesi ile bir zarar dokunduğunu bildirmek için "messethu (ona dokundu)" yani pek az zarar hissetti, ifadesi kullanılmıştır.

Yine bu ayette lezzet alma ve imrenme manasındaki "ezakna (tattırdı)" kelimesiyle nimete sıkı bir şekilde bağlılığı ve hırslı olduğuna işaret eden "ne-za'naha (o nimeti çekip aldık)" kelimeleri arasında "mukabele" sanatı vardır.

Bütün bunlar insanoğlunda kötü tabiatlar ve hastalıklar bulunduğu delâlet etmektedir. Bu hastalıklar Allah'ın rahmetinden ümit kesme, nimetine nankörlük etmek, böbürlenmek, gururlanmak ve kibirlenmektir. Bunların ilâcı ise sabır, iman, kaza ve kadere razı olmaktır.

"İnsan" denilince anlatılmak istenen mutlak manada insanoğludur. Çünkü sabreden ve salih amel işleyenler "Ancak sabredenler ve salih amel işleyenler bundan müstesnadır." (Hûd, 11) ayetiyle bundan hariç tutulmuştur. İstisna, bunlar olmasaydı dahil olacak olan şeyleri hariçte bırakırdı. Bununla sabit olmuştur ki ayetteki "insan" kelimesiyle kastedilen mümin ve kâfirdir. O zaman insan kelimesi hem mümine, hem kâfire şamil olmaktadır.

Buradaki istisna "istisna-i muttasıl"dır. Kurtubî "Bu doğru bir görüştür" demektedir.

Bir başka görüşe göre ayetteki insan daha önceki ayette geçen ifadelere havale edilerek "Bu ayetteki "insan"dan murad, kâfirdir" denilmiştir. Çünkü bu ayette insan için zikredilen sıfatlar tam olarak kâfire yakışan sıfatlardır. Bunlar "yeis (çok ümitsiz)" ve "kefûr (çok nankör)" sıfatları, "kötülükler başımdan gitti" sözü, "ferîh (çok şımarık)" ve "fahur (çok gururlu)" sıfatlarıdır. Bunlar dindar kimselerin değil, kâfirlerin sıfatlarındandır. Buna göre buradaki (Hûd, 11) istisnanın istisna-i munkati olarak kabul edilmesi gerekir. Bu durumda bu mahzurlar meydana gelmez.

Bundan sonra Cenab-ı Hak insan cinsinden sabreden ve salih amel işleyenleri istisna ederek şöyle buyurdu:

"Ancak sabredenler ve salih amel işleyenler bundan müstesnadır.." Yani ancak cihad, fakirlik ve musibet gibi zorluk ve sıkıntılara karşı sabredenler ve refah, nimet ve afiyet içerisinde iken bile farzları eda etmek, nimetlere şükretmek, hayırları işlemek, insanlara iyilikte bulunmak, salih amellerle Allah'a yaklaşmak gibi faydalı, hoş salih amelleri işleyenler bundan müstesnadır.

Böyle kimselerin salih amelleri işlemeleri veya kendilerine isabet eden sıkıntılar sebebiyle günahları bağışlar ve onlara yaptıkları hayır ve iyiliklere ve refah zamanında işlediklerine karşılık olarak ahirette en azı cennet olmak üzere büyük bir mükâfat vardır.

Bu ayetle aynı manada şu ayetler vardır: "Asr'a yemin olsun ki, insan mutlaka hüsrandır. Ancak iman edenler, salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır." (Asr, 103/1-3).

Yine aynı manada şöyle bir hadis-i şerif vardır: "Nefsim (kudretinin) elinde olan Allah'a yemin ederim ki, mümine isabet eden endişe, keder, yorgunluk, hastalık, üzüntü hatta ayağına batan diken sebebiyle dahi Allah onun hatalarını bağışlar."

Buharî ve Müslim'in Sa/iiMerinde yer alan bir hadis-i şerifte "Nefsim (kudretinin) elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah mümine hiçbir şey takdir etmemiştir ki o onun için hayırlı olmasın. Mümine bir iyilik isabet eder şükrederse, bu onun için hayırlı olur. Mümine bir sıkıntı isabet eder, sabrederse bu onun için hayırlı olur. Bu derece müminden başka hiçbir kimseye nasip olmaz."^[4]

Mekke Müşriklerinin Mucize İstemeleri, Peygamberimiz (S.A.)'ın De Onlara Kur'an İle Meydan Okuması

12- Belki sen, onların "O'na (gökten) bir hazine indirilmeli veya O'nunla birlikte bir melek gelmeliydi, değil mi?" demelerinden dolayı gönlün daralarak sana vahyedilenlerin bir kısmını terk etmek isteyebilirsin. Ama sen sadece bir uyarıcısın. Her şeye vekil olan Allah'tır.

13- Yoksa onlar "Kur'an'ı Muhammed uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Siz de Kur'an'ın benzeri on uydurma sure getirin, bakalım. Eğer iddianızda samimi

iseniz, Allah'tan başka yardımını isteyebileceğiniz kimseleri de çağırın."

14- Eğer onlar size cevap vermezlerse bilin ki, bu Kur'an ancak Allah'ın ilmi ile indirilmiştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Artık siz müslüman oluyor musunuz?

Açıklaması

Belkide sen ey Rasulüm, onların Kur'an-ı Kerim'i reddetmeleri ve hafife almaları korkusuyla veya onların "Ona gökten bir hazine indirilseydi..." demeleri üzere onlara Kur'an okumaktan dolayı gönlün daralarak onların putlara tapmalarını tenkit eden ve batıl hayallerini karartan sana vahyedilmiş Kur'an ayetlerinden bir kısmını onlara okumayı ve tebliğ etmeyi bırakmak isteyebilirsin.

Bu inkâr ifade eden soru üslubuyla anlatılmak istenen nefy veya nehiydir. Yani sana vahyettiğimiz ayetlerden hiçbirini müşriklere duyurmayı terk etme ve onlara Kur'an okumaktan sıkılma, daralma.

Bu şekildeki bir ifade ile şiddetle sakındırma, peygamberlik vazifesini eda etmeye teşvik etme ve onların çürük sözlerine aldırılmama ve insanlar hoşlansa-lar da hoşlanmasalar da vahyin tamamını tebliğ etmeyi tekit etme manası kastedilmektedir. Çünkü onlara şirin görünmek faydasızdır.

Rasulullah (s.a.) vahyi ihmal etmek veya hainlik etmekten masum olduğu için bu ifade onun nehyedilen bu hareketi yaptığı manasına gelmez. Bütün müslümanlar Rasulullah (s.a.)'ın vahiy ve Kur'an'da hıyanet etmesinin veya kendisine vahyedilen Kur'an'ın bir kısmını tebliğ etmemesinin caiz olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü

bunu caiz görmek bütün hükümlerde ve farzlarda şüphe etmeye götürür. Bu da peygamberliği lekeler.

Onların "Ona (gökten) bir hazine indirilmeli..." yani onların "Muhammed'e Rabbinin nezdinden onu çalışmaktan ve ticaretle meşgul olmaktan müstağni kılacak ve doğruluğuna delâlet edecek bir hazine indirilmeli "değil mi?" demelerinden dolayı veya böyle demelerinden hoşlanmayarak daralma.

Bu sözü söyleyen Abdullah b. Ebi Ümeyye b. Mugire el-Mahzumi idi.

"Yahut "Gökten onun davetini teyit edecek bir melek indirilmeliydi, değil mi?" dediler."

Bu mana şu ayette de yer almaktadır: "Kâfirler şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Kendisine bir melek indirilip de onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya! Yahut kendisine bir hazine indirilseydi veya bir bahçesi olsaydı da oradan yeseydi ya! Zalimler müminlere "Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediler." (Furkan, 25/7-8).

Ayette "dayk" kelimesi yerine, "târik" kelimesiyle müşakele olması için "dâik" kelimesini getirdi. Ayrıca fail ismi olan "dâik" kelimesi geçici bir daralmayı, "dayık" kelimesi ise daha devamlı ve kalıcı olan bir daralma halini ifade etmektedir.

Bu ayette yüce Allah Peygamberine vahiy ve ilâhî mesajı tebliğ etmek hususunda gönlünün daralmaması, gece -gündüz onları Allah'a davet etmekten hiçbir şeyin kendisini alıkoymaması için irşadda bulunmaktadır.

Nitekim bir ayet-i kerimede "Şüphesiz ki biz, onların sözlerinden canının sıkıldığını çok iyi biliriz." (Hicr, 15/97) buyurulmaktadır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak peygamberinin görevini bir defa daha tekit ederek şöyle buyurdu:

"Sen sadece bir uyarıcısın..." Yani senin üzerine düşen onların söylediklerine hiç aldırış etmeden ve yaptıkları teklifleri kabul etmeden sana vahyedilen Kuranla onları uyarmandır. Bu hususta senden önceki peygamber kardeşlerin sana örnektir. Çünkü onları da yalanladılar. Onlar da eziyetlere uğradılar, ama Allah'ın yardımı gelinceye kadar sabrettiler. Allah kullarını murakebe etmektedir, işlerini korumaktadır. Allah onların durumlarını gayet iyi bilmektedir, onlara amellerine göre karşılık verecektir.

Bu ayet manasında şu ayetler de vardır:

"Onları hidayete erdirmek sana ait değildir. Ancak Allah dilediğini hidayete erdirir." (Bakara, 2/272).

"Sen hatırlat. Çünkü sen ancak bir hatırlatıcısın. Sen onlara tahakküm edici değilsin." (Gaşıye, 88/21-22).

"Biz onların söylediklerini çok iyi biliyoruz. Sen onlara karşı bir zorba değilsin. Sen sadece tehdidimden korkan mümini Kur'anla hatırlatma yap." (Kaf, 50/45).

Allah Tealâ daha sonra Araplara meydan okuma deliliyle Kur'an-ı Ke-rim'in mucize olduğunu beyan etti:

"Yoksa onlar "Kur'an'ı Muhammed uydurdu" mu diyorlar." Yani yoksa Mekke müşrikleri "Kur'an'ı Muhammed kendi kendine uydurdu" mu diyorlar? Bu iddia ettikleri doğru ise aynen Kur'an gibi, siyaset, toplum, ekonomi, ticarî ilişkiler vb. hayatın çeşitli yönlerinde hüküm ve esaslarının son derece düzenli ve sağlam oluşunda, geçmiş peygamberlerin kıssalarını ve gaybe dair bilgileri haber verme hususunda, fesahat ve belagatta Kur'an'la yarışacak on uydurma sure getirsinler bakalım. Hem onlar ifade ve dildeki kabiliyetleri ve üstünlük-leriyle çok ileri bir seviyededirler.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre tercih edilen görüş Kur'an-ı Kerimin fesahat yönünden mucize olduğudur. Bir başka görüşe göre ise üslûp yönünden, bir görüşe göre de ifade ve bilgilerinde çelişkili olmaması sebebiyle, bir başka görüşe göre pek çok ilmi ihtiva etmesi sebebiyle, bir başka görüşe göre de gayba dair şeylerden haber vermesi sebebiyle mucizedir.

Fakat onlar aciz kaldılar. Çünkü hiçbir kimse onun ne benzerini getirebilir, ne onun gibi on sure, ne de onun gibi kısa bir sure getirebilir. Çünkü Allah'ın kelâmı yaratılan varlıkların sözlerine benzemez. O'nun sıfatları da sonradan meydana gelen varlıkların sıfatlarına benzemez. Onun zatına hiçbir şey benzemez.

Bu ayet iki ayrı hitabı içine almaktadır. Birincisi, "De ki: Siz de Kur'an m benzeri on uydurma sure getirin bakalım" ayetiyle Rasulullah (s.a.)'a yapılan hitaptır. İkincisi de "Eğer iddianızda samimi iseniz, Allah'tan başka yardımını isteyebileceğiniz kimseleri de çağırın" ifadesiyle kâfirlere yapılan hitaptır. [\[5\]](#)

Bu meydan okumadan sonra Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Eğer onlar size cevap vermezlerse..." Yani onlar kendilerine yaptığınız çağrıya karşılık vermezlerse, bilin ki onlar bunu yapmaktan aciz kalmışlardır ve Kur'an Allah'tan bir nazım ile, kullarının ulaşamayacağı gaybi hususlardan haber vermesiyle, onların erişemeyeceği emir ve nehiylerde koyduğu şeriatıyla Allah tarafından nazil olmuş yüce bir kitaptır.

14. ayetteki "leküm" kelimesindeki zamir cemi sigasıyla gelmiştir. Çünkü bu hem Rasulullah (s.a.)'a hem de müminlere hitaptır. Ayetin manası şöyledir: Kâfirler Kur'an'a benzer bir şey ortaya koymak suretiyle size cevap vermezlerse, bilin ki Kur'an Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. Bilin ki Allah (c.c.)'tan başka hakkıyla ibadet edilecek hiçbir ilâh yoktur.

O halde Kur'an'ın Allah nezdinden olduğuna dair kesin deliller ortaya konduktan sonra artık siz müslüman oluyor musunuz? Allah'a, Kur'an'a ve Kur'an'ın ihtiva ettiği inançlar, vaad ve korkutmalar ahlak ve edepler ve bütün hayatı kaplayan eşsiz nizam vb. hususlara iman ediyor musunuz?

Bu ifade, bu hitabın kâfirlere ait olduğuna delâlet etmektedir. Eğer hitap müslümanlara olsaydı ifade "Siz ihlaslı oldunuz mu?" şeklinde olurdu.

Bunun manası Peygamberimiz (s.a.)'in ve Kur'an'ın doğruluğunu belirten kesin delil ortaya konunca onların küfretmeleri sadece inatçılık, haktan yüz çevirme ve böbürlenme olmaktadır, şeklindedir. [\[6\]](#)

Kim Sadece Dünyayı İsterse Ahiret Nimetlerinden Mahrum Olur

15- Kim dünya hayatını ve onun ziynetlerini isterse, biz onlara yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak dünyada veririz. Onlar orada hiçbir zarara uğratılmazlar.İşte böylelerine ahirette cehennem ateşinden başka bir şey yoktur. Dünyada yaptıkları boşa çıkmıştır. Zaten bütün işledikleri de batıldır.

Açıklaması

Kimin arzu ve iradesi sadece dünya sevgisi ve dünya malı, elbiseler, mücevherler, ev döşemesi gibi dünya ziynetleri üzerine tahsis edilmiş ise ve ahiret saadetine talip değilse, Allah ona amelinin karşılığını dünyada sağlık, başkanhk, bol rızık, çok evlat olarak ve gayretinin meyvesini amelin tesiri ve emeğin neticesi olarak hiç bir şeyi eksiltmeden tam

olarak verir. Çünkü rızıklar niyetlere değil, amellere bağlıdır.

Bu ayet dünyadaki çalışmanın meyvesinin emeğe ve Allah'ın takdirine bağlı olduğuna delâlet etmektedir. Ahiretin mükâfatı ise Allah'ın iradesi, lütfü ve ihsanı ile sınırlıdır.

İşte dünyadan başka kederleri olmayan bu kimselerin yaptıklarına karşılık olarak cehennem ateşinden başka bir nasipleri yoktur. Çünkü bunlar güzel amellerinin karşılığını dünyada tam olarak almışlardır. Ahirette ise onlara sadece kötü amelin günahı kalmıştır. Amellerinin tesiri daha dünyada iken dağılmış, ahirette ise amellerinin karşılığı boş çıkmıştır. Çünkü onlar Allah'ın rızasını istemediler. Halbuki ahiretteki sevapta ana esas ihdastır yani yapılan amelin Allah rızası için yapılmasıdır.

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Kim geçici dünya hayatını isterse bunu istediğimize dilediğimiz kadar veririz. Sonra da ona cehennemi hazırlarız. Oraya perişan bir halde Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak girer. Kim de ahireti diler ve mümin olarak onun için gereken çalışmayı yaparsa, işte onların amelleri Allah katında makbuldür." (İsra, 17/18-19).

"Kim ahiret menfaatini isterse, onun mükâfatını artırırız. Kim de dünya menfaatini isterse ona dünyada istediğinin bir kısmını veririz. Ahirette ise, hiçbir nasibi yoktur." (Şûra, 42/20).

Bu manayı Buharî ve Müslim'in Sabitlerinde Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet edilen bir hadis-i şerif teyit etmektedir: "Ameller niyetlere göredir. Herkes niyet ettiğinin karşılığını bulur. Kimin hicreti Allah'a ve Rasulüne ise O'nun hicreti Allah ve Rasulünedir. Kimin hicreti dünya için veya nikahlayacağı bir kadını için o hicret ettiği şeye kavuşur."

Katade diyor ki: Kimin endişesi, niyeti ve arzusu dünya ise Allah ona dünyada güzellikle mükâfat verir. Sonra ahirete götürür. Orada ona verilecek hiçbir karşılık kalmaz. Mümin ise dünyada güzellikle mükâfat alır, ahirette ise güzel amellerinin sevabına nail olur. Yani amelinin karşılığı olarak mümine iki sevap verilir: Dünya sevabı ve ahiret sevabı. Kâfirin ise bir sevabı vardır, o da sadece dünyadadır. [\[7\]](#)

Kim Ahireti İsterse...

17- Hiç Rabbinden (Kur'an gibi) bir delili olan, üstelik doğruluğuna Allah tarafından

(Cebrail gibi) şahidi bulunan ve daha önce Allah'ın Musa'ya, insanlar için bir rehber ve rahmet olarak indirdiği, Tevrat tarafından doğrulanan kimse ile bunlara sahip olmayan bir olur mu? İşte onlar Kur'an'a iman eden kimselerdir. Cemaatlerden kim bunu inkâr ederse ona vaad edilen ateştir. Ey Peygamber! Kur'an üzerinde bir şüphen olmasın. O Rabbinden gelen bir haktır. Fakat insanların çoğu (yine de) iman etmezler.

Açıklaması

Hiç Allah tarafından hakka ve doğruya ileten bir nur ve basiret üzerinde olan, üstelik doğruluğuna bir delil bulunduğu, İncil veya Kur'an gibi Allah'ın kitabının şahit olarak teyit ettiği kimseler ve fitraten Allah'tan başka ilâh olmadığına iman edenler ile dünya hayatını ve ziynetlerini isteyenler bir olur mu?

Nitekim Cenab-ı Hak "Allah'ın gönlünü İslâm'a açtığı ve Rabbinden bir nur üzere olan kimse, kalbi mühürlü olan kimse gibi midir?" (Zümer, 39/22) buyurmaktadır.

"Başka şeylerden yüzünü çevirerek kendini tamamen dine ver. Allah insanları yaratılıştan, bu din üzerine kılmıştır." (Rum, 30/30).

Yine Hz. Musa (a.s.) ümmetine dinde uyacakları bir rehber ve tabi olacakları bir önderdir. Allah'tan kendilerine rahmet olarak iki dünyanın hayrını birbirine bağlayıcı olarak Hz. Musa'ya indirilmiş olan Tevrat da O'nu teyit etmektedir. Kim Tevrat'a hakkıyla iman ederse bu iman onu Kur'an'a iman etmeye götürür. Böylece bu kitap kendisine iman edip onunla amel edene rahmet olur.

Tevrat ve İncil'in Kur'an'a tabi olmaları Kur'an'dan sonra gelmeleri demek değildir. Bilakis bu manaya delâlet etmeleri ve Peygamberimizi müjdelemeleri, Peygamberimizin bu iki kitapta tavsif edilmiş olması hususundadır: "Onlar ellerinde Tevrat ve İncil'de yazılı olarak onu bulurlar." (A'raf, 7/157).

"İşte bu vasıflara sahip olanlar Kur'an'a iman ederler." Yani Tevrat'taki Peygamberimiz (s.a.)'i müjdeleyen (tahrif edilmemiş) ayetlere iman edenler bu Kur'an'a yakinen ve tam anlamıyla bağlanarak iman ederler.

Kısacı: Fitraten, aklını kullanarak, Kur'an nuruyla ve Hz. Musa, Hz. İsa ve diğer peygamberlere inen değişmez vahiy vasıtasıyla mümin olanlar hak ve doğru yol üzerindedirler. Mekkelilerden Kur'an'ı inkâr edenlere Yahudi, Hris-tiyan ve putperestlerden

Rasulullah (s.a.)'a karşı grup oluşturanların yerleri cehennem ateşidir. Oraya gireceklerinden hiç şüphe yoktur. Onların varacağı yer mutlaka cehennem olacak ve böyleleri yalanlamalarına karşılık cehennemlik olacaklardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İşte böylelerine ahirette cehennem ateşinden başka bir şey yoktur. Dünyada yaptıkları boşa çıkmıştır. Zaten bütün işledikleri de batıldır." (Hûd, 16).

Ayetteki "ahzab (gruplar)" Mukatil'in ifadesine göre Ümeyyeoğullan, Mu-gire b. Abdillah el-Mahzuir ioğulları ve Talha b. Ubeydillah ailesidir. Said b. Cübeyr ise "Ahzab, bütün diğer din mensuplarıdır" demiştir. Mukatil'den, bunlar bütün diğer milletler (dinler)dir, şeklinde bir rivayet de nakledilmiştir.

Sahih-i Müslim'de Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, beni ümmet içerisinde (bu çağdaki) bir Yahudi veya Hristiyan duyar da bana iman etmezse cehenneme girer."

Ey mükellef müslüman! Sakın Kur'an'ın herhangi bir emri üzerinde şüphe içinde olma. Çünkü Kur'an Allah tarafından gelen bir haktır. Onda hiçbir şek ve şüphe yoktur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Elif, Lâm, Mim. Kendisine asla şüphe olmayan bu Kitab'ın indirilişi, âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından-dır." (Secde, 32/1-2).

"Kur'an üzerinde bir şüphen olmasın" ifadesindeki hitap Peygamber Efendimiz (s.a.)'edir. Kastedilen ise bütün mükelleflerdir.

"Fakat insanların çoğu..." bu Kur'an'a iman etmezler. Nitekim bir ayet-i kerimede "Sen ne kadar gönülden istesen de, insanların çoğu iman etmezler." (Yusuf, 12/103) buyurulmaktadır.

Bunun sebebi de müşriklerin gururlu olmaları ve liderlerini körü körüne taklit etmeleri, ehl-i kitabın da peygamberlerinin dinlerini tahrif etmiş olmalarıdır. [\[8\]](#)

Müminlerin Ve Kâfirlerin Amellerinin Ahiretteki Karşılığı

18- Allah'a yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Onlar Rablerine arz edilecekler. Şahitler "İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir" diyecekler, iyi bilin ki, Allah'ın laneti zalim-ı üzerinedir.

dan alıkoyarlar. Bu yolu eğri bir yola çevirmeye çalışırlar. Bunlar ahireti de inkâr ederler.

20- Onlar yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamazlar. Onların Allah'tan başka hiçbir yardımcıları da yoktur. Onlara kat kat azap verilir. Çünkü onlar hakkı dinleyemez ve göremezlerdi.

21- Kendilerini zarara sokanlar bunlardır. Uydurdukları şeyler kendilerinden uzaklaşmıştır.

22- Gerçekten ahirette en çok zarara uğrayacak olanlar da bunlardır.

23- Şüphesiz ki, iman edip salih amel işleyen ve Rablerine boyun eğenler işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

24- (Kâfir ve mümin) iki topluluğun hali, kör ve sağır, gören ve işitenin haline benzer. Hiç bu iki topluluk bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?

Açıklaması

Cenab-ı Hak kendisine iftira edenlerin "insanların en zalimi" olduklarını ve ahirette bütün mahlûkat huzurunda rezil olacaklarını beyan etmekte, ayrıca kendi nefsine ve başkasına, Allah Tealâ'nın sıfatı, hükmü ve vahyi hususunda veya Allah'ın izni olmadan şfaat edecek kimselerin bulunması hususunda veyahut Meleklerin Allah'ın kızları olduğunu ileri süren Araplar, Üzeyr'in Allah'ın oğlu olduğunu ileri süren Yahudiler ve Mesih'in Allah'ın oğlu olduğunu ileri süren Hristiyanlar gibi ve Allah'ın meleklerden evlat edindiğini iddia etme gibi hususlarda Allah hakkında yalan uydurandan, ona iftira edenlerden kendi nefsine ve başkasına daha zalim bir kimse olamayacağını belirtmektedir.

"Onlar Rablerine arz edilecekler." Yani küfür, şirk ve Allah'a iftira günahlarına gark olanlar Rablerine arz edilecekler. Yani Allah onları şiddetle hesaba çekecek ve yüce

meleklerden şahitler de "işte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenler, iftira edenlerdir" diyecekler. İyi bilin ki bunlar Allah'ın rahmetinden koyulmuşlardır.

Bu arz olunma bütün kullar hususunda umumi bir kaide olmakla beraber, buradaki arz olunmadan murad hususidir. Bu da onların rezil olmaları maksadıyla yapılan bir arz olunmadır. Böylece onlar rezil rüsvay olup en kötü bir şekilde işkenceye tabi tutulmuş olacaktırlar. Bu arz olunma hesap ve sual için hazırlanan yerlerde veya Allah'ın emriyle mahlûkatından dilediği kimseler huzurunda, yani melekler, Peygamber ve müminler huzurunda olacaktır.

Bu ayet şu ayet gibidir: "Şüphesiz biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında, hem de şahitlerin şahitlik edeceği kıyamet gününde mutlaka yardım edeceğiz. O gün zalimlere mazeretleri hiç bir fayda sağlamayacaktır. Lanet onlarıdır. En kötü yurt da onlarındır." (Gafir, 40/51-52).

İmam Ahmed, Buharı ve Müslim İbni Ömer'den şöyle rivayet ediyorlar: Rasulullah (s.a.)'tan kıyamet günündeki sual sorma hakkında şu hadis- i şerifi işittim: "Allah (c.c.) mümini kendine yaklaştırır. İnsanlardan ayrı tutar ve günahlarını ona ikrar ettirir ve der ki: Şu günahı biliyor musun? Şu günahı biliyor musun? Şu günahı biliyor musun? Nihayet günahlarını ikrar edince ve kendisinin helak olduğu kanaatine varınca "Ben dünyada bu günahlarını örttüm. Bu gün de onları senin için bağışlıyorum" der ve ona hasenat defterini verir. Kâfirlere ve münafıklara gelince: Şahitler derler ki: İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir. İyi bilin ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerindedir."

"O zalimler.." insanları hakka, imana ve itaate tabi olmaktan ve Allah'a ulaştıran doğru yola girmekten alıkoyarlar ve insanlarla cennet arasında engel olurlar. İnsanları Allah'ın yolundan şirk ve günahlara döndürürler. Onlar yollarının doğru değil eğri olmasını isterler. Aynı zamanda onlar ahireti inkâr ederler, yalanlarlar.

Allah'ın yolunu engelleyen o zalimler Rablerinin başkalarına yaptığı gibi helak edip ve yerin dibine geçirerek onları cezalandırmasına engel olamazlar. Bilakis onlar Allah'ın ezici gücü ve hakimiyeti altındadırlar. Allah ahiretten önce dünyada onlardan intikam almaya kadirdir. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek, azap görmelerini engelleyecek hiçbir yardımcıları da yoktur. Kendileri sapıtıldığı gibi, başkalarını da sapıttıkları için onlara kat kat azap verilir. Onlar hakkı dinlemeyen sağırlar, hakkı göremeyip tabi olmayan körlerdir.

Bu ayet manasında Cenab-ı Hakkın şu ayetleri de vardır: "... Allah onların cezalarını gözlerin yerlerinden fırladığı o zor güne bırakır." (İbrahim, 14/42).

"İnkâr eden ve Allah'ın yolundan alıkoyanlara bozgunculuk yapmaları sebebiyle hak ettikleri azabı kat kat artırırız." (Nahl, 16/88).

Peygamberimiz (s.a.) Buhârî ve Müslim'deki hadis-i şeriflerinde "Allahzalime mühlet verir. Nihayet onu yakaladığı zaman da bırakmaz" buyurmaktadır.

Böylelerine azabın kat kat verilmesine sebep Kur'an'ı düşünüp öğüt alma gayesiyle dinlememeleri, hayır ve hak yolunu görmemeleri, Kur'an'm ayetlerine ve vahyin doğruluğuna delâlet eden kâinat ayetlerine bakmamalarıdır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İnkâr edenler birbirlerine şöyle dediler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Okunurken gürültü yapın. Belki de bu yolla galip gelirsiniz." (Fussüet, 41/26).

"Onlar insanları Kur'an'a iman etmekten alıkoy arlar ve kendileri de ondan uzaklaşırlar..." (En'am, 6/26).

Ayetteki "dinlemez" ve "görmezler" ifadelerinin manası işitme ve görme duyularının olmaması değil, bilakis onların görünüşte işitmelerine ve görmelerine rağmen bu iki duyuyu bilgi edinmek ve sağlam inanç sahibi olmak gibi yerinde ve doğru bir şekilde kullanmamalarıdır. Aşırı inatları, isyanları, hak ve hidayetden hiç hoşlanmamaları sebebiyle onlar Kur'an ayetlerini işitmeye ve Allah'ın kâinattaki kudretinin ayetlerini görmeye bile tahammül edememektedirler.

İşte yukarıda belirtilen özelliklere sahip olan bu kimseler kendilerini büyük bir zarara ve hüsrana sokmuşlardır. Çünkü bunlar alevi gittikçe artan kızgın bir ateşe atılacaklardır: "Onların varacağı yer cehennemdir. Cehennem ateşi hafifledikçe onun ateşini artırırız." (İsra, 17/97). Artık orada ne ölürler, ne de gerçek anlamıyla hayat sürerler.

Allah'tan başka uydurdukları eş ve ortaklar, putlar, kendilerinden uzaklaşırlar. Bunlardan hiçbir fayda elde edemezler, bilakis kendilerine son derece zararları olduğunu anlarlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "İnsanlar (kıyamet günü hesap vermek üzere) toplandıkları zaman dünyada tapındıkları putlar kendilerine düşman kesilir ve onların kendilerine tapındıklarını inkâr ederler." (Ahkaf, 46/6).

"Kâfirler kendilerine destek olsunlar diye Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Hayır, bilakis tapındıkları putlar onların kendilerine tapındıklarını inkâr edecekler, onların karşısında olacak ve düşman olacaklardır." (Meryem, 19/81-82).

Gerçekten ahirette insanlar arasında malında en çok zarara uğrayanlar bunlardır. Çünkü bunlar cennet nimetleri ve derecelerini verip cehennem azabını ve onun düşük derecelerini almışlardır. Bunlar cennet nimetlerine karşılık kaynar sulan, misk kokulu cennet şarabı yerine zehirleri ve yakıcı içecekleri, irinden yapılan yiyecekleri, muhteşem

cennet villaları yerine cehennem çukurlarını, Rahman'a yakınlık yerine Deyyan (Kahhâr)'ın gazabını ve cezasını tercih etmişlerdir.

Cenab-ı Hak bedbaht olanların durumunu anlattıktan sonra bunun ardından saadete nail olanların durumunu anlattı. Saadet ehli Allah'a ve Rasulüne iman eden, dünyada amel-i salih işleyen, kalben iman eden, ibadet ve taat işleme, münkerleri terk etme hususunda azami gayret eden, Allah'a boyun eğen ve O'na yönelen kimselerdir. Elbette böyleleri için sayılamayacak, hesabı yapılamayacak kadar çok ve çeşitli, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşer kalbine doğmayan nimetlerin bulunduğu Cennâtu'1-ulâ (Yüksek Cennetler) vardır. Onlar bu cennetlerde ebedî, daimi bir şekilde kalacaklar, ne ölecek, ne yaşlanacak, ne de hastalanacaklardır. Onlardan pis ve kirli hiçbir şey çıkmayacak, sadece misk kokulu ter boşanacaktır.

Allah daha sonra da kâfir ve müminler hakkında bir misalle benzetmede bulundu. Şöyle buyurdu: Daha önce vasıfları zikredilen şekavet ehli kâfirler ile saadet ehli müminler grubunun misali kör ve sağır ile gören ve işiten kimse gibidir.

Kâfir dünya ve ahirette hakkın yüzünü görmediği, hayrın yolunu bulamadığı ve hayrı bilemediği için kör gibi, açık hüccetleri duymadığı ve kendisine faydalı olacak şeyleri dinlemediği için de sağır gibidir.

Mümin ise dinlediği Kur'an ve gördüğü kâinattan istifade ettiği için gözü ve kulağı açık kimse gibidir. Göz ve kulak ilim ve hidayet vasıtaları, aklın ve düşüncenin geliştirilmesinin araçlarıdır.

Bu iki grubun durumları da sonuçları da bir olmayacaktır. Siz bu ikisinin arasındaki farkları anlayıp ibret almaz mısınız? Hiç düşünmez misiniz? Birbirine zıt olan bu sıfatları nasıl birbirinden ayıramıyorsunuz?

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir. Kurtuluşa erenler sadece cennetliklerdir." (Haşr, 59/20).

"Kör ile gören bir olmaz. Karanlıklarla aydınlık bir olmaz. Gölge ile sıcak bir olmaz. Dirilerle ölümler de bir olmaz. Şüphesiz ki, Allah dilediğine işittirir. Sen kabirde olanlara işittiremezsin." (Fatır, 35/19-22).

Bu ayette (Hûd, 24) "Hiç düşünmez misiniz?" ifadesinin kullanılması, körlüğün ve sağırlığın tedavi edilmesinin mümkün olduğuna uyarıda bulunmak içindir. [\[9\]](#)

Hz. Nuh (A.S.) Kıssası

25- Andolsun ki biz, Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. O kavmine "Şüphesiz ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım" dedi.

26- "Siz sadece Allah'a ibadet edin. Ben gerçekten sizin başınıza acıklı bir günün azabının gelmesinden korkarım" dedi.

27- Nuh'un kavminden ileri gelen kâfirler "Biz seni de bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Sana içimizden sadece basit görüşlü düşük kimselerin tabi olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu zannediyoruz" dediler.

28- (Nuh, kavmine) dedi ki: Ey kavmim! Söyleyin bana Rabbim tarafından elimde açık bir delil varsa ve bana kendi nezdinden bir rahmet verdiyse ve bunlar da sizin gözünüzden uzak kaldıysa, istemediğiniz halde size bunları zorla mı kabul ettirelim!

29- "Ey kavmim! Ben bu davetime karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim ecrim ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak değilim. Çünkü onlar da Rablerinin huzuruna çıkacaklardır. Fakat ben sizi cahillik eden bir topluluk olarak görüyorum.

30- "Ey kavmim! Allah'a iman edenleri kovarsam Allah'a karşı kim bana yardım edebilir? Hiç düşünmez misiniz?"

31- "Size, Allah'ın hazinelerin benim ya-nımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmiyorum. "Ben, bir meleğim" de demiyorum. Sizin gözlerinizin düşük gördüğü kimseler için "Allah onlara asla hayır vermeyecek" de demiyorum. Onların gönüllerinde olanı Allah daha iyi bilir. Aksi takdirde ben zalimlerden olurum."

Açıklaması

Burada zikredilen bu kıssaların ilki Hz. Nuh (a.s.) kıssasıdır. Cenab-ı Hak bu kıssayı Yunus suresinde zikretmişti. Burada da bu kıssadaki öğütler ve faydalı hususlar sebebiyle

tekrar zikretti. Bu öğütlerin en önemlisi, Muhammed s.a.)'in de diğer peygamberler gibi bir peygamber olduğunu ve Allah'ın birliğine, öldükten sonra dirilişe inanmaya, hesap ve cezanın varlığına davet etmek için gönderildiğini kâfirlere bildirmek idi.

Hz. Nuh (a.s.) kıssası birkaç unsur ihtiva etmektedir. Bunlar Hz. Nuh'un davetinin toplu halde vasıfları, kavmiyle tartışması ve onlara cevap vermesi, kavminin azabın derhal gelmesini istemeleri, Hz. Nuh'un gemiyi yapma şekli, Hz. Nuh kavminin tufanda boğulması, Hz. Nuh ile birlikte iman edenlerin kurtulması, Hz. Nuh'un oğlunun kendisiyle birlikte kurtulma arzusu.

Hz. Nuh (a.s.) Allah'ın yeryüzünde bulunan putperest müşriklere gönderdiği ilk resul idi. [\[10\]](#)

Ayetlerin Manası

Allah'a yemin olsun ki biz Nuh'u müşrik kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh kavmine şöyle dedi: "Ben size Allah tarafından gönderilen ve sizi açık bir şekilde uyararak bir uyarıcıyım. Siz Allah'tan başkasına ibadet ederseniz sizi O'nun azabı cezası ile uyarıyorum. Allah'a iman edin, O'nun emrine itaat edin. Ondan başkasına ibadet etmeyin. Ona hiçbir şeyi şirk koşmayın. Zira ben gerçekten kıyamet günün çok acıklı azabından korkuyorum."

Bundan sonra Cenab-ı Hak kavminin Hz. Nuh'a verdiği cevapları zikretti. Bunlar dört şüphe idi.

a) "Nuh'un kavminden ileri gelenler..." yani kavminin büyükleri, efendileri "Sen de bizim gibi bir beşersin, yani kral değilsin, sadece bize benzeyen bir insansın, senin bizden ayrı olan sana itaat etmemizi mecburi kılan bir meyizetin, ayrıcalığın yok" dediler.

b) "Sana içimizden..." kavmimizin ayak takımı, adi insanlar, çiftçiler ve ze-naatkârlar gibi basit meslek sahipleri, fakirler, güçsüzler, basit görüşlü olup da işlerin neticesini düşünmeyen, incelemeyen, araştırmayan kimseler tabi oluyor. Sen davanda doğru sözlü olsaydın sana şerefli kimseler, fikir erbabı tabi olurdu. Bir ayette de ifade edildiği gibi "Sana düşük insanlar tabi olmuşken, biz sana iman eder miyiz? dediler." (Şuara, 26/111).

c) "Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü görmüyoruz". Sizin bizden farklı fazilet, güç-

kuvvet, servet, ilim, akıl, mevki veya görüş hususunda bizi size tabi olmaya sevkedecek açık bir ayrıcalık, üstünlük görmüyoruz: "Eğer bu işte bir hayır olsaydı, onlardan önce biz iman ederdik de önümüze geçemezlerdi." (Ah-kaf, 46/11).

d) "Aksine sizin yalancı olduğunuzu zannediyoruz." Yani bizim kanaatimize göre sizin (dünyada) huzur ve ahirette mutluluk iddianızda yalancı olduğunuz görüşü ağırlık basmaktadır.

Burada dikkati çeken bir nokta kâfirlerin bu cevabı verirken Hz. Nuh (a.s.)'a tabi olanları da katmalarındır. Burada hitap Hz. Nuh (a.s.) ve onunla birlikte iman edenleredir.

Allah Tealâ daha sonra Hz. Nuh'un bu şüpheleri ve Kur'an'm anlatmadığı ve özetlediği yahut onların söylemediği fakat sözlerinden anlaşılacak diğer hususları bildirdi.

Nuh kavmine dedi ki: Ey kavmim! Söyleyin bana ne yapayım? Görüşünüz nedir? Rabbim tarafından getirdiğin elimde açık bir hüccet varsa ve bununla ben O'ndan gelen bir hak üzerinde olduğumu açık bir şekilde anlıyorsam ve Rabbim bana kendi nezdinden bir rahmet -peygamberlik ve vahiy- verdiyse ve bunlar da sizin gözünüzden uzak kaldıysa, size gizli kaldıysa, buna ulaşamadıysanız ve bunun değerini bilemediyseniz bilakis bunu yalanlamaya ve reddetmeye koştusanız; siz hiç istemediğiniz ve bundan yüz çevirdiğiniz halde, biz sizi bunları kabul etmeye mi zorlayalım. Zira dine girişte zorlama makul değildir. İşte bu peygamberliğin, cahillerle sıradan insanların görüşüne itibar etmemenin delilidir.

Ey Kavmim! Ben size yaptığım bu nasihatlar karşılığ sizden bir mal veya bir ücret istemiyorum. Benim ecrim Allah'a aittir. Bu, Hz. Nuh (a.s.)'tan sonra gelen Hz. Hûd, Hz. Şuayb, Hz. Muhammed (s.a.) gibi peygamberlerden de tekrar tekrar sadır olmuş bir sözdür.

"Ben iman edenleri kovacak değilim". Yani müminleri kovmak ve meclisimden uzaklaştırmak benim yapacağım bir hareket değildir. Bundan anlaşılmaktadır ki tıpkı Peygamberimiz (s.a.) ile Kureyş büyükleri arasında olduğu gibi, kâfirlerin büyükleri kibir, gurur ve benliklerini tatmin etmek için Hz. Nuh'tan kendilerine fakir ve zayıflarla karşılaşmayacakları özel bir meclis tahsis edilmesi gibi bir takım ayrıcalıklar istiyorlardı: Nitekim Cenab-ı Hak Peygamberimiz (s.a.)'e hitaben "Sırf Allah'ın rızasını dileyerek sabah-akşam Rab-lerine dua edenleri huzurunda kovma." (En'am, 6/52) buyurmuştur.

"Onlar da Rablerinin huzuruna çıkacaklardır." Bana tabi olanlar da Rab-lerinin huzuruna çıkacaklar, Rabbin sizleri hesaba çekeceği gibi onları da hesaba çekecek ve onları kovanları cezalandıracaktır. Fakat ben onları küçümsememiz ve kovulmalarını istememiz sebebiyle sizi gerçekleri bilmeyen ve bilgisizlik karanlıklarına yuvarlanan bir topluluk olarak görüyorum. Çünkü insanların birbirlerine üstünlüğü sizin iddia ettiğiniz gibi

servet, mal ve mevki ile değil, güzel amel ve üstün ahlak ile dir.

"Ey kavmim!" Ben onları kovarsam Allah'ın azabına karşı kim bana yardım edebilir? Çünkü "Onları kovarsın ve zalimlerden olursun" (En'am, 6/52) ayetinde olduğu gibi bu büyük bir zulümdür. Siz hiç düşünmez misiniz? Söylediğiniz sözleri düşünmez, olanlardan ibret almaz mısınız?

"Ben size., demiyorum." Yani Peygamberlik benim Allah'ın rızık hazinelerine sahip olmam ve bu hazinelerde dilediğim gibi tasarrufta bulunmaya muktedir olmam demek değildir. Ben de diğer insanlar gibi bir beşerim. Mucizeler ile teyit edildim. Allah'ın izniyle O'na kulluğa davet ediyorum. Allah'ın bana bildirdiğinden başka gaybı da bilmiyorum. Ben meleklerden bir melek de değilim. Sizin hakir gördüğünüz ve küçümsediğiniz o insanlar da hiçbir zaman hayra ulaşamayacak ve onların amellerine karşı hiçbir sevap yoktur, diyemem. Çünkü vaadi vardır. Onların gönüllerinde olanı Allah daha iyi bilir. Eğer onların içi de iman hususunda göründükleri gibiyse en güzel dereceler onlarıdır, insan onların iç alemlerine hükmetse bilgisi olmayan bir şeyi söylediği için haksızlık yapmış olur.

Bu ayetten maksat Hz. Nuh'un onlara Allah'a karşı boynu bükük ve alçak gönüllü olduğunu ifade etmesidir.

Yine burada peygamberler ile devlet reislerini birbirinden ayıran çizgiye işaret edilmektedir. Peygamberler hiçbir mal hırsı ve menfaat arzusu gözetmeksizin insanları dünyevi ve uhrevi saadetlerini kazanmaları için irşad etmeye önem verirler. Devlet reisleri ise taraftar toplamak hususunda maddî çıkarlar vaad etmeye ve kendilerine destek kazanmak için kolayca mal harcamaya güvenirlir. Ayrıca bu ayetlerde Peygamberin melek değil, beşer olduğu, gaybı bilmediği ve gayb bilgisinin Allah nezdinde olduğu ifade edilmektedir:

"De ki: Allah'ın dilediğinin dışında, ben kendim için bir menfaat elde etmeye ve bir zarar vermeye kadir değilim. Eğer ben gaybı bilseydim daha çok hayır elde ederdim. Ve bana bir kötülük dokunmazdı." (A'raf, 7/188). [\[11\]](#)

Hz. Nuh (A.S.) Kavminin, Azabın Gelmesinde Acele Etmeleri Ve Hz. Nuh (A.S.)'Un Onlardan Ümidini Kesmesi

32- Kâfirler "Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin. Hem de bu mücadelede çok ileri gittin.

Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin bu azabı haydi getir bize" dediler.

33- Nuh onlara dedi ki: "O azabı size eğer dilerse ancak Allah getirir. Siz Allah'ı aciz bırakamazsınız."

34- Eğer Allah sizi azdırmayı dilerse, size öğüt vermek istesem de öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.

35- Yoksa kâfirler "Kur'an'ı Muhammed kendiliğinden uydurdu" mu, diyorlar. De ki: "Eğer onu ben uydurduysam, bu suçun cezası yalnız banadır. Ama ben sizin işlediğiniz suçlardan uzağım."

Açıklaması

Kâfirler Hz. Nuh'a "Sen bizimle mücadele ettin. Bu mücadelede çok ileri gittin. Biz sana tabi olmayacağız. Allah'ın isyanımıza karşılık ahiretten önce dünyada bize azap edeceği şeklindeki iddianda samimi isen bizi tehdit ettiğin dünyadaki acil azabı getir bakalım" dediler.

Bu ayet şu ayete benzemektedir: "Nuh dedi ki: Ey Rabbim! Kavmimi gece-gündüz yılmadan imana davet ettim. Davetim onları senin yolundan daha çok uzaklaştırmaktan başka bir şeye yaramadı." (Nuh, 71/5-6).

Hz. Nuh onlara şöyle cevap verdi: Sizi cezalandıracak olan ve size derhal azap indirecek olan hiçbir şeyin kendisine engel olamayacağı Allah'tır. Eğer Allah derhal veya sonradan size ceza vermeyi dilerse siz Allah'ı aciz bırakamazsınız ve siz O'nun emri ve hakimiyeti altındasınız.

Eğer Allah sizi azdırmayı yani sizin delâlet ve fesada düşmenizi, yok olmanızı ve helak olmanızı murad etmişse benim nasihat etmemin ve sizin iman etmeniz için gayret etmemin size faydası dokunmaz. O sizin Rabbinizdir, yani sizi yaratan, bütün işlerinizde tasarrufta bulunan ve asla zulmetmeyen adil bir hüküm vericidir. Ahirette O'na döndürüleceksiniz ve O hayır-şer yaptıklarınızın karşılığını verecektir. Allah'ın onları azdırmasının ve saptırmasının manası şudur: Onların gönlünde azgınlık ve isyankârlığı yaratmak değil, sadece sebeplerle neticeleri birbirine bağlamaktır. Çünkü azgınlık ve isyankârlık amel ve emeğe bağlıdır. Neticeler ise mukaddimelere ve sebeplere bağlıdır.

"Yoksa onlar, Kur'anı Muhammed uydurdu mu diyorlar?"

Bu ayet Hz. Nuh kıssasının ortasında bu kıssayı tekit ve takviye eden bir ara cümlesidir. Bu ayet Mekke müşriklerinin bu kıssaları yalanlamak için söyledikleri sözü nakletmektedir.

Yoksa Mekke'deki inkarcı kâfirler "Kur'an'ı ve bu Kur'an'daki Hz. Nuh ve kavmini anlatan ayetleri Muhammed kendi kendine uydurdu mu, diyorlar?! Cenab-ı Hak da peygamberine şu şekilde söylemesini öğreterek cevap veriyor: Onu ben kendiliğimden uydurduysam, benim bu hatamın cezası, bu günahımın azabı benim üzerimedir. Sizi de Allah amellerinize karşılık cezalandıracaktır. Sizin günahınız ne yapmacık ne de kendiliğinden uydurulan bir günahdır. Çünkü ben Allah'a karşı yalan söyleyenlerin Allah nezdindeki cezasını biliyorum. Her insan kendi günahından sorumludur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Yoksa Musa'nın ve vefakâr İbrahim'in sahifelerinde şu hususlar bildirilmedi mi? Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez. İnsan için ancak çalıştığına karşılığı vardır." İnsanın yaptığı amelin karşılığı mutlaka görülür. Sonra yaptıklarının karşılığı ona tamamen verilecektir. (Necm, 53/36-41).

Aynı manada şu ayet-i kerime vardır: "Seni yalanlarsa onlara de ki: Benim yaptığım bana, sizin yaptıklarınız da sizedir. Siz benim yaptıklarımın uzaksınız. Ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." (Yunus, 10/41).

Ayete ilk bakışta görünen şudur: Yoksa onlar "Bunu o kendiliğinden mi uydurdu?" diyorlar ifadesi -İbni Abbas'ın dediği gibi- Hz. Nuh (a.s.) ile kavmi arasında geçen karşılıklı konuşmanın bir bölümüdür. Çünkü bu ayetten önce ve sonra sadece Hz. Nuh (a.s.) ve kavmi anlatılmaktadır. Buradaki hitap Hz. Nuh (a.s.) kavminden gelmiş ve onlara hitap edilmiştir. Onlara şöyle diyorlar: "Size bildirdiği, Allah'ın dinini ve bundan yüz çevirenlerin ceza göreceğini Nuh kendiliğinden uydurdu."^[12]

Hz. Nuh (A.S.)'un, Kavminin Helak Olması Sebebiyle Kederlenmesinin Yasaklanması Ve Kendisine Gemi Yapmasının Emredilmesi

36- Nuh'a şöyle vahyedildi: Daha önce iman etmiş olanlardan başka, artık kavminden hiç bir kimse iman etmeyecektir. Onların yaptıklarından dolayı sakın üzülme.

37- Gemiye bizim gözlerimizin önünde vahyettiğimiz şekilde yap. Zalimler hakkında bana hitapta bulunma. Çünkü onlar (tufanda) boğulacaklardır.

38- (Nuh) gemiyi yapıyor, kavminin ileri gelenleri de yanından geçtikçe onunla alay ediyorlardı. (Nuh onlara) dedi ki: "Eğer siz bizimle alay ediyorsanız, biz de sizin bizimle alay ettiğiniz gibi sizinle alay edeceğiz."

39- "Rezil-rüsvay edici azabın kime geleceğini, kimin devamlı azaba uğrayacağını yakında bileceksiniz."

40- Nihayet emrimiz gelip ve tandır (kaynaması gibi sular) kaynamaya başlayınca Nuh'a "Her hayvan türünden birer çift ile, daha önce (helakine) hükmettiğimiz kimseler hariç, aile halkını ve iman edenleri gemiye yükle" demiştik. Zaten onunla beraber ancak pek az kimse iman etmişti.

41- Nuh (kavminden iman edenlere) dedi ki: "Siz gemiye binin. Bu geminin yürümesi de durması da Allah'ın adıyla-dır. Şüphesiz ki, benim Rabbim çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Açıklaması

Allah Tealâ Hz. Nuh'a haber veriyor ki daha önce iman etmiş olanlardan başka artık kavminden hiçbir kimse senin davetine iman etmeyecektir. O halde onlara üzülme, onların durumu seni endişelendirmesin.

Hz. Nuh (a.s.) da onlara "Ya Rabbi! Kâfirlerden yeryüzünde dolaşan tek kişi bırakma." (Nuh, 71/26) diye beddua etti.

Tufandan kurtuluş vesilesi olan gemiyi gözlerimizin önünde yani bizim gözetimimiz, korumamız altında, yanlışlık yapmaman için sana nasıl yapılacağını vahyimizle, yani öğrettiğimiz şekilde yap.

"Vahyimizle" ifadesi sana yapacağın şeyi öğretmemiz ile manasındadır. Ayette "gözlerimizle" kelimesinde çoğul kullanılması çokluğu değil azameti ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim "gözler" kelimesini "mükemmel bir itina ve tam manasıyla gözetim"

anlamında kullanmıştır. Meselâ Cenab-ı Hakkın Hz. Musa (a.s.)'ya "Gözümüzün önünde (korumam altında) yetişmen için" (Tâ-Hâ, 20/39) şeklindeki sözü ve Peygamberimiz (s.a.)'e hitabı "Sen Rabbinin hükmüne sabret. Şüphesiz sen gözlerimizin önündesin (himayemiz altındasın)." (Tur, 52/48) ayetlerinde olduğu gibi Ya Nuh! Kavminin durumunu düzeltmek için ve şefaet etmen sebebiyle onlardan azabın kalkması hakkında bana yalvarma, bana bu konuda dua etme. Onlara azap vacip olmuştur. Onların tufanda boğulacağı hükmü tamamlanmıştır. Senden istenen şey onlara karşı acıma ve şefkat hissi duyma-mandır.

Hz. Nuh (a.s.) gemiyi yapmaya başladı. Kavminin ileri gelenlerinden bir grup ona her uğradıklarında onunla ve gemi yapmasıyla alay ediyorlar ve onları tehdit ettiği boğulma konusunu yalanlıyorlardı.

Hz. Nuh (a.s.) şiddetli bir korkutma ve kuvvetli bir tehdit ifadesiyle onlara şöyle dedi: Siz bizimle size göre hiçbir şey ifade etmeyen gemi yapma hususunda alay ediyorsunuz. Biz de sizin şu anda bizimle alay ettiğiniz gibi gelecekte suda boğulurken sizinle alay edeceğiz. Dünyada suda boğulma, ahirette cehennemde yanma olayı meydana geldiği zaman sizin alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz.

Dünyada rezil, rüsvay edici azabın kime geleceğini ahirette de ebedî, kalıcı azaba kimin uğrayacağını -şu işimiz bittikten sonra- yakında öğreneceksiniz.

Nihayet sağanak halinde yağan yağmurlarla helak etme emrimiz gelip tandırdan su fişkırmaya başladı ve tencerenin kaynayıp fokurdaması gibi su kaynayıp yükseldi.

Suyun tandırdan fişkırması Hz. Nuh (a.s.)'un bir mucizesi idi. İbni Ab-bas'tan gelen bir rivayete göre tandır, yeryüzü demektir; yani bütün yeryüzü fişkırarak kaynaklar haline döndü. Hatta ateşin üstündeki tandırlardan sular fişkırarak başlamıştı. Bu mana ayete verilen ilk manadır. Çünkü Araplar yeryüzüne tandır ismi vermektedir.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz de boşanan sularla gök kapılarını açtık. Yeri de yarıp kaynaklar fişkırttık. Böylece takdir edilen bir iş için yerle göğün suları birleşti. Biz de Nuh'u tahta ve çivilerden yapılmış bir gemiye bindirdik." (Kamer, 54/11-13).

O zaman Nuh'a şöyle dedik: Hayvanların cinslerini korumak için her hayvan türünden birer çift gemiye yükle, müslüman olmayan hamının ile Yam veya Kenan isimindeki oğlun hariç kadın, erkek bütün aile fertlerini de gemiye yükle. Bu ikisi, cehennemlik olduklarına dair haklarında önceden hüküm verilmiş kimselerdi. Allah bu ikisinin küfrü tercih edeceklerini bildiği için bu hükmü vermişti, yoksa haşa bunlara küfür etmeyi takdir ederek bir mecburiyet altında bırakmamıştı.

Kavminden iman edenleri de yanına al. Zaten 950 sene kavmini imana davet

etmesine ve davet müddetinin uzamasına rağmen kendisine pek az kişi iman etmişti. Bir rivayete göre sayıları kadın erkek altı veya sekiz kişi idi. Bunlarda Hz. Nuh (a.s.) ve hanımı ile üç çocuğu ve onların hanımları idi. İbni Abbas ise, "Hanımları dahil hepsi 80 kişi idiler" demiştir.

Cenab-ı Hak bu müminlerin zikre değmeyen azlıkları sebebiyle sayılarını açıklamaya gerek görmedi. Ayrıca gemiye yüklenen hayvan çeşitleri ve yükleme şeklini de beyan etmedi. Bu durumun yorumu beşere bırakılmıştır.

Allah Tealâ'nın bildirdiğine göre Hz. Nuh (a.s.) gemiye yüklediği kişilere şöyle demişti. Gemiye binin. Bu geminin su üstünde yürümesi Allah'ın adıyla olur. Durması da Allah'ın adıyla olur. Yani bu geminin yürümesi ve durması bizim kuvvetimizle değil, Allah'ın emri ve kudretiyle olur, şüphesiz benim Rab-bim kullarının günahlarını çok bağışlayıcı ve onlara çok merhamet edendir. Onun günahları bağışlaması ve size rahmet etmesi olmasaydı sizi boğulmaktan kurtarmazdı. "Benim Rabbim çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." ifadesiyle gemide bulunanlara hitap edilmektedir.

Taberanî'nin Hüseyin b. Ali (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Gemiye bindiklerinde (Bismillahil-Melikir-Rahma-nir-Rahıym. Bismillahi mecrâhâ ve mürsâhâ. İne Rabbî le-gafûru'r-rahiym) demeleri ümmetimin boğulmasına karşı bir emniyettir."

Taberanî'nin İbni Abbas'tan ettiği diğer bir rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.) "Gemiye bindiklerinde "Bismillahil - Melikir - rahman. Ve ma kaderulla-he hakka kadrihî... Bismillahi mecrâhâ ve mürsâhâ. İne Rabbî Le-Gafûrur-Rahıym" demeleri ümmetimin boğulmasına karşı bir emniyettir" buyurmuştur.

Kâfirlerin toptan boğulmaları suretiyle intikam alınması zikredildikten sonra mağfiret ve rahmetin zikredilmesi Kur'an'ın zıtları ve birbirine karşı ifadeleri bir arada toplama üslûbudur.

Yine "Şüphesiz Rabbin, azabı çok süratli olandır ve O çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (A'raf, 7/167).

"Şüphesiz Rabbin, zulmetmelerine rağmen tevbe eden insanlara karşı mağfiret sahibidir (bağışlayıcıdır). Aynı zamanda Rabbin cezası çok şiddetli olandır. " (Ra'd, 13/6) ve benzeri ayetlerde "rahmet" ile "intikam" bir arada zikredilmiştir.

Burada helak etme ve ezici gücünü ortaya koyma anında mağfiret ve rahmet ayetinin zikredilmesi Allah'ın tufanda boğulmaktan kurtardığı kullarına yaptığı lütfü beyan etmek içindir. Kullar her durumda Allah'ın yardımı, lütfü ve ihsanına muhtaçtırlar. İnsan normal olarak bir takım kusur ve hatalardan uzak kalmaz. Zira kulların belâlardan kurtulmaları -

zannettikleri gibi- bilgilerinin fazlalığı ile değil, onların şüphelerini gidermek için sadece Allah'ın lüt-fuyıdır. [\[13\]](#)

Tufanın Sona Ermesi, Geminin Kurtulması, Babasının Şefaatçi Olmasına Rağmen Hz. Nuh (A.S.)'Un Oğlunun Helak Olması

42- Gemi içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgalar üstünde gidiyordu. O sırada Nuh gemi dışında ayrı bir yerde bulunan oğluna 'Yavrum, bizimle beraber gemiye bin. Kâfirlerle beraber olma" dedi.

43- (Nuh'un oğlu) "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi. Nuh "Bugün Allah'ın rahmet ettiği kimseler hariç, Allah'ın emrinden koruyacak hiçbir şey yoktur" dedi. Nihayet baba ile oğlu arasına bir dalga girdi. Böylece Nuh'un oğlu boğulanlardan oldu.

44- Nihayet "Ey arz, suyunu yut. Ey gök, yağmurunu kes" denildi. Bunun üzerine su çekildi, iş olup bitti. Gemi Cûdi dağının üzerinde oturdu. Zalim kavmi helak olsun, denildi.

45- Nuh Rabbine niyaz ederek dedi ki: "Ey Rabbim! Benim oğlum şüphesiz ki benim ailemdendir. Senin (ailemi helak etmeme şeklindeki) vadin elbette haktır. Sen de hükmedenlerin en adilisinsin."

46- Allah şöyle buyurdu: "Ey Nuh! O senin ailenden değildir. Çünkü o, iyi olmayan bir amel sahibidir. O halde (gerçek yüzünü) bilmediğin bir şeyi benden isteme. Cahillerden olmaman için sana öğüt veriyorum."

47- Nuh dedi ki: "Ey Rabbim! (Bundan sonra gerçek yüzünü) bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni affetmez ve bana rahmet etmezsen hüsrana uğrayanlardan olurum."

Açıklaması

Gemi süratle gidiyor, bütün yeryüzünü kaplayan sular üzerinde onları götürüyordu. Nihayet dağların zirvelerine çıktı ve dağlardan 15 zira' (yaklaşık 8 metre), bir rivayete göre 80 mil (yaklaşık 144.000 metre) yüksekliğe çıktı.

Gemi içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgaların arasında gidiyordu. Bu durum o zaman şiddetli rüzgarların meydana geldiğine delâlet etmektedir. Maksat tufanın son derece korkulu ve dehşetli olduğunu beyan etmektir.

Gemi Allah'ın izniyle, O'nun himayesi, riayeti ve gözetimi altında yürüyordu. Bu konuda Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Sizlere bir ibret olsun ve duyabilen kulaklar iyice anlasın diye biz tufan kopup sular kabardığı zaman sizi gemide taşıdık." (Hakka, 69/11-12)

"Biz de Nuh'u tahta ve çivilerden yapılmış bir gemiye bindirdik. İnkâr edilen Peygambere bir mükafat olarak o gemi bizim nezaretimizde akıp gidiyordu. Biz bu hadiseyi bir ibret olarak bıraktık. Hiç ibret alan var mı?" (Kamer, 54/13-15).

Hız. Nuh (a.s.)'u babalık sevgi ve şefkati kapladı. Gemi dışında ayrı bir yerde bulunan Yam veya Ken'an isminde olan oğluna seslendi. Bu Hız. Nuh (a.s.)'un dördüncü oğluydu, kâfir idi. Babası gemiye binerken onu iman etmeye ve boğulmaması için kendisiyle birlikte gemiye binmeye davet etti. Oğluna, "Yavrum, gel bizimle birlikte gemiye bin. Helak olacak olan kâfirlerden olma" dedi.

İsyankâr oğul bu suların normal bir sel suyu olduğunu, yüksekçe bir yere veya yüksek bir dağa çıkıp kurtulabileceğini zannederek babasına "Beni suda boğulmaktan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi.

Hız. Nuh (a.s.) oğluna: "Bugün Allah'ın kâfirleri cezalandırdığı azabından, Allah'ın emrinden koruyacak hiçbir şey yoktur. Ancak Allah rahmet ettiği kimseyi korur. Kime Allah rahmet ederse o kimse korunmuştur." Yani Allah'ın rahmet ettiği müminlerin bulunduğu yer korunmaya alınmıştır. Allah onların günahlarını çok bağışlayan ve tevbe edip kendisine yöneldikleri zaman çok merhamet edendir. Yahut rahmet edici Allah'tan başka koruyacak hiçbir kimse yoktur, demektir.

Nihayet bu tartışma esnasında baba ile oğul arasına yükselmeye başlayan su girdi. Böylece Nuh'un oğlu boğulup helak olanlardan oldu.

Bu korkunç manzara ne kadar da dehşet vericidir! Gökyüzünden boşalan sular.. Yerden fişkırان sular.. Gittikçe yükseliyor!. Nihayet dağların zirvelerini ve bütün yeryüzünü kaplıyor.

Gemide bulunanlar hariç yeryüzünde bulunan herkes boğulunca Allah arza kendisinden fıskıran ve üzerinde toplanan suları yutmasını, gökyüzüne de yağmuru kesmesini emretti ve ulvi nida tamamlandı. "Ey arz fıskıran suyunu yut! Ey gök yağmuru kes!" Bunun üzerine emre uyararak su çekildi, azaldı. İş olup bitti. Yani Allah'ın Hz. Nuh (a.s.)'a vaad ettiği zalim kavmin helaki tamamlandı. Gemi içindekilerle birlikte Kuzey Irak'ta Cezire bölgesindeki Musul'da bulunan Cûdi dağına oturdu." Zalim kavim helak olsun, Allah rahmetinden uzak olsun" denildi. Çünkü zulüm ve inkâr etmeleri sebebiyle bu kavim son neferine kadar helak oldu, bunlardan hiçbir kimse kalmadı.

Hz. Nuh (a.s.)'da tekrar oğluna karşı şefkat belirdi. Çocuğunun durumunu öğrenmek için Rabbine şöyle seslendi: "Ey Rabbim, benim oğlum şüphesiz benim ailemdendir. Sen de bana benim aile efradımın kurtulacağını vaad ettin. Senin dönüşü olmayan vaadin elbette haktır. Çocuğumun durumu nedir? Sen hükmedenlerin en sağlam hüküm vericisi ve hakla en adil hükmedicisisin. Senin hükmün tam bir ilim ve hikmetle, tam bir adalet ve doğrulukla sadır olur. Sen bir kavme kurtuluşla, diğer bir kavme ise boğulmakla hükmettin."

Rabbi ona cevap verdi: "Ey Nuh! Şüphesiz senin oğlun kurtulmalarını vaad ettiğim aile efradından değildir. Çünkü ben sana aileden iman edenlerin kurtulacağını vaad ettim. Senin oğlun ise iyi olmayan amel sahibidir. Yani hidayet ve ıslah davetini görmezlikten geldi. Kâfirler grubuna katıldı."

Bu ifade onun Hz. Nuh (a.s.)'un ailesinden sayılmayacağını sebebini beyan etmektedir. Cumhur ise "Senin dininin ve velayetinin ehli değildir" manasındadır. Burada muzaf hazfedilmiştir, demişlerdir.

Sen hakkında doğru bilgiye sahip olmadığın bir şeyi benden isteme. Kühüne, özüne vakıf olmadan, doğru olup olmadığını bilmediğin bir şeyi benden talep etme. Ben seni kendi nefsi arzularıma uyararak, Allah'ın mahlûkatı hakkındaki hikmeti, hükmü ve takdirini yok etmek isteyen cahiller grubundan olmaktan men ediyorum. Mananın özü şöyledir: Seni bu istekte bulunmaktan men ediyorum. Günahkârlardan olmaktan sakındırıyorum.

Hz. Nuh (a.s.)'un duası istek manası da ihtiva etmektedir. Yahut onun nidası istek olarak adlandırılmıştır. Halbuki bu nidada istek yoktur, yani istek açıkça ifade edilmemiştir. Çünkü aile efradının boğulmaktan kurtulması vaadinin zikredilmesi bu vaadin gerçekleşmesini istemektir. Bundan sonra da oğlunun kurtulmasını istedi. Yüce Allah ise gerçeğini bilmediği bir şeyi istemeyi cahillik ve ahmaklık saydı. Hz. Nuh (a.s.)'a bu ve bunun gibi cahillerin davranışlarını tekrar yapmamasını öğütledi.

Bu ayette gerçek değerlerin nesep yakınlığı değil, dinî yakınlık olduğuna, Allah'ın mahlûkatı hakkındaki hükmünün hiçbir peygamber veya veliye ayrıcalık yapılmadan mutlak adalet esası üzerine kaim olduğuna, peygamberlerin de şahsi görüşlerinde bazan

hata edebileceklerine, onların yüksek makamlarına ve Rablerini hakkıyla bilmelerine göre bu çeşit davranışın peygamberler için günah sayılacağına, Allah'ın kâinattaki ilâhî sünnetlerine (fitrî kanunlarına) aykırı olan bir şeyi isteyerek dua etmenin caiz olmadığına , bir velinin peygamberlere bile yasak edilen bir şeyi duasında İstemesinin cahillik olduğuna delil vardır.

Bu ifade, son derece acı bir tehdit ve gayet sert bir yasaklama olduğuna, buradaki bilgisizliğin gûnahtan kinaye olduğuna delâlet etmektedir. Bu çeşit ifadeler Kur'an-ı Kerim'de geçen pek yaygın bir üslûp çeşididir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Musa cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım, dedi." (Bakara, 2/67). Bir başka ayette ise ".... Cehalette günah işleyenler." (Nisa, 4/17) buyurulmaktadır.

Hz. Nuh (a.s.) ve diğer peygamberlerden içtihat hatası olarak sadır olan bu çeşit hareketler en faziletli ve en kâmil olanı terk etmek şeklinde kabul edilir. Zira muttaki kulların yaptığı bazı hayırlar Allah'a çok daha yakın (mu-karrabîn) olan kimseler için günah sayılabilir. Bundan dolayı ihtar ve istiğfar etme emri verilmiştir. Bu emir "Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde... O'na istiğfar et." (Nasr, 110/1-3) ayetlerinde olduğu gibi, daha önce bir günah işlenmiş olduğuna delâlet etmez. Zira bilindiği gibi Allah'ın yardımının ve fethin gelişi, insanların Allah'ın dinine bölük bölük girişleri istiğfarı gerektiren bir günah değildir.

Yine Cenab-ı Hak bir başka ayet-i kerimede "Günahın için, mümin erkek re kadınlar için istiğfar et." (Muhammed, 47/19) buyurmaktadır. Bütün müminler gayet tabii günahkâr değildirler. Dolayısıyla buradaki emir daha faziletli bir şeyin terk edilmesi sebebiyle istiğfar etmeye delâlet etmektedir.

Bunun için Hz. Nuh (a.s.) Rabbinden mağfiret talep ederek şöyle niyazda bulundu: "Ey Rabbim! Ben gerçek bilgi sahibi olmadığım bir şeyi işlemekten sana iltica ediyorum, sana ve senin ulvi zatına sığınıyorum." Benim bu yersiz istekte bulunma günahımı bağışlamazsan, tevbe ve sana yönelmemi kabul ederek bana rahmet etmezsen ben amelleri boşa giden, zarara uğrayanlardan olurum. [\[14\]](#)

Hz. Nuh (A.S.) Kıssasından Alınacak İbret

48- (Nuh'a şöyle) denildi: "Ey Nuh! Biz- den sana ve seninle birlikte olan üm- metlere

verilen selamet ve bereketler icinde (gemiden) in. Ama (onların nes- linden gelen) bazı ümmetleri de bir müddet yaşatacağız. Sonra onlara bi- zim tarafımızdan acıklı bir azap doku- nacaktır."

49- Bu kıssa, sana vahyettiğimiz gayb ha- berlerindedir. Bundan önce sen de kav- min de bunları bilmiyordunuz. O halde sen de sabret. Şüphesiz ki, hayırlı netice Allah'tan hakkıyla korkanlarındır.

Açıklaması

Allah Tealâ, gemi Cûdi dağı üzerinde oturduğu zaman Hz. Nuh (a.s.)'a, onunla birlikte olan müminlere ve onun zürriyetinden gelecek her mümine verilen selâmı haber vermektedir.

Nitekim Muhammed b. Ka'b şöyle diyor: Kıyamet gününe kadar gelecek kadın-erkek her mümin bu selâma dahil olmuştur. Yine kıyamete kadar gelecek kadın-erkek her kâfir de bu "dünyadan geçici olarak istifade edip nihayet azaba yakalanmak" şeklindeki ifadeye dahil olmuştur.

Ayetin manası şudur: Bizden sana ve seninle birlikte olanların zürriyetinden meydana gelecek müminlere selâmet ve bereket vardır. Yine seninle beraber olan bazılarının neslinden nice ümmetler gelecek, dünyadan geçici olarak yararlanacaklar ama sonunda cehenneme yuvarlanacaklardır.

Hz. Nuh (a.s.) peygamberlerin babası idi. Tufandan sonraki halk ondan ve onunla birlikte gemide bulunanların zürriyetinden gelmiştir.

Böylece selâmet ve bereket ayrı ayrı olmasına rağmen bütün müminleri kaplamıştır. Fakat o müminlerin neslinden bazı ümmetler ve sonradan gelen bazı topluluklar bu dünyada rızık ve bereketlerle geçici olarak yaşatılacaklar, sonra da inkarcılıkları ve inatçılıkları sebebiyle ahirette kendilerine acıklı bir azap verilecektir.

Dolayısıyla Hz. Nuh (a.s.)'tan sonra insanlar iki kısım olmuşlardır:

a) Bir kısmı mümin ve salih olanlar: Bunlar dünya ve ahirette huzur ve saadet içinde olacaklardır.

b) Diğer bir kısım ise kâfir olanlar: Bunlarda dünyadan geçici olarak yararlanıp ahirette azaba, uğrayacak olanlardır.

Allah Tealâ daha sonra Hz. Nuh (a.s.) kıssasından alınacak umumi ibreti zikretti: Hz. Nuh (a.s.) ve kavmi hakkındaki bu haberler, sanki senin başından geçmişçesine sana vahyettiğimiz, sana vahiy olarak bildirdiğimiz geçmiş gaybi olayların haberleridir. Bundan önce sen de kavminden her hangi bir kimse de bu haberleri bilmiyordunuz ki, seni yalanlayanlar "Sen bunları birisinden öğrendin" diyebilsinler. Bilakis bunları sana Allah haber vermiştir.

Kavminin içindeki seni yalanlayan kimselerin yalanlamalarına ve sana yaptıkları eziyetlere karşı, sahip olduğun ilâhî mesajı tebliğ etme hususunda tıpkı Hz. Nuh (a.s.)'un kâfirlerin eziyetlerine karşı sabrettiği gibi sen de sabret. Çünkü zafer, kazanç ve kurtuluş Allah'a itaat edip günahlardan kaçınan muttaki kullarıdır. Biz sana yardım edeceğiz, seni gözeteceğiz, seni ve sana tabi olanları dünya ve ahirette hayırlı neticeye ulaştıracacağız; tıpkı daha önceki peygamberlere yaptığımız gibi, onlara düşmanlarına karşı zafer ihsan ettiğimiz gibi.

"Şüphesiz biz peygamberimize ve iman edenlere... mutlaka yardım edeceğiz." (Gafir, 50/51).

"Şüphesiz bizim peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımıza ezelden bir vaadimiz vardır: Onlara mutlaka yardım edilecek (zafere ereceklerdir)." (Sâffat, 37/171-172). [\[15\]](#)

Hız. Hud (A.S.) Kıssası

50- Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber olarak gönderdik. (Hûd, onlara) dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bu halinizle) siz sadece iftiracısınız.

51- "Ey kavmim! (Davetime) karşılık olarak sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak beni yoktan var edene (Allah'a) aittir. Hiç aklınızı kullanmaz mısınız?"

52- "Ey kavmim! Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra O'na tevbe edin ki, size gökten bol bol yağmurlar indirsın. Kuvvetinize kuvvet katsın. Suç işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin."

53- (Âd kavmi I ûd'a) Dediler ki: "Ey Hûd! Bize açık bir delil getirmedi. Bizler de sadece senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana inanacak da değiliz."

54- "Senin hakkında, tanrılarımızdan biri seni fena çarpmış, demekten başka söz bulamıyoruz." (Hûd) dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki, ben sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan uzağım"

55- "Allah'ı bırakıyorsunuz (O'na ortak koşuyorsunuz). Haydi hepiniz bana tuzak kurun. Sonra bana hiç fırsat verme-

56- "Ben, gerçekten benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a güvendim. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onun perçeminden tutmuş olmasın. Gerçekten Rabbim doğru bir yol üzerindedir."

57- "Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki, ben size ne ile gönderilmişsem onu size tebliğ ettim. Rabbim sizin yerinize sizden başka bir kavim de getirebilir. Sizler O'na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. Şüphesiz ki Rabbim her şeyi koruyandır."

58- (Âd kavmini yok etme) Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte iman edenleri rahmetimizle kurtardık. Onları çetin bir azaptan kurtardık.

59- İşte Ad kavmi budur! Rablerinin ayetlerini inkâr ettiler. Allah'ın peygamberlerine isyan ettiler ve inatçı her zorbanın emrine uydular.

60- Ad kavmi hem bu dünyada, hem de kıyamet gününde lanete uğramıştır. İyi bilin ki Âd kavmi Rablerini inkâr ettiler. İyi bilin ki, Hûd (peygamberin) kavmi olan Ad kavmi Allah'ın rahmetinden uzaktır.

Açıklaması

Hz. Hûd (a.s.) kavmini birkaç çeşit vazifeyi yerine getirmeye davet etti:

Birincisi: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin." (Hûd, 50) ayetinde tevhide davet: Yani Nuh'u peygamber olarak gönderdiğimiz gibi, Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Burada anlatılmak istenen dinde kardeşleri değil, nesep ve kabile hususunda kardeşleri demektir. Çünkü Hûd, Âd kavminden olan bir zat idi. Meselâ bir kişiye (Ya Ehal-Arab!) denilirse "Araplardan biri" manasına gelir. Bu kabile bir Arap kabilesi Yemen tarafından Hadramutun kuzeyinde Ahkaf denilen beldeye yerleşmişlerdi. Güçlü, kuvvetli bir kabile olup ziraat ve hayvancılık işleriyle uğraşırdı.

Hz. Hûd (a.s.) onlara eşi ve ortağı bulunmayan tek olan Allah'a ibadet etmeyi emredip uydurdukları putlardan vazgeçmelerini söylüyordu. Onlara şöyle diyordu: "Size kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'a ibadet etmeyi emrediyorum. O'ndan başka hiçbir puta, heykele tapmayın. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Sizi O yarattı. Size O rı-zık verdi. Size bol bol nimetler verdi. Siz, Allah'a eş-ortak koşmak ve bunları şefaathçi diye nitelemek suretiyle Allah'a yalan iftira ediyorsunuz.

Ey Kavmim! Sizi Allah'a kulluğa ve putlara tapmayı reddetmeye davet etmem karşılığında sizden hiçbir ücret veya bana yararlı olabilecek hiçbir mal istemiyorum. Benim mükâfatım ve sevabını ancak beni selim fitrat (tevhid fitratı) üzerine yaratan Allah'a aittir. Sizlere söylenen sırf samimiyet ve güven esası üzerine kurulu nasihatleri takdir ettiğiniz halde; benim de putlara tapmamak hususunda isabetli bir görüş sahibi olduğumu bildiğiniz halde, ücretsiz olarak dünya ve ahirette huzur verecek bir şeye sizi davet eden kimsenin sözünü hiç düşünmez misiniz?

İkincisi: Hz. Hûd (a.s.)'un kavmine yüklediği vazifelerden biri de tevbe ve istiğfardır. Hz. Hûd (a.s.) dedi ki: Ey kavmim! Allah'tan şirk, küfür ve geçmiş ve gelecek günahlarınız için mağfiret dileyin. Ona halisane bir şekilde tevbe edin. İstiğfar edip tevbe ederseniz Allah size bol ve peşpeşe yağan yağmurlar gönderir.

O sırada Ad kavmi hiç yağmayan yağmurlara son derece muhtaç idiler. Çünkü onların ziraat ve bahçe işleri vardı.

Böylece mal ve evlatlarla sizin gücünüze güç katsın, izzetinize izzet katsın.

Âd kavmi güçlü, kuvvetli bir kavim olup üstünlük ve insanlara galip olmaya, güç ve kuvvetle gururlanmaya çok önem veriyorlardı.

Nitekim Cenab-ı Hak onlar hakkında şöyle buyuruyor: "Hatırlayın bir zaman Allah sizi Nuh kavminden sonra halifeler kıldı. Size yaratılış bakımından da güç ve kuvvet verdi. O halde sizler Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki, kurtuluşa eresiniz." (Araf, 7/69).

"Siz, her tepeye bir bina kurup eğleniyor musunuz? Belki ebedî yaşarsınız diye sağlam köşkler mi ediniyorsunuz? Birini yakaladığınız zaman ona zorbarlar gibi mi davranıyorsunuz? Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Size bildiğiniz şu nimetleri bol bol veren Allah'tan korkun. O size bol bol hayvanlar ve evlatlar verdi." (Şuara, 26/128-133).

"Âd kavmine gelince: Onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve bizden daha kuvvetli kim var? dediler." Suçlar ve günahlar üzerinde ısrar ederek, benden, benim davetimden ve sizi teşvik ettiğim şeylerden yüz çevirmeyin.

Ayette zikredilen istiğfarın faydası konusunda Sünnet-i Nebeviyyede bunu teyit eden ifadeler vardır. Ebu Davud ve İbni Mace'nin İbni Abbas'tan rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Kim istiğfara devam ederse Allah ona her endişeden ferah, her darlıktan bir çıkış kapısı açar ve ona ummadığı yerden rızık verir."

Cenab-ı Hak Hz. Hûd (a.s.)'un kavmine söylediği sözleri anlattıktan sonra kavminin O'na söylediklerini de nakletti. Hûd kavmi peygamberine şöyle dediler: Sen bize, iddia ettiğin gibi, senin Allah katından gönderilen bir peygamber olduğuna delâlet eden bir

hüccet ve burhan getirmedi. Biz sadece "Putlara tapmayın" demenle tanrılarımıza tapmayı asla bırakmayız. Sonra biz seni tasdik etmiyoruz. Öyle zannediyoruz ki senin bizim tanrılarımıza sövmen ve onlara ibadet etmeyi yasaklaman, onları ayıplaman sebebiyle tanrılarımızdan biri sende delilik ve aklında noksanlık meydana getirmiş.

Onların cevabı, tamamı inatçılık, ahmaklık ve kibirlilik olan şu dört şeyi ihtiva ediyordu:

1- Açık bir delil istemeleri.

2- Fayda veya zarar verenin Allah olduğunu, putların fayda veya zarar veremeyeceğini itiraf ettikleri halde putlara tapmakta ısrar etmeleri.

3- İsrar, körükörüne taklitçilik ve inkarcılık sebebiyle Hz. Hûd (a.s.)'un peygamberliğini tasdik etmeleri.

4- Tanrıları vasıtasıyla Hz. Hûd'un aklının bozulmuş olduğu ve delirdiği iddiaları.

Hz. Hûd (a.s.) da onlara "Ben kendime Allah'ı şahit tutuyorum. Siz de şahit olun ki, ben sizin şirk koşmanızdan ve putlara tapmanızdan beriyim (uzağım)."

Bu ifade onların şahitliğe ehil oldukları manasına gelmez. Sadece neticeyi kabul ettirmenin kuvvetli bir ifadesidir. Yani "böylece bilirsiniz" demektir.

Ayette iki şahadet arasında ortaklık veya eşitlik olmaması için "Ben Allah'ı ve sizi şahit tutarım" şeklinde bir ifade kullanılmadı. Zira şirkten beri olduğuna Allah'ın şahit kılınması sahihtir, tevhidin yerleşmesi manasında sabittir. Ama onların şahit kılınması onların dinini hafife almak ve onlara az önem verildiğine delâlet etmektedir.

Ben Allah'tan başka O'na ortak koştuğunuz bütün şeylerden, putlardan uzak olduğumdan, bunu açıkça ilân ediyorum. Siz ve tanrılarınız hepiniz bana göz açıp kapayıncaya kadar mühlet vermeksizin gücünüzün yettiğince her çeşit hile yapın, istediğiniz tuzağı kurun. Ben her şeyimi, benim Rabbim ve sizin de Rabbiniz olan Allah'a havale ettim. Beni korumak hususunda O'nu vekil bıraktım. O her şeye kadirdir.

Yerde veya gökte hareket eden her canlı O'nun hakimiyeti ve idaresi altındadır. Bütün işlerinde tasarruf eden ve bu canlıları insanın emrine veren O'dur. O asla zulmetmeyen adil bir hüküm vericidir. Gerçekten benim Rabbim hak ve adalet üzerinedir.

Hz. Hûd (a.s.)'un meydan okuma, göz kamaştırıcı mucizesi ve onlara hiç aldırış etmeme tarzındaki bu cevabı şu birkaç hususu ihtiva etmektedir:

- Şirkten uzak olduğunu ilân etme.
- Allah'ı buna şahit kılma.
- Onların şirkinden uzak olduğuna onları şahit tutma.
- Kendisine hile yapmalarını ve tuzak kurmalarını (korkusuzca) isteme.
- Onlara pek az önem verdiğini, onlardan ve onların tanrılarından korkmadığını ortaya koyma.

Hz. Hûd (a.s.)'un bu tavrı, daha önce beyan edilen Hz. Nuh (a.s.)'un tavrına çok benzemektedir:

"Siz de ortaklarınızla bir araya gelerek, yapacağınız şeyi kararlaştırın. Sonra yapacağınız işi, sizi üzüntüye düşürmesin. Ve nihayet bana hiç mühlet vermeden, hükmünüzü uygulayın." (Yunus, 10/71).

"De ki: Allah'a ortak koştuklarınızı çağırın. Sonra da bana fırsat vermeden bana hilenizi yapın." (A'raf, 7/195).

Eğer hiçbir eşi-ortağı bulunmayan Rabbiniz Allah'a kulluk etmeniz gerektiği halde size getirdiğim şeyden yüz çevirerseniz, iyi bilin ki ben Rabbinim benimle size gönderdiği mesajını size tebliğ ettim. Tebliğde kusur etmek gibi bir itham bana takdir edilemez. Size gönderilen şeyin size ulaşmasıyla aleyhinizde hüccet konulmuş oldu. Siz ise bu risaleti yalanlamak ve Rasulullah'a düşmanlık etmekte direndiniz.

Sonra yeni bir söze başlayarak şöyle dedi: Allah sizi yok edip başka bir kavim getirebilir. Ve bu yeni kavim de sizin yurtlarınız ve mallarınızda sizin yerinize geçebilir. Allah'a sizden daha itaatkâr olabilir. Siz O'ndan yüz çevirmekle ve küfrünüzle O'na zarar veremezsiniz. Bilakis bunun vebali de size döner. Siz sadece kendinize zarar verirsiniz. Benim Rabbinim her şeyi murakabe eder, her şeye hakimdir. Sizin amelleriniz Ona gizli kalmaz. Size hesap sormaktan da gafil değildir.

Cenab-ı Hak bundan sonra azabı, azabın etkilerini Hz. Hûd (a.s.) ve kavminin neticesini anlattı:

Azap emrimizin inme vakti gelince ve azabımız da bilfiil meydana gelince -ki bu her şeyi kökten yok eden bir rüzgar, müthiş bir kasırga idi- biz Hûd'u ve onunla birlikte olan müminleri bizim tarafımızdan bir rahmet ve lütuf ile ağır, meşakkatli ve şiddetli bir azaptan kurtardık, kavmini -iman etmeyenleri- son ferdine kadar helak ettik.

Bu cezasının sebebi ise Âd kavminin Rablerinin ayetlerini ve delillerini inkâr etmeleri ve onun peygamberlerine isyan etmeleri idi.

Burada, maksat sadece kendi peygamberlerini yalanlamak olduğu halde "peygamberler" diye cemi sigası kullanılmıştır. Çünkü bir peygamberi yalanlayan kimse bütün peygamberleri yalanlamış olur. Onlar Hz. Hûd (a.s.)'u yalanladılar. Böylece onu inkâr etmeleri bütün peygamberleri yalanlamak sayıldı.

Onlar inatçı, azgın ve zorba başkanlarına tabi oldular.

Bunun için onlara dünyada Allah'ın ve her zikredildiklerinde de mümin kullarının laneti ulaşır. Onlara bütün mahlûkatın huzurunda "İyi bilin ki Âd kavmi Rablerini ve O'nun nimetlerini inkâr ettiler. O'nun ayetlerine inanmadılar, Peygamberlerini yalanladılar. İyi bilin ki Hûd kavmi olan Ad kavmi Allah'ın rahmetinden uzaktır, kovulmuştur" denilecektir.

Bu onlara helak, yok olma ve Allah'ın rahmetinden uzak kalma şeklinde yapılan bir bedduadır.

Hülâsa: Cenab-ı Hak Âd kavminin özelliklerini şu üç noktada topladı:

1- Hz. Hûd (a.s.)'un doğruluğuna delâlet eden mucizeleri ve her işinde hikmet sahibi olan yaratıcının varlığına delil olan varlıkların buna delil olmasını inkâr etmeleri.

2- Peygamberlerine isyan etmeleri. Kim bir peygambere isyan ederse bütün peygamberlere isyan etmiş olur:

"Allah'ın peygamberlerini birbirinden ayırd etmeyiz dediler." (Bakara, 2/285).

3- Bu kavmin başkanlarını körükörüne taklit etmeleri.

Bundan sonra Cenab-ı Hak dünya ve ahirette bunların kötü akıbetlerini anlattı. Bu da dünya ve ahirette lanete uğramalarıdır. Lanetin manası ise, Allah Tealâ'nın rahmetinden ve her çeşit hayırdan uzaklaştırılmalarıdır.

Daha sonra Cenab-ı Hak onların bu hallere düşmelerinin asıl sebebinin şöyle beyan etti: "İyi bilin ki. Âd kavmi Rablerini inkâr ettiler." Yahut Rablerinin nimetini inkâr ettiler.

"Âd kavmi hem bu dünyada, hem de kıyamet gününde lanete uğramıştır." cümlesinden sonra "iyi bilin ki Ad kavmi Rablerini inkâr ettiler" ifadesinin manası bunu kuvvetlice tekit etmektir.

"Hûd (peygamberin) kavmi olan Âd kavmi" ifadesinin gelmesi, kavmin belirlenmesi ve "sütunlar sahibi" irem halkı olan diğer Ad kavminden ayırd etmek içindir. Bu ifade ile karışıklık giderilmiş olmakta yahut daha fazla tekit yapılmaktadır. [\[16\]](#)

Hız. Salih (A.S.) Kıssası

61- Semud kavmine de kardeşleri Salih'i peygamber olarak gönderdik. Allah'a ibadet edin. Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. O, sizi topraktan yarattı ve yeryüzünü imar etmenizi istedi. O halde Allah'tan mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok yakındır. Duaları kabul edendir."

62- (Semud kavmi) "Ey Salih! Bundan önce aramızda istenilen bir kişi idin. Babalarımızın taptıklarına tapmamızı mı yasaklıyorsun? Doğrusu biz senin bizi davet ettiğin şeyden şüphe içindeyiz, ev kuşkuluyuz" dediler.

63- Salih şöyle dedi: "Ey Kavmim! Söyleyin bana Rabbim tarafından açık bir delilim varsa ve o bana kendinden bir rahmet vermişse, buna rağmen ben Allah'a karşı gelirim, Allah'tan kim beni kurtarabilir? O zaman siz sadece benim zararımı ve hüsrانımı artırmış olursunuz-

64-Ey Kavmim! İşte Allah'ın yarattığı dişi deve, sizin için bir mucizedir. O deveyi serbest bırakın, Allah'ın mülkü olan yeryüzünde otlasın. Ona bir kötülükte bulunmayın. Aksi takdirde sizi pek yakın bir azap yakalar.

65- Yine de onlar deveyi kestiler. Bunun üzerine Salih dedi ki: "Evlerinizde üç gün daha yaşayın. İşte bu gerçek bir tehdittir."

66- (Azap etme) Emrimiz gelince, Salih'i ve Onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle, o günün perişanlığından kurtardık. Gerçekten Rabbin çok kuvvetlidir ve her şeye galiptir.

67- Nihayet zalimleri korkunç bir çğlık yakaladı. Böylece kendi yurtlarında yığılıp kaldılar.

68- Sanki yeryüzünde hiç yaşamamışlar gibi., (izleri silinip gitti). İyi bilin ki, Semud kavmi Rablerini inkâr ettiler. İyi bilin ki, Semud kavmi Allah'ın rahmetinden uzaktır.

Açıklaması

Ad kavminden sonra gelen ve Tebuk ile Medine arasında Hicr şehirlerinde oturan Semud kavmine kendi içlerinden, kabilelerinden bir adamı yani Salih (a.s.)'i peygamber olarak gönderdik. Salih (a.s.) de onlara yalnız Allah'a ibadet etmelerini emretti. Onlara tevhide delâlet eden iki delil gösterdi:

Birinci Delil "O sizi topraktan yarattı" ayetidir. Yani Yüce Allah sizi ilk defa topraktan yarattı. Zira o Ebul-Beşer (insanlığın babası), babanız Adem'i topraktan yaratmıştır. Toprak maddesi Hz. Adem'in yaratıldığı ilk maddedir. Sonra siz şu merhalelerden geçtiniz. Önce nutfe, sonra kan pıhtısı, sonra bir et parçası, ondan sonra da bir iskelet ve bu iskeletin giydirilmesi. Nutfenin aslı kandandır, kan ise gıdalardan meydana gelir, gıdalar da yerdeki bitkilerden veya yine bitkilerden meydana gelen etten elde edilir.

İkinci delil de "Yeryüzünü imar etmenizi istedi" ayetidir. Yani sizi yeryüzünü imar etmeye ve tarım, sanat, inşaat ve madencilikle yeryüzünden yararlanmaya memur kıldı. Yeryüzünün insan için faydalı imara müsait oluşu, insanın da buna muktedir oluşu, takdir edip hidayete erdiren, insana yol gösterici, akli ve dünyadaki varlıkları emrine almak için bir takım vasıtaları bahşeden ve insana tasarrufta bulunma kudreti veren, her şeyinde hikmet sahibi olan muazzam bir yaratıcının varlığına açık bir delildir.

Allah kendisine ibadet edilmeye lâyük tek varlık olunca siz şirk ve isyan gibi geçmişteki günahlarınızı tamamen terk ederek gelecekte aynı günahları veya benzerlerini bir daha işlememeye azmetmek suretiyle O'na tevbe edin.

Muhakkak ki Rabbim rahmeti, ilmi ve işitmesiyle mahlûkatına çok yakındır, halisane yalvaran muhtaç kulunun duasına lütfuyla ve rahmetiyle icabet etmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer kullarım beni senden sorarlarsa şüphesiz ki ben çok yakınım. Dua edenin duasına dua ettiğinde icabet ederim." (Bakara, 2/186).

Semud kavmi Salih (a.s.)'a bilgisizliklerine ve inatçılıklarına alâmet sayılan şu sözle cevap verdiler:

Ey Salih! Sen şu söylediklerini söylemeden önce senin aklını gayet üstün görüyorduk. Yahut sende gördüğümüz üstün akıl ve isabetli düşüncen sebebiyle senin bir başkan veya

işlerimizde danışman olmanı ümit ediyorduk. Şu anda ümitlerimiz boşa çıktı, umudumuz kesildi.

Ka'b diyor ki: Onlar, başlarındaki kraldan sonra onun kral olacağını ümit ediyorlardı. Çünkü O, soylu ve servet sahibi biriydi.

İbni Abbas ise "O faziletli ve hayırlı bir kimse idi" demiştir.

Tercih edilecek görüş Cumhur'un naklettiği ve "Sen, büyüklerin yerini tutacak, başımıza idareci olacak, kendisine danışılan, kendisinden çok şeyler ümit edilen bir kişi idin" şeklinde tefsir edilen görüştür.

Semud kavmi daha sonra şu sözlerle onun davetinde hayrete düştüklerini ifade ettiler.

Sen babalarımızın, geçmişteki büyüklerimizin taptıkları gibi tapınmamızı mı yasaklıyorsun? Halbuki onlar bu çeşit tapınmayı, hiçbir kimse yadırgamadan nesilden nesile aktararak devam ettirdiler.

Doğrusu biz senin sadece Allah'a ibadette bulunmamız hususundaki davetini ve Allah'la aramızda bulunduğunuzu farzettiğimiz şefaathçi araçları terk etmemiz gerektiği şeklindeki sözlerinin doğruluğundan çok şüphe ediyoruz. Bu, töhmet ve su-i zanna götüren bir şüphedir.

Şek ve şüphe, insanın olumlu veya olumsuz düşünce arasında kararsız kalmasıdır. Mürîb (kuşkulu) ise kötü kanaatin hakim olduğu bir şüphedir.

Bu sözün maksadı körükörüne taklitçilik yoluna ve babalarına, atalarına uymanın vacip olduğu inancına sınımsız sarılmaktır. Bu ifade Allah'ın Mekke kâfirlerinden naklettiği şu sözlerine ne kadar benzemektedir:

"Tanrılarımızı bırakıp tek bir ilâh mı kabul ediyor? Doğrusu bu, şaşılacak bir şey! dediler." (Sad, 38/5).

Salih (a.s.) da kavminin bu sözlerine ulvi prensiplerde ve peygamberlik yolunda sebatkâr olduğunu beyan eden şu sözleriyle cevap verdi:

Üzerinde bulunduğum apaçık delili terk ederek nasıl Allah'a karşı gelebilirim? Ben Allah'ın size gönderdiği şeyde bir delil, basiret ve yakın ilim sahibi isem ve Allah kendi tarafından bana vahyedilen şeyi tebliğ etme vazifesini ihtiva eden bir rahmet -yani peygamberlik- vermişse söyleyin bana ne yapabilirim?

Benim gerçekten peygamber olduğumu ve yakinen açık bir delil üzerinde bulunduğumu farz edin (çünkü onun muhatabı inkarcılar idi). Şöyle bir düşünün. Ben size tabi olursam ve Rabbimin emirlerinde O'na karşı gelirim beni O'nun azabından kim kurtaracak? Size tabi olursam ve sizi hakka ve yalnız Allah'a ibadet etmeye davet etmeyi terk edersem bana hiçbir faydanız olmaz. Bu durumda Allah katındaki nimeti sizin yanınızdaki geçici nimetlerle değiştirmem sebebiyle sadece hüsranıma ve delâletimi artırmış olursunuz.

Peygamberlerin âdeti önce Allah'a kulluğa davet etmek sonra da peygamberlik davasını ortaya koymak olduğuna göre, Salih (a.s.) da, kavmi ondan bu sözünün doğruluğuna işaret eden bir mucize istedikleri için onlara "deve" mucizesini getirdi.

Rivayete göre Semud kavmi kendilerine ait bir bayram gününe çıktıklarında Hz. Salih (a.s.)'ten bir mucize getirmesini ve işaret ettikleri belirli bir taştan deve çıkarmasını istemişlerdi. Hz. Salih de Rabbine dua etmiş ve kavminin istedikleri gibi taştan deve çıkmıştı.

Salih (a.s.) onlara şöyle dedi: Bu benim doğruluğumu gösteren mucizedir. Yemesi, içmesi ve sütünün bolluğuyla diğer develerden ayrılan Allah'ın (mucize olarak yarattığı) devesidir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "(Salih'e şunu vahyetmiştik): Biz onları imtihan etmek için dişi deveyi bir mucize olarak göndereceğiz. Sen şimdi onların yaptıklarını gözetle ve sabret. Onlara sırası gelenin nöbetinde hazır bulunması şeklinde suyun deve ile kendileri arasında taksim edildiğini ve nöbetleşe içeceklerini haber ver." (Kamer, 54/27-28). (Salih (a.s.) sözüne devam ederek dedi ki: O deveyi serbest bırakın. Siz onun beslenmesini üstlenmeksi-zin, o Allah'ın toprağındaki otlaklardan dilediği gibi yesin. Hangi çeşit olursa olsun ona kötülükte bulunmayın. Yoksa sizi üç gün gibi pek az bir müddet geçmeden acil bir azap yakalar.

Semud kavmi onun nasihatini dinlemediler. Onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Deveyi onların emriyle Kadar b. Salif isimli kişi kesti.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştu: "Onlar (Semud kavmi) arkadaşlarından birini çağırdılar. O da kılıcını alıp deveyi kesti." (Kamer, 54/29).

Bunun üzerine Salih (a.s.) onlara şöyle dedi: Evinizde -yani yurdunuzda- üç gün daha yaşayın. İşte bu gerçek ve kesin bir vaaddir.

Sonra kendilerini tehdit ettiği azap meydana geldi. Azap ve helak etme emrimizin vakti gelince, ceza inip acı olay meydana gelip, yıldırım düşünce, biz Salih'i ve onunla beraber olan müminleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları şiddetli bir azaptan, o

gün -helakin meydana geldiği gün, veya kıyamet günü- meydana gelen zillet ve perişanlıktan kurtardık.

"el-Hızıy" rezalet derecesine varan büyük bir zillet halidir. Gerçekten Rab-bin çok kuvvetli ve muktedir, her şeye galiptir. Yerde veya gökte hiçbir şey O'nu aciz bırakamaz.

Nihayet onları azap çılgılığı kapladı. Bu çılgılık kalpleri sarsan, duyulduğunda canları alan, helak edici ve son derece şiddetli bir ses diye anlatılan müthiş bir gök gürültüsü idi. Derhal hepsi toptan canlarını vermişler ve yere atılan cansız cüsseler haline gelmişlerdi.

Sanki onlar küfürleri ve Rablerinin ayetlerini inkâr etmeleri sebebiyle süratle helak oldukları için dünyada hiç bulunmamış, kendi yurtlarında hiç oturmamış gibi helak olup gittiler.

İyi bilin ki onlar Rablerini inkâr ettiler ve O'nun şiddetli azabına müste-hak oldular. İyi bilin ki onlar Allah'ın rahmetinden uzaktırlar. Semud kavmine ve benzerlerine helak olma ve mahrumiyet vardır. [\[17\]](#)

Hız. İbrahim (A.S.) Kıssası

69- Şüphesiz ki elçilerimiz bir müjde ile İbrahim'e geldiler. Ona "selâm" dediler. İbrahim de "selâm" dedi. Hemen semiz bir buzağıyı getirdi.

70- Ellerin onlara uzanmadığını görünce, durumları hoşuna gitmedi ve onlardan dolayı içine korku düştü. Melekler "korkma! Biz Lût kavmine gönderildik" dediler.

72- İbrahim'in hanımı "Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı iken çocuk mu doğuracağım? İşte kocam! O da ihtiyar. Cidden bu, şaşılacak bir şeydir" dedi.

73- Melekler (İbrahim'in hanımına) "Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinizde-dir. Şüphesiz ki O, övgüye çok lâyıktır. İzzet ve şeref sahibidir" dediler.

74- İbrahim'in korkusu geçip, O'na müj- hakkmda bizimle ı mücadeleye başladı. çok yumuşak huylu, yüreği yanık ve Allah'a çok yönelen bir kimse idi.

76- (Melekler) "Ey İbrahim! Bundan (bu tutumundan) vazgeç. Çünkü (onların yok olmaları için) Rabbinin emri gelmiştir. Önlenecek azap mutlaka onlara gelmektedir" (dediler).

Açıklaması

Allah'a yemin olsun ki, bizim elçilerimiz olan melekler -Cebrail, Mikail ve İsrail (Atâ'dan ve tabiin alimlerinden bazılarına göre Cebrail ve başka yedi melek) evlat müjdelemek gibi bir müjde ile İbrahim (a.s.)'e geldiler.

Nitekim Cenab-ı Hak "Biz ona İshak'ı müjdeledik." (Hûd, 71) ve yine "Onu ileride büyük ilim sahibi olacak bir erkek çocuk ile müjdeledik." (Zariyat, 51/28) buyurmaktadır.

Bir başka görüşe göre Lût kavminin helaki ve Hz. Lût (a.s.)'un kurtuluşu ile müjdelendi.

Melekler Hz. İbrahim (a.s.)'e "selâmen aleyk" dediler. Hz. İbrahim (a.s.) de "selâmün aleyküm" diye cevap verdi. Bu cevap onların selâmlarından daha güzeldi. Çünkü "selâmen" yerine "selâmün" denilmesi (merfu halde kullanılması) ilm-i beyan alimlerinin zikrettikleri gibi değişmezliğe ve devamlılığa delâlet etmektedir.

Hz. İbrahim (a.s.) hiç beklemeden, hemen onlara ateşte, taş üzerinde kızartılmış bir buzağıyı ikram olarak getirdi.

"Hemen ailesine giderek semiz bir danayı kızartıp getirmiş, önlerine koymuş ve 'Yemez misiniz?' demişti."(Zariyat, 51/26).

Hz. İbrahim (a.s.) onların ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce bunu yadırgamış ve onlardan dolayı içine korku ve titreme düşmüştü. Zira bunların beşer olmadıklarını, belki de azap melekleri olabileceklerini anlamıştı.

Melekler ona "Korkma! Biz sana bir kötülük düşünmüyoruz. Biz sadece Lût kavmini helak etmek için gönderildik" dediler. Lût kavminin yerleri Hz. İbrahim (a.s.)'in diyarına yakın idi.

Biz seni ileride büyük ilim sahibi olacak, neslini devam ettirecek, adını

unutturmayacak İshak isminde bir erkek çocuk ile, onun ardından da zürriye-tinden İsrailoğulları peygamberlerinin geldiği Yakup (a.s.) ile müjdeliyoruz.

O sırada Hz. İbrahim (a.s.)'in hanımı perdenin arkasında ayaktaydı ve melekleri görüyordu. Yahut ayakta meleklerle hizmet ediyordu. Korku gittiği ve güvenlik ortamı gerçekleştiği için sevinerek ve Lût kavminin çirkin fiilleri ve aşırı derece inkarcılık ve inatçılıkları yüzünden onları asla sevmeyişi için bu kavmin helak olacağına sevinerek güldü. İyas (çocuk olmasının kesilmesi) halinden sonra çocukla müjdelenerek mükâfatlandırıldı.

"Biz O'na İshak'ı müjdeledik." Yani biz ona İshak ismindeki çocuğu İs-hak'ın da Yakup isimli bir çocuğunun olacağını müjdeledik. Nitekim bir ayet-i kerimede de "Biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık." (Enam. 6 84» buyurulmaktadır.

Mücahid ve İkrime "güldü" kelimesini müjdenin gerçekleşmesi için, iyas (çocuk olmasının kesilmesi) halinde olduğu halde "hayız gördü" şeklinde tefsir etmişlerdir. Ancak bu tefsir cumhur alimlerin görüşüne muhalif olan garip bir tefsirdir.

Çünkü Hz. İbrahim (a.s.)'in Hacer'den oğlu Hz. İsmail (a.s.) dünyaya gelince, diğer hanımı Sârre kendisinin de bir oğlu olmasını temenni etmişti. Yaşlılığı sebebiyle iyas haline girdiği halde peygamber olacak ve aynı zamanda peygamber babası olacak bir çocukla müjdelence oğlunun oğlunu görmek onun için büyük bir müjde oldu.

Hz. İbrahim (a.s.)'in hanımı Sârre erkek çocukla müjdelendiği zaman şöyle demişti: Hayret doğrusu! Ben mi, bu yaşlı ve kısır halimle çocuk doğuracağım? Kocam da benzerlerinin de çocuğu olmadığı yaşlılık çağımdadır. Cidden bu haber şaşılacak bir şeydir, çok gariptir.

Melekler ona cevap verdiler: Allah'ın kaza ve kaderine nasıl şaşarsın? Yani Allah'ın ikinize İshak ismindeki o erkek çocuğu ikram etmesinde hiçbir gariplik yoktur. Çünkü kâinatta hiçbir şey Allah'ı aciz bırakamaz. O her şeye kadirdir. "Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman O'nun emri sadece "ol" demektir. O da hemen oluverir." (Yasin, 36/82).

Melekler devam ettiler: Çünkü ey Peygamber ailesi efradı! Allah'ın geniş rahmeti ve bol bereketleri sizin üzerinizdir. Peygamberlik kıyamete kadar İbrahim (a.s.)'in neslinden miras olarak devam edip gidecektir. Şüphesiz ki Ce-nab-ı Hak bütün ayetleri ve efaliyle sena edilir, bütün övgülere lâyıktır. Sifatları ve zatıyla yüceltilir, çok hayır ve ihsan sahibidir. O hamd ve sena edilen, izzet ve şeref sahibidir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak İbrahim (a.s.)'in meleklerin yemek yememeleri sebebiyle meydana gelen korkusu geçip kendisini çocukla müjdelediklerini ve Lût kavminin helak olacağını haber verdiklerini ve bu gelenlerin Lût kavmi için gelen azap melekleri

olduklarını öğrenince Hz. İbrahim (a.s.) Lût kavmine gönderilen Allah'ın elçileri olan bu meleklerle mücadele etmeye başladı. Onların mücadelesi Allah için idi. Zira onlar Allah'ın emriyle gelmişlerdi.

Çünkü İbrahim (a.s.) cidden yumuşak huylu, kendine kötülük edenden intikam almakta aceleci olmayan, yüreği yanık insanların başına gelen kötü ve acı olaylardan çok ah çeken ve bütün işlerinde Allah'a yönelen bir kişi idi. Yani kalbinin hassaslığı ve aşırı derecede merhametli oluşu Onu meleklerle mücadele etmeye sevketmişti.

Melekler İbrahim (a.s.)'e "Ey İbrahimi! Lût kavmi hakkındaki bu mücadeleden vazgeç. Çünkü Rabbinin onlar hakkındaki azabı ve kazasının icra edilmesi emri gelmiştir. Hiç şüphe yok ki bu azap onlara gelecektir, ne mücadele, ne dua, ne şefaet ne de başka bir şeyle kesinlikle bu azabın önlenmesi ve buna engel olunması mümkün değildir." dediler. [\[18\]](#)

Hz. Lût (A.S.) Kavmi Kıssası

77- Elçilerimiz Lût'a gelince bu durum hiç hoşuna gitmedi ve içi daraldı, ve "İşte bugün zor bir gündür" dedi.

78- Bunun üzerine daha önce iğrenç davranışlarda bulunan Lût kavmi hemen koşup ona geldiler. (Misafirleri istiyorlardı). Lût onlara "Ey kavmim! İşte kızlarım. Bunlar sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun. Misafirlerime karşı (onlara tecavüzde bulunarak) beni rezil etmeyin. İçinizde akli başında bir kişi yok mu?" dedi.

79- Kavmi Lût'a "biliyorsun ki, bizim senin kızlarına ihtiyacımız yoktur. Sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun" dediler.

80- Lût da onlara "Keşke benim size yetecek gücüm olsa (size engel olabilsem) veya sağlam bir köşeye sığınabilsem" dedi.

81- Melekler "Ta Lût! Bizler Rabbinin elçileriyiz. Onlar asla sana ulaşamayacaklardır. Sen ailenle birlikte gecenin bir bölümünde yürü git. Hiçbiriniz arkasına dönüp bakmasın. Ancak hanımın hariç. Çünkü kavminin başına gelecek azap ona da gelecektir. Onların (helak olma) vakitleri bu sabahtır. Sabah da yakın değil mi?" dediler.

82- (Azap etme) emrimiz gelince yaşadıkları köylerin altını üstüne çevirdik. Üzerlerine kızgın taşları sağanak halinde yağdırdık.

83- Bu taşlar Rabbin tarafından işaretlenmişti. Bu (azap) zalimlerden (hiçbir zaman) uzak değildir.

Açıklaması

Elçilerimiz olan melekler Hz. İbrahim (a.s.)'e Lût kavminin bu gece helak olacağını bildirdikten sonra Allah tarafından bir imtihan vesilesi olarak gayet güzel yüzlü, yakışıklı, güzel bir fiziki yapıya sahip gençler olarak geldiklerinde Lut (a.s.) onların bu durumunu ve gelişlerini kötüye yormuş ve bu sebeple gönlü daralmıştı. Çünkü bunları gerçekten insan zannetmiş, kavminin pisliğinin onlara bulaşmasından korkmuş, kendisinin de kavmine karşı çıkmaya aciz olmasından dolayı "İşte bugün zor yani belâsı şiddetli bir gündür" demişti.

Hz. Lût (a.s.)'un hanımının bildirmesiyle misafirlerin geldiklerini duyan kavmi buna sevindikleri için fuhuş yapmak üzere hemen koşup Lût (a.s.)'a geldiler. Bu onlar için garip bir davranış değildi. Çünkü onlar bu misafirlerin gelişinden önce de bu çeşit günah işliyorlar, fuhşa irtikap ediyorlardı. Bu artık onların normal seciyyeleri haline gelmişti. Bunlar bu hallerinde azap gelinceye kadar devam etmişlerdi.

Nitekim Cenab-ı Hak onların bu durumu hakkında Hz. Lût (a.s.)'un sözünü nakletmişti. "Sizler hâlâ erkek erkeğe cinsi münasebette bulunacak, yol kesecek ve toplantı yerinizde edepsizce davranışlarda bulunacak mısınız?" (Anke-but, 29/29). Lût kavmi helak vakti gelinceye kadar bu fuhuş işlemeye devam ettiler.

Hx. L&fc (.a.s.) karovme. "İty kavmimi İşte. şu kıtları ırıkâhlaym" demişti. Bu, ifadeden maksat kavminin kızları ve hanımlarıdır. Çünkü -İbni Abbas'ın dediği gibi- ümmeti için peygamber baba mertebesindedir. Hz. Lût (a.s.) onlara kendileri için dünya ve ahirette en faydalı olanı göstermişti. Nitekim bir başka ayette Hz. Lût (a.s.)'un kavmine şöyle dediği anlatılır.

"Rabbinizin size eş olarak yarattığı kadınları bırakıp da bütün âlemler içerisinde siz, erkeklerle temas eden kimseler mi oluyorsunuz? Doğrusu siz, haddi aşan bir kavimsiniz." (Şuara, 26/165-166).

Mücahid, Katade ve daha pek çok alim şöyle demişlerdir. Ayette geçen "kızlarım" tabirinden maksat Hz. Lût (a.s.)'un kendi kızları değil, ümmetinin kızlarıdır. Her peygamber ümmetinin babasıdır.

İbni Cüreyc diyor ki: Hz. Lût (a.s) onlara hanımları nikahlamalarını emretti. Onları zinaya teşvik etmedi.

Said b. Cübeyr diyor ki: Kavminin kızları Hz. Lût (a.s.)'un kızları sayılır. O da kavminin babasıdır. Hz. Lût, kendisine gelenlere şöyle seslenmişti: Allah'tan korkun. Size emrettiğim şekilde sadece nikâhlı hanımlarınıza yönelin.

Misafirlerimin huzurunda beni rezil rüsvay etmeyin, beni utandırmayın. Çünkü onları küçümsemek beni küçümsemektir.

Devamla, "Sizin içinizde emrettiğimiz şeylere yönelecek, yasak ettiğim şeyleri terk edecek, sizi en sağlam yola iletecek olgun, hikmetli, akıllı, hayırlı bir kişi yok mudur?" dedi.

Lût kavmi şöyle cevap verdiler: Sen bizim kadınlara ihtiyacımız olmadığını, onları arzulamadığımızı eskiden beri biliyorsun. Senin söylediğinde hiçbir fayda yoktur. Bizim sadece erkeklere karşı arzumuz vardır. Sen bizim bu arzumuzu biliyorsun. Bize bu konuda aynı şeyi tekrar etmekten fayda nedir? Bu ifadeden maksat onların bu arzularında kararlı olduklarını bildirmektir.

Bunun üzerine Hz. Lût kavmini tehdit ederek şöyle dedi: Sizinle çarpışacak bir kuvvete sahip olsaydım, size karşı bana destek verecek ve yardım edecek yakınlarım olsaydı, sizin kötülüğünüze engel olabilseydim sizinle savaşırdım, sizin arzu ettiğinize ulaşmanızı engellerdim.

Hz. Lût (a.s)'u endişeye sevkeden misafirlerine karşı rezil-rüsvay olma korkusundan sonra melekler ona kavminin azapla helak olacağını ve kendisinin kurtulacağını müjdeleyerek şöyle dediler:

"Ey Lut! Bizler seni kavminin şerrinden kurtarmak ve onları helak etmek için gönderilen Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana veya misafirlerine asla hiçbir kötülük yapamayacaklardır."

O anda Allah onların gözlerini kör etti. Ne Lût'u, ne de yanındakileri göremez oldular. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka surede şöyle buyuruyordu: "Şüphesiz onlar Lâftan misafirlerini kendilerine vermesini istemişlerdi. Biz de onların gözlerini silme kör ettik. Haydi azabımı ve uyarılarımı (dinlememenin cezasını) tadın, dedik." (Kamer, 54/37).

Melekler devamla şöyle dediler: Sen ailenle birlikte gecenin bir bölümünde yürü git. Yani geceleyin bu kasabadan çık. Bunun için kasabanın hudutlarını geçmen yeterlidir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Nihayet o kasabada bulunan müminleri çıkardık. Zaten biz orada bir tek ailenin dışında müslü-man bulamadık." (Zariyat, 51/35-36).

Hiçbiriniz sakın arkasına bakmasın. Zira ona azaptan bir şey isabet eder, yahut onlara şefkat besler. Emrolduğunuz tarafa doğru yürüyün.

Ailenle birlikte git. Ancak hanımın hariç. Onu beraberine alma. Çünkü onlara isabet eden azap hanımına da isabet edecektir. Zira o kâfir ve hain idi.

Bundan sonra gece yürümenin sebebi zikredildi. Şüphesiz onların azabı ve azabının başlangıcı sabah fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar olan vakittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Onları şafak vakti korkunç bir çığlık yakaladı." (Hicr, 15/73).

"Sabah vakti yakın bir vakit değil mi?" Bu vaktin seçilmesinin sebebi hepsinin evlerinde buldukları bir vakit oluşudur.

Rivayet edildiğine göre Melekler Hz. Lût (a.s.)'a "Onların yok olma vakitleri bu sabahtır" dediklerinde Hz. Lût (a.s.) "Beri bundan daha çabuk, hatta şu anda helak edilmelerini istiyorum" demiş, melekler de "sabah yakın değil mi?" demişlerdi. Müfessirler diyor ki: Hz. Lût (a.s.) bu sözü işitince ailesiyle birlikte geceleyin kasaba dışına çıkmıştı.

Fecir vakti olup da azap etme emrimizi yerine getirmek için kazamız icra edilince Sodom kasabasının altını üstüne çevirdik. Onları yerin dibine geçirdik. Üzerlerine, sertleşmiş çamurdan yapılmış taşları peşpeşe sağanak halinde yağdırdık. Bu taşlar azap için işaretlenmiş, üzerlerinde Rabbin tarafından Onun hazinelerinde hususi alâmet konulmuştu.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Lût kavminin altı üstüne gelen memleketini yere gömen de O'dur. Onları o kuşatan azap kuşatmıştı." (Necm, 53/53-54).

Kim yere düşüp ölmemişse Allah onun üzerine kızgın taşlar (kuvvetli taşlaşmış çamur) yağdırmıştı.

Tefsir'de "emtarna" azap için "matarna" rahmet için kullanılır, denilmektedir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bütün zalimlere tehdit mahiyetinde bu kıssadan alınacak ders ve ibreti şöyle zikretti: "Bu azap zalimlerden hiçbir zaman uzak değildir." Bu azap veya bu azabın meydana geldiği kasaba, Mekke halkı gibi zulmetmekte onlara benzeyen kimselerden uzak değildir. Bundan maksat Cenab-ı Hak onlara da bu şekilde azap

edebilir, demektir.

Enes b. Malik (r.a.) diyor ki: Rasulullah (s.a.) bu ayeti Cebrail'e sordu. O da "Yani senin ümmetinin zalimlerinden uzak değildir. Onlardan hiçbir zalim yoktur ki, bugün-yann üzerine düşecek taş ile azaba maruz olmasın" dedi.

Bu ifadede her zaman ve her yerde zalimler için alınacak ders ve ibret vardır. "Baîd" kelimesinin müzekker olarak gelmesi "uzak bir yer" manasına da kullanıldığı içindir.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Şüphesiz sizler sabah-akşam onların memleketlerinden geçiyorsunuz. Hiç düşünmez misiniz?" (Sâffât, 37/137-138) Sizler sabah akşam yolculuk yaparken onların kasabasından geçiyorsunuz. Onlara inen bu belâyı hiç düşünmez, ibret almaz mısınız?.. [\[19\]](#)

Hız. Şuayb (A.S.) Kıssası

84- Medyen'e de (halkına da) kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. (Şuayb) şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Ölçü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi nimet içinde görüyorum. Sizin için çepeçevre kuşatacak bir günün azabından korkarım.

85- "Ey kavmim! Ölçü ve tartıyı adaletle ve tam olarak yapın. İnsanlara eşyalarını eksik olarak vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk, fesatçılık yapmayın."

86- "Eğer inançlı kimseler iseniz, Allah'ın sizin için geriye bıraktığı (kâr), sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bekçi değilim."

87- (Medyen kavmi) şöyle dediler: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptığını bırakmamızı ve mallarımızda dilediğimiz şeyi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? Hem de sen cidden yumuşak huylu, akli başında bir adamsın."

88-Şuayb da şöyle dedi: Ey kavmim! Söyleyin bana. Benim Rabbim tarafından açık bir delilim varsa, ve o beni kendi nezdinden güzel bir rızıkla rızık-landırıdıysa... (Ben O'na nasıl karşı gelebilirim?) Ben> sizlere yasak ettiğim, şeyleri kendim yapmak istemem. Sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmeyi isterim. Benim muvaffak olmam ancak Allah'tandır. Sadece O'na güvendim ve sadece O'na yönelirim.

89- "Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz, Nuh veya Hûd yahut Salih kavimlerinin başlarına gelenler gibi, size bir musibet getirmesin. Lût kavmi de sizden pek uzak değildir."

90- "Rabbinizden affınızı isteyin. O'na dönün. Şüphesiz ki Rabbim çok merhametlidir, çok sevendir."

91- (Bunun üzerine) kavmi şöyle dedi: "Ey Şuayb! Biz senin söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Şüphesiz seni aramızda çok zayıf bir kimse olarak görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı, seni taşıyarak öldürürdük. Esasen sen bizim aramızda itibarı olan bir kişi de değilsin."

92- Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Size göre benim kabilem Allah'tan daha mı üstün ki, Allah'a sırt çeviriyorsunuz? Şüphesiz ki Rabbim, (yaptıklarınızı ilmiyle) kuşatmıştır."

93- "Ey kavmim! Olduğunuz yerde devam edin. Ben de amelime devam edeceğim. İleride rezil-rüsvay edici azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz. Bekleyin bakalım, . ben de sizinle beraber bekliyorum."

94- (Azap etme) emrimiz gelince Şu-ayb'ı ve onunla birlikte iman edenleri rahmetimizle kurtardık. Zalimleri ise korkunç bir çığlık yakaladı. Böylece yurtlarında yığılıp kaldılar.

95- Sanki orada hiç yaşamamışlar gibi... (izleri silinip gitti). İyi bilin ki daha önce Semud kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzaklaştığı gibi, Medyen kavmi de öylece uzaklaştı.

Açıklaması

Yüce Allah'ı Medyen halkına aynı kabileden ve aralarında nesebi en şerefli olanlardan Şuayb'ı peygamber olarak göndermiştir. Şuayb kavmine şöyle dedi: Ey Kavmim! Sadece bir olan, ortağı olmayan Allah'a kulluk edin. Bu, imanın aslı olan tevhidi emretmektir.

Bundan sonra ölçü ve tartıyı eksik tutmaktan nehyederek şöyle dedi: Ölçü ve tartıda insanların haklarını eksik vermeyin. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar insanlardan bir şey alırken tam alırlar. Başkalarına bir şey ölçüp tartarken de eksik tutarlar." (Mutaffifin; 83/1-3).

Ben sizi nimet içinde görüyorum. Sizi insanların hakkında tamah etmek ve onların hakkıyla oynama alçaklığına düşmekten kurtaracak kadar servet, rızık bolluğu ve refah içinde görüyorum. Sizin için Allah Tealâ'nın haramlarını çiğnemeniz sebebiyle içinde bulunduğunuz nimetlerden mahrum olmanızdan ve hepinizi toptan kuşatıp geride hiçbir kimseyi bırakmayacak bir azaptan korkuyorum. Bu ya dünyadan toptan helak olma azabı yahut cehennemdeki ahiret azabıdır.

Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı, alırken de verirken de adaletle ve tam olarak yapın.

Bu, ölçü ve tartıyı eksik tutmaktan sonra sadece hilekârlık yapmaktan kaçınmanın yeterli olmadığına, bilakis biraz fazlalıkla bile olsa tam almanın ve tam vermenin gerekli olduğuna işaret edip tekitte bulunmaktır.

Hz. Şuayb (a.s.) bundan sonra her şeyde noksanlık yapmayı yasaklayarak şöyle dedi: İnsanlara eşyalarını noksan olarak vermeyin. Yani insanların hakkında haddi aşmaktan, zulmetmekten sakının. Yeryüzünde din ve dünya menfaatlerinden hiçbir şeyde bozgunculuk yapmayın. Yol kesicilik yaparak fesat çıkarmayın. (Medyen kavmi yol kesicilik yapıyorlardı.)

"Lâ ta'sevu..." el-A'svü ifadesi dinî ve dünyevî, insan haklarına ait olsun-olmasın her çeşit noksanlığı ihtiva eder. Bundan sonra gelen "müfsidîn" kelimesinin manası ise bozgunculuk çıkarmak kasdıyla demektir. Dolayısıyla yanlışlık sonucu veya ıslah niyetiyle yapılan işlerde günah yoktur.

Ölçüyü ve tartıyı tam yaptıktan sonra geriye kalan helâl kazanç sizin için haramdan daha hayırlıdır. Daha çok bereketlidir, haram yoluyla aldığınız şeyin sonucundan daha güzeldir. Ancak mümin olmanız şartıyla... Çünkü geri kalan helâl kazancın hayırlı oluşu iman halinde gerçekleşir. Küfür ve inkâr durumunda hiçbir amelde hayır yoktur. Ayrıca iman itaate teşvik eder, götürür. Zira onlar mümin iseler, sevap ve cezayı kabul ediyorlarsa sevap kazanmaya ve azaptan kurtulmaya vesile olacak şeyleri elde etmeye çalışırlar. Bu da ölçü ve tartı esnasında haram olan pek az bir şeyi almaya çalışmalarından daha hayırlıdır.

Ben sizin amellerinizin bekçisi, kontrolçüsü değilim, sizi çirkinliklerden men edecek gücüm de yok. Ben sadece güvenilir bir nasihatçiyim. O halde Allah için kendi içinizden gelen arzu ile helâli ve farz olanı yapın. Bunu da insanlar görsün diye yapmayın. Benim üzerime düşen sadece apaçık bir tebliğdir. Sözlerin ve davranışların hesabı Allah'a aittir.

Cenab-ı Hak bundan sonra sadece Allah'a ibadet etmeyi emretmesi, ölçü ve tartıda hilekârlık veya eksiklik yapmalarını yasaklaması hususunda Med-yen halkının Hz. Şuayb (a.s.)'a verdikleri cevaplarını nakletti.

Birincisi: Allah'a ibadet etme hakkında idi. Şöyle demişlerdi: "Ey Şuayb! Senin namazın (özel ibadetlerin) sana atalann-babalann ibadeti olan putlara heykellere tapınmayı bırakmamızı mı emrediyor?" Çünkü Hz. Şuayb (a.s.) çok namaz kılan biri idi. Kavmi de bu sözlerini alay ve küçümseme edasıyla söylemişler, din ve iman konusunda körükörüne taklit metoduna sarıldıklarını ilân etmişlerdi. Bu ifadeleri, bugün ıslahçı bir din alimine "Senin ilmin veya hocalığın seni şu işlediğimiz âdetleri (yani bidatleri) terk etmeye mi sevk ediyor?" denilmesi gibidir.

İkinci cevapları ise hilekârlığı terk etmek hususunda idi. Bu konuda şöyle demişlerdi: Senin namazın sana bizim mallarımızda dilediğimiz şekilde hareket etmemeyi mi emrediyor? Maksatları onların mallarında hür olduklarını, kendilerinin menfaati olan hususlarda diledikleri gibi tasarruf edebileceklerini, zekât vermeyip mallarını hiçbir şekilde hayır yolunda harcamayacaklarını, sadece çeşitli vesilelerle mallarını artıracaklarını beyan etmekte. O halde senin bize emrettiğin ölçü ve tartıda hilekârlığı ve sahtekârlığı bırakmak, az ve helâl malla kanaat etmek, az ve helâl malı değerlendirme ve çoğaltma siyasetine zıt idi. Bu da bizim ekonomik bağımsızlığımızı sınırlamaktan başka bir şey değildir, demek istiyorlardı.

Kısaca: Kavminin her iki hususta Hz. Şuayb (a.s.)'a verdikleri cevapları, onların körükörüne taklide sımsıkı sarılmak hatası ve sahibinin helâl-harama aldırış etmediği bir tamahkârlık içine düştüğünü göstermektedir.

Medyen kavmi bu alaylı tavırlarını "Hem de sen cidden çok yumuşak huylu, akli başında bir adamsın" sözüyle tekit ettiler. Bununla onu, bu vasıfların tam zıddı olan bilgisizlikle aşırı gitmekle, düşüncelerinde ahmaklık, davranışlarında tutarsızlıkla suçlamak istediler, alay etmek için de aksini söylediler.

Hz. Şuayb (a.s.) da bunun üzerine küfür yanlılarının arzularını tek kelime ile kesti ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Söyleyin bana. Ben davet ettiğim hususlarda Rabbim tarafından basiret ve tam bir yakın ilim üzerinde isem, size emrettiğim ve yasakladığım konularda açık bir delil, bir hüccet üzerinde isem ve Rabbim beni kendi nezdinden, peygamberlik ve hikmet gibi güzel nimetlerle, yahut hiçbir hilekârlık ve sahtekârlık yapmadan helâl, temiz, güzel rızıklarla rızık-landırırsa... Söyleyin bana. Ben Rabbim tarafından yakinen gönderilmiş, doğru bildiğim bir yol üzerinde ve gerçekten peygamber isem, bu durumda size put ve heykellere tapmayı bırakmanızı, günahlardan elinizi çekmenizi emretmemem doğru olur mu? Halbuki peygamberler sadece bunun için gönderilmişlerdir". Bu sözün cevabı zikredilmiştir.

"Ben size bir şeyi yasaklayıp da kendim gizlice buna aykırı davrananım, bunu, sizden ayrı olduğum yerlerde gizlice yapamam." Bu ifadeden murad, Ben size bir şeyi yasaklamışsam onu kesinlikle yapmam. Bu prensibe sımsıkı bağlıyım" demektir.

Daha sonra asıl görevi bir defa daha tekit etti: "Sadece gücümün yettiği kadar vaaz ve nasihatlerimle iyiliği emretmek, kötülüğe engel olmak suretiyle ıslah etmeyi isterim. Bu hususta hiçbir gayreti de esirgemem." Burada kendisinin akıl ve hidayet hususunda gayet tutarlı olduğuna, onların olaylarında da tutarsız olduklarına ima vardır.

"Gerçekleştirmeyi istediğim hususlarda ve gerçeği bulmamda muvaffakiyetim ancak Allah'tandır. Bu O'nun hidayeti ve yardımılığıdır. Ben bu davamı tebliğ için de olmak üzere- bütün işlerimde sadece Ona güvendim ve sadece Ona yönelirim, O'na iltica ederim." Bu ifadeler Hz. Şuayb'ın davet hususunda kavminin kötülük etmesinden korkmaksızın sebatkâr olduğu manasına gelmektedir.

"Ey kavmim! Benimle ihtilâfa düşmeniz, bana kızıp düşmanlık etmeniz sakın içinde bulunduğunuz küfür ve fesatta ısrar etmenize sebep olmasın. Aksi takdirde sizin başınıza da Nuh kavminin tufanda boğulması, Hûd kavminin şiddetli bir kasırga ile helak olması, Salih kavminin de bir sarsıntı ile yok olması gibi eski kavimlere isabet eden bir musibet gelebilir."

"Lût kavmine gelen azap ne zaman, ne de yer bakımından size uzak değildir. Daha öncekilerden ibret almazsanız onlardan ibret alın."

"Rabbinizden putlara tapmak, ölçü ve tartıyı eksik yapmak gibi geçmiş günahlardan dolayı Rabbinizden af dileyin. Sonra bundan sonraki kötü amellerinizde de Ona dönün. O'na itaate yönelin. Çünkü Rabbim kendine dönüp yönelen kimseye çok merhamet edicidir. O, tevbe edenleri sever, tevbe edenlere karşı çok merhametlidir ve sevgi doludur. Onlara sevenin sevdiğine yaptığı iyilikleri yapar." Bu ifadede de günahlardan tevbe ve istiğfar etmenin onları ortadan kaldıracağına, dünya ve ahiretin hayrına sebep olacağına delildir.

Bütün bu konuşmalar ve mücadeleler boşa çıkınca Medyen kavmi Hz. Şu-ayb (a.s.)'i küçümsemeye, tehdit etmeye ve ona asılsız bir takım suçlamalar isnat etmeye, onu hiçe saymaya kalkıştılar.

Medyen kavmi şöyle diyorlardı: "Ey Şuayb! Biz senin sözlerinin çoğunu anlamıyoruz."

Halbuki Hz. Şuayb (a.s.) Süfyan es-Sevrî'nin dediği gibi "Peygamberlerin hatibi" idi.

"Sen güçsüz bir kimsesin. Senin fayda vermek yahut zarar vermek hususunda hiçbir gücün, kuvvetin, kudretin yoktur. Senin cemaatin ve kabilen olmasa, onların bizim üzerimizde şeref ve itibarı olmasa seni taşıyarak öldürürdük. Senin bizim yanımızda hiçbir itibarın ve değerinin yoktur, hiçbir saygınlığın ve gönlümüzde hiçbir yerin yoktur."

Raht, üçle on arası kişiden oluşan gruptur. Rahtur-racül ise kişinin dayandığı, kuvvet

aldığı yakınlarıdır. Ayetin manası şöyledir: "Senin bizim yanımızda itibarın olmayınca seni öldürmek ve sana eziyette bulunmak bizim için kolaydır."

Kavminin söyledikleri bütün bu sözler Hz. Şuayb (a.s.)'ın ortaya koyduğu delilleri çürütememektedir. Bilakis bu sözler açık delil ve hüccete saçma-sapan, bilgisizce karşılık vermektir.

Bunun üzerine Hz. Şuayb (a.s.) onların beyinsizliklerine karşı şu ihtarda bulundu: "Ey kavmim! Benim kabilem size göre Allah'tan daha mı üstün, daha mı değerli ki, siz beni kabilem için bırakıyorsunuz da Allah için bırakmıyorsunuz? Halbuki Allah Tealâ emrine uyulmaya daha lâyıktır. Siz Allah'tan yüz çevirdiniz, O'nu arkanıza attınız, Ona itaat etmiyor, hürmet ve ta'zimde bulunmuyorsunuz. O'nun cezası ve azabından korkmuyorsunuz. Şüphesiz ki benim Rabbimin ilmi amelinizi kuşatmıştır. O bütün durumlarınızı bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O sizi cezalandıracaktır." Bu bir uyarı, tehdit ve korkutma idi.

Hz. Şuayb (a.s.), kavminin davetini kabul edeceklerinden ümidini kesince onlara karşı kesin ve sert bir tavır koyarak şöyle dedi:

"Ey kavmim! Aynı yolunuzda devam edin. Bana yapabileceğiniz elinizden gelen bütün kötülükleri yapın. Ben de Allah'ın bana verdiği kudretle kendi yolumda, kendi metodumla gayret edeceğim. Siz küfür ve delâlet üzerine devam edin. Ben de davet ve Allah'ın kutretine güvenmek üzerine sebat edeceğim." Bu ifadeler de bir tehdit idi.

Dünya ve ahirette rezil, rüsvay edici azabın kime ineceğini, benim mi sizin mi yalancı olduğunuzu pek yakında bileceksiniz. Size söylediğim azabın meydana gelmesini bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyeceğim." Bu ifade onları oldukları gibi bıraktıktan sonra onlara açıkça azap tehdidir.

Nihayet onun doğru sözlü olduğunu teyit eden olay meydana geldi: Sonunda onlara azap etme şeklinde emrimiz gelip onlar hakkındaki hükmümüz icra edilince peygamberimiz Şuayb'ı ve onunla birlikte olan müminleri bizim onlara tahsis ettiğimiz hususi bir rahmetle kurtardık. Zulümleri sebebiyle zalimleri korkunç bir çığlık kapladı: Bu gökyüzünden gelen helak edici, sarsıcı, çok şiddetli bir ses şeklindeydi.

Bu durum A'raf süresinde "korkunç bir sarsıntı", Şuara suresinde de "bulutlu günün azabı" şeklinde anlatılmıştır. Halbuki hepsi aynı ümmetin azabını anlatmaktadır. İşte onlar, helak günü bütün bu azapların hepsini bir arada yaşamıştır. Sonunda hepsi asla kıpırdayamadan ölümler halinde yığılıp kaldılar.

Her surede, zikredilen günahlarına uygun değişik bir ifade kullanılmıştır. A'raf suresinde Hz. Şuayb (a.s.) ve onunla birlikte olanları kasabalarından çıkarmakla tehdit

ettikleri konusu anlatıldı. Bundan dolayı orada "korkunç bir sarsıntı" olduğu zikredildi. Burada peygamberleriyle konuşurlarken (terbiyesizlikte) buldukları ifade edildi. Bu sebeple onları "cansız yere seren korkunç bir çığlık" meydana geldiği bildirildi. Şuara suresinde ise üzerlerine gökten taşlar düşmesini istedikleri ve bundan dolayı bulutlu günün azabına yakalandıkları anlatıldı.

Sanki onlar memleketlerinde uzun müddet bolluk ve refah içinde oturmamışlar, sanki hiç yaşamamışlar gibi oldular; izleri silinip gitti.

İyi bilin ki Medyen halkı Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış, helak olmuşlardır. Tıpkı kendilerinden önce Semud kavminin de Allah'ın rahmetinden mahrum kalıp helak oldukları gibi... Semud kavmi onların komşuları idi, yerleri yakın, küfür ve inkârda, yol kesmede onlara benzemektedirler. Semud kavmi de Medyen halkı gibi Arap soyundan idiler. Azapları da aynı oldu: Bu, şiddetinden yeryüzünün sarsıldığı ve hepsinin derhal öldüğü son derece şiddetli, müthiş bir gökgürültüsü idi.

İbni Abbas diyor ki: Allah Tealâ Şuayb ve Salih kavimlerinden başka iki ümmete aynı azabı vermemiştir. Salih kavmine gelen korkunç çığlık alt taraftan, yani yerden gelmiştir. Şuayb kavmine gelen korkunç çığlık ise üstten yani gökyüzünden gelmiştir. [\[20\]](#)

Firavun Ve Kavmi İle Hz. Musa (A.S.)'In Kıssası

96- Şüphesiz ki biz Musa'yı mucizelerimizle ve apaçık bir kuvvetle peygamber olarak gönderdik.

97- Onu Firavun ve kavmine gönderdik.Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri hiç de dürüst

98- Firavun kıyamet günü kavminin önü-ne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Vardacak o yer ne kötü bir yerdir "- Onlar, hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lanete uğramışlardır. Yapılan bu ikram ne kötü bir ikramdır!

Açıklaması

Yemin olsun ki, biz Musa'yı dokuz büyük mucize ile ve Allah'ın birliğine delâlet eden açık delâletler ile Kıptîlerin kralı Firavun ve kavmine peygamber olarak gönderdik. Bu mucizelerde apaçık bir kuvvetle yani gözle görülür olaylarla teyit edilen kesin delillerle peygamberliğinin doğruluğuna işaret edilmektedir.

Ayetlerden murad, "Tevrat ve içindeki şariat ve hükümlerdir" denilmiştir. Yine bunlardan maksat apaçık dokuz büyük mucizedir. Bunlar da Hz. Musa'nın asası, nurlu beyaz eli, tufan, çekirge, bit, kurbağa yağması, kan ve meyvelerde ve canlılarda noksanlıktır. Bazı alimler meyvelerde ve canlılarda noksanlık yerine dağın gölge gibi oluşu ve denizin yarılmasını zikretmişlerdir.

Bütün bu ayetlerde Hz. Musa (a.s.)'nm peygamberliğinin doğruluğuna apaçık deliller vardır.

"Fakat kavmi Firavun'un emrine uydular. Yani Firavun'un etrafındakiler

Hz. Musa'yı inkâr edip İsrailoğulları'na, erkek çocukları öldürüp kız çocukları bırakmak şeklinde zulmetmeleri gibi delâlet ve azgınlıkta Firavun'un metodu, yolu ve usulüne tabi oldular.

Burada sadece "etrafındakiler" in zikredilmesinin sebebi onların önder, lider, danışman ve icra elemanları olması, başkalarının ise sadece onlara tabi olanlar durumunda bulunması sebebiyledir.

"Oysa Firavun'un emri hiç de dürüst değildi." Yani onun durumu, tasarrufları, metodu düzgün ve makul değildi. Onda olgunluk ve hidayet yoktu. Sadece bilgisizlik, sapıklık, inkarcılık, inatçılık, haksızlık ve bozgunculuk vardır.

Ahiretteki cezasına gelince: "Kıyamet günü kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir." Yani Firavun kavminin büyüğü olarak kıyamet günü önlerine geçip onları cehenneme götürecektir ve ateşe sokacaktır. Çünkü dünyada ona uydukları gibi, Firavun da onların önderleri olduğu için kıyamet gününde de önlerinde yürüyüp onları cehenneme sokacaktır. Onun cehennemde büyük azaptan bol bol nasibi vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Firavn (gönderdiğimiz) peygambere isyan etti. Bunun üzerine biz de onu şiddetli bir azapla yakaladık." (Müz-zemmil, 73/16).

Bütün zalim önderler de aynı şekilde kıyamet günü büyük bir azaba uğratılacaklardır. Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyuruyor: "... Onların her birinin azabı kat kattır. Fakat siz

bilemezsiniz." (A'raf, 7/38).

Yine Cenab-ı Hak kâfirlerin cehenneme girince şöyle diyeceklerini bildirmektedir: "Ey Rabbimiz! Onların azabını iki kat ver. Onları büyük bir lanete uğrat." (Ahzap, 33/68).

İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "İmru'l-Kays cahiliyye şairlerinin sancağını taşıyarak cehenneme girecektir."

Yine Kur'an-ı Kerim'de Firavun ailesinin adamlarının öldüklerinden itibaren sabah-akşam cehenneme arzedildikleri bildirilmektedir.

"... Firavun'un adamlarını ise kötü bir azap kuşatıverdi. O azap onların sabah akşam maruz kaldıkları ateştir. Kıyamet kopunca "Firavun'un taraftarlarını azapların en şiddetlisine sokun" denilecektir." (Gafir, 40/45-46).

"Varılacak o yer ne kötü bir yerdir!" Varıp girecekleri o cehennem denilen yer ne kötüdür! Zira suya giden, susuzluk hararetini söndürmek için suyun başına gider. Ateşe giden ise ateşin aleviyle daha fazla yanar, onun sıcağıyla kavrulur.

"Vird" kelimesi "vürud (varma)" manasında mastar olduğu gibi "vârid (varan)" manasında ism-i fail de olabilir. "Mevrûd" ise varılacak su veya varılacak yer manasındadır.

"Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lanete uğramışlardır." Yani Allah onları azaptan ayrı olarak dünyada kendilerinden sonra gelen ümmetler tarafından lanete uğratmıştır. Kıyamet günü de bütün mahşer halkı onları lanetleyecektir. Onlar hor ve hakir bir durumdadırlar. Onlara dünya ve ahirette azaplarından başka iki lanet vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak onlar hakkında şöyle buyuruyor: "Bu dünya hayatında biz onları lanete uğrattık. Kıyamet günü de onlar hor ve hakir kimselerden olacaklardır." (Kasas, 28/42).

Mücahid diyor ki: "Ahirette hem azaba hem de lanete uğrayacaklar, böylece iki defa lânetlik olacaklardır."

"Yapılan bu ikram ne kötü bir ikramdır." Yapılan bu yardım ne kötü bir yardımdır. Hem dünya hem de ahirette uğradıkları bu lanet ne kötü bir ikramdır. Lanetin ikram olarak isimlendirilmesi onlarla istihza etmek içindir.

İbni Abbas bu ayete "lanetten sonra lanete uğramak ne kötüdür!" diye mana

vermiştir. [\[21\]](#)

Zalim Ümmetlerin Dünyadaki Hallerinden Alınacak İbretler

100- Sana anlattığımız bu kıssalar, bazı kasabaların kıssalarıdır. Bunların bir kısmı hâlâ ayakta. Bir kısmı ise biçilmiş ekin gibidir.

101- Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendi nefislerine zulmettiler. Sonra da Rabbinin emri geldiği zaman Allah'tan başka taptıkları ilâhlar onlara hiçbir fayda veremedi. O putlar sadece onların helakini artırdı.

102- Rabbinin zalim olan kasabaları yakaladığı zaman çarpması böyledir. Şüphesiz Rabbinin çarpması çok acıklı, çok şiddetlidir.

Açıklaması

Cenab-ı Hak peygamberleri ve peygamberlerle ümmetleri arasında geçen olayları, kâfirleri nasıl helak edip müminleri nasıl kurtardığını haber verdikten sonra şöyle buyurdu:

Ya Muhammed! Bu zikredilen haberler, insanlara bildirmen ve kıyamete kadar gelecek müminlerinden senden gelen bir tebliğ olarak okumaları için sana anlatılan ve daha önce helak edilen bazı kasabaların haberleridir.

"zâlike (şu)" kelimesi uzakta olan bir şeyi işaret etmek için kullanılır. Buradaki manası ise "daha önce zikredilen şu kıssalar" demektir. Ancak bu kıssalar uzak bir yerde değil, az önce geçmiştir. Bu kullanım tarzı "Şu kitapta hiçbir şüphe yoktur." (Bakara, 2/2) ayetine benzemektedir.

Bu kasabalardan bir kısmının hâlâ biçilmemiş ekin gibi ayakta kalan eserleri mevcuttur. Meselâ Hz. Salih kavmi gibi... Bir kısmının ise izi silinmiş, kaybolmuş ve tıpkı tamamen biçilmiş ekin tarlası gibi olmuştur. Meselâ, Lût kavminin köyleri gibi..

Biz günahsız yere onları helak etmek suretiyle zulmetmedik. Fakat onlar, peygamberlerimizi yalanlamak, onları inkâr etmek, şirk koşmak, yeryüzünde fesat çıkarmak ve sahte tanrılarının kendilerini korkulu, tehlikeli ve mahzurlu şeylere karşı korur diye güvenmeleri suretiyle kendi kendilerine zulmettiler. Sonra da bunların onlara hiçbir faydası dokunmadı. Allah'ın azabına engel olamadılar. Bilakis Allah'ı bırakıp da tapındıkları ve yalvardıkları putların onlara zararı dokundu. Onlara ne fayda verebildiler, ne de onları helak olmaktan kurtarabildiler.

"Yalvardıkları putlar" ifadesinde hazf vardır, yani "dünyada yalvardıkları, taptıkları putlar" demektir. 'Onlar kendilerine fazla bir şey kazandırmadı' ifadesinde de isim yerine zamir kullanılmış, muzaf hazfedilmiştir. Yani putlara tapınmaları kendilerine fazla bir şey kazandırmadı, demektir.

O putlar sadece onların hüsrânını ve helakini artırmıştır. Çünkü onların helak edilmelerinin ve yok olmalarının sebebi bu tanrılara tabi olmalarıdır. Böylece hem dünyayı hem de ahireti kaybettiler.

İşte bu şekilde bir azap ile, peygamberlerimizi yalanlayan o zalim ümmetleri nasıl helak etmişsek onların benzerlerine de aynı şekilde davranacağız. Kasabaları çok şiddetli bir zulüm içindeyken onları kısıkrak yakalayıp helak edeceğiz. Şüphesiz Rabbinin çarpması çok acıklıdır, ondan kurtulma ümidi yoktur.

Bu ifade bir uyandır ve zulmün kötü akıbetine dikkat çekmektedir. "O kasabalar zalimdir" ifadesinde muzaf hazfedilmiştir. Yani o kasabaların halkı zalimdir denilmektedir. Tıpkı "köye sor" cümlesinde olduğu gibi. Ayetin manası şöyledir: O'nun çarpması çok acıklı ve çok şiddetlidir. Yani şirk ehline vereceği ceza can yakıcı ve sert bir cezadır.

Buharî ve Müslim'in Sa/«Merinde Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz Is.a.) söy\eye buyurmuştur. "Allah zalime müMet uerir. Onu yakaladığı zaman da asla bırakmaz." Rasulullah (s.a.) bundan sonra şu ayeti okudu: "Rabbinin zalim olan kasabaları yakaladığı zaman çarpması böyledir." (Hûd, 102). [\[22\]](#)

Kur'an Kıssalarında Yer Alan Ahiret Cezasından Alınacak İbretler

103- Şüphesiz ki, bunlarda ahiretin azabından korkan için ibret vardır. O (gün), insanların (tamamen bir araya) toplandıkları bir gündür. O gün herkesin hazır olacağı bir

gündür.

104- Biz o günü ancak sayılı bir süreye kadar erteliyoruz.

105- O gün gelince hiçbir kimse O'nun izni olmadan konuşamaz. O gün insanların bir kısmı bedbaht, bir kısmı ise mesuttur.

106- Bedbahtlara gelince, onlar ateştedirler. Onlar orada ızdıraplı bir şekilde soluk alıp vereceklerdir.

107- Onlar, gökler ve yer durdukça ateşte kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi müstesnadır. Çünkü Rabbin dilediğini tam manasıyla yapandır.

108- Mesud olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Gökler ve yer durdukça onlar ebedî olarak cennette kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi müstesnadır. (Bu, onlara Allah tarafından) hiç eksilmeyen bir nimettir.

109- Şunların taptıklarının batıl olduğundan hiç şüphe etme. Onlar da daha önceki atalarının taptığı gibi (putlara) tapmaktadırlar. Muhakkak biz onların da (azaptan) nasiplerini eksiksiz vereceğiz.

Açıklaması

Bu surede geçen, kâfirlerin helak olduğu ve müminlerin kurtulduğu konularını ihtiva eden bu kıssalar, bunlara iman edip zikredilen azaptan korkan kimse için, Allah'ın ahiretteki vaadinin doğruluğuna gayet açık bir delil ve kuvvetli bir hüccettir. Bundan dolayı dünyada küfür, zulüm ve isyandan çekinir. Çünkü peygamberlerin haber verdiği öldükten sonra dirilme ve amellerin karşılığının verilmesinin şüphesiz bir gerçek olduğunu, dünyada zalimlere azap verenin onlara ahirette de azap vermeye kadir olduğunu ve mücrimlere dünyada isabet eden azabın ahiret azabının sadece küçük bir örneği olduğunu gayet iyi bilmektedir.

Zemahşerî diyor ki: "Burada vardır" ifadesiyle Allah'ın zikrettiği, günahları sebebiyle helak olan ümmetlerin kıssalarına işaret edilmektedir. "Ayet" yani ahiret azabından korkan kimse için ibret vardır. Çünkü böyle bir kimse Allah'ın mücrimlere dünyada verdiği azaba ve bunun onlar için ahirette hazırladığı azaptan sadece bir örnek olduğuna bakar.

Bunun büyüklüğünü ve şiddetini görünce bununla vaad edilen azabın büyüklüğü hususunda kanaat sahibi olmaya çalışır. Ve bu onun için bir ibret, bir öğüt ve daha fazla takva ve Allah korkusu içinde bulunması hususunda bir lütuf olur. Bu ayetin bir benzeri de [\[23\]](#)
"Bunda Allah'tan korkan için ibret vardır." (Naziat, 79/26) ayetidir.

Bu gün, amellerinin hesabı görülmek ve buna göre karşılığı verilmek üzere ilk insandan sonuncusuna kadar bütün insanların toplandığı ahiret günüdür.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz hiç bir kimse bırakmadan bütün insanları bir araya toplayacağız." (Kehf, 18/47).

Bu gün "yevm-i meşhud" dur. Yani meleklerin de hazır olduğu, peygamberlerin de toplandığı insan, cin, kuşlar, vahşi hayvanlar ve diğer canlı mahlûka-tın topyekün mahşer yerine toplandığı ve zerre kadar zulmetmeyen, adil olan Rabbü'l-âleminin hüküm vereceği ve güzel amellere kat kat ecir vereceği bir gündür.

Mahlûkat hakkında tasarrufta bulunmak, isterse bu ümmetleri ve benzerlerini helak etmek gibi dünyada olsun, isterse ahirette olsun, bu ancak ümmetleri terbiye etmek için Allah'ın iradesi ve ihtiyarı ile olur. Yoksa "Tufan veya tufanda boğulmak, gök gürültüsü, yerin batması veya deprem gibi olaylar, ilâhî değil, tabii olaylardır" diyen maddecilerin iddia ettikleri gibi hakim kuvvet tabiat değildir.

Bu gibi kimselere verilecek en basit cevap bu cezaların peygamberlerin kavimlerini uyardıktan sonra meydana gelmesidir. Hatta kavimlerine belirli bir vakit bile tayin etmişlerdi.

Nitekim Hz. Salih (a.s.) "Evlerinizde üç gün daha yaşayın. Bu yalanlana-mayacak bir tehdittir." (Hûd, 65) ve Hz. Lût (a.s.) kavmi için "Onların yok olma vakitleri bu sabahtır." (Hûd, 81) demiştir.

Daha sonra Cenab-ı Hak kıyamet gününün ve azabının belirli bir müddete ertelendiğini bildirerek şöyle buyurdu: "Biz o günü ancak sayılı bir süreye kadar erteliyoruz." (Hûd, 104). Yani biz kıyamet gününün meydana gelişini bizim ilmimizde belirli bir müddetin bitmesine kadar erteliyoruz. Bundan fazla da olmaz, eksik de olmaz. Bu, dünyanın ömrüdür. Böylece insanlara amellerini ıslah etmeleri ve inançlarını düzeltmeleri için yeterli fırsat verilmiştir.

Nitekim bir ayet-i kerimede "Rabbin çok mağfiret edicidir, rahmeti boldur. Eğer Allah, onları işledikleri yüzünden cezalandırmak isteseydi, hemen azabı indiriverirdi. Fakat onlar için vaad edilen bir zaman vardır ki, ondan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf, 18/58) buyurulmaktadır.

"O gün gelince.." Yani kıyamet günü gelince Allah'ın izni olmadan hiçbir kimse konuşamaz. Emir ve nehiy sahibi O'dur. O gün O'nun izni olmadan bir kimsenin bir söz söylemesi veya harekette bulunması imkânsızdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Cebrail ve meleklerin saf saf dizildikleri gün, Rahman olan Allah'ın izin verdiği ve doğru konuşan hariç O'nun huzurunda kimse konuşamaz." (Nebe, 78/38).

Bir başka ayet-i kerimede de şöyle geçmektedir: "O gün insanlar, kendilerini Allah'ın huzuruna davet edene (İsrafil'e) uyacaklar, kimse yan çizemeyecek-tir. Rahman olan Allah'ın azameti karşısında bütün sesler kısılacak, fısıltıdan başka hiçbir şey işitmeyeceksin." (Tâ-Hâ, 20/108).

"O gün insanların bir kısmı bedbaht, bir kısmı ise mesuttur." Yani mahşer günü insanların bir kısmı bedbaht, mutsuz, küfrü ve isyanı sebebiyle azaba uğramış kimselerdir. Diğer bir kısmı ise mesuttur, mutludur, imanı ve doğru yolda yürümesi sebebiyle cennetlerde nimet içindedir. Aynen Yüce Allah'ın bildirdiği gibi: "Bir grup cennette, diğer bir grup ise alevlerin içindedir." (Şûra, 42/7)

Kimin için şer murad edilmiş ve o da o kötü amelleri işlemişse o bedbaht kimseler arasındadır. Kimin için de hayır murad edilmiş ve o da hayırlı amelleri işlemişse o da saadet ehli arasındadır. Herkese yaratıldığı akibet kolaylaştırılır.

Tirmizî ve Hafız Ebu Ya'la Müsned'inde Hz. Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "O gün insanların bir kısmı bedbaht, bir kısmı ise mesuttur." (Hûd, 105) ayeti nazil olduğu zaman Peygamberimiz (s.a.)'e sordum: 'Ya Rasulallah! Niçin çalışıyoruz? Bitmiş, sonucu kararlaştırılmış bir şey için mi, yoksa henüz bitmemiş bir şey için mi?' Peygamberimiz (s.a.) "Tamamen bitmiş bir şey için, ya Ömer! Kalemler yazdılar. Ancak herkese yaratıldığı akibet kolaylaştırılır" dedi ve sonra da şu ayetleri okudu: "Kim Allah yolunda harcar ve O'ndan korkar ve en güzel olanı "İslâm inancını" tasdik ederse biz onu en kolay olana muvaffak kılacağız. Fakat kim de cimrilik eder ve Allah'a ihtiyacı olmadığını iddia eder ve en güzel olan "İslâm inancını" yalanlarsa, biz onu en zor olana sürükleriz." (Leyi, 92/5-10).

Bundan sonra Yüce Allah bedbahtların durumunu da, mesut olacakların durumunu da beyan etti. Birinci grup yani bedbaht olanlar batıl inançları ve kötü amelleri sebebiyle yerleşecekleri ve varacakları yer olan cehennemdedirler. Onlar endişe, keder ve gönül darlığından dolayı zorlukla nefes alıp vermektedirler.

İbni Kesir'in zikrettiği gibi içinde buldukları azap ve işkence sebebiyle soluk almaları soluk verme, soluk vermeleri de soluk alma şeklinde bir ızdıra-ba dönüşmüştür. Halbuki normal olarak "zefir" soluk vermek, "şehîk" ise soluk almaktır. Yani cehennemdekiler ızdıraplı bir şekilde, süratle ve zorlukla soluk alıp vermektedirler.

Onlar orada devamlı olarak yer ve göklerin aynen kaldığı müddetçe kalacaklardır. Burada maksat ebedî kalacaklarının ve arada kesintisinin olmamasının temsil tarzında ifade edilmesidir. Arapların "Sebir dağı ayakta kaldığı müddetçe, yıldızlar parladığı müddetçe, kuşlar öttüğü müddetçe şöyle yapacağım veya yapmayacağım" tarzındaki ifadelerinde olduğu gibi.

Buradaki maksat ahiretteki yer ve gökyüzü manası da olabilir. Çünkü bunlar sonsuza kadar devam edecektir. Ahiretin gökyüzünün (yani mahlûkatın üstünde bulunan şeyin) ve yeryüzünün (yani onların üzerinde durdukları bir zeminin) bulunduğu delil Cenab-ı Hakk'ın:

"Yaşadığınız yeryüzünün bir başka yeryüzüne, göklerin de başka (göklere) çevrileceği... o gün" (İbrahim, 14/48) ve "Onlar da "Bize verdiği vaadinde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a hamd olsun. Cennette istediğimiz yeri yurt edinebiliyoruz. İyi amellerde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş, derler." (Zümer, 39/74) ayetleridir.

Ayrıca ahiret halkını gölgesi altına alacak, üstlerinde şemsiye gibi duracak bir gökyüzü mutlaka olacaktır. İbni Abbas diyor ki: "Her cennetin yeri ve göğü vardır.

"Ancak Rabbinin dilemesi müstesnadır." Bu istisnadan maksat sabitliğe ve devamlılığa delâlet etmektir. Çünkü cennet ve cehennem ehlinin orada ebediyete kadar istisnasız kalacakları kesindir. Bundan maksat ise orada ebedî kalmanın Allah Tealâ'nın iradesiyle olacağının, dünya ve ahirette hiçbir şeyin ilâhî iradenin dışında olmayacağını beyan edilmesidir. Bu ayet aynen şu ayetlere benzemektedir:

"... Allah da (buyuracak ki:) "Sizin durağınız cehennemdir. Orada Allah'ın dilemesi müstesna ebedî kalacaksınız." Şüphesiz Rabbin Hakim'dir (Hüküm ve hikmet sahibidir), Alîm'dir (Her şeyi çok iyi bilendir)." (En'am, 6/128).

"De ki: Allah'ın dilediğinin dışında ben kendim için bir fayda elde etmeye ve bir zarar vermeye muktedir değilim." (Araf, 7/188).

"(Ey Muhammed) Sana Kur'an'ı biz okutacağız ve onu asla unutmayacaksın. Ancak Allah'ın dilediği müstesna..." (Ala, 87/6-7).

Bütün bu ayetlerde maksat hükümlerin sadece Allah'ın iradesiyle kayıtlı bulunduğunu bildirmektir, yoksa bu hükümlerin umumi olmadığını ifade etmek için değildir. Tercih edilen ve kuvvetli olan görüş de budur.

İbni Cerîr diyor ki: Arapların âdetlerinden biri de bir şeyin daimi olduğunu anlatmak istediklerinde "Bu yer ve gökler devam ettikçe devam edecektir" çekimdeki sözleridir. Yine şöyle derler: "Bu gece ile gündüz birbiri ardınca geldiği müddetçe baki kalacaktır."

Müfessir alimlerin bu konuda Kurtubî'nin zikrettiği gibi 11 görüşü var ^[24]

Zemahşeri diyor ki: Bu ifade cehennem azabında ve cennet nimetleri içinde ebedî kalmaktan istisnadır. Çünkü cehennemlikler sadece ateş azabında ebedî kalmayacaklardır. Bilakis zemherir (soğuk) ile ateş azabından onlara başka çeşitli azaplarla da azap edilirler. Bunların hepsinden daha şiddetlisi ise Allah'ın onlara gazap etmesi ve onları basite almasıdır. Cennetlikler de böyledir. Onların da cennetten başka ondan daha büyük bir nimet ve daha değerli bir lütuf vardır ki bu da Allah'ın rızasıdır. Cennetliklerin cennet sevabından başka Allah'ın kendilerine lütfettiği, mahiyetini sadece kendisinin bildiği nimetler vardır. İstisnadan murad edilen budur. Bunun delili de "kesilmeyen bir lütuf ayetidir. ^[25]

Yani Rabbin bu hazırlanan nizamı değiştirmeyi, buna ilâve etmeyi ve bundan eksiltme yapmayı dilemediği müddetçe, onlar cennet veya cehennemde ebedî kalacaklardır. Böylece maksat, her şeyin O'nun elinde ve O'nun tasarrufunda olduğunu göstermektir. Dilerse bunu aynen bırakır, dilerse böyle yapmaz.

Ebu Hayyan diyor ki: Görünen odur ki, "Ancak Rabbinin dilemesi müstesnadır" ayeti zamana delâlet eden "Gökler ve yer durdukça onlar ebedî olarak cennette kalacaklardır" ayetinden istisnadır. Ayetin manası şudur: Allah Te-alâ'nın dilediği zaman hariç, ne ateşte ne de cennette ebedî olurlar. Eğer bu istisna ateşte ve cennette olmaktan istisna ise, bu istisna edilen zaman, Allah'ın kıyamet günü mahlûkatı arasında hüküm verdiği zaman olabilir. Çünkü o zaman bedbaht ve mesut olanlar henüz cennet ve cehenneme girmemişlerdir.

Ancak buradaki istisna "ebedî olmak"tan istisna ise bunun cehennemliklere göre olması mümkündür. O durumda bu istisna edilen zaman cehennemde olan isyankâr müminlerin oradan çıkıp cennete girmeleridir. Bu durumda onlar ebedî cehennemde değildirler. Zira cehennemden çıkıp cennete girmişlerdir. Cennet ehline gelince, cehennemlikler hakkında meydana gelenler onlar hakkında meydana gelmez. Çünkü cehennemlik olup da cennete girecek ve orada ebedî kalacak kimse yoktur. ^[26]

"Çünkü Rabbin dilediğini tam manasıyla yapandır." Yani ilmine uygun ve hikmetinin gereği olarak dilediğini yapar. Cehennemliklere dilediği azabı verir.

Cennetliklere kesintisiz lütfuyla ihsanda bulunur.

Cenab-ı Hak bundan sonra ikinci grup olan mesut olanların cezasını zikretti: Mesut olanlara, saadet ehline gelince, onlar peygamberlere tabi olanlardır. Onların yeri cennettir. Orada yer ve gök durduğu müddetçe, Allah Tealâ'nın dilemesiyle, kesilmeyen

ve mani olunmayan, sonsuza kadar uzanan lütuf içinde ebedî olarak kalacaklardır. "Onlar için orada arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır." (İnşikak, 84/25).

İbni Kesir diyor ki: Buradaki istisnanın manası, onların içinde buldukları nimetlerin bizzat vacip olan bir durum olmadığıdır. Bilakis bu, Allah Te-alâ'nın dilemesine havale edilmiştir. Onların üzerinde daima Onun minneti, lütuf ve ihsanı vardır. Bu sebeple nefes alma-verme imkânı verildiği gibi, teşbih (Sübhanallah) ve tahmid (Elhamdülillah demeleri) ilham olunur. [\[27\]](#)

Cehennemlik ve cennetliklerden herbirinin karşılığı Allah'ın dilemesiyle daimidir. Cehennemliklerin cehennemdeki azabı daimi bir surette Allah'ın dilemesine havale edilmiştir. Verilen bu ceza Allah'ın adaleti ve hikmeti gereği amellerine uygundur. Cennetliklerin cennetteki sevabı ise yaptıklarına karşılık olarak yine Allah'ın iradesine göredir.

Ancak Allah Tealâ her iki gruba ait ayetlerin sonunda farklı ifade kullanmıştır. Bedbahtların durumunu beyan eden ayetin sonunda "Rabbin dilediğini tam manasıyla yapandır." (Hûd, 107) denilmiştir. Bir başka surede aynı yerde "Allah yaptıklarından mesul değildir. Onlar ise mesuldürler." (Enbiya, 21/23) denilmiştir.

Mesut olanların durumu açıklandıktan sonra da kalplerini hoş tutmak ve müminlere verilen bu karşılığın Allah tarafından bir bağış olduğuna işaret etmek için "Bu onlara (Allah tarafından) hiç kesilmeyen bir lütuftur." (Hûd, 108).

Buharî, Müslim ve Nesai'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Sizden biriniz ameli karşılığı cennete kesinlikle giremez." Sahabe-i kiram "Sen de mi ya Rasulallah?" dediler. Efendimiz: "Evet ben de. Ancak Allah beni rahmetiyle kuşatmıştır" buyurdu.

Yine Buharî ve Müslim Sa/»Merinde şöyle bir hadis-i şerif yer almaktadır: "Kıyamet günü ölüm gayet güzel bir koç şeklinde getirilir. Cennet ile cehennem arasında kesilir. Sonra şöyle denilir: "Ey Cennet ehli! Ebedî kalın. Artık ölüm yok. Ey cehennem ehli! Ebedî kalın. Artık ölüm yok."

Yine sahih bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Ey Cennet ehli! Artık devamlı yaşayacak hiç ölmeyeceksiniz. Devamlı genç kalacak hiç yaşlanmayacaksınız. Devamlı sıhhat içinde olacak, hiç hastalanmayacaksınız. Devamlı nimet içinde bulunup hiç ümitsizliğe düşmeyeceksiniz."

Cenab-ı Hak bedbaht ve mesut olanların durumlarını belirttikten sonra Peygamberimiz (s.a.)'in düşmanlarım daha önce helak edilen ümmetlere verdiği azap gibi

azap vermekle korkuttu ve şöyle buyurdu: "Sakın şüphe etme."

Yani ey Muhammedi Eski kavimlere ait zikredilen hususları anladın, Allah kulları hakkındaki sünnetini de öğrendin. Bundan dolayı müşriklerin taptıkları şeylerin akibeti ve müşriklerin sonunun ne olacağı hususunda şüphe etme. Onların taptıklarının hepsi batıldır, bilgisizlik ve sapıklık eseridir. Azapları gerçektir, şüphe yoktur. Bu ifade Peygamberimiz (s.a.)'i teselli ve kavmini tehdit içindir.

Şüphesiz onlar da atalarının taptıkları gibi putlara, heykellere tapıyorlar. Onlar bilgisizlikte ataları gibidirler. Atalarını körükörüne taklit etmektedirler. Onların içinde buldukları bu durum hakkında atalarına bilgisizce tabi olmaktan başka dayandıkları hiçbir hüccetleri de yoktur. Allah bu amellerine karşılık onlara tam manasıyla ceza verecek, onları hiç kimseyi azap etmediği gibi bir azapla cezalandıracaktır. Dünyadaki güzel amellerinin karşılığını Allah ahiretten önce dünyada tam olarak vermiştir. Dünyada ana-babaya itaat, akrabayı ziyaret, fakirlere yardım, hayır işlemek gibi bir takım iyilikler yapmışlarsa Allah bu amellerinin karşılığı olarak dünyada rızık genişliği, sağlık sevinç içerisinde olmak, başlarına gelecek bazı zararları def etmek gibi nimetler verir. Bu hemen kaybolan acil, fakat ilâhî adaletin gereği olan tam ve eksiksiz bir karşılıktır. Sakın hiçbir kimse bazı kâfirlerde gördüğü nimet ve dünya refahına aldanmasın. Onlara sadece dünya vardır. Ahiret nimetinden mahrumdurlar. Allah'ı inkâr etmeleri sebebiyle onlara ahirette sadece şiddetli bir azap vardır. [\[28\]](#)

Tevrat'ta İhtilaf Etmenin Akıbetinin Hatırlatılması

110- Şüphesiz ki biz Musa'ya Kitab'ı vermiştik. Onda ihtilâfa düştüler. Eğer Rabbinin (cezalarını kıyamete kadar erteleyeceğine dair) önceden vaadi olmasaydı onların aralarında hüküm derhal verilirdi. Doğrusu onlar onun hakkında şüphe içindedirler, kuşkuludurlar.

111- Elbette Rabbin bunlardan her-birine yaptıklarının karşılığını verecektir. Şüphesiz Allah onların yaptıklarından haberdardır.

Açıklaması

Yemin olsun ki, biz Musa'ya kitabı yani Tevrat'ı verdik. İsrailoğulları da zulmederek ve haddi tecavüz ederek, liderlik ve maddî menfaatlerde çekişerek bu Tevrat'ta ihtilâfa düştüler.

Allah'ın Kitabı insanların aynı metod etrafında toplanmaları için ve söz birliği olsun diye inmesine rağmen bir kısmı bu kitaba iman edip bir kısmı inkâr ettiler.

Ya Muhammed! Kavminin Kur'an hakkındaki ihtilafına aldırış etme. Senden önceki peygamberler de senin için örnek vardır. Onların, yalanlamalarıyla telâşa kapılma.

Rabbinin, azabı belirli bir vakte erteleme suretiyle bir takdiri olmasaydı onlar hakkında diğer kavimlerde olduğu gibi isyankârları helak etmek ve müminleri kurtarmak suretiyle dünyada hüküm verilirdi.

Yalanlayanlar endişe ve kuşkuya düşürücü bir şüphe içindedirler. Daha isabetli görüşe göre "Onlar" ve "hakkında" kelimelerindeki zamir Hz. Musa (a.s.)'nın kavmine racidir. Zira onlar kitapta ihtilafa ve Tevrat'ta şüpheye düşenlerdir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlardan sonra Kitab'a varis kılınanlar da muhakkak ki ondan şüphe ve tereddüt içindedirler." (Şûra, 42/14).

Kitab'a varis kılınanlar Yahudi ve Hristiyanlardır. Gerçek Tevrat Babil-lilerin Süleyman heykelini yakması esnasında kaybolmuştur.

Buradaki zamir peygamberin muasırlarından O'nun hakkında ihtilâfa düşen kimselere racidir de denilmiştir.

İbni Atıyye "Bu lafzın hepsine şamil olduğu fikri bana göre daha güzeldir" demiştir.

Bu cümle Rasulullah (s.a.)'ı teselli etmek için zikredilmiştir. [\[29\]](#)

Mümin olsun kâfir olsun, Allah'ın Kitabı'nda ihtilâf edenlerden her birine Allah amellerinin karşılığını ve vaad olundukları hayır ve şerri tam olarak verecektir. Çünkü O bütün bu amellerden haberdardır. O'na bunlardan hiçbir şey gizli kalmaz.

Bu da yine Peygamberimiz (s.a.)'e teselli, kavmine tehdit ve onları azapla korkutmaktır. [\[30\]](#)

Allah Teala'nın Emirleri Üzerine İstikamet Yolunu Tutmak

112- Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Seninle birlikte tevbe edenler de (böyle olsunlar). Haddi tecavüz etmeyin. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı çok iyi görür.

113- Zalimlere asla meyletmeyin. Aksi takdirde cehennem ateşi size dokunur. Sizin Allah'tan başka dostunuz yoktur. Sonra yardım görmezsiniz.

Açıklaması

Ya Muhammedi Sen ve seninle birlikte iman edenler itikad, amel ve ahlâk hususunda ifrat ve tefrite düşmeden istikamet yoluna sarılın.

İstikamet Allah'ın zat ve sıfatlarında birliğini kabul etmeyi, cennet, cehennem, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza görme, melekler ve arş gibi gaybî hususlara iman etmeyi, Kur'an'ın ibadetler ve muameleler çerçevesinde emrettiklerine sarılmayı gerektirir.

Bu, yüksek bir derece olup, nefsiyle cihad eden, nefsi arzulan ve şehvetlerini tatminden vazgeçenler dışındaki kimseler için oldukça zordur.

Hız. Musa ve Hız. Harun (a.s.) da şu ayette "istikamet" ile emrolunmuştu: "İkinizin de duaları kabul edildi. O halde istikamet üzere (dosdoğru) olun. (Hakkı) bilmeyenlerin yoluna tabi olmayın." (Yunus, 10/89).

İstikametın mükâfatı ise meleklerin korku ve üzüntüden emin olmakla ve cennetle müjdelemek suretiyle onları tatmin etmeleridir:

"Rabbimiz Allah'tır deyip sonra istikamet üzerine (doğru yolda) devam edenlere melekler inerler ve şöyle derler: Korkmayın, üzölmeyin, vaad olduğunuz cennetle müjdelenin." (Fussilet, 41/30).

Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Süfyan es-Sekafî isimli bir sahabinin:

- Ya Rasulallah! Bana İslâm'da öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra hiç kimseye sormayayım, şeklindeki sorusuna Peygamberimiz (s.a.):

- Allah'a iman ettim de, sonra da istikamet üzerine (dosdoğru) ol, diye cevap vermiştir.

Rasulullah (s.a.)'a istikamet ile (dosdoğru olmakla) emredilmesi onun istikamet üzerine olmadığı manasına gelmez. Zira o bunun aksine son derece istikamet üzerine idi. Bu emirden maksat devamlılık ve bulunduğu hal üzere kalmaktır. Bu düşmanlara karşı zafer elde etmekte en büyük yardımcıdır. Rasulullah (s.a.) ve onunla birlikte olan müminlere istikamet üzerine olmakla emredilmesi onların istikamet üzerinde sabit olmaları içindir.

Bu ayette, şer'î naslara hiçbir tasarrufta bulunmaktan, hiçbir sapma olmadan, taklide düşmeden, fasit ve doğru olmayan bir görüşle amel etmeden it-tiba etmenin vacip olduğuna delil vardır. Kim selefın metodundan saparsa eğ-rilir ve dalâlete düşer. Cenab-ı Hak'ın buyurduğu gibi: "Dinlerini parça parça edip fırkalara ayrılanlardan olup her fırka kendilerine olanla övünüp durur." (Rum, 30/32).

İhtilâfın kalkmasının yolu Kur'an ve Sünnete dönüştür. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "... Aranızda herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düştüğünüz zaman onun hükmünü Allah'a ve Rasulüne havale edin." (Nisa, 4/59).

Allah Tealâ "istikamet" üzerine olmayı emrettikten sonra zıddı olan "tuğ-yan"dan yani Allah'ın koyduğu sınırları tecavüz etmekten, haddi aşmaktan nehyetti. Çünkü tuğyan helake götüren kaygan bir yoldur. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Haddi tecavüz etmeyin."

Bundan sonra da muhalif davranmayı yasaklayarak şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki O yaptıklarınızı çok iyi görür." Yani Yüce Allah kullarının amellerini görür, hiçbir şeyden gafil değildir, O'na hiçbir şey gizli kalmaz. O hepsinin karşılığını verir."

İstikamet üzere olmaya ve haddi tecavüz etmekten kaçınmaya davet Kur'an-ı Kerim'in sık sık tekrarladığı ana hedefidir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! işte bunun için sen onları hakka davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Müşriklerin heva ve heveslerine uyma. Onlara şöyle de: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim. Aranızda adaleti hakim kılmakla emrolundum. Bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz Allah'tır. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Benimle sizin aranızda (tartışılacak) bir mesele yoktur. Allah bizi bir araya getirecek (yüzleştirecektir), dönüş ancak O'nadır."(Şûra, 42/15).

Daha sonra Cenab-ı Hak zalimlere meyletmenin tehlikesine işaret ederek şöyle buyurdu: Zalimlere sevgi ile, yağcılık yaparak veya amellerinden razı olarak, onlardan yardım isteyerek, onlara güvenerek meyletmeyin. Aksi takdirde onlara meyletmeniz sebebiyle size cehennem ateşi dokunur. Zalimlere meyletmek de zulümdür. Allah'tan başka size faydası dokunacak, sizin azap görmenizi engelleyecek yardımcıları yoktur. Sonra Allah da size yardım etmez. Size bu hadisede yardım edecek kimse bulamazsınız. Çünkü Allah Tealâ zalimlere yardım etmez.

"Zalimlerin yardımcıları yoktur." (Bakara, 2/270).

"Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur." (Hac, 22/71; Fatır, 35/37).

Ayet, zalimlere azıcık meyletmenin kötü akıbetine, normal olarak insanı zulme düşürdüğüne ve zalimlerin yaptıklarını ikrar etmeye, içinde buldukları zulme razı olmaya, yollarını güzel görmeye, onların veya başkalarının yanında bu zulmü medhü sena etmeye ve dolayısıyla onların zalim amellerine ortak olmaya sebep olacak kaygan bir zemin olduğuna delâlet etmektedir.

Beyzavî diyor ki: Belki de bu ayet zulümden nehyetmek ve tehdit etmek hususunda tasavvur olunabilecek en belîğ ayettir.

Zulme meyletmek cehennem azabını gerektiriyorsa ya bizzat zalimin hali nasıl olur? [\[31\]](#)

Hız. Muhammed (S.A)'İn Namaz Ve Sabırla Emrolunması

114- (Ey Muhammedi) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri siler. Bu, Rablerini ananlar için bir öğüttür.

115- Sabret!. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayı etmez.

Açıklaması

Bu iki ayetin konusu, namaz ve sabır vesilesiyle Allah'ın yardımını istemektir. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım isteyin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/153).

Namazla ilgili ayet namaz vakitlerinin tayini hakkındadır. Manası şudur: Namazı tam olarak rükünleri, şartları ve vasıfları kâmil olarak eda et. Namaz kul ile Rabbi arasındaki irtibat, nefsin temizlik vesilesi, Rabbin rızasına kavuşturucu, fuhşiyet ve münkerleri engelleyicidir.

"Gündüz iki tarafı" ifadesi üç vakti yani sabah, öğle ve ikindi namazlarını, "Gecenin gündüze yakın zamanları" ifadesi de akşam ve yatsı namazlarını içine almaktadır. Böylece bu ayet-i kerime bütün namaz vakitlerini ihtiva etmiş olmaktadır.

Namaz vakitleri diğer bazı ayetlerde de zikredilmiştir.

1- "Güneşin batıya kaymasından, gecenin karanlığına kadar geçen zaman içinde namazları kıl, sabah namazını da eda et. Doğrusu sabah namazında melekler hazır bulunmaktadır." (İsra, 17/78).

2- "O halde akşama girerken de, sabaha ererken de Allah'ı tenzih edin. Namaz kılın. Göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur. Günün sonunda ve öğle vaktine girince Allah'ı tenzih edin, namaz kılın." (Rum, 30/17-18).

Sabah namazı "sabaha ererken", diğer namazlar da "akşam" tabiri altına girer. Çünkü bu tabir öğle ile akşam ve daha sonrasını içine almaktadır.

3- "... Güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbine hamd ile teşbih edip ibadette bulun. Gecenin bir bölümünde ve gündüzün çeşitli vakitlerinde de Rabbini teşbih edip ibadette bulun ki, rızasına eresin." (Tâ-Hâ, 20/130). Teşbih namazla ve diğer şekillerle de olur.

Daha sonra Cenab-ı Hak namazın faydasını zikrederek "İyilikler kötülükleri siler" buyurdu. Yani hayır işleme ve salih ameller -ki beş vakit namaz da bunun içindedir- geçmiş günahlara ve küçük günahlara kefarete olur.

Nitekim İmam Ahmed ve Sünen sahipleri Hz. Ali (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Rasulullah (s.a.)'tan bir hadis duyduğum zaman Allah bana dilediği kadar bu hadisten istifade etmeyi nasip ederdi. Biri bana hadis rivayet ettiği zaman ondan yemin etmesini isterdim. Yemin ederse onu tasdik ederdim. Bana Ebubekir (r.a.) rivayet

etti. Ebubekir (r.a.) doğru söyledi. Rasulullah (a.s.)'m şöyle buyurduğunu işitmişti: "Hiçbir müslüman yoktur ki, bir günah işlesin de abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra affolunmasın."

Buharî ve Müslim'in Sa/uMerinde Hz. Osman b. Affan (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Osman Rasulullah (s.a.)'ın abdesti gibi abdest almış ve şöyle demişti: Rasulullah (s.a.)'m aynen böyle abdest aldığını gördüm ve buyurdular ki: "Kim benim bu abdestim gibi abdest alır, iki rekât namaz kılsa bu iki rekâta içinden hiçbir şey geçirmezse geçmiş günahları affolunur."

Hasenat (iyilikler) bütün salih amellerdir. Hatta günahı terk etmek bile hasenata girer.

Seyyat (kusurlar) ise küçük (sağair) günahlardır. Çünkü kebairi ancak tevbe örter. "Büyük günahlardan kaçarsanız kusurlarınızı örter, sizi güzel bir makama koyarız." (Nisa, 4/31). Ayrıca Müslim'in rivayet ettiği "Beş vakit namaz aralarındaki (küçük) günahlara kefarettir. Büyük günahlardan kaçınmak şartıyla..." hadis-i şerifi de buna delildir.

Sadık tevbenin şartları ise dört tanedir:

1- Günahı tamamen terk etmek.

2- Günah işlediğine pişman olmak.

3- Gelecekte aynı günahı bir daha işlememeye azmetmek.

4- Günahın tesirini silmeye yardımcı olacak salih amel işlemek. Hakların hak sahiplerine verilmesi ve eziyet ettiği kimseden helâllik istemesi de buna girer.

"Bu, Rablerini anan kimseler için bir öğüttür." Yani güzel ameller işlemek ve istikamet üzere olmak, dinin sınırlarını aşmamak ve zalimlere meyletmemek şeklinde geçen bu nasihatler hadiseleri düşünen, tehlikelerini takdir eden, Allah'tan korkan ve bunlardan öğüt alacak kimseler için bir öğüttür.

"Sabret!" Yani itaat ve meşakkatlerine karşı sebat et, günah ve günaha teşvik edici şeylere karşı sabır göster. Haramlardan ve çirkin şeylerden uzak-laş. Zorluk ve musibetlere karşı sabret. Zira Allah iyi amel işleyenlerin, Allah'ın muradı ve kaderine sabredenlerin sevabını boşa çıkarmaz.

Bu, sabrın iyilik ve fazilet olduğuna delildir. [\[32\]](#)

Bazı Kasabaların Ve Geçmiş Bazı Kavimlerin Tamamen Helak Olmalarının Sebepleri

116- Sizden önceki ümmetlerin ileri gelenleri yeryüzünde fesadı önlemeli değildiler? Ancak onların içinden kendilerini kurtardığımız pek az kişi mustesna- Zalimler ise kendilerine verilen refah peşine düştüler ve suçlu oldular-

117- Senin Rabbin, halkı ıslah edici olan kasabaları haksız yere helak edecek değildi.

118- Rabbin dileyseydi, insanları tek bir ummet yapardı. Onlar da (bu halleriyle) durmadan ihtilâf etmektedirler.

119-Ancak Rabbinin rahmetine mazhar olan kimseler müstesnadır. Allah insan- ^arı kunun için yaratmıştır. Rabbinin "Şüphesiz ben cehennemi bütün insan ve cinlerle mutlaka dolduracağım" sözü tam manasıyla yerine gelmiştir.

Açıklaması

Zulümleri ve fesatları sebebiyle helak ettiğimiz önceki ümmetler ve kavimler, önceki nesiller içinde akıl, görüş ve basiret sahibi, hayırlı bir cemaat bulunup da aralarında meydana gelen serleri, münkeratı ve yeryüzündeki fesadı önlemeli değil miydi? Bu, kâfirleri bir çeşit azarlamadır.

Fakat onlardan pek azı vardır ki, bunlarda Allah Tealâ'nın gazabı ve ani azabı gelince Allah'ın kendilerini kurtardığı kimselerdir. Bunlar yeryüzünde fesadı nehyettiler.

Buradaki istisna munkatıdır, istisna-i muttasıl olması mümkün değildir. Aksi takdirde "kurtulnlardan pek az kısmı" ifadesinin muhatapları fesattan nehyetmeye teşvik edilmemiş olurlar.

Zalimler ise nefislerine tabi oldular. Bunlar çoğunluk olup kendilerine verilen nimet,

izzet, mevki ve makam peşine düştüler. Mütraf, nimetin ve geçim rahatlığının şımarttığı kimsedir. Burada zulmedenlerden murad, mün-keri (haramları, kötülükleri) yasaklamayı terk eden kimselerdir. Bunların refahın peşine düşmeleri ise nefsanî şehvetler, mal, zevkler, başkanlıklarla meşgul olmaları, içinde buldukları günahlar ve münkerler üzerine devam etmeleri, içlerinden ıslah edici kimselerin yadırgamalarına aldırış etmemeleri ve dünya zevklerini ahirete tercih etmeleridir.

"Ve suçlu oldular." Yani zalim oldular. Allah nefesine zulmetmedikçe bir kasaba halkını helak etmemiştir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar nefislerine zulmettiler." (Hûd, 101). Yine başka yerde şöyle buyuruyor: "Rabbin kullarına zulmedici değildir." (Fussilet, 41/46).

Bu ayette refahın israfın davetçisi olduğuna, israfın da fîsk ve isyana, zulüm ve haktan sapmaya götürdüğüne işaret vardır. Bu, Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi devam edegelen bir âdettir:

"Biz, bir kasabayı yok etmeyi dilediğimizde, orada zevkine düşkün kimselere (hakka uymalarını) emrederiz. Fakat onlar dinlemeyip yoldan çıkarlar. Artık o kasaba yok olmayı hak eder. Biz de orayı yerle bir ederiz." (İsra, 17/16).

Yüce Allah bundan sonra ıslah edici kimseler hakkındaki adaletini ve sünnetini (ilâhî kanununu) beyan etmektedir.

Allah Tealâ zatını zulümden tenzih ederek ve ıslah edici kimselerin helak edilmesinin de zulümden dolayı olacağını bildirerek, "Halkı ıslah edici olan kasabaları zulmederek helak etmesi Allah Tealâ'nın şanından değildir" buyurmaktadır.

Zulüm, şirk manasındadır. Ayetin manası "Allah halkı aralarındaki muamelelerde, veya içtimai işlerinde ıslah edici olan, aralarında hakça muamele eden, şirk koşmalarının yanısıra başka bir fesat işlemeyen kasabaları sadece halkının şirk koşması sebebiyle helak etmez, demektir. Yani sadece şirk ve küfrü benimsemeleri sebebiyle bir kavme tamamen helak olma azabı indirmez. Böyle bir azabı ancak Şuayb kavmi, Hûd kavmi, Firavun kavmi ve Lût kavmine olduğu gibi muamelelerinde kötü bir tavır takındıkları, eziyet ve zulme baş vurdukları zaman indirir. Ümmetlerin küfürle birlikte ayakta kaldıkları halde zulümle yıkılmaları da bu manayı teyit etmektedir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak insanları iman veya küfürde tek bir millet kılmaya kadir olduğunu bildirerek şöyle buyurdu. "Rabbin dileseydi insanları tek bir ümmet yapardı."

Zemahşerî Mutezile mezhebinin görüşünü ifade ederek diyor ki: Yani onları tek bir millet olmaya zorlardı. Bu da İslâm milletidir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "İşte sizin ümmetiniz budur, tek ümmettir." (Müminim, 23/52).

Mutezile mezhebi ayeti zorlama ve icbari dileme manasında almaktadırlar. Burada murad olunan mana şudur: Böyle bir zorlama yoktur, Allah insanları Hak Din üzerine zorlamamıştır. Fakat insanlara mükellefiyetin temel taşı olan seçme imkânım tanımıştır. Dolayısıyla insanların bir kısmı hakkı, diğer bir kısmı ise batılı tercih etmişler ve ihtilâfa düşmüşlerdir. Rabbinin rahmetine mazhar olan, yani Allah'ın hidayete erdirip kendilerine lütufta bulunduğu ve ihtilâfa düşmeden hak din üzerine ittifak eden kimseler hariç bunlar bu halleriyle durmadan ihtilâf etmektedirler.

Ehl-i sünnet ise şu görüştedir: Bu ayet, Allah Tealâ'nın bütün insanları tek dini kabul edecek şekilde yaratarak iman veya küfür yolu üzerinde kılmaya kadir olduğunu beyan etmek içindir.

Ancak "Rabbin dileyseydi yeryüzünde olanların hepsi toptan iman ederdi." (Yunus, 10/99) ayetinde olduğu gibi Allah bunu dilememiştir. Kullarının, sadece hakka ve imana yönelme, dalâlet ve şirki bırakma hususunda bir tercih rolü olmasını dilemiştir.

"Ancak Rabbinin rahmetine mazhar olan kimseler müstesna" ayetindeki istisna, istisna-i munkatı'dır. Yani Ancak Rabbinin iman ve hidayetle lütfuna ve rahmetine mazhar olan kimseler hariçtir. Bunlar ihtilâfa düşmemişlerdir.

"Onlar durmadan ihtilâf etmektedirler. "Yani dinler, itikatlar, mezhep ve görüşlerde, bir görüşe göre hidayette veya rızık hususunda birbirini kandırarak ihtilaf etmektedirler. İbni Kesir diyor ki: Meşhur ve doğru olan görüş budur. "Ancak Rabbinin rahmetine mazhar olan kimseler müstesna." Yani dinde emrolunan şeylere sımsıkı sarılan peygamberlerin ümmetlerinden rahmete nail olanlar ihtilâfa düşmemişlerdir. Onların âdeti daima böyle olmuş, nihayet son peygamber gelmiştir. O'na tabi olanlar dünya ve ahiretin saadetini kazanmıştır. İşte fırka-i naciye (kurtuluşa eren cemaat) budur.

"Allah insanları bunun için yarattı." Zemahşerî Mutezilenin görüşünün temsilcisi olarak diyor ki: "Bu, birinci cümlenin delâlet ve imtina ettiği manaya işaret etmektedir. Yani, Allah, ihtilâf konusu olan ve zikredilen bu imkân verme ve tercih sebebiyle, hakkı tercih edeni güzel tercih yaptığı için mükâfatlandırmak, batılı tercih edeni kötü tercih yaptığı için cezalandırmak üzere insanı yaratmıştır." [\[33\]](#)

Ehl-i sünnete göre ise Ebu Hayyan'm zikrettiği gibi buradaki "lâm" sebebiyet için değildir. Bu tahkik edilen görüşe göre sayruret (sonunda olacak manasında) lamıdır. Yani ihtilaf ve rahmet yaratılış sebebi değildir. Allah onları neticede onların durumu ihtilafa düşmek olsun diye yarattı.

Bunun benzeri şu ayettir: "Firavun ailesi ileride kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak çocuğu bulup getirdiler." (Kasas, 28/8).

Bu mana "Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariyat, 51/56) ayetiyle çatışmaz. Çünkü bunun manası ibadeti emretmektir. [\[34\]](#)

"Bunun için" kelimesindeki "bu" Taberî'nin de tercih ettiği gibi İbni Ab-bas'ın görüşüne göre hem ihtilâf hem de rahmete işaret etmektedir. Mücahid ve Katade ise "bu" kelimesinin "'Rabbinin rahmetine mazhar olan kimseler müstesna" ayetinin ihtiva ettiği rahmete işaret etmektedir; "Onları yarattı" cümlesindeki zamirde Rahmete nail olan kimselere aittir" demektedirler.

Allah'ın kaza ve kaderinde tam ilmi ve kâmil hikmeti sebebiyle yarattıklarından bir kısmının cennete lâîk olduğu, bir kısmının ise cehenneme müstahak olduğu, insanlar ve cinler ile yani bunlar arasında Allah'ın peygamberlerine gönderdiği ayet ve hükümlerle hidayeti bulamayanlarla cehennemi dolduracağı şeklindeki sözü tam manasıyla yerine gelmiştir.

İbni Abbas diyor ki: Allah insanları iki grup halinde yarattı: Rahmete nail olup ihtilâfa düşmeyen grup, rahmete nail olmayıp ihtilâfa düşen grup. Aynen "İnsanlardan bir kısmı bedbaht, diğer kısmı ise mesuttur" ayeti gibi.

"Mine'l-cinneti" ifadesindeki "min" cinsi beyan eder. Yani insanların ve cinlerin cinsinden demektir. "Ecmaîn' ise tekit ifade eder.

Buharî ve Müslim'in Sa'ıtMerinde Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır:

"Cennet ile cehennem tartışma yaptılar. Cennet dedi ki: Bana ne oluyor ki, sadece insanların zayıfları ve basitleri bana geliyor. Cehennem dedi ki: Ben kibirliler ve zorbalara ayrıldım. Cenab-ı Hak cennete hitaben şöyle buyurdu: Sen benim rahmetimsin, ben seninle dilediğime rahmet ederim. Cehenneme ise şöyle buyurdu: Sen benim azabımsın. Seninle dilediğimden intikam alırım. İkinizden herbiriniz de doldurulacaktır. Cennete gelince, orada daima fazlalık olacak, nihayet Allah onun için bazı mahlûkat yaratacak, cennetin boş kalan bölümünü onlar dolduracaklar. Cehenneme gelince o daima "Daha fazla yok mu?" diyecek. Nihayet izzet sahibi olan Rabbül-âlemin oraya kademini koyacak. Cehennem "izzetine yemin olsun ki, yeter yeter" diyecekler. [\[35\]](#)

Peygamberlerin Kıssalarından Elde Edilecek Ameli Faydalar., İbadet Ve Allah'a Tevekkül Etmenin Emredilmesi

120- (Ey Muhammedi) Peygamberlerin haberlerinden sana anlattığımız her Şeyle» (senin) kalbini pekiştiririz. Bu haberlerde sana hak, müminlere ise bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir.?

121- İman etmeyenlere şöyle de: "Olduğunuz yerde devam edin. Biz de (böylece) devam edeceğiz."

122-"Bekleyin, biz de bekleyeceğiz."

123- Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a aittir- Bütün ^ler (sonunda> O'na döner. O halde sadece Ona kulluk et. O'na güven. Rabbin (hiçbir zaman) yaptıklarınızdan gafil değildir.

Açıklaması

Senden önceki Rasullerin kavimleriyle yaptığı mücadele haberlerinden her haberi sana şu iki faide ile anlatıyoruz:

Birincisi: "Senin kalbini pekiştiriyoruz." Kalbini, risaleti eda etmesi, eziyetlere tahammül ve sabır göstermesi için takviye ediyoruz. Çünkü senden önceki peygamberler kavimleriyle mücadele ederlerken çok eziyetlere katlandılar, onların yalanlamalarına karşı sabrettiler. Allah da onlara yardım etti. Düşmanları olan kâfirleri rezil-rüsvey etti. Geçmiş peygamber kardeşlerinden senin için örnek vardır.

İkincisi: "Bu haberlerde sana işin hakikati, müminlere ise bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir." Yani geçmiş peygamberlerin kıssalarını ihtiva eden bu surelerde yahut bu haberlerde ve bu ayetlerde gerçek olan, doğru olan, yakın olan nedir, sana açıkça beyan edilmiştir: Bu da Allah'ın birliği ve sadece kendisine kulluk edilmesi, öldükten sonra dirilmenin ispat edilmesi, takvanın ve güzel ahlâkın faziletidir.

Bu haberlerde kâfirleri ürkütecek ders ve ibretler, müminlere öğüt olacak nasihatlar vardır. Bu surede özellikle zikri bildirdi. Çünkü burada peygamberlerin, cennet ve cehennem haberleri yer almaktadır.

Hak, tevhide, adalete ve peygamberliğe delâlet eden açık burhanlardır.

Mev'ıza (öğüt) dünyaya ve dünyadaki bedbahtlığa tamamen dayanmaktan, dünyayı ahirete ve ahiret saadetine tercih etmekten uzaklaştırmak için söylenen sözler.

Zikrâ (hatırlatma) ise devamlı kalacak salih amellere irşad etmektir. Bu uyarı, korkutma ve teşvikten sonra Allah Rasulüne şu emri verdi: (Ey Rasulüm!) Rabbinden sana gelene iman etmeyen kâfirlere tehdit ederek şöyle söyle: Bu yolunuzda, metodunuzda ve halinizde devam edin. Benim hakkımda gücünüzün yettiği her şeyi yapın. Nitekim Hz. Şuayb (a.s.) da kavmine böyle demişti. Biz de aynı yolumuzda ve metodumuzda gücümüzün yettiği kadar hayra davet yolunda gayret edeceğiz. Bizimle birlikte ya ölüm veya düşündüğünüz başka bir şekilde bizim sonumuzu bekleyin. Biz de sizin akıbetinizi, sizin emsalinize inen azabın ya Allah tarafından ya da müminlerin eliyle gelmesini bekleyeceğiz.

İbni Abbas (r.a.) diyor ki: Siz helak olmayı bekleyin. Biz de size gelecek azabı bekliyoruz.

"Olduğunuz yerde devam edin" tehdidi aynen Cenab-ı Hakın İblise söylediği "Onlardan gücünün yettiklerini vesvesenle bana karşı tahrik edip yoldan çıkar.." (İsra, 17/64) ve "Artık kim isterse iman etsin, kim de isterse küfretsin." (Kehf, 18/29) ayeti gibidir.

Peygamberimizin işinin sonunu temenni etmek hususunu da Cenab-ı Hak müşriklerden nakletti: 'Yoksa onlar senin için "O bir şairdir. Onun zamanın felâketine uğramasını bekliyoruz" mu diyorlar?' (Tür, 52/30).

İki grubun da akıbetini beklemesinin bir benzeri de şu ayette yer almaktadır: "... Yakında o yurdun akıbetinin kimin olacağını gayet iyi bileceksiniz. Şüphesiz ki zalimler, kurtuluşa ermezler." (En'am, 6/135).

Sonra da Cenab-ı Hak bu sureyi bütün hayır isteklerini toparlayan yüce ve toparlayıcı bir netice ile bitirdi. Cenab-ı Hak şöyle Duyuruyordu:

Yüce Allah geçmişte, şu anda ve gelecekte göklerin ve yerin görünmeyen sırlarını en iyi bilendir. O'nun ilmi küllî ve cüzî, yok olanlara ve var olanlara, şu anda bulunanlara ve bulunmayanlara her şeye nüfuz eder. Hepsinin dönüşü, bütün mahlûkatın ve kâinatın sonu O'nadır. Çünkü o hepsinin kaynağıdır, hepsinin başlangıç noktasıdır. O'nun kudreti büyük, iradesi tesirlidir, kullarını kahredicidir. Herkesi hesap gününde küçük-büyük ameliyle hesaba çekecektir.

Allah bütün bu zikredilen sıfatlarla muttasıf olduğuna göre o halde sen ve seninle

beraber olan müminler sadece Ona kulluk edin. Her işinde O'na hakkıyla tevekkül et, gücünün yettiği ve yetmediği hususlarda O'na tam manasıyla güven. Kim O'na tevekkül ederse O ona yeter. Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir. Yani yalanlayanların ve tasdik edenlerin hiçbir şey yaptığı, şu andaki durumları, ağızlarından çıkan sözleri Ona gizli değildir. O onlara dünya ve ahirette bu amellerinin karşılığını verecektir. Sana ve cemaatine her iki dünyada yardım edecektir. Sen onlara hiç aldırış etme.

İmam Ahmed, Tirmizî ve İbni Mace Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Akıllı kimse nefsinin bilen, ölümden sonrası için amel işleyendir. Aciz kimse nefsinin arzularına tabi kılan, Allah'tan birtakım temennilerde bulunan kimsedir."^[36]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/267-270.

^[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/272.

^[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/274-276.

^[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/280-282.

^[5] Bu ikinci hitap birinci hitabın devamı sayılabilir. (Çeviren).

^[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/286-288.

^[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/290-291.

^[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/294-295.

^[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/298-300.

^[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/305-306.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/306-308.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/311-312.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/316-318.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/323-326.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/330-331.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/337-341.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/346-348.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/352-354.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/360-362.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/371-375.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/381-383.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/385-386.

[23] Zemahşerî, 11/115.

[24] Kurtubî, Di/88; Razî, XVIII/ 65.

[25] Zemahşeri, 11/116.

[26] el-Bahru'l-Muhit, V/263.

[27] İbni Kesir, 11/460.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/391-396.

[29] Ebu Hayyan, el-Bahrü'l-Muhit, V/266.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/403-404.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/407-409.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/412-414.

[33] Zemahşerî, 11-120.

[34] a.e., a.y.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/418-420.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/424-426.

Surenin İsmi ve Nüzul Sebebi: 5

Önceki Sure ile İlişkisi: 5

Surenin Muhtevası: 5

Hz. Yusuf (a.s.) Kıssası 6

Hz. Yusuf (a.s.)'un Nesebi: 6

Hz. Yusuf (a.s.)'un Kuyuya Atılması: 6

Hz. Yusuf (a.s.)'un İmtihanı: 6

Mısır Azizi'nin Hanımının Hilesi: 6

Hz. Yusuf (a.s.)'un Hapse Atılması ve Orada Dine Davet Etmesi: 7

Kralın Rüyası: 7

Hz. Yusuf (a.s.)'un Zindandan Köşke Gelişi: 7

Hz. Yusuf (a.s.)'un Kardeşlerinin Ondan Buğday İstemeleri: 8

Hz. Yusuf (a.s.)'un Kardeşini Yanında Alıkoymak İçin Yaptığı Hile: 8

Hz. Yusuf (a.s.)'un Asılsız Hırsızlık Olayı: 8

Kardeşlerin Tanışması ve Ailenin Buluşması: 8

Hz. Yusuf (a.s.) Kissasından Alınacak İbret ve Öğütlen. 9

Kur'an-ı Kerimin Arapça Oluşu, Kur'an Kissasının Önemi
10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Hz. Yusuf (A.S.)'Un Rüyası Ve Hz. Yakup (A.S.)'Un Bu
Rüyayı Tabir Etmesi 11

İ'râb: 12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Yusuf Ve Kardeşleri 15

Yusuf u Kuyuya Atmak İçin İttifak Etmeleri 15

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

İltikatin Hükümü: 17

Hz. Yusuf (A.S.)'un Kardeşlerinin Planlarını İcra Etmeleri Ve Durumu Babalarına Kapalı Bir Şekilde Anlatmaları 18

İ'râb: 19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Hz. Yusuf (A.S.)'un Kurtulması Ve Vezirin Evinde İkrama Lâyık Olması, 23

Hz. Yusuf (A.S.)'ın Kovaya Tutunması Ve Kafileyle Yola Çıkması 23

İ'râb: 23

Kelime ve İbareler: 23

[Ayetler Arası İlişki 24](#)

[Açıklaması 24](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25](#)

[Hz. Yusuf \(A.S.\)'un Mısır Sarayına Varması Ve Kendisine Peygamberlik Verilmesi 25](#)

[Kelime ve İbareler: 25](#)

[Ayetler Arası İlişki 26](#)

[Açıklaması 26](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27](#)

[Hz. Yusuf \(A.S.\) Ve Vezirin Hanımı 27](#)

[Belagat: 28](#)

[Kelime ve İbareler: 28](#)

[Ayetler Arası İlişki 29](#)

[Açıklaması 29](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32](#)

[Haberin Şehrin Kadınları Arasında Yayılması, Vezirin Hanımının Kadınlara Yaptığı Planı, Hz. Yusuf \(As.\)'Un Zindana Atılması 33](#)

İ'râb: 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Ayetler Arası İlişki 34

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Hz. Yusuf (A.S.)'un Zindanda Hak Dine Davet Etmesi 37

Belagat: 38

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40

Hz. Yusuf (A.S.)'un Zindandaki İki Arkadaşının Rüyalarını Tabir Etmesi, İkisinden Kurtulacak Olana Yaptığı Tavsiye 41

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 42

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43

[Hz. Yusuf \(A.S.\)'un Kralın Rüyasını Tabir Etmesi 43](#)

[Belagat: 43](#)

[Kelime ve İbareler: 43](#)

[Ayetler Arası İlişki 44](#)

[Açıklaması 44](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45](#)

[Kralın Hz. Yusuf \(A.S.\)'un Zindandan Çıkarılmasını Emretmesi Ve Hz. Yusuf \(A.S.\)'un Suçsuzluğu Sabit Oluncaya Kadar Zindandan Çıkmaması 46](#)

[Kelime ve İbareler: 46](#)

[Ayetler Arası İlişki 47](#)

[Açıklaması 47](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48](#)

[Kötülüğü Emreden Nefis. 48](#)

[Kelime ve İbareler 49](#)

[Ayetler Arası İlişki 49](#)

[Açıklaması 49](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49](#)

Yusuf (A.S.)'in Yöneticiliğe Ve Maliye Bakanlığına Getirilmesi 50

Kelime ve İbareler: 50

Ayetler Arası İlişki 50

Açıklaması: 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Ya'kup (A.S.)'In Oğullarının, Kardeşleri Yusuf (A.S.)'Dan Buğday Satın Almaları Ve Yusuf (A.S.)In Kardeşini Getirmelerini İstemesi 52

Belagat: 52

Kelime ve İbareler: 52

Açıklaması 53

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 54

Yusuf (A.S.)'In Kardeşlerinin Bünyamin'i Kendileriyle Göndermesi İçin Babalarıyl Görüşmeler 54

Kelime ve İbareler: 54

Ayetler Arası İlişki 55

Açıklaması 55

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Yakup (A.S.)'In, Çocuklarına Mısır'a Değişik Kapılardan Girmelerini Tavsiye Etmesi 56

Belagat: 56

Kelime ve İbareler: 57

Ayetler Arası İlişki 57

Açıklaması 57

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58

Yusuf (A.S.)'In Kardeşi Bünyamin'i Tanıması Ve Yanında Kalması İçin Tedbirler Alması 58

Belagat: 59

Kelime ve İbareler: 59

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 60

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 61

Hırsızlık İddiası Konusunda Yakup (A.S.)'in Çocuklarıyla Yusuf (A.S.) Ve Babaları (A.S.) Arasında Geçen Sert Tartışmalar 62

Belagat: 63

Kelime ve İbareler 63

[Ayetler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 64](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 66](#)

[Kardeşlerin Yusuf'u Tanımları Ve Hatalarını İtiraf Etmeleri; Yusuf \(A.S.\)'ın Da Onları Affetmesi. 68](#)

[Kelime ve İbareler: 69](#)

[Ayetler Arası İlişki 69](#)

[Açıklaması 69](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 71](#)

[Yakub \(A.S.\)'ın, Yûsuf \(A.S.\)'ın Kokusunu Haber Vermesi Ve Müjdecinin Müjdesiyle, Bu Haberin Gerçek Olduğunun Anlaşılması 72](#)

[Belagat: 72](#)

[Kelime ve İbareler: 72](#)

[Ayetler Arası İlişki 73](#)

[Açıklaması 73](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 73](#)

[Yakub \(A.S.\) Ailesinin Mısır'da Buluşması 74](#)

Belagat: 75

Kelime ve İbareler: 75

Ayetler Arası İlişki 75

Açıklaması 75

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 76

Kapsamlı Bir Dua. 77

Kelime ve İbareler 77

Açıklaması 78

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Muhammed (S.A.) Peygamberliğinin İspat Edilmesi 78

Belagat 79

Kelime ve İbareler 79

Ayetler Arası İlişki 79

Açıklaması 79

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81

Kur'an Kıssalarından Alınacak İbretler 82

Kelime ve İbareler: 82

Ayetler Arası İlişki 82

Açıklaması 82

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 85

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

YUSUF SURESİ

Yusuf suresi Mekkî (Mekke'de inen) sure olmasına rağmen üslûbu gayet sade ve mana dolu, ünsiyet, rahmet ve letafet hususiyetleri taşıyan bir suredir. Diğer Mekkî surelerde hakim unsur olan uyarı, korkutma ve tehdit damgası taşımamaktadır.

Atâ diyor ki: Üzgün bir kimse yoktur ki, Yusuf suresini dinleyip de huzura kavuşmasın.

Beyhakî'nin Delâil'de İbni Abbas'tan rivayet ettiğine göre Yahudilerden bir grup Rasulullah (s.a.)'ın bu sureyi okuduğunu işittiklerinde, ellerindeki kitaba uygunluğu sebebiyle İslâm'ı kabul ettiler. [\[1\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.) Kıssası [\[2\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.)'un Nesebi:

Hz. Yusuf, Hz. İbrahim oğlu Hz. İshak oğlu Hz. Yakub'un 12 erkek evladından biridir.

Hz. Yakup (a.s.)'un çocukları, Kenan diyarında dünyaya gelen Bünyamin hariç, (Filistin'de) Aram köyünde dayısı Laban'ın iki kızını kendisine nikahlaması karşılığında koyunlarını güttüğü yıllarda dünyaya gelmişlerdi.

İmam Ahmed ve Buharî'nin İbni Ömer'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdu:

"Değerli kişinin oğlu, değerli kişinin oğlu, değerli kişinin oğlu, değerli kişi: İbrahim oğlu İshak'ın oğlu Yakub'un oğlu Yusuf tur."

Hz. Yusuf (a.s.), kardeşlerinin kinini toplayacak ve tuzak kurmalarına sebep olacak kadar babasının nezdinde sevimli ve gözalıcı bir güzelliğe sahipti. Henüz 17 veya 18 yaşlarında iken rüyasında 11 yıldız, Ay ve Güneş'in kendisine secde ettiklerini görmüş, bu rüyayı babasına anlatmıştı. Babası da ona peygamberlik ve rüya tabiri etme kabiliyeti

verileceğini müjdelemişti. [3]

Hz. Yusuf (a.s.)'un Kuyuya Atılması:

Kardeşleri onu alıp gezmek ve oyun oynamak için kira götürmüşler, sonra da kuyuya atmışlardı. Babalarına da "Onu kurt yedi" diyerek yalan söylemişlerdi.

Salih bir zat olan babaları Hz. Yakup (a.s.) onların sözleriyle ikna olmamış, onları Hz. Yusuf (a.s.)'a plan tertip etmekle suçlamıştı. Bundan sonra Allah kuyuya atılan bir kovanın zincirine sarılmak suretiyle Onu kurtarmış, onu bulup alanlar da Mısır'da ucuz bir fiatla satmışlar, sahibinden satın aldıklarını iddia etmişlerdi. Onu Menzile gölünün yakınındaki Doğu Bölgesi Azizi olan Futayfar veya Utayfar ismindeki Emniyet İşleri Başkanına satmışlardı.

Mısır Azizi onu sevmiş, hanımı Züleyha'ya da "Ona ikramda bulun" diye tenbihde bulunmuştu. Mısır Aziz'i Hz. Yusuf (a.s.)'a köşkünde bazı görevler vermiş, hizmetçilerin reisi ve köşkün işlerinin amiri yapmıştı. Allah da Hz. Yusuf (a.s.)'u hidayetiyle terbiye ve tevfiği ile himayesine almıştı. [4]

Hz. Yusuf (a.s.)'un İmtihanı:

Hz. Yusuf (a.s.)'un gözalıcı güzelliği imtihan sebebi oldu.

Müslim Sahih 'inde Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Yusuf u gördüm. Bir de ne göreyim, güzelliğin yarısı ona verilmiş."

Aziz'in hanımı Yusuf'tan hoşlanmış, Yusuf a aşık olmuştu. Yusuf ise Allah'a iman ettiği, emrine uyduğu, haramlarından kaçındığı ve kocasının lütuf-larını takdirle karşıladığı için kadının tekliflerini reddetmişti: "Ben Allah'a sığınırım. Efendim olan kocan, bana iyilikte bulunmuştur. Şüphesiz ki zalimler hiçbir zaman kurtuluşa eremezler." (Yusuf, 23).

Hız. Yusuf (a.s.) Rabbinin burhanını gördüğü, yani taate gayret ettiğı ve babalarının edeplerine sarıldığı için o kadının arzusuna uymadı.

"Levlâ" kelimesi "olmasaydı" manasındadır. Yani Rabbinin burhanı olduğı için onun arzusuna uymadı demektir. Meselâ bir ayette "Musa'nın annesinin gönlünde evladından başka bir şey yoktu. Eğer müminlerden olması için kalbini pekiştirmeseydik, neredeyse Musa'nın kendi çocuğı olduğunu açığa vuracaktı. " (Kasas, 28/10) buyuruluyor. Yani "kalbi pekiştirildiğı" için onun kendi çocuğı olduğunu açıklamaktan çekindi demektir. [5]

Mısır Azizi'nin Hanımının Hilesi:

Züleyha arzusunu gerçekleştiremeyip eli boş dönünce, emri altında olanlardan birisinin kendisine muhalif hareketlerde bulunduğı efendiler, hanımefendiler gibi o da Yusuf a kin beslemeye başladı.

Kocasını içeriye girmek üzere kapıda görünce hemen bir suç uydurdu. Yusuf un kötülük niyetinde olduğunu anlattı. Doğru sözlü Yusuf bunu yalanladı. Akıllı koca delillere başvurdu. Yusuf un gömleğı yırtılmıştı. Eğer gömleğı önden yırtılmışsa hanımının doğru, arkadan yırtılmışsa Yusuf un doğru söylediğı anlaşılacaktı. Çünkü kadına hücum eden kişiye karşı kadının karşı koyması ve savunması ön taraftan, kaçan kimseye arkadan yetişen kadının hücumu ise normalde arkadan olurdu.

Sonunda Yusuf un suçsuz olduğı ortaya çıkmış, kadının suçlu olduğı anlaşılmıştı. Mısır Azizi Yusuf a bu durumu gizlemesini, kadına da günahı için Allah'tan af dilemesini emretti.

Bununla beraber Mısır Azizi'nin hanımı Züleyha'nın ve delikanlının haberi şehirde yayılmış, kadınlar Mısır Azizi'nin hanımını ayıplamışlardı. Züleyha hanımları davet etmiş, onlara bıçakla kesilecek meyveler hazırlamış, her birine birer bıçak vermişti. Yusuf a kadınların huzuruna çıkmasını emretmişti. Yusuf un güzelliğı kadınların gözlerini kamaştırmış, ellerini kesmişlerdi. Kadınlar "Bu beşer değildir, olsa olsa değerli bir melektir" demişler, Züleyha'yı mazur görmüşlerdi.

Züleyha Yusuf a, arzusunu kabul etmezse hapse atılacağı tehdidinde bulundu. Bu durum insanlar arasında yayılmıştı. Efendisi de hanımının şerefini korumak için Yusuf u hapse koymayı uygun gördü. [6]

Hz. Yusuf (a.s.)'un Hapse Atılması ve Orada Dine Davet Etmesi:

Yusuf hapse konulmuş, onunla birlikte iki genç de hapse girmişti: Biri Kralın fırıncılar başkanı, diğeri ise su işleri başkanı idi. Birincisi rüyasında başında ekme taşıdığı ve kuşların da bundan yediklerini, ikincisi ise rüyasında kendisini kralım kadehine şaraplık üzüm sıkarken görmüştü. Her ikisi de Yusuf tan rüyalarının tabirini istemişlerdi.

Yusuf rüya tabiri üzerindeki kabiliyetini ortaya koyacaktı. Fakat o önce mahpus arkadaşlarına "Allah'ın birliğine davet" konusunu açarak şöyle dedi: "Birbirinden ayrı uydurma tanrılar mı hayırlı, yoksa bir ve her şeye galip olan Allah mı?" Birincisine, asılacağını ve başından kuşların yiyeceğini, ikincisine de kendisinin krala içki vereceğini söyledi. Yusuf hapisten kurtulmayı düşündü ve bu ikisinden kurtalacağını umduğu kişiye "Efendinin yanında benden söz et" dedi. Ne var ki şeytan o kişiye efendisinin huzurunda Yusuf u hatırlatmayı unutturdu. Yusuf böylece bir kaç yıl zindanda kaldı. [\[7\]](#)

Kralın Rüyası:

Kral bir gece rüyasında yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yediğini ve tek bir gövdede yedi güzel olgun başağı yedi kuru başağın yediğini görmüştü. Bu rüyayı tabir etmek için bütün sihirbazları çağırdı. Sihirbazlar "Bunlar karışık rüyalar. Biz böyle rüyaların tabirini bilmeyiz." dediler.

O anda kralın şarapçısı zindandaki Yusuf u hatırladı, durumu krala arzet-ti. Kral da zindana birini gönderip bu rüyanın doğru yorumunu getirmesini uygun gördü. Elçi zindana geldi ve aldığı cevabı krala ilettiler. Kral, Yusuf u bana getirin, dedi. Yusuf suçsuzluğu ve davet edilen kadınlara karşı gerçek tavrı ortaya çıkmadan zindandan çıkmayı reddetti.

Kral kadınları çağırttı. Onlara bu durumu sordu. Kadınlar "Haşa, Allah için biz onda kötü bir niyet görmedik" dediler. O zaman Mısır Azizi'nin hanımı Züleyha Yusuf un suçsuz olduğunu itiraf etti ve şöyle dedi:

"Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben, onu baştan çıkarmak istemişim. Şüphesiz o, doğru söyleyenlerdendir. Onun gıyabında kendisine ihanette bulunmadığımı bilmesi için (böyle davrandım). Zaten Allah hainlerin tuzağını başarıya ulaştırmaz. Ben nefsimi temize çıkarmak istemem. Çünkü nefis kötülüğü emreder. Ancak Rabbimin merhamet ettiği kimse müstesnadır. Şüphesiz ki Rabbim Gafurdur (çok affedicidir), Rahimdir (çok merhametlidir)."

"Ben nefsimi temize çıkaramam" ayeti, yanlışlıkla bazı müfessirlerin zikrettikleri gibi, Hz. Yusuf (a.s.)'un sözü değil Aziz'in hanımının sözüdür. [\[8\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.)'un Zindandan Köşke Gelişi:

Hz. Yusuf iftiradan arınmış suçsuz olarak zindandan çıktı. Kral kendisine hangi işten memnun olacağını sordu. Yusuf "Beni ülkenin hazinelerinin başına getir" dedi. Kral da onu bütün memlekette her türlü yetkiye sahip kılarak ticaret işlerine bakan yaptı, hatta başkanlığı da ona tevdi etti. Henüz otuz yaşında bulunan Yusuf un eline kendi mührünü teslim etti. [\[9\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.)'un Kardeşlerinin Ondan Buğday İstemeleri:

Verimli geçen yedi senenin ardından kurak yedi sene gelmişti. Hz. Yusuf verimli yıllarda depolarca buğday biriktirmişti.

Bundan sonra Filistinliler geldiler. Hz. Yakup (a.s.) oğullarını buğday getirmek üzere develer ve merkeplerle birlikte Mısır'a gönderdi.

Kardeşleri gelince Yusuf onları hemen tanımış, ama onlar Yusuf u tanımamışlardı. Zira Yusuf o sırada 40 yaşındaydı. Onlardan ikinci defasında kardeşlerini de getirmelerini istemişti. Paralarını buğday çuvallarının içine koydu ve onlara verdikleri parayı iade ettiğini bildirmeden, kardeşlerini getirmeleri için buğdayı bedelsiz vermiş oldu. Zira kardeşleri yine geleceklerdi ve hakları olmayan şeyi kabul etmezlerdi.

Filistin halkı şiddetli kıtlıkla karşılaşınca Hz. Yakup (a.s.) oğlu Bünya-min'in de kardeşleriyle birlikte yola çıkmasına müsaade etti. Mısır'a geldiklerinde Yusuf onları gayet güzel karşılamış ve bir öğle yemeğinde onlara gayet güzel misafirperverlikte bulunmuştu. Fakat İbranilerle beraber yemek yemeyi kötü sayan Mısırlıların âdetine uyararak Yusuf onlarla beraber yemek yememişti. Hz. Yakup (a.s.)'un oğulları Yusuf un hizmetçisine hem önceki buğdayın bedeli, hem de yeni alacakları buğdayın bedeliyle geldiklerini söylediler. [\[10\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.)'un Kardeşini Yanında Alıkoymak İçin Yaptığı Hile:

Yusuf (a.s.) kardeşlerinin buğday yüklerinin hazırlanmasını emretmiş, her birinin yüküne parasının konulmasını ve kardeşi Bünyamin'in yüküne de kralın su kabının konulmasını emretmişti.

Tam yola çıktıkları esnada, "Kralın su kabını çalmışsınız, kim çalmışsa kralın kanununa göre fidye olarak alıkonulur" diye bir nida duydular. Bütün yükler arandı. Kralın su kabı Bünyamin'in yükünde çıktı. Kral'a tavassutta bulunarak kardeşleri onu çok seven yaşlı bir babası olduğunu, onun yerine içlerinden birini alıkoymasını istirham ettiler. Kral bunu kabul etmedi. Kardeşleri "Eğer o hırsızlık yapmışsa bundan önce onun öz kardeşi de hırsızlık yapmıştı" dediler. Yusuf onların bu sözlerini sineye çekti. Kendi kendine, "Siz bu hırsızlık yapandan daha kötü durumdasınız" dedi. [\[11\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.)'un Asılsız Hırsızlık Olayı:

Yusuf küçükken annesi ölmüş, onu halası kefaleti altına almıştı. Babası Yusufu halasından almak istediğinde halası Yusuf a Hz. İbrahim (a.s.)'e ait yanında bulunan bir kemer giydirmiş ve bunu elbisesinin içine gizlice koymuş, sonra da kemerinin kendisinden çalındığını söylemişti. Bu kemeri Yusuf un elbisesinin içinden çıkarınca yaptığı bu harekete ceza olarak Yusuf un kendisine hizmet için kendi yanında kalmasını istemişti. Kardeşlerinin Hz. Yusuf (a.s.)'a isnat ettikleri asılsız hırsızlık olayının aslı bu idi.

Nihayet Yusuf un kardeşleri en küçükleri Bünyamin ve en büyükleri hariç olmak üzere babaları Hz. Yakup (a.s.)'un yanına gelip olanları haber verince Hz. Yakup (a.s.) daha fazla üzölmüş, üzüntüden ve ağlamaktan dolayı gözlerine ak düşmüş, görmez olmuştu. Bir yandan da Yusuf un acısını hatırlamıştı. [\[12\]](#)

Kardeşlerin Tanışması ve Ailenin Buluşması:

Bundan sonra Hz. Yusuf (a.s.)'un kardeşleri üçüncü defa Mısır'a geldiler ve karşılaştıkları kıtlık ve yokluk sebebiyle "Az bir sermaye ile geldik" diyerek buğday yardımı ve ayrıca kardeşlerinin serbest bırakılmasını istediler.

Hz. Yusuf (a.s.) onlara eskiden yaptıkları kötülüğü hatırlatarak "Siz cahil iken Yusuf ve kardeşine ne yaptığınızı biliyor musunuz?" dedi. Kardeşleri O'nun Yusuf olduğunu anlamışlardı: "Yoksa sen gerçekten Yusuf musun?" dediler. Yusuf "Ben Yusuf um, bu da kardeşim. Allah bize lütufta bulundu..." dedi.

Hz. Yusuf (a.s.) kardeşlerine babasının yüzüne koymaları için ve bütün aile halkını alıp getirmeleri için gömleğini verdi. Filistin'e ulaştıklarında gömleği Hz. Yakup (a.s.)'un yüzüne koydular. Gözleri açılmıştı. Müjdeci, Yusuf ve kardeşinin selâmette olduğu haberini vermişti.

Hz. Yakup (a.s.) ve aile halkı Mısır'a geldiler. Hz. Yusuf, babası Hz. Yakup ile hanımını (annesi öldüğünde küçük yaşta kendisine annelik yapan teyzesini) himayesine aldı. Babası, annesi, 11 kardeşi Hz. Yusuf (a.s.)'a hürmet ve tazim secdesi yaptılar. Bu secde ibadet secdesi değildi. İşte bu, 11 yıldız ile Ay ve Güneş'in secde etmesi şeklindeki rüyanın tabiri idi.

Bu buluşma Hz. Yakup (a.s.)'un başkanlığındaki bu aile için büyük bir sevinç vesilesi idi. Bu sebeple Allah'ın kendisine verdiği ilim ve mülk sebebiyle Hz. Yusuf (a.s.)'un, Allah'a şükürünü ilan etmesi vacip olmuştu. Hz. Yusuf (a.s.) Cenab-ı Hak'tan dünya ve ahirette yardımcısı olmasını, müslüman olarak yani Allah'a isyankâr olarak değil, itaatkâr olarak canını almasını ve kendini salih-lere, peygamber olan dedelerine ilhak eylemesini niyaz etmişti. [\[13\]](#)

Hz. Yusuf (a.s.) Kıssasından Alınacak İbret ve Öğütler

Hz. Yusuf (a.s.) kıssasından pek çok ibretler, çeşitli öğütler, yüce ahlak ve fazilet örnekleri çıkarılabilir. Bunlardan birkaçını zikrederim.

1- Sıkıntılar nimete sebep olabilir. Hz. Yusuf (a.s.) kıssası önce kuyuya atılması, köle olarak satılması gibi üzücü ve dehşetli olaylarla başladı. Sonra da kadınlarla zorlu bir imtihan geçirdi. Ardından zindana atıldı. Nihayet şartlar (Allah'ın izniyle) O'nu Mısır'ın fiilen idarecisi durumuna getirdi.

2- Kardeşler arasında ölüme veya helak olmaya sebep olabilecek şekilde kin ve kıskançlık olabilir

3- Hz. Yusuf (a.s.)'un peygamber evinde yetişmesi güzel bir yetiştirme tarzı idi. Orada yüce ahlak, yüksek hasletler üzerinde terbiye görmüş, babaları ve dedeleri olan peygamberlerden miras kalan kâmil vasıflarla yetişmişti. Bu durum karşılaştığı büyük olaylardan kendisine fayda sağlamış, mihnetlerde yardımcı olmuş. Hz. Yusuf (a.s.)'a zorluktan sonra rahatlık, zillet ve gönül kırıklığından sonra izzet ve ilâhî yardım gelmişti.

4- İffetli olmak, güvenilir olmak, Hak yolda devam etmek hem erkekler, hem de kadınlar için aynı şekilde bütün hayrın kaynağıdır. Dine ve fazilete sarılmak saygınlığın ve güzel itibar sahibi olmanın kaynağıdır. Gerçek bazan gizli kalsa bile bir müddet sonra mutlaka ortaya çıkar.

5- Fitnenin sebebi erkeğin kadınla yalnız kalmasıdır. Bunun için İslâm bunu haram kılmıştır. Kadının, (80 km. gibi) uzun bir mesafeye, meydana gelebilecek zorluklar sıkıntılar, yolculukta devamlı rastlanan problemler sebebiyle, modern süratli vasıtalarla bile olsa, mahremsiz yolculuk yapmasını yasaklamıştır.

Tirmizî ve Nesaî'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte "Bir erkekle bir kadın yalnız başına kapalı bir yerde (halvette) kalırlarsa üçüncüleri şeytan olur" buyu-rulmaktadır.

6- Ulvî prensiplere iman ve sarsılmaz inanç, zorlukları aşmanın, basitliklerden kurtulmanın yoludur. İşte Hz. Yusuf (a.s.)'u temiz bir ruh sahibi, şehvî arzular ve aldatıcı zevkler karşısında yumuşamayan sessiz bir azimet sahibi, değerli bir kişi kılan da budur.

7- Zorluk anında Allah'a sarılmak, darlık anında O'na yönelmek:

Hz. Yusuf (a.s.) Züleyha'nın "zindana attırmak" tehditlerine aldırılmamış, 'Ya Rabbi!

Onların beni davet ettikleri şeyi yapmaktansa zindan benim için daha hayırlıdır" diyerek Allah'a iltica etmişti.

8- Zorluklar mümini Allah'a davet vazifesinden caydıramaz. Zira Hz. Yusuf (a.s.) zindanda olmasına rağmen kendisiyle birlikte olan iki mahpusun rüyalarını tabir etme fırsatını değerlendirdi. Belki onunla beraber bulunanlar onun davetine iman ederler diye, hemen tevhide ve Allah'ın dinine davete başladı. Gerçekten de kral, rüyasının tabirini isteyen kralın şarapçısı ve bir rivayete göre kadının ailesinden şahit olan biri (Yusuf, 36) İslâm'ı kabul ettiler.

9- Hadiseleri değerlendirme basireti, izzet ve vakar (ağırbaşlılık) sahibi olmak. Hz. Yusuf (a.s.) ileride suçlu olduğu ve suçu sebebiyle zindana konulduğu şeklinde itham edilmemesi için suçsuzluğu ilân edilmeden, manevî temizliği kabul edilmeden ve şerefli olduğu ortaya çıkmadan zindandan ayrılmak istemedi.

10- Sabrın fazileti (bu kıssa ile) açıkça ortaya çıkmıştır. Hz. Yusuf (a.s.) uğradığı zorluklar ve engelleri aşabilmek için eziyetlere karşı sabır zırhını giymiş bir kimse idi. Sabır huzurun anahtarı, imanın yansı, zaferi gerçekleştirmenin yoludur. Allah diğer peygamberlere, ümitsizliğe düştüklerinde nasıl yardım ettiyse ona da yardım etti. Onun başarısını, nesiller boyu söylenecek bir söz haline gelen kardeşlerini affedip, ikramda bulunmak tacı ile taçlandırdı. Hz. Yusuf (a.s.) şöyle diyordu: "Artık bugün sizin için kınanacak bir durum yoktur. Allah sizleri affetsin."

11- Hz. Yusuf (a.s.) kıssası, kurdun, onun kanını dökmediğini beyan etmiş olduğu gibi Hz. Yusuf (a.s.)'un mutlak olarak olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Razî'nin belirttiği gibi pek çok şahit onun suçsuz olduğunu göstermiştir. [\[14\]](#)

Birincisi: Âlemlerin Rabbi Allah'ın şahitliği. Cenab-ı Hak Hz. Yusuf (a.s.)'un günahtan uzak olduğuna şu sözüyle şahadet etmektedir. "Yusuf u ihanetten ve fuhuştan alıkoymak için biz ona böyle yaptık. Çünkü o ihlâslı kulları-mızdandı." (Yusuf, 24).

Bu ayetle Cenab-ı Hak onun temizliğine dört defa şahitlik etmiştir: "Alıkoymak için..." buradaki "lâm" tekit ve mübalağa manasını ifade eder; "Fuhuştan" kelimesiyle;"O bizim kullarımızdandı" cümlesiyle;"İhlâslı" kelimesiyle.

İkincisi: Şeytan'ın onun suçsuzluğuna şahitliği. "Şeytan "Ey Rabbim! Senin izzet ve şerefine yemin olsun ki içlerinde kendilerine ihlâs verilen kullar hariç bütün insanları yoldan çıkaracağım" dedi. (Sad, 38/82]. Şeytan bu sözüyle ihlâslı kulları yoldan çıkarmasının mümkün olmadığını ikrar etti. Hz. Yusuf (a.s.) da az önce geçen ayet sebebiyle Allah'ın ihlâslı kullandıdır. Dolayısıyla onu baştan çıkaramamıştır.

Üçüncüsü: Hz. Yusuf (a.s.)'un "Beni o baştan çıkarmak istedi." (Yusuf, 26) ve "Ya Rabbi! Zindan benim için bunların teklif ettiklerinden daha hayırlıdır." (Yusuf, 33) sözleriyle yaptığı şahitliği.

Döndüncüsü: Vezirin hanımının şahitliği. Çünkü kadın Hz. Yusuf (a.s.)'un suçsuzluğunu ve masum olduğunu itiraf etmiş, kadınlara, Ben onu baştan çıkarmak istedim, ama o günahtan kendini korudu." (Yusuf, 32) ve ayrıca "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onu baştan çıkarmak istemiştim. Şüphesiz ki O doğru söyleyenlerdendir." (Yusuf, 51) demişti.

Beşincisi: Vezirin ailesinden olan kimselerin şahitliği: Kadının ailesinden bir şahit "Eğer Yusuf un gömleği ön taraftan yırtılmış ise kadının söylediği doğrudur, Yusuf yalancılardandır. Şayet Yusuf un gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalancıdır. Yusuf doğru söyleyenlerdendir" diye hakemlik etti. (Yusuf, 26-27).

Altıncısı: Ellerini doğrayan kadınların şahitliği. "Haşa! Biz ondan bir kötülük görmedik" dediler. (Yusuf, 51).

Bütün bu şahitlikler Hz. Yusuf (a.s.)'un suçsuzluğunun kesin delilleridir. Kim onu kötülüğü arzu etmekle itham ederse -ki kötülüğü arzu etmek nefsi bir olay olup cezası yoktur- o kimse kötü davetçilerdendir, cahil ve ahmaktır, Hz. Yusuf (a.s.)'un masumiyetine -açıkladığımız gibi- şahit olan Şeytandan da aşağıdır.

12- Hz. Yusuf (a.s.) kıssası Allah'ın kazasına mani olacak, takdirine engel olacak hiçbir gücün bulunmadığına ve O bir insana hayır ve ikram takdir etmişse bütün cihan bir araya gelseler bile hiçbir kimsenin buna engel olamayacağına irşad etmektedir.

13- Bu kıssa hasedin neticede rezil olmaya, hüsrana uğramaya sebep olduğuna delâlet etmektedir.

14- Sabır, huzurun anahtarıdır. Hz. Yakup (a.s.) sabredince muradına ermiş, Hz. Yusuf (a.s.) da sabredince daha önce açıklandığı gibi, arzularına kavuşmuştur. [\[15\]](#)

Kur'an-ı Kerimin Arapça Oluşu, Kur'an Kıssasının Önemi

2- Biz, muhakkak bu kitabı okuyup anlamanız için Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

3- Biz sana bu Kur'an'ı vahyetmek suretiyle, sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Halbuki daha önce senin bunlardan haberin yoktu.

Açıklaması

Bu surenin başlangıcı Yunus suresinin başlangıcına benzemektedir. Ancak Yunus suresinde Kur'an "hakim (hikmet dolu)" vasfıyla, burada 'mübîn (apaçık)" vasfıyla zikredilmiştir. Bunun sebebi ise bu surede değerli ve sabırlı bir peygamberin uğradığı büyük ve önemli olayların anlatılmasıdır. Onun için bu surede Kur'an'ın "beyan (açıklayıcı olma)" vasfıyla tavsifi münasip olmuştur. Halbuki Yunus suresinin konusu Allah'ın birliği, vahiy ve peygamberliğin ispatı, öldükten sonra dirilme ve amellerin karşılığının verilmesi gibi dinin esasları konularıdır. Bu sureye münasip olan Kur'an'ın hikmetle tavsif edilmesidir.

Ayetlerin manası şu şekildedir: Sana indirdiğimiz şu ayetler Arapları aciz bırakma hususunda durumu gayet açık olan bu surenin ayetleridir. Bu ifade Zemahşeri'nin tefsiridir.

Ebu Hayyan diyor ki: Açıkça görülen şudur ki "Kitap"tan murad Kur'an'dır. "el-Mübîn" ya apaçık olan, Arapları aciz bırakmak ve susturmak hususunda durumu açık olan ya da helâl-haramı, hadleri ve hükümleri ve dinin emirlerinden ihtiyaç duyulan hususları açıklayan, yahut hidayet yolunu, hakkı ve bereketi açıklayan demektir.

Hangi manada olursa olsun, "Kitap" ismi Kur'an'ın bütününe veya bir kısmına verilen cins isimdir. İster bundan murad bu sure olsun, isterse tamamı olsun; maksat Kur'an'ın bu sıfatının ispatıdır. Kur'an'ın sıfatları ise bütün sureler arasında farklılık arzetmez. Kur'an'ın bütün sureleri kapalı hususları açıklayan gayet açık ve net ifadelerle doludur. Kur'an ayetleri kapalı durumları açıklamakta ve tefsir etmekte, şeriatın hükümlerini izah etmekte, dünya ve ahirette en hayırlı olanı göstermektedirler.

Kurtubî ve İbni Kesir diyor ki: Bunlar kitabın, Kur'an-ı Mübîn'in yani kapalı şeyleri açıklayan, tefsir eden ve beyan eden açık, apaçık bir kitabın ayetleridir. Kitab-ı Mübîn ile Kur'an-ı Mübîn yani helâli haramı, hadleri ve hükümleri, hidayet ve bereket yolunu açıklayan Kur'an kastedilmektedir.

Biz muhakkak bu Kur'an'ı, daha önce bilmediğiniz kıssa ve haberleri, âdap ve ahlâkı, hüküm ve şeriati, siyaset, sosyal hayat, iktisat ve devlet işlerinde tutarlı huzurlu hayat programlarını öğrenmeniz için, bu kitapta bulunan ve hem insan unsurunu hem de toplumu en sağlam esaslar üzerine kuran mana ve hedefleri düşünmeniz için, Arap neslinden gelen Muhammed'e dillerin en fasihi, en açık ifadelisi, en geniş, gönüllerde olan manaları ifade etmekte en bol imkâna sahip olanı ile yani Arapça olarak indirdik.

İbni Kesir diyor ki: Bu sebeple kitapların en şerefli, dillerin en şerefliyi-le, Peygamberlerin en şerefli, meleklerin en şerefli, elçiliğiyle indirilmiştir. Bu yeryüzünün en şerefli topraklarında olmuş, Kur'an'ın inzaline yılın en şerefli ayında başlamıştır. Böylece Kur'an her yönüyle mükemmel bir kitap olmuştur.

Bunun içindir ki Cenab-ı Hak "Biz sana tam ve mükemmel olan ve her şeyi tafsilatıyla açıklayan bu Kur'an'ı vahyetmek suretiyle haberlerin en güzelini bildiriyoruz" demektedir. Hz. Yusuf (a.s.) kıssası tam, mükemmel ve yüce hedefleri, pek çok ibretleri tafsilatıyla açıklayan bir kıssa olmuştur. Halbuki bunu sana vahyetmemizden önce sana bildirdiğimiz bu kıssadan habersiz ve bilgisiz idin, bunun hakkında senin hiçbir malumatın yoktu. Bu konuda senin durumun, eskilerin kıssalarından ve haberlerinden hiçbir şey bilmeyen kavminin durumu ile aynı idi. [\[16\]](#)

Hz. Yusuf (A.S.)'Un Rüyası Ve Hz. Yakup (A.S.)'Un Bu Rühayı Tabir Etmesi

4- Hani bir zaman Yusuf "Babacığım! Rüyamda on bir yıldızla, Güneş'in ve Ay'ın bana secde ettiklerini gördüm" demişti.

5- Babası da ona şöyle demişti: 'Yavrum!. Bu rüyanı sakın kardeşlerine anlatma.

Yoksa sana bir tuzak Ararlar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır."

6- İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana rüyaların tabirini öğretecek, daha önceki ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi, sana ve Yakup ailesine de nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin Alîm'dir (her şeyi gayet iyi bilendir), Hakimdir (hüküm ve hikmet sahibidir).

Açıklaması

Ya Muhammed! Kavmine Yusuf (a.s.) kıssasını anlat. Hani Yusuf (a.s.) babası Yakup (a.s.)'a "Ben rüyamda on bir yıldızın, güneş ve ayın bana ibadet secdesi olmayıp saygı, eğilme, boyun eğme ve tevazu secdesinde bulduklarını gördüm" demişti.

Bu rüyanın karışık ve anlamsız rüyalardan ibaret olmayıp "ilham rüyası" olduğuna delâlet etmek için, akıllı olmayan varlığın fiili, akıllı olan varlığın fiili olan "secde" ile tavsif edildi.

İbni Abbas diyor ki: Peygamberlerin rüyası vahiydir. Salih rüya da peygamberlik alâmetlerinden biri ve gaybden haber vermenin bir çeşididir. Zira bu rüyayı salih bir kul görmüş, salih bir kul da tabir etmiştir. Böyle rüyalar olayların saf ruha resim gibi intikal etmesidir. Umumiyetle de "nefis hadisi" ne uygun tecelli etmektedir.

On bir yıldız Hz. Yusuf (a.s.)'un on bir kardeşidir. Yıldızlar kardeşler, Güneş ile Ay ise babası ve annesidir. Bu müfessirlerden bir grubun görüşüdür. Çünkü yıldızlar gerçekte secde etmezler. Dolayısıyla "gördüm" sözü rüyaya ait olmaktadır. Ayrıca Hz. Yakup (a.s.)'un "Rüyanı kardeşlerine anlatma" sözü buna delildir.

İbni Cerîr et-Taberî Cabir'den naklediyor: Yahudilerden Bustanetu 1-Yahu-di (Yahudi bahçıvan) denilen bir adam Peygamberimiz (s.a.)'e geldi Ona:

- Ya Muhammed! Bana Yusuf un kendisine secde ettiğini söylediği yıldızların isimleri nelerdir, haber verebilir misin? dedi.

Cabir diyor ki: Peygamberimiz (s.a.) bir vakit sustu. Yahudiye hiçbir şey söylemedi. O sırada kendisine Cebrail (a.s.) indi.

Bu yıldızların isimlerini bildirdi. Rasulullah (s.a.) Yahudiye haberci göndererek şöyle buyurdu:

- Ben sana bu yıldızların isimlerini bildirirsem sen iman eder misin? Yahudi:

- Evet, dedi. Efendimiz (s.a.):

- Bu yıldızların isimleri şunlardır: Cereyan, Tank, Zeyyal, Zül-kenafat, Kabis, Vessab, Amûdan, Fulayk, Musabbih, Zarun, Zül-ferağ; Ziya (Ay), Nur (Güneş).

Yahudi dedi ki:

- Evet, vallahi bu yıldızların isimleri bunlardır. [\[17\]](#) Hz. Yakup (a.s.), oğlu Hz. Yusuf (a.s.) kardeşlerinin kendisine boyun eğecekleri manasını ihtiva eden bu rüyayı gördüğünü anlattığı zaman, oğlu Hz. Yusuf (a.s.)'a "Kardeşlerinin sana kıskançlıkla davranmamaları ve seni sıkıntıya düşürecek bir tuzak kurmamaları için gördüğün bu rüyayı kardeşlerine anlatma dedi. Çünkü şeytan Adem'in ve Ademoğullarının düşmanıdır. O'nun âdetlerinden biri insanlar arasında fitne çıkarmaktır. Nitekim bizzat Yusuf (a.s.) şöyle demişti: "Şeytan kardeşlerimle aramı açtıktan sonra..." (Yusuf, 100).

Sünnette Rasulullah (s.a.)'tan nakledildiği "Sahih" rivayetle sabit olduğuna göre, Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya gördüğü zaman onu anlatsın. Hoşuna gitmeyen bir rüya gördüğü zaman diğer tarafa dönsün. Sol tarafına üç defa tükürsün. Bu rüyanın şerrinden Allah'a sığınsın ve bu rüyayı hiç kimseye anlatmasın. Çünkü bunun kesinlikle zararı dokunmaz." [\[18\]](#)

İmam Ahmed ve bazı Sünen müelliflerinin Muaviye b. Hayde el-Kuşey-rî'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Rüya tabir edilmediği müddetçe bir kuşun ayağındadır. Tabir edildiği zaman aynen gerçekleşir."

Rabbinin seni seçip de sana bu yıldızların, Güneş ve Ay'ın secde ettiklerini gösterdiği gibi, O seni kendi zatı için seçecek, peygamberlik hususunda seni kendi ailene ve başkalarına karşı tercih edecek ve sana rüya tabir etmeyi öğretecektir.

Rüya tabiri, rüyanın varlıkta meydana gelecek şekliyle yorumunun yapılmasıdır.

Allah'ın Hz. Yusuf (a.s.)'a yorumu öğretmesi: Bu hususta doğru olan O'na ilham etmesi veya onu basiret sahibi kılmasıdır.

Nitekim Hz. Yusuf (a.s.) babasına "İşte daha önceki rüyamın tabiri budur. Rabbim bunu gerçekleştirdi." (Yusuf, 100) demişti. Yine zindandaki arkadaşlarına "Gönderilen yemekler size ulaşmadan, rüyanızın tabirini size bildireceğim. Bu Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdenidir." (Yusuf, 37).

Seni "rasul" olarak göndermek ve sana vahiy indirmekle sana ve Yakup ailesine (yani babana, kardeşlerine ve zürriyetine) nimetini tamamlayacaktır.

Bir insanın âli, ailesidir. Bu, şeref ve izzet sahibi olanlara has bir ifadedir. Rasulullah (s.a.)'ın âl-i beyti gibi.

Nitekim bu nimeti daha önce deden İshak, babanın dedesi İbrahim (a.s.)'e tam olarak vermişti.

(Burada İbrahim (a.s.) daha şerefli olduğu için daha önce zikredilmiştir).

Şüphesiz ki Rabbin yarattıklarını ve bunlar arasında kimin seçkinliğine, imtiyazına hak kazandığını en iyi bilenidir. (Bir başka ayette olduğu gibi) O peygamberliği kime vereceğini en iyi bilendir. Yaptıklarında ve idaresinde hikmet sahibidir. Her şeyi en uygun şekilde yapmaktadır. [\[19\]](#)

Yusuf Ve Kardeşleri

Yusuf u Kuyuya Atmak İçin İttifak Etmeleri

7- Muhakkak, Yusuf ve kardeşlerinde (kıssasında) bunu soranlar için pek çok ibretler vardır.

8- Hani kardeşleri (kendi aralarında) şöyle konuşmuşlardı: 'Yusuf ve öz kardeşi (Bünyamin) babamızın yanında bizden daha sevgilidir. Halbuki biz bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız gayet açık bir yanlılık içindedir.'

9- Yusuf u öldürün veya onu (uzak ve ıssız) bir yere atın da, babanızın sevgisi yalnız size kalsın. Bundan sonra da sa-lih kimselerden olursunuz."

10- İçlerinden biri de şöyle dedi: 'Yusuf u öldürmeyin. Onu ıssız bir kuyunun derinliklerine atın. Oradan geçen bir yolcu kafilesi onu alsın. Eğer (bu işi mutlaka) yapacaksanız böyle yapın.'

Açıklaması

Allah'a yemin olsun ki, Hz. Yusuf (a.s.) ile kardeşlerinin kıssasında bunu soran kimseler için pek çok ibretler ve öğütler vardır.

Bu kıssa bunu soran herkes için Allah'ın kudretine ve her şeyde hikmeti bulunduğu delâlet etmektedir. Bu kıssa peygamber olan Hz. Yusuf (a.s.)'un doğruluğuna ve Allah'ın bu kıssada ortaya koyduğu şekilde Hz. Yusuf (a.s.)'a yapılan haksızlığın akıbeti, Hz. Yusuf (a.s.)'un rüyasının doğruluğu ve rüyaları doğru tabir etmesi, nefsini dizginleyip ezmesi ve nihayet emaneti hakkıyla yerine getirmesi gibi gerçeklere işaret etmektedir. [\[20\]](#)

Bu kıssa anlatılması gereken gayet ilginç ve gerçekten ibretli bir haberdir. Bir zaman kardeşleri şöyle demişlerdi: Allah'a yemin olsun ki Yusuf ve öz kardeşi Bünyamin babamızın yanında bizden daha sevgilidir. Babamız sevgide bu ikisini bize tercih etmektedir. Halbuki bu ikisi küçük, biz ise on kişilik bir grubuz. Bu su-i zan içinde yemin ettiler, "ehabbü" kelimesi ism-i tafdil için kullanılır ve "ef alü" veznindedir. Yani, bizden daha çok sever demektir. el-Usbe" bir ile on kişi arasında insandan oluşan grup demektir.

Şüphesiz ki babamız sevgide Yusuf u ve kardeşini bize tercih etmekle sevgide adalet ve eşitliği bırakma hususunda doğruluktan ayrılmış olup gayet açık bir yanlışlık içindedir. Nasıl olur da babamız muhtaç olduğu her çeşit geçim temini ve müdafaa işlerini yerine getiren bizim gibi güçlü kuvvetli yiğitlere karşılık yeterliliği olmayan ve faydası da dokunmayan güçsüz iki kişiyi tercih edebilir? İki kişiyi nasıl cemaatten daha çok sevebilir?

Bu, gerçekte babalarının değil, onların hatası idi. Çünkü Yusuf ve kardeşi anneleri ölmüş küçük ve yetim çocuklardı. Ayrıca babaları Yusuf ta peygamberliğin ilk alâmetlerini müşahede ediyor, onun akıl ve hikmet sahibi olduğunu görüyordu. Rüyasından anladığı hususlar da beklediği neticeyi tekit ediyordu.

Bununla birlikte evlada muamele ederken ihtiyatlı olmak, sevgi ve muamelede hatta öpmekte bile eşit davranmak, çocukların aralarında birbirini kıskanmalarını, birbirine buğzetmelerini tahrik edecek davranışlardan sakınmak istenmektedir.

Nitekim Buharî, Müslim ve İbni Mace hariç Sünen sahiplerinin Nu'man b. Beşir (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadırlar: "Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletle davranın. "

Taberanî'nin yine Numan b. Beşir (r.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şerifte "Aranızda iyilik ve lütuf hususunda adil olmalarını istediğiniz gibi onlara yaptığınız bağışlarda da adil olun" buyurulmaktadır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kardeşlerinin Yusuf un aleyhine kurdukları ittifakı zikretti.

Yusuf un kardeşleri birbirine şöyle dediler: Ya problemi tamamen kaldırmak için Yusuf u öldürün, veya onu tekrar babasına dönemeyeceği, şehirden uzak bilinmeyen ıssız bir yere atın. Böyle yaparsanız ondan kurtulmuş olursunuz; babanızın sevgisi de yalnız size kalır, siz babanızla başbaşa kalmış olursunuz. Burada maksat babalarını sevmekte kendilerine ortak olacak ve bu sevgiyi paylaşacak kimseden kurtulmuş olmaktır. Yusuf tan sonra veya O'nu öldürdükten sonra, yahut onu ıssız bir yere attıktan sonra işlediğiniz bu cinayetten dolayı Allah'a tevbe edenlerden olursunuz. Yahut ileri süreceğiniz bir mazeretle babanızla aranız düzelir, veyahut babanızın sevgisinin yalnız size ait olması sebebiyle dünyanız düzelir. Onlardan sonra da işleriniz düzene girer. Böylece babanız da Rabbiniz de sizden razı olur.

İçlerinden biri -kardeşlerin en büyüğü olan Yahûza, bir rivayete göre Rû-bîl- dedi ki: O'nu öldürmeye kalkışmayın. Çünkü adam öldürmek büyük bir suçtur. Ayrıca O sizin kardeşinizdir. Bence onu bir kuyunun dibine atın. Oradan geçen tüccar kabilelerden biri onu alsın, bu şekilde siz de ondan kurtulmuş olursunuz, onu babanızdan uzaklaştırma amacınız da böylece gerçekleşir. Eğer bu söylediğinizi yapmaya kesin karar vermişseniz yanlış yoldasınız; doğru olanı yapmak isterseniz isabetli görüş budur, onu öldürmeye hacet yoktur.

9. ayetin başında (içlerinden biri dedi ki) cümlesi hazfedilmiştir. [\[21\]](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler

Hz. Yusuf (A.S.)'un Kardeşlerinin Planlarını İcra Etmeleri Ve Durumu Babalarına Kapalı Bir Şekilde Anlatmaları

11- (Kardeşleri Yusuf hakkında karar verdiklerinde, babalarına) şöyle dediler: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf u bize emanet etmiyorsun! Halbuki biz onun iyiliğini isteriz."

12- "Yarın onu bizimle birlikte (kıra) gönder de bol bol yesin ve oynasın. Biz onu elbette koruruz."

13- Yakup "Onu alıp götürmeniz beni üzer. Sizin haberiniz yokken onu kurdun

yemesinden korkarım" dedi.

14- Yusuf un kardeşleri "Yemin ederiz ki, biz kuvvetli bir topluluk iken eğer onu kurt yerse o takdirde biz hüsrana uğrayan kimselerden oluruz" dediler.

15- Yusuf u alıp götürdüklerinde, onu kuyunun içine atmaya ittifakla karar verdiler. Biz de Yusuf a "Kardeşlerinin hiç farkında olmadan sen onlara bu yaptıklarını haber vereceksin" diye vahyettik.

16- Akşam ağlaya ağlaya babalarına geldiler.

17- (Babalarına) dediler ki: "Ey Babamız! Biz yarış yapıyorduk. Yusuf u da (beklemesi için) eşyalarımızın yanına bırakmıştık. Bir de ne görelim. Onu Kurt yemiş! Ne kadar doğru sözlü olsak da sen bize inanmazsın."

18- Yusuf un gömleğine yalan bir kan bulaştırarak getirdiler. Yakup (şöyle dedi): "Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bu işe sürüklemiştir. Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Sizin şu anlattığınıza karşılık yardımına sığınılacak ancak Allah'tır."

Açıklaması

Kardeşleri Yusuf u götürüp -büyükleri Yahûz'a veya Rûbîl'in işaret ettiği şekilde kuyuya atmak üzere anlaştıkları zaman babaları Hz. Yakup (a.s.)'a gelip şöyle dediler: Sana ne oluyor ki Yusuf u bize emanet etmiyor, ona zarar verebileceğimizden korkuyorsun? Halbuki biz de onun iyiliğini isteriz, yani onu seviyor, ona şefkat duyuyoruz. Onun hayrını istiyoruz, samimiyetle onun iyilik içinde olmasını istiyoruz.

Gerçekte ise kardeşleri Yusuf un rüyasını öğrenip de Yusuf ta beliren büyük hayır ve peygamberlik alâmetleri sebebiyle babasının ona olan sevgisini idrak ettikten sonra, Yusuf a olan kıskançlıklarından dolayı onun hakkında bu söylediklerinin aksini murad ediyorlardı.

Yarın âdetimiz üzere sahradaki vadiye gittiğimizde Yusuf u da bizimle gönder, orada hoşuna giden meyve ve sebzelerden yesin, koşsun, oynasın, dinlensin, ok yarışlarında bize katılsın. Biz, onu her türlü felâket ve musibetlerden koruruz, senin hatırın için onun üzerine titreriz, dediler.

Hz. Yakup (a.s.) oğullarına şu şekilde cevap verdi: Onu alıp götürmeniz beni üzer;

hangi şekilde olursa-olsun. Onun benden ayrılması bana elem verir. Siz ok atmakla ve koyun gütmekle meşgul iken bir Kurt'un gelip O'nu yemesinden korkarım.

Bu ifadeden Hz. Yakup (a.s.)'un iki mazeret ileri sürdüğü anlaşılmaktadır:

1- Yusuf un kendisinden ayrılmasına üzülməsi.

2- Kardeşlerinin Yusuf a önem vermeyerek oyun oynamakla veya koyun gütmekle meşgul oldukları ve bu sebeple gaflette buldukları bir sırada kur-tun onu yemesinden korkması.

Sanki Hz. Yakup (a.s.) bu ifadesiyle oğullarına yol göstermekteydi. Son derece ihtiyatlı olması onun bu sözü söylemesine sebep olmuştur.

Oğulları Hz. Yakup (a.s.)'a derhal cevap verdiler: Allah'a yemin olsun ki, biz kendimizi savunacak kuvvetli bir topluluğuz. Buna rağmen eğer Onu kurt yerse biz hüsrana uğrayan, kendilerinde hiçbir hayır bulunmayan, hiçbir faydası olmayan, aciz ve helak olmaya mahkûm kimselerden oluruz.

Bundan sonra da planı bilfiil icra etmeye başladılar. Babalarına başvurup da onun yanından Yusuf u alıp götürünce muratlarına kavuştular. Hiç tereddüt göstermeden ve azınlıkla Yusuf u kuyunun dibine atmaya karar verdiler. Bu kuyu kendi aralarında bilinen manasıyla büyük bir kuyu idi. Böylece ya dilediği yere gitsin, ya da helak olsun da ondan kurtulsunlar diye düşünüyorlardı.

Fakat kâmil bir kudret, etkin bir irade, rahmet ve lütuf sahibi olan; zorluktan sonra kolaylığı, sıkıntıdan sonra huzuru indiren Allah vahiyle Yusuf un kalbini mutmain kılmak ve içinde bulunduğu durumdan üzülmemesi hususunda kalbini takviye etmek için, tıpkı "Rabbin arıya vahyetti. <Nahl, 16/68) ve "Biz Musa'nın annesine vahyettik." (Kasas, 28/7) ayetlerinde olduğu gibi, "ilham" şeklindeki vahiyle Yusuf a vahyederek şöyle buyurdu: Senin için mutlaka bir huzur ve çıkış kapısı vardır. Allah onlara karşı sana yardım edecek, sana yaptıkları bu kötülüğü senin Yusuf olduğunu anlayıp hissettirmeden onlara haber verecektir.

Bu aynı zamanda Yüce Allah'ın Hz. Yusuf (a.s.)'a bu çetin imtihandan kurtulma, onlara karşı ilâhî yardıma kavuşma ve kardeşlerinin ileride Onun hakimiyetinde olacağı şeklinde bir vaadidir.

Bundan sonra da babaları Hz. Yakup (a.s.)'a asılsız mazeretlerle özür beyan etme sırası geldi. O günün sonunda yatsı vakti karanlıkta babalarına döndüklerinde ağlar gibi görünmeye ve Yusuf a olanlara üzüldüklerini göstermeye çalıştılar.

Kardeşleri özür diler gibi bir tavır içerisinde şöyle dediler: Biz yarış yapmaya, ok atmaya gitmiş ve Yusuf u da elbiselerimizin ve diğer eşyalarımızın yanında bekçi olarak bırakmıştık. O sırada onu kurt yedi. İşte Hz. Yakup (a.s.)'un endişe edip tenbihte bulunduğu husus da buydu. Biz gayet iyi biliyoruz ki -durum böyle iken- biz doğru söyleyen ve senin yanında güvenilir kişiler olsak bile sen bizi tasdik etmeyeceksin. Sen nasıl bize ithamda bulunabilirsin?

Sen meydana gelen olayın garipliği ve bu hadisenin acaipliği sebebiyle mazur sayılırsın. Hasılı biz doğru sözlü olsak da sen bizi doğrulamazsın. Zira sen Yusuf u aşırı derecede sevmen ve bizim yalan söylediğimizi sanman sebebiyle bu hususta bize ithamda bulunursun.

Aslında bu ifadeleri, söylediklerine tam kanaat getiremediklerini ima etmekte, yalancılıklarını ihsas ettirmektedir.

Bu hile ve desiselerine ilâve olarak Yusuf un gömleğini başka bir kana bu-layarak getirmişlerdi. Kestikleri bir kuzunun kanından alıp Yusuf un gömleğine sürmüşler ve onun da kurdun Yusuf u yediği esnadaki gömleği olduğunu ileri sürmüşlerdi. Bunun için ayette "Onungömleğine..." ifadesi kullanılmıştır.

Fakat Allah'ın iradesi onların suçlarının izlerinin ortaya konulmasını mu-rad etmişti. Bundan dolayı gömleği yırtıp parçalamayı unutmışlardı. Zira kurdun saldırısı olsaydı gömlek yırtılırdı. Bu sebeple Hz. Yakup (a.s.) gönlünde oğullarının gizlediği bir şeyler olduğu inancı doğması sebebiyle onlardan ve sözlerinden yüz çevirdi, onları doğrulamadı ve şöyle dedi: Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp bu işe sürüklemiştir. Yani sizin kötü nefisleriniz sizi bu anlattığınız ve söylediğiniz durumdan başka çok çirkin bir işi size güzel göstermiş ve bu işi size yaptırmıştır. Ben anlaştığınız bu olay üzerine güzel bir sabırla sabredeceğim. Yardımı ve lütfuyla bu musibeti, bu sıkıntıyı kaldıncaya kadar Allah'ın yardımını talep edeceğim. Benim için en uygun şey güzel bir şekilde sabretmektir.

Rivayet olunduğuna göre Peygamberimiz (s.a.)'e "sabr-ı cemil (en güzel sabır)" nedir? diye sorulmuş, O da, "Şikayet etmeden yapılan sabırdır" buyurmuştur.

Hz. Yakup (a.s.) devamla şöyle dedi: Sizin şu anlattığınız yalanlara karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'tır. O, sizin anlattığınız acıklı olayın kötülüğüne karşı en güzel yardımcıdır.

Rivayete göre Hz. Yakup (a.s.) alaylı bir tarzda şöyle demişti: Ne kadar yumuşak huylusun ey Kurt! Oğlumu yiyorsun da gömleğini yırtmıyorsun?! [\[22\]](#)

Hz. Yusuf (A.S.)'un Kurtulması Ve Vezirin Evinde İkrama Lâyık Olması,

Hz. Yusuf (A.S.)'ın Kovaya Tutunması Ve Kafileyle Yola Çıkması

19- Bir kafile geldi. Sucularını kuyuya

gönderdiler. Sucu kovasını kuyuya sar-kıttı. müjde! i^ bir o&anl diye ba. girdi. Yusuf u bir ticaret malı gibi sakladılar. Halbuki Allah onların ne yapacaklarını gayet iyi biliyordu.

20- Nihayet onu (Yusuf u) düşük fîatla birkaç dirheme sattılar. Bunlar ona karşı isteksiz idiler.

Açıklaması

Yusuf (a.s.) atıldığı kuyuda üç gün kalmış, bu sırada kardeşi Yahûza kendisine gizlice yemek getirmişti.

Medyen'den gelip Mısır'a gitmekte olan -Hz. İsmail neslinden gelen Araplardan oldukları rivayet edilen- bir yolcu kafilesi bu kuyunun yanından geçmişti.

Muhammed b. İshak'ın rivayetine göre kardeşleri Yusuf (a.s.)'u kuyuya attıktan sonra bu kuyunun civarına oturdular. Allah da Yusuf (a.s.) için bir kafile gönderdi. Kafile sucularını suya gönderdi. Sucu kuyunun yanına gelip kovasını kuyuya sarkıtınca Yusuf (a.s.) kovaya sımsıkı sarılıp kuyudan çıktı.

Sucu kafilede bulunanlara müjde vererek "A, müjde! İşte bir oğlan.. Gelin bu tam müjde zamanıdır. Bu gayet güzel, yakışıklı, gözalıcı ve zarif bir çocuktur. Müjdeler olsun size... Bu, tam satılacak bir uşak" dedi.

Yusuf u görenler onu Mısır halkına satacakları bir ticaret malı kabul ederek, kafiledeki diğer insanlardan gizlediler. Halbuki Allah onların ne yapacaklarını gayet iyi biliyordu. Onların ve diğerlerinin davranışlarından hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

O, Yusuf un kardeşlerinin de, Yusuf u satın alacakların da ne yaptığını çok iyi bilendir.

O, yaşanan gerçekleri değiştirmeye ve kaldırmaya da kadirdir. Ancak Onun hikmeti ve daha önce tespit ettiği bir takdiri vardır. Her şeyi takdir ettiği ve hükmettiği şekilde yürümeye bırakmıştır.

"İyi bilin ki, yaratmak ve emretmek O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir." (A'raf, 7/54).

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Yusuf u satan Yusuf un kardeşleridir. Tüccar ise Yusuf u satın alanlardır. Onu bir ticaret eşyası gibi gizleyenler de Yusuf un kardeşleridir. Yusuf kuyudan çıkarılınca onu gizlemişlerdi.

Yahut Yusuf u satanlar ticaret kervanında bulunanlardır. Satın alan ise Mısır halkından birisidir.

Bu ayetlerde Rasulullah (s.a.) müşrik kavminden gördüğü eziyete karşı teselli edilmekte ve kavminin kendisine yaptığı eziyeti Allah'ın bildiği, Allah'ın bu durumu değiştirmeye kadir olduğu bildirilmektedir. Fakat Yusuf un kardeşlerinin hile ve eziyetlerine karşı sabrettiği gibi sabret. Ben kardeşlerine karşı nasıl Yusuf a yardım ettiysem, onu onların üzerine hakim ve reis kıldıysam sana da onlara karşı yardım edeceğim, hitabı verilmektedir.

"Onu sattılar." Yani kardeşleri Yusuf u sattılar. İbni Kesir Bu mana daha kuvvetlidir" demektedir.

Yahut oradan geçip Yusuf u alan kabile onu Mısır'da düşük bir fiatla, mislinin fiatından noksan bir fiatla, tartı ile değil sayı ile birkaç dirheme sattılar. Onlar ukiyye (40 dirhem) ve daha fazlası için tartı kullanıyorlardı. Yusuf u 20 veya 22 dirheme sattılar.

Burada "düşük fiat'tan murad noksan veya ayıplı demektir. Yani onu en düşük bir fiatla satmışlardı.

Diğer bir rivayete göre bundan murad hür bir kimsenin satılması olduğu için bu davranış bir zulüm ve haramdır, demektir.

Tercih edilen görüş İbni Kesir'in de dediği gibi birinci manadır. Çünkü haram bellidir, herkes haramı bilmektedir. Hür kimsenin bedeli her çeşit durumda ve herkese haramdır. Ayrıca o Halilurrahman oğlu, İşhak oğlu, Yakup oğlu Yusuf tur. Nebi oğlu, nebi oğlu, nebi oğlu nebidir. Değerli oğlu değerli oğlu, değerli oğlu, değerli oğlu bir şahsiyettir.

Onlar Yusuf hakkında ve onun satılması anında isteksiz idiler. Onun Allah katında değerini bilmeden ondan her ne şekilde olursa olsun kurtulmak istiyorlardı.

Yusuf u Mısır Azizi, satın aldı. Daha sonra bu zat Hz. Yusuf (a.s.)'a iman edecek ve Hz. Yusuf (a.s.) hayatta iken iman edecektir.

Özetle: Allah Tealâ Hz. Yusuf (a.s.)'a verilen fiatı üç sıfatla zikretmektedir.

a) Düşük bir fiat oluşu.

b) Sayılı bir kaç dirhem oluşu.

c) Satıcıların bu hususta isteksiz oluşu. [\[23\]](#)

Hz. Yusuf (A.S.)'un Mısır Sarayına Varması Ve Kendisine Peygamberlik Verilmesi

Mısır'da satın alan (vezir) hanımına "Ona iyi davran, belki bize faydalı olur ya da onu evlat ediniriz" dedi. Böylece biz Yusuf u Mısır'a yerleş tirdik. Ona rüyaların tabirini öğrettik. Allah bütün emirlerinde en üstündür. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler. Yusuf olgunluk çağına girince ona hüküm ve ilim verdik. İşte biz güzel hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız.

Açıklaması

Yusuf un kuyuya atılmasının ardından köle gibi satılması ve satın alınması şeklinde gelişen üzüntülü olaylardan sonra, Allah onu Mısır'da satın alacak birini takdir etti. Burada ismi zikredilmemiştir. Ancak daha sonra, Mısır hazi-neleriyle görevli "Mısır Azizi" şeklinde tavsif edilecektir.

Tarihte anlatıldığına göre bu zatın ismi Kutayfir olup Mısır Emniyet Reisi ve Vezir idi. Yahut Utafir bin Ravhîb olup Maliye İşleri Veziri idi. Vezir Yusuf ta göze çarpan hayırlı ve salih vasıflan görünce, O'na ilgi göstermiş, değer vermiş ve ailesine güzel muamele tavsiyesinde bulunmuştu.

Vezir, hanımı Zeliha'ya (yahut Ruâbil kızı Ūrabîl'e) "Bu çocuğa iyi davran, ona güzel muamele et" dedi. Yusuf taki olgunluğu sezmişti.

Ebu İshak, Ebu Ubeyde'den Abdullah b. Mes'udun şöyle dediğini nakletmektedir: İnsanlar arasında en ferasetli, en zeki üç kişi vardır:

1- Mısır Azizi: Hanımına Hz. Yusuf (a.s.) için "Ona iyi davran." (Yusuf, 21) demişti.

2- Hz. Şuayb (a.s.)'m kızı: Hz. Musa (a.s.) için, "Babacığım, onu ücretli olarak yanına al." (Kasas, 28/26) demişti.

3- Hz. Ebubekir es-Sıddik (r.a.): Halifeliğe Hz. Ömer (r.a.)'i tayin etmesi sebebiyle.

Rivayete göre Hz. Musa (a.s.)'ya karşı çıkan ve 400 sene yaşayan Firavun Yusuf u satın alan kişiydi. "Yusuf daha önce size apaçık deliller getirdi." (Gafir, 40/34) ayeti buna delildir.

Beyzavî diyor ki: Meşhur olan rivayet Hz. Yusuf (a.s.)'u satın alanın Firavun neslinden olduğudur. Ayet babalarının ahvalini bildirmekte ve çocuklarına hitap etmektedir.

Mısır Azizi hanımına yaptığı Yusuf a iyi davranma tavsiyesine sebep olarak şu ifadeyi kullandı."Belki bize faydalı olur ya da onu evlat ediniriz." Yani hususi işlerimizde, manaimızı değerlendirmemiz \vususurvda yahut kamu. yararı ile ilgili işlerde bize faydalı olacağı hakkında ümidim vardır. Yahut onu evlat ediniriz, Onunlagözümüz-gönlümüz aydınlanır.

Çünkü Mısır Azizi'nin çocuğu olmuyordu, artık iyice yaşlanmıştı.

Ayet Mısır Azizi'nin çocuğunun olmadığına ve ince anlayışına delâlet etmektedir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak Hz. Yusuf (a.s.)'a maddî yönden yardımcı olacak birini takdir ettikten sonra ona yaptığı edebî ve manevî lütuflarını da açıkladı:

Biz ona kuyudan salimen kurtulmak suretiyle lütufta bulunduğumuz ve ona kardeşlerinin şerrinden kurtardığımız ve ona bir ev, değerli hoş bir yuva hazırladığımız gibi, Mısır Azizi'nin kalbinde ona karşı bir şefkat hissi verdik, Mısır ülkesinde ona Mısır Azizi'nin evinde bulunması sebebiyle etrafındakilere emir verme, yasaklama, malî işlerin idaresi, devlet ve hükümet işlerinde yetkili kılıp ona yüksek bir makam verdik.

Sonra zindan... Ama bu da kralın şarapçısını tanımaya, daha sonra da bizzat kralla irtibat kurmaya sebep olmuştu. Hatta hükümdar Hz. Yusuf (a.s.)'a "Bugün senin bizim

yanımızda önemli bir yerin vardır. Sen emin bir kimsesin" demişti. (Yusuf, 54). Hz. Yusuf (a.s.) da hükümdara "Beni ülkenin hazinelerinin başına getir. Çünkü ben iyi muhafaza eden ve iyi bilen biriyim." (Yusuf, 55) demişti.

"Mükemmel" olabilmek iki vasıfla, kudret (yetki) ve ilim yönüyle mümkündür. Hz. Yusuf (a.s.)'un kudret sıfatında mükemmel oluşuna şu ayetle işaret edilmişti: "Böylece biz Yusuf u yeryüzünde makam ve yetki sahibi kıldık." (Yusuf, 56).

Hz. Yusuf (a.s.)'un ilim sıfatında mükemmel oluşuna ise şu ayetle işaret edilmişti: "O'na olayların ve rüyaların yorumunu öğrettik.."

"Te'vilü'l-ehâdis", rüya tabiri, olayların gerçek yönünün bilinmesi, çeşitli mahlûkatın Allah'ın kudreti, hikmeti ve celaline delil olma şekilleri...

Daha sonra Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Allah bütün emirlerinde en üstündür." (Yusuf, 21). Hiçbir şey O'nu aciz bırakamaz. Dilediği şeye engel olunmaz. Murad ettiği bir şeyde kimse O'nunla çekişemez. Bir şeyi dilediği zaman o reddedilemez, engel olunamaz, muhalefet edilemez. Bilakis O daima en üstündür. O dilediğini mutlaka yapandır.

Nitekim Said b. Cübeyr şöyle diyor: "Fakat insanların çoğu O'nun mahlû-katı hakkındaki hikmetini, lütufta bulunuşunu ve dilediğini yaptığını bilmiyor, olayların sadece görünen kısmını alıyorlar. Yusuf (a.s.)'un kardeşleri de böyle zannetmişlerdi. Yusuf (a.s.) uzaklaştırılırsa babalarının rızasının yalnız kendilerine ait olacağını, sonra da salih bir topluluk olacaklarını sanmışlardı."

"İnsanların çoğu bunu bilmezler" ifadesi insanların azının -meselâ Allah'ın dilediği şeyi mutlaka yapacağını bilen Hz. Yakup (a.s.) gibilerinin- gerçekleri bildiğine delildir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kardeşlerinin kendisine yaptıkları kötülüğe ve bütün bu uğradığı sıkıntı ve zorluklara sabretmesi sebebiyle Hz. Yusuf (a.s.)'a verdiği mükâfatı beyan etti. Yüce Allah onu yeryüzünde yüksek bir mevki sahibi kılmıştı. Bu az önce işaret ettiğimiz kudret (yetki) sahibi olmasıydı. Rüşdüne ecrine de Allah ona "hüküm ve ilim" tabirleriyle ifade buyurduğu peygamberliği vermişti. Bu, ilim derecelerinin en üstünü idi. Şöyle buyuruyordu:

Yusuf rüşdüne erince yani cismî ve aklî kuvvetleri tamamlanınca O'na hüküm ve ilmi verdik. Yani bu sıkıntılara sabretmesi ve güzel amellerde sebat etmesinin karşılığı olarak bütün insanların arasından O'nu seçerek peygamberlik nimetini ona verdik.

Rüşdün tamamlanması 30 ile 40 yaşları arasındadır. Bir grup alim, 33 yaşında yahut 30 küsur yaşında demiş, Hasan-ı Basrî ise 40 yaşında demiştir. İk-rime ve bir grup, 35 yaşında olur demişlerdir.

"Biz güzel hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız." Yani güzel amel işleyen kimselere bu şekilde bir mükâfat veririz.

Bu ayet Hz. Yusuf (a.s.)'un güzel amel işlediğine, Allah Tealâ'ya itaatle amel ettiğine ve Allah'ın kendisine verdiği hakimiyet ve yetki, ilim ve hikmetin, nübüvvet ve risaletin amelinde güzel bir davranış içinde olmasının, genç yaşında takva sahibi olmasının karşılığı olduğuna delildir. Zira "güzel amel sahibi" olmanın akılların safiyetine tesiri vardır, "kötü amel sahibi" olmanın da gönüllerin bulanmasına ve hadiselerin yanlış anlaşılmasına tesiri vardır. [\[24\]](#)

Hz. Yusuf (A.S.) Ve Vezirin Hanımı

23- Yusuf u, evinde yaşadığı kadın baştan çıkarmak istedi. Kapıları sıkı sıkıya kapattı ve "Haydi gel!" dedi. Yusuf "Allah'a sığınırım. Doğrusu o (kocan) benim efendimdir. Bana iyilik yapmıştır. Şüphesiz zalimler (nefsine uyanlar hiçbir zaman) kurtuluşa ermezler" dedi.

24- Şüphesiz o kadın Yusuf u arzu etmişti. Eğer Yusuf, Rabbinin burhanını görmeseydi kadının arzusuna uyabilir-Yusufu (efendisine ihanet gibi) kötülük ve fuhuştan alıkoymak için böyle yaptık. Çünkü o, kendisine ihlas verilmiş kullarımızdandı.

25- Kapıya doğru koşular. Kadın Yusuf un gömleğini arkadan boydan boya yırttı. Kapıda kadının beyi ile karşılaştılar. Kadın (hemen kocasına) "Ailene kötülük yapmak isteyeninin cezası ancak zindana atılmak veya acıklı bir azaba uğratılmak olmalıdır" dedi.

26- Yusuf "Beni o baştan çıkarmak istedi" dedi. Kadının ailesinden bir şahit hakemlik etti: "Eğer Yusuf un gömleği ön taraftan yırtılmış ise kadın doğru söylemektedir. Yusuf yalancılardandır."

27- "Eğer Yusuf un gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir. Yusuf doğru söyleyenlerdendir" dedi.

28- (Kadının kocası) Yusuf un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce (karısına) "Bu siz kadınların tuzaklarından-dır. Doğrusu sizin tuzağınız büyük olur" dedi.

29- Yusuf a dönerek "Yusuf, sen bu hadiseyi görmemiş ol" dedi. Hanımına da "Sen de işlediğin günahtan dolayı tevbe et. Şüphesiz sen günah işleyenlerden oldun"

Açıklaması

Hz. Yusuf (a.s.) son derece güzel ve yakışıklı idi. Mısır Azizi hanımına Yusuf a iyi bakmasını ve güzel davranmasını tavsiye etmiş, kadın da güzelliği, yakışıklılığı ve göz alıcı oluşu sebebiyle Yusuf u son derece sevmişti. Bunun üzerine süslenmiş ve Yusuf u birlikte olmaya çağırmış, onu zina etmeye davet etmişti. Köşkün kapılarının tamamını -7 kapıyı da- sıkıca kapatmış ve Yusuf a "Haydi gelsene!" demişti.

"Heyte leke" haydi gel, haydi gelsene, çabuk ol, senin için hazırlandım demektir. "Sukyen leke" "ra'yen leke" gibi muhatabın bildirilmesi için (leke) kelimesi ilâve edilmiştir. Bu son derece nazik bir üslûptur.

Hz. Yusuf ise bu teklifi şiddetle reddetmiş ve "Senin benden istediğin bu şeyden Allah'a sığınırım, O'na iltica eder, O'nun himayesini niyaz ederim. O beni cahillerden olmaktan korur. Doğrusu o kocan Kutfir benim efendim ve sahi-bimdir. Bana iyilik yapmıştır. Ona hıyanette bulunmak ve ailesiyle fuhuş yapmak suretiyle karşılık veremem. Şüphesiz iyiliğe kötülükle karşılık veren zalimler iflah olmazlar, zalimler arzularına kavuşamazlar. İyiliğe kötülükle karşılık veren hainler de zalimlerden sayılır" demişti.

Kadın, Hz. Yusufun emrine isyan etmesi, arzusunu yerine getirmemesi, kendisi hanımefendi ve o köle olduğu halde onun isteğine avkırı hareket etmesi sebebiyle Yusuf tan intikam alıp onu cezalandırmayı düşünmüş yahut onu baştan çıkarmak istemişti.

'Yusuf Rabbinin burhanını görmeseydi kadının arzusuna uyabilirdi.'" Bu ayetin manası hakkında çok sözler söylenmiştir. Halbuki durum gayet açık ve anlaşılırdır.

"Ve hemme bihâ" buyruğunun, cümlelerin geri kalan kısmından ayrı olarak yalnız başına tefsir edilmesi doğru olamaz. Cümle bir arada topluca tefsir edildiği zaman Hz. Yusuf (a.s.)'un kadının arzusuna kesinlikle uymadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Yusuf (a.s.)'un Rabbinin burhanını görmesi buna engel olmuştur. "Levlâ" kelimesinin bir şeyin meydana gelmesinin imkânsız olduğunu beyan eden ve cevabı daima mahfuz olan bir kelime olması buna delildir. Cümlelerin takdiri şöyledir: Yusuf Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, o kadının arzusuna uyabilir, onunla birlikte olabilirdi. "Ve hemme bihâ" ifadesi buna delâlet etmektedir. Bu cümle, "Onu öldürmeye teşebbüs ederdim, Allah'tan korkmasaydım" cümlesi gibidir. Bunun manası, Allah'tan korkmasaydım Onu öldürürdüm

demektir. Cümlede takdim ve tehir vardır.

Ayrıca "el-hemm" kelimesinden murad, gönülden geçen arzular ve beşeri tabiatın gereği olarak kadınla birlikte olmaya meyletmektir. Şer'an bunda muaheze edilecek hiçbir şey yoktur. Yani "Nasıl Allah'ın peygamberinin günaha arzu duyması ve ona kassetmesi caiz olabilir" denemez.

Günaha azmetmek ve günahı işlemeye karar vermek derecesinden daha düşük bir mertebede olan "el-hemm (arzu)" sebebiyle muaheze olunamayacağının delili Begavî'nin Abdurrezzak'tan naklettiği ve Buharî ile Müslim'in Sahihlerinde Ebu Hureyre'den naklettikleri şu Hadis-i kudsîdir.

Peygamberimiz (s.a.) buyurdular ki: Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Kulum bir iyiliğe niyet ettiği, onu arzu ettiği zaman ona bir hasene yazın. Eğer bu ameli yaparsa kuluma on misliyle karşılık yazın. Kulum eğer bir kötülüğe niyet etmiş ama bu kötülüğü istememişse onu bir hasene olarak yazın. O bunu sırf benden kaçındığı için terk etmiştir. Eğer bu kötülüğü yaparsa onu bir kötülük olarak yazın."

Hz. Yusuf (a.s.)'un gördüğü burhan Allah'ın her mükelleften aldığı haramlardan kaçınmak burhanıdır, yahut Allah'ın zinayı haram kılması hususundaki hücceti ve zina edenlerin tabi olacağı cezayı bilmektir. Bir başka görüşe göre peygamberlerin gönüllerinin kötü ahlâktan temizlenmesidir. Bir diğer görüşe göre fuhuş irtikap etmeye engel olan peygamberliktir. Ancak bütün bu manaların hepsi de murad edilmiş olabilir. Çünkü bunlar hepsi de aynı hedefi, Allah'a itaati gerçekleştirmeye yönelik birbiriyle çelişmeyen, birbirine yakın manalardır.

Özetle: Hz. Yusuf (a.s.) kesinlikle böyle bir günah işlememiştir. Şayet Allah'ın koruması, himayesi ve gözetimi olmasaydı o da kadının arzusuna uyabilirdi.

Alimlerin bu ayet hakkında iki türlü tefsiri vardır:

1- Hz. Yusuf (a.s.) Rabbinin burhanını gördüğü için o kadının arzusuna uymadı. Onu kadının arzusuna tabi olmaktan men eden Allah'tır.

2- Hz. Yusuf (a.s.) beşerî tabiatın gereği olarak bu arzuyu duydu ise de günaha düşme korkusuyla hemen uyandı. Rabbinin burhanını görüp emrini hatırladı. Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Eğer biz seni sebatkâr kümasaydık, ner-deyse onlara bir parça meyledecektin." (İsra, 1777'4).

Böylece iki arzunun, kadının arzusu ile Hz. Yusuf (a.s.)'un arzusu arasındaki fark ortaya çıkmaktadır:

Kadın kinini dindirmek için Hz. Yusuf (a.s.)'tan intikam almayı ve ona işkence ettirmeyi arzu etmişti. Yahut onunla birlikte olmak istiyordu. Yani gayesi günah işlemekti. Bu azimlilik ve kararlılık arzusu idi.

Hz. Yusuf (a.s.) ise, bu kadının (Zeliha'nın) kendisine yaklaştığını görünce kendini savunmak ve bu kadından kurtulmak arzusundaydı. Ancak Rabbinin burhanını ve kendisine bu sıkıntıdan kaçmaya teşebbüs etme arzusu veren ilâhî himayeyi görünce bütün arzusu bu kadından kurtulmak oldu. Bu sadece nefsinin bir vesvesesinden ibaretti. Hz. Yusuf (a.s.) Rabbinin burhanını görünce peygamberlerin günah işlemekten masum olmaları sebebiyle kötülüğe yönelmedi.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştu: "Biz Yusuf u kötülük ve fuhuştan alıkoymak için böyle yaptık. Çünkü o, kendisine ihlâs verilmiş kullarımızdandı."

Hemen bunun ardından "İkisi de kapıya koşular" ayetini getirdi. Yani Hz. Yusuf (a.s.)'u kötülükten alıkoymak istiyordu:

"Biz Yusuf u kötülük ve fuhuştan alıkoymak için böyle yaptık." Yani biz fitneye düşürücü ve aldatıcı sebepler karşısında bu şekilde iffet ve namusluluk üzerine onu sebatkâr kıldığımız ve onu içinde bulunduğu durumdan kurtaran burhanı ona gösterdiğimiz gibi aynı şekilde onu bütün işlerinde kötülükten ve fuhuştan da koruruz, "es-su (kötülük)", haramlar, günahlar ve efendisine ihanet etmesi;

"el-fahşa" ise fuhuş, zina ve fücur demektir.

"... Çünkü o, kendisine ihlas verilmiş kullarımızdandı." Yusuf, Allah'ın seçtiği, vahyi ve risaleti için lââyık kıldığı, her türlü lekelerden temiz kıldığı, ihlâs-lı, bundan dolayı Şeytanın aldatamayacağı kullarındandı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "Onlar bizim yanımızda seçkinlerden, hayırlardandır." (İsra, 17/47)

İkisi birlikte kapıya koştuklarında kadının kocasının aniden karşısına çıkmasıyla sürpriz bir olay meydana geldi.

Cenab-ı Hak "Her ikisi de kapıya koşular" buyurdu. Bu cümlede "ilâ (-e, -a> -ye» -ya)" harf-i cerri hazfedilmiştir. Tıpkı "Musa kavminden yetmiş kişiyi seçti." (A'raf, 7/155) ayetinde "min (-den, -dan)" harf-i cerrinin hazfedilmesi gibi.

"Tesâbuk", yarışma, koşuşma, değişik gayelerle yapılan koşmadır. Hz. Yusuf (a.s.) dışarı çıkmak isteğiyle koşarak kadından kaçıyor, kadın ise onun dışarı çıkmasını engellemek için onun arkasından koşuyordu.

"Kadın Yusuf un gömleğini arkadan boydan boya yırttı." Yani Yusuf kaçarken kadın ona yetişti ve arkadan gömleğini tuttu ve yırttı.

"Kapıda kadının beyi ile karşılaştılar." Yani o anda kadının efendisini -yani kocasını- kapıda buldular. Kadın derhal hile ve desise ile suçtan sıyrılmak için suçu Yusuf un üzerine yıkmaya teşebbüs etti ve kocasına hitaben "Ailenle fuhuş yapmak isteyen kişinin cezası ya hapsedilmesi yahut acıklı, can yakıcı bir azaba uğratılması ve şiddetli bir şekilde dövülmesi olmalıdır" dedi.

Mısır kadınları kocalarını "seyyid (efendi)" lakabıyla anarlardı. Ayette "ikisinin efendisi" tabiri kullanılmamıştır. Çünkü Hz. Yusuf (a.s.)'un hür olduğu halde köle olarak satılması meşru (şeriata uygun) bir muamele değildi. [\[25\]](#)

Fahreddin er-Razî burada Hz. Yusuf (a.s.)'un doğru söylediğine delâlet eden birçok alametler zikretmektedir:

1- Hz. Yusuf (a.s.) onların nazarında köle idi. Köle efendisine bu derece sarkıntılık yapamaz.

2- Hz. Yusuf (a.s.)'un evden dışarı çıkmak için hızla koştuğu görülmüştü. Kadına talip olan böyle davranmaz.

3- Kadın kendisini tam manasıyla süslemişti. Halbuki Hz. Yusuf (a.s.)'un durumu böyle değildi.

4- Hz. Yusuf (a.s.)'un o zamana kadarki hayatı kesinlikle bu çirkin fiille uyum içinde olabilecek bir durumda değildi.

5- Kadın Hz. Yusuf (a.s.)'un fuhuş yaptığını açık bir ifade ile söyleyemedi. Sadece ima yollu bir ifade kullandı. Hz. Yusuf (a.s.) ise gerçeği açıkça anlattı.

6- Kadının kocası yaşlı, yaşı geçmiş bir kimse idi. Böyle birinin hanımının şehvete talip olması daha muhtemeldir.

Bütün bu sebeplerden dolayı kadın şiddetli bir ceza istemedi. Sadece hafifletme istedi. Çünkü Yusuf a olan aşkı ona şefkat göstermesine sebep oluyordu. Fakat öbür yandan "Yusuf bana kötülük yapmak istedi" demekten de utandı. Bir \ mazeret bulmak ve böylece kocasının önünde şeref ve onurunu korumak istedi.

Bazı alimler şöyle demişlerdir: Mısır'da kadınlar Hz. Yusuf (a.s.)'a şehvetle meyiletmek istiyorlardı. Nihayet Allah ona peygamberlik verdi. Üzerini peygamberlik

heybeti bürüdü. Bu heybet onu gören herkesin güzelliğine değil, peygamberlik yönüne bakmasını sağladı.

Bundan sonra Hz. Yusuf (a.s.)'un aklanması sırası geldi. Hz. Yusuf (a.s.) büyük bir vefakârlıkla, doğru sözlü olarak, kadının yaptığı kötülük etme ithamına karşılık kendini savundu. Kendisini baştan çıkarmak isteyenin asıl o kadın olduğunu, kendisinin bundan imtina ettiğini, kadının kendisinin peşinden gelerek elbisesinden çektiğini ve gömleğini arkadan yırttığını, kendisiyle cima etmesi için bütün hilelere baş vurduğunu anlattı.

"Kadının ailesinden bir şahit şöyle hakemlik etti..." Buradaki "şahit" hakkında alimlerin çeşitli görüşleri vardır: Bu şahit büyük mü, küçük mü? Bu şahit insan mı, yoksa gömlek mi? Bu şahidin belirlenmesinde de üç ayrı görüş bulunmaktadır.

Birincisi: Bu şahit kadının amcasının oğlu olup yaşlı bir kişi idi. Hikmetli konuşan, zeki ve görüşleri isabetli bir zat idi. Şöyle dedi: "Gömleğin yırtılan ta-rafi önde ise, ey Zeliha sen haklısın, o adam yalancıdır. Eğer arkada ise adam haklı sen yalancısın." Gömleğe baktılar ve gömleğin arkadan yırtıldığını gördüler. Amcasının oğlu "Bu, siz kadınların tuzaklarındandır. Doğrusu sizin tuzağınız büyük olur" dedi. Sonra Yusuf a döndü "Bundan vazgeç ve bu olayı gizli tut" dedi. Kadına da "Günahın için istiğfar et" dedi.

Bu görüş müfessirlerden büyük bir grubun görüşüdür.

İkincisi: İbni Abbas'm ve bir grup alimin görüşüdür. Ayette geçen "şahit" bir çocuk olup Allah Tealâ onu beşikte konuşturmuştur.

İbni Cerîr, İbni Abbas rivayetiyle Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Küçük çocuk olduğu halde beşikte konuşan dört kişi vardır:

- Firavun'un kızı Maşita'nın oğlu,
- Yusuf un şahidi,
- Cüreyc isimli rahibe nispet edilen çocuk,
- İsa b. Meryem.

Üçüncüsü: Bu şahit bizzat gömleğin kendisi idi. Razî diyor ki: Bu son derece zayıf bir görüştür. Çünkü gömlek bu vasıfla tavsif edilmez. Gömleğin ailesi diye bir şey de olmaz.

Kadının kocası Hz. Yusuf (a.s.)'un doğru sözlülüğünü ve kadının da Hz. Yusuf (a.s.)'a yaptığı iftira ve ithamda yalancı olduğunu kesin olarak anlayınca, orada bulunanlar da Hz.

Yusuf (a.s.)'un bu çirkin fiilden tamamen uzak olduğunu görünce kadının kocası veya şahit şöyle dedi:

"Bu, siz kadınların tuzaklarındandır". Yani bu itham sizin hile ve desiselerinizden biridir. "Doğrusu sizin tuzağınız büyük olur." Yani kadınların hile ve tuzağının gönüllerde bıraktığı tesiri fazla olur, erkeklerin kolayca fark edemeyeceği kolayca önleyemeyeceği hemen çare ve tedbir bulamayacağı şekilde garip olur.

"Ey Yusuf! Bundan vazgeç." Bu olayı başkalarına anlatma ve bu haberi insanlardan gizli tut. Ey kadın "Sen de günahın için istiğfar et. Şüphesiz sen günah işleyen kimselerin zümresine girdin" dedi.

Kocasının bu sözü söylemesi ya kıskançlık olmaması dolayısıyla sakin olması yahut Allah Tealâ'nın onun kalbinden kıskançlık duygusunu alması ve Hz. Yusuf (a.s.)'a lütufla muamele etmesiyle açıklanabilir. Zira Hz. Yusuf (a.s.) yapması muhtemel olan davranışlardan sorumlu tutulmamış, kadın da affedilmişti. [\[26\]](#)

Haberin Şehrin Kadınları Arasında Yayılması, Vezirin Hanımının Kadınlara Yaptığı Planı, Hz. Yusuf (As.)'Un Zindana Atılması

30- Şehirde bazı kadınlar "Vezirin hanımı uşağını baştan çıkarmak istemiş! Sevda onun bağırını yakmış! Doğrusu biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" diye dedikodu ettiler.

31- Vezirin hanımı kadınların bu hilelerini (dedikodularını) duyunca onlara haber gönderdi (evine davet etti), onlara koltuklar hazırladı. (Geldikleri zaman yemekte) onların herbirine birer bıçak verdi. Ve Yusuf a "Onların karşlarına çık!" dedi. Kadınlar Yusuf u görünce ona hayran kaldılar ve (meyve yerine) ellerini kestiler. "Allah için Haşa! Bu beşer değildir, olsa olsa güzel bir melektir" dediler.

32- Vezirin hanımı şöyle dedi: 'İşte beni (sevdaya tutulmakla) ayıpladığınız delikanlı budur. Yemin olsun ki ben onu elde etmek istedim, ama o iffetini korudu. Yemin olsun ki emrettiklerimi yapmazsa zindana atılacak ve hakir insanlardan biri olacaktır.'

33- Yusuf şöyle dedi: "Ey Rabbim! Bana göre zindan bunların teklif ettiklerinden daha iyidir. Eğer sen onların tuzaklarına engel olmazsan ben onlara meyleder ve cahillerden

olurum."

34- Rabbi Yusuf un duasını kabul etti ve kadınların tuzağını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki, Allah her şeyi çok iyi işitir, çok iyi bilir.

35- Sonra (Yusuf un suçsuz olduğunu gösteren) delilleri görmelerine rağmen yine de onu bir müddet zindana atmayı uygun buldular.

Açıklaması

Mısır'da şehirdeki emirler ve diğer eşraf hanımlarından bazıları Vezirin hanımını ayıplayarak, bu durumu yadırgadılar ve hayretle karşılayarak dedikodu ettiler:

"Vezirin hanımı uşağını baştan çıkarmak istemiş" yani delikanlının kendisinin olmasını istemiş! dediler.

Gelecekte talep etme hususunda devamlılık ifade eden "türavidü" fiilinin delaletiyle vezirin hanımının teşebbüsleri devam ediyordu.

Kadınlar bu yadırgamalarını iki hususla tekit ettiler. Çünkü alışılan âdetlerde kadın talip değil, matlup olur. Halbuki bu kadın devletin birinci vezirinin hanımıdır ve kölesiyle, uşağıyla birlikte olmayı istemektedir:

Birincisi: Şehirde ileri gelen hanımların "Sevda bu hanımın bağırını yakmış!" şeklindeki ifadeleri... Yani bu delikanlıya olan aşkı bu hanımın kalbini sarmış da içine işlemiş, artık bunun sonuçlarına ve varacağı duruma aldırmaz olmuş!

İkincisi: "Doğrusu biz bu hanımı açık bir sapıklık içinde görüyoruz" ifadeleri, yani biz inanıyor ve gayet iyi biliyoruz ki, bu hanımı uşağına aşık olması ve O'nu baştan çıkarmaya çalışması şeklinde tuttuğu yolda açık bir yanlışlık içindedir, doğru olandan uzaklaşmıştır, mevki ve makamıyla bağdaşmayan bir cahillik içindedir, dediler. Şehirde ileri gelen kadınlar aslında bu ifadeleriyle bir hile ve tuzak hazırlamışlar, bu plana göre Vezirin hanımını kendilerini davet etmeye ve yaptığı bu davranışın mazeretlerini beyan etmeye zorluyorlardı.

Muhammed b. İshak ise, "Aslında şehir hanımlarına Yusuf un güzelliği haberleri

geliyordu. Hanımlar Onu görmek istiyorlardı. Onu görmeye vesile olsun diye bu ifadeleri kullandılar" demektedir.

"Vezirin hanımı kadınların bu düzenlerini" yani dedikodularını, kötü sözlerini ve kendisi hakkında "Vezirin hanımı Ken'an diyarından gelen kölesine aşık olmuş!" şeklindeki sözlerini "duyunca onları evine davet etti."

Ayette dedikoduya "mekr (hile, düzen, tuzak)" ismi verildi. Çünkü hilekâ-rın hileyi gizlediği gibi dedikodu da gıyaben yapılmaktadır. Dedikodu gizlice zikredildiği gibi hileler de gizlice yapılmaktadır.

'Vezirin hanımı" kadınların kendisi hakkında gıyaben söyledikleri sözleri duyunca onlara haber gönderdi, yani onları ziyafet için evine davet etti. Oturacakları koltukları ve yemeği hazırlattı. Bıçakla kesilecek turunç gibi meyveler getirtti. Hanımlardan her birinin eline et, meyve vs. yi kesmek için bıçak verdi. Bu onun hilesiydi. Şehrin hanımlarının Yusuf u görmek için hileye baş vurdukları gibi o da buna mukabil bu hileyi hazırlamıştı.

Vezirin hanımı Yusuf a "Hanımların karşısına çık!" dedi. Misafir hanımlar yemek ve meyve yerken herbirinin elinde bıçak olduğu halde daha önce başka bir yerde gizlediği Yusuf a onların yanına çıkmasını emretti. Uygun vakit seçiminde mahir zeki bir kadındı. Misafir hanımların yemek yemek ve meyve soymakla meşgul oldukları bir anda Yusuf u ansızın karşısına çıkardı.

Kadınlar Yusuf u birden karşılarında görünce büyülendiler. Tam anlamıyla güzelliğine ve son derece göz kamaştırıcı yakışıklılığına hayran kaldılar. Gördükleriyle dehşete düştükleri için takdim edilen et veya meyveleri kestiklerini zannederek hiç farkında olmadan ellerini kestiler. Etkili bir olay, garip bir manzara ve heyecanlı bir şeye gözü takılı kalıp hayrete düşen insan elbette böyle hareket edecekti.

Kadınlar, "Allah için haşa! Bu beşer değildir" dediler. "Hâşâ" tenzih manası ifade eden bir kelimedir. Yani misafir kadınlar Allah Tealâ'yı acizlikten tenzih ederek, bu kadar güzel bir insanı yaratmasından dolayı hayrete düşerek, Vezirin hanımına "Gördüğümüz bu durumdan sonra seni ayıplayacak bir şey göremiyoruz" dediler. Çünkü bu kadınlar beşer içinde Yusuf gibisini veya güzellikte ona yakın birini görmemişlerdi. Zira bütün güzelliklerin yarısı Hz. Yusuf (a.s.)'a verilmişti.

Nitekim bu gerçek "sahih" senedle rivayet edilen şu isra hadisiyle sabittir: "Rasulullah (s.a.) üçüncü semada Hz. Yusuf (a.s.)'a uğradı. Efendimiz (s.a.) buyuruyorlar ki: "Bir de ne göreyim: Yusuf! Bütün güzelliklerin yarısı ona verilmişti. "

Kadınlar "Bu gördüğümüz varlık beşer cinsinden değildir. Olsa olsa insan suretine giren meleklerden biridir, güzel bir melektir." dediler.

Burada maksat üstün güzelliğin ispatıdır. Zira insan tabiatında "me-lek"ten daha güzel bir canlı, "şeytan"dan daha çirkin bir canlı yoktur. Kadınlar Hz. Yusuf'un göz alıcı güzelliğini görünce O'nu meleklerle benzettiler, acaip güzelliği ve gözalıcılığı sebebiyle O'nun insanlık vasfını inkâr ettiler.

Fahreddin Razî'ye göre zihne daha yakın olan görüş şudur: Kadınlar Hz. Yusuf (a.s.)'taki nübüvvet ve risalet heybetini, iffet ve namusluluk alâmetini görünce ondaki beşerî şehvetin ve insanî vasıfların izlerini reddettiler, ona meleklerin masumiyetini uygun gördüler.

Vezirin hanımı misafir hanımların, Hz. Yusuf (a.s.)'un göz alıcı güzelliğine hayran kalmaları konusunda başarılı olunca onlara şöyle dedi: İşte bana kendisi sebebiyle tenkit yönelttiğiniz, benim ona karşı davranışımı ayıpladığınız delikanlı budur.

Vezirin hanımı Yusuf'un güzellik hususundaki derecesini yükseltmek, ona aşık olmanın ve ona kapılmanın yerinde olduğunu ifade etmek için kadınlar önünde hazır oldukları halde "fe-hâzâ" kelimesini kullanması gerekirken "fe-zâlikünne" kelimesini kullandı. Bununla Hz. Yusuf (a.s.)'un yüce mevkiinin çok yüksekte ve uzaklarda olduğuna işaret ediyordu. Yani işte olgunluk ve güzellikte yüce ve insanlardan çok uzak olan Yusuf isimli delikanlı budur. Ben mazurum; o, olgunluğu ve güzelliği sebebiyle aşık olunmaya, sevilmeye lâyıktır, demek istiyordu.

Sizin onunla birlikte bir an bulunmanızın neticesi bu olursa, onunla beraber devamlı evde bulunduğum halde ben ne yaparım?! Ben itiraf ve ikrar ediyorum ki, onu baştan çıkarmak isteyen vallahi benim. Ama o iffeti ve vakarıyla benim istediğim şeyden imtina etti. Zira o iffetli ve tertemiz bir kişidir, iffeti geçmişlerinden miras olarak almıştır.

Bazıları demişlerdir ki: Kadınlar Hz. Yusuf (a.s.)'un açık güzelliğini görünce Vezirin hanımı onların bilmediği güzel vasıflarını, fizikî güzelliği yanında iffetli oluşunu da haber verdi.

Bundan sonra da Hz. Yusuf (a.s.)'u ceza ile korkutarak şöyle dedi: Eğer o, yakın gelecekte benim kendisine emrettiklerimi yapmazsa yemin olsun ki zindana atılacak ve hor, hakir kimselerden biri olacaktır. Zira kocam benim emrime ve isteğime aykırı davranmaz.

Bu ifade Vezirin hanımının Hz. Yusuf (a.s.)'a olan aşkının gönlünü tamamen kapladığına delildir. Ve artık O'nun cezası, ilk defa kapıda durumunun anlaşılması üzerine kocasına işaret ettiği sadece geçici bir hapis cezası olmayacak, bir müebbet hapis cezası olacaktır. Vezirin hanımı bu tehdidiyle, kocasının kendi durumunu bilmesine ve bu çeşit davranışlarını yadırgamasına rağmen kocasına hakim olduğundan emin olduğunu gösteriyordu. Vezirin hanımının Hz. Yusuf (a.s.)'a aşık oluşu ve O'nu son derece sevmesi

gizlenemeyecek açık bir durum olmuş, Zeliha hanım artık kimsenin tenkidinden ve kendisini ayıplamasından korkmaz olmuştu. İşte o anda Hz. Yusuf (a.s.) bu çeşit kadınların şerrinden ve hilelerinden Allah'a sığındı:

Ey Rabbim! Sen benim sığınağım ve iltica edeceğim yegâne varlıksın. Şu kadının bana tehditte bulunduğu zindan benim için kadınların bana teklif ettikleri fuhuş ve günahı irtikap etmekten daha iyidir.

"Eğer onların tuzaklarına engel olmazsan..." (Yusuf, 33) ayetinde ya kadının durumunun vehametini bildirmek için yahut ismini tasrih etme yerine tariz yoluna başvurmak için müfred yerine cemi zamiri kullanılarak "keydihinne (onların tuzakları)" ifadesi denilmiş ve bununla kinaye olarak Vezirin hanımına işaret edilmiştir. Evlâ olan bu lafzın umuma teşmil edilmesidir. Yani sadece Vezirin hanımının tuzağı değil kadınların tuzakları demektir.

Hz. Yusuf (a.s.) duasında oradaki bütün kadınları murad etmişti. Çünkü onlar Hz. Yusuf (a.s.)'un hanımefendiye itaat etmesinin gayet güzel olacağını ifade etmişler ve Yusuf a hanımefendinin isteğini kabul etmesi için nasihatta bulunmuşlar, O'na "kendini zindana attırmaktan ve horlanmaktan koru" demişlerdi.

O bu duasıyla lezzete karşı sıkıntıyı tercih etmişti. Zira masum olmasına rağmen zindana atılması dünyada kötülenmek ve ahirette azaba uğramaktan daha basit idi. Çünkü zindana atılan masum insan dünyada medhe lâyük olmak, ahirette ise daimi bir sevaba ulaşmak gibi büyük bir saadet hisseder.

O iki kötü şeyden (zindan ve zinadan) ehven olanı, iki zararlı şeyden zararı daha hafif olanı tercih etmişti. Zindanda zihin rahatlığı, gönül huzuru, fesat çevresinden çıkmak ve kendi hayatına tahakküm edilmesinden kurtulmak vardı.

Hz. Yusuf (a.s.) daha sonra duasını acizliğini ve güçsüzlüğünü beyan ederek, durumunu kuvvet ve kudret sahibine (Allah'a) havale ederek tamamladı:

Eğer sen, onların tuzaklarına engel olmazsan, (Allahım!) ben onlara meyledebilir ve cahillerden olabilirim. Yani sen onların tuzaklarını benden uzak-laştırmazsan onların arzularına uymaya meyledebilirim ve şehvetleri kendilerine hakim olan, bildiklerini yaşamayan beyinsiz ve bilgisizlerden olurum. Zira hikmet sahibi çirkin fiil işlemez. Kendi ilminden yararlanmayan kimse ile hiç bilmeyen aynı seviyededir.

Yani sen beni kendi nefsim bırakırsan benim hiç gücüm yoktur. Ben ancak senin güç ve kuvvetine sığıyorum ve iltica ediyorum. Yardımı istenecek olan sensin. Güvenilecek, dayanılacak olan sensin. Beni kendi nefsim bırakma (Allah'ım!).

Bu dua, azimli oldukları hususlarda sabreden peygamberler ve Allah'ın salih kullarının âdeti olduğu üzere Hz. Yusuf (a.s.)'un da Allah'ın lütuflanna ve himayesine koşmasıdır.

"Rabbi Yusuf un duasını kabul etti." Rabbi onun "Eğer sen onların tuzaklarına engel olmazsan..." ayetinde anlaşılan ve onların tuzaklarına engel olunması ve lütufta bulunulması manasını ihtiva eden duasına icabet etti. Kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı ve onu büyük himayesiyle korudu. Onu ma'siyete, cehalete ve kadınların nefsi arzularına tabi olma gafletinden muhafaza etti. Şüphesiz Allah Tealâ kendisine iltica edenlerin duasını en iyi işiten ve onların imanlarının samimiyetini, durumlarını ve onlar için faydalı olacak hususları en iyi bilendir.

Bu ayet (Yusuf, 34) Rabbinin Hz. Yusuf (a.s.)'u koruduğuna, onu imtihan ettiğine ve onu peygamberlere lâyük eşsiz bir terbiye ile terbiye ettiğine delildir.

Hz. Yusuf (a.s.) gençliği, güzelliği ve fizikî üstünlüğüne rağmen, yine son derece güzel ve göz alıcı olan Mısır Vezirinin hanımıyla cima etmeyi reddetti. Allah korkusuyla ve O'nun sevabını umarak zindanı tercih etti.

Buharî ve Müslim'in Sa/uMerinde Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu nakledilmektedir:

"Yedi grup insan vardır ki O'nun (Arş'ınm) gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı o günde Allah onları kendi Arş'ının gölgesinde gölgelendirecektir:

Adaletli devlet reisi.

- Allah'a kulluk içinde yetişen genç.
- Mescitten çıkıp oraya tekrar dönünceye kadar kalbi mescitlere bağlı olan kişi.
- Birbirlerini Allah için seven, bu duyguyla toplanıp bu duyguyla dağılan iki kişi.
- Sadaka veren ve sağ eliyle verdiği sadakayı sol eli bilmeyecek derecede gizlice veren kişi.
- Mevki ve güzellik sahibi bir kadın harama davet ettiği zaman "Ben Allah'tan korkuyorum" diyen adam.
- Allah'ı ıssız bir yerde zikredip gözleri yaşla dolan kişi".

Daha sonra Hz. Yusuf (a.s.)'u suçsuz olduğunu anlamalarına ve onun iffeti ve

namusluluğu hususunda doğru olduğuna dair deliller ortaya çıkmasına rağmen Vezir, Vezirin hanımı ve bu olay yayıldıktan sora şahitlik yapan kişi onu belirli olmayan bir müddet zindana atmayı umumi menfaatlere uygun buldular. Bununla, Hz. Yusuf (a.s.)'un o kadını baştan çıkarmak istediği, dolayısıyla onu bu sebeple zindana attıkları gibi bir kanaatin yayılması ve kiskarma duygusunu kaybeden ve hangi bedelle olursa olsun hanımının rızasını kazanma yolunu tercih eden kocasının üzerinde hakimiyet kurduğu açıkça belli olan Vezirin hanımının arzusunun yerine getirilmesi isteniyordu. [\[27\]](#)

Hz. Yusuf (A.S.)'un Zindanda Hak Dine Davet Etmesi

36- Yusuf la beraber zindana iki genç daha girdi. Onlardan biri Yusuf a "Rüyamda kendimi şaraplık üzüm sıkarken gördüm" dedi. Diğeri de "Ben de kendimi başımda ekmek taşıyor ve kuşlar da ondan yiyor gördüm" dedi. "Bize bu rüyaların tabirini bildir. Doğrusu biz seni iyiliksever kimselerden görüyoruz" dediler.

37- Yusuf onlara şöyle dedi: "Size gönderilen yemekler size ulaşmadan bu rüyaların tabirini size bildireceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdenidir. Ben, Allah'a iman etmeyen, ahireti inkâr eden bir kavmin dininden uzaklaştım."

38- "Ben atalarım İbrahim, İşhak ve Ya-kup'un dinine sarıldım. Herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmak bizim için doğru olamaz. Bu, Allah'ın bize ve diğer insanlara bir lütfudur. Fakat insanların çoğu yine de şükretmezler."

39- "Ey zindandaki iki arkadaşım! Birbirinden ayrı uydurma tanrılar mı daha iyi, yoksa bir olan ve ezici güce sahip Allah mı?"

40- "Allah'ı bırakarak taptığınız tanrılar, sizin ve babalarınızın yakıştırdığı put isimlerinden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indir-memiştir. Hüküm ancak Allah'ındır. O yalnız kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte bu doğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler."

Açıklaması

Hz. Yusuf (a.s.)'u zindana attıklarında onunla birlikte kralın uşaklarından biri şarapçısı diğeri ekmekçisi olan iki kişiyi de zindana atmışlardı. Zira bunların kralın yemeğini ve içeceklerini zehirlemeye teşebbüs ettikleri krala bildirilmişti. Bu durum bir tesadüf değil, her şeye hakim ve her şeyi gayet iyi bilen Allah'ın bir takdiri idi. Hz. Yusuf (a.s.) zindanda doğru sözlülüğü ve rüyaları tabiri etmesi ile tanınmıştı.

Bu iki genç rüya görmüşlerdi. Şarapçı olan "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıkığımı görüyorum", ekmekçi ise "Ben rüyamda başımda ekmek taşıyor, kuşlar da bundan yiyor gördüm" dedi. Her ikisi de Hz. Yusuf (a.s.)'a "Bize gördüğümüz bu rüyanın tabirini ve açıklamasını bildir. Bu rüya gerçekten olacak mı, yoksa karmakarışık rüyalar mı? Biz biliyoruz ki sen rüya tabirini iyi bilenlerden birisin" dediler. Zira Hz. Yusuf (a.s.) ne zaman rüya tabiri yapsa hata etmezdi. Yahut sen insanlara hayır ve iyilik yapmak isteyen iyiliksever kimselersin, dediler.

Hz. Yusuf (a.s.) bu fırsatı ganimet bildi. Bu iki kişinin kendisine, ilmine ve ihlâsına güvenmeleri iyi bir fırsattı. Bunları ve zindanda bunlarla beraber bulunanları Allah'ın halis dinine bağlanmaya, putları terk etmeye davet etti. Zindana girmesi böyle bir hikmete bağlı oldu.

Davetinde ilk adım olarak doğru sözlülüğüne delâlet eden mucize ile başladı. Zindan arkadaşlarına "Size bugün gelecek yemeğiniz gelmeden bunu size bildireceğim. Bu Allah'ın bana vahiy veya ilhamla öğrettiği şeylerdendir, beşer ilminden olan kahinlik veya sihirbazlık değildir," dedi.

Bu ifade zayıfları, fakirleri, mazlumları ve günahkârları Allah'a davet etmesi için zindanda iken Hz. Yusuf (a.s.)'a vahiy geldiğine delâlet etmektedir. Çünkü bu kimseler Hz. Yusuf (a.s.)'un davetine başkalarından daha yakındırlar.

Vahyin sebebi ise şudur: Ben Allah'a ve ahiret gününü inkâr eden Filistin halkından olan Ken1 anlılar ve başkalarının dinini, Güneş (Ru1), buzağı (Ebis) ve Firavunlara (Mısır idarecilerine) tapınan Mısırlıların dinini terk ettim.

Bunlar ahirette sevap veya günah beklemezler. Onlar Peygamberlerin davet ettiği doğru şekliyle ahirete, amellerin hesaba çekilmesine ve amellere karşılık verilmesine inanmazlar. Onlar Firavunların mumyalanmış cisimleriyle ahirete döneceklerine ve onların dünyada olduğu gibi ahirette de hakimiyet ve saltanatlarının bulunacağına inanmaktadırlar.

"Hüm (onlar)" kelimesinin tekrar edilmesi tekit için ve küfür vasfının onlara ait bir

özelliğ olduğunu ve bunda aşırı gittiklerini beyan etmek içindir.

Küfür ve şirk yolunu bir takım Allah'ı tasdik etmeyen, O'nun birliğini ve yer ve göklerin yaratıcısı olduğunu ikrar etmeyen kâfirlerin dinini terk ettim.

Ben halis tevhide davet eden babalarım ve dedelerim olan peygamberlerin "Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup (a.s.)'un dinine tabi oldum."

"Babalarım" kelimesi dedenin de baba olduğunu, Hz. Yusuf (a.s.)'un peygamber ailesinden olduğunu, ayrıca bu iki gencin kendisine kulak verme ve sözüne uyma hususundaki arzularını kuvvetlendirmek için kendisinin gaybe ait meseleleri haber vermek üzere vahye nail olduğunu anlattı.

Hidayet yoluna giren, peygamberlerin yoluna tabi olan, sapıkların yolundan yüz çeviren kimsenin hali böyle olur. Zira Allah onun kalbine hidayeti ihsan eder, ona bilmediğini öğretir. Onu hayır yolunda kendisine tabi olunan önder, hak yolunun davetçisi eyley. Bu, Allah'a iman etmeye ve O'nun birliğine teşviktir.

Bundan sonra peygamberlerin metodunu genel hatlarıyla beyan etti. Hz. Yusuf (a.s.) şöyle diyordu: Biz peygamberler topluluğunun hiçbir şeyi görmeyen, duymayan putları, heykelleri Allah'a ortak koşması doğru olamaz, böyle bir şey bize yakışmaz.

Bu tevhid inancı yani tek Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığını, Onun eşi ve ortağı bulunmadığını ikrar etmek Allah'ın bize bir lütfudur. Zira bize Allah'ın varlığını, Rab ve ilâh olarak birliğini ikrar etmeyi gösterdi. İnsanlara doğru yolu göstermek, onları uyarmak ve delâlet yolundan uzaklaştırmak üzere bizleri insanlığa elçi olarak göndermesi Allah'ın insanlara bir lütfudur. Bu hem peygamberlere hem de gönderildikleri ümmetlere ilâhî bir lütuftur.

Fakat peygamberlerin gönderildiği insanların çoğu Allah'ın lütfuna şükretmezler. Şirke düşerler, uyanık olmazlar. Allah'ın kendilerine peygamber göndermek gibi nimetinin değerini bilmezler. Bilakis "Allah'ın nimetlerini küfürle değiştirir ve kavimlerini helak yurduna sokarlar." (İbrahim, 19/28).

Hz. Yusuf (a.s.) şirki ve müşriklerin ibadetini red edip peygamberliğini ortaya koyduktan sonra pek çok ilâhlar yerine tek ilâh ve tek Rabbi itiraf etme esası üzerine kaim olan halis tevhid akidesine davet etti. Peygamberlerin metodu daima böyledir. Önce puta tapıcılık inancını yıkarlar, sonra da Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden aklî delilleri ortaya koyarlar.

Bunun içindir ki, Hz. Yusuf (a.s.) şöyle dedi: Ey zindandaki iki arkadaşım! Sizin için ve başkaları için size fayda verme, zararı engelleme ve gayb âleminde yardımcı olma

hususunda çekişme, çarpışma ve kâinatın fesada uğramasına sebep olacak farklı özelliklerde çeşitli tanrıların bulunması mı, yoksa başkasına muhtaç olmayan, tasarruf ve idaresinde ortak kabul etmeyen, kudreti ve iradesiyle ezici güce sahip olan, zatı ve azametine her şeyin boyun eğdiği Allah mı daha hayırlı ve daha iyidir!

Daha sonra bu ilâhların gerçek durumunu açıkladı: Taptığınız ve ilâh diye adlandırdığınız bu putlar hiçbir esası olmayan, Allah tarafından dayanağı bulunmayan, insanların kendi kendilerine uydurdukları sadece mücerret isimlerden ibarettir. Bunların "Rab" diye adlandırılmaları hususunda Allah bir hüccet veya burhan indirmemiştir ki bunlara ibadet etmek ve itaat etmek doğru olsun. Bu ne akıl ne de semavî nakil yönünden hiçbir delil bulunmayan bir yakıştırmadan ibarettir.

Sonra da onlara hükmetmek, tasarrufta bulunmak, dilemek ve mülkün sahibi olmak sadece Allah'a aittir. O bütün kullarına sadece kendisine ibadet etmelerini emretti. Sizi davet ettiğim Allah'ın birliğine inanmak ve O'na ihlâs-la ibadet etmek Allah'ın emrettiği, O'nun sevdiği ve razı olduğu, hüccet ve burhanı indirdiği dosdoğru din budur.

Fakat insanların çoğu bunun hiçbir eğriliği, eksikliği bulunmayan hak din olduğunu bilmezler. Bunun için çoğu müşrik oldular. Nitekim Cenab-ı Hak "Sen çok gayret etsen de insanların çoğu mümin değildirler." (Yusuf, 103) buyurmaktadır. [\[28\]](#)

Hız. Yusuf (A.S.)'un Zindandaki İki Arkadaşının Rüyalarını Tabir Etmesi, İkisinden Kurtulacak Olana Yaptığı Tavsiye

41- "Ey zindandaki iki arkadaşım! (Rüyalarınıza gelince) biriniz efen- disine şarap içirecek, diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından yiyecekler. yorumu hakkında sor- duğunuz iş (bu şekilde> kesinleşmiştir." ^^" ^u ikisinden, kurtulacağını bildiği kimseye "Beni efendinin yanında an" dedi. Fakat şeytan ona, efendisine an- mayı unutturdu. Dolayısıyla (Yusuf) birkaç sene zindanda kaldı.

Açıklaması

Hız. Yusuf (a.s) şöyle diyordu: Ey zindandaki iki arkadaşım! İkinizden biriniz -Bu kişi rüyada kendini şaraplık üzüm sıkarken gören kralın şarapçısı idi. Üzülmemesi için ona hitap ederken ismini belirtmedi- eskiden olduğu gibi efendisine şarap sunacak.

41. ayette geçen, "efendisi" manasındaki "rabbehû" kelimesinden kendisine "kulluk" yapılacak Rabb'i kasdetmemiştir. Çünkü Hz. Yusuf (a.s.) zamanındaki Mısır kralı, Hz. Musa (a.s.) zamanındaki Mısır Firavun'u gibi tanrılık iddiasında bulunanlardan değildi.

Rivayete göre Hz. Yusuf (a.s.) bu rüyayı gören gence "Gördüğün rüya ne güzel! Üzümlerin güzelliği durumunun güzelliği manasındadır. Dallara gelince, üç gün demektir. Bu üç gün sona erince kral sana haber gönderip seni eski işine döndürecektir, aynen eskiden olduğun gibi belki de daha güzel bir durumda olacaksın" dedi. [\[29\]](#)

Bu ifade bu rüyayı gören gencin kralın zehirlenmesi hususunda suç ortaklığı töhmetinden uzak olduğuna delildir.

Diğer genç ise rüyasında başında ekmek taşıdığını, kuşların bundan yediğini gören kralın ekmekçisi idi. Bu genç asılacak, akbaba, şahin, kartal, doğan gibi yırtıcı kuşlar başından yiyeceklerdi.

Hız. Yusuf (a.s.) bu gence "Gördüğün rüya ne kötüdür! Üç sepet üç gün demektir. Üç gün sona erdikten sonra kral sana emir gönderip seni asacak, başından da kuşlar yiyecek" dedi.

Bu ifadeye göre kralın ekmekçisi olan bu kişi kralın zehirlenmesi suçuyla itham edilen ve aleyhindeki ithamın sabit olduğu kişidir. Ancak bu ve önceki şahıs hakkındaki rivayet ayetin zahirî ifadesiyle çelişmektedir.

Sonra tefsirde nakledilmiştir ki, bu iki genç "Biz rüyada hiçbir şey görmedik" dediler. Bunun üzerine Hz. Yusuf (a.s.) "Hakkında fetva istediğiniz meselenin hükmü verilmiştir" dedi. "İstifta" lügatte, problemleri bir meseleyi sormak, "fetva" ise buna verilen cevaptır.

Bu mana doğrudur. Zira Hz. Yusuf (a.s.) bu iki arkadaşına bu meselenin bittiğini, bunun seksiz şüphesiz mutlaka gerçekleşeceğini bildirdi. Çünkü rüya -tabir edilmedikçe- bir kuşun ayağındadır. Tabir edilince düşer, gerçekleşir.

İmam Ahmed, Muaviye b. Hayde'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Rüya tabir edilmedikçe bir kuşun ayağındadır. Tabir edilince düşer, gerçekleşir."^[30]

Hz. Yusuf (a.s.)'un cevabı sadece zan ve tahmin üzerine dayanan mücerret bir rüya tabiri değildi. Allah Tealâ tarafından gelen vahye dayanıyordu. Vahiy ise zan ve tahmin değil, kesinlik ve yakın ilim ifade ediyordu.

Bundan sonra Hz. Yusuf (a.s.) yakinen kurtulacağını bildiği kralın sakisine, diğerinin bilgisi olmadan, asılacak olanın kendisi olacağını hissettirmemek için gizlice şöyle dedi: Benim hikayemi efendinin -yani kralın- yanında anlat. Belki o benim suçsuzluğumu anladıktan sonra beni bu zindandan çıkarır.

Bu söz felâketten kurtulmak ve selâmete ermek için gayet tabii olarak ve şer'an arzu edilen zahirî sebeplere sarılma kabilindedir.

Ancak şeytan zindandan kurtulan bu kişiye Hz. Yusuf (a.s.)'un zindandan çıkıp da Allah'ın birliğine ve kulluğuna, şirkle mücadele etmesine ve şeytanın vesveselerini kovmaya davet etmemesi için, unutturma şeytanın hileleri cümlesinden idi.

Hz. Yusuf (a.s.) zindanda unutulmuş ve mazlum biri olarak birkaç sene, üç ile dokuz sene arasında uzun bir müddet kaldı. Bir rivayette yedi sene denilmiştir. Vehbe b. Münebbih "Hz. Eyüb (a.s.) belâ içerisinde yedi sene Hz. Yusuf (a.s.) zindanda yedi sene kaldı. Buhtunnassar'a yedi sene işkence edildi" demiştir. Mukatil ise, "Hz. Yusuf (a.s.) zindanda beş sene birkaç ay kaldı" demiştir. İbni Abbas 12 sene, Dahhak da 14 sene kaldığını söylemiştir. İlk görüş daha doğrudur. Çünkü bu "bid'a sinîn (birkaç sene)" ifadesine dahildir.

Bilindiği gibi, zulmü engelleme hususunda insanların yardımını istemek şeriatta caizdir. Ancak siddik kimseler için sebeplerin kaldırılması hususunda Allah'a iltica etmeleri daha evlâdır. Sebepleri yaratan ve kaldıran Allah'tır.

Rivayete göre Cebrail (a.s.) Hz. Yusuf (a.s.) zindanda iken geldi. İnsanlardan yardım istemesi hususunda ona ihtarda bulunmak üzere şöyle dedi.

- Ey Yusuf! Seni kardeşlerinin elinden, öldürülmekten kim kurtardı? Hz. Yusuf (a.s.):
- Allah Tealâ, dedi. Cebrail (a.s.):
- Peki, seni kuyudan kim çıkardı? dedi. Hz. Yusuf (a.s.):

- Allah Tealâ, dedi. Cebrail (a.s.):

- Peki, seni zindanda kim korudu? dedi. Hz. Yusuf (a.s.):

- Allah Tealâ, dedi. Cebrail (a.s.):

- Peki, seni kadınların hilesinden kim korudu? dedi. Hz. Yusuf (a.s.):

- Allah Tealâ, dedi. Cebrail (a.s.):

- O halde nasıl Rabbini terk ettin, O'ndan niyazda bulunmadın da, mahlûka güvenden? dedi. Bunun üzerine Hz. Yusuf:

- Ya Rabbi! Bu benim yanıldığım bir kelimedir. Ey İbrahim'in ve aile halkının ilâhı, ey yaşlı babam Yakup'un da ilâhı olan Allahım! Bana rahmet etmeni niyaz ediyorum, dedi. Cebrail (a.s.) Hz. Yusuf (a.s.)'a:

- Senin cezan bir kaç sene zindanda kalmaktır. [\[31\]](#)

Hz. Yusuf (A.S.)'un Kralın Rüyasını Tabir Etmesi

43- Kral dedi ki: "Ben (rüyada) yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini gördüm. Ayrıca yedi yeşil başak ve diğerlerini kuru gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya tabir ediyorsanız, benim rüyamı tabir edin."

44- (Yorumcular) dediler ki: Bunlar kar-böyle kişiden kurtulmuş olan (şarapçı) uzun bir zaman sonra (Yusuf u) hatırlayarak dedi ki: "Ben size onun yorumunu haber veririm. Beni hemen (zindana) gönderin."

46- (Şarapçı Yusuf a dedi ki:) "Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! Yedi zayıf ineğin yedi semiz inek ile yedisi yeşil, diğerleri (yedisi) de kuru başak (rüyası) hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara (isabetli yorumla) dönerim de belki onlar da (doğruyu) öğrenirler."

47- Yusuf dedi ki: "Âdetiniz üzere peş-peşe yedi sene ekin ekersiniz, sonra

yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız."

48- "Sonra bunun ardından (tohumluk olarak) saklayacaklarınızdan az bir miktar hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yeyip bitirecek yedi kıtlık yılı gelecektir."

49- "Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda, insanlara (Allah tarafından) yardım olunacak ve o yılda (meyve) sıkacaklar."

Açıklaması

masına sebep olan Mısır kralının rüyasıdır.

Kıssa şu şekilde meydana gelmişti: Bu rüya kralı çok korkutmuş, bu rüyanın şekli ve nasıl tefsir edileceği hususunda meraka düşmüştü. Kral kâhinleri, devlet büyüklerini ve emirlerini toplamış, onlara gördüğü rüyayı anlatmış, onlardan bu rüyanın tabirini istemişti. Onlar bu tabiri yapamadılar, bu rüyanın karmakarışık düşler olduğunu söyleyerek tabir etmekten mazur olduklarını söylediler.

Ayetlerin toplu manası şudur: Mısır kralı dedi ki: Ben rüyamda beni dehşete düşüren bir olay gördüm. Kuru bir nehirden çıkan yedi semiz inek gördüm. Bu yedi ineği yedi kuru ve zayıf inek yiyordu. Ayrıca taneleri olgunlaşmış yedi yeşil başağı biçilme vakti yaklaşmış başka yedi kuru başak sarmıştı.

Kral kavminden ileri gelen kâhinler ve bilginlere rüya tabirini, bu rüyanın hayalî manasının beyanını ve gerçek âlemdeki tercümesini biliyorsanız, bana bu rüyayı tabir edin, dedi.

İleri gelenler şöyle dediler: Bu rüya uyuyan kimseye şuuraltında görünen, hiçbir anlamı olmayan, hazımsızlık, mide bulanması, bazan da yorgunluktan meydana gelen hayal ve düşüncelerden karmakarışık düşlerdendir. Biz bu gibi rüyaların tabirini bilemeyiz. Bu, doğru bir rüya olsaydı da yine bunun tabirini bilemezdik.

İşte o anda Hz. Yusuf (a.s.)'un zindandaki iki arkadaşından ölümden kurtulan şarapçı, Hz. Yusuf (a.s.)'u hatırladı. Şeytan Hz. Yusuf (a.s.)'un ona yaptığı "durumunu krala arzetmesi" tavsiyesini unutturmuştu. Bu tavsiyeyi unuttuktan sonra uzun bir müddet sonra hatırlamıştı. Şarapçı krala ve onun etrafında toplanan ileri gelenlere şöyle dedi: Ben size

bu rüyanın tabirini bildiririm. Beni şu anda zindanda bulunan arkadaşım Yusuf a gönderin. (Bu hitap kral ve etrafındaki topluluğa yahut tazim yoluyla sadece krala hitaptır).

Onu Yusuf a gönderdiler ve Yusuf a "Ey Yusuf, Ey sözlerinde, davranışlarında, olayların tefsiri ve rüya tabirinde çok sadık olan zat!. Kralın gördüğü rüya hakkında bize fetva ver. Umulur ki senin bu rüyayı tabir etmen sebebiyle Allah sana bir çıkış kapısı ve huzur nasip eder" dedi.

Hz. Yusuf (a.s.) yaptığı tavsiyeyi unutmaması sebebiyle eski zindan arkadaşına tenkit ve sitemde bulunmaksızın ve öncelikle zindandan çıkarılması şartım koşmaksızın bu rüyanın tabirini anlattı, onlara on dört senelik planı açıkladı.

İlk yedi senede peşpeşe verimlilik ve yağmur gelecek dedi. Sığırları senelerle tefsir etti. Çünkü sığırlar meyve ve sebzelerin yetişmesine sebep olan toprağı sürmektedir. İşte böylece yeşil başaklar elde edilir.

Bundan sonra verimlilik yıllarında ne yapacaklarına işaret etti ve şöyle dedi: Bu yedi verimli yıllarda elde ettiğiniz meyve, sebze ve tahıllardan yiyeceğiniz az bir miktar hariç kurtlar ve böcekler yemesin diye ekinleri başağında saklayın. Bu durumu inceleyin, gelecek zorlu yedi yılda istifade etmeniz için bu hususta israf etmeyin. Bu peşpeşe gelen verimli yedi yılı izleyen yedi kurak yıl semiz yedi ineği yiyen kuru, zayıf yedi inektir. Kuraklık yıllarında verimlilik yıllarında topladıkları yenilecektir. Kuru başaklar bu kuraklık yıllandır. Kıtık yıllarında yeryüzü hiçbir şeyi yeşertmeyecek, ettiklerinden hiçbir şey elde edilmeyecektir.

Bunun için dedi ki: "Onlar bu hazırladığınız şeylerden pek azı hariç hepsini yerler." Yani ahali, ekmek için sakladığınız biriktirdiğiniz tohumlardan bir kısmı müstesna, bu geçen verimli yıllarda biriktirdiğiniz tahılların hepsini kurak yıllarda yerler. (Yemeyi yıllara nispet ettiği, ama bununla ahaliyi murat ettiği anlaşılmaktadır.)

Özetle: Hz. Yusuf (a.s) semiz inekler ve yeşil başakları verimli yıllarla, zayıf inekler ve kuru başakları da kıtlık yıllarıyla tabir etti.

Sonra onlara bol yağmurlu bir yılın geleceğini müjdeledi. O yıl memleket bereketle dolar. İnsanlar normal olarak elde ettikleri zeytinyağı, şeker pancan, hurma ve üzüm suyu vb. sıkma işleriyle meşgul olurlar.

Bu gelecekte olacak gaybî hadiselerden haber verme Allah'ın vahyi ve ilhamı iledir, yoksa sadece rüya tabiri değildir. Bu, aynı zamanda rüyanın yorumundan sonraki on beşinci yılın mübarek, verimli, hayrı çok, nimetleri bol bir yıl olacağı müjdecisidir. Bu vahiy yoluyla verilen bir haberdir. [\[32\]](#)

Kralın Hz. Yusuf (A.S.)'un Zindandan Çıkarılmasını Emretmesi Ve Hz. Yusuf (A.S.)'un Suçsuzluğu Sabit Oluncaya Kadar Zindandan Çıkmaması

50- Kral (bu yorumu duyunca) "Onu (Yusuf'u) bana getirin" dedi. Elçi Yusuf a geldiği zaman (Yusuf) dedi ki: "Efendine dön ve ona, ellerini kesen o kadınların durumu neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."

51- (Kral) dedi ki: "Yusuf u baştan çıkarmak istediğinizde durumunuz neydi?" (Kadınlar): "Hâşâ! Allah için biz ondan hiçbir kötülük görmedik" dediler. Vezirin hanımı da dedi ki: "Şimdi hak meydana çıktı. Onu ben baştan çıkarmak istemiştim. Şüphesiz ki, o doğru söyleyenlerdendir."

52- "(Buna lüzum görmem) benim kendisine gıyabında hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindir."

Açıklaması

Cenab-ı Hak bu ayetlerde Hz. Yusuf (a.s.)'un yaptığı rüya tabirinden memnun olan, Hz. Yusuf (a.s.)'un faziletini, ilmini, geniş malûmatını, ülke halkına ve vatandaşlara verdiği, önemi gören, bu rüyanın işittiği şekliyle yapılan tefsirinin Hz. Yusuf (a.s.)'un üstün aklına, kuvvetli zekâsına delâlet eden çok önemli bir söz olduğunu idrak eden, Hz. Yusuf (a.s.)'un bu durumunu bizzat kendisinden işitmek için kendisiyle şahsen görüşmeye lâayık biri olduğunu anlayan kralın tavrını haber vermektedir.

Kral, "Onu bana getirin, yani onu zindandan çıkarın. Sözünü dinlemem ve tabirin doğruluğunu bizzat araştırmam için onu benim huzuruma getirin" dedi.

Elçi Hz. Yusuf (a.s.)'a gelince o, Vezirin hanımı tarafından kendisine yakıştırılan iftira ile şerefine lekelenemeyeceğini ve masum olduğunu, bu zindanın zulüm ve haksızlık olduğunu kral ve etrafmdakilerin tahkik etmeden önce zindandan çıkmak istemedi.

Peygamberimiz (s.a.) Hz. Yusuf (a.s.)'un tavrını medhetmiş, onun fazilet ve şerefine,

yüce değerine ve sabrına dikkat çekmişti. İmam Ahmed'in Müs-nedinâe, Buharî ve Müslim'in Sa/ii/ilerinde Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "... Ben Yusuf un kaldığı kadar zindanda kalsaydım, gelen elçiye derhal icabet ederdim."

Hz. Yusuf (a.s.) kralın huzuruna çıkarılması talebine cevap olarak şöyle demişti: Efendine dön. Ona ellerini kesen kadınların durumunu sor. Zira ben bir suçtan dolayı haksız yere itham edilip hapse giren bir kimse olarak kralın huzuruna çıkmak istemem. Kralın huzuruna çıkmadan önce olayın gerçek yönünü anlaması için bu davayı tahkik etmesini söyle. Çünkü Rabbim olayların gizli yönlerini ve kadınların hile ve düzenlerini, benim için kurdukları tuzağı en iyi bilendir.

Kral Vezirin hanımının yanında ellerini kesen kadınları topladı, bütün kadınlara hitaben ama Vezirin hanımını kastederek şöyle dedi: Davet günü Hz. Yusuf (a.s.)'u baştan çıkarmak istediğinizde durumunuz, derdiniz, meseleniz ne idi? Hz. Yusuf (a.s.)'u fuhuş irtikap etmeye davet ettiğinizde durum nasıl oldu?

Kadınlar krala cevap verdiler: Yusuf un kötülük murad etmiş olmasından Allah'a sığınırız!

Bu ifade Hz. Yusuf (a.s.)'un masumiyetini ve onun nezih ve iffetli şahsiyetine hayran olunduğunu ifade etmektedir. Yani hâşâ, Allah için Hz. Yusuf (a.s.)'un suçlu olması mümkün değildir. Allah'a yemin olsun ki onun hayatı boyunca kendisinden hiçbir kötülük görmedik.

O anda Vezirin hanımı şöyle dedi: "Şu anda hak bütün açıklığıyla ortaya çıktı. Yusuf u baştan çıkarmaya çalışan benim. Zira o iffetini korudu ve tam anlamıyla imtina etti. Yusuf, beni o kadın baştan çıkarmak istedi derken doğru söylemişti."

Bu ifade, şerefini koruması, bu olayı gizlemesi ve kendisinden yüz çevirmesi sebebiyle Hz. Yusuf (a.s.)'un günah ve ayıplardan uzak ve masum olduğu hususunda Vezirin hanımının açık bir itirafıdır.

Vezirin hanımı daha sonra şöyle devam etti: Bu itiraf gerçek ve samimi bir itiraftır. Yusuf zindanda iken ona yokluğunda ihanet etmediğimi, onun şerefi, temizliği ve iffetine leke sürmediğimi Yusuf un bilmesi için (bunu yaptım).

Bu söz -Zemahşerî'nin belirttiği gibi- Hz. Yusuf (a.s.)'un sözü olabilir. Bu söz Hz. Yusuf (a.s.)'un "Şüphesiz Rabbim o kadınların tuzağını gayet iyi bilir" sözüyle irtibat halindedir.

Ayetin manası şudur: Elçiyi reddetmem, sebatkârlık ve kralın benim durumum

hakkında tahkikte bulunması için yaptığım bu davranış, kral ve insanların huzurunda suçsuzluğumun ortaya çıkması ve Vezirin gıyabında hanımı hakkında ihanette bulunmadığımı, bilakis onun iffetine dokunmadığımı yakinen bilmesi içindir. [\[33\]](#)

Ebu Hayyan bunu şu şekilde yorumladı: "Bu, ona ihanet etmediğimi bilmesi içindir." (Yusuf, 32) sözünün Hz. Yusuf (a.s.)'un sözü olduğu kanaatine varan kimse bu sözle bundan öncesi arasında irtibat kurmakta zorlanmaktadır. Bu sözün Hz. Yusuf a ait olduğuna delâlet eden hiçbir delil yoktur. "[\[34\]](#)

Zemahşerî, "Bu mana, bu sözün Hz. Yusuf (a.s.)'un sözü olduğuna delil olarak yeter" demiştir. Benim için Ebu Hayyan'ın görüşü daha doğrudur.

Ayrıca bu ifade Allah Tealâ'nın hainlerin hilelerini muvaffak kılmayacağını, bilakis bunu iptal edip tesirini yok edeceğini herkesin bilmesi için Hz. Yusuf un böyle hareket ettiğini de vurgulamaktadır.

Bu söz, Hz. Yusuf (a.s.)'un sözü olunca sanki bu sözle, Vezirin hanımına kocasının emanetine ihanet etme hususunda, ayrıca Vezire de bütün alâmetler hanımının aleyhine olmasına rağmen hanımına yardımcı olması dolayısıyla Allah'ın emanetine ihanet etmesi hususunda tariz yapılmaktadır. [\[35\]](#)

Kötülüğü Emreden Nefis

53- "Ben nefsimi temize çıkaramam. Çünkü nefis -Rabbimin merhamet edip koruduğu nefisler hariç- kötülüğü çok- ça emredendir. Doğrusu Rabbim, bağış- layandır, merhamet edendir."

Açıklaması

Vezirin hanımı şöyle dedi: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Maksadım hapishanedeyken

kendisine ihanet etmediğimi Yusuf un bilmesini sağlamaktı". Veya "Yusuf ile kendisine hainlik etmediğimi ve çirkin bir davranışta bulunmadığımı kocamın bilmesini istedim. Ben sadece Yusuf un olmak ya da onunla flört etmek istedim. O ise bunu kabul etmeyip benden yüz çevirdi ve çareyi kaçmakta buldu. Ben nefsimi günah ve hatâ işleme hususunda temize çıkaramam. Çünkü bütün nefisler tabiatı itibarıyla şehvî arzuların, hevâ ve heveslerin peşinden koşar. Ancak Yusuf ve benzerleri gibi Allah Tealâ'nın merhamet ettiği, kötü ve çirkin şeyleri kendilerinden uzaklaştırdığı kimseler, bunun dışındadır. Fakat ben, Allah'ın rahmetinden ümit kesmem. Muhakkak ki Rabbim, çok bağışlayan ve kullarına merhamet edendir"

Bu hususta tercih edilen diğer bir görüş de bu ayetin, Yusuf (a.s.)'un sözünü aktarmakta olduğudur. Buna göre mana şöyledir: Maksadım gıyabında -bana güvenip, ırz ve namusu için emîn iken- hanımına ihanet etmediğimi Vezirin bilmesini sağlamaktı. İnsanî özelliklere sahip nefsimi kalbin vesveselerinden temize çıkaramam. Doğrusu her nefis şehvî arzu ve isteklere meyyaldır. Ancak Allah'ın günahlara dalmaktan koruduğu ve dosdoğru olmaya muvaffak kıldığı nefis bundan müstesnadır ki bu da peygamberlerin nefsi ve sâlih kimselerin yoludur. Doğrusu Rabbim, hatâ edenlerin günahlarını bağışlar ve onlara merhamet eder. Tabîki bu, onların tevbeye koşmaları ve Allah'a yalvarmaları neticesindedir. Böylece Allah, onları günahların izlerinden arındırır ve nefislerini günah lekelerinden temizler [\[36\]](#)

Yusuf (A.S.)'ın Yöneticiliğe Ve Maliye Bakanlığına Getirilmesi

54- Hükümdar: "Onu bana getirin, en yakın yardımcım yapayım", dedi. Onunla konuşunca "Bugün senin, yanımızda önemli, bir yerin vardır"dedi.

55- Yusuf "Beni Mısır'a idareci yap, çünkü ben, korumasını ve yönetmesini bilirim" dedi.

56-Yusuf u hapisneden kurtardığımız gibi böylece Mısır'a yerleştirdik; istediği yerde oturabilirdi. Rahmetimizi dünya ve ahirette tıpkı bu misalde olduğu gibi istediğimize veririz; iyi davrananların ecrini zâyî etmeyiz.

57- Ahiretteki ecri ise, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için dünyadaki ecrinden daha iyidir.

Açıklaması:

Burada Melik'ten maksat, tercih edilen görüşe göre Vezir değil Mısır kralıdır. Çünkü Yusuf (a.s.), kendisini Mısır'a yönetici yapmasını ondan istemiştir.

Ayrıca Yusuf (a.s.), bundan önce Vezire ait bir köle iken şimdide kral (Rayyân bin Velid) onu (a.s.) kendisine mahsus kılmıştır.

Ayetin manası şöyledir: Kral şöyle dedi: "Onu hapisneden çıkartıp bana getirin" O artık benim hususi yardımcım, danışacağım ve güveneceğim bir kişidir. Kral , Yusuf (a.s.) ile konuşup, onu tanıyınca fazilet, bilgi, iffet ve güzel ahlakını gördü ve Yusuf'a şöyle dedi: "Sen artık bundan sonra katımızda yüksek bir mevki ve izzet sahibisin. Devlet yönetiminde sana her hususta güvenilecektir. Ülkenin bütün işlerinde seni tam yetki sahibi kılıyorum".

Rivayet edildiğine göre, Yusuf (a.s.), hapisten çıkınca gusül abdesti alıp, temizlendi. Yeni elbiseler giydi. Kralın huzuruna girince "Allah'ım! Sen'den bu durumun hayırlı olmasını istiyorum. Kötülük ve şerrinden izzet ve kudretine sığınırım" diye dua etti ve arapça selâm verdi.

Kral "Bu konuştuğun dil nedir?" diye sorunca Yusuf (a.s.), "Amcam İsmail'in dilidir" dedi. Bu sefer de krala İbranice olarak dua etti. Kral "Bu lisan da nedir?" deyince Yusuf (a.s.), "Atalarımın dilidir" diye cevap verdi.

İbrahim (a.s.), çocukları ve torunları Kahtani Araplarındandı. Mısır kralları ise çobanlar (Heksus) diye adlandırılan Araplardan idiler.

Yusuf (a.s.), şöyle dedi: Ey kral hazretleri! Beni, yurdunun hazinelerinin başına getir". Hazinelerden maksat, elde edilen mahsullerin depolandığı ambarlar olup, bunlar Yusuf (a.s.)'ın haber verdiği kıtlık yıllarını karşılamak için ürünlerin toplandığı yerlerdi.

Yusuf (a.s.), şöyle devam eder: "Beni, bu depolara yönetici yap. Onları gözeteyim. Verimli ve kurak geçen yıllar arasındaki ekonomik dengeyi kurabilmek için ekonomiyi yöneteyim. Gördüğüm rüyaya göre halkını tehdit edecek olan açlıktan ülkeyi kurtarayım. Çünkü ben, korumasını ve yönetmesini bilirim, güvenilir bir koruyucuyum. Üzerime aldığım işte bilgi ve basiret sahibiyim"

Bu ayet, ekonomik plan ve düzenlemenin önemine ve mali kaynaklarla harcamalar arasındaki bütçe dengesinin kurulmasının önemine işaret etmektedir.

Kral, Yusuf (a.s.)'un isteğini yerine getirdi ve onu (a.s.) maliye ve ekonomik işlerden

sorumlu bakan yaptı. Devlet idaresinde tam yetkili kıldı. Çünkü Yusuf (a.s.)'taki akli olgunluğu, mahareti, siyasi gücü ve kanunları tatbik etme kudretini sezmişti.

"Böylece Yusuf u yerleştirdik..." Biz, Yusuf a nimetlerimizi, kralın kalbini ona ısıdırarak ve onu hapisneden kurtararak ihsan ettiğimiz gibi aynı şekilde onu Mısır'a yerleştirdik. Ona istediklerini yapabilme gücünü verdik. Mısır'da makam ve mevki sahibi yaptık. Köle iken, nüfûz ve güç sahibi olan, emirler veren, yasaklar koyan bir idareci haline geldi. Önceleri başkasına uyarken daha sonra kendisine tabî olunan, hürriyetten yoksun bir mahpus iken özgürlüğüne kavuşan bir insan oldu. Bütün bunlar, sahip olduğu sabır, Allah Tealâ'ya itaat, iffet, ahlâk ve hikmetli bir akıl gibi özellikleri sebebiyle gerçekleşmişti. Zira o (a.s.), kardeşlerinin eziyetlerine sabretti. Vezir'in hanımı yüzünden hapse girmek zorunda kaldı. Kötü ve çirkin şeylerden kaçındı. Allah da ona (a.s.) zafer ve desteğini nasîb etti. Böylece Yusuf (a.s.), kendisini Mısır'dan satın alan ve onu (a.s.) arzulayan kadının kocası eski efendisi Vezirin makamına geçmiş oldu.

Mücâhid, Yusuf (a.s.)'un irşadıyla Kralın müslüman olduğunu söyler.

Rabbi Yusuf (a.s.)'u terk etmedi. Ona (a.s.) merhametiyle muamele etti ve korudu. Allah Tealâ sadece dilediklerine merhamet eder. O'nun rahmeti her şeyi kaplamıştır. İdarecilik, zenginlik ve sıhhat gibi nimetleri, dilediği kullarına nasip eder.

"Rahmetimizi..." sözü "ihsanımızı" demektir. Çünkü "rahmet", "nimet ve ihsan" manalarıdır.

"İyi davranıp, sâlih amel işleyenlerin ecini zayi etmeyiz." Onlara dünyada saadet, izzet ve şerefi, ahirette de ebedî olarak cennette kalma nimetini ihsan ederiz.

"Ahiretteki ecri ise" Muhakkak ki cennetteki nimetleri elde etmek demek olan ahiret ecri, Allah'dan korkan müminler için, dünya ve dünyadaki şeref, hâkimiyet, makam, mülkiyet, mal ve zînet gibi nimetlerden daha hayırlı, daha muazzam ve daha çoktur.

Böylece Allah Tealâ, ahiret yurdunda peygamberi Yusuf (a.s.) için hazırladığı nimetlerin, dünyada ona (a.s.) verdiği yetki ve nüfuzdan daha büyük, daha çok ve daha kıymetli olduğunu bildirmiştir.

Allah Tealâ, Süleyman (a.s.) hakkında da şöyle buyurmuştur: "İşte Bizim bağışımız budur, ister ver, ister tut, hesapsızdır' dedik. Doğrusu onun katımızda yakınlığı ve güzel bir yeri vardır". (Sâd, 38/39-40).

Allah'ın, dünya ve ahiret saadetini beraber nasîbettiği kimselere ise, Allah'ın fazl-ı keremi daha çok, ihsanı eksiksizdir. Çünkü bu kimseler, Allah'a itaat etme görevlerini ve günahı kaçınma vazifelerini yerine getirmişlerdir. İşte bu, Allah'ın dilediklerine verdiği

Ya'kup (A.S.)'In Oğullarının, Kardeşleri Yusuf (A.S.)'Dan Buğday Satın Almaları Ve Yusuf (A.S.)In Kardeşini Getirmelerini İstemesi

58- Yusuf un kardeşleri gelip huzuruna girdiler. Onlar onu tanımadıkları halde o, onları tanıdı.

59- Erzaklarını tam olarak hazırladığında şöyle dedi: "Babanızdan olan kardeşinizi (Bünyamin'i), doğru söylediğinizi bilmem için bana getirin. Sizlere ölçüyü noksansız olarak tam tuttuğumu ve benim misafir ağırlayanların en hayırlısı olduğumu görmüyor musunuz?"

60- "Eğer onu bana getirmezseniz bundan böyle benden hiçbir erzak alamazsınız ve bana da artık yaklaşmayın."

61- Kardeşleri "Babasını ikna etmeye çalışacağız ve her halde bunu yaparız" dediler.

62- Yusuf, erzakları ölçen adamlarına "Karşılık olarak getirdikleri gümüş dirhemleri (erzak bedellerini) de yüklerine koyun. Belki ailelerinin yanına dönüp, yüklerini açınca bunu anlarlar da bir daha dönerler" dedi.

Kardeşlerin İlk Karşılaşması:

İbn Abbas (r.) ve diğer alimler [\[38\]](#) şöyle der: "İnsanlar kıtlık ve sıkıntıyla karşı karşıya kalıp, bu durum Ken'an topraklarını da etkileyince Yakub (a.s.), erzak almaları için çocuklarını gönderdi. Yusuf (a.s.)'un yumuşaklığı, iyiliği, merhameti ve adaleti sebebiyle ünü, bütün âleme yayılmıştı. O (a.s.), insanların o sıkıntılı günlerinde satış sırasında bizzat kendisi bulunur ve kişi başına, yiyecek verirdi. Herkesin hakkı bir vesk [\[39\]](#) idi".

Suddî, Muhammed bin İshâk ve diğer müfessirler şöyle der: "Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri, Mısır'a şu sebeple gelmişlerdi: Yusuf (a.s.), Mısır'da vezîr olmuş, verimli yedi yıl geçmiş, arkasından kurak ve sıkıntılı yedi yıl gelmişti. Kıtlık Mısır'ın tamamını kaplamış, Yakub (a.s.) ile çocuklarının yaşadığı Kenan iline de ulaşmıştı. İşte bu sırada Yusuf (a.s.), insanların mahsûllerini ihtiyatlı kullanmalarını sağladı. Mahsûllerin tamamını güzelce bir araya getirdi. Böylece muazzam bir yekûn oluştu ve çeşitli hediyeler geldi. Diğer ülke ve memleketlerden insanlar gelerek kendileri ve aileleri için erzak ve yiyecek temin ettiler. Bir kişiye senelik bir deve yükünden fazlası verilmiyordu. Yusuf (a.s.), kendisini bile

doyurmuyordu. Yusuf (a.s.) da kral da askerler de, insanlar yedi sene boyunca ellerindekilerle yetinebilsinler diye sadece öğlen bir öğün yiyorlardı. Yusuf (a.s.), Mısır halkına Allah Tealâ'nın bir rahmetiydi."[\[40\]](#)

Bu konuda, bunun dışındaki rivayetler, İsrâiliyyâttır.[\[41\]](#)

Açıklaması

Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri, bugünkü Filistin toprakları olan Kenan ilinden, buğday satın almak için Mısır'a geldiler. Çünkü kıtlık, Şam bölgesini ve Mısır'ı kasıp kavuruyordu. Kardeşleri, Mısır Vezirinin parayla yiyecek ve erzak verdiğini duymuşlardı.

Yusuf (a.s.)'ın yüce makamına girdiklerinde Yusuf (a.s.), bakarmakmaz onları tanıdı. Çünkü büyük insanların yüz hatları fazlaca değişmez. Onlar ise Yusuf (a.s.)'ı tanımadılar. Çünkü Yusuf (a.s.)'dan ayrılıp onu kervana sattıklarında o küçüktü. Küçük yaşta kilerin yaşları ilerledikçe yüz hatları daha çok değişmektedir. Ayrıca onlar, Yusuf (a.s.)'ın öldüğünü zannediyorlardı. Onun bu duruma geleceği akıllarından bile geçmezdi. Bir de uzun zaman geçmesi sebebiyle onu unutmuşlardı.

Süddî'nin de bildirdiği gibi Yusuf (a.s.), onlarla konuşmaya başladı ve sanki onları tanıyamıyormuş gibi "Sizi buraya getiren sebep nedir?" diye sordu.

- Ey Azîz! Biz erzak ve yiyecek temin etmek için geldik.
- Belki de siz casussunuz!
- Allah korusun!
- Siz neredensiniz
- Biz, Kenan diyarındanız ve babamız da Allah'ın peygamberi Yakup (a.s.)'dır
- Onun sizden başka çocuğu var mı
- Evet, biz on iki kardeşlik. En küçüğümüz kırda telef oldu. Babamız en çok onu

severdi. Geriye onun kardeşi kaldı. Babası da onu kendisiyle teselli bulmak için hiç dışarı çıkarmaz

Yusuf (a.s.) kardeşlerini casuslukla suçlaması uzak bir ihtimaldir. Çünkü o onların bu suçlamadan uzak olduklarını biliyordu. Her durumda bu, doğruluğu tartışılabilen bir sorudur

Yusuf (a.s.), erzaklarını tam olarak ölçerek, buğday yüklerini taşıtıp, hazırlatınca -ki bu yük, on deve yüküydü, Yusuf (a.s.), babası ve kardeşi için de iki deve yükü daha ilâve etmişti şöyle dedi: "Bir dahaki sefere baba ile kardeşiniz Bünyamin'i bana getirin. İsteddiğiniz erzakı eksiksiz tam olarak ölçtüğümü, kardeşiniz için bir başka deve yükü daha verdiğimi ve benim misafir ağırlayanların en hayırlısı olduğumu görmüyor musunuz?" Yusuf (a.s.), bu sözlerle, onları tekrar gelmelerine teşvik etmek istiyordu. Yusuf (a.s.)'ın kardeşi Bünyaminin durumunu sorma sebebi şuydu: Kardeşleri, yaşlı bir babaları ve babalarına hizmet etmek için geride kalan bir kardeşlerinin olduğunu ve onlar için de bir miktar yiyecek temin etmek zorunda olduklarını söylemişlerdi. Yusuf (a.s.) o ikisi için de iki deve yükü yiyecek hazırlattı ve şöyle dedi: "Bu durum göstermektedir ki babanız kardeşinizi sizden daha çok seviyor. Onu bana getirin de bir göreyim".

Sonra da "Eğer ikinci gelişinizde onu getirmezseniz bundan böyle benden hiçbir erzak alamazsınız ve ülkeme giremezsiniz" diyerek onları korkuttu

"Kardeşleri: Onu babasından istemek için gayret göstereceğiz ve yumuşaklıkla onu iknâya çalışacağız. Çare yok, bunu mutlaka yaparız. Söylediklerimizin doğru olduğunu anlaman için bütün imkânlarımızla onu sana getirmeye çalışacağız, dediler."

Yusuf (a.s.) adamlarına şöyle dedi: "Yiyecek ve erzak satın aldıkları parayı, onlara hissettirmeden eşyalarının arasına koyun.

"Belki bu bedelin geri verilmesinin ve bu şekildeki ikramımızın değerini bilirler de ailelerinin yanına varıp, yüklerini açtıktan sonra tekrar bize dönerler." [\[42\]](#)

Yusuf (A.S.)'In Kardeşlerinin Bünyamin'i Kendileriyle Göndermesi İçin Babalarıyla Görüşmeler

bizimle beraber gönder de ihtiyacımız olan yiyeceği ölçüp alalım. Onu elbette koruruz" dediler

64- "Yakup onlara "Daha önce kardeşinizi size emânet ettiğim gibi, şimdi onu emânet eder miyim? Ama Allah, en iyi koruyandır, O merhametlilerin merhametlisidir" dedi.

65- Yüklerini açınca karşılık olarak götürdüklerinin (dirhemlerini) kendilerine geri verilmiş olduğunu gördüler. "Ey babamız! Daha ne isteriz; işte viaiLa.rvm.vz. da bize iade edilmiş; ailemize onunla yine yiyecek getirir, kardeşimizi de gidiş ve dönüşteki tehlikeli yerlerden korur ve kardeşimiz için de bir deve yükü artırmış oluruz; esasen bu az bir şeydir" dediler.

66- Babaları "Hepiniz helak olmadıkça onu bana geri getireceğinize dâir Allah'a karşı sağlam bir söz vermezseniz, sizinle göndermeyeceğim" dedi. Söz verdiklerinde "Sözümüze Allah vekildir" dedi.

Açıklaması

Yakup (a.s.) oğulları, babalarının yanına dönünce ona şöyle dediler: "Eğer bizimle kardeşimiz Bünyamin'i göndermezsen Mısır Veziri bize bundan sonra yiyecek ve erzakı yasakladı. Eğer onu göndermezsen yiyecek alamıyacağız. Onu bizimle beraber gönder de sayımız kadar yiyecek alalım. Muhakkak ki biz giderken ve dönerken tüm kötülüklerden onu koruruz. Onun için endişelenme, Bünyamin sana mutlaka dönecektir".

Yakup (a.s.) şöyle dedi: "Daha önce kardeşinize yaptıklarınızı şimdi ona mı yapacaksınız? Onu benden uzaklaştıracaksınız ve bir daha onu göremeyeceğim. Siz Yusuf'u acizliğinizden dolayı kaybettiniz. Nasıl olur da kardeşini size emânet ederim?" Ama Allah, en iyi koruyandır. Dolayısıyla O, bana merhamet edenlerin en merhametlisidir. Yaşlılığımda, zayıflığımda ve çocuğuma olan sevgimde bana merhamet edecektir. Allah'dan beni koruyarak bana rahmet etmesini, çocuğumu bana geri döndürmesini ve bizi bir araya getirmesini dilerim.

Zira O, merhametlilerin en merhametlisidir".

Bu sözler, Yakup (a.s.)'m Bünyamin'i kardeşleriyle göndermeye razı olduğunu göstermektedir. Zira nafakaya son derece ihtiyaçları vardı. Bir de Yakup (a.s.), Yusuf

(a.s.)'in aksine, kardeşleriyle Bünyamin arasında haset ve kin olduğunu gösteren emarelerin olmadığını mülâhaza etmişti.

Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri yüklerini ve yiyecek kaplarını açınca yiyecek için verdikleri bedellerin kendilerine geri verilmiş olduğunu gördüler. Zira Yusuf (a.s.), adamlarına bunları kardeşlerinin yükleri arasına koymalarını emretmişti.

Bu yükleri içinde verdikleri bedelleri bulunca şöyle dediler: "Ey Babamız! Biz sana da anlatmıştık ya.. Kralın bize bu ikram ve ihsanından daha fazla ne istiyoruz. İşte bak dirhemlerimiz de bize geri verilmiş. Eğer kardeşimizi de gö-türürsek onun gitmesiyle bir deve yükü daha fazla yiyecek alırız". Bu mana "mâ nebgî" kavlindeki "mâ" nın soru edatı kabul edilmesine göredir. Eğer "mâ" nefiy edatı kabul edilirse mâna şöyledir: "Başka bir şey istemeyiz. İşte dirhemlerimiz de bize geri verilmiş. Bu miktar, bundan sonraki yiyecekler için yeterlidir. Sonra erzak ve diğer ihtiyaçlarımızın temini için şöyle şöyle yaparız. Eğer biz, ikinci sefer kardeşimizle beraber gidersek, sen onu bizimle gönderirsen ailemize Mısır'dan yiyecek ve erzak getiririz."

Biz, kardeşimiz Bünyamin'i gözetir, koruruz. Onun için sakın endişelenme. Onun yüzünden bir deve yükü fazla yiyecek alırız. Çünkü Mısır Veziri, tedbirli davranarak herkese ne eksik, ne fazla sadece bir deve yükü veriyor. Bu fazla yük, kardeşimizin alıkonulması karşılığında bu merhametli, cömert adam için az bir şeydir, ya da zorluğu olmayan kolay bir iştir.

Yusuf (a.s.)'ın geçmişini hatırlayan Yakub (a.s.) şöyle dedi: "Bana hangi halde olursanız olun onu geri getireceğinize dair yemin ile kuvvetlendirilmiş bir söz vermedikçe Bünyamin'i sizinle göndermeyeceğim. Ancak helak olmanız, ölmeniz ya da mağlûb olup hepimizin perişan olması müstesnadır. Zaten bu durumda onu kurtarmaya gücünüz de yetmez." Bilinmelidir ki yemin ile kuvvetlendirilen söze yemin denir. Eğer verilen söz, yemin etmeksizin korunması için daha fazla gayret ve vefayı gerektirecek şekilde kuvvetlendirilir ve sağlamlaş-tınırsa buna da mîsâk denir.

Çocukları, babaları Hz. Yakub'a (a.s.) yemin ile sağlamlaştırılan sözü verince Yakub (a.s.) şöyle dedi: "Allah, bütün söylediklerimize şahittir, hepsini murakabe etmekte ve korumakta olup, tamamına muttalidir. İşlerimi Allah'a havale ediyorum". Yakub (a.s.), Bünyamin'in gitmesine, ihtiyaç duydukları erzak sebebiyle mecburiyyetten razı olmuştu. [\[43\]](#)

Yakup (A.S.)'In, Çocuklarına Mısır'a Değişik Kapılardan Girmelerini Tavsiye Etmesi

67- Babaları: "Oğullarım! Mısır'a tek bir kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'ın hakkınızda takdir ettiği hiçbir şeyi sizden savamam, hüküm ancak Allah'ındır, Ben sadece O'na güvendim, güvenenler de yalnız O'na güvenip dayansınlar." dedi.

68- Babalarının rettiği gibi şehrin ayrı ayrı kapılarından girdiler. Esasen bu, Allah'ın haklarındaki takdiri karşısında onlara hiçbir fayda sağlamazdı, ancak Yakub içindeki arzuyu ortaya koymuş oldu. O, şüphesiz kendisine öğrettiğimizi bilir fakat kâfirler bilmezler.

Açıklaması

Yakub (a.s.), çocuklarına, kardeşleri Bünyamin ile beraber Mısır'a gitmek için hazırlanmaya başladıklarında onlara, şehre hep bareber tek bir kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girmelerini emretti. Çünkü oğulları yakışıklı ve görkemliydi. Müfessirlerin çoğunluğuna göre kendilerine nazar değmesin diye onlara bu şekilde emretmişti. Zira onlara nazar değmesinden korkuyordu. Nazar haktır ve görünüşte kişiye zarar verebilir. Fakat nazarın zararı sadece Allah'ın izni ve iradesi ile gerçekleşir. Bundan sonraki "Ama Allah'ın hakkınızda takdir ettiği hiçbir şeyi sizden savamam" ayeti, buna delildir. Ya da Yakub (a.s.), Vezirin kendileriyle kardeşleri Bünyamin'i nasıl farklı karşıladığını görmeleri için çocuklarına böyle emretmiştir.

"Ben bu tedbirim ve tavsiyemle Allah'ın hakkınızdaki takdirinden hiçbir şeyi sizden savamam. Öyle ki sakınmak kaderi engelleyemez. Benim bu sakınmam da Allah'ın takdirine mâni olamaz. Zira Allah, bir şeyi dilediği zaman ona karşı durulamaz. Fakat bizlere ihtiyatlı olmamız ve sânmamız emredilmiştir." Böylece kişi, Allah'ın izni ve yardımı olmadan gerçekte hiçbir şeye tesir etmemen görülen sebeplere sarılır ve Allah'ın takdirinden yine O'nun takdirine sığınır. Bütün bunlar, kaderi engelleyemez ve ona meydan okumak değildir. İn-san, kendisiyle ilgili hiçbir şeye sahip değildir. Eğer Allah size Vır kötülük dilediyse, size gösterdiğim ayrı ayrı kapılardan girme tedbiri fayda vermez ve sizden o kötülük uzaklaşmaz. O mutlaka başınıza gelecektir.

Hükümleri infaz ve iş i idare etmek sadece Allah'a mahsustur. Sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na güvendim. Kuvvet ve kudretim bulunmaksızın bütün işlerimi sadece O'na havale ettim. Güvenenler de kendilerine ya da diğer insanlara değil yalnız Allah Tealâ'ya güvensinler.

Yakub (a.s.)'m oğulları dört kapısı bulunan Mısır'a babalarının (a.s.) emrettiği gibi

ayrı ayrı kapılardan girdilerse de Yakub (a.s.)'m bu görüşü ve çocuklarının bu tedbiri onlara ke nlikle hiçbir şekilde yarar sağlamadı. Zira bu tedbire rağmen başlarına kötü hal geldi. Hırsızlıkla suçlandılar ve böylece rezil rüsvay oldular. Su kabı, erzak yükü arasında bulunan kardeşleri alıkondu ve babalarının belâ. ve musibeti kat kat fazlalaştı.

Fakat Yakub (a.s.), sırf içindeki şefkat duygu nu, sözleri ve tavsiyeleriyle ortaya koymuş oldu. Yoksa, vahiyle öğrettiğimiz için Yakub, sakınma ve tedbirin, kaderi engelleyemeyeceğini bilir. Katâde ve Sevrî "Şüphesiz Yakub (a.s.), ilmiyle amel eder" derler. Allah burada Yakub (a.s.)'m methetmiştir.

Fakat müşrik ya da kâfir olan pek çok insan Yakub (a.s.)'ın ilmine sahip değildir. Ya da Yakub (a.s.)' bu özellik ve ilime sahip olduğunu ilmezler. Zira onlar, Allah'ın, dostla na dünyada ve ahirette onlara fayda sağlayacak ilimleri nasıl öğrettiğini bilmezler. Görünen sebeplere sarılmak ve işleri Allah Tealâ'ya havale etmek de bu ilimlerden bazılarıdır. [\[44\]](#)

Yusuf (A.S.)'In Kardeşi Bünyamin'i Tanıması Ve Yanında Kalması İçin Tedbirler Alması

69- Yusuf un yanına girdiklerinde, kardeşini yanına alarak bağına bastı ve "Ben senin kardeşim, onların bize haset etmelerine artık üzülme" dedi.

70- Yusuf onların yüklerini yükletirken, bir erzak ölçeğini kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra bir tellal şöyle bağırdı: "Ey kabile! Siz hırsızsiniz!"

71- Geri dönerek "Ne kaybettiniz?" dediler.

72- "Hükümdarın yiyecek ölçeğim kaybettik, onu getirene bir deve yükü erzak mükâfat verilecek, buna ben kefil oluyorum" dediler.

73- "Allah'a yemin ederiz ki memleketi ifsat etmeye gelmediğimizi ve hırsız da olmadığımızı biliyorsunuz" dediler.

74- Siz yalancı iseniz bunun cezası ne-

yükünde bulunursa, konulur. Biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler.

76- Yusuf kardeşinin yükünden önce on-lannkini aramaya başladı. Sonra kardeşinin yükünden ölçeği çıkardı. İşte Biz Yusuf a böyle bir planı tatbik etmesini vahyettik. Çünkü

Allah'ın dilemesi dışında hükümdarın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı. Dilediğimizi ilim sahibi yaparak yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde bir bilen bulunur.

Açıklaması

Yakub (a.s.)'ın oğulları, saraya ayrı ayrı kapılardan girdikten sonra yanlarında Yusuf (a.s.)'in kardeşi Bünyamin olduğu halde Yakub (a.s.)'m özel meclisine ve ziyafet salonuna alındılar. Yusuf (a.s.), burada kardeşini bağrına astı ve onunla yalnız kaldı. Durumunu ona açtı ve kardeşi olduğunu bildirdi. Ona "Bana yaptıklarına üzülme" diyerek, bütün bunları kardeşlerine söylememesini tenbih etti. Onunla, şerefli bir şekilde yanında kalmasını sağlayacak bir plan üzerinde anlaştı.

Rivayet edildiğine göre, kardeşleri Yusuf (a.s.)'a "İşte kardeşimiz. Sana onu getirdik" dediler. Yusuf (a.s.) da onlara şöyle karşılık verdi: "Aferin, isabetli bir iş yaptınız. Bunun karşılığını katımda göreceksiniz." Böylece onları ağırlayarak, ikramda bulundu. Sonra onları misafir etti ve her iki kardeşi bir masaya oturttu. Bünyamin tek başına kalmıştı. Buna üzülerek ağladı ve "Eğer kardeşim Yusuf hayatta olsaydı Vezîr beni onunla oturturdu" dedi. Yusuf (a.s.) "Kardeşiniz tek kaldı" diyerek onu masasına oturttu ve konuşmaya başladılar. Yine Yusuf (a.s.), "Siz on kişisiniz. Her iki kişi bir eve yerleşsin. Bunun arkadaşı yok. O, benimle kalsın" dedi. Yusuf (a.s.), gece boyunca sabaha kadar kardeşini bağrına bastı ve kokusunu soludu. Yusuf (a.s.) Bünyamin'e çocuğunun olup olmadığını sordu. Bünyamin:

- Benim on çocuğum var. İsimlerini, ölen bir kardeşimin isminden türettim.
- Ölen kardeşin yerine kardeşin olmamı ister misin?
- Senin gibi kardeşi nereden bulabilirim! Ama, seni Yakub (a.s.) ve Râhîl dünyaya getirmediler ki!

Yusuf (a.s.) ağlamaya başladı kalkıp onu kucakladı ve "Ben, senin kardeşin Yusuf um. Kardeşlerimizin geçmişte bize yaptıklarına üzülme. Doğrusu Allah, bize nimetlerini ihsan etti ve bizi güzelce buluşturdu. Sana söylediklerimi sakın onlara bildirme" [\[45\]](#)

Yusuf, onlara erzak hazırlatıp, develerine yükletirken bazı adamlarına erzak (veya su kabını) hiçkimse görmeden kardeşi Bünyamin'in yükü arasına koymalarını emretti. Bu erzak ölçüğü çok müfessire göre gümüşten bir kaptı. Altın olduğu da söylenmiştir.

Sonra Yusuf un kardeşleri tam yola çıkarken bir tellal şöyle bağırdı: Ey Kervan Sahipleri! Siz hırsızsiniz, durun bakalım! Yakub'un çocukları şaşırıp kaldılar ve kendilerinden geçtiler.

Bir anlık şaşkınlıktan sonra tellala dönerek ona ve yanındakilere "Ne kaybettiniz?" diye sordular. Yusuf (a.s.)'ın adamları şöyle dedi: "Kralın yiyecek ölçülen ölçeğini kaybettik. Onu bulana bir deve yükü daha buğday vereceğiz." Bu söz, Yakub (a.s.)'ın çocuklarının kervanının, deve kervanı olduğunu göstermektedir. Yusuf (a.s.)'ın adamları şöyle devam ettiler: "Buna ben, kefil oluyorum." Bu bir ödüllendirme ve kefalet demektir.

Hırsızlıkla suçlandıktan sonra Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri şöyle dediler: "Muhakkak ki siz bize ilk gelişimde ve geri vermiş olduğunuz paramızı tekrar size getirmek için geldiğimizde tecrübe ettiniz ve biliyorsunuz. Bizi tanıdığınızdan beri işin hakikatini anladınız ve bizlerin iyi ve doğru insanlar olduğunu da gördünüz. Allah'a yemin ederiz ki biz, ne hırsızlık ne de insanların haklarına tecâvüz ederek ülkeyi ifsâd etmeğe geldik. "Hiçbir gün de hırsızlık yapmadık. Böyle bir özellik, asla bizim seciyemize uygun değildir."

Yusuf (a.s.)'ın adamları şöyle dediler: "Eğer hırsız içinizdeyse ve masum olduğunuzu söylerken yalancıysanız hırsızın cezası nedir?"

Yakub (a.s.)'ın çocukları şöyle cevap verdiler: "Cezası, çalınan şey kimin yükünde bulunursa o alıkonur. Mallarını çalarak insanlara zulmedenleri, şeriatımızda biz böylece, köle olarak alıkoyarak cezalandırırız." İbrahim ve Yakub (a.s.)'m şeriatlarındaki hüküm böyleydi. Hırsız, malı çalana verilir ve onun kölesi olurdu. Yusuf (a.s.)'ın istediği de buydu.

Bu sebepten Yusuf (a.s.), gizlemek ve töhmet altında kalmamak için kardeşinin yükünden önce onlannkini kontrol etmeye başladı. Sonra ölçeği, kardeşi Bünyamin'in yükünden çıkardı. Böylece itiraf ettikleri ve gerekli gördükleri hüküm sebebiyle, bir de onları inandıkları ve hükmettikleri kanun karşısında mecbur bırakarak Bünyamin'i ellerinden aldı.

"Ceza olarak....." kavli, Yakub (a.s.)'ın çocuklarının kendilerine güvendiklerini ve masum olduklarını ifade eden mâna ile birlikte geçen hükmü tekit etmektedir.

"İşte Biz, Yusuf a böyle bir planı tatbik etmesini bildirdik". Gizlice ona bu tedbiri öğrettik ve böyle davranmasını vahyettik. Bu, Allah'ın sevip razı olduğu, sevilen istenen hiledir. Çünkü onda hikmet ve a u edilen maslahat vardır. Bu durum, meşru hedeflere, serî bir nassa ya da ka r verilmiş bir hükme zıt olmadığı müddetçe görünüşte hile zannedilen şeylerle ulaşmanın caiz olduğunu göstermektedir. İşte bu yasak ve mahzurlu olan hile değil, bilâkis caiz ve meşru olan hiledir. Zira bu hileyle kimseye zarar verilmemiş, aksine hayra ve maslahata vesile olmuştur. Diğer taraftan kardeşi Yusuf (a.s.) ile yaptığı anlaşma sebebiyle de Bünyamin'in, kendi masumiyeti hususunda en ufak bir şüphesi bile

yoktu.

Bu gizli plan Yusuf (a.s.), hırsız köle olarak alıkoymayı kabul etmeyen Mısır kralının kanunlarına göre kardeşini yanında tutamayacağı için gerçekleşti. Fakat Allah, kardeşlerinin kanunlarıyla hükmetmesini takdir etti ki bu da hırsızın köle olarak alıkonmasıydı. Yusuf (a.s.), bu durumu şeriatlarından biliyordu. Bu sebepten Allah Tealâ, "Dilediğimizi ilimle yükseltiriz" buyurarak Yusuf (a.s.)'ı methetmiştir. Yine Allah Tealâ şöyle buyurur: "Allah, içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin" (Mücadile, 58/11).

İllâ en-yeşâ Allah "Allah'ın dilemesi hariç" kavli, bütün hallerden istisnadır. Mana şöyledir: "Yusuf, kardeşini Allah'ın dilemesi dışında hiçbir şekilde kralın kanunlarına göre yanında tutamazdı. O, bu işi Allah'ın izni ve vahyiyle yaptı. Bütün olanlar göstermektedir ki bu hîle ve plan şeriatın ikrarı ile olmuştur ve Allah Tealâ'nın vahyidir.

"Her âlimin üstünde ondan daha bilgili bir âlim vardır". Hasan Basrî şöyle der: "Kendisinden daha bilgili bir kimsenin bulunmadığı hiçbir âlim yoktur. Bu silsile, Allah Tealâ'ya kadar uzanıp gider". Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri bilgili kimseler olsalar da Yusuf (a.s.), onlardan daha bilgiliydi. [\[46\]](#)

Hırsızlık İddiası Konusunda Yakup (A.S.)'ın Çocuklarıyla Yusuf (A.S.) Ve Babaları (A.S.) Arasında Geçen Sert Tartışmalar

77- "Çalmışsa, daha önce kardeşi de çalmıştı" dediler. Yusuf bunu içinde sakladı, onlara belli etmedi. İçinden "Durumunuz pek kötüdür. Allah, gerçeğin anlattığınız gibi olmadığını bilir" dedi

78- Kardeşleri: "Ey Azîz! Onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Onun yerine bizden birini köle olarak alıkoy. Doğrusu biz, senin iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz" dediler

79- "Maazallah! Biz, malımızı kimde bul-muşsak ancak onu alıyoruz, yoksa zulmetmiş oluruz" dedi

80- Ondan son derece ümitsizliğe düşünce konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyüklere şöyle dedi: "Babanızın Allah'a karşı sizden bir söz aldığı, daha önce Yusuf

meselesinde de ileri gittiğinizi bilmiyor musunuz? Artık babam bana dönüş izni verene veya Allah hakkımda, kardeşimin kurtulması şeklinde hüküm verene kadar -ki O, hükmedenlerin en âdilidir- bu yerden ayrılmayacağım

81- Siz dönün babanıza gidin ve deyin ki 'Ey Babamız! Senin oğlun hırsızlık yaptı, bu bildiğimizden başka bir şey görmedik; görülmeyeni de bilmeyiz.

82- Bulduğumuz kasabanın halkına ve beraberinde olduğumuz kervana sor. Biz şüphesiz doğru söylüyoruz".

83- Yakup "Size nefsiniz bir iş yapmayı güzel gösterdi. Benim sabrım, güzel bir sabırdır. Belki Allah, Yusuf ve iki kardeşini birden bana getirecektir. Çünkü O, durumumu bilir, hikmet sahibidir" dedi.

84- Onlardan yüz çevirdi, "Ey benim Yusuf için olan üzüntüm!" dedi ve üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık acısını içinde saklıyordu.

85- "Allah'a yemin ederiz ki Yusuf u anıp durman seni bitkin düşürecek ve- ya helak olacaksın" dediler.

86- Yakup "Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah'a açarım. Allah katından, sizin bihnediklerinizi bilirim" dedi.

87- "Ey Oğullarım! Gidin, Yusuf u ve kardeşini arayın. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Doğrusu kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.

Açıklaması

Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri, kesinlikle hırsız olamayacaklarını söyleyip, kendilerine göre yükünde çalınan şey bulunanın köle olarak alıkonmasının zorunlu olduğunu bildirdikten sonra ölçeğin Bünyamin'in yükünden çıkarıldığını görünce şöyle dediler: "Bünyamin hırsızlık yaptıysa daha önce kardeşi Yusuf (a.s.) da hırsızlık yapmıştı. İkisinin hamuru da aynı mayadan". Onlar bu sözlerle Vezire kendilerinin bu iki kardeşe benzemediklerini göstermeyi ve yaptığına karşılık Bünyamin'e serzenişte bulunmayı hedefliyorlardı.

En sahih rivayette hırsızlığın Yusuf (a.s.)'a nisbet edilmesi şöyle geçer:

İbni Mürdeveyh rivayet ediyor: İbni Abbâs (r.a.) der ki: "Yusuf (a.s.), annesi tarafından dedesinin altın ve gümüşten yapılmış bir putunu almıştı. Onu kırarak yolun kenarına attı. Bu yüzden kardeşleri ona suç isnad ettiler"

Katâde şöyle der: "Yusuf (a.s.), dedesinin bir putunu alıp onu kırdı." Mücâhid de şöyle anlatır: "Bildiğim kadarıyla Yusuf (a.s.)'ın başına gelen ilk imtihan ve bela şudur: Yusuf (a.s.)'ın halası, İshak (a.s.)'ın kızı olup, aynı zamanda en büyük çocuğuydu. İshak'ın kuşağı, bu halanın yanındaydı. Onlara büyüklük sırasına göre miras kalıyordu. Kuşağı kim, sahibinden alıp gizlerse tartışmasız o kişinin kölesi olur, sahibi de ona dilediğini yapardı. Yusuf (a.s.) dünyaya gelince bakımını halası üstlendi. Ona karşı şefkat ve sevgi hissediyor ve kimseyi onun kadar sevmiyordu. Nihayet Yusuf (a.s.) yetişip büyüyünce Yakup (a.s.) oğlunu özledi. Kardeşine gelerek kardeşim! Artık Yûsuf umu bana geri ver. Allah'a yemin ederim ki onun yokluğuna bir saat bile dayanamıyorum' dedi. Kızkardeşi ise 'Andolsun ki onu bırakmam' dedi ve şöyle devam etti: 'Birkaç gün daha yanımda kalsın. Ona bakıp sükûnete kavuşayım. Böylece belki biraz teselli olurum'.

İbni İshak, İbni Cerîr ve İbni Ebî Hatim'in naklettiğine göre; Yakup (a.s.) yanından çıkar çıkmaz. İshak (a.s.)'m kuşağım alarak elbisesinin altından Yusuf (a.s.)'ın beline doladı. Sonra da 'İshak (a.s.)'ın kuşağını kaybettim. Kim onu alıp da eline geçirmiş, arayın bakalım' dedi. Aramaya başlayınca Yusuf (a.s.) da buldular, bunun üzerine halası şöyle dedi: "Vallahi! Yusuf artık benim kölemdir. Ona dilediğimi yaparım'. Yakup (a.s.), gelince kardeşi olanları anlattı. Yakup (a.s.), ona şöyle dedi: 'Öyle ha! Eğer dediğin gibi yaptıysa o, senin kö-lendir. Bundan başkasına benim gücüm yetmez'. Halası Yusuf (a.s.)'u yanında alıkoydu. Kardeşi ölene kadar Yakup (a.s.), Yusuf (a.s.)'u yanına almayı başaramadı. İşte Yusuf (a.s.)'un kardeşini yanında alıkoymak için Bünyamin ile beraberce oynadığı oyun esnasında kardeşlerinin dediği; "Çalmışsa daha önce kardeşi de çalmıştı" sözü budur.

'Yusuf,' onların bu sözünü içinde sakladı ya da bundan sonraki "Durumunuz pek kötüdür..." cümlesini veya sözünü içinde sakladı".

İçinden onları bu sözleriyle hesaba çekerken bunu onlara belli etmedi ve onları bağışladı. Onlara belli etmeden içinden şöyle dedi: Bünyamin'i hırsızlıkla suçladığınızdan dolayı durumunuz pek kötüdür. Oysa siz, babanızdan kardeşinizi çalıp, ölsün de kurullasınız diye onu kuyuya attınız.

Allah, söylediğiniz ve anlattığınız şeyleri bilir.

Bu ifade açıkça bildirmeden önce zamir kullanma üslûbu olup, Arap Dili Kuran ve hadis'de sıkça geçer.

Bundan sonra Yakup (a.s.)'un oğulları, Yusuf (a.s.)'un merhametine sığınıp belki Bünyamin'in yerine içlerinden birini alıkoyar diye ondan şefaath dilediler. Yine onların

şeriatlarında esiri kurtarmak için bedel verilmesi ve affedilmesi caizdi.

Kardeşleri şöyle dediler: Ey Vezir! Onun kendisine son derece bağlı yaşlanmış kocamış bir babası vardır. Bünyamin'i aşın derecede sever ve kaybettiği çocuğunun yerine onunla teselli bulur. Ya da babası kadri yüce, gözetilmeye, güzel muamele edilmeye ve yardıma layık bir zattır.

Bu sebepten onun yerine bizden birini al, yanında ona karşılık rehin olsun. Doğrusu biz, senin hem erzak hem de bizzat ikram hususunda bize iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz. Veya insafli adil ve iyiliğe kefil olan kimselerden ya da iyilik etmeyi âdet haline getirmiş kimselerden olduğunu görüyoruz. Bu sebepten bize iyi davranmaya devam et.

Yusuf, onlara şöyle cevap verdi: "Sizin de söyleyip, itiraf ettiğiniz gibi ölçeği yanında bulduğumuzdan başkasını alıkoymaktan kesinlikle Allah'a sığınırız". Yusuf (a.s.), yalandan korkarak "Hırsızlık yapanın dışında" dememiştir. Yusuf (a.s.) şöyle devam eder: "Eğer biz, başkasını alıkoyarsak bu, sizin kanununuza göre zulümdür. Çünkü suçlunun yerine masum olanı alıkoymuş oluruz. Bu sebepten haksızlık olduğunu bildiğiniz şeyi niçin istiyorsunuz?". Bu sözün asıl gayesi şu hususu açıklamaktır: "Allah, bana bu husustaki maslahat sebebiyle Bünyamin'i alıkoymamı emredip, vahyetti. Eğer Allah'ın emrettiği kimseden başkasını ahkorsam zâlim olur ve vahyin aksine amel etmiş olurum ". Bu ifade, onların isteklerini kuvvetli bir şekilde reddetmekte ve Rableri-ne sığınma manası taşımaktadır. Çünkü istenen şey, haksızlık ve zulümdür. Bundan sonra sıra aralarında konuşmaya gelmiştir

Yusuf un kardeşleri, babalarına götürmek zorunda oldukları ve bunun için söz verdikleri kardeşleri Bünyamin'in salıverilmesinden ümitlerini kesince insanlardan uzaklaşarak aralarında fısıldaşmaya ve durumlarını istişare etmeye başladılar. Kardeşleri Yusuf u öldürmeye karar verdiklerinde kuyuya atılması fikrini öne süren ve yaşça en büyükleri ya da en isabetli düşünenleri olan Rûbîl ya da Yehûzâ şöyle dedi: 'Muhakkak ki bu, çok önemli bir olaydır. Siz, babanızın helak olmamz dışında Bünyamin'i geri götüreceğinize dair sizden söz aldığını hatırlamıyor musunuz? Yine geçmişte kardeşiniz Yusuf meselesinde ileri gittiğinizi ve onu babamzdan ayırdığınızı bilmiyor musunuz? Bu sebeple babanızı üzüntü ve keder sahibi yapmıştınız

"Artık babam bana dönmem için izin verene ya da Allah hakkımızda" kardeşimi almama veya Mısır'dan çıkmamıza imkân verecek şekilde "hüküm verene kadar" Mısır'dan asla "ayrılmayacağım" ve Bünyamin'i orada bırakmayacağım. Allah, hükmedenlerin en hayırlısıdır. O, sadece hak ve adaletle hükmeder.

Bu onun şahsî kararıydı. Babalarına söyleyecekleri şeyler hususundaki görüşü ise şuydu: "Siz babamza dönün ve ona şöyle söyleyin: "Ey Babamız! Oğlun, kralın erzak ölçeğini çaldı. Mısır'da yönetimi elinde bulunduran Vezir, bizim ona bildirdiğimiz

şeriatımıza uygun olarak onu köle edindi. Biz, bildiğimiz ve gördüğümüz üzere ölçeğin Bünyamin'in yükünden çıkarılması dışında onun hırsızlığına şâhid olmadık. Biz, sana söz verirken onun hırsızlık yapıp, köle olarak alıkonacağını bilemezdik. Ya da Yusuf ile başına bir musibetin geldiği gibi yine bir belâ ile karşılaşacağını bilemezdik. Netice olarak, biz gerçeği bilmiyoruz. Çünkü gaybı, Allah Tealâ'dan başka hiç kimse bilmez.

Ey Babamız! Olanları, Mısırlı kervan halkına sor. Hırsızlık, haberi orada yayılmıştır. Ayrıca bizimle beraber erzak getiren kervandakilere de sor. Onlar bu sözleriyle töhmeti kendilerinden uzaklaştırmak için mübalağa ediyorlardı. Çünkü kendileri, hâlâ şüpheli kimselerdi ve Yusuf (a.s.) ile ilgili hadiseden dolayı töhmet altındaydılar sonra Yakup (a.s.)'m oğulları, doğru olduklarını şu kaville desteklediler: "Biz, sana onun hırsızlık yaptığını ve bu sebeple köle olarak alıkonduğunu bildirirken tamamen doğru söylüyoruz." Buraya kadar bütün söylenenler, Yakup (a.s.)'in en büyük çocuğunun sözleriydi. Bundan sonra Allah Ttealâ, babalarını zikretmeye başlamıştır

Babaları çocuklarının doğru söylemediklerini gösteren bir tarzda onlara cevap vermiştir. Onlar yalancı bir kana buladıkları Yusuf (a.s.)'in gömleğiyle geldiklerinde de Yakup (a.s.) onlara aynı şekilde cevap vermişti. Yakup (a.s.) şöyle diyordu:Size nefsiniz arzu ettiğiniz başka bir işi, tatbik ettiğiniz yeni bir hileyi güzel gösterdi. Yoksa siz fetva verip, öğretmeseydiniz, bilmiyorum bu adam çaldığı için hırsız alıkormuydu

Şu anda yapabileceğim tek şey güzelce sabretmektir. Böylece ne telaşlanarak hüznülenir ne de kimseye şikâyette bulunurum. Ben, Allah'ın takdirine razıyım. Sadece O'na derdimi açarım. Böylece , Yakup (a.s.), Allah'dan üç çocuğunu kendisine geri döndürmesini ümit etmeye başladı. Bunlar, Yusuf (a.s.), Bünyamin ve Mısır'da kalarak Allah'ın takdirini bekleyen, diğer bir ifadeyle babasının kendisinden razı olup dönmesini emretmesini veya gizlice kardeşini kaçırmayı bekleyen Rûbîl idi. Yakup (a.s.) şöyle dedi: "Belki kendisinden üç çocuğumu bana geri döndürmesini istediğim Allah, onları hep beraber bana kavuşturacaktır". Yakup (a.s.)'a Yusuf (a.s.)'in ölmediği ilham edilmişti. Yakup (a.s.) şöyle devam eder: "Benim ne kadar yaşlı ve üzüntülü olduğumu sadece en iyi O bilir ve bütün her şeyi hikmetle yapar ve takdir eder. Zira zorluktan sonra kolaylık ve sıkıntıdan sonra ferahlık vardır"

"Yakup" çocuklarının anlattıklarını hoş görmeyerek "onlardan yüz çevirdi" ve Yusuf için çektiği eski üzüntüsünü hatırlayarak "Ey benim Yusuf için üzüntüm" ve kederim! "dedi.

Dolayısıyla iki çocuğunun üzüntüsü, kalbine gömdüğü eski üzüntüsünü depreştirmişti. Bu da göstermektedir ki Yusuf (a.s.)'a karşı olan üzüntüsü, bitmek tükenmek bilmeyen bir üzüntüydü ve yarası durmadan kanıyor, zamanın geçmesiyle bu dert unutulmuyordu

"Bu üzüntü sebebiyle Yakup'un gözlerine ak düştü, gözleri görmez oldu. Artık kimseyle konuşmuyor, derdini hiç kimseye açmıyor ve çocuklarına karşı içindeki öfkeyi

saklıyordu". Denilmiştir ki: "Yakup (a.s.)'ın gözleri, Yusuf (a.s.)'dan ayrılıp ona kavuşana kadar 80 yıl hiç kuru kalmayıp, devamlı göz yaşı akıttı. Yeryüzünde Yakup (a.s.)'dan daha çok Allah'a hürmet ve tazim gösteren hiç kimse yoktur.

Zorluklar ve belâlar karşısında aşırı umutsuzluk ve şiddetli üzüntü ve keder insanoğlu için tabîi bir haldir. Şeriatta da sabır ve nefse hakim olmak şartıyla beraber olduğu müddetçe bu hal kınanmamıştır. Zira sabır ve nefse hakimiyet, iyi davranışlara yakışmayacak hareketlere engel olur

Buharî ve Müslim'de geçen hadiste Rasulullah (s.a) de oğlu İbrahim'in vefatı için gözyaşı dökmüş ve şöyle buyurmuştur: "Göz ağlar, kalp üzüdür. Biz Rabbimizin razı olduğundan başka şey söylemeyiz. Yâ İbrahim! Senin ayrılığınla biz mahzunuz.

Bazı cahillerin kendilerini frenlemeyip aşırı üzüldükleri zaman yaptığı gibi feryad u figân ederek ağlamaları, bağırıp çağırmaları, dövünüp yüzlerine vurmaları ve elbiselerini paralamaları ise İslâm dininde kınanmıştır.

Rasulullah (s.a.) bazı torunları vefat etmek üzereyken gözyaşı dökmüştü. Kendisine "Ya Rasulullah! Bize ağlamayı yasakladığın halde sen mi ağlıyorsun?" denildiğinde o şöyle buyurdu: "Ben, ağlamanızı yasaklamadım. Sadece iki ahmak sesi size yasakladım. Bunlar ferahlık ve hüznün anındaki seslerdir.

Hasan Basrî, bir çocuk ya da başkası için ağladığında şöyle derdi: "Allah'ın Yakup (a.s.)'ın üzüntüsünü kusur olarak saydığını hiç bilmem.

"Babalarına olanları görünce Yakup (a.s.)'ın çocuklarının kalpleri yumuşadı ve ona acıyarak ve yumuşaklıkla: Yusuf u anıp duruyorsun. Böyle giderse hastalanıp kuvvetsiz düşecek ya da öleceksin. Yani, bu hal böyle devam ederse senin ölmenden ve helak olmandan korkuyoruz, dediler.

Yakup (a.s.), onların bu sözlerine şöyle cevap verdi: "Ben üzüntümü sizden birine veya bir başkasına açmam. Ancak onu ve içinde bulunduğum durumu, dua ederek ve sığınarak Allah'a açarım. Benimle ve dertlerimle uğraşmayın. Allah katından sizin bilmediklerinizi bilirim. O'ndan her iyiliği umuyorum. Çünkü ben, O'nun ihsanından, rahmetinden ve O'na karşı beslediğim güzel zandan biliyorum ki O, ummadığım şekilde beni feraha çıkaracaktır." Rivayet edilmiştir ki Yakup (a.s.), Azrail (a.s.)'i rüyasında görür ve ona "Yusuf un canını aldın mı?" diye sorar. Bunun üzerine Azrail "Vallahi, almadım. O hayattadır, onu iste" der

İbni Abbâs (r.a.) 86. ayetini şöyle tefsir eder: "Ben, Yusuf un rüyasının doğru olduğunu ve Allah'ın mutlaka onu gerçekleştireceğini bilirim.

"Ey Oğullarım!" Mısır'a "gidin, Yusuf ve kardeşini" Bünyamin'in haberlerini "arayın" öğrenin. "Tehassur" Aramak hayırlı iş için "Tecessüs" (Araştırmak) ise kötü işler için kullanılır. Yakup (a.s.) da çocuklarına kardeşlerini aramaları için Mısır'a gitmelerini teklif edip onlara Allah'ın kendilerini feraha çıkaracağından ve üzüntülerini gidereceğinden ümitlerini kesmemelerini ve amaçladıkları işte hiçbir zaman Allah'dan ye'se düşmemelerini tavsiye etti. Zira bilerek Allah'ın kudret ve rahmetini inkâr eden ve Allah'ın kullanılabildiği hususundaki hikmetinden câhil olan kâfirlerden başka hiç kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez. Müminler ise Allah'ın rahmetinden, sıkıntılardan kurtaracağından ve zorlukları gidereceğinden asla ümitlerini kesmezler

İbni Abbâs (r.a.) şöyle der "Muhakkak ki müminler, Allah'dan devamlı hayır üzeredirler. Sıkıntıdayken rahmetini umar, ferah içindeyken O'na hamdederler. [47]

Kardeşlerin Yusuf'u Tanımaları Ve Hatalarını İtiraf Etmeleri; Yusuf (A.S.)'ın Onları Affetmesi

88- Kardeşleri Azîz'in yanına vardıklarında "Ey Azîz! Biz ve çoluk çocuğumuz Şiddetli açlık içindeyiz, pek az bir pa- ray!a geldik. Ölçeği bize tam olarak ver ve ayrıca sadaka da ver. Allah, sadaka verenle değiştirmeden hatasız olarak har vermeyi, karşısındakini âciz bırakmaktan başka bir şey değildir.

Allah Tealâ Meryem kıyasında şöyle buyurur: "Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin" (Âl-i İmran, 3/44). Ayrıları şüphesiz mükâfatlandırır" dediler"

89- "Siz Yusuf ve kardeşine bilmeden eler yaptığının farkında mısınız?" dedi.

90- "Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. "Ben Yusuf um, bu da kardeşim. Allah bize iyilikte bulundu, doğrusu kim Allah'dan korkar ve sabrederse bilsin ki Allah iyi davrananların ecrini kesinlikle zayi etmez" dedi.

91- Kardeşleri: "Allah'a yemin ederiz ki, Allah seni bizden üst tuttu, doğrusu biz çözümlenmiş" dediler.

92- Yusuf "Bugün size ayıplama yoktur. Allah sizi bağışlasın. O, merhametli olanın en merhametlisidir.

93- Bu gömleğimi götürün, babamın yüzüne sürün, görmeğe başlar. Bütün ailenizi de bana getirin, dedi.

Açıklaması

Yakub (a.s.)'in çocukları, üçüncü kere Mısır'a gidip Yusuf (a.s.)'in huzuruna girdiler. Durumlarını anlatıp Yusuf (a.s.)'in merhametine sığındılar. Kalpleri yumuşatan bir üslupla hallerinin perişanlığını, malların azlığını gerektiği gibi şikâyet ederek ona şöyle dediler: "Ey Vezir!" -Babalan bu Vezirin Yusuf (a.s.) olduğunu kuvvetle zannediyordu.- "Biz ve ailemiz, kuraklık, kıtlık, açlık ve yiyecek bulunamamasından dolayı şiddetli zarara uğradık. Erzak almak için yanımızda olan parayı sana getirdik. Ancak bu, pazarda tüccarların iltifat etmeyeceği kadar az ya da önemsiz değersiz bir meblağdır. Bu sebepten bizi cömertçe davranmana alıştırdığın gibi ölçeği tam olarak ver. Bu değersiz paraları kabul ederek bize tasaddukta bulunup, paranın azlığını ya da değersiz oluşunu görmezden gelerek bize müsamaha et. Zira Allah, sadaka verenleri en güzel şekilde mükâfatlandırır ve harcadıklarının karşılığını onlara ihsan ederek, kat kat fazlalaştırır."

Böylece Yakub (a.s.)'in çocukları Yusuf (a.s.)'a, başlarına gelen meşakkat ve zorluğu, yiyecek sıkıntısını ve iki çocuğunu kaybetmesi sebebiyle babalarının ne kadar üzüldüğünü anlatmış oldular. Bütün bunlarla Vezirin durumunu gereği gibi bilebilmek, yani kalbinin yumuşayıp yumuşamayacağını, kendisini belli edip etmeyeceğini ve kim olduğunu açıklayıp açıklamayacağını anlamak için onun kalbini yumuşatmayı, ona yalvarıp boyun eğmeyi hedefliyorlardı.

Gerçekten Yusuf (a.s.)'in merhametine sığınmada başarılı oldular. Yusuf (a.s.), mülk ve hâkimiyet sahibiydi ve bolluk içindeydi. Babasına ve kardeşlerine karşı kalbi yumuşadı ve merhamet duyguları kabardı. Onlara; daha önce Yusuf (a.s.)'a yaptıklarını çirkin bulup bulmadıklarım sorarak şöyle cevap verdi: "Siz, ana babaya âsi olmak, akrabalık bağlarını kesmek gibi yaptıklarınızın ne kadar çirkin davranışlar olduğunu bilmeden -Yusuf ve kardeşi Bünyamin'e ne kötülükler yaptığınızın farkında mısınız? Yusuf u kuyuya atıp, ölüme ter-kettiniz. Onu kardeşinden ayırdınız ve kardeşine duygusuz ve sert şekilde davrandınız". Bu konuyla ilgili olarak bazı selef alimleri "Allah'a isyan eden herkes câhildir, bunu bilgisizliğinden dolayı yapar" diyerek şu ayeti okumuşlardır "Sonra doğrusu Rabbin, bilmeyerek kötülük işleyenlere... "(Nahl, 16/119).

Bu sorunun maksadı kınamak ve azarlamaktır. Yusuf (a.s.) ise soruyu sormakla olayın ne kadar büyük ve önemli olduğunu göstermek istemiş, yani "Yusuf a karşı yaptıklarınız ne kadar muazzam bir iştir" demiştir. "Kime isyan ettiğini biliyor musun?" denmesi de bu kabildendir. Doğru olan; Yusuf (a.s.)'in kardeşlerinin kalplerini cana yakın kılmak ve mazeretlerini açıklamak için "Bilmeden" demiş olmasıdır. Sanki o (a.s.) "Bu

çirkin işe sizi, çocukluk cehaletiniz ya da kibriniz sevketmiştir" demek istemiş ve onlara bu çirkin davranışlarının gerekçesini söylemiştir. Allah Tealâ da şöyle buyurmuştur: "Çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?" (İnfitar, 82/6).

Yusuf (a.s.), bu sözleriyle kardeşlerini azarlamak ya da kınamak istememiş; bilâkis onları, kendini tanıtmaya hazırlayarak yumuşak bir şekilde işledikleri günahları hatırlatmıştır. Zira artık kardeşleriyle karşılaştığı bu üçüncü seferde kendini tanıtmaya vakti gelmişti. Bundan önceki iki seferde Allah'ın takdiri ve emriyle kendini onlardan gizlemişti. İşte Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Biz ona, kardeşlerinin bu işlerini kendileri farkına varmadan haber vereceksin, diye vahyettik." (Yusuf, 15).

Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri, bu hatırlatmayı ve durumlarından haberdar olan bu şahsın sorularını fırsatbilerek Yusuf a hayret ve gariplik ifadesi taşıyan, itiraf edici ve onun kardeşleri Yusuf (a.s.) olduğunu te'kid eden şu soruyu sordular: 'Yoksa sen, Yusuf musun?' Yani, onlar bu şahsın durumuna şaşırarak gerçeği öğrenmek istediler. Zira iki seneden fazla bir müddetten beri Yusuf (a.s.)'a gidip geliyorlardı. Onun kim olduğunu bilmedikleri halde onları tanıyor ve kendisini gizliyordu. Fakat bu sefer bu sözleriyle tanıdılar ve gerçekten Yusuf (a.s.) olduğunu anlamışlardı. Sordukları sorular, tanımak için yeterli sorulardı. Ayetteki soru; açıklayıcı ve te'yid edici bir soru şeklindedir, denilmiştir ki bana göre de bu görüş daha uygundur. Çünkü kardeşleri Yusuf (a.s.)'ı alâmetlerinden tanıdılar.

İbni Abbâs (r.a.) şöyle der: "Yusuf (a.s.), başından tacı çıkarana kadar kardeşleri onu (a.s.) tanımadı. Yusuf (a.s.)'ın başının üstünde bene benzeyen bir alâmet vardı ki aynı Yakup (a.s.) da da mevcuttu. Yusuf (a.s.) onlara 'Siz, Yusuf a neler yaptığınızın farkında mısınız?' deyince başındaki tacı çıkardı. Böylece kardeşleri onu (a.s.) tanıyarak kendilerinden emin bir vaziyette " 'Muhakkak ki sen, Yusuf sun' dediler".

Yusuf şöyle dedi: 'Evet, ben âciz ve haksızlığa uğrayan Yûsufum. Allah, bana yardım etti, kuvvetlendirdi ve şu gördüğünüz nimetlere mazhar oldum. Bu da benden ayırdığınız kardeşim Bünyamin'di." Yusuf (a.s.)'ın maksadı şuydu: "O da benim gibi zulme uğramıştı. Şimdi gördüğünüz gibi Allah Tealâ ona da nimetlerini ihsan etmiştir."

"Allah uzun müddet ayırdıktan sonra bir araya getirerek bize nimetlerini ihsan etmiş ve dünyada ve ahirette bizi azîz kılmıştır". Bu a'yet, "Bünyamin benim kardeşimdir. Onu istemenize bir neden yoktur" şeklindeki bir mânaya işaret etmektedir.

"Muhakkak ki Allah'dan; emir ve yasakları hususunda hakkıyla korkan ve Allah'a itaatda ve karşısına çıkan belâ ve musibetlere sabreden herkese Allah yeter. O bütün kötülükler karşısında ona kâfidir ve bütün sıkıntılardan onu kurtarır. Allah, güzel ve sâlih amel işleyenlerin ecrini, dünya ve ahirette kesinlikle zâyî etmez". Bu ayette Allah Yusuf (a.s.)'un sabreden ve güzel amel işleyen müttakilerden olduğuna şehâdet etmektedir.

"Yusuf un kardeşleri hakkı dile getirip Yusuf un daha üstün olduğunu itiraf ederek şöyle cevap verdiler: "Allah'a yemin ederiz ki Allah seni ilimle, yumuşak huylu, güzel ahlâkla, mülkle, bollukla, yetkiyle ve peygamberlikle bizden üstün kılmıştır". Kardeşleri, Yusuf (a.s.)'a kötülük yapıp, hakkını yediklerini ikrar ederek mazeret ileri sürmeden günahkâr ve hatalı olduklarını bildirdiler.

Böylece özür dileyip tevbekâr olduklarını bildirdikten sonra Yusuf (a.s.) kardeşlerini affederek şöyle dedi: "Yaptıklarınızdan dolayı ne bugün ne de daha sonra katımda kınanmayacak, kabahatiniz yüzünüze vurulmayacak ve azarlanmayacaksınız" Bugün, azarlanma ve ayıplanmanın zannedildiği zaman olduğu için özellikle zikredilmiştir.

Yusuf (a.s.), kardeşlerinin affedilmeleri için daha da dua ederek şöyle demişler: "Allah, sizin günahlarınızı ve zulmünüzü bağışlar. O, tevbe edenler ve kendisine ibadete dönenler için merhametlilerin en merhametlisidir."

Yusuf (a.s.) kendisini kardeşlerine tanıtıp, onlara babasını (a.s.) sorduğunda kardeşleri "Çok ağlamaktan gözlerini yitirdi" dediler. Bunun üzerine Yusuf (a.s.), vahiy bilgisiyile onlara şöyle dedi: "Üzerindeki ya da dedelerim ve babam İbrahim, İshak ve Yakub (a.s.)'dan mîras kalan bu gömleği götürün ve varır varmaz onu babamın yüzüne sürün, eskisi gibi görmeye başlar. Çünkü gözüne inen perde Allah'ın fazl-ı keremiyle sevinç ve müjde sebebiyle yok olur. Ailenin bütün erkek, kadın ve çocuklarını bana getirin".
Rivayet edildiğine göre Yusuf (a.s.)'ın ailesi erkek, kadın ve çocuk 70 kişiydi. [\[48\]](#)

Yakub (A.S.)'ın, Yûsuf (A.S.)'ın Kokusunu Haber Vermesi Ve Müjdecinin Müjdesiyle, Bu Haberin Gerçek Olduğunun Anlaşılması

94- Kervan, memleke erine dönmek üzere ayrıldığıında babaları yanında bulunan torunlarına ve diğer insanlara "Bana bunak demezseniz, inanın ki ben Yusuf un kokusunu duyuyorum" dedi.

95- Çevresindekiler "Allah'a yemin ederiz ki sen, hâlâ eski hatanı sürdürüyorsun" dediler.

96- Müjdeci gelip, gömleği Yakub'un yüzüne bırakınca hemen gözleri görmeye başladı". Bunun üzerine Yakub "Ben size, Allah katından sizin bilmediğinizi biliyorum, dememiş miydim?" dedi.

97- Oğulları "Ey Babamız! Suçlarımızın bağışlanmasını dile. Bizler hiç şüphesiz suçluyuz" dediler.

98- Yakub "Rabbimden bağışlanmanızı dileyeceğim; şüphesiz O bağışlayıcı ve merhamet edicidir" dedi.

Açıklaması

Yakup (a.s.)'ın çocuklarının kervanı Mısır hududundan çıkıp Şam bölgesindeki bugünkü Filistin toprakları olan Kenan diyarına doğru yol almaya başlayınca Yakup (a.s.), etrafında bulunan torunlarına ve diğer insanlara şöyle dedi: "Ben, Yusuf un ve gömleğinin kokusunu duyuyorum. Eğer bana bunak ve ihtiyar demezseniz beni doğrularsınız".

Abdürkup (a.s.), bu kokuyu sekiz günlük mesafeden duymuştu.

Râzî der ki: "Şöyle demek daha doğrudur: Allah Tealâ, bu kokuyu Yakup (a.s.)'a mucizeleri göstermek kabilinden duyurtmuştur. Çünkü kokunun bu kadar uzak mesafeden duyulması alışlagelmişin dışında bir olaydır. Dolayısıyla en doğru ya da en yakın görüşe göre bu hadise Yakup (a.s.)'m bir mucizesidir. [\[49\]](#)

Yakup'un etrafında bulunanlar ona şöyle dediler: "Allah'a yemin ederiz ki, sen Yusuf un hayatta olduğunu, bir gün ona kavuşacağını zannetmen sebebiyle uzun bir süreden beri eski hatanı sürdürüyorsun."

Katâde şöyle der: "Mâna şöyledir: 'Yusuf un sevgisinden hâlâ eski hatanı sürdürüyor, onu bir türlü unutamayıp avunamıyorsun'. Onlar, dedelerine ve büyüklerine, dedelerine ve bir peygambere söylememeleri gereken kaba sözler söylediler".

Haberci, -ki Yusuf un gömleğini taşıyan, Yakub'un oğlu Yehûzâ idi.-Yusuf un ve kardeşi Bünyamin'in hayatta olduklarını müjdeleyerek, gömleği Yakub (a.s.)'ın yüzüne sürdü. Yakup (a.s.) sevincinden hemen eskisi gibi görmeye başladı.

Süddî şöyle der: "Yusuf (a.s.)'ın gömleğini Yakup (a.s.)'m oğlu Yehûzâ getirmişti. Çünkü yalancı bir kana bulanmış gömleği getiren de oydu. O, böylece işlediği suçu affettirmek istemişti. Gömleği getirerek babasının yüzüne bıraktı. Yakub (a.s.)'ın hemen gözleri açıldı".

Yakup (a.s.), etrafındaki çocuklarına, torunlarına ve diğer insanlara şöyle dedi: "Ben, siz Mısır'a giderken Yusuf u aramanızı ve Allah'ın rahmetinden kesmemenizi istediğimde size 'Doğrusu ben, Allah Tealâ'dan gelen vahiyle O'nun katından sizin bilmediğiniz şeyleri ve Allah'ın Yusuf u bana kavuşturacağını biliyorum' dememişmiydim." "Ben.... biliyorum"

kavli, yeni bir cümle olup, başka bir sözle alâkası olmayan bir mübtedadır. Yakup (a.s.)'ın daha önce onlara söylediği "Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah'a açarım. Allah katından sizin bilmediklerinizi bilirim" sözünün, bu lafızla ilgisinin olması da mümkündür.

İşte o anda çocukları, babalan Yakub'a arkalarını dayayarak, O'nu yücelterek ve ondan istirham ederek şöyle dediler: "Suçlarımızın bağışlanmasını dile. Zira biz, günah işledik, Allah'a âsi olduk. Şimdi ise tevbe edip Allah'a döndük. Sana ve kardeşlerimiz Yusuf ve Bünyamin'e yaptıklarımıza pişmanız."

Babalan Yakup (a.s.) onlara şöyle cevap verdi: "Gelecekte Rabbimden bağışlanmanızı dileyeceğim. Çünkü Rabbim, günahları affedip örter, kullanna merhamet eder."[\[50\]](#)

Yakup (A.S.) Ailesinin Mısır'da Buluşması

99- Yusuf un yanına geldiklerinde o, anasını babasını bağrına bastı, "İnşâal-lah emniyet içinde Mısır'a girin" dedi.

100- Ana babasını tahtın üzerine oturttu. Hepsi ona secde ettiler. O zaman Yusuf "Babacağım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın neticesidir. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan, benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni hapisten çıkaran, sizi çölden getiren Rabbim bana pek çok iyilikte bulundu. Doğrusu Rabbim dilediği hususlarda lütufkârdır, O şüphesiz (herşeyi) en iyi bilendir, hakimdir" dedi.

Açıklaması

Yusuf (a.s.)'ın kardeşlerinden, kendisiyle beraber Mısır'da kalmaları için bütün ailesini Kenan diyarından Mısır'a getirmelerini istemesi üzerine babası, teyzesi, kardeşleri ve aileleri geldiler. Yusuf (a.s.), yaklaştıkları haberini alınca onları karşılamaya çıktı. Mısır kralı, Allah'ın peygamberi Yakup (a.s.)'ı karşılamaları için erkânına ve ülkenin ileri gelenlerine Yusuf (a.s.) ile gitmelerini emretti. Yusuf (a.s.) ailesini büyük bir kalabalıkla

karşıladı. Ailesi, görkemli bir saltanat içinde bulunan Yusuf (a.s.)'ın yanına girdiler. Yusuf (a.s.) ana babasını bağrına basıp onları kucakladı. Ebeveyni, İbni Cerîr'in de tercih ettiği görüşe göre annesi ve babasıydı. Zira annesi hayattaydı. Veya Yusuf (a.s.), babasını ve teyzesini bağrına basmıştı. Çünkü annesi vefat etmiş, babası da teyzesiyle evlenmişti.

Yusuf (a.s.), ailesinin bütün fertlerine şöyle dedi: "İnşaallah, canlarınızdan, mallarınızdan ve ailelerinizden emin olarak Mısır'da yerleşin. Sizin için bir korku yoktur, artık asla üzölmeyeceksiniz de."

Yusuf (a.s.), hürmet ve tazim göstererek anne ve babasını kendisiyle beraber tahtına oturtturarak, onları yüceltti. Onbir kardeşi ve anne babası, Yusuf a t a.s.) ibadet ve ta'zim maksadıyla değil, bilâkis selâm vermek ve hürmet göstermek için secde ettiler. O devirde krallar ve ileri gelen şahsiyetler, bu şekilde eğilerek selâmlanırlardı.

Görölmektedir ki ayetin başında bir hazif vardır. Takdiri: "Yakub (a.s.) ve ailesi Mısır'a geldiler" şeklindedir. Yine "İnşaallah" kavli ile ifade edilen Allah'ın meşîeti, "emin olarak..." kavlinden önce zikredilmiştir. Çünkü maksat, onların Mısır'a emniyet ve selâmet içinde girmelerini ifade etmektir. Ayette, yine tahta oturtturmakla secde etmek arasında da bir takdim ve te'hir vardır. Aslında onlar önce secde edip sonra krallık tahtına oturtturmuşlardır. Fakat ayette, anne babayı yüceltmenin önemine binâen tahta oturtturmaları önce zikredilmiştir.

İşte o anda Yusuf (a.s.)'ın hatırına küçükken gördüğü eski rüyası geldi. Anne ve babasının ve kardeşlerinin secde ettiklerini görmesi sebebiyle Yusuf a.s.) şöyle dedi: "Ey Babacığım! İşte bu secde küçükken gördüğüm 'Rüyamda onbir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm' şeklindeki eski rüyamın neticesidir".

Muhakkak ki o görölen rüya, gerçek, doğru ve sâdıka çıkmıştı. Çünkü peygamberlerin rüyaları haktır, sabittir. Meselâ: İbrahim (a.s.)'in rüyasında oğlunu kestiğini görmesi, gerçek hayatta onu kesmesinin farz olmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde Yusuf (a.s.)'un görüp, daha önce babasına anlattığı bu rüya da bu secdenin gerekliliğine sebep olmuştur.

"Beni hapisten kurtaran, bana mülk veren ve sizi çölden getirip, şehrin rahatlığına kavuşturan Allah Tealâ, bana pek çok iyilikte bulunup, nimetlerini ihsan etti." Yakup (a.s.)'m ailesi, çölde yaşıyor, hayvancılıkla uğraşıyor ve zorluk ve sıkıntı içinde hayatlarını sürdürüyorlardı.

Yakup (a.s.), kardeşlerini kınamamak, onlara hürmet göstermek ve hayalarım zedelememek için kuyudan çıkarılışından bahsetmedi. Ayrıca hapishane, başına gelen en son ve kuyuya atılmaktan daha tehlikeli bir musibetti. Çünkü kadın konusunda itham edilmişti. Yine, kuyudan çıktıktan sonra hükmeden değil köle olmuşken, hapisten çıkınca bakan oldu. Böylece hapisten kurtulması, tam manasıyla nimetlere garkolonmasına daha

yakındı.

"Bütün bunlar, şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozup, onlara vesvese verdikten sonra oldu." Yusuf (a.s.) kardeşleriyle arasının bozulmasını şeytana nisbet etmiştir. Çünkü şeytan bozgunculuk sebebidir. Ayrıca bu ifade ile kardeşlerine değer verdiğini göstermek istemiştir.

Rabbim bir şeyi dilediği zaman, onun için sebepler kılar, onu takdir eder ve kolaylaştırır. O, şüphesiz kullarının maslahatlarını bilen, sözünde, fiillerinde, kaza ve kaderinde, seçtiği ve dilediği şeylerde hikmet sahibidir. [\[51\]](#)

Kapsamlı Bir Dua

Yusuf (a.s.), bu duasında Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetleri zikreder ve Rabbinden kendisine güzel bir akıbet nasib etmesini ister

101- "Rabbim! Bana mülkün bir kısmını verdin, ilâhi kitapların te'vilini ve rüyaların tabirini öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaradanı! Dünya ve ahiret işlerini yoluna koyan sensin. Benim canımı müslüman olarak al ve beni salih kimselerle beraber kıl.

Açıklaması

Yusuf (a.s.), babası ve kardeşleriyle buluştuktan sonra şöyle dedi: "Rab-bim! Bana Mısır'ın hakimiyetini verdin ve beni onda mutlak tasarruf sahibi kıldın. Hükmümü kimse tartışamaz, bana karşı gelemmez ve hiçkimse bana haset edemez oldu

Rivayet edilmiştir ki, Yusuf (a.s.), Yakup (a.s.)'ın elinden tutarak onu hazine dairesinde dolaştırmış, altın ve gümüş, zinet eşyaları, giyecek ve silâh depolarına sokmuştu. Kırtasiye malzemelerinin bulunduğu depoya girince Yakup (a.s.) "Yavrucuğum! Bu kadar yazı malzemesine sahipsin. Bana sekiz konak mesafeden bir mektub bile yazmadın" Seni alıkoyan neydi? dedi. Yusuf (a.s.) "Bana Cibril (a.s.) mâni oldu" deyince

Yakup (a.s.) "Sebebini sor bakalım" dedi. Yusuf (a.s.) "Bu, senin için daha kolay" diye cevap verdi. Bunun üzerine Yakup (a.s.), Cibril (a.s.)'e sebebini sorunca Cibril (a.s.) şöyle dedi: "Sen, 'Onu kurdun yemesinden korkuyorum' dediğin için Allah Tealâ, bana böyle emretti. Ondan korkmalıydın, değil mi? buyurdu

"Mülkün bir kısmını..." ve "bazı rüyaların tabirini..." kavillerindeki "Min" tebîz (bazı, bir kısım) içindir. Çünkü Yusuf (a.s.)'a sadece dünya mülkünün bir kısmı olan Mısır toprakları verilmiş ve bazı tabirler öğretilmişti

"Sen, göklerin ve yerin yaradanısın.

Dünya ve ahirette bana yardım eden ve bütün işlerimi yoluna koyan Sensin. Çünkü dünyada nimetlerine garkoldum. Bu nimetleri ahirette de devam ettir.

"Benim canımı" boyun eğmiş ve emirlerine uyar vaziyette, "İslâm üzere al" İbni Abbâs (r.a.) şöyle der: "Yusuf (a.s.)'dan önce kesinlikle hiçbir peygamber ölümü temenni etmemiştir."

"Ve beni salih kimselerle kıl." Ve beni, genel olarak nebilerle ve rasûllerle beraber, husûsî olarak da atalarım İbrahim, İsmail, İshak-ve Yakub ile beraber kıl. Allah, Yusuf (a.s.)'ı tertemiz olarak Mısır'da vefat ettirdi. Nil'de mermerden bir lahit içine defnedildi. Fakat 400 sene sonra Musa (a.s.), lahiti Beyt-i Mak-dis'e naklettirdi ve atalarıyla beraber oraya defnedildi. [\[52\]](#)

Muhammed (S.A.) Peygamberliğinin İspat Edilmesi

Gaybe ait haberlerin verilmesi ve Peygamberimiz (s.a.)'in tevhîd akidesine daveti

102- Ey Muhammedi Sana vahyettikleri-miz gıyabında cereyan eden olayların haberleridir. Onlar Yusuf u kuyuya atmaya azmedip düzen kurdukları zaman yanlarında değildin

103- Sen ne kadar yürekten istersen iste, insanların çoğu iman etmezler

104- Oysa sen Kur'an'ı tebliğ etmene karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Kur'an, alemler için sadece bir öğüttür

105- Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, bunları görürler de onlar hakkında tefekkür etmezler

106- Onların çoğu, şirk koşmadan Allah'a iman etmezler

107- Allah tarafından, onları kuşatacak bir azaba uğramalarından veya farkına varmadan kıyamet saatinin ansızın gelmesinden emin inidirler

108- Ey Muhammed! De ki: "Benim yolum budur. Ben ve bana uyanlar bilerek, insanları Allah'a çağırırız. Allah'ı bütün ortaklardan tenzih ederim. Ben asla Allah'a şirk koşanlardan değilim.

Açıklaması

Yusuf (a.s.)'ın gördüğü rüyadan ve kuyuya atılmasından başlayarak Mısır'ın gerçek hâkimi olmasına kadar bu kıssanın zikredilmesi, kardeşlerinin ona karşı tutumunun ve babalan Yakup (a.s.)'ın durumunun açıklanması gaybî haberlerdir. Öyleki bu haberlere, Rasulullah (s.a.) muttali olmamış, onun kavmi de bunları göstermemiştir. Ayet, Rasulullah (s.a.)'a hitap etmektedir. Bütün bunlar, kavminin eziyetlerine ve davetinden yüz çevirmelerine karşı Efendimizin kalbini ve sabrını teskin etmek için Allah Tealâ'nın Peygamberimize bir vahyidir.

Hedef; gaybdan haber vermektir. Bu ise bir mucizedir. Çünkü Rasulullah (s.a.), kitap okumamış, kimsenin önüne diz çöküp ilim tahsil etmemiş ve kıssanın kahramanları yanında hazır bulunmamıştır. Dolayısıyla bu uzun kıssayı değiştirmeden hatasız olarak haber vermesi, karşısındakini aciz bırakmaktan başka bir şey değildir.

Allah Tealâ Meryem kıssasında şöyle buyurur: "Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin" (Âl-i İmran, 3/44). Ayrıca yine şöyle buyurmaktadır: "Ey Muhammedi Musa'ya hükmümüzü bildirdiğimiz zaman, sen batı yönünde değildin, onu görenler arasında da yoktun... Ey Muhammedi Sen, Medyen halkı arasında bulunup, onlara ayetlerimizi okumuyordun... Sen, Musa'ya hitabettiğimiz zaman Tûr'un yanında da değildin" (Kasas, 28/44-46).

İçinde ibret ve öğüt bulunan bu mucizevî haberlere rağmen Allah

Tealâ'nın da beyan ettiği gibi insanların pek çoğu iman etmezler: "Sen ne kadar yürekten istersen iste, mümin olmaları için kendini yiyip bitir, küfürdeki kesin kararlılıkları ve inatları sebebiyle pek çok insan senin davetini ve peygamberliğini tasdik etmez." Bu ayette, genel olarak insanlar kastedilmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Fakat insanların çoğu inanmazlar." (Ra'd, 13/1). İbni Abbâs (r.a.) "Maksat, Mekke halkıdır" demiştir. İbni Abbâs (r.a.)'ın görüşüne göre bu ayetin, öncekilerle alâkası şudur: Kureyşli kâfirler ve bir grup Yahudi, Rasulullah (s.a.)'ı üzme ve hatasını anlatmasını istediler. Rasulullah (s.a.), bu kıssayı anlattığında onların belki iman edebileceklerini zannetti. Fakat anlattıktan sonra da bu insanlar küfürlerinde ısrar ettiler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Sanki bu kavil, şu ayete işaret etmektedir: "Ey Muhammedi Sen, sevdiğini doğru yola erdirmeyebilirsin, ama Allah dilediğini doğru yola erdirdi." (Kasas, 28/56). [53]

"Sen ne kadar istersen iste ..."deki hırs, bir şeyi mümkün olan bütün gayret ve çabayı sarfederek istemek demektir. Lev'in cevabı mahzuptur. Çünkü cevabın Lev'den önce gelmesi mümkün değildir.

Bundan sonra Allah Tealâ, müşriklerin Rasulullah (s.a.)'ın davetine iman etmemeleri için bir mazeretlerinin olamayacağını bildirmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed! Bu nasihatlerin, hayra ve olgunluğa davetin için peygamberliğini inkâr edenlerden bir mükâfat ya da ücret istemiyorum. Bilâkis bu görevi Allah'ın rızasını kazanmak ve yarattıklarına nasihat olsun diye yerine ge-tiriyorsun. Onların tek yapacakları şey senin davetine icabet etmektir. Çünkü sen, sadece Rabbinin emrine uymayı ve sırf onlara nasihat etmeyi hedefliyorsun."

Rabbinin seninle gönderdiği bu Kur'an, insanlara ve cinlere sadece bir hatırlatma ve bir öğüttür. O Kur'an ile gerçekleri hatırlar ve onunla hidayete sadece ona uyararak kurtulurlar." Bu da göstermektedir ki Rasulullah (s.a.)'ın peygamberliği umumdur, insan ve cin herkese şamildir.

İnsanların çoğunun iman etmemesinin sebebi şudur: Onlar, Yaradanın varlığını ve birliğini gösteren deliller ve alâmetler hakkında düşünüp tefekkür etmekten gafilirdiler. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Göklerde ve yerde Allah'ın birliğini, ilminin mükemmelliğini ve kudretini gösteren; duran ve hareket eden yıldızlar, dağlar, denizler, bitkiler ve çiçekler, ağaçlar, hayvanlar, canlı ve cansızlar, tat, koku, renk ve özellik bakımından birbirine benzeyen ve benzemeyen meyvalar gibi nice deliller ve ayetler vardır ki insanların çoğu bu delillerin yanlarından geçip onları görürler de yine de gaflet içinde bulunup, bunlardaki ibret ve öğütleri düşünerek, tefekkür etmezler. Bu delillerin tamamı Allah Tealâ'nın varlığına ve birliğine şahittirler."

Her şeyde, Allah'ın bir olduğunu gösteren bir emare ve bir ayet (delil) vardır. Burada Ayet, Allah Tealâ'nın varlığını ve birliğini gösteren delil demektir.

Astronomi ile uğraşan bilim adamları ise uzayı rasat aletleriyle gözleyip bilimsel kanunlar ortaya koymakla meşgul olmalarına rağmen genellikle mû-cid olan Yaratan ve işleri idare edip takdir eden yüce varlığın azameti hakkında düşünmezler.

Allah'dan başka kime olursa olsun ona yapılan ibadet -onu kutsallaştırmak ve yüceltmek- şirktir.

Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "And olsun ki onlara gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan Allah'tır derler." (Lokman, 31/25). İbadet ederken Allah ile birlikte putları ortak koşarlar. Onların şirke düştüklerini görürsün.

Müslim, Ebû Hüreyre (r.a.), Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah buyurdu ki 'Ben, şirkten en uzak olan zâtım. Kim bir amel işleyip, onda başkasını bana ortak koşarsa onu da şirkini de terkederim'."

Ahmed b. Hanbel, Ebû Saîd b. Ebî Fedâle (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet etmiştir: "Allah, hiçbir şüphenin bulunmadığı bir günde insanlığın başını ve sonunu bir araya topladığı zaman birisi şöyle seslenir: 'Kim Allah için yaptığı bir işte O'na şirk koştuysa o amelin sevabını Allah'dan başkasından istesin. Zira Allah, şirk koşulmaktan beridir.'"

İbni Ömer (r.a.) öyle demiştir: (Bu hadisi Tirmizi rivayet etmiş ve hadis hasendir, demiştir.)"Kim Allah'dan başkasının adına, yemin ederse şirk koşmuştur. " Bu ifade Allah'dan başkasının adına,onu Allah gibi yüceltmeyi kastederek yemin ederse şirk koşmuş olur demektir.

Ahmed b. Hanbel, Mahmûd b. Lebîd (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Sizin için en çok, küçük şirkten korkuyorum". Sahabe "Yâ Rasulullah (s.a.)! En kük şirk nedir?" deyince Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bu riya'dır. Allah Tealâ, kıyamet gününde insanların amellerinin karşılıklarını verirken şöyle buyurur: Dünyada riya yaptıklarınıza gidin. Bakın bakalım, onlardan mükâfat alabilecek misiniz?"

İmam Ahmed, Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Ey insanlar! Şu şirkten sakının. Zira o, karıncanın ayak sesinden dah gizlidir". Sonra Rasulullah (s.a.), sahabeye gizli şirkten nasıl sakınacaklarını açıklamış ve şöyle buyurmuştur: "Şu şekilde dua edin: Allahım! Biz, bildiğimiz bir şeyi sana ortak koşmaktan, sana sığınırız. Bilmediklerimizden de bizi affetmeni isteriz'."

Bütün bunlardan sonra Allah Tealâ, müşrikleri ceza ile tehdit ede k şöyle buyurmuştur: "O Allah'a şirk koşanlar, kendilerini kuşatan bir cezaya çarptırılmaktan veya onlar hissetmeden ve farkına varmadan kıyamet gününün ansızın gelmesinden güvende midirler?". "Farkına varmadan" kavli, "Ansızın" kavlini pekiştirmektedir.

Şu ayetler de mana bakımından bu ayete benz ettedir: "Kötü işler düzenleyenler Allah 'm kendilerini yere geçirmesinden yahut farketmedikleri bir yerden nlara azabın gelmesinden güvende midirler? Veya hareket halindeler-ken -ki Allah'ı aciz bıraka zlar- ya da yok olmak endişesindeyken onlara aza-bin gelmesinden güvende midirler? Doğrusu Rabbin şefkatlidir, merhametlidir." (Nahl, 16/45-47).

"Kasabaların halkı, geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine lmesinden güvende miydiler? Yahut kasabaların halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken azabımızın kendilerine gelmesinden güvende miydiler? Onlar Allah'ın d

eninden güvende miydiler? Allah'ın düzeninden ancak mahvolacak millet güvende olur." (A'raf, 7/97-99).

Kıyamet gününün gizli tutulması, görünen bir teşvik ya da benzeri bir şey olmaksızın Allah katından bir heybet ve korkunun oluşmasına sebep olmaktadır.

Allah Tealâ, bu delillerden sonra Rasulullah (s.a.)'ın davetinin hedefini ve onun davetine olan güvenini açıklayarak şöyle buyurmuştur: "Yâ Muhammed! İnsan ve cin topluluklarına de ki: Muhakkak ki yürüdüğüm yol ve kendisine çağırdığım davet -ki bu, Allah'dan başka ilâhın olmadığına, O'nun tek olup ortağının bulunmadığına şهادet etmek demektir- işte budur." Ben ve bana iman edip peygamberliğini tasdik eden herkes yakînen bilerek ve açık kesin delillere sahip olarak bu davet metoduyla insanları Allah'ın dinine çağırırız. Allah'ı bütün ortaklardan, denklerden, eşlerden, benzerlerden, çocuklardan, babalardan, hanımlardan, yardımcılarından ya da yol gösterenlerden tenzih eder, yüceltir, ta'zim eder ve takdis ederim. Allah, bü

n bunlardan yücedir, münezzehtir ve mukaddestir."Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu teşbih eder. O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların teşbihlerini anlamazsınız. Doğrusu, O, Halim olandır, bağışlayandır." (İsra, 17/44).

Rasulullah (s.a.), Allah'ın birliğini ispat et

kten sonra, Allah'ın varlığını ikrar edip sonra başka ilâhlara ibadet edere

O'na ortak koşan müşriklerin görüşlerini reddetmek için şirki kesin bir şekilde bertaraf etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Ben, her ne çeşit olursa olsun bütün müşriklerden uzağım."^[54]

Kur'an Kıssalarından Alınacak İbretler

109- Senden önce şehirlerin halkından üphesiz kendilerine vahiy indirdiğimiz birtakım

insanlar gönderdik. Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki kendilerinden önce yaşayanların sonlarının ne olduğunu görsünler? Ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hayırlıdır. Hiç düşünmez misiniz?

110- Öyle ki peygamberler ümitsizliğe düşüp yalanladıklarını sandıkları bir sırada onlara yardımımız gelmiştir. Böylece istediğimizi kurtarız. Azabımız suçlu milletten geri çevrilemeyecektir.

111- And olsun ki peygamberlerin kıssalarında akıllı olanlar için ibretler vardır. Kur'an uydurulabilen bir söz değildir. Fakat kendinden önceki kitapları tasdik eden, inanan millete her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir.

Açıklaması

Yusuf suresi, Kenan diyarıyla Mısır arasında meydana gelen birçok yönü bulunan ve ruhlara tesir eden Yusuf (a.s.)'in kıssasından öğüt ve ibret almayı zorunlu hale getiren bu sonuç bölümüyle neticelenmektedir. Öyleki bu kıssa, kuyuya atılmasıyla başlayarak, Vezirin evine yerleşmesi, hapse girmesi ve Mısır'da mutlak hüküm sahibi olması şeklinde gelişir. Yine bu kıssada kardeşlerinin tuzak ve hasetleri, kadınların hile ve aldatmacaları, Yusuf (a.s.)'in sabrı, hikmeti, idarecilikteki mahareti, ahlâkı, kardeşlerine karşı müsamahası ve anne babasını nasıl yücelttiği anlatılmıştır.

Ayetin manası şöyledir: "Ey Muhammed! Senden önce melekleri, kadınları değil, sadece erkekleri peygamber olarak gönderdik. Onlar çöl ehlinde değil, bilâkis şehir halkındandı. Biz onlara vahiy ve kanunlar indiriyorduk."

Bu da göstermektedir ki Allah, peygamberleri kadınlardan değil erkeklerden göndermiştir. Hiçbir kadın kesinlikle ne nebî, ne de rasûl olmuştur. Peygamberlerin şehir halkından seçilmesiyle Allah, çöl ehlinde peygamber göndermemiştir. Çünkü bu peygamberlere diğer şehirlerin halkı da uyacaktır. Ayrıca çölde yaşayanların cahil, kaba ve sert olmalarına karşılık şehirli insanlar daha ince ve yumuşak tabiatlıdırlar. Bu sebepten Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bedevilerin küfür ve nifakları her yönden daha ileridir" (Tevbe, 9/97).

İbni Kesîr şöyle der: Bazı kimseler, Allah'ın dostu İbrahim (a.s.)'in hanımı Sârra'nın, Musa (a.s.)'nin annesinin ve İsa (a.s.)'nin annesi İmrân kızı Meryem'in peygamber olduklarını iddia etmişlerdir. Yine bunlar, meleklerin Sâ-ra'ya İshak (a.s.)'ı, ardından da

Yakub (a.s.)'u müjdelemelerini " 'Musa'nın annesine: 'Çocuğu emzir..' diye bildirmiştik' (Kasas; 28/7) ayetini, meleğin Meryem'e gelip ona İsa (a.s.)'yı müjdelemesini ve "Melekler şöyle demişti: 'Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi, dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu. Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ, secde et, rükû edenlerle birlikte rükû et'. (Âl-i İmran, 3/42-43) ayetini delil getirmişlerdir. Onlara bütün bunlar olmuştur. Fakat hiçbir peygamber olmalarını gerektirmez."[\[55\]](#)

Allah, Rasulullah (s.a.)'ı yalanladıkları için müşrikleri tehdit ederek hayret ifadesiyle şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammedi Seni yalanlayan o yalancılar yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki peygamberlerini yalanlayan milletlerin sonlarının nasıl olduğunu, Allah'ın Nuh, Hûd, Salih ve Lût kavimlerini nasıl yerlebir ettiğini, kâfirler için de akıbetin aynı olduğunu ve kâfirlerin sonunun helak, müminlerin sonunun ise kurtuluş olduğunu görsünler."

Bundan sonra Allah Tealâ, ahiret yurdu için amel etmeye, ona hazırlanmaya ve helake sebep olan şeylerden sakınmaya teşvik ederek şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki ahiret yurdu Allah'dan korkup O'na şirk koşmayan, isyan etmeyenler için daha hayırlıdır." Orası, peygamberleri yalanlayan müşrikler için de bu dünyadan daha üstündür. Yani, biz müminleri dünyada kurtardığımız gibi aynı şekilde ahiret yurdunda da onlara kurtuluşu nasib ederiz. Orası müminler için dünyadan çok daha hayırlıdır. Zira ahiret nimetleri, dünyadaki nimetlerden daha mükemmel ve ebedîdir.

Siz cahil misiniz? Ey ahireti yalanlayanlar "Hiç düşünmez misiniz?" Zaten buna aklınız erseydi iman ederiniz.

Allah, Muhammed (s.a.)'e yardımının, peygamberlerine sıkıntı anında, zorlukta ve Allah Tealâ'dan ferahlığın beklendiği darlık anlarında ulaştığını haber vererek yardımını müjdelemiş ve şöyle buyurmuştur: "Öyle ki ümitsizliğe düşüp..." Yani "Senden önce şüphesiz kendilerine vahiy indirdiğimiz erkekler gönderdik. Onlar, Allah'ı bir kabul etmeye ve O'na ihlâsla ibadet etmeye çağıran mesajlarını kavimlerine tebliğ ettiler, kavimleri ise onları yalanladılar ve sapıklık, küfür ve inatla bu çirkin davranışlarını sürdürdüler. Allah'ın yardımına peygamberlere gelmesi gecikti. Öyle ki peygamberler, küfürdeki ısrarları sebebiyle kavimlerinin imanından veya Allah'ın yardımından ümitsizliğe düştüler. Ümmetleri ise peygamberlerin va'dettikleri yardım hususunda aldatıldıklarına kesin kanaat getirip, onların Allah katından bildirdikleri yardım vaadini yalanladılar. Allah'ın yardımı aniden peygamberlere geliverdi. Böylece biz, peygamber ve müminleri kurtardık. Yalanlayan kâfirler ise cezalandırıldılar. Allah'ın cezası ve azabı, suç işleyip, Allah'ı inkâr eden ve peygamberlerini yalanlayan millettten geri çevrilemez" demektir.

"Teşdid" kıraatine göre mana şöyledir: "Peygamberler, kavimlerinin kendilerini onları uyardıkları konulara bir daha iman etmeyecek şekilde yalanladıklarını zannettiler."

Bu ayet, Kureyşli ve diğer kâfirleri, Rasulullah (s.a.)'a iman etmedikleri için tehdit etmekte ve korkutmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de bu ayete benzer pek çok ayet vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Allah, peygamberlerine yardım ve galibiyet vadetmiştir:

"Doğrusu Biz, peygamberlerimize ve müminlere dünya hayatında.... yardım ederiz" (Gafir, 40/51). "Allah, 'Andolsun ki Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz' diye yazmıştır. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür" (Mücadile, 58/21). Peygamber, Allah'dan yardımını göndermesini istemiştir.

"Peygamber ve onunla beraber müminler: 'Allah'ın yardımı ne zaman?' diyecek kadar.... sarsılmışlardı. İyi bilin ki Allah'ın yardımı şüphesiz yakındır." (Bakara, 2/214).

Cezanın sebebi olarak zulüm ve küfür açıklanmıştır:

"Kendilerinde önce olan Nuh, Ad, Semûd milletlerinin, İbrahim milletinin, Medyen ve altüst olan şehirler halkının haberleri onlara gelmedi mi? Peygamberleri onlara belgeler getirmişlerdi. Allah onlara zulmetmemiş, onlar kendilerine yazık etmişlerdir." (Tevbe, 9/70).

Allah'ın kulları için geçerli olan bir tek sünnetinin olduğu açıklanmış, bu sünnetin benzerleri ise örneklerle değerlendirilmiştir. Bu sünnette zulüm ve helak yoktur. Kureyşli kâfirler de, azaba sebep olan küfrü benimsedikleri için kendilerinden önceki kâfirler gibi azabı hak etmişlerdir: "Ey Mekke putperestleri! Sizin inkarcılarınız bunlardan daha mı üstündür? Yoksa Kitaplarda size bir kurtuluş belgesi mi var?" (Kamer, 54/43).

"Teşdid" ile okunması halinde bu ayetin tefsiri, biraz önce belirtildiği şekilde Aişe (r.a.)'den nakledilmiştir: Buhari, Aişe (r.a.), kızkardeşinin oğlu Urve b. Zübeyr (r.a.) kendisine "Öyle ki peygamberler ümitsizliğe düşüp..." ayetinin manasını sorunca ona (r.a.) şöyle demiştir: "Allah korusun! Peygamberler asla Rableri hakkında bu şekilde zanda bulunmazlar." Peygamberlerin, Rablerine iman edip, kendilerini tasdik eden etbâı vardır. Bu kimselerin imtihanı uzar, onlara Allah'ın yardımı gecikir. Öyle ki peygamberler, milletlerinden kendilerini yalanlayanlardan ümitsizliğe düşüp, kendilerine uyanların da onları yalanladıklarını zannederler. İşte bu sırada Allah'ın yardımı gelir" Aişe (r.a.), "Tahfif kıraatine göre verilen manayı kabul etmemiştir. Râzî, Aişe (r.a.)'nin tevili hakkında şöyle der: "Bu te'vil, ayet hakkında zikredilen vecihlerin en güzelidir."

"Tahfif kıraatine göre ayetin tefsiri ise İbn Abbas ve İbn Mes'ud (r.a.)'dan nakledilmiştir. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: "Peygamberler, milletlerinin, davetlerini kabulü hususunda ümitsizliğe düşüp, milletleri de peygamberlerin kendilerine yalan söylediklerini zannedince, bütün bunlara karşı peygamberlere Allah'ın yardımı geldi".

İbni Mes'ud (r.a.)'da, "110." ayet hakkında şöyle der: "Öyle ki peygamberler milletlerinin kendilerine iman etmelerinden ümitsizliğe düşüp, milletleri de Allah'ın azabı gecikince onların yalan söylediklerini sandıkları sırada..." bu görüş, alimlerin çoğunluğunun kabul ettiği meşhur olan manadır. [\[56\]](#)

Netice olarak, "Küzibü" kıraatine göre "Ve zannû" kavlindeki zamir, kendilerine peygamber gönderilenlere râcîdir. Çünkü onlar, "Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki kendilerinden önce yaşayanların sonlarının ne olduğunu görsünler?" ayetinde daha önce zikredilmişlerdir. Böylece zamir, Mekke müşriklerinden önce yaşayan ve peygamberlerini yalanlayanlara râcîdir. Ayetteki "Zann" "Hayal etmek, sanmak" demektir. Mana şöyledir: "Kendilerine peygamber gönderilenler, peygamberlerin, peygamberlik iddiaları ve kendilerine iman etmeyenleri azapla tehdit ederken onlara yalan söylediklerini sandılar". Bu görüş, İbn Ab-bas (r.a.)'ın meşhur olan görüşü ve Abdullah b. Mes'ud (r.a.), Said b. Cübeyre Mücahid'in ayeti te'villeridir. Bu iraaate göre zamirlerin peygamberlere râcî olması caiz değildir. Çünkü peygamberler masumdur. Bu sebepten hiçbir peygamberin, Allah'dan kendisine vahiy getiren kimsenin ona yalan söylediğini sanması mümkün değildir. [\[57\]](#)

"Teşdid" kıraatinde iki görüş vardır:

1- Zann yakînen bilmek demektir. Mana şöyledir: "Peygamberler, milletlerin kendilerini bir daha iman etme cek şekilde yalanladıklarını yakînen anladılar. İşte o zaman onlar için beddua ettiler. Allah Tealâ da onlara azabını indirerek köklerini kazıdı. "Zann" lafzı Kur'an-ı Kerim'de "Bilmek" manasına pek çok kere kullanılmıştır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Rablerine kavuşacaklarını yakînen bilirler..." (Bakara, 2/46).

2- Zann; "sanmak" manasındadır. Takdiri şöyledir:

"Öyle ki peygamberler milletlerinin iman etmelerinden ümitsizliğe düşüp, iman edenlerin de kendilerini yalanladıklarını sandıkları bir sırada" Bu te'vil, Aişe (r.a.)'den nakledilmiştir. Râzî şöyle der: "Aişe (r.a.)'nin görüşü, ayet hakkında zikredilen en güzel vecihtir" [\[58\]](#)

Zemahşerî de 110. ayetteki "Küzıbû" kıraati hakkında şöyle der: Mana şöyledir: Kendilerine yardımın geleceğini söylerken nefisleri onlara yalan söyledi. Veya onlar ümit ederken kendilerini kandırdıklarını sandılar. Meselâ doğru ümit, yalancı ümit (hayal)' denir. Yani, kafirlerin yalanlama rı düşmanlıkları, Allah'dan yardım bekleme ve ümit etme müddeti uzadı ve gecikti. Öyle ki onlar ümitsizliğe ve dünyada Allah'ın yardımına nail olamayacakları vehmine kapandılar. İşte o anda aniden beklemedikleri bir şekilde

yardımımız geldi, demektir. [\[59\]](#)

Ayrıca Allah Tealâ, Kur'an'daki kıssaların genel hedefini beyan ederek şöyle buyurmuştur: "And olsun ki peygamberlerin kavimleriyle aralarında geçen olayların haber verilmesinde ve müminleri nasıl kurtarıp, kâfirleri ne şekilde helak ettiğimizin anlatılmasında akıl sahipleri ve doğru düşünenler için ibret, öğüt ve hatırlatma vardır." Akılsız ve ahmaklar ise olaylar hakkında düşünmez, tarihten ders almazlar. Ayrıca bunlara nasihat da fayda vermez.

Bundan sonra Allah Tealâ, Kur'an'ın muhtevasından bahsederek şöyle buyurmuştur: "İçinde kıssalar ve diğer şeyler bulunan bu Kur'an (veya bu kıssalar ve Kur'an'ın içindeki sözler) Allah'dan başkalarının uydurup yalan söyledikleri sözler değildir. Çünkü Kur'an, haber nakledenleri ve söz aktaranları acze düşüren bir kelimedir. O ancak vahyedilen, Allah katından indirilen ve Tevrat, İncil ve Zebur gibi kendisinden önceki semavî kitapları tasdik eden Allah kelâmıdır. Yani, Kur'an, eski semavî kitaplarda bulunan doğru ve hak olan şeyleri tasdik eder, fakat onlarda yapılan tahrifatı ve değiştirmeleri reddeder. O, semavî kitaplarda bulunan doğru ve hak olan şeyleri tasdik eder, fakat onlarda yapılan tahrifatı ve değiştirmeleri reddeder. O, semavî kitaplara daha sonra sokulan ve aklı selimin kabul edemeyeceği masal, efsane ve hurafeleri değil, onlardaki doğru esasları tasdik eder. Ayrıca onları gözetir, korur ve himaye eder.

Yine Kur'an'da helâl ve haram, sevilen ve hoş görülmeleyen şeyler, emir ve yasaklar, va'd ve tehdit, Allah'ın güzel sıfatları ve peygamberlerin kıssaları gibi her şey tahrif edilmeden, aslını bozup güzelleştirmeden olduğu gibi açıklanmıştır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Kitap'da Biz hiçbir şeyi eksik bırakmadık" (Enam, 6/38).

Kur'an emler için hidayet kaynağıdır, insanları dosdoğru yola ve doğruluğa ulaştırır. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarıp, batıldan hakka, sapıklıktan doğruluğa yükseltir. Kur'an, insanları hem dünya hem de din işlerinde hakka, hayra ve iyiliğe kavuşturur.

Aynı zamanda o, dünya ve ahirette Alemlerin Rabbi'nden müminlere kapsamlı bir rahmettir. [\[60\]](#)

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/427.

[2] Kısasu'l-Enbiya, Abdülvehhab Neccar, s. 120 v.d.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/429.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/429.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/429-430.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/430.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/430-431.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/431.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/431.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/431-432.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/432.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/432.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/433.

[14] Razî, XVIII/116.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/433-435.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/437-438.

[17] Hadis "zayıftır. Bu hadis-i şerifi Beyhakî Delailde Hakem b. Zuheyr'den rivayet etmektedir. Ayrıca Ebu Ya'la el-Mavsimî ve Ebu Bekr el-Bezzar Müs«edlerinde ve İbni Ebi Hatim Tefsirinde rivayet etmektedir, (bkz. İbni Kesir, 11/468) Fakat Hakem b. Züheyr zayıf bir ravidir.

[18] Bu hadis-i şerifi Buharî, Ebu Sele (r.a.)'den rivayet etmiştir.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/442-444.

[20] el-Bahru'l-Muhit, V/282.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/448-450.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/456-458.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/464-465.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/468-470.

[25] Razî, XVIII/123.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/475-479.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/485-490.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/494-496.

[29] Razî, XVIII/142.

[30] Müellif bu hadisin sahih olmadığını ilerki sayfalarda ifade etmektedir. [Çeviren].

[31] Kurtubî, DC/195-196.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/500-502.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/506-508.

[33] Zemahşerî, 11/142.

[34] el-Bahru'l-Muhit, V/ 317.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 6/511-513.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/8.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/11-12.

[38] Kurtubî, IX/220.

[39] Veski; 60 sa'dır. Bir Sa' ise (3900 gr) dir.

[40] İbni Kesir, 1/483

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/15-17.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/17-18.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/21-22.

[44] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/25-26.

[45] Zemahşerî; 11/147.

[46] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/30-32.

[47] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/39-43.

[48] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/50-52.

[49] Fersah: 5544 metredir. 80 Fersah; $80 \times 5544 = 443,520$ m. = 44.352 km.

[50] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/57-58.

[51] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/62-64.

[52] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/67.

[53] Razî, XVIII/ 223.

[54] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/71-74.

[55] İbni Kesir, 11/496.

[56] İbni Kesir, 11/1497, 498; Kurtubî, K/275.

[57] Bahru 'l-Muhit, V/35.

[58] Razî, XVIII/226.

[59] Zemahşerî, 11/157.

[60] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/77-81.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Kur'an Haktır 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Allah'ın Kudretinin Göklerde Ve Yerdeki Bazı Belirtileri 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Ederek, Azabın Derhal Gelmesini İstemeleri Ve Rasûlullah (S.A.)'Dan

Maddi Mucize Talepleri 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Allah'ın İlminin Herşeyi İhata Ettiğine Deliller 11

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Allah'ın Uluhiyyetinin, Rububiyyetinin Ve Kudretinin Delilleri 15

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Tenasüb: 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Allah'ın Bir Olması Ve Allah'ın Birliği Karşısında Mümin Ve Müşrik Örneği 19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Hak Ve Batıla Verilen Örnek Ve Bahtiyarlar İle Bedbahtların Sonu. 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Mutlu, Akıllı İnsanların Özellikleri Ve Onlara Verilen Karşılık. 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Bedbahtların Özellikleri Ve Onlara Verilen Ceza. 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetten Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 28

Rızık Sadece Allah'tandır, Mucizeler Allah'ın Elindedir Ve Allah, Kendisine İman Edenleri Hidayete Ulaştırır 28

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki 29

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Kuranın Azametinin Ve Allah'ın Herşeyi Kuşatan Kudretinin Açıklanması 31

Kelime ve İbareler: 31

Ayetler Arası İlişki 32

Açıklaması 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Cennetin Özellikleri, Ehl-i Kitabın, Rasulullah (S.A.)'A Karşı Tutumları Ve Müşriklerin Şüpheleri 35

İ'rab. 35

Belagat 35

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 37

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Peygamberin Görevi, Tebliğ Etmektir. Allah, Onu Görmektedir, Hesaba Çekecek Olan Da Odur. O, Kullar Arasında Hükmeder Ve Kâfirlerin Tuzaklarını Boşa Çıkarır 40

Belagat 40

Kelime ve İbareler 40

Ayetler Arası İlişki 41

Açıklaması 41

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

RA'D SURESİ

Kur'an Haktır

1- Elif, Lâm, Mim, Râ. Bu ayetler Ki teb'in ayetleridir- Sana Rabbinden indirilen Kitab haktır. Fakat insanların çoğu iman etmezler-

Açıklaması

"Bu surenin ayetleri, mükemmel olan Kur'an'ın ayetleridir." Veya bu kadri ve sâni yüce ayetler Kur'an-ı Kerim'in ayetleridir

"Ey Muhammedi Sana Rabbinden indirilen Kur'an'ın tamamı hak olup, asla şüphe götürmez". Bu mana, ayetlerin, sure demek olması şeklindeki birinci tefsire göredir. Tafsîlî manadan sonra icmâlî veya husûsî manadan sonra genel mana zikredilmiştir. Allah Tealâ, bu surenin mükemmel ve yüce bir sure olduğunu te'yid ettikten sonra bu hükmü Kur'an'ın tamamına şâmil kılmıştır.

"Fakat insanların çoğu Rabbinden sana indirilenleri tasdik etmez ve Kur'an'daki kanun ve hükümlerin eşsizliğini, her asır ve zamana uygun maslahatların gözetilmesini takdir edemezler". Bu ayet, Yusuf süresindeki şu ayete benzer: "Sen ne kadar yürekten istersen iste bu açıklamaya, açıklık ve berraklığa rağmen insanların çoğu düşmanlıkları, nifak ve inatları sebebiyle iman etmezler"(Yusuf, 12/103).

Bugün beşeriyetin içinde bulunduğu duruma bakıldığında dünyadaki nüfusun çoğunluğunun Kur'an-ı Kerim'e iman etmedikleri, müslümanların ise diğerlerine nisbetle 1/5 oranında oldukları görülmektedir. Bu da, Mekkeliler gibi geçmişte, tarih boyunca, bugün ve gelecekteki insanların çoğunun durumunu bildiren Kur'an-ı Kerim'in mucizesidir [\[1\]](#)

Allah'ın Kudretinin Göklerde Ve Yerdeki Bazı Belirtileri

2- Gökleri, gördüğünüz gibi direksiz yaratan sonra Arş'a istiva eden, herbiri belli bir süreye kadar hareket edecek olan güneş ve ayı buyruğu altına alan, işleri yürüten, delilleri uzun uzun açıklayan Allah'tır. Ola ki Rabbinizin diriltmeye kadir olduğunu kesin olarak bilirsiniz

3- Yeri düzleyen, orada sabit dağlar, nehirler var eden, her türlü meyveden çift çift yetiştiren, gündüzü geceyle bürü-yen de O'dur. Doğrusu bunlarda düşünen kimseler için nice deliller vardır.

4- Yeryüzünde hepsi de aynı su ile SUİa-nan birbirine komşu toprak parçaları, tek ve çok köklü üzüm bağları, ekinler, hurma ağaçları vardır. Fakat onları şekil ve lezzetçe birbirinden farklı kılmı-şızdır. Düşünen kimseler için bunda ibretler vardır.

Açıklaması

Allah Tealâ, bu ayetlerde mükemmel kudreti ve muazzam kuvvetinden

haber vermektedir. Gökleri direksiz yaratan O'dur. Bu direkleri gözle göremeyiz. Aslında göğün direkleri de yoktur. "Gördüğünüz gibi" kavli, göklerin direksiz olduğunu pekiştirmektedir. Zira maksat, Allah Tealâ'nın varlığını gösteren bir delil olmazdı. Gökler, Allah Tealâ'nın kudreti ve muhafazası ile direksiz olarak durmakta ve uzayda O'nun sayesinde varolabilmektedir. Hatta, yıldızlar arasında çekim kanunu dengesinin olduğu söylense de bunu da yaratan, Allah Tealâ'dır.

Sonra Allah Tealâ, sânına yakışır bir şekilde Arşının üzerine istiva etmiştir. Arş, yaratılmış bir nesnedir. Biz ona Kur'an'ın haber verdiği gibi iman ederiz. O, göklerden ve yerden daha muazzamdır. Hadiste şöyle buyrulur: "İçindekiler ve arasındakilerle beraber yedi kat gök, Kürsî'ye nisbetle çöle atılmış bir halka gibidir. Kürsî ise, Yüce Arş'a nisbetle çöldeki bir halka gibidir." Diğer bir rivayet de şöyledir: "Arş'ın büyüklüğünü sadece Allah Tealâ takdir eder".

Allah Tealâ, güneş ve ayı zelîl ve emre âmâde kılmıştır. Her ikisi de yörüngelerinde

seyretmek, ışık vermek, ortaya çıkmak ve gizlenmek gibi mahlûkâta fayda verecek hususlarda kendilerinden istenilenleri yaparlar. Diğer ayetlerde güneşin kendi eksenini etrafında döndüğü, ayın yeryüzü çevresinde hareket hâlinde olduğu bildirilmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurur: "Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir." Bu, güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın kanunudur. Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişizdir. Aya erişmek güneşe düşmez. Gece de gündüzü geçemez. Her biri bir yörüngede yürürler." (Yasin, 36/38-40).

Güneş ve ay, diğer hareket halindeki yıldızların hepsi belirli bir zamana kadar yörüngelerinde yürüyüp giderler. Belirli olan bu zaman, dünyanın son bulup, kıyametin kopması ya da dönmenin tamamlandığı sınırlı olan müddettir. Güneş dönmesini bir yılda, ay ise bir ayda tamamlar.

Allah Tealâ, kâinatın işlerini yürütür, irâdesine uygun ve hikmeti gereğince tasarrufta bulunur. Öldürür diriltir, şerefli kılar zeliî eder, zenginleştirir, fakir yapar, neticeler için sebepleri hazırlar ve saniye şaşmaz, sabit, hata etmeyip değişmeyen bir kanun içinde yörüngeleri seyre uygun kılar.

Kendi varlığını, birliğini, kudretini, hikmetini, ilmini ve rahmetini gösteren delilleri açıklar.

O, kendisinden başka ilâh olmadığını ve dilediği zaman, ilk sefer yoktan var ettiği gibi mahlûkâtı yeniden diriltmeye muktedir olduğunu gösteren delil ve burhanları açıklar. Umulur ki siz, Allah'ın yeniden diriltmeye, mahlûkâtı eski haline getirmeye, onları hesaba çekip, yaptıklarının karşılıklarını vermeye ve ölüleri karada olsun, denizde olsun hatta bir hayvanın karnında dahi olsa ölü olarak buldukları yerlerden çıkartıp diriltmeye kadir olduğunu kesin olarak bilir, bu gerçeği kabul edersiniz. Veya şüphe götürmeyen kesin bir bilgiyle öğrenmeniz için Allah, bütün bunları açıklar.

Gökleri, yeri bunların arasındaki ve içindeki her şeyi yaratmaya muktedir olan, kâinatın nizamını, hayatı ve mahlûkâtın işlerini fevkalâde bir dikkatle idare eden bir zâtın mahlûkâtı yeniden diriltmesinin, ruhları bedenlere geri döndürmesinin, dünyada yaptıklarına karşılık bu ruhların sahiplerini hesaba çekmesinin uzak bir ihtimal olması, ya da bu zâtın bütün bunlardan âciz olması mümkün değildir.

İşte bütün bunlar Allah Tealâ'nın birliğini ve kudretinin mükemmelliğini gösteren göklerle ilgili delillerdir. Hemen peşinden yeryüzündeki delil ve alâmetler zikredilmiştir: İnsan ve hayvanların yeryüzünde kolaylıkla bir yerden diğer bir yere gidebilmeleri, nebat ve madenlerinden yararlanabilmeleri için yeryüzünü geniş, yaşamaya elverişli, engin ve uçsuz bucaksız kılan Allah Tealâ'dır. Allah Tealâ şöyle buyurur: "Biz yeryüzünü bir beşik kılmadık mı?" (Nebe, 78/6). Bazı bölgelerinde yaşanması için yeryüzünün yayılması, onun küre şeklinde olmadığı veya genel hacmi itibarıyla yassı olduğu manasına gelmez. Zira

Kur'an-ı Kerim, diğer ayetlerde yeryüzünün küre şeklinde olduğuna işaret etmiştir. "Geceyi gündüze dolar, gündüzü geceye dolar" (Zümer, 39/5). Tekvîr; yuvarlak olan cismi dolamak, sarıp sarmalamak demektir. Bize göre yeryüzü üzerinde yaşanabilmesi için yayılmış, düz kılınmıştır.

Allah yeryüzünü yüksek yüksek sabit dağlarla sağlamlaştırmış, ondaki renkleri, şekilleri, tat ve kokuları farklı meyvaları sulamak için orada nehirler, ırmaklar ve pınarlar yaratmıştır.

Yine yeryüzünde bütün meyvelerden erkek ve dişi olarak iki çift yaratmıştır. Ağaç ve ekinler, erkek ve dişi olmadan meyva veya dâne vermezler. Ayrıca Allah, her meyveden iki çeşit yaratmıştır. Meyveler, tatlı ve ekşi olarak tat bakımından, siyah ve beyaz gibi renk bakımından ya da büyük ve narin gibi tabiat bakımından iki cins yaratılmıştır.

Bu ayete benzeyen başka bir ayet de şudur: "Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da onun için birer direk kılmadık mı? Sizi çift çift yarattık" (Nebe, 78/6-8).

Allah, gündüzün aydınlığını gecenin karanlığıyla bürür ve gecenin karanlığını da gündüzün aydınlığıyla uzaklaştırır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Uykunuzu dinlenme vakti kıldık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü geçimi sağlama vakti kıldık"(Nehe, 78/9-11).

"Size geceyi dinlenesiniz diye karanlık ve gündüzü çalışsınız diye aydınlık olarak yarattığımızı görmediler mi?" (Nemi, 27/86). "Geceleyin uyumanız, gündüz de lütfundan rızık aramanız O'nun varlığının belgelerindedir" (Rum, 30/23).

Allah Tealâ, ayetin sonunda gök ve yerdeki bu delilleri düşünmenin gerekli olduğuna dikkati çekerek şöyle buyurmuştur: "Doğrusu Allah'ın yarattıklarında, acâib şekilde yaratmasında, nimetlerinde ve hikmetinde, bunları düşünen, onların büyüklüğünden ibret alan, böylece onlarla Allah Tealâ'nın varlığına, kudretine, ilminin mükemmelliğine ve iradesine delil getirerek kâinatta O'nun benzerinin bulunmadığını anlayanlar için deliller ve burhanlar vardır. Bütün bunlar, sadece O'na ibadet etmeyi kuvvetine boyun eğmeyi ve emirlerine sarılmayı gerekli kılar.

Allah'ın kudretini gösteren, yerdeki delillerden biri de birbirlerine bitişik olmalarına rağmen, toprak parçalarının tabiat ve mahiyetlerinin farklılık göstermesidir. Allah Tealâ şöyle buyurur: Yeryüzünde birbirine komşu olan, birbirinin yakınında bulunan toprak parçaları vardır. Birbirine komşu olmalarına rağmen bunların özellikleri değişik ve farklıdır. Bazıları insanların yararlandıkları mahsulün yetiştiği verimli toprak, bazıları hiçbir şeyin yetişmediği güzel görünümlü fakat çorak topraktır. Bir kısmı ağaç dikmeye değil, ziraate uygun, diğer bir kısmı bunun aksidir. Bazıları yumuşak bazıları sert topraklıdır. Yine bir kısmının renkleri farklı, kimisi kırmızı, kimisi sarı, kimisi beyaz, kimisi siyahtır. Bir kısmı taşlı, bir kısmı kumlu, bazıları kalın, bazıları ince topraklıdır. Hepsi de komşu olmalarına

rağmen sahip oldukları özellikler değişiktir. Bütün bunlar, kendinden başka ilâh ve Rab olmayan yüce yaratıcının varlığına delâlet etmektedir

Yine yeryüzünde üzüm bağları, insan ve hayvanların gıda ihtiyacını karşılamak için çeşitli hububat gibi nitelikleri farklı ekinler, çok ve tek köklü hurma ağaçları vardır. Ayette geçen sinvan, çok köklü veya nar, incir ve bazı hurma ağaçları gibi bir kökte toplanmış hurma gödeleri ve diğer ağaçlar gibi bir kök veya gövde üzerindeki demektir.

Tirmizî'nin rivayet ettiği sahih bir hadiste Rasulullah (s.a.), Hz. Ömer (r.a.)'e şöyle demiştir: "Amcanın, babanın öz kardeşi olduğunun farkında değil misin?"

Berâ (r.a.) da şöyle der: "Sinvan" Bir kökte bulunan hurma ağaçları ve "Gayrı Sinvan", çok köklü hurma ağaçları, demektir.

Toprak parçaları birbirinden farklı, bitkilerin cinsleri muhteliftir. Dikkati çeken şudur ki bu mahsûlün yetiştiği toprak bir olup aynı suyla sulanırlar. Buna rağmen lezzetler farklı, tatlar birbirinden üstündür.

Düşünen ve tefekkür eden kimseler için aynı toprakta yetişip aynı suyla sulanmalanna rağmen elde edilen mahsûlün bu kadar çeşitli olmasında Allah Tealâ'nın varlığını ve birliğini gösteren göz kamaştırıcı deliller vardır. Şekli, rengi, tadı, kokusuyla, tatlı, ekşi ve acı olmasıyla meyva ve ekinlerde bu kadar değişik cins vardır. Yine hepsi de aynı su ve topraktan beslenmelerine rağmen renkleriyle, kokularıyla, yapraklarının ve çiçeklerinin şaheserliğiyle çiçeklerde pek çok çeşit vardır. Bütün bu zikredilenlerde anlayanlar için deliller ve yapan, yüce olan ve herşeye gücü yeten yaratıcının var olduğunu gösteren büyük işaretler vardır. Yoktan var etmeye, ilk defa yaratmaya muktedir olan zât elbette öldükten »onra diriltmeye ve ikinci defa meydana getirmeye kadirdir, hatta bu Onun için daha da kolaydır.

Bu üç ayet de, "Ola ki Rabbinizin ölüleri diriltmeye kadir olduğunu kesin olarak bilirsiniz", "Doğrusu bunlarda, düşünen kimseler için ibretler vardır" ve "Düşünen kimseler için ibretler vardır" şeklinde sona ermiştir. Bu da göstermektedir ki Yaratanın var olduğuna ve birliğine hür iradeyle kanaat getirebilmek için düşünmek, akledip tefekkür etmek zorunludur. Zira bu şekilde akli kullanmak hem İslâm'ın hedefi hem Kur'an'ın emri hem de dinin aslıdır. [\[2\]](#)

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Ederek, Azabın Derhal Gelmesini İstemeleri Ve Rasûlullah (S.A.)'Dan Maddi Mucize Talepleri

5- Şaşacaksan, onların "Biz toprak olunca mı yeniden yaratılacağız?" demelerine şaşmak gerekir. İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar vurulup, bunlarla sürülenlerdir. İşte onlar cehennemliklerdir, orada temelli kalacaklardır

6- Müşrikler senden kurtuluştan önce azap isterler. Oysa onlardan önce nice ibret alınacak cezalar verilmiştir. Doğrusu Rabbinin insanların zulümlerine rağmen onlara mağfireti vardır. Rabbinin cezalandırması çetindir

7- Kâfirler "Rabbinden ona (Muham-med'e) bir mucize indirilmeli değil miydi?" derler. Sen ancak uyarıcısın. Her milletin yol gösteren bir peygamberi vardır.

Açıklaması

"Ey Peygamber! Bu müşriklerin Allah'ın dilediği her hususta muktedir olduğuna dair, yarattığı herşeyde Onun delil ve burhanlarını görmelerine ve her şeyi O'nun yoktan var edip, hiçbirinin adı sanı yokken onları meydana getirdiğini itiraf etmelerine rağmen seni yalanlamalarına ve fayda ve zarar veremeyen putlara ibadet etmelerine şaşacaksan bunlardan daha çok şaşılacak ve ga-ripsenecek bir şey daha vardır. İşte o da yeniden dirilmeyi ve kıyametin kopmasını yalanlayarak "Yok olup, kokuştukları ve toprak olduktan sonra yeniden dirilmek mümkün müdür?" demeleridir". Kâfirlerin inkâr manası taşıyan bu soruları Kur'an1 da dokuz surede 11 yerde tekrar edilmiştir. Bunlar, Ra'd, İsrâ, Müminun, Nahl, Ankebût, Secde, Sâffât, Vakıa ve Nâziât sureleridir.

Allah Tealâ'nın da "Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmaktan yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, O her şeye Kadir'dir." (Ahkaf, 46/33) buyurduğu gibi, bütün bilgili ve akıllı insanların göklerin ve yerin yaratılmasının insanları yaratmaktan daha büyük bir iş olduğunu ve mahlûkâtı yoktan var eden zât için onları yeniden yaratmanın daha kolay olduğunu bilmelerine rağmen bu kâfirler habire bu soruyu sorup durmuşlardır.

Daha sonra Allah Tealâ, bunlar hakkındaki üç hüküm vermiş ve bu hükümleri şöyle açıklamıştır: "İşte onlar Rablerini inkâr edenler.." peygamberini yalanlayan, inat ve sapıklıklarını sürdüren kâfirlerdir. Çünkü Allah Tealâ'nın kudretini inkâr eden O'nu inkâr etmiş sayılır. Bu da yeniden dirilmeyi ve kıyameti inkâr eden herkesin kâfir olduğunu

göstermektedir.

"İşte onlar, zincir ve demir halkalarla bağlanıp, o şekilde sürülürler". Ebû Hayyân şöyle der: "Görünen o ki onların boyunlarına bukağı gibi gerçek demir halkalar geçirilecektir"^[3] Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Boyunlarında halkalar ve zincirler olarak sürülürler." (Gafir, 40/71). Bu anlatılan gerçektir. Sözü, gerçeğe hamletmek daha doğrudur.

Yine onlar, cehennemlik olup, ahirette ebediyyen cehennemde kalacaklardır. İşte onlar, kâfir olmaları, öldükten sonraki dirilmeyi inkâr etmeleri ve peygamberi yalanlamaları sebebiyle cehennemden ayrılamayan, orayı hak eden, orada ebedî olarak kalıp asla uzaklaşmayan cehennemliklerdir. "Hayır, hayır, onların kazandıkları kalplerini paslandırıp körletmiştir" (Mutaffifin, 83/14). Bu ayetten maksat, ebedî ve sonsuz azapla tehdit etmektir. Bu da göstermektedir ki sadece bu ayeti inkâr eden kâfirler, ebedî azaba çarptırılacaklardır.

Kâfirlerin peygamberi yalanlamaları, sadece ahiret azabını inkâr etmekle olmamış, bilâkis onlar dünyada başlarına gelecek azabı da reddetmişlerdir. Allah Tealâ şöyle buyurur: "O öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan

Yahudi Ka'b b. Eşref, Seyyid, Âkib Uskafey Nocrân ve adamları gibi Rasulullah (s.a.)'a karşı grup oluşturan ehl-i kitap içinde ise sana gelen hakkın bir kısmını inkâr edenler vardır. İnkâr ettikleri bu ayetler, ya şeriatlarına ya da tahrif ettikleri hükümler, senden, cezadan ve onun belâlarından kurtulmaktan önce ceza isterler." Allah Tealâ şöyle buyurur: "Birisi, olacak azabı soruyor" (Maaric, 70/1). " 'Allahımız! Eğer bu Ki-tab, gerçekten Senin katından ise bize gökten taş yağdır..' demişlerdi" (Enfal, 8/32). "Onlar ise 'Rabbimiz! Bizim cezamızı hesap gününden önce ver ve bizi hesaba erken çek' derler" (Sad, 38/16).

"Biz, geçmiş ümmetlere nice cezalar vermiş, onları ders alanlar için ibret ve hatırlama vesilesi kılmıştık." Diğer bir ifadeyle şöyle demek mümkündür: Geçmişte, onlara benzeyen yalancılar, sarsıntı, yerin dibine geçirmek ve tufan gibi nice cezalara çarptırılmışken bu kâfirler senin korkutmanı alaya alarak hemen cezaya çarptırılmak istiyorlar.

Muhakkak ki Allah Tealâ, insanların zulmetmelerine, gece gündüz günah işlemelerine rağmen onları affeder, bağışlar ve günahlarını örter. Eğer Allah Tealâ, halîm ve affeden olmasaydı insanlar günah işler işlemez onları hemen cezalandırırdı. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah, insanları işlediklerine karşılık hemen yakalayıverseydi yeryüzünde bir canlı bırakmaması gerekirdi" (Fatır, 35/45). "Bununla beraber Rabbin mağfiret ve merhamet sahibidir. Eğer onları yaptıklarından dolayı hemen hesaba çekmek isteseydi azaba uğratmakta acele ederdi. Ama onların bir vadesi vardır. Ondan kaçıp sığınacak yer

bulamazlar" (Kehf, 18/58).

Netice olarak, muhakkak ki Allah, insanların günah işleyerek kendilerine zulmetmelerine rağmen onları affeder.

İbn Abbâs (r.a.) şöyle der: "Kur'an'da bu ayetten daha ümitvar başka hiçbir ayet yoktur."

"Allah Tealâ âsîleri şiddetli cezaya çarptırır." Görülmektedir ki Allah Tealâ, rahmet sahibi olmasını cezalandırmasının çetin olmasıyla beraber yan-yana zikretmiştir. Ümitle korkunun ortasını bulmak ve insanın umutla sakınma arasında gidip gelmesini sağlamak için Kur'an'da bu metod pek sık kullanılmıştır. Allah Tealâ şöyle buyurur: "Seni yalanlarsa 'Rabbinin rahmeti geniştir, O'nun azabı suçlu milletten geri çevrilmez de' de!" (En'am, 8/147). "Ey Muhammedi Kullarıma Benim bağışlayan, merhamet eden olduğunu, azabımın

can yakıcı bir azab olduğunu haber ver" (Hicr, 49-50). "Doğrusu Rabbin, cezayı çabuk verir. Doğrusu O, bağışlar ve merhamet eder." (A'raf, 7/167). Ümitle korkuyu bir arada zikreden daha nice ayetler vardır.

İbn Ebi Hatim (r.a.)'den şöyle rivayet eder. Saîd b. Müseyyib şöyle der: "Doğrusu Rabbinin insanların zulümlerine rağmen onlara mağfiret vardır.." ayeti nazil olunca Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Eğer Allah'ın afvı, rahmeti ve müsamahası olmasaydı hiç kimseye yediği yarar sağlamazdı. Yine Allah'ın tehdidi ve cezalandırması olmasaydı herkes işlerini O'na havale edip yangelir yatarı."

Allah Tealâ, müşriklerin, aceze düşürmek, küfürde ısrar etmek ve Rasulullah (s.a.)'ın peygamberliğine dil uzatıp onun doğruluğu hususunda insanları şüpheye düşürmek maksadıyla geçmiş peygamberler gibi 'Rasulullah (s.a.)'ın da gayet açık mucizeler göstermesini istediklerini bildirerek şöyle buyurmuştur: "Müşrikler küfür ve inatlarını kusarak şöyle derler: 'Musa'nın asası, Salih'in devesi ve İsa'nın sofrası gibi önceki peygamberlerin gönderildiği şekilde bize de Muhammed'in Rabbi'nden bir mucize gelip, onun bize Safa Tepesini altın yapması, bizden dağları uzaklaştırıp yerlerine geniş meralar ve nehirler kılması lazım değil miydi?"

Allah, kâfirlerin bu şüphesini başka bir ayette reddetmiştir: "Bizi ayetler göndermekten, öncekilerin onu yalanlamasında başka bir şey alıkoymadı." (İsra, 17/59). "Biz yalancıları cezalandırmakta acele etmeyiz. Çünkü istedikten sonra kim kendisine gelen mucizelere inanmazsa Biz onları bu günahları sebebiyle helak ve perişan ederiz. İşte Bizim sünnetimiz ve usulümüz budur."

Burada müşriklerin bu isteklerine karşılık verme yerine Rasulullah (s.a.)'m îfâ etmek

için gönderildiği vazifenin açıklanmasına -ki bu vazife insanları isteklerine boyun eğmek değil bilâkis onları hidayete ulaştırmak ve korkutmaktır- geçilmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sen ancak bir peygambersin. Vazifen Allah'ın sana emrettiği dinini tebliğ etmektir, mucize konusu ise sırf Allah'a aittir". Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammedi Onların doğru yola ileilmeleri sana düşmez, fakat Allah dilediğini hidayete erdirir." (Bakara, 2/272).

Her ümmet veya milletin peygamberlerden, onları Allah Tealâ'ya, hak dine, hayır ve olgunluğa çağıran bir davetçisi vardır. Diğer bir ayette Allah şöyle buyurur: "Geçmiş her ümmet içinde de mutlaka bir uyarıcı bulunagelmıştır" (Fatır, 35/24).

"Hâdin" kavli "Münzir" lafzına ma'tuf da olabilir. Aralarını "Liküllü kavmin" kavli ayırmıştır. Bu durumda mana "Sen, bütün milletler için korkutucu ve yol göstericisin" şeklindedir. İkrime ve Ebu'd-Duhâ bu görüştedir.

Netice olarak, bu ayet ayın yarılması, ağaçların emrine boyun eğmesi, değneğin kılıç olması, parmakların arasından suyun akması ve bunlara benzer Rasulullah (s.a.)'a inen harikulade mucizeleri, mucize kabul etmeyip, inat ederek başka mucizeler teklif eden müşrik ve kâfirler hakkında nazil olmuştur. Öyleki bu kâfirler İsrâ ve Furkan surelerinde de belirtildiği gibi Rasulullah (s.a.)'dan yerden kaynaklar fışkırtmasını, göğe yükselmesini, melek ve hazine getirmesini istemişlerdi. Bunun üzerine Allah, Peygamberi (s.a.)'ne şöyle buyurdu: Sen ancak diğer peygamberler gibi onları kötü akıbetle korkutan bir uyarıcısın ve sadece nasihat edersin. Senin vazifen onların teklif ettiklerini getirmek değildir. Bu teklifler sırf inat yüzündendir. Azap ve helak vakti gelmeden mucize indirilmeyecektir. ^[4]

Allah'ın İlminin Herşeyi İhata Ettiğine Dilliller

8- Allah her dışının taşıdığını, rahimlerin eksilttiğini ve arttırdığını bilir. O'nun katında her şey bir ölçüye göredir.

9- Görüleni de görülmeyeni de bilen, yücelerin yücesi büyük Allah'tır.

10- O'na göre aranızdan sözü gizleyen ile açığa vuran ve geceye bürünerek gizlenip gündüzün ortaya çıkan arasında fark yoktur.

11- Önünde ardında ve insanoğlunu ta-kib edenler vardır. Allah'ın emriyle onu

gözetirler. Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez. Allah, bir milletin fenalığını dileyince artık onun önüne geçilmez. Onlar için Allah'dan başka hâmi de bulunmaz.

Açıklaması

Allah Tealâ, ilminin tam olduğunu haber vererek, her şeyi bildiğini beyan etmiştir. O, bütün hamilelerin karınlarında taşıdıklarını, onların erkek mi, kız mı, tek mi, birden fazla mı, güzel mi çirkin mi, ne gibi özellik ve sıfatları taşıdıklarını, ömrü uzun mu kısa mı olduklarını bilir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sizi yerden var ederken ve siz annelerinizin karınlarında cenin halinde iken sizleri çok iyi bilen O'dur" (Lokman, 31/34). "Sizi annelerinizin karınlarında üç türlü karanlık içinde, yaratılıştan yaratılışa geçirerek yaratmıştır" (Necm, 53/32).

Bugün ceninin erkek mi kız mı olduğu ultrasonla bilimsel olarak bilinmektedir. Bu, ayete ters düşecek bir şey değildir. Çünkü bu şekilde Allah'ın ilmi kuşatılmış olmaz. Aksine O'nun ilmi genişler ve ceninin diğer özellik ve sıfatları da dahil her şeyi kuşatmıştır.

"Allah, rahimlerin eksilttiğini ve artırdığını bilir." Yani, ceninin oluşumu, tam mı - yoksa düşük mü,- süresi dokuz aydan az mı, dokuz aylık mı yoksa dokuz ay on gün kadar fazla mı, çocuk zayıf mı yoksa tekâmül edip, gelişmiş midir, bütün bunların hepsini bilir.

Bilimsel istatistikler ceninin anne karnında 305 veya 308 günden fazla kalmadığını göstermektedir. Mâlikî mezhebinde, boşanmış kadının iddetinin bir kamerî yıl (354 gün) olduğu görüşü vardır.

Mezheplerde bildirilen en uzun hamilelik müddetinin -ki bu müddet Şafiî ve Hanbelîlere göre 4 yıl, Mâlikîlere göre 5 yıl ve İmam Ebû Hanîfe'ye göre de 2 yıldır- dayanağı araştırma ve insanların verdiği haberlerdir. İnsanlar ise belirli bir müddet hamileliğin devam ettiği hususunda hata edebilir ya da bu zehaba kapılabilirler. Bu konuda sabit şer'î bir nas mevcut değildir.

Allah Tealâ'nın katında her şey belirli bir müddete veya artıp eksilmeyen bir ölçüye göredir". Yine Allah Tealâ şöyle buyurur: "Şüphesiz Biz, her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır" (Kamer, 54/49).

Kütüb-i Sitte'de Ūsâme b. Zeyd'den rivayet edilen sahih bir hadiste geldiği üzere

"Rasulullah (s.a.)'ın kızlarından birisi ona (s.a) haber göndererek çocuğunun vefat ettiğini ve Rasulullah (s.a.)'ın gelmesini istediğini bildirdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) da ona haber yollayarak 'Muhakkak ki aldığı ve verdiği her şey Allah'ındır. O'nun katında her şey belirli bir müddete göredir. Ona şu emrimi bildirin ki sabretsin ve sevabını Allah'dan istesin' buyurdu."

O, kulların göremediği gayb alemi olsun, gördükleri şeyler olsun, her hususu bilir. Hiçbir şey O'nun için gizli değildir. Allah, her şeyden daha büyük ve daha yücedir. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır. O, her şeye galiptir. O'nun huzurunda boyunlar bükülmüş, kullar isteyerek ya da zorla O'na itaat etmişlerdir.

Dikkat edilmelidir ki bu ayet, Allah Tealâ'nın ilminin mükemmelliğini tam manasıyla açıklamaktadır. Yeni bir cümle olan ayetin başında Allah Tealâ, meselelerin cüz'ünü ve tek tek parçalarını bildiğini açıklamıştır. Hemen peşinden eşyanın ölçülerini ve sınırlarını bildiğini, bu sınırların aşlamayacağını ya da daraltılamayacağını, ayrıca ezeli ve ebedi meşîeti ve iradesiyle her hadise için belirli bir vakit ve husûsî bir durum tahsis ettiğini bildirmiştir. Bunlara ilâveten kendisinden başka hiç kimsenin bilemediği gizli şeylere -ki bunlar Allah'ın gizli ilminin parçalarıdır- vâkıf olduğunu haber vermiştir. O, içtekini de dıştakini de, gaybı da görüneni de bilir. Gaib; duyuların idrak edemedikleri âlem ve Şahid: Hazır bulunan, göz önünde olan demektir. Yine Allah Tealâ, ilminin her şeyi kuşattığını, O'nun için gizli ile açık arasında hiçbir farkın bulunmadığını bildirerek şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ, ilmiyle bütün mahlû-kâtmı kuşatmıştır. O'na göre onların arasından sözünü gizleyen ile açığa vuran arasında fark yoktur. Zira O, hepsini işitir, hiçbir şey gizli kalmaz. Yine Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sen sözü istersen açığa vur, şüphesiz o gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir" (Taha, 20/7). "Gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a..." (Neml, 27/25).

Aişe (r.a.) şöyle der: "Bütün sesleri işiten Allah'ı teşbih ederim. Vallahi, Rasulullah (s.a.) ile tartışan bir kadın gelmiş, Rasulullah (s.a.)'a kocasını şikâyet ediyordu. Ben bu sırada evin hemen yanındaydım. Kadının söylediği bazı sözleri duyamamıştım. Allah ise şu ayeti indirdi: " 'Ey Muhammedi Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Esasen Allah, konuşmanızı işitir. Doğrusu Allah, işitendir görendir" (Mücadile, 58/1).

Yine Allah, gecenin zifiri karanlığında evinin içinde gizleneni de bilir. Ayette bu halin zikredilmesiyle, içinde bulunan kimsenin insanlardan gizlendiği için, hiç kimsenin kendisini göremeyeceğini zannetme ihtimalinin olduğu her yerde Allah'ın kontrolünün var olduğuna dikkat çekilmiştir.

"Gündüz ortaya çıkanı da gündüz ortasında yürüyeni, meydana çıkanı da bilir. Çünkü zikredilen her iki kişi de Allah'ın ilminde birdir. Yine Allah Tealâ şöyle buyurur: "Ey Muhammedi Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dâir Kur'an'-dan ne okursanız okuyun, ne

yaparsanız yapın; yaptıklarınıza daldığınız anda mutlaka Biz sizi görürüz. Yerde ve gökte hiçbir zerre Rabbinden gizli değildir. Bundan daha küçüğü veya daha büyüğü şüphesiz apaçık bir Kitaptadır'.(Yunus, 10/61).

Bundan sonra Allah Tealâ, her şeyi bilmesine rağmen, yapılanlarla sahiplerini yüzleştirmek için bilgileri te'yid ile bunları ve olayları tescil yollarını bildirmiştir: "İnsanoğlunu muhafaza edip gözeten melekler vardır." Gündüz meleklerinden nöbeti devralan gece melekleri ve gece meleklerinin peşinden gelen gündüz görevli melekler vardır. Bu melekler, insanı korumak, zarar verecek şeylerden muhafaza etmek ve durumunu kontrol etmek için birbirleriyle yar-dımlaşırlar. Ayrıca kulların iyi olsun kötü olsun yaptıkları işleri, kaydedip yazarak takip ederler. "İnsanoğlunu" kavlindeki zamir, "aranızdan sözü gizleyen ile açığa vuran arasında fark yoktur" kavlindeki "min"e râcîdir. Bu zamirin, "Görüleni de görülmeyeni de bilen Allah" kavlindeki lafz-ı celâle râcî olduğu, görüşü de vardır.

Bu koruyucu meleklerin birçok görevleri vardır: Bazıları insanı Allah'ın izni ve emri ile gece ve gündüz, ona zarar verecek şeylerden ve kazalardan korurlar. Bu görevi belirli melekler üstlenmiştir. Bunlar iki tane olup, biri arkada diğeri de önde, bu vazifeyi yerine getirir. Bazı melekler, iyi ve kötü amelleri yazarlar. Bunlar da iki kişi olup, insanın sağında ve solundadırlar. Sağdaki melek iyilikleri soldaki ise kötülükleri yazar. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sağında ve solunda, onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zaptederler." (Kaf, 50/17-28). Dolayısıyla her insanın yanında gündüzleyin dört melek, geceleyin dört başka melek vardır. Bunlardan ikisi koruyucu ikisi de amelleri yazan melektir.

Buharî'de geçen bir sahih hadiste şöyle buyurulmuştur: "Sizi geceleyin bir gurup melek, gündüzün de bir gurup melek takip eder. Sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Sizinle beraber geceleyen melekler Allah'ın huzuruna çıkarlar. Allah, sizi en iyi şekilde bildiği halde onları 'Kullarımı ne halde bıraktınız?' diye sorar. Melekler de 'Onların yanına geldiğimizde namaz kılıyorlardı. Bıraktığımızda da aynı haldeydiler' derler".

Başka bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Muhakkak ki tuvalete gitmeniz ve cima yapmanız dışında sizden hiç ayrılmayanlar vardır. Onlardan çekinin ve onlara hürmet edin".

İbn Abbâs (r.a.) 11. ayet hakkında şöyle der: "İnsanoğlunun ardında ve önünde kendisini koruyan melekler vardır. Allah'ın takdiri geldiği zaman, onu terkederler.

Etrafında gözcülük yapan meleklerin, amellerini kontrol ettiklerini, söz ve davranışlarını kaydettiklerini bilen bir kimse, Rabbinin emirlerine karşı gelmekten son derece sakınır ve aleyhine kaydedilip kıyamet günü aniden karşısına çıkmasını diye isyandan ve günahlardan uzak durmaya çalışır. Bu durum aynen, erginlik çağından vefata

kadar kayıt yapılan bir teyp kasetine benzer.

"Allah'ın emri ve izniyle onu gözetirler." Onlar insanı, Allah kendilerine bunu emrettiği için korurlar. Veya insan günah işlediği zaman, tevbe etmesini ve Allah'a dönmesini ümit ederek onun için dua edip, Rabbinden ona mühlet vermesini isteyerek onu Allah'ın azabından korurlar. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "De ki: "Geceleyin ve gündüzün sizi Rahmandan kim koruyabilir?" (Enbiya, 21/42).

Allah Tealâ, burada suç yokken cezalandırmanın olmayacağını bildirerek ihsan ve adaletin ne kadar şümüllü olduğunu beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Bir millet", toplum yapısını yıkan, milletin tabiatını bozan zulme, isyana, bozgunculuğa, kötülüklerin ve günahların işlenmesine bünyesinde izin vererek "kendini bozmadıkça Allah, onların içinde buldukları" nimetleri, sıhhat ve afiyeti "değiştirerek", bu nimetleri onlardan uzaklaştırmaz ve bu şekilde "onları cezalandırmaz".

Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace, Ebu Bekir es-Sıddîk (r.a.)'dan, Rasulul-lah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "İnsanlar zâlimi görüp de ona manî olmazlarsa, Allah'ın azabının o milleti kuşatması yakındır." Şu ayet de, bu manayı pekiştirmektedir: "Aranızdan yalnız zâlimlere erişmekle kalmayacak fitneden sakının." (Enfal, 8/25).

İslâm tarihinin geçmiş asırlardaki olayları açık bir şekilde göstermektedir ki Allah Tealâ, İslâm ümmetinin içinde bulunduğu izzet, kuvvet, refah, istiklâl, ilim, siyaset, ekonomi ve toplum hayatındaki basan gibi nimetleri, ancak onlar kendi hallerini değiştirip, Kur'an'dan başka sistemleri geçerli kılarak dinlerini ihmal ettikten, Peygamberlerinin (s.a) sünnetini terkedip, başkalarını taklit ederek aralarındaki yardımlaşma bağları zayıfladıktan, ahlâklan kötüleşerek aralarında büyük günahlar yayıldıktan sonra değiştirmiştir. Allah, yeryüzünü onu ıslah edip düzeltenlere vaadederek şöyle buyurmuştur: "Yeryüzüne ancak onu iyi ve doğru bir şekilde imâr eden kullarımın mirasçı olduğunu..." (Enbiyâ, 21/105). "Yeryüzü şüphesiz Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılar. Sonuç, Allah 'a karşı gelmekten sakınanlarıdır" (A'raf, 7/128).

Daha sonra Allah Tealâ, azap etmeye mutlaka kadir olduğunu bildirerek şöyle buyurmuştur: "Allah, bir millete fakirlikle, hastalıkla, işgal edilmekle veya benzeri belâlarla azab etmeyi dileyince hiçkimse onlardan bu azabı uzaklaştıramaz. Onlar için Allah Tealâ'dan başka, işlerini üzerine alan, onlara fayda sağlayıp zararı uzaklaştıran bir yardımcı da yoktur. Şu ilâh oldukları iddia edilen putlar ise faydalı şeyi yapmaktan ve zarar veren bir eziyeti def etmekte âciz oldukları için ilâh olmaya asla müstehak değildirlen".

Bütün bunlar göstermektedir ki Allah, ne zaman olursa olsun insanlara azab etmeye muktedirdir. Dolayısıyla azabı hemen istemek ne aklın ne de hikmetli olmanın

gereğidir. ^[5]

Allah'ın Uluhiyyetinin, Rububiyyetinin Ve Kudretinin Delilleri

12- Korku ve ümide düşürmek için size şimşeği gösteren, yağmurla yüklü bulutları meydana getiren O'dur.

13- O'nu gök gürlemesi hamd ile, melekler de korkularından teşbih ederler. Onlar pek kuvvetli olan Allah hakkında çekişirken, O yıldırımlar gönderir de onlarla dilediğini çarpar.

14- Gerçek davet ve dua ancak O'na yapılandır. O'ndan başka dua ettikleri putlar, onlara hiçbir cevap vermezler. Durumları, suyun ağzına gelmesi için avuçlarını ona açmış bekleyen adama, benzer. Hiçbir zaman suya kavuşamaz. İşte kâfirlerin yalvarışı da böyle, boşunadır.

15- Yerde ve göklerdeki kimseler de, gölgeleri de sabah akşam, ister istemez Allah'a secde ederler.

Açıklaması

Şimşeğe boyun eğdiren Allah Tealâ'dır. Şimşek, zıt kutuplu elektrik yüklü iki bulutun birbirine yaklaşması sebebiyle buluttan yayılan parlak ışıktır. Onu korkutmak için size gösterir. Yolcu olan da, ekin tanelerini harmanda toplayan çiftçi de ondan korkar. Her insan, onun gözü kamaştıran çakışından veya her önüne çıkanı katıp götüren sellere sebep olmasından çekinir. Yine onu Allah, ümitlendirmek için size gösterir. Ekinlerini, ağaçlarını sulamak için yağmura ihtiyacı olanlar, havanın topraktan, kumdan, dumandan ya da mikroplardan temizlenmesi için yağmuru bekleyenler onu ümitle gözlerler. Genel olarak insanlar iki kısımdır: Birinci gurup, kendisine göre hayır saydığı şeylerle sevinir ve ümitlenir. İkinci gurup ise, başına gelen ve kötü, zararlı saydığı şeyler sebebiyle kötümser, bezgin ve asık suratlıdır.

Su dolu, yağmur yüklü bulutlan meydana getiren Allah Tealâ'dır. Bu bulutlar, suyunun çokluğu sebebiyle ağır ve yere yakındır.

Mücâhid şöyle der: "Su yüklü, bulutlardır."

Gök gürlemesi, sözle değil, aksine lisân-ı hâl ile Yaradanı ortakdan ve acizlikten tenzih eder, O'na boyun eğdiğini ilân ederek, kudreti ve hikmeti karşısında O'na mutî olduğunu bildirir. Yine Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların teşbihlerini anlamazsınız" (İsra, 17/44).

Melekler de Allah'dan korktuklarından ve O'nu yücelttiklerinden, Rableri-ne teşbih eder ve O'nu eş ve çocuktan münezzeh kılarlar.

Allah, azab etmek için yıldırımlar gönderir ve bunlarla dilediklerini cezalandırır. Bu sebepten âhir zamanda yıldırımlar çoğalacaktır.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kıyamet yaklaşınca yıldırımlar çoğalır. Öyle ki kişi bir kavme gelir ve 'Güneş doğmadan önce kimleri yıldırım çarptı' der. Onlar da 'Falanca, falanca, falanca yıldırımla helak oldu' derler."

Gök gürlemesi ve şimşeg'in her ikisi de ya hayır müjdecisidir ya da kötülükle korkuturlar. Bu sebepten Rasulullah (s.a.) gök gürültüsü duyulduğunda veya şimşek görüldüğünde dua etmemizi emretmiştir.

Buharî Ahmed b. Hanbel, Sâlim'den babası tarikiyle Rasulullah (s.a.)'ın gök gürlemesi ve yıldırımları işittiği zaman şöyle dua ettiğini rivayet ederler: "Ey Allah'ım! Gazabınla bizi öldürme, azabınla bizi yok etme. Bundan önce kötülüğü bizden defet"

Şimşek ve gök gürlemesi esnasında şöyle denilmesi sünnettir: "Korku ve ümide düşürmek için size şimşegi gösteren, yağmurla yüklü bulutları getiren O'dur. O'na gök gürlemesi hamd ile, melekler de korkularından teşbih ederler."

İmam Malik Muvatta'ında, Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'dan gök gürlemesini duyduğu zaman konuşmayı bırakıp ve şöyle dua ettiğini rivayet eder: "Gök gürültüsünün hamd ile meleklerin korku ile teşbih ettikleri Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır."

Ahmed b. Hanbel, Ebû Hüreyre (r.) den, rivayet ediyor; O gök gürültüsünü işittiği zaman şöyle dua ederdi: "Gök gürültüsünün hamd ile teşbih ettiği Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır."

Enes (r.a.), Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Yıldırım, Allah Tealâ'yı zikreden kimseyi çarpmaz."

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.), gök gürültüsünü işittiğinde şöyle dua ederdi: "Gök gürültüsünün hamd ile ve meleklerin korku ile teşbih ettikleri Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. O'nun her şeye gücü yeter." Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle derdi: "Kim bu duayı okur da onu yıldırım çarparsa, diyeti bana aittir."

Allah'ın kudretini ve ilâh olduğunu gösteren bunca delile rağmen kâfirler, mücadele edip, Allah Tealâ'nın azameti ve O'ndan başka ilâhın olmadığı konusunda şüpheye düşerler. Mücâhid şöyle der: "Bir Yahudi, Rasulullah (s.a.) ile tartışarak ona Allah Tealâ'nın hangi şeyden olduğunu sordu."

Allah Tealâ, pek kuvvetli ve anında yakalayandır. Mumahale düşmana çok hileli davranmak demektir. Allah Tealâ, onlar farkına varmadan şiddetli azabı indirmek için ustaca tasarrufta bulunur. Temahhale "Hile yapmaya çalıştı, gayret etti" manasına kullanılır.

O, üstünüzden ve altınızdan size azâbetmeye kadirdir. "Hilelerinin sonunun nasıl olduğuna bir bak! Biz onları ve milletlerini, hepsini yerle bir ettik" (Nemi, 27/51). "Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, böyle yakalar. Yakalaması da şiddetli ve elimdir." (Hud, 11/102).

Bu ayette Rasulullah (s.a.) teselli edilmiştir. Zira kâfirler, sadece Onun peygamberliğini inkâr etmekle kalmamışlar, bilâkis daha da ileri giderek Allah'ın ulûhiyyetini de inkâr etmişlerdir.

Doğru davet, dua ve yakarış, ilâh edinilen putlara, totemlere, meleklerle ya da insanlara değil sadece Allah Tealâ'ya mahsustur.

İbn Abbâs (r.a.), Katâde ve diğer alimler şöyle der: Ayette geçen "Davetü'l-Hakk", Lâ ilahe illallah kelime-i tevhididir. Yani, 'Mahlûkâtın bir kabul etmesi ve ihlâslı ibadet etmesi gereken tek varlık Allah'dır' demektir."

Keşşaf da bu ayetle ilgili iki vecih zikredilmiştir. Birincisi: "Davet", batılın zıddı olan Hakk'a muzâf kılınmıştır. Yani "İslâm daveti, İslâm'a mahsus hak davasıdır" demektir. İkincisi: "Davet" "Allah Tealâ" demek olan Hakk'a muzâf kılınmıştır. Manası "Dua, ancak işiten ve kabul eden, hak olan Allah'adır" şek- [\[6\]](#)

Bu ve bundan önceki ayetler, Rasulullah (s.a.) ile onları tehdit ettiği ceza hususunda mücadele ettiklerinden dolayı kâfirleri korkutmaktadır. Ebû Hay-yân, "Gerçek dua ve

ibadet ancak O'nadır" kavli hakkında şöyle der: "Görünen o ki ayetteki bu izafet, mevsufun sıfata izafeti kabîlindedir. 'Ahiret yurdu' kavli de böyledir. Takdiri şöyledir: 'Gerçek ve hak davet, başkalarına değil, sadece Allah'a mahsustur. Çünkü Allah'dan başkasına yapılan davet batıldır'. Mana şöyledir: 'Gerçek davet, sadece Allah Tealâ'ya yapılan davettir'. Bu ayet, kâfirlerin Allah ile beraber ilâhlar ihdas etmelerini reddetmektedir. Kim Allah'a dua ederse bu yaptığı dua haktır. Onlar yüzünden Allah hakkında mücadele ettikleri putlarına dua etmeleri ise bunun aksidir. Zira bu dua batıl olup, hiçbir yarar sağlamaz. Bu sebepten Allah, "O'ndan başka dua ettikleri putlar.." diye buyurmuştur. [7]

Allah'dan başka, putlara ve asılsız mâbudlara dua edenlerin -ki onlar müşriklerdir- isteklerini, bunlar kesinlikle karşılamaz, onların dualarını kabul etmez, yakarışlarını duymaz ve onlara fayda temin edemeyip zararı da onlardan uzaklaştıramazlar. Bunların durumu, susuz olduğu halde ağzına gelmesi için uzaktan kendisine avuçlarını açmış bekleyen bir kimseye, suyun karşılık vermesine benzer. Su, cansız varlık olup duayı anlayamaz, sese karşılık veremez ve onu hissedemez. Bu teşbihin ne kadar canlı ve gerçekçi olduğuna ve Allah'a dua eden kimsenin açtığı gibi avuçların açıldığına dikkat edilmelidir.

Bu, Allah'ın kendisinden başkalarına ibadet edenlerin, onların dualarına karşılık vermelerinden ümitsizliğe düşmeleri için vermiş olduğu bir misaldir. Maksat akıllarını ve hislerini harekete geçirmektir. Araplar, erişemeyeceği bir şey için gayret gösterip çabalayan kimseye, suyu avuçla alan kişiyi misal vermiştir. Şair şöyle der:

"Onunla aramızda olan aşk yüzünden suyu açık bir avuçla alan kimseye benzedim.

İşte kâfirlerin putlara ibadeti de böyle, ziyandır, kayıptır ve boşunadır. Zira onların hem putlara yaptıkları dualar karşılıksızdır hem de Allah, bunların dualarını kabul etmez.

Bundan sonra Allah Tealâ, kudretinin, azametinin ve kuvvetinin mükemmelliğini açıklayarak şöyle buyurmuştur: "Her şey Allah'a boyun eğip itaat eder. Müminler ve melekler, hem sıkıntıda hem rahatlıkta isteyerek boyun eğerken kâfirler sıkıntı anında istemeyerek itaat ederler. Aslında insan, hayvan, nebat ve cansız varlıklar, bütün mahlûkat kendilerini yaratan ve meydana getiren Yaratana boyun eğip, itaat ederler. Aynı şekilde adı geçen bütün bu varlıklardan gölgesi olanların gölgeleri de güneş doğuncaya kadar sabahın erken saatlerinde ve gündüzün sonunda Allah'a secde eder ve boyun eğler." Gölgenin uzaması ve çekilmesi bu vakitlerde meydana geldiği veya Arapların kullanageldikleri gibi devam ifade etmek için bu iki vakit özellikle zikredilmiştir. Allah'a secde edilmesi, O'nun Rab olduğuna delâlet eder. Allah Tealâ'dan başkası ibadet edilmeye lâayık değildir. [8]

Allah'ın Bir Olması Ve Allah'ın Birliği Karşısında Mümin Ve Müşrik Örneği

16- De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?", "AUah'tır" de. "Onu bırakıp kendilerine bir fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz?" de. Kör ile gören bir olur mu? Veya karanlıkla aydınlık bir midir? de. Yoksa Allah'a, Allah'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da, yaratmaları birbirine mi benzettiler? De ki: "Her şeyi yaratan AUah'tır. O, her şeye üstün gelen tek ilâhtır."

Açıklaması

Ey Peygamber! Müşriklere de ki: 'Gökleri ve yeri yaratan kimdir?'. Sonra onlara kesinlikle belli olan cevabı ver. Zaten onlar, bu cevabı ikrar da etmişlerdir. Çünkü Allah'ın tek yaratan olduğunu itiraf ediyorlardı. Allah Tealâ, şöyle buyurmuştur: "And olsun ki onlara 'Gökleri ve yeri yaratan kimdir?' diye sorsan 'Allah'tır' derler." (Lokman, 31/25). O halde onlara de ki: Allah, o ikisini yaratan, onların Rabbi ve işlerini idare edendir.

Zemahşerî şöyle der: "Allah'tır de" kavli, kâfirlerin itirafını anlatmakta ve Allah'ı zihinlerine nakşetmektedir. Çünkü eğer Rasulullah (s.a.) onlara sadece 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' deseydi onların 'Allah' demelerine gerek kalmazdı."

Onlar, bu hususu iyice kavradıktan sonra yine de ki: "Niçin Allah'ı bırakarak mâbudlar edindiniz." Üstelik onlar cansızdırlar. Eğer Allah'ın varlığını ikrar ediyorsanız size ne oluyor da Allah'tan başka aciz yardımcılar ve ibadet ettiğiniz dostlar edindiniz. Hem de onlar kendilerine ne fayda sağlayabilirler ne de zararı uzaklaştırabilirler.

Eğer bu ilâhlar, kendileri için fayda sağlayamayıp, zararı uzaklaştırama-yanlarsa tatbiki kendilerine ibadet edenlere fayda ve zarar veremeyeceklerdir. Hiç Allah ile beraber bu ilâhlara ibadet edenlerle, sadece ortağı olmayan Allah'a ibadet edenler bir olur mu? Elbette ikinciler Rablerinden bir nur üzeredirler. Bu sebepten Allah şöyle buyurmuştur: "Sapık inançlarını açıklayarak onlara de ki: 'Hiçbir şey görmeyen kör ile hakkı idrak edip, gören kimse bir olur mu?' Veya karanlıkla aydınlık bir midir?" Hak yol tek olduğu, batıl ve inkâr yolları çok çeşitli olduğu için "karanlıklar" çoğul olarak "aydınlık" ise tekil olarak

getirilmiştir.

Bu kavilden maksat şudur: "Bir kimsenin, kâfir ile müminin, küfür ile imanın eşit olduğunu söylemesi mümkün değildir. Zira kâfir, kör bir kimseye; inkâr, karanlıklara benzerken mümin, gören; iman ise aydınlık gibidir."

Onlar Allah'a ortaklar buldular. Yani, o müşrikler Allah ile beraber Rabbe benzeyen ve yaratma hususunda O'nun gibi olan ilahlar buldular. İşte o anda onlara göre ortakların yaratmasıyla Allah'ın yaratması birbirine benzeyip karıştı. Onlar, Allah'a, O'nun yarattığı gibi yarattıklarını iddia ettikleri ortaklar koşunca bu işin içinden çıkamayıp, hiçbir şey yaratamayıp kendilerinin yaratılmış olmasına rağmen bu ortaklara ibadet etmeye başladılar. Onlar nasıl olur da ibadet ederken Allah'a ortak koşarlar. Hiç yaratan, yaratmayana benzer mi! Bu, şu ayetin manasına benzer: "Sizlerin Allah'ı bırakıp taptıklarınız bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamayacaklardır." (Hacc, 22/73).

Ayetten maksat şudur: Vaziyet görüldüğü gibi değildir. Zira Allah Tealâ'ya hiçbir şey benzetilemez ve hiçbir şey O'na benzemez. O'nun ne benzeri ne yardımcısı ne çocuğu ve ne de eşi vardır. O müşrikler, ilahların Allah tarafından yaratıldıklarını ve kendilerinin de Allah'ın kulu olduklarını itiraf ettikleri halde yine de o ilâhlara taparlar. Onlar, bu durumu telbiyelerinde de ifade etmişlerdir: 'Lebbeyk, senin hiç ortağın yoktur. Ancak bir "ortağın vardır ki, o senindir. Sen, hem onun hem de onun sahip olduğu şeylerin sahibisin1. Allah Tealâ da onların durumunu şöylece haber vermiştir: " Onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz ""(Zümer, 39/3).Bu kavildeki soru, onların bu davranışlarına hayreti, onu inkârı ve onlarla dalga geçmeyi ifade etmektedir.

Allah Tealâ, onların sapık inançlarını inceden inceye hesaba çekip, Allah ile beraber, aczi ve kuvvetsizliği sebebiyle O'ndan başka ilâh edinmek için bunu mümkün kılacak bir sebebin bulunmadığını açıkladıktan sonra şu kesin neticeyi ifade etmiştir: "Yâ Muhammed! Hakkın ne olduğunu açıklayarak onlara de ki: Her şeyi yaratan Allah'tır." Hem sizi, hem putlarınızı ve hem de bütün mahlûkâtı yaratmıştır. Eğer doğru bir şekilde düşünürseniz Allah'ın tek yaratan ve tek yoktan var eden, tek ilâh, ibadete tek lââyık ve her şeye üstün olduğunu görürsünüz. Buna rağmen nasıl olur da fayda ve zarar vermeyen putlara taparsınız!^[9]

Hak Ve Batıla Verilen Örnek Ve Bahtiyarlar İle Bedbahtların Sonu

17- Allah, gökten su indirir, vadiler, onunla dolar taşar. Sel, üste çıkan köpüğü alır götürür. Süslenmek veya faydalanmak için ateşte erittiklerinin üzerinde de buna benzer bir köpük vardır. Allah, hak ve batıl için böyle misal verir. Köpük yok olup gider, insanlara fayda veren ise yerde kalır. Allah bunun gibi daha nice misaller verir.

18- Rablerinin çağrısına gelenlere en güzel karşılık vardır. O'nun çağrısına uymayanlar ise yeryüzünde olan her şey ve daha bir katı onların olsa (kurtulmak için) fidye verirlerdi. İşte hesapları kötü olanlar bunlardır. Varacakları yer cehennemdir; ne kötü konaktır!

19- Ey Muhammedi Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, onu bilmeyen köre benzer mi? Ancak akıl sahipleri ibret alırlar.

Açıklaması

Birinci ayet, Kur'an veya iman demek olan hakkın sabit oluşuna, ebedîliğine ve yararlı oluşuna ve inkâr manasına gelen batılın azar azar çözülmesine ve yok olup gitmesine verilen iki misali ihtiva etmektedir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Gökten su indirir.." Yani Allah Tealâ, bulutlardan yağmur indirir. Her vadi ve nehir, büyüklük ve küçüklüğüne göre bu yağmurdan payını alır. Aynı zamanda burada, tamamen imanla kaplı ya da imanı derece derece zayıf kalplere işaret edilmiştir. Bu yağmurdan oluşan sel, üzerinde meydana gelen köpükleri ve çerçöpü beraberinde sürükler götürür. İşte hak ve batıla ya da iman ve inkâra verilen ilk örnek budur.

Bundan sonra Allah Tealâ ikinci örneği zikretmiştir: "Ve madenlerden de..." Yine hak veya iman, altın, gümüş, demir ve bakır gibi faydalı madenlere benzer. Öyle ki bu madenler, ateşte eritilerek toprak ve pastan arındırılır ve süs eşyası, kap kaçak, silah ve diğer faydalı metal eşyalar yapılır. Bunların erimeleri sırasında üzerlerinde pas ve kir oluşur. İşte bu da batıla örnektir.

"İşte Allah, hak ile batıla böyle örnekler verir.." Allah, böylece bahsi geçenleri, hak ve batıl biraraya geldiğinde onlara misal olarak verir. Sabit ve faydalı olan hak, yine sabit ve faydalı suya, temiz ve saf madene benzer. Yok olup giden ve fayda vermeyen batıl ise selin etrafına fırlatıp attığı köpük, çerçöp ve eriyince madenden çıkan kir ve pas gibidir. Netice olarak hak karşısında batılın devam edebilme imkânı yoktur.

Bundan sonra Allah Tealâ, batılın yavaş yavaş çözüldüğünü ve kaybolup gittiğini zikrederek şöyle buyurmuştur: "Köpüğe gelince" "Suyun üzerinde oluşan köpük ve çerçöp dağılıp, yok olarak selin etrafında kalır ve oraya buraya takılır. Rüzgâr da onları savurarak alıp götürür. Kendisinden yararlanan su ve maden ise yeryüzünde kalıcıdır. Suyu içer ve ekinlerimizi sularız. Madenlerden de süs eşyası, kap kaçak, silah ve diğer eşyaları yaparak istifade ederiz. Allah Tealâ, demir hakkında şöyle buyurmuştur: "Pek sert olan ve insanlara birçok faydası bulunan demiri var ettik." (Hadid, 57/25).

"İşte Allah, örnekleri böyle vermektedir" Allah Tealâ, size bu misalleri açıkladığı gibi aynı şekilde iman ve inkâr, hak ve batıl gibi aslî inançların esasları arasındaki farkları izah etmek için daha nice apaçık misaller verir.

Netice olarak hakkın ve iman nurunun vücut bulduğu Kur'an-ı Kerim kalplere hayat veren iman; yer ölüyken onu diriltene suya ve insanlara pek çok yarar sağlayan saf ve temiz madenlere benzetmiştir. Küfür, şirk sapıklığı ve müşriklerin batıl itikatları ise; hiçbir yarar sağlamayıp çabucak yok olur "Fev-ran" dağılıp gider. Bütün bunlar, suyun ve selin yavaş yavaş çözülen ve rüzgârın savurup götürdüğü köpük ve çerçöpüne ve madenlerin uzaklaştırılıp bir tarafa atılan kir ve pasına benzer.

Bu mükemmel misal, sadece insanın hayrı için verilmiştir. Öyle ki akıbetini hazırlamak ve ahiret hayatında kendisini bekleyen mutluluk ve bedbahtlığı elde etmek, bu insanın elindedir. Kıyamet günü gelip çattığında, insanlar ve yaptıkları Rablerine arz olununca batıl hemen bir tarafa meyleder ve yok olur. Hak ehli ise haktan faydalanırlar.

Allah Tealâ, Bakara suresinin başında münafıklar için ateş ve sudan iki misal vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Onlar, çevresini aydınlatmak için ateş yakan kimseye benzerler ki..." (Bakara, 2/17). "Bir kısmı da karanlıklarda gök gürlemeleri ve şimşek arasında gökten boşanan sağanağa tutunup, yıldırımlardan ölmek korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer". (Bakara, 2/19).

Yine Allah Tealâ, Nur suresinde de kâfirler için iki misal vermiştir: "inkâr edenlerin işleri engin çöllerdeki serap gibidir." (Nur, 24/39). Bilindiği gibi serap, aşın sıcakta olur. "Veya engin denizin karanlıklarına benzer." (Nur, 24/40).

Hadislerde de benzeri misaller zikredilmiştir. Rasulullah (s.a.), sünnetinden yararlananları, suyun düştüğü üç toprak parçasının durumuna benzetmiştir.

Buharı ve Müslim'de Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.), Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, yağın yağmur gibidir. Bu yağmur, bazen öyle bir toprağa düşer ki, bir kısmı suyu içer ve çayır ile bol ot bitirir, bir kısmı da kurak olup suyu üstünde tutar. Allah, bu sudan insanları faydalandırır. Hem içerler, hem hayvanlarını sularlar, hem de ziraatte kullanırlar. Bir de yağmur, düz ve

kaypak bir toprağa düşer ve bu toprak, ne üstünde su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, tıpkı Allah'ın dinini anlayan, Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilimden faydalanan, öğrenen ve öğüten kimseyle, buna başını bile kaldırıp bakmayan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidayeti kabul etmeyen kimse gibidir".Bu, Allah Tealâ'nın münafıklar için verdiği misale benzeyen suyla ilgili bir darb-ı meseldir.

İmam Ahmed, Buharî ve Müslim, Ebû Hüreyre (r.a.)'den Rasulullah s.aj'm şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Benim ve sizin durumunuz, çevresini aydınlatmak için ateş yakan kimseye benzer. Kelebekler ve şu birtakım hayvanlar kendilerini ateşe atmaya başlarlar. Adam, onlara mâni olmaya çalışır. Bu hayvanlar adama galip gelip ateşe dalıverirler. İşte bu, benimle sizin durucunuza benzer. Ben, sizi cehennemden korumaya çalışırım. Ateşten geri durun.

Siz de bana aldırmaııp cehenneme koşarsınız".Bu da ateşle ilgili bir misal olup, Rasulullah (s.a.), burada ümmetini cehennemden uzaklaştırmak için ne kadar aşırı gayret gösterdiğini ve insanların bir kısmının, kelebeklerin ateşe hücum ettikleri gibi birbiri ardınca cehenneme kayıverdiklerini açıklamıştır. Bu misal, Allah'ın münafıklar için verdiği misal gibidir.

Hemen arkasından Allah Tealâ, yeni bir cümle ile teşvik edip korkutarak hak ehlinin ve batıl taraftarlarının akıbetlerini ve mutlu olanlarla bedbahtların sonunu beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "İcabet edenlere..." Cennet, Allah ve Rasulü'ne itaat eden, Allah'ın emirlerine boyun eğen ve O'nun geçmiş ve gelecekle ilgili haberlerini tasdik edenler için, "en güzel karşılık," cennet nimetleri ve büyük sevap "vardır". Yine Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "İyi davranıp, salih amel işleyenlere, daima daha iyisi ve üstünü verilir." (Yunus, 10/26).

"Ama iman edip, sâlih amel işleyene, mükâfat olarak güzel şeyler vardır, ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleriz." (Kehf, 18/88).

Ve "Uymayanlar ise" Allah ve Rasulü'ne itaat etmeyenler, ahirette, dünyada sahip oldukları herşeyi ve daha bir katını fidye olarak verseler, bu onlara hiçbir yarar sağlamaz. Yani, onların ahiret yurdunda yeryüzü dolusu altını ve daha bir katını fidye vererek Allah'ın azabından kurtulmaları mümkün değildir. Eğer onlar bu servete sahip olsalar, gözlerini kırpmadan verirler. Fakat Allah, bunu kabul etmez. Çünkü Allah Tealâ, kıyamet gününde onların fidye ve tevbelerini kabul etmeyecektir.

İşte Allah'a itaat etmeyenler için ahiret yurdunda kötü bir azap vardır. Onlar, yaptıkları herşey için inceden inceye hesaba çekilir, hiçbir günahları bağışlanmaz. Kim ince bir hesaba tâbi tutulursa sonu azaptır. Onların varacakları yer cehennemdir. Konaklayacakları yer, ne kötü konaktır. Bu ayette Allah ve Rasulü (s.a)'ne itaat etmeyenleri, Rablerinin emirlerine uymayıp şehvetlere dalmaları hususunda gafillikleri

sebebiyle şiddetli bir şekilde korkutmaktadır.

Arkasından İbn Abbâs (r.a.)'ın da belirttiği gibi Hamza (r.a.) ve Ebû Cehil hakkında indirilen şu ayet gelmektedir: "Ey Muhammedi İnsanlardan sana Rabbinden indirilenin şüphe götürmeyen, içinde hiçbir karışıklık bulunmayan bilâkis her şeyiyle doğru olan bir hak olduğunu, bütün haberlerinin doğru, emir ve yasaklarının adaletli olduğunu bilen ile bunları bilmeyen bir değildir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "'Rabbinin sözü doğruluk ve adaletle tamamlandı" (En'am, 8/115). Yani, 'Verilen haberler doğru ve istekler adaletlidir' demektir. Muhammed (s.a)'in getirdiklerini tasdik eden ile tasdik etmeyen bir olamaz. Zira tasdik etmeyen kördür, görmez, hayra ulaşamaz ve onu anlayamaz. Eğer anlayabilse zaten boyun eğer, tasdik eder ve tâbi olur. Bu misallerden ancak selim akıl sahipleri doğru fikirlere ve olgun görüşlere sahip olanlar yararlanabilir, ibret ve öğüt alabilir ve onları kavrayabilir.

Şu ayet de aynı manayı ihtiva etmektedir: "Cehennemliklerle cennet ehli bir değildir. Kurtuluşa ermiş kimseler cennetliklerdir." (Haşr, 59/20). [\[10\]](#)

Mutlu, Akıllı İnsanların Özellikleri Ve Onlara Verilen Karşılık

20- Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirirler, anlaşmayı (misakı) bozmazlar.

21- Onlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi birleştirirler. Rablerinden korkarlar, kötü hesaptan ürkerler.

22-24- Onlar, Rablerinin rızasını dileyerek sabrederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizlice ve açıkça infak ederler. İyilik yaparak kötülüğü ortadan kaldırırlar. İşte onlara ahiret yurdundaki övgüye layık son, girecekleri Adn cennetleri vardır. Babalarının, eşlerinin, çocuklarının sâlih olanları da oraya girerler. Melekler her kapıdan yanlarına girip "Sabretmenize karşılık size selâm olsun, sizin sonunuz ne güzeldir" derler.

Açıklaması

Allah Tealâ, Muhammed (s.a)'in peygamberliğini gerçekten bilen ve O'na indirilenlerin hak ve doğru olduğuna inanan akıl sahibi müminleri şu özelliklerle vasıflandırmaktadır:

1-Ahde Vefa

Onlar, Allah Tealâ'nın Rab olduğunu itiraf ederek, bu konuda verdikleri sözü yerine getirirler. Ayrıca kendileriyle Allah arasında ve yine kendileriyle kullar arasındaki ahitlere sadık kalırlar.

"Allah'ın ahdi" doğruluğu hususunda aklî ve naklî delil bulunan her şey demektir. "Ahit", cins isimdir. Yani, "Allah'ın kullarına vasiyet ettiği emir ve yasakları şeklindeki O'nun bütün farzları" demektir. Bütün farzlara sarılıp, bütün günahlardan kaçınmak, bu hükmün içinde mütâlâ edilir.

2- Anlaşmaları Bozmamak

Verdikleri sözün icaplarını yerine getirirler. Rablerine karşı verdikleri iman sözünü ve insanlarla yaptıkları alış veriş ve diğer muamelelerle ilgili anlaşmaları bozmazlar. Çünkü söz verdiğinde sözünde durmayan, biriyle mücâdele ettiğinde din ve ahlâk sınırını aşan, konuştuğunda yalan söyleyen ve kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanette bulunan münafıklar gibi olmak istemezler.

Buharî, Müslim ve Neseî'de Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanette bulunur".Diğer bir rivayette bu alâmetler dört olup, şu şekildedir: "Ahitleştiğinde sözünde durmaz ve biriyle mücâdele ettiğinde din ve ahlâk sınırını aşar"

Birçok alime göre; anlaşmayı bozmamakla, ahde vefa göstermek birbirine yakın manalardır. Bu ikisi, farklı olsalar da birbirinden ayrılmayan iki mefhumdur. Ahde vefa etmek manası pekiştirilmek için anlaşmayı bozma yasağı vazedilmiştir. Veya bu, husûsî hükmün açıklanmasından sonra genel mananın ifade edilmesidir.

Katâde şöyle der: "Allah, emrini muhafaza etmek ve önemine işaret etmek için Kur'an'da tam 20 küsur yerde ahde ve anlaşmalara vefa göstermeyi zikretmiştir".

3- Sıla-i Rahim (Akrabalarla İlişkiyi Kesmemek), Allah ve Kullarla İlgili Gözetilmesi Zorunlu Olan Bütün Haklara Riayet Etmek

Onlar, Allah'ın, kendi haklarından birleştirilmesini emrettiği ve koparılmasını yasakladığı her şeyi birleştirirler. Bu haklardan bazıları, Rasulullah (s.a.)'a cihatta ve cihadın dışında yardım etmek, kulların haklarını gözetmek ve sıla-i rahimdir.

Buharî ve Müslim Enes (r.a.)'dan, Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Kim rızkının genişlemesini, ömrünün uzamasını arzu ediyorsa akrabalarıyla bağını arttır sını". Yine fakir ve muhtaçlara yardım edip iyilikte bulunmak da Allah hakkına bir misaldir. Bu özellik, önceki iki sıfatın içinde yer almasına rağmen, manayı pekiştirmek ve ahde vefanın sadece insanla Allah Tealâ arasında sınırlı kaldığı zannedilmesin diye tekrar zikredilmiştir.

4- Allah 'tan Korkmak

Onlar yaptıkları ve terkettikleri amellerde Rablerinden korkar ve her işlerinde O'nu gözetirler. "Haşyet" Ta'zim göstererek ve korkulan kimseyi bilerek korkmak" demektir. Bu sebepten Allah, sadece alimlerin Allah'dan daha çok korktuklarını beyan etmiştir: "Allah'ın kulları arasında O'ndan korkan, ancak alimlerdir" (Fatır, 35/28).

5- Azaptan Korkmak

Onlar, ahiret yurdunda kötü bir şekilde ve inceden inceye hesaba çekilmekten sakınırlar ve korkarlar. Çünkü ince bir hesaba tabî tutulan kimseye azab edilir. Onlar, hesaba çekilmeden önce nefislerini muhasebe ederler. Çünkü küçük büyük her şey, hesaba dâhildir. Hesaba çekilmekten korkan kimse Allah'a itaata yönelir ve günahlardan sakınır. Dikkat edilmelidir ki dördüncü özellik, Allah'tan korkmaya işaret etmektedir. Bu da Allah'ın azametinden ve büyüklüğünden korkmayı icab ettirir. Bu özellik ise dikkatleri kötü bir şekilde hesaba çekilmekten korkmaya yöneltmektedir.

6- Sabretmek

Sabır, nefsi hoşlanmadığı şeylere karşı tutmak, demektir. Onlar, Allah'a itaata, günah işlememeye ve belâlara sabrederler. Böylece Allah'a itaata ve mükellef kıldığı şeylere devam eder, Allah'a isyandan ve günahlardan ya da çirkin şeylerden uzak olur ve başlarına musibet ve belâ geldiğinde Allah'ın takdirine razı olurlar. Onlar, riya ya da şöhrat için değil bilâkis Allah Tealâ'nın rızasını ve sevabını kazanmak için sabrederler.

7- Namazı Dosdoğru Kılmak

Yine onlar, namazı rükün ve şartlarına tam riayet ederek, kalpler Allah Tealâ'ya huşu içinde O'nun rızasına uygun şekilde namaz kılarlar.

8- Hayır İçin Malı eşitli Şekillerde Sarfetmek

Onlar, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden bir kısmını duruma göre gizlice ve açıktan sarfederler. Riya ve gösteriş olmasın diye yaptıkları infâkı kendileriyle Rableri arasında gizli tutar, bazen de teşvik etmek, insanlara öğretmek ve örnek olmak için açıktan sarfederler. Bu, ister eşler, çocuklar ve fakir akrabalar için yapılan "farz olan" harcama olsun isterse yakın olmayan fakir ve miskinler için yapılan "mendup infak" olsun değişmez.

9- Kötülüğ'e İyilikle Karşılık Vermek

Onlar, cahilliğ'e karşı yumuşakça muamele etmek ve eziyete karşı sabretmek gibi kötülöklere iyilikle mukabele ederler. Allah Tealâ "şöyle buyurur: "Bilgisizler kendilerine laf attığı zaman onlara güzel ve yumuşak söz söylerler" Furkan, 125(63); "Faydasız bir şeye rastladıkları zaman yüz çevirip, vakarla geçerler." (Furkan, 25/72). Yine izini silmesi için kötülüğün arkasından hemen bir iyilik yaparlar.

İmam Ahmed, Ebû Zer (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bir kötölük yaptığın zaman hemen peşinden bir iyilik yap ki onu silip yok etsin."

Yine Ahmed, Tirmizi, Hakim ve Beyhaki de Ebû Zer (r.a.)'in rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kötülüğün arkasından hemen bir iyilik yap ki onu yok etsin. İnsanlara güzel ahlâkla muamele et." Bilinmektedir ki kötölük yapanlara ve diğ'er insanlara güzel bir şekilde davranmak daha faziletli, daha cömertçe bir muamele ve daha tesirlidir. Çünkü bu, işleri kolaylaştırır, kını defeder ve neticesi daha emindir.

Allah, akıllı müminlerin bu övgüye lâıyk özelliklere sahip olduklarını açıkladıktan sonra onların hak ettikleri karşılığı zikretmiştir.

"İşte onlar için mutlu son vardır." Zikredilen bu özelliklere sahip kimselere dünya ve ahirette güzel son ve mutluluk vardır. Öyleki dünyada düşmanlarına karşı onlara yardım edilir, ahirette de cenneti elde ederler.

Hemen peşinden Allah, bu sonu daha da belirginleştirerek şöyle buyurmuştur: "Adn cennetleri" Bu güzel akıbet, içinde ebedî olarak kalacakları cennetlerdir.

Hem onlar ve hem de eşlerinden, baba ve çocukları cihetinden sâlih müminler bu cennetlere girerler. Bu ayet, cennetteki derecelerin şefaata yükselbileceğini göstermektedir. Yine 'sâlih olmanın' şart koşulması delâlet etmektedir ki sırf soy bağı bir işe yaramamaktadır. Neseb bağı, eğer sâlih amelle birlikte olmazsa hiçbir şey ifade etmez. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sûra üflendiği zaman, o gün aralarındaki soy yakınlığı fayda vermez." (Mü'minün, 23/101). "Allah'a temiz bir kalple gelenden başka

kimseye malın ve oğulların fayda vermeyeceği gün..." (Şuara, 26/88-89).

Tirmizi'nin rivayetinde, Rasulullah (s.a.), ölüm hastalığı sırasında Fatıma (r.a.)'ya şöyle demişti: "Ey Muhammed kızı Fatıma! Malımdan dilediğini iste. Ancak Allah'ın hakkımdaki takdiri karşısında sana hiçbir şekilde fayda sağla-yamam."

Onlar cennete girerken melekler "Dünyada sabrettiğiniz için Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun. Devamlı emniyet ve selâmet içinde olun. Dünyanın sonucu cennet olması ne güzeldir" diyerek çeşitli kapılardan girip yanlarına gelirler. "Selâm" kavli, bir mahzûfu ihtiva eder ki takdiri "Selâmün aley-küm derler" şeklindedir.

İbni Cerir ve İbni Ebi Hatim'in Ebu Umâme (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) her yılın başında şehitlerin kabirlerini ziyaret eder ve şöyle derdi: "Sabretmenize karşılık size selâm olsun. Sizin sonunuz ne güzeldir." Aynı şekilde Ebûbekir, Ömer ve Osman (r.a.)'da böyle yaparlardı. [\[11\]](#)

Bedbahtların Özellikleri Ve Onlara Verilen Ceza

25- Sağlam söz verdikten sonra Allah'ın ahdini bozanlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini ayıranlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar, işte la'net onlara

Açıklaması

Allah Tealâ, bedbahtları şu üç özelliklerle vasıflandırmıştır:

1- Ahdi bozmak: Onlar, Allah'ın kullarını mecbur ederek emrettiği ahdini bozarlar. Bu ahit, O'nun birliğine, kudretine ve iradesine iman etmek, nebilerine, resullerine, kitaplarına ve peygamberlerine vahyedilenlere gönülden inanmak gibi Allah Tealâ'yla alâkalı olsun veya insanların haklarıyla ilgili olsun birdir, durum değişmez.

Ahdi bozmak, esasen Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delilleri düşünmemek veya

düşünüp, doğruluğunu anlayıp sonra inat edip gereğini yapmamak ya da onlardan şüphe edip hakkın aksine inanmak demektir.

"Söz verdikten sonra" sözü, doğruluğunu ikrar edip kabullendikten sonra demektir.

2- Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bağları koparmak: Yani, Allah'a ve peygamberlerine iman etmek, akrabalarla ilişkiyi kesmek, müminlere ve diğer hak sahipleriyle bağları kopartmak ve onlarla yardımlaşmamak ve Allah'ın farz kıldığı bütün bağları kesmek.

3- Yeryüzünde bozgunculuk yapmak: Onlar, kötü ve çirkin işleriyle yeryüzünü ifsat eder, kendilerine ve diğer insanlara zulmeder ve Allah'ın dinine değil, başka sapıklıklara davet ederler. Yine onlar, şahıslara ve mallara haksızlık etmekten geri durmaz, ülkeyi harab etmeye, fitne, savaş ve perişanlık ateşini tutuşturmaya vesile olan her haltı işlerler.

Bundan sonra Allah Tealâ, bu insanların hak ettikleri cezayı bildirerek şöyle buyurmuştur: "İşte bu özelliklere sahip olanlar, laneti", Allah'ın rahmetinden kovulmayı, dünya ve ahiretin hayır ve iyiliklerinden uzaklaştırılmayı "hak etmişlerdir."

"Onlara kötü akıbet vardır." Bu akıbet cehennem azabıdır. Oraya giren sadece kötülük görür.Yine Allah Tealâ, daha önce şöyle buyurmuştu: "Varacakları yer cehennemdir; ne kötü olacaktır!" (Ra'd ,18).[\[12\]](#)

Rızık Sadece Allah'tandır, Mucizeler Allah'ın Elindedir Ve Allah, Kendisine İman Edenleri Hidayete Ulaştırır

26- Allah, dilediği kimsenin rızıkını genişletir ve daraltır. Dünya hayatıyla övünenler bilsinler ki dünyadaki hayat ahiret yanında sadece bir geçimlikten ibarettir.

27- İnkâr edenler: "Rabbinden (Muham-med'e) bir mucize indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: "Doğrusu Allah dileyeni saptırır ve kendisine yöneleni doğru yola eriştirir"

28- Onlar inanmış ve kalpleri Allah'ı zikretmekle huzura kavuşmuş insanlardır. Dikkat edin, kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzura kavuşur.

29- İman eden ve sâlih amel işleyen kimseler için hoş bir hayat ve dönülecek güzel

bir yer vardır.

Açıklaması

Allah Tealâ, müşrikler için kötü yurt ve cehennem var olduğunu ifade edince hemen arkasından dünyadaki rızık taksiminin açıklanması ve rızıkın iman ve küfürle bir alâkasının bulunmadığının bildirilmesi uygun düşmüştür. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ, dilediği kimsenin rızıkını genişletir ve dilediğinkini de daraltır." Çünkü bunda insanın mümin ve kâfir olmasına bakılmaksızın Allah'ın hikmet ve adaleti söz konusudur. Allah, müminin rızıkını imtihan ve ibtilâ sebebiyle, sevabını ve ecirini artırma için kısmış olabilir. Yine kâfirin rızıkını da birden cezalandırmayıp mühlet vermek ve ahirette onu nimetlerden mahrum etmek için bol vermiş olabilir. Böylece adalet tahakkuk eder. Yoksa kâfirin rızıkının genişliği, onun aziz ve şerefli olduğunu, Allah'ın ondan razı olduğunu, müminin darlık içinde olması da onun değersizliğini ve Allah'ın ona gazap ettiğini göstermez. Allah Tealâ, kâfirin rızıkı konusunda şöyle buyurmuştur:

"Kendilerine mal ve oğullar vermekle, iyiliklerde onlar için acele ettiğimizi mi zannederler? Hayır, farkında değiller." (Mü'minun, 23/56).

"Ayetlerimizi yalanlayanları, bilmedikleri yönden, ağır ağır sonuçlarına yaklaştıracacağız." (A'raf, 7/182).

Allah Tealâ, bundan sonra zenginlik içindeki müşriklerin durumunu beyan etmiştir. "Mekkeli müşrikler, dünya hayatında sahip oldukları nimetlere çok sevinip, onlardan ötürü kibirlenmişler, gözleri başka hiç bir şey görmemiştir. Tabî ki Allah katındaki nimetleri idrak edememişlerdir. Ancak dünyadaki nimetler, ahiret yanında sadece çabucak yok olup giden basit bir faydadan ibarettir.

İmam Ahmed, Müslim ve Tirmîzi'de Benî Fehr'in kardeşi Müstevrid'in rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ahiret karşısında dünyanın durumu, birinizin şu parmağını denize daldırması gibidir. O kimse ne elde ettiğine şöyle bir baksın." Bu sırada Rasulullah (s.a.), şehadet parmağını göstermiştir.

Tirmizî'de İbn Mesûd (r.a.) şöyle der: "Rasulullah (s.a.), hasırın üstünde uyumuştur. Kalktığı anda bir tarafı hasırın izleriyle doluydu. 'Yâ Rasûlallah (s.a.)! Sana bir döşek hazırlasak!' dediysek de O 'Dünyadan bana ne! Benim dünyadaki hâlim, bir ağacın altında gölgenip yola koyulan, orasını terkedip giden yolcuya benzer.' buyurdu."

Allah Tealâ, müşriklerin dünya hayatının sağlamış olduğu menfaatlerle aldandıklarını ve maddiyâtın onların duygularını ve kalplerini körelttiğini belirtirken aldanmanın ve maddenin esiri olmanın kaçınılmaz sonucunu da ifade etmiştir. Şöyle ki müşrikler, Rasulullah (s.a.)'dan peygamberliğinin doğruluğunu gösteren maddî bir mucize istemişlerdir. Çünkü onlar, Kuran'ın tasdik eden bir mucize ve istedikleri hususta kesin bir delil olduğuna inanmıyorlardı. Zira maddeciydiler. Onların nezdinde akla hitabedebilmek imkânsızdı. Bu görüşü ileri sürenler, Abdullah b. Ebî Umeyye ve arkadaşlarıydı.

Allah Tealâ, bu tekliflerini şöylece hikâye eder: "Mekkeli müşrikler, şöyle bir istekte bulunurlar: 'Muhammed'e de Musa ve İsa (as)'nın mucizeleri gibi bir delil veya herkesi susturan, belirgin, maddî bir mucize indirilmeli değil miydi?' O kâfirler başka bir sefer de şöyle demişlerdi: "Haydi önceki peygamberler gibi o da bize bir mucize getirsin." (Enbiya, 21/5).

Allah, onların istediklerini yapmaya elbette muktedirdir. Fakat bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Mekkeli kâfirler, Rasulullah (s.a.)'dan Safa Tepesini altın madenine çevirmesini, pınarlar fışkırtmasını, Mekke'nin etrafındaki dağları uzaklaştırıp yerlerine geniş meralar ve bahçeler yapmasını isteyince Allah, peygamberine şöyle vahyetti: 'Ey Muhammedi Dilersen onlara bütün bunları veririm. Ancak yine de inkâr ederlerse, âlemlerden hiç kimseye yapmadığım şekilde onlara azab ederim. İstersen de onlara tevbe ve rahmet kapısını açık tutarım. ' Rasulullah (s.a.) şöyle dedi: 'Yâ Rabbi! Onlara tevbe ve rahmet kapısını açık tut.

Allah, onların bu isteklerini reddederek, mucizelerin indirilmesinin hidayet ve sapıklıkla bir alâkasının bulunmadığını, bilâkis her şeyin Allah'ın elinde olduğunu bildirmiştir: "Siz ne kadar inatçı ve inkârda ne kadar kararlısınız! Eğer Allah, hidayete ermenizi istemezse size mucizelerin indirilmesinin hiçbir faydası yoktur. Sizin gibi küfürde kesin kararlı ve inatçı olanların bütün mucizeler indirilse de hidayete ermeleri imkânsızdır. Çünkü dalâlet ve hidayet Allah'ın elindedir. Allah, dilediğini sapıklığa düşürür. Bazı mucizeler indirildikten sonra sizi sapıklığa düşürüp, onlardan ibret almanızı engellediği gibi başka mucizeler indirilirken de sizi saptırır. İnat etmeyi bırakıp hakka veya İslâm'a ya da "Kendisine yöneleni, doğru yola eriştirir." kavli, "Kendisine selim bir kalp ile dönen kimseyi dinine ve kendisine itaata ulaştırır." takdirindedir.

Bu ayete benzer pek çok ayet vardır: "Eğer Biz, onlara melekleri indirir-sek, ölümler onlarla konuşsa ve her şeyi karşılıklarına toplasaydık, Allah dilemedikçe yine de inanmazlardı; fakat onların çoğu bunu bilmiyorlar." (En'am, 6/111). "İnanmayacak bir millete, ayetler ve uyarmalar fayda vermez." (Yunus, 10/101). "Doğrusu Rabbinin söz verdiği azabı hak edenler, can yakıcı azabı görene kadar kendilerine her türlü belge gelse bile iman etmezler." (Yunus, 10/96-97).

Allah Tealâ, peşinden hidayeti hak edenleri zikretmiştir: "Allah, Kendisini ve Rasulünü

tasdik edenleri, kalpleri içtenlikle, güvenerek ve ümit ederek Allah'ın bir tek olmasıyla ve O'nun vaadiyle sükûnete kavuşanları hidayete ulaştırır. Dikkat edin, müminlerin kalpleri ancak Allah'ı hatırlamak, ayet ve delillerini düşünmek ve mükemmel kudretini yakînen bilmekle huzura kavuşur, onların sıkıntı ve huzursuzlukları yok olur. Zira bu kalplere artık iman nuru yerleşmiştir." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sonra hem derileri ve hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatıştır." (Zümer, 39/23). Mümin, Allah'ın cezalandırmasını hatırladığı zaman korkar. Allah şöyle buyurmuştur: "Müminler ancak, o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer." (Enfal, 8/2). Yine mümin, Allah Tealâ'nın sevap ve rahmet vaadini hatırladığında kalbi huzura kavuşur ve sükûnete erer. "Ayetleri okunduğu zaman bu onların imanlarını arttırır ve Rablerine güvenirler." (Enfal, 8/2).

Allah Tealâ, müminlerin mükâfatını bildirerek şöyle buyurmuştur: "İman eden ve sâlih amel işleyen kimseler için hoş bir hayat, nimetler, iyilikler, güzel ecirler ve dönülecek güzel bir yer vardır."

İbn Abbâs (r.a.)'ın görüşüne göre "Tûbâ" cennettir. Cennette bir ağaç olduğu görüşü de ondan rivayet edilmiştir. Kurtubî, Tûbânın cennette bir ağaç olduğu görüşünü tercih etmiş ve şöyle demiştir: "Doğru görüş, onun ağaç olmasıdır." [13] Çünkü bu hususta Utbe b. Abdussulemî'den merfû olarak rivayet edilen şu hadis mevcuttur: " 'Tûbâ' ismi verilen ağaç, ne güzel ağaçtır." Süheylî'nin belirttiğine göre bu hadis sahihtir.

Yine İmam Ahmed, Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)'den merfû olarak şu hadisi rivayet etmiştir: " 'Tûbâ', cennette bir ağaçtır. 100 yıllık bir mesafeyi kaplar. Cennet ehlinin elbiseleri, onun yemiş kapçıklarından çıkar."

Buharî ve Müslim, Sehl b. Sa'd (r.a.)'den, Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Muhakkak ki cennette yolcunun gölgesinde 100 yıl yürüyüp de katedemediği bir ağaç vardır." Allah'ın ihsanına ve kudretine sınır yoktur.

Neseî hariç Kütübi Sitte'de Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği hadise göre cennette "Orada gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insan aklının düşünemediği nice şeyler vardır." [14]

Kuranın Azametinin Ve Allah'ın Herşeyi Kuşatan Kudretinin Açıklanması

30- Sana vahyettiğimizi okuman için, seni de onlardan önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik. O ümmet Rahman'ı inkâr eder. De ki: "O, benim Rabbimdir. O'ndan başka bir ilah yoktur. Yalnız O'na güvendim. Dö-

nüşüm de o,nadır,,

31-"Eğer Kuran ile da*lar yürütülmüş veya yeryüzü yarılmış yahut ölüler ko-»»Şturulmuş olsaydı, kâfirler yine de inanmazlardı. Oysa bütün işler, Allah'a aittir' inananlar "Ml*h dilerse bütün insanları doğru yola erİştirebilir" gerçeğini bilmediler mi? AUah'ın sözü yeri- ne gelinceye kadar, yaptıkları işler se- bebiyle inkâr edenlere bir belânın do- kunması veya yurtlarının yakınına inmesi devam eder durur- Allah, verdiği sözden şüphesiz caymaz.

32- And olsun ki senden önce de nice peygamberler alaya alınmıştı. İnkâr edenlere önce süre tanıdım, sonra ceza- larını verdim. Cezalandırmam nasıldı?

33- Herkesin yaptığını gözeten Allah, bunu yapamayan putlarla bir olur mu? Onlar Allah'a ortak koşular. Ey Muhammedi De ki: "Onlara bir ad bulun bakalım. Yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi Allah'a haber veriyorsunuz? Yoksa kuru sözlere mi aldanıyorsunuz? Fakat inkâr edenlere, küfürleri güzel gösterildi ve doğru yoldan alıkonuldular. Zaten Allah'ın saptırdığına yol gösteren bulunmaz.

34- Onlara dünya hayatında azab vardır, ahiret azabı ise daha çetindir.Allah'a karşı onları bir koruyan da yoktur.

Açıklaması

Ey Muhammed! Geçmiş ümmetlere peygamberler gönderdiğimiz gibi Allah'ın dinini ve sana vahyettiklerimizi kendilerine bildirmen için seni de bu ümmete gönderdik. Senden önceki peygamberler yalanlandı. Onlar sana birer örnektir. Onlara şiddetli azabımızı indirip, cezalandırdığımız gibi bunlar da başlarına cezanın gelmesinden sakınsınlar. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed! Allah'a and olsun ki, senden önceki ümmetlere peygamberler gönderdik. " (Nahl, 16/63) "Senden önce nice peygamberler yalanlandı ve kendilerine yardımımız gelene kadar yalanlanmalarına ve eza edilmeye katlandılar. Allah 'm sözlerini değiştirebilecek yoktur. And olsun ki peygamberlerin haberi sana da geldi." (En'am, 6/34).

Netice olarak mana şöyledir: Muhakkak ki Biz, senden önceki ümmetlere peygamberler gönderdiğimiz gibi seni de insanlara tebliğ ettiğin ve okuduğun bir Kitap ile gönderdik. Peygamberler yalanlanınca bak onlara nasıl yardım edip, onları ve onlara uyanları dünya ve ahirette mutlu sona erdirdik.

Seni kendilerine gönderdiğimiz bu ümmet, rahmeti her şeyi kaplayan Rahmân'ı inkâr eder, Onu ikrar etmez, nimetlerine ve ihsanına şükretmez ve 'O'nun ortağı vardır' derler.

Onlara de ki: 'Ben, sizin inkâr ettiğiniz Rahmân'a iman ediyor, O'nu itiraf edip, Rab ve ilâh olarak tanıyorum. O, benim her işimi idare eder ve benim ya-ratıcımdır. O, benim kendisinden başka ilâh olmayan Rabbimdir. Ondan başka ne rab ne de mabud vardır.'

Bütün işlerimde O'na tevekkül ettim. Her işimi O'na havale edip O'na güvendim. Dönüşüm de O'nadır. Çünkü O'ndan başka hiç kimse buna lââyık değildir. Veya tevbem O'nadır." İkinci mana, "Suçunun bağışlanmasını dile" (Gafir, 55) ayetindeki manayla aynıdır.

Bundan sonra Allah Tealâ, Kuran'ın azametini, sâını ve daha önce indirilen diğer kitaplar üstünlüğünü açıklayarak şöyle buyurmuştur: "Eğer daha önce indirilen kitaplara arasında bir kitap olup onu okumakla dağlar yerlerinden yürütülmüş veya yeryüzü parçalanıp yarılmış ve nehirler, pınarlar fişkirtilmiş yahut onu okumakla kabirlerindeki ölüler dirilti olarak konuşurulmuş olsaydı, bu özelliklere sâhib olan kitap başkası değil yine bu Kuran olurdu. Hatta içindeki îcâz sebebiyle öncelikle o olurdu. Öyle ki insanlar ve cinler, ne onun gibi bir kitabı ne de her hangi bir suresinin benzerini getirmeye güç yetirebilirlerdi. Yine o, önünden ve arkasından içine batılın giremeyeceği bir kitaptır. Çünkü yaratıcının varlığını gösteren yaratılışla ilgili delilleri, insanlığı düzelten ve onları dünya ve ahirette mutlu kılan kanun ve hükümleri ihtiva etmektedir. Şu ayet de zikri geçen ayetin benzeridir: "Ey Muhammedi Eğer Biz, Kurani bir dağa indirmiş olsaydık, sen onun Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün." (Haşr, 59/21).

Oysa bütün işlerin döneceği yer Allah Tealâ'dır. Eğer bir işi O dilerse olur, aksi takdirde olmaz. Allah, kimi sapıklığa düşürürse ona kimse doğru yolu gösteremez. Hidayete erdirdiklerini de hiç kimse delâlete düşüremez. Allah Tealâ, mutlak iradesi ve hükmüyle mucizeleri indirir. O, her şeye kadirdir. Eğer kâfirlerin isteklerini gerçekleştirmek uygun olup, hikmet ve maslahatı ihtiva etseydi onları yapardı. Ancak Kuran, akıllı insanlar için mucize olarak yeter de artar. İlâhî irade, bundan başkasına bağlı değildir. Çünkü Allah Tealâ, onların bu isteklerinin fayda vermeyeceğini ve kalplerinin yumuşamıyacağını bilmektedir. Onların kalpleri taşlaşmış hatta daha da katı olmuştur. Sapıklığa düşürmek ve hidayet, sebep-sonuç prensibine bağlıdır. Allah, Kuranda hidâyete yetecek ayetler indirmiştir. Kim bunlardan yüz çevirirse sapıklığa düşer. Dolayısıyla ayetleri terketmek, dalâlete düşme sebebidir.

Müminler, eğer dilerse Allah'ın Kuran ile bütün insanları imana hidayet etmeye kadir olduğunu bilmediler mi? Veya, iman edenler, bütün mahlûkâtın imanından ümit kesip, eğer dilerse Allah'ın bütün insanları dinine hidayet edebileceğini bilmiyorlar veya düşünmüyorlar mı? Zira akıl ve gönüllere bu Ku-ran'dan daha üstün gelen ve daha çok tesir eden bir delil ve mucize söz konusu değildir."

Buharî'de bulunan sahih hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hiç bir peygamber yoktur ki ona, insanların iman etmiş olduğu bir mucize verilmiş olmasın. Ancak bana verilen, Allah'ın bana vahyettiği Kuran'dır. Ben, kıyamet gününde ümmeti en çok olan peygamber olmayı ümit ediyorum." Mana şudur: Her peygamberin mucizesi vefatıyla son bulmuştur. Bu Kuran ise ebe-diyete kadar bakî olan bir delildir. İnsanı hayrete düşüren unsurları tükenmez, pek çok kere reddedilmesine rağmen benzeri ortaya konamaz. Alimler ona doyamaz. O eğlence için olmayıp kesin bir sözdür. Onu terkeden zâlimi Allah mahveder. Kuran'dan başka yerde doğru yolu arayanı Allah sapıklığa düşürür.

"Seni yalanlamaları ve sonuna kadar inkârlarına devam etmeleri sebebiyle dünyada öldürülme, esir edilme ve mallarının ganimet olarak zorla alınması gibi musibet ve belâların, kâfirlerin başlarına veya öğüt ve ibret almaları için etrafındakilerin başlarına gelmesi devam eder durur." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "And olsun ki çevrenizde bulunan bir çok kasabaları yok etmişizdir.

Belki doğru yola dönerler diye ayetleri türlü türlü anlatmışızdır." (Ahkaf, 46/27).

"Onlara karşı sana yardım ederek onlar hakkındaki sana olan vaadini yerine getirene kadar.. "Bu vaad, İbn Abbâs (r.a.) ve diğer alimlerin de belirttiği gibi Mekke'nin fethidir. Veya bu âlem diğer kâfirler için son bulana kadar."

"Doğrusu Allah", sana söz verdiği kâfirlere karşı zafer "vadini yerine getirir. Peygamberlerine ve onlara tâbi olanlara dünya ve ahirette yardım edeceği hususundaki verdiği sözü bozmaz. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma. Doğrusu Allah, güçlüdür, öç alandır." (İbrahim, 14/47).

Bundan sonra Allah, bu mucizeleri isteyerek kâfirlerin alay etmelerine ve kavminden bazılarının yalanlamalarına karşılık Peygamberin (s.a.)'e bir teselli olarak ve bu sebepten kendisine zor gelen hâli hafifleten bir ayet indirmiştir: "Eğer kavminden bazıları seni yalanlar ve müşrikler seninle alay eder, inat ve kibir olsun diye senden mucizeler isterlerse onların eziyetlerine sabret. Senden önceki peygamberlerde senin için örnekler vardır." Hemen peşinden Allah Tealâ, onlara nasıl davranacağını bildirmiştir: "İnkâr edenleri bir müddet beklettim, onlara süre tanıdım. Sonra onlara azap ettim. Bak bakalım, onları cezalandırmam nasıldır?" Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Nice kasabalara, haksız oldukları halde, mehil vermiştim. Sonunda onları yakalayiverdim. Dönüş ancak Banadır." (Hacc, 22/48).

Buharî ve Müslim'de Rasulullah (s.a.), "Şüphesiz Allah, zâlîme mühlet verir. Nihayet onu yakaladığında zâlîm O'nun elinden kurtulamaz." buyurmuş sonra da "Allah, kasabaların zâlîm halkını yakalayınca böyle yakalar; yakalaması da şiddetli ve elimdir." (Hûd, 11/102) ayetini okumuştur. Ayetten maksat şudur: "Şüphesiz Ben, o geçmiş ümmetlerden öç aldığım gibi bu kâfirlerden de öç alacağım."

Burada Allah Tealâ, kâfirlerin içinde buldukları durumu ve aklî yapılarını kınamış ve onların bu hâline şaşılması gerektiğini belirtmiştir: Doğrusu Allah, her nefsi ve işlediği iyilik ve kötülükleri bilmektedir. O, her şeyi bilir ve her şeye kadirdir. Allah şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammedi Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dâir Kuran'dan ne okursanız okuyun; ne yaparsanız yapın, yaptıklarınıza daldığınız anda mutlaka Biz, sizi görürüz." (Yunus, 10/61). "Düşen yaprağı ancak O bilir." (En'am, 6/59). "Yeryüzünde yaşayan bütün canlıların rızıkı ancak Allah'a aittir. O, canlıları babalarının sulbünde kararlaştırmış ve analarının rahminde kararlaştırmakta iken de bilir. Herşey apaçık bir Kitap'tadır."(Hûd, 11/6).

Allah, her şeye kadirken ve her şeyi bilirken nasıl olur da o kâfirler kadir olan ve bilen bir zâtı, ne kendisi ne de başkası için fayda ve zarar vermeye güç yetirebilir bir varlıkla bir tutarlar. Nasıl olur da böyle bir varlığı rab edinip de ondan kendilerine fayda sağlamasını ve zararı uzaklaştırmasını isteyebilirler!" Ayet, aralarında benzerliğin olmadığını ispat etmektedir.

Allah Tealâ, geçen manayı pekiştirerek şöyle buyurmuştur: "Onlar Allah'a ortaklar koştular." Allah'a, putlar ve eşlerden ortaklar koşarak, O'nunla beraber bu ortaklara taptılar.

Arkasından bir kere daha onları kınamış ve azarlamıştır: "De ki: 'Onları bize anlatıp, bildirdin. Üzerlerindeki sis perdesini aralayın da insanlar onları tanısinlar. Zira onlar gerçek değildir. Fayda ve zarar veremedikleri için de ibadet edilmeye asla lââyık değillerdir."

"Yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi" Yoksa Allah'a, mevcut olmayan fakat ibadet edilen ortakları mı "haber veriyorsunuz?" Çünkü eğer bu ortaklar yeryüzünde bulunsalardı Allah, mutlaka onları bilirdi. Zira O, her şeyi bilir. Ayet, ortakların mevcudiyetini iptal etmiştir. Soru ise, kınama ve azarlama manası taşımaktadır.

"Yoksa kuru sözlere mi aldanıyorsunuz?" Yoksa onların fayda ve zarar verdiklerini zannederek mi veya boş yere batıl olarak bunu söyleyerek mi onlara

ortaklar' diyorsunuz. Yani, siz bu putlara ancak fayda ve zarar verdikleri zannıyla taparak, onlara ilâh adını verdiniz." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

Bunlar sizin ve babalarınızın taktığı adlardan başka bir şey değildir. Allah, onları

destekleyen bir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve canlarının istediğine uymaktadırlar. Oysa onlara Rablerinden and olsun ki doğruluk rehberi gelmiştir." (Necm, 53/23).

Netice olarak "Herkesin yaptığını gözeten Allah..." ayetinde, müşriklerle mücadele edilmiş, kınanıp azarlanmışlar ve onların kafa yapılarına şaşılıp hayret edilmiştir. Böylece bu ortakların ibadet edilmeye lâîk oldukları hususundaki aklî ve naklî deliller ortadan kaldırılmıştır.

Kâfirlerle yapılan bu münakaşa ve mücadelenin hiç bir faydası yoktur. Çünkü onlara, inkârları, içinde buldukları sapıklık ve gece gündüz buna çağırımları güzel gösterilmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurur: '[Onların yanına bir takım yardakçılar koyarız da geçmişlerini geleceklerini onlara güzel gösterirler ' (Fussilet, 41/25). Onlara, içinde buldukları sapıklık doğru ve güzel gösterilmesi sebebiyle hak yolundan, Allah yolundan ve mutedil din yolundan doğru yoldan alıkonuldular."

Zâten Allah, küfrü ve isyanı sebebiyle kimi hor ve zelil kılsa, onu hidâyete, kurtuluş ve mutluluk yolunda yürümeye muvaffak kılacak hiç kimse yoktur. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez." (Maide, 5/41). "Ey Muhammedi Onların doğru yolda olmalarına ne kadar özensen, yine de Allah saptırdığını doğru yola iletmez. Onların yardımcıları da olmaz." (Nahl, 16/37).

Bundan sonra Allah Tealâ, onların çekecekleri cezayı bildirerek şöyle buyurmuştur: Onlara dünyada müslümanların eliyle öldürülme, esir edilme, zelîl cima ve savaş gibi şiddetli bir ceza veya bedenlerine isabet eden belâlar yada benzeri musibetler vardır.

"Âhîret azabı" dünyadaki azaptan "daha şiddetli" ve daha can yakıcıdır. Müslim de İbn Ömer (r.a.)'in rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.), birbirlerine lanet eden iki kişiye şöyle demiştir: 'Şüphesiz dünya azabı, ahîret azabından daha kolaydır.' Çünkü dünya azabı bir süre içindir. Diğeri ise cehennemde ebedî ve devamlıdır. Ahîrettteki azap, dünyadakinin 70 katı fazladır.

"Allah'a" azabına karşı "onları bir koruyan", muhafaza eden ve himaye eden kimse de "yoktur". Allah katında O'nun izni olmadan hiç kimseye şefaata da edilmez. [\[15\]](#)

Cennetin Özellikleri, Ehl-i Kitabın, Rasulullah (S.A.)'A Karşı Tutumları Ve Müşriklerin Şüpheleri

35- Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vaadedilen cennet: Altından ırmaklar akar. Oranın yiyecekleri devamlıdır, gölgeleri de. Bu, elde edeceği sonuçtur. İnkarcıların varacağı sonuç ise ateştir.

36- Kendilerine Kitap verdiklerimiz, sana indirilenden memnun olurlar. Karşı gruplar içinde ise, onun bir kısmını inkâr edenler vardır. De ki: "Ben ancak Allah'a kulluk etmekle ve O'na asla ortak koşmamakla emrolundum. Hepinizi ancak O'na çağırıyorum ve dönüşüm O'nadır."

37- Böylece Biz, Kuran'ı arapça bir hüküm ve hikmet olarak indirdik. Sana ilim geldikten sonra onların heveslerine uyarsan, and olsun ki, Allah'tan senin için ne bir yardımcı vardır, ne de bir koruyucu.

38-And olsun ki, senden önce nice peygamberler gönderdik, onlara eşler ve Aliahın nlmnnan çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber bir mucize getiremez. Her zamanın yazılmış bir hükmü vardır.

39- Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır. Ana Kitap, O'nun katımdadır.

Açıklaması

Sana anlattıklarımızda veya sana okunanlarda alışılmışın dışındaki misallere benzeyen cennetin özellikleri vardır. Allah'ın muttakîlere vaadettiği bu cennetin, yanlarından, kenarlarından ve ehlinin dilediği şekilde akan nehirleri vardır. Bu nehirler, çağlaya çağlaya akar ve cennet ehlinin dilediği şekilde yol alırlar. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennet şöyledir: Orada temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları, süzme bal ırmakları vardır. Onlara orada her türlü ürün ve Rablerinden mağfiret vardır. Bunların durumu, ateşte temelli kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?" (Muhammed, 47/15).

Orada yenilen meyvelere ve yiyeceklere, içilen içeceklere ne ara verilir ne de bunlar son bulur. Aynı şekilde gölgesi de devamlıdır, yok olup gitmez. Orada ne güneş ne sıcak ne de soğuk vardır." "Orada yakıcı sıcak ve dondurucu soğuk görmezler." (İnsan, 76/13).

Buharî ve Müslim'de İbn Abbas (r.a.), Kusûf (güneş ve ay tutulması) namazından bahsederken şöyle demiştir: Sahabe dedi ki: Yâ Rasulallah! Seni, şurada durduğun yerde bir şeyler yerken gördük. Sonra korkup, çekinip uzaklaş-tın. Rasulallah (s.a.) şöyle buyurdu: Doğrusu ben, cenneti gördüm. Ondan bir salkım yedim. Eğer onu alsaydım dünya durdukça ondan yerdiniz."

Allah Tealâ, cennetin bu üç özelliğini zikrettikten sonra şöyle buyurmuştur: Bu cennet, muttakîlerin elde edeceği sonuç ve neticedir. İnkârları ve günahları sebebiyle kâfirlerin âkibeti ise cehennemdir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Cehennemliklerle cennet ehli bir değildir. Kurtuluşa ermiş kimseler cennetliklerdir." (Haşr, 50/20).

Ayetten maksat şudur: Allah'tan korkanların sevabı şaibelerden uzak ve devamlı olup sahibine fayda verir. Yine ayet, muttaki müminleri umutlandırırken, kâfirleri ümitsizliğe düşürür.

Bundan sonra Allah Tealâ, Ehl-i Kitab'ın Kuran karşısında iki gruba ayrıldıklarını bildirmiştir. Kendilerine kitap verdiğimiz Yahudi ve Hristiyanlar iki gruba ayrılmıştır. Verilen kitapla amel edenler sana indirilen Kuran-ı Ke-rim'e sevinirler. Çünkü onların kitaplarında Kuran'ın doğruluğunu gösteren şahitler ve müjdeler vardır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: 'Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı gereğince okuyanlar var ya, işte ona ancak onlar inanırlar.' (Bakara, 2/121). Onlar, Abdullah b. Selâm ve arkadaşları gibi bir grup yahudi ve bir grup hristiyandır. Habeşistan, Yemen ve Necran'dan 80 kişiydiler.

Yahudi Ka'b b. Eşref, Seyyid, Âkib Uskafey Necrân ve adamları gibi Rasulallah (s.a.)'a karşı grup oluşturan ehl-i kitap içinde ise sana gelen hakkın bir kısmını inkâr edenler vardır. İnkâr ettikleri bu ayetler, ya şeriatlarına ya da tahrif ettikleri hükümlere muvafakat etmemiştir.

Yahudi ve Hristiyanlar arasındaki Kuran-ı Kerim ile ilgili bu fikir ayrılığı karşısında Allah Tealâ, kurtuluş ve mutluluk yolunu zikrederek şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed! De ki: 'Ben sadece, ortağı olmayan Allah'a ibadet için gönderildim. Benden önceki peygamberler de bu maksatla gönderilmişlerdi, insanları sadece O'nun yoluna, O'na itaat etmeye ve O'na kul olmaya çağırıyorum. Yaptıklarımızın karşılığını görmek ve hesaba çekilmek için benim de sizin de, dönüşümüz yalnız O'nadır.'"

Şu ayet de bu manadadır: "De ki: Ey Kitap Ehli! Ancak Allah'a kulluk etmek, O'na bir şeyi eş koşmamak, Allah'ı bırakıp birbirimizi rab olarak benimsememek üzere, bizimle sizin aranızda müşterek bir söze gelin. Eğer yüz çevirirlerse 'Bizim müslüman olduğumuza şahid olun.' deyin." (Âl-i İmran, 3/64).

Bu ayet, öldükten sonra kıyamet gününde dirilme, hesaba çekilme ve yapılanların karşılığını görme esaslarına işaret ettiği gibi aynı şekilde Allah'ın birliği ve şirki reddetme

temellerine de dikkati çekmektedir.

"Biz, senden önce peygamberler gönderip onlara kitaplar indirdiğimiz gibi aynı şekilde sana da içinde hiçbir eğrilik bulunmayan, apaçık olan, anlamaları ve ezberlemeleri kolay olsun diye kavminin dilinde Arapça olarak Kuran-ı Ke-rim'i indirdik." Bu ayet, göstermektedir ki bütün peygamberler, milletlerinin konuştuğu dille gönderilmişlerdir. Allah Tealâ şöyle buyurur: "Milletlerine apaçık anlatabilsin diye, her peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik." (İbrahim, 14/4).

"Hükmen" kavlından maksat şudur: Kuran, hak ile batılı birbirinden ayırır, helâl ile haramı, dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştıran kanun ve nizamları açıklayarak her hususta hükmeder.

Bundan sonra Allah Tealâ, farz-ı misal kabilinden şöyle buyurmuştur: Eğer sen, kible Kabe'ye döndürüldükten sonra Beyt-i Makdis'deki kiblelerine yönelmek gibi onların görüş ve güzel sözlerine uyarsan, and olsun ki Allah'a karşı sana yardım eden, seni Allah'ın cezalandırmasından koruyup, ona engel olan ve seni azaptan kurtaran çıkmaz." Bu ayet, aslında Rasulullah (s.a.)'m ümmetine hitap etmektedir. Aynı şekilde hak dini iyice anladıktan sonra sapık insanların yoluna uyan alimleri şiddetle tehdit etmektedir. Ayrıca bu ayet, kâfirlerin ümitlerini tamamen boşa çıkarmakta ve müminleri dinlerinde sebat etmeye teşvik etmektedir. Ayette Rasulullah (s.a.)'a hitap edildiği halde asıl hedef ümmetidir.

Hemen peşinden Allah Tealâ, müşriklerin çok evlilikle Rasulullah (s.a.)'a dil uzatmalarını reddetmiştir: "Ey Muhammed! Seni müjdeleyici bir peygamber olarak gönderdiğimiz gibi aynı şekilde senden önceki peygamberleri de müjdeleyici olarak gönderdik. Onlar da yemek yiyor, sokaklarda geziyor, evleniyor ve çoluk çocuk sahibi oluyorlardı." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım, ancak bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyolunuyor." (Kehf, 18/90).

Buhari ve Müslim'de Enes (r.a.)'dan, Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Bana gelince... Bazen oruç tutar bazen tutmam. Bazen geceyi ibadetle geçirir bazen uyurum. Et yerim, evlenirim. Kim sünnetimden yüz çevirirse o, benim ümmetimden değildir."

İmam Ahmed ve Tirmizi Ebû Eyyûb (r.a.)'dan, Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Şu dört şey, peygamberlerin sünnetindedir: Koku sürünmek, evlenmek, misvak kullanmak ve kınalanmak."

Rasulullah (s.a.)'ın 54 yaşından sonra -ki genellikle bu yaştaki erkekler kadınlara fazla ilgi duymazlar- birden fazla hanımla evlenmesinin sebepleri şunlardır: İslâm davetini yaymak, Arap kabileleri arasındaki yakınlaşmayı sağlamadaki maslahatı gözetmek, ahlâk

ve hanımlar arasında adaletli davranmada müslumanlara örnek olmak, cihat ve diğer sebeplerden dolayı kaybettiği kocasının yerine geçerek bazı kadınlara merhametli davranmak.

Burada Allah, kâfirlerin Rasulullah (s.a.)'ın, mucize isteklerine karşılık vermekten aciz olduğunu söyleyerek ona dil uzatmalarını reddetmiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah izin vermeden hiçbir peygamber milletine bir mucize ya da harikulade bir şey getiremez." Zaten bu doğru da değildir. Bu iş, onunla değil bilâkis Allah Tealâ ile ilgilidir. O, dilediğini yapar ve istediği şekiide hükmeder. Size, bütün zamanlara karşı ebedî bir mucize olan Kuran-ı Kerim gelmiştir. O, Allah Tealâ'nın katından olduğunu ispat ederek, insanlara meydan okumakta ve hasımlarını delillerle susturmaktadır.

"Her zamanın yazılmış bir hükmü vardır." Ayetler ve mucizeler, hikmet sebebiyle vaktinde ve Allah'ın bildiği bir zaman içinde gelirler. Allah katında her şey bir ölçüye göredir: 'Şüphesiz Biz, her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır.'" (Kamer, 49). Bu şu ayete benzemektedir: "Her haberin, gerçekleşeceği bir zaman vardır." (En'am, 6/67). Zemahşerî şöyle der: "Her vaktin, kulların iyi ve sâ-lih olmalarını gerektiren unsurun kullara zorunlu kılındığı bir hükmü vardır. Vaz' olunan şeriatlar, durum ve zamana göre değişebilen maslahatlardır. Musa ve İsa (a.s.) gibi geçmiş peygamberlerin, sonra Muhammed (s.a.)'in şeriatları zamanlarına uygun olarak gelmişlerdir. İnsanların ömürlerinin, ecellerinin, rızıklarının ve işlerini yapabilmelerinin belirli vakitleri vardır. Bunlar, ne bir saniye öne geçer ne de bir saniye gecikebilirler." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Vakitleri dolunca ne bir saat gecikebilir ne de öne geçebilirler." (A'raf, 7/34).

Allah, dilediği ve hükmünün kaldırılmasını doğru gördüğü şeriatları nes-heder. Yerine bırakmayı istediği ve bırakılmasında maslahat gördüklerini de yerinde bırakır. Bu, Kuran-ı Kerim'dir. Bu sebepten Allah, onu peygamberine indirmiştir. Veya nesh edilmeden 'bırakmıştır.

Ya da bu yazılanlardan dilediğini ehlinin başına getirerek siler ve onu gerçekleştirir."

Bütün kitapların aslı olan Levh-i Mahfuz O'nun katındadır.. Çünkü her olacak şey orada yazılıdır. Veya içinde hiçbir şeyin değişmediği kitap O'nun katındadır. Ya da Allah'ın ilmi ve meleklerin sahifelerinde bulunan her şeyi ancak o Kitapta bulunanlara uygundur. O Kitap, bu sebepten dolayı asıldır."

İbn Ömer (r.a.) der ki: "Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: 'Allah, mutluluk, bedbahtlık ve ölüm dışındaki dilediği şeyleri siler, dilediklerini yerinde bırakır.'"

İbn Abbâs (r.a.) da şöyle der: "Allah, bazı şeyler dışında dilediklerini siler, dilediklerini yerinde bırakır. Bunlar, yaratılış, ahlâk, ecel, rızık, saadet ve bedbahtlıktır."

İbn Kesîr şöyle der: Ayetin manası şu şekildedir: "Allah, ilâhî hükümden dilediklerinin hükmünü kaldırır, dilediklerini yerinde bırakır." İmam Ahmed, Neseî ve İbn Mace'nin Sevbân (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadis, bu görüşe dikkat etmeyi gerektirebilir: "Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Kişi, işlediği günâh sebebiyle rızıktan mahrum bırakılır. İlâhî takdiri sadece dua geri çevirir. Ömrü ancak iyilik uzatır." Hâkim'den gelen diğer bir rivayet ise şöyledir: "Dua, ilâhî takdiri geri çevirir. İyilik, rızkı artırır. Kul, işlediği günâh sebebiyle rızıktan mahrum edilir." Sahih bu hadiste, akrabalarla ilişkileri devam ettirmenin, ömrü arttırdığı zikredilmiştir. Diğer bir hadis de şöyledir: "Şüphesiz dua ve Allah'ın takdiri, gökle yer arasında birbiriyle tutuşup çekişirler."

Netice olarak bu ayet, her hususu içine almaktadır. Silmek ve yerinde bırakmak, hepsi için geçerlidir. Kitab'ın aslı değişmez. Mutluluk, bedbahtlık, yaratılış, ahlâk ve rızık müstesna kılınmıştır. Çünkü bunlar, değişmeyen hususlardır. Onları, düşünce ve içtihatla idrak etmek mümkün değildir. Ancak bunlar, Rasulullah (s.a.)'dan öğrenilir. Eğer hadis sahih ise onu almak farzdır. [\[16\]](#)

Peygamberin Görevi, Tebliğ Etmektir. Allah, Onu Görmektedir, Hesaba Çekecek Olan Da Odur. O, Kullar Arasında Hükmeder Ve Kâfirlerin Tuzaklarını Boşa Çıkarır

40- Ey Muhammedi Onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de senin canını alsak da vazifen sadece tebliğ etmektir. Hesap görmek Bize düşer.

41- Görmüyorlar mı ki, Biz yeryüzünü etrafından gitgide eksiltmekteyiz. Hüküm Allah'ındır. O'nun hükmünü takip edip iptal edecek yoktur. O, hesabı çabuk görür.

42- Onlardan öncekiler de tuzak kurdular, oysa Allah'ın tedbirinin dışındaki bütün planlar anılmaya lâayık değildir. O, herkesi yaptığını bilir. İnkarcılar da, neticenin kimin olduğunu görecekler-

43- İnkâr edenler: "Sen peygamber değilsin." derler. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve Kitab'ı bilenler yeter."

Açıklaması

Ey Muhammed! Sen hayattayken müşrik olsun olmasın tüm düşmanlarına dünyada vadettiğimiz belâ ve cezanın bir kısmını sana göstersek de, bunları göstermeden önce senin canını alsak da vazifen sadece Rabbinin mesajını tebliğ etmektir. Biz seni ancak Allah'ın risâletini insanlara ulaştırmasını diye gönderdik. Sen, sana emredilen görevi yerine getirdin. Onları doğru insanlar yapmak senin vazifen değildir. Aksine hesaba çekmek ve yaptıkları iyilik ve kötülüklerin karşılığını vermek bize düşer. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed! Sen öğüt ver! Esasen sen sadece bir öğüt verensin. Sen, onlara zor kullanacak değilsin. Ama kim yüz çevirir, inkâr ederse Allah onu en büyük azaba uğratar. Doğrusu onların dönüşü Bizedir. Şüphesiz sonra hesaplarını görmek de bize düşmektedir." (Gaşiye, 88/21-26).

Mekke'deki o müşrikler bizim yeryüzünü gitgide eksiltmekte olduğumuzu unuttular veya bundan şüphe mi ediyorlar? Öyle ki Biz, sana toprak üstüne topraklar fethettiriyoruz. Sen onlara galip geliyor, İslâm toprakları genişlerken küfrün arazisi daralıyor. İnsanlar, gruplar halinde Allah'ın dinine giriyorlar." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Şimdi memleketlerini her yandan eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelen onlar mıdır?" (Enbiya, 21/44).

Bilimin ışığında bu ayet göstermektedir ki yeryüzü elips biçiminde geniş ve düz olup, yusyuvarlak değildir. Aksine yanlarından daralmış bir şekle sahiptir.

Geçmişte ise, biraz önce belirttiğim gibi bu ayetten, İslâm'ın gitgide şirki yok etmesi anlaşılıyordu. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "And olsun ki çevrenizde bulunan birçok kasabaları yok etmişizdir." (Ahkaf, 46/27).

İbn Abbâs (r.a.) şöyle der: "Bu ayetten maksat, yeryüzünün ileri gelenlerinin, eşrafının, alimlerinin ölmesi, sâlih ve iyi insanların yok olup gitmesidir." Fakat, Vâhidî'nin de dediği gibi, birinci görüş en uygun olan görüştür.

"Allah, tam manasıyla hükmeder." O'nun yerine getirilmesi zorunlu olan hükmü geri çevrilmez. Takdirinin önünde kimse duramaz. Hiç kimse O'nun hükmüne dil uzatamaz veya onu iptal edemez ya da eleştiremez. Allah Tealâ'nın hükmünden birisi de yeryüzüne adaletle, islâh ve imar ederek sâlih kullarının vâris olmalarıdır."

Allah, kullarını yakında ahirette hesaba çekecektir. Cezalandırması yakındır, kaçış yoktur. Onların cezalandırılması için acele etme. Zira Allah, dünyada onlara öldürülme, esir edilme, rezil rüsvay ve zelil olma ve cezalandırılma şeklinde azab ettikten sonra ahirette de azaba çarptıracaktır.

42. ayet, milletin hile ve tuzaklarına karşı Rasulullah (s.a.)'ı teselli etmekte ve onların eziyetlerine sabretmeye davet etmektedir. Zira zafer sonuçta kesinlikle Rasulullah (s.a.)'ındır. Mana şöyledir: "Geçmiş ümmetlerdeki kâfirler, peygamberlerine tuzaklar kurdular. Onları, memleketlerinden çıkarmak istediler. Nemrut'un İbrahim'e, Firavun'un Musa'ya, Yahudilerin İsa'ya ve Âd, Semûd ve Lût kavminin yaptığı gibi onlara eziyet edip çektirdiler. Allah da hile ve tuzaklarını başlarına geçirdi ve hayırlı âkibeti müttakilere nasib etti. Yani, kâfirlerin zulüm ve fesatları sebebiyle, onların helak olmalarını sağlayan plan ve tedbirleri gerçekleştirdi."

"Allah'ın plan ve tedbiri dışındaki hiç bir tedbir zikredilmeye lâayık değildir. " Allah Tealâ'nın izni .olmadan hilecilerin tuzakları zarar vermez. Bunlar ancak, O'nun dilemesi ve takdiriyle tesirli olabilirler. Sadece Allah'tan korkulur."

Bu, Hicretten az önce müşriklerin, Rasulullah (s.a.)'a kurdukları tuzaktan bahseden şu ayete benzemektedir: "inkâr edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek ya da sürmek için düzen kuruyorlardı. Onlar düzen kurarken, Allah da düzenlerini bozuyordu. Allah düzen yapanların en hayırlısıdır." i Enfal, 8/30).

"Onlar bir düzen kurdular, Biz farketirmeden düzenlerini bozduk. Hilelerinin sonunun nasıl olduğuna bir bak! Biz onları ve milletlerini, hepsini yerle bir ettik. İşte zulümlerine karşılık çökmüş bulunan evleri!" (Nemi, 27/50-52).

"Allah Tealâ," bütün sırlan ve gizli olan "her şeyi bilir." Herkesin amelinin karşılığını verecek, dostlarına yardım edip hilecileri cezalandıracaktır."

Bu ayet, hile yapıp tuzak kuran tüm kâfirleri müthiş bir şekilde tehdit etmekte ve Rasulullah (s.a.)'ı teselli edip, onların tuzaklarına karşı emin olduğunu bildirmektedir.

"Kıyamet gününde kâfirler neticenin kimin olduğunu" övgüye lâayık âkibe-tin mümin ve kâfirlerden hangi gruba ait olduğunu "yakînen göreceklerdir." Dünya ve ahiretteki netice, peygamberlere tâbi olanlarıdır. Onlar dünyada zafer, ahirette de cenneti elde ederler.

Bundan sonra Allah, Rasulullah (s.a.)'ın peygamberliğini inkâr edenleri reddederek şöyle buyurur: Senin peygamberliğini inkâr eden kâfirler der ki: Sen, Allah katından gönderilmiş bir peygamber değilsin. İnsanları yalnız, ortağı olmayan Allah'a ibadet etmeye çağırıyor, onları karanlıklardan nura, putlara tapmaktan bir tek olan Allah'a ibadete, zulüm ve fesattan adalet, salâh ve doğruluğa ulaştırmıyorsun."

İbni Merduveyh'den İbn Abbâs (r.a.) şöyle der: "Uskuf, Yemen'den Rasulullah (s.a.)'ın huzuruna geldi. Rasulullah (s.a.) ona 'Siz İncil'de hiç peygambere rastladınız mı?' diye sordu. Uskuf 'Hayır' dedi. Bunun üzerine Allah Tealâ, 'İnkâr edenler: 'Sen peygamber

değilsin' derler...' ayetini indirdi."

Ey Muhammedi Onlara de ki: Allah'ın, risâletimin doğruluğuna şahit olması, bana indirdiği mucize Kuran'la, doğruluğumu gösteren apaçık ayetlerle davetimi desteklemesi bana yeter. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini, doğruluk rehberi Kuran ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter." (Fetih, 48/28).

"Allah'ın şehâdetinden sonra yahudi ve hristiyanlardan iman eden ehl-i kitap alimlerinin ellerindeki Tevrat ve İncil'de buldukları risâletimin müjdeleri ve benden başkasına uymayan özellikler sebebiyle yine şahit olmaları da bana yeter." Bunlar aslen yahudi olan Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarıdır.

İbni Cerir ve İbni Münzir, Katâde'den şöyle rivayet eder: "Ehl-i Kitap'tan hakka şehâdet edip, onu bilen bir grup insan vardı. Abdullah b. Selâm, el-Câ-rûd, Temîm ed-Dârî ve Selman Farisî (r.a.), bunlardan bazılarıdır."

Şu ayet de bu manaya delâlet etmektedir: "Kendilerine Kitap verdiklerimiz, Muhammed'i oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Onlardan bir takımı, doğrusu bile bile hakkı gizlerler." (Bakara, 2/146).^[17]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/85-86.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/88-91.

[3] el-Bahru'l-Muhit, V/336.

[4] el-Bahru'l-Muhit, V/367.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/102-106.

[6] Zemaşerî, 11/162. Ebu Hayyan diyor ki: Zemaşerî'nin zikrettiği ikinci vecih doğru değildir. Çünkü buna göre (İlahi Davetullah) demektir. Bu terkiş ise doğru değildir.

[7] el-Bahrul-Muhit, V/376.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/111-114.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/118-119.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/124-126.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/129-132.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/135-136.

[13] Kurtubî, 1/317; İbn Kesir, 11/512.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/139-141.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/146-150.

[16] Kurtubî, DC325.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/155-159.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/163-165.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Kuranın İndirilmesindeki Hedef Ve Rasûlullah'ın Kavminin Diliyle Gönderilmiş Olması 4

I'rab. 4

Belagat 4

Kelimeler ve İbareler 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Musa (A.S.) Peygamberin Vazifesi Ve Kavmine Yaptığı Nasihatler 7

Belagat 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Geçmiş Peygamberlerin Milletleriyle Aralarında Geçen Olaylardan Bazı Kesitler 9

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Kâfirlerin Peygamberleri Yurtlarından Çıkarmak Ya Da Dinlerinden Dönmele Tehdit Etmeleri Ve Neticenin Peygamberlerin Olduğuna Dâir Vahyin İnmesi 13

İ'rab: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 14

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16

Allah'ın Varlığının, Birliğinin Ve Tekrar Diriltmeye Kadir Olmasının Delili 16

Belagat 16

Kelime ve İbareler 16

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Azâb Gününde Bedbahtlar Arasında Geçen Konuşmalar, Şeytanla, Ona Uyanların Karşılıklı Atışmaları Ve Mutlu Olanların Cenneti Kazanmaları 17

Belagat: 18

Kelime ve İbareler 18

Ayetler Arası İlişki 18

Açıklaması 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Mutluluğa Kavuşanların Güzel Sözü Ve Bedbahtların Çirkin Sözü İçin Verilen Örnek. 20

Belagat: 20

Kelimeler ve İbareler: 20

Ayetler Arası İlişki 21

Açıklaması 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Nimete Nankörlük, Allah'a Eşler Koşmak, Dünya Nimetlerinden Faydalanmalarını Söyleyerek Kâfirleri Tehdit Müminlere Yapılan Namaz Ve İnfak Emri 23

Belagat 23

Kelime ve İbareler 23

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Kâinat Ve Nefislerde Allah'ın Varlığını Ve Bir Olduğunu Gösteren Deliller 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

İbrahim (A.S.)'İN Beyt-İ Harâm'a Yönelmiş Vaziyette Yapmış Olduğu Dua. 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Kıyamet Ve Kıyametin Azabı 31

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

İBRAHİM SURESİ

Kuranın İndirilmesindeki Hedef Ve Rasûlullah'ın Kavminin Diliyle Gönderilmiş Olması

1-2- Elif, Lâm, Râ. Ey Muhammedi Bu, Allah'ın izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övülmeye lâyık, göklerde ve yerde olanların sahibi Allah'ın yoluna çıkarman için, sana indirdiğimiz Kitap'tır. Uğrayacakları çetin azaptan dolayı vay kâfirlerin haline!

3- Onlar dünya hayatını ahirete tercih ederler, Allah'ın yolundan alıkoyup onun eğriliğini isterler. İşte onlar uzak bir sapıklık içindedirler.

4- Kendilerine apaçık anlatabilsin diye, her peygamberi kendi milletinin diliyle gönderdik. Allah, dilediğini saptırır ve dilediğini de doğru yola erdirtir. Güçlü olan, Hakim olan O'dur

Açıklaması

Ey Muhammed! Bu, insanları içinde buldukları küfür, sapıklık, azgınlık ve bilgisizlik karanlıklarından; iman, hidayet ve olgunluk nuruna çıkartman için sana indirdiğimiz Kitap olan Kuran-ı Kerim'dir. Çünkü bu Kuran, isabetli hükmün esaslarım, şerefli bir hayata ve gelişmiş bir medeniyete çağrışı ihtiva etmektedir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah müminlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostları ise azgın tağutlar-dır. Onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler." (Bakara, 2/257). "Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e apaçık ayetler indiren O'dur." (Hadid, 57/9).

Bu ayet, Kuran'ın Allah Tealâ'nın katından indirildiğini göstermektedir. "Bu, Allah'ın izniyle" Allah'ın muvaffak kılıp kolaylaştırmasıyla hidayet nurunu insanların kalplerine yerleştirmesi sebebiyle asıl hidayet eden Allah Tealâ'dır. Fakat davetçi ve tebliğ eden o olduğu için, "çıkartman için" fiili Rasûlullah (s.a.)'a nisbet edilmiştir. "Doğru yola" mağlûb

edilemiyen, bilâkis Kendisinin dışındaki her şeyi kahredip, "aziz olan"; bütün fiillerinde, sözlerinde, kanunlarında, emir ve yasaklarında "övülmeye lâayık olan "ve verdiği haberlerde doğru olan "Allah'ınyoluna çıkarman için indirdiğimiz kitaptır."

Gerek mahlûkât, gerek melekler, gerek kullar olarak ve gerekse idare etmek yönünden göklerde ve yerde olan "her şeyin sahibi" yüce ilâh "Allah'tır." Yaratanın azametini dikkati çekmek, mahlûkâta göz gezdirmek ve bundan yararlandırmak için Kuran'da Allah'ın bu sıfatı pek çok defa tekrar edilmiştir.

Ey Muhammedi Senin peygamberliğini inkâr edip, Allah'ın birliğini itiraf etmeyenlere kıyamet gününde helak ve çetin bir azap vardır. Burada kâfirler, şiddetli bir şekilde tehdit edilmişlerdir.

Bundan sonra Allah Tealâ, kâfirlerin şu üç özelliğini bildirmiştir:

- 1-** "Onlar, dünya hayatını ahirete tercih ederler." Dünyayı öne geçirerek, onu ahirete üstün tutarlar. Dünya için çalışıp ahireti unutarak, onu terkeder-ler."
- 2-** "Yine onlar, peygamberlere tâbi olmaya engel olur," Allah'a iman etmeye mania teşkil eder ve her arzu edeni İslâm'dan uzaklaştırırlar.
- 3-** "Onlar, arzu ve maksatlarıyla uyuşabilmesi için Allah yolunun eğri ve haktan uzak olmasını arzu ederler. Allah yolu ise gerçekte dosdoğru olup haktan sapmayı asla kabul etmez." "Yol" lafzı hem müzekker hem de müennestir.

Zemahşeri şöyle der: "Bu kavlin aslı fiil ile "ha" zamiri arasındaki "Lam" şeklindedir. Fakat cer harfi "Lam" hafzedilmiş ve "ha" zamiri fiile bitştirilmiş-tir."

Günümüzde bu duruma değişik örnekler verilebilir: Meselâ, katı kurallar olduğu, günümüz ruhuna uygun düşmediği ve insanlığa aykırı olduğu gibi gerekçeler ileri sürülerek şer'î hadlerin ve kısasların uygulanmasından yüz çevrilmektedir: "Ağızlarından çıkan söz ne büyük iftiradır. Onlar yalnız ve yalnız yalan söylerler." (Kehf, 18/5). Bu düşünce akımı, suçların çoğalmasına neden olmuştur. Amerika ve Avrupa bunun örneğidir.

Biraz önce bahsedilen sıfatları taşıyan bu kâfirler, haktan çok uzak bir sapıklık ve bilgisizlik içindedirler. Böyle bir durumda onların iyi ve doğru olup kurtuluşa erecekleri ümit edilemez.

Allah Tealâ, Kuran'm hidayet konusundaki hedeflerini ve tesirini açıkladıktan sonra Rasulullah (s.a.)'ın kavminin dilinde olması hasebiyle onun doğru yolu bulmak için kolay bir vasıta olduğunu bildirmiştir. Bu, Allah Tealâ'nın bir lutfudur. Zira O, peygamberlerin

istediklerini ve kendilerine onlarla gönderilenleri anlasınlar diye insanlara kendi içlerinden ve kendi dilleriyle peygamberler göndermiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Biz bu Kuranı yabancı bir dil ile ortaya koysaydık 'ayetleri açıklanmalı değil miydi?' derlerdi." (Fussilet, 41/44)

İmam Ahmed, Ebû Zer (r.a.)'den, Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah Tealâ, bütün peygamberleri milletlerinin diliyle göndermiştir. "

Bütün bu açıklamalardan ve delilleri insanların gözleri önüne serdikten sonra insanlar iki kısma ayrılırlar: Küfürde derinleşmeleri, günâh işlemeleri ve inatları sebebiyle Allah'ın doğru yoldan saptırdığı grup. Bir de Allah'ın hakka hidayet ettiği, gönüllerini İslâm'a açtığı böylece olgunluk yoluna uyan grup." Bu ayet yeni bir cümle olup, "apaçık anlatabilsin diye" kavline matuf değildir. Zira peygamberler, insanları sapıklığa düşürmek için değil sadece anlatmaları için gönderilmişlerdir.

"Güçlü olan, Hakim olan O'dur." Allah Tealâ, mağlûb edilemeyen kuvvet sahibidir. Her dilediği olur. Dilemedikleri ise gerçekleşemez. Yaptıklarında ve fiillerinde hikmet sahibidir. Dalâleti hak edenleri saptırır, hidayete ehil olanları da doğru yola ulaştırır. Yaptığı her şey, hikmet ve ilmene uygundur. [\[1\]](#)

Musa (A.S.) Peygamberin Vazifesi Ve Kavmine Yaptığı Nasihatler

5- And olsun ki Musa'yı ayetlerimizle, "Milletini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve Allah'ın günlerini onlara hatırlat" diye göndermişizdir. Bunlarda, çokça sabreden ve şükreden herkes için dersler vardır.

6- Musa, milletine dedi ki: "Allah'ın size olan nimetlerini anın; size işkence eden, kadınlarınızı sağ bırakıp oğullarınızı boğazlayan Firavun ailesinden sizi kurtardı. Bütün bunlarda Rabbinizden size büyük bir imtihan vardır.

7- Rabbiniz: "Şükrederseniz and olsun ki, size nimetleri arttıracam. Nankörlük ederseniz bilin ki azabım pek çetindir." diye bildirmişti.

8- Musa "Siz ve yeryüzünde olanlar, hepiniz nankörlük etseniz, Allah yine de ganî ve övülmeye lâayık olandır." demişti.

Açıklaması

Ey Muhammed! Bütün insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarman için seni gönderip, sana Kitap indirdiğimiz gibi aynı şekilde Musa'yı da İsrâiloğul-larına dokuz mucizeyle gönderdik. Ona şöyle diyerek bunu emrettik: "Milletinin içinde bulunduğu cehalet ve sapıklıklarından, hidâyet ve iman aydınlığına çıkması için onları hayır ve iyiliğe davet et."

Onlara, geçmiş peygamberlerin ümmetlerinin başlarına gelen hadiseleri hatırlat. Müminlerin nasıl kurtulup, kâfirlerin ne şekilde helak olduklarını haber ver!

Veya onlara, Allah'ın, Firavun'un esaretinden, kahrından ve zulmünden kurtararak onlara ihsan ettiği nimetlerini, onları düşmanlarından kurtarmasını, onlar için denizi ikiye ayırmasını, bulutlarla gölgelendirmesini, onlara kudret helvası ve bildircin eti indirmesini ve diğer nimetlerini hatırlat."

İmam Ahmed, İbni Cerir ve İbni Ebî Hatim merfû bir hadiste İbni Abbâs (r.a.)'dan, Rasulullah (s.a.)'ın "Allah'ın günlerini onlara hatırlat..." kavli hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah Tealâ'nın nimetlerini onlara hatırlat."

Musa (as) zamanındaki "Allah'ın günleri" yâ İsrâiloğulları'nın Firavun'un kahrı ve tahakkümü altında bulunduğu günler olan sıkıntı ve belâlardır; veya düşmanlarından kurtarılmaları, denizin yarılması ve kudret helvasıyla bildircin etinin indirilmesi şeklindeki nimetlerdir.

"Bu hatırlatmalarda," Allah'a itaat ve belâlara veya sıkıntı ve zorluklara çok sabreden, nimet, refah ve mutluluk içinde çok şükreden herkes için Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren deliller vardır. İsrâiloğulları'nı, Firavun'un zulmünden ve içinde buldukları hakir ve hor bir işkenceden kurtarıırken onlara yaptıklarımızda yine böyle kimseler için dersler vardır.

Katâde şöyle der: "Başına bir belâ geldiği zaman sabreden, nimet içinde olduğunda şükreden kul, ne güzel kuldür."

Buharî'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a.) da şöyle buyurmuştur: "Müminin her işi bir acâiptir. Allah, onun için ne takdir etse onda hayır vardır. Başına bir sıkıntı ya da bir belâ gelse sabreder. Bu, onun için hayırdır. Sevinip rahatlığa erse şükreder. Bu da onun için bir hayırdır."

Bir müslümanın, çok sabredip şükreden kul olması gerekir. O, belâ ve sıkıntılara sabreder, rahatlık ve nimet içinde ise şükreder.

Musa'nın milletine şöyle dediği ânı hatırla: 'Ey Kavmim! Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayın. O, sizi Firavun ailesinden ve size tattırdıkları işkence ve zilliyetten kurtardı. Bildiğiniz gibi onlar, sizi gücünüzün yetmiyeceği işlere zorluyorlardı. Yeni doğacak bir erkek çocuğun, Firavun'un mülkünün yerle bir olmasına sebep olmasından korktukları için doğan çocuklarınızı boğazlıyorlardı. Zira Mısır Firavun'unun gördüğü bir rüya bu şekilde tâbir edilmişti. Bununla beraber kız çocuklarını zelil ve çaresiz bir halde sağ bırakıyorlardı. Bütün bunlar ne büyük bir imtihandı. Allah, sizi onların işkencelerinden kurtardı. Bu ne büyük bir nimettir.

İster ceza isterse nimet olsun size bu söylediklerimde Rabbinizden büyük bir imtihan vardır. Çünkü böylece insan, şükreden mi yoksa nankör bir kul mu olduğunu anlar! Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz. Sonunda Bize dönersiniz." (Enbiya, 21/35). "İyiliğe dönerler diye onları güzellikler ve kötülüklerle sınadık." (A'raf, 7/168).

Ey İsrâiloğullan! Rabbinizin size vaadini bildirdiği o ânı hatırlayın ki O şöyle buyurmuştu: "Nimetlerime şükrederseniz and olsun ki, size onları arttıracam." "

Buharî'nin Enes (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Kime şükretmek ilham edilirse o kimse nimetlerin arttırılmasından mahrum olmaz."

Bu ayetin manası şöyle de olabilir: "Rabbiniz... diye izzetine, celâline ve azametine yemin etmişti." Buna örnek şu ayettir: "Rabbin, kıyamet gününe kadar, onları, kötü azaba uğratabilecek kimseleri üzerlerine göndereceğine yemin etmiştir." (A'raf, 7/167).

Nankörlük ederek nimetleri gizleyip şükrünü edâ etmezseniz bilin ki cezalandırma acı verici ve çok tesirlidir. Bu cezalandırma neticesinde dünyada o nimetler ellerinden alınır, ahiretde ise nankörlüklerinin cezasını görürler. Ayetteki "küfr," nimeti inkâr etmek, nankörlük yapmak demektir.

Hakim'in Sevbân'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz kul, işlediği günâh sebebiyle nankörlükten mahrum bırakılır."

Musa, milletinde inkâr ve inat emarelerini görünce dindeki şu esâsı ilân etti: Şükrün faydası ve nankörlüğün zararları yine sadece insanı etkiler. Allah'ın ise, kullarına ihtiyâcı yoktur. Musa şöyle devam etti: Siz ve yeryüzündeki bütün insan ve cinler Allah'ın size verdiği nimetlere nankörlük etseniz Allah yine de kullarının şükrüne muhtaç değildir. İnkâr edenler istedikleri kadar etsinler O, yine de övülmeğe lâyıktır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Eğer inkâr ederseniz bilin ki Allah sizden müstağnidir." (Zümer, 7) "İnkâr

edip, gerçeğe yüz çevirmelerinden ötürüdür. Allah hiçbir şeye muhtaç olmadığını ortaya koymuştur. Allah, müstağnidir, övülmeğe lâîyk olandır." (Tegabûn, 64/6) "Eğer şükrederseniz sizden hoşnut olur." (Zümer, 39/7).

Müslim'de geçen bir hadisi kutsî'de Ebû Zer (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: 'Ey Kullarım! Eğer yarattıklarımın başı ve sonu, insi ve cinni hepiniz, içinizden Allah'dan en çok sakınan kalbe sâhib kimse gibi kalplere sâhib olsanız, bu Benim mülkûme hiçbir şey ilâve etmez. Ey Kullarım! Eğer yarattıklarımın başı ve sonu, insi ve cinni hepiniz, içinizden en çok fisk-ı fucûr bulunan kalbe sâhib kimse gibi kalplere sâhib olsanız, bu Benim mülkûmden hiçbir şey eksiltmez.. Ey Kullarım! Eğer yarattıklarımın başı ve sonu, insi ve cinni hepiniz, bir yere toplanıp da Benden istesiniz ve Ben de herkese istediğini versem, bu, Benim mülkûmden hiçbir şey eksiltmez, olsa olsa denize düşen bir iğne kadar eksiklik söz konusu olur.'" [\[2\]](#)

Geçmiş Peygamberlerin Milletleriyle Aralarında Geçen Olaylardan Bazı Kesitler

9- Sizden önce geçen Nûh, Ad, Semûd milletlerinin ve onlardan sonra gelenlerin haberleri -ki onları Allah'tan başkası bilmez- size ulaşmadı mı? Onlara peygamberleri belgelerle geldiler. Fakat ellerini ağızlarına götürüp "Biz, sizinle gönderilene inanmıyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de şüphe ve endişe içindeyiz" dediler.

10- Onların peygamberleri: "Gökleri ve yeri yaratan, günahlarınızı bağışlamak için iman etmeye çağıran ve bir süreye kadar size mühlet veren Allah'tan mı şüphe ediyorsunuz?" dediler. Onlar da "Siz de sadece bizim gibi birer insansınız. Bizi babalarımızın taptıklarından alıkoymak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirmelisiniz" dediler.

11- Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Biz ancak sizin gibi birer insanız ama, Allah, kullarından dilediğine iyilikte bulunur. Allah'ın izni olmadıkça biz size delil getiremeyiz. inananlar sadece Allah'a güvensin."

12- "Bize yollarımızı gösteren Allah'a niçin güvenmeyelim? Bize ettiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Güvenenler, an-ı Allah'a güvensinler."

Açıklaması

"Sizden önceki Nûh, Âd, Semûd ve peygamberlerini yalanlayan diğer milletlerin -ki onların adedini Allah Tealâ'dan başka hiç kimse tesbit edemez.-haberleri size ulaşmadı mı?" "Size ulaşmadı mı?" kavlindeki muhatab zamiri, Rasulullah (s.a.)'ın ümmetine aittir. "Onlara peygamberleri geldiler" ve "Fakat ellerini ağızlarına götürüp" cümlelerindeki zamirler ise kâfirlere râcîdir.

Bu peygamberleri, onları küfür ve bilgisizlik karanlıklarından, iman ve hidayet aydınlığına çıkarmak için; doğruluklarını ve Allah tarafından gönderildikleri şeklindeki dâvalarım destekliyen apaçık ve kesin mucize, delil ve belgelerle geldiler.

Ancak bu insanlar, peygamberlerinin getirdiklerine çok öfkelenmeleri sebebiyle parmaklarını ısırıyorlar. Yani, onlara öfkelenip, düşmanlık gösterdiler ve onlardan köşe bucak kaçıyorlar. Şu ayet göstermektedir ki aynı şeyi Araplar da Rasulullah (s.a.)'a yapmışlardır: "Size öfkelerinden parmaklarını ısırırlar. De ki: 'Öfkenizden çatlayın.' Allah, kalplerde olanı bilir." (Âl-i İmran, 3/119) Bu ayetten maksat kâfirler, Rasulullah (s.a.)'ı yalanlamışlar, onu alaya almışlar ve iman etmemişlerdir. Bu ifade, Ebû Ubeyde ve Ahfeş'in de belirttikleri gibi bir darb-ı meseldir.

"Bu insanlar, peygamberlere dediler ki: 'Biz, sizinle gönderilen mucize, delil ve ayetleri inkâr ediyor yani sizin peygamberliğinizin doğruluğunu gösterdiklerine inanmıyoruz.

"Bizi çağırdığınız" sadece Allah'a iman ve dışındaki herşeyi bırakma "hususunda" biz, sıkıntı ve endişeye düşüreceğiz "bir şüphe içindeyiz."

Razî şu soruyla konuya değişik bir yorum getirmiştir: "Onlar, peygamberliklerini inkâr ettiklerini açıkladıktan sonra peygamberlerin sözlerinin doğruluğundan şüphe etme mertebesine nasıl inmişlerdir?" O'nun bu soruya cevabı şöyledir: "Onlar, gerçekte kâfir olduklarını ve güttükleri bu davaya kesin inandıklarını söylemek istemişlerdir.' Eğer kesin inanmasaydık sizin peygamberliğinizin doğruluğundan şüphe ettiğimizi söylemezdik. Her iki durumda da peygamberliğinizi itiraf etmeye imkân yoktur.'"

Peygamberleri onlara dediler ki: Allah'ın varlığından mı şüphe ediyorsunuz?! Ama insan fıtratı O'nun varlığını ikrar edip, insanı bu ikrara zorluyor. O, bütün varlıkları yaratmış olduğu ve sadece O, ortağı olmadan ibadete lâayık olduğu halde tek ilâh olmasında ve O'na ibadetin gerekliliği hususunda herhangi bir şüphe mi var?! Aslında milletlerin çoğu Yaratana ikrar ediyordu. Fakat Allah ile beraber, kendilerini Allah'a

yaklaştıracaklarını zannettikleri O'ndan başka vasıtalara tapıyorlardı.

Fitrat delili, şu hadisle sabittir: İbni Adiy, Taberânî ve Beyhâkî Esved b. Serî (r.a.)'den, Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Her çocuk, fitrat üzere doğar. Ana babası onu ya yahudi ya hristiyan ya da mecûsî yaparlar."

Yaratılış delili ise gözümüzün önünde olup hissedilebilmektedir. Zira Allah, hemen arkasından buna dikkati çekmiştir: "Allah, gökleri ve yeri daha önce benzeri görülmemiş ve bu sapasağlam emsalsiz nizama göre yaratmış ve meydana getirmişken nasıl olur da O'nun hakkında şüpheye düşersiniz?!"

Allah Tealâ, varlığının delili olan, Yaratan olması dışında mükemmel rahmet sahibidir de: Ahiret yurdunda günahlarınızı -bu mana, "nün" lafzının zait bir sıla olmasına göredir- veya bazı günahlarınızı -bu da "min" in tebîziyya (bazılık) olmasına göredir- bağışlamak için sizi tam bir imana çağırmaktadır. O, kul haklarıyla ilgili olanları değil, kendisiyle alâkalı günâhları bağışlar. İşte imâna davetteki birinci maksat budur.

Dikkat edilmesi gereken bir nokta şudur: Allah Tealâ, kâfirlerin günahlarının bağışlanmasının geçtiği her yerde "min" lafzını beyan etmiştir. Buna karşılık müminlerin günahlarının bağışlanmasının zikredildiği yerlerde ise "min" lafzı getirilmemiştir. Birinci duruma misaller, şu ayetlerdir:

"O'ndan sakının ve bana itaat edin ki Allah günahlarınızı bağışlasın." (Nuh, 71/9). "Ey Milletimiz! Allah'a çağırın Muhammed'e uyun ve O'na inanın da Allah da sizin günâhlarınızı bağışlasın." (Ahkaf, 46/31).

Çünkü Allah, onları dinin aslı olan imana çağırmaktadır.

İkinci duruma misaller de şu ayetlerdir:

"Ey Muhammedi De ki: 'Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.'" (Al-i İmran, 3/31) "Bilseniz, bu sizin için en iyi yoldur. Böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı bağışlar." (Saf, 61/11-12). Çünkü imanın yerleşmesinden sonra ancak günahlar bağışlanır.

İşte imana davetteki ikinci maksat budur. Kişi mümin olursa Allah, kendi ilmindeki belirli vakit olan ömrün sonuna kadar ona mühlet verir. Yoksa inkâr sebebiyle hemen helak ederek, bekletmeden azâb eder.

İmanla beraber iki rahmet ya da iki nimet gerçekleşmektedir. Bunlar, günahların affedilmesi ve ömrün sonuna kadar kişiye mühlet verilmesidir.

Bundan sonra Allah Tealâ, bu milletlerin peygamberlerini şu üç açıdan reddettiklerini bildirmiştir:

1- Onlar dediler ki: 'Sadece sözünüze güvenerek size nasıl tabî olalım. Sizden henüz bir mucize bile göremedik. Siz de bizim gibi insansınız. Bize bir üstünlüğünüz yok. Biz değil de niçin siz peygamber oluyorsunuz? Eğer Allah, insanlara peygamberler göndermeyi dileseydi daha üstün bir varlığı gönderirdi.'

2- "Siz, doğruluğuna bir delil bulunmayan bu dâva ile babalarımızı bulduğumuz yolu terketmemizi istiyorsunuz."

3- "Bize, sizden istediğimiz olağanüstü bir şey veya peygamberlik iddianızın doğruluğunu gösteren apaçık bir delil getirmelisiniz. Biz sadece iyice bildiğimiz şeylere iman ederiz. Göklerin, yerin ve içlerindeki acâib varlıkların yaratılmasına ise akıl erdiremeyiz. Aslında bunlar söylediklerinizin doğruluğuna delil de olamazlar."

Arkasından Allah, kâfirlerin bu üç şüphelerini peygamberlerin nasıl reddettiklerini bildirmiştir. Öyleki peygamberler birinci ve ikinci şüpheleri doğru kabul edip, onaylamışlar, üçüncüsünde ise işi Allah'a havale etmişlerdir: Peygamberler, bu milletlere şöyle dediler. Söylediğiniz şekilde biz, sizin gibi insanız. Yer, içer, uyur, ortalarda dolaşır, rızık peşinde koşarsınız. Fakat Allah Tealâ, kullarından dilediğine peygamberliği ihsan eder: "Allah, peygamberliğini vereceği kimseyi daha iyi bilir." (En'am, 6/124). Allah bize de bu nimeti verdi.

Sadece babalarınız olduğu için onları taklit etmeniz aklın kabul edemiye-ceği bir şeydir.

Gösterdiğimiz mucizelere rağmen peygamberliğimizin doğruluğunu gösteren delil ve hüccet, istediklerinizin fevkinde bir burhan getirmemizi talep etmeniz ise Allah ile alâkalı bir iştir. Biz, bir delili ancak Allah'ın dilemesi ve iradesiyle getirebiliriz.

Bütün müminlerin, düşmanlarının kötülüklerini uzaklaştırmak ve onların gösterdikleri düşmanlıklara sabretmek için her işlerinde Allah'a güvenip tevekkül etmeleri gerekir.

Peygamberler, Allah'a olan güvenlerini pekiştirerek şöyle demişlerdir: "Nasıl olur da bize bilgi ve kurtuluş yolunu gösteren Allah'a, güvenmeyiz! Bize en mutedil, en açık yolu gösterdiği halde O'na tevekkül etmemize engel olan şey nedir?"

"Kötü söz söyleyip, akılsızca davranışlarınızla bize yaptığınız eziyetlere elbette katlanacağız."

Sonra tevekkül etmeyi methederek şöyle dediler: "Müminlerden tevekkül edenler, Allah'a güvenmeye devam edip, bu hususta sebat etsinler. O'na güvensinler. O'nun yolunda bütün eziyetlere tahammül edip, ne olursa olsun hiçbir zorluğa aldırış etmesinler."^[3]

Kâfirlerin Peygamberleri Yurtlarından Çıkarmak Ya Da Dinlerinden Dönmele Tehdit Etmeleri Ve Neticenin Peygamberlerin Olduğuna Dâir Vahyin İnmesi

13-14-İnkâr edenler, peygamberlerine 'Ya bizim dinimize dönersiniz ya da sizi memleketimizden çıkarırız." dediler. Rableri peygamberlere "Biz, zâlimleri y°k edeceğiz, onlardan sonra onların yurtlarına sizi yerleştireceğiz. Bu, ma- kamımdan ve tehdidimden korkanlar içindir." diye vahyetti.

15-Peygamberler yardım istediler ve her inatçı kibirli hüsrana uğradı.

16- Önünde cehennem vardır. Orada

17- Onu yudum yudum içecek fakat yu-tamayacaktır. Ölümün belirtileri ona her taraftan geldiği halde, ölemiyecek, arkasından da çetin bir azab gelecektir.

18- Rablerini inkâr edenlerin işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Yaptıklarından hiçbir şey elde edemezler. İşte bu, haktan uzak sapıklıktır.

Açıklaması

Peygamberlerle kâfir milletler arasında önce tabiî süreç olan karşılıklı münazara ve münakaşalar meydana gelmiştir. Fakat bu milletler, münakaşa sahasında iflas edip, peygamberlerin delil ve açıklamaları karşısında kendi delilleri hezimete uğrayınca mevcut krizi tırmandıracak mücadeleye girip, düşmanca davranışlar göstermekten başka bir yol bulamamışlar ve peygamberlerini şu iki husustan birisiyle tehdit etmişlerdir:

Onlar, ya yurtlarından sürülüp çıkarılacak ya da kâfirlerin babalarından ve dedelerinden miras kalan dinlerine döneceklerdir. Meselâ Şuayb (s.a.)'in kavmi ona ve müminlere şöyle dememiş miydi: "Ey Şuayb! Ya dinimize dönersiniz ya da and olsun ki seni ve inananları seninle beraber kasabamızdan çıkarırız. " (Araf, 7/88). Allah Tealâ, Kureyşli müşriklerden haber vererek şöyle buyurmuştur: "Memleketinden çıkarmak için seni nerdeyse zorlayacaklardı. O takdirde senin ardından onlar da pek az kalabilirlerdi." (İsra, 17/76). Yine Allah Tealâ, Rasulullah (s.a.)'ın hicret etmeye zorlanması hakkında şöyle buyurmuştur: "İnkâr edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek ya da sürmek için düzen kuruyorlardı." (Enfal, 8/30).

Kâfirler, kendi kuvvet ve çokluklarına, müminlerin sayılarının azlığına ve zayıf olmalarına aldandıkları için bu tehditleri savurmuşlardır. Kâfirlerin, "Ya bizim dinimize dönersiniz..." sözü, peygamberlerin daha önce puta taptıkları manasına gelmez. Kendilerine peygamberlik gelmeden önce kavimlerinin arasında onlara müdahale etmeksizin yaşadıklarından kavimleri onların da kendileri gibi putlara tapanlardan olduklarını zannettiler. Dolayısıyla insanlar onların kendi dinlerinden olduklarını sanmışlardır.

"Allah, peygamberlerine vahyederek şöyle buyurmuştur: 'Biz, müşrik zâlimleri yok edeceğiz, peygamberleri yurtlarından sürüp, uzaklaştırmakla tehdit edip korkutmalarından dolayı onları cezalandırmak için yok olmalarından sonra sizi onların topraklarına, yurtlarına yerleştireceğiz."

Bu, müşriklerin peygamberleri tehditlerine karşılık Allah'ın onları tehdit etmesidir. İki tehdit arasındaki fark ne büyüktür! Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "And olsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar şüphesiz yardım göreceklerdir. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir." (Saffat, 37/170-173). "Allah, And olsun ki Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz.' diye yazmıştır. Doğrusu Allah, kuvvetlidir, güçlüdür." (Mücadele, 58/21). "And olsun ki, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak sâlih kullarımın mirasçı olduğunu yazmıştık." (Enbiya, 21/105). Aynı manada daha pek çok ayet vardır.

Zâlimlerin yok edileceği ve yurtlarına müminlerin yerleştirileceği şeklindeki bu vahiy, yani, bu husus, hesap anındaki makamından veya huzurumdaki bekleyişinden ve azap ve cezayla tehdidimden korkup, Benimle karşılaşmaktan sakınan, Bana itaat ederek Ben'den korkan ve kızgınlık ve gazabımdan uzak olanlar için haktır. İşte zafer ve zikredilen vahyin sebebi budur.

"Peygamberler, düşmanları olan milletlerine karşı Allah 'tan yardım istediler. " Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Zafer istiyorsanız, işte size zafer gel-di "(Enfal, 8/19) Ayetten maksat, peygamberlerin düşmanlarına karşı Allah'dan fetih istemeleri veya kendileriyle düşmanları arasında hükmetmesini talep etmeleridir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Rabbimiz! Bizimle milletimiz arasında hak ile Sen hüküm ver." (A'raf, 7/89). Zamir, rasullere veya nebilere râcî-dir.

Denilmiştir ki: Ayetteki zamir, kâfirlere râcîdir. Yani "Kâfirler, kendilerinin hak üzere, peygamberlerin ise batıl yolda olduklarını sanarak onlara karşı

Allah'tan galibiyet istediler." demektir. Zamirin, her iki gruba râcî olduğu görüşü de mevcuttur. Her iki taraf da Allah'tan, hak üzere olanlara yardım edip, hatıl taraftarlarını yok etmesini istemişlerdir. Allah Tealâ, milletlerin kendi aleyhlerine Allah'tan yardım istemeleri hakkında şöyle buyurmuştur: "Allahı-mız! Eğer bu Kitab, gerçekten Senin katından ise bize gökten taş yağdır veya can yakıcı bir azap ver." (Enfal, 8/32).

Fakat neticede Allah'tan sakınanlar zafer elde ederken müşrikler hüsrana uğrayıp helak olmuşlardır. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah'a ibâdete karşı her büyüklük gösteren mütekebbir, hakka karşı inat eden ve haktan sapan, hüsrana uğrayıp helak oldu." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah 'Ey Sürücü ve Şâhid! Her inatçı inkarcıyı, iyiliklere durmadan engel olan, mütecaviz, şüpheye düşüren, Allah'ın yanında başka ilâh benimseyen kişiyi cehenneme atın, onu çetin azaba sokun' buyurur." (Kaf, 59/24-26).

Bu inatçı mütekebbirin önünde kendisini gözetleyip bekleyen cehennem vardır. Allah Tealâ, başka bir ayette şöyle buyurmuştur: "Çünkü önlerinde, her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı." (Kehf, 18/79).

Cehennemde bu mütekebbir için cehennemliklerin derilerinden ve etlerinden çıkan, kustumuk ve kanla karışmış irinli sudan başka içecek yoktur. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "İşte bu kaynar su ve irindir, artık onu tatsınlar. Bunlara benzer buz gibi, çok pis daha başkaları da vardır." (Sad, 38/57-58).

Onu yudum yudum içecek, pislüğün, tadının, renginin ve kokusunun kötülüğünden neredeyse yutamayacaktır. Çünkü onu yutarken çok acı çekmektedir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen..." (Muhammed, 47/15). "Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su kendilerine sunulur. Bu ne kötü bir içecek ve cehennem ne kötü bir duraktır!" (Kehf, 18/29).

Sıkıntılarla ve çeşitli azaplarla ölümün belirtileri her taraftan geldiği halde o ölemedi. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler, kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez." (Fatır, 35/36).

Bu inatçı mütekebbir için bütün bunlardan sonra bir başka azap daha vardır ki bu, acı veren, zor ve şiddetli bir azaptır. Öncekinden daha can yakıcı, daha felâket ve daha acı vericidir. Bu azap devamlı olup asla ona ara verilmez. Allah Tealâ, zakkum ağacı hakkında şöyle buyurmuştur: "O, cehennem dibinde çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları şeytan başı

gibidir. İşte cehennemlikler bundan yerler, karınlarını onunla doldururlar. Sonra, üzerine kaynar su katılmış içki şüphesiz onlar içindir. Doğrusu sonra dönecekleri yer yine cehennemdir." (Saffat, 37/64-68). "Doğrusu günahkârların yiyeceği zakkum ağacıdır. Karınlarında suyun kaynaması gibi kaynayan, erimiş maden gibidir. 'Suçluyu yakalayın, cehennemin ortasına sürükleyin, sonra başına azâb olarak kaynar su dökün' denir, sonra ona 'Tat bakalım, hani şerefli olan, değerli olan yalnız sendin. İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir.' denir." (Duhan, 44/43-50) "Defterleri soldan verilenler; ne yazık o solculara! İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serinliği ve hoşluğu olmayan kara bir dumanın gölgesinde bulunurlar." (Vakı'a, 56/41-44). "Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır. Cehenneme girerler; ne kötü bir yurttur! İşte bu kaynar su ve irindir, artık onu tatsınlar. Bunlara benzer daha başkaları da vardır." (Sad, 38/55-58).

Kâfirlerin, cehennem ateşinde azapla karşılaşmaları bir yana, bir de onlar dünyada işledikleri ve boşa giden, ahirette kendilerine fayda vermeyen iyi amellerine de üzüleceklerdir. Allah, onların amelleri için bir misal vererek şöyle buyurmuştur: Kâfirlerin sadaka vermek, akrabalarla bağlarını devam ettirmek, ana babaya iyilik etmek gibi yaptığı iyi ameller, kıyamet gününde bunların sevapları Allah'tan istedikleri zaman, fırtınalı bir günde şiddetli rüzgârın savurduğu küle benzerler. Dünyada yaptıkları bu amellerden hiçbir şey elde edemezler. Ancak olsa olsa o fırtınalı günde o küllerden ne kadar toplayabilir-lerse o kadarını elde edebilirler. Onların çabaları ve amelleri, bir esâsa ve bir istikâmete dayanmamaktadır. Bilâkis haktan çok uzaktır. Öyle ki bu amellerin kabulünün şartı olan imanı elde edemedikleri için sevabını da kaybetmişlerdir. Şu ayetler de bu manadadır: "Yaptıkları her işi ele alır, onu toz-duman ederiz." (Furkan, 25/23). "Bu dünya hayatında sarfettiklerinin durumu, kendilerine zulmeden kimselerin ekinlerine isabetle kavrulup mahveden soğuk bir rüzgârın durumu gibidir. Allah, onlara zulmetmedi, onlar kendilerine yazık ettiler." (Âl-i İmran, 3/117)^[4].

Allah'ın Varlığının, Birliğinin Ve Tekrar Diriltmeye Kadir Olmasının Delili

19- Allah'ın gökleri ve yeri hikmetle yarattığını bilmiyor musun? Dilerse sizi yok edip yeni bir topluluk var eder.

20- Bu, Allah için güç değildir.

Açıklaması

Allah Tealâ, insanları yaratmaktan daha büyük bir iş olan gökleri ve yeri yarattığını bildirerek kıyamet gününde bedenleri tekrar diriltmeğe muktedir olduğunu haber vermektedir. Yüksekliğiyle, genişliğiyle, muazzamlığıyla, içindeki duran ve seyreden yıldızlarıyla şu gökleri, içinde yerleşime uygun yerleriyle, basık alçak zeminleriyle, dağlarıyla, çölleriyle, geniş alanlarıyla, denizle-riyle, ağaçlarıyla, farklı çeşit, fayda, şekil ve renkte nebatatı ve hayvanlarıyla şu yeryüzünü yaratmaya muktedir olan zât, hiç ona kadir olmayabilir mi?

Ey Muhatab! Allah'ın gökleri ve yeri hikmetle, doğru ve yaraşır bir şekilde yarattığını bilmiyor musun? Onları eşsiz bir biçimde yaratmaya muktedir olan, elbette ki emirlerine karşı geldiğiniz zaman sizi yok edip, yerinize size benzemeyen yeni bir topluluk getirmeye kadirdir. Bu, Allah için imkânsız ya da güç değildir. Bilâkis kolay bir iştir."

Kuran'da buna benzer pek çok ayet vardır: "Gökleri, yeri yaratan ve onları yaratmaktan yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, O her şeye kadirdir." (Ahkaf, 46/33). "İnsan kendisini bir nutfe-den yarattığımızı görmez mi ki hemen apaçık bir hasım kesilir ve kendi yaratılışını unuttur da "Çürümüş kemikleri kim yaratacak?" diyerek, Bize misal vermeye kalkar. Ey Muhammedi De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O, her türlü yaratmayı bilendir." Yaş ağaçtan size ateş çıkarandır. Ondan ateş yakarsınız. Gökleri ve yeri yaratan, kendilerinin benzerini yaratmaya kadir olmaz mı? Elbette olur. Çünkü O, yaratan ve bilendir. Bir şeyi dilediği zaman O'nun buyruğu sadece, o şeye "Ol" demektir, hemen olur. Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve sizin de kendisine döneceğiniz Allah münezzehtir." (Yasin, 36/77-83).^[5]

Azâb Gününde Bedbahtlar Arasında Geçen Konuşmalar, Şeytanla, Ona Uyanların Karşılıklı Atışmaları Ve Mutlu Olanların Cenneti Kazanmaları

21- İnsanların hepsi Allah'ın huzuruna çıkarlar. Zayıf görüşlü halk, büyüklük taslayan liderlerine: "Doğrusu biz size uyuştuk, Allah'ın azabından bizi koruyabilecek misiniz?" derler. Cevap olarak: "Allah bizi doğru yola eriştir-seydi biz de sizi eriştirirdik. Artık siz-lansak da sabretsek de birdir, çünkü kaçacak yerimiz yoktur" derler.

22- Hüküm verme işi bitince, şeytan: "Doğrusu Allah size sözün doğrusunu söylemişti. Ben de size söz verdim ama, sözümü yerine getiremedim. Esasen sizi zorlayacak bir nüfuzum yoktu. Sadece çağırdım, siz de geldiniz. O halde beni değil, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Beni daha önce Allah'a ortak koşmanızı kabul etmiyorum" der. Doğrusu kâfirlere, can yakan bir azap vardır.

23- İman eden ve sâlih ameller yapanlar, içlerinden ırmaklar akan cennetlere konurlar. Rablerinin izniyle orada temelli kalırlar. Oradaki dirlik temennileri "Selâm!"dır.

Açıklaması

İyisiyle kötüsüyle bütün insanlar, hesaba çekilecekleri yerde, tek ve Kah-hâr olan Allah'ın huzuruna gelip, hiçbir örtünün bulunmadığı geniş bir alanda toplanırlar. Burası dünyadaki durumun aksinedir. Çünkü kâfirler ve âsiler, orada Allah'ın kendilerini görmediğini sanıyorlardı.

Zayıf görüşlü halk, sırf Allah'a ibadet ve peygamberlere uyma karşısında kibirlenip büyüklük taslayan liderlerine, idarecilerine ve aydınlarına şöyle derler: "Doğrusu biz, size uymuş, işlerimizde sizi örnek almıştık. Emrettiklerinizi yapmış, sizin gibi davranmıştık. Size uyararak Allah'ı inkâr ettik, peygamberleri yalanladık. Bize söz verip, umduğunuz gibi bugün Allah'ın azabından bir kısmını bizden uzaklaştırabilecek misiniz?"

Kendilerine tâbi olunan liderler, onları koruma hususunda bahane uydurarak şöyle cevap verirler: "Eğer Allah bizi hak dinine eriştirip, ona uymaya muvaffak kılarak hayırlı olanı gösterseydi, biz de size en mutedil yolu gösterirdik. Fakat O, bize hidayet etmedi." Böylece artık kâfirler, azabı hak ederler.

Bundan sonra onlar kurtuluştan ümitlerini kestiklerini ilân ederek şöyle derler: "Artık sabretsek de sızlansak da içinde bulunduğumuz durumdan kurtulabilmemiz imkânsızdır" yani, sızlanmak da sabretmek de birdir. Bize, Allah Tealâ'nın azabından kurtuluş yoktur.

İbni Kesîr şöyle der: "Anlaşılan o ki bu konuşmalar, cehenneme girdikten sonra orada yapılmıştır."^ Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ateşin içinde birbirleriyle tartışırken güçsüzler, büyüklük taslayanlara 'Doğrusu biz, size uymuştuk, şimdi ateşin bir parçasını olsun bizden savabilir misiniz?' derler. Büyüklük taslayanlar: 'Doğrusu hepimiz onun içindeyiz. Allah kulları arasında şüphesiz hüküm vermiştir.' derler." (Gafir, 40/47-48).

"Allah, 'Sizden önce geçmiş cin ve insan ümmetleriyle beraber ateşe girin.' der. Her ümmet girdikçe kendi yoldaşına lanet eder. Hepsi birbiri ardından cehennemde toplanınca, sonrakiler öncekiler için 'Rabbimiz! Bizi sapıtanlar işte bunlardır, onlara ateş azabını kat kat ver.' derler. Allah 'Hepiniz için kat kattır, ama bilmezsiniz.' der. Öncekiler sonrakilere, 'Sizin bizden bir üstünlüğünüz yoktu, kazandığınıza karşılık azabı tadın' derler." (A'raf, 7/38-39). "Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik, fakat onlar bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver, onları büyük bir lanete uğrat." (Ahzab, 33/67-68).

Arkasından Allah Tealâ, .şeytanla ona uyan insanlar arasında geçen diğer bir konuşmayı zikrederek şöyle buyurur: "Allah, kullan arasında hükmedip, müminleri cennetlere soktuktan, kâfirleri de alt alta bulunan cehennem tabakalarına attıktan sonra İblis, kendisine uyan insanlara şöyle der: 'Doğrusu Allah, peygamberlerinin diliyle hak ve doğru olarak size öldükten sonra dirilmeyi ve hesaba çekilmeyi vadetmişti. Bu, hak bir va'd ve doğru bir haberdir. Bense size, tekrar dirilmenin, hesaba çekilmenin, cennet ve cehennem olmadığını vadetmiştim. Tabii ki batıl söz ve yalan söylediğim için sözüm yerine gelmedi. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: 'Şeytan onlara vadediyor, onları kuruntulara düşürüyor, ancak aldatmak için vaadde bulunuyor.' (Nisa, 4/120). Oysa siz bana uyararak Rabbinizin vadini bıraktınız.

"Benim sizi çağırırken delilim ve belgem ve size vadederken de "üzerinizde kuvvet ve nüfuzum yoktu."

Fakat sizi çağırdığım zaman, "sadece çağırdım siz de geldiniz."

"O halde bugün beni değil kendinizi kınayın." Çünkü kendi iradenizle benim davetimi kabule koşunuz. Günah, sizin günahınız. Zira Rabbinizin davetine kulak tıkadınız. O, sizi delil ve belgelerle hak olarak davet etti. Sizse, sizi doğruya çağırın delillere karşı çıktınız.

"Artık ben, size yardım edemem, yarar sağlayamam," içinde bulunduğunuz azaptan sizi kurtaramam. Siz de bana yardım edemez ve içinde bulunduğum azap ve işkenceden kurtararak bana fayda sağlayamazsınız. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Nitekim, kendilerine uyutanlar, azabı görünce uyanlardan uzaklaşacaklardır." (Bakara, 2/166).

1- İbni Kesîr, II, 528.

Bugün ben, dünyada beni itaat hususunda Allah Tealâ'ya ortak koşmanızı inkâr edip, kabul etmiyorum. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ama kıyamet günü sizin ortak koşmanızı inkâr ederler." (Fatır, 35/19). Bu ayet, İblis'in şirkten uzak olduğunu ve bunu kabul etmediğini bildirmektedir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Biz, sizden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizin dininizi inkâr ediyoruz." (Mümtahine, 60/4). "Hayır, tanrıları kendilerinin ibadetlerini inkâr edecekler ve onlara düşman olacaklardır."

(Meryem, 19/82).

"Doğrusu kâfirlere can yakan bir azap vardır." Bu ayetin, Allah Tealâ'nın sözü olması daha uygundur. Ama Kuranda o kâfirlerin yardımdan ümitlerini kesmek için anlatılan, İblis'in sözünün devamı olması da muhtemeldir. Mana şöyledir: "Doğrusu, haktan yüz çevirmeleri ve batıla uymaları sebebiyle kâfirler için can yakan bir azap vardır."

Maksat, şeytanın dünyadaki vesveselerinden uzak olduğuna insanların dikkatini çekmek, onları hesap gününe hazırlanmaya teşvik etmek ve o günün şiddet ve sıkıntılarını hatırlatmaktır.

Allah Tealâ, bedbahtların durumunu açıkladıktan sonra mutluluğa erenlerin halini de beyan etmiştir. Her iki grup da hesaba çekilip, karşılıklarını almak üzere Allah Tealâ'nın huzuruna çıkmışlardır. Şöyle buyurmuştur:

Melekler, Allah'ı ve Rasulü'nü tasdik eden, O'nun birliğini ikrar eden, emirlerine uyup yasaklarından sakınanları, her yerinde nehirler akan cennet bahçelerine koyarlar. Onlar, orada temelli kalacaklardır. Ne oradan çıkarılır, ne de uzaklaştırılırlar. Bütün bunlar, Rablerinin muvaffak kılması, ihsanı ve emriyle olur.

Rablerinin izniyle melekler, onlara 'Selâm' diyerek dirlik temenni ederler. Onlar birbirlerini de bu şekilde selâmlarlar. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Oraya varıp da kapıları açıldığında, bekçileri onlara 'Allah'ın selâmı üzerinize olsun' derler." (Zümer, 39/73). "Melekler her kapıdan yanlarına girip 'Size selâm olsun' derler." (Ra'd, 13/23-24). "Orada esenlik ve dirlik dilekleriyle karşılanırlar." (Furkan, 25/75). Onlara, Rableri katından da selâm vardır: 'Merhametli olan Rab katından onlara selâm vardır.' (Yasin, 58). Onlar birbirlerini şöyle selâmlarlar: 'Oradaki duaları 'Münezzehsin ey Allah'ım', dirlik temennileri: 'Size selâm olsun' ve dualarının sonu da: 'Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun'dur.'" (Yunus, 10/10). [\[6\]](#)

Mutluluğa Kavuşanların Güzel Sözü Ve Bedbahtların Çirkin Sözü İçin Verilen Örnek

24- 25- Allah'ın hoş bir sözü, kökü sağlam, dalları göğe doğru olan 'Rabbinin izniyle her zaman meyve veren' hoş bir ağaca benzeterek nasıl misal verdiğini görmüyor musun? İnsanlar ibret alsın diye Allah, onlara misal veriyor.

26- Çirkin bir söz de, yerden koparılmış kökü olmayan kötü bir ağaca benzer.

27- Allah, müminleri dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar, kâfirleri de saptırır. Allah, dilediğini yapar.

Açıklaması

Ey Muhatab! Allah'ın nasıl bir misal vererek onu en uygun yerde zikrettiğini görmüyor musun? Bu misal, kelime-i tevhid, İslâm ve Kuran'm daveti, demek olan hoş bir sözün, şu dört özelliğe sâhib hurma ağacı manasmdaki hoş bir ağaca benzetilmesidir.

1- Bu ağaç, güzel görünüşlü, güzel kokulu, güzel meyveli ve çok faydalı bir ağaçtır. Yani, meyvesi lezzetli, istifadesi fazladır.

2- Onun kökü, toprakta sağlam, devamlı ve yerleşmiştir. Kökünden koparılamaz.

3- Dallarının göğe doğru yükselip, yerin çürümüş bitkilerinden uzaklığı sebebiyle heybetli bir görünüşe sahiptir. Verdiği meyveler, temiz, güzel ve her türlü sunilikten uzaktır.

4- Rabbinin iradesi, yaratması ve kolaylaştırmasıyla belirlediği her vakitte meyve verir. Ağaçların, senede bir kere meyve vermeleri sebebiyle bu durum, Allah'ın tayin ettiği zaman hükmündedir.

İbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, "'Lâilâheillâllâh' kavli ve Şecere-i tayyibe" Hurma ağacıdır. Şecere-i tayyibe kavlinin, hurma ağacı olduğu görüşü aynı şekilde İbn Mesud (r.a.)'dan da nakledilmiştir. Yine bu görüş, Enes ve İbn Ömer (r.a.) kanalıyla Rasulullah (s.a.)'dan da rivayet edilmiştir.

Buhari'nin İbn Ömer (r.)'den rivayet ettiği hadiste şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.)'ın huzurundaydık. Bize; bana, müslüman adama benzeyen -veya müslüman adam gibi olan-, yaprakları yaz ve kış dökülmeyen ve Rabbinin izniyle her zaman meyve veren bir ağaç söyleyin, dedi." İbn Ömer (r.a.) devamla "Onun hurma ağacı olduğunu tahmin ettim. Fakat baktım ki Ebû Bekir ve Ömer (r.a.) konuşmuyor. Ben de konuşmayı uygun görmedim. Hiç kimse bir şey söylemeyince Rasulullah (s.a.) "O, hurma ağacıdır." buyurdu.

"İşte Allah, insanlara böyle misaller veriyor". Çünkü verilen misaller, daha çok anlamaya, öğüt ve ibret almaya ve manaları zihinde canlandırmaya vesile olmaktadır. Zira sadece akılla anlaşılan manaların, idrak edilebilen hususlara benzetilmesi, manaları zihne iyice yerleştirip, ondaki gizlilik ve şüpheleri ortadan kaldırmaktadır. Böylece bu manalar, elle dokunulabilir eşyalara dönüşmektedir. Dolayısıyla bu ayet, insanları bu misâlin büyüklüğünü düşünmeye, onu kavramaya ve maksadını anlamaya çağırarak, onların dikkatlerini bu noktada yoğunlaştırmaktadır."

Bundan sonra Allah Tealâ, küfür sözünün misâlini zikretmiştir: Küfür ya da şirk sözü olan çirkin sözün özellikleri, Ebû cehil karpuzu ve benzeri ağaçlar demek olan kötü ağacın vasıflarına benzer.

Ebu Bekir Bezzâr mevkuf olarak İbni Ebî Hatim'in de merfu olarak Enes (r.a.)'den rivayet ettikleri hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Ayette zikredilen ağaç Ebu Cehil karpuzudur."

Ayette kötü ağacın şu üç özelliği bildirilmiştir:

- 1-** Bu ağacın meyvesinin tadı kötüdür veya içindeki zararlı maddeler sebebiyle kötüdür ya da kokusu kötüdür. Bu, Ebû Cehil karpuzudur. "Sarımsak ya da diken" olduğu da söylenmiştir.
- 2-** Bu ağaç, kökünden koparılmış ve toprakla bağlantısı kesilmiştir. Aynı şekilde Allah'a şirk koşmanın da ne bir delili, ne devamlılığı ne de kuvveti vardır.
- 3-** Bu ağaç, bir yerde yerleşmiş ve sabit değildir. Bu özellik, ikincisini tamamlar mahiyettedir.

Bunlar, kötülüğün en üst seviyesindeki özelliklerdir. Öyleki kötülük ve pislik, zarara işaret ettiği gibi kökünden koparılmak ve sabit olmamak da hiçbir işe yaramadığını göstermektedir.

İkisinin birlikte açıklanmasıyla hak ve batıl sözler arasındaki fark ortaya çıkmış olur. Öyleki kelime-i tevhid ve iman sözü demek olan hak söz, kuvvetlidir, devamlıdır ve insanlara fayda sağlar. Buna karşılık şirk ya da küfür sözü demek olan batıl söz, zayıf ve zararlı olup devamlı ve istikrarlı değildir.

Hak söz ehli, müminler, batıl söz taraftarları ise kâfirler ve asilerdir.

Arkasından Allah Tealâ, hak söz ehlinin dünyada ve ahirette maksatlarını elde ettiklerini haber vererek şöyle buyurmuştur: "Doğrusu ahirette, dünyada ağızlarından

çıkan, delil ve burhanla kalplerine yerleşen iman sözü sebebiyle Allah'ın cömertliği ve sevabı müminler için devamlıdır." Bundan maksat şudur: Allah'ı bilme ve O'na itaattaki sebat, Allah Tealâ katında sevap ve cömertliğin devamını gerektirmektedir.

Veya Allah'ın, dünyada Bilâl ve diğer sahabeler gibi çeşitli işkencelere maruz kalmalarına rağmen dinleri hususunda fitneye düşürmeyerek, müminleri sabit kılması ve orada onları sağlam bir söz üzerinde tutmasıdır. Öyleki dinleri hususunda fitneye karşılaştıklarında onların ayakları kaymamıştır. Meselâ Allah, Uhdûd Ashabı'mn işkence ederek dinlerinden çevirmeğe uğraştığı, ayrıca testerelerle kesilen, vücutları demir taraklarla taranan kimseleri dinleri üzerinde sabit kılmıştır.

Ahirette sabit kılınmaları ise hesap meydanında inançları ve dinleri sorulduğunda kemküm etmemeleri ve hasrın o korkunç hâlinin onları şaşkına çevirmemesidir.

Denilmiştir -ki bu görüş meşhurdur- "Bu kavilden maksat, kabir suâli anındaki sebatır. Dünya hayatından maksat; yaşama süresi ve ahiret ise; kıyamet günü ve hesap günü demektir."

Kütübü Sitte, Berâ b. Azib (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Müslüman, kabirde sorguya çekildiğinde Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehâdet eder. İşte bu, 'Allah, müminleri dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar.' ayetidir." Bu hadisi, Ebû Hureyre (r.a.) de rivayet etmiştir.

Yukarıda geçen aynı hadisi İbni Ebî Şeybe yine Berâ (r.)'dan şöyle rivayet etmiştir: O, Rasulullah (s.a.)'ın ayet hakkında şöyle buyurduğunu rivayet eder: Allah'ın kişiyi dünyada sabit kılması, kabirde iki meleğin ona gelip de 'Rabbim kim?, Dinim ne?, Peygamberim kim?' diye sorduğunda 'Rabbim Allah, dinim İslâm, Peygamberim Muhammed (s.a.)'dir' diye cevap vermesidir."

Ebu Davud, Osman b. Affân (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Rasulullah cenazenin defnedilmesini bitirdiğinde yanında durur ve 'Kardeşiniz için af dileyip, sebatını isteyiniz. Zira o, şu anda sorguya çekiliyor.' buyururdu."

Razî şöyle der: "Meşhur olan görüş şudur: Bu ayet, kabirdeki iki meleğin sorgusu, Allah'ın sorgu esnasında mümine hak sözü telkin etmesi ve onu hak üzere sabit kılması hakkında varittir."^[7]

Bundan sonra Allah Tealâ, kâfirlerin âkibetini şu şekilde açıklamıştır: "Allah, kâfirlerin sevabını kazanmalarına engel olur." Veya iman için gerekli olan yeterli hazırlığı yapmadıkları için onları ve sapıklıklarını öylece bırakmış, arzu ve şehvetlerinin peşinde

koşmaları için onlara mühlet vermiştir.

Ya da kabirde dinleri ve inançlarından sorguya çekildiklerinde onları tereddüt içinde kemküm eder vaziyette bırakmıştır.

İbni Cerir, İbni Ebi Hatim ve Beyhakî'nin rivayetinde İbn Abbâs (r.a.) şöyle der: "Kâfirin canı alınacağı zaman yanına melekler gelerek yüzüne ve arkasına vurmaya başlarlar. Mezara girdiğinde ise oturtularak 'Rabbin kim?' diye sorulur. Hiç bir cevap veremez. Allah Tealâ, ona Rabbini hatırlamayı unutturur. Yine 'Sana gelen peygamber kim?' diye sorulduğunda ona yol gösterilmez ve yine hiçbir cevap veremez. İşte bu, 'kâfirleri de saptırır' ayetidir."

Son olarak Allah Tealâ, iki grup hakkındaki mutlak irade ve takdirini beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Allah dilerse doğru yolu gösterir dilerse dalâlete düşürür." İnsanlar, fitnelerle karşılaştıklarında yerlerinde sabit-kadem olamazlar ve ilk darbeye ayaklan kayar. İşte bu, onların dünyada saptırılmalarıdır. Bu kâfirler, ahirette ise daha çok sapmış ve daha çok ayakları kaymıştır. Sapıklık, gerekli hazırlığı yapmamanın ve nefsin arzularıyla hareket etmenin neticesidir."[\[8\]](#)

Nimete Nankörlük, Allah'a Eşler Koşmak, Dünya Nimetlerinden Faydalanmalarını Söyleyerek Kâfirleri Tehdit Müminlere Yapılan Namaz Ve İnfak Emri

28-29- Allah'ın verdiği nimeti nankörlükle karşılayanları ve milletlerini helak olacakları yere, ateşini tadacak- lan cehenneme götürenleri görmüyor musun? Cehennem, ne kötü bir durak- tır.

30- Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşmuşlardı. De ki: Yaşayın bakalım! Hiç şüphesiz varacağınız yer ateş olacaktır."

31" Ey Muhammed! İman eden kul- larıma söyle, namazı kılsınlar, fidye ve dostluğun olmayacağı günün gelmesin- den önce, kendilerine verdiğimiz rızık-tan açık ve gizli sarfetsinler.

Açıklaması

Allah Tealâ, bizleri Mekkeli kâfirlerin ve benzerlerinin durumunu hayretle karşılamaya çağırmaktadır. Öyleki bunlar, Allah'ın, cehennem ateşine gir-melerindeki ilk sebep olan şu iki özelliklerini bildirdiği kimselerdir:

1- "Onlar, Allah'ın nimetine şükür edecekleri yerde nankörlük ederek şükürü nankörlükle değiştirdiler. Aslında nimete şükretmek aklen ve şer'an zorunludur. Fakat onlar, bu zorunluluğu yerine getirmedi ve şükredeceklerine nankörlük edip nimeti inkâr ettiler." Bunlar, Mekkeli kâfirlerdir. Bu ayet hakkında İbni Abbâs (r.a.)'dan rivayet edilen sahîh ve meşhur görüş de budur. İbni Kesîr şöyle der: "Ayetin manası bütün kâfirleri içine almaktadır. Zira Allah Tealâ, Muhammed (s.a.)'i âlemlere rahmet, insanlara nimet olarak göndermiştir. Kim bu nimeti kabul eder de şükürünü yerine getirirse cennete girer, kim de reddedip nankörlükle karşırsa cehenneme girer."

2- Onlar, inkârda ve sapıklıkta kendilerine uyan milletlerini helak olacakları yere götürdüler. Orası öyle bir yerdir ki başka bir yok olma söz konusu değildir. Bu, içine girip ateşini tadacakları azap yurdu olan cehennemdir. Cehennem, yerleşilecek ne kötü yerdir."

İkinci sebep şudur: "Onlar Allah'a, O'nunla beraber ibadet ettikleri ortaklar koşup insanları da buna çağırdılar. Meselâ hacda şöyle dediler: 'Lebbeyk, senin hiç ortağın yoktur. Ancak bir ortağın vardır ki, o senindir. Sen, hem onun hem de onun sâhib olduğu şeylerin de sahibisin."

Üçüncü sebep ise şöyledir: "Onlar, bu yaptıklarının sonucunda kendilerine uyanları saptırmak, onları Allah'ın dininden çevirmek ve küfür bataklığında kalmalarını sağlamak için Allah'a ortaklar, eşler koştular." "Saptırmak için", kavlindeki "lam", âkibet lamı'dır. Çünkü putlara tapmak, sapıklığa götüren bir sebeptir. Bir de onlar, kendilerinin sapıklığını arzu etmediler.

Bundan sonra Allah Tealâ, Peygamberi'nin diliyle onları tehdit ederek şöyle buyurmuştur: "De ki: 'Dünya nimetlerinden gücünüz yettiği kadar faydalanın.'" Zira yaptıklarınızın karşılığı, "döneceğiniz" ve sığınacağınız "yer cehennemdir.'" Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Onları az bir süre geçindiririz, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokman, 31/24). "Onlar için dünyada bir müddet geçinme vardır, sonra dönüşleri Bizedir. İnkârlarına karşılık onlara çetin azap tattıracağız." (Yunus, 10/70). Bütün bunlara 'faydalanma' denilmiştir. Çünkü kâfirler, dünya nimetlerini lezzetli bulurlar. Ayrıca ahiretteki cezaya göre dünya, bir faydalanma ve nimetler diyarıdır.

Kâfirlere yapılan tehditlerle ilgili şu ayetler de vardır: "Dilediğinizi yapın." (Fussilet, 41/40). "Ey Muhammedi De ki: 'İnkârınla az bir müddet zevklen. Şüphesiz sen cehennemliksin.'" (Zümer, 39/8).

Kâfirlere 'Yaşayın bakalım!' şeklinde yapılan tehditten sonra Allah, Pey-gamberi'ne, insanların bedenî ibadet olan namaz kılmayı ve mâlî ibadet olan Allah yolunda harcamayı, infâkı tebliğ etmesini emretmiştir. Allah Tealâ, kullarına Kendisine itaat etmelerini, hakkını yerine getirmelerini ve mahlûkâtına iyilik etmelerini emreder. Bu itaat, namaz kılmakla, -ki o, yalnız ortağı olmayan Allah'a ibadettir- zekât ve sadaka verip, akrabalara ve diğer insanlara yardım ederek Allah'ın verdiği rızıktan infak etmekle gerçekleşir.

Namaz kılmak, "Rükün ve şartlarını tam olarak yerine getirip, vaktinde kılmaya özen göstererek, her ânında huşu içinde namazı edâ etmek" demektir.

Allah'ın verdiği rızıktan infak, hem gizli hem de açıktan olabilir. Beydâvî şöyle der: "Farz ve vacip olan zekât ve sadakaları açıktan vermek, nafile sadakaları gizlemek daha güzeldir."

"Onlar, kıyamet günü gelmeden önce kendilerini kurtarmak için namaz ve infakta acele etsinler." Zira kıyamet günü öyle bir gündür ki hiç kimsenin nefsi karşılığında fidye vermesi kabul edilmez. Üstelik o gün affedilmek, bağışlanmak ve cezadan kurtulmak için dostluk da bir işe yaramaz. Bilâkis orada geçerli olan adalettir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bugün sizden ve inkâr edenlerden fidye kabul edilmez." (Hadid, 57/15). "Kimsenin kimse namına bir şey ödemiyeceği, hiç kimseden fidye alınmayacağı, kimseye yapılan şefaatin yarar sağlamayacağı ve onların yardım görmeyeceği günden korunun." (Bakara, 2/123). "Ey iman edenler! Alışverişin, dostluğun, şefaatin olmayacağı günün gelmesinden önce sizi rızıklandırdığımızdan, hayra sarfedin. İnkâr edenler, zâlimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254).^[9]

Kâinat Ve Nefislerde Allah'ın Varlığını Ve Bir Olduğunu Gösteren Deliller

32-33- Gökleri ve yeri yaratan, bulutlardan indirdiği su ile size rızık olarak ekin ve meyveleri çıkartan, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, nehirleri, belli yörüngelerinde yürüyen ay ve güneşi, geceyle gündüzü sizin buyruğunuza veren Allah'tır.

34- Kendisinden istiyebileceğiniz her şeyi size vermiştir. Allah'ın nimetlerini sayacak

olursanız bitiremezsiniz. Doğrusu insan pek zâlim ve çok nankördür.

Açıklaması

Allah Tealâ bu ayetlerde mahlûkâtına ihsan ettiği nimetlerini dile getirerek bunların varlığını ve kudretini göstermesine işaret etmektedir. Bunlar on tanedir:

1- Allah, gökleri düşmekten korunmuş bir tavan olarak yaratmış ve onları yıldızlarla süslemiştir.

2- Yeryüzünü bir döşek olarak ve içindeki pek çok faydalı şeyleri ey insanlar! Sizin için yarattı.

3- Bulutlardan yağmur indirerek, bu yağmurla cansızken yeryüzüne hayat verdi, ağaçları ve ekinleri bitirip büyüttü. Yine bu yağmurla renkleri, şekilleri, tat ve kokuları, faydaları çeşitli, meyve ve ekinler vasıtasıyla yemek ve hayatlanm sürdürmek için insanların muhtaç olduğu bitkileri çıkardı. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Gökten su indiren O'dur. 'Biz, o su ile türlü türlü, çift çift bitkiler yetiştirdik.'" (Taha, 20/53).

4- Size inşâsını ilham edip suyun üzerinde kalabilmelerini sağlayarak gemileri emrinize âmâde kıldı. Onlar, Allah'ın izni ve dilemesiyle denizde insanları ve yükleri taşıyarak ülkeden ülkeye giderler.

5- Sizin için nehir kaynaklarının fışkırtarak toprağın üstünde kilometrelerce bu nehirlerin mecralarını hazırladı. Öyleki suyunu içip, ekinlerinizi, ağaçlarınızı ve hayvanlarınızı sulayıp ve daha değişik şekillerde onlardan istifâde edersiniz.

6-7- Güneşi ve ayı size boyun eğdirerek, devamlı hareket hâlinde yürümelerini sağladı. İnsan, bitki ve diğer varlıkların hayatını olumsuz yönde etkilemesinler diye gece ve gündüz her ikisi de bir an bile bu hareketlerine ara vermezler. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Aya erişmek güneşe düşmez. Gece de gündüzü geçemez. Her biri bir yörüngede yürürler." (Yasin, 36/40).

8-9- Gece ve gündüzü peşpeşe ve birbirlerine zıt kıldı. Meselâ kışın geceler uzarken yazın tersi olup gündüzleri uzar. Aynı şekilde kışın gündüzler kısılırken yazın da geceler kısılır. Gündüz, çalışıp kazanmak, rızık elde etmek ve dünya ile ilgili işler için ayrılmışken,

gece uyumak, rahat etmek ve sükûnete kavuşmak içindir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Gündüzü -durmadan kovalayan- gece ile bürüyen, güneşi, ayı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah'tır. Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkıdır. Alemlerin Rabbi olan Allah yücedir." (Araf, 7/54).

"Allah'ın geceyi gündüze ve gündüzü geceye kattığını, her biri belirli bir süreye kadar hareket edecek olan güneşi ve ayı buyruk altında tuttuğunu bilmez misin?" (Lokman, 31/29).

"Allah dinlenmeniz için gündüzü meydana getirmiştir. Bunlar, O'nun rahmetinden ötürüdür." (Kasas, 28/73).

10- Ey insanlar! İstenilmesi mümkün olan, ihtiyaç duyulan ve kendisinden faydalanılan istediğiniz her şeyi size verdi, hatta istemediklerinizi bile size ihsan etti. Veya istediğiniz her şeyden size verdi. Ayet, bütün insanlığa hitab etmektedir. Çünkü Allah, yeryüzündeki her şeyi sizin için yarattı. Onların yerin altından çıkarılmasını, keşif ve icatları insan aklının gelişmesinin ve şehir hayatının tekaddüm etmesinin gereği olarak sizin akıllarınıza bıraktı. Aşama aşama insanoğlu 20. yy'da pek çok alanda buhar, rüzgâr, gaz, petrol, elektrik ve atom gibi enerji kaynaklarının da yardımıyla keşif ve buluşların zirvesine ulaşmıştır.

"Allah'ın size ihsan ettiği nimetlerini sayacak olursanız çokluğu sebebiyle buna güç yetiremezsiniz." Burada "nimet", "ihsan etmek, nimet vermek" manasına masdar yerine kullanılmıştır. "Nafaka" ve "infak etmek" lafızları da böyledir. Bu durum, manayı genelleştirmektedir. Çünkü müfred kelime, muzaf olduğunda kapsamlılık ifade etmektedir.

"Size vermiştir" ve "sayacak olursanız" cümleleri, kulların nimetlerin şükrünü eda etmek bir tarafa onları saymaktan bile aciz olduklarını haber vermektedir.

Allah Tealâ, bu büyük nimetleri bildirdikten sonra bunlarla da kalmayıp bilâkis kullarına sayılması imkânsız daha başka nimetler verdiğini "size vermiştir" ayetiyle beyan etmiştir. Arkasından ise kulların durumunu ve geçimini iyileştirecek ihtiyaç duydukları herşeyi onlara verdiğini açıklamak için sözü "sayacak olsanız" kavliyle bitirmiştir. Talk b. Habib şöyle der: "Allah'ın hakkı, kulların onu yerine getirmesinden daha ağırdır. Nimetleri ise kulların onları sayabilmelerinden çok fazladır. Fakat kullar tevbe ederek sabahlar ve yine tev-be ederek gecelerler."

Buhari'nin rivayetinde Rasulullah (s.a.) şöyle dua ederdi: "Allahım! Red-dolunmayan, terk olunmayan ve müstağni olunmayan hamd sana mahsustur."

İmam Şafiî de şöyle demiştir: "Nimetlerinden hiçbirinin şükrünün eda edilemediği, ancak şükretmek isteyene bu şükrü nasib eden nimetin şükrünün edâ edilebildiği Allah'a

hamdolsun."

"Doğrusu insan, şükründen gafil olduğu için nimete haksızlık eder ve son derece nankördür." "İnsan" kelimesi cins (çeşit ifade eden) isimdir. Bir tek insan değil, bütün insanlar kastedilmiştir. Yani "insanda, zulüm ve nankörlük şeklinde bu iki özellik vardır. Şükründen gafil olduğundan nimete haksızlık eder, onu inkâr etmesi sebebiyle de nankördür." demektir.

Dikkat edilmesi gerekir ki Allah Tealâ burada "Doğrusu insan pek zâlim ve çok nankördür." buyururken Nahl suresinde "Allah'ın verdiği nimetleri sayacak olsanız bitiremezsiniz. Doğrusu Allah bağışlar, merhamet eder." (Nahl, 16/18) buyurmuştur. İki ayet arasındaki fark şudur: Bu ayetteki söz, insanın nimete nankörlük ve zulüm -ki bu şirk demektir- gibi çirkin özelliklerinin sayılmasına uygundur. Nahl süresindeki söz ise ayette bahsi geçen Allah'ın insana nasib ettiği nimetlerinin sayılmasına uygundur. Nitekim Allah'ın kendisine dönülmesini teşvik etmek için Yüce Zâtını afv ve rahmet sahibi olarak vasıflandırması da bu nimetlerden biridir. [\[10\]](#)

Razî, iki ayet arasındaki fark konusunda şöyle der: "Sanki Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: 'Ey insan! Pek çok nimeti elde ettiğin anda, bu nimetlere kavuşan sen, veren ise Benim. Nimetlere sahib olurken senin iki özelliğin ön plana çıkar ki bunlar çok zâlim ve çok nankör olmandır. Onları verirken Benim de iki vasfım vardır ki bunlar da bağışlayıcı ve merhametli olmamdır.' Sanki Allah şunu kasetmektedir: 'Sen, çok zâlim de olsan Ben bağışlarım; sen çok nankör de olsan Ben merhamet ederim. Senin aczini ve kusurlarını bilirim de bu hâline karşılık yine de seni mükâfatlandırır, yüz çevirmene, sözünü yerine getirmemene rağmen Ben sana vefa ile mukabele ederim.' [\[11\]](#)

İbrahim (A.S.)'İN Beyt-İ Harâm'a Yönelmiş Vaziyette Yapmış Olduğu Dua

35- İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."

36- "Rabbim! O putlar, çok insanları saptırdı. Bana uyan bendendir, bana isyan eden kimseyi ise şüphesiz sen bağışlarsın, merhamet edersin."

37- "Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini, namaz kılabilmeleri için, senin mukaddes evinin yanında, ziraate elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların bir kısmının

gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır."

38- "Rabbimiz! Doğrusu sen, gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilensin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'tan gizli kalmaz."

39- "Kocamışken, bana İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbim duaları işitendir."

40- "Rabbim! Beni ve çocuklarımdan bir kısmını namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul buyur."

41- "Rabbimiz! Hesap görülecek günde beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla."

Açıklaması

Burada Allahu teâlâ, müşrik Araplara şunu hatırlatmakta ve delil getirmektedir: Allah'ın yasaklar koyduğu şehir olan Mekke, geçmişten beri yalnızca, tek olan, ortağı olmayan Allah'a ibadete hasredilmiştir. İbrahim (a.s.), Allah'tan başkasına ibadet edenlerden uzaklaşmış ve Mekke'nin Tevhid akidesinin gölgesinde emniyetli ve istikrarlı bir şehir olması için dua etmiştir. Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Ey Muhammed! İbrahim'in şu duasını milletine hatırlat: Rabbim! Mekke'yi emniyetli ve istikrarlı bir şehir yap. Orada ne kan dökülsün ne de kimse haksızlığa uğrasın." Gerçekten de Allah, O'nun duasını kabul etti ve orasını insanlar, kuşlar ve bitkiler için emin bir yer kıldı. Bu şehirde kimse öldürülemez, avı avlanamaz, taze ve yeşil bitkiler kopanlamaz ve ağaçları kesilip budanamaz. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bizim Mekke'yi güven içinde ve mukaddes bir yer kıldığımızı görmediler mi?" (Ankebut, 29/67). "Kim ki oraya girerse emin olur." (Âl-i İmran, 3/97).

'Ya Rabbi! Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut" ve tevhid yolu gereğince sırf sana ibadet etmemizi nasib et. Bu dua, Allah Tealâ'ya dua eden kimsenin, kendisine, ana babasına ve çoluk çocuğuna da dua etmesi gerektiğini göstermektedir. Allah, İbrahim (a.s.)'in duasını zürriyetinin hepsi için değil de bir kısmı hakkında kabul etti. O, bu duayı Beyt-i Haram inşâ edilmeden önce Hâcer ve süt çağındaki oğlu İsmail (a.s.)'i Mekke'de bıraktığı sırada yapmıştı.

Bundan sonra İbrahim (a.s.), pek çok insanın putlara tapmakla fitneye düşürüldüğünü bildirerek şöyle demiştir: "Ey Rabbim! Şüphesiz putlar, pek çok insanın

hidayet yolundan ve haktan sapmasına sebep olmuşlar, hatta insanlar, onlara tapınışlardır." 'Saptırma' fiili putlara nisbet edilmiştir. Çünkü onlar, kendilerine tapılırken meydana gelen sapıklığın sebebi olmuşlardır. Bu bir mecaz metodudur. Zira putlar, hiçbir file sahip olamayan cansız varlıklardır.

Kim dinim ve inancımı tasdik eder, sana ve senin bir olduğuna halisane bir şekilde iman ederek yolunda yürürse o benim sünnetim ve yolum üzerindedir. Bu ayet, "Bizi aldatan, bizden değildir." ifadesinde olduğu gibi "sünnetimiz üzerinde değildir." demektir. "Kim de bana isyan edip onu davet ettiğim, Senin bir olduğunu ikrar ve Sana şirk koşmama inancını kabul etmezse şüphesiz Sen, onu bağışlayıp tevbesi sebebiyle ona merhamet etmeye kâdirsindir."

Bu ayette apaçık görülmektedir ki İbrahim (a.s.), kâfir olmayan o asiler için bağışlanma ve merhamet dilemiştir. Çünkü o bu ayetin başında "Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut." diyerek kâfirlerden uzak olduğunu ifade etmiştir. Yine onun 'Bana uyan bendendir.' sözünden anlaşılmaktadır ki, İbrahim (a.s.)in dinine uymayan İbrahim (a.s.)'in yolunda değildir ve o (a.s.), o kimsenin işlerinin düzelmesine önem vermez. Ayrıca İslâm ümmeti, 'küfrün cezasının kaldırılmasında şefaati, caiz değildir' konusunda icmâ etmiştir. Dolayısıyla, "Bana isyan eden kimseyi ise şüphesiz sen bağışlarsın, merhamet edersin" kavli, kâfir olmayan âsiler hakkında şefaati ifade etmektedir.

Abdullah b. Amr (r.a.) rivayet etmiştir ki Rasulullah (s.a.), İbrahim (a.s.)'in, "Rabbim! O putlar, çok insanları saptırdı..." sözünü ve İsa (a.s.)'nm, "Onlara azab edersen, doğrusu onlar Senin kullarıdır..." sözünü okudu. Sonra ellerini kaldırarak "Allahım, benim ümmetim; Allahım, benim ümmetim; Al-lahım, benim ümmetim" diyerek ağladı. Bunun üzerine Allah Tealâ "Ey Cibril! Muhammed'e git. -Rabbin en iyisini bildiği halde- Niçin ağladığını sor" buyurdu. Cibril (a.s.), Rasulullah (s.a.)'a geldi ve niçin ağladığını sordu. Rasulullah (s.a.) ona söylediklerini bildirdi. Bunun üzerine Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Muhammed'e git ve de ki: 'Doğrusu Biz, seni ümmetin hakkında razı kılacağız ve başına kötü bir şey getirmeyeceğiz.'

Arkasından İbrahim (a.s.), Beyt-i Harâm'ın inşâsından sonra ikinci defa dua etti. Çünkü O (a.s.), bu duasında "Senin mukaddes evinin yanında" demişti. Bu dua, Kabe'nin binasından önceki birinci duadan sonraydı. İbrahim (a.s.), bu ikinci duasında şöyle demiştir: "Ey Rabbimiz! Ben neslimden bazılarını -ki bunlar İsmail (a.s.) ve onun neslidir- musallat olmayı, saldırmayı ve küçümsemeyi haram kıldığın ve ehlinin yanında namaz kılmaları için onu mukaddes ilan ettiğin evinin yanında ekin bulunmayan bir vadi olan Mekke vadisine yerleştirdim. İnsanlardan bir kısmının gönüllerini şevkle ve muhabbetle oraya meylettir. Onlar onu görmeye koşup, özlem duysunlar."

İbn Abbâs (r.), Mücâhid, Saîd b. Cübeyr ve diğer alimler şöyle der: "Eğer İbrahim

(a.s.), 'İnsanların gönüllerini' deseydi İranlısı, Romalısı, Yahudisi, Hristiyanı bütün insanlar oraya koşar ve müthiş bir izdiham yaşanır. Fakat O "İnsanların bir kısmının" demiş ve sadece müslümanları kastetmiştir."

"Neslimi, diğer ülkelerde bulunan çeşitli sebze, meyve ve mahsullerle rızıklandır da sana itaat ederken bunlardan yararlansınlar. Bir de burası, ziraate elverişsiz bir vadidir. Onlara yiyecekleri meyve, sebze ve mahsûller nasib et."

Allah, İbrahim (a.s.)'in duasını kabul etti. Zira O, şöyle buyurmuştur: "Onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürününün toplandığı güvenli ve mukaddes bir yere yerleştirmedik mi?" (Kasas, 28/57). Allah'ın fazl u keremi, ihsanı ve rahmeti gerçekleşti. Mekke'de mahsul veren bir tek ağaç olmamasına rağmen çevresindeki ülkelerden dört mevsimin çeşitli meyve, sebze ve mahsûlleri Allah dostu İbrahim (a.s.)'in duasının kabulü neticesinde orada toplanmaktadır.

"Onları", verdiğin pek çok nimetine "şükretmeleri için" veya namaz kılarak, çok ibadet ederek sana şükretmeleri umuduyla "çeşitli mahsullerle rızıklandır." Bu ayet, dünyadaki faydaların sadece ibadet ve tâatı yerine getirmede yardımcı unsur olarak kullanılması için elde edildiğini îmâ etmektedir.

"Rabbimiz! Sen, bu dualarımdaki maksadımı biliyorsun. Ben, Senin rızana kavuşmayı ve Sana karşı ihlaslı olmayı arzu ediyorum. Sen, bizim halimizi ve maslahatımızı daha iyi bilirsin. Her şeyin içine de dışına da vakıfsın. Ne yerde ne de gökte hiçbir şey sana gizli değildir. Aslında bizim, Senden istememize gerek yoktur. Sana sadece kulluğumuzu göstermek, rahmetine ne kadar muhtaç olduğumuzu belirtmek ve katındaki nimetlere çabucak ulaşmak için dua ediyorum."

"Ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'ın ilmi dışında değildir. Her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi de O bilir." Bu kavil, Allah Tealâ'nın kelâmıdır ve İbrahim (a.s.)'i tasdik etmektedir. "İşte böyle davranırlar." (Nemi, 27/39) kavli de böyledir. Veya İbrahim (a.s.)'in sözünün devamıdır. Yani "Her yerdeki hiçbir şey görülen ve görülmeiyeni bilen Allah'ın ilmi dışında değildir." demektir. "Min" kavli, kapsamlılık ifade eder. Sanki "ne olursa olsun hiçbir şey Allah'ın ilmi dışında değildir." denmiştir.

Arkasından İbrahim (a.s.) yaşlandıktan sonra kendisine çocuk nasib eden Rabbine hamdetti: "Bütün hamd ve şükürler yaşlandıktan ve çocuktan ümit kestikten sonra bana çocuk nasib eden Allah'a mahsustur. O, bana iki evlat, İsmail ile annesi Hâcer'i ve İshak ile annesi Sâre'yi ihsan etmiştir." İsmail, İshak (a.s.)'dan önce zikredilmiştir. Çünkü o, İshak'tan 13 yıl büyüktü. Denilmiştir ki: "İbrahim (a.s.), İsmail doğduğunda 99, İshak doğduğunda ise 112 yaşındaydı."

"Yaşlanmışken". Çünkü bu yaşta bir insana çocuk verilmesi daha büyük bir nimettir.

Öyle ki ümitsizlik anında ihtiyacın giderilmesi en büyük nimetlerden birisidir. Bir de ilerlemiş yaştaki bu doğum, İbrahim (a.s.) için bir mucizeydi.

"Doğrusu Rabbim Allah, duamı ve sözlerimi işitir, Kendisine dua edenleri karşılıksız bırakmaz. Açıklasam da açıklamam da O, maksadımı bilir." İbrahim (a.s.), duasını açıklama ve beyan etme babından değil de işaret ve kinaye kabilinden zikrettiği için bu sözü söylemiştir.

"Rabbimiz! Doğrusu sen, gizlediğimizi de... bilirsin" kavliyle "Bana İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun" kavli arasında Allah Tealâ'ya karşı son derece edepli olmayı gözetmek şeklinde bir münasebet söz konusudur. İbrahim (a.s.) Allah'tan, kendisi öldükten sonra hanımı Hâcer'e ve oğlu İsmail'e yardımını talep etmek istiyordu. Fakat bu isteğini dile getirmedi. Bilakis "Ya Rab! Doğrusu sen, bizim kalplerimizde ve vicdanlarımızda olanı biliyorsun." dedi. Arkasından ölümünden sonra neslinin durumunu methetti. Bu, vefatından sonra hanımı ve çocuğu için yaptığı, işaret ve kinaye kabilinden hayır ve yardım duası idi.

Bu da -Razî'nin de dediği gibi- göstermektedir ki ihtiyaç anında hamd-ü sena ile uğraşmak, duadan daha faziletlidir.

Buharî, Bezzâr ve Beyhaki'nin İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.), Rabbinin şöyle buyurduğunu naklederek, şöyle demiştir: "Benden isteyeceği yerde zikrimle uğraşan kimseye isteyenlerden daha üstününü veririm."

Bundan sonra İbrahim (a.s.), Allah'a şükrü gösteren bir ifadeyle dua ederek şöyle demiştir: "Rabbim! Beni, namazıma devam edip", hududunu gözeterek onu en mükemmel şekilde "kılanlardan eyle."

Aynı şekilde "neslimden bazılarını da namaz kılanlardan eyle." Çünkü teb'îz (bazılık) içindir. Namaz, imanın alâmeti ve nefisleri çirkin ve kötü işlerden temizlemeye vesile olduğu için özellikle zikredilmiştir.

"Ya Rabbi! Dualarımı kabul et." Veya ibadetlerimi kabul et. İbni Abbâs (r.a.), şu ayeti delil getirerek ikinci manayı tercih etmiştir: "Sizi Allah'tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilir..." (Meryem, 19/48).

Kütübü Sitte'nin Numan b. Beşîr'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.), "Dua ibadettir." buyurmuş sonra şu ayeti okumuştur: "Rabbimiz: 'Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir.' buyurmuştur."

"Ey Rabbimiz! Hesabın sabit olup, kullarının yaptıkları iyi ve kötü amellere karşılık

hesaba çekilecekleri günde benim, ana babamın ve bütün müminlerin günahlarını örtüp, hepimize müsamaha et."

Hasen şöyle der: "İbrahim (a.s.)'in annesi mümin idi. Onun babası için mağfiret dilemesi ise ona verdiği bir sözden ötürü idi. Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca ondan uzaklaştı. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur."

"İbrahim'in, babası için mağfiret dilemesi, sadece ona verdiği bir sözden ötürü idi. Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca ondan uzaklaştı. Doğrusu İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi." (Tevbe, 9/114).

İbrahim (a.s.)'in kendisi için dua etmesi, onun günah işlemiş olmasını gerekli kılmaz. Bundan maksat sadece Allah Tealâ'ya sığınmak ve fazl-ı keremine, ihsanına ve rahmetine güvenmektedir. [\[12\]](#)

Kıyamet Ve Kıyametin Azabı

42- Sakın Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma, gözlerin dışarı fırlayacağı güne kadar onları ertelemektedir.

43- O gün başları kalkmış, gözleri kendilerine dönemeyecek şekilde sabit kalmış, gönülleri bomboş halde koşup duracaklardır.

44-45- Ey Muhammedi İnsanları, kendilerine azabın geleceği gün ile uyar. Haksızlık edenler: 'Rabbimiz! Bizi yakın bir süreye kadar ertele de davetine uyalım, peygamberlere uyalım' derler. Siz daha önce sonunuzun gelmeyeceğine yemin etmemiş miydiniz! Üstelik kendilerine yazık edenlerin yerlerinde oturdunuz. Onlara, yaptıklarımız da sizlere açıklanmıştı. Size misaller de vermiştik.

46- Şüphesiz onlar, düzenlerini kurdular, oysa dağları yerinden oynatacak olsa bile, bu düzenleri hep Allah'ın elindeydi.

47-48- Yer başka bir yerle, göklerin de başka göklerle değiştirildiği, her şeye üstün gelen tek Allah'ın huzuruna çıktıkları günde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma. Doğrusu Allah, güçlüdür, öc alandır.

49- O gün, suçluları zincirlere vurulmuş olarak görürsün.

50- Gömlekleri katrandan olacak, yüzlerini ateş bürüyecektir.

51- "Allah herkese yaptığığın karşılığını " vereceeri için bövledir. Do&rusu Allah vereceği için böyledir. Doğrusu Allah

52- Bu Kur'an, onunla uyarılımlar ve tek bir ilâh bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir.

Açıklaması

"Ey Muhammedi İnsanlara mühlet verip, kıyamet gününe kadar azaplarını geciktirdiği zaman sakın Allah'ın onlardan habersiz olduğunu, onları kendi hallerine bıraktığını, yaptıklarına karşılık onları cezalandırmayacağını sanma. Bilâkis O, bütün yaptıklarını bilir ve yapılanları saydikça sayar." Bu ayet, Allah Tealâ'nın mazlum için zalimden intikam alacağına dikkat çekerek kıyamet gününün var olduğunu ispat etmektedir.

Bu ayet, her ne kadar şeklen Rasulullah (s.)'a hitap etmekte ise de "kızım sana söylüyorum gelinim sen anla" üslubuyla asıl maksat ümmetidir. Yine bu ayet müminleri teselli etmekte zalimleri ise tehdit etmektedir. Öyleki Allah, yaptıkları işleri bilmektedir. Münasip bir zamanda zulümlerinin karşılığını onlara verecektir. Onların cezalandırılmaları yakındır, bundan asla kurtuluş yoktur. Çünkü onlardan kaynaklanan zulmü bilmek, onların cezalandırılmalarını zorunlu kılmaktadır.

Bundan sonra Allah Tealâ, o zalimlerin cezasını aşağıda özellikleri zikredilen bir güne ertelediğini açıklamıştır.

1- O gün gözler açık, kirpikler oynamayacak şekilde dona kalır. Yani, Allah onlara çok korkunç bir güne kadar mühlet verir. Vaziyetin korkunçluğundan dolayı o gün gözler açıktır. Korku, şaşkınlık ve dehşet sebebiyle ne kır-pılabilir ne de yumulabilir. Arkasından Allah, kabirlerinden nasıl kalktıklarını, mahşere doğru ne şekilde koştuklarını anlatarak şöyle buyurmuştur:

2- "O kâfirler, kabirlerinden mahşere doğru zelil, zayıf ve zebun olarak süratle gelirler." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "O çağırana koşarak" (Kamer, 54/8) "O gün hiçbir tarafa sapmadan bir davetçiye uyarlar. Sesler Rahmanın heybetinden kısılmıştır,

ancak bir fısıltı işitirsin.. İnsanlar, diri ve her an mah-lûkâtını gözetip duran Allah'a boyun eğmiştir.." (Taha, 20/108-111) "Kabirlerinden çabuk çabuk çıkacakları gün..." (Mearic, 70/43).

3- "Başlarını kaldırıp zelil ve boyun eğmiş bir biçimde bakarlar. Hiçbir şeyi gözleri görmez."

4- "İçinde buldukları şiddetli korku ve dehşet sebebiyle gözlerini kırpmazlar. Bilâkis gözleri devamlı açık olup, bir noktada donup kalmıştır. Onları ne hareket ettirebilir ne de yumabilirler." Bu vasıf, gözlerinin fal taşı gibi açıldığını, hiç kapanmadığını göstermektedir.

5- "Korku sebebiyle kalpleri bomboş kalmış, kuvvetini yitirmiştir. Sadece ızdırap duyup sıkıntı hissederler." Bundan maksat şudur: İçinde buldukları büyük şaşkınlık sebebiyle kâfirlerin kalpleri hiçbir şey düşünemezler. Vadedilen cezanın gerçek olduğunu anladıkları için bir şey ümid edecek halleri yoktur ve aşırı üzüntü yüzünden sevinç hissedecek durumda da değildirler.

Bütün bu vasıflar hesap anında gerçekleşecektir. Çünkü Allah Tealâ bunları, o günün hesap görülecek gün olduğunu bildirdikten sonra zikretmiştir.

Burada Allah Tealâ, korkunç hâli gördükleri zaman o azaba uğrayacakların ne diyeceklerini bildirerek şöyle buyurmuştur: Ey Peygamber! Bütün insanları kıyamet gününün korkunç azabıyla korkut. O gün kendilerine zulmedenler azabın gerçek olduğunu anladıkları zaman sabırsızlık gösterip telaşlanarak umutsuzca şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizi dünyaya geri döndür. Sana dönmeye yakın bir zamana kadar, bize mühlet ver de tevhid akidesine yaptığın daveti kabul etmek, Sana ihlasla ibadet etmek ve peygamberinle gönderdiklerine uymak gibi daha önce dünyada kaçırdığımız şeyleri ifâ edelim.". Yine bu hususta Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Beni yakın bir süreye kadar ertelesen de, sadaka versem, iyilerden olsam..." (Munafikun, 63/10). "Onlardan birine ölüm gelince 'Rabbim! Beni geri çevir, belki yapmadan bıraktığımı tamamla, sâlih amel yaparım' der." (Müminun, 23/100).

Allah Tealâ onları azarlayıp kınayarak tekliflerini şöylece reddeder: "Siz bu durumdan önce, "dünyadayken" öldüğünüz zaman dünyada kalacağınıza başka bir yurda taşınmayacağınıza, ahiret hayatının ve dünyada yapılan amellerin karşılığının olmadığına "yemin etmiyor muydunuz!" Yani öldükten sonra dirilmeyi ve hesaba çekilmeyi inkâr ediyor, başka bir hayata intikal et-miyeceğinizi iddia ediyordunuz. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ölen kimseyi Allah'ın diriltmeyeceği üzerine bütün güçleriyle Allah'a yemin ederler." (Nahl, 16/38). İnkârınız yüzünden bu azabı tadın bakalım! "Üstelik zulmün ve bozukluğun içinde yaşadınız, kendilerine zulmedenlerle yarenlik ettiniz, onların yolundan gittiniz. Hem de bütün bunları yalanlamaları, inkârları ve hak davetinden alıkoymaları

sebebiyle onları helak ettiğimizi, cezalandırdığımızı size açıklamamıza, bunları görmeye rağmen yaptınız. Bu yetmiyormuş gibi onlara yapılan azabın izlerini bizzat gördünüz, sonlarının kötü ve rezillik olup, cezayı icâb ettirdiğini anladınız. Size misaller de vermiştik. Bunlar, Allah'ın yoktan var etmeye kadir olduğu gibi tekrar diriltmeye de kadir olduğunu, hemen helak ettiği gibi azabı tehir etme hususunda zikrettiği açıklamalardır. Bu misaller Kur'an'da pek çoktur. Fakat siz öğüt ve ibret almadınız. Onların başına getirdiklerimiz size engel olamadı. Nasıl olur da dünyaya dönmeyi ve tevbe için mühlet verilmesini istiyorsunuz! Artık iş işten geçmiştir."

Bundan sonra Allah Tealâ, onların durumlarının öncekilere benzediğini açıklayarak şöyle buyurmuştur: "Kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturan o kimselerin durumu önceki kâfirlerin durumundan farklı değildi. Zira onlar hakkı ortadan kaldırıp batılı yerleştirmek için ellerinden gelen bütün gayreti göstererek düzenlerini kurdular. Allah, onların düzenlerini bilmektedir. Veya bu tuzaklarının karşılığını onlara verecektir. Onların her yaptıkları bilinmekte ve kaydedilmektedir. Allah, bu yaptıklarının karşılığını âdil olarak verecek ve onları şiddetli bir hesaba çekecektir."

Arkasından Allah Tealâ intikamını alacağı vakti açıklamıştır: "Allah Tealâ, düşmanlarından intikam alır. Bu sözü, yerin başka bir yerle değiştirilip, bilinen alışılmış halinin dışında bir hal aldığı, göklerin de başka göklere değiştirildiği gün gerçekleşecektir." "Birbirinden büyük düzenler kurdular." (Nuh, 71/22). ayetine gelince, onların tuzaklarıyla dağların yerinden oynaması imkânsızdır. "Sabit dağlar" kavline maksat "Allah'ın ayetleri ve kanunları"dır. Çünkü onlar, sabitlik ve devamlılık bakımından yerine çakılmış dağlar mesabesinde dirler. Onların Allah'a şirk koşup inkâr ederek kendilerine yaptıkları bu kötülük ne dağlara ne de başka bir şeye zarar verebilir. Bu zarar ancak kendilerinedir ve sadece onları etkiler. Ayet, onların hile ve tuzaklarını küçümsemekte ve değersiz kılmaktadır. Bu hile ve tuzaklar, dağlar gibi sabit olan ayet ve delilleri ortadan kaldıramaz, peygamberliği batıl kılamazlar. Dağlar yerinden oynamaz. Fakat bu, bir şeyi büyük göstermek ve nasıl olduğunu anlatmak için kullanılan mecazî bir ifadedir.

"Durum böyle olunca ey peygamber! Sakın Allah'ın, peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma. Bilâkis O, onlara verdiği sözü yerine getirecektir." Ayet, peygamberlere yardım ve zalimlere azap hususundaki Rabbinin sözüne Rasulullah (s.a.)'ın ümmetinin güvenini pekiştirmektedir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Allah 'Andolsun ki Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz.' diye yazmıştır. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür." (Mücadele, 58/21). "Doğrusu Biz, peygamberlerimize ve müminlere dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz." (Gafir, 40/51). Buradaki "Sakın sanma" ayeti, "Dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde size Allah'ın yardımı" şeklinde ifade edilen bu ayeti açıklayıp pekiştirmektedir.

"Doğrusu Allah, izzet ve kudret sahibidir. İsteddiği ve cezalandırmayı dilediği hiçbir şey Onu aciz bırakamaz ve mutlaka gerçekleşir. O, Kendisini inkâr eden veya başka ilâhları

ortak koşanlardan o alır." Bu ayetin manasına uygun bir son olup, peygamberlere verilen sözün yerine getirilmesi hususundaki Şiddetli arzuyu pekiştirmektedir.

Bundan sonra Allah Tealâ intikam alacağı zamanı bildirerek Őöyle buyurmuŐtur: "Allah Tealâ dūŐmanlarından intikam alır. Bu sözü yerin baŐka bir yerle deđiŐtirilip, bilinen aliŐilmiŐ halinin dıŐında bir hal aldığı, göklerin de baŐka göklerle deđiŐtirildiđi gün gerçekleŐecektir. Mevcut olan bu yeryüzü, yayılan duman gibi olur. Göğün ise yıldızları, güneŐi ve ayı bir tarafa dağılır."

Buharı ve Müslim'de Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan, Rasulullah (s.a.)'m Şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "İnsanlar, kıyamet gününde iyi undan yapılmış ekmek çöreğine benzeyen çıđnenmemiŐ beyaz bir toprak parçası üzerinde haÇ-rolunacaklardır. Orada hiç kimseyi tanıtan bir alâmet yoktur." İmam Ahmed, Müslim, Tirmizî ve İbni Mace'nin rivayetinde Âişe (r.a.) Şöyle der: "Rasulullah (s.a.)'a, "48." ayetin hakkında 'Ya Rasulallah! O gün insanlar nerededir?' diye sordum. Rasulullah (s.a.) 'Sırat üstündedirler.' buyurdu."

Alimler, yerin ve göklerin değiştirilmesi hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Denilmiştir ki: "Yerin ve göklerin özellikleri değiştirilir. Dağları yerlerinden oynatılır, denizleri kaynatılarak düz hale getirilir. Orada hiçbir eğrilik, yüksek yer, "Emet" küçük tepe, iniŐli çıkıŐlı yol görölmez."

İbni Abbas (r.a.) Şöyle der: "O, aynı yeryüzüdür. Ancak değiştirilecektir. Gök ise yıldızları saçılarak, ay ve güneşi tutularak, ayı yarılarak değiştirilecektir."

Yine denilmiştir ki: "Allah, Şu anki yer ve göklerin yerine başka yer ve gökler yaratır."

İbni Mesûd ve Enes (r.a.)'den rivayet edilmiştir ki: "İnsanlar, hiç kimsenin hata işlemediği beyaz bir yer üzerinde haşrolunacaklardır."[\[13\]](#)

Alimlerin açıklamış oldukları kainat sistemi çözülecek, gökler başka gökler yer başka yer olacaktır.

"Bütün mahlûkât, her Şeye galip gelen ve bir olan Allah'ın hükmünü beklemek için kabirlerinden ıktılar." Allah Tealâ Şöyle buyurmuştur: "'Bugün hükümranlılık kimindir1?' denir. Hepsi 'Gücü herşeye yeten tek Allah'ındır' derler. " (Gafir, 40/16). Bu ayet, kâfirleri korkutmaktadır.

Allah Tealâ, kendisinin her Şeye galip olduğunu bildirince insanların acizliğini ve huzurundaki zelîl hallerini de açıklayarak onların bazı özelliklerini zikretmiştir:

1- Suçlular, zincire vurulmuŐlardır: "Ey Muhammedi İnkârları ve bozgunculukları

sebebiyle suçlu olanların kelepçe veya bukağlarla birbirlerine bağlanmış olduklarını görürsün." Birbirlerine benzeyenler veya şekilce bir olanlar bir araya toplanırlar. Hepsi sınıf sınıf ayrılırlar. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "İlgililere şöyle emredilir: 'Zulmedenleri, onlarla işbirliği edenleri derleyin.'" Saffat, 37/22). "Müminler hurilerin, kâfirler ise şeytanların yanına getirilirler." Tekvîr, 81/7). "Onlar ve azgınlar tepetakla (cehennem) içine atılırlar." (Şuara,

26/94).

2- "Gömlekleri katrandandır." Maksat şudur: Cehennemliklerin derileri katranla sıvanır, aynı üzerlerine giydikleri gömlek gibi olur. Böylece şu dört azabı birden görmüş olurlar: a) Katranın yakıcılığı, b) Katran sebebiyle ateşin derilerine daha çabuk ulaşması, c) Katranın iç karartan korkutucu rengi, d) Pis kokusu. Üstelik kıyametin katranıyla dünyadaki katran arasındaki fark, ikisinin ateşi arasındaki fark gibidir."

3- "Yüzlerini ateş bürüyecektir." Yüz, vücudun en şerefli azası olduğu için beden yerine zikredilmiştir. Şu ayetler, buna misaldir: "Ateş onların yüzlerini yalar, dişleri sırtıp kalır." (Muminun, 23/104). "Kıyamet günü kötü azaptan yüzünü korumaya çalışan kimse, güven içinde olan kimse gibi midir?" (Zümer, 39/24). "Ateşe yüzüstü sürüldükleri gün, onlara 'Cehennem dokunan azabını tadın.' denir." (Kamer, 54/48).

Bundan sonra Allah Tealâ, amellerin "cezasını" karşılıklarının niçin verildiğini açıklayarak şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ, bütün bunları kıyamet gününde herkesi yaptıkları iyilik ve kötülükleri uygun karşılıklarla mükâfatlandırıp cezalandırmak için yaptı. Böylece suçluları veya kâfirleri inkârları ve isyanlarından dolayı cezalandırır, müminleri ise iman ve itaatları sebebiyle sevaba eriştirir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "O kötülük yapanlara işlerinin karşılığını verir; iyi davrananlara işlediklerinden daha iyisiyle karşılığını verir."(Necin, 53/31).

Arkasından Allah Tealâ şöyle buyurur: "Şüphesiz Allah Tealâ, bütün kulları çok çabuk hesaba çeker." Bu müddet, hadiste belirtildiği gibi dünya günlerinden bir gündüzün yansı kadardır. O, insanlara haksızlık etmez, hak ettiklerinden fazla cezalarını arttırmaz. O, hesap işini çabucak bitirir. Çünkü her şeyi bilmektedir ve hiçbir şey Ona gizli değildir. Mahlûkâtın hepsi O'nun kudreti karşısında tek bir kişi gibidir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Sizin yaratılmanız ve tekrar diriltilmeniz tek bir nefsin yaratılması ve tekrar diriltilmesi gibidir." (Lokman, 31/28). O, her şeyin miktarını çok çabuk bilir.

Sonra Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bu, Kur'an, insanlara bir tebliğ ve yeterli bir öğüttür." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Sizi ve ulaştığı kimseleri uyarmam için..." (En'am, 6/19). O, insan ve cinlere, bütün yaratılanlara tebliğ edilmiştir."

"Onları ceza ile uyarması ve azaptan sakındırması için" Bu kavil, bir mahzûfa matuftur. Yani bu tebliğden nasihat alıp, onunla uyarılımlar diye, demektir.

Bu Kur'an içindeki, Allah'tan başka ilah olmadığını gösteren burhan ve hüccetleri delil gösterebilir diye ve akıllı kimseler, öğüt ve ders alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir. Bu tebliğin üç faydası vardır: 1- Allah'ın azabıyla korkutup sakındırmak, 2- Onunla Yaratanın varlığına ve birliğine delil getirmek, 3- Öğüt alıp, insanı ilgilendiren bütün işleri düzene koymak. [\[14\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/171-173.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/177-179.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/183-185.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/190-193.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/195-196.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/198-200.

[\[7\]](#) Razî, XIX/122.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/203-206.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/209-211.

[10] el-Bahru'l-Muhit, V/428-429.

[11] Razî, XIX/130-131.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/213-215.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/218-222.

[13] Zemahşerî, 11/175.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/228-232.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Kur'anın Tavsif Edilmesi, Kafir Ve İsyankârların Tehdid Edilmesi 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Müşriklerin Peygamberimiz (S.A.) Hakkındaki Bazı Sözleri Ve Bunlara Verilen Kesin Cevap. 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Allah Teala'nın Kudretinin Bazı Tecellileri 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

İnsanoğlunun İlk Yaratılışı, Meleklerin Secde Etmelerinin Emredilmesi, İblisin Yüz Çevirmesi Ve Ona Düşman Oluşu 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16

Kıyamet Günü Müttakilerin Mükafatı 17

Belagat: 17

Kelime ve İbareler: 17

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Mağfiret Ve Azap. 19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Misafirlerin Hz. İbrahim (A.S.)'e Lut Kavminin Helakini Haber Vermeleri 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

Şuayb Kavmi (Eyke Halkı) Kıssası Ve Semûd Kavmi (Hicr Halkı) Kıssası 25

Belagat: 26

Kelime ve İbareler: 26

Ayetler Arası İlişki 26

Açıklaması 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Allah Teala'nın Hz. Muhammed Mustafa (S.A.)'E Yaptığı
Lütuflar 29

İ'rab: 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

HICR SURESİ

Kur'anın Tavsif Edilmesi, Kafir Ve İsyankârların Tehdid Edilmesi

1- Elif, Lâm, Râ. Bu ayetler kitabın ve apaçık Kur'anın ayetleridir.

2- İnkâr edenler keşke müslüman olsa- lardı diye nice kez temenni edecekler.

3. Onları bırak, yesinler, eğleninler ve koş eme^ onları oyalayadursun. (Kötü sonucu) yakında bilecekler.

4- Kendisi hakkında (bizce) bilinen bir yazı olmaksızın> hiçbir kasabayı helâk

5- Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez ve bu eceli geciktiremez.

Açıklaması

"Elif, Lam, Ra" Bu mukattaa harfleriyle Araplara Kur'anın beyan yönünden mucize oluşunun bildirilmesi ve bu Kur'anın en kısa suresi gibi bir sure getirmekle meydan okuma kasdı gözetilmektedir. Çünkü Kur'an onların diliyle nazil olmuş, Arap dilinde kelimelerin meydana geldiği harflerden meydana gelmiştir.

"Bunlar kitabın ve apaçık Kur'anın ayetleridir." Yani bu suredeki ayetler her yönden kâmil olan kitabın ayetleridir, bu ve diğer surelerde her şeyi tam bir şekilde açıklayan Kur'an'ın ayetleridir.

Kur'an kelimesinin nekre olarak kullanılması Kur'anın şanını yüceltmek içindir. Zemahşerînin dediği gibi hem (kitab) hem de (Kur'an-ı Mübîn) vasıflarının birlikte zikredilmesi Kur'an'ın her şeyi mükemmel manada bir arada toplayan, eşsiz ve benzersiz bir ifade tarzını ihtiva eden bir kitap olduğuna delâlet etmesi içindir.

Fakat kâfirler kıyamet günü içinde buldukları küfürden dolayı pişman olacaklar ve keşke dünyada iken müslüman olsaydık, diye temennide bulunacaklardır.

(Rubbema) kelimesi her ne kadar "azlık" ifade etse de tehdit hususunda gayet belîğ bir tabirdir.

İbni Abbas, İbni Mes'ud ve sahabeden başka zatların anlattıklarına göre Kureyş kâfirleri ateşe atıldıkları zaman keşke dünyada iken müslüman olsa idik, diye temenni edeceklerdir.

Zeccac diyor ki: Kâfir azab durumlarından bir durumu yahut müslümanın (nimet) durumlarından birini görünce keşke müslüman olsaydı diye temennide bulunacaklardır.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Ateşin üzerinde durduruldukları zaman: Ne olurdu tekrar dünyaya döndürülseydik, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık da müminlerden olsaydık dediklerini bir görsen!" (En'am, 6/27).

Taberani'nin Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Cehennemlikler yanlarında Allah'ın dilediği ehl-i kıbleden olan kimselerle birlikte Cehennem'de toplanırlar. Kâfirler (Ce-hennem'e giren) müslümanlara:

- Siz müslüman değil miydiniz? diye sorarlar. Müslümanlar:

- Evet, derler. Kâfirler:

- Peki, müslümanlığın size ne faydası oldu. Siz de bizimle birlikte cehen-nem'e girdiniz, derler. Müslümanlar:

- Bizim günahlarımız vardı. Bu günahlarımız sebebiyle cezalandırıldık, derler.

Cenab-ı Hak bunların söylediklerini duydu. Ehl-i Kiblede olan cehennemliklerin cehennemden çıkarılmasını emretti. Onlar da cehennemden çıkarıldılar. Cehennem'de geride kalan kâfirler bu durumu görünce: Keşke bizler de müslüman olsaydık da, onların cehennemden çıktığı gibi biz de çıksak! derler. Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) şu ayeti okudu: "Elif, Lam, Ra. Bu ayetler kitabın ve her şeyi açıkça beyan eden Kuranın ayetleridir. Kâfirler (kıyamet günü) keşke biz de müslüman olsaydık, temennisinde bulunurlar." (Hicr, 1-2).

Bu ayetten sonra Cenab-ı Hak kâfirleri tehdit etti, onları şiddetli bir tehdit ve kuvvetli bir ihtarla korkuttu ve şöyle buyurdu:

"Ey Muhammed! Kâfirleri eğlencelerinde ve dünya lezzetlerinden yararlanma hususunda kendi hallerine bırak, hayvanların yediği gibi yesinler. Boş ümitler onları tevbeden ve Allah'a yönelmekten, ahiretten ve ölümü düşünmekten alıkoyup oyalayadursun. Onlar amellerinin akıbetini ve gelecekteki durumlarını gayet iyi bilecekler."

Bu ayet şu ayetler gibidir: "De ki: Yaşayın bakalım. Ama en son varacağınız yer cehennem 'dir. "(İbrahim, 14/30).

"(Ey kâfirler!) Dünyada az bir müddet yiyin ve eğlenin bakalım. Siz şüphesiz suçlu kimselersiniz." (Mürselât, 77/46).

Görüldüğü gibi bu üç ayette kâfirlerin dünyadaki ihmalkârlarının sebepleri beyan edilmektedir. Artık onların ahirette hiçbir nasipleri bulanmayacaktır.

Cenab-ı Hak bundan sonra da kâfirlerin azabının kıyamet gününe tehir edilmesinin sebebini zikretmektedir: Allah Tealâ'nın bütün ümmetler hakkındaki sünneti, kanunu aynıdır. Bu da bir kavme bir hüccet (peygamber) göndermeden kendilerine hidayet ve Hak yolu tebliğ etmeden, Levh-i Mahfuzda belirlenen ve takdir edilen ecelleri bitmeden önce hiçbir kavmi helak etmemesi ve helak olma vakti gelen hiçbir kavmin azabını tayin edilen vaktinden sonraya bırakmaması ve müddetleri bitmeden öne almamasıdır: "Her ümmetin (belli) bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman onu ne bir an geri bırakabilirler ne de ileri alabilirler." (Araf, 7/ 34).

Bu ayetlerden maksat şudur: Allah dileseydi kâfirlere azabı acilen verirdi. Fakat ilâhî hikmet tevbe ederler ümidiyle onlara mühlet verilmesini gerekli kıldı. Çünkü her ümmetin belirli bir eceli vardır. Bu ecelde ne gecikme, ne öne alma olabilir Allah mühlet verir ama ihmal etmez.

Bu ayet -İbni Kesir'in dediği gibi- Mekke halkına ve benzerlerine içinde buldukları ve bu sebeple helak olmaya müstahak oldukları şirk, inatçılık ve dinsizlikten vazgeçmeleri hususunda bir tenbih ve irşattır. [\[1\]](#)

Müşriklerin Peygamberimiz (S.A.) Hakkındaki Bazı Sözleri Ve Bunlara Verilen Kesin Cevap

6- (Kâfirler) dediler ki: "Ey kendisine Kur'an indirilen! Sen mutlaka bir mecnunsun.

7- Eğer doğru söyleyen kişilerden olsaydın, bize melekleri getirmeliydin" dediler.

8- Biz melekleri ancak hak ile indiririz. İşte o zaman onlara mühlet verilmez.

9- Kur'an'ı biz indirdik, elbette onu biz koruyacağız.

10- Andolsun ki, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik.

11- Onlara bir peygamber gelince, hemen onunla alay ederlerdi.

12- İşte böylece biz onu mücrimlerin kalplerine sokarız.

13- Onlar buna (Kur'an'a) inanmazlar. Halbuki eskiden yaşamış kimselerin tabii oldukları ilâhî âdet bellidir.

14- Onlara gökten Jbir kapı açsak da, oradan yukarı çıksalar;

15- Yine de gözlerimiz perdelendi. Bilâkis biz büyülenmiş bir milletiz! derlerdi

Açıklaması

Allah Tealâ bu ayetlerde müşriklerin inkarcılıkları ve inatçılıklarından doğan bazı sözleri ve şüphelerini haber vermektedir: Müşrikler alaylı bir şekilde ve hafife alarak: Ey Kur'anın kendisine indiğini iddia eden kişi! Sen bizi sana uymaya ve babalarımızı üzerinde bulduğumuz inançları terketmeye davet ettiğine göre sen cinnet geçirmiş birisisin. Dolayısıyla senin davetini kabul etmeyiz.

Eğer iddia ettiğin şeyde doğru sözlü olsaydın, senin doğruluğuna ve getirdiğin kitabın gerçek olduğuna şahitlik eden, senin korkuttuğun hususlarda seni te'yid eden melekleri bize getirmeliydin değil mi? dediler.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmuştu: "(Kâfirler) kendisine bir melek indirilip de onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya! dediler." (Furkan, 25/7).

Bir başka ayette de: "(Bir gün) bize kavuşacaklarını ummayanlar: Bize melekler indirilse veya Rabbimizi görsek ya! derler. Yemin olsun ki, onlar kendi kendilerine büyüklenmişler ve azgınlıkta çok ileri gitmişlerdir." (Furkan, 251) buyurulmuştu.

Cenab-ı Hak, Hz. Musa (a.s.) hakkında Firavun'un söylediği şu sözü nakletti: "Ona (gökten) altın bilezikler atılsa veya beraberinde melekler gelip onu destekleseler ya!" (Zuhruf, 43/53).

Kâfirlerin ikinci sözüne karşılık Cenab-ı Hak şu ayetle cevap verdi: Biz melekleri ancak hak, hikmet ve bildiğimiz umumî menfaatlerle göndeririz. Peygamberin (s.a.) doğruluğu hususunda size şahit olacak ve sizin kendilerini göreceğiniz şekilde meleklerin size açıktan gelmesi hikmete uygun değildir. Çünkü o zaman siz mecburen tasdik eden insanlar olursunuz. Halbuki onlar sizin cinsinizden ve sizin şeklinizden ayrı olup bu durumda size karışıklık gelebilir. Çünkü her cinsin kendi cinsinden davetçisi vardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Eğer peygamberi melek cinsinden gönderseydik onu (yine) insan şeklinde kılardık. Onları yine de düştükleri şüpheye düşürürdük." (Enam, 6/9).

"İşte o zaman onlara hiç mühlet verilmez." Yani biz melekleri indirmiş olsaydık bu helak etme ve azap için yapılan bir indirme olur, onlara gelecek azabı bir an bile geciktirmezdi. Çünkü bizim sünnetimiz, kanunumuz insanların teklif ettiği şekliyle bir mucize indirdiğimizde insanlar buna inanmazlarsa bu mucizenin peşinde helak edici bir azab göndermemizdir. Bu sebeple meleklerin indirilmesinde onlar için fayda değil mutlak bir azab vardır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kâfirlerin ilk sözlerine "Bu Kur'anı biz indirdik. Onun koruyucusu da şüphesiz ki biziz" ayetiyle cevap verdi.

Yani peygamberine zikri -Kur'anı- indiren Allah Tealâ'dır. Kur'anı değiştirme ve bozulmadan koruyan O'dur. Siz: O peygamber delidir! deyin. Biz de: Bu Kur'anı indiren ve onu koruyacak olan biziz, diyoruz. Bu Kur'anın özelliğidir. Çünkü Cenab-ı Hakkın bizzat kendisi bütün zaman boyunca onu muhafaza etme ve korumaya kefil olmuştur. Halbuki önceki kitapların rahibler ve din adamları tarafından korunmaları emredilmiş, onlar da bu kitaplarla oynamış, tahrif ve değişiklikler yapmışlardır. Hatta kitapların asıl nüshaları kaybolmuş ve zayi olmuş, asıllarının hiçbir izine rastlanılmamıştır.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Şüphesiz biz içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı indirdik. Allah'a teslim olan peygamber yahudilere onunla hükmederlerdi. Rablerine samimi olarak kulluk edenler ve âlimler de Allah'ın kitabından kendilerinden korunması istenilenle hükmederlerdi. Onlar Tevrat'ın hak olduğuna şahit idiler." (Maide, 5/44).

Allah Tealâ daha sonra Kureyş kâfirlerinin bazılarının yalanlamaları hususunda Rasulünü (s.a.) teselli ederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki biz senden önceki ümmetlere, milletlere kabilelere, guruplara da peygamberler gönderdik. Fakat onlara bir peygamber gelir gelmez hemen onu yalanladılar onunla alay ettiler ve onun peygamberliğini inkâr ettiler."

"Onlara bir peygamber gelince..." cümlesi geçmiş ümmetlerin durumunu hikâye etmektedir. Çünkü "ma" kelimesi müzari fiil üzerine gelince mutlaka hal manası ifade eder, mazi fiilden önce gelirse hale yakın bir mana ifade eder.

Daha sonra Yüce Allah inatçılık yapan ve hidayete tabi olmaktan yüzçevi-rip kibirlenen mücrimlerin kalplerine yalanlama hasletinin nüfuz ettiğini haber verdi. Zira geçmişteki mücrimlerin kalplerine sokulan bu çeşit yalanlama ve inkarcılığı yeni mücrimlerin kalplerine de sokarız.

"Onu mücrimlerin", günahkârların "kalplerine sokarız" cümlesindeki (Onu=hû) zamiri şirke aittir. Bu zamirin zikre yani Kur'ana râci olması da mümkündür. Buna göre mana: Böylece biz günahkârların kalplerine Kur'an'ı sokarız. Onu yalanlanarak, alay edilerek, makbul olmaksızın, ona ebediyyen iman etmeyecekleri bir halde günahkârların kalbine sokarız.

"Halbuki eskiden yaşamış kimselerin tabi oldukları ilahî âdet bellidir" Yani geçmiş insanların zamanında takip edilen ilâhî âdet geçmişte bellidir. Bu ilâhî âdet, Allah'ın peygamberlerini yalanlayan herkesi helak edip yok etmesi, peygamberleri ve onlara tabi olanları dünya ve ahirette kurtuluşa erdirmesi-dir. Ya Muhammedi Senden önceki peygamberler kendilerini yalanlayan kavimleriyle yaptığı mücadelelerde senin için örnekler. Diğer bir ifade ile: Biz yeni günahkârlara eski günahkâr kavimlere yaptığımız muameleyi yapacağız, peygamberlere ve müminlere yardım edeceğiz.

Cenab-ı Hak bundan sonra kâfirlerin son derece inatçı olduklarını ve inkarcılıklarının gönüllerinde yer ettiğini Hakk'a karşı böbürlendiklerini haber vererek şöyle buyurdu:

Bu inatçılara gökten bir kapı açsak oradan durmadan yukarı çıksalar yahut bu kapıdan melekler yukarı doğru çıksalar onlar yine bunu tasdik etmezlerdi. Bilâkis onlar: Gözlerimiz perdelendi, görmemiz engellendi bize öyle gösterildi, zihinlerimizdeki işler birbirine karıştı. Artık sadece hayal görür olduk. Büyülenmiş kişiler gibi Muhammed bizi ayetleriyle büyüledi, derler.

Bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "(Ey Muhammed!) Sana kâğıtta yazılı bir kitap indirmiş olsak da onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler: Muhakkak ki bu apaçık bir sihirdir, derlerdi." (En'am, 6/7).

Ayetin manası şöyledir: Müşriklerin inatçılığı o dereceye ulaşmıştır ki, onlar gerçekten göğe çıksalar ve görecekleri ulvî manzaraları görseler yine de: Bütün bunlar evham ve

hayallerdir. Her hangi bir vesile ile Muhammed bizi büyüledi, derler.

Ayet-i kerimede dünya dışındaki fezada karanlığın bulunduğuna delil vardır. [\[2\]](#)

Allah Teala'nın Kudretinin Bazı Tecellileri

16- Andolsun ki biz gökte bir takım burçlar (yıldız kümeleri) yarattık ve bakıp temâşâ edenler için gökyüzünü süsledik.

17- Gökyüzünü taşlanmış (kovulmuş) her Şeytan'dan koruduk.

18- Ancak kulak hırsızlığı yapan (Şeytan) müstesna. Onun da peşine açık bir ateş alevi düşmüştür.

19- Yeryüzünü uzatıp yaydık, yeryüzünde ulu dağlar yerleştirdik ve tartılan her şeyden nice bitkiler yeşerttik.

20- Yeryüzünde hem sizin için, hem de sizin kendisine rızık vermediğiniz varlıklar için geçim vasıtaları yarattık.

21- (Kâinatta var olan) hiçbir şey yoktur ki bizim yanımızda o varlıktan hazineler dolusu bulunmasın. Ancak biz onu belli bir miktarda indiririz.

22- Biz, rüzgârları aşılama vasıtaları olarak gönderdik. Gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz o suyu saklayamazdınız.

23- Şüphesiz biz diriltiriz ve biz öldürürüz. Ve sonunda her şeye biz varis oluruz.

24- Andolsun ki, biz sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.

25- Şüphesiz Rabbin onları mahşerde toplayacaktır. Çünkü O hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi en iyi bilendir.

Açıklaması

Allah'a yemin olsun ki gökyüzünde sabit veya gezegen büyük yıldızları va-rettik. Gökyüzüne tekrar tekrar bakıp gökyüzündeki gayet açık acaip nizamı, bakıp inceleyeni hayrette bırakan göz kamaştırıcı kudret ayetlerini inceden inceye düşünen kimseler için gökyüzünü yıldızlarla süsledik.

"Biz dünya semasını eşsiz birzînetle, yıldızlarla süsledik." (Saffat, 37/ 6).

"Gökyüzünde burçlar (yıldız kümeleri) yaratan (Allah) yüceler yücesidir." (Furkan, 25/61).

Bir gurup âlim; burçlar, ay ve güneşin menzilleridir demişlerdir.

"Gökleri, Allah'ın rahmetinden kovulan bütün şeytanlardan koruduk" Rahmetten kovulan şeytanların gökyüzüne yaklaşmasına mani olduk. Bir başka ayette ise: "Biz gökyüzünü inatçı bütün şeytanlardan koruduk." (Saffat, 37/7) buyurulmuştur.

"Racîm: Kovulan, taşlanan" yani kendilerine (yıldız kaymalarında) küçük yıldızlar atılan, yahut çirkin ifadelere lâyük olan, yahut lanete uğrayan, Allah'ın rahmetinden kovulan demektir.

"Ancak kulak hırsızlığı yapanlar müstesna..." cümlesi istisna-i munkatı'dır. Yani ancak kelâm hırsızlığı yapan, yahut meleklerin kendi aralarında konuştuğu gayba ait bilgilerden birşeyler çalmak isteyen şeytanı bir yıldız parçası kovalar, o ateş parçası ona erişir. Yani yıldızlardan kopan, ayrılan bir parça -ki bu da alevli bir ateştir- o şeytanı yakar. "Şihab" parlayan bir ateş alevidir. Yıldıza da "şihab" adı verilmiştir.

Bir başka ayette ise: "Doğrusu biz daha önce gökte olup bitenlerin işitilebi-leceği bir yerde oturuyorduk. Fakat şimdi kim dinlemek istese kendisini gözetleyen bir ateş parçasıyla karşılaşılıyor" (Cin, 72/9) buyurulmaktadır.

Yine Cenab-ı Hak: "Biz dünya semasını kandillerle (kandil gibi parlayan yıldızlarla) süsledik. Onlarla (haddi aşan) şeytanların taşlanmasını sağladık" (Mülk, 67/5).

İbni Abbas (r.a.) diyor ki: Önceleri şeytanların gökyüzüne çıkmalarına engel olunmuyordu. Gökyüzüne çıkıyorlar, meleklerden gayba dair haberleri duyuyorlar, sonra da bu bilgileri kâhinlere aktarıyorlardı. Hz. İsa (a.s.) dünyaya gelince son üç semaya çıkmalarına mani olundu. Rasulullah (s.a.) dünyaya gelince de gökyüzünün bütün

katlarına çıkmalarına engel olundu. Onlardan herhangi biri kulak hırsızlığı yapmak isterse kendisine bir yıldız parçası atılır. ^[3]

Sahih olan şudur ki yıldız haberlerin kendilerine ulaşmasından önce şeytanları öldürür. Dolayısıyla gökyüzünün haberleri yeryüzüne peygamberler ve vahiy melekleri olmaksızın kesinlikle ulaşamaz. Bunun için Peygamberimiz (s.a.) in gönderilmesiyle kâhinlik sona ermişti.

Allah Tealâ bunun ardından Allah'ın birliğine delâlet eden semavî delillerden sonra yeryüzündeki delilleri beyan etti:

Yeryüzünü uzunluğuna ve genişliğine uzun bir şekilde, gözün alabildiğine görebileceği ve istifadeye hazır bir şekilde, üstünde yaşayan insana göre yarattık. Nitekim bir ayette: "Biz yeryüzünü (yaşamaya uygun şekilde) döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz!" (Zariyat, 51/48).

Bu ifade yeryüzünün "küresel" oluşunu inkâr etmek manasında değildir. Çünkü büyük kürenin parçaları bu parçalardan birine bakan kimseye sanki (tepsi gibi) dümdüz bir arazi şeklinde görünür. Bu durum, Allah Tealâ'nın kudretinin ve azametinin mükemmel olduğuna açık bir delildir. Zira bu dünyadan yararlanan insan, küresel olduğu halde onu dümdüz görür, hareket ettiği halde onu sabit zanneder.

"Yeryüzünde" insanların dengesinin bozulmaması için "sabit dağlar yerleştirdik." Bir başka ayette de: "Allah, yeryüzü sizi sarsmasın diye oraya sabit dağlar yerleştirdi" (Nahl, 16/15). Bu ayetler yeryüzünü Allah'ın yarattığına, yeryüzünü yayıp genişlettiğine ve yeryüzünde sabit dağlar, vadiler yerleştirdiğine delâlet etmektedir.

Yeryüzünde belirli bir miktar, belirli bir ölçü ile takdir edilen hikmet ve maslahata uygun münasip bitki ve meyveler bitirdik. Her bitkinin unsurları ölçülmüş, muhtaç olduğu her şey takdir edilmiştir.

"Her şeyi belli bir ölçüde ..." ifadesi belirli bir miktar ile takdir edilmiş, hikmet terazisiyle tartılmış, yani hikmet ve maslahata uygun olarak... demektir. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette: "Allah katında her şey bir ölçüye tabidir" (Ra'd, 13/8).

"Yeryüzünde size ... geçim yolları yarattık" Yani yeryüzünde sizin için gıda, ilâç, giyecek, su gibi münasip bir hayat ve geçim vasıtaları hazırladık.

"Sizin kendilerine rızık vermediklerinize de ... " Yani yine yeryüzünde sizin için hizmetçiler, köleler, binek hayvanları ve diğer hayvanlar gibi sizin kendilerine rızık vermediğiniz varlıklara da geçim vasıtaları yarattık. Yani Allah size de onlara da rızık

vermektedir.

Bu ayetlerden maksat Allah Tealânın insanlara yeryüzünde geçim ve kazanç vasıtaları ihsan etmek, üzerine binilen ve eti yenilen hayvanları, hizmet için kullandıkları hizmetçileri insanların emrine vermek suretiyle lütufta bulunduğu beyan etmesidir. Yaratıcı olan Allah Tealâ onların rızıklarına kefil olmuştur. Onların rızıklan kendileri üzerine değil, yaratıcıları üzerinedir. Onlar için istifade etme hakkı vardır. Rızık vermek ve her şeyi insanın emrine vermek Allah'ın üzerinedir.

Bundan sonra Allah Tealâ kendisinin her şeyin maliki olduğunu ve bitkiler, madenler ve sayılması mümkün olmayan çeşitli yaratıkların her sınıfından kendisi nezdinde hazineler bulunduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"Bu kâinata insanların yararlandığı hiçbir şey yoktur ki, biz onu yoktan var etmeye, meydana getirmeye ve onunla ikramda bulunmaya muktedir olmayalım. Biz, bunun ancak faydalı olduğunu bilerek belirli bir ölçüde veririz."

Cenab-ı Hak "hazine" derken gerçek değil, temsil maksadı gözetmektedir. Bunun manası Allah'ın imkân dışı olmayan her şeye kadir olmasıdır.

Cenab-ı Hak bundan sonra da nimetlerin elde edilmesinin sebeplerini açıklayarak şöyle buyurdu: Biz yağmur indirmek için rutubetle dolu bulutları taşıyan hayırlı rüzgarları gönderdik.

Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Rahmetinin önünde müjdeciler olarak rüzgârları gönderen Allah'tır. O rüzgarlar yağmur yüklü bulutları yüklenince onu kurak bir memlekete gönderir, sonra onunla her çeşit ürünü yetiştiririz. İşte biz ölüleri de böyle diriltiriz. Gerekir ki düşünür, ibret alırsınız" (A'raf, 7/57).

Aynı şekilde rüzgârları meyvenin meydana gelmesi için çiçeklerdeki erkek tohumları dişi tohumlara nakledip döllenme meydana getiren rüzgârları ağaçların aşılama vasıtası kıldık.

Ayrıca gıdanın yerine ulaşması için rüzgârları ağaçlardan tozu giderme vasıtaları kıldık. İbni Abbas diyor ki: Rüzgârlar ağaçları ve bulutları aşılama vasıtalarıdır.

"Gökten su indirdik ..." Yani buluttan yağmur indirdik, onunla sizi suladık. Yani bu sudan sizin içmeniz de mümkündür, onunla bitkilerinizi ve hayvanlarınızı da suladık.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Her canlıyı sudan yarattık" (Enbiya, 21/30).

"Söyleyin bakalım! İçtiğiniz suyu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? İsteseydik onu acı ve tuzlu yapabilirdik. Hâlâ şükretmez misiniz?" (Vakıa, 56/68-70).

"Size semadan su indiren O'dur. Siz ondan içersiniz. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de o su ile yetişir." (Nahl, 16/10).

"... Yoksa siz onu biriktiremezsiniz." Yani onu muhafaza edemezsiniz. Bilâkis onu biz indiririz, biz muhafaza ederiz, onu yeryüzünde kaynaklar haline getiririz. Allah dileseydi o suyu alır götürür, yerin dibine batırırdı. Fakat Allah rahmetiyle insanların içmesi; bitki, meyve ve hayvanların sulanması için suyu yıl boyunca saklar. Bu saklama bulutlarda ve yerin boşluklarında olur.

Daha sonra Allah Tealâ yaratılışın başlangıcına ve tekrar diriltmeye kadir olduğunu haber vererek şöyle buyurdu:

Biz mahlûkatı yoktan varederiz, sonra onları öldürürüz. Sonra hepsini mahşer günü toplanmaları için diriltiriz. Yeryüzü ve üzerinde bulunanlara biz varis oluruz. Onlar bize döndürüleceklerdir: "O'ndan başka her şey yok olacaktır" (Kasas, 28/88).

Sonra Cenab-ı Hak, ilk ve son bütün mahlûkatı tam manasıyla bildiğini bize bildirdi: "Allah'a yemin olsun ki Âdem (a.s.) den şu ana gelip geçen ve yok olan kimseleri, şu anda canlı olanları ve kıyamet gününe kadar gelecek kimseleri biz biliriz."

Şüphesiz onların hepsini ilkleri sonuncuları, Allah'a itaat edenle isyan edenleri toplayacak olan senin Rabbindir. Her nefse yaptığı amelinin karşılığını verecektir. Şüphesiz Allah Tealâ hüküm ve hikmet sahibidir, yaptığı sanatında açık hikmet sahibidir, işlerini çok sağlam yapmaktadır, ilmi geniştir. Onun ilmi her şeyi kaplamıştır. O hikmeti ve her şeyi ihata eden ilim gereği dilediğini yapar. [\[4\]](#)

İnsanoğlunun İlk Yaratılışı, Meleklerin Secde Etmelerinin Emredilmesi, İblisin Yüz Çevirmesi Ve Ona Düşman Oluşu

26- Andolsun ki biz insanı (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş civık bir balçıktan yarattık.

27- Cinleri de daha önce zehirli bir ateşten yaratmıştık.

28- Hani Rabbin meleklerle: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş cıvık bir balçıktan bir insan yaratacağım.

29- Ona şekil verdiğim, ona ruhumdan üflediğim zaman siz hemen onun için secdeye kapanın." demişti.

30- Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde ettiler.

31- Ancak İblis, secde edenlerle beraber secde etmekten imtina etti.

32- (Allah): "Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmamana sebep ne?" dedi.

33- (İblis): "Ben kuru bir çamurdan oluşan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim," dedi.

34- Bunun üzerine Allah: "Öyle ise oradan çık! Çünkü artık kovuldun.

35- Muhakkak ki, kıyamet gününe kadar lanet senin üzerine olacaktır." dedi.

36- (İblis:) "Ey Rabbim! Öyle ise (varlıkların) tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver." dedi.

37- "O halde sen kendilerine mühlet verilenlerdensin.

38- Belirli bir vakte kadar." dedi.

39- (İblis) dedi ki: "Ey Rabbim! Beni saptırdığın için mutlaka ben de yeryüzünde Ademoğullarına kötülükleri güzel göstereceğim ve onların hepsini azdıracam.

40- Ancak kullarından ihlâslı olanlar müstesnadır."

41- Allah da şöyle buyurdu: "Bu, bana ulaşan dosdoğru bir yoldur.

42- Kullarımın üzerinde hiçbir nüfuzun yoktur. Ancak sana uyan azgınlar hariç.

43- Onların hepsine vaadedilen yer Cehennem'dir."

44- Cehennem'in yedi kapısı vardır. O kapıların her birinden girecek belirli bir zümre vardır.

Açıklaması

Allah, ilk insan beşeriyetin babası Hz. Âdem (a.s.)'ı çamurdan ve kuru topraktan yarattı.

Cenab-ı Hak ilk defa insanı yaratırken önce topraktan başladı, sonra çamur, sonra da kuru topraktan yarattı. Bu durum ilâhî kudrete daha açık bir delil olmuştur.

Biz "cin" taifesini ateş alevinden yani isabet edeni öldüren, zehirli yılanın dilinin ucu gibi insanı yalayan sımsıcak rüzgârın ateşinden yarattık.

İbni Mes'ud diyor ki: Bu zehirler, cinlerin yaratıldığı zehirli ateşin zehrinin yetmişte bir parçasıdır. Sonra bu ayeti okudu. "Biz cinleri de daha önce zehirli bir ateşten yaratmıştık" (Hicr, 27).

Müslim'in Sahihinde ve Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde Hz. Âişe (r. a)'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte: "Melekler nurdan, cinler ateş alevinden yaratılmıştır. Adem de size tarif edilen şeyden yaratılmıştır" buyurulmaktadır.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Allah insanı vurulduğunda testi gibi ses çıkaran kuru bir balçıktan yarattı. Cinleri de dumansız saf ateşten yarattı" (Rahman, 55/14-15)

Burada insan tabiatının soğukluğuna ve cin tabiatının sıcaklığına işaret vardır. Bu ayette, Hz. Âdem (a.s.)'in şerefli oluşuna, ana unsurunun güzelliğine, ana maddesinin temizliğine işaret edilmektedir. Bütün bunlar Allah Te-alâ'nın kudretine delildir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak meleklerle Hz. Adem (a.s.)'a secde etmelerini emretmek suretiyle O'nu şerefli kıldığını ve Hz. Adem (a.s.)'in düşmanı İblis'in diğer meleklerden farklı olarak kıskançlık, inkarcılık, inatçılık böbürlenmek ve batılla gururlanmak sebebiyle Hz. Adem (a.s.)'a secde etmekten geri durduğunu beyan ederek şöyle buyurdu: "Hani Rabbin meleklerle şöyle demişti..."

Yani ey peygamber! Meleklerle Adem'in yaratılışı tamamlandıktan sonra Adem'e secde edeceksiniz diye emrettiğimde Adem'in düşmanı olan İblis'in diğer meleklerden ayrılarak "Ben kara topraktan oluşmuş kuru balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim" (Hicr, 33) diyerek ve "Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise

balçıktan yarattın" (Sad, 38/76) diye mazeret uydurarak ve "Benden üstün kıldığın kimse bu mu?" (İsra, 17/62) diyerek secde etmekten imtina ettiğini kavmine anlat.

İblisin kendini savunması; kendisinin Hz. Adem (a.s.)'den daha hayırlı olduğunu, zira kendisinin ateşten Hz. Adem (a.s.)'in ise topraktan yaratıldığını, ateşte yükseklik ve yücelik unsurunun, toprakta ise düşüklük ve durgunluk unsurunun bulunduğunu, dolayısıyla ateşin çamurdan daha şerefli olduğunu, yüksek olanın alçak olana ta'zim edemeyeceğini söyleyerek Hz. Adem (a.s.)'e secde etmekten imtina etmesini ihtiva etmektedir.

Bu fasid (geçersiz) bir kıyastır. Çünkü maddenin hayırlı ve üstün oluşu unsurun hayırlı ve üstün oluşu manasına gelmez. Meleklerin nurdan, nurun da ateşten daha hayırlı olması buna delildir. Ayrıca bu yaratıcının emrine isyankârlıktır ve Hz. Adem (a.s.)'in verilecek vazifeleri almaya ve kâinatın ilerlemesine ilmî ve amelî olarak hazır olma hususiyetine sahip olduğunu bilmemektir.

Bunun için Allah, İblisi şu sözüyle cezalandırdı. İçinde bulunduğun "Me-le-i A'lâ" mertebesinden dışarı çık. Çünkü sen artık lanete hem de kıyamet gününe kadar durmadan devam edecek bir lanete uğramış, Allah'ın rahmetinden kovulmuş birisin.

İblis, Hz. Adem (a.s.)'a tuzak kurmakta daha ileri gitmek için, ona ve zürriyetine olan kıskançlığından dolayı insanların kabirlerden çıkıp hesap sahasında toplanma gününe kadar Cenab-ı Hak'tan mühlet istedi. Allah da ona belirli bir vakte -yani mahlûkatın tamamının can verdiği surun birinci defa üflenmesine- kadar ona mühlet tanıdı.

İblis bu güne kadar bekleme garantisi alınca isyankâr ve inatçı bir eda ile şöyle dedi: Ya Rabbi! Senin beni şaşırtman ve saptırman sebebiyle dünyada Hz. Adem (a.s.) zürriyetine nefsî arzularını süsleyeceğim, onlara günahları sevdirecek ve teşvik edeceğim. Ancak sana ibadet ve taatte ihlaslı olan kendilerine ih-lâs verilen kulların müstesna. (Bunlara dokunamam).

"Kendilerine ihlâs verilen kulları" müstesna etti. Çünkü İblis kendi tuzağının onlara işlemeyeceğini ve bunu kabul etmeyeceklerini gayet iyi bilmektedir.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak İblis'e tehditte bulundu ve şu sözüyle ihtar etti: Kulluk veya ihlâs hususunda şu yol doğru bir yoldur. Bunun sonu bana döner. Ben herkese kendi ameliyle karşılık vereceğim; hayırsa hayır, serse şer karşılık vereceğim.

"Şüphesiz Rabbin, her an gözetlemektedir" (Fecr, 89/14).

"Bu bana ulaşan dosdoğru bir yoldur." (Hicr, 41) Yani bu ihlâs benim ikramıma ve sevabıma ulaştıran bir yoldur. Yahut kullukta bu yol dosdoğru bir yoldur. Yahut bu yol

isbatı ve te'kidi bana ait olan bir yoldur. Bu yol doğrudur: Haktır ve gerçektir. Bu ifadenin neticesi: Benden kaçabilecek kimse var mı? demektir. Tıpkı tehdit edip korkuttuğu kimseye: Yolun benden geçer, demek gibi. "Müstakim" kelimesi hiçbir eğrilik ve sapma olmayan doğru demektir. Bu ayet İblis'in:

"... Senin doğru yolunda kullarının önünü keseceğim. Sonra onlara önlerinden ve arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Böylece (kullarının) çoğunu şükredenler olarak bulamayacaksın" şeklindeki sözüne reddiyedir.

"Kullarımın üzerinde hiç bir nüfuzun yoktur" (Hicr, 42). İhlâslı olan veya ihlâslı olmayan yahut kendilerine hidayet takdir ettiğim mümin kullarımın hiçbirinin üzerinde senin hâkimiyetin yoktur. Senin için onlara erişecek hiçbir yol yoktur, onlara ulaşma imkânın yoktur.

"... Ancak sana uyan azgınlar hariç." (Hicr, 43) Buradaki istisna munkatı-dır. Yani sana kendi isteğiyle tabi olan sapık müşrikler hariç. Emir ve yasaklarda sana boyun eğmeleri sebebiyle, senin onlar üzerinde hâkimiyetin vardır. Bunun ayrı bir delili ise "Şeytan'ın nüfuzu sadece onu dost edinenler ve onun vesvesesiyle Allah'a ortak koşanlar üzerinde vardır." (Nahl, 16/100).

"Onların hepsine vaadedilen yer cehennem'dir." (Hicr, 43) Şüphesiz İblis'e tabi olanların hepsinin varacağı yer cehennem'dir. Nitekim bir başka ayette şöyle buyruluyor: "Fırkalardan kim bunu inkâr ederse ona vaadedilen ateştir." (Hûd, 11/17).

Cenab-ı Hak bundan sonra cehennem'in yedi kapısı olduğunu haber verdi: "Cehennemin yedi kapısı vardır. O kapıların herbirinden girecek belirli bir zümre vardır." Bu yedi kapının herbiri için İblis'e tabi olanlardan payedilmiş bir parça, belirli bir sayı tahsis edilmiştir. O kapıdan girerler, bundan kaçacakları bir yer yoktur. Herkes ameline göre bir kapıdan girer. Ameli miktarınca bir çukura yerleşir.

Bu "yedi kapı" hakkında iki görüş vardır:

Birincisi: Bunlar birbiri üzerinde "yedi tabaka"dır. Bu tabakalara "Dereke" ismi verilir. "Şüphesiz münafıklar cehennem ateşinin en alt tabakasındadırlar" (Nisa, 41/145) ayeti buna delildir. Bunun sebebi de sudun Küfür mertebeleri şiddetli ve hafif oluşuna göre çeşitlidir. Dolayısıyla azab mertebeleri de farklı olmuştur.

İkinci görüş: Bunlar "yedi kısım"dır. Her kısmın ayrı bir kapısı vardır. İbni Cüreyc'in dediği gibi bu yedi kısım şunlardır: Cehennem, Lezâ, Hutame, Saiyr, Sekar, Cahıym, Hâviye.

Dahhâk'ın belirttiği şekliyle:

Birinci kapı (Cehennem): İsyankâr olan tevhid ehline

İkincisi (Lezâ): Yahudilere

Üçüncüsü (Hutame): Hristiyanlara

Dördüncüsü (Sayıır): Sabîîlere

Beşincisi (Sekar): Mecûsîlere

Altıncısı (Cahıym): Müşriklere

Yedincisi (Hâviye): Münafıklara aittir. [\[5\]](#)

Kıyamet Günü Müttakilerin Mükafatı

45- Müttakîler (Allah'tan gerçekten korkanlar) ise cennetlerde ve pınarların başındadır.

46- Allah'tan korkanlara: Selâmetle ve emniyet içinde girin cennetlere, denilir.

47- Biz, onların kalplerinden kını çıkardık. Kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı koltuklara otururlar.

48- Cennette onlar hiçbir yorgunluk hissetmezler. Oradan çıkarılacak da değildirler.

Açıklaması

Allah'ın azabından ve O'na isyan etmekten sakınan, Allah'ın emirlerine itaat eden, nehiyelerinden kaçınan, dolayısıyla İblis'in nüfuzu ve vesveselerinin tesirinde kalmayan

"Müttakî'ler, Cennetler yani daimî meyveleri ve geniş gölgeli ağaçları bulunan bahçeler içindedir. Etraflarında ise dört çeşit pınar fışkırmıştır. Bunlar su, süt, sarhoş edici olmayan Cennet şarabı ve süzölmüş bal nehirleridir. Bunlar hiç çekışmesiz ve yanşmasız onlara yahut bütün Cennetliklere aittir. Nitekim Cenab-ı Hak birbaşka ayette şöyle buyurmaktadır: "Müttekî-lere vaad edilen Cennetin vasfı şudur: Orada hiç bozulmayan su ırmakları, tadı değışmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren Cennet şarabı nehirleri ve süzölmüş bal nehirleri vardır. Ayrıca onlar için orada her çeşit meyveleri ve Rableri tarafından büyük bir mağfiret vardır." (Muhammed, 47/15).

"Selâmetle ve emniyet içinde girin cennetlere!" Onlara: Belâlardan salim olarak, size selâm verilerek her türlü korku ve dehşetten uzak kalarak girin cennetlere denilir. Cennetten çıkarılmaktan, nimetin kesilmesinden yok olmasından korkmayın.

"Biz onların kalplerinden kini çıkardık." Dünyadaki onların kalplerinde olan kin, düşmanlık, intikam ve kıskançlık duygularını çıkardık. Böylece onlar birbirlerini seven, aynı duygulan paylaşan, karşılıklı koltuklar üzerinde oturan kimseler olarak herbiri diğlerinin yüzüne bakıyor ve arkalanna bakmıyorlardı. Onlar yüce ve değerli bir makamdaydılar.

Burada anlatılmak istenen husus şudur: Allah onlann kalplerini dünyanın bulanık ve kirli duygulanndan temizledi. Orada birbirini kıskanma, birbirine kin duyma, birbirine sırt çevirme, başkasını arkasından çekıştirme, laf taşıma ve münakaşa etme yoktur. Onlann kalplerine karşılıklı sevgi, muhabbet ve samimiyet tohumları atılmıştı. Zira dünyadaki ölümlerle birlikte maddenin özellikleri ortadan kalkmıştı.

Sahih bir hadis-i şerifte, Ebu Said el-Hudrî'den Efendimiz (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Günahkâr müminler cehennem'den kurtulur, cennet ile cehennem arasında bir köprüde hapsedilirler. Dünyada aralarında olan bazı haksızlıklar birbirinden kısas olarak alınır. Nihayet tertemiz olup arındıkları zaman onların cennet'e girmelerine izin verilir."

İbni Cerir ve İbni Münzir, Talha hazretlerinin azatlı kölesi Ebû Habî-be'den rivayet ediyorlar: İmran b. Talha, Cemel Olayından sonra Hz. Ali'nin huzuruna girdi. Hz. Ali (r. a) onu gülyüzle karşıladı ve şöyle dedi: Ümit ederim ki Allah beni ve babanı (Hz. Talha'yı) Allah'ın kendileri hakkında: "Biz onların kalplerinden kini çıkardık. Kardeşler olarak (sevinç içinde) karşılıklı koltuklara otururlar" buyurduğu kimselerden kılacaktır. Halınının bir kenarında oturan iki kişi:

"Allah bundan daha âdildir. Sen dün onları öldüreceksin, sonra da kardeş olacaksınız, öyle mi?" dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali (r. a):

"Siz kalkın, en uzak ve en kötü yere gidin. Ben ve Talha böyle kardeş olmazsak, o halde kim böyle olacak", dedi.

"Cennette onlar hiçbir yorgunluk hissetmezler" Yani onlara bu cennetlerde yorgunluk, meşakkat ve eziyet isabet etmez. Zira her arzu ettiklerine hiçbir gayret sarfetmeden önlerinde kolayca bulacakları için cennettekiler hiçbir gayret ve mücadeleye ihtiyaç duymayacaklardır.

Buharî ve Müslim'in Sa/uMerindeki bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuş-tur: "Allah bana Hatice'ye cennette içi boş çok değerli inciden yapılmış bir köşk verileceğini müjdelememi emretti. Orada ne gürültü vardır, ne de yorgunluk."

"Onlar oradan çıkarılacak da değillerdir." Yani orada ebediyyen kalacaklardır. Oradan çıkarılmayacak ve yerleri değiştirilmeyecektir.

Sabit (yani sahih) bir hadis-i şerifte şu ifade yer almaktadır: "Denilir ki: Ey Cennet ehli artık devamlı sıhhat içinde olacak, hiç hasta olmayacaksınız. Devamlı yaşayacak, hiç ölmeyeceksiniz. Devamlı cennette kalacak, hiç azgınlık yapmayacaksınız" Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklar, oradan hiç ayrılmayacaklardır" (Kehf, 18/108).

- Özetle: Cennet nimetleri, sevabı ve menfaatlerinin ââtç üç tanedir:

1- Huzur içinde bulunmak. Bunu şu ayette görüyoruz: "Selâmetle ve emniyet içinde girin cennete." (Hicr, 46).

2- Kin. ve kıskançlık gibi ruhî kirliliklerden, yorgunluk ve meşakkat gibi bedenî sıkıntılardan, zararlı şeylerden uzak kalmak. Bunu şu ayetten anlıyoruz: "Biz onların kalplerinden kini çıkardık." (Hicr, 47), "Cennette onlar hiçbir yorgunluk hissetmezler" (Hicr, 48).

3- Zeval olmaksızın devamlılık ve ebedîlik. Bunu da şu ayetten anlıyoruz: "Onlar cennetten çıkarılacak da değildirler." (Hicr, 48). [\[6\]](#)

Mağfiret Ve Azap

49- Ey peygamber) kullarıma haber ver ki Ben Gafur (son derece bağışlayıcı) ve Rahimim (çok merhametliyim).

50- Azabım da gerçekten can yakıcı bir azaptır.

Açıklaması

"Ya Muhammedi Kullanma benim mağfiret ve rahmet sahibi ve aynı zamanda acıklı bir azab sahibi olduğumu haber ver."

Bu ifade ümit ve korku makamlarına delâlet etmektedir. Allah Tealâ kendisine yönelip tevbe edenlerin günahlarını örter, böylelerini rezil etmez ve cezalandırmaz. Onları rahmetine nail kılar, tevbe ettikten sonra onlara azab vermez. Bu durum itaatkâr mümine de, isyankâr mümine de şamildir.

"Yine onlara haber ver ki küfür ve masiyet üzerinde ısrar edip tevbe etmeyen kimselere vereceğim azabım acıklı, can yakıcı bir azaptır."

Bu ifade de masiyet işleyenlere tehdit ve ihtar mahiyetindedir.

Bu iki ayette diğer pek çok ayetlerde olduğu gibi müjde ile ihtar, teşvik ile korkutma birlikte zikredilmiş böylece insanların korku ile ümit arasında olmaları istenmiştir.

Said b. Mansûr ve Abd b. Humeyd'in Katade'den bu ayet hakkında naklettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Kul Allah'ın affının derecesini bilseydi haramdan çekinmezdi. Kul Allah'ın azabının derecesini bilseydi kendini hiç sayardı."

Buharı, Müslim ve başka zatların Ebû Hureyre'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyururlar: "Cenab-ı Hak rahmeti yarattığı zaman 100 parça yarattı. Yanında 99 parçasını alıkoydu. Bütün mahlûkatına kalan bir parçayı gönderdi. Kâfir Allah nezdindeki bütün rahmetin ne olduğunu bilse rahmetten hiç ümidini kesmez. Mümin Allah nezdindeki bütün azabı bilse ateşten emin olamaz."

Müslim'in rivayeti şu şekildedir: "Mümin Allah katındaki cezayı bilse hiçbir kimse O'nun cennetini arzu edemez. Kâfir Allah katındaki rahmeti bilse hiçbir kimse O'nun rahmetinden ümidini kesmez."^[7]

Misafirlerin Hz. İbrahim (A.S.)'e Lut Kavminin Helakini Haber Vermeleri

51- (Ey Peygamber!) Sen İbrahim'in misafirlerini onlara anlat."

52- Hani melekler İbrahim'in evine girdikleri zaman: Selâm olsun, demişlerdi, İbrahim de onlara: Doğrusu biz sizden korkuyoruz, demişti.

53- Bunun üzerine melekler İbrahim'e: Korkma! Biz seni büyük ilim sahibi bir evlâtle müjdeliyoruz, dediler.

54- İbrahim: 'İhtiyarlığıma rağmen mi bana bu müjdeyi veriyorsunuz? Neye göre bana müjde veriyorsunuz?" dedi.

55- Melekler: "Seni gerçekte (kesin olacak bir şeyle) müjdeliyoruz. Sakın (Allah'ın rahmetinden) ümidini kesenlerden olma", dediler.

56- Bunun üzerine İbrahim: "Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümidini keser?" dedi.

57- İbrahim: "Ey Allah'ın elçileri! Peki, meseleniz nedir?" dedi.

58- Melekler şöyle dediler: "Biz, suçlu bir kavmi cezalandırmak için gönderildik.

59- Ancak Lut ailesi hariç. Biz Lut ailesinin tamamını kurtaracağız."

60- (Lut ailesinden) Sadece karısı kurtulmayacak. Çünkü onun helak olacaklar arasında olmasını takdir ettik.

61- Gönderilen melekler Lut ailesine

62- Lut onlara: "Doğrusu siz tanınma- yan kişilersiniz" dedi.

63- Melekler de: "Hayır! Biz, sana kav- minin şüphe ettiği şeyi (azabı) getirdik." dediler.

64- "Biz, sana gerçek bir emri getirdik. Biz elbette doğru sözlü kimseleriz.

65- Geceleyin bir ara aileni yola çıkar. Sen de peşlerinden yürü. Sizden hiçbir kimse arkasına bakmasın. Emrolunduğunuz yere doğru yola devam edin" dediler.

66- İşte biz Lut'a: Suçluların sabaha karşı kökleri kesilecektir şeklindeki bu emri bildirdik.

67- Şehir halkı sevinç içerisinde Lut'a geldiler.

68- Lut, kavmine şöyle dedi: "Bu gençler benim misafirlerimdir. Beni rezil etmeyin.

69- Allah'tan korkun! Beni rüsvay etmeyin."

70- Bunun üzerine Lut kavmi, şöyle dediler: "Biz seni başkalarıyla ilgilenmekten menetmemiş miydik?"

71- Lut: "Eğer nikâhlayacaksanız işte kızlarım!" dedi.

72- (Ey Peygamber!) Ömrün hakkı için onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.

73- Şafak vakti onları korkunç bir çölgü yakaladı.

74- Biz onların kasabalarının üstünü altına çevirdik. Üzerlerine kızgın taşlar yağdırdık.

75- Şüphesiz ki, bunda ince düşünenler için nice ibretler vardır.

76- O ülkenin harabeleri yolunuz üzerinde dimdik ayakta durmaktadır.

77- Şüphesiz ki, bunda müminler için mutlaka ibret vardır.

Açıklaması

Ya Muhammed! İbrahim (a.s.)'ın misafirlerinden haber ver. Bunlar Allah'ın Lut kavmini helak etmek için gönderdiği melekler idi.

Hız. İbrahim (a.s.)'ın yanına girdiklerinde, selam dediler. Yani belâlardan, acılardan, korkulu şeylerden selâmette olasın. Hız. İbrahim (a.s.), Ebûd-Dîfan (misafir babası) künyesi ile anılırdı.

Hız. İbrahim (a.s.) misafirler eve izinsiz girdikleri için yahut kendilerine takdim ettiği yemeğe (kızzgın ateşte kızzartılmış yağlı danaya) el uzatmadıkları için misafirlere "Doğrusu biz sizden korkuyoruz" dedi.

Bu ifade gelenlerin kötülük kasdı güttükleri manasına gelir. Nitekim Ce-nab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ellerinin yemeğe uzanmadığını görünce durumları hoşuna gitmedi ve içine bir korku düşdü" (Hûd, 11/70).

Misafir melekler: Korkma! diye cevap verdiler. Hûd Suresi'nde ise "korkma, biz Lut kavmine gönderildik" (Hûd, 11/70) dedikleri yer almaktadır. Hud Suresi'ndeki bu ayet bu suredeki "Korkma" ifadesinin sebebini beyan etmektedir.

Burada ise bunun sebebini "Biz seni büyük ilim sahibi bir evlâtla müjdeliyoruz diyerek" ifade ettiler. Yani biz Allah'ın dinini gayet iyi anlayan, zeki ve ilim sahibi, ileride peygamber olacak bir evlâtla müjdelemek için sana geldik. Bu evlât Hûd Suresi'nde (71. ayette) geçtiği gibi İşhak (a.s.) idi. Saffat Suresi'nde ise "Biz onu salihlerden, bir peygamberlerden olan İşhak ile müjdeledik." (Saffat, 37/112) buyurulmaktadır.

İbrahim (a.s.) kendisinin ve hanımının yaşlılığı sebebiyle çocuğun gelişini hayretle karşılayarak ve verilen vaadin mutlaka gerçekleşeceğini bilerek şöyle dedi: Bana yaşlılık isabet ettikten sonra böyle bir müjde mi veriyorsun? Hangi garib şeyle bana müjde veriyorsun? Yahut siz beni normal olarak tasavvur edilemeyen bir şeyle bana müjde veriyorsunuz. Bana neyi müjdeliyorsun? Yani siz bana gerçekte hiçbir şeyi müjdelemiyorsunuz. Çünkü bu gibi bir şeyle müjde vermek hiç müjde vermemek demektir.

Misafir melekler verdikleri müjdeyi te'kid ederek cevap verdiler. Hız. İbrahim'in misafirleri ona şöyle dediler: "Sana gerçek ve sabit olan bir şeyi müjdeliyoruz. Zira bu Allah'ın kudreti ve şaşmaz vaadidir. O halde sen ümitsizliğe ve çaresizliğe düşen kimselerden olma. İnsanı topraktan anasız, babasız vareden

Allah, onu başka herhangi bir şeyle, meselâ iki yaşlı ana-babadan da yaratmaya kadirdir". Yani İbrahim (a.s.) normal olarak alışılmamış bir vakitte Allah'ın kendisine verdiği bu nimeti çok büyük bir nimet olarak kabul etmişti.

İbrahim (a.s.) misafirlere ümidini kesmediği şeklinde cevap verdi. Çünkü Allah'ın kudretinin ve rahmetinin bundan daha üstün olduğunu, Allah'ın rahmetinden ancak sapıkların -yani doğru yolu şaşıranların- ümit keştiğini biliyordu. Nitekim Yakup (a.s.) da:

"Şüphesiz ki Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler topluluğu ümidini keser." (Yusuf, 121/87) demişti.

İbrahim Halilullah (a.s.) bu müjdenin kesinliğini, gelen misafirlerin melekler olduğunu anlayıp da korku ve endişesi gidince, onlara böyle gizlice gelmelerinin sebebini sordu: Ey elçi olarak gelen melekler! Bu müjdeden başka sizin gönderilmenize sebep nedir? Asıl meseleniz nedir?

İbrahim (a.s.) sanki gelenlerin durumundan onların müjdeden başka asıl bir vazifeleri olduğunu anladı. Çünkü Hz. Zekeriya ve Hz. Meryem (a.s.)'a olduğu gibi bir müjdeciyi yeterliydi.

Misafir melekler İbrahim (a.s.)'e şu cevabı verdiler: Biz mücrim, ve müşrik bir kavim olan, haramları işleyen kadınları bırakıp da erkeklere şehvetle yaklaşan Lut kavmini helak etmek için gönderildik.

Sonra da Lut kavmi içinde Lut (a.s.) ailesini kurtaracaklarını ancak kav-miyle gizli anlaşma içerisinde bulunan Lut'un karısının helak olan kâfirlerle birlikte helak olup gideceğini haber verdi. Biz Lut (a.s.) ailesinin hepsini bu azaptan, tamamen yok olma azabından kurtaracağız. Ancak Cenab-ı Hak, Lut'un karısının kavminin pis emellerine yardım etmesi sebebiyle, helak olanlarla birlikte helak olmasını takdir etmiştir.

Takdir eden bizzat Cenab-ı Hak olduğu halde, meleklerin Allah'a olan yakınlıkları ve özel durumları sebebiyle, melekler "Takdir ettik" ifadelerinde takdir etmeyi kendilerine nispet ettiler. Tıpkı emreden kralın bizzat kendisi olduğu halde kralın imtiyazlılarının "şöyle yaptık, böyle emrettik" demeleri gibi.

Bundan sonra helak ve azab kıssası, meleklerin Lut (a.s.)'a gelişleri kıssası başladı: Meleklerin İbrahim (a.s.) ile olan vazifeleri sona erince, İbrahim (a.s.)'e evlâd müjdesi verip kendilerinin mücrim, suçlu bir kavme azap vermek için gönderildiklerini haber verince, bundan sonra güzel yüzlü gençler şeklinde Sodom kasabasında bulunan Lut (a.s.) ve ailesine gittiler.

Lut (a.s.) ve kavmi gelen misafirlerin melek olduğunu İbrahim (a.s.)'in hemen tanıdığı gibi tanımamışlardı. Lut (a.s.) onlara: Doğrusu siz tanınmayan kişilersiniz. Yani siz benim tarafımdan tanınmayan, gönlüme endişe veren kişilersiniz. Bana insanların ansızın hücum etmesinden korkarım. Siz hangi kavimdensiniz? dedi.

Nitekim bir başka ayette: "Elçilerimiz Lut'a gelince hoşuna gitmedi. Sıkıntıya düştü ve işte bugün zor bir gündür, dedi." (Hûd, 11/77).

Denilmiştir ki: Lut (a.s.) onların bu yakışıklı, güzel hallerinden hoşlanmadı. Onları

parlak, güzel yüzlü delikanlılar olarak görünce kavminin onlara kötülük yapmasından korktu.

Misafir melekler, Lut (a.s.)'a: "Biz" seni memnun edecek bir görevle "kavminin meydana geleceğini şüphe ile karşıladıkları" seni yalanladıkları "azab" etme, ve yok etme görevi "ile geldik, dediler."

Sonra da bu zikrettiklerini: "Biz sana gerçeği getirdik". Yani muhakkak olacak bir emri, meydana geleceğinde hiç şüphe bulunmayan değişmez bir emri yani Lut kavmine azap edilmesi emrini getirdik sözleriyle te'kid ettiler. Bu ayet tıpkı "Biz melekleri ancak Hak ile göndeririz" (Hicr, 8) ayeti gibidir.

"Biz elbette doğru sözlü kimseleriz" Bu, diğer bir te'kidir. Yani sana haber verdiğimiz şekilde kavminin helak edilmesi ve sana tabi olan müminlerle birlikte senin kurtulman hususunda biz doğru sözlü kimseleriz.

Melekler azabın mutlaka gerçekleşeceğini ve Hz. Lut (a.s.)'ın yaptığı dine davette doğru sözlü olduğunu ispat etmek için sadece vazifelerini tavsif ettiler, onlara azap edecekleri hususunda açık bir ifade kullanmadılar.

Bundan sonra Lut (a.s.) ile ona tabi olanlara kurtuluş planını bildirme ve "infaz" merhalesi başladı.

Hz. Lut (a.s.)'a: "Geceleyin bir ara aileni yola çıkar." Gecenin bir kısmı geçtikten sonra sadece iki kızından ibaret olan aileni yola çıkar. Sen de onları koruyucu olmak üzere ailenin peşinden yürü.

"Sizden hiçbir kimse arkasına bakmasın" Yani kavminize gelen çığılı duyduğunuz zaman onlara dönüp bakmayın. Onları kendilerine isabet eden azab ve işkence içinde olduğu gibi bırakın, kalbiniz onlar için duygulanmasın, şefkat beslemesin.

Bu yasaklamayı "Emrolduğunuz yere doğru yola devam edin" sözüyle te'kid ettiler. Yani hiç ardınıza dönüp bakmadan Rabbinizin emriyle -İbni Ab-bas'ın dediği gibi- Şam'a doğru yürüyün. Yahut Lut kavminin amelini yapmayan belirli bir kasabaya gitmelerini emreden Cebrail'in yönelttiği şekilde yürüyün.

Allah, Lut (a.s.)'a bu infazın sür'atle meydana geleceğini vahyederek şöyle buyurdu: "İşte biz Lut'a bu emri kesin bir hüküm olarak bildirdik." Ona kavminin helak oluşunun artık kesin olarak verilmiş bir hüküm olduğunu ve kavminin ilk kişiden son kişiye kadar sabah vakti tamamen helak olacağını vahyet-tik, bu durumu bu şekilde takdim ettik. Başka bir ayeti kerimede buyurulduğu gibi: "Onlara vaad edilen helak vakti bu sabaktır. Sabah da yakın değil mi?" (Hûd, 11/81).

"Onların kökü kesilecektir" tabiri yani son nefere kadar yok edilecek, onlardan hiçbir kimse kalmayacaktır demektir.

Bundan sonra Allah Tealâ bu olay esnasında Lut kavminin gelen bu misafirleri lekelemeye kararlı olduğunu zikrederek şöyle buyurdu.

"Şehir halkı sevinç içerisinde Lut'a geldiler" Yani Lut kavmi olan Sodom halkı Lut (a.s.)'in misafirlerini ve onların yüzlerinin güzelliğini görünce onlarla iğrenç işlerini yapabileceklerini ümit ederek sevinç içerisinde ve şımarık tavırlarla Lut (a.s.)'a geldiler.

Bu Lûtîlik (homoseksüellik), gelen yabancı misafire ikramda bulunmak, iyilik yapmak gibi güzel örflere ve selim zevklere taban tabana zıt gayet feci bir suç, iğrenç bir durumdur.

Denilmiştir ki: Misafir melekler son derece güzellik içerisinde olunca onların haberi meşhur olup Lut kavmine ulaşmıştı. Yine denilmiştir ki: Lut'un karısı kavmine bu durumu bildirmişti. Hangi şekilde olursa olsun Lut kavmi: "Lut'a misafir olarak üç oğlan gelmiş, kendilerinden daha güzel yüzlü, fizikî şekli daha güzel hiç kimse görmedik", dediler. Hemen Lut (a.s.)'in evine gittiler.

Lut (a.s.) kavmine iki tesirli cümle söyledi: Birincisi: "Bu gençler benim misafirlerimdir" onların yanında utanca sebep olacak şeyi işlemek suretiyle "Beni rezil etmeyin." Misafiri ağırlamak mecburiyeti vardır. Onlara bir kötülük yapmaya kalkışırsanız bu, beni hiçe saymak demektir.

İkinci cümle birincisini te'kid ediyordu: "Allah'tan korkun" Allah'ın azabından korkun "Beni rüsvay etmeyin." Yani misafirlerimi zelil etmek, küçük düşürmek suretiyle beni küçük düşürmeyin. Onları lekelemek suretiyle beni rezil-rüsvay olma horlanma ve utanç içerisine düşürmeyin.

Lut kavmi ona şöyle cevap verdiler: "Biz seni başkalarıyla ilgilenmekten menetmemiş miydik? "Biz fuhuş yapmak istediğimiz her hangi bir kişi hakkında konuşmanı, onu korumayı sana yasaklamamış mıydık? Bir kimseyi misafir etmekten menetmemiş miydik?"

Lut (a.s.) kavmini irşad etmek üzere şu cevabı verdi: "Eğer nikâhlayacak-sanız işte kızlarım!" Eğer size emrettiğim şeyi yaparsanız, benim görüşümü kabul ederseniz Allah'ın size helâl kıldığı kadınlarla evlenin, erkeklerle ilişki kurmaktan sakının.

Burada "kızlarım" derken, kavminin kadınlarını kasetmiştir. Çünkü bir ümmetin rasulü onların babası yerindedir. Nitekim Cenab-ı Hak peygamberimiz hakkında "Peygamber müminlere kendi öz nefislerinden daha evlâdır. Peygamber hanımları da müminlerin anneleridir." (Ahzab, 33/6) buyurmaktadır. Übeyy b. Ka'b kıraatinde

peygamber onların babasıdır, şeklinde ifade de vardır. Denilmiştir ki: Kızlarından murad, sulbünden olan kızlarıdır, yani onlarla evlenmeyi teşvik etmiştir.

Bütün bunlar olurken, onlar kendileri için murad edilen şeyden, etraflarını kuşatan belâdan ve kararlaştırılan azaptan başlarına ne geleceğinden habersiz ve gafil bir durumdaydılar.

Bunun için Allah Tealâ Muhammed (s.a.)'e yahut melekler Lut (a.s.)'a şöyle dedi: "(Ey Peygamber!) Ömrün hakkı için onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı." (Hicr: 72). Yani Ey Rasulüm! Senin hayatına, ömrüne ve dünyada kalmana yemin ederim. Bu ifadede büyük bir şereflendirme ve yüce bir makam tayini vardır. Onlar sapıklıkları için şaşkınlık içinde bulunuyorlardı. Onlar senin nasihatlerine aldırış etmezler, doğru ile yanlış birbirinden ayıramazlar.

İbni Abbas diyor ki: Allah, Muhammed (s. a.)'den daha değerli hiçbir kimseyi yaratmamıştır. Allah'ın ondan başka hiçbir kimsenin hayatına yemin ettiğini duymadım.

Bundan sonra Allah Tealâ onların azabının cinsini bildirmek üzere şöyle buyurdu: "Şafak vakti onları korkunç bir çığlık yakaladı" Onlara Cebrail (a.s.)'ın korkunç derecede yüksek, dehşetli sesi inmişti. Bu çığlık güneş doğarken onlara gelen helak edici korkunç sestir.

(Müşrikiyn) Şafak vaktine girdikleri halde demektir. Başlangıcı sabah namazı vakti, sonu güneşin doğduğu zamandır. Bu sebeple önce (Musbıhiyn): Sabah vaktine girdikleri halde denmiş, daha sonra (Müşrikiyn): Şafak vaktine girdikleri halde denmiştir.

"Çılgılığın yakalanması" onları kahretmesi ve tamamen hâkim olmasıdır. Bu ses kasabalarının ta göklere kadar yükseltip sonradan da altüst edilmesine ve üzerilerine pişmiş taşların gönderilmesine sebep olmuştur. Sayha, gökyüzünden gelen helâk edici şiddetli sestir.

"Biz onların kasabalarının üstünü altına çevirdik. Üzerilerine kızgın taşlar yağdırdık" ayetinin ihtiva ettiği mana budur. Yani biz şehrin üstünü, yerüstünde bulunan kısmını yerin dibine derinliklerine geçirdik. Ters-yüz ettik. Onların üzerlerine ateşte pişirilmiş kızgın, taşlaşmış çamurdan taşlar indirdik.

Geçen ifadelerden anlaşılmalıdır ki bu ayet Allah'ın onlara üç çeşit azapla azabettiğini bildirmektedir.

1- Korkunç şiddetli ses

2- Kasabaların ters-yüz edilmesi

3- Üzerlerine kızgın taşların yağdırılması.

Bundan sonra bu kıssadan alınacak ibreti zikrederek şöyle buyurdu: "Şüphesiz bunda ince düşünenler için nice ibretler vardır" Yani Lut kavmine gelen bu azab hakkında olaylardan ibret alan, küfür ve fuhuş ehline gelecek acıklı cezayı anlayan ince düşünceli ve feraset sahibi kimseler için nice ibretler vardır.

Bu münasebetle şunu ilâve edebiliriz: Buharî'nin et-Tarih el-Kebîr kitabında, Tirmizî, İbni Cerir, İbni Ebî Hatim, Ebû Nuaym ve İbni Merdüveyh'in Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Müminin ferasetinden korkun. Çünkü o Allah'ın nuruyla bakar." Bundan sonra Efendimiz (s.a.) şu ayeti okudu: "Şüphesiz bunda ince düşünenler için nice ibretler vardır."

Bundan sonra Cenab-ı Hak Mekke halkı ve benzerlerini olanlardan ibret almaya yöneltti ve şöyle buyurdu: "O ülkenin harabeleri yolunuz üzerinde dimdik ayakta durmaktadır." Yani bu azabın isabet ettiği Sodom şehri bilinen bir yol üzerindedir. Oradan gelip geçen yolculara gizli-kapah değildir. Kalıntıları günümüze kadar ayakta kalmıştır. Hicaz-Şam yolu üzerindedir. Bir başka ayette ise şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz sizler sabah-akşam onların memleketlerinden geçiyorsunuz. Hiç düşünmez misiniz?" (Saffat, 37/137-138).

"Şüphesiz ki bunda müminler için ibret vardır" Yani Lut kavmine yaptığımız bu helak ve yok etme, Lut'u ve ailesini kurtarmamız hususunda Allah'a ve peygamberlerine iman edenler için açık bir delil vardır. Yani bu kıssanın hedefinden gerçekten yararlananlar bu azabın Allah'ın peygamberlerinin intikamını almak olduğunu idrak eden müminlerdir. Allah'a inanmayanlara gelince bu helaki tabiatın yaptığını ve yeryüzündeki bazı değişikliklerden kaynaklandığını iddia etmektedirler. [\[8\]](#)

Şuayb Kavmi (Eyke Halkı) Kıssası Ve Semûd Kavmi (Hicr Halkı) Kıssası

78- Şüphesiz ki Eyke halkı zalim kimselerdi.

79- Biz onlardan da intikam aldık. Lut kavminin ve Eyke halkının harabeleri hâlâ işlek bir yol üzerindedir.

80- Şüphesiz Hicr halkı da peygamberleri yalanladılar.

81- Biz, onlara ayetlerimizi gönderdik. Ne var ki, onlar ayetlerimizden yüzçe-virdiler.

82- Onlar dağları oyarak, kendilerine emniyet içinde yaşayacakları evler yapıyorlardı.

83- "abahleyin onları korkunç bir çığlık yakalayiverdi.

84- Yaptıkları işler onları kurtaramadı.

85- Biz gökleri, yeri ve aralarındaki varlıkları yerli yerince yarattık. Kıyamet elbette kopacaktır. (Ey peygamber!) o halde güzel bir şekilde davran (Hoşgörülü ol.)

86- Şüphesiz ki her şeyi yaratan ve bilen ancak Rabbindir.

Açıklaması

Eyke halkı -Hz. Şuayb (a.s.) kavmi- Allah'ı şirk koşmaları yolkesicilik yapmaları, ölçü ve tartıda hile yapmaları sebebiyle zalim kimselerdi. Korkunç bir çığlık, şiddetli bir yer sarsıntısı ve (Yevmü'z-Zulle: Bulutlu gün) azabı ile Allah da onlardan intikam aldı. Halbuki onlar Hz. Lut (a.s.) kavminden sonra ama ona yakın bir zamanda ve yer olarak da onların kasabalarına yakın bir yerde yaşamışlardı. Bunun için Hz. Şuayb (a.s.) onları: "Lut kavmi sizden uzak değildir" (Hûd, 11/89) diyerek uyarılmıştı.

İbni Merdüveyh ve İbni Asakir'in Abdullah b. Amr'dan rivayet ettikleri \iad\s-\ şerifte Çe^gamberinvii la.a.^ söy\ e. b\\y\iYmu%\a.Yd\r. "Medyetv ve Eyke halkı iki ümmet olup Allah bunlara Hz. Şuayb (a.s.)'ı peygamber olarak göndermişti."

"Biz Eyke halkından da intikam aldık..." Yani küfürlerine ve isyankârlıklarına karşılık olarak onları cezalandırdık.

Eyke halkını "Bulutlu günle cezalandırdık. O zaman onlara hiç gölge bulunmaksızın yedi gün şiddetli bir sıcaklık isabet etmişti. Sonra onlara bulut gönderdi. Bu bulutun gölgesine oturdular. Allah da onların üzerlerine ateş gönderip bu ateş de onları yakıp helak etti. Medyen halkını ise sayha (korkunç çığlık) ile cezalandırdık.

"Bu iki kavmin harabeleri hâlâ işlek bir yol üzerindedir." Yani Lut kavmine ait kasabalar ile Eyke halkının toprakları halkın Hicaz-Şam yolculuğu yaparken izledikleri işlek bir yol üzerindedir.

İmam: İzlenen, uyulan demektir. "Yol"a imam adı verilmiştir. Çünkü kişinin arzu ettiği yere varıncaya kadar izlediği ve uyduğu hafta yol denilmiştir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak, Hicr Vadisinin halkı olan Semûd Kavmini zikrederek şöyle buyurdu: "Şüphesiz Hicr halkı da peygamberleri yalanladılar." Yani Semûd Kavmi peygamberleri Hz. Salih (a.s.)'i yalanladılar. Bütün peygamberler tevhid, Allah'a kulluk ve temel faziletli ameller hakkında aynı noktada ittifak ettikleri için, kim bir peygamberi yalanlarsa bütün peygamberleri yalanlamış olur.

"Biz onlara ayetlerimizi gönderdik..." Biz Hicr Vadisi halkına peygamberleri Hz. Salih (a.s.)'in duasıyla kupkuru bir kaya parçasından Allah'ın çıkardığı Dişi Deve" mucizesi gibi, Hz. Salih (a.s.)'in peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden mucizeler, deliller, ayetler verdik. Ancak onlar ayetlerimizden yüzçe-virdiler, mucize deveyi kestiler ve bundan ibret almadılar. Deve bu beldede dolaşüyor, o civarda bulunan küçük bir nehirden bir gün bu deve su içiyor, ertesi gün de vadi halkı bu nehirden su içiyorlardı. Devenin bu kabileye (Semûd Kavmine) yetecek kadar bol sütü vardı.

Semud Kavminin dağlardaki taşları yontarak yaptıkları evleri vardı. Bu evlerin sağlamlığı sebebiyle korkusuz bir şekilde düşmanlardan emin olarak yaşıyorlardı. Bu evler Tebuk'e giderken Peygamberimiz (s.a.)'in uğradığı Hicr Vadisinde (Bugün Suudi Arabistan'da Medainü Salih denilen yerde) hâlâ müşahede edilmektedir. Efendimiz (s.a.) buraya gelince başını örtmüş, bineğini hızlandırmış, Buharî'nin ve başkalarının İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre ashabına: "Azaba uğrayan kavimlerin evlerine ağlayarak girin. Ağlamazsanız, onlara isabet eden belâlar size isabet eder korkusuyla ağlamaya çalışın, ağlar gibi görünün."

"Sabahleyin onları korkunç bir çığlık yakalayiverdi. Semud Kavmi azgm-laşıp haddi aşmış da mucize deveyi kestiklerinde azabın kendilerine vaadedülen dördüncü gününde sabah vakti helak edici korkunç çığlık onları yakalamıştı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Salih dedi ki: Evlerinizde üç gün daha yaşayın. Bu yalanlanamayacak bir tehdittir." (Hûd, 11/65)

"Yaptıkları işler onları kurtaramadı." Rabbinin emri gelince bu mallarının onlara faydası dokunmadı. Edindikleri mallar bu azaba engel olamadı. Dağlarda kayaları yontup ev yapmaları, kendilerine (bahçeleri sulamada kullandıkları) su hususunda sıkıntı çekmemeleri için devenin bol su içmesine göz dikip nihayet deveyi kesmelerine sebep olan ekin ve meyvalardan istifade etmeleri gibi kazançlardan yeteri kadar yararlanamadılar. Bilâkis oldukları yerde helak oldular.

Allah Tealâ kâfirlere helak etmeyi haber verince sanki bir şahıs: Çok merhametli ve çok ikramsever olan Allah'a kullarına azab etmek ve onları helak etmek nasıl yaraşır? diye sormuş farzedilmektedir. İşte buna Cenab-ı Hak şu ayetle cevap veriyor: "Biz gökleri, yeri ve aralarındaki varlıkları" Hak ile yani adalet ve hikmetle "yarattık." Zulmederek yahut batıl olarak, boş yere yaratmadık. Bunun sebebi yaradılanların ibadet ve taat etmeleri içindir. Bu ibadet ve taati bırakır, bundan yüzçevirirlerse adalet ve hikmetin gereği olarak onları helak etmek ve yeryüzünü onlardan temizlemek gerekli olmaktadır. Burada Peygamberimiz (s.a.)'i yalanlayanların ahirette azab görmelerinin hak, adalet hikmet ve bizzat beşer için maslahat olduğuna işaret edilmektedir.

"Kıyamet elbette kopacaktır." Yani kötülük işleyenleri yaptıklarına karşılık cezalandırmak, güzel amel işleyenlere de güzellikle mükâfat vermek için kıyamet günü şüphe yok ki gelecektir. Bu ayette isyankârlar için tehdit, itaatkârlar için teşvik vardır.

"O halde güzel bir şekilde davran" Yani Ya Muhammed, müşriklerden yüz-çevir. Onlardan karşılaştığın eziyetlere karşı yumuşak huyluluk ve müsamaha ile güzel bir şekilde yüzçevirerek tahammül et.

Bu emir insanlara güzel bir ahlâkla davranmaya çalışmaktır. Bu neshedil-memiş, hükmü devam eden bir emirdir. Her ne kadar "Güzel bir şekilde yüzçe-vir" emri, savaş emri geldikten sonra neshedilmiş kanaati yaygın olsa da.

Fahreddin Razî diyor ki: Müsamahakârlığın kılıç kullanma ayetiyle neshedilmiş olması uzak bir ihtimaldir. Çünkü bundan maksat güzel ahlâk, af ve müsamaha gösterilmesidir.

Bu nasıl neshedilmiş olabilir! [\[9\]](#)

"Şüphesiz ki her şeyi yaratan ve bilen ancak Rabbindir" Yani Rabbin çok çok yaratandır, her şeyi o yaratmıştır. İlmi çok geniştir. Her şeyi bilir.

Bu ayet öldükten sonra dirilmeyi, Allah Tealâ'nın kıyameti meydana getirmeye kadir olduğunu ispat etmektedir. Çünkü o hiçbir şeyi yaratmaktan âciz olmayan yüce yaratıcı ve parça parça olan ve yeryüzünün çeşitli bölgelerine dağılan cesetleri bilendir. Herkes ona dönecek, huzurunda hesaba çekilecektir. [\[10\]](#)

Allah Teala'nın Hz. Muhammed Mustafa (S.A.)'E Yaptığı Lütuflar

87- Şüphesiz ki biz, sana namazlarda tekrar tekrar okunan yedi ayeti (Fati-ha'yı) ve yüce Kur'anı verdik.

88- Sakın kâfirlerden bir kısmına verdiğimiz çeşitli dünya nimetlerine (heves- lenip) göz dikme. Onların âkibetlerine üzülme. Müminlere, merhamet kanatla- nm indir.

89. De ki: „Şüphesiz ki ben apaçık bir uyarıcıyım.»

90- Nitekim biz, bölücülere de emrimizi indirmiştik.

91- "Onlar Kur'an'ı (bir kısmına iman edip bir kısmına iman etmeyerek) parçalara böldüler"

92-93- Yapmış oldukları amellerden do- lay!» Rabbine yemin olsun ki, onların hepsini hesaba çekeceğiz.

94- (Ey peygamber!) Emrolunduğun şeyi açıkça tebliğ et. Müşriklerden yüzçevir.

95- Alay edenlere karşı biz sana yeteriz.

96- Onlar Allah'la beraber bir ilâh edinirler. Yakında bileceklerdir.

97- Şüphesiz ki biz, onların söylediklerinden senin canının sıkıldığını çok iyi biliyoruz.

98- Sen, Rabbini hamd ile teşbih et. Secde edenlerden ol.

99- Sana ecel gelinceye kadar, Rabbine ibadet et.

Açıklaması

"Allah'a yemin olsun ki, Ey peygamber! Biz sana Seb'ul-Mesanî'yi; namazlarda tekrar tekrar okunan yedi ayeti ve yüce Kur'anı indirdik."

1- "es-Seb'ul-Mesanî": Yedi ayeti olan ve namazın her rek'atında tekrarlanan Fatiha Suresi'dir. Bismele bu surenin yedinci ayetidir. Allah bu sureyi sadece size indirdi.

Buharî "es-Seb'ul-Mesanî" hakkında biri Ebû Said b. Muallâ'dan, diğeri Ebû Hureyre'den olmak üzere iki hadis-i şerif rivayet etmiştir:

a) Ebû Said b. Muallâ'nın hadisi şöyledir: Namaz kılarken Peygamberimiz (s.a.) yanıma uğradı. Beni çağırdı. Namazı bitirmeden onun yanına gitmedim. Sonra gittim. Bana:

— Senin bana gelmene engel olan nedir? dedi. Ben de:

— Namaz kılıyordum, dedim Peygamberimiz (s.a.)

— Allah: "Ey iman edenler! Allah'ın rasulü sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman hemen Allah'ın ve rasulünün davetine icabet edin" (Enfal, 8/24) buyurmadı mı? Sana mescidden çıkmadan önce Kur'an'daki en büyük sureyi öğreteyim mi? Peygamberimiz (s.a.) Mescidden çıkmaya kalkınca ona sözünü hatırlattım. Şöyle buyurdu: "Elhamdülillahi Rabbil-Âlimîn, bana verilen es-Seb'ul-Mesanî ve yüce Kur'andır."

b) Ebû Hureyre'nin hadisi şöyledir: Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Kur'anın anası 'es-Seb'ul-Mesanî' Fatiha süresidir."

2- Bir başka görüşe göre es-Seb'ul-Mesanî yedi uzun sure: Kıssalar, hükümler ve cezaların tekrar edildiği; Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Maide, En'am, A'raf, Enfal sureleridir.

3- Bir diğer görüşe göre: "es-Seb'ul-Mesanî"den maksat: Bütün Kur'andır. Buradaki atıf müteradif (eşanlımlı) iki kelimenin birbirine atfedilmesidir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah sözlerin en güzeli olan Kur'anı müteşabih (ayetleri birbirine benzeyen) mesani (karşılıklı hükümleri zikreden) bir kitap olarak indirmiştir." (Zümer, 39/23) Kur'an bir yönden müteşabih, diğer yönden mesanidir.

Tercih edilecek görüş Buharî'nin açıklamasının Fâtiha'nın es-Seb'ul-Mesa-ni olduğu hakkında kesin nass olmasıdır. Ancak İbni Kesir'in dediği gibi Fâti-ha'dan başkasında bu vasıf olduğunda ona bu vasfın verilmesine engel yoktur. Kur'an'ın tamamının da bu vasıfla anılması gerçeğe aykırı değildir. Ayet Küba Mescidi'nde nazil olmuştur. Bu hususta hiçbir çelişki yoktur. Bir şeyin bir isimle zikredilmesi aynı ortak vasfi taşıyan bir başka şeyin de aynı isimle anılmasına engel değildir. [\[11\]](#)

Bu büyük lütuftan sonra Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Ey Rasulüm! -Hitap aslında ümmetinedir- Zenginlere verdiğimiz dünya hayatının zinetine he-zeslenme." Zira bunun ardından şiddetli bir ceza vardır.

"Onların içinde buldukları dünya metayı ve geçici zevkleri bırakıp Allah'ın sana

verdiği Yüce Kur'an ile iktifa et." mana şudur: Allah'ın sana yaptığı vahiyle iftihar et. O'nun nimetinin azametini takdir et. Dünyaya ve dünyanın zinetine ve dünya ehlini imtihan etmek için kendilerine verdiğimiz geçici süslere bakma. Onların içinde buldukları duruma imrenme. Onların seni yalanlamalarına ve senin dinine muhalif olmalarına kırılma. Sen büyük bir nimet içerisinde olduğun zaman bu nimete göre diğer nimetler basit gelir, önemsiz sayılır. Bu ifade Kur'an'ın büyük bir servet, hayır ve kurtuluş yolu olduğuna delildir. Bu ayetin bir benzeri de: "(Ey Muhammedi) Bir kısım kâfirler, kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya hayatının süsünde sakın gözün olmasın." Tâ-Hâ, 20/131).

Hız. Ebubekir (r.a.) diyor ki: "Kime Kur'an verilir de, başkasına kendisine verilen bu nimetten daha üstün bir nimetin dünyada verildiğini zannederse büyük nimeti küçültmüş, küçük nimeti büyültmüş olur."

"Onların durumuna üzülme" İslâm'ın kuvvet bulması müslümanların izzet bulması için, müşrikler iman etmiyorlar diye üzülme. Denilmiştir ki: Ayetin manası şöyledir: Onlara verilen bu dünya nimetine bakıp üzülme. Senin için ahirette daha üstün nimetler vardır.

Kafirlerin zenginlerine bakmaktan nehyettikten sonra Rasulüne müslümanların fakirlerine karşı alçakgönüllü olmayı emrederek şöyle buyurdu:

"Müminlere merhamet kanatlarını indir." Yani müminlere yumuşak davran. Tevazu ile davran. Onlara sert ve katı davranma. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah tarafından verilen rahmet sebebiyle onlara yumuşak davrandın. Eğer sen sert ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz insanlar etrafından dağılır giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. İşlerinde onlarla istişare et. (Âl-i İmran, 3/159).

Bundan sonra Allah onu "uyarma" vazifesine yönelterek şöyle buyurdu: Ey Muhammedi De ki! Yalanlama ve dalâlette devam etmek sebebiyle peygamberlerini yalanlayan önceki ümmetlere gelen ve onları kuşatan intikam ve azab gibi acıklı bir azaptan uyarıcı ve kurtarıcıyım."

Buharî ve Müslim'in Sahihlerinde Ebû Musa el-Eş'arî'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Benim ve Allah'ın, benimle gönderdiği kitabın misali şu adam gibidir: Adam kavmine gelir ve şöyle der: Ey kavmim! Ben düşman ordusunu gördüm. Ben gerçekten açık bir uyarıcıyım. Yetişin! Yetişin! Kavminden bir gurup ona itaat eder. Derhal yola çıkar, yürümeye devam eder ve kurtulurlar. Kavminden diğer gurup da onu yalanlarlar, yerlerinde dururlar. Düşman ordusu ansızın çıkagelir. Hepsini helak eder, yok eder. İşte bana itaat edip de benim getirdiğim kitaba uyan ile bana isyan edip benim getirdiğim Hak kitabı yalanlayan kimselerin misali budur."

"Nitekim biz bölücülere de emrimizi indirmiştik. Onlar Kur'an 'ı (bir kısmına iman edip

bir kısmına iman etmeyerek)parçalara böldüler." (Hicr, 90-91).

(Ke-mâ enzelnâ) kelimesindeki kâfin müteallakı hakkında iki görüş vardır:

Birincisi: Kâfin müteallakı 87. ayettir. Yani senden önceki ehl-i kitaba (Yahudi ve Hristiyanlara) Tevrat ve İncili indirdiğimiz gibi sana da Kur'an'ı indirdik. Yahudi ve Hristiyanlar Kur'an'ı kısımlara ayırdılar. Tevrat ve İncil'e uygun olan kısmına iman ettiler. Bu iki kitaba aykırı olan kısmını inkâr ettiler. Kur'an'ı (kendi zanlarıncâ) Hak ve Batıl diye iki kısma ayırdılar.

Bu görüş Buharî, Said b. Mansur, Hakim ve İbni Merdüveyh'in İbni Ab-bas'dan rivayet ettikleri görüştür.

İkinci Görüş: Kâfin müteallakı 89. ayettir. Yani bu bölücülere -Yahudi ve Hristiyanlara- indirdiğimiz azab gibi Kureyş'i de azabın geleceği uyarısı ile uyar.

Bu durum, Kureyza ve Nadiroğulları'na uygulanan husustur. Beklenen şey olmuş gibi telakki edilmiştir. Bu mucizedir. Olacak bir şeyi haber vermektir. Bu da olmuştur, gerçekleşmiştir.

Bu iki görüşten herbiri bölücüleri Ehl-i Kitaptan saymaktadır. Bölünen yani kısım kısım telakki edilen Kur'an'dır. Burada Kur'an'la kastedilen okudukları kitaplardır. Bunlar bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr ettiler. Bu Peygamberimiz (s.a.)'i teselli babından olmaktadır. Zira onun kavmi (Kureyşli-ler) Kur'an hakkında sihirdir, şiiirdir yahut kâhinliktir, demişlerdir.

Burada bir üçüncü görüş daha vardır ki, bu da İbni Abbas'dan rivayet edilmiştir. Fahreddin Razî bunu birinci görüş olarak saymıştır. İbni Abbas bu rivayette şöyle demiştir: Bunlar Mekke yollarını aralarında taksim eden kimselerdir. İnsanları, Rasulullah (s.a.)'a iman etmekten menetmektedirler. Sayılan 40 kadardı.

Mukatil b. Süleyman: Sayıları 16 kişiydi. Bunları Velid b. Mugire Hac Mevsiminde görevlendirmişti. Bunlar aralarında Mekke'nin tepelerini ve yollarını bölüşmüşlerdi. Buradan Mekke'ye gelenlere: İçimizden çıkıp da peygamberlik iddia eden kişiye aldanmayın. Çünkü bu adam mecnundur, diyorlar. İnsanları o sihirbazdır, kâhindir veya şairdir diye Peygamberimiz (s.a.)'den nefret ettirmeye çalışıyorlardı. Allah da onlara rezil-rüsvey edici bir hastalık gönderdi, en kötü bir ölümle öldüler. Ayetin manası: Ben sizi bu bölücülere inen belâ gibi bir belânın gelmesine karşı uyarıyorum, şeklindedir. [\[12\]](#) Bu durumda bölücüler Kureyşlilerdir.

Bu uyarıdan sonra Cenab-ı Hak amellerinin hesabı görüleceğine dair yüce zatına

yemin ederek şöyle buyurdu: "Rabbine yemin olsun ki hepsine soracağız" Yani Allah'a yemin olsun ki, bütün kâfirlere ihtar ve azarlama suali olarak söz ve hareketlerinden soracağız. Onlara bunun karşılığını tam olarak vereceğiz.

Ebu'l-Âliye, bu ayeti şöyle tefsir etti: Allah, kıyamet günü bütün kullara şu iki şeyi soracak: neye kulluk ettiklerini ve peygamberlere ne şekilde cevap verdiklerini soracak.

İbni Ebî Hatim, Muaz b. Cebel'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: Ya Muaz! Kişi kıyamet günü bütün davranışlarından sorulacak: Hatta gözlerinin sürmesinden, parmağındaki çamur artıklarından bile sorulacaktır. Sakın kıyamet günü senden başkasının Allah'ın sana verdiği nimetle senden daha mesud olduğunu görmiyeyim. (Sen kıyamette en mes'ud insan olmaya çalış.)

Ey Peygamber! Senin görevin uyarıcı olmak ve amellerinin hesabının görülmesi mutlak bir hakikat ise senin üzerine düşen sadece açıktan davette bulunmaktır. Artık davette gizlilik merhalesi sona ermiştir. Cenab-ı Hak buyurdu ki: "Emrolunduğun şeyi insanlara açıkça tebliğ et" Yani davetinin tebliğini herkese açıkça yap. Bununla müşriklerin karşısına çık. Onlara aldırış etme. Şüphesiz ki Allah seni koruyacak ve onların şerrinden muhafaza edecektir. Müşriklerden yüz çevir. Yani Rabbinden sana inen hususları tebliğ et. Seni Allah'ın ayetlerinden menetmek isteyen müşriklere aldırma.

"May edenlere karşı biz sana yeteriz." Bu Rabbani bir teminat ve korumadır. Biz seninle alay edenlerin, sana düşmanlık edenlerin gayretlerine, seni ve Kur'an'ı alaya alanların şerrine karşı sana yeteriz. Bunlar müşriklerden güç-kuvvet sahibi bir topluluktur. Bunlar beş kişiydi: Velid b. Mugire, Âs b. Vail, Adiy b. Kays, Esved b. Muttalib ve Esved b. Abdi-Yegûs.

Cebrail Rasulullah (s.a.)'a, ben onlara karşı sana yardımcı olmakla emrolundum, dedi.

Velid'in topuğuna işaret etti. Elbisesine bir ok ilişti. Kibrinden onu çıkarmaktan imtina etti. Bu ok topuğundaki bir damara isabet etti ve öldü.

Âs b. Vail'in dizine işaret etti. Âs b. Vail dizine giren bir diken sebebiyle öldü. Esved b. Muttalib'in gözlerine işaret etti. Esved'in gözleri kör oldu. Adiy b. Kays'ın burnuna işaret etti. Adiy irin sümküdü ve öldü.

Esved b. Abdi-Yegûs'e işaret etti. Esved o sırada bir ağacın dalında oturuyordu. Hemen bir derde tutuldu. Başını ağaca toslamaya, yüzünü dikenle yaralamaya başladı. Nihayet öldü. [\[13\]](#)

Bu alay edenler müşrik idiler. Bunun için Allah bu kişileri "Onlar Allah'la beraber bir ilâh edinirler" Allah'a faydası ve zararı dokunmayan kimseleri şirk koşarlar. Onlar işlerinin âkibetini, şirklerinin sonunu, küfürlerinin neticesini "Pek yakında bileceklerdir." Bu ifade onların sonuçlarının kötü olacağı şekilde bir tehdit ve ihtardır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak müşriklerden karşılaştığı eziyete karşı peygamberini teselli ederek şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki biz onların söylediklerinden senin canının sıkıldığını çok iyi biliyoruz." Ya Muhammedi Biz müşriklerin alaylarından ve şirklerinden senin eziyet çektiğini gönlünün daraldığını gayet iyi biliyoruz. Bu durum seni Allah'ın dâvasını tebliğ etmekten uzaklaştırmamasın. Sadece O'na tevekkül et. Çünkü O sana yeter, onlara karşı O sana yardımcıdır. Daralmayı ve endişeyi gidermek için O'na iltica et. "Sen Rabbini hamd ile teşbih et. Secde edenlerden ol. Sana ecel gelinceye kadar Rabbinine ibadet et."

Yani Allah'ın zikriyle, O'na hamdetmekle, O'na teşbih etmekle, O'na ibadet etmekle (namazla) meşgul ol. Sana ölüm gelinceye kadar buna devam et.

Burada ölüm "yakın" kelimesiyle adlandırılmıştır. Çünkü o yakînen olacak bir olaydır. Bu tefsirin delili Allah Tealâ'nın Cehennemliklerden naklettiği şu sözleridir: "Cehennemlikler dediler ki: Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksullara bir şey yedirmezdik. Batıla dalanlarla beraber biz de dalardık. Ceza gününü yalanlardık. Ölüm (yakîn) gelene kadar bu halde devam ettik." (Müddes-sir, 74/43-47).

Bu ayet gönül darlığının ilâcının teşbih, takdis, tahmid ve çokça namaz kılmak olduğuna ve namaz gibi ibadetin akli sabit olduğu müddetçe her insana farz olduğuna işaret ediyor. Kişi durumuna göre namaz kılacaktır.

Nitekim Buharî'nin Sahihinde İmran b. Husayn (r. a)'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Namazı ayakta kıl. Gücün yetmezse oturarak, ona da gücün yetmezse yatarak kıl."

Bu ifadeler ayette zikredilen "Yakîn" kelimesinin "Ma'rifet" manasında olduğunu iddia eden bazı dinsizlerin ne büyük bir yanlışlık içinde bulunduğu delildir. Onlara göre onlardan biri marifete ulaştıncadan ondan mükellefiyet sakıt olur. Bu inanç -İbni Kesir'in dediği gibi- küfür, sapıklık ve cehalettir. Çünkü peygamberler ve onların ashabı insanlar içerisinde Allah'ı en iyi bilen, O'nun haklarını ve sıfatlarını ve O'nun lâıyk olduğu ta'zimi en iyi bilen kimseler idiler. Bunun yanında insanların en çok ibadet edenleri ve vefat anına kadar hayır işlemeye devam edenleri idiler.

Peygamberimiz (s.a.) bir sıkıntı olduğu zaman, bir iş zorlaştığı zaman derhal namaza koşardı.

Ahmed b. Hanbel, İbni Ammar'ın Peygamberimiz (s.a.)'den şu hadis-i kudsî-yi duyduğunu nakleder: Allah Tealâ şöyle buyuruyor: Ey Ademoğlu! Günün ilk saatlerinden dört rekât kılmaktan âciz olma ki, sonunda senin yardımcın olayım."^[14]

---

[1] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/239-241.

[2] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/245-247.

[3] Razî, XIX/169; Zemahşerî, 11/188.

[4] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/251-254.

[5] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/259-261.

[6] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/265-266.

[7] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/269.

[8] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/275-280.

[9] Razî, XIX/206.

[10] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/284-286.

[11] İbn Kesir, 11/557.

[12] Razî, XIX/211.

[13] Razî, XIX/215; Kurtubî, X/62; İbni Kesir, 11/559.

Surenin İsmi: 5

Önceki Sure ile İlişkisi: 5

Surenin Ele Aldığı Konular: 5

Öldükten Sonra Dirilme Ve Vahyin İspatı 6

İ'rab: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Allah'ın Varlığının Ve Birliğinin Delilleri 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişkisi 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Allah'ın Ulûhiyyetini Ve Birliğini İspat Eden Diğer Deliller

12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki 13

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Ulûhiyyetin Özellikleri: Yaratma, Gizli Ve Açık Her Şeyi Bilme Ve Ebedî Olarak Hayat Sürme. 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişkisi 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Müşriklerin Vahyi Ve Peygamberliği İnkâr Etmeleri Ve Müşriklerin Cezası 18

Belagat 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Takva Sahiplerinin Sıfatları, İnen Vahye İman Etmeleri
Ve Mükâfatları 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Müşriklere, Batıda Israrlarından Dolayı, İlâhi Tehdit 24

Kelime ve İbareler: 24

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 24

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

Kafirlerin Kaderi Delil Getirmeleri, Öldükten Sonra
Dirilmeyi İnkâr Etmeleri, 25

Peygamberlerin Görevlerinin Birbirine Benzemesi 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 26

Ayetler Arası İlişkiler 27

Açıklaması 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Muhacirlerin Mükâfatı, Peygamberlerin Beşer Oluşları,
Peygamberimiz (S.A.)'ın. 30

Kur'anı Açıklamak Hususundaki Vazifesi Ve Kafirlerle
Yapılan İlâhi Tehdit 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişkiler 31

Açıklaması 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Müşriklerin İnançları Ve Çirkin Amellerinin Tartışılması 35

Belagat: 35

Kelime ve İbareler: 36

Ayetler Arası İlişki 37

Açıklaması 37

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40

Ümmetlerin Peygamber Yalanlama Adeti, 41

Kuranın Hidayet Ve Rahmet Kılınması, Kur'anı Açıklamak
Hususunda Peygamberin Vazifesi 41

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 41

Açıklaması 41

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

İlahî Kudretin Ve Tevhidin Delilleri Ve İnsanlara Verilen
Çeşitli Nimetler 42

Kelime ve İbareler: 42

Ayetler Arası İlişki 43

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45

Allah'ın Kudretine Ve Tevhidine Delalet Eden İnsanların
Bazı Hayret Verici Durumları 46

İ'rab: 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 47

Açıklaması 48

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49

Put Ve Heykeller İçin Verilen İki Misal 50

Belagat: 50

Kelime ve İbareler: 50

Ayetler Arası İlişki 51

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Allah'ın Gaybı Bilmesi İnsanı Ve Kuşları Yaratması 52

İ'rab: 52

Belagat: 52

Kelime ve İbareler: 52

Ayetler Arası İlişki 53

Açıklaması 53

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 54

Bazı Tevhid Delilleri İle İlahî Lütuf Ve Nimetlerin Çeşitleri

Belagat: 55

Kelime ve İbareler: 55

Ayetler Arası İlişki 55

Açıklaması 55

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Müşriklerin Tehdit Edilmesi Ve Kıyamet Günündeki Durumları 57

Kelime ve İbareler: 57

Ayetler Arası İlişki 58

Açıklaması 58

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60

Kur'an'da Hayır Ve Şerri En İyi Toplayan Ayet, Ahde Vefa, Hidayet Ve Delâlet 61

Belagat: 61

Kelime ve İbareler: 61

Ayetler Arası İlişki 63

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 66

Erkek Ve Kadınları Salih Amel İşlemeye Teşvik

Hususunda En Geniş Manalı Ayet 68

Kelime ve İbareler: 68

Ayetler Arası İlişki 68

Açıklaması 68

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 68

Kur'anla İlgili Hususlar: Okurken Eûzü Çekmek, Nesh, Kur'anın Arapça Oluşu. 69

Belagat: 69

Kelime ve İbareler: 69

Ayetler Arası İlişki 70

Açıklaması 70

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 72

Dinden Dönenler Ve İşkenceye Uğradıktan Sonra Hicret Edenler 72

Kelime ve İbareler: 73

Ayetler Arası İlişki 73

Açıklaması 73

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74

Dünyadaki Nankörlüğün Cezası 77

Belagat: 77

Kelime ve İbareler: 77

Ayetler Arası İlişki 77

Açıklama. 77

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Yiyeceklerden Temiz Ve Helal Olanlarla Pis Ve Haram Olanlar 78

Belagat: 79

Kelime ve İbareler: 79

Ayetler Arası İlişki 79

Açıklama. 79

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81

Hız. İbrahim (A.S.), Onun Dinine Uyma Emri, Yahudilerin Cumartesi Gününe Saygı Göstermeleri 81

Belagat: 81

Kelime ve İbareler: 81

Ayetler Arası İlişki 82

Açıklaması 82

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 84

Dine Davet Etmenin Esasları, Misliyle Ceza Verme Esası, Musibetlere Karşı Sabretme. 85

Kelime ve İbareler: 85

Bu Ayetlerin Fazileti: 85

Ayetler Arası İlişki 85

Açıklaması 86

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 87

Öldükten Sonra Dirilme Ve Vahyin İspatı

1- Allah'ın emri gelmektedir. Alay ederek, onun acele gelmesini istemeyin. Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Onların şirk koştığı şeylerden çok yücedir.

2- Allah meleklerini kalpleri ihya eden vahyi ile kullarından dilediğine göndererek: "Benden başka ilâh olmadığı uyarısını yapın. Benden korkun" der.

Açıklaması

Kâfirler, kıyametin kopacağı yahut kendilerine azabın geleceği gibi vaadedilen şeyleri yalanlayarak alaylı bir tarzda bunların hemen acilen olmasını istiyorlardı. Bunun üzerine kendilerine: "Allah'ın emri gelmektedir." denildi.

Rasulullah (s.a.) kâfirlere dünyadaki azab ve ahiretteki azab şeklinde çok tehditlerde bulunup da kâfirler hiçbir şey görmeyince onu yalancılığa nisbet ettiler.

Cenab-ı Hak bu şüpheye şu ayetle cevap verdi: "Allah'ın emri gelmektedir. Alay ederek onun acele gelmesini istemeyin." Yani Allah'ın* emri hükmü yerine gelmekte, ezelden ebede var olmaktadır. Yani Allah'ın emri hükmü yerine gelmektedir; ama, ezelden hükmü verilen şey henüz yerine gelmemiş olabilir. Çünkü Allah Tealâ bunun meydana gelişini belirli bir vakte bağlamıştır. Siz bunun hemen olmasını istemeyin. Bu belirlenen vakit gelmeden önce bu azabın meydana gelmesini talep etmeyin. Yani Allah'ın hükmü, tenfizi için belirli bir müddet tayin edilerek sâdır olmuştur.

Böylece Rasulullah (s.a.) kâfirlere kıyametin kopacağı şeklinde çok tehditlerde bulununca onlara gelecek zaman yerine mutlaka gerçekleşecek, şeksiz-şüphesiz meydana gelecek manasına delâlet eden geçmiş zaman sigası kullanılarak "Kıyametin kopması yaklaştı" denilerek cevap verilmiştir.

Bu ifade aynen Şu ayetlere benzemektedir: "Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı" (Kamer, 54/1).

"İnsanların hesaba çekilme zamanı yaklaştı. Fakat onlar hâlâ gaflettedirler, aldırıyorlar." (Enbiya, 21/1).

Yani Allah'ın emri, beklenen bir durum olsa da mutlaka olacak ve gelecek mertebesindedir. O halde, Allah Tealâ'nın ilminde mukadder olan vaktin gelmesinden önce bu emrin acele gelmesini istemeyin. Yani uzak sayılan bu durum yakınlaŐmıŐtır. O halde meydana gelmesinde telâŐlı davranmayın.

Bu ifade kâfirler için bir tehdit ve aynı zamanda onlara gelecek azabın ve helak olmalarının kendilerine bildirilmesi mahiyetindedir.

Allah Tealâ müşriklerin kendisine nisbet ettikleri ortak ve evlâttan ve O'ndan başka put ve heykellere tapmalarından beridir, münezzehtir, yücedir. Bu ifade de onların umutlarını başladıkları putların Şfaat edeceği düşünceğini iptal etmektedir.

Kıyametin kopması ve gelecek azabın aceleyle gelmesinin istenmesi peygamberi yalanlamak, onunla ve Onun vaadiyle alay etmek demek olunca; kendisinin küfrün zirvesi olan Şirkten ve Şirk koşulan Şeylerden münezzehe olduğunu ispat etmeyi birlikte zikretti.

Yüce Allah bundan sonra peygamberlik ve peygamberi yalanlamakla ilgili üçüncü Şüphe hakkında Şu cevabı verdi:

Allah Tealâ meleklerini vahiy ile peygamberlik için seçtiği ve tercih ettiği kullarından dilediğine indirir. Burada "vahiy" için "ruh" tabiri kullanılmıştır. Çünkü ruhun ölü bedenleri diri hale getirdiği gibi, vahiy de ölü kalpleri ihya eder.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette Şöyle buyurur: "Ölü iken hidayetle diriltip, kendisine insanlar arasında yürüyecek bir nur verdiğimiz bir kimse, karanlıklar içinde kalıp oradan çıkmayan kimse gibi midir1?" (En'am, 6/122).

"Ruh"un "vahiy" manasına kullanılması Kur'an'da yaygındır. Meselâ bir ayette Şöyle buyurulmaktadır: "Böylece Biz sana emrimizle insanlar için bir hayat kaynağı olan Kur'anı vahy ettik. Sen önceleri kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu bir nur kıldık. Kullarımızdan dilediğimizi o nurla hidayete irdiririz." (Şura, 42/52).

"Kullarından dilediği kimseler" peygamberlerdir. Nitekim bu konuda Cenab-ı Hak Şöyle buyurmaktadır:

"Allah risaletini nereye vereceğini daha iyi bilir" (En'am, 6/124). "Allah meleklerden ve insanlardan elçiler seçer." (Hac, 22/75).

"İnsanları biraraya gelip buluşacakları kıyamet günüyle uyarmak için kullarından dilediğine emriyle vahyi indirir." (Mümin, 40/15).

Bu ayet aynı zamanda Mekke müşriklerinin: "Şu Kur'an iki şehrin (Mekke veya Taifin) birinde bulunan bir büyük adama indirilseydi ya!" (Zuhruf, 43/31) şeklindeki sözlerine reddiyedir.

"O'nun emriyle ..." (Nahl, 2) Kur'an'ın indirilmesi yahut vahiy için meleğin inmesi sadece Allah'ın emriyle olur. Nitekim meleklerin: "Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz" (Meryem, 19/64) sözü Kur'an'da nakledilmektedir. Dolayısıyla melekler Allah'ın emri ve izni olmadan hiçbir şey yapamazlar.

Ayet, Allah tarafından peygamberlerine gelen vahyin sadece peygamberler vasıtasıyla olduğuna delâlet etmektedir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak peygamberlerin vazifesini beyan ederek şöyle buyurdu: Kâfirleri korkutmak için, insanlara Allah'tan başka ilâh yoktur diye öğretmek için, benim emrime muhalefet eden ve benden başkasına tapan kimselere de Allah'tan korkun demeleri için peygamberler gönderilmiştir. [\[1\]](#)

Allah'ın Varlığının Ve Birliğinin Delilleri

3- Allah, gökleri ve yeri hikmetle yarattı. Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir.

4- Allah, insanı bir damla sudan yarattı. Bir de bakarsın ki insanoğlu apaçık bir hasım olmuştur.

5- Allah hayvanları da yarattı. Sizin için bu hayvanlarda sizi ısıtacak şeyler ve pek çok faydalar vardır. Bir kısmının da etlerini yersiniz.

6- Hayvanları yerlerine koyduğunuzda ve otlaklarına salıverirken sizleri bir zevk ve sevinç kaplar.

7- Bu hayvanlar büyük zorluklarla ancak ulaşabileceğiniz yerlere yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz Raufdur, (çok şefkatlidir) Rahimdir (çok merhametlidir.)

8- Allah, binmeniz ve süs hayvanı edinmeniz için atları katırları ve merkepleri yarattı. Henüz bilmediğiniz daha nicelerini yaratacaktır.

9- Size doğru yolu açıklamak Allah'a aittir. Yolların bir kısmı da eğridir, zalimdir. Allah dileseydi hepinizi toptan doğru yola sevkederdi.

Açıklaması

Allahu Teali üstümüzdeki âlemi gökleri ve altımızdaki âlemi yeri, içindekilerle birlikte yarattı. Bunlar hak ölçü ile yaratılmıştır. Boş yere değil, muazzam bir takdir ve hikmet esası üzerine yaratılmıştır. Bunu sadece kendisi bizzat yaratmıştır. Allah'tan başka varlıklar herhangi bir şeyi yaratmaktan âciz oldukları için, Allah yardımcı veya ortak edinmekten münezzehtir. Dolayısıyla ibadet edilmeye lâayık olan sadece O'dur.

"Allah onların ortak koştukları şeylerden yücedir." ayeti O'nunla beraber başkasına ibadet eden kimsenin şirkinden kendisini tenzih etmektedir. O, yaratmakta tek başına bağımsız olup -foiağı yoktur. Dolayısıyla hiçbir ortağı olmaksızın tek olarak ibadet edilmeye lâayık olan da O'dur.

Bundan sonra Cenab-ı Hak insanoğlunu önemsiz ve güçsüz bir damla sudan yarattığını zikrederek şöyle buyurdu: "Allah insanı basit, değersiz, güçsüz bir damla sudan yarattı. İnsan yetişip büyüyünce de bir de bakıyorsunuz ki Rabbine karşı çıkıyor, O'nu yalanlıyor. Halbuki O karşı çıkmak için değil, kul olsun diye yaratılmıştır, basit bir şeyden yaratılmıştır. İnsanı görüyorsun ki mücadele etmeye kalkışıyor ve "çürümüş kemikleri kim diriltebilir?" diyor. (Yasin, 36/78).

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Sudan beşer yaratıp ona soy-sop veren O'dur. Rabbin her şeye kadirdir. Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine fayda da, zarar da veremeyen şeylere taparlar. Kâfir, Rabbine karşı olanların yardımcısıdır." (Furkan, 25/54-55).

Rivayet edildiğine göre bu ayette murad edilen kişi Übeyy b. Halef el-Cu-mahî'dir. Übeyy Peygamberimiz (s.a.)'e çürümüş bir kemik getirip: Allah'ın, çürüdükten sonra bu kemiği dirilteceğini mi zannediyorsun? demişti. Yine onun hakkında: "İnsanoğlu kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmez mi ki, hemen apaçık bir hasım kesilir." (Yasin,

36/77) ayeti nâzü olmuştu.

Daha sonra, Allahu Tealâ yarattığı deve, sığır, koyun gibi hayvanlar ile kullarına lütufta bulunduğunu "bildirmiştir. Nitekim En'am Suresi'nde bu nimetleri tafsilatıyla açıklamıştır. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Allah sizin için" yünleri, derileri, kılları, sütleri, etleri gibi pek çok faydalan ve menfaatleri bulunan "hayvanları yaratmıştır."

Bu hayvanları akşamları otlaktan gelipte ağıllarına koyduğunuzda ve sabah ağıldan çıkartıp otağa gönderdiğinizde sizleri bir zevk kaplar.

Allahu Tealâ, çobanların bu iki vakitte daha dikkatli olmaları için bu iki vakti özellikle zikretti. Bunda, sürü ile gururlanmaya işaret edilmektedir. Ayrıca hayvanların ağıla girmeleri anlatıldı. Çünkü tok olarak geldikleri ve sütleri bol olacağı için gönüller sevinçle dolacağı, gözlerin bu manzaradan memnun kalacağı için faydalı olan bu iki vaktin değeri fazladır. Hayvanlar gıda unsuru ve ekonomide üretim aracıdır. Eti yenilen ve binilen hayvanlarda yaratılış, çeşitli özellikleri birada toplama ve şekil yönünden güzellik vardır.

Hayvanlar ayrıca iş, binek ve eşya taşıma araçlarıdır. Bundan dolayı Ce-nab-ı Hak şöyle buyurdu: Bu hayvanlar Hacc, Umre, Cihad ve ticaret gibi ancak şiddetli meşakkatle ulaşabileceğiniz yerlere bizzat taşımaktan âciz kaldığınız yüklerinizi taşırlar ve diğer binek işlerinde kullanırlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Şüphesiz sizin için hayvanlarda da ibretler vardır. Size karınlarından çıkan sütlerden içiririz. Sizin için onlarda birçok menfaatler vardır. Ayrıca bir kısmının etini de yersiniz. Bir de (karada) onların üzerinde ve (denizde) gemilerin üstünde taşınırsınız." (Müminûn, 23/21-22).

"Allah sizin için hayvanları yarattı ki, bir kısmına binesiniz bir kısmının da etinden yiyersiniz. Onlarda sizin için daha nice menfaatler vardır. İhtiyaç duyduğunuz şeylere de onlarla ulaşırsınız. Siz (karada) onların üzerinde ve (denizde) gemilerin üstünde taşınırsınız." (Gafir, 40/79-80).

Hayvanlar her zaman ve her yerde iktisadî bir servet ve büyük bir nimet olmuştur. Bunun için Cenab-ı Hak ayeti "Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir." ifadesiyle bitirmiştir. Yani bu hayvanları sizin emrinize veren Rabbiniz kullarına karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Allah bu hayvanları büyük bir hayır ve nızık kaynağı, birtakım yararlı işler aracı kılmıştır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar kendileri için bizzat kudretimizin eseri olacak yarattığımız hayvanları görmüyorlar mı? Üstelik o mallara sahiptirler. Biz, o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Bazılarına binerler. Bazılarının da etini yerler." (Yasin, 36/71-72).

Allahu Tealâ insanlara diğer bir hayvancılık serveti ile ihsanda bulunmuştur. Allah

sizin için atlan, katırları ve merkepleri de yarattı. Bunlar diğer menfaatler yanında binme ve süs hayvanı olarak kullanmanız için tahsis etti.

Daha sonra modern ulaşım ve taşımacılık vasıtalarının ihsan edilmesinin beyan edilmesi sırası geldi: "Henüz bilmediğiniz daha nicelerini yaratacaktır." (Nahl, 8). Yani Allah bu hayvanlardan başka trenler, otobüsler, gemiler, uçaklar gibi daha nice ulaşım ve taşımacılık vasıtaları yaratacaktır.

Sonra bu yer, gök ve hayvanlar âleminde Yüce Allah dinî, manevî ve hayatî yollardan doğru olan yolu gösteriyor:

Allah tarafından bir lütuf ve ikram olarak, delilleri ortaya koymak, kitapları indirmek ve peygamberleri göndermek suretiyle, Hakka ve hayra ulaştıran açık yolu beyan etmek Allah'a aittir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İşte benim yolum budur. Dosdoğrudur. O'na uyun. Başka yollara uymayın ki, sizi Allah'ın yolundan ayırmasın..." (Enam, 6/153).

"Allah şöyle buyurdu: Bu, bana ulaşan dosdoğru bir yoldur" (Hicr, 15/41).

İbni Kesir'in dediği gibi çoğunlukla Kur'an-ı Kerim'de maddî durumlardan faydalı manevî ve dini durumlara geçiş vaki olur. Meselâ Hac hakkındaki bir ayette: "Azığınızı alın. Azıkların en hayırlısı. "Takva'dır" (Bakara, 2/197) bu-yurulmaktadır. Yine bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Ey Ademoğulları! Sizin için avret yerlerinizi örtecek elbise ve ziynet eşyası yarattık. Takva elbisesi ise daha hayırlıdır." (Araf, 7/26).

Bundan sonra Cenab-ı Hak kötü yollardan sakındırarak şöyle buyurdu: "Yolların bir kısmı da eğridir, zalimdir." Yani yolların bir kısmı doğru yoldan sapar, dalâlete ve Haktan sapmaya götüren eğri, zalim bir yoldur.

Doğru yol İslâm'dır, eğri yol ise İslâm ile neshedilen İslâm'ın dışındaki diğer dinlerdir. Zira İslâm Allah'ın kulları için razı olduğu tevhid ve fitrat dinidir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Başka şeylerden yüzünü çevirerek kendini tamamen dine ver. Allah insanları yaratılıştan bu din üzere kılmıştır. Allah'ın yaratışında hiçbir değişiklik yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Rum, 30/30).

Daha sonra Allahu Tealâ hidayetini (doğru yolu bulmanın) ilâhî kudreti ve dilemesiyle olduğunu haber vererek şöyle buyurdu: "Allah dileseydi, hepinizi toptan doğru yola sevkedirdi." (Nahl, 9).

Mu'tezile mezhebi mensupları diyorlar ki: O dileseydi hepinizi zorla, şiddetle ve tercih

hakkı vermeksizin doğru yola sevkederdi.

Ehl-i Sünnet Alimleri diyorlar ki: Allah, bütün insanları doğru yola iletmeye kadirdir. Bunda en küçük bir şüphe bile yoktur. Ancak ayetten murad edilen mana şudur: Allahu Tealâ doğru yolu da eğri yolu da beyan etti. Hidayeti tercih eden ve hidayete lâıyk olan bir topluluğu hidayete erdirdi. Kendileri için sapıklığı seçenleri de saptırdı.

Hidayet iki kısımdır:

1- İrşad ve yol gösterme manasında hidayet: Meselâ şu ayette hidayet bu manadadır: "Biz insanoğluna (hayır ve şerri) her iki yolu da göstermedik mi?" (Beled, 90/10).

2- Muvaffak kılma ve gözetme manasında hidayet: "Bizi doğru yola ilet." (Fatiha, 6) "Allah dileseydi, hepinizi toptan doğru yola sevkederdi." (Nahl, 9) "Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi iman ederdi" (Yunus, 10/99) "Rabbin dileseydi insanları tek bir ümmet yapardı. Onlar da durmadan ihtilâf etmektedirler. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır. Allah insanları bunun için yaratmıştır. Rabbinin "Şüphesiz ben Cehennem'i bütün cin ve insanlarla dolduracağım" sözü gerçekleşmiştir." (Hûd, 11/118-119).^[2]

Allah'ın Ulûhiyyetini Ve Birliğini İspat Eden Diğer Deliller

10- Size gökyüzünden su indiren O'dur. Siz o sudan içersiniz. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de o su ile yetişir.

11- Allah bu su ile ekini, zeytini, hurma- y1' üzümleri ve bütün meyveleri yetiştirir. Şüphesiz ki bunda düşünen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.

12~Mlaih S606^1» gündüzü, güneşi ve ayı hizmetinize hazır kılmıştır. Yıldızlar da Allah'ın emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir topluluk için nice ibretler vardır.

13- Yeryüzünde sizin için yarattığı çeşit çeşit varlıklar da Allah'ın emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda düşünen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.

14- İçindeki taze etlerden yemeniz, ta- kındığınız sus eşyasını çıkarmanız için denizi emrinize veren Allah'tır. Sen ge- milerin denizi nasıl yarararak seyrettiği- n^ görürsün. Lütfundan nızık aramanız ve şükretmeniz için (Allah böyle yap-

15- Allah yeryüzü sizi sarsmasın diye oraya sabit dağlar yerleştirdi. Orada ır- nıaklar ve istediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için yollar yarattı.

16- Allah yeryüzünde insanlara doğru yolu gösteren işaretler yarattı. İnsanlar geceleyin de Allah'ın yarattığı yıldızlarla yollarını bulurlar.

Açıklaması

Ayetler, Allah'ın zatını ispat eden kâinatın hareketliliği, bitkiler âlemi, denizler ve dağlar gibi diğer delillere de işaret ederek devam ediyor.

Ayetler önce gökyüzünden yağmurun inmesine sebep olan bitkiler âlemi ile başladı. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

Gökleri, yeri, insanı ve hayvanları yaratan gökyüzünden su indirmek suretiyle insanın hayat şartlarını hazırlayan Allah'tır. Gökten inen bu suyu içmeye hazır tatlı ve hoş bir su olarak indirmiş, tuzlu ve acı bir su kılmamıştır. Cenab-ı Hak bu su ile hayvanlarınızı otlattığınız bitkileri çıkarttı. Bu su ile ekinler, zeytin, hurma ve üzümler; çeşitli sınıf, renk, tat, koku ve şekillerde hayatınızı devam ettirebileceğiniz nızık olarak her çeşit meyveler çıkarttı.

Suyun indirilmesi ve bitkilerin yeşertilmesi gibi bütün bu belirtilen hususlar bu delilleri düşünüp ibret alan bir topluluk için Allah'tan başka ilâh olmadığına delil ve hüccettir. Çünkü tek olan ve yaratan, ta'zim ve ibadete lâıyk olan, Allah'tan başka emsalsiz bir şekilde yaratan, yoktan vareden hiçbir varlık yoktur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "O şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Ki Biz o su ile bir tek ağacını bile bitiremeyeceğiniz nice güzel bahçeler yetiştirdik. Allah ile beraber başka ilâh var mı? Hayır, fakat onlar Haktan uzaklaşan bir topluluktur." (Nemi, 27/60).

Bundan sonra Cenab-ı Hak üzerimizdeki nimetleri beyan ederek ilâhî kudretin

kâinattaki büyük delillerine işaret etti:

"Allah geceyi, gündüzü ... hizmetinize hazır kılmıştır." Yani Allah gece ve gündüzün birbirini takip etmesini uyku, istirahat, çalışma menfaat elde etme ve günlük ihtiyaçları karşılama gibi size yararlı hususlar için kararlaştırdı. Güneş ve ayın dönmesini de ışık vormek için; insan hayvan ve bitkilerin sıcaklık ve ışıktan yararlanmaları, ayların ve yılların sayısını bilmek için, gökyüzünün her tarafındaki sabit ve gezegen yıldızlarla gökyüzünün süslenmesi için, karanlıklarda kendisiyle yol bulabilmek için nur ve ışık olsun diye takdir ettik. Bütün yıldızlar ince bir sistem ve önceden takdir edilen bir hareketle kendi yörüngesinde dönerler. Bu hiçbir fazlalık veya noksanlık olmaz. Bütün bu sistem Allah'ın hâkimiyet ve nüfuzu altındadır. Yine bir ayet-i kerimede şöyle buyu-rulmaktadır:

"Şüphesiz ki Rabbiniz Allah gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmedendir. O, gece ile durmadan geceyi takip eden gündüzü bürür. Güneş, ay ve yıldızları emrine amade olarak yaratmıştır. İyi bilin ki yaratmak ve emretmek O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir." (A'raf, 7/54).

Bütün bu zikredilen hususlarda, Allah'ın kelâmında aklını kullanan ve hüccetlerini anlayan bir topluluk için Allah Tealâ'nın açık kudretine ve yüce hâkimiyetine deliller vardır.

Önceki ayetin "düşünen bir topluluk için..." ifadesiyle sona ermesi, bu ayetin de "aklını kullanan bir topluluk için..." ifadesiyle sona ermesinin sebebi şudur: Allah'ın kudretine ve birliğine delâlet eden yüksek semavî deliller gayet açık olup ince ince düşünmeye gerek kalmadan sadece mücerret akılla anlaşılacaktır.

Bitki, hurma ve yeryüzündeki benzeri delillerin Allah'ın varlığını ispat etme noktasında delil olmaları tefekkür, ince ve derin düşünmeyi gerektirir.

Cenab-ı Hak kudretinin gökyüzündeki alâmetlerine işaret ettikten sonra yeryüzünde yarattığı hayret verici varlıklara da tenbihte bulundu. Sizin için yeryüzünde yarattığı renkleri, şekilleri, yararları özellikleri farklı bitkiler, madenler, cansız varlıklar, hayvanlar Allah'ın emrine boyup, eğişlerdir.

"Şüphesiz ki bütün bu hususlarda Allah'ın lütuflarını ve nimetlerini düşünüp ibret alan ve bu nimetlere karşı şükreden bir topluluk için Allah'ın kudretine deliller vardır."

Birinci ayetin tefekkür, ikinci ayetin aklını kullanmakla bitmesinden sonra gelen bu üçüncü ayet de ibret almakla sona erdi. Bununla yeryüzündeki varlıklara tesir eden gücün her işinde hikmet sahibi, tam manasıyla bağımsız bir şekilde hareket eden Cenab-ı Hak olduğuna işaret edilmiştir.

Allahu Tealâ varlığının ispatı için önce gökyüzündeki yıldızları, ikinci olarak bizzat

insanın vücudu ve nefsinin, üçüncü olarakta hayvanların yaratılışındaki hayret verici hususları, dördüncü olarak bitkilerin tabiatlarındaki hayret verici hususları, beşinci olarak dört unsurun (Su, Ateş, Hava, Toprak) durumlarındaki hayret verici hususları delil olarak zikretti.

Önce "su" unsurundan başlayarak şöyle buyurdu: Denizi insanların emrine vermek ve gemiye binmeyi kolaylaştırmak, ihramlı veya ihramsız olarak diri veya ölü balık yemenin mubah oluşu, denizden inciler ve değerli mücevherler çıkartılması, kullarının takınacakları ziynet eşyalarının kolaylıkla çıkartılması ve diğer nimetlerle Allahu Tealâ kullarına minnet ve ihsanda bulunmaktadır.

Ayrıca denizin derinliklerinde yetiden "mercan" dan istifade edilmesi: "Bu iki denizden inci ve mercan çıkar" (Rahman, 55/22).

Denizi yarıp bir ülkeden diğer bir ülkeye seyreden gemileri taşımak için denizin emrinize âmâde kılınması, deniz ticareti yoluyla Allah'ın lütuf ve rızkını talep etmeniz, Allah'ın sizin için denizlerde gizlediği nimetlerine ve üzerleri-nizdeki ihsanına şükretmeniz içindir.

Denizden çıkan etin (balık etinin) tazeliğe tavsif edilmesi Allah'ın tuzludan tatlı (tuzlu sudan tatlı et) çıkarmadaki kudretini beyan etmektedir. Bu ayrıca onun etinin süratle yenilmesine delâlet eder. Çünkü kısa zamanda bozulmaya mahkûmdur.

Bundan sonra Cenab-ı Hak yeryüzünde yarattığı bazı nimetleri anlattı. Bu nimetler üç tanedir:

Birincisi: Dünyanın dönmesi esnasında üzerindeki canlı varlıkları sarsmaması ve savurup atmaması için, yeryüzünün sabit dağlarla iyice takviye edilmesi. Nitekim Cenab-ı Hak: 'Yeryüzüne dağlar yerleştirdi' (Nâziat, 79/32).

İkincisi: Yeryüzünde nehirlerin akıtılması. Bu nehirlerle canlar, hayvanlar ve bitkiler hayat bulmaktadır. Nehirleri dağlardan sonra zikretmiştir. Çünkü nehirlerin çoğunun kaynakları dağlardan fışkırır. Bu nehirler yeryüzünde çoktur. Kısa, derin ve uzun nehirler vardır. Sağa veya sola; kuzeye veya güneye, doğuya veya batıya yönelirler. Bazen vadiler bu nehirlerle yataklık ederler.

Üçüncüsü: Bir yerden diğer yere, bir kasabadan diğer bir kasabaya, hatta dağdan ovaya geçişi, intikali ve ulaşımı temin eden yollar, geçitler meydana getirilmiş olması. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzü, üstünde-kilerle çalkalanmasın diye biz orada sabit dağlar yarattık. Dağlar arasında yol bulsunlar diye geniş boşluklar (geçitler) varedtik." (Enbiya, 21/31).

"Umulur ki doğru yolu bulursunuz" Yani bu yollarla istediğiniz, arzu ettiğiniz yerlere şaşırmadan ulaşırsınız.

Allah yeryüzünde insanı gideceği yere kolaylıkla ulaştıran belirli alâmetler, işaretler yarattı. Alâmetler yollardaki işaretlerdir. Bunlar doğru yolu bulmaya yarayan karada ve denizde yolculuk yapanların delil (kılavuz) olarak kullandıkları dağlar, rüzgârlar ve benzeri tabiî işaretlerdir. Ticaret malı elde etmek gibi maksatlarla Kureyş'liler gibi çok yolculuk yapanlar yıldızlarla yol bulmak faydalarını tam ve kâmil manada biliyorlardı.

'Yıldızlarla (yönlerini ve) yollarını bulurlar." Yani insanlar gecenin karanlığında yıldızlarla yollarını bulurlar. Bu ayet ilm-i nücüm (Astroloji) yahut ilm-i felek (Astronomi) ilimlerine işaret etmektedir. [\[3\]](#)

Ulûhiyyetin Özellikleri: Yaratma, Gizli Ve Açık Her Şeyi Bilme Ve Ebedî Olarak Hayat Sürme

17- Hiç yaratanla yaratmayan bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?

18- Allah'ın nimetlerini saysanız onları saymakla bitiremezsiniz. Şüphesiz ki Allah çok affedici ve çok merhamet edicidir.

19- Allah gizlediklerinizi de, açığa vurduklarınızı da bilir.

20- Onların Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar hiçbir şeyi yaratmamışlar, bilakis kendileri yaratılmışlardır.

21- (O taptıkları putlar) ölüdürler, cansız varlıklardır. Onlar ne zaman dirileceklerini de bilmezler.

22- Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Ahirete inanmayanların kalpleri inkarcı, kendileri de kibirlidirler.

23- Şüphesiz Allah gizledikleri ve açığa vurdukları her şeyi bilir. Muhakkak ki O, büyüklük taslayanları sevmez.

Açıklaması

Allahu Tealâ bu ayetlerde yüceliğine ve ibadet edilmeye sadece kendisinin lââyık olduğuna, kendisinin dışında olan hiçbir şey yaratmayacak durumdaki putların buna lââyık olamayacağına* işaret etmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Hiç yaratanla yaratmayan bir olur mu?" Yani (önceki ayetlerde) zikrettiğimiz bütün bu varlıkları yaratanla hiçbir şeyi yaratmayan hatta asla hiçbir şeyi yaratacak güce sahip olmayan varlıklar bir olur mu? Hiç düşünmüyor, ibret ve ders almıyor musunuz? Çünkü bu gerçeği bilmek için ince ince düşünmeye, geniş bir şekilde tefekkür etmeye ve inceleyip araştırmaya gerek yoktur.

Bu soru inkâr manasında olup kâfirleri bilgisizlik ve takdiri kötüye kullanmakla itham etmek kasdıyla sorulmuştur. Bu ayetin bir benzeri de şudur: "İşte bunlar Allah'ın yaratıklarıdır. Gösterin bana, O'ndan başkaları ne yarattı?" (Lokman, 31/11).

Allahu Tealâ bundan sonra sadece en büyük nimet vericinin ibadet edilmeye lââyık olduğunu beyan etmek için kullarına verdiği nimetlerinin çokluğuna ve onlara yaptığı ihšana işaret etti: Siz Allah'ın nimetlerini hesap edip tes-bit etmek isterseniz bunu tam anlamıyla sayamazsınız, sayılarını tesbit edemezsiniz. Zira Allah'ın nimetleri çoktur ve devamlıdır. İnsan akli bunu tamamen idrak etmekten âcizdir.

Şüphesiz Allah Gafur ve Rahimdir. Mağfireti bol olandır. Sizin günahlarınızı ve şükür noktasındaki ihmalkârlığınızı affeder. Sizin için çok merhamet edicidir. Şirk veya küfür sebebiyle mahrumiyeti lââyık olduğunuz halde siz kullarına nimet verir. Eğer O sizden bütün nimetlerinin şükrünü talep etse bunu yerine getirmekten âciz kalırsınız. Eğer O size azap etse size haksızlık yapmadan azab eder. Fakat O çok affedici ve pek merhamet edicidir. Çok mağfiret eder ve basit bir amele büyük mükâfat verir. İnsan ne kadar çok taat işlese de Allah Tealâ'nın nimetlerinden bir nimetin bile karşılığını veremez.

Özetle: Allahu Tealâ "Hiç yaratanla yaratmayan bir olur mu?" ayetiyle Allah'tan başkasına tapınmakla meşgul olmanın batıl ve yanlış olduğunu beyan ettikten sonra, "Allah'ın nimetlerini say sanız onları saymakla bitiremezsiniz" ayetiyle de kulun Allah'a ibadet ve O'nun nimetlerine şükür vazifesini tam bir şekilde yerine getirmesinin mümkün olmadığını beyan etti.

Putların yaratmak ve nimet vermektten âciz olmaları sebebiyle onlara tapınmanın batıl olduğunu bildirdikten sonra bir başka sebeple putların hiçbir şey bilmeyen cansız varlıklar olmaları sebebiyle de putlara tapınmanın batıl olduğunu bildirdi ve şöyle

buyurdu: "Allah gizlediklerinizi de, açığa vurduklarınızı da bilir." Yani Allah görünen şeyleri bildiği gibi gizli-kapah şeyleri de bilir. O kıyamet günü herkese amelinin karşılığını -hayırsa hayır, şer- verir. O görünen ve görünmeyen, açık olan ve gizli olan her şeyi bilir.

Cenab-ı Hak daha sonra müşriklerin ahmaklığına açıkça delil olsun diye putların ibadet edilmeye lâayık olmadığını anlattı. Putların üç özelliğini şöyle ifade buyurdu:

"Onların Allah 'ı bırakıp da taptıkları şeyler hiç bir şeyi yaratmamışlardır." Yani putlar, heykeller hiçbir şey yaratamazlar, bilâkis kendileri de yaratılmışlardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kendi yaptıklarınızı da yaratan Allah 'tır". (Saffat, 37/95-96).

"O taptıkları putlar ölüdürler, cansız varlıklardır." Yani onlar ruhları olmayan asla hayat bulunmayan cansız varlıklardır. Dolayısıyla duymazlar, görmezler, düşünmezler size de hiçbir şekilde fayda veremezler.

Cenab-ı Hakkın onlar "cansız varlıklardır." ifadesi onların ölümlerinin devamlı olması demektir. Yani bunlar Allah'ın kendisinden canlı yarattığı ölü nutfeler ve öldükten sonra dirilecek olan hayvan cesetleri gibi şu anda ölü olup da daha sonra hayata kavuşacak olan bazı maddeler gibi değildir.

Halbuki "İlâh" kendisine asla ölüm vaki olmayacak olan daima hayatta olan varlıktır. Dolayısıyla aralarındaki fark böylece ortaya çıkmıştır: İlâh, hayatı canlılığı ve diriliği daimî olanıdır. Putlar ise daima ölü, cansız olan varlıklardır.

"Onlar ne zaman dirileceklerini de bilmezler." Yani bu putlar kendilerine tapan kimselerin ne zaman dirileceklerini ve kıyametin ne zaman kopacağını da bilmezler. O halde nasıl böylelerinden fayda, sevap veya mükâfat umulur? Bu ancak her şeyi bilen ve her şeyin yaratıcısı olan (Allah)dan umulur.

Ayette putlar hakkındaki ifadede müşrikler putların akıl sahibi olduklarını ve kendileri için Allah katında şefaatçi olacaklarını zannettiklerinden, insanlar için kullanılan ifade aynen kullanılmış, bunlara iddia ettikleri şekilde hitap edilmiştir.

Bu ayette amellere hayır ve şer karşılık verilmesi için öldükten sonra dirilmenin mükellefiyetin gereklilerinden olduğuna ima edilmekte, kıyamet gününü bilme de ilâh olmanın gereklerinden olduğu açıkça ifade edilmektedir. Aynı zamanda iyi anlayamayan ve takdirini kötüye kullanan müşriklerle de alay etmektedir.

Putlara tapınmayı yıktıktan sonra Allah Tealâ istenen şeyi açık bir ifade ile beyan etti: "Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır." Yani ey insanlar sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. İbadet ve taate hakkıyla gerçek manada lâayık olan mabudunuz tek olan Allah'tır.

Sonra da onların şirk koşmalarının ve Allah'ın birliğini inkâr etmelerinin sebeplerini zikrederek şöyle buyurdu:

"Ahirete inanmayanların" O'nu tasdik etmeyip inkâr edenlerin Allah'ın birliğine iman etmeyenlerin "kalpleri inkarcı "tevhidi inkâr etmektedir. Allah'ın birliğini ve Allah'a ibadet etmeyi ikrar etmeyip "kendileri de kibirlidirler." Bü-yüklenme taslamaktadırlar. Onlar ne sevap beklemektedirler, ne de cezaya düşmekten korkmaktadırlar.

Ayetin manası şudur: Kâfirlerin kalpleri Allah'ın birliğini inkâr etmektedir. Allah Tealâ onların bu konudaki hayretlerini anlatarak şöyle tavsif etmektedir: "Kâfirler pekçok ilâh bir ilâh mı yaptı? Doğrusu bu, şaşılacak bir şey! dediler. " (Sâd, 38/5) Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Allah tek olarak zikredildi-ği zaman ahiret gününe iman etmeyenlerin kalpleri nefret eder. Allah'tan başkası anıldığı zaman ise bakarsın yüzleri gülüverir." (Zümer, 39/45).

Bundan sonra Cenab-ı Hak oa^arı tehdit edip amellerine karşılık ceza vadinde bulundu:

Gerçekten senin Rabbin o müşriklerin "gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir," onların küfür üzerindeki ısrarlarını da bilir. Buna karşılık onlara tam manasıyla ceza verecektir. Çünkü o tevhidi kabul etmeyip büyüklük tasla-yanları -yani müşrikleri- hatta hiçbir gururluyu sevmez. Yani onları cezalandırır, azap verir. Bu vaid ve tehdit bütün büyüklük taslayanları içine almaktadır. [\[4\]](#)

Müşriklerin Vahyi Ve Peygamberliği İnkâr Etmeleri Ve Müşriklerin Cezası

24- Onlara Rabbiniz ne indirdi? diye sorulduğunda onlar: "Eskilerin masallarını" derler.

25- Böyle demekle kıyamet gününde kendi günahlarının hepsini ve bilgisizce sapıttıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yükleneceklerdir. İyi bilin ki yüklendikleri şey ne kötüdür.

26- Onlardan önceki kâfirler de tuzak kurdular. Fakat Allah onların binalarını temelinden sarstı, üstlerindeki tavan başlarına geçti. Azap beklemedikleri bir yönden kendilerine geldi.

27- Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil edecek ve onlara: Uğrunda mücadele ettiğiniz bana ortak koşulanlar ŞİNİdi nerede? diyecektir. İşte o zaman kendilerine ilim verilenler: Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirlere aittir, diyeceklerdir.

28- Bunlar meleklerin canlarını kâfir olarak aldıkları kimselerdir. Bu kâfirler (gerçekleri görünce) boyun eğip: Biz hiç bir kötülük işlemedik derler. Hayır! İşlediniz. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı

29- Ebedî kalmak üzere cehennemden kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!

Açıklaması

Bu ayetler, büyüklük taslayıp hakkı yalanlayanların sıfatı olan inkarcılık yolunda olup peygamberliği inkâr edenlerin şüphelerini anlatmaktadır.

Birinci şüpheleri [\[5\]](#): Kur'an hakkında "Eskilerin masallarından ibarettir" diyerek iftirada bulunmalarındır.

"Onlara: Rabbiniz ne indirdi? diye sorulduğunda onlar: Eskilerin masallarını dediler."

Rasulullah (s.a.) peygamberliğinin doğruluğuna Kur'anın mucize oluşuyla hüccet getirince Kur'an'a dil uzattılar ve eskilerin masallarını, öncekilerin efsaneleridir, mucize cinsinden değildir, dediler.

Bu ayetin manası şudur: Müşriklerden ahiret gününe inanmayan Hakkı yalanlayıp büyüklük taslayan kimselere: Rabbiniz ne indirdi? diye sorulduğunda cevap vermekten yüz çevirerek: Hiç bir şey indirmedim. Bize okunan şu kelâm, geçmiş ümmetlerin kitaplarından alınmış efsaneler, yalanlar ve hurafelerden ibarettir, dediler.

Nitekim Cenab-ı Hak onların bu sözlerini bir başka ayette şöyle nakletmektedir: "Onlar: Kur'an öncekilerin efsaneleridir. Muhammed onu başkalarına yazdırmış da sabah-akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor, dediler." (Fur-kan, 5) Yani onlar Rasulullah (s.a.) a çeşitli batıl ve çelişkili sözlerle iftirada bulunmaktadır.

329. sayfa eksik

günahları kadar günah sahibi olur. Kendisine uyanların günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez."

Bundan sonra Cenab-ı Hak eski kâfirlerle yenileri arasında günah ve ceza noktasında benzerlikler bulunduğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Onlardan önceki kâfirler de tuzak kurdular." Yani Allah'ın dini ve peygamberleri için kendilerinden önceki ümmetler de tuzak hazırlamışlar, Allah'ın nurunu söndürmek için çeşitli yollara başvurmuşlardı. Allah da onları bu dünyada binalarını temellerinden sarsmak ve tavanlarını başlarına geçirmek suretiyle helak etti. Tuzaklarını bozdu, yaptıkları çalışmalarını boşa çıkardı ve gelişini hissetmeyecekleri şekilde ve hiç beklemedikleri yerden her taraftan üzerlerine azab yağdırdı. Ey Mekkeliler ve Ey Mekkelüler gibi inkâr edenler! Bu durumdan ibret alın.

Bütün bu ifadeler azabın şeklini temsilî bir şekilde canlandırmaktır. Muhtevası ise Allahu Tealâ'nın onları helak etmiş olmasıdır.

"Üstlerindeki tavan" ifadesinde ^ayan daima üstte olduğu halde "min fev-kıhim: Üstlerindeki" tabiri tavanın başlarına çöktüğünü te'kid etmek ve kendileri altta oldukları halde şiddetli azabın üstten tamamen onları kapladığını bildirmek için kullanılmıştır.

Allah'ın gelişinin manası Allah'ın emrinin gelişidir, "temellerinden" kelimesi temelleri tarafından demektir. Yani kökünden söktü, yaptıklarını boşa çıkardı. Bu kelime "üstlerindeki tavan" kelimesine mukabil, azabın onları hem alttan hem üstten kuşattığını ifade etmek için kullanılmıştır, "beklemedikleri bir yönden" ifadesi hiç hesap etmedikleri ve ummadıkları bir taraftan demektir.

Müfessirlerin çoğunluğu "Onlardan önceki kâfirler de tuzak kurdular." ayetinden murad edilen kişinin Nemrud olduğu görüşündedirler. Nemrud, Ba-bil'de büyük bir kule yaptırmıştı. Kulenin yüksekliği 5000 zira^[6] idi. Buradan göğe çıkıp gök ehli ile savaşmak istiyordu.

Bu azap onların dünyadaki azabı idi. Ahirette ise Cenab-ı Hak'ın beyan buyurduğu şu azab verilecektir:

"Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil edecektir." Onların kirli çamaşırlarını, gönüllerinde gizledikleri niyetlerini ortaya koyacak ve açıkça sergileyecek, onlara alçaltıcı bir azap edecektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey Rabbimiz!. Sen kimi Cehennem ateşine koyarsan şüphesiz onu rezil etmişindir, derler." (Âl-i imran, 3/192).

Rabbü'l-Alemîn, Melekleri vasıtasıyla onlara tekdir ve tahkir ifadesiyle şöyle der: Sizin kuruntunuz ve inancınıza göre bana ortak olanlar şimdi nerede? Beni bırakıp da kendilerine taptığınız Tanrılarınız nerede? Uğrunda mü'minlerle münakaşa ve mücadele ettiğiniz hatta uğrunda savaştığınız şu tanrılar nerede? Onları getirin de sizin azabınıza engel olsunlar: "Size yardım edebiliyorlar mı? Yahut kendilerine yardımları dokunuyor mu?" (Şuara, 26/93)

"O gün insanın ne bir gücü ne de bir yardımcısı vardır." (Tarık, 86/100).

O an hiçbir kimse cevap veremez, özür bile dileyemez. Kesin deliller üzerlerine hâkim olur ve onların ortaklarının olmadığı ve varlıklarının bulunmadığı gayet açık bir şekilde ortaya çıkar.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kendilerine ilim verilen Melekler, peygamberler ve müminlerin sözlerini anlatır. Bu kimseler dünya ve ahiretin efendileridir, Hakkı bildiren de bunlardır:

Tevhidi ikrar eden müminler diyeceklerdir ki: Bugün zillet, rezillik, azap ve horlanma kendilerine fayda ve zararı dokunmayan şeyleri Allah'a şirk koşan ve Allah'ı inkâr eden kâfirleri kuşatmıştır.

İşte bunlar ölünceye kadar küfür üzerinde devam eden ve küfür, isyan ve azaba maruz kalmak suretiyle "kendilerine zulmedenler" olarak meleklerin canlarını aldıkları kimselerdir.

Yine onlar ölüm gelip de azabı gördüklerinde kabul ve itaat edip boyun eğerek: Biz hiç bir kötülük işlememiştik^ Rabbimize hiçbir kimseyi şirk koşma-mıştık, derler. Nitekim Cenab-ı Hak yine onların kıyametteki şu sözlerini nakleder: "Rabbimize yemin olsun ki biz Allah'a şirk koşanlardan değildik." (En'am, 6/23).

Allah onları bu sözlerinde yalanlayarak şöyle buyurdu: "Hayır, işlediniz..." Siz bütün kötülükleri, en büyük ve en çirkin kötülüğü işlediniz. Allah sizin amellerinizi en iyi bilendir. İnkâr etmenizin hiçbir faydası yoktur. Allah sizi amellerinizin karşılığında cezalandıracaktır.

"Cehennem'e giriniz..." Rabbinize şirk koşmanızın azabını isyanınızın cezasını tadın. Ebediyete kadar daîmî bir şekilde orada kalın. Zillet yurdu, Alla-hu Tealâ'nın ayetlerini kabul etmekten ve O'nun peygamberlerine tabi olmaktan imtina eden kimseler için ne

kötü yer ve ne kötü makamdır!

Onlar ölmeksizin devamlı bir azap içerisinde kalacaklardır: "Onların ölümlerine hükmedilmez ki, ölsünler. Onlardan Cehennem azabı da hafifletilmez." (Gafir, 96/46).^[7]

Takva Sahiplerinin Sıfatları, İnen Vahye İman Etmeleri Ve Mükâfatları

30- Takva sahiplerine: Rabbiniz ne indirdi? diye sorulduğunda onlar 'Hayır indirdi' derler. Bu dünyada güzel amel işleyenlere güzel bir mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu gerçekten ne güzeldir!

31- (Takva sahipleri) Altlarından ırmaklar akan Adn Cennetlerine girerler. Orada onlar için diledikleri nimetler vardır. Allah, takva sahiplerini işte böyle mükâfatlandırır.

32- Bunlar meleklerin canlarını mümin olarak aldıkları kimselerdir. Melekler onlara: Selâm olsun size !. İşlediğiniz güzel amellerin karşılığı olarak Cen-net'e girin, derler.^[8]

Açıklaması

Her şey zıddıyla ayırdedilir. Allahu Tealâ aralarındaki farkın açığa çıkması ve adaletin esaslarının tecelli etmesi için bedbaht müşriklerin haberlerinin peşinden saadet içindeki müminlerin durumunu haber verdi.

"Küfür ve masiyetlerden sakınan**^ Allah'tan korkan kimselere: Rabbiniz ne indirdi? diye sorulduğunda, onlar: Hayır indirdi, yani kendisine tabi olanlara, kendisine ve Rasulüne iman edenlere rahmet ve bereket indirdi, dediler."

Soran: Hac mevsimi ve panayırlarda müslümanlara gelen kabile temsilcileriydi. Biri Mekke'ye geldiğinde müşriklere, Muhammed ve durumu hakkında sorar, onlar da: O sihirbazdır, kâhindir ve yalancıdır, derlerdi. Müminlere gelir, onlara Muhammed ve Allah'ın

O'na indirdiği kitap hakkında sorar. Onlar da: Allah hayır indirdi, derlerdi.

Sonra Cenab-ı Hak müşriklere yapılan mezkûr va'din karşılığında o müminlere yaptığı vaadi bildirerek şöyle buyurdu: "Allah'a ve Rasulüne iman edip O'na itaat edenler ve dünyada güzel amel işleyenlere Allah da dünya ve ahirette güzellikle davranır."

Onlar için dünyada Allah katından yardım, fetih ve izzetli kılmak gibi güzel mükâfat, ahirette de Cennet nimetleri ve bu nimetler içindeki hayırlar vardır.

Sonra Cenab-ı Hak ahiret yurdunun dünya hayatından daha hayırlı olduğunu ve ahiretteki mükâfatın dünyadaki mükâfattan daha kâmil olduğunu bize bildirdi.

Bu ayetin baş tarafının bir benzeri de şudur: "İster erkek ister kadın olsun mümin olarak salih amel işleyeni sıkıntısız güzel bir hayat içinde yaşatacağız. Bunları yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandıracağız." (Nahl, 97)

Bu ayetin son tarafının benzerleri de şu ayetlerdir: "Kendilerine ilim verilenler ise: Yazıklar olsun size!. İman edip salih amel işleyen için, Allah'ın sevabı daha hayırlıdır." (Kasas, 28/80).

"İyiler için Allah katında (nimetler) daha hayırlıdır." (Al-i imran, 3/198). "Şüphesiz ki ahiret, senin için dünyadan daha hayırlıdır." (Duha, 93/4). "Ahiret daha hayırlı ve daha devamlıdır." (A'lâ, 87/17).

Cenab-ı Hak daha sonra da Ahiret Yurdunu tavsif etti: Takva sahiplerinin yurdu "Adn cennetleri gerçekten ne güzeldir!" Yani takva sahiplerinin yurdu ahiret yurdundaki Adn - yani yerleşme- Cennetleridir. Ağaçlar ve köşkleri arasından nehirler akmaktadır. Nimetleri daimîdir, kolayca erişilir, yasak değildir: "Orada onlar için diledikleri nimetler vardır" Yani dünyada güzel amel işleyenler için Cennetlerde istedikleri ve temenni ettikleri her çeşit nimet vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her türlü nimet vardır. Siz orada ebediyen kalacaksınız." (Zuhruf, 43/71) "Bitip tükenmeyen ve yenilmesi yasaklanmayan çok çeşitli meyveler içindedirler..." (Vakıa, 56/32-33).

İşte "takva"nın mükâfatı budur. "Allah takva sahiplerini işte böyle mükâfatlandırır. " Yani Allah kendisine iman edip kendisinden korkan, küfür ve ma-siyetlerden kaçınan ve güzel amel işleyenleri bu şekilde güzel bir mükâfatla mükâfatlandırır. Bu takvaya sarılmaya bir teşviktir.

Bundan sonra Allahu Tealâ "Meleklerin canlarını kâfir olarak aldığı" müşriklerin durumlarıyla ölüm anındaki takva sahiplerinin durumlarını karşılaştırarak şöyle buyurdu:

"Bunlar meleklerin canlarını 'mümin' olarak aldıkları kimselerdir." Yani meleklerin ruhlarını şirkten, masiyetten ve her çeşit kötülükten arınmış, tertemiz olarak kabzettiği kimselerdir.

Tayyibîn: (Güzel bir şekilde) kelimesi Razi'nin dediği gibi pek çok manayı içinde toplayan özlü bir kelimedir. Bunun içine müminlerin kendilerine emredilen her şeyi yerine getirmeleri ve nehy edilen her şeyden kaçınmaları, güzel ahlâk ile ittisaf etmeleri, kötü huylardan uzak olmaları, Cenab-ı Hakkın münezzehten zatına yönelmeleri şehvetler ve bedenî lezzetlere dalmamaları manaları girmektedir. Böyle kimselerin ruhlarını almak da meleklerin hoşuna gidecektir. Müfessirlerin çoğu buradaki (Teveffî) kelimesinin "ruhları almak" manasında olduğu görüşündedirler.

Melekler ruhlarını alma anında müminlere önce selâm verirler ve onlara Cenneti müjdelerler. Bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: "Rabbimiz Allah'tır deyip sonra doğru yolda devam edenlere melekler inerler ve şöyle derler: 'Korkmayın, üzülmeyin. Vaadolduğunuz Cennet'le müjdelenin. Biz dünya hayatında da ahiret hayatında da sizin dostunuz. Çok affedici ve çok merhamet edici olan Allah tarafından ahirette sizin için bir ikram olarak canınızın çektiği her şey vardır. Orada arzu ettiğiniz her şey vardır.'" (Fussilet, 41/30-32).

Meleklerin selâmının muhtevası şudur: Melekler müminlere: Allah tarafından selâm olsun size!. Korku bulunmayan bir emniyet, hoş gitmeyen şeyler bulunmayan bir rahat içinde olabilirsiniz. Amelleriniz sebebiyle Rabbinizin sizin için hazırladığı Cennet'e girin, derler.

Bu selâmdan murad edilen: Öldükten sonra dirilmenin ardından Cennet'e girme müjdesinin verilmesidir. Melekler onları Cennet'le müjdeleyince sanki Cennet onların yurdu imiş, sanki daha önce de orada imiş gibi olurlar. Meleklerin "...Cennet'e girin." sözleri Cennet sadece sizlere aittir. Sanki şu anda Cennettesiniz demektir. [\[9\]](#)

Müşriklere, Batıda Israrlarından Dolayı, İlâhi Tehdit

33- Onlar meleklerin gelmesini veya Rabbinin (azap) emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Kendilerinden önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi,

fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdi.

34- Onları, işledikleri kötülükler yakaladı. Alay ettikleri azap onları kuşattı.

Açıklaması

Allahu Tealâ batıl yolda devam etmeleri ve dünyaya aldanmaları üzerine müşrikleri tehdit ediyor ve şöyle buyuruyor:

Mekke kâfirleri ve benzerleri Muhammed (s.a.)in peygamberliğini tasdik etme hususunda buna şahid olacak melekleri mi bekliyorlar? Yahut Kur'ana "öncekilerin efsaneleri" diyerek dil uzatan o kâfirler canlarını almaları için meleklerin gelmesini mi bekliyorlar?

Yahut "Rabbinin emrinin gelmesini mi bekliyorlar?" Yani yıldırım göndermesi, yerin dibine geçirmesi gibi dünyada onları tamamen yok edecek bir azap şeklinde Rabbi'nin emrinin, azabının gelmesini mi, yahut Rabbinin kıyamet gününü emretmesi zamanının gelmesini mi ve o günkü son derece dehşetli hadiseleri görmeyi mi bekliyorlar? Onlar ancak bu gibi bir şeyle küfürden vazgeçebilirler. Bu ayetten maksat onlara engel olamayacakları bir durum meydana gelmeden, bir belâ inmeden önce onları Allah ve Rasulüne iman etmeye teşvik etmektir.

"Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı" Yani onlardan önceki müşrikler de bu şekilde Allah'ın azabını tadıncaya ve kendilerine azab ve işkence gelinceye kadar şirklerinde devam etmişlerdi.

"Allah onlara zulmetmedi...." Yani onlara vaki olan azab Allah tarafından bir zulüm ve haksızlık olmadı. Çünkü Allah onlara mazeret imkânı bırakmadı. Peygamberlerini göndermek ve kitaplarını indirmek suretiyle onların üzerine hüccetlerini ikame etti. Fakat onlar peygamberlere muhalefet etmek ve getirdiklerini yalanlamak suretiyle kendi kendilerine zulmettiler. Bundan dolayı cezaya uğradılar ve kötü amellerine karşılık ceza gördüler. Peygamberler kendilerini Allah'ın cezası ile korkuttukları zaman hafife aldıkları ve alay ettikleri acıklı azap onları tamamen kuşattı.

Kıyamet günü onlara: "İşte yalanladığınız Cehennem ateşi budur!." denilir (Tûr, 52/3). [\[10\]](#)

Kafirlerin Kaderi Delil Getirmeleri, Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri, Peygamberlerin Görevlerinin Birbirine Benzemesi

35- Allah'a ortak koşanlar: Eğer Allah dileseydi biz de atalarımız da O'ndan başka hiçbir şeye ibadet etmezdik. Yine O'nun helâl kıldığını haram kılmazdık, dediler. Kendilerinden önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Peygamberlere düşen apaçık bir tebliğdir.

36- Şüphesiz ki, her ümmete: Yalnız Allah'a ibadet edin, Tağuttan kaçının diyen bir peygamber gönderdik. İçlerinden bir kısmını Allah hidayete erİştirtti. (Ey insanlar!) Yeryüzünde dolaşın. (Peygamberlerini) Yalanlayanların sonunun ne olduğuna bir bakın!

37- (Ey Peygamber!) Onların hidayete ermesini ne kadar istesen de Allah saptırdığını hidayete erİştirmez. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

38- (Kâfirler) Allah'ın ölen kimseleri tekrar diriltmeyeceğine dair alabildiğine Allah'a yemin ettiler. Hayır! Bu, Allah'ın gerçek bir vaadidir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

39- ihtilâf ettikleri şeyin gerçek yüzünü onlara göstereyim; kâfirler de yalancı olduklarını bilsinler diye, (Allah ölenleri tekrar diriltecektir.)

40- Biz herhangi bir şeyi dilediğimizde ona sözümüz sadece 'Ol' dememizdir. O da hemen olur.

Açıklaması

Cenab-ı Hak bu ayetlerde peygamberliği inkâr eden kâfirlerin iki şüphesini cevaplandırdı.

Bunlardan ilki -ki bu üçüncü şüpheleridir- Kaderle delil getirerek içinde buldukları

şirke aldanmaları ve manasız boş mazeret takdim etmeleridir:

Allah'a şirk koşanlar putperestler şirklerine mazeret beyan ederek ve kaderi delil göstererek şu sözü söylediler: Biz bu putlara ancak Allah'ın dilemesiyle tapıyoruz. Şayet Allah dilemeseydi biz putlara tapmazdık ve Bahire, Sâ-ibe ve Vasile gibi hayvanları kendimize haram saymazdık. Bunlar Allah'ın herhangi bir hüküm indirmediği kendi kendilerine icad edip uydurdukları şeylerdir. Biz bunları Allah'ın rızası ile haram kıldık. Allah bizim yaptığımızdan hoş-lanmasaydı cezası ile bize bunları kesin gösterir, bize bu imkânı tanımazdı.

Bu şüphe Allah Tealâ'nın yine onlardan Enam Suresi'nde naklettiği şüphedir: "Allah'a ortak koşanlar şöyle diyeceklerdir: Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız O'na ortak koşardık ve ne bir şeyi haram kılardık. Kendilerinden öncekiler de böylece yalanlamışlardı." (En'am, 6/148).

Bundan maksatları -Şevkânî'nin Fethul-Kadir de zikrettiği gibi- Peygamberliğe dil uzatmaktı. Yani diyorlar ki: Rasulullah (s.a.)'m Allah'tan başkasına ibadet etmemek Allah'ın haram kılmadığını haram kılmamak gibi söylediği şeyler gerçek olsa ve Allah tarafından gelseydi Allah'ın bizden istediği şeye aykırı hareketler yapamazdık. O halde Allah bunu diledi. O'nun dilediği olur, dilemediği de olmaz. O'ndan başkasına ibadet etmişsek O'nun haram kılmadığını haram saymışsak bu durum bizim yaptığımız bu hareketin Onun muradına uygun ve dilemesine muvafık olduğuna delâlet etmektedir.

Müşrikler gerçekte bunu kabul etmemektedirler. Fakat onlar Peygamberlere dil uzatmak amacını gütmektedirler.

Allahu Tealâ onların bu şüphelerini "kendilerinden önceki kâfirler de böyle yapmışlardı" diyerek reddetti. Yani bu bozuk inanç hususunda yeni bir görüş değildir. Peygamberleri yalanladıkları Hakkı reddetmek üzere batıl için mücadele ettikleri zaman önceki ümmetlerden de bu sözlerin benzeri sözler sâdır olmuştu. Onlar Peygamberleri yalanlamak ve dalâlete uymak yolunda geçmişlerinin yoluna uydular.

"Peygamberlere düşen apaçık bir tebliğden başka bir şey midir?" Yani onlar söyledikleri bu sözlerinde hatalıdır. Onların iddia ettiği gibi Allahu Tealâ onları yadırgamamış değildir. Bilakis onları son derece yadırgamış ve bunu yapmalarını şiddetle nehyetmiştir. Her ümmet, her çağ veya her insan gurubuna onları Allah'a kulluğa davet eden O'ndan başkasına kulluktan nehyeden "Allah'a kulluk edin, her azdıricıdan (taguttan) kaçın" (Nahl, 36) diyen bir peygamber göndermiştir.

İçlerinden bir kısmını Allah hidayete erıştirdi, muvaffak kıldı. İman edip itaat ettiler. Diğer bir kısmı ise yüzçevirip surat değıştirdi. Dolayısıyla küfür ve isyan üzerine ısrar ettiği için sapıklık ve azab kelimesi onun üzerine müstahak oldu.

Rablerinin risaletini tebliğ etmekle emrolunan peygamberler üzerine düşen sadece bu risaleti ve vahyi tebliğ etmek ve Hak yolunu açıklamaktır. Bu sebeple hidayete lâayık olan Allah'ın dilemesi ile hidayete yönelir.

"Sonra da nefse kötülüğü ve takvayı ilham etmiştir. Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir. Nefsinin gerçek yüzünü gizleyen ise hüsrandır." (Şems, 91/8-10).

"Uğrumuzda cihad edenlere biz mutlaka yollarımızı gösteririz." (Ankebût, 29/69).

Bu peygamberlerin vazifeleri insanları imana zorlamak değildir. Bu onların görevi değildir, zaten hikmete de uygun değildir.

Yani sevap ve ceza iki şeye bağılıdır:

a) Allahu Tealânın dilemesi.

b) Kulun, kurtuluş veya helake götüren sebeplere sarılması. Allah'ın hidayete erİştirmesi de iki çeşittir.

1- İrşad ve yol göstermesi şeklinde hidayet: Bu peygamberlerin ve kendilerine indirilen kitapların yerine getirdiğı hidayettir.

2- Muvaffak kılıp yardımcı olma şeklinde hidayet. Bu da kulun hidayet ve iman yolunun aslına girmesine bağılıdır. Kim iman ederse Allah onu hayra muvaffak kılmakta ziyadesiyle yardımcı olur. Kim de sapıtır, küfre girer ve yüzçe-virirse Allah da onu iyice sapıtır. Hak ve hayırlı yoldan uzaklaştırır. Allah bütün insanlara iradesi ve dilemesinden başka iman etmelerini emretmiştir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bütün ümmetlere peygamber gönderildiğini beyan ederek şöyle buyuruyor: "Şüphesiz ki her ümmete bir peygamber gönderdik" Yani Allah'ın mahlûkatı için ilâhî kanunu onlara peygamber gönderilmesi, Allah'a kulluk etmelerinin emredilmesi tağuta tapmaktan nehyedilmesidir. Ta-gut: Putlar, heykeller, yıldızlar, şeytan gibi Allah'tan başka kendisine tapılan her şeydir. Nuh kavminde şirkin çıkmasından itibaren her ümmete peygamber gönderilmişti. Hz. Nuh (a.s.) Allah'ın yeryüzü halkına gönderdiği ilk Rasul olup bu durum daveti doğu ve batıdaki insan ve cinlerin tamamına şamil olan Hz. Muhammed Mustafa (s.a.) ile tamamlanıncaya kadar devam etti. Hepsini şöyle diyorlardı: 'Ya Muhammed! Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde ancak bana ibadet edin diye vahyetmiş olmayalım.'" (Enbiya, 21/25) "Senden önce gönderdiğimiz peygamberimize sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka ibadet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?" (Zuhruf, 43/45).

O halde bundan sonra müşriklerden biri nasıl olur da "Allah dileseydi kendisinden başka hiçbir şeye ibadet etmezdik." diyebiliyor.

Özetle: Küfür için şer'î irade yoktur, bu murad edilmemiştir. Çünkü Allah peygamberlerinin diliyle insanları küfürden (inkarcılıktan) nehyetmiştir. Kev-nî irade ise bazı insanların inkâr etmesine imkân tanınması, kendi tercihlerine uygun olarak bunu takdir etmesidir. Bu hususta da müşrikler için hiçbir delil yoktur. Çünkü Allah, cehennemi yaratmış ve cehennem ehli olacak şeytanları ve kâfirleri yaratmıştır. Allah kullarının kâfir olmasına razı olmaz. O'nun bu hususta erişilmez hikmeti vardır. [\[11\]](#)

Cenab-ı Hak peygamberlerin uyarısından sonra Hakkı yalanlayan kâfirlere dünyada ceza indireceği şeklindeki beyanı ile onların bu tavrını kabul etmemiş yadırgamıştır. "İçlerinden bir kısmını Allah hidayete eristirdi." Yani bazı insanlara Allah doğru yolu gösterdi, peygamberleri tasdik etmeye muvaffak kıldı. Bunlar kazandılar ve kurtuldular. Diğer bir kısmı ise Allah'ı inkâr edip peygamberlerini yalanladılar. Allah da bunları cezalandırdı.

"Yeryüzünde dolaşın..." Yani Ad ve Semud kavimleri gibi peygamberlere karşı çıkan ve Hakkı yalanlayan kavimlerin durumu ve günahları sebebiyle Allah'ın onları nasıl helak ettiğini sorun:

"Allah onları helak etmiştir. Kâfirler için de aynı âkibet vardır." (Muhammed, 47/10).

Peygamberlerini yalanlayanların akıbetlerinden ibret almak için onların sonlarının nasıl olduğuna bir bakın.

Bundan sonra Allah kavminden karşılaştığı inkarcılığa karşı Rasulünü te-sellî etmek için ona özel bir şekilde hitap etti:

Ya Muhammedi. Sen kavminin hidayete ermesini ne kadar istesen de Allah kötü tercihleri sebebiyle onların dalâlete düşmesini murad etmişse senin ısrarlı arzun onlara fayda vermez.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Allah bir kimsenin fitneye düşmesini dilerse senin Allah'a karşı yapacak hiçbir şeyin yoktur." (Maide, 5/41).

Yine Cenab-ı Hak, Hz. Nuh (a.s.)'ın kavmine söylediği şu sözü naklediyor: "Eğer Allah sizi azdırmayı dilerse öğüt vermek istesem de öğüdüm size fayda vermez." (Hud, 11/34).

Cenab-ı Hak bir başka ayet-i kerîmede Rasulüne hitaben şöyle buyuruyor: "Ey Muhammedi. Doğrusu sen sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğini

hidayete erdirir." (Kasas, 28/56).

"Onların hiçbir yardımcıları da yoktur." Yani sapıklığı tercih edenlerin kendilerini Allanın cezası ve azabından kurtaracak hiçbir yardımcıları yoktur. Çünkü iman veya küfür üzerine yapılacak hesabın ana esası tercihtir, ikrah ve zorlama değildir.

Cenab-ı Hak daha sonra peygamberliği inkâr edenlerin "dördüncü şüphe" sini zikretti. Müşrikler dediler ki: Öldükten sonra dirilme, mahşerde toplanma ve amel defterinin dağıtılması inancı batıldır, asılsızdır. Dolayısıyla peygamberliğe inanmak da batıl ve asılsızdır.

Bu şüphe "kâfirler, Allah'ın ölen kimseleri tekrar diriltmeyeceğine dair alabildiğine Allah'a yemin ettiler." ayetinde anlatılmaktadır. Yani müşrikler yemin ettiler. Yeminde de çok ileri gittiler. Kuvvetli yeminlerle Allah'ın ölen kimseleri diriltmeyeceğine yemin ettiler. Yani onlar öldükten sonra dirilmeyi çok uzak bir ihtimal olarak görüyorlar, bunu kendilerine haber veren peygamberleri yalanlıyorlardı. Çünkü onlara göre ölü çürür, yok olur giderdi.

Allah da onlara şu şekilde cevap verdi. Hayır! Bu vaki olacak, Allah bunu mutlaka gerçekleşecek bir vaad olarak vaad etti. Fakat insanların çoğu Allah'ın kudretini bilmedikleri için peygamberlere muhalefet ettiler ve küfre düştüler.

Allah'ın tekrar diriltmekteki hikmeti ise "onlara ihtilâf ettikleri şeyin gerçek yüzünü göstermek..." Mutlak adaleti ikame ederek iyiyi kötüden, itaatkârı isyankârdan, zalimi mazlumdan ayırdetmek, kötülük edenlere amellerinin karşılığını vermek, güzel amel işleyenleri de daha güzeliyle mükâfatlandırmaktır.

Öldükten sonra dirilmeyi ve amellere karşılık verileceğini inkâr eden kâfirler de ilmel-yakîn olarak yeminlerinde ve "Allah ölen kimseleri diriltmeye-çektir" şeklindeki sözlerinde yalancı olduklarını bilsinler diye biz bunu yaptık. Onlara Cehennem zebanileri şöyle diyeceklerdir: "İşte dünyada yalanladığınız Cehennem ateşi budur! Bu bir sihir midir? Yoksa hâlâ görmüyor musunuz? Girin Cehenneme. Dayanın veya dayanmayın sizin için değişen bir şey olmayacaktır. Siz sadece yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz." (Tûr, 52/14-16).

Öldükten sonra dirilme hakkında sözederken Allahu Tealâ'nın dilediği her şeye kadir olduğunu, yerde veya gökte hiçbir şeyin O'nu âciz bırakmayacağını haber vermesi gayet münâsip bir açıklama olmuştur. Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

Biz yaratma, ölüleri diriltme ve ebedî hayat gibi herhangi bir şeyi dilediğimiz zaman bu bir defa emir vermekle tamamlanır ve bu iş hiçbir yorgunluk ve tereddüt olmaksızın, hiçbir yavaşlama ve zorlanma olmaksızın Allah'ın dilediği gibi olur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır. "Bizim emrimiz bir defadır, bir göz kırpması gibidir." (Kamer, 54/50) "Kıyametin kopması ancak bir göz kırpması veya daha kısa bir zaman kadardır." (Nahl, 77) "Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de bir tek kişininki gibidir." (Lokman, 31/28) "Bir şeyin olmasını dilediği zaman O'nun emri sadece 'Ol' demektir. O da hemen oluverir." (Yasin, 36/82). [\[12\]](#)

Muhacirlerin Mükâfatı, Peygamberlerin Beşer Oluşları, Peygamberimiz (S.A.)'ın

Kur'anı Açıklamak Hususundaki Vazifesi Ve Kafirlerle Yapılan İlâhi Tehdit

41- Zulme uğradıktan sonra Allah rızası için hicret edenleri dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Ahiretin mükâfatı ise daha büyüktür. Bir bilseler!

42- Onlar sabreden ve yalnız Rablerine güvenenlerdir.

43- (Ey Peygamber) Biz senden önce de peygamber olarak sadece kendilerine vahyettiğimiz erkekleri gönderdik. Bilmiyorsanız ilim ehline sorun.

44- Onları apaçık mucizelerle ve kitaplarla gönderdik. Kendilerine indirilen hükümleri insanlara açıklaması için sana da Kur'anı indirdik. Belki düşünürler.

45- Kötülükler planlayanlar Allah'ın kendilerini yerin dibine batırmayacağından yahut hiç beklemedikleri bir yerden kendilerine azap gelmeyeceğinden emin midirler?

46- Veya gezip dolaşırken azabın kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Zira onlar Allah'ı âciz bırakmazlar.

47- Yahut korku içerisindeyken azaba uğramamaktan emin midirler? Şüphesiz Rabbiniz gerçekten çok şefkatli çok merhametlidir.

48- Onlar Allah'ın yarattığı eşyanın gölgelerinin Allah'a boyun eğip secde ederek sağa sola vurmasını görmüyorlar mı?

49- Gökte ve yeryüzünde bulunan canlılar ve melekler hiç büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler.

50- Onlar yüce Rablerinden korkarlar ve kendilerine emrolunanı yaparlar.

Açıklaması

"Allah rızası için hicret edenleri..." Bu ayet Allah'ın rızasını kazanmak arzusuyla Allah yolunda hicret edenlerin Allah'ın sevabını ve mükâfatını umarak yurtlarından ve kardeşlerinden ayrılanların mükâfatını belirtmektedir.

Ayetin manası şudur: Allah yolunda ve Onu razı etmek arzusuyla yurtlarından ve vatanlarından ayrılanları, mallarını ve evlâdını terkedenleri; Zulme uğrayıp Allah düşmanlarından eziyet gördükten sonra başka diyara gidenleri dünyada güzel bir yurda ve beldeye, güzel bir mertebeye kavuşturacağız. Bu güzel mertebe; kendilerine zulmeden Mekke halkına, bütün araplara ve bütün doğu-batı ahalisine hakim olmaktır.

"güzel bir yere yerleştireceğiz" güzel bir yer; güzel bir mertebe, hoş gidecek bir mesken, elverişli bir belde demektir. İbni Abbas, Şa'bî ve Katade'nin ifadelerine göre bu da Medine'dir. Mücahid ise: Bunun manası güzel rızık demektir, der.

İbni Kesir de şöyle demektedir: Bu iki ifade arasında çelişki yoktur. Çünkü bunlar evlerini, mallarını terketmişler Allah da buna karşılık olarak onlara dünyada bundan daha hayırlısını vermiştir. Zira kim bir şeyi Allah için terke-derse Allah ona ondan daha hayırlısını bedel olarak verir. Böylece onlar insanların ve ülkelerin efendileri oldular.

Dolayısıyla ayette geçen "Kasene", maddî-manevî yüksek mertebe demektir:

"Ahiretin mükâfatı ise..." Yani hicretlerine karşılık ahiretin sevabı ise onlara dünyada verdiğimiz mükâfattan "daha büyüktür." Çünkü ahiretin sevabı tükenmek bilmeyen daimî nimetle dolu "Cenneftir.

"(Onlar) bir bilseler!" Buradaki zamir (onlar) "Kâfirler"e aittir. Yani onlar Allah'ın bu güçsüz bırakılan horlanan kimselerin elinde dünya ve ahireti toplayacağını, bu kimselere hem dünya hem de ahiret nimetlerini vereceğini bilselerdi onların dinine girmeyi arzu ederlerdi.

Buradaki zamirin "Hicret edenler'e râci olması da caizdir. Yani onlar bunu bilselerdi gayretleri ve sabırları daha fazla olurdu. Yani bu hicret edenlerle birlikte hicret etmekten

geri kalanlar Allah'ın kendisine itaat edip Rasulüne tabi olan kimseler için hazırladın nimetleri bir bilseler!, demektir.

İbni Cerir ve İbnü'l-Münzir, Hz. Ömer (r.a.) dan naklediyor ki: Hz. Ömer (r.a.) Muhacirinden birine bir ihsanda bulunduğu zaman: Buyur, al. Allah bunu sana mübarek kılsın. Bu Allah'ın sana dünyada vaad ettiği mükâfattır. Ahiret-te senin için hazırladığı ise daha çoktur, derdi.

Daha sonra Cenab-ı Hak bu kimseleri şu şekilde tavsif etmektedir: Onlar sabreden kimselerdir. Yani kavminden gördüğü eziyet ve işkencelere, sevgili vatanından -Allah'ın haram ve Muhterem kıldığı beldeden- ayrılmaya karşı, Cihada, Allah yolunda canları feda etmeye, yolculuk yorgunluğuna ve gurbetin sıkıntılarına karşı sabreden kimseler ve yalnız Rablerine tevekkül eden işlerini Allah'a havale eden kimselerdir. Allah ta dünya ve ahirette bunların akıbetini güzel kılmıştır.

İbni Kesir diyor ki: Bu ayetin inmesinin sebebi Mekke'de kavimlerinin şiddetli eziyetlerini görüp de Rablerine (daha rahat ve huzurlu bir şekilde) kulluk yapma imkanı bulabilmek için onların aralarından ayrılıp Habeşistan'a giden Habeşistan Muhacirleri de olabilir. Bu gurubun ileri gelenleri arasında: Hz. Osman b. Affan ve yanında hanımı Rasulullah (s.a.) kızı Rukiyye, Rasullullah (s.a.)'ın amcasının oğlu Ca'fer b. Ebî Talib, Ebu Seleme b. Abdilesed bulunuyordu. Kadınlı erkekli Sıddîk ve Sıddîkalardan yaklaşık 80 kişi idiler. Allah onlardan razı olmuş ve onları da razı kılmıştır. Allah onlara dünya ve ahirette güzel bir mükâfat vaadinde bulunmuştur. [\[13\]](#)

Bundan sonra Cenab-ı Hak bu surede zikredilen peygamberliği inkâr edenlerin "beşinci şüphelerine: "Peygamberin beşer olmaması gerekir" ifadelerine cevap vermiştir. Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"Biz insanlara gökyüzü ehlinden yani meleklerden peygamber göndermedik. Sadece yeryüzü halkından erkekleri gönderdik. Bu peygamberlere de emirlerimizi ve nehiyelerimizi vahy ediyoruz. Ya Muhammedi Senin kavmine de daha önceki ümmetlere gönderdiğimiz gibi yani kendi cinslerinden ve tabiatlarından bir peygamber gönderdik."

"De ki: Rabbimi tenzih ederim. Nihayet ben de sadece peygamber olan bir insanım." (İsra, 17/93).

"De ki: Ben de sadece sizin gibi bir insanım. Ancak bana... vahy olunmakta-dır."(Kehf, 18/110).

İbni Abbas diyor ki: Allah, Hz. Muhammed (s.a.)'i "Rasul" olarak gönderdiğinde Araplar bunu yadırgamış ve şöyle demişlerdi: Allah, Rasulünü insan olarak göndermekten

çok yücedir. Bunun üzerine Cenab-ı Hak şu ayeti indirdi: İçlerinden birine: 'İnsanları korkut', diye vahyetmemiz insanlar için hayret verici bir şey mi oldu?!"

"İlim ehline sorun." Ayrıca Ehl-i Kitab'a sorun kendilerine gönderilen peygamberler beşer miydiler yoksa melek mi? Eğer melek ise yadırgamanız doğrudur. Beşer iseler Muhammed (s.a.)'in de beşer olmasını yadırgamayın.

"Onları apaçık mucizelerle ve kitaplarla gönderdik." Yani onları peygambertiklerinin doğruluğuna şahid olacak hüccet ve delillerle, Rabbani şeriatı ihtiva eden kitaplarla gönderdik.

(Zübür) Kitap manasındaki Zebur kelimesinin çoğuludur. Araplar kitap yazdım manasında (Zebertü'l-kitâb) derler. Bu kelime Kur'anda şöyle geçmektedir: "Yemin olsun ki biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da: Yeryüzüne mutlaka sa-lih kullarım vâris olur, hükmünü koymuştuk." (Enbiya, 21/105) "İnsanların (dünyada) yaptıkları her şey amel defterlerinde kayıtlıdır," (Kamer, 54/52) Bu ayette Zebur: Amel defteri manasında kullanılmıştır.

(Nahl: 44) ayetinde takdim ve te'hir vardır. Yani: Biz senden önce de peygamber olarak sadece kendilerine vahyettiğimiz erkekleri apaçık mucizelerle ve kitaplarla gönderdik demektir.

"illâ ricâlen" Erkeklerden başkasını göndermedik, demektir. Buradaki (illâ) kelimesi (gayr) manasında olup (lâilâhe illallah) kelimesindeki (illâ) gibidir.

"Sana Kur'anı indirdik..." Ya Muhammed! Senden öncekilere kitaplar indirdiğimiz gibi Allah'ın sana indirdiği kitabın manalarını bildiğin için insanlara Rableri tarafından indirilen esasları, hükümleri, helâl ve haramı, peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle helak olup yokolan geçmiş ümmetlerin kıssalarını beyan etmen için sana da Kur'anı indirdik.

"Belki düşünürler" Yani, kâinatın hakikatlerini, hayatın sırlarını ve tarihin akışım incelemeleri ve düşünmeleri bu sebeple hidayeti bulmaları, iki cihanda kurtuluşu kazanmaları için (bu kitabı indirdik.)

Önlerine ümit kapısı açıldıktan sonra Cenab-ı Hak onları üzerinde buldukları küfür ve isyankârlıktan sakındırarak şöyle buyurdu:

"Kötülükler planlayanlar, emin midirler?" Yani Allah Teala kötülük işleyen, kötülüklere davet eden üzerinde buldukları dalâlet yoluna insanları davet etmek suretiyle tuzak ve plan kuranlara mühlet verdiğini ve kendisinin hi-lim sahibi olduğunu bildirmektedir. "Mekr" kelimesi iügatte gizlice fesad için çalışmaktan ibarettir.

Ayetin manası şudur: Rasulullah (s.a.)'a karşı kötü tuzak planlayan ve insanların onun davetine iman etmesine engel olma teşebbüsünde bulunan Mek-ke'liler şu dört şeyden emin midirler?

Birincisi: Karun'a yapıldığı gibi yerin dibine geçmekten...

İkincisi: Lut kavmine yapıldığı gibi azabın hiç beklemedikleri bir yerden ansızın gelmesinden...

Üçüncüsü: Gece-gündüz dolaşırken, yolculuk esnasında, ticaret yaparken, geçim temin ederken yahut eğlence ile meşgul olurken azabın onları yakalamasından... Zira onlar hangi durumda olurlarsa olsunlar Allah'ı âciz bırakamazlar.

Dördüncüsü: Azabın onları korku ve endişe içerisinde yakalamasından... Yani Allah'ın bir kavmi helak etmesi sebebiyle onların korku içinde bekledikleri bir halde azaba yakalanmalarındadır.

Bu durum "Hiç beklemedikleri yerden" ayetinden farklıdır. Zira şiddetli korku ile birlikte beklenen azap ansızın gelen azaptan daha şiddetli ve daha tesirlidir. Kalbin korkudan titrediği bir anda verilen ceza ansızın verilen cezadan daha şiddetlidir.

"Şüphesiz Rabbiniz gerçekten çok şefkatli ve çok merhametlidir." Yani Allah Teala onlara âcil bir azap ve âcil bir ceza vermedi. Çünkü O, kullarına şefkatli ve merhametlidir. Kullarına, noksanlarını telâfi etmeye, hatalarını düzeltmeye, sapıklıktan dönmeye imkân bulabilecekleri bir vakit bırakmıştır.

Buharî ve Müslim'in Sa/ii/ilerinde şöyle bir hadis-i şerif yer almaktadır: "Duyduğu eziyete ve kötü söze karşı Allah'tan daha sabırlı hiçbir kimse olamaz. Müşrikler Allah'ın evlâdı olduğunu söylüyorlar. Allah da onlara rızık veriyor, afiyet veriyor."

Yine bu iki eserde yer alan bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Allah şüphesiz, zalime mühlet verir. Ama onu yakaladığı zaman da bırakmaz." Bundan sonra Rasulullah (s.a.) şu ayeti okudu: "Rabbinin zalim olan kasabaları yakaladığı zaman yakalaması böyledir. Şüphesiz Rabbinin yakalaması can yakıcıdır, şiddetlidir." (Hud, 11/102).

Bu ayetin benzeri şudur: "Nice zalim kasabalara önce mühlet verdim, sonra da azabımla yakalayiverdim. Dönüş ancak banadır." (Hacc, 22/48).

Korkutma ve uyarıdan sonra muazzam ilâhî kudreti; azamet ve celâlini, her şeyin boyun eğdiği yüceliğini hatırlatmayı uygun görmüş ve Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Onlar Allah'ın yarattığı varlıkları görmüyorlar mı?...". O kötülük planlayanlar Allah'ın yarattığı dağlar, ağaçlar, binalar ve dimdik ayakta duran cisimler gibi gölgesi olan varlıkların gölgelerinin bir o yana bir bu yana, bir sağa, bir sola, sabah-akşam eğildiklerini görmüyorlar mı?

Ezherî diyor ki: "Gölgelerin eğilmesi" gündüzün yarısından sonra dönmesi demektir. Bu da akşam üzeri olmaktadır.

Bu ayetteki "Görmüyorlar mı?" ifadesinin muhatabı bütün insanlardır. "Hiçbir şey" kelimesi dağ, ağaç, bina ve ayakta dimdik duran cisimler gibi gölgesi olan varlıklara işaret etmektedir. "Gölgeleri vurur." ifadesi de buna delildir. Yani gölgesi yere vuran cisimlerdir.

(Zılâlühü: Onun gölgeleri) ifadesinde "Gölgeler" çoğul olduğu halde tekil kelimeye muzaf olmuştur. Manası: Gölgeleri olan varlıkların gölgeleri demektir. Çünkü zamirin raci olduğu (Allah'ın yarattığı) kelimesi lafzan tekil olsa da mana bakımından çoğuldur. Bunun bir benzeri de "Sırtları üzerinde rahat durabileceğiniz binek hayvanları" (Zuhruf: 43/23) ayetidir. Burada da (Zuhûrihi: Sırtları) kelimesinde çoğul tekile muzaf olmuştur. Ama burada da zamir çoğul manası taşıyan (Bineceğiniz) tekil kelimesine racidir.

"Allah'a boyun eğip secde ederek" Yani eşyanın gölgeleri sadece Allah'ın emrine secde etmektedirler. Sücûd: Kendini küçük görerek Allah'a boyun eğip huzurunda eğilerek bağlılık arzetme ve teslim olma demektir. Duhûr: Zillet ve teslimiyettir. Çünkü gölgeler doğu tarafından batı tarafına geçerler. Gündüzün ilk saatlerinde doğu tarafından olur. Sonra kısalır kısalır, bir halden diğer hale geçer. Gündüzün sonuna doğru batı tarafına doğru meyleder. Bu intikâl ilâhî kudrete delildir.

Dahirun kelimesi vav'la cem'i yapıldı. Çünkü duhur: boyun eğmek akıllı varlıkların vasıflanmandır. Yahut bunu için akıllı varlıklar da vardır, dolayısıyla akıllılar dikkate alınmıştır.

Ayetin toplu manası şudur: "Onlar Allah'ın yarattığı ve gölgesi bulunan bütün bu varlıkların Allah'a boyun eğerek Allah'ın emirlerine hiç imtina etmeden mütevazi bir şekilde teslim olarak secde ederek gölgelerinin sağa-sola vurmasını, gölgelerin bir taraftan diğer tarafa dönmesini görmüyorlar mı?"

Cenab-ı Hak sonra canlıların secde etmesini zikrederek şöyle buyurdu: "Yer ve göklerde hareket eden bütün canlılar ve Allah'a ibadet etmekten ve görevlendirildikleri herhangi bir şeyden yahut Allah'ın murad ettiği bir şeyden asla imtina etmeyen ve büyüklük taslamayan melekler de Allah'ın emrine boyun eğler."

"Onlar Rablerinden korkarlar." Melekler ve Allah'ın yarattığı diğer canlılar Rablerinden korkarlar. Rableri daima hâkimiyet, ezici güç ve galip olmak suretiyle onların çok

üstündedir.

Melekler kendilerine emredilen şeyi yaparlar. Onlar daima Allah'a itaat, O'nun emirlerine uymak ve nehyettiklerini terketmek üzerine devam ederler.

Ayetteki (üstte olmak) tabiri rütbe, şeref, kudret ve kuvvet yönünden Cenab-ı Hakkın her şeyin fevkinde olmasıdır.

Bu ayetin benzeri ayetler çoktur. Meselâ: "Göklerde ve yerde olanlar ister istemez Allah'a secde ederler. Gölgeleleri de sabah-akşam Allah'a boyun eğer." (Ra'd, 13/15).

Özetle: Peygamberimize ve müminlere kötülük planlayan Mekkeliler Allah'ın cezasından sakınmalıdırlar. Zira Allah er-geç onlara azab etmeye kadirdir. Onun kudretinin ve azametinin ve ululuğunun delili yer ve göklerde bulunan cansızlar, bitki, hayvan, insan, cin ve meleklerin O'na boyun eğmesidir. [\[14\]](#)

Müşriklerin İnançları Ve Çirkin Amellerinin Tartışılması

51- Allah: İki ilâh edinmeyin. O sadece tek bir ilâhtır. Yalnız benden korkun, dedi.

52- Göklerde ve yerde bulunan her şey yalnız O'nundur. Devamlı boyun eğme O'nadır. O halde Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53- Elinizde bulunan bütün nimetler Allah'tandır. Sonra size bir zarar gelince yalnız O'na yalvarırsınız.

54- Sonra da Allah (duanızı kabul edip) sıkıntınızı giderince içinizden bir gurup hemen ^vablerine ortak koşmaya kalkışır.

55- Böylece onlara verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmiş olurlar. Zevkle yaşayın bakalım! Yakında bileceksiniz.

56- (Müşrikler) Ne olduğunu bilmedikleri şeylere kendilerine verdiğimiz rı-zıktan pay ayırırlar. Allah'a yemin olsun ki uydurduğunuz şeylerden hesaba çekileceksiniz.

57- Onlar Allah'ın kızları olduğunu söylerler. Allah bundan münezzehtir. Kendilerine ise arzu ettikleri şeyleri (erkek çocukları) isnad ederler.

58- Onlardan birine kız çocuğu müjdesi verildiği zaman, içi öfkeyle dolarak, yüzü simsiyah kesilir.

59- Kendisine verilen (kız çocuğu olduğu şeklindeki) kötü müjde sebebiyle halktan gizlenmeye çalışır ve kız çocuğunu ayıplanma pahasına elinde mi tutsun, yoksa onu diri diri toprağa mı gömsün (diye düşünür). İyi bilin ki verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!.

60- Kötü sıfatlar ahirete inanmayanlarıdır. En yüce sıfatlar ise Allah'a mahsustur. O, her şeye galiptir. Hüküm ve hikmet sahibidir.

61- Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları hemen cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onları belli bir müddete kadar erteler. Vadeleri geldiğinde onu ne bir an erteleyebilirler, ne de bir an öne alabilirler.

62- (Müşrikler) Hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a nisbet ederler. Dilleri de güzel şeylerin kendilerine ait olduğunu yalan yere durmadan söyler. Şüphesiz!. Onlara Cehennem ateşi vardır. Onlar oraya herkesten önce gireceklerdir.

Açıklaması

Geçen ayetlerde kâinatta bulunan her şeyin O'na boyun eğdiği sabit olmuştur ki, bu Allah'ın birliğine kesin bir delildir. Bunun içindir ki, Allahu Te-alâ kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığını, ibadetin -hiçbir ortak koşulmadan- sadece kendisine yapılacağını haber vermiştir. Çünkü her şeyin gerçek sahibi, yaratıcısı ve Rabbi Allah'tır. Bundan dolayı Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor.

"İki ilâh edinmeyin..." Yani bana ortak koşmayın, benden başka bir şeye tapmayın. Kim Allah'la birlikte başka bir şeye taparsa O'na şirk koşmuş olur. Allah sadece tek bir ilâhtır, tek bir ma'buddur. Sadece benden sakının. Bana şirk koşmak ve benden başkasına tapmak sebebiyle vereceğim cezadan korkun.

"Bir ilâh" manasındaki (ilâhün) kelimesinden sonra "tek, bir" manasında (vâhıdün) kelimesinin zikredilmesi buradaki maksadın Allah'ın birliğini isbat etmek olduğuna delâlet

etmek içindir. Yoksa ilâh olduğunda hiçbir ihtilâf ve ayrılık yoktur. İlâh olduğu ve tek olduğu sabit olduktan sonra "O sadece tek bir ilâhtır." ifadesini şu sebeble getirmiştir: İlâhın varlığı kabul edildiğine ve bu âlem için mutlaka ilâh olması gerektiği sabit olduğuna ve bu ilâhın varlığına inanmak imkânsız olduğuna göre bir olan, tek olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu ilâhtan (Allah'tan) başka hiçbir ilâhın olmadığı kesin olarak ifade edilmiş olmaktadır.

Anlatılan hususların özeti: Tek olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ondan başkası ibadet edilmeye lâayık değildir.

"Göklerde ve yerde olan her şey yalnız O'nundur." İlâh tek bir olduğuna, kendi kendine varolan (Vacib li-zatihi) varlık da tek olduğuna göre Onun dışındaki her şey O'nun yaratması, meydana getirmesi ve varetmesiyle olmuştur. Göklerde ve yerde olan her şey mülk olarak, yaratık olarak ve kul olarak Allah'ındır. Onları yaratan, rızık veren, dirilten ve öldüren Odur. Onlar Allah'ın kulu ve mülküdürler. Din devamlı O'nundur. Yani itaat edilmek, tamamen bağlanmak, ibadet edilmek daimî bir şekilde O'na aittir. Bu ayetteki din itaat etmek demektir. "Vâsiben" devamlı olarak demektir. Bir görüşte ise ebediyen gerekli olan vâcib olan demektir.

"Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?" Sizler, bu âlemin ilâhının tek ilâh olduğunu, O'ndan başkasının hem meydana gelirken, hem de hayatını devam ettiren O'na muhtaç olduğunu bildikten sonra; nasıl Allah'tan başkasını arzu edebilir, nasıl Allah'tan başkasından korkabilirsiniz? Bu hayret etme tarzında söylenmiş bir sözdür.

"Elinizde bulunan bütün nimetler Allah'ındır." Allah'tan başkasından korkmamak vacip olunca, Allah'tan başkasına şükretmemek vaciptir. Zira size verilen iman, vücut sağlığı, afiyet, rızık ve zafer gibi bütün nimetler yalnız Allah'tan, Onun lütfü ve ihsanındandır.

Bu ayet akıllı bir kimsenin Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmaması ve sakınmamasının, Allah'tan başkasına şükretmemesinin vacip olduğuna, bütün nimetlerin Allahu Teala'dan olduğuna delâlet etmektedir.

Yine zararı Allah'tan başka önleyecek kimse yoktur. "Sonra size bir zarar gelince..." Hastalık, korku ve sıkıntı gibi nefsinize dokunan bir zarar veya kötülük başınıza gelince O'na yalvarırsınız, O'ndan istersiniz, O'na dua edersiniz, bu kötülüğü ve sıkıntıyı O'ndan başka hiçbir kimsenin gideremeyeceğini bildiğiniz için bu felâketlerin giderilmesi için ısrarla Onu arzu edip O'ndan yardım dilersiniz.

Bu ayet şu ayet gibidir: "Denizde herhangi bir tehlikeye maruz kaldığınızda (Allah'tan başka) yardımını istediğiniz şeyler (putlar) hatırınızdan silinir gider. Allah sizi kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insanoğlu nankördür." (İsra, 17/67).

"Sonra Allah sıkıntıyı giderince..." Sizin problemlerinizi kaldırıncı, korkularınızı giderince; siz iki guruba ayrılırsınız. Bir gurup bu durumda değişik davranır, ibadet ederken başkalarını Allah'a ortak koşarlar. Bu onların davranışlarında görülen hayret verici bir durumdur. Zira onlar nimete nankörlükle, şükre Allahu Teala'ya şirk koşmakla karşılık vermektedirler.

"Böylece onlara verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmiş olurlar." Bu lâm Lâmu't-Ta'lik (sebeup bildiren lâm)dır. Yani Biz, Allah'ın nimetlerini görmezlikten gelip Allah'ın nimetlerini inkâr etmeleri için onlara bu şekilde hükmettik. Ayetin manası şudur: Onlar sıkıntılarını gidermek hususunda Allah'a başkalarını ortak koşarlar. Onların şirk koşmaktan maksatları bu nimet vermenin Allah Teala'dan geldiğini inkâr etmeleridir.

Ya da bu lâm Lâmu'l-Âkıbe'dir. Buna göre bu tazarru ve niyazların akıbeti bu nankörlüktür. Yani sonunda onlar buna nankörlük ederler. Buradaki lâm şu ayetteki (li-yekûne) kelimesinin lamı gibidir. "İleride olacak" manasmdadır: "Firavun ailesi ileride kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak çocuğu (Musa 'yi) bulup getirdiler." (Kasas, 28/8).

Cenab-ı Hak, bundan sonra şu ayetle onları tehdit etti: "Zevkle yaşayın bakalım!. " Dilediğinizi yapın, dünya hayatında içinde bulunduğunuz nimetlerden azıcık istifade edin. Bu istifade etmenizin akıbetini ve size inecek azabı bileceksiniz, üzerinde bulunduğunuz durumların kötülüğünü idrak edeceksiniz.

Bu tehdit dolu ayet şu ayetler gibidir: "O halde dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." (Kehf, 18/29).

"(Kâfirlere) de ki: Kur'ana ister iman edin ister etmeyin..." (İsra, 17/107). Cenab-ı Hak bundan sonra bilgisizce Allah ile birlikte O'ndan başkasına tapınan, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği nimetlerden putlara da pay ayıran müşriklerin çirkin davranışlarını haber verdi. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Ne olduklarını bilmedikleri şeylere, kendilerine verdiğimiz rızıktan pay ayırırlar." Bu müşrikler gerçekte zararı ve faydası dokunmayan cansız varlıklar olduklarını yani ne olduklarını bilmedikleri putlara kendilerine rızık olarak verdiğimiz ekin ve hayvanlardan pay ayırır, bununla Allah'a yaklaşmayı ümid ederler, ayrıca Allah'a yaklaşmak için Allah adına da pay ayırırlar. Nitekim bunlar hakkında Cenab-ı Hak şöyle buyurur:

"Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan O'na pay ayırdılar. Ve kendi iddialarına göre: 'Bu Allah'ındır, şu da ortak koştuklarımızdır.'dediler. Ortakları için ayırdıkları Allah için verilmezdi. Fakat Allah için ayırdıkları ortakları için verilirdi. Bu şekilde hüküm vermeleri ne kötüdür!." (En'am, 6/136).

Bundan sonra Cenab-ı Hak kendi zatına yemin ederek şöyle buyurdu: "Allah'a yemin olsun ki yaptığınız şeylerden hesaba çekileceksiniz." Yani yemin ederim ki şu batıl olarak uydurduğunuz şeylerden mutlaka sizi sorguya çekeceğim ve buna karşılık size cehennem ateşinde en lâîyk olduğunuz cezayı vereceğim.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Rabbine yemin olsun ki onların hepsini yaptıklarından hesaba çekeceğiz." (Hıcr, 15/92-93).

Bu sorgu onların günahları ve hatalarına karşı bir azarlama, tehdit etme ve ihtar etme şeklinde bir sorgudur.

"Onlar Allah'ın kızları olduğunu söylerler." Yani müşriklerin bilgisizlikleri ve iftiralardan biri Allah'ın (son derece itaatkâr) kulları olan meleklerin Allah'ın kızları olduklarını söylemeleri ve Allah'la birlikte meleklerle tapmalarıdır.

Zira Huzâa kabilesi: "Melekler Allah'ın kızlarıdır" demişlerdi. Bunu Cenab-ı Hak şöyle anlatmaktadır: "Müşrikler Allah'ın kulları olan melekleri kızlar olarak kabul ettiler." (Zuhruf, 43/19) Böylece büyük bir hata işlemiş oldular. Zira onlar, Allah Teala'nın oğlu olmadığı halde O'na oğul nisbet ettiler. Sonra da evlâttan daha düşük olan kısmını yani kızları Allah'a verdiler. Kendileri için kızları ayırmaya razı olmadılar, sadece erkek çocuklara razı oldular.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Erkek çocuklar sizin de kızlar Al-lahın mı? Öyleyse bu insafsızca bir taksimdir!." (Necm, 53/21-52) "İyi bilin ki onlar iftiralardan dolayı Allah doğurdu diyorlar. Şüphesiz ki onlar yalancıdırlar. Allah kızları oğullara mı tercih etmiş? Ne oldu size? Nasıl da böyle hüküm verebiliyorsunuz?" (Saffat, 151-154).

Bu ayetler Huzâa ve Kinane kabileleri hakkında nazil oldu. Çünkü bu kabileler meleklerin, Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlardı.

Burada Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Kendilerine de arzu ettikleri şeyleri -yani oğulları- nisbet ederler." Yani onlar kendileri için erkek çocukları seçerler. Allah'a nisbet ettikleri kızlardan da nefret ederler. Allah onların söylediklerinden çok yücedir. Bu ayet aynen şu ayete benzemektedir: 'Yoksa kızlar Allah'ın da erkek çocuklar sizin mi?' (Tur, 52/52/39).

Bundan sonra Cenab-ı Hak kız çocuk sahibi olmayı utanç vesilesi saymalarından dolayı (cahiliyet dönemindeki) Arapları ayıplayarak şöyle buyurdu:

"Onlardan birine kız çocuğu müjdesi verilince..." Yani kız çocuklarını Allah'a ait olarak kabul eden o Araplara kız çocuğunun dünyaya geldiği müjdesi verildiği zaman içinde bulunduğu şiddetli üzüntü sebebiyle suskun, içi öfkeyle dolu bir vaziyette yüzü simsiyah

kesilir, endişe ve keder sebebiyle mahzun olur, verilen müjdenin kötülüğü sebebiyle halktan gizlenmeye çalışır insanların kendisini görmelerini istemez. Kız çocuğunu horlanma, zelil olma, ayıplanma ve yoksulluğa rağmen elinde mi tutsun, yoksa onu diri diri toprağa mı gömsün diye düşünür. Şu ayetteki mev'ûde kelimesinin manası da budur: "Diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun hangi suçla öldürüldüğü sorulduğu zaman..." (Tekvir, 81/8-9).

"İyi bilin ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!." Yani söyledikleri ne kötüdür!. Yaptıkları taksim ne kötüdür!. Allah'a nisbet ettikleri şey ne kötüdür. Bu ayet şu ayete benzemektedir: "Onlardan birine Rahman olan Allah'a isnad ettikleri (bir kız evlât) müjdesi verilse içi öfkeyle dolarak yüzü simsiyah kesilir." (Zuhruf, 43/17).

Tebşir: Örfte sevinç ifade eden bir hayıra mahsustur. Ancak o lügatteki aslına göre yüzün beşeresinin, yüz hatlarının değişmesine tesir eden hayırlı bir haberdir. Sevinç ve üzüntü, yüz hatlarını değiştiren hususlardır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak bununla ilgili müşriklerin tavırlarını kısaca belirtti:

"Kötü sıfatlar ahirete inanmayanlarıdır.." kötü, çirkin özellikleri ahiret hayatını ve ahirette olacak şeyleri tasdik etmeyenlere aittir. Yani kendilerine nisbet edilen sadece erkek evlât istemeyi, kız evlâttan hoşlanmama, fakirlik korkusuyla kız çocuklarını diri diri toprağa gömme ve kendilerinin aşırı derecede cimri olduklarını kabul etme gibi noksan sıfatlar onlara aittir.

"En yüce sıfatlar ise Allah'a mahsustur." En yüksek sıfatlar mutlak olarak kemal sıfatları Allah'a aittir. Allah çocuk, baba ve ortak edinmekten münezzehtir. O bütün âlemlerden müstağnidir, yaratılmışların sıfatlarından münezzehtir. O çok cömert ve sonsuz ikram sahibidir. Her yönden mutlak kemal O'na aittir.

"O, Azîz ve Hakimdir." O asla mağlup olmayan üstün kuvvet sahibidir. O doğru hikmetin gerektirdiği şekilden başka hareket etmez, her işinde hikmet sahibidir.

Allahu Tealâ, müşriklerin büyük küfürlerini ve çirkin sözlerini anlattıktan sonra bu kâfirlere mühlet verdiğini, kendi nezdinden bir lütuf, rahmet ve ikram olarak onlara âcil bir azap vermediğini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları hemen cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı." Bu ayet Allah'ın zulmetmelerine rağmen insanlara müsamahakâr davrandığını bildirmektedir. Şayet Allah, işledikleri suçları yüzünden günahları ve isyanları sebebiyle insanları derhal muaheze etseydi, onlara hemen ceza verseydi yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı yani Ademoğulları'nın helak edilmesinin ardından yeryüzündeki bütün canlıları helak ederdi. Fakat Cenab-ı Hak çok müsamahalı, bütün kusurları örten,

çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Onların cezalarını kendi tarafından belirli olan bir müddete kadar ertelemekte, derhal ceza vermemektedir. Zira bunu yapsa hiçbir kimseyi bırakmazdı.

Beyhakî'nin Ebu Hureyre'den şu rivayeti nakletmektedir. Ebu Hureyre bir adamın:

-Zalim olan ancak kendisine zarar verir, dediğini duydu ve şöyle dedi:

-"Evet, vallahi hatta toy kuşu bile zalimin zulmetmesi sebebiyle kendi yuvasında can verir."

İbni Mes'ud diyor ki: Âdemoğlu'nun günahı sebebiyle neredeyse deliğinde-ki kara böcek bile helak olacaktı. Sonra ayet-i kerimeyi okudu: "Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları hemen cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. " Bu söz Ebu'l-Ahvas'tan da rivayet edilmiştir.

"Fakat Allah onları belli bir müddete kadar erteler." Yani ancak Allah Te-ala hilmi (müsamahakârlığı) sebebiyle o zalimleri ve isyankârları erteler. Onlara âcil olarak ceza vermez. Onları Allah'ın azab edilmeleri için belirlediği bir müddete kadar erteler. Helak olma vakti geldiği zaman da helak olmaktan bir an bile geri kalmazlar bu vakitten öne de alınmazlar, nihayet ömürlerini tamamlarlar.

İbni Ebî Hatim, Ebu'd-Derdâ'dan naklediyor:

Rasulullah (s.a.)ın yanında bu ayeti zikrettik. Buyurdular ki "Eceli geldiği zaman Allah hiçbir şeyi geciktirmez. Ömrün artması salih zürriyet ilemdir. Allah kula salih evlâd ihsan eder. Evlâdı kendisinden sonra ona dua ederler. Evlâdının bu duası kabrinde O'na ulaşır. İşte ömrün artması budur."

"(Müşrikler) hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a nisbet ederler." Yani kendileri için istemedikleri kız evlât sahibi olmayı ve yine kendilerinin malında ortak bulunmasından hoşlanmadıkları halde kullarını Allah'a ortak koşmayı Allah'a nisbet ederler.

"Dilleri de güzel şeylerin kendilerine ait olduğunu yalan yere durmadan söyler." Yani onlar bu amellerine karşılık olarak dünyada güzel akıbetin ve ahirette de cennet'in kendilerine ait olduğu iddialarında yalancıdır.

Rivayet olunduğuna göre müşrikler dediler ki: Muhammed öldükten sonra dirilme iddiasında samimi ise bizim içinde bulunduğumuz durum sebebiyle cennet bizim hakkımızdır. Allah da onların bu sözlerine şu ayetle cevap verdi. "Şüphesiz onlara cehennem ateşi vardır. Onlar oraya herkesten önce gireceklerdir. " Orada kalacaklar

yahut oraya süratle gireceklerdir.

Ümmetlerin Peygamber Yalanlama Adeti,

Kuranın Hidayet Ve Rahmet Kılınması, Kur'anı Açıklamak Hususunda Peygamberin Vazifesi

63- Allah'a yemin olsun ki, senden önceki ümmetlere de peygamberler göndermiştik. Şeytan onlara yaptıklarını hoş göstermiştik. Bugün onların dostu Şeytan'dır. Onlara acıklı bir azap vardır.

64- Biz Kitab'ı sana, ancak onlara ihtilâf ettikleri hususların gerçeğini açıklaman için ve iman eden bir topluluğa hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olsun diye indirdik.

Açıklaması

Bu ayet, kavminin bilgisizlikleri ve O'nun peygamberliğinden yüz çevirmeleri sebebiyle Rasulüne gelen üzüntü dolayısıyla Allah tarafından yapılan bir tesellidir.

Allah'a yemin olsun ki biz senden önce geçen ümmetlere de peygamberler göndermiştik. Bu ümmetler peygamberlerini yalanladılar. Şeytan, onlara işledikleri küfür ve putlara tapma gibi amellerini güzel gösterdi. Bugün, onların dostu Şeytan'dır. Yani onlar azap ve işkence altına atılmışlardır.

"Şeytan bugün onların dostudur." Yani -şu andaki durumları dikkate alınır- onların yanlış kanaatlerine göre dünyada onların yardımcısıdır. Fakat ahirette onlar için acıklı bir azap vardır. Burada "bugün" kelimesi dünya zamanından ibaret sayılmıştır.

Bir başka görüşe göre: "Şeytan onların dostudur." Yani kıyamet günü cehennem ateşinde onların yakın arkadaşıdır. Bu durumda bu kelimeyle gelecekteki durum hikâye edilmektedir. Bu da cehennemde azap görmeleri halidir. Yani Şeytan bugün onların

yardımcısıdır. Ondan başka hiçbir yardımcıları yoktur. Böylece onların yardımcısı olmadığını en belirgin şekilde ifade etmiştir. Kıyamet günü için de gayet meşhur olması sebebiyle el-yevm (bugün) ifadesini kullanmıştır.

Kendisi için kurtuluş çaresine sahip olmayan, onları kurtarmaya gücü yetmeyen bir sözde yardımcı, ne kadar kötüdür!. Onlar ahirette, elemi şiddetli bir azap vardır. Zira Şeytanın dostluğunun onlara faydası dokunmayacaktır.

Ya Muhammed! Sen, kavminin seni yalanlamalarına karşı üzülme. Senin için senden önceki peygamberlerde örnek vardır. Peygamberleri yalanlayan müşrikleri bırak. Şeytanın onlara yaptıklarını şirin göstermesi sebebiyle onlar tuzağa düştüler.

Bundan sonra, Cenab-ı Hak helakin ancak hüccetin beyan edilmesinden sonra olacağını açıkladı ve şöyle buyurdu:

"Biz sana Kitab'ı... indirdik" Yani biz sana Kur'an'ı açık bir hedefle indirdik. Bu da inanç ve ibadetler hususunda ihtilâf eden insanlara beyanda bulunması böylece Hakkı batıldan ayırmalarına vesile olmandır. Kur'an insanların aralarında çekiştikleri konularda kesin ayırıcı çizgiler koymuştur. O, şaşkın ve sapık kalpler için hidayet rehberi ve kendisini tasdik eden ve kendisine sarılan topluluk için rahmet kaynağıdır. [\[16\]](#)

İlahî Kudretin Ve Tevhidin Delilleri Ve İnsanlara Verilen Çeşitli Nimetler

65- Gökten su indirip onunla öldükten sonra yeryüzüne tekrar hayat veren Allah'tır. Şüphesiz ki bunda işiten bir topluluk için büyük ibret vardır.

66- Sizler için elbette hayvanlarda da büyük ibret vardır. İşkembelerindeki yem artıklarıyla kandan meydana gelen saf ve kolayca içilebilen sütü size içiririz.

67- Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden sarhoş edici -haram olan- içkiler ve güzel rızıklar edinirsin. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir topluluk için büyük ibretler vardır."

68- "Rabbin arıya vahyetti: Dağlarda, ağaçlarda ve yapılan kovanlarda yuva edin.

69- " Sonra her çeşit mahsûlden ye! Rabbinin hazırladığı uygun yollardan git." diye

arıya ilham etti. Arıların karınlarından içinde insanlar için şifa bulunan çeşitli renklerde içecek (bal) ıkar. Şüphesiz ki bunda düşünen bir topluluk için büyük ibretler vardır.

Açıklaması

Yüce Allah, Kur'anın inkarcılık sebebiyle ölü hale gelen kalplere hayat kaynağı kıldığını bildirdikten sonra aynı şekilde gökyüzünden indirdiği su ile ölü olan yeryüzünü dirilttiğini haber verdi ve şöyle buyurdu:

"Allah Teala yeryüzünde hayat, meyve veya istifade edilecek bir şey yokken ekin, ağaç ve meyvelerin yeşermesi sebebiyle yeryüzünün canlanmasına sebep olan su gökyüzünden inecek (yağmur yağacak) şekilde gökyüzünü yarattı."

Burada mücerret kulak vermekle değil derin ve ince düşünüp iyice dinlemek suretiyle sözü dinleyip manasını idrak edecek bir topluluk için Allah'ın birliğine, ilmine ve kudretine apaçık ayetler ve kesin deliller vardır. Bu delil Allah'ın birliğine, sadece O'na ibadet edilmesine ve ilâhlıkta tek olduğuna hissî bir delildir.

Allah'ın muazzam kudretine delâlet eden bir başka delil de hayvanın memesinden süt çıkmasıdır. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Ey insanlar!. Deve, sığır ve koyun gibi hayvanlarda bizim kudretimize, rahmetimize, lütufla muamelemize delâlet eden büyük ders ve ibretler vardır. Zira biz onların karnından çıkan her türlü lekeden uzak, boğazdan kolaylıkla geçen, hiç kimsenin boğazında takılmayan tadı lezzetli, hazmı kolay sütü size içiriyoruz ki Allah bu katıksız sütü hayvanın işkembesine inen yemlerle kan arasından süzüp yaratmaktadır. Hayvanın karnından beyazlığı, tadı ve tatlılığıyla işkembe ve barsaklardaki yiyeceklerin özünden, damarlardaki kan süzülüyor. Midedeki gıda hazmedilince onun özünden damarlara kan, memelere süt, böbreklere idrar, dışarıya da dışkı gönderiliyor. Bunlardan hiçbiri diğerini bulandırmayıp, ondan ayrıldıktan sonra karışmıyor, onu değiştirmiyor birbirine etki etmiyor. Bu ilâhî kudrete ve sonsuz hikmete delildir."

En'am lafzına uyularak Bütûnihi kelimesindeki zamir müzekker olmuştur. En'am kelimesi cemi manası ifade etmek için konulmuş müfred kelimedir.

Tıpkı raht, kavm, bakar, ganem kelimeleri gibi. Bazan lafza dikkat çekilir, zamiri müzekker kılınır, bazan manaya riayet edilir zamiri cem zamiri yani mü-enne olur.

Bir başka delil ise hurma ve üzümlerin meyvelerinden elde edilen içeceklerdir. Bu da geçen ayetteki hayvanlardan yararlanılacak bazı hususların beyan edilmesinin peşinden zikredilen bitkilerin bazı yararlarının beyan edilmesidir.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden... "sizin için hurma ve üzüm meyvelerinden yapılmış, sirke, şıra, şurup, üzüm suyu, hurma tatlısı ve suyu gibi çeşitli içeceklerde ve taze olarak tabii olarak yediğiniz hurma ve üzümde alınacak ibretler ve öğütler vardır. Bu ifade haram olmadan önce sarhoşluk veren içkilerin mubah olduğuna delildir.

"Şüphesiz bu içecek ve yiyeceklerde Allah'n ayetlerini düşünmek ve incelemek hususunda akıllarını kullanan bir topluluk için açık ayetler, ibretler vardır. " Burada aklın zikredilmesi çok uygun bir ifadedir. Çünkü akıl insanın en değerli varlığıdır. Bu sebeple akli korumak için sarhoş edici içkiler haram kılınmıştır.

"Sarhoş edici içkiler" ve "güzel rızıklar" vasıfları zikredilmesi, meyvenin henüz mayalanmamış halde sarhoş etmeyecek şekilde yenmesinin "güzel rızık" olarak tavsif edilerek farklı ifade kullanılması, bu ikisini birbirinden ayırmakta sarhoş edici içkiyi kötülemekte ve sarhoş edici içkilerin haram edilmesine zemin hazırlamaktadır. Zira bu ayet içki veya sarhoşluk hakkında inen ilk ayettir. Rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.) bu ayet indiğinde: "Rabbi-niz içkinin haram edilmesine hazırlık yapıyor" buyurmuştur.

Bu ayet cumhurun hurmadan yapılan sarhoş edici içki ile üzümde yapılan sarhoş edici içkinin aynı durumda olduğu şeklindeki görüşüne delildir. Sünnetin açıkladığı gibi buğday, arpa, mısır ve baldan yapılan diğer içkilerin durumu da aynen bunun gibidir.

İbni Abbas diyor ki: Seker hurma ve üzümlerin meyvelerinden yapıp haram edilen içki, güzel rızık ise bunların meyvelerinden helâl edilen sirke, reçel, hurma çeşitleri ve kuru üzüm gibi yiyeceklerdir. İbni Abbas bir başka rivayetinde; seker, haram olanı, er-nzku'1-hasen (güzel rızık), helâl olanıdır.

Bu ayette, hayvanlardan süt çıkarılması hurma ve üzüm meyvelerinden güzel rızıklar ve sarhoş edici içkiler çıkarılmasının beyan edilmesinden başka; bu âlemin her şeye kadir olan ve bütün fiillerinde hür ve bağımsız olan bir ilâhı olduğuna delâlet eden bir başka delil daha vardır. Bu da andan bal elde edilmesidir. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu "Rabbin arıya vahyetti..." Yani ilham [\[17\]](#)

İnsan aklının idrâk etmekten âciz kaldığı bu acaip işleri arının nefsine yerleştirdi, onun içgüdü ve tabiatına bunları işledi.

Anlar guruplar halinde bir petekte yaşarlar. Her petekte en büyük cüsseli olan kraliçe arı başkanlık eder. Onun yanında erkek arılar gurubu ile işçi arılar denilen dişi arılar gurubu bulunmaktadır. Arılar en ince bir sistem içinde karşılıklı işbirliği içinde bir hayat tarzı yaşarlar. Çiçek sularını emer, onları bal ve balmumu olarak ifraz ederler.

Arılar Şu Şekilde hareket ederler:

"Dağlarda...yuva edin" Yani Allah arıya dağlarda, ağağlarda yahut insanların evlerinde ve bağlarda yaptıkları kovanlarda içine sığınacağın yuvalar edin diye ilhamda bulundu, yol gosterdi.

Arı yuvasını son derece sağlam bir Şekilde altıgen Şeklinde altı koŐesi de birbirine eşit olarak, hiçbir fazlalık olmadan hiçbir noksanlık bulunmadan yapar. Bir kısmına bal bir kısmına da arı yavrularını yetiştirmek için balmumu depo eder.

An yuvasını aralarında zayi olan boş olan gediklerinlemek için altı koŐeli yapar. Bir an yuvasından çıkınca toplulukla birlikte bir başka yere gider. Onu eski yerini dondurmek isterlerse musiki nağmeleri ve Őarkılarla yuvasına dondururler. Butun bunlar son derece zeka ve akla delalet etmektedir.

"Sonra her çeşit mahsulden ye." Yani butun çiçeklerin suyundan ister tatlı, isterse acı olsun, isterse bunun ortasında olsun, dilediğin kadar em. Bu her çeşit meyveden yemesi için her Şeyin hazır olduğu belirtilen, hem de kaderde belirlenen bir emir ve izindir.

"Rabbinin hazırladığı uygun yollardan git." Yani meyvelerden yediğin zaman Allah'ın bal yapmak, bu meyveleri elde etmek ve rahat bir Şekilde kovanlara donmek hususunda Rabbinin sana izlemeyi emrettiği yollar aynen izler.

An kendisi için gıda ararken kanatlarıyla hiç farketmeden erkek iek to-humlannı dişi iek tohumlarına taşır. Bu Allah'ın annin igudusune yerleştirdiği bir gorev olup, mucerret tesaduf veya tabii bir olay yahut igudu ile ilgili bir durum değildir. Bu kainatta sonunda yaran yine insana ait olan belirli rolleri oynayan canlı varlıklannnstlendikleri fitri gorevlerden bir parçadır. Yaratan, her Şeyin gerçek sahibi olan, ezici bir guce sahip olan her Şey için bir sebep yaratan Allah'ı tenzih ederiz!

"Arıların karınlarından ... bir içecek (bal) ıkar." Yani annin karnından beyaz, san, kırmızı gibi çeşitli renklerde içinde insanlann hastalıklarının pek çoğu için Şifa ve yarar bulunan, pek çok ila ve tabii tedavi terkiplerinde kullanılan "bal" denilen bir içecek çıkar.

Cenab-ı Hak balı Őunu sifatlara zikretti:

a) içecek oluşu: Ya olduğu gibi içilir, yahut ondan Şurup ve Şerbet gibi içecekler yapılır.

b) Kırmızı, beyaz, san gibi çeşitli renklerde oluşu.

c) Pek çok hastalık için şifa sebebi oluşu.

Buhari ve Müslim'in Sa/uMerinde Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiklerine göre: Bir adam Rasulullah (s.a.)'a geldi.

-Kardeşim ishale yakalandı, dedi. Efendimiz (s.a.)

-"Ona bal içir" dedi. Bu zat gidip kardeşine bal içirdi. Sonra geldi.

-Ya Rasulallah! Kardeşime bal içirdim. İshali arttı dedi. Efendimiz (s.a.) yine ona:

-"Git, kardeşine bal içir" dedi. Sonra yine geldi: -"Ya Rasulallah! İshali daha çok arttı" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

-"Allah doğru söyledi. Kardeşinin karnı yalan söyledi. Git, ona bal içir" dedi. Gitti, tekrar bal içirdi ve kardeşi şifaya kavuştu.

Bazı eski tabipler bu olayı şöyle açıklamışlardır: Bu adamın midesinde bazı zararlı artıklar vardı. Sıcak bal içince bu maddeler çözüldü ve süratle çıkmak istedi. Bu durum onun ishalini artırdı. Arabî bunun ona zarar verdiğini zannetti. Halbuki bu durum kardeşi için yararlı idi. Sonra kardeşine yine bal içirdi. Yine çözülme ve dışarı çıkma arttı. Sonra yine bal içirdi. Nihayet bedene zararlı bütün bozuk artıklar gitti. Karnı eski haline döndü, midesi düzeldi ve Rasulullah (s.a.)'ın irşadı ve işaretleri ile bütün acı ve elemeler yok oldu. [\[18\]](#)

Buharî, İbn Abbas (r.a.)'dan şu hadisi rivayet etmektedir: "Üç şeyde şifa vardır: Kan alan kimsenin bıçağında, bal şerbetinde veya ateşle yapılan dağlamada şifa vardır. Ben ümmetimi ateşle dağlama yapmaktan nehyederim."

İbni Mace el-Kazvinî, İbn Mes'ud (r.a.)'dan Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "İki şifaya; Kur'an ve bala riayet edin."

Bal, vücuda direnç ve gıda vermektedir. Zırnık, civa, altın ve morfin'den olan zehirlenmelere karşı, ciğer hastalıkları sebebiyle meydana gelen idrar zehirlenmesine ve mide-barsak rahatsızlıklarına karşı, tifoid gibi ateşli zehirlenmelere, akciğer iltihabı, beyin zan iltihabı ve kızamık ve göğüs anjini, kalp zayıflığı, beyin rahatsızlığı ve şiddetli böbrek iltihaplarına karşı bal tavsiye edilmektedir.

"Şüphesiz ki bunda düşünen bir topluluk için büyük ibretler vardır." Arı hakkında anlatılan bu hususlarda Allah'ın hayret verici sanatını, yaratıcılık vasfını, bu âlemin düzeninde hikmet ve maslahatı gözetmesini düşünen bir topluluk için Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden apaçık deliller vardır.

Arıyı altıgen yuvalar yapmak gibi ince bilgiler verilmiştir. Çiçekler, ağaç ve yaprakların uçlarında bal yapılacak maddeleri gösterilmiştir. Yine ağaçlar ve bitki yapraklarının ucuna atılan havadaki faydalı parçaları toplama işi arıya gösterilmiştir. [\[19\]](#)

Allah'ın Kudretine Ve Tevhidine Delalet Eden İnsanların Bazı Hayret Verici Durumları

70- Sizi Allah yarattı, sizi yine O öldürecektir. İcinizden bir kısmınız eşyayı daha önce bildiği gibi bilmesin diye, en âciz devreye geri döndürülür. Şüphesiz ki Allah her şeyi en iyi bilen ve her şeye kadir olandır.

71- Allah rızık yönünden bir kısmınızı diğerlerinden üstün kılmıştır. (Rızık yönünden) Üstün kılınanlar emirlerinin altında bulunanlara rızıklarını vermezler. Halbuki hepsi bu konuda (Allah'ın kulu olma hususunda) eşittirler. Hâlâ Allah'ın nimetlerini inkar mı ediyorlar?

72- Allah size kendi cinsinizden eşler yarattı. Size eşlerinizden oğullar ve torunlar verdi. Sizi helâl ve güzel şeylerle rızıklandırdı. Hâlâ batıl şeylere mi inanıyorlar, Allah'ın nimetlerine nankörlük mü ediyorlar?

73- Allah'ı bırakıp da kendileri için ne göklerde ne de yerde rızık elde edebilen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere tapıyorlar.

74- Artık Allah'a ortaklar koşmayın. Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz.

Açıklaması

Allah'ın kudret, azamet ve ulûhiyetinin tecellileri ve nimetleri bir bir sayma konusundaki ayetler devam etmektedir. Burada zikredilenler insanla ilgili olanlardır.

Allah Teala, insanın gelişim merhalalarını zikrediyor kendisinin insanları yoktan

varettiğini, bundan sonra da onların canını kendisinin alacağını, içlerinden bir kısmının ömrünü iyice bunaklık, acizlik gelinceye kadar erteleyeceğini beyan etti. Şöyle buyurdu:

"Sizi Allah yarattı..." Yani ey Ademoğullan siz hiçbir şey değilken sizi Allah vretti. Sonra da ömürleriniz için belirli eceller tahdit etti. Sizden bir kısmınızı ecelleriniz bitince O, öldürecektir. İcinizden bir kısmınız da yaşlanacak, güçleri ve duyuları zayıflamış ve bunamış halde, yahut tamamen gücünü ve duyularını kaybetmiş, hafızası ve bilgisi azalmış halde hayatının en âciz ve en kötü durumuna düşecektir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sizi güçsüz olarak yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren sonra kuvvetin ardından tekrar güçsüzlük ve ihtiyarlık veren Allah'tır." (Rum, 30/54).

"Biz kimi uzun ömürlü kılarsak yaratılışını tersine çevirir, kuvvetten sonra acizliğe düşürürüz..." (Yasin, 36/68).

"....Yemin olsun ki biz insanı en güzel şekilde yarattık. Sonra da onu aşağıların en aşağısı olan 'Esfel-i safilîn'e indirdik." (Tîn, 95/4-5).

Buharî ve İbni Merduveyh, Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet ediyorlar ki: Rasulullah (s.a.) şöyle dua ediyordu: "(Allahım!) Cimrilikten, tembellikten, aşırı derecede yaşlılıktan, hayatın en âciz halinden, kabir azabından, deccal fitnesinden, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."

Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.) hadisinde ise: "Hayatın en âciz haline döndürülmekten sana sığınırım." buyurulmuştur.

Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre: Hayatın en âciz hali 75 yaştır. Ancak bu daima doğru olan bir durum değildir. Belki de geçmişteki umumî durum böyle idi.

"Eşyayı daha önce bildiği gibi bilmesin diye..." Yani onu hayatın en âciz durumuna geri döndürünüz. Nihayet çocukluk vaktinde olduğu gibi hiçbir şeyi bilmez, cahil ve hafızasının zayıflığı sebebiyle çok unutkan olur.

Şüphesiz ki Allah her şeyi en iyi bilendir. İnsanı hikmete uygun olarak güçlü veya güçsüz hale koyar. O her şeye kadirdir, onu hiçbir şey âciz bırakamaz.

Bu insanların ömürlerindeki farklılıktır. Cenab-ı Hak bundan sonra rızık-lardaki farklılığı beyan ederek şöyle buyurdu:

"Allah rızık yönünden bir kısmınızı diğerlerinden üstün kıldı." Yani Allah sizleri

rızıklarda farklı farklı kıldı. Geçim şartlarının gerektirdiği hikmet ve bizzat insanların umumî menfaatleri sebebiyle ve birbirinize imtihan vesilesi olsun diye zengin, fakir ve orta tabakada insanlar vardır.

Rızık hususunda üstün kılınanlar yani mülk sahibi kimseler, efendiler n-zıklarını kendileri ile emirleri altında bulunan kimseler arasında eşitlik esasına uygun olarak pay edemezler. (Halbuki onlar Allah'ın huzurunda eşittirler.)

Bu misâl, Allah'ın ibret için verdiği bir misaldir. Bunun neticesi şudur: Siz kendiniz ile - insan olma hususunda sizden farklı bulunmayan- hizmetçileriniz arasında bu eşit rızık taksimine razı olmadığınız göre, nasıl olur da Yaradan ile yaratılanı yahut O'nunla bu putları birbirine eşit görüyorsunuz? Bana benim kullarıma ve yarattığım varlıklara bile yakışmayacak şeyleri ortak koşuyorsunuz?

Bu misali, bir başka ayet şöyle açıklamaktadır: "Allah size bizzat kendinizden misal verdi. Hiç sizler sahip olduğunuz kölelerin size verdiğimiz rızıklarda ortaklarınız olup sizinle eşit paya sahip olmalarına razı olur musunuz? Birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan da çekinir misiniz?" (Rum, 30/28).

"Hâlâ Allah'ın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?" Yani siz hâlâ putlara tapmmakla Allah'a ortak mı koşuyorsunuz? Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini inkâr mı ediyorsunuz? Çünkü Allah'a ortak koşan bazı nimetleri ve hayırları bu ortak koştuğu şeye nisbet eder. Böylece bu nimetlerin Allah Teala tarafın-dan olduğunu inkâr etmiş olur.

Yahut siz, bütün bu açıklamalardan ve Allah'ın birliğine delâlet eden ve her akıl sahibinin anlayabileceği bu delillerin ispatından sonra üzerinizdeki Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorsunuz? Bu ifade ile müşriklerin kendi üzerlerindeki Allah'ın nimetlerini inkâr etmeleri yadırganmaktadır.

Allah Teala'nın kullarına çok kıymetli başka nimetleri de vardır: "Allah, size kendi cinsinizden eşler yarattı" Yani Ey Allanın yarattığı kullar!. Allah size ünsiyet, insicam, ülfet ve ihtiyaçlarınızın görülmesi için sizin cinsinizden ve sizin şeklinizden eşler yarattı. Bu eşleriniz başka çeşit varlıklar olsalardı orada sıcak kalplilik, sevgi ve rahmet olmazdı. Erkek ve dişilerin aynı cinsten olmaları O'nun rahmetindedir.

Allah Teala bundan sonra eşlerden oğullar ve torunlar verdiğini zikretti.

"Sizi helâl ve güzel şeylerle rızıklandırdı." Size dünyada yiyecek, içecek, giyecek, ev ve bineklerin en güzelinden ve helâlinden verdi.

"Onlar hâlâ batıla mı inanıyorlar?" Batılı mı tasdik ediyorlar? Putların fayda ve zarar verme hususunda Allah'ın ortakları olduğuna, putların Allah'ın huzurunda şefaathçi

olacaklarına, Allah'ın helâl ettiği Bahire, Sâibe ve Vasile gibi etleri helâl ve temiz hayvanlardan kendilerine haram olduğuna Allah'ın haram kıldığı ölü eti, kan, domuz eti ve putlar adına kesilen kunbanların kendilerine helâl olduğuna mı inanıyorlar?

Bu ifade bu batıl, geçersiz, asılsız hükümlere karşı bir azarlama ve ihtar hoş ve temiz şeyleri helâl, çirkin ve kötü şeyleri haram kılma suretiyle Allah'ın nimet verdiğiine işarettir.

"Onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük mü ediyorlar?" Bu değerli nimetleri inkâr edip bunları put, heykel gibi yaratıcıdan başka varlıklara mı nisbet ediyorlar? Allah'ın nimetlerini örtüyorlar.

Sahih hadiste şöyle buyurulmuştur: "Allah kıyamet günü kuluna minnet ederek (yaptığı ihsanları beyan ederek) şöyle der: Seni evlendirmedim mi? Sana ikramda bulunmadım mı? Atları, develeri senin emrine vermedim mi? Seni şerefli kılmadım mı? Bolluğa kavuşturmadım mı?"

Bundan sonra Cenab-ı Hak, Allah'la birlikte başkasına tapan müşrikleri haber verdi. Halbuki nimet veren, lütufta bulunan, yaratan, rızık veren sadece O'dur. O'nun ortağı yoktur. Bununla birlikte onların Allah'ı bırakıpta kendileri için ne göklerden ne de yerden nızık elde edebilen putlara, eş ve ortaklara, heykellere taptıklarını açıkladı:

O Allah'a şirk koşanlar, kendileri için yer ve gökten nızık temin etme gücü olmayan, yağmur yağdıramayan bitki ve ağaç yeşertemeyen, hatta kendilerinin rızkını bile elde edemiyen, kendileri ve başkaları için rızık yardımına hak kazanmayan, isteselerde buna muktedir olamayan şeylere putlara tapıyorlar.

"Buna güc getiremezler." sözünün manası hem mülkleri yoktur, hem de bunu elde etme imkânı yoktur. Zira bir şeye malik olmayan herhangi bir yolla ona sahip olabilir. Bundan dolayı Cenab-ı Hak bu putların buna malik olmadığını aynı zamanda mülk edinmelerine güç ve imkânlarının bulunmadığını beyan etmiştir.

"Yestatîüne" fiili bilgi sahibi olabilen varlıklar için kullanılan (vav-nûn) ile cemi yapılmış. Burada putların tanrılar oldukları şeklindeki batıl inançları dikkate alınmıştır.

Anlatılan konuların neticesi şudur: Artık Allah'a ortaklar koşmayın. Ona eş, ortak, benzer yakıştırmayın. Onu yarattığı mahlûkata benzetmeyin.

İbni Münzir ve İbni Ebî Hatim, bu ayet hakkında İbni Abbas'm sözünü naklederler: Benimle birlikte benden başkasını ilâh edinmeyin. Çünkü benden başka ilâh yoktur.

"Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz." Şüphesiz ki Allah ilim sahibidir, kendisinden başka

ilâh olmadığına da şehâdet etmektedir. Siz bilgisizliğiniz sebebiyle O'na başkalarını şirk koşuyorsunuz. Allah bu putlara tapınmanız sebebiyle üzerinizdeki şiddetli cezayı biliyor. Onlara tapmayı terkedin. Siz ise bilemezsiniz. Şayet bilseydiniz putlara tapınmayı terkederdiniz. Bu onların suçlarının, küfürlerinin ve isyanlarının büyüklüğüne karşı şiddetli bir tehdit ve putperestlere bir reddiyedir. [\[20\]](#)

Put Ve Heykeller İçin Verilen İki Misal

75- Allah, hiçbir şey yapmaya gücü yetmeyen el altındaki bir "köle" ile, kendisine güzel rızık verdiğimiz ve o rızıktan gizli-açık Allah yolunda harcayan (hür ve zengin) bir kimseyi misal olarak anlattı. Hiç (tasarruf bakımından) bunlar bir olur mu? Hamd, Allah'a mahsustur. Ne var ki, onların çoğu bilmezler.

76- Allah şu iki adamı da misal olarak anlattı: Bunlardan biri hiçbir şeyi beceremeyen, dilsiz bir kimsedir. Böylesi efendisinin üzerine yüküdür. Onu nereye gönderse hiçbir hayır getiremez. Hiç böyle bir adam, dosdoğru bir yol üzerinde olan ve adaleti emreden bir kişi ile bir olur mu?

Allah'ın Gaybı Bilmesi İnsanı Ve Kuşları Yaratması

77- Göklerin ve yerin gaybı (gözle görünmeyen taraflarını) sadece Allah'a aittir. Kıyametin kopması ancak bir göz kırpma gibidir, veya daha kısa bir zamandır. Şüphesiz ki Allah, her şeye kadirdir.

78- Allah, sizleri annelerinizin karnından çıkardı. O zaman sizler hiçbir şey bilmiyordunuz. Size kulaklar, gözler ve gönüller verdi. Umulur ki şükredersiniz-

79- Onlar, gökyüzünde emre hazır kuşları görmezler mi? Onları boşlukta tutan sadece Allah'tır. Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için pek çok ayetler vardır.

Açıklaması

"Göklerin ve yerin gaybı sadece Allah'a aittir." Yani göklerin ve yerin gaybını Allah bilmektedir. Buradaki tabir Hasr (sadece bir kişiye ait olmayı) ifade etmektedir. Ayetin manası: Gaybî hususları bilmek sadece Allah'a aittir. Gaybı bilmek, O'na mahsustur. Buna hiçbir kimse muttali olamaz. Ancak dilediğini muttali kılsa müstesnadır.

Bu ayet, Allah Teala'mn ilminin kâmil olduğunu haber vermektedir. Bundan sonra da kudretinin mükemmel olduğunu, bir şeyin olmasını isterse Ona "Ol!" demesiyle onun oluvereceğini bildirdi. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Kıyametin kopması ancak bir göz kırpma gibidir veya daha kısa bir zamandır. " Yani kıyametin kopması (kıyametin kopacağı vakit) sürat bakımından gözün bir defa kırpması, üst kirpiğin alt kirpiğe dokunması gibidir. Yahut bundan da daha kısa ve daha çabuktur. Çünkü O'nun emri derhal meydana gelen ve tenfiz edilen bir emirdir. "Ol der, oluverir" (Bakara: 2/117) "Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltümeniz de bir tek kişinin gibidir." (Lokman, 31/28).

Allahu Teala, kıyameti en süratli bir anda bile koparmaya kadirdir. Bizim aklımızda ve düşüncelerimizde en sür'atli hadise göz kırpması olunca zihinlere yaklaştırmak için bu misali verdi.

Bu ayetin bir benzeri de "Bizim emrimiz bir defadır ve bir göz kırpması gibidir. " (Kamer, 54/50) Yani dilediği her şey bir göz kırpması gibi süratle olur.

Kıyametin kopması konusunda çok münakaşa yapıldığı ve birçok insan tarafından inkâr edildiği için bu olay gaybe dair haberler arasında özellikle zikredilmiştir. Kıyamet dikkatlerin odak noktası, inkarcılar ve tevhid ehli arasında araştırma ve münakaşa konusudur.

Ayetten maksat şudur: Helâl ve haramı ancak neticeleri ve umumî menfaatleri gayet iyi bilen bir kimse gayet güzel bir şekilde koyabilir. Siz ey müşrikler! Bunu bilemezsiniz, o halde niçin hüküm vermeye kalkışıyorsunuz?

Cenab-ı Hak, daha sonra bunun delilini zikretti: "Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir." Onun kudreti dahilinde olan şeylerden biri de Kıyametin bir göz kırpmasından ve göz açıp kapamaktan daha çabuk bir şekilde kopmasına muktedir olmasıdır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kudretinin bazı tecellilerini ve kullarına olan ihsanını

zikrederek şöyle buyurmuştur:

"Allah sizi annelerinizin karnından çıkardı. O zaman sizler hiçbir şey bilmiyordunuz..." İnsan fitratımın başlangıcından eşyanın bilgisinden habersiz yaratılmıştır. Sonra Allah onu bilgiler, ilimlerle donatmış, O'na eşyayı anlaması, hayır ile şerri fayda ile zararı ayırması için akli ihsan etmiş, ona sesleri duyup idrak eden kulak, kişileri ve eşyayı gören göz ve olayları anlayan kalp gibi ilmin anahtarlarını hazırlamıştır. Bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

"De ki: Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne de az şükrediyorsunuz. De ki: Sizi yeryüzünde yaratan O'dur. Ve O'nun huzurunda toplanacaksınız." (Mülk, 67/23-24).

"Umulur ki şükredeceksiniz" Yani bunlar her azayı yaratıldığı gaye uğrunda kullanmak suretiyle üzerinizdeki Allah'ın nimetlerine şükretmeniz, Rabbinize ibadet etme imkânı bulmanız ve emrettiği hususlarda O'na itaat etmeniz için size verilmiştir.

Nitekim Sahih-i Buharı de Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadis-i kut-sî şöyledir: "Kim benim dostuma düşmanlık ederse bana savaş açmış olur. Kulum bana ona farz kıldığım ibadetleri eda etmekten daha faziletli bir şey ile yaklaşamaz. Kulum bazı nafilelerle yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Onu sevdiğim zaman ki onun işiten kulağı gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olur. Benden isterse ona veririm. Bana dua ederse ona icabet ederim. Bana sığınırsa ona sığınak olurum. Ben, mümin kulum ölümü istemez ben de ona kötü davranmayı istemediğim halde mümin kulumun canını almaya tereddüt ettiğim kadar yapacağım hiçbir şeyde tereddüt etmedim. Ama ölüm mutlaka olacaktır."

Yani kul, Allah'a ihlâslı bir şekilde ibadet ve taatte bulunursa O'nun bütün fiilleri Allah için olur. Allah için işitir, Allah için görür yani Allah'ın meşru ve helâl kıldığı şeyleri görür ve sadece Allah'a taat olan şeylere dokunur ve bu şekilde yürür. Bütün bu hususlarda Allah'ın yardımını diler.

Bundan sonra Cenab-ı Hak kudretinin ve hikmetinin kemaline delâlet eden bir başka delil zikretti:

"Onlar gökyüzünde emre hazır uçan kuşları görmezler mi?" Yerle gök arasında emre hazır olan kuşlara bakmazlar mı? Allah gökyüzünde onları nasıl kanatlarıyla uçar kıldı? Onları düşmekten koruyup tutan sadece Allah'tır. Çünkü Allah kuşları uçması mümkün bir yaratılışta yaratmasaydı, havayı yahut gökyüzü boşluğunu uçuş mümkün olacak şekilde yaratmasaydı bu mümkün olmazdı. Çünkü Allah kuşa suda yüzenin yaptığı gibi bazen açacağı bazan kapayacağı kanat vermiştir. İnmesine yardımcı olması için kuyruk vermiştir. Allah havayı yaratmış, havayı kuşu taşıyacak bir ağırlıkta yaratılmıştır. Bu olmasaydı

uçmak mümkün olmazdı.

"Onları (boşlukta) tutan sadece Allah 'tır." Yani kuşun cismi ağırdır. Ağır cisim altında hiçbir dayanak olmadan boşlukta uçamaz. Onu hava vasıtasıyla boşlukta tutan Allah'tır.

"Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için pek çok ayetler vardır." Yani kuşun kanatlarının yaratılmasında ve onu taşımak için havanın hazır hale getirilmesinde putları değil, Allah'a iman edenler için Allah'ın kudretine ve birliğine delâlet eden deliller vardır.

Burada müminler özellikle zikredilmiştir. Çünkü her ne kadar bu deliller bütün akıl sahipleri için olsa da bu delillerden, ayetlerden istifade edecek olanlar müminlerdir.

Bu ayetin bir benzeri de şudur:

"Üstlerinde kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları havada tutan ancak Rahman olan Allah'tır. Şüphesiz ki O her şeyi çok iyi görür." (Mülk, 67/19). [\[21\]](#)

Bazı Tevhid Delilleri İle İlahî Lütuf Ve Nimetlerin Çeşitleri

80- Allah evlerinizi sizin için huzur ve oturma yeri kıldı. Sizin için hayvanların derilerinden gerek yolculuk zamanı, gerekse yolculuk yapmadığınız zamanda kolayca taşıyabileceğiniz evler (çadırlar) yapma imkânı verdi. Size bu hayvanların yünlerinden, yapağlarından ve kıllarından eşya ve belirli bir zamana kadar kullanılan ticaret malları yaptı.

81- Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda sizin için barınaklar yarattı. Güneşin sıcağından sizi koruyacak elbiseler yarattı. Düşmanlarınızın saldırılarından sizi koruyacak zırhlar yarattı. Allah sizin üzerinizdeki nimetini bu şekilde tamamlamaktadır. Umulur ki ona teslim olursunuz.

82- (Ey Peygamber) Eğer onlar yüz çevirirlerse senin üzerine düşen sadece açık bir tebliğdir.

83- Onlar Allah'ın nimetini bilir, sonra da bu nimeti inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdirler.

Açıklaması

Bu Allah'ın "evlerde barınma imkânı vermesi" şeklinde kullarına yaptığı bir başka lütfudur.

"Allah evlerinizi sizin için mesken yaptı" Evlerinizde barınır, gözlerden uzak yaşarsınız ve çeşitli şekillerde yararlanırsınız.

Yine bilinen hayvanların derilerinden yolculuk ve ikâmet anında kolayca taşıyabileceğiniz, bir yerden bir yere nakledebileceğiniz çadırlar yapma imkânı verdi.

Koyunları yünlerinden, develerin yapağlarından keçilerin kollarından evlerinizde eşya olarak kullanacağınız, giyim eşyası olarak kullanacağınız, döşeme ve örtü olarak yararlanacağınız ev eşyaları yapma imkânı verdi. Yine bunlardan Allah ilminde belirli olan bir vakte kadar ticaret malları olarak yararlanacağınız şeyler yaptı. Çünkü bunlar elbise, döşeme v.b. şeyler için kullanıldığı gibi ticaret malı olarak da kullanılır. Bütün bunlar geçmişte Arapların örfüne göredir; durum bugün değişmiş olsa da...

Allah Teala'nın nimetlerinden biri de ağaçlar dağlar vb. şeylerden güneşin şiddetli sıcağında ve şiddetli esen rüzgarlarda gölgeleneceğiniz gölgelikler meydana getirmesidir.

"Dağlarda sizin için barınaklar..." kaleler, siperler, mağaralar, inler v.s. yarattı. Buralarda düşmandan yahut güneşin hararetinden yahut soğuktan emin bir halde yaşarsınız.

Güneşin sıcağından ve soğuktan sizi koruyacak pamuk, keten, yün v.b maddelerden elbiseler yarattı. Burada Arapların aşın güneş sıcaklığından korunma ihtiyacı sebebiyle sadece güneş sıcaklığını zikretti. İnsanı sıcaktan koruyan elbiseler soğuktan da korur.

"Düşmanlarınızın saldırılarından sizi koruyacak zırhlar yarattı." Sizi savaşın şiddetinden, kılıç mızrak darbelerinden atılan oklardan -ve bugün bombaların şarapnel parçalarından- koruyacak zırhlar ve sığınaklar yarattı.

"Allah sizin üzerinizdeki nimetini bu şekilde tamamlamaktadır." Yani böylece Allah size kendisine itaat ve ibadette yardımcı olmak üzere işleriniz ve ihtiyaçlarınız için istifade edeceğiniz nimetler vermektedir.-Yahut bu nimetleri tam manasıyla verdiği gibi size din

ve dünya nimetlerini, dünya ve ahiret nimetini tam manasıyla vermektedir.

"Umulur ki O'na teslim olursunuz" Ey Mekkeliler! Umulur ki İslâm yuvasına girersiniz. Bir olan Allah'a inanırsınız, şirki ve putlara tapmayı terkeder-siniz. Rabbinizin Cennetine girersiniz. Onun azabından ve cezasından emin olursunuz.

"Eğer onlar yüz çevirirlerse..." Yani bu açık ifadelerden, nimetlerin bir bir sayılmasından yüz çevirirlerse senin hiçbir zararın yoktur, senin bundan hiçbir sorumluluğun yoktur. Senin üzerine düşen sadece vazifeni izah eden, inanç esaslarını, dinin maksatlarını ve Şeriatın sırlarını açıklayan Risaleti tebliğ etmektir. Bunu da yerine getiriyorsun. Yani onlar yüz çevirirlerse sen onların gönüllerinde imanı varedecek değilsin. Senin üzerine düşen sadece tebliğdir.

Bu yüzçevirmenin sebebi de ayette belirtilen şu husustur: "Onlar Allah 'm nimetini bilirler sonra da bu nimeti inkâr ederler..." Yani onlar kendilerine bu nimeti verenin Allah Teala olduğunu, Onun bu nimetlerle kendilerine lütufta bulunduğunu bilirler ama bununla beraber davranışlarıyla bunu inkâr ederler, O'nunla birlikte başka varlıklara taparlar. Rızık ve yardımı Ondan başkasına nisbet ederler: Bu nimetler, bu putların şefaatiyle meydana gelmiştir, derler. Sadece O'na şükretmez, sadece O'na ibadet etmezler, bilakis Allah'tan başkasına şükrederler.

"Onların çoğu kâfirdirler" Yani onların çoğu inatçı ve inkarcıdırlar. Pek azı samimî mümindirler.

"Onların çoğu" ifadesini kullandı. Çünkü onların aralarında inatçı olmayıp sadece Rasulullah (s.a.)'ın doğruluğunu ve Onun Allah tarafından gönderilmiş Hak Peygamber olduğunu henüz anlamamış olanlar da vardır. [\[22\]](#)

Müşriklerin Tehdit Edilmesi Ve Kıyamet Günündeki Durumları

84- O gün her ümmetten bir şahid göndeririz. Kâfirlere bundan sonra ne özür beyan etme izni verilir, ne de onların pişmanlık talep etmeleri istenir.

85- Zalimler azabı gördükleri zaman, artık ne onların azabı hafifletilir, ne de onlara mühlet verilir.

86- Allah'a ortak koşanlar, ortaklarını görünce: Ey Rabbimiz! İşte bunlar seni bırakıp yalvardığımız ortaklarımızdır, derler. Ortakları da onlara: Siz hiç şüphesiz yalancısınız, diye laf atarlar.

87- O gün (müşrikler) Allah'a teslim olurlar. Uydurdukları şeyler de ortadan kaybolur.

88- İnkâr edenlere ve Allah'ın yolundan alıkoyanlara bozgunculuk yapmaları sebebiyle azap üstüne azabı artırırız.

89- O gün, her ümmetin içinden kendileri hakkında bir şahid göndeririz. Seni de bunların üzerine şahit getiririz. Biz sana bu kitabı her şeyi açıklayan hidayet rehberi, rahmet kaynağı ve müslü-manlar için bir müjde olarak indirdik.

Açıklaması

Allahu Teala, müşriklerin Kıyamet günkü durumlarını ve hallerini haber vererek şöyle buyuruyor:

"O gün her ümmetten bir şahid göndeririz." Yani Ey Rasulüm! O müşriklere her ümmetten bir şahid getireceğimiz o günü -Kıyamet gününü- hatırlat. O şahid, o ümmetin peygamberi olup kendisinin Allah namına ümmetine tebliğ ettiği gerçeklere karşı onların gerek iman ve gerekse küfür ve isyan gibi verdikleri cevap ile ümmetine şahidlik edecektir. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyuruyor: "Kıyamet gününde her ümmete bir şahit getirirken seni de bunların üzerine şahit getirdiğimizde halleri ne olacaktır!" (Nisa, 4/41).

"Kâfirlere bundan sonra izin verilmez." Yani kâfirlerin özür dilemelerine ve kendilerini savunmalarına müsaade edilmez. Zira onların bu konuda hücceti ve delili yoktur. Yine onlar özür dilerken yalan söyleyeceklerini de biliyorlar. Bir ayet-i kerimede şöyle buyrulur: "O gün onlar konuşamazlar. Özür dilemeleri için kendilerine izin de verilmez." (Mürselât, 77/35-36).

(Sümme) "Bundan sonra, artık, ayrıca" manasında olup kâfirlerin konuşmalarına ve özür dilemelerine müsaade edilmemesinin onlara peygamberlerinin kendi aleyhlerinde şahitlik yapmalarından daha ağır geleceğine delildir.

"Onlardan pişmanlık talep etmeleri de istenmez." Zira Allah'ın gazabı ve kızgınlığının olduğu yerde pişmanlığın faydası olmaz. Çünkü kişi hasmına sitem ettiği ve hasmının kesin olarak düzeleceğini bildiği zaman hasmından pişmanlık talep etmesini ister.

"Zalimler azabı gördükleri zaman..." Yani Allah'a şirk koşanlar ve peygamberlerin peygamberliğini inkâr edenler azabı gördükleri zaman artık onlardan hiçbir kimse bu azaptan kurtulamaz. Bu azabın şiddeti bir an bile hafifletilmez, onların cezalarına mühlet verilmez, cezaları ertelenmez. Bilâkis onların hesapları görülmeden mahşer yerinden derhal alınırlar. Çünkü artık tevbe ve Allah'a yöneliş vakti geçmiş, amellere karşılık verilmesi vakti gelmiştir.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "Bu ateş onlara uzak bir yerden gözükmünce onlar bunun öfkesini ve uğultusunu duyarlar. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman orada ölüp yok olmayı isterler. Onlara: Bugün bir defa helak olmayı istemeyin, birçok defa helak olmayı isteyin." denilir." (Furkan, 25/12-14).

Yine bir başka ayet-i kerimede: "Günahkârlar ateşi görürler ve oraya düşeceklerini anlarlar. Fakat ondan kaçıp sığınacak bir yer bulamazlar." (Kehf, 18/53) buyurulmaktadır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak, müşriklerin sahte tanrılarının kendilerine en muhtaç oldukları bir anda müşriklerden berî-uzak olduklarını bildireceklerini haber vermektedir. Bu acı sonuç müşriklere yapılan tehdidin devamıdır:

Allah'a ortak koşanları, kıyamet günü ortakları olan dünyada iken Allah'ı bırakıp da taptıkları putları görünce şirk koşmalarının mes'uliyetini onlara atarak "Ey Rabbimiz! İşte bunlar seni bırakıp da taptığımız ve yalvardığımız ortaklarımızdır," diyecekler, bununla da günahlarını ve hatalarını bu ortakların üzerine havale etme maksadını güdeceklerdir. Suda boğulmak üzere olanın elini değdiği her şeye tutunmak istemesi gibi sorumluluğunu yerine getirmeyen kimsenin tavrı daima budur.

Ortaklar da şöyle cevap verecekler, yalancı tanrılar müşriklere şöyle diyeceklerdir: "Yalan söylüyorsunuz. Size bize tapın diye biz emretmedik."

Nitekim Cenab-ı Hak, bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah'ı bırakıp da kendilerine kıyamet gününe kadar hiçbir cevap veremiycek şeylere tapanlardan daha sapık kim vardır? Halbuki tapındıkları şeyler onların yalvarmalarından habersizdirler. Kıyamet Günü insanlar hesap vermek üzere toplandıkları zaman dünyada tapındıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların kendilerine yaptıkları ibadeti tanımazlar." (Ahkaf, 46/5-6).

Bu konuda bir ayet de şu şekildedir: "Kâfirler kendilerine destek olmaları için

Allah'tan başka (yalancı) tanrılar edindiler. Bilâkis tapındıkları tanrılar onların kendilerine tapındıklarını inkâr edecekler ve onların karşısına çıkıp düşman olacaklardır." (Meryem, 19/81-82).

"O gün (müşrikler) Allah'a teslim olurlar." Yani putlara tapanlar da tapılan putlar da teslim olur, Allah'ın gerçek "Rab" olduğunu, eş ve ortaklardan uzak olduğunu itiraf ederler, hepsi boyun eğip Allah'a teslim olurlar. Hepsi dinler, itaat ederler.

Nitekim Cenab-ı Hak, bir ayette şöyle buyurur: "Suçluların, Rablerinin huzurunda başlarını eğerek Ey Rabbimiz!.Biz gördük, işittik...dediklerini bir görsen!." (Secde, 32/12).

"Kâfirler bize geldikleri (huzurumuza çıktıkları) gün öyle işitecekler, öyle görecekler kil." (Meryem, 19/38).

"Bütün yüzler ezeli ve ebedi, (Hayy) diri ve her şeyin mutlak hâkimi (Kay-yûm) olan Allah'a boyun eğer." (Ta-Hâ, 20/111) Yani teslim olur, hükmüne razı olur.

"Uydurdukları şeyler de ortadan kaybolur." Müşriklerin, putların Allah'ın ortakları olduğu ve kendilerine yardımcı ve şefaathçi olacakları şeklinde uydurmaları silinip gidecektir. Nitekim Cenab-ı Hak müşriklerin şu sözlerini nakletmektedir: "Bunlar Allah katında şefaathçilerimizdir, derler." (Yunus, 10/18) İşte o zaman putlar müşrikleri yalanlar ve onlardan berî uzak olduklarını ifade ederler.

Bu sapık kâfirlere yapılan tehditten sonra küfrüne ilâve olarak başkasını Allah'ın yolundan alıkoyan sapıklara ve başkalarını saptıranlara yapılan tehdit zikredildi.

Peygamberliği inkâr edenlere, Allah'a ortak koşanlara kendileri kâfir oldukları gibi başkalarını da küfre sevkedenlere Allah'ın yolundan, Allah'a ve Rasulüne imandan alıkoyanlara küfürler kat kat olduğu gibi Allah da cezalarını kat kat verecektir. Onlar gerçekte "küfür üzerine küfür" yoluna girmişler, dolayısıyla iki azaba müstahak olmuşlardır. Küfür azabı ve başkalarını sapıtma, ifsad etme, Allah'ın yolundan Hak ve İslâm yoluna tabi olmaktan alıkoyma azabı. Tıpkı şu ayette buyurulduğu gibi: "Onlar insanları (Kur'an'a) iman etmekten ahkoyarlar. Ve kendileri de ondan uzaklaşırlar." (En'am, 6/26) Yani hem insanları Hz. Muhammed (s.a.)'e tabi olmaktan ahkoyarlar hem de kendileri bundan uzaklaşırlar.

"Bozgunculuk yapmaları sebebiyle..." Bu şekilde azabın artırılması ifsad etme ve Allah'ın yolundan alıkoyma sebebiyledir. Bu ifade başkasını küfre ve dalâlete davet eden kişinin azabının büyü olacağına delildir. Aynı şekilde hak dine ve yakîni imana davet edenin de Allah Teala nezdindeki derecesi büyük olur.

Ayet, müminlerin cennetteki makamlarında ve derecelerinde farklı farklı oldukları

gibi, kâfirlerin de azaplarında farklı farklı olacaklarına delildir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Allah der ki: Herkesin azabı kat kattır. Fakat siz bilemezsiniz." (A'raf, 7/38).

Bundan sonra Cenab-ı Hak özellikle Hz. Muhammed (s.a.)'in ümmetine şahid olacağını zikretti. Bu isyanı engelleyen tehdidin yeni bir çeşididir. Allahu Tealâ, Rasulüne hitaben: "O gün her ümmetin içinden kendileri hakkında bir şahid göndeririz. Seni de bunların (ümmetinin) üzerine şahid getiririz..." dedi.

Yani Ey Rasulüm! Her ümmete (her cemaate her asra) peygamberini şahid olarak getireceğimiz o günü hatırla. Peygamberi hüccet ve mazeret beyanını ortadan kaldırmak için onlara şahitlikte bulunur. Seni de onların -yani ümmetinin- üzerine senin risâletine verdikleri cevaplara şahid olarak getiririz. Böylece senin yüce şerefine ve ulu makamın ortaya çıkar.

Bu ayet, Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'ın Rasulullah (s.a.)'a Nisa Sûresi'nin başından itibaren okuyup vardığı şu meşhur ayete benzemektedir. Abdullah b. Mes'ud (r.a.) okurken: "(Kıyamet gününde her ümmete bir şahit getirirken seni de bunların üzerine şahit getirdiğimizde halleri ne olacaktır?" (Nisa, 4/41) mealindeki ayete vardığında Rasulullah (s.a.) ona: "Yeter!" demişti. İbni Mes'ud (r.a.) diyor ki: Dönüp baktım ki gözleri yaşla dolmuştu.

Daha sonra Cenab-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.) in ümmetine şahid olacağını beyan etme münasebetiyle mükellef oldukları şeyde ileri sürebilecekleri sebepleri ortadan kaldırdığını, onlar için hiçbir hüccet veya mazeret bırakmadığını açıklamıştır. Şöyle buyurmuştur.

"Ey Rasulüm! Biz sana bu Kur'an'ı insanların hayatlarında muhtaç oldukları her çeşit dini ilimleri beyan etmek üzere, yolunu kaybedenlere hidayet rehberi, kendisini tasdik edenlere rahmet kaynağı, yüzünü Allah'a teslim edenlere ve O'na itaat edip yönelenlere ebedî cennetler ve büyük sevap müjdesi olarak indirdik."

Kur'an'ın, şeriatın ahkâmını, helâlini-haramını beyan etmesi ya lafzı ve manası ile doğrudan Vahiy Vahy-i metlüvv yahut sadece manası ile Vahiy (Vahy-i gayri metlüvv) yani Sünnet ile olmaktadır. Böylece Kur'an'ın mücmel ifadeleri beyan edilmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "... İnsanlara indirilen hükümleri kendilerine açıklaman için sana bu zikri (Kur'ani) indirdik." (Nahl, 16/44).

Efendimiz (s.a.) Ebu Davud ve Tirmizî'nin Mikdam b. Ma'di-Yekrib'den rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: "Bana Kur'an ve bir de O'nun misli verildi."

Bundan sonra da Şer'î Nasslar çerçevesinde, ahkâmın ana prensipleri ışığında,

şeriatın ruhu ve genel amaçları ve hedefleri planında "İctihadın rolü gündeme gelmektedir. İctihad; icma, kıyas, istislah, istihsan, örf, sedd-i zerîa, istishab v.b. nassa dayanmayan diğer teşri (hüküm koyma) kaynaklarını da içine almaktadır. [23]

Kur'an'da Hayır Ve Şerri En İyi Toplayan Ayet, Ahde Vefa, Hidayet Ve Delâlet

90- Şüphesiz ki Allah adaletle davranmayı, iyilikte bulunmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreder. Fuhşu, kötülüğü ve zulmü yasaklar. Allah size düşünüp ibret almanız için öğüt verir.

91- Anlaşma yaptığınız zaman, Allah adına verdiğiniz sözü yerine getirin. Kesin olarak yemin ettikten sonra yeminleri bozmayın. Zira siz Allah'ı üzerinize kefil olarak tuttunuz. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı bilir.

92- İpliğini sağlam eğirip de sonra onu söküp bozan (şaşkın) kadın gibi olmayın. Bir cemaat diğer cemaatten sayıca daha üstün diye yeminlerinizi aranızda bir hile vasıtası yapıyorsunuz. Allah sizi bununla imtihan ediyor. Şüphesiz ki O kıyamet gününde (dünyada) ihtilâf ettiğiniz şeylerin gerçek yüzünü size açıklayacaktır.

93- Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat O dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. Yaptıklarınızdan mutlaka sorguya çekileceksiniz.

94- Yeminlerinizi aranızda hile vasıtası yapmayın, Yoksa sağlam basmış olan ayak kayar ve Allah'ın yoluna engel olduğunuzdan dolayı kötülüğü tadarsınız. Ahirette de sizlere büyük bir azap vardır.

95- Allah adına verdiğiniz sözü basit bir parayla satmayın. Eğer bilerseniz. Allah katındaki (ecir) sizin için daha hayırlıdır.

96- Sizin elinizde olanlar sonunda tükenir. Allah'ın katında olanlar ise bakidir

(tükenmez). Şüphesiz ki sabredenlerin mükâfatını yaptıklarından daha güzeliyle vereceğiz.

Açıklama:

"Şüphesiz ki Allah adaletle davranmayı...emreder." (Nahl, 16/90) ayeti İbni Mes'ud'un dediği gibi "Kuranda hayır ve şerri en güzel şekilde toplayan ayettir.

Katade bu ayet hakkında şöyle diyor: Cahiliyet ehlinin amel ettiği ve güzel gördüğü hiçbir güzel ahlâk yoktur ki Allah bunu emretmiş olmasın. Aralarında ayıp gördükleri hiçbir kötü ahlâk yoktur ki Allah bunu yasaklamış olmasın. Allah sadece kötü ve çirkin ahlâkı yasaklamıştır. Bunun içindir ki, Tabera-nî, Ebu Nuaym, Hakim ve Beyhakî'nin Sehl b. Sa'd'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte şu ifade yer almaktadır: "Şüphesiz ki Allah yüce ahlâkı sever, kötü ve çirkin ahlâkı kerih görür."

Hafız Ebû Ya'lâ Ma'rifetus-Sahabe kitabında Ali b. Abdilmelik b. Umeyr1-den, o da babasından naklediyor: Eksem b. Sayfî'nin kulağına Peygamberimiz (s.a.)'in haberi ulaşmıştı. Ona gitmek istedi, ama kavmi onu bırakmadılar. Kavmi ona:

-Sen bizim büyüğümüzsün, gidemezsin, dediler. Eksem b. Sayf:

-O halde benim haberlerimi ona bildirecek, onun haberlerini bana bildirecek kimseler göndereyim, dedi. İki kişi seçildi. Bu iki kişi Peygamberimiz (s.a.)'e geldiler ve ona:

-Biz Eksem b. Sayfî'nin elçileriyiz. Sen kimsin? Nesin? diye soruyor, dediler. Peygamberimiz (s.a.):

-Benim kim olduğuma gelince, ben Abdullah oğlu Muhammed'im. Benim ne olduğuma gelince, ben Allah'ın kulu ve rasulüyüm dedi. Peygamberimiz (s.a.) bundan sonra onlara şu ayeti okudu: "Şüphesiz ki Allah adaletle davranmayı, iyilikte bulunmayı...emreder." (Nahl, 16/90).

Elçiler Efendimiz (s.a.)'e:

—Bu sözü bize tekrar söyle, dediler Efendimiz (s.a.) onlara bu sözü tekrar etti. Nihayet ezberlediler.

Elçiler Eksem b. Sayfî'ye gelip şöyle dediler:

—Muhammed (s.a.) nesebini sıralamak istemedi. Nesebini sorduk. Onu ne-sibi temiz, Mudaroğulları arasında şerefli biri olarak bulduk. Bize bazı kelimeler söyledi, dinledik.

Eksem bu kelimeleri dinleyince:

-Görüyorum ki, O üstün ahlâkı emrediyor, çirkin ahlâktan menediyor. Sizler bu konuda önderler olun, kuyruk olmayın. [\[24\]](#)

Bu ayetin nüzulü hakkında İmam Ahmed'in rivayet ettiği uzunca bir "ha-sen hadis" vârid olmuştur. Bu hadisin ifade ettiği mana Osman b. Maz'un'un İslâm'a girmesine sebep olmuştur. Hadisin özeti şöyledir:

Osman b. Maz'un (r.a.) bir müddet Peygamberimiz (s.a.)'le birlikte oturuyordu. Osman, Efendimiz (s.a.)'e:

-Bu sabah yaptığın gibi yaptığını hiç görmedim, dedi. Efendimiz (s.a.): —Ne yaptığımı gördün? dedi. Osman:

-Gözün gökyüzüne dikildi. Sonra sağ tarafına baktın. Beni bırakıp o tarafa döndün. Sanki sana söylenen şeyleri anlamak istiyorsun gibi başını sallamaya başladın, dedi. Efendimiz (s.a.):

-Bunu sen de mi anladın? dedi. Sen otururken şu anda Allah'ın elçisi geldi. Osman:

—Sana ne dedi. Bana:

-Şüphesiz ki, Allah adaletle davranmayı, iyilikte bulunmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreder." dedi.

Osman b. Maz'un diyor ki: İşte o zaman iman kalbime yerleşti ve Muhammed (s.a.)'i sevdim. (İbni Ebî Hatim de bu olayı Abdülhamid b. Behram'ın hadisinden özet olarak rivayet etti.)

Buharı, İbni Cerir, İbni Münzir, Taberânî, Hakim ve Beyhakî İbni Mes'ud (r.a.)'un şu sözünü rivayet etmektedirler:

- Kuranda en muazzam ayet Ayetel-Kürsi'dir.

- Allah'ın Kitabındaki hayır ve şerri en güzel şekilde toplayan ayet Nahl Sûresi'ndeki (innallahe ye'muru bil-adl...) ayetidir.

- Allah'ın Kitab'ında, işleri Allah'a havale etmek hususunda en fazla mana ihtiva eden ayet: "Kim Allah 'tan korkarsa Allah ona bir çıkış kapısı gösterir ve hiç ummadığı yerden

ona rızık verir." (Talak, 65/2-3) ayetidir.

- Allah'ın Kitab'ında en ümit verici ayet: "(Ya Muhammedi.) Kullarıma benim adıma şunu söyle: Ey kendi aleyhlerine haddi aşan kullarım!. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz ki Allah bütün günahları bağışlar. Muhakkak ki O çok affeden, çor merhamet edendir." (Zümer, 39/53).

İkrime diyor ki: Peygamberimiz (s.a.), Velid b. Muğire'ye bu ayeti okudu. Velid, Efendimiz (s.a.)'e:

—Ey kardeşimin oğlu!. Bana bunu tekrar oku, dedi. Efendimiz (s.a.) tekrar okudu. Bunun üzerine Velid:

-Allah'a yemin ederim ki bunun (Kur'anm) ayrı bir tadı vardır. Apayrı bir güzelliği vardır. Bunun üst tarafı faydalı, alt tarafı derin manalıdır. Bu, insan sözü değildir, dedi.

Beyhakî Şuabü'l-İman kitabında Hz. Hasan (r.a.)'dan rivayet ediyor ki: Hz. Hasan (r.a.) bu ayeti (innallahe ye'muru bil-adl...) okudu. Sonra şöyle dedi: Allah sizin hayır ve şerri bir ayette topladı. Allah'a yemin ederim ki Adi ve İhsan kelimesi Allah'a itaat olan her şeyi toplamış ve emretmiştir. Fahşâ, Mün-ker ve Bağy kelimeleri Allah'a isyan olan her şeyi toplamış ve bundan nehyetmiştir.

Bu ayetler, İslâmî hayatın ana direkleri ve İslâm toplumunun odak noktalarıdır.

Birinci ayet (Nalh, 16/90) her şeyde; karşılıklı muamelelerde, yargı ve hüküm vermede, din ve dünya işlerinde, insanların kendi nefesine ve başkasına karşı tavırlarında kullara adalet ve insafla davranmayı emreder. Hatta itikad sahasında da durum böyledir. Hakkıyla ve adaletle iman edilebilir. Put, heykel, yıldız, melek, peygamber, veli ve liderler ibadet ve takdisten hiçbir şeye lâayık değildirler.

İbni Abbas "İnnallahe ye'muru bil-adl" ayeti hakkında: Bu Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet etmektir, demiştir.

İbni Ebî Hatim Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den rivayet ediyor: Ömer b. Abdülaziz beni çağırdı.

-Bana adaleti anlat, dedi. Ben de:

-Ne güzel! Bana büyük bir şey sordun. İnsanların küçüklerine baba, büyüklerine evlât ol. Aynı yaştakilere kardeş ol. Hanımlara da böyle ol. İnsanlara günahları kadar vücutları kadar ceza ver. Sakın kızgınlıkla bir kamçı bile vurma. Aksi takdirde haddi aşanlardan

olursun, dedim.

Allahu Teala ihsana teşvik etmiştir. "İbadette ihsan": (Buharî ve Müslim'in Sa/uMerindeki Hz. Ömer (r.a.) hadisinde olduğu gibi): "Allah'a görür gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmesen de O seni görüyor."

Ceza verirken ihsan: Emsaliyle ceza vermek. Adam öldürme ve yaralama olaylarında kısas yoluyla hakkı vermek (Misliyle muamele).

Hakkı ve borcu ödemede ihsan: Oyalama yapmaksızın yahut şart koşul-madığı halde fazlasıyla teberruda bulunarak yapılan ödeme.

İhsanın en faziletlisi ve en üstünü kötülük yapan insana, iyilikte bulunmaktır. Efendimiz (s.a.) bunu emretmiştir: "Sana kötülük edene ihsanda bulun iyilik yap ki gerçek müslüman olasın."

Hz. İsa (a.s.)'ın şöyle dediği rivayet edilir: Gerçek manada ihsan sana kötülük edene iyilik etmendir. Yoksa sana iyilik edene iyilikte bulunman gerçek manada ihsan değildir.

Buharî Tarifinde rivayet ediyor ki:

-Sizler hangi konuda konuşuyorsunuz? dedi. Onlar

-Mürüvvet (insanlık, örnek şahsiyet) hakkında müzakere ediyoruz, dediler. Hz. Ali (r.a.)

-Size Allah'ın kitabındaki şu ayeti yetmiyor mu? "Şüphesiz Allah adaletle davranmayı ve iyilikte bulunmayı emreder" Adalet insafı olmak demektir. İhsan da lütuf ve iyilikte bulunmak demektir. Bundan sonra geriye ne kaldı?

Süfyan b. Uyeyne diyor ki: Burada (Adi) Adalet: Allah için, herhangi bir şeyi yapanın içi-dışı bir olmasıdır, (ihsan); İçinin dışından daha güzel olmasıdır. (Fahşâ) ve (Münker) ise, dışının içinden güzel olmasıdır.

Allah bu ayette akrabaya yardım etmeyi yani ziyaret, sevgi, ikram ve ta-saddukta bulunmak suretiyle "Sıla-i Rahim" i emretmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Yakın akrabaya, fakire ve yolcuya hakkını ver." (İs-ra, 17/26) Yakın akrabaya iyilik (ihsan) kavramı içinde olduğu halde önemine binaen ve buna itina gösterilmesi gerektiği için özellikle zikredilmiştir.

Allahu Teala, bu üç şeyi emrettikten sonra şu üç şeyi yasakladı ve şöyle buyurdu: "

(Allah) Fuhşu, kötülüğü ve zulmü yasaklar."

Fahşâ: Fuhuş, zina, hırsızlık, içki içmek, insanların mallarını batıl yollarla almak (Fahiş günahlar işlemek) demektir.

Münker; kötülük etmek, şeriatın ve aklın çirkin gördüğü hareketler, adam öldürmek, haksız yere dövme, insanları hiçe almak haklarını gasbetmek gibi açıktan işlenen kötü hareketlerdir. Allah Teala şöyle buyuruyor: "De ki Rabbim bana kötülüklerin açıktan yapılanını da, gizlice yapılanını da haram kıldı." ı A'raf, 7/33).

Bağy: İnsanlara zulmetmek ve onların hakkına tecavüz etmektir. İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî, İbni Mace'nin Ebû Bekre'den rivayet ettikleri ha-dis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: Allah'ın ahiret için ayırdığı ceza ile birlikte dünyada sahibine âcil olarak vereceği ceza zulüm ve yakın akraba ile ilişkiyi kesmekten daha lâıyk başka bir günah yoktur.

Özelte: "Adi" adalet, vazifeleri yerine getirmek, "İhsan" bu hususta daha ziyade gayret etmek, "Fahşâ, Münker ve Bağy" şeriatın ve aklın sınırlarını aşmaktır.

"Size düşünüp ibret almanız için öğüt verir." Yani ibret almanız, düşünmeniz ve Allah rızası bulunan şeyleri yapmanız için size hayır olarak emrettiği şeylerle emir vermekte, kötülük olarak nehyettiği şeylerden de sakındırmakta-dır.

"...Lealleküm tezekkerûn" ifadesinden murad ümit (umulur ki) ve temenni (keşke) manası değildir. Çünkü bu Allah için imkânsızdır. O halde bunun manası şudur: Allah O'na itaat etmeyi düşünmeniz için Allah size öğüt vermektedir. Bu ifade Allah Teala'nın herkesten iman etmelerini murad ettiğine delâlet etmektedir.

Allahu Teala birinci (yani 90.) ayette bütün emredilen ve nehyedilen hususları toplu halde zikrettikten sonra bazılarını özellikle zikretti. Ahde vefa (verdiği sözünü yerine getirme) emrinden başlayarak şöyle buyurdu: "Anlaşma yaptığınız zaman Allah adına verdiğiniz sözü yerine getirin." Yani ahid ve anlaşmaları yerine getirin. Üstüste te'kidle yapılan yeminleri koruyun. "Ahdul-lah" Allah adına verilen söz demek İslâm'ın hükümlerini uygulamak insanın kendi arzusuyla yükümlülük altına girdiği anlaşmalar gibi yerine getirilmesi vacip olan her çeşit sözdür. İbni Abbas'ın dediği gibi verilen vaadler de bu çeşit ahidlerden sayılır.

Cenab-ı Hak daha sonra ahde vefa göstermenin zarurî olduğunu te'kid ederek şöyle buyurdu: "Kesin olarak yemin ettikten sonra yeminleri bozmayın." Yani Allah'ın adıyla takviye ettikten sonra ahidleri ve İslâm üzerine yapılan biat yeminlerini bozmaktan sakının. Burada yeminlerden murad ahit ve anlaşmalara dahil olan yeminlerdir. Yani ahidlerin ve akdedilen anlaşmaların yeminleridir, teşvik veya engelleme suretiyle yapılan

yeminler değildir.

İmam Ahmed ve Müslim'in Cübeyr b. Mut'im (r.a.) den rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "İslâm'da hıf yoktur. Cahiliyet devrinde bulunan bütün anlaşmaları İslâm te'yid etmektedir. Hakkı desteklemek ve yaşamak hakkındaki anlaşmalar te'yid edilmiştir." Hadisin manası şudur: İslâm için cahiliyet ehlinin yaptıkları hıf e (Hakkı destekleme anlaşmasına) ihtiyaç yoktur. Çünkü onların yaptıkları bu anlaşma yerine İslâm'a sarılmak yeterlidir.

Bu çeşit anlaşma İbni İshak'ın anlattığı "Hılfü'l-Fudûl" anlaşması gibidir. İbni İshak diyor ki: Kureyş'ten bazı kabileler şerefi ve nesebinin üstünlüğü sebebiyle Abdullah b. Cüd'amn evinde toplandılar. Mekke ehlinen veya başkalarından haksızlığa uğrayan bir kimse bulurlarsa hakkını alıncaya kadar onunla beraber olmak üzere ahdettiler ve anlaştilar. Kureyşliler bu sözleşmeyi "Hılfü'l-Fudûl" yani faziletli kimselerin ittifakı olarak adlandırdılar. "Siz buna Allah'ı kefil" yani şahid "olarak kıldınız."

Allah Teala akidlerin, sözleşmelerin önem ve değerini vurgulamak için kendini bu sözleşmelerin gözeticisi olarak kılmıştır. "Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı bilir." Yani Allah bu ahidlerde yaptığınız akde bağlı olmak veya bozmak gibi her şeyden haberdârdır, her şeyi gözetimi altındadır. Bu durumu sizin aleyhinize tesbit etmekte, sözleşmeye bağlılık ve hükümlerini yerine getirme durumunda sevap vermek ve razı olmak şeklinde, sözleşmenin hükümlerini ihlâl etme, bunlarla oynama ve bozma durumunda ceza ve gazap şeklinde yaptıklarınızın karşılığını verecektir. Bu ifade itaat edene bir vaad, yeminlerde te'kid ettikten sonra ahdini bozan muhalif kimseye bir tehdit ve va'd niteliğindedir.

Cenab-ı Hak ahdin, sözleşmenin mukaddesiyetini üçüncü defa te'kid ederek şöyle buyurdu:

"Ahidleri ve sözleşmeleri bozarak, ipini eğirdikten sonra bozan kadın gibi olmayın."

Abdullah b. Kesir ve Süddî diyor ki: Bu Mekke'de oturan aptal bir kadın idi. Her zaman ipi eğirince bu yaptığını bozardı. Bu kadının adı: Rayta binti Amr b. Ka'b b. Said b. Teym b. Mürre idi.

Yahut bu örnek -Mücahid'in ve başkalarının dediği gibi- ahdini yeminlerle te'kid ettikten sonra ahdini bozan kimse için bir örnektir. Kim ahdini bozarsa eğirdikten ve işini tamamladıktan sonra ipini bozan kimse gibidir. Bu iş akıllı işi değildir, bu kimse ahmakların zümresindedir.

Ahde vefa için "yeminlerinizi" başka topluluktan sayıca daha çok ve daha kuvvetli bir topluluk olmanız için diğer tarafı aldatmak, "hile ve tuzak kurmak için kullanırsınız." Halbuki sizi ahidlerinize vefa gösterip bunları korumalısınız.

"Bir cemaat diğer bir cemaatten sayıca daha üstün diye ..." Ayetin manası: İnsanlar sizden çok oldukları takdirde sizden memnun ve mutmain olmaları için insanlara yemin edersiniz. Onlara ihanet etme imkânı bulursanız ihanet edersiniz Cenab-ı Hak basit bir hususla daha üstün olana dikkat çekmek istemektedir. Yani Allah sizi bu durumda ihanette bulunmaktan nehyederse imkân ve iktidar durumunda nehyetmesi daha evlâdır. Buradan maksat: Kâfirlerin sayıca çokluğu ve mallarının çokluğu sebebiyle küfre dönmekten nehyet-mektir.

Ahde vefa örneklerinden biri şu örnektir: Muaviye ile Rum kralı arasında bir ahid vardı. Bu müddetin sonunda Muaviye oraya doğru hareket etti. Muaviye, Rum diyarına yaklaştığı sırada müddet sona erdi. Muaviye, Rumlar gafil bir halde iken hiç hissettirmeden Rumlara hücum etti. Bunun üzerine Amr b. Anbese Muaviye'ye:

-Allahu ekber Ya Muaviye! İhanet değil vefakârlık göster. Ben Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle söylediğini işittim: "Kiminle bir topluluk arasında bir ahid varsa müddeti geçmeden bu akdini çözmesin." Bunun üzerine Muaviye ordusuyla birlikte geri döndü.

"Allah sizi bununla imtihan etmektedir." Yani Allah size imtihan eden kimsenin muamelesiyle muamele etmektedir. Çoğunluk ve azlıkla aldanacağı-nıza mı yoksa ahde riayet edeceğinize mi bakmak için size ahde vefa göstermenizi emreder.

Yani Rabbiniz kıyamet günü ihtilâf ettiğiniz iman ve küfür, ahde vefa ve ahdi bozma gibi hususları size açıklayacak ve her amel işleyene hayır veya şer işlediği amelin karşılığını verecektir.

Bu, en önemli hükümlerinden biri ahde vefa göstermek olan İslâm dinine aykırı davranmaya karşı bir uyarı ve ihtar niteliğindedir.

Allah onların tamamını iman ve ahde vefa üzerine toplamaya kadirdir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Allah dileseydi sizi tek bir ümmet kılardı." Yani Allah dileseydi bütün insanları fitrat ve içgüdü gereği olarak tek bir millet ve tek din üzerine kılardı. Böylece hiçbir ihtilaf, hiçbir öfkelenme, hiçbir kin duygusu olmadan aranızda sadece uyum olduğu halde daima itaat etme ve Allahu Tealâ'nın emrine boyun eğme esası üzerine yaratılmış olan melekler gibi olursunuz.

Fakat Allah'ın hikmeti sizin amelde, iman ve hükümlere bağlılıkta farklı olmanızı itikad ve amel hususunda bağımsız olarak yaratılmanızı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla Allah, ezeli ilminde sapıklığı tercih edeceği bilinen kimseleri saptıracak, ezeli ilminde hayır yapacağı ve imanı tercih edeceği bilinen kimselere de hidayeti insan edecektir.

'Yaptıklarınızdan mutlaka sorguya çekileceksiniz" Yani Allah kıyamet günü hesap görmek ve ceza vermek için sizi sorguya çekecek, bu amellerinizin hayır ve şer karşılığını verecektir.

Bu ayetin benzeri Kur'anda çoktur. Meselâ şöyle buyurulmaktadır: "Rab-bin dileseydi yeryüzünde bulunanların tamamı iman ederdi." (Yunus, 10/99).

"Rabbin dileseydi bütün insanları tek bir ümmet kılardı. Onlar ihtilaf halinde devam edeceklerdir. Ancak Rabbinin rahmetine nail olan kimseler müstesna. (Allah) onları bunun için yaratmıştır." (Hud, 11/118-119).

Allah Teala birinci ayette genel olarak ahidleri ve yeminleri bozmaktan sakındırdıktan sonra "Yeminlerinizi aranızda aldatma vesilesi edinmeyin." ayetiyle onların yaptıkları belirli, hususî yeminleri -yani İslâm üzerine Peygamberimiz (s.a.)'in huzurunda yaptıkları bey'at yeminlerini, bozmaktan sa-kındırmaktadır.

Ayetin manası şöyledir: "Allah Teala kullarım ayakları istikamet ve iman üzerine sabit olduktan sonra yeminlerinizi aldatma vesilesi yapmaktan sakın-dırmakta ve bundan nehyetmektedir. "Bu ayet hak yol üzerinde olup da Allah yolundan alıkoymak manası taşıyan yeminlerle hak yoldan sapan ve hidayetten ayağı kayan kimseler için verilen bir misaldir. Zira kâfir müminin önce kendisiyle ahidleşip, sonra sözünden döndüğünü görürse dine olan güveni sarsılır, müminin sözünden dönmesi sebebiyle İslâm'a girmekten vazgeçer.

"Kötülüğü tadın..." Yani Allah'ın yolundan alıkoyma sebebiyle kötü ve şiddetli azabı - yani dünyada öldürülme ve esirliği- tadın. Çünkü önce dine girip sonra dinden çıkmak başkalarının İslâm'dan uzaklaşmasına sebep olur.

"Sizin için büyük bir azap vardır." Muhalif olmanın sapıklar ve bedbahtlar gurubuna katılmanın cezası olarak ahirette şiddetli bir ceza vardır.

Yani sizler ahdinizi bozduğunuz zaman şu üç kötü duruma düştünüz:

1- İstikamet ve hidayet yolunda sebat ettikten sonra, istikamet esnasından uzaklaşma ve hidayet yolundan ayrılma.

2- Öldürülme, esir alınma, mallarının ellerinden alınması, vatanlarından ayrılma zorunda bırakılmaları gibi dünyada kötü azapla eza ve cefa ile karşılaşmaları.

3- Hak yolundan ve Hak ehlinden yüz çevirmelerinin karşılığı olarak ahirette cezalandırılmaları.

Cenab-ı Hak daha sonra bir takım bedeller karşılığında ahdi bozmaktan sakındırarak şöyle buyurdu: "Allah'ın ahidini az bir bedelle satın almayın." Yani Allah'a yemin karşılığında dünya hayatının geçici metasını ve dünya ziynetini tercih etmeyin. Çünkü dünya malı pek azdır.

"Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır." Yani dünya bütün varlığıyla insana verilse bile Allah katında olan yani Allah'ın mükâfatı ve sevabı O'na iman edip O'nu uman herkes için daha hayırlıdır. Bu aynı zamanda dünyadaki az bir meta'dan daha hayırlıdır.

"Eğer biliyorsanız." Yani dünyanın hayırlarıyla ahiretin hayırları arasındaki farkı biliyorsanız...

Hayırlılık yönü: "Sizin yanınızda olan tükenir, Allah'ın nezdinde olan ise bakidir." Yani dünya malı yahut nimeti biter, sona erer; müddet uzun olsa bile yokolmaya mahkûmdur. Allah'ın nezdinde olan cennetteki mükâfatlar bakidir, ebedîdir, kesintisiz ve tükenmeksizin devam eder. Çünkü bu nimetler daimîdir, hiçbir şekilde değişme yoktur, zeval bulma yoktur.

"Biz sabredenleri mutlaka mükâfatlandıracağız..." Yani Allah'a yemin olsun ki biz müşriklerin eziyetlerine karşı sabredenleri ve ahde vefa gibi ahlâkî esasları ihtiva eden İslâm'ın hükümlerinde sebat edenleri amellerinin en güze-liyle mükâfatlandırırız, kötülüklerinden vazgeçeriz. Bu büyük bir sevaptır, günahlarının bağışlanacağı şeklinde güzel bir vaaddir. [\[25\]](#)

Erkek Ve Kadınları Salih Amel İşlemeye Teşvik Hususunda En Geniş Manalı Ayet

97- Erkek olsun kadın olsun, mümin olarak salih amel işleyeni güzel bir hayat {^inde yaşatacağız ve onları yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandıraca-

Açıklaması

Bu Allah Teala tarafından salih amel işleyen kimseler için bir vaaddir. Erkek veya kadın kim salih amel işlerse yani Allah'ın kitabına ve Rasulü'nün (s.a.) sünnetine uygun ameller işler, farzları yerine getirirse kalbi de Allah'a ve Rasulüne imanla dolu olursa dünyada ona güzel bir hayata, ahiret yurdunda ise yaptıklarının en güzeliyle mükâfata nail olacaktır.

"Güzel hayat" ifadesi çeşitli refah şekillerini ihtiva etmektedir. İbni Abbas ve bir gurup müfessir bunu helâl ve temiz rızık, yahut mutluluk, yahut taat işleme ve taate gönlü açma, ya da kanaat olarak açıklamışlardır.

Doğru olan -İbni Kesir'in dediği gibi- "Güzel hayat" ifadesinin bunların tamamını ihtiva etmesidir.

Nitekim İmam Ahmed'in Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "İslâm'a gönül veren, yeteri kadar rızka sahip olan ve Allah'ın verdiği ile kendisine kanaat ihsan ettiği kişi kurtuluşa ermiştir." Müslim bunu Abdullah b. Yezid el-Mukri'nin rivaye-tiyle nakletmektedir.

Tirmizî ve Nesâî Fedale b. Ubeyd (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "İslâm'la hidayete kavuşan ve geçimi de yeteri kadar olup bununla kanaat eden kurtuluşa ermiştir."

İmam Ahmed ve Müslim Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet ediyorlar: Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Allah mümine hayırlı amelinde zulmetmez. Karşılığını bu dünyada Kasene olarak, ahirette de sevap olarak verir. Kâfire gelince ona bütün güzel amellerinin karşılığı dünyada verilir. Ahirete varınca da kendisine karşılığı verilecek hiçbir hayırlı ameli, hasenesi kalmaz."

İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle diyordu: "Allahım! Bana rızık verdiğin şeye beni kanaatkar kıl. Bunu bana mübarek kıl. Her kaybettığım şeyin yerine bana hayırlısını ver."[\[26\]](#)

Kur'anla İlgili Hususlar: Okurken Eûzü Çekmek, Nesh, Kur'anın Arapça Oluşu

98- (Ey Peygamber!) Kur'an okuduğun zaman (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.

99- Şüphesiz ki şeytanın iman edip Rab-lerine güvenenler üzerinde hiçbir nüfuzu yoktur.

100- Şeytanın nüfuzu sadece onu dost edinenlere ve (onun vesvesesiyle) Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.

101- Biz bir ayeti değiştirip yerine başka bir ayet getirdiğimiz zaman -ki Allah ne indirdiğini gayet iyi bilir- müşrikler peygambere: "Sen ancak bir iftiracısın" derler. Hayır! Onların çoğu bunu bilmezler.

102- De ki: "Kur'an'ı Ruhul-kudüs (Cebrail) müminlerin imanını pekiştirmek, müslümanlara bir hidayet rehberi ve bir müjde olmak üzere Rabbinin nez-dinden hak olarak indirdi."

103- Şüphesiz biz'müşriklerin: "Bu Kur'an'ı Muhammed'e bir adam öğretiyor" dediklerini çok iyi biliyoruz. İddia ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Kur'an ise açık fasih Arapçadır.

104- Şüphesiz ki Allah'ın ayetlerine iman etmeyenlere Allah doğru yolu göstermez. Onlara acıklı bir azap vardır."

105- "Yalanı ancak Allah'ın ayetlerine iman etmeyenler uydurur. Asıl yalancı olanlar onlardır."

Açıklaması

Allah kullarına Peygamberinin (s.a.) diliyle Kur'an okumak istediklerinde rahmetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığınmalarını emrediyor ve şöyle buyuruyor:

"Kur'an okuduğun zaman..." Yani Kur'an okumak istediğin zaman Allah'a sığın. Taşlanmaya lâyık, lanetlenmiş, Allah'ın rahmetinden kovulan şeytandan Allah'a iltica et ki okuman karışmasın ve Kur'an'ın manalarını gayet iyi düşünesin. Bu ayet bir önceki ayetle: "Biz bu kitabı sana her şeyi açıklamak üzere indirdik" ayetiyle bağlantılıdır.

Peygamberimiz (s.a.)'e hitap ümmetine hitaptır. Hatta bu daha evlâdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.) şeytanın vesveselerinden ve aldatmalarından masumdur.

Ayetin zahirinden Allah'a sığınmanın, Euzü'nün okunmasının kıraatin peşinden olması anlaşılakta ise de asıl olan bunun kıraatten önce olmasıdır. Bu tıpkı şu ayetler gibidir.

"Namaza kalktığınız zaman" (Maide, 5/6). "Konuştuğunuz zaman adaleti gözetin." (En'am, 6/152).

"Onlardan (Peygamber hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin." (Ahzab, 33/53).

"Peygambere hitap ettiğiniz zaman bu kitabınızdan önce sadaka verin" (Mücadele, 58/12) Yani bütün bunları yapmak istediğiniz zaman demektir.

Ayrıca "Ezü..." okumanın yani Allah'a sığınmanın sebebi -ki bu da şeytanın vesvesenin giderilmesidir- bu sığınmanın kıraatten önce yapılmasını gerektirmektedir.

"İstiâze" Eüzü billahi mineş-şeytanir-raciym. Rahmetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım demektir.

İstiaze (Allah'a sığınma) İbni Cerir ve başka imamların anlattığı gibi âlimlerin icma ile mendup bir emirdir.

Sevrî'den ve Atâ'dan rivayete göre ayetin zahiriyle amel edilerek namazda ya da namaz dışında istiaze vaciptir. Zira emir vücup içindir. Fakat cumhurun görüşüne göre vacipten menduba çevrilmiştir. Zira Peygamberimiz (s.a.) bedevi araba -namazı tarif ederken- bunu öğretmemiştir. İstiazeyi zaman zaman ter-ketmiştir.

Hanefîler ve bir gurup âlimin görüşüne göre istiaze sadece namazın başında talep edilmiştir. Çünkü namaz kıraatle başlayan bir amel olup istiaze namazın başında olur.

Şafiiler ve bir gurup âlimin görüşüne göre ise istiaze her rek'atte tekrarlanır. Çünkü istiaze kıraat üzerine tertibe tabidir. Her rek'atte kıraat vardır. Dolayısıyla her rek'at istiaze ile başlar.

"Şüphesiz ki şeytanın iman edip Rablerine güvenenler üzerinde hiçbir nüfuzu yoktur." Yani şeytan cinsinin Allah'ın huzuruna çıkacağını tasdik eden ve bütün işlerini Allah'a havale eden kimseler üzerinde hiçbir gücü ve hakimiyeti yoktur.

"Şeytanın nüfuzu..." Yani azdırmak ve saptırmak şeklindeki hakimiyeti kendisine itaat edenler, Allah'ı bırakıp kendisini dost ve yardımcı edinenler ve Allah'a ibadette şeytanı ortak koşanlar üzerindedir.

Buradaki (bâ) harfi (sebebiyle) de olabilir. Yani şeytana itaat etmeleri ve onun aldatması sebebiyle Rablerine şirk koşanlar demektir.

Cenab-ı Hak daha sonra şeytanın vesvesesinin etkisiyle peygamberliği inkâr edenlerin iki şüphesini zikretti:

Birinci Şüphe:

"Biz bir ayeti değiştirip..." bir ayetin hükmünü kaldırıp herhangi bir hikmet ve hedefle onun yerine başka bir ayet getirdiğimizde Cenab-ı Hak ne indireceğini gayet iyi bildiği halde müşrikler şer'î hükümlerin mensuh olanının nasih olan hükmüyle değiştirildiğini görünce Rasulullah (s.a.)'ı ayıpladılar ve ona: Sen iftiracısın yani yalancısın, Allah adına yalan uyduruyorsun, bir şeyi önce emrediyorsun, sonra da ondan nehyediyorsun. Aslında onların çoğu bu değişiklikteki hikmeti ve insanlara faydasını, değişim ve gelişim şartlarına riayet edilmesini, hükümlerin indirilmesindeki tadrîc prensibinin alınmasını bilmezler. O halde Muhammed (s.a.) iftiracı değildir. Allah dilediğini yapar ve murad ettiği şeyle hükmeder.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz bir ayeti neshedersek veya unutturursak (onun yerine) ondan daha hayırlısını ya da benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmiyor musun?" (Bakara, 2/106).

Allah onların bu çürük şüphelerini Peygamberimiz (s.a.)'e verdiği şu emirde reddetti: "De ki: Kur'anı Ruhü'l-Kudüs (Cebrail) indirmiştir." Yani Ey Muhammed! Onlara şöyle söyle: Size okunan Kur'an'ı Cebrail indirmektedir. Cebrail "Kuds" kelimesine izafe edilerek "Ruhü'l-kudüs" denmiştir. Rabbin o kitabı hak olarak yani doğruluk, adalet ve hikmetle birlikte indirdi. Nesih de hak olan şeyler cümlesindedir.

"Müminlere imanını pekiştirmek için..." yani onları nesihle imtihan etmek, ilk olarak ve ikinci olarak indirdiği şeyi tasdik etmeleri ve kalplerinin bununla huzur bulmaları için indirdi. O takdirde onlar: Bu Rabbimiz tarafından bir gerçektir, diyecekler. Cenab-ı Hak onların dinde ayaklarının sebat bulacağını ve Allah'ın hikmet sebebi olduğuna yakinen inanmalarının doğruluğuna hükmetti. Allah sadece hikmetli ve doğru olanı yapar.

İnen ayetlerin olaylara göre ve maslahat icabı parça parça indiğine delâlet eden (Nezzelehû) kelimesinin kullanılması, Zemahşeri'nin dediği gibi, bu şekilde ayetleri değiştirmenin maslahatlar babından olduğuna ve neshi terketmenin manasının Kur'anın bir defada indirilmesi mertebesinde olup hikmet mefhumu dışına çıkmak olacağına işaret edilmektedir.

"Bir hidayet rehberi ve müslümanlara bir müjde olmak üzere..." indirmiştir. Cümlesi "liyüsebbite" cümlesi mahalline atıf yapılmıştır. Yani içinde nesih bulunan ayetlerle birlikte

Kur'an onları pekiştirmek, irşad etmek ve yol göstermek için, kendilerini Allah'a teslim eden, O'na itaat eden, O'nun hükmüne ve emrine boyun eğen, Allah'a ve peygamberine iman eden müslümanlara cennetle müjdelemek için indirilmiştir.

Bu ayet delâlet etmektedir ki, müslümanların neshi gördükleri zaman akideleri iyice kökleşmekte, kalpleri huzur bulmakta, din gönüllerinde yerleşmekte, Allah'ın hikmetine yakînen inanmakta, dalâlet ve sapıklık yerine Hak yol kendilerine gösterilmekte, altlarından ırmaklar akan Cennetlerle müj-delenmektedirler. Müşrikler ise bu sıfatların karşıtlarını taşımaktadırlar.

İkinci Şüphe:

"Şüphesiz biz müşriklerin: 'Bu Kur'anı Muhammed'e bir adam öğretiyor' dediklerini çok iyi biliyoruz."

Yani biz müşriklerin Hz. Muhammed (s.a.) hakkında yalan söylediklerini gayet iyi bir şekilde biliyoruz. Onlar bilgisizce şöyle diyorlar: "Bu Kur'an Allah'tan vahiy olmayıp Kur'an'ı ona bir beşer öğretiyor." Bununla Arapça bilmeyen ve dili yabancı olan Kureyşli birinin kölesine işaretle bulunuyorlardı. Bu köle bir satıcı olup Safa'nın yanında satış yapıyordu. Rasulullah (s.a.) bazan da onun yanına gidip oturuyor ve onunla konuşuyordu.

Bu yabancı'nın ismi Cebr idi. Bir başka rivayette ismi Belam denilmiştir. Bir başka rivayette Hadramî Oğullan kölesi olup ismi Yaîş'tir denilmiştir. Bu şahıs Fakih b. Mugîre'nin, ya da Âmir b. Hadramî'nin, yahut Utbe b. Rebîa'nın kölesi idi. [\[27\]](#)

Bu şahıs hristiyan iken müslüman olmuştu. Müşrikler de bazı Kur'an kıssalarını işitince: Bunları O'na Cebr öğretiyor demişlerdi. Halbuki bu şahıs Arap değildi.

Allah onların iftiralarını ve yalanlarını hayrete düşürecek bir ifade ile reddederek şöyle buyurdu: "Bu iddia ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Kur'an ise açık fasih bir Arapçadır." Yani onların meylettikleri ve işaretle buldukları kişi Arap değil yabancıdır. Kur'an ise her şeyi gayet güzel açıklayan süratle anlaşılan fasih Arapça bir sözdür. Hatta Arap diliyle olabilecek en fasih kelâmdır. Bu Kur'anı fesahatiyle, belâgatiyle, İsrailoğulları'na indirilmiş bütün kitapların manalarından daha mükemmel tam ve kâmil manalarıyla getiren nasıl başkasından bunu öğrenebilir? Arapça ifade etmeyi beceremiyen yabancı bir adamdan bunu nasıl öğrenmiş olabilir? Bu peygamberin böyle yabancı birinden bu çeşit bir kelâm öğrenmesi makul değildir.

Cenab-ı Hak daha sonra onların çürüklüklerini açıkladı ve onları şu ayetle tehditte bulundu:

Şüphesiz ki Allah'ın ayetlerine iman etmeyenlere Allah doğru yolu göstermez." Rasulüne inen ayetleri tasdik etmeyenlere ve Allah tarafından gelen kitaba iman etme maksadı olmayanlara Allah doğru yolu göstermez, bu konuda kabiliyetleri olmadığı için ve günahları işledikleri için onları Allah'ın ayetlerine ve peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği kitabına iman etmeye muvaffak kılmaz. Onlara ahirette acıklı ve can yakıcı azap vardır. "Asıl yalancı olanlardır. " Ya Muhammedi Yalancı sen değilsin, asıl yalan söyleyen ve iftira edenler o Kureyş müşrikleridir.

Bu onların insanlar nezdinde bilindikleri yalancılık vasıflarıyla açıkça tavsif edilmesidir. Hz. Muhammed (s.a.) ise insanların en doğru sözlüsü, en iyisi, ilim, amel iman ve yakîn hususunda en mükemmeli kavmi içinde doğru sözlülükle tamnmiş olup insanlar ona "Muhammedü'l-Emin" lakabını vermişlerdir.

Bunun için Rum kralı Herakl, Ebu Süfyan'a Rasulullah (s.a.)'ın sıfatlarını sorduğu zaman Ebu Süfyan onun doğru sözlü olduğunu bildirdi. Herakl'in sorduğu sorular arasında şu soru da vardı:

-O bu söylediği şeyi söylemeden önce siz, onu yalancılıkla itham ediyor muydunuz?
Ebu Süfyan

-Hayır, diye cevap verdi. Herakl:

-İnsanlara karşı yalan söylemiyor da Allah'a karşı mı yalan söyleyecek? dedi. [\[28\]](#)

Dinden Dönenler Ve İşkenceye Uğradıktan Sonra Hicret Edenler

106- Kalbi imanla huzur bulduğu halde, (inkâra) zorlanan kimse hariç, kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr eder, gönlünü küfre açarsa Allah'ın gazabı onların üzerindedir. Onlara büyük bir azap ta vardır.

107- Bunun sebebi onların dünya hayatını ahirete tercih etmeleri ve Allah'ın kâfirlerin topluluğuna hidayeti nasip etmemesidir.

108- İşte Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.

109- Hiç şüphesiz bunlar ahirette de hüsrana uğrayacaklardı.

110- Sonra mihnete uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra cihad eden ve (işkencelere) sabreden kimseleri Rabbin affeder. Bunlardan sonra muhakkak ki Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

111- O gün herkes gelip kendini savunmaya çalışacak ve herkese yaptıklarının karşılığı tam olarak verilecek kimseye zulmedilmeyecektir.

Açıklaması

Kim iman ettikten ve basiretle inandıktan sonra Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eder ve gönlünü küfre açar ve onunla huzur bulursa Allah'ın gazabı ve laneti onun üzerindedir. Ahirette ise imanı bilip de ondan yüz çevirdiği için ona şiddetli bir azap vardır. Çünkü o dünya hayatını ahirete tercih etmiş, dinden dönmeye teşebbüs etmiştir. Allah da onun kalbine hidayet vermemiş onu hak din üzerinde sebatkâr kılmamış, kalbini mühürlemiştir. O artık istenen çizgiden gafil olan, kendilerine fayda sağlayacak şeyi düşünmeyen kimselerdendir. Onun kulağı ve gözü mühürlenmiştir. Bunlardan yararlanamaz. Buna hiçbir faydası olamaz.

Cenab-ı Hak daha sonra ikrah (aşırı zorlanma) sebebiyle sadece diliyle küfür sözünü söyleyen ve lafzıyla müşriklere olur diyen kimseyi istisna ederek şöyle buyurdu:

"Kalbi imanla huzur bulduğu halde inkâra zorlanan kimse hariç." Yani dövme ve eziyet sebebiyle küfre zorlanan ama kalbi bu zahiren söylediği şeyi reddeden zorlanma sebebiyle meydana gelen sıkıntıdan sonra Allah'a ve Rasulüne imanla kalbi huzur duyan kimse müstesnadır. Nitekim Ammar b. Yasir'e Mekke müşrikleri eziyet edince bu şekilde hareket etmiştir.

İtmi'nan (Huzur): Sıkıntıdan sonraki sükûnet demektir. Buradaki manası ise iman üzerine sebat edip manen huzurlu olmak demektir.

"Kim gönlünü küfre açarsa..." cümlesinin manası küfrü kabul etmeye meyilli olursa demektir.

Cenab-ı Hak dinden dönen kimseye karşı gazabının sebebini zikrederek şöyle

buyurdu: "Bunun sebebi onların dünya hayatını aşırı sevmeleri..." Yani bu ceza, Allah'ın gazabı ve büyük azap onların dünyayı ahirete tercih etmeleri "ve Allah'ın kâfirler topluluğuna hidayeti nasip etmemesidir." Yani Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini inkâr etmekte aşırı giden küfür üzerinde ısrar eden kimseleri muvaffak kılmaz.

"İşte Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır." Bu dinden dönenler ya da iman ettikten sonra küfredenler Allah'ın kalplerine, kulaklarına ve gözlerine mühür vurduğu dolayısıyla iman etmeyen, Allah'ın kelâmını duymayan, delilleri ve burhanları basiret gözüyle görmeyen kimselerdir. Onlar gaflet hususunda mükemmel olan kendilerinden daha gafil hiç kimse bulunmayan kimselerdir. Çünkü neticeleri düşünmekten gaflet etmek gafletin son noktası ve zirvesidir.

"Hiç şüphesiz..." gerçekten ya da mutlaka ahirette helak olacak olanlar, kıyamet günü nefislerini ve ailelerini hüsrana uğratanlar bunlardır.

Dininden dönen ve hüsrana uğrayan bu kimselere Allah altı hükümlerle hükmetmiştir:

1- Bunlar Allah'ın gazabını hak etmişlerdir.

2- Acıklı azabı hak etmişlerdir.

3- Dünya hayatını ahirete tercih etmişlerdir.

4- Allah Teala onları doğru yolu bulmaktan mahrum etmiştir.

5- Allah Teala onların kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir.

6- Allah Teala onları kendileri için murad edilen kıyamet günündeki şiddetli azaptan gafil kılmıştır.

Allah Teala daha sonra Mekke'deki mazlum kimselerin hükmünü belirtti: Ey Muhammed! Sonra senin Rabbin müşriklerin kendilerini dinlerinden çevirmeye teşebbüs etmelerinden sonra Mekke'deki yurtlarını bırakıp hicret edenler ve daha sonra savaşlarda müşriklerle cihad eden ve cihadda sebat eden kimselere ve yardımcı, zaferi, te'yidi, mağfireti ve günahlarını bağışlaması ve rah-metiyle onlara destek olur. Bundan dolayı tevbe etmelerinden ve samimî olarak müslüman olmalarından sonra onları cezalandırmaz.

Bunlar müminlerin bir diğer sınıfı olup Mekke'de ezilen ve kavmi içinde küçümsenen kimselerdi. Bunlar zahiren müşriklerin küfrü telaffuz etmeleri şeklindeki tekliflerini, fitnelerini kabul ettiler. Sonra ilkelerini, ailelerini ve mallarını terkederek Allah rızasını,

mağfiretini talep ederek Medine'ye hicret * etmek suretiyle kurtulma imkânı doğdu. Müminler zincirine katıldılar. Müminlerle birlikte kâfirlere karşı cihad ettiler, eziyetlere karşı sabrettiler. Allah Teala da bundan sonra -yani bu tavırlarından müşriklerin fitnesini kabul etmelerinden sonra- onlara çok bağışlayıcı olduğunu, ahiret gününde onlara merhametle davranacağını bildirdi.

"O gün her nefis gelecek..." (Yevme) kelimesi (Rahîm) kelimesiyle ya da (Üzkür) gizli fiiliyle mansubdur. Yani herkesin gelip kendini savunmaya çalışacağı, başkasının durumunun kendisini ilgilendirmedığı herkesin: "Nefsî, nefsi!" dediği günde O çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. Bu aynen şu ayet gibidir: "O gün herkes için kendini meşgul edecek bir durum vardır." (Abese, 80/37).

Buradaki "mücadele"nin manası: Nefsi adına özür beyan etmedir. Bu ayet aynen: "Zaten bizi saptırdılar." (Araf, 7/38) ve "Biz müşrik olmadık." (En'am, 6/23) ayetleri gibidir.

"...herkese yaptıklarının karşılığı tam olarak verilecektir." Her nefse yaptığı hayır ve şerrin karşılığı tam olarak verilecek, iyi amel işleyen iyi amelinin kötülük işleyen kötülüğünün karşılığını bulacaktır.

"Onlara zulmedilmeyecektir." Yani hayrın sevabı eksiltilmeyecek, şerrin kötülüğün cezasına ilâve yapılmayacak, zerre kadar yani çok az bir şekilde bile zulme uğramıyacaklardır. [\[29\]](#)

Dünyadaki Nankörlüğün Cezası

112- Allah bir ülkeyi misal vermektedir: Bu ülke emin, huzurlu, rızkı her taraf- tan Do1 bo1 gelen bir ülke idi. Ne var ki (bu ülkenin halkı) Allah'ın nimetlerine nankörlük etti. Bu yüzden Allah onlara yaptıklarına karşılık olarak korku ve a*?lık elbisesini tattırdı.

113" Doğrusu onlara kendi içlerinden bir peygamber gelmişti. Ancak onlar Du peygamberi yalanladılar. Bu sebep- le zulmettikleri esnada azap onları yakalayiverdi.

Açıklama

Allah ibret için bir ülkenin durumunu anlatmaktadır. Bu ülke, halkı düşmandan emin, kendilerini hiçbir korkulu durumun rahatsız etmediği huzur içinde ve bol rızkı rahat, kolay ve geniş bir şekilde diğer beldelerden gelen bir ülke idi.

Ancak bu ülke halkı Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Bu nimetleri inkâr ettiler. Allah da onlara açlık ve korku verdi. Güvenlik yerine korku, zenginlik yerine açlık ve fakirlik sevinç yerine elem ve üzüntü geldi. Kötü davranışları sebebiyle hayatın geniş imkânından sonra acılığını tattılar.

Onlara kendi cinslerinden bir peygamber geldi. Bu peygamber onlara kendisinin onlara gönderilen bir elçi ve O'na ibadet etmelerini, O'na itaat etmelerini ve nimetine şükretmelerini tebliğ edici olduğunu bildirdi. Onlar da inançsızlıkları ve inatçılıklarında devam ettiler. Onlar küfürleri ve peygamberleri yalanlamaları sebebiyle zalim oldukları, zulüm yani küfür ve masiyet işledikleri sırada tamamen helak olma azabıyla azaba uğradılar.

Mesel: Belirli bir sıfatla tavsif edilen bir şey var olsun olmasın misale konu olabilir. Bazan da varolan belirli bir şeyle misal verilir.

Ayette geçen karye (ülke, kasaba) farzedilen bir kasaba da olabilir, belirli bir kasaba da olabilir. Bu kasaba Mekke de olabilir, başka bir kasaba da olabilir.

Müfessirlerin çoğuna göre burada geçen karye (kasaba) Mekke ve Mekke halkıdır. Çünkü Mekke emin, huzur içinde ve istikrarlı bir yer olup çevresinde bulunan kasabalarda insanlar canlarından emin değillerdi. Mekke'ye giren ise emniyet içinde olup korku hissetmiyordu. Mekkeliler Allah'ın nimetlerini inkâr ettiler. Bu nimetlerin en büyüğü Hz. Muhammed (s.a.)'in gönderilmesi nimeti idi. Allah'da onlara refah ve emniyetten sonra şiddetli açlık ve korku tattırdı. Onlar, Rasulullah (s.a.)'a karşı inatçılıkla davranmakta ısrar ettiler. Peygamberimiz (s.a.) de onlara beddua etti: "Allahım Mudar'a baskını arttır. Onlara Hz. Yusuf (a.s.) zamanındaki kıtlık gibi kıtlık ver." dedi. Mekkelilere her şeyi gideren kıtlık isabet etti. Yağmursuzluk imtihanına yakalandılar. Cifeleri, ölü köpek etlerini, yanmış kemikleri ve hayvanlar tarafından öldürülmüş parçalanmış develerini yemek zorunda kaldılar. Sonra da Bedir'de reisleri öldürüldü.

Razî diyor ki: Akla yakın olan husus bu karyenin (kasabanın) Mekke'den başka bir yer olmasıdır. Çünkü bu Mekke'lilere misal olarak verilmiştir. Mek-ke'lilere verilecek misal Mekke dışından olur. Yani bu misal her kasaba için -ve özellikle Mekke için- onların

benzeri bir akıbeta karşı uyarmak için bir ibret vesilesidir. Bu Allah'ın kendilerine nimet ihsan ettiği ve nimetin kendilerini şımarttığı ve bu sebeple küfre düşüp haktan yüzçeviren, Allah'ın da kendilerine azabını indirdiği, her kavim için bir misaldir.

(Âmineten) ifadesi emniyete, güvenlik içinde yaşamaya işarettir. (Mut-meinneten) ifadesi de hava ve iklimin güzelliği sebebiyle sıhhat içinde olmaya işarettir. "Rızık her yerden bol olarak gelir" ifadesi rızık hususunda yeterli imkâna sahip olduklarına işarettir. [\[30\]](#)

Bu kasaba bu üç sıfatla tavsif edildikten sonra Cenab-ı Hak "Allah'ın nimetlerini inkâr etti." buyuruyor. En'um nimetin çoğuludur. Bu cem'i kıllettir. Yani o kasaba nimetlerden pek azını inkâr ettiler ve Allah onlara azab etti demektir. Bundan maksat az nankörlük anlatılarak çok nankörlüğün durumuna dikkat çekmektedir. Az nimetlere nankörlük azabı gerektirirse çok nimetlerin azabı gerektirmesi daha evlâ olur.

Bu sıfatlar her ne kadar ülkenin sıfatları olarak verilmiş olsa da gerçekte burada murad edilen bu ülke halkıdır.

Bunun için ayetin sonunda "yaptıklarına karşılık olarak" denilmiştir. Allah buna açlık ve korku elbisesi adını vermiştir. Çünkü bu durum aynen elbise gibi çelimsizlik, yüzün renginin solması ve kötü durum şeklinde üzerlerinde belirlemektedir. [\[31\]](#)

Yiyeceklerden Temiz Ve Helal Olanlarla Pis Ve Haram Olanlar

114- Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl ve teiniz şeylerden yiyin. Eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız Allah'ın nimetine şükredin.

115- Allah sizlere sadece ölü hayvan etini, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Bir kimse (zaruret) haddini aşmadan ve başkalarının hakkına tecavüz etmeden buna mecbur kalırsa (ve bunlardan yer ise) ona günah yoktur. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

116- Dilinizin alıştığı yalanlarla: "Bu helâldir, bu haramdır" demeyin. Aksi takdirde (bu sözlerinizle) Allah'a yalan isnad etmiş olursunuz. Şüphesiz ki Allah'a yalan isnad edenler hiçbir zaman kurtuluşa ermezler.

117- Bu, (dünyada) pek az bir yararlanmadır. (Ahirette) onlara can yakıcı bir azap da vardır.

118- (Ey Peygamber!) Daha önce sana anlattığımız şeyleri yahudilere haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler.

119- Sonra şüphesiz ki Rabbin, bilmeden günah işleyip ardından tevbe eden ve kendilerini düzeltenleri bağışlar. Bunlardan sonra Rabbin çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Açıklama

Bu ayetler uyan ve korkutma ayetlerinden sonra gönül huzuru, hatırlan teskin etme, mümin gönülleri hoş tutma, ölü hayvan eti ve kan gibi haram ve pis olan yiyecekleri değil de hayatın helâl rızıklarla izin verme konularına geçiş ayetleridir.

Ey müminler! "Allah'ın helâl ve temiz olan rızıkından yiyin." Buna karşılık Allah'a şükredin. Çünkü asıl nimet veren ve lütufta bulunan hiçbir ortağı olmaksızın tek olarak ibadete layık olan O'dur. Eğer siz gerçekten O'na kulluk ediyorsanız emrettiği hususlarda O'na itaat eder nehyettiği hususlardan da vazgeçersiniz.

Son cümleden murad edilen mana ibadete teşvik etmektir.

Helâl olanlar haram olanlardan pek çoktur. Fakat bu husus cahiliyet araplarının Allah'ın helâl kıldığını haram kılmaları şeklinde değil, Allah'ın izin verdiği ölçüdedir. Bunun için pek çok ve geniş helâller yanında pek az olan haramların beyan edilmesi uygun düşmektedir. Bunun için Cenab-ı Hak: "Size sadece ölü hayvan etini...haram kılmıştır." buyurmaktadır. Yani Rabbiniz size sadece dört şeyi haram kılmıştır. Çünkü (innema) kelimesi hasr ifade eder. Bu haram olan dört şey:

Ölmüş hayvan etini yemek, kan, domuz eti, putlara kesilen hayvanların eti.

Sonuncusu "Allah'tan başkasının adı anılan" yani Allah'ın adından başka bir isimle boğazlanan ayetine dahildir.

İmam Ahmed'in, İbni Abbas (r.a.) dan rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu ifade

yer almaktadır: "Allah'tan başkasının adıyla boğazlayan kimse lanete uğramıştır. " O halde Allah'ın size helâl kıldığı şeyleri haram kılmayın.

Bu dört haram daha önce geçen bazı surelerde zikredilmektedir:

- Meselâ: Medenî olan Bakara Sûresinde (2/172).

- Yme Medenî olan Maide Sûresinde (5/30).

- Bu sure gibi Mekkî olan En'am Sûresinde (6/1*45) aynı şekilde yer almaktadır. Ancak Maide Sûresi'nde zikredilen Münhanika, Mevkûze, Nâlîha ile sağken şer'an boğazlanmadan yırtıcı hayvanın yediği şeklindeki hususlar (meyte) ifadesine dahildir.

Cenab-ı Hak daha sonra zaruret halini istisna etti: "Kim mecbur kalırsa..." yani zaruret hali onu zor durumda bırakırsa, büyük bir ihtimalle o sebeple helak olacağını zannettiği açlık sebebiyle bu haram kılınan şeylere muhtaç kalırsa, sadece kendisinin yararlanıp ve bununla bir başkasının helak olması gibi başka muhtaç bir kimseye haksızlık etmeksizin ve açlığı giderecek kadar yemesi yani zarurî miktarı aşmaksızın yeme hali sözkonusudur. Bu ifade, haram kılınan şeylerden karnı doyuracak kadar yararlanmanın haram olduğuna delildir. Bu pek çok âlimin görüşü ve takip ettikleri yoldur.

Zira Allah çok bağışlayan, o kimsenin günahını ve hatasını örtendir. O kimseyi bu sebeple muaheze etmez. Bu gibi durumlarda ceza vermeyip rahmetle muamele eder.

Bu ifadelerde Allah'ın, hakkında kolaylık dilediği, zorluk dilemediği bu ümmete kolaylık ve genişlik imkânı verilmiştir.

Cenâb-ı Hak daha sonra kişilerin kendi şahsî görüşleriyle helâl ve haramı tayin etmeleri sebebiyle müşriklerin yoluna girmekten ve müşriklerin cahiliyet devrinde Bahire, Sâibe, Vasile ve Ham vb. hayvanların etini yemeyi haram kılmak, ölü hayvan etini ve kanı helâl kılmak gibi dinde icad ettikleri şeylere tabi olmaktan nehyetti.

"Dilinizin alıştığı yalanlarla: Bu helâldir, bu haramdır, demeyin." Hiçbir delil bulunmadan sırf dilinizin tavsif ettiği yalanla Allah'ın şeriatına uymaksızın şahsi görüş, nefsî arzu ve bilgisizlikle helâl ve haramı siz tayin etmeyin. Bu ayet haram kılınan şeylerin yukarıda geçen dört maddede toplandığını daha fazla vurgulama niteliğindedir.

"Aksi takdirde (bu sözlerinizde) Allah'a yalan isnad etmiş olursunuz." Yani böylece kendiniz helâl ve haramı belirler ve bir konuda Allah hiçbir şey indirmediği halde kendi hükümlerini Allah'a isnad etmiş olursunuz. Hiçbir delil ya da Allah tarafından bir vahiy olmaksızın kendi görüşüyle bir şeyi helâl veya haram kılsa Allah Teala'ya yalan isnad

edenlerden olur.

Sadece kendi görüşü ve arzusuyla Allah'ın haram kıldığı bir şeyi helâl, Allah'ın mubah kıldığı bir şeyi haram sayan ve şer'î bir dayanak olmayan bir bid'ati icad eden herkes bu nehyin içerisine dahildir.

Cenab-ı Hak daha sonra buna karşı vaîd ve tehditte bulunarak şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah'a yalan isnad edenler hiçbir zaman kurtuluşa ermezler. Bu dünyadaki pek az bir yararlanmadır." Yani Allah'a yalan uyduranlar ne dünyada ne de ahirette kazançlı çıkamazlar. Dünyada onlar için pek az ve yokolmaya mahkûm bir istifade imkânı ve basit dünya metaı vardır. Ahirette ise onlar için çok acıklı bir azap vardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlara biraz imkân veririz. Sonra da şiddetli bir azaba maruz kılıyoruz." (Lokman, 31/24).

Ayet aslında "Bahîra" ve "hibe" develerini haram sayan ve ölü bile olsa hayvanların karnından çıkan yavrularını helâl sayan kâfirlere hitap etmektedir.

Helâl ile haramı ve bu ümmet için zaruret sebebiyle mubah olanı beyan ettikten sonra Allah Teala Yahudilere neshedilmesinden önce kendi şeriatlerin-de haram kıldığı hayvanları zikrederek şöyle buyurdu: "Daha önce sana anlattığımız şeyleri Yahudilere haram kılmıştık."

Ey Peygamber! En'am Sûresi'ndeki şu ayetle sana bildirdiğimiz şeyleri Yahudilere haram kılmıştık: "Biz Yahudilere bütün tırnaklı (hayvan)ları haram ettik. Sığır ve koyunun iç yağlarını da üzerlerine haram kıldık. Bunların sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan yahut kemiğe karışan (yağlar bu hükümden) müstesnadır." (En'am, 6/146).

Ey Araplar! Helâl ve haramı kendi kendine tayin etmek ve kendilerine haram kılınan hususlarda Yahudileri taklit etmek doğru değildir. Biz onlara sadece bu zikredilen şeyleri haram kıldık.

Bu şeylerin haram kılınmasının sebebi şudur: "Biz onlara zulmetmedik.

Fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler." Yani bu haram kılma bizim tarafımızdan bir zulüm ve haksızlık sebebiyle değildi. Fakat kendilerinin irtikap ettikleri bir zulüm sebebiyle idi. Zira onlar Rablerine isyan etmeleri, peygamberlerine karşı inatla davranmaları ve hadlerini aşmaları sebebiyle kendi nefislerine zulmettiler. Dolayısıyla buna layık oldular. Kendilerine haram kıldığımız şeylerle cezalandırıldılar. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Haddi aşanların (Yahudilerin) zulmetmeleri sebebiyle biz onlara helâl kılınmış olan temiz ve güzel şeyleri haram ettik." (Nisa, 4/160) Bu ayet haram kılmanın zulüm ve haddi aşmak sebebiyle bir ceza olduğu hususunda açık bir ifadedir.

Cenab-ı Hak daha sonra isyankârlara, Allah'a iftira edenlere ve Allah'ın haramlarını çiğneyenlere bir lütuf ve ihsan olmak üzere tevbenin kabul edilme imkânını beyan etti. Şöyle buyurdu: "Sonra şüphesiz ki Rabbin..."

Yani Allah'a iftira etmek ve Allah'ın emrine muhalefet etmek onların tevbe etmelerine, mağfiret ve rahmetin meydana gelmesine engel olmaz. Çünkü Rabbin çok bağışlayıcıdır, günahları örtücüdür, helâl ve haramı tayin etmek suretiyle Allah'a iftira edenlere çok merhamet edendir.

"Kötülük işleyenler" Kötülük: Bilgisizlik sebebiyle küfür ve masiyetler gibi uygun olmayan davranıştır. Çünkü her kötülük işleyen kimse bunu bilgisizlikle yapar. Hiç kimse küfür olduğunu bilerek küfür işlemeye razı olmaz. Masiyet de ancak şehvet, akıl ve ilme galip olduğu zaman meydana gelir.

Ancak mağfiret ve rahmet tevbe ve Allah'a yönelme ile, yaptıklarına pişman olmakla ve amellerini Allah ve Rasulünün muradına uygun olarak ıslah etmekle bağlantılıdır. Bundan sonra yani bu günahı işledikten veya bu bilgisizlikten sonra tevbe eder, amelini ıslah ederse, Allah ve Rasulüne iman eder, Allah ve Rasulüne itaat ederse elbette Allah onun günahını bağışlayacak dünya ve ahirette ona rahmetle muamele edecektir.

"Bundan sonra Rabbin..." cümlesini te'kid yoluyla tekrar etmiş, sonra da bilgisizlik sebebiyle onlardan sadır olan bu günahları "çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." demiştir.

Bu gösteriyor ki günah işleme genellikle şehvetin akıl ve ilim kefesinden daha ağır gelmesi ya da gencin bilgisizliği ve taşkınlığı sebebiyle olmaktadır. Yine bu durum gösteriyor ki kim uzun bir müddet küfür ve masiyetlere teşebbüs etse sonra da tevbe edip iman etse ve salih amel işlese Allah onun tev-besini kabul edecek ve onu azaptan kurtaracaktır. [\[32\]](#)

Hız. İbrahim (A.S.), Onun Dinine Uyma Emri, Yahudilerin Cumartesi Gününe Saygı Göstermeleri

120- Şüphesiz ki İbrahim Allah'a boyun eğen, tevhid dininde olan bir önderdi. Hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

121- Rabbinin nimetlerine şükrederdi. Allah O'nu (peygamberlik için) seçti ve doğru yola şevketti.

122- Biz dünyada İbrahim'e iyilik verdik. Şüphesiz ki o ahirette de salih kimselerdendir.

123- (Ey peygamber!) Sonra sana biz: Hakka yönelen müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine tabi ol, diye vahyet-tik.

124- Cumartesi gününe hürmet, sadece bu hususta ihtilaf edenlere (Yahudilere) farz kılındı. Rabbin muhakkak ki kıyamet gününde ihtilâf ettikleri hususlarda onların arasında hükmedecektir.

Açıklaması

Allah Teala muvahhidlerin önderi, Peygamberler babası Hz. İbrahim'i övmekte, O'nun müşriklerden, Yahudilik ve Hristiyanlıktan uzak olduğunu bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki İbrahim Allah'a boyun eğen tevhid dininde olan bir önderdi..." Allah Teala Hz. İbrahim (a.s.)'ı şu dokuz sıfatla tavsif etti:

1- Hz. İbrahim bir ümmetti. Yani hayır sıfatlarında kemale erdiği için baş-lıbaşına bir ümmet idi. Ayetin manası şudur: İbrahim kendisine tabi olunacak bir önder idi.

2- Hz. İbrahim Allah'a boyun eğen, huşu sahibi Allah'a itaat eden, emrini yerine getiren bir şahsiyetti.

3- Hz. İbrahim hanifidi. Yani şirki ve batılı reddedip tevhide yönelmişti.

4- Hz. İbrahim müşriklerden olmamış, küçük yaşında ve büyüklüğünde muvahhidlerden olmuştu. O, zamanının kralına (Nemrud'a): "Benim Rabbin can veren ve öldürenidir." (Bakara, 2/258) demişti. O putlara ve yıldızlara tapınmayı "Ben böyle (doğup da sonradan) kaybolanları sevmem." (En'am, 6/76) diyerek reddetmiş, sonra da putları kırmış ve onu ateşe atmışlardı.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "İbrahim ne bir Yahudi, ne de bir Hristiyan idi. O sadece Allah'ı birliğini tanıyan bir müslümandı. O müşriklerden değildi." (Âl-i İmran, 3/67).

5- Hz. İbrahim üzerindeki Allah'ın nimetlerine karşı şükredici idi.

"En'um" kelimesi, her ne kadar cem'i killet olsa da bundan murad onun Allah'ın bütün nimetlerine karşı bu nimetler az da olsa şükredici olmasıydı, pek çok nimetlere karşı şükretmesi tabii ki daha evladır.

Bu ayet şu ayet gibidir: "Vefakarlık yapan (verdiği sözünde duran) İbrahim." (Necm, 53/37) Yani İbrahim, Allah'ın kendisine emrettiği her şeyi yerine getirdi demektir.

Bu ifade Kureyş ve benzerleri gibi Allah'ın nimetlerini inkâr eden kimselere bir ta'riz niteliğindedir.

6- Hz. İbrahim'i Rabbi seçmişti. Onu peygamberlik için seçmiş, seçkin bir kul kılmıştı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz daha önce İbrahim'e de rüşdünü verdik. Biz onu gayet iyi bilenleriz." (Enbiya, 21/51).

7- Allah Hz. İbrahim'i doğru yola iletti. Yani Allah'a davet etme, Hak dine teşvik etme ve batıl dinden nefret ettirme hususunda hidayete erdirdi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Bu, benim dosdoğru yolumdur." (En'am, 6/153).

8- Allah, Hz. İbrahim'e dünyada iyilik -itabar- verdi. Allah, onu bütün insanlara sevdirdi. Bütün dinlerin mensupları -ister müslümanlar, isterse Yahudi ve Hristiyanlar olsun- onu kabul etmektedirler. Kureyş kâfirleri ve diğer Arapların ise ondan başka iftihar vesileleri yoktur. Bu Hz. İbrahim'in şu duasının kabul edilmesi sebebiyle olmuştur. " (Allahım!)Sonrakiler içinde benim için güzel bir itibar ihsan eyle." (Şuara, 26/84).

9- Hz. İbrahim ahirette de sahillerdendir yani salihler zümresindedir. Bu konudaki şu duası da böylece gerçekleşecektir: "Ey Rabbim! Bana hüküm ihsan et ve beni salihlere kat." (Şuara, 26/83).

Salihlerle beraber olması kendisinin salihlerin en yüce makamlarında olmaması demek değildir. Bunun delili şu ayettir: "İşte bunlar kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz hüccetlerdi. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz..." (En'am, 6/83).

Hz. İbrahim'in bu sıfatlarının, bir bir sayılmasından sonra Allah peygamberine ona tabi olmayı emrederek şöyle buyurdu:

"Sonra sana biz: Hakka yönelen, müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine tabi ol, diye

vahyettik."

Ey Rasul! İbrahim'in kâmil bir şahsiyet oluşu, tevhid inancının ve gittiği yolun doğruluğuna binaen sana: Hanif olan Hakka yönelen bütün dinleri, şirki ve batılı reddedip tevhid dinine yönelen ve hiçbir zaman da müşrik olmayan İbrahim'in dinine tabi ol, diye vahyettik.

"Hiçbir zaman müşrik olmadı" cümlesi daha fazla te'kid içindir. Bu Hz. İbrahim'in dinine tabi olmanın sadece temel esaslarda yani tevhide faziletli ahlâk ve amellere davet hususunda olduğuna delâlet etmektedir.

'Fürû' (seri hükümler) hususunda "(Ey ümmetler!) Biz sizin her biriniz için ayrı bir şeriat ve yol kıldık." (Maide, 5/48) ayetinin delaletiyle durum değişiklik arzedebilir. Bu durumda zamandaki ilerlemelere, aklın gelişmesine, insanî olgunluğa, milletlerin ve halkların durumlarının dikkate alınmasına göre (ana esaslar çerçevesinde) farklılık meydana gelebilir.

"Sümme evhaynâ..." cümlesinde "sümme" kelimesinin zikredilmesi Rasulullah (s.a.)'ın mertebesinin yüceliğine delâlet eder. Ayrıca İbrahim Halil (a.s.)'a verilen en şerefli ikram ve en değerli nimet Rasulullah (s.a.)'m onun yoluna onun dinine tabi olmasıdır.

Hz. İbrahim'e tabi olarak Hz. İbrahim'in de Hz. Peygamber (s.a.) gibi ibadet için cuma gününü seçmiş olmasını gerektirmektedir. Çünkü bu gün Allah'ın yaratmayı kemale erdirdiği kullarına olan nimetini tamamladığı gündür.

Yahudilerce cumartesi gününün hürmete layık görülmesi konusunda Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Cumartesi (gününe hürmet) sadece bu hususta ihtilaf edenlere (Yahudilere) farz kılındı." Yahudiler, bu günü tercih etmişlerdir. Zira bu gün Cenab-ı Hak'ın yaradılışı tamamladığı cuma gününden sonra mahlukatından hiçbir şeyi yaratmadığı gün olduğu için Yahudiler bu günü tercih etmişlerdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak da tevatrat şeriatında bu güne hürmet etmeyi Yahudilere farz kıldı.

Cumartesi gününe hürmet, Hz. Musa'nın Yahudilere cuma gününe hürmet etmelerini emredip onların da cumartesi gününü tercih etmeleri üzerine o güne hürmet etmeleri konusunda Peygamberleri Hz. Musa'ya karşı ihtilaf eden Yahudilere farz kılınmıştı. Yahudilerin cumartesi gününde ihtilaf etmeleri bu gün hakkında peygamberlerine karşı ihtilaf etmeleri şeklindedir. Yoksa Yahudilerden bir kısmı cumartesi gününü tercih edip diğer bir kısmı ise bu günü tercih etmemiş değildir. Zira Razî'nin de doğruladığı gibi [\[33\]](#) Yahudiler bu konuda ittifak etmişlerdir.

Zemahşerî diyor ki: "Mana şudur: Cumartesi gününün vebali -yani dünyada maymuna çevrilmeleri cezası- bu konuda farklı tavır sergileyen Yahudilere verilmiştir. Çünkü onlar cumartesi günü avlanmayı bazan helâl sayıyor, bazen de haram sayıyorlardı. Halbuki onların üzerine vacip olan Cenab-ı Hakk'ın o günü ta'zim etmeleri ve o günde avlanmaktan el çekmelerini kesin olarak emretmesinden sonra tek ifade ile "Cumartesi günü avlanmayı haram saymaları" idi. Bu ayetten maksat isyankârları, Allah'ın emirlerine muhalif olanları ve Allah'a itaat bağıını koparanları gelecek Allah'ın gazabından korkutmaktır. Allah bazan bu hususu helak kılmaları bazan haram saymaları şeklindeki bu fiillerinin cezasıyla onları cezalandıracaktır."[\[34\]](#)

"Rabbin muhakkak ki kıyamet gününde ihtilaf ettikleri hususlarda onların aralarında hükmedecektir." Yani Allah ihtilafa düştükleri konuda her iki gurup arasında kesin hükmünü verecektir. Her gurubu layık olduğu sevap ve ceza ile cezalandıracaktır.

Bana göre daha kuvvetli görüş birinci tefsirdir. Mücahid: "Cumartesi (gününe hürmet) sadece bu hususta ihtilaf edenlere (Yahudilere) farz kılındı." ayeti hakkında şöyle demiştir: "Onlar bu güne tabi oldular ve cuma'yı terket-tiler." "Bu hususta ihtilaf edenler" den murad cuma gününde ihtilaf edenler, peygamberleri Hz. Musa ve Hz. İsa'ya karşı ihtilaf edenler demektir.

Yahudiler Hz. İsa (a.s.) gönderilene kadar cumartesi gününe hürmet ve bu günü ta'zim etme esasına sarıldılar.

Rivayete göre: Hz. İsa onları Pazar gününe saygı göstermeye çağırdı. Bir başka rivayete göre: Hz. İsa da cumartesi gününe ta'zim etmeye devam etti. Fakat O'ndan sonra gelen Kostantin zamanındaki hristiyanlara Kudüs'ten vazgeçerek ibadetlerini doğuya doğru yapmaya başladılar ve Yahudilere muhalefet ederek cumartesi yerine pazar gününe ta'zim etmeye başladılar.[\[35\]](#)

Dine Davet Etmenin Esasları, Misliyle Ceza Verme Esası, Musibetlere Karşı Sabretme

125- Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz ki Rabbin yolundan sapanları da çok iyi bilir, doğru yolda yürüyenleri de çok iyi bilir.

126- Ceza verdiğiniz zaman size "verilen cezanın aynıyla karşılık verin. Yemin olsun ki eğer sabrederseniz bu sabredenler için daha hayırlıdır.

127- (Ey peygamber!) Sabret. Senin sabretmen ancak Allah'ın lutfuyudur. Onlardan dolayı üzülme. Kurdukları tuzaklar sebebiyle darlığa düşme.

128- Şüphesiz ki Allah kendisinden korkanlarla ve iyilikte bulunan kimselerle beraberdir.

Açıklaması

Allah'ın dinine ve birliğine davet etmek yahut bunun bildirilmesi, bilinmesi zaruri olan bir husustur. Bunun için bu peygamberin asıl görevi olmuş, Allah Rasulüne (s.a.) insanları Allah'a hikmetle davet etmeyi emretmiş: "Rab-binin yoluna hikmetle... davet et." buyurmuştur.

Ey Rasul! İnsanları Rabbinin şeriatına -İslâm'a hikmetle- yani muhkem sözler ve güzel öğütlerle -yani ibretler ve onların gönüllerinde tesir bırakacak uyarılarla davet et. Allah Teala'mın azabından sakınmaları için onları bunlarla hatırlat.

"Onlarla en güzel şekilde mücadele et." Yani onlara karşı başkalarından daha güzel bir metodla karşı dur. Bunlardan münazara ve mücadeleye ihtiyaç duyan kimse yumuşaklık, nezaket ve güzel hitapla güzel bir şekilde davransın. Kötü söz söyleyen kimseleri affet. Onlara hitap ederken yumuşak davran. Kötülüğü iyilikle karşıla. Mücadelede sesi yükseltmeksizin ve hasma küfret-meksizin ya da eziyet etmeksizin hakka vasıl olma maksadı taşı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Zulmeden kimseler müstesna Ehl-i Kitapla en güzel şekilde mücadele edin." (Ankebut, 29/46).

Bu Peygamberimiz (s.a.)'e yumuşaklık ve nazik hitapla davet etmesi emri idi. Nitekim Hz. Musa ile Hz. Harun Firavuna gönderildikleri zaman da şu ayette olduğu gibi yumuşak davranmakla emrolunmuşlardı: "İkiniz Firavuna yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler yahut Allah'tan korkar." (Ta-Ha, 20/44) Her davetçiye düşen davetinde bu ilâhî emre uymaktır.

"Hiç şüphesiz Rabbin yolundan sapan kimseleri en iyi bilendir." Yani Allah onlardan bedbaht ve mes'ud olanları, hak yolundan sapanları ve hak yolu bulanları gayet iyi bilmektedir. Allah kıyamet gününde sapıklıkları ve hidayetlerine göre onlara yaptıklarının

karşılığını verecektir. Amellerinin karşılığını vermek ne sana -Ya Muhammed- ne de başkalarına ait değil, O'nadır. Onlara hidayet vermek sana ait değildir. Sana düşen sadece tebliğ etmek, hesap görmek ise bize aittir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki sen sevdiğini doğru yola iletmezsin. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir." (Kasas, 28/56) "Onlara hidayet vermek sana ait değildir. Fakat Allah dilediğine hidayet verir." (Bakara, 2/272) Ayet hem vaad hem de vaîd ihtiva etmektedir:

Peygamberimiz (s.a.)'in davetteki yumuşaklık örneklerinden biri Ebu Ümame'nin rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Bir delikanlı Peygamberimiz (s.a.) e gelerek

-Ey Allah'ın Peygamberi! Bana zina etmek hususunda izin verir misin? dedi. İnsanlar ona bağırdı. Peygamberimiz (s.a.):

-O halde bunu yaklaştırın, buyurdu. Genç yaklaştı ve Peygamberimiz (s.a.)'in önüne oturdu. Gence:

-Bunun annene yapılmasını ister misin? dedi. Genç:

-Hayır, Allah bizi sana feda eylesin, dedi. Peygamberimiz:

-İnsanlar da annesine böyle yapılmasını istemezler buyurdu. Sonra gence:

-Bunun kızkardeşine yapılmasını ister misin? dedi. Genç:

-Hayır, Allah beni sana feda eylesin, dedi. Peygamberimiz:

-İnsanlar da kızkardeşlerine böyle yapılmasını istemezler, buyurdu.

Bundan sonra Peygamberimiz (s.a.) elini gencin göğsüne koydu ve "Allah'ım! Onun kalbini, temizle günahını affet. İffetini koru" diye dua etti. Artık zina o genç için en kötü şey olmuştu.

Allah Teala davet ve hitapta güzellikle davranmayı emrettikten sonra ceza verirken adalet ve insafı davranmayı, hakkı alırken misilleme yapmayı emretti. Zira davet başkalarını kızdırmaya, onların öldürmeye, vurmaya veya küfretmeye teşebbüs etmelerine sebep olabilir. Bunun için Cenab-ı Hak "Ceza verirken size verilen cezanın aynıyla karşılık verin" buyurdu.

Yani ey müminler bir günahkârı cezalandırmak istediğiniz zaman ona günahının

misliyle ve hiçbir ilave yapmadan haddi de aşmadan ceza verin. Bizden bir adam bir şey alırsa siz onun aldığı kadar alın. Çünkü fazlası zulümdür. Zulmü ise Allah sevmez ve zulümden razı olmaz.

"Ceza verildiği zaman" ifadesinde Allah "müşakele" yoluyla bunu ikab (ceza) olarak adlandırdı. Zira ikabın (cezanın) aslı bir fiile karşılık vermektir. Fiil işin başında ikab (ceza) değildir.

Cenab-ı Hak daha sonra cezayı kaldırmaya ve aynıyla karşılık vermektan daha yüce bir tavır içinde olmaya davet etti ve şöyle buyurdu: "Eğer sabrederseniz bu, sabredenler için daha hayırlıdır."

Yani aynıyla karşılık vermez, sabrederseniz kötülükten vazgeçerseniz ve size ulaşan zulme karşı sabredip Allah'tan ecir ve sevap beklerseniz Allah onun cezasını üstlenir. Sabretmek sabreden kimse için intikamdan daha hayırlıdır. Zira Allah'ın intikamı daha şiddetlidir.

Cenab-ı Hak sabrın neticesini belirttikten sonra genel bir sıfat olarak sabrı zikrederek şöyle buyurdu: "Sabret. Senin sabrın Allah'ın yardımıyla." Yani davet yolunda sana isabet eden eziyetlere sabret. Senin sabrın sadece Allah'ın yardımı ve güzelce muvaffak kılması ve dilemesiyledir. Yani Allah Teala sabır meşakkatli olduğundan sabra yardımcı olacak şeyi zikretti. Sabır talep etmek ve sebatkârlık için Allah'a iltica etmeye teşvik etti.

"Sabret" ifadesi sabır emrini te'kid etmekte, ve buna ancak Allah'ın dilemesi ve yardımıyla ulaşabileceğini bildirmektedir. Bu aynı zamanda kavminden gördüğü eziyete karşılık Peygamberimiz (s.a.)'e bir teselli ve onu sebataya davet etmektir.

"Onlardan dolayı üzülme" Yani müşriklerin ve sana muhalefet eden herkesin yüzçevirmelerinden dolayı endişelenme. Zira bunu Allah takdir etmiştir. Yahut Uhud şehidlerine üzülme. Üzüntü ve tasayı terketme, sabra yardımcı olan hususlardandır.

"Onların kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı darlığa düşme." Onların hilelerinden ve senin için kurdukları planlardan dolayı gam ve gönül darlığı içinde ve sana karşı düşmanlığı hususunda aşırı gitmeleri ve senin hakkında kötülük, düşünmelerinden dolayı gam ve gönül darlığı içinde olma. Zira Allah sana yeter. O sana yardımcı ve destektir.

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Artık bundan sonra göğsünde bir sıkıntı olmasın." (A'raf, 7/2) "Şimdi sen (müşriklerin): 'Ona (gökten) bir hazine indirilseydi yahut beraberinde bir de melek gelseydi ya!demelerinden dolayı sana vahy edilenlerden bir kısmını bu yüzden daralarak hemen terk mi edeceksin? Allah ise her şeye hakkıyla vekildir." (Hud, 11/12).

"Hiç şüphesiz ki Allah Takva sahipleriyle beraberdir." Allah haramları terkeden masiyetlerden kaçınan müttekilerle onlara yardım, zafer ve destek vermek suretiyle beraberdir. Yine Allah farzlara riayet etmek, taata sarılmak ve hakları sahiplerine eda etmek suretiyle güzel amel işleyenlerle beraberdir. Sabr: takva ve ihsan sıfatlarındandır. "Takva sahibi olanlar" yani haramları terkedenler "iyi amel işleyenler" ibadet ve taat işleyenler demektir.

Bu özel bir beraberliktir. Bununla yardım, te'yid ve hidayet murad edilir. Bu aynen şu ayetler gibidir:

"Hani Rabbin meleklerle: Şüphesiz ki ben sizinle beraberim. Haydi siz iman edenlere (mücahidlere) sebat ilham edin diye vahyedyordu." (Enfal, 8/12).

Yine Cenab-ı Hakkın Hz. Musa ile Hz. Harun'a emri şu şekildedir: "Korkmayın. Ben sizinle beraberim duyuyor ve görüyorum." (Taha, 20/46).

Peygamberimiz (s.a.)'in mağarada iken Hz. Ebubekir'e "Üzülme, hiç şüphesiz Allah bizimle beraberdir" (Tevbe, 9/40) demiştir.

Ayrıca duymak, görmek ve bilmek suretiyle genel bir beraberliktir. Bunun misali şu ayetlerdir: "Siz nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür." (Hadid, 57/3) "Onlar nerede olurlarsa olsunlar O onlarla beraberdir." (Mücadele, 58/7). [\[36\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/303-305.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/308-310.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/315-318.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/322-324.

[5] Müşriklerin ikinci şüpheleri Nahl Suresinin 33. ayetinde üçüncü şüpheleri 35. ayetinde, dördüncü şüpheleri 38. ayetinde gelecektir.

[6] Zira': 75 cm. ile 90 cm. arasında bir ölçü birimidir.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/328-331.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/331-332.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/335-336.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/339.

[11] İbni Kesir, III/569.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/344-348.

[13] İbni Kesir, 11/570.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/354-358.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/365-369.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/374-375.

[17] İlham: Herhangi bir görünen sebep olmaksızın Allah Teala'nın kalb'te yarattığı duygu ve düşüncedir. Ayet-i kerimede şöyle buyumtur. "Nefse ve ona şekil verene sonra da ona kendisi için iyi ve kötü olanı öğreten, ilham eden Allah'a yemin olsun ki..." (Şems: 91/7-8).

[18] İbni Kesir, 11/575.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/378-381.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/386-389.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/397-399.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/403-404.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/409-412.

[24] İbni Kesir, 11/582.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/418-425.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/429-430.

[27] Kurtubî diyor ki: Hepsi ihtimal dahilindedir. Zira Peygamberimiz (s.a.) bu kimselere Allah'ın kendisine öğrettiklerini bildirmek için çeşitli vakitlerde bunlarla oturur, konuşurdu.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/434-437.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/443-444.

[30] Şairlerden biri bu üç unsurun hayat için önemine işaretle şöyle demiştir: Üç şey vardır ki muhtacız her an: Huzur, sağlık ve yeterli imkân.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/451-452.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/454-457.

[33] Razî, XX/127.

[34] Zemahşerî, 11/221.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/461-464.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 7/468-471.

Surenin İsmi: 4

Surenin Fazileti: 4

Önceki Surelerle İlişkisi: 4

Surenin Ele Aldığı Konular: 4

İsra Mucizesi Ve Hz. Musa'ya Tevrat'ın İndirilmesi 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Olay ile İlgili İlim Adamlarının Görüşleri: 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Tarihte İsrailoğulları'nın Durumları 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

[Kur'an-ı Kerimin Hedefleri 12](#)

[Kelime ve İbareler: 12](#)

[Ayeler Arası İlişki 13](#)

[Açıklaması 13](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13](#)

[Dünyada Allah'ın Nimetlerinin Hatırlatılması Ve İlâhi Kudretin Delilleri 14](#)

[Belagat: 14](#)

[Kelime ve İbareler: 14](#)

[Ayeler Arası İlişki 15](#)

[Açıklaması 15](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17](#)

[Dünyayı İsteyenin Cezası İle Ahireti İsteyenin Mükafatı: 18](#)

[Kelime ve İbareler: 19](#)

[Ayeler Arası İlişki 19](#)

[Açıklaması 19](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20](#)

Müslüman Toplumun Esasları: İmanın Esası Tevhid, İslam Toplumunun Temeli Aile Bağdır 21

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Müslüman Toplumun Diğer Esasları 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33

Yüce Allah'a Evlât Ve Es Koşanların Kınanması 34

Belagat: 34

Kelime ve İbareler: 34

Ayetler Arası İlişki 35

Açıklaması: 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Kur'ân-ı Kerim Okuduğu Vakit Peygamber (S.A.)'İN
Müşriklerin Eziyetlerine Karşı Korunması 37

Kelime ve İbareler: 37

Ayetler Arası İlişki 37

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi Reddetmeleri Ve
Onlara Cevap. 39

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Muhالیfler İle Yumuşaklıkla Ve En Güzel Şekilde
Mücadele Etmek. 41

Belagat: 41

Kelime ve İbareler: 41

[Ayetler Arası İlişki 42](#)

[Açıklaması 42](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43](#)

[Müşriklerin Şüphelerinin Başka Bir Şekilde Çürütülmesi](#)
[43](#)

[Belagat: 44](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Ayetler Arası İlişki 45](#)

[Açıklaması 45](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47](#)

[İblis İle Meleklerle Secde Etme Emrinin Verilmesi 48](#)

[Belagat: 48](#)

[Kelime ve İbareler: 48](#)

[Ayetler Arası İlişki 48](#)

[Açıklaması 49](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50](#)

[Yüce Allah'ın İnsana Bahşettiği Nimetlerin Bazıları 50](#)

[Belagat: 51](#)

[Kelime ve İbareler: 51](#)

[Ayetler Arası İlişki 51](#)

[Açıklaması 52](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53](#)

[İnsan mı Daha Faziletlidir Yoksa Melekler mi?. 53](#)

[Kıyamet Gününde İnsanlar Ve Liderleri 54](#)

[Belagat: 54](#)

[Kelime ve İbareler: 54](#)

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 55](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55](#)

[Müşriklerin Peygamber \(S.A.\)'e Tuzak Hazırlamaya Kalkışmaları Ve Onu Mekke'den Uzaklaştırmak İstemeleri 56](#)

[Belagat: 56](#)

[Kelime ve İbareler: 56](#)

[Ayetler Arası İlişki 56](#)

[Açıklaması 57](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 58](#)

Peygamber (S.A.)'E Birtakım Emirler, Direktifler Ve İrşadlar 58

Belagat: 59

Kelime ve İbareler: 59

Ayetler Arası İlişki 60

Açıklaması 60

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63

Kur'an- Kerimin İ'cazı 66

Kelime ve İbareler: 66

Ayetler Arası İlişki 66

Açıklaması 66

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67

Müşriklerin Altı Mucizeden Birisinin İndirilmesini Teklif Etmeleri 68

Kelime ve İbareler: 68

Ayetler Arası İlişki 68

Açıklaması 68

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 69

Müşriklerin Şüphelerinin Bazısı: Peygamberlerin İnsan Olması Ve Öldükten Sonra Dirilişin İnkâr Edilmesi 69

Belagat: 70

Kelime ve İbareler: 70

Ayetler Arası İlişki 71

Açıklaması 71

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 73

Musa (A.S)'a Verilen Dokuz Mucize İle Kur'ân-ı Kerimin İndiriliş Şekli 74

Belagat: 74

Kelime ve İbareler: 75

Ayetler Arası İlişki 75

Açıklaması 76

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78

Yüce Allah'a En Güzel İsimleriyle (Esmâü'l-Hüsna İle) Dua Etmek. 78

Belagat: 79

Kelime ve İbareler: 79

Ayetler Arası İlişki 79

Açıklaması 80

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

İsra Mucizesi Ve Hz. Musa'ya Tevrat'ın İndirilmesi

1- Kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya geceleyin götürenin şanı ne yücedir! Ona bir kısım ayetlerimizi gösterelim diye. Muhakkak ki O Semî'dir, Basîr'dir.

2-3- Musa'ya da Kitabı verdik ve onu İsrailoğulları için bir hidayet kıldık. Beni bırakıp başkasını vekil edin-meyesiniz, dedik. Ey Nûh ile taşıdığımız kimselerin soyu! Gerçekten o çok şükreden bir kul idi.

Olay ile İlgili İlim Adamlarının Görüşleri:

Alimlerin büyük çoğunluğuna göre Hz. Peygamber bedeni ile birlikte olmak üzere Beytül-Makdis'e ve oradan göklere yükselerek nihayet Sidretül-Müntehâ denilen yere ulaşmıştır. İşte bundan dolayı Kureyş hayrete düşmüş ve bu hadiseyi imkânsız görmüşlerdir.

Ebu Hayyân der ki: Zahir olan o ki, İsra Hz. Peygamberin şahsıyla (ruh ve bedeniyle) birlikte olmuştur. Bundan dolayı Kureyş yalanlamış ve bunu büyük bir iş olarak görmüştür. Hz. Peygamber bu olayı Ümmü Hânî'ye anlattığında O: "Sen bunu insanlara anlatma, seni yalanlarlar." diye karşılık vermişti. Eğer bu rüyada olsaydı onun bu anlattıkları tepki ile karşılanmazdı. İlim adamlarının çoğunluğunun görüşü budur. İnanılması gereken şekil de budur. İsra hadisi ise İslâm âleminin her tarafında Ashab-ı Kiram'dan rivayet edilen müsned hadisler arasında yer almaktadır. Bu hadisi ashâb-ı kiramdan yirmi kişinin naklettiği rivayet edilmektedir. [\[1\]](#)

Hz. Aişe ile Muaviye'den rivayet edilen bunun bir rüya olduğu şeklindeki rivayetlerin sıhhati sabit değildir. Sahih olsa dahi, onların bu ifadeleri hüccet teşkil etmez. Çünkü her ikisi de olaya tanık olmamışlardı. Zira Hz. Aişe o sırada yaşça küçüktü, Muaviye de o

dönemde müslüman değildi. Ayrıca her ikisi de bunu Rasulullah (a.s.)'a isnat ederek nakletmedikleri gibi, ondan rivayetle de hadis diye de zikretmemişlerdir.

"Musa'ya da Kitabı verdik." ayet-i kerimesinin önceki ayet ile ilişkisine gelince: Başta Peygamber (a.s.)'in İsra ile teşrifi ve ikrama mazhar kılınması ve ona âyetlerinin gösterilmesi söz konusu edildikten sonra, Hz. Musa'ya da ondan önce Tevrat'ın verilmesi suretiyle teşrif edilip ikrama mazhar kılınması söz konusu edilmektedir. ^[2]

Açıklaması

Gecenin bir bölümünde Mekke-i Mükerrede'deki Mescid-i Haram'dan, Beytül-Makdis'teki Mescid-i Aksa'ya kulu getiren Yüce Allah'ı her türlü kötülükten tenzih ederim. Her türlü acizlik ve eksiklik sıfatından ve müşriklerin ileri sürdüğü ortağının yahut evladının bulunmasından da, tam anlamıyla uzak olduğunu belirtir, Onun üstün ve eksiksiz kudrete sahip olduğunu ifade ederim. O mümkün görülmeyen her türlü şeyi gerçekleştirmeye Kadir olandır. Dolayısıyla kısa bir zaman süresi içerisinde peygamberinin şerefini yükseltmek, kadrini yüceltmek, şanını üstün kılmak kasdıyla, o uzak mesafede kulunu -bu çağlar boyunca ona daimi bir mucize olsun diye- isra ettirmesinde garip görülecek bir taraf yoktur.

"Kulunu" buyruğundan kasıt, müfessirlerin icmâi ile Muhammed (a.s.)'dir. "Geceleyin" lafzının nekire olarak gelmesi ise, süresinin kısalığını anlatmak ve İsrâ'nın gecenin bir bölümünde olduğunu göstermek içindir. Çünkü bu şekilde nekire, "bir bölüm" anlamını ifade eder. Mekke ile Şam (Suriye toprakları) arasındaki uzaklık ise, eski taşıma araçlarına göre kırk günlük bir süredir. İsra hicretten -Mukatil'in de belirttiği gibi- ^[3] bir sene önce gerçekleşmişti, el-Harbî ise hicretten bir sene önce Rabiulâhîr ayının 17. gecesinde İsrâ'nın gerçekleştiğini kaydetmiştir. İbni Sa'd da Tabakat'mda İsrâ'nın hicretten 18 ay önce gerçekleştiğini rivayet etmektedir.

Hz. Peygamberin İsrâ'ya götürüldüğü yere gelince: Bu da bizatihi Mescid-i Haram'ın kendisidir. Nitekim Kur'ân lafzının zahiri de buna delâlet etmektedir. Hz. Peygamberden: "Ben Beyt-i Haramın yanında Hicr'de Mescid-i Haram'da uyku ile uyanıklık arasında iken Cebrail Burak ile geldi." şeklindeki rivayet de bunu göstermektedir. Çoğunluk ise der ki: Mescid-i Haram'dan kasıt harem bölgesidir. Çünkü Harem bölgesi Mescid-i Haram'ı kuşatır ve Haremin her tarafı da mescittir. Nitekim İbni Abbas böyle demiştir. Hz. Peygamber İsra'ya Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin evinden miladi 621 yılında götürülmüştür.

Mescid-i Aksa da ittifakla Beytül-Makdis'tir. Ona aksa (en uzak) adının verilmiş sebebi bu mescit ile Mescid-i Haram arasındaki mesafenin uzaklığıdır. O zamanlarda Mekkeliler için yeryüzünde ziyaretle tazim olunan en uzak mescit o idi. Müslümanların çoğunluğu da Rasulullah (a.s.)'m beden ve ruhu ile birlikte israsının gerçekleştiğini ittifakla kabul etmektedirler. Zayıf bir görüşe göre ise İsrâ, Hz. Peygamberin yalnızca ruhuyla olmuştur. Bu görüş

Huzeyfe, Aişe ve Muaviye'den nakledilmektedir. Daha sahih olan ise birinci görüştür. Çünkü Yüce Allah'ın "kulunu" buyruğundaki "kul" kelimesi, hem ruhun hem bedeninin birlikte adıdır. O halde İsrânın, hem ruhunun hem bedeninin birlikte oluşu ile gerçekleşmiş olması gerekir. Çünkü Enes b. Malik'ten rivayet edilen haber -ki bu da Mi'rac ve İsrâ'ya dair sair kitaplarında rivayet edilen meşhur hadistir- Mekke'den Beytül-Makdis'e gidişe, oradan da göklere yükselmeye işaret eder .

Kısacası buradaki ayet kesin olarak İsrânın olduğuna delâlet etmektedir. Mi'râc ise Hz. Peygamberin Beytül-Makdis'e varmasından sonra göklere, oradan da meleklerin kalem cızırtılarını işiteceği bir seviyeye kadar çıkmaya denilir.

Yüce Allah Mescid-i Aksa'yı etrafı mübarek kılınmış olmakla vâsfetmekte-dir. Bereket ise din ve dünyanın bereketini kapsamına almaktadır. Din bereketi ile mübarek kılınması, peygamberlerin bulunduğu yer olmasıdır. Dünyevi bereketlerden kastedilen ise, çevresinde dünyevi hayır ve mahsullerle kuşatılmasıdır. Çünkü orada akarsular, ağaçlar ve meyveler bulunmaktadır ki bunlar da çeşitli mâişet ve gıdaların bol bol bulunmasına sebeptir.

İsrâ'dan gözetilen hedef, Yüce Allah'ın kuluna büyük ayetlerini; varlığına, birliğine, kudretinin azametine dair muazzam delilleri göstermektedir.

Bütün bunlarda hayret edecek bir şey yoktur. Çünkü şanı Yüce Allah her sözü işiten Semî'dir, herkesi gören Basîr'dir. O işleri yerli yerine ve hikmete uygun olarak yapar. Hak ve adaletin gereğine göre gerçekleştirir. İşte müşriklerin sözlerini işitmesi, onların İsrâ olayına dair açıklamalarını, böyle bir olayın meydana gelmesini uzak bir ihtimal olarak görmelerini, Mekke'den Kudüs'e İsrâ'sını bahane ederek peygamber ile alay etmelerini işitir ve bu müşriklerin yaptıklarını, Allah'ın peygamberine ve risaletine karşı tuzaklarını da görürü .

"Musa'ya da kitabı verdik..." Yüce Allah İsmail'in soyundan gelen Muhammed (a.s.)'e ikramını yapmasını söz konusu ettikten sonra, bu ayet-i kerimede de Muhammed (a.s.)'den önce Hz. Musa'ya, vermiş olduğu kitap olan Tevrat ile ikramda bulunduğunu söz konusu etmektedir. Yüce Allah o kitabı bir hidayet rehberi ve hidayetinin ta kendisi kılmıştı.

İsrailoğulları'na bu kitabı bilgisizliğin karanlıklarından ilmin aydınlığına çıkmaları için vermişti. "Beni bırakıp başkalarını vekil edinmeyiniz." Yani işlerinizi kendisine havale edeceğiniz Allah'tan başka bir vekil edinmeyiniz. "Vekil" kelimelerinin anlamı ise işlerini kendisine havale edip tevekkül edeceğiniz bir Rab demektir.

1- Dikkat edilecek olursa âyet-i kerimede gaib sigadan muhataba, muhataptan gaibe intikal edilmiştir. Yüce Allah'ın: "Kulunu Mescid-i Haram'dan... götürün" denilince Yüce Allah'tan gaib olarak söz edilmektedir. Buna karşılık "çevresini mübarek kıldığımız... ona bir kısım âyetlerimizi gösterelim diye" buyruğunda ise muhataba geçiş vardır. Diğer taraftan: "Muhakkak ki o Semî'dir, Basîr'dir." buyruğu ise gaibe delâlet etmektedir. Arkasından yine: "Musa'ya da kitabı verdik." buyruğu ile muhataba geçilmiştir. İşte buna iltifat sanatı denir.

Muhammad (a.s.)'in Beytü'l-Makdis'e götürülmesi şeklindeki İsra ile Hz. Musa'ya Tûr'a gitmesi sonucu Tevrat'ın verilmesi arasında apaçık bir ilişki vardır.

Daha sonra Yüce Allah İsrailoğulları'nı şereflendirip üzerlerindeki nimetini tamamlamasını beyan etmektedir. Bununla da peygamberlere tabi olma şevk ve arzularını harekete getirmek istemekte ve: "Ey Nuh ile beraber taşıdığımız kimselerin soyu..." diye buyurmaktadır. Yani ey Allah'ın Nuh ile birlikte suda boğulmaktan kurtardığı ve tevhid, hak ve hayır yoluna hidâyet eylediği kimselerin soyundan gelenler; yahut onların torunları! İşte siz de bu soyunuza benzeyiniz. İnsanlar arasında tevhide bağlanmaya, peygamberlerin ve rasûllerin izinden gitmeye en lâayık olanlar sizlersiniz. Çünkü önümüzde Yüce Allah'ın nimetlerine şükür, Allah'ın kudret ve azametini takdir hususunda alabildiğine ileri gitmiş bulunan atanız Nuh (a.s) vardır. Kulun çok şükredi-ci olması, tam bir muvahhid olması ile mümkündür. Meydana gelen bütün nimetlerin Allah'ın lütfü ile geldiğini görmesidir. İşte sizler bu çok şükreden kulun izinden gidiniz, onun yoluna, onun sünnetine tabi olunuz. Sizden önceki atalarınız nasıl ona uymuş idiyse siz de öylece ona uyunuz.

Hz. Nuh'un "kul" olmakla nitelendirilip peygamberimiz Muhammed (a.s.)'in de "kul" ile nitelendirilmesi peygamberlerin mertebesinin Allah Teâlâ'ya halis, katıksız kulluk mertebesi olduğunun delilidir. Harikulade İsra ve Mi'râc mucizelerinin, gerçek mahiyetlerinden başka türlü nitelendirilmesi doğru değildir. Ayrıca Peygamber (a.s.)'in gerçek konumunu aşacak bir konuma çıkartılmasını da gerektirmez. O Allah'ın bir kuludur yani Allah'ın izzetine, hakimiyetine boyun eğen bir kimsedir. Hristiyanların Hz. Mesih'i nitelendirdikleri ve olması gereken doğru konumunun dışında başka bir konuma yerleştirmeleri doğru değildir. [\[4\]](#)

Tarihte İsrailoğulları'nın Durumları

4- İsrailoğulları'na Kitap'ta şunu hükmettik: Doğrusu yeryüzünde iki defa bozgunculuk yapacak, kibirlendikçe kibirleneceksiniz.

5- O ikiden birincisinin vakti gelince üzerinize çok güçlü olan kullarımızı saldı. Onlar da ülkenin köşe bucak her yanını araştırdılar. Bu, yerine gelmiş bir vaad idi.

6- Bundan sonra size onlara karşı tekrar üstünlük verdik. Mallar ve oğullar ile size yardım ederek sayınızı alabildiğine artırdık.

7- Eğer iyilik ederseniz kendiniz için iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz o da kendinizdir. İkincisinin vakti gelince yüzünüzden kederin okunmasını sağlasınlar, Mescid'e ilk defa girdikleri gibi girsinler ve ele geçirdikleri her yeri harab etsinler diye.

8- Belki Rabbiniz size merhamet eder. Eğer dönerseniz biz de döneriz. Biz Cehennemini kâfirlere bir zindan yaptık.

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler İsrailoğulları tarihine ait açıklamalarda bulunmakla, işledikleri büyük suçları haber vermektedir. Buyruğun anlamı şudur: Biz İsrailoğulları'na Musa'ya indirdiğimiz Tevrat'ta bildirdiğimiz hususlar arasında kesinlikle meydana gelecek hükmü verilmiş, bitirilmiş bir vahiy ile yeryüzünde fesat çıkartacaklarını haber verdik. Yani Şam toprakları ve Beytü'l-Makdis'ten yahut Mısır arazisinde yahut yerleştikleri her arazide iki defa fesat çıkartacaklarını söyledik. Allah'a asi olacaklar, Rablerinin Tevrat'taki şeriatına bir defa değil iki defa muhalefet edecekler.

Bunların birincisi Tevrat'a aykırı davranıp onu değiştirmek, Şi'yâ (a.s.) gibi bazı peygamberleri öldürmek ve Yüce Allah'ın gazabını bildirip korkuttuğu sırada da Ermiyâ'yı hapsedip alıkoymaktır. Diğerleri ise Hz. Zekeriya ile Hz. Yahya'yı öldürmek ve Hz. İsa'yı da öldürmeye kalkışmaktı.

Daha sonra bunlar insanlara karşı büyüklük taslayacak, azacak, zorbalık yapacaklar, ileri ölçüde zulmedeceklerdi. Yüce Allah'ın: "Kibirlendikçe kibirleneceksiniz" buyruğu ile onların büyüklük taslamaları, haddi aşmaları ve azgınlık etmeleri kastedilmektedir.

"O ikiden birincisinin vakti gelince..." yani iki fesattan birincisinin vakti gelip fasıklara yapılan vaat ile birinci defa fiska karşılık vaat olunan cezanın zamanı gelince biz sizlerin üzerine sizden daha güçlü, kuvvetli bir orduyu musallat ettik. Bunlar Buhtunnasar komutasındaki Babil halkı idiler. İbni Abbas ve başkalarının dediği gibi. Bu Yahudilerin Ermiyâ'yı yalanlayıp onu yaraladıkları ve hapsedtikleri vakit olmuştu. Katâde ise şöyle der: Üzerlerine Câlût'u gönderdi, onların bir çoğunu sürdürdü, onların bir çoğunu da öldürdü. Câlût ve kavmi oldukça güç kuvvet sahibi idiler. Mücâhid ise şöyle der: Bunlar İranlılardan bir ordu idiler. Ancak kuvvetli olan birinci görüştür. Önemli olan ise azgın bir topluluğa güçlü bir topluluğun musallat kılınmasından gereken ibret ve öğüdün çıkarmaktır. Yoksa kişi ve toplulukların kim olduklarının fazla önemi yoktur.

"Onlar da ülkenin köşe bucak her yanını araştırdılar..." Yani ülkenin dört bir bucağına yayıldılar ve orayı hakimiyetleri altına aldılar. İstedikleri gibi gidip geldiler, kimseden korkup çekinmediler. Öldürüyor, talan ediyor, yağmalıyorlardı. İlim adamlarının ileri gelenlerini katlediyorlardı. Yaptıkları işlerden bir kısmı Tevrat'ı yakmak, Beytü'l-Makdis'i tahrip etmek, İsrailoğulları'ndan çok sayıda bir grubu esir almaktı. Bu ise Allah tarafından vaad olunmuş, mutlaka gerçekleştirilmesi hükmolünmüş bir sözdü. Bu gerçekleşecek ilâhî bir hüküm idi.

Bu gayet yerinde ve katı ders semeresini vermişti. İsrailoğulları meydana gelen olaydan ibret almış, sapıklıklarından, azgınlıklarından geri dönmüş, kitap ve dinlerinin ilkelerine sarılmışlardı. Bu ise Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi onları yeni bir zafere götürmüştü:

"Bundan sonra size onlara karşı tekrar üstünlük verdik..." Yani daha sonra sizleri onlara galip getirdik, üstün kıldık, tekrar gücünüzü iade ettik, düşmanlarınızı helak ettik, sayınızı alabildiğine çoğalttık. Yani erkeklerinizin sayısı çoğaldı. Sizlere pek çok mal, evlat ve silah ile yardım ettik. Bu ise Allah'a itaat ve emri üzerinde dosdoğru yürümenin fazileti idi: "İşte biz o günleri insanlar arasında döndürür dururuz." (Ali İmran, 3/140). Bu bakımdan Yüce Allah: "Eğer iyilik ederseniz kendiniz için iyilik etmiş olursunuz..." diye buyurmaktadır. Yani şayet amelinizi güzelleştirir, Allah'a itaat eder, emirlerine uyar, yasaklarından uzak durursanız yahut itaat olan amelleri işleyerek iyilik yaparsanız bu şekilde kendinize iyilik etmiş olursunuz. Allah da üzerinize çeşitli hayır ve bereketlerin kapılarını açacak, dünyada kötü kimselerin size verecekleri eziyeti önleyecek, ahirette de size sevap verecektir. Şayet size yasak olan işleri yaparsanız masiyetlerin uğursuzluğu dolayısıyla Allah size dünyada düşmanlarınızı musallat etmek, ahirette de küçültücü azabı tattırmak suretiyle değişik cezalarla sizleri cezalandıracaktır. Yüce Allah'ın: "Kötülük ederseniz o da kendinedir." buyruğu "Bu sizin hakkınızda uyarıdır" anlamındadır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Her kim salih bir amel işlerse bu onun lehinedir, her kim de kötülük işlerse bu da aleyhinedir." (Fussilet, 41/46).

Bu Yüce Allah'ın yarattıkları hakkındaki kanunudur. Eğer asi olurlarsa Allah da onlara

ölümü, talanı ve esir olunmayı salar. Tevbe ederlerse, bu sıkıntıları üzerlerinden giderir ve tekrar onları eski güçlerine geri döndürür. Bunu da "yapılanlara uygun bir karşılık olmak üzere" (Nebe, 78/26) yapar.

"İkincisinin vakti gelince..." Yani Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya'yı öldürme teşebbüsü şeklindeki ikinci fesadın cezasını vermek zamanı gelince, tekrar üzerlerinize düşmanlarınızı yüzünüzden kederin okunmasını sağlamak üzere gönderdik. Yani sizi küçültüp kahretsinler diye yüzünüzde çektiğiniz sıkıntı ve kötülüklerin etkileri ortaya çıksın, Mescide girsinler, yani Beytü'l-Makdis'e sizleri kahrederek, mağlup ederek girsinler diye üzerinize düşmanlarınızı saldı. Tıpkı orayı yakıp yıkmak, Tevrat'ı yakmak üzere ilk defada girdikleri gibi. "Ve ele geçirdikleri her yeri tahrip etsinler diye." Üstünlük kurdukları her tarafı alabildiğine yıksınlar, helak etsinler. Uygarlık ve bayındırlığın izlerinden hiçbir şeyi bırakmasınlar, üzerlerindekiyle birlikte toprağı yok etsinler; ekini, meyveyı, ziraatı mahvetsinler diye. Bu ikinci kerede Yüce Allah onlara İranlıları musallat etmişti. Biredus yahut Hiredus -Beydavî'nin naklettiğı üzere- adıyla anılan prenslerden Babil prensi onları yağmalamış idi.

Kısacası ilk olarak İsrailoğullan'na hücum eden ve Beytü'l-Makdis'i tahrip eden kişi Buhtunnasar'dır. Bu ise Ermiyâ peygamber döneminde olmuştu. Bu Yahudilerin tarihine uygun düşmektedir. İkinci keresinde onlara hücum eden kişi ise Beydavî'nin belirttiğı üzere Babil prensi Biradus'tur. Bunun asıl adı ise Yahudilerin kendi tarihlerinde belirttiklerine göre Bizans Kayseri Esbiyanus'-tur. Her iki talan ve yağma arasında ise yaklaşık beş yüz yıllık bir süre vardır.

Daha sonra Yüce Allah bir defa daha umut kapılarını önlerine açarak: "Belki Rabbiniz size merhamet eder." diye buyurmaktadır. Yani Ey İsrailoğulları, ikinci defa düşmanlarınızı size musallat kılmasından sonra şayet tevbe eder ve masiyetlerden vazgeçerseniz belki Rabbiniz size merhamet buyurur, sizi afeder de düşmanlarınızı sizden uzaklaştırır. Allah onlara verdiği bu sözünde elbette durmuştur. Zilleten sonra onları aziz kılmış, tekrar onlara egemenliklerini iade etmiş, aralarından peygamber göndermiştir.

Arkasından Yüce Allah onları: "Ve eğer dönerseniz biz de döneriz." diye buyurmaktadır. Yani sizler de üçüncü bir defa fesat çıkarmaya, masiyetlere geri dönerseniz biz de sizleri zelil kılmaya, düşmanlarınızı size musallat

svz,e gerĜ^en azap N^ çağız. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve biz cehennemi kâfirler için bir zindan yaptık." Yani kurtuluşları olmayacak şekilde karar kılacakları bir hapishane kıldık. Nitekim İbni Abbas böyle açıklamıştır. Hasan-ı Basrî de şöyle buyurmaktadır: "Biz orayı kendilerine bir yatak, bir döşek ve bir sergi kıldık." Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onlara cehennemde döşekler vardır, üstlerinde de örtüler..." (A'raf, 7/41). Diğer taraftan Araplar küçük sergiye "hasîr" (mealdeki "zindan") kelimesi derler.

Kısaca, isyanları sebebiyle İsrailoğulları hakkında dünyada zillet, ahirette de cehennem azabı söz konusudur. Bu ise Yüce Allah'ın emirlerine aykırı hareket eden herkes için ibretli bir durumdur. [\[5\]](#)

Kur'an-ı Kerimin Hedefleri

- 9-** Muhakkak bu Kuran en doğru olana iletir ve salih ameller işleyen müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.
- 10-** Ahirete inanmayanlara gelince; onlar için elem verici bir azap hazırladık.
- 11-** İnsan hayır istiyormuşçasına şer ister, insan çok acelecidir.

Açıklaması

Ey İsrailoğulları, ne diye Kur'ân-ı Kerim'e iman etmiyorsunuz? Halbuki Kur'ân da Tevrat gibi ilâhi bir kitap olup Allah tarafından Rasulü Muhammed (s.a.)'e indirilmiştir. Bu Kitab'ın üç niteliği vardır:

1- Bu Kur'ân-ı Kerim en doğru olan yola iletir. Dosdoğru din demek olan en mükemmel yolu gösterir. Yüce Allah'ın tek ve Samed, mülkün mutlak sahibi Aziz ve mutlak egemen olduğu, öldürüp diriltten, aziz ve zelil kılan olduğunu ihtiva eden tevhid temeli üzerinde yükselen "müsamahakâr hanif dine" davet eder. Yine onun davet ettiği yol, faziletli amellerdir ve bu yol, dünya ve âhiret hayrını ihtiva eder. Yüce Allah'ın: "En doğru olan" buyruğunun anlamı eğriliği olmayan, en doğru, en adil ve mutedil olan yol demektir.

2- Bu kitap salih amel işleyen müminlere kıyamet gününde amellerinin karşılığı olmak üzere büyük bir ecir olduğu müjdesini verir.

3- Allah'ın varlığını, birliğini tasdik etmeyen, öldükten sonra dirilmeyi, mükâfat ve

cezayı kabul etmeyip inanmayan, hayır işler işlemeyen kimseleri ise yaptıklarının bir cezası olmak üzere, onlara cehennem azabının bulunduğunu bildirip uyarır ve korkutur.

Yani Yüce Allah müminlere iki tür müjde vermektedir: Birisi kendilerine verilecek olan sevap, diğeri ise düşmanlarına verilecek olan cezadır. Ayet-i kerimede azap hakkında "müjde" tabirinin kullanılması onlara tehakküm (bir çeşit alay) kabilindedir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Onlara acıklı bir azabı müjdele" (Ali İmran, 3/21). Ya da bir şeyin zıddını kullanmak kabilinden de olabilir. Yüce Allah'ın: "Bir kötülüğün karşılığı onun gibi bir kötülüktür." (Şûra, 42/40) buyruğunda olduğu gibi.

Yüce Allah, İsrailoğulları'na ve diğerlerine hidayeti gösteren Kur'ân-ı Kerim'in niteliklerini beyan ettikten sonra hidayet bulan insanın durumunu beyan etmektedir ki, her ikisi arasındaki ilişki, daha bir güçlensin ve semavî kitaplarla hidayet bulanların bir olduklarını gösterebilir. İşte bunu açıklamak üzere Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"İnsan hayır istiyormuşçasına şer ister." Yani insanın niteliği aceleciliktir. O kimi zaman kızdığı vakitlerde kendisi yahut çocukları veya malı aleyhine kötülük isteyerek beddua eder. Ya da ölümü, helak olmayı, yok olmayı diler, lanetler yağdırır. Tıpkı Rabbinden esenlik, afiyet ve bol rızık istiyormuş gibi dua eder. Eğer onun bu bedduası kabul olunacak olursa helak olur. Fakat Yüce Allah lütuf ve rahmeti dolayısıyla onun bu duasını kabul buyurmaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şayet Allah insanlara hayrı çabucak istedikleri gibi, kötülüğü de alelacele verecek olsaydı, elbette ecellerine hükmedilirdi." (Yûnus, 10/11).

Ebu Davud da Hz. Câbir'den peygamberimizin şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Kendiniz aleyhine, mallarınız aleyhine beddua etmeyin ki Allah'ın duaları kabul ettiği ana tesadüf edersiniz de o anda o bedduanız kabul olunur."

İnsanı bu şekilde beddua etmeye iten onun tezcanlılığı ve aceleciliğidir.

Bundan dolayı Yüce Allah: "Ve insan çok acelecidir." diye buyurmaktadır. Yani akıbeti hakkında hiç düşünmeksizin istediğini elde etmekte acele davranır. [\[6\]](#)

Dünyada Allah'ın Nimetlerinin Hatırlatılması Ve İlâhi Kudretin Delilleri

12- Biz geceyi ve gündüzü iki ayet kıldık. Gece ayetini sildik, gündüz ayetini aydınlık

kıldık; Rabbinizden lütuf arayasmız ve yılların sayısını ve hesabı bilesiniz diye. Biz her şeyi uzun uzadıya açıkladık.

13- Her insanın işlediklerini boynuna dolarız. Kıyamet gününde ona açılmış bulacağı bir kitap çıkartırız.

14- "Oku kitabını! Bu gün kendi hesabını görmek için kendin yetersin."

15- Kim hidayete ererse kendi hidayeti için hidayete ermiş olur. Kim de dalâlete düşerse kendi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Kimse başkasının günahını yüklenmez. Biz peygamber göndermedikçe azap ediciler değiliz.

16-17 Bir şehri helak etmek istediğimiz zaman varlıklarına emrederiz; onlar orada fâsıklık yaparlar. Bunun üzerine artık oraya söz hak olduğundan biz de onu kökten yıkar, darmadağın ederiz. Nuh'tan sonra nice nesilleri yok etmişizdir. Kullarının günahı için Habîr ve Basîr olan Rabbin yeter.

Açıklaması

Biz gece ile gündüzü, kudretimize ve harikulade sanatımıza delâlet eden iki alâmet kıldık. Bunların ardı arkasına gelmelerinde insanın faydasına olan işler gerçekleşmektedir. İnsanın sükûn, sessizlik ve dinlenmesi geceleyin; geçim ve kazancını elde etmek için, çalışması ise gündüz olmaktadır.

Biz gece ve gündüzün zamanlarını onlardan gözetilen maksat ve gayeye uygun bir vakit kıldık. Geceleyin koyu bir karanlık vardır ve ışık yoktur. Bu ise ruhun, gözün ve kulağın rahat etmesine uygundur. Gündüzün ise harekete, çalışmaya, eşyaları görmeye uygun olarak ışık ve aydınlık vardır.

İşte bu buyruklarla Yüce Allah kullarına geceyi ışıksız, karanlık ve herhangi bir şeyin görülmediği bir halde yarattığını; gündüzü ise eşyanın açıkça görülüp seçilebileceği şekilde aydınlık kıldığını belirterek kulları üzerindeki lütuf ve nimetini hatırlatmaktadır.

"Rabbinizden lütuf arayasmız diye." Gece ile gündüzü arka arkaya gelecek şekilde yaratmamız işlerinizi yürütme imkânını bulaşınız, sizi besleyip büyüten Allah'ın rızkından arayasmız dyledir. O Rab ki yaz ve kış dönüp duran zamana uygun olarak size olan lütuf

ve insanıyla sizleri ardı arkasına terbiye etmekte, besleyip büyütmemekte, sizin yararınıza olacak şeyleri yaratmaktadır.

"Ve yılların sayısını ve hesabı bilirsiniz." Yani gece ile gündüzün ardı arkasına gelmesiyle günlerin, ayların, yılların sayısını bilirsiniz. Ayları, gece ve gündüzleri hesap etmek suretiyle de zirai dönemlerin, borç vadelerinin icâre ve çeşitli muamelelerinizin vadelerini, namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadet vakitlerinizin zamanını bilirsiniz diye.

Gece ve gündüz değişmemiş olsaydı, insan geceleyin tam bir rahat imkânını, gündüzün de geçimini ve rızkını kazanma imkânını bulamazdı. Şayet zaman bütünüyle tekdüze olsaydı doğru bir şekilde ve kolaylıkla hesap bilinemezdi.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "De ki: Ne dersiniz, eğer Allah kıyamet gününe dek üzerinize geceyi daim kılsa, Allah'tan başka size aydınlık getirecek hangi ilâh vardır? Hâlâ dinlemeyecek misiniz? De ki: Ne dersiniz, eğer Allah kıyamet gününe kadar üzerinize gündüzü ebediyyen uzatsa Allah'tan başka size rahat bulacağınız, geceyi getirecek hangi ilâh vardır? Hala görmeyecek misiniz? Geceyi rahat bulmanız, gündüzü de lütfundan aramanız için yaratması O'nun rahmetindedir. Olur ki şükredersiniz." (Kasas, 28/71-73).

Bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Zikretmek veya şükretmek isteyenler için gece ve gündüzü birbirinin ardınca getiren O'dur." (Furkân, 25/62); "Güneşi bir ışık, ayı bir aydınlık yapan, bunların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller tayin eden O'dur. Allah bunları ancak hak ile yaratmıştır. O bilecek bir topluluk için ayetlerini (böyle) açıklar." (Yûnus, 10/5).

"Ve biz her şeyi uzun uzadıya açıkladık." Din ve dünyanın menfaati hususunda ihtiyaç duyduğunuz her şeyi size faydalı, yeterli ve eksiksiz şekilde açıkladık.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz o Kitaptan hiçbir şeyi eksik bırakmadık." (En'am, 6/38); "Biz Kitab'ı sana her şeyi açıklayıcı olmak üzere indirdik." (Nahl, 16/89).

Yüce Allah, hayır yahut şer türünden olan amellerden sorumluluk ilkesini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Her insanın işlediklerini boynuna dolarız." Yani bizler her insanın amelini hayır ise gerdanlığın boyundan ayrılmayışı gibi; şer ise boynundan çözülmesi imkânsız olan zincirler gibi insandan ayrılmaz kıldık. Ayet-i kerimede geçen tâir (kuş) den kasıt, insanın yaptığı işlerdir. Araplar bir şeyin bir şeyden ayrılmamasını ifade etmek için "boyuna koyulma" tabirini kullanırlar. O bakımdan "Bunu senin boynuna bıraktım" derken "Ben seni bu işle görevlendirdim, ona gereken şekilde dikkat göstermeni istedim." demek istenir.

Yapılan amelin insandan ayrılmayışı kesin bir iş ve bilinen ilâhî bir hükümdür. Bu da Yüce Allah'ın eşyaya ve insandan sadır olacak amellere dair ezeli bilgisine uygun olarak cereyan eder. Ancak bu insanın cebr altında olduğunu (seçme hürriyeti bulunmadığını) ve sevap ile cezanın esas sebebini teşkil eden seçme hürriyetinin bulunmadığını ifade etmez. Her insan güzel bir sevabı gerektiren hayrı yahut da kötü bir cezayı gerektiren şerri seçmekte muhayyerdir, serbesttir.

"Kıyamet gününde ona açılmış bulacağı bir kitap çıkartırız..." Yani kıyamet gününde her bir insana önünde açılmış olarak göreceği bir kitabı karşısına çıkartacağız. Onda hayrıyla, şerriyle bütün amelleri kaydedilmiş olacaktır.

Hasan-ı Basri kudsî bir hadisi söz konusu ederek şöyle demektedir: "Allah buyurdu ki: Ey Ademoğlu, biz sana bir sahife yaydık. Üzerine iki şerefli melek görevlendirildi. Bunların birisi sağında, diğeri solundadır. Sağında bulunan melek iyi amellerini, solundaki melek ise kötülüklerini tespit eder; sen dilediğini yap, az ya da çok amel işle. Nihayet öldüğün vakit sahifen dürülür ve kabrinde senin boynuna dolanarak bırakılır. Kıyamet gününde sana (verilmek üzere) çıkartılmaya kadar bu böyle kalır."

"Oku kitabını. Bu gün kendi hesabını görmek için kendin yetersin..." Kitabın ile karşılaşacağın vakit sana: "Oku kitabını!" Yani dünyada işlediğin amellerin yazılı olduğu kitabı oku, denir. Kendi amellerini hesap edip tespit edecek hesapçı olarak sen kendine yetersin. Hasan-ı Basrî bu ayeti okuduğunda şöyle dermiş: "Ey Ademoğlu kendini hesaba çeken kimse olarak seni tayin etmekle Allah sana adil davranmıştır." Bu sözü söyleyecek olan ise, melekler aracılığı ile Yüce Allah'tır.

"Kim hidayete ererse kendi nefsi için hidayete ermiş olur." Yani her kişinin ameli kendine ait olduğuna göre hakka ve doğruya hidayet bulup Allah'ın dinine, peygamberinin hidayetine uyan bir kimse ancak kendisine fayda sağlamış olur. Her kim amelinden sapar, Allah'ın dininden yan çizip uzaklaşır, onu ve peygamberlerini inkâr edip kâfir olursa, ancak kendisine zarar verir. Çünkü salih amelin sevabı o ameli işleyene hastır. Bu sevap onu aşarak başkasına ulaşamaz. Kötü amelin cezası da o ameli işleyenin yakasını bırakmaz.

Daha sonra Yüce Allah ikinci şikkın anlamını: "Kimse başkasının günahını yüklenmez." buyruğu ile daha da pekiştirmektedir. Yani günah kazanmış herhangi bir nefis bir diğerrinin günahını yüklenmeyecektir. Aksine her kimse kendi günahını yüklenecektir. Yahut da kimse kimsenin günahını taşımayacaktır. Suç ve cinayet işleyen ancak kendi aleyhine işlemiş olur.

Bu buyruk başkalarını kötülük işlemeye, küfre sapmaya teşvik eden ve bu günahların akıbetini yüklenenlerini iddia eden kimselere açık bir reddir. İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre bu ayeti kerime: "Muhammed'i inkâr edip kâfir olunuz, günahlarınız benim boynuma olsun." diyen el-Velid b. Muğîre hakkında nazil olmuştur.

Bu aynı şekilde: "Bizler hiçbir şeyden dolayı azap edilmeyeceğiz. Eğer ceza ^diye bir şey söz konusu ise bu bizim atalarımız hakkında söz konusu olacaktır. Çünkü bizler sadece onları taklit eden kimseleriz." diyen cahiliye mensubu kimselerin görüşlerini de reddetmektedir. Bunu da Yüce Allah'ın şu buyruğu pekiştirmektedir: "De ki: Siz bizim suçlarımızdan sorumlu olmayacaksınız. Biz de sizin yaptıklarınızdan sorumlu olmayacağız." (Sebe, 34/25).

Cezada şahsî sorumluluk ilkesi, suçludan başkasına da ceza veren eski Romalıların ve Arapların ceza anlayışını düzelten, İslâmın iftihar ettiği ulvi esaslardandır.

Başkalarını sapıklığa çağırانların ceza ve günahı kat kat olur. Aynı zamanda sapıklıklarında onlara uyan kimselerin günah ve cezaları da affedilmez. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar kıyamet gününde kendi günahlarını tamamen yükledikten başka bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının bir kısmını da yükleneceklerdir." (en-Nahl, 16/25); "Onlar elbette kendi yüklerini ve kendi yükleriyle birlikte de diğer (saptırdıklarının) yüklerini yükleneceklerdir." (Ankebût, 29/13).

"Biz peygamber göndermedikçe azap ediciler değiliz." Yani adaletin, hikmetin ve rahmetin bir gereği olarak bizler dünyada yahut ahirette ancak uyardıktan sonra azap ederiz. Onların ileri sürebilecekleri bütün mazeretleri ortadan kaldırdıktan ve kendilerine peygamberi gönderdikten sonra insanlara ceza vermek söz konusudur. Bu ise hükümleri, helâli, sevap ve cezayı açıklayan ayet-i kerimeler ile onlara karşı delil getirildikten sonra olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İçine her bir grup atıldığında cehennem bekçileri onlara: Size uyarıcı bir peygamber gelmedi mi? diye sorarlar. Onlar: Evet gerçekten bize bir uyarıcı (Peygamber) geldi, fakat biz yalanladık ve Allah herhangi bir şey indirmemiştir... dedik." (Mülk, 67/8-9). Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Oranın bekçileri onlara şöyle diyecek: Size Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bu gününüze kavuşmakla korkutan sizden peygamberler gelmedi mi? Onlar: Evet, diyecekler. Fakat azap sözü kâfirler üzerine hak olmuştur." (Zümer, 39/71).

Peygamberlerin gönderilmesinden sonra azabın meydana gelişine gelince; bu da Yüce Allah'ın haber verdiği şu şekilde olacaktır:

"Bir şehri de helak etmek istediğimiz zaman..." Yani kökten helak edecek bir azap ile bir kavmin helak edilme zamanı yaklaştı mı, biz onların ileri gelenlerine, refahlılarına itaat ve hayır işleri yapmayı emrederiz. Yani bu işleri yapmalarını buyururuz. Onlar bu emre aykırı davranıp fasıklık edip itaatin dışına çıkarak isyanda diretmeye koyulunca, bu isyanlarına uygun bir ceza ve azap vacip olur. Biz de bunun üzerine onları mahvu perişan ederiz ve tam anlamıyla yok eder, dağıtırız. Bu azap bütün o belde halkını kuşatır. Ayetteki "mütrefler" nimet içerisinde yüzenlerdir. Diğerlerine nispetle onların öncelikle şükretmeleri gereklidir. Onlar için şükür daha bir gereklidir.

Bu şekilde kapsamlı yok etmek ise, bütün mükelleflere yönelik olan genel emirdir. Zengin yahut fakir olsunlar, müreffeh olsunlar, olmasınlar fark etmez. Ancak burada emrin özellikle müreffeh kimselere yöneltildiğinden söz edilmesi, onların önder olmaları, başkalarının da onların arkasından gitmesidir. Avamın ve onlara uyanların durumu ise, büyüklerin ve önderlerin arkasından giderek onları taklit etmektir. İbni Abbas, Yüce Allah'ın: "Varlıklarına emir veririz, onlar ise orada fasıklık yaparlar." buyruğu hakkında şöyle demektedir: Yani o beldenin kötülerim o beldeye yönetici yaparız; onlar da orada isyan ederler. Bunu yaptıkları takdirde ise azap ile Allah onları helak eder. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Böylece her kasabada oraların günahkârlarını -o yerlerde hilekârlıklar etsinler diye- büyüklerinden kıldık..." (Enam, 6/123).

Daha sonra Yüce Allah Kureyş kâfirlerini ve benzerlerini Rasulü Muhammed (s.a.)'i yalanlamaları ile ilgili olarak şöyle uyarıp korkutmaktadır: Bundan önce pek çok ümmete günahları sebebiyle azap etmek hak olmuştur. İşte bunu hatırlatmak üzere Yüce Allah: "Nuh'tan sonra nice nesilleri yok etmişizdir..." Yani Nuh'tan sizin bu zamanınıza kadar azap isyan etmeleri, rasullerini yalanlamaları sebebiyle bir çok ümmeti helak ettik. Bunlar tıpkı sizin şu andaki durumunuzda idiler. Ve siz ey yalanlayıcılar, Allah katında bunlardan daha değerli değilsiniz. Sizler rasullerin en şerefliisini, mahlûkatın en değerlisini yalanlamış bulunuyorsunuz. Sizin cezalandırılmanız daha yerinde ve öncelikle söz konusudur.

Bu her dönemde Allah'ın rasulünü yalanlayacak kimselere çetin azabı hatırlatan bir tehdittir. Ayrıca bunda Adem ile Nuh arasında geçen nesillerin İslâm üzere olduklarına delâlet vardır. İbni Abbas der ki: Adem ile Nuh arasında on nesil geçmiştir ki, bunların hepsi İslâm üzere idiler.

"Kullarının günahları için Habîr ve Basîr olarak Rabbin yeter." Yani yarattıklarının günahlarını gören Habîr (her şeyden haberdar) olarak Allah yeter. O, onların amellerini, günahlarını onlar için tespit eder. Müşriklerin de başkalarının da işlerinden hiçbir şey ona gizli kalmaz. Onların hayrıyla, şerriyle bütün amellerini bilir. Habîr onları çok iyi bilen, Basîr ise amellerini çok iyi gören demektir. İşte bu günahların, yok olmanın, helak edilmenin sebebi olduğunu, Allah'ın bu günahları çok iyi bildiğini, göstermektedir.

Sözü geçen bütün bu hususlar akli başında olanları dünyada da ahirette de fayda verecek salih ameller işlemeye yöneltmeye bir sebeptir. [\[7\]](#)

Dünyayı İsteyenin Cezası İle Ahireti İsteyenin Mükafatı:

18- Kim geçici dünyayı isterse onun için oradan dilediğimiz kadarını dilediğimiz kimseye hemen veririz. Sonra onun için cehennemi hazırlarız. Kötülenmiş ve kovulmuş olarak orayı boylar.

19- Kim de ahiret ister ve onun için gerekli çabayı inanmış olarak gösterirse, işte onların çabaları karşılığını bulacaktır.

20- Her birine, bunlara da onlara da Rabbinin bağışından ulaştırırız. Rabbinin bağışı kimseden alıkonmuş değildir.

21- Bak, nasıl onları birbirlerine üstün kıldık. Elbetteki âhiret dereceler bakımından da daha büyüktür, üstünlük bakımından da.

Açıklaması

Bu ayet-i kerimeler insanların dünya hayatındaki durumlarını genel olarak sınıflandırmaktadır. İnsanlar iki gruptur: Kimisi dünya için çalışır, kimisi de ahiret için. Birinci kesim Yüce Allah'ın: "Kim geçici dünyayı isterse..." diye söz konusu edilmektedir. Yani her kimin isteği çabucak geçen dünyayı elde etmek ise ve bütün çaba ve gayretlerini ona yöneltip ahireti unutursa, Allah dünyada ona kendi istek ve iradesine uygun olarak, emelini acilen gerçekleştirme imkânını verir. Rızkını geniş tutmak, hayatını rahat içerisinde geçirmek gibi. Fakat dünyayı isteyen, nimetlerini isteyen herkes de maksadını elde edemez. Aksine bu, Yüce Allah'ın dilediği şekilde irade ve istek ile kayıtlıdır. Bu kayıt iki hususu kapsamaktadır: Verilenler kulun istediği değil de Allah'ın dilediğidir ve bunu Allah dünyayı isteyen herkese değil, kendisinin dilediği kimselere bağışlar. İşte maddecilere de istedikleri her şey verilmemektedir. Onlara ancak arzu ve temennilerinin bir kısmı verilmektedir. Maddecilerin bir çoğuna da ebediyen bir şey verilmeyebilir. Böylelikle bunlar hem dünyada hem de ahirette hakirdirler. Hem dünyadan, hem de dinden mahrumdurlar.

Bu maddecilerin her birisine ister istekleri verilsin ister verilmesin cehennem vardır. Onlar oraya atılacaklardır. Yani sürekli olarak cehennem ateşini çekeceklerdir. Allah, melekler ve bütün insanlar tarafından şükürlerinin azlığı, kötü amel ve davranışları sebebiyle yerilecekler, Yüce Allah'ın rahmetinden kovulacaklardır.

Ayet-i kerimede bu cezaların üç türlü niteliği söz konusu edilmektedir: Devamlılık ve ebedîlik, zelil kılmak ve küçük düşürmek ile Yüce Allah'ın rahmetinden kovulmak. İşte bu,

kâfir maddecilere bir tehdit ve ileri derecede bir azardır. Çünkü onlar bütün çabalarını dünyaya münhasır kılarlar; üstelik dünyalık namına ellerine bir şey de geçmeyebilir. Ahmed, Aişe (r.anhâ)'den merfû olarak şunu rivayet etmektedir: "Dünya (ahirette) yurdu olmayanların yurdu, malı olmayanların da malıdır. Dünya için akılsızdan başkası toparlayıp biriktirmez."

İkinci kesim olan takva sahibi müminlere gelince, bunlar Yüce Allah'ın kendilerinden şu şekilde söz edip durumlarını haber verdiği kimselerdir: "Kim de ahireti isterse ve onun için gerekli çabayı inanmış olarak gösterirse..." Yani her kim ahireti ister ve onun gayret ve maksadı ahiret olup elinden geldiğince Allah'a, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe iman ve tasdikle yaparsa, bunlar itaatleri Allah tarafından şükür ile karşılanan ve amellerine sevap verilen kimselerdir.

Bunların böyle bir mükâfatı, bu şekilde güzel bir karşılığı görmeleri ancak şu üç şarta bağlıdır:

1- Ahiret sevabını ve ahiretteki nimet ve sevindirici mükâfatları istemek. "Buharı i\&e ttı. Öyûks'^s^ T\May^,t edilen hadis-i. şerifte: "Ameller ancak niyetlere göredir." diye buyurulmaktadır.

2- Yapılan iş Allah'a yakınlaştırıcı ve Allah'ın rasulünce yapılan işlerden olmalı; batıl amellerden olmamalıdır. Çünkü kâfirler putlara, yıldızlara, meleklerle ve peygamberler arasından birtakım insanlara ibadet ederek Allah'a yakınlaşmaya çalışırlar. Yüce Allah'ın: "Ve onun için gerekli çabayı... gösterirse." buyruğu yani salih amelleri işlemek suretiyle hakkını verirse, anlamındadır.

3- Amelin iman çerçevesinde olması gerekir. Sağlıklı bir iman olmaksızın amelin bir faydası olmaz. İşte yapılan işin meşkur olması, yani mükâfatla karşılanmasında aranan üç şart bunlardır.

Seleften bazıları şöyle demiştir: Şu üç niteliği taşımayan kimseye amelinin faydası olmaz: Sabit bir iman, samimi bir niyet ve isabetli bir amel. Daha sonra da selefte mensup bu zat bu ayet-i kerimeyi okudu.

İşte ahiretin zenginliğini tercih eden bu salih müminler, bundan sonra hiçbir şeye aldırış etmezler. Eğer onlara dünyadan bir pay verilirse rablerine şükrederler. Bu paydan mahrum bırakılırlarsa da sabrederler, rıza gösterirler. Çünkü onlar için Allah katında bulunanlar daha hayırlı ve kalıcıdır.

Daha sonra Yüce Allah dünya hayatındaki rızkın her iki kesim için teminat altına alındığını açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Her birine, bunlara da onlara da Rabbinin bağışından ulaştırırız..." Yani Yüce Allah dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de mal,

evlât ve buna benzer dünya hayatındaki izzet ve zinetin görünür özelliklerini verir. Onun bağışı mümin veya kâfir olsun kimseden alıkonmuş değildir; çünkü hepsi de şu amel yurdunda yaratılmış varlıklardır. O bakımdan Yüce Allah'ın adalet ve rahmeti herhangi bir kimsenin mazeret beyan edebilmesine fırsat kalmamasını hükme bağlamıştır.

Daha sonra Yüce Allah her iki kesime bağışının farklı olduğunu belirtmekte ve: "Bak, nasıl onları birbirlerine üstün kıldık..." diye buyurmaktadır. Yani ibret gözüyle bir bak, her iki kesimi verdiğimiz dünya bağışında nasıl farklı kıldığımızı gör. Rızık ve dünya metaı bakımından birbirlerine nasıl üstün kıldığımızı bir gör. Bir mümine bu bağışı verirken bir diğer mümine vermedik. Bir kâfire verirken ötekine vermedik. Bu ise bizim daha iyi bildiğimiz, son derece ileri bir hikmet dolayısıyladır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında biz paylaştırdık. Onların bir kısmını diğer bir kısmının üzerine derece derece üstün kıldık ki birbirlerinden faydalansın." (Zuhruf, 43/32). Bir diğer ayet-i kerimede de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kiminizi kiminizden derecelerle -sizi size verdiği şeylerle sınamak için- üstün kılandır." "Eğer Allah kullarına rızıkı (genişletip) yaysaydı, yeryüzünde elbette azgınlık ederlerdi; fakat o dilediği bir miktarda indirir. Şüphesiz ki O kullarından haberdardır, onları çok iyi görendir." (Şûra, 42/27).

"Elbette ki ahiret, dereceler bakımından da büyüktür..." Yani ahiretteki farklılık daha büyüktür. Uhrevî dereceler daha büyük, fazilet ve üstünlükler daha muazzamdır. Cehennem halkı ise aşağı doğru inen basamaklarda Cennet halkı yüksek derecelerde birbirinden farklıdırlar. Cennetin yüz basamağı vardır. Her iki basamağın arasındaki mesafe gök ile yer arası gibidir. Buharî ile Müslim'de şöyle rivayet edilmektedir: "Şüphesiz yüksek derece sahipleri, İliyindekileri (en yüksekte olanları) sizin semanın ufkunda batmaya yüz tutmuş yıldızı gördüğünüz gibi görürler." Bazıları da şöyle demiştir: Ey dünya meclislerinde yukarda olmakla övünen kişi, ahiret meclislerinde yukarda olmakla övünmeyi arzulamaz mısın? Kaldı ki ahiret daha büyük, daha üstündür.

Ayet-i kerimeye uygun düşen ibretli bir olay vardır ki bunu İbni Abdüll-berr, Hasan-ı Basrî'den rivayet etmektedir. Hasan-ı Basrî der ki: Aralarında eşrafın ve avamdan kimselerin bulunduğu bir topluluk, Halife Ömer (r.a.)'in kapısına geldiler. Aralarında (Mekke soylularından birisi olan) Kureyşli Süheyl b. Amr, Ebu Süfyân b. Harb ve Kureyş'in yaşlıları da vardı. Hz. Ömer önce Suhayb, Bilal ve Bedir mücahitlerine huzuruna girmeleri için izin verdi. Hz. Ömer bunları severdi. Ebu Süfyan: "Ben bu gün gibisini hiç görmüş değilim." dedi. Çünkü bu gün şu kölelere (huzura girmek için) izin veriliyorken bizler olduğumuz yerde oturuyoruz, kimse bize dönüp bakmıyor bile. En akıllıları olan Süheyl şöyle dedi: Ey Kavm, Allah'a yemin ederim ben yüzünüzdeki kızgınlık ifadelerini görüyorum. Eğer kızırıyorsanız bizzat kendinize kızınız. Çünkü -İslâm'a girmek için- onlar da davet edildiler, biz de davet edildik. Fakat onlar bu konuda ellerini çabuk tuttular, biz ise geri kaldık, geciktik. Bu Ömer'in kapısı. Ya ahiretteki farklılık! Eğer siz Ömer'in kapısında bunları kıskandıysanız, şüphesiz Allah'ın cennette onlara hazırladığı çok daha büyüktür. [8]

Müslüman Toplumun Esasları: İmanın Esası Tevhid, İslam Toplumunun Temeli Aile Bağdır

22- Allah ile beraber başka bir ilâh edinme! Yerilmiş ve terkedilmiş olarak kalırsın.

23- Rabbin hükmetti ki: Kendisinden başkasına ibadet etmeyesiniz. Ana ve babaya iyi davranasınız. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında iken yaşlanacak olursa onlara: "Öf dahi deme! Onları azarlama ve her ikisine de tatlı söz söyle.

24- Merhametinden dolayı onlara alçakgönüllülük kanatlarını indir ve de ki: "Rabbim o ikisi beni küçükken yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et."

25- Rabbiniz nanslerinizde olanı en iyi bilendir. Eğer salihlerden olursanız 'muhakkak ki o, kendisine dönenlere mağfiret edicidir.

26- Yakın akrabaya hakkını ver, miskine ve yolcuya da. Ama saçıp savurma.

27- Çünkü saçıp savuranlar şeytanlarla kardeş olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür.

28- Rabbinden beklediğin bir rahmet için onlardan yüz çevirmek zorunda

kalırsan o zaman onlara yumuşak bir söz söyle.

29- Ve elini boynuna bağlı kılma. Onu büsbütün de açıp durma; yoksa kınanmış ve pişman olarak kalakalırsın.

30- Muhakkak ki Rabbin dilediğine rızkı genişletir ve daraltır. Muhakkak ki O, kullarından haberdardır, Basîr'dir.

Açıklaması

Yüce Allah tevhidin gerçeğini açıklamak üzere Rasulüne hitapta bulunmaktadır. İmanın gerçeği tevhiddir, Allah'ın ortaklarını reddetmektedir. Bu hitabın muhatapları ümmetin mükellef olanlarıdır. Çünkü o dönemde Hz. Peygamberin anne ve babası yoktu.

Ey mükellef olan insan, ulûhiyyet ve ibadetinde Yüce Allah'a ortak koşma!

Yalnızca O'nu ilâh ve Rab tanı. O'ndan başka ilâh yoktur, O'nun dışında ilâh yoktur, O'nun dışında Rab yoktur, hakkıyla ibadete lâıyk kimse yalnız O'dur. Sen Allah ile birlikte bir başka ilâhı kabul edecek olursan, Ona ortak koştüğundan dolayı kınanmış olursun. Yardımsız kalırsın, Rabbin sana yardımcı olmaz; hatta sen kime ibadet ettiysen seni de onunla başbaşa bırakır. Onun ise ne bir fayda ne de bir zarar verecek gücü vardır. Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizî, Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle dediğini nakletmektedirler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Her kime bir ihtiyaç arız olur da o da bunu insanlara (karşılama için) götüreceği olursa, onun bu ihtiyacı karşılanmaz. Her kim bu ihtiyacını Allah'a arz ederse er veya geç Allah'ın ona bir rızık göndermesi uzak değildir." Kısacası müslüman toplumun birinci esası Allah'ı tevhid etmek ve ona şirk koşmamaktır.

Akide ve imanın en büyük esası olan tevhidin açıklanmasından sonra Yüce Allah imanın şeâirini (alâmetlerini) ve gereklerini söz konusu etmektedir. Bu hususlar da şunlardır:

1- Yalnızca Yüce Allah'a ibadet etmek: "Rabbin hükmetti ki: Kendisinden başkasına ibadet etmeyiniz." Yani Yüce Allah kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. Bu ise iki hususu kapsamaktadır: Yüce Allah'a ibadet ile meşgul olup Allah'tan başkasına ibadetten sakınmak. Çünkü ibadet tazimin en ileri derecesidir. Bu ise Aziz ve Celil olan Allah'tan başkasının hakkı değildir.

2- Anne, babaya iyilik: "Ana ve babaya iyi davranasınız." Yüce Allah pek çok ayet-i kerimede kendisine ibadet etmek emriyle birlikte anne babaya iyi davranma emrini bir arada zikretmiştir. Çünkü insanın var olmasının gerçek sebebi olan Yüce Allah'tan sonra, var olmasının zahirî sebebi onlardır. Şefkat, merhamet, onların iyiliklerinin tercih edilmesi, yumuşaklıktan oluşan bir ortam içerisinde çocukların terbiye edilmesini onlar sağlamışlardır. Buyruğun anlamı şudur: Ve Yüce Allah anne babaya iyilik yapılmasını emretmiştir. Yahut da anne babaya iyilik yapmanızı, onlara güzel davranmanızı emretmiştir. Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Bana, anne ve babana şükret diye. Dönüş yalnız banadır." (Lokman, 31/14). Bu ise onların çocuklarına olan şefkatleri ve iyilikleri dolayısıyladır. Çocuğun terbiye ve korunması için azami gayret harcamalarından ötürüdür. O bakımdan onlara karşı güzel davranmak, iyi hareketlerde bulunmak bir vefakârlıktır, bir insanlıktır. Bu da onlara karşı güzel davranmakla, varlıklı ise maddi açıdan yardım ile olur. Bundan dolayı Yüce Allah onlara yapılacak birtakım iyilik şekillerini beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

"Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında iken yaşlanacak olurlarsa..." Yani ana ve baba yahut onlardan birisi senin yanında yaşlanacak ve ömürlerinin son dönemlerinde senin yanında tıpkı hayatının başlangıcında olduğu gibi zayıf ve aciz düşecek olurlarsa aşağıdaki şu beş görevi yerine getirmelisin:

a) "Onlara öf dahi deme." Yani en asgari seviyede sıkıntı belirten kötü bir söz söyleme. Hatta öf dahi dememelisin. Bu kötü sözün en aşağı derecesindeki sıkılmanın ifadesidir. Bu her durumda, özellikle de zayıf oldukları, yaşlandıkları ve kazanç sağlamaktan acze düştükleri vakit böyle olmalıdır. Çünkü o dönemde artık iyiliğe olan ihtiyaçları daha fazladır, daha gereklidir ve daha önceliklidir. Bundan dolayı Yüce Allah yaşlılık durumunu özellikle zikretmiştir.

Müslim, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah <s.a.> buyurdu ki: "Burnu yerde sürtünsün, burnu yerde sürtünsün, burnu yerde sürtünsün." Kimin ey Allah'ın Rasûlü? diye sorulunca şöyle dedi: "Anne babasından birisinin yahut da ikisinin yaşlılığına yetişip de cennete giremeyen kimsenin."

b) "Onları azarlama". Yani senden onlara karşı çirkin bir iş sadır olmasın. Of demenin yasaklanması ile azarlanmanın arasındaki fark şudur: Birincisi az veya çok usancı açığa vurmayı yasaklamaktadır. İkincisi ise cevap vermek yahut yalanlamak gibi yollarla sözle dahi onlara muhalefeti açığa vurmayı yasaklamaktadır. Oflamak, puflamak gizli ve hafif kötü söz, azarlamak ise kaba ve sert bir şekilde paylamak demektir.

c) "Ve her ikisine de tatlı sözler söyle." Yani ikisine de hoş, güzel, yumuşak; onları sayıp tazim etmekle ve onlara karşı tam bir edep ile söz söyle. Dikkat edilecek olursa Yüce Allah öncelikle onları rahatsız edecek şeyleri yasakladı, arkasından onlara güzel söz söylemeyi, onlarla hoş konuşmayı emretti. Çünkü tehalli olumsuzluklardan arınma güzelliklerle bezenmekten önce gelir. Ömer b. el-Hattâb (r.a.) bu yüce buyruğu açıklarken şöyle demektedir: "Bu, kişinin babacığım ve anneciğım demesi şeklinde olur." Yani onları isimleriyle çağırmasın. Onlara sesini yükseltmesin. Onlara dik dik bakmasın. Said b. el-Müseyyeb'e tatlı söz söylemenin ne demek olduğu sorulmuş, o da: "Bu, suçlu bir kölenin oldukça sert efendisinin karşısında konuşması gibi olmalıdır." diye cevap vermiştir.

d) "Merhametinden dolayı onlara alçakgönüllülük kanatlarını indir." Yani davranışlarıyla onlara karşı alçakgönüllülüğünü sergile. Bundan kasıt ise alabildiğine alçakgönüllü ve yumuşak davranmaktır. Çünkü kanatların indirilmesi mütevazî davranmaktan kinayedir. Kuşun yavrusunu kanadı altına alması haline benzetilmektedir. Alçakgönüllülüğün anne babasına karşı merhamet ve şefkattan dolayı olması gerekir. Yoksa yalnızca emre uymak ve tenkit edilmekten korkmaktan dolayı olmamalıdır.

e) "Ve de ki: Rabbim o ikisi beni küçükken yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et." Yani yaşlandıkları vakit olsun, vefatları esnasında olsun Yüce Allah'tan onlara rahmet

dile. el-Kaffal (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) dedi ki: Yüce Allah, anne babaya iyiliği öğretirken söylenecek sözleri öğretmekle kalmayıp buna yapılacak davranışları öğretmeyi de ilâve etmektedir ki, bu da rahmetle dua etmektir. Kişi: "Rabbim...onlara merhamet et." demekle emrolun-muştur. Merhamet lafzı ise din ve dünyadaki bütün hayırları kapsayıcı bir lafızdır. Yüce Allah'ın: "Beni küçükken yetiştirdikleri gibi" buyruğu ise, "Beni terbiye ederken bana iyilik yaptıkları gibi sen de onlara iyilik yap." anlamındadır. Terbiye, geliştirip büyütme demektir. Özellikle onu söz konusu etmesi kulun anne babasının şefkatini ve onu terbiye ederkenki çaba ve gayretlerini hatırlaması içindir. Bu onun anne babasına olan şefkat ve düşkünlüğünü daha da arttıracaktır.

Anne babaya iyilik hakkında pek çok hadis-i şerif vârid olmuştur. Bunlardan birisini Tirmizî ve Hâkim, Ebu Hureyre ile Enes (r.a.)'ten rivayet etmektedirler. Buna göre Rasulullah (s.a.) minbere çıktı, sonra üç defa "Âmin, âmin, âmin" dedi. "Ey Allah'ın Rasulü, ne diye âmin dedin?" diye sorulunca şöyle dedi: "Bana Cebrail geldi ve Ey Muhammed, dedi. "Yanında adın anıldığı halde sana salatü selâm getirmeyenin burnu yere sürtünsün: Âmin de," dedi ben de âmin dedim. Sonra: "Ramazan ayına erişip de Ramazan ayı çıkıp gittiği halde kendisine mağfiret olunmayanın burnu yere sürtünsün. Âmin de," dedi; ben de âmin dedim. Sonra; "Anne babasına yahut onlardan birisine yetişip de bu durumun kendisini cennete sokmadığı kişinin de burnu yere sürtünsün. Âmin de," dedi ben de âmin dedim."

İyilik onlar hayatta iken olduğu gibi onların ölümünden sonra da olabilir. Buna delil ise Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mâce'nin Malik b. Rabîa es-Sâidî'den yaptıkları şu rivayettedir: Malik dedi ki: Ben Rasulullah (s.a.)'ın yanında oturuyor iken ona Ensar'dan bir adam gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü, onların vefat etmelerinden sonra anne babamın benim üzerimde kendilerine karşı yapmam gereken bir iyilik var mı? Hz. Peygamber şöyle dedi: "Evet! Dört şeyi yerine getirmelisin: Onlara rahmet ve istiğfarla dua edeceksin, söz vermişlerse yerine getireceksin, arkadaşlarına ikramda bulunacaksın ve onlar tarafından akrabalık bağı ile bağlandığın akrabalarını gözeteceksin. İşte vefat etmelerinden sonra onlara karşı yapmakla görevli olduğun iyilikler bunlardır."

Şayet anne ve baba kâfir iseler çocuğun, hayatta oldukları sürece hidayet bulmaları, için onlara dua etmesi, imana kavuşmalarından sonra da onlara rahmet olunması için duada bulunması gerekir. Kur'ân-ı Kerim ölümlerinden sonra müşriklere mağfiret dilemeyi yasaklamıştır, isterse bunlar akraba olsunlar. Bu yasak şu ayet-i kerimede yer almaktadır: "Peygamberlerin ve iman edenlerin yakın akraba olsalar dahi müşriklere mağfiret dilemeleri olacak şey değildir." (Tevbe, 9/113). Buna göre müslüman kimse -müslüman olmayan anne ve babasına ölümlerinden sonra rahmet dilemek müstesna- güzel bir şekilde davranır.

Bu ayet-i kerime gereğince amel etmek için yalnızca bir defa onlara rahmet talep etmek yeterlidir. Çünkü emrin zahiri vücup ifade eder ve yine emrin zahiri tekrarı

gerektirmez. Süfyan'a: "Anne babasına insan ne kadar dua etmelidir, günde bir defa mı ayda bir defa mı, senede bir defa mı?" diye sorulunca, şu cevabı verdi: (Namazdaki) Teşehhüdün sonlarında onlara dua etmenin yeterli olacağını ümid ederiz.

Anne babaya kötü davranmanın büyük günahlardan olduğunu dinimizin ortaya koymuş olması yeter. Tirmizî, Abdullah b. Ömer'den şöyle bir hadisi şerif rivayet etmektedir: "Rabbin razı olması babanın razı olmasına bağlıdır. Rabbin gazap etmesi babanın gazap etmesine bağlıdır."

Daha sonra Yüce Allah anne babaya iyilik yapmak hususunda işi gevşek tutmaktan sakındırarak: "Rabbiniz nefislerinizde olanı en iyi bilendir..." diye buyurmaktadır. Yani asıl değerlendirme kalpte olana, sizin nefislerinizde gizlediğiniz itaatte ihlâsa veya ihlâssızlığa göredir. Yüce Allah sizin nefislerinizde olana muttalidir. Hatta O, bu durumlarınızı sizden daha iyi bilir. Çünkü siz yanılır, unuttur ve her şeyi kuşatamayabilirsiniz. Kasdi olmayarak bir kimse herhangi bir yanlışlık, bir hata işleyecek olursa, niyeti iyi olduğu sürece Allah bundan dolayı onu cezalandırmaz. Çünkü şanı yüce Allah tevbe edip tekrar hayra yönelenlere, kasdi olmayarak yaptıkları kusurlara pişman olanlara mağfiret edicidir, bağışlayıcıdır. Günahtan tevbe eden kimse ise masiyetten itaate dönen kimsedir. Allah'ın hoşlanmadığı şeyi terk edip Allah'ın sevdiği, razı olduğu şeye dönendir. Ayet-i kerimeden kasıt ise ihlâsı terk etmekten sakındırmaktır.

3- Akrabaya, yoksullara ve yolculara iyilik: "Yakın akrabaya hakkını ver, miskine ve yolcuya da." Yüce Allah anne babaya iyiliği söz konusu ettikten sonra, akrabaya iyilik yapmayı ve akrabalık bağlarını gözetmeyi zikretmektedir. Buyruğun anlamı şudur: Ey mükellef olan insan! Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış garip yolcuya hakkını ver. Bu ise akrabalık bağına gözetmek, sevgi göstermek, ziyaretleşmek, güzel geçinmek, muhtaç olduğu takdirde yoksula yardımcı olmak, yolcuya da gideceği yere ulaşınca kadar azığını ve bineğinin masraflarını karşılamak için yardımda bulunmaktır. Hitap Rasulul-îah (s.a.)'a olmakla birlikte maksat umumidir. Ebu Davud'un Bekr b. el-Hâris'ten rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Annen ve baban, sonra sana daha yakın olan ve daha yakın olan." Yahut da: "Sonra da yakınlık sırasına göre akrabaların" Buharî ile Müslim de Enes'ten Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Her kim rızkının iznişletilmesini, ömrünün uzun olmasını arzu ederse akrabalık bağlarını ş:-zetsin."

Bu emir Ebu Hanife'nin görüşüne göre kızkardeş, kardeş, anne-baba gibi nahrem olan akrabalara nispetle vücut (zorunluluk) ifade eder, Şafiî'nin görüşüne göre ise mendupluk ifade eder, Cumhura göre de yalnızca usul ve rirdun -diğer akrabalar müstesna-nafakalarını karşılamak vaciptir. Han-mefilere göre ise uzak dahi olsa, bütün akraba lehine nafaka vaciptir.

Yoksullara ve yolculara yardımcı olmak ise mendup sadakalar arasında ;aer alır.

4- Savurganlığın yasaklanması: "Ama saçıp savurma!" Yüce Allah infakı ae karşılıksız olarak harcamayı emrettikten sonra israfı yasaklamakta ve har a politikasını beyan etmektedir. Yani sen malı ancak mutedil bir şekilde olmayan yollarda ve hak sahipleri için harca. İsrafa da düşme. Savur-(tebzir) sözlükte malı israf yollarında harcıyıp tüketmektir. Orta yollu mutedil yollu olmak ise İslâm'ın sosyal ve dini politikasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Ve onlar ki infak ettiklerinde (harcadıklarında) israf da etmezler, cimrilik de etmezler, bu ikisi arasında orta yolu tutarlar.'" (Furkân, 25/67).

Daha sonra Yüce Allah israfı şeytanların fiillerine izafe etmek suretiyle savurganlığın çirkinliğine dikkat çekerek: "Çünkü saçıp savuranlar şeytanlarla kardeş olmuşlardır." diye buyurmaktadır. Yani mallarını Yüce Allah'a isyan yolunda harcayan savurganlar bu çirkin fiilleriyle şeytanlara benzerler. Bunlar dünyada da ahirette de şeytanlarla birlikte dirler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim Rahmanın zikrinden yüz çevirirse biz ona bir şeytan musallat ederiz. Artık o onun (ayrılmaz) arkadaşıdır." Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "O zulmedenleri ve onlara eş olanları... (yani şeytanlardan onlarla birlikte olanları.) toplayınız..." (Saffat, 37/22).

İbni Mes'ud der ki: Savurganlık gerekli olmayan yerde harcamaktır. Müc-ahid der ki: Bir insan malının tümünü hak yolda harcayacak olsa savurganlık yapmış olmaz. Hak olmayan bir yerde bir avuç dahi harcayacak olsa bu da savurganlık olur. Ali (k.v.) nin şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "Kendine, aile halkına israfsız ve savurganlığa sapmadan infak ettiğin ile verdiğin sadaka senin lehinedir. Riyakârlık ve desinler diye yaptığın infak ise şeytanın payıdır." Selef-i salihinden birisi hayır bir yolda alabildiğine harcamalarda bulundu. Kendisine: "İsrafta hayır yoktur." denilince o: "Hayır, hayırda israf yoktur." diye cevap verir.

"Şeytan ise Rabbine karşı pek nanköndür." Yani şeytan Rabbinin nimetini çokça inkâr eder. Çünkü o Yüce Allah'a gereğince amel etmemiştir. Aksine Allah'a isyana, O'na muhalefete yönelmiştir. O bakımdan masiyetlerde ve yeryüzünde fesat çıkartmak yolunda insanları saptırmak uğrunda çalışmıştır.

el-Kerhî der ki: Yüce Allah'ın kendisine bir mevki, şeref veya mal ihsan ettiği kimse de bu durumdadır. Eğer bu kişi bunu Allah'ın razı olmayacağı bir alanda kullanacak olursa bu da Allah'ın nimetine bir nankörlüktür. Çünkü bu kişi sıfat ve fiiliyle şeytana uygun davranmış olur.

Şeytanın Rabbine karşı nankör olma niteliği, savurganın da aynı şekilde Rabbine nankör olacağını göstermektedir. Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime Arapların âdetlerine uygun olarak indirilmiştir. Çünkü onlar talan ve baskınlar yoluyla mal topluyorlar, sonra da böbürlenmek ve övünmek arzusuyla bu malları insanları İslâm'dan alıkoymak, müslümanları zayıflatmak, düşmanlarını güçlendirmek için harcıyorlardı. İşte bu ayet-i kerime onların yaptıkları işlerin çirkinliklerine dikkat çekmek için nazil olmuştur.

5- Vereceğine dair güzel vaadde bulunmak yahut güzel söz söylemek: "Rabbinden beklediğin bir rahmeti elde etmek için onlardan yüz çevirmek zorunda kalırsan o zaman onlara yumuşak bir söz söyle." Yani eğer akrabadan, yoksuldan, yolcudan malının azlığı ve fakirlik sebebiyle -onları açıkça redd etmekten utanarak- yüz çevirecek olursan onlara güzel, yumuşak söz söyle ve Allah'ın rızkı gelecek olursa onları gözeteceğini belirterek onlara iyi vaadlerde bulun ve geçerli bir mazeret açıkla.

6- Yapılacak infakta orta yolu tutmak. "Ve elini boynuna bağlı kılma..." YSee Allah infakı emrettikten sonra burada da infakın adabını ve geçim için orta yol tutmayı, cimriliği yererek israfı da yasaklayarak emretmektedir. Yani sendine ve akrabalık bağlarını gözetmek hususunda ailene ve hayırlı işlerde cbbti olma. Aynı şekilde aşırıya kaçacak şekilde alabildiğine bol bol infak ederek takatinden fazlasını verme. Gelirinden fazla - elinde bir şey kalmayacak şekilde- harcamada bulunma.

Kısacası: İnfakın esasları yaşayışta iktisat (orta yollu olmak), infakta da vasatı aşmamaktır. Cimrilik de etmemeli, israfa da kaçmamaktır. Cimrilik, aşın eli sıklık, savurganlık ise aşırı harcamadır. Her ikisi de yerilmiştir. İşlerin en hayırlıları ise orta yollu olanlarıdır.

Ahmed, İbni Mes'ud'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "İktisat eden fakir düşmez." Beyhakî de İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Nafakada iktisat geçimin yarısıdır." ed-Deylemî de Müsnedü'l-Firdevs'inde Enes'ten merfu olarak şunu rivayet etmektedir: "Tedbir (idareli harcama) geçimin yarısıdır. Sevgi göstermek aklın yarısıdır. Üzüntü yaşlılığın yarısıdır. Aile efradının Ezhğı ise iki zenginlikten birisidir."^[9]

Buharî ile Müslim'de Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Kulların sabahladığı her günde mutlaka .ki melek semadan iner. Onlardan birisi: "Allah'ım, infak edene infak ettiğinin y/erini tutacak olanı ver." Diğeri ise: "Allah'ım cimrilik edenin malını da telef *L" diye dua eder. Müslim'in Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayetine göre Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştur: "Sadakadan dolayı bir mal eksilmez. Allah için alçakgönüllülük edeni de Allah yükseltir." Ebu Davud da Abdullah b. Ömer'den merfu olarak şunu rivayet etmektedir: "Cimrilikten sakınınız, çünkü cimrilik sizden öncekileri helak etti. Bu cimrilik duygusu kendilerine cimri olmalarını emretti, onlar da cimrilik ettiler. Akrabalık bağını kesmelerini emretti kestiler, kötülük yapmalarını emretti onlar da kötülük işlediler."

Daha sonra Yüce Allah rızkın kendi iradesine bağlı olduğunu belirtti ki, insanlar kimi vakitler rızıklarının daralmasının Allah nezdindeki hallerinin kötülüğünden kaynaklanmadığını idrak etsinler. Şöyle buyurmaktadır: 'Muhakkak ki Rabbin dilediğine rızkı genişletir ve daraltır.' Yani ey Rasul, ozık veren, kısan, yayan, yarattıklarında dilediği gibi tasarruf eden, dilediğini Bengin kılan dilediğini fakir kılan -bu husustaki hikmeti

gereğince- senin Rab-: indir. İşte bundan dolayı Yüce Allah: "Muhakkak ki O kullarından hab--:"dardır, Basîr'dir." diye buyurmaktadır. Yani o Yüce Allah her bir insanın maslahatının ancak o kadarında olduğunu bilir. O kimin zenginliği hakettiğini, cimrin fakirliği hakettiğini çok iyi bilen, haberdar olan, her şeyi görendir. Kulların rızıklarındaki farklılık Allah'ın (haşa) cimriliğinden dolayı değildir. Aksine bu maslahatlara riayet içindir. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Benim kullarımdan kimisi vardır ki, ona ancak fakirlik elverişlidir. Eğer ben onu zengin edecek olursam onun aleyhine dinini bozmuş olurum. Yine kullarımdan öyleleri vardır ki onlara ancak zenginlik uygun gelir. Şayet ben o kimseyi fakir düşürecek olursam onun aleyhine olmak üzere dinini ifsad ederim." Zenginlik bazı kimseler hakkında imtihan olabilir. Fakirlik ise bir ceza olabilir.

Ayet-i kerimeden maksat şudur: Yüce Allah Rasulüne kendisinin Rab olduğunu öğretmektedir. Rab ise kullarını terbiye eden, onu ıslah edip ihtiyaçlarını karşılayan ve ıslahına elverişli bir miktarda ihtiyaçlarını karşılayarak kimisine rızık genişleten, kimisine de daraltandır. [\[10\]](#)

Müslüman Toplumun Diğer Esasları

31- Açık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz. Onlara da size de biz rızık verimiz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır.

32- Zinaya da yaklaşmayınız. Çünkü o bir hayasızlıktır ve kötü bir yoldur.

33- Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin, hak ile olursa müstesna. Kim zulmedilerek öldürülürse gerçekten biz onun velisine bir hak tanımışızdır. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Çünkü o zaten yardım görenlerden olmuştur.

34- Erginlik çağına ulaşınca kadar yetimin malına -en güzel şekilde olması dışında- yaklaşmayın. Ahdi de yerine getirin. Muhakkak ahitten sorulacaktır.

35- Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam tutun ve dosdoğru ölçü ile tartın. Bu hem daha hayırlıdır, hem sonuç itibariyle daha güzeldir.

36- Bilmediğin şeyin ardınca gitme. Çünkü kulak da, kalp de, göz de; bütün bunlar

ondan mesuldürler.

37- Yeryüzünde kibirlenerek yürüme. Şüphesiz ki sen ne yeri yarabilirsin ne de boyca dağları aşabilirsin.

38- İşte bütün bunlar kötülükleri Rab-bin katında sevilmeyen bir şeydir.

39- Bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmettedir. Allah ile beraber bir başka ilah edinme. Yoksa kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.

Açıklaması

İslâm toplumunun esaslarını açıklayan bu ayet-i kerimelerde sözü edilen itaatlerin beşinci türü [\[11\]](#) işte budur. Bu ise kız çocukları diri diri gömmektir. Yüce Allah anne babaya iyilik yapma şekillerini açıkladıktan sonra, çocuklara iyilik yapma şeklini beyân etmektedir.

Fakirlik yahut utanç korkusuyla kız çocuklarınızı öldürmeyin. Onları rızıklandıran biziz, siz değil. Sizi de biz rızıklandırıyoruz. Fakirlik yahut utanç korkusuyla onları öldürmek oldukça büyük bir günah, büyük bir vebaldir. Altından kalkılamayacak kadar ağır bir mesuliyettir. Burada öncelikle çocukların rızıkına dair haber verilmektedir. Çünkü burada varlıklı olanlara hitap edilmekte ve onların rızıklarma verilen önem söz konusu edilmektedir. Buna karşılık En'am suresinde ise babaların rızık ile ilgili habere öncelik tanındığını görüyoruz: "Sizi de onları da biz rızıklandırırız." (En'am, 6/151). Çünkü burada fakirlere hitap edilmektedir ve fakirlik dolayısıyla çocukların öldürülmesini yasaklamaktadır. O halde babaların da çocukların da rızıkları Allah'ın elindedir. Fakirlik korkusuyla çocukları öldürmek ise Allah'a karşı kötü bir zan beslemektir. İsterse çocuklar utanç korkusu ve kız çocuklarının kıskanılması dolayısıyla olsun. Çünkü böyle bir iş dünyanın tahribi için çalışma demektir.

Ayet-i kerime Yüce Allah'ın kullarına, babanın çocuğuna olan merhametinden daha merhametli olduğunu göstermektedir. Çünkü Yüce Allah çocukların öldürülmesini yasaklamaktadır. Nitekim miras hususunda da babalara çocukları tavsiye ettiğini biliyoruz. Cahiliye dönemi insanları ise hiçbir zaman kız çocuklara miras vermezler, kimi zaman kız çocuklarını toprağa diri diri gömerek öldürürlerdi. Buna sebep ise kız çocukların kazanmaktan aciz olmaları ve denk olmayan kimselerle kız çocuklarını evlendirmek

»orunda kalacaklarından korkmalarıydı.

Buharı ile Müslim'de İbni Mes'ud'dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Ey Allah'ın Resulü, en büyük günah hangisidir dedim. Şöyle buyurdu: "Allah seni yaratmışken O'na ortak koşmandır." Sonra hangisidir diye sordum, o "Seninle beraber yemek yer (rızkını paylaşır) korkusuyla çocuğunu âldürmendir." dedi. Sonra hangisidir diye sordum, bu sefer: "Komşunun hanımı Se zina etmendir." buyurdu.

Altıncı tür, zinanın haram kılınmasıdır: Yüce Allah daha önce geçen beş hususu emir buyurduktan sonra zina, öldürmek ve yetimin malını yemekten ibaret olan üç şeyi yasaklamaktadır. Önce zinayı haram kıldı. Çünkü o bir çeşit israf (haddi aşmak)tır. Zinanın haram kılınması, cimriliğin görünür hallerinden birisi olan çocukları öldürmeyi yasaklamanın akabinde söz konusu edilerek şöyle buyurmuştur: "Zinaya da yaklaşmayınız, çünkü o bir hayasızlıktır ve kötü bir yoldur." Yani zinadan en ufak bir payınız olmasın, asla «mu işlemeyiniz. Zinaya götüren sebeplere de, bu fiili çağrıştıran hususlara da yaklaşmayınız. Çünkü ona götüren sebepler sonunda zinaya götürür. Elbette ki zina çok çirkin ve hayasızca bir iştir, büyük bir günahdır, çok kötü bir yoldur. Çünkü zina ile aileler parçalanır, nesepler karışır. Haramlar çiğnenir, başkalarının haklarına saldırılır. Ailelerin parçalanması ile anarşi yayılır ve toplumun esasları tahrip edilir, bunalımlara kapı açılır. Öldürücü hastalıklar yaygınlık gösterir, fakirliğe, zillete ve alçaklığa düşürür. el-Kaffal der ki: Bir insana: "Bu işe yaklaşma," denilecek olursa bu o kimseye "Bunu yapma" demekten daha pekiştirilmiş bir emirdir. Diğer taraftan Yüce Allah bu yasağı 'Çünkü o bir hayasızlıktır ve kötü bir yoldur." buyruğu ile gerekçelendirmektedir.

İbni Ebi'd-Dünya, el-Heysem b. Malik et-Taî'den Rasulullah (s.a.)'a kadar merfû bir isnad ile Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: Allah nezdinde şirkten sonra bir erkeğin kendisi için helâl olmayan bir rahime nutfesini bırakmasından daha büyük hiçbir günah yoktur."

Peygamber (s.a.)'in İmam Ahmed'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte genç bir delikanlıya zinaya dair oldukça belîğ ve gerçekçi bir ders verdiğini görüyoruz. Zina nasıl ki kişinin annesi, kızları, kızkardeşleri, halaları ve teyzeleri için hoşlanılmayan, çirkin görülen bir iş ise aynı şekilde başka insanların da kendi anneleri, kızkardeşleri, hala ve teyzeleri için sevmedikleri bir iştir. Hz. Peygamber bu örneği verdikten sonra elini o gencin göğsünün üzerine koyarak şöyle buyurdu: "Allahım, sen bunun günahını mağfiret buyur, kalbini arındırır ve onun cinsiyet organını haramdan koru." Artık bundan sonra o genç haram bir şeye dönüp bakmadı.

Zinayı serbest kabul eden doğu ve batılı ülkeler ise neseplerin karışmasına da namus diye bilinen ahlâki erdeme de önem vermezler. Artık bu onların ahlâkî değerleri arasında bir değer olmaktan çıkmıştır. Kadından yararlanmayı yemek içmek gibi bir şey haline getirmişlerdir. Bu ise oldukça kötü bir durumdur. Her şeyi altüst etmektir, insan fitratının

tepetaklak dönmesi demektir.

Yüce Allah zinayı üç sıfat ile nitelemektedir: Onun hayasızlık olması, bir başka ayette oldukça gazabı gerektirici bir iş olması ve kötü bir yol olması. Hayasızlık olmasının sebebi dünyanın yıkılmasını gerektiren neseplerin bozulması gibi kötü bir sonucu bünyesinde taşıması, namus ve iffetlere saldırıp bunlar dolayısıyla öldürme tehlikesini barındırması ve aynı zamanda bunun da dünyanın harap olmasını gerektirmesi. Gazaba sebep olmasına gelince: Çünkü zina eden kadın gazaba uğrayan, tiksiniilen bir varlık olur. Çözülmüş toplumlarda bile bu böyledir. Bu ise aile sahibi olmamak, evlenmemek sonucunu doğurur ve insanın önemli hiçbir işinde kadına güvenmemesi sonucu verir. Kötü bir yol olmasına gelince, insan ile hayvanlar arasında belli dişilerin belli erkeklere has olmaması bakımından bir fark kalmaz. Aynı şekilde bu işin zilleti, ayıbı ve çirkinliği de genellikle toplumda kadın üzerinde kalır. [\[12\]](#)

Yedinci tür, öldürmenin haram kılınmasıdır: "Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin..." Bu da (bu buyruklar arasında) yasak kılman işlerin ikincisi, toplum ile ilgili hükümlerin yedincisidir. Zinadan sonra söz konusu edilmesi uygun düşmüştür. Çünkü zina insanın var olmaması sonucunu verir. İnsan neslinin azalmasına sebep olur. Öldürmek ise insan varlığını yıkar ve insanları yok etmeye kadar götürdüğünden haramdır. Çünkü Allah'ın yaratmasına ve yarattıklarına bir saldırdır. Çünkü insan kendi kendisinin maliki değildir, aksine insan yaratıcısının mülküdür. Toplumun ve devletinin bir servetidir. Bu bakımdan İslâm'da intihar da haram kılınmıştır, hak ile olması dışında canın öldürülmesi de. Kim kendisini öldürecek olursa o haddi aşmış bir günahkârdır. Kim de başkasını öldürürse o da haddi aşmış bir günahkârdır.

Ayet-i kerimenin anlamı şudur: Dinin öldürülmesini haram kıldığı insanı -şer'î bir hak ile olması hali dışında- öldürmeyiniz. Bu da üç şeyden birisidir: İmandan sonra küfür (irtidat), muhsan olduktan sonra zina ve kanı koruma altında olan bir kimseyi kasten öldürme. Buharı, Müslim ve başka hadis kitaplarında Abdullah b. Mes'ud'dan Rasulullah (s.a.)'ın şu buyruğunu naklettiği sabittir. "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğuna şahitlik eden müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç şeyden birisi ile helâl olur:" "Cana karşılık can, muhsan zinakâr ve dinini terk edip müslüman cemaatten ayrılan." Tirmizî ve Nesaî'nin Simeric'lerinde de Abdullah b. Amr'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Dünyanın zeval bulması Allah nezdinde müslüman bir kimsenin öldürülmesinden daha hafiftir.

Haksız yere öldürmek çok büyük bir günahdır. Çünkü o yeryüzünde bir fesattır, Yüce Allah ise, fesatı sevmez. O bir zarardır, bir saldırganlıktır, güvenliği ihlâl etmektir. Toplumda çalkantıya sebeptir, insanlığın son bulmasına götüren bir yoldur.

Şanı yüce Alfan: "Kak iCe müstesna"6uyruğu. iie riaff: lie" otâarme âaûht jJdürmenin haram kılınması genel ilkesinden istisna ettikten sonra, devletin kontrolü altında maktulün

velisine kısası uygulama hakkını tespit etmektedir. Bununla birlikte öldürme işinin yalnızca katile münhasır kalması kaydını da getirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Kim zulmedilerek öldürülürse gerçekten biz onun velisine bir hak tanımışızdır.." Yani her kim zulmen ve öldürülmesini gerektiren haklı bir sebep olmaksızın, haksızca ve saldırganlıkla öldürülürse, artık biz mirasça yahut da mirasçının olmaması halinde yönetici yetkisine sahip olan ve onun hakkını talep etme hakkına sahip olan kimselere, katile karşı bir yetki vermişizdir. Ve biz ona şu iki şeyden tercih etme imkânını tanımışızdır: Ya mahkemenin hükmünden sonra hakimin kontrolü altında kısas ya da diyet karşılığı yahut karşılıksız olarak -Sünnet-i seniyyede sabit olduğu gibi- katili affetmek. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler, öldürmelerde üzerinize kısas farz yazıldı." (Bakara, 2/178). Hz. Peygamber de Ebu Davud ile Nesaî'nin Ebu Şureyh el-Huzâî'den rivayetlerine göre şöyle buyurmuştur: "Benim söylediğim bu sözümünden sonra her kimin bir yakını öldürülecek olursa onun akrabaları şu iki şeyden birisini tercih edebilirler: Ya diyet alırlar yahut da katili öldürürler." İşte kanı talep etme yetkisine (velayetine) sahip olana tanınmış bulunan bu hak, öldürmede aşırıya gitmemek kaydıyla kayıtlıdır. Yani katili öldürme hakkına sahip olan veli, o katile müslüman uygulamak (azalarını kesmek) yahut da katilden başkasına kısas uygulamak suretiyle aşırıya gitmesin. Cahiliye halkı ile günümüzde üstünlük sağlamak ve yüreklerini soğutmak için pek çok kimseyi öldüren cahillerin âdeti gibi yapmasın. Mühelhel b. Ebi Rabia, Müceyr b. el-Haris b. Abbâd'ın öldürülmesi üzerine şöyle söylemişti: Sen ancak Küleyb'in bir ayakkabısına eşit olabilirsin. Küleyb'e karşı bütün Mürrelileri öldürmekten başka bir şey kâfi gelmez.

Ey veli, öldürmeye karşı kısası uygularken aşırıya gitme! Çünkü zaten sen şer'an katile karşı yardım görmüş, desteklenmiş bir kimsesin. Yüce Allah dünyada da âhirette de günahlarını örtmek ve katili cehennemde azaplandırmak suretiyle sana daha hayırlısını verecektir.

Bundan kasıt da şudur: Evlâ olan kanı talep etme hakkına sahip olan kimsenin katili öldürmeye kalkışmaması ve diyet almak yahut da karşılıksız affetmek ile yetinmesidir. Çünkü yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: "Her kime kardeşinden bir şey affolunursa artık (veli katilden diyeti almak için) marufla olsun ve katil de ona güzellikle ödesin." (Bakara, 2/178); "Bununla birlikte affetmeniz takvaya daha yakındır." (Bakara, 2/237).

Sekizinci tür, yetimin malını yemenin haram kılınması:"... yetimin malına yaklaşmayın." Yüce Allah insanı telef etmeyi haram kıldıktan sonra malları telef etmeyi de haram kılmaktadır. Yani yemek suretiyle ve telef etmek yoluyla yetimin malına yaklaşmayın, tasarrufta bulunmayın. Ancak yetim lehine bir fayda yahut açık bir maslahat gerçekleştiren bir durumda olması bundan müstesnadır. Bu ise yetimin malını korumak veya onu artırma yoluna gitmek suretiyle en güzel yol ile olur ve bu reşit olarak bulûğa erinceye ve büyüüp olgunlaşmıcaya, akli tamamlanıncaya kadar devam eder. Güçlü duruma gelmek, akli ve reşitliği sayesinde malını ıslah edecek yaşa varmasıyla olur. Reşit olması halinde artık başkasının o malı üzerindeki velayeti son bulur. Bu da bulûğ yaşına reşit olarak varmasıdır. Eğer akıllı olmayarak yahut rüşdsüz bir şekilde bulûğa

ererse daha önceki velayet devam eder. Aklın bulûğu ise aklın kemale ermesi, duyu ve harekete iten güçlerinin olgunlaşması demektir. Şu ayet-i kerime de bu buyrukları andırmaktadır: "Büyüyecekler diye onların mallarını israf ederek çabucak yemeyin. Kim zenginse kaçınınsın, fakir olan da örfe göre yesin." (Nisa, 4/6). O bakımdan yetimin velisinin fakir ise maruf ölçülerde ihtiyacı dolayısıyla yetimin malından bir şeyler alması caiz olur.

Yüce Allah'ın "Yetimin malına... yaklaşmayın." ayeti nazil olunca ashab-ı kirama ağır geldi. O bakımdan yiyecek olsun başka şeylerde olsun yetimlerin mallarını kendi mallarına karıştırmazlardı. Bu ise yetimlerin bir takım işlerinin ihmal edilmesi sonucunu doğurdu. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle buyurdu: "Eğer onları da katarsanız biliniz ki onlar kardeşlerinizdir. Allah fesat yapanı da ıslah edeni de bilir." (Bakara, 2/250).

Dukuzuncu tür, ahde vefadır: "Ahdi de yerine getirin, muhakkak ki ahitten sorulacaktır." Yüce Allah öncelikle beş hususu emrettikten sonra üç hususu da yasaklamaktadır (bunlar zina, hak olması dışında öldürme ve yetimin malına yaklaşımdır). Arkasından üç hususu emrettiğini görüyoruz. Bunların birincisi ise ahde vefadır. Yani insanlarla sözleştiğiniz ahdi eksiksiz yerine getiriniz, onlarla karşılıklı ilişkilerde bulununuz, akitlerin gereğini ifa ediniz. Çünkü ahit ve akit sahipleri bundan sorumlu tutulacaklardır. Bu ayetin bir benzeri de: "Ey iman edenler, akülerinizi tastamam yerine getiriniz." (Maide, 5/1) ayetidir. Buna göre ahit bir fazilet ve bir mîsak (söz, andlaşma), akit ise bir yükümlülüğü kabul etmek ve bir bağlantı yapmaktır. Ahdi bozmak hainlik ve münafıklıktır. Ahdi terk etmek ise güveni yok etmek, hakları zayi etmektir. O bakımdan şer'an ahde vefa göstermek icap eder, akdin gereğini yerine getirmek gerekir. Kim verdiği sözde durmaz, ahdini yerine getirmez, akdinin gereklerini yürürlüğe koymazsa günaha düşer, isyanda bulunmuş, imanın ve dinin gereğini ihlâl etmiş olur. Ahit insan ile Allah arasındaki ve kişi ile sair insanlar arasındaki her türlü ilişkiyi kapsayan genel bir emirdir. Akit de yemin, alışveriş, şirket, icare, sulh ve evlilik gibi insanın gereklerini yerine getirmeyi üstlendiği her bir şeydir.

İşi sağlamlaştırıp pekiştirmek suretiyle yapılan her bir ahit, akittir. Bu bakımdan dolayı ahitlere ve akitlere bağlı kalıp gereklerini yerine getirmenin vücubuna delâlet eden pek çok ayet-i kerime varit olmuştur. Yüce Allah'ın şu buyrukları gibi: "Ve ahitleştiklerinde ahitlerini eksiksiz yerine getirenler..." (Bakara, 2/177); "Ve emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler..." (Mü'minûn, 23/8; Meâric, 70/23); "Ve Allah alışverişi helâl kılmıştır." (Bakara, 2/275); "Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda sizden karşılıklı bir rızaya dayalı ticaret ile olması hali müstesna, batıl yollarla yemeyiniz." (Nisa, 4/29).

Ahde veya akde bağlı kalmak, onun gereğini yerine getirmek, şer'i usule uygun, onunla çatışmayan ve karşılıklı rızaya uygun olarak gereklerini yerine getirmektir.

Onuncu tür, ölçüyü eksiksiz yapmak, tartıyı adaletle yapmaktır: "Ölçtüğünüz zaman da ölçüyü tam tutun ve dosdoğru ölçü ile tutun." İşte bu, bu ayet-i kerimede sözü geçen

üç emirden ikincisidir. Bu ölçüleri ve tartıları eksiksiz yapmaya dairdir. Yani eksiltmeksizin ölçülerinizi tam yapınız. Zulüm yahut haksızlığa sapmaksızın da adaletle tartıyı tam yapınız. Kendiniz için ölçer yahut tartacak olursanız ölçü veya tartıyı fazla yapmayınız. Bununla birlikte hakkınızı eksiltmenize bir mani yoktur. "Bu hem daha hayırlıdır..." Yani ahde bağlı kalmanın ölçü ve tartıyı eksiksiz ve adaletle yapmanın dinde de dünyada da geçiminizde ve akıbetinizde daha hayırlı olacağını, ahiretinizde akıbet ve dönüş yeri bakımından da daha iyi olacağını biliniz. Böyle yaptığınız takdirde kıyamet gününde o konuda sorgulanmaz yahut cezalandırılmazsınız. İnsanlar da sizinle ilişki kurmaya rağbet eder, sizden övgü ile söz eder, kötü bir nam sahibi olmakla karşı karşıya kalmazsınız, yahut yetkili organlar tarafından cezalandırılmazsınız. Tecrübe ile sabittir ki güvenilir tacir asıl sevilen, insanların kendisine doğru koştuğu kârlı kimsedir. Ölçü yahut tartısını eksik yapan tüccar ise, insanların kendisinden yüz çevirdikleri, bir kenara itip nefret ettikleri ve ziyana uğrayan kimsedir.

Yine bu ayet-i kerimenin anlamını ifade eden başka bir çok ayet-i kerime varit olmuştur. Bunların bazıları şöyledir: "Tartıyı adaletle dosdoğru yapın ve tartıyı eksik yapmayın." (Rahman, 55); "İnsanların eşyasına haksızlık etmeyin, yeryüzünde ıslah olunmuşken fesat çıkartmayın." (A'râf, 7/85); "Ölçü ve tartıyı eksik yapanların vay haline ki, onlar insanlardan ölçerek aldıklarında tam alırlar, onlara ölçerek yahut tartarak verdiklerinde ise eksik verirler." (Mutaffim, 83/1-3).

Akitlere ve ahitlere tastamam bağlı kalmak, ölçü ve tartıyı eksiksiz yapmak her birisi başlı başına üstün toplumsal bir uygarlık kaidesidir. İnsanlar arası ilişkilerin yüksek noktalara ulaştırılmasında zorunlu ve temel esası teşkil ederler. Bu ise karşılıklı güven ve huzuru sağlar, karşılıklı ilişkilerin gelişmesine, kârın ve kazancın artmasına sebep olur.

Onbirinci tür, tahmin ve kötü zandır: "Bilmediğin şeyin ardınca gitme..." Yani şanı yüce Allah bu üç emri açıkladıktan sonra yine yasakları söz konusu ederek şu üç hususu yasak kılmaktadır:

Bunların birincisi tahmin ve kötü zanna dayanarak konuşmaktır. Bu, günlük yaşayışta bir kusurdur, haksız yere başkalarını tenkit etmektir, ilim ve gerçeğin kutsallığını heder etmektedir. Yani söz ya da davranış türünden olsun bilmediğin şeyin izinden gitme, ardına düşme! Maksat ise sağlıklı bir şekilde bilinmeyen hususlara dayanarak delilsizce hüküm vermektir. Bu aynı zamanda müşriklerin ilâhî meselelerde ve peygamberliğe dair hususlardaki yanlış itikatlarını yasaklamayı da kapsamına alır. Onlar bu yanlış itikatlarla geçmişlerini taklit ettikleri ve hevalarına tabi oldukları için varırlar: "Onlar ancak zanna ve nefislerin arzu ettiklerine tabi olurlar." (Necm, 53/23).

Aynı şekilde bu yasak, yalan şahitliği ve yalan söz söylemeyi, iftirada bulunmayı, muhsan (evli) erkek ve kadınları (iffetlileri) yalan iftiralara maruz bırakmayı, yalan söylemeyi, iftira ve bühtanda bulunmayı da kapsamaktadır. Zanna bağlı olarak başkalarını

tenkit etmeyi, başkalarının gizliliklerini araştırmayı, bilimsel gerçekleri değiştirmeyi ve buna benzer hususları da kapsamına alır. İnsanın bilmediği bir şeyi söylemesi yahut da bilmediği bir şeye göre amelde bulunması, ya da bilmediği bir şeye dayanarak başkasını kötülemesi uygun değildir. Bu kötü huy Müslümanlar arasında da yaygınlık kazanmış bulunuyor ve artık bilgisizce, güvenilir kaynaklar olmaksızın söz söylemek, din ve imanın zaafa uğraması, ve ahlakî değerlerin çözülüşü sebebiyle oldukça yaygın bir hal almıştır. İşte bundan dolayı Kur'ân-ı Kerim bu hastalıklı durumdan sakındırarak şöyle buyurmaktadır: "Çünkü kulak da, göz de, kalp de bütün bunlar ondan mes'uldür.." Yani ilim ve bilginin anahtarları durumunda olan, işitmek ve görmek -ki bunlar maddi ve deneysel bilgilerin aracıdır- aklî ilimlerin kendisiyle elde edildiği kalbin sahibi kıyamet gününde bunlardan sorumlu tutulacak ve bunlara da sahibi hakkında soru sorulacaktır. İnsan kendisi için helâl olmayan şeyleri işitecek, bakması ya da görmesi helâl olmayan şeylere bakacak ya da görececek olursa, yapması helâl olmayan şeyleri yapmaya karar verirse bunlardan dolayı sorumlu tutulur, ceza görür. Zira bilgi edinmenin aracı olan bu organların masiyette değil, itaat yolunda kullanılması gerekir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, zandan çokça kaçınınız, çünkü zannın bir kısmı günahtır." (Hucurat, 49/12). Peygamber (s.a.) de Buharî ile Müslim'in Ebu Hureyre'den yaptıkları rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Zandan alabildiğine sakınınız. Çünkü zan sözün en yalan olanıdır." Hatta bu organlara sahipleri hakkında soru sorulacaktır. Bu da Yüce Allah'ın onlara hayat vermesiyle olacak, sonra da bunlar insan aleyhine şahitlikte bulunacaktır. Buna delil de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "O günde onların dilleri, elleri ve ayakları neler yapmakta olduklarından aleyhlerine şahitlik edeceklerdir." (Nur, 24/24).

İbni Abbas der ki: Gözünün gördüğü, kulaklarının işittiği, kalbinin bellediği şeyler dışında hiçbir şey hakkında şahitlik etme! Katâde de der ki: İşitme-mişsen işittim, bilmediysen bildim, görmediysen gördüm, deme.

Onikinci tür, büyüklenmenin ve böbürlenmenin haram kılınmasıdır: "Yeryüzünde kibirlenerek yürüme..." Bu buyruklarda yasak kılman ikinci husus da budur. Bu da yürürken büyüklenmenin, böbürlenmenin haram kılınmasıdır. Yani zorbaların, azgınlığın yürüdüğü gibi, sen de yeryüzünde böbürlenerek, sağa sola eğilip çalım satarak yürüme. Böyle bir yürüyüş büyüklenmeye ve azamete işarettir. Şüphesiz ki sen (böyle yapmakla) yeri delemezsin. Boyun da dağlara ulaşmaz. Yani sen sağa sola eğilip bükülmekle, -övünmekle, kendini beğenmekle dağların tepelerine ulaşamazsın. Bu ise büyüklük taslayan ve böbürlenmiş kimselere tehakkümlü (alaylı) bir ifadedir.

Aksine bunları yapan kimse tam maksadının zıddı olan bir şeyle cezalandırılır. Nitekim Müslim'in Sahih'inde şu rivayet sabit olmuştur: "Sizden tmcekilerden bir adam kavmi arasında üzerinde kendileriyle çalım sattığı iki elbise olduğu sırada yürürken aniden yer yarılıp içine geçti ve işte o kimse kıyamet gününe kadar orada batmaya devam etmektedir." Yüce Allah da Karun'un durumundan bizi haberdar ederek ziyeti içerisinde kavminin huzuruna çıktığını Allah'ın onu da sarayını da yerin dibine geçirdiğini haber vermektedir. Ebu Nuaym'm el-Hilye'de Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hasen bir badise

göre de "Her kim Allah için alçakgönüllülük gösterirse Allah onu yükseltir." Böyle bir kimse kendisini hakir görür, ama gerçekte Allah katında büyüktür.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Ve Rahmanın iyi kulları ki yeryüzünde ağır ve vakur yürürler." (Furkan. 25/63); Yürüyüşünde mutedil ol ve sesini kıs!" (Lokman, 31/19).

İşte bütün bunlar, Rabbinin katında sevilmeyen şeylerdir. Sözü geçen emir tc yasaklardan anlaşılın bütün bu çirkin hasletler -ki bunlar yirmibeş tane olup Yüce Allah'ın "Rabbin hükmetti ki; kendisinden başkasına ibadet etmey esiniz..." buyruğu ile başlayıp buraya kadar devam etmektedir. Bunlar Rabbin nezdinde hoş olmayan şeylerdir. Yani onun tarafından buğzedilen, yasak kılınan ve cezaları verilecek olan şeylerdir. Her ne kadar bunlar Yüce Allah'ın kendilerinden razı olmasını gerektirmeyen tekvînî iradesi ile Allah'ın murad ettiği şeyler olsa dahi, bu böyledir. Nitekim Rasulullah (s.a.): "Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz." buyurmuştur.

"Bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmettedir." Yani bizim sana emretmiş olduğumuz bu güzel ahlâk ile sana yasaklamış olduğumuz bu alçaltıcı nitelikler, ey Muhammed sana vahyettiğimiz dinin kendisiyle hükmetmeni istediğimiz esaslardandır. Bunları sana insanlara emredesin diye bildirdik. Burada hikmetten kasıt ise sözü geçen mükellefiyetlerdir.

"Allah ile beraber bir başka ilâh edinme..." Allah'a ortak bir başka ilâh edinme, aksi takdirde kınanmış olarak cehenneme atılmakla cezalandırılırsın. Yani Yüce Allah'ın rahmetinden ve her bir hayırdan mahrum olursun.

Bu ayet-i kerimede hitap Rasulullah (s.a.)'m vasıtası ile ümmetedir. Çünkü bundan da Hz. Peygamberin kastedilmesi masum oluşundan dolayı söz konusu değildir. Bundan kasıt bu ayet-i kerimeyi işiten tüm insanlardır. Yüce Allah bu yükümlülüklerin başına tevhibi emredip şirkten sakınmayı emrettiği gibi, aynı anlam ile de bu mükellefiyetleri sona erdirmiştir. Bundan kasıt ise her işin, sözün, düşüncenin ve zikrin başının da sonunun da tevhit ile birlikte olması, tevhit ile başlaması gerektiğidir. Buna dikkat çekmektedir ve bütün mükellefiyetlerden maksadın tevhibi bilmek ve onda derinleşmek olduğunu ifade etmektedir.

İbni Cerir, İbni Abbas (r.a.)'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Tevrat'ın tümü Beni İsrail (İsra) suresinden onbeş ayetin içerisindedir. Daha sonra İbni Abbas "Allah ile beraber başka bir ilâh edinme..." ayetini okudu. Yahut da bu ayet-i kerimeler, Musa (a.s.)'nın levhalarında idiler ve bunların ilki "Allah ile beraber başka bir ilâh edinme" buyruğudur.

Yüce Allah ilkin, şirk koşup tevhibi terk etmenin kişinin yardımsız bırakılacağı

sonucunu vereceğini, ayetlerin sonunda ise böyle birisinin kınanmış ve kovulmuş olacağı sonucunu doğuracağını belirtmiştir. Bu ise işin başında tevhide terk edip şirk koşanın yardımsız kalacağını, sonunda ise kovulmak noktasına geleceğini göstermektedir. Yardımsız kalan kimse, kendi nef-siyle başbaşa bırakılan kişi, kovulmuş ise hakir kılınmış, hafife alınıp küçümsenmiş kimse demektir. [\[13\]](#)

Yüce Allah'a Evlât Ve Es Koşanların Kınanması

40- Yoksa Rabbiniz size oğullar vererek ayrıcalık tanıdı da kendisi meleklerden kızlar mı edindi? Muhakkak ki siz büyük bir söz söylüyorsunuz.

41- Andolsun ki biz ibret alsınlar diye bu Kur'ân'da çeşit çeşit açıklamalar yaptık. Fakat bu, onların ancak bırakıp uzaklaşmalarını artırdı.

42- De ki: "Onların dedikleri gibi Allah ile beraber başka ilâhlar bulunsaydı o zaman -hepsi Arş'ın sahibine yakınlaşmak için yol ararlardı."

43- Onların söylediklerinden O münezzehtir, yücedir ve pek uludur.

44- Yedi gök, yer ve içlerinde bulunanlar O'nu teşbih eder. O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ama siz onların teşbihlerini anlamazsınız. Muhakkak ki O Halîm'dir, Gafurdur.

Açıklaması:

Yüce Allah kendisine ortak nispet edenlerin iddialarını çürüttükten sonra burada da kendisine evlât nisbet edenlerin yaptıkları bu işin oldukça kötü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ayet-i kerimede Yüce Allah melekleri dışı kabul eden müşriklerin görüşlerini de reddetmektedir. Onlar önce meleklerin dışı olduklarını söylediler, sonra bunların Allah'ın kızları olduğunu iddia ettiler; arkasından kalkıp bu meleklerle ibadet ettiler. Yüce Allah onları burada azarlamakta, yaptıklarını reddederek onların apaçık bir

yanlılık içinde olduğunu ifade etmektedir: Rabbiniz erkek çocukları size tahsis ederek ikramda bulunurken kendi kanaatinize göre kızları mı kendisine seçecek? Halbuki siz o kızları diri diri toprağa gömüyorsunuz ve kız çocuğu sahibi olmayı kendinize yediremiyorsunuz. Arkasından Yüce Allah onların bu kanaatlerini daha ileri derecede reddederek şöyle buyurmaktadır: Sizler, Allah'ın kendinize yakıştırmadığınız dişilerden çocuğu vardır, diye iddia ediyor, Allah'a karşı yalan uyduruyor ve Allah'a karşı büyük günah olan, azabınızı gerektiren bir söz söylüyorsunuz. Bu ise güçlünün zayıfa, zayıfın da güçlü olana nispet edilmesi suretiyle en basit akli ilkeye dahi aykırıdır: "Şüphesiz bu zalimce bir paylaştırmaktır." (Necm, 53/22).

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Rahman evlât edindi, dediler. Andolsun ki siz pek çirkin bir şey söylediniz. Bu sözden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılarak yıkılacak; Rahman'a evlât isnat ettiler diye. Halbuki evlât edinmek Rahmana yaraşmaz. Göklerle yerde olanların hepsi Rahmân'a ancak kul olarak gelecektir. Andolsun ki O, bunların hepsini kuşatıp teker teker saymıştır. Onların hepsi O'na kıyamet gününde yalnız gelirler." (Meryem, 19/88-95).

Daha sonra Yüce Allah bu tartışmanın ve bu iddianın gayet açık olduğunu: "Andolsun ki biz ibret alsınlar diye bu Kur'ân'da çeşit çeşit açıklamalar yaptık." buyruğu ile ifade etmektedir. Yani biz bu Kur'ân-ı Kerim'de apaçık belgeleri, öğütleri geniş geniş açıkladık, onlara misaller verdik, içinde buldukları şirk, zulüm ve iftiradan uzak durmaları ve öğüt almaları için de sakındırdık, uyardık. Fakat bununla birlikte hatırlatmak, onların haktan kaçışlarını artırmalarından başka bir şeye yaramamaktadır.

Daha sonra Yüce Allah kendisine ortak koşan müşriklerin kanaatlerini reddederek şöyle buyurmaktadır: "De ki: Onların dedikleri gibi Allah ile beraber başka ilâhlar bulunsaydı..." Ya Muhammed, Allah'ın yarattığı varlıklardan ortağı olduğunu iddia eden ve Allah ile beraber başka ilâh edinen şu müşriklere de ki: Eğer durum dediğiniz gibi olsaydı ve Allah ile beraber O'na yakınlaştırm ve yanında şefaath etsin diye başka ilâhlar bulunsaydı, şüphesiz onlar bile O'na daha yakın olmaya çare ve yol bulmaya çalışacaklardı. O bakımdan sizler de yalnızca O'na ibadet ediniz. Sizin kendisiyle aranızda aracılık edecek bir başka mabuda ihtiyacınız yoktur. Çünkü şanı yüce olan o büyük zat bunları sevmez ve bunlardan razı olmaz; aksine bundan hoşlanmaz ve reddeder. Nitekim O böyle bir şirki paygamberleri ve rasulleri aracılığı ile yasaklamıştır. Bundan sonra Yüce Allah, şirkten kendisini tenzih ederek şöyle buyurmaktadır:

"Onların söylediklerinden O münezzehtir, yücedir ve pek uludur." Yani Yüce Allah kendisine yakışmayan şeylerden münezzehtir. O, başka ilâhların olduğunu iddia etmek suretiyle haddi aşan zalim müşriklerin söylediklerinden alabildiğine yücedir, pek büyüktür. Aksine o Allah'tır, tektir, birdir, sameddir. Doğmamıştır, doğurmamıştır, hiç kimse de ona denk olmamıştır.

Yüce Allah'ın yüceliğinin büyüklükle de nitelendirilmiş olması O'nun zati ve sıfatları ile yaratılmışlar arasında mutlak bir farklılık olduğuna işarettir. Aynı şekilde O'na eş, çocuk, ortak, ona zıt ve denk varlıklar nispet etmenin de «İdukça boş bir iddia olduğunu göstermektedir. Çünkü kadim ile muhdes (san-radan var edilmiş), muhtaç olmayan ile muhtaç arasında daha ilerisi düşünülemez kadar büyük ölçüde bir aykırılık vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bu sözlerinden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp yıkılacaktır. Çünkü Rahman olan Allah'a evlat onat ettiler." (Meryem, 19/91).

Daha sonra Yüce Allah azametinin nihai durumunu açıklayarak: "Yedi gök, yer ve içlerinde bulunanlar O'nu teşbih eder..." diye ifade etmektedir. Yani yedi gök, yer ve her ikisinde bulunan bütün yaratıklar bu müşriklerin söylediklerinden O'nu tenzih ve takdis edip, ubûdiyyet ve ulûhiyyetinde O'nun bir ve tek olduğuna tanıklık etmektedir. Bütün yaratıklar (canlılar, cansızlar ve bitkiler) mutlaka Yüce Allah'ı hamd ile teşbih ederler. Yani her bir şey kendisinden başka bir varlıktan yaratılmış olmakla, bütün varlıkları yaratan Allah'ın varlığının vücubuna (zorunluluğuna) delâlet etmekte, tanıklık etmektedir. İnsanların teşbihi "sübhanallah" demeleriyle insanların dışındakilerinin ise Yüce Allah'ın tenzihine delâlet etmeleri ile olur. Bu da mecazî bir teşbihtir. Kimi ilimler, bu dahi bir hakikattir, demektedir.

"Ama siz onların teşbihlerini anlamazsınız." Yani ey insanlar, siz o varlıkların teşbihlerini anlayamıyorsunuz. Çünkü bu sizin dilinizden başka bir file olmaktadır. Nitekim Buhârî'de İbni Mes'ud'dan şöyle dediği sabittir: Bizler yenilmekte iken yemeğin teşbihini işitirdik. Katâde de der ki: Ağaç veya : aşka bir şey olsun, canı olan her bir varlık teşbih eder.

"Muhakkak ki O Halim'dir, Gafûr'dur." Şanı Yüce Allah ezelden beri öyleydi, ebediyyen de öyle olacaktır: O Halîm'dir, kendisine karşı gelip isyan edenlerin cezalarını çabucak vermez, aksine mühlet verip erteler, dilediğinde aranızdan tevbe edenleri de bağışlar. [\[14\]](#)

Kur'ân-ı Kerim Okuduğu Vakıt Peygamber (S.A.)'İN Müşriklerin Eziyetlerine Karşı Korunması

45- Kur'ân okuduğun zaman seninle ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde koyarız.

46- Onu anlarlar diye kalplerine örtüler koyduk, kulaklarına da ağırlık. Kur'ân'-da Rabbini tek olarak zikrettiğin zaman da onlar nefret ederek arkalarını döner giderler.

47- Biz seni dinledikleri zaman ve gizli toplandıkları vakit neye kulak verdiklerini çok iyi biliriz. Hani zalimler diyorlardı ki: Siz sadece büyülenmiş bir adama tabi oluyorsunuz.

48- Bak, sana misaller veriyorlar da delâlete düşüyorlar ve bir daha yol bulamamaktadırlar.

Rasulullah (s.a.) da Kur'ân-ı Kerim okumayı istediği vakit bu okuyuşundan önce şu üç ayet-i kerimeyi okurdu: Kehf sûresi 57. ayet olan: "Gerçekten biz onların kalpleri üzerine onu iyice anlamalarına engel perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik.";

Nahl suresinin 108. ayeti olan: "Onlar Allah'ın kalplerini... mühürlediği kimselerdir." ile

Câsiye süresindeki: "Kendi hevasını ilâh edinmiş... kimseden haber ver." ayetini de sonuna kadar okurdu. Bunun özerine Yüce Allah bu ayet-i kerimelerin bereketiyle onu müşriklerin gözlerine karşı perdelerdi. [\[15\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammedi Öldükten sonra dirilmeyi de sevabı da, ikabı da tasdik etmeyen şu müşriklere Kur'ân-ı Kerim'i okuduğun vakit, biz seninle onlar arasında görülmeyen bir perde koyarız. Yani onların kalplerinin Kur'ân-ı Kerim'in manalarını anlamalarına, ayetleri üzerinde düşünmelerine engel teşkil edecek bir mania, bir engel koyarız. Onların kalplerine Kur'ân-ı Kerim'in manalarını idrak etmelerine, hükümlerini bilmelerine, pek çok sır ve amaçlarını kavramalarına imkân vermeyecek şekilde örtülerle örteriz. Kulaklarında da onun sesini işitmelerini engelleyen bir ağırlık koyarız. Yüce Allah'ın "Onu anlarlar diye" ifadesinin anlamı "Kur'ân-ı Kerim'i anlayamasmalar diye" şeklindedir. Ağırlık (vakr) ise Kur'ân-ı Kerim'den, faydalanıp hidayet bulacak şekilde dinlemeye mani olan ağırlık demektir. Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Dediler ki: Bizi davet edegeldiğin şeye karşı kalplerimiz örtüler içindedir, kulaklarımızda bir ağırlık vardır, bizimle senin aranda da bir perde bulunmaktadır." (Fussilet, 41/5).

"Gizli perde"den kasıt, örten, gizleyen demektir. Bu onların basiretlerini, eşyanın hakikatlerini, gerçek yüzlerini görmelerine engel olan bir örtüdür. Kalpleri üzerine perde germenin anlamı ise kalplerin örtüler içerisinde bırakılmasıdır. Dolayısıyla gizli ve açık, yukarıdan ve aşağıdan onların Kur'ân'ı kavramalarını önleyen engeller ve örtüler var demektir. Ayrıca Yüce Allah kulakları da Kur'ân-ı Kerim'i anlayacak, kavrayacak ve üzerinde düşünecek şekilde işitmelerini engeleyecek türden sağırlaştırmış, tıkamıştır. Onlar akli başında işiten ve anlayan kimseler idiler. Ayet-i kerimeden kasıt ise, iman etmelerini engellemek, yani Kur'ân-ı Kerim'i sırlarını kavramalarına, incelik ve gerçeklerini anlamalarına imkân vermeyecek şekilde işitmelerine engel olmaktadır. Buna sebep ise şirkin nefislerinin derinliklerine kök salmış olması, dinin gerçekleri hakkında fikirlerini, düşüncelerini kullanmayışlarıdır.

"Kur'ânda Rabbini tek olarak zikrettiğin zaman da onlar nefret ederek arkalarını döner giderler." Yani sen Yüce Allah'ı Kur'ân-ı Kerim'i okurken tevhid edecek olursan ve lâ ilahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur.) deyip Lat ve Uzza'yı söz konusu etmezsen, onlar da Allah'ın tek başına anılmasına karşı büyüklük taslayarak alabildiğine nefretle arkalarını dönüp kaçarlar. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Allah bir olarak andırsa ahirete inanmayanların kalpleri ürker." (Zümer, 39/45) Bunun sebebi ise onların müşrik olmalarıdır. Bu sebeple onlar, tevhidi işitir işitmez hemen kaçar giderler.

"Biz seni dinledikleri zaman... çok iyi biliriz." Ey Muhammed, onların seni alaya alarak, yalanlayarak dinlemelerini en iyi biz biliriz. Kureyş kâfirlerinin ileri gelenlerinin, kendi aralarında gizlice neler konuştuklarını ve senin okumanı dinlemek üzere gelip gizlice kendi aralarında seni büyülenmiş deli, kâhin biri olarak nitelendirdiklerini çok iyi biliriz. Bundan dolayı Yüce Allah da sonra: "Bak, sana nasıl misaller veriyorlar da dalâlete düşüyorlar..." diye buyurmaktadır. Yani ya Muhammed, onların sana nasıl misaller verdiklerini, seni neye benzettiklerini iyice düşün. O büyülenmiştir, o delidir, şairdir dediler ve doğru yoldan sapıp uzaklaştılar. Dalâletleri dolayısıyla hakkı bulamadılar. Bu onlar için bir tehdit, Allah rasulü için de bir tesellidir. [\[16\]](#)

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi Reddetmeleri Ve Onlara Cevap

49- Ve, "Biz kemik ve ufalanmış toprak olduğumuzda mı, gerçekten biz yeni bir yaratılışla diriltilecek miyiz?" dediler.

50- De ki: "İster taş veya demir olun."

51- "Veya gözünüzde büyüttüğünüz herhangi bir yaratık olun." Diyecekler ki: "Bizi tekrar kim diriltecektir?" De ki: "Sizi ilk defa yaratmış olan." Sana başlarını sallayacaklar ve "Ne zaman o?" diyecekler. De ki: "Yakın olması umulur."

52- "O sizi çağırdığı gün hamdederek davetine uyarsınız ve çok az kaldığınızı zannedersiniz."

Açıklaması

Öldükten sonra dirilişi, tekrar yaratılmayı inkâr eden müşrikler Kur'ân-ı Kerim'i dinleyip öldükten sonra dirilişi işittiklerinde, bunu inkâr üslûbu ile şöyle sordular: Bizler kabirlerimizde çürümüş kemikler ve kemiklerimizin kırılıp dökülmesi dolayısıyla toprağı andıracak hale geldikleri için toz-toprak olduktan, artık böyle çürüyüp söz edilmeye değmeyecek bir varlık haline geldikten sonra, kıyamet gününde ölümden önceki halimizde olduğu gibi, yeniden sağlıklı bir şekilde tekrar mı diriltileceğiz? Nitekim onların bu durumlarını Kur'ân-ı Kerim bir başka yerde şöylece haber vermektedir: "Derler ki: Biz tekrar hayata mı döndürüleceğiz? Çürümüş kemikler olduktan sonra mı? Öyleyse bu oldukça zararlı bir dönüştür, dediler." (Nâziât, 79/10-12). Bir başka yerde de şöyle buyurulmaktadır: "Kendi yaratılışını unutarak bize bir misal verdi ve dedi ki: Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek? De ki: Onları ilk defa yaratan onları tekrar diriltecektir. O her bir yaratılışı en iyi bilendir." (Yâsîn, 36/78-79).

Şanı yüce Allah peygamberine şu buyruklarıyla cevap vermesini emretti:

"De ki: İster taş veya demir olun..." Yani ya Muhammed onlara de ki: Ölmüş bir kimseyi tekrar hayata döndürmek kolay ve basit bir iştir. Bu Allah'a göre ilk yaratmaktan daha da kolaydır. Yani bizim kendi düşüncemize, eşyaya dair hükümlerimize göre daha kolaydır. Yoksa Yüce Allah için her bir şeyi yaratmak her halükârda pek kolaydır. Çünkü değişik terkiplerden meydana gelmiş olan maddenin unsurları var olup da onun özellikleri bilinecek olursa, ona benzer şeyleri meydana getirmek kolaylaşır. Ey müşrikler, faraza sizin canlılıktan çok uzak bir şey olduğunuz mesela taş veya demir gibi en katı şeylerden olduğunuz kabul edilse dahi -çünkü bunlar canlılığa, kemiğe ve toz toprağa göre daha bir uzaktır- veya sizin düşünce ve aklınıza göre büyük herhangi bir yaratık -gök, arz ve dağ- gibi hayatı kabil olduğunu sanmadığınız herhangi bir varlık- olsanız dahi Yüce Allah bunu tekrar diriltmeye ve yeniden ona hayat vermeye kadirdir. Çünkü cansız varlıklar karşı karşıya kalacakları hayat veya akıl sahibi olmak gibi hususlar bakımından birbirlerine eşittirler. Zira eğer böyle bir kabiliyet ve böyle bir ihtimal ortada yok ve gerçekleşmesi söz

konusu değil ise, ilk anda da bunların akli ve hayatı kabul etmemeleri gerekirdi. Allah ise mümkün olan her şeye kadir olandır. Bütün cüz'iyâtı da bilendir. O bakımdan bu maddî cüzlere tekrar hayatı iade etmesi elbette mümkündür. Bunlar ister kemik, toz toprak olsunlar, isterse de size göre canlı olması en uzak herhangi bir şey, taş veya demir olsunlar.

Bu anlatım, mübalağa kabilinden ve eşyayı Yüce Allah'ın tekrar diriltme ve yeniden var etme kudretine delâlet hususunda tasavvuru mümkün olan en ileri derecede eşya ile bağlantısını kurmak türünden bir örneklerdir.

Müşrikler tekrar hayata döndürülmeyi uzak bir ihtimal gördüler. Nitekim Yüce Allah bunu şöylece ifade etmektedir: "Bizi tekrar kim diriltir? diyeceklerdir." Yani ya Muhammed, sana biz eğer taş, demir veya sert herhangi bir yaratık olursak bizi tekrar kim hayata döndürür? diyeceklerdir. Onlara de ki: Sizi tekrar hayata döndürecek olan söz edilmeye değmez bir varlık iken, daha sonra dünyanın değişik yerlerine yayılan pek çok insan haline getirerek sizi yaratandır. O şanı Yüce Allah sizi tekrar hayata döndürmeye kadirdir. Her ne halde olursanız olunuz: "Yaratmayı ilk başlatan da O'dur, sonra onu tekrar iade edecek olan da. Ve bu O'nagöre daha kolaydır." (Rûm, 30/27).

Böyle bir şeyi işittiklerinde Yüce Allah ifade ettiği gibi, "Sana başlarını sallayacaklar." Yani öldükten sonra dirilişin inkârı ruhlarında köklü bir yer ettiği için alay yollu ve yalanlamak kasdıyla başlarını sallayacaklar. "Ve, "Ne zaman o?" diyecekler. Yani bu öldükten sonra diriltme ve tekrar hayata döndürme ne zaman olacak diyecekler. Bundan kasıtları ise böyle bir şeyin meydana gelmesini uzak gördüklerini ifade etmektir. Bir diğer ayet-i kerimede ifade edildiği gibi: "Ve onlar: Eğer siz doğru söyleyen kimseler iseniz bu vaad ettiğiniz ne zaman1? derler." (Mülk, 67/25).

"De ki: Yakın olması umulur." Yani şüphesiz ki bu, size yakındır ve kaçınılmaz olarak gelip çatacaktır. Çünkü gelecek olan her şey yakındır. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onlar onu uzak görürler, biz ise onu yakın görüyoruz." (Meâric, 70/6-7). Hz. Peygamber Ahmed, Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin Hz. Enes'ten yaptıkları rivayete göre; "Ben ve kıyamet saati şu ikisi gibi gönderildim." diye buyurmuş ve işaret parmağı ile orta parmağını işaret etmiştir. Buna göre Yüce Allah'ın "Yakın olması umulur." buyruğunun anlamı; "o pek yakındır." şeklindedir. Çünkü "umulur" ifadesi, Yüce Allah tarafından gerçekleştirilecek fiiller için gereklilik ifade eder. Buna benzer bir diğer ifade de "Belki de kıyamet yakındır." (Şura, 42/17) buyruğudur.

"O sizi çağırdığı gün hamdederek davetine uyarsınız." Yani bu öldükten sonra diriliş şanı yüce ve mübarek Rabbin sizi çağıracağı gün olacaktır. Ve o gün sizler itaat ederek ve emrine boyun eğerek kabirlerinizden çıkıp onun çağrısına icabet edeceksiniz. Bu sizin öldükten sonra dirilişe itaatınız hususundaki en ileri bir haldir. Yüce Allah'ın "Hamdederek" buyruğu, onun emriyle kalkacaksınız, demektir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde de

şöyle buyurmaktadır: "Sonra yerden sizi bir defa çağırды mı siz de aniden çıkıvereceksiniz." (Rûm, 30/25). Yani o sizlere yerden çıkma emrini vereceği vakit Onun emrine asla muhalefet etmeyeceksiniz.

Hız. Enes, Rasulullah (s.a.)'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Lâ ilahe illallah ehli için kabirlerinde yalnızlık yoktur. Ben adeta onların kabirlerinden kalkıp da başlarından toprağı silkelirken lâ ilahe illallah dediklerini görür gibiyim." Taberânî'nin İbni Ömer'den rivayetinde de şöyle denilmektedir: Onları "Bizden kederi gideren Allah'a hamdolsun." (Fâtır, 35/34) derken görür gibiyim, şeklindedir; ancak bu zayıf bir rivayettir.

"Ve çok az kalmış olduğunuzu zannedersiniz." Yani sizler kabirlerinizden kalktığınız vakit öldükten sonra diriliş esnasında dünyada çok kısa bir süre kaldığınızı zannedeceksiniz. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Onlar onu görecekleri gün sanki bir günün akşamından veya kuşluğundan başka bir süre durmamış gibi olacaklardır." (Nâziât, 79/46); "Biz onların ne söyleştiklerini en iyi bilenleriz. Onlar daha iyi yolda olanlara derler ki: Siz ancak bir gün eğlendiniz." (Tâ-Hâ, 20/104); "Kıyametin kopacağı günde suçlular bir saatten daha fazla eğlenmediklerine yemin edeceklerdir." (Rûm, 30/55). [\[17\]](#)

Muhalifler İle Yumuşaklıkla Ve En Güzel Şekilde Mücadele Etmek

53- Kullarıma de: "En güzel olanı söylesinler." Doğrusu şeytan aralarını açmak ister. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.

54- Rabbiniz sizi daha iyi bilir. İsterse size merhamet eder, (isterse) sizi azaplandırır. Biz seni onların üzerine vekil olarak göndermedik.

55- Rabbin göklerde ve yerde olanları en iyi bilendir. Andolsun ki biz peygamberlerden bir kısmını bir kısmından üstün kıldık. Davud'a da Zebur'u verdik.

Açıklaması

Yüce Allah Rasulüne ve mümin kullarına müşriklerle ve diğerleriyle konuşmaları, tartışmaları esnasında ikna etmek için en güzel sözlerle konuşmalarını, hoş ifadeler kullanmalarını emir buyurmaktadır. Bu emrin sebebi ise mesajın sövmek, saymak ve eziyet etmekle zıt bir şekilde sunula-mayacağıdır. Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et, onlarla en güzel yolla mücadeleni yap." (Nahl, 16/125); "Kitap ehli ile de ancak en güzel yol hangisi ise o yolla mücadele ediniz." (Ankebût, 29/46).

Bunun sebebi ise Yüce Allah'ın da buyurduğu gibi: "Doğrusu şeytan aralarını açmak ister." buyruğunda belirtilen husustur. Yani sizler en güzel sözleri ve güzel ifadeleri söylemeyecek olursanız, şeytan müminler ve müşrikler arasındaki işleri bozar ve aralarında fitne ve kötülüğü körükler. Aralarında düşmanlığa sebep verir ve onların bir kısmını kışkırtır. Çünkü şeytan Hz. Adem'in soyundan gelenlerin apaçık bir düşmanıdır. Bundan dolayı bir kimsenin Müslüman kardeşine, demir ile işaret etmesi yasak kılınmıştır. Çünkü şeytan onun elinde olanı dürtebilir ve belki de bununla kardeşine bir zarar verebilir. İmam Ahmed, Buharî ve Müslim'in Ebu Hureyre(r.a.)'den rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi bir kimse silahla kardeşine işaret etmesin. Çünkü o şeytanın belki de elini dürteceğini ve bunun sonucunda da cehennemden bir çukura düşeceğini bilemez."

Şeytanın insanı tahrik etmesinin sebebi ise Yüce Allah'ın buyurduğu gibi: "Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır." İnsanın açıktan açığa düşmanı olmasıdır. O düşmanlığını Kur'ân-ı Kerim'in de bize naklettiği gibi ta eskiden beri açıkça ilân etmiştir: "Sonra andolsun önlerinden, arkalarından, sağ taraflarından, sol taraflarından onlara geleceğim..." (A'râf, 7/17)

Daha sonra Yüce Allah sertliği, kabalığı bulunmayan en güzel ve en yumuşak yolu şöylece açıklamaktadır: "Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder..." Yani ey insanlar! Rabbiniz sizden kimin hidayeti, imana girme tevkifini hak ettiğini, buna lâayık olduğunu, kimin de lâayık olmadığını en iyi bilendir. O bakımdan O dilerse size merhamet ederek sapıklıktan kurtarır, itaate ve ona dönmeye muvaffak kılar. Dilerse size azap eder ve sizi iman ettirmez. O takdirde şirkiniz üzere ölürsünüz. İşte onlara söylenecek söz, bu ve benzerleridir. Onlara: "Sizler cehennemliksiniz, sizler azap edileceksiniz" gibi öfkelerini artıracak, kötülüğe götürecektürden sözler söylenmez. Yüce Allah'ın "Daha iyi bilendir" buyruğu çok iyi bilendir, en iyi bilendir, anlamındadır. "Allahu ekber" ifadesinin Allah'ın büyüklüğünü anlattığı gibi. Yani burada Yüce Allah ile başkaları arasında bir karşılaştırma yapmayı gerektiren bir taraf yoktur.

"Biz seni onların üzerine vekil olarak göndermedik." Yani ey Muhammed, biz seni onların üzerine bir koruyucu, bir gözetleyici, işleri sana havale edilmiş bir vekil olarak göndermedik ki, amelleri dolayısıyla onları hesaba çekesin ve onları İslâm'a girmeye mecbur edesin. Biz seni yalnızca bir uyarıcı, bir müjdeci olarak gönderdik. Sana itaat eden cennete girer, sana karşı gelip isyan eden cehenneme gider. O bakımdan onları davet ederken, yumuşak davran, sert davranma, ashabına da onları idare etmeyi ve eziyetlerine katlanmayı emret.

"Rabbin göklerde ve yerde olanları en iyi bilendir." Yani Rabbin göklerde ve yerde olanları en iyi bilir. Onların durumlarını, miktarlarını da tam bir kuşatı-lıcıkla bilendir O "Yaratan bilmez mi? O Latiftir, Hablî'dir." (Mülk, 67/14). O bakımdan O, onların her birisinin neye lâîyk olduğunu en iyi bilendir. İşte bu buyruk, Yüce Allah'ın peygamberliği ve risaleti için seçtiği kimselere dair kanaatlerini ve onların şu sözlerini reddetmektedir: "Bu Kur'ân-ı Kerim iki kasabadan büyük birisine indirilmeli değil miydi?" (Zuhruf, 43/31). Yine müşrikler Suhayb, Bilâl, Habbâb gibi fakirlerin Hz. Peygamberin çevresinde bulunmaları, ona karşılık Kureyş'in ileri gelenlerinin ve liderlerinin uzaklaştırılmasından sıkıldıkları vakit, söyledikleri sözleri reddetmektedir.

"And olsun ki biz peygamberlerden bir kısmını bir kısmına üstün kıldık." Yani and olsun peygamberler ve rasullerin bir kısmını, bir takım meziyet, kitap ve özellikler bakımından diğer kısmından üstün kıldık. İbrahim (a.s.)'i halîl, Musa'yı (a.s.) kelim, Muhammed (s.a.)'i peygamberlerin sonuncusu kılmak gibi. Şu ayet-i kerime de buna benzemektedir: "Biz o peygamberlerin bazısını bazısına üstün kıldık. Allah onlardan kimisiyle söylemiş, kimisini de bir çok derecelere yükseltmiştir." (Bakara, 2/253) Ayet-i kerimede ayrıca Rasul-ullah (s.a.)'ın Kur'ân-ı Kerim, İsrâ ve Miraç ile bütün peygamberlerden üstün kılındığına, ondan sonra Hz. İbrahim'in, ondan sonra Hz. Musa'nın, ondan sonra da Hz. İsa'nın -konu ile ilgili meşhur görüşe göre- geldiğine işaret etmektedir.

Rasullerin sair peygamberlerden üstün olduğunda "Ulü'l-azm" peygamberlerin de rasullerin en faziletlieleri olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Bu beş ulü'l-azm peygamber ise Kur'ân-ı Kerim'deki şu iki ayet-i kerimede sözü geçen peygamberlerdir: "Hani biz peygamberlerden ahitlerini almıştık. Senden de İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da (ahit almıştık.)." (Ahzab, 33/7); "Dinden Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi "Dini dosdoğru tutun ve onda tefrikaya düşmeyin" diye, size de şeriat yaptı." (Şûra, 42/13).

"Davud'a da Zebur'u verdik." Yani biz ona Zebur'u indirmekle üstünlük verdik; yoksa krallık ve egemenlikle değil. Zebur'da varit olan buyruklardan birisi de Muhammed (s.a.)'in peygamberlerin sonuncusu, en üstünü olacağı, onun ümmetinin de ümmetlerin en hayırlısı olacağıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yazmışızdır ki Muhakkak arza benim salih kullarım mirasçı olacaktır diye yazmıştık."

(Enbiya, 21/105). Ayrıca orada Rasulullah (s.a.)'ın faziletlerine ve şerefine de dikkat çekilmektedir. [\[18\]](#)

Müşriklerin Şüphelerinin Başka Bir Şekilde Çürütülmesi

56- De ki: "Ondan başka (ilâh diye) iddia ettiklerinizi çağırın. Sizin bir sıkıntınızı gidermeye de, o halinizi değiştirmeye de güçleri yetmez."

57- Onların çağırdıkları o kimseler de Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile ararlar. O'nun rahmetini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı sakınılmaya değer.

58- Hiçbir şehir yoktur ki kıyamet gününden önce biz onu helak edici veya şiddetli bir azap ile cezalandırıcı olmayalım. Bu, Kitap'ta yazılmıştır.

59- Bizi ayetler göndermekten alıkoyan şey, ancak öncekilerin onları yalanlamış olmalarıdır. Semûd'a da gözleri göre göre dişi deveyi vermiştik. Bu yüzden zulm etmişlerdi. Halbuki biz ayetleri ancak korkutmak için göndeririz.

60- Hani sana demiştik ki: "Rabbin gerçekten insanları kuşatmıştır. Sana göstermiş olduğumuz o temaşayı sadece insanlar için bir imtihan kıldık. Kur'an'da lanetlenmiş olan ağacı da. Biz onları korkutuyoruz ama bu, onlara büyük bir azgınlık vermekten başka bir şeylerini artırmıyor."

Açıklaması

Ey Peygamber, Allah'tan başkasına ibadet eden şu müşriklere de ki: Allah'tan başka ilâh olduklarını iddia ettiğiniz şu putlara ve Allah'ın ortaklarına bir sesleniniz. Çağırınız onları, acaba onlar sizin bu çağırınıza cevap verecekler mi? Fakirlik, hastalık, kıtlık, azap ve buna benzer birtakım sıkıntıların baş göstermesi halinde onlara yöneliniz. Acaba bu sıkıntılarınızı giderebiliyorlar mı? Şüphesiz onların kendilerine de bir fayda ve zarar verme

imkânları yoktur.

Bunları yapabilen ancak hiçbir ortağı olmayan, yaratmak ve emretmek kudret; ancak kendisinde olan Yüce Allah'tır. İbni Abbas der ki: Müşrikler biz meleklerle, Mesih'e ve Üzeyr'e ibadet ediyoruz, derlerdi. İşte çağırılmaları istenenler de bunlardır. Yani melekler, Mesih ve Üzeyr'dir.

"Onların çağırdıkları o kimseler de Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile ararlar." Sizin Allah'tan başka tapındığınız Üzeyr ve Mesih gibi kimseler dahi Rablerine dua ederler. Onlar da Allah'a yakınlaşmak için yol ararlar. İtaat ve ibadetlerle O'na yaklaşmaya çalışırlar. İbadetlerini yalnızca O'na yaparlar. Buradaki "yol" Allah Teâlâ'ya yakınlaştırıcı işler demektir.

"Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile ararlar, onun rahmetini umarlar, azabından korkarlar." Yani onlardan daha yakın olanlar bile Yüce Allah'a yakınlaşmak için yol arar. Peki ya yakın olmayanların durumu ne olur?

Yahut da yol aramanın anlamı şudur: Onlar Yüce Allah'a hangisi daha yakın olacak diye çaba harcarlar. Bu ise itaatlerine devamla daha çok hayır yapmakla, olur. Ve bunlar Allah'ın rahmetini umar, onun azabından korkarlar; Allah'ın diğer kulları gibi. Peki bunların ilâh olduklarını nasıl iddia edebilirler?

Tirmizî ve İbni Merdüveyh, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah'tan vesile dileyiniz." Vesile nedir? diye sordular. Rasulullah (s.a.): "Allah'a yakın olmaktır." buyurdu; sonra da bu ayet-i kerimeyi okudu.

Rahmeti umup azaptan korkmaya gelince, gerçekten şu iki ibadet korku ve ümid ile tamam olur. Koran insan masiyetlerinden uzak durur, umut ile de itaatlerini daha çok artırır.

Azaptan korkmanın sebebi ise Yüce Allah'ın: "Zira Rabbinin azabı sakınılmaya değer." buyruğunda ifade ettiği husustur. Yani şüphesiz Rabbinin azabı kendisinden korkulan bir şeydir. Kimsenin azaptan yana güvenlik içerisinde olması söz konusu değildir. O bakımdan melekler olsun, peygamberler olsun ve onların dışındakiler olsun, bütün kulların azaptan çekinmeleri, azabın meydana gelmesinden çekinmeleri, sakınmaları gerekir. Peki ya siz ne yapmalısınız?

Daha sonra Yüce Allah zalimlerin akıbetini şöylece beyan etmektedir: "Hiçbir şehir yoktur ki kıyamet gününden önce biz onu helak edici... olmayalım." Yani Yüce Allah'ın nezdinde levh-i mahfuz'da yazılı olan ilminde küfür ve masiyetlerle zulmeden kasabaların her birisini mutlaka Yüce Allah ya bütün ahalisini yok etmekle helak edecektir yahut da onları kökten yok edici bir azap ile cezalandıracaktır. Bu da ya öldürmek ile yahut da

dilediği belâlara onları maruz bırakmakla olacaktır. O bunu yaparken onlara zulüm olsun diye değil, aksine günah ve hataları sebebiyle onlara bunu yapacaktır. Nitekim Yüce Allah' şöyle buyurmaktadır: "Ve biz onlara zulmetmedik fakat kendileri kendilerine zulmediyorlardı." (Hûd, 11/101).

"Bu kitapta yazılmıştır." Yani bu Yüce Allah'ın ilminde yahut Levh-i Mahfuz'da tescil edilmiş sabit ve genel bir hükümdür. Tirmizî, Ubâde b. es-Samit'-den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Şüphesiz Allah'ın ilk yarattığı şey Kalem'dir. Ona, yaz diye buyurdu. O ne yazayım? diye sordu. Yüce Allah: "Takdir olunan her şeyi ve kıyamet gününe kadar olacak ne varsa onu yaz." buyurdu.

Daha sonra Yüce Allah Mekke halkının isteklerinin kabul edilmemiş sebebini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Bizi ayetler göndermekten alıkoyan şey..." yani onların gösterilmesini teklif ettikleri ayetleri (mucizeleri) gerçekleştirmekten bizi alıkoyan tek şey, onlardan öncekilerin benzerlerini yalanlama, olmalarıdır. Biz bu ayetleri gösterecek olsak, Mekke halkı da veya onların durumunda olanlar bunları yalanlayacak olurlarsa, dünya hayatında onları azaplandırırız ve asla onlara mühlet vermeyiz. Nitekim Yüce Allah'ın mahlûkatmda uygulayageldiği sünneti (şaşmaz kanunu) budur.

Nüzul sebebinde de açıkladığımız gibi, Mekke'lilerin gösterilmesini teklif ettikleri mucizeler, Safa'yı altın yapması, dağları bir parça kendilerinden uzaklaştırması ve arazilerinin ziraate elverişli hale getirilmesi gibi şeylerdi.

Öncekilerin teklif edip, gerçekleştirildikleri vakit de yalanladıkları ve bundan dolayı da topluca helak edildikleri ayetlere bir örnek de Hz. Salih'in kavmi olan Semud'a gösterdiği dişi deve mucizesidir. Onlar dişi deveyi kesince büyük sayha onları yakaladı. Onların helak edilmelerinin izleri de Arap topraklarında sınırlarına yakın yerlerde devam etti. Giden ve gelenler onları görüyordu. Nitekim burada Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Semud'a da gözleri göre göre bir dişi deve vermiştik. Bu yüzden zulmetmişlerdi." Yani biz Semud kabilesine de dişi deveyi, onu yaratanın vahdaniyetine ve bu hususta Allah'ın duasını kabul ettiği Rasulünün doğruluğuna delâlet eden açık bir belge olarak vermiştik. Yüce Allah'ın: "göz göre göre" ifadesi, apaçık yahut insanların idrak ettiği şekilde gösterme özelliğine sahip anlamındadır. Burada diğer mucizeler arasında özellikle bunun söz konusu edilmesinin sebebi, Semud kabilesinin helak edilmesinin izlerinin Arap topraklarına yakın olması, onların yolları üzerinde bulunmasıdır. Yüce Allah'ın, "Bu yüzden zulmetmişlerdi" buyruğunun anlamı ise, ona kâfir oldular ve o dişi devenin su içmesini engelleyip onu öldürdüler, demektir. Yüce Allah da tek bir kimse kalmamak üzere onları yok etti ve onlardan intikam aldı.

"Halbuki biz ayetleri ancak korkutmak için göndeririz." Yani bizler ayetleri ancak insanları dünya azabının geleceğinden korkutmak üzere göndeririz. Belki bununla ibret alırlar, öğüt alırlar ve vazgeçerler. Şayet korkmayacak olurlarsa bu sefer başlarına azap

iner.

İbni Kesîr'in naklettiğine göre bir seferinde İbni Mes'ud'un valiliği döneminde Kûfe'de zelzele oldu, o da şöyle dedi: "Ey insanlar! Rabbiniz sizden kendisini razı etmenizi istiyor. Haydi O'nu razı ediniz." Yine rivayet edildiğine göre Medine Ömer b. el-Hattab'ın halifeliği döneminde defalarca sarsıldı. Hz. Ömer şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim, birtakım günahlar işlemeye başladınız. Andolsun eğer bir daha zelzele olursa şunları şunları yapacağım." Yine Buharı ile Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Güneş ile Ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettir ve şüphesiz bunlar herhangi bir kimsenin ölümü ya da hayatı dolayısıyla tutulmazlar. Fakat Yüce Allah bunlarla kullarını korkutur. Böyle bir şey gördüğünüz zaman onu zikretmeye, Ona dua etmeye, ondan mağfiret dilemeye koşunuz." Daha sonra şöyle buyurdu: "Ey Muhammed ümmeti, Allah'a yemin ederim erkek veya kadın kulunun zina etmesinden dolayı Allah'tan daha çok galeyana gelen hiçbir varlık yoktur. Ey Muhammed ümmeti, Allah'a yemin ederim eğer sizler benim bildiklerimi bilecek olsaydınız pek az güler, pek çok ağlardınız."

Daha sonra Yüce Allah Rasulünün risaletini tebliğe teşvik etmekte ve ona kendisini insanlardan koruduğunu haber vererek şöyle buyurmaktadır: "Hani sana demiştik ki: Rabbin gerçekten insanları kuşatmıştır." Yani şunu hatırla ki, bir zamanlar biz sana şöyle vahyetmiştik: Kullarına kadir olan, güç yetiren Allah'tır. Onlar onun hakimiyeti, onun kahrı ve galebesi altındadırlar ve Allah ister Kureyş'ten olsun, ister başkalarından olsun düşmanlarına karşı seni korumuştur ve şüphesiz Allah, onlara karşı sana yardım edecektir. Nitekim bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ve Allah insanlara karşı seni koruyacaktır." (Mâide, 5/67). Yine yüce Allah Bedir'de zafer müjdesini vererek şöyle buyurmuştur: "O topluluk pek yakında yenik düşecek ve arkalarını dönüp gideceklerdir." (Kamer, 54/45); "Kâfir olanlara de ki: Peki yakında yenilgiye uğrayacaksınız ve cehenneme sürülmek üzere toplanacaksınız." (Ali İmrân, 3/12).

Şanı yüce Allah Kur'an ayetlerinin inidrilmesinin aynı zamanda korkutmayı da ihtiva ettiğini beyan ettikten sonra İsra mucizesini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Sana göstermiş olduğumuz temaşayı sadece insanlar için bir imtihan kıldık." Yani İsra gecesinde sana gösterdiklerimizi ancak insanlar için bir deneme ve bir sınama aracı kıldık. Böylelikle gerçek ve samimi müminler ile yalanlayıcı kâfirlerin insanlara karşı durumları açıkça ortaya çıksın, insanların bilmesi için ortaya çıkardık. Ama bu bize nispetle değil. Çünkü biz zaten gelecekte olacak her şeyi ezelden beri bilmekteyiz.

Bu mucizeyi bir takım kimseler yalanladı ve inkâr etti, başka kimseler de doğrulayıp tasdik etti.

Buharî, İbni Abbas'tan bu ayet-i kerime hakkında şunu söylediğini nakletmektedir:

Buradaki rü'ya kelimesi Rasulullah (s.a.)'a İsrâ'ya götürüldüğü gece gösterilen göz ile gördüğü bir rüyadır. Arapça'da da: "Ben onu gözümle bir rüyet şeklinde ve rüya olarak gördüm." denilir.

"Kur'an'da lanetlenmiş olan ağacı da." Bu buyrukta takdim ve tehir vardır. Yani biz Kur'an-ı Kerim'de lanetlenmiş ağacı da ancak insanlar için bir imtihan ve bir denenme sebebi kıldık. Tıpkı İsrâ ve Mi'râc hadisesi gibi. Söz konusu bu ağaç ise zakkum ağacıdır. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz zakkum ağacı, o pek günahkârın yiyeceğidir." (Duhan, 44/43-44). Bu ağaç hakkında insanlar ihtilâfa düştüler. Kimisinin bundan dolayı imanı arttı, çünkü ateşin yakmadığı pek çok şey vardır; kimisinin de küfrü arttı. Ebu Cehil ile Abdullah b. ez-Ziba'rî gibi. Bunlar dediler ki: Zakkum dediğimiz şey, ancak hurma ve tereyağıdır. O bakımdan bunlar hurma ve tereyağını birlikte yiyip bunlardan zıkkımlanmaya koyuldular.

"Biz onları korkutuyoruz, ama bu onların büyük bir azgınlık vermekten başka bir şeylerini artırmıyor." Nasıl olur da bu durumdaki bir kavme güvenip onların teklif ettikleri mucizeler gösterilir?[\[19\]](#)

İblis İle Meleklerle Secde Etme Emrinin Verilmesi

61- Hani meleklerle, "Adem'e secde edin" demiştik de onlar da İblis müstesna secde etmişlerdi. O: "Çamurdan yaratmış olduğuna mı secde edeceğim?" demişti.

62- "Benden üstün kıldığın şu kişiyi görüyor musun? Andolsun eğer beni kıyamet gününe kadar tehir edersen pek azı müstesna, mutlaka onun soyunu emrim altına alırım" demişti.

63- Buyurmuştu ki: "Haydi git, onlardan her kim sana uyarsa muhakkak cehennem sizin cezanızdır, hem de tam bir ceza."

64- "Sesinle onlardan gücünün yettiği kimseleri yerinden oynat. Atlılarınla ve yayalarınla onlara karşı haykırarak yürü. Mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol ve kendilerine vaadde bulun." Fakat şeytan onlara aldanıştan başka ne vaad eder ki!

65- Muhakkak ki benim kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur. Vekil olarak Allah yeter.

Açıklaması

Ey peygamber! Sen insanlara İblis'in Adem'e ve onun çocuklarına olan düşmanlıklarını, bu düşmanlığın Adem yaratıldığından itibaren başladığını, bu sebeple oldukça eskilere dayandığını da hatırlat. Bunun delili de Yüce Allah'ın meleklerle Adem'e - ibadet ve boyun eğme secdesi değil de- selâmlama, sevgi ve saygı maksadıyla secde etmelerini emrettiğinde hepsi secde ettikleri halde İblis'in secde etmeyip büyülenmesi ve ona secde etmeyi kabul etmemesidir. Çünkü Adem'e karşı övünmüş ve onu küçük görmüştü. O, çamur olduğu halde ben ona mı secde edeceğim, ben ateşten yaratılmış bulunuyorum, demişti. Nitekim Yüce Allah onun şöyle dediğini bildirmektedir: "Dedi ki: Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın." (Sâd, 38/76).

Burada da İblis olmadık bir cesaret göstererek ve inkâr yollu şöyle dedi: "Benden üstün kıldığın şu kişiyi görüyor musun..." Yani şu benden üstün kıldığın kişi hakkında bana haber ver, ben ondan hayırlı olduğum halde onu ne diye benden üstün kıldın? O bu ifadeleriyle kendi kanaatine göre Rabbinin haksızlık yaptığını ifade etmektedir. Çünkü kendi kanaatine göre yaratma unsuru balamandan ateş daha üstündür, çamur unsuru ise daha düşüktür; zira çamur hareketsizliğe, donukluğa daha yakındır. Gerçek ise şudur: Bütün unsurlar tek bir cinstendir, hepsini Allah yaratmıştır. Hatta çamur ateşten daha faydalıdır. Çünkü çamur ile yapı ve bayındırlık faaliyeti gerçekleştirildiği halde ateş - kontrol edilmediğinde- tahrip eder, yakar ve her şeyi darmadağın eder.

"Andolsun, eğer kıyamet gününe kadar tehir edersen pek azı müstesna, mutlaka onun soyunu emrim altına alırım." Yani yemin ederek söylüyorum, eğer beni kıyamet gününe kadar bırakacak olursan, saptırmak suretiyle Adem'in zürriyetinin kökünü mahvedeceğim. Hepsini hakimiyetim altına alacağım ve şüphesiz pek azı müstesna soyundan gelenleri saptıracağım. Bunlar ise Yüce Allah'ın şu buyruğunda nitelendirdiği Allah'ın kurtardığı (ihlâsa erdirdiği) kullarıdır: "Şüphesiz benim kullarımın üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur." (Hicr, 15/42). Yani benim salih kullarımı saptıramaya-caksm.

Cezasını ertelenmesini dileyince, Allah Tealâ onun talebini kabul etti ve erteledi:

"Buyurmuştu ki: Haydi git onlardan, her kim sana uyarsa..." Yani kendin için seçtiğin işine koyulup git. Sana herhangi bir yardımım erişmeyecektir, maksadınla başbaşa kalacaksın. Onlardan kim sana itaat eder ve uyarsa hepinizin kalacağı yer, barınacağı yer, eksiksiz olarak cezanızı vereceğimiz yer yani tam anlamıyla cezanızı çekeceğiniz yer cehennem olacaktır. Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Şüphesiz sen mühlet verilmiş

kimselerdensen. O bilinen zamanın gününe kadar." (Hicr, 15/37-38).

"Sesinle onlardan gücünün yettiği kimseleri yerinden oynat." Yani Yüce Allah'a isyan etmek için, sana verilmiş olan bütün kandırma ve vesvese imkânlarını kullanarak, yapacağın çağrı ile işini yap. Onun "sesi" Yüce Allah'a isyana çağırmasıdır.

"Atlılarını ve yayalarını onlara karşı haykırarak yürü." Yani atlısıyla, yayalarıyla askerlerini onlara karşı topla. Bu temsilî bir ifadedir. Bundan kasıt ise güç yetirdiğin her şeyle onlara musallat ol ve bütün hile ve tuzaklarını onlara kur; onları saptırmak hususunda elinden gelen ne varsa hepsini yap, bütün tabi ve yardımcılarını da kullanarak bunu gerçekleştir, demektir.

"Mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol." Yani mallarını faiz, hırsızlık, gasp, aldatmak, kandırmak gibi Allah'a isyanı gerektiren hususlarda ve bu yollardan kazanmak üzere onları teşvik et. Zina yoluyla çocuk edinmek yahut da öldürmek, diri diri gömmek ya da Yüce Allah'ın razı olmadığı dine sokmak suretiyle ve buna benzer şer'î olmayan bir takım yollarla; evlilik, boşanmak, süt emmek, nafaka ve buna benzer hususlarda Allah'ın dininin sınırlarını aşmak suretiyle çocuklarda da onlara ortak ol.

"Ve vaadde bulun kendilerine. Fakat şeytan onlara aldanıştan başka ne vaad eder!" Sen onlara uydurma ilâhların şefaatte bulunacağı, şerefli soylar ile Allah katında değerli olunacağı kabilinden batıl ve yalan vaatlerde bulun. Ya da ileride tevbe ederim yahut tevbe etmeksizin de günahlar bağışlanır diye Allah'ın rahmetine güvendirmek, büyük günahlarla ilgili peygamberin şefaatine güvenmek, dünyayı ahirete tercih etmek gibi şeylere bel bağlatmak, cennet ve cehennem diye bir şeyin olmadığını telkin etmek... Ve bunlara benzer vaadlerde bulunmak suretiyle... Halbuki bütün bunların batıl oldukları, hak ile hüküm verileceği gün İblis'in söyleyeceği şu söz ile de ortaya çıkacaktır: "Şüphesiz Allah size gerçek vaadde bulundu. Ben ise size vaatte bulundum ve verdiğim sözde durmadım." (İbrahim, 14/22).

Burada yer alan Yüce Allah'ın "Fakat şeytan onlara başka ne vaat eder" buyruğu; şeytan onlara yalan ve batıldan, batılı hak gibi göstermekten başka bir şey vaat etmez anlamındadır. Onun bütün vaatleri bir aldatmadır, yalan ve süslü göstermedir. Şeytana verilen bu emirler tehdit, Allah'ın yardımından uzak tutma ve kendi kendisiyle başbaşa bırakma yoluyla varit olmuştur. Nitekim günahkâr asilere: "İstediğinizi yapınız." (Fussilet, 41/40) denilmesi de bu kabildendir.

"Muhakkak ki benim kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur." Yani şüphesiz benim salih ve senin şerrinden kurtarılan (muhtas=ihlâsa erdirilmiş) kullarımı saptırmaya güç yetiremezsin. Çünkü onlar kovulmuş olan şeytandan korunmuşlardır, ona karşı himaye olunmuşlardır.

"Vekil olarak Rabbin yeter." Yani Allah'a tevekkül eden ve şeytanın vesveselerinden kurtulmak için ondan yardım isteyen salih müminleri koruyan, destekleyen ve yardım eden olarak Allah yeterlidir.

İşte bu buyruk, masum (günahtan korunmuş) kimsenin ancak Allah'ın koruduğu kimse olduğunu ve insanın Yüce Allah'ın yardımına muhtaç olduğunu göstermektedir. [\[20\]](#)

Yüce Allah'ın İnsana Bahşettiği Nimetlerin Bazıları

66- Rabbiniz O'dur ki, lütfundan elde edesiniz diye gemileri sizin için yüzdürür; muhakkak ki O size çok merhametli olandır.

67- Denizde size bir sıkıntı dokununca -O müstesna- yalvardıklarınızın hepsi kaybolur. Ama O sizi karaya çıkartıp kurtarınca yüz çevirirsiniz. İnsan zaten pek nankördür.

68- Kara tarafından sizi yere batırmasından veya başınıza taş yağdırmasından emin mi oldunuz? Sonra kendiniz için vekil de bulamazsınız.

69- Yoksa sizi tekrar bir kere daha oraya döndürüp üzerinize ortalığı yıkan bir fırtına göndererek küfre sapmış olmanızdan dolayı sizi suda boğmuş olmasından emin mi oldunuz? Sonra bize karşı onun öcünü almak isteyecek birini de bulamazsınız.

70- Andolsun ki biz Ademoğlunu mü-kerrenı kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık, temiz nimetlerinden onları rızıklandırdık ve yaratmış olduklarımızdan çoğuna onları üstün kıldık

Açıklaması

Kullarına çokça lütufkâr olan Rabbiniz yarattıklarının menfaatine olan şeyleri sağlayan, hayat yollarını kendilerine kolaylaştırandır. O bakımdan rüzgâr yahut buhar, elektrik gibi değişik güçlerle sizin için denizde gemileri o yürütüyor. Onlarla seyahat için

yahut ticaret maksadı ile dünyanın çeşitli ülkeleri arasında kişilerin taşımacılığı yapılıyor, mal ve ticari metalar bir bölgeden bir diğer bölgeye nakledilebiliyor. Böylelikle Allah'ın lütfundan rızık aranıyor. Gerçekten O size karşı çok merhametlidir ,yani O bütün bunları size, üzerinizdeki lütfü ve size olan merhameti dolayısıyla yapmıştır.

Haber verdiği şu gerçek de Yüce Allah'ın merhameti ve lütfü kapsamı içerisindedir: "Denizde size bir sıkıntı dokununca..." Yani ey insanlar denizde size herhangi bir sıkıntı ya da zorluk gelip çatinca, Yüce Allah'ın dışında kendisine dua edip tapındığınız herhangi bir put, melek veya insan gibi bütün mabudlar hatırlamaktan gider, düşüncenizde onlara yer vermezsiniz. Allah'tan başkasını hatırlamaz, sıkıntınızın giderilmesi için başkasına sığınmazsınız.

Nitekim Ebu Cehü'in oğlu İkrime'nin başından geçen olay da buna benzemektedir. Mekke'yi fethettiği zaman Allah Rasulünden kaçtı ve Habeşistan'a gitmek için gemiye bindi. Oldukça şiddetli bir fırtına koptu, herkes birbirine: "Yalnızca Allah'a dua edip yalvarmaktan başka size hiçbir şeyin faydası olmaz." dediler. İkrime bu sefer kendi kendisine şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim, eğer denizde ondan başka fayda veren bir kimse yoksa şüphesiz karada da ondan başkasının faydası olmaz. Allah'ım sana söz veriyorum, eğer beni buradan (salimen) kurtaracak olursan yemin ediyorum elimi gidip Muhammed'in eline koyacağım ve şüphesiz onun oldukça şefkatli ve merhametli olduğunu göreceğim." Nihayet denizden (salimen) kurtulabildiler. Rasulullah (s.a.)'ın yanına geri döndü, İslâm'a girdi ve güzel bir şekilde de İslâm'a bağlandı -Allah ondan razı olsun ve onu razı etsin-

"Ama O sizi karaya çıkartıp kurtarınca yüz çevirirsiniz." Yani güvenlikle sizi karaya ve esenliğe çıkartıp, duanızı kabul edince siz yüz çevirirsiniz. Yani daha önce denizde iken itiraf ettiğiniz vahdaniyetini unutuverirsiniz, Ona dua etmekten, yalvarmaktan yüz çevirirsiniz, tekrar şirk koşmaya geri dönersiniz.

Bunun sebebi ise Yüce Allah'ın buyurduğu gibi insanın nankör oluşudur: "İnsan zaten pek nankördür." İnsanın nankörlüğü ise karakteri ve tabiatı icabı nimetleri unutması ve onları inkâr etmesi şeklindedir. Yüce Allah'ın korudukları müstesnadır.

Daha sonra Yüce Allah nimetlerine karşı nankörlük etmekten sakındırarak şöyle buyurmaktadır:

"Kara tafaında sizi yere batırmasından veya başınıza taş yağdırmasından emin mi oldunuz..." Yani siz karaya çıkmakla Allah'ın intikam ve azabından yana güvenliğe kavuştuğunuzu mu zannediyorsunuz? Üzerinde yerleşmiş olduğunuz karanın bir tarafını yerin dibine geçirmek veya üzerinize taş yağdırmak suretiyle sizi azaplandıracağından yana kendinizi güvenlikte mi hissediyorsunuz? Lût kavmine yaptığı gibi. O size böyle yapacak olursa "sonra kendiniz için bir vekil de bulamazsınız." Yani artık bundan sonra

işlerinizi kendisine havale edeceğiniz, sizi kurtaracak ve kurtarmayı üzerinize alabilecek bir kimseyi bulamayacaksınız.

Kâsib (taş yağmuru)'den Yüce Allah çeşitli ayet-i kerimelerde haber vermiştir. Meselâ "Biz onların üzerine taş yağdıran bir yağmur gönderdik. Lût ailesi müstesna, biz onları seher vakti kurtardık." (Kamer, 54/34); "Ve biz onların üzerine pişmiş çamurdan taş yağdırdık." (Hicr, 15/74) gibi.

"Yoksa sizi tekrar bir kere daha oraya döndürüp üzerinize ortalığı yakıp yıkan bir fırtına göndererek... emin mi oldunuz?" Yani ey bizden yüz çevirenler, denizde bizim tevhidimizi itiraf ve kabul edip karaya çıktıktan sonra ikinci bir defa daha gemilerde yolculuk, üzerinize gemilerinizin direklerinizi kökten koparan ve gemileri suya batıran bir fırtına gönderemeyeceğimizden yana emin mi oldunuz?

"Küfre sapmış olmanızdan dolayı sizi suda boğmasından..." Yani O, küfre sapmanız ve kendisinden yüz çevirmeniz sebebiyle sizi suda boğar.

"Sonra bize karşı onun öcünü almak isteyecek birini de bulamazsınız." Yani biz size yapacağımızı yaparız. Daha sonra ise sizler bu yaptığımızdan dolayı bizden intikam almak için yaptığımızın acısını çıkarmak için bizi sorgu-layabilecek kimse bulamayacaksınız. Yani siz gittikten sonra intikamınızı alacak kimse olmayacaktır.

Ayette geçen "tebî" kelimesi intikam alacak yahut hak talebinde bulunacak yardımcı demektir. Yüce Allah'ın "Ve o bunun akıbetinden de korkmaz." (Şems, 91/15) buyruğu da bunu andırmaktadır. Bu buyrukta, kötü akıbet ile tehdit ve ağır bir korkutma vardır.

Yüce Allah'ın insanı mükerrem kılmış olması da onun lütuf ve rahmetinin, nimetinin mükemmelliği cümlesindedir. Yüce Allah bu büyük nimeti de: "Andolsun ki biz Ademoğlunu mükerrem kıldık." buyruğu ile ifade etmektedir. Yani biz Ademoğlunu şerefli ve üstün kıldık. En güzel şekilde onları yaratmak, onlara iştihayı, görmeyi ve kalbi kavrayıp anlamak için vermiş olmak, eşyanın hakikatlerini idrak ettikleri ve sanayi, ziraat, ticaret imkânlarını keşfedebilecekleri, dilleri öğrenebildikleri, yeryüzünün zenginlik kaynaklarını keşfetmek üzere çeşitli enerji kaynaklarından yararlanmak üzere, yeraltı ve yer üstündeki zenginliklerden istifade etmek için düşünebildikleri; kâinatta bulunan türlü taşıma araçları, geçim ve hayatı sürdürme yollarını, eşyayı, eşyanın özelliklerini, dinî ve dünyevî hususlarda bunların fayda ve zararlarını ayırd etme gücünü elde ettikleri akıl ile onları mümtaz kılmak suretiyle biz insanları üstün ve şerefli kıldık.

Karada davarlar, atlar ve katırlar gibi binekler üzerinde; günümüzde ise tren, uçak ve benzeri vasıtalar üzerinde denizde de küçük küçük gemilerde onları taşıdık. Böyle bir taşıma ise irade ile kendi maksat ve şartlarını hazırlaması şartıyla Ademoğlundan başkasının yapabildiği bir iş değildir.

Ve biz onlara hoş ve temiz rızıklar verdik. Yani ekinler, meyveler, etler, sütler ve buna benzer çeşitli yiyecek ve lezzetli yemekler, güzel görüntüler, oldukça değerli elbiselerle rızıklandırdık. Kısacası, temiz ve hoş şeyler lezzetli yiyecek ve içeceklerdir. Bunlara bağlı olarak hoş ve temiz olan çeşitli ziynet türlerini de kapsar.

Biz Ademoğullarını -melekler müstesna- yarattıklarımızın bir çoğundan da üstün kıldık veya onları çeşitli yaratıklara ve diğer canlı türlerine galip gelmek, onları egemenlik altına almak, korumak, temyiz (doğru ile yanlış ayırd etmek), sevap ve amellerin mükâfatını görmek gibi hususlarla üstün kıldık.

İkinci tefsire göre bu ayet-i kerime İbni Kesir'in de belirttiği gibi insanın tür olarak meleklerden daha üstün olduğuna delil gösterilmiştir. Taberânî 'de, Abdullah b. Amr'dan. Abdürrezzak da Zeyd b. Eslem'den mevkuף olarak, İbni Asakir de Enes b. Malik'ten Rasulullah (s.a.)'a merfu olarak şöyle dedikleri rivayet edilmektedir: Melekler şöyle dediler: "Ey Rabbimiz sen Ademoğluna dünyayı verdin, orada yiyorlar, içiyorlar, giyiniyorlar. Biz de seni hamdederek teşbih ederiz. Yemeyiz, içmeyiz, eğlenmeyiz. Dünyayı onlara ayırdığın gibi ahireti de bize ayır." Yüce Allah şöyle buyurdu: "Ben elimle yarattığımın zür-riyetinden salih olan kimseleri, hiçbir zaman kendilerine "ol" deyip oluverenler gibi kılmam."

Ancak bizler doğru olanın, meleklerin insanlardan faziletli olduğunu kabul eden görüş olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. [\[21\]](#)

Kıyamet Gününde İnsanlar Ve Liderleri

71- O gün bütün insanları imamları (liderleri) ile çağırırız. Her kime kitabı sağından verilirse işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve onlara kıl kadar zul-medilmeyecektir.

72- Kim burada kör ise o ahirette de ködür, yolca daha da sapıktır.

Açıklaması

Ey Muhammed! Sen her bir ümmeti imamı ile birlikte kendisini hesaba çekeceğimiz o günü bir hatırla. Yani o gün biz onları amel defterleriyle hesaba çekeceğiz. İbni Kesir'in de belirttiği gibi daha tercihe değer olan görüş budur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ve biz her şeyi apaçık bir kitapta (levh-i mahfuzda) kaydettik." (Yasîn, 36/12); "Ve kitap konulmuş olacaktır. Sen günahkârları, onda bulunanlardan dolayı korkuya kapılmış göreceksin." (Kehf, 18/44). Kitaba da "imam" denilir. Çünkü amellerin bilinmesi için ona baş vurulacaktır.

Diğer taraftan "imamları ile" ifadesinden kendisine uydukları önderleri kastedilmiş olma ihtimali de vardır. İman ehli olan kimseler peygamberleri önder kabul ederler. Kâfirler de önder kabul ettikleri kimselerin ardından giderler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz onları cehenneme çağıran imamlar kıldık." (Kasas, 28/41). Şu kadar var ki tercih edilen görüş İbni Kesir'in söz konusu ettiği görüştür. Buna delil ise bundan sonra gelen Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Kime kitabı verilirse işte onlar kitaplarını okuyacaklar." Yani şu çağırılanlardan kitabı sağ taraflarından verilenler var ya, onlar orada bulunan salih ameller dolayısıyla sevinç ve neşe ile o kitabı okuyacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kitabı sağ elinden verilene gelince o işte alın kitabımı okuyun, diyecektir." (Hakka, 69/19).

"Ve onlara kıl kadar zulmedilmeyecektir." Yani sevaplarından en basit bir şey dahi eksiltilmeyecektir. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Ve onlar hiçbir şeyle zulme uğratılmazlar." (Meryem, 19/60); "Ne zulümden korkar, ne de hakkının eksik verileceğinden." (Ta-Ha, 20/112).

Tirmizî ile Hafız Ebu Bekr el-Bezzar, Ebu Hureyre (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın, Yüce Allah'ın "O gün bütün insanları imamları ile çağırırız." buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Onlardan herhangi bir kimse çağırılır. Ona kitabı sağ elinden verilir ve bedeni alabildiğine büyütülür, yüzü ağartılır, başına parıldayan inciden bir tac konur. Arkadaşlarına doğru gider, onu uzaktan görürler ve derler ki: Allah'ım bu adamı bize doğru gönder ve bunda bereket ihsan eyle. O da onlara gider ve müjdeler olsun size, der. Sizden bir kişiye bunun gibisi vardır. Kâfire gelince onun da yüzü karartılır ve bedeni büyütülür. Arkadaşları onu görünce şöyle derler: Bundan yahut bunun şerrinden Allah'a sığınırız. Allah'ım, bunu yanımıza getirtme. Bu kişi onların yanına gidince şöyle derler: Allah'ım bunu rezil ve rüzvay kıl. O da şöyle der: Allah sizi benden uzak tutsun. Sizden her bir kimseye bunun gibisi vardır."

Hesabın akıbeti ise ahiretten önce dünyada bilinen bir husustur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Kim burada kör ise o ahirette de ködür. Yolca daha da sapıktır." Yani şu dünya hayatında Allah'ın delilleri apaçık belgelere kâinatta açıkça ortaya koyduğu ayetlerine karşı kör olursa, ahirette de aynı şekilde kör olacaktır. Kurtuluş yolunu bulamayacaktır, hatta dünya kör kimselerden de yolca daha sapık olacaktır. Buradaki körlükten kasıt göz körlüğü değildir, kasıt kalbî körlüktür.

Körlük kurtuluş yolunu bulup hidayete eremeyen kimseler için istiare yoluyla kullanılmıştır. Dünya hayatındaki körlük ise gözün görmemesi demektir. Ahiretteki körlük ise sapık yolu izlemesinin kendisine fayda sağlamaması dolayısıyladır. [\[22\]](#)

Müşriklerin Peygamber (S.A.)'e Tuzak Hazırlamaya Kalkışmaları Ve Onu Mekke'den Uzaklaştırmak İstemeleri

73- Neredeyse sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı uydurman için seni fitneye düşüreceklerdi. O zaman seni dost edineceklerdi.

74- Şayet sana sebat vermemiş olsaydık, andolsun ki az da olsa onlara meyledecektin.

75- Ve o zaman biz de sana hayatında kat kat azabını, ölümün de kat kat azabını tattırırdık, sanra bize karşı sana yardımcı olacak birini de bulamazdın

76- Yakında seni memleketinden çıkartmak için rahatsız edeceklerdir. O zaman senin ardından onlar da çok az kalabilirler.

77- Bu senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız bir sünnettir. Sen bizim sünnetimizde bir değişiklik bulamazsın.

Açıklaması

Bu buyrukların anlamı şudur: Her ne kadar müşrikler türlü hile, tuzak ve aldatmaları ile bizim sana vahyettmiş olduğumuz şer'î hükümlerden emir, yasak, vaat ve tehditlerinden uzaklaştırmak isteyip bize iftira ederek söylemediğimiz şeyleri aleyhimize uydurmanı sağlamaya uğraşmışlar, bir başka Kur'ân uydurup istedikleri şekilde vaadi tehdit ile ve tehdidi vaat ile değiştirmeni ve seni Sakîflilerin teklif ettiği şekilde, Allah'ın sana indirmediği bir şeyi kendisine izafe etmeni sağlamaya kalkışmış olsalar dahi... Allah'ın koruması sayesinde onlar bunu yapamadılar, "O zaman seni dost edineceklerdi."

Yani eğer sen onların istediklerine uymuş olsaydın, seni kendilerine dost edinirlerdi ve insanlara senin kendilerine üzerinde buldukları şirk hususunda muvafakat ettiğini açıklar ve sen onların bir dost ve yardımcısı olurdu. O takdirde de benim (ilâhî) velayetimden yani koruma, himaye ve dostluğumdan çıkmış olurdu.

"Şayet sana sebat vermemiş olsaydık, andolsun ki az da olsa onlara meyledecektin." Yani eğer biz hak üzere sana sebat vermeyip seni korumamış olsaydık, onlarmhilelerine ve aldatmalarına az dahi olsa meyleder, yaklaşırdın.

Bu ifade, Yüce Allah'ın peygamberini bu konuda uyarması ve harekete geçirmesi hedefine yöneliktir. Yüce Allah'ın ona lütfuyla sebat verdiğini, müminlere de lütufta bulunduğunu ifade etmektedir. Yani sen belki de onlarla anlaşırdın. Ancak bunu imanmdaki zayıflık dolayısıyla değil de onların hile, tuzak, aldatma ve desiselerinden kısmen de olsa emin olmak düşüncesiyle yapardın. Fakat bizim inayetimiz dolayısıyla sen onlara meyletmedin. İşte bu Peygamber (s.a.)'den onlara karşı güzel davranmak ve onların isteklerini yerine getirmek gibi bir isteğin sadır olmadığını açıkça ifade etmektedir. Hatta o böyle bir noktaya yaklaşmamıştır bile.

Bu aynı zamanda Yüce Allah'ın Rasulünü desteklediğine, ona sebat verdiğine, onu koruduğuna, kâfirlerin hile ve tuzaklarından esenlikle kurtardığına, Hz. Peygamberin işlerini görüp gözetenin, koruyanın, ona yardımcı olanın, onun gerçek velisinin Allah olduğuna, onu yarattıklarından hiç kimseye bırakmayacağına, peygamberinin dinini kendisine düşmanlık ve ona muhalefet edenlerin dinine üstün kılacağına açık bir delildir.

Katâde der ki: Bu ayet -i kerime nazil olunca Rasulullah (s.a.): "Allah'ım, sen beni bana bir göz açıp kapayacak kadar dahi bırakma." diye buyurmuştur.

"O zaman biz sana hayatın da kat kat azabını, ölümün de kat kat azabını tattırırdık." Yani şayet sen bunu yapmış olsaydın dünyada da ahirette de seni kat kat fazlasıyla, hayat azabının da, ölüm azabının da kat kat verilmesidir. Yani dünya azabı da ahiret azabı da katlanacaktır. Çünkü önderin yahut büyük kişinin günahı daha büyük, daha ağır bir cezayı gerektirir. Bundan dolayı önder konumunda olan ilim adamı, ona tabi olan avamdan birisinin cezasından daha ağır bir ceza ile cezalandırılır. Hz. Peygamber, Mâlik, Ahmed, Müslim ve sair (Ebu Davud müstesna) Sünen sahiplerinin Ebu Cuhayfe ile Vasile b. el-Eska'dan yaptıkları rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Her kim kötü bir yol açarsa kıyamet gününe kadar onun günahını da alır, onunla amel edenlerin günahını da alır."

Bu aynı şekilde Yüce Allah'ın şu buyruğunda Rasulullah (s.a.)'m hanımlarının cezası hakkında da varittir: "Ey peygamber hanımları, sizden biri apaçık bir hayasızlık yaparsa onun azabı iki kat artırılır." (Ahzâb, 33/30).

Mekkeliler'in Hz. Peygamber'e kurmak istedikleri tuzaklardan birisi de onu Mekke'den

çıkartmaya kalkışmalarıydı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Yakında seni memleketinden çıkartmak için rahatsız edeceklerdir.." Yani andolsun Mekke halkı da aradan fazla zaman geçmeden düşmanlıklarıyla, hile ve tuzaklarıyla seni rahatsız edecekler ve senin arzdan yani Mekke'den çıkartmaya çalışacaklardır.

"O zaman senin ardından onlar da ancak çok az kalabilirler." Yani seni çıkartacak olurlarsa, seni çıkartmalarından sonra ancak kısa bir süre kalırlar, Allah onları helak eder. Nitekim bu tehdit de Yüce Allah'ın buyurduğu şekilde gerçekleşmiştir. Allah Hz. Peygamber'i Mekke'den çıkarmalarından kısa bir süre sonra müşrikleri Bedir'de helak etti. Bu süre de hicretten yahut Mekke'den çıkartılmasından sonra on sekiz aydır.

"Bu senden önce gönderdiğiniz peygamberlerimize de uyguladığımız bir sünnettir.." Yani bizim peygamberlerimizi inkâr eden ve onlara eziyet eden kimselere uyguladığımız kanunumuz, adetimiz azabın onlara geri gelmesi şeklindedir. Peygamber onların aralarından çıkmakla birlikte azap gelip onları bulur. Aralarından peygamberlerini çıkartan her bir kavme Allah'ın uygu-layageldiği sünneti, onları helak etmek şeklindedir ve eğer Hz. Peygamber Allah'ın bağışlanmış olan bir rahmeti olmasaydı, dünya hayatında herhangi bir kimsenin tahammül edemeyeceği kadar büyük imtihanlarla karşı karşıya kalırdı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen aralarında iken Allah onlara azap edecek değildir." (Enfâl, 8/33).

"Sen bizim sünnetimizde değişiklik bulamazsın." Yani Allah'ın sünnetinde, düzeninde ve adetinde değişiklik olmaz, onun vaadi şaşmaz. [\[23\]](#)

Peygamber (S.A.)'E Birtakım Emirler, Direktifler Ve İrşadlar

78- Güneşin batıya yönelmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl; sabah namazını da. Çünkü sabah namazı tanık olunan bir namazdır.

79- Gecenin bir kısmında da sana bir nafîle olmak üzere onunla teheccüt namazı kıl. Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makama yüceltir.

80- Ve de ki: "Rabbim beni doğrulukla girdir, doğrulukla çıkar ve katından bana destekleyecek bir kuvvet ver."

81- De ki: "Hak geldi batıl da çekişe çekişe can verdi. Çünkü zaten batıl yok olucudur."

82- Kur'ân'dan müminler için şifa ve rahmet olanı indiririz. Zalimlerin ise ancak hüsrânını artırır.

83- İnsana nimet verdiğimiz vakit yüz çevirir ve yan çizer. Ona bir kötülük dokundu mu ümitsiz kalır.

84- De ki: "Herkes tabiatına göre hareket eder. Rabbiniz yolca kimin daha doğru olduğunu en iyi bilir."

85- Sana ruhtan sorarlar. De ki: "Ruh, Rabbimin emrindedir ve size bilgidan ancak çok azı verilmiştir."

Açıklaması

Yüce Allah Rasûlüne (s.a.) birinci ayet-i kerimede farz namazları vakitlerinde kılmasını emretmektedir. Ayet-i kerimenin anlamı şudur: Ey peygamber! Sana ve ümmetine farz kılınmış olan namazı rükün ve şartlarını eksiksiz yerine getirerek güneşin zevalinden itibaren gecenin karanlığına kadar olan vakitler içerisinde eda et! Bu ise öğle, ikindi ile akşam ve yatsı namazlarını kapsamaktadır. Âyet-i kerimede "dülûk= batıya yönelmek" kelimesi güneşin öğle vakti semanın ortasından batıya doğru meyletmesidir. Hitap Rasulullah s.a.)'a olmakla birlikte aynı zamanda ümmeti de bu hitabın kapsamı içerisine girmektedir. Buna sebep ise emrolunan namazın dindeki yeridir.

"Sabah namazını da...= kur'âne'l-fecr" yani sabah namazını da kıl demek-dr. İşte beşinci vakit namaz da budur. Rasulullah (s.a.)'m söz ve fiillerinin yer aldığı mütevatir sünnet de namaz vakitlerinin başlangıcını ve sonunu günümüzde bilinen şekliyle açıklamış bulunmaktadır.

"Çünkü sabah namazı tanık olunan (meşhûd) bir namazdır." Yani sabah namazında gece ve gündüz melekleri hazır bulunurlar. Bu meleklerin bir kısmı mer. Diğer bir kısmı göğe çıkarlar ve bu, görev değişimi vaktinde olur. Sabah namazına "okumak" anlamına gelen "kur'ân" adının verilmesi, Kur'ân okumanın rükün olmasından dolayıdır. Nitekim namaza aynı şekilde rükû, kunût, sücud adları da verilir. Diğer taraftan "kur'âne'l-fecr" ifadesinin sabah namazında uzun uzun Kur'ân okumaya bir teşvik olması da mümkündür.

Diğer namazlara nispetle sabah namazında daha uzun ayetler okumanın sebebi budur. [\[24\]](#)

Ahmed, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mace'nin, Ebû Hureyre'den rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) Yüce Allah'ın "Sabah namazını da. Çünkü sabah namazı tanık olunan bir namazdır" buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu namaza gece melekleri ile gündüz melekleri tanık olurlar."

Buharî ile Müslim'de de Ebu Hureyre (r.a)'den yine Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Sizin aranızda gece melekleri ile gündüz melekleri birbirinin ardı arkasına gelirler. Bunlar sabah namazı ile ikindi namazında bir arada olurlar. Aranızda geceyi geçirenler semaya çıkarlar. Hallerini en iyi bilen O olduğu halde Rableri yine onlara, "Kullarımı ne halde bıraktınız?" diye sorar. Onlar, "Onlara vardık namaz kılıyorlardı, yine namaz kıldıkları halde onları bırakıp geldik." derler."

Abdullah b. Mes'ud da der ki: Koruyucular (melekler) sabah namazında bir araya gelirler, bunlar yükselir, berikiler de kalırlar.

Yüce Allah'ın "tanık olunan" ifadesinden kasdm namazların cemaat ile eda edilmesini teşvik olması ihtimali de vardır. Bu durumda buyruğun anlamı çokça cemaat ile tanık olunan namaz olur yahut da Yüce Allah'ın kudretinden kemaline tanık olunur. Çünkü bu vakit, karanlığın aydınlık ile karıştığı zamandır. Karanlık, ölüme ve yokluğa; ışık ise hayat ve varlığa uygun bir örnektir ve o vakitte kâinat karanlıktan aydınlığa intikal eder. Bir çeşit ölüm olan uykudan hayata, hareketsizlikten harekete ve yokluktan varlığa geçiş gerçekleşir. [\[25\]](#)

"Gecenin bir kısmında da sana bir nafil olmak üzere onunla teheccüd namazı kıl." Bu Rasulullah (s.a.)'a has bir başka farzdır ki bu da teheccüd namazıdır. Yani gecenin bir bölümünde namaz kılmak üzere kalk. Bu, peygamber (s.a.)'e gece namazı kılmak için verilen ilk emirdir. Bu namaz emri ise farz olan diğer namazlardan ayrıca verilmiştir. İşte bundan dolayı Yüce Allah da farz namazdan ayrı olarak gece namazlarını Rasûlüne emretmektedir. Teheccüd namazı uykudan sonra kılınan namazdır. Ashab-ı kiramdan bir topluluktan sabit olduğuna göre Rasulullah (s.a.) uyuduktan sonra kalkıp teheccüd namazı kılardı.

Yüce Allah'ın "Sana bir nafil olmak üzere" buyruğu şu demektir: Yani farz namazlardan ayrı olarak senin için fazladan bir ibadet olmak üzere, ümmetinden ayrı, yalnızca sana has ve sadece sana farzdır. Ümmetine ise bu namaz menduptur veya tatavvudur. Tercih edilen görüş budur. Bir diğer görüşe göre ise kasıt, Peygamber (s.a.) için gece namazının özel bir nafil olduğudur. Çünkü Hz. Peygamberin geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmış bulunmaktadır. Nafileler ümmetinden diğer fertlerin

günahlarına kefarete olur. İbni Cerîr ise bu görüşü reddederek şöyle demektedir: Çünkü Hz. Peygamber de mağfiret dilemekle emrolunmuştu: "Ve ondan mağfiret dile, çünkü O tevbeleri çokça kabul edendir." (Nasr, 110/3). Ayrıca Hz. Peygamber bir günde yüz defadan fazla mağfiret dilerdi. Kulun Rabine yakınlığı arttıkça O'ndan korkusu da artar. İsterse âlemlerin Rabbi ona bu konuda güvenlik verilmiş olsun. Bu ehline bilinen bir makamdır.

"Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makama yüceltir." Yani benim sana verdiğim bu emri yerine getir ki, kıyamet gününde seni övülecek bir makama yükseltelim. Orada bütün insanlar seni övsün. Ayrıca -İbni Kesir'in dediği gibi-onların yaratıcısı olan şanı mübarek ve Yüce Allah da övsün.

el-Vâhidî'nin de kaydettiği gibi, bütün müfessirler icma ile şunu belirtirler: Bu Makam-ı Mahmud cezanın kaldırılması hususunda şefaati uzma (en büyük fesat) makamıdır. Bu ise İbni Cerir'in de belirttiği gibi, burası o günde insanların içinde bulunacakları sıkıntılardan Rablerinin kendilerini rahatlatması için, kıyamet gününde peygamberin bulunacağı şefaati makamıdır.

"Umulur ki" kelimesi burada vücup içindir. Çünkü burada böyle bir şeyi ümitlendirme anlamı ifade edilmektedir. Bir kimseyi herhangi bir hususta umutlandırıp sonra onu mahrum eden kişi aldatıcı olur. Böyle bir anlam ise Yüce Allah için imkânsızdır. Bu kelime, kerim olan Yüce Allah tarafından gerçekleşmesi muhakkak olan bir umutlandırıcıdır. Müfessirlerin ittifakı ile bu kelime, Allah tarafından kullanıldığı takdirde vücup ifade eder. Makam-ı Mahmud ise göz dikilen, umulan yerdir. Rasulullah (s.a.) için hazırlanan belli makamın adıdır. Bu önceden de açıkladığımız gibi her bir peygamber ve rasulün kabul edemeyeceği şefaati makamıdır. Rasulullah (s.a.) ise "Bu iş benim isimdir. Bu iş benim isimdir" diyerek hesaplarının çabuk görülmesi için insanların cehenneme dahi olsa gitmeyi temenni edecekleri, tepelerine son derece yaklaşmış aşırı derecedeki güneşin hararetinden kurtulmaları için, bütün insanlara şefaati edeceği makamıdır.

Müslim senedini kaydederek Rasulullah (s.a.)'ın: "Umulur ki Rabbin seni övülmüş bir makama yükseltir." buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "İşte o ümmetime şefaati olacağım makamıdır."

Neseî ve Hâkim, Huzeyfe (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Allah bütün insanları tek bir düzlükte toplayıp bir araya getirecektir. Davetçi onlara sesini işittirecek, göz onları delip geçecektir. İlk yaratıldıkları gibi çıplak ayaklı ve sünnetsiz olarak ayakta duracaklardır. Onun izniyle olmadıkça hiç bir kimse konuşamayacaktır. Peygambere "Ya Muhammed" diye nida edilecek ve O şöyle buyuracaktır: "Buyur, emrine hazırım, hayır senin elindedir, şer ise sana nispet edilmez. Hidayet bulan senin hidayete ilettiğindir, kulun işte senin huzurundadır. Seninledir ve sana yönelmiştir. Senden yine sana sığınılır. Sen şanı mübarek ve yücesin. Ey Beyt'in Rabbi, seni bütün eksikliklerden tenzih ederim." İşte Aziz ve Celil olan Allah'ın sözünü ettiği Makâm-ı Mahmud budur.

Buharî'de Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim ezanı işittiği vakit: "Ey bu eksiksiz davetin ve kılınacak olan namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed (s.a.)'e vesileyi, fazileti ve üstün dereceyi ver. O'nu, Makam-ı Mahmud'a yücelt. Şüphesiz sen vaadinden dönmezsin." diyecek olursa, kıyamet günü benim şefaati de onu bulacaktır."

Ahmed, Tirmizî ve İbni Mace'in Ubey b. Ka'b.'dan rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü oldu mu peygamberlerin imamı, hatibi ve şefaati sahibi ben olacağım. Övünmeden söylüyorum."

Peygamber (s.a.)'e hicret emri ile ilgili olarak da Yüce Allah: "Ve de ki: Rabbim, beni doğrulukla girdir, doğrulukla çıkar.." buyruğunu indirdi. Yani ya Muhammed, dua ederek şöyle de: Rabbim, dünyada da ahirette de beni razı olunacak güzel bir şekilde girdir. Orada hoşla gitmeyecek bir şey olmasın. Bu girişin sahibini sözünde de fiilinde de doğru olmakla nitelendirileceği bir giriş kıl. Yine beni razı olunacak ve güzel bir çıkarılış ile çıkar. Keramet ile taçlandır, gazabından güvenlik ver. O yerden çıkanın doğru olmakla nitelendirileceği, bunu hak edeceği bir çıkarılış olsun.

İşte bu Peygamber (s.a.)'in her bir giriş ve çıkışını kapsayan bir duadır. Medine'ye girişi, Mekke'den çıkışı, kabre girişi, kabirden diriliş için çıkarılışı, Mekke'ye hakim olarak girişi yine oradan güvenlik içerisinde çıkışı gibi.

Bazıları da bu ayet-i kerimenin Peygamber (s.a.)'e hicret emri verilmesi esnasında indiğini belirterek, tahsis ederler. Bununla Hz. Peygamber, Medine'ye girişini ve Mekke'den çıkışını kastetmiş olur. Yahut da Mekke'ye muzaffer ve fatih olarak gelişi ile oradan müşriklerden yana güvenlik içerisinde çıkışı kastedilmektedir.

"Ve katından bana destekleyecek bir kuvvet ver." Yani bana muhalefet edenlere karşı bana yardımcı olacak apaçık bir delilin olsun yahut küfre karşı İslâm'ı zafere ulaştırıcı ve ona üstün kılıcı bir devletin, gücün, kuvvetin olsun. Hasan-ı Basrî der ki: Rabbin kendisine Farsların mülkünü ve kuvvetini onlardan alıp kendisine vereceğini, yine aynı şekilde Bizanslılar'ın mülkünü ve kuvvetini onlardan alıp kendisine vereceğini vaad etmişti.

Nitekim Yüce Allah ona olan vaadini gerçekleştirmiş, Hz. Peygamberin duası kabul olunmuş ve bir taraftan şahsî olarak ilâhî koruması tahakkuk etmiştir. "Allah seni insanlardan koruyacaktır." (Mâide, 5/67). Diğer taraftan da İslâm yayıldı ve bütün dinlerden üstün oldu: "Ve ta ki onu diğer bütün dinlerden üstün kılsın." (Tevbe, 9/33). Yine devlet ve mülkü de zafer kazandı: "Şüphesiz Allah'ın Hizb'i galip gelenlerin ta kendileridir." (Mâide, 5/56); "And olsun onları yeryüzünde halifeler yapacaktır." (Nûr, 24/55).

Hz. Peygamberin devlet ve egemenlik talebi herhangi bir şekilde hakimiyet arzusu

için değil, İslâm'ın korunması için, gereken değerlerini muhafaza içindi. Çünkü hakkın kendisine düşmanlık edenlere, mücadele verenlere karşı kahredici bir güce ve kendisine hizmet edecek bir yardımcıya ihtiyacı vardır ve bu bir zorunluluktur. Ondandır dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz elçilerimizi apaçık delillerle gönderdik. Onlarla birlikte Kitabı ve Mizanı (ölçü ve adaleti) indirdik ki insanlar adaleti ayakta tutsunlar. Bir de onda hem çetin bir kuvvet hem de insanlar için menfaatler bulunan demiri de indirdik..." (Hadîd, 57/25) Böylelikle Yüce Allah risâlet ile beyanı, demir ile gücü bir arada zikretmiş bulunmaktadır. Hz. Osman'dan da şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Şüphesiz Allah Kur'ân-ı Kerîm ile menetmediğini devlet otoritesi ile meneder." Yani Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'in hükmüne, bu konudaki kesin vaade ve en ağır tehdide rağmen işlemekten vaçgeçmeyen bir çok insanın birtakım hayasızlık ve günahları işlemekten devlet otoritesiyle alıkoyar.

Daha sonra Yüce Allah Kureyş kâfirlerini de şu buyrukları ile tehdit etmektedir: "De ki: Hak geldi, bâtil da çekişe çekişe can verdi." Yani müşriklere şunu söyle: Allah'tan hiçbir şüphesi bulunmayan hak geldi, ki o da İslâm'dır. Ve Allah'ın onunla gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm'dir, iman'dır, faydalı ilimdir. Buna karşılık batıl paramparça oldu, helak oldu. Bu ise şirktir. Esasen batılın hakka karşı hak ile birlikte durması, sebat göstermesi söz konusu değildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bilakis biz hakkı bâtil üzerine bırakırız da hak onun beynini parçalar. Bakarsın ki o yok oluvermiştir." (Enbiyâ, 21/18).

"Çünkü zaten bâtil yok olucudur." Yani hiç şüphesiz bâtil, her zaman için kalıcılığı olmayan, sürekliliği bulunmayan, yok olup gidendir.

Rasulullah (s.a.) Mekke'nin fethi sırasında putları kırarken bu ayet-i kerimeyi okumuştur. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Neseî'nin Abdullah b. Mes'ud'dan rivayetlerine göre o şöyle demiş: Peygamber (s.a.) Mekke'ye girdi. Beyt'in etrafında ise 360 put vardı. Hz. Peygamber elindeki değnek ile bunları itekliyor ve bu arada: "De ki: Hak geldi, bâtil da çekişe çekişe can verdi. Çünkü zaten batıl yok olucudur." ayeti ile "De ki: Hak geldi batıl ise ne yeniden bir şey meydana getirebilir, ne de bir şeyi iade edebilir." (Sebe', 34/49) ayetlerini okuyordu.

Hafız Ebû Ya'lâ da Hz. Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Rasulullah (s.a.) ile birlikte Mekke'ye girdik. Kabe'nin etrafında Allah'tan başka ibadet olunan 360 tane put vardı. Rasulullah (s.a.) emir verdi, bu putlar yüzüstü yıkıldı ve şöyle buyurdu: "Hak geldi, bâtil da çekişe çekişe can verdi. Çünkü zaten bâtil yok olucudur."

Daha sonra Yüce Allah rasulü Muhammed'e indirmiş olduğu Kitabının bir şifâ ve bir rahmet olduğunu haber vererek şöyle buyurmaktadır: "Kur'ândan müminler için şifâ ve rahmet olanı indiririz." Yani ey Peygamber, biz senin üzerine kendisinde şifâ bulunan bir Kur'ân indirmekteyiz. Kur'ân-ı Kerîm'den nazil olan her şey müminlere şifâdır.

Onunla imanları artar ve onun sayesinde dinlerini daha bir arındırırlar. O kalplerdeki her türlü şüphe ve nifak hastalığını, şirk, sapkınlık, inkâr, bilgisizlik ve dalâlet hastalıklarını giderir. Kur'ân-ı Kerîm imana, hikmete ve hayra irşat eder, cennete sokup azaptan kurtulmaya götürür. ed-Deylemî'nin Fir-devs'inde rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim Kur'ân ile şifâ dilemezse Allah ona şifâ vermesin."

"Zalimlerin ise ancak hüsrânını artırır." Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek, kendisine zulmedenin ancak imandan uzaklaşmasını ve Allah'ı inkârını artırır. Bunun sebebi ise küfrün ruhunda kök salmış olmasıdır.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "De ki: O iman edenlere bir hidayet ve bir şifâdır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve onlara karşı bir körlüktür. İşte onlar kendilerine uzak bir yerden seslenilir gibidirler." (Fussilet, 41/44). Yine Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunu andırmaktadır: "İman edenlere gelince bu, onların imanını artırmıştır. Onlar birbirleriyle müjdeleşirler. Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, onların küfürlerine küfür katıp artırdı ve onlar kâfir olarak ölüp gittiler." (Tevbe, 9/124-125). Katâde der ki: Mümin Kur'ân-ı Kerim'i işittiği vakit ondan istifade eder, onu beller ve anlar. "Zalimlerin ise ancak hüsrânını artırır." Yani zalim Kur'ân'dan yararlanmaz, onu bellemez, onu anlamaz. Şüphesiz Allah bu Kur'ân-ı Kerîm'i müminlere bir şifa ve bir rahmet kılmıştır.

Daha sonra Yüce Allah beşer olması itibariyle insanın eksikliğini haber vermektedir. Bundan tek istisna Allah'ın koruduğudur. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İnsana nimet verdiğimiz vakit yüz çevirir ve yan çizer." Yani bizler mal, afiyet, rızık, yardım gibi insana herhangi bir nimet verecek ve o da dilediğine kavuşacak olursa, Allah'a itaat ve ona ibadetten yüz çevirir. Bu buyruk da onun yüz çevirmesini tenkit için gelmiştir. Çünkü yüz çevirmekten kasıt ise büyüklük taslamak ve uzaklaşmaktır. Çünkü bu, büyüklük taslayan-larm adetidir.

"Ona bir kötülük dokundu mu da ümitsiz olur." Yani ona bir kötülük isabet edecek olursa -bunlar da çeşitli musibet ve olaylardır- artık bundan sonra Allah'ın rahmetinden ve hayırdan yana ümit keser ve alabildiğine ümitsizlesin Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruklarını da andırmaktadır: "İnsana bir zarar dokunduğu zaman yanı üzereyken, otururken veya ayakta iken bize dua eder. Fakat biz onun sıkıntısını giderdiğimizde kendisine dokunan bir sıkıntıya bizi çağırmamış gibi (döner) gider. İşte haddi aşanların işledikleri amelleri kendilerine böylece süslü gösterilmiştir." (Yunus, 10/12); "Andolsun ki insana nezdimizden bir rahmet tattırıp da sonra bunu kendisinden alıversek şüphesiz o ümit kesmiş bir nankör olur. Ve şayet ona kendisine dokunan bir zarardan sonra nimet tattıracak olursak, elbetteki benden kötülükler uzaklaşıp gitti, diyecektir. Çünkü o şüphesiz şımarıktır, böbürlenendir." (Hûd, 11/9-10).

"De ki: Herkes tabiatına göre hareket eder." Ya Muhammed de ki: Herkes hidayet ve

sapıklıktan kendi durumuna, izlediği yoluna, kanaatine uygun işler yapar.

"Ve Rabbiniz yolca kimin daha doğru olduğunu daha iyi bilir." Sizi besleyip büyüten, terbiye eden, var eden, size nimetler ihsan eden Rabbiniz olan Allah, herkesten daha çok kimin yolunun daha düzgün, kimin yolunun daha açık ve hakka daha çok tabi olduğunu bilir. Herkese ameline göre karşılık verecektir. Ayet-i kerimede müşrikler için bir tehdit vardır.

Bu ayet-i kerime de Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "İman etmeyenlere de ki: Elinizden geleni yapın. Biz de yapacağız. Bekleyin, çünkü biz de bekleyenleriz." (Hûd, 11/121-122).

"Sana ruhtan sorarlar..." Yani müşrikler sana bedenlerine hayat veren ruhun gerçek mahiyetine dair soru sorarlar. De ki: Ruh Rabbimin işlerindedir. Ruh onun var etmesi ve yaratması ile meydana gelir. Allah ona dair bilgiyi kendisine saklamıştır. Ondan başka kimse onu bilmez ve ondan başka bunu bilme gücüne sahip kimse yoktur. Ey insanlar! Size verilen bilgiler, marifetler pek azdır ve bunların kaynağı da duyu organlarının hissetmesi ve bilinen şeyler üzerinde düşünmektir. Bunların ötesinde kalanlara gelince, sizin bunları bilmeye gücünüz yetmez ve kimse bunların gerçek mahiyetine muttali değildir. [\[26\]](#)

Kur'an- Kerimin İ'cazı

86- Eğer biz isteseydik sana vahyetmiş olduğumuzu and olsun götürürdük. Sonra da onun için bize karşı duracak bir vekil de bulamazdın.

87- Ancak Rabbinden bir rahmettir. Muhakkak ki O'nun sana olan lütfü pek büyüktür.

88- De ki: 'İnsanlar ve cinler Kur'ân'm bir benzerini getirmek için toplansalar, birbirlerine yardımcı da olsalar yine de onun bir benzerini getiremezler."

89- Andolsun ki biz bu Kur'ân'da insanlar için her türlü örneği çeşitli şekillerde açıkladık; yine de insanlardan pek çoğu küfürden başkasını kabule yanaşmadı.

Açıklaması

Şanı Yüce Allah insanlara kendi ilminden ancak pek az bir şey verdiğini hatırlattıktan sonra şunu beyan etmektedir: Eğer onlardan bu pek az bilgiyi dahi almak dileseydi, bunu da alırdı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır "Eğer biz isteseydik andolsun sana vahyetmiş olduğumuzu götürürdük." Sana vahyetmiş olduğu bu Kur'ân-ı Kerim'i -ey Muhammed-kalplerden ve mushaflardan çekip alırdı, onun hiç bir izini dahi bırakmazdı. O Yüce Allah, Kur'an'ı Kerim'i yazısını onu ezberleyen kalplerden ve yazılı olduğu mushaflardan silme kudretine sahiptir.

"Sonra da onun için bize karşı duracak bir vekil de bulamazdın." Yani bundan sonra kendisine güvenip dayanacağın ve onun herhangi bir bölümünü geri kazanmak ve tekrar ezberleyebilmek için yardımını alabileceğin kimse bulamazdın.

Hâkim, Beyhakî, Taberânî ve Saîd b. Mansûr, İbni Mes'ud'dan şöyle dediğini rivayet etmektedirler: "Şu aranızda bulunan Kur'ân-ı Kerim fazla geçmeden aranızdan çekilip alınacaktır." Allah onu kalplerimizde tespit edip yerleştirmekten, biz de mushaflarımıza kaydetmiş iken nasıl olur da bizden çekilip alınır? denilince şöyle buyurdu: "Bir gece içerisinde ona bir yürüyüş tertip edilir, kalplerde bulunan çekilip alınır, mushaflarda bulunan çıkarılır ve insanlar ondan yana fakir düşmüş olarak sabahı ederler." Sonra da: "Eğer biz isteseydik andolsun sana vahyetmiş olduğumuzu götürürdük." ayetini okudu.

"Ancak Rabbinden bir rahmettir." Rabbinin sana merhamet edip de onu sana tekrar döndürmesi müstesna. Fahrüddin er-Râzî der ki: Bu Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'i bırakmak suretiyle bütün ilim adamlarına iki türlü minnetidir. Birincisi böyle bir ilmi onlara kolaylaştırması, ikincisi ise onların onu ezberlerinde tutmalarının korunmasının devam etmesidir. [\[27\]](#)

"Muhakkak ki onun sana olan lütfü pek büyüktür." Yani ey peygamber Allah'ın sana lütfü pek büyüktür. Seni insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak göndermesi, Kur'ân-ı Kerim'i sana indirmesi, onu kalbinde, mushaflarda tespit edip uyanların da onu ezberlemesi ile koruyup seni de Ademoğulların efendisi kılması, peygamberlik müessesesini seninle mühürlenmesi ve sana Makam-ı Mahmud'u vermesiyle sana olan lütfü pek büyüktür.

Kısacası Yüce Allah bu ayet-i kerimede şerefli kuluna ve Rasûlüne olan nimetini ve lütfunu hatırlatmaktadır. Söz konusu bu lütuf Allah'ın kendisine vahyetmiş olduğu şerefli Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu Kur'ân-ı Kerim'e önünden de ardından da batıl erişemez. Kur'ân-ı Kerim çünkü bütün ilim ve bilgilerin kaynağıdır. Müslümanlar arasında baş göstermiş, ortaya çıkmış uygarlıkların ve kültürlerin kaynağıdır.

Daha sonra Yüce Allah bu büyük Kur'ân'ın şerefine ve önemine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır: "De ki: İnsanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmek için toplansalar..." Ey Muhammed! Meydan okuyarak de ki: Allah'a andolsun, bütün insanlar ve cinler bir araya gelip belâğatıyla, güzel söz düzeni, güzel açıklamaları, anlamları ve hükümleri ile indirilmiş olan Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmek için söz birliği etseler, birbirlerine ardıma ve destek olsalar ve bunların aralarında güzel sözlü fesahat erbabı Araplar dahi olsa, onun benzerini meydana getirmekten aciz kalırlar. İsterse nepsi kendi aralarında bu maksadı gerçekleştirmek için birbirleriyle dayanışmaya girsinler. Bu altından kalkılamayacak bir iştir. Hem nasıl yaratıkların sözü, hiç bir eşi ve benzeri bulunmayan yaratıcının sözüne benzeyebilir ki?

Daha sonra Yüce Allah Kur'ân-ı Kerimin muhtevasını beyan ederek Duyurdu ki: "Andolsun ki biz bu Kur'ânda insanlar için her türlü örneği çeşitli şekillerde açıkladık..." Yani andolsun biz insanlara açıklamalarımızı değişik şekillerde, türlü türlü, farklı ifadelerle tekrarlayıp durduk. Kimi zaman özlü bir şekilde, kimi zaman geniş geniş açıkladık ve bu konuda kesin delilleri ortaya koyduk, hakkı etraflı bir şekilde açıklayıp sunduk, bir çok ayetleri, ibretleri ortaya koyduk, korkuttuk, teşvik ettik, emirler verdik, yasaklar koyduk, hikmetleri açıkladık, öncekilerin kıssalarını anlattık, cennetten, cehennemden ve kıyametten söz ettik; öğüt ve ibret alsınlar diye.

Yüce Allah'ın: "Her türlü örneği" ifadesi, anlatılması gereken her bir hususu demektir. Kur'ân-ı Kerim hayret vericiliği ve güzelliği bakımından örneğe (mesel'e) benzemektedir. Bununla birlikte "yine de insanların pek çoğu küfürden başkasını kabule yanaşmadı." Yani insanların pek çoğu başkasına yanaşmadı." Bundan kasıt ise, Mekke halkı ve benzerleri diğer insanlardır. Bunlar hakkı red ve inkârdan, doğruyu kabul etmemekten ve küfür üzere yaşamaktan başka bir işe yanaşmadılar. [\[28\]](#)

Müşriklerin Altı Mucizeden Birisinin İndirilmesini Teklif Etmeleri

90- Ve dediler ki: "Sen bize yerden bir kaynak fişkırtıncaya kadar sana asla inanmayacağız.

91- "Veya hurmalıklardan veya üzümünden bahçe olsun ve aralarında da ırmaklar akıtılsın.

92- 'Yahut iddia ettiğin gibi göğü üzerimize parça parça düşür veya Allah'ı ve

melekleri karşımıza getir.

93- "Yahut da altından bir evin olsun veya göğe yüksel. Bununla beraber oradan bize okuyacağımız bir kitap indirinceye kadar senin yükselmene de inanmayacağız." De ki: "Tenzih ederim Rabbimi, ben peygamber olarak gönderilmiş bir beşerden başkası mıyım ki?"

Açıklaması

Şanı Yüce Allah, Allah'ın kelâmı olduğundan dolayı Kur'ân-ı Kerim'in mu'ciz olduğunu tespit ettikten ve bununla da Muhammed (s.a)'in gerçek ve doğru peygamber olduğunu ispatlayıp ortaya konulan delillerle muarızlarını susturduktan sonra, Kureyş'in ileri gelenleri mucize indirilmesini teklif etme yoluna saptılar:

1- "Ve dediler ki: Sen bize yerden bir kaynak fışkırtıncaya kadar.." yani Mekke'nin liderleri olan Rabîa'nın iki oğlu Utbe ile Şeybe, Ebû Süfyân b. Harb, Ebû Cehil b. Hişâm. Velîd b. Muğîre, Nadr b. Haris, Umeyye b. Halef ve Ebu'l-Bahterî şöyle dediler: Sen yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça senin peygamberliğini doğrulamayız. Çünkü bizler Hicaz topraklarının oldukça susuz ve verimsiz bir bölgesinde bulunuyoruz. Böyle bir şey yapmak ise Allah'a göre çok kolaydır.

2- "Veya hurmalıklardan ve üzümünden bahçen olsun..." Yahut akarsuların kaynayıp coştığı ve böylelikle ekinlerin, ağaçların sulandığı, meyvelerin bol bol alındığı hurmalıklardan ve üzümlerden oluşan bir bahçen olsun.

3- "Yahut iddia ettiğin gibi göğü üzerimize parça parça düşür." Rabbin dilediği takdirde bunu yapabilir, o halde iddiana uygun olarak, haydi göğün üzerimize parça parça düşmesini iste. Bir başka ayet de bunu andırmaktadır: "Ey Allah, eğer bu senin katından gelmiş hakkın kendisi ise durma, üzerimize

gökten taş yağdır.." (Enfal, 8/32). Çünkü sen bizlere kıyamet gününde semanın yarılacağı ve dört bir yanının parça parça olup düşeceğini vaat ederek tehdit etmiştin. Haydi dünyada bunu çabucak yap ve semayı üzerimize parça parça düşür. Bu da Şuayb kavminin şu isteklerini andırmaktadır: "Eğer doğru söyleyenlerden isen üzerimize gökten parça parça indir." (Şuarâ, 26/187).

4- "Veya Allah 'ı ve melekleri karşımıza getir." Yani Allah'ı ve melekleri gözlerimizle

görecek şekilde karşımıza getir, senin Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu bize söylesinler. Buyruğun anlamı şudur: Yahut sen Allah'ı karşımıza getir, melekleri de bölük bölük karşımıza çıkar. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Melekler bize indirilmeli veya Rabbimizi görmeli değil miydik? " (Furkân, 25/21).

5- "Yahut da altından bir evin olsun." İbni Mes'ud'un kıraatında olduğu gibi buradaki (süs anlamına gelen) "zuhruf" kelimesi yerine (altın anlamına gelen) zeheb kelimesi kullanılmıştır. Çünkü sen yetim ve fakir bir kimsesin.

6- "Veya göğe yüksel" yahut da koyduğun bir merdiven ile göğe doğru çık ve bu merdivene gözümüzün önünde tırman. Daha sonra beraberinde, durumun senin dediğin gibi olduğuna tanıklık edecek dört melek ile birlikte bize bir belge getir. Ya da senin Allah'ın rasulü olduğunu belirten ve bu konuda iddianı doğrulayan bir kitap getir ve adetimiz üzere biz de onu okuyalım.

"De ki: Tenzih ederim Rabbimi. Ben peygamber olarak gönderilmiş bir beşerden başkası mıyım ki?" Ey Muhammedi De ki: Yüce Allah'ın hâkimiyet alanını daraltacak herhangi bir hususta bir kimsenin öne geçmek cesaretini göstermesinden Rabbim münezzehtir, yücedir. O dilediğini yapandır. Ben ise ancak diğer peygamberler gibi tebliğ ediyorum, size öğüt veriyorum. Peygamberlerin ise Yüce Allah'ın hikmet ve maslahata uygun olarak kendileri vasıtasıyla Allah'ın açığa çıkardığından başkasını getirme imkân ve yetkileri yoktur. Dilediğiniz bu hususlarda işiniz Allah'a kalmıştır. O dilerse sizin bu isteğinizi kabul eder, dilerse de kabul etmez.

Hatta onlar teklif ettikleri bütün bu mucizeler gelecek olsa dahi, iman etmezler. Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede bu hususu şöylece söz konusu etmektedir: "Muhakkak üzerlerine Rabbinin (azap) sözü hak olmuş bulunanlar iman etmezler. Eğer onlara her türlü ayet gelse de o acıklı azabı görecekları ana kadar (inanmazlar) (Yûnus, 10/96-97). [\[29\]](#)

Müşriklerin Şüphelerinin Bazısı: Peygamberlerin İnsan Olması Ve Öldükten Sonra Dirilişin İnkâr Edilmesi

94- Zaten onlara hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan alıkoyan şey sadece: "Allah peygamber olarak bir beşer mi göndermiştir?" demeleri oldu.

95- De ki: "Eğer yeryüzünde yerleşmiş dolaşan melekler olsaydı, biz de onlara peygamber olarak gökten bir melek indirirdik."

96- De ki: "Şahit olarak benimle sizin aranızda Allah yeter. Muhakkak ki O kullarından haberdardır. Onların yaptıklarını hakkıyla görendir."

97- Allah kimi hidayete erdirirse işte asıl hidayet bulan odur. Kimi de dalâlete düşürürse onlar için O'ndan başka veliler bulamazsın. Biz onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzüstü hasredeceğiz. Barınakları cehennemdir onların, alevi yavaşladıkça hemen onların alevini arttırırız.

98- Bu, onların cezasıdır. Çünkü onlar ayetlerimizi inkâr ettiler ve: "Kemik, ufalanmış toprak olduktan sonra, biz mi yeniden bir yaratılışla diriltileceğiz?" dediler.

99- Görmezler mi ki gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, onların benzerini de yaratmaya kadirdir? Onlar için bir ecel kılmıştır ki, onda bir şüphe yoktur. Buna rağmen zalimler küfürden başka bir şeyde diretmediler.

100- De ki: "Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız o zaman tükenir korkusuyla muhakkak cimrilik ederdiniz. Zaten insan pek cimridir."

Açıklaması

"Zaten onlara hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan alıkoyan şey..." buyruğunun anlamı şudur: Aralarında Mekke müşriklerinin de bulunduğu insanların çoğunluğunun Allah'a iman etmelerine ve peygamberlere uymalarına engel olan şey, ancak onların insanların peygamber olarak gönderilmesine şaşmalarıdır. Peygamber olarak gönderilen kişinin kendilerine peygamber gönderilen insanların cinsinden olması gerektiğini düşünemeyişleri ve bunun mutlaka meleklerden olması gerektiğini sanmalarıdır. Ancak bu tutarsız bir düşünce ve batıl bir inatlaşmadır. Ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "İnsanları uyar diye içlerinden bir adamı vahiy ile göndermemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu?" (Yûnus, 10/2); "Çünkü peygamberleri onlara apaçık delillerle geliyorlardı da onlar: Bizi bir insan mı hidayete iletecek diyorlardı." (Teğâbün, 64/6). Bu kabilden ayet-i kerimeler pek çoktur.

Daha sonra Yüce Allah kullarına olan lütuf ve rahmetine ve işin mantığına dikkatlerini çekerek şöylece cevap vermektedir: "De ki" Eğer yeryüzünde yerleşmiş dolaşan melekler

olsaydı, biz de onlara peygamber olarak gökten bir melek indirirdik." Yani ey Muhammed onlara de ki: Hikmetin ve eşyanın mantığının ve insanlara rahmetin gereği Yüce Allah'ın onlara kendi cinslerinden bir peygamber göndermesidir. Onlarla tartışın, onlara hitap etsin, onlar da onun dediğini iyice kavrayıp anlasınlar diye. Bir peygamber göndermekten maksat, yalnızca ona vahyolunan şeyi iletmekten ibaret değildir ve eğer rasul bir melek olsaydı, onunla karşılaşmaya tahammül edemezlerdi, ondan bir şey öğrenemezlerdi. Çünkü her bir varlık kendi cinsinden bir varlıkla sükûn bulur. Meleğin tabiatı insanlarla bir arada olmaya uygun değildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer onu (peygamberi) bir melek yapsaydık, onu da elbette bir adam (suretinde) gösterirdik ve herhalde onları yine de düşmekte oldukları şüpheye düşürürdük." (En'am, 6/9).

Hatta peygamberin insanlar arasından gönderilmesi oldukça büyük bir nimet, bir hikmet ve lütuftur. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Nitekim içinize sizden bir rasul gönderdik ki, size ayetlerimizi okuyor, sizi arındırıyor, size Kitabı ve hikmeti öğretiyor ve bilmediklerinizi öğretiyor." Bakara, 2/151); "Andolsun ki Allah müminlere aralarında kendilerinden znlara ayetlerini okuyan, onları tertemiz eden, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur." (Ali İmran, 3/164); 'Andolsun ki içinizden size öyle bir peygamber gelmiştir ki..." (Tevbe, 9/128).

Ayet-i kerimenin anlamı özetle şöyledir: Eğer yeryüzünde -ey insanlar-sizin gibi yerleşik ve yürüyen melekler bulunsaydı, elbette biz de onlara kendi cinslerinden semâ aleminden bir peygamber gönderirdik. Siz ey insanlar, sizin de rasulünüz sizdendir. Fakat insanların başkalarına rasul olmaları mümkündür. Rasulullah (s.a.) hem insanların hem de cinlerin peygamberidir. Çünkü cinlerin ondan vahiy öğrenmeleri ve onun hitabını anlamaları mümkündür. Peygamberin Cebrail (a.s.)'den vahiy almasına gelince, bu ise peygamber yahut rasulden başkası için mümkün olmayan özel bir istidadı gerektirmektedir.

Daha sonra Yüce Allah bir başka delili şöylece göstermektedir:

"De ki: Şahit olarak benimle sizin aranızda Allah yeter." Yani benimle sizin aranızda ayırıcı hüküm ve söz, size karşı susturucu kesin delili ortaya koymam, şu şekilde mümkündür: Allah bana da size de şahittir, benim ve sizin aranızda hakemdir. Benim size ne getirdiğimi bilir. Şayet ben yalan söyleyen birisi isem, şüphesiz benden en ağır bir şekilde intikam alacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer bazı sözleri bize isnat etseydi, biz onu elbette kudretimizle alıvereir, sonra da kalbinin damarını elbette keserdik." (Hakka, 69/44-46); "Allah'a karşı iftira edenlerden daha zalim kim olabilir?" (Enam, 6621).

"Muhakkak ki o kullarından haberdardır, yaptıklarını hakkıyla görendir." Çünkü şüphesiz Yüce Allah kullarının hallerini çok iyi bilir. Onların gizlediklerini de açıklıklarını da bilir. Kimin hidayete, kimin sapıklığa lâayık olduğundan haberdardır. Kalplerinde olanı çok

iyi bilir.

Onlar bu tür şüpheleri ancak kıskançlıkları ve liderlik arzuları dolayısıyla hakkı kabulden yüz çevirmek kasdıyla söz konusu ederler. Bu ifadelerde ise bir tehdit söz konusudur. Kavminin onun yolunu engellemeleri ve inat etmeleri dolayısıyla karşılaştığı sıkıntılara karşı Rasulullah (s.a.)'a bir tesellidir.

Daha sonra Yüce Allah, yarattıklarındaki tasarrufunu, hükmünün yerini bulmasını ve hükmünü koğuşturacak kimsenin olmadığını haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır: "Allah kimi hidayete erdirirse işte asıl hidayet bulan odur..."

Yani Allah'ın imana ilettiği kimse hakka doğru hidayet bulan kimsedir. Allah'ın saptırdığı kimseleri hakka ve doğruya iletecek Allah'tan başka asla yardımcı bulamazsın.

Bundan maksat da Rasulullah (s.a.)'a teselli vermektir. Ezelden haklarında iman ve hidayet konusunda Allah'ın hükmü verilmiş olanların -onların ruhlarında hakka doğru meyilleri dolayısıyla böyle bir yola gidecekleri ezelden beri Allah tarafından bilindiğinden dolayı- mümin olmaları vacip olmuştur. Çünkü Allah'ın ilmi değişmez. Kendilerinin kötü tercihte bulunacaklarını ve sapıklık ve delâlet üzere ısrar edeceklerini de ezelden beri bildiğinden dolayı, Allah'ın haklarında sapıklık ve cahillik hükmünü vermiş olduğu kimselerin ise bu sapıklıktan dönmelerine imkân yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın hidayet verdiği kimse asıl hidayet bulandır, Allah'ın saptırdığı kimseyi ise doğru yola iletecek bir dost ve yardımcı asla bulamazsın." (Kehf, 18/17).

Allah'ın ezeli ilim ve hükmünün varlığından kasıt insanın iman ve küfre mecbur edilmesi değildir. Esasen insan, Allah'ın kendisi için seçmiş olduğu sınırlar çerçevesinde, seçmek imkânına sahiptir. Yani insan kendi iradesiyle seçimde bulunurken aslında, o kendisinin bilmediği bir gerçeğe göre Allah'ın kendisi için seçtiğinden başka bir şeyi seçmiş oluyor. İnsanın da herhangi bir şeyde Allah'ın dilediğinden başka bir şeyi dilemesi mümkün değildir. Her şeydeki Allah'ın bu kapsamlı ve küllî iradesi ile birlikte İlâhî irade, adalet ve rahmetiyle insanın hidayet ve güvenliği seçmekle sapıklığı ve şüpheyi seçmek arasında muhayyer bırakılmasını teminat altına almıştır. Nitekim Yüce Allah bunu şöylece açıklamaktadır: "Biz ona yolu gösterdik. O ister şükreden olsun, isterse de nankör (bir kâfir)." (İnsan, 76/3); "Ve biz ona iki de yol gösterdik." (Beled, 90/10).

"Biz onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüz üstü hasredeceğiz." Kıyamet gününde kabirlerinden çıktıktan sonra hesaplarının görüleceği yerde yüzleri üstünde sürüklenmiş olarak bir araya getireceğiz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O günde yüzleri üstü ateşe sürükleneceklerdir." (Kamer, 54/48). Gözleri görmeyecek şekilde kör, konuşmayacak şekilde dilsiz, işitemeyecek şekilde sağır. Yani onlar nasıl dünyada bu duyu-ianni gerçek anlamda fayda sağlamayacak şekilde işlemez

hale getirdi iseler -zahiren gören, konuşan ve işiten olmakla birlikte-; ahirette de gözleri aydınlık kurtuluş yolunu göremeyeceklerdir. Kendilerinden kabul edilecek sözler söylemeyeceklerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her kim bunda (dünyada) kör ise o ahirette de kördür, hatta yolca daha da sapıktır." (İsra, 17/72). İbni Kesîr der ki: Bu ise dünya hayatındaki hallerine uygun bir ceza olmak üzere bazı hallerde olur, bazı hallerde olmaz. Onlar hakka karşı sağır, kör ve dilsiz idiler, mahşer yerlerinde de böylelikle cezalandırılacaktır.

Buharî, Müslim ve Ahmed, Enes b. Mâlik (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Ey Allah'ın Rasulü insanlar nasıl yüzleri üstünde haşrolunacak-lar? diye soruldu, Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Onları ayakları üstünde rırüten yüzleri üstü yürütmeye de kadirdir."

Tirmizî'nin de rivayetine göre "İnsanlar mahşerde üç sınıf olacaklardır. Kimisi yayan, kimisi binekli, kimisi de yüzleri üstünde." Yine bu anlamda olmak üzere İmam Ahmed de Huzeyfe b. Useyd'den şöyle bir rivayet kaydetmektedir: Ebu Zeyd kalkıp şöyle dedi: Ey Gıfar oğulları, söyleyin fakat yemin etmeyin. Çünkü o doğru söyleyen ve sözü doğrulanan (Hz. Peygamber) bana anlattı ki: "İnsanlar üç kitle halinde haşredileceklerdir. Bunlardan bir kısmı binekli, tok ve elbiseli; bir diğer kesim kimi zaman yürür kimi zaman koşar; bir diğer kesimi ise melekler yüzüstü sürükler ve cehenneme doğru götürüp atar."

"Barınakları cehennemdir onların. Alevi yavaşladıkça hemen onların alevini artırırız." Yani onların varacakları, dönecekleri yer cehennem olacaktır. Bu cehennem alevi dinecek gibi oldu mu hemen onun alevini hararetini ve korunu artırırız. Bu da cehennem ateşinin onların derilerini ve etlerini eritip yok etmesi ile olacaktır. Yok olduktan sonra da alevi dinecektir. Arkasından tekrar bunlara deri ve et giydirilecektir, yine cehennem alev alev yanmaya başlayacaktır ve bu şekilde tekrarlanıp duracaktır. Ta ki onların öldükten sonra bu dirilişleri, yalanlamalarına karşılık hasretlerini, pişmanlıklarını artırsın. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Tadın (azabı), sizin azaptan başka bir şeyinizi asla artırmayacağız." (Nebe: 78/30).

Onlara bu şekilde azap edilmesinin sebebi ise Yüce Allah'ın buyurduğu şekilde "Bu onların cezasıdır, çünkü onlar ayetlerimizi inkâr ettiler..." ayetinin ifade ettiği husustur. Bizim onları kör, sağır ve dilsiz olarak diriltmek gibi kendilerine verdiğimiz bu ceza ve azabın sebebini, Allah'ı inkâr edip kâfir olmalarına, onun ayetlerini yani varlığına, birliğine, öldükten sonra dirilişe dair delil ve belgelerini inkâr etmelerine, öldükten sonra dirilişin gerçekleşeceğini inkâr ederek: "Bizler çürümüş kemikler ve etrafa dağılmış toz-toprak olduktan sonra yeniden bir daha, yaratılacağız?" demelerine bir ceza olarak verilecektir.

Yüce Allah öldükten sonra diriltmeye kadir oluşuna gökleri ve yeri yaratmış olduğunu belirterek dikkatleri çekmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Görmezler mi ki gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, onların benzerlerini de yaratmaya kadirdir..." Yani gökleri ve yeri

daha önce görülmüş bir misal söz konusu olmaksızın yoktan var eden Allah'ın, tekrar onlar gibisini yaratmaya ve yine onların bedenlerini iade edip ilk olarak yoktan var ettiği gibi ikinci bir defa daha yeniden yaratmaya kadir olduğunu düşünmüyorlar mı, bilmiyorlar mı? Çünkü onları yeniden iade etmeye kadir olması, hiç yoktan var etmesine göre daha kolaydır: "Andolsun ki göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyük (bir iş) tür" (Mü'min, 40/57); "Yaratılış itibariyle sizler mi daha çetinsiniz yoksa sema mı? O, onu bina etmiştir." (Nâziât, 79/27).

İşte bu şunu göstermektedir ki, insanı yaratmak ve onu tekrar iade etmek, gökleri ve yeri yaratmaktan daha kolaydır ve yine tekrar iade etmek, ilk yaratmaktan daha kolaydır.

Fakat öldükten sonra dirilişin ve kıyametin, yahut da ölümün belirli bir süresi vardır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar için bir ecel kılmıştır ki onda bir şüphe yoktur." Onları yeniden yaratmak ve kabirlerinden kaldırmak için belli bir süre tayin etmiştir. Bunun geçmesi kaçınılmazdır. Bu sürenin geçmesinden sonra kıyamet kesinlikle olacaktır.

"Buna rağmen zalimler küfürden başka bir şeyde diretmediler." Yani onlara karşı bu susturucu delili ortaya koymaya rağmen kâfirler ve kendilerine zulmedenler, batıl ve sapıklıklarında kalmaktan, sıhhatli ve sapasağlam gerçeği inkâr etmekten, öldükten sonra dirilişi kabul etmekten başka bir davranış ortaya koymadılar.

Onların köşkler, bahçeler, pınarlar şeklindeki isteklerinin kabul edilmemiş sebebi ise, cimrilikleridir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki, eğer siz Rab-bimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman tükenir korkusuyla muhakkak cimrilik ederiniz..." Yani ey Muhammed, onlara de ki: Eğer sizler Allah'ın rızık hazinelerinde tasarrufta bulunma imkânına sahip olsaydınız, yine şu cimriliğinizi, eli sıkılığınızı devam ettirirdiniz. Fakir oluruz, korkusuyla" harcama yapmazdınız. İbni Abbas'm dediği gibi, sizler elinizdeki bu hazinelerin yok olmasından, tükenmesinden korkardınız. Halbuki bunlar tükenmez. Sizin böyle davranmanız ise cimriliğin karakterinizde yerleşmesinden dolayıdır.

"Zaten insan pek cimridir." Yani oldukça eli sıkı ve bir şey vermek istemeyendir. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Yoksa onların mülkten bir payı mı vardır? Böyle olsaydı insanlara hurma çekirdeği çukurcuğunu dolduracak kadar bir şey dahi vermezlerdi." (Nisa, 4/53). Eğer onların Yüce Allah'ın mülkünde bir payları olsaydı kimseye bir şey vermezlerdi. Hatta hurma çekirdeğinin uzunlamasına ve bir iplikçik kadar yeri bulunan çukurcuğu dolduracak kadar dahi bir şey vermezlerdi. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Gerçekten insan mal toplamaya düşkün ve hakkını ödemek bakımından cimri olarak yaratılmıştır. Kendisine zarar erişirse feryadı basıveren, hayır dokunursa cimrilik edip infâk etmeyendir. Ancak namaz kılanlar müstesnadır." (Meâric, 70/19-22).

Ayet-i kerime insanın cimriliğine Yüce Allah'ın ise keremine, cömertliğine ve ihsanına açık bir delildir. Buharı ile Müslim'de şu hadis-i şerif yer almaktadır: "Allah 'm eli

dopdoludur. Hiçbir harcama onu azaltmaz. Gece ve gündüz bol bol verip durur. Gökleri ve yeri yarattığı günden bu yana verdiklerini bir düşünün. Bu, onun elinde olanı eksiltmemiştir."[\[30\]](#)

Musa (A.S)'a Verilen Dokuz Mucize İle Kur'ân-ı Kerimin İndiriliş Şekli

101- Andolsun ki biz Musa'ya dokuz tane apaçık ayet verdik. Sor İsrailoğulları'na, hani onlara gelmişti de Firavun ona şöyle demişti: "Ey Musa, doğrusu ben seni büyülenmiş zannediyorum."

102- O da demişti ki: "Andolsun ki sen bunları deliller olarak göklerin ve yerin Rabbinden başkasının indirmemiş olduğunu biliyorsun. Doğrusu ey Firavun ben de senin helak olacağını sanıyorum."

103- Bunun üzerine onları o yerden sürüp çıkarmak istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk.

104- Onun ardından İsrailoğulları'na dedik ki: "Haydi, o ülkede yerleşin. Ahiret vaadi geldiği zaman biz de sizi bir araya getiririz."

105- Biz onu hak ile indirdik, o da hak olarak indi. Seni de ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

106- Biz o Kur'ân'ı insanlara ağır ağır okuman için bölüm bölüm ayırdık ve onu kısım kısım indirdik.

107- De ki: 'İster ona inanın, ister inanmayın. Muhakkak ki o daha önce kendilerine bilgi verilenlere okunduğu zaman onlar çeneleri üstü secdeye kapanırlar."

108- Ve derler ki: "Rabbimizi tenzih ederiz. Rabbimizin vaadi şüphesiz yerini bulur."

109- Çeneleri üstü kapanarak ağlarlar ve bu, onların huşûunu artırır.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde "Sen bizlere şu büyük mucizeleri getirmediğin asla sana iman etmeyeceğiz" diyen müşriklere cevap vererek şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz Musa'ya dokuz tane apaçık ayet verdik."

Bu ayet-i kerimede Allah Tealâ yemin ederek Hz. Musa (a.s.)'ya yardım gönderdiğini, ona apaçık dokuz tane ayet verdiğini ve bu ayetler Firavun'a karşı Hz. Musa (a.s.)'nın doğruluğuna, nübüvvetinin sıhhatine kesin deliller olmasına rağmen yine de iman etmediklerini söylemektedir. Yine de bunlara iman etmediler. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Ve onlar büyüklük anladılar. Onlar günahkâr bir topluluk idiler." (A'râf, 7/133); "Kalpleri onlara mandığı halde zulüm ve büyükleme sebebiyle onları inkâr ettiler." (Nemi, 21/14).

Sözü geçen dokuz ayet (mucize) Abdürrezzak'ın, Said b. Mansûr'un, İbni Cferîr'in ve İbnü'l-Münzir'in rivayet ettiğine göre, İbni Abbas'ın zikrettiği fonlardır: Asâ, el, yıllar süren kıtlık, denizin yarılması, tufan, çekirgeler, İMşerat, kurbağalar ve kan olmak üzere peşpeşe gelen ayetler.

Fakat özellikle dokuz ayetin söz konusu edilmesi bundan daha fazla mucizelerin olmasına da mani değildir. Çünkü fıkıh usûlündeki kural şöyledir: Sayının zikredilmesi suretiyle yapılan tahsis, fazlasının nefyedildiğine delil değildir.

Kur'ân-ı Mecid er-Râzî'nin söz konusu ettiğine göre ^[31] Hz. Musa'nın onaltı mucizesini zikretmektedir. Bunlar: Hz. Musa'nın dilindeki bağın çözülmesi, yani onun dilindeki zor konuşma niteliğinin giderilerek fasih konuşur hale şelmesi, asanın yılan dönüşmesi, yılanın sihirbazların çokluğuna rağmen zolann bütün iplerini ve asalarını yutuvermesi, yedi beyza, tufan, çekirgeler, aşerat, kurbağalar, kan, denizin yarılması: "Hani size denizi yarmıştık." Bakara, 2/50), Taş, "Asan ile taşa vur." (A'râf, 7/160), dağın gölge kılınması: "Hani dağı onlar üzerinde bir gölge imiş gibi kaldırmıştık." (A'râf, 7/171), Hz. Musa ve kavmine bildircin ve kudret helvasının indirilmesi, kuraklık ve Tıeyvelerin, mahsullerin azlığı, "Andolsun Firavun hanedanını yıllar süren kuraklıkla ve meyvelerin azlığı ile yakaladık." (A'râf, 7/130), arı, un, yiyecek, âra gibi mallarının yerin dibine geçirilmesi.

Yine er-Razî ^[32] dokuz ayetin açıklanmasına dair rivayetlerin yakînî >Imayıp zannî olduğunu söz konusu ettikten sonra Yüce Allah'ın: "Dokuz tane spaçık ayet." buyruğunun tefsiri ile ilgili olarak en iyi rivayetin Safvân b. Assa il-Muradî'nin yaptığı rivayet olduğunu kaydeder. O şöyle demektedir: Yahu-iinin birisi arkadaşına: "Gel seninle birlikte şu

peygambere gidelim ve dokuz ayete dair ona soru soralım" dedi. Her ikisi Rasulullah (s.a.)'ın yanına gitti ve :na bu dokuz ayete dair soru sordu, şöyle buyurdu: "Bunlar Allah'a hiçbir şeyi *tak koşmayınız, hırsızlık yapmayınız, zina etmeyiniz, kimseyi öldürmeyiniz, ' ^yü yapmayınız, faiz yemeyiniz, iffetli kadına iftira etmeyiniz, savaş günü zinüp kaçmayınız ve ey yahudiler, sizin için özel olmak üzere cumartesi £j.nünde haddi aşmayınız, şeklindedir." Yahudiler kalkıp elini ayağını öptüler re dediler ki: Senin bir peygamber olduğuna şahitlik ediyoruz. Eğer öldürülmekten korkmasaydık şüphesiz sana tabi olurduk. [\[33\]](#) Buna göre "ayetler"den kasıt hükümlerdir.

"Sor İsrailoğulları'na..." Yani ey Peygamber! Abdullah b. Selâm ve arkadaşları gibi çağdaşın olan İsrailoğulları'na bunun kitaplarında da sabit olduğunu bilmeleri için sor.

"Hani onlara gelmişti de Firavun ona şöyle demişti: Ey Musa doğrusu ben seni büyülenmiş zannediyorum." Yani sen onlara Musa'nın bu ayetleri, mucizeleri getirdiği ve bunları Firavun'a tebliğ edip onun da, Şüphesiz Ey Musa, ben senin büyülenmiş olduğunu ve böylelikle aklının karıştığını zannediyorum, dediği zamanı sor onlara.

"O da demişti ki: Andolsun ki sen bunları açık deliller olarak göklerin ve yerin Rabbinden başkasının indirmemiş olduğunu biliyorsun." "Yani Musa Firavun'a şöyle demişti: Sen de kesinlikle biliyorsun ki, bu dokuz ayeti (mucizeyi) ancak gökleri ve yeri yaratan Allah indirmiştir. O bunları yalnız ve yalnız benim getirdiğimin doğruluğuna delil ve belge olsun diye indirmiştir. Bunlar insanı hak yola iletmektedir ve bunların Allah'tan geldiğini, başkasından gelmediğini ispatlamaktadırlar.

"Doğrusu ey Firavun, ben de senin helak olacağını sanıyorum." Yani sen hayırdan alıkonulmuş, şerre çokça meyleden, yenik düşürülmüş ve helak olmuş bir kimsesin.

"Bunun üzerine onları o yerden sürüp çıkarmak istedi." Yani Firavun Musa'yı ve kavmi İsrailoğullarmı öldürerek Mısır topraklarından çıkarmak istemişti. "Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk." Firavun ve ordularının hepsini suda boğmak suretiyle helak ettik.

"Onun ardından İsrailoğulları'na dedi ki: Haydi o ülkede yerleşin." Yani biz Musa'yı ve kavmi İsrailoğulları'nı kurtardık. Firavun'u helak ettikten sonra da onlara şöyle dedik: İşte Firavun'un sizi çıkarmak istediği yerde yerleşin. Burası ise Mısır toprakları yahut da size vaat olunan Şam topraklarıdır.

"Ahiret vakti geldiği zaman onları da sizi de bir araya getiririz." Yani kıyamet günü geldi mi sizi ve düşmanlarınızı bir arada karışık olarak getiririz; sonra da sizler ve onlar arasında hüküm veririz. " Bir araya getirmek=lefif' soylu olsun olmasın, itaat eden olsun isyankâr olsun, güçlü olsun zayıf olsun; değişik şahsiyetlerden meydana gelen büyük

topluluk demektir.

Musa'nın kavmine Yüce Allah apaçık dokuz ayet vermiş onlar da , bu ayetleri inkâr edince Allah onları helak etmiş olduğundan şanı yüce Allah, kâfirlere mucizelere gerek olmadığını beyan ederek cevap verdi. Diğer taraftan eğer teklif ettikleri bu mucizeler onlara gelecek, sonra da bunları inkâr edecek olurlarsa, onları kökten yok edecek bir azabı indireceğini, kimin iman ettiğini kimin de etmediğini ezelden beri bildiğinden dolayı, bu isteklerini yerine getirmemesinin hikmetin bir gereği olduğunu açıkladı. İşte bu açıklamalardan sonra Yüce Allah onlara ebedi mucize olan Kur'ân-ı Kerim'e, gereken tazimi gösterip onunla yetinmeyi hatırlatarak, şöyle buyurmaktadır: "Biz onu hak ile indirdik, o da hak olarak indi..." Yani şüphesiz biz vahdaniyetin ve Allah'ın varlığının belgelerini, insanların peygamberlere olan ihtiyaçlarını açıklamak, adaleti ve üstün ahlâkî değerleri emretmek, zulmü, çirkin söz ve fiilleri yasaklamak, fert, toplum ve devlet hayatını düzenleyici hukukî hükümleri, emir ve yasakları ihtiva etmek ve bunların dışında oldukça üstün ve yüce yasama esas ve ilkelerini ihtiva etmek gibi, hakkı kuşatan bir şekilde Kur'ân-ı Kerim'i indirdik.

Ve ey Muhammed, bu Kur'ân-ı Kerim sana da korunmuş ve himaye edilmiş olarak indirilmiştir. Başka bir şey ona karışmamıştır. Bu Kitap'ta herhan-m bir fazlalık olmadığı gibi, herhangi bir eksiklik de yoktur. Aksine o sana hak 3e birlikte ulaştı. Bu ise oldukça güçlü, kuvvetli, emin, muktedir, mele-i a'lâ'da kendisine itaat olunan Cibril (a.s.)'dir.

Kur'ân-ı Kerim'in özelliklerinin açıklanmasından sonra Yüce Allah Hz. Ppjrgamberin görevlerini şöylece açıklamaktadır: "Seni de ancak müjdecî ve jrmncî olarak gönderdik." Yani ey Muhammed, biz seni ancak sana itaat eden müminleri cennet ile müjdeleyici ve sana karşı gelip isyan eden kâfirleri de nehennemle uyarıp korkutucu olmak üzere gönderdik.

Daha sonra Yüce Allah tekrar Kur'ân-ı Kerim'in bölüm bölüm indirilmesini. yani olaylara ve vakialara uygun olarak parça parça indiriliş hikmetini açıklamaya dönerek şöyle buyurmaktadır: "Ve biz o Kur 'ân 'ı insanlara ağır ağır okuman için bölüm bölüm ayırdık ve onu kısım kısım indirdik." Yani yirmi üç yıllık bir süre boyunca biz senin üzerine kısım kısım ayrılmış, bölüm halinde Kur'ân'ı indirdik. Kur'ân-ı Kerim'in nüzulü Ramazan ayında mübarek Kadir gecesinde başlamıştır. Buradaki : "(ferakna)= onu bölüm bölüm ayırdık" kelimesi şedeli olarak (ferrakna) açıklayıcı, beyan edici şeklinde, olmak üzere ayet ayet indirdik, anlamında da okunmuştur.

Bunun böyle olması onu insanlara tebliğ edesin ve onu ağır ağır okuyasın dıyerdir. Biz onu peyderpey ve belirtilen şekil ve nitelikte indirdik. Yüce Allah'ın: "Ve onu kısım kısım indirdik." buyruğunun "bölüm bölüm ayırdık." buyruğundan sonra gelmesinin faydası ise Kur'ân-ı Kerim'in indirilmesinin olaylara uygun olduğunun açıklanmasıdır.

Daha sonra Yüce Allah onları durumlarına aldırış etmeksizin ve onları küçümseyerek şu buyruklarıyla tehdit etmektedir: "De ki: İster ona inanın, ister inanmayın..." Yani ey Muhammed sen şu Kur'ân'ı Kerim'in yeterli mucize oluşuna inanmayarak sana: "Sen bize yerden bir kaynak fişkirtincaya kadar sana asla inanmayacağız." (İsra, 17/90) diyen bu kâfirlere de ki: Bu Kur'ân'a ister iman edin, ister iman etmeyin, o bizatihi haktır, onu Allah indirmiştir ve ebediyyen baki kalacak bir kitaptır.

"Muhakkak ki o daha önce kendilerine bilgi verilenlere ..." yani kitaplarına sımsıkı sarılıp onda değişiklik yapmayan, tahrife uğratmayan, kitap ehli'nin salih ilim adamlarına bu Kur'ân-ı Kerim okunduğu takdirde, Yüce Allah'a tazim ve Allah'ın kendilerine bu Kur'ân-ı Kerim ile vermiş olduğu nimete şükür olmak üzere yüzleri üstü secdeye kapanırlar. Burada secdeye kapanmak: "Çeneleri üstü" kelimesi ile ifade edilmiştir. Çünkü bir insan secdeye kapanmak üzere yere doğru çöktüğünde yere yüzün en yakın olan bölümü çenedir. Yahut da bu Yüce Allah'a karşı duyulan korku, haşyet ve alçakgönüllülüğü mübalağa yoluyla ifade etmek için kullanılmış bir kinaye de olabilir.

Bunlar secde ettikleri vakit: "Rabbimizi tenzih ederiz..." derler. Yani Yüce Allah'ı eksiksiz kudreti dolayısıyla tazim ederiz, eksiklerinden tenzih ederiz, ona karşı saygı duyarız ve o sözünden asla caymaz. İşte bundan dolayı daha sonra: "Rabbimizin vaadi şüphesiz yerini bulur." diye buyurulmaktadır. Yani onun vaadi yerine gelir, gerçekleşir, kaçınılmaz olarak tahakkuk eder.

Bunlar Mücâhid'in de belirttiği gibi Muhammed (s.a.)'e indirilenleri işittikleri vakit secdeye kapanan Kitap Ehli'nden bir grup insandır. Zeyd b. Arar, Varaka b. Nevfel ve Abdullah b. Selâm bunlardandır.

Bu gibi kimselerin secdelerinden söz etmek cahiliye ve şirk ehli olanlara bir ta'rîzdir. Bu cahiliye ehli eğer Kur'ân-ı Kerim'e iman etmiyorsa dahi, şüphesiz onlardan daha hayırlı, daha faziletli olan, önceki kitapları okumuş, vahyin ne olduğunu bilen Kitap Ehli'nin ilim adamları bu Kur'ân-ı Kerim'e iman etmiş, onu tasdik etmişlerdir ve bunlar kendi kitaplarında geleceği vaat olunan peygamberin Hz. Muhammed olduğunu tespit etmişlerdir. O bakımdan bu Kur'ân-ı Kerim onlara okunduğunda Allah'ın emrini tazim etmek, önceki indirilmiş kitaplarda verdiği sözünü gerçekleştirmek ve Muhammed (s.a.)'i göndereceğine, ona da Kur'ân-ı Kerimi indireceğine dair müjdesini gerçekleştirmek dolayısıyla emrini tazim etmek üzere Allah için secdeye kapanırlar. İşte ayeti kerimede söz konusu edilen "Rabbimizin vaadi şüphesiz yerini bulur." buyruğunda kastedilen vaat budur. Yani onun Kur'ân-ı Kerim'i indirip Muhammed (s.a.)'i göndereceğine dair olan vaadi.

Bunların secde ederkenki nitelikleri Yüce Allah'ın belirttiği gibi: "Çeneleri üstü kapanarak ağlarlar ve bu onların huşuunu artırır." şeklindedir. Yani bunlar Allah'tan korktukları için onun Kitap ve Rasulüne iman ve tasdik ile Allah'a huşu duyarak,

alçakgönüllülük ile ağlayarak, secde ederek, yüzleri üstü kapanırlar.

Secde etmek de onların huşû'larını yani iman ve teslimiyetlerini artırır. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Hidayet bulanlara gelince, onların hidayetlerini artırdı ve onlara takvalarını verdi." (Muhammad, 47/17).

Rasulullah (s.a.) pek çok hadis-i şerifinde ağlamayı övmüştür. Onlardan birisini Tirmizî, İbni Abbas'tan şöylece rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "İki göze ateş değmeyecektir. Yüce Allah'tan korkarak ağlayan bir göz ile Yüce Allah yolunda (düşmana karşı) sınır bekleyerek geceyi geçiren göz."^[34]

Yüce Allah'a En Güzel İsimleriyle (Esmâü'l-Hüsna İle) Dua Etmek

110- De ki: ister 'Allah' diye dua edin, ister 'Rahman' deyin. Hangisini dersiniz deyin, en güzel isimler yalnız O'nundur. Namazında sesini yükseltme de, gizleme de, ikisi arasında bir yol tut.

111- Ve de ki: "Hamd, hiçbir çocuk edinmemiş O Allah'a mahsustur ki, Onun mülkünde bir ortağı da yoktur. Düşkünlükten ötürü O'nun bir yardımcısı da olmamıştır ve O'nu tekbir ettikçe et.

Açıklaması

Bu buyruk Yüce Allah hakkında Rahman adının kullanılmasını kabul etmeyen müşriklere bir reddir. Yüce Allah: "İster Allah diye dua edin ister Rahman deyin..." diye buyurmaktadır. Yani ey Muhammed, sen Mekke'de Yüce Allah'ın rahmet sıfatını inkâr eden ve ona Rahman adının verilmesini kabul etmeyen şu müşriklere de ki: Sizin Allah'a "Allah" adını anarak dua etmeniz ile "Rahman" adını anarak dua etmeniz arasında bir fark yoktur. Çünkü O güzel isimlerin sahibidir. el-Keşşâf müellifi şöyle demektedir: Allah ve Rahmân'dan kasıt müsemmâ değil isimdir. Buradaki "veya" ise muhayyerlik ifade etmek içindir. Buna göre "İster Allah diye dua edin, ister Rahman deyin" buyruğunun anlamı, siz

ister bu ismi kullanın, ister öbür ismi; ister bunu alın, ister öbürünü demektir. Burada dua etmek ise seslenmek anlamında değil, adlandırmak anlamındadır. [35]

Yüce Allah'ın "Hangisini dersiniz deyin, en güzel isimler yalnız O'nundur." buyruğundaki ifadenin takdiri şöyledir: Yani sizler bu iki isimden hangisini ad olarak verir ve hangisini anar iseniz, şunu bilin ki, onun bütün isimleri güzeldir ve bu isimler tazim ve takdis edilmektedir. Nitekim bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "En güzel isimler yalnız O'nundur. Göklerde ve yerde bulunan ne varsa O'nu teşbih eder." (Haşr, 59/24). Yani siz hangi isim ile onu çağırarak olursanız o güzeldir.

Daha sonra Yüce Allah Kur'ân okuma ve dua etme keyfiyetini bizlere şöylece göstermektedir: "Namazında sesini yükseltme, gizleme de. İkisi arasında bir yol tut." Yani namaz kılarken Kur'ân okuyuşunu açıktan yapma ki, müşrikler onu işitip Kur'ân-ı Kerim'e, onu indirene, onu getirene sövmesinler. Ashabının duymayacağı şekilde gizleyerek, senden Kur'ân'ı öğrenmelerini engelleyecek, Kur'ân-ı Kerim'i onlara işittirmeyecek bir şekilde de gizlice okuma! Sen açıktan okumak ile gizli okumak arasında orta bir yol tut. İşte Kur'ân okurken izlenecek en ideal yol budur. Bu ise sesi yükseltmek ile onu gizli, saklı okumak arasındaki ortalamadır. Açıkça okumasın ki çevresinden dağılmasınlar, Kur'ân-ı Kerim'i ondan dinlemekten yüz çevirmesinler yahut Kur'ân-ı Kerim'e sövmesinler; gizlice okusun ki, onu dinlemek isteyen dinleyip ondan yararlanabilsin.

Daha sonra Yüce Allah bizlere nasıl hamdedeceğimizi öğreterek şöyle buyurmaktadır: "Ve de ki: Hamd hiçbir çocuk edinmemiş o Allah'a mahsustur ki..." Yani şöyle de: Kullarına verdiği nimetlere karşılık hamd ve şükür yalnız Allah'ındır ve o kendisini, zâtını eksikliklerden tenzih etmek üzere aşağıdaki üç sığata sahip olmalıdır:

1- O hiçbir çocuk edinmemiştir: Onun çocuk edinmeye ihtiyacı yoktur. Çocuk edinmek sonradan yaratılmışların niteliklerindedir. O ise sonradan yaratılmış olmaktan münezzehtir. Bu buyruk ile: "Üzeyir Allah'ın oğludur" diyen Yahudiler ile, "Mesih Allah'ın oğludur" diyen Hristiyanların kanaatleri de reddedilmektedir.

2- Yüce Allah'ın mülk ve hakimiyetinde hiçbir ortağı yoktur. Çünkü o aynı zamanda ortağa muhtaç değildir. Şayet ortağa ihtiyacı olsaydı, aciz olması gerekirdi. Diğer taraftan ilâhların birden çok olması kâinatın düzenini bozukluğa ve onları kendi aralarında anlaşmazlığa götürür: "Eğer göklerle yerde Allah'tan başka ilâhlar bulunsaydı, her ikisi de bozular, giderdi." (Enbiya, 21/22). Ve böylelikle ibadete, hamd ve şükre lâıyk olan bilinmezdi.

3- Yüce Allah'ın düşkünlükten ötürü hiçbir yardımcısı olmaz. Yani O düşkün değildir ki, bu düşkünlüğü dolayısıyla herhangi bir kimseyi veli, yardımcı yahut danışman edinsin. Aksine o Yüce Allah, her şeyi tek başına ortaksız olarak yaratandır. Hepsini tek başına

tedbir edendir, idare edendir, kendi meşîetiyle onları takdir edendir, belli ölçülerle yaratandır. [\[36\]](#)

İşte bu sıfatların toplamı Yüce Allah'ın şu buyruklarında yer almaktadır: 'De ki: O Allah'tır, bir ve tektir. O Allah'tır, O Samed'dir. Doğmamıştır, doğurmamıştır. Kimse de O'nun dengi değildir.' (İhlâs, 112/1-4).

"Ve onu tekbir ettikçe et." Yani haddi aşan zalimlerin söylediklerinden onu alabildiğine yücelt, onun celâl ve azametini ifade et. İşte onun celâl, azamet ve kudsiyetine uygun olan tazim budur. O zatı ile büyük ve müteâl olandır. Zatı dolayısıyla O vâcibü'l-vücûd (varlığı zorunlu) ve var olan her şeye muhtaç olmadığı dolayısıyla o yüce ve müteâldir. Sıfatlarından da öyledir. Eksiklik ifade eden bütün sıfatlardan münezzehtir, bütün kemal sıfatları yalnız O'nun-dur. Fiillerinde de öyledir. O'nun mülkünde hikmet ve meşîeti gerekmedikçe hiçbir şey meydana gelmez. Koyduğu hükümlerde de böyledir. Mutlak olarak emretmek, nehyetmek, aziz ve zelil kılmak onun işidir. Kimse O'nun hükmünü koğuşturamaz, kimse O'nun herhangi bir hükmüne de itiraz edemez. O isimlerinde de böyledir. Ancak en güzel isimleriyle anılır ve ancak üstün ve mukaddes sıfatlar ile nitelendirilir. [\[37\]](#)

İmam Ahmed, Muâz el-Cühenî'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: İzzet ayeti, "Hamd hiç bir çocuk edinmemiş O Allah 'a mahsustur.." ayetinden itibaren surenin sonuna kadar olan ayettir." Abdürrezzâk da Abdülkerim b. Ebi Ümmeye'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Rasulullah (s.a.), Haşim oğullarından bir çocuğun dili açılmaya başladı mı ona: "Hamd hiçbir çocuk edinmemiş..." ayetini sonuna kadar yedi defa öğretirdi." [\[38\]](#)

[\[1\]](#) el-Bahru'1-Muhîr, VI/5.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/12-13

[\[3\]](#) Bu ez-Zührî ile Urve'nin görüşüdür. Buna göre İsrâ Rebûlevvel ayında olmuştur. Hafız el-Makdisî ise Siret'inde senedi sahih olmayan bir hadis rivayet etmektedir. Buna göre İsrâ, Recep ayının 27 nci gecesinde gerçekleşmiştir (İbni

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/13-15.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/21-23.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/26-27.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/30-34.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/39-42.

[9] Bu hadisi el-Kudai, Ali (r.a.)'den rivayet etmiş olup hasen bir hadistir.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/54.

[11] Daha önce geçen dört tür ise tevhidin ve yalnızca Yüce Allah'a ibadetin emredilmesi, anne babaya iyilik emri, yakın akrabaya, yoksula ve yolcuya cimrilik ve haksızlık olmaksızın hakkının verilmesidir. Anne ve babanın hakkı ise şu beş şeydir: Onlara öf bile dememek, azarlayıcı bir sözle onlara sert çıkmamak, buna karşılık hoş ve güzel söz söylemek, alabildiğine alçakgönüllülük göstermek ve onlara rahmet ile dua etmek.

[12] Râzî, XX, 198-199.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/60-68.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/72-73.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/77.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/78-79.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/82-84.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/87-89.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/95-98.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/103-104.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/109-111.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/115-116.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/121-122.

[24] Zemahşerî, 11/243.

[25] Razî, XXI/28.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/129-134.

[27] Razî, XXI/53-54. Zamahşerî, 11/245.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/142-143.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/147-148.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/153-157.

[31] Razi, XXI/64.

[32] Razi, XXI/64.

[33] Bu hadisi Ahmed, Tirmizî, Beyhakî, Taberânî, Neseî ve İbni Mâce rivayet etmiştir.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/162-166.

[35] Zemahşerî, 11/249.

[36] Razî, XXI/71.

[37] Razî, XXI/72.

[38]

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/172-173.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure İle İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Fazileti: 5

Yüce Allah'a Hamd Etmenin Keyfiyeti Ve Kuran-I Kerimin Fonksiyonları 5

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Hikmetler 7

Ashab-ı Kehf Kıssası 8

İ'râb: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi 11

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Kıssanın Özeti: 12

Kıssanın Tafsilâtı: 13

Kehf Ashabının Yaşadıkları Çağ: 13

Tevhid Hususundaki Kararlılıkları: 13

Kavimlerini Putlara Tapmaktan Dolayı Ayıplamaları: 14

Kavimlerinden Ayrılmaları: 14

Mağaradaki Durumları: 14

Mağaranın Yeri: 14

Yüce Allah'ın Kudreti, İnaneti ve Mülkü: 15

Uykularından Uyandırılmaları 15

Yiyecek Alımında Vekalet: 16

İnsanların Onları Bulmaları: 16

Onlar Hakkında İnsanların Görüşleri: 16

Sayıları: 17

Peygambere ve Ümmetine Bir İrşâd: 17

Mağarada Kaldıkları Süre: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Peygambere Ve Müminlere Direktifler: Kur'an Okumak, Fakirlerle Oturmaya Katlanmak Ve Hakkın Allah'tan Geldiğini Açıklamak 21

Belagat: 21

Kelimeler: 21

Nüzul Sebebi 22

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Malı Dolayısıyla Gurura Kapılan Bahçe Sahibi Zengin İle Akidesiyle Onur Bulan Fakir Örneği 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Nüzul Sebebi 26

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Dünya Hayatının Misali 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Dağların Yürütülmesi Haşir Ve Kıyamet Gününde Amel Defterlerinin Sunulması 31

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki 32

Açıklaması 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33

Hz. Adem (A.S.)'e Secde Emri Kıssası 34

Balâğat: 34

Kelime ve İbareler: 34

Ayetler Arası İlişki 35

Açıklaması 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Kur'an-ı Kerimin Misyonu, Peygamberlerin Görevi, İmandan Yüz, Çîmrenlertn Durumu, Azabın Erteleniş Sebebi

Belagat: 38

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40

Hz. Musa İle Hızır'ın Kısası 41

Belagat: 41

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 43

Açıklaması 43

Gemi Kısası: 45

Öldürülen Çocuk Kısası: 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45

Hz. Musa (A.S.) İle Hızır Kısasının Sonu. 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

[Ayetler Arası İlişki 48](#)

[Açıklaması 48](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50](#)

[Zülkarneyn İle Ye'cüc Ve Me'cüc'ün Kıssası 52](#)

[Belagat: 53](#)

[Kelime ve İbareler: 53](#)

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklama. 54](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57](#)

[Kâfirlerin Cezası 58](#)

[İ'râb: 58](#)

[Belagat: 58](#)

[Kelime ve İbareler: 59](#)

[Ayetler Arası İlişki 59](#)

[Açıklaması 59](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60](#)

[Müminlerin Mükâfatı, Yüce Allah'ın Bilgisinin Sonsuzluğu Ve Tevhidi 61](#)

Kelime ve İbareler: 61

Nüzul Sebebi 61

Ayetler Arası İlişki 62

Açıklaması 62

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63

KEHF SURESİ

Yüce Allah'a Hamd Etmenin Keyfiyeti Ve Kuran-I Kerimin Fonksiyonları

1- Hamd Kitab'ı kuluna onda hiçbir eğrilik koymaksızın indiren Allah'adır.

2-3- Dosdoğru bir kitaptır o. Kendi katından şiddetli bir baskını haber vermek ve salih amel işleyen müminlere onlar için-içinde temelli kalacakları-güzel bir mükâfat olduğunu müjdelemek için.

4- Ve: "Allah çocuk edindi" diyenleri de uyarmak için.

5- Ne onların ne de babalarının buna dair bir bilgileri vardır. O ağızlarından çıkan ne büyük bir sözdür! Onlar yalnız ve yalnız yalan söylerler.

6- Demek bu söze inanmazlarsa onların ardından üzülererek nerdeyse kendini mahvedeceksin?

7- Yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet kıldık. Onlardan hangisinin daha güzel amel işleyeceğini deneyelim diye.

8- Şüphesiz ki biz yeryüzünde olanları kupkuru bir toprak haline getireceğiz.

Açıklaması

"Hamd... Allah'adır." Yüce Allah Kitab'ını, Rasül-i Ekremine (s.a.) indirdiğinden dolayı kendi zatına hamd etmekte, kendini övmektedir. Çünkü o kitap sayesinde insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmıştır. Zira O, onu onda eğrilik ve sapmanın söz konusu olmadığı dosdoğru bir kitap kılmıştır. Yüce Allah'ın: "Onda hiçbir eğrilik koymaksızın." buyruğunun anlamı, onda herhangi bir eğrilik, bir sapma koymayıp aksine dosdoğru ve mutedil kılmıştır demektir.

Hamd'in anlamı ise Yüce Allah'ın güzel fiillerine karşılık, güzel övgülerde bulunup bu fiillerine şükretmektir. Esasen Yüce Allah her halde hamde lâyıktır. O kimi zaman surenin başlarında sonlarında kendisine hamdetmektedir ki, ihsan etmiş olduğu üstün ve değerli nimetlerine karşılık müminler ne şekilde hamdedeceklerini öğrensinler. Onun kullarına ihsan ettiği nimetlerin en önemlisi ise İslâm nimeti ve kulu Muhammed (s.a)'e indirmiş olduğu, insanların kurtuluşlarını sağlayacak olan Kitab-ı Kerim'idir.

"Dosdoğru bir kitaptır o..." Eğrilik olmadığını belirttikten sonra Kur'an-ı Kerim'in dosdoğru oluşunun da zikredilmesinin sebebi, bu hususu pekiştirmektir. Çünkü nice dosdoğru olan ve doğru olduğuna tanıklık edilen şey vardır ki, dikkatle tetkik edilip denendiği takdirde, asgarî miktarda da olsa eğrilikten kurtulamaz. Bir görüşe göre de bunun manası "sair kitaplar üzerinde doğrultucu" ve onları tasdik edici demektir. Bir diğer açıklamaya göre ise kulların maslahatlarını sağlayan ve kaçınılmaz olan hükümleri, onlara bildiren demektir..

"Şiddetli bir baskını haber vermek..." Yani Kitabı inkâr edenleri dünyada acilen gelip çatacak bir ceza ve intikam ile, ahirette ise bilahare gelecek olan cehennem ateşi ile korkutup uyarmak üzere. Ayette geçen "Kendi katından" ibaresinin anlamı ise Yüce Allah'tan sâdır olan bir azap demektir.

"Salih amel işleyen müminlere...müjdelemek için." Bu Kur'ân imanlarını salih amel ile destekleyenleri Allah nezdinde kendileri için güzel bir sevap olduğunu belirterek müjdelesin diye, inmiştir. Bu güzel ecir ise iyi ve takva sahibi olanların yurdu olan cennettir. Hayırlı ve ihsan ediciler için ebedîlik yurdu olan cennettir. O halde güzel ecir cennet demektir.

"İçinde temelli kalacaklardır." Yani onlar Allah nezdindeki sevapları olan ?bedî cennette karar bulacak, orada daimi olarak kalacaklardır.

"Ve Allah çocuk edindi diyenleri de uyarmak için." Yani Allah'ın çocuğu olduğunu iddia eden kâfirleri de sakındırmak için. Bunlar ise, "Bizler Allah'ın kızları olan meleklerle ibadet ediyoruz" diyen Arap müşrikleri ile Üzeyr'i Allah'ın oğlu kabul eden Yahudiler ve "Mesih Allah'ın oğludur" diyen Hristiyanlardır.

Daha önce kâfirlere yönelik olarak geçmiş bulunan genel uyarı ve korkutmanın kapsamına girmekle birlikte, özellikle bunların söz konusu sildmelerinin sebebi, küfrün ve masiyetin en çirkin türünün Yüce Allah'a çocuk isnad etmek olduğunu ifade etmektir.

"Ne onların ne de babalarının buna dair bir bilgileri vardır." Yani onların da geçmişlerinin de, uydurdukları bu söze dair sağlam bir bilgileri yoktur. Allah'ın çocuk edindiğine yahut babası olduğuna dair hiçbir bilgileri yoktur. Bu aşırı cehaletlerinden ve atalarını taklit etmelerinden ve şeytanın bu işi onlara güzel göstermesinden ötürü

söylenmiş bir sözdür. Bir şeye dair bilgi sahibi olmamak ise ya ona dair bilgiye ulaştırılan yolu bilmemekten yahut da bizatihi onun bilinmesine imkân olmadığından yani bilinmeye elverişli olmadığından kaynaklanmaktadır.

"O ağızlarından çıkan ne büyük bir sözdür!" Yani onların söyledikleri, ağızlarından çıkarma cesaretini gösterdikleri o küfür sözü, oldukça mesuliyeti büyük bir sözdür. Bu sözün kendi sözleri dışında da hiçbir dayanağı yoktur. Bundan dolayı Yüce Allah: "Onlar yalnız ve yalnız yalan söylerler." buyurmaktadır. Yani onlar ancak yalan ve iftira olan bir sözü, asla gerçeği olmayan bir sözü söylemektedirler.

Daha sonra Yüce Allah imanı terkedip ondan uzak durdukları için müşriklere üzülmeleri dolayısıyla rasûlünü (salat ve selam ona) şu buyruklarıyla teselli edip gönlünü almaktadır:

"Demek bu sözlere inanmazlarsa onların ardından üzülen neredeyse kendini mahvedeceksin..." Yani onlar bu Kur'ân-ı Kerim'e iman etmiyorlar diye onlar için üzülen ve kederlenerek neredeyse kendini öldürecek, ölüme sürükleyeceksin. Esef ve keder ile nefsin helak etme, onlar için üzülen, kızarak, sabırsızlanarak kendini öldürme. Aksine onlara Allah'ın risâletini tebliğ et. Hidâyet bulan kendisi için hidâyet bulmuş olur, sapıtan da kendi aleyhine sapıtılmış olur. Onların seni bırakıp yüz çevirmelerine üzülmey!

Bu ayet-i kerimenin benzerlerinden bazıları şunlardır "O halde senin nefsin onlara karşı hasretlere gitmesin." (Fatır, 35/8); "İman etmiyorlar diye neredeyse kendini öldüreceksin." (Şuara, 26/12); "Onlar için üzülmey. Onların kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da sıkıntıya düşmey." (Nahl, 16/127).

Daha sonra Yüce Allah dünyayı fâni ve gelip geçici bir yurt olarak kıldığını, bir sınav yeri olduğunu haber vererek şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet kıldık..." Yani bizler yeryüzünde bulunan insan, hayvan, bitki, maden, ev gibi göz kamaştırıcı ve çekici şeyleri dünya ve insanlar için gelip geçici bir süs kıldık ki, onlarla insanları sınavalım. Böylelikle iyilik yapanın ameli de fesat yapanın ameli de ortaya çıksın. Biz de iyilik yapana sevap ile, kötülük yapana da ceza ile karşılık verelim. Amelin iyi ve güzel olması dünyaya rağbet etmemek, ona aldanışı terketmek, dünyayı ahiret için bir köprü olarak değerlendirmektir. Müslim, Ebu Said el-Hudrî'den rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki dünya tatlıdır (gözalıcı), yeşildir. Ve şüphesiz Allah sizi orada halifelik makamına getirmemiştir; sizin nasıl akıl ettiğinize bakmaktadır."

Daha sonra Yüce Allah kâfirlerden yüz çevirme emrinin sebebinin söz konusu ederek, şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki biz yeryüzünde olanları kupkuru bir toprak haline getireceğiz." Yani şüphesiz bizler yeryüzünü ve orada bulunan her şeyi süslü halinden sonra harabeye çevireceğiz, neticede orası yıkılıp gidecektir. Ayette geçen "Kupkuru bir toprak" ibaresi şu demektir: Biz orayı yeşillikli, otlak bir yer halinde iken hiçbir bitkinin bulunmadığı, kendisinden faydalanmanın söz konusu olamayacağı boş bir arazi haline

getireceğiz. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Orayı dümdüz edecektir. Sen oralarda ne bir alçaklık ne de yükseklik görebileceksin." (Tâ-Hâ, 20/107).

Ayet-i kerimeden maksat ise, "Sen üzülme, biz onları helak edecek, onları yok edeceğiz" diyerek Rasulullah (s.a.)'ı teselli etmektir. [\[1\]](#)

Ashab-ı Kehf Kıssası

9- Yoksa sen Ashab-ı Kehfi ve Rakîm ehlini şaşılacak ayetlerimizden mi sandın?

10- Hani o yiğitler mağaraya sığınmışlardı da: "Rabbimiz, bize katından rahmet ver, işlerimizde doğruluk ver!" demişlerdi.

11- Bunun üzerine biz de sayılı yıllar boyunca mağarada onların kulaklarına perde vurduk.

12- Sonra iki gruptan hangisinin bekledikleri süreyi daha iyi hesaplamış olduğunu belirtmek için onları uyandırdık.

13- Biz sana onların kıssalarını gerçek olarak anlatıyoruz. Doğrusu onlar Rab-lerine inanmış genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık.

14- Kalkıp da: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz ondan başkasını ilâh diye asla çağırmayız. Yoksa andol-sun ki batıl söz söylemiş oluruz." dedikleri zaman kalplerini pekiştirmiştik.

15- "Şu bizim kavmimiz, onu bırakıp başka ilâhlar edindiler. Bunlara dair apaçık delil getirmeleri gerekmez mi? Allah'a karşı yalan uyduranlardan daha zalim kimdir?"

16- "Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o halde mağaraya çekilin ki, Rabbi-niz size rahmetinden genişlik versin, işinizde kolaylık göstereyin."

17- Güneşin doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına yöneldiğini, battığı zaman da sol taraftan yanlarından kayıp gittiğini görürsün. Kendileri de ma-

idiler. Bu Allah'ın ayetlerindendir. Allah kimi hidâyete erdirirse o, doğru yola ermiştir, kimi de saptıracak olursa artık onu doğru yola erdirecek bir yardımcı bulamazsın.

18- Onlar uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. Biz onları sağa ve sola döndürürdük. Köpekleri de kollarını eşiğe uzatmıştı. Onları görsen onlardan geri dönüp kaçırdın ve için onlardan dolayı korkuyla dolardı.

19- İşte böyle. Birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık. İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız?" dedi. "Bir gün veya günün bir kısmı" dediler. "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi birinizi şu gümüş parayla şehre gönderin de yiyeceklere baksın, hangisi daha temiz ise ondan size bir rızık alıp getirsin. Orada dikkatli davranın da sakın sizi kimseye duyurmasın." dediler.

20- "Çünkü onların sizden haberleri olacak olursa sizi ya taşla öldürürler veya dinlerine döndürürler. Bu takdirde ise ebediyen iflah olmazsınız."

21- Böylece onların bulunmalarını sağladık ki Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu, kıyametin muhakkak kopacağını ve onda şüphe edilmeyeceğini bilsinler. Nitekim bunlar kendi aralarında durumları hakkında çekişip duruyorlardı. "Onların üzerlerinde bir bina kurun." diyorlardı. Rableri onları çok iyi bilir. Onların işlerine galip gelenler ise "Onların üzerlerinde mutlaka bir mescit yapacağız." dediler.

22- "Onlar üçtür dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. "Beştir, altıncıları köpekleridir." diyecekler. Bu gayba taş atmaktır. "Yedidir, sekizincileri köpekleridir." diyeceklerdir. De ki: "Onların sayısını en iyi bilen Rabbinim'dir. Onları pek az kimseden başkası bilmez." Bu yüzden onlar hakkında zahir olandan başkasıyla tartışma ve bunlardan kimseye onlara dair bir şey sorma!

23- Bir şey hakkında: "Ben bunu yarın mutlaka yapacağım" deme.

24- Meğer ki Allah dilemiş ola. (İnşaallah diyessin) Unuttuğun zaman da Rabbin an ve şöyle de: "Umulur ki Rabbin beni bundan doğruya daha yakın olana eriştirir."

25- Onlar mağaralarında üçyüz sene eğleştiler; buna dokuz daha kattılar.

26- "Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir" de. Göklerin ve yerin gaybı O'na aittir. O ne güzel görendir! O ne güzel işitendir! Bunların ondan başka velileri yoktur. O kimseyi hükmüne ortak etmez.

Açıklaması

Kıssanın Özeti:

309 yıl uyku halinde canlı olarak kalan Kehf Ashabı'nın kıssasına dair kesin haber işte budur. Bu kıssa önceki kitapların işaret etmiş olduğu hayret verici olaylardan birisidir.

"Yoksa sen Ashab-ı Kehf i ve Rakım ehlini şaşılacak âyetlerimizden mi sandın..." Onu dinleyenler Ashab-ı Kehf kıssasından hayrete düştüler ve sınamak kasdıyla Rasulullah (s.a.)'a bu hususta soru sordular. Yüce Allah da şöyle buyurdu: Sen bizim ayetlerimiz arasında sadece bunların mı şaşılacak şeyler olduklarını zannettin? Öyle bir şey sanma! Çünkü bizim ayetlerimizin tümü şaşılacak, hayret edilecek şeylerdir. Ashab-ı Kehf kıssası ve onların uzun bir süre hayatta bırakılmaları, dünyanın halinden daha şaşılacak bir şey değildir. Şüphesiz yeryüzünün süsü ve onun hayret verici yanları bu kıssadan daha harika ve daha şaşırtıcıdır. Yeryüzünü süslemeye sonra da onu toprak haline getirmeye, gökleri ve yeri yaratmaya Kadir olan, her şeye kadir demektir. İnsanlardan belli bir grubu belli bir süre yemeksiz ve içceksiz koruması da O'nun kudretinin tecellilerindedir.

Özetle sen Kehf ve Rakım ashabı kıssasını ayetlerimizden hayret verici tek bir ayet olduğunu sanma! -Ki Rakım onların ya köpeklerinin adıdır ya vadilerinin veya yapılarındaki yazının adıdır.- Öyle bir kanaate kapılma; çünkü bütün ayetlerimiz şaşırtıcıdır, gariptir. İbni Cerîr ile İbni Kesîr'in tercih ettiği gibi ayet-i kerimenin zahirinden anlaşıldığına göre rakım "yazı" demektir.

"Hani o yiğitler mağaraya sığınmışlardı." Ey peygamber! Kendilerini dinlerinden döndürmesinler diye kaçıp da puta tapan kavimlerinden gizlenmek maksadıyla dağdaki mağaraya sığınmalarım hatırla. Onlar mağaraya girdikleri vakit Yüce Allah'tan kendilerine rahmetini ihsan etmesini, kendilerine lötufu bulunmasını isteyerek demişlerdi ki: "Rabbimiz bize katından rahmet mer." Yani bize kendi katından, bizi esirgeyeceğin ve kavmimizden saklayacağın bir rahmet ihsan buyur. "İşlerimize doğruluk ver." Yani akıbetimizi doğru kıl, tizim için faydalı olanı sağlamak ve bizleri sapık değil de doğru yolu bulan, şaşkın değil de hidayete ileten kimseler kılmak suretiyle; yahut genel olarak bütün işlerimizi dosdoğru kılmak suretiyle; "işlerimizde doğruluk ver, demişlerdi."

"Bunun üzerine biz de sayılı yıllar boyunca mağarada onların kulaklarına perde vurduk." Mağaraya girdikleri sırada onları ağır bir uykuya daldırdık. Artık hiçbir ses işitmez oldular. Sayıları belli, pek çok yıl böylece uyudular.

"Sonra iki gruptan hangisinin bekledikleri süreyi daha iyi hesaplamış olduğunu belirtmek için onları uyandırdık." Yani daha sonra onları bu uykularından uyandırdık. Böylelikle insanlar da Yüce Allah'ın bu konuda bildiğini açıkça görsünler. Yani onlar hakkında anlaşmazlığa düşen iki gruptan hangisinin uykuda kaldıkları süreyi ve uykularının nihai vaktini bilsinler, bundan dolayı da acizliklerini açıkça görsünler, Allah'ın onlara ne yaptığını bilsinler ve Yüce Allah'ın öldükten sonra diriltmeye ve diğer hususlara kadir olduğunu kesin olarak kabul etsinler. [2]

Kıssanın Tafsilâtı:

"Biz sana onların kıssalarını gerçek olarak anlatıyoruz." Yani biz sana onların haberlerini doğru şekliyle bildirmekteyiz. Bu şunu ifade eder: Araplar arasında onlara dair dillerde dolaşan haberler doğru değildi.

"Doğrusu onlar Rablerine inanmış genç yiğitlerdi..." Yani onlar Rablerini samimi olarak tevhid eden, O'ndan başka ilâh olmadığına tanıklık eden gençlerdi. Biz de akideleri üzerinde kararlılık, Allah'a yönelmek ve salih ameli tercih etmek suretiyle hidayeti bulma hususundaki başarılarını daha da artırmıştık. Bu buyrukta isyana batan ve batıl dinde derinlere gömülen yaşlılara göre, gençlerin hakka daha bir yönelmek ve doğru yola daha büyük oranda hidayet bulmak istidadında olduklarına işaret vardır. İşte bundan dolayı - İbni Kesîr'in de belirttiği gibi- Allah'a ve Rasulün'e icabet edip çağrılarını kabul edenlerin çoğunluğu genç idi. Kureyş'in yaşlıları ise dinleri üzere kalmaya devam ettiler; onlardan ancak az kimseler iman etmişti. Taberânî ve İbnü'l-Münzir İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Allah ne kadar peygamber gönderdiyse mutlaka o genç idi. Daha sonra Yüce Allah'ın "İbrahim adında genç bir yiğidin onları diline doladığını işitmiştik, dediler." (Enbiyâ, 21/60); "Hani Musa genç delikanlısına şöyle demişti..." (Kehf, 18/60) ayetlerini okudu. Kehf ashabı hakkında da "inanmış genç yiğitlerdi" diye söz etmektedir.

Bu ayet-i kerimedeki "Biz de onların hidayetini artırmıştık." buyruğu, imanın artışına ve insanlar arasında birinin imanının diğerinden üstün olduğuna, imanın artıp eksildiğine, itaatle artıp masiyet dolayısıyla eksildiğine delil gösterilmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hidayet bulanlara gelince, onların hidayetlerini artırdı ve onlara takvalarını verdi." (Muhammed, 47/17); "İman edenlere gelince bu onların imanlarını artırdı ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler." (Tevbe, 9/124) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "İmanlarına iman katılıp imanları artsın diye..." (Feth, 48/4) [3]

Kehf Ashabının Yaşadıkları Çağ:

Kehf ashabının Meryem oğlu İsa Mesih dinine bağlı oldukları zikredilmektedir. İbni Kesîr ise onların Hıristiyanlıktan önce yaşamış oldukları görüşünü tercih etmektedir. Buna delil ise Yahudi âlimlerinin onlara dair haberleri bilmeleri, buna önem vermeleridir. Nitekim nüzul sebebinde bunu açıklamıştık. Bir diğer delil ise İbni Ebî Şeybe, İbnü'l-Münzir ve İbni Ebi Hâtim'in İbni Ab-bas (r.a)'tan yaptıkları şu rivayettir: Bu rivayete göre Kehf Ashabı insanları putlara tapmaya çağıran zorba hükümdarların birisinin ülkesinde yaşıyorlardı. Onlar bu durumu görünce o şehirden çıkıp gittiler. Yüce Allah aralarında herhangi bir sözleşme ve haberleşme olmaksızın onları bir araya getirdi Biri diğerine nereye gitmek istediğini sormuş fakat durumunu gizlemiş, açıklamamıştı. Çünkü biri ötekinin ne için dışarı çıktığını da bilmiyordu. O bakımdan birbirlerine durumlarını açıklamak üzere sözler aldılar, yeminler ettiler. Nihayet bir söz birliği ettiler ve dediler ki: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbi-dir... İşinizde kolaylık göstereyim."

Daha sonra yola koyuldular ve nihayet mağaraya girdiler. Allah da onların kulaklarına perde vurdu, uykuya daldılar. Aileleri onları aramaya başladılar ancak bütün çabalarına rağmen bulamadılar. Nihayet durumları krala iletildi, o da şöyle dedi: Bu günden itibaren bu insanların durumu şöyle olmalıdır: Bunlar herhangi bir cinayet söz konusu olmaksızın ve bilinen bir sebebe bağlı olmayarak nereye gittiğini bilmediğimiz aramızdan çıkıp giden insanlardır. Daha sonra kurşundan bir levha getirilmesini istedi. O levhaya isimlerini yazdı, sonra da bunu hazinesine koydu. Daha sonra da şanı Yüce Allah'ın bize anlattığı olaylar başlarından geçti. [\[4\]](#)

Tevhid Hususundaki Kararlılıkları:

"Kalkıp da bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir.. dedikleri zaman kalplerini pekiştirmiştik." Yani kavimlerine karşı davranışlarında akideleri yolunda kararlılıklarında sağlam ve güçlü bir şekilde ısrar etmeleri ilhamını vermiştik. Nihayet kavimlerinin içinde buldukları rahat yaşayışı ve mutluluğu terk ettiler ve insanları putlara, tağutlara ibadete teşvik eden, onları bu putlara, tağutlara ibadete zorlayan zalim hükümdar Dakyanus'un önüne dikilip şöyle dediler: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz kesinlikle"

ondan başka bir ilâha ibadet etmeyiz. Zira ondan başka Rab yoktur, ondan başka mâ-bûd olamaz. Kavimlerin yaptığı putlara secde etmek, onlar için kurbanlar kesmek ise, ancak gökleri ve yeri yaratan Allah'a yaraşır."

İlk cümleleri olan "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir." ifadesiyle Jûhiyyetin tevhidini ilan etmişlerdi. Putlara tapanlar da bunu kabul ederler. İkinci cümleleri olan:"Biz ondan başkasını ilâh diye çağırmayız." cümlesinde de rubûbiyyetin tevhidini ilân etmişlerdi. Ancak puta tapıcılar (müşrikler) bunu kabul etmezler. Bunun delili ise Kur'ân-ı Kerîm'in bize nakletmiş olduğu şu buyruklardır: "Andolsun eğer onlara göklerle yeri kim yarattı? diye sorsan, i I bette: Allah diyeceklerdir." (Lokman,31/25); "Şüphesiz biz bunlara" putlara "ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz." (Zümer, 39/3)

Onlar inançlarını şu sözleriyle gerekçelendirdiler: "Yoksa andolsun ki batıl söz söylemiş oluruz." Yani biz Allah'tan başkasına ibadet edecek olursak, şüphesiz o zaman batıl, yalan ve iftira bir iddiada bulunmuş oluruz. Sözlükte batıl =oz (şatat) haddi aşmak ve hadden uzaklaşmak demektir. Yani o takdirde biz hakka uymayan, haddi aşmış bir söz söylemiş oluruz. Bu da onların putlara tapmak üzere davet olunduklarını, krallarının da putlara ibadeti terkettiklerinden dolayı onları kınadığını göstermektedir. ^[5]

Kavimlerini Putlara Tapmaktan Dolayı Ayıplamaları:

"Şu bizim kavmimiz O'nu bırakıp başka ilâh edindiler.." yani Kehf ashâbı Dakyanos döneminde putlara tapan kavimleri hakkında şöyle dediler: Bunların şu uydurma, batıl ilâhlara tapmak şeklindeki amellerinin doğruluğuna ?paçık bir delil getirmeleri gerekmez mi? Niçin bu kabul ettiklerinin doğruluğuna doğru açık, net bir delil getiremiyorlar?

Bu da şunu göstermektedir: Bir iddiaya delil getirmek aklen ve mantıken daha sağlıklı bir yoldur.

"Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir?" Allah'a yalan uydurup iftira edip, O'na ortak nispet edenden daha zalim yoktur.

Krallarının kendilerini tehdit edip korkutmasından sonra belki kabul ettikleri dinden geri dönerler diye durumlarını gözden geçirmeleri için onlara süre tanıması Allah'ın o gençlere bir lütfü idi. Onlar da bunu uygun bir fırsat olarak değerlendiler ve fitne korkusu ile dinlerini kurtarmak amacıyla kaçtılar.

İbni Kesir der ki: İşte insanlar arasında fitnelerin baş göstermesi esnasında meşru olan tutum budur. İnsan dinine zarar gelir korkusuyla, onlardan kaçır. Nitekim Buharî'de ve Ebu Davud'da yer alan bir hadis-i şerife göre Ebu Saîd el- Hudrî Rasulullah (s.a.)'tan şöyle buyurduğunu nakletmektedir: 'Aradan fazla zaman geçmeden sizden birinizin en hayırlı malı dinini fitnelerden kurtarmak üzere, kaçmak amacıyla kendileriyle birlikte dağların tepelerini ve yağmur yağın yerleri takip edeceği birkaç koyun olacaktır." İşte böyle bir durumda insanlardan uzak kalmak meşrudur, fakat sair hallerde meşru değildir. [6]

Çünkü bu durumda cemaatlere ve cumalara gitmek gibi önemli fırsatlar kaybolur.

Kavimlerinden Ayrılmaları:

"Madem ki siz onlardan ve Allah 'tan başka tapmakta olduklarından z-t—Jdınız..." Ey Kehf Ashabı, siz dininizi kurtarmak amacıyla kavminizden, ayrılmak suretiyle onlardan maddeten ve dininizde onlara muhalefet etmek suretiyle manen ayrıldığınızı, Allah'tan başka bütün mabudları reddetmeye karar verdiğiniz vakit, birbirinize söylemiş olduğunuz o sözleri hatırlayınız.

Yüce Allah'ın "Allah'tan başka" ifadesi ya -belirttiğimiz gibi- muttasıl bir istisnadır veya muntakı' bir istisnadır. Bunun bir ara cümlesi olması da mümkündür. O takdirde bu Yüce Allah tarafından bu gençlere dair Allah'tan başkasına ibadet etmediklerini ifade eden bir haber olur.

Haydi bedenlerinizle kavimlerinizden ayrılınız, ruhen de onlardan ayrıldıktan sonra (dağdaki geniş mağara demek olan) kehfe sığınınız. Şirk ehlinden uzaklarda تنها bir yerde yalnızca Allah'a ihlâsla ibadet ediniz. Eğer siz böyle bir şey yapacak olursanız, Allah sizin üzerinize sizi kavminize karşı kendisiyle koruyacağı bir rahmet yayar ve işinize büyük bir kolaylık sağlar, yani kendisinden yararlanacağınız ve size kolay gelecek yollar açır. [7]

Mağaradaki Durumları:

"Güneşin doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına yöneldiğini..." yani ey

Muhammed veya ey muhatab alınabilecek herkes, güneşin doğuşu esnasında onların mağaralarında sağ tarafa doğru kaydığını görürsün. Yani güneş yükselerek ışığı sağa doğru kaymakta ve böyle bir yerde zeval halinde ışığından bir eser kalmamaktadır. Batışı esnasında ise güneş ışığı onlardan uzaklaşmakta, onları bir kenara bırakıp kuzey tarafına yönelmektedir. Halbuki onlar mağaranın genişçe orta yerinde idiler ve dışardan onlara oldukça latif ve serin hava geliyordu.

Bununla kastedilen mağaranın güneşin doğuşu ve batışı sırasında güneşten etkilenmeyen bir yerinde olduklarını bildirmektir. Yani onlara bütün gün boyunca; doğuşunda da batışında da güneş ışığı değmiyordu. Halbuki onlar güneş ışığına maruz geniş bir yerde bulunuyorlardı. Allah güneş ışığının onlara temas etmesini önlemişti. [\[8\]](#)

Mağaranın Yeri:

Tarihçiler mağaranın yerini tayin hususunda değişik görüşler zikrederler. Burasının Filistin'in güneyinde Akabe'de Eyle'ye yakın bir vadi olduğu söylendiği gibi, Irak'ın kuzeyinde Musul'da Ninova yakınlarında olduğu da söylenmiştir. Eski Bizans toprakları olan Türkiye'nin güneyinde bir yerde olduğu da söylenmiştir. Bütün bu görüşlerin bir delile dayandırılma ihtiyaçları vardır. [\[9\]](#)

Yüce Allah'ın Kudreti, İnayeti ve Mülkü:

"Bu Allah'ın âyetler indendir." Yani bu gençlerin belli yıllar boyunca mağarada kalmaları Allah'ın, güneşin doğuş ve batışı esnasında güneşi onlardan ışınlarını kaydırmak ve hararetini başka tarafa çevirmek suretiyle kaydırması, Yüce Allah'ın kudretinin mükemmelliğine, bilgisinin genişliğine delâlet eden şaşırtıcı pek çok ayetlerinden bir ayettir (belgedir). Yüce Allah'ın kulları arasından ihlâs sahibi olanları koruduğuna, tevhidin hak din olduğuna, putlara ve heykellere tapmanın sapıklık ve doğruluktan ayrılma olduğuna, Kehf ashabı'nın da korunmasının Yüce Allah'ın lütfü ve onun inayetiyle olduğuna açık bir delildir. İşte bundan dolayı Yüce Allah "Allah kimi hidâyete erdirirse o doğru yola ermiştir." diye buyurmaktadır. Yani Yüce Allah ayet ve belgeleriyle her kime

hidayet bulma tevfikini ihsan eder ve hakka götürecektir şekilde ona yol gösterir, sevdiği ve razı olacağı şeylere ulaşma başarısını ihsan ederse o kimse -Ashab-ı Kehf gibi- doğru yola iletilen ve dünyada da âhirette de en büyük nasibe mazhar olan bir kimsedir.

Bundan kasıt ya Ashab-ı Kehf ten övgüyle söz etmek ve onların arzulanan hedefi gerçekleştirdiklerine dair tanıklık etmek, yahut da bu kabilden ayetlerin (belge ve mucizelerin) pek çok olduğuna dikkat çekmektedir. Asıl mutlu kişi, Yüce Allah'ın bunlar üzerinde dikkatle düşünüp onlarla basiretinin açılıp onlar vasıtasıyla hidayet bulma başarısını elde edendir. [\[10\]](#) Kısacası bu gençleri hidayete ileten Yüce Allah'tır.

"Kimi de saptıracak olursa artık onu doğru yola iletecek bir yardımcı bulamazsın." Yani kötü seçimi, yerinde olmayan istidadı, duruşunu sapıklık yoluna yönlendirmesi dolayısıyla Allah her kime ayetleriyle hidâyet bulma başarısını vermeyerek saptıracak olur ise, kesinlikle sen o kimseyi doğru yola iletecek hayra götürecektir dünya ve âhirette doğruluk yollarına ulaştıracak asla bir yardımcı ve bir dost bulamazsın. Onu kimse hidayete iletemez. Öldükten sonra dirilişi inkâr eden kâfirler buna örnektir. Çünkü başarı ihsan etmek ve yardımsız bırakmak Allah'ın elinde olan bir iştir. O dilediğine tevfikini verir, dilediğini de yardımsız bırakır.

Hidayete erdirmenin ve saptırmanın Yüce Allah'a ait olarak vurgulanması Rasulullah (s.a.)'m kavminden çektiği sıkıntıları hafifletmiş ve davetini kabul etmekten yüz çevirmelerine duyduğu üzüntü ve kederini gidermiştir.

"Onlar uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın." Yani sen onları görecektir olsaydın, onların uyanık olduğunu zannederdin. Çünkü uyuyor oldukları halde gözleri açıktır. Buna sebep ise çürümelerini önlemektir. Onlar bu halleriyle adeta kendilerini görenlere bakıyor gibiydiler.

"Biz onları sağa ve sola döndürüyorduk." Yani kimi vakit onları sağ tarafa kimi vakit de sol tarafa döndürüyorduk. Ta ki toprak onların cesetlerini etkilemesin ve tenleri gereken şekilde hava alsın.

Bu döndürülme süresi hakkında tefsir alimlerinin farklı görüşleri vardır. Senede iki defa olduğu, senede bir defa olduğu söylenmiş ise de, her iki görüşün lehine delil yoktur. Böyle bir şeyi akıl ile tespit etmek de mümkün değildir. Kur'ân da buna işaret etmemektedir. Bu hususta sahih bir haber de vârid olmuş değildir. O halde nas mutlak olduğu halde kalmaktadır. İbni Abbas der ki: Eğer döndürülmeselerdi yer onları yerdik (çürütürdü).

"Köpekleri de kollarını eşığe uzatmıştı." Yüce Allah'ın ilhamıyla onları korumak üzere arkalarından giden köpekleri ise kollarını mağaranın düzlüğünde yahut da kapısında onları

korumak üzere uzatmıştı. Bu ise köpeğin tabiatından ileri gelen bir şeydir. Adeta onları koruyor idi. O da bu durumda onların uyudukları gibi uyudu. İşte hayırlılarla arkadaşlık etmenin faydası budur.

"Onları görsen onlardan geri dönüp kaçırdın ve onlardan dolayı için korkuyla dolardın." Yani eğer sen onlara bakacak olsaydın, arkanı döner kaçarsın, ve onlardan dolayı için korkuyla dolardın. Çünkü Yüce Allah onlara bir heybet ve bir vakar vermişti. Öyle ki kim onlara baksa mutlaka onlardan korkar ve çekinirdi. Bu halleri uyur halde kaldıkları süre sona erinceye kadar sürdü. Böylelikle onların bu hallerindeki nihaî hikmet, geniş rahmet tahakkuk etti. Allah onlar vasıtasıyla öldükten sonra dirilişe ve yaratıkları tekrar iadeye kadir olduğuna, kıyamet gününün ise şüphesiz olarak geleceğine dair maddi ve hissedilir delili açıkça gösterdi. [\[11\]](#)

Uykularından Uyandırılmaları

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte böyle... onları uyandırdık..." Yani biz onların hidayetlerini artırıp uyuttuğumuz, bedenlerini çürümekten, yok olmaktan koruyup uzun bir süre boyunca yiyip içmeksizin canlı olarak bıraktığımız ve evirip çevirdiğimiz gibi; evet bunun gibi onları tekrar dirilttik (uyandırdık). Yani ölümü andıran o uykudan onları canlandırdık. Böylelikle kudretimizin boyutlarını, insanlara yaptığımız işlerin ne kadar şaşırtıcı olduğunu onlara gösterelim, işleri hakkında basiret sahibi olsunlar, kendi aralarında birbirlerine soru sorsunlar ve bu noktaya varsınlar diye. O bakımdan onlardan birisi "Ne kadar süre uyudunuz" diye sordu. Çünkü uzun süre uyuduklarını hissetmişlerdi. "Bir gün veya günün bir kısmı, dediler." Yani onlardan birisi şöyle cevap verdi: Bizim değerlendirmemize göre biz ya tam bir gün uyumuşuz ya da bir günün bir bölümü. Çünkü mağaraya günün erken saatlerinde girmişlerdi, uyuduklarında ise akşama doğru idi. Bu bakımdan arkasından "veya günün bir kısmı" deyiverdiler.

"Ne kadar kaldığınızı Rabbimiz daha iyi bilir..." dediler. Bir diğeri de şu cevabı verdi: Rabbimiz durumunuzu ve ne kadar gün kaldığınızı daha iyi bilir. İşte bu, onların hallerinin değişmiş olduğunu gördüklerinden dolayı uzun bir süre uyuduklarını farkettilerini ve bu hususta tereddüde düştüklerini göstermektedir. Yani Allah durumunuzu sizden daha iyi bilir. Siz ne kadar bir süre kaldığınızı bilmezsiniz. İşte birincilerinin sorduğu soruyu cevaplandırırken uyanık bir imanın gerektirdiği edep budur. [\[12\]](#)

Yiyecek Alımında Vekalet:

Daha sonra kendi aralarında önemli bir ihtiyaçları hakkında konuşmaya başladılar. Bu da yiyecek ve içeceğe olan ihtiyaçları idi.

"Şimdi siz birinizi şu gümüş paranızla şehre gönderin..." Yani biriniz şu dirhemlerinizle yahut evlerinden ihtiyaçlarını karşılamak üzere beraberlerinde bulunan şu gümüşünüzle şehrinize gönderiniz. Bu şehir ise -Râzî'nin de ısrarla belirttiği gibi- Tarsus'tur. [\[13\]](#)

"Yiyeceklere baksın, hangisi daha temiz ise ondan size alıp getirsin." Yani hangi yiyeceğin daha güzel, daha faydalı, daha hoş, daha ucuz olduğuna bir baksın ve o yiyecekten uygun bir miktar alıp size getirsin.

"Orada dikkatli davranın da sakın sizi kimseye duyurmayın." Yani bir şey isterken, şehre girip çıkarken alışverişte bulunurken, yumuşak davranın, şehir halkından herhangi bir kimseye yerinizi bildirmesin yahut hissettirmesin.

"Çünkü onların sizden haberleri olacak olursa sizi ya taşla öldürürler ya da dinlerine döndürürler." Zira kral Dakyanos'un adamları eğer yerinizi farkedecek olurlarsa sizi taşıyarak öldürürler, yahut da tekrar dinlerine, putperestliğe, putlara tapıcılığa dönmeniz için sizi zorlarlar.

"Bu takdirde ise ebediyyen iflah olamazsınız." Yani eğer sizler tekrar onların dinlerine geri dönme isteklerini uygun bulacak olursanız, dünyada da âhirette de ebediyyen iflah olmazsınız, kurtulamazsınız. [\[14\]](#)

İnsanların Onları Bulmaları:

"Böylece onların bulunmalarını sağladık..." Yani biz onları önce uyutup sonra uyandırdığımız gibi, onları ve hallerini de insanlara gösterdik, haberdar ettik. Bunların ise Yüce Allah'ın ölüleri diriltme, öldükten sonra diriliş ve kıyamet hakkında herhangi bir şüpheleri yoktur. Allah Kehf Ashabı m buna bir delil, bir belge olmak üzere diriltti, böylelikle Yüce Allah'ın öldükten sonra diriliş vadinin hak olduğunu ve gerçekleşecek

olduğunu, kıyametin gerçekleşmesinin de şüphe olunmayacak bir husus olduğunu bilsinler. Her kim Kehf Ashâbı'nının durumlarına tanık olursa, bu haberin doğruluğunu ve Allah'ın öldükten sonra diriliş vaadinin gerçekliğini de öğrenmiş olur. Çünkü onların uyku halleri ile bu uykudan sonra uyanmaları, ölüp sonra dirilenin haline benzer.

"Nitekim bunlar kendi aralarında durumları hakkında çekişip duruyorlardı." Yani onlar kıyamet hususu hakkında birbirleriyle tartıştıkları zaman o dönem insanlarına onları gösterdik. O tartışma esnasında insanların kimisi kıyameti kabul edip inanıyor, kimisi inkâr ediyordu. Kimisi buna iman ediyor, kimisi iman etmeyip kâfir oluyordu. İşte bu tartışanların Kehf Ashâbı'nı bulmalarını kabul edenlerin lehine, etmeyenlerin aleyhine bir delil kıldık. Hükümdar ve halkı da öldükten sonra dirilişe dair Allah'ın bu âyetini (kesin belgesini) buldukları için sevindiler ve Kıyamet hususunda görüş ayrılığı da ortadan kalkmış oldu. [\[15\]](#)

Onlar Hakkında İnsanların Görüşleri:

"Onların üzerlerine bir bina kurun... diyorlardı." Yani Yüce Allah Kehf Ashâbı'nın canlarını aldıktan sonra onlar hakkında görüşler ikiye ayrıldı. Bir kesim -ki bunların kâfirler oldukları söylenmiştir- dediler ki: Üzerlerine mağaranın kapısını kapatalım ve onları bu halleri üzere bırakalım. Çünkü onlar bizim dinimiz üzeredirler. Yüce Allah'ın: "Rableri onları çok iyi bilir" buyruğu bir ara cümlesidir. Yani o akideleri hususundaki anlaşmazlık çıkartanlara neseplerini, isimlerini ve kaldıkları süreyi açıklamak hususunda cevap vermek üzere hallerini en iyi bilen Rableridir.

Bir diğer kesim ise görüşleriyle birinci kesime baskın geldiler. Bunlar ise -ki hem Ashâb-ı Kehf e daha yakın idiler, hem de onlar üzerine bina yapmaya daha istekliydiler- müslümanlar ve hükümdarlarıdır. "Biz mağara kapısında içinde müslümanların namaz kılacakları ve bu yerin bereketinden yararlanacakları bir mescit yapacağız." [\[16\]](#)

Sayıları:

"Onlar üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler." Yani daha sonra insanlar sayıları hususunda anlaşmazlığa düştüler. Burada kastedilenler Rasulallah (s.a.) döneminde Kitap Ehli'nden ve müminlerden onların kıssaları hakkında konuşanlar, söz söyleyenlerdir. Onlar Rasulallah (s.a.)'a Kehf Ashâbı'na dair soru sordular, Hz. Peygamber de kendisine vahiy gelinceye kadar onlara cevap vermeyi erteledi. Bu âyet-i kerime sayılarına dair haber vermek üzere indi ve onlardan doğruyu söyleyenlerin, "Yedidir, sekizincileri köpekleridir." diyenler olduğunu ifade etti.

Onlardan kimisi Kehf Ashabı: "Üçtür, dördüncüleri köpekleridir." derken, diğerleri ise "beştir, altıncıları köpekleridir." demişti. Onlar bunu söylerken "gaybı taşlamaktadırlar." Yani bilgisizce söz söylemektedirler. Söyledikleri sırf zan ve tahmindir. Söylediklerinin herhangi bir delili yoktur ve bununla birlikte kesin bir bilgi de söz konusu değildir. Bunun delili ise bu konuda söylenen iki sözden sonra "Bu, gayba taş atmaktır." denilmesidir.

Bir başka grup ise: "Yedidir, sekizincileri köpekleridir." demişlerdir. Yüce Allah bu sözü söyledikten sonra, buna dair bir açıklama yapmadı yahut da olduğu gibi kabul etti. İşte bu da bu görüşün doğruluğunun delilidir ve gerçekte durumun böyle olduğunu göstermektedir.

Ya Muhammed de ki: Rabbim, onların sayılarını en iyi bilendir. Onların sayılarını insanlar arasında ancak pek az kimseler bilirler. Onların sayılarını belirten Kitap Ehli'nin büyük bir çoğunluğu bunu zan ve tahmine dayanarak zikrederler. Yüce Allah'ın "Onların sayısını en iyi bilen Rabbimdir." buyruğu ise bu gibi durumlarda yapılacak en güzel işin ilmi Yüce Allah'a havale etmek olduğunu göstermektedir. Çünkü bu gibi hususlarda bilgiye dayalı olmaksızın hüküm vermeyi gerektiren bir durum yoktur.

İbni Abbâs der ki: Ben Yüce Allah'ın istisna ettiği az kimselerden birisiyim. Onlar yedi kişi idiler. İbni Cerîr de Atâ'dan İbni Abbâs'm: "Onların sayısı yedi idi." dediğini rivayet etmektedir.

Ancak burada önemli olan bu insanların sayılarını bilmek değildir, önemli olan kıssadan ibret almaktır, kıssanın delâlet ettiği Yüce Allah'ın öldükten sonra dirilişi ve tekrar yaratmaya kadir olduğunu ortaya koymaktır.

Keşşaf sahibi şöyle bir soru sorar: Üçüncü cümle olan "yedidir ve sekizincileri köpekleridir." buyruğunda yer alan bu "vav"= ve" neyin nesidir ve niçin önceki iki cümlede yer almadığı halde bu cümlede yer almıştır? Daha sonra bunu şöyle cevaplandırır: Bu "vâv" nekreye sıfat olarak gelen cümlenin başına gelen vav'dır. Bunun faydası ise sıfatın mevsûfu ile bitişik olduğunu tekid etmek ve bu sıfat ile nitelenmesinin sabit ve karar kılmış bir sıfat olduğunu göstermektir. Yani "yedidir ve sekizincileri köpekleridir." diyenler bu konuda bir bilgiye dayanarak söylemişlerdi. Onlar diğerlerinin yaptıkları gibi zanna dayalı olarak gayba taş atmadılar.

"Bu yüzden onlar hakkında zahir olan şeyden başkasıyla tartışma..." Yani sen Kitap Ehlî ile Ashâb-ı Kehf hakkında derinliğine değil de ancak zahir (yüzeysel) bir şekilde tartış. Bu da senin onlara Allah'ın sana vahyettiğini açıklamandır, bununla yetinerek başka bir şey ilâve etmemendir. Onların câhil olduklarını ileri sürmeksizin ve karşılık verirken onları azarlamaksızın bunları bildirmendir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde "Onlarla en güzel yol ile mücadele et!" (Nahl, 16/125) diye buyurmaktadır. Bir diğer yerde de şöyle buyurmaktadır: "Kitap Ehlî'yle ancak en güzel yol hangisiyse o yolla mücadele ediniz." (Ankebût, 29/46).

"Ve onlardan kimseye onlara dair bir şey sorma!" Yani onlardan herhangi bir kimseye Ashâb-ı Kehf kıssası hakkında işi yokuşa sürmek isteyen bir tavırla soru sorma. Çünkü bu sana tavsiye edilen idare yollu olmaya ve güzel ilişki kurmaya aykırıdır. Ayrıca onlara bu konuda doğruya iletilmek isteyen kimse tavırla da soru sorma. Çünkü Yüce Allah zaten sana onların kıssalarını vahyetmek suretiyle seni doğru yola iletmış bulunmaktadır.

İşte bu da dini konularda Kitap Ehlî'ne başvurmanın caiz olmadığını göstermektedir. [\[17\]](#)

Peygambere ve Ümmetine Bir İrşâd:

"Bir şey hakkında ben bunu yarın mutlaka yapacağım, deme." Yani ey Peygamber, gelecekte yapmayı kararlaştırdığın herhangi bir şey için Aziz ve Celil olan Allah dilerse, demeden yarın ben bu işi mutlaka yapacağım deme. Yani "inşâallah" demedikçe böyle bir şey söyleme. Nitekim Buhârî ile Müslim'de Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Davud oğlu Süleyman-ikisine de selâm olsun- dedi ki: Bu gece yetmiş hanımımı dolaşacağım -bir rivayette yüz denilmiştir- Onlardan her birisi Allah yolunda savaşacak bir erkek doğuracaktır. Ona -bir rivayette melek tarafından-: İnşâallah de, denildi fakat o demedi. Hanımlarını dolaştı, fakat onlardan yalnızca bir tanesi o da uzuvları eksik bir insan doğurdu. Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin ederim. Eğer inşâallah demiş olsaydı, yemininde sâdık çıkardı ve bu, onun ihtiyacını karşılardı." Bir diğer rivayette de: "Hep birlikte at sırtında, elbette Allah yolunda savaşlırdı." denilmiştir.

Bu ayet-i kerimenin nüzul sebebini de öğrenmiş bulunuyoruz. Rasulullah (s.a.)'a Ashab-ı Kehf kıssası hakkında soru sorulunca o, "Size yarın cevap vereceğim." demiş fakat vahiy onbeş gün gecikmişti.

"Unuttuğun zaman da Rabbini an." Yani Rabbinin meşietini an ve bunu unutacak olur isen inşaallah deyiver. Anlamı şudur: Sen istisna sözünü (inşaallah demeyi) unuttur da sonradan farkına varırsan, onu anmak suretiyle telâfi et. Aradaki zaman fasılası ister uzasın, ister kısa olsun. İbni Abbâs (r.a)'dan nakledildiğine göre istersen sen -dediğini bozmadığın sürece- bir sene sonra dahi olsa bunu yap. İbni Cerîr, İbni Abbâs'ın sözünün manasını şöyle açıklamaktadır: Bu bir kimsenin sözünde yahut da yemininde inşaallah demeyi unutup bir sene sonra dahi olsa bunu hatırlayacak olur ise, sünnet onun inşaallah demesini gerektirmektedir. Böylelikle istisna (inşaallah deme) sünnetini yerine getirmiş olsun. Velew ki bu sözünün gereğini bozduktan sonra olsun. Yoksa bu yeminini bozma hükmünü kaldırmak ve keffâreti de ıskat etmek için olmaz.

"Ve şöyle de: Umulur ki Rabbim bundan daha doğruya daha yakın olana eriştirir." Yani ey Muhammed, de ki: Belki Rabbim beni unuttuğum şeyin yerine, bir başka şeye yahut da hayır ve menfaati itibariyle daha üstün olana muvaffak kılar. Sana bilmediğin bir şey sorulacak olursa o hususta sen de Allah'tan sor ve bu hususta hakka seni muvaffak kılması için O'na yönel. [\[18\]](#)

Mağarada Kaldıkları Süre:

Yüce Allah Rasulüne Kehf Ashâbı'nın mağaralarında Allah'ın uyuttuğu zamandan, tekrar uyandırdığı vakte kadar kaldıkları süreyi de haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Onlar mağaralarında üçyüz sene eğleştiler. Buna dokuz daha kattılar." Yani onlar mağaralarında kamerî yıl hesabıyla üç yüz dokuz yıl kadar bir süre kaldılar. Bu ise üç yüz güneş senesi eder. Çünkü her yüz yıllık bir sürede kamerî sene ile güneş senesi arasında üç yıllık bir fark vardır. Bundan dolayı üç yüz yıldan sonra "buna dokuz daha kattılar." diye buyurmaktadır. Bu haberi de şu buyruğu ile pekiştirmektedir:

"Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir, de." Yani onların kaldıkları süre hakkında sana soru sorulacak olur ve bu konuda sende Allah'tan gelmiş bir bilgi bulunmuyor ise böyle bir durumda şöyle de: "Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir. Göklerin ve yerin gaybı Ona aittir." Yani bunları O'ndan başka kimse bilmez, bir de Allah'ın yarattıklarından bildirdiği kimseler bilebilirler. O halde sen de onlara ait bir delil bulunmadığı sürece haber vermekte acele etme. Hak, gerçek benim sana verdiğim bu haberdur. Onların söyledikleri değildir. Zira göklerin ve yerin gaybı yalnız O'nundur, her şeyi bilen O'dur. Onların ne kadar süre mağarada eğleştiklerini, bu konuda anlaşmazlığa düşenlerden O daha iyi bilir.

Şanı Yüce Allah onların kaldıkları süreyi haber verdiği göre, hakkında şüphe bulunmayan gerçek de odur. Bu cümlenin sona bırakılmasının faydası, onların -sayıları hususunda anlaşmazlığa düştükleri gibi- kaldıkları süre hakkında da anlaşmazlığa düştüklerini ortaya koymaktır. Burada da böyle bir ek açıklamada bulunuldu. Tıpkı onların sayıları anlatılırken yer alan: "De ki: Onların sayısını en iyi bilen Rabbimdir" şeklindeki açıklamanın yer aldığı gibi.

Kısacası, Kehf Ashabı'nın sayıları ile mağaralarında kaldıkları süreye dair açıklama hususunda kesin haber Yüce Allah'tan gelen haberlerdir. Zira o eşyayı ve gerçekleri en iyi bilendir. İnsanların söyledikleri sözler ise delili olmayan zanlardır. Bunlar birtakım şayialara dayalı olarak söylenir. Göklerde ve yerde gayb olan ve buralardakilerden gizli kalan hususlara dair bilgi yalnızca Allah'a aittir.

"O ne güzel görendir, O ne güzel işitendir." Yani muhakkak Yüce Allah onları çok iyi görendir, çok iyi işitendir, demektir. Bunun anlamı da övmekte ve şaşkınlıkta mübalağadır. Şöyle denilmiş gibidir: Var olan her şeyi Allah en iyi görendir, işitilen her bir şeyi Allah en iyi işitendir. Bunlardan hiçbir şey gizli kalmaz. Katâde şöyle der: Allah'tan daha iyi gören ve ondan daha iyi işiten hiçbir kimse yoktur.

"Bunların O'ndan başka velileri yoktur." Yani insanların Allah'tan başka işlerini çekip çevirecek kimseleri yoktur, O'nun ise bir yardımcısı da yoktur.

"O kimseyi hükmüne ortak etmez." Yani yaratmak da emretmek de yalnız Allah'ındır. Kimse O'nun hükmünü sorgulayamaz. İnsanlardan herhangi bir kimse O'nun kazasında (hükmünde) O'na ortaklık edemez. O'nun hiçbir ortağı da yoktur, danışmanı da yoktur. [\[19\]](#)

Peygambere Ve Müminlere Direktifler: Kur'an Okumak, Fakirlerle Oturmaya Katılmak Ve Hakkın Allah'tan Geldiğini Açıklamak

27- Rabiiiii Kitabından sana vahyolu-nanı oku. O'nun sözlerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınacak da bulamazsın.

28- Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerin onlardan başkasına kanmasın. Kalbine gaflet vererek bizi anmayı unutturduğumuz, hevasına uymuş, haddi aşmış

kimselere boyun eğme!

29- De ki: "Hak Rabbimden gelendir. İsteyen inansın, isteyen inkâr etsin. Şüphesiz ki biz zalimler için öyle bir ateş hazırladık ki çepeçevre duvarları kendilerini kuşatmıştır. Onlar feryat edip yardım dilediklerinde, kendilerine erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su verilir. O ne kötü bir içecektir ve orası ne kötü bir duraktır!"

30- Doğrusu iman edip salih amel işleyenler bilsin ki muhakkak biz iyi amel işleyenlerin ecrini boşa çıkarmayız.

31- İşte onlara altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bileziklerle süslenirler. İnce ve kalın ipekliden yeşil elbiseler giyeceklerdir. Orada tahtları üzerine yaslanırlar. O ne güzel mükafat ve ne güzel duraktır!

Açıklaması

"Rabbinin Kitabından sana vahyolunanı oku..." Yüce Allah bu ayet-i kerimede Rasulüne Kitab-ı Aziz'ini okuyup onu insanlara tebliğ etmesini şu buy-ruklarıyla emretmektedir: Rabbinden sana vahyolunan Kitab'ı oku, onda yer alan emir ve yasaklara uy. Çünkü itaat edenlere mükâfaat vaadi, isyan edenlere de ceza tehdidini ifade eden Rabbinin kelimelerini değiştirecek, tahrif edecek, ortadan kaldıracabilecek kimse yoktur. Kitabın gereğince amel etmeyecek olursan, sen de tehdidin kapsamına girersin. Allah'tan başka da sığınak, yardım edecek bir dost bulamazsın.

İşte bu birinci direktiftir: Kur'ân-ı Kerim'i okuyup gereğince amel etmek. İkinci direktif ise fakir mustazaflarla oturup kalkmak ile ilgilidir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret..." Yani Allah'ı zikreden, O'na hamde-den, Onu teşbih eden, Onu tekbir eden, Ondan dileklerde bulunan, her vakit O'na dua edip yakaran ve bununla O'na itaati, O'nun rızasını yerine getirmek isteyen kimselerle fakir yahut zengin olsunlar birlikte ol.

Açıkladığımız gibi; bu ayet-i kerime, Kureyş'in ileri gelenlerinin Rasulul-lah (s.a.)'tan fakir yahut zayıf, sıradan insanlar olan Bilâl, Ammar, Suhayb, Habbâb ve İbni Mes'ud gibi ashâbı olmaksızın, yalnızca kendileriyle oturmasını, birlikte meclisler düzenlemesini istemeleri üzerine nazil olmuştur. Yüce Allah ise Hz. Peygambere böyle bir iş yapmasını yasaklamakta ve bu gibi kimselerle beraber oturmakta sabır ve sebat göstermesini emretmektedir. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de şu buyruktur: "Sırf onun rızasını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenleri kovma..." (En'am, 6/52). Kureyş büyüklerinin söyledikleri bu sözler Nuh kavminin şu sözlerini andırmaktadır: "Sana bayağı kimseler uymuşken sana iman mı edelim?" (Şuarâ, 26/111). Yüce Allah daha önce yer alan emrini "...Gözlerin onlardan başkasına kaymasın." buyruğuyla pekiştirmektedir: Kalbin onlardan başkasına meyletmesin. Onlar yerine servet ve nüfuz sahiplerini istemeyesin. Burada maksat fakirlikleri ve yoksullukları dolayısıyla onları küçük görmenin yasaklanmasıdır. Rasulullah (s.a.) bu ayet-i kerime nazil olunca şöyle buyurdu: "Onlarla birlikte kalmak üzere sabretmekte emrolduğum kimseleri ümmetim arasında takdir buyurmuş olan Allah'a hamdederim."

Daha sonra Yüce Allah bu yasağı şu buyruğu ile de tekid etmektedir: "Kalbine gaflet vererek bizi anmayı unutturduğumuz... kimselere boyun eğme..." Yani sakın bizim gafil olduğuna tanık olduğumuz, dünya ile meşgul olup dine ve Rabbine ibadete yaklaşmayan, amellerinde, davranışlarında arzularına tabi olarak aşırıya kaçmış kimseye itaat etmeyesin. Bu buyruk şunu göstermektedir: Böylelerinden uzak durmanın sebebi dünyanın çekicilikleriyle, süsleriyle uğraşarak Allah'ın emrine uyma imkânını bulamayışlarıdır.

Üçüncü direktif ise hakkın Yüce Allah'tan gayet açık ve seçik bir şekilde geldiğini ilan etmektedir. Öyle ki artık geriye sadece küfürlerine karşılık onları şiddetlice tehdit etmek ve korkutmaktan başka bir şey kalmamıştır. İşte bu doğrultuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "De ki: Hak Rabbinizden gelendir.." Yani ey Muhammed, insanlara de ki: Benim size Rabbinizden şu getirdiklerim, hakkında herhangi bir şüphe ve tereddüdün söz konusu olmadığı hakkın kendisidir. Hayat için en uygun düzen budur. Dileyen buna iman etsin, dileyen onu inkâr etsin. Benim size bir ihtiyacım yoktur. Kim salih amel işlerse kendisine, kim de kötülük işlerse aleyhine yapmış olur. Daha sonra Rabbiniz amellerinizden dolayı sizi hesaba çekecektir. Bu buyrukta alabildiğine bir tehdit ve korkutma vardır.

Daha sonra Yüce Allah küfre karşılık bir çeşit tehditte bulunmakta, salih amel için de mükâfat vaadinde bulunmaktadır. Küfrün tehdidini şu ifadeleriyle nitelendirmektedir: "Şüphesiz ki zalimler için duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış bir ateş hazırladık." O cehennem ateşinin çevresini de her bir tarafından yüksekçe bir duvar ile kuşatmıştır. Ta ki o ateşten kurtulamasmlar. Ah-med ve Tirmizî, Ebû Said el-Hudrî'den Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu nakletmektedirler: "Cehennem ateşinin suru oldukça kalın dört duvardır. Her bir duvarın mesafesi kırk yıldır."

"Onlar feryad edip yardım dilediklerinde kendilerine erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su verilir." Yani bu zalim kâfirler cehennem ateşinin sıcaklığı dolayısıyla susuzluklarını gidermek için ateşte oldukları sırada yardım, imdat ve su isteyecek olurlarsa, yağ tortusu yahut kan ve irini andıran katılaşmış bir su ile imdatlarına koşular. Bu su aşırı sığağından dolayı kâfir, bu suyu içmek isteyip de yüzüne doğru yaklaştıracak olursa, yüzünün derisini yakar ve sonun da yüzünün derisi bu suya düşer. Nitekim Ahmed ve Tir-mizî'nin Ebû Said el-Hudrî'den naklettikleri bir hadisi şerifte böyle ifade edilmektedir. Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Muhl (erimiş maden gibi su) yağ tortusunu andırır. Onu yüzüne yaklaştırdı mı suratının derisi içine düşer."

"O ne kötü bir içecektir ve orası ne kötü bir duraktır!" Bu içecekleri ne kadar kötü, ne kadar çirkindir! Çünkü hiçbir şekilde susuzluğu gidermez, harareti dindirmez, aksine harareti daha da artırır. Cehennem de ne kötü barınaktır! Yani cehennem ne kötü bir yer, ne kötü bir konak, ne kötü bir toplanma yeridir! Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O ne kötü karar kılacak bir yer, ne kötü ikâmet edecek bir yerdir." (Furkan, 25/66)

Daha sonra Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır: "Doğrusu iman edip salih amel işleyenler bilsin ki muhakkak ki biz iyi amel işleyenlerin ecrini boşa çıkarmayız." Yani muhakkak Allah'a iman eden ve peygamberlerin getirdiklerini tasdik eden, peygamberlerin kendilerine emrettiği şekilde salih amel işleyenlerin Allah, bu güzel amelleri dolayısıyla ecirlerini boşa çıkarmayacaktır.

İman ve salih amelin birbirine atfedilmesi salih amelin imandan farklı olduğunu

göstermektedir. Çünkü atıf ayrılığı, farklılığı gerektirir.

Cennetliklerin içinde buldukları nimetlerin niteliklerine gelince:

1- "İşte onlara altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır." Yani evlerinin, köşklerinin altından nehirler akan, devamlı ikamet edecekleri cennetleri vardır.

2- "Orada altın bileziklerle süslenirler." Yani o cennetlerde altından yapılmış bilezikler takınır, onlarla süslenirler. Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre'den Rasulullah (s.a.)'ın şu buyruğunu nakletmektedirler: "Müminin süsleri abdestin ulaştığı yere kadar ulaşır." Bir başka âyet-i kerime de şöyle buyurulmaktadır: "Onlar orada altından bileziklerle ve incilerle süslenecekler. Onların orada giyecekleri de ipektir." (Hacc, 22/23).

3- "İnce ve kalın ipekliden yeşil elbiseler giyeceklerdir." Onlar ince ipek olan "sündüs" ve kalın ipek olan "istebrak" giyeceklerdir. Görüldüğü vakit gözü dinlendirdiğinden dolayı da bunlar için yeşil renk seçilmiştir.

4- "Orada tahtlar üzerine yaslanırlar." Yani o cennette tahtları üzerinde yanları üzere uzanacaklar. Bu halleri hükümdarların ve büyüklerin halini andıracaktır.

"O ne güzel mükâfat ve ne güzel duraktır!" Yani cennet onların amellerinin ne güzel bir mükâfatıdır! Ne güzel bir konak yeri, karar yeri ve ikametgâhtır. Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Onlar orada ebedi kalıcıdırlar. O ne güzel bir karargâh ve ne güzel bir ikamet yeridir!" (Furkan, 25/76). [\[20\]](#)

Malı Dolayısıyla Gurura Kapılan Bahçe Sahibi Zengin İle Akidesiyle Onur Bulan Fakir Örneği

32- Onlara şöyle bir örnek ver: İki adamdan birisine iki üzüm bağı verip etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarında ekin bitirmiştik.

33- Her iki bahçe de ürünlerini vermişler ve hiçbir şeyi eksik bırakmamışlardı. İkisinin arasından bir de ırmak akıtmıştık.

34- Onun başkaca gelirleri de vardı. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken ona: "Ben malca da senden zengin, sayıca da senden üstünüm." derdi.

35- O nefesine böylece zulmederek bahçesine girerken dedi ki: "Bu bahçenin ebediyen yok olacağını hiç sanmam"

36- "Kıyametin kopacağını da tahmin etmiyorum. Faraza Rabbime döndürülecek olsam dahi, andolsun ki bundan daha iyi bir dönüş yerim olur."

37- Arkadaşı ona cevap vererek dedi ki: "Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratıp sonunda da seni doğru dürüst bir insan haline getireni mi inkâr ediyorsun?"

38- "Ben ise şöyle diyorum: O benim Rabbim olan Allah'tır ve ben kimseyi Rabbime ortak koşmam.

39- "Bahçene girdiğin zaman: Maşâal-lah, Allah'ın yardımından başka kuvvet yoktur demen gerekmez miydi? Her ne kadar malca ve evlatça beni kendinden daha az buluyorsan da;

40- "Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verebilir ve seninkinin üzerine gökten bir yıldırım gönderir de kaypak bir toprak haline geliverir.

41- 'Yahut suyu çekilir de bir daha onu bulamazsın."

42- Nihayet bütün serveti yok edildi. Uğruna harcadıklarına içi yanarak ellerini ovuşturmaya koyuldu. Çardakları hep yere düşmüştü ve diyordu ki: "N'olaydım, Rabbime hiç kimseyi ortak koşmayaydım."

43- Allah'tan başka ona yardım edecek adamları da yoktu, kendini de kurtarıp öç alamadı.

44- İşte bu makamda nusret ve hakimiyet, hak olan Allah'ındır. O, sevapça da hayırlı, akıbetçe de hayırlıdır.

Açıklaması

Bu Yüce Allah'ın zayıf ve yoksul Müslümanlar ile oturmayı kibirlerine yediremeyip mal ve güçleriyle, konumlarıyla övünen müşrikler ve benzerleri müstekbirlere verdiği bir örnektir:

"Onlara şöyle bir örnek ver: İki adamdan birisine..." Yani ey Peygamber, sabah akşam ve her vakitte ihlâsla Allah'a dua eden, yalvaran müminleri kovmam senden isteyen şu Allah'a ortak koşan müşriklere bir misal ver. Bu, iki adamın misalidir. Allah onlardan birisine çevrelerini hurma ağaçlarının kuşattığı üzüm bağları vermişti. Ortalarında de ekin vardı. Ağaçlar da ekinler de alabildiğine güzel ve kaliteli mahsuller verirdi. Böylelikle hem temel gıdalar, hem de meyveler bu bahçeden mahsul olarak alınabiliyordu. Yüce Allah'ın: "Etrafını hurmalıklarla çevirmiş..." buyruğu "Biz o iki bahçenin çevresini de hurma ağaçlarıyla donatmıştık." demektir.

Bu iki adam İsrailoğulları'ndan iki kardeş, iki arkadaş yahut iki ortaktı. Onlardan birisi dünyasına aldanmış olan kâfir, diğeri ise Allah'ı tevhid eden bir mümindir. Bu misalden maksat ise öğüt ve ibrettir. Dünyalığına aldanan kâfirin sonunda serveti yok oldu, iflâs etti. Buna sebep ise nimetlere karşı nankörlük ve Allah'a isyan etmesi idi. Fakir mümin ise türlü sıkıntı ve zorluklara rağmen Allah'a itaat üzere devam etti, Allah da ona cennette ebediliği verdi.

"Her iki bahçe de ürünlerini vermişler" yani her iki bahçe de meyvelerini vermiş "ve hiçbir şeyi bırakmamışlardı." Her yıl ürünlerini tam ve eksiksiz veriyorlardı. "İkisinin arasından bir de ırmak akıtmıştık." Yani iki bahçenin ortasında her tarafı sulamaları için türlü kollara ayrılan bir de ırmak akıtmıştık.

"Onun başkaca gelirleri de vardı." Yani bu bahçelerin sahibinin -ticaret ve bahçelerinden aldığı mahsulleri geliştirdiğinden dolayı- altın, gümüş gibi daha başka çeşitli malları da vardı.

Onun bu zenginliği kendisini şımartmış, büyüklenmeye, mal dolayısıyla gurur duymaya itmiş ve -her zenginde görüldüğü gibi- gurura kapılmıştı. O bakımdan "bu yüzden arkadaşıyla konuşurken ona: Ben malca da senden zengin, sayıca da senden üstünüm derdi." Yani bu iki bahçe sahibi, mümin ve fakir arkadaşına karşı övünerek şöyle derdi: Benim servetim senden fazladır. Sayıca da senden daha güçlü, daha kalabalığım. Yani benim hizmetçilerim, taraftarlarım, çocuklarım daha fazladır. Kendimi savunacak aşiret ve kabilem, taraftarlarım itibariyle ben daha güçlüyüm.

Onun bu durumu, bu servetinin devam edeceğini, asla yok olmayacağını zannetmek noktasına kadar vardı. Buna sebep ise aklının kıtlığı, Allah'a olan inancının zayıflığı idi. İşte Kur'ân-ı Kerim'in ona dair anlattıkları:

"O nefsine böylece zulmederek bahçesine girerken..." Yani şu rahat içerisinde varlıklı ve her bakımdan güçlü olduğunu kabul eden kişi mümin, fakir ve salih arkadaşı ile birlikte bahçesine girdi. Küfrü, isyanı, büyüklen-mesi, öldükten sonra dirilişi inkârı sebebiyle kendisine zulmederek, meyveleri, ekinleri bahçesinde kaynayıp coşan suları görünce gurura kapılarak dedi ki: Ben ebediyyen bu bahçenin yok olacağını sanmıyorum. Kıyamet

gününün geleceğini de sanmıyorum.

Onun "kıyametin kopacağını da tahmin etmiyorum" ifadesi kıyamet diye bir şey olacağını sanmıyorum, demektir. O her iki halde de yanlışlık yapıyordu. Her bir şeyi lâıyk olmadığı yere koymak suretiyle de kendisine zulmediyordu.

Çünkü onun bu nimete şükretmesi, ahiret üzerinde düşünmesi gerekirdi. Böyle yapmayışmın sebebi ise emeli, ileri derecedeki hırsı, tam bir gaflet içinde olması ve dünyaya alabildiğine aldanmasıdır.

Daha sonra Rabbi ile karşılaşmayı bir ihtimal olarak kabul edecek olsa dahi, daha iyisiyle karşılaşacağına dair şu sözleriyle yemin etti:

"Faraza Rabbime döndürülecek olsam dahi, andolsun ki bundan daha iyi bir dönüş yeri bulurum." Yani öyle bir şey yok ya, olsun diyelim, Rabbime döndürülecek olursam elbetteki ahirette dünyadaki bu payımdan daha hayırlısını ve daha iyisini bulacağım. Allah'ın yanındaki değerim ve kıymetim dolayısıyla O bana bunu verecektir. Zaten ben O'nun nezdinde değerli olmasaydım bana bunları vermezdi. Eğer ben bunlara hak kazanmayan, ehil olmayan birisi olsaydım dünyada beni zengin etmezdi. Nitekim bir başka ayet-i kerimede bir kâfirin şu sözleri nakledilmektedir: "Eğer Rabbime döndürülürsem bile elbette benim için onun yanında güzellik ve iyilik vardır." (Fussilet, 41/50).

Mümin ise ona şöylece cevap verdi:

"Arkadaşı ona cevap vererek dedi ki: Seni topraktan, sonra da bir damla sudan yaratıp sonunda da seni doğru dürüst bir insan haline getireni mi inkâr ediyorsun?" Yani mümin arkadaşı ona öğüt vererek içinde bulunduğu küfür ve aldanıştan dolayı azarlayarak şöyle dedi: Sen seni topraktan yaratana mı inkâr ediyorsun? Yani o senin ilk atan olan Adem'i topraktan yaratmıştır. İnsanın ilk atasının yaratılışı ise kendisinin yaratılışına sebeptir. Dolayısıyla ilk atasının yaratılması onun yaratılmasıdır. Aynı şekilde senin de hayvanların da gıdası bitkidir. Bitki ise gıdasını su ve topraktan almaktadır. Sonra bu alınan gıda kana dönüşür. Onun bir bölümü de yaratılışa vesile olan nutfeye dönüşür. Bundan sonra Allah seni bu nutfeden, yaratılışı ve organları eksiksiz dosdoğru bir insan yaptı. Yüce Allah'ın: "Doğru dürüst bir insan haline getiren" buyruğunun anlamı, seni adam olma yaşına ulaştırıp tam ve eksiksiz bir insan olarak düzenleyen demektir.

Arkadaşı onu Allah'ı inkâr eden bir kişi olarak nitelendirdi. Buna sebep ise onun öldükten sonra diriliş hususunda şüphe içerisinde olmasaydı.

"Ben ise şöyle diyorum: O benim Rabbim olan Allah 'tır ve ben kimseyi Rabbime ortak koşmam." Fakat ben senin dediğin gibi demiyorum. Aksine Allah'ın vahdaniyet ve

rubûbiyetini kabul ve itiraf ediyorum, O'na kimseyi ortak koşmuyorum. O hiçbir ortağı olmaksızın tek başına mâbûd olan Allah'tır.

Daha sonra Allah'a imanın gereğini hatırlatarak ona şöyle dedi:

"Bahçene girdiğin zaman... mâşâallah, Allah'ın yardımından başka kuvvet yoktur, demen gerekmez miydi?" Sen bahçene girip oraya bakıp da ondan hoşlandığın vakit sana verdiği bu nimetleri dolayısıyla, sana ihsan ettiği, başkalarına vermediği mal ve servet dolayısıyla Allah'a hamdedip mâşâallah bu ancak Allah'ın gücü iledir, demen gerekmez miydi? Yani Allah böyle istedi de oldu. Allah neyi takdir etmişse o olur, demen gerekmez miydi? Böyle demeliydin ki bu senin ubûdiyyetini ve acziyetini ortaya koysun.

Bundan dolayı seleften bazıları şöyle demiştir: Her kim kendi halini, malını yahut çoluk çocuğunu beğenip hoşlanacak olursa hemen bu âyet-i kerime ile amel ederek; "Mâşâallah lâ kuvvete illâ billah= Allah'ın dediği olmuştur. Allah'ın yardımı olmadıkça hiçbir kuvvetin varlığı olamaz" deyiversin. Yine bu konuda rivayet edilen ve Hafız Ebu Ya'lâ'nın Enes (r.a)'den rivayet ettiği merfû' hadis ile amel etsin. Buna göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah bir kula aile, mal yahut çocuk türünden herhangi bir nimet vermiş ise o da mâşâallah lâ kuvvete illâ billah diyecek olursa, ölümden önce bunlarda herhangi bir afet görmez." Müslim'in Sahîh'inde de Ebu Musa'dan Rasulullah (s.a.)'m kendisine şöyle dediğine dair rivayet kaydedilmektedir: "Ben sana cennet hazinelerinden bir hazineyi göstereyim mi, bu lâ havle velâ kuvvete illâ billah'tır."

Daha sonra mal ve çocuk ile öğünme meselesiyle ilgili olarak şu cevabı verdiğini görüyoruz:

"... her ne kadar malca ve evlâtça beni kendinden daha az buluyorsan da; Rabbin senin bahçenden daha iyisini bana verebilir..." Yani eğer sen mal itibariyle benim senden daha fakir, evlât ve aşiret itibariyle bu fani dünyada daha az olduğuma bakıyor isen şunu bil ki, ben âhirette durumun tam aksi olacağını umuyorum. Yine Allah'ın âhirette senin bu bahçenden daha hayırlısını bana vereceğini, buna karşılık senin asla yok olmayacağını ve sonunun gelmeyeceğini zannettiğin dünyadaki bu bahçene semâdan -ekin ve ağaçlarını kökünden kopartacak yağmur yahut yıldırımlar gibi- bir afet göndereceğini ve böylelikle o nimetinden seni mahrum bırakıp bahçeni tahrip edeceğini, sonunda senin bahçenin hiçbir bitkisi olmayan dümdüz bir arazi, ayağının üstünde duramayacağı kaypak bir toprak haline dönüşüvereceğini ve bu düzgünlüğü dolayısıyla adeta insan ayağını kaydıracak hale gelebileceğini zannediyorum. Arkadaşının: "Rabbim... verebilir." ifadesi "Olur ki Rabbim böyle yapar" anlamındadır.

Yahut da senin bu bahçenin suyu yerin dibine geçer ve sen artık yerin dibine çekildikten sonra bir daha onu bulamazsın, herhangi bir yol ile yerin dibine geçmiş olan o suyu geri çıkaramazsın.

Nitekim müminin umduğu gerçekleşti. Yüce Allah bunu şöyle ifade etmektedir:

"Nihayet bütün serveti yok edildi, uğrunda harcadıklarına içi yanarak ellerini oğuşturmayaya koyuldu..." Yani Yüce Allah'a yönelmekten kendisini alıkoyan bahçesi yıldırımlarla, malları ve serveti musibetlerle telef edilerek yok edildi. Böylelikle bahçesine yapmış olduğu harcamalar yok olduğundan dolayı hasret duymaya, pişman olmaya başladı. Arkadaşının öğüdünü hatırlayarak: "Keşke Rabbime ortak koşmayaydım." temennisinde bulundu. "Çardakları üstüne çökmek" ten kasıt ise, çardaklarının yere düşmesi demektir. Denildiğine göre Allah bahçesine bir ateş gönderdi, o ateş orayı yakıp bitirdi.

"Allah 'tan başka ona yardım edecek adamları da yoktu, kendi kendini de kurtarıp öç alamadı." Aşiretinin yahut çocuklarının -kendileriyle öğündüğü ve güçlü kabul ettiği şekilde- ona hiçbir faydası ve yardımı olmadı. O da kendi gücü ile Yüce Allah'ın intikamına karşı koyamadı, kendisini koruyamadı.

"İşte burada kudret ve hakimiyet yalnız hak olan Allah'ındır." Bu önceki cümleyi tekit etmektedir. Yani böyle bir sıkıntı ve mihnet hallerinde kudret, intikam almak yalnız Allah'ın gücünde olur ve bu durumda iyi olan da fâcir olan da buna iman eder. Mümin olsun kâfir olsun, Allah'a, O'nun hakimiyetine boyun eğmeye -azap gerçekleştiği takdirde- döner. Ayette geçen velayet: egemenlik, otorite, mülk, yardım ve hüküm demektir.

"Mükâfatı da hayırlı olan O'dur, neticelendirmesi de hayırlı olan O'dur." Yani Allah'ın mükâfatı daha hayırlıdır. Mümin kullarına hazırladığı akıbeti daha üstündür. O onlara yardım eder ve dünyada sahip olmadıklarının bedelini onlara verir. Allah için yaptıkları amellerinin mükâfatı hayırlı bir mükâfat olur, bu amellerin akıbeti hoş ve öğülmeye değer olur. Çünkü Yüce Allah kendisine iman edenlere daha hayırlı mükâfat verir.

Bunun bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "Onlar bizim azabımızı gördüklerinde: Allah 'a bir olarak inandık, ona eş tutmakta olduğumuz şeyleri de inkâr ettik, derler." (Mümin, 40/84). [\[21\]](#)

Dünya Hayatının Misali

45- Dünya hayatının misalini de anlat onlara. O gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, sonra yeryüzünde yetişen bitkilerle karışır, sonunda da suların savuracağı çör-çöpe döner.

Allah her şeye kadirdir.

46- Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Ama baki kalacak salih ameller Rabbinin nezdinde sevap olarak da emel olarak da daha hayırlıdır.

Hadis-i şeriflerde ayet-i kerimede geçen "baki kalacak salih amellerin neler olduğunu açıklayan ifadeler bulunmaktadır. Tirmizî'nin rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İsra gecesini İbrahim ile karşılaştım. Bana ya Muhammed, dedi, benden ümmetine selam söyle. Onlara haber ver ki, cennetin toprağı hoştur, suyu tatlıdır, cennet dümdüz bir arazidir, fakat onun ağaçları, bitkileri sübhanallahu velhamdülillahi velâ ilahe illahu vallahu ekberdir."

Saîd b. Mansur, Ahmed, İbni Cerîr, İbni Merdüveyh ve sahih olduğunu belirterek Hâkim, Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Baki kalacak salih amelleri çokça işleyiniz." Bunlar nelerdir ey Allah'ın Rasulü? diye sorulunca, şöyle buyurdu: "Tekbir, (Allahuekber) tehlîl (la ilahe illallah), teşbih, (Sübhanallah) tahmîd (elhamdülillah) ve lâ havle velâ kuvvete illâ billah sözleridir." Taberânî ve İbni Merdüveyh, Ebu'd-Derdâ-dan şöyle dediğini nakletmektedirler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Sübhanallahu velhamdülillahi velâ ilahe illallahu vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billah. işte bunlar baki kalacak salih amellerdir. Bunlar ağacın yapraklarını döktüğü gibi günahları dökerler, bunlar cennet hazinelerindedirler." Neseî, Taberânî ve Beyhakî de Ebû Hureyre'den Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Kalkanlarınızı edininiz!" Ey Allah'ın Rasûlü, hangi düşmana karşı? diye sorulunca, Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Hayır, ateşe karşı kalkanınızı edininiz. Bu da: sübhanallahu velhamdü lillâhi velâ ilahe illallahu vallahu ekber, demektir. Şüphesiz bunlar kıyamet gününde önden gelirler, arkadan ve yan taraflardan gelirler. Baki kalacak salih ameller de bunlardır."[\[22\]](#)

Açıklaması

Ya Muhammedi Sen Mekke müşriklerinden olsun diğerlerinden olsun mal ve

yardımcılarını ileri sürerek Müslüman fakirlere karşı böbürlenmiş insanlara örnek ver. Dünyanın önemsizliğini, onda az kalınacağını, çabucak yok olup gidişini açıklayan bir örnek. Çünkü dünya göz alıcılığından, parlaklığından, göz kamaştırıcı halinden sonra Allah'ın iradesiyle asık suratlı, kapkara, hiçbir güzelliği ve parlaklığı olmayan bir hale dönüşür. O göz kamaştırıcılığından sonra zevale doğru gidişi ile çiçekleri, parlaklığı, taneleri bulunan yeşil bir bitkiye benzer. Gökten yağın yağmurla oluşmuş bir bitkiye. Bütün bunlardan sonra ise bu bitki kupkuru çör-çöpe dönüşür, rüzgârlar tarafından savrulur. Yani rüzgârlar onu sağa sola dağıtır, gider.

"Allah her şeye kadirdir." Yani Allah yoktan var etmeye, var olanı yok etmeye kadirdir. Yeşil ve göz kamaştırıcı hale de; kurutup yok edip telef etme haline de gücü yeter. Akli başında olan bir insanın dünyaya aldanmaması, dünya ile öğünmemesi, dünya dolayısıyla büyüklük taslamaması gerekir.

Dünya hayatı gerçekten de bu örneğe çokça benzemektedir. Nitekim Yüce Allah Yunus sûresinde de şöyle buyurmaktadır: "Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki onunla yeryüzünde insanların ve hayvanların yediği bitkiler karışmıştır.." (Yunus, 10/24), Hadid suresinde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür. Aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve çocuklarla bir yarışdır. Ekini, ekenlerin hoşuna giden bir yağmur gibidir..." (Hadid, 57/20)

"Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür." Yani mallar ve evlâtlar dünya hayatının süsünden bir parçadır. Ahiretin daimi, ebedi süsünden değildir. Bunlar da çabucak yok olur giderler. O halde akli başında olan bir kimsenin bunlara aldanmaması, bunlarla gurur duyup öğünmemesi gerekir. Maksat şudur: Bu kısmı da daha önce dünya hayatının çabucak geçişini, yok olmanın, son bulmanın kertesinde olduğunu açıklayan önceki örnekteki genel kapsamın içerisine sokmaktır. Yalnızca mal ve çocukların söz konusu edilmesinin sebebi şudur: Mal hem güzeldir, hem faydalıdır. Çocuklar ise güç kaynağıdır, kişi için bir savunma aracıdır. O bakımdan her ikisi de dünya hayatının süsü demektir.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Kadınlara, oğullara, yığın yığın yüklerle altın ve gümüşe, salma atlara... karşı duyulan sevgi insanlara süslü gösterilmiştir." (Ali İmran, 3/14).

İmam Ali (k.v.) de şöyle demektedir: Mal ve çocuklar dünyanın ekinidir. Salih amel ise ahiretin ekinidir. Allah bazı kimseler için bunların hepsini bir arada vermiş olabilir.

"Ama baki kalacak sâlih ameller, Rabbinin nezdinde sevap olarak da amel olarak da daha hayırlıdır." Yani hayırlı işler, itaatler -namaz, sadaka, Allah yolunda cihad, fakirlere yardım, zikir ve benzeri ameller- sevap itibariyle Allah nezdinde daha üstündür. Daha çok yaklaşıcıdır, etkileri daha kalıcıdır. Çünkü bütün bunların sevabı kişinin kendisine aittir. Amel itibariyle de daha hayırlıdır. Çünkü bu amellerin sahibi olan bir kimse âhirette

dünyada iken umduğu her şeyi elde edebilir.

İbni Abbas der ki: "Bakî kalacak salih ameller Sübhanallahi ve'l-hamdulil-lahi velâ ilahe illallahü hüvallahu ekber'dir." Osman b. Affân da böyle demiştir: Bu ameller lâ ilahe illallah, sübhanallahi ve'l-hamdüllillahi vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illa billahi'l-aliyyi'l-azim sözleridir. [\[23\]](#)

Dağların Yürütülmesi Haşır Ve Kıyamet Gününde Amel Defterlerinin Sunulması

47- O gün dağları yürütürüz de sen yeri dümdüz görürsün. Hiçbirini bırakmaksızın toplarız onları.

48- Saflar halinde Rabbine arz olunacaklardır. "Andolsun sizi ilk kez yarattığımız gibi bize geldiniz. Halbuki sizi toplamak için bir zaman tayin etmediğimizi dahi iddia etmişsiniz."

49- Amel defteri ortaya konulduğunda suçluların onda yazılı olandan korktuklarını görürsün ve derler ki: "Vah bize, eyvah bize! Bu kitap nasıl olmuş da küçük büyük bir şey bırakmaksızın hepsini saymış?" Evet, onlar bütün işlediklerini hazır bulurlar, Rabbin kimseye asla zulmetmez.

Açıklaması

Yüce Allah kıyametin dehşetli hallerini ve orada gerçekleşecek oldukça büyük işleri haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"O gün dağları yürütürüz..." Yani ey Muhammed, o gün dağları yerinden yürütüp kaldıracığımızı, onları bulutlar gibi etrafa savurup darmadağın edeceğimizi hatırla. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sana dağlar hakkında sorarlar, de ki: Rabbin onları kökünden koparıp savuracaktır..." (Ta-Ha, 20/105) Şu ayetlerde de aynı olay anlatılmaktadır: "Dağlar parça parça ufalanıp dağılmış toz haline geldiği zaman..." (Vakıa, 56/5-6); "O gün

gök zeytinyağı tortusu gibi olacak. Dağlar da (atılmış) yün gibi olacak." (Meâric, 70/8-8) Yani kabartılmış ve atılmış yün gibi.

İşte bu, durumun değişeceğine, dünyadaki vaziyetin başka bir hal alacağına, dağların yerlerinden kopartılıp bulutlar gibi yayılmış ve savrulmuş olacağına delildir.

"Sen yeri dümdüz görürsün." Yani ey insan, bir de bakacaksın ki, bütün yeryüzü ortada, görünürdedir. Orada hiçbir kimsenin tanıdığı belli bir alâmet, kimsenin saklanacağı bir yer olmayacaktır. Aksine bütün insanlar tek bir düzlükte toplanacaklar ve hiçbir şey ondan gizli kalmayacaktır. İşte bu Yüce Allah'ın daha önce geçen dağların savrulmasını söz konusu ettiği şu âyet-i kerimesinin anlamını ifade etmektedir: "Allah onları dümdüz edecek, sen orada ne bir alçaklık, ne de yükseklik göreceksin." (Ta-Ha, 20/106-107) Yani yeryüzü dümdüz bir satıh haline gelecektir. Onda bir yükseklik, engebelik ve çukur yerler olmayacaktır.

"Hiçbirini bırakmaksızın toplarız onları." Yani biz öncekileri de sonrakileri de hesap için toplar ve bir araya getiririz. Kimseyi geri bırakmayız. Küçük olsun, büyük olsun terketmeyiz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "De ki: Şüphesiz öncekiler de sonrakiler de belli bir günün belli bir vaktinde elbette toplanacaklardır." (Vakıa, 56/49-50) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "İşte o kendisinde bütün insanların bir arada toplanacakları bir gündür." (Hûd, 11/103) İmam Müslim ve başkaları Âişe (r.a.)'den şöyle rivayet etmektedirler: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Kıyamet gününde insanlar çıplak ayaklı, elbisesiz ve sünnetsiz olarak mahşerde toplanacaklardır." Ben: Ey Allah'ın Rasulü erkekler kadınlar hep bir arada, birbirlerine bakmayacaklar mı? diye sordum, şöyle buyurdu: "Orada karşı karşıya kalacakları hal, birbirlerine bakmalarına fırsat vermeyecek kadar ağırdır."

Neseî'nin rivayetinde de şöyle denilmektedir: "O gün herkesin başka bir şeyle uğraşmasına imkân vermeyecek kadar işi vardır (durumu başka bir şeyle ilgilenmesine fırsat vermez)." İşte bu, haşrin gerçekleşeceğinin delilidir.

"Saflar halinde Rabbine arzolanacaklardır. Andolsun ki sizi ilk kez yarattığımız gibi bize geldiniz." Yani bütün insanlar Allah'ın önünde tek bir saf halinde sunulacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbin geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman..." (Fecr, 89/22) Evet andolsun ey insanlar! Hepiniz birlikte diriltilmiş olarak bize geldiniz. Tıpkı sizleri dünyada iken yarattığımız halinizle. Çıplak ayaklı, elbisesiz ve beraberinizde bir şey olmaksızın. Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade ettiği gibi: "Andolsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi yapayalnız, tek tek bize geldiniz Size ihsanımız olan şeyleri geride bıraktınız..." (En'âm, 6/94)

Bu ifadeler öldükten sonra dirilişi inkâr edenler için bir tehdit, insanlar önünde onlara bir uyarıdır. Bu Yüce Allah'ın huzurunda hesaplarının görülme üzere arz edilmelerini ispat

etmektedir. O bakımdan Yüce Allah onlara hitaben şöyle buyuracaktır:

"Halbuki sizi toplamak için bir zaman tayin etmediğimizi dahi iddia etmişsiniz." Yani sizler Allah'ın huzuruna çıkıp onunla karşılaşmayacağınızı zannetmiş, böyle bir şeyin başınıza gelmeyeceğini ve olmayacağını sanmıştınız.

"Amel defteri ortaya konulduğunda suçluların onda yazılı olandan korktuklarını görürsün." Yani insanların işledikleri küçük büyük günahlarının yazılı olduğu amel defteri önlerine konulduğu vakit günahkâr ve isyankârların orada yazılı olan kötü amellerinden, çirkin fiillerinden dolayı korktuklarını görürsün. Ayet-i kerime geçen "el-kitâb"dan kasıt, amellerin yazılı olduğu sahifelerdir.

"Ve derler ki: Vah bize, eyvah bize bu kitap nasıl olmuş da küçük büyük bir şey bırakmaksızın hepsini saymış..." Yani o günahkârlar şöyle diyeceklerdir:

Yazıklar olsun bizlere, ameldeki kusurumuz dolayısıyla çok yazık bize! Şu kitaba ne oluyor ki küçük olsun, büyük olsun hiçbir günahı bırakmamış. Giden gelen ne varsa hepsini kaydetmiş, tespit etmiş. O her şeyi kapsamaktadır: "Hatırla ki sağında ve solunda oturan, yaptıklarını tespit eden iki (melek) vardır. O bir söz söylemeye dursun; mutlaka onun yanında görüp gözetlemeye hazır bir (melek) vardır." (Kâf, 50/17-18); "Şüphesiz üzerinizde bekçiler, çok şerefli yazıcılar vardır. Onlar yaptıklarınızı bilirler." (İnfitâr, 80/10-12).

Ayet-i kerime küçük ve büyük bütün günahların tespit edildiğini göstermektedir. Bu konuda bütün müslümanlar arasında görüş birliği vardır.

"Evet onlar bütün işlediklerini hazır bulurlar." yani insanlar ne işlemişler-se hayır veya şer olsun amel defterlerinde tespit edildiğini göreceklerdir. Bundan kasdın yaptıklarının karşılığı olduğu da söylenmiştir. Nitekim Yüce Allah bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "O gün herkes dünyada iyilik olarak ne işlediyse onu hazır bulacaktır; kötülükten de ne işlediyse..." (Âli İmran, 3/30) Yüce Allah bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır: "O gün insana önceden yolladığı şeyler ile geriye bıraktığı şeyler haber verilir..." (Kiyâme, 75/13).

"Rabbin kimseye asla zulmetmez." Rabbinin hükmünde insanlara, yarattıklarına en ufak bir zulüm yoktur. Çünkü mükâfat ve cezanın temel ilkesi mutlak ve ilâhî adaletin bir gereğidir. Ta ki böylelikle iyilik yapanı mükâfatlandırın, kötülük yapanı cezalandırın. Hatta Yüce Allah rahmetinin tecellisi ve gereği olarak affeder, bağışlar. Mağfiret buyurur, merhamet eder. Yarattıklarından dilediğini kudret, hikmet ve adaleti gereğince azaplandırır. O kafirleri cehennem ateşinde ebedî bırakır, orada günahkârları azaplandırır, sonra da mümin günahkârları oradan kurtarır. Onun hükmü her durumda adalettir. O asla zulmetmeyen, haksızlık yapmayan hâkimdir. İnsanın aleyhine işlemediğini yazmaz. Cezayı hak edenin cezasını artırmaz, yahut günahı olmadığı halde azaplandırmaz.

Şu buyruklar da buna benzemektedir: "Şüphesiz Allah zerre ağırlığı kadar zulmetmez. Şayet bir iyilik olursa onu kat kat artırır." (Nisa, 4/40); "Kıyamet gününe has adalet terazilerini koyarız. Hiçbir kimseye hiçbir şeyle zulm olunmaz. Bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak biz yeteriz." (Enbiyâ, 21/47) İşte ayet-i kerime; "İnsanların amel defterleri, iyilikleri de kötülükleri de kapsar" ilkesi üzerinde yükselen Allah'ın huzurundaki hesabın son merhalesini açıklamaktadır. [\[24\]](#)

Hız. Adem (A.S.)'e Secde Emri Kıssası

50- Hani meleklerle: "Adem'e secde edin" demiştik de İblis'ten başka hepsi secde etmişti. O cinlendendi. Bu bakımdan Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı. Şimdi siz beni bırakıp da bana düşman oldukları halde onu ve soyunu mu veli ediniyorsunuz? Zalimlerin ne kötü değış tokuşudur bu?

51- Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ne de kendilerinin yaratılmasında şahit tuttum. Saptıranları da hiçbir zaman yardımcı edinmiş değılim.

52- O gün: "Bana ortak olarak iddia ettiklerinize seslenin." der. Onları çağırırlar, ama hiçbirisi kendilerine cevap vermez. Aralarına bir de uçurum koyarız.

53- Suçlular ateşini görürler de ona düşeceklerini anlarlar ve ondan kaçacak yer bulamazlar.

Açıklaması

Bununla Ademoğullarının İblisin kendilerine, kendilerinden önce de atalarına beslediğı düşmanlığa dikkat çekilmektedir. Ayrıca Ademoğulları arasından ona uyanlar ve böylelikle yaratıcısına, mevlâsına aykırı harekette bulunanlar azarlanmaktadır.

Yüce Allah buyuruyor ki: "Hani meleklerle Adem'e secde edin demiştik..." Yani ey Muhammed onlara şunu hatırlat: Bir zamanlar biz bütün meleklerle ilham yoluyla Adem'e

selamlamak ve insan ikramda bulunmak kasdıyla secde etmelerini emretmiştik. Bu husus aynı şekilde Kur'ân-ı Kerim'in pek çok ayet-i kerimesinde defalarca söz konusu edilmiştir.

Bunlardan bazıları: Bakara sûresinde şöyle buyurulmaktadır: "Hani biz meleklerle Adem'e secde edin, demiştik de derhal secde ettiler. Ancak İblis müstesna. O dayattı, kibirlenerek kâfirlerden oldu." (Bakara, 2/34). Bir diğer ayet-i kerime de Hicr suresinde yer almaktadır: "Ben ses veren kuru bir çamurdan, değiştirilmiş bir balçıktan bir beşer yaratacağım, demişti. O halde onun yaratılışını tamamlayıp tam bir insan suretine getireceğim ve ona ruhumdan lifleyeceğim zaman siz de derhal onun için secdeye kapanın." (Hicr, 15/29-29). Bunlardan birisi de Kehf sûresinde yer almaktadır: "Hani meleklerle: Adem 'e secde edin, demiştik de iblis'ten başka hepsi secde etmişti, o cinlerden idi..."

İblis'in Hz. Adem'e secde etmeyi kabul etmeyişinin sebebi, yaratılış aslına ve soyuna bakıp aldanmasıydı. O ateşin dumansız alevinden yaratılmıştı. Melekler ise asıl itibariyle nurdan yaratılmıştı. Adem de topraktan yaratılmıştı. Nitekim Müslim'in Sahih 'inde Peygamberimizin şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "Melekler nurdan yaratılmıştır. İblis dumansız alevden yaratılmıştır. Adem de size anlatılan şeyden yaratılmıştır." Önceki ayet-i kerimeden İblis'in cinlerden olduğu açıkça anlaşıldığı gibi, bir diğer ayette de onun ateşten, Adem'in de çamurdan yaratıldığı açıkça anlaşılmaktadır. Yüce Allah'ın şu ayetinde olduğu gibi: "Ben ondan hayırlıyım beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın." (Sâd, 38/76).

Hasan-ı Basrî der ki: İblis bir göz açıp kırpacak zaman kadar dahi meleklerden olmamıştır. O cinlerin aslıdır. Nitekim Hz. Adem (a.s.)'de insanların aslıdır.

"O cinlerdendi." Yani İblis'in isyan etmesinin sebebi cinlerden oluşu idi. O bakımdan meleklerin yaptığı gibi yapmadı. Bundan dolayı Yüce Allah "Bu bakımdan Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı." buyurmaktadır. Yani Allah'a itaatin dışına çıkmıştır. Çünkü "fisk" çıkmak demektir. Taze hurma, kabuğundan dışarı çıktığı vakit bu tabir kullanılır. İşte bu buyruk onun fâsıklığının (emrin dışına çıkmasının) cinlerden yani şeytanlardan oluşu dolayısıyla olduğunu göstermektedir. Cinlerin özelliği ise isyan ve emre itaat etmemektir. Buna sebep ise mayalarının kötülüğüdür. Kısacası Yüce Allah'ın: "O cinlerdendi" buyruğu İblis'in secde edenlerden istisna edilmişinden sonra bir çeşit gerekçe durumundadır. Yüce Allah'ın "Bu bakımdan... dışarı çıkmıştı, "buyruğundaki "fe" harfi sebep bildirmektedir. Böylelikle onun cinlerden oluşunu fâsıklığına sebep göstermektedir. Çünkü melek olsaydı Rabbinin emrinin dışına çıkmazdı. Zira melekler cin ve insanların aksine Rabbin emrinin dışına çıkmaktan korunmuşlardır.

Bir başka ayet-i kerimede onun meleklerden olduğu şeklindeki ifade^ ile bu ayet çelişmemektedir. Çünkü melekler hakkında da insanların gözlerine görünmedikleri için "cin" tabiri kullanılabilir (Cin görülmeyen, gözle varlığı tespit edilmeyen

anlamındadır).

Daha sonra Yüce Allah bu kıssanın sonrasında şöyle buyurmaktadır:

"Şimdi siz beni bırakıp size düşman oldukları halde onu ve soyunu mu veli ediniyorsunuz?" Yüce Allah küfür ve masiyetler hususunda İblis'e ve onun yolundan gidenlere itaat edenlerin işlerinin şaşılacak olduğunu belirtmekte ve Adem'e karşı takındığı tutumu gösterdikten sonra Allah'tan başka ve Allah'ın yerine yardımcıları edinerek ona uyup itaat edenleri uyarmaktadır. İşte bundan dolayı Yüce Allah: "Zalimlerin ne kötü değiş tokuşudur bu" diye buyurmaktadır. Yani kendilerine zulmeden kâfirlerin bu tercihleri ne kadar kötüdür! Çünkü onlar Allah'ı bırakıp -kendilerine nimetler veren Allah olduğu halde- İblis'i ve onun soyundan gelenleri dost ve veli edinirler, yardımcı edinirler.

İblis'in meleklerden olmadığını gösteren delillerden birisi de şudur: Şanı Yüce Allah bu ayet-i kerimede İblis'in zürriyetinin, soyunun olduğunu tespit etmektedir. Meleklerin ise zürriyetleri, soyu soppu yoktur. O bakımdan İblis'in meleklerden olmaması gerekir. Daha sonra Yüce Allah kendisi dışında kalan ve zatına ortak koşulanlar ile İblis ve şeytanların veli olamayacaklarını belirterek şöyle buyurmaktadır:

"Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ne de kendilerinin yaratılmasında şahit tuttum." Çoğunluğun benimsediğine göre buyruğun anlamı şudur: Sizin Allah'a ortak koşarak "velâ" edindiğiniz varlıkları, ben göklerin ve yerin yaratılmasında hazır bulundurmadığım gibi, onlardan kimisinin yaratılışına kimisini hazır bulundurmuş da değilim. Hepsi sizin gibi kullardır, hiçbir şeye mâlik değillerdir. Göklerin ve yerin yaratılışı sırasında da bunlar yoklardı. Bu ortak koştuğunuz varlıklar aslında kendileri hakkında

1- Ancak İblis'in meleklerden olduğunu açıkça ifade eden herhangi bir ayet-i kerime yoktur. Bütün ilgili ayetlerde, İblis'in secde edenlerden olmadığını secde edenlerden istisna yoluyla ifade edilmektedir. Bu istisnalar ise müfessir ve dilcilerin ittifakıyla munkatı'dır. Yani istisna edilen İblis, kendilerinden istisna edilen meleklerden cinsi itibarıyla farklıdır. Bu da konu ile ilgili diğer ayetlerden açıkça anlaşılmaktadır. (Çeviren)

İblis'in size vesvese verdiği varlıklardır ve sonunda siz onları bana ortak koşunuz.

Fahrüddin Râzî, zamirin Rasulullah (s.a.)'a karşı şu sözleri söyleyen kâfirlere ait olduğunu tercih etmektedir: Eğer sen meclisten şu fakirleri kovmayacak olursan biz de sana iman etmeyeceğiz. Sanki Yüce Allah da onlara şöyle buyurmuş gibidir: Şu anlamsız teklifte bulunanlar, kâinatı idare edişimde bana ortak değillerdir. [\[25\]](#)

"Saptıranları da hiçbir zaman yardımcı edinmiş değilim." Yani ben sapkınları ve saptırıcıları destek ve yardımcı edinmedim. Hitap Rasulullah (s.a.)'a olup anlamı şöyledir:

Senin de onların yardımını alman uygun değildir. Onların gücüyle güç kazanmak gibi bir hevese kapılmamalısın. Onlar yaratmakta bana yardımcı olmadıklarına göre ibadette onları bana ortak koşmamanız gerekir.

Daha sonra Yüce Allah kıyamet gününde onları azarlamak üzere herkesin önünde müşriklere ne şekilde hitap edeceğini haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"O gün: Bana ortak olarak iddia ettiklerinize seslenin, diyecek. Onları çağırırlar ama hiçbirisi kendilerine cevap vermez" Yani ey Paygamber, kıyamet gününde bir araya gelineceği günü hatırlat. Allah kâfirlere azarlayıcı bir üslupla: Haydi bana ortak olduklarını iddia ettiğiniz kimseleri içinde bulunduğunuz bu halden sizleri kurtarmak, sizlere yardım etmek üzere çağırınız. Onları çağıracaklar fakat herhangi bir şekilde cevap veremeyecekler. Hiçbir şekilde onlara faydaları dokunmayacaktır. Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "İçinizde gerçekten (Allah'ın) ortakları olduklarını boşuna iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi sizinle birlikte görmüyoruz. Onlarla aranız (daki bağlar) kesilmiştir ve (şefaatçi) sandığınız şeyler de önünüzden kaybolup gitmiştir" (En'âm, 6/94).

"Aralarına bir de uçurum koyarız." Yani müşriklerle iddia ettikleri ilâhları arasında alabildiğine uzak ve helak edici bir mekân koymuşuz, yani helak olma için bir yer takdir buyurmuşuz. Bu da cehennem ateşi, yahut da cehennemdeki bir vadidir. İbni Abbas der ki: Mevbik (uçurum), engel demektir. İbnü'l-A'râbî ise der ki: İki şey arasında engel olan her şey mevbik demektir. Yani Yüce Allah, bu müşriklerin dünyada iken ilâhları olduklarını iddia ettikleri bu varlıklara ulaşmalarına imkân olmayacağını açıklamaktadır.

"Suçlular ateşi görürler de ona düşeceklerini anlarlar." Buradaki "anlamak" kesin olarak bilmek demektir. "Ve ondan kaçacak yer bulamazlar." Yani müşrikler ateşi görecekleri vakit kaçınılmaz olarak oraya düşeceklerini, kesinlikle oraya varıp gireceklerini anlayacaklardır. "Ve ondan kaçacak yer bulamazlar." Onlar başka bir yere geçebilmek için bir yol bulamazlar, ateşten başka hiçbir yere gidemezler, çünkü her taraftan onları kuşatmıştır. İbni Cerîr, Ebu Saîd el-Hudrî'den naklettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kâfir cehennemi görecek ve dört yüz senelik bir uzaklıktan onun içerisine düşeceğini kesinlikle anlayacaktır."^[26]

Kur'an-ı Kerimin Misyonu, Peygamberlerin Görevi, İmandan Yüz, Çimrenlerin Durumu, Azabın Erteleniş Sebebi

54- Andolsun ki biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali gösterip açıkladık. İnsan ise tartışması her şeyden çok olandır.

55- İnsanlara hidayet geldiğinde onları inanmaktan ve Rablerinden mağfiret dilemekten alıkoyan tek şey, öncekilerin başına gelen sünnetin kendilerine de gelmesini veya onlara gözleri önünde azabın gelmesini beklemeleridir.

56- Biz peygamberleri sadece müjdeci ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kafir olanlar ise hakkı yerinden kaydırmak için batılı ileri sürerek mücadele ederler ve onlar ayetlerimi ve kendilerine yapılan uyarıları alaya alırlar

57- Kendilerine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp da onlardan yüz çeviren ve ellerinin önceden gönderdiklerini unutan kimseden daha zalim kim vardır? Biz onların kalplerinin üstüne onu iyice anlamalarına engel olan örtüler, kulaklarına da ağırlık koyduk. O bakımdan sen onları hidayete çağırırsan da onlar asla hidayete gelmezler.

58- Bununla beraber Rabbin Gafur'dur, merhamet sahibidir. Eğer onları yaptıklarından dolayı hemen yakalaysaydı elbette onlara çabucak azabı gönderirdi. Fakat onların bir vadesi vardır ve ondan kaçıp sığınacak yer bulamazlar.

59- İşte zulmettiklerinden dolayı helak ettiğimiz şehirler. Helakleri için de bir süre tayin etmiştik.

Açıklaması

"Andolsun ki biz... açıkladık." Yani andolsun biz insanlara bu Kur'ân'da din ve dünyaları ile ilgili gerek duydukları her şeyi açıkladık. Böylelikle hak ve hidâyet yolunu bilsinler de sapmasınlar. Örneklerin geniş geniş açıklanması farklı üsluplarla aynı anlamın tekrarlanmasını gerektirir.

"İnsan ise tartışması her şeyden çok olandır." Yani bu rahatlatıcı beyana ve yeterli açıklamaya rağmen insanın batılı ileri sürerek hakka karşı mücadelesi, tartışması ve karşı çıkması çoktur. Bundan istisnalar ise Allah'ın hidâyet ettikleri ve kurtuluş yolunu gösterdiği kimselerdir.

Bu, insanın tartışmayı sevdiğini göstermektedir. Çünkü insanın çare ve kaçamak

bulma imkânları geniş, zekâsı kuvvetli, eğilim ve arzulan farklı farklıdır.

Kur'ân-ı Kerim'in beyânına, kâfirlerin gördükleri apaçık belgeye rağmen onlar eskiden beri hakka karşı bâtılda direnen, baş kaldıran kimselerdir. Yüce Allah: "İnsanlara... onları inanmaktan alıkoyan tek şey.." yani Mekke Halkı olan müşrikleri Allah'a iman etmekten - Allah'ın varlığına ve birliğine dair-apaçık delil ve belgeleri gördükleri vakit Allah'a iman etmekten, Rablerinden mağfiret dileyip günahlarından dolayı tevbe etmekten alıkoyan sadece iki husustan birisini istemeleridir:

Onlar öncekilerin sünnetlerinin de kendilerinin başlarına gelmesini azabın kendilerini çepeçevre kuşatmasını ve kendilerini yok etmesini istediler. Bu ise toptan helak etme azabıdır. Nitekim bir cemaat peygamberlerine şöyle

demişti: "Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi bize Allah'ın azabını getir."

Ankebut, 29/29) Kureyşliler ise şöyle demişlerdi: "Ey Allah! Eğer bu senin katından gelmiş hakkın kendisi ise, durma bizim üzerimize gökten taş yağdır yahut bize can yakıcı bir azabı getir." (Enfal, 8/32) İman etmek için istedikleri ikinci husus ise azabı göz göre göre karşılarında görmek istemeleriydi.

Yani onlar ancak kendilerini kökten yok edecek ve böylelikle kendilerini helak edecek azabın inmesi yahut da dünya hayatında kalmaları halinde türlü azap ve belâların arka arkaya gelmesi halinde iman ederler. [\[27\]](#)

Keşşaf'ta şöyle denmektedir: İnsanların iman edip mağfiret dilemekten alıkoyan tek şey, onların geçmiş ümmetlerin sünnetlerinin kendilerine gelmesini -ki bu da helak edilmektir- beklemeleri yahut da âhiret azabının karşılarında yani gözleri göre göre kendilerine gelmesini beklemeleri idi. [\[28\]](#)

Azabın gelişi ancak Allah'ın elinde olan bir şeydir. Rasûlün yapacağı bir iş değildir. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Biz peygamberleri sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz." Yani peygamberlerin görevi ya kendilerine iman edenleri itaatlerine karşılık mükafat ve sevap ile müjdelemek yahut da kendilerini yalanlayıp muhalefet edenleri de masiyetlerine karşılık-isteyerek iman etsinler diye- ceza göreceklerini hatırlatarak korkutmaktır.

Bu haller ile birlikte hakkı yerinden kaydırmak için kâfirler bâtıllı ileri sürerek tartışmaya koyulurlar. Yüce Allah onların durumunu haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Kâfir olanlar ise hakkı yerinden kaydırmak için bâtili ileri sürerek mücadele ederler." Yani kâfirler hak ile değil, batılı ileri sürerek tartışırlar. Bundan maksatları da bu tartışmaları ile peygamberlerin getirdiği hakkı zayıflatmaktır. Ancak onlar bu maksatlarına ulaşamayacaklardır. Çünkü onlar mucizelerin apaçık ortaya çıkmasından sonra da birtakım mucizelerin gelmesini teklif ederler ve peygamberlere şöyle derler: "Bu, ancak sizin gibi bir beşerdir. Size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah dileseydi, elbette melekler gönderirdi..." (Mü'minûn, 23/24).

"Ve onlar âyetlerimi ve kendilerine yapılan uyanları alaya alırlar." Allah'ın ayetlerini alay konusu ettiler. Bunlar Kur'ân-ı Kerim, belgeler, deliller, peygamberlerin getirdiği harikulade olaylar olan mucizeler, onları kendileriyle uyarıp korkuttukları azabıdır. Bu ise yalanlamanın en aşırı şeklidir. Bütün bunlar cehaletin ve katılığın onları istilâ ettiğini göstermektedir.

Yüce Allah kâfirleri batılı ileri sürerek tartışmalarını aktardıktan sonra horlanmalarını ve yardımsız kalmalarını gerektiren şu özelliklerle onları nitelendirmektedir:

1- "Kendilerine Rabbinin ayetleri hatırlatıp da onlardan yüz çeviren ve ellerinin önceden gönderdiklerini unutan kimseden daha zalim kim vardır?" Yani Allah'ın ayetlerinden yüz çevirip işlediği küfür ve masiyeti unutan kimseden daha zalim hiç kimse olamaz. Yahut da hakka ve imana delil olan belge ve mucizeleri gördükten sonra onlardan yüz çeviren ve ellerinin önden gönderdiği münker işler ve batıl gidişleri -ki bunların başında Allah'ı inkâr etmek gelir- unutan kimseden daha zalim hiç bir kimse olamaz. Unutmaktan kasıt daha önce yapmış olduğu küfür ve inkârından gafil olan ve bunu unutmak maksadıyla başka şeylerle uğraşmaya çalışan demektir.

"Biz onların kalplerinin üstüne onu iyice anlamalarına engel olan örtüler, kulaklarına da ağırlık koyduk." Yani bunların kalplerine örtü ve perdeler koymak, kulaklarına ise doğruyu ve hakkı işitip üzerinde düşünmelerine engel teşkil edecek şekilde manevi sağırlık koymaktan dolayı onların yüz çevirip unutmalarının sebebi, bu Kur'ân-ı Kerim'i beyanı anlamamaları ve anlamaya yanaşmamalarıdır.

"O bakımdan sen onları hidâyete çağırırsan da onlar asla hidayete gelmezler." Yani ey Muhammedi Sen bunları hakka, hidayete ve doğruluğa çağırarak olsan bile asla onlardan bir karşılık göremezsin ve Kur'ân ile ne kadar delil getirsen dahi asla hidayete yol bulamayacaklardır.

Bütün bunlara sebep ise imanı ve doğruluğu kabul etmek istidadını yitirmiş olmalarıdır. Bunun de sebebi küfür ve isyan üzerindeki ısrarlarıdır. Nitekim bu husus Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi başka birtakım ayet-i kerimelerde de dile getirilmiştir: "Hayır, aksine onların kazandıkları kalpleri üzerine baskın gelip bir perde çekmiştir." (Mutaffifin, 83/14); "Allah kalplerine de kulaklarına da mühür vurmuştur,

gözleri üzerinde perde çekmiştir. Onlar için büyük bir azap da vardır." (Bakara, 2/7). Bu ayet-i kerimeler yüce Allah'ın kâfir olarak öleceklerini bildiği Mekke müşriklerinden bir grup hakkındadır.

Daha sonra Yüce Allah sahip olduğu rahmeti ve isyankarların tevbe etmelerine fırsat tanıyarak azabı çabuklaştırmamasını dile getirerek şöyle buyurmaktadır:

Bununla beraber Rabbin Gafûr'dur, merhamet sahibidir. Eğer onları yaptıklarından dolayı hemen yakalaysaydı elbette onlara azabı çabucak gönderirdi. Yani ey Muhammed, Rabbin bağışlayıcıdır, hataları örtendir, geniş bir rahmet sahibidir. Şayet insanları kazandıkları günahlar ve işledikleri yanlışlıklar dolayısıyla derhal sorguya çekecek olsaydı, dünya hayatında amellerine uygun olan azabı onlara çabucak gönderirdi. Gafur, ileri derecede mağfiret sahibi demektir. Rahim ise rahmet ile muttasıf olandır. Şu ayet-i kerimeler de bunun benzeridir: "Eğer Allah insanları yaptıkları dolayısıyla sorgulayacak olsaydı yeryüzünde hiç bir canlı bırakmazdı." (Fâtır, 35/45); "Şüphesiz Rabbin zulümlerine rağmen insanlara mağfiret edicidir ve şüphesiz Rabbin cezası pek çetin olandır." (Rad, 13/6).

Daha sonra Yüce Allah Rasulullah (s.a.)'a düşmanlıklarından aşırı gitmelerine rağmen Mekkelileri mühlet vermeksizin acil bir azap ile yakalaya-mayışmı delil göstererek şöyle buyurmaktadır:

"Fakat onların bir vadesi vardır ve ondan kaçıp sığınacak yer bulamazlar." Yani şüphesiz Allah azap için belirlediği bir vakit tespit etmiştir. Bu da ya kıyamet günüdür ya da dünyadadır ki, Bedir günü veya diğer zafer günleridir. O vakit geldiğinde asla sığınacak ve kurtulacak yer bulamayacaklardır. Kısacası azabın yahut cezanın ertelenmesi bir mühlet vermedir, ihmal etme değildir.

Bir diğer delil de şudur: "İşte zulmettiklerinden dolayı helak ettiğimiz şehirler..." Yani işte geçmiş ümmetlerden helak ettiğimiz şehirler, yani oranın halkı Ad, Semûd, Medyen ve Lût kavmi gibi. Onlar zulme dalınca küfür ve inatları sebebiyle biz de onları helak ettik. Helâkları için belli bir vakit tayin etmiştik. Bundan asla kurtuluş olmaz. Yani ey müşrikler! Sizlerin haliniz de budur. Onların başına gelen musibetin size de gelip çatmasından sakınınız. Siz de peygamberinizi yalanladınız ve siz bizim için onlardan daha değerli değilsiniz. "Mehlik" ya helak etmek demektir yahut helak etmenin vaktidir. "Mev'id" ise ya zaman ismi yahut da söz vermek anlamında mastardır. Maksat şudur: Biz onların helâklarını çabuklaştırdık. Bununla birlikte tevbe ederler diye yine de onun için belli bir

vakit tayin ettik. [\[29\]](#)

Hız. Musa İle Hızır'ın Kıssası

60- Hani Musa genç arkadaşına demişti ki: "Ben iki denizin birleştiği yere ulaşınca kadar durmadan yürüyeceğim yahut çok yıllar geçireceğim."

61- İkisi, iki denizin birleştiği yere gelince balıklarını unutmuşlardı. O bir delikten kayıp denizi boylamıştı.

62- Oradan uzaklaştıkları vakit Musa yanındaki gence: "Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda gerçekten yorgun düştük" dedi.

63- Yanındaki genç dedi ki: "Kayalığa vardığımız yer var ya, işte orada balığı unutmuşum. Bana onu hatırlatmayıp unutturan şeytandan başkası değildir. O denizi boylayıvermiş, hayret bir şey!"

64- Musa: "Zaten istediğimiz buydu." dedi. Hemen izlerinin üstünden gerisin geri döndüler.

65- Derken kullarımızdan bir kul buldular ki biz ona katımızdan bir rahmet vermiş ve kendisine nezdimizde bir ilim de öğretmiştik.

66- Musa ona dedi ki: "Sana öğretilen ilimden bana doğru olarak öğretmen için peşinden geleyim mi?"

67- O da dedi ki: "Doğrusu sen benimle asla dayanamazsın;

68- "Anlayamayacağın bir bilgiye nasıl dayanırsın?"

69- Dedi ki: "İnşaallah beni sabredici göreceksin. Sana hiç bir işte karşı gelmeyeceğim."

70- "O halde bana uyacaksan ben sana anlatmadıkça herhangi bir şey hakkında soru sorma!"

71- Bunun üzerine ikisi kalkıp yola koyuldular. Nihayet bir gemiye bindiklerinde o, bu gemiyi deliverdi. Musa dedi ki: "Gemiye içindekileri boğmak için mi deldin, doğrusu büyük bir şey yaptın."

72- Dedi: "Sen beraberimde sabretmeye asla muktedir olamazsın demedim mi?"

73- Dedi ki: "Unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma. Şu işimde bana güçlük çıkarma."

74- Yine gittiler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladılar. O hemen bunu öldürdü. Ona: "Tertemiz masum bir canı, diğer bir can karşılığı olmaksızın bir kimseye mi kıydın? Doğrusu çok kötü bir iş yaptın." dedi.

Hadiste Hz. Musa ile Hızır Kıssası:

Buharî ve Müslim'in Übeyy b. Kâ'b (r.a) dan rivayet ettiklerine göre Rasu-lullah (s.a) şöyle buyurmuş: "Musa İsrailoğulları'na bir hutbe irâd etmek üzere ayağa kalktı. Ona insanların en bilgisinin kim olduğu soruldu, benim dedi. Yüce Allah da Hz. Musa'nın bu sözü dolayısıyla ona sitem etti. Çünkü bu konuda bilgiyi ona havale etmemiştir. Bunun üzerine Allah ona: Benim iki denizin birleştiği yerde bir kulum vardır, o senden daha bilgilidir, diye vahyetti. Hz. Musa "Rabbim ben onu nasıl bulabilirim?" dedi. Yüce Allah "Bir balık al, onu bir zembile koy. O balığı kaybettiğin yerdedir bu kulum." diye buyurdu. Hz. Musa beraberindeki genç arkadaşı Yûşâ b. Nûh bulunduğu halde yola koyuldu. Nihayet kayaya vardılar. Başlarını koyup uyudular. Balık ise zembilde hareket etmeye başladı, zembilden çıkıp denize düştü. "O da bir delikten kayıp denizi boyladı."

Allah toaliğe karşı suyun akıntısını tuttu. Su onun üstünde bir tak halini aldı. (Musa) uyandığında arkadaşı ona balığın durumunu haber vermeyi unuttu. Gün ve gecelerinin geri kalan bölümünde yollarına devam ettiler. Ertesi gün olunca Musa genç arkadaşına: "Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzda gerçekten yorgun düştük." dedi. Musa Allah'ın kendisine emretmiş olduğu yeri aşip geçinceye kadar yorgunluk duymamıştı. Genç arkadaşı ona: "Kayalığa vardığımız yer var ya, işte orada balığı unutmuşum. Bana onu hatırlatmayıp unutturan şeytandan başkası değildir. O denizi boylayıvermiş, hayret bir şey" dedi.

Böylelikle balığın içinden kayıp geçtiği delik Hz. Musa'nın genç arkadaşının da hayretini mucip olmuştu. Hz. Musa dedi ki: "Zaten istediğimiz buydu. Hemen izlerinin üstünden gerisin geri döndüler." İzlerini takip ederek geri döndüler. Nihayet kayanın yanma vardılar. Onu bir elbise ile örtülü gördüler. Musa ona selâm verdi. Hızır "Selâmın olmadığı bu yerde bu selâm da ne oluyor, sen kimsin?" diye sordu. Ben Musa'yım dedi. İsrailoğulları'nın Musa'sı mı diye sordu? Hz. Musa "Evet. Ben, sana öğretilen ilimden doğru

olarak öğretmen için yanına geldim." O da dedi ki: "Doğrusu sen benimle birlikte olmaya asla dayanamazsın." Ey Musa ben Allah'ın ilminden bir ilme sahibim. Sen onu bilmezsin. Onu bana O öğretmiştir. Sen de Allah'ın sana öğretmiş olduğu bir bilgiye sahipsin, ben de onu bilmem. Bunun üzerine Musa şöyle dedi: "İnşaal-lah beni sabredici göreceksin. Sana hiç bir işte karşı gelmeyeceğim." Bunun üzerine Hızır ona şöyle dedi: "O halde bana uyacaksan ben sana anlatmadıkça sen herhangi bir şey hakkında soru sorma." Nihayet sahil boyunca yürümeye koyuldular. Bir gemi geçti, kendilerini taşımaları hususunda onlarla konuştular. Onlarda Hızır'ı tanıdılar, ücret almaksızın onları taşıdılar. Musa, Gemiye biner binmez aniden Hızır'ın gemi tahtalarından birisini keser ile söktüğünü görüverdi. Musa ona "Bunlar bizi ücretsiz olarak taşımış kimselerdir. Sen ise gemilerine kastedip onu deldin. İçindekileri boşmak için mi?" "Doğrusu büyük bir iş yaptın." dedi. Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: Bu ilk itiraz, unutkanlık eseri olmuştu. Nihayet bir kuş geldi, geminin kenarına kondu. Denizden gagasıyla su aldı, Hızır ona dedi ki: Benim de ilmim, senin de ilmin Yüce Allah'ın ilmine göre ancak bu kuşun bu denizden eksilttiği kadardır.

Sonra gemiden çıktılar. Sahil boyunca yürürlerken Hızır aniden başka çocuklarla oynayan bir çocuk gördü. Hızır onun başını alıp kopararak çocuğu öldürdü. Musa ona "Cana karşılık almaksızın tertemiz günahsız bir kimseyemi kıydın, doğrusu çok kötü bir iş yaptın." deyince Hızır şöyle dedi: "Ben sana benimle birlikte olmaya dayanamazsın demedim mi?" Süfyan (hadis ravilerinden birisi): Bu ise birincisinden daha ağırdı.

"Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, benimle arkadaşlık etme. O zaman benim tarafımdan mazur sayılırsın, dedi. Yine gittiler ve nihayet bir kasaba halkının yanına vardılar. Ora halkından yiyecek istediler. Onlar ise bu ikisini misafir etmek istemedi. İkisi yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler." Hızır eliyle şöyle yaptı, yani eliyle işaret etti- o duvarı doğrulttu. Musa dedi ki: Biz bunlara geldik, fakat onlar bize yemek dahi vermediler, bizi misafir etmediler. "Dileseydin buna karşı bir ücret alabilirdin." Hızır dedi ki: "İşte bu, seninle benim ayrılışımızdır. Dayanamadığın şeyin içyüzünü sana anlatacağım..."

Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah Musa'ya rahmet eylesin. İsterdim ki sabretseydi, Allah da onların olan haberlerini bize anlatırdı."[\[30\]](#)

Açıklaması

Bu Şanı Yüce Allah'ın Kehf Ashabından sonra bu sûrede zikrettiği üçüncü kıssadır. İki bahçe ve servet sahibi kişiyle bir fakirin anlatıldığı kıssa ile birlikte aynı şekilde dünya hayatının gökten yağın suya benzetilmesi ile insanların mal ve çocuklarla öğünmesi

bakımından ortak tarafı olduğu, diğer iki kısma ile başkalarına karşı övünmeyi büyüklenmeyi ve üstünlük taslamayı terketmek açısından da ortak bir özelliğe sahip oldukları beyan edilmektedir. Böylelikle kendileri için özel bir meclis ayrılmasını ve peygamberimizin meclisinde fakirlerle oturmak istemeyip onların kovulmalarını isteyen Kureyş'in ileri gelenlerine oldukça etkileyici bir ders ve öğüt olmaktadır. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hani Musa genç arkadaşına demişti ki..." Yani ey Peygamber! Sen Musa'nın genç arkadaşına şöyle dediğini hatırlat: Ben iki denizin birleştiği yere ulaşıncaya kadar yürümeye devam edeceğim. İsterse uzun bir süre yol alayım. Ayet-i kerimede geçen ve "uzun süre" diye meali verilen "hukub" kelimesi seksen yahut yetmiş yıl anlamındadır. Buradaki Maksat ise sınırsız bir zamandır.

İlim adamlarının çoğunluğunun görüşüne göre Musa diye kastedilen kişi İsrailoğulları'nın Peygamberi, apaçık mucizelerin ve Tevrat'ın sahibi İmrân oğlu Musa (a.s.)'dir.

Onun genç arkadaşı ise Yuşa b. Nun b. Efraim b. Yusuf (a.s.)'dir. Hz. Musa'nın hizmetçisi idi. Arap dilinde hizmetçiye fetâ (genç delikanlı) adı verilir.

"İki denizin birleştiği yer"e gelince, bunlar çoğunluğun görüşüne göre Bizans ve İran denizidir. Yani Kızıldeniz'in Hint okyanusu ile Babülmendep boğazında birleştikleri yerdir. Bu birleşme yerinin Bizans denizi ile Atlas okyanusunun birleştiği yer yani Akdeniz'in Tanca yakınlarında Cebelitarık boğazında Atlas okyanusu ile birleştiği yer olduğu da söylenir. İşte Hz. Musa'ya Hızır ile karşılaşacağı vaad olunan yer burasıydı.

"İkisi iki denizin birleştiği yere gelince balıklarını unutmuşlardı. O bir delikten kayıp denizi boylamıştı." Yani Allah'ın salih kulu ile buluşacakları yer olan iki denizin birleştiği yere ulaştıklarında balıklarını unuttular. O da denizde kendisine bir yol edinmiş ve su onu örtmüştü. O kadar ki su onun üzerinde bir köprü gibi olmuştu. Bu da balık için geçip gideceği bir menfez, Musa ve genç arkadaşı için de hayret edilecek bir iş olmuştu.

"Oradan uzaklaştıkları vakit Musa yanındaki gence: Kuşluk yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzda gerçekten yorgun düştük." dedi. Yani Musa ve genç arkadaşı Yuşâ balığı unuttukları yer olan iki denizin birleştiği yeri geçip de günün geri kalan bölümü ile gece boyunca yol alıp ertesi günün de kuşluk vakti gelince, Musa açlığının farkına vardı. Genç arkadaşına; Haydi kuşluk yemeğimizi getir, biz artık yolculuktan yorgun düştük, demişti.

Bunun sebebi ise şu idi: Musa'ya beraberinde tuzlanmış bir balık alması emrolunmuş ve Allah'ın kullarından bir kulun yanında Musa'nın bilmediği bir takım bilgilerin olduğu ve bu kulun iki denizin birleştiği yerde bulunduğu ona söylenmişti. Hz. Musa da bu kişinin yanına gitmek istemişti. Hz. Musa'ya şöyle denilmişti: Nerede balığı kaybedersen o adam

da oradadır. Böylelikle genç arkadaşıyla yola koyuldu. Nihayet iki denizin birleştiği yere vardılar. Balık Yûşâ (a.s.) ile birlikte bir zembilde bulunuyordu. Balık suya düştü ve suda yol almaya başladı.

Ölümünden sonra balığın tekrar hayata dönmesi Hz. Musa için bir mucize idi. Ayrıca Hızır'ın bulunduğu yere de alâmetti. Hızır ise Hz. Musa'nın kendisinden bir şeyler öğrenmesi emrolunan salih kulun lakabıdır. Rivayete göre asıl adı Belyâ b. Melkâm'dır. Daha sahih kabul edilen görüşe göre peygamber değildir.

"Yanıdaki genç- dedi ki: Kayalığa vardığımız yer var ya! İşte orada balığı unutmşum. Bana onu hatırlatmayıp unutturan şeytandan başkası değildir. O denizi boylayıvermiş, hayret bir şey." Yani arkadaşı ona şöyle dedi: Sen bana iki denizin birleştiği yerde kayanın yanında oturup dinlendiğimiz vakit başından neler geçtiğini bir bilsen. Ben sana balığın durumunu sana haber vermeyi unuttum. Balık çırpınmaya başladı. Sonra canlandı ve denize düştü. Bundan sana söz etmemi unutturan şeytandan başkası değildir. Balık hayret verilecek bir şekilde denizde kendisine bir yol tuttu. Unutmaktan kasıt, insan kalbinin şeytanın fiili olan birtakım vesveselerle uğraşmasıdır.

"Musa, zaten istediğimiz buydu, dedi." Yani Musa şöyle dedi: Bizim istediğimiz budur işte. Çünkü bu bizim maksadımızı elde ettiğimizin emâresiydi.

"Hemen izlerinin üstünden gerisin geri döndüler." Yani geldikleri yoldan bıraktıkları izleri takip ederek geri dönmeye koyuldular. el-Bikâi dedi ki: Bu, o yerin, üzerinde bir alâmet bulunmayan kumluk bir arazi olduğunu göstermektedir.

"Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş ve kendisine nezdimizden bir ilim de öğretmiştik. Musa ona dedi ki: Sana öğretilen ilimden bana doğru olarak öğretmen için peşinden geleyim mi?" Yani Musa ve genç arkadaşı geri döndüklerinde iki denizin birleştiği yerde, kayanın yakınında Allah'ın kullarından salih bir kul ile karşılaştılar. Çoğunluk der ki: Bu salih kul Hızır'dır. Üzeri beyaz bir elbise ile örtülüydü. Musa ona selam verdi, Hızır "Bu yerde selâmın işi ne?" dedi. Yüce Allah'ın "Kendisine nezdimizden bir ilim de öğretmiştik." buyruğu bu ilimlerin herhangi bir aracı olmaksızın Allah tarafından kendisine verildiğini göstermektedir.

Ona "Ben Musa'yım" deyince, Hızır "İsrailoğulları'nın Musası mı?" diye sordu. O da Evet dedi. Hz. Musa ona "Allah'ın sana öğrettiği ve ben de kendisi vasıtasıyla işimde kılavuz edineceğim salih amel türünden olan faydalı bir bilgiyi bana öğretmen için seninle arkadaşlık edeyim mi?" dedi. Bu, oldukça edepli ve nazik bir üslûpla sorulmuş bir sorudur. Bunda herhangi bir zorlama ve bağlayıcılık yoktur. İşte ilim öğrenmek isteyenin âlimden bu şekilde sorması gerekir.

Hızır ona "Doğrusu sen benimle asla dayanamazsın, dedi." Yani Hızır Musa'ya şöyle

dedi: Sen benimle arkadaşlık yapmaya güç yetiremezsin ve göreceğin şeylere katlanamazsın. Çünkü ben Allah'ın bana öğrettiği ve senin bilmediğin bir bilgiye sahibim. Nitekim sen de Allah'tan gelmiş, Allah'ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim bir ilme sahipsin. Bizim her birimiz birbirimizden farklı işlerle mükellefiz. O bakımdan sen bana arkadaşlık yapamazsın.

"Kavrayamayacağın bir bilgiye nasıl dayanırsın?" Yani sana tekrar ederek söylüyorum ki, sen benden göreceğin herhangi bir şeye sabredemezsin, tahammül gösteremezsin. Hikmet ile bâtını maslahatına benim muttali olduğum senin ise bilemediğin, gerçeğine muttali olmadığın bir şeye sabredemeyeceğini vurguluyorum. Burada "kavrayamayacağın" kelimesinin anlamı senin bilgi olarak idrak edemediğin ve ondaki hikmet yolunu ve doğruluk tarafını bilemediğin iş demektir.

"Dedi ki: İnşâallah beni sabredecı göreceksin. Sana hiç bir işte karşı gelmeyeceğim." Yani Hz. Musa şöyle demişti: Allah'ın izniyle senden göreceğim işlere benim sabrettiğimi ve hiç bir hususta sana muhalefet etmediğimi göreceksin.

"O halde dedi, bana uyacaksan ben sana anlatmadıkça herhangi bir şey hakkında soru sorma." Yani Hızır Hz. Musa'ya şu sözleriyle şart koşarak dedi ki: Benimle gelecek olursan, meydana gelecek bir işe dair ben açıklayıncaya kadar bana soru sorma. [\[31\]](#)

Gemi Kıssası:

"Bunun üzerine ikisi kalkıp yola koyuldular. Nihayet bir gemiye bindiklerinde o bu gemiyi deliuerdi." Yani Musa arkadaşı Hızır ile birlikte yola koyuldu. Deniz kıyısında binecek bir gemi aramak üzere yürümeye başladılar. Bir gemi gördülür. Gemi sahipleriyle gemiye binmek üzere konuştular. Onlar Hızır'ı tanıdılar, ona bir ikram olsun diye ücret almaksızın onları gemiye bindirdiler. Gemi denizde yol almaya başlayınca Hızır kalkıp elindeki balta ile gemiyi delmeye koyuldu. Gemi tahtalarından bir ikisini çıkarttı, sonra da orayı tamir etti.

"Musa dedi ki: Gemiye içindekileri boğmak için mi deldin, doğrusu büyük bir iş yaptın." Yani Musa (a.s) kendisine hakim olamayıp bu işi reddedici bir üslûpla şöyle dedi: Sonunda gemidekileri suda boğmak için mi deldin? Yani senin açtığın bu gedik yolcuların boğulmasına sebep olur. Sen çok büyük ve oldukça kötü karşılanacak bir iş yaptın. Hızır Hz. Musa'ya "Ben sana benimle birlikte olmaya dayanamazsın demedim mi? dedi?"

"Dedi ki: unuttuğum Şeyden dolayı bana ıkıŐma! Şu işimde bana güçlük ıkarma." Yani Hz. Musa Hızır'a Şu sözleri ile özür beyan etti: Unuttuğum için beni sorgulama, yani yaptuğın tavsiyeni yerine getirmediğim için bana çıkışma ve bana ağır gelecek bir işi yükleme. Yani sana uymamda zorluk çıkarma, hatalarıma göz yumup durumumu kolaylaştır. [\[32\]](#)

Öldürülen ocuk Kıssası:

"Yine gittiler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladılar, o hemen bunu öldürdü." Yani daha sonra gemiden çıktılar ve yine sahil boyunca yürümeye başladılar. Hızır bir ocuk gördü. Bu ocuk yaŐıtı olan diğer çocuklarla oynuyordu. Hızır boynunu döndürerek yahut başını duvara vurarak veya başka bir yolla onu öldürdü. Hz. Musa ona Şöyle dedi: Sen günahlardan arınmış, günah işlememiş tertemiz bir canı başka bir canı öldürmediği halde, yani kıssası gerektirecek bir durum olmadığı halde, nasıl öldürürsün? Hz. Musa'nın özellikle öldürülmeyi mubah kılan bu durumu söz konusu etmesi, çoğunlukla vaki olan Őeklin bu olduğundan dolaydır. "Doğrusu çok kötü bir iş yaptın, dedi." Yani sen münker bir iş iŐledin. ldrmek Şeklindeki bu münker ve çirkin durum gemiyi delmekteki çirkinlikten daha ileri derecedir. Çünkü bir canı öldürmek gemiyi delmekten daha büyük bir suçtur. Çünkü geminin delinmesi muhakkak can kaybını gerektirmeyebilir. [\[33\]](#)

Hz. Musa (A.S.) İle Hızır Kıssasının Sonu

75- O "Ben sana benimle birlikte olmaya dayanamazsın demedim mi?" dedi.

76- "Eğer bundan sonra sana bir Şey sorarsam benimle arkadaşlık etme. O zaman benim tarafımdan mazur sayılırsın" dedi.

77- Yine gittiler. Nihayet bir kasaba halkının yanına uğradılar. Ora halkından yiyecek istediler. Onlar ise bu ikisini misafir etmek istemedi. İkiisi orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. O bunu doğrultu ver di. Musa: "Dileseydin buna karşı bir ücret alabilirdin" dedi.

78- O dedi ki: 'İşte bu, seninle benim ay-rılışımızdır. Dayanamadığın işlerin iç yüzünü sana anlatacağım:

79- "Gemi denizde çalışan yoksullara aitti. Onu kusurlu kılmak istedim. Çünkü arkalarında her (sağlam) gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı.

80- "Erkek çocuğa gelince: Onun babası, anası inanmış kimselerdi. Azgınlık ve inkâr ile onlara meşakkat vermesinden korkmuştuk.

81- "Bu bakımdan Rablerinin onlara bu çocuk yerine hem ondan daha temiz ve hayırlısını ve hem daha merhametli birisini vermesini istedik.

82- "Duvar ise o şehirdeki iki yetim erkek çocuğa aitti. Altında da onlara ait bir define vardı. Babaları da salih bir kimse idi. Rabbin onların ergenlik çağına ulaşmasını -ve Rabbinden bir rahmet olarak- kendi definelerini çıkarmasını istedi. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte dayanamadığın işlerin iç yüzü budur."

Açıklaması

"O "Ben sana benimle birlikte olmaya dayanamazsın demedim mi?" dedi."

Hızır şarta aykırı davranan Hz. Musa'ya şöyle dedi: "Ben sana benim yapacağım işlere katlanmanın mümkün olmayacağını ve yapacağım işlere karşı sessiz kalmayacağını bildirmedim mi?" Dikkat edilecek olursa burada önceki ifadelerden ayrı olarak "sana" kelimesi ilâve edilmiştir. Zira burada serzenişte bulunmaya iten sebep, daha önceki hatırlatmadan sonra daha açık ve daha güçlüdür. Ayrıca Hz. Musa'nın uymayı taahhüt ettiği şart veya söze aykırı davranışı bir defa daha tekrarlanmıştır. Kasabada diğer çocuklarla birlikte oynayan çocuğun öldürülmesi geminin delinmesinden daha büyük ve ağır bir suç olmakla birlikte bu, böyledir. İşte bundan dolayı Hz. Musa da bu işe karşılık: "Doğrusu çok kötü bir iş yaptın." diye tepkisini göstermişti. Kötü bir iş olmakla nitelendirilen bir davranış ise elbette ki: "büyük bir iş" diye nitelendirilenden daha çirkindir. İşte bu da çocuğun öldürülmesinin, geminin delinmesinden daha çirkin bir iş olduğuna bir işarettir. Çünkü bir canın telef edilmesi, malın telef edilmesinden daha mühimdir.

Hz. Musa da şu sözleriyle özür beyan etti: "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, benimle arkadaşlık etme! O zaman tarafımdan mazur sayılırsın." Yani Hz. Musa Hz. Hızır'a

şöyle demişti: "Şayet bundan sonra meydana gelebilecek herhangi bir şeye itiraz edersem benimle arkadaşlık etme. Çünkü sen arka arkaya birkaç defa beni mazur görmüş olacaksın. Bir defa daha itiraz edersem sana üç defa muhalefet etmiş olacağım." Bu, son derece pişman olmuş bir kimsenin söyleyebileceği bir sözdür.

İbni Cerîr, Übeyy b. Ka'b'm şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) herhangi bir kimseyi söz konusu edip de ona dua etti mi, önce kendisine dua etmekle işe başladığı. Günün birinde şöyle buyurdu: "Allah bize de Musa 'ya da rahmet eylesin. Eğer arkadaşıyla birlikte kalmaya devam etseydi hayret verici şeyler görürdü. Fakat o: "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaşlık etme, o zaman benim tarafımdan mazur sayılırsın" demişti."

Üçüncü olaya gelince:

"Yine gittiler ve nihayet bir kasaba halkının yanına vardılar. Ora halkından yiyecek istediler. Onlar ise bu ikisini misafir etmek istemedi." Hz. Hızır ile Hz. Musa ilk iki olaydan sonra yine yola koyuldular, nihayet bir kasabaya vardılar. Kasaba halkından yemek istedilerse de onlar bunu kabul etmediler. Bu hareket, insanlık görevini ihlâl olup cimrilikti. Sözü geçen bu kasaba Antakya'dır.

"İkisi orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler; o bunu doğrultuver-di." Hz. Hızır ile Hz. Musa o kasabada yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler. Hz. Hızır onu sağlamlaştırdı. Sahih hadiste belirtildiğine göre: "Elini duvara sürdü ve duvar doğrulverde." Bu Hz. Hızır'ın kerametlerindendir.

Burada irâdenin (mealde: yüz tutma) duvara isnat edilmesi, önceden de belirtildiği gibi bir istiairedir. Çünkü irade bu gibi yaratıklarda "meyletmek" anlamındadır. Birincisi (irade), akıllı yaratıkların işlerinden; ikincisi ise cansız varlıkların niteliklerindendir.

İşte bu sırada Hz. Musa Hz. Hızır'a şöyle dedi: "Dikseydin buna karşı bir ücret alabilirdin." Yani Hz. Musa, Hz. Hızır'a şöyle dedi: "Keşke bu duvarı doğrultmak ve tamir etmek karşılığında ücret istesen. Bunlar bizi misafir etmediklerinden dolayı, bunlara ücretsiz bir iş yapmamalıydın." Hz. Hızır ona şöyle cevap verdi: "O dedi ki: İşte bu, seninle benim ayrılışımızdır. Dayanama-dığın işlerin iç yüzünü sana anlatacağım." Yani Hz. Hızır Hz. Musa'ya dedi ki: İşte senin tekrar tekrar gösterdiğin bu tepkiler veya itirazların bizim ayrılış sebebinizdir; yahut bizim birbirimizden ayrılmamızı gerektiriyor. Bu ayrılık ise senin kendi adına kabul ettiğin şart dolayısıyladır. Çünkü sen çocuğun öldürülmesinden sonra: "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaşlık etme." demiştin. Ben sana senin tepki gösterdiğin ve tahammül gösteremediğin işlerin iç yüzünü açıklayıp bildireceğim. Söz konusu bu işler ise gemiyi delmek, çocuğu öldürmek ve duvarı doğrultmaktır.

Bu ifadeler, sabır ve tahammül göstermemeye karşılık bir serzeniş ve bir kınamadır. Daha sonra Hz. Hızır, yaptığı üç işin sebebini açıklamaktadır:

1- "Gemi denizde çalışan yoksullara aitti. Onu kusurlu kılmak istedim. Çünkü arkalarında her (sağlam) gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı." Yani kusurlu kılmak için deldiğim gemi yararlanabilecekleri başka hiçbir şeyleri olmayan güçsüz bir kaç yetime aitti. Gemilerini denizde yolculuk yapanlara kiralyor, bu yolla geçiniyorlardı. Kendilerini zalimlere karşı savunacak güçleri yoktu. Ben de bu gemiyi delmek suretiyle onu kusurlu kılmak istedim. Çünkü onların önlerinde (yani gidecekleri yerde) her sağlam gemiye el koyan, haklı herhangi bir sebep olmaksızın zulmen ve hak ölçülerini aşarak gaspeden zorba bir hükümdar vardı. İşte benim yaptığım o iş, bu gemiyi güçsüz sahipleri lehine korumak amacına yönelikti. Ben kötü bir iş yapmış olmadım. Sadece daha büyük olan bir zararı bertaraf etmek için iki zarardan hafif olanını işledim.

İbni Cüreyc, Şuayb el-Cübbâ'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bu hükümdarın adı Beded oğlu Heded idi. Bu kişiden, İshak oğlu Is soyundan gelenler arasında Tevrat'ta söz edilir.

Dikkat edilecek olursa Yüce Allah'ın: "Arkalarında" buyruğu, önlerinde yani gidecekleri yerde demektir. Yüce Allah'ın: "arkalarında ise cehennem vardır. " (Câsiye, 45/10) buyruğu ile: "Ve onlar arkalarında çok ağır bir günü terke-diyorlar." (İnsan, 76/27) buyruklarında da böyledir.

2- "Erkek çocuğa gelince: Onun babası, anası inanmış kimselerdi. Azgınlık ve inkâr ile onlara meşakkat vermesinden korkmuştuk." Bu çocuğun adının Şem'ûn, Haysûr veya Haysûn olduğu söylenir. Bu çocuk kâfir idi. Allah onun geleceğini Hızır'a gösterdi. Onun anne babası mümin idiler. Fakat büyüdüğü zaman çocuklarına olan sevgileri dolayısıyla küfür, zulüm ve isyana düşüp münkerleri işlemek hususunda ona uymalarından korktu. Çünkü çocuk sevgisi fitrîdir. Hz. Hızır'ın yaptığı seddüzerâi' (kötülüğe giden yolları kapamak) veya iyiliğe giden yolları açmak kabilindedir. Çünkü bir maslahata götüren her bir yol aynı zamanda maslahattır.

Katâde şöyle der: Bu çocuk dünyaya geldiğinde anne babası sevinmişlerdi. Öldüğünde ise üzüldüler. Fakat hayatta kalmış olsaydı onun sebebiyle helak olurlardı. O bakımdan her kişi Allah'ın kaza ve kaderine razı olmalıdır. Çünkü mümin için hoşuna gitmeyen hususlara dair Allah'ın takdiri, hoşuna giden hususlardaki takdirinden daha hayırlıdır. Hadis-i şerifte de şu buyruklar sahih olarak bize ulaşmış bulunmaktadır: "Allah bir mümin için herhangi bir kaza hükmünü verirse, mutlaka bu onun hayrınadır." Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "Hoşlanmadığınız bir şey de sizin için hayırlı olabilir." (Bakara, 2/216).

"Bu bakımdan Rablerinin onlara o çocuk yerine hem ondan daha temiz ve hayırlısını,

hem daha merhametli birisini vermesini istedik." Olayların iç yüzünü bilen Hz. Hızır şöyle demektedir: Bizler Yüce Allah'ın bu çocuk yerine anne babasına daha hayırlı, rahmeti, şefkati, iyilik ve bağlılığı daha fazla birisini rızık olarak vermesini istedik. Burada dikkat edilecek olursa "gulâm= erkek çocuk" kelimesi, bulûğa ermiş olanı da küçük yaşta olanı da kapsamına alır. Cumhuriyetin görüşüne göre ise bu çocuk henüz bulûğa ermemişti. Bundan dolayı Hz. Musa: "Bir cana karşılık olmaksızın tertemiz günahsız bir kimseye mi kıydın?" diye tepki göstermişti. el-Kelbî ise, bu çocuk baliğ idi, demektedir.

3- "Duvar ise o şehirdeki iki yetim erkek çocuğa aitti. Altında da onlara ait bir define vardı. Babaları da salih bir kimse idi. Rabbin onların ergenlik çağına ulaşmasını -ve Rabbinden bir rahmet olarak- definelerini çıkarmasını istedi. " Hz. Hızır'ın tamir edip düzelttiği bu duvar Antakya kasabasında iki küçük yetim çocuğa aitti. Duvarın altında da bir define vardı. Bu çocukların yedi nesil önceki dedeleri salih bir insandı. Allah bu salih insan sebebiyle hazineyi o küçük çocukların lehine korumak istedi. O bakımdan Cenab-ı Allah Hz. Hızır'a o duvarı tamir etmesini emretti. Çünkü o duvar yıkılsaydı define ortaya çıkar ve alınırdı. Allah bu definenin çocukların olgunlaşmalarından sonra ortaya çıkmasını murat etti. Bu, atalarının salâhı sebebiyle onlara bir rahmet olmak üzere indi. Buradaki şehirden kasıt ise daha önce geçen: "Nihayet bir kasaba halkının yanına vardılar.." ifadesindeki kasabadır. Bu ise şehir hakkında el-Karye (kasaba) adının kullanılacağına bir delildir. Görüldüğü kadarıyla bu iki erkek çocuk, onları "yetim" olarak nitelendirmiş olması karinesi dolayısıyla küçük idiler. Çünkü Hz. Peygamber, Ebu Davud'un Hz. Ali yoluyla rivayet ettiği bir hadis-i şerifinde: "Ergenlikten sonra yetimlik yoktur" buyurmuştur.

Dikkat edilecek olursa burada da irade Yüce Allah'a isnat edilmiştir. Çünkü onların ergenlik yaşma ulaşmalarını, Yüce Allah'tan başka kimse sağlamak kudretine sahip değildir. Gemide ise fiil, bilgi sahibi Hz. Hızır'a isnat edilerek şöyle buyurulmuştur: "Onu kusurlu kılmak istedim." Burada edep gereği hayır fiiller Allah'a, kötü fiiller ise kullara isnat edilmiştir.

"Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte dayanamadığın işlerin iç yüzleri budur." Yani benim yaptığım bu üç iş, benim şahsî içtihat ve görüşümle olmuş değildir. Fakat bunların hepsi Allah'ın emri, ilhamı ve vahyi ile olmuştur. Mala zarar vermek, cana kıymak ve duvarı düzeltmek gibi işleri yapmaya kalkışmak ise ancak vahiy ve kesin nass ile olabilir.

İşte senin tahammül edemediğin işlerin sebep ve hikmeti bunlardır. [\[34\]](#)

83- Sana bir de Zülkarneyn'i soruyorlar. "Size onun haberinden anlatacağım." de.

84- Doğrusu biz ona yeryüzünde büyük bir iktidar vermiş ve ona her şeyin yolunu öğretmiştik.

85- O da bir yol tuttu;

86- Nihayet güneşin battığı yere vardığı zaman onu kara çamurlu bir pınarda batıyor gördü. Yanında da bir kavme rastladı. "Ey Zülkarneyn! İstersen onlara azap da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin." demiştik.

87- Dedi ki: "Kim zulmederse ona azap edeceğiz. Sonra Rabbine döndürülür ve onu Rabbi görülmemiş bir azaba uğratar.

88- Fakat kim de iman eder ve salih ameller işlerse ona mükâfat olarak en güzel mükafat vardır. Ona emrimizden kolayını da söyleyeceğiz.

89- Sonra bir başka yol tuttu.

90- Nihayet güneşin doğduğu yere ulaştığında, onun, güneşe karşı kendilerine hiç bir örtü yapmadığımız bir kavmin üzerine doğduğunu gördü.

91- İşte böyle... Onun yaptıklarının hepsini baştan başa biliyorduk biz.

92- Sonra diğer bir yol tuttu.

93- En sonunda iki dağın arasına varınca önlerinde hemen hemen hiç bir söz anlamayan bir kavme rastladı.

94- Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc bu ülkede doğrusu bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mir'

95- Dedi ki: "Rabbimin bana verdikleri daha hayırlıdır. Bana gücünüzle yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir duvar yapayım."

96- "Bana demir kütleleri getirin." Nihayet iki dağın arasını doldurunca "Körükle-yin!" dedi. Nihayet onu bir ateş haline getirince: "Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim" dedi.

97- Onlar artık onu ne aşabildiler, ne de delip geçebildiler.

98- Dedi ki: "Bu Rabbinin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi gelince onu yerle bir eder. Rabbimin verdiği söz gerçektir."

99- O gün biz onları bırakırız da dalgalar halinde birbirlerine girerler. Derken Sûr'a üflenince hepsini bir araya toplarız.

Açıklama

"Sana Zülkarneyn i sorarlar. Size onun haberinden anlatacağım, de." Ey Muhammed! Yahudilerle Kureyşliler sana Zülkarneyn'in durumuna dair haberleri, seni denemek ve zorda bırakmak maksadıyla soruyorlar. Sen de onlara de ki: Ben size ona dair Kur'ân-ı Kerim'de sözü geçecek şekilde, bana Rabbim-den indirilen metluv (okunması ibadet olan) vahiy yoluyla haber vereceğim.

Bundan önce Mekke kâfirlerinin Kitap Ehli'ne bazı kimseleri göndererek, onlardan Peygamber (s.a.)'i kendileri ile sınavıp deneyecekleri hususlara dair bilgi vermelerini istediklerini, Yahudilerin de buna karşılık onlara şunu tavsiye ettiklerini görmüştük: Siz ona yeryüzünde çokça dolaşmış bir adam ile ne yaptıkları bilinmeyen bir takım gençler ve ruh hakkında soru sorunuz. Bunun üzerine Kehf suresi nazil oldu.

Zülkarneyn, dünyayı yaklaşık olarak M.Ö. 330 yıllarında hakimiyeti altına alan İskenderiye şehrinin kurucusu Makedonyalı Filip'in oğlu İskender ile karıştırılmıştır. Bu aynı zamanda birinci öğretmen (Muallim-i evvel) olarak bilinen Aristo'nun da öğrencisidir. Bu İskender İranlılara karşı savaşmış, Dâ-râ'nın mülkünü istilâ etmiş ve onun kızıyla evlenmiş; daha sonra oradan Hindistan'a gidip savaşmış sonra da Mısır'a hakim olmuştu. Ona Zülkarneyn adının verilmiş sebebi, güneşin doğduğu yer ile güneşin battığı yere kadar ulaşmış olmasıdır. Böylelikle doğu ve batıdaki ülkelerin büyük bir bölümünü eline geçirmişti. Şevkânî şöyle der: "Ancak Zülkarneyn'in sözü geçen İskender olması uzak bir ihtimaldir. Çünkü bu İskender hem kâfirdi, hem de Aristo'nun öğrencisi idi. Daha tercihe değer görüşe göre ise bu Zülkarneyn, Allah'ın kendisine geniş bir ülkenin hükümdarlığını verdiği salih bir kuldur. İşte Kur'an-ı Ke-rim'in şu buyruğu da buna işaret etmektedir: "Doğrusu biz ona yeryüzünde büyük bir iktidar vermiş ve ona her şeyin yolunu öğretmiştik." Biz ona büyük bir hükümdarlık alanı vermiştik. Sonra asker, silah ve ilim gibi şeylerle iktidarını pekiştirmiştik. Ülkenin her bir tarafına ulaşabilecek şekilde tasarrufta bulunma gücünü vermiş, dilediği yerde, dilediği şekilde nüfuzunu yaygınlaştırmak ve

egemenliğini kurmak imkânını verecek türlü araç, sebep ve yollar ona hazırlamıştık. O da doğusundan batısına kadar tümüyle yeryüzünü hakimiyeti altına almış, her bir iklim ve ülke ona itaat etmiş, Arapların da Arap olmayanların da kralları ona boyun eğmişti.

Yüce Allah'ın: "Ve ona her şeyin yolunu öğretmiştik" buyruğunun anlamı da şudur: Biz ona, kendisini isteğine ulaştırabilecek her türlü yolu kullanma imkânını vermiştik. Sözü geçen bu yollar ise şunlardır:

1- "O da bir yol tuttu. Nihayet güneşin battığı yere vardığı zaman onu kara çamurlu bir pınarda batıyor gördü." Yani o kendisini maksadına ulaştıracak yollardan bir yol izledi. Nihayet batı tarafındaki ülkeler olan Tunus, Cezayir ve Merakeş (Fas) gibi ötesinde karanlıklar denizi veya Atlas Okyanusu diye bilinen Okyanusun dışında hiç bir şeyin bulunmadığı, yeryüzünün batı tarafının son noktalarına varınca, orada güneşin çamuru oldukça fazla, yani siyah çamuru bol bir pınarda battığını gördü. Bu ise kumlara ve kara çamurlara karışmış okyanus sahili üzerinde güneş kursunun batımı esnasında görünen bir manzaradır.

Râzî şöyle der: Yeryüzünün küre şeklinde, semanın da onu kuşatmış olduğu delil ile sabittir. Güneşin felek üzerinde (yörüngede) olduğunda da şüphe yoktur. Aynı şekilde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yanında da bir kavme rastladı." Bilindiği gibi güneşin yakınlarında bir kavmin bulunması söz konusu değildir. Aynı şekilde güneş yeryüzünden defalarca daha büyüktür. O halde yeryüzünün pınarlarından bir pınar içerisine güneşin girmesini aklen nasıl kabul edebiliriz? Bu husus bu şekilde sabit olduğuna göre Yüce Allah'ın: "Onu kara çamurlu bir pınarda batıyor gördü" buyruğunun tevili şudur: Zülkarneyn güneşin batı tarafında böyle bir yerde battığını gördüğü yere ulaşip da artık bundan sonra mamur herhangi bir yerin kalmadığı noktaya geldiğinde, güneşi adeta sakin ve kapkaranlık bir pınar içerisinde batıyor gibi gördü. Gerçekte böyle olmasa dahi ona böyle göründü. Nitekim denizde yolculuk yapan bir kimse eğer sahili görmüyor ise güneşi suda batıyor gibi görür. Hakikatte ise güneş denizin ötesinde batmaktadır. Ebu Ali el-Cübbâî'nin Tefsir' inde sözünü ettiği tevil şekli budur. [\[35\]](#) Daha sonra Râzî kabul edilme ihtimali oldukça uzak başka bir takım tevillerden de söz eder.

"Yanında da bir kavme rastladı. Ey Zülkarneyn! İstersen onlara azap da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin, dedik." O çamurlu pınarın yanında batının en uzak taraflarında Ademoğullarından kâfir bir kavim ve büyük bir topluluk gördü. İlham yoluyla biz ona şöyle dedik: Sen bunlara şu iki husustan birisini yapmakta muhayyersin: Küfür üzere ısrar ettikleri takdirde onları öldürmek suretiyle onlara azap etmek yahut da onlara iyilikte bulunup bu hallerine, onları hakka, hidayete ve doğruluğa davet ederek şeriatı ve hükümlerini öğreterek sabretmek.

"Dedi ki: Kim zulmederse ona azap edeceğiz. Sonra Rabbine döndürülür ve Rabbi onu görülmemiş bir azaba uğratır." Yani Zülkarneyn yakınlarından birisine şöyle dedi: Şirk

üzere ısrar etmek suretiyle kendisine zulmedip benim davetimi kabul etmeyen kimseye biz dünya hayatında öldürmek suretiyle azap edeceğiz. Sonra o ahirette Rabbine döndürülecektir. Rabbi de onu cehennem ateşinde oldukça ağır ve görülmedik bir azap ile azaplandıracaktır.

"Fakat kim de iman eder ve salih amel işlerse ona mükâfat olarak el-Hüs-na vardır. Ona emrimizden kolayını da söyleyeceğiz." Yani Allah'a ve O'nun vahdaniyetine iman edip de benim davetimi kabul eden, imanın gereği olan salih amelleri işleyen kimsenin mükâfatı cennet olacaktır. Biz ondan, ağır ve zor gelmeyen kolay bir iş de isteyeceğiz ki, Allah'ın dinine girmek arzusuna sahip olsun; Allah'ın emrettiği şeyler olan namaz, oruç, zekât, hac ve buna benzer emirleri yerine getirmeyi sevsin. O bakımdan biz böylesine zor ve ağır bir emir vermeyeceğiz. Ona kolay ve ağır gelmeyen işler buyuracağız.

2- "Sonra bir başka yol tuttu. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaştığında onun, güneşe karşı kendilerine hiç bir örtü yapmadığımız bir kavmin üzerine doğduğunu gördü." Daha sonra güneşin batış yerinden doğduğu yere yönelerek bir başka yol izledi. Nihayet yeryüzünde güneşin ilk olarak üzerine doğduğu yere ulaşınca güneşin çıplak ayaklı, elbisesiz, güneş sıcağından kendilerini koruyacak bir şeyleri olmayan bir kavmin üzerine doğduğunu gördü. Bunların güneşe karşı kendilerini örtecek elbiseleri yoktu, bina ve ağaçları da yoktu. Bunların herhangi bir barınağı bulunmayan bir geçit içerisinde yaşayan kimseler olduklarını gördü. Çoğunlukla da balık avlamakla geçiniyorlardı.

"İşte böyle. Onun yaptıklarının hepsini baştan başa biliyorduk biz." Zülkarneyn - bundan önce nitelendirdiğimiz şekilde- doğuya ve batıya ulaşınca kadar çeşitli yolları izledi; işte onun hali budur. Biz ona bu mülk ve saltanatı verdiğimiz vakit, bu hükümdarlığa ve bu işi tek başına elinde bulundurmaya muktedir olduğunu biliyorduk. Biz onun bütün hallerinden haberdardık. Onun hallerinin hiç birisi bize gizli değildi. Nitekim bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz yerde olsun gökte olsun hiç bir şey Allah'a gizli kalmaz." (Âl-i İmran, 3/5). Yani o (Zülkarneyn), ancak gizliyi de açığı da bilen bildiği şekilde, nitelendirildiği gibidir.

3- "Sonra diğer bir yol tuttu. En sonunda iki dağın arasına varınca önlerinde hemen hemen hiç bir söz anlamayan bir kavme rastladı." Yani doğudan kuzeye doğru yönelerek doğu ile batı arasında yer alan üçüncü bir yol izledi. Nihayet Güney Kafkasya'da iki dağ arasına ulaşınca bu dağların ötesinde başkalarının sözünü hemen hemen hiç anlayamayan bir insan topluluğuna rastladı. Bunun sebebi, dillerinin farklı oluşudur.

Sözü geçen bu kavmin Karadeniz'in doğu taraflarında yerleşmiş bulunan eski İskitler olduğu bunların Bâbü'l-Ebvâb (Kapılar Kapısı) veya Derbent diye bilinen Kafkas dağlarında, iki dağ arasında, aşılması oldukça güç bir şeddin (dağın) üst taraflarında yaşadığı da söylenmiştir.

"Dediler ki: Ey Zülkarneyn! Ye'cûc ve Me'cûc doğrusu bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar." İki dağ arasında yaşayanlar, -ki Zülkarneyn Yüce Allah'ın kendisine bağışlamış olduğu sebeplerin kolaylaştırılması sayesinde yahut tercüman aracılığı ile onların ne demek istediklerini anlamıştı- şöyle dediler: Şüphesiz Ye'cûc ve Me'cûc -iki ayrı kavim- bizim topraklarımızda insan öldürmek, binaları tahrip etmek, zulüm, baskı vs. yollarıyla bozgunculuk çıkartmaktadırlar. "Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?" Bizimle onlar arasında onların bize ulaşmalarını engelleyecek şekilde bir engel inşa etmen için sana mallarımızdan belli bir miktar yahut bir vergi vermemizi uygun bulur musun?

"Dedi ki: Rabbimin bana verdikleri daha hayırlıdır. Bana gücünüzle yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir duvar yapayım." Zülkarneyn şöyle dedi: Rabbimin bana verdiği imkânlar, bana ihsan etmiş olduğu güç, kudret ve pek çok mal sizin vereceğiniz vergiden ve aranızda toplayacağınız mallardan daha hayırlıdır. Nitekim Hz. Süleyman da şöyle demişti: "Siz bana malınız ile mi yardım ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği size verdiğinden daha hayırlıdır." (Nemi, 27/36).

Fakat sizler bana gücünüzle yardımcı olunuz. Bu konuda işçilerin çalışması ile ve yapı araçlarıyla bana yardım ediniz; ben de sizinle onlar arasına oldukça sağlam bir sed ve aşılması zor bir engel yapayım. Daha sonra Zülkarneyn güçle yardım etmekten kastın ne olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır: "Bana demir kütleleri getirin. Nihayet iki dağın arasını doldurunca, Körükle-yin, dedi. Nihayet onu bir ateş haline getirdi ve, Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim, dedi." Bu demir parçalarını temelden itibaren üst üste yerleştirdi. Nihayet yaptığı bu inşaat uzunluk ve en itibariyle dağların tepeleriyle aynı hizaya ulaştınca körüklerle bu demir yığınlarını kor haline dönüştürdü ve erimiş bakırı kızdırılmış demir yığınının üzerine döktürdü. Böylece hepsi birbirine bitişik tek bir kütle ve sapasağlam bir dağ haline geldi, demirlerin arasındaki boşluklar da kapatılmış oldu.

"Onlar artık onu ne aşabildiler, ne de delip geçebildiler." Bundan sonra Ye'cûc ile Me'cûc, oldukça yüksek ve kaygan olduğu için şeddin üzerine çıkamadılar. Kalın ve sağlam olduğundan dolayı delip geçemediler. Böylelikle Allah onlara komşu olan kavimleri fesat ve kötülüklerinden rahatlatmış oldu.

Zülkarneyn oldukça sağlam ve aşılmaz olan bu şeddi bina ettikten sonra: "Dedi ki: Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi gelince onu yerle bir eder. Rabbimin verdiği söz gerçektir." Bu sed Rabbimin bu kavme yahut da insanlara olan rahmetinin tecellilerinden birisi ve nimetlerden bir nimettir. Çünkü bu sed Ye'cûc ve Me'cûc ile onların yeryüzünde fesat çıkarmaları arasına bir engeldir. Şeddin arkasından çıkışlarına dair Rabbimin tayin ettiği vade geldiğinde Rabbim o şeddi dümdüz eder, yıkıverir; yere yapışık düz bir satıh haline getirir. Zaten benim Rabbimin onu tahrip etmeye, Ye'cûc ve Me'cûc'un çıkışma ve genel olarak Rabbimin her bir hususa dair vaadi değişmez bir haktır. Asla gecikmez, mutlaka gerçekleşir.

İmam Ahmed, Buhârî ve Müslim, Peygamber (s.a.)'in hanımı Cahş kızı Zeynep'ten şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Rasulullah (s.a.) yüzü kızarmış olduğu halde uykusundan şöyle diyerek uyandı: "Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur. Oldukça yaklaşmış bir kötülükten dolayı vay Arapların haline! Bu gün Ye'cûc ile Me'cûc şeddinden şunun gibi bir gedik açıldı" dedi ve parmaklarını halka yaptı. "Ey Allah'ın Rasulü! Salihler aramızda olduğu halde helak edilir miyiz?" dedim, Şöyle dedi: "Evet, kötülük artacak olursa."

İşte bu halka gittikçe genişledi ve nihayet H. VII. asrın ortalarında Moğolların ortaya çıkıp İslâm topraklarını kasıp kavurmalarıyla İslâm halifeliğinin tahtını yıkmak ve Bağdat'ta 656 yılında bu halifeliği sona erdirmek suretiyle daha da genişlemiş oldu. Nitekim Kur'ân-ı Kerim bunu şu buyruklarıyla anlatmaktadır: "O gün biz onları bırakırız da dalgalar halinde birbirlerine girerler. Derken Sûr'a üflenince hepsini bir araya toplarız." Yani biz Ye'cûc ile Me'cûc'un çıktıkları günü insanları birbirine karışık, birbirleriyle iç içe olacak şekilde bıraktık. Böylelikle öldürmeler artar, ekinler yok olur, mallar telef edilir. Yüce Allah'ın bir başka ayet-i kerimesinde haber verdiği gibi: "Ta ki Ye'cûc ve Me'cûc (un) şeddi açılincaya kadar, onlar her yüksek yerden süratle gelirler" (Enbiya, 21/96). Bütün bunlar ise kıyametin kopmasından ve Sûr'a üfürülme-sinden önce, bizim için bilinmesi mümkün olmayan bir süre kadar önce olacaktır. Başka bir takım müfessirlerin görüşüne göre de ayet-i kerimenin manası şöyledir: Bunlar kıyamet gününde, kıyamet günlerinin ilkinde, deniz dalgaları gibi birbirlerine karışır, birbirleri içerisinde çalkalanır giderler. Kurtubî ise bunu, biz Ye'cûc ile Me'cûc'u şeddi tamamlandığı sırada dalgalar halinde birbirlerine girecek şekilde bıraktık, şeklinde açıklamayı tercih etmiştir.

Kıyametin kopacağı vakit yaklaştı mı, Sûr'a üfürülecektir. Bu da ikinci üfürüştür. İşte biz o gün insanları bedenlerinin çürüyüp toprak oluşundan sonra diriltmek suretiyle bir araya getirip toplayacağız ve hep birlikte hesap vermek üzere mahşer yerine getirip hazırlayacağız. Nitekim başka bir takım ayet-i kerimelerde bu hususlar dile getirilmektedir ki, bunların bir kısmı şöyledir: "De ki: Şüphesiz öncekiler de sonrakiler de bilinen bir günün tayin edilmiş bir vaktinde toplanmış olacaklardır." (Vakıa, 56/49-50); "Hiç birini bırakmaksızın toplarız onları." (Kehf, 18/47). Sûr ise sabit olan hadiste de belirtildiği üzere kendisine üflenilecek bir borudur. Onu İsrâfil (a.s.) üfleyecektir. [\[36\]](#)

Kâfirlerin Cezası

100- O gün kâfirlere cehennemi ayan beyan gösteririz.

101- Onların gözleri benim öğüdüme karşı kapalıydı ve dinlemeye tahammül

edemezlerdi.

102- Kâfirler beni bırakıp da kullarımı veliler edinebileceklerini mi sandılar? Doğrusu biz cehennemi kâfirlere konak olarak hazırladık.

103- De ki: "Size amel hakımından en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi?"

104- "Onlar iyi iş yaptıklarını sandıkları halde dünya hayatındaki çalışmaları boşa gitmiş olanlardır."

105- İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenlerdir. Bunun için yaptıkları boşa gitmiştir. Kıyamet günü biz onlara bir ağırlık vermeyeceğiz.

106- İşte inkâr edip peygamberlerini ve ayetlerini alaya almalarına karşılık olarak onların cezası cehennemdir.

Açıklaması

"Kâfirlere cehennemi ayan beyan gösteririz." Biz o gün cehennemi, Sûr'a ikinci defa üfürülmesinden sonra Allah'ı inkâr edenlere açık seçik bir şekilde göstermiş olacağız; onları toplayacağımız günde o cehennemin dehşetini müşa-hade etsinler diye.

Kâfirlerin bir takım nitelikleri vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1- Hakkı görmezlikten ve işitmezlikten gelmek. "Onların, gözleri bizim öğüdümüze karşı kapalıydı ve dinlemeye tahammül edemezlerdi." Cehennem azabı şüphesiz hidayeti kabul etmeye, hakka tabi olmaya karşı gafil davranan, onu görmezlikten gelen, Yüce Allah'ı tevhide, O'nun şanını yüceltmeye ulaşmak üzere Allah'ın ayetlerine bakmayı terkedip onlar üzerinde düşünmeyen kimselerdir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Kim Rahman (olan Allah)'m zikrinden yüz çevirirse biz ona bir şeytan musallat ederiz, artık o onun ayrılmaz arkadaşı olur." (Zuhruf, 40/36). Bu kâfirler Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de açıklamış olduğu zikrini dinlemiyor, akıllarıyla kavrayamıyorlardı.

Kısacası kâfirler Allah'ın ayetlerini (varlık ve birliğinin belgelerini) görmezlikten geldiler ve Allah'ın Kitab'ında sözü edilen sem'î delillerden de yüz çevirdiler. Nitekim Yüce

Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki gözler kör olmaz. Asıl göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hacc, 22/46). Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Ve dediler ki: "Bizi davet edeceğin şeye karşı kalplerimiz örtüler içindedir, kulaklarımızda da bir ağırlık vardır." (Fussilet, 1/45).

2- Allah'tan başka bir takım tanrılara ibadet etmek: "Kâfirler beni bırakıp da kullarımı veliler edebileceklerini mi sandılar?" Allah'ı inkâr eden ve başka veliler, yani Allah dışında melekleri, Mesih'i, şeytanları ve benzerlerini ma-budlar edinenler, bunun kendilerine fayda vereceğini yahut da onları azaptan kurtaracağını mı zannettiler? Asla! Bu mabudların onlara faydası olmayacaktır. Bu konudaki yanlışlıklarını da açıkça göreceklerdir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Hayır! Onların kendilerine ibadetlerini reddedecekler ve onlara zıd olacaklardır." (Meryem, 19/82). İşte bundan dolayı Yüce Allah şu buyruklarıyla da onların görecekleri azabı haber vermektedir:

"Doğrusu biz cehennemi kâfirlere konak olarak hazırladık." Şüphesiz biz, Allah'ı inkâr eden bu kimselere kıyamet gününde cehennemi, konaklayacakları bir yer olarak hazırladık. Buna sebep onların Allah'tan başka veliler, yani mabudlar edinmeleridir. Bu ifadeler onlarla bir alay ve hesaplarının yanlışlığını ifade etmek içindir.

3- Bilgisizlik ve ahmaklık: "De ki: Ameller bakımından en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi? Onlar iyi iş yaptıklarını sandıkları halde dünya hayatındaki çalışmalarını boşa gitmiş olanlardır." Ey Muhammed! Onlara şöyle söyle: Ey insanlar! Sizlere insanlar arasında amellerini en ileri derece kaybeden ve hesaplarında en büyük yanılığa düşmüş olanların kimler olduklarını bildirelim mi? Bunlar dünya hayatında sapan ve razı olunan ve makbul bir şeriata bağlı olmayıp batıl işler, işleyen ve hiç bir fayda sağlamayacak işlerle kendilerini yoran, bunun sonucunda da helak olan, amellerinin semerelerini, meyvelerini kaybeden kimselerdir. Bunlar aynı zamanda içinde buldukları hale aldanan bir topluluktur. Bu işi yaparken iyilik yaptıklarını zannederler. Bunun sonuçlarından yararlanacaklarını, makbul kimseler olup sevineceklerini zannederler. Ayet-i kerime onlara şiddetli bir azarlamayı da ifade eder. Özetle: Benden başkalarına ibadet eden şu kâfirlere şunu söyle: Yarın onların çalışmaları ve emelleri boşa çıkacaktır. Bu bakımdan onlar ameller bakımından en çok ziyanda olan kimselerdir.

Amellerinin bir işe yaramamasının sebebini Yüce Allah şöyle ifade etmektedir: "İşte onlar Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenlerdir. Bunun için yaptıkları boşa gitmiştir, kıyamet günü biz onlara bir ağırlık vermeyeceğiz. " Amel bakımından en ileri derecede zararda olan bu kimseler, dünya hayatında Allah'ın ayetlerini, O'nun birliğine delâlet eden tekvini ve tenzili ayetlerini (kâinatta O'nun varlığına delil olan belgelerle peygamberlerine indirmiş olduğu belgeleri), öldükten sonra dirilişi, hesabı, Allah'a kavuşmayı ve ondan sonra görülecek ahirete dair halleri inkâr edenlerdir. O bakımdan, bunların güzel zannedip işledikleri amelleri boşa çıkmış, batıl olmuştur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların işledikleri her bir amellerinin önüne geçip, zerre gibi

havaya verip boşa çıkartırım" (Furkân, 25/23).Böylelikle amellerinin bir ağırlığı, onların da bizim yanımızda bir kıymetleri olmaz. Onlara en ufak bir değer vermeyiz. İşledikleri o amellerine de hiç bir sevap olmayacaktır. Çünkü amellerinin hayırla en ufak bir ilgisi yoktur.

İşte, o takdirde onların küfür ve masiyetlerine karşılık en âdil ceza, cehennem olacaktır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte inkâr edip peygamberlerini ve ayetlerini alaya almalarına karşılık olarak onların cezası cehennemdir. " Onların cehennem ateşinde batıl amellerine karşılık uğrayacakları ceza ve tehdidin asıl sebebi inkâr edip kâfir olmaları, Allah'ın ayetleri, peygamberleri ve onların mucizeleri ile alay etmeleridir. Onlar dünyada iken bunlarla alay edip eğlendiler ve en ileri derecede onları yalanladılar.^[37]

Müminlerin Mükâfatı, Yüce Allah'ın Bilgisinin Sonsuzluğu Ve Tevhidi

107- Muhakkak ki, iman edip salih ameller işleyenlerin konakları Firdevs cennetleri olacaktır.

108- Orada temelli kalırlar ve oradan hiç ayrılmak istemezler.

109- De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa daha Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi; bir o kadarını katsak bile."

110- De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Yalnız bana ilâhınızın ancak bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa salih bir amel işlesin ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak koşmasın."

Açıklaması

Yüce Allah müminlerden önce sözü geçen kâfirlerin niteliklerinin zıtlarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Muhakkak ki, iman edip salih amel işleyenlerin konakları Firdevs cennetleri olacaktır." Yani asıl mutlu olanlar Allah'a ve Rasulü'ne iman eden, rasulle-rin getirdiklerini tasdik eden, farzları ifa etmek ve ayrıca nafile ibadetlerde bulunmak suretiyle Allah rızası için salih amel işleyen kimselerdir. İşte bunlar için Firdevs cennetleri vardır (Firdevs cennetleri ise cennetin en yükseği, en geniş ve en üstünüdür). Burası onlar için hazırlanmış bir konaktır. Bu onlara verilecek şükran ve lütufların ileri derecede olduğunu ifade etmektedir. Firdevs Arapça'da "sarmaş dolaş olmuş ağaçlar" demektir. Çoğunlukla da üzüm bağları hakkında kullanılır. Rumca'da ise "bahçe" demektir.

Buharî ve Müslim'de Ebu Hureyre (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah'tan cenneti dilediğiniz zaman ondan Firdevs'i isteyiniz. Çünkü o cennetin en yükseği, en ortasıdır. Cennetin ırmakları da oradan kaynar."

"Orada temelli kalırlar ve oradan hiç ayrılmak istemezler." Orada devamlı olmak üzere ikamet ederler, yerleşirler. Başkasını arzu ve tercih etmezler. Oradan ayrıлып başka yere geçmek istemezler. Ahmed ve Tirmizî, Ubade b. es-Sâ-mit'den Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Şüphesiz cennette yüz derece vardır. Onun her bir derecesi gök ile yer arası kadardır. Firdevs ise en yüksek derecesidir. Arş onun üzerindedir. Cennetteki dört nehir de oradan kaynar. O bakımdan Allah'tan dileyen olursanız Firdevs'i dileyiniz."

Daha sonra Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'in şanının büyüklüğünü, Allah'ın ilminin genişliğini şu buyruklarıyla haber vermektedir: "De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa, daha Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi. Bir o kadarını daha katsak bile." Ey Peygamber! Onlara şöyle de: Eğer Allah'ın ilim ve hikmeti yeryüzündeki denizlerin suyu ile yazılacak olsa, bunların yazılması bitmeden denizler tükenir; hatta bunlara başka denizler daha katılacak olsa bile. Bunların hepsi tükenir, fakat Allah'ın ilim ve hikmetlerinin yazımı bitmez. Bu Allah'ın ilim, hikmet ve sırlarının genişliğine bir delildir. Öyle ki, bütün bunları kalemler ve kitaplar tespit edemez.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "Eğer yerdeki bütün ağaçlar kalem olsa, denizden sonra yedi deniz daha ona katılsa yine Allah 'in sözleri tükenmezdi. Muhakkak Allah Azîz 'dir, Hakim'dir." (Lokman, 31/27).

Rabî b. Enes şöyle der: Allah'ın ilmine nispetle bütün kulların bilgisinin misali bütün denizlere mukabil bir su damlasının misali gibidir. Nitekim Yüce Allah bunu: "De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için..." ayetinde açıklamıştır. Yani Yüce Allah şöyle buyuruyor: Bütün bu denizler Allah'ın kelimeleri için mürekkep, bütün ağaçlar da kalem olsa, kalemler ve denizin suyu tükenir, geriye yine Allah'ın kelimeleri -hiçbir şey onların sonunu getirebilmeksizin- kalakalır. Çünkü hiç bir kimse Allah'ı gereği gibi takdir edemez. Ondaki gereği gibi övgü ile söz edemez, ta ki bizzat kendisi kendi zatını övsün. Şüphesiz Rabbimiz buyurduğu gibidir ve bizim bu söylediklerimizin de çok üstündedir. Ahiret nimetlerine

oranla başından sonuna kadar bütün dünya nimetlerinin misali, bütün yeryüzünde bir hardal tanesi gibidir.

Rivayet olunduğuna göre Yahudi olan Huyey b. Ahtab şöyle demiştir: Sizin Kitabınızda "Her kime hikmet verilirse ona pek çok hayır verilmiştir." (Bakara, 2/269) ayeti vadır; diğer taraftan da: "Size bilgiden ancak pek az bir şey verilmiştir." ayetini okuyorsunuz. Yani Huyey bununla Kur'an-ı Kerim'de gelişkinin varlığını ileri sürerek itiraz etmek istemişti. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil oldu. Evet, müminlere verilen bu ilim ve hikmet büyük bir hayırdır, ancak Allah'ın ilim ve hikmet denizinden sadece bir damladır.

Allah'ın kelâmının kemali açıklandıktan sonra Yüce Allah, Muhammed (s.a.)'e alçakgönüllülüğü emrederek şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Yalnız bana ilâhınızın ancak bir tek ilâh olduğu vahye-diliyor." Ey Muhammed! Onlara şöyle de: Ben ancak insan olmak bakımından sizin gibiyim. Benim melek yahut ilâhlık sıfatım yoktur. Allah'ın bana öğrettiğinden başka da bir bilgim yoktur. Ancak Yüce Allah bana, bir ve tek ve Samed olan, ulûhiyyetinde hiç bir ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadığını vahyettir. Sizin kendisine ibadet etmeniz gereken mabudunuz bir tek mabuddur, O'nun ortağı yoktur.

"Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa salih bir amel işlesin ve Rab-bine ibadette hiç kimseyi ortak koşmasın." Her kim Allah'a kavuşmaya iman ediyor, Allah'a itaatin karşılığında mükâfat almayı umuyorsa salih amellerle O'na yaklaşsın, yalnızca O'na ihlâslıca ibadet etsin. Allah'ın yarattıklarından herhangi bir kimseyi Allah'a ibadete ortak koşmak suretiyle şirke düşmekten uzak dursun. İster bu putlara tapınmak gibi açık bir şirk olsun, isterse de bir şeyi riyakârlık yahut başkaları işitsin, böylelikle şöhret kazansın diye yapmak türünden gizli şirk olsun. Çünkü riya da küçük şirktir. İmam Ahmedin Mah-mud b. Lebid'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizin için en çok korktuğum şey küçük şirktir." Ey Allah'ın rasulü! Küçük şirk nedir? diye sordular. O şöyle buyurdu: "O riyakârlıktır. Allah kıyamet gününde insanlara amellerinin karşılıklarını vereceği vakit şöyle buyuracak: "Haydi dünya hayatında iken kendilerine karşılık riyakârlık ettiğiniz kimselerin yanına gidiniz, bakın bakalım onların nezdinde amellerinize bir karşılık bulabilecek misiniz1?"

Ahmed ve Müslim ile başka muhaddisler de Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.)'in Rabbi Zülcelal'den şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Her kim benden başkasını ortak koşarak bir amelde bulunacak olursa, ben o amelden uzağım onun o ameli, bana ortak koştuğu kimseyedir."

Râzî şöyle der: Yüce Allah bu surenin sonunda üç ayet-i kerimede Allah'ın görüleceğine delâlet eden buyruklar irad etmiştir:

1- "İşte onlar Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenlerdir." (105. ayet).

2- "Konakları Firdevs cennetleri olacaktır." (107. ayet).

3- "Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa..." Bundan daha ileri derecede güçlü açıklama ise düşünülemez. [\[38\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/180-182.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/192-193.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/193-194.

[\[4\]](#) Alûsî, XV/217.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/194.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/194-195.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/195.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/195-196.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/196.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/196-198.

[\[10\]](#) Alûsî, XV7223-224.

[\[11\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/198.

[13] Razî, XXI/103.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/198-199.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/199.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/199-200.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/200-201.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/201-202.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/202-203.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/212-215.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/220-224.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/226-227.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/228-229.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/231-233.

[25] Razî, XXX/138.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/238-241.

[27] Razî, XXX/141.

[28] Zemahşerî, 11/263.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/245-248.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/253-255.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/255-257.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/257.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/258.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/263-267.

[35] Razî, XXI/166.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/276-280.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/286-287.

[38] Razî, XXI/177

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/.291-294.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Surenin Fazileti: 5

Zekeriyya (A.S.)'In Duası Ve Ona Hz. Yahya'nın Müjdelenmesi 5

İ'râb: 5

Belagat: 5

Kelime ve ibareler: 6

Hz. Zekeriyya (a.s.)'ın Kıssası: 6

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Hz. Yahya'ya Çocukken Peygamberliğin Ve Hikmetin Verilmesi 10

Kelime ve İbareler: 10

Hz. Yahya (a.s.) Kıssası: 11

Açıklaması 11

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12](#)

[Hz. Meryem Kıssası -1-Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya Gebe Kalması 12](#)

[Belagat: 12](#)

[Kelime ve İbareler: 13](#)

[Ayetler Arası İlişki 13](#)

[Açıklaması 13](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15](#)

[Hz. İsa'nın Doğumu İle Meydana Gelen Olaylar 16](#)

[Kelime ve İbareler: 16](#)

[Açıklaması 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17](#)

[Hz. İsa'nın Peygamberliği, Beşikte İken Konuşması 18](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Açıklaması 19](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20](#)

[Hristiyanların Hz. İsa Hakkında Ayrılığa Düşmeleri 21](#)

[İ'râb: 21](#)

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Hız. İsa Kıssasına Dair Açıklamalar: 22

İnciller: 23

Barnaba İncili: 23

Hız. İsa'nın Mesajı: 23

Havariler: 24

Hız. İsa'nın Mucizeleri: 24

Hız. İsa'nın Vefatı: 24

Hristiyanlıkta Teslis (Üç İlâh Kabul Etme): 24

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

İbrahim (A.S.) Kıssası 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

İshak (a.s.): 28

[Hz. Yakub \(a.s.\): 29](#)

[Bu Kissanın Diğer Kıssalarla İlişkisi: 29](#)

[Açıklaması 29](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31](#)

[Musa \(A.S.\) Kıssası 32](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Ayetler Arası İlişki 33](#)

[Açıklaması 33](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34](#)

[İsmail \(A.S.\)'In Kıssası 34](#)

[Kelime ve İbareler: 34](#)

[Ayetler Arası İlişki 34](#)

[Hz. İsmail ve Kurban: 34](#)

[Hz. İsmail ve Annesi Hacer Mekke'de: 35](#)

[Beytullah'ın Bina Edilmesi: 36](#)

[Hz. İsmail'in Hayatı ve Çocukları: 36](#)

[Açıklaması 36](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

İdris (A.S.)'ın Kıssası 37

Kelime ve İbareler: 37

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 38

Bütün Peygamberlerin Genel Olarak Nitelikleri 38

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 39

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40

Peygamberlerden Sonra Gelenler Amellerinin Karşılığı,
Tevbe Edenlerin Ve Cenneti Hak Edenlerin Vasıfları 40

Belagat: 40

Kelime ve İbareler: 40

Ayetler Arası İlişki 41

Açıklaması 41

Cenneti Hak Etmenin Sebepleri: 42

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42](#)

[Allah'ın Emriyle Vahyin İndirilmesi 43](#)

[Belagat: 43](#)

[Kelime ve İbareler: 43](#)

[Nüzul Sebebi 43](#)

[Ayetler Arası İlişki 44](#)

[Açıklaması 44](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45](#)

[Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilişe Dair Bir Şüphesi 45](#)

[Belagat: 45](#)

[Kelime ve İbareler: 45](#)

[Nüzul Sebebi 46](#)

[Ayetler Arası İlişki 46](#)

[Açıklaması 46](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48](#)

[Müşriklerin, Dünyadaki Durumlarının Güzelliği Dolayısıyla Bir Diğer Şüpheleri 49](#)

[I'râb: 49](#)

Belagat: 49

Kelime ve İbareler: 49

Ayetler Arası İlişki 50

Açıklaması 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Öldükten Sonra Diriliş İle Haşredilmeye Dair Müşriklerin Alaylı Sözleri 51

Belagat: 52

Kelime ve İbareler: 52

Nüzul Sebebi 52

Ayetler Arası İlişki 52

Açıklaması 52

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Putlaein Putperestlere Düşman Kesilmesi Ve Putperestlerin Şeytanları Veli Edinmiş Olmaları 53

İ'râb: 53

Belagat: 53

Kelime ve İbareler: 54

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55](#)

[Allah'a Çocuk İsnat Edenlerin Reddi 56](#)

[Belagat: 56](#)

[Kelime ve İbareler: 56](#)

[Ayetler Arası İlişki 57](#)

[Açıklaması 57](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57](#)

[Müminlerin Sevilmeleri, Kur'an-I Kerimin Kolaylaştırılması
Ve Günahkârların Helak Edilmesi 58](#)

[Kelime ve İbareler: 58](#)

[Nüzul Sebebi 59](#)

[Ayetler Arası İlişki 59](#)

[Açıklaması 59](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59](#)

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

MERYEM SURESİ

Zekeriyya (A.S.)'In Duası Ve Ona Hz. Yahya'nın Müjdelenmesi

1- Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

2- (Bu), Rabbinin kulu Zekeriyya'ya rahmetini anışıdır.

3- Hani o Rabbine gizlice niyaz etmişti.

4- Demişti ki: "Rabbim, gerçekten kemiğim zayıfladı, başım da ağararak tutuştu. Rabbim sana duamla bedbaht olmadım.

5- Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek akrabamdan endişe ediyorum. Hanımım da kısırdır. Bana tarafından bir veli ihsan et.

6- Ki bana da, Yakuboğullarına da mirasçı olsun. Rabbim sen onu razı olduklarından kıl.

7- "Ey Zekeriyya! Gerçekten biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel kimseyi ona adaş yapmamıştık."

8- Dedi ki: "Rabbim, nasıl oğlum olur ki! Zevcem kısırdır. Benim ise yaşlılıktan kemiklerim bile kurudu?"

9- Dedi ki: "Öyle" (Fakat) Rabbin: "Bu benim için pek kolay. Çünkü sen daha evvel bir şey değil iken seni yarattım." buyurdu.

10- "Rabbim bana bir alâmet ver." dedi. "Senin alâmetin sapsağlam olduğun halde (üç gün) üç gece insanlarla konu-şamamandır." buyurdu.

11- Böylece mescidinden kavminin karşısına çıkıp onlara işaret etti: "Sabah akşam teşbih edin."

Hz. Zekeriyya (a.s.)'ın Kıssası:

Hz. Zekeriyya Kur'an-ı Kerim'de sekiz defa söz konusu edilmektedir. Âl-i İmrân suresinin 37. ve 38. ayet-i kerimelerinde, En'âm suresi 85. ayeti kerimede, Meryem suresinin 2. ve 7. ayetleri ile Enbiya suresinin 89. ayet-i kerimesinde.

Hz. Yahya'nın babası Hz. Zekeriyya heykel hizmetçiliğinde bulunmaktaydı. O bakımdan o da Levili'dir. Annesi tarafından heykelin hizmetkârlığını yapmak üzere adanan Hz. Meryem'in bakımı, Hz. Zekeriyya'nın payına düşmüştü ve o Zekeriyya'nın himayesine verilmişti (Âl-i İmrân, 3/37). Hz. Zekeriyya da Hz. Meryem'in teyzesinin kocasıydı. Yüce Allah'ın Meryem'e ikram ve lü-tuflarını, onu ummadığı yerden rızıklandırmasını görünce, Yüce Allah'ın da kendisine evlât ihsan etmesi için dua etti: "Orada Zekeriyya Rabbine dua etti: Rabbim bana senin tarafından çok temiz bir zürriyet bağışla. Şüphesiz sen duayı işiten (kabul eden)sin." (Âl-i İmrân, 3/38). Allah onun duasını kabul etti, melekler ona Yahya'nın doğumunu müjdeledi. Kendisi oldukça yaşlıydı. Hanımı da kısırdı: "Namaz kılarken melekler ona seslendi: Muhakkak Allah sana kendisinden bir efendi, kendisini sakındıran ve salihlerden bir peygamber olmak üzere Yahya'yı müjdeliyor." (Âl-i İmrân, 3/39). Hz. Zekeriyya böyle bir müjdeye hayret ettiğini şu sözleriyle ifade etti: "Dedi ki: Rabbim, gerçekten bana ihtiyarlık çatmış iken ve karım da kısır olduğu halde nasıl bir oğlum olur? Buyurdu ki: Böyle! Allah ne dilerse yapar." Meryem suresinde ise şöyle ifade edilmektedir: "Dedi ki: Rabbim nasıl oğlum olur ki, zevcem kısırdır, benim ise yaşlılıktan kemiklerim bile kurudu? Dedi ki: Öyle! Rabbin, 'Bu benim için pek kolay. Çünkü sen daha evvel bir şey değilken seni yarattım, buyurdu.'" (8-9. ayetler).

Babasının adı ise Berhiya'dır. Dikkat edilecek olursa adı Berhiya oğlu Ze-keriyya olan bir başka kişi daha vardır. Bunun Hristiyanlarca kabul edilen bir yasa kitabı vardı. Bu kişi Hz. Mesih'ten yaklaşık 3 asra yakın bir süre önce Da-rius döneminde yaşatmıştır ^[1]

Açıklaması

"Kef, Ha, Yâ, Ayın, Sâd". Bunlardan Kef ve Sâd, da üç elif, yani altı hareke miktarı uzun bir med yapmak gerekiyor. Hâ ile Yâ harflerinde ise tek bir elif miktarı medd-i tabîî yapmak gerekir. Ayn harfinde ise hem uzun med, hem de iki elif miktarı kısa med caizdir.

Bu mukatta harflerden kasıt, önceki ifadelere sözün başından itibaren dikkat çekmek ve Araplara, Kur'an-ı Kerim'in bir benzerini yahut onun bir suresinin benzerini meydana getirmeleri için meydan okumaktır. Çünkü Ku-ran'ın meydana geldiği harfler Arap alfabesi harflerinden oluşmaktadır. Bu harflerin müphem harfler oldukları yahut da belli bir takım sırlara işaret ettikleri yahut bunların özel bir isim yahut sıfat oldukları doğru değildir. Çünkü Razî'nin de söylediği gibi: Yüce Allah'ın Arap dilinin delâlet etmediği şeyleri Kitap'ıma tevdi etmesi, hakikat yoluyla da olsun, mecazen de olsun caiz değildir. Çünkü bizler bunu caiz kabul edecek olursak, her bir zahir ifadenin bir batını da vardır, iddiasında bulunanların bize karşı itiraz etmelerine açık kapı bırakmış oluruz. Bu ise onların bu açıklamalarına delâlet etmemektedir. Çünkü (meselâ) Kef harfinin kerim yahut kebir veya Rasulullah (s.a.)'ın isimlerinden başka herhangi bir isme veya meleklere yahut cennet ya da cehenneme delâleti hususunda herhangi birisine öncelik tanımak mümkün değildir. O balomdan bu harfin bu kelimelerden bir kısmını dışarda bırakıp sadece bir kısmına yorup açıklamak kesinlikle dilin kendisine delâlet etmediği bir tehakküm (delile dayalı olmaksızın hüküm verme) olur. ^[2]

"(Bu) Rabbinin kulu Zekeriyya'ya rahmetini anışıdır. Hani o Rabbine gizlice niyaz etmişti." Bizim sana bu anlattığımız Rabbinin kulu Zekeriyya'ya olan rahmetini bir anıştır. Zekeriyya, İsrailoğulları peygamberlerinden büyük bir peygamberdi. Hanımı da Hz. İsa'nın teyzesi idi. Kendisi Sahih-i Buhârî'de belirtildiği gibi marangozdu. Marangozluktan el emeği ile kazandığını yerdı. O Rabbine ihlâsla, riyakârlıktan uzak olarak, gizlice dua etmişti.

Rahmetin anılmasından kasıt ise, rahmetin ona ulaşması, Yüce Allah'ın da Hz. Zekeriyya'nın şu duasını kabul etmesi demektir: "Demışti ki: Rabbim gerçekten kemiğim zayıfladı, başım da ağararak tutuştu. Rabbim sana duam ile bedbaht olmadım. Gerçekten ben arkamdan akrabamdan endişe ediyorum,

hanımım da kısırdır..." Yani Zekeriyya şöyle demişti: Rabbim artık ben kemikleri zayıflamış, gücü azalmış, saçı oldukça ağarmış bir yaşlıyım ve ben senin tarafından hep dualarımın kabul edildiğini gördüm. Hiç bir zaman senden isteklerimi geri çevirmedin. Dua etmekle zarara uğramadım. Aksine dua ettiğim her seferinde duamı kabul buyurdun. Şimdi ben amca çocuklarımın ve buna benzer akrabalarımın, ölümümünden sonra din işini ihmal edeceklerinden, onu zayi edeceklerinden korkuyorum. O bakımdan, benden sonra peygamberliği ile dini ve vahyi koruyacak peygamber bir evlât istiyorum. Hanımım ise çocuk doğuramayan bir kısır kadındır.

Hız. Zekeriyya'nın hanımı Hız. Meryem'in annesi Hemne'nin kız kardeşi idi. Hanımının annesi ise Fâkûzâ b. Kubay kızı İşâ' idi. Buna göre Hız. Yahya, Hız. İsa ile öz teyze çocuklarıdır. Dikkat edilecek olursa Hız. Zekeriyya duasına üç gerekçe söz konusu etmektedir. Bu üç gerekçe de ona karşı atıfetli, merhametli ve şefkatli olmayı gerektirir. Söz konusu gerekçeler şunlardır:

1- Bedenin zahiren ve batmen güçsüz düşmesi.

2- Duasının kabul edilir olması. Hiç bir zaman dua edip de eli boş çeviril-memiştir. Aksine Rabbine dua ettiği her seferinde Rabbi onun duasını kabul etmiştir.

3- Ölümünden sonra dinin ve kendisine vahyolunan şeylerin zayi olacağından yana mirasçılarında korkması. Onun korkması mali mirasının kaybolması değildir. Çünkü peygamber malına karşı hassas davranmayacak kadar yüksek ve üstün bir mertebededir. Ayrıca onun malı da yoktu. Kendi el emeğiyle geçinen bir marangozdu. Çünkü Buhârî ile Müslim'de sabit olduğuna göre Ra-sulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bize mirasçı olunmaz. Çünkü bizim terk ettiğimiz şey bir sadakadır." Tirmizî'nin rivayetinde ise şöyle denilmektedir: "Biz peygamberler topluluğuna mirasçı olunmaz." Peygamberlerin bıraktıkları miras ise peygamberlik yahut ilimdir. Dini ve dine daveti gereği gibi korumaktır.

"Bana tarafından bir veli ihsan et ki, bana da Yakub oğullarına da mirasçı olsun. Rabbim sen onu razı olduklarından kıl." Sen bana geniş lütuf ve ihsanından din işlerini üstlenecek bir veli ver. Bu, sulbünden ve peygamberlikte bana mirasçı olacak bir oğul olsun. Açıkça ifade etmese bile Hz. Zekeriyya'nın istediği buydu. Ayrıca bu Yakub oğullarının mirasına da varis olsun. Bu ise tercih edilen görüşe göre -az önce de geçtiği gibi- malı mirasçı olarak almak değil, ilim ve peygamberliği miras almaktır. Bu kişi onlarda bulunan ilme mirasçı olsun ve dinî hususlarda onların işlerini çekip çevirsin. Rabbim! Sen onu ahlâk ve fiilleri itibariyle senin nezdinde razı olunacak takva sahibi iyi bir kimse kıl. Senin de razı olacağın, kullarının da razı olup seveceği bir kimse kıl ki, dinin mesajını taşımaya, tebliğ etmeye, öğretmeye, dinin emir ve hükümlerini uygulamaya ehil bir kimse olsun. Bu ayet-i kerimenin diğer benzerleri de şunlardır: "Orada Zekeriyya Rabbine dua etti: Rabbim, bana senin tarafından çok temiz bir zürriyet bağışla! Muhakkak ki sen duaları kabul edensin." (Âl-i İmran, 3/38); "Ve Zekeriyya'yı da (an ki): Rabbim, beni bir başıma bırakma! Halbuki Sen varislerin en hayırlısıydın diye Rabbine dua etmişti." (Enbiyâ, 21/89).

Yakub, İsrail diye bilinen peygamberdir. Zekeriyya (a.s.) İmran kızı Meryem'in kız kardeşi ile evli idi. Onun da nesebi Hz. Yakub'a ulaşırdı. Çünkü o da Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman soyundan geliyordu. Hz. Süleyman ise Hz. Yakub'un oğlu Yahuzâ'nın soyundan idi. Hz. Zekeriyya ise Hz. Musa'nın kardeşi Hz. Harun soyundan geliyordu. Hz. Harun ile Hz. Musa ise Hz. Yakub'un oğlu Lâvî'nin soyundandı. Peygamberlik ise Hz. Yakub'un oğlu Hz. İshak soyundan gelenler arasında idi.

Yüce Allah şu buyruğunda da olduğu gibi onun duasını kabul buyurdu: "Ey Zekeriyya! Gerçekten biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel kimseyi ona adaş yapmamıştık." Yani Yüce Allah onun duasını kabul buyurdu ve ona melekler aracılığıyla şöylece nida etti: Ey Zekeriyya! Biz sana Yahya adında bir erkek çocuk bağışlayacağımız

müjdesini veriyoruz. Bundan önce kimseye bu isim verilmemişti. Mücahid şöyle der: Bu, ona benzer, ona eş ve ona denk bir kimse yaratılmadı, demektir. Bunu da Yüce Allah'ın: "Bir kimsenin onun adıyla adlandırıldığını biliyor musun?" (Meryem, 19/65) buyruğundan hareketle yapmıştı. Yani sen ona benzer bir kimse biliyor musun demektir. İbni Abbas ise şöyle der: Yani kısır kadınlar ondan önce onun gibisini doğurmamış-tır. İşte bu Hz. Zekeriyya ile hanımının kısır bir karı koca olduklarının delilidir. Hz. İbrahim ile Hz. Sâre öyle değillerdi. Çünkü her ikisi de kısır olduklarından dolayı değil, yaşları ilerlemiş olduğundan dolayı kendilerine İshâk'ın müjdelenmesinden hayrete düşmüşlerdi. Çünkü Hz. İbrahim'in Hz. İshak'tan 13 yıl önce İsmail adında bir oğlu dünyaya gelmişti.

Hz. Zekeriyya böyle bir müjdeden hayrete düşerek sordu: "Dedi ki: Rab-bim nasıl oğlum olur ki, zevcem kısır; benimse yaşlılıktan kemiklerim bile kurudu?" Hz. Zekeriyya, duası kabul olunca hayrete düştü ve oldukça sevindi. Hanımı ta baştan beri kısır bir kadın olup da şimdi hem hanımı, hem kendisi oldukça yaşlanmış olmasına rağmen, nasıl çocuğunun olacağını ve ne şekilde çocuk sahibi olacağını sordu. O alışlagelmiş durumların etkisi altında kalarak bu soruyu sormuştu. Yoksa böyle bir işin Yüce Allah'ın kudretinden uzak olmadığını biliyordu. Hz. Zekeriyya'nın: "Benim ise yaşlılıktan kemiklerim bile kurudu." ifadesiyle artık yaşının oldukça ilerlemiş olduğu, zayıf düştüğü, kadınlarla cima etme gücünü de yitirmiş bulunduğu ifade edilmektedir. Yüce Allah ona şöylece cevap verdi: "Dedi ki: Öyle! (Fakat) Rabbin: Bu benim için pek kolaydır, çünkü ben daha evvel bir şey değilken seni yarattım, buyurdu." Yüce Allah Hz. Zekeriyya'ya kendisini hayrete düşüren hususa dair melek vasıtasıyla şu cevabı verdi: Evet, durum dediğin gibidir. Hanımının kısırlığına senin de yaşlılığına rağmen biz sana bir çocuk bağışlayacağız. O bana oldukça kolaydır. Ben bir şeyi yaratmak istedim mi, ona ol derim, o da hemen oluverir. Seni de ta baştan beri tam anlamıyla bir yokluktan yarattım, var ettim. Daha önce sen hiç bir şey değildin. Alışılmış şekliyle doğum yoluyla çocuğu var etmek, (beşerin takdir ve ölçülerine göre) elbette ki yokken yaratmaktan daha bir kolaydır.

İşte bu oldukça üstün ilâhî kudretin bir delilidir. Şanı Yüce Allah'a her şey kolaydır. Burada da işin kendisi için oldukça kolay olduğunu vurgulamakta ve Hz. Zekeriyya'nın hakkında soru sorduğu şeylerden daha hayret verici şeyi -insanların takdirine göre- söz konusu etmektedir. Gerçekten ise Yüce Allah'ın kudreti açısından her iki husus da aynıdır. İnsanın yokken yaratılması ile doğum yoluyla yaratılması arasında hiç bir fark yoktur. Zati yaratmaya kadir olan, sıfatları değiştirmeye de kadirdir. O bakımdan Yüce Allah hem Hz. Zeke-riyya'ya hem de onun hanımına çocuk sahibi olma gücünü iade edebilir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

"Biz onun duasını kabul edip Yahya'yı ona bağışladık. Zevcesini de ona (kısır iken, doğurmaya) salih kıldık." (Enbiyâ, 21/90).

Daha sonra Yüce Allah Hz. Zekeriyya'nın bir başka talebini haber vermektedir ki, o da kendisine verilen müjdenin ortaya çıkacağı zamanı bilmeye dairdi. Hz. Zekeriyya: "Rabbim

bana bir alâmet ver," Rabbim müjdelenen hususun -ki o da hanımımın hamile kalmasıdır-gerçekleşeceği vakte delâlet edecek bir alâmetim olsun ki, ruhum huzur bulsun ve bana verdiğin sözden dolayı kalbim mutmain olsun, dedi. Çünkü hamilelik, başlangıcı sırasında bilinmeyen bir olaydır. Özellikle de yaşlı olduğu için ay halinden kesilmiş kadınlar için böyledir.

Yüce Allah ikinci bir defa onun isteğini kabul ederek şöyle buyurdu:

"Senin alâmetin sapasağlam olduğun halde üç gece insanlarla konuşama-mandır, buyurdu." Melek aracılığıyla Yüce Allah şöyle dedi: İstenen hususun gerçekleşmesi ve Yüce Allah'ın, Ey Zekeriyya, hanımının oğlu Yahya'ya hamile kalması şeklindeki müjdesinin gerçekleşmesine dair delil dilinin tutulması ve konuşmamandır. İnsanlarla, hilkatinde bir eksiklik bulunmadığı, bir rahatsızlığın, konuşmana engel bir durum olmadığı halde, üç gün süreyle konuşamayacaksın.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Rabbim bana bir alâmet ver, dedi. Buyurdu ki: Senin alâmetin insanlarla üç gün konuşmamandır. Ancak işaretle (konuşabileceksin)." (Âl-i İmrân, 3/41).

Yüce Allah'ın: "Sapasağlam olduğun halde" buyruğu 'herhangi bir hastalık, bir rahatsızlık olmaksızın, hilkatin eksiksiz ve sağlıklı olduğun halde' demektir. Bir diğer açıklamaya göre bu peşpeşe, arka arkaya üç gündür. Ancak cumhurdan nakledilen birinci görüş, daha sahihtir.

İşte bu, bu üç gün ve gecede onun diğer insanlarla ancak işaretle konuşabildiğinin delilidir. Bundan dolayı burada yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Mabedden kavminin karşısına çıkıp onlara: Sabah akşam teşbih edin, diye işaret etti." Hz. Zekeriyya kendisine oğlunun olacağı müjdesinin verildiği namazgahtan kavminin huzuruna çıktı. (Burası Kitap Ehli tarafından mezbah diye adlandırılır. Mabedin ön taraflarında birkaç basamakla çıkılan üstü kapalı bir yerdir. Kişi bu mabedde, mabeddeki diğerleri tarafından görülmeyecek bir yerde bulunur.) Bu sırada da kavmi onu sabah akşam namaz için bekliyorlardı. Onlara gizli ve çabuk bir şekilde işaret etti, fakat bu hususu sözle onlara söyleyemedi. Onlara sabah akşam, sabah ve ikindi namazlarında Yüce Allah'a vermiş olduğu nimetlere karşılık bir şükür olmak üzere Sübhanallah (yani Yüce Allah'ı ortaktan, çocuktan ve her türlü eksiklikten tenzih ederim) demelerini emretti.

Ayrıca kavmine bundan önce kendisine verilen müjdeyi de bildirmişti. [\[3\]](#)

H. Yahya'ya Çocukken Peygamberliğin Ve Hikmetin Verilmesi

12- Ey Yahya! Kitab'ı tam bir kuvvet ile al. Biz ona hikmeti çocuk iken verdik.

13- Ve katımızdan ona merhamet ve temizlik verdik. O, takva sahibi idi.

14- O, ana babasına itaatkârdı. Mütekebbir ve isyankâr değildi.

15- Doğduğu günde, vefatı gününde ve diri olarak kaldırılacağı günde ona selâm olsun.

Hz. Yahya (a.s.) Kıssası:

Hz. Yahya (a.s.), Kur'an-ı Kerim'de beş defa anılmaktadır. Bunlar: Âl-i İmran, 3/39; En'am, 6/85, Meryem, 19/7, 12 ve Enbiya, 21/90. ayetleridir. Hz. Yahya çocukluğundan beri takva sahibi ve salih bir zat idi. Hz. Musa'nın şeri-ati hakkında ileri derecede bilgi sahibi ve bu şeriatin hükümleri konusunda bir kaynaktı. Henüz çocukken peygamber olmuştu: "Ve biz ona hikmeti çocuk iken verdik." İnsanları günahlardan tevbe etmeye çağırırdı.

Filistin'deki yöneticilerden birisi olan Herodos'un, Hirodia isimli bir kız-kardeşi vardı. Oldukça güzeldi. Kız da annesi de Hz. Yahya'yı istiyordu. Fakat o, böyle bir evliliği uygun görmedi. Çünkü böyle bir evlilik haramdı. Genç kız amcasının önünde dans etti, o da bundan hoşlandı. Kızdan ne istediğini sordu. Kız ondan -annesinin hazırladığı komploya uygun olarak- Hz. Zekeriyya'nın oğlu Hz. Yahya'nın başını istedi. O da bu isteği yerine getirerek Hz. Yahya'yı öldürttü. Hz. Mesih Hz. Yahya'nın öldürüldüğü haberini alınca davetini açıktan yapmaya ve insanlara öğüt vermeye başladı. [\[4\]](#)

Açıklaması

"Ey Yahya, kitabı tam bir kuvvet ile al!" buyruğunda şu takdirde hazfedilmiş ifadeler de vardır: Zekeriyya'nın bir çocuğu oldu. Müjdelenen çocuk dünyaya geldi. Bunun adı ise Yahya idi. Yüce Allah muhatap alınacak bir yaşa geldikten sonra ona hitap edip şöyle dedi: Ey Yahya! Öğretilip öğrenilen ve peygamberlerin kendisi ile hüküm verdiği, İsrailoğulları'na bir nimet olan Tevrat'ı tam bir gayret, kararlılık ve onun gereğince amel etmek hususunda tam bir ısrar ile al.

Daha sonra Yüce Allah, kendisine ve anne babasına verdiği nimetleri söz konusu etmekte, onun niteliklerini zikrederek şöyle buyurmaktadır:

1- "Ve biz ona hikmeti çocuk iken verdik." Biz ona hüküm vermeyi, Kitab'ı kavramayı, dinde fakih olmayı, hayra yönelmeyi, küçükken, henüz yedi yaşından daha küçükken vermiştik. Hikmetin peygamberlik olduğu da söylenmiştir. Çünkü Yüce Allah Hz. Yahya ile Hz. İsa'yı çocuk iken peygamber olarak belirlemiştir. Razî şöyle der: Daha uygun olan görüş bunu şu iki sebep dolayısıyla peygamberlik diye anlamaktır:

a) Şanı Yüce Allah onu oldukça üstün ve şerefli sıfatlarla niteledi. Peygamberlik ise insanın sıfatlarının en şerefliisidir. Bu sıfatın övgü sadedinde söz konusu edilmesi diğerlerine göre daha uygun düşmektedir.

b) Hüküm kendisi vasıtasıyla başkası aleyhine veya lehine -mutlak olarak- hüküm vermeye elverişli olan keyfiyet olup bu da ancak peygamberlik için söz konusu olur.

Abdullah b. el-Mübarek, Ma'mer'in şöyle dediğini nakleder: Çocuklar Ze-keriyya oğlu Yahya'ya: "Hadi oynamaya gidelim," dediler. O: "Biz oyun için yaratılmadık" cevabını verdi. İşte bunun için Yüce Allah: "Ve biz ona hikmeti çocuk iken verdik" buyruğunu indirdi.

2- "Ve katımızdan ona merhamet ve temizlik verdik." Biz ona kendi katımızdan bir rahmet bağışladık. Ayet-i kerimedeki el-hanân rahmet, şefkat, atıfet ve muhabbet demektir. İbni Kesir şöyle der: İfadelerin akışından açıkça anlaşıldığına göre "merhamet" kelimesi, Yüce Allah'ın: "Biz ona... verdik" buyruğuna atfedilmiştir. Yani biz ona hikmet, merhamet ve temizlik verdik. Yani biz onu merhamet ve temizliğe sahip bir kimse kıldık.

Buna göre el-hanân şefkat ve meyil duymaktaki muhabbet demektir. [\[5\]](#)

3, 5- "Ve temizlik verdik. O takva sahibi idi, ana babasına itaatkârdı." Biz onu insanlar için mübarek kıldık. Onları hayra iletiyor, pislikten, kirlilikten, hatalardan, günahlardan arındırıyorduk ve o takva sahibi bir kimseydi. Yani Yüce Allah'a isyanı gerektiren işlerden uzak duran, ona itaat eden bir kimseydi. Ana babasına karşı çokça iyilikte bulunur, onlara itaat ederdi. Söz ve davranışlarıyla, emir ve yasaklarında onlara karşı gelmekten uzak dururdu. O hem Allah'a, hem anne babasına itaat eden bir kimse

idi.

6, 7- "Mütekebbir ve isyankâr değildi." İnsanlara karşı büyüklük taslayan bir kimse değildi. Aksine onlara karşı alçakgönüllü idi. Rabbinin kendisine verdiği emirlere karşı gelen, muhalefet eden bir kişi de değildi. Abdürrezzâk, Said b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.): "Kıyamet gününde Zekeriyya oğlu Yahya dışında küçük günah işlememiş olarak Allah'ın huzuruna çıkmayacak hiç bir kimse yoktur." buyurdu.

Hız. Yahya'nın bu güzel nitelikleri söz konusu edildikten sonra şanı Yüce Allah ona bu güzel niteliklerinin karşılığında göreceği mükâfatları zikrederek şöyle buyurdu: "Doğduğu günde, vefatı gününde ve diri olarak kaldırılacağı günde ona selâm olsun." Bu üç halde ona Allah'tan yana eman ve güvenlik verilmiştir. Doğduğu gün Allah ona eman vermiştir. Diğer Ademoğullarından farklı olarak o, bu günde şeytanın kendisine zarar vermesinden yana emin olmuştur. Ölümü gününde kabir azabından, öldükten sonra dirileceği günde de kıyamet gününün dehşet ve azabından yana emin olacaktır.

Süfyân b. Uyeyne şöyle der: Kişinin en çok yalnızlık çekeceği üç yer vardır: Doğduğu günde, kendisinin içinde bulunduğu güvenli ortamdan dışarı çıktığını görür. Öleceği gün, daha önce hiç görmediği kimseleri görür. Öldükten sonra dirileceği günde kendisini mahşeri bir kalabalık arasında görür. İşte Yüce Allah Hız. Zekeriyya'nın oğlu Hız. Yahya'ya ikramda bulunarak (bu üç yerde) onun üzerinde selâm olması özelliklerini vererek: "Doğduğu günde, vefatı gününde ve diri olarak kaldırılacağı günde ona selâm olsun." buyurdu. [\[6\]](#)

Hız. Meryem Kıssası -1-Hız. Meryem'in Hız. İsa'ya Gebe Kalması

16- Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o kendi ailesinden doğudaki bir yere çekilmişti.

17- Sonra onlarla arasına bir perde germişti. Derken biz ona Ruhumuzu gönderdik. Tam bir Ademoğlu suretinde ona göründü.

18- Dedi ki: "Senden Rahman'a sığınırım. Eğer muttaki isen."

19- Dedi ki: "Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir oğul vermeye (geldim)."

20- Dedi ki: "Benim nasıl oğlum olabilir, bana hiç bir adam dokunmamıştır ve ben zaniye de değilim!"

21- Dedi ki: "Öyledir. (Fakat) Rabbin buyurdu ki: O bana kolaydır. Biz onu insanlara bir alâmet ve nezdimizden

"bir rahmet 'kılacağız. O 'hükmölunmuş bir emridir."

22- Sonra ona hamile kaldı, onunla yalnız başına uzak bir yere çekildi.

Açıklaması

"Kitapta Meryem'i de an. Hani o kendi ailesinden doğudaki bir yere çekilmişti." Ey insanlara peygamber olarak gönderilmiş olan Muhammedi Sen bu surede Hz. Davud'un soyundan gelen İmran kızı bakire Meryem'in kıssasını da zikret. Meryem, İsrailoğulları arasında tertemiz bir aileye mensuptu. Hani bu Meryem aile halkından ayrılmış, bir tarafa çekilmişti. Onlardan Beytülmak-dis'in yahut Mescid-i Mukaddes'in doğu tarafında bir yere ibadete çekilmek kasdıyla uzaklaşıp gitmişti.

İbni Cerir, İbni Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ben Allah'ın yarattıkları arasında Hristiyanların doğu tarafını ne diye kible edindiğini en iyi bilen kimseyim. Yüce Allah'ın: "Hani o kendi ailesinden doğudaki bir yere çekilmişti" buyruğundan dolayıdır. Onlar Hz. İsa'nın doğum yerini kible edindiler.

"Sonra onlarla arasına bir perde çekmişti. Derken biz ona ruhumuzu gönderdik. Tam Ademoğlu suretinde ona göründü." Meryem ibadet esnasında görmesinler diye kendisini örtecek bir örtü yahut bir engelin arkasında onların görmeyeceği bir şekilde saklandı. Yüce Allah da ona Cebrail'i tam, eksiksiz bir insan suretine bürünmüş olarak gönderdi ki, onun söyleyeceği sözlerden, me-leklik suretinde onunla konuşmaktan ürkmesin. Meryem onu görünce kendisine bir kötülük yapmak istediğini zannetti.

Yüce Allah'ın "Ruhumuz" buyruğundan kasıt Hz. Cebrail'dir. Bir diğer ayet-i kerimede de nitekim şöyle buyurulmaktadır: "Onu Ruhu 'l-Emîn, uyarıcılardan olasin diye, senin kalbine indirmiştir" (Şuarâ, 26/193-194).

Hz. Meryem'in Rûhu'l-Emîn'e karşı takındığı tavır Yüce Allah'ın ifade ettiği üzere şöyle

olmuştur:

"Dedi ki: Senden Rahman a sığınırım, eğer muttaki isen." Bakire Hz. Meryem şöyle demişti: Eğer Allah'tan korkan bir kimse isen bana bir kötülük yapmandan Rahman olan Allah'a sığınırım. Haydi perdenin arkasından çık, git. İşte zararı önlemede daha kolay olana öncelik tanımak şeklinde meşru olan budur. Önce Aziz ve Celil olan Allah'tan korkmasını istedi. Allah'a sığınmak ve korkutmak ise ancak takva sahibi olan kimseyi etkiler. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Eğer mümin iseniz faizden arta kalanı terk ediniz." (Bakara, 2/278). İman bunu gerektirmekte, böyle davranmayı icap ettirmektedir. Yoksa bazı hallerde Yüce Allah'tan korkulur, bazı hallerde korkulmaz, demek değildir. Bu ifadeler ise Hz. Meryem'in iffet ve takvasının bir delilidir.

f Hz. Cebrail ona şu şekilde cevap verdi: "Dedi ki: Ben ancak Rabbimin elçisiyim. Sana tertemiz bir oğul vermeye geldim." Melek Cebrail onun dehşetini sakinleştirerek, korkusunu gidererek şöyle dedi: Ben sana kötülük yapmak istemiyorum, ben kendisine sığınmış olduğun Rabbinin sana gönderdiği elçisiyim. Ben kendisinden kötülük beklenen yahut zannettiğin tipten bir kimse değilim. Allah beni sana günahlardan arınmış, temizlik ve iffet ile büyüüp gelişecek bir oğul başışlayayım diye gönderdi. Hz. Cebrail'in burada başışlamayı kendisine nispet etmesinin sebebi, Yüce Allah'ın emriyle bu işin onun vasıtasıyla cereyan etmesinden dolayıdır.

Hz. Meryem işittiğinden hayrete düştü ve şöyle dedi: "Benim nasıl oğlum olabilir, bana hiç bir adam dokunmamıştır ve ben zaniye de değilim?" Benim nasıl oğlum olabilir? Ne şekilde bu oğul benden dünyaya gelecektir? Çünkü benim kocam olmadığı gibi herhangi bir erkek bana yaklaşmış da değildir. Benim gibi birisinden de ahlâksızlık beklenemez, düşünülemez. Ben hiç bir gün ahlâksız bir kadın olmadım. Yani zaniye değilim. Ücret karşılığı erkeklerle birlikte olan bir kimse değilim. Onun verdiği bu cevap Yüce Allah'ın kudretiyle böyle bir şeyi gerçekleştirmesini uzak gördüğünden dolayı değildi. O âdeten ancak bir erkekle birlikte olmak suretiyle çocuk doğurulabileceğini biliyordu. Hz. Meryem esasen insanların atasının hem babasız hem annesiz yaratıldığını biliyordu. Peki acaba bu çocuk Hz. Adem gibi doğrudan Allah tarafından yaratılan bir yaratık mı olacaktır yoksa gelecekte kendisiyle evleneceği bir koca vasıtasıyla mı olacaktır?

Ona şu şekilde cevap verdi: "Dedi ki: Öyledir Rabbin buyurdu ki: O bana kolaydır. Biz onu insanlara bir alâmet ve nezdimizden bir rahmet kılacağız. O hükmolünmüş bir emrdir." Yani hakkında soru sorduğu hususa cevap olmak üzere melek ona şöyle dedi: Allah buyurdu ki: Senden bir çocuk var edilecektir. Vele ki senin kocan olmasın. Vele ki hayasızlık yoluyla olmasın. O dilediği her şeye gücü yetendir. Diğer taraftan onun yaratılmasını, yaratılışlarını çeşitli yapan, yoktan var edicinin kudreti için insanlara bir delil kılsın diye böyle yapacaktır. Çünkü o ataları Adem'i erkek ve dişi olmaksızın yarattığı gibi anneleri Havva'yı dişisiz erkekten, İsa'yı yalnızca dişiden yarattı. Diğer varlıkları da bir erkek ve bir dişiden var etti.

Ayrıca Yüce Allah bu çocuğu Allah'tan kullarına bir rahmet kılacaktır. Onu bir peygamber olarak gönderecektir. Yüce Allah'a ibadete ve onu tevhide çağıracaktır. Bu işin böyle olacağı ise, Yüce Allah'ın ezeli ilmiyle takdir edilmiştir. Kalemin mürekkebi bu hususta kurumuştur. Artık bunda herhangi bir değişiklik söz konusu olamaz. Bu ayet-i kerimenin bir başka benzeri de şudur: "İşte böyle, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmedince sadece ol der, o da oluverir" (Âl-i İmran, 3/47). Bundan önceki bölüm olan: "Nezdimizden bir rahmet kılacağız." buyruğunun bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünyada da ahirette de itibarlı ve yakın kılınmışlardır. O beşikte de yetişkinlikte de insanlarla konuşacaktır ve salihlerden olacaktır." (Âl-i İmran, 3/45-46).

"Ve ben zaniye de değilim." ifadesinin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "İffetini korumuş olan İmran kızı Meryem 'i de (Allah bütün kadınlara örnek gösterdi.) Biz ona ruhumuzdan üfledik..." (Tahrim, 66/12).

Derken Yüce Allah'ın muradı tahakkuk etti: "Sonra ona hamile kaldı, onunla yalnız başına uzak bir yere çekildi." Hz. Cebrail, ona Allah'tan aldığı sözleri ilettikten sonra Meryem Yüce Allah'ın hükmüne teslimiyet gösterdi. Hz. Cebrail de gömleğinin yakasına üfledi, bu üflemesi içine kadar indi, rahmine vardı. Yüce Allah'ın izni ve emri ile çocuğuna hamile kaldı. Uzakça bir yere çekildi. "Ona hamile kaldı" anlamına gelen kelimedeki "fe" harfi takip (bir filin bir önceki filin akabinden meydana gelmesi) ise de, her bir şeyin takibi kendi durumuna göredir.

Kur'an-ı Kerim Hz. Meryem'in hamilelik süresini belirtmemektedir, çünkü bunu bilmeye gerek yoktur. O bakımdan biz hamileliğin kadınlarda görülen alışılmış sürede olduğu görüşündeyiz. Bu da dokuz aydır. Onun uzakça bir yere çekilmesi doğurmak için değil, kavminden utandığından ve şüpheli bir durumla itham edilmekten çekindiği içindi. [7]

Hız. İsa'nın Doğumu İle Meydana Gelen Olaylar

23- Derken doğum sancısı onu bir kuru hurma ağacına (sığınmaya) mecbur etti. "N'olaydı bundan önce ölseydim, büsbütün unutulseydim." dedi.

24- Ona aşağısından: "Üzülme, Rabbin senin altında bir nehir akıttı." diye seslendi.

25- "Ve o kuru hurma ağacını kendine doğru salla ki, üzerine derilmiş taze hurma düşürecektir.

26- 'Ye, iç; gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birisini görürsen de ki: "Gerçekte ben, Rahman'a oruç adadım. Bu gün hiç bir insanla konuşmam."

Açıklaması

"Derken doğum sancısı onu bir kuru hurma ağacına (sığınmaya) mecbur etti. N'olaydım bundan önce ölseydim, büsbütün unutulseydim, dedi." Doğum sancı ve ağrıları, doğumu kolaylaşsın diye onu bir hurma ağacının gövdesine dayanıp ona asılmaya mecbur etti. Bu halin gelmesinden önce insanlardan utancı, dinî hususlarda kendisi hakkında kötü düşünülmesinden korktuğu için ölmüş olmayı yahut da bir tahta parçası ve bir ip gibi hiç bir kimsenin önem vermediği ve kendisine aldırış etmediği bir şey olmayı ya da büsbütün yaratılmamış ve bir varlık olarak ortaya çıkmamış olmayı temenni etti. İbni Kesîr şöyle der: Bu buyrukta fitne halinde ölümü temenni etmenin caiz olduğuna delil vardır. O insanların bu konuda kendisi hakkında adil bir yoruma gitmeyeceklerini, bu çocuk sebebiyle sıkıntılarla karşılaşacağını, kınanacağını, bu hususta onlara söyleyeceklerinde kendisini doğrulamayacaklarını biliyordu. Halbuki daha önce onlar tarafından kendisini ibadete vermiş bir kimse olarak biliniyordu. Bu sefer aralarında ahlâksız bir zaniye olduğunu sanacaklardı.

"Ona aşağısından: "Üzülme, Rabbin senin altında bir nehir akıttı diye seslendi. " Cebrail ona ağaçlık bölgenin aşağı taraflarından yahut hurma ağacının altından seslendi. Seslenenin Hz. İsa olduğu da söylenmiştir. Yüce Allah onu doğumundan sonra annesinin kalbini hoş tutmak ve ona ünsiyet vermek üzere konuştu. Dedi ki: Üzülme. Rabbin senin altında bir su arkı yahut bir küçük nehir akıttı. Allah, ondan içmek üzere bu suyu akıttı. Burada (nehir diye meali verilen) es-Serî' den kastın Hz. İsa olduğu da söylenmiştir. es-Serî önemli özellikleri olan büyük efendi demektir. İbni Abbas şöyle der: "Altından" ile kastedilen Cebrail'dir. İsa ise annesi onu alıp kavminin yanına götürünceye kadar konuşmadı. Bu hususta Meryem'e Yüce Allah'ın bu yarattığı harikulade işlerde oldukça azametli bir maksadının olduğuna bir alâmet ve belirti vardır. Daha sahih olan da budur.

"Ve o kuru hurma ağacını kendine doğru salla ki üzerine derilmiş taze hurma düşürecektir." O hurma ağacının kurumuş gövdesini kendine doğru salla. Bu ağaçtan üzerine hoş, taze, toplanmaya ve bekletilmeye, işlenmeye ihtiyacı olmaksızın yenmeye elverişli bir hurma düşürecektir. Bu ise bir başka alâmet idi. Zemahşerî şöyle der: Hurma

ağacı kuru bir ağaçtı. Meyvesi ve yeşilliği de yoktu. Mevsim de kıştı. Bir diğer görüşe göre ise bu hurma ağacı meyve veren bir ağaçtı. Bu meselede önemli olan ise rızkı elde etmek için sebeplere yapışmanın gereği ve rızkın sahiplerine ulaştırılmasında gerçek failin Yüce Allah olduğuna ve onun her şeye kadir olduğuna inanmaktır. Olayın teferruatı hakkında bizim Kur'an-ı Kerim'in açıkça haber verdiğinden başkasına inanmamız vacip değildir. Konu ile ilgili rivayetlerin sağlamlığından emin olunmak için delil ve sahih bir senede ihtiyaçları vardır. Şair ne güzel söylemiş:

Yüce Allah'ın Meryem'e "Sen hurma ağacını kendine doğru salla, hurmalar üzerine dökülecektir" diye vahyettiğini bilmedin mi?

Eğer dileseydi onu sallamaya gerek kalmaksızın hurma ağacını ona yaklaştırırdı, fakat her şeyin bir sebebi vardır."

"Ye, iç ve gözün aydın olsun.": Bu hurmadan ye, o sudan iç; gönlün hoş olsun, üzülme. Peygamber olan çocuğunu görmekle gözün aydın olsun. Şüphesiz Yüce Allah seni korumaya ve senin gerçek durumunu ortaya çıkarmaya kadirdir. Amr b. Meymûn şöyle der: Lohusaya kuru hurma ile taze hurmadan daha iyi bir şey gelmez. Daha sonra da bu ayet-i kerimeyi (delil olarak) okudu. İb-ni Ebi Hatim de Ali b. Ebi Talib'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Halanız hurma ağacına ikramda bulununuz. Çünkü o Adem (s.a.)'in kendisinden yaratıldığı çamurdan yaratılmıştır. Ağaçlar arasında ondan başka (kendisi gibi) aşılana bir başka ağaç yoktur."

"İnsanlardan birisini görürsen de ki: Gerçekten ben Rahmân'a oruç adadım. Bu gün hiç bir insanla konuşmam." Eğer sen, senin ve çocuğunun durumuna dair soru soran bir insan göreceksin olursan ona, hiç bir insan ile konuşmamak suretiyle Allah'a oruç adadığına, bunun yerine melekler ile konuşup yaratıcıya yalvarıp yakarmakta olduğuna işarette bulun.

Anlatılmak istenen şudur: Kendi şeriatlerine göre oruç tuttıkları vakit yemek de konuşmak da onlara yasaktı. İbni Zeyd ve es-Süddî şöyle der: Onlara göre oruç uygulaması konuşmamak şeklinde idi.

Konuşmamak şeklindeki bir oruç İslâm'da meşru değildir. İbni Ebî Hatim ve İbni Cerîr (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun), Hârise'nin şöyle dediğini rivayet ederler: İbni Mes'ud'un yanında idim, iki adam geldi, onlardan birisi selâm verdi, diğeri ise vermedi. Ona: "Durumun nedir?" diye sorunca arkadaşı: "Bu gün insanlarla konuşmamak üzere yemin etti" diye cevap verdi. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: "İnsanlarla konuş, onlara selâm ver. Bu şekilde davranan bir kadındı. O, kocası olmaksızın hamile kaldığını, kimsenin doğru-lamayacağını bilmişti (de onun için böyle yapmıştı)." Bu sözleriyle Meryem'i (selâm olsun) kastetmektedir. Ta ki onun bu durumu kendisine soru

sorulduğu takdirde bir mazeret olsun.

Hız. İsa'nın Peygamberliği, Beşikte İken Konuşması

27- Onu taşıyarak kavmine götürdü. "Ey Meryem! Andolsun ki sen görülmedik çirkin şeyle geldin" dediler.

28- "Ey Harun'un kızkardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi, anan da iffetsiz bir kadın değildi."

29- Ona işaret etti. Onlar: "Beşikte bulunan bir çocuk ile nasıl konuşuruz" dediler.

30- "Muhakkak ben Allah'ın kuluyum, bana kitap (İncil) vermiştir ve beni nebi kılmıştır" dedi;

31- "Ve nerede olursam beni mübarek kıldı, bana hayatta olduğum sürece namaz ve zekâtı emretti.

32- "Beni valideme iyilik yapan kıldı, beni mütekebbir ve bedbaht kılmadı.

33- "Doğduğum günde, vefatım gününde ve dirileceğim günde selâm banadır."

Açıklaması

Hız. Meryem, görmüş olduğü bu mucizeler ile kalbi huzura kavuşup Azîz ve Celîl olan Allah'ın emrine, hüküm ve kazasına teslim olunca Hız. İsa'yı aile halkının yanına götürmek için yola koyuldu. Yüce Allah'ın buyurduğü gibi: "Onu taşıyarak kavmine götürdü. 'Ey Meryem! Andolsun ki sen görülmedik çirkin bir şeyle geldin' dediler." Tanıdıkları onu yanında bir çocukla görünce çok üzüldüler. Bunun büyük bir kabahat olduğünü söyleyip tepki gösterdiler ve "Ey Meryem! Gerçekten sen alışılmışın dışında bir iş olan babasız çocuk doğurmak gibi oldukça çirkin ve hayret edilecek bir iş yaptın," dediler. Halbuki onlar

(Hz. Meryem ve akrabaları) salih bir aileye mensuptular: "Şüphesiz Allah Adem 'i, Nuh'u, İbrahim'i ve İmrân ailesini âlemlere üstün kılıp seçti. Hepsi birbirinden gelmiş bir zürriyetti." (Âl-i İmrân, 3/34-35).

"Ey Harun'un kızkardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi, anan da iffetsiz bir kadın değildi." Ey ibadette Harun'a benzeyen veya ey Musa'nın kardeşi Harun'un soyundan gelen! Böyle bir ifade tarzı Arapça'da mevcuttur. Meselâ Temim'li olan birisine Temimlilerin kardeşi denir. Denildiğine göre burada sözü geçen Harun, o dönemde salih bir kimse idi. Sen, salâh ve ibadeti ile tanınmış tertemiz bir ailedensin. Nasıl böyle bir iş yapabilirsin? Senin baban ahlâksızca işler yapan bir kişi olmadığı gibi annen de bir zaniye değildi. Peki sen niye böyle bir iş yaptın ve bu çocuk sana nereden geldi?

Ahmed, Müslim, Tirmizî, Nesaî ve başkaları Muğire b. Şu'be'nin şöyle dediğini nakletmektedirler: "Rasulullah (s.a.) beni Necranlılara gönderdi. Bana: "Sizler "Ey Harun'un kızkardeşi" diye Kur'an-ı Kerim'inizde okuduğunuz buyruk hakkında ne dersiniz? Halbuki Musa, İsa'dan şu kadar şu kadar önce yaşamıştır?" dediler. Ben döndüm ve bunu Rasulullah (s.a.)'a anlattım. Şöyle buyurdu: "Sen onlara kendilerinden önceki peygamber ve salih kimselerin adını kullandıklarını ne diye bildirmedin?" İşte bu, Harun'un Hz. Meryem ile Hz. İsa döneminde yaşayan salih bir kişi olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca peygamberlerin isimlerini ad olarak kullanmanın caiz olduğuna da ifade eder.

"Ona işaret etti. Onlar: Beşikte bulunan bir çocuk ile nasıl konuşuruz? dediler. " Hz. Meryem kendileriyle konuşmak üzere Hz. İsa'ya işaret etti. Ona konuşma emrini vermeksizin işaret ile yetindi. Çünkü o konuşmaktan uzak durmak suretiyle Rahman'a oruç adamıştı. Kavmi Hz. Meryem'in kendileriyle alay ettiğini zannederek şöyle dediler: Henüz beşikte bulunan bir bebekle nasıl konuşabiliriz?

İşte bu esnada bir mucize gerçekleşti ve beşikteki bebek dile gelerek kendisini dokuz nitelikle nitelendirdi. Bu nitelikler şunlardır:

1- "Dedi ki: Muhakkak ben Allah'ın kuluyum." İsa (a.s.): Ben Allah'tan başka kimseye ibadet etmeyen, kemal sıfatlarına sahip Allah'a tam anlamıyla kulluk eden birisiyim, dedi. Böylece onun ilk söylediği söz, kul oluşunu itiraf, çocuk sahibi olmaktan O'nu tenzih etmek ve Hristiyanlara da kendisinin rubu-biyeti iddiasında hatalı olduklarına dikkat çekmek oldu.

2- "Bana kitap vermiştir." Üzerime İncil'i indirecektir. Ezelden beri kitap sahibi bir peygamber olmam takdir edilmiş ve hüküm verilmiştir. Şu anda kitap indirilmemiş olsa dahi, Yüce Allah ezeldeki hükmünde bana kitap vereceğini hükme bağlamıştır.

3- "Ve beni Nebi kılmıştır." Benim bir peygamber olmamı takdir buyurmuştur. İşte bu ifade annesinin, ahlâksızlık ithamından uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Yüce

Allah gayri meşru çocuklardan peygamber göndermez. Aksine peygamberler, soy temizliği itibariyle oldukça yüksek bir seviyede ve seçkin kimselerdir.

4- "Ve nerede olursa beni mübarek kıldı." Yüce Allah beni kullara faydalı, onları hayrı öğreten, bulunduğum her yerde onları doğruluğa ileten bir kimse kıldı. Şanı Yüce Allah Hz. İsa'nın bu niteliklerini mazi (di'li geçmiş) kipi ile söz konusu ederek, bunların gelecekte fiilen gerçekleşip ortaya çıkacaklarına işaret etmektedir.

5- "Bana hayatta olduğum sürece namaz ve zekâtı emretti." Rabbim bana kulu Rabbime bağlayan, ruhu arındıran, onu ahlâksızlıkları işlemekten alıkoyan namazı emrettiği gibi; malın temizliğini, fakir ve miskine yardımcı olmayı zekâtı vermeyi de yaşadığım sürece emretti.

6- "Beni valideme iyilik yapan kıldı." O, beni anneme iyilik yapan bir kimse kıldı; bana Rabbime itaatten sonra ona iyilikte bulunup güzel davranmayı, itaat etmeyi emretti. Çünkü Yüce Allah çoğu yerde kendisine ibadet emri ile anne babaya itaati birlikte zikretmektedir. Bu da aynı şekilde Hz. Meryem'in zina etmediğinin bir delilidir. Çünkü zaniye olsaydı, gûnahtan korunmuş peygamber onu tazim etmekle emrolunmazdı.

7, 8- "Beni mütekebbir ve bedbaht kılmadı." Beni Rabbime ibadeti ve itaati, anneme iyilikte bulunmayı büyüklüğüne yedirmeyen isyankâr, kendisini büyük gören bir kimse kılmadı. Aksi takdirde ben bunları yapmakla bedbaht olurum.

9- "Doğduğum günde, vefatım gününde ve dirileceğim günde selâm banadır. " Doğduğum günde ben her türlü kötülükten yana esenlikteydim. Şeytan o vakitte bana zarar veremedi. Ölüm sırasında da, öldükten sonra diriliş esnasında da beni aldatamayacaktır. Ben öyle bir güvenlik içerisinde bulunuyorum ki, bütün bu üç vakitte hiç kimse bana zarar veremez. İşte bu Hz. İsa'nın kendisinin Yüce Allah'ın kulu olduğunu, kendisinin de diğer insanlar gibi yaşayan ve diriltelen bir varlık olduğunu ifade etmektedir. Fakat o, kullara en ağır ve en zor gelen bu hallerde esenlikte olmak gibi bir meziyete sahiptir. [\[9\]](#)

Hristiyanların Hz. İsa Hakkında Ayrılığa Düşmeleri

34- İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryem oğlu İsa, gerçek söze göre budur.

35- Allah'ın çocuk edinmesi olacak şey değildir. O münezzehtir. Bir işe hükmettiğinde ona yalnızca "ol" der; hemen oluverir.

36- Muhakkak Allah benim de Rabbim-dir, sizin de Rabbinizdir. O halde O'na ibadet edin, dosdoğru yol budur.

37- Cemaatler kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. O büyük günde hazır olacaklarından dolayı vay o kâfirlere!

38- Bize gelecekleri günde neler işitirler, neler görürler! Fakat zulmedenler bu gün apaçık bir sapıklık içindedir.

39- Onları işin bitirilmiş olacağı o hasret günü ile korkut. Onlarsa gaflettedirler ve onlar iman etmezler.

40- Arza ve üzerindekiyle muhakkak biz, evet biz varis oluruz ve yalnız bize döndürülürler.

Hız. İsa Kıssasına Dair Açıklamalar:

Hız. İsa Allah'ın kulu ve Rasulü'dür. Allah'ın Hız. Meryem'e bıraktığı kelimesi, Allah tarafından yaratılmış bir ruhtur. O İsrailoğulları'nın son peygamberidir. Kur'ân-ı Kerim'de onun adı "Mesîh" diye zikredilmiştir ki, bu Hız. İsa'nın lakabıdır. İsa ise onun adıdır. İbrânîcede "Yeşu" şeklinde söylenir ki, kurtarıcı demektir. Yani kendi iddialarına göre Hristiyanları günahattan kurtaran, demektir. Yine Kur'an-ı Kerim'de ondan "Meryemoğlu" diye söz edilir.

Hız. İsa Kur'an-ı Kerim'de 13 surede toplam 33 ayet-i kerimede anılmaktadır. Bakara suresinde (87, 136, 253); Âl-i İmrân suresinde (45, 52, 55-59, 84); Nisa suresinde (157, 163, 171, 172); Mâide suresinde (17, 46, 72, 75, 78, 110, 112, 114, 116); En'âm suresinde (85), Tevbe suresinde (30, 31); Meryem suresinde (34), Mü'minûn suresinde (50); Ahzâb sûresinde (7); Şûra suresinde (13), Zuhuf suresinde (57, 63); Hadid suresinde (27) ile Saff suresinde (6, 14. ayetlerde).

Hız. İsa. Mesih, Hristiyanların görüşüne göre Hız. Meryem'in kavminden, Yahudi gençlerinden salih bir genç olan Yûsuf en-Neccâr'ın oğludur. İbrânîcede mesîh, peygamber ve hükümdar demektir.

Annesi Meryem, İsrailoğulları âlimlerinden büyük bir zat olan İmran'ın kızıdır. İmran'ın hanımı Hz. Meryem'e hamile kaldığında karnındaki yavrusunu yalnızca mabede hizmet etmek üzere adamıştı. İmrân vefat ettiği sırada kızı henüz bakıma muhtaç idi. Mabedin gözeticileri aralarında kur'a çektiler. Hz. Meryem'i Hz. Yahya'nın babası Hz. Zekeriyya himayesine aldı. Hz. Zekeriyya da Hz. Meryem'in teyzesinin kocası idi. Hz. Meryem tertemiz, her türlü pislikten uzak bir halde ve ibadet içinde yetişti.

Bulûğa erdiğinde Cebrail ona geldi. Hz. Meryem, ondan Allah'a sığındı. Cebrail ona, Allah tarafından kendisine tertemiz bir oğul bağışlamak üzere gönderilmiş olduğunu bildirdi ve gömleğinin yakasına üfledi. Bu üfleme onun rahmine girdi ve böylece hamile kaldı. Çocuğunu doğuruncaya kadar Beyte Lahm denilen yerde kaldı. Tercih edilen görüşe göre Hz. İsa'nın annesinin karnında kaldığı süre dokuz aydır. Hz. İsa'nın babasız olarak doğması Yüce Allah'ın kudretine bir delil olmak içindir. Gerçek yaratıcı Yüce Allah'tır; ister sebeplere yapışsın, ister yapışılmasın.

Hz. İsa doğumundan sekiz gün sonra Yahudi şeriatının belirlediği gibi sünnet edildi. Yüce Allah Hz. İbrahim'e daha önceleri sünnet olmayı emretmişti.

Filistin hâkimi Herodos, Beyte Lahm'daki her bir çocuğun öldürülmesini emredince Yusuf en-Neccâr'a rüyasında çocuğu ve annesini alıp Mısır'a götürmesi emredildi. Yusuf derhal kalktı ve çocuk ile annesini alıp Mısır'a götürdü. Herodos ölünceye kadar orada ikamet ettiler. Daha sonra Filistin'e geri döndüler. O sırada çocuk yedi yaşma basmıştı. Nasıra denilen yerde yetişti. 12 yaşına ulaşınca annesi ve Yusuf ile birlikte Orşelim'e Hz. Musa'nın şeriatına uygun olarak namaz kılmak üzere geldi. Kayboluşundan üç gün sonra Hz. İsa Yahudi âlimleri ile tartışırken bulundu. Daha sonra yine annesi ve Yusuf ile birlikte Nâsıra'ya geri döndü.

Hz. İsa 30 yaşındayken, annesiyle birlikte zeytin toplamak üzere Cebelüz-zeytun (Zeydindağı)'da bulunduğu bir sırada, öğle vakti namaz kılarken Cebrail'den İncil'i aldı. Bu, peygamberliğin çoğunlukla kırk yaşından sonra verilmesinden farklı bir şekilde, Hz. Yahya'nın peygamber oluşuna benziyordu. [\[10\]](#)

İnciller:

İncil, müjde anlamındadır. Bu hidayet ve nur ihtiva eden bir kitaptı. Fakat Hz. Mesih'in getirip öğrencilerine teslim ettiği ve bunu başkalarına müjdelemelerini emrettiği

İncil, şu anda mevcut değildir. Bunun yerine Hz. Mesih'in yaşayışını aktaran ve öğrencilerinin telif ettiği tarihi bir takım hikâyeler yer almaktadır. Ayrıca orada Hz. Mesih'ten alınmış vaazlar, misaller ve öğütler de vardır. Bunların (İndilerin) sayısı yüzden fazladır. Hristiyan kilisesi bunlardan dördünü kabul eder: Matta, Markos, Luka ve Yuhanna indileri. Bu indilerin de hiç birisi Hz. Mesih döneminde yazılmış değildir.

Bunlardan Matta İncili ilk ve en eskileridir. Fakat Matta tarafından tasnif edilip edilmediği kesin olarak bilinmemektedir. Aksine bu İncili tahrif ettikten sonra aslını kaybetmişlerdir. Bu da eski Mesihîlerin tümünün itirafı ile böyledir. Bu asıl da İbranice yazılmış, sonra Yunancaya tercüme edilmiştir. Ancak bu tercümenin senedi bilinmemektedir.

Matta, İncilini Aziz İronimus'un görüşüne göre Hz. Mesih'ten 39 yıl sonra yazmıştır.

Markos ise mabedin hizmetkârlarından birisi olan Lâvili bir Yahudidir. Petrus'un öğrencisidir. Hz. Mesih'in ulûhiyetini kabul etmezdi. O İncilini 61 yılında yazdı ve İskenderiye hapisanesinde 68 yılında öldürüldü.

Luka ise Antakyalı bir tabipti. Hz. İsa'yı hiç bir şekilde görmemiştir. O Hristiyanlığı Pavlos'tan öğrenmişti. Sözü geçen bu Pavlos ise Hristiyanlığa taassup derecesinde karşı bir Yahudi idi. O da Hz. Mesih'i hayatta iken görmüş değildi. Sürekli olarak Hristiyanlara zulmederdi. Bu zulüm ve baskının fayda vermediğini görünce hileye saparak Hristiyanlığa girme yolunu seçti ve Mesih'e inandığını açığa vurdu. Daha sonra Hz. Mesih'in esasen hükümlerini iptal etmek üzere gelmediğini Nâmûs'un (Tevrat'ın) emrettiği görevlerden çözümlü uzaklaşmalarını sağladı.

Luka ise İncilini Markos'tan da sonra, Petrus ve Pavlos'un ölümünden sonra yazdı.

Yuhanna ise Hz. Mesih'in on iki havarisinden biridir. Yuhanna, el-Celil bölgesindeki Sayda'dandır. Hz. İsa onu çok severdi. Bu zat, İncilini 96 veya 98 yılında yazdı. O, Hz. Mesih'in insan olmadığı görüşünde idi. Hristiyan ilim adamlarından pek çok kişi bu İncilin Hz. İsa'nın asıl öğrencisi Yuhanna'nın telifi olduğunu kabul etmemekte aksine bu İncilin Yuhanna'nın öğrencilerinden biri tarafından milâdi ikinci asırda yazılmış olduğunu söylemektedirler. Bu İncil, Hz. Mesih'in ulûhiyetini ispat ile onun insan olduğunu vurgulayan diğer öğretileri ortadan kaldırmak gayesiyle yazılmıştır.

Sonuç olarak bütün bu İndilerin Hz. Mesih'e ulaşan senedlerinde kesiklikler vardır. Bizzat Hristiyanların itiraf ettiği gibi hiç biri Hz. Mesih'e indirilmiş bulunan gerçek İncil değildir. [\[11\]](#)

Barnaba İncili:

Hz. İsa'nın biyografisine dair yazılmış İndilerden birisidir. Barnaba, Hz. İsa'nın davasını yaymaya gayret edenlerden birisidir. Oldukça önemli iki hususta diğer İndilerden farklılık arz etmektedir: Bunların birincisi Hz. İsa'nın ilâh olmayıp insan olduğunu açıkça ifade etmesi; ikincisi ise göklerin melekû-tunun yaklaşmış olduğunu ve Muhammed (s.a.)'in adını bir çok yerde açıkça ifade edip müjdelemiş olmasıdır. [\[12\]](#)

Hz. İsa'nın Mesajı:

Hz. İsa'nın mesajı aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1- Yahudilerin aşırılıklarını ve cumartesi günü fertleri hiç bir hayrı işleyemez hale getiren şekilciliklerini hafifletip, hileli bir şekilde malı almak üzere insanları heykele (mabede) adakta bulunmaya teşvik etmek suretiyle mal toplama gibi âdetlerden, paraya ve mala duydukları sevgi ve aşırı düşkünlükten ve azgın maddecilikten onları uzaklaştırmak.

2- Sadukîler diye adlandırılan Yahudileri, inkâr ettikleri ahiret gününe iman akidesine döndürüp imam kalplerinde sağlamca yerleştirmek.

3- Aslında Yüce Allah'a itaat etmek için her şeyden uzaklaşan, kendilerini yalnızca ibadete veren, dünya hayatının geçici süslerine karşı zühd içinde ahi-rete yönelen kimseler olan fakat Hz. Mesih zamanında yalnızca zahiren zahid görünüp bunu mal toplamak için bir paravana edinen ve Ferîsîler diye adlandıran Yahudi cemaatini ıslah etmek.

Bunların yanında isteyen kimselere şeriatin hükümlerini yazan "yazıcılar" diye bir topluluk da vardı. Bunlar da insanların mallarını çalıp çırpmak hususunda Ferîsîleri andırırlardı.

Aynı şekilde kâhinler ve heykelin hizmetkârları da mal toplamaya oldukça düşkün kimseler olup dünyevî maksatlar uğrunda Allah'ın sözlerini değiştirirlerdi.

4- Göklerin melekûtunun yaklaştığını müjdelemek. Yani Yüce Allah'ın Tesniye bölümü 18. babının 15. ve 16. cümlelerinde söz konusu edilen ve ümmî peygamber ile göndereceği ilâhî şeriatin gelme zamanının yaklaştığını müjdelemek. Bu ilâhî şeriatı getirecek peygamberin geleceğini Allah, İsrailoğulla-rına Hz. Musa vasıtasıyla haber vermişti. Nitekim pek çok peygamber de onun geleceğini müjdelemişti ki, bunlardan birisi Hz. Davud'tur. 45, 149 ve 110. Mezmurlarda bu müjde yer aldığı gibi, Eş'ya bölümünün 8, 9, 26, 35, 46, 43, 50, 51, 52, 54, 55, 60, 65 bablarında Danyal'ın 2 ve 7. sahifelerinde Zekeriyya adlı bölümün 3. sahifelerinde ve diğerlerinde de yer alır. Mesihîler ise buradaki bütün müjdeleri Mesihî dine hamlederek yorumlarlar.

Fakat Hz. İsa ancak bir takım mev'iza, öğüt, hikmet ve misallerden başka bir şey getirmemiştir. Bunların maksadı ise Yüce Allah'a ihlâsla ibadeti gerçekleştirip gırtlaklarına kadar materyalizme batmış kitlelerin materyalistlikle-rini hafifletip, riya ve iki yüzlülüğü terk etmelerini, Hz. Musa (a.s.)'dan miras olarak aldıkları dinin ruhuna gereken ehemmiyeti vermelerini sağlamaktır.

İncil'de bir kadını boşamış bir kimsenin ondan başka bir kadın ile evlenmemesi, boşanmış bir kadının bir başka erkekle evlenmemesi, zina gerekçesi dışında boşamanın caiz olmaması, iffetin emredilmesi gibi oldukça az birtakım hükümler dışında hüküm yoktur. Yine İncilde hilekârlık, aldatmak, malları batıl yollarla yemek, riyakârlık ve iki yüzlülük gibi bayağı huyların da yasaklandığı görülmektedir. [\[13\]](#)

Havariler:

Havariler Meryem oğlu İsa Mesih'e ilk inanan, onun öğrencisi olan yakın arkadaşlarıdır. Bunlar oniki kişi idiler. İnciller bunlardan "öğrenciler" diye söz eder. Hz. Mesih bunları Yahudilerin yerleşik oldukları kasabalara, tebliğ ettiği gerçek dine davet etmek üzere göndermişti. [\[14\]](#)

Hz. İsa'nın Mucizeleri:

Mucize, Yüce Allah'ın peygamberlerden herhangi birisi vasıtasıyla muarızlara meydan okumakla birlikte karşı konulamayacak türden yarattığı harikulade olaylardır. Diğer peygamberlerde olduğu gibi, Hz. İsa da peygamberlik iddiasını destekleyen mucizeler göstermiştir. Çamurdan bir kuş yapıp üfledikten sonra bu çamurdan heykelin uçmaya başlaması, anadan doğma körün ve abraş (alacalı)'m iyileştirilmesi, ölülerin diriltilmesi, bazı kimselerin evlerinde yiyip sakladıklarının onun tarafından haber verilmesi Hz. İsa'nın Allah'ın izniyle gösterdiği mucizelerdendir. Söz konusu bu mucizeler Al-i İmran suresinde (49-51. ayet-i kerimelerde) zikredilmiştir. [\[15\]](#)

Hız. İsa'nın Vefatı:

Kâhinlerin ve Ferîsîlerin iç yüzlerini açığa çıkarması, onların Hz. İsa'ya tuzak hazırlamalarına ve onu krallık ilân ettiği iddiasıyla bölge valisine şikâyet etmelerine sebep teşkil etmiştir. Böyle bir iddia Roma İmparatorunun hakimiyetini sarsacak mahiyette olduğu için bölge valisi Hz. Mesih'i yakalamak üzere asker gönderdi. Hz. İsa'yı yakalamak üzere gelen askerler Allah'ın ya-nılmasıyla İsharyotlu Yahuda'yı Hz. İsa'ya benzettiler ve onu yakaladılar. Bu kişi çarmıha gerilerek öldürüldü. İşte belli bir ücret karşılığında yerini göstermek üzere kâhinlerin anlaşıp ihbar ettikleri kişi budur.

Yüce Allah Hz. İsa'yı Yahudilerin elinden kurtardı. Hz. İsa öldürülmedi ve asılmadı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Halbuki onlar onu öldürmediler, onu asmadılar da. Fakat kendilerine benzer gösterilmişti." (Nisa, 4/157). Daha sonra Yüce Allah onu vefat ettirdi (ona verdiği sözü yerine getirdi) ve cesedi ve ruhuyla birlikte ya da yalnızca ruhu ile -bu konudaki iki görüşe göre- semaya, kendi katına yükseltti. Birinci görüş cumhurun görüşüdür. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hani Allah şöyle demişti: Ey İsa! Muhakkak ben seni vefat ettiririm ve kendi katıma yükseltirim." (Al-i İmrân, 3/55). [\[16\]](#)

Hristiyanlıkta Teslis (Üç İlâh Kabul Etme):

Hristiyanlar Lâhût'da üç uknumun varlığına inanırlar. Bu üç uknum baba, Oğul ve

Ruhu 'l-Kudüs' tür. Katolik ve Ortodoks kilisesinin öğretilerine göre ve pek azı müstesna, genel olarak Protestanların kanaatine göre bu böyledir. Bununla birlikte teslis, kelime olarak, Kitab-ı Mukaddes'te bulunmamaktadır. Bu husus İznik Konsilinde 325 yılında, İstanbul Konsilinde 381 yılında kararlaştırılmış; Oğul ve Ruhu'l-Kudüs'ün Lâhûtu hususunda Babaya eşit oldukları hükme bağlanmış; Oğulun ezelden beri Babanın oğlu olduğu, Ruhu'l-Kudüs'ün de Babadan çıktığı kabul edilmiştir. Tulaytula (Toledo) Konsili ise 589 yılında Ruhu'l-Kudüs'ün aynı şekilde Oğuldan çıkmış olduğunu hükme bağladı. [\[17\]](#)

Açıklaması

"İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryem oğlu İsa gerçek söze göre budur." Daha önce sana açıklamış olduğumuz niteliklere sahip Meryem oğlu İsa işte budur. Sözü geçen bu ifadeler, hakkında herhangi bir şüphe ve tereddüdün söz konusu olmadığı gerçek ve doğru sözlerdir. Hz. İsa'nın gerçek mahiyeti budur Yahudilerin söyledikleri gibi o bir sihirbaz veya Hristiyanların ileri sürdükleri gibi Allah'ın oğlu ve halen elde bulunan İncil'in mukaddimesinde belirtildiği gibi, Allah'ın kendisi değildir.

"Muhakkak İsa'nın hali, Allah nezdinde Adem'in hali gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" dedi, o da oluverdi. Hak Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma." (Al-i İmran, 3/59-60). İşte bir taraftan bu sapıklar, diğer taraftan şu kendilerine gazap olunanlar, Hz. İsa hakkında anlaşmazlık içerisindedirler ve farklı görüşlere sahiptirler: "Bir de onların küfürleri, inkârları ve Meryem aleyhinde pek büyük iftirada bulunmaları dolayısıyla..." (Nisa, 4/156).

Daha sonra Yüce Allah İsa'nın kendisinin oğlu olduğunu reddederek şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın çocuk edinmesi olacak şey değildir. O münezzehtir. Bir işe hükmettiğinde ona yalnızca "ol" der, hemen oluverir." Yüce Allah'ın çocuk edinmesi gerekmez, böyle bir şey doğru olmaz; bu, kabul edilebilir bir şey de değildir. Çünkü O'nun evlâda ihtiyacı yoktur. O ebediyen diridir, asla ölmez. Yüce Allah onların bu sözlerinden münezzehtir, mukaddestir. O bir şeyi dileyecek olursa onu hemen var eder; çünkü O, o işin var olmasını emreder ve dilediği gibi de olur. Bu durumda olanın, çocuğunun olması nasıl düşünülebilir? Zira böyle bir şey eksiklik ve ihtiyacın bir belirtisidir: "Ey Kitap ehli! Dininizde haddi aşmayın, Allah'a karşı hak olandan başkasını söylemeyin..." (Nisa, 4/171).

"Muhakkak Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde O'na ibadet edin, dosdoğru yol budur." Hz. İsa'nın beşikte iken kavmine emretmiş olduğu hususlardan birisi de onlara: "Muhakkak Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbirvizdir." diye gerçeği haber

vermesidir. Daha sonra onlara şu sözleriyle Allah'a ibadet etmelerini emretti: "O halde O'na ibadet edin, dosdoğru yol budur." Yalnız, Allah'a, O'na kimseyi ortak koşmaksızın ibadet ediniz. Benim Allah'tan size getirdiğim bu mesaj hiç bir eğriliği olmayan dosdoğru yoldur. Bu yolu izleyen asla sapmaz. Bu yolu izleyen doğruyu bulur, hidayet bulur; ona muhalefet eden ise sapar, haktan uzaklaşır gider.

Matta İncili 4. bölüm 10. cümlede şöyle denilmektedir: "Yesû' (İsa) ona dedi ki: Defol ey şeytan! Çünkü ilâhın olan Rabbe secde etmen ve yalnızca Ona ibadet etmen yazılmıştır."

Yüce Allah'ın kendisinin: "Muhakkak Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde O'na ibadet edin" demesi uygun düşmeyeceğinden bu sözü söyleyen kimsenin Allah'tan başkası olması kaçınılmazdır. Ebu Müslim el-İsfa-hanî şöyle der: "Muhakkak Allah" buyruğu daha önce geçen Hz. İsa'nın: "Muhakkak ben Allah'ın kuluyum, bana kitap vermiştir..." (Ayet, 30) buyruğuna at-fedilmiştir. Şöyle demiş gibidir: Muhakkak ben Allah'ın kuluyum ve şüphesiz ki, O benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. O halde yalnızca O'na ibadet ediniz.

Hz. İsa'nın durumu gayet açık olup, onun Allah'ın kulu ve Rasulü olduğu besbelli olmakla birlikte, Hristiyanlar ve Yahudiler Hz. İsa hakkında ayrılığa düşmüşlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Cemaatler kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. O büyük günde hazır olacaklarından dolayı vay o kâfirlere!" Halinin açığa çıkıp durumunun netlik kazanmasından, onun Allah'ın kulu ve Rasulü olduğunun, Meryem'e bıraktığı kelimesi olduğunun açıkça anlaşılmasından sonra da Kitap Ehli onun hakkında farklı kanaatlere sahip olmuşlardır. Yahudiler, O'nun (hâşâ) bir zina çocuğu olduğunu, bir sihirbaz olup sözlerinin büyü olduğunu ve aslında marangoz Yusuf'un (Yusuf en-Neccar) oğlu olduğunu söylerler. Aynı şekilde Hristiyan fırkaları da onun hakkında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Onlara mensup olan Nasturîler: O Allah'ın oğludur, derken Melikiler, o üçün üçüncüsüdür, Yakubîler ise [\[18\]](#) O Allah'ın kendisidir, derler. İşte Hz. İsa'nın apaçık bildirilen durumu hakkında anlaşmazlığa ve sapıklığa düşen bu kâfirlere kıyamet gününde çok ağır ve çetin bir azap vardır. Onlar, dehşeti pek büyük olan bu günde hazır edileceklerdir.

Bu, Allah'a karşı yalan söyleyen, iftirada bulunan Onun çocuğu olduğunu iddia eden kimselere çok ağır ve büyük bir tehdittir. Fakat Yüce Allah onlara kıyamet gününe kadar süre tanımış, cezalarını ertelemiştir. Bu ise onun hilmi-nin ve kudretinin bir neticesidir. Çünkü o kendisine isyan edip karşı gelenlere çabucak ceza vermez. Nitekim Buharî ile Müslim'de şöyle bir hadis yer almaktadır: "Şüphesiz Allah zalime mühlet verir. Fakat onu yakaladı mı da bırakmaz. " Daha sonra Allah Rasulü şu ayet-i kerimeyi okudu: "İşte Rabbin, zulmeder halde bulunan ülkeleri (azabıyla) yakaladığı zaman böyle yakalar. Şüphesiz onun yakalayışı pek acıklı ve pek çetindir." (Hûd, 11/102).

Yine Buharî ile Müslim'de Allah Rasulünün şöyle buyurduğu nakledilmektedir: "İşittiği rahatsızlık verici şeyler dolayısıyla Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. Onlar Allah'ın oğlu olduğunu ileri sürüyorlar. Buna rağmen o onlara rızık ve afiyet verir." Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır: "(Halkı) zalim olduğu halde nice ülkeler vardır ki, onlara mühlet verdim. Sonra onları yakaladım. Dönüş ancak banadır." (Hacc, 22/48) Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Sakın o zalimlerin işlediklerinden Allah'ı gafil zannetme. Artık onları kendisinde gözlerin şaşkınlıkla kayacağı o güne erteliyor." (İbrahim, 14/42).

Hz. İsa'ya dair doğru inanın hülâsasını Buharî ile Müslim'de yer alan sahih hadisteki şu ifadeler vermektedir: Hadisi Ubâde b. es-Samit rivayet etmektedir. Ubâde şöyle der: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Her kim Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun bir ve tek olup ortağının bulunmadığına, Muham-med'in Allah'ın kulu ve Rasulü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu ve Rasulü, Meryem 'e bıraktığı kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna şahitlik eder, cennetin ve cehennem hak olduğuna tanıklık ederse, Allah onu ameli ne olursa olsun, cennete koyacaktır."

Daha sonra Yüce Allah dünyadaki tam aksine kıyamet gününde kâfirlerin görmelerinin çok keskin, işitmelerinin de çok güçlü olacağını şu buyruğu ile haber vermektedir: "Bize gelecekte günde nasıl işitirler, ne biçim görürler? Fakat zulmedenler bugün apaçık bir sapıklık içindedir." Hesap ve ceza için bize gelecekte gün kâfirler ne güçlü işitirler, ne keskin görürler! Onlar her şeyden çok iyi işitecek, çok iyi göreceklerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Günahkârların Rablerinin huzurunda başlarını eğip: "Rabbimiz gördük, işittik..." diyecekleri vakit, onları bir görsen." (Secde, 32/12). Onlar bu sözlerini, kendilerine bunun da başka hiç bir şeyin de fayda vermeyeceği bir vakitte söyleyeceklerdir.

Kâfirler ahirette hakkı bileceklerdir. Dünyada ise bunlar hakka karşı sağır ve kördürler. Ne işitirler, ne görürler ne de akıllarını kullanırlar. Onlardan hidayete yönelmeleri istendiği halde hidayete yönelmezler. Fakat artık kendilerine fayda sağlamayacak yerde, kıyamet gününde itaatkâr olurlar. Eksikliklerini telâfi etmek için tekrar dünyaya döndürülmelerini temenni ederler.

Daha sonra Yüce Allah onların korkutulup uyarılmalarını emrederek peygamberi Muhammed (s.a.)'e şöyle buyurmaktadır:

"Onları işin bitirilmiş olacağı o hasret günü ile korkut. Onlarsa gaflettedirler ve onlar iman etmezler." Ey peygamber! Sen müşrik olsun olmasın bütün insanları, hep birlikte pişmanlık duyacakları o gün ile korkutup uyar! O günde kötülük işleyen işlediği kötülüklerden dolayı, iyilik yapan ise daha çok hayır yapmadığından dolayı pişmanlık duyacaktır. Bu ise hesabın bitirilip sahifele-rin katlanıp durulduğu, cennetlikler ile cehennemlikler arasında hüküm verildiği, öncekilerin cennete, diğerlerinin ise cehenneme gidecekleri vakit olacaktır. Kâfirler bu gün pişmanlık gününde korkutuldukları şeylerden

gaflet içindedirler. Bu günde kendilerine yapılacaklardan, karşı karşıya kalacaklarından gafildirler. Onlar bu gün kıyameti, hesabı ve cezayı tasdik etmemektedirler.

Buharî, Müslim ve Tirmizî, Ebu Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ölüm siyah beyaz renkli bir koç şeklinde getirilir. Bir münadinin: Ey cennetlikler, diye seslenmesi üzerine boyunlarını uzatır, bakarlar. Münadi: Bunu tanıyor musunuz?" diye sorar, cennetlikler: Evet, bu ölümdür, derler. Çünkü hepsi onu görmüşlerdi. Daha sonra yine bir münadi: Ey cehennemlikler, diye seslenir, onlar da boyunlarını uzatır bakarlar. Münadi: Bunu tanıyor musunuz? der. Onlar: Evet, bu ölümdür, derler. Çünkü hepsi onu görmüşlerdi. Bu koç cennet ile cehennem arasında boğazlanır, (sonra) bu münadi şöyle seslenir: Ey cennet halkı! Burada ebedisiniz, ölüm (ünüz) söz konusu olmayacaktır. Ey cehennemlikler! Siz de burada ebedisiniz ölüm(ünüz) söz konusu olmayacaktır. Daha sonra (Hz. Peygamber) şu: "Onları işin bitirilmiş olacağı o hasret günü ile korkut. Onlarsa gaflettedirler ve onlar iman etmezler." ayeti kerimesini okudu."

"Arza ve üzerindekiyle muhakkak biz, evet biz varis oluruz ve yalnız bize döndürülürler." Ey peygamber! Onlara şunu da bildir ki, Allah arza ve üzerindekiyle mirasçı olacaktır. Orada arz ehlinden ölümlerin geri bıraktıkları yer, yurt ve mallarını miras alacak hiç bir kimse kalmayacaktır. Sonra onlar kıyamet gününde Allah'a döndürülürler. Herkese amelinin karşılığını verir. İyilik yapan iyilikle, kötülük yapan da kötülükle karşılık görecektir. [\[19\]](#)

İbrahim (A.S.) Kıssası

41- Kitap'ta İbrahim'i de an. Gerçekten o çok doğru sözlü bir peygamber idi.

42- Hani babasına demişti: "Babacığım işitmez, görmez, sana fayda vermez şeye niçin ibadet edersin?"

43- "Babacığım, ilimden sana gelmeyen bana geldi. O halde bana uy ki, sana dosdoğru yolu göstereyim.

44- "Babacığım, şeytana ibadet etme. Muhakkak şeytan Rahman'a asi olmuştur.

45- "Babacığım, Rahman'ın azabı sana dokunacak da şeytanın velisi olacaksın diye korkarım."

46- Dedi ki: "Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz çevirici misin? Eğer vazgeçmezsen seni mutlaka taşlarım. Bir süre benden uzaklaş ve yanımdan git."

47- "Selâm olsun sana. Ben Rabbimden senin için mağfiret isteyeceğim. Gerçekten O, bana lütuf ve ikramda bulunmuştur." dedi.

48- "Sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzaklaşıyorum. Rabbime ibadet ederim. Umulur ki, Rabbime ibadetim sayesinde zarar etmem."

49- Onları ve Allah'tan başka taptıklarını terk edince biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık ve onların hepsini peygamber kıldık.

50- Ve biz onlara rahmetimizden bağışladık. Yüce bir dille doğru olarak anılmalarını sağladık.

İshak (a.s.):

Hz. İshak'm annesi Sara'dır. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İshak kıssası ile ilgili olarak, yalnızca meleklerin onun doğacağı müjdesini vermesinden, oldukça bilgili bir evlat olduğundan, sahillerden bir peygamber oluşundan, Allah'ın onu mübarek kılışından söz edilmektedir.

Yahudiler ve Hristiyanlar Hz. İbrahim'in kurban etmek istediği evlâdının Hz. İshak olduğunu iddia ederler. Halbuki Tevrat, -biraz sonra Hz. İsmail kıssasında açıklayacağımız gibi- bu iddiayı da yalanlamaktadır.

Hz. İshak 180 yıl yaşamış ve Habrun denilen yerde defnedilmiştir. Burası ise bu gün el-Halil diye bilinen şehirdir. Burada el-Mekfile denilen mağarada medfundur. [\[20\]](#)

Hz. Yakub (a.s.):

Hz. Yakub, İsrail lakaplı olup Hz. İbrahim'in torunu ve Hz. İshak'ın oğludur. Dayısı Laban'ın iki kızı olan Lîe ve Râhîl ile Feddân Arâm'da evlenmiştir.

Daha sonra bu ikisine ait iki cariye olan Zülfa ve Belhâ ile evlenmiştir. Filistin'de doğan Bünyamin müstesna, Aramda doğan bütün çocukları bu kadınlardandır. [\[21\]](#)

Bu Kıssanın Diğer Kıssalarla İlişkisi:

Bu, Hz. Zekeriyya ve Yahya ile Hz. İsa ve Meryem kıssalarından sonra bu surede yer alan üçüncü kıssadır. Bilindiği gibi bu surenin maksadı tevhidi, peygamberliği ve haşri açıklamaktır. Tevhidi inkâr edenler ise Allah'tan başka bir mabudun varlığını kabul ederler. Bunlar da iki kesimdirler. Bu kesimlerden birisi Yüce Allah'ın dışında diri ve akıllı bir mabudun varlığını kabul eden Hristiyanlardır. Diğer kesim ise Allah'tan başka, cansız ve akıl sahibi olmayan, şuarsuz bir mabudun varlığını kabul eden putperestlerdir.

Her iki kesimin ortak özelliği sapıklık olmakla birlikte, birinci kesimin sapıklığı daha büyüktür. İşte Şanı Yüce Allah birinci kesimin sapıklığını açıkladıktan sonra puta tapanlar olan ikinci kesimin sapıklığını söz konusu etmektedir. [\[22\]](#)

Açıklaması

"Kitapta İbrahim 'i de an. Gerçekten o çok doğru sözlü bir peygamber idi." Bu daha önce geçen Yüce Allah'ın: "Kitapta Meryem'i de an." buyruğuna atfe-dilmiştir ki, bu da Yüce Allah'ın: "Bu, Rabbinin kulu Zekeriyya ya rahmetini anı-şıdır." buyruğuna atfedilmiştir. Ey Peygamber! O çok doğru sözlü, Rahmân'm Halil'i, peygamberlerin atası İbrahim'i de an ve sana indirilen bu kitapta insanlara onun haberini oku. O çok doğru sözlü birisiydi. Allah'ın ayetlerini bütün gücüyle tasdik edendi. Kavmini Allah'ı tevhid etmeye, putlara ibadeti terk etmeye çağırmıştı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Hani babasına demişti: Babacığım! İşitmez, görmez, sana fayda vermez şeye niçin ibadet edersin?" İbrahim'in oldukça yumuşak, uyanık bir akıl ve kesin bir delil ile babası Azer'e şu sözleri söylediğini hatırla: Babacığım! Niçin kendisine yaptığın duayı işitmeyen, ona

yaptığın ibadeti görmeyen, sana bir fayda sağlayamayan sana ve gelecek bir zararı da önleyemeyen şeyler olan cansız putlara ibadet ediyorsun?

"Babacığım, ilimden sana gelmeyen bana geldi. Sen bana uy ki, sana dosdoğru yolu göstereyim." Babacığım! Her ne kadar ben senin sulbünden gelip yaşça senden daha küçük isem de şunu bil ki, ben Allah'tan gelen bir ilme sahip bulunuyorum. Bu bilgiyi sen bilmiyorsun. Sen böyle bir şeyden haberdar değilsin. Böyle bir bilgi sana gelmiş değildir. O bakımdan benim bu çağrıma uy! Seni, isteğine ulaştıracak, hoş gitmeyen ve korkulan her şeyden koruyacak dosdoğru bir yola ileteceğim.

İletmekten (hidayetden) maksat ise delili açıklayıp gereken şekilde onu ayan beyan ortaya koymaktır. Hz. İbrahim'in: "Bana uy" ifadesi farz kılıcı bir emir değil, irşad edici bir emirdir. Bu karşılıklı konuşma, Hz. İbrahim'e peygamberliğin gelmesinden sonra olmuştur. Dikkat edilecek olursa babasını cahillikle nitelendirmiyor, kendisini de eksiksiz bir bilgiye sahip olmakla nitelemiyor ki, babası ondan nefret etmesin. "O sadece sana verilmemiş olan bir miktar ilim bana verilmiştir" demekle yetindi.

"Babacığım! Şeytana ibadet etme. Muhakkak şeytan Rahman'a asi olmuştur. " Babacığım! Bu putlara ibadet etmek suretiyle şeytana itaat etme. Çünkü onlara ibadete çağırın yolu açan ve bu işe razı olan şeytandır. Nitekim Yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: "Ey Ademoğulları! Şeytana tapmayın. O sizin için apaçık bir düşmandır diye size açıklamadım mı? (emretmedim mi?)" (Yâsîn, 36/60); "Onlar onu bırakıp yalnız dişilere taparlar. Onlar ancak inatçı bir şeytana tapmış olurlar." (Nisa, 4/117).

Şeytana itaat etme. Çünkü putlara tapmak, şeytana itaatin bir parçasıdır. Şeytan ise Adem'e secde emrini terk ederek Rabbine karşı büyüklük taslamış, emre muhalefet etmiş, isyankâr birisidir. İsyankâr birisinden ise nimetler çekilip alınır ve sıkıntılar, azaplar gelip onu bulur. Bundan dolayı Rabbi onu kovup rahmetinden uzaklaştırmıştır. Sen ona uyma, onun gibi olursun. Çünkü putlara tapmayı hiç bir akıl kabul etmez. Fakat putlara tapmak şeytanın vesvese ve aldatmalarından ortaya çıkar. O bakımdan putlara ibadet ona ibadettir. Onun aldatmalarına itaattir. Şeytan ise Adem ve soyundan gelenlerin düşmanıdır. Size kötülükten başka bir şey dilemez.

"Babacığım! Rahmanın azabı sana dokunacak da şeytanın velisi olacaksın diye korkarım." Babacığım! Şirk ve benim isteğime karşı gelmen dolayısıyla Allah'ın azabının gelip seni bulmasından ve böylelikle şeytana veli ve dost olmandan, -onu veli edinmen sebebiyle- cehennemde onunla birlikte olmandan korkarım. Bu, babasını kötü akıbetten sakındırma ve bir uyardır. Çünkü böyle bir durumda onun İblis'ten başka bir yardımcısı ve destekçisi olmayacaktır. Oysa o vakit İblis'in de başkalarının da yapacakları bir şeyleri olmayacaktır. Hatta İblis'e tabi olmak, cezanın o tabi olanı da kuşatmasını gerektirir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a andolsun ki, biz senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik. Şeytan yaptıklarını kendilerine süslü ve hoş

göstermişti. İşte o, bu gün de onların velisidir. Onlara çok acıklı bir azap da vardır." (Nahl, 16/63).

Davetteki bu edebe ve putlara ibadetin batıl oluşunu kesinlikle ortaya koyan bunca delil ve belgeye rağmen babası Hz. İbrahim'e umulmadık bir şekilde cevap verdi. "Dedi ki: Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz çevirici misin? Eğer vazgeçmezsen seni mutlaka taşlarım. Bir süre benden uzaklaş ve yanımdan git." Hz. İbrahim'in babası oğlunun çağrısına şu sözleriyle cevap verdi: Bu putlardan yüz çeviriyor ve başkalarına mı yöneliyorsun? Eğer sen bu putlara ibadet etmek istemiyor, onları beğenmiyorsan, onlara sövmekten, dil uzatmaktan vazgeç. Çünkü sen bu işten vazgeçmeyecek olursan şüphesiz seni taşlarım yahut ben de sana hakaret ederim. Uzun bir süre benden uzak dur!

Dikkat edilecek olursa baba oğluna sert bir karşılık vermiştir. Oğlu kendisine "babacığım", dediği halde o oğluna "yavrucuğum" demeyerek, onun oldukça yumuşak öğüdüne tehdit ve hakaretle karşılık vermiştir. Bu da peygamber (s.a.)'in kavminden gördüğü eziyet ve işkencelere, amcası Ebu Leheb'in kabalığına, Ebu Cehil'in de sert ve haşin tutumlarına karşı bir tesellidir.

Bütün bunlara rağmen Hz. İbrahim oldukça nazik bir şekilde şu sözlerle cevap verdi: "Selâm olsun sana; Rabbimden senin için mağfiret isteyeceğim. Gerçekten o bana lütuf ve ikramda bulunmuştur, dedi." İbrahim babasına şöyle cevap verdi: Selâm sana. Bu, selâmlaşmak kasdı ile verilen bir selâm değildir; bir ayrılma, vedalaşıp terk etme selâmıdır. Benden artık hoşuna gitmeyecek bir şey görmeyeceksin, seni rahatsız etmeyeceğim. Buna sebep ise babalığına olan say-gımdır. Nitekim Yüce Allah müminlerin nitelikleri ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: "Cahiller onlara hitap ettiğinde onlar, "Selâm", derler." Furkan, 25/63); "Boş söz işittiklerinde yüz çevirirler ve derler ki: Bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz sizin olsun. Size selâm olsun, biz cahilleri aramayız." (Kasas, 28/55).

Fakat ben Allah'tan seni imana muvaffak kılmak, hayra iletmek suretiyle sana hidayet verip sana mağfiret buyurmasını isteyeceğim. Şüphesiz Rabbim bana çok lütufkârdır, bana karşı çok iyidir. Kendisine dua ettiğim vakit duamı kabul eder. Şu buyruklar da bu ayet-i kerimeyi andırmaktadır: "Ve babamı mağfiret buyur. Çünkü o sapıtanlardandır." (Şuarâ, 26/86); "Rabbimiz hesabın görüleceği gün bana, ana ve babama ve bütün iman edenlere mağfiret buyur." (İbrahim, 14/41). Bütün bunlardan kasıt hidayet bulmalarını ve sapıklığı terk etmelerini dilemektir.

Hz. İbrahim'in babasına mağfiret dilemesi, daha önce babasının kendisine iman edeceğine dair vermiş olduğu bir söz dolayısıyla olmuştur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İbrahim'in babasına mağfiret dilemesi ancak ona verdiği bir sözden dolayı idi. Fakat babasının Allah'ın düşmanı olduğu belli olunca ondan uzaklaştı..." (Tevbe, 9/114).

İbni Kesir'in görüşüne göre müşriklere mağfiret dilemek önceleri caizdi. Daha sonra bizim şeriatimizde de nesholundu. İbrahim (a.s.), babasına uzun bir süre mağfiret diledi. Şam'a hicret edip Mescid-i Haram'ı bina ettikten ve İsmail ve İshak adındaki çocukları dünyaya geldikten sonra şu sözleriyle mağfiret dilemişti: "Rabbim, hesabın görüleceği günde bana, ana babama ve müminlere mağfiret buyur." (İbrahim, 14/41). Müslümanlar da İslâm'ın ilk dönemlerinde müşriklerden olan akraba ve yakınlarına mağfiret dilemiştir. Bu hususta da İbrahim el-Halû'e uymuşlardır. Bu durum, Yüce Allah'ın şu buyrukları nazil oluncaya kadar devam etmiştir: "İbrahim'de ve onunla birlikte olanlarda sizin için gerçekten alınacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine: "Şüphesiz bizler sizden ve Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız" demişlerdi... İbrahim'in babasına: "Muhakkak senin için mağfiret isteyeceğim. Şu kadar var ki, Allah'ın azabına karşı sana bir şey yapmak imkânım yoktur" sözü müstesna." (Mümtehine, 60/4). Siz bu söz dışında İbrahim'e uyunuz, fakat bu hususta ona uymayınız. Daha sonra Yüce Allah, Hz. İbrahim'in mağfiret dilemekten vazgeçtiğini açıklamakta ve bu konudaki şer'î hüküm, Yüce Allah'ın şu buyruğunun delâletine uygun olarak nihaî şeklini almış bulunmaktadır: "Müşriklerin o çalgın ateşliklerden oldukları açıkça ortaya çıktıktan sonra akrabaları dahi olsa onlara, peygamberin ve müminlerin de mağfiret dilemeleri olacak şey değildir." (Tevbe, 9/113) [\[23\]](#)

Hülâsa, hayatta oldukları sürece (kâfirlere) hidayet ve imana muvaffakiyet talebi anlamında mağfiret dilemekte bir mahzur yoktur. Şirk ya da küfür üzere ölümden sonra ise böyle bir dilek yasaktır. Bazı kimselerin kâfir olduğunu bile bile "rahmetlik filan" diye anılmaları da caiz değildir.

Daha sonra Hz. İbrahim Şam tarafına hicret etmeyi kararlaştırdı: "Ben sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzaklaşıyorum. Rabbime ibadet ederim. Umulur ki, Rabbime ibadetim sayesinde zarar etmem." Sizden uzaklaşıyor ve dinim ile, sizden sizin taptıklarınızdan uzaklaşarak hicret ediyorum. Çünkü siz benim öğüdümü kabul etmediniz. Buna karşılık ona hiç bir şeyi ortak koşmaksızın bir ve tek Rabbime ibadet ediyor, ondan başkasına ibadetten uzak duruyorum. Rabbime dua ve ibadetim dolayısıyla -sizin şu duanızı işitmeyen, size fayda da zarar da veremeyen bu putlara ibadetiniz dolayısıyla zarar ettiğiniz gibi- zarara uğramayacağımı ümid ediyorum.

Ayette "umulur ki" ifadesi alçakgönüllülük olmak üzere zikredilmiştir. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Kıyamet gününde günahımı bağışlamasını ümid ettiğim de O'dur." (Şuarâ, 6/82). Bu gibi durumlarda bundan kesinlik kastedilir. Çünkü o (İbrahim aleyhisselâm), peygamberlerin atasıdır. Aynı şekilde "zarar etmem" buyruğunu da alçakgönüllülük olmak üzere zikretmiştir. Bu ifade de onların, daha önce babasına söylemiş olduğu şu sözlerde belirtilen putlarına dua ve ibadetlerinde bedbaht olmalarına da bir işaret vardır. Çünkü Hz. İbrahim babasına: "Babacığım işitmez, görmez, sana hiç bir fayda vermez şeye niçin ibadet edersin?" demişti.

Hz. İbrahim niyet edip kararlaştırdığı şeyi gerçekleştirince Yüce Allah onun umduğunu ve duasını gerçekleştirdiğini ifade ederek şöyle buyurmaktadır:

"Onları ve Allah'tan başka taptıklarını terk edince biz ona İshak'ı ve Yakub'u bağışladık; onların hepsini peygamber kıldık." İbrahim el-Halil, babası ve kavmini bırakıp kendi ülkesini ve onların dinini terk ederek Allah yolunda dinini açığa vurabilme gücünü elde edeceği Beytülmakdis topraklarına hicret edince, Allah ona önceki kavminden daha hayırlılarını verdi. Sâre ile evlendikten sonra ona İshak'ı ve İshak'm oğlu, torunu Yakub'u bağışladı. Kendilerinden ayrıldığı akrabaların yerine ona bunları verdi. Ayrıca Yüce Allah Hz. İshak'ı da Hz. Yakub'u da peygamber kıldı; bununla Yüce Allah Hz. İbrahim'in gözlerini aydınlatmış oldu. Bütün peygamberler bu ikisinin soyundan geldi. Bütün din mensupları İbrahim ve onunla birlikte İshak ve Yakub'dan (hepsine selâm olsun) saygı ve övgü ile söz eder.

"Ve biz onlara rahmetimizden bağışladık. Yüce bir dille doğru olarak anılmalarını sağladık." Lütuf ve rahmetimizden onlara peygamberlik, mal, evlât ve kitap verdik. Ayrıca kullar tarafından onların güzel bir şekilde övülmelerini sağladık. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Benden sonrakiler arasında da benim için güzel övgü takdir buyur." (Şuarâ, 26/84). İb-ni Cerîr şöyle der: "Burada Yüce Allah'ın: "Yüce bir dil" diye buyurmasının sebebi şudur: Bütün dinlerin mensupları onları överler ve onları medhederler.

(Allah'ın salât ve selâmı hepsine olsun.)

Ayrıca Araplar da Hz. İbrahim'in soyundan gelip İbrahim'in dini üzere olduklarını ileri sürdüklerinden dolayı Allah onlara Hz. İbrahim'in kıssasını öğüt alsınlar, ibret alsınlar diye zikretmiş bulunmaktadır. [\[24\]](#)

Musa (A.S.) Kıssası

51- Kitap'ta Musa'yı da an. O ihlâsa erdirilmiş ve gönderilmiş bir peygamberdi.

52- Ona Tûr'un sağ tarafından seslendik. Özel olarak konuşmak için onu yaklaştırdık.

53- Ve rahmetimizden ona kardeşi Harun'u da bir peygamber olarak bağışladık.

Açıklaması

"Kitap'ta Musa'yı da an." Yüce Allah İbrahim Halil'i söz konusu edip onu övdükten sonra Kelimullah Hz. Musa'yı söz konusu ederek: "Ya Muhammed! (s.a.) Kitapta kavmine sana haber vereceğim Musa'nın niteliklerini zikret ve oku" buyurmuştur. Bu beş nitelik şunlardır:

1- "O ihlâsa erdirilmiş." Biz onu seçkin, süzülüp seçilmiş kıldık. Küçüğüyle büyüğüyle günahlardan temizleyerek arındırdık. Nitekim Yüce Allah şöyle bu-

r yutmaktadır: "Ey Musa! Risaletlerimle, seninle konuşmamla seni insanlar arasından seçtim (onlara üstün kıldım)." (A'râf, 7/144). Burada "ihlâsa erdiriliş" anlamındaki "muhlas" kelimesi esreli olarak "muhlis" şeklinde de okunmuştur ki, "tevhid ve ibadette Allah'a ihlâsla bağlanmış" demektir. İhlâs ise ibadetini yalnızca gerçek mabud olan Allah'a yapmak, ibadetinde yalnızca onu kastetmektir. es-Sevrî Ebû Lübâbe'den şöyle dediğini nakleder: "Havariler: Ey Ruhullah! Bize Allah'a karşı ihlâslı olanın durumunu bildir, dediler. Şöyle buyurdu: Allah için amel eden ve insanların (bundan dolayı) kendisini övmelerini istemeyendir."

2- "Gönderilmiş bir peygamberdi." Allah ona iki niteliği birlikte vermişti. O ulü'l-azm olan ve sayıları beşi bulan rasullerin büyüklerindendi; diğerleri de Nuh, İbrahim, İsa ve Muhammed'dir. Hepsine Allah'ın salât ve selâmı olsun. Allah onu kullarına davetçi, müjdeleyici, uyarıp korkutucu olarak gönderdi, o da Allah'ın şer'î hükümlerini bildirerek insanlara haber verdi.

Rasul, Allah'ın kendisine bir şey vahyedip onu tebliğ etmesini emrettiği ve

beraberinde şeriatının yazılı bulunduğu kitabı bulunan peygamberdir: Hz. Musa (a.s.) gibi. İster ona bağımsız bir kitap indirilmiş olsun, isterse de ondan öncekinin kitabı olsun. Nebi ise Allah'ın kendisine Allah'tan aldığı haber vermekle emrolunduğu bir şeriatı vahyettiği ve peygamberine bu şeriatı haber veren, bununla birlikte beraberinde ayrıca kitap bulunmayan peygamberdir: Yûşâ (a.s.) gibi.

3- "Ona Tûr'un sağ yanından seslendik." Onunla Tûr'un, Musa'nın sağ yanından yahut da bizzat Tûr'un sağ tarafından Medyen'den gelip Mısır'a doğru gittiği sırada konuştuk. Artık o bundan sonra Allah'ın Kelimi (onunla konuşan kişi) ve rasul oldu. Biz Firavun hanedanını da suda boğduktan sonra onunla orada sözleştik. Ona Tevrat adlı kitabı indirdik. Seslenmenin Hz. Musa'nın sağ tarafından olması daha sahihtir. Çünkü dağların sağı da yoktur, solu da.

4- "Özel olarak konuşmak için onu yaklaştırdık." Biz onu makam ve mevki itibariyle daha bir şereflendirmek ve daha bir yakınlaştırmak suretiyle onunla konuşacak şekilde yaklaştırdık ya da bizimle konuştuğu vakit onu yakınlaştırdık. Yüce Allah'ın: "Konuşmak için" buyruğu hitap esnasında gizlice konuşmaktan gelmektedir. Yani artık o ruhî âlemde Yüce Allah'a mevki itibariyle oldukça yakınlaşmış oldu.

5- "Ve rahmetimizden ona kardeşi Harun'u da bir peygamber olarak bağışladık. ": Biz ona lütuf ve nimetimizden bağışta bulunarak kardeşi Harun'u Rabbinden şu istekte bulunduğu vakit peygamber kıldık: "Bana aile halkımdan kardeşim Harun'u vezir kıl. Onunla sırtımı pekiştir ve onu işimde ortak

kıl." (Tâ-Hâ, 20/29-32). Yüce Allah onun isteğini yerine getirdi, duasını ve kardeşi hakkındaki şefaatinin kabul etti. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "İstediğin sana verildi ey Musa, diye buyurdu." (Tâ-Hâ, 20/36); "Senin pazunu kardeşinle kuvvetlendireceğiz." (Kasas, 28/35).

Seleften kimisi şöyle demiştir: Dünyada hiç bir kimse Musa'nın Harun hakkında peygamber olmasını istemesinden daha büyük bir şefaatte (iltimasta) bulunmamıştır. Yüce Allah buyurdu ki: "Ve rahmetimizden ona kardeşi Harun'u da bir peygamber olarak bağışladık." İbni Abbas Harun'un Hz. Musa'dan dört yaş büyük olduğunu söyler. [\[25\]](#)

İsmail (A.S.)'In Kıssası

54- Kitap'ta İsmail'i de an. Çünkü o sözüne sadık idi ve hem bir rasul, hem bir peygamberdi.

55- Ehline namaz kılmalarını, zekât vermelerini emrederdi. Rabbi katında hoşnutluğa ermişti.

Hız. İsmail ve Kurban:

İbrahim (a.s.) rüyasında -ki peygamberlerin rüyası haktır- oğlunu Yüce Allah'a kurban olmak üzere boğazladığını gördü. Bu çocuk ise, daha sahih ve daha kuvvetli kabul edilen görüşe göre, Hz. İsmail'dir. Hz. İbrahim durumu oğluna arz edince o bu ilâhî hükmü rıza ile kabul edip şöyle dedi: "Babacığım, emrolun-duğunuyap. Allah'ın izniyle beni sabredenlerden bulacaksın." (Sâffât, 37/102).

İşî gerçekteştirmeye koyulup bıçakla oğlunu kesmeye girişince Allah ona bu işten vazgeçmesini buyurdu. Yaptığı işin bu kadarının rüyasını tasdik için yeterli olduğunu belirtti. Hz. İbrahim de kendisine yakın bir yerde bir koç bulup onu oğlunun yerine fide olmak üzere boğazladı. Ancak ayet-i kerimeler boğazlanmak istenen bu çocuğun adını tayin etmemektedir. Fakat ayet-i kerimelerin akışı ve bundan sonra Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ın doğumu ile müjdelenen-mesi, boğazlanması istenenin Hz. İsmail olduğunu göstermektedir. Bunun ise Sâffât suresi 99-113. ayetlerinde görüyoruz. Bu surede: "Biz de ona halim bir oğlu olacağı müjdesini verdik." (101. ayet) buyurduktan sonra; "sonra gelenler arasında ona (güzel bir övgü) bıraktık." (108. ayet) buyrukları yer almaktadır. Buradaki zamir boğazlanmak istenen çocuğa aittir. Daha sonra Yüce Allah: "Ve onu salihlerden bir peygamber olarak İshâk ile müjdeledik." (112. ayet) buyurmaktadır. Boğazlanmak istenen çocuğun kıssasından sonra Hz. İshak müjdesinin verilmesi de Hz. İshak'ın, boğazlanması emrolunan çocuktan ayrı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Zamirin boğazlanmak istenen çocuğa ait olması ile birlikte, İshak adının da açıkça zikredilmesi boğazlanmak istenen çocuk ile İshak'ın farklı olmasını gerektirir.

Yahudilerin görüşüne göre boğazlanmak istenen Hz. İshak'tır. Böylece onlar, henüz daha küçükken Rabbine itaat uğrunda kendisini feda edenin ataları olduğunu ileri sürerek övünmek istemektedirler.

Boğazlanmak istenenin bizzat Hz.İsmail olduğunu yine Tevrat'ın kendisi de ortaya koymaktadır. Çünkü boğazlanmak istenen çocuk Hz. İbrahim'in biricik evladı olmakla nitelendirilmektedir. Biricik evladı boğazlamaya yönelmek ise Allah'a kulluğun bizatihi

kendisidir. Hz. İshak ise hiç bir zaman Hz. İbrahim'in biricik evladı olmamıştır. Çünkü Hz. İshak dünyaya geldiğinde Hz. İsmail Tevrat'ta da açıkça belirtildiği gibi 14 yaşında idi. Hz. İsmail de Hz. İbrahim'in vefatına kadar hayatta kalmış, onun vefat ve gömülmesinde hazır bulunmuştur. Hz. İshak'ın boğazlanması ise Yüce Allah'ın Hz. İbrahim'e Yakub adında bir torununun olacağı vaadine de aykırıdır. Diğer taraftan çocuğun boğazlanması meselesinde yer Mekke'dir. Hz. İsmail ise ileride gelecek olan ve Buharî'de yer alan hadiste belirtildiği gibi [\[26\]](#) daha süt emen bir çocuk iken babası tarafından oralara götürülmüştür.

Zemahşerî de Keşşaf'ta zikrettiği: "Ben iki zebihin (boğazlanmak istenip de fidye ile kurtarılanların) oğluyum (soyundan gelenim.)" hadisini de Hâkim, Menâkıb' da rivayet etmiştir. [\[27\]](#)

Hz. İsmail ve Annesi Hacer Mekke'de:

Mekke'de Beytullah'tan sonra Kusay b. Kilâb'm döneminde İslâm'dan önce iki aşra kadar hiç bir bina kurulmadı. Kusayy, Daru'n-Nedve'yi inşa etti. Daha sonra Kureyşliler Mescidin çevresinde inşaat yapmaya devam ettiler.

Buharî'de İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kadınların kuşak sarmaya başlamaları İsmail'in annesi ile olmuştur. O, Sara tarafından izleri görülmesin diye bir kuşak edinmişti. Daha sonra İbrahim onu, oğlu İsmail ile birlikte süt emziriyor iken getirip Beyt'in yakınında mescidin üst taraflarında Zemzem'in yukarısında büyük bir ağacın yakınında bıraktı. O günde Mekke'de hiç bir kimse yoktu, orada su da yoktu. İbrahim ikisini orada bıraktı. Yanlarına da içinde hurma bulunan bir çukun ile su bulunan bir su kabı bıraktı. Sonra İbrahim arkasını dönerek yola koyuldu. İsmail'in annesi arkasından gidip: "Ey İbrahim! Nereye gidiyorsun? Hiç bir insanın ve hiç bir şeyin bulunmadığı bir vadide bizi terk edip nereye gidiyorsun?" diye seslendi. Bu sözü ona defalarca tekrarladığı halde İbrahim ona dönüp bakmıyordu. Sonra ona: "Böyle yapmanı sana Allah mı emretti?" diye sorunca İbrahim: "Evet," dedi. Bunun üzerine İsmail'in annesi: "O bizi zayı etmez," deyip geri döndü.

İbrahim yola koyuldu. Nihayet kendisini görmeyecekleri bir yer olan tepeye varınca yüzünü Beytullah'a döndürüp ellerini kaldırıp şöyle dua etti: "Rab-bimiz! Ben soyumun bir kısmını senin mukaddes olan Evinin yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılsınlar diye. Artık sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir ve kendilerini bazı meyvelerle rızıklandır; umulur ki şükrederler..."

(İbrahim, 14/37).

Annesi İsmail'i emzirip o sudan içmeye koyuldu. Nihayet kaptaki su bitti. O da oğlu da susuzluk çekmeye başladı. Onun kıvranmakta olduğunu gördü. Onu görmek istemediğinden dolayı ayrılıp gitti. Safâ'nın bölgede kendisine en yakın tepe olduğunu görünce üzerine çıktı, sonra vadiye dönüp birisini görür müyüm diye baktı. Ancak kimseyi göremedi. Safâ'dan indi, aradaki vadiye ulaşınca kadar yürüdü. Daha sonra üzerindeki elbisenin bir kenarını kaldırdı, ve bitkin düşmüş bir insan gibi gayretle yürümeye çalıştı, nihayet vadiyi aştı sonra Mer-ve'ye geldi. Merve üzerinde de durdu, kimseyi görür müyüm diye baktı, fakat kimseyi göremedi. Bu işi de yedi defa tekrarladı."

İbni Abbas şöyle der: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "İşte insanların (hacıların) Safa ile Merve arasındaki sa'yleri burdan gelir."

Merve'ye çıkınca bir ses işitti. Bir dinleyeyim, dedi yine kulak kabarttı, yine o sesi işitti. Dedi ki: Senin sözün işitildi, eğer bir yardım yapabileceksen (haydi yap). Ansızın Zemzem çıktığı yerde meleği gördü. Melek topuğu ile -veya kanadıyla- orayı su çıkıncaya kadar eşti. İsmail'in annesi suyu kabına doldurmaya başladı, eliyle şöyle yapmaya koyuldu: Kabıyla sudan doldurmaya başladı, o da doldurdukça kaynayıp taşıyordu." İbni Abbas şöyle der: Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah, İsmail'in annesine rahmet buyursun. Zemzem'i bıraksaydı, ya da sudan alıp doldurmasaydı, Zemzem kesilmeyen bir pınar olurdu."

Annesi oğlunu emzirdi, melek de kendisine: "Zayi olmaktan korkmaymız. Çünkü burada Allah'ın evi vardır. Şu çocuk ve babası onu bina edecektir ve şüphesiz Allah ehlini zayi etmez" dedi... Hadis böylece devam eder. [\[28\]](#)

Beytullah'ın Bina Edilmesi:

İbrahim (a.s.) zaman zaman oğlu İsmail'i ziyaret ederdi. Bu ziyaretlerden birisinde Yüce Allah Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'e Beyti inşa etme emrini verdi. Onlar da bu emir üzerine Kabe'yi inşa ettiler. İnşa tamamlanınca Yüce Allah ona, insanlara Allah'a ibadet etmek için bir ev inşa ettiğini ve onların bu Beyt-i haccetmekle yükümlü olduklarını bildirmesini emretti. Hz. İbrahim ile İsmail de Yüce Allah'tan yapmaları gereken ibadet yerini kendilerine göstermesini dilediler. (Bu hususu açıklayan ayet-i kerimeler şunlardır: Bakara, 2/125-129; İbrahim, 14/35-37; Hacc, 22/26-37.)

Kabe, Yüce Allah'a ibadet etmek üzere insanlar için yapılmış ilk binadır. (Âl-i İmrân, 3/96-97) [\[29\]](#)

Hız. İsmail'in Hayatı ve Çocukları:

Hız. İsmail'in her birisi kabile başkanı olan 12 çocuğu vardı. 173 yıl yaşadı, Mekke'de vefat etti. Annesi ile birlikte Beyt'in yakınlarında Hicr'de defnedildi. [\[30\]](#)

Açıklaması

"Kitapta İsmail'i de an." Ey peygamber! Kur'ân-ı Kerim'de İbrahim Halil'in oğlu İsmail'in halini ve niteliklerini de söz konusu et. İsmail bütün Hicaz bölgesi Araplarınm atasıdır. Bu ayetlerde Hız. İsmail'in dört niteliği söz konusu edilmektedir:

1- "Çünkü o sözüne sadık idi." Verdiği sözü yerine getirmekte oldukça titizlenmekle ün salmıştı. Allah'a veya insanlara ne kadar söz veriyse mutlaka onu yerine getirmiştir. Rabbine itaat türünden emrolunduğu hiç bir şeye muhalefet etmezdi. İnsanlara herhangi bir şeyi vadettiğinde mutlaka o sözünü yerine getirirdi. Onu ve babasının samimiyetini anlamak için boğazlanmaya sabretmesi yeterli bir örnektir. O bu konuda verdiği söze bağlı kalmıştır: "Allah'ın izniyle beni sabredenlerden bulacaksın." (Sâffât, 37/102).

Verilen sözde durmak her zaman ve her yerde övgüye değer niteliklerdendir. Verilen sözde durmamak ise yerilen nitelikler arasında yer alır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah nezdinde büyük bir hışmı gerektirir." (Saff, 61/2-3). Rasulullah (s.a.) da Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesaî'nin Ebu Hureyre'den yaptıkları rivayete göre şöyle buyurmuştur: "Münafiğın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, ona bir emanet verildiğinde hainlik eder." Bunlar münafıkların nitelikleri olduklarına göre bunların aksi de müminlerin nitelikleridir. Verilen sözde durmamanın Müslümanlar arasında özellikle de ticaretle uğraşanlar ve çeşitli meslek erbabı arasında yaygınlık kazanmış olması üzülmeyi gerektiren hususlar arasındadır.

2- "Ve hem bir rasul ve hem bir peygamberdi." Allah Hz. İsmail'e bu iki sıfatı da vermişti. Tıpkı babası ve Musa (hepsine selâm olsun) da olduğu gibi. O Mekke'dekilere gönderilmiş bir rasuldü. Onlara İbrahim'in şeriatini tebliğ etmekle, Allah'ın indirdiğini onlara haber vermekle yükümlüydü. Bu ise rasule bağımsız, başlı başına bir kitabın indirilmesinin şart olmadığına delilidir. Ayrıca bu buyrukta Hz. İsmail'in kardeşi Hz. İshak'tan daha üstün bir şerefe sahip olduğuna da delâlet vardır. Çünkü Hz. İshak yalnızca peygamberlikle nitelendirilmiş iken Hz. İsmail hem peygamberlik hem risalet ile nitelendirilmektedir. Tirmizî'nin rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah İbrahim'in çocuklarından İsmail'i seçip üstün kıldı."

3- "Ehline namaz kılmalarını, zekât vermelerini emrederdi." O ümmetine, aşiretine, aile halkına oldukça önemli olan bu iki önemli şer'î ibadeti emrediyordu. O Rabbine itaat üzere sabreden bir kimse idi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Pek yakın akrabaları korkut" (Şuarâ, 26/214); "Aile halkına namaz kılmalarını emret ve sen de ona (namaza devam) sabret." (Tâ-Hâ, 20/132). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Kendinizi ve aile halkınızı öyle bir ateşten koruyunuz ki..." (Tahrîm, 66/6) Ebu Dâvud ve İbni Mace, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Geceleyin uyanıp da namaz kılan ve sonra da hanımını uyandıran, kalkmak istemezse yüzüne su serpen bir kocaya Allah rahmet eylesin. Yine geceleyin uyanıp da namaz kılan ve kocasını uyandıran, uyanmak istemezse yüzüne su serpen bir hanıma da Allah rahmet buyursun." Yine Ebu Dâvud, Nesaî -ve lafız kendisinin olmak üzere- İbni Mace'nin Ebu Said ve Ebu Hureyre'den rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir koca geceleyin uyanır da hanımını uyandırır, her ikisi ikişer rek'at namaz kılacak olurlarsa, Allah'ı çokça anan erkekler ile çokça anan kadınlardan diye yazılırlar."

4- "Rabbinin katında hoşnutluğa ermişti." Hoşnutluğa ermiş, tertemiz, salih bir kimse idi. Rabbine itaatte kusurlu hareket etmeyen, amelinden razı olunan bir kimse idi. O halde mümin kimsenin ona uyması gerekir. [\[31\]](#)

İdris (A.S.)'ın Kıssası

56- Kitap'ta İdris'i de an. Çünkü o dosdoğru bir peygamberdi.

57- Onu yüce bir yere yükselttik.

Açıklaması

Kalemle ilk yazı yazan, elbise diken, dikişli elbise giyinen ilk kişi olup Hz. Nuh'un büyük dedesi olan Hz. İdris'i Yüce Allah şu üç sıfatla nitelendirmektedir:

1- O çok doğru sözlü bir kimse idi. Yani her halükârda doğru söyler, Yüce Allah'ın ayetlerini güçlü bir yakîn ile tasdik ederdi.

2- O, nebi ve rasul idi. Kendisine şeriat vahyedümiş ve bu şeriatı kavmine tebliğ etmekle emrolunmuştu. Yüce Allah ona, Ebu Zerr yoluyla gelen hadis-i şerifte belirtildiği gibi, otuz sahife indirmişti.

3- Yüce Allah onu yüce bir makama yükseltmiştir. Yani onun kadrini, şerefini peygamberlikle yükseltmiş ve üstün bir makam sahibi kılmıştır. Nitekim Yüce Allah peygamberi Muhammed'e şöyle buyurmuştur: "Senin zikrini yüceltti." (İnşirah, 94/4). Müslim de Sahih'inde rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) İsrâ gecesinde dördüncü semada Hz. İdris ile karşılaşmıştır. Kadir ve kıymeti, mevkisi büyük ve yüksek olanların dışındakiler elbette semaya yükseltilmezler.

Râzî'nin görüşüne göre yüce bir yere yükseltilmek şeklindeki üçüncü nitelik, yüksek bir mevkiye çıkartılması şeklindedir. Çünkü bir mekân ile birlikte sözü edilen yükseklik, o mekânda yükseklik demek olur, derece itibariyle yükseklik değil. Kanaatimce üstün olan görüş ise derece itibariyle yüksekliğin kastedildiğidir. Çünkü anlatımda mekân ile mevki arasında bir fark yoktur. Nitekim filân kişi sultan nezdinde yüksek bir yere sahiptir, denilmektedir.

Hz. İdris'in mevkisinin yükseltiliş sebebine gelince: O çokça kulluk eden bir kimse idi. Gündüz oruç tutar, geceleyin ibadet ederdi. Vehb b. Münebbih şöyle der: İdris (a.s.)'in her gün yaptığı ibadeti kendi dönemindeki tüm insanların ibadeti kadardı. Bu niteliklere sahip olan kimseler ise müminin kendilerine uyması gereken örneklerdir. İhlâs sahipleri onların bu nitelikleriyle bezenmeli-dir. Yüce Allah bizzat peygamberine öncelikle bunları emretmiş ve bunları emr ile ona hitaba başlamıştır. Çünkü Peygamber, ümmetinin uyulacak örneğidir. Her zaman için müminlerin en yüce önderidir. [\[32\]](#)

Bütün Peygamberlerin Genel Olarak Nitelikleri

58- İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Adem'in soyundan, Nûh ile gemide taşıdıklarımızdan ve İbrahim ile İsrail'in neslinden hidayete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Rahman'ın ayetleri onlara okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.

Açıklaması

"İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden... kimselerdendir. " Surenin başından itibaren buraya kadar Zekeriyya'dan İdris'e kadar sözü geçen bütün bu peygamberler ve de peygamberlerin hepsi, elçilik, kendisine yakın olmak, nezdinde büyük bir mevkiye sahip olmak suretiyle Allah'ın nimet ihsan ettiği kimselerdir. Allah insanlığa en üstün olsunlar diye kulları arasından onları seçmiş, hidayete ve doğruya iletmiştir. Onlar Allah'a ibadet ve itaat hususunda bütün insanlar için uyulacak en güzel örneklerdir. Onların yolunda, onların metod ve ahlâklarına tabi olarak yürümek de insanlar için kurtuluş vesilesidir.

"Adem'in soyundan" yani insanlığın ilk atası olan Adem'den.

"Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızdan..." İnsanlığın ikinci atası olan Nuh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın soylarından. Bunlar ise -haberlerde sabit olduğuna göre- Hz. Nuh'tan önce gelen İdris (a.s.)'in dışında kalan peygamberlerdir. Allah, Adem'in soyundan oldukları için hepsini bir arada zikretmiş, daha sonra da onların bir kısmının Nuh ile birlikte gemide taşınanların soyundan geldiklerini özellikle belirtmiştir.

Adem'in soyundan olmakla birlikte gemide bulunmamak özelliğine sahip kimse ise İdris (a.s.)'dir.

"İbrahim ile İsrail'in neslinden..." İshak, Yakub ve İsmail Hz. İbrahim'in neslinden gelmişlerdir. İsrail'den kastedilen Hz. Yakub'dur. Onun neslinden gelenler de Musa, Harun, Zekeriyya, Yahya ve Meryem oğlu İsa'dır (hepsine selâm olsun).

"Hidayete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir." Bunlar bütün peygamberlerin

ortak hak dini olan İslâm'a ilettiğimiz kimselerden olup, elçilik ve şeref verilerek diğer insanlar arasından seçilmişlerdir.

"Rahmanın ayetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. " Allah'ın delil, belge, burhan ve kendilerine indirmiş olduğu şer'î hükümleri ihtiva eden ayetlerini işittiklerinde, zatına zilletle itaat etmek, boyun eğmek, emrine bağlı kalmak, içinde buldukları büyük nimetlere karşılık hamd ve şükürde bulunmak üzere Allah'ın haşyet ve azabından korkup ağlayarak secdeye kapanırlardı.

İbni Kesir şöyle der: Bu ayet-i kerime ile kastedilenin bütün peygamberler olduğunu destekleyen hususlardan birisi de, Yüce Allah'ın En'âm süresindeki şu buyruklarını andırmasıdır: "Bu bizim İbrahim'in lehine kavmine karşı vermiş olduğumuz delilimizdir. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz. Şüphesiz ki, Rabbin Hakim'dir, her şeyi hakkıyla bilendir. Ona İshâk ile Yakub 'u bağışladık. Her birine hidayet verdik. Daha önce de Nuha hidayet vermiştik. Onun soyundan Davud'a, Süleyman'a, Eyyûb'a, Yusuf a, Musa'ya ve Harun'a da (hidayet vermiştik). Biz iyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyya ya, Yahya'ya, İsa'ya, İlyâs'a da (hidayet vermiştik). Hepsi salih-lerdendi. İsmail'e, Yunus'a ve Lût'a da (hidayet verdik). Her birini âlemlere üstün kıldık. Onların atalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bazılarını da (derecelerini yükselterek) seçtik, onları doğru bir yola da ilettik... Bunlar Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir; sen de onların hidayetlerine uy." (En'am, 6/83-90). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onlardan kıssalarını sana anlattıklarımız da vardır, anlatmadıklarımız da vardır." (Mü'min, 40/78). Sahih-i Buhari' de Mücahid'den rivayete göre İbni Ab-bas'a: "Sâd suresinde secde var mıdır," diye sormuş, İbni Abbas: "Evet," dedikten sonra şu ayet-i kerimeyi okumuş: "İşte bunlar Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdendir. O halde sen de onların hidayetlerine uy." Yani sizin peygamberiniz de kendilerine uymakla emrolunduğu kimselerdendir. Dedi ki: İşte o da, yani Hz. Davud da onlardandır. (Bilindiği gibi Sad suresi 24. ayette- Hz. Davud'un secdeye kapanıp Rabbine döndüğünden söz edilmektedir [Çeviren])

İşte bundan dolayıdır ki, bütün ilim adamları o peygamberlere uymak ve onların izledikleri yola uymak üzere secde etmenin meşruluğu üzerinde icma etmişlerdir (D. İbni Mâce'de de Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Kur'an-ı Kerim'i okuyun ve ağlayın. Ağlayamazsanız ağlar gibi yapınız." Salih er-Murrî'den de şöyle dediği nakledilmektedir: "Rüyamda Rasulullah (s.a.)'tan öğrenerek Kur'an okudum. Bana: "Ey Salih!" dedi, "Bu Kur'an okumadır, peki ağlama nerede?" İbni Abbas (r.a.)'tan da şöyle dediği nakledilmektedir: "Sizler îsrâ süresindeki secdeyi okuduğunuzda ağlamadığınız sürece secde etmekte acele etmeyiniz. Eğer sizden birinizin gözü ağlamıyor ise hiç olmazsa kalbi ağlasın." [\[33\]](#)

Peygamberlerden Sonra Gelenler Amellerinin Karşılığı, Tevbe Edenlerin Ve Cenneti Hak Edenlerin Vasıfları

59- Ama onların ardından namazı terk eden, şehvetlerine uyan bir nesil geldi. Bundan dolayı onlar cezalarını göreceklerdir.

60- Ancak tevbe ederek salih amel işleyenler müstesnadır. Onlar cennete girerler ve hiç bir haksızlığa uğratılmazlar.

61- Rahman'ın giyaben kullarına vaad ettiği Adn cennetlerine. Şüphesiz Onun sözü yerini bulacaktır.

62- Orada boş sözler değil, sadece "selâm" sözü işitirler ve sabah akşam rızık-larını orada hazır bulurlar.

63- Kullarımızdan takva sahibi olanları mirasçı kılacağımız cennet işte budur.

Açıklaması

"Ama onların ardından namazı terk eden, şehvetlerine uyan bir nesil geldi. " Bundan dolayı onlar cezalarını göreceklerdir. Yani bu mutlu kimseler olan peygamberlerden Allah'ın emirlerini yerine getiren, farzlarını eda edip yasaklarını terk eden, o peygamberlere tabi olan mutlu kimselerden sonra kötü bir nesil geldi.

Bu kötü nesil iman sahibi olduklarını iddia eden, fakat dinin emirlerini yerine getirmeyen kusurlu hareket eden, muhalif kimselerdi. Yahudiler, Hristiyanlar, kendilerine farz kılman namazı terk eden ve Allah'a itaate haram arzularını tercih eden fasık Müslümanlar bunlara örnektir. Bu fasıklar zina ederler, içki içerler ve yalan şahitlikte bulunarak kumar oynarlar. Dünya hayati ile yetinip onunla huzur bulurlar. İşte bunların cezaları karşı karşıya kalacakları ğay' dır; yani onlar masiyetleri işledikleri, farzlarını da ihmal ettikleri için kıyamet gününde kötülükle, zarar ve ziyanla karşı karşıya kalacaklardır.

Daha tercihe değer görüşe göre namazın zayi edilmesinden kasıt fiilen namaz kılmamak ve farzietini inkâr etmektir. Şevkâni gibi bazı müfessirler de şu görüştedir.

Namazı vaktinden sonraya bırakan yahut da namaz farzlarından birisini, şartlarından birisini ya da rükünlerinden birisini terk eden kimse namazı zayi etmiş olur.

Seleften, haleften ve önder imamlardan bir grup da bu görüştedir. Nitekim Buharî ve Nesaî dışında kalan Kütüb-i Sitte sahipleri ve İmam Ahmed bu doğrultuda bir hadis rivayet ederler. İmam Ahmed'den meşhur olan görüş ile Şafiî'nin görüşüne göre namazı terk eden tekfir edilir, buna sebep de şu hadis-i şeriftir: "Kişi ile küfür arasındaki sınır namazın terkidir." Bir diğer hadis de Ahmed, Tir-mizî, Nesaî ve İbni Mace tarafından Büreyde'den şöylece rivayet edilmiştir: "Bizimle onlar (kâfirler) arasındaki ahid namazdır. Kim onu terk ederse kâfir olur."

Daha sonra Yüce Allah az önce geçen cezadan tevbe edenleri istisna ederek şöyle buyurmaktadır:

"Ancak tevbe edip iman ederek salih amel işleyenler müstesnadır. Onlar cennete girerler ve hiç bir haksızlığa uğratılmazlar." Namazı terk etmek, arzularının ardından gitmek gibi günahlarından tevbe ederek Allah'a itaate dönen, O'na iman eden ve salih amel işleyenler Rablerinin cennetine girerler. Allah onların günahlarını bağışlar. Çünkü fukahannın sözünü ettiği bir hadis-i şerifte olduğu gibi "tevbe kendisinden önceki şeyleri yıkar." İbni Mace'nin İbni Mes'ud'dan naklettiği bir diğer hadis-i şerifte de şöyle denmektedir: "Günahtan tevbe eden bir kimse günahı olmayan kimse gibidir." İşte bunların ecirlerinden bir şey eksiltilmeyecektir. İşledikleri ameller az olsa dahi. Çünkü daha önceki amelleri artık yok olmuştur, unutulmuştur. Bu da Kerim, Latif ve Halîm olan Allah'tan bir lütuf ve bir rahmetin tecellisidir.

Buradaki istisna Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Onlar ki, Allah ile birlikte başka bir ilâha ibadet etmezler. Allah 'm haram kıldığı canı öldürmezler. Meğer ki, hak ile ola. Zina da etmezler.. Ancak tövbe eden, iman eden ve salih amel işleyenlerin Allah günahlarını hasenata dönüştürür. Allah mağfîret edendir, rahmet edendir." (Furkân, 25/68-70).

Daha sonra Yüce Allah günahlarından tövbe edenlerin girecekleri cennetin niteliklerini şöylece belirtmektedir:

Rahman'ın gıyaben kullarına vaad ettiği "Adn cennetlerine. Şüphesiz O'nun sözü yerini bulacaktır." Oralar ebedi kalınacak cennetlerdir. Rahman olan Allah bu cennetleri gıyaben iyi kullarına vaad etmiş, onlar da orayı görmedikleri halde ona iman etmiştir. Çünkü imanları güçlüdür ve çünkü Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşir, asla gecikmez. Allah'ın vaad ettiği şeylerden birisi de cennettir. Oraya muhakkak surette gireceklerdir. Yüce Allah'ın: "Şüphesiz O'nun sözü yerini bulacaktır." sözü, böyle bir şeyin gerçekleşeceğini, bunun sabit olduğunu tekit etmektedir. Şüphesiz Allah verdiği sözünde değişiklik yapmaz, onu değiştirmez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O'nun vaadi

gerçekleşir. " (Müzzemmil, 73/18) yani kaçınılmaz olarak yerini bulur.

"Orada boş sözler değil, sadece selâm sözü işitirler." Cennet ehli olan o iyi kimseler, orada işe yaramaz yahut anlamsız, değersiz veya hiç bir mana ifade etmeyen gevezeliklerden ibaret sözler -dünyada bazen görüldüğü gibi- işitmezler. Fakat onlar birbirlerine verdikleri selâmı yahut meleklerin onlara verdikleri selâmı işitirler. Bu da onlara güven ve huzur duygusu verir. Onlar rahat ve mutluluğun en ileri derecesindedirler.

Yüce Allah'ın, "Sadece selâm sözü" buyruğu münkatı' bir istisnadır; şu ayette olduğu gibi: "Orada ne batıl ne de günahı gerektiren bir söz işitirler. Ancak selâm, selâm diye bir söz işitirler." (Vakıa, 56/25-26).

"Ve sabah akşam rızıklarını orada hazır bulurlar." Canlarının çektiği yiyecek ve içecekler sabah akşam vakitleri süresine göre getirilir. Yani sabah kahvaltı vakti ile akşam üzeri "öğleden sonra" yemek vakitlerinde. Çünkü orada gece ve gündüz yoktur. Ancak dünya hayatında gündüzün bu iki vakti ka-darlık sürelerde gelir. Bu yemekleri ardi arkasına geçen sürelerde getirilir ve onlar birtakım ışık ve ırmakların akışından bunu anlarlar. Nitekim İmam Ah-med ve Buharî ile Müslim Sahtelerinde Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Cennete ilk olarak girecek grubun yüzleri ayın ondördünü andıracaktır. Orada tükürmeyecekler, sümükümeyecek-ler, def-i hactette bulunmayacaklardır. Kapları, tarakları altın ve gümüştedir. Onların buhurdanlıklarındaki buhurları uluvve denilen bir ağaçtandır. Terleri misktir. Onların her birisine iki zevce vardır. Bu zevcelerin bacaklarının kemik iliği güzelliklerinden dolayı etin arkasından görülecektir. Aralarında herhangi bir ayrılık herhangi bir düşmanlık yoktur. Kalpleri tek bir insanın kalbi gibi olacaktır. Sabah akşam Allah'ı teşbih edeceklerdir." İşte sabah akşam, mutedil olarak yemek yiyenlerin yemek vakitleridir. Oburlar ise ne zaman isterlerse yerler. [\[34\]](#)

Cenneti Hak Etmenin Sebepleri:

"Kullarımızdan takva sahibi olanları mirasçı kılacağımız cennet işte budur. " Şu göz kamaştırıcı niteliklerle anlattığımız cennet, takva sahibi olan kullarımıza miras olarak vereceğimiz cennettir. Bunlar ise bolluk zamanlarında da sıkıntılı zamanlarında da Yüce Allah'a itaat eden kimselerdir. Yani biz o cenneti, tıpkı mirası mülk edinmek gibi kendilerine halis, katıksız bir hak olarak vereceğiz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Namazlarında huşu sahibi müminler gerçekten felah bulmuşlardır... İşte onlar Firdevs'i miras alan gerçek mirasçılardır. Onlar orada ebediyyen kalıcıdır." "

(Müminûn, 23/1-11). [\[35\]](#)

Allah'ın Emriyle Vahyin İndirilmesi

64- Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdeki arkamızdaki ve bunlar arasındakiler yalnız O'nundur. Rabbin unutkan değildir.

65- O göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Şu halde O'na ibadet et ve O'na ibadetinde sebat göster! Sen O'na adaş bilir misin hiç?

Açıklaması

"Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdeki, arkamızdaki ve bunlar arasındakiler yalnız O'nundur ve Rabbin unutkan değildir." Yüce Allah, Allah'tan başkasının kelâmını dile getiren bu ayet-i kerimeyi: "İşte bu cennetlere..." ayetine atfetmektedir ki, bu ayet-i kerime ise Allah'ın kelâmını dile getirmektedir ve ikisi arasında herhangi bir fasıla da bulunmamaktadır. Eğer ortadaki karine açık ise böyle bir atıf caizdir. Nitekim Yüce Allah, Allah'tan başkasının kelâmı olan: "Muhakkak Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir." (Meryem, 19) ayetini Yüce Allah'ın kelâmını nakleden: "Bir işin olmasına hüküm verdi mi ona sadece ol der, o da oluverir." (Meryem, 35) ayetine atfetmiş bulunmaktadır.

Ayet-i kerimenin anlamına gelince: Rasulullah (s.a.) Hz. Cebrail'in kendisine gelişinin geciktiği kanaatine kapılınca Yüce Allah Cebrail'e şunu söylemesini emretti: Biz melekler peygamberlere ve rasullere vahiy getirmek üzere ancak Yüce Allah'ın hikmet, maslahat, dünya ve ahirette kulları hayrına olmak üzere inme emrini vermesi halinde ineriz.

Şüphesiz dünya ve ahirette ve bunların arasındaki cihet, mekân, geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanlarda dilediği gibi tasarruf ve irade, Allah'ın yetkisinde olan bir şeydir. O bakımdan Allah'ın izni ile olmaksızın hiç bir iş yapmaya imkân yoktur. Nitekim "Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz" buyruğu, çoğulun tek bir kişiye hitabıdır. Bu ise ancak Allah Rasulüne inen meleklerin hitabı halinde uygundur. Buradaki inme ağır ağır inmedir. Yani

meleklerin zaman zaman inişleri, ancak Yüce Allah'ın emriyle olur.

Ey Muhammedi Vahyin sana gelişi gecikmiş olsa bile Rabbin seni unutmaz. O hiç bir şeyi unutmaz, hiç bir şeyden gafil olmaz. O uygun gördüğü hikmet dolayısıyla bazı şeyleri (insana nispetle) öne alır, bazılarını da geriye bırakır. Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "Kuşluk vaktine ve sükûna erdiği zaman geceye yemin olsun ki, Rabbin seni terk etmedi ve senden uzaklaşmadı." (Duhâ, 93/1-3).

İbnü'l-Münzir, İbni Ebî Hatim, İbni Merdûveyh ve Taberanî'de Ebu'd-Der-dâ'dan (Hz. Peygamberle) merfu olarak şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Allah'ın kitabında helâl kıldığı şey helâldir, haram kıldığı şey de haramdır. Hakkında susup hüküm vermediği şey ise size bağışlanmıştır. O bakımdan Allah'ın size bağışladığını kabul ediniz. Şüphesiz Allah hiç bir şeyi unutmuş değildir." dedikten sonra şu: "Rabbin unutkan değildir" ayetini okudu.

Bunun böyle olduğunun delili ise Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"O göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Şu halde O'na ibadet et ve O'na ibadetinde sebat göster! Sen O'na adaş bilir misin?"

Muhakkak Allah gökleri ve yeri yaratandır. Her ikisine ve onların arasında bulunanlara malik olandır. Onların mutlak yöneticisi, egemeni ve tasarruf edeni O dur. Verdiği hükme itiraz olunamayandır. O bakımdan Rabbine ibadet üzere sebat göster. İbadet, itaat et ve bunların zorluk ve sıkıntılarına katlan. Vahyin geciktiği kanaati dolayısıyla ibadetten yüz çevirme. Senin ibadet lâyük Rabbine bir eş yahut O'nun bir benzeri olduğunu biliyor musun? O yaratandır, her şeyi yerli yerince çekip çevirendir, rızık verendir. Asıllarıyla fer'leriyle, nimetleri veren O'dur; cisimleri, hayatı, akli yaratmaktan tutun da insanın ihtiyaç duyduğu her şeyi... bunları yaratmaya Ondan başkasının gücü yetmez. O her türlü eksiklikten yücedir, münezzehtir. Burada O'na adaşın bilinmediğini ifade etmekten kasıt, herhangi bir şekilde Yüce Allah'ın ortağının bulunmadığını ifade etmektir. Soru ise inkâr içindir ve "hayır" anlamındadır, yani sen böyle bir şey bilmezsin, demektir.

İbni Abbas: Şanı yüce, mübarek olan, adı mukaddes olan o Rabbimizden başka hiç bir kimse Rahman diye adlandırılmaz," der. [\[36\]](#)

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilişe Dair Bir Şüphesi

66- İnsan der ki: "Ben öldükten sonra mı diriltilip çıkarılacağım."

67- Kendisi önceden bir şey değilken onu bizim yarattığımızı insan hiç düşünmez mi?

68- Rabbine andolsun ki, biz onları da şeytanları da beraber hasredeceğiz. Sonra cehennemin etrafında diz çöktürerek hazır bulunduracağız.

69- Sonra her topluluktan Rahman'a karşı en çok baş kaldıranlarını ayıracağız.

70- Hem oraya atılmaya en çok kimlerin lâıyk olduklarını elbette biz biliriz.

71- İçinizde ona uğramayacak kimse yoktur. Bu Rabbinin yapmayı taahhüd ettiği kesinleşmiş bir hükümdür.

72- Sonra biz takvaya erenleri kurtaracağız. Zalimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakacağız.

Açıklaması

"İnsan der ki: Ben öldükten sonra mı diriltilip çıkartılacağım?" Öldükten sonra dirilişi inkâr eden müşrik kâfir, ölümden sonra tekrar dirilişini uzak bir ihtimal görerek hayret ve şaşkınlıkla ölüp toprak olduktan sonra kabrinden canlı olarak nasıl çıkartılıp hesaba çekileceğini sorar. Buradaki bu söz müşrik ve kâfir olan her kişiye isnad edilmiştir. Bu sözü onların ancak belli bir kısmı söylemiş olmasına rağmen böyle bir isnadın tümüne yapılmasının sebebi, muayyen kimselerin söylediği bu söze razı oluşlarıdır.

Bu ayet-i kerimenin benzeri diğer ayet-i kerimeler de vardır: "Eğer şaşıyorsan asıl şaşılanacak olan: Acaba biz toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız? demeleridir." (Ra'd, 13/5); "İnsangörmez mi ki, biz onu bir nutfeden yarattık? Öyleyken o apaçık bir hasım kesiliveriyor. Kendi yaratılışını unutarak bize bir misal verdi ve dedi ki: Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek? De ki: Onları ilk defa yaratan onları diriltecektir. O her hilkati en iyi bilendir." (Yâ-Sîn, 36/77-79).

Öldükten sonra tekrar diriltiilenin mümkün olacağını delili de şudur: "Kendisi önceden bir şey değilken onu bizim yarattığımızı insan hiç düşünmez mi?" Şu inkarcı insan niçin ilk yaratılışı üzerinde düşünmüyor? Biz onu yoktan var ettik. Varlığı söz konusu

değilken onu yarattık. O neden ilk yaratılışı tekrar diriltilmeye delil görmüyor? Halbuki ilk yaratma tekrar iade etmekten daha hayret verici ve üzerinde daha çok düşünülmesi gereken bir iştir.

Bunun ifade ettiği anlam şudur: Şanı Yüce Allah insanı önce hiç bir şey değilken yaratıp var etti. Hatta o daha önce tamamıyla yokluktu. Onu bir varlık haline getirdikten sonra yeniden (ölümden sonra) bir daha ilk haline döndü-remez mi? Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: 'Yaratıkları ilkin yoktan var eden, sonra da tekrar iade eden O'dur ve bu Ona daha kolaydır. ' (Rum, 30/27). Sahih hadis-i şerifte de şu ifadeler yer almaktadır: "Yüce Allah buyuruyor ki: Ademoğlu beni yalanladı, halbuki beni yalanlamak ona yakışmaz. Bana eziyet etti, halbuki onun bana eziyet etme selahiyeti yoktur. Beni yalanlaması onun: "Beni ilk olarak yarattığı gibi tekrar iade etmeyecektir." de-mesidir. Halbuki bana göre ilk olarak yaratmak, daha sonrakine göre daha kolay değildir. Onun bana eziyet vermesine gelince, benim çocuğum olduğunu söylemesidir. Halbuki doğurmayan ve doğurulmamış, Samed, bir ve tek olan benim ve hiç bir kimse benim dengini değildir."

Daha sonra Yüce Allah değişik açılardan öldükten sonra dirilişi inkâr edenleri şu buyruklarıyla tehdit etmektedir:

1, 2- "Rabbine andolsun ki, biz onları da şeytanları da beraber hasredeceğiz. Sonunda cehennemin etrafında diz çöktürerek hazır bulunduracağız." Şanı Yüce ve mübarek olan Rabbimiz şerefli zatına yemin ederek onların çoğunu ve Allah'tan başka tapındıkları şeytanlarını mutlaka hasredeceğini belirtmektedir. Onları kabirlerinden dirilterek çıkartacak ve onları azdırıp saptıran şeytanları ile birlikte Mahşerde bir araya getirecektir. Daha sonra da uzun süre hesap yerinde bekledikten sonra, cehennem etrafında onları dizleri üstüne çökmüş olarak hazırlayacaktır. Bu şekildeki çöküşleri ise oradaki duruşlarının dehşetinden, hesaba çekilmelerinin verdiği korkudan dolayıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve sen her bir ümmeti diz üstü çökmüş göreceksin." (Câsiye, 45/28). Bu şekilde hazırlanmaları ise cehenneme sokulmalarından önce olacak ve en ileri derecede zelil kılınmış olacaklar. Çünkü burada "diz çöktürerek" diye buyurulmaktadır.

3- "Sonra her topluluktan Rahmana karşı en çok baş kaldıranlarını ayıracağız. " Belli bir dine bağlı her bir kesimden veya sapkınlık ve fesat kesimlerinin her birisinin en ileri derecede isyan etmiş, en çok baş kaldırmış, en çok bü-yüklenmiş ve Allah'ın sınırlarını en fazla aşmış olanlarını bir kenara ayıracağız. Bunlar ise kötülükte onların önderleri ve başkanlarıdır.

İşte bu buyrukta değişik şekillerde tehditler yer almaktadır: Birincisi şeytanlarla birlikte hasredilmek; ikincisi oldukça zelil ve aciz bir şekilde cehennem etrafında oturtulmuş olarak hazır bulundurulmak; üçüncüsü ise onların birbirlerinden ayrı ayrı

bulundurulmaları. Yani küfür ve isyanında aralarından daha ileri ve daha azgın olanlara özellikle daha büyük bir azap verilecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kâfir olup Allah'ın yolundan alıkoyanlara -vaktiyle fasıklık etmiş olduklarından dolayı- azap üstüne azaplarını artıracacağız." (Nahl, 16/88). Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Kendi ağırlıkları ile birlikte başka ağırlıkları da (taşıyacaklardır)." (Ankebut, 29/13).

"Hem oraya atılmaya en çok kimlerin lââyık olduklarını en iyi biz biliriz." Yani şanı Yüce Allah kulları arasında cehennemi boylamaya ve burada ebedî kalmaya kimin lââyık olduğunu, azabının kat kat artırılmasını kimin hak ettiğini en iyi bilendir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Herkesi iki kat (azap) vardır. Fakat siz bilmiyorsunuz." (A'raf, 737). Daha sonra Yüce Allah bütün insanların cehennem ateşine uğrayacaklarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"İçinizde ona uğramayacak kimse yoktur. Bu Rabbinin yapmayı taahhüd ettiği kesinleşmiş bir hükümdür." insanlar arasından cehenneme uğramayacak hiç bir kimse yoktur. "Uğramak (vârid)", Sırat'm üzerinden geçmektir. Şanı Yüce Allah bu geçişin mutlaka gerçekleşeceğine dair hüküm vermiştir. Bir diğer görüşe göre geçişten kasıt, cehenneme yaklaşmak ve cehennemin etrafında toplanmaktır. Bu ise hesaba çekilme yeridir. Bir diğer görüşe göre uğramaktan kasıt girmektir. Çünkü hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Oraya uğramak girmektir. İyi olsun kötü olsun ona girmeyecek kimse kalmayacaktır. Orası müminler için serin ve esenlik olacaktır. Tıpkı ateşin İbrahim 'e olduğu gibi." Daha sahih olan ise -bu hadis-i şerif dolayısıyla- uğramanın oradan geçme demek olduğudur:

İbni Ebî Hatim, İbni Mes'ud'un şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Bütün insanlar Sırat'a uğrayacaklardır.^Uğramaları ise cehennemin etrafında ayakta dikilmeleridir. Sonra amelleri ile Sırat üzerinden geçip giderler. Onlardan kimisi bir şimşek gibi, kimisi rüzgar gibi, kimisi kuş gibi, kimisi asil bir at gibi geçer. Kimisi de iyi bir devenin yürüyüşü gibi, kimisi bir insanın koşusu gibi geçer. Nihayet aralarından en son geçecek kişi ayağının baş parmağı kadar bir yer üzerinden nuru ile geçebilecektir. Oradan geçerken Sırat onu sağa sola bükecek, ayakların sebat edemediği oldukça kaygan bir köprü halini alacaktır ve onun üzerinde es-Sa'dân adı verilen bitkinin dikenlerini andıran dikenler bulunacaktır. Her iki tarafta ateşten kancalar taşıyan melekler olacaktır. Onlar bu kancalarıyla insanları alıp yakalarlar." İbni Mes'ud naklettiği bu rivayeti, elbette ki Peygamber (s.a.)'den dinlemiştir. İbni Cerîr de yine İbni Mes'ud'un şöyle dediğini nakletmektedir: "Sırat, cehennem üzerinde kılıcın keskin tarafı gibidir. Birinci tabaka, üzerinden şimşek gibi, ikincisi rüzgar gibi, üçüncüsü asil atlar gibi, dördüncüsü asil develer gibi geçecektir. Daha sonra meleklerin: Allah'ım! Esenlik ver, esenlik ver, dualarıyla onlar (insanlar) oradan geçeceklerdir."

"Sonra biz takvaya erenleri kurtaracağız. Zalimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakacağız." Bütün insanların Sırat'tan geçip cehenneme uğramalarından sonra cehenneme girmeyi gerektiren şeylerden sakınmış olanları kurtaracağız. Cehennemi

gerektiren şeyler ise Allah'ı inkâr ve ona isyan etmektir. Biz bunlardan uzak duranları cehenneme girmekten koruyup kurtaracağız. Onlar iman ve amelleri sayesinde Sırat üzerinden geçeceklerdir. Kâfir ve isyankârları ise cehennemde dizleri üstünde çökmüş olarak bırakacağız, oradan çıkamayacaklardır. Cehennemde, orada ebediyyen kalması icap edenlerden başkası kalmayacaktır. Günahkâr müminler ise masiyetleri dolayısıyla azap gördükten sonra oradan çıkacaklardır. Allah herhangi bir zamanda: "Lâ ilahe illallah" demiş bulunan ve hiç bir hayır işlememiş olanları dahi cehennemden çıkartacaktır. [37]

Müşriklerin, Dünyadaki Durumlarının Güzelliği Dolayısıyla Bir Diğer Şüpheleri

73- Ayetlerimiz kendilerine apaçık okunduğunda kâfirler müminlere derler ki: "Bu iki fırkadan hangisinin makamı daha hayırlı, meclisi daha iyidir?"

74- Bunlardan önce nice nesilleri helak etmişizdir ki, onlar varlıkça ve gösterişçe daha iyi idiler.

75- De ki: "Kim dalâlette olursa Rahman ona ömür boyunca mühlet verir. Nihayet kendilerine vaad olanı ya azabı ya kıyameti görünce kimin yerinin daha kötü ve yardımcılarının daha zayıf olduğunu bileceklerdir."

76- Allah hidayete erenlerin hidayetini artırır. Baki olan salih ameller ise sevapça da Rabbin yanında daha hayırlıdır, akibetçe de daha hayırlıdır.

Açıklaması

"Ayetlerimiz kendilerine apaçık okunduğunda kâfirler müminlere derler ki: Bu iki fırkadan hangisinin makamı daha hayırlıdır, meclisi daha iyidir?" Yüce Allah'ın indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim'in ayetleri, apaçık belgeler olarak okunduğunda kâfirler bundan yüz çevirdiler ve uydukları batıl dinin doğruluğuna delil getiren bir üslupla dediler ki: İki kesimden (müminlerle kâfirlerden) hangisinin mevki ve meskeni daha iyi, makamı daha üstün, yardımcıları daha çoktur. Ayet-i kerimedeki "nâdî" konuşma yeri ve meclis

demektir. Erkeklerin konuşup oturmak üzere toplandıkları yere denilirdi. İşte biz nasıl olur da batıl üzere oluruz da şu zayıf, fakir, Daru'l-Erkam'da gizlenip saklananlar hak üzere olabilirler? Nitekim Yüce Allah bir başka ayet-i kerimede onların bu durumlarını şöylece haber vermektedir: "Kâfirler iman edenlere dediler ki: Eğer o (iman) hayır olsa idi bizden önce ona sahip olamazlardı" (Ahkaf, 46/11). Bu ise dünya hayatında zahiren görülen hale bakıp aldanmaktır. Onlar zengin ve varlıklı olanın hak ve doğruluk üzere olduğunu, buna karşılık fakir olanın da batıl üzere olduğunu vehmediyorlardı.

Yüce Allah onların bu şüphelerini şu ayeti ile reddetmektedir:

"Bunlardan önce nice nesilleri helak etmişizdir ki, onlar varlıkça ve gösterişçe daha iyi idiler." Bu onların bu husustaki şüphelerine verilen ilk cevaptır. Yani peygamberlerini yalanlayan geçmiş ümmetlerden pek çoğu küfürleri sebebiyle helak olmuştur. Oysa onlar hem servet, hem de gösteriş bakımından sizlerden ileri idiler. Ayette geçen "esas" kelimesi genel olarak bütün malı ifade eder. Deve, koyun, inek ve eşyalar anlamındadır. Özel olarak yatak, yorgan, elbise, perde, sergi, koltuk, kanape gibi ev eşyası anlamına da gelir. "Gösteriş" ise elbisenin güzelliği yahut bedenlerin güzelliği ve nimet içerisinde olması gibi, insanların takdirine göre görünürde olan durum demektir.

Ayetin anlamı şudur: Servet, nüfuz ve üstünlüğün görünür belirtileri Allah nezdinde de durumun iyiliğinin delili değildir. Allah refah içerisinde olanları helak etmiş, salih fakirleri de kurtarmıştır. İşte bu aynı zamanda zengin, ama cahil günahkâr bir takım Müslümanların dünya hayatındaki iyi hallerinin Allah'ın kendilerinden razı oluşuna, ahiretteki hallerinin de iyiliğine bir delil kabul etmelerine karşı bir tehdittir.

Daha sonra yüce Allah bu tehdidi daha bir pekiştirerek ve ileriye götürerek şöylece buyurmaktadır:

"De ki: Kim dalâlette olursa Rahman olan ona mühlet verir." Bu da kâfirlerin konu ile ilgili şüphelerine verilen ikinci cevaptır. Ey Muhammedi Sen kendilerinin hak, sizin ise batıl üzere olduğunuzu iddia eden, Rablerine ortak koşan bu müşriklere şunu söyle: Bizden olsun sizden olsun, her kim dalâlette olursa ve her kim dünya hayatında kendi hevasına göre gelişigüzel'davranırsa, Yüce Allah onu bir müddet sapıklığı içerisinde bırakacak, azgınlığında terk e-decek, içinde bulunduğu halde kendisine mükjet verecek, ona alabildiğine süre tanıyacak ve (derece derece azaba yaklaştırmak üzere) ona meydan verecektir ki, günahı daha çok artsın. Bu Rabbinin huturuna çıkacağı ecelinin geleceği vakte kadar böyle sürüp gidecektir.

İşte zalim ve isyankârları derece derece azaba yaklaştırmak hususunda Allah'ın sünneti budur. Allah onları sapıklıklarında bırakır. Hatta dünya hayatı nimetlerini ve hayatın lezzet ve zevk alınan yönlerini daha da artırır. Ta ki, kendileri için bir yol kabul ettikleri o kötü hallerinde daha ısrarlı bir şekilde kalıp devam etsinler. Nitekim Yüce Allah

şöyle buyurmaktadır: "Günahlarını artırırsınlar diye biz onlara süre tanıyoruz." (Al-i İmran, 3/178); "Onları azgınlıkları içinde şaşırılmış halde terk ederiz." (En'âm, 6/110).

"Nihayet kendilerine vaadolanı (ya azabı veya kıyameti) görünce kimin yerinin daha kötü ve yardımcılarının daha zayıf olduğunu bileceklerdir." Nihayet onlar gözleriyle tehdit olundukları -ya Bedir gününde görüldüğü gibi öldürülüp esir alınma şeklinde- dünya hayatında azabı yahut da ansızın gelecek kıyamet günündeki ve onun kapsamına giren ahiret azabını görünce, işte o vakit kimin makam ve mevkisinin daha kötü, yardımcılarının da daha güçsüz olduğunu öğreneceklerdir. İşte o zaman dünya hayatında iken mevkilerinin daha hayırlı, meclislerinin daha güzel olduğu şeklindeki kanaatlerinin tam aksi olduğunu görecekler. İşin gerçeğini açık seçik anlayacaklar, kendi mevkilerinin daha kötü olduğunu, yardımcılarının daha güçsüz olduğunu, müminlerden daha güçlü ve daha iyi bir halde olmadıklarını göreceklerdir. İşte bu onların daha önce söyledikleri: "Bu iki firkadan hangisinin makamı daha hayırlı, meclisi daha iyidir?" sözlerine bir cevaptır. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de şudur: "Allah'tan başka kendisine yardım edecek bir topluluk da yoktu, kendisi de öc alabilecek değildi." (Kehf, 18/43).

Şanı Yüce Allah sapıklara sapıklıkları içerisinde mühlet verilmesini söz konusu ettikten sonra, hidayet üzere olanların hidayetlerinin artışlarını da şöylece haber vermektedir: "Allah hidayete erenlerin hidayetini artırır. Baki olan sa-lih ameller ise sevapça da Rabbin yanında hayırlıdır, akıbetçe de hayırlıdır." Elbette ki Allah, imana ermek suretiyle hidayet bulanların muvaffakiyetlerini ve hayra yol bulma imkânlarını daha da artırır. Çünkü istenen bir hayır, bir başka hayra götürür.

İşte müminlerle kâfirler arasındaki bu apaçık karşılaştırma hallerinin birbirinin zıddı olduğunu ortaya koymaktadır. Şanı Yüce Allah müminlerin mükâfatı olarak yakınlerini artırır. Kâfirlerin cezası ise sapıklıkları içerisinde onlara mühlet vermesidir. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Bir sure indirildiği zaman içlerinden bazıları: Bu hanginizin imanını artırdı? der. İman edenlere gelince, her zaman imanlarını artırmıştır ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler. Fakat kalplerinde hastalık bulunanlar ise onların küfürlerine küfür katıp artırdı ve onlar kâfir olarak öldüler." (Tevbe, 9/124-125).

Şüphesiz, ebedî mükâfata götüren Rabbe itaattir. Mükâfat itibariyle hayırlı olan dönüş ve akibeti daha iyîlîkm sahibine daha çok fayda sağlayacak olan; mal, mülk, servet ve meclisler (kendileriyle oturulup kalkılanlar) değildir. [\[38\]](#)

Öldükten Sonra Diriliş İle Haşredilmeye Dair Müşriklerin Alaylı Sözleri

77- Ayetlerimizi inkâr eden ve: "Elbette bana mal ve evlat verilir" diyeni gördün mü?

78- Acaba o görülmeyeni mi bildi; yoksa Allah katından bir söz mü almış.

79- Hayır! Biz dediğini yazacağız, azabını da uzattıkça uzatacağız.

80- Dediğini ondan miras alacağız ve o, bize yalnız gelecektir.

Açıklaması

"Ayetlerimizi inkâr eden ve "Elbette bana mal ve evlat verilir" diyeni gördün mü?" Ben sana Yüce Allah'a karşı cüretkârca davranıp da: "Şüphesiz ahi-rette bana mal ve çocuk verilecektir" demek cesaretini gösteren şu kâfirin kıssasını bildireyim mi? Böyle bir kıssanın söz konusu edilmesi insanlara bunun hayret edilecek bir şey olduğunu anlatmak içindir.

Daha sonra Yüce Allah onun söylemiş olduğu bu iddianın gaybî herhangi bir delile yahut Allah'tan bir ahde dayalı olmadığını belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Acaba o görülmeyeni mi bildi, yoksa Allah yanından bir söz mü almış?" Onun bu iddiası ya gaybî bilmeye yahut da Allah'tan alınan bir ahde dayalı olabilir. Bu kişi gaybden haber almış da cennette olacağını mı öğrenmiştir yoksa bu hususa dair Allah'tan sağlam bir ahit mi almıştır? Allah katındaki ahit ise rahmete dairdir ve "lâ ilahe illallah" deyip salih amel işleyen mümini cennete koyacağına dairdir. Yüce Allah'ın: "Görülmeyeni mi bildi?" buyruğu ise -beşeri çaba ile- gayb ilminin elde edilmesinin imkânsız bir iş olduğuna işarettir. Çünkü şanı Yüce Allah gayb bilgisini ancak bu iş için razı olup seçtiği bir rasule verir. Daha sonra Yüce Allah onu şu buyruklarıyla tehdit etmektedir:

"Hayır, biz dediğini yazacağız. Azabını da uzattıkça uzatacağız ve bize yalnız gelecektir." Buradaki "hayır" anlamına gelen "kellâ" kelimesi daha önceki ifadeyi reddetmek ve bundan dolayı azarlamak, daha sonra gelecek ifadeleri de tekit etmek için kullanılan bir kelimedir. Bu kelime Kur'an-ı Kerim'in ilk yarısında yer almamıştır. Diğer taraftan söylenenler herhangi bir erteleme söz konusu olmaksızın yazılmakla birlikte, geleceği ifade eden sîn harfi ile: "senektü-bü= yazacağız)" şeklinde zikredilmesi korkutulan şey dolayısıyla tehdit etmek içindir.

Durum o kâfirin dediği gibi değildir. Aksine biz onun söylediklerini koruyacağız, belgeleyeceğiz. Ahirette bunlara karşılık onu cezalandıracağız. Azabını daha da artıracacağız.

ve ahiret yurdunda dünyada iken söylediği bu söz ve Allah'ı inkârı dolayısıyla azabını uzatıp duracağız. Bu azabı biz ona işlediğinin bir cezası olarak istediği mal ve evlat yerine vereceğiz.

Onun canını alacağız ve kıyamet gününde kendisine verileceğini söylediği mal ve evlâdına başkaları mirasçı olacak. O ise bunlardan mahrum kalacaktır. Kıyamet gününde dünyada beraberinde bulunan mal ve evlâdı bulunmaksızın, yalnız başına bize gelecektir. Çünkü biz bunları ondan çekip ayıracağız. Peki, nasıl olur da bizim ona bunları vereceğimize ümid bağlayabilir? Bu buyruk Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesini andırmaktadır: "Andolsun sizi ilk defa yarattığımız gibi yapayalnız tek tek bize geldiniz. Size ihsan etmiş olduğumuz şeyleri de geride bıraktınız?" (En'am, 6/94). [\[39\]](#)

Putlaein Putperestlere Düşman Kesilmesi Ve Putperestlerin Şeytanları Veli Edinmiş Olmaları

81- Kendilerine güç kazandırsınlar diye Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

82- Hayır, onlar ibadetlerini inkâr edip aleyhlerine döneceklerdir.

83- Bilmez misin ki, şeytanları kâfirler üzerine saldıığımızda, onları alabildiğine kışkırtırlar?

84- Sen onlar için acele etme! Biz onlara ait (olanı) mükemmel bir şekilde sayarız.

85- O gün biz takva sahiplerini Rah-man'ın huzuruna ona gelmiş konuklar gibi toplayacağız.

86- Mücrimleri de susamışlar olarak cehenneme süreriz.

87- Rahman'ın yanında ahd almış olandan başkası şefaatte bulunmayacaktır.

Açıklaması

"Kendilerine güç kazandırsınlar diye Allah 'tan başka ilâhlar edindiler." Allah'ın ayetlerini inkâr eden şu kâfirlere gerçekten hayret edilir. Çünkü onlar küfre sapıp Allah'a ortak koşmakla, kendilerine yardımcı ve destek olsunlar, Rableri nezdinde kendilerini ona yakınlaştıracak şefaathçiler olsunlar diye Allah'tan başka ilâh edinmiş olmalarına rağmen, Allah'tan bir takım temennilerde bulunur, bir takım isteklerini yerine getirmesini isterler.

Fakat durum hiç de zannettikleri, ümid ettikleri gibi değildir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hayır! Onların ibadetlerini inkâr edip aleyhlerine döneceklerdir." Sandıkları ve ümid ettikleri gibi bu putların kendilerini Allah'ın azabından kurtarması mümkün olmayacaktır. Aksine kıyamet gününde ilâh edinilen bu putlar, kâfirlerin kendilerine yaptıkları ibadeti inkâr edecektir. Çünkü putlar ibadeti bilmeyen, farkına varmayan cansız varlıklardır. Zannettiklerinin aksine putlar onlara düşman kesilecek, aleyhlerine şahitlikte bulunacak ve Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi, siz bize ibadet etmiyordunuz, diyeceklerdir: "Şirk koşanlar şirk koştuklarını görünce: Rabbimiz, bunlar seni bırakıp çağırdığımız (tapındığımız) ortaklarımızdır, diyecekler. Onlar da kendilerine şu sözü söyleyebileceklerdir: Siz hiç şüphesiz kesinlikle yalancılarsınız." (Nahl, 16/86). Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Onlar bize ibadet etmiyorlardı." (Kasas, 28/63); "O zaman kendilerine uyulanlar uyanlardan hızlıca uzaklaşırlar. Artık azabı görmüşlerdir. Aralarındaki münasebetler de kopup gitmiştir." (Bakara, 2/166).

Daha sonra Yüce Allah kâfirlerin dünya hayatında şeytanlarıyla olan ilişkilerinden bahsetmektedir. Onlar şeytanlardan istekte bulunmakta, onlara itaat etmektedirler. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Bilmez misin ki, biz şeytanları kâfirler üzerine saldıığımızda onları alabildiğine kışkırtırlar." Bizim şeytanları kâfirlere musallat kılıp onları birbirleriyle başbaşa bıraktığımızı, şeytanlara onları aldatma imkânı verdiğimizizi, o bakımdan şeytanların bu müşrikleri masiyetleri işlemek üzere tahrik ettiklerini, kışkırtıp, aldatıp kandırdıklarını bilmez misin? Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle yerlerinden oynat. Onlara karşı süvarilerinle, piyadelerinle yaygara çıkar ve mallarına evlâtlarına ortak ol!" (İs-ra, 17/64).

İşte bu ayet ile kâfirlerin durumlarının, küfür üzere ısrarlarının hayret edilecek bir şey olduğu Rasulullah (s.a.)'a hatırlatılmakta, haktan yüz çevirip alıkoymalarına karşı onu teselli edip meselenin onun için kolaylaşmasını sağlamaktadır.

"Sen onlar için acele etme. Biz onlara ait (olanı) mükemmel bir şekilde sayarız. " Ya Muhammed! Küfür üzere ısrar ve sebatları, inatları yüzünden helak edilmelerini Allah'tan istemek suretiyle bunlara azabın gelmesini dilemekte aceleci davranma! Biz süre tanıyor ve belirli bir vakte kadar cezalarını geciktiriyoruz. Kaçınılmaz olarak onlar Allah'ın azap ve

intikamına doğru gitmektedirler. Senin onların azap edildiklerini görmene engel, sadece sınırlı ve münhasır bir takım sürelerdir. Gelecek olan ise pek yakındır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen Allah'ı zalimlerin yaptıklarından gafil sanma." (İbrahim, 14/42). Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "O halde kâfirlere bir süre tanı. Azıcık bir süre." (Târik, 86/17). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onları azıcık faydalandırırız, sonra da oldukça uzun bir azaba mahkûm ederiz." (Lokman, 31/14).

Daha sonra Yüce Allah kıyamet gününde haşir keyfiyetini, takva sahipleri ile mücrimler arasında ortaya çıkacak ayrılığı açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"O gün biz takva sahiplerini Rahmanın huzuruna O'na gelmiş konuklar gibi toplayacağız." Ey Rasul! Kavmine, takva sahibi olan toplulukların cennete, Allah'ın ikram yurduna binekleri üstünde gruplar halinde gelecekleri günü hatırlat. Grup (vefd) ise binekli olarak gelen kimselerdir. Onların binekleri, ahiretin nurdan binekleridir. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Ra-sulullah (s.a.): Nefsim elinde olana yemin olsun, takva sahipleri kabirlerinden çıkacakları vakit beyaz dişi develerle karşılanırlar. Bunların kanatları olacaktır ve bu develerin eğerleri altından olacaktır." buyurdu ve daha sonra bu ayet-i kerimeyi okudu.

"Mücrimleri de susuz olarak cehenneme süreriz." Yalanlayan günahkârları da arkalarından kovalanarak, sürüklenerek, cehenneme susuz, piyade olarak tıpkı suya giden susamış develer gibi hızlıca sürükleyeceğiz.

"Rahmanın yanında ahd almış olandan başkası şefaatte bulunamayacaktır." Hiç kimse Allah katında başkasına şfaat edemeyecektir. "Rahmanın kendisine izin verdiği kimseden başka; ve o doğru söz söyleyecektir." (Nebe, 78/38). "Rahman'm yanında ahd almış olandan" buyruğunda sözü geçen ahit, Allah'tan başka ilâh olmadığına şahitlik edip bunun gereğini yerine getirmektir. Yani doğru itikad sahibi, doğru sözlü ve salih amel sahibi olmaktır. Dünya hayatında hidayete çağırın ve kötülüklerin ıslahına çalışan kimse olmaktır. İlâh oldukları ileri sürülen varlıkların şefaati ise gülünç bir temenniden, boş vehimden ibarettir. Bunlar bizzat kendilerine dahi bir fayda ya da bir zarar veremezler.

İbni Ebi Hatim, el-Esved b. Yezîd'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Abdullah b. Mes'ud şu: "Rahmanın yanında ahd almış olandan başkası şefaatte bulunamayacaktır" ayetini okuduktan sonra dedi ki: Bunlar Allah katında ahit alanlardır. Allah kıyamet gününde şöyle diyecektir: Her kimin Allah'ın yanında bir ahdi varsa ayağa kalksın. Ey Abdurrahman'ın babası! Haydi bize öğret, dediler, o da şöyle dedi: Şunları söyleyin:

"Gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi ve açığı bilen Allah'ım! Ben şu dünya hayatında sana, beni kötülüğe yaklaştıracak ve hayırdan uzaklaştıracak bir amel ile başbaşa bırakmamamı ahdediyorum. Ben senin rahmetinden başka bir şeye güvenmiyorum. Kıyamet gününde eda edeceğin bir ahit ver bana! Şüphesiz sen sözünden

caymazsın."

Elbette ki bu, bir hadisin ifade ettiği bir manadan alınmıştır. [\[40\]](#) Böylelikle burada ahd ile kastedilenin şehadet kelimesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayet-i kerime büyük günah sahiplerine şefaatin söz konusu olacağını da göstermektedir. [\[41\]](#)

Allah'a ocuk İsnat Edenlerin Reddi

88- "Rahman evlat edindi" dediler.

89- "Andolsun ki, siz pek çirkin bir şey söylediniz.

90- Bundan nerdeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılarak yıkılacak.

91- Rahmn'a evld isnat ettiler diye.

92- Halbuki Rahmn'a evld edinmek yakışmaz.

93- Göklerle yerde olanların hepsi Rahmn'a ancak kul olarak gelir.

94- Andolsun ki, hepsini kuşatıp onları teker teker saymıştır.

95- Andolsun ki, onların hepsi kıyamet gününde O'na yalnız gelirler.

Açıklaması

"Rahman, evlat edindi, dediler. Andolsun ki siz pek çirkin bir şey söylediniz. " Kfirler (Yahudiler, Hristiyanlar, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia eden Arap müşrikleri): şüphesiz Allah-evlt edindi, dediler. Ancak Yüce Allah onlara şöylece cevap vermektedir:

Andolsun siz bu sözünüzle görülmedik bir iftirada bulunuyor, günahı oldukça büyük bir söz söylüyorsunuz. Ayet-i kerimede "pek çirkin bir şey" diye açıklanan el-idd: "Musibet, oldukça çirkin ve görülmedik iş" anlamına gelir.

"Bundan nerdeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılarak yıkılacak." Bu sözden dolayı nerdeyse gökler paramparça olacak, yer yarılacak ve pek çok şey yerin dibine geçecek, büyük bir gürültü ile yıkılıp gidecek, dağlar da oldukça şiddetli bir şekilde yıkılıp ufalanacaktır. Bu sözden dolayı, bu sözün oldukça görülmedik ve ağır bir iftira oluşundan dolayı ve Yüce Allah'ı tazim etmek ve Onun celâlini ortaya koymak için yeryüzü altüst olacaktır. Çünkü bütün bu yaratıklar Allah'ı tevhid, onun ortağı benzeri, çocuğu ve eşi olmadığını ikrar ve kabul etmek esası üzere yaratılmışlardır. İbni Abbas ve Ka'b şöyle demiştir: Gökler, yer, dağlar ve -insan ile cinler dışında- bütün yaratıklar bu işten korktular, dehşete kapıldılar. Nerdeyse yok olup gidecekler. Melekler ise bu işe gazaplandı, cehennem alevlendi. Ağaçlar diken çıkardı. Yer ise üst üste yığıldı ve kuraklaştı. Bütün bunlar bu gibi kimseler: "Allah çocuk edindi." dedikleri vakit oldu. Muhammed b. Ka'b da şöyle der: Allah'ın düşmanları neredeyse başımıza kıyametin kopmasına sebep olacaklardı. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bundan nerdeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılarak yıkılacak; Rahmana evlât isnat ettiler diye."

İşte bu söylenen sözün dehşetinin büyüklüğünü ortaya koymakta ve Allah'ın gazabını, hiddetini gerektirdiğini belirtmektedir. Şayet Yüce Allah'ın hikmeti, hilmi ve kâfirin küfrüne aldırış etmemesi olmasaydı, elbette kıyamet kopar ve kâfirler toptan imha edilirdi.

"Rahmana evlât isnat ettiler diye. Halbuki Rahmana evlâd edinmek yakışmaz. " Bütün bunların sebebi Allah'a evlât nispet etmeleridir. Halbuki evlât edinmek ona yakışmaz ve uygun düşmez. Çünkü onun celâli ve azameti buna aykırıdır ve elbette ki, bu bir eksiklik. Yüce Allah böyle bir eksiklikten münezzehtir, çünkü bütün yaratıklar onun kuludur.

Bundan dolayı Yüce Allah böyle bir iftiranın reddini pekiştirmek üzere şöyle buyurmaktadır: "Gökler ve yerde olanların hepsi Rahman a ancak kul olarak gelir." Meleklerden, insanlardan ve cinlerden olan yaratılmışların her birisi mutlaka kıyamet gününde Yüce Allah'ın huzuruna kulluğunu itiraf ederek, boyun eğerek, Allah'ın mülkiyetinde olduğunu ilân ederek zillet içerisinde gelecektir. O halde bu mahlûkatın birisi nasıl olur da onun evlâdı olabilir?!

"Andolsun ki hepsini kuşatıp onları teker teker saymıştır. Onların hepsi kıyamet gününde ona yalnız gelirler." Yüce Allah onları yarattığı günden kıyamet gününe kadar sayılarını bilmiştir. Şahıs olarak onları saydığı gibi, bütün hallerini de tespit etmiştir. Onlar onun hakimiyeti, emir ve idaresi altındadır. Her şey onun yanında belli bir miktar iledir. Onların her birisi kıyamet gününde onun huzuruna herhangi bir yardımcısı olmaksızın,

beraberinde bir mal bulunmaksızın gelecektir. O da yaratıkları hakkında dilediği şekilde hüküm verecektir. Allah, insanlara hiç bir şekilde zulmetmeyen, adil olandır. Fakat asıl insanlar kendilerine zulmederler. "Teker teker saymıştır." buyruğu da önceki buyrukları tekit etmektedir. [\[42\]](#)

Müminlerin Sevilmeleri, Kur'an-I Kerimin Kolaylaştırılması Ve Günahkârların Helak Edilmesi

96- Muhakkak mümin olup salih amel işleyenlere Rahman, bir sevgi peyda edecektir.

97- Andolsun biz onu takva sahiplerini onunla müjdeleyesin, inat edenleri de korkutasın diye senin dilinle kolaylaştırdık.

98- Onlardan önceki zamanlarda nice kavimleri helak ettik. Şimdi onlardan birini görüyor yahut gizli bir seslerini bile işitiyor musun?

Açıklaması

"Muhakkak mümin olup salih amel işleyenlere Rahman bir sevgi peyda edecektir." Şüphesiz Allah'ın Rasulü'nü tasdik edip doğrulayanlar; farz ve nafîle türünden salih amel işleyip helâli helâl, haramı haram bilenlere, Allah'ı razı edecek işler yapanlara karşı sevgi tohumlarını salih kulların kalplerinde candan bir sevgi halinde yeşertecektir. Salih ameller, Muhammedi şeriata tabi oluşu dolayısıyla Yüce Allah'ı razı edecek işlerdir.

Ahmed, Buharî, Müslim ve Tirmizî, Ebu Hureyre (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Allah bir kulu sevdiği takdirde Cebrail'e şöyle seslenir: Ben filanı sevdim, sen de onu sev. (Cebrail) Semada nida ettikten sonra yer halkı arasında da o kimseye sevgi besleme indirilir. Allah bir kula buğzettiği vakit de Cebrail'e: "Ben filana buğzettim," diye nida eder. O da semada nida ettikten sonra, yeryüzüne o kimseye karşı nefret indirilir."

Bu suretle hadis-i kudsî salih kullar lehine yeryüzünde sevgi beslemenin indirilmesi noktasında ayet-i kerime ile uyum halindedir. Bu sevgi ve kalplerdeki bu muhabbetin Yüce Allah'ın var etmesi ile olduğunu, akrabalık, dostluk, iyilik yapma yahut buna benzer sevgiyi doğuran sebepler söz konusu olmaksızın doğrudan Allah'ın var etmesi ile ortaya çıkacağı konusunda da ayet-i kerime ile hadis uyum halindedir.

Daha sonra Yüce Allah bu surenin konumunu açıklamak üzere bazı izahlarda bulunmaktadır. Çünkü bu surede tevhid, nübüvvet, haşir ve neşir söz konusu edildiği gibi, sapık ve saptırıcı fırkaların görüşleri de reddedilmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz onu takva sahiplerini onunla müjdeleye-sin, inat edenleri de korkutasın diye senin dilinle kolaylaştırdık." Biz bu Kur'an-ı Kerim'i sana senin dilinle indirmek suretiyle kolaylaştırdık. Onu etraflı bir şekilde açıkladık ve kolay kıldık ki, onunla müttakilere Allah'ın çağrısını kabul edip rasulünü tasdik edenlere onlar için itaatleri karşılığında cennetin bulunduğunu müjdeleyesin. Hakka karşı durmakta inat eden, haktan ayrılıp sapan, batıla yönelenlere de küfür ve isyanları sebebiyle kendileri için cehennemin hazırlanmış olduğunu belirtmekle korkutasm.

Daha sonra Yüce Allah sureyi şu oldukça beliğ öğüt ile nihayete erdirmektedir:

"Onlardan önceki zamanlarda nice kavimleri helak ettik. Şimdi onlardan birini görüyor ya da gizli seslerini bile işitiyor musun?" Bizler müşrik Araplardan önce nice toplumları ve nice ümmetleri helak etmiş bulunuyoruz. Çünkü onlar da Allah'ın ayetlerini inkâr etmiş ve rasullerini yalanlamışlardı. Onlardan herhangi bir kimseyi görebiliyor yahut onların seslerini işitebiliyor musun?^[43]

---

[1] Prof. Dr. Abdulvahhab en-Neccar, Kısâsu'l Enbiyâ, 368.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/302-303.

[2] Razi, XXI/179.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/303-307.

[4] Prof. Abdulvahhab en-Neccar, a.g.e., 369.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/310-311.

[5] İbni Kesîr, III/113.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/311-312.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/316-318.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/322-323.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/327-329.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/334-335.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/335-336.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/336

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/336-337.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/337.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/337.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/337-338.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/338.

[18] Nasturîler: Nastûr adındaki bir alimin görüşlerine dayanan Hristiyan mezhebi. Melikîler veya Melkanîler bilgin ve filozof Kral Kostantin'e, Yakubîler ise Yakub adlı bir alime nispet edilen Hristiyan mezhepleridir.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/338-341.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/345.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/345-346.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/346.

[23] İbni Kesir, III/123-124.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/346-350.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/354-355.

[26] Prof. Abdülvehhâb en-Neccâr, Kasasu'l-Kur'ân, 101-103.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/357.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/358-359.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/359.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/359.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/359-360.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/363.

[33] İbni Kesir, 11/127. 2- Razî, XXI/234.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/365-366.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/368-370.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/370.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/374-376.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/379-382.

[38] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/386-388.

[39] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/391-392.

[40] Bunu Razî Tefsirinde (XXI, 253); yine Kurtubî, Tefsir'inde (XI, 154) zikretmektedir. İleride bu hadis-i şerifin tam metni gelecektir.

[41] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/396-398.

[42] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/401-402.

[43] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/405-406.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Kur'ân-I Kerim Mutluluk Kaynağıdır 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 5

Açıklaması 6

Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Hz. Musa'nın Rabbi İle Konuşması Mukaddes Vadide Ona Vahyin Gelmeye Başlaması 9

İ'râb: 9

Belagat: 9

Kelime ve ibareler: 9

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

13 Hz. Musa'nın Asasının Yılana Dönüşmesi (Birinci Mucize)

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Beyaz El (İkinci Mucize) 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

-4- Yüce Allah'ın Peygamberlikten Önce Hz. Musa'ya İhsan Ettiği Sekiz Nimeti 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Firavun'u İmana Davet İle İlgili Olarak Musa Ve Harun (A.S.)'a Verilen Direktifler 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Firavun İle Hz. Musa Arasında Ulûhiyete Dair Konuşma .
24

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

-7- Hz. Musa'nın Büyücülük İle İtham Edilmesi 28

Belagat: 28

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Firavun'un Sihirbazları Toplaması Ve Hz. Musa'nın Onları Uyardığı 30

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Hz. Musa İle Sihirbazların Karşılaşmaları Ve Sihirbazların Allah'a İman Ettiklerini Açıklamaları 32

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki 34

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

-10- Firavun Ve Askerlerinin Suda Boğulmaları Ve Yüce

Allah'ın İsrailoğullarına Nimetleri 38

Belagat: 38

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 40

Sözleşilen Vakitte Yüce Allah'ın Hz. Musa İle Konuşması
Ve Buzağıyı İlâh Yapmak Suretiyle Samirî'nin Fitne
Çıkarması 41

İ'râb: 41

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 42

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43

Buzağının İlâh Edinilmesi Dolayısıyla Hz. Musa'nın Hz.
Harun'a Çıkışması, Buzağının Denize Atılması Ve Gerçek
İlâhın Tevhidi 44

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

[Ayetler Arası İlişki 45](#)

[Açıklaması 46](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47](#)

[Kuran Kıssalarından İbret Almak Ve Kur'an'dan Yüz Çevirenlerin Cezası 49](#)

[Belagat: 49](#)

[Kelime ve İbareler: 49](#)

[Ayetler Arası İlişki 49](#)

[Açıklaması 50](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50](#)

[Kıyamet Gününde Yeryüzünün, Dağların Ve İnsanların Halleri 51](#)

[Belagat: 51](#)

[Kelime ve İbareler: 51](#)

[Nüzul Sebebi 52](#)

[Ayetler Arası İlişki 52](#)

[Açıklaması 52](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53](#)

Kur'an-ı Kerimin Arapça Oluşu, Tehditleri, Vahyin Tamamlanışından Önce Kur'an Okumakta Acele Etmemek
53

Kelime ve İbareler: 54

Nüzul Sebebi 54

Ayetler Arası İlişki 54

Açıklaması 54

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55

Hz. Adem'in Cennetteki Kıssası, Oradan Çıkartılması Ve Rabbani Hidayete Bağlı Olmakla Yükümlü Kılınması 55

Belagat: 56

Kelime ve İbareler: 56

Ayetler Arası İlişki 57

Açıklaması 57

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59

Geçmiş Ümmetlerin Helakinden İbret Almak, Müşriklerin Eziyetlerine Sabredip Onların Dünyadan Faydalanmalarına Aldırış Etmemek Ve Aile Halkına Namazı Emretmek. 60

Belagat: 60

Kelime ve İbareler: 60

Ayetler Arası İlişki 61

Açıklaması 61

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63

Müşriklerin Bir Mucize Talebi Ve Gelecek İle Tehdit Edilmeleri 64

Belagat: 64

Kelime ve ibareler: 64

Ayetler Arası İlişki 64

Açıklaması 64

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65

TÂ-HÂ SURESİ

Kur'ân-I Kerim Mutluluk Kaynağıdır

1- Tâ-Hâ

2- Biz sana Kur'ân'ı sıkıntı çekesin diye indirmedik.

3- Ancak korku duyan kimseye öğüt olmak üzere (indirdik).

4- O, yeri ve yüksek gökleri yaratandan indirilmedir.

5- O Rahman, Arş'a istiva etti.

6- Göklerde, yerde, onların arasında ve nemli toprağın altında olanların hepsi O'nundur.

7- Sen sözünü açığa vursan da, muhakkak O saklı olanı da ondan gizli olanı da bilir.

8- Allah O'dur ki, O'ndan başka ilâh yoktur, en güzel isimler yalnız O'nundur.

Açıklaması

"Tâ-Hâ" : Bunlar muhatabın daha sonra bildirilecek hususlara dikkatini çekmek ve konuşup yazdıkları dilin harflerinden oluştuğuna göre Kur'an-ı Kerim'in benzerini meydana getirmek için Araplara meydan okumak üzere surenin başında yer alan mukatta harfleridir. Bir diğer görüşe göre bu Rasulullah (s.a.)'m adı olup, "Ey Muhammedi Arzı çiğne (yeryüzünde yürü)!" anlamındadır. İbnü'l-Enbarî şöyle der: Çünkü Rasulullah (s.a.) namazda o derece sıkıntılara katlanıyordu ki, ayakları şişecek noktaya kadar ulaşıyor, bunun için dinlenme gereğini duyuyordu. Ona: "Yerde yürü," denildi. Yani namazda kendini çok fazla yorma ki, ayaklarından biri üstüne durup öbürünü dinlendirme ihtiyacını

hissetmeyesin.

"Biz sana Kur'ânı sıkıntı çekesin diye indirmedik. Ancak korku duyan kimseye öğüt olmak üzere gönderdik," Kur'ân'ı sana onlar için üzülererek, küfürde ısrar etmelerine esef ederek, iman etmedikleri için aşırı derecede kederlenerek kendini yorasm diye indirmedik. Çünkü onların iman etmeleri senin işin değildir. Aksine biz, Kur'ân'ı tebliğ edip hatırlatasın diye indirdik. O bakımdan tebliğ ve hatırlatma senin için yeterlidir. Bundan sonra inatçıların yüz çevirmelerine iltifat etme! Davetini kabul etmeleri için onları zorlama suretiyle kendini yorma ve uğraşma.

Şu buyruklar da bu ayet-i kerimeyi andırmaktadır: "Belki bu söze iman etmiyorlar diye arkalarından üzülererek kendini nerdeyse helak edeceksin." (Kehf, 18/6).

Cuveybir, -beraberinde Mukâtil de bulunuyorken- ed-Dahhâk'm şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'ini Rasulü'ne inzal buyu-runca kendisi ve ashabı namaz kılmaya başladılar. Kureyşli müşrikler: "Bu Kur'an-ı Kerim Muhammed'e ancak yorulsun, sıkıntı çeksin diye indirilmiştir." dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Tâ-Hâ. Biz sana Kur'ân'ı sıkıntı çekesin diye indirmedik. Ancak korku duyan kimseye öğüt olmak üzere (gönderdik)." buyruğunu indirdi. Yani durum onların zannettikleri gibi değildir. Aksine Allah kime böyle bir ilmi vermişse o kişi hakkında hayır dilemiş olur. Nitekim Buharî ile Müslim'de Muaviye'den gelen haberde sabit olduğuna göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah kimin hakkında hayır dilerse onu dinde fa-kîh (bilgili) kılar."

Biz o Kur'an-ı Kerim'i ancak onun vasıtasıyla Allah'ın azabından korkanları rahmet, nur ve cennete götüren bir kılavuz kılmış olduğumuz Kitap'tan işittikleriyle amel eden kimselere öğüt vermen için, bir öğüt olarak indirdik. Onları iman etmeye mecbur etmek gibi bir görevin yoktur. "Senin görevin ancak tebliğden ibarettir." (Şura, 42/8); "Sen onlar üzerinde bir zorlayıcı değilsin." (Gâşiye, 88/22).

Bu buyruklarla kavminin davetinden yüz çevirmesi ve onların küfür üzere kalmakta direnmeleri dolayısıyla duyduğu sıkıntılara karşı Rasulullah (s.a.) teselli edilmektedir.

Hafız Ebu'l-Kasım et-Taberânî, Sa'lebe b. el-Hakem'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Yüce Allah Kıyamet gününde kulları arasında hüküm vermek üzere Kürsîsi üzerine kurulacağı vakit alimlere şöyle buyuracaktır: Ben her ne yaparsanız size mağfiret edeyim ve bunu hiç önemsemeyeyim diye murad ettiğim içindir ki, ancak size ilim ve hikmetimi öğrettim. "

Ayet-i kerimede yer alan "ancak" ya "lâkin" anlamında munkatî' istisnadır yahut da muttasıl bir istisna olup takdiri şöyledir: "Kur'an-ı Kerim'i biz sana tebliğin sıkıntılarına katlanasın diye değil de ancak bir öğüt olsun diye indirdik."

Kur'ân-ı Kerim her ne kadar herkese bir öğüt ise de "koru duyanların öğüt almalarından özellikle söz konusu edilmesi, öğütten yararlanan kimselerin onlar oluşundan dolayıdır. Yüce Allah'ın: "O, takva sahipleri için bir hidayettir. " (Bakara, 2/2) buyruğunu andırmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'in genel olarak herkese öğüt olmak üzere indirildiğinin delili ise Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Furkân'ı bütün âlemlere korkutucu olsun diye kuluna indirenin şanı ne yücedir!" (el-Furkân, 25/1).

Kur'ân-ı Kerim ile öğüt vermenin mahiyeti de Rasulullah (s.a.)'ın Kur'ân-ı Kerim'i okuyarak, onu beyan ederek onlara öğüt vermesi şeklinde idi.

"O, yeri ve yüksek gökleri yaratandan indirilmedi." Ey Muhammedi Sana gelen bu Kur'ân-ı Kerim, yeri ve yüksek gökleri yaratan tarafından indirilmiştir. Bu iki cihetten kasıt ise, alttaki ve üstteki cihetlerdir. Yeryüzü aşağıda olup kesif oluşuyla, gökler ise yükseklerde bulunup letafeti ile Allah tarafından yaratılmıştır.

Ayet-i kerimeden kasıt da Kur'ân-ı Kerim'i gereğince takdir edebilmeleri için Kur'ân'ı indirenin azametinin mükemmelliğini kullara haber vermektir.

"O Rahman, Arş'a istiva etti." Kur'an-ı Kerim'i indiren, aynı zamanda büyüğü ile küçüğü ile bütün nimetleri ihsan eden Rahman olan Allah'tır. Allah, Arş'in üzerine yükselmiştir. Bunun nasıl olduğunu insanlar bilemezler. Aksine bizler tahrif, te'vil, teşbih, temsil ve ta'til söz konusu olmaksızın sıfatlara iman eden selef-i salihîn'in izlediği yola uygun olarak buna iman ederiz. O halde bu mekân söz konusu olmaksızın, Allah'ın celâl ve azametine yakışan bir istivadır; tıpkı Yüce Allah'ın: "Allah'ın eli onların eli üzerindedir." (Feth, 48/10) buyruğunda olduğu gibi. Çünkü şanı Yüce Allah cisim olmadığı gibi, sonradan yaratılmış hiç bir şeye de benzememektedir. Arş ise yaratılmış bir şeydir, onun gerçek mahiyetinin ne olduğunu bilemeyiz.

Ancak sonradan gelenler (halef), sıfatların tevil edilmesi görüşündedir. Bunlara göre istiva ile anlatılmak istenen eksiksiz bir istilâ, hakimiyeti ve tasarrufu altına almaktır. "Arş" ise mülk demektir, "el" de kudret anlamındadır.

"Göklerde, yerde, onların arasında ve nemli toprağın altında olanların hepsi O'nundur." Şüphesiz Kur'an-ı Kerim'i indiren Allah aynı zamanda göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan bütün mahlûkatın mutlak malikidir. Her şeyin sahibi ve idare edicisidir, her şeyde mutlak tasarruf sahibi olandır. Toprağın altında bulunan her şeyin de mutlak malikidir. Mülkiyetiyle, yönetim ve tasarrufu itibariyle kâinatın bütünü yalnızca O'nundur.

"Sen sözünü açığa vursan da muhakkak O, saklı olanı da, ondan gizli olanı da bilir." Eğer sen Allah'ı açıktan zikreder ve ona açıkça dua edersen, şüphesiz Yüce Allah gizli olanı da açığa vurulanı da çok iyi bilendir. Bunlardan daha gizli olan, hatırdan geçen ve insanın kendi kendisine kararlaştırdığı şeyleri de O bilir. Bütün bunları bilmek şanı Yüce Allah için

zor değildir. Sen Allah'ı anarken ve O'na dua ederken, istersen açıktan, yüksek sesle zikredip dua et. Şunu bil ki, O'nun buna ihtiyacı yoktur. Çünkü O, gizli olanı da bilir, gizliden daha gizli ve saklı olanı da

Dua ve zikirlerin dil ile söylenmesine gelince: Bu uygulama, bu hususta kalbe ve anlamın canlandırılmasına yardımcı olmasından, duyu organlarını da istenen şeylerle meşgul edip başka şeyleri düşünceden uzaklaştırmasından dolayıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbini içinden yaluararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an ve gafillerden olma!" (A'râf, 7/205).

"Allah O'dur ki O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler yalnız O'nun-dur." Şüphesiz az önce geçen kemal sıfatları, kendisinden başka ilâh bulunmayan, hak ile kendisine ibadet olunan Allah'ındır. Her türlü kemal, takdis ve temcide delâlet eden en güzel isim ve sıfatlar da yalnız O'nundur. En güzel isimler (Esmâu'l-Hüsnâ) sahih hadiste varid olan 99 isim olup daha önce A'raf suresinde sözü geçen isimlerdir. Aynı şekilde hikmetinin kemali ve eksiksiz doğru olarak kendisinden sadır olan fiiller de O'nun tarafından var edilirler.

Böylelikle bu ayet-i kerimelerin Kur'ân-ı Kerim'i Allah'ın Rasulü'ne indiren yüce zatı gökleri ve yeri yaratmakla, nimetlerin sahibi Rahman olmakla, Arş'a istiva edip kâinatta tasarrufta bulunan olmakla, mülkiyeti, idaresi ve tasarrufu itibariyle kâinatın tümü yalnız kendisinin olmakla, -gizli ve açık farkı olmaksızın- her şeyi bilen O olmakla, güzel isimlere, üstün sıfatlara ve dosdoğru fiillere sahip olup kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah olmakla nitelendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Bu sıfatların söz konusu edilişinden sonra, acaba Kur'an-ı Kerim'in Allah'tan başkası tarafından indirildiğini iddia edebilecek kimse çıkar mı ve acaba taştan, ağaçtan yahut da madenden yapılmış bir putu Allah'a ortak edinmek doğru olur mu?

İşte bütün bunlar dolayısıyla henüz cahiliye içerisinde bulunan Ömer b. el-Hattâb da bu ayet-i kerimeleri kız kardeşi okuduğunda, uyanık bir akıl ile çabucak İslâm'a ve imana yönelmiştir.

Tâ-Hâ suresi Ömer (r.a.)'in İslâm'a girişinden önce nazil olmuştur. [\[1\]](#)

Hız. Ömer'in Müslüman Oluşu:

İbni İshâk'ın Stresinde rivayetine göre Hz. Ömer İslâm'a girmeden önce ileri derecede bir İslâm düşmanıydı. Bir gün Rasulullah (s.a.)'ı öldürmek kas-dıyla kılıcını kuşanarak yola koyuldu. Yolda Nuaym b. Abdullah ile karşılaştı. "Nereye gidersin, ey Ömer?" diye soran Nuaym'a: "Şu dininden dönen, Ku-reyş'in arasına tefrika sokan, onları beyinsizlikle suçlayan, Kureyş'in dinini ayıplayan ve onların dinine söven Muhammed'i öldürmek istiyorum." Nuaym ona: "Allah'a yemin olsun ki ey Ömer, sen kendini kaybetmiş birisisin. Böyle bir şey yaptığın takdirde Abdu Menâf oğullarının Muhammed'i öldürdükten sonra yeryüzünde sağ salim yürümene fırsat vereceklerini mi zannediyorsun, niye kendi ailene dönüp de onları düzeltmiyorsun?" dedi.

Ömer: "Ailem diye kimleri kastediyorsun?" diye sordu. Nuaym: "Eniştin ve amcan oğlu Said b. Zeyd ile kız kardeşin Hattab kızı Fatıma'yı kastediyorum. Allah'a yemin olsun onlar da İslâm'a girdiler ve Muhammed'in dinine uydular, sen git onlarla uğraş" dedi.

Bu sefer Hz. Ömer kız kardeşinin ve eniştesinin evinin yolunu tuttu. Bunların yanında Habbab b. el-Eret vardı. Beraberlerinde kendilerine okutup öğretmek üzere getirdiği Tâ-Hâ suresinin baş taraflarının yazılı olduğu bir sahife vardı. Hz. Ömer'in geldiğini fark edince Habbâb iç taraftaki bir odada saklandı. Hattab'm kızı Fatıma da sahifeyi alıp sakladı. Ömer ise Habbâb'm okuyuşunu duymuştu. İçeri girince: "Şu işittiğim fısıltılar neydi?" dedi.

Fatıma ve kocası: "Bir şey işitmiş değilsin" dediler. Hz. Ömer "Allah'a yemin ederim ki işittim. Ben sizlerin Muhammed'in dinine tabi olduğunuzu haber aldım" diyerek eniştesi Said b. Zeyd'i tokatladı. Kızkardeşi kocasının üzerinden çekmek üzere Ömer'in yanına doğru kalkınca, ona da bir darbe indirdi kafasını yaraladı.

Ömer bunu yapınca kız kardeşi ve eniştesi ona şöyle dediler: "Evet, İslâm'a girdik. Allah'a ve Rasulü'ne iman ettik, haydi istediğini yap!"

Ömer yaptığını görünce pişman oldu, aklı başına geldi. Kızkardeşine: "Şu az önce okuduğunuzu işittiğim sahifeyi bana ver. Şu Muhammed'in getirdiğine bir bakayım" dedi.

Kızkardeşi ona: "Senin ona bir zarar vereceğinden korkuyoruz" deyince Ömer: "Korkma!" dedi. Bu sahifeyi okuduktan sonra olduğu gibi kendisine iade edeceğine dair tanrılarına yemin etti. Bu sözleri söyleyince kız kardeşi İslâm'a girmesi ümidiyle şöyle dedi: "Kardeşim! Sen müşrik olarak pissin. Halbuki böyle bir sahifeye temiz olandan başkası el süremez."

Bu sefer Ömer kalkıp gusletti, kız kardeşi de ona sahifeyi verdi. Sahifede Tâ-Hâ suresi yazılıydı. Hz. Ömer Tâ-Hâ'nın baş taraflarını okuyunca şöyle dedi: Bu söz ne kadar güzel ve ne kadar üstündür! Habbâb bu sözleri işitince dışarı çıktı ve ona dedi ki: "Ey Ömer! Allah'a yemin ederim ki, peygamberinin yaptığı duayı Yüce Allah'ın senin hakkında

kabul etmiş olacağını ümid ederim. Ben dün dua ederken onun şöyle buyurduğunu işittim: "Allah'ım ya el-Hakem b. Hişam ile veya Ömer b. el-Hattab ile İslâm 'ı güçlendir." Allah'tan kork ey Ömer, Allah'tan!" Bu sefer Ömer: "Ey Habbâb! Bana Muhammed'in nerde olduğunu bildir yanına gideyim" diyerek İslâm'a girdi. Allah ondan razı olsun.

İbni İshak'ın uzunca naklettiği rivayet böyle. Bu hikâyeyi özetle Dârakut-ni de Sünen'inde Enes (r.a.)'ten şöylece rivayet etmektedir: Bir gün Ömer bir kılıç kuşanarak yola çıktı. Ona senin enişten ve kız kardeşin dinlerinden döndüler, denildi. Ömer yanlarında Habbâb diye anılan daha sonra hicret etmiş bir kişi olduğu sırada evlerine varıp girdi. Bu sırada Tâ-Hâ suresini okuyorlardı. "Bana yanınızdaki bu yazıyı veriniz, ben de onu okuyayım" dedi. Ömer (r.a.) okuma yazma biliyordu. Kızkardeşi ona: "Sen pissin, Kur'ân-ı Kerim'e ancak temiz olanlar el sürer, haydi kalk guslet ve abdest al" dedi. Hz. Ömer kalktı, abdest aldı ve o yazılı belgeyi alıp "Tâ-Hâ..." diye okudu. [\[2\]](#)

Hız. Musa'nın Rabbi İle Konuşması Mukaddes Vadide Ona Vahyin Gelmeye Başlaması

9- Sana Musa'nın haberi geldi mi?

10- Hani o bir ateş görmüştü de ehline: "Durun, çünkü ben bir ateş gördüm. Belki size ondan bir parça kor getiririm veya ateşin yanında bir yolgösteren bulurum" dedi.

11- Yanına vardığında kendisine: "Ey Musa!" diye seslenildi.

12- "Gerçek ben senin Rabbinim. Pabuçlarını çıkar. Muhakkak sen Tuva adında mukaddes bir vadidesin.

13- "Ben seni seçtim, sana vahyolunanı dinle!

14- "Ben, muhakkak ben Allah'ım, benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet et, beni anmak için namaza kalk.

15- "Muhakkak kıyamet gelicidir. O'nun vaktini gizli tutarım. Herkese yaptığının karşılığı verilsin diye.

16- "O'na iman etmeyen ve hevâsına uyan kimse seni O'ndan sakın döndürmesin.

Sonra helak olursun."

Açıklaması

"Sana Musa'nın haberi geldi mi?" Hz. Musa'nın Firavun, Firavun'un ileri gelenleri ile birlikte başından geçenlerin kıssası, Hz. Musa'ya ilk olarak vahyin "asıl geldiği, Allah'ın onunla konuşmasına dair bilgiler sana ulaştı mı? Soru ile : aşlanması haberin (insan kalbinde) iyice yer etmesini sağlamak ve muhatabın ruhunda etkileyiciliğini gerçekleştirmektir. Arap dilinde bu, etkileyici bir üslûptur.

Müfessirler şöyle der: Musa (a.s.) annesinin yanına dönmek üzere Şu-iyb'dan izin alarak yola çıktı. Yoldayken karlı ve soğuk bir kış gecesinde bir oğlu dünyaya geldi. Bir cuma gecesiydi. Yolunu kaybetmişti. Musa (a.s.) ateş yakmak istediği halde çakmağı bir türlü ateş almadı. O bu şekilde uğraşırken uzaktan yolun sol tarafında bir ateşin olduğunu gördü. O da bunu sağ tarafına iuşen Tur dağının yan tarafında çobanların yaktığı bir ateş zannetti. ^[3] Nite-idm Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hani o bir ateş görmüştü de ehline: Durun, çünkü ben bir ateş gördüm, belki :n.dan size bir parça kor getiririm veya ateşin yanında bir yol gösteren bulurum, zedi." Hz. Musa bu ateşi Medyen'den Mısır'a doğru gittiği sırada karanlık bir ge:-ede görmüştü. Sahih olan görüş, Râzî'nin belirttiği gibi, gerçekten bir ateş gör-iüğü şeklindedir. Bu ateş ona hayalen görünmüş değildi. Böylelikle verdiği ha-rerde Hz. Musa doğru idi. Çünkü peygamberlerin yalan söylemesi caiz değildir.

Hz. Musa eşine, çocuğuna ve hizmetçisine müjde vererek şöyle dedi: Olduğunuz yerde kalınız. Çünkü ben uzakta bir ateş gördüm. Belki ben size o ateşten bir alev yahut alevli ateş veya -bir diğer ayeti kerimede belirtildiği gibi- kor tır ateş getiririm. Böylelikle belki siz bununla ısınırsınız -ki bu, havanın soğuk :lduğunu da göstermektedir- yahut da ateşin yanında bana yol gösterecek bir cinse bulabilirim. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Belki o ateşten sizi bir haber veya ısınasınız diye ateşten bir parça getiririm" (Kasas, 18/29). "Hu-z'â," kendisiyle yol bulunan şey demektir, masdar isimdir. Şöyle demiş gibidir: Belki ateşin yanında kendisiyle yol bulabileceğim bir kılavuz veya bir alâmet ardır. Ateşin üst taraflarında bulunmanın anlamı da şudur: Ateş sahipleri ateşe yakın yüksek bir yerde dururlar. Ateşin alevinden ve ışığından yararlanırlar, ateşin etrafını çevirdikleri takdirde ateşin üst tarafında yer almış olurlar.

"Yanına vardığında ona: Ey Musa, diye seslenildi. Gerçek ben senin Rabbi-nim, pabuçlarını çıkar. Muhakkak sen Tuvâ adında mukaddes bir vadidesin." Musa gördüğü ateşin yanına gelip yaklaşınca, şanı Yüce Allah tarafından ona seslenildi. Şu ayet-i kerimede Duyurulduğu gibi: "Sağ tarafındaki vadiden bereketli arz bölgesindeki ağaçtan: Ey Musa şüphesiz ben âlemlerin Rabbi olan Al-lahım, diye ona seslenildi." (Kasas, 28/30). Burada ise: "Gerçekten ben senin Rabbinim" buyuruldu. Ey Musa! diye seslenildi. Seninle konuşan, sana hitap eden senin Rabbindir. Ayakkabılarım çıkart. Çünkü bu daha ileri derecede bir tevazu gösterisi, şerefe daha bir riayet ve edebe uygun bir davranıştır. Sen, Sina'da Tuvâ adındaki tertemiz, korunmuş bir vadidesin.

"Ben seni seçtim, sana vahyolunanı dinle!" Ben seni risalet ve peygamberlik için seçen Allah'ım. O bakımdan sana indirilecek olan şu vahiyelere, onları kabul etmeye ve yerine getirmeye hazır, idrâk edici bir dikkatle kulak ver. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ben seni ri-saletlerimle ve kelâmımla seçip insanlara üstün kıldım." (A'raf, 7/144). Akranın ve çağdaşın olan bütün insanlara üstün kıldım.

Daha sonra Yüce Allah Hz. Musa'ya vahyolunanı şöylece bildirmektedir:

"Ben, muhakkak ben Allah'ım, benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet et ve beni anmak için namaza kalk." Seninle konuşan, sana seslenen Allah'tır. Bu daha önceki ifadeleri pekiştirmektedir. Mükelleflerin birinci görevi Allah'tan başka ilâh olmadığını, onun hiç bir ortağının bulunmadığını bilmektir. Sen beni tevhid et ve bana ortak koşmaksızın bana ibadet et. Çünkü şanı Yüce Allah'ın tek başına ulûhiyeti, ibadetin de yalnızca O'na yapılmasını gerektirir. Buyruğun anlamı da şudur: Ben bir ve tek olan ve ibadete müstehak olan biricik gerçek ilâhım.

Sana emrettiğim şekilde farz namazını eda et. Rükün ve şartlarını eksiksiz yap. Namazı kılariken beni an ve yalnızca bana ihlâsla yönelerek dua et. Burada özellikle namazın söz konusu edilmesinin sebebi itaatlerin en şerefli, ibadetlerin de en faziletli olmasıdır. Manası şöyle de olabilir: Sen görevini hatırlayıp beni andığın sırada namazı kıl. Çünkü İmam Ahmed, Enes'ten Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Sizden herhangi biriniz namaz kılmadan uyur veya ondan gaflete düşerse hatırladığı takdirde o namazı kılsın. Çünkü şüphesiz Yüce Allah: "Beni anmak için (burdaki hadisin ifadesine göre: Beni hatırladığın zaman) namaza kalk" buyurmaktadır." Buha-rî ile Müslim'de de yine Enes'ten şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Her kim namaz kılmadan uyur veya unutursa, onun kefareti o namazı hatırladığı vakit kılmasıdır; bundan başka da bir kefareti olmaz."

Tirmizî ve İbni Mâce, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Her kim bir namazı unutacak olursa onu hatırladığında kılsın. Çünkü Yüce Allah: "Beni hatırladığında namaza kalk." buyurmuştur."

Hadis-i şerifte yalnızca uyku veya unutma hali söz konusu edilmiştir. Çünkü mümin bir kimsenin namazı eda görevini herhangi bir şekilde aksatmaması gerekir. Kasten terkedilecek olursa, namazın kaza edilmesi ise daha kuvvetli bir farzdır. Çünkü namazın keffareti (emrin yerine getirilmesi) ancak onu eda etmek veya kaza etmekle mümkündür.

Daha sonra Yüce Allah, -Allah'ı tevhid edip O'na ibadet edilmesinden sonra- kıyametten veya kıyamet gününün dehşetinden ve yaratıkların akibetinden söz etmektedir. Çünkü amellerden dolayı hesaba çekilme zamanı o vakittir. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak kıyamet gelicidir. Onun vaktini gizli tutarım. Herkese yaptığının karşılığı verilsin diye." Kıyamet kaçınılmaz olarak kopacaktır. Onun vaktini benden başkası nasıl bilir? O bakımdan Allah'a ibadet ve namaz kılmak gibi, o gün için hayırlı işler yap. Diğer taraftan Kıyametin kopması, her insana amelinin karşılığının verilmesi için kesin ve kaçınılmazdır. Her bir nefsin o günde yaptıklarının karşılığını bilmesi için, zorunludur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizlere ancak yapmış olduklarınızın karşılığı verilir." (Tur, 52/16). Yine Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Her kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onu görecektir. Her kim zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onu görecektir." (Zelzele, 99/7-8).

Yüce Allah kıyametin kopuşunu ve insanın ecelini saklı tuttu ki, insan gayret ile üşenmeksizin çalışıp çabalasın, tevbeyi erteleyip durmasın ve her an ölümü gözetlesin diye. Ayet-i kerimedeki "hemen hemen, neredeyse" anlamına gelen (ekâde) kelimesi fazladan gelmiştir. Yani Kıyamet mutlaka gelecektir ve ben onu saklı tutuyorum, demektir.

"O'na iman etmeyen ve hevasına uyan kimse seni O'ndan sakın döndürmesin. Sonra helak olursun." Ey Musa! Kâfirlerden kıyameti tasdik etmeyen ve gelip geçici haram zevklerine dalmak suretiyle nevasının ve yanlış düşüncülerinin peşinden giden kimseler, kıyamete iman etmek ve onu tasdik etmekten seni alıkoymasınlar.

Elbette ki, hitap Allah'ın peygamberi olan Hz. Musa'ya münhasır değildir. Ona hitap ile başlanması başkasına da bu hususu öğretmek içindir. O bakımdan bu hitap akıllı ve bulûğa ermiş bütün insanları muhatap alır. [\[4\]](#)

Hız. Musa'nın Asasının Yılanı Dönüşmesi (Birinci Mucize)

17- "O senin sağ elindeki nedir, ey Musa?"

18- "O asanıdır. Onunla koyunlarıma yaprak silkelerim ve ondan başka işlerimde de yararlanırım." dedi.

19- "Onu bırak ey Musa" diye buyurdu.

20- Onu bıraktığı gibi yürüyen bir yılan oluverdi.

21- "Onu al ve korkma. Biz onu önceki halinde iade edeceğiz." buyurdu.

Açıklaması

Hz. Musa'nın asa mucizesi böyle bir şeye aziz ve celil olan Allah'tan başkasının güç yetiremeyeceğine delâlet eden ve böyle bir mucizeyi ancak Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberin gösterebileceğini ortaya koyan, olağanüstü birinci delildir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O senin sağ elindeki nedir ey Musa?" Asaya dair bu soru takrir içindir; yani Yüce Allah bunu çok iyi bildiği halde Hz. Musa'ya böyle bir soru sorması, Allah'ın kudretinin kemaline dikkat çekmek ve meydana getireceği olağanüstü olaylar üzerinde düşünmesini, bunun tanıyıp bildiği gerçek asası olduğundan, koşan yılanı dönüşecek olanın o olduğundan emin olması içindir. Yoksa yüce Allah bunun ne olduğunu elbette ki biliyordu. Yani şu tanıyıp bildiğin ve sağ elinle tuttuğun asa ile şimdi neler yapacağımızı göreceksin, demektir.

Hz. Musa Yüce Allah'ın bu sorsuna istenenden fazlasıyla cevap verdi. Çünkü o Yüce Allah'ın hitabından hoşlanmıştı: "O asanıdır." Musa dedi ki: O benim asamdır. Aslında bu kadar cevapla maksat hasıl olmuştur. Fakat Hz. Musa esasının iki ayrı faydasını daha söz konusu etmekte ve üçüncü bir cümle ile bu faydaları topluca ifade etmektedir ki Rabbi ona: Peki, bu ihtiyaçların nelerdir, diye sorması için.

"Ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkerim ve ondan başka işlerimde de yararlanırım, dedi." Yürürken ona dayanırım. Onunla ağaçların yapraklarını silkeler ve sallıyorum ki, koyunlar yesin. Ayrıca bunun dışında bu asa benim başka işlerime de yaramakta, ondan başka faydalar da sağlamaktayım; değişik ihtiyaçlarımı onunla gideririm. Ağızımı ve suyumun taşımak, yırtıcı hayvanların saldırısına karşı korunmak ve buna benzer başka şeyler. Asanın faydaları çoktur ve bilinmektedir.

Bunun için Yüce Allah mucizenin ortaya çıkması için esasını yere atmasını emretti: "Onu bırak ey Musa, diye buyurdu." Yüce Allah Hz. Musa'ya: Ey Musa elinde bulunan bu

asayı bırak, dedi.

"Onu bıraktığı gibi yürüyen bir yılan oluverdi." Hz. Musa asasını yere bıraktı. Asa, ansızın uzun, büyükçe bir yılan oluverdi. Hızlıca hareket eden bir yılan. Bir diğer ayet-i kerimede ise küçük bir yılan gibi hareket edip kıpırdadığı ifade edilmektedir ki, bu şekilde el-cânn diye adlandırılan yılan, hareket itibarıyla en hızlı fakat küçük olan bir türdür. Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Onu ince bir yılan gibi hareket eder görünce, yüz çevirip arkasına bakmaksızın gitti." (Nemi, 27/10). Böyle denilmesinin sebebi küçüklüğünden dolayı değil de güçlü ve hızlı bir şekilde hareket ettiğinin görülmesiydi. Böylelikle onun oldukça büyük olduğu gibi, oldukça da çabuk hareket eden bir yılan olduğu ortaya çıkmaktadır. Yüce Allah'ın "Yürüyen" kelimesi yürüyüp hareket eden, demektir.

Daha sonra Yüce Allah Hz. Musa'ya yerine dönmesini emretti. Hz. Musa oldukça korkuya kapılmış vaziyette geri döndü. Yüce Allah buyurdu ki:

"Onu al ve korkma! Biz onu önceki haline iade edeceğiz diye buyurdu." Rabbi ona buyurdu ki: Sağ elinle onu al ve ondan korkma! Sen onu yakaladıktan sonra biz onu bundan önce tanıdığın ilk haline geri çevireceğiz. [\[5\]](#)

Beyaz El (İkinci Mucize)

22- "Başka bir alâmet olmak üzere elini koltuğunun altına götür. Herhangi bir hastalık olmaksızın aydınlık ve berrak çıkacaktır.

23- "Sana en büyük ayetlerimizden gösterelim diye.

24- "Firavun'a git, çünkü o haddi aşmıştır."

25- Dedi ki: "Rabbim göğsüme genişlik ver,

26- "Ve işimi kolaylaştır.

27- "Bir de dilimden bağı çöz ki,

28- "Sözümü anlasınlar.

29- "Ve bana ehlimden bir yardımcı ver.

30- "Kardeşim Harun'u.

31- "Onunla sırtımı pekiştir,

32- 'Ve onu işimde ortak yap.

33- 'Ta ki seni çok teşbih edelim,

34- "Seni çok analım

35- "Çünkü sen bizi hakkıyla bilensin."

Açıklaması

İşte Hz. Musa'nın peygamberliğini ortaya koyan ikinci belge de şudur: Şanı Yüce Allah Hz. Musa'ya elini koltuğunun altına sokmasını emrederek şöyle buyurmaktadır: "Başka bir alâmet olmak üzere elini koltuğunun altına götür. Herhangi bir hastalık olmaksızın aydın ve berrak çıkacaktır." Ey Musa! Sağ elini yahut avucunu yan tarafına götür ve sol koltuğunun altına sok. Bu el gece olsun gündüz olsun güneş ve ay ışığı gibi parlayan bir ışık saçarak bembeyaz görülecektir. Onun bu hali herhangi bir alaca hastalığı yahut bir rahatsızlık veya bir kusur dolayısıyla olmayacaktır. Şunu da belirtelim ki, Hz. Musa siyah tenli idi. İşte bu, asanın dışında Hz. Musa'nın bir başka mucizesi olmak üzere ona verilmişti. Sonra elini tekrar koltuğunun altına sokunca asıl rengini alırdı. Sihirbazlar asa mucizesini çürütmek için çalışmış olsalar dahi herhangi bir kimse beyaz el mucizesini çürütmek için çalışmış değildir.

Çünkü Hz. Musa elini sol koltuğunun altına sokup çıkardı mı bir ay parçası imiş gibi ışık saçarak halde çıkardı. Hasan-ı Basrî şöyle der: Allah'a yemin olsun ki o elini bir kandilmiş gibi koltuğunun altından çıkardı. Böylelikle Aziz ve Celil olan Rabbi ile karşılaşmış olduğunu kesinlikle bilmiş oldu.

Bir başka yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte bu ikisi (asa ve beyaz el) Firavuna ve ileri gelenlerine Rabbin tarafından iki belgedir." (Kasas, 28/32). Yüce Allah aynı şekilde koltuk altını (cenah) ceyb (yaka) ile de ifade buyurmuştur: "Elini de yakana

sok. Hastalık söz konusu olmaksızın parlak ve bembeyaz çıkıverecektir." (Nemi, 27/12); "Elini yakana sok, hastalık söz konusu olmaksızın bembeyaz çıkıverecektir." (Kasas, 28/32).

"Sana en büyük ayetlerimizden gösterelim diye!" Biz bu iki mucize ile göklerde ve yerde var olan bütün yaratıklarda, her şeye kadir olduğumuzun bazı belgelerini sana göstermek istedik.

Şanı Yüce Allah ona bu mucizeyi de gösterdikten sonra, Firavun'a gitmesini emretti, bunun gerekçesini açıkladı. Zira Firavun isyanda haddi aşmıştı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Firavun'a git. Çünkü o haddi aşmıştır." Görmüş olduğun bu mucizelerimizden ikisiyle birlikte kendisinden kaçmak üzere Mısır'dan çıkmış olduğun Mısır kralı Firavun'un yanına bir rasul olarak git. Git ve onu Allah'ın birliğine inanmaya ve o'na ibadete çağır. İsrâüoğullarına güzel davranmasını emret. Çünkü o kâfir olmuş, haddi aşarak en yüce Rab olduğu iddiasında bulunmuştur. Yüce Allah Hz. Musa'ya Firavun'a gitmesini emredince -ki bu oldukça ağır bir görevdi- Rabbinden sekiz husus diledi. Ondan sonra da bu dileklerini yapmasının gerekçesini belirterek sona erdirdi. Yüce Allah bunu bize şöylece aktarmaktadır:

1- "Rabbim göğsümü genişlet." Musa, "Rabbim göğsüme bir genişlik ver, bana verdiğin bu görev dolayısıyla ondaki darlığı gider," dedi. Çünkü bu görev oldukça büyük bir iştir ve muazzam bir görevdir. Hz. Musa'nın bu istekte bulunmasının sebebi, Yüce Allah'ın şu buyruğunda da ondan naklen şöylece dile getirilmektedir: "Göğsüm daralır ve dilim de çözülmez... (o zaman görevimi yapamam)" (Şuarâ, 16/13). O bakımdan insanların vereceği sıkıntılara, risaletin ağır yüklerine katlanabilmek için darlık yerine genişliğin verilmesini Allah'tan istedi.

2- "Ve işimi kolaylaştır." Bana vermiş olduğun tebliğ ve risalet yükümlülüklerini yerine getirmemi kolaylaştır, bu görevimi ifa edebilmek için güç ver. Eğer sen bana yardımcı olmaz, bana destek vermezsen elbette ki, ben bu görevi yerine getiremem.

3- "Bir de dilimden bağı çöz ki, sözümü anlasınlar." Konuşurken dilimde bana bir rahatlık ver. Ondaki düğümü ve zorlukla konuşmayı ortadan kaldır ki, risaleti tebliğ ederken söyleyeceğim sözleri iyice anlasınlar. Hz. Musa'nın dilinde bir tutukluk veya bir kekemelik vardı. Küçükken onun önüne hurma ve kor ateş sürülünce, o kor ateşi alıp dilinin üzerine almış, bu yüzden dilinde böyle bir tutukluk meydana gelmişti. Bu durum ise henüz küçükken Firavun'un sakalından bir kılı çekip yolduğu zaman olmuştu. Buna kızan ve bunu kötüye yorumlayan Firavun'a ise hanımı şöyle demişti: "Bu bir şeyden anlamaz bir çocuktur." Çocuğun yetişkin aklına sahip olup olmadığını öğrenmek için hemen bir parça kor ateş ile bir hurma tanesi getirmiş, Hz. Musa da ateş parçasını dilinin üzerine koyuvermişti.

Rivayete göre Hz. Hüseyin'in de dilinde hafif bir tutukluk vardı. Peygamber (s.a.): "O bu tutukluğu amcası Musa'dan miras almıştır" buyurmuştu.

4- "Ve bana ehlimden bir yardımcı ver. Kardeşim Harun'u." Bazı işlerimde bana yardımcı ve destek olmak üzere aile halkımdan olan kardeşim Harun'u yardımcı kıl. Onu da bir rasul olarak görevlendir ki, benimle birlikte risaletin yüklerini taşıyın. Dinin yayılmasına olan ihtiyaç peygamberlerin başkalarıyla desteklenmesini gerektirir. Bundan dolayı Hz. Musa şöyle demiştir: "Allah'a giden yolda benim yardımcıları kimler olacaktır? Havariler: Allah'ın yardımcıları bizleriz..." demişti." (Al-i İmran, 3/52).

5, 6- "Onunla sırtımı pekiştir ve onu işimde ortak yap." Rabbim onunla beni daha bir güçlendir, risalet hususunda bana ortak yap ki, bizden istenen görevi en mükemmel şekliyle yerine getirelim ve en üstün gayeyi gerçekleştirelim. Kısacası Hz. Musa kendisine yardımcı olsun, gücüne güç katsın ve ona destek versin diye Hz. Harun'un da kendisi gibi bir peygamber olması için şefaatte bulunmuştur. Çünkü bu konuda yalnızca akrabalığa güven olmaz.

7, 8- "Ta ki seni çok teşbih edelim, seni çok analım." Sana yakışmayan sıfat ve fiillerden seni çokça tenzih edelim. Sana başkasını ortak koşmaksızın yalnızca seni çokça analım. Mücâhid şöyle der: "Ayaktayken, otururken ve yatarken Allah'ı anmadığı sürece herhangi bir kul Allah'ı çokça zikredenlerden olamaz."

"Çünkü sen bizi hakkıyla bilensin." Ey Rab! Senin bizi bu iş için seçerken, bize peygamberliği verirken, bizi ulûhiyyet iddiasında bulunan azgın ve zorba bir tağuta, Firavun'a gönderirken, bizim de başkalarının da hallerini çok iyi bilensin. Biz senin emrine uyup itaat ediyoruz ve bundan dolayı da sana hamdede-riz. [\[6\]](#)

-4- Yüce Allah'ın Peygamberlikten Önce Hz. Musa'ya İhsan Ettiği Sekiz Nimeti

36- Buyurdu ki: "İstediğin sana verildi ey Musa!

37- "Andolsun ki başka bir zamanda da sana minnet etmiş idik.

38- "Hani annene vahyolan şeyleri şöylece vahyetmiş idik:

39- Onu sandığın içine koy ve denize bırak. Deniz onu kıyıya çıkarsın. Benim de

düşmanım onun da düşmanı olan onu alır. Ve benim tarafımdan sana bir muhabbet bıraktım, ta ki benim nezaretimde yetiştirilesin.

40- Hatırla ki, kız kardeşin gelip: "Buna süt verecek birini göstereyim mi size" demişti. Böylece seni tekrar anana döndürdük ki, gözleri aydın olup üzülmesin. Ve sen bir kişiyi öldürmüştün de seni gamdan kurtarmıştık. Ve seni türlü türlü mihnete uğrattık. Sonra Medyenliler arasında senelerce kaldın; sonra bir takdir üzere geldin ey Musa!

41- "Ve kendim için seni seçtim."

Açıklaması

Şanı Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde Hz. Musa'nın duasını kabul buyurduğunu bildirmekte ve ona bundan önce ihsan etmiş olduğu nimetlerini hatırlatarak şöyle buyurmaktadır:

"Buyurdu ki: İsteddiğin sana verildi ey Musa." Yüce Allah Hz. Musa'ya şöyle demektedir: Ben sana istemiş olduğun şu sekiz hususu verdim: Göğsüne genişlik verilmesi, işinin kolaylaştırılması, dilindeki düğümün çözülmesi, kardeşin Harun'a peygamberlik verilmesi, onunla gücünün artırılması, risalet işinde onu ortak kılması, çokça teşbih etmek ve Aziz ve Celil olan Allah'ı pek çok zikretme imkânı.

"Andolsun ki başka bir zamanda da sana minnet etmiş idik." Andolsun biz, peygamberlikten önce de sana pek çok nimet ve ihsanlarda bulunmuş, lütfetmiştik. Bunlar şöylece sayılmaktadır:

1- "Hani annene vahyolan şeyleri şöylece vahyetmiş idik: Onu sandığın içine koy ve denize bırak. Deniz onu kıyıya çıkarsın, benim de onun da düşmanı olan onu alır." Seni Firavun'dan kurtarmak için annene ilham ettiğimizde biz sana minnet ve lütufta bulunmuştuk. Ona seni tabuta (tahta veya başka bir şeyden sandukaya) koymasını sonra bu sandukayı denize salmasını emretmiştik. Buradaki denizden kasıt yukarda geçtiği gibi Nil nehridir. Nil'e de seni Firavun'un sarayının karşısındaki kıyıya bırakmasını emrettik. Allah'ın düşmanı Firavun'un seni almasını buyurmuştuk. Gelecekte o sana düşman olacaktı. Firavun sahilde suyun başında oturuyorken ansızın o sandukayı gördü.

Getirilmesini emretti. Sanduka sudan çıkartılıp açıldı. Apaydınlık yüzlü, oldukça güzel bir bebek ile karşı karşıya kaldılar. O da eşi de onu çok sevdiler. Nitekim Yüce Allah bunu

şöylece ifade buyurmaktadır:

2- "Ve benim tarafımdan sana bir muhabbet bıraktım." Kulların kalbinde yer eden, sana ihsan ettiğim bir muhabbet bıraktım. Seni gören herkes mutlaka seni severdi. Firavun ve şu sözleri söyleyen zevcesi de seni sevmiştir. "Bu benim için de senin için de bir gözbebeğidir, onu öldürmeyin. Belki bize faydalı olur yahut onu evlât ediniriz." (Kasas, 28/9).

3- "Ta ki benim nezaretimde yetiştirilesin." Benim himayemde, gözetimim altında terbiye edilip büyütülesin.

4- "Hatırla ki, kız kardeşin gelip: Buna süt verecek birini göstereyim mi size? demişti. Böylece tekrar seni anana döndürdük ki gözleri aydın olup üzülmesin." Kız kardeşin çıkıp kıyı boyunca yürümeye koyuldu. Sanduka ile birlikte kıyıda yol alıyordu. Nerede duracağını görsün diye de gözleriyle onu takip ediyordu. Firavun'un ve hanımının sandukadaki bebek için süt verecek bir süt anne aradıklarını gördü ve: "Onu terbiye edecek, onu koruyacak birisini göstereyim mi size?" diyerek, annesini getirdi. Hz. Musa annesinin memesini aldı. Ondan başka hiç bir süt annenin sütünü kabul etmemiştir. Böylelikle biz seni lütuf ve ihsanlarımızla annene geri döndürdük ki, annen yavrusunu kendi eliyle suya atıp, sonra ayrılık ona pek ağır gelince yavrusuna tekrar kavuştuğu için sevin sin diye.

5- "Ve sen bir kişiyi öldürmüştün de seni gamdan kurtarmıştık." İsrailoğullarından olan kişi senden yardım istediğinde sen bir yumruk ile Kiptî'yi öldürmüştün. Bu hata yoluyla bir öldürme idi. Bunun sonucunda da cezalandırılmaktan korkarak düştüğün kederden Medyen'e kaçmakla seni kurtardık; böylelikle hapse atılmaktan, öldürülmekten ve işkenceden kurtulmuş oldun.

6- "Ve seni türlü türlü mihnete uğrattık." Seni risalet görevi için seçmeden önce Firavun'a ve İsrailoğullarına rasul olarak gönderilme görevini yerine getirebilecek hale gelinceye kadar, biz sözü geçen mihnetlere ardı arkasına düşürerek deneyip durduk.

7- "Sonra Medyenliler arasında senelerce kaldın." Medyen halkı ile birlikte Mısır'dan sekiz merhale uzaklıkta Arap topraklarında senelerce kaldın, onlarla birlikte ikamet ettin. Fakirlik ve gurbetin bir çok sıkıntısını çektin. O kadar ki, hanımının mehri olmak üzere on yıllık bir süre koyunlarını otlatmak üzere Şuayb'ın yanında ücretle çalıştın.

"Sonra bir takdir üzere geldin ey Musa!" Benim önceden takdir buyurmuş olduğum seninle konuşmak ve seni peygamber kılmak üzere tespit ettiğim vakitte geldin.

8- "Ve kendim için seni seçtim." Delilimi ortaya koymak üzere risaletim ve konuşmak için seni seçtim, seni kendim ile kullarım arasına dini tebliğ etmek, tevhide ve dosdoğru

şeriate iletmek üzere elçi olarak görevlendirip risalet verdim. [7]

Firavun'u İmana Davet İle İlgili Olarak Musa Ve Harun (A.S.)'a Verilen Direktifler

42- "Sen ve kardeşin ayetlerimle gidin. Beni anmakta gevşeklik göstermeyin.

43- 'İkiniz de Firavun'a gidin. Çünkü o azmıştır.

44- "Ona yumuşak söyleyin, belki öğüt alır yahut korkar."

45- "Rabbiniiz! Bize karşı aşırı gitmesinden veya azgınlığını artırmasından korkarız." dediler.

46- "Korkmayın. Çünkü Ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm" buyurdu.

47- "İmdi ona varıp deyiniz ki: Muhakkak biz senin Rabbin tarafından gönderilmiş rasulleriz. Artık İsrailoğul-larını bizimle gönder ve onlara azap etme. Biz sana Rabbinden bir ayet ile geldik. Selâm hidayete tabi olanlara.

48- Gerçekten bize vahyolundu ki: Muhakkak azap yalanlayan ve yüz çevirenler üzerinedir."

Açıklaması

İşte bunlar Allah'tan Musa ve kardeşine verilmiş emir ve yasaklardır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen ve kardeşin ayetlerimle gidin, beni anmakta gevşeklik göstermeyin." Ey Musa! Kardeşinle beraber Firavun'a ve kavmine peygamberliğine alâmet ve belge olarak kıldığım delil ve mucizelerimle gidiniz. Bunlar ise sana indirmiş olduğum 9 ayet (mucize)tir. Risaleti onlara tebliğ etmekte zaaf ve gevşeklik göstermeyiniz. Allah'ın anılması bir güçtür, yardımdır ve bir kudrettir. Nitekim Tirmizî'nin Umâre b. Deskere'den

rivayet ettiği hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Her şeyiyle ve tam anlamıyla benim kulum olan kişi dengi ile birlikte çekişirken beni anandır." Yani savaşta, kahramanlıkta, kendisine denk olan bir kişiyle karşı karşıya kaldığında, beni anan kişidir. Zikir bütün ibadetler hakkında kullanılır. Risaletin tebliğ edilmesi ise bu ibadetlerin en büyüklerindedir. Risaletin tebliği de Firavun ve kavmine Allah'ın kendilerini müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdiğini, onların küfürde kalmalarından Allah'ın razı olmayacağını hatırlatmaları, sevap, ceza, teşvik ve korkutmayı ihtiva eden emirleri onlara hatırlatmaları suretiyle risaletlerini tebliğ ederek Allah'ı "zikirde" usanmamaları emredilmiştir.

"İkiniz de Firavun'a gidin. Çünkü o azmıştır." Firavun'a gidin, onun ulûhiyyet iddiasını delil ve belgelerle çürütün. Çünkü o "Ben sizin en yüce Rab-binizim." (Nâziât, 79/24) demekle, Allah'a karşı isyan etmiş ve alabildiğine büyüklük taslamıştır.

İşe Firavun ile başlanmasının sebebi, onun hakim ve yönetici olmasıdır. Firavun iman etseydi çevresindekiler ve halkı da arkasından iman ederlerdi. Daha sonra Yüce Allah davet üslûplarını beyan ederek şöyle buyurmaktadır: "Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar." Onunla kabalıktan uzak, ince ve latif ifadelerle konuşun. Ona yumuşak sözle hitap edin. Böyle bir hitap şekli sizin yapacağınız tebliğ üzerinde düşünmesini, kafa yormasını, sizin vasitanızla tehdit olunduğu Allah'ın azabından korkmasını daha çok sağlayacaktır. Bundan kasıt onların azarlayıcı bir üslup kullanmamalarıdır. Meselâ şu sözleri bu kabildendir: "Senin arınmaya bir eğilimin var mıdır, seni Rabbine doğru iletayim ki ondan korkasın..." (Nâziât, 79/18-19) Buna sebep yöneticilerin kendisini üstün gören, katı bir nefsinin olması, katı ve sert davranmayı kabul etmesi, övülmek ve yumuşak hareket dolayısıyla da yumuşamasıdır. "Belki" ifadesi de burada bundan sonra gelen buyrukların gerçekleşmesini ummak ve ortaya çıkması ihtimalini beklemek içindir. Buradaki umup bekleme, insanlar tarafından söz konusudur. Yani sizler onun öğüt alıp korkmasını umarak bunu söyleyiniz. Hitap her ne kadar Musa'ya yönelik ise de, Hz. Harun da ona tabi idi. O bakımdan Hz. Musa'ya hitap aynı zamanda Harun'a da hitaptır.

Bu ayet-i kerimede bir öğüt vardır ki, o da şudur: Firavun alabildiğine zorba ve müstekbirdi. Musa ise o dönemdeki insanlar arasında Allah'ın seçkin bir kulu idi. Bununla birlikte Firavun'a ancak yumuşaklıkla hitapta bulunmasını emrettiğini görüyoruz. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et! En güzel yol ile onlarla mücadeleni yap." (Nahl, 16/125).

Hz. Musa ve Hz. Harun, şu sözleriyle karşılık verdiler:

"Rabbimiz! Bize karşı aşırı gitmesinden veya azgınlığını artırmasından korkarız, dediler." Musa ve Harun şöyle dedi: Rabbimiz, bizler Firavun'u tevhide ve sana ibadete davet edecek olursak, -azgınlığı, zorbalığı ve katılığı dolayısıyla- Onun elini çabuk tutup bizi hemen cezalandırmaya kalkacağından, bize eziyet verip saldırmakta aşırı gitmesinden

korkarız.

"Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm, buyurdu." Yüce Allah Hz. Musa ve Hz. Harun'a Firavun'dan korkmamalarını buyurdu. Çünkü ben, yardım ve desteklemek suretiyle sizi korumak ve ona karşı yardımcı olmakla sizinle birlikteyim. Şüphesiz ben sizinle onun arasında cereyan edecek olanları çok iyi işitenim. Ben sizden yana gafil değilim, meydana gelen her şeyi bilirim. Size vereceği kötülükleri önleyeceğim. Bununla anlatılmak istenen şudur: Yüce Allah cesaret ve hikmet ile tebliğde bulunmaya onları teşvik etti ve Firavun'un yapacağı kötülükten ve onun kızgınlığına karşı kendilerini koruyup yardım edeceğine, destekleyeceğine, himaye edeceğine teminat verdi. Bu ayet-i kerime Yüce Allah'ın ilim sıfatından ayrı olarak "Semî" ve "Basîr" olmak sıfatlarına sahip olduğunun delilidir. Çünkü Yüce Allah'ın: "Çünkü ben sizinle beraberim" buyruğu Allah'ın ilmine, "işitir ve görürüm" buyruğu da "semi" ve "basar"a delildir.

"İmdi ona varıp deyin ki: Muhakkak biz senin Rabbin tarafından gönderilmiş rasulleriz." Meclisinde onun yanına gidin, karşısına dikilip şöyle deyin: Allah bizi sana peygamber olarak gönderdi. "Senin Rabbin" buyruğu gerçek Rabbin Allah olduğuna ve Firavun'un kendi adına rububiyet iddiasında bulunmasının anlamsızlığına işaret eder.

"Artık bizimle İsrailoğullarını gönder ve onlara azap etme." İsrailoğullarının esirliğine bir son ver, onları serbest bırak. Oğullarını boğazlamak, kız çocuklarını diri bırakmak, inşaat, kazı, ağır taşları taşımak gibi angarya işlerde, güçlerinin yetmeyeceği şeylerle onları mükellef tutmak suretiyle onlara işkence etme. Hz. Musa ile Hz. Harun'un böyle bir talepte bulunmakla davetlerine başlamalarının sebebi, bu yolun doğrudan Yüce Allah'a imana davetten (Firavun için) daha hafif ve daha kolay olmasındandır.

"Biz sana Rabbinden bir ayet ile geldik ve selâm hidayete tabi olanlardır." Biz sana peygamber olarak gönderilmiş olduğumuza dair Rabbinden bir mucize, bir delâlet ve bir alâmet ile gelmiş bulunuyoruz. Allah'ın gazabından ve azabından yana esenlik ve güvenlik içerisinde olmak ise peygamberlerine iman eden, hakka, hayra ve zulüm ile sapıklığı terk etmeye çağıran ayetleriyle yol bulan kimselerdir. Hz. Musa'nın bu ifadeleri bir selâmlama değildir.

Son ifade ise (yani: "Selâm hidayete tabi olanlardır" ayeti) Peygamber (s.a.)'in kral ve hükümdarları İslâm'a davet ettiği yazışmalarında da kullanılmıştır. Meselâ, Rasulullah (s.a.) Bizanslıların büyüğü Heraklios'a gönderdiği mektubunda şöyle buyuruyordu:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasulü Muhammed'den Rumların büyüğü Heraklios'a! Selâm hidayete tabi olanlardır.

İmdi, ben seni İslâm'ın daveti ile davet ediyorum. İslâm'a gir, kurtulursun. Allah sana ecrini iki defa verecektir."

Yalancı Müseylime de Rasulullah (s.a.)'a şu şekilde bir mektup yazmıştı: "Allah'ın Rasulü Müseylime'den Allah'ın Rasulü Muhammed'e. Selâm olsun sana. İmdi: Ben seni bu işte ortak etmiş bulunuyorum. Şehirler senin, göçebe ler benim olsun. Fakat Kureyş haddi aşan bir topluluktur."

Buna karşılık Rasulullah (s.a.) ona şöyle yazmıştı:

"Allah'ın Rasulü Muhammed'den yalancı Müseylime'ye. Selâm hidayete tabi olanlarıdır. İmdi: Yeryüzü Allah'ındır, Allah onu kullarından dilediklerine miras verir. Güzel akıbet ise takva sahiplerinindir."

"Gerçekten bize vahyolundu ki: Muhakkak azap yalanlayan ve yüz çevirenler üzerinedir." Bizler sana öğüt verdik, sana irşadda bulunduk. Çünkü Allah bize hatadan uzak olarak gönderdiği vahiylerde şunu da haber vermiştir: Azap, bununla ilgili ayetleri ve bizim kendisine davet ettiğimiz Allah'ın birliğini yalanlayıp Allah'a isyan eden kimseler içindir, sadece onlar içindir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Haddi aşıp dünya hayatını tercih edene gelince; şüphesiz cehennem varılacak yerin ta kendisidir." (Nâziât, 79/37-39). Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte ben sizi oldukça alevli bir ateş ile korkuttum. Ona yalanlayan ve yüz çeviren bedbahtlardan başkası girmez." (Leyi, 92/11-16). Bir başka yerde de şöyle buyurulmaktadır: "İşte o ne tasdik etmiş ne de namaz kılmıştı. Fakat yalanlamış ve yüz çevirmişti." (Kiyâme, 75/31-32).^[8]

Firavun İle Hz. Musa Arasında Ulûhiyete Dair Konuşma

49- "Rabbimiz kimdir ey Musa?" dedi.

50- "Rabbimiz o her şeye hilkatini verip sonra da doğru yolu gösterendir" dedi.

51- "Önce geçen toplumların halleri nicedir?" dedi.

52- Dedi ki: "Onların ilmi Rabbinin nez-dinde bir Kitaptadır. Rabbin yanılmaz ve unutmaz.

53- "Yeryüzünü size bir döşek yapan, orada size yollar açan ve gökten yağmur indirendir." Biz onunla çeşitli bitkilerden çifter çifter çıkardık.

54- Siz de yiyiniz, davarlarınıza da -şcAvcyül. ŞvrçAifc ^«k kv, taualasda. akıl sahiplerine ayetler vardır.

55- Biz sizi ondan yarattık, oraya iade ederiz; bir kere daha yine oradan çıkarırız.

Açıklaması

"Rabbimiz kimdir ey Musa? dedi." Eğer sizler Rabbimizin bana gönderdiği iki peygamberi iseniz, bana sizi gönderen Rabbimizin kim olduğunu bildiriniz. Dikkat edilecek olursa o Rabbi ikisine izafe etmekle birlikte, onları tasdik etmediğinden ve gerçek rububiyeti inkârından dolayı Allah'ın ilâhlığını kendisine izafe etmemiştir. Diğer taraftan her ikisine hitaptan sonra ayetlerin sonlarına riayet olmak üzere yalnızca Hz. Musa'ya nida ile seslendiğini görüyoruz. Bunun bir diğer sebebi ise, Hz. Musa'nın asıl tabi olunan Hz. Harun'un ise yardımcısı ve kardeşi olduğunun ortaya çıkmasıdır. O şunu söylemek istemişti: Seni gönderip sana risalet görevini veren bu Rab kimdir? Ben onu tanımıyorum. Ben sizin benden başka bir ilâhınız olduğunu da bilmiyorum.

Hz. Musa ona şöyle cevap verdi: "Rabbimiz, O her şeye hikmetini verip sonra da doğru yolu gösterendir, dedi." Rabbimiz, her şeye kendisine yakışan ve ondan istenen menfaate uygun suret ve şeklini verendir. Tutmak için el, yürümek için ayak, konuşmak için dil, görmek için göz, işitmek için kulağı yaratmış olması gibi.

Daha sonra Yüce Allah yaratıklarına vermiş olduğu nimetlerden yararlanma yollarını gösterdi. Onlar da her şeyden yaratılış maksadına uygun olarak, insan ve hayvanda olduğu gibi isteyerek ya da bitki ve cansız varlıklarda olduğu gibi tabiatları gereği yararlandılar. Bu Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır: "O takdir edip yol gösterendir." (A'lâ, 87/3). O, belli bir kader ile her şeyi tayin edip yaratıkları da ona iletmiştir. Bir diğer ifade ile o amelleri, ecelleri ve nzıkları yazıp takdir ettikten sonra, yaratıklar da buna göre yol takip etmişlerdir, o yolun dışına çıkmazlar; hiç kimse de bu yolun dışına çıkacak gücü kendinde bulmaz. Ayet-i kerime yaratıkların hallerini delil göstererek yaratıcıyı ispat etmek sadedindedir.

"Önce geçen toplumların halleri nice, dedi." Hz. Musa Firavun'a kendisini peygamber olarak gönderen Rabbinin aynı zamanda her şeyi yaratan, her şeyin kaderini tespit edip onu uygun yola ileten olduğunu haber verdikten sonra, bu sefer Firavun bu sözleriyle önceki nesilleri delil olarak ileri sürmeye koyuldu: Eğer durum bu şekilde ise geçmiş ümmetlerin ve toplumların halleri nice oldu? Onlar Rabbine ibadet etmediler,

aksine onun dışında bir takım putlara ve türlü yaratıklara ibadet ettiler.

Hz. Musa şu cevabı verdi: "Dedi ki: Onların ilmi Rabbimin nezdinde bir Kitaptadır. Rabbin yanılmaz ve unutmaz." Hz. Musa dedi ki: Onların yaptıkları bütün işler Allah'ın nezdinde koruma altındadır. Levh-i Mahfuz'da tespit edilmiştir. Onların karşılığını verecektir. Allah herhangi bir şeye dair bilgisinde yanılmaz ve onlara dair bildiği şeylerden hiç bir şey unutmaz. Allah'ın bilgisi her şeyi kuşatıcıdır. Yaratıkların bilgisi ise bir şeyi kuşatamamak ile öğrendikten sonra unutmak gibi iki kusur ile karşı karşıya kalır; Allah bundan münezzehtir.

Firavun geçmiş ümmetlere dair soru sormakla Hz. Musa'yı güçlü deliller ileri sürmekten uzaklaştırmak ve böylelikle insanlar tarafından doğruluğunun açıkça görülüp anlaşılmasının önüne geçmek, Hz. Musa'yı da tarih ve hikâyelerle uğraştırmak istemişti. Fakat Hz. Musa bu işin farkına vardığından dolayı en özlü bir ifade ve en anlamlı açıklamalarla Allah'ın varlığını ispat edip geçmişin durumunu ise gaybı çok iyi bilen Allah'a havale etti.

Hz. Musa insan, diğer canlılar, çeşitli bitkiler ve cansızlardan oluşan bütün yaratıkları kapsayan genel ve ilk delili söz konusu ettikten sonra, özel bir takım delilleri zikretti ki, bunlar üç tanedir:

1- Yüce Allah: "Yeryüzünü size bir döşek yapandır." Benim Rabbim, yeryüzünü döşek gibi hazırlamış ve faydalanmak için yaymış olandır. Siz orada gayet kolaylıkla yaşarsınız. Orada karar bulmaktasınız. Yatar, kalkar, uyursunuz ve yeryüzünde yolculuklar yaparsınız.

2- "Orada size yollar açandır." Sizin için orada izleyeceğiniz yollar yarattı ve bu yolları size kolaylaştırdı. Nitekim yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurmaktadır: "Ve orada geniş yollar kıldık ki, yol bulabilsinler." (Enbiya, 21/31); "O yeri size beşik kılan ve doğru yolda gidebilmeniz için orada size yollar açandır." (Zuhuf, 43/10); "Allah yeri sizin faydanıza bir sergi kılmıştır. Onun geniş yollarında gidesiniz diye." (Nuh, 71/19-20).

3- "Ve gökten bir su indirendir. Biz onunla çeşitli bitkilerden çifter çifter çıkardık." Bulutlardan yağmur indirip o yağmur ile çeşitli, türlü bitkiler çıkardık. Ekinler, türlü meyveler yetiştirdik. Bunların renkleri, kokuları ve şekilleri çeşit çeşittir. Kimisi insanlara kimisi hayvanlara yararlıdır. İşte bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Siz de yiyiniz, davarlarınıza da yediriniz. Şüphesiz yok ki, bunlarda akıl sahiplerine ayetler vardır." Biz çeşitli, türlü bitkiler yarattık. Bunların bir kısmı insanın faydasıdır, bir kısmı hayvanlara yem olmak içindir. Siz, size uygun olanlardan yiyiniz ve meyve olarak yararlanınız. Davarlarınızı (deve, inek ve koyunlarınızı) taze otlaklarda otlatınız, kurutup yem olarak da veriniz. Şüphesiz size söz ettiğim bu hususlarda, dosdoğru çalışan bir akıla sahip olanlar için yaratıcıdan başka ilâh olmadığına, ondan başka Rab bulunmadığına apaçık alâmetler, deliller ve belgeler vardır.

Yüce Allah yerin ve göğün bir takım menfaatlerini söz konusu ettikten sonra, bizatihi bunların istenen şeyler olmadığını, aksine bunların ahiretin menfaatlerine götürülen araçlar olduğunu şöylece beyan etmektedir:

"Biz sizi ondan yarattık. Oraya sizi iade ederiz. Bir kere daha oradan sizi çıkarırız." Sizin yaratılışınızın başlangıcı yerden olmuştur. İlk babanız Adem topraktan yaratılmıştır. Gıdalardan oluşan nutfe de nihayet yerden oluşur. Çünkü hayvani gıdalar bitkilerden, bitki de su ve toprağın karışımındandır.

Öldükten sonra siz tekrar yeryüzüne döneceksiniz, toprağa gömüleceksiniz. Vücut parçalarınız toprak olup dağılacaktır.

Sizleri, yeniden diriltmek ve amel defterlerinizi vermek suretiyle kabirlerinizden çıkartacağız. Biz sizleri ilk olarak yeryüzünden çıkarttığımız gibi ölümden sonra da ikinci bir defa daha yine yerden çıkartacağız. Burada ayet- i kerimeden kasıt, Yüce Allah'ın kendi zatını tenzih etmesi ve Firavun'a aslını hatırlatarak onun topraktan yaratılmış olup tekrar toprağa döneceğinin hatır-latılmasıdır. O bakımdan dünyasına ve krallığına sakın aldanmasın. Şunu da bilsin ki, ilerde oldukça dehşetli bir gün ile karşılaşacaktır. O günde her şeyden sorgulanacak, amellerinden dolayı hesaba çekilecektir.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan çıkartılacaksınız." (A'raf, 7/25); "Sizi çağıracağı o günde ona hamd ile çağrısına cevap verecek ve ancak çok az bir süre eğlenmiş olduğunuzu sanacaksınız." (İsrâ, 17/52).

Sünen sahiplerince rivayet edilen hadiste belirtildiğine göre Rasulullah (s.a.) bir cenazede hazır bulunmuştu. Ölü gömüldükten sonra bir avuç toprak alıp kabre attı ve şöyle buyurdu: "Biz sizi ondan yarattık." Sonra bir avuç daha atıp: "Oraya sizi iade ederiz" buyurdu, sonra bir avuç daha atıp: "Bir kere daha yine oradan sizi çıkarırız." buyurdu. ^[9]

-7- Hz. Musa'nın Büyücülük İle İtham Edilmesi

56- Andolsun biz ona ayetlerimizin hepsini gösterdik de o yalanladı ve yüz çevirdi.

57- "Sen sihrinle bizi topraklarımızdan çıkarmaya mı geldin ey Musa?" dedi.

58- "Andolsun biz de senin sihrin gibi bir sihir getiririz sana. Bizimle senin aranda bir buluşma yeri ve vakti belirle ki, sen de biz de caymayalım. Düz ve geniş bir yer olsun."

59- "Sizinle karşılaşma zamanımız tören günü ve insanların toplanma vakti olan kuşluk vaktidir" dedi.

Açıklaması

"Andolsun biz ona ayetlerimizin hepsini gösterdik de, o yalanladı ve yüz çevirdi." Allah'a yemin olsun ki, biz kudretimize, vahdaniyetimize ve Musa'nın peygamberliğine delâlet eden ayetlerimizi gösterdik. Dokuz ayet (mucize) ^ ile bunların dışında kalan çeşitli delil ve belgeler bunlara örnektir. O bütün bunları gördü, kavradı, fakat hepsini yalanladı. Küfür, inat ve azgınlıkla iman ve hakka yapılan çağrıyı kabul etmeyip yüz çevirdi. Nitekim Yüce Allah bu durumu başka yerlerde şöylece ifade etmektedir: "Kalpleri onlara inandığı halde sadece zulüm ve büyükmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler." (Nemi, 27/14); "Andolsun ki, bunları birer ibret olmak üzere göklerin ve yerin Rabbinden başka kimsenin indirmediğini bilmişsindir. Ey Firavun, ben de seni gerçekten helak edilmiş sanıyorum., dedi." (İsra, 17/102). Daha sonra Yüce Allah, Firavun'un şüphesini ve yalanlama niteliğini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Sen sihrinle bizi topraklarımızdan çıkarmaya mı geldin, ey Musa dedi." Firavun Hz. Musa'nın asa ve beyaz el mucizelerini görmezlikten gelip inkâra saporak şöyle demişti: Ey Musa! Sen Medyen topraklarında ortaya koyduğun sihir ile -ki bu da asayı yılanı çevirmektir- bizi topraklarımız olan Mısır'dan çıkartmak için mi geldin? Sen bu işi yaparak insanlara sana uymaları icap eden bir peygamber olduğun vehmini vermeye çalışıyor ve bu yolla bizim topraklarımızda üstünlük sağlayıp bizi buradan çıkartmak istiyorsun. Firavun'un topraklarından çıkarılmalarını söz konusu etmesi, kavminin Hz. Musa'nın çağrısını kabul etmekten uzaklaşmalarını ve Hz. Musa'ya öfkelenip ona kızmalarını, Mısır'dan onu kovup çıkartmaya çalışmalarını sağlamak içindi.

"Andolsun biz de senin sihrin gibi bir sihir getiririz sana." Senin yaptığın büyüünün bir benzerini sana karşı getireceğiz. Çünkü biz de senin büyüünün benzerini biliyoruz. Sakın senin bu durumun seni aldanışa sürüklemesin.

"Bizimle senin aranda bir buluşma yeri ve vakti belirle ki, sen de biz de caymayalım. Düz ve geniş bir yer olsun." Bize belli bir gün ve belli bir yer belirle. Orada bir araya gelelim. Bizdeki büyü yapma imkânlarıyla senin getirdiklerine karşı koyalım. Hiç birimiz verilen bu söze aykırı hareket etmesin. Firavun gücünün mükemmelliğini göstermek

gayesiyle yer ve zamanı tayin etme işini Hz. Musa'ya bırakmıştı.

Buluşma yerimiz açık, görünür, tümseği ve çukuru olmayan düz bir yer olsun ki, orada hakikat ortaya çıksın veya orası her iki kesimin ortasında bir yer olsun ki, gecikme halinde kimsenin ileri süreceği bir mazereti kalmasın.

"Sizinle karşılaşma zamanımız tören günü ve insanların toplanma vakti olan kuşluk vaktidir." Toplanma günümüz insanların süslendiği gün olan tören günü (Nevruz bayramı günü) ve kuşluk vakti olsun ki, bu insanların iş yapmadığı bir günde ve hep birlikte bir araya gelecekleri umumi bir toplantı olsun. Sonunda da bu karşılaşmanın sonucu üzerinde konuşsunlar. Böylelikle davetin üstünlüğü ortaya çıksın, hak söz yücelsin, batıl can çekişerek yok olsun. O günde aydınlığın daha baskın olması ve günün ilk saatlerinde olması uygundur. Böylelikle mucize hususunda şüpheyeye düşmesinler, Yüce Allah'ın her şeye kadir olduğunu, peygamberlerin mucizelerini buna karşılık da peygamberi olağanüstü haller karşısında büyüünün, karşı çıkışının batıl olduğunu görüp buna tanık olsunlar.

İşte böyle bir sözleşmeyi tercih etmek, zaferden emin oluşa açık bir delil, delilin açıklanma yoluna güvenildiğine açık bir belgedir. [\[10\]](#)

Firavun'un Sihirbazları Toplaması Ve Hz. Musa'nın Onları Uyarması

60- Firavun dönüp hilesini topladı, sonra geldi.

61- Musa onlara: "Vay size! Allah'a iftira etmeyin, yoksa sizi azap ile helak eder. İftira eden zaten zarar eder." dedi.

62- İşlerini aralarında karşılıklı konuştular. Gizlice danıştılar.

63- Dediler ki: "Bunlar gerçekten sihirbazdır. Sizi sihirleriyle yurdunuzdan çıkarmak ve güzel yolunuzu yok etmek istiyorlar.

64- "İmdi, hilenizi sağlamca yapıp saf saf gelin ki, bugün kim üstün gelirse felah bulur."

Açıklaması

"Firavun dönüp hilesini topladı, sonra döndü." Firavun meclisten ayrılıp ülkesindeki sihirbazları toplamaya başladı. Bunun için kendileriyle tuzak ve hilelerini kuracağı, büyü araç ve gereçleri hazırlamaya koyuldu. Aralarında sihirbazlık yaygın bir işti. Daha sonra da belirlenen, sözleşilen şekilde geldi, ileri gelen yardımcılıyla birlikte- bu gün devlet başkanları için özel olarak hazırlanan askeri geçit trübünlerinde olduğu gibi- kendisine ait özel yerine oturdu. Hz. Musa da kardeşi Harun ile birlikte geldi, sihirbazlar da gelip saf saf yerlerini aldılar. Firavun onları teşvik etmeye, gayrete getirmeye, onlara vaadlerde bulunmaya başladı. Bunun üzerine Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade ettiği gibi ondan ücret istemek cesaretini buldular: "Şayet galip gelirsek elbette bize bir ücret vardır, değil mi? Evet, o takdirde siz gerçekten yakınlaştırılmışlardan olacaksınız, dedi." (-Şuarâ, 26641-42). Firavun, bütün varlıklarıyla güçleriyle, işlerini en güzel şekliyle yapabilmeleri ve Musa'ya üstünlük sağlamaları uğrunda her şeylerini ortaya koysunlar diye sihirbazlara maddî ve manevî mükâfat vaadinde bulundu.

Sonra Hz. Musa risaletini ilân ederek şöyle dedi: "Musa onlara: Vay size! Allah 'a yalan yere iftira etmeyin. Yoksa sizi azap ile helak eder. İftira eden zaten zarar eder, dedi." Musa, Firavun ve sihirbazlara şunları söyledi: Eğer sizler benim şu getirdiklerimin hak olmadığını, bir sihir olduğunu ileri sürmek suretiyle Allah'a yalan ve gerçek dışı iftiralarda bulunacak olursanız, helak olmak ve azaba uğramak sizin için. Allah o takdirde sizi kendi katından oldukça çetin bir azap ile toptan yok eder. Zaten hangi türden olursa olsun, Allah'a iftira eden zarar eder ve helak olur.

Bu sefer, onun bu sözleri karşısında: "İşlerini aralarında karşılıklı konuşular, gizlice danıştılar." Sihirbazlar Hz. Musa'nın bu sözlerini işitince bu hususta kendi aralarında tartıştılar, danıştılar, görüş alışverişinde bulundular. Aralarındaki bu görüş alışverişini de Hz. Musa ve kardeşinden gizlice yaptılar ve aşağıdaki kararı aldılar:

"Bunlar gerçekten sihirbazdır. Sizi sihiHeriyle yurdunuzdan çıkarmak ve en güzel bu yolunuzu yok etmek istiyorlar." Sihirbazlar dediler ki: Ey Mısırlılar! Şüphesiz ki, Musa ile Harun sizleri büyü sanatıyla yurdunuz olan Mısır'dan çıkartmak istiyorlar. Bütün makam ve mevkileri ellerine geçirip üstünlük sağlamak istedikleri gibi ayrıca bunlar her hususta iktidarın kendilerinin olmasını isterler. Sonuçta sizin düzeniniz yıkılacak hürriyet, üstünlük ve şerefimiz yok o-lacak; mal ve mülkümüz, zenginlik kaynaklarımız elinizden alınacaktır.

Sihirbazlar bu ifadeleri Firavun'un sözlerinden etkilenecek, onun propagandalarını tekrarlayarak ve Hz. Musa ile Hz. Harun'dan insanları uzaklaştırmak için onun ortaya koyduğu yöntemle söylediler. Bu üç yöntem ise, peygamberliklerini yalanlayıp onları sihirbazlıkla nitelendirmek ve onların nihaî niyetlerini -kendilerince- açığa çıkarmak

yöntemiydi. Bu nihaî gaye ise Mısır'ın asıl yerlilerini oradan kovup bütün makam ve mevkileri ele geçirmektir.

O halde bizim böyle bir tehlike karşısında tek bir saf halinde durmamız gerekiyor. Bunun için dediler ki: "İmdi, hilenizi sağlamca yapıp saf saf gelin ki, bugün kim üstün gelirse felah bulur." Haydi bütün bilgi ve becerinizi bir araya getirip kararlılıkla ortaya koyunuz, yapabildiğiniz her türlü hile ve çareye başvurunuz; hiç birisini ihmal etmeyiniz, tek bir saf halinde durunuz. Ellerinizde bulunanları bir defada bırakınız ki, gözleri kamaştırabilesiniz, heybetiniz ve azametiniz büyüsün, bu iki kişiye galip gelesiniz. Çünkü bu gün biz veya onlar kim galip gelirse artık o kurtulur ve umduğuna kavuşmuş olur.

İşte bütün bunlar, arzulananı elde etmek için bütün gayretlerini ortaya koymak üzere teşvikte bulunup kararlılıklarını pekiştirmek kasdı ile sihirbazların birbirlerine söyledikleri sözlerdir. [\[11\]](#)

Hz. Musa İle Sihirbazların Karşılaşmaları Ve Sihirbazların Allah'a İman Ettiklerini Açıklamaları

65- "Ey Musa! Sen mi bırakırsın, yoksa ilk bırakan biz mi olalım?" dediler.

66- "Hayır, siz bırakın" dedi. Bir de baktı ki onların ipleri ve değnekleri sihirlerinden ötürü kendisine yürüyorlarmış gibi geldi.

67- Musa içinde gizli bir korku duydu.

68- "Korkma, çünkü en üstün olan muhakkak sensin" dedik.

69- "Sağ elindeki bırak. Onların yaptıklarını yutacak. Onların yaptıkları ancak bir sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise nerede olursa olsun iflah olmaz."

70- Sonunda sihirbazlar secdeye kapandılar. "Harun ve Musa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

71- Dedi ki: "Ben size izin vermeden, ona iman mı ettiniz? Muhakkak ki, o size büyüü öğretti büyüğünüzdür. Elbette sizin el ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım. Hangimizin azabının kalıcı olduğunu da mutlaka

bileceksiniz."

72- Dediler ki: "Seni bize gelen beyyinata ve bizi yaratana asla tercih etmeyiz. Ne hüküm vereceksen ver; sen ancak bu dünya hayatında hükmedersin.

73- "Gerçekten biz Rabbimize iman ettik ki, günahlarımızı ve işlemeye zorladığın sihiri başışlayarak bizi affetsin. Allah daha hayırlı ve daha kalıcıdır."

74- Gerçek şu ki: Kim Rabbine günahkâr olarak gelirse muhakkak onun için cehennem vardır. O orada ölmez de, dirilmez de.

75- Kim de ona iman etmiş olarak salih amelde bulunmuş halde gelir ise, onlara en yüksek dereceler vardır.

76- Adn cennetleri ki, altından nehirler akar, onlar orada ebedîdirler. Bunlar temizlenen kimselerin mükâfatıdır.

Açıklaması

Karşılaşma başlayıp da her iki kesim bir araya gelince sihirbazlar Hz. Musa'ya: "Ey Musa, sen mi bırakırsın yoksa ilk bırakan biz mi olalım? dediler."

Hz. Musa'ya öncelik tanımakla birlikte bu şekilde bir seçenikle karşı karşıya bırakmak, güzel bir edep ve bir alçakgönüllülük idi. Allah bunun sayesinde onlara ilham verdi ve bunun bereketiyle iman ihsan etti. Hz. Musa da onların edebine aynı şekilde bir edeple karşılık vererek "Hayır siz bırakın dedi." Yani Hz. Musa onlara dedi ki: Hayır, önce siz bırakın ki, sizin büyüünüzü görelim ve işinizin gerçek mahiyeti ortaya çıksın. Böylelikle onlar sihirlerini yaptıklarında onun mucizesi daha açık bir şekilde görülecekti. Daha sonra kendisi esasını yere bıraktı ve onların bütün attıklarını yutuverdi. Böylelikle de Hz. Musa'nın onların büyülerine aldırmadığı ortaya çıkmış oldu.

"Bir de baktı ki onların ipleri ve değnekleri sihirlerinden ötürü kendisine yürüyorlarmış gibi geldi." Onlar beraberlerinde bulunan ip ve değnekleri yere bıraktılar. Musa ve onları gören insanlar, bunların yılan gibi süratle hareket ettiklerini sandılar. Sözün başlangıç bölümünde bir hazf vardır. Yani onlar da ellerindekini bıraktılar. Yüce Allah'ın: "(fe-izâ)" buyruğu Zemahşerî'nin görüşüne göre mufâcee içindir (ansızın bir şeyle karşı karşıya

kalmayı ifade eder. Meal bu şekilde yapılmıştır.) Ancak Râzî, onun bu kanaatini reddederek şöyle der: Fakat araştırıldığı takdirde bunun zaman bildiren bir anlam taşıdığı görülür. O takdirde bu buyruğun manası şöyle olur: "O vakit onların ipleri..."

Bir başka ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi onlar ellerindekilerini bırakıp: "Firavunun izzeti hakkı için şüphesiz biz galip gelenleriz." (Şuara, 26/44) demişlerdir. Buradaki ayetin benzeri de şu ayet-i kerimedir: "(Büyü âletlerini) bıraktıklarında, insanların gözlerini büyülediler ve onlara korku saldılar. Pek büyük bir sihir meydana getirmiş oldular." (A'râf, 7/116).

Bu işi, aletlerini güneş ışığından etkilenen civa ile veya ısıdan etkilenen bir başka madde ile doldurmak suretiyle yapmışlardı. Böylelikle bakan kişiye bunlar kendi istekleriyle yürüyor intibainı veriyordu. Adeta vadi birbiri üstüne binen yılanlarla dolmuş gibi oldu.

"Musa içinde gizli bir korku duydu." Musa beşer tabiatının etkisi ile yenilecek diye bir korku hissetti içinde. Firavun ve kavminin ise gözleri güldü, başarı elde ettiklerini, sihirbazların Hz. Musa ve Harun'u yenik düşürdüklerini sandılar.

"Korkma, çünkü en üstün olan muhakkak sensin, dedik." Yüce Allah Hz. Musa'ya: Korkma! Çünkü galibiyeti elde etmek suretiyle onlara üstün gelecek olan sensin, dedi.

"Sağ elindeki bırak, onların yaptıklarını yutacak. Onların yaptıkları ancak bir sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise nerede olursa iflah olmaz." Sağ elinde olan asayı bırak ey Musa! O da bir yılanla dönüştükten sonra yılanlara dönmüş gibi gösterdikleri ve kendileri vasıtasıyla insanları kandırdıkları ipleri ve sopalarının tümünü yutacaktır. Çünkü onların yaptıkları ancak bir sihir ve hayaldir, gerçeği ve kalıcılığı yoktur. Büyücü yeryüzünde nereye giderse gitsin yahut nasıl bir hile yaparsa yapsın, asla başarılı olamaz. Hiç bir zaman büyü ile maksadını elde edemez. Hayır ya da şer ile olsun fark etmez. Hz. Musa'nın esasının müphem bırakılması (yani asa olarak zikredilmeyip "elindeki" denilmesi) onun durumunun dehşet verici olduğunu ve bilinen asa türlerinden bulunmadığını anlatmak içindir.

Hz. Musa'nın mucizesi gerçekleşti; delil ve belge açıklık kazandı. Seyreden insanlar dehşete kapıldı, sihirbazlar da sihir ile ebediyyen böyle bir işin yapılamayacağını ve bunun insan gücünün dışında olduğunu bildiklerinden bunun kainatı yaratan Yüce Allah'ın fiili ile gerçekleştiğini anladılar. O bakımdan Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi imana geldiler: "Sonunda sihirbazlar secdeye kapandılar. Harun ve Musa'nın Rabbine iman ettik, dediler." Hz. Musa esasını bırakıp onların asalarını ve iplerini yutunca sihirbazlar Hz. Musa'nın bu işinin sihir ve hile kabilinden olmayıp aksine her şeye gücü yeten Allah'ın emri ile olduğunu anlayınca, Yüce Allah'a secdeye kapıldılar, Hz. Musa'nın ri-saletine şöyle diyerek iman ettiler: "Biz âlemlerin Rabbine, Harun ve Musa'nın rabbine" ahire ti dünyaya

üstün, hakkı da batıla üstün tutarak "iman ettik." İbni Abbas ile Ubeyy şöyle demiştir: Sihirbazlar günün ilk saatlerinde sihirbaz idiler, günün son saatlerinde de hayırlı şehitler oldular. İkrime yine İbni Ab-bas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Sihirbazlar yetmiş kişi idiler. Sabah sihirbazdılar, akşam şehit oldular. el-Evzaî sihirbazların secdeye kapandıkları sırada gözleriyle görünceye kadar cennetin önlerine getirildiğini söyler.

Allahu Ekber! Gerçekten Allah'ın işi dehşet verici, hayret vericidir. Basit bir iman dahi büyük bir şerefe, en büyük bir fazilete, Allah'ın cennetlerinde ebedî nimetlere nail olmaya bir sebeptir. Yüce Allah'ın: "Sonunda sihirbazlar secdeye kapandılar." buyruğundan kasıt, secde etmek için zorlandıkları, mecbur edildikleri değildir. Aksi taktirde secde etmekle övülmezlerdi. Aksine onlar çabucak secdeye kapandıkları için adeta secdeye bırakılmış gibi oldular. Ze-mahşerî şöyle der: İşleri ne kadar da hayret edilecek bir iştir! Küfür ve inkâr uğruna iplerini ve değneklerini attıktan kısa bir süre sonra bakıyoruz ki, alınları şükür için, secde için yerlere kapanıvermiş. Bu iki bırakma arasındaki fark ne kadar da büyüktür!

Sihirbazlar: "Harun ve Musa'nın Rabbine iman ettik." diyerek, yalnızca âlemlerin Rabbi demeyişlerinin sebebi Firavun'un "en yüce Rabbiniz benim" (Nâziat,79/24) ve "benden başka ilâhınız olduğunu bilmiyorum" (Kasas, 28/38) sözlerinde de ulûhiyeti iddia etmiş olmasındandır. Şayet onlar yalnızca "alemlerin Rabbine iman ettik" demiş olsalardı Firavun: Onlar bana iman ettiler, benden başkasına değil diyecekti. O bakımdan Firavun'un iddiasını çürütmek üzere bu ifadeyi tercih ettiler. Buna delil ise şudur: Onlar önce Harun'u sonra Hz. Musa'yı zikrettiler. Çünkü Firavun Hz. Musa'nın da rabbi olduğu iddiasında idi. Çünkü Yüce Allah'ın Firavun'un söylediğini naklettiği üzere Hz. Musa'yı küçükken terbiye etmişti: "Biz seni aramızda küçük bir çocuk iken terbiye etmedik mi?" (Şuara, 26/18).

Daha sonra Firavun sihirbazların secdeye kapandıklarını, Yüce Allah'ı ikrar edip ona iman ettiklerini görünce Allah'a ve rasulüne iman hususunda diğer insanların da onlara uyup arkalarından gideceğinden korktuğu için, peygamber ve peygamberliği hakkında bir başka şüphe ortaya atarak şöyle dedi:

"Dedi ki: Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Muhakkak ki o size büyüü öğretene büyüğünüzdür." Küfür, inat ve azgınlık ile batılı ileri sürerek hakka karşı mücadele veren Firavun, bu göz kamaştırıcı mucizeyi ve yardımlarını istediği sihirbazların ezici bir şekilde hezimete uğrayıp iman ettiklerini görünce şöyle dedi: Bu hususta ben size izin vermediğim halde, siz onu doğruladı-nız yahut sözünü doğru kabul edip dinine tabi mi oldunuz? Sizler bu konuda basiretinizi kullanarak gereği gibi düşünerek iman etmediniz? Sizler büyüü Musa'dan öğrenmiş olmalısınız. Sizin öğretmeniniz, üstadınız odur, siz de onun öğrencilerisiniz. Siz ve o bana, benim uyduklarım karşı Musa'yı yüceltmek ve onun davetinin propagandasını yapmak için ittifak etmiş ve bana bir komplo hazırlamış bulunuyorsunuz. Nitekim Yüce Allah bu hususu bir başka yerde şöylece ifade etmektedir:"Şüphe yok ki bu, halkını oradan çıkarmanız için şehirde kurduğunuz gizli bir

hilekârlıktır. Yakında bileceksiniz." (A'râf, 7/123).

Firavun bu sözleriyle iman etmesinler diye insanları şüpheye düşürmek istemişti. Yoksa kendisiyle Hz. Musa'dan büyüü öğrenmediklerini Hz. Musa'nın onların başkanı olmadığını, onunla sihirbazlar arasında herhangi bir ilişki ya da bağlantı olmadığını çok iyi biliyordu.

Daha sonra Firavun şu sözleriyle tehdide ve imandan uzaklaştırmaya çalıştı: "Elbette sizin el ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım. Hangimizin azabının daha şiddetli ve kalıcı olduğunu da mutlaka bileceksiniz."

İbni Abbas bu işi ilk yapanın Firavun olduğunu söylemiştir. Gaye, bu organları kullanmaktan mahrum bırakmaktır. Devamla şöyle dedi: Aynı şekilde ben sizi hurma dallarına -acınızı daha da artırmak ve teşhir için- asacağım. Böyle bir yolu seçişinin sebebi oldukça sert ve eziyet verici bir yol oluşundan-dır. Daha sonra şöyle dedi: Siz elbette size daha ağır azap veren ben miyim yoksa Musa'nın Rabbi midir, çok iyi bileceksiniz.

Bu sözlerle Allah'ın kudretine karşı koymakta, Hz. Musa'yı küçümsemekte ve kendi sahip olduğu otorite, kahredici güç ve iktidara işaret etmektedir.

Firavun bu şekilde tehdit edince, sihirbazlar Allah uğrunda kendilerini feda etmekten çekinmeyerek şöyle dediler: "Dediler ki: Seni bize gelen bir yılandan ve bizi yaratana asla tercih etmeyiz." Musa'nın bize Allah'tan getirmiş olduğu apaçık belgeler ile beyaz el ve asa gibi gayet açık ve üstün mucizelere, diğer taraftan elde ettiğimiz hidayet ve yakine asla seni tercih etmeyiz. Aynı zamanda, yokken bizi var eden yaratıcımız, var edicimize de seni tercih edemeyiz. Çünkü ibadete, itaate lâayık olan O'dur, sen değilsin.

"Ne hüküm vereceksen ver, sen ancak bu dünya hayatında hükmedersin." Ne istersen yap, aklına geleni yap. Sen ancak bu geçici dünyada bize tahakküm edebilir, zulmünü bize uygulayabilirsin. Fakat bundan sonra bize bir şey yapamazsın. İşte biz de ebedilik yurdunu seçip tercih ediyoruz.

"Gerçekten biz, Rabbimize iman ettik ki, günahlarımızı ve bizi işlemeye zorladığın sihri bağışlayarak bizi affetsin. Allah daha hayırlı ve daha kalıcıdır." Bizler, bize iyiliklerde bulunan Rabbimiz Allah'ı tasdik ettik. Böylelikle büyük, küçük günahlarımızı örtüp affetsin. Özellikle de Allah'ın ayeti ve peygamberinin mucizesine karşı çikalım diye bizi mecbur tuttuğun sihrimizi affetsin. Allah'ın bize vereceği mükâfat senin bize vaad ettiklerine göre bizim için seninkinden daha hayırlı, sevabı daha sürekli, O'nun cezası ise seninkinden daha kalıcıdır.

Nakledildiğine göre sihirbazların ileri gelenleri 72 kişi idi. Bunların ikisi Kiptî diğerleri ise İsrailoğulları'ndandı. Firavun'a: "Musa'yı uyurken bize göster," dediler. Asasının

kendisini koruduğunu gördüler ve onun sihirbaz olmadığını, çünkü sihirbazın uyuyunca sihrinin etkisi kalmayacağını söylediler. Ancak Firavun onların bu sözlerini kabul etmedi. Mutlaka ona karşı çıkmaları için diretti.

Ayet-i kerimeler Firavun'un sihirbazları tehdit ettiği cezayı uygulayıp uygulamadığını belirtmemektedir. Fakat zahiren görülen o ki, bu tehdidini yerine getirmiştir. Çünkü daha önce geçen İbni Abbas'ın: "Sabahleyin sihirbaz idiler, akşam ise hayırlı şehitler oldular" sözü bunu açıklamaktadır.

Sihirbazlar Firavun'a öğüt vermeye devam ederek Allah'ın ebedi intikam ve azabından sakındırıp kesintisiz ve ebedi sevap ve mükâfatına teşvike şu sözleriyle devam ettiler:

"Kim Rabbine günahkâr olarak gelirse muhakkak onun için cehennem vardır. O orada ölmez de, dirilmez de." Kıyamet gününde günahkâr olarak Allah'ın huzuruna çıkanlar cehennemde azap görecektir. Orada rahatlatacak bir ölümü tatmayacağı gibi, huzurlu bir hayat da yaşayamayacaktır. Bu, iman ettikleri sırada sihirbazların söyledikleri sözlerdendir. Bunun sihirbazların sözünün bitiminden sonra Yüce Allah'ın sözlerinin başlangıcı olduğu da söylenmiştir. Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Onlara hükmo-lunmaz ki, ölsünler ve üzerlerindeki cehennem azabı da hafifletilmez. İşte biz küfürde ısrar eden herkesi böyle cezalandırırız." (Fâtır, 35/36); "Oldukça bahtsız olan kimse de ondan (o öğütten) kaçınacaktır ki, o en büyük ateşe girecek, sonra orada hem ölmeyecek, hem dirilmeyecektir." (A'lâ, 87/11-13); "Ey Malik! Rabbin bize (ölümle) hükmetsin diye seslenecekler. Diyecek ki: Şüphesiz sizler (bu azapta) kalıcılırsınız." (Zuhruf, 43/77).

Ahmed ve Müslim'in de Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayetlerine göre Rasulul-lah (s.a.) bir hutbe irad etti ve bu ayet-i kerimeyi okudu. Sonra şöyle buyurdu: "Oranın ehli olanlara gelince, onlar orada ne ölürlere, ne diriltirler. Oranın ehli olmayanlara gelince: Ateş onları bir çeşit öldürecek sonra şefaathiler kalkıp onlara şefaath edecektir. Bunlar topluluklar halinde bir nehrin kıyısına getirileceklerdir. Bu nehrin adı Hayat Nehridir. Selin sürüklediği şeyler arasında otun yeşermesi gibi yeşereceklerdir."

Sahih hadiste de şöyle denilmiştir: "Kalbinde zerre ağırlığı kadar imandan eser bulunan ateşten çıkacaktır."

"Kim de ona mümin olarak salih amelde bulunmuş halde gelirse, onlara en yüksek dereceler vardır." Her kim öldükten sonra diriliş gününde Rabbinin huzuruna sözüyle, ameliyle kalpten tasdik etmiş ve itaatleri yerine getirmiş olarak kavuşursa, işte imanları ve salih amelleri sebebiyle onlar oldukça yüksek mevki ve dereceleri köşkleri ve hoş meskenleri olan cennete gireceklerdir.

İmam Ahmed ve Tirmizî'nin Ubâde b. es-Samid'den rivayetlerine göre Ra-sulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Cennette yüz derece vardır. Her iki derece arasındaki mesafe yer ile gök arası kadardır. Firdevs ise en yüksek derecedir. Dört nehir oradan kaynar. Arş da onun üstündedir. O bakımdan Yüce Allah'tan (cenneti) dilediğiniz vakit ondan Firdevs'i dileyiniz."

Buharî ile Müslim'de de şu hadis-i şerif yer almaktadır: "İlliyyîn (en yüksek) olanlar, kendilerinden daha üstte olanları sizin semânın ufkundan batmak üzere olan yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Buna sebep ise aralarındaki fazilet farkıdır." "Ey Allah'ın rasulü! Bunlar peygamberlerin yerleri midir?" diye sordular. "Hayır!" buyurdu. "Nefsim elinde olana yemin ederim ki, Allah'a iman edip rasulleri tasdik eden kimselerindir." Sünen'deki rivayette de: "Ve şüphesiz Ebu Bekir ve Ömer onlardandırlar; onlara nimet ihsan olunmuştur." buyurulmuştur.

"Adn cennetleri ki, altından ırmaklar akar, onlar orada ebedidirler; bunlar temizlenen kimselerin mükâfatıdır." Bu yüksek dereceler ebedî ikamet cennetleri olan Adn cennetlerindedir. O cennetlerin köşkleri altından nehirler akar, onlar orada ebediyen kalıcıdırlar. İşte onların umduklarına nail olup, korktuklarından yana güvenlik içerisinde emin olmaları, cehenneme girmeyi gerektiren küfür ve masiyet pisliklerinden nefislerini arındırıp, gücü her şeye yeten Yüce Allah'tan getirdikleri şeylerde rasullere tabi olmalarının bir karşılığıdır. [\[12\]](#)

-10- Firavun Ve Askerlerinin Suda Boğulmaları Ve Yüce Allah'ın İsrailoğullarına Nimetleri

77- Andolsun ki, biz Musa'ya: "Kullarımla geceleyin git ve yetişmeden korkun, endişen olmaksızın onlara denizde kuru bir yol aç" diye vahyettik.

78- Firavun askerleriyle onların ardınca gelince kendilerini denizden ne kapla-dıysa kapladı.

79- Firavun kavmini saptırdı, hidayet yolunu göstermedi.

80- Ey İsrailoğulları! Gerçekten biz sizi düşmanınızdan kurtardık. Sizinle Tûr'un sağ yanında (belirli bir süre için) sözleştik. Üzerinize kudret helvası ve bildircin da indirdik.

81- Size verdiğimiz hoş rızıktan yiyin ve o hususta haddi aşmayın. O vakit gazabının size gelmesi gerekir. Her kime gazabının gelmesi lâzım olursa, artık o helak olur.

82- Şüphesiz ben tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyip hidayet üzere olana pek çok mağfiret ediciyim.

Açıklaması

Firavun İsrailoğulları'nın Hz. Musa ile Mısır'dan çıkıp gitmelerine müsaade etmeyince Yüce Allah ona geceleyin İsrailoğulları'nı alıp yola koyulmasını ve böylelikle onları Firavun'un tasallutundan kurtarmasını emrederek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki, biz Musa'ya: Kullarımla geceleyin git. Yetişmesinden korkun ve endişen olmaksızın onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyettik." Andolsun biz, Peygamber Musa'ya İsrailoğulları'nı alarak Mısır'dan geceleyin kimse onları fark etmeksizin yola koyulmasını vahiy ile bildirdik ve denizin (Kızıldeni-zin) ortasında onlara kupkuru bir yol açmasını da emrettik. Bu ise Yüce Allah'ın ortada su ve çamur olmayacak şekilde onlar için yolu kurutması şeklinde gerçekleşti.

Biz ona güvenlik altında olduklarını ve kurtulacaklarını bildirerek dedik ki: Senin ve kavminin Firavun ve askerlerinin yetişeceğinden yana korkunuz olmasın. Kavminin suda boğulması lan endişilenme! Firavun size yetişemeyecek ve siz suda boğulmayacaksınız.

İsrailoğulları'ndan "kullarımla" diye söz edilmesi, onlara inayet gösterildiğinin ve o dönemde salih bir kavim olduklarının bir delili olduğu gibi, Firavun'un köleleştirmek ve işkence gibi onlara yaptığı zulümlere işarettir.

"Firavun askerleriyle onların ardınca gelince kendilerini denizden ne kap-ladıysa kapladı." Firavun, askerleri ile birlikte onların ardından gitti. Bilinen ve tanınan şekli ile denizden onları kaplayan kapladı ve hep birlikte suda boğuldular. "Kaplayan" kelimesinin tekrar edilmesi ise olayın büyüklüğünü ve dehşetini vurgulamak içindir.

Dahi ve zeki bir insan olan Firavun'un Hz. Musa'nın arkasına takılmak gibi bir yanlışlığa düşmesi ise, onun öncü askerlerine girmelerini emredip de, girdikleri halde boğulmamaları üzerine büyük bir ihtimalle kurtulacağını zannettiğindendi. Ancak hepsi denizin ortasındaki yola girince, Yüce Allah onları suda boğdu.

"Firavun, kavmini saptırdı. Hidayet yolunu göstermedi." Firavun İsrailoğulları'nın denizin ortasından izledikleri yolu askerleri ile birlikte izlemeye koyulunca toplumunu saptırıp helak olmalarına yol açtığı gibi bu sefer de doğru yolu göstermedi ve yok olmalarına yol açtı.

Daha sonra Yüce Allah İsrailoğulları'na olan nimetlerini saymaya geçti. Bu sayım esnasında zararın kaldırılmasını menfaatin sağlanmasından önce zikretti ki, bu da güzel ve akla uygun bir sıralamadır. Çünkü "kötülüklerin bertaraf edilmesi menfaatlerin sağlanmasından önce gelir." İşte bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

1- "Ey İsrailoğulları! Gerçekten biz sizi düşmanınızdan kurtardık." Onları kurtardıktan sonra şöyle dedik: "Ey İsrailoğulları! Biz sizleri erkek çocuklarınızı boğazlayan, kız çocuklarınızı diri bırakan düşmanınız Firavun'dan kurtardık ve gözlerinizin önünde onları suda boğarken, gözlerinizin aydınlanmasını sağladık. Bir sabah vaktinde hepsi suda boğuldular, onlardan hiçbir kimse kurtulamadı. Nitekim bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Sizin için denizi yarıp sizi kurtarmış, Firavun hanedanını ise gözlerinizin önünde, bakıp dururken boğmuştuk." (Bakara, 2/50). İşte bu, zararın izale edilmesine işarettir.

2- "Sizinle Tûr'un sağında belli süre için sözleştik." Biz size bir vakit belirlemiştik. O da sizin önünüzde Musa ile konuşacağımız ve etraflı şer'î hükümleri ihtiva eden Tevrat'ı indireceğimiz vakitti. Aziz ve Yüce Rabbiniz ona hitap ederken siz de sözlerini işitirken bunlar olacaktı. Buluşma yeri Tûr dağının sağ tarafı idi. Tûr, Sînâ'daki bir dağdır. Müfessirler, dağın sağı solu olmaz; bundan kasıt Tûr dağının Medyenden Mısır'a doğru gidenin sağ tarafında kalmasıdır, derler.

3- "Üzerinize kudret helvası ve bıldırcın da indirdik." Sizler Tîh'te bulunurken üzerinize menn ve selva'yı indirdik. Menn: Sabah tan yeri ağardığından güneşin doğduğu vakte kadar taşlar ve ağaç yaprakları üzerine semadan düşen nemli yumuşak bir tatlı idi. Selva ise güney rüzgârlarının sürüklediği bıldırcın kuşudur. İsrailoğulları'ndan her bir kişi bunlardan yetecek kadarını alırdı.

"Size verdiğimiz hoş rızıktan yiyin." Onlara dedik ki: Bu helâl ve hoş yiyeceklerden yiyerek bu nimetlerden istifade edin.

"Ve o hususta haddi aşmayın. O vakit gazabımın size gelmesi gerekir." Caiz olanı aşarak caiz olmayanlara yönelmeyin. Allah'ın nimetlerini inkâr ederek azanlardan olmayın. İhtiyacınızdan fazla rızık almaya kalkışmayın. İsrraftan, azgınlıktan, masiyetleri işlemekten, haklara tecavüz etmekten uzak durun. Size vermiş olduğum emirlere muhalefet etmeyin, ederseniz gazabım üzerinize iner, cezam sizi bulur.

"Her kime gazabımın gelmesi lâzım olursa artık o helak olur." Benim gazabım her

kime inerse o bedbaht olur, helak olur.

"Şüphesiz ben teube eden, iman eden ve salih amel işleyip hidayet üzere olana pek çok mağfiret edeceğim." Günahlardan tevbe edip Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman eden, Şeriatın teşvik edip güzel gördüğü salih ameller işleyen, ayrıca ölünceye kadar dosdoğru yolda giden kimselere kapsamlı bir şekilde mağfiret ediciyim, kötülüklerini örtücüyüm. "Hidayet üzere olan" tabirinde bu yolu sürdürmenin gereğine delâlet vardır. Çünkü halihazırda hidayet üzere bulunmak gelecekte de bunu sürdürüp bu hal üzere ölmedikçe kurtuluş için yeterli değildir. Yüce Allah'ın şu buyruğu da bunu pekiştirmektedir: "Şüphesiz rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru yol üzere gidenler..." (Fusulet, 41/30). Burada "...salih amel işleyip hidayet üzere olan" ifadesi salih amel ile hidayet üzere olma mertebeleri arasında farklılık olduğunu ifade etmiyor; bunların zaman itibariyle farklı olduklarını gösteriyor. Burada Yüce Allah şöyle buyurmuş gibidir: Zaman zaman işlenebilecek günahlardan tevbe ederek iman edip salih amel işlemekte bir zorluk yoktur. Asıl zorluk bu istenen şeyleri devamlı ve sürekli yapmaktır. [\[13\]](#)

Sözleşilen Vakitte Yüce Allah'ın Hz. Musa İle Konuşması Ve Buzağıyı İlâh Yapmak Suretiyle Samirî'nin Fitne Çıkarması

83- "Kavminden erken gelmek için seni aceleye getiren nedir ey Musa?"

84- Dedi ki: "Onlar benim arkamdan geliyorlar. Rabbim razı olası diye huzuruna gelmek için acele ettim."

85- Buyurdu ki: "Gerçekten biz senden sonra da kavmini fitneye düşürdük. Sâ-mirî de onları saptırdı."

86- Musa kızgın ve üzgün kavmine döndü, dedi ki: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? Yoksa size vaad olunan süre uzun mu geldi? Yahut üzerinize Rabbinizin gazabının gelmesini mi istediniz de bana vaadinizde durmadınız?"

87- Dediler ki: "Biz kendi güç ve isteğimizle vaadine muhalefet etmedik. Fakat o kavmin süs eşyasından ağırlıklar yüklenmiştik de onları attık. Sâmiri de böyle attı."

88- Onlara böğüren bir buzağı heykeli çıkardı. Dediler ki: "Bu sizin de ilâhı-nızdır,

Musa'nın da ilâhıdır. Fakat o unuttu."

89- Peki görmezler mi ki, o onlara cevap veremez, zarar da veremez, fayda da sağlayamaz.

Açıklaması

"Kavminden erken gelmek için seni acele ettiren nedir, ey Musa?" Onlardan daha çabuk gelmeye seni iten nedir? Buradaki kavimden kasıt İsrailoğulları'dır. Ancak burada kastedilenler seçilen 70 nakiptir. Seni acele edip nakipleri geride bırakarak onlardan uzaklaşmaya iten ne oldu?

Olay şöyledir: Şanı Yüce Allah Hz. Musa'ya Firavun'un helak edilmesinden sonra Tûr dağında karşılaşmayı vaad etmişti. Ona içinde İsrailoğulları'na anayasal tavsiyelerin bulunduğu levhaları verecekti. Allah Firavun'u helak edince, Hz. Musa da Rabbinden kitabı istedi. Ona 30 gün oruç tutmasını emretti. Daha sonra bu kırk güne yükseltildi: "Musa ile otuz gece sözleştik. Buna ayrıca on gece daha katıp kırka tamamladık. Böylelikle Rabbinin tayin ettiği vakit kırk gece olarak tamamlandı. Musa da kardeşi Harun'a: Kavmim arasında benim yerime geç ve İslah et. Fesatçıların yoluna da uyma, dedi." (A'râf, 7/142).

Sözleşme, Hz. Musa'nın kavminin ileri gelenlerinden bir topluluk ile gelmesi şeklinde idi. O da aralarından yetmiş kişi seçti: "Musa tayin ettiğimiz vakitte (gelmek) için kavminden yetmiş adam seçti." (Araf, 7/155). Bunlar ise Hz. Musa'nın seçtiği yetmiş nakip idi. Hz. Musa onlarla yola koyuldu. Daha sonra Rabbine duyduğu özlemle aceleyle ileriye geçti. Yani Tûr dağına yaklaşınca Yüce Allah'ın kelâmını işitmeye duyduğu özlem dolayısıyla onları arkada bıraktı. Yüce Allah da kendisine: "Ne diye acele ettin?" diye sordu. Kavmini terk edip aralarından ayrılacak kadar seni aceleye iten ne idi?

Bu ikaz, bizatihi aceleyi reddir. Çünkü böyle birşey arkadaşlarına gereken itinayı göstermemek anlamındadır. Diğer taraftan arkadaşlığın şartlarından birisi de uyum sağlamaktır. Böyle bir soru ise arkadaşlık halinde oldukça güzel ve üstün bir edebi öğretmek sadedindedir.

"Dedi ki: Onlar da benim arkamdan geliyorlar. Rabbim razı olası diye huzuruna gelmek için acele ettim." Musa Rabbine cevaben dedi: "Onlar bana yakındırlar. Benden sonra ulaşabilecekler, onlardan sadece birkaç adım ilerideyim. Rabbim senin emrine uymak, sana kavuşmaya özlemim dolayısıyla sözleşme yerine varmakta acele etmem,

benden daha çok razı olasıdır" dedi. Hz. Musa böylelikle içtihatında hata ettiğini belirterek özür beyan etmiş oldu.

"Buyurdu ki: Gerçekten biz senden sonra kavmini fitneye düşürdük. Sâmirî de onları saptırdı." Yüce Allah buyurdu ki: Kendilerinden ayrıldıktan sonra biz kavmin İsrailoğulları'nı sınadık. Sınanan kimseler ise kardeşi Harun ile bıraktıkları idi. es-Sâmirî, onları altından buzağıya ibadet etmeye çağırarak haktan saptırdı.

Sâmirî, Sâmirâ kabilesine yahut ineğe tapan bir kavme mensuptur. Çoğunluk onun Sâmirâ kabilesinden ve İsrailoğulları'nın büyüklerinden biri olduğu görüşündedir. Beraberindeki İsrailoğulları'na dedi ki: Musa'nın size vermiş olduğu sözde durmayıp, on gün gecikmesi, sizin haram olan beraberinizdeki süs eşyalarının-dandır, diyerek bunları ateşe atmalarını emretti. İşte bazen rüzgârın etkisi ile böğürtüyü andıran bir ses çıkartan buzağı heykeli bu eritilmiş süslerden yapılmıştır.

"Musa kızgın ve üzgün kavmine döndü." Musa kırk gecenin tamamlanmasından sonra kavmi İsrailoğulları'na alabildiğine kızgın, öfkeli, üzüntülü, kederli ve huzursuz olarak döndü.

"Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı?" Musa dedi ki: Ey kavm, Rabbiniz benim vasıtamla size dünyada her türlü hayrı gereğince işlemek için büyük şariat kitabını indirmek, düşmanlarınıza karşı muzaffer kılmak, zorbalara yer ve yurtlarını elinize geçirmek gibi güzel akibetleri ve ahi-rette de büyük bir ecri şu buyruğu ile vaad etmemiş miydi: "Şüphesiz ben tevbe eden ve iman eden, salih amel işleyip hidayet üzere olanlara pek çok mağfiret ediciyim." (âyet 82)

"Yoksa vaad olunan süre size uzun mu geldi?" Yahut üzerinize Rabbinizin gazabının gelmesini mi istediniz de bana vaadinizde durmadınız? Allah'ın size verdiği vaadi beklemek için geçirdiğiniz zaman size uzun mu geldi? Bu zaman süresinde önceden size ihsan ettiği nimetleri niye unuttunuz? Halbuki bu vaad edilen süreden ancak, bir ay ve birkaç gün geçmiştir. "Yoksa" burada bilakis anlamındadır. Yani aksine sizler bu işi yapmakla üzerinize Rabbinizden bir gazap, bir intikam ve bir cezanın inmesini istediniz. O bakımdan bana verdiğiniz sözden caydınız. Zira siz Tûr'dan yanınıza geri döneceğim vakte kadar Allah'a itaat üzere dosdoğru yürüyeceğinizi vaad etmiştiniz. Yani sözleşilen zaman üzerinden uzun bir süre mi geçti de unuttunuz, yoksa sizler masiyeti istediniz de onun için mi sözünüzde durmadınız?

"Dediler ki: Biz kendi güç ve isteğimizle vaadine muhalefet etmedik." Ona şöylece cevap verdiler: Kendi istek ve kudretimiz ile sana verdiğimiz sözden caymış değiliz. Aksine bizler böyle bir yanlışlığı işlemek zorunda kaldık. Bu, onların Sâmirî'nin kendilerine süslü göstermesi ve aklî bakımdan onları etkileyerek masiyet işlediklerini ve fitneye düştüklerini ikrar ve itiraf ettiklerini göstermektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Fakat

kavmin süs eşyasından ağırlıklar yüklenmiştik de onları attık. Sâmirî de böyle attı." Lâkin bizler seninle birlikte Mısır'dan çıktığımızda, Mısır yerlileri olan Kıptîlerden süs eşyasından bir takım ağırlıkları beraberimizde getirmiştik. Onlara bir bayramda yahut bir ziyafette toplanacağımız hissini vermiştik. Burada bunlara "Ağırlıklar (evzâr)" yani günahlar adının verilmesi, bu süsleri almalarının kendilerine helâl olmayışındandır. Sâmirî onlara dedi ki: Musa'nın geri dönüşünün gecikmesi ancak bunların haram oluşlarının uğursuzluğundandır. Sonra Sâmirî bize bir çukur kazmamızı, onu ateşle doldurmamızı, süs eşyalarını oraya atmamızı emretti; biz de oraya attık. Yani onların günahından kurtulmak arzusu ile o süs eşyalarını ateşe bıraktık. Sâmirî de aynı şekilde beraberinde bulunanları attı ve bu süs eşyalarından bir buzağı heykeli yaptı. Sonra da elçi Cebrail'in atının ayak izinden bir avuç toprağı o buzağının üzerine bıraktı.

"Onlara böğüren bir buzağı cesedi çıkardı." Sâmirî İsrailoğulları'na ateşe atılmış altın eşyalardan "ağırlıklardan" cansız, ruhsuz bir buzağı heykeli yaptı. Bu heykelin buzağılar gibi bir böğürtüsü vardı. Çünkü o bu buzağıyı hususi bir şekilde yapmıştı. Buzağıda yer yer delikler açmış ve Hz. Cebrail'in (atının) ayak izinden bir miktar kum bırakmıştı. Rüzgar içinde girdi mi böğürü-yordu.

"Dediler ki: Bu sizin ilâhınızdır, Musa'nın da ilâhıdır. O ise unuttu." Sâmirî ve onunla fitneye düşen diğerleri, işte sizin ilâhınız, Musa'nın da ilâhı budur. Hadi ona ibadet ediniz, fakat Musa bunun ilâhınız olduğunu söylemeyi unuttu.

Yüce Allah ise onları azarlayarak ve kıt akıllılıklarını yüzlerine vururak şöyle buyurdu:

"Peki görmezler mi ki o, onlara cevap veremez, zarar da veremez, fayda da sağlayamaz." Bunlar bu buzağı hakkında düşünüp de kendilerine cevap veremediğini, onunla konuştuklarında kendileri ile konuşamadığını, onlara gelebilecek bir zararı önleyemediğini yahut onlara menfaat sağlayamadığını görmüyor, düşünmüyor ve bundan ibret almıyorlar mı? Nasıl olur da onu ilâh zannedebilirler? [\[14\]](#)

Buzağının İlâh Edinilmesi Dolayısıyla Hz. Musa'nın Hz. Harun'a Çıkışması, Buzağının Denize Atılması Ve Gerçek İlâhın Tevhidi

90- Andolsun daha önce Harun onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Siz bununla ancak imtihan olundunuz. Rabbiniz ise şüphesiz Rahman olandır. O halde bana uyun ve emrime itaat edin".

91- Onlar: "Musa bize dönünceye değin biz buzağıya ibadete mutlaka devam edeceğiz" dediler.

92-93- Musa dedi ki: "Ey Harun! Onların sapıklığa düştüklerini gördüğünde seni bana uymaktan alıkoyan ne oldu? Yoksa benim emrime karşı mı geldin"

94- "Ey anamın oğlu! Sakalımdan, başımdan, yakalama! Sen bana: İsrailo-ğulları arasında tefrika çıkardın ve benim sözümü gözetmedin, diyeceksin diye korktum" dedi.

95- 'Ya senin bu halin nedir ey Sâmirî'" dedi.

96- Dedi ki: "Onların görmediklerini ben gördüm. Bunun için elçinin bastığı yerden bir avuç almıştım da onu bıraktım. Nefsim de bana böylesini hoş gösterdi."

97- Dedi ki: "Haydi git, çünkü sen hayatta oldukça bana dokunmayın, diyeceksin. Senin için bir va'de vardır ki, onda elbette sana muhalefet edilmez. Bir de şu taptığın tanrına bak! Biz onu elbette yakacak, sonra denize savurup darmadağın edeceğiz."

98- Sizin ilâhınız ancak kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. İlmî her şeyi kuşatmıştır.

Açıklaması

Yüce Allah Harun (a.s.)un kavmini buzağıya ibadetten alıkoymasını onların bu işten sakındırmasını, onlara, bunun bir fitne olduğunu haber vermesini bildirerek şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun daha önce Harun onlara şöyle demişti: Ey kavmim! Siz bununla ancak imtihan olundunuz. Rabbiniz ise şüphesiz Rahman olandır. O halde bana uyun ve emrime itaat edin". Harun (a.s.), buzağıya tapan kavmine Hz. Musa Tür dağından dönmeden önce şöyle demişti: Buzağı heykeline tapma fit-nesiyle sizlerin imanınızı dininizi korumakta sabrınız denendi ve siz doğru yoldan saptınız. Böylelikle imanı sağlam olanla olmayan birbirinden ayrılmış oldu. Sizi ve herşeyi yaratıp gereği gibi takdir eden Rabbiniz Allah'tır, buzağı değildir. O halde Allah'a ibadet hususunda bana tabi olunuz. Size buzağıya ibadet emrini veren Sâmirî'ye tabi olmayınız. Onun değil, benim emrime itaat ediniz. Size yasakladığım şeyleri terk ediniz.

Dikkat edilecek olursa Harun (a.s.) en güzel şekilde onlara öğüt vermiştir. Çünkü önce: "Siz bununla ancak imtihan olundunuz." sözleri ile onları batıldan alıkoymak istemiş, daha sonra da ikinci olarak: "Rabbiniz ise şüphesiz Rahman olandır." sözleri ile Allah'ı tanımaya davet etmiş, "O halde bana uyun" sözleri ile de onları peygamberliği kabul edip tanımaya çağırılmış ve nihayet "ve emrime itaat edin" sözleri ile de şer'î hükümlere uymaya çağırmıştır.

Onun: "Rabbiniz ise o Rahman olandır." sözleri, Allah'ın rububiyetini, Firavun ve askerlerinden kendilerini kurtaran kudretini onlara bir hatırlatmadır. Tevbe ettikleri takdirde Allah'ın tevbelerini kabul edeceği bir defa daha tekrar edilmektedir, çünkü Allah Rahman ve Rahimdir. Firavun'un türlü afet ve musibetlerinden, azabından onları kurtarmış olması da Allah'ın rahmetindedir.

Fakat onlar verilen öğüt ve nasihatlere başkalarını taklit etmek ve inkâr ile karşılık vererek şöyle dediler:

"Onlar: Musa bize dönünceye değin biz buzağıya ibadete mutlaka devam edeceğiz." Biz senin ileri sürdüğün delilleri kabul etmiyoruz, fakat biz Musa'nın sözünü kabul ederiz; o bakımdan Musa burada bulunmadığı sürece buzağıya ibadetten vazgeçmeyiz, dediler. Bu inatları yüzünden neredeyse Hz. Harun'u öldüreceklerdi. Onların maksatları işi sonraya ertelemekten ibaretti.

"Dedi ki: Ey Harun! Onların sapıklığa düştüklerini gördüğünde seni bana uymaktan alıkoyan ne oldu? Yoksa benim emrime karşı mı geldin?" Mîkatta Rabbi ile konuştuktan sonra kavminin yanma döndüğünde şöyle demişti: Tür dağına kadar arkamdan gelip geriye kalan müminlerle birlikte bana katılmana ve böylelikle bu iş ortaya ilk çıktığı anda bana haber vermene mani olan neydi? Çünkü Hz. Harun'un onlardan ayrılması onları azarlama manası taşır, yaptıkları işi reddettiğini gösterirdi.

"Yoksa sen benim emrime mi karşı geldin?" Allah için ayağa kalkma ve onun dinine muhalefet edenlerle ilişkiyi kesme emrime nasıl muhalefet ettin de şu buzağı heykelini ilâh edinenler arasında ikamete devam ettin? Ben sana: "Kavmimin arasında benim yerime geç, İslah et ve fesatçıların yoluna uyma." (A'raf, 7/142) diye tenbih etmemiş miydin?

Hz.Harun, bu hususta Hz. Musa'dan geri kalmak ve meydana gelen olayları ona haber verememekten özür beyan edip onun şefkat ve merhametini harekete geçirmek kastı ile dedi ki: "Ey anamın oğlu! Sakalımdan başımdan, yakalama!" Harun, Hz. Musa'ya: Ey anamın oğlu, diyerek şefkat ve merhametin sembolü olan annesini hatırlatıp onun kalbini yumuşatmak istedi. Beni cezalandırmak üzere saçımdan ve sakalımdan asılma! Çünkü bu konuda benim mazeretim vardır: "Sen bana: İsrailoğulları arasında tefrika çıkardın ve benim sözümü gözetmedin, diyeceksin diye korktum, dedi". Ben aralarından

çıkıp onları terk edecek olsaydım, beni öldürmelerinden ve ayrılığa düşmelerinden; senin de: Sen onların birliğini parçaladın, demenden korkmuştum. Hz. Harun aralarından ayrılmış olsaydı, onlardan bir topluluk onun arkasından giderek diğer bir topluluk ise Sâmirî ile buzağının yanında kalacaktı. Belki de bu aralarında bir çarpışmaya kadar giderdi. İşte o vakit sen: "Neden sana onlara dair yaptığım tavsiyeye uymadın ve gereği gibi buna dikkat etmedin" derdin. Bu ise az önce işaret ettiğimiz: "Kavmimin arasında yerime geç ve İslah et" sözüdür. Seni yerime vekil tayin ettiğim halde sana verdiğim emirlere riayet etmedin, diyeceğinden çekindim. Bir diğer ayet-i kerimede de belirtildiğine göre Hz. Harun şöyle bir özür beyan etmişti: "Bu kavim beni cidden zayıf buldular, neredeyse beni öldüreceklerdi bile." (A'râf, 7/150).

Daha sonra Musa fitnenin sebebi olan Sâmirî'ye şöyle hitap etti:

"Ya senin bu halin de nedir, ey Sâmirî?!" Musa Sâmirî'ye senin bu halin ne, seni bu yaptığına sevkeden ne? diye sordu. Bu soruyla onun cevabından ve itirafından yaptığı işinin ve söylediği sözlerin batıl olduğuna dair insanlara karşı bir delil edinmek istiyordu.

"Dedi ki, onların göremediklerini ben gördüm. Bunun için elçinin bastığı yerden bir avuç almıştım ki, onu bıraktım." Bir görüşe göre: Firavun'u helak etmek üzere at sırtında geldiğinde ben Cebrail'i gördüm, onun atının izinden bir avuç aldım. -Bu iz bir cansıza isabet etti mi canlanıverirdi- İşte ben aldığım bu bir avuç toprağı buzağı suretinde dökülmüş altın heykelin ağzına koydum. Puta tapan Mısırlıların tanrıları gibi kendilerine de bir tanrı yapmamı istediklerini görünce, ben de onlara bir tanrı heykeli yaptım.

Mücâhid şöyle der: Sâmirî elinde bulunanı, İsrailoğulları'nın süs eşyaları üzerine bıraktı ve bu eşyalar böğürtüsü olan -bu da buzağının içinden geçen hafif rüzgâr sesi idi- bir buzağı heykeli halinde döküldü.

"Nefsim de bana böylesini güzel gösterdi." Nefsim bana kötülüğü hoş gösterdiği gibi, aynı şekilde sadece arzularımın etkisi ile bu filimi bana güzel gösterdi. Nefsim bu konuda bana telkinde bulundu. Yoksa ben bunu ilâhî bir ilham ya da naklî yahut aklî bir delile dayanarak yapmış değilim.

Hız. Musa ona dünya ve ahiretteki cezasını şu sözleriyle haber verdi: "Dedi ki: Haydi git. Çünkü sen hayatta oldukça: bana dokunmayın, diyeceksin. Senin için bir vade vardır ki, onda sana muhalefet edilmez". Musa, Sâmirî'ye dünyadaki cezasının aralarından çekip gitmesi, hayatta olduğu sürece: "Bana kimse dokunmasın." demesi ve kimsenin de ona dokunmaması olduğunu söyledi. Hz. Musa İsrailoğulları'na da onunla birlikte olmamalarını, ona yaklaşmamalarını ve onunla konuşmamalarını emretmişti. Bu toplumdan dışlama ve bir tür sürgün cezası idi.

Senin ahiretteki cezana gelince: Şüphesiz azap göreceğin belli bir süre tayin

edilmiştir. Allah bu süreyi değiştirmez; aksine bunu kıyamet gününde gerçekleştirecektir. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Onda hiç bir şüphe yoktur. O günden kurtuluş mümkün değildir.

Senin ilâh diye kabul ettiğin şeyin akibeti ise Yüce Allah'ın şu buyruğunda belirttiği gibi olacaktır: "Bir de şu taptığın tanrına bak! Biz onu elbette yakacak, sonra denizde savurup darmadağın edeceğiz." Tapındığın şu tanrına, yani şu buzağıya bir bak! Andolsun biz onu ateşte iyice yakacak, sonra da rüzgar alıp götürsün diye denizde savuracağız. Katâde şöyle der: Hz. Musa buzağıyı ateşte yaktı, sonra da külünü denize bıraktı. İşte bu Ulu'1-azm peygamberlerden birisi olan Hz. Musa'nın oldukça kararlı bir tutumudur. Çünkü Sâmirî ile ona tabi olanların iddiasına göre mabud kabul edilen böyle bir varlığın her türlü izinin kökten yok edilmesi gerekir. Allah'ın tevhid edilmesini, yalnızca O'na ortak koşmaksızın ibadetin devamı için böyle yapmak gereklidir. Bundan dolayıdır ki, hemen arkasından şu sözlerin söylendiğini görüyoruz:

"Sizin ilâhınız ancak kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. İlmi her şeyi kuşatmıştır." Hz. Musa şöyle dedi: Sâmirî'nin kendisi vasıtasıyla sizleri fitneye düşürdüğü bu buzağı hiç bir zaman tanrı olamaz. Sizin tanrınız kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. İbadete lâayık olan ancak Odur; Ondan başkasına ibadet etmemek gerekir. Her şeye Ona muhtaçtır, Onun kuludur. O'nun bilgisi her şeyi kuşatmıştır, her şeyi sayısı ile bilmektedir. Yerde olsun gökte olsun zerre kadar birşey Ona gizli kalmaz. Bir yaprak dahi onun bilgisi dışında düşmez. Yerin karanlıklarında tek bir tohum O'nun bilgisi dışında değildir. Yaş ve kuru ne varsa mutlaka apaçık bir Kitap'ta yazılıdır. Yerde yürüyen ne kadar canlı varsa, hepsinin rızık Allah'a aittir. Onun nerede karar kıldığını, nerede emanet olarak kaldığını bilir.

İşte bu şekilde Hz. Musa'nın kıssası: "Ben, muhakkak ben, Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana ibadet et..." (13. ayet) ile katıksız bir tevhid ile başladığı gibi yine aynı şekilde: "Sizin ilâhınız kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır." buyruklarıyla - her bir peygamberin mesajında olduğu gibi-yine katıksız bir tevhid ile sona ermektedir. [\[15\]](#)

Kuran Kıssalarından İbret Almak Ve Kur'an'dan Yüz Çevirenlerin Cezası

99- Geçmiş olanların haberlerinden sana böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki, sana katımızdan bir zikir verdik.

100- Kim ondan yüz çevirirse muhakkak o kıyamet gününde ağır bir yük yüklenecektir.

101- Onlar içinde ebedî kalıcıdırlar. Kıyamet gününde o onlar için ne kötü bir yük olacaktır!

102- Sûr'a üfürüldüğü günde biz günahkârları o gün, morarmış halde hasrederiz.

103- Aralarında: "Siz ancak on gün eğleştiniz." diye gizlice konuşurlar.

104- Onların ne söylediklerini en iyi biz biliriz. Onların daha iyi yolda olanları: "Siz ancak bir gün eğleştiniz." derler.

Açıklaması

"Geçmiş olanların haberlerinden sana böylece anlatıyoruz." Ey Peygamber! Sana Musa'nın, Firavun ve askerleriyle İsrailoğulları arasında geçenlerin gerçek haberlerini anlattığımız gibi, başka geçmiş ümmetlerin başından geçen olaylara dair haberleri de bu şekilde fazlasız ve eksiksiz olarak vaki olduğu şekliyle anlatıyoruz; sıkıntılı anlarında bir teselli olsun, diğer yandan önceki peygamberlerin risaleti tebliğ ederken çektikleri sıkıntılarda izledikleri yolları açıklayalım ve bu da senin peygamberliğinin doğruluğuna bir delil olsun diye. Böylelikle kıssalar bir ibret, bir ders ve bir teselli unsuru haline gelir.

"Şüphe yok ki, sana katımızdan bir zikir verdik." Durum böyle olmakla birlikte, gerçekten biz sana nezdimizden bir zikir verdik. Zikir, Kur'ân-ı Kerim'dir. Onunla sürekli tezkir edesin (hatırlatasm) diye. Zira o Kur'an-ı Kerim önünden de ardından da batılın asla kendisine erişemediği bir kitaptır. Hakim ve Hamid olan tarafından indirilendir. Senden önce hiç bir peygambere onun benzeri bir kitap verilmiş değildir. Ondan daha mükemmel, geçmişlerin haberlerini ve geleceğin bilgisini ondan daha çok toplayan başka bir kitap yoktur. Orada insanların anlaşmazlıkları konusunda ayırdedici hüküm vardır. Din, dünya ve ahiret hususunda insanların salâhına olan her şey, en üstün bütün ahlâkî değerler ve oldukça erdemli bir hayatın temel prensipleri vardır.

"Kim ondan yüz çevirirse muhakkak o kıyamet gününde ağır bir yük yüklenecektir." Her kim onu yalanlar, ona uymayı kabul etmez, ona iman etmez, içindeki hükümler gereğince amel etmez ve onun dışındaki kaynaklarda doğruyu arayacak olursa, bu yüz çevirişi sebebiyle Kıyamet gününde oldukça büyük bir günah ve son derece ağır bir ceza

yüklenecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Artık güruhlardan kim onu inkâr ederse, elbette ona vaad edilen yer cehennemdir." (Hûd, 11/17). Bu ise Araplardan olsun Arap olmayanlardan olsun, Kitap Ehli olsun başka bir inançtan olsun, Kur'ân-ı Kerim'in kendisine ulaştığı herkes hakkında geçerlidir. Nitekim Yüce Allah, peygamberinin görevini açıklarken şöyle buyurmaktadır: "Onunla sizi ve kendisine ulaştığı herkesi uyarıp korkutayım diye." (En'âm, 6/19). Ulaştığı herkese Kur'ân bir uyarıcıdır. İmana davettir. Ona tabi olan doğru yolu bulur. Ona muhalefet edip ondan yüz çeviren, bedbaht olur. Böyle birinin kıyamet gününde varacağı vaad olunan yer, cehennemdir.

"Onlar içinde ebedî kalıcıdırlar. Kıyamet gününde o onlar için ne kötü bir yük olacaktır!" Onlar bu yüklerinin ceza ve vebali içerisinde cehennem ateşinde devamlı olarak kalacaklardır. Asla ondan kurtulamayacak, onun sonu gelmeyecektir. Yüz çevirmelerinin bir cezası olarak taşıdıkları bu yük, ne kadar kötü bir yükür!

"Sûr'a üfürüldüğü günde biz günahkârları o gün morarmış halde hasrederiz. " Sûr'a insanların hesap için dirütüleceği üfürüş olan ikinci defa üfürüleceği o Kıyamet gününde bizzat o günde günahkârlar da, yani müşrikler ve Allah'ın kendilerini bağışlamayacağı, günahları sebebiyle sorumlu tutulacak isyankârlar, bizzat o günde içinde buldukları dehşetin büyüklüğünden, öfke ve pişmanlığın aşırılığında dolayı yüzleri ve gözleri morarmış halde haşredilecek-lerdir.

"Aralarında: Siz ancak on gün eyleştiniz, diye söylerler." Aralarında gizlice konuşup birbirlerine gizli ve saklıca şöyle derler: Sizler dünya hayatında ancak on gün kadar yahut ona yakın bir süre veya on gün gibi az bir süre kaldınız. Bu ifadeleriyle dünya hayatında veya kabirlerde kaldıkları süreyi oldukça uzun gelen ahiret günlerine ve ahiretteki ömürlere kıyasla kısa bulacaklardır. Burada özellikle on gün ile bir günün söz konusu edilmesinin sebebi, bu gibi hallerde aza örnek olarak on ve birin örnek gösterilmesinden dolayıdır.

"Onların ne söyleştiklerini en iyi biz biliriz. Onların daha iyi yolda olanları: Siz ancak bir gün eğleştiniz, derler." Kendince sözü en dengeli, görüş ve aklı en olgun ve en bilgili olanlarının: "Siz ancak tek bir gün kaldınız," diye söyleyeceği vakit, kendi aralarında neler fısıldaşıp neler söylediklerini yine en iyi bilen biziz. Çünkü bütünüyle dünya yurdu, insanların gözlerinde uzun bir süre devam etse dahi, bir gün gibidir. Bundan kasıtları ise sürenin kısalığı dolayısıyla kendilerine karşı getirilecek delilleri bertaraf etmektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kıyametin kopacağı günde günahkârlar bir saatten fazla eğlenmediklerine yemin edeceklerdir." (Rûm, 30/55).

Bir başka yerde de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Der ki: Siz yeryüzünde seneler boyunca ne kadar eğlendiniz? Onlar derler ki: Bir gün yahut günün kısa bir miktarı kadar eğlendik. (İstersen) Sayanlara sor!" (Mü'minun, 23/112-113). [\[16\]](#)

Kıyamet Gününde Yeryüzünün, Dağların Ve İnsanların Halleri

105- Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: "Rabbim onları kökünden koparıp parça parça dağıtacak;

106- 'Yerlerini dümdüz edecektir.

107- "Sen onlarda ne bir alçaklık ne de bir yükseklik göreceksin."

108- O günde davetçiye uyarlar, hiç bir tarafa sapmayarak giderler. Rah-man'dan ötürü ses ve seda kesilecek; ancak ayak seslerini işitirsin.

109- O günde şefaathayda vermez. Meğer Rahman, bir kimseye izin verip onun sözünden razı ola.

110- O önlerindeki de arkalarındaki de bilir. Onlar ise bunu bilgileriyle kuşatamazlar.

111- Yüzler Hayy ve Kayyum'un huzuruna zillet ile varırlar. Zulüm yüklenmiş olanlar gerçekten zarara uğramış olacaktırlar.

112- Kim mümin olduğu halde salih ameller işlerse zulmedilmekten de, eksik mükâfattan da korkmaz.

Açıklaması

"Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: Rabbim onları kökünden koparıp parça parça dağıtacak." Ey Peygamber! Müşrikler sana Kıyamet gününde dağların durumu hakkında: Onlar yerlerinde mi kalacak, yoksa yok olup gidecekler mi? diye soru sorarlar. Onlara de ki: Allah onları yerlerinden koparacak, onları ufalttıkça ufaltacak ve darmadağın edecektir.

"Yerlerini dümdüz edecektir; sen onlarda ne bir alçaklık ne de bir yükseklik göreceksin." Dağları saçıp savurduktan sonra onların yerlerini bitkisiz ve binasız olarak dümdüz bırakacaktır. Ne bir çukur olacak, ne de bir yükseklik. Sen orada çukur ya da tümsek bir yer görmeyeceksin. Bir vadi, bir tepe ve herhangi bir yükseklik ile karşılaşmayacaksın.

"O günde davetçiye uyarlar, hiç bir tarafa sapmayarak giderler." O günde insanlar Allah'ın mahşere çağırarak davetçisine uyarlar; davetçiye hızlıca giderler; emrolundukları yere koşarlar. Onun çağırısından başka bir yere yönelemezler, onu bırakıp başka bir tarafa meyledemezler yahut sapamazlar; aksine hızlıca ona doğru koşarlar. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Davetçiye koşarak geleceklerdir." (Kamer, 54/8).

"Rahman dan ötürü ses ve seda kesilecek. Ancak ayak seslerini işitirsin." Yüce Allah'ın sözüne kulak vermek için, dinlemek için, dehşet ve korkudan dolayı sesler kesilmiş olacaktır. Sen ancak çok yavaş ve fısıltı halinde bir ses duyabileceksin.

"O günde şefaathay fayda vermez. Meğer ki Rahman kendisine izin verip onun sözünden razı ola." O günde şefaathay hiçbir kimseye faydası olmayacaktır; Rah-man'ın şefaathay etmesine izin verdiği ve şefaathay hususunda söyleyeceği sözüne razı olacağı kimselerin dışında. Çünkü dünyada ve ahirette bütün yaratıklar üzerinde mutlak tasarruf sahibi ve mutlak malik olan O'dur. "O'nun izniyle olmadıkça nezdinde şefaathay edecek kimdir?" (Bakara, 2/255); "Göklerde nice melek vardır ki, Allah'ın dileyip razı olduğu kimseye razı olmadan evvel şefaatleri hiç bir şeye yaramaz." (Necm, 453/26); "Onlar allcack onun rızasına ermiş olanlara şefaathay edebilirler. Onlar korkusundan titrerler." (el-Enbiyâ, 21/28) ile; "O gün ruh ve melekler saf olup ayakta duracaklar. Rahmanın izin vereceği kimseden başkaları konuşmayacaktır, (konuşan da) doğru söyleyecektir." (Nebe1, 78/38) ayetleri de bu buyruğu andırmaktadır.

Şefaathay izin ve rıza ile kayıtlanmasının sebebi şudur: "O önlerindeki de arkalarındaki de bilir; onlar ise bunu bilgileriyle kuşatamazlar." Yüce Allah kullarının ileride karşı karşıya kalacakları Kıyamet ve kıyametin hallerini bildiği gibi, dünyada geride bıraktıklarını da bilir. Bunun aksi de söylenmiştir: Önlerinde dünyaya dair ve amelleri ile ilgili hususları bildiği gibi, arkalarında bulunan ahirete dair hususları, sevap ve cezayı da bilir. Maksat da şudur: Yüce Allah'ın bilgisi bütün mahlûkatı kuşatır. Buna karşılık yaratıkların bilgisi ise onun zatını, sıfatlarını ve bildiklerini asla kuşatamaz.

er-Râzî'nin tercih ettiği mana ise şöyledir: Kulların bilgisi önlerindeki ve arkasındaki kuşatamaz. Çünkü zamir sözü geçenden en yakma avdet eder ki, o da: "Önlerindeki de arkalarındaki de", ifadesidir. Çünkü Yüce Allah buyruğu bir çeşit azap manasında zikretmiştir; ta ki onların ileride yapacakları diğer işler ile hak ettikleri amellerin karşılıklarının da Yüce Allah tarafından bilindiği malûm olsun. [\[17\]](#)

"Yüzler Hayy ve Kayyum 'un huzuruna zillet ile varırlar. Zulüm yüklenmiş olanlar gerçekten zarara uğrayacaktır." Herkes ve bütün yaratıklar asla ölmeyen Hayy'e, asla uyumayan Kayyûm'a zilletle boyun eğmiş ve teslimiyetlerini arz etmiş olacaktır. O her şeyi görüp gözeten, yöneten, tedbir edendir. Yarattıklarının işlerini çekip çevirir ve yerli yerince düzene koyar. Zulüm ve şirk türünden günahları olanlar zarara uğramış olacaktır. Özellikle "yüzler" in söz konusu edilmesi zilletle boyun eğmenin orada açığa çıkıp görülmesinden dolayıdır. Sahih hadiste şöyle buyurulmaktadır: "Zulümden sakınınız. Çünkü zulüm Kıyamet günü zulümât (karanlıklar) olacaktır." Allah'a şirk koştığı halde Allah'ın huzuruna çıkan kimsenin zararı ise tarif edilemez. Çünkü Yüce Allah: "Şüphesiz şirk çok büyük bir zulümdür." (Lokman, 31/13) buyurmaktadır.

Şanı Yüce Allah zalimleri ve onlara vaad edilen azabı söz konusu ettikten sonra takva sahipleri ve onların durumlarını şöylece zikretmektedir:

"Kim mümin olduğu halde salih ameller işlerse, zulmedilmekten de korkmaz, eksik mükâfattan da korkmaz." Yani kim salih amelleri (farzları) işler, bununla birlikte de Rabbine, peygamberlerine, kitaplarına ve ahiret gününe iman ederse o kişiye haksızlık yapılmaz; ona hakkı eksik verilmez. Günahsız yere cezalandırılmak suretiyle seyyiatı artırılmayacağı gibi, hasenatın sevabı da ona eksik verilmez. [\[18\]](#)

Kur'an-ı Kerimin Arapça Oluşu, Tehditleri, Vahyin Tamamlanışından Önce Kur'an Okumakta Acele Etmemek

113- Böylece onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve onda biz tehditlerimizi tekrar ettik. Olur ki, korkarlar yahut yeniden öğüt almalarını sağlar.

114- Melik ve Hak olan Allah yüce ve münezzehtir. Sana vahyi tamamen ulaştırmazdan önce o Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve: "Rabbim ilmimi artır!" de.

Açıklaması

"Böylece onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik." Vaad, vaid (tehdit) ve Kıyametin ahvaline dair ayet-i kerimeleri indirdiğimiz gibi, biz sana anlasınlar diye Kur'ân-ı Kerim'i bütünüyle Arapça indirdik. O gayet fasih, açık-seçik, hiçbir karışıklığı ve zorluğu bulunmayan Arap diliyledir.

"Ve onda biz tehditlerimizi tekrar ettik. Olur ki, korkarlar yahut yeniden öğüt almalarını sağlar." Bizler korkutmak ve tehdit etmek için çeşitli cezaları ve azapları açıkladık, o kitapta. Allah'tan korkup ona isyandan uzak dursunlar, cezasından çekinsinler yahut da bu, kalplerinde bir ibret ve bir öğüdün meydana gelmesini, yeniden oluşmasını sağlar da onunla ibret alıp öğüt alırlar ve itaatleri işlemeye yönelirler diye.

Kur'ân-ı Kerim'in taziminden sonra Yüce Allah kendi zatını tazim ederek şöyle buyurmaktadır: "Melik ve Hak olan Allah yüce ve münezzehtir!" Emirler vermekte, yasaklar koymaktadır. Mutlak tasarruf sahibi, her şeyin mutlak maliki olan Yüce Allah münezzehtir, mukaddestir, inkarcıların inkârları ve müşriklerin söylediklerinden dolayı o asla zeval bulmaz; onda bir değişiklik söz konusu olmaz. Sevap ve cezanın elinde bulunduğu yegâne mutlak Malik'tir. O hak üzere olduğundan ve adaleti dolayısıyla uyarıdan önce ve peygamberleri gönderip de insanların ileri sürebilecekleri her türlü mazereti ortadan kaldırmadan önce, herhangi bir kimsenin ileri sürebileceği bir delil ya da kuşkusu kalmasın diye- kimseye azap etmez.

"Sana vahyi tamamen ulaştırmazdan önce o Kur'ân'da acele etme!" Cebrail sana getirdiği vahyi tamamlamadan önce Kur'ân-ı Kerim'i okumakta acele etme. Bundan önce Kur'ân-ı Kerim'i okumaya kalkışma. Hz. Peygamber vahye olan tutkusu dolayısıyla böyle yapıyordu. Ona böyle yapmayı susup dinlemesi emrolunurdu. İşte melek, Kur'ân-ı Kerim'i okumayı bitirdikten sonra artık sen ondan sonra Kur'ân'ı oku. Şanı Yüce Allah'ın Kıyâme süresindeki şu buyrukları da bunu andırmaktadır: "Onu acele (ezber) etmek için onunla dilini kıpırdatma. Çünkü onu toplamak ve onu okutmak bize düşer. O halde biz onu okuduğumuz vakit, sen onun okumasına uy! Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz Bize aittir." (Kıyâme, 75/16-19). Kur'ân-ı Kerim'i önce senin kalbinde toplayıp bir araya getirmek, sonra da ondan hiç bir şeyi unutmaksızın insanlara onu okumanı sağlamak bize aittir.

"Ve Rabbim ilmimi artır, de." Rabbinden ilminin artmasını dile. Tirmizî, İbni Mâce ve el-Bezzâr, Ebu Hureyre (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Rasulullah (s.a.) şöyle buyururdu: "Allah'ım, bana öğrettiklerinle beni faydalandır, bana fayda verecek şeyleri bana öğret, benim ilmimi artır. Allah'a ham-dolsun; cehennem ehlinin halinden de Allah'a sığınırım."[\[19\]](#)

Hız. Adem'in Cennetteki Kıssası, Oradan Çıkartılması Ve Rabbanî Hidayete Bağlı Olmakla Yükümlü Kılınması

115- Andolsun ki, biz bundan önce Adem'e vahyetmiştik de o unuttu. Biz onu azimli bulmadık.

116- Hani meleklerle: "Adem'e secde edin" demiştik de onlar -İblis müstesna-secde etmişlerdi. O yüz çevirdi.

117- Biz de dedik ki: "Ey Adem! Şüphesiz ki bu sana ve zevcene düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra sıkıntıya uğrarsınız.

118- "Çünkü orada sana acıkmamak ve çıplak kalmamak verilmiştir.

119- "Sen orada susamayacaksın, güneş sıcaklığını da çekmeyeceksin."

120- Şeytan ona vesvese verip dedi ki: "Ey Adem! Sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir mülkü göstereyim mi?"

121- İki de ondan yediler. Hemen kendilerine kötü yerleri görünürdeler ve cennetin yapraklarıyla üstlerini örtmeye başladılar. Adem Rabbinin emrine karşı geldi de yolunu şaşırdı.

122- Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve doğruya iletti.

123- Buyurdu ki: 'İkiniz de hep birlikte oradan inin. Kiminiz kiminize düşmandır. Benden size bir hidayet geldiğinde kim benim hidayetime uyarsa o dalâlete de düşmez, bedbaht da olmaz.

124- Kim de zikrimden yüz çevirirse gerçekten onun için dar bir geçim vardır. Kıyamet gününde de onu kör hasrederiz.

125- "Rabbim, niçin beni kör hasrettin, halbuki ben görürdüm?" der.

126- Buyurur ki: "Böyledir. Fakat ayetlerimiz sana geldiğinde sen de onları unuttun. Bu gün de sen böylece unutulursun."

127- Haddi aşmış Rabbinin ayetlerine iman etmeyenleri de böylece cezalandırırız.

Elbette ki, ahiret azabı daha şiddetli ve daha kalıcıdır.

Açıklaması

"Andolsun ki biz Adem'e vahyetmiştik de o unuttu. Biz onu azimetti bulmadık." Biz Adem'e ağaçtan yememesini tavsiye etmiştik de o, Allah'ın kendisine olan tavsiyesini unuttu ve ahit gereğince ameli terk etti, ağaçtan yedi. Bundan önce ise onda buna dair herhangi bir kararlılık ve azimet yoktu. Çünkü o, önceden bu ağaçtan yememeyi kararlaştırmıştı. İblis kendisine yemesi doğrultusunda vesvese verince o karan gevşedi ve ağaçtan yememe kararını sürdürmedi.

İbni Ebî Hatim, İbni Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: İnsana bu adın verilmiş sebebi ona tavsiyede bulunulmakla birlikte isyanıdır. Ahitten (tavsiyeden, mealde vahiyden) kasıt ise, Yüce Allah'tan gelen bir emir ya da nehiy-dir. Burada kasıt ise, ağaçtan yememesinin ve ona yaklaşmamasının tavsiye edilmesidir. Ayet-i kerime unutmanın ve azimetli olmayışın isyanın sebebi olduğunu, hatırlayıp kararlı olmanın ise hayrın ve doğruluğun sebebi olduğunu göstermektedir.

Daha sonra Yüce Allah Hz. Adem'in yaratılışını, şerefının yüceltilişini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Hani meleklerle: Adem'e secde edin, demiştik de onlar -iblis müstesna- secde etmişlerdi. O yüz çevirdi." Ey peygamber! Sen Adem'e onun şerefini yüceltmek, ona ikramda bulunup Allah'ın yarattıklarının bir çoğundan üstün kılma anlamını ifade eden secde ile secde etmelerini meleklerle emretmiş olduğumuzu kavmine bir hatırlat. Onların hepsi secde ettiler, İblis müstesna. O secde etmeyi kabul etmedi. Büyüklük tasladı ve secde edenlere katılmayı reddetti. Çünkü İblis kıskançtır. Yüce Allah'ın Hz. Adem üzerindeki nimetinin etkilerini görünce onu kıskandı ve Yüce Allah'ın şu buyruğunda ifade ettiği gibi ona düşman oldu:

"Biz de dedik ki: Ey Adem! Şüphesiz ki, bu sana ve zevcene düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra sıkıntıya düşersin."

İblis'in secdeyi kabul etmeyişinin akabinde ona: Ey Adem! dedik. Şüphesiz İblis senin de eşinin de düşmanıdır. O, sana secde etmeyip bana isyan etti; sakın siz de ona itaat etmeyesiniz ve sakın İblis sizin cennetten çıkartılmanıza sebep olmasın. O vakit sen dünya hayatında geçim yollarını elde etmekte -çiftçilik ve ekin gibi şeylerle uğraşarak-

yorulursun. Şüphesiz sen burada rahat ve darlığı olmayan bir geçim içerisinde. Herhangi bir külfet ve meşakkat söz konusu değildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Çünkü orada sana acıkmamak ve çıplak kalmamak verilmiştir. Sen onda susamayacaksın, güneş sıcaklığını da çekmeyeceksin." Sen cennette çeşitli geçim türleriyle faydalanacağın gibi, hoş yiyecekler ve güzel giyecekler gibi türlü nimetlerden de yararlanacaksın. Acıkmayacaksın, çıplak kalmayacaksın. Cennette susuzluk çekmeyeceğin gibi, güneşin sıcaklığı da seni rahatsız etmeyecektir. Çünkü dünyada yorgunluk ve çabaların esası karnı doyurmak (açlığın zıddı), giyinmek (çıplaklığın zıddı), içmek (susuzluğun zıddı) ve barınmaktır (bu ise çıplak yaşamamanın yahut da güneşin sıcaklığı altında yaşamamanın zıddıdır).

Dikkat edilecek olursa cennet nimetleri ayet-i kerimede geçtiği gibi, ihtiyacın giderilmesi hususunda herhangi bir sıkıntının söz konusu olmayacağı bir şekildedir. Cennette açlık, çıplaklık ve susuzluk olmadığı gibi, güneş sıcaklığından etkilenmek de söz konusu değildir. Peki, akıl sahibi kimseler bunların hangisini üstün tutar? Sıkıntılı olanı mı, yoksa herhangi bir yorgunluğu bulunmayanı mı?

Yüce Allah Hz. Adem'in hangi boyutlarda üstün ve şerefli kılınıp tazim edildiğini, düşmanına karşı sakındırılıp uyandırıldığını açıkladıktan sonra, şeytanın vesvesesine kanışını açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Şeytan ona vesvese verip dedi ki: Ey Adem! Sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir mülkü göstereyim mi?" Şeytan Hz. Adem'e gizli bir şekilde dedi ki: Ben sana ebedilik ağacını göstereyim mi? Bu ağaç, meyvesinden yiyenin asla ölmediği bir ağaçtır. Bunun yanında da ben sana zeval bulmayacak, sonu gelmeyecek, daimi bir mülkü de göstereyim mi? Halbuki bu İblis'in Adem ile Havva'yı Allah'a isyana götürmek için söylediği bir yalandan ibaretti: "Şüphesiz ben sizlere öğüt verenlerdenim, diye onlara yemin etti." (A'raf, 7/21); "Nihayet ikisini de aldattı." (A'râf, 7/22)

Hadis-i şerifte ebedîlik ağacı söz konusu edilmektedir. İmam Ahmed ve Ebu Dâvud et-Tayâlisi, Ebu Hureyre (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Cennette bir ağaç vardır ki, bir kişi binek sırtında onun gölgesinde yüz yıl yol aldığı halde onu bitiremez; işte o Ebedîlik Ağacıdır. "

"İkisi de ondan yediler. Hemen kendilerine kötü yerleri görünürdük ve cennetin yapraklarıyla üstlerini örtmeye başladılar. Adem, Rabbinin emrine karşı geldi ve yolunu şaşırdı." Adem ile Havva kendilerine yemeleri yasak kılınan ağaçtan yediler. Bunun sonucunda avret yerleri açıldı, üzerlerindeki elbiseler düştü. Bu sefer incir yaprağını tutup üzerlerine yapıştırmaya ve bununla avret yerlerini örtmeye başladılar. Böylelikle de Adem yenilmesi yasak olan ağaçtan yemek suretiyle Rabbine karşı geldi yahut Rabbinin emrine muhalefet etti. Bunun sonucunda da doğrudan saptı ve geçimini temin etmek için bir çok yorgunluklara, sıkıntılara katlanmak zorunda kaldı.

Şüphesiz farz olan emre muhalefet etmek bir masiyet olup masiyet dolayısıyla ceza, hak ve adelettir. Fakat bu, Yüce Allah'ın tertip ve tedbir ile özel türden bir masiyetti. Adem'in Yüce Allah'ın kendisine ağaçtan yememesi tavsiyesini unutmaması ile ilgili olarak Buhârî ve Müslim, Ebu Hureyre, Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Musa, Adem'e karşı şöyle dedi: İnsanları işlediğin günah sebebiyle cennetten çıkartan ve onları bedbaht eden sen oldun. Adem dedi ki: Ey Musa! Sen ki, Allah'ın risaleti ve kelâmı ile üstün kılıp seçtiği kimsesin. Yüce Allah'ın beni yaratmadan önce hakkımda yazmış olduğu bir iş yahut beni yaratmadan önce hakkımda takdir etmiş olduğu bir iş dolayısıyla beni nasıl kınayabilirsin?" Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: 'Adem böylece Musa'ya karşı susturucu bir delil ortaya koymuş oldu. "

İşte bu sebepten dolayı Yüce Allah, Hz. Adem'in masiyetinden tevbe etmesini kabul buyurduğunu şöylece ifade etmektedir: "Sonra Rabbin onu seçti, tevbesini kabul etti ve doğruya iletti." Adem masiyetinden tevbe edip ondan dolayı Rabbinden mağfiret dileyerek kendi nefesine zulmettiğini itiraf etti; bunun ardından da Rabbi onu seçti, kendisine yaklaştırdı. İşlediği günahı tevbesini kabul etti, onu tevbe etme yoluna, dosdoğru yola iletti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Derken Adem Rabbinden bir takım kelimeleri belledi. O da tevbesini kabul etti. Çünkü o tevbeleri kabul edendir, rahmet edendir." (Bakara, 2/37). Hz. Adem ve zevcesi de şöyle dediler: "Rabbimiz, biz kendimize zulmettik. Eğer bize mağfiret buyurmaz, merhamet etmezsen şüphesiz bizler zarara uğrayanlardan oluruz." (A'râf, 7/23).

"Buyurdu ki: İkiniz de birlikte oradan inin. Kiminiz kiminize düşmandır." Yani Yüce Allah Adem ile Havva'ya şöyle buyurdu: Hep birlikte cennetten yeryüzüne ininiz. Ey insanlar! Dünyada sizler geçim ve buna benzer hususlarda birbirinize düşman olacaksınız. Ve bu aranızda düşmanlığın, anlaşmazlığın ve çarpışmanın meydana gelmesine sebep teşkil edecek hususlardandır.

"Benden size bir hidayet geldiğinde kim benim hidayetime uyarsa o dalâlete de düşmez, bedbaht da olmaz." Ey insanlar! Şayet peygamberler, rasuller aracılığıyla ve Kitapla benden size bir hidayet gelecek olursa ona uyun. Ona uyanlar dünyada doğrudan ayrılıp sapmayacağı gibi, ahirette de bedbaht olmayacaktır. İbni Abbas: "Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim okuyup da ondaki hükümler gereğince amel edene dünyada sapmamayı, ahirette de bedbaht olmamayı garantilemiştir." dedi ve bu ayet-i kerimeyi okudu. Yine İbni Abbas şöyle demiştir: "Kim Kur'ân-ı Kerim'i okur, ondaki hükümlere tabi olursa, Allah onu sapıklıktan doğruluğa iletir, kıyamet gününde de onu kötü hesaptan muhafaza buyurur." Sonra bu ayet-i kerimeyi okudu.

"Kim de zikrinden yüz çevirirse gerçekten onun için dar bir geçim vardır." Her kim benim Kitabımı okuyup içindeki hükümler gereğince amel etmekten yüz çevirecek olursa şüphesiz ki, onun için bu dünya hayatında dar bir geçim ve oldukça sıkıntılı bir hayat vardır. Bu ise ya ona maddî imkânlar vermemek suretiyle yahut da huzursuzluk, keder ve

hastalıklarla gerçekleştirilir.

"Kıyamet gününde de onu kör hasrederiz." Böyle bir kimseyi biz ahirette basireti alıkonulmuş yahut da cennete ve kurtuluş yoluna giden yolu göremeyen bir kör yahut da başarı da, basireti de kör bir halde diriltir ve hasrederiz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve biz onları Kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzükoyun hasredeceğiz. Onların varacağı yer cehennemdir. " (İsra, 17/97).

"Rabbim, niçin beni kör hasrettin, halbuki ben görürdüm'? der." Allah'ın dininden yüz çeviren kişi şöyle diyecek: Rabbim ben dünya hayatında gören birisi olduğum halde beni ne diye kör hasrettin? Yüce Allah ona şöyle cevap verecektir: "Buyurur ki: Böyledir. Fakat ayetlerimiz sana geldiğinde sen de onları unuttun, bu günde de sen böylece unutulursun." Sen de böyle yaptın. Sen nasıl bizim ayetlerimizi terk edip onlardan yüz çevirdiysen, tıpkı öylece bu gün körlük içerisinde ve cehennemde azap içerisinde terk edilirsin. Sana karşı unutulmuş gibi davranırız. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar bu gün-leriyle karşılaşacaklarını unuttukları gibi, bugün de biz onları unuturuz." (A'râf, 7/51). Çünkü ceza (karşılık) amelin türündendir.

İbni Kesîr şöyle der: [\[20\]](#) Anlamını kavrayıp gereğince amel etmekle birlikte Kur'ân'ın sadece lafzını unutmak, bu özel tehdidin kapsamına girmez, her ne kadar bir başka açıdan böyle bir unutmaya tehdit varsa da. Çünkü sünnet-i se-niyyede bu hususta kesin yasak ve ağır bir tehdit varid olmuştur. İmam Ah-med Sa'd b. Ubâde'den (r.a.) rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse Kur'ân-ı Kerimi okur da onu unutursa, muhakkak Yüce Allah ile karşılaşacağı günde eli kesik (eczem) olacaktır."

"Haddi aşır Rabbinin ayetlerine iman etmeyenleri de böylece cezalandırırız. Elbette ki, ahiret azabı ise daha şiddetli ve daha kalıcıdır." Allah, ayetlerini yalanlayan haddi aşmış taşkınları dünyada ve ahirette işte bu şekilde cezalandırır. Ahiretteki cehennem azabı ise dünya azabına göre daha can yakıcı, ızdı-rap vericidir, daha bir kalıcıdır. Çünkü onlar bu azap içerisinde ebediyyen kalacaklardır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Dünyada onlar için bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha zorludur. Allah'tan onları koruyacak kimseleri de yoktur." (Ra'd, 13/34). [\[21\]](#)

Geçmiş Ümmetlerin Helakinden İbret Almak, Müşriklerin Eziyetlerine Sabredip Onların Dünyadan Faydalanmalarına Aldırış Etmemek Ve Aile Halkına Namazı Emretmek

128- Meskenlerine uğrayıp geçtikleri, kendilerinden önce nice nesilleri helak edişimiz, onlar için bir hidayet vesilesi olmadı mı? Şüphesiz bunda üstün akıl sahiplerine ayetler vardır.

129- Eğer Rabbinden geçmiş bir söz ve belli bir vade olmasaydı (azap) nazil olurdu.

130- O halde dediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbine hamd ile teşbih et. Gecenin saatlerinde ve gündüzün etrafında da teşbih et. Umulur ki, razı olunursun.

131- Onlardan bir kısmına bunlarla kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızıkı ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

132- Ehline namazı emret. Kendin de ona devam et. Senden rızık istemeyiz. Sana biz rızık veririz. Akibet ise takvanındır.

Açıklaması

"Meskenlerine uğrayıp geçtikleri kendilerinden önce nice nesilleri helak edişimiz, onlar için bir hidayet vesilesi olmadı mı? Muhakkak bunda üstün akıl sahiplerine ayetler vardır." Ey Muhammedi Şu getirdiklerini yalanlayan Mekke halkı, kendilerinden önce geçmiş ve peygamberleri yalanlamış ümmetlerin pek çoğunu helak edişimizi, onların yok olup herhangi bir izlerinin kalmadığını açıkça görmüyorlar mı? Âd, Semûd, Hicr Ashabı ve Lût kavmini kasabaları gibi. Mekkeliler bunların yurtlarından gidip geliyorlar yahut onların meskenleri arasında yolculuk ediyorlar. Onların harap olmuş eserlerini görüyorlar. Şüphesiz ki, bunda sahiplerini çirkin işlerden alıkoyan ve bunlara gelenlerin bir benzerinin kendilerinin de başlarına gelmesinin muhtemel olduğunu idrak eden akıl sahipleri için bir çok ibret ve öğüt vardır.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Düşünen kalplere, işiten kulaklara sahip olsunlar diye onlar yeryüzünde gezip dolaşmazlar mı? Gerçi gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler olur." (Hacc, 22/46); "Onlardan önce nice nesilleri helak etmemiz -ki onların meskenlerinde dolaşırlar- bunların hidayete ulaşmalarına bir vesile olmadı mı? Şüphesiz bunlarda ayetler vardır, hâlâ dinlemeyecekler mi?" (Secde, 32/26).

Daha sonra Yüce Allah azaplarının erteleniş sebebini şu buyruklarıyla açıklamaktadır:

"Eğer Rabbinden geçmiş bir söz ve belli bir vade olmasaydı (azap) nazil olurdu." Yani Yüce Allah tarafından ezelde gerçekleştirilecek bir söz geçmiş bulunmasaydı -ki bu da Yüce Allah'ın Muhammed (s.a.) ümmetinin azabını ahiret yurduna ertelemesine dair vaadidir- günahlarının cezası onlar için lâzım olur; herhangi bir şekilde onların yakasını bırakmaz, geri kalmazdı. Eğer o belli vade olmasaydı, daha dünyada iken acı bir azap ile yakalanırlardı.

Bundan dolayı Yüce Allah peygamberine hem onu teselli ederek hem de sabrı emrederek şöyle buyurmaktadır:

"O halde dediklerine sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbine hamd ve teşbih et! Gecenin saatlerinde ve gündüzün etrafında da teşbih et. Umulur ki razı olunursun." Ey Peygamber! Şu Allah'ın ayetlerini yalanlayanların söylediklerine sabret, onların senin için söyledikleri: "Yalancı bir sihirbazdır, delidir, şairdir" vb. batıl iddialarına ve dil uzatmalarına aldırış etme! Çünkü onların azapları için öne alınmayan belli bir süre vardır. Sen Rab-bini tenzih, Ona hamd ve şükret. Güneşin doğmasından önce yani sabah namazını, batışından önce yani ikindi ve öğle namazlarını, gece vakitlerinde yani yatsı ve akşam namazları ile gecenin sonlarında teheccüd namazını kıl.

İkinci namazı hakkında te'kid edici olmak üzere gündüzün etrafında "orta namazı"nm te'kid edildiği gibi namaz kıl! Günün iki tarafında yer alan bu iki namazın da te'kidli olarak zikredilmesi türünden sabah ve akşam namazlarını, yani bu şekilde farz kılınmış beş vakit namazı eda etmekle uğraş! Yüce Allah'ın nezdinde nefsinin razı olacağı sevaba nail olması ümidiyle onu teşbih et! Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ve Rabbin sana bağışta bulunacak, sense razı olacaksın." (Duhâ, 93/5).

İmam Ahmed ve Müslim, Umâre b. Ruyeybe'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Güneşin doğuşundan önce ve batışından önce namaz kılan bir kimse asla cehenneme girmez."

Buharî ile Müslim'de de Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Şüphesiz sizler şu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. Onu görmekte siz herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmayacaksınız. O bakımdan güneşin doğuşundan ve batışından önce bir vakit namazı kaçırmamak imkânınız olursa mutlaka bunu yapınız." dedi ve daha sonra bu ayet-i kerimeyi okudu.

Müslim'in Sahih 'inde de Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Yüce Allah: Ey cennet ehli, diye buyuracak. Onlar: Buyur Rabbimiz! Fermanına hazırız! diyecekler. O: Razı oldunuz mu? diye soracak. Cennetlikler: Rabbimiz nasıl olur da razı olmayız. Sen bize yarattıklarından kimseye vermediklerini vermiş bulunuyorsun, diyecekler. Yüce Allah şöyle buyuracak: Ben sizlere bundan daha faziletlisini de vereceğim. Onlar diyecekler ki: Bundan daha faziletli ne olabilir? Şöyle buyuracak: Sizi

rızam ile kuşatıyorum ve artık bundan sonra ebediyyen size gazaplanmayacağım."

Ayet-i kerime inatçı, yalanlayıcı kâfirlerin yalanlamalarına üstünlük sağlamanın yolunu sabır, teşbih, tahmid, namaz ve tekbir getirmek olarak göstermektedir ki, bütün bunlar ruhu güçlendirir, Yüce Allah'a olan bağlılığa güç katar. Böylelikle ruh ve bedenden her türlü yorgunluk, acı ve kederin etkisi ortadan kalkar.

Ruhen düzelmek, dünya malından yüz çevirmeye bağlıdır. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlardan bir kısmını kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya hayatının süsüne gözlerini dikme! Rabbinin rızkı ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır." Sen şu nimetler üzerinde müreffeh bir şekilde yaşayan dünya hayatının süs, mal, mülk, eşya, binek gibi çeşitli metalarda sahip olan şu kimselerin yanlarındaki, ellerinin altındaki mal ve mülke uzun boylu göz dikme. Çünkü bunlar solup giden bir çiçek, belli bir engel teşkil eden birer nimettir. Bundan maksadınız onları bu gibi şeylerle imtihan etmek, nimete şükür görevini kimin yerine getirdiğini ortaya koymaktır. Sen bütün gayretinle Allah'ın nezdinde olanı elde etmeye çalış. Şüphesiz Rabbinin sana verdikleri, onların verdiklerinden daha hayırlıdır. O rızkını dünya hayatında senin için kolaylaştırmış, Allah'ın sevabı ve ahirette senin için sakladıkları ise her halükârda onların dünya hayatındaki rızıklarından daha hayırlıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun biz sana tekrarlanan yediyi ve şu Kur'an-ı Azim'i verdik. Sakın bazılarını faydalandırdığımız şeylere gözlerini uzun boylu dikme! Onlar için mahzun da olma! Müminlere de alçakgönüllü ol!" (Hicr, 15/87-88). Her iki ayet-i kerimenin de maksadı rızkı talep etmekte tembellik göstermek değildir. Aksine maksat kâfirlerin ve isyankârların elinde bulunan dünya hayatının çörçöpünü temenni etmeyi dünya ile meşgul olup ahiret için ameli terk etmeyi yasaklamaktır. Çünkü bizler, hem ahiret hem de dünya için bir arada çalışırız.

Daha sonra Yüce Allah ehline namazı emretmesini şu buyruklarıyla ona emretmektedir: "Ehline namazı emret! Kendin de ona devam et! Senden rızık istemeyiz, sana biz rızık veririz. Akıbet ise takvanındır." Ey Peygamber! Sen aile halkına namazı emret ve namaz kılmalarını emretmek suretiyle de onları Allah'ın azabından kurtarmaya çalış! Sen de namaz kılmakta sabır ve sebat göster, onu gereği gibi muhafaza et. Biz senden kendini ve aileni rızıklandır-mak üzere bir rızık istemediğimiz gibi, rızkını kazanmakla da seni mükellef tutmuyoruz. Aksine sen kendini ibadete ve takvaya ver. Seni de, onları da biz rızıklandırırız: "Şüphesiz Allah O çok çok rızık verendir, O pek çetin ve kuvvet sahibi olandır." (Zâriyât, 51/58). Övülmeye değer akıbet ise -ki o da cennettir-takva ve itaat ehli olanlarındır.

Ehlinle birlikte namazı kılmaya devam edecek olursan rızkın sana ummadığın yerden gelir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah 'tan korkarsa onun için bir çıkış yolu peyda eder ve ummadığı yerden onu rı ıklan-dırır." (Talâk, 65/2-3). Rasulullah (s.a.) da hem aile halkına, hem de bütün ümmetine namaza devam etmelerini emretmiştir.

Mâlik ve Beyhakî, Eslem'in şöyle dediğini rivayet ederler: Ömer b. el-Hat-tâb geceleyin Yüce Allah'ın dilediği kadar namaz kıları. Nihayet gecenin sonu yaklaşınca namaz kılmak üzere aile halkını uyandırır ve: "Namaza kalkın, namaza kalkın!", der arkasından da bu ayet-i kerimeyi okurdu.

İbni Ebî Hatim, İbnü'l-Münzir, Taberânî, El-Hilye'de Ebu Nuaym, Abdullah b. Selam'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) aile halkına bir sıkıntı ya da bir darlık isabet etti mi, onlara namaz kılmalarını emreder ve: "Ehline namazı emret..." ayet-i kerimesini okurdu.

Tirmizî ve İbni Mace, Ebu Hureyre (r.a.)den şöyle dediğini rivayet ederler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Ey Adem oğlu! Sen kendini bana ibadete ver ki, ben de senin kalbini zenginlikle doldurayım, fakirliğini (ihtiyacını) karşılayayım. Eğer böyle yapmayacak olursan, ben senin kalbini türlü meşgalelerle doldurur ve senin fakirliğini (ihtiyacını) kapatmam."

İbni Mace de İbni Mes'ud'un şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Ben Peygamberimizi şöyle buyururken dinledim: "Her kim bütün gayret ve çabalarını tek bir çaba haline getirip öldükten sonra diriliş çabası yaparsa, Allah onu dünyası için çaba göstermekten müstağni kılar. Dünya hallerine dair üzüntü ve düşünceleri darmadağın ve alabildiğine çoğalan kimseye gelince, Allah onu vadilerinden hangisinde helak ettiğine aldırılmaz."

Yine İbni Mace Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet eder: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Her kimin çabası ve düşüncesi dünya olursa, Allah onun aleyhine olmak üzere işlerini darmadağın eder. Fakirliğini gözlerinin önüne kor (fakirlikten başka bir şeyle karşılaşmaz) ve dünya ona Allah'ın o kimse için yazdığı taraftan başka yerden de gelmez. Her kimin de niyeti ahiret olursa, Allah onun işini bir araya getirir, toplar. Zenginliğini kalbine yerleştirir ve dünya ister istemez ona gelir."[\[22\]](#)

Müşriklerin Bir Mucize Talebi Ve Gelecek İle Tehdit Edilmeleri

133- Dediler ki: "Rabbinden bize bir mucize getirmeli değil iniydin?" Önceki sahifelerde bulunan apaçık deliller onlara gelmedi mi ki?

134- Biz onları bundan önce azap ile helak etmiş olsaydık elbette şöyle diyeceklerdi: "Rabbimiz bize bir peygamber göndeseydin de zelil ve hakir olmadan önce ayetlerine

uysaydık!"

135- De ki: "Her birimiz gözetleyiciyiz. Siz de gözetleyin. Dosdoğru yolun sahipleri kimdir ve hidayet bulan kimdir bileceksiniz."

Açıklaması

Müşrikler Rasulullah (s.a.)'ı âciz bırakmak, ona karşı inat etmek ve onu sıkıştırmak kasdıyla -iman etmediklerinden ve gördükleri mucizelerle yetinmediklerinden dolayı- çokça mucize göstermesini teklif edip duruyorlardı. Yüce Allah onların işi yokuşa sürmek istediklerini şöylece ifade etmektedir: "Dediler ki: Rabbinden bize bir mucize getirmeli değil iniydi? Önceki sahifelerde bulunan apaçık deliller kendilerine gelmedi mi ki?" Yani müşrik kâfirler şöyle dedi: Ondan önceki peygamberlerin gösterdikleri şekilde bu ümmet de Allah'tan gönderilmiş bir peygamber olduğu hususunda doğru söylediğine delâlet eden ve bizim kendisine göstermesini teklif ettiğimiz mucizelerden birisini bize göstermeli değil miydi? Salih'in devesi, Musa'nın asası, İsa'nın ölülere diriltip kör ve alacalıyı tedavi etmesi gibi. Yüce Allah onlara şöylece cevap verdi: Ebedî ve kalıcı bir mucize olan Kur'ân-ı Kerim kendilerine gelmedi mi ki? O Kur'ân-ı Kerim ki Tevrat, İncil, Zebur gibi akide esaslarını ve teşrî hükümleri (hukuki yasaları) kapsayan Allah tarafından indirilmiş kitaplarda bulunanların doğruluğuna apaçık bir delil ve bir tanıktır. Ayrıca önceki kitaplarda Hz. Muham-med'in peygamberliği açıkça ifade edilmekte, onun geleceği müjdelenmektedir. Bu indirilmiş kitapların doğruluğunu, sıhhatini bunlar itiraf ederler. Bu kitaplarda onların Muhammed'in peygamberliğini inkârlarını reddeden, inatlaşmalarını, zorlamalarını çürüten belgeler vardır.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Dediler ki: Üzerine Rabbinden ayetler indirmeli değil miydi? De ki: Ayetler ancak Allah'ın yanındadır. Ben de apaçık bir korkutucuyum. Bizim sana indirdiğimiz kitap onlara yetmedi mi; ki bu kitap onlara okunuyor. Muhakkak bunda iman eden bir topluluk için bir rahmet ve bir öğüt vardır." (Ankebût, 19/50-51).

Buharî ile Müslim'de Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Ne kadar peygamber geldiyse mutlaka ona benzerini gördükleri takdirde insanların iman ettiği bir takım ayetler (mucizeler) verilmiştir. Bana verilen ise Yüce Allah'ın bana vahiy yoluyla bildirdiği bir vahiydir. O bakımdan o peygamberlerin arasında Kıyamet gününde kendisine uyanları en çok olanın ben olacağımı ümid ederim."

Burada da peygamber (s.a.)'e verilen en büyük ayet (mucize) söz konusu edilmektedir ki, bu da Kur'ân-ı Kerim'dir. Aksi takdirde Hz. Peygamberin haddi hesabı olmayan bir çok mucizeleri vardır.

Kıyamet gününde müşrikler Kur'ân-ı Kerim'in Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi apaçık bir ayet (mucize) olduğunu beyan edeceklerdir:

"Biz onları bundan önce azap ile helak etmiş olsaydık elbette şöyle diyeceklerdi: Rabbimiz bize bir peygamber gönderseydin de zelil ve hakir olmadan önce ayetlerine uysaydık?" Eğer bizler bu yalanlayanları Muhammed (s.a.)'i göndermeden ve şu büyük Kitabı ona indirmeden önce helak etmiş olsaydık Kıyamet gününde mutlaka şöyle diyeceklerdi: Rabbimiz dünyadayken neden bize bir peygamber göndermedin ki? Biz dünya hayatında azap ile ahirette de cehenneme girmek suretiyle zelil olmadan önce rasulün getireceği ayetlere uysaydık, olmaz mıydı?

Ayet-i kerime teklif ve cezanın dinin gelişinden önce söz konusu olmayacağını delilidir. Gerçekte ise bu yalanlayıcılar işi yokuşa sürmekte, inatlaşmaktadırlar. Şayet ayetler (mucizeler) ardı arkası kesilmeksizin onlara gelmiş olsaydı bile yine de iman etmeyeceklerdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Var güçleriyle Allah'a yemin ederek dediler ki: Andolsun eğer kendilerine bir ayet (mucize) gelirse herhalde ona iman edecekler (diye). De ki: Ayetler ancak Allah 'm nezdindedir. Hem o ayetler geldiğinde yine de onların iman etmeyeceklerinin farkında değil misiniz? Biz onların kalplerini ve gözlerini çeviririz de ilkinde ona inanmadıkları gibi, kendilerini azgınlık içerisinde şaşkın halde bırakırız." (Enam, 6/109-110).

"De ki: Her birimiz gözetleyiçidir; siz de gözetleyin. Dosdoğru yolun sahipleri kimdir ve hidayet bulan kimdir, bileceksiniz." Ey Muhammed! Seni yalanlayan, küfür ve inatlarını sürdüren şu kimselere de ki: "Bizler de sizler de işin sonunda nereye varacağını gözetleyip durmaktayız. Siz de gözetleyiniz. Pek yakında işin sonunu bileceksiniz. Kim gerçek ve dosdoğru yol üzerindedir; biz mi siz mi? Bunu bileceğiniz gibi, sapıklıktan alabildiğine uzak bir şekilde ve hak ve doğru yol üzerinde yürüyerek hidayet bulanın kim olduğunu da bileceksiniz.

Bu da Yüce Allah'ın şu buyruklarını andırmaktadır: "Yakında azabı gördüklerinde yolca kimin sapık olduğunu bileceklerdir." (Furkân, 25/42); "Yarın kimin mütekebbir bir yalancı olduğunu bileceklerdir." (Kamer, 54/26).

Surenin sonunda yer alan ayet-i kerime kâfirlere bir tehdit ve bir azarı ihtiva etmektedir. Peygamber (s.a.)'in kendisini risaletini tebliğ etmek hususunda oldukça yorduğunu ihtiva eden surenin başlangıcına da oldukça uygundur. Tebliğin kendilerine ulaştığı kimselere ise itaat etmekten başka bir şey düşmez. İtaat ederlerse kurtulurlar, yüz çevirirlerse helak olurlar. Onlar yakında hakkı batıldan açık seçik bir şekilde

ayırddılmış olarak görecektir. Nitekim tarih boyunca pek çok kâfir olduğunu, hatalarını, kötü hallerini ve küfürlerinin akibetini açıkça görmüşlerdir. [\[23\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/412-415.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/415-417.

[\[3\]](#) Razî, XXI- 15.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/421-423.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/429-430.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/434-436.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/439-440.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/445-447.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/452-454.

[\[10\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/458-459.

[\[11\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/462-463.

[\[12\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/468-473.

[\[13\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/479-481.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/485-488.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/492-495.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/500-502.

[17] Razî, XXII/119.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/506-507.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/510-511.

[20] İbni Kesir, 111/169.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/516-519.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/524-527.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 8/530-532.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Fazileti: 4

Surenin Muhtevası: 4

İnsanların Kıyamet Günü Yapılacak Hesapların Görülmesinden Gafil Olmaları Ve Bunun Delili 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Peygamberin Beşer Oluşu, Verilen İlâhî Vaadlerin Gerçekleştirilmesi, Kur'anın Bir Öğüt Ve İbret Kitabı Olması 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Yok Etme Azabı İle Korkutma Ve Yaratmadaki Azameti Hatırlatma. 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Müşriklerin Azarlanması Allah'ın Birliğinin İspat Edilmesi 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Bir Olan İlahın Varlığına Delalet Eden Kâinattaki Ayetleri Düşünmemelerine Karşı Müşriklere Diğer Bir İhtar 19

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 22

Bütün Yaratıkların Ölmesi, Kıyametin Ve Cehennem Azabının Ansızın Gelmesi 23

Belagat: 23

Kelime ve İbareler: 23

Nüzul Sebebi 24

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Allahın İnsanı Gözetip Koruması, Kıyametteki Amellerin Hesabının Âdil Olması 27

Belağat: 28

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 30

Tevrat'ın Özellikleri İle Kuranın Özelliklerinin Karşılaştırılması 31

Kelime ve İbareler: 31

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32

Putlara Tapmayı İnkâr Etme Ve Allah Tealâ'nın Birliğine Davet 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Putların Kırılması Olayından Sonra Hz. İbrahim (A.S.) İle Kavmi Arasında Geçen Sert Tartışma. 35

Belagat: 35

Kelime ve İbareler: 35

Açıklaması 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36

Hz. İbrahim'in (A. S.) Ezici Zaferi, Ateşten Kurtulması 37

Belagat: 37

Kelime ve İbareler: 37

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Hz. İbrahim'in (A. S.) Hz. Lût (A. S.) İle Birlikte Kurtulması Ve Mübarek Topraklara Götürülmesi 39

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Hz. Lut (a.s.) Kıssası: 41

Belagat: 41

Kelime ve İbareler: 41

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 42

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42](#)

[Hız. Nuh \(A.S.\) Kıssası 42](#)

[Kelime ve İbareler: 42](#)

[Ayetler Arası İlişki 43](#)

[Açıklaması 43](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43](#)

[Hız. Davud \(A.S.\) Ve Hız. Süleyman \(A.S.\) Kıssası 43](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Ayetler Arası İlişki 44](#)

[Açıklaması 44](#)

[Allah Tealâ'nın Hız. Davud'a \(a.s.\) Verdiği Nimetleri: 45](#)

[Allah Tealâ'nın Hız. Süleyman'a \(a.s.\) Verdiği Nimetler:](#)

46

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46](#)

[Hız. Eyyüb \(A.S.\) Kıssası 49](#)

[Kelime ve İbareler: 49](#)

[Ayetler Arası İlişki 49](#)

[Hız. Eyüb \(a.s.\) Kıssası İle İlgili Notlar: 49](#)

[Açıklaması 50](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50](#)

[Hz. İsmail, İdris, Zülkifl \(A.S.\) Kıssası 50](#)

[Belagat: 51](#)

[Kelime ve İbareler: 51](#)

[Ayetler Arası İlişki 51](#)

[Açıklaması 51](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51](#)

[Hz. Yunus \(A.S.\) Kıssası 52](#)

[Kelime ve ibareler: 52](#)

[Ayetler Arası İlişki 52](#)

[Açıklaması 52](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53](#)

[Hz. Zekeriyya \(A.S.\) Ve Hz. Yahya \(A.S.\) Kıssası 54](#)

[Belagat: 54](#)

[Kelime ve İbareler: 55](#)

[Ayetler Arası İlişki 55](#)

[Açıklaması 55](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56](#)

[Semavî Dinlerin Ve İlâhî Sünnetin Bir Oluşu. 57](#)

[Belagat: 57](#)

[Kelime ve İbareler: 57](#)

[Açıklaması 58](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59](#)

[Ahirette Müminlerin Ve Kafirlerin Halleri İle Gökyüzünün Durumu. 60](#)

[Belagat: 60](#)

[Kelime ve İbareler: 60](#)

[Nüzul Sebebi 61](#)

[Ayetler Arası İlişki 61](#)

[Açıklaması 61](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63](#)

[Rahmet Peygamberi 64](#)

[Belagat: 64](#)

[Kelime ve İbareler: 64](#)

Ayetler Arası İlişki 65

Açıklaması 65

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 66

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

21- ENBİYA SURESİ

İnsanların Kıyamet Günü Yapılacak Hesapların Görülmesinden Gafil Olmaları Ve Bunun Delili

- 1- İnsanların hesaplarının görülmesi vakti yaklaştı. Fakat onlar hâlâ gaflet içindedirler, aldırıyorlar.
- 2- Kendilerine Rablerinden gelen her yeni ihtarını mutlaka alaya alarak dinlerler.
- 3- Onların kalpleri eğlencededir. Zalim-\ ler gizli fısıltı ile şöyle konuştular: Bu (Peygamber) de sadece sizin gibi bir in-, san değil mi? Şimdi siz göz göre göre " büyüye mi kapılacaksınız?
- 4- (Muhammed) onlara şöyle dedi: "Benim Rabbim gökte ve yerde (söylenen) her sözü bilir. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.
- 5- Kâfirler: "Hayır, (Muhammed'in söylediği) bu sözler saçma sapan rüyalarıdır. Hayır, bunları kendisi uydurmuştur. Hayır, hayır o bir şairdir. (Eğer böyle değilse) o halde öncekilere gönderildiği gibi, o da bize bir mucize getirsin." dediler.
- 6- Kendilerinden önce helak ettiğimiz hiçbir kasaba halkı iman etmemişti. Şimdi bunlar mı iman edecekler?! [\[1\]](#)

Açıklaması:

Allah Teala Kıyametin yaklaşmasına işaret ederek buyuruyor ki:

"İnsanların hesaplarının görülme vakti yaklaştı." Yani insanların dünyadaki amellerinin hesap zamanı yaklaştı. Bu, kıyametin yaklaşmasıdır. Fakat insanlar hâlâ hayatlarında gaflet ve umursamazlık içindedir; eğleniyorlar, hesaba hazırlanmak, ahireti

düşünmek ve imana yönelmekten yüz çeviriyorlar.

Burada insanlardan murad –İbn-i Abbas'a göre- öldükten sonra dirilmeyi inkar eden müşriklerdir. Şu ayet buna delildir. "Onlar sadece alaya alarak dinlerler. Onların kalpleri eğlencededir." Burada öldükten sonra dirilmede hiçbir şüphe olmadığına işaret vardır.

Her ne kadar bundan sonraki ayetlerin delaletiyle burada işaret edilen o zamanki Kureyş kâfirleri olsa da, kanaatımızca ayetin lafzı bütün insanları içine almaktadır. Böylece ayet tamahkarlıkları durdurmak, imana davet etmeye teşvik etmek için gelmiştir. Kıyametin yaklaştığını bilen kimse derhal tevbeye koşacak ve dünyaya yönelmeyecektir. Her gelecek yakındır. Ölüm de şüphesiz yakındır. Her insanın ölümü kıyametinin kopmasıdır. Kıyamet geçen zamana göre yakındır.

Razi diyor ki: İnsanlardan murad hesaba girecek olan kimseler yani mükelleflerdir. Yoksa hesaba tabi olmayanlar değildir.

Rivayet edildiğine göre, Rasulullah'ın (s.a.v.) ashabından bir zat bir duvar inşa ediyordu. Başka biri bu surenin indiği gün o zata uğradı. Duvarı inşa etmekte olan, arkadaşına:

"Bugün Kur'an'dan ne indi?" diye sordu. Diğeri:

"İnsanların hesaplarının görülme vakti yaklaştı. Fakat onlar hâlâ bı bir gaflet içindedirler, aldurmıyorlar." ayeti indi, diye cevap verdi. Duvarı y; hemen ellerini silkmeye başladı. Arkadaşına:

"Vallahi, hesap yaklaştığına göre ebediyen inşaat yapmam." dedi.

Ayet-i kerimede kıyametin yaklaştığına delil vardır. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.) İmam Ahmed, Buharı, Müslim ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri hadis-i şeriflerinde iki parmağını birbirine yaklaştırarak: "Ben kıyamete bu ş de yakın olduğum halde gönderildim." buyurmuştur.

Cenab-ı Hak bundan sonra insanların gaflette olduklarına delil getir şöyle buyurmuştur:

"Kendilerine Rablerinden gelen her yeni ihtarını mutlaka alaya alarak dinlerler. Onların kalpleri eğlencededir." Yani o Kureyş kâfirlerine ve benzerleri Kur'andan olaylara ve münasebetlere göre inen her yeni ihtarını mutlaka e alıp eğlenerek, istihza ederek, kalpleriyle düşünmeden ve manasını anlamadan uzak olarak dinlerler.

Bu, kâfirlere karşı açık bir zem ve benzerlerini de dünya ve ahiret saa ni gerçekleştirecek şeylerden istifade etmemek hususunda kınamadır.

"Muhdes (yeni)" kelimesi Kur'an'm sonradan yaratılmış olduğu mam gelmez. Konuşulan harfler ve duyulan ses şüphesiz sonradan meydana ge] tir. Ama Allah Tealâ'nım bizzat kelâmı olan Kur'an'm aslı ise Allah Tealâ'n onun kudsî sıfatlarının ezelî oluşu gibi ezelîdir, kadimdir.

Cenab-ı Hak daha sonra Kur'an'm nüzulü anındaki kâfirlerin tavırl anlatarak şöyle buyurdu: "Zalimler gizli fısıltı ile konuşular". Yani aralai gizlice konuşular. Bu fısıltılarını hiçbir kimse işitmesin diye böyle yap Şöyle diyorlardı:

"Bu da sizin gibi bir insan değil mi?" Yani Muhammed (s.a.) de diğē sanlar gibi bir insan, meydana gelişi, akli ve düşüncesiyle sizin gibi biri mi? Sizden ayrı olarak nasıl peygamberlik özelliği olabilir? Bu onların, ' gamber sadece melek olabilir, insanlardan peygamberlik iddia eden herke hırbazdır, Onun getirdiği mucize de sihirdir." şeklindeki inançlarından naklanıyordu.

Bunun için inkâr etmek maksadıyla şöyle diyorlardı: "Şimdi siz göz göre büyüye mi kapılacaksınız?" Yani siz onun sihir olduğunu gördüğünüz, şahede ettiğiniz halde büyüü mü tasdik edeceksiniz? Yahut sihir olduğum diği halde sihri kabul eden kimse gibi sihre mi uyacaksınız?

Onlar Rasulullah'ın (s.a.) peygamber olmasını çok uzak bir ihtimal ol görüyorlardı. Çünkü Muhammed de onlar gibi bir insandı. Peygamber ise ancak melek olabilirdi. Getirdiği Kur'an ise sihir idi.

Bu konuda samimi bir şekilde istişare etmek ve O'nun dinini yıkmak maksadıyla en faydalı yola ulaşmak için aralarında gizlice konuşmuşlardı.

Cenab-ı Hak onların iftiralarına ve yalanlarına şu şekilde cevap verdi:

"Muhammed şöyle dedi: Benim Rabbim gökte ve yerdeki her sözü bilir. O her şe yi işitir, her şeyi bilir." Yani Rasulullah (s.a.) Allah'ın emriyle onların sırların açığa vurarak şöyle dedi: Söylediğiniz şeyleri gizlemeyin. Zira benim ve sizi Rabbiniz (Allah) bunları bilir. Yer ve gökteki durumlardan ve buralarda mey dana gelen söz ve davranışlardan hiç bir şey O'na gizli kalmaz. Öncekilerin vı sonrakilerin haberini ihtiva eden Kur'an-ı Kerim'i indiren Odur. O sözleriniz gayet iyi işitir; durumlarınızı gayet iyi bilir.

Bu ifadede onlara tehdit ve ihtar yapılıyordu.

Ayette "O sırları bilir" yerine "O her sözü bilir" ifadesi kullanıldı. Çünkü söz gizli-açık her söyleneni ihtiva eden umumî bir kelimedir. O'nun her ikis arasında Allah için hiçbir fark yoktur. Dolayısıyla bu ifade hem gizli olanı hen de fazlasını bilmeyi ihtiva etmiş, "Gizli olanı bilir" denmesinden daha kuvveti olarak onların gizli konuşmalarına muttali olduğunu ifade etmiştir.

Daha sonra Cenab-ı Hak kâfirlerin çaresizliklerini inatçılık ve inkarcılık larmı, şaşkınlık ve sapıklıklarını, Kur'an'ı tavsif etmedeki tereddütlerini ve bı konudaki ihtilâflarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Kâfirler dediler ki: Bu sözler saçma sapan rüyaldır. Hayır, bunları ken dışı uydurmuştur. Hayır hayır, o bir şairdir." Yani onlar Rasulullah'ı (s.a.) önce sihirbaz ve söyledikleri de sihirdir diyerek tavsif ettiler. Sonra "Bu sihirdir. demekten vazgeçip "Bu sözler O'nun rüyada gördüğü karmakarışık düşlerdir. dediler. Sonra bunun kendisi tarafından uydurulmuş bir söz olduğunu, sonrı da bunun bir şair sözü olduğunu söylediler.

Bu tutarsızlık, tereddüt ve şaşkınlık onların bu iddialarının hakkı bulan dıran, gerçekleri bozan batıl sözler olduklarına delildir. Onlar bu halleriyle y; gerçekten Hz. Muhammed'in (s.a.) getirdiği Kur'an'ın hakikatini bilmiyorlar yahut gerçeği biliyorlar ama kibirli, mağlup ve yenilgiye düşmüşlerin, ümitsiz ligi içindeler ve dolayısıyla "Bu sihirdir ve yalandır" diyorlar.

Bütün bu ihtimalleri sayıp, bu iddiaları tekrarladıktan sonra da şöyle de diler: "Eğer böyle değilse o halde öncekilere gönderildiği gibi, o da bize bir mucize getirsin."

Yani eğer Muhammed (s.a.) Allah tarafından gönderilen bir rasul olduğu ve kendisine vahyedilen Kur'anın da Allah'ın kelâmı olduğu hususunda doğru sözlü ise bu ihtimallerden hiçbirine fırsat tanımayan Hz. Salih'in devesi, Hz. Musa'nın asası ve nurlu eli gibi mucizeleri, Hz. İsa'nın körlere, abraslılara şif vermesi ve ölüleri diriltmesi gibi peygamberliği ispat eden elle tutulur, gözl görülür maddî mucizelerden, eski peygamberlerden nakledilen mucizeler gib: bize Kur'an'dan başka açık bir mucize getirsin, dediler.

"Öncekilere gönderildiği gibi" ifadesi bu mucizelerin onlar tarafından ks bul edildiğine ve asıl maksadı gerçekleştirdiğine delildir.

Bundan sonra Cenab-ı Hak müşriklerin bu son isteklerine onların yalar larını çürüterek ve küfürde derinleşmeleri sebebiyle indirilecek mucizeleri faydası olmayacağına işaret ederek şu cevabı verdi:

"Kendilerinden önce helak ettiğimiz hiçbir kasaba halkı iman etmemişti1?" Yani peygamberleri vasıtasıyla kendilerine mucize gönderilen kasabalardan hiçbir kasaba halkı

bu mucizeye iman etmemiş, bilakis yalanlamışlardı. Biz de bu sebeple onları helak ettik. Şimdi bunlar mı mucizeleri görünce öncekilerden farklı olarak mucizelere iman edecekler?!

Ayetin manası şudur: Bu müşrikler peygamberlerine mucize getirmesini teklif eden ve iman edeceklerini vaad eden, mucize gelince de ahitlerini bozup muhalefet eden ve neticede Allah'ın helakine maruz kalan o eski kavimlerden daha inatçı kimselerdir. Bunların yaptıkları tekliflerini kabul etsek daha fazla ahitlerini bozarlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "Üzerlerine Rabbinin hükmü hak olanlar iman etmezler. Onlara her türlü delil gelse de can yakıcı azabı görmedikçe iman etmezler." (Yunus, 10/96-97).

Özetle: Müşriklerin tekliflerinin kabul edilmemesi onların menfaatlerine olmuştur. Eğer Allah bunu talep ettikleri zaman kabul etseydi sonra da onlar yine küfür ve inatlarında devam edecek olsaydılar onlara tamamen yok edici azap inerdi. Ancak Allah'ın hikmeti onların azabının ahirete ertelenmesini uygun görmüştü.

Bu istekleri sadece inatçılıktan kaynaklanan bir istek idi. Allah onların iman etmeyeceklerini gayet iyi biliyordu. [\[2\]](#)

Peygamberin Beşer Oluşu, Verilen İlâhî Vaadlerin Gerçekleştirilmesi, Kur'anın Bir Öğüt Ve İbret Kitabı Olması

7- Biz senden önce de peygamber olarak ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri gönderdik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun.

8- Biz peygamberleri yemek yemeyen cesetler kılmadık. Onlar (dünyada) ebedî de değildirler.

9- Sonra biz onlara verdiğimiz vaadimizi yerine getirdik. Hem kendilerini, hem de (kullarımızdan) dilediğimiz kimseleri kurtardık. Haddi aşanları da helak ettik.

10- Şüphesiz biz size, içinde öğütler bulunan bir kitap indirdik. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

Açıklaması

Allah Tealâ peygamberlerin beşer cinsinden gönderilmelerini inkâr edenlere cevap veriyor:

"Biz senden önce de peygamber olarak ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri gönderdik." Yani daha önce gelen peygamberlerin tamamı beşer cinsinden erkekler idi. Onların aralarında meleklerden hiçbir kimse yoktu.

Nitekim Cenab-ı Hak başka bir ayette şöyle buyuruyor: "Biz senden önce de şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkekleri ancak peygamber olarak gönderdik." (Yusuf, 12/109). "De ki: Ben Allah tarafından gönderilen ilk peygamber değilim." (Ahkaf, 46/9). Yine Cenab-ı Hak eski ümmetlerin şu sözünü hikâye ediyor: "Bizi bir insan mı doğru yola sevkedecek?" (Tegâbün, 64/6).

"Eğer bilmiyorsanız ilim ehline sorun." Eğer bütün peygamberlerin beşer oluşundan şüphede iseniz Yahudi, Hristiyan veya diğer cemaatlerden ilim ehline sorun. Kendilerine gelen peygamberler melek miydiler, yoksa beşer mi? Böylece şüpheleri gitsin ve kendilerinin inandıkları gibi melek olmadıklarını iyice bilsinler. Allah geçmiş peygamberlerin durumunu eski semaî kitapların alimlerine sormalarını emretti.

Cenab-ı Hakk'ın müşrikleri bu alimlere havale etmesinin sebebi zaten müşriklerin Peygamberimiz'in (s. a.) durumu hakkında onlarla danışmakta olmaları, onların sözlerine güvenmeleri ve İslâm düşmanlığında onlarla birlikte hareket etmeleri idi. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allah'a ortak koşanlardan mutlaka eziyet verici sözler işiteceksiniz." (Âl-i İmran, 3/186).

Peygamberler insanların vahyi kendilerinden kolayca telakki etmeleri ve kendilerine indirilen ayetleri kolayca alabilmeleri için beşer idiler. Bu ayet peygamberlerin beşer olmaları, kadın olmayıp erkek olmaları hususunda açık bir delildir.

"Biz peygamberleri yemek yemeyen cesetler kılmadık. Onlar ebedî de değildirler." Yani biz peygamberleri melekler gibi yemeyen-içmeyen bir varlık kılmadık. Bilâkis onlar yemek yiyen cesetler idiler. Dünyada da ebedî kalacak değildirler.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Kâfirler şöyle dediler: Bu ne biçim bir peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda geziyor?" (Furkan, 25/7).

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki yemek yememiş, çarşı-

larda gezmemiş olsunlar1?" (Furkan, 25/20).

Bu ifadeler onların "Peygamberlerin sıfatlarından biri yemeğe ihtiyacı olmamasıdır." şeklindeki inançlarını reddetmektedir. Peygamberler beşer olup, yemek yiyor, bütün insanlık özelliklerini taşıyor, onlara da üzüntü, sevinç, hastalık, uyku, uyanıklık, hayat ve ölüm vaki oluyor. Onlar için bu dünyada ebedî kalmak da yoktur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz senden önce hiçbir beşere ebedilik vermedik." (Enbiya, 21/34).

"Sonra biz onlara verdiğimiz vaadde sadık kaldık. Onları kurtardık..." Yani biz peygamberlerin hayatını ve şerefini koruruz. Düşmanlarına karşı onlara yardım etme ve zalimleri helak etme şeklindeki sözümüzde doğruluğumuzu gösteririz. Peygamberleri ve onlara iman eden cemaatlerinden dilediğimizi kurtarırız, onları yalanlayanları küfür ve masiyetlerle nefislerine aşırı şekilde uyanları ve peygamberlerin getirdiği kitapları yalanlayanları helak ederiz.

Peygamberliğin meleklerle ait bir vazife olduğuna inanan müşriklere cevap vermek için peygamberlerin beşer olduklarını ispat ettikten sonra Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'in şerefli, faziletli ve insanlara faydalı oluşuna dikkat çekti ve insanları onun kadrini bilmeye teşvik etti. Şöyle buyurdu:

"Şüphesiz biz size içinde öğütler bulunan bir kitap indirdik." Size insanlığın fazilet dolu hayat düsturlarını ihtiva eden bir başka ayette de: "Şüphesiz bu kitap senin ve ümmetin için bir şan ve şereftir." (Zuhruf, 43/44) denildiği gibi içinde şerefimiz, itibarımız ve şanımız bulunan şu yüce Kur'an'ı size ihsan ettik. Yahut bu kitapta size öğütler, güzel ve yüce ahlâkî değerleri bildiren nasihatler ve sizi elinizden tutup dünyanın üstünlüğüne ve ahiret saadetine ulaştıracak esaslar vardır.

"Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" Durumunuzu düşünmeyecek, bu nimeti takdir etmeyecek misiniz? Bu nimeti kabul etmek suretiyle almayacak mısınız? Bu Kur'an'ın ihtiva ettiği öğüt ve ibretleri tefekkür etmeyecek misiniz? Bunda bulunan emirlere sarılıp yasakladığı ve nehyettiği hususlardan kaçınmayacak mısınız?

Burada Kur'an-ı Kerim'in hükümlerini incelemek ve Kur'an'da belirtilen din, dünya ve hayatla ilgili hususları düşünmek ısrarlı bir şekilde teşvik edilmektedir. [\[3\]](#)

Yok Etme Azabı İle Korkutma Ve Yaratmadaki Azameti Hatırlatma

- 11- Biz (halkı) zalim olan nice kasabaları toptan yok ettik. Onlardan sonra da başka kavimler yarattık.
- 12- Onlar azabımızın şiddetini hissedince ondan öyle kaçıyorlardı ki!
- 13- (Onlara:) Hiç kaçmayın. Refah içinde yaşadığınız yerlere ve evlerinize dönün. Çünkü sorguya çekileceksiniz, (denildi).
- 14- Onlar da: "Vay halimize! Gerçekten biz zalim kimselermişiz." dediler.
- 15- Biz kendilerini biçilmiş ekine döndürüp, ocaklarını söndürünceye kadar bu pişmanlıklarını tekrar edip durdular.
- 16- Biz göğü, yeri ve aralarındakileri oyun oynarcasına yaratmadık.
- 17- Eğer biz kendimize bir eğlence edinmek isteseydik, kendi nezdimiz-den bir eğlence edinirdik. Fakat biz bunu yapmadık.
- 18- Bilakis biz hakkı batıla çarparız da hak batılın beynini parçalar. Böylece batılın canı çıkar. (Ey kâfirler!) Allah'a yakıştırdığınız vasıflardan dolayı vay halinize!
- 19- Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O'nun nezdinde olanlar O'na ibadet etmekte ne büyüklenirler, ne de bezginlik getirirler.
- 20- Onlar gece-gündüz Allah'ı teşbih ederler. Hiç ara vermezler.

Açıklaması

"Biz halkı zalim olan nice kasabaları toptan yok ettik." Yani biz Allah'ı inkâr ve peygamberleri yalanlamak sebebiyle nefislerine zulmeden pek çok kasaba halkım helak ettik. Onları helak ettikten sonra yerlerine başka kavimleri var ettik.

Nitekim Cenab-ı Hak başka ayetlerde de şöyle buyuruyor: "Nuh'tan sonra nice

nesilleri helak ettik." (İsra, 17117) .

"Biz nice zalim kasabaları helak ettik. Onlar duvarları damları üstüne yıkılıp ıssız kaldılar." (Hac, 22/45)

Karye (kasaba)'dan murad Yemen'de bulunan şehirlerdir. Tefsir ve Ahbar ehli demişlerdir ki, Cenab-ı Hak bununla "Hadûr" ehlini murad etmiştir. Bunlara Şuayb b. Zî-Mehdem isimli bir peygamber gönderilmişti. Bu peygamberin kabri Yemen'de Danen denilen karlı bir dağ üzerindedir. Bu peygamber Med-yen şehrine gönderilen meşhur Şuayb (a.s.) değildir. Çünkü Hadûr kıssası Hz. İsa'dan (a.s.) önce, Hz. Süleyman'dan (a.s.) yüzlerce sene sonradır. Fakat onlar peygamberlerini öldürmüşlerdi. Hadûr şehri Hicaz diyarında Şam tarafındadır. [\[4\]](#)

"Onlar azabımızın şiddetini hissedince ondan öyle kaçıyorlardı ki!" Yani onlar azabın peygamberlerinin vaad ettiği gibi hiç şüphesiz vaki olacağını yakî-nen anlayınca ve azabın başlangıcı onlara erişince perişan bir vaziyette kaçmaya başladılar.

"Onlara: Hiç kaçmayın. Refah içinde yaşadığınız yerlere ve evlerinize dönün. Çünkü sorguya çekileceksiniz, denildi." Yani alaylı bir tarzda şöyle denilecektir: Azabın inmesinden kaçmayın sizi şımartan içinde bulunduğunuz nimet ve sürura, rahat hayata, güzel evlere dönün. Çünkü siz içinde bulunduğunuz hayattan sorguya çekilecek, sorguya çekene bilerek ve görerek cevap vereceksiniz. Yahut insanlar: "Bu azap niçin indi?" diye size soracaklar.

"Belki de sorguya çekileceksiniz." cümlesinde alay ve hiçe alma vardır. Onlar da cevap verdiler:

"Vay halimize! Gerçekten biz zalim kimselermişiz dediler." Yani itirafın geçerli olmadığı bir zamanda günahlarını itiraf ettiler. Dediler ki: Biz Rabbimizi inkâr etmek suretiyle kendi nefislerimize zulmettik. Bu onların azabı gerektiren küfrü açıkça itiraf etmeleridir.

"Biz kendilerini biçilmiş ekine döndürüp ocaklarını söndürünceye kadar onlar bu pişmanlıklarını tekrar edip durdular." Yani bu sözü -zulmettikleri şeklindeki itiraflarını- tekrarlamaya devam ettiler. Nihayet onları ekin biçer gibi biçtik, hareketleri durdu, sesleri sakinleşti. Sönen ateş gibi hiçbir hayat kalmadı. Sanki onların arzuları da bu idi denilmiştir. Burada dava, davet yani arzu manasındadır. Nitekim bir ayette: "Onların en son arzuları, duaları alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdetmektir" (Yunus, 10/10) buyurulmuştur. Buna dava ismi verildi. Çünkü onlar "Yazık bize !" diyerek kendilerine beddua etmişlerdi. Kötü bir duruma uğrayan sanki bu kötü durumu istemiş olmaktadır. Sanki: " Gel ey belâ bu vakit senin vaktindir." demektedir.

"Biçilmiş ekin kıldık." ifadesi yani onları kökten helak etmeye benzeterek biz onları biçilmiş ekin gibi kıldık demektir. Bu tıpkı onları kül ettik diye söylemek gibidir. Onlar bu halleriyle biçilmiş ekine ve sönmüş ateşe benzemektedirler.

Peygamberliğini inkâr etmeleri, Peygamber'in mucizelerini lüzumsuz ve oyun telakki etmeleri sebebiyle onlara verilen bu ceza hak ve adaletin ta kendisidir.

Bunun içindir ki Cenab-ı Hak yeri, göğü ve yerle gök arasındakileri adalet ölçüsüyle yarattığını beyan etmiştir:

"Biz göğü, yeri ve aralarındakileri oyun oynarcasına yaratmadık." Yani biz gökleri ve yeri oyun ve eğlence için değil, hak olarak, yani adalet ölçüsüyle yarattık. Biz bunları sadece dinî bir fayda için, bunların yaratıcıyı bilmeye delil olması için, diğer dünyevî faydalar için, kötü amel işleyenleri işledikleriyle cezalandırmak, güzel amel işleyenlere de güzellikle mükâfat vermek için yarattık. Biz bunları boş yere ve oyun olarak yaratmadık.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: " Biz göğü, yeri ve aralarındakileri boşu boşuna yaratmadık. Bu sadece kâfirlerin kuruntusudur. O ateş sebebiyle vay o kâfirlerin haline." (Sad, 38/27).

Daha sonra Cenab-ı Hak bunun oyun olmadığını bir defa daha vurgulayarak şöyle buyurdu:

"Eğer biz kendimize bir eğlence edinmek isteseydik kendi nezdimizden bir eğlence edinirdik. Fakat biz bunu yapmadık." Yani biz kullarımızın eş ve çocuklar edindiği gibi biz de eğlenecek bir şeyler edinmeyi isteseydik bizim nezdimiz-de bulunan melekler ve hurilerden edinirdik. Ancak biz eğlence maksadı gütmedik ve oyun oynamak istemedik. "Eğlence" anlamına gelen 'el-lehv' Yemen diliyle "hanım" demektir. "Çocuk" da buna dahildir. Çünkü o da kadın vasıtasıyla elde edilir.

Bu ayet şu ayet gibidir: " Eğer Allah çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O kendisine lâıyk olmayan şeylerden münezzehtir. O bir olan ve her şeye hâkim olan Allah'tır." (Zümer, 39/4). Bu ayet Mesih'i veya Hz. Üzeyr'i "Allah'ın oğlu" kabul edenleri reddetmektedir.

"Bilakis biz hakkı batıla çarparız da hak batılın beynini parçalar. Böylece batılın canı çıkar." Yani biz hakkı apaçık ortaya koyarız. Böylece hak batılı ye-ner ve ortadan kaldırır. Bir de bakarız ki hak yok olmuştur, dağılmıştır, erimiş gitmiştir.

Buradaki "bel (bilâkis)" edatı oyun ve eğlence edinmeyi reddetmekte ve Allah'ın zatını bundan tenzih etmektedir. Yani oyun ve eğlence bizim sıfatlarımızdan ve hikmetimizden değildir. Biz eğlence yerine ciddiyeti galip kılarız. Batılı da hakla mağlup

ederiz. Sanki şöyle buyurmaktadır. Oyun ve eğlence edinmekten kendimizi tenzih ederiz. Bilakis bizim âdetimiz ciddiyeti eğlenceye galip kılmak, batılı hakla yenmektir.

Ayette batılın kaybolmasını ve yok olmasını ifade için "kazaf (fırlatılıp atılma," ve "demğ (beynin parçlanması)" ifadeleri istiare olarak kullanılmış, bu durum hakkın kuvvetli oluşuna, batılın güçsüz oluşuna hatta batılın yok oluşuna işaret edecek ve zihinlerde yer edecek tesirli maddî bir şekilde tasvir edilmiştir.

Bizim durumumuz bu olunca biz nasıl hakkı açıkça ortaya koymayız ve insanları uyarmayız, zira aksi takdirde oyun ve eğlence peşinde koşmuş oluruz.

"Fakat biz bunu yapmadık." Bu cümledeki "in" edatı Fatır suresinin 23. ayetindeki "in" edatı gibi olumsuzluk manasındadır. Bir başka görüşe göre buradaki "in" edatı şart manasındadır. Yani şayet biz bunu yaparsak, ama bunu yapmış değiliz. Çünkü bizim evlâdımızın olması imkânsızdır, demektir.

Ey kâfirler! "Allah'a yakıştırdığınız şeylerden dolayı vay halinize!" Yani ey Allah'ın oğlu vardır diyenler yahut ey müşrikler! Rabbinizi O'na lâyük olmayan sıfatlarla tavsif ettiğiniz için, O'na eş, dost ve evlât edindi deyip iftirada bulunduğunuz için size helak olma, yok olma ve şiddetli azap vardır. Allah Tealâ onların söylediklerinden çok uzak ve çok yücedir!

"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır." Yani Allah göklerde ve yerde bulunan her şeyin maliki olduğuna göre nasıl Allah'ın hususî bir ortağı olabilir? Bütün yaratıklar mülk, yaratık ve kul olarak Allah'ın olduğuna göre nasıl O'na itaati görmezlikten geliyorsunuz? Halbuki herkes ve özellikle melekler O'na itaat etmekte, O'na boyun eğmektedirler. Onların âdeti gece-gündüz ibadet ve taatte bulunmaktır.

Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "O'nun nezdinde olanlar O'na ibadet etmekte ne büyüklenirler, ne de bezginlik duyarlar." Yani O'nun ilâhî katında bulunan melekler ibadet etme hususunda kibirlenmezler, acizlik göstermez, yorulmaz ve usanmazlar.

Buradaki "indiyye" kelimesi Allah'ın nezdinde olmayı, O'nun katında olmayı ifade eden yerle ilgili değildir. Bu bir değer ve şeref katıdır. Burada meleklerin özellikle anılması ve onların durumlarının yüceltilmesi içindir.

"Onlar gece-gündüz Allah'ı teşbih ederler, hiç ara vermezler." Yani Allah'a gece-gündüz ibadette bulunur ve Onu tenzih ederler. Onlar bu amellerine gece-gündüz devam ederler. Hem niyet, hem de amel olarak itaatkârdırlar. Buna güçleri yeter. Bir an bile ibadet ve taate ara vermez, ibadetten uzak kalmazlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Melekler Allah'ın emrine karşı gelmezler. Verilen emirleri olduğu gibi yerine getirirler." (Tahrim, 66/6). [\[5\]](#)

Müşriklerin Azarlanması Allah'ın Birliğinin İspat Edilmesi

21- Yoksa onlar yeryüzünden bir takım ilâhlar edindiler de ölüleri bu ilâhlar mı diriltecekler?

22- Eğer yer ve göklerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı yer ve göklerin düzeni tamamen bozulurdu. Arşın rabbi (olan Allah) onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir (çok yücedir).

23- Allah yaptıklarından sorumlu değildir. Onlar ise sorumlu tutulacaklardır.

24- Yoksa onlar Allah'tan başka bir takım ilâhlar mı edindiler? De ki: "Getirin bakalım delilinizi. İşte benimle beraber olanların (ümmetimin) kitabı Kur'an. İşte benden öncekilerin kitapları!" Fakat onların çoğu hakkı bilmezler. Bu yüzden (haktan) yüz çevirirler.

25- Biz senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki Ona "Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde ancak bana ibadet edin (beni bir olarak tanıyın)." diye vahyetmiş olmayalım.

26- Müşrikler: "Rahman çocuk edindi." , dediler. Halbuki Allah bundan münezzehtir. Melekler (Allah'ın çocukları değil) bilakis ikrama lâyık olan kullardır.

27- Onlar Allah'tan önce söz söyleyemezler. Onlar sadece Allah'ın emriyle hareket ederler.

28- Allah onların geçmişini de geleceğini de bilir. Melekler ancak Allah'ın razı olduğu kimselere şefaath edebilirler. Onlar Allah korkusuyla titrerler.

29- Onlardan kim; "(Allah değil) ben ilâhım." derse işte onu biz cehennemle cezalandırırız. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız.

Açıklaması

'Yoksa onlar yeryüzünden birtakım ilâhlar edindiler de ölüleri bu ilâhlar mı diriltecekler?' Yani bilakis müşrikler Allah'ı bırakıp kabirlerinden ölüleri diriltecek ilâhlar mı edindiler? Yani bundan hiçbir şeye muktedir olamazlar. Nasıl onları Allah'a eş kabul edip Allah ile birlikte onlara tapınırlar?

Zemahşerî diyor ki: Buradaki "em" edatı istifhamla birlikte "bel" manasına olan "em" den ayrıdır. Hemze daha öncesini reddedip sonrasını -yani ölüleri diriltecek ilâhlar edinmelerini- inkâr etmeyi ifade etmektedir.

Ayetten murad ölülerin kabirlerinden diriltilmesi gibi ilâhlık özelliklerini hatırlatmaktır. Çünkü müşrikler bunu açıkça ifade etmeseler bile bunlar putlar için ilâhlık iddia etmekle onlara bu sıfatı nispet etmektedirler. İlâhları yeryüzünden olmakla tavsif etmekte bunların yeryüzünde tapınılan putlardan olduğuna işaret vardır. Bu onlarla alay edip onları azarlamak ve bilgisizliklerini ortaya koymaktır.

Bundan sonra Cenab-ı Hak tevhidi ispat etmiş, Allah'tan başka ilah olmasını reddetmiştir. Allah'tan başka ilâhlar olsaydı yer ve gökler tahrip olur, düzenleri bozulurdu. Çünkü bu iki ilâh ihtilâf ederlerse düzensizlik, bozukluk ve fesat meydana gelir. Eğer kâinatta tasarruf etmek hususunda ittifak ederlerse o takdirde birden fazla olmasına gerek kalmaz. Çünkü bu durum bir yaratığı yaratmaya kadir olan iki ilâhın yaratma, emretme ve takdir etme fiillerinin varlığına sebep olur. Bu da imkansızdır. Zira istek bir ilâha değil iki ilâha ait olup takdir tek olmaktadır. Bu da doğru değildir. Çünkü bu iki ilâhtan her-birinin bağımsız tesir etme iradesi vardır. İki yaratıcıdan bir yaratık meydana gelmesi düşünülemez.

Bundan dolayı bu ulvi ve süfli âlemde bulunan bütün yaratıklar Allah Te-ala'nın birliğinin delili olmaktadır. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Arşın Rabbi olan Allah müşriklerin yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir. " Yani Allah Tealâ iftira edip de Allah'ın evlâdı ve ortağı var diyenlerden münezzehtir. Onların iftira ettiklerinden çok yücedir. O bütün bu kâinatı kuşatan Arşın rabbidir.

Bu ayetin bir benzeri şudur: " Allah evlât edinmemiştir. O'nunla birlikte bir başka ilâh da yoktur. Eğer öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığına hükmedip onu istediği yöne götürürdü. Ayrıca onların bir kısmı diğerini üstün gelmeye çalışırdı. Allah müşriklerin yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir." (Mü'minûn, 2391).

Bu tenzihi te'kit etmek üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

'Allah yaptıklarından sorumlu değildir. Onlar ise sorumlu tutulacaklarda:" Yani Allah Tealâ fiillerinden mes'ul değildir. O hükmünü değiştirici olmayan yegâne hüküm sahibidir. Azameti, yüceliği ve büyüklüğü, ilmi ve hikmeti, adaleti ve lütüfkârlığı sebebiyle hiçbir kimse O'na itiraz edemez. O'nun mahlû-kata ise yaptıklarından ve yapacaklarından, bütün davranışlarından sorumlu tutulacaklardır. Bu ayet şu ayetler gibidir: " Rabbine yemin olsun ki biz onların hepsini yaptıklarından sorguya çekeceğiz." (Hicr, 15/92-93); " O dilediğini korur, fakat kendisinden hiçbirşey korunmaz." (Müminun, 23/88).

Cenab-ı Hak bundan sonra müşriklerin durumlarının fecaatini bildirmek, küfürlerinin büyüklüğünü göstermek için müşriklerin bu durumlarını ikinci defa reddetmek üzere şöyle buyurdu:

"Yoksa onlar Allah'tan başka ilâhlar mı edindiler? De ki: Getirin bakalım delilinizi!" Yani bütün bu delillerden sonra onların Allah'tan başka ilâhlar edinmeleri, Allah'ın ortağı olduğu şeklinde Allah'a yakıştırmada bulunmaları doğru olur mu? Siz eğer Allah'ın şeriki vardır diye Allah'a yakıştırmada bulunuyorsanız, bu iddianıza ya akıl yahut da vahiy yoluyla delil getirin. Zira siz Tevrat, İncil gibi sizden öncekilerin kitaplarından herhangi bir kitapta Allah'ın tevhidinin ispatı ve Onun her türlü ortaktan münezzehe olduğu inancından başka bir şey bulamazsınız. Nitekim daha önce de geçtiği gibi akıl da iki ilâhın varlığını reddetmektedir.

Gelen ayette de naklî delile işaret etti ve şöyle buyurdu:

"İşte benimle beraber olan ümmetimin kitabı Kur'an. İşte benden öncekilerin kitapları!" Allah'ın tevhidi ve O'nun ortağı bulunmadığı manasıyla gelen bu vahiy bütün peygamberlere geldiği gibi bana da geldi. Bu benimle beraber olanlara yani ümmetime öğüt ve ibrettir. Diğer kitaplar da benden öncekilere yani geçmiş peygamberlerin ümmetlerine bir öğüttür. Bu şekilde Kur'an ve bütün geçmiş semavî kitaplar tevhidi emretmek ve şirkten nehyetmek hususunda ittifak etmişlerdir. Bu müşriklerin iddialarının zıddını ihtiva eden ve onları ilzam eden bir ifadedir.

"Fakat onların çoğu hakkı bilmezler." Yani o müşriklerin çoğu hakkı bilmez, ondan yüz çevirirler. Hakla batılı birbirinden ayıramazlar. Onlara delil ve burhanlar fayda vermez.

"Bu yüzden haktan yüz çevirirler." Yani onlar bilgisizlikleri sebebiyle hakkı kabul etmekten ve hakka ulaştıran incelemeden yüz çevirirler. Bu cahilliğin yahut bilgisizliğin şerrin temeli ve tamamen fesatçılık olduğuna delildir. Bilgisizlik dolayısıyla da hakkı dinlemekten ve hakkı aramaktan uzaklaşma meydana gelir.

Semavî kitapların ve haberlerin tevhidi ispat, şirki reddetmek şeklindeki muhtevasını bir kez daha vurgulamak için Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki..." Yani biz Hz. Adem'den (a.s.) bu yana hiçbir rasul göndermedik ki Ona: "Allah'tan başka hiçbir mabud yoktur. İhlâslı bir şekilde Ona ibadet ve kullukta bulunun. Sadece O'nu ilâh olarak kabul edin." diye vahyetmiş olmayalım. Bütün peygamberlerin ri-saletleri tevhid üzerine kurulmuştur. Allah'ın gönderdiği her peygamber tek olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibadet etmeye davet etmektedir.

Bu ayetin benzeri şu ayetler bulunmaktadır:

"Senden önce gönderdiğimiz rasullerimize sor. Biz rahman olan Allah 'tan başka ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?" (Zuhruf, 43/45).

"Şüphesiz her ümmete yalnız Allah'a ibadet edin, tağuttan kaçının, diyen bir peygamber gönderdik." (Nahl, 16/36).

Kısaca: Müşriklerin iddialarına hiçbir delil yoktur. Onların hiçbir bürhanları yoktur. Hücetleri boşa çıkmıştır. Zira insan fitratı, Allah'ın birliğine şehadet eder. Bozulmamış akıl (akl-ı selim) da buna şahit olur. Bütün peygamberlerin risaleti şirki reddetmek ve tevhidini (Allah'ın birliğini) ikrar etmek hususunda birleşmektedirler.

Cenab-ı Hak kendisini ortağı bulunmaktan tenzih ettikten sonra kendisinin evlat edinmiş olduğu suçlamasını da reddetmekte ve şöyle buyurmaktadır:

""Müşrikler 'Rahman çocuk edindi' dediler." Yani Huzaa, Cüheyne ve Selemeoğulları kabilelerinin bazı kolları Melekler Allah'ın kızlarıdır, demişlerdi. Allah da bunlara şu cevabı verdi:

"Allah bundan münezzehtir." Yani Allah evlât sahibi olmaktan çok yücedir. Çünkü evlât bir hususta babasına benzerse de pek çok şeyde ondan ayrılır. Eğer Allah'ın evlâdı olsaydı bu evlât bazı yönlerden O'na benzeyecek, pek çok yönlerden O'ndan ayrılacaktır. Böylece Allah'ın zatında birkaç kişi birleşecektir. Allah ise sonradan meydana gelen varlıklara benzemekten münezzehtir. Yaratıcı ile yaratılan arasında hiçbir uyum yoktur.

Cenab-ı Hak kendi zatını evlât sahibi olmaktan tenzih edince şu ayetle meleklerden haber verdi:

"Melekler bilakis ikrama lâyıık olan kullardır." Yani melekler Allah'ın kızları değil, bilakis Allah'ın yarattığı, Allah'a yakın olan kullarıdır. Kulluk evlât olmaya aykırıdır. Ancak melekler diğer kullardan üstündürler.

Meleklerin bazı hususiyetleri de şunlardır:

1- "Melekler Allah'tan önce söz söyleyemezler. Onlar sadece Allah'ın emriyle hareket ederler." Yani onlar sadece Rablerinin kendilerine emrettiği şeyleri konuşurlar. O'nun emrettiği hususlarda Ona karşı gelmezler. Bilakis derhal bu emri yerine getirmeye koşarlar. Allah Tealâ her şeyi bilir ve ilmiyle onları kuşatır. Hiç bir şey O'na gizli kalmaz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

2- "Allah onların önlerinde olanı da, arkalarında olanı da bilir." Yani onların geçmişte yaptıkları amellerini de, gelecekte yapacaklarını da bilir. Yani meleklerin sözleri Allah'ın kavline bağlıdır. Amelleri de O'nun emrine bağlıdır. Onlar emrolunmadıkları müddetçe hiç bir amel işlemezler. Yaptıkları ve yapmadıkları her şey Allah'ın ilmi dahilindedir. Allah amelleriyle melekleri rükâfatlandıracaktır. Melekler de her halleriyle Cenab-ı Hakk'ı murakabe eder, O'nun emrine aykırı davranmaktan kendilerini korurlar.

3- "Melekler ancak Allah'ın razı olduğu kimselere şefaate edebilirler." Yani onlar Allah'ın razı olduğu ve şefaate lâayık kıldığı kimselerden başkasına şefaate etmeye cesaret edemezler. Bundan dolayı Allah Teala'nın rızası olmaksızın onların şefaate edeceklerine dair ümit beslemeyin.

4- "Melekler Allah korkusuyla titrerler." Yani onlar bütün bu üstün vasıflarına rağmen Allah korkusu ile titrerler, korkarlar, Rablerini murakabe ederler.

Cenab-ı Hak meleklerle yaptığı ikramını ve meleklerin kendi nezdindeki yakınlığını tavsif ettikten sonra, onları bu yüce davranışlarıyla tavsif etti. Onlardan şirk koşacak olanları şiddetli bir vaid ile tehdit etti, cehennem azabı ile uyardı. Şöyle buyurdu:

"Onlardan kim 'Allah değil ilâh benim' derse işte onu biz Cehennemle cezalandırırız." Yani onlardan kim -faraza- kendisinin Allah'tan başka -yani Allah'la birlikte bir ilâh olduğunu söylese, tanrılık iddiasında bulunan ve insanları kendisine kulluk etmeye davet eden İblis gibi; işte bu iddiasına karşılık onun cezası cehennemdir. Ancak meleklerden hiçbiri, ben (Allah'tan başka) ilâhım dememiştir.

"İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız." Yani bu şekildeki bir ceza ile nefesine zulmedenleri cezalandırırız. Bunlar da müşriklerdir.

İbni Kesir diyor ki: Bu şarttır. Şartın meydana gelmesi gerekmez. Bu ayet aynen şu ayetler gibidir: "De ki: Eğer Rahman olan Allah'ın bir oğlu olsaydı ona (sizden önce) ilk ibadet eden ben olurum." (Zuhruf, 43/81); "Yemin olsun ki, sen eğer Allah 'a ortak koşarsan hiç şüphesiz amelin boşa gider ve mutlaka hüsrana uğrayanlardan olursun." (Zümer, 39/65). [\[6\]](#)

Bir Olan İlahın Varlığına Delalet Eden Kâinattaki Ayetleri Düşünmemelerine Karşı Müşriklere Diğer Bir İhtar

30- Kâfirler gökler ve yer birbirine bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmüyorlar mı? Hâlâ iman etmiyorlar mı?

31- Yeryüzü üstündekileri e çalkalanmasın diye biz yeryüzünde sabit dağlar yarattık. Dağlar arasında yol bulsunlar diye geniş boşluklar var ettik.

32- Biz gökyüzünü korunmuş bir tavan kıldık. Onlar ise gökyüzündeki delillerden yüz çevirirler.

33- Gece ile gündüzü, Güneş ile Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler.

Açıklaması

Yüce Allah bu ayetlerde (Enbiya, 30-33) ezici güce sahip olan, eşyayı yaratma ve bütün varlıkları yok etme hususunda tam bir kudret ve mükemmel hâkimiyet sahibi olan tek bir ilâhın varlığına delâlet eden altı delil getirdi. Bu deliller şunlardır:

1- Göklerin yeryüzünden ayrılması:

"Kâfirler gökler ve yeryüzü birbirine bitişik iken onları ayırdığımızı... görmüyorlar mı?" Yani Allah'ın ilâh olduğunu inkâr edenler Allah ile birlikte O'ndan başkasına tapanlar Allah'ın yaratıcılık hususunda tamamen bağımsız, idare hususunda yegâne güç olduğunu bilselerdi, O'nunla birlikte başkalarına tapınmayı veya O'na başka bir şeyi şirk koşmayı nasıl lââyık görürlerdi? Onlar gökler ve yeryüzünün önce parçaları birbirine geçmiş, birbiri üzerine sarılmış, birbirine tamamen bitişik iken sonra bunları birbirinden ayırdığımızı dünya seması ile yeryüzü arasında hava tabakası koyduğumuzu bilmiyorlar mı?

İşte güneş, yıldızlar ve yeryüzünün önceleri tek bir parça olduğunu, güneşin önce bir ateş küresi olduğunu ve çok süratli seyri esnasında dünyamız ve diğer gezegenlerin ondan ayrıldığını ispat eden Astronomi bilginleri arasında Sedim Teorisi adıyla bilinen teori de

budur.

Bu dokuz gezegen güneşe olan yakınlıklarıyla şöyle sıralanmaktadırlar.

Utarid (Merkür), Zühre (Venüs), Arz (Dünya), Merih (Mars), Müşteri, Zühal (Jüpiter), Uranüs, Neptün, Plüton.

Herbir gezegenin yer çekimi etkisine göre bir yörüngesi vardır. Her gezegen yörüngesinde harekete devam eder. Bu dokuz yörünge meleklerin yaşadıkları yedi kat semadan aşağıdadır. Felek, gökyüzünün sabit kalmasıyla birlikte yıldızların döndüğü yörüngededir. Yahut yörünge bu yıldızların mecrası ve seyir süratidir.

Kur'an-ı Kerim'in ilân ettiği bu ilmî gerçek onun Allah kelâmı olduğuna ve bunun ilâhî vahiy olmasa bu gibi şeyleri bilmesi imkânsız olan ümmî Peygamber Hz. Muhammed'e (s. a.) indirilen vahiy olduğuna gayet açık ve kesin bir delildir.

2- Suyun, hayatın esası kılınması:

"Biz her bir canlıyı sudan var ettik." Yani kendisinde hayat olan her canlıyı sudan yarattık. Meselâ bir başka ayette: "Allah hareket eden her canlıyı sudan yarattı." (Nur, 24/45) buyurulmaktadır. Dolayısıyla her canlı aslı su olan nutfeden meydana gelmektedir. Bitki de ancak su ile yeşermektedir.

Bu görüş bazı âlimlerin: "Her canlı önce denizde yaratıldı. Sonra bazı canlılar karaya geçip uzun bir zaman geçmesiyle kara tabiatına intibak ettiler." şeklindeki görüşlerine de uygundur.

"Onlar hâlâ iman etmiyorlar mı?" Bu delilleri düşünmüyorlar mı? Onlar mahlûkatın yavaş yavaş meydana geldiğini apaçık gördükleri halde şirk yolunu terk edip yaratıcıya iman etmiyorlar mı?

Bir ayet vardır her şeyde,

Onun bir olduğuna delâlet etmekte.

3- Dağların yeryüzünde sabit olması:

"Yeryüzü üstündekilerle çalkalanmasın diye biz yeryüzünde sabit dağlar var ettik." Yani biz yeryüzü insanları sarsmasın ve sarsıntı olmasın, üzerinde istikrarı kaybetmesinler diye yeryüzünü iyice sabit kılmak için dağlar yarattık.

Yeryüzü hem kendi etrafında hem de Güneşin etrafında dönmektedir. Bilim adamları yeryüzünün önce alevli bir ateş olup sonra kabuğunun soğuduğunu ve sert bir cisim olduğunu ispat etmişlerdir. Bu iş 300 milyon sene veya bazı çağdaş bilim adamlarına göre ise 5 milyar sene sürmüştür. Volkanların çıkarttığı ateş lavlarının varlığı bu görüşleri te'kit etmektedir. Dağların yeryüzüne oranı % 1.5 mm'dir.

Bu ayet, Kur'an-ı Kerim'in beşer tarafından değil, Allah tarafından gelen bir vahiy olduğunun üçüncü delilidir.

4- Dağlar arasında yollar ve geçitler olması:

"Dağlar arasında yol bulsunlar diye geniş boşluklar var ettik." Yani yeryüzünde insanların bir yerden diğerine yahut bir bölgeden diğer bölgeye kolaylıkla geçebilmeleri ve değişik ülkelerde geçim vasıtalarına ve amaçlarına yol bulabilmeleri için -bir görüşe göre, Allah Tealâ'nın birliğine istidlal ile yol bulabilmeleri için- dağlar arasında geniş yollar, geçitler yarattık.

"el-Feccü"geniş yol, "es-sebîl" ise yürüyen yol demektir. "Ficâc" kelimesi "sübül" kelimesinin sıfatı olduğu halde ondan önce zikredilmiş, geriye bırakılmamıştır. Nitekim bir başka ayette "Orada geniş yollara girmeniz için" (Nuh, 71/20) buyurulmaktadır. Bu durumda hal olarak mansubdur. Mana yönünden her ikisinin arasındaki fark şudur:

"Sübülen ficâcâ" ifadesi dağlar arasında geniş yollar var ettiğini bildirmektedir.

"Ficâcen sübülâ" ise yarattığı zaman bu vasıfla yarattığını bildirmektedir. Bu husus önceki ifadede müphem bırakılmıştır.

"Yol bulsunlar diye..." ifadesinde "belki" manası yoktur. Zira Allah Tealâ için şek ve şüphe caiz değildir.

"Fîhâ" kelimesindeki zamir dağlara racidir. Yani biz sabit olan dağlarda geniş yollar yarattık demektir. Bir başka görüşe göre arza racidir. Yani biz yeryüzünde geniş yollar yarattık demektir.

5- Gökyüzünün yeryüzünün tavanı kılınması:

"Biz gökyüzünü korunmuş bir tavan kıldık." Yani semâyı yeryüzüne bir tavan gibi, bir kubbe gibi kıldık. Bu tavan da düşmekten, sarsıntıdan ve meleklerden haber hırsızlığı yapan şeytanlardan korunmuştur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"O'nun izni olmadan yere düşmesin diye göğü tuttuğunu görmez misin?" (Hac,

22/65). "Gökyüzünün ve yerin O'nun emriyle ayakta durması O'nun (kudretinin) alâmetlerindendir" (Rum, 30/25). "Şüphesiz ki Allah yerlerinden ayrılıp gitmemeleri için gökleri ve yeri mutlaka tutar." (Fatır, 35/41). Yani ya melekler vasıtasıyla yahut yıldızlarla gökyüzünü şeytanlardan korur.

"Onlar ise gökyüzündeki delillerden yüz çevirirler." Yani müşrikler ve diğerleri Allah'ın birliğine ve muazzam kudretine delâlet eden, göklerde yarattığı Güneş, Ay, ve diğer sabit ve gezegen yıldızları ve bu sebeple gece ve gündüzün birbiri ardınca gelmesi, sıcaklık ve soğukluk gibi menfaatlerin ortaya çıkması, sağlam bir hesap sistemine ve eşsiz hikmete delâlet eden acaip tertibe irşad edilmesi gibi ibret ve delilleri tefekkür etmezler: "Göklerde ve yerde nice deliller mardır ki insanlar bunların yanından geçerler de bu delillerden yüz çevirirler, ibret almazlar." (Yusuf, 12/105).

6- Gece ile gündüzün, Güneş ile Ay'ın yaratılması:

"Gece ile gündüz, Güneş ile Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedir. " Yani Allah kendinden bir nimet olarak dünyanın kendi etrafında dönmesi vasıtasıyla muazzam hakimiyetine delil olması ve böylece beklenen karanlık, sükûnet, ışık, ünsiyet, gece ile gündüzün uzunluk ve kısalıkta farklı farklı yahut eşit oluşları gibi neticelerin gerçekleşmesi için gece ile gündüzü yarattı.

Yine Cenab-ı Hak, ışık vermesi ve hararetiyle canlılara meded olması için Güneş'i, bazı ekin ve bitkilere fayda vermek üzere Ay'ı yarattı. Güneş, Ay, yıldızlar ve dünya herbiri kendi yörüngesinde tıpkı eğirilmekte olan ipin milin etrafında dönmesi gibi döner. Ne ip milsiz, ne mil ipsiz döner. Güneş, Ay ve yıldızlar da böyledir. Yörüngesiz dönmezler. Yörünge de onlar olmadan dönmez. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Karanlığı yırtıp tan yerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı yapan, Güneşi ve Ay'ı bir hesaba göre hareket ettiren O'dur. İşte bu, her şeye galip olan ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir." (En'am, «96).

"Yesbehûn (Yüzmektedirler)" fiili cemi olarak gelmekle bütün yıldızları ihtiva etmektedir. Her ne kadar yıldızlar nass olarak zikredilmese de zımmen ukderilmiştir.

Güneş, Ay ve dünyanın uçsuz bucaksız fezada döndüklerini bugünkü modern ilim de ispat etmektedir. Bu da Kur'an'ın ebediyete kadar mucize olduğuna, O'nun Allah tarafından sâdir olan bir vahiy olduğuna ve insanoğluna büyük bir nimet olduğuna delâlet etmektedir. [\[7\]](#)

Bütün Yaratıkların Ölmesi, Kıyametin Ve Cehennem Azabının Ansızın Gelmesi

34- Biz senden önce hiçbir beşere ebedî yaşama hakkı vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar?

35- Her nefis mutlaka ölümü tadacaktır. Biz sizi hayır ve şerle imtihan ederiz. Sonunda yine bize döndürüleceksiniz.

36- Kâfirler seni gördükleri zaman, seni sadece alay konusu ederler. Birbirlerine: "Sizin tanrılarınızı diline dolayan bu mu?" derler. Halbuki kendileri Rahman olan Allah'ın kitabını inkâr etmektedirler.

37- İnsan aceleden yaratılmıştır. Yakında size (kudretine dair) ayetlerimi göstereceğim. Bunları benden hemen istemeyin.

38- Kâfirler: "Eğer (sözünüze) sâdık iseniz bu vaad ne zaman (gerçekleşecek)?" diyorlar.

39- O kâfirler ne yüzlerinden ne de arkalarından ateşe hiçbir şekilde engel olamayacakları ve kimseden de yardım göremeyecekleri zamanı bir bilseler!

40- Doğrusu kıyamet onlara ansızın gelir de, onları şaşkına çevirir. Bir daha onu geri çeviremezler. Kendilerine mühlet de verilmez.

41- Şüphesiz senden önceki peygamberler de alaya alındılar. Ama o peygamberlerle alay edenleri, o alay ettikleri azap yakalayıp kuşatıverdi.

Açıklaması

Hak Tealâ yarattıklardan herhangi birinin dünyada ebedî kalacağı düşüncesini reddetmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Biz senden önce hiçbir beşere ebedî yaşama hakkı vermedik." Yani Allah Tealâ hiçbir beşerin dünyada ebedî kalmayacağı şeklinde hüküm koymuştur. Dolayısıyla ya Muhammed! Ne sen, ne senden öncekiler, ne sana isyan edenler, ne de senden sonra gelecekler ebedî kalmayacak, öleceksiniz. Senin de senden önce geçen diğer

peygamberler gibi ölmek mukadder olmuştur.

'Şimdi sen ölürsen sanki onlar ebedî mi kalacaklar?' Yani sen ölürsen Rablerine şirk koşan o kimseler bakî mi kaçacaklar? Hayır, bilakis hepsi ölecekler: Dolayısıyla senden sonra yaşayacakları ümidini taşımasınlar.

Bu ifade Rasulullah'm (s. a.) ölümü temenni eden müşriklere verilen bir cevaptır. Müşrikler Rasulullah'nın (s. a.) öleceğini takdir ediyorlar, onun ölecek olmasıyla seviniyorlardı. Allah Tealâ onların bu sevinçlerini söndürdü.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Bakî olan sade azamet ve ikram sahibi olan Rabbinin zatıdır." (Rahman, 55/26-

Beyhakî, Hz. Aişe'nin (r. a.) şu sözünü nakletmektedir: Peygamberimiz (s. a.) vefat ettiğinde babam Ebu Bekir yanma girdi ve şöyle dedi: "Ah benim peygamberim! Ah benim biricik dostum! Ah benim seçkin arkadaşım! "Sonra da şu ayeti okudu: "Biz senden önce hiçbir beşere ebedî yaşama hakkı vermedik."

İslâm alimlerinden bazıları bu ayeti Hızır aleyhisselâmm öldüğüne, Hızır (a.s.) ister veli, ister nebî, isterse rasul olsun beşer olduğu için şu ana kadar hayatta olamayacağına delil getirmektedirler.

Bütün insanların öleceği beyanını bir defa daha vurgulamak üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Her nefis mutlaka ölümü tadacaktır," Yani her yaratık yok olmaya mahkûmdur. Her nefis cesetten ayrılmadan önce ölümün acılığını tadacaktır.

Hadis-i Şerifte: "Şüphesiz ölümün sarhoşlukları vardır."^[8] buyurulmaktadır. Dolayısıyla hiçbir kimse başka bir kimsenin ölümüne sevinmesin. Onun vefatını arzu edip temenni etmesin. Zira herkes ölüm bardağından yudumlayacaktır.

Ayetteki tatmaktan murad idrak etmekten mecazdır. Burada ölümden murad ölüm öncesi gelen büyük elem ve acılardır.

"Biz sizi denemek için hayır ve şerle imtihan ederiz." Yani nimetler ve belâlar, hoş giden ve gitmeyen şeyler, zorluk ve rahatlık, sağlık ve hastalık, zenginlik ve fakirlik, helâl ve haram, taat ve ma'siyet, hidayet ve dalâlet ile sabredip sabretmeyeceğinizi, şükredip şükretmeyeceğinizi anlamak için sizi denemeye ve imtihana tabi tutarız.

"Fitne" kelimesi fiilin lafzından gelmeyen mastar olup mefulü mutlak olarak manasını

te'kit etmektedir.

Bundan murad şudur: Biz zorluklara karşı sabreden ve rahat içinde şükreden kimseleri ayırd etmek için size imtihan eden kimsenin muamelesi gibi muamele ediyoruz.

"Sonunda yine bize döndürüleceksiniz." Yani nihayet dönüşünüz ve varış yeriniz bizedir. Bizim hesabımıza, cezamıza döneceksiniz. Amellerinizin karşılığını biz vereceğiz.

Bu ifadede sevap vaadi ve azapla tehdit vardır.

İmtihan ancak mükellefiyetten sonra olur. Mükellefiyet ise bulûğ ve akıldan sonra olur. Bundan dolayı bu ayet mükellefiyetin meydana geldiğine delâlet etmektedir:

Mükellefiyet sadece emrolunan ve nehyolunan şeylere ait değildir. Ayrıca iki çeşit imtihan vardır:

a) "Hayır" isminin verildiği imtihan: Sağlık, lezzet, sevinç gibi dünya nimetleridir.

b) "Şer" adının verildiği imtihan ise fakirlik, hastalıklar, zorluklar gibi mükelleflerin başına gelen dünyevî sıkıntılardır.

Allah henüz daha varlıklar dünyaya gelmeden amellerinin ne olacağını bildiği halde, buna ibtilâ ve imtihan adını vermesi, bu çeşit durumların imtihan şeklinde olması sebebiyledir.

"Kâfirler seni gördükleri zaman, seni sadece alay konusu ederler." Yani Ebu Cehil ve benzerleri gibi Kureyş kâfirleri seni gördükleri zaman onların bütün gayretleri seninle alay etmek olur. Seni sadece alay konusu ederler. Seninle alay eder ve seni hiçe alırlar. Halbuki onların üzerine düşen senin hayatın ve ahlâkın üzerinde ve içinde akıl sahipleri için öğütler ve dersler bulunan sana inen vahiy hakkında tefekkür edip düşünmektir. İşte onlar Allah'ın peygamberini kendilerinden koruduğu ve haklarında: "Alay edenlere karşı biz sana yeteriz. " (Hıcr, 15/95) buyurduğu kimselerdir.

İşte bunlar "Sizin tanrılarınızı diline dolayan bu mu?" yani hayret ve garipseme ifadesiyle, "Sizin tanrılarınıza dil uzatan ve rüyalarınızı karartan bu mu?" diyen kimselerdir.

"Halbuki kendileri Rahman olan Allah'ın kitabını inkâr etmektedirler." Oysa onlar kendilerini yaratan ve kendilerine nimet veren, sonunda kendisine dönecekleri Allah'ı inkâr etmektedirler.

Ayette yer alan ikinci "hum" kelimesi onların küfürlerini te'kit etmektedir. Küfürle

tavsif olunmakta mübalağa olarak, "İşte onlar kâfirlerin ta kendileridir. " demektedir.

Ayetten murad şudur. Kendileri daha garip bir durumda iken Allah'ı inkâr edip Rasulullah (s. a.) ile alay ederlerken nasıl seni ve tanrılarına karşı kötüyücü tavrını garip karşılamaktadırlar.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Onlar seni gördükleri zaman alaya almaktan başka bir şey yapmazlar. "Allah 'in peygamber olarak gönderdiği bu mu?" derler. "Eğer putlara inanmada ısrar edip sab-retmeseydik nerdeyse bizi ilâhlarımızdan saptırıcağı." derler. "Onlar azabı gördükleri zaman yolu sapık olan kimmiş bileceklerdir." (Furkan, 25/41-42).

Kısaca: Müşrikler nimet veren, yaratan, diriltten ve öldüren Rahman olan Allah'ı inkâr etmelerine rağmen, hiçbir faydası ve zararı dokunmayan tanrıların kötü ifadelerle anıyor diye Peygamber'i ayıplamaktadırlar. Bundan daha çirkin bir davranış yoktur. Alay ve zemin hiç hissetmeden kendilerine dönmektedir. Çünkü onlar bu hususu yerli yerine koymamışlardır.

Buna rağmen müşrikler ahmaktırlar, taşkınlık yapmakta ve basit bir sebeple dehşete kapılmaktadırlar. Senin (Ya Muhammedi) kendilerini tehdit ettiğın azabın derhal gelmesini talep etmektedirler. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"İnsan aceleci bir tabiatla yaratılmıştır." Yani aceleci olarak yaratılmıştır. Yahut insan aceleden yaratılmıştır. Burada murad edilen insan cinsi, insanoğ-ludur. Bir rivayete göre ise belirli bir kişidir.

Hatta o kadar ki sanki aceleci olmak insanın yaradılışından, fitratından, seciyyesi ve tabiatından bir parça olmuştur. Nitekim Cenab-ı Hak "İnsanoğlu acelecidir." (İsra, 17/11) buyurmaktadır.

O müşrikler imanı, kulluğın itiraf etmeyi ve Hz. Muhammed'in (s. a.) risa-letini kabul etmeyi zorunlu kılan Allah'ın açık ayetlerinin ve azabının derhal gelmesini istiyorlardı. Burada ayetlerden maksat tevhidin ve Rasulün sadık oluşunun delilleri yahut dünyada âcil olarak yok olmak ahirette ise azaptır. Bu sebeple Cenab-ı Hak: "Bunları benden hemen istemeyin." buyurdu. Yani bu ayetler vakti gelince hiç şüphesiz gelecektir. Sonra Cenab-ı Hak müşriklerin şu sözünü nakletti:

"Kâfirler: Eğer sözünüze sâdık iseniz bu vaad ne zaman (gerçekleşecek)? diyorlar". Yani onlar azabı yalanlayıp inkâr ettikleri için, küfür ve inatçılıkları sebebiyle meydana gelmesini de uzak bir ihtimal gördükleri için bilgisizlikleri ve gaflette olmaları sebebiyle Peygamberimiz (s. a.) ve O'nun gerçekten iman eden değerli sahabelerine alaylı bir tarzda: "Eğer sözünüze ve vaadinize sadık kimseler iseniz bizi kendisiyle tehdit ettiğıniz

cehennem azabının meydana geliş vakti ne zaman?" diyorlar. "Eğer sadık iseniz' hitabı müminler topluluğuna aittir.

Cenab-ı Hak onları aceleci davranmaktan nehyetmek ve onları azarlamak istedi. Önce insanoğlunun aşın aceleci olmasını ve aceleciliğin onun tabiatı olmasını zemmederek başladı. Sonra da müşrikleri, kendilerine vaad edilen azabın meydana geleceğini inkâr maksadıyla ve asla tasavvur edilemeyecek inancıyla vaad edilen şeyi acilen istemekten nehyedip azarladı. Daha sonra da onların bu talepte bulunmakla ne derece ahmak olduklarını beyan etti.

"O kâfirler..." azabın hiç şüphesiz mutlaka meydana geleceğini yakînen bilselerdi hiç aceleci davranmazlardı. Onları önlerinden, arkalarından ve her taraftan kuşatacak olan azabın durumunu; azabın üstlerinden ve ayaklarının altından kendilerini tamamen kaplayacağını, yüzlerinden ve arkalarından ateşe engel olamayacaklarını, kendilerine yardım edecek ve azaba girmelerine mani olacak ve kendilerini azaptan kurtaracak bir yardımcı bulamayacaklarını bir bilselerdi! Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Onları Allah'tan (Allah'ın azabından) koruyacak hiç bir kimse yoktur." (Ra'd, 13/34).

Ayet-i kerimedeki "lev ya'lem (keşke bilseydi)" ifadesinin cevabı mahfuzdur. Yani onlar bu tehdidin meydana geleceği zamanı bilselerdi inkarcılıkları üzerinde devam etmekte ısrar etmezler, bu şiddetli azabın derhal gelmesini istemezlerdi.

39. ayetteki "bir bilselerdi" ifadesindeki bilmek fiili "anlasalardı" mana-sındadır; bu sebeple ikinci bir mef ul gerekmektedir. Tıpkı "Onları siz bilmezsiniz, Allah onları gayet iyi bilir" (Enfal, 8/6) ayetinde olduğu gibi.

Ayet-i kerimede "yüzler" ve "sırtlar" özellikle zikredilmiştir. Çünkü bunların azaptan etkilenmesi daha fazladır.

Bu ayet manasında şu ayetler de vardır: "Onlar için üstlerinde ateşten bulutlar, altlarında ateşten yatak, üstlerine (ateşten) örtüler vardır." (A'raf, 7/41).

"Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini ateş kaplar." (İbrahim, 14/15). Azap onları her taraftan kaplar.

Cenab-ı Hak bundan sonra Kur'an-ı Kerim'de olduğu üzere azabın geliş vaktinin meçhul olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Doğrusu kıyamet onlara ansızın gelir de, onları şaşkına çevirir. Bir daha onu geri çeviremezler. Kendilerine mühlet de verilmez." Yani kıyamet onlara ansızın gelecek, onları şaşkına çevirecek ve onlara hakim olacak, onlar kıyameti reddetmek için hiçbir hile

bulamayacaklar. Onlara tevbe etmeleri veya özür dilemeleri için artık vaktin geçmiş olması sebebiyle mühlet verilmez, gecikme de kabul edilmez. Bu, kendilerine şu anda mühlet verildiğini, düşünüp iman etmeleri, küfür ve dalâletten dönmeleri için geniş bir fırsat verildiğini, bu uzun mühlet verildikten sonra artık hiçbir mühlet verilmeyeceğini hatırlatmak içindir.

Kıyametin gelişinin bilinmemesinin sebebi kulu daha ihtiyatlı olmaya sevk etmektir. Hataları tedarik etmek için daha uygundur. Bundan böyle kul azap gelinceye kadar umursamaz ve aldırış etmez şekilde davranmayacaktır.

"O onlara ansızın gelir." cümlesindeki müennes zamir ya cehennem ateşine, ya cehennem ateşi manasında olan vaade yahut kıyamet manasında olan 39. ayette geçen) "hin (zaman)" kelimesine racidir.

Allah Tealâ bundan sonra müşriklerin Rasulünü (s. a.) istihza edip yalanlamalarından dolayı Onu teselli ederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz senden önceki peygamberler de alaya alındılar.." Yani önceki pek çok peygamberlerle alay edildi. Alay edip istihza edenlere yaptıklarının cezası olarak azap yağdı. Seninle alay edenlere de alay etmelerinin cezası olarak peygamberlerini yalanlayan önceki ümmetlere olduğu gibi azap ve belâ yağacak. Bu azap, meydana gelmesini uzak bir ihtimal olarak gördükleri azaptır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Senden önce de nice peygamberler yalanlanmıştı. (Ama onlar) kendilerine yardımımız gelinceye kadar yalanlanmaya ve eziyete uğramaya karşı sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. Şüphesiz ki sana (geçmiş) peygamberlerin haberlerinden bir kısmı geldi." (En'am, 6/34). [\[9\]](#)

Allahın İnsanı Gözetip Koruması, Kıyametteki Amellerin Hesabının Âdil Olması

42- De ki: "Gece ve gündüz sizi Rah-man'dan (Allah'ın gazabından) kim koruyabilir?" Hayır, onlar Rablerinin zikrinden yüz çevirmektedirler.

43- Yoksa, onların bizden başka kendilerini koruyacak ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendi kendilerine yardım edebilirler, ne de bizden bir dostluk görebilirler.

44- Doğrusu biz kendilerini ve atalarını (yaşadıkları) hayatı kendileri için çok uzun gibi görünceye kadar, nimetleri içinde yaşattık. (Emrimizin) yeryüzüne gelip (onlara ait) yerlerin kıyısından (köşesinden alıp) gittikçe eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Hiç üstün gelen onlar olabilir mi?

45- De ki: "Ben ancak sizi vahiyle uyarıyorum." Fakat sağırlar ne kadar uyarıl-salar çağrıyı işitmezler.

46- Yemin olsun ki, onlara Rabbinin azabından az bir şey dokunsa 'Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zalim kimseler misiz!" derler.

47- Biz kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Hiçbir kimseye bir haksızlık yapılmayacaktır. (İşlenen amel) bir hardal tanesi kadar da olsa biz onu ortaya koyarız. Hesap gören olarak biz yeteriz.

Açıklaması

Ey Rasul! Seninle alay edip istihza eden o kimselere de ki: Geceleyin uykunuz esnasında, gündüz işinizde Allah'ın azabı size gelse ve size azabını indirmek istese sizi Allah'ın azabından ve cezasından koruyacak olan kimdir?!

"Rahman" tabirinde kâfirlere ve isyankârlara verilecek azabın gecikmesinin insanın nefsini bırakıp Rabbine yönelmesi için Allah'ın rahmeti, nimeti ve lütfuyla olduğuna işaret vardır.

"Hayır, onlar Rablerini anmaktan bile yüz çevirmektedirler." Allah'ın lütfu-na koruma ve himaye etme suretiyle Allah'ın nimetine delâlet eden ve Kur'an1-da zikredilen pek çok aklî delilin varlığına rağmen, müşrikler bu delillerden yüz çevirmekte, bunlar hakkında tefekkür etmemekte, Allah'ın üzerlerine olan nimetini ve kendilerine olan ihsanını itiraf etmemektedirler.

"Rab" kelimesinin zikredilmesinde onların Allah'ın hakimiyetine boyun eğdiğine, O'nun gözetimi, terbiyesi ve bol nimetleriyle yaptığı ihsanı içinde yaşadıklarına delil vardır.

Müşriklerin "yüz çevirmek" ile tavsif edilmelerinden sonra Cenab-ı Hak hiçbir faydası ve zararı dokunmayan tanrılara tapınmalarından dolayı onları azarlamakta ve şöyle

buyurmaktadır:

"Yoksa onların bizden başka kendilerini koruyacak ilâhları mı var?" Allah'ın beyanından yüz çeviren o alaycı müşriklerin bizden başka kendilerini koruyacak ve himaye edecek güç ve kudret sahibi tanrıları mı var?

"Oysa onlar ne kendi kendilerine yardım edebilirler ne de bizden bir dostluk görebilirler." Yani bu sahte tanrılar kendilerine bile yardım edemez, kendilerinden zararı ve belâyı engelleyemezler. Bizden de kendilerine yardım edilmez. Çünkü onlar son derece acizlik ve güçsüzlük içindedirler. Nasıl olur da başkalarına yardım edebilirler. Başkalarından zararı kaldırabilir, yahut onlara fayda verebilirler.

Daha sonra Cenab-ı Hak onlara ziyadesiyle lütufta bulunduğunu haber vererek şöyle buyurdu:

"Doğrusu biz kendilerini ve atalarını (yaşadıkları) hayatı kendileri için çok uzun gibi görünceye kadar, nimetler içinde yaşattık." Onları aldatan ve içinde buldukları dalâlete sevk eden şey dünya hayatında imkân içinde, nimet içinde yaşamaları, içinde bulunduğu durumda uzun bir müddet hayat sürmeleri, nihayet kendilerinin üstün bir durumda olduklarına inanmalarıdır. Gerçekte ise bu uzun zamana rağmen onlar hâlâ gaflet içindedirler. Bizim nimetimizle gururlandılar, şükrü unuttular.

Kısaca: Müşrikleri Allah'ın ayetlerinden yüz çevirmeye sevk eden şey sadece kendilerine verilen mühletin uzun olması idi.

Daha sonra Cenab-ı Hak onlara nasihatte bulunarak şöyle buyurdu:

"Emrimizin yeryüzüne gelip (onlara ait) yerlerin kıyısından köşesinden alıp gittikçe eksilttiğimizi görmüyorlar mı?" Onlar Allah'ın dostlarına, düşmanlarına karşı zafer ihsan etmesi, yalanlayan ümmetleri ve zalim kasabaları helak etmesi, mümin kullarını kurtarması, Mekke civarındaki beldelerin fethedilmesi ve şirk ehlinin topraklarının gittikçe azalmasından ibret almıyorlar mı? Diğer bir ifade ile: Bizim küfür diyarı ve Darü'l-Harbi azaltdığımızı ve oralara müslümanları hâkim kılarak o yerlerin islâm diyarına katılması suretiyle "Onların ülkelerinin kıyısından, yanlarından gittikçe biraz daha aldığımızı görmüyorlar mı?" ayetinin anlamı Cenab-ı Hakkın müslümanların eliyle yaptığı fetihleri tasvir etmek ve İslâm askerlerinin ve askerî birliklerinin saldırgan müşriklerin topraklarını fethettiklerini ve bu toprakların kıyılarından alarak hakim olduklarını ifade etmektir:

Kıyılarının eksilmesinin anlamı: Müslümanların o topraklara girmesi, yavaş yavaş İslâm'ın nüfusunun genişlemesi, küfür topraklarının daralmasıdır, ayetin son cümlesi buna delildir: "Hiç üstün gelen onlar olabilir mi?" Yani üstün gelen biz miyiz, onlar mı? Nasıl üstün geleceklerini zannediyorlar? Onlar mağlûpturlar, yenilgiye uğramışlardır. Buradaki

soru takrir (gerçeği ispat) ve takri' (başlarına vurmak) içindir.

Muasır alimlerden bazıları bu ayette yerkürenin kuzey ve güney taraflarında eksiklik bulunduğuna apaçık bir delil olduğu görüşündedir. Bu kuzey ve güney kutuplarında "el-Hattul-İhlîlecî (elips)" diye ifade edilen husustur. Bu da Allah Tealâ'nın kudretine, hakimiyet gücüne, yeryüzünün dönmesi esnasında ona hakim oluşuna delâlet eden hususlardandır.

45. ayette Cenab-ı Hak varlığına, kudretine ve birliğine ait Kur'andaki delilleri tekrar zikredip onlara ısrarla dikkat çektikten sonra şöyle buyurdu:

"De ki: Ben ancak sizi vahiyle uyarıyorum." Yani ey Peygamber onlara, şöyle söyle: Ben sadece sizi Rabbinizin kelâmı olan Kuranla uyarıyorum. Ben ancak sizi uyardığım azap ve cezanın Allah namına tebliğcisiyim. Bunun benim tarafımdan olduğunu zannetmeyin. Bunu size gönderen Allah'tır, bana da sizi uyarmamı O emretti. Benim görevim sadece tebliğdir, kabul etmeye zorlamak değildir. Benim çağrımı kabul etmezseniz bunun sorumluluğu ve cezası benim üzerime değil, sizin üzerindedir.

"Fakat sağırklar ne kadar uyarılsalar çağrıyı işitmezler." Yani bu vahiy Allah'ın basiretini körleştirdiği, kulağına ve kalbine mühür vurduğu kimselere fayda vermez. Art arda gelen ve pek çok defa duydukları bu uyarılardan yararlanmamakta onların misali asla hiçbir şey işitmeyen sağırklar gibidir. Zira uyarıdan maksat sadece duymak değil, bilakis duyulan şeyle amel etmek, vacip olanı yapmaya yönelmek, haramlardan sakınmak ve hakkı bilmek suretiyle ona sımsıkı sarılmaktır. Bu maksat gerçekleşmezse duymanın faydası yoktur.

Daha sonra Cenab-ı Hak bunların durumlarının değişeceğini, artık uyarıldıkları şeylerden derhal etkilenen kimseler olacaklarını ve uyarılardan yararlanmadıklarını açıkça itiraf edeceklerini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Yemin olsun ki, onlara Rabbinin azabından az bir şey dokunsa: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zalim kimselermişiz, derler." Yani o hakkı yalanlayanlara kıyamet günü Allah'ın azabından pek az bir şey isabet etse, hemen günahlarını itiraf ederler, kendilerinin dünyada nefislerine zulmeden kimseler olduklarını kabul ederler, kendilerinin yaptıkları ihmal dolayısıyla pişmanlıklarını ortaya koyarlar. Eyvah, yazık diye bağırışırklar ama artık bunun hiçbir faydası olmaz.

Zemahşerî Keşşaf'ta diyor ki: Ayette üç defa mübalağa yapılmıştır:

a) Dokunma kelimesinin kullanılması.

b) "Nefha" kelimesinde "pek az, basit" manasının bulunması.

c) "Nefha" kelimesinin masdar-ı merre (bir defa manasında) olması.

Bundan sonra Cenab-ı Hak ahirette onlara gelecek bütün azabın adaletin gereği olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Biz kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Hiçbir kimseye bir haksızlık yapılmayacaktır." Yani biz kıyamet gününde yahut kıyamet günü halkı için amel defterlerinin tartıldığı adalet terazileri kuracağız. O zaman hiçbir kimseye hiçbir haksızlık yapılmayacaktır. Her ne kadar onlar dünyada nefislerine zulmetmiş olsalar da ahirette zulme uğramayacaklardır. "Hiçbir kimseye hiçbir haksızlık yapılmayacaktır" ifadesi ilâhî terazinin adil olduğunu, hiçbir kimsenin hak kazandığı sevabının eksik olarak verilmeyeceğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Alimlerin çoğunluğu bu ilâhî terazinin tek bir terazi olduğu görüşündedirler. Bu terazide tartılacak amellerin çeşitli olması dikkate alınarak çoğul olarak kullanılmıştır. Teraziler "âdil" olarak tavsif edilmiştir. Çünkü terazi aslında tartan bir terazi olacağı gibi böyle olmayabilir de.

Bir görüşe göre "terazilerin kurulması"nd&n murad düzgün bir hesap görülmesi, amellerin karşılığının hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık yapılmadan adalet ve insaf gözetilerek verilmesidir. Yani tartmaktan gaye yaratıklar arasında adaletin gözetilmesidir. Bu gerçeğe tartılacak şeylerin tartılması için terazilerin kurulması ile örnek verilmiştir.

Bu hususta -tercih edilmeye daha lââyık- bir başka görüş de şudur: Burada anlatılmak istenen husus Allah Tealâ'nın gerçek terazileri kurup bunlarla amelleri tartacak olmasıdır.

Hasan-ı Basrî diyor ki: Bu ilâhî terazinin iki kefi ve bir dili vardır. Kimin sevapları günahlarından ağır gelirse helak olanlardan olur.

el-Kıst, adalet demektir. Yani terazilerde dünya terazilerinde olduğu gibi hiçbir şekilde eksik tartma ve haksızlık yoktur.

"Bir hardal tanesi kadar da olsa biz onu ortaya koyarız." Yani işlenen amel veya zulüm hardal tanesi ağırlığında bile olsa biz iyi veya kötü ona tam karşılığını veririz.

"Hesap gören olarak biz yeteriz." Yani kulların amellerini tespit etmek üzere biz yeteriz. Onların amellerini bizden daha iyi bilen hiçbir kimse yoktur. Amelleri değerlendirme hususunda da bizden daha doğru ve daha adil hiçbir kimse yoktur.

Bu ayette Allah Tealâ hakkında üzerlerine vacip olan kulluk vazifelerinde-ki ihmal ve kusurlarından dolayı kâfirlere ve isyankârlara kuvvetli bir tehdit ve şiddetli bir uyarı

yapılmaktadır. Zira hiçbirini birbirine karıştırmadan gayet iyi bilen, hiçbir gücün âciz kalamayacağı eşsiz kudrete sahip bir varlıktan insanlar şiddetle korkmak mecburiyetindedirler. [\[10\]](#)

Tevrat'ın Özellikleri İle Kuranın Özelliklerinin Karşılaştırılması

48- Yemin olsun ki, biz Musa ve Harun'a takva sahipleri için bir ışık ve öğüt olan hakkı batıldan ayıran kitabı -Tevrat'ı-indirdik.

49- Onlar تنها yerlerde de Rablerin-den korkarlar. Onlar kıyametin dehşetinden ürperirler.

50- Bu (Kur'an) da bizim O'na (Muham-med'e) indirdiğimiz mübarek bir öğüttür. Şimdi siz bunu inkâr mı ediyorsunuz?

Açıklaması

Çoğu zaman Allah Tealâ Hz. Musa (a.s.) ile Hz. Muhammed (s. a.) ve kitaplarını bir arada zikreder. Bu, peygamberlik ilişkisinin ve vahiy ilişkisinin devam ettiğini beyan etmek ve Tevrat'ın sahih olan, değiştirilmemiş aslı ile Kur'an-ı Kerim arasında hem dini, hem dünyayı, hem inancı hem de ibadeti içine alan mükemmel Şeriat sistemi açısından pek çok benzerlikler bulunduğuna işaret etmek içindir.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Yemin olsun ki, biz Musa ve Harun'a takva sahipleri için bir ışık ve öğüt olan Furkan'ı -Tevrat'ı- verdik." Yani Allah'a yemin olsun ki biz Musa ve Harun'a şeriatın hükümlerini ihtiva eden bir kitap verdik. Bu kitap Allah'ın kendisinde hakkı batıldan, helâli haramdan ayırd ettiği Tevrat'tır. Tevrat aynı zamanda hidayet ve kurtuluş yoluna ulaşabilmek için şaşkınlık ve bilgisizlik karanlıklarında kendisiyle aydınlanan bir nurdur. O ayrıca Rablerinden gerçek manada korkan takva sahiplerinin ibret alacağı bir öğüt ve nasihat kitabıdır.

Takva sahipleri Şu vasıfları taşımaktadırlar:

1. Tenhada Allah'tan korkmak: "Onlar تنها yerlerde de Rablerinden korkarlar. " Yani onlar تنها, gizli ve hiş kimsenin durumlarını bilmediği yerlerde Rablerinin azabından korkarlar, emrini tutar, nehyinden kaÇınırlar. Razî, bu mana akla en yakın manadır demektedir.

Kur'an-ı Kerim'de bu mana üzerinde tekrar tekrar durulmuştur. Nitekim başlıca ayetlerde Şöyle buyurulmaktadır: "Tenha yerlerde de Rahmandan korkan ve O'nun huzuruna halis bir kalple gelen kimse..." (Kaf, 50/33); "Tenha yerlerde de Rablerinden korkan kimselere mağfired ve büyük bir ecir vardır." (Mülk, 67/12).

2. Kıyamet gününden korkmak: "Onlar kıyametten de ürperirler." Yani onlar kıyametten, onun dehşetinden, orada olacak hesap ve sorgudan da korkar, titrerler.

Cümleye zamirle başlanması ve hükmün onun üzerine bina edilmesinde mübalağa ve ta'riz vardır.

Kur'an-ı Kerimin hususiyetleri: Tevrat'ın özellikleri bunlar olunca Kur'an-ı Kerim'in buna benzer özellikleri vardır: Cenab-ı Hak Şöyle buyurmaktadır:

"Bu (Kur'an) da ... mübarek bir öğüttür." Yani sana indirilen bu Kur'an bir hatırlatma ve öğüttür. Faydalarının çokluğu, haberlerinin çeşitliliği ile feyiz dolu, bereket dolu bir kitaptır.

"Şimdi siz bunu inkâr mı ediyorsunuz?" Bu kadar çok faydalı bunun gibi bir kitabı nasıl olur da inkâr edersiniz? Son derece açık ve net olduğu halde onu nasıl inkar edersiniz? Kur'an aynı zamanda gayet ince nazmı, derin belâğati, aklî delilleri ve Şeriatı beyan etmesiyle mucizedir. Siz kelâmın eşsizliğini, dilinin fesahatini ve beyanın sağlamlığını en iyi takdir eden kimseler olarak O'nun Allah tarafından indirildiğini nasıl inkâr edersiniz?[\[11\]](#)

Putlara Tapmayı İnkâr Etme Ve Allah Tealâ'nın Birliğine Davet

51- Şüphesiz biz daha önce İbrahim'e de hakkı bulma kabiliyetini vermiştik. Zaten biz O'nu gayet iyi biliyorduk.

52- İbrahim babasına ve kavmine: "Sizin şu tapmakta olduğunuz heykeller nedir?" demişti.

53- Onlar da: "Biz atalarımızı bunlara tapıyor bulduk." dediler.

54- İbrahim: "Doğrusu siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içine düşmüşsünüz." dedi.

55- Onlar: "Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen de şaka yapanlardan mısın?" dediler.

56- İbrahim: "Hayır, sizin Rabbiniz gökleri ve yeri yoktan var eden, göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'tır. Ben de buna şahitlik edenlerdenim.

57- Allah'a yemin olsun ki, siz buradan arkanızı dönüp gittikten sonra ben putlarınıza mutlaka bir tuzak kuracağım " dedi.

58- Nihayet (İbrahim) putları parça parça etti. Ancak içlerinden büyük olana dokunmadı. Belki o puta gelip baş vururlar (!) diye.

Açıklaması

"Şüphesiz biz daha önce İbrahim'e de hakkı bulma kabiliyetini vermiştik..." Allah'a yemin olsun ki, biz İbrahim'e rüşdünü vermiş, Musa ve Harun'dan önce yahut peygamberlikten önce onu hayır ve salâh yoluna iletmiş, onu Allah'ın birliğini tanımak ve putlara tapınmaya düşmanlık etmek hususunda muvaffak kılmıştık. Çünkü bu putlar hiçbir fayda veremez, hiçbir zararı dokunmaz, işitmez, görmez varlıklardır. Bunlar sadece babasının İbrahim'in (a.s.) önünde keserle yaptığı ağaç, maden veya taşlardır. Zaten biz onun peygamberliğe ehil, güzel ahlâkı haiz bir kimse olduğunu gayet iyi biliyorduk.

Rüşd, ya peygamberlik yahut din ve dünya meselelerinde hayır ve salaha ehil olmak demektir. Kurtubî, tefsir ehlinin çoğu birinci görüştedir; yani rüş-dün peygamberlik olduğu görüşündedir, demiştir.

"Hz. İbrahim babasına ve kavmine: Sizin şu tapmakta olduğunuz heykeller nedir?" demişti."

Yani kavminin Allah'ı bırakıp putlara tapmalarını yadırgadığı ve "Nedir şu sizin tapmakta olduğunuz ve ta'zim gösterdiğiniz heykeller ve putlar?" dediği zaman biz ona rüşdünü -hakkı bulma kabiliyetini- vermiştik.

Ayette bu putlar hakkında düşünmek gerektiğine ve bunların hiçbir faydası olmadığına işaret vardır. Fakat onlar bunu yapmadılar. Hiçbir delil olmaksızın geçmişi körü körüne taklit etmekte ısrar ettiler ve şöyle dediler:

"Biz atalarımızı bunlara tapıyor bulduk." Yani bizim atalarımızı taklit etmekten, geçmişe uymaktan başka hiçbir delilimiz yoktur. Zayıflık ve basitlik içinde zaten bu, yeterli idi.

Hız. İbrahim (a.s.) bu davranışlarından dolayı onları ayıpladı. "Doğrusu siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içine düşmüşsünüz, dedi." Sizinle babalarınız arasında hiçbir fark yoktur. Siz de onlar da hak metodunuzdan ye doğru yoldan ayrı apaçık bir sapıklık içindesiniz, dedi.

Bu ifade yanlış bir görüşü zamanın ilerlemesinin, günlerin geçmesinin değiştirmeyeceğine işaret etmektedir.

Kavmi Hız. İbrahim'in bu sözünü şaşkınlıkla karşıladılar ve ona şu soruyu sordular: "Sen bize gerçek olan bir şey mi getirdin yoksa sen de bizimle şaka yapanlardan mısın?" Senden duyduğumuz bu söz nedir? Sen bu sözü oyun, eğlence, mizah olsun diye mi söylüyorsun, yoksa bu sözünde ciddi ve gerçekçi misin? Çünkü biz bunu senden önce hiç işitmedik.

Hız. İbrahim (a.s.) putlara tapmayı yadırgadıktan sonra hakkı beyan et- ve ibadete lâıyk olan Allah'ı göstermek üzere şu cevabı verdi: "Hayır, sizin ttabbiniz gökleri ve yeri yoktan var eden, göklerin ve yerin Rabbi Allahtır." Yani ben şaka ve oyunla değil ciddiyetle ve hak sözle konuşuyorum. Çünkü ibadete lâıyk olan Rab gökleri ve yeri yaratan, daha önce hiçbir benzeri olmaksızın jııif 1111 var eden, meydana getiren, göklerin ve yerin gerçek sahibi olan Allahtır. O bütün her şeyin yaratıcısıdır. O kendisinden başka ilâh bulunmayan Rabdir

"Ben de buna şahitlik edenlerdenim." Ben de O'ndan başka ilâh olmadığına, O'ndan başka Rab olmadığına şehadet ediyorum.

Kısaca: Hız. İbrahim hakkı ortaya koymak hususunda ciddi olduğunu gösterdi. Bu hak önce sözle Allah'ın birliğini kabul etmek -bu da O'nun söylediği imdür.- Sonra da bizzat fülle desteklemek. Bu sebeple Hız. İbrahim (a.s.) kavmimden bazılarının duyacağı şekilde yemin ederek şöyle dedi:

"Allah'a yemin olsun ki, siz buradan arkanızı dönüp gittikten sonra ben Mutlarınıza mutlaka tuzak kuracağım." Siz bayramınıza gittikten sonra sizin putlarınızı kırmaya ve onlara zarar vermeye gayret edeceğim, dedi. Kavminin her sene yaptıkları bir bayram toplantısı vardı. Oraya çıkarlar, sonra dönerler, putlara secde ederlerdi.

Hız. İbrahim'in (a.s.) bu sözünü kavminden biri duymuş, ezberlemiştir. Sonra bunu haber vermiş, bu haber kavmi arasında yayılmıştır. Bunun üzerine "Kavmi İbrahim denilen gencin onlara (putlara) dil uzattığını işitmiştik, dedi-far." (Enbiya, 21/60).

Hız. İbrahim (a.s.) hasta olduğu şekilde mazeret ileri sürerek bayram top-a£LCL=ına çıkmadı. Planını bilfiil uygulamaya koydu. Putların kendilerine yapı-az. eziyeti gidermeye güçlerinin yetmediğini düşününce belki de putlara tap-ulit: terk edeceklerdi. Zira pratik delil gönle daha etkili, düşünmeye daha çok leşTik edici ve zihne vurması daha şiddetli idi.

^Sihayet (İbrahim) putları parça parça etti. Ancak içlerinden büyük olana dmümamadı. Belki o puta gelip baş vururlar diye." Kavmi gidince Hız. İbrahim İbji] putların yanına girdi. Putların önlerinde yiyecekler vardı. Hepsini pa- « parça etti, küçük küçük parçalara böldü. Hepsini kırmış ama oradaki bü-jrüc putu kırmamıştı: "Üzerlerine yavaşça yürüyüp onlara sağ eliyle kuvvetli bir indirdi." (Saffat, 37/93). Belki de bu putperestler normal olarak fayda bu büyük puta müracaat ederler diye, Hız. İbrahim de baltayı bu pu-ı boynuna veya eline astı. Böylece putun hiçbir şey yapamadığını, putları . gurura kapıldıklarını, bilgisiz olduklarını onlar da anlasınlar istedi. [\[12\]](#)

Putların Kırılması Olayından Sonra Hız. İbrahim (A.S.) İle Kavmi Arasında Geçen Sert Tartışma

59- Kavmi: "Bunu bizim tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o zalimlerden biridir." dediler.

60- Bazıları: "İbrahim denilen bir gencin onlara dil uzattığını işitmiştik." dediler.

61- Bunun üzerine kavmin ileri gelenleri: "Öyleyse onu insanların gözleri önüne getirin. Belki de ona şahitlik ederler." dediler.

62- (İbrahim'i getirdiklerinde) "İlahlarımıza bunu sen mi yaptın ey İbrahim?" dediler.

63- İbrahim: "Hayır, işte şu büyükleri yapmış olmalı. (İsterseniz) Onlara sorun eğer konuşurlarsa" dedi.

64- (Bunun üzerine) kendi vicdanlarına baş vurup (içlerinden): "Aslında haksız olan sizsiniz." dediler.

65- Sonra yine eski kafalarına döndüler: "Bunların konuşamayacağını sen de gayet iyi biliyorsun." dediler.

Açıklaması

Bu bölüm Hz. İbrahim (a.s.) kıssasının putperestlerin putlarının kırılıp parçalanmasından sonra galeyana gelip kin ve intikam duymaları merhalesini tasvir eden failinin bilinmesi gereken çok dehşetli bir olay idi. Bu olayın hikâyesi şöyledir:

"Kavmi: Bunu bizim tanrılarımıza kim yaptı? dediler." Yani Hz. İbrahim (a.s.) kavminden puta tapanlar, Nemrud ve adamları bayramlarından dönüp putlarının kırıldığını görünce tehdit ve azarlama yoluyla: "Bu tanrıları kıran kim?" dediler. Kavminin putlarını "tanrılar" diye ifade etmeleri, Hz. İbrahim'i şiddetli ayıpladıklarını, bu durumun korkunçluğunu ve dehşetini ifade etmektedir. Kavmine göre Hz. İbrahim "Muhakkak o zalimlerden biridir." Yani bu işi yapan bu davranışıyla kendine zulmeden kimselerden biridir. Ya tanrılara karşı olan cüreti sebebiyle, ya da onları kırıp paramparça etmesi ve halen de onları küçümsemeye devam etmesi sebebiyle kendini tahkir edilmeye ve cezaya maruz bırakmaktadır.

"Bazıları: İbrahim denilen bir gencin onlara dil uzattığını işitmiştik, dediler." Hz. İbrahim'in (a.s.) daha önce geçen: "Allah'a yemin ederim ki sizin putlarınıza mutlaka tuzak kuracağım." sözünü işiten bazıları: "İbrahim adı verilen bir gencin onları ayıpladığını ve onlara tehditte bulunduğunu duymuştuk, onlara bunu yapan O'dur." dediler.

İbni Abbas: Allah her peygamberi genç olarak göndermektedir. Her âlime ilim genç yaşta verilmektedir, demiş ve şu ayeti okumuştur: "Bazıları, İbrahim denilen bir gencin onlara dil uzattığını işitmiştik, dediler."

Bu ayetin zahiri bunu söyleyenlerin bir kişi değil bir grup olduklarına delâlet etmektedir. Hz. İbrahim (a.s.) onlarla tartışıyor ve: "Tapıp durduğunuz bu heykeller de nedir?" diyordu. Dolayısıyla onların zihinlerine bu işi Hz. İbrahim'in yaptığı şeklinde bir

düşünce hâkim oldu.

Bunun üzerine kavmin ileri gelenleri: "Öyleyse onu insanların gözleri önüne getirin. Belki de ona şahitlik ederler, dediler." Yani Nemrud ve kavminin eşrafı şöyle dediler: O halde onu büyük bir topluluğun huzuruna, bütün insanların göreceği ve duyulabileceği bir yere getirin. Böylece insanlar onu görüp aleyhinde şahitlikte bulunsunlar. Onu delilsiz olarak alıp götürmesinler veya ona yapılacak şeyi görsünler de ibret olsun.

Hız. İbrahim'in (a.s.) maksadı zaten bu idi. Bu büyük topluluk huzurunda, onların kendilerine zarar verilmesini engelleyemeyen ve hiç bir kimseye yardımı dokunmayan putlara tapmak suretiyle akıllarını çok az kullandıklarını ve çok bilgisiz olduklarını beyan etmek istiyordu.

"İlâhlarımıza bunu sen mi yaptın ey İbrahim? dediler." Yani Hız. İbrahim'i getirince - bu anlaşılan ama mahzuf olan bir cümledir.- Ona: Bu putları kıran sen misin? dediler. Hız. İbrahim (a.s.) da onlara şu cevabı verdi: "Hayır, işte şu büyükleri yapmış olmalı." Yani bilâkis bunu yapan şu büyük puttur. Bu put Hız. İbrahim'in (a.s.) kırmadığı put idi.

Hız. İbrahim (a.s.) onların bu puta karşı olan aşırı hürmetlerini görüp onun sebep olduğunu veya kendini bu işe, yani putları hiçe sayma ve onları kırmak işine onun sevkettiğini dikkate almaları için bu fiili büyük puta nispet etti. Zira bir fiil bizzat yapana isnat edildiği gibi sebep olana da isnat edilebilir. Yahut Hız. İbrahim (a.s.) onları hüccetle ilzam etmek ve onları susturmak için tariz üslubuyla onun yaptığını ikrar etti. Nitekim şaheser bir sanat eserini sergileyen meşhur sanatkâra yahut güzel bir yazının hattatına, bunu yapanın kim olduğu sorulunca: "Belki de sen yapmış olabilirsin; Sen yazmış olabilirsin." demesi gibidir. Bu cevaptan maksat bu hattın veya sanatın sahibini gizlemek değil sual soranın sualini istihza ile karşılayıp suali ona ispat ettirmektir.

"Onlara sorun, eğer konuşurlarsa!" Yani eğer bunlar konuşan tanrılar ise bu putları kimin kırdığını kendilerine sorun, dedi.

Bu cevapta putlara tapmanın asılsızlığına dikkatleri çekilmekte ve zihinleri uyarılmaktadır. Böylece putların faydasız olduklarını ve bunların dilsiz taşlar olup, konuşmayan cansız varlıklar olduklarını, böyle varlıkların nasıl ta-pdmaya lâyük olabilecekleri hususunu kendilerinden itiraf etmeye teşvik edilmektedirler.

Bu cevap -bundan sonraki şu ayetin delaletiyle- onların fikirlerine tesir etmiştir: "Bunun üzerine kendi vicdanlarına baş vurdular." Yani Hız. İbrahim'in (a.s.) kavmi o zaman kendi kendilerini ayıpladılar. Tanrıları konuşmadıklarına göre onların bekçiliğini yapmak ve onları korumak noktasında kusurlu olduklarını ifade ettiler ve şöyle dediler:

"Aslında haksız olan sizsiniz dediler." Birbirlerine: İlâhları bekçisiz bırakmak ve ihmal

etmek sebebiyle aslında haksız olan sizsiniz. Yahut konuşmayan varlıklara tapmak sebebiyle siz kendi kendinize zulmettiniz, dediler.

"Sonra yine eski kafalarına döndüler. Bunların konuşmayacağını sen de gayet iyi biliyorsun, dediler." Yani düşünmek ve incelemek için başlarını önlerine eğdiler. Yahut tekrar Hz. İbrahim'e (a.s.) karşı batıl yolla mücadele etmeye döndüler. İstikametten ayrıldılar. Şaşkınlık içinde kalınca Hz. İbrahim'e (a.s.) karşı şu delili ileri sürdüler. "Sen de biz de bunların konuşmayacağını gayet iyi biliyoruz. O halde nasıl bizden eğer konuşurlarsa onlara sual sormamızı isteyebiliyorsun?" Yani onlar içinde buldukları şaşkınlık sebebiyle Hz. İbrahim (a.s.) için hüccet olabilecek bir ifade ile ona karşı çıktılar. [\[13\]](#)

Hz. İbrahim'in (A. S.) Ezici Zaferi, Ateşten Kurtulması

66- İbrahim: Öyleyse siz Allah'ı bırakıp da hiçbir şekilde size fayda veya zarar veremeyen putlara hâlâ tapacak mısınız?

67- Size de, Allah'ı bırakıp taptığınız putlara da yuf olsun! Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız? (dedi).

68- Bazıları: "Eğer bir şey yapacaksanız, onu yakın. Bu suretle tanrılarınıza yardım edin," dediler.

69- Biz de (İbrahim ateşe atılınca): "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik.

70- Kavmi İbrahim'e bu şekilde bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayan kimseler kıldık.

Açıklaması

Bu bölüm Hz. İbrahim (a.s.) ile putperest kavmi kıssasının en dehşetli kısmı olan üçüncü ve sonuncu bölümüdür.

Hz. İbrahim (a.s.) kavmi putlara tapınmanın hiçbir yararı olmadığını kendi kendilerine ikrar edip de Hz. İbrahim (a.s.) de hüccetle onları ilzam edince vesvese ve evham üzerine kurulu olan, akıl sahiplerinin asla kabul edemeyeceği bu asılsız hurafe dolu tapınmaya artık son verme gereğini bir şelâle gibi süratle ilân etmeye yöneldi. Hz. İbrahim (a.s.) şöyle diyordu:

"Öyleyse siz Allah'ı bırakıp da hiçbir şekilde size fayda veremeyen ve zararı dokunmayan putlara hâlâ tapacak mısınız?" Yani Hz. İbrahim (a.s.) kavmi bu tanrıların konuşmadıklarını itiraf ettiklerinde onlara hitaben: "Siz Allah yerine kendilerine ümit bağladığınızda size hiçbir şekilde fayda vermeyen veya onlara düşmanlık yaptığınızda yahut onlardan korktuğunuzda size hiçbir zararı dokunmayan şeylere mi tapıyorsunuz?" dedi.

"Size de, Allah'ı bırakıp taptıklarınıza da yuf olsun. Size de ilâhlarınıza da yazıklar olsun". Bu yuhlama ve tahkir Allah Tealâ'yı bırakıp onlara taptığınız için size ve putlarınızadır.

"Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?" Siz içinde bulunduğunuz dalâleti ve ancak cahil, zalim ve facirlerin bağlı olacağı inkarcılığı hiç düşünmez misiniz?

Hz. İbrahim (a.s.) beyan ettiği hüccetiyle onlar üstün gelince, hak ortaya çıkıp batıl ezilince ona eza ve cefa etmeye koyulmaktan başka çare bulamadılar.

Bazıları: "Eğer bir şey yaparsanız onu yakın" dediler. Yani birbirlerine: "İbrahim'i ateşte yakın. Eğer tanrılarınıza gayet kuvvetli bir şekilde destek vermek istiyorsanız bu şekilde destek verebilirsiniz." dediler.

Meşhur olan rivayete göre bunu diyen Nemrud b. Ken'an b. Sincarîb b. Nemrud b. Kûy b. Hânı b. Nuh idi. Bir başka rivayete göre bu Faris bedevilerinden veya kürtlerinden bir kişi idi.

Kavmi çok miktarda odun topladılar. Mancınık kefesiyle İbrahim'i ateşe attılar.

İşte bu anda "Biz de: Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol! dedik." Yani peygamberini muhafaza etmeyi ve onları insanların eziyetinden korumayı tekeffül eden Allah Tealâ: "Biz de: Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol; yani zarar vermeyecek şekilde soğuk ol, diye emrettik." Ateş de ne sıcak ne soğuk serin bir hale geldi.

İbni Abbas (r.a.) diyor ki: "Cenab-ı Hak esenlik içinde olmasını söylemeseydi ateş Hz. İbrahim'i (a.s.) soğukluğuyla helak ederdi."

Ebul-Aliye diyor ki: Eğer Cenab-ı Hak "berden ve selâmen" diye buyurma-saydı, ateşin soğukluğu sıcaklığından daha şiddetli olurdu. Ateşin soğukluğu Allah'ın kendisinden hararet ve yakıcılık özelliğini çekip alması ve ışık vermesi ve hararetilik özelliğinin aynı şekilde bırakılması ile meydana gelmiştir. Allah her şeye kadirdir.

Buharî'nin İbni Abbas'tan (r. a.) rivayetine göre Hz. İbrahim'i (a.s.) ateşe attıkları vakit o "Bana Allah yeter ve O ne güzel vekildir!" demiştir.

Peygamberimiz (s. a.) de Uhud Savaşı'nda aynı sözü söylemiştir: "Bazıları müminlere: "Düşmanlarınız size karşı ordu topladı. Onlardan korkun, dediklerinde bu, onların imanlarını artırmıştır ve şöyle demişlerdir: Allah bize yeter, O ne güzel vekildir?.." (Âl-i İmran, 3/173).

Hafız Ebu Ya'lâ da Ebu Hureyre'den (r. a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Hz. İbrahim (a.s.) ateşe atıldığı zaman Al-lahım! Sen göklerde teksin. Ben de yeryüzünde sana ibadet eden tek kulunum, "demiştir.

Übeyy b. Ka'b (r. a.) Peygamberimizin (s.a.) şu hadisini naklediyor: "İbrahim'i bağlayıp ateşe attıklarında şöyle dua etti. Allahım. Senden başka ilâh yoktur. Ey âlemlerin Rabbi! Seni tenzih ederim. Hamd sadece sana aittir. Mülk sadece sana aittir. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sonra da onu geniş bir yerden mancınıkla ateşe attılar. Cebrail onu karşıladı:

- Ya İbrahim, bir ihtiyacın, arzun var mı? diye sordu. Hz. İbrahim (a.s.):
- Senden istediğim bir arzu yoktur, dedi. Cebrail:
- O halde Rabbinden iste dedi. Hz. İbrahim (a.s.):
- Onun benim halimi bilmesi benim isteğime gerek bırakmaz, dedi.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" buyurdu. [\[14\]](#)

"Kavmi İbrahim'e bu şekilde bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları daha çok hüsrana uğrayan kimseler kıldık." Yani Hz. İbrahim'in (a.s.) kavmi onu eziyet verip öldürmek için bir tuzak kurdular. Biz de onları mağlup ve küçük kimseler kıldık. Allah, Hz.

İbrahim'i (a.s.) ateşten kurtardı. [\[15\]](#)

Hz. İbrahim'in (A. S.) Hz. Lût (A. S.) İle Birlikte Kurtulması Ve Mübarek Topraklara Götürülmesi

71- Biz İbrahim'i ve Lût'u bütün âlemlere mübarek kıldığımız bölgeye ulaştırarak kurtardık.

72- Biz İbrahim'e İshak'ı ve fazladan bir bağış olarak Yakub'u ihsan ettik. Hepsini salih kimseler kıldık.

73- Onları, emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık. Kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar ancak bize ibadet eden kimselerdi.

Açıklaması

"Biz İbrahim'i ve Lût'u bütün âlemlere mübarek kıldığımız bölgeye ulaştırarak kurtardık." Yani Allah'ın İbrahim'e verdiği nimetlerden biri, onu Irak'tan mukaddes diyar olan Şam bölgesine hicret etmek suretiyle kurtarıp mübarek diyara ulaştırmasıdır.

Bu diyar Allah'ın orada gönderdiği ve şeriatları bütün âlemlere yayılan peygamberler sebebiyle mübarek kıldığı, ayrıca topraklarının verimliliği, ağaç ve nehirlerinin çokluğu sebebiyle bereketli kıldığı, dolayısıyla dünya ve ahiret hayırlarının toplandığı yerdir. Rivayete göre, mahşerin kurulacağı ve amel defterlerinin dağıtılacağı yer de orasıdır denilmiştir. Hz. İsa (a.s.) oraya inecek, ve Mesih, Deccal'ı orada helak edecektir.

Hz. İbrahim'in (a.s.) hicreti şirk ve putperestlikten kaçmak tevhidin ve Allah'a kulluğun karargâhını aramak için yanında Hz. Lût (a.s.) ve Sâre Hatun olduğu halde Irak'ta bulunan Feddan Aram beldesindeki Kûsî'den başlayan bir Meret idi. Hz. İbrahim, Harran'da konaklamış, sonra Mısır'a göç etmiş, daha sonra Şam'a geri dönmüş ve Filistin'e yerleşmişti. Hz. Lût (a.s.) ise Filistin'e bir gün bir gece mesafedeki Mu'tefika kasabasına yerleşmişti.

Bundan sonra Cenab-ı Hak ateşten kurtulma ve mübarek diyara hicret etme nimetlerinden sonra verilen diğer nimetleri zikretmektedir:

1- "Biz İbrahim'e İshak'ı ve fazladan bir bağış olarak torunu Yakub'u ihsan ettik." Yani duasına icabet ederek O'na İshak'ı verdik. Nitekim O "Ya Rabbi bana salihlerden hibe eyle." (Saffat, 37/100) demişti. Yakub'u da niyaz ettiğine fazladan bir bağış olarak verdik. Tıpkı farz namaz üzerine ziyade olan nafile namaz gibi. Birinci tefsire göre, nafile (yani bağış ve lütuf) İshak ve Yakup'tur. İkinci tefsire göre ise, nafile özellikle Yakup (a.s.) 'tur.

2- "Hepsini salih kimseler kıldık." Dört kişiden; yani Hz. Lût, Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup'tan her birini, hepsini hayır ve salah ehli kıldık. Rablerine itaat etmekte, haramlarından kaçınmaktadırlar. Yahut onları nebi ve rasuller kıldık. Birinci mana hepsini ihata ettiği için zihne daha yakındır. Enbiyanın salah kelimesiyle tavsif edilmesi peygamberlerin masum olduklarına delâlet etmektedir.

3- "Onları emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık." Yani biz onları kendilerine uyulan, Allah'ın izniyle O'nun dinine ve O'nun emriyle hayırlara davet eden önderler ve liderler kıldık.

Bu ayette Allah'ın dininde liderliğe lâyıkiyla geçen kimsenin muvaffak olup Hak Din

ve istikamet yolunda hidayete nail olduğuna delil vardır. Öylesinin hidayetini gereğini bozması ve ondan vazgeçme hakkı yoktur.

4- " Kendilerine hayırlı işler yapmayı vahyettik." Yani onlara hayırlı işler -taatleri işleyip haramları terk etmek gibi salih amelleri- yapma emirlerini indirdik.

Bu da Cenab-ı Hakk'm Hz. İbrahim'in (a.s.) evlâdını peygamberlik şerefiyle özellikle şereflendirdiğine delâlet eder. Bu, baba olarak Hz. İbrahim (a.s.) için nimetlerin en büyüklerinden biridir.

5- "Namaz kılmayı"

6- "Zekat vermeyi vahyettik." Yani onlara farz olan namazı kılmayı, farz olan zekâtı vermeyi vahyettik.

Bu ifade, özel olanın genel olana atfı babındandır. Zira namaz ve zekât hayırlı işlerdendir. Bütün ibadetler arasında namaz ve zekât mertebelerinin yüceliği ve önemine binaen özellikle zikredilmiştir. Çünkü namaz bedenî ibadetlerin en şereflişidir. Allah Tealâ'yı zikretmek, anmak için emredilmiştir. Zekât ise mali ibadetlerin en şereflişidir. Zekât fakirlerin ihtiyacının görülmesi için emredilmiştir. Her iki ibadette de Allah Tealâ'nın emrinin tazim edilmesi gerçeği yer almaktadır.

Bu nimetleri saydıktan sonra ve o şahsiyetleri önce salâh (salih kimseler olmaları) sonra imamet (önder ve lider oluşları ve vahye nail oluşları) vasıflarıyla tavsif etti ve onların Allah'a kulluk ve ibadet içinde olduklarını açıkladı:

"Onlar ancak bize ibadet eden kimselerdi." Yani Cenab-ı Allah'a huşu ve itaat içerisindeydiler. İtaatkâr ve insanlara emrettiklerini bizzat kendileri de yerine getiren kimselerdi.

Bu ayette de bu peygamberlerin Allah'ın ihsanına ve kendilerine verdiği nimetlere karşı vefakâr olduklarına delil vardır. Allah onlara nimetler ikram edip ihsanla lütufta bulununca onlar da kullukla yani ibadet ve taatle O'na karşı vefakâr oldular. [\[16\]](#)

Hz. Lut (a.s.) Kıssası:

74- Lût'a gelince, Biz ona da hüküm (peygamberlik) ve ilim verdik. Onu halkı iğrenç işler yapan kasabadan kurtardık. Onlar gerçekten kötü bir kavim idiler, itaatsiz kimseler idiler.

75- Biz Lût'u rahmetimize gark ettik. O gerçekten salih kimselerdendir.

Açıklaması

"Lût'a gelince, biz ona hüküm ve ilim verdik." Yani Allah Lût'a (a.s.) peygamberlik ile hikmet yani yapılması gerekli olan emirler ve hüküm yani insanlar arasındaki dâvalarda güzel karar verme hususiyeti verdi. Yine ona peygamberler için gerekli ilim verdi. Yani akide, ibadet ve Allah Tealâ'ya itaat ile ilgili hususları öğretti. Onu Sedum (Sodom) kasabası ile o kasabaya bağlı 7 köye gönderdi. Bu kasabaların halkı ona muhalefet edip yalanladılar. Allah da Kur'an-ı Kerimin değişik yerlerinde haber verdiği gibi onları helak etti.

Lût'a verilen iki nimetten hüküm ve ilimden başka bir üçüncü nimet daha vardır. O da şudur:

"Biz onu halkı iğrenç işler yapan kasabadan kurtardık." Yani Allah Lût'u en tehlikelisi livata olan pek çok çirkin işler işleyen Sedum (Sodom) kasabası halkının uğradığı azaptan korudu. Bu azabın sebebi de Cenab-ı Hakk'm buyurduğu gibi şu idi:

"Onlar gerçekten kötü bir kavim idiler." Yani onlar Allah'a itaatin dışına çıkan, ona isyanda bulunan, masiyet işleyen çirkin ve iğrenç bir topluluk idiler.

Hz. Lût'a (a.s.) verilen dördüncü nimet ise şudur: "Biz Lût'u rahmetimize gark ettik." Yani onu rahmetimiz ehlinden kıldık yahut cennetimize koyduk.

Nitekim sahih bir hadis-i şerifte varid olduğu gibi, Allah (c. c.) cennete şöyle dedi: "Sen benim rahmetimsin, ben seninle kullarımdan dilediğime rahmet ederim."

Yine denilmiştir ki: Rahmet peygamberliktir veya sevaptır. Rahmetin sebebi de yine Cenab-ı Hakk'm buyurduğu şu husustur:

"O gerçekten salih kimselerdendir." Yani salih amel işleyen, emirleri yapmak,

nehiylerden kaçınmak suretiyle itaati yerine getiren kimselerdendir.

Hz. Nuh (A.S.) Kıssası

76- Nuh'a gelince, daha önce o da bize dua etmişti. Biz de onun duasını kabul etmiş, onu ve aile halkını o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

77- Ayetlerimizi yalanlayan kavme karşı biz ona yardım etmiştik. Gerçekten onlar kötü bir kavim idi. Bu yüzden biz de hepsini tufanda boğduk.

Açıklaması

"Nuh'a gelince..." Yani ey peygamber Hz. Nuh'un (a.s.) yalanladığı zaman kavmine bedduada bulunarak Rabbine yalvardığı vakti hatırla: "Nuh da Rab-bine, ben mağlup oldum bana yardım et! diye dua etmişti." (Kamer, 54/10). "Nuh şöyle dedi: Ey Rabbim! kâfirlerden yeryüzünde dolaşan tek kişi bırakma." (Nuh, 71/26) Bu senden de -Ey habibim- İbrahim ve Lût'tan da önce idi.

"Onun duasını kabul ettik. Onu ve aile halkını o büyük sıkıntıdan kurtardık." Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Nuh'a, her hayvan türünden birer çift, daha önce helakini hükmettiğimiz kimseler hariç aile fertlerini ve iman edenleri gemiye yükle, demiştik. Zaten onunla beraber ancak pek az kimse iman etmişti." (Hûd, 11/40). Onları tufanda boğulmaktan, şiddetten ve eziyetten kurtardık.

Bu olay da kavmi arasında 950 (dokuzyüz elli) sene kalıp onları Allah'a davet ettikten sonra olmuştu. Hz. Nuh'a (a.s.) kavminden pek az kişi iman etmişti.

"Ayetlerimizi yalanlayan kavme karşı biz ona yardım etmiştik." Yani onu galip kılmıştık. Hüzeyl lehçesine göre: "Allah'ım ona onlara karşı yardım eyle." demek, "Onu onlara karşı muzaffer ve galip eyle." demektir.

"Gerçekten onlar kötü bir kavim idi. Bu yüzden biz de hepsini tufanda boğduk." Yani onların helak olmalarının sebebi peygamberlerini yalanladıkları için kötü kavim olmaları idi. Bundan dolayı onların cezaları da Allah'ın küçük büyük hepsini helak etmesi olmuştur. Küfürlerinde ısrar etmeleri, peygambere eziyet etmeye kalkışmaları nesil nesil, dönem dönem Hz. Nuh'a (a.s.) muhalefet etmek ve onun emrine isyan etmek üzerine birbirlerine tavsiyede bulunmaları ardından peygamberlerinin kendilerine beddua etmesi sebebiyle onlardan hiçbir kimse kalmamıştır. [\[18\]](#)

Hz. Davud (A.S.) Ve Hz. Süleyman (A.S.) Kıssası

78- Davut ve Süleyman'a gelince, bir kavmin koyunları ekine zarar vermiş, onlar da bu ekin hakkında hüküm vermişlerdi. Onların verdikleri hükme biz şahit olmuştuk.

79- Biz bunu (bu meselenin hükmünü) Süleyman'a ilham etmiştik. Biz onlardan her birine hüküm (peygamberlik) ve ilim vermiştik. Teşbih eden dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Bunu ancak biz yaparız.

80- Biz Davud'a sizi savaşta korumak için zırh yapma sanatını öğrettik. Artık siz şükredecek misiniz?

81- Süleyman'a da fırtına halinde esen rüzgâr verdik. Rüzgâr O'nun emriyle bereketli kıldığımız diyara eserdi. Biz her şeyi gayet iyi biliriz.

82- Şeytanlar arasından Süleyman için denizde dalgıçlık yapan ve daha başka işler yapanlar da vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk.

Açıklaması

Allah Tealâ ekin sahibi ile çoban arasında hüküm verme kıssasını zikretti. Sonra da Hz. Davud (a.s.) ile Hz. Süleyman'ın (a.s.) herbirine verilen değerli nimetleri zikretti.

Bu hüküm verme kıssasına gelince: Razî'nin ve pek çok müfessirlerin ifade ettikleri gibi olay şu şekilde meydana gelmiştir.

Bir koyun çobanı koyunlarını geceleyin bir çiftçinin mahsulünde otlatmış-tı. Çoban ve mahsul sahibi, Hz. Davud'dan (a.s.) aralarında hüküm vermesini istediler. Hz. Davud koyunların mahsul sahibine verilmesine hükmetti.

O sırada 11 yaşında olan oğlu Hz. Süleyman bundan başka daha yumuşak bir hüküm verilebilir, dedi. Koyunların mahsul ehline verilmesini ve mahsul sahiplerinin koyunların sütlerinden, kuzularından ve yünlerinden yararlanmalarını, mahsulün de koyunların sahiplerine verilmesini, onların da bahçenin eski haline dönünceye kadar istenen şeyi yerine getirmelerini, nihayet her iki tarafın mallarını geri almalarını emretti. Hz. Davud (a.s.) ile Hz. Süleyman'ın (a.s.) bu hükümleri içtihat neticesi idi.

Bizim şeriatımıza göre bu olayın hükmü şöyledir: İmam Şafî'nin görüşüne göre: Geceleyin telef olunan maldaki zararın ödenmesi vaciptir. Zira normal olan ağıldaki hayvanların geceleyin bağlı tutulmasıdır. Peygamberimiz (s.a.) Bera'nın devesi bir bahçeye girip orada zarar verince bu şekilde hüküm vermiş ve şöyle buyurmuştu: "Mal sahipleri mallarını gündüz korumalıdır, ehil hayvan sahipleri de hayvanlarını gece korumalıdır."^

İmam Ebu Hanife'nin görüşüne göre: Hiçbir şekilde zararın ödenmesi gerekmez. Ancak bu hayvanların yanında koruyucu bir bekçi olmalıdır. Bu görüş için şu hadis delil gösterilmiştir:

"Dilsizin yaraladığı boş yeredir." Yani hayvanın telef ettiği şey hederdir. Bunda zararın ödenmesi yoktur.(2)

Bu hüküm hakkındaki Kur'an nassı da şu şekildedir:

"Davud ve Süleyman'a gelince..." Yani Ey Rasulüm! Davud ve Süleyman'ın kıssalarını da hatırla. Başkasına ait koyunların geceleyin ekine girip zarar vermesi üzerine o ekin hakkında hüküm vermişlerdir. Allah da Hz. Davud'un (a.v.) ve Süleyman'ın hükmüne şahit olup gayet iyi bilmektedir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Ancak Cenab-ı Hak Hz. Süleyman'a (a.s.) meseleyi, hükmü ve tercih edilecek doğru fetvayı mefhum kıldı. Bundan dolayı onun görüşü daha doğru oldu. Ayrıca Cenab-ı Hak Hz. Davud (a.s.) ile Hz. Süleyman'dan (a.s.) her birine peygamberlik, davalarda güzel hüküm verme, ilim, anlayış ve meseleleri doğru id-

1- Bu hadis-i şerifi İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve İbni Mace, Hıram b. Sa'd b. Muhayyisa'dan rivayet etmişlerdir.

2- Bu hadis-i Şerifi Kütüb-i Sitte sahipleri ve İmam Ahmed b. Hanbel Ebu Hureyre'den (r. a.) rivayet etmişlerdir.

rak etme hususiyeti vermiştir. Bu da her iki hükmün genel olarak ikrar edildiğine ve doğru olan -Hz. Süleyman'ın (a.s.) hükmettiği gibi- tek olsa da müçtehi-din hatasının bir kusur sayılamayacağına delâlet etmektedir. "Biz bu meselenin hükmünü Süleyman 'a ilham etmiştik." ifadesi Allah'ın ona daha küçükken yaptığı lütfü ortaya koymaktadır.

İbnül-Arabî diyor ki: Cenab-ı Hak "ikisi hüküm vermişlerdi" ifadesiyle ikisinin birlikte hüküm verdiklerini murad etmemiştir. Zira aynı hüküm üzerine iki hakimin hükmü caiz olmaz. Onlardan her biri yalnız başına hüküm vermişti. Hz. Süleyman (a.s.) ise bunun özünü anlamış idi. [\[19\]](#)

Allah Tealâ'nın Hz. Davud'a (a.s.) Verdiği Nimetleri:

1- "Biz teşbih eden dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Biz bu şekilde yaparız." Yani Allah Zebur kitabını okurken sesinin güzelliği sebebiyle Hz. Davud (a.s.) ile birlikte Allah'ı teşbih ve takdis etmek üzere dağları ve kuşları Hz. Davud'un (a.s.) emrine verdi. Hz. Davud (a.s.) Zebur'u terennüm ettiği vakit kuşlar havada durur, ona cevap verirler, dağlar ona teşbihle katılırlardı. Bu da onun hissiyatına ve duygularına daha çok tesirli olur, teşbihte devam ederdi.

Peygamberimiz (s.a.) Ebu Musa el-Eş'arî'nin (r. a.) Kur'an tilâvetini dinlerken onun sesini şu şekilde tavsif etmişti: İmam Ahmed, Nesaî ve İbni Ma-ce'nin Ebu Hureyre'den (r. a.), Nesaî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) Ebu Musa el-Eş'arî'ye hitaben şöyle buyurdular: "Sana Davud ailesinin mizmarlarından (nağmelerinden) bir mizmar (nağme) verildi."

Ayette dağlar kuşlardan önce zikredilmiştir. Çünkü onların emir altına verilmesi ve teşbih etmeleri daha hayret verici olup ilâhî kudrete daha fazla delâlet etmekte, mucize yönünden daha parlak ve belîğ bir özellik taşımaktadır. Zira dağlar cansızdırlar, kuşlar ise konuşamayan canlılardır.

Dağların ve kuşların konuşması, tıpkı ağaç Hz. Musa'ya konuştuğu zaman ağaçta kelâmı yaratması gibi Allah'ın dağlarda ve kuşlarda kelâmı yaratmasıyla olur. Hz. Davud (a.s.) Rabbini zikrettiği zaman dağlar ve kuşlar da onunla birlikte Rablerini zikrederler.

Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bunu ancak biz yaparız." Yani bu size garip gelse de biz bunu yapmaya muktediriz.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Hiçbir şey yoktur ki hamd ile Allah'ı teşbih etmesin. Ne var ki siz onların teşbihini anlamazsınız." (İsra, 17/44).

2- "Biz Davud'a sizi savaşta korumak için zırh yapma sanatını öğrettik. Artık şükredecek misiniz?" Yani biz Davud'a size savaş elbisesi olmak üzere zırh yapma sanatını öğrettik.

Zırhlar daha önce sadece saç levha şeklinde idi. Hz. Davud (a.s.) ilk defa zırhları halka halka yapan kimsedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Davud'a demiri yumuşak kıldık. Biz Davud'a: Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü ve sağlam yap diye vahyettik." (Sebe, 34/11). Yani halkayı geniş yapma, çivileri da sert ve kalın yapma, dedik. Bu sizi, çarpışma esnasında savaşın şiddetinden, yaralama, öldürme ve vurmaktan koruması ve himaye etmesi içindir. Hz. Davud'a (a.s.) bunu sırf sizin için öğretmesi sebebiyle Allah'ın üzerinizdeki nimetine artık şükredecek misiniz?

Bu ifade mübalağa ve tehdit için manası emir olan bir istifhamdır. Yani bu sanat sebebiyle Allah'a şükredin demektir.

Burada ilk defa zırh yapanın Hz. Davud (a.s.) olduğuna, sonra diğer insanların ondan öğrendiğine ve bu sanatı, ondan alıp nesilden nesile aktardıklarına, dolayısıyla bu nimetin kâinatın sonuna kadar bütün savaşçılara şamil bir nimet olduğuna delâlet vardır. [\[20\]](#)

Allah Tealâ'nın Hz. Süleyman'a (a.s.) Verdiği Nimetler:

Cenab-ı Hakk'ın Hz. Süleyman'a (a.s.) verdiği nimetler ise Katade'nin ifadesiyle, Allah Tealâ'nın Hz. Süleyman'ı (a.s.) Hz. Davud'un (a.s.) mülkünde ve peygamberliğinde varisi kılmasıdır. Buna iki şeyi daha ilâve etti: Rüzgârların ve şeytanların da O'nun emrine verilmiş olması.

1- "Süleyman'ın emrine de fırtına halinde esen rüzgârı verdik." Yani biz şiddetle ve süratle esen rüzgârı Süleyman'ın emrine verdik. Rüzgârı ona itaatkâr ve boyun eğen, aynı zamanda latif ve yumuşak kıldık. Rüzgâr onun emriyle eser, onun hükmüne boyun eğer, onu mukaddes ve mübarek diyarın -Şam diyarının- her tarafına götürürdü. Hz. Süleyman

(a.s.) ashabıyla birlikte sabah diledikleri tarafa doğru çıkıp giderler. Sonra -rüzgâr sayesinde- aynı gün evlerine dönerlerdi. Yani bu rüzgâr iki özelliği bir arada taşıyordu: Yumuşak oluşu ve vazifesinde süratli oluşu, aynı zamanda Hz. Süleyman'a (a.s.) itaat edip onun istediği tarafa esmesi.

"Biz her şeyi gayet iyi biliriz." Yani Allah her şeyi ve her şeyin idaresini gayet iyi bilir. Allah ona mülk ve nübüvveti vermiş ve rüzgârı onun emrine hazır hale getirmiş ise onda bulunan hikmet, maslahat ve liyakati bildiği içindir. Hz. Süleyman'ın ve kendilerine bu nimetler verilen kavmi buna şükredecekler ve bu zahir mucizeleri idrak edeceklerdir.,

Rivayet edildiğine göre Hz. Süleyman'ın (a.s.) tahtadan bir yaygısı vardı. Ülkesinin ihtiyacı olan at, deve, çadır ve asker gibi her şey bu yaygının üzerine konur, sonra rüzgâra bunu taşımasını emreder, rüzgâr da bu yaygıyı taşır ve yürütürdü. Kuşlar ise bunları sıcaklıktan korumak için gölge yaparlar, böylece yeryüzünde Hz. Süleyman'ın (a.s.) dilediği yere gider, yaygı iner ve aletleri yere konurdu. [\[21\]](#)

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz Süleyman'ın emrine rüzgârı vermiştik. Rüzgâr onun emriyle onun istediği yere kolayca eser giderdi." (Sad, 38/36). "O rüzgâr estiğinde sabahleyin bir aylık yola gider, akşamleyin bir aylık yoldan dönerdi." (Sebe, 34/12).

2- "Şeytanlar arasından Süleyman için denizde dalgıçlık yapanlar da vardı. " Yani Şeytanlardan bir gurubu inci, mercan, mücevherat v.b. şeyler çıkartmak için denizlerin derinliklerine dalmak üzere Süleyman'ın (a.s.) emrine verdik.

"... ve daha başka işler yapanlar da vardı." Yani şeytanlardan bir kısmı da Hz. Süleyman (a.s.) için şehirler, köşkler, saraylar, heykeller ve büyük kazanlar v. s. yaparlardı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Her bina ustası ve dalgıç şeytanları, ayrıca birbirlerine zincirlerle bağlanmış diğer şeytanları da Süleyman'ın emrine âmâde kılmıştık." (Sad, 38/38); "Onlar Süleyman'ın istediği gibi saraylar, heykeller ve havuzlar kadar büyük çanaklar ve sabit kazanlar yaparlardı." (Sebe, 34/13); Sanatlardan da değirmen aletleri, kristal eşya ve sabunlar yapıyorlardı.

"Biz onları gözetim altında tutuyorduk." Yani onların amellerini gözetiyorduk. Onlardan birinin Hz. Süleyman'a bir kötülük yapmasından onu koruyorduk. O'na onların üzerinde mutlak bir hâkimiyet verdik. Dilerse serbest bırakır, dilerse onlardan dilediğini tutardı. Bunun için az önce zikri geçen ayette: "... ayrıca birbirlerine zincirlerle bağlanmış diğer şeytanları da..." buyurulmuştur. [\[22\]](#)

Hz. Eyyüb (A.S.) Kıssası

83- Eyüb'e gelince, o bir zaman Rabbi-ne: "Doğrusu ben bir derde yakalandım. Sen merhamet edenlerin en mer-hametlisisin." diye dua etmişti.

84- Biz de duasını kabul edip yakalandığı derdi gidermiştik. Ona tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir hatıra olmak üzere aile efradını ve ayrıca onlarla beraber bir mislini vermiştik.

Hz. Eyüb (a.s.) Kıssası İle İlgili Notlar:

Kur'an'ı Kerim'de Hz. Eyüb (a. s) ismi 4 defa geçmektedir. Bunlar Nisa, En'am, Enbiya ve Sad sureleridir.

İsmi Eyyûb b. Enûs idi. Annesi Hz. Lût'un (a.s.) evlâdındandı. Hz. Eyüb (a. s) Rum diyarından olup Hz. İshak b. Yakub (a.s.) evlâdındandı.

Vatanı Suayr dağına yakın Ivas diyarı, yahut Edûm beldesi idi. Rivayete göre Hz. Eyüb (a. s) Hz. Musa'dan (a.s.) önce idi. Bir başka rivayete göre Hz. İbrahim'den (a.s.) 100 sene önce idi. Bu görüş daha tercihe şayandır.

Allah ona peygamberlik vermiş ve dünya nimetlerini önüne sermiş, çok aile efradını ve bol mal vermişti. Hz. Eyüb'ün (a. s) 7 oğlu ve 7 kızı vardı. Bütün bu nimetler Allah'ın kendisini maruz kıldığı mihnet ve musibetlerden sonra sabrın mükafatı olarak verildi.

Hz. Eyüb (a. s) 18 yıl veya başka bir rivayete göre yaklaşık 13 yıl kadar uzun bir müddet hastalandı. Ancak bu hastalığı insanların nefretine sebep olacak bir hastalık değildi. Zira peygamberler insan tabiatının nefret edeceği hastalıklardan salim olma vasfına sahiptirler.

Allah onu evlâtlarıyla da imtihan etti. Zira onların üzerlerine ev yıkılmış ve hepsi ölmüşlerdi. Ayrıca bütün malının yok olması şeklinde malıyla da imtihan etti.

Hz. Eyüb (a. s) yoksullara karşı çok merhametli idi. Yetimlere ve dullara yardım eder,

güçsüzlere ikramda bulunurdu.

Allah Tealâ Sad Suresinde zikredileceği gibi yemininin kefaretiyi vermekle ikramda bulundu. Eline bir demet sap alıp onunla hanımına vurmasını ve böylece yeminini bozmamış olacağını ilham etti.

Hz. Eyüb'ün (a. s) hanımı farklı rivayetlere binaen Hz. Yusuf un torunu Rahme bt. Efrayim b. Yusuf, yahut Mahir bt. Mişa (Mensa) b. Yusuf yahut Li-ya bt. Yakub idi.

Hz. Eyüb'ün (a.s.) hanımı bir ihtiyacı için evden çıkmış, geri dönmekte gerekmişti. Kadın, şeytanın Hz. Eyüb (a. s) hakkında "Yasak kelime söylese iyi :>.acağı" iğvasma binaen Hz. Eyüb'e (a. s) işaret ederek:

- Bu belâ ne zamana kadar sürecek? dedi. Bunun üzerine Hz. Eyüb şifa :ulursa hanımına yüz defa vuracağına yemin etti. Cenab-ı Hak da Hz. Eyüb'ün "eminine kefareti tavsiyesinde bulunarak ona (ot, fesleğen veya ince çubuklardan» bir demet alıp vurmasını emretti. Bu hanımının Hz. Eyüb (a. s) güzel hiz—eti ve kocasının ondan razı olması sebebiyle hem Hz. Eyüb'e (a. s) hem de hanımına bir rahmet idi.

Bu ruhsat, şeriatımızda had cezalarında ve diğer durumlarda, hastalık ve -amilelik gibi zarurî hallerde uygulanan bir ruhsattır. [\[23\]](#)

Açıklaması

Hz. Eyüb (a.s.) mihnet ve belâyaya sabır hususunda nihayet darb-ı mesel olacak kadar meşhur ve çok üstün bir misaldir. İşte onun kıssası:

"Eyüb'e gelince, o bir zaman Rabbine şöyle yalvarmıştı..." Yani Ey Rasul! İbret, öğüt ve örnek almak için malı, evlâdı ve cesedinde belâyaya uğrayan Eyüb'ü hatırla. O, derde yakalandığı zaman Rabbine dua etmiş, şöyle demişti: Ey Rabbim! Ben derde ve sıkıntıya yakalandım. Sen merhamet edenlerin en merhametlisin. Nefsini rahmeti gerektirecek bir vasıfla tavsif etti. Rabbini de son derece rahmetli olmasıyla niteledi. Rabbinin kendisini gayet iyi bildiğine iman ettiği için, niyazda lütuf yoluyla arzusunu açıkça ifade etmemiştir.

Hz. Eyüb'ün (a. s) hastalığı uzun müddet devam eden bir hastalıktı. Ancak bu hastalığı insanlığı nefret ettirici ve vücutta bir eksiklik meydana getiren bir hastalık

değildi. Çünkü peygamberler masumdur, insan tabiatının nefret edeceği hastalıklardan uzaktırlar. Hanımı daima onunla beraber olmuştu, daima ona şefkatle bakıyor ve işlerini görüyordu.

Peygamberimiz (s.a.) İmam Ahmed, Buharî, Tirmizî ve İbni Mace'nin Sa'd'den (r. a) rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: "İnsanlar arasında en şiddetli belâya uğrayanlar peygamberler, sonra salihler, sonra çok iyi kimseler, sonra da diğer iyi kimselerdir. Kişi dinine göre belâya uğrar; dininde sağlam ise belâsı şiddetli olur."

Dahhak ve Mukatil diyor ki: Hz. Eyüb (a.s.) yedi yıl, yedi ay, yedi gün, yedi saat belâ içinde kaldı. İbnü'l-Arabî diyor ki: Bu mümkündür, fakat, Hz. Eyüb'ün (a. s) ne kadar belâya uğradığı hakkında sahih bir haber olmamıştır.

"Biz de onun duasını kabul edip yakalandığı derdi gidermiştik." Yani Hz. Eyüb'ün (a. s) duasına icebet ettik, sıkıntısını kaydırdık ve ona afiyet verdik.

"Onun aile efradını, hem de onlarla beraber bir mislini ona vermiştik." Yani dünyada kaybettiği evlâdın yerine evlât vermiştik. Ona aile efradını ve onlarla birlikte bir mislini tekrar vermiştik. Onun hanımından öncekilerin bir misli kadar evlât dünyaya gelmişti.

"Ona tarafımızdan bir rahmet olması için ve ibadet edenlere bir hatıra olması için.." Yani biz Hz. Eyüb'e mal, aile ve evlâdın yerine bedel olarak verdik ve onun cesedine afiyet verdik. Bu bizden ona bir rahmet olması ve ona uymak ve onun sabrettiği gibi sabretmek suretiyle ibadet edenlere bir hatıra olması, böylece Hz. Eyüb'ün sevaba nail olduğu gibi onların da sevaba nail olmaları içindir. Nihayet mümin, Allah'ın af, rahmet ve lütfundan ümitsiz olmayacak, hiçbir musibet ve belaya uğramaktan emin olmayacaktır. Zira dünya ibtilâ ve imtihan yurdudur.

Zemahşerî diyor ki: "İbadet edenlere rahmetimizle muamele etmek için biz kullarımızı güzellikle zikrediyoruz. Onları unutmuyoruz. Yahut: Bizden Hz. Eyüb'ü (a. s) bir rahmet olmak üzere ve diğer kullara da onun sabrettiği gibi sabretmeleri ve nihayet dünya ve ahirette onun sevaba nail olması gibi sevaba nail olmaları için bir hatıra olmak üzere verdik. [\[24\]](#)

Hz. İsmail, İdris, Zülkifl (A.S.) Kıssası

85- İsmail, İdris ve Zülkifl ise, hepsi de sabırlı kimselerdendir.

86- Biz onları da rahmetimize gark ettik. Onlar gerçekten salih kimselerdendir.

Açıklaması

İsmail, İdris ve Zülkifl ise hepsi de sabırlı kimselerdendir.Yani Ey peygamber! İsmail b. İbrahim el-Halil'in, Şit ve Adem'den sonra gelen İdris'in (a.s.) İs-railoğulları'ndan olan ve Şam diyarında yaşamış olan İlyas adındaki pek çok nasip sahibi manasmdaki Zülkifl'in (a.s.) haberlerini hatırla!

Bunların hepsi belâ ve mihnetlere, Allah'a taate ve Ona isyan etmemeye sabreden ve sevabını yalnız Allah'tan bekleyen kimselerdendir. Herbirinin sabır durumlarını az önce anlattık.

"Biz onları da rahmetimize gark ettik. Onlar gerçekten salih kimselerdendir." Biz onları peygamberlik, cennete girmek, rızamız ve sevabımızı elde etmek suretiyle rahmetimizin ehlinden kıldık. Çünkü bunlar salâhı kâmil olan insanlar gurubundandır. Çünkü bunlar masum peygamberlerdir. Onların salâhını ise hiçbir fesat bulandıramaz. [\[25\]](#)

Hız. Yunus (A.S.) Kıssası

87- Zünnûn'a (Yunus'a) gelince, O bir zaman öfkeli bir halde (kavmini terk edip) gitmişti. Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonunda karanlıklar içinde şöyle niyaz etti: "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum."

88- Bunun üzerine biz de onun duasını kabul ettik. Onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarıyoruz.

Açıklaması

"Zunnûn'a gelince..." Ey Rasulüm! Yunus b. Metta'ın (a.s.) kıssasını hatırla. Cenab-ı Hak onu Musul diyarından Ninova kasabasına göndermişti. Bu kasabanın kralı Hazkıya idi. Hz. Yunus (a.s.) onları Allah Tealâ'ya, O'nun birliğine ve O'na itaat etmeye davet etmiş, onlar da bunu reddetmişler, küfürde karar kılmışlardı. Hz. Yunus (a.s.) da kavmine kızarak aralarından çıkıp gitmiş, onları üç gün sonra meydana gelecek bir azapla tehdit etmişti.

Bu azabın gerçekleşeceğini anlayıp peygamberin yalan söylemediğini idrak edince çocukları ve hayvanlarıyla birlikte sahraya çıktılar. Annelerle yavrularının arasını ayırdılar. Sonra da Allah'a yakarıştta bulundular. Develer ve yavruları, sığırlar ve danaları böğürmeye, koyunlar ve kuzuları meleşmeye başladılar. Allah da onlardan azabı kaldırdı.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Bir kasaba halkı inanmalı değilmiydi ki imanları kendilerine fayda versin! İşte Yunus'un kavmi iman ettikleri zaman, dünya hayatında rezilliği gerektiren azabı onlardan kaldırdık. Onları bir süre daha bu dünyada geçindirdik." (Yunus, 10/98).

Hz. Yunus'a (a.s.) gelince: Yola çıktı, bir gurup yolcu ile birlikte bir gemiye bindi. Gemi sarsılmaya başladı. Yolcular boğulmaktan korktular. Geminin yükünü hafifletmek için aralarından denize atacakları bir adam için kur'a çektiler. Kur'a Hz. Yunus'a (a.s.) çıktı. Yolcular onu denize atmak istemediler. Sonra tekrar kur'a çektiler. Kur'a yine ona çıktı. Sonra tekrar kur'a çektiler. Kur'a yine ona çıktı. Netice Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi: "Yunus gemide olanlarla karşılıklı kur'a çekmişti ama o yenilenlerden olmuştu." (Saffat, 37/141). Yani kur'a ona çıkmıştı.

Bunun üzerine Hz. Yunus kalktı, elbiselerini çıkarttı. Sonra da kendini denize attı. Cenab-ı Hak da denizden ona denizi yarararak gelen bir balık gönderdi. Balık onu yuttu. [\[26\]](#)

"Zünnun" ifadesi "balık sahibi", "nun" ise balık demektir. Hz. Yunus'a (a.s.) bu lakap verildiği sahihtir.

"Mugâdıben" yani kavmi kendisini yalanladıkları için ve kendisinin de üç gün sonra gelecek azapla tehdit ettiği durumlarından hoşlanmadığı için kavmine öfkeli bir halde ayrıldı. Fakat Hz. Yunus'un (a.s.) bilmediği bir şekilde tevbe etmeleri sebebiyle bu azap onlara gelmedi.

Yoksa Hz. Yunus (a.s.) Allah'ın hükmünden hoşlanmadığı için yahut Rab-bine öfke beslediği için ayrılmamıştı. Aksi takdirde peygamber bir yana normal bir kişiden bile beklenmeyen büyük bir günah işlemiş olurdu. Hz. Yunus (a.s.) Rabbinin rızası için öfkelenmişti. Nefsini zalimlerden olmakla tavsif etmesi de buna delildir. Bu görüş müfessirlerin çoğunluğunun görüşüdür.

"Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı." Yani balığın karnında ona darlık vermeyeceğimizi yahut ona ceza ile hükmetmeyeceğimizi zannetmişti. Bu ikinci manaya göre "nakdire" kelimesi takdir yani kaza ve hüküm anlamındadır. Nitekim şu ayette de aynı manada kullanılmıştı. "Her iki su takdir edilen ölçüye göre birleşti." (Kamer, 54/12). Hz. Yunus'un (a.s.) çıkışı kaçan bir köle haline benziyordu.

"Sonunda karanlıklar içinde şöyle niyaz etti: Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim." Yoğun karanlıkların derinliğinde yahut üç karanlığın yani balık karnının, denizin ve gecenin karanlığı altında Rabbine dua etti: Seni tenzih ederim ya Rabbi! Sen tek ilâhsın. Senin hiçbir ortağın yoktur. Sen dilediğini yaparsın. Dilediğini hükmedersin. Yerde ve gökte hiçbir şey seni âciz bırakamaz.

"Gerçekten ben zalimlerden oldum." Senden emirsiz veya senden izinsiz çıkmakla nefsine zulmedenlerden oldum. Bu durum "Ey Muhammedi Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret. Balık sahibi Yunus gibi olma. O sonunda pek üzgün olarak niyazda bulundu (Yunus, 68/48) ayetinin delaletiyle peygamberlere lââyık olan hâlin hilâfıdır.

"Bunun üzerine biz de onun duasını kabul ettik." Yani pişmanlık ve tevbe izhar ettiği duasına icabet ettik.

"Onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarıyoruz." Yani Hz. Yunus'u (a.s.) balığın karnından ve karanlıklardan çıkarttık. Onu sıkıntı ve dertten kurtardığımız gibi bizden yardım diledikleri ve rahmetimizi istedikleri zaman sadık müminleri de kurtarıyoruz.

Beyhakî'nin Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (r. a.) rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: Bir müslim Zünnûn olan Hz. Yunus'un balığın -arnındaki duasıyla "senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum." herhangi bir şey sebebiyle dua etse duasına mutlaka icabet olunur."

Hz. Yunus (a.s.) tevhidle başladı. Sonra tenzih, teşbih ve sena etti. Sonra da istiğfar etti ve nefsinin zulüm -yani günah- işlediğini itiraf etti.

İbni Ebî Hatim, Hz. Enes'in (r. a.) Peygamberimiz'e (s.a.) isnat ettiği şu hadisi rivayet etmektedir: Hz. Yunus (a.s.) balığın karnında iken bu kelimelerle dua etmeyi arzu edince şöyle niyazda bulundu: "Allahım! Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim.

Gerçekten ben zalimlerden oldum." dedi. Bu dua arşın altına yöneldi. Melekler:

- Ya Rabbi! Bu ses garip bir yerden gelen, bilinen güçsüz bir sestir, dediler. Cenab-ı Hak.

- Bunu bilmiyor musunuz? diye sordu. Melekler:

- Hayır ya Rabbi! Bu kim! dediler. Cenab-ı Hak:

- Kulum Yunus'tur, dedi. Melekler:

- Devamlı kabul edilmiş ameli, makbul duaları semaya yükselen kulun Yunus mu bu! Ya Rabbi! Rahat içerisinde işlediği amel sebebiyle ona rahmette bulunup belâdan kurtarmaz mısın? dediler. Cenab-ı Hak:

- Evet, dedi. Balığa emretti. Balık onu boş bir araziye attı. [\[27\]](#)

Hz. Zekeriyya (A.S.) Ve Hz. Yahya (A.S.) Kıssası

89- Zekeriya ise, o bir zaman Rabbine: "Ey Rabbim! Beni yalnız bırakma. Varislerin en hayırlısı sensin." diye niyaz etmişti.

90- Biz de onun duasını kabul ettik. Ve ona Yahya'yı bahşettik. Hanımını da buna elverişli kıldık. Gerçekten onlar hayırlı işlere koşarlar, ümit ve korku içinde bize dua ederlerdi. Onlar bize huşu (derin saygı) gösterirlerdi.

91- İffetini koruyan Meryem ise, biz ona ruhumuzdan üfledik. Onu da, oğlunu da bütün âlemlere bir mucize kıldık.

Açıklaması

"Zekeriya'ya gelince..." Ey Rasul! Zekeriya'nın haberini de hatırla. Hani o Allah'tan kendisine ondan sonra peygamber olacak bir evlât ihsan etmesini istedi. Kavminden ayrı olarak gizlice Rabbine şu şekilde dua etti: "Ey Rabbim! Benden sonra insanları sana davet etme yolunda benim ne evlâdım ne de varisim vardır. Beni böyle yalnız başıma bırakma. Mahlûkatın yok olduktan sonra baki kalacak sensin. Sen bana varis olacak birini ihsan etmezsen ben buna aldırış edecek değilim. En hayırlı varis sensin." "Varislerin en hayırlısı sensin." ifadesi hem dua, hem senadır.

"Biz de onun duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı bahşettik. Hanımını da buna elverişli kıldık." Biz onun yalvarışına ve arzusuna icabet ettik. Ona adı Yahya olan evlât bahşettik. Doğum engellerini ortadan kaldırmak suretiyle onun hanımını buna elverişli kıldık. Kısırlıktan sonra ve yaşlılık halinde çocuk dünyaya getirdi.

"Gerçekten onlar hayırlı işlere koşarlardı." Yani adıgeçen - Zekeriya (a.s.) fftâr peygamberler ve hanımı bize ibadete ve bize yaklaşımaya yahut ibadet ve ttat işlemeye, Allah'a yaklaştıracak ameller yapmaya koşarlardı.

Burada anlatılmak istenen husus onların bu taleplerine icabet edilmesi, sadece hayır işlerine koşmaları, hayrı elde etmede süratle davranmaları idi. Nitekim ciddi işlere rağbet edenler de bu şekilde davranmaktadırlar.

" Onlar ümit ve korku içinde bize dua ederlerdi. Onlar bize huşu gösterirlerdi. " Yani onlar bizim rahmetimizi ve lütfumuzu arzu ederek, bizim azabımızdan ve cezamızdan korkarak bize dua ederlerdi. Bize karşı mütevazi ve boyun bükmüş durumdaydılar.

Bunun manası şudur: Onlar ibadet ve taat işlemek ve bu hususta süratli davranmaya ilâve olarak şu iki şeyi yapıyorlardı:

Birincisi: Sevabını umarak ve cezasından korkarak Allah Tealâ'ya sığınmak.

İkincisi: Huşu (derin saygı). Bu kalpte yerleşen bir korku, kalpten ayrılmayan bir ürpermedir.

İbni Ebî Hatim, Abdullah b. Hukeym'den rivayet ediyor: Ebubekir (r. a.) bize hutbe irad etti. Sonra şöyle buyurdu:

"Ben size takvayı (Allah korkusunu), Allah'a lâyük olduğu şekilde senada bulunmanızı, ümitle korkuyu birbirine karıştırmanızı, niyazla ısrarı bir araya getirmenizi tavsiye ediyorum. Zira Allah (c.c), Zekeriya (a.s.) ve onun ailesi halkına şu şekilde senada bulunmuştur: "Gerçekten onlar hayırlı işlere koşarlar, ümit ve korku içinde bize dua ederlerdi. Onlar bize huşu (derin saygı) gösterirlerdi. "

Cenab-ı Hak bundan sonra Hz. Zekeriya (a.s.) ve oğlu Hz. Yahya (a.s.) kıs-sasıyla bir arada Hz. Meryem (a. s) ve oğlu Hz. İsa (a.s.) kıssasını zikrediyor.

Bu, Allah kelâmında alışılmış bir anlatım tarzıdır. Cenab-ı Hak önce Hz. Zekeriya (a.s.) kıssasını zikreder ve hemen onun ardından Hz. Meryem (a.s.) kıssasını anlatır. Çünkü bu iki kıssa birbiriyle irtibat halindedir. Zira Hz. Zekeriya (a.s.) kıssası yaşı geçmiş, pir-i fani bir ihtiyar ile gençliğinde hiç çocuk doğurmamış, kısır bir kocakarından çocuk dünyaya gelmesi olayıdır. Hz. Meryem (a.s.) kıssası ise daha gariptir. Bu ise hiçbir erkek olmaksızın sadece bir hanımdan çocuk dünyaya gelmesi olayıdır.

Bu iki kıssanın Al-i İmran, Meryem ve burada Enbiya surelerinde bir arada zikredildiğini görüyoruz.

"İffetini koruyan Meryem ise..." Yani kendini haram veya helâl yolla bile olsa erkeklerden koruyan Hz. Meryem'in haberini hatırla. Nitekim Cenab-ı Hak onun şu sözünü nakletmektedir: "Bana hiçbir beşer dokunmadı, ben asla kötü bir kadın da olmadım." (Meryem, 19/20); "İffetini koruyan İmran kızı Meryem'e biz ruhumuzdan üfledik." Yani Biz Hz. İsa'nın ruhunu onun karnına üfledik. Yani onun rahminde Hz.İsa'ya hayat verdik.

Dikkat edilmelidir ki buradaki zamir Hz. Meryem'e racidir. Yoksa ilk bakışta görüldüğü gibi Meryem'e hayat verilmesi kastedilmemiş, Hz. İsa'nın onun karnında hayat bulması kastedilmiştir. Ancak Tahrim suresinde zamir, "fercihâ" kelimesine racidir. Çünkü zamir müzekkerdir. Tahrim süresindeki ayetteki "fihi" kelimesi burada olduğu gibi "fihâ" şeklinde de okunmuştur. Yani Meryem'de veya hamilelikte demektir. Ayrıca her iki surede de "min rûhinâ" ifadesi vardır. Yani "hiçbir aslın aracılığı olmadan yarattığımız ruhtan" demektir. Şerefli olduğunu belirtmek için Allah'a nispet edilmiştir.

"O'nu da, oğlunu da bütün âlemlere bir mucize kıldık." Yani Hz. Meryem ile Hz. İsa'nın (a.s.) durumlarını mucize kıldık. Yani Hz. Meryem'in kocasız hamile oluşu normal şartların dışına çıkan ve Allah'ın her şeye kadir olduğuna delâlet eden bir kudret nişanesi ve bir mucizedir. Bir şeyi dilediği zaman Onun buyruğu sadece o şeye "ol" demektir. O da hemen olur.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Biz Onu bütün insanlara bir mucize kılmamız için..." (Meryem, 19/21).

Cenab-ı Hak "âyeteyn(iki mucize)" dememiştir. Çünkü bu kelâmın manası şudur: Biz o ikisinin durumunu, hallerini ve kıssalarını bütün âlemlere bir mucize kıldık. Yahut bu mucize tektir. Bu da erkek olmadan meydana gelen doğum olayıdır, "lil-âlemîn" ifadesi cinler, insanlar ve melekler için demektir.

Bu kıssada Hz. Meryem (a.s.) ve Hz. İsa'nın (a.s.) her biri için meleklerin Hz.

Meryem'e (a.s.) rızık getirmesi gibi başka mucizeler de vardır: "Zekeriya: Ey Meryem?.. Bu sana nereden geldi? demiş, O da: Bu Allah'ın katındandır, cevabını vermişti." (Al-i İmran, 3/37).

Hız. İsa'nın (a.s.) körlere, abraslı hastalara şifa vermesi ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltmesi gibi mucizeleri vardır. (Al-i imran, 49. ayet). [\[28\]](#)

Semavî Dinlerin Ve İlâhî Sünnetin Bir Oluşu

92- İşte sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde yalnız bana kulluk edin.

93- Fakat insanlar dinlerini aralarında parça parça ettiler. Halbuki onların hepsi sonunda bize döneceklerdir.

94- Kim mümin olarak salih ameller işlerse, onun emeği (kesinlikle) nankörlükle karşılanmaz. Biz onu hiç şüphesiz yazıyoruz.

95- Helak ettiğimiz bir kasaba halkının tekrar (bize) dönmemeleri imkânsızdır.

96- Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açılıp onlar her tepeden akın edecekler.

97- Gerçek olan vaad yaklaşacak. İşte o zaman inkâr edenlerin gözleri yuvalarından çıkacakmış gibi olur: "Eyvah bize! Biz bundan gafilmışız. Daha doğrusu zalimler bizmişiz." derler.

Açıklaması

Allah Tealâ insanlık dininin tek din olduğunu bildiriyor ve şöyle buyuruyor:

"İşte sizin ümmetiniz bir tek ümmettir." Yani tevhid dini yahut İslâm dini, peygamberler ve şeriatlar arasında üzerinde ittifak edilen, üzerinde bulunmanız gereken tek din, tek millet ve tek şeriattır. Siz peygamberler arasında farklı olmayan tek ümmet olarak bu din üzerinde olun. Ben kendisinden başka ilâh olmayan Allah'ım. Sadece bana kulluk edin. Herhangi bir melek, insan, taş, ağaç veya put gibi bir şeyi bana ortak koşmayın.

Bir başka ayette de: "İşte sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. Ben sizin Rab-binizim. Benden korkun." (Müminûn, 23/52) buyurulmuştur.

Buharî, Müslim, Ebu Davud ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir ha-dis-i şerifte peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Biz peygamberler cemaati baba bir kardeşleriz, dinimiz birdir." Yani kastedilen mana peygamberlere verilen çeşitli hükümlerle birlikte bir olan, ortağı olmayan Allah'a kullukta ittifak ediyoruz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Ey ümmetler! Herbiri-niz için bir şeriat ve yol tayin ettik." (Maide, 5/48).

Peygamberler arasındaki farklılık inanç, ahlâk, fazilet ve kulluk esasları üzerinde değil, sadece zamanlara ve çağlara göre furû (hükümler) ve cüz'î meselelerdedir.

"Fakat insanlar dinlerini aralarında parça parça ettiler." Yani ümmetler peygamberlerine karşı onları tasdik edenler ve yalanlayanlar şeklinde ayrılarak ihtilâfa düştüler, dinlerini aralarında çeşitli fırkalara bölerek parça parça ettiler.

Bu ifade durumun çirkinliğini dile getirmek için 2. şahıstan 3. şahısa geçiş ifadesidir. Asıl ifade: "Siz dinlerinizi parça parça ettiniz" olmalıydı. Sanki Cenab-ı Hak onların ifsat ettiklerini başkalarına nakletmekte ve onların bu davranışlarının çirkinliğini belirtmektedir. Sanki onlara şöyle demektedir: Onların işledikleri şu büyük günahı görmüyor musunuz?

Ayetin manası şudur: Onlar dinlerini kendi aralarında parçalara ayırdılar. Tıpkı bir topluluğun bir şeyi aralarında tevzi edip paylaştırdıkları, şuna bir pay buna bir pay ayırdıkları gibi... Bu ifade insanların din hususunda ihtilâfa düşmelerini, bölük bölük olmalarını temsille anlatmaktadır.

Tek din meselesinde tefrikaya düşmeleri ayıplanan çirkin bir harekettir. Bunun için Cenab-ı Hak onların bu davranışlarına karşı tehditte bulunarak şöyle buyurmaktadır.

"Halbuki onların hepsi sonunda bize döneceklerdir." Yani onlardan her gurup kıyamet günü bize dönecekler. Biz de herbirine ameline göre, hayırsa hayır serse şer karşılık vereceğiz.

"Kim mümin olarak salih ameller işlerse, onun emeği kesinlikle nankörlükle karşılanmaz. Biz onu hiç şüphesiz yazıyoruz."

Ayette geçen "min" cins için değil, teb'iz içindir; yani salih amellerden bir kısmı demektir. Zira mükellef farzı ve nafilisiyle bütün ibadet ve taati yerine getirmeye muktedir olamaz.

Ayetin manası şudur: Kim Rabbini ve peygamberlerini dili ve kalbiyle tasdik ederek Allah Tealâ'nın yoluna uygun salih amel işlese yahut müslim ve tevhid ehli olarak taatlardan bir amel işlese onun emeği asla zayi olmaz. Amelinin sevabı boşa çıkmaz, ameli nankörlükle karşılanmaz. Bilakis sevabı verilir. Biz ona tam karşılığını veririz. Ona zerre kadar zulmedilmez. Biz bunu tespit ederiz. Bütün amellerini karşılık vermek için amel defterinde muhafaza ederiz. Bundan hiçbir şey çok küçük olsa bile zayi olmaz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bazı ayetlerde şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz iman edip salih amel işleyenlere gelince biz güzel amel işleyenlerin ecrini zayi etmeyiz." (Kehf, 18/30); "Kim ahi-reti ister ve mümin olarak ahirete lâayık bir gayret sarfederse işte böylelerinin gayretleri makbul olur." (İsra, 17/19).

Bu ayet amellerin kabul edilmesinin ve kurtuluşun esasının kişinin mümin olmak ve salih ameller işlemek özelliklerini bir arada bulundurması olduğuna delildir.

İman, Allah ve Rasulünü bilip tasdik etmeyi de içine alır. Amel-i salih ise farzları yapmak ve haramları terk etmektir. Küfran (nankörlük) sevaptan mahrum olmaya verilen bir temsildir. Şükür ise sevaptan verilmesinin temsili ifadesidir. "Onun emeği kesinlikle nankörlükle karşılanmaz." ayetinde anlatılmak istenen bu nankörlük cinsinin ortadan kaldırılmış olmasıdır. Yine burada kullar Allah Tealâ'ya itaate sarılmaya teşvik edilmektedir.

"Helak ettiğimiz bir kasabanın tekrar bize dönmeleri imkânsızdır." Yani helak etmekle hükmettiğimiz bir kasaba halkının tevbeye dönmeleri yahut kıyamet gününden önce dünya hayatına dönmeleri imkânsızdır. Bu manaya göre "Lâ yerci'ûn'daki "lâ" te'kit manasında "zaide'dir. Bu ifade şu ayet gibidir: "O zaman artık ne vasiyet edebilirler, ne de (ailelerine) dönebilirler." (Yasin, 36/50). Ayetin başındaki "harâmün" kelimesi kesin olarak imkânsızlığı ifade etmek için istiare edilmiştir. Bu da Cennetlikler: "Doğrusu Allah bu ikisini de (su ve diğer rızıkları bugün) kâfirlere haram etmiştir" derler." (A'raf, 7/50) ayeti gibidir.

"Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açılıp onlar her tepeden akın edecekler." Yani helak edilen kavmin dönmeleri, kıyamet kopuncaya, Ye'cüc ve Me'cüc şeddinin açılması gibi kıyamet alâmetleri ortaya çıkıncaya kadar devam eder. Bu Ye'cüc ve Me'cüc iki kabiledirler, yahut bütün insanlar demektir. İnsanlar her yüksekçe yerden süratle inip geleceklerdir. Ayetten maksat öldükten sonra dirilmeyi ve amellerin karşılığının verilmesini inkâr eden müşriklere yapılan bir reddiyedir.

"Gerçek olan vaad yaklaşacak. İşte o zaman inkâr edenlerin gözleri yuvalarından

çıkacakmış gibi olur..." Yani bu korkunç olaylar, belâlar ve depremler meydana geldiği zaman kıyamet yaklaşmış olur. Bunlar olduğu zaman kâfirler, gördükleri büyük olayların şiddetinden nerdeyse hiçbir şey göremeyecek hale gelirler.

"Eyvah bize! Biz bundan gafilmışız. Daha doğrusu zalimler bizmişiz." Yani onlar: "Yazık, helak olduk. Biz dünyada gafilmışız, oyalanmışız. Bunun gerçek olduğunu öldükten sonra dirilmenin, hesap görme ve amellerinin karşılığını görmek için Allah'a dönmenin değişmez ve mutlaka meydana gelecek bir hadise olduğunu bilmiyorduk. Daha doğrusu biz gerçekte kendimiz azaba maruz kalmakla nefsimize zulmetmişiz." derler. Bu, itirafın fayda vermediği bir anda kendi nefislerine zulmettiklerini itiraf etmeleridir. [\[29\]](#)

Ahirette Müminlerin Ve Kafirlerin Halleri İle Gökyüzünün Durumu

98- Siz de Allah'tan başka taptığınız (putlar) da cehennem odunudur. Siz oraya gireceksiniz.

99- Eğer onlar gerçekten ilâh olsalardı cehenneme girmezlerdi. Hepsi de orada ebedî kalacaklardır.

100- Onlar orada inim inim inlerler. Onlar orada işitmezler.

101- Tarafımızdan kendilerine en güzel sevap vaad edilenler, işte onlar cehennemden uzaklaştırılacaklardır.

102- Onlar cehennemden uğultusunu duymazlar. Onlar canlarının istediği nimetlerin içinde ebedî kalacaklardır.

103- En büyük korku bile onları üzmez. Melekler onları: "İşte bu vaad edildiğiniz gündür," diyerek karşılarlar.

104- O gün biz göğü kitapların sayfalarını dürer gibi düreriz. Onları ilk defa nasıl yarattıysak sonra da öyle dirilteceğiz. Bu, bizim bir vaadimizdir. Şüphesiz biz vaadimizi mutlaka yerine getirenleriz.

105- Yemin olsun ki biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da 'Yeryüzüne mutlaka salih kullarım varis olur.' hükmünü koymuştuk.

106- Şüphesiz bunda kulluk eden kimselere bir tebliğ vardır.

Nüzul Sebebi

"Tarafımızdan kendilerine..." 101. ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak Hakim, İbni Abbas'tan naklediyor: "Siz de Allah'tan başka taptığınız putlar da cehennem odunudur. Siz oraya gireceksiniz" ayeti nazil olunca İbnü'z-Ziba'rî şöyle dedi: "Güneş, ay, melekler ve Üzeyr'e tapıldı. Bunların hepsi bizim ilâhlarımızla birlikte cehenneme mi girecek?" Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: "Tarafımızdan kendilerine en güzel sevap vaad edilenler işte onlar cehennemden uzaklaştırılacaklardır."(Enbiya, 21/101).

Ayrıca şu ayet de nazil oldu: "Meryem oğlu (İsa) bir misal olarak verilince hemen senin kavmin buna gülüyorlar. "Bizim tanrılarımız mı hayırlı yoksa O mu?" dediler. Bunu sana sadece bir mücadele olarak misal getirdiler. Daha doğrusu onlar çok düşman bir kavimdir" (Zuhruf, 43/57-58).^[30]

Açıklaması

Siz ey putlara tapan müşrikler! Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız, cehennem yakıtısınız. Hepiniz toptan cehenneme gireceksiniz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının." (Bakara, 2/24).

"Allah'tan başka tapındıkları şeyler" ifadesi putları, İblis'i ve onun uşaklarını içine almaktadır. Çünkü onlar onlara itaat etmekle ve onları izlerine uymakla onlara tapınanlar hükmündedir.

Bu ayet Üzeyr, Mesih ve melekleri ihtiva etmez. Çünkü "şüphesiz biz" ifadesi Kureyş müşriklerine karşı sözle hitaptır. Onlar sadece putlara tapıyorlardı. Yine Cenab-ı Hak "taptığınız kimseler" buyurmadı, "taptığınız şeyler" buyurdu. "Mâ" harfi ise akıl sahibi

varlıkları içine almaz. Dolayısıyla Razî'nin beyan ettiği gibi, ^[31] İbnü'z-Ziba'rî'nin sorusu anlamsız olmuştur.

Cenab-ı Hakk'ın: "Gökyüzüne ve onu bina edene yemin olsun..." (Şems, 91/5) ve "Sizin taptığınız şeylere tapmam." (Kâfirûn, 109/2) ayetlerindeki "mâ" "şey" manasına kullanılmıştır. Bunun benzeri olarak burada şöyle denilir: Siz ve Allah'ı bırakıp da taptığınız şeyler... Fakat "şey" lafzı umum ifade etmez. Dolayısıyla İbnü'z-Ziba'rî 'nin sualine gerek kalmamaktadır.

Daha önce geçen sebab-i nüzulde şeytanların tapılan şeylerden sayılmaları şu haberde açıkça anlaşılmaktadır.

Muhammed b. İshak Sîret'inde rivayet ediyor: Peygamberimiz (s.a.) Mes-cid-i Haram'a girdi. Kureyş'in ileri gelenleri Hatimde toplanmışlardı. ^[32]

Kabe'nin etrafında 360 put vardı. Peygamberimiz (s.a.) onların yanında oturdu. Nadr b. Haris gelmiş, Rasulullah (a.s.) onunla konuşup susturmuştu. Sonra şu ayeti okudu: "Siz de Allah'tan başka taptığınız putlar da cehennem odunudur. Siz oraya gireceksiniz."

Bunun üzerine Abdullah İbnü'z-Ziba'rî geldi. Kureyş ileri gelenleri kendi aralarında fısıldaşıyorlardı. İbnü'z-Ziba'rî:

- Görüştüğünüz konu nedir? diye sordu. Velid b. Muğire Rasulullah'ın (s.a.) sözünü bildirdi. İbnü'z-Ziba'rî:

- Allah'a yemin olsun ki, onu bulursam tartışacağım, dedi. Bunun üzerine Rasulullah'ı (s.a.) çağırdılar. İbnü'z-Ziba'rî, Rasulullah'a:

- Şu sözü söyleyen sen misin? diye sordu. Peygamberimiz:

- Evet, dedi. İbnü'z-Ziba'rî:

- Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, seninle tartışmak istiyorum. Soruyorum: Yahudiler Üzeyr'e, Hristiyanlar Mesih'e, Melihoğulları meleklerle tapmıyorlar mı? Peygamberimiz:

- Hayır, onlar gerçekte kendilerine bunu emreden şeytanlara tapınışlardır, diye cevap verdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak "Tarafımızdan kendilerine en güzel sevap vaad edilenler işte onlar cehennemden uzaklaştırılacaklardır." (Enbiya, 21/101) ayetini indirdi. Bu ayette Üzeyr, Mesih ve melekler kastediliyordu.

Kendilerine tapılan putların cehenneme sokulmasının sebebi ise Zemahşerî'nin açıkladığı gibi ^[33] onlara tapanların daha fazla keder ve hasret duymaları, dünyada yaptıkları şeyleri ahirette kendilerine şefaathane edindikten sonra bunların kendileri nezdinde en çok buğzedilen şeyler olduklarını görmesini sağlamaktı..

Cenab-ı Hak bundan sonra tapınılan putların gerçekten ilâh olmadıklarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Eğer bunlar gerçekten ilâh olsalardı, cehenneme girmezlerdi." Yani eğer bu putlar ve benzerleri kendilerine tapanların zannettikleri gibi fayda ve zarar veren hakiki ilâhlar olsalardı cehenneme girmezlerdi. Zira fayda ve zarar ver-seydiler, bu putlar önce kendi nefislerine gelecek zararlara engel olurlardı. Bu putlar terk edilmeye ve horlanmaya lâyıktırlar.

"Hepsi de orada ebedî kalacaklardır." Kendilerine tapılan sahte ilâhların hepsi cehennem azabında daimî kalacaklardır. Onlar oradan hiç çıkmayacaklardır.

"Onlar orada inim inim inlerler." Onlar ateşte azabın şiddetinden belâ ve gamın fazlalığından inilti ve boğazın en uzak noktasından zorla çıkan solukla inim inim inlerler.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onların cehennemde (çok feci) nefes alıp vermeleri vardır." (Hud, 11/106).

Onlar cehennemde kendilerini memnun edecek veya kendilerine fayda verecek hiçbir söz duymazlar. Sadece kendilerine azapla görevli zebanilerin seslerini duyarlar.

Cenab-ı Hak cehennemliklerin durumlarını beyan ettikten sonra saadete nail olan müminlerin durumlarını zikretti ve şöyle buyurdu:

"Taraflımızdan kendilerine en güzel sevap vaad edilenler işte onlar cehennemden uzaklaştırılacaklardır." Yani Allah tarafından kendilerine ezelde saadet takdir edilenler ve dünyada salih ameller işleyenler cehenneme girmekten uzak kalacaklardır. Onlar saadet ehli ve sevapla müjdelenmiş yahut muvaffak kılınmış kimselerdir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "İyi amel işleyenlere güzel bir karşılık, bir de ziyadesi vardır." (Yunus, 10/26).

Rivayet edilir ki Hz. Ali (r. a.) bu ayeti okudu, sonra da şöyle dedi: Ben de onlardanım. Bu kişiler Ebubekir, Ömer, Osman, Talha, Zübeyr, Sa'd ve Abdur-rahman b. Avf tır. Sonra namaz için ikamet okundu. Ridasım çekerek kalktı. O şöyle diyordu: "Onlar cehennemden uğultusunu duymazlar."

Onların nimet durumları şöyledir:

1- Cehennem'in uğultusunu duymazlar." Yani ateşin sesini ve cesetlerdeki yakıcılığını duymazlar. Cehennem'in ateşi onlara isabet etmez.

2- "Onlar canlarının istediği nimetlerin içinde ebedî kalacaklardır." Yani onlar arzu ettikleri cennet nimetleri ve lezzetleri içinde sürekli kalacaklardır.

3- "En büyük korku bile onları üzmez." Hesap için kabirlerinden kalktıktan sonraki sura ikinci defa veya son defa üfürülmesinin dehşeti onları korkutmaz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Sura üfürüldüğü gün göklerde ve yerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılırlar. Ancak Allah'ın diledikleri kimseler bunun dışındadırlar..." (Nemi, 27/87).

Kelime ve ibareler bölümünde geçtiği gibi başka görüşler de ifade edilmiştir. En doğru olan, bu dehşetin kıyamet gününün ve dirilişin dehşeti olduğudur.

4- "Melekler onları: "İşte bu vaad edildiğiniz gündür" diyerek karşılarlar." Onlar kabirlerinden çıktıkları zaman melekler onları karşılar, onları bu diriliş günüyle müjdelerler ve şöyle derler: İşte bu gün dünyada size vaad edilen sevinç, ikram, sevap ve güzellik günüdür.

Bu kabul ve karşılaşma Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi olacaktır: "O gün biz göğü kitapların sayfalarını durer gibi dureriz." Yani göğü durduğumuz gün büyük korku onları üzmez. Yahut melekler onları kitapların sayfalarını dür-düğümüz gün karşılarlar. Bu içinde korku, dehşet ve hayret bulunan bir başka sahnedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: " Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Halbuki bütün yeryüzü kıyamet günü O'nun hakimiyeti altındadır. Gökler O'nun kudretiyle durulmuştur. O onların şirk koştuklarından münezze ve yücedir. (Zümer, 39/67).

"Onları ilk defa nasıl yarattıysak sonra da öyle dirilteceğiz. Bu bizim bir vaadimizdir. Şüphesiz biz vaadimizi mutlaka yerine getirenleriz." Yani bu dürtüme Allah'ın mahlûkatı yeni bir yaratık olarak tekrar dirilttiği günde hiç şüphesiz olacaktır. Tıpkı ilk defa onları yarattığı gibi Allah onları tekrar diril-tecektir. Bu Allah'ın değişmez vaadidir. Allah bunu mutlaka yapacaktır. Bunun meydana gelmesi vaciptir. Mutlaka gerçekleşecektir. Çünkü O buna kadirdir.

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Şüphesiz ki bugün ilk yarattığımız gibi teker teker huzurumuza geldiniz." (En'am, 6/94); "O gün bütün insanlar hesap vermek için saflar halinde Rabbinde arz edileceklerdir. Allah onlara şöyle diyecektir: Şüphesiz huzurumuza ilk yarattığımız gibi geldiniz." (Kehf, 18/48).

Cenab-ı Hak daha sonra salih kulları için takdir ettiği dünya ve ahiret saadeti, dünya ve ahirette yeryüzünün varisi olacaklarını haber verdi.

"Biz Zebur'da yazdık..." Yani biz Tevrat'tan sonra gönderilen Zebur kitabında yahut bu Kur'an-ı Kerim'de kesin bir şekilde hükmettik ki dünya ve ahirette yeryüzünün mirası ancak salih müminlerin yani Allah'a taat ile amel eden müminlerin olacaktır.

Ayette geçen "Zikr" Tevrattır. İbni Abbas bunu Kur'an'dır demiştir. Bir rivayete göre Zikr, Ümmü'l-Kitab yani Levh-i mahfuzdur. Bu, peygamberlere indirilen kitaplar için bir cins isimdir.

Arz, ya cennetin arazisidir; nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "(Cennetlikler) dediler ki: Bize vaadinde sadık olan, bizi cennetten neresini dilersek yerleşmek üzere bu yere mirasçı yapan Allah'a hamdolsun. Amel edenlerin mükâfatı ne güzel." (Zümer, 39/74).

Ya da arz dünya arzıdır, yeryüzüdür ve dünyayı imar etmeye lâayık ehlidir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah içinizden iman edip salih ameller işleyenlere onları mutlaka yeryüzünün halifeleri, sahipleri kılacağını vaadetti." (Nur, 24/55).

"Musa kavmine şöyle dedi: Allah 'tan yardım isteyin ve sabredin. Yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediklerini ona varis kılar. Hayırlı sonuç Allah'ındır." (Araf, 7/128).

Mukaddes topraklara gelince, oraya sadece salih kullar varis olur. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Hor görülen o kavmi de kendisini bereketli kıldığımız o toprakların doğularına ve batılarına mirasçı kıldık." (A'raf, 7/137).

"Bütün bu ayetlerde kulluk eden topluluk için bir tebliğ vardır." Yani bu surede zikredilen haberler, vaad, tehdit ve tesirli öğütlerde kulluk eden bir topluluk için yeterli bir öğüt ve fayda vardır. Kulluk eden topluluk Allah'a O'nun emrettiği, sevdiği ve razı olduğu şekilde kulluk edenler, şeytana ve nefislerinin şehvî arzularına itaat yerine Allah'a itaati tercih edenlerdir. [\[34\]](#)

Rahmet Peygamberi

108- De ki: "Bana vahyolunuyor ki sizin ilâhınız ancak bir ilâhtır. Artık müs-lüman olacak mısınız?"

109- Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: "Ben size eşit olarak tebliğ ettim. Size vaad olan şeyler yakın mıdır, uzak mıdır, ben bilmem."

110- Şüphesiz O açığa vurulan sözü de bilir, gizlediğiniz şeyleri de bilir.

111- Bilmiyorum, belki bu sizin için bir imtihandır ve bir müddete kadar geçici bir yararlanmadır.

112- Muhammed şöyle dedi: "Ey Rabbim, hak ile hükmet. Rabbimiz sonsuz rahmet sahibidir. Yakıştırdığınız şeylere karşı yardımı istenilecek olan O'dur."

Açıklaması

Ey Muhammedi Seni Kur'an şeriatı ve ahkâmıyla sadece ve sadece dünya ve ahirette bütün insanlara ve cinlere rahmet olası diye gönderdik. Kim bu rahmeti kabul eder ve nimete şükrederse dünya ve ahirette mesut ve bahtiyar olur. Ve kim bunları inkâr ve reddederse dünya ve ahiretini mahvetmiş olur.

Bir rivayete göre, Hz. Peygamberin kâfirler için de rahmet olması şu anlamdadır: Onlar Hz. Peygamber sayesinde tamamen yok olmaktan, suretlerinin hayvan suretine değiştirilmesinden (dönüştürülmesinden) ve köklerinin kazınmasından kurtulmuşlardır.

İnkarcıların nasıl hüsrana uğrayacaklarını Allah Tealâ şöyle açıklıyor: "Allah'ın nimetini nankörlüğe çevirenleri ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi? Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargâhtır." (İbrahim, 14/28-29).

Yine Allah Tealâ, Kur'an hakkında şöyle buyurmaktadır:

"De ki, O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuz ve şifadır. İnanamayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara göre bir körlüktür. Sanki onlar uzak bir yerden çağırılıyorlar." (Fussilet, 41/44). Rasulullah (s.a.), İmam Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ben lânetçi olarak değil, rahmet olarak gönderildim." Hakim, bu hadisin rivayetinde şunu da ilâve

eder: "Ben ancak bir rahmet ve hidayet elçisiyim."

Sonra Allah Tealâ Resulüne, müşriklerle olan mücadelesinde hem bir uyarı olsun, hem de artık bir mazeret ileri sürmesinler diye onlara şöyle demesini emretti: " De ki: Şüphesiz bana, ilâhınızın, ancak tek bir ilâh olduğu vahyediliyor. Artık müslüman oldunuz değil mi? " Yani Ey Muhammed! Mekke müşriklerine ve diğer bütün insanlara şunu tebliğ et: Bana ilâh hakkında onun tek ve bir olup ortağı olmadığından başka bir şey vahyedilmiş değildir. Öyleyse sadece O'na ibadet edin ve sadece O'na teslim olup boyun eğin. Bana da aynı şekilde itaat ve ittiba edin.

"Eğer yüz çevirirlerse, artık de ki: (Bana emrolunanı) eşitlik esasına dayanarak size açıkladım." Yani, eğer yüz çevirir ve senin onları davet ettiğin şeyi terk ederlerse onlara şöyle de: Size açıkça bildiriyorum: Ben size karşı harp halindeyim, siz de bana karşı harp halindesiniz. Ve siz, benden uzak olduğunuz gibi de sizden uzağım. "(Rasulüm) Eğer seni yalanlarsa şöyle de: Benim yaptığım bana, sizin yaptıklarınız da sizedir. Siz benim yaptıklarımdan uzaksınız, ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." (Yunus,10/41). "Bir kavmin ihanet edeceğinden korkarsan, sen de hak ve adaletle (onlarla yaptığın ahdi) onlara at." (Enfal, 8/58). Yani ahdin bozulmasıyla ilgili hem senin bilgin ve hem de onların bilgisi eşit olsun. Ayetin buradaki manası budur.

"Size eşit bir şekilde (gerçeği) açıkladım." Yani size, benim sizden berî olduğumu, sizin de benden uzak olduğunuzu söyledim. Çünkü bunu biliyorum ve bu husustaki bilgimiz de müsavidir.

"Ben, size vaad edilen azabın yakın mı, uzak mı olduğunu bilmiyorum." Yani, size vaad edilen azap ve müslümanların size galip geleceği hiç şüphesiz mutlaka vaki olacaktır. Fakat bunun yakınlığı ve uzaklığı ile ilgili bir bilgim yoktur.

"Hakikat O, sizin açıkça söylediklerinizi de, gizlediklerinizi de hakkıyla bilir." Yani, Allah Tealâ gaybın tamamını bilir. Dolayısıyla o, kulların açıkça yaptıklarını da gizlice yaptıklarını da bilir. Yine O, İslâm'a karşı açıkça yapılan hücumları da müslümanlara karşı gizledikleri kin ve tuzaklarını da bilir. İşte Allah Tealâ, bütün bunların azlığına ve çokluğuna göre karşılıklarınızı verecektir.

"Bilmiyorum, belki O, sizin için bir fitne ve belli bir zamana kadar bir metadır." Yani, bilmiyorum; azabın sizden tehir edilmesi belki, sizi imtihan etmek ve belirlenmiş vakte kadar dünyevî lezzetlerden faydalanmalarınıza fırsat vermek içindir. Böylece O, sizin nasıl davranacağınızı kontrol etmek ister.

"Dedi ki, Rabbim, hak ile hükmet." Yani, Peygamber şöyle dua etmektedir: Rabbimiz, bilgimizle hakkı ve adaleti yalanlayan kavmimizin arasını ayır. Çünkü senin sözün haktır. Sen de haksin. Vaadin de, hükmün de haktır. Sen yalnızca hakkı seversin. Katade diyor ki:

"Peygamberler hep şöyle dua ederlerdi: "Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet. Çünkü sen, hükmedenlerin en hayırlısım." Resulullah (s.a.) de bu şekilde dua etmekle em-rolündü.

İmam Malik'in Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiğine göre, Resulullah, bir savaşta karşı karşıya kaldığı zaman "Rabbim, adaletle hükmet" diye dua ederdi.

"Yakıştırdığınız şeylere karşı yardımı istenilecek olan O'dur." Yani, sizin Allah'a atfettiğiniz her türlü şirk, küfür, yalan ve batıl söze karşı yardımı istenen Rabbimiz olan Allah Tealâ'dır. Batıl sözlerinizden maksat da şudur: Allah'ın çocuğu vardır, ben sihirbaz bir şairim, Kur'an şiidir vb. Allah Tealâ'nın hakem tayin edilmesi hem bir uyarıdır hem de hakkın ortaya çıkmasını sağlar. Aynı zamanda kâfirler için bir tehdit, bir hezimet ve inananlar ordusu ve Hakk'ın yardımcıları önünde bir mağlubiyet ifade eder. Onu peygamber olarak görevlendirmekle Allah Tealâ, daha önce gelip geçen peygamberleri şereflen-dirmiştir. Çünkü o, bütün insanlara rahmet olarak gönderilmiştir. [\[35\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/10.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/12-15.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/19-20.

[\[4\]](#) Kurtubî, XII/274.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/24-27.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/33-36.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/40-43.

[\[8\]](#) İbni Mace bu manada: "Allahım! Ölüm sarhoşluğuna karşı bana yardım et."

hadisini rivayet etmiştir.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/49-53.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/57-60.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/63-64.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/68-69.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/72-74.

[14] Kurtubî, XI/303.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/77-79.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/81-83.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/85.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/86-87.

[19] İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, III/1254.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/90-91.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/91-92.

[21] İbni Kesir, III/187.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/92-93.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/99.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/99-100.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/103.

[26] İbni Kesir, 111/ 191.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/106-108.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/111-113.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/116-119.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/122-123.

[31] Razî, XXII/223.

[32] Hatîm: Kâbenin kuzey tarafında Hicrî İsmail denilen Altınoluğun altındaki hilâl şeklindeki duvarın iç kısmı. Hatim bölümü Kâbenin içinden sayılmakta ve tavaf buranın dışında yapılmaktadır.

[33] Zemahşerî, 11/338.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/123-126.

[35] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/131-132.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Surenin Fazileti: 4

Takvanın (Allah Teala'dan Korkmanın) Emredilmesi 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

İnsanın Ve Bitkilerin Yaratılmasıyla Öldükten Sonra Dirilmeye Delil Getirilmesi 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 8

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Batılla Mücadele, Tereddütlü İman, Salih Müminlerin Mükâfatı 10

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi 11

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13

Peygambere Yardım Edilmesinden Ümitsiz Olanın Durumu Ve Apaçık Mucizelerin İndirilmesi 14

Kelime ve İbareler: 14

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Ümmetler Arasında İlâhî Hüküm Verilmesi, Kâinattaki Her Şeyin Allah'ın İzzetine Boyun Eğmesi 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

[Ayetler Arası İlişki 15](#)

[Açıklaması 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16](#)

[Kâfirlerin Ve Müminlerin Amellerine Karşılık Verilmesi 17](#)

[Belagat: 17](#)

[Kelime ve İbareler: 17](#)

[Nüzul Sebebi 18](#)

[Ayetler Arası İlişki 18](#)

[Açıklaması 18](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19](#)

[Mescid-i Haram'a Girmeyi Engellemek. 20](#)

[Belagat: 20](#)

[Kelime ve İbareler: 20](#)

[Nüzul Sebebi 20](#)

[Ayetler Arası İlişki 20](#)

[Açıklaması 20](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21](#)

Beytullah'ın Yerinin Belirlenmesi, Beytullah'a Hacca Gitmenin Emredilmesi 22

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Nüzul Sebebi 22

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Allah'ın Yasaklarına Saygı Gösterilmesi 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Kurbanlıkları Keserken Besmele Çekilmesi, Etlerinden Yenilmesi Ve Başkalarına Da Yedirilmesi 33

I'râb: 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Nüzul Sebebi 33

Ayetler Arası İlişki 34

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

Allah'ın Müminleri Müdafaa Etmesi, Savaşın Meşru Kılınmasının Sebepleri 36

Belagat: 36

Kelime ve İbareler: 37

Nüzul Sebebi 37

Ayetler Arası İlişki 37

Açıklaması 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Geçmiş Ümmetlerin Helak Olmalarından İbret Alınması 42

Kelime ve İbareler: 42

Ayetler Arası İlişki 43

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Hz. Peygamberin (S.A.) Vazifesinin Belirlenmesi 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 46

Ayetler Arası İlişki 46

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46

Vahyin Muhkem Kılınması Ve Şeytanlardan Korunması,
Garanîk Kıssası 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

Nüzul Sebebi 48

Açıklaması 49

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Nefislerini Müdafaa Etmek İçin Savaşan Muhacirlere
Allah'ın Zafer Ve Cennet Vaadi 51

Kelime ve İbareler: 52

Nüzul Sebebi 52

[Ayetler Arası İlişki 52](#)

[Açıklaması 52](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53](#)

[Allah Teala'nın Kudretinin Delilleri 53](#)

[Belagat: 54](#)

[Kelime ve İbareler: 54](#)

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 55](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56](#)

[Her Ümmetin Kendisine Uygun İbadet Yolu Ve Usulü Vardır 57](#)

[Belagat: 57](#)

[Kelime ve İbareler: 57](#)

[Nüzul Sebebi 58](#)

[Ayetler Arası İlişki 58](#)

[Açıklaması 58](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59](#)

[Müşriklerin Bazı Batıl İnançları Ve Onlara Sineklerle](#)

Meydan Okunması 60

Belagat: 60

Kelime ve İbareler: 60

Ayetler Arası İlişki 61

Açıklaması 61

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62

Kesin Hükümler 63

Belagat: 63

Kelime ve İbareler: 63

Ayetler Arası İlişki 64

Açıklaması 64

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 67

Rahman ve Rahim Olan Allah 'm Adıyla

HAC SURESİ

Takvanın (Allah Teala'dan Korkmanın) Emredilmesi

1- Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Zira kıyametin sarsıntısı büyük bir şeydir.

2- Onu gördüğünüz zaman her emzikli kadın emzirdiği çocuğundan geçer. Her hamile kadın çocuğunu düşürür. Sen insanları sarhoş görürsün. Aslında onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah'ın azabı şiddetlidir.

3- İnsanlardan öylesi vardır ki, bilgisizce Allah hakkında mücadele eder, her azgın şeytanın ardına düşer.

4- Şeytan hakkında yazılmıştır ki, kim şeytani dost edinirse o onu saptırır ve onu cehennem azabına sürükler.

Açıklaması

Allah kullarına takvayı emrediyor ve onlara kıyametin dehşeti, sarsıntıları ve ahiretin durumları hakkında karşılaştıklarını bildiriyor ve şöyle buyuruyor:

"Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Zira kıyametin sarsıntısı büyük bir şeydir. " Ey âdemoğulları! Rabbinize itaat etmek ve O'na isyan etmemek suretiyle

O'nun cezasından sakının. Zira kıyametin sarsıntısı yahut insanlar kabirlerinden kalkmadan önce kıyamet koptuğu zamanki şiddetli hareket çok korkunçtur. Meydana gelmesi çok dehşetlidir.

Buna şu ayetler de delildir: "Yeryüzü kendisinden gelen şiddetli bir sarsıntı ile

zelzeleye uğratıldığı zaman ve yeryüzü bütün ağırlıklarını çıkardığı zaman..." (Zilzal, 99/1-2);

"Yerle dağlar yerlerinden kaldırılıp da birbirine bir çarpma ile hepsi toz haline geldiği zaman..." (Hakka, 69-14-15);

"Yeryüzünün bir sarsıntı ile sarsıldığı, dağların didik didik parçalandığı, hepsinin dağılıp toz haline geldiği zaman..." (Vakıa, 56/4-6).

Bu günün özellikleri şunlardır:

1- "O sarsıntıyı gördüğünüz zaman her emzikli kadın emzirdiği çocuğunu unuttur." O gün o sarsıntı sebebiyle emzikli kadın bebeğini unuttur. Ayette geçen "el-murdi" kelimesi çocuğunu emziren, çocuğuna meme veren kadın demektir, "el-murdi" ise emzirmeye hazırlıklı olan yahut emzirmese bile emzirme durumunda olan demektir. "Emzirdiği çocuğunu" ya da emzirmeyi "unuttur".

2- "Her hamile kadın çocuğunu düşürür." Dehşetin, korkunun şiddeti sebebiyle hamile kadın karnındaki yavrusunu düşürür.

Hasan-ı Basrî diyor ki: Emzikli kadın çocuğunu emzirmekten gafil kalır, hamile kadın karnındaki çocuğunu vakti tamam olmadan düşürür.

3- "Sen insanları sarhoş görürsün." İnsanları korkudan dolayı sarhoş gibi görürsün. Onlar gerçekte ve hakikatte içki içip sarhoş olmuş değildirler. Fakat şiddetli azap onların akıllarını ve ayırd etme gücünü kaybettirir.

Bu şiddetli uyarıya rağmen bazı insanlar öldükten sonra dirilmeyi inkâr ediyorlar ve bilgisizce Allah katında mücadele ediyorlar. İnsanlardan bir kısmı Allah'ın sıfatları ve fiilleri hakkında, öldükten sonra dirilmeye ve başka hususlara kadir oluşu hakkında doğru bir bilgi olmaksızın ve doğru bir akıl olmaksızın tartışırlar. Bu batıl yoldaki mücadelesinde azgın ve inatçı şeytanın izlerine uyar. O hak yolda mücadele etmez, sadece batıl yolda mücadele eder.

Daha önce de beyan edildiği gibi denilmiştir ki: Bu ayet Nadr b. Haris hakkında nazil olmuştur. Nadr mücadelecisi bir kimse idi. Nadr:

- Melekler Allah'ın kızlarıdır. Kur'an öncekilerin masallarıdır. Allah çürümüş ve toprak olmuş insanları diriltmeye, kadir değildir, diyordu.

Bu ayet -Keşşaf'ta denildiği gibi- Allah için caiz olmayan hususlarda, caiz olmayan

sıfat ve fiillerde hiçbir ilme müracaat etmeden, hiçbir hüccete ve doğru burhana uymadan mücadele eden, ne yaptığını bilmeyen, hakla batılı ayırd edemeyen herkes hakkında umumdur.

Ayet mefhumu itibariyle haklı mücadelenin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Haklı mücadele bilerek ilimle yapılan ve "Onlarla güzel bir şekilde mücadele et." (Nahl, 16/125) ayetinde murad olunan mücadeledir.

Batıl mücadele ise "Sana ancak mücadele ile vurdular." (Zuhruf, 43/58) ayetiyle murad edilen mücadeledir.

"O kendi üzerine şunu takdir etti ki: Kim şeytani dost edinirse onu (hak yoldan) saptıracağıdır..." Cenab-ı Hak şeytana uyan, onu kendisine dost ve yardımcı kılan herkesi dalâlete düşüreceğine ve o kimsenin şeytani dost edinmesini, kendisine cennet yolundan sapmak, ateşe yönelmek ve cehenneme ulaşmaktan başka fayda vermeyeceğine karar verdi.

Kastedilen mana şudur: Şeytana uymak dünyada sapıklığa, ahirette ise cehennem azabına götürür. Sanki Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: Şeytana uyan kimse için şeytanın o kimseyi cennetten sapıtacağı, onu cehenneme sürükleyeceği kararlaştırılmıştır. Bu ayet şeytana tabi olanlara bir tehdit niteliğindedir. [\[1\]](#)

İnsanın Ve Bitkilerin Yaratılmasıyla Öldükten Sonra Dirilmeye Delil Getirilmesi

5- Ey insanlar! Eğer dirilmekten şüphe ediyorsanız (şunu iyi bilin ki) biz sizin aslınızı topraktan, sonra onun neslini nutfeden, sonra pıhtılaşmış kandan, sonra da belirsiz bir vakte kadar rahimlerde tutuyor, sonra da sizi bebek olarak dünyaya getiriyoruz. Daha sonra siz en güçlü çağınıza eriyorsunuz. Kiminiz ölüyor, kiminiz (kemale erip) hayatın en kötü devresine ulaşıyor. Artık bilgi durumundan sonra (hiçbir şeyi) idrak edemez oluyor. Sen yeryüzünü kupkuru görürsün. Fakat biz oraya su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarır, her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirir.

6- Bundan dolayı Allah haktır, ölüleri O diriltecektir. O her şeye kadirdir.

7- Kıyamet hiç şüphesiz kopacaktır. Allah kabirlerde olanları diriltecektir.

Açıklaması

Allah Tealâ öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenin tutumunu zikrettikten sonra ilk defa yaratma şeklinde müşahede ettiği hususların tekrar yaratmaya kadir olduğuna delil oluşunu zikretti ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Eğer tekrar dirilmekten şüphe ediyorsanız..." Yani ey öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden insanlar, tekrar dirilmenin mümkün olduğundan ve kıyamet günü bunun olacağından şüpheye iseniz yaratılışınızın başlangıcına bakın. Başlangıcına kadir olan varlık insanın uğradığı şu yedi merhalelerin delaletiyle tekrar diriltmeye de kadirdir:

1- "Biz sizi topraktan yarattık." Yani sizin aslınız olan Adem'i topraktan yarattık. Meniyi meydana getiren maddeleri su ve topraktan oluşan bitkilerden yarattık.

2- "Sonra nutfeden..." Yani sonra topraktan oluşan gıdalardan meydana gelen meni vasıtasıyla normal doğumlar meydana geldi.

3- "Sonra kan pıhtısından..." Yani sonra nutfe Allah'ın izniyle 40 gün sonra yoğun veya donuk bir kan parçasına yahut kırmızı kan pıhtısına dönüşür.

4- "Sonra da belirli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık." Yani sonra bu kan pıhtısı et parçası olur. Bu et parçası ya tam bir halde oluşur. Yani şekli, duyguları ve beden azalarının planlaması tam olur. Ya da tamam-lanamaz ve henüz şekillenmeden önce yahut şekillendikten sonra kadın onu düşürür. Yahut şekli, duyu organları noksan olarak doğum meydana gelir.

Razî diyor ki: "Belli belirsiz bir çiğnem et parçası" ifadesinin insan olacak kimse için kullanılmış olması gerekir. Çünkü Cenab-ı Hak ayetin başında: "Sizi biz yarattık." buyurmaktadır. Bu da "belli belirsiz bir çiğnem et parçası" ifadesinin düşük çocuk için kullanılma ihtimalini uzak kılmaktadır.

Kısaca: "Mukhallaka "kendisinde hiçbir eksiklik ve hiçbir ayıp bulunmayan yaratılışı tam olan düzgün et parçası "Gayri mukhallaka" ise ayıplı, kusurlu ve tam olarak yaratılmamış et parçasıdır.

"Size beyan etmemiz için..." Yani size mükemmel kudretimizi ve hikmetimizi beyan

etmemiz için ve böylece öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğuna delil saymanız için sizi bu çeşit bir tedricî şekille yarattık. Zira beşeriyeti önce topraktan, sonra da ikinci olarak su ile toprak arasında hiçbir uygunluk olmadığı halde nutfeden (meniden) yaratmaya muktedir olan, aralarındaki açık farklılığa rağmen nutfeyi de kan pıhtısı haline getiren, daha sonra da kan pıhtısını et parçası, et parçasını kemik haline getiren başlangıçta olduğu gibi tekrar yaratmaya muktedirdir. Hatta bu -Zemahşerî'nin dediği gibi- daha da basittir.

5- "Sonra da sizi bebek olarak dünyaya getiriyoruz." Sonra sizi annelerinizin karnından beden, akıl ve duygulan zayıf yavrular olarak çıkarırız. Sonra her yavru gelişir; Allah ona yavaş yavaş güç ve kuvvet verir.

6- "Daha sonra siz en güçlü çağınıza eriyorsunuz." Bedenî ve aklî gücünüz kemale eriyor, nihayet gençliğin baharında kemal derecesine ulaşıyorsunuz.

7- "Kiminiz ölüyor, kiminiz de hayatın en kötü devresine ulaşıyor." Yani sizden bir kısmınız henüz olgunluk çağına erişmeden yahut gençlik ve kuvvetlilik halinde ölüyor. Bir kısmınız da yaşlılık ve çöküntü, kuvvet, akıl ve anlayış zayıflığı ve bunaklık yaşına kadar ulaşıyor. Nihayet eskiden çocuklukta olduğu gibi güçsüz, akli basit, anlayışı az, bildiği şeyleri unutmuş hale dönüyor. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Kime uzun ömür verirsek onu yaratılışta geriletiriz." (Yasin, 36/68).

Kısaca: Yaratılışın uğradığı bu zikredilen merhaleler ölüm ve diğer durumların insanın başına gelmesi her şeye kadir ve her şeye hâkim olan, mahlûkatı yoktan var eden, sonra onları tekrar diriltecek olan, akla ve kıyasa göre tekrar diriltmek yoktan var etmekten daha basit gelen yaratıcının "Allah'ın" varlığına kesin bir delildir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Allah sizi bir güçsüzlükten yaratan, sonra bu güçsüzlüğün ardından size kuvvet veren, sonra da bu kuvvetin arkasında tekrar güçsüzlük ve yaşlılık verendir. O dilediğini yaratır. O herşeyi gayet iyi bilen ve her şeye kadir olandır." (Rum, 30/54).

Bundan sonra Cenab-ı Hak öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğuna insanın yaratılmasına benzeyen bitkilerin yaratılış şekli ile ikinci delili zikretti. Şöyle buyurdu:

"Sen yeryüzünü kupkuru görürsün." Yani ey insan, düşündüğün zaman yeryüzünü ölü, kuru, çorak ve bitkisiz görürsün. Biz yeryüzüne yağmur suyu ve benzerlerini yağdırdığımız zaman yeryüzü bitki ile harekete geçer, ölümden sonra canlanır. Gittikçe bitkiler artar. Su ve bitkilerle yeryüzü yeşerir, kabarır, yükselir.

Daha sonra her çeşit bitki ve ekinlerden gayet güzel, süslü, hoş ve kokulu, güzel manzaralı, değişik renk, tat, koku, şekil ve yararları bulunan meyve, sebze ve bitkiler

çıkartır. Hiçbir bitkinin yeşermediği kupkuru ve ölü toprağı diriltmeye kadir olan elbette ölüleri diriltmeye de kadirdir.

Bu anlatılanların şu beş sonucu vardır:

1- "Benden dolayı Allah haktır." Size şu beyan ettiğim insan, hayvan ve bitkilerin yaratılışı, her yaratığın bir halden diğer hale geçişi Allah'ın hiç şüphe bulunmayan değişmez, engel olunmayan, kaybolmayan, yaratıcı, yönetici, dilediğini yapan hak varlık oluşu sebebiyledir. Onun dışındaki bütün yaratıklar güçsüz ve zayıftırlar. Bu belirtilen şeylerden hiçbirini yapamazlar. Bu da yaratma hususunda tek olan yaratıcının varlığına delâlet etmektedir.

2- "Ölüleri O diriltecektir. "İnsanı, hayvan ve bitkiyi dirilttiği ve ölü topraktan canlı bitkileri yeşerttiği gibi ölüleri diriltmeye kadir olan ilâh da Odur. Bu ifade bu eşyaları meydana getirmekten âciz olmayan kimse nasıl ölüleri tekrar diriltmekten âciz olabilir? diye bir uyarıdır.: "Bunları diriltten ölüleri de diriltecektir. Şüphesiz ki O her şeye kadirdir." (Fussilet, 41/39).

3- "Şüphesiz O her şeye kadirdir." Allah her şeye muktedirdir. Bu belirtilen hususlarda ve diğer mümkün olan şeylere kadir olan Allah yok olduktan, çürüdükten sonra cesetleri tekrar diriltmeye kadirdir. Bütün malûmatı bilmektedir: "De ki: Onları ilk defa yoktan var eden tekrar diriltecektir. O bütün yaratıkları gayet iyi bilir." (Yasin, 36/79).

4- "Kıyamet hiç şüphesiz kopacaktır." Şunu iyi bilin ki ölüleri diriltmeye kadir olan kıyamet gününü de getirmeye kadirdir. Kıyamet Allah'ın size vaad ettiği gibi hiç seksiz şüphesiz mutlaka olacaktır.

Yedinci ayet, altıncı ayete mana yönünden olmasa da lafız yönünden at-fedilmiştir. Burada mutlaka bunu tazmin edecek gizli bir fiile ihtiyaç vardır. Bu da "vel-ya'lemû (bilsinler ki)" filidir.

5- "Allah kabirlerde olanları diriltecektir." Şunu yakinen bilin ki Allah kabir ehlini diriltecektir. Onlar kabirlerinde çürümüş kemikler olduktan sonra tekrar onları yaratacak, ikinci defa mahşer, hesap, sevap ve ceza günü için onları var edecektir.

Kısaca; insan, hayvan ve bitkinin yaratılış merhalelerinin beyan edilmesi Cenab-Hakkın mümkün olan herşeye kadir olduğuna, bütün malûmatı bildiğine delildir. Bu tekrar diriltmenin mümkün, kıyametin de takdir edilmiş olduğunu ispat etmektedir. [\[2\]](#)

Batıla Mücadele, Tereddütlü İman, Salih Müminlerin Mükâfatı

8- İnsanlardan bir kısmı bilgisi, hidayeti ve aydınlatıcı bir kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışma çıkarır.

9- Allah yolundan saptırmak için bir taraflarını eğip büker (büyüklük taslar). Dünyada rezillik onadır. Biz ona kıyamet günü yakıcı azabı tattırırız.

10- Bu senin kendi ellerinle yaptıklarından dolayıdır. Yoksa Allah kullarına karşı hiç de zalim değildir.

11- İnsanlardan bir kısmı da Allah'a bir uçurum kenarında ibadet eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa bundan huzur duyar. Başına bir belâ gelirse yüz üstü döner. Dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte apaçık kayıp budur.

12- O Allah'ı bırakıp kendisine zararı veya faydası dokunmayacak olan şeylere yalvarır. İşte derin sapıklık budur.

13- O kendisine zararı faydasından daha yakın olan putlara yalvarır. (Putlar ise) ne kötü dost, ne kötü arkadaştır.

14- Şüphesiz ki Allah iman eden ve sa-lih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah şüphesiz dilediğini yapar.

Açıklaması

Bu ayetler "İnsanlardan bir kısmı Allah hakkında bilgisizce tartışma çıkarır ve her azgın şeytanın ardına düşer." ayetinde sözü geçen taklitçi, bilgisiz, sapık gurubun durumunu beyan ettikten sonra üç gurup insanın durumunu beyan etmektedir:

Buradaki birinci gurup dalâlet davetçileri, küfür ve bid'at reisleridir. Ce-nab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İnsanlardan bir kısmı bilgisi, hidayeti ve aydınlatıcı bir kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışma çıkarır."

Yani bazı kimseler Allah'ın tevhidi, fiilleri ve sıfatları hakkında doğru bir akıl, açık bir nakil olmaksızın; sadece mücerret görüş ve nefisî arzuyla mücadele etmektedirler.

"Allah 'in yolundan saptırmak için bir taraflarını eğip büker." Yani hakka davet edildiğinde kibirlendiği için kabul etmez ve onunla mücadele eder. Nitekim Cenab-ı Hak Lokman'ın oğluna söylediği sözü nakleder: "İnsanlara yanağını çevirme." (Lokman, 31/18). Yani insanlara karşı kibirlenip onlardan yüz çevirme.

Bu çeşit kimsenin hedefi ve akıbeti müminleri kendileri için en hayırlı yol olan Allah'ın dininden uzaklaştırmaktır, "li-yudüle" kelimesindeki lâm ya lâ-mu'1-akıbettir; çünkü bunu kastetmemektedir. Yani, nihayet bu çeşit kimsenin sonu Allah'ın yolundan sapan kimselerden olmaktır. Yahut bu "lâm" lâmü't-ta'lildir. Yani sebep bildiren lamdır. Zemahşerî diyor ki: Bu, mücadele etmesinin, tartışma çıkarmasının sebebini bildirmektedir. Onun mücadelesi dalâlete sebep olunca sanki dalâlet onun asıl amacı olmaktadır:

Bundan sonra Cenab-ı Hak bu çeşit kimsenin cezasını belirterek şöyle buyurdu:

"Dünyada rezillik onadır. Biz ona kıyamet günü yakıcı azabı tattırırız." Yani onun dünyadaki azabı rezil, rüsvay olmak, horlanmak ve zillete uğramaktır. Meselâ bu durumda olan Ebu Cehil, Bedir'de öldürüldü. Ahirette ise yakıcı cezası cehennem azabına maruz kalmak yahut ateşte yakılmaktır.

"Bu senin kendi ellerinle yaptıklarından dolayıdır. Yoksa Allah kullarına karşı hiç de zalim değildir." Onun uğradığı dünya rezilliği ve ahiret azabı işlediği küfür ve masiyetlerdir. Allah facirlere ceza verme ve salihlere mükâfat verme hususundaki adaleti gereği ona bu şekilde muamelede bulunacaktır. Çünkü Allah kullarına zulmetmez.

Yahut bu kimseye azarlama ve tehdit olarak şöyle denilecektir: "Tutun onu. Sürükleyerek ta cehennemın ortasına götürün. Sonra tepesinin üstüne o kaynar su azabından dökün. Tat bakalım. Çünkü sen çok ulu, çok değerli bir kişisin. Şüphesiz ki bu şüphe duyduğunuz bir şeydir." (Duhan, 44/47-50). Adalet ayetinin benzeri de şudur: "Bu, kötülük edenleri yaptıklarına karşılık cezalandırması, güzel amel işleyenlere de daha güzeliyle mükâfat vermesi içindir." (Necm, 53/31).

Kısaca: Bu ceza haktır, küfür ve büyük günah işleme sebebiyle adalettir.

İkinci gurup ise bedbaht olan dalâlet ehlidir. Onlar şüphe, nifak, çıkar ve maddî menfaat peşinde olanlardır. Onlar: "Allah'a bir uçurum kenarında ibadet eder." Yani insanlardan bazıları Allah'a şüphe içinde ve dinin bir tarafıyla ibadet eder, kalbiyle ibadet etmezler. Tıpkı bir vadinin kıyısında duran yahut yenilgiyi hissettiği anda kaçmak için ordunun bir kenarında duran kimse gibi onun imanını tereddütlüdür, kalbi mutmain değildir.

Bu dine güveni yoktur, niyeti de sadık değil, ibadette samimi ve ihlâslı değildir. Bunlar münafıklardan bir guruptur.

"Eğer kendisine bir hayır dokunursa bundan huzur duyar..." Yani İslâm'a girince kendisine ganimet, mal, hayvanlarının yavrulaması ve evlât sahibi olması gibi maddi bir hayır gelirse bu dinden razı olur, gönlü huzura erer. Eğer hastalık isabet eder, hanımı evlât sahibi olmaz, hayvanları yavrulamazsa yani mal ve canda eksiklik hissederse, yahut gelirlerde ve mahsulâtta azalma ve yok olma hissederse irtidat eder ve kâfir olur. İşte bu münafıklığın ta kendisidir.

"Dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte apaçık kayıp budur." Bu kimse hem dünyayı hem ahireti kaybetmiştir. Ne dünyanın izzet, şeref ve ganimetini elde eder, ne de ahiretin sevabından istifade edebilir. Çünkü bu kimse Yüce Allah'ı inkâr etmiştir. Bu kimse ahirette son derece perişanlık ve horlanma içerisinde bulunacaktır. İşte bu hiç benzeri bulunmayan gayet açık bir kayıptır, yahut bu çok büyük bir yenilgi, büyük bir zarardır.

Bu zararın ve kaybın büyüklüğünü tekit etmek üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O Allah'ı bırakıp kendisine zararı veya faydası dokunmayacak olan şeylere yalvarır." Yani Allah'tan başka putlar ve diğer şirk koşulan sahte tanrılara tapar, onlardan medet bekler, yardım ister ve rızık talep eder. Bu putlar kendilerine tapmazsa zarar veremezler, taparsa da ahirette hiçbir yaran dokunmaz.

"İşte derin sapıklık budur." Yani bu irtidat ve bu putlara tapınma dalâlete derinliğine batma ve doğru yoldan çok uzaklaşmadır.

Cenab-ı Hak daha sonra bu hususu bir defa daha te'kit ederek şöyle buyurdu: "O kendisine zararı faydasından daha yakın olan putlara yalvarır. (Putlar ise) ne kötü yardımcı, ne fena arkadaştır!" Yani o kimse kendisine ahiretten önce dünyadaki zararı daha yakın olan putlara yalvarır. Ahirette ise zararı muhakkaktır, kesindir. O ne kötü yardımcı, ne kötü arkadaştır! Yahut kâfir kendisini cehenneme sokan putlara tapmakla zarar ettiğini iyice anlayınca: Bu putlar ne kötü dost, ne kötü yardımcıdır! Ne kötü arkadaş ve ne kötü yakındır! der.

Üçüncü gurup ise kalpleriyle iman edip imanlarını fiilleriyle tasdik eden mes'ut ve muttaki kişilerdir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki Allah iman eden ve salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar." Yani Allah Tealâ imanlarında samimî olan, salih ameller, ibadet ve taatler işleyen, haramları terk eden kişileri ağaçları altından ırmaklar akan cennet bahçelerine sokmakla mükâfatlandırır.

"Allah şüphesiz" taat ehline ikram edip sevap vermek, masiyet ehlini küçük düşürmek

ve lütfundan mahrum etmek gibi "dilediği her şeyi yapar." Her şeyi muradına ve mutlak iradesine uygun olarak yapar. O'nun kazasını reddedecek ve hükmünü engeleyecek hiçbir güç yoktur. Müminleri cennete, kâfirleri de cehenneme koyar. ^[3]

Peygambere Yardım Edilmesinden Ümitsiz Olanın Durumu Ve Apaçık Mucizelerin İndirilmesi

15- Kim dünyada da ahirette de peygambere Allah'ın asla yardım etmeyeceğini sanıyorsa yukarıya bağladığı ipe kendini asıp sonra ipi kessin (kendini boğsun). Bir düşünün bakalım, bu hilesi kendisini öfkeliendiren şeye engel olabilir mi?

16- İşte böylece biz onu apaçık ayetler olarak indirdik. Allah, şüphesiz dilediğini doğru yola eriştirir.

Açıklaması

Kim dünyada Peygamber'e Allah'ın asla yardım etmeyeceğini sanıyorsa evinin tavanına bir ip assın. Sonra onunla kendini boğsun. Sonra da kendi kendine düşünsün ve tasavvur etsin: Bu yaptığı davranış Allah'ın Rasulüne yardım edilmesinden dolayı duyduğu öfkelerini bakalım yatıştırarak mı? Hayır. Asla!

Ayette boğulmak "ipi kesmek" olarak adlandırılmıştır. Zira kendini boğan hayatını kesmektedir. Darağacı kurma şeklindeki davranışı da alaylı bir ifade olsun diye "hile" olarak adlandırıldı. Çünkü bu davranışıyla kışkırdığı kimseye (Rasulullah'a) değil kendine hile yapmaktadır. Yahut bu davranışı bir hile gibidir. Zaten bundan başka bir davranış da yapamamaktadır.

Ebu Cafer en-Nahas diyor ki: Bu ayet hakkında söylenen en güzel tefsirlerden biri şudur: Ayetin manası: Kim Allah'ın Hz. Muhammed'e (s.a.) asla yardım etmeyeceğini zannediyorsa ve kendisinin ona verilen yardımı kesmeye hazırlandığını söylüyorsa yukarıya ulaşacak bir yol, bir çare arasın. Sonra da hazırlandığı şekilde ona gelen yardımı

kessin. Daha sonra da şöyle bir baksın: Bu hilesi ve çaresi onun öfkelendiği Allah'ın Rasulüne yaptığı yardımı engelleyebilecek mi? Bu sözün manası şudur: Bu gibi bir davranışı yapmak suretiyle hile yapamaz ve çare bulamazsa bu ilâhî yardımı kesmeyi de başaramaz.

Her iki manaya göre de Yüce Allah mutlaka dinine, kitabına ve Rasulüne hiç şüphesiz yardım edecektir. Öfkeli kişiler dilediklerini yapsınlar.

"İşte böylece biz Kur'anı apaçık ayetler olarak indirdik." Yani önceki ayetleri indirdiğimiz gibi biz Kur'an'ın tamamını ibret alacaklar ibret alsınlar diye manalarına delâleti gayet açık ayetler olarak indirdik.

"Allah şüphesiz dilediğini doğru yola iletir." Zira Allah iman edeceklerini, indirdiği kitabına iman etmeye hazır olduklarını gayet iyi bildiği kimseleri doğru yola iletir ve muvaffak kılar. [\[4\]](#)

Ümmetler Arasında İlâhî Hüküm Verilmesi, Kâinattaki Her Şeyin Allah'ın İzzetine Boyun Eğmesi

17- İman edenler, Yahudiler, Sabîîler, Hristiyanlar, Mecusiler ve Allah'a şirk koşanlar arasında Allah kıyamet günü kesin hüküm verecektir. Zira Allah her şeyi hakkıyla görüp bilendir.

18- Göklerde ve yerde olan varlıkların; Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanların; insanların bir çoğunun Allah'a secde ettiğini görmüyor musun? İnsanların birçoğu da azabı hak etmiştir. Allah'ın alçalttığı kimseyi yükseltebilecek kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediği şeyi yapar.

Açıklaması

Yüce Allah (kıyamet günü) kendisine ve peygamberlerine iman edenler, lahudiler,

Hristiyanlar, Museviler, Allahla birlikte O'ndan başkasına tapan müşrikler gibi çeşitli din ve inanışların arasında kesin hüküm verecektir. Onla-ıtn aralarında adaletle hükmedecek, iman edenleri cennete, küfredenleri de cehenneme sokacaktır. Zira Cenab-ı Hak onların emellerini görmekte, söz ve davranışlarını tespit etmekte, kalplerini ve kalplerinde gizlediklerini gayet iyi bilmektedir. "..Allah'a secde ettiğini görmüyor musun?" Her şeyin isteyerek veya istemeyerek Allah'ın azametini secde ettiğini, Ona boyun eğdiğini bilmiyor musun? Her şeyin secdesi Ona ait özel bir şekilde olur. Göklerde bulunan varlıklar yani melekler yeryüzünde bulunan varlıklar; insanlar ve cinler, ulvî alemde Güneş, Ay ve yıldızlar, süflî alemde ağaçlar ve bütün hayvanlar, sevaba lâıık pek çok insanlar O'na secde ederler. Yahut Allah'a isteyerek, tercih . ve bu şekilde ibadet etmek üzere secde ederler. Bundan imtina eden, çekinen ve böbürlenenden pek çoğu da cezayı hak etmişlerdir. Cenab-ı Hak bu varlıkları açıkça belirtmiştir. Çünkü Allah terk edilip bu varlıklara tapılmıştır.

Cenab-ı Hak da bu varlıkların yaratıcıya secde ettiklerini, bunların Rablerine itaat edip emre hazır olduklarını Allah Tealâ'ya boyun eğdiklerini beyan etmiştir.

Allah kimi alçaltırsa onu şakî, bedbaht kılar. Yahut imana istidadı olmadığı için kimi küfür ve bedbahtlık ile alçaltırsa hiçbir kimse ondan bu alçaklığı gideremez, hiçbir kimse onu mesut, bahtiyar, mümin kılamaz. Çünkü bu iş Allah'ın elindedir. Dilediğini muvaffak kılar, dilediğini rezil eder.

Allah kulları hakkında "alçaltma ve değer verme gibi hususundan dilediğini yapar." Onun takdirini geri çevirecek, Onun hükmünü değiştirecek hiçbir güç yoktur. Bu ayetin benzeri ayetler çoktur. Meselâ: "Onlar Allah'ın yarattığı eşyanın gölgelerinin Allah'a boyun eğip secde ederek, sağa sola vurmasını görmezler mi?" (Nahl, 16/48); "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı teşbih etmesin. Fakat siz onların teşbih etmesini anlayamazsınız." (İsra,17/44).

İradenin mutlak olarak Allah için kullanılmasına gelince, İbni Ebi Hati-min Hz. Ali (r.a) den naklettiği şu hadis bunu açıklamaktadır: Hz. Ali'ye:

-Şurada bir adam var, "irade" hakkında konuşuyor, dediler Hz. Ali (r.a.):

-Ey Allah'ın kulu! Allah seni senin dilediğin şekilde mi, kendi dilediği şekilde mi yarattı? diye sordu. Adam:

-Tabi kendi dilediği şekilde, diye cevap verdi. Hz. Ali:

-Allah sana senin dilediğin zaman mı hastalık verir yoksa kendi dilediği zaman mı hastalık verir? dedi. Adam:

-Tabi kendi dilediği zaman, dedi. Hz. Ali: Allah sana kendi dilediği zaman mı şifa

verir, yoksa senin dilediğin zaman mı? diye sordu. Adam:

-Tabi kendi dilediği zaman, diye cevap verdi. Hz. Ali:

-Allah seni kendi dilediği yere mi koyar, yoksa senin dilediğin yere mi? diye sordu. Adam:

- Tabi kendi dilediği yere, diye cevap verdi. Hz.Ali:

- Bundan başka söyleseydin şu gözlerinin bulunduğu kafanı vururdum, dedi. [5]

Kâfirlerin Ve Müminlerin Amellerine Karşılık Verilmesi

19- İşte bu iki gurup, Rableri hakkında münakaşa eden (mümin-kâfir) iki hasım guruptur. İnkâr edenlere ateşten elbiseler biçilir. Başlarının üstünden kaynar sular dökülür.

20- Bununla karınlarında olanlar ve derileri eritilir.

21- Ayrıca onlar için demirden topuzlar vardır.

22- Onlar ne zaman cehennem azabının sıkıntısından çıkmak isteseler tekrar oraya döndürülürler. Yakıcı azabı tadın bakalım!

23- Şüphesiz ki Allah iman edip salih amel işleyenleri altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar orada altın bilezikler ve inciler takınırlar. Oradaki elbiseleri de ipektendir.

24- Onlar sözlerin güzelini söylemeye irşad edilmişlerdir ve sonsuz hamde lâayık olan Allah'ın yoluna eriştirilmişler-dir.

Açıklaması

Allah Tealâ, dini, zatı ve sıfatları hakkında münakaşa eden iki tarafın tartışmalarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"İşte bu iki gurup Rableri hakkında münakaşa eden (mümin-kâfir) iki hasım guruptur." Yani beyanları daha önce geçen çeşitli din ve inanç mensupları birbirinden ayrı özelliklere sahip iki ana gurupturlar:

- Müminler gurubu,
- Daha önce geçen çeşitli dinlere tabi olan kâfirler gurubu.

Bunlar Rableri hakkında ve Onun dini hususunda mücadele ve münakaşa ettiler. Her biri kendisinin hak yol üzerinde olduğuna ve hasmının batıl üzerinde olduğuna inanıyor, gayretini, davranışını ve düşüncesini bu temel üzerine kuruyordu.

Gerçek şudur ki bu iki gurubun sonu gayet açıktır. Birinci gurup olan kâfirlerin cezası şudur: "İnkâr edenlere ateşten elbiseler biçilir." Kâfirleri cehennem ateşi kısıkvrak kuşatır. Burada azabın şiddetine ve bunların durumlarının basitliğine işaret olmak üzere, elbisenin sahibini kuşatması gibi kendilerini kuşatan cehennem ateşinden elbiseler biçilmiş olması misali verilmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak başka yerlerde de şöyle buyurur: "Onlara cehennemde ateşten yatak, üstlerine de (ateşten) örtüler vardır." (A'raf, 7/41); "Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini ateş kaplar." (İbrahim, 14/50).

"Başlarının üstünden kaynar sular dökülür. Bununla karınlarında olanlar ve derileri eritilir." Yani başlarından aşağıya karınlarındaki bağırsakları eritecek, derilerini kızartacak derecede kaynamış su dökülür; bu su içlerini dışlarını yakar.

İbni Cerir, Tirmizî, Ebî Hatim ve Abd b. Humejd, Ebu Hureyre'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler. "Kaynar su-başlarının üzerine dökülür. Beyine sirayet eder. Nihayet karın boşluğuna varır. Karındaki organları siler süpürür. Sonunda ayaklarına varır. İşte eritme budur. Sonra vücut eski haline döndürülür."

"Ayrıca onlar için demirden topuzlar vardır." Yani demirden tokmaklar veya kırbaçlar vardır. Bunlarla onların yüzlerine, başlarına, azalarına ve vücutlarına vurulur.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle

buyurduğunu rivayet etmektedir: "Eğer bir dağa bu demir topuzlardan biriyle vurulsa dağ paramparça olur, sonra tekrar eski haline dönerdi. Eğer cehennem irinlerinden bir kova dünyaya dökülse bütün dünya ehlini pis koku kaplardı."

"Onlar ne zaman cehennem azabının sıkıntısından çıkmak isteseler.." Azabın ve üzüntünün şiddetli olması sebebiyle cehennemden kaçmak istediklerinde tekrar eski hallerine döndürülürler ve onlara: "Yakıcı azabı, bu cehennemden yakıcı azabını tadın!" denilir.

Fudayl b. İyad diyor ki: Allah'a yemin ederim ki oradan çıkmayı bile düşünemezler. Çünkü ayakları zincirli, elleri bağlıdır. Fakat alev onları kaldırır, tokmaklar da tekrar yerlerine döndürür.

"Yakıcı azabı tadın bakalım!" ifadesinin manası "Onlara: Dünyada yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın! denir." (Secde, 32/20) ayetinde de olduğu gibi şudur: Onlar hem sözle hem amelî olarak azab edilerek horlanırlar.

Kâfirlerin kötü durumları ve içinde buldukları azap, işkence, yakıcı ateş ve zincirler beyan edildikten sonra Allah Tealâ cennetliklerin güzelliğini anlatarak şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah iman edip salih ameller işleyenleri..." yani ibadet ve ta-atte bulunanları, münkerlerden kaçınanları ağaçlarının, köşklerinin altından, yanlarından ırmaklar akan yüksek cennetlere koyar, onları istedikleri makamlara yükseltir.

"Onlar orada altın bilezikler ve inciler takınırlar." Yani onların takmacak-an takılar ellerindeki altın bilezikler olacak yahut incilerle süslenmiş altın bilezikler olacaktır. İnciler verilir, bu incilerle başlarını, alınlarını süslerler.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) Buharı ve Müslim'in rivayet ettikleri bir ha-iis-i şerifte: "Müminin takısı abdest suyunun ulaştığı yere kadardır." buyurmuştur.

"Oradaki elbiseleri de ipektendir." Yani cehennemlikler kendileri için biçilen -ateşten- elbiseleri giyerken cennetlikler de dünyada erkeklere giyilmesi iaram olan ipek elbiseleri giyerler. Bunu bir başka ayet te'kid etmektedir: "Onarın oradaki elbiseleri ipektir." (Fatır, 35/33).

"Onlar sözlerin güzeline irşad edilmişlerdir." Yani güzel söze eriştirilmiş-erdir. Bu da kelime-i tevhiddir. Yahut cennete girerken söyleyecekleri: "Bize verdiği vaadinde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah 'a hamdolsun. Cennette istediğimiz yeri yurt edinebiliyoruz. İyi amellerde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!" (Zümer, 39/74). şeklindeki sözleridir. Yahut meleklerin kendilerine selâm vermeleridir. Bu da başlarına vurulan, azarlanan ve kendilerine "Yakıcı azabı tadın" denilen cehennemliklere karşı cennetliklere yapılan bir

ikramdır.

"Onlar sonsuz hamde lâıyk olan Allah'ın yoluna eriştirilmişlerdir." Yani övülen yola yahut verdiği nimetler ve lütuflarına karşılık Rablerine şükredecekleri yere, yahut süsleriyle ve davranışlarıyla Rablerini razı kılacak güzel bir çizgiye irşad edilmişlerdir. Daha doğru mana şudur: Bizzat övgüye lâıyk olan Allah'ın yoluna, yahut neticesi övgüye lâıyk olan cennet yoluna eriştirilmişler-dir. [\[6\]](#)

Mescid-i Haram'a Girmeyi Engellemek

25- şüphesiz inkâr edenlere, mukim misafir bütün insanları kendisinde eşit kıldığımız Mescid-i Haram'dan ve Allah'ın yolundan alıkoyanlara ve orada (Mescid-i Haram'da) zulümle haktan sapmaya yeltenen kimseye biz acıklı bir azap tattıracağız.

Açıklaması

Allah'ı ve Rasulünü inkâr edenler bu inkârcılıklarıyla birlikte Allah'ın yolundan ve aslında insanlar içinde Mescid-i Haram'a en lâıyk olan ve oraya gelmek isteyen müminleri Mescid-i Haram'dan alıkoymakta, oraya girilmesine engel olmaktadırlar. Halbuki Allah Tealâ burayı namaz kılmak, ibadet etmek, tavaf etmek, hac ve umre vazifesini yerine getirmek için bütün insanlara ait kıldı. Bu hususta insanlardan orada mukim olanlar, badiye halkı (taşradan, çölden gelen) ve uzaklardan gelen misafir eşittir.

Kim orta yoldan, hak yoldan saparak herhangi bir kötülüğu yapmak isterse; orada bunun zulüm ve haksızlık olduğunu bilerek ve kasıtlı olarak büyük günahlardan bir günaha yeltenirse biz kıyamet günü ona acıklı bir azabı tattıracağız.

Mücahid diyor ki: Ayette geçen "bi-zulmin" ifadesi "Orada kötü bir amel işler," demektir. İbni Ebî Hatim diyor ki: Harem bölgesinin özelliklerinden biri şudur: Orada şerre niyetli, azimli olan kimse, o şerri işlemese de cezalandırılır.

İbni Ebî Hatim, Ya'la b. Ümeyye'den Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Mekke'de yiyeceklerin ihtikârı, haksız rekabet için depolanması ilhaddır (haddi aşmaktır)."

Bu bir çeşit zulümdür. Zira bu "ilhad" ve "zulüm" kelimeleri küfürden küçük günahlara kadar bütün günahları ihtiva etmektedir. Bu yerin çok muhterem olması sebebiyle Allah Tealâ orada kötülüğe niyet etmeye bile tehditte bulundu. Kim bir kötülüğe niyet eder, o kötülüğü işlemezse bundan dolayı hesaba çekilmez. Ama Mekke bundan müstesnadır.

Kısaca: Ayet bütün günah çeşitlerini içine almaktadır. Harem bölgesinde kötülüğe niyet edip de bunu işlemeyen kimse de cezalandırılmaktadır.

Nitekim Allah Tealâ Harem-i bütün insanlara açık bir ibadet yeri kılmıştır. Şehirli ile bedevi, mukim ile misafir, Mekkeli ile Afakî ayırımı yapılmaksızın bütün insanlar arzda eşittirler. [\[7\]](#)

Beytullah'ın Yerinin Belirlenmesi, Beytullah'a Hacca Gitmenin Emredilmesi

26- Bir zaman biz İbrahim'e Kabe'nin yerini gösterip şöyle vahyettik: "Bana hiçbir şeyi şirk koşma. Beytimi tavaf edenler, kıyam edenler, rükû ve secde edenler için temizle.

27- İnsanlar için de hacı ilân et. Gerek yaya olarak, gerekse uzak yollardan gelen yorgun binekler üzerinde sana gelsinler.

28- Böylece onlar kendileri için bir takım faydalı hususları bizzat görsünler. Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine (onları kurban ederken) belirli günlerde Allah'ın adını ansınlar. Siz de bunlardan yeyin, yoksula ve fakire yedin.

29- Sonra bedenî kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler. Beyt-i Atîk'i (Kabe'yi) tavaf etsinler."

Açıklaması

İnsanlara şunu hatırlat ey Muhammedi Bir vakit biz İbrahim'e ibadet için müracaat edeceği bir merci olsun diye Kabe nin yerini göstermiştik, onu irs, ad etmiş ve Kabe'yi bina etmesi için izin vermiştik.

Vaktin hatırlatılmasından maksat müşriklerin ibret almaları ve putlara tapmaktan vazgeçip bir olan gerçek din ve hüküm koyucu Allah'a ibadete yönelmeleri için bu büyük olayın meydana gelişini hatırlatmaktır.

Burada ilk gününden itibaren Allah'ın birliği, hiçbir ortağı bulunmayan tek olan Allah'a ibadet edilmesi üzerine kurulan bir yerde Allah'a şirk koşanlara karşı tehdit ve azarlama yapılmaktadır.

Yine bu ayette "Beyt-i Atık" i ilk bina edenin Hz. İbrahim (a.s.) olduğuna, Kabe'nin Hz. Nuh'tan (a.s.) sonra kaldırılıp izi kaybolduktan sonra Hz. İbrahim'e (a.s.) kadar bina edilmediğine delil vardır.

Nitekim Buharî ve Müslim'in Sa/u/ilerinde Ebu Zer'den (r.a.) şöyle bir hadis nakledilmektedir:

- Ya Rasulallah! İlk olarak hangi mescit yapıldı? diye sordum. Peygamberimiz (s.a.)
- Mescid-i Haram, dedi.
- Sonra hangisi? dedim, Efendimiz (s.a.):
- Beytü'l-Makdis, dedi.
- Aralarındaki müddet ne kadar? dedim. Efendimiz:
- 40 senedir, dedi.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "İnsanlar için yeryüzünde kurulan ilk Allah evi Mekke'de bulunan mübarek olan ve bütün âlemler için hidayet kaynağı olan Kâbedir" (Al-i İmran, 3/96); "İbrahim'e ve İsmail'e:, tavaf edenler, orada oturanlar, rükû ve secde edenler için Beytimi temizleyin, diye emrettik." (Bakara, 2/125).

"..Bana hiçbir şeyi şirk koşma..." Yani ona şöyle dedik: Onu sadece benim adıma bina et. İbadet hususunda benim yaratıklarımın hiçbir kimseyi bana ortak koşma. Beytimi

şirkten, putlardan, heykellerden ve etrafına atılan her çeşit pisliklerden temizle. Onu hiçbir ortağı bulunmayan tek olan Allah'a ibadet edenler için halis eyle. Onu tavaf edenler ibadeti sadece Allah Tealâ'ya ait kılsınlar. Ondan başka hiçbir yerde bunun gibisi olmasın. Namaz kılıp dua eden Allah için, rükû edip secde eden Allah için yapsın.

Tavafla namaz bir arada zikredilmiştir. Çünkü bu iki ibadet sadece Bey-tullah'a mahsustur. Tavaf Beytullah'm etrafında olur, namaz da Beytullah'a doğru kılınır.

Ayette geçen el-kâimûn; namaz kılanlardır. Allah Tealâ burada namazın rükünlerinden en önemlilerini zikretti. Bunlar da kıyam, rükû ve sücuddur.

"İnsanlar içinde haccı ilân et." Yani onları sana bina etmeni emrettiğimiz bu beyti haccetmeye davet ederek çağır. Yaya olarak, yürüyerek ve uzak yoldan gelen arık yorgun develer, binekler üzerinde gelsinler.

"Ezan ve te'zîn" namaz için yapılan duyuruya benzer yüksek sesle yapılan ilândır. Burada murad edilen mana, insanlar içinde Allah'ın kendilerine haccı farz kıldığını ve onları bunu eda etmeye davet ettiğini ilân etmektir.

Rivayete göre: Hz. İbrahim (a.s.) haccı ilân etmekle emrolunduğunda:

- Ya Rabbi! Benim sesim nereye ulaşır? dedi. Cenab-ı Hak: Sen ilân et. Ulaştırmak bana aittir, buyurdu.

Hz. İbrahim Halilullah (a.s.) da Ebu Kubeys Dağı'na çıkıp:

- Ey insanlar! Allah size cennette mükâfat olarak vermek için ve sizi cehennem azabından korumak için bu beytini haccetmeyi emretti. O halde siz de haccı eda edin, diye nida etti. Bunun üzerine erkeklerin sulbünde ve kadınların rahminde olanlar: "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk" diye bu davete icabet ettiler. [\[8\]](#)

Bu harikulade bir mucizedir. Allah Tealâ Hz. İbrahim'in (a.s.) sesini yer ve gökyüzünün her tarafında bulunanlara ulaştırmaya kadirdir.

Bu ayet Cenab-ı Hakkın Hz. İbrahim'den (a.s.) haber verdiği ayet gibidir. Nitekim Hz. İbrahim (a.s.) duasında şöyle demişti: "Allahım! İnsanların kalplerini onlara meylettir!." (İbrahim, 14/37).

Ehl-i İslâmdan hiçbir kimse yoktur ki Kabe'yi görmeye ve tavafa hasret duymasın. İnsanlar her taraftan ve her ülkeden oraya yönelirler.

"Gerek yaya ve gerekse yorgun binekler üzerinde." ayeti gücü yeten kimsenin yaya olarak hac etmesinin binekte hac etmektен daha efdal olduğuna delil olarak getirilebilir. Çünkü ayette yayalar önce zikredilmiştir. Bu da onlara önem verildiğine, himmetlerinin kuvvetli, azimlerinin şiddetli olduğuna delâlet eder.

İbni Abbas diyor ki: Kaybettiğim hiçbir şeye üzülmiyorum. Ancak yaya olarak hac etmeyi isterdim. Çünkü Allah: "Sana yaya olarak gelsinler." buyuruyor. [\[9\]](#)

Alimlerin çoğunluğunun görüşü Rasulullah'a (s.a.) uyarak binekle hac etmenin daha efdal olduğu şeklindedir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.) mükemmel bir kuvvete sahip olmakla birlikte binekle hac etmiştir.

Hacıların gelişi Beytullah'a olduğu halde "Sana gelsinler" ifadesinin kullanılması Hz. İbrahim'in (a.s.) davetçi olduğuna ve onun bundan sonra da önder olduğuna işaret etmek içindir. Bu ifade ile Hz. İbrahim'e (a.s.) şeref bahşedilmiştir.

Cenab-ı Hak daha sonra hacca davet edilmesinin sebep ve hikmetini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Böylece onlar kendileri için birtakım faydalı hususları bizzat görsünler..." Yani onlar kendileri için Allah'ın rızasına nail olmak gibi dini yararlarla ve kurban, ticaret gibi dünyevî yararlarla ve bu büyük toplantıdaki tanışmaya bizzat şahit olsunlar diye onları hacca davet et. Bu ifade hacda ticaret yapmanın caiz olduğuna delildir.

Ayrıca Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar üzerine hamd, şükür tekbir ve teşbih ile sena ederek Allah'ın adını ansınlar. Bu da belirli günlerde, İmam Malik, Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre Kurban bayramının üç veya dört günü, İmam Ebu Hanife ve İmam Şafiî'ye göre Zilhicce'nin ilk 10 günü Allah'ı zikretmek suretiyle olur.

Allah'ın adını zikretmek hamd ve şükür manasında ise buradaki "alâ" edatı sebep bildirmek için kullanılmış olur.

Zemahşerî Allah'ın adını zikretmenin kurban kesmekten kinaye olduğu görüşündedir. Zira Ehl-i İslâm kurban kestikleri veya hayvan boğazladıkları zaman Allah'ın adını mutlaka zikrederler. Buna göre "alâ" edatı istilâ (üzerine) manasında kullanılmış olmaktadır.

Burada ayrıca Allah'a kendisiyle yaklaşılabilecek ibadetlerde asıl maksadın Allah'ın adının zikredilmesi olduğuna işaret vardır. Bu üslûp şirksiz olarak sadece Allah'ın zikredilmesinin en büyük maksat olduğunu açıklamak, rızık verilmesinin şükürü teşvik etmek için, bu ibadetle Allah'a yaklaşmak için ve infak noktasında kullara kolaylık olması içindir.

Sonra Allah Tealâ "mubah" bir emir olarak kurban etlerinden yenmesini emrederek şöyle buyurdu: "Siz de bunlardan yeyin. Yoksula ve fakire yedirin." Yani kurbanlar üzerine Allah'ın adını zikredin, etlerinden yeyin, sıkıntı ve darlığa düşen yoksula, muhtaç fakire yedin.

Kurbanlardan yemek zikredildiği gibidir. Çünkü Cahiliyet ehli kurbanlarından yemiyorlardı.

Zemahşerî diyor ki: Bu emirde fakirlerle eşitlik ve onlara yardımcı olmak, alçak gönüllü davranmak manası olduğu için bu emrin mendup olması da caizdir. Buradan hareketle fakihler imkân sahibi kimsenin kurbanından sadece üçte bir miktarını yemesini müstahap görmüşlerdir.

Sabit olan rivayete göre Rasulullah (s.a.) hedy kurbanını kestikten sonra her deveden bir parça etin kesilip pişirilmesini emretti. Kendisi de bundan ye-yip, çorbasından içti.

İmam Şafî'nin mezhebine göre kurban etinden yemek müstehap, yedirmek vaciptir. Eğer hepsini yedirse caizdir ve emir yerine getirilmiş olur.

"Siz de yiyin" ifadesiyle bu kurbanlardan yemenin mubah olduğunu vurgulamak için 2. şahıs kullanılarak iltifat sanatı yapılmıştır.

Cenab-ı Hak daha sonra temizliği, adak ve tavafın yerine getirilmesini emrederek şöyle buyurdu:

"Sonra bedenî kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler. Kâbeyi tavaf etsinler."

Bu üç vacip vücup ifadesiyle emredilmiştir. Yani tırnaklarını kesip saçlarını traş etmek suretiyle bedenlerindeki kirleri gidersinler. Allah Tealâ'ya yaklaşmak için ibadet ve taat cinsinden adaklarını yerine getirsinler. Ayette geçen "nezir", insanın kendi kendine edasını vacip kıldığı adaktır.

Ayrıca haccın rükünlerinden biri olan farz tavafını (tavaf-ı ifada'yı) yerine getirsinler. Bir başka tefsire göre burada zikredilen tavaf veda tavafıdır denilmiştir. Beyt-i atik, kadîm olan beyttir. Yani Kâbe-i Muazzama, ibadet için tayin edilen en eski, en kadîm Allah evidir. [\[10\]](#)

Allah'ın Yasaklarına Saygı Gösterilmesi

30- İşte kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse bu Rabbinin yanında kendisi için daha hayırlıdır. (Kur'anda haram oldukları) okunanlar dışındaki hayvanlar sizlere helâl kılınmıştır. Artık o murdar putlardan kaçınin. Yalan sözden de kaçınin.

31- Allah'ın muvahhidleri olun. O'na ortak koşanlardan olmayın. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o gökten düşüp kendisini kuşlar kapmış veya rüzgâr kendisini ıssız bir yere sürüklemiş olduğu (kimse) gibidir.

32- İşte kim Allah'ın mukaddes kıldığı esaslara saygı gösterirse şüphesiz ki bu kalplerdeki takvadandır.

33- Bunlardan (kurbanlıklarda) belirli bir müddete kadar sizin için menfaatler vardır. Sonra varacakları yer Beyt-i Atik (Kabe civarı) dır.

34- Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine (bunları keserken) Allah'ın adını ansınlar diye biz her ümmet için kurban kesme hükmü koyduk. Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. O halde sadece O'na teslim olun. Sen mütevazı ve ihlâslı olanları müjdele.

35- Onlar, Allah anılınca kalpleri titreyen, uğradıkları musibetlere sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir.

Açıklaması

"İşte, kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse..." Bunlar, hac menasikini eda ederken emredilen bu taatlerin bol sevaplarıdır. Kim, masiyetlerden ve haramlardan kaçınmak ve emirlere sarılmak suretiyle vücubunu bilerek ve gereğiyle amel ederek Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse buna karşılık bol sevap alır. Sevap her iki husus hakkında birlikte olur: Taatleri işlemek, yasaklardan kaçınmak yahut haramları terk etmek.

Hurumât (Allah'ın yasakları) hürmet kelimesinin çoğuludur. Hürmet ise Allah'ın hacc'da ihramlı iken haram kıldığı; münakaşa, cima, günah işleme, avlanma gibi nehyedilen her şeydir. Bunların ta'zimi bunlardan kaçınmak suretiyle olur.

Bir başka görüşe göre hurumât, hacc'daki ve diğer ibadetlerdeki her çeşit emirlerdir. Bir diğer görüşe göre sadece hac menasikidir. Bir diğer görüşe göre ise bunlar beş haramdır: el-Mescidül-Haram, el-Beytül-Haram (Kabe), el-Meş'airül-Haram, el-Beledül-Haram, eş-Şehrul-Haram.

Bunlara ta'zim günahlardan kaçınmak suretiyle olur. Bu konuda yapılan haksız tecavüzler de günah cümlesindedir.

"Bu Rabbinin yanında kendisi için daha hayırlıdır." cümlesinin zamiri ta'zime racidir. Yani bu hususlara ta'zim etmek, Allah Tealâ katında garantili olan sevabı almaya sebeptir. Buna göre "hayır" kelimesi tafdil babından olmaz.

"Kur'an'da okunanlar dışındaki hayvanlar sizlere helâl kılınmıştır." Ey insanlar! Maide Suresi'ndeki ayette ve diğer ayetlerde belirtilen ve istisna edilen, ölü hayvan eti, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen hayvan eti v.s dışındaki hayvanları boğazlamak ve etini yemek size mubah kılınmıştır. Cahilîyet ehlinin kendilerine haram kıldığı Bahîra, Şaibe, Vasile ve Hami gibi hayvanlar size haram kılınmamıştır.

"Okunan" ifadesinden fiil-i müzarinin zahir manası olan gelecekte incek ayetler murad edilmemiştir. Bilakis daha önce inen ayetler murad edilmiştir. Müzari fiille ifade edilmiş olması bu okunan ayetlerin devamlı hatırdaki tutulması ve dikkate alınması gerektiğine işaret etmek içindir.

Müstesna ile hayvanlardan bazılarının haram kılındığı murad edilmişse istisna muttasıldır. Müstesna ile kan, domuz eti ve başkaları da murad edilmişse b'j istisna munkatı'dır. Tercih edilen görüş birinci görüştür» MİZİÛU yasaklarına saygı göstermenin Harem bölgesinde hac ve umre menasikini eda ederken avlanmaktan kaçınmak hükmü verildiği gibi diğer hayvan etlerinden sakınmak gerektiği şeklinde meydana gelebilecek yanlış bir anlayışı ortadan kaldırmak için bu cümle bir ara cümlesi olarak gelmiştir.

"Artık o murdar putlardan kaçının." Yani o pis putlardan sakının. Putlar, bunları çirkin göstermek ve nefret ettirmek için "murdar" olarak vasıflandırılmıştır. Yani putlara tapmaktan uzaklaşın. Bu murdar bir şeydir. Putlardan uzaklaşmaktan murad onlara tapmaktan ve onları ta'zim etmekten sakınmaktır. Bu durumu te'kit etmek için bizzat kendisinden uzaklaşmayı emretti.

Bu cümle "Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse... " ayetiyle irtibat halindedir. Yani Allah'ın yasaklarına saygı göstermekte hayır ve Allah rızası varsa ve Allah'ın yasak ettiği şeylerden sakınmak Allah'ın yasaklarına saygı göstermek ise, putlardan kaçının, onlara ta'zim etmeyin. Cahilîyet halkının yaptığı gibi putlar için kurban kesmeyin.

'Yalan sözden sakının. Allah'ın muvahhidleri olun. O'na ortak koşanlardan olmayın.'

Yani yalandan, batıldan ve yalan yere şahitlikten uzak durun. Bütün bunlar "yalan söz" ibaresi altına girer. Daha güzeli yalan yere şahitliği de ihtiva etmesi için umumi ifade kullanılmasıdır.

İmam Ahmed, Ebu Davud ve başkalarının İbni Mes'ud'dan (r.a.) naklettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) -üç defa-: "Yalan yere şahitlik Allah'a şirk koşmaya eşit sayılmıştır." buyurmuş ve bu ayeti okumuştur.

Allah'ın muvahhidleri olarak, dinde ihlâslı kimseler olarak, batıldan yüzçevirenler olarak, Hakka yönelmek ve Allah'a hiçbir kimseyi şirk koşmamak üzere bu emirlere sınıksız sarılın.

Daha sonra dalâleti, helaki, hidayetden uzaklaşması hususunda müşrik için şirkten kaçınmanın gerekli, şart olduğunu kararlaştıran bir ara cümle ile misal vererek şöyle buyurdu: "Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o..." Yani kim Allahla birlikte başka bir ilâh tanır, O'ndan başkasına taparsa büyük bir hüsrana uğramış, açık bir helake düşmüş olur. O bu şirkiyle gökyüzünden düşüp de yırtıcı kuşların kendisini derhal kaptığı yani paramparça ettiği ve her birinin bir parça koparıp aldığı ve tamamen helake uğrayan kimse gibidir. Yahut rüzgârın savurduğu, helak edici ıssız, kurtuluş olmayan bir yere sürüklediği kimse gibidir. Bu iki temsilî teşbihten maksat şirkin durumunu, çirkinliğini göstermek ve şirkten nefret ettirmektir.

Cenab-ı Hak bundan sonra mukaddes kıldığı esaslara saygı göstermenin sebebini zikretti:

"İşte kim Allah'ın mukaddes kıldığı esaslara saygı gösterirse şüphesiz ki bu kalplerdeki takvadandır."

İşte durum böyledir. Kim kurbanlara (Harem'e hedy olarak kesilen kurbanlıklara) bunları semiz, dolgun ve pahalı olanlardan seçmek suretiyle değer verirse; yahut kim Allah'ın emirlerine ve hac menasikine ve dolayısıyla İbni Abbas'ın dediği gibi güzel yetiştirmek ve semizletmek suretiyle kurbanlıklara değer verirse şüphesiz bunlara değer vermek, saygı göstermek kalplerinde takva olanların davranışlarındandır.

Bu ilâve kelimeler hazfedilmiştir. Keşşaf'ta zikredildiği gibi bunlar olmadan mana doğru olmaz.

İbnü'l-Arabî "şeâir" hakkında şöyle diyor: Doğru olan bu kelimenin kurbanlık deve manasında olmasıdır.

Rivayete göre Peygamberimiz (s.a.) 100 deveyi hedy kurbanı olarak kesti. Aralarında burnunda altından bir halka bulunan Ebu Cehil'in devesi de vardı.

İmam Ahmed ve Ebu Davud Abdullah b. Ömer'den (r.a) naklediyorlar: Hz. Ömer bir "necip" deveyi kurban kesmek istedi. Buna mukabil Hz Ömer'e 300 dinar teklif etti. Hz Ömer Peygamberimize geldi:

-Ya Resulallah ! Ben hedy kurbanı olarak bir necib deveyi kesmek istiyorum. Buna mukabil bana 300 dinar verildi. Bunu satıp parasıyla deve alayım mı? Peygamberimiz (s.a.):

- Hayır, onu kes, buyurdu.

İbni Ömer kurbanlık develeri -pahalı Mısır kumaşı- "kabatlı" ile örtülmüş halde getirir, etlerini ve üzerlerindeki örtüleri sadaka olarak dağıtırdı.

"Bunlarda (kurbanlıklarda) belirli bir müddete kadar sizin için menfaatler vardır." Yani sizin için kurbanlıklarda belirli bir müddete yani kesilinceye kadar sütleri, yünleri, kıllarından binek olarak kullanılmasında faydalar vardır. Etlerinden yenilir ve sadaka olur.

Kurbanlıklara -büdn veya hedy ismi verilip kurban olarak belirlendikten sonra bilebinmek caizdir. Buharı ve Müslim'in Sa/uMerinde Enes'ten (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) kurbanlık bir deveyi süren birini gördü, Ona:

- Deveye bin, dedi. O adam:

- O kurbanlık devedir, dedi. Efendimiz (s.a.) ikinci ve üçüncü defa o şahsa:

- Deveye bin, kendine yazık etme, buyurdu.

"Sonra varacakları yer Beyt-i Atıktır." Yani sonra hedyin kurban edileceği yere, Beyt-i Atık'e yani Kabe'ye yani Harem bölgesine varacaklardır. Zira bütün Harem, Beyt-i Haram hükmündedir.

Nitekim Cenab-ı Hak: "Kâbeye ulaşacak bir kurbanlıktır..." (Maide, 5/95); "Kurbanlık olarak tahsis ettiğiniz hayvanları yerine ulaşmaktan alıkoyanlar..." (Fetih, 48/25) buyurmaktadır.

Buna göre ayette "sümme (sonra)" kelimesiyle atfedilen cümle tam bir cümle olmaktadır. Bununla kurbanlara saygı gösterilmesi ve belirli bir müddet onlardan istifade edilmesi beyan edildikten sonra kurbanların kesilecekleri yer (Harem bölgesi) beyan edilmektedir.

Kâbe-i Muazzama'nın "Beyt-i Atık" olarak tesmiye edilmesinin sebebini, Buharı

Tarihinde, ayrıca rivayet ettikleri Peygamberimizin (s.a) şu hadisi beyan etmektedir: "Allah O'na "Beyt-i Atîk" ismini verdi. Çünkü onu diktatörlerden azad etti. Oraya hiçbir diktatör hakim olamadı."

;

Cenab-ı Hak bundan sonra da kurban kesilmesinin meşruiyetini ve bütün dinlerde Allah adına kan döküldüğünü bildirerek şöyle buyurdu:

"Biz her ümmet için kurban kesme hükmü koydurduk." Biz daha önce geçen her din için Allah Tealâ'ya yaklaşmak için kesmek üzere kurban hükmü koyduk. Kurban sadece Hz. Muhammed (s.a.) ümmetine has bir şey değildir. Her ümmette kurban kesme vardır. İbnü'l-Arabî'nin dediği gibi doğru olan görüşe göre, "mensek" ibadet ve Allah'a yaklaştıran amellerdir.

"Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine Allah'ın adını anımlar diye..." Yani biz kurbanı boğazlarken yani kesmeye başlarken Allah'ın adını anmaları için ve kendilerine verdiğimiz nimetlere şükretmeleri için kurban hükmünü koyduk.

Buharî ve Müslim'in Sahihlerinde Enes'ten (r.a.) sabit olan şu hadis bu manayı te'yt etmektedir: "Rasulullah'a (s.a.) boynuzlu, gayet güzel iki koç getirildi. Efendimiz (s.a.) besmele çekti ve tekbir getirdi. Ayağını da kurbanları üzerine koydu."

İmam Ahmed ve İbni Mace, Zeyd b. Erkam'dan rivayet ediyor: Peygamberimiz'e:

- Ya Rasulallah?.. Bu kurbanlar nedir? dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Babanız İbrahim'in sünnetidir, dedi. Ben de:

- Bunlardan bize ait olan ne var? dedim. Efendimiz (s.a.):

- Her kılına bir "hasene" sevap var, buyurdu. Ben de.

- Peki ya yünü? diye sordum. Efendimiz (s.a.):

- Yününden her kıla bir "hasene" vardır, buyurdu.

"Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır, o halde sadece O'na teslim olun. Sen müteva-zi ve ihlâslı olanları müjdele." Yani mabudunuz birdir. Peygamberlerin şariatları çeşitli olsa bile, birbirlerini neshetseler bile hepsi tek olan, ortağı bulunmayan Allah'a kulluk etmeye davet ederler.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz senden önce hiçbir peygamber

göndermedik ki, ona: "Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O halde ancak bana ibadet edin." diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiya, 21/25).

"Sizin ilâhınız..." ifadesi sadece yüce isminin zikredilmesi şeklindeki önceki ayetin sebebini bildirme mesabesindedir. Zira Allah Tealâ'nın "ulûhiyet" sıfatıyla tahsis edilmesi kurbanlara Onun isminden başka bir ismin zikredilmemesini gerekli kılar. Ayette "Sizin ilâhınız birdir." buyurmayıp "Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır." buyurması Allah Tealâ'nın zatında ve ulûhiyetinde tek olduğunu ifade etmek içindir.

İlâh bir olunca sadece O'na teslim olun. O halde sadece Ona kullukta bulunmak, O'na teslim olmak ve bütün hükümlerde O'na boyun eğmek gerekir.

Ey Peygamber! Allah için huşu duyan mütevazî kullarıma bol sevap ile müjde ver. Ayette geçen "muhibtîn" dümdüz, seviyesi yüksek olmayan toprak manasına gelen "habt" kelimesinden gelmektedir.

Burada hitabın Peygamberimiz'e (s.a.) çevrilmesinin sırrı, ulûhiyetin azametini, kullara emir ve nehiy vermek makamındaki hakim gücünü ortaya koymaktır. Mükellefiyet durumu bitince amel işleyen ihlâslı kullarına yaptığı vaadi bildirmek için hitabı Peygamberimize (s.a.) yöneltti.

Bu ihlâslı kulların dört vasfı vardır:

- 1-** Allah anıldığı zaman korku ve huşu duymaları: "Onlar Allah anılınca kalpleri titreyen kimselerdir." Yani Allah'ın adı anıldığı zaman bundan kalpleri ürperir.
- 2-** Musibetlere karşı sabırlı olmaları: "Uğradıkları musibetlere sabrederler. " Yani Allah Tealâ'ya taat hususunda elem ve meşakketlere tahammül ederler.
- 3-** Namazı dosdoğru kılmaları: "Onlar namazı dosdoğru kılanlardır." Yani namazlarını vakitlerinde Allah Tealâ'ya huşu ile birlikte, erkânları ve şartları tam olarak eda ederler.
- 4-** Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği şeylerden Allah yolunda harcamaları: Onlar Allah'ın kendilerine verdiği helâl rızıkın bir kısmını ailelerine, yakınlarına, fakirlere ve muhtaçlara infak ederler. Allah Tealâ'nın koyduğu sınırları muhafaza ederek yaratılmışlara güzellikle muamele ederler.

Bunlar münafıkların sıfatlarının hilâfıdır. Çünkü münafıklar bunların tamamen aksi sıfatlara sahiptirler.

Bu ayetin benzeri şu ayetler vardır: "Gerçek müminler ancak Allah adı anıldığı zaman

kalpleri ürperen, O'nun ayetleri okunduğu zaman imanları artan, sadece Rablerine tevekkül eden kimselerdir." (Enfal, 8/2);

"Allah sözlerin en güzeli olan Kur'anı ayetleri birbirine benzeyen, karşılıklı hükümleri zikreden bir kitap olarak indirmiştir. O Kur'an dan Rablerinden korkanların derileri ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar." (Zümer, 39/23). [\[11\]](#)

Kurbanlıkları Keserken Besmele Çekilmesi, Etlerinden Yenilmesi Ve Başkalarına Da Yedirilmesi

36- Biz kurbanlık develeri sizin için Allah'ın (dininin) nişaneleri kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. (Kurbanlıklar) sıra sıra dizildiklerinde onların üzerine (kesim vakti) Allah'ın adını anın. Yanları üstü düştükleri (can verdikleri) zaman da onlardan yeyin. Kanaatkar fakire ve isteyen yoksula da yedin. Biz şükretmeniz için o hayvanları sizin emrinize verdik.

37- Kurbanların ne etleri ne de kanları hiçbir zaman Allah'a ulaşmaz. Ancak sizin takvanız O'na ulaşır. İşte böylece Allah bunları sizin emrinize verdi ki sizi hidayete erdirdiği için Allah'ı yücel-tesiniz. (Habibim) Sen iyi amel işleyenleri müjdele.

Açıklaması

Allah Tealâ, Beytü'l-Haram'a hediye edilen develeri Allah'a yaklaşılmaya büyük bir vesile kılmakla kullarına lütufta bulunmaktadır. Hatta bunlar Bey-millah'a hediye edilen en faziletli kurbanlardır.

"Biz kurbanlık develeri sizin için Allah'ın nişaneleri kıldık." Biz kurbanlık develeri -ve aynı şekilde sığırları- Allah'ın dininin alâmetlerinden ve Ona itaatin delillerinden kıldık. Onların Harem bölgesinde boğazlanmasında ahirette büyük bir sevap, dünyada ise üzerine binmek, sütünü almak ve etleriyle fakirlere büyük bir yarar vardır.

"el-Büdn" kelimesi İmam Ebu Hanife ile sahabe ve tabiînden bir gurup alime göre hem deve hem de sığır için kullanılır. Müslim, Cabir'in (r.a.) şu sözünü rivayet etmiştir: Biz bir bedeneyi (büyük baş hayvanı) yedi kişi namına kurban etmiştik. Cabire "Peki ya sığır?" denildi. Sığır da bedeneden (büyük baş hayvanlardan) değil midir? dedi. İbni Ömer (r.a.): "Biz bedene olarak deve ve sığırı biliriz." demiştir.

Şafiîlerin mezhebine göre ise "büdn" kelimesi gerçekte sadece deve için kullanılır. Onun sığır için kullanılması mecazdır. Dolayısıyla bir kimse bedene kurban etmeye adak adaşa sığır onun yerine geçmez. Ayrıca "savaff ve "ve-cebet cunûbühâ" kelimeleri de buna delildir. Zira hayvanın ayakta boğazlanması özellikle deve için alışlagelen bir âdettir. Ebu

Davud'un Cabir'den rivayet ettiği Peygamberimiz'in (s.a.): "Bedene yedi kişi, sığır yedi kişi namına kesilir." hadisi de bu manayı te'yit etmektedir. Zira atıf ayrılığı gerektirir. Daha önce geçen Cabir ve İbni Ömer'in sözleri de bu ikisi (deve ve sığır) hakkındaki hükmün birliğini murad ettiği şeklinde yorumlanır. Lügat yönünden açık ve daha doğru olan ifade de budur.

"(Kurbanlıklar) sıra sıra dizdiklerinde onların üzerine Allah'ın adını anın." Yani kurbanlık develer elleri ayakları aynı hizada, ayakta dizdiklerinde keserken "Bismillahi vallâhu ekber, Allâhümme minke ve ileyke" diyerek Allah'ın adını anın.

"Yanları üstüne düştükleri zaman da onlardan yiyin. Kanaatkar fakire ve isteyen yoksula da yedirin." Yani yere düşünce ve ruhu çıkınca yahut can verince onların etinden yemek size mubah olur. Onlardan ister el açmayan, kanaatkar, isterse el açıp isteyen fakirlere yedirmek sizin üzerinize borçtur. Yani ye-yin ve yedirin.

"Onlardan yiyin." emri mubah kılma emridir. İmam Malik diyor ki: Bu müstehaptır. Bazı alimler ise vaciptir, demişlerdir. Zahir olan görüş onlardan yemenin vacip olmadığı şeklindedir. Zira selef alimleri bu hedy kurbanlarından bir şeyi yemenin vacip olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Bu sadece cahi-liyet ehlinin hedy kurbanlarından yemek hususunda çekinmeleri âdetini ortadan kaldırmak için ifade edilmiştir. Burada anlatılmak istenen kurban etinden yemenin mubah veya mendup olduğudur.

"Kanaatkar olan fakire ve isteyen yoksula yedirin." ifadenin zahiri -daha önce geçtiği gibi- hedy kurbanından fakirlere yedirmenin vacip olduğu şeklindedir. İmam Şafiî bu manayı almış ve kurban etinden fakirlere yedirilmesini vacip saymıştır.

İmam Ebu Hanife ise fakirlere yedirmenin mendup olduğu kanaatine varmıştır. Çünkü kurbanda ibadet kan akıtmakla gerçekleşir. Etinden fakirlere yedirmek ise umumî hükmü üzerine yani mendup olarak aynen devam eder.

"Biz o hayvanları sizin emrinize verdik. Umulur ki şükredersiniz." Yani hayvanları boğazlamak, etinden yemek ve fakirlere yedirmek hususunda hayır olarak zikredilen sebeplerle yahut bu gibi bir emirle bu hayvanları büyüklüklerine ve güçlü-kuvvetli olmalarına rağmen sizin emrinize verdik. Onları size boyun eğer, binmek, sağlamak ve boğazlamak gibi isteklerinize ve arzularınıza teslim olur halde kıldık. Böylece verdiği nimetlerine karşı Allah'a yaklaşmak ve amelde ihlâslı olmak suretiyle Allah'a şükredersiniz.

Kısaca, bu nimet şükür ve hamdi gerektiren değerli bir nimettir.

Cenab-ı Hakk'ın "şükretmeniz için" kavli önceki cümlelerin sebebini bildirmektedir. "Lealle" kelimesi arzu edilen neticenin beklenilmesi yani "recâ" ifade eden "umulur ki"

manasında değildir. Çünkü bu Allah için imkânsızdır. Zira işlerin neticelerini bilmemek anlamındadır. Dolayısıyla buradaki "lealle" "... için" manasında olup sebep bildirmektedir.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Onlar kendileri için bizzat kudretimizin eseri olarak yarattığımız hayvanları görmüyorlar mı? Üstelik o mallara sahiptirler. Biz o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Bazılarına binerler, bazılarının da etini yerler. Kendileri için bu hayvanlarda daha nice faydalar ve içecekler var. Hiç şükretmezler mi?" (Yasin, 36/71-73).

Cenab-ı Hak daha sonra bu hayvanları boğazlamanın hedefini zikrederek şöyle buyurdu:

"Kurbanların ne etleri ne de kanları hiçbir zaman Allah'a ulaşmaz." Yani Allah size bu hedy ve kurbanları kesmeyi bunları boğazlarken O'nu anmanız için meşru kıldı. Kurbanların etlerinden veya kanlarından hiçbir şey, hiçbir zaman Allah'a ulaşmaz. O'na ancak takva ve ihlâs ulaşır, O'na salih ameller yükselir. Cahiliyet ehli kurbanları ilâhları için kestiklerinde ilâhları üzerine o kurbanların etlerinden koyar, onların üzerine kurbanların kanlarından sürerlerdi. Müslümanlar da onlar gibi yapmak istediler. Bunun üzerine "Kurbanların ne etleri ne de kanları hiçbir zaman Allah'a ulaşmaz." ayeti indi.

Allah Tealâ daha sonra hayvanları insanların emrine verip boyun eğdirdiğini tekrar zikretti. Zira tekrarda şükre ve Allah'ı sena etmeye ve Onun azameti ve büyüklüğünü tanımaya sebep olacak nimeti hatırlatma vardır. Buyurdu ki:

"İşte böylece Allah bunları sizin emrinize verdi ki sizi hidayete erdirdiği için O'nu yüceltesiniz. Bunun için Allah bu hayvanları sizin emrinize verdi. Yahut böylece sizin emrinize verdi ki sizi dinine ve şeriatına sevdiği ve razı olduğu yola irşad ettiği ve sevmediği şeylerden sizi nehyettiği, zararlı olan ve faydalı olmayan şeylerden razı olmadığı için Allah'a şükredersiniz ve O'nu ta'zim edersiniz."

Daha sonra da hidayet ve hak yol üzerinde olanlara şu kavliyle vaadde bulundu:

"İyi hareket edenleri müjdele." Ya Muhammed?.. Amellerinde iyi davrananları, Allah'ın hadlerini yerine getirenleri, kendilerine meşru kılman hususlara tabi olanları, Allah'ın emirlerine itaat edenleri, Rabbi (c.c.) tarafından getirdiğin ve kendilerine tebliğ ettiğin hususlarda seni tasdik edenleri müjdele! [\[12\]](#)

Allah'ın Müminleri Müdafaa Etmesi, Savaşın Meşru Kılınmasının Sebepleri

38- Şüphesiz ki Allah iman edenleri müdafaa eder. Zira Allah son derece hain ve nankör olan hiçbir kimseyi sevmez.

39- Saldırıya uğrayan müminlere zulme uğramaları sebebiyle (cihat etmeleri için) izin verildi. Şüphesiz ki Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.

40- Onlar sadece "Rabbimiz Allah'tır." dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah insanların bir kısmını diğerleriyle engellemeseydi manastırlar, kiliseler, havralar ve içlerinde Allah'ın adı çokça anılan mescitler yıkılırdı. Allah dinine yardım edenlere mutlaka yardım eder. Şüphesiz Allah mutlak kuvvet sahibidir, her şeye galiptir.

41- O müminlere yeryüzünde imkân ve iktidar verdiğimiz zaman onlar namazlarını dosdoğru kılar, zekâtlarını verirler, iyiliği emrederler, kötülüğü engellerler. Bütün işlerin sonu Allah'a döner.

Açıklaması

"Şüphesiz ki Allah iman edenleri müdafaa eder." Yani Allah kendisine te-%-ekkül eden, sığınan kullarını şerli kimselerin şerrinden, facirlerin tuzaklarından korur. Onları muhafaza eder, himayesi altına alır, düşmanlarına karşı onlara yardım eder.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz biz rasullerimize ve anan edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin şahitlik edeceği kıyamet gününde mutlaka yardım edeceğiz." (Gafir, 40/51).

Bir başka ayette şöyle buyuruyor: "Kim Allah'a tevekkül ederse Allah O'na yeter. Allah emrini mutlaka yerine getirir. Allah her şey için bir ölçü koymuş-îur."(Talak, 65/3).

"Yûdafi 'u" kelimesi müfâ'ale sigasında olup ya korumak hususunda mübalâğa ifade etmek için (yani çok iyi korur manasında) yahut sadece fiilin tekrarına delâlet etmek için (yani devamlı korur manasında) kullanılır. Müfâ'ale si-şası fiilin tekrarına delâlet eder.

"Zira Allah son derece hain ve nankör olan hiçbir kimseyi sevmez." Yani Allah Tealâ

ahdinde, misakında ve emanetinde hıyanet eden, nimetleri itiraf etmeyip inkâr eden kimseyi sevmez.

Bundan maksat şudur: Müminler Allah'ın sevgili dostlarıdır. Allah bunların düşmanlarını cezalandıracaktır. Bu ifade vaad ve tehdidin sebebini bildirmektedir. Zira "sevmemek" cezayı gerektiren buğzdan kinayedir. Emanete hıyanet etmek ya bütün emanetlere hıyanet etmek yahut Allah'ın emanetleri olan emirleri ve nehiyelerinde hıyanet etmektir.

Bu ayet ya zımnen bir tehdittir. Cenab-ı Hakk'm hac ayetlerinden önce zikrettiği Mescid-i Haram'dan alıkoyanların akıbetini beyan etmektedir. Böylece kelâm "Şüphesiz inkâr edenler insanları Allah 'ırî yolundan ve Mescid-i haramdan alıkoyanlar..." (Hac, 22/25) ayetiyle irtibat halinde olmaktadır.

Ya da bu ayet müşriklerin kendilerini engellemelerinden sonra mukaddes Haremi görmeye susayan müminlere bir vaaddir. Böylece kelâm öncesiyle doğrudan irtibat halinde olmaktadır.

Çünkü müşrikler Allah'ın Rasulünü çok sevdiği öz vatanından çıkarttılar. Peygamberimiz Mekke'den çıkarken Mekke'ye doğru yönelip: "Allah'a yemin ederim ki Ey Mekke! Sen Allah 'm beldeleri içinde bana en sevimli olan yersin. Sen Allah'ın beldeleri içinde Allah'a en sevimli olan yersin. Senin halkın beni senden çıkarmasalarđı asla çıkmazdım." demişti.

Görünen odur ki, bu ayet (Hac, 22/38) Allah tarafından bir vaad ve müminlere Allah'ın yardımı, onları düşmanlara karşı hakim kılma müjdesidir. Bunun zımında şiddetli bir korkutma ve müşriklere kahrolacakları, rezil-rüsvay olacakları tehdidi vardır. Ayrıca cihadın meşru kılınmasına hazırlık ve başlangıç yapılacaktır.

"Saldırıya uğrayan müminlere zulme uğramaları sebebiyle (savaş için) izin verildi." Saldırıya uğrayan müminlere müşriklerin kendilerini mallarından ve yurtlarından çıkarmaları, bazılarına vurmak ve yaralamak suretiyle zulmetmeleri sebebiyle savaş için izin verildi. Müminler dövülmüş, başı yarılmış bir şekilde Peygamberimiz'e (s.a.) geliyor şikayette bulunuyorlar, Peygamberimiz (s.a.) de onlara sabırlı olmalarını emrediyor ve şöyle diyordu: "Ben henüz onlarla savaşmakla emrolunmadım." Nihayet hicret etti. Hicretin ikinci yılında bu ayet nazil oldu.

Bu ayet İbni Abbas, Hz. Aişe, Mücahid, Dahhak Urve b. Zübeyr, Zeyd b. Eşlem, Mükatil, Katade ve Zührî gibi seleften pekçok alimin görüşü olarak savaşı nehyeden 70 küsur ayetten sonra savaşa izin hakkında inen ilk ayettir. Bu gayet açıktır. Daha önce zikri geçen nüzul sebebi bunu te'yit etmektedir. Bu ayet ilahî müdafaa ve yardımdan sonra zikredilmiştir.

İbni Cerir, Ebul-Âliyye'den naklediyor: Savaş hakkında inen ilk ayet "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın." (Bakara, 2/190) ayetidir.

Hakim, el-İklil'de bu konuda inen ilk ayet "Şüphesiz Allah müminlerden nefislerini Cennet karşılığında satın almıştır." (Tevbe,9/III) ayetidir, demektedir.

Cumhura ait birinci görüşe göre "izin verildi." ayetinden maksat savaşın mubah ve meşru oluşudur. Burada izin verilen gerçekten savaşın kendisidir, cümlenin siyakı buna delâlet ettiği için hazfedilmiştir. Burada zikri geçen kimselerden murad yurtlarından haksız yere çıkarılmaları vasfının delaletiyle "Muhacirler" dir.

Bazılarına ait ikinci görüşe göre murad edilen mana daha önce verilmiş olan savaş izninin savaşın meşru oluşu sebeplerini beyan etmek için hazırlık olarak hikâye edilmesidir.

ce kelâm "Şüphesiz inkâr edenler insanları Allah'ın yolundan ve Mescid-i haram'dan alıkoyanlar..." (Hac, 22/25) ayetiyle irtibat halinde olmaktadır.

Ya da bu ayet müşriklerin kendilerini engellemelerinden sonra mukaddes Harem'i görmeye susayan müminlere bir vaaddir. Böylece kelâm öncesiyle doğrudan irtibat halinde olmaktadır.

Çünkü müşrikler Allah'ın Rasulünü çok sevdiği öz vatanından çıkarttılar. Peygamberimiz Mekke'den çıkarken Mekke'ye doğru yönelip: "Allah'a yemin ederim ki Ey Mekke! Sen Allah'ın beldeleri içinde bana en sevimli olan yersin. Sen Allah 'm beldeleri içinde Allah 'a en sevimli olan yersin. Senin halkın beni senden çıkarmasaldı asla çıkmazdım." demişti.

Görünen odur ki, bu ayet (Hac, 22/38) Allah tarafından bir vaad ve müminlere Allah'ın yardımı, onları düşmanlara karşı hakim kılma müjdesidir. Bunun zımnında şiddetli bir korkutma ve müşriklere kahrolacakları, rezil-rüs-vay olacakları tehdidi vardır. Ayrıca cihadın meşru kılınmasına hazırlık ve başlangıç yapılacaktır.

"Saldırıya uğrayan müminlere zulme uğramaları sebebiyle (savaş için) izin verildi." Saldırıya uğrayan müminlere müşriklerin kendilerini mallarından ve yurtlarından çıkarmaları, bazılarına vurmaları ve yaralamaları suretiyle zulmetmeleri sebebiyle savaş için izin verildi. Müminler dövülmüş, başı yarılmış bir şekilde Peygamberimiz'e (s.a.) geliyor şikayette bulunuyorlar, Peygamberimiz (s.a.) de onlara sabırlı olmalarını emrediyor ve şöyle diyordu: "Ben henüz onlarla savaşmakla emrolunmadım." Nihayet hicret etti. Hicretin ikinci yılında bu ayet nazil oldu.

Bu ayet İbni Abbas, Hz. Aişe, Mücahid, Dahhak Urve b. Zübeyr, Zeyd b. Eşlem,

Mükatil, Katade ve Zührî gibi seleften pekçok alimin görüşü olarak savaşı nehyeden 70 küsur ayetten sonra savaşa izin hakkında inen ilk ayettir. Bu gayet açıktır. Daha önce zikri geçen nüzul sebebi bunu te'yit etmektedir. Bu ayet ilahî müdafaa ve yardımdan sonra zikredilmiştir.

İbni Cerir, Ebul-Âliyye'den naklediyor: Savaş hakkında inen ilk ayet "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın." (Bakara, 2/190) ayetidir.

Hakim, el-îklil'de bu konuda inen ilk ayet "Şüphesiz Allah müminlerden nefislerini Cennet karşılığında satın almıştır." (Tevbe,9/III) ayetidir, demektedir.

Cumhura ait birinci görüşe göre "İzin verildi." ayetinden maksat savaşın mubah ve meşru oluşudur. Burada izin verilen gerçekten savaşın kendisidir, cümlenin siyakı buna delâlet ettiği için hazfedilmiştir. Burada zikri geçen kimselerden murad yurtlarından haksız yere çıkarılmaları vasfının delaletiyle "Muhacirler" dir.

Bazılarına ait ikinci görüşe göre murad edilen mana daha önce verilmiş olan savaş izninin savaşın meşru oluşu sebeplerini beyan etmek için hazırlık olarak hikâye edilmesidir.

'Yukatelûne" şeklinde meçhul fiil olarak okunursa bu ayet savaş hakkında men ilk ayettir, denilse de denilmese de onların üzerine fiilen meydana gelen savaş ve saldırıyla tavsif edilmeleri gerçek manadadır. Zira müşriklerin savaşmaları ve onlara eziyet ve saldırıda bulunmaları her durumda meydana gelmiş olmaktadır.

Bu fiil "yukatilûne" şeklinde malûm fiil olarak okunduğunda bu ayet savaş -lakkmda inen ilk ayet değildir denirse, onların savaşla tavsif edilmeleri yine gerçek manada olmaktadır. Ancak bu ayet cihad hakkında inen ilk ayettir denirse bu durumda onların savaşla tavsif edilmeleri ya mana olarak veya savaş istemeleri takdiriyle olmaktadır. Yani onlar müşriklerle savaşmak istiyorlar ve bu konuda azamî gayret sarfediyorlar, demektir. Yahut gelecekte müşriklerden meydana gelecek durumu göz önünde canlandırmak istemeleri şeklindedir.

Her neyse ayetten murad savaşa verilen iznin sebebini açıklamaktır. Bu da zulüm ve eziyeti engellemektir. Zira müşrikler Rasulullah'a (s.a.) manevî ve bedenî eziyetlerin çeşitli şekilleriyle eziyette bulunmuşlardı. O'nu şairlikle, sihirbazlıkla, kâhinlikle ve mecnun olmakla itham etmişler, başına toprak atmışlar, Rabbinin huzurunda secdede iken omuzlarının üzerine deve işkembesi bırakmışlardı.

Sakîf kabilesi idarecileri çoluk-çocuğu kışkırtmışlar, nihayet Rasulullah'a 's.a) taş atıp O'nu kanlar içerisinde bırakmışlar ve ayakları kana bulanmıştı.

Müşrikler Peygamberimiz'e (s.a.) tabi olanlara da O'na yardımcı olanlara da eziyette bulunmuşlardı. Onları dövmek, sopa ile vurmak, öldürmek, Mekke'de Batha denilen yerde güneşin kızgın sıcağında tutmak gibi işkencelere tabi tutmuşlardı. Taşları göğüslerinin üzerine koyuyorlar, onları dinlerinden döndürmeye çalışıyorlardı. Ama bütün bu işkenceler sadece onların akidelerine ısrarla sarılmalarını artırıyor, onlardan sadece: "Allah birdir! Allah birdir!" sözü çıkıyordu.

Müslüman olarak şehit olursam hiç aldırış etmem.

Allah yolunda can vermem ne şekilde olursa olsun.

Cenab-ı Hak bundan sonra o işkenceye uğrayıp ezilen, hor görülen insanlara yardım vaadinde bulunarak şöyle buyurdu.

"Şüphesiz ki Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir." Yani sadece Allah hiç savaş olmaksızın mümin kullarına yardım etmeye kadirdir. Fakat O kullarından kendine itaat yolunda gayretlerini sarfetmelerini istemektedir. İşte o zaman onlarla beraber olacak, yardımıyla onları teyit edecektir. Gerçekten bu vaadini yerine getirmiş, onları aziz kılmış, düşmanlarını helak etmiştir. Bu görüş İbni Kesir'in görüşüdür. [\[13\]](#)

Bundan maksat müslümanlara dünyanın bir imtihan ve deneme dünyası olduğunu, cihad ve mücadeleye yeterliliklerini ve şahsiyetlerini ispat etmeye davetli olduklarını, verilecek mükâfatın yapılacak amelle orantılı olduğunu bildirmektir.

Müfessirlerden pek çoğu "Bu ayet bir yardım vaadidir. Önceki ayette yer alan müminlerin müdafaa edileceği vaadine bir tekittir. Önceki vaadden sadece düşmanlarının ellerinden kurtulma manası anlaşılmamalı, bilakis kendilerinin düşmanlara karşı zafere ulaştırılacakları vaadi anlaşılmalıdır." şeklinde telakki etmişlerdir.

Ancak savaşın meşru kılınması hicretten sonraya ve uygun olan bir vakte bırakılmıştır. Çünkü müminler Mekke'de azlık idiler. Müşriklerin sayısı daha çoktu. Eğer henüz sayıları onda birden az oldukları halde müminlere savaş emredilseydi bu durum onlara ağır gelirdi.

Daha sonra Cenab-ı Hak o müminlerin durumunu şu ayette tavsif etti: "Onlar sadece "Rabbimiz Allah 'tır." dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. "

O saldırıya uğrayan müminler müşriklerin haksız yere Mekke'den çıkarttıkları ve Medine'ye göç etmek zorunda bıraktıkları kimselerdir. Bunlar Hz. Muhammed (s.a.) ve Onun ashabıdır. Onların kendi kavimlerine karşı hiçbir kötülükleri olmamıştı. Onların, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet etmekten başka suçları da yoktu.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Onlar Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için Rasulü ve sizi (yurtlarınızdan) çıkarıyorlar." (Mümtehine, 60/1).

"Onlar müminlere sadece müminlerin her şeye galip, övülmeye lâyık olan Allah'a iman etmeleri sebebiyle kin duymaktadırlar." (Buruc, 85/8).

Savaşın meşru kılınmasının bu ilk sebebi, Müslümanların haksız yere vatanlarından kovulmalarıdır.

Cenab-ı Hak bundan sonra ikinci bir sebep zikretmiştir. Bu da yeryüzünde ibadet hürriyetini müdafaa etmek ve mukaddes yerleri himaye etmektir. Bunu şu ayette beyan etmiştir:

"Eğer Allah insanların bir kısmını diğerleriyle engellemeseydi..." İşte beşeriyet arasındaki dengeyi korumak için Allah'ın koyduğu etki-tepki kanunu budur. Savaş, ibadet yerlerini himaye etmek ve ibadet hürriyeti prensibini ikrar etmek için meşru kılınmıştır.

Ayetein manası şudur: Allah bir kavimle diğer kavme engel olmasaydı ve insanların başkalarına kötülük işlemelerine mani olmasaydı, varlığı ve mukaddesatı korumak üzere savaş meşru kılınmasaydı ister ruhbanların, Hristiyan-ların, Yahudilerin mabedleri, isterse Allah'ın adı çokça zikredilen müslümanla-rın mabedleri olsun yıkılırdı.

Ayette ibadet yerleri zikredilirken azdan çoğa, dar olandan geniş olana intikal dikkat çekmektedir. Zira mescitler cemaat bakımından daha çok, ibadet yönünden daha doğru, maksat yönünden daha halistir. Manastırlar ve kiliseler ayette mescitlerden önce zikredilmişlerdir. Zira onlar daha eskidirler. Bazı alimler şöyle demişlerdir: Bu azdan çoğa nihayet mescitlere varıncaya kadar bir terakkidir. Mescitleri mamur edenler daha çoktur, orada ibadet edenler da aa çoktur ve bunlar sahih maksat sahipleridir. [\[14\]](#)

"Allah dinine yardım edenlere mutlaka yardım eder." Yani Allah kelime-i tevhidi yüceltme ve dininin sancağını yükseltme yolunda savaşanları yardı-anıyla mutlaka te'yid eder. "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz Allah da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar. İnkâr edenlere gelince, yüzüstü sürünsün onlar! Allah onların amellerini de boşa çıkarmıştır." Muhammed, 47/7-8).

"Şüphesiz ki Allah mutlak kuvvet sahibidir, her şeye galiptir." Allah kendi yolunda cihad eden taat ehline yardım etmeye kadir olan mutlak kuvvet sahibidir. O asla ezilmeyen ve hiçbir kimsenin yenemeyeceği en güçlü varlıktır. Ce-nab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Şüphesiz bizim peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımıza ezelden bir vaadimiz vardır: Onlar mutlaka yardım göreceklerdir. Şüphesiz galip gelecek olan da bizim ordumuzdur." (Saffat, 37/171-173); "Allah: Ben ve peygamberlerim mutlaka galip

geleceğiz, diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah mutlak kuvvet sahibidir, her şeye galiptir." (Mücadele, 58/21).

Bundan sonra Cenab-ı Hak yardıma lââyık olan muhacir müminlerin vasıflarını şu şekilde belirtti:

"O müminlere yeryüzünde imkân ve iktidar verdiğimiz zaman..." Yani Allah'ın kendilerine insanlar üzerinde hakim olmalarını hazırladığı ve âlemler arasında kendilerine nüfuz verdiği o müminlere yeryüzünde imkân tanıdığı ve kendilerine iktidar verdiği zaman onlar şu dört şeyi yerine getirirler:

- Farz olan namazı en mükemmel şekilde kılmak,
- Farz olan zekâtı vermek,
- Ma'rufu (şer'an emredilen ve aklen güzel olan iyi amelleri) emretmek,
- Münkerden (şer'an yasak olan ve aklen çirkin olan amellerden) nehyet-mek,

Müminler Allah'ın tevhidinde ve O'na itaat etmeye davet olundular, şirkten nehyolundular ve şirk ehliyle mücadele ettiler.

Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Allah içinizden salih amel işleyenlere ke-ikle vaad etmiştir ki, mutlaka kendilerinden öncekileri kâfirlerin yerine ge-iği gibi, kendilerini de yeryüzünde mirasçı kılacak, kendileri için razı olup iği dinlerini iyice yerleştirecek ve kendilerini korkularından sonra emniyete uşturacaktır..." (Nur, 24/55).

Bu ayet (Hac, 22/41) geleceğın gaybî haberlerinden ve Allah -rızasına nail kıldığı-muhacirleri yeryüzünde yerleştirecek ve dünyayı önlerine yayarsa bu durumda onların üzerinde bulunacakları yoldan ve dinin emrini nasıl yaşayacaklarından haber vermektedir. [\[15\]](#)

"Bütün işlerin sonu Allah 'a döner." Yani bütün işlerin varacağı yer Allah hükmüdür. Kulların yaptıklarına karşılık verilecek sevap ve ceza konusunda Allah'ın takdiridir. Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Hayırlı netice takva sahiplerinindir." (A'raf, 7/128). Burada Allah Tealâ'nın dostlarına yardım etme ve onların davalarını yüceltme şeklindeki vaadi tekit edilmektedir.

Kim Yahudiler ve diğer düşmanlara karşı zafer elde etmeyi düşünüyorsa Muhacirlerin ve ilk mücahidlerin sarıldıkları bu dört vasıfla amel etsinler.

Bu ayetlerin özü: Müminler, Allah'a kulluk etmekten başka insanlara karşı hiçbir günahı olmadığı halde zulme uğradıkları için kendilerine savaş helâl kılınmıştır. Onlar yeryüzünde hakim oldukları zaman namazı dosdoğru kılar (ve diğer görevleri yerine getirirler). [\[16\]](#)

Geçmiş Ümmetlerin Helak Olmalarından İbret Alınması

42- Seni yalanlıyorsa, (bil ki) onlardan önce Nuh, Âd, Semud kavmi de (peygamberlerini) yalanlamıştı.

43- İbrahim kavmi ve Lût kavmi de...

44- Medyen halkı da (peygamberlerini yalanlamıştı). Musa da yalanlanmıştı. Ben kâfirlere (önce) mühlet verdim. Sonra da onları (azabımla) yakaladım. Benim onları hiç almam nasılmış (bir bak)!

45- Biz nice zalim kasabaları helak ettik. Bunların duvarları (yıkılan) tavanlarının üstüne çökmüştür. Nice kör kuyular ve nice bomboş kalan muhteşem saraylar vardır!.

46- Onlar hiç yeryüzünde dolaşmazlar mı? Böylece düşünecek kalpleri yahut işitecek kulakları olsun. Gerçek şudur ki gözler kör olmaz, ama asıl göğüslerdeki kalpler kör olur.

47- Onlar senden azabın hemen gelmesini istiyorlar. Allah vaadinden asla caymaz. Gerçekten Rabbinin yanında bir gün sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.

48- Nice zalim kasabalara (önce) mühlet verdim. Sonra da onları (azabımla) yakaladım. Dönüş ancak banadır!

Açıklaması

"Seni yalanlıyorlarsa..." Ya Muhammed ! O müşrikler seni yalanlıyorsa bil ki sen bu

hususta tek ve peygamberlerin ilki değilsin. Bu geçmiş ümmetlerin ae âdeti idi.

Mekke müşriklerinden önce Nuh kavmi, Hud'un (a.s.) kavmi olan Ad kavini, Salih'in (a.s.) kavmi olan Semud kavmi, İbrahim (a.s.) kavmi, Lût (a.s.) kavmi, Şuayb'ın (a.s.) kavmi olan Medyen halkı da peygamberlerini yalanlamışlardı.

Hz. Musa'nın (a.s.) kendilerine gönderildiği Kıbtîler de paygamberlerinin getirdiği açık mucizelere ve berrak delillere rağmen peygamberlerini yalanladı-

liar.

Ben de kâfirlerden azabı bir müddet daha erteledim. Bunu benim nezdime-belirli bir vakte bıraktım. Sonra da onları azap ve ceza ile yakaladım ve he-I iiiic ettim. Benim onları yok etmek suretiyle tanımamam ve onları cezalandır-Jmieain nasılmış bir bak!

Dikkat edilirse Cenab-ı Hak "Musa kavmi de yalanladılar" buyurmadı. Zi-Hz. Musa'yı kavmi olan İsrailoğulları yalanlamadı. Onu yalanlayanlar onun ıı."nünden ayrı olan Firavun ve Firavunun kavmi Kıbtîlerdi.

Bir kimseye uygulanan muamele onun benzerine de uygulanır. Ben senin iTminden olan yalanlayıcılara emsaline muamele ettiğim şekilde muamele edeceğim. Ben onlara mühlet versem de onlar hakkındaki vaadimi mutlaka gerçekleştireceğim. "Şüphesiz ki Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir." (Buruc, 85/12). O halde azabın derhal gelmesini bekleme.

Seleften bazı alimlerin görüşlerine göre, Firavun'un kavmine söylediği "Ben sizin yüce Rabbinizim" sözü ile Allah'ın helak etmesi arasında 40 sene geçmişti.

Buharî ve Müslim'in Sabitlerinde Ebu Musa el-Eş'ari'nin (r.a.) rivayet ettiği Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisi yer almaktadır: "Şüphesiz ki Allah zalime mühlet verir. Nihayet onu yakalayınca serbest bırakmaz." Sonra Efendimiz (s.a.) şu ayeti okudu: "İşte bazı zalim kasabaları (azapla) yakaladığı zaman Rabbinin yakalaması böyledir. Zira O'nun yakalaması acıklı ve şiddetlidir."

İşte geçmiş ümmetlerin yalanlama âdetleri böyledir. Cezaya gelince bu da Cenab-ı Hakk'm buyurduğu şekildedir.

"Biz nice zalim kasabaları helak ettik..." Nice halkı zalim olan yani peygamberlerini yalanlayan kasabaları helak ettik. Sonunda onların yurtlarının duvarları yıkılan tavanlarının üzerine çökmüştür. Yani evleri yıkıldı, hayatları söndü. Yahut tavanları aynı halde ve sağlam vaziyette durmakla birlikte evler bomboş kaldı.

Nice kör kuyular kaldı. Yani artık onlardan su çekilmez oldu. Su almak isteyenler sebebiyle önceleri kuyu başında izdiham varken artık oralara kimse gelmez oldu. Nice muhteşem saraylar yıkıldı yahut içindekiler yok olunca öylece kaldı.

Ayette geçen "meşîd" kireçle boyanmış yahut binası yüksek demektir.

Ayetin toplu manası şudur: Nice kasabaları helak ettik. Nice kuyuları sahipsiz, kör bıraktık ve nice muhteşem sarayları boş bıraktık. Önceki "muattala" kelimesi delâlet ettiğinden saraylar için "hali (bomboş)" kelimesi terk edildi. Bu tıpkı şu ayet gibidir: "Zalim olan nice kasabaları toptan yok ettik." (Enbiya, 21/11).

Sonra Cenab-ı Hak insanların olanlardan ve gördüklerinden ibret almaları zaruretine dikkatleri çekti ve şöyle buyurdu: "Onlar hiç yeryüzünde dolaşmıyorlar mı? Böylece düşünecek kalpleri yahut işitecek kulakları olsun."

Bu ifade yolculuğa, düşünüp ibret almaya, basiretle tefekkür etmeye teşviktir. Yani onlar ülkelere yolculuğa çıksalar ya! Böylece geçmiş kavimlerin akibetlerinden ibret alsınlar, olanları gözleriyle görsünler, onların bıraktıkları izlere şahit olsunlar, akıllarıyla sonuçlarını düşünsünler, haberlerini kulaklarıyla işitsinler. Böylece gerçeklere vakıf olsunlar. Sebeplere muttali olsunlar, sırları idrak etsinler. Müşahede ettikleri ve gördükleri şeylerden ibret alsınlar içinde buldukları şirkten ve Rasulullah'ı (s.a.) yalanlamaktan vazgeçsinler, kendilerini yaratan Rablerine dönsünler.

Cenab-ı Hak ayrıca onlara kâinata varlığına ve birliğine delâlet eden delil ve burhanları da ortaya koydu.

"Gerçek şudur ki: Gözler kör olmaz, ama asıl göğüslerdeki kalpler kör almr." Yani, gözleri kör oldukları için değil, sadece basiretleri köreldiği için dü-finmediler, ibret almadılar ve incelemeler. Körlük, gözlerin kör olması değil-dk. Asıl körlük gözleri sağlam olduğu halde basiretin körelmesidir. Zira onlar fikri güçlerini ve akıllarını kullanmadılar, işlerin gerçek yapısını araştırmadılar ve ibretlere nüfuz edemediler.

Razî şöyle demektedir: Bu ayet aklın, bilginin ta kendisi olduğuna, bilgisinin de yerinin kalp olduğuna delâlet etmektedir. Zira "kendisiyle düşünecek kalpler" den maksat ilimdir, "kendisiyle düşünecek" ifadesi kalbin bu düşünme-je bir araç olduğuna delâlet etmektedir. [\[17\]](#)

Ayette akli kalbe izafe etmiştir. Zira işitme duyusunun mahalli kulak ol-inğu gibi aklın mahalli de kalptir.

Cenab-ı Hak onların içinde buldukları yalanlamayı açıkladı ve onların asabın

gelmesiyle alay eden, taşkınlık yapan ahmak bir topluluk olduklarını «kretti ve şöyle buyurdu:

"Onlar senden azabın derhal gelmesini istiyorlar." Allah'ı, kitabını, peygamberini ve ahiret gününü yalanlayan o haddi aşan kâfirler onları korkutturun azabın hemen gerçekleşmesini istiyorlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Yine bir zaman onlar: Allah 'im! Eğer bu (Kur'an) senin nezdinden indirilmiş bir hak (kitap) ise gökten üzerimi-2u taşlar yağdır veya bize can yakıcı bir azap ver, demişlerdi." (Enfal, 8/32);

"Kâfirler: Ey Rabbimiz!. Hesap gününden önce payımıza düşen azabı he-mengönder, derler." (Sad, 38/16).

"Allah vaadinden asla caymaz." Azap hiç şüphesiz gelecektir, inecektir. Zira Allah onlara verdiği vaaddен dönmez. Bu vaad de kıyametin kopması, Al-ah'ın düşmanlarından intikam alması, dostlarına ikramda bulunmasıdır. Allah'ın onlara vaad ettiği şey bir müddet sonra bile olsa mutlaka onların başına gelecektir.

"Gerçekten Rabbinin yanında bir gün sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir." Yani şüphesiz Allah hilim sahibidir, acele etmez. O'nun hilminden ve uzun müddetleri kısa saymasındandır ki O'nun nezdinde bir gün sizin saydığınız gönlerden bin sene gibidir. Yani Rabbinin nezdinde ahirette onlara incek azap gönlerinden bir günün azabının şiddeti dünya günlerinden bin seneye eşit olur. Onlar Rabbinin-azabına göre neredeler? Mahlûkatma göre bin sene O'nun hükmüne göre bir gün gibidir. O gayet iyi bilmektedir ki intikam almaya muktedirdir. Ertelese, geciktirse ve mühlet verse de hiçbir şeyi ihmal etmez.

Bu ayet şu ayet gibidir: "Gökten yeryüzüne inen, emirleriyle bütün işleri idare edip yürüten O'dur. Sonra o işlerin neticesi (şudur): Sizin saydığınız yıllarla bin yıl eden bir günde O'na yükselip arz edilir." (Secde, 32/5).

Kısaca: Onlar ahiretin azabının durumunu, azabın bu vasıflarını bilselerdi derhal gelmesini istemezlerdi. Allah'ın hikmeti mühlet verilmesini gerekli kılmıştır.

Müddet uzasa da, mühlet verilmesini ve fırsat tanınmasını te'kit etmek üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Nice zalim kasabalara (önce) mühlet verdim. Sonra da onları (azabımla) yakaladım. Dönüş ancak banadır."

Yani pek çok kasabaya Allah mühlet vermiş ve onların azabını, helak olmasını geciktirmiştir. Halbuki onlar zulümde -yani küfür ve masiyette- devam ettiler. Bu erteleme ile aldandılar. Sonra da onlara yani o kasabaların halkına azabı indirdim.

Azabın geciktirilmesi ihmal babında değil imhal (mühlet verme) babındadır. Nitekim sahih hadiste gelmiştir ki: "Şüphesiz ki Allah zalime mühlet verir. Nihayet onu yakalayınca hiç bırakmaz." [18]

Hız. Peygamberin (S.A.) Vazifesinin Belirlenmesi

49- De ki: Ey insanlar! Ben sizin için sadece apaçık bir uyarıcıyım.

50- İman edip salih ameller işleyenlere mağfiret ve bol rızık vardır.

51- Ayetlerimiz hakkında bizi âciz bırakacakmış gibi (fesat çıkarmaya) gayret edenlere gelince, onlar da cehennemlik-

Açıklaması

Allah Tealâ Peygamberine (s.a.) kâfirler kendisinden azabın meydana gelmesini, derhal inmesini istedikleri zaman onlara şöyle söylemesini emretmektedir:

Ey azabın acilen gelmesini isteyen müşrikler! Allah beni size şiddetli bir azabın öncesinde uyarıcı olarak gönderdi. Sizin hesabınızdan bana hiçbir şey toktur. Bilakis sizin işiniz Allah'a kalmıştır: Dilerse size azabı derhal indirir, illerse bunu erteler. Dilerse kendisine tevbe edenlerin tevbesini kabul eder. O dilediğini, istediğini ve ihtiyar ettiğini hiç şüphesiz yerine getirir. Buyuruyor M: "Allah hükmeder. O'nun hükmünü reddedecek hiçbir kimse yoktur. O hesabı süratli olandır." (Ra'd, 13/41).

Benim görevim uyarmayı ihtiva ettiği gibi müjdelemeyi de ihtiva etmekte-ür. Bu durum şu iki şekilde söz konusu edilmektedir:

1- "İman edip salih ameller işleyenlere mağfiret ve bol rızık vardır." Yani kalpleri inanan ve bu imanlarını amelleriyle tasdik edenlere geçmişte işledikleri günahlar için mağfiret, isterse güzel amellerinden az bir şey olsun güzel bir sevap, genişliği yeryüzü ve gökyüzü genişliğinde cennet vardır. Bol ve değerli rızık Allah'ın şu ayetinde vasıflarını bildirdiği cennettir. "Orada canların çekti-t: ve gözlerin hoşlandığı her türlü nimet vardır. Sîz orada ebediyyen kalacaksınız:az."(Zuhrıff 43/71).

Peygamberimiz (s.a.) cenneti İmam Ahmed, Buharı, Müslim, Tirmizî ve Hni Mace'nin Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettikleri şu hadisiyle tavsif etmişti "Cennette daha önce hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine doğmayan nimetler vardır."

2- "Ayetlerimiz hakkında bizi âciz bırakacakmış gibi (fesat çıkarmaya) gayret edenlere gelince, onlar da cehennemliklerdir. "Ayetlerimizi ortadan kaldırmaya ve din davetini reddedip yalanlamaya gayret edenler ve insanları Hz. Peygamber'e (s.a.) uymaktan alıkoyanlar, bunu yaparken de bizi âciz bırakacaklarını ve bizim emrimizden ve onları dirilteceğimizden kaçacaklarını ve bizim kendilerine muktedir olamayacağımızı zannedenlere gelince, bunlar da yakıcı ve acıklı olan, azabı ve işkencesi şiddetli olan cehennem ehlidirler. Orada daimî surette kalacaklardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "İnkâr eden se Allah'ın yolundan alıkoyanlara bozgunculuk yapmaları sebebiyle (hak ettikleri) azabı kat kat artırırız." (Nahl, 16/88). Devamlılık cihetiyle onları "cehen-tem'in sahipleri diyerek" bir şeyin sahibine benzetmiştir. [\[19\]](#)

Vahyin Muhkem Kılınması Ve Şeytanlardan Korunması, Garanîk Kıssası

52- Biz senden önce hiçbir rasul veya nebi göndermedik ki, o bir şey temenni ettiği zaman şeytan onun arzusuna bir takım şüpheler atmış olmasın. Fakat Allah şeytanın verdiği şüpheleri derhal giderir. Sonra Allah kendi ayetlerini muhkem kılar. Allah her şeyi en iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir.

53- Böylece Allah şeytanın ortaya attığı şüpheleri kalplerinde hastalık bulunanlar ve kalpleri katılaştıranlar için bir imtihan (vesilesi) kılar. Şüphesiz zalimler derin bir muhalefet içindedirler.

54- Ayrıca kendilerine ilim verilenler de bunun (Kur'an'ın) Rabbin tarafından gelen bir Hak (kitap) olduğunu bilip ona iman etsinler ve gönülden bağlansınlar. Şüphesiz ki Allah

iman edenleri doğru yola iletir.

55- İnkâr edenler kendilerine kıyamet ansızın gelinceye kadar veya kısır (hayrı dokunmaz) bir günün azabı çatınca-ya kadar Kur'an'dan şüphe içinde kalırlar.

56- O gün mülk Allah'ındır. Onların aralarında O hüküm verir. İman edip salih ameller işleyenler "Naim" cennetlerin-dedirler.

57- İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara hakir düşüren bir azap vardır.

Açıklaması

Bu ayetlerin nüzul sebebinde geçen ifadelerden anlaşılmasıdır ki, Garanîk kıssası zındıkların uydurduğu uydurma ve yalan bir kıssadır. Bunun için ayetlerin pek çok müfessirin yaptığı tefsire muhalif olarak daha başka bir şekilde tefsir edilmesi gerekir.

Şeytanın ortaya attığı sözlerin duyulan lafızlar olup bu sebeple fitnenin meydana geldiği hususunda hiçbir ihtilâf yoktur. Ancak alimler bu şeytanın ortaya atış şekli hususunda ihtilâf etmişlerdir. Fakat kesin olan husus Peygamberimiz (s.a.), kendisinin masum olduğuna delâlet eden önceki ayetlerin delaletiyle amel edilerek, kendisinin hevasından konuşmayacağından hareketle, şeytanın ortaya attığı sözlerde ona uymadı. Nitekim şeytanın vesvese ile söylediği sözler onun lisaniyla tekrar edilmemiştir.

Bu ayetlerin en güzel te'vili Kurtubî'nin ifade ettiği gibi: Peygamberimiz İsta.) Rabbinin emrettiği şekliyle Kur'an'ı tertil üzere okuyor, kıraati esnasında -güvenilir ravilerin kendisinden rivayet ettikleri gibi- ayetlerin arasını ayırı-yordu. Böylece şeytanın bu sekteleri gözetmesi ve buraya uydurduğu bazı kelimeleri Peygamberimiz'in (s.a.) nağmesini taklit ederek sokması mümkün oluyordu. Böylece ona yakın olan kâfirler bunu işitiyor, bunu Peygamberimiz'in (s.a.) sözünden zannedip bu durumu yayıyorlardı. Bu sureyi daha önce Allah'ın indirdiği şekilde ezberledikleri için ve Peygamberimiz'in (r.a.) putları kötölemek ve ayıplamak hususundaki durumunu gayet iyi bildikleri için bu durum Müslümanlar yanında bir kusur sayılmıyordu. [\[20\]](#)

Buna göre ayetin manası: "Ya Muhammedi Biz senden önce hiçbir rasul veya nebi göndermedik ki, o Allah kelâmını okuduğu zaman şeytan onun kıraatine ve tilâvetine bazı sözler ve batıl vesveseler atmasın." şeklindedir. "Hiçbir rasul veya nebi" ifadesi "rasul" ve

"nebi'nin birbirlerinden ayrı olduğuna delildir. Aralarındaki fark Keşşaf müellifinin dediği gibi rasul nebilerden olup mucize ile birlikte kendisine kitap indirilen kimsedir. Nebi ise rasulden ayrı olup kendisine kitap indirilmeyen, ancak insanları kendinden önceki Peygamberin şeriatına davet etmekle emrolunan kimsedir, (bk. Kelime ve ibareler)

"Fakat Allah şeytanın verdiği şüpheleri derhal giderir. Sonra Allah kendi ayetlerini muhkem kılar." Yani Allah şeytanın verdiği vesveseleri ve bazı kâfirlerin sarıldıkları hurafeleri ortadan kaldırır. Sonra ayetlerini muhkem, sağlam ve sabit kılar. Karalama, bozma, ilâve etme ve eksikliği kabul etmez.

Bu durum, bugün bazı papazların İslam prensipleri ve esasları içerisine bazı yalan ve şüpheleri sokma, gerçekleri ters yüz etme, olayları değiştirme ve bazı ayetleri sahih olmayan bir şekilde te'vil etme teşebbüslerine benzemektedir. Sonra bu çirkin gayretler dağılacak, bu iftiralar güvenilir müslüman alimler ve başkaları vasıtasıyla çürütülecek ve bu okul kitapları ve bildirilerdeki yabancı ve sokma fikirler karanlığa gömülecektir.

"Allah her şeyi en iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir." Yani Allah her şeyi, peygamberine vahyettiği hususları, meydana gelecek iş ve olayları gayet iyi bilir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. O takdirinde, yaratmasında, emrinde ve fiillerinde hikmet sahibidir. Tam hikmet, sonsuz hüccet O'nundur. İftira edeni ifti-rasıyla cezalandırır. Hak müminler için açık seçik ortaya çıkar. Münafıkların gönüllerindeki karanlık dağılır.

İşte Allah'ın iki gurubun durumu hakkında açıkladığı gerçek de budur:

1- "Böylece Allah şeytanın ortaya attığı şüpheleri kalplerinde hastalık bulunanlar ve kalpleri katılaştıranlar için bir imtihan vesilesi kılar." Yani şeytanın verdiği vesveseleri kalplerinde şüphe, şirk, küfür ve nifak bulunan münafıklar için ayrıca şeytan bazı kelimeleri ortaya atınca sevinen ve bunun şeytandan olduğu halde Allah tarafından gelen sahih ayetler olduğuna inanan müşrikler ve katı kalpli inatçı Yahudiler için imtihan ve deneme vesilesi kılar.

"Şüphesiz zalimler derin bir muhalefet içindedirler." Yani o kendi nefislerine zulmeden münafık ve kâfirler, haktan ve doğrudan uzak, isyan ve Allah Te-alâ ve Rasulüne karşı muhalefet içindedirler.

2- "Ayrıca kendilerine ilim verilenler de bunun (Kur an m) Rabbin tarafından gelen bir hak olduğunu bilip ona iman etsinler ve gönülden bağlansınlar." Yani hakkı batıldan ayırd edebilecek faydalı ilme sahip olan, Allah ve Rasulü-ne iman edenler sana vahyettiğimiz kitabın Rabbinin ilmiyle ve himayesiyle indirdiği ve onu başka şeylerin karışmasından koruduğunu, Rabbinden gelen doğru, değişmez, hak kitap olduğunu bilsinler. Böylece onu tasdik etsinler, ona boyun eğsinler, kalpleri ona bağlansın, gönülleri onunla ürpersin, onun ahkâmı, adabı ve şeriatıyla amel etsinler.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Şüphesiz bu (Kur'an) çok değerli bir kitaptır. Ona batıl ne önünden, ne de arkasından sokulabilir. O sonsuz hikmet sahibi ve son derece övgüye lâyık olan (Allah) tarafından indirilmiştir." "Fussüet, 41/41-42).

"Şüphesiz ki Allah iman edenleri doğru yola iletir." Yani Muhakkak ki Allah, Allah'a ve Rasulüne iman edenleri dünya ve ahirette esaslı bir yola irşad eder. Dünyada onları hakka ve hakka uymaya irşad eder. Onları batıla karşı akmak, dinde müteşabih (manası zor ve karışık) olan hususları doğru bir şekilde te'vil etmek (yorumlamak), mücmel (fazla açıklanmamış) hususları açık bir şekilde belirtmek suretiyle batıldan kaçınmaya muvaffak kılar. Ahirette ise soları cennet derecelerine ulaştıran doğru yola iletir, onları cehennemden alt derekelerinden korur.

Birinci gurubun akibeti Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi olur: "İnkâr eden-~Dir kendilerine kıyamet ansızın gelinceye kadar veya kısır (hayrı dokunmaz) bir g-jnün azabı çatıncaya kadar Kur'an'dan şüphe içinde kalırlar."

Kâfirler bu Kur'an'dan veya Rasulullah'tan şek ve şüphe içinde kalırlar.

Yahut kâfirler kendilerine kıyamet -yahut kıyamet alâmetleri veyahut ciüm- hiç hissetmeksizin ansızın gelinceye kadar veya kısır bir günün -yani kı-jamet gününün yahut Bedir günü gibi yıkıcı bir savaş gününün- azabı gelip çatıncaya kadar kendilerine Kur'an okunduğu zaman şeytanın kalplerine attığı vesveselerden kuşku içindeydiler. Burada kıyamet küfürlerinin son noktası sayılmış, onların ancak kıyamet alâmetlerini görünce zorunlu olarak iman ettikleri belirtilmiştir.

Ayette kıyamet günü "akim (kısır)" sıfatıyla tavsif edilmiştir. Zira o güncen sonra gece yoktur. Yahut savaş günü "akim" olarak tavsif edilmiştir. Zira.o gün annelerin çocukları öldürülür, anneler -çocuksuz kalacakları için- sanki hiç «Doğurmayan kısır kadınlar gibi olurlar. Yahut savaşçılara "savaşın çocukları" lakabı verilmiştir. Öldürdükleri zaman bu gün mecaz yoluyla kısır olarak tavsif edilmiş olur.

İbni Kesir diyor ki: Her ne kadar Bedir günü onların tehdit edildiği şeyler cümlesinden olsa da, birinci görüş -yani "kısır gün" den maksadın "kıyamet gü-rnu" olması- doğru olan görüştür. Bunun içindir ki Cenab-ı Hak: "O gün mülk Allah'ındır. Onların aralarında O hüküm verir." buyurmuştur.

Ayetten murad şudur: Kâfirler helak oluncaya kadar küfürlerinde devam ederler, iman etmezler. "O gün mülk Allah'ındır. Onların aralarında O hüküm verir." Yani amellerin karşılığının verildiği sevap ve ceza günü olan kıyamet gününde hakimiyet ve tasarruf tek olan ve ezici güce sahip olan Allah'ındır. Allah onların aralarında hakla hükmeder. O son derece adil hüküm vericidir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "O din gününün (ceza gününün) sahibidir." (Fatiha, 1/4).

"O gün gerçek hâkimiyet rahman olan Allah'ındır. O gün kâfirler için çok zor bir gündür." (Furkan, 25/26).

Hükmün neticesi her iki grubun amellerinin karşılığını beyan ederken ortaya çıkmaktadır. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"İman edip salih ameller işleyenler Naim cennetlerindedir." Yani kalpleri iman eden, Allah'ı, Rasulünü ve Kur'anı tasdik eden, Allah Tealâ'nın emirlerine itaat edip nehiyelerinden kaçınmak suretiyle salih amellerden bildiklerinin gereği ile amel eden; kalpleri, sözleri ve amelleri birbirine uygun olan kimseler için değişmeyen ve sürekli olan ebedî Naim cennetleri vardır.

"İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara hakir düşüren bir azap vardır." Yani kalpleri hakkı reddedip inkâr eden, Kur'an'ı ve Rasulullah'ı yalanlayan, peygamberlere karşı çıkan, onlara tabi olmayıp kibirlenen kimselere Rableri nezdinde hakka karşı böbürlenmelerine ve Kur'an ayetlerinden yüz çevirmelerine mukabil zelil kılıcı ve küçük düşürücü bir azap vardır.

Nitekim bir ayette: "Bana ibadet etmeyi kibirlerine yediremeyenler şüphesiz rezil ve perişan olarak cehenneme gireceklerdir." (Gafîr, 40/60) buyurulmaktadır. [\[21\]](#)

Nefislerini Müdafaa Etmek İçin Savaşan Muhacirlere Allah'ın Zafer Ve Cennet Vaadi

58- Allah yolunda hicret edip de sonra öldürülenleri veya ölenleri elbette Allah güzel bir rızıkla rızıklandırır. Şüphesiz Allah rızık verenlerin en hayırlı-sıdır.

59- Elbette Allah onları memnun kalacakları bir yere (cennete) koyacaktır. Şüphesiz ki Allah her şeyi en iyi bilendir, çok lütufkârdır.

60- İşte kim kendisine yapılan zulme misli ile karşılık verirse sonra tekrar saldırıya uğrarsa elbette Allah ona yardım edecektir. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.

Açıklaması

"Allah yolunda hicret edip de..." Allah yolunda muhacir olarak yola çıkan, Allah'ın rızasını kazanmak için ve O'nun nezdindeki lütuflara talip olarak vatanlarını ve ülkelerini terk edenler ve sonra da cihad yolunda öldürülenler, yahut hiçbir savaş yapmaksızın yataklarında eceliyle ölenler bol ecir ve güzel övgü elde ettiler. Allah onlara cenneti bahşedecek ve cennetten lütfuyla onları rı-zıklandıracaktır. Şüphesiz Allah rızık verenlerin ve lütufta bulunanların en ha-yırlısıdır. Dilediğine hesapsız olarak verir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Kim evinden Allah ve Rasulü için hicret etmek gayesiyle çıkar da sonra ona ölüm gelirse şüphesiz ki onun mükâfatı Allah'a aittir." (Nisa, 4/100).

Bu "güzel rızık" Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu şekildedir: "Elbette Allah onları memnun kalacakları bir yere (cennete) koyacaktır.." Allah yolunda hicret eden bu mücahidleri elbette razı olacakları değerli bir makama -cennete- koyacaktır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer o kimse Allah'ın rahme-ame yaklaştırılanlardan ise, onun için huzur, güzel rızık ve Naim cenneti var->âar~ (Vakıa, 56/88-89).

Şüphesiz ki Allah niyetleri, maksatları ve durumları bilir. O çok lütufkâr- Yani onların kendisine hicret etmeleri ve sadece kendisine tevekkül etmeleri sebebiyle lütfeder, günahlarını affeder, bağışlar. O yalanlayanlara cezayı der-kal indirmez. Böylece onlara tevbe, Allah'a yönelme ve iman etme fırsatı bırakır.

"İşte kim kendisine yapılan zulme misli ile karşılık verirse..." İşte öldürülen, veya ölen muhacirlere verilen vadin yerine getirileceği hususunda sana anlattıklarımız bunlardır. Kim haksız yere öldürülürse yahut müşriklerden Biininlere saldırılırsa sonra da bu mümin hicret etmeye ve vatanından ayrıl-ınıuçya zorlanırsa ve ona savaş açılırsa elbette Allah ona çok kuvvetli bir şekilde «aidim edecektir. "Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır." Yani Allah müminlere müsamaha eder, kendilerine lâıyk olan amelleri terk ettikleri

n onların hatalarını bağışlar. Burada insanlar suçluyu affetmeye teşvik «örnektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Kim müsamaha gösterip barışırsa amam

mükâfatı Allah'a aittir." (Şûra,42/40); "Sizin affedici olmanız takvaya da-pıç yakındır." (Bakara, 2/237). Burada af ve mağfireti zikretmesi sebebiyle Alm ceza vermeye kadir olduğuna delâlet vardır. Zira daha önce de açıkladığımız gibi, zıddına -yani cezalandırmaya- muktedir olan afa tavsif olunabilir. [\[22\]](#)

Allah Teala'nın Kudretinin Delilleri

61- Bu, gerçektir. Zira Allah geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Allah her şeyi çok iyi işitir, çok iyi görür.

62- Bu, gerçektir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir. Müşriklerin O'ndan başka yalvardıkları şeyler ise batılın ta kendisidir. Allah çok yüce ve çok büyüktür.

63- Allah'ın gökten su indirdiğini ve bununla yeryüzünün yemyeşil olduğunu görmüyor musun? Şüphesiz ki Allah lütfü bol olandır, her şeyden haberdardır.

64- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şüphesiz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, son derece övgüye lâyıktır.

65- Allah'ın yeryüzünde olan her şeyi ve O'nun emriyle denizlerde seyreden gemileri sizin hizmetinize verdiğini, kendisinin izni olmadan yere düşmesin diye göğü tuttuğunu görmüyor musun? Şüphesiz Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

66- Size hayat veren, sonra öldüren, sonra da sizi tekrar diriltecek olan sadece O'dur. Doğrusu insan çok nankördür.

Açıklaması

Allah Tealâ bu ayetlerde sonsuz kudretine ve geniş ilmine çeşitli deliller getirdi. Her şeye kadir olan, her şeyi bilen yardım etmeye de kadirdir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

1- "Bu, gerçektir. Zira Allah geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar..." "Sani önceki ayette zikredilen ilâhî yardım Allah'ın her şeye kadir olması sebebiyledir. Zira O geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Yani birini artırırken, diğerini eksiltir. Birine birkaç saat ilâve ederken diğerinden bu kadar eksiltir. Bazan kışın olduğu gibi gece uzar, gündüz kısalır, bazan da yazın olduğu gibi gündüz uzar gece kısalır. Buna kadir olan mazluma yardım etmeye, itaat edene sevap vermeye, asi olana ceza vermeye elbette kadirdir.

"Allah her şeyi çok iyi işitir, çok iyi görür." Bu Allah'ın her duayı veya her sözü çok iyi işitmesi, her ameli veya her hali çok iyi görmesi, yerde ve gökte hiçbir şeyin O'na gizli kalmaması sebebiyledir.

Bunun manası şudur: Yüce Allah mahlûkatmda dilediği gibi tasarruf eden bir yaratıcı, hükmünü değiştirecek bir güç bulunmayan yegâne hüküm vericidir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allahım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz ki sen her şeye kadirsin. Sen geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katarsın. Sen ölüden diriye ;ıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğini de hesapsız rızıklandırırırsın." (Al-i İmran, 3/26-27).

Bu yüce kudretin sebebi de şu ayette belirtilmiştir: "Bu gerçektir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir. Müşriklerin O'ndan başka yalvardıkları şeyler ise batılın ta kendisidir." Yani yukarıda geçen kâmil kudretin ve tam ilmin Allah'a ait olduğu şeklindeki vasıflar Allah'ın hakkın ta kendisi olması, varlığı kendisiyle kaim değişmez, eşi, benzeri ve ortağı bulunmaz bir varlık olması sebebiyledir.

Yani O, varlığın yegâne kaynağıdır. O, ibadet ancak kendisine lâyük olan gerçek ilâhtır. Çünkü O, ulu hakimiyet sahibidir. Her şey O'na muhtaçtır, O'nun huzurunda boyun eğmeye mahkûmdur. Müşriklerin O'ndan başka yalvardıkları, taptıkları ilâhlar, putlar, heykeller ve Allah'tan başka kendisine tapılan her şey batılın ta kendisidir. Hiçbir şey yapmaya muktedir değildirler. Ne zarar ne de fayda verebilirler. Bunlar âciz ve zayıftırlar, kadir olan Rablerine bağlılık için yaratılmışlardır.

"Allah çok yüce ve çok büyüktür." Yani Allah Tealâ kudreti ve azametiyle her şeyden yücedir. Kendisinin ortağı olmasından uzak, çok büyüktür. O kendisinden daha azametli bir varlık olmayan muazzam bir varlıktır. Şanı kendisinden daha üstün olan bulunmayan yücedir. Kendisinden daha büyük olmayan bir büyüktür. O'ndan daha aziz ve hakimiyeti O'ndan daha büyük hiçbir varlık yoktur. Nitekim şöyle buyuruyor. "O çok yücedir, çok uludur." (Bakara, 2/255); "O çok büyüktür, yüceler yücesidir." (Ra'd, 13/9).

Anlatılmak istenen husus şudur: Putperest kimselerin ve benzerlerinin her şeyi elinde

tutan ve her şeye kadir olan varlığa (Allah'a) ibadet etmeyi terk edip de ne kendisi için, ne de başkaları için fayda ve zarar verebilen varlıklara tapmaları nasıl doğru olabilir?

2- "Allah 'in gökten su yağdırdığını ve bununla yeryüzünün yemyeşil olduğunu görmüyor musun?" Yani ey bu hitabın muhatabı olan kişi! Allah'ın rüzgârları gönderdiğini, bunların bulutları harekete geçirdiğini ve üzerinde bitki bulunmayan kuru ve çorak toprağa yağmur yağdırdığını ve bu toprağın kuru ve verimsiz halinden sonra gayet güzel renkli ve gayet hoş şekillerdeki bitki ve çiçeklerle yemyeşil, güzel bir manzaraya büründüğünü bilmiyor musun?

Halil diyor ki: Ayetin manası: "Dikkat et! Allah gökten su indirip yeryüzü şöyle şöyle oldu." demektir.

"Şüphesiz ki Allah lütfü bol olandır, her şeyden haberdardır." Yani Allah çok merhametlidir, kullarına lütufla muamele edendir. Onların geçimlerini düzene koyar, ilmi ve lütfü her şeye ulaşır. Yeryüzünün her tarafında olan ne kadar küçük olursa olsun en küçük tanelere varıncaya kadar her şeyi bilir. Mah-lûkatmın istifade edeceği şeylerden, menfaatlerinden ve durumlarından haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O iradesiyle onların menfaatlerini gerçekleştirir.

Nitekim Cenab-ı Hak Hz. Lokman'ın (a.s.) şu sözünü nakletmektedir: "Yavrum! Yaptığın şey bir hardal tanesi ağırlığı kadar olsa, bir kayanın içinde gizlenmiş olsa da Allah mutlaka onu meydana çıkarır. Şüphesiz Allah lütfü bol olandır, her şeyden haberdardır." (Lokman, 31/16).

"Gerek yerde gerekse gökte zerre kadar bir şey dahi Rabbinden gizli değildir. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın. " (Yunus, 10/61).

3- "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şüphesiz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, son derece övgüye lâyıktır." Yerde ve göklerde bulunan her şey yaratık, mülk ve kul olarak Allah'ındır.

Yani bütün her şey O'nun yarattığı, O'nun mülkü ve O'na kuldur. O'nun emrine boyun eğmiş, teslim olmuştur. Bunlarda O dilediği gibi tasarruf eder. O £endisi dışındaki her şeyden müstağnidir. Her şey O'na muhtaçtır. O'nun hu-nırunda kuldur. Bu, herşeyi kaplayan ilâhî kudretin başka bir delilidir.

4- "Allah'ın yeryüzünde olan her şeyi... sizin hizmetinize verdiğini görmüyor musun?" Ey insanoğlu! Allah'ın hayvan, cansız varlıklar, maden, ekin ve meyveler gibi insanların çeşitli işlerinde yararlanmaları için yerin içinde ve dışında bulunan her şeyi sizin emrinize verdiğini bilmiyor musun?

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "O, göklerde ve yerde bulunan her şeyi kendinden bir lütuf olarak sizin hizmetinize vermiştir."

"... ve O'nun emriyle denizlerde seyreden gemiler." Yani Allah bir ülkeden diğer bir ülkeye, bir bölgeden diğer bir bölgeye yürütmesi ve hizmete amade olmasıyla yolcu ve eşyayı taşımak için denizlerde seyir halinde olan gemileri -izin hizmetinize vermiştir. Böylece ihtiyaç maddeleri ile faydalı malzemelerin alışverişi yapılır, insanlar birbirleriyle yardımlaşarak geçimlerini temin eder-Ler. Bununla ihtiyaç duydukları ve istedikleri şeyleri gerçekleştirirler.

"Kendisinin izni olmadan yere düşmesin diye göğü tuttuğunu görmüyor **ıusunV Yani Allah gökyüzünü içinde bulunan gezegen ve yıldızlarla birlikte yer çekimi kuvvetiyle herbirine ait değişmez bir yörünge tahsis etmek suretiyle iradesi ve dilemesiyle korumaktadır. Dileseydi gökyüzüne izin verir, o da yere düşer ve yerde bulunanların tamamı helak olurdu.

Fakat O lütfunun, rahmetinin ve kudretinin gereği olarak kendisinin izni ve emri olmaksızın yere düşmesin diye göğü tutmaktadır. Bu kıyamet günü siacak, o gün yıldızlar düşecek ve semalar çatlayacaktır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Gökyarddığı zaman... Yııcılız-itır dağılıp döküldüğü zaman..." (İnfitar, 82/1-2).

Eğer bu hassas sistem olmasaydı yıldızlar birbirleriyle çarpışır, yeryüzü Tisainde bulunanlarla birlikte helak olurdu.

"Şüpûestz Attaû msanJara çok şeföatâ ve çok merûametödır. " Yâni Allah "sala zulmetmelerine rağmen insanlara karşı çok şefkatli ve çok merhametli-rr. Onlara yerin ve göğün güzelliklerini vermiş ve onları kendisinin varlığı ve Terliğini kâinattaki açık ayetlerin delaletiyle anlamalarına irşad etmiştir.

5- "Size hayat veren, sonra öldüren, sonra da sizi tekrar diriltecek olan sa-iex O'dur." Sizi yoktan var eden, zikre değmeyecek bir şey halinden sizi yarattı, ecellerinizi ve ömürleriniz bitince de bir örtü ve nimet sayılan ölümle sizi iüdiiren, sonra da kıyamet günü sizi tekrar diriltecek olan O'dur.

Burada ifade için münasip sigalarm tercih edildiği dikkati çekmektedir. Zira önce mazi sigası ile ifade etti. Çünkü olay tamamlanmış ve meydana gelmiştir. Sonra beklenen merhale olan ölüme, sonra da ahiret alemindeki yeni hayata işaret etti.

"Doğrusu insan çok nankördür." Yani insan Allah'ın nimetlerini çok inkâr eder. Bu nimetlerin değerini takdir etmez. Allah'tan başka sahte ilâhları terk edip Allah'a ibadete

ve Onu bir olarak tanımaya yönelmez. Bu ayet tıpkı şu ayet gibidir: "Şüphesiz insan Rabbinin nimetlerine karşı pek nankördür." (Adi-yat, 100/6).

Bu ayetin benzeri ayetler de vardır: "Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Halbuki siz ölüler idiniz, sizi O diriltti. Sonra öldürecek, sonra tekrar diriltecektir. Nihayet O'na döndüreleceksiniz." (Bakara, 2/28).

"De ki: Allah size can verir, sonra öldürür, daha sonra geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde sizi bir araya toplar." (Câsiye, 45/26). [\[23\]](#)

Her Ümmetin Kendisine Uygun İbadet Yolu Ve Usulü Vardır

67- Biz her ümmete bir ibadet yolu verdik. Onlar da o şeriata göre amel etmişlerdir. O halde onlar bu hususta seninle asla çekişmesinler. Sen Rabbine davet et. Şüphesiz ki sen dosdoğru bir hidayet üzerindesin.

68- Eğer seninle münakaşa ederlerse, de ki: "Allah yaptıklarınızı en iyi bilendir."

69- Allah kıyamet günü, ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hüküm verecektir.

70- Allah'ın gökte ve yerde olan her şeyi gayet iyi bildiğini bilmiyor musun? Şüphesiz ki, bu bir kitapta sabittir. Gerçekten bu Allah'a pek kolaydır.

Açıklaması

"Biz her ümmete bir şariat verdik. Onlar da o şeriata göre amel etmişler-tmr." Cenab-ı Hak her kavme zaman ve mekânın gerekleriyle ayrıca değişim, gelişim ve insan aklının olgunlaşması gibi ilâhî kanunlarla uyumluluk arz eden kendisiyle amel edecekleri bir kulluk sistemi yani şariat ve ibadet tarzı, gayet üstün bir metot verdiğini bildirmektedir.

Bundan dolayı Cenab-ı Hak maddeye sımsıkı bağlanma hastalığını tedavi etmek için

Hız. Musa'ya bir parça şiddetli hükümleriyle Tevrat'ı indirdi. Daha sonra da ruhu tedavi etmek, sevgiyi yaygınlaştırmak, sadece bir takım görüntülere, şekillere ve merasimlere önem verme yerine dinin özüne önem vermek esaslarıyla birlikte Tevrat'ın hükmünü tamamlayıcı olarak İncil'i indirdi.

İnsan akli olgunlaşınca da hak düsturunun esaslarını iyice yerleştirmek, madde ile manaya aynı derecede önem vermek, ilmin standartlarına ağırlık vermek ve akli kullanmak üzere Kur'an'ı indirdi. Böylece "İslâm" bütün insanlığı kaplayan, medeniyet esaslarını koyan ilk din oldu ve O'nun şeriatı bütün şeriatlar arasında orta yolu tutan şeriat oldu. Ondaki önceki dinler geldikleri zamanla uyum sağlayan dinlerdi.

"O halde onlar bu hususta seninle asla çekişmesinler." Şeriatlardaki sürekli gelişim bu ise ya Muhammed senin muasırlarının din hususunda münakaşa etmeleri uygun değildir. Zira her ümmet için geldiği zamana uygun hususî bir şeriat vardır. Sonra eski mensuplarına has olan, rolünü tamamlayan ve artık amel edilmesi geçerli olmayan bu eski Şeriatları ortadan kaldırmak üzere Kur'an gelmiştir.

Ya Muhammed! Sen onların seninle çekişmelerinden etkilenme. Bu seni üzerinde bulunduğun haktan çevirmesin. Dinin üzerinde sarsılmayan ve yu-muşamayan bir sebatkârlıkla sebat eyle. Bu ayetle anlatılmak istenen Rasulul-lah'm (s.a.) gayretini heyecanlandırmak ve O'nun dininde daha fazla sebatkâr olmasını temin etmektedir.

"Sen Rabbine davet et. Şüphesiz ki sen dosdoğru bir hidayet üzerindesin." Sen o münakaşa edenleri ve başkalarını yani bütün insanları Rabbinin yoluna ve hak dine davet et. Çünkü sen dünya ve ahiret saadetine ulaştıran açık doğru bir yol üzerindesin. Bu aynen şu ayet gibidir: "Allah 'm ayetleri sana indirildikten sonra sakın kâfirler sana engel olmasınlar. Sen Rabbine davet et, sakın müşriklerden olma." (Kasas, 28/87).

"Eğer seninle münakaşa ederlerse de ki: Allah yaptıklarınızı en iyi bilendir." Yani onlar bu delilleri bırakıp hak ortaya çıktıktan sonra münakaşa ve batılla mücadele yoluna dönerlerse tehdit ve vaîd yoluyla onlara şöyle de: Allah sizin yaptıklarınızı da benim yaptıklarımı da gayet iyi biliyor. Herkese ameliyle karşılık verecektir. "Seni yalanlıyorsa onlara de ki: Benim yaptığım bana sizin yaptığınız da sizedir. Siz benim yaptıklarımın uzaksınız. Ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." (Yunus, 10/41);

"O, ayetleri üzerinde yaptığınız taşkınlıkları çok iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter." (Ahkaf, 46/8). Zira delillerin açıklanmasından sonra ancak bu çeşit tehdit ve sakındırma vardır. Bu sebeptendir ki Cenabı Hak şöyle buyurmuştur:

Allah kıyamet günü ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hüküm verecektir." Allah kıyamet gününde inanç ve din hususunda ihtilâf ettiğiniz konularda sizden olan müminlerle kâfirler arasında cennetle cehennem, sevap ile ceza arasında kesin bir karşılık

verir. Birincisi kabul edenlere, ikincisi reddedenleredir. O zaman hakkı batıldan, haklıyı haksızdan ayırırsınız.

Kısaca: Ayetler Allah'ın şeriatına ve dinine davette devam etmeyi, gösterişçilerin mücadelesine ve geri kalanların da engellemesine aldırış etmeden insanlar arasında ayırım yapmamayı emretmektedir. Zira davetçi gayet açık hak yol üzerindedir.

Nitekim Cenabı Hak şöyle buyurmaktadır: "İşte bunun için sen onları davet et. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heva ve heveslerine uyma. Onlara de ki: Ben Allah'ın indirdiği bütün kitaplara iman ettim. Aranızda adaleti hakim kılmakla emrolundum. Bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz Allah'tır. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Bizimle sizin aranızda hiçbir mesele yoktur. Allah bizi bir araya getirecektir. Dönüş ancak O'nadır." (Şûra, 42/15).

Daha sonra Cenab-ı Hak mahlûkatı ve yaratılmadan önce bütün kâinatı mükemmel manada bildiğini iyilik yapanla kötülük yapanların lââyık oldukları durumları bildirerek şöyle buyurdu:

"Ey Rasulüm!. Hitap her ne kadar Ona ise de murad edilen bütün insanlardır. Sen gayet iyi biliyorsun ki Allah'ın ilmi göklerde ve yerde olan her şeyi ihata eder. Yerde ve gökte zerre ağırlığınca bir şey O'ndan gizli kalmaz. Allah Tealâ varlıkları henüz daha meydana gelmeden bilir. Bunu Levh-i Mahfuz'da yazmıştır. Kıyamete kadar olacak her şeyin yazılması ve bunun kâmil bilgisi ve Kıyamet günü kullarının arasında hüküm vermesi Onun için basittir, kolaydır. [\[24\]](#)

Müşriklerin Bazı Batıl İnançları Ve Onlara Sinekle Meydan Okunması

71- Onlar Allah'ı bırakıp da Allah'ın kendileri hakkında hiçbir delil indirmedeği, kendilerinin de haklarında hiçbir bilgileri olmadığı şeylere taparlar. Zalimlerin hiçbir yardımcıları yoktur.

72- Onlara açık açık ayetlerimiz okunduğu zaman kâfirlerin yüzlerinden inkârlarını anlarsın. Neredeyse kendilerine ayetlerimizi okuyanların üzerine saldıracaklar. De ki: Size bundan daha kötü bir şey haber vereyim mi? Ateş, Allah onu kâfirlere vaad etmiştir. O ne kötü bir dönüş yeridir.

73- Ey insanlar! Size bir misal verildi, şimdi onu dinleyin: Sizin Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız hepsi bir araya top-lansalar da bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapacak olsa, bunu ondan geri alamazlar. İsteyen de âciz, istenen de!

74- Onlar Allah'ı lâyıkiyle takdir edemediler. Şüphesiz ki Allah mutlak kuvvet sahibidir, her şeye galiptir.

75- Allah meleklerden de, insanlardan da elçiler seçer. Şüphesiz Allah her şeyi işitendir, her şeyi görendir.

76- O onların geçmişini de, geleceğini de bilir. Bütün işler ancak Allah'a döndürülür.

Açıklaması

Bu ayetler müşriklerin bilgisizliklerine, inkarcılığına ve basitliklerine delâlet eden bazı batıl inançlarını dile getirmektedir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

1- "Onlar Allah'ı bırakıp da Allah'ın kendileri hakkında hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi haklarında hiçbir bilgileri olmadığı şeylere taparlar." Yani o müşrikler Allah'tan başka ilâhlara taparlar. Onlara tapmak hususunda ne aklî, ne de naklî delilleri vardır. Allah da onlara tapınma hususunda hiçbir hüccet veya burhan indirmemiştir. Naklî ve sem'î delilden maksat ve "Allah kendileri hakkında hiçbir delil indirmemiştir." ifadesiyle anlatılmak istenen budur.

Onların aklî hiçbir delilleri de yoktur. "Kendilerinin de onların haklarında hiçbir bilgileri yoktur." ifadesiyle murat edilen budur.

Bu konuda kabul edilebilecek hiçbir delil olmayınca bu davranış babaları ve geçmişî taklit etmek yahut bilgisizlik veya şüphecilikten başka bir şey değildir. Bunların hepsi de batıldır.

Bu ayetin benzeri şu ayet vardır: "Kim hakkında hiçbir delil olmadığı halde Allah'la birlikte bir başka ilâha taparsa onun hesabı ancak Rabbinin nez-dindedir. Kâfirler elbette kurtuluşa eremezler." (Müminûn, 23/117).

1- Ayette kâfirin kendisinin kâfir olduğunu bilmeden de kâfir olabileceğine işaret

edilmektedir. Ayrıca bilgisizlik üzerine kurulu taklitçiliğin de fasit olduğuna delil vardır.

"Zalimlerin hiçbir yardımcıları yoktur." Yani kendi nefislerine zulmeden kâfirlerin başlarına gelecek azap ve ceza hususunda Allah'a karşı kendilerine yardım edecek hiçbir yardımcıları yoktur.

2- "Onlara açık açık ayetlerimiz okunduğu zaman kâfirlerin yüzlerinden inkârlarını anlarsın." Yani müşriklere Kur'an ayetlerini ve Allah'ın birliğine, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve O'nun değerli peygamberlerinin hak ve gerçek olduklarına apaçık delâlet eden hüccet ve delilleri zikrettiğin zaman onların yüzlerinde kin ve kızgınlık alâmeti belirir, kalpleri kin ve nefretle dolar.

"Neredeyse kendilerine ayetlerimizi okuyanların üzerine saldıracaklar." Yani az kalsın kendilerine Kuranın sahih delilleriyle hüccet getirenlere hücum edecekler, ellerini ve dillerini kötülükle onlara uzatacaklar. Bu onların kalplerinin küfürle kaynadığına, bilgisizlik, inatçılık ve inkarcılığın onlara hakim olduğuna nihayet bunu tedavi etmekten ümitsiz olup peygamberlere ve müminlere karşı isyankâr olduklarına delâlet etmektedir.

"De ki: Size bundan daha kötü bir şeyi haber vereyim mi? Ateş. Allah onu kâfirlere vaad etmiştir. O ne kötü bir dönüş yeridir." Yani ya Muhammed! O müşriklerin tehdidine karşılık şunu söyle: Size şu kalbinizi dolduran kininizden daha kötüsünü haber vereyim mi? Bu Allah'ın kâfirlere vaad ettiği cehennem ateşidir. Onun azabı ve işkencesi sizin dünyada Allah dostları olan müminleri korkuttuğunuz şeylerden daha şiddetli, daha ağır ve daha büyüktür. Sizin iddianız ve arzuza göre fiilen müminlere yaptığınız eziyetlerden daha büyüktür. O ne kötü bir dönüş yeridir. Cehennem sığınmak ve makam olarak sizin için ne kötüdür! Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Gerçekten orası ne kötü bir mekân, ne kötü bir durulacak yerdir." (Furkan, 25/66).

Daha sonra Cenab-ı Hak putları tahkir etmeye ve onlara tapanların beyinsizliklerine ve onların iddialarına göre Allah'a eş ve benzer olan putların durumlarını beyan etmeye dikkat çekti ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Size bir misal verildi. Şimdi onu dinleyin." Yani sizin Allah'tan başka taptığınız putlar ve ortaklar tek bir sineği yaratmaya muktedir değildirler. Hatta bu iş için bütün bu mabudlar toplanıp işbirliği yapsalar bile...

İmam Ahmed, Ebu Hureyre'den (r.a.) -merfû olarak- şu hadis-i kudsiyi rivayet etmektedir: "Benim yarattığım gibi yaratmaya teşebbüs edenden daha zalim kim olabilir? Haydi onlar yarattığım gibi bir mısır tanesi veya bir sinek yahut bir yılan yaratsınlar, bakalım!"

Buharî ve Müslim bu hadisi başka bir lafızla rivayet etmişlerdir: "Allah Tealâ buyurdu

ki: Benim yarattığım gibi yaratmaya teşebbüs edenden daha zalim kim olabilir? Haydi Onlar bir mısır tanesi, bir arpa tanesi yaratsınlar, bakalım!"

"Eğer sinek onlardan bir şey kapacak olsa bunu ondan geri alamazlar. İsteyen de âciz, istenen de!" Yani onlar tek bir sineği yaratmaktan aciz oldukları gibi bundan da kötüsü onlar o sineğe karşı çıkmak ve ona galip gelmekten de âcizdirler. Sinek Allah'ın mahlûkatının en zayıf olduğu halde sinek onlardan bir şey alacak olsa ondan bunu kurtarmaya muktedir olamazlar. Bunun içindir ki Cenab-ı Hak: "İsteyen de âciz, istenen de!" buyurdu. Yani isteyen varlık yani kendisine tapılan sahte tanrı istenen sinekten bir şey geri almaktan âcizdir. Yahut puta tapan da güçsüz, kendisine tapılan put ta güçsüzdür.

Bu onların bilgisizliklerine ve ahmaklıklarına delâlet etmektedir. Çünkü kul genellikle mabuddan fayda elde etmeyi yahut zararın engellenmesini bekler. Puta tapan kendisi için hiç bir şey gerçekleştirmez. Bu da putun hakîr bir varlık olduğuna ve güçsüzlüğüne, ona tapan kimsenin de ahmaklığına delâlet eder. Böyle birşeyin ibadette Allah'ın benzeri sayılması nasıl doğru olabilir?

Daha sonra Cenab-ı Hak onların boş şeylerle uğraştığını, bilgisizliklerini ve Allah Tealâ'nın hakkını lâyıkiyle tanımadıklarını te'kit ederek şöyle buyurdu:

"Onlar Allah'ı lâyıkiyle takdir edemediler. Şüphesiz ki Allah mutlak kuvvet sahibidir, her şeye galiptir." Yani onlar güçsüzlükleri sebebiyle sineğe bile karşı koyamayan bu cansız mahluklar gibi varlıklara Allah'la birlikte tapınca onlar Allah'ın kıymetini ve azametini bilemediler, O'nu hakıyla ta'zim edemediler.

O kudreti ve kuvvetiyle her şeye kadir olan, her şeyi yaratan, mutlak kuvvet sahibi ve her şeye kadir olan; her şeyden üstün olan, her şeyi ezebilen, her şeye galip olan Allah'tır. İzzeti, azameti ve hakimiyeti sebebiyle o yenilmez ve engellenmez. İbadet ve tazime lâyık olan Odur.

Bu ayetin benzerleri çoktur. Bunlardan bir kaçı şunlardır: "Bütün varlıkları yoktan var eden ve sonra da tekrar diriltecek olan O'dur. Bu O'na pek kolaydır." (Rum, 30/27);

"Şüphesiz ki Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir. Yoktan var eden de, tekrar diriltene de sadece O'dur." (Burûc, 85/12-13);

"Şüphesiz ki rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır. " (Zâriyat, 51/58).

Daha sonra Allah Tealâ'nın beyanı peygamberlikle ilgili konulara geçti. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Allah meleklerden de insanlardan da elçiler seçer." Yani Allah vahyi peygamberlere bildirmek için meleklerden elçiler seçer. Bu ilâhi mesajı kullara iletmek için de dilediğine göre ve iradesine uygun olarak insanlardan elçiler seçer.

Denilmiştir ki: Velid b. Mugire: "Kur'an bizim içimizden birine inseydi ya!" demiş, bunun üzerine bu ayet inmiştir.

"Şüphesiz ki Allah her şeyi işitendir, her şeyi görendir." Yani kullarının sözlerini işitir, onları görür, peygamberlik için seçilmeye lâıık olan kimseleri gayet iyi bilir.

"O onların geçmişini de geleceğini de bilir." Yani meleklerin, peygamberlerin ve mükelleflerin geçmiş durumlarını da, gelecek durumlarını da tam bir ilimle bilir. Ona onların durumundan hiçbir şey gizli kalmaz.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Gaybı O bilir, kimseye gaybı göstermez. Ancak peygamber olarak seçtiğı kimse bunun dışındadır. Çünkü Allah, seçtiğı peygamberin önüne ve ardına gözetleyici koyar. Bu, peygamberlerin Rablerinin emirlerini tebliğ ettiklerini bilmesi içindir. Allah onların ne yaptıklarını bütün incelikleriyle bilir. O her şeyi bir bir saymıştır." (Cin, 72/26-28).

"Bütün işler sonunda ancak Allah'a döndürülür." Yani kıyamet gününde bütün işlerin dönüşü Allah'adır. Ondan başkasının ne emir verme, ne de yasak koyma hakkı vardır.

Bu tam kudrete, ilâhlık ve hakimiyetin sadece Allah'a ait olduğuna işarettir. Allah Tealâ'nın "...bilir" ifadesi ve "Bütün işler sonunda Allah'a döndürülür." ifadesi topluca günaha teşebbüsü reddetmeyi ihtiva etmektedir. [\[25\]](#)

Kesin Hükümler

77- Ey iman edenler! Rükû edin, secdeye varın. Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.

78- Allah yolunda hakkıyla cihad edin. O (dini için) sizi seçti. Bu dinde O size dinde hiçbir güçlük yükledi. Bu atanız İbrahim'in dinidir. Daha önce de, bu Kur'an'da da sizi O "müslüman-lar" diye isimlendirdi. Böylece Peygamber size şahit olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız. O halde siz namazınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin ve

Allah'a samimiyetle bağlanın. Sizin dostunuz O'dur. O ne güzel dosttur ve ne güzel yardımcıdır!

Açıklaması

Bu emirler Allah Tealâ'ya olan bağlılığı kuvvetlendirme, nefsi tezkiye etme, düşmanlarla cihad etme, Allah'ın şeriatı ve dinindeki sosyal adalet kalesini ikame etme amacı taşıyan ilâhî mükellefiyet emirleridir.

"Ey iman edenler!." Ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik eden ve ahiret gününe iman edenler! Rükû (Allah Tealâ huzurunda eğilme) ve sucud (insanın en şerefli azası olan yüzüyle Allah'ın huzurunda yer kapanması) gibi hususiyetleri ihtiva eden farz kılman namazı eda edin. Hac menasiki, oruç vb. ibadetlerle O'na kullukta bulunun. Rabbinizi razı kılacak ve sizi Ona yaklaştıracak nafil ibadetler, sıla-i rahim, güzel ahlâk gibi hayırlı fiilleri işleyin.

Bu İslâm'daki her fazileti içine alır. "Hayır işleme" bütün mükellefiyetler için umumî bir ifade olup kulun Rabbiyle olan irtibatını, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzeltme manası taşımaktadır. Bu sebeple ayet nefsî tezkiye ve içtimaî islah derecelerinin en ulvî olanlarını bir arada toplamıştır. Allah'ın emrettiği her şey hayırdır. Bundan dolayı bu emrin sebeplerini beyan etmek üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Böylece kurtuluşa eresiniz." Yani kurtuluşa nail olmanız için... Yahut Allah nezdindeki sevaba ve nza-i İlâhî'ye nail olmakla kazanç ve kurtuluşu ümid ederek bu amelleri işleyin.

Mümin şahsiyeti hazırlamak ve onu tezkiye etmeyi bir kez daha vurgulamak, mümin cemaatı düşmanlarının hilelerinden korumak için Allah cihadı emretti ve şöyle buyurdu:

"Allah yolunda hakkıyla cihad edin." Yani Allah'ın dinine yardım yolunda, Allah'ın rızasını kazanmak için sırf Allah için, içine riya bulaşmadan, kınayanın kınamasına aldırış etmeden hakkıyla cihad edin. Allah için cihad, Allah yolunda ve O'nun dini için yapılan cihaddır. Evlâ olan cihadın, her çeşidi ihtiva eden umumî manada kullanılmış olmasıdır.

Cihad -daha önce beyan ettiğimiz gibi- üç çeşittir:

- Nefisle ve nefsi arzularla cihad,

- Şeytanla cihad,

- Haddi aşan kâfirler ve korkak münafıklarla cihad. Son cihad şekli malla, dille ve canla olur.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, Nesaî, İbni Hıbban ve Hakim, Enes'ten (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyorlar: "Müşriklerle mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihad edin."

Dille cihad ikna edici deliller ortaya koymak, hitabet ve medya vasıtasıyla olur. Canla yapılan cihad haddi aşanlara karşı silahla yapılan cihaddır. Müslümanlara farz-ı kifayedir. Gayeyi gerçekleştirdiği müddetçe bir kısım müs-lümanm bunu yapması yeterlidir. Aksi takdirde idarecinin görüşüne göre umumî seferberlik ilân edilir.

Nefisle cihad görünen düşmanla cihad etmenin temel taşıdır. Peygam-berimiz'in (s.a.) daha önce geçen hadiste tavsif ettiği gibi nefisle cihad en büyük cihaddır. Bu sebeple her müslümana farz-ı ayn olmuştur.

Zulüm ve bid'at ehliyle cihad etmek de her mükellef müslümana gücünün yettiği kadar farzdır. Nitekim Rasulullah (s.a.) Ahmed b. Hanbel, Müslim ve dört Sünen sahibinin Ebu Said el-Hudri'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyurmuşlardır: "Sizden kim bir münker (haram) görürse onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse diliyle, (değiştirsin) buna da gücü yetmezse kalbiyle (buğzetsin). Bu imanın en zayıf şeklidir."

Bu ayetin benzeri şu ayet de vardır: "Eğer dileydik her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik. O halde sen kâfirlere uyma. Kur'anla onlara karşı büyük bir cihada giriş." (Furkan, 25/51-52).

Ayet muhkem olup "Allah'tan gücünüz yettiği kadar korkun." (Tegabün, 64/16) ayetiyle mensuh değildir.

Buradaki "hakkıyla cihad" ifadesinden maksat imkân ve güç sınırını aşan son gaye değildir. Bundan maksat Allah'ın dinini yüceltmek, şeriatını te'yt etmek için ihlâslı olmak, kuvvet, azîmet ve sabır zırhı ile zırhlanmak, ganimet ve dünyevî zevkler gibi maddî arzulardan uzak kalmaktır.

"Hakka cihâdihi" ifadesinde "hak" kelimesinin "cihâd" kelimesine izafe edilmesi daha önce de beyan ettiğimiz gibi sıfatın mevsufa izafe edilmesi kabilindedir. "Cihâdihi" kelimesinde "cihâd" in zamire izafe edilmesiyle muzafın sadece muzafun ileyhe ait olması

murad edilmektedir. Bu da cihadın Allah için ve O'nun dini uğruna yapılmasıdır.

Cenab-ı Hak bundan sonra cihadla emrolunmanın sebeplerini zikretti. Bunlar da üç çeşittir:

1- "Sizi o seçti." Yani, ey ümmet! Bu vazifeyi görmek ve yerine getirmek için Allah ümmetler arasından sizi seçti. Size lütufta bulundu ve şeref verdi. Size en değerli peygamberi, en mükemmel fakat ağır olmayan şeriatı verdi. Bundan dolayı şöyle buyurdu:

"Bu dinde O size hiçbir güçlük yükledi." Yani bu dini dar, zor ve ağır kılmamış, bilakis kolay ve basit kılmıştır. Size taşıyamayacağınız yükleri yük-lememiş, ağır gelecek hiçbir görev vermemiştir. Bu cihadın vacip olduğunu ve himaye etmeniz için sizi seçtiği dinini korumak için bir te'kittir.

Bu ayet sorulabilecek bir soruya cevap niteliğindedir. Bu soru: "Allah tarafından görevlendirilme ve seçilme Allah'ın o kulunu şerefliendirmesi demektir. Fakat bu nefse ağır gelen zor bir görev midir?" şeklindeki bir soru olabilir.

Allah Tealâ buna şu ayette cevap verdi: "Bu dinde O size hiçbir güçlük yükledi."

Ancak şer'î vazifelerde kaldırılan zorluk, güçlük ve sıkıntı derecesine ulaşan ve normal olmayan aşırı zorluktur. Bilinen ve normal sayılan zorluk bu vazifelerden kaldırılmamıştır. Hatta mükellefiyet ancak böyle bir külfetle gerçekleşir. Zira mükellefiyet külfet ve zorluk bulunan bir vazifenin yüklenilmesi demektir. Bundan da hiçbir mükellefiyet uzak değildir. Fakat bu nefse kolay gelen basit bir husustur, nefis rahatsız olmadan buna tahammül eder.

Meşakkat ve zorluğun kaldırılması ve kolaylık şekilleri ibadetler, yiyecekler ve muamelelerde genel bir kaidedir.

İbadetlerde: Yolculukta dört rekâtlı (farz) namazlar kısaltılır, iki rekât olarak kılınır. Halbuki namaz kelime-i şهادetten sonra İslâm'ın en muazzam şartıdır. Savaş durumunda korku namazı (salâtül-havf) bazı imamlara göre -hadiste geldiği gibi- bir rekât olarak kılınır. Yine bu namaz normal şekilde ve binekte kılınabilir, kibleye dönülerek ve kibleye dönülmeksizin kılınabilir. Yolculukta kılınan nafil namaz da böyledir. Hem kibleye hem de başka tarafa (vasitanın gidiş istikametine doğru) kılınabilir. Hastalık sebebiyle namazda ayakta durmak sakıt olur. Dolayısıyla hasta, oturarak, uzanarak, yatarak hatta ima ile namaz kılar. Ramazan orucunda mazeret sebebiyle yolcu, hasta, çok yaşlı, hamile ve emzikli kadınların oruçlarını tutmamaları caizdir.

Yiyeceklerde: Zaruret anında (ölüm korkusuyla) ölü hayvan eti, kan, domuz eti v.b. haram kılman şeylerden yemek ve içmek caizdir.

Muamelât hususunda: İhtiyaç veya zaruret sebebiyle bazı tasarruflar caiz kılınmıştır.

İşte bu şekilde bazı farz ve vaciplerde ruhsatlar ve hafifletmeler meşru kılınmıştır.

Bunun için İmam Ahmed b. Hanbel'in Cabir'den (r.a.) rivayet ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ben müsamahakâr tevhid dini ile gönderildim."

Peygamberimiz (s.a.) Yemene emir olarak gönderdiği Muaz ve Ebu Musa'ya hitaben - Buharî ve Müslim'in rivayetine göre-: "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın." demiştir.

Bu manadaki ayetler pek çoktur. Meselâ Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez." (Bakara, 2/185);

"Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme." (Bakara, 2/286).

"Gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun." (Tegabün, 64/16).

2- "Bu, atanız İbrahim'in dinidir."Yani siz tevhid inancı, müsamahakârlık ve şirkten uzaklaşma hususunda atanız İbrahim'in (a.s.) dini gibi olan dininize uyun, ona sarılın.

"Millet" ten murad asıl itikadı hükümlerdir. Bu hükümler bizim şeriatımızda da Hz. İbrahim'in (a.s.) şeriatında da birdir. Hatta bunlar bütün şeriatlarda birdir.

Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın Nuh'a emrettiği, sana vahiyle bildirdiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimiz: "Dini ayakta tutun. Onda ihtilâfa düşmeyin." emrini Allah size de emretti." (Şûra, 42/13);

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: "Benden başka hibçir ilâh yoktur. O halde ancak bana ibadet edin" diye vahyetmiş olmayalım". Enbiya, 21/25).

Buharî, Müslim, Ebu Davud ve İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Peygamberler baba bir kardeşlerdir." Yani insanlar ayrıdır, şeriatleri farklıdır.

Buharî, Müslim, Ebu Davud ve İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Peygamberler baba bir kardeşlerdir." Yani imanları aynıdır, şeriatleri farklıdır.

Burada özellikle Hz. İbrahim'in (a.s.) zikredilmesi tevhid ve müsamahakârlık

hususunda her iki şeriat arasındaki benzerlik ve Arapların çoğunun Hz. İbrahim (a.s.) neslinden gelmesi sebebiyledir. Dolayısıyla Araplar Hz. İbrahim'i (a.s.) sevmektedirler. Sevgi de O'nun şeriatına ve babaları Hz. İbrahim'in (a.s.) şeriatının aynısı olan Hz. Muhammed'in (s.a.) şeriatına sımsıkı sarılmaya sebeptir. Hz. İbrahim'i (a.s.) Rasulullah'm (s.a.) atası olması sebebiyle Hz. İbrahim (a.s.) O'nun ümmetinin de atası sayılır. Zira bir rasulün ümmeti O'nun evlâdı hükmündedir.

Bu ayetin benzeri şu ayet vardır: "De ki: Şüphesiz Rabbim beni dosdoğru bir yola, dimdik ayakta duran bir dine, hakka yönelen ve müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine şevketti.." (En'am, 6/161).

3- "Daha önce de bu Kur'an da da sizi O "müslümanlar" diye isimlendirdi."

Yani sizi Allah -diğer bir görüşe göre Hz. İbrahim- daha önceki kitaplarda ve Kur'an'da müslüman olarak isimlendirdi.

İbni Kesir, zamirin Allah'a raci olduğunu söyleyip birinci manayı tercih ederek: Doğru olan budur, demiştir. Zira Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sizi o seçkin kıldı. Bu dinde O size hiçbir güçlük yükledi." Bir kıraatte ise "Size Allah "müslümanlar" diye isim verdi." denilmektedir.

Zamirin Hz. İbrahim'e (a.s.) raci olduğu kanaatinde olanların delili şu ayettir: "Ey Rabbimiz! İkimizi de sana teslim olan (müslüman) kıl. Soyumuzdan da sana teslim olan (müslüman) bir ümmet meydana getir." (Bakara, 2/128).

"Böylece Peygamber size şahit olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız." Yani Rasul Muhammed'in (s.a.) kıyamet günü size gönderilen hükümleri tebliğ ettiğine dair sizin üzerinize şahit olması için, sizin de peygamberlerin Rab-lerinin ilâhî mesajını insanlara tebliğ ettiklerine dair şahit olmanız için biz sizi bu şekilde bütün ümmetler nezdinde adaletiyle şahit tutulacak hayırlı, adaletli ve orta yolu tutan bir ümmet kıldık.

Rasulün onlar için şehadeti, kıyamet günü Allah nezdinde onları tezkiye etmesi ve ayrıca geçmiş ümmetler aleyhine şahitlik yaptığınızda sizin âdil olduğunuza dair Rasulün şahitlikte bulunmasıdır.

Rasulullah'ın (s.a.) ümmet üzerine şehadetinin kabul edilmesi bu ümmetin müslüman ümmet olarak adlandırılması hükmünün sebebidir.

Kıyamet günü Peygamberin şahitliğinin kabul edilmesi ümmetinin şahitliği konusunda Peygamberimizi (s.a.) ve ümmetini şereflendirme vardır. Zira Allah Tealâ Rasulünün ümmetine tebliğ yaptığı iddiası hususunda O'nu tasdik eder. Ümmetini de diğer ümmetlere şahitlik yapması hususunda ehil kılar.

Bu ümmetin diğer ümmetler üzerine şahitlik yapması kabul edilmiştir. Zira bu ümmet peygamberlerden hiçbiri hakkında ayırım yapmamaktadır. Önceki ümmetlerin haberlerini de Kur'an'dan öğrenmektedir.

Rivayete göre önceki ümmetler ve peygamberleri getirilir. Peygamberlere:

- Siz ümmetlerinize tebliğde bulundunuz mu? diye sorulur. Peygamberler de:
- Evet, onlara tebliğ ettik, derler ama ümmetleri bunu inkâr ederler.

Sonra bu ümmet (ümmet-i Muhammed) getirilir. Bu ümmet önceki ümmetlere tebliğ yapıldığına şahitlik yaparlar. Önceki ümmetler ümmet-i

Muhammed'e hitaben:

- Siz nereden anladınız? derler. Ümmet-i Muhammed:

- Biz bunu Allah Tealâ'nın sadık peygamberinin diliyle bize nakledilen Mtabından öğrendik, derler.

Ümmet-i Muhammed'e verilen bu muazzam nimete karşılık ve bu nimete şükretmenin vacip olması sebebiyle Allah bu ümmetten ibadetine devam etmesini ve kendi dinine sarılmasını istedi ve şöyle buyurdu:

"O halde siz namazınızı dosdoğru kılın, zekâtınızı verin ve Allah'a samimiyetle bağlanın." Yani bu değerli nimete bunun şükrünü yerine getirerek sarşılık verin. Farz ve vacip kıldığı şeylerde Allah'a itaat etmek ve haram kıl-ıığını terk etmek suretiyle Allah'ın sizin üzerinizdeki hakkını eda edin.

Bu hususta en önemli emirlerden biri namazı dosdoğru kılmak, yani rükünlerine ve şartlarına uygun olarak tam bir huşu ve Allah'a tam bir teslimiyetle namazı eda etmektir. Namaz sizinle Rabbiniz arasındaki bir irtibattır.

Bir başka emir, gönlü ve malı temizleyen Allah'ın yardıma hak kazanan yaratıklarına verilmesi farz olan ve bir iyilik olan zekâtın verilmesidir. Zekât karşılıklı işbirliği, dayanışma ve kardeşliğin delilidir.

Bütün işlerinizde Allah'ın yardımını isteyin ve O'na iltica edin. Allah'a samimiyetle bağlanmak, Ona güvenmek. O'na iltica etmek, bütün sıkıntıları gidermek hususunda Onun muazzam kuvvetinden yardım istemek demektir. O size düşmanlık edenlere karşı sizin yardımcımızdır.

Mevlâ, koruyan, yardım eden, mülkün gerçek sahibi olan ve yaratan demektir.

"O ne güzel dosttur ve ne güzel yardımcıdır." Yani O sizin işlerinizi üstlenen ne güzel dost, yardımı muazzam ve desteği kâmil olan ne güzel yardımcıdır. O Allah Tealâ'dır ve özellikle medhe lâyük olandır. [\[26\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/138-140.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/143-145.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/151-153.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/156.

[\[5\]](#) İbni Kesir, III/211.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/159-160.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/164-166.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/169.

[\[8\]](#) Kurtubî, XXI/38. Bu hadisi İbni Ebi Şeybe, İbni Cerir, İbni Münzir, sahihtir kaydıyla Hakim ve Beyhakî Sünen'inde rivayet etmiştir.

[\[9\]](#) Hadisi İbni Sa'd, İbni Ebî Şeybe ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.

[\[10\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/174-177.

[\[11\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/186-190.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/195-198.

[13] İbni Kesir, III/225.

[14] İbni Kesir, III/226.

[15] Zemahşerî, 11/350.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/203-208.

[17] Razî, XXIII/45.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/213-216.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/219.

[20] Kurtubî, XII/82-83.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/225-228.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/232-233.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/237-240.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/243-245.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/249-252.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/256-261.

Surenin İsmi ve Fazileti: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Müminlerin Güzel Hasletleri 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Allah'ın Varlığının Ve Kudretinin Delilleri -1-İnsanın
Yaratılması 9

Belagat: 9

Kelime ve ibareler: 9

Nüzul Sebebi 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

-2- Göklerin Yaratılması, Yağmurun Yağdırılması,
Nimetlerin Verilmesi 12

Belagat: 12

Kelime ve ibareler: 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 13

Göklerin Yaratılması: 13

Yağmur ve Bitkiler: 13

Evcil Hayvanların Durumu: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Hz. Nuh (A.S.) Kıssası 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Hud (A. S.) Kıssası 18

Belâgat: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 21

Hz. Salih, Lût, Şuayb (A. S.) Ve Diğer Bazı
Peygamberlerin Kıssaları 21

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Hz. Musa Ve Harun (A. S.) Kıssası 23

Belagat: 23

Kelime ve İbareler: 23

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 24

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

Hz. İsa (A. S.) Ve Annesinin Kıssası 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 26

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Hayattaki Temel Prensipler 26

Belagat: 26

Kelime ve ibareler: 26

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Hayırlı İşlerde Yarışanların Vasıfları 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Kâfirlerin Ve Kureyş Müşriklerinin İşledikleri Amellerin Hoş Karşılanmaması Ve Sebepleri 32

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Nüzul Sebebi 34

Ayetler Arası İlişki 34

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Allah'ın Kullarına Büyük Nimetleri 38

Belagat: 38

Kelime ve İbareler: 38

Ayetler Arası İlişki 38

Açıklaması 39

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 39

Müşriklerin Dirilişi İnkâr Etmeleri Ve Bunun Kesin Delillerle İspat Edilmesi 39

Belagat: 40

Kelime ve İbareler: 40

Ayetler Arası İlişki: 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

Allah Tealâ'nın Evlâdı Ve Ortağı Bulunduğunun Reddedilmesi 42

Kelime ve İbareler: 42

Ayetler Arası İlişki 43

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 43

Cenab-ı Hak Tarafından Peygamberimize (S. A.) Yapılan İrşadlar 44

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 44

Ayetler Arası İlişki 44

Açıklaması 44

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45

İnsanın Ölüm Anında Salih Amel İşlemek Üzere Dünyaya Dönmeyi İstemesi 46

Belagat: 46

Kelime ve ibareler: 46

Ayetler Arası İlişki 46

Açıklaması 46

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47

Ahiretteki Hesapta Kurtuluş İçin Ölçüler 47

Belagat: 48

Kelime ve İbareler: 48

Ayetler Arası İlişki 48

Açıklaması 49

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 50

Dünya Hayatının Kısa Olduğu Uyarısı, Müşriklerin Cezalandırılması, Müminlerin Rahmete Nail Olması 51

Belagat: 51

Kelime ve İbareler: 51

Ayetler Arası İlişki 51

Açıklaması 52

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

MÜMİNUN SURESİ

Müminlerin Güzel Hasletleri

- 1- Müminler muhakkak kurtuluşa ermişlerdir.
- 2- Onlar öyle müminlerdir ki, namazlarında huşu içerisindeyler.
- 3- Onlar boş sözden yüz çevirirler.
- 4- Onlar zekât (vazife)lerini yaparlar.
- 5- Onlar ırzlarını korurlar.
- 6- Ancak hanımları yahut sahip oldukları cariyeleri hariç. Bunlarla olan helâl ilişkilerinden dolayı kınanmazlar.
- 7- Kim bundan öteye geçmek isterse işte onlar haddi aşan kimselerdir.
- 8- Onlar emanetlerine ve verdikleri söze riayet ederler.
- 9- Onlar namazlarına devam ederler.
- 10- İşte bu kimseler varis olacaklardır.
- 11- Onlar Firdevs cennetlerine varis olacaklardır. Orada ebedî olarak kalacaklardır.

Açıklaması

Allah Tealâ şu yedi sıfatı taşıyan müminlerin kurtuluşa ve kazanca nail olacaklarını müjdelemekte, aynı zamanda onlar hakkında bu hükmü vermektedir:

1- "Müminler muhakkak kurtuluşa ermişlerdir." Onlar iman sıfatını, yani Allah'ı, Rasulünü ve ahiret gününü tasdik etme sıfatını taşımaları sebebiyle kazançlı çıkmışlar ve gerçek mutluluğa ermişlerdir.

2- "Onlar öyle müminlerdir ki, namazlarında huşu sahibidirler." Yani Allah korkusu ve sükûnet içindedirler. Huşu, kalbin ürpermesidir. Bu da korku ile ve vücut azalarının gayet sakin olmasıyla birlikte Allah'a boyun eğmek, Onun huzurunda kulluk zilletini hissetmek demektir.

Hasan-ı Basrî diyor ki: Onların huşuları kalplerinde idi. Bundan dolayı gözlerini harama kapadılar ve alçakgönüllü, mütevazı oldular.

Namazda huşuyu kalbini tamamen namaza veren, namazda iken onun dışındaki bütün işler bırakıp tamamen namazla meşgul olan, namazı başka şeylere tercih eden kişi elde edebilir. Bu durumda o kişide gönül rahatlığı ve göz aydınlığı olur.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) İmam Ahmed ve Nesaî'nin Hz. Enes'ten r.a.) rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar: "Bana güzel koku ve kadın sevdirdi. Namaz benim göz nurum kılındı."

Yine İmam Ahmed'in Eşlem kabilesinden olan bir zattan rivayetine göre, Peygamberimiz (s.a.) "Ya Bilâl! Namazla -namaza davet etmekle- bizi rahatlat." Duyurdu.

Huşu namazın manalarını düşünmek, Allah Tealâ'ya yakarmak, Allah'ı hatırlamak, O'nun tehdidinden korkmak, Kur'anın ayetlerini ince düşünmek • e anlamaya çalışmaktır. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Onlar Kuranı hiç düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinde kilitler mi var?" (Muhammed, 47/24).

Bu durumda kul genellikle şeytanın vesveselerinden, namaz kılını namazından alıkoyma ve düşüncesini meşgul etme çabalarından kurtulur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Gafillerden olma." (A'raf, 7/205).

Fakat alimlerin çoğunluğu yükümlülük borcundan kurtulmak için namazda huşuyu şart koşmamışlardır. Huşu sadece Allah katında sevabın elde edilmesi için şarttır.

3- "Onlar boş sözden yüz çevirirler." Yani onlar haram veya mekruh ya da hiçbir hayır bulunmayan, insanı ilgilendirmeyen, insanın buna ihtiyaç duymadığı mubah şeyleri baştan terk ederler. Bu ifade yalan, hakaret, sövme ile bütün günahları ve hiçbir fayda bulunmayan söz ve davranışları içine alır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Onlar boş sözlerle karşılaştıkları zaman oradan vakarla geçip giderler." (Furkan, 25/72).

Son derece üzüntüyle belirtelim ki televizyon seyretme, faydasız mecmuaları okuma, kağıt oynama, eğlenme, boş şeylerle oyalanma ve vaktin altın olmasına rağmen faydasız şeylerle kaybedilmesi suretiyle asrımızda "eğlence" pek çok insanın söz ve davranışlarına hakim olmuştur. Bundan dolayı cemiyetin fertleri arasında vaktin hiç değeri olmaması sebebiyle ümmetimiz geri kalmışlıkla nitelendirilmiştir.

4- "Onlar zekâtlarını verirler." İbni Kesir diyor ki: Çoğunluk bu ayet Mekkî olmasına rağmen buradaki "zekaf'tan muradın malların zekâtı olduğu görüşündedir. Çünkü zekâtın hicretin ikinci yılında Medine'de farz kılınmıştır.

Öyle anlaşılıyor ki Medine'de farz olan özel nisap ve miktarlardır. Yoksa zekâtın aslı Mekke'de iken de vacipti. Cenab-ı Hak, Mekkî olduğu halde En'am suresinde: "Onun hakkını hasat gününde verin." (6/141) buyurmuştur.

Buradaki "zekât" tan muradın gönlün şirk ve batıl kirlerinden temizlenmesi olma ihtimali de vardır. Meselâ: "Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir. Nefsinin gerçek yüzünü gizleyen ise hüsrandır." (Şems, 91/9-10); "Müşriklere yazıklar olsun. Onlar zekât vermezler. Ahireti de inkâr ederler." (Fussilet, 9/10). Bu ayetlerin tefsirinde iki görüşten biri uygun görülebilir; bu iki hususun ikisinin birden murad edilmiş olma ihtimali de vardır. Buna göre kelime hem gönül temizliği, hem de malların zekâtı anlamındadır. Aslında malın zekâtının verilmesi de gönüllerin temizliğine girmektir. Kâmil mümin bu ikisini de yapan mümindir. En doğrusunu Allah bilir!

Razî diyor ki: Çoğunluğun görüşü, "Burada zikredilen, özellikle mallarda verilmesi farz olan haktır." şeklindedir. Doğruya yakın olsa da budur. Zira, şeriatta bu lafız özellikle bu manada kullanılmıştır. [\[1\]](#)

5- "Onlar ırzlarını korurlar..." Onlar ırzlarını haramdan koruyan ve Allah'ın yasakladığı zina ve livata gibi haramlara düşmeyen, Allah'ın kendilerine nikâh akdi ile helâl kıldığı hanımlarından başkasına veya sahip olmakla helâl kıldığı cariyelerinden başkasına yaklaşmayan kimselerdir.

"Kim bundan öteye geçmek isterse işte böyleleri haddi aşan kimselerdir." Yani kim bunlardan başka -kendilerine helâl olmayan- eş ve cariyeleri arzu ederse bu tip kimseler çok aşırı giden, Allah'ın sınırlarını aşan kimselerdir. Bu ifade "müt'a" adı verilen geçici nikâhın ve elle yapılan "istimna"nın (mastürbasyonun) haram olduğuna delâlet etmektedir.

6- "Müminler emanetlerine ve verdikleri söze riayet ederler." Yani onlar emanetin değerini ve verilen sözün kudsiyetini koruyan kimselerdir. Kendilerine emanet verildiği zaman ihanet etmezler. Bilâkis emaneti ehline verirler. Bir söz verdikleri yahut sözleşme

yaptıkları zaman buna uyarlar. Dolayısıyla, emaneti yerine vermek ve ahde vefa göstermek iman ehlinin vasıflandır. Hıyanet, gaddarlık, sözden cayma, alış-veriş, kiralama veya ortaklık v.b. için bir akdin gereğini yerine getirmemek Allah Rasulünün şu hadislerinde bildirdiği ehl-i nifakın sıfatlarından biridir:

Buharî, Müslim, Tirmizî ve Neseî'nin Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiği hadis-i şeriflerinde Efendimiz (s.a.) şöyle buyuruyorlar: "Münafık'ın alâmeti üçtür:

- Konuştuğu zaman yalan söyler.
- Vaad ettiği zaman vaadinden döner.
- Kendisine emanet verildiği zaman ihanet eder."

Allah Tealâ buyuruyor ki: "Ey iman edenler. Allah'a ve Rasulüne ihanet etmeyin. Emanetlerinize ihanet etmeyin." (Enfal, 8/27).

"Emanet ve ahit" ifadesi insanın Rabbinden aldığı şer'î yükümlülükler ve diğer insanlardan aldığı kendisine tevdi edilen mallar veya akitlerin yerine getirilmesi gibi hususları içine almaktadır.

8- "Onlar namazlarına devam ederler." Yani onlar namazı devamlı surette eda ederler, namazı vaktinde bütün rükün ve şartlarına tam manasıyla riayet ederek kılarlar.

Buharî ve Müslim'in Sa/«Merinde İbni Mes'ud'dan (r.a.) naklediliyor, diyor ki:

"Rasulullah'a (s.a.) sordum.

- Ya Rasulullah! Hangi amel Allah'a daha sevimidir? Buyurdu ki:
- Namazı vaktinde kılmaktır.
- Sonra hangisi? dedim.
- Anne ve babaya iyilikte bulunmaktır, dedi.
- Sonra hangisi? dedim.
- Allah yolunda cihad etmektir, dedi.

Cenab-ı Hak müminlerin bu güzel sıfatlarını zikrederken namazla başlayıp namazla bitirmiş, dolayısıyla bu durum namazın en faziletli amel olduğuna delâlet etmiştir.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) İmam Ahmed, İbni Mace Hakim ve Beyha-kî'nin Sevban'dan rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır: "İstikamet üzere olun. İstikametın sevabını sayıp bitiremezsiniz. Bilin ki, amellerinizin en hayırlısı namazdır. Namaza da ancak mümin olan devam der." Yani hakları yerine getirmek, Allah'ın koyduğu sınırlara riayet etmek, kazaya razı olmak suretiyle istikamete sarılın. Siz istikametın sevabını tesbit etmeye kalksanız bitiremezsiniz.

Bundan sonra da Cenab-ı Hak bu amellere verilecek güzel mükafatı beyan etmiştir:

"İşte bu kimseler varis olacaklardır. Onlar Firdevs cennetine varis olacaklardır. Orada ebedî olarak kalacaklardır." Yani bu güzel vasıfları taşıyan ve kemal derecelerinde yükselen bu kimseler Firdevs cennetlerinde konuklamaya hak kazanan ve orada devamlı bir şekilde ebediyyen kalacak olan kimselerdir.

Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğu yer almaktadır: "Allah'tan cenneti istediğiniz zaman Firdevs cennetini isteyin". Zira Firdevs cenneti cennetin en üst derecesi ve cennetin merkezidir. Cennet nehirleri oradan fışkırır. Onun üstünde de Rahman'ın arşı vardır. Denilmiştir ki: Firdevs cennet demektir, aslı Rumca veya Farsça olup Arapçalaşmış-tır.

Bu ayetin bir benzeri Cenab-ı Hakk'm şu kelâmlarıdır: "İşte kullarımızdan takva sahibi olanları varis kılacağımız cennet budur." (Meryem, 19/63); "Yapmış olduğunuz amellerinize karşılık varis olduğunuz cennet budur." (Zuhruf, 43/72).

Bu Cenab-ı Hakk'm, cennetin dünyadaki güzel amellerin karşılığı olduğu şeklindeki adil kanunudur. Bu yedi sıfatın tamamının yerine getirilmesi ahiret alemindeki bu kazancı gerçekleştirecektir. Daha sonra bu ayetlerin ardından abdestin farz olunması, oruç ve hac ayetleri nazil olmuştur. Ayet kadınlar ve erkekler hakkında umumidir. [\[2\]](#)

Allah'ın Varlığının Ve Kudretinin Delilleri -1-İnsanın Yaratılması

12- Yemin olsun ki biz insanı süzölmüş özlü balçıktan yarattık.

13- Sonra onu "nutfe" halinde sağlam bir karargâh olan rahme yerleştirdik.

14- Sonra nutfeyi kan pıhtısı haline getirdik. Sonra da kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık. Sonra da bir çiğnem eti kemiklere çevirdik. Sonra da kemiklere et giydirdik. Daha sonra da onu yeni bir varlık yaptık. Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir!

15- Sonra siz, bunun ardından da mutlaka ölürsünüz.

16- Sonra da şüphesiz ki, siz kıyamet günü diriltileceksiniz.

Açıklaması

Cenab-ı Hak insanın ilk olarak süzölmüş çamurdan yaratıldığını bildirmektedir. Bu da Hz. Adem (a.s.)'dir.

Yine Cenab-ı Hak yaratılışın dokuz merhalesinde insanın değişim geçirdiğini beyan etmektedir. Bu dokuz merhale şunlardır:

1- "Yemin olsun ki biz insanı süzölmüş özlü balçıktan yarattık." İnsanı biz , onu yaratılış ve fitrat merhalelerinde değişime uğrattık. Bundan mu-cinsidir. Onun aslı ise hiçbir bulanıklık bulunmayan çamurdan sü-hulâsadır. Yahut ilk insan Adem (a.s.) bundan yaratılmıştır. Bu, Allah î'nın kudretine, birliğine ve bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf olduğuna fc-li bir delildir.

Tercih edilen görüşe göre burada insandan murad Hz. Adem (a.s.)'dir Çün-çamurdan süzölmüş ve ondan yaratılmıştır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle burmaktadır: "Sizi topraktan yaratması, sonra da birer insan olarak yeryü-ne dağılmanız, Allah'ın varlığını, kudretini gösteren delillerindendir." (Rum,

2- "Sonra onu nutfe halinde sağlam bir karargâh olan rahme yerleştirdik." Sonra onun neslini yani insan cinsini erkeklerin sulblerindeki meniden yarattık. Sonra bu meni kadınların rahimlerine atıldı. Burada döllenmiş olarak hamilelikten itibaren doğuma kadar sağlam, kuvvetli, istikrarlı bir korunma altında olmuştur.

"Bm da. a^tvstv ş\ı sşje.\er güo\dir. "Her şeyi en güzel şekilde yaratan, inşam önce balçıktan var eden, sonra insan soyunu adi bir suyun özünden yaratan O'dur." (Secde,

"Biz sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı? Biz o bayağı suyu belli bir zamana kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi? Onun ne olacağını biz takdir ettik. Biz ne güzel takdir ediciyiz!" '(Mürselât, 77/20-23).

3- "Sonra nutfeyi kan pıhtısı haline getirdik." Sonra nutfeyi asıl sıfatlarından alıp kan pıhtısı (donmuş kan) haline getirdik. Yani erkeğin sulbü ve kadının döl yatağından çıkan bir çeşit suyu kırmızı bir kan pıhtısı haline çevirdik.

4- "Sonra da kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık." Sonra da donmuş kanı çiğnenecek bir lokma gibi şekilsiz, düzensiz bir parça et haline getirdik. Bu değişikliğe yaratma adı verilmiştir. Çünkü Cenab-ı Hak bazı sıfatları yok edip başka sıfatlar yaratmaktadır. Sanki Cenab-ı Hak o et parçasında ilâve parçalar yaratmaktadır.

5- "Sonra da bir çiğnem eti kemiklere çevirdik." Yani kemikleri, sinirleri ve damarlarıyla başlı, iki el ve iki ayaklı bir cisim haline çevirdik.

6- "Sonra da kemiklere et giydirdik." Yani kemikleri örtecek, kemiklere destek olacak ve güç verecek etle örttük. Zira et kemikleri örtmekte, böylece vücudu örten elbise gibi olmaktadır.

7- "Daha sonra da onu yeni bir varlık yaptık." Yani ona ruh üfleme suretiyle birinci yaradılıştan farklı bir yaratık kıldık. Hareket etmeye başladı. Kulağı, gözü, idraki, hareketi, titremesi olan yeni bir varlık oldu.

"Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir!" Yani O'nun kudretindeki ve hikmetindeki şanı ne yücedir. Takdir edenlerin, suret verenlerin en güzeli olan Allah bütün noksan sıfatlardan münezze ve mukaddestir.

İbni Ebî Hatim ve Tayalisî Enes'ten (r.a.) rivayet ediyorlar: Hz. Ömer (r.a.) şöyle demişti: Ben Rabbime şu dört şeyde muvafakat ettim:

- Ya Rasulallah! Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kılsak, ne buyurursunuz, dedim. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "Makam-ı İbrahimi namaz kılma yeri edinin." (Bakara, 2/125) ayetini indirdi.

- Ya Rasulallah! Hanımların için bir perde koysan ne büyürsünüz? Çünkü müttaki-facir herkes onların huzuruna giriyor. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: "Onlardan bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin." (Ahzab, 33/53) ayetini indirdi.

- Peygamberimiz'in (s.a.) hanımlarına: "Ya siz bu durumunuzu bırakınız, yahut Allah ona sizden daha hayırlı eşler verir," dedim. Bunun üzerine: "O sizi boşarsa Allah ona sizden daha hayırlı eşler verir." (Tahrim, 66/5) ayeti nazil oldu.

'Yemin olsun ki biz insanı süzölmüş özlü balçıktan yarattık." ayeti inmişti. 3en bu ayeti duyunca: "Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir." de-üm. Bunun üzerine "Şekil verenlerin en güzeli olan Allah ne yücedir!" ayeti indi.

8- "Sonra siz, bunun ardından da mutlaka ölürsünüz."^[3] Yani bu yokluktan sonraki ilk yetişmenin ardından ölüme yönelirsiniz.

9- "Sonra hiç şüphesiz ki, siz kıyamet günü diriltileceksiniz." Sonra da hesap görülmesi, sevap ve ceza olarak amellerin karşılığının verilmesi için son defa kabirlerinizden çıkarılacaksınız. Nitekim Cenab-ı Hak: "Sonra Allah son defa -yani kıyamet günü- sizi diriltecektir." (Ankebut, 25/10) buyurmaktadır.

Bu iki ayette Allah Tealâ, hayatı yok etmek demek olan "öldürme" ve yok :Iup helak olduktan sonra tekrar hayat verme olan "dirilme"yi yoktan var etmekten sonraki ilâhî kudretine delil olarak zikretti.^[4]

-2- Göklerin Yaratılması, Yağmurun Yağdırılması, Nimetlerin Verilmesi

17- Şüphesiz ki biz sizin üzerinizde yedi kat gökleri yarattık. Biz yarattığımız varlıklardan gafil değiliz.

18- Biz, gökten belli ölçüde su indirdik ve onu yeryüzüne yerleştirdik. Şüphesiz biz onu gidermeye de kadiriz.

19- Biz o su ile sizin için içinde bir çok meyveler bulunan hurma ve üzüm bahçeleri yarattık. Siz bunlardan yersiniz.

20- Ayrıca o su ile Tur-i Sina'da yetişen bir ağaç bitirdik ki, meyvesi yağlıdır, yiyenlere katıktır.

21- Şüphesiz sizin için hayvanlarda da ibretler vardır. Size karınlarından çıkan

sütlerden içiririz. Sizin için onlarda daha bir çok menfaatler vardır. Ayrıca onlardan yersiniz.

22- Bir de onların üzerinde ve gemilerin üstünde taşınırsınız.

Açıklaması

Göklerin Yaratılması:

"Şüphesiz ki biz sizin üzerinizde yedi kat gökleri yarattık." Allaha yemin olsun ki ey Ademoğulları! Biz sizin üzerinizde üstüste yedi kat gökleri yarattık. Bunlar yıldızların yörüngeleridir.

Allah Tealâ çoğunlukla göklerin ve yerin yaratılmasını insanın yaratılmasıyla birlikte yanyana zikretmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Göklerin ve yerin yaratılması maunların yaratılmasından daha büyüktür." (Gafir, 40/57).

Peygamberimiz'in (s.a.) cuma sabahlarında okuduğu Secde suresinin başında da böyledir. Bu surenin başında göklerin ve yerin yaratılması, sonra insanın yaratılmasının beyanı ve ahiret, ceza gibi hususlar yer almaktadır.

Bu ayetin benzeri daha önce geçtiği gibi şu ayettir: "Allah 'm yedi kat gök-hri nasıl yarattığını görmüyor musun?" (Nuh, 71/15).

"Allah yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır. Emri bütün inanların arasında durmadan iner. Allah 'm gerçekten her şeye kadir olduğunu, gerçekten ilmiyle her şeyi kuşatmış bulunduğunu bilmeniz içindir." (Talak,

S5/12).

"Biz yarattığımız varlıklardan gafil değiliz." Yani biz içlerinde göklerin de tolu olduğu yaratılmış hiçbir varlığın durumunu ihmal edecek değiliz. Bilakis o varlıkların ayakta

kalması ve devamlı var olmasını garanti altına almak için «olan koruruz. Biz buralarda olan küçük-büyük her şeyi biliriz.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O yeryüzüne giren, yeryüzünden çıkan, gökyüzünden inen ve gökyüzüne çıkan her şeyi bilir. Siz nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir. Allah sizin yaptıklarınızı görür. (Hadid, 6/59).^[5]

Yağmur ve Bitkiler:

"Biz gökten belli ölçüde su indirdik ve onu yeryüzüne yerleştirdik." Yani buluttan insanların ihtiyacı kadar içmeye ve hayvanları sulamaya yetecek kadar yağmur indirdik. Ne yeryüzünü ve yerleşik hayatı bozgunluğa uğratacak kadar çok, ne de meyve, sebze ve ekinlere yetmeyecek kadar az. Hatta tarım için çok sava ihtiyacı duyan ve toprağı üzerine yağmur yağmasına dayanıklı olmayan yerlerin suyu başka beldelerden getirilir. Çorak arazi denilen Mısır arazisine su Habeşistan diyarından kırmızı çamur (Gıryen) ile birlikte gelir. Bu çamur îanm için oraya yerleşir, bu diyarda çok olan kumları örter.

Yağmur buluttan yağdığı zaman biz onu yeryüzüne yerleştiririz. Yeryüzü-ine onu kabu] edecek bir özellik veririz. Toprakta bulunan tohum ve çekirdekler «odan gıdasını alır, ırmaklar ve kuyular ondan kaynaklanır.

"Şüphesiz biz onu gidermeye de kadiriz." Yani eğer biz onu gidermeyi ve sizden başka yerlere çevirmeyi ve yerin dibine doğru kaybolmasını dilersek buma mutlaka yaparız. Nitekim onu indirmeye de kadiriz. Yine biz dilersek onu içmekte ve sulamakta yararlanılamayacak şekilde acı ve tuzlu kılarız. Biz bulutun yağmur yağdırmamasını dilersek bunu da mutlaka yaparız. Biz bu yağmuru yeryüzünün üstünde bırakmayı dilesek onu da yaparız. Fakat rahmetimiz ve size olan lütfumuz sebebiyle ihtiyaç anında onunla ekinlerinizi, meyvelerinizi, hayvanlarınızı sulamanız için ve yıkama, temizlik, soğutma ve benzeri diğer şekillerde yararlanmanız için depo şeklinde o yağmurları yeryüzüne yerleştirdik.

"Biz o su ile sizin için... hurma ve üzüm bahçeleri yarattık." Yani gökyüzünden yağdırdığımız su ile -Araplarda en çok bulunan meyvelerden olan- hurma ve üzümlerin bulunduğu çok güzel manzaralı, çok şirin bağlar, bahçeler ve bostanlar çıkardık.

"... içinde birçok meyveler bulunmaktadır. Siz de bunlardan yersiniz." Yani sizin için

bu bahçelerde hurma ve üzüm dışında çok çeşitli meyveler de vardır. Siz de bu bahçelerin meyvelerinden yersiniz, yani onlardan yararlanıyorsunuz, rızıklanıyorsunuz ve hayatınızı devam ettiriyorsunuz.

"Siz de bunlardan yersiniz" ifadesi sanki mukadder bir şeye atfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Siz onun güzelliğine ve olgunluğuna bakarsınız ve bunlardan yersiniz.

"Ayrıca o su ile..." Tur dağında yetişen meyvelerden hem yağ -zeytinyağı-elde edilen- hem de yiyenlerin yağ ve katık olarak yararlandıkları bir ağaç -zeytin ağacı- yetiştirdik.

İmam Ahmed'in Ebu Üseyd Malik b. Rabia es-Sâidî el-Ensarî'den (r.a.) rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Zeytinyağını yiyin ve onunla yağlanın. Çünkü o mübarek bir ağaçtandır." Bu hadisi Tirmizî Hz. Ömer'den (r.a.) rivayet etmiştir. [\[6\]](#)

Evcil Hayvanların Durumu:

"Şüphesiz hayvanlarda da sizin için ibretler vardır." Ey insanlar! Deve, sığır ve koyunların yaratılmasında ve bu hayvanlardaki faydalarda ibret alacağınız dersler, şükür ve takdire lâayık nimetler vardır. Gıdalardan doğan kanı guddelerde kolay içilen gayet güzel, tam gıdalı süte çevirmek suretiyle Allah Te-alâ'nın kudretine delil getirmektedir.

Bu faydalar çok olup burada sadece dört çeşidi zikredilmiştir:

1- "Size karınlarından çıkan sütlerden içiririz." Yani kanla yem artıkları arasından çıkan sütü içer, bu süttten yağ, peynir v.s. elde edersiniz.

2- "Sizin için onlarda daha birçok menfaatler vardır." Bu hayvanların yünlerinden ve kıllarından yararlanır, bunlardan elbise ve yaygılar yaparsınız.

3- "ve bunlardan yersiniz." Yani boğazladıktan sonra etlerinden yersiniz. Bunlardan hem canlı olarak, hem de boğazlandıktan sonra yararlanırsınız.

4- "Bir de onların üzerinde ve gemilerin üstünde taşınırsınız." Yani bu hayvanların sırtına binersiniz, denizde gemilerden yararlandığınız gibi karada da ağır yüklerinizi bu hayvanların üzerinde uzak beldelere ve memleketlere taşırsınız.

"Onlar sizin ağırlıklarınızı yüklenir, ancak nefislerin meşakkatiyle ulaşabileceğiniz bir memlekete götürürler. Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhamet edicidir." (Nahl, 16/7).

"Ellerimizin işleyip yaptıklarından kendileri için bunca davarlar yarattığımızı, bu sayede onlara malik olmuş bulduklarını da görmediler mi? Biz onları kendi emirlerine verdik. İşte binecekleri bunlardan, yiyecekleri bundandır. Bunlarda kendileri için daha nice menfaatler ve içecekler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?" (Yasin, 36/71-73).

Bu nimetlerin zikredilmesi yaratıcıya işaret etmek ve Allah Tealâ'nın kudretini tanıtmak maksadıyladır. [\[7\]](#)

Hız. Nuh (A.S.) Kıssası

23- Yemin olsun ki, biz Nuh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik de onlara: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka hiç bir ilâhınız yoktur. Hâlâ korkmayacak mısınız?" demişti.

24- Bunun üzerine kavminin ileri gelenleri şöyle dediler: Bu, sizin gibi beşerden başka bir şey değildir. O sizin üzerinizde üstünlük sağlamak istiyor. Eğer dileseydi mutlaka melekleri gönderirdi. Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.

25- O, ancak kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Hele onu bir süreye kadar gözetleyin, bakalım.

26- Nuh: "Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et." dedi.

27- Biz O'na şöyle vahyettik: Gemiye bizim murakabemiz altında ve vahyettiği-miz şekilde yap. Nihayet emrimiz gelip tandır kaynaymca daha önce helak olacakları bildirilen kimseler müstesna, her cinsten ikişer çifti ve aileni alıp gemiye koy. Zulmedenler hakkında bana niyazda bulunma. Çünkü onlar boğulmaya mahkûmdurlar.

28- Sen ve beraberinde olanlar gemiye yerleşince: "Bizi zalim kavimden kurtaran Allah'a hamdolsun." de.

29- "Ey Rabbim! Beni hayırlı bir yere kondur. Sen konuklatanların en hayırlısıdır." de.

30- Şüphesiz ki, bunda nice deliller ve ibretler vardır. Doğrusu biz insanları imtihan ederiz.

Açıklaması

Cenab-ı Hak Hz. Nuh (a.s.) kavmini Allah'ın azabı, şiddetli cezası, Allah'ın kendisine şirk koşan, emrine aykırı davranan ve peygamberlerini yalanlayan kimselerden alacağı intikamı ile uyardığı zaman kavminin Hz. Nuh'a (a.s.) karşı tavrını beyan etti. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Yemin olsun ki, biz Nuh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik..." Nuh (a.s.) da kavmine ortağı olmayan tek Allah'a ibadet etmeyi emretti. Onlara: "Siz hiç sakınmıyor musunuz?"

Allah'a şirk koşmak hususunda Allah'tan korkmuyor musunuz?" diye tebliğde bulundu*

"Bunun üzerine kavminin ileri gelen kâfirleri..." yani kavminin büyükleri ve önderleri şöyle dediler: Nuh ancak sizin gibi bir beşerdir, sizin içinizden bir kimsedir. Peygamberlik iddiasıyla O, sizin üzerinizde üstünlük sağlamak ve size karşı büyük görünmek istemektedir. Onun ilim ve ahlâk noktasında hiçbir meziyeti yoktur. O sizin gibi olduğu halde nasıl kendisine vahiy gelen bir peygamber olabilir?

Kavmine göre Hz. Nuh'un (a.s.) peygamberliğine engel sayılan noktalar şunlardır:

1- "Allah dileseydi melekleri gönderirdi." Yani Allah bir peygamber göndermek isteseydi ilâhî mesajının iletilmesi için kendi nezdindeki meleklerden birini gönderir, bu peygamber beşer olmazdı. Zira meleğin indirilmesi iman etmeye daha teşvik edici ve doğruluğa delâleti daha açıktır. Bu durum onların peygamberliğin insan cinsinden daha yüce bir unsur olan meleklerle verilmesi gerektiği ve ilâhî risaletin bir beşere yüklenmesinin mümkün olmadığı şeklindeki tasavvurlarından doğmaktadır.

2- "Biz geçmiş atalarımızdan böyle bir şey işitmedik." Biz geçmiş zamanlarda dedelerimizin, geçmiş büyüklerimizin devrinde bir beşerin -peygamber olarak- gönderildiğini işitmedik. Bu ifadeleri onların inanç noktasında taklitçiliğe dayanmalarından, küfür ve inatçılık hususunda ısrarlı olmalarından kaynaklanmaktadır.

3- "O ancak kendisinde delilik bulunan bir adamdır." Yani Nuh Allah'ın size gönderdiği ve içinizden özel olarak kendisine vahiy indirdiğini iddia etmesi hususunda deli

bir adamdır.

"Hele onu bir süreye kadar gözetleyin bakalım." Onu şüphe nazarıyla bekleyin. Bir müddet sabredin ki sonunda ondan kurullasınız ya da ümitsizliğe düşüp sizin dininize dönsün yahut cinnetinden ayılsın. Onların bu ifadeleri sadece böbürlenmektir. Zira onlar Hz. Nuh'u (a.s.) aklının üstünlüğü, sözlerinin dengeli oluşu ve tavırlarının doğruluğuyla gayet iyi tanıyorlardı.

Hz. Nuh (a.s.) kavmini hak dine davet etmede yıllarca sabredip kendisine pek az bir gurup iman edince kavminin davetine icabet etmelerinden ümitsizliğe düşünce Allah O'na Rabbinin kendisine yardım etmesi hususunda niyazda bulunmasını vahyetti. Bunun üzerine "Nuh: Ey Rabbim! "Beni yalanlamalarına karşı bana sen yardım et," yani onların beni yalanlamaları sebebiyle onları helak et, dedi. Nitekim bir başka ayette: "Nuh: Ben mağlûp oldum. Bana yardımcı ol, diye Rabbine dua etti." buyurulmaktadır. Bir başka ayet ise şöyledir. "Ey Rabbim! Yeryüzünde hiçbir kâfiri bırakma." (Nuh, 71/36).

Allah Hz. Nuh'un duasını kabul etti ve ona gemi yapmasını emrederek şöyle buyurdu:

"Biz ona: Gemiye bizim murakabemiz altında ve vahyettiğimiz şekilde yap, diye emrettik." Yani Nuh'a bizim korumamız, gözetimimiz, öğretmemiz ve nasıl yapılacağı hususundaki irşadımız ile gemi yapmasını emrettik.

"Nihayet emrimiz gelip tandır kaynayınca daha önce helak olacakları bildirilen kimseler müstesna, her cinsten ikişer çifti ve aileni alıp gemiye koy." Bi-lim azap ve heJâk i]e hükmetmemizin vakti gelip su yeryüzünden yahut ekmek fcsnnnek için yere kazılmış olan tandırdan fişkırma her çeşit hayvanlar, bitki-r ve meyvelerden dişi-erkek ikişer çift yerleştir. Gemiye aile halkını bindir, seninle birlikte bütün iman edenleri biridir. Bu son açıklama tercih edi-jea manadır. Ancak Allah tarafından daha önce kendi haklarında helak olmaları kararlaştırılanlar hariç. Bunlar Hz. Nuh'un hanımı ile oğlu Ken'an olup «an etmemişlerdi.

Rivayete göre Hz. Nuh'a (a.s.): "Suyun tandırdan fişkırıldığını gördüğün zaman sen ve hanımın gemiye binin." denildi. Su tandırdan fişkırıldığı zaman bu durumu hanımı kendisine haber verdi. Hz. Nuh (a.s.) da gemiye bindi.

"Zulmedenler hakkında bana niyazda bulunma!" Yani inkâr edenler hak-üida benden bir şey isteme, onlara şefaet etme. Kavmin hakkında şefkat etmek sevdasına düşme. Ben üzerinde buldukları küfür ve azgınlık sebebiyle idarin boğulacaklarına hükmettim. Yani boğulma olayı onlar için hiç şüphesiz meydana gelecektir.

Daha sonra Allah Nuh'a gemiye bindikten sonra kendisine hamdetmesini t; senada bulunmasını emrederek şöyle buyurdu:

" Sen ve beraberinde olanlar gemiye yerleşince..." Yani sen ve seninle beraber iman edenler gemide yerlerini alınca sen ve onlar şöyle deyin: Bizi zalim kavimden kurtaran o kâfir, müşrik ve zalimlerden kurtaran Allah'a hamdosun.

İbni Abbas (r.a.) diyor ki: Bu gemide seksen kişi vardı: Hz. Nuh (a.s.), Hz. Nuh'un (a.s.) ikinci hanımı, Sam, Ham ve Yafes adlarındaki oğulları ve bu ;eullarının birer hanımı; ayrıca 72 kişi. Tufandan sonraki insanların tamamı îemidekilerin neslinden gelmiştir. Cenab-ı Hak daha sonra Hz. Nuh'a gemiden rJtarken de sena ile birlikte kendisine şöyle duada bulunmasını emretti:

"De ki: Ey Rabbim! Beni bereketli bir menzile kondur. Sen konuklatanların en hayırlısısn." Yani gemiden inince şöyle de: Ey Rabbim! Beni mübarek bir .nişle indir yahut benim için bereketli olacak ve bana dünya ve ahiretin hayrından fazlasıyla verilecek mübarek bir yere indir. Sen kullarını en iyi yerlere indiren en hayırlı kimsesin. Çünkü sen indirdiğin kimseyi bütün hallerinde korursun, ondan hikmetin gerektirdiği şekilde sıkıntıları giderirsin.

Bu ve bundan önceki dua aynı zamanda müminlere yolculuğa başlama ve yolculuğu bitirme anındaki Allah'ı zikretmeyi öğretmektedir.

Katade diyor ki: "Allah size gemiye binince: "Bismillâhi mecrâhâ ve mür-sâha" (Hud, 11/41) demeyi öğretti. Bineğe binerken de "Sübhânellezî sehâre lenâ hazâ..."; "Bunu bizim emrimize veren Allah'ın şanı ne yücedir, münezzehin Biz mutlaka ancak Rabbimize dönüp gidiciyiz." (Zuhruf, 43/13) demeyi, binekten inerken de "Ve kul Rabbi enzilni münzelen mübareken ..."; "Ey Rabbim beni bereketli bir yere kondur..." demeyi öğretti."

"Şüphe yok ki bunda nice ibretler vardır. Biz elbette imtihana çekenleriz. Bu emrimizde yani müminleri kurtarmak ve kâfirleri helak etmek hususund peygamberlerin Allah tarafından getirdikleri tebliğde onların doğruluğuna açıl bir delil vardır. Şüphesiz biz kullarımızdan kim ibret alır, kim bunu düşünüy diye görmek için bu ayetlerde kullarımızı deniyoruz. Bu ayet aynen şu ayet gi bidir: "Biz onlara bir delil bıraktık. Bundan ibret alan var mı?" (Kamer, 54/15' Denilmiştir ki: Yani biz onlara imtihan edilenlerin muamelesiyle muamele ede ceğiz.

Bu kıssa Hud suresinde daha tafsilatlı olarak geçmiştir. [\[8\]](#)

Hud (A. S.) Kıssası

31- Sonra onların ardından başka bir nesil yetiştirdik.

32- Onlara da: "Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?" diye kendi içlerinden bir peygamber gönderdik.

33- Kavminin ileri gelenlerinden kendilerine dünya hayatında refah verdiğimiz halde, inkâr edenler ve ahirete kavuşmayı yalanlayanlar şöyle dediler: "Bu yediklerinizden yiyen, içtiklerinizden içen sadece sizin gibi bir beşerdir."

34- "Eğer siz, kendiniz gibi bir beşere boyun eğerseniz o takdirde siz yemin olsun ki mutlaka hüsrana düşmüş olursunuz."

35- "O size ölüp toprak ve kemik olduğunuz zaman tekrar çıkarılacağınız vaadinde mi bulunuyor?"

36- "Tehdit edildiğiniz bu şey ne kadar uzak, ne kadar uzak!"

37- "Hayat sadece dünya hayatımızdır. Ölürüz, yaşarız. Biz diriltilecek değiliz.

38- O Allah'a karşı yalan uyduran bir adamdır. Biz ona inanacak değiliz."

39- O peygamber: "Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık sen bana yardım et." dedi.

40- Allah da: "Onlar az sonra mutlaka pişman olacaklar." dedi.

41- Derken hak ettikleri çılgık onları ya-kalayiverdi. Böylece biz onları çer-çöp haline getirdik. O zalim kavim rahmetten uzak olsun."

Açıklaması

"Sonra onların ardından başka bir nesil yetiştirdik." Yani helak olan Nuh kavminden sonra başka bir kavim var ettik. Bunlar Hz. Hud'un (a.s.) kavmi olan Âd kavmidir. Zira

onlar Nuh kavminden sonra onların halefleri olmuşlardı. Bir başka görüşe göre: "Derken hak ettikleri çığlık onları yakalayiverdi." ayetinin delaletiyle murad edilen kavim Semud kavmidir.

Allah Tealâ onlara kendi içlerinden bir rasul gönderdi. Bu peygamber onları hiçbir ortağı olmayan tek olan Allah'a kulluğa davet etti. Kavmi ise onu yalanladılar, ona karşı çıktılar, kendileri gibi bir beşer olması sebebiyle ona uymayı reddettiler.

Peygamber de onlara şöyle cevap verdi: "Siz Allah'tan başka put ve heykellere tapmakla Allah'ın cezasından korkmuyor musunuz, sakınmıyor musunuz? Zira ibadet sadece O'na lâyıktır. O'ndan başka hiçbir kimse ibadet edilmeye lâıyk değildir.

"Nuh kavminin ileri gelenlerinden..." yani önde gelenlerinden bazıları şu uç kötü sıfatla niteleniyorlardı:

a) Yaratıcıyı inkâr ve O'nun birliğini tanımamaları.

b) Kıyamet gününü inkâr etmeleri, öldükten sonra dirilmeyi, cezayı ve hesabı, cismen yaratılmayı yalanlamaları.

c) Allah'ın kendilerine nimet olarak verdiği dünya hayatına dalmaları, nihayet şımarmaları ve nankörlük yapmaları.

Bunlar insanlara şöyle diyorlardı: Kendisinin peygamber olduğunu iddia eden bu Hud, sıfatı ve durumu itibariyle sizin gibi normal bir kimsedir. Onun sizin üzerinizde hiçbir meziyeti yoktur. O da sizin yediklerinizden yiyor, sizin içtiğiniz sudan içiyor. Nasıl sizin üzerinizde üstünlük iddia ediyor? Allah tarafından size gönderildiğini nasıl iddia ediyor?

"Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğerseniz, hiç şüphesiz o halde siz çok büyük bir kayba uğramışsınız." Onlar yemin ederek dediler ki: Siz sizin gibi bir insana itaat eder, ona uyarsanız hiç şüphesiz o zaman siz akıllarınızı kaybetmiş olursunuz, görüşlerinizde aldanmış olursunuz. Sahte ilâhlarınızı bırakmanız ve hiçbir üstünlüğü olmadığı halde Nuh'a uymanız sebebiyle şerefınızı kaybedersiniz. Peygamberin beşer oluşu bu kavmin inkârlarına sebep olan ilk şüpheleridir.

Bundan sonra ikinci şüphelerini ortaya koydular. Bu şüphe haşir ve neşrin doğruluğu hususunda ve bunu ispat etmek üzerine kurulu peygamberliğe ithamda bulunmalarıdır. Şöyle diyorlardı:

"Öldüğünüz zaman, toprak ve kemik olduğunuz zaman sizin tekrar çıkarılacağınız vaadinde mi bulunuyor?" Yani o size öldükten sonra, çürümüş kemik ve toprak olduktan

sonra dirilip kabirlerinden çıkarılacağını mı vaad ediyor? Sonra bu inkâra ilâve olarak Hz. Nuh'un iddia ettiği şeyin meydana gelmesinin son derece uzak bir ihtimal olduğunu ekleyerek şu ifadeyi kullandılar: "Tehdit edildiğiniz o şey ne kadar uzak, ne kadar uzak!" Cismen dirilmenin gerçekleşmesi hesap ve ceza için tekrar hayatın var oluşu şeklinde tehdit edildiğiniz şey çok uzaktır. Sonra da bu dirilişi inkâr ettiklerini şu ifadeleriyle bir daha vurguladılar:

"Hayat sadece bizim dünya hayatımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Biz tekrar diriltilecek değiliz..." Yani hayat tektir. Bu da dünya hayatıdır. Bazıları ölür, bazıları yaşar, tekrar hayat, haşir ve dirilme yoktur.

Haşrin doğruluğunu reddettikten sonra bunun üzerine Hz. Hud'un peygamber oluşunu reddetme düşüncesini kurdular:

"O sadece Allah'a karşı yalan düzen bir adamdır. Biz ona inanan kimseler değiliz." Yani peygamberliğini iddia eden ve öldükten sonra dirilmeyi savunan Hz. Hud size getirdiği peygamberlik, uyarı ve ahiretten haber verme konusunda sadece yalan uyduran bir adamdır. Biz onun iddia ettiği hususları tasdik edici değiliz.

Allah Tealâ onların ortaya koydukları bu geçen iki şüpheye cevap vermedi. İnsanlarla uyum açısından, kendisinden kolayca tebliğ alınması ve bunun tartışmasının yapılması bakımından; kendisi gibi beşer olanlarla akıl, düşünce ve muhakeme kullanılarak kanaatin oluşması yönünden peygamberin beşer olması daha etkili ve daha gereklidir. Dolayısıyla bu mesele sadece zorla kabul ettirmek değildir.

Haşir (mahşer yerinde toplanma) olayını uzak bir ihtimal olarak görmeleri akıllarının zayıflığı ve dengelerinin kusurlu oluşu sebebiyledir. Zira akıllı kimse idrak eder ki Cenab-ı Hak mümkün olan şeylere muktedir ve her çeşit malumatı bilen kimse olunca onun haşir ve neşre kadir olması vacip olmaktadır. Çünkü insanlar arasında adalet kalesinin tekrar kurulması için tekrar yaratılma zaruri bir olaydır. Tekrar dirilme olmasaydı dünyada güçlü kimse zulmederek hiçbir engel görmeden, hiçbir ceza olmadan zayıf kimseye musallat olurdu. Bu ise son derece hikmet sahibi olan Allah'a lâayık bir durum değildir. Bundan dolayı Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Hiç şüphesiz kıyamet gelecektir. Benim onu hemen açıklayacağım geliyor ki herkes neye çalışıyorsa kendisine onunla karşılık verilsin." (Tâ-Hâ, 20/15).

Hz. Hud (a.s.) kavminin "Biz sana iman edici değiliz." şeklindeki sözleri sebebiyle onların iman etmelerinden ümidini kesince Rabbine iltica etti:

"Hud dedi ki: Beni yalanlamalarına karşılık sen bana yardım et." Yani sana iman etmeye, senin birliğin ve seninle karşılaşmayı kabul etmeye davet etmem hususunda beni yalanlamaları sebebiyle kavmime karşı bana kuvvetli bir şekilde yardım et, dedi.

Allah da onun duasını kabul etti: "Allah da: Onlar az sonra mutlaka pişman olacaklar, dedi." Yani Allah Tealâ onun duasını kabul ederek şöyle buyurdu. Kavmin az bir zaman sonra yaptıklarına pişman olacaklardır. Bu durum onların helak olma alâmetleri ortaya çıktığı zaman olacaklardır. Onlar senin yaptığın Allah'a ve tevhide iman etme davetini kabul etmediklerine, sana muhalefet ettiklerine, seni yalanlamalarına ve sana karşı inatçılık etmelerine pişmanlık ve hasret duyacaklardır.

Sonra da ceza ve azap gelecektir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Derken hak ettikleri çığlık onları yakalayiverdi. Böylece biz onları çer-çöp haline getirdik." Yani onlar Cebrail'in korkunç çığı ile ölüp helak oldular. Bu şiddetli, korkunç bir ses olup insanları derhal düşürüp ölümlerine sebep oluyordu. Onlar peygamberlerini yalanlamaları ve inkâr etmeleri sebebiyle yere düşüp helak olmuşlar, dere çöpleri gibi olmuşlardır. Çer-çöp kendisinden hiçbir şekilde yararlanılmayan önemsiz, değersiz şeydir.

İbni Kesir diyor ki: "Anlaşılan odur ki: Bu korkunç çığlık onlara soğuk, kuvvetli ve helak edici bir fırtına ile birlikte gelmiş olmalıdır.

"O zalim kavim artık ilâhi rahmetten uzak olsun." Yani küfürleri, azgınlıkları ve peygamberlerine isyan etmeleri sebebiyle nefislerine zulmeden şu kâfir kavim gazaba uğrayarak, yıkılarak, helak olarak rahmetten uzak olsun. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlara biz zulmetmedik. Fakat onlar kendilerine zulmettiler." (Zuhruf, 43/76).

Bu ayette onların son derece aşağılanacakları ve zillete uğrayacakları bildirilmekte, Allah'ın onlar üzerinde kudreti ortaya konmakta, onların durumunda olan ve bu ayetleri dinleyip peygamberlerini yalanlayanlara da azabın isabet edeceği bildirilmektedir. [\[9\]](#)

Hz. Salih, Lût, Şuayb (A. S.) Ve Diğer Bazı Peygamberlerin Kıssaları

42- Sonra onların ardından başka nesiller yetiştirdik.

43- Hiçbir ümmet kendi ecelini ne öne alabilir, ne de geciktirebilir.

44- Daha sonra peygamberimizi peş peşe gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse onu yalanladılar. Biz de onları arka arkaya dizdik. Onları birer kıssa yaptık. İman etmeyen kavim rahmetten uzak olsun!

Açıklaması

"Sonra onların ardından başka nesiller yetiştirdik." Âd kavminin helak edilmesinden sonra dünyayı imar etme hususunda kendilerinden öncekilerin yerini almaları için Hz. Salih, Lût, Şuayb, Eyyub ve Yusuf (a.s.) kavmi gibi başka kavim ve nesiller var ettik.

"Hiçbir ümmet kendi ecelini ne öne alabilir, ne de geciktirebilir." Bu ümmetlerden hiçbiri iman etmezlerse asla helaki için takdir edilen yahut azabı için tayin edilen vakitten önce helak olmaz, bu vakitten geri de kalmaz. Ayetin manası şudur: Helak olma vakti belirlenmiştir; ne öne alınabilir, ne de geciktirilir. O halde azaba girmekte acele etmeyin. Allah'ın nezdinde her şey belirli bir miktar iledir. Bu, insanın eceliyle irtibat halindedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onların ecelleri gelince ne bir an öne alınırlar, ne de geri bırakılabilir." (Nahl, 16/61).

"Daha sonra peygamberlerimizi peş peşe gönderdik." Biz her ümmete birbiri ardından gelen diğer peygamberleri gönderdik. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Andolsun ki biz her ümmete Allah'a kulluk edin, tağuttan kaçının diye (davette bulunan) bir peygamber gönderdik. Onlardan kimisine Allah hidayeti ihsan eyledi. Kimisinin üzerine de sapıklık gerçek oldu." (Nahl, 16/36).

"Hangi ümmete peygamber geldiye onu yalanladılar." Peygamber ümmetine şeriatlar ve hükümler yüklemek suretiyle geldiği zaman kavminin büyük bir kısmı onu yalanladılar. Bunlar peygamberlerini yalanlama hususunda kendilerinden önce geçen Allah'ın tufanda boğulmakla ve şiddetli çılgılla helak ettiği kavimlerin yolundan gidiyorlardı. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "Ey kulların üzerine hasret (hazır ol! Çünkü) Onlar kendilerine herhangi bir peygamber gelmeyedursun, mutlaka onunla alay ederlerdi." (Yasin, 36/30).

"Biz onları" helak etmekle "arka arkaya dizdik." Mana şudur: Onlar peygamberlerini yalanladıklarında biz onları peşpeşe helak ettik. Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyuruyor: "Nuh'tan sonra nice nesilleri helak ettik." (İsra, 17/17).

"Biz onları birer kıssa yaptık." Onları insanlara haber ve kıssa haline getirdik. "Ehadîs" kelimesi "uhdûse" kelimesinin çoğuludur. "Uhdûse" kelimesi insanların eğlence olarak hayretle anlattıkları şeylere denir. Bir ayet şu şekildedir: "Biz onları birer kıssa yaptık ve onları paramparça ettik." (Sebe,34/19).

"İman etmeyen kavim rahmetten uzak olsun." Helak olmak, yok olmak Allah'ın rahmetinden uzaklık Allah'ı ve Rasulünü tasdik etmeyen bir kavmin vasfıdır. Bu ifade her kâfire beddua, zem, azarlama ve şiddetli tehdit makamındadır. Bu ifade onların dünyada derhal helak oldukları gibi ahirette ebedî olarak azap edilmek üzere helak edilmelerinin de beklenmesi gerektiğine delildir. [\[10\]](#)

Hz. Musa Ve Harun (A. S.) Kıssası

45- Daha sonra da Musa'yı ve kardeşi Harun'u mucizelerimizle ve apaçık bir kuvvetle gönderdik.

46- (Bu iki peygamberi) Firavun ve erkânına gönderdik. Fakat onlar kibirlendiler. Zaten kendileri büyüklük taslayan bir kavim idi.

47- Şöyle dediler: Bu ikisinin kavimleri bize taparken, şimdi biz bizim gibi iki beşere mi iman edecek misiz?

48- Onlar Musa ve Harun'u yalanladılar. Böylece helak edilenlerden oldular.

49- Şüphesiz biz Musa'ya kavmi hidayete ersin diye kitabı (Tevrat'ı) verdik.

Açıklaması

"Daha sonra da Musa'yı ve kardeşi Harun'u mucizelerimizle ve apaçık bir kuvvetle gönderdik."

Önceki peygamberlerden sonra Firavun'a, kavminin önde gelenlerine ve kendisine uyan kıptîlere Musa'yı ve kardeşi Harun'u mucizelerle, hüccetlerle ve kesin burhanlarla gönderdik. Fakat bu kavim bu iki peygamberin beşer olmaları sebebiyle, bunlara uymak ve emirlerine boyun eğmekten yüz çevirmekte, büyüklük taslamaktadırlar. Nitekim geçmiş ümmetler peygamberlerin beşer cinsinden gönderilmelerini inkâr etmişlerdi. Zaten

kendileri büyüklük taslayan bir kavim idi.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Firavun'a git. Çünkü o pek azmıştır. Onun için de ki: Senin (küfürden) temizlenmede meylin var mı? Ve sana Rabbini tanıtayım mı ki ondan korkasın." (Naziat, 79/17-19); "Gerçekten Firavun yeryüzünde büyüklük tasladı." (Kasas, 28/4).

Bu ayette geçen "âyât" (mucizeler) İbni Abbas'm (r.a.) dediği gibi şu dokuz mucizedir: Hz. Musa'nın âsâsı, Hz. Musa'nın eli, çekirge, bit, kurbağa, kan, denizin yarılması, kıtlık, nimetlerin ve bereketlerin azalması.

Bu ayet peygamberliğin Hz. Musa ile Hz. Harun arasında ortak olduğuna delâlet etmektedir. Aynı şekilde mucizeler de birdi. Hz. Musa'nın (a.s.) mucizeleri aynı zamanda Hz. Harun'un (a.s.) da mucizeleri idi.

Firavun ve kavminin iki önemli vasfı vardı:

a) Kibirlenme ve böbürlenmeleri,

b) Yüksek bir kavim olmaları. Yani dünya işlerinde, ya da çoklukta ve kuvvette yüksek seviyede idiler. Tarihî gerçeklerin delaletiyle medeniyet ve ilimde, izzet ve hakimiyette yüksek seviyede idiler.

Onlar şüphelerini şu şekilde ifade etmişler idi: "Bu ikisinin kavimleri bize taparken, şimdi biz bizim gibi iki beşere mi iman edecek misiz?" Yani Firavun ve adamları (kavminin ileri gelenleri) şöyle dediler: Hz. Musa ve Harun'un kavmi olan İsrailoğulları bizim emirlerimize boyun eğen kullarımız ve hizmetçilerimiz olduğu halde şimdi biz nasıl Musa ve Harun'un emrine boyun eğerez.

Yani peygamberlik ile Hz. Musa ve Hz. Harun'un beşer olma vasıfları onların ve kendilerine tabi olan insanların Firavun ve kavminin tebası olmaları çelişki arz etmektedir. Manevî güçlere iman etmeyen, peygamberliğin izzetini ve Allah'tan vahiy tebliğini mevki ve mala dayanan dünyevî makam ve mevki-lerle kıyas eden maddecilerin durumu daima böyledir.

Bu mana aynen Kureyş'lilerin şu ifadeleri gibidir: "Şu Kur'an bu iki kasabadan birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?" (Zuhruf, 43/31).

Onların nübüvvet ve risalet için seçilmelerinin ölçüsü, Allah'ın peygamberlerine ikramda bulunduğu, vahiy telakki etmek ve vahyi beşere tebliğ etmek için kendilerini ehil kılan yüce faziletler ve sıfatlardır.

Firavun'un ve kavminin kibirlenmelerinin sonucu Şu iki husus idi:

- Hz. Musa'nın (a.s.) peygamberliğini yalanlamaları,
- Hz. Musa'ya (a.s.) Tevrat'ın indirilmesi.

Birinci hususa Şu ayet işaret etmektedir: "Onlar Musa ve Harun'u yalanladılar. Böylece helak edilenlerden oldular." Yani Firavun ve kavmi Hz. Musa ve Harun'u yalanladılar. Allah da Kulzm denizinde (Kızıldeniz'de) boğmak suretiyle hepsini bir günde helak etti. Nitekim Cenab-ı Hak peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle geçmiş ümmetlerden kibirlenenleri de helak etmiştir.

İkinci hususu ise Şu ayet ifade etmektedir: "Şüphesiz biz Musa'ya kavmi hidayete ersin diye kitabı verdik." Biz Musa'ya Tevrat'taki ilim ve hükümlere uymak suretiyle İsrailoğulları'nın hakkı bulması ümidiyle Firavun ve kavminin boğulmasından sonra hüküm, emir ve nehiyeleri ihtiva eden Tevrat'ı indirdik.

Nitekim Cenab-ı Hak Şöyle buyurdu: "Andolsun ki biz evvelki nesilleri helak ettiğimizden sonra Musa'ya basiretler, bir hidayet ve rahmet olmak üzere o Kitab'ı vermişizdir. Olur ki onlar nasihat kabul ederler." (Kasas, 28/43).

İbni Kesir Şöyle kaydeder: Allah Tevrat'ı indirdikten sonra hiçbir ümmeti tamamen helak etmedi. Bilkis müminlere kfirlerle savaşmayı emretti. [\[11\]](#)

Hz. İsa (A. S.) Ve Annesinin Kıssası

50- Biz Meryem'in oğlunu ve annesini bir mucize yaptık. Bu ikisini oturmaya elverişli ve akarsulu yüksekçe bir yerde barındırdık.

Açıklaması

Biz Hz. İsa (a.s.) ve annesini insanlar için kudretimize delâlet eden mucize kıldık. Zira Hz. İsa'yı babasız yarattık. Allah Tealâ Hz. İsa ve annesini bir ayet, bir mucize kıldı. Bu mucize Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı babasız dünyaya getirmesidir. Bu olağanüstü garip olayda her ikisi de ortak oldukları için tek bir ayet sayılmıştır. Bu durum her şeye kadir olan ilâhî kudrete delildir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Biz Meryem 'i ve oğlunu bütün âlemlere bir mucize kıldık." (Enbiya, 21/91).

Biz bu iki kişiyi oturmaya, yerleşmeye elverişli, meyveli, ekinli ve verimli, kurumayan, açık akarsulu, yüksekçe bir yerde barındırdık. Bu yer -Katade'nin dediği gibi- Beytülmakdis idi. Bu gayet açıktır. Bir başka görüşe göre Filistin'in Remle şehridir. Bu görüş Ebu Hureyre'den de rivayet edilmiştir. Mukatil ve Dahhak şöyle demişlerdir: Bu yer Şam ovasıdır. Zira burası meyveli ve akarsulu bir yerdir.

İbni Kesir diyor ki: Bu husustaki görüşlerin akla en yakını şudur: "Biz bu ikisini oturmaya elverişli, akarsulu, yüksekçe bir yerde barındırdık." ayeti hakkında Avfi'den gelen rivayette İbni Abbas şöyle dedi: Burada geçen "maîn" kelimesi akarsudur. Bu da Allah Tealâ'nın hakkında: "Rabbin senin altında bir nehir meydana getirmiştir." (Meryem, 19/24) buyurduğu nehirdir.

Katade ve Dahhak ise şöyle demişlerdir: Bu yer Beytülmakdis'tir. Bu görüş -Allah daha iyisini bilir- tercihe daha uygundur. Çünkü diğer ayette zikredilen budur. Kur'an ayetleri ise birbirini tefsir eder. Bu tefsir, daha uygundur. Sonra sahih hadislerle, sonra da diğer eserlerle tefsir yapılır. [\[12\]](#)

Hayattaki Temel Prensipler

51- Ey peygamberler! Temiz ve helâl rı-zıklardan yiyin, salih ameller işleyin. Şüphesiz ki ben sizin yaptıklarınızı çok iyi bilirim.

52- İşte bu (ümme) bir tek ümme halinde sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde benden korkun.

53- Onlar dinlerini aralarında parça parça edip fırkalara ayrıldılar. Her fırka kendi görüşüyle övünüp sevinmektedir.

54- Şimdi sen onları bir süre gaflet sarhoşluğu içinde bırak.

55- Onlar bizim kendilerine mallar ve oğullar vermekle...

56- Onlara iyilik etmeye koştuğumuzu mu zannediyorlar? Hayır, onlar bu işin farkında değiller.

Açıklaması

1- "Ey Peygamberler! Temiz ve helâl rızıklardan yeyin, salih ameller işleyin. Şüphesiz ki ben sizin yaptıklarınızı çok iyi bilirim."

Bu Allah tarafından peygamberlerine verilen helâlinden yemeyi ve nimete şükretmek için salih amelleri yerine getirmeyi ihtiva eden bir emirdir. Bu, helâlin, salih amel işlemeye bir yardımcı ve teşvik edici olduğuna delildir.

Allah Tealâ daha sonra bu emrin sebebini zikrederek şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki ben yaptıklarınızı çok iyi bilirim." Yani ben sizin bütün amellerinizden

haberdarım. Bana bundan hiçbir şey gizli kalmaz. Bu amellerinizin karşılığını ben vereceğim.

Helâlin misallerinden biri Hz. İsa'nın (a.s.) annesinin dikiş parası ile geçinmesi, Hz. Davud'un (a.s.) -Sahih hadiste sabit olduğu gibi- elinin emeğini yemesi idi. Hz. Davud mucize ve olağanüstü bir iş olarak bizzat eliyle demiri halkalı zırh yapardı.

Sahih-i Müslim'deki bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdular: "Hiçbir peygamber yoktur ki koyun gütmüş olmasın." Bunun üzerine:

- Sen de mi Ya Rasulallah? diye sordular. Efendimiz:

-Evet, ben de Kararit mevkiinde Mekkelilerin koyunlarını güderdim, buyurdu.

Müslim, Ahmed ve Tirmizî'nin Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettikleri bir hadiste Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Ey insanlar! Allah güzeldir. Sadece güzel olanı kabul eder. Şüphesiz Allah müminlere peygamberlere emrettiği şeyi emretti. Allah şöyle

buyurdu: "Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan rızık-lardan yiyin. Salih ameller işleyin. Şüphesiz ki ben sizin yaptıklarınızı çok iyi bilirim." (Mü'minûn, 23/51). Yine şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz ve helâlden yeyin." (Bakara, 2/172). Sonra saç-sakalı darmadağınık, toz-duman, uzun yolculuk yapan kimseyi anlattı. Halbuki bu kimsenin yediği haramdır, içtiği haramdır, giydiği haramdır, haramdan gıdalanmıştır. Bu kimse ellerini semaya açar. Ya Rab! Ya Rab! der. Bunun duası nasıl kabul edilsin ki?

İmam Ahmed, İbni Ebî Hatim, İbni Merduveyh ve Hakim Şeddad b. Evs'in (r.a.) kızkardeşi Ümmi Abdullah'tan rivayet ediyorlar: Ümmi Abdillah Peygamberimiz (s.a.) oruçlu iken iftar etmek üzere bir bardak süt getirdi. Efendimiz (s.a.) sütü geri gönderdi ve kadına:

- Bu süt sana nereden geldi, diye sordurdu. Kadın:

- Bana ait bir koyundan, diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.) sütü getireni tekrar geri gönderdi, kadına:

- Bu koyunu nereden aldın? diye sordu, kadın:

- Kendi paramla satın aldım, dedi. Efendimiz (s.a.) sütü aldı.

Ertesi gün olunca Ümmi Abdillah Peygamberimiz'e (s.a.) geldi ve bu hareketinin sebebini sordu.

Efendimiz (s.a.):

- Peygamberler sadece helâl ve temiz şeyleri yemekle ve salih amel işlemekle emrolundular, buyurdu.

2- "İşte bu ümmet bir tek ümmet halinde sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde yalnız benden korkun."

Yani, ey peygamberler topluluğu! Sizin dininiz birdir, bir tek millettir. Bu da tek olan, ortağı olmayan Allah'a kulluğa davettir.

Bu ifade bütün dinlerin Allah'ın birliğini tebliğde ve O'nu bilmekle, ilgili esaslarında bir olduğuna delâlet eder. Ancak şeriatlerin ve ahkâm gibi furûa (teferruata) dair hükümlerin zamanlara ve durumlara göre farklı farklı oluşunun bir mahzuru yoktur. Bu durum dinde ihtilâf olarak adlandırılmaz.

Bütün peygamberlerin amellerinin varacağı yer Allah Tealâ'dır ve yüce Allah şöyle sesleniyor gibidir: Ben rububiyette tek olan Rabbinizim. Benim cezamdan sakının. Ben sizin Rabbiniz olduğum halde benim emrime aykırı davranmayın.

3- "Onlar dinlerini aralarında parça parça edip fırkalara ayrıldılar. Her fırka kendi görüşüyle övünüp sevinmektedir."

Yani peygamberlere tabi olanlar dinlerini parça parça edip ayrıldılar. Çeşitli fırkalar, guruplar ve cemaatler oldular. Her fırka içinde buldukları sapıklıkla avunmaktadır. İçinde buldukları fırkaların açık bir hakikat olduğuna inanarak, kendilerinin hidayette olduğunu zannederek kendi fırkalarını beğenirler.

Bu parçalanma ve bölünmeyi açık bir şekilde zemmetmekte, ihtar ve tehditte bulunmaktadır. Bu sebeple Allah Tealâ onları tehdit ederek ve korkutarak şöyle buyurmaktadır:

"Şimdi sen onları bir süre gaflet sarhoşluğu içinde bırak." Yani ölünceye veya öldürülünceye ve azabın ilk başlangıcını ve belirtilerini görünceye kadar bilgisizlikleri ve sapıklıkları içinde bırak. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Sen şimdilik o kâfirlere mühlet ver, onları biraz geciktiriver." (Târık, 86/17); "Bırak onları, yesinler, faydalansınlar; onları ameli oyalaya dursun. Onlar sonra bilecekler." (Hıcr, 15/3).

4- "Onlar bizim kendilerine mallar ve oğullar vermekle, onlara iyilik etmeye koştüğümüzü mu zannediyorlar? Hayır, onlar bu işin farkında değiller." Yani bu gurura kapılan kimseler bizim kendilerine verdiğimiz mal ve oğulların onların bizim yanımızdaki değerleri ve bizim nezdimizdeki itibarları sebebiyle olduğunu mu zannediyorlar? Hayır, durum onların "Bizim mallarımız ve evlâdımız daha çoktur. Biz azap edilecek değiliz." (Sebe, 34/35) sözleriyle ifade ettikleri gibi değildir.

Onlar bu hususta hata ettiler, ümitleri boşa gitti. Bilakis biz bunu bir is-tidraç olarak, mühlet vermek üzere yaparız. Bu sebeple Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Hayır, onlar bu işin farkında değiller." Yani onlar bizim bunun kendilerine bir istidraç olduğunu, tevbe etmezlerse onların elinden tutup azaba götürmek üzere bir imtihan olduğunu hissetmiyorlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Artık onların ne malları, ne evlâtları seni imrendirmesin. Allah bunlar sebebiyle ancak kendilerini dünya hayatında azaba çarptırmayı... ister." (Tevbe, 9/55);

"Onlara fırsat vermemiz ancak günahlarını artırmaları içindir." (Âl-i İmran, 3/178);

"Artık bu sözü yalan sayanları bana bırak. Biz onları kendilerinin bilmeyecekleri bir

yönden derece derece azaba yaklaşıyoruz. Ben onlara mühlet veriyorum. Şüphe yok ki benim tedbirim sağlamdır." (Kalem, 68/44-45).

"Onlar bizim kendilerine mallar ve oğullar vermekle onlara iyilik etmeye koştüğümüzü mu zannediyorlar?.." ayeti hakkında Katade şöyle diyor: Allah'a yemin olsun ki malları ve evlâdıyla Allah insanları imtihana tabi tuttu. Ey Ademoğlu! İnsanlara malları ve evlâdı sebebiyle itibar etmeyin. Sadece iman ve salih amelleri sebebiyle itibar edin.

İmam Ahmed'in Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah aranızda rızıkları paylaştığı gibi aranızda ahlâkınızı da paylaştırdı. Şüphesiz ki Allah dünyayı sevdiğine de sevmediğine de verir. Dini ise sadece sevdiğine verir. Allah kime dini verirse onu sevmiş demektir. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki bir kul kalbi ve dili müslüman olmadıkça gerçek müslüman olmaz. Komşusu onun şerrinden emin olmadıkça gerçek mümin olmaz. Dediler ki:

- Onun şerri nedir ya Rasulallah? Buyurdu ki:

- Onun hilesi ve zulmüdür. Bir kul haram yolla bir mal kazanıp onu infak ederse o mal onun için mübarek olmaz. Bu malı tasadduk ederse kabul edilmez. Eğer bu malı sırtında bırakırsa o mal onun cehennem azığı olur. Şüphesiz Allah kötüyü kötü ile silmez. Fakat kötüyü iyi ile siler. Pis pisi silmez."[\[13\]](#)

Hayırlı İşlerde Yarışanların Vasıfları

57- Gerçekten Rablerinin korkusundan titreyenler,

58- Rablerinin ayetlerine iman edenler,

59- Rablerine ortak koşmayanlar,

60- Verdiklerini Rablerinin huzuruna dönecekler diye kalpleri ürpererek verenler,

61- İşte bu kimseler hayırlı işlerde yarış ederler ve bu yolda önde giderler.

62- Biz hiçbir kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemeyiz. Bizim nezdimiz-de

gerçekleri konuşan bir kitap vardır. Onlara asla haksızlık edilmez.

Açıklaması

Bunlar hayırlı işlere koşanların sıfatlarıdır:

1- "Gerçekten Rablerinin korkusundan titreyenler..." Yani onlar Rablerinin azabından korkularından dolayı O'na daima itaat ederler. "İşfak"tan (titremeden) murad edilen mana taatte devam etmektir. Yahut anlatılmak istenen mana şudur: Rablerinin korkusundan dolayı titrerler. Böylece korku ile titremenin bir arada zikredilmesi te'kit içindir.

2- "Rablerinin ayetlerine iman ederler." Yani Allah'ın kâinattaki ayetlerini ve indirilen Kur'an ayetlerini hiçbir şüphe olmayan tam bir tasdik ile tasdik ederler. Kâinat ayetleri göklerin, yerin ve insan nefsinin yoktan var edilmesi gibi inceleme ve düşünce vasıtasıyla Allah'ın varlığına delâlet eden, Allah'ın kudret ayetleridir.

Kur'an'da indirilmiş ayetler ise Hz. Meryem'den haber veren "Meryem Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti." (Tahrim, 66/12) yani olan her şeyin Allah'ın kaderi ve kazası ile olduğuna yakinen inandı, ayetiyle Allah'ın koyduğu hükümler gibi ayetlerdir. Eğer bu hüküm bir emir ise Allah'ın sevdiği ve razı olduğu hususlardandır, eğer bir nehiy ise bu Allah'ın sevmediği ve hoşlanmadığı şeylerdendir. Eğer hayır ise bu gerçektir.

3- "Rablerine ortak koşmayanlar..." Yani O'nunla birlikte başkasına ibadet etmeyenler bilakis sadece O'nun birliğini tanıyanlar ve tek olan, başka hiçbir varlığa muhtaç olmayan, eş ve evlât edinmeyen Allah'tan başka ilâh olmadığını ve O'nun benzeri dengi olmadığını bilirler.

Dikkat edilmelidir ki ikinci vasıf "Rablerinin ayetlerine iman edenler" vasfı ile tevhide iman etme ve Allah'ın ortağı bulunduğunu reddetme yani "tevhid-i rububiyet" üçüncü vasıf ile "tevhid-i ulûhiyet" ilâhlık ve kullukta birliğin ispatı ve gizli şirkin reddedilmesi yani sadece Allah'a kulluk edilmesi ve ibadetin sadece Allah için ve O'nun rızasını kazanmak için yapılmasına işaret vardır.

Ayetler sadece ikinci vasfı zikretmekle yetinmemişlerdir. Çünkü müşriklerden pek çoğu tevhid-i rububiyeti itiraf ediyorlardı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır. "Yemin olsun ki onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan mutlaka Allah derler." (Lokman, 31/25). Ama tevhid-i ulûhiyeti ve sadece Allah'a ibadette bulunmayı itiraf

etmezler. Putlara, heykellere ve diğer tapınılan şeylere taparlar.

4- "Verdiklerini Rablerinin huzuruna dönecekler diye kalpleri ürpererek verenler..." Yani ihsanda bulunanlar, ihsan ve iyilik şartlarını yerine getirmede ihmalkârlık yaparız da bu sebeple amelimiz kabul edilmeyecek korkusuyla kalpleri ürpererek titreyerek verenler... Ki bu korkuları ihtiyat ve tedbir babın-dandır.

İmam Ahmed, Tirmizî ve İbni Hatim'in Hz. Aişe'den rivayetlerine göre Hz. Aişe (r.a.):

- Ya Rasulallah! "Verdiklerini... kalpleri ürpererek verenler" hırsızlık yapan, zina eden ve içki içen, Allah'tan korkan kimse midir? dedi. Efendimiz (s.a.):

- Hayır, ya Ebu Bekir'in kızı, ya Sıddık'm kızı! Fakat bu kimse namaz kılan, oruç tutan ve sadaka veren ve Allah'tan korkan kimsedir, buyurdu.

Cenab-ı Hakkın: "Rablerinin huzuruna dönecekler" ayeti "Onların Rablerinin huzuruna dönmeleri sebebiyle" manasındadır.

Ayette geçen "vermek" anlamındaki kelimenin ifadesi zekât ve sadaka gibi maddî ihsana mahsus olmayıp isterse zekât ve kefarete v.b. gibi Allah Tealâ'nın hakları olsun, isterse emanetler, borçlar ve insanlar arasında adaleti gözetme gibi insanlara ait hakları olsun verilmesi gerekli her çeşit hakkı içine almaktadır. Çünkü ibadet veya bir başka vazifede ihmalkâr olmaktan yahut herhangi bir eksiklik sebebiyle vazifede yanlışlık yapmaktan korkarak ve bunları titreyerek yerine getiren kimse hakkını tam manasıyla ifa etme hususunda gayretli olur.

Bu vasıfların sıralanması son derece güzel bir şekilde yapılmıştır. Zira birinci vasıf lââyık olmayan hususlardan kaçınmayı gerekli kılan şiddetli korkunun meydana gelmesine delâlet etmektedir. İkinci vasıf imanın aslına ve iman konusunda derinleşmeye delâlet eder. Üçüncü vasıf ise ibadetlerde gösterişi terk etmeye delâlet eder. Dördüncü vasıf ise ibadet ve taatleri kusurlu yapmaktan korkarak yerine getirmeye delâlet etmektedir. Bu da sıddıkların makamının son noktasıdır.

"İşte bu kimseler hayırlı işlerde yarış ederler ve bu yolda önde giderler." Yani ibadetlerde geri kalmamak için bu yolda koşarlar, dünyada yardım ve ikram çeşitlerinde acele davranırlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah onlara hem dünya nimetini hem de gü&el ahire* sevabım verdi. " (Al-i İm-ran, 3/148); "Biz ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o ahirette de salih-^rdendir." (Ankebut, 29/27).

Onlar ibadet ve taatlerde insanların önüne geçmişlerdir. Kendilerine mal •re evlât verdiğimiz ve yanlışlıkla bunun kendilerine bir ikram olduğunu zanne-kâfirfer değif, asif 6u kimseler amerlerinin meyvesine ahiretten önce dün-kavuşmuşlardır.

Özetle: Gerçek mutluluk dünya mutluluğu değildir. Gerçek mutluluk güzel nnelle, korku ve ümitle birlikte sadaka vermekle kazanılan ahiret saadetidir.

İhlâslı müminlerin amellerinin durumunu beyan ettikten sonra Allah Te-ılâ kulların amellerinin hükümlerinden iki hükmü zikretti:

a) "Biz hiçbir kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemeyiz." Yani bizim şeriatımızın metodu hiçbir nefse gücünün miktarından fazlasını yüklememektir.

Bu ifade O'nun şeriatmâaki adaleti ve kullarına olan rahmetini bildirmek-edir. Bununla ayrıca salihleri tavsif ettiği güzel vasıflara teşvik ve nefislere olay geldiğini beyan etme manası kastedilmektedir.

b) "Bizim nezdimizde gerçekleri konuşan bir kitap vardır." Yani bizim katınızda insanların dünyadaki amellerini gerçeğe aykırı olmayan bir doğruluk ve aüyük bir dikkatle beyan eden amel defterleri -bir başka görüşe göre levh-i mahfuz- vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "İşte kitabım size gerçekleri söylü->or. Şüphesiz biz -dünyada iken- yaptıklarınızı yazıyorduk." (Casiye, 45/29); "Eyvah bize! Bu nasıl deftermiş ki büyük küçük hiçbir şey bırakmadan hepsini >ayıp dökmüş, derler." (Kehf,18/49). Burada tercih edilen görüşe göre "kitap"tan murad amellerin tespit edildiği amel defterleridir.

Cenab-ı Hak bundan sonra yükümlülüğün kolay olduğunu ifade ettikten sonra hesap görmekte kullarına olan lütfunu beyan edip şöyle buyurdu: "Onlara asla haksızlık edilmez." Yani onlar hayrın mükâfatı hususunda hiçbir zarara ığratılmazlar. Bilâkis az ve çok yaptıkları amellerin sevabına nail olurlar. Cefalarında ise arttırma yapılmaz. Onlara cezayı arttırma veya sevabı eksiltme şeklinde haksızlık yapılmaz. Bilakis Allah pek çok günahları affeder. [\[14\]](#)

Kâfirlerin Ve Kureyş Müşriklerinin İşledikleri Amellerin Hoş Karşılanmaması Ve Sebepleri

63- Fakat onların kalpleri bundan gaflet içindedir. Onların bunun dışında yapmakta oldukları başka işler de vardır.

64- Sonunda sefahet içinde olanlarını azapla yakaladığımız zaman da hemen feryat ederler.

65- Bugün feryat etmeyin. Çünkü siz bizden hiç yardım görmeyeceksiniz.

66- Size benim ayetlerim okunuyordu da, siz arkanızı dönüyordunuz.

67- (Ayetlerime karşı) böbürlenerek, geceleyin saçma sapan konuşuyordunuz.

68- Onlar hâlâ Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa onlara geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

69- Yoksa kendi peygamberlerini tanımadıkları için mi onu inkâr ediyorlar?

70- Yoksa "Onda bir delilik var" mı diyorlar? Hayır o onlara hakkı getirmiştir. Ama onların çoğu haktan hoşlanmazlar.

71- Eğer hak onların heva ve heveslerine uysaydı hiç şüphesiz gökler, yeryüzü ve bunların içinde bulunan kimseler fesada uğrardı. Hayır, biz onlara şeref kaynağını getirdik. Fakat onlar kendileri için şeref vesilesi olan bu kitaptan yüz çeviriyorlar.

72- Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbinin ücreti daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73- Gerçekten sen onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.

74- Ama ahirete inanmayanlar o doğru yoldan mutlaka sapmaktadırlar.

75- Biz onlara merhamet edip başlarındaki sıkıntıyı gidersek bile, onlar yine azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar.

76- And olsun biz onları azapla yakalamıştık, ama onlar yine de Rablerine boyun eğmemişlerdi. Zaten onlar Allah'a yalvarmazlar.

77- Nihayet üzerlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman derhal o azabın içinde ümitsizlikle donakalırlar.

Açıklaması

"Fakat kâfirlerin kalpleri bundan gaflet içindedir." Yani kâfirlerin ve müşriklerin kalpleri Kur'an'da şifa veren bu beyandan, en sağlam yolu göstermesinden, insanları dünya ve ahiretlerinde saadete erdirmesinden gafilirdirler ve sapıklık içindedirler.

"Onların bunun dışında yapmakta oldukları başka işler de vardır." Yani kâfirlerin gaflet ve bilgisizlik dışında Allah'a şirk koşma, Kur'an'a, Peygamberimiz'e (s.a.) ve müminlere dil uzatma gibi kesin olarak gelecekte yapacakları o aşka kötü ve çirkin işler de vardır. Bunu zikretmesinin sebebi bu amellerin Allah'ın ilminde ve Levh-i Mahfuz'da tespit edilmiş olması ve Allah'ın ilmi bunları kuşattığı ve Allah'ın ilmi değişmeyeceği için, geçmişte onlar adına yazılıp tescil edilmiş olmasıdır.

"Sonunda sefahat içinde olanlarını azapla yakaladığımız zaman da hemen 'eryat ederler." Yani sonunda sefahat içinde olanlarını (dünyada nimet içinde şırmış olan kimseleri) şiddetli azap, sıkıntı ve musibet içinde bıraktığımız zaman hemen bağıırır, imdat isterler.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Hakkı yalanlayan o varlık sahiplerini bana bırak. Ve onlara mühlet ver. Çünkü bizim yanımızda eziyetler ve yakıcı bir ateş var." (Müzzemmil, 73/11-12).

"Biz onlardan önce nice ümmetleri helak ettik. O zaman çığılıklar kopardılar. Halbuki o vakit kurtulma vakti değildi." (Sad, 38/3).

"Bugün feryat etmeyin. Çünkü siz bizden hiç yardım görmeyeceksiniz." Yani feryat etmenin hiç bir faydası ve yararı yoktur. Bu feryadınız size indirilmesi murad edilen azabı engelleyecek değildir. Bu durum kesinleşmiş ve azap vacip olmuştur. Siz asla size yardımcı olacak ve sizinle acıklı azap arasında perde olacak hiçbir kimse bulamayacaksınız.

Allah'ın yardımının onlara ulaşmamasının ve bu cezanın meydana gelmesinin sebepleri üçtür.

*

1- "Size benim ayetlerim okunuyordu da, siz arkanızı dönüyordunuz." Yani size ne zaman Kur'an ayetleri okunursa siz bu ayetlerden nefret ediyorsunuz, bunları dinlemekten ve bu ayetleri okuyan kimseden yüz çeviriyorsunuz. Tıpkı geriye dönerken topukları üzerinde kaçan kimse gibi haktan kaçılıyorsunuz. Ayette murad edilen mana şudur: Onlar haktan, gerçeklerden yüz çeviriyorlar. Çağııldıkları zaman ayak direktirler. Talep edildikleri

zaman gitmekten vazgeçerler.

2- "(Ayetlerime karşı) böbürlenerek..." Yani onlar haktan yüz çevirerek ve hakka karşı ayak direterek hakka karşı böbürlenerek, hakkı ve hak ehlini küçümseyerek kibirleniyorlar.

Ayette "bihi" nin zamiri Beyt-i Atik veya Harem'e racidir. Çünkü onunla gurur duyuyorlar ve Harem'e lâîk olmadıkları halde kendilerinin Harem'in muhibbi olduğuna inanıyorlardı. Ya da bu zamir Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e (s.a.) racidir. Çünkü onlar Kur'an'ı sihir, şiir veya kâhinlik olarak niteliyorlar ve Peygamberimiz (s.a.) hakkında: "Sihirbaz, şair, kâhin, yalancı veya mecnun" diyorlardı. Bütün bunlar batıldır, Kur'an haktır. Hz. Muhammed (s.a.) hak peygamberdir. Haktan yüz çevirip böbürlenmek hiç de iyi bir davranış değildir.

3- "Geceleyin saçma sapan konuşuyorsunuz." Beytullah'm etrafında geceleyin konuşarak Kur'an'ı terk ediyorsunuz. Ya da hezeyanlar savuruyorsunuz. Kur'an'ı anarak ve ona dil uzatarak gece sohbeti yapıyorsunuz. Buna göre "bihi" kelimesinin muallakı "Sâmiran" kelimesidir.

Cenab-ı Hak onların durumunu tavsif ettikten sonra onların bu işlere teşebbüs etmelerinin şu dört sebepten birine bağlı olduğunu beyan etti.

a) "Onlar hâlâ Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?" Müşrikler hâlâ bu yüce Kur'an'ı anlamaya çalışıyorlar mı? Halbuki bu kitap özellikle onlara indirilmişti. Kur'an beyanı, fesahati, belagatı ve yüce muhtevası ile gayet iyi biliniyordu. Hiçbir peygambere ondan daha mükemmel ve daha şerefli bir kitap in-dirilmemişti. Onlara lâîk olan kendilerine verilen Allah'ın nimetini kabul etmek, o nimete karşı şükretmek ve onu anlamaya gayret etmek ve onun gereğiyle amel etmektir.

b) "Yoksa onlara geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?" Yoksa onlar önceki ümmetlere peygamberlerin mucizelerle desteklenerek peş peşe geldiklerini tevatür yoluyla bilmelerine rağmen Peygamberin gelişinin normal şartlara aykırı, olağanüstü bir durum olduğuna mı inanıyorlar? Bu bilgi onların bu peygamberi tasdik etmelerine sebep olmuyor mu?

c) "Yoksa kendi peygamberlerini tanımadıkları için mi onu inkâr ediyorlar?" Yani belki de onlar peygamberlerini peygamberlikten önceki yüksek has-letleriyle tanımıyorlar da onun için mi inkâr ediyorlar? Halbuki onlar onun doğru sözlü ve güvenilir olduğunu, yalandan ve kötü ahlâktan kaçtığını gayet iyi biliyorlardı. Onun "el-Emin (Güvenilir)" olarak adlandırılmasında görüşbir-liğine vardıktan sonra onu nasıl^alanlarlar?

Bu sebeple Ca'ferb. EbîTalib (r.aj Habeşistan kralı Necaşî'ye: - Ey Melik! Allah bizim

içimizden soyunu, doğruluğunu ve güvenilirliğini bildiğimiz bir rasul gönderdi, demişti.

Yine Mugire b. Şu'be (r.a.) Kisra'nın vekiliyle mübareze ettiği zaman bunun benzeri bir söz söylemişti. Bizans kralı Herakl, Ebu Süfyan Sahr b. Harb ve arkadaşlarına Peygamberimiz'in (s.a.) vasıfları, soyu, dürüstlüğü ve güvenilirliği hakkında sorular sorduğu zaman Ebu Süfyan ve arkadaşları kâfir olup henüz müslüman olmamışlardı ama onun doğrulukla muttasıf olduklarını itiraf etmişlerdi.

ç) Yoksa "onda delilik var" mı diyorlar? Yani onlar peygamberin akıl ve düşünce bakımından insanların en üstünü olduğunu bilmelerine rağmen onda ne dediğini bilmeyecek derecede delilik mi var, diyorlar?

Daha sonra Allah Tealâ onların iman etmemelerinin hakiki sebebini şöyle beyan etti:

"Hayır, o onlara hakkı getirmiştir. Ama onların çoğu haktan hoşlanmazlar. " Hayır o doğru sözlü ve güvenilir peygamber hiç değişmeyen ve başka çıkış yolu olmayan hakkı getirmiştir. Bu hak Allah'ın birliği ve gerçek saadeti temin edecek şeriatıdır. Fakat kalplerinde şirk kökleştiği için, babalarını ve dedelerini taklit yoluna sarıldıkları için mevkilerini, liderlik ve başkanlık makamlarını korumak için onların çoğu bu gerçekten hoşlanmazlar.

Cenab-ı Hak "Onların çoğu" buyurdu. Çünkü onlardan bir kısmı haktan hoşlanmadıkları için değil, Ebu Talib hakkında anlatıldığı gibi onurları ve gururları sebebiyle kendi kavimlerinin tenkit ve ayıplamalarından korkmaları sebebiyle imanı terk ettiler.

"Eğer hak onların heva ve heveslerine uysaydı hiç şüphesiz gökler, yeryüzü ve bunların içinde bulunan kimseler fesada uğrardı." Hak batılın zıttı olan her şeydir. O değişmeyen, doğru olan, gerçek ve doğru yoldur. Hak insanların heva ve heveslerine uysaydı batıla çevrilir, bütün kâinatın sistemi bozulurdu. Bir başka görüşe göre hak, İslâm demektir. İslâm onların heva ve heveslerine uysa ve şirke çevrilse Allah kıyameti getirir ve bütün âlemi helak ederdi. Kata-de'den: "Hak, Allah Tealâdır" görüşü nakledilmiştir. Buna göre ayetin manası şöyledir. Allah onların heva ve heveslerine tabi olan, şirk ve masiyetleri emreden bir ilâh olsaydı gerçek ilâh olmaz, şeytan olurdu.

Umumî mana şöyledir: Hak heva ve hevese uymaz. Bilakis insanın üzerine vacip olan heva ve hevesi terk edip hakka uymaktır. Çünkü heva ve hevese uymak büyük fesada, bozgunculuğa sebep olmaktadır. Dolayısıyla Kur'an, zulmün mubah sayılması, adaletin terk edilmesi, yağmacılık, soygunculuk ve hırsızlığın normal sayılması, zinanın ve adam öldürmenin caiz sayılması, ahlâkî değerlerin ihmal edilmesi gibi anarşi ve haktan sapmanın bulunduğu kanunları kabul ederek, Allah'a şirk koşma ve putperestliği onaylayarak gelseydi dünyanın düzeni tamamen bozulur ve çelişki meydana gelirdi.

Medeniyet geriler, gökler ile yeryüzü ve bunların içinde bulunan varlıklar hepsinin heva ve hevesleri bozuk ve farklı olduğu için tamamen fesada uğrardı. Eğer tecavüz normal sayılıyorsa güvenlik ortadan kalkardı. Zulüm mubah görülseydi medeniyet yıkılırdı. Zina caiz olsaydı soy-sop birbirine karışır, aileler yıkılırdı...

Onların düşünceleri ve sözlerinden biri de Kur'an'ın anlattığı şu husus idi: "Bu Kur'an şu iki kasabadan büyük bir adama indirilseydi ya!" (Zuhruf, 43/31).

Buna şu şekilde cevap verilmişti: "Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar?" (Zuhruf, 43/32); "De ki: "Eğer Rabbinin rahmetinin hazinelerine sizler sahip olsaydınız o takdirde harcama korkusuyla mutlaka cimrilik yapardınız." (İsra, 17/100); "Yoksa onların bu mülkten bir hisseleri mi var? O takdirde onlar insanlara hurma çekirdeğinin zarını bile vermezlerdi." (Nisa, 4/53).

Ayette geçen "Ve-men fîhinne" kelimesinin zamiri gökyüzündeki melekler, yeryüzünün insanları ve cinleri gibi akıl sahiplerine işaret etmektedir. Akıl sahibi olmayan varlıklar ise akıl sahibi varlıklara tabidirler.

Daha sonra Allah Tealâ hak, hidayet ve hayır alâmetlerinden yüz çevirdikleri için onları ayıplayarak şöyle buyurdu: "Hayır, biz onlara şeref kaynağını getirdik. Fakat onlar kendileri için şeref vesilesi olan bu kitaptan yüz çeviriyorlar. " Yani biz onlara öğüt olan ya da içinde onların şerefi, övücü ve itibarlarını yüceltme bulunan Kur'an'ı getirdik. Nitekim Cenab-ı Hâk bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki O (Kur'an) senin ve kavmin için bir öğüt ve şereftir. " (Zuhruf, 43/44). Fakat onlar, kendileri için ebediyet ve şeref olan bu zikirten yüz çevirmektedirler.

Sonra Peygamberimizin (s.a.) davetindeki ihlâsmı açıklayarak şöyle buyurdu:

"Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbinin ücreti daha hayırlıdır. O rızık verenlerin en hayırlısıdır." Yani sen bu ilâhî mesajı tebliğ etmek, hidayete davet etmek ve şanı yüceltmek üzere ücret mi istiyorsun ki onlar sana iman etmiyorlar, senden usanç duyup sana buğz ediyorlar? Burada anlatılmak istenen husus bu suçlamanın ondan uzak olması ve peygamberimizin bu görevi yerine getirmek için bir bedel istememesidir. Dolayısıyla onların peygamberin sözünü kabul etmekten uzak kalmaları caiz değildir. Allah'ın nezdindeki sevap dünyanın ücretinden daha hayırlıdır. Allah nimet verenlerin, mükâfat verenlerin en faziletlisi, en üstünüdür.

Kur'an'da bu ayetin benzerleri çoktur. Meselâ: "De ki: Sizden isteyeceğim ücret sizin olsun. Benim ecir ve ücretim Allah'a aittir." (Sebe, 34/47); "De ki: Ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ben size kendiliğinden bir şey yükleyenlerden değilim." (Sad, 38/86); "De ki: Ben sizden buna karşılık bir ücret istemiyorum. Ancak yakın akrabamı sevmenizi istiyorum." (Şûrâ,42/23).

Özetle: Onlar Peygamberimiz'in (s.a.) davetine icabet etmemekte mazur değildirler. Allah onu insanlık hayatı için yüksek bir düstur ile te'yit etmiştir. Onun mal, mülk ve mevki olarak maddi hiçbir tamahkârlığı yoktur.

Allah Tealâ Rasulünün (s.a.) getirdiği kitabın doğruluğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Gerçekten sen onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun." Yani Ey Muham-med! Sen bütün insanları ve bu arada Kureyş müşriklerini dosdoğru yola, doğru sağlam dine, izzet ve şerefin yoluna, hayra, doğruluğa ve orta yola davet ediyorsun.

Bu yol dinî ve dünyevî proplemlerin çözümü ve insanlığın dertleri için şifa verici ilâç olan İslâm'dır. Nitekim bozulmamış selim akıl sahipleri ile ilim ve kültür adamlarının yaptıkları İslâm düşmanlığından uzak tarafsız araştırmaları buna tanık olmuştur.

"Ama ahirete iman etmeyenler o doğru yoldan mutlaka sapmaktadırlar." Yani öldükten sonra dirilmeyi tasdik etmeyen, ahireti yalanlayanlar bu yoldan uzak, sapmış ve zulme düşmüş kimselerdir. Çünkü doğru yol birdir. Bu yola karşı olan yollar pek çoktur.

"Biz onlara merhamet edip başlarındaki sıkıntıyı gidersek bile, onlar yine azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar." Yani bu kâfirlere geniş rahmetimizden bol bol versek, onlardan sıkıntıyı gidersek ve Kur'an'ı onlara anlatsak bile onlar Kur'an'a iman etmeyecek ve ona boyun eğmeyeceklerdir; sapıklıkları içinde devam edecekler, inatçılıkları ve azgınlıklarında devam edecekler, şaşkın ve tereddüt içinde kalacaklardır. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Eğer Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara duyururdu. Onlara duyursa bile yine onlar muhakkak ki yüz çevirdikleri halde arkalarına dönerdi." (Enfal,8/23).

"Andolsun biz onları azapla yakalamıştık ama onlar yine de Rablerine boyun eğmemişlerdi. Zaten onlar Allah 'a yalvarmazlar." Yani biz onları musibetler ve zorluklarla imtihan ettik. Bu durum onları içinde buldukları inkarcılık ve hakka muhalefetten çevirmedi. Bilakis azgınlıkları ve sapıklıkları üzerine devam ettiler. Rablerine boyun eğip ürpermediler. Dua edip huzurunda eğilmediler. Nitekim Cenab-ı Hak bu çeşit kimseler hakkında şöyle buyurmaktadır: "Onlara azabımız geldiği zaman yalvarmak değil raiydiler. Fakat kalpleri katılaştı." (En'am, 6/43).

Cenab-ı Hak daha sonra onların sonunun ne olacağını haber verdi: "Nihayet üzerlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman derhal o azabın içinde ümitsizlikle donakalırlar." Yani onlara Allah'ın emri gelip de kıyamet ansızın gelince ve hiç ummadıkları şekilde onlara azap gelince bütün hayırlardan ve her çeşit rahattan ümitsizliğe düşer, umutları kesilir, hayalleri yıkılır. [\[15\]](#)

Allah'ın Kullarına Büyük Nimetleri

78- Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Pek az şükrediyorsunuz.

79- Sizi yeryüzünde yeşerten O'dur. Siz ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız.

80- Hayat veren de öldüren de O'dur. Gece ve gündüzün değişmesi O'nun emriyledir. Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?

Açıklaması

Allah Tealâ kudretine, hikmetine ve ilmine delâlet eden büyük nimetlerle kullarına lütufta bulunmuştur. Bu nimetler şunlardır:

1- "Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur." Sizin için sesleri duyacak kulakları, eşyayı görmek için gözleri, olayları anlamak için ve dünya ve ahiretin menfaatlerini temin etmeye götüren gerçekleri idrak etmek için akılları yaratan Allah'tır.

"Pek az şükrediyorsunuz." Yani içlerinden şükredenler pek azdır. Yani Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere karşılık onlar Allah'a çok az şükrederler. Mana şudur: Onlar Allah'ın büyük nimetlerine karşılık O'na şükretmezler. Nitekim nankör kimse için "Falan ne az şükretmektedir!" denir. Bu ifade aynen şu ayetteki gibidir: "Ne kadar arzu etsen de insanların çoğu mümin değildir." (Yusuf, 12/103).

2- "Sizi yeryüzünde yeşerten O'dur. Siz ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız. " Sizi yaratan ve yeryüzünü imar edip medeniyete kavuşmanız için sizi çoğaltarak yeryüzünde yayan, sizi cinsleri, renkleri, dilleri ve sıfatları farklı olarak yeryüzünün değişik bölgelerine dağıtan Allah'tır. Sonra kıyamet günü belirli bir günde buluşmak üzere hep birlikte toplanacaksınız. Cenab-ı Hak kü-çük-büyük hiçbir şey bırakmadan başlangıçta yarattığı gibi aynı şekilde dirilte-cektir. Hüküm yalnız O'nundur.

3- "Hayat veren de öldüren de O'dur." Size hayat nimeti bahşeden O'dur. Fakat bu nimet ebedî değildir. Ancak bundan maksat sevap yurduna intikal etmektir. Bu da can verdikten sonra öldürmek, sonra da amellere karşılık verilmesi için tekrar diriltmek suretiyle olur.

4- "Gece ve gündüzün değişmesi O'nun emriyledir." Gece ve gündüzün insanların emirlerine verilmesi ve herbirinin birbirini takip edecek şekilde, hassas bir sistemle ve belirli bir zaman içerisinde birbirinden ayrılmadan devam etmelerinin temini sadece Allah'a aittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ne güneşin aya erişmesi gerekir, ne de gece gündüzü geçer. Her biri bir yörüngede yüzmektedir." (Yasin, 36/40).

Bundan sonra Cenab-ı Hak bütün bunları düşünmemekten sakındırarak şöyle buyurdu:

"Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?" Bu şeyler hakkında hiç düşünmez misiniz? O'nun kudretinin, Rab oluşunun ve birliğinin mahiyetini düşünmez misiniz? Akıllarınız size her şeyi ezici güce sahip olan, her şeyin kendisine boyun eğdiği aziz ve alîm (her şeyi bilen) bir Allah'ın varlığını göstermiyor mu? Böylece Allah'ın var olduğunu, hayat sahibi ve kudret sahibi olduğunu gayet iyi bilirsiniz. Bu ayette ihtar ve tehdit yapıldığına delil vardır. [\[16\]](#)

Müşriklerin Dirilişi İnkâr Etmeleri Ve Bunun Kesin Delillerle İspat Edilmesi

81- Hayır, onlar öncekilerin söylediklerini söyleyip durdular.

82- Onlar: "Ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, gerçekten biz mi diriltilecek misiz" dediler.

83- Şüphesiz biz de daha önce atalarımıza yapılan tehditle tehdit edildik. Bu öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir (dediler).

84- De ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım, yeryüzü ve yeryüzünde bulunanlar kimindir?"

85- "Allah'ındır." diyecekler. O halde siz hiç düşünmez misiniz?" de.

86- 'Yedi göğün Rabbi ve o yüce arşın Rabbi kimdir?' de.

87- "Allah'tır." diyecekler. "Öyleyse siz hiç O'ndan korkmaz mısınız?" de.

88- "Her şeyin mülkiyetini elinde tutan, koruyan fakat kendisi hiç bir şekilde korunmayan (himayeye muhtaç olmayan) kimdir? Biliyorsanız söyleyin." de.

89- "Allah'tır." diyecekler. 'Peki siz nasıl aldanıyorsunuz?" de.

90- Doğrusu biz onlara hakkı getirdik. Fakat onlar yalancıdırlar.

Açıklaması

Müşrikler kendilerini Allah'ın birliğine ve öldükten sonra diriltmeye kadir olduğuna irşad edecek akıllarını kullanmamaları sebebiyle -önceki ayetle de kınanıp tehdit edilmelerine rağmen- önceki ilkel insanların sözlerini aynen tekrar ettiler:

"Bilakis onlar öncekilerin söyledikleri gibi söylediler." Bütün geçen hususlara rağmen bu müşrikler öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmekte ve bunu uzak bir ihtimal olarak görmektedirler. Onlar hiçbir burhan olmaksızın körü körüne taklit etmek üzere peygamberlerini yalanlayan geçmişlerinin sözlerini tekrar ettiler. Bu onları kendi sözleriyle ayıplama ifadesidir. Bu sözün tafsilatı iki şekildedir:

a) "Dediler ki: Biz öldükten ve toprak olduktan sonra mı diriltileceğiz?" Yani biz öldükten sonra ve çürümüş kemikler olduktan sonra hayata mı döneceğiz? Onlar bunda meydana gelmesini uzak bir ihtimal olarak görüyorlardı.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştu: "Onlar derler ki: Biz mi sahiden eski hale döndürülmüş olacağız? Biz çürüyüp dağılmış kemikler olduğumuz vakit mi? Dediler ki: Öyle ise bu (hayata dönüş) ziyanlı bir dönüştür. Fakat o ancak bir tek haykırıştır. Ki o zaman onlar hemen (diri olarak) toprağın yüzünde-dirler." (Naziât, 79/10-14).

"İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmüyor mu ki o açıktan açığa bir hasım olmaktadır. O kendi yaratılışını unutarak bize bir misal getirdi. "Bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?" dedi. De ki: Onları ilk defa yaratan diriltecek. O her yarattığını gayet iyi bilendir." (Yasin, 36/77-78).

b) "Şüphesiz biz de daha önce atalarımıza yapılan tehditle tehdit edildik." Yani Muhammed'in haber verdiği öldükten sonra diriliş vaadini eskiden geçmiş peygamberler

de vaad etmişlerdi. Sonra onlar ahmaklıkları sebebiyle bu dirilişin dünya hayatında olacağını zannediyorlardı.

"Bu öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." Yani, "Bu öldükten sonra diriliş vaadi eskilerin yalanlamalarından, masallarından ve batıl inançlarından başka bir şey değildir. Biz bu efsaneleri şuursuz olarak, doğruluğunu ispat eden hiçbir delil olmadan babadan oğula aldık." diye iddia ettiler.

Cenab-ı Hak sonra onlara dirilişi ispat için üç burhan ile cevap verdi: 1- "De ki: Eğer biliyorsanız, söyleyin bakalım yeryüzü ve yeryüzünde bulunanlar kimindir?" Yani ey peygamber! Ahireti inkâr edenlere şöyle de: Yeryüzünü ve içinde bulunan hayvan, bitki, meyve ve benzeri varlıkları yaratan kimdir, yeryüzünün gerçek sahibi kimdir? Siz eğer biliyorsanız" ifadesi onları hiçe almakta ve bilgisizliklerini vurgulamaktadır.

"Allah'ındır, diyecekler." Yani onlar aklın gereği olarak bütün bunların, mülk, yaratık ve idare olarak sadece Allah'ın olduğunu gösterdiği gerçeğini itiraf edeceklerdir.

"De ki: O halde siz hiç düşünmez misiniz? " Onlara şöyle söyle: Onlar bu varlıkları başlangıçta yaratanın tekrar yaratmaya kadir olduğunu düşünmüyor ve ibret almıyorlar mı? İbadetin sadece yaratan ve rızık verene ait olacağını başkasına ait olmayacağını düşünmüyorlar mı? Cenab-ı Hak'ın bu ayetinin manası, üzerinde buldukları yolun batıl olduğunu anlamak için düşünmeye teşvik etmektir.

Bu kesin burhan, tekrar dirilişi inkâr edenlere ve Allah'ın rububiyetini itiraf eden ve Allah'la birlikte başka varlıklara tapan müşriklere, putperestliğe cevap mahiyetindedir. Bunlar Allah ile birlikte ilâhlıkta başkasını ortak koşmakta ve tapındıkları varlıkların hiçbir şey yaratamayacaklarını ve hiçbir şeye sahip olmadıklarını itiraf etmelerine rağmen Allah'tan başkasına tapmaktadırlar. Onlar bununla sadece onların Allah'a yaklaştırdıklarına inanıyorlardı: "Biz sadece bizi Allah'a yaklaştırmaları için onlara tapıyoruz."

2- "De ki: Yedi kat göğün Rabbi ve o yüce arşın Rabbi kimdir?" Yine onlara şöyle söyle: Şu göklerin ve göklerde bulunan yıldızların ve meleklerin yaratıcısı kimdir? Bütün varlıkların tavanı hüviyetindeki bu muazzam arşın yaratıcısı kimdir? Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "O'nun kürsîsi gökleri ve yeri kuşatmıştır." (Bakara, 2/255).

Yine Ebu Davud'un Peygamberimiz'den (s.a.) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın şanı bundan çok daha yücedir. Arşı semalarının üstünde aynen şu şekildedir." Eliyle kubbe gibi işaret buyurdu.

Bir başka hadiste şöyle buyurmaktadır: "Yedi kat gökler, yedi kat yerler, bunların aralarında ve içinde bulunan varlıklar kürsînin yanında bir çöle atılan bir halka gibidir. Kürsî ise içindekilerle birlikte arşa nispetle bu çöldeki halka gibidir."

"Arş" şu iki hususiyeti bir arada bulundurmaktadır:

- Genişlik ve yükseklikte büyüklük ve azamet: 'Yüce arşın Rabbidir."

- Güzellik ve göz alıcılık. Nitekim bu surenin sonunda şöyle buyurulmaktadır: "Değerli arşın Rabbidir." Yani güzel ve gözalıcı arşın Rabbidir demektir.

"Allah'tır, diyecekler." Yani onlar derhal bunun sadece Allah'a ait olduğunu itiraf edeceklerdir. Ondan başka cevap yoktur.

"De ki: Öyleyse siz hiç O'ndan korkmaz mısınız?" Yani siz bunu itiraf ettiğinize göre Allah'ın cezasından korkmuyor musunuz?

Süflî ve ulvî âlemler Allah Tealâ'mn mülkü olduğu gibi bu iki âlemin işlerini idare etmek de sadece O'na aittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Her şeyin mülkiyetini elinde tutan kimdir?" Yani mülk, tasarruf ve idare O'nun elindedir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "Hiçbir canlı yoktur ki O onların perçeminden tutmuş olmasın." (Hud, 11/56). Yani bunlarda tasarruf sahibidir.

"... koruyan fakat kendisinden hiçbir şekilde korunmayan kimdir? Biliyorsanız söyleyin, de." Yani O dilediğine yardım eden, dilediğini himaye eden, 'hiçbir kimsenin O'ndan hiçbir kimseyi himaye edemediği, engel olunamayan, karşı çıkılmayan muazzam bir şahsiyettir. O'nun dilediği şey olur, O'nun dilemediği olmaz. Siz ilim ehli iseniz (söyleyin).

"Allah 'tır, diyecekler." Yani onlar mülkün gerçek sahibinin ve gerçek idare edenin başkası değil sadece Allah olduğunu, dolayısıyla O'nun hükmünü ortadan kaldıracak ve Onun kazasını reddecek hiçbir güç olmadığını itiraf edecekler. Burada ve daha önceki yerlerdeki "lillâh" kelimesi "Allâhü" şeklinde de okunmuştur. Mana bakımından bu ikisi arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü "O'nun Rabbi kimdir" ve "O kimindir?" sözleri aynı manadadır.

"De ki: Peki, siz nasıl aldanıyorsunuz?" Garipser bir eda ile ve onları tenkit ederek şöyle söyle: Allah'ın birliğine inanmayı ve O'na itaati bırakıp nasıl aldanıyorsunuz? Aldatan, şeytan ve nefsî arzulardır. Yahut Allah'ın yaratıcı, mülkün gerçek sahibi ve gerçek idareci olduğunu açıkça ifade etmenize, bunu bilmenize ve itiraf etmenize rağmen Allah ile birlikte başka varlıklara tapmanızı akıllarınız nasıl kabul eder?

"Doğrusu, biz onlara hakkı getirdik. Fakat onlar yalancıdırlar." Hayır, biz onlara hak sözü ve sadık delili ve Allah'tan başka ilâh olmadığı şeklinde değişmez gerçeği getirdik.

Buna delâlet eden kesin delilleri ortaya koyduk. Fakat onlar bununla birlikte hakkı inkâr hususunda ve Allah'la beraber başka varlıklara tapınmakta ısrar ederek yalancı durumuna düştüler. Bu hususta onların lehine hiçbir delil yoktur.

Nitekim surenin sonunda şöyle buyurulmuştur: "Kim Allah 'la birlikte başka bir ilâha yalvarırsa onun bu hususta hiçbir burhanı yoktur. Onun hesabı sadece Rabbinin nezdindedir. Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa ermezler." O müşrikler bunu bir delile dayanarak değil, sadece şaşkın ve bilgisiz babalarına ve geçmişlerine uyararak yapmaktadırlar.

Bu ayetlerde Allah'ın evlâdı olduğu ve ortağı bulunduğu iddialarına karşı korkutma ve tehdit vardır. [\[17\]](#)

Allah Tealâ'nın Evlâdı Ve Ortağı Bulunduğunun Reddedilmesi

91- Allah asla çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte bir başka ilâh da yoktur. Aksi takdirde her ilâh kendi yarattığını alır götürürdü. Ayrıca birbirlerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah onların (müşriklerin) yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.

92- O gaybı da, görünen âlemi de bilir. O onların tuttukları ortaklardan yücedir.

Açıklaması

Allah Tealâ kendi nefsinin şu iki şeyden tenzih etmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Allah hiçbir evlât edinmemiştir." Yani melekler Allah'ın kızlarıdır diyen bazı müşriklerin iddia ettikleri gibi Allah'ın asla evlâdı yoktur.

"O'nunla birlikte başka hiçbir ilâh yoktur." Putları tanrı edinen putperestlerin tasavvur ettikleri gibi Allah ile birlikte bu âlemin yaratılmasından sonra ilâhlıkta O'na ortak olan, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur.

"Aksi takdirde her ilâh yarattığını alır götürür, birbirlerine üstünlük tasarlardı. " Yani birden fazla ilâh bulunduğu kabul edilirse bu ilâhlardan her biri yarattığı varlıklarla başbaşa kalır, var ettiğiyle bağımsızlık kazanır, her birinin mülkü diğerinin mülkünden ayrılırdı. Çünkü ortaklığın devam etmesi imkânsızdır. Herbirinin düşüncesi diğerini yenmek olur, güçlünün zayıf üzerindeki gücünün ortaya çıkması için dünya krallarının yaptığı gibi her biri diğerini ezip onun üzerine hakim olmak isterdi. Eğer bu üstünlük mücadelesi ve parçalama olursa varlığın düzeni bozulur, gökler, yeryüzü ve bunların içinde bulunanlar fesada uğrardı.

Ancak görünen odur ki bütün kâinat düzenli ve planlıdır. Son derece nizam ve mükemmel bir düzen içindedir. Süflî âlem ile ulvî âlemden her biri hiç-' bir çatışma ve düzensizlik olmaksızın irtibat içindedir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Rahmanın yaratışında hiçbir düzensizlik göremezsin." (Mülk, 67/3); "Gerçekten göklerin ve yeryüzünün yaratılışında gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde akıl sahipleri için nice ibret verici deliller vardır." (Âl-i İmran, 3/190).

İlâhların birden fazla olmasının imkânsız olduğu sabit olup kâfirlerin her iki durumdaki sözleri batıl ve asılsız olunca Allah Tealâ şöyle buyurdu: 'Allah onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir." Yani bir ve tek olan, hak olan Allah, O'nun oğlu ve ortağı bulunduğu şeklindeki iddia sahibi zalimlerin söylediklerinden çok çok uzaktır.

"O gaybı da, görünen âlemi de bilir." Yani görünen ve görünmeyen her şeyin ilmi Ona mahsustur. O mahlûkatm idrak etmesinden uzak kalan eşyayı da bilir. Onların müşahade edip gördükleri şeyleri de bilir. O bu iki şeyi aynı şekilde bilir.

Bu ifade Allah'ın ortağı bulunduğunu reddetmek hususunda diğer bir delildir. Zira Allah'tan başkası görünen âlemi yani önünde görülenleri, var olanları bilse de, bunun yanında görünmeyen gaybî hususları kesinlikle bilemez. Bu onların noksanlığına delildir. Allah ise kemal sıfatıyla muttasıftır. Nitekim gaybı, görünmeyen âlemi bilmeden, sadece görünen âlemi bilmekle tam ve kâmil bir vukufiyet sağlanmaz.

"O onların koştukları ortaklardan çok yücedir." Allah kendisiyle birlikte başka ilâhı ortak koşan zalim inkarcıların söylediklerinden münezzehtir, onlardan çok çok üstündür.

[18]

93- De ki: "Ey Rabbim! Eğer onlara vaad edilen azabı bana göstereceksen..."

94- Beni o zalim kavmin içinde bulundurma ey Rabbim."

95- Şüphesiz ki biz onlara vaad ettiğimizi sana göstermeye elbette kadiriz.

96- Sen kötülüğü en güzel şekilde önle: Biz onların neler yakıştırdıklarını çok iyi biliriz.

97- De ki: "Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım."

98- "Ey Rabbim! Onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."

Açıklaması

Allah Tealâ peygamberine felâket zamanlarında okunacak bazı duaları emrediyor ve şöyle buyuruyor:

"De ki: Ey Rabbim! Eğer onlara vaad edilen azabı bana göstereceksen, beni o zalim kavmin içinde bulundurma, ey Rabbim!" Yani onlara dünyada veya ahirette vaad ettiğin azabı bana mutlaka gösterecek isen, beni onların içine katma, beni onlardan koru. Bana onların azabı ile azap etme. Zira azap bazan o azaba lââyık olmayana da isabet edebilir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "İçinizden sadece zulmedenlere dokunmayacak olan fitneden sakının" (Enfal, 8/25).

İmam Ahmed'in ve "sahihtir" kaydıyla Tirmizî'nin rivayet ettikleri hadis-i şerife göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle dua ediyordu: "(Allahım!) Bir kavme fitne murad ettiğin zaman beni sana fitneye düşmeden kavuştur."

Hasan-ı Basrî'den rivayet edildiğine göre, Cenab-ı Hak peygamberine ümmetinde bir fitne çıkacağını haber verdi, ama bunun vaktini bildirmedi. Ona bu duayı yapmasını emretti.

Peygamberimiz'e (s.a.) bu duanın irşad edilmesi ecrinin büyük olması, daima Rabbini

zikredici olması ve bize bu duayı öğretmesi içindi.

"Şüphesiz ki biz onlara vaad ettiğimizi sana göstermeye elbette kadiriz." Eğer biz dileseydik onlara vereceğimiz felâket, belâ ve mihnetleri sana da gösterirdik. Fakat bunu belirli bir vakte erteliyoruz. Zira onların bir kısmı veya zürriyetlerinden bir kısmı iman edecektir.

Cenab-ı Hak daha sonra davetin başarılı olması için davet üslûbunu öğreterek şöyle buyurdu:

"Sen kötülüğü en güzel şekilde önle. Biz onların yakıştırdıklarını çok iyi biliriz." Yani kötülüğü iyilikle karşıla. Kâfirlerin eziyet ve yalanlamaları gibi karşılaştığın sıkıntılara tahammül et. En güzel hasletle, müsamaha ve af ile, eziyetlere karşı sabırla ve selâm gibi güzel söz ile önle. Biz onların durumunu, bize yakıştırdıkları ortakları ve yalanlamayı biliriz.

Bu ayetin benzeri şu ayet-i kerimedir: "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel şekilde önle. O zaman aranızda düşmanlık olan kimse sana sanki samimi bir dost gibi oluverir. Kötülükleri iyilikle önleme hasleti ancak sabredenlere verilir. Bu ancak hayırdan büyük payı olanlara verilir." (Fussilet, 41/36-35). Bu vasiyet veya bu haslet sadece insanların eziyetlerine karşı sabredenlere ve çirkin tavır karşılığında güzel ifadelerle muamele edenlere ilham olunur. Buna yalnız dünya ve ahirette büyük nasip sahipleri ulaşabilir.

Bir rivayete göre: Bu ayet Seyf ayetiyle neshedilmiştir. Bir başka rivayete göre bu ayet muhkem bir ayettir. Zira iyi geçinmek din ve şahsiyet özellikleriyle çelişmediği müddetçe teşvik edilmiştir.

Sonra bu çizgi üzerine sebat etmeyi öğreterek şöyle buyurdu:

"De ki: Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım." Yani şöyle söyle: Kötülüğü, isyankârlığı ve emirlerimize muhalif olmayı teşvik eden, kışkırtıcılık yapan şeytanların vesveselerinden sana iltica ederim, sana sığınırım. Benim işlerimde onların bulunmalarından sana yönelirim.

Bu sebeple işlerin başlangıcında yemek yeme, cima etme ve kurban kesme esnasında şeytanın kovulması için Allah'ı zikretmek emredilmiştir. Çünkü şeytanlar insanın yanında bulunduğu zaman vesvese meydana gelir. Şeytanlar gelmezse vesvese olmaz.

Ebu Davud'un rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle dua ediyordu: "Allahım! Aşırı yaşlılıktan sana sığınırım. Ölüm anında şeytanın beni şaşırtmasından sana sığınırım."

İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî ve Beyhakî'nin Amr b. Şu-ayb'den, o babasından, o da dedesinden rivayet ettiğine göre: Rasulullah (s.a.) yatağa yatarken korkudan dolayı söyleyeceğimiz şu kelimeleri bize öğretiyordu: "Bismillah, Allah'ın gazabından ve cezasından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden ve benim yanımda bulunmalarından Allah'ın tam kelimelerine sığınırım."

Abdullah b. Amr (r. a.) bulûğa eren çocuklarına yatağa yatarken okumaları için bu duayı öğretir, henüz düşünemeyen küçük çocukları koruması için bu duayı yazar, boyunlarına asardı. [\[19\]](#)

İnsanın Ölüm Anında Salih Amel İşlemek Üzere Dünyaya Dönmeyi İstemesi

99- Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm geldiği zaman şöyle der: "Ey Rabbim! Beni dünyaya geri gönder."

100- "Belki, terk ettiğim dünyada salih amel işlerim." der. Hayır, hayır! Bu, onun söylediği bir laftır. Onların arkalarında ta diriltilecekleri güne kadar, (dünyaya dönmelerine) engel vardır.

Açıklaması

Bu ayetler kâfirlerin ve Allah'ın emri hakkında ihmalkâr davranan isyankârların son nefeslerindeki durumunu açıklamaktadır.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Nihayet onlardan" müşriklerden "birine ölüm geldiği zaman şöyle der: Ey Rabbim! Beni dünyaya geri gönder."

Yani kâfir yahut Allah'ın haklarında ihmalkârlık yapan isyankâr kişi ölüme yaklaşip da kendisini bekleyen azabı görünce hayatı müddetince yapmış olduğu yanlışları düzeltmek için dünyaya dönmeyi ister ve şöyle der: Ey Rabbim! İhmal ettiğim hususları tamamlamak ve razı olacağın ibadet, taat, hayır ve insanların haklarını gözetme gibi hususlardaki salih

amelleri işlemek için beni dünyaya geri gönder. Onun "Belki ben" şeklindeki ifadesiyle murad edilen mana, bu hususta şüpheli olduğu değil bu eksikliği kesin olarak tamamlayacağı şeklindedir.

Bu ayet aynen şu ayetler gibidir: "(Ey Peygamber!) İnsanları azabın geleceği gün ile uyar. O gün zalimler şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Kısa bir zamana kadar bize müsaade et de davetini kabul edelim, peygamberlere uyalım. Onlara: "Daha önce ahirete intikal etmeyeceğinize dair yemin etmiyor muydunuz?" denir." (İbrahim, 14/44).

"Onlar kitabın vaad ettiği akıbetten başka bir şey mi beklerler. O akıbetin geldiği gün daha önce o kitabı unutanlar şöyle diyecekler. Rabbimizin peygamberleri bize gerçeği getirmişti. Şimdi ise şefaahat edecek şefaahatçiler yok mudur? Yahut tekrar dünya hayatına döndürülür müyüz ki yaptıklarımızdan başka ameller yapalım?.." (A'raf, 7/53).

"Suçluların, Rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Ey Rabbimiz! Gördük, işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim, artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen!" (Secde, 32/12).

"Ateşin üzerinde durduruldukları zaman: "Ne olurdu tekrar dünyaya dön-dürülseydik, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık da müminlerden olsaydık." dediklerini bir görsen!" (En'am,6/37).

"Zalimlerin ahiretin azabını görünce: "Dünyaya geri dönmek için bir yol yok mudur?" dediklerini görürsün." (Şûra, 42/44).

"Onlar orada şöyle bağırsırlar: Ey Rabbimiz! Bizi çıkar. Yapmış olduğumuzdan bambaşka iyi amel ve hareketlerde bulunacağız. Size iyice düşünecek kimsenin düşünebileceği, öğüt kabul edilebileceği kadar ömür vermedik mi? Size (azap ile) korkutan da gelmişti. Şimdi tadın (o azabı)? Artık zalimler için hiçbir yardımcı yoktur." (Fatır, 35/37).

Bütün bunlar dünyaya dönüş temennisinin; can çekişme anında, amel defterlerinin dağıtılması anında, hesap anında, cehenneme arz olunma anında ve oraya girdikten sonra tekrarlandığına delâlet etmektedir.

Dünyaya dönmeyi istemek yukarıda kısaca temas edildiği gibi kâfire mahsus bir durum değildir. Bu temenni ibadet ve taatlerinde, Allah Tealâ'nın haklarını eda etme konusunda ihmalkâr mümini de içine almaktadır. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "Herhangi birinize ölüm gelip de: "Ey Rabbim! Beni yakın bir müddete kadar geciktirseydin de sadaka verip dursaydım, iyi adamlardan olsaydım." diyeceğinden önce size rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayın." (Münafikun, 63/10).

"Hayır, hayır! Bu, onun söylediği bir laftır. Onların arkalarında ta diril-tilecekleri güne kadar (dünyaya dönmelerine) engel olacak ölüm vardır."

Yani Allah Tealâ onlara şu kavliyle cevap verir. Hayır, asla! Biz o kimsenin istediğini kabul etmeyiz. Bu, her can çekişen, her zalim kişinin hiç şüphesiz söyleyeceği bir sözden ibarettir. Dünyaya dönüşün hiçbir faydası yoktur. Zaten o dünyaya geri gönderilse salih amel işlemeyecek ve bu sözünde yalancı duruma düşecektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer onlar geri döndürülseler nehy olundukları şeye dönerlerdi. Doğrusu onlar yalancıdırlar." (En'am, 6/28).

Sonra can çekişme anındaki zalimlerle dünyaya dönüş arasında ve onların önlerinde dünyaya dönmelerine engel ve perde vardır.

"el-Berzah" dünya ve ahiret arasındaki perdedir. Kim ölürse berzah âlemine ve kabir hayatına girer.

Bu ifade kabir azabı ile tehdit ifadesidir. Zalimlerden can çekişen o kimselerin kıyamet günü tekrar dünyaya dönmelerinin asla mümkün olmadığı hususunda ümitsizlik vermektir. Çünkü onlar hayatlarının geri kalan kısımlarında geriye dönmediklerine göre onlar bundan sonra asla dönemezler. Dönüş ancak ahiret hayatına ve azaba maruz kalmayadır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Onların önlerinde cehennem vardır." (Câsiye, 45/10); "Onların önlerinde pek katı bir azap vardır." (İbrahim, 14/17).

Özetle: "Diriltilecekleri güne kadar" ifadesinden murad şudur: Onlara verilecek azap diriliş gününe kadar devam edecektir. Nitekim hadiste şu husus belirtilmiştir: Onlar kabirlerinde iken "Toprakta azap görmeye devam edecektir." [\[20\]](#)

Ahiretteki Hesapta Kurtuluş İçin Ölçüler

101- (Tekrar dirilmek için) Sûr'a üfürül-düğü zaman o gün aralarındaki soy bağının hiçbir değeri yoktur. Onlar birbirlerine de hiçbir şey soramazlar.

102- Artık kimlerin tartıları ağır gelmişse işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

103- Kimlerin de tartıları hafif gelmişse işte onlar kendilerine yazık edenlerdir, cehennemde ebedî kalacaklardır.

104- Ateş onların yüzlerini yalayacak. Orada onların dişleri sırtıp kalacaktır.

105- (Allah onlara şöyle buyuracak:) "Size ayetlerim okunurken siz ayetlerimi yalanlamıyor muydunuz?"

106- Onlar da şöyle diyecekler: "Ey Rab-bimiz! Bize kötülüğümüz galip geldi. Biz sapık bir kavim olduk."

107- "Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Biz eğer tekrar aynı yola dönersek gerçekten zalimler oluruz."

108- (Allah onlara): "Kesin sesinizi! Bana bir şey söylemeyin." der.

109- Çünkü kullarımdan bir gurup vardı. Onlar: 'Ey Rabbimiz! Biz iman ettik. Bize mağfiret eyle. Bize rahmet eyle. Sen merhamet edenlerin en hayır-lısınsın.'" derlerdi.

110- Siz de onları alaya aldınız. Hatta bu davranışınız size beni anmayı unutturdu. Siz onlara hep gülüyordunuz.

111- Bugün de ben onları sabırlarının karşılığı olarak kurtuluşa ermekle mükâfatlandırdım.

Açıklaması

"Sûr'a üfürüldüğü zaman o gün aralarındaki soy bağının hiçbir değeri yoktur. Onlar birbirlerine de hiçbir şey sormazlar."

Yani Sûr'a ikinci defa -tekrar dirilmek için- üfürüldüğü ve insanlar kabirlerinden kalktıkları zaman, kendilerini dehşet ve hayret kapladığı ve her insan kendi nefsiyle meşgul olduğu için aralarında şefkat ve merhamet bulunmasına rağmen soy bağının ve akrabalığın onlara hiçbir yararı olmaz. O gün yakın akrabalar kendi nefisleriyle meşgul oldukları için yakınlarını sormazlar.

Nitekim başka ayetlerde şöyle buyurulmaktadır: "O gün insan kardeşinden, anne ve babasından, hanımından ve çocuklarından kaçır. O gün herkesin kendisine yetecek kadar derdi vardır." (Abese,80/34-37); "O gün dost dostunun halini soramaz. O gün onlar birbirlerine gösterilirler." (Mearic, 70/10-11).

Bu durum Sûr'a üfürülme esnasıdır. Yoksa cennete veya cehenneme yerleştikten sonra cennetlikler birbirini sorarlar. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "Birbirlerine dönüp karşılıklı soru sorarlar." (Sâffât, 37/27).

Sünnet-i seniyye'de İmam Ahmed'in Misver b. Mahreme (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Fatıma benden bir parçadır. Onu kızdıran şey beni de kızdırır, ona neşe veren şey bana da neşe verir. Kıyamet günü bütün soy bağı kesilir, sadece benim nesebim ve benim hısımlığım kesilmez."

Bu hadis Buharî ve Müslim'in Sa/u/ilerinde ise Misver b. Mahreme (r.a.)'den şöyle rivayet ediliyor. Peygamberimiz şöyle buyuruyor: "Fatıma benden bir parçadır. Ona kuşku veren şey bana da kuşku verir. Onu rahatsız eden şey beni de rahatsız eder."

İmam Ahmed Ebu Said el-Hudrî (r. a.)'den rivayet ediyor: Rasulullah (s.a.)'ın şu minber üzerinde şöyle söylediğini işittim: "Bazı kimselere ne oluyor , ki, Rasulullah (s.a.)'in akrabalarının kavmine yararı dokunmaz, diyorlar. Hayır, Allah'a yemin olsun ki benim akrabalarım dünya ve ahirette ikrama lâyıktırlar. Şüphesiz ki ben, ey insanlar! Siz geldiğinizde hepinizin ön-cüsüyüm."

Taberanî, Bezzar, Beyhakî ve başka zatların rivayet ettiklerine göre Hz. Ömer (r.a.) Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm ile evlendiği zaman Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Allah'a yemin olsun ki benim buna ihtiyacım yoktur. Ancak ben Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu işittim. "Kıyamet günü benim sebepim ve nesebim dışında her sebep ve nesep kesilmiştir." [Ben de o nesebe dahil olmak istedim.]

Sonra mes'ud olanlarla bahtsız olanların durumlarını açıklamak üzere şöyle buyurdu:

"Kimlerin tartıları ağır gelmişse işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." Yani günahları sevaplarından daha ağır gelmişse işte onlar ziyana uğrayan, helâka uğrayan ve kendi makamlarını müminlere bırakarak zararlı ticaretle dönen kimselerdir. İşte cehennemliklerin birinci vasıfları budur.

Bunun ardından üç sıfat daha zikretti. Böylece dört sıfat oldu:

1- "Cehennem'de ebedî olarak kalacaklardır." Yani sürekli olarak ebediyete kadar cehennemde ikamet ederek kalacaklardır. Bu ifadede kâfirlerin cehennemde ebedi olarak kalacaklarına açık delil vardır.

2- "Ateş onların yüzlerini yalayacak." Yani cehennem onların yüzlerini yakacak, etlerini ve derilerini yiyecek. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Yüzlerini de ateş bürüyecektir." (İbrahim, 14/50).

"O inkâr edenler yüzlerinden ve arkalarından (saran) ateşi hiçbir suretle engelleyemeyecekleri, kendilerinin yardım da göremeyecekleri zamanı bir bilselerdi!" (Enbiya, 21/39). Burada "yüzler" özellikle zikredilmiştir. Çünkü yüz azaların en şerefliisidir.

İbni Merduveyh Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan yaptığı rivayette Cenab-ı Hakk'm "Ateş onların yüzlerini yalayacak." ayeti hakkında Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: Cehennem onları yalıyor ve etleri topuklarına akıyor.

3- "Orada onların dişleri sırtıp kalacaktır." Asık suratlıdır, dudakları çekilmiş, dişleri sırtıtmaktadır.

Sonra Cenab-ı Hak işledikleri küfür ve günahlarına karşılık bir azarlama ve tehdit olarak cehennemliklere söyleyeceği sözleri zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Size ayetlerim okunurken siz ayetlerimi yalanlamıyor muydunuz1?" Yani Kur'an'daki ayetlerim hatırlatma, öğüt ve şüpheleri izale etmek üzere size okunurken siz ayetlerimi yalanlamıyor muydunuz, evet ondan yüz çeviriyordunuz.

Bu ayet Cenab-ı Hakk'm şu ayetleri gibidir: "Onlardan her gurup cehennemine içine atıldıkça kendilerine bekçileri sordular: Size bu azap ile korkutan (bir peygamber) gelmedi mi? Onlar: Evet, dediler, gerçek bize (bu) azap ile korkutan peygamber gelmiştir. Fakat biz (onları) yalan saydık ve Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik." (Mülk, 67/8-9).

"O inkâr edenler ayrı ayrı zümreler halinde cehenneme sürüldü. Nihayet oraya geldikleri zaman onun kapıları açıldı. (Cehennemine) bekçileri onlara şöyle dedi: Size içinizden Rabbinizin ayetlerini karşınızda okuyacak, sizi bugününüze kavuşmakla tehdit edecek peygamberler gelmedi mi? Onlar: Evet, (geldi) dediler. Fakat azap kelimesi biz kâfirlerin üzerine hak oldu." (Zümer, 39/71).

Bu ayetler peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların indirilmesi hususundaki umumî prensibin ifadesidir. Nitekim başka ayette şöyle buyurulmuştur: "Biz bir rasul göndermedikçe azap etmeyiz." (İsra, 17/15). Bir başka ayette ise şöyledir:

"Böylece peygamberlerden sonra insanların Allah 'a karşı bir bahaneleri olmasın. " (Nisa, 5/165).

Cenab-ı Hak'm -yukarıdaki- sualine karşı kâfirler burada şu şekilde cevap verdiler:

"Ey Rabbimiz! Bize kötülüğümüz galip geldi. Biz sapık bir kavim olduk." Yani bize nefislerimizin şehvetleri ve lezzetleri galip geldi. Durumumuz bizi kötü bir sonuca götürdü. Hak ve hidayet yolunu şaşırdık. Aynen Cenab-ı Hakkın buyurduğu gibi: "Günahlarımızı itiraf ettik. Fakat buradan çıkmaya bir yol var mı?" (Gafir, 40/11).

"Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Biz eğer tekrar aynı yola dönersek gerçekten zalimler oluruz." Ey Rabbimiz! bizi cehennemden çıkar ve dünyaya döndür. Eğer biz geçmişte yaptıklarımıza dönersek o halde biz zalimiz, cezaya lâayık kimseleriz, demektir.

Allah Tealâ onlara şu şekilde cevap verdi: "Kesin sesinizi!. Benimle konuşmayın." Yani kâfirler cehennemden çıkmayı ve dünyaya dönmeyi istedikleri zaman Allah kâfirlere: "Orada -cehennemde- zelil, rezil, hor olarak kalın. Susun ve bu isteğınızı tekrar etmeyin. Çünkü sizin benim yanımda hiçbir cevabınız yok, dünyaya dönüşünüz de yok." der.

Cenab-ı Hak onlara azap verilmesinin sebebini zikrederek şöyle buyurmaktadır: "Çünkü kullarımdan bir gurup vardı. Onlar Ey Rabbimiz! Biz iman ettik. Bize mağfiret eyle. Bize rahmet eyle. Sen merhamet edenlerin en hayır-lısısm, derlerdi. Yani mümin kullarımdan bir topluluk şöyle diyorlardı: Ey Rabbimiz! Biz seni ve peygamberlerini ve senin nezdinden getirdiği hakikatleri tasdik ettik. Bizim günahlarımızı ört. Zayıflığımızı acı. Sen rahmet edenlerin en hayırlısısn."

"Siz de onları alaya aldınız. Hatta bu davranışınız size beni anmayı unutturdu. Siz onlara hep gülüyordunuz." Sizden görülen tavır onların bana dua etmeleri ve bana yalvarmalarıyla alay etmek oldu. O kadar ki onlara olan buğ-zunuz size beni zikretmeyi unutturdu ve sizi benim şanıma önem vermemeye şevketti. Benim cezamdan korkmadınız. Onların yaptıklarıyla ve ibadetleriyle alay ederek gülüyordunuz.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz günah işleyenler (kâfirler) iman edenlerden bazılarına gülerlerdi. (Müminler) yanlarından geçerken birbirlerine kaş-göz işaretleri yaparlardı." (Mutaffifin, 83/29-30).

Cenab-ı Hak daha sonra salih kullarına verdiği mükâfatı haber vermek üzere şöyle buyurdu: "Bugün de ben onları sabırlarının karşılığı olarak kurtuluşa ermekle mükâfatlandırdım." Ey müminler, kıyamet günü onların size eziyet etmelerine, sizinle istihza etmelerine karşılık sabretmeniz sebebiyle sizi saadet ve selâmetle cennette ebedî nimetleri kazanmakla mükafatlandırdım.

Nitekim bir başka ayette Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte bugün de iman edenler o kâfirlere gülüyorlar. Tahtlar üzerinde (onlara) bakıyorlar. (Nasıl) o kâfirler işlediklerinin

cezasına çarpıldılar mı?" (Mutaffifîn, 83/34-36).

Dünya Hayatının Kısa Olduğu Uyarısı, Müşriklerin Cezalandırılması, Müminlerin Rahmete Nail Olması

112- "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" der.

113- Onlar da: "Bir gün veya bir günden daha az kaldık. Hesaplayanlara sor." derler.

114- Allah şöyle buyurur: "Sadece az bir zaman kaldınız. Keşke bunu -daha önceden-bilseydiniz!"

115- "Yoksa siz, bizim sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız?"

116- Mülkün gerçek sahibi Allah pek yücedir! O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O şanlı arşın Rabbidir.

117- Kim, hakkında hiçbir burhanı olmadığı halde Allah'la birlikte başka bir ilâha taparsa, onun hesabı ancak Rab-binin nezdindedir. Gerçek şudur ki kâfirler kurtuluşa eremezler.

118- De ki: Ey Rabbim! Mağfiret eyle. Rahmet eyle. Sen merhamet edenlerin

Açıklaması

Allah Tealâ kâfirlerin dünyadaki kısa ömürlerinde zayi ettikleri itaat ve yalnız O'na ibadet etmeye karşılık kâfirleri uyarıyor. Sabretselerdi müminler gibi kurtuluşa ereceklerini bildiriyor. Şöyle buyuruyor:

"Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" der. Yani Allah yahut onlara sual sormakla emrolunan melek: "Dünyadaki ikamet müddetiniz ne kadardı?" der.

Bu sorudan maksat susturmak azarlamak ve ihtar etmek, onların sürekli ve uzun zannettikleri hayatın inkâr ettikleri öldükten sonra dirilmeye nispetle basit olduğuna uyarıda bulunmak içindir. Böylece dünyadaki kötü inançlarından dolayı pişmanlık duyarlar.

"Onlar da: Bir gün veya bir günden daha az bir zaman kaldık" derler. İçinde buldukları korkunç durum ve azabın büyüklüğü sebebiyle dünyada kaldıkları müddeti unuturlar, bu müddetin bir gün veya daha az olduğunu zannederler. Yahut bundan murad içine düştükleri acıklı azaba nispetle kaldıkları müddeti azımsamaktadırlar.

"Hesaplayanlara sor, derler." Yani bu günlerin hesabını yapanlara ya da kulların amellerini ve ömürlerini tespit eden Hafaza meleklerine sor derler.

"Şöyle buyurur: Sadece az bir zaman kaldınız. Keşke bunu bilseydiniz?" Melek der ki: Bütün takdirlere göre siz az bir zaman kaldınız. Siz ilimden pek az bir bilgi elde etseydiniz baki olanı fani olana tercih ederiniz ve Rabbinizi razı kılacak olan hususları bilirdiniz. Müminlerin yaptığı gibi Allah'a taat etmek ve O'na ibadette bulunmak üzere sebat etseydiniz müminlerin kazandığı gibi siz de kazançlı olurduz.

İbni Ebi Hatim halka hitap eden Eyfa b. Abd el- Kelai'den Peygam-berimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Şüphesiz ki Allah cennetlikleri cennete ve cehennemlikleri cehenneme soktuğu zaman" şöyle nida eder:

- Yeryüzünde kaç yıl kaldınız? Onlar da :

- Bir gün veya bir günden daha az bir zaman kaldık, derler. Cenab-ı Hak:

- Bir gün veya bir günden daha az bir zamanda ne güzel bir ticaret yaptınız: Rahmetimi, rızamı ve cennetimi kazandınız. Ebedi olarak sonsuza kadar kalın, buyurur.

Sonra da cehennemliklere şöyle nida eder:

Ey cehennem ehli! Yeryüzünde ne kadar kaldınız? Onlar da:

- Bir gün veya bir günden daha az bir zaman kaldık, derler. Cenab-ı Hak:

- Bir gün veya bir günden daha az bir zamanda ne kötü bir ticaret yaptınız: Ateşimi ve gazabımı kazandınız. Ebedi olarak sonsuza kadar burada kalın, buyurur.

Cenab-ı Hak onların gafletlerine karşı şiddetli ihtarda bulunarak şöyle buyurdu:

"Yoksa siz, bizim sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız?" Siz kendinizi boş yere -yani oyun olarak batıl yere, maksatsız ve bizim tarafımızdan hiçbir hikmet olmaksızın- yaratılmış olduğunuzu mu zannediyorsunuz? Bilâkis biz sizi ibadet, terbiye, eğitim ve Allah Tealâ'nın emirlerini ihya etmek için yarattık. Siz ahiret yurdunda hesap görülmesi ve amellerin karşılığının verilmesi için bize dönmeyeceğinizi mi zannediyorsunuz? Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır:"7/1-san başıboş bırakılacağını mi zannediyor?" (Kıyamet,75/36).

"Mülkün gerçek sahibi Allah pek yücedir! O'ndan başka ilâh yoktur. O şanlı arşın Rabbidir." Şu geniş mülkün sahibi olan, sabit olan, devamlı olan Allah boş yere bir şey yaratmaktan münezzehtir, mukaddestir. Çünkü O bundan münezzehe olan, hak olan, mülkün gerçek sahibi olan Allah'tır. O kâinatın nizamının hikmetle ve yüce bir maksatla idare edildiği güzel, şanlı ve gözalıcı arşın sahibidir.

Cenab-ı Hak bundan sonra kendisine nispet edilen evlât ve ortağı bulunmasını reddederek şöyle buyurdu:

"Kim, hakkında hiçbir burhanı olmadığı halde Allah'la birlikte başka bir ilâha taparsa onun hesabı ancak Rabbinin nezdindedir." Yani kim başka bir ilâha tapınmasının doğruluğuna hiçbir delil olmaksızın kendisinden başka ibadete lâayık hiçbir varlığın bulunmadığı Allah'la birlikte başka bir ilâha taparsa Rabbi ve yaratıcısı nezdinde onun cezası kesindir ve şiddetlidir. Bu ifade tavsif olunmayan bir şeyle azarlama, ihtar ve tehdit şeklindedir. Kim başka bir ilâh iddia ederse hakkında burhan olmayan bir konuda batıl bir şey iddia etmiş olur. Hakkında burhan bulunmayan bir şeyin ispat edilmesi caiz değildir.

"Şüphesiz ki kâfirler kurtuluşa eremezler." Yani kâfirler cennet nimetinden hiçbir şey kazanamazlar. Onların varacağı yer cehennemdir. Bu ifade surenin başlangıcına karşılık olmaktadır. Çünkü surenin başlangıcı müminlerin kurtuluşu müjdesini vermektedir. Burada da kâfirlerin elinin boş kalmasıyla sure sona ermektedir.

"De ki: Ey Rabbim! Mağfiret eyle. Rahmet eyle. Sen rahmet edenlerin en hayırlısısın." Yani ey Peygamber şöyle de: Ey Rabbim! Günahlarımı mağfiret et. Ayıplarımı ört. Tevbemi kabul etmek ve azaptan kurtulmak suretiyle bana rahmet eyle. Sen kullarına rahmet eden en hayırlı, en üstün varlıksın.

Buharî, Müslim, Tirmizî ve İbni Habban, Hz. Ebubekir'den (r.a.) rivayet ediyorlar: Hz. Ebubekir (r.a.) diyor ki:

- Ya Rasulallah! Bana namazımda okuyacağım bir dua öğret dedim. Buyurdular ki:

- Şöyle dua et: Allahım! Ben nefsimе çok zulmettim. Bu günahları senden başka kimse affedemez. Sen senin nezdinden bir mağfiretle bana mağfiret eyle. Bana rahmet eyle. Şüphesiz ki sen çok bağışlayıcı, çok merhamet edicisin.

Son iki ayet şifa ayetlerindedir. İbni Ebî Hatim Abdullah b. Mes'ud hasta bir adama uğradı. Onun kulağına: "Sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız." (Müminûn, 23/115) ayetinden başlayarak surenin sonuna kadar -dört ayeti-okudu. Hasta şifa buldu. Bu durum Peygam-berimiz'e (s.a.) anlatıldı. Peygamberimiz (s.a.) Abdullah b. Mes'ud'a:

- Onun kulağına ne okudun diye sordu. Abdullah bu durumu haber verdi. Efendimiz (s.a.)

- Nefsimi kudretinin elinde tutan Allaha' yemin olsun ki yakinen iman eden bir kimse bu ayetleri bir dağa okursa o dağ yerle bir olur.

Bundan anlaşılmalıdır ki bu noktada önemli olan okuyan kimsenin imanı, yakîninin olması, gönül temizliği, hastanın da buna müsait olup Kur'an-la tedaviyi kabul etmesidir.

[22]

---

[1] İbni Kesir, III/238; Razî, XXIII/80.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/270-273.

[3] Ayetteki "le-meyyitûn" kelimesi "le-mâitûn" şeklinde de okunmuştur. "Meyyit" ve "mâit" arasındaki fark şudur: Meyyit, hayy (diri) sıfatı gibi sabit, değişmeyen bir sıfattır. Mâit ise meydana gelen olaya delâlet etmektedir. Meselâ "Zeyd şu anda meyyittir (ölüdür)" ve "Yarın mâittir (ölecektir)" denir.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/277-279.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/283.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/283-284.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/284-285.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/289-292.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/296-299.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/301-302.

[11] İbni Kesir, III/245.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/305-306.

[12] İbni Kesir, III/246.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/308-309.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/311-314.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/317-319.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/325-329.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/334-335.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/338-340.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/343.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/346-347.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/350-351.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/355-358.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/361-364.

Surenin İsmi: 5

Önceki Sure ile İlişkisi: 5

Surenin Fazileti: 5

Surenin Muhtevası: 5

Nur Suresinin Meziyeti 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Açıklaması 6

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Zina Haddi Ve Zina Edenlerin Hükümü. 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi 7

Açıklama. 8

Zina Haddinin Hikmeti: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

1- Zinanın Haram Kılınması: 11

2- Zina fiilinde Had Cezası Uygulamanın Farz Oluşu: 12

3- Had Cezasını Uygulamada Velayet (Yetki) Sahibi Kimdir?. 12

4- Celde Aracı: 13

5- Cumhura Göre Celdenin Vasfı, Vuruş Şekli ve Vuruş Yeri: 13

6- Hadlerde Şefaahat Edilmesi: 13

7- Hadleri Uygulamayı Teşvik Etme: 14

8- Hadlerin Uygulanmasında Bulunmak: 14

9- Haddin Hikmeti: 14

10- Bu ayet Mensuh mudur?. 14

11- Haram Kılınmanın Umumî Oluşu: 15

Kazifin (Zina İftirasında Bulunmanın) Cezası 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Lianın Ve Kocanın Hanımına Zina Ettiği Şeklinde İthamda Bulunmasının Hükümü. 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 21

Nüzul Sebebi 21

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklama. 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

1- Lian Ayetleri Ve Kazif Ayeti: 23

2- Lianın Hikmeti: 23

3- Lian lafızları Şahitlikle mi Yoksa Yemin midir?. 23

4- Lian Yapan İki Tarafın Şartları: 24

9-Liânın Reddi: 25

10- Lianın Yapılış Şekli: 25

11 - Lianın Bıraktığı Tesirler Ve Han Sebebiyle Meydana Gelen Durum: 26

12- Lian İçin Gerekli Olan Hususlar: 27

[İfk \(Hz. AİŖe'ye İftira\) Kıssası 28](#)

[Belagat: 28](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Nüzul Sebebi Veya İfk \(Hz. ÂiŖe'ye İftira\) Hadisesi 30](#)

[Ayetler Arası İliŖki 32](#)

[Açıklaması 33](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 36](#)

[İfk \(Hz. AİŖe'ye İftira\) Kıssasında Zina İthamının Ahiretteki Cezası 38](#)

[Belagat: 38](#)

[Kelime ve İbareler: 39](#)

[Nüzul Sebebi 39](#)

[Ayetler Arası İliŖki 39](#)

[Açıklaması 39](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41](#)

[Evlere GiriŖ İçin İzin İsteme Ve Adabı 42](#)

[Kelime ve İbareler: 42](#)

[Nüzul Sebebi 42](#)

[Ayetler Arası İlişki 42](#)

[Açıklaması 42](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 45](#)

[Harama Bakmanın Ve Örtünmenin Hükümü. 46](#)

[Belagat: 46](#)

[Kelime ve İbareler: 46](#)

[Nüzul Sebebi 47](#)

[Ayetler Arası İlişki 48](#)

[Açıklama. 48](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52](#)

[Hür Kadınlarla Evlenmek, Kölelerle Mükatebe. 54](#)

[Kelime ve İbareler: 54](#)

[Nüzul Sebebi 55](#)

[Ayetler Arası İlişki 55](#)

[Açıklama. 55](#)

[Kölelerin Mükâtebe Akdi: 57](#)

[Zinaya Zorlama: 58](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 59](#)

[Allah İman Delilleriyle Gökleri Ve Yeri Nurlandırandır 60](#)

[Belagat: 60](#)

[Kelime ve İbareler: 61](#)

[Ayetler Arası İlişki 61](#)

[Açıklaması 61](#)

[Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 62](#)

[Allah Tealâ'nın Nuruyla Hidayete Eren Müminler 63](#)

[Belagat: 63](#)

[Kelime ve ibareler: 63](#)

[Ayetler Arası İlişki 64](#)

[Açıklaması 64](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 65](#)

[Kafirlerin Dünyadaki Durumu Ve Ahirette Hüsrana Uğramaları 66](#)

[Belagat: 66](#)

[Kelime ve İbareler: 66](#)

[Nüzul Sebebi 67](#)

Ayetler Arası İlişki 67

Açıklaması 67

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 68

Allah'ın Varlığına Ve Birliğine Delâlet Eden Kâinat Delilleri
69

Belagat: 69

Kelime ve İbareler: 69

Ayetler Arası İlişki 70

Açıklaması 70

1- Bütün Varlıkların Allah'ı Teşbih Etmeleri: 70

2- Yağmurun Yağdırılması: 71

3- Gece İle Gündüzün Birbiri Ardına Gelmesi: 71

4- Çeşitli Hayvanların Yaratılması: 72

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 72

Yeterli Beyana Rağmen Sapıklık Ve Nifak Üzerinde
Devam Etme. 72

Kelime ve İbareler: 73

Nüzul Sebebi 73

[Ayetler Arası İlişki 73](#)

[Açıklaması 74](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 74](#)

[Müminlerin İtaatleri Ve Emirlerle Uyma Görevleri 75](#)

[Belagat: 75](#)

[Kelime ve İbareler: 75](#)

[Ayetler Arası İlişki 76](#)

[Açıklaması 76](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 77](#)

[İmanın Temelleri 78](#)

[Belagat: 78](#)

[Kelime ve İbareler: 78](#)

[Nüzul Sebebi 79](#)

[Ayetler Arası İlişki 79](#)

[Açıklaması 79](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81](#)

[Aile İçinde İzin İsteme Durumları, Yaşlı Kadınların Dış Elbiseleri Hususunda Ruhsatlar 82](#)

Kelime ve İbareler: 82

Nüzul Sebebi 82

Açıklaması 83

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 85

Belirli Bazı Evlerde İzin Almadan Yemek Yemenin Mubah Olusu. 86

Belagat: 86

Kelime ve İbareler: 86

Nüzul Sebebi 86

Ayetler Arası İlişki 87

Açıklaması 87

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 89

Evden Çıkarken İzin İsteme, Hz. Peygambere (S.A.) Hitap Etme Adabı, Onun Emrine Aykırı Hareket Etmekten Sakındırma 90

Belagat: 91

Kelime ve İbareler: 91

Nüzul Sebebi 91

Ayetler Arası İlişki 92

Açıklaması 92

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 93

Rahman ve Rahim Olan Allah 'in Adıyla

NUR SURESİ

Nur Suresinin Meziyeti

1- (Bu) bizim indirdiğimiz ve (uygulanmasını) farz kıldığımız bir suredir. Biz bu surede ibret alınız diye açık açık ayetler indirdik.

Açıklaması

Bu sureyi Rasulullah'a (s.a.) biz verdik, biz vahyettik. Zina, kazif, Han, hayrı terk etme üzerine yemin, izin isteme, gözü harama karşı yummak ziynetlerin mahrem olan ve olmayanlara gösterilmesi, bekârları evlendirme, nikâh imkânı bulamayanların iffetli olmaları, kölelerle yapılan mükâtebe sözleşmesi, genç kızların zinaya zorlanması, Rasulullah'a (s.a.) itaat etme ve müminlere selâm verme hükümleri gibi bu surenin içinde bulunan hükümleri farz kıldık.

Biz bu surede düşünmeniz ve dolayısıyla Allah'ın birliğine ve kudretine anmanız için Allah'ın birliğine ve mükemmel kudretine delâlet eden gayet açık alâmetler ve gayet anlaşılır deliller indirdik. "Ve enzelnâ fihâ âyâtin beyyinâtin..." cümlesinin tekrarı bu surenin şanına son derece itina gösterilmesi içindir. Umumi ifade taşıyan kelimedenden sonra özel ifadeli kelimenin gelişinin sebebi daima buna itina gösterilmesi içindir. [\[1\]](#)

Zina Haddi Ve Zina Edenlerin Hükümü

2- Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız bunlara Allah'ın dininde acıma hissi sizi tutmasın.

Müminlerden bir gurup da bunların azabına (cezasına) şahit olsunlar.

3- Zina eden erkek zina eden veya müşrik olan kadından başkasını nikahlamaz. Zina eden kadını da zina eden veya müşrik olan erkekten başkası nikahlamaz. Bu, müminler üzerine haram kılınmıştır.

Açıklama

"Zina eden kadınla zina eden erkeğin her birine yüz değnek vurun." Bu ayet birinci ayette: "Bu, bizim indirdiğimiz ve uygulanmasını farz kıldığımız bir suredir." ayetinde işaret edilen hükümleri beyan etmeye başlamaktadır. Bu ayet, zina edenlere verilecek had cezasını beyan etmektedir.

Ayetin manası, zina eden kadınla zina edenlerden hür, âkil, baliğ ve bekâr olanlardan her birine yüz değnek vurmaktır. Zina haddi hakkındaki ayetin zina eden kadınla, hırsızlık haddi hakkındaki ayetin hırsızlık eden erkekle başlamasının hikmeti şudur:

Çünkü zinaya sebebiyet ve teşvik genellikle kadından gelir. Kadın üzerinde zinanın ayıbı daha şiddetli ve ondaki tesiri daha devamlıdır. Hırsızlık ise genellikle erkekler tarafından yapılır. Erkekler hırsızlığa kadınlardan daha cür'etli ve daha atılgandırlar. Bu sebeple erkekler kadınlardan önce zikredilmişlerdir.

Ayetin zahiri zina edenlerin had cezasının mutlak olarak yüz değnek vurulması şeklindedir. Fakat kesin mütevatir sünnette evli olanla olmayan arasında farklılık rivayet edilmiştir.

Evli olup zina edenin cezası öldürülünceye kadar taşla taşlanmaktır. Bu-harî ve Müslim Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) Efendimiz'in (s.a.) şu hadisini rivayet etmektedirler: "Müslümanın kanı ancak şu sebepten biriyle helâl olur:

- a)** Zina eden evli kadın,
- b)** Cana can,
- c)** Dinini terk eden, İslâm cemaatinden ayrılan kimse."

İbni Mace dışında Kütüb-i Süte sahipleri, İmam Malik Muvatta'da ve Ah-med Müsned'inde Ebu Hureyre (r.a.) ve Zeyd b. Halid el-Cühenî'den (r.a.) rivayet ediyorlar ki: İki bedevi Arabî Peygamberimiz'e (s.a.) geldiler. Biri dedi ki:

Ya Rasulallah! Benim oğlum bunun yanında ücretli işçi idi. Onun hanımıyla zina etti. Oğluma karşılık ona yüz koyun ve bir cariye fidyeye teklif ettim. İlim ehline sordum. Bana oğlumun üzerine yüz değnek vurulması ve bir yıl sürgüne gönderilmesi cezası ve bu kadına da recm (ölünceye kadar taşlanma) cezası olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) buyurdular ki:

"Nefsimi kudretinin elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, sizin aranızda Allah Tealâ'nın kitabıyla hükmedeceğim: Cariye ve koyun sana iade edilmiştir. Oğluna yüz değnek vurulacak ve bir yıl sürgün edilecektir.! -Eşlem Kabilesinden bir adama hitaben-:

Kalk ya Üneys! Bu adamın hanımına git. Zinayı itiraf ederse onu recm et! dedi. Üneys o kadına gitti. Kadın zinayı itiraf edince Üneys kadını recm etti.

Sahabeden bir guruptan sahih hadis kitaplarında mütevatir nakille rivayet edildiğine göre Mâız b. Malik el-Eslemî Peygamberimiz (s.a.) mescitte iken onun huzurunda dört defa zina itirafında bulundu. Peygamberimiz (s.a.) onun recm edilmesini emretti.

Müslim, Ahmed ve Ebu Davud Büreyde'den (r.a.) rivayet ettiğine göre Ga-mid oğullarından bir kadın zina itirafında bulundu. Kadın doğum yaptıktan sonra Peygamberimiz (s.a.) bu kadını recm etti.

Haricîler recm cezasının meşru olduğunu inkâr ettiler. Onlara göre had cezası ikiye bölünemez. Dolayısıyla Cenab-ı Hak şu ayette cariyelerin haddini hür ve evli kadınların haddinin yarısı olarak tespit ettiğine göre recm cezasının hür ve evli kadınların cezası olması doğru olamaz. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "O kadınlar evlendikten sonra bir fuhuş işlerlerse o durumda üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı verilir." (Nisa, 4/25).

Ayrıca recm Kur'an'da zina haddi ayetinde zikredilmiştir.

Kur'an'daki yüz değnek ayeti bütün zina edenler için genel bir hükümdür. Bu ayet recm haddi hakkında rivayet edilen haber-i vahidle tahsis edilemez.

Cumhur bu delillere şu şekilde cevap vermişlerdir: Haddin ikiye bölünmesi celde hakkında varit olmuştur. Onun dışındaki ceza -yani recm- genel ifade dahilinde aynen kaldı. Ayrıca şer'î hükümler maslahatların (kamu menfaatlerinin) yeniliğine göre iniyordu. Recmin farz kılınmasını gerekli kılan maslahat 'kamu menfaati' belki de celde ayetinin inmesinden sonra meydana gelmişti. Kur'an'ın umumi ifadelerinin haber-i vahid ile tahsis edilmesine gelince, bu bize göre caizdir. Bununla birlikte recm hadisleri mane'î tevatür ile

sabittir. Bu konuda ancak şekillerin ve hususî durumların tafsilatları hakkında varit olan hadisler âhâd hadislerdir.

"Muhsan" olmanın şartları: Baliğ olmak, akıl sahibi olmak, hür olmak, sahih bir evlilik bağı altına girmektir. İmam Ebu Hanife ve Malik buna "Müslüman olmak" şartını ilâve ettiler. Onlara göre zimmî recm edilmez. Bu iki imama verilen cevap Peygamberimizin (s.a.) Yahudinin recmedilmesini emretmiş olmasıdır.

Evli olmayan -bekâr olan- kimsenin zina haddi ayete göre yüz değnek vurulmasıdır.

Cumhura göre bu ceza sadece yüz değnek vurulması değildir. Ancak buna sünnette sabit olan delille bir yıl sürgün cezası da ilâve edilir.

Bu hadislerden biri az önce geçen ücretli işçi kıssasında yer alan: "Oğluna yüz değnek vurulması ve bir yıl sürgün cezası vardır." hadisidir.

Bir diğer hadis İmam Ahmed, Buharî ve Nesaî dışındaki Kütüb-i Sitte sahiplerinin Ubade b. Samit'ten (r.a.) rivayet ettikleri Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i şerifidir: "Benden alın. Allah o kadınlar için bir yol gösterdi: Bekâr bekârla zina ederse yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası, evli evli ile zina ederse yüz değnek ve recm cezası vardır."

Ancak evliye celde vurulması sünnet-i nebeviyyede amel edilen bir hüküm olarak istikrar bulmamış, tatbik edilen -daha önce geçtiği gibi- sadece recm olmuştur. Bir yıl sürgün cezası cumhurun görüşüdür.

İmam Ebu Hanife ise diyor ki: Sürgün had cezasından değildir. Sürgün devlet başkanının görüşüne ve hükmüne havale edilmiş bir tazir cezasıdır.

Zahirîler ise geçen Ubade hadisiyle amel ederek evli kadına hem celde hem de recm cezası verilmesinin vacip olduğu görüşündedirler.

"Zina eden kadın ve zina eden erkek" ifadesinin umum manası müslümanı da kâfiri de içine alır. Ancak harbî olan kimseye zina haddi tatbik edilmez. Çünkü o bizim hükümlerimize bağlı olma sözü vermemiştir. Zimmiye cumhurun görüşüne göre celde vurulur. İmam Malik'ten zimmi zina ettiği zaman cel-de vurulmayacağı rivayet edilmiştir.

"Bunlara Allah'ın dininde acıma hissi sizi tutmasın." Yani şefkat ve merhamet duygusu sizi zina edenlerin had cezasını terk etmeye sevk etmesin. Bu Allah Tealâ'nın hükmüdür. Allah'ın hadlerini tatil etmek caiz değildir. Nassa sarılarak Allah'ın haramlarını koruma gayreti içinde olmak vaciptir.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) İmam Ahmed ve Kütüb-i Süte sahiplerinin Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadırlar: "Nefsim kudretinin elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fa-ıma hırsızlık yapmış olsa onun da elini keserim."

"Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız..." Yani siz Allah'ı ve hesabın ve cezanın görüleceği ahireti tasdik ediyorsanız zina eden kimseye hadleri uygulayın. O ve benzerlerinin kaçınması için acıtıcı olmayan darbeleri şiddetle vurun. Bu ifade Allah'ın hadlerini tatbik ve tenfiz etmeye şiddetli bir teşvik, kuvvetli bir yönlendirme. Ahiret gününün zikredilmesiyle haddi tam anlamıyla yerine getirmede yumuşaklık duygusundan etkilenen müslümanlara ceza verileceği hatırlatılmaktadır.

Hadis-i şerifte varit olmuştur ki: (Kıyamet günü) had cezasından bir kamçı eksilten bir vali getirilir. Ona:

- Bunu niçin yaptın? denilir. O da:
- Ya Rabbi! Kullarına rahmet etmek için, der. Allah:
- Sen onlara benden daha mı merhametlisin? der ve ateşe atılmasını emreder.

"Müminlerden bir gurup da onların azabına (cezasına) şahit olsunlar." Yani zina edenlere daha ziyade işkence olması için müslümanlardan bir gurubun önünde haddin uygulanması açıktan olsun. Çünkü zina edenlere insanların huzurunda celde vurulunca bu durum onları terbiye etme hususunda daha tesirli ve onları ezme hususunda daha faydalı, daha şiddetli bir tehdit, ihtar ve azarlama olmaktadır.

"Taife"nin en azı bir kişidir. Denilmiştir ki: Taife iki veya daha fazlasıdır. Bir başka görüşe göre, üç kişi veya daha fazlasıdır. Bir diğer görüşe göre, dört kişi ve fazlasıdır. Çünkü zina şahitliğinde dört kişiden azı yeterli olmamaktadır. Bir görüşe göre taife beş kişidir. Bir başka görüşe göre de on kişi veya daha fazlasıdır.

Katade diyor ki: Allah bir öğüt, ibret ve şiddetli ceza olması için müminlerden bir gurubun zina edenlerin azabına -cezasına- şahit olmalarını emretti. Bu görüş benim takdirime göre en evlâ görüşür.

Zina şu üç şeyden biriyle sabit olur:

- 1-** İkrar veya itiraf: Bu İslâm devrinde fiilen vaki olan bir olaydır.
- 2-** Beyyine (delil) yahut şahitlik: Yani dört hür adil müslüman kişinin fiilen zina

halinde ve bu durumun mücerret gözle görülmesi şartıyla şahitlik etmeleri. Ancak bu durumu mücerret gözle görmek çok nadir olup pek az defa meydana gelmiştir.

3- Bilinen bir kocası olmaksızın kadının hamile kalması. [\[2\]](#)

Zina Haddinin Hikmeti:

Zina haddinin hikmeti, ırzları ve hakları korumak, neseplerin karışmasını engellemek, iffet, namus ve toplumun temizliğini temin, sahipsiz çocukların meydana gelmesine, zührevi hastalıkların yayılmasına mani olmak, kadının nefesine değer vermek ve kendi geleceğini koruma altına almaktır.

Huzeyfe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s .a.) buyurdular ki: "Ey insanlar topluluğu! Zinadan sakının. Çünkü zinada üçü dünyada üçü ahirette altı haslet vardır. Dünyada olan hasletler şunlardır:

- Zina güzelliği giderir,
- Fakirlik meydana getirir,
- Ömrü eksiltir.

Ahirette olan hasletler ise şunlardır:

- Zina Allah Tealâ'nın gazabına,
- Hesabın kötülüğüne,
- Cehennem azabına sebep olur.

"Zina eden erkek zina eden veya müşrik olan kadından başkasını nikahlamaz. " Bu ifade yaygın olan bir durumu bildirmekte, bununla ıstılahî anlamdaki haram kastedilmemektedir. Sadece sakınma, uzaklaşma ve elini çekme amacı güdülmektedir. Mana şudur: Fasık ve facir olan zinakâr erkek kendisi gibi zina eden fasık kadınlarla evlenmeyi arzu eder. Bu tip erkek genellikle sa-liha bir kadınla nikâhlanmayı arzu etmez.

Sadece fasık ve terbiyesiz kadınla yahut ırz ve namusun mahremiyetine önem vermeyen ve iffetli olup olmamaya aldırmış etmeyen kendisi gibi müşrik bir kadınla evlenmeye meyleder.

Zina eden namussuz kadın da genellikle kendisi gibi zina eden namussuz ya da genellikle iffetli olmayan müşrik bir erkekle evlenmeyi arzu eder.

Burada "zina eden erkek" ile bir önceki ayette ise "zina eden kadın" la başlanmıştır. Çünkü bu ayet nikâhtan ve evlenme teklifinde bulunup arzuyu ortaya koymaktan bahsetmektedir. Genellikle bu çeşit teklif kadından değil erkekten gelir. Ama zinaya teşvik çoğunlukla kadından olur. Dolayısıyla önceki ayette kadın ile başlanmıştır. Kadın zinada asıl unsurdur. Nikâhta ise erkek asıldır. Çünkü genellikle nikâhı arzu eden ve talip olan erkektir.

Ayetteki bu iki cümlenin manası aynı değildir. Zira birinci cümle zina eden erkeğin iffetli mümine hanımları arzu etmediğini anlatmaktadır. İkinci cümle ise zina eden kadının iffetli mümin erkekleri arzu etmediğini, sadece facir ve müşrik erkeklere meylettğini anlatmaktadır. Böylece mana farklı olmaktadır. Zira zina eden erkeğin ancak kendi benzerini arzu etmesinden kendisi gibi olmayanları istemediği manası anlaşılır. Ayet kadın-erkek her iki tarafta uyum, uygunluk, anlaşma ve benzerlik olduğunu açıklamaktadır.

Bugün artist kadın ve erkekler gibi sanatçıların kendisi gibi sanatçı ve artist kimselerle evlenmek istediklerini duyuyoruz. Çünkü onların kanaatlerine göre her iki tarafın aynı işlerinde devam etmeleri için kıskançlık unsuru kaldırılmalıdır. Aksi takdirde evlilik yıkılmaya, kaldırılmaya, yok olmaya mahkûmdur.

Nasıl iffetli erkek sadece iffetli kadınları kabul ederse iffetli şerefli kadın da hiçbir zaman kocasının rezil bir durumda olmasını, iffet ve namus sınırlarını aşmasını kabul edemez.

Belki de kadın bu konuda erkekten daha çok öfke, kızgınlık ve nefret duyar. Aksi de olabilir. Buradaki ölçü dindarlık, ahlâk, hassas duygular, mahremiyet ve ırz hususunda dini kıskançlık bulunmasıdır. Halbuki bugün doğuda ve batıda ahlâk ve değerler sözlüğünden ırz meselesini kaldıran dinsiz maddecilerde yaygın olduğu gibi erkekle kadın arasındaki ilişkinin sadece maddî ve şehvî bir ilişki olarak kabul edilmesi yaygınlaşmaktadır.

"Bu müminler üzerine haram kılınmıştır." Zina eden kadınla evlenmek mümin erkeklere ya da iffetli kadınları facir erkeklerle evlendirmek haram kılınmıştır. Haram kılınmaktan murad sakındırmak ve iffetli olmak manasında olup insanları zinadan şiddetle uzaklaştırmak içindir. Çünkü bu fasıklara benzemek demektir, töhmete maruz bırakır, kötü söze sebebiyet verir. Nesepte tenkide ve başka kötülöklere sebep olur.

Bu görüş Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ile tabiinden bir gurup ile çeşitli diyar-lardaki fakihlerin cumhurunun görüşüdür. Dolayısıyla zina eden kadınla evlenmek caizdir. Zina o kadını kocasına haram kılmaz. Aralarını ayırmak da vacip değildir.

Taberanî ve Darekutnî'nin Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettiği hadis-i şerif bunu te'yit etmektedir:

Rasulullah'a (s.a.) bir kadınla zina edip onunla evlenmek isteyen adamın durumu soruldu. Efendimiz (s.a.): "İlki zinadır. Sonuncusu nikâhtır. Haram helâli haram kılmaz." buyurdu.

Ayetteki "haram olma" hükmü ayetin varit olduğu sebeple tahsis edilmiştir. Yahut "İçinizden bekâr olanları evlendirin." (Nur, 24/32) ayetiyle mensûh-tur. Çünkü bu ayet zina edenleri de içine almaktadır.

Seleften bir gurup (Hz. Ali, Hz. Aişe, Bera b. Azib ve bir rivayette İbni Me-sud) şöyle demişlerdir: Kim bir kadınla zina ederse yahut o kadınla bir başkası zina ederse zina edilen o kadınla evlenmesi helâl değildir. Hz. Ali (r.a.) diyor ki: Adam zina ettiği zaman bundan dolayı hanımından ayrılmasına hükmedilmez. Kadın da zina ederse böyledir.

Bu gurubun delilleri şunlardır:

a) Ayetteki "haramlık" zahiriyle alınır.

b) "Zina eden erkek zina eden veya müşrik olan kadınlar başkasını nikahlamaz. " ayetindeki haber nehiy manasmdadır.

c) Buna delâlet eden hadisler vardır. Bu hadislerden biri Ebu Davud'un Ammar b. Yasir'den (r.a.) rivayet ettiği Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i şerifidir: "Deyyus Cennete giremez."

Yine İmam Ahmed'in Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Üç kişi vardır ki Cennete giremez ve kıyamet günü Allah onlara bakmaz.

- Anne ve babasına isyan eden,
- Erkeklerle benzeyen erkekleşmiş kadın,
- Deyyus,

Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onlara bakmaz:

- Anne ve babasına isyan eden,
- Ayyaş,
- Verdiğini başa kakan kimse."

İmam Ahmed'e göre iffetli erkekle fahişe kadın arasında yapılan nikâh akdi, kadın bu durumda devam ettiği müddetçe sahih olmaz. Bu kadına tevbe etmesi teklif edilir de tevbe ederse bununla yapılan nikâh akdi sahih olur. Aksi takdirde sahih olmaz. Yine "Bu müminlere haram kılınmıştır." ayetine binaen hür ve iffetli bir kadının facir, zinakâr bir erkekle evlendirilmesi, erkek sahih bir şekilde tevbe etmedikçe sahih olmaz.

Bu ayet aynen şu ayetler gibidir: "O halde fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen namuslu kadınlar olmak üzere onları ailelerinin izniyle kendinize nikahlayın." (Nisa, 4/25); "... fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen namuslu kadınlar..." (Maide, 5/5).^[3]

Kazifin (Zina İftirasında Bulunmanın) Cezası

4- Muhsan (namuslu, hür, mükellef) kadınlara (zina ettikleri şeklinde) iftira atan, sonra da dört şahit getiremeyen kimselere seksen değnek vurun. Ebe-diyen onların şahitliklerini kabul etmeyin. İşte bunlar fasıkların ta kendileridir.

5- Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah çok mağfired eden, çok merhamet edendir.

Açıklaması

Bu ayet muhsan -yani hür, akıl baliğ ve iffetli- olan kadına yapılan zina iftirasının

hükmünü beyan etmektedir. Bu iftirada bulunan kişiye 80 değnek vurulur. İffetli adama iftirada bulunan kimseye de ittifakla aynı ceza verilir. Tıpkı domuzun yağının haram olması, domuzun haram olması hükmüne dahil olduğu gibi, erkeğe zina iftirasında bulunmak da bu ayetin hükmüne girmektedir. Ayette kadınlar zikredilmiştir. Zira onlara fuhuş iftirasında bulunulması daha kötüdür. Onlarla zina yapılmış olması daha çirkindir. Hırsızlık konusunda ise erkek daha cür'etli ve daha muktedirdir. Bundan dolayı hırsızlık cezasını bildiren ayette hırsız erkekler hırsız kadınlardan önce zikredilmiştir.

"Muhsanât" ifadesiyle kadın olsun erkek olsun iffetli bir kimseye iftira edilmesinin "kazif haddi" ni vacip kıldığına işaret edilmektedir. Fücûruyla (kötü yolda olmasıyla) tanınan bir kimseye iftira edene had cezası uygulanmaz. Zira fasıkın hiçbir değeri ve şerefi yoktur.

Ayetin manası şudur: İffetli, hür, müslüman hanımlara zina iftira ederek kötü söz söyleyip de bu suçlamayı o kadınları zina işlerken gören dört şahitle ispat edemeyenlere yani yaptıkları iftiranın doğruluğuna delil getiremeyenlere ait üç hüküm vardır:

a) Zina iftirasında bulunan kimseye yüz değnek vurulması.

b) Şahitliğinin ebediyen reddedilmesi, hayatı müddetince hiçbir işte şahitliğinin kabul edilmemesi.

c) Fasık olması, ne Allah katında ne de insanların nezdinde adil olarak kabul edilmemesi. İsterse bu kişi zina iftirasında yalancı isterse doğru sözlü olsun. Fisk, Allah Tealâ'ya itaatin dışına çıkma demektir.

Bu, aşırı kötülelemeye ve mümin kadınların mahremiyet perdesini yırtmaya sebep olması sebebiyle zina iftirasında bulunmanın büyük günahlardan biri jlduğuna delildir. Fakat ayetin açıkça belirttiği ve iftiracının üzerine düşen şart dört şahit getirmekten aciz olmasıdır. Şeriatın kaideleri bu kişinin mükellef (yani hür akıl baliğ) olmasını, bu fiilin haram olduğunu gerçekten bilmesini yahut yeni müslüman olup şeriatın hükümlerini bilebilecek kadar bir müddet geçiren kimse gibi hükmen bilmesini gerekli kılmaktadır.

Ayetin açık ifadesiyle kendisine zina iftira edilen kişinin şartı muhsan -yani mükellef (akil baliğ) hür, müslüman ve zina etmeyen, iffetli bir kişi- olmasıdır. Dolayısıyla kazif olayındaki "muhsan" kişinin şu altı şartı taşıması gerekir:

a) Bulûğ (ergenlik çağma ermiş olmak),

b) Akıllı olmak. Bu iki şart zinadan uzak olmanın gerekli esaslarındandır.

c) Hür olmak. Çünkü bu "muhsan" ifadesinin ihtiva ettiği manalardan biridir.

ç) İslâm (müslüman olmak). Zira Peygamberimiz (s.a.) daha önce zikri geçen hadis-i şeriflerinde: "Kim Allah'a şirk koşarsa muhsan değildir." buyurdu.

d) Zinadan uzak kalıp iffetli olmak.

Buna göre deli, çocuk, köle, kâfir ve zinakâr kimseler "muhsan" olarak kabul edilmezler. Dolayısıyla bunlara zina iftira edenlere had cezası uygulanmaz, ancak eziyette bulunma sebebiyle ta'zir cezası uygulanır.

Dikkat edilirse ayetin zahiri müslüman olsun, kâfir olsun, hür olsun buran iffetli kadınları içine almaktadır. Ancak fıkıh âlimleri kazif olayındaki muhsan'ın şartlarının beş tane olduğu görüşündedirler:

a) İslâm, **b)** Akıl, **c)** Bulûğ **d)** Hür olmak **e)** Zinadan uzak, iffet sahibi olmak.

Daha önce geçen hadisin delaletiyle müslüman olmayı dikkate aldık. İmam Ahmed, Ebu Davud, Nesaî, İbni Mace ve Hakim'in Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettiği Peygamberimiz'in (s.a.): "Kalem şu üç kişiden kaldırılmıştır: Çocuk, deli..." hadis-i şerifinin delaletiyle akıllı ve buluğa ermiş olmayı itibara aldık. Hür olmayı şart kabul ettik. Çünkü kölenin derecesi eksiktir. Dolayısıyla köle zina ile ayıplanmayı çok büyük bir kusur olarak saymaz. Zinadan uzak kalıp iffetli olmayı dikkate aldık. Çünkü zina iftirasında bulunan kimseyi yalanlamak için had cezası meşrudur. Zina isnat edilen kişi gerçekten zinakâr ise, bu isnatta bulunan kişi bu sözünde sadık ise bu isnadı yapan kimseye had cezası uygulanmaz. Aynı şekilde zina isnat edilen kişi bir kadınla nikâh şüphesiyle veya fasit bir nikâh sebebiyle münasebette bulunmazsa yine had cezası uygulanmaz. Çünkü burada, zinada şüphe vardır.

Köle veya kâfir zinadan uzak iffetli bir kimse ise bir yönden "muhsan" olup diğer yönden muhsan sayılmaz. Bu ise onun muhsan oluşunda bir şüphe sayılır. Dolayısıyla buna zina isnat eden kimseye verilecek had cezasının düşürülmesi gerekir.

Evliliğin de "muhsan" kişinin sıfatları arasında sayılması gerekir. Ancak alimler burada evliliğin dikkate alınmaması yani zina isnadında bulunan kişinin evli erkek ya da evli kadın olması konusunun itibara alınmaması üzerinde lian hakkındaki gelecek ayetlerin delaletiyle görüş birliğine varmışlardır. Bu sebeple lian ayeti (Nur, 24/6) kazif ayetini (Nur, 24/4) tahsis etmektedir.

"Sonra da dört şahit getiremeyenler..." ayetinin zahiri cezayı gerektiren kazif gerçekleşmesi için zina iftirasında bulunan kişinin zina isnat edilen kimseyi zina ettiği halde gördüklerine tanık olan dört şahit getirmekten aciz olmasının şart olduğuna delâlet

etmektedir. "Erba'ati" kelimesinin "tâ"sı zahirinde şahitlerin erkek olmalarının dikkate alındığını ifade eder. Bu durum hadlerde kadınların şahitliğinin ittifakla muteber olmadığını te'kit etmektedir.

Ayetler bu dört erkek şahide şahitliğe ehil olmaktan başka ek şart koşma-maktadır. Fakat alimler şahidin adil olmasının şart koşulmasında ihtilâf etmişlerdir:

Şafiî, şahidin adaletli olması şarttır derken, Hanefîler, şahidin adaletli olması şart değildir demişlerdir. Dört fasık şahitlikte buldukları zaman Şafi-îlere göre iftiracı sayılır, iftira eden gibi had cezasına tabi tutulur, Hanefîlerce had cezası uygulanmaz, iftira edenden had cezası düşer. İftira edenden de aynı şekilde zina isnat edilen kimseden de had cezası düşer.

Ayetin umumî ifadesinin zahirine uyularak zina iftirasına uğrayan kadının kocasının dört şahitten biri olması yeterlidir. Hanefîler bu zahirî manayı almışlardır. İmam Malik ve Şafiî ise şöyle demişlerdir: Kocanın şahitlerden biri olması muteber değildir. Kocaya lanette bulunur, diğer üç şahide had cezası vurulur. Çünkü zina ettiğine şahitlikte bulunmak kaziftir, bu durumda, istenen şahitlik nisabı tamamlanmamış demektir.

Ayetin zahirdeki mutlak manasına göre şahitlerin ayrı ayrı veya toplu halde gelmeleri sahihtir. Malikîler ve Şafiîler bunu almışlardır. Bu durum diğer hükümlerdeki şahitlik gibidir.

İmam Ebu Hanife diyor ki: Bu dört şahidin ayrı ayrı değil, sadece bir arada yaptıkları şahitlik kabul edilir. Ayrı ayrı şahitlik yaparlarsa şahitlikleri kabul edilmez. Çünkü bir kişi şahitlik yaptığı zaman (kazif) iftiracı olmuş ve dört şahit getirmemiş olur. Dolayısıyla üzerine had cezası vacip olmaz, şahitliğe de ehil olmaz. Bu görüş İmam Malik'ten de nakledilmiştir.

Yine ayetin zahirinden anlaşıldığına göre zina iftirasında bulunan sadece iki veya üç şahit getirmişse kendisine celde vurulur. Aynı şekilde bu şahitler de nisabı tamamlamazlarsa kendilerine celde vurulur. Hz. Ömer'in fiili buna delildir. Hz. Ömer Mugire b. Şu'benin zina ettiğine şahitlikte bulunan Şibl b. Ma'bed, Ebu Bekre (Nüfey' b. Haris) ve kardeşine celde cezası uygulamış, dördüncüleri olan Ziyad zinanın gerçekten meydana geldiğini kesin bir ifade ile bildirmemişti.

"Onlara seksen değnek vurun." ayetindeki hitap veliyyül-emr olan idarecilerdir. Bu umumi ifadenin zahiri hür ve köleyi de içine alır. Hür ve kölenin had cezası seksen değnektir. İbni Mes'ud, Evzaî ve Şia bu görüşü kabul etmişlerdir. Diğer fıkıh alimlerine göre kazifte kölenin had cezası yarı ceza olup 40 celdedir. Bu zahir mana yöneticinin zina iftirasına uğrayanın talebi olmasa da haddi ikame etmesine delâlet etmektedir. İbni Ebî Leylâ da bu görüştedir. Cumhur diyor ki: Zina isnat edilen kimsenin talebi olmadıkça had

cezası uygulanmaz. İmam Malik diyor ki: Devlet reisi onun zina iftirasında bulunduğunu işittiği zaman bu iftiraya uğrayan talep etmese bile devlet reisinin adil şahitleri varsa had cezası uygular.

Kısaca: Dört mezhebe göre devlet reisi kazif haddi cezasını ancak bu iftiraya uğrayan kimsenin talebi üzerine uygular.

Kazif haddinin uygulanmasında, ırzın korunması hususundaki Allah Te-alâ'nın hakkı mahremiyeti çiğnenen kul hakkı gözetilmektedir. Fakat fıkıh alimleri bu hadde ağır basan hususun ne olduğunda ihtilâf etmişlerdir:

Şafiîler demişlerdir ki: Allah'ın müstağni oluşuna ve kulun muhtaç oluşuna itibar edilerek kul hakkı daha ağır gelir.

Hanefiler ise Allah Tealâ'nın hakkının daha ağır basacağı görüşüne varmışlardır. Çünkü bu haddin yerine getirilmesi kulun menfaatini de temin etmiş olmaktadır.

Bu görüş ayrılığının neticesi şu örneklerde ortaya çıkar:

a) Zina iftirasına uğrayan kimse had cezasının yerine getirilmesinden önce ölürse Hanefilere göre Allah'ın hakkı ağır bastığı için had cezası sakit olur.

Şafiîler diyor ki: İftira edilenin ölümü sebebiyle had sakit olmaz. Bilakis kul hakkı ağır geldiği için mirasçılarının bunu talep etme hakları vardır.

b) Bir kişi bir topluluğa bir kelime ile veya birkaç kelime ile zina iftirasında bulunsa Hanefiler haddin birbirine girdiği görüşüne varmışlardır. Allah'ın hakkı daha galip geldiği için hepsine sadece bir had yeterlidir. Birkaç defa zina eden, yahut birkaç defa hırsızlık yapan veya birkaç defa içki içen de aynı hükme tabidir.

c) Zina iftirasına uğrayan had cezasını affederse kul hakkı galip sayıldığı için Şafiîlere göre had cezası sakit olur. Hanefilere göre haddin uygulanması talep edildikten sonra had cezası düşmez.

Zina iftirasında bulunan kimsenin şahitliği Şafiînin görüşüne göre celde edilmeden önce bile reddedilir. İmam Ebu Hanife ve Malik'e göre onun şahitliği celde edildikten sonra reddedilir. Çünkü ayetteki "vav" atıf harfi tertibi gerekli kılmasa da murad edilen mana tertiptir.

Zira Peygamberimiz (s.a.) Deylemî'nin ve İbni Ebî Şeybe'nin İbni Ömer'den (r.a.) merfu olarak naklettikleri hadiste "Müslümanlar birbirleri hakkında adalet sahibidirler.

Ancak kazif (zina iftirası) sebebiyle had cezasına tabi tutulan kişi müstesna," buyurmaktadır. Bu hadisi Darakutnî Hz. Ömer'in (r.a.) Ebu Musa el-Eş'arî'ye yazdığı meşhur mektubundan rivayet etmiştir.

Zina iftirasında bulunan kimsenin şahitliğinin reddedilmesi genel bir hüküm olup kaziften önce de sonra da olmasını ihtiva etmektedir. Bu hüküm kâfir olup da sonra müslüman olan ve zina iftirasında bulunan kimsenin şahitliğini de içine almaktadır. Ancak Hanefîler kazif sebebiyle had cezasına tabi olan kâfiri, sonra müslüman olursa bundan istisna etmişlerdir. Zira onun müs-lümanlıktan sonra şahitliği İslâm sebebiyle yeni bir adalet sebebiyle makbuldür.

Zina iftirasında bulunan kimsenin şahitliğinin reddedilmesi Allah'ın kazfe karşılık verdiği iki cezayı belirten ayetin zahiriyle amel edilerek Hanefîlerin görüşüne göre had cezasını tamamlayan bir hükümdür. Zahir olan husus bu iki noktanın birlikte kazif haddini oluşturmasıdır.

İmam Malik ve Şafiî demişlerdir ki: Had cezası sadece 80 değnektir. Şahitliğin reddedilmesi had üzerine verilen ilâve bir cezadır. Çünkü had bedenî bir cezadır, şahitliğin reddedilmesi ise manevî bir cezadır. Ayrıca Peygamberi-miz'in (s.a.) Hilâl b. Ümeyye'ye (r.a.) söylediği -Buharî, Ebu Davud ve Tirmi-zî'nin İbni Abbas'tan rivayet ettikleri- "Ya beyyine ya da sırtına vurulacak had cezasıdır." şeklindeki hadis-i şerifi celdenin had cezasının tamamı olduğuna delâlet etmektedir.

Hanefîlerin görüşüne göre devlet reisi zina iftirasına uğrayan kişinin talebi olmadan bu iftirayı yapan kimsenin şahitliğini reddedemez.

Cenab-ı Hak bundan sonra tevbe durumunu reddederek şöyle buyurdu:

"Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah çok mağfiret eden, çok merhamet edendir." Yani sadece bu sözlerinden dönen, yaptıklarına pişman olan, durumlarını ve davranışlarını düzelten ve muhsan (namuslu, hür) kimselere tekrar zina iftirasında bulunmayan kimseler bundan müstesnadır.

İbni Abbas diyor ki: Yani tevbeyi izhar eden kimseler demektir. Çünkü Allah çok mağfiret eden, günahlarını örten, onlara merhamet edendir. Allah onların tevoejfenhı'fcadul'eaer, onların aamgaiandUtıarı j&asıAATtbTa&drfrrAmıftrrr:

Şafiî diyor ki: Zina iftirasında bulunan kimsenin tevbesi kendisini yalan-lamasıdır. Mana Şafiî'nin ashabından İstahrî'nin tefsir ettiği gibi şöyledir: Zina iftirasında bulunan kimse: "Söylediğim hususta yalan söyledim. Bunun gibi bir davranışa tekrar dönmeyeceğim" diyecektir. Şafiî'nin ashabından Ebu İshak el-Mervezî Şafiî'nin bu sözünü şöyle tefsir etti: "Yalan söyledim." demez. Çünkü doğru sözlü olabilir. Buna göre "yalan

söyledim" demesi yalan olur. Yalan ise masiyettir. Masiyet işlemek bir başka masiyetten tevbe olmaz. Bilâkis şöyle der: "Kazif batıldır, dediğimden pişman oldum ve döndüm. Bir daha tekrar bunu işlemeyeceğim." Ebul-Hasen el-Lahmî ise tevbenin ancak kazifte yalanlamak suretiyle olacağını tercih etmiştir.

Alimlerden biri ise şöyle demiştir: Zina iftirasında bulunan kimsenin tevbesi diğer tevbeler gibidir. Bu tevbe de onunla rabbi arasında olur. Bunun muhtevası söylediğine pişman olmak ve bir daha dönmemeye azmetmektir.

Alimler bu istisna hakkında ihtilâf etmişlerdir: Bu istisna sadece son cümleye raci olup tevbe yalnız fasıklığı mı kaldırır? Böylece bu kimse tevbe edip ıslah olsa da daima şahitliği reddedilen bir kişi mi olur? Yoksa bu istisna ikinci ve üçüncü cümleye ya da hepsine mi raci olur?

Dikkat edilirse daha önce belirttiğimiz gibi bu ayet üç hükmü birbirlerine vav harfiyle atfedilen üç cümle halinde zikredip istisna ile sona ermiştir. Alimler bu istisnanın burada birinci cümleye raci olmadığını dolayısıyla kul hakkı -yani iftiraya uğrayan kişinin hakkı- için zina iftirasında bulunan kimsenin tevbesi sebebiyle haddin sakıt olmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir.

İhtilâf, istisnanın ikinci ve üçüncü cümleye -yani şahitliğin reddedilmesi ve fasıklık noktasına- raci olmasında toplanmıştır.

Hanefi'ler diyor ki: İstisna sadece son cümleye raci olup fasıklık tevbe ile ortadan kalkar ve zina iftirasında bulunan kimsenin şahitliği ebediyen reddedilir. Çünkü "İşte bunlar fasıkların ta kendileridir." ayeti ihbar sigasıyla başlayan, daha önceki cümle ile irtibatı olmayan bir cümle olup faydasız yere müminin namusunu çiğnemek suretiyle fasıklık sıfatının sabit olduğunu ve buna sebep olma vehmini ortadan kaldırmak için getirilmiştir. Son cümle yeni bir cümle olunca istisna da sadece o cümleye yöneltilmiş olmaktadır.

Cumhur (Malikîler, Şafîiler ve Hanbelîler) diyor ki: İstisna ikinci ve üçüncü cümleye racidir. "Onların şahitliğini ebediyen kabul etmeyin" cümlesi yeni bir cümle olup öncesi ile irtibatı yoktur. Çünkü bu durum had cezasını tamamlayan bir husus değildir. "İşte bunlar fasıkların ta kendileridir." cümlesi şahitliğin reddedilmesinin illetini beyan etmektedir. İlet olan fasıklık tevbe sebebiyle kaldırılınca illete bağlı olan (ma'lul) şahitliğin reddedilmesi durumu da ortadan kalkar. Bu cümle sebep bildiren bir cümledir, başlıbaşına bir cümle değildir. Yani fasikhkları sebebiyle şahitliklerini kabul etmeyin. Fasıklık ortadan kalkınca onların şahitlikleri niçin kabul edilmesin?

İstisnanın sadece son cümleye yahut bütün cümlelere raci olduğuna delil veya karine olduğu zaman iki gurup arasında bu ihtilâf çıkmaz. Bunu şu iki örnekte görmekteyiz:

Birincisi, hatayla öldürmenin diyeti hakkındaki Cenab-ı Hakkın şu ayetidir: "Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse mümin bir köleyi azat etmesi ve (ölünün) ailesine (mirasçılara) teslim edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Ancak onların (bu diyeti) sadaka olarak bağışlamaları bundan müstesnadır." (Nisa, 4/92). Bu ayette istisnanın köle azat etmeye değil de diyete raci olduğuna delâlet eden bir karine vardır. Zira köle azat etmek Allah Tealâ'nın hakkıdır. Velinin sadaka olarak bağışlaması Allah Tealâ'nın hakkını düşürmez.

İkincisi: Cenab-ı Hakk'm Allah'a ve Rasûlüne savaş açan yol kesiciler hakkındaki ayetteki: "Ancak siz kendilerini ele geçirmeden önce tevbe eden (muhariplerle yol kesen) kimseler bundan müstesnadır." (Maide, 5/34) ifadesi gibi. Burada istisnanın önceki cümlelerin tamamına raci olduğuna dair delil vardır. Çünkü bu ayetteki "kendilerini ele geçirmeden önce" sınırlaması istisnanın son cümleye, yani ahirette ise onlara pek büyük bir azap vardır, cümlesine raci olmasını engellemektedir. Zira tevbe ele geçirilmelerinden önce de sonra da olsa uhrevî azabı düşürmektedir. Dolayısıyla bu sınırlamanın haddin sakıt olmasından başka bir faydası da yoktur. Bu istisna ittifakla bütün cümlelere racidir. [\[4\]](#)

Lianın Ve Kocanın Hanımına Zina Ettiği Şeklinde İthamda Bulunmasının Hükümü

6- Hanımlarına zina ithamında bulunan ve kendilerinin kendilerinden başka şahitleri de bulunmayan kimselerden her birinin şahitliği, kendisinin gerçekten doğru sözlü olduklarına dair Allah'a yemin ederek dört defa şahitliktir.

7- Beşinci (defa şahitlik) de eğer yalancılardan ise Allah'ın laneti muhakkak kendisinin üstüne olsun (şeklindedir).

8- O kadının Allah'a yemin ile onun (kocasının) muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şahitlik etmesi,

9- Beşinci (defa şahitlik) de eğer o (kocası) doğru sözlülerden ise muhakkak Allah'ın gazabı kendi üzerine olsun demesi ondan (o kadından) bu azabı kaldırır.

10- Ya üzerinizde Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı ya da gerçekten Allah tevbeleri çok çok kabul eden ve sonsuz hikmet sahibi olmasaydı? (durumunuz nasıl olurdu?)

Buharî ve Müslim'in Sehl b. Sa'ddan rivayetine göre Uveymir Asım b. Adiyy'e gelip:

- Benim için Rasulullah'a (s.a.) sor bakalım: Bir kişi hanımının yanında bir adamı görse ve onu öldürse o sebeple o kişi öldürülür mü? Yahut ona nasıl davr anılır?

Asım bu soruyu Peygamberimiz'e (s.a.) sordu. Rasulullah (s.a.) bu soruyu soranı ayıpladı. Uveymir Asım'ı gördü. Asım'a:

- Ne yaptın? diye sordu. Asım:

- Ne yapayım, sen bana hayırlı bir iş vermedin, dedi. Ben bunu Rasulullah'a (s.a.) sordum. O da bu çeşit soru soranları ayıpladı, dedi. Bunun üzerine Uveymir:

- O halde Allah'a yemin olsun ki, ben gidip Rasulullah'a soracağım, dedi. ütti, sordu. Efendimiz (s.a.):

- Allah senin hakkında ve arkadaşının hakkında -yani bu gibi olayla karşıdan herkes hakkında- vahiy indirdi, dedi.

Açıklama

Allah Tealâ bu ayetle kocaların sıkıntısını gidermiş, onlardan biri hanımına zina isnadında bulunduğu delil getirmesi zor durumda olduğu zaman çıkış yolunu göstermiştir. Bu çıkış yolu erkeğin hakime gidip hanımı hakkındaki iddiayı söylemesi ve Allah Tealâ'nın emrettiği şekilde Handa bulunmasıdır. Li-an hakimin kendisine dört şahit yerine geçmek üzere, hanımına yaptığı zina isnadında doğru sözlü olduğuna dair Allah'a dört defa yemin ederek şahit getirmesidir.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "Hanımlarına zina ithamında bulunan..." ve bu isnatlarının doğruluğuna tanık olacak dört şahit getiremeyen kimselerden her biri üzerine vacip olan şudur: Hanımına yaptığı zina ithamında doğru sözlü olduğuna dair yemin

ederek Allah'ı dört defa şahit tutar. Beşincide ise şöyle der: Eğer ben hanımına yaptığım bu zina ithamında yalancı isem Allah'ın laneti benim üzerime olsun. Lanet ise Allah'ın rahmetinden kovulmaktır.

Bunu söylediği zaman bizzat Han sebebiyle Hanefiler dışındaki alimlerin cumhuruna göre erkek hanımından ayrılmış olur. O kadın artık ebediyen o erkeğe haram olur. Erkek onun mihrini verir. Erkeğin kazif haddi sakıt olur. Çocuk varsa o çocuğu erkek reddeder, kadın Han yapmazsa zina haddine çarpılır.

Kadının dört defa, kocasının kendisine yaptığı bu zina ithamında kocasının yalancı olduğuna dair yemin etmesi ve beşincisinde "Kocam eğer doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı üzerime olsun." demesi kadına zina haddi uygulamasını ortadan kaldırır.

Erkeğin lanetle kadının ise gazapla tahsis edilmek suretiyle aralarının ayrılmasının sebebi kadına şiddetli davranmaktır. Çünkü bu fuhşun sebebi ve kaynağı genellikle erkeği kendi nefesine çektiği için zinakâr kadındır.

Cenab-ı Hak daha sonra bu hükmü vesilesiyle kullarına yaptığı lütuf, nimet ve rahmeti beyan etmiştir. Zira erkeğin muradını gerçekleştirmek için ve kadının da bu nefsinin cezadan korumak için Hanı meşru kılmıştır. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Ya üzerinizde Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı ya da gerçekten Allah tevbeleri çok çok kabul edici ve sonsuz hikmet sahibi olmasaydı?" Yani Allah'ın zorluk ve darlıktan kurtarıcı, ferahlık verici hükmü sebebiyle size özellikle verdiği lütfü, nimeti, ihsanı ve rahmeti olmasaydı siz pek çok işlerinizde sıkıntı ve meşakkate düşerdimiz. Allah sizi rezil eder ve size derhal ceza verirdi. Fakat O sizin hatalarınızı örttü ve Han vesilesiyle sizi tehlikeden kurtardı. Onun zatî sıfatlarından birisi de kendi nefesine rahmet sahibi olmayı yazması, kendisinin kullarının tevbesi, kaseden ve şiddetli yeminlerden sonra olsa da tevbeleri çok çok kabul edici olması, O'nun takdir ettiği şer'î hükümlerde verdiği emir ve nehiylerde son derece hikmet sahibi olmasıdır. Çünkü O Han yapan karı-koca-dan birinin mutlaka yalancı olmasına rağmen her ikisinden de dünyevî ceza olan had cezasını kaldırmakta ve bu cezadan daha ağır olan uhrevî cezaya lâayık kılmaktadır.

Rahmet tevbeye daha uygun olduğu halde ayetin "Rahîm" ismiyle değil de "Hakîm" ismiyle sona ermesinin sebebi Cenab-ı Hakk'm karı-koca arasında li-^n hükmünü meşru kılmak suretiyle kullarının hatalarını örtmeyi murad etmelidir. [5]

İfk (Hz. Aişe'ye İftira) Kıssası

11- O iftira haberini getirenler içinizden küçük bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın. Bilakis bu durum sizin için bir hayırdır. Onlardan her birine ait elde ettiği günah vardır. Onlardan günahın en büyüğünü yüklenen kimseye de büyük bir azap vardır.

12- Bunu (bu iftirayı) işittiğiniz zaman mümin erkeklerin ve mümin kadınların kendiliklerinden hüsnü zanda bulunmaları ve "Bu apaçık bir iftiradır." demeleri gerekmez miydi?

13- Bu olay için dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki bu şahitleri getiremediler, o halde o kimseler Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir.

14- Eğer dünya ve ahirette sizin üzerinizde Allah'ın lütfü ve merhameti olmasaydı, yaydığınız fitne yüzünden size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

15- Siz o iftirayı dilinize dolamıştınız. Hakkında hiç bilginiz olmayan şeyi ağızınızla söylüyor ve bunu önemsiz bir şey sanıyordunuz. Oysa bu Allah katında büyük bir günahdır.

16- Bunu (bu iftirayı) işittiğiniz zaman: "Bu şekilde konuşmak bize yakışmaz. Hâşâ! Bu büyük bir iftiradır." demeniz gerekmez miydi?

17- Allah, eğer siz gerçekten mümin iseniz böyle bir günaha ebediyyen dönmemenizi öğütler.

18- Allah size ayetlerini açıklıyor. Allah

her şeyi gayet iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir.

19- İman edenler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere dünyada ve ahirette acıklı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20- Ya üzerinizde Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı? Allah çok şefkatli ve çok merhametli olmasaydı? (Durumunuz nasıl olurdu?)

413

21- Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa şüphesiz ki şeytan o kimseye mutlaka hayasızlığı ve kötülüğü emreder. Eğer üzerinizde

Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı içinizden hiçbiri ebediyyen temize çıkmazdı. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır. Allah her şeyi gayet iyi işiten ve gayet iyi bilendir.

22- İçinizden fazilet ve imkân sahipleri, akrabalara, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere yardımı esirgemesinler. Affetsinler ve müsamahalı davransınlar. Siz Allah'ın sizi affetmesini arzu etmez misiniz? Allah çok mağfiret eden ve çok merhamet edendir.

Açıklaması

Bu ayet, Cenab-ı Hakk'm nebisinin hanımı olan Hz. Aişe'nin ve Peygamberin namusunu korumak üzere münafıklardan olan iftira ve bühtancıların yaptıkları ithamlardan Hz. Aişe'yi akladığı ayetlerdir.

"O iftira haberini getirenler içinizden küçük bir gruptur." Yani o yalan ve iftira olan haberi getirenler bir veya iki kişi değildir. Hz. Aişe hakkında bu iftirayı münafıkların lideri Abdullah b. Übeyy'in liderliğindeki içinizden bir gurup getirmiştir. Bu yalanı uyduran ve küçük bir gurupla anlaşılan odur. Bunlar bu haberi nakletmeye ve insanlar arasında yaymaya başladılar. Nihayet bu ha-her müs]üman]ardan bir kısmının zihinlerine girdi. Bunu konuşmaya başladılar. Bu haberin yaygınlaşması bir aya yakın sürdü. Nihayet ayet nazil oldu. Ayette geçen "usbe" tabiri bunların küçük bir gurup olduğunu işaret etmektedir. Cenab-ı Hakk'ın "minküm (sizden)" ifadesi "Ey müminler sizin içinizden" demektir. Çünkü Abdullah b. Übeyy, zahiren mümin bilinen kimseler cümlesindedir.

"Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın. Bilakis bu durum sizin için bir hayırdır." Yani ey Ebu Bekir ailesi! Ey bu yalan haberden rahatsızlık duyan ve üzülen müminler! Bu hitabın delili Cenab-ı Hakk'ın "minküm (=içinizden)" ifadesidir. Bu olayın sizin için bir şer ve kötülük olduğunu zannetmeyin. Bilâkis bu olay büyük sevap kazanmanız, Allah'ın müminlerin annesi Hz. Aişeye verdiği önemi ortaya çıkarması ve onun suçsuzluğu hakkında kıyamete kadar okunacak Kur'an ayetleri indirmesi sebebiyle dünya ve ahirette sizin için hayırlara vesiledir.

"Onlardan her birine ait elde ettiği günah vardır." Bu mesele hakkında ileri geri konuşan ve müminlerin annesi Hz. Aişe'ye zina ithamında bulunan herkes için bu konuya daldığı kadar büyük bir azap yahut girdiği kadar ceza vardır.

"Onlardan günahın en büyüğünü yüklenen kimseye de büyük bir azap vardır. " Münafıklardan bu günahın büyük bir kısmını yüklenen kimse -çoğunluğun görüşüne göre

bu kişi Abdullah b. Übeyy'dir- dünya ve ahirette büyük bir azaba lâyıktır. Zira bu haberi ilk uyduran odur. Ya da bunu düzenleyen, bu dedikoduyu üreten, yayan ve sağa sola duyuran odur. Şerrin çoğu ondan çıkmıştır. Dünyadaki azabı münafıklığınin ortaya çıkması ve toplumdandan dışlanmasıdır. Ahiretteki azabı ise cehennemnin en alt tabakasında olmaktadır.

Denilmiştir ki: Bundan murad Hassan b. Sabit'tir. İbni Kesir şöyle demektedir: Bu garip bir sözdür. Sahih-i Buharı'de bunun irad edilmesine delâlet eden bir ifade olmasaydı, bu lüzumsuz bir söz olurdu. Zira Hassan b. Sabit faziletleri, menkıbeleri ve özellikleri olan bir sahabidir. En güzel özelliği şiiriyle Peygamberimiz'i (s.a.) müdafaa etmesidir. Peygamberimiz'in (s.a.) kendisine: "(Müşriklere) hücum et. Cebrail seninle beraberdir, "buyurmuştur. [\[6\]](#)

Daha sonra Cenab-ı Hak Hz. Aişe (r.a.) kıssasıyla ilgili kötü sözlere dalan müminlere edep dersi verdi. Ve onlara dört ayrı konuda ihtarda bulundu.

1-"Bunu -bu iftirayı- işittiğiniz zaman mümin erkeklerin ve mümin kadınların kendiliklerinden hüsnü zanda bulunmaları ve 'Bu apaçık bir iftiradır.' demeleri gerekmez miydi?" İftiracıların Hz. Aişe hakkındaki sözlerini işittiğiniz zaman insanı hüsnü zanna sevk eden imanın gereğiyle amel ederek Hz. Aişe hakkında hüsnü zanda bulunsaydırmız ya! Onun suçsuzluğunu ilân ederek açıktan: "Bu apaçık bir iftiradır," yani müminlerin annesine yapılan gayet açık bir bühnan, uydurma, yalan bir haberdır." deseydiniz ya! Çünkü meydana gelen olay Hz. Aişe'nin öğle vaktinde bütün ordunun gözleri önünde Safvan b. Muat-tal'in bineği üzerinde gelmesi sebebiyle şüpheli bir olay değildi. Rasulullah (s.a.) onlarla beraber her kötülüğü keşfeder, her şüpheyi reddederdi. Eğer bu olayda bir şüphe olsaydı bu olay bu kadar açık olmazdı. Bilakis -olması takdir edilseydi- gizli ve kapalı olurdu.

Bu muazzam bir edeptir. İman lafzıyla tasrih edilmesi müminin müminlere sadece hüsnü zan etmesi gerektiğine delâlet etmektedir.

2- "Bu olay için dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki bu şahitleri getiremediler, o halde o kimseler Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir." Onlar getirdikleri bu haberin sabit olduğuna ve onların söylediklerinin doğruluğuna ve Hz. Aişe'ye isnat ettikleri bu fiili bizzat gördüklerine tanıklık edecek dört şahit getirseleirdi ya! Bu töhmeti ispat etmek için şahit getirmediikleri zaman onlar Allah'ın hükmünde yalancı ve facir kimsedirler. Bu ayet bu iftirayı nehyeden, zecreden ayetlerdendir.

3- "Eğer dünya ve ahirette sizin üzerinizde Allah'ın lütfü ve merhameti olmasaydı, yaydığınız fitne yüzünden size mutlaka büyük bir azap dokunurdu." Şayet dünyada tevbeyle mühlet vermek dahil çeşitli nimetlerle Allah size lütuf-ta bulunmasaydı, ahirette

ise af ve mağfiretle rahmet etmesi olmasaydı, bu daldığınız iftira olayı sebebiyle sizi derhal cezalandırırdı. Bu ayet de zecr ve ne-hiy ayetlerindedir. Buradaki "levlâ" edatı başkasının varlığı sebebiyle bir şeyin imkânsız olduğunu beyan etmek içindir.

4- "Siz o iftirayı dilinize dolamıştınız. Hakkınızda hiç bilginiz olmayan şeyi ağızınızla söylüyor ve bunu önemsiz bir şey sanıyordunuz. Oysa bu Allah katında büyük bir günahdır." Eğer sizin üzerinizde Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı iftira olayını dilinize doladığınız ve bunu birbirinize sorduğunuz zaman ve bu konuda çok konuşup bilmediğiniz konu hakkında söz söylediğiniz zaman size mutlaka azap dokunurdu. Siz bunu basit ve önemsiz zannetmişsiniz. Halbuki bu Allah'ın şeriatında ve hükmünde büyük ve önemli bir iştir. Peygamber ailesi çirkin fuhuşla lekelendiği için bu büyük günahlardandır.

Buharî ve Müslim'in Sa/«7undeki bir hadis-i şerifte: "Kişi Allah'ın gazabına sebep olacak bir kelime söyler, bu kelimenin nereye ulaşacağını bilmez. Bu kelime sebebiyle cehennemde yerle gök arasından daha derin bir mesafeye yuvarlanır." buyurulmuştur. Bir rivayette ise: "Kişi bu kelimeye önem vermez." buyurulmuştur.

Bu ayet de nehiy ve zecr ifade eden ayetlerdendir. Allah onları üç günahı işlemekle tavsif etmiş ve büyük azabın dokunmasını bu günahlara bağlamıştır.

i -ı günahlar şunlardır:

Birincisi: İftirayı dillerine dolamaları. Yani bu iftira hakkında araştırma-\ önem vermemeleri, sadece rastgele dinlemekle kalmayıp bunu yaygınlaştırmayı, birbirinden alıp yaymaları.

İkincisi: Kesin bilmedikleri ve delilleri bulunmayan bir şey hakkında ko--şmaları. "Kesin bilgin olmayan bir hususta konuşma." (İsra, 17/36). Bu ayet rı ayete benzemektedir: "Kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylüyorlar." (Âl-i -ran, 3/167).

Üçüncüsü: Bu hadise Allah nezdinde büyük günah olup şiddetli cezayı ge-rktirdiği halde bunu küçümsemeleri.

Bu da şu üç noktaya delâlet etmektedir:

a) Cenab-ı Hakkın "Bu Allah nezdinde büyüktür." ayetine binaen kazfın ima iftirasında bulunmanın) büyük günahlardan oluşu.

b) Cenab-ı Hakkın "Halbuki siz bunu önemsiz zannediyorsunuz." ayetinin iflâletiyle masiyetin büyüklüğü onu işleyenin zan ve kanaatiyle değişmez. Bel- ::. de onu işleyen onun büyüklüğünü bilmeyebilir.

c) Her haram olan şeyde mükellefin belki de büyük günahlardan olabilir -..ye harama yönelmeyi büyük bir masiyet sayması gerekir.

5- "Bu iftirayı işittiğiniz zaman:"Bu şekilde konuşmak bize yakışmaz. Hâ-:..' Bu büyük bir iftiradır." demeniz gerekmez miydi?" Bu ayet bu konudaki

iiabı insanlara öğretmektedir. Hüsnü zan etmek şeklindeki birinci emirden • -:nra bu diğer bir edep dersidir. Mana şöyledir: Siz yakışık almayan kötü sözü

iittiğiniz zaman şöyle demeliydiniz: Bunun gibi bir sözü ağzımıza almamız, 3asulullah'm (s.a.) şerefini incitecek bir mevzuya dalmamız ve bunu bir kimseye anlatmamız bizim için uygun değildir, doğru değildir. Bu bize helâl değildir. Zira bunun hiçbir delili yoktur. Hâşâ, Allah'ın Rasulü'nün hanımı için bu sözü söylemekten Allah'ı tenzih ederiz. Yani biz bu işin büyüklüğünden hayrete dü-

-yoruz. Allah peygamberinin hanımını facire, zinakâr kılmaktan münezzehim Bu büyük bir iftiradır, günah dolu bir uydurmadır. Hz. Peygamber'e eziyet ^ermektir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Allah 'a ve Rasulüne eziyet edenleri Allah dünyada da ahirette de lânetlemiştir." (Ahzab, 33/57).

Her ne kadar küfrün nefrete sebep olmaması sebebiyle Hz. Nuh ve Hz. Lût'un hanımları gibi peygamber hanımlarının kâfir olmaları caiz olsa da facire. zinakâr olması caiz değildir. Çünkü bu nefret ve aşağılamak için en büyük sebeplerdendir.

Kısaca: Peygamberimiz'e (s.a.) eziyette bulunmak anlamına geldiği için ikil ve din bu gibi konulara dalmayı yasaklamaktadır. Yine işledikleri büyük âunahı ve dillerine doladıkları son derece hayret ve şaşkınlığa sebep olan bu if-draya karşılık o iftiracı ve ithamcılann cezalandırılmamasını da anlamsız bulur.

6- "Allah, eğer siz gerçekten mümin iseniz, böyle bir günaha ebediyyen dönmemenizi öğütler."

Bu ayet de nehiy ve zecr ayetlerinden biridir. Allah müminleri tekrar böyle bir davranışa dönmekten sakındırıyor. Yani Allah sizden asla buna benzer bir davranış meydana gelmesin diye tehdit ve ihtarla yasaklıyor. Yani gelecekte siz sağ ve mükellef olduğunuz müddetçe böyle bir harekette bulunmayın. Eğer siz Allah'a ve O'nun şeriatine iman edenlerden, Rasulüne ta'zim edenlerden, O'nun emrine uyan ve nehyinden sakınan kimselerden iseniz, sizin bu gibi bir davranışa tekrar dönmemeniz için size bu gibi nasihat ve uyarılarla öğütte bulunmaktadır.

"Allah size ayetlerini açıklıyor. Allah her şeyi gayet iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir." Allah size şer'î hükümleri, dinî ve içtimaî edepi açıklıyor. Allah kullarını ıslah

edecek şeyleri gayet iyi bilir, onların durumlarından haberdardır. Herkese yaptığı amelinin karşılığını verir. Şeriatında ve takdirinde, mahlûkatının işlerinde, dünya ve ahirette kullarının saadetini gerçekleştirecek emir ve nehiyleri vermek hususunda sonsuz hikmet sahibidir.

7- "İman edenler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere dünya ve ahirette acıklı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz."

Bu, kötü bir söz duyan kişinin takınacağı üçüncü bir edeptir. Ayetin manası şudur: Kasıtlı, isteyerek ve severek hayasızlığı yayanlar, müminlerin topluluğunda zina haberlerinin yayılmasını ve hayasızlığın yaygınlaşmasını arzu edenler için dünyada acıklı bir azap -yani kazif haddi-, ahirette ise cehennem azabı vardır. Allah her şeyin gerçek yönünü gayet iyi bilir. O'na hiçbir şey gizli kalmaz. Kalplerde olan sırları gayet iyi bilir. Her şeyi O'na havale edin ki irşad edilesiniz. Sizler bilginizin eksikliği, eşyayı tanıma eksikliği ve sadece karine ve emarelere dayanmanız sebebiyle bu gerçekleri bilmezsiniz.

İmam Ahmed, Sevban'dan (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i şerifini nakletmektedir: "Allah'ın kullarına eziyet etmeyin. Onları ayıplamayın. Onların kusurlarını araştırmayın. Çünkü kim müslüman kardeşinin kusurlarını araştırırsa Allah da onun kusurlarını ortaya koyar, hatta onu kendi evinde rezil eder."

Rasulullah (s.a.) Abdullah b. Übeyy, Hassan ve Mistah'a celde vurdu. Saf-van Hassan'a vurmak üzere oturdu. Kılıçla bir defa vurdu. Hassan'ın gözü kör oldu.

Bu eğitici edebin derin anlamı vardır. Zira bir toplumda hayasızlığın yaygınlaşması ve insanların bu suçu işlemeleri hususunda cür'et verir, bu fiili kolayca işlemelerine sebep olur.

Bu ayet sadece hayasızlığın yaygınlaşmasını arzu etmenin bile azaba uğramak için yeterli olduğuna delâlet etmektedir. Hayasızlığı fiilen yayanlar ise daha şiddetli cürüm, günah ve cezaya maruz kalmaktadır. Hayasızlığın yayılmasını arzu etmenin kaynağı kin ve nefrettir. İnsanların yaşadıkları düzenlilik, istikrar, sevgi ve kaynaşmaya karşı kıskançlık yapmak ve insanlara karşı böbürlenmektir. Abdullah b. Übeyy gibi kin ve haset dolu kişiler de bu şereftir diye bu güzel toplumun temel direklerini kemirmeye ve onun şerefini düşürmeye, ırz ve şerefine dil uzatmaya çalışırlar.

8- "Ya üzerinizde Allah 'in lütfü ve rahmeti olmasaydı ve Allah çok şefkatli ve çok merhametli olmasaydı?"

Yani eğer ilâhî lütuf ve rahmet olmasaydı başka bir durum olurdu. Hazfedilmiş olan cevap şöyledir: Helak olurdunuz yahut Allah size azap eder ve sizi kökten yok ederdi. Fakat Allah Tealâ kullarına karşı çok şefkatlidir, çok merhametlidir. Bu olaydan dolayı

tevbe edenlerin tevbelerini kabul etmiş, hayırlı olan yola irşad etmiş, en sağlam yolu göstermiş, sapma yönünde devam etmenin tehlikesinden sakındırmış, bu çirkin fiilin yani peygamber ailesinin ırzına dil uzatmanın tehlikesini beyan etmiştir. Dolayısıyla hamd ve minnet sadece O'na mahsustur.

Bu sebeple Cenab-ı Hak bundan sonraki ayette şeytanın vesveselerine uymaktan sakındırmıştır:

9- "Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa şüphesiz ki şeytan o kimseye mutlaka hayasızlığı ve kötülüğü emreder. " Ey Allah'a ve Rasulü'ne inanıp onları tasdik edenler! Şeytanın yollarında yürümeyi, şeytanın vesveselerine tesirlerine ve emrettiği şeylere, iftiraya, iman edenler arasında hayasızlığı yayma tekliflerine kulak vermeyin. Çünkü kim şeytanın vesveselerine uyarsa, onun izini takip ederse kaybeder, hüsrana uğrar. Çünkü şeytan sadece hayasızlığı (son derece çirkin olan şeyleri) ve mün-keri (yani şeriatın inkâr ettiği, haram kıldığı ve aklın çirkin görüp nefret ettirdiği) şeyleri emreder. Dolayısıyla hiçbir müminin şeytana uyması doğru değildir. Bu ifade açık bir uyarı ve nefret ettirme ifadesidir.

Allah Tealâ her ne kadar bu ayette şeytanın vesveselerine tabi olmaktan nehyetmişse de bu nehiy bütün mükelleflere aittir. Bunun delili "Kim şeytanın adımlarına uyarsa şüphesiz ki şeytan o kimseye mutlaka hayasızlığı ve kötülüğü emreder." ayetidir. Dolayısıyla bütün mükellefler bundan men edilmişlerdir. Müminlerin özellikle zikredilmesinin hikmeti iftiracıların durumuna benzememek için masiyeti terk etmek hususunda onların daha titiz davranmaları içindir.

"Allah'ın lütfü ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbiri ebediyyen temize çıkamazdı." Bu tekrar kullara olan ikram ve nimeti te'kit etmek içindir. Ayetin manası şudur: Allah günahları silip süpüren tevbeyle muvaffak kılmak suretiyle nimetlerle ve bol rahmetle sizin üzerinize lütufta bulunmasaydı, kimseyi günahından temizlemezdi; şirk, fücür ve çirkin ahlâk hastalıklarından kurtarmaz, sadece derhal ceza verirdi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Allah zulümleri sebebiyle insanları muaheze edecek olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı." (Nahl, 16/61). Razî diyor ki: Mümin dinde "salih" kişi olma hususunda Allah Tealâ'nın rızasını kazanacak dereceye ulaşınca "zekî (temizlenmiş)" olarak adlandırılır.

"Fakat Allah dilediğini temize çıkarır. Allah her şeyi gayet iyi işiten ve gayet iyi bilendir." Sonsuz kudret ve hikmet sahibi olan Allah Tealâ, Hassan, Mis-tah ve iftira kıssasına adı karışan diğer kimselerin tevbelerini kabul etmek gibi mahlûkatından dilediklerinin tevbelerini kabul etmek ve onları kendisini razı kılacak hususlara muvaffak kılmak suretiyle mahlûkatından dilediği kimseleri temize çıkarır. Allah kullarının sözlerini özellikle masiyete düşmede ve ma-siyetten kurtulma hususunda ihlâs sahibi olma durumunda ve masiyetin günahlarından aklanmak noktasındaki sözlerini gayet iyi işitir.

Hidayet ve dalâlete lâîk olan kimseleri, sözleri, davranışları, hayasızlığın yaygınlaşmasında ısrar edenleri ve bunlardan tevbe edenleri gayet iyi bilir. Her insan yaptığı amellerinin karşılığını verir.

Bu ifade günahlardan temizlenmeyi, tevbeyle ihlâsla yönelmeyi açık bir şekilde teşvik etmektedir.

İftiracılara ve onların sözlerini duyanlara edep dersi verdikten sonra Allah Tealâ, Mistah'a artık ebediyen infakta bulunmamaya yemin eden Hz. Ebubekir'e (r.a.) de edep dersi verdi.

Müfessirler diyorlar ki: Bu ayet (Nur, 24/22) iftiracılara uyan Hz. Ebubekir'in teyzesinin oğlu Mistah'a infakta, yardımda bulunmamak üzere yemin etmesi üzerine nazil olmuştu. Mistah, Hz. Ebubekir'in himayesinde bir yetim olup Hz. Ebubekir ona ve diğer yakınlarına infakta bulunuyordu. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"İçinizden fazilet ve imkân sahipleri, akrabalara, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere yardım etmemeye yemin etmesinler." Yani dinde, ahlakta ve ihsanda fazilet sahipleri, mal ve servet hususunda imkân sahipleri Hz. Ebu Bekir'in teyzesinin oğlu olan, Mekke'den Medine'ye hicret eden fakir bir müslü-man olup Bedir savaşına katılan Mistah gibi yoksul ve muhacir yakınlarına vermemek üzere yemin etmesinler. Bu ayette Hz. Ebubekir'in (r.a.) faziletine ve şerefine delil vardır, sıla-i rahime teşvik vardır. Bu ayet sıla-i rahim hususunda yumuşaklık ve şefkatte son noktadır.

"Affetsinler ve müsamahalı davranınlar." Yani kötülük işleyenleri affetsinler, günahkâr kimsenin hatasını bağışlasınlar. Ona ceza vermesinler. Onu bağışlarından mahrum kılmasınlar. Önceki iyiliklerine tekrar dönsünler. Çünkü bir defa hata eden kimseyi cezalandırmakta şiddetli davranılmamalıdır. Meselâ, Mistah had ve darbe ile cezalandırıldı. Bu yeterlidir. Bir defa ayağı kaydı. Allah da onun tevbesini kabul etti.

"Siz Allah'ın sizi affetmesini arzu etmez misiniz? Allah çok mağfiret eden ve çok merhamet edendir." Yani siz Allah'ın sizin günahlarınızı örtmesini istemez misiniz? Zira ceza amelînin cinsindedir. Sana karşı hata edenin hatasını affettiğin gibi Allah da seni affeder. Senin müsamaha gösterdiğin gibi sana müsamaha gösterilir: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez." [7]

Allah, itaat edip tevbe eden kullarının günahlarını mağfiret edicidir. Onlara karşı çok merhametlidir. İşledikleri, sonra da tevbe ettikleri hata sebebiyle onlara azap etmez. Siz de Allah'ın ahlakıyla ahlâklanın.

Bu ifade müminleri af ve müsamahaya teşvik etme ve tevbe edenlerin günahlarını

mağfiret etme şeklinde değerli bir vaaddir. Bu sebeple Hz. Ebubekir (r.a.) derhal şu sözü söyledi: "Evet Allah'a yemin olsun ki, ey Rabbimiz biz senin bizi mağfiret etmeni arzu ediyoruz." Sonra da Mistah'a daha önce yaptığı infakı tekrar yapmaya başladı. Şöyle diyordu. "Vallahi ona yaptığım bu infakı ebediyyen kaldırmayacağım."^[8]

İfk (Hz. Aişe'ye İftira) Kıssasında Zina İthamının Ahiretteki Cezası

23- İffetli, hiç bir şeyden habersiz mümin kadınlara zina ithamında bulunanlar, dünyada da ahirette de lanetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır.

24- O gün onların dilleri, elleri ve ayakları işledikleri fiiller sebebiyle kendilerinin aleyhinde şahitlik edecektir.

25- O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tam olarak verecek ve onlar Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.

26- Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere, teiniz erkekler temiz kadınlara yakışır. İşte o tertemiz olanlar onların söylediklerinden çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve değerli rı-zık vardır.

Nüzul Sebebi

Taberanî Dahhak b. Müzahim'den naklediyor: Bu ayet özellikle Peygam-:erimiz'in (s.a.) hanımları hakkında indi: "İffetli, hiçbir şeyden habersiz mümin -adınların..."

İbni Ebî Hatim, İbni Abbas'tan naklediyor: Bu ayet özellikle Hz. Aişe (r.a.) kkmnda inmiştir.

İbni Cerir Hz. Aişe'den (r.a.) naklediyor: Bana bu iftira yapıldığında ben -r şeyden habersizdim. Bu haber daha sonra bana ulaştı. Rasulullah (s.a.) -nim yanımda iken ona vahyedüdi. Sonra doğrularak oturdu. Yüzünü sıvazladı ve:

- Ya Aişe! Müjdeler olsun, dedi. Ben de:

- Allah'a hamdolsun, sana değil, dedim. Peygamberimiz:

- "İffetli, hiçbir şeyden habersiz mümin kadınlara zina ithamında bulunanlar.." ayetini okudu.

Taberanî Hakem b. Uteybe'den naklediyor: Halk Hz. Aişe'nin meselesini konuşunca Rasulullah (s.a.) Hz. Aişe'ye haber gönderip şöyle dedi:

- Ya Aişe! İnsanlar ne diyorlar? Hz. Aişe:

- Mazeretim semadan ininceye kadar ben hiçbir şekilde özür ilemeyeceğim, dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak Nur suresinden 15 ayet in-ürdi. Sonra da 26. ayetin sonuna kadar okudu. Bu hadis mürsel olup isnadı sahihtir. [\[9\]](#)

Açıklaması

"İffetli, hiçbir şeyden habersiz mümin kadınlara zina ithamında bulunanlar.." Zina ithamından çok uzak, iffetli, Allah ve Rasulü'ne inanan kadınları hayasızlık ve fuhuşla itham edenler dünya ve ahirette Allah'ın rahmetinden koyulmuşlardır. Allah'ın gazabı ve öfkesi onların üzerinedir.

Onlara bu cürümlerinin ve iftiralarının karşılığı olarak ahirette büyük ve şiddetli bir azap vardır. Bu kazfın büyük günahlardan biri olduğuna delildir.

İmam Ahmed, Buharı ve Müslim'in Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Helak edici yedi şeyden sakının." Peygamberimize:

- Bunlar nelerdir ya Rasulallah, diye soruldu. Efendimiz:

- Allah'a şirk koşmak, sihirbazlık, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş günü kaçmak, hiçbir şeyden habersiz iffetli mümin kadınlara zina ithamında bulunmak.

Ebu'l-Kasım et-Taberânî, Huzeyfe'den Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisini rivayet etmektedir: "İffetli bir kadına zina ithamında bulunmak 100 senelik ameli silip götürür."

"O gün onların dilleri, elleri ve ayakları işledikleri fiiller sebebiyle kendilerinin aleyhine şahitlik edecektir." Yani onların kıyamet günündeki azabı, dilleri, elleri ve ayakları vb. azalarıyla işledikleri söz ve fiiller sebebiyle kendilerinin aleyhine şahitlik edecekleri günde olacaktır. Zira onları Allah kudretiyle konuşturacaktır. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Onlar derilerine: "Niçin bizim aleyhimize şahitlik yaptınız?" diyecekler. Kendi derileri de: Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu diyecektir." (Fussilet, 41/21).

İbni Ebî Hatim ve İbni Cerir, Ebu Said el-Hudrîden Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisini rivayet ediyorlar: "Kıyamet günü olduğu zaman kâfire kendi ameli tanıtılır, kâfir inkâr eder ve tartışma çıkarır. Ona:

- İşte şunlar senin komşuların, senin aleyhine şahitlik ediyorlar, denilir. Kâfir:

- Yalan söylüyorlar, der. Ona:

- İşte ailen ve yakın akrabaların da... denilir.

- Yalan söylüyorlar, der. Kâfirlere:

- Yemin edin, denilir. Yemin ederler. Sonra da Allah onları sağır kılar. Elleri, dilleri onların aleyhine şahitlik ederler. Sonra da Allah onları cehenneme koyar."

"O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tam olarak verecek ve onlar Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir." Bugünde Allah onların hesaplarını veya amellerinin karşılığını tam olarak verecektir. Onlar da Allah'ın vaadinin, vaîdinin ve hesabının hiçbir zulmün bulunmadığı adaletin ta kendisi olduğunu gayet iyi bileceklerdir.

Zemahşerî -Allah ona rahmet eylesin ve Kur'an-ı Kerim'e yaptığı çok dakik tefsirinden dolayı onu en hayırlı mükâfatla mükâfatlandırın- diyor ki: Kur'an'm tamamını incelesen ve Allah'ın isyankârlara yaptığı tehditleri araş-tırsan Allah Tealâ'nın Hz. Aişe'ye (r.a.) iftira konusundaki sert ifadeler kadar hiçbir konuda sert ifade kullanmadığını görürsün. Bu konuda şiddetli vaid, tesirli ceza, dehşetli zecir ifadeleriyle dolu, bunu işleyen cezasının büyük olduğunu, buna teşebbüste bulunanın dehşetli bir şey yaptığını çeşitli yollarla, her biri kendi babında yeterli, dikkat çekici üslûplarla anlattığını görürsün. Sadece bu üç ayet inmiş olsaydı bile bu konuda yeterli olurdu. Zira zina ithamında bulunanları her iki dünyada lanete müstahak kılmakta ve onları ahirette büyük azapla tehdit etmektedir. Dillerinin, ellerinin ve ayaklarının yaptıkları iftira ve bühtanlarla kendilerinin aleyhinde şahitlik yapacağını ve Allah'ın kendilerine lâyük oldukları hak ve vacip olan cezalarını tam

olarak vereceğini, nihayet o zaman Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerini bir tehdit olarak belirtmektedir. [\[10\]](#)

Bu sözden de Fahreddin Razi'nin sözünden de anlaşılmaktadır ki Allah Tealâ bu zina ithamında bulunanları üç şeyle cezalandırmıştır:

- Dünya ve ahirette lanete uğramış olmaları ki bu büyük bir vaiddir.
- Dillerinin, ellerinin ve ayaklarının kendi yaptıklarına şahitlik etmeleri,
- Amellerinin karşılığının tam olarak verilmesi.

"Din" ceza manasındadır. Meselâ, nasıl muamele edersen öyle ceza görürsün, sözünde "dâne" fiili bu anlamdadır. Bir başka görüşe göre din, hesap manasındadır. Nitekim Cenab-ı Hak "İşte sağlam din budur." Yani doğru hesap Dudur, buyurmaktadır. Hak: Verilen cezanın müstahak oldukları miktarda olmasıdır. Çünkü bu haktır, bundan fazlası batıldır.

Cenab-ı hak bundan sonra Hz. Aişe'nin suçsuz olduğuna elle tutulur, gözle jörülür maddi delil getirerek şöyle buyurdu:

"Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara, temiz kadın-

ar temiz erkeklere, temiz erkekler temiz kadınlara yakışır..." Yani zina eden

kötü kadınlar zina eden kötü erkeklere yakışır. Zina eden kötü erkekler zina

eden kötü kadınlara yakışır. Çünkü herkese lâyıf olan, söz ve davranışlarda

onun benzeridir. Zira ahlâk hususundaki benzerlik ve tabiatlerdeki uygunluk

ülfetin ve iyi geçimin esaslarındandır. Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Zina eden erkek sadece zina eden kadınla veya müşrik kadınla nikahlanır. Zina eden kadını da ya zina eden bir erkek ya da bir müşrik nikâhlar." (Nur, 24/3).

Buna göre "kötü ve iyi olan" kadınlardır. Yani kötü kadınlara yaraşan kötü erkeklerle evlenmektir. Temiz erkeklere yaraşan temiz kadınlarla evlenmektir.

"Habisat" kelimesinden murad edilen mananın iftiracılarından vaki olan kazif kelimeleri olması caizdir. Buna göre ayetin manası şudur: İftiracıların kötü sözleri kötü adamlara

yakıştır. Aksi de doğrudur: İftirayı inkâr edenlerin iyi sözleri iyi adamlara yaraşır. Aksi de doğrudur.

Rasulullah'ın (s.a.) iyilerin incisi, ilklerin ve sonuncuların en hayırlısı olması sebebiyle o yüce peygamberin hanımı Sıddîka (r.a.) iyi hanımların en iyilerindedir. Böylece iftiracıların yaydığı söylenti batıl olmaktadır. Bu söz Hz. Aişe (r.a.) için darb-ı mesel makamında cereyan etmektedir. Ona atılan iftira onun nezahet ve iyiliği durumuna uymamaktadır. Birinci görüş zahir olan husustur.

"İşte o tertemiz olanlar onların söylediklerinden (iftiradan) çok uzaktırlar. Böyleleri için mağfiret ve değerli rızık vardır." İşte Safvan ve Hz. Aişe gibi tertemiz kadın ve erkekler kötü erkek ve kadınlardan oluşan iftiracıların söylediklerinden çok uzaktırlar.

Bu kimseler için haklarında söylenen yalan söz sebebiyle günahlarından mağfiret ve Allah nezdinde Naîm cennetlerinde değerli bol rızık vardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz onlar için bol rızık hazırladık." (Ahzab, 33/31).

Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edilmiştir ki: Başka hiçbir kadına verilmeyen şu dokuz şey bana verilmiştir:

- 1-** Peygamberimiz (s.a.) benimle evlenmekle emrolunduğu zaman Cebrail avucunda benim suretim olduğu halde inmiştir.
- 2-** Peygamberimiz (s.a.) beni bakire olarak aldı. Benden başka bakire ile evlenmedi.
- 3-** Peygamberimiz (s.a.) başı benim kucağımda olduğu halde vefat etti.
- 4-** Benim evime gömüldü. Melekler onu benim evimde kuşattılar.
- 5-** Ona aileleriyle birlikte vahiy indiğinde diğer hanımları Peygam-berimiz'den (s.a.) ayrılıyorlardı. Halbuki ben onunla aynı örtü altında olduğum halde vahiy gelmişti.
- 6-** Ben onun halifesinin ve Sıddîk'ının kızıyım.
- 7-** Benim mazeretim (suçsuzluğum) semadan indi.
- 8-** Ben tayyib (güzel şahsiyet) yanında tayyibe (güzel kadın) olarak yaratıldım.
- 9 -** Mağfiret ve bol, değerli rızık vaad olundu. Hz. Aişe bununla şu ayeti kast etmektedir: "Bu kimseler için mağfiret ve değerli rızık -yani cennet- vardır."[\[11\]](#)

Evlere Giriş İçin İzin İsteme Ve Adabı

27- Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere izin almadan ve orada bulunanlara selâm vermeden girmeyin, şünürseniz bu sizin için daha hayır- 1

28- Eğer orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilmedikçe içeriye girmeyin. Eğer size "geri dönün" denilirse hemen dönün. Bu (davranış) sizin için daha temizdir. Allah yaptıklarınızı çok iyi

büir"

29- İçinde eşyanız bulunan, oturuhnayan evlere (izinsiz) girmenizde bir mahzur yoktur. Allah sizin açığa vurduğunuzu da, gizlediğinizi de gayet iyi bilir.

Açıklaması

Bu esaslar toplum hayatının düzenini ve ailelerin evlerdeki durumunu ortaya koymaları sebebiyle sevgi ve muhabbet bağlarını korumak, müminler arasındaki karşılıklı ziyaret ve iyi geçimi devam ettirmek için konulan ve yüksek medeniyet ifade eden sosyal, şer'î edeplerdir.

Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere izin almadan ve orada bulunanlara selâm vermeden girmeyin..." Yani ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Başkalarının evine size izin verilmeden ve aile halkına selâm vermeden girmeyin. Böylece başkalarının özel hayatına bakmamış, vakıf olmanız sizin için helâl olmayan şeylere vakıf olmamış, orada bulunanlara ansızın görünmemiş, böylece onları sıkıntıya düşürmemiş ve rahatsız etmemiş, dolayısıyla can sıkıntısına, daralmaya ve nefrete sebep olmamış olursunuz.

O halde bir yere girmeden önce mutlaka izin alınmalı ve gelen kimsenin bilinmesi için kapının dışında selâm verilmelidir.

Selâm, geçmiş zamanda da âdet idi. O zaman evlerin kapıları bugünkü gibi yeteri şekilde sağlam kapanmış ve örtülmüş değildi. Ayrıca o zaman evlerde perde yoktu.

"İsti'nâs" kelimesi bilgi sahibi olmak, keşfetmeyi istemek demektir ve "ânese" kökünden gelmiştir. Anese ise bir şeyi zahir ve açık olarak gördü demektir. Kim başkasının evine girmek isterse ünsiyet sahibi olmalı yani o ev halkının kendisine girmek için izin verip vermeyeceklerini öğrenmelidir. "Çocuklarınız bulûğ çağına eriştikleri zaman onlardan öncekiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler." (Nur, 24/59) ayetinin delaletiyle isti'nâs izin istemek manasındadır. İbni Abbas (r.a.) kendisinden rivayet edilen daha sahih rivayete göre isti'nâsı isti'zân olarak tefsir ediyordu. İsti'nâs izin istendikten ve iznin meydana gelmesinden sonra hâsıl olur.

İzin isteme mendup olarak üç defa olur. Ziyaretçiye izin verilirse içeri girer, aksi takdirde ayrılır. Nitekim İmam Malik, Ahmed, Buharî, Müslim ve Ebu Davud'un Ebu Musa ve Ebu Said'den rivayet ettikleri sahih hadise göre, Ebu Musa el-Eş'arî Hz. Ömer'in huzuruna girmek için üç defa izin isteyip de izin verilmeyince ayrıldı. Sonra Hz. Ömer (r.a.):

- Ben Abdullah b. Kays, Ebu Musa el-Eş'arî'nin izin isteme sesini duymadım mı? Ona izin verin, buyurdu. Onu aradılar, gitmiş olduğunu anladılar. Ebu Musa daha sonra gelince Hz. Ömer (r.a.):

- Seni döndüren sebep nedir? diye sordu. Ebu Musa:

- Ben üç defa izin istedim, bana izin verilmedi. Ben Peygamberimiz in (s.a.) şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden biriniz üç defa izin ister de izin verilmezse oradan ayrılınsın."

Ayetin zahirine göre içeri girmeden önce mutlaka izin istenmeli ve selâm verilmelidir. Ancak birincisi yani izin istenmesi vacip, ikincisi yani selâm verilmesi menduptur. Nitekim her yerde selâm vermenin hükmü budur. Ancak izin istemede de vacip olan bir defa istemektir. Üç defa izin istemek ise daha önce geçtiği gibi menduptur.

Görüldüğü gibi izin istemek selâmdan önce zikredilmiştir. Çünkü Kuran tertibinde asıl olan, olayların sırasına uygun olmasıdır. Bazı alimler de bu görüştedirler.

Cumhur ise selâmın izin istemeye takdim edileceği görüşündedirler. Bunun delilleri ise şunlardır:

Tirmizî, Cabir'den (r.a.) rivayet ediyor: "Selâm kelâmından öncedir." Buharî el-Edebü'l-Müfred'de ve İbni Ebî Şeybe Musannef'inde Ebu Hurey-

re'den (r.a.) selâm vermeden izin isteyen kimse hakkında: "Selâm verinceye kadar ona izin verilmez." dediğini nakletmişlerdir.

Kasım b. Asbağ ve İbni Abdilberr, İbni Abbas'tan (r.a.) naklediyorlar: "Hz. Ömer (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) huzuruna girmek için izin istedi ve şöyle dedi: Allah'ın Rasulüne selâm olsun. Allah'ın selâmı üzerinize olsun. Ömer girebilir mi?"

Selâm da üç defa olmalıdır. Nitekim İmam Ahmed Enes'ten (r.a.) rivayet ediyor ki: Peygamberimiz (s.a.) Sa'd b. Ubade'nin yanına girmek için izin istedi ve şöyle buyurdu:

- es-Selâmü aleyke ve rahmetullah. Sa'd de:

- Ve aleyke's-selâmü ve rahmetullah, diye cevap verdi. Ancak sesini Peygamberimiz'e (s.a.) ulaştıramadı. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) üç defa telâni verdi. Sa'd de üç defa selâmını aldı.

İzin istemenin ve selâm vermenin hikmeti Ebu Davud'un Hüzeyl'den rivayet ettiği şu hadisin delaletiyle görülmesi haram olan şeylere muttali olmaya engel olmaktır. Hüzeyl anlatıyor: Bir zat geldi (Osman: "Bu zatın ismi Sa'd idi." diyor), izin istemek için Peygamberimiz'in (s.a.) kapısında ayakta iurdu (Osman: "kapıya yönelerek" demiştir.). Peygamberimiz (s.a.) yönünü çevirerek: "İşte böyle dur. İzin istemek bakmayı engellemek içindir." buyurmuştur.

Buharî ve Müslim'in Sa/u/ılerinde Peygamberimizin (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Eğer bir kişi senin evine izinsiz olarak muttali olursa sen de ona bir taş atıp gözünü çıkarırsan sana hiçbir günah olmaz."

Bu iki hadiste anlatılmak istenen husus şudur: İzin isteme edeplerinden biri, izin isteyen kişinin açılacak kapıya doğru yüzünü çevirmemesi, kapının sağında veya solunda durması ve evin içine bakmamasıdır.

Rivayete göre Ebu Said el-Hudrî (r.a.) yüzünü kapıya çevirerek Peygamberimiz'den (s.a.) izin istedi. Peygamberimiz (s.a.): "Kapıya yüzünü dönerek izin isteme." buyurdu.

Bu durumda kapının açık veya kapalı olması fark etmez. Çünkü kapıyı çalan kimsenin gözü kapı açıldığı anda caiz olmayan şeyleri ya da aile halkının görmesini istemediği şeyleri görebilir.

Kapıyı çalan kimse âmâ bile olsa izin istemek vaciptir. Çünkü evlerdeki bazı özel durumlar kulakla idrak edilebilir. Ya da ev halkı âmânın eve girmesinden rahatsızlık duyabilir. Daha önce geçen "İzin istemek bakışı engellemek için meşru kılınmıştır." hadisi genel duruma göre söylenmiştir.

İzin istemenin vacip oluşu konusunda kadınla erkek, mahremle nâmahrem arasında fark yoktur. Çünkü hüküm umumidir. İsterse ziyaretçi baba olsun, isterse evlât olsun aynıdır.

İmam Malik'in Muvatta'ından Ata b. Yesar'dan rivayet ettiğine göre bir adam:

- Ya Rasulallah! Annemden de izin isteyeyim mi? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- Evet, diye cevap verdi. Adam:

- Ona benden başka hizmet eden kimse yok. Her yanma girdiğimde izin isteyeyim mi? diye sordu. Efendimiz (s.a.):

- Onu çıplak görmek ister misin? dedi. Adam:

- Hayır, dedi. Efendimiz (s.a.):

- O halde onun odasına girerken izin iste, buyurdu.

İbni Cerir ve Beyhakî İbni Mes'ud'dan naklediyorlar: "Anneleriniz ve kız-kardeşlerinizden izin istemek zorundasınız." Taberî Tavus'un şu sözünü rivayet ediyor: "Mahrem olan bir kadının görülmesi haram olan yerlerini görmekten daha çirkin saydığım bir şey yoktur."

Buna göre mahrem kadınlardan izin istemek de vacip olmakta ve bunun terk edilmesi caiz olmamaktadır. İbni Abbas buna şu ayeti delil gösterdi: "Çocuklarınız bulûğa eriştikleri zaman kendilerinden öncekilerin -büyüklerinin- izin istediği gibi izin istesinler." Ayet yabancı ile mahrem arasında ayırım yapmamıştır.

27. ayette yer alan evler anlamındaki kelime nehiy cümlesinde bir nekre olup oturlan ve oturulmayan evleri içine alan genellemeyi ifade etmektedir. Ancak bu ayeti takip eden "... oturulmayan evlere -izinsiz- girmenizde bir mahzur yoktur." ayeti birinci ayetin manasının sadece oturlan evlere ait sayılmasını gerektirmektedir. Buna göre 27. ayetin manası şöyle olacaktır-. Ey muhataplar! Başkalarına ait olan içinde oturlan evlere izin almadan girmeyin.

Cenab-ı Hak bundan sonra izin isteme ve selâm vermenin emredilmesinin hikmetini zikrederek şöyle buyurdu:

"Düşünürseniz bu sizin için daha hayırlıdır." Yani izin isteme ve selâm verme her iki taraf için, hem izin isteyen hem de aile halkı için ansızın girmekten ve cahiliyet selâmından daha hayırlıdır. Cahiliyette bir adam evinden başka bir eve girerken "İyi sabahlar!. İyi akşamlar!" der ve içeri girerdi. Bazan da ev sahibinin hanımıyla bir arada aynı örtü altında bulunduğu vakte tesadüf ederdi. "Düşünürseniz" ifadesi bir mahzufa müteallaktır. Yani, Rabbiniz size bu ayetleri düşünesiniz, ibret alasınız ve sizin için daha uygun olanı bilmeniz için indirdi ve irşadda bulundu, demektir.

"Hayır" kelimesi burada ism-i tafsildir. "Lealle" kelimesi de ta'lil (sebeup bildirmek) içindir. Bununla illeti beyan edilen hüküm cümlelerin gelişinden anlaşılmaktadır. Yani Allah size bu edebi gösterdi ve sizin daima bunu düşünmeniz ve gereğiyle amel etmeniz için bunu size beyan etti.

Cenab-ı Hak bundan sonra ikinci bir durumun -evlerin içinde oturanların bulunmadığı durumun- hükmünü beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

"Eğer orada kimseyi bulamazsanız size izin verilmedikçe içeriye girmeyin." Yani başkalarının evinde size izin verecek bir kimse bulamazsanız, ev sahibi size izin verinceye kadar oraya girmeyin. Bu durumda giriş helâl olmaz. Çünkü bu durum başkasının mülkünde sahibinin izni olmadan tasarrufta bulunmak demektir. Ayrıca evlerin bir mahremiyeti vardır.

Evlerde ev sahiplerinin hiçbir kimsenin muttali olmasını istemediği özel gizli durumlar da vardır. Eve girilmesine engel olan husus sadece haram olan noktalara muttali olmak değildir. Bunun yanında insanların genellikle gizledikleri hususlara muttali olmak da vardır. Çocuğun ve hizmetçinin izin vermesi de sahiplerinin bulunmadığı evlere girmeyi mubah kılmaktadır. Eğer evde varsa ev sahibinin elçisi durumunda olan çocuk ve hizmetçinin izni muteberdir. Aksi takdirde eve girmek caiz değildir.

"Eğer evlerde hiçbir kimseyi bulamazsanız ..."ayetinin kapıyı çalan kimsenin kanaatidir. Kapıyı çalan kimse evde hiçbir kimsenin olmadığı kanaatinde ise onun eve girmesi helâl değildir.

Fakat mantık ve şeriat ölçüsü olarak yangın, boğulma veya bir münkere karşı koymak ya da bir suçu engellemek v.b. sebeplerle eve zorla girmek gibi zaruret durumu bundan müstesnadır.

"Eğer size "geri dönün" denilirse hemen dönün. Bu (davranış) sizin için daha temizdir." Yani ev sahibi sizden dönmenizi isterse dönün. Çünkü dönmek sizin için daha

hayırlı, din ve dünya bakımından daha temizdir. Ey müminler! Sizin izin istemede, kapıda ayakta beklemekte veya reddedildikten sonra kapının önünde oturmakta ısrarlı davranmanız sizin için uygun değildir. Çünkü bu çeşit ısrar zillettir, ayıptır, ev sahibine sıkıntıdır.

"Allah yaptıklarınızı çok iyi bilir." Yani Allah sizin niyetlerinizi, sözlerinizi ve davranışlarınızı gayet iyi bilir, amellerinizin karşılığını verir. Bu Allah'ın ir-şad ettiği hususlara aykırı davranan kimselere bir tehdittir. Burada bu şekilde haber vermekten maksat bu amellere karşılığının verileceğini kararlaştırmaktır.

Sonra Allah Tealâ oturulmayan evlerin hükmünü beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"İçinizde eşyanız bulunan, oturulmayan evlere -izinsiz- girmenizde bir mahzur yoktur." Yani özel ikamet için kullanılmayan otel, ticari mağazalar, genel hamamlar gibi umuma ait yerlerde sizin için bir menfaat varsa, geceleme, eşya depo etmek, alış-veriş yapmak, banyo etmek gibi istifade etmek için bu gibi yerlere -izinsiz- girmekte hiçbir günah ve hiçbir sakınca yoktur.

"Allah sizin açığa vurduğunuzu da gizlediğinizi de gayet iyi bilir." Allah Tealâ eve giriş esnasında izin istemek gibi açığa vurduğunuz hususları ve insanların özel durumlarına muttali olmak arzusu gibi kötü maksatlar gizlemenizi de gayet iyi bilir. Bu ifade, gizli özel durumlara muttali olmak için evlere giren şüphecilere bir tehdit niteliğindedir.

Bu ayet-i kerime bir önceki ayetten daha özel bir ayettir. Başkalarının evine girmeyi mutlak olarak engelleyen önceki ayetin genel hükmünü tahsis etmektedir. Bu ayet içinde kimsenin bulunmadığı evlere veya konaklama yerlerine giren kimsenin o yerlerde eşyası varsa izinsiz girebilmesini caiz kılmaktadır. Meselâ ilk defa izin aldıktan sonra eve giren misafirin kendisi için hazırlanan müstakil ev olması, diğer odalar arasında bir oda olmaması gibi... [\[12\]](#)

Harama Bakmanın Ve Örtünmenin Hükümü

30- Mümin erkeklere söyle, gözlerini (harama karşı) yumsunlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha temizdir. Şüphesiz ki Allah onların yaptıklarından haberdardır.

31- Mümin kadınlara söyle, gözlerini (harama karşı) yumsunlar, ırzlarını korusunlar.

Görünmesi zaruri olanlar hariç ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine sarkıtsın- kocalarının ba-kocalarının oğul-kardeşlerinin oğulları, kızkardeşlerinin oğulları, bunların hanımları, sahip oldukları köleler, cinsî arzu duymayan erkek uşaklar müstesna, ziynetlerini göstermesinler. Gizledikleri ziynetlerini bildirmek için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.

Açıklama.

"Müminlere söyle, gözlerini yumsunlar." Yani ey Muhammedi Mümin kullarımıza de ki: Allah'ın size haram kıldığı şeylere karşı gözlerinizi kapayın. Sadece Allah'ın bakmaya izin verdiği şeylere bakın.

Ayette "Müminler" kelimesinin kullanılması müminlerin vasıflarından birinin emirlere derhal uymak olduğuna işarettir. Gözü yummaktan murad gözü kapatmak, göz kapaklarını tamamen kapatmak değil, bilakis haya sebebiyle gözleri yere indirmek, harama bakmamak demektir. Ayetteki "min" edatı "teb'îz" içindir. Yani gözlerinin bir kısmını yummak yani harama gözlerini dikip doyuncaya kadar bakmamaktır. Böylece harama çokça bakan kimse ihtar edilmektedir, azarlanmaktadır.

Nitekim İbni Merduveyh'in rivayet ettiği nüzul sebebinde de aynı durum meydana gelmiştir. Gözleri yummak ile ırzları korumak arasındaki farka gelince, ırzlarda asıl olan istisna edilenler dışında haram olması, bakışta ise asıl olan istisna edilenler dışında mubah olmasıdır.

Eğer herhangi bir kasıt olmaksızın gözümüz nâmahreme ilişirse derhal gözü yere indirmek yahut bir başka tarafa çevirmek vaciptir. Bunun delili Müslim'in Sahih'inde ayrıca Ebu Davud, Tirmizi ve Nesaî'nin Sürtenlerinde Cerir b. Abdillah el-Becelî'den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir. Cerîr diyor ki: Peygamberimiz'e (s.a.) ansızın önüme çıkan bir nâmahreme bakmayı sordum. Bana hemen gözümü çevirmemi emretti.

Ebu Davud'un Büreyde'den (r.a.) rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.) Hz. Ali'ye şöyle demiştir: "Ey Ali! Birinci bakıştan sonra tekrar bakma. Çünkü birinci bakış senin hakkındır, ikincisi senin hakkın değildir."

Buharî'nin Sahih'inde Ebu Said el-Hudrî'den (r.a.) rivayet edildiğine göre ?asulullah (s.a.):

- Yollar üzerinde oturmaktan sakının, dedi. Ashab:

- Ya Rasulallah! Mutlaka bizim meclislerimiz olmalı, orada konuşmalıyız, rdiler. Peygamberimiz (s.a.):

- Eğer mutlaka olacaksa yolun hakkını verin, buyurdu. Ashab:

- Yolun hakkı nedir, ya Rasulallah? diye sordular. Efendimiz:

- Gözü (harama karşı) kapamak, eziyet verici şeyleri kaldırmak, selâmı almak, iyiliği emretmek, kötülüğe mani olmaktır.

Gözü (harama karşı) kapamanın emredilmesi fesada giden yolun kapatılması, günaha varmaya mani olmaktır. Çünkü harama bakmak zinanın haberlisi, aracısıdır.

Seleften biri şöyle demiştir: Harama bakma kalbe saplanan zehirli bir ok-:ur. Bunun için Cenab-ı Hak ayette ırzı koruma emriyle aslî haram olan zinaya :eşvik edici sebeplerden biri olan gözleri koruma emrini bir arada zikretti. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Irzlarını korusunlar." Yani namuslarını zina, livata gibi hayasızlığı irtikap etmekten ve başkalarının bakışlarından korusunlar. Nitekim İmam Ah-med ve Sünen sahipleri diyor ki: "Hanımın ve elinin sahip olduğu cariyen hariç mahrem yerini koru."

Allah Tealâ bu iki hükümle emredilmesinin hikmetini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Bu -davranış- sizin için daha nezihtir." Yani gözleri kapamak ve namusu korumak daha hayırlıdır, kalpleri için daha temizdir, dinleri için daha nezihtir. Nitekim şöyle denilmiştir: Kim gözünü korursa Allah onun basiretinde bir nur meydana getirir.

İmam Ahmed Ebu Ümame'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisini nakletmektedir: "Bir kadının güzelliğini görüp de gözünü kapayan hiçbir müs-lüman yoktur ki, Allah ona bunun yerine tatlılığını bulacağı bir ibadet ihsan etmesin. "

Taberanî Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i kud'sîni rivayet etmektedir: "Nâmahreme bakış İblis'in zehirli oklarından bir oktur. Kim bunu benim korkumla terk ederse onun yerine kalbinde tatlılığını bulacağı bir iman veririm."

İsm-i tafdil veznindeki "daha nezihtir" manasında gelen "ezkâ" kelimesi gözü harama kapatmanın ve ırzı korumanın gönülleri rezaletlerin kirliliğinden temizleyeceği konusunda mübalağa ifade etmek içindir. Buradaki üstünlük tak-iir yoluyla yahut bakışta fayda olduğu kanaatleri itibariyledir.

"Şüphesiz ki Allah onların yaptıklarından haberdardır." Muhakkak ki Allah onlardan sadır olan bütün amelleri tam bir ilimle gayet iyi bilir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. Bu bir tehdit ve vaîddir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "O gözlerin hain bakışlarını ve gönüllerin gizlediği şeyleri (sırları) bilir. " (Gafir, 40/19). O gizli bakışları ve sair duyguları bilir.

Buharî Sahih'inde -muallak olarak- Ebu Hureyre'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Ademoğluna zinadan nasibi takdir edilmiştir. Kul hiç şüphesiz buna erişecektir. Gözlerin zinası (nâmahre) bakmaktır. Dilin zinası konuşmaktır. Kulakların zinası işitmektir. Ellerin zinası dokunmaktır. Ayakların zinası (harama doğru atılan) adımlardır. Nefis temenni eder ve arzu duyar. Tenasül organı da ya bu arzuyu doğrular, ya da yalanlar."

Şer'î hitapların çoğunluğunda kadınlar genellikle erkekler için yapılan hitaplara -tağlib yoluyla- dahil olmasına muhalif olarak Allah Tealâ erkekler emrettiği şekilde mümine kadınlara da kendilerine emrolunan hususları te'kit etmek için gözü yummayı ve ırzı korumayı emretti. Kadınlara ait olan ziynetin gösterilmesi, örtünme ve ziynetlerine dikkat çekecek her şeyden sakınma gibi bazı hükümleri beyan etti. Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştu:

"Mümin kadınlara söyle, gözlerini yumsunlar ve ırzlarını korusunlar." Yani Ey Peygamber! Mümine kadınlara da şöyle de: Eşlerinizden başka bakmanız size haram olanlara karşı gözlerinizi yumun. Zina, istimna gibi şeylerden ırzlarınızı koruyun. Bu sebeple âlimlerin çoğuna göre kadının yabancı erkekler şehvetli veya şehvetsiz bakması asla caiz değildir.

Bunun delili Ebu Davud ve Tirmizî'nin Ümmü Seleme (r.a.) den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: Ümmü Seleme Meymune ile birlikte Rasulullah'ın yanında idi. O sıra İbni Ümmi Mektûm çıkageldi. Peygamberimiz'in (s.a.) huzuruna girdi. Bu örtünme ile emredildiğimizden sonra idi. Peygamberimiz (s.a.):

- Ondan sakınarak örtünün, buyurdu. Dedim ki:

- Ya Rasulallah! O âmâ değil mi? Bizi görmüyor ve tanımıyor değil mi? Peygamberimiz (s.a.):

- Peki! Siz ikiniz kör müsünüz? Sizler görmüyor musunuz?

Muvattada. Hz. Aişe'nin (r.a.) yanına gelen âmâ sebebiyle örtündüğü rivayet edilmiştir. Bunun üzerine Hz. Aişe'ye:

- Amâ sana bakmaz, denildi. Hz. Aişe (r.a.):

- Fakat ben ona bakıyorum, dedi.

Diğer bir gurup alim ise kadınların yabancı erkeklere -diz kapağı ile göbük arası hariç- şehvetsiz bakmalarını caiz görmüşlerdir. Bunun delili ise Buharî ve Müslim'in Sahih 'lerinde sabit olan şu hadistir:

Peygamberimiz (s.a.) Habeşlilere bakıyordu. Onlar mescitte bayram günü mızraklarıyla oynuyorlardı. Müminlerin annesi Hz. Aişe (r.a.) de geriden onlara bakıyor, Peygamberimiz (s.a.) de Hz. Aişe'yi örtüyordu. Hz. Aişe nihayet yoruldu ve döndü.

Bu görüş asrımızda ruhsat verici, kolaylaştırıcı bir görüştür.

İkinci görüşü -yani kadının erkeğe şehvetsiz bakmasının caiz olduğu görüşünü- ileri sürenler Hz. Aişe'nin İbni Ümmi Mektum'dan dolayı örtüye bürünmesini mendup olarak kabul etmektedirler. Aynı şekilde Hz. Aişe'nin âmâdan dolayı örtünmesi de Hz. Aişe'nin takvası sebebiyle idi.

Kadınların nikaba (peçeye) bürünmüş olarak hiçbir erkeğin kendilerini gö-remiyeceği şekilde çarşılara, mescitlere ve yolculuğa çıkması şeklinde amelin asırlarca devam etmesi ve kadınların erkekleri görmemeleri için erkeklere ni-kab (peçe) takmalarının emredilmemesi bu görüşü desteklemektedir. Dolayısıyla bu durum bu konuda erkeklerle kadınların hükmünün farklı olduğuna delildir.

Cenab-ı Hak daha sonra kadınlara özel bazı hükümler zikretti ve şöyle buyurdu:

1- "Görülmesi zaruri olanlar müstesna ziynetlerini göstermesinler." Yani kadınlar ziynetlerini -süslendikleri takı, kına, boya gibi süslerini- takındıkları zaman yabancı erkeklere ziynetlerinden hiçbir şey göstermesinler.

Ziynet gösterilmezse ziynet yerlerinin gösterilmesi evlâ olarak yasak olmaktadır. Ya da ziynet zikredilmiş, ziynet yerleri kastedilmiştir. Buna göre ziynet yerlerini göstermesinler demektir. Bunun delili Cenab-ı Hakk'm "Görülmesi zaruri olanlar müstesna..." kavli-celilidir.

İkinci görüşe göre, ziynet yerlerinin gösterilmemesi daha evlâdır. Çünkü bizzat ziynetin kendisinin nehyedilmesi kastedilmemiştir. Her ne şekilde olursa olsun ziynet ile ziynet yeri arasında ilişki bulunmaktadır. Gaye ziynetin mahalli olan göğüs, kulak, boyun, kol, pazu ve ayak gibi vücut parçalarının gösterilmesinin yasaklanmasıdır.

İbni Abbas'tan ve bir gurup alimden nakledildiği üzere, ayrıca cumhurun meşhur görüşü olarak nakledildiği gibi müstesna olan görünen kısım, yüz, iki el ve yüzüktür.

Ebu Davud'un Sünen'in&e Hz. Aişe'den (r.a.) yaptığı şu rivayet bu konuda istifade edilen hadislerdendir: Esmâ bt. Ebûbekir (r.a.) üzerindeki ince elbiselerle Peygamberimiz'in (s.a.) huzuruna girdi. Peygamberimiz (s.a.) ondan yüz çevirdi ve şöyle buyurdu:

- "Ey Esmâ! Kadın hayız görme çağına ulaştığı zaman -yüzüne ve ellerine işaret ederek- o kadının bu âzalarının görülmesi doğru değildir.' Bu mürsel bir hadistir.

a) Bundan dolayı Hanefîler ve Malikîler hatta Şafiî bir kavlinde: "Yüz ve eller avret değildir." demişlerdir. Buna göre "Görülen kısım müstesna" ifadesinden murad genellikle veya âdet olarak görülen kısım müstesna demektir.

İmam Ebu Hanife'den (r.a.) rivayet edildiğine göre ayaklar da avretten değildir. Çünkü ayakların örtülmesi - özellikle köy halkında - ellerin örtülmesinden daha çok meşakkate sebeptir. İmam Ebu Yusuf tan bir rivayette ise şöyle-ür: Kolları örtme meşakkate sebep olduğu için kollar da avret değildir.

b) İmam Ahmet ile İmam Şafiî'den nakledilen daha sahih ikinci kavle göre, nâmahremi ansızın görme ve devamlı bakmanın haram oluşu hakkındaki

geçen hadislerin ve Buhârî'nin şu hadisinin delaletiyle hür kadının bütün bedeni avrettir.

Buhârî'nin İbni Abbas'tan (r.a.) rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.) Fadl b. Abbas'ı kurban bayramı günü arkasına bindirmişti. Fadl da Peygamberimiz'e (s.a.) soru sormak için yaklaşan Has'am kabilesinden olan güzel kadına bakmaya başladı. Peygamberimiz (s.a.) Fadl'ın çenesinden tuttu. Kadına bakmasın diye Fadl'ın yüzünü çevirdi. Buna göre "Görünen kısım müstesna" ifadesi hiç bir kasıt olmaksızın görünen kısım müstesna, manasmdadır.

Fıkıh ve şeriat açısından tercih edilen görüşe göre; yüz ve eller fitne meydana gelmediği müddetçe avret değildir. Fitneden korkulduğu, sıkıntı ve darlık meydana geldiği ve fasık erkekler çoğaldığı zaman yüzü örtmek vacip olur. İkinci gurubun delillerine gelince bunlar vera, ihtiyaç, fitneden korkulması ve şeytanın kaygan zeminine dalmamak şeklinde açıklanabilir.

Şerî olarak, istisna ve zaruret gereği olarak kız isteme, şahitlik, yargılanma, muamele, tedavi ve eğitim gibi durumlarda yabancı kadına bakmak caizdir. Kadın doktor yoksa erkek doktorun hastalık ve dert yerine tedavi için bakması caizdir.

2- "Başörtülerini yakalarının üzerine sarkıtsınlar." Yani saçlarını, boyunlarını ve göğüslerini örtmek için başörtülerini göğüsleri üzerine bıraksınlar. Burada "Vel yadribne"

kelimesi bıraksınlar; aşıağıya doğru salsınlar, demektir, "humür" kelimesi ise kadının başına örttüğü örtü manasındaki "hımar" kelimesinin çoğuludur. "Cüyüb" kelimesi ise elbisenin üst kısmında bulunan ve boğazın bir kısmının göründüğü açıklık manasındaki "celb" kelimesinin çoğludur.

Bu, kadınların bazı gizli ziynet yerlerini örtmeleri için verilen bir irşad emridir. Buharî Hz. Aişe'nin (r.a.) şu sözünü rivayet ediyor: Allah ilk muhacir kadınlara rahmet eylesin. "Başörtülerini yakalarının üzerine sarkıtınlar." ayeti indiği zaman geniş örtülerini yırtıp bununla başörtüsü yapmışlardı.

3- "Kendi kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, kendi kardeşleri, kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları ... müstesna ziynetlerini göstermesinler." Yani gizli ziynetlerini, vücutlarını istifade etmeleri, bakmaları için özellikle evlendikleri kocalarına gösterebilirler. Yahut kendi babaları ve dedelerine, kocalarının babalarına, kendi oğullarına, kocalarının oğullarına, kendi erkek kardeşlerine, kızkardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kızkardeşlerinin oğullarına görünebilirler.

Bunların hepsi mahrem olup kadın tamamen açılmaksızın ziynetleriyle bu kimselere çıkabilir. Bu mahremler nesep yönünden yakın olan akrabalar olup beş çeşittirler. Bunlardan başka hısımlık yoluyla akraba olan kocanın babası ile kocanın erkek çocukları vardır. Fakat ayet nesep yoluyla mahrem olanlardan amcaları ve dayıları zikretmemiştir. Zira amcalık ve dayılık babalık mertebesinde dir. Yine ayet süt yoluyla mahrem olanları zikretmemiştir. Ancak Sünnet İmam Ahmed, Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesaî ve İbni Mace'nin Hz. Ai-şe'den (r.a.) rivayet ettiği "Nesep yoluyla mahrem olan akraba süt yoluyla -nahrem olur." hadisiyle buna açıklık getirmiştir.

"... yahut hanımları, sahip oldukları cariyeler, cinsî iktidarı olmayan hizmetçiler veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklar müstes-

Bunlar da kadının saçı, başı, kolları, ayakları gibi yerlerini görmelerinde mahzur olmayan insanlardır. Bunlar,

- Kadınlar,

- Köleler,

- Kadınlara arzusu olmayan uşaklar, hizmetçilerle, iğdiş, sakat kimseler gibi kadınlara karşı şehvet duymayan kimseler,

- Küçüklüğü ve cinsî meselelere muttali olmamaları sebebiyle kadınların âsnımlanaâsız ve mahrem meselelerinden anlamayan kimselerdir.

Ancak alimler arasında bunların herbiri hakkında ihtilâf meydana gelmiştir.

Kadınlara gelince: Cumhur diyor ki: Buradaki kadınlardan murad müslüman kadınlardır, dinde kardeşleri olan kadınlardır, ehl-i zimmet kadınları değildir. Müslüman kadının yüz ve elleri dışında vücudundan hiçbir azayı kâfir kadının önünde açması kocasına veya başkalarına anlatabilir diye caiz değildir. Kâfir kadın müslüman kadına göre yabancı erkek gibidir.

Müslüman kadın ise dinde kızkardeşinin bu güzelliklerini başka erkeklere anlatmanın haram olduğunu bilir, bundan uzak kalır. Buharî ve Müslim'in (r.a.) İbni Mes'ud'dan rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kadın kadının vücuduna temas edip de sanki kocası görüyor gibi açık bir şekilde o kadını kocasına anlatmasın."

Said b. Mansur, İbnül-Münzir ve Beyhakî Sünen'inde Hz.Ömer'den (r.a.) rivayet ediyorlar: Hz.Ömer (r.a.) Ebu Ubeyde b. Cerrah'a şu mektubu yazdı: Müslümanların hanımlarından bazı hanımların ehl-i şirkin hanımlarıyla birlikte hamamlara girdikleri haberi bana ulaştı. Sen bunu yasakla. Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir kadının vücuduna kendi dininden olan kadınlardan başkasının bakması helâl değildir.

İçlerinde Hanbelîlerin bulunduğu bir alimler topluluğu şöyle demişlerdir: Bunlardan murad edilen mana müslüman ve kâfir kadınların umumudur. "Yahut onların kadınları" kavli-i celîldeki tamamlama müşakele ve benzerlik içindir. Yani onların cinsindedir. Kadının kadına göre avreti mutlak olarak sadece dizle kapak arasındadır.

"Sahip oldukları köleler" e gelince: Çoğunluk diyor ki: Bu ifade hem köleleri, hem de cariyeleri içine almaktadır. Dolayısıyla kadının saçı, başı, kollarının köle ve cariyelerce görülmesi caizdir.

Bunun delili İmam Ahmed, Ebu Davud, İbni Merduveyh ve Beyhakî'nin Enes'ten (r.a.) rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz (s.a.) Hz. Fatıma'ya bir köle bağışladı. O sırada Hz. Fatıma'nın üzerinde başını örttüğü zaman ayaklarma ulaşamayacak kadar, ayaklarını örttüğü zaman da başına ulaşamayacak kadar kısa bir elbise vardı. Peygamberimiz (s.a.) bu durumu görünce şöyle buyurdu: "Bunun hiçbir mahzuru yoktur. Bu gelenler senin baban ve kölendir."

Bir gurup alim bunun sadece cariyelere mahsus olduğu kanaatine varmışlardır. Çünkü köle de haram olma noktasında yabancı hür adam gibidir.

Kadınlara ihtiyaç duymayan kimselere gelince:

Alimler bundan muradın ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Denilmiştir ki: Bu

şehveti tükenen yaşlı kimse ya da kadınların durumu hakkında hiçbir şey bilmeyen aptal, yahut iğdiş edilmiş kimse, ya da âmâ, ya da hizmetçi veya erkekliği dişiliği belli olmayan kimsedir.

Muteber olan diğer bir görüşe göre bununla murad edilen, kadınlara ihti-jap duymadan, kadının onun teiaündan yş kadrolara) yasrfJajfflJ ytömS&SflI nakletmesinden emin olduğu kimsedir. Müslim, İmam Ahmed, Ebu Davud, Nesaî, Hz. Aîşe (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet ederler: "Hünsa bir adam Peygamber Efendimiz (s.a.)'in eşlerinin yanına geliyordu. Onu kadınlara karşı arzu duymayanlardan sayıyorlardı. Adam bir kadını tarif ederken Peygamberimiz (s. a.) içeri girdi. Adam şöyle diyordu: "O kadın gelirken dört olarak gelir. Arkasını döndüğü zaman sekiz olarak gelir." Bunun üzerine Peygamberimiz (s .a.) şöyle buyurdu: "Dikkat edin. Görüyorsunuz ki o bu konuları gayet iyi biliyor. Sakın sizin huzurunuzda girmesin." Sonra da onu evden dışarı çıkardı.

Kadınların mahrem yerlerine henüz muttali olmayan çocuklar kadınların durumlarını ve avretlerini anlamayan, yaşlarının küçüklüğü sebebiyle kuvvetli cinsî eğilimleri ortaya çıkmamış olan çocuklardır. Çocuk bunu anlamayacak kadar küçük ise kadınların huzuruna girmesinde mahzur yoktur. Mürahık olan yahut buna yakın henüz bulûğa erişmemiş ve gördüğünü anlatan, çirkin kadınla güzel kadını birbirinden ayırdedebilen çocukların kadınların yanma girmelerine müsaade edilmez. Bunun delili çocuğun üç vakitte odalara girmek için izin istemesinin vacip olmasıdır. Cenab-ı Hak bunu şu ayetle beyan etmiştir: "Ey iman edenler! Köleleriniz ve henüz bulûğ çağına erişmemiş çocuklarınız günde üç defa sizden izin istesinler." (Nur, 24/59).

Diğer bir grup alim ise şöyle demiştir: Kadının çocuklarca ziynetlerinin görülmesi haram olmaz. Ancak çocuk mürahık olsun-olmasın kadınlara karşı arzu duyuyorsa bu müstesnadır. Buradaki mubah oluş birinci görüş sahiplerinin kararlaştırdıklarından daha geniştir.

Cenab-ı Hak daha sonra fitneye vesile veya sebep olacak şeylerden neh-yetti:

"İnsanları gizledikleri ziynetlerini bildirmek için ayaklarını yere vurmasınlar. " Yani kadının, ayak halkalarının sesini duyurmak için yürürken ayaklarını yere vurması caiz değildir. Çünkü bu fitne ve fesadın kaynağıdır, dikkatleri çekmektir. Şehvet duygularını tahrik etmektir. O kadının fasıklar gurubundan olduğu şeklinde su-i zanna sebep olur. Ziynetin sesini duyurmak o ziyneti göstermek gibidir, hatta daha da şiddetlidir. Asıl maksat tesettürdür.

Bu ifade bilezik dolu kolları sallamak, sağlardaki çingirakları sallamak, evden dışarı çıkarken kokulanmak, süslenmek gibi hususları da içine alır. Dolayısıyla erkekler kadının kokusunu duyar, ziynetlerine kapılırlar.

Ebu Davud, Tirmizi ve Nesaî'nin Ebu Musa el-Eş'arî'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Her göz zina eder. Kadın koku sürüp de bir meclise uğrarsa o kadın şöyle şöyledir." Yani zınakârdır.

Ebu Davud ve İbni Mace'nin Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kokulanıp bu mescide gelen kadın evine dönüp cünüplükten dolayı gusletmedikçe Allah onun namazını kabul etmez."

Kadın zinetlerini erkeklere duyurmayı kast etsin veya etmesin yabancı erkeklerin huzurunda ayakları yere vurmaktan nehyedilmiştir. Zira halkalı ayaklan veya benzerlerini (günümüzdeki yüksek topuklu ayakkabılar) yere vurmanın sonucu, gizledikleri ziyneti insanlara duyurmak ve bununla fitnenin meydana gelmesidir.

Hanefiler bu nehyi kadının sesinin avret olduğuna delil olarak getirmişlerdir. Çünkü ayak halkalarının sesinin işitilmesine sebep olan husus yasaklanmışsa kadının sesini yükseltmesi de yasaklanmıştır.

Kanaatimizce kadının sesi fitneden emin olduğunda avret değildir. Zira Peygamberimiz'in (s.a.) hanımları yabancı erkeklere hadis rivayetinde bulunuyorlardı.

"Ey müminler! Hep birlikte Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz." Yani ey müminler topluca Allah'a itaate dönün ve ona yönelin. Allah'ın size emrettiği bu güzel ahlâk ve sıfatları yerine getirin. Gözleri harama karşı yummak, ırzları korumak, başkalarının evlerine izinsiz girmek, cahiliyetin üzerinde bulunduğu rezil ahlâk ve sıfatlar gibi Allah'ın sizi nehyettiği hususları bırakın ki dünya ve ahiret saadetini kazanasmız.

Burada sahih imanın sahibi emre uymaya, tevbeyle, hata ve kusurlardan dolayı istiğfar etmeye sevkedeceği hususlarına dikkat çekmek için "iman" sıfatıyla hitap edilmiştir. Zira tevbe kurtuluşun ve saadeti kazanmanın sebebidir. [\[13\]](#)

Hür Kadınlarla Evlenmek, Kölelerle Mükatebe

32- İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler Allah onları lüt-fuyla zengileştirir. Allah geniş lütuf sahibidir, her şeyi çok iyi bilendir.

33- Evlenme imkânı bulamayanlar Allah'ın kendilerini lütfuyla zenginleştirmesine kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz kölelerinizden azat olmak için bedel vermek isteyenlerin, eğer kendilerinde bir hayır görüyorsanız hemen bedel vermelerini kabul edin. Allah'ın size verdiği mallardan onlara da verin. İffetli olmak isteyen cariyelerinizi dünya hayatının geçici menfaatini kazanma hırsıyla fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa şüphesiz ki Allah cariyelerin buna zorlanmalarından sonra çok mağfiret eden, çok merhamet edendir.

34- Andolsun ki, biz size apaçık 'ayetler, sizden önce gelip geçenlerden misaller ve takva sahiplerine öğütler indirdik.

Açıklama

Ayetlerin konusu birinci evliliğin emredilmesi olan bazı hükümleri ve emirleri beyan etmektir. Yani buradaki hükümler evlilikle ilgili hükümlerdir.

Allah Tealâ buyuruyor ki: "İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin." Ey veliler! Ey efendiler! Ey ümmet! Hür kadın ve erkekleri engelleri kaldırmak ve işbirliği yapmak suretiyle evlendirin. Ayrıca kölelerinizden ve cariyelerinizden kendisinde salâh bulunan ve evlilik haklarını yerine getirmeye muktedir olanları evlendirin. Malla destek vermek, evlenmeyi engellemek, buna ulaştıracak vesileleri kolaylaştırmak suretiyle onlara yardımcı olun. Doğru olan görüşe göre bu hitap velilere, bir başka görüşe göre ise eşlere aittir.

Bu emrin zahirî şekli cumhurun görüşüne göre mendup, müstehap ve müstahsen manası içindir. Çünkü Peygamberimiz'in (s.a.) asrında ve ondan sonraki asırlarda bekâr erkek ve kadınlar bulunmuş hiçbir kimse bunu yadır-gamamıştır. Zira bekâr ve dul kimse evlenmek istemezse velinin onu evlenmeye zorlama hakkı yoktur. Alimlerin ittifakıyla efendi köle ve cariyesini evlenmeye zorlayamaz.

Razî gibi alimlerden bir gurup buradaki emrin gücü yeten her kimse için vücup ifade ettiği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bunun delili ise Buharı ve Müslim'in Sadi'lerinde İbni Mes'ud'dan rivayet edilen: "Ey gençler topluluğu! Sizden kim evlilik masraflarını karşılamaya muktedir olursa evlensin. Çünkü evlilik gözü daha çok kapatır, ırzı daha iyi korur. Kimin gücü yetmezse oruç tutsun. Çünkü oruç ona (zinadan korunmak için size) kalkan olur." hadisidir.

Ebu Davud ve Nesaî'nin Ma'kıl b. Yesar'dan (r.a.) rivayet ettikleri hadiste Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sevecen ve doğurgan olan kadınla evlenin. Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim." Bazı fa-kihler bu emrin vacip olduğu görüşü üzerine nikâhın velisiz caiz olmayacağı kaidesini bina ettiler.

"Salâh" dan murad edilen mana şer'î manasıdır. Bu da dinin emirlerini ve nehiyelerini gözetmek demektir. Denilmiştir ki: Bundan murad edilen lügat manası olup nikâha ehil olmak ve nikâhın haklarını yerine getirmek demektir.

Ayette geçen "ves-sâlihîn" kelimesinde tağlib yoluyla erkekler sigası kullanılmıştır. Salâh bekâr ve hür kimseler için değil de sadece köleler için itibara alınmıştır. Çünkü bu vasıf efendinin köle ve cariyelerden elde edeceği menfaatleri görmezden gelmeye teşvik edici bir unsurdur. Efendiyi köle ve cariyesini evlendirmeye teşvik edecek olan husus bu köle ve cariyelerin istikamet üzere ve salih kimseler olmaları ya da evlilik görevlerini yerine getirme kanaatlerini taşımalarıdır.

İmam Şafiî (rh.a) "İçinizden bekârları evlendirin." ayetinin zahirini, velinin bulûğa ermiş bekâr kızı kızın rızası olmaksızın evlendirmesinin caiz olduğuna delil getirmiştir. Çünkü ayetteki hitap velilere aittir. Velisi oldukları kimseler ister büyük ister küçük olsunlar, ister evlenmeye razı olsunlar, isterse razı olmasınlar, bu kimseleri evlendirmekle emrolunanlar velilerdir. Sünnetten velinin büyük dul kadını rızası olmaksızın evlendiremeyeceğine delâlet eden diğer deliller olmasaydı bu ayetin umumuna binaen dul kadının hükmü de büyük bakire kızın hükmü şeklinde olurdu. Fakat Peygamberimiz'in (s.a.): -Müslim, Ebu Davud ve Nesaî'nin İbni Abbas'tan (r.a.) rivayet ettikleri- "Bakirenin kendisine sorulur. Susması onun izin vermesidir." hadis-i şerifi bakireden izin istenmesinin ve onun rızasının alınmasının vacip olduğuna delâlet etmekte ve bu hadis ayeti tahsis etmektedir:

Şafiîler bu ayeti kadının evlilikte veli olamayacağına delil getirmişlerdir. Zira o kadını evlendirmekle emrolunan velisidir. Lâkin evlâ olan, ayetteki bu hitabın bütün insanlara yapılan ve onları evlilik hususunda yardımcı olmaya teşvik eden bir hitap olarak kabul edilmesidir. Akit yapma hükmü ise bu ayet dışındaki ayetlerden alınır.

Bazı Hanefîler de "... evlendirin." ayetinin zahirini hür erkeğin, hür kadının mihrini vermeye gücü yetse bile cariyeye ile evlenmesinin caiz olduğuna delil olarak kabul etmişlerdir.

Şafiîler de buna karşılık "Kim namuslu kadınlarla evlenmeye muktedir olmazsa..." (Nisa, 4/25) ayetinin bu ayetten daha has olduğu şeklinde cevap vermişlerdir. Has ise amma takdim edilir. Nitekim alimler "Bekârları evlendirin." ayetindeki bekârların birtakım şartlarla mukayyed olduğu hususunda icma etmişlerdir. Bu şartlar, kadının erkeğe hala veya teyze ile, erkek kardeşin kızı veya (kızkardeşin kızıyla evlenmek gibi) nesep

yönünden, yahut süt emme sebebiyle ya da (iki kızkardeşle aynı anda evlenmek gibi) hısımlık yönünden haram olmalıdır.

Alimler "Kölelerinizden salih olanlar..." kavli-i cehlîni şu iki hususa delil saymışlardır.

a) Efendinin kölesini veya cariyesini rızası olmaksızın evlendirmesi caiz değildir.

b) Kölenin veya cariyesinin, efendisinin kendi üzerindeki haklarını kullanmasını engellemek için onun izni olmaksızın evlenmeleri caiz değildir. Bunu İmam Ahmed'in rivayet ettiği Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisi teyit etmektedir: "Efendisinin izni olmadan evlenen her köle zinakârdır."

Cenab-ı Hak mal bulamama sebebinin ileri sürülmesini ortadan kaldırdı ve şöyle buyurdu:

"Eğer fakir iseler Allah onları lütfuyla zengileştirir. Allah geniş lütuf sahibidir, her şeyi çok iyi bilendir."

Bu ayet evlenecek kimseye zenginlik vaadinde bulunmaktadır. Evlenmek isteyen erkek ya da kadın isterse fakir olsunlar fakirlik problemine bakmayın. Allah'ın lütfunda onları zengin kılacak imkânlar vardır. Allah her şeyden müstağnidir, geniş imkân sahibidir. O'nun hazineleri tükenmez, kudretinin sınırı da yoktur. O mahlûkatın durumlarını gayet iyi bilir. O dilediği kimseye rızkı genişletir, dilediğine de hikmete ve maslahata uygun olarak daraltır.

İmam Ahmed, Tirmizî, Nesaî ve İbni Mace'nin Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Üç kişi vardır ki onlara yardım etmek Allah üzerine borçtur:

- İffetli bir hayat isteyerek nikâh yapan,
- Borcunu ödemek üzere mükâtebe akdi yapan köle,
- Allah yolunda cihada çıkan kimse."

İbni Mes'ud (r.a.) diyor ki: Zenginliği nikâhta arayın. Ancak evlenecek kimsenin zengin kılınması ilâhî irade şartına bağlıdır. Bunun delili: "Fakirlikten korkarsanız Allah sizi lütfuyla zengin kılar." (Tevbe, 9/28) ayetiyle buradaki "Allah geniş lütuf sahibidir, her şeyi çok iyi bilendir." ayetidir. Yani Allah maslahatı gayet iyi bilir ve hikmetiyle bağışta bulunur.

"Eğer onlar fakir iseler.." cümlesindeki "onlar" zamiri hür olan bekâr erkeklerle bakire kızlara ve salih olan kölelerle salih cariyelere racidir. Dolayısıyla zengin kılmaktan murad imkân genişliği verilmesi ve muhtaçlığın kaldı-oinasıdır. Bir görüşe göre ise bu zamir sadece hür olan bekâr ve bakirelere ra-r. Zira "Allah onları lütfuyla zengin kılar." ayetindeki "zengin kılmak"tan jd zenginliğe sebep olacak mal vermektir. Köleler ise mal sahibi olamazlar.

Bazı alimler bu ayeti nafakadan âciz kalmak sebebiyle nikâhın feshedilmesinin caiz olmadığına delil kabul etmişlerdir. Çünkü Cenab-ı Hak fakirliği peşin olarak evliliğe engel kabul etmemiştir. Dolayısıyla evliliğin devamına hiç sagel sayılmaz. Her ne olursa olsun ayetten maksat, Allah katında olan lütuf-lüira güvenerek fakir olan gencin yaptığı evlilik talebinin reddedilmemesidir. ime aynı şekilde kadının da kocası nafakasında zorlandığı zaman sabretmesi mendup olmaktadır.

Ayetten anlaşılmaktadır ki fakir kimsenin evlilik masraflarını bulamasa İ» evlenmesi menduptur. Çünkü velinin fakiri evlendirmesi teşvik edildiğine -t fakirin kendisinin evlenmeye talip olması da teşvik edilmektedir.

Zengin olsun fakir olsun, hür veya cariyelerin evlendirilmesi emredildik-,,--. sonra Kur'an-ı Kerim evliliğin sebeplerinden aciz olup kendisini evlendire-si kimse bulamayanın durumuna çare olarak şöyle buyuruyor:

"Evlenme imkânı bulamayanlar Allah 'm kendilerini lütfuyla zenginleştirmesine kadar iffetlerini korusunlar." Yani evlilik nafakalarını elde edemeyen nmseler iffetli olmaya ve nefsinin korumaya gayret etsinler. Nikâh lafzından murad şer'î hakikatidir. "Nikâh bulamayanlar" nikâh kıyma imkânı bulamayanlar demektir. Nikâhtan murad kendisiyle nikâhlanacak mihir de demek olabilir. Tıpkı binilecek şeye alet ismi olarak verilen "rikâb" kelimesi gibi.

Ayette evlenmekten aciz olan kimselerin Allah kendilerini lütfuyla zengin-eştirip evleninceye kadar kendilerine haram kılınan fuhşu yapmayıp iffet ta-afını tutmaya çalışmaları tavsiye edilmektedir. Haramdan uzaklaşıp iffet sa--ibi olmak bütün müminlere vaciptir. Bu ayette Allah tarafından bu kimselere zenginlik lutfedileceği şeklindeki önemli ve değerli bir vaad vardır. Yani insanlar hiç bir zaman ümitsizliğe ve endişeye kapılmasınlar.

Daha önce zikri geçen hadis-i şerifte: "Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenme masrafını karşılamaya gücü yetiyorsa evlensin. Çünkü o gözü harama karşı daha iyi kapatır, ırzı daha iyi korur. Kimin gücü yetmiyorsa oruç tutsun. Çünkü oruç onun için kalkandır." buyrulmuştur.

Bazı alimler bu ayeti, arzu duymakla birlikte hazırlığa sahip olmayan kimsenin evliliği

terk etmesinin mendup olduğuna delil getirmişlerdir. O za-raan evliliği teşvik eden önceki ayetle çelişki meydana gelmektedir.

Şafîler diyor ki: Bu ayet önceki ayeti tahsis etmektedir. Yani önceki ayet evlilik hazırlığına sahip olan fakirler hakkındadır. Bu ayet ise evlilik hazırlığından aciz olan fakirler hakkındadır.

Hanefîler bu ayetin te'vil edilmesi görüşündedirler. Ayette geçen "nikâh" kelimesi "mektub" manasındaki "kitab" gibi; "menkûha" yani nikâhlanacak kadın manasmdadır. Buradaki iffet sahibi olma emri de eş bulamayan kimseye hamledilir. O zaman iki ayet arasında çelişki yoktur. Fakat "Allah 'ırı kendilerini lütfuyla zenginleştirmesine kadar..."

kavl-i celîli bu te'vili uzak kılmaktadır. [\[14\]](#)

Kölelerin Mükâtebe Akdi:

"Sahip olduğunuz kölelerinizden azat olmak için bedel vermek isteyenlerin eğer kendilerinde bir hayır görüyorsanız hemen bedel vermelerini kabul edin."

Yani efendilerinden belirli bir müddet içinde belirli bir mal ödemek üzere mükâtebe akdi yapmak isteyen köleler salih, takva sahibi, güvenilir, efendisi için şart koşulan malı ödemeye ve kazanmaya muktedir iseler onlarla mükâtebe akdi yapın.

"... kendilerinde bir hayır görüyorsanız..." ayetindeki "hayır" kelimesi birkaç şekilde tefsir edilmiştir.

a) Denilmiştir ki burada geçen "hayır" güvenilir olmak ve kazanmaya muktedir olmak demektir. Bu İbni Abbas ve İmam Şafî'nin tefsiridir.

b) Yine denilmiştir ki bu, meslek sahibi olmak demektir. Bu hususta Ebu Davud'un Merasîl'de, Beyhakî'nin Sünen'inde rivayet ettiği şu merfu hadis vardır: "Onlarda bir mesleğe ait beceri görüyorsanız onları insanlara yük olarak bırakmayın."

c) Bir başka görüşe göre buradaki "hayır" mal manasmdadır. Bu görüş Hz. Ali'den bir gurup alimden rivayet edilmiştir.

d) Bir diğer görüşe göre ise buradaki "hayır" salâh ve iman demektir. Bu Hasan-ı

Basrî'nin tefsiridir. Bu görüş müslüman olmayan kimse ile mükâtebe yapılmamasını gerektirir ki bu görüşte sertlik vardır.

Cumhur'un görüşü şudur: "... onlarla mükâtebe akdi yapın..." kavli-i celîlindeki emir irşad içindir, mendup ve müstahap içindir, farz ve vücup emri değildir. Bilakis efendi kölesi kendisinden mükâtebe istendiği zaman muhayyerdur: Dilerse mükâtebe akdi yapar dilerse yapmaz. Bunun delili Peygamberi-miz'in (s.a.) - İmam Ahmed ve Ebu Davud'un rivayet ettikleri - şu hadisi şerifidir: "Müslüman kişinin malı ancak kendisinin gönül hoşluğuyla helâl olur."

Nitekim kefarete hususunda efendinin köleyi azat edecek birisinden satın alması vacip olmaz, buna mecbur da edilmez. Efendiye mükâtebe akdi yapması vacip değildir, buna mecbur da değildir. Bütün akitler karşılıklı rıza üzerine kurulur.

Ebu Davut ez-Zahiri ile tabiinden bir gurup şöyle demişlerdir: Buradaki emir vücup içindir. Bunun delili Buharî'nin muallak olarak rivayet ettiği ayrıca Abdurrezzak, Abal b. Humeyt ve İbni Cerîr'in Enes b. Malik'ten rivayet ettikleri şu hadistir: Şirin benden mükâtebe akdi yapmamı istedi. Ben kabul etmedim. Hz. Ömer'e gitti. Hz. Ömer (r.a.) bana kamçı ile geldi ve şu ayeti okudu: "Onlarla mükâtebe akdi yapın." Enes (r.a.) bunun üzerine Şirinle mükâtebe akdi yaptı.

"Onlarla mükâtebe akdi yapın." ayetinin mutlak oluşu zahiriyle amel edip bu konulacak azat bedelinin ya peşin, ya da tek taksit ve ya bir kaç taksit ile tecil edilmiş olması caizdir. Bu Hanefîlerin ve İmam Malîki'nin ashabının mezhebidir.

Şafiîler ise peşin bedelle yapılan mükâtebeyi kabul etmemişlerdir. Çünkü mükâtebe taksitle yapılmayı gerekli kılar. Zira mükâtebe bu bedeli derhal ödemekten acizdir. Dolayısıyla tekrar köleliğe döner. Mükâtebe maksadı hasıl olmaz.

Mükâtebe yapılması ayette mükâtebe yapılacak kölede hayır ümid edilmesi şartına bağlıdır. Eğer kölede hayır ümid edilmezse mükâtebe yapılması ne vacip olur ne de mendup olur, bilakis bu durumda mükâtebe haram olur. Nitekim mükâtebe kölenin fasıklık yoluyla kazandığını ya da aklıktan öleceğini bilirse yine haram olur. Tıpkı sadaka ve ya ödünç parayı haram yolda harcayacak kimseye sadaka ve ya ödünç para vermenin haram olduğu gibi.

"Allah 'in size verdiği mallardan onlara da verin." Yani, ey efendiler! Mükâtebe kölelere mükâtebe malından dörtte bir, veya üçte bir, yahut yedide bir veyahut onda bir gibi bir şey verin. Bütün bunlar tabiinden rivayet edilmiştir. Ya da İmam Şafiî'nin dediği gibi verilebilecek çok az bir şey de olsa verin. Mükâtebe malından bir kısmının indirilmesi vermekten daha evlâdır. Çünkü sahabeden nakledilen de budur. Cumhura göre yardım ve kurtuluş için efendilerin bağışta bulunmaları menduptur. İmam Şafiî bu bağışın

yapılmasının vacip olduğu görüşündedir. -Ayetin zahiriyle amel edilerek- indirim yapılan da bu manadadır.

Alimlerden bir gurup şöyle demiştir: Buradaki emir bütün insanlara yönelik olup "kölelerin hürriyete kavuşturulması" zekât hisselerinden biridir. Bu Hanefîlerin mezhebidir. Bu durumdaki emir vücup içindir.

Bunu daha önce geçen Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen şu hadis teyit etmektedir:

İbni Kesir diyor ki: Birinci kavil daha meşhurdur. Yani hitabın efendilere ait olup müslümanların cemaatine ait olmaması kavli daha meşhurdur. Çünkü zekâta hitap kesin bir farzdır. Buradaki ayet zekâta efendilerden başka bir istek ilâve etmektedir. [\[15\]](#)

Zinaya Zorlama:

Allah Tealâ müminleri haram yollardan mal toplamaktan nehyetmekte ve şöyle buyurmaktadır: "İffetli olmak isteyen cariyelerinizi dünya hayatının geçici menfaatini kazanma hırsıyla fuhşa zorlamayın." Yani cariyeleriniz iffetli olmak istese de istemese de mal, evlât gibi dünya menfaatlerini talep ederek cariyelerinizi zinaya zorlamayın.

Cenab-ı Hakk'ın "iffetli olmak isterlerse..." kavli zorlamanın meydana gelmesi için şarttır; ayetin iniş sebebi olan mevcut durumu beyan etmek için bir kayıttır. Bunun delili İbni Merduveyh'in Hz. Ali'den (r.a.) rivayet ettiği şu haberdur: Onlar cahiliyette ücret elde etmek için cariyelerini zinaya zorluyorlardı. Müslüman olduktan sonra bundan nehyolunmuşlar ve bu ayet inmişti. Nüzul sebebinin de Abdullah b. Übeyy'in cariyeleri olup para kazanmak maksadıyla bunları zinaya zorladığını nüzul sebebinde beyan etmiştik.

İffetli olmayı istemek ve dünya hayatının geçici menfaatlerini kazanma kayıtlarının konulmasının pratikte yasaklamayı kaldıracak bir anlamı yoktur. Bu iki kayıt bulunsa da bulunmasa da zinaya zorlamak mutlak olarak haramdır. Cahiliyet zamanında uygulanan bir durumu ayıplamak için bu açıklama yapılmıştır. Ayrıca iffetli olmayı isteme kaydı zorlamanın tasavvurunda ve gerçekleşmesinde şarttır, nehiy için ise şart değildir. Fakat gerçekte zorlamanın zikredilmesi bu kayda ihtiyaç bırakmamıştır. Zinayı isteyen cariyeler dışındakiler için zorlama tasavvur edilebilir. İffetli olmayı isteme veya iffetli olmayı

istememe anında zinaya zorlamanın haram olduğunda icma meydana gelmiştir.

"Eğer iffetli olmayı isterlerse..." cümlesinde "izâ" yerine "in" edatının kullanılması iffetli olmayı isteme tereddüdü ve şüphesi durumunda zinaya zorlama yapılmamasının vacip olduğuna işaret etmek içindir. Bunun meydana geldiği anda zinaya zorlamanın haram oluşu daha şiddetli, daha çirkin ve daha evlâdır.

"Kim onları buna zorlarsa şüphesiz ki Allah cariyelerin buna zorlanmalarından sonra çok çok mağfiret eden, çok merhamet edendir." Kim bu cariyeleri zina etmeye zorlamışsa şüphesiz ki Allah cariyelerin buna zorlanmalarından sonra o cariyelere karşı çok mağfiret edici, çok merhamet edicidir. Bu ifadeye göre zorla zina olmuş olsa bile bu bir günahdır, mağfiret edilmesi bunun delilidir. Çünkü bu gibi bir fiil teslim ve kabulden uzak değildir.

Gayet açıktır ki mağfiret zorlanan cariyelere aittir. Bu alimlerin çoğunun görüşüdür. İbni Mes'ud'un ayeti "min ba'di ikrâbihinne lehünne" şeklindeki kıraati bunu teyit etmektedir.

Bazı alimler de şöyle demiştir: "Mağfiret tevbe şartıyla zinaya zorlayan kimselere aittir. Bu önlerinde ümit kapısının açılmasıdır." Bu zayıf ve uzak bir tevidir. Çünkü bu ifade, zinaya zorlama emrinin basite alınmasıdır. Bu hal zinayı zorlamaya teşebbüs eden kimseye karşı bir korkutma ve ayıplamadır.

Bu hükümlerin açıklanmasından ve beyanından sonra Allah Tealâ bu surenin faziletlerini zikretmiş ve Kur'anı şu üç vasıfla tavsif etmiştir:

a) "Andolsun ki biz size apaçık ayetler ... indirdik." Yani biz bu surede ve diğer surelerde sizin ihtiyaç duyduğunuz hükümleri, hadleri ve şer'î esasları tafsilatlı ayetler halinde indirdik.

b) "... Sizden önce gelip geçenlerden misaller... indirdik." Yani önceki ümmetlerin haberleri gibi hayret verici bir kıssa indirdik. Bu kıssa Hz. Yusuf (a.s.) ve Hz. Meryem kıssasına benzeyen ve Hz. Aişe'ye yapılan çirkin iftiraya konu olan kıssadır.

c) "... takva sahiplerine öğütler indirdik." Yani Allah'tan korkan ve O'nun azabından sakınan kimselere öğütler ve tehditler indirdik. Meselâ: "Zina edenlere karşı Allah'ın dininde (hükmün uygulanmasında) sizi acıma duygusu kaplazmasın." (Nur, 24/2) ve "Siz bu iftirayı işittiğiniz zaman..." (Nur, 24/12) ayetleri gibi.

Yani bu vasıflar ya bu surede bulunan hükümler, temsiller ve öğütler sebe-i-iipie, ya da Kuranın tamamında bulunan apaçık ayetler, temsiller ve öğütler fle verilmiştir. Birinci, Zemahşerî'nin, ikincisi ise Razî ile İbni Kesir'in lür. [\[16\]](#)

Allah İman Delilleriyle Gökleri Ve Yeri Nurlandırandır

35- Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili, içinde kandil bulunan bir hücre gibidir. Kandil cam içindedir. Cam da sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. Ne doğuda ne de tam olan mübarek zeytin ağacının yağıyla tutuşturulur. Yağ neredeyse ateş değmeden bile tutuşup ışık verir. Bu nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur, misaller verir. Allah her şeyi gayet iyi bilendir.

Açıklaması

"Allah göklerin ve yerin nurudur." Yani Allah bütün âlemi nurlandıran, kâinatta koyduğu varlığına ve birliğine delâlet eden, delillere ve Peygamberlerine indirdiği apaçık ayetlerle bütün âlemi aydınlatan, hidayeti ihsan edendir.

Kim bu nurla hidayet bulursa ve kalbi Allah'ın hidayetiyle nurlanırsa dünya ve ahiret saadetini kazanır. İşte bu manevî nurdur. Maddî nur ise yine gayet açıktır ki Allah nurun kaynağıdır, nurun yaratıcısıdır; karanlıkları silen O'dur. Kâinatı değişmeyen hassas bir sistemle idare eden O'dur. Her an ve her zaman bu âlem üzerinde O'nun tam ve en geniş manada daimî hakimiyeti ve üstünlüğü vardır.

"O'nun nuru, içinde kandil bulunan bir hücre gibidir. Kandil cam içindedir. Cam da sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır." Yani kâinat sayfalarında, Kur'an'ın beyanında ve müminin kalbine yerleştirdiği imanda var olan bu ilâhî nur saf ve parlak cam kandil içindeki fitilin ışığı gibidir. Bu ışık ihtiyaca göre belirli bir tarafı aydınlatmak için bir fanusa konulmuştur. Sanki bu fanusun camı bu parlaklığında büyük bir gezegen, parlak bir yıldız gibidir.

"O'nun nurunun temsili" ifadesindeki zamir görüldüğü gibi kâinatı nurlandırmak ve müminin kalbine hidayet vermek hususunda Allah'a racidir.

"Ne tam doğuda, ne de tam batıda olan mübarek bir zeytin ağacının yağıyla tutuşturulur." Yani kandilin yağı yüksek bir dağda ya da sahrada dikilmiş olan çok faydalı mübarek zeytin ağacının yağından alınmıştır.

Bu zeytin ağacı ne güneşin sadece doğuş vaktinde vurduğu ne de sadece güneşin batış vaktinde vurduğu ağaçlardan değildir. Zira bunun dışındaki vakitlerde güneşe perde olan gölge vardır. Bilâkis bu ağaç güneşin doğuş ve batış vaktinde ayrıca gündüzün başından sonuna kadar güneş almaktadır. Bu hem doğudan hem batıdan güneş almaktadır. Güneş ona sabah-akşam vurmaktadır. Dolayısıyla bunun zeytinyağı gayet saf, mutedil ve parlak gelmektedir.

"Yağ neredeyse ateş değmeden bile tutuşup ışık verecek şekildedir." Yani bu zeytin ağacının (zeytininden çıkarılan) yağı saflığı, parlaklığı ve aydınlığı sebebiyle fitili tutuşturulmadan ve ateş değmeden önce sanki kendi kendine ışık vermektedir. Zira zeytinyağı halis ve saf olur da buna uzaktan bakılırsa sanki ışığı varmış gibi görülür. Ona ateş dokunduğu zaman da ışığı daha çok artar. Müminin kalbi de böyledir. Kendisine ilim gelmeden önce hidayetle amel eder, ilim gelince de nur üzerine nuru artar, hidayet üzerine hidayeti artar.

Yahya b. Sellâm diyor ki: Müminin kalbi hakka yatkın olduğu için hak kendisine beyan edilmeden önce hakkı bilir.

Buharî'nin et-Tarihu'l-Kebir'de ve Ebu Davud'un Sünen inde Ebu Said el-Hudrî'den (r.a.) rivayet ettikleri Peygamberimiz'in (s.a.): "Müminin ferasetinden korkun. Çünkü o baktığı zaman Allah'ın nuruyla bakar." hadis-i şerifinin manası da budur. [\[17\]](#)

"Bu, nur üzerine nurdur." Yani üstüste ve kat kat nurdur. Bu nurda kandil, fanus, fitil ve yağ başka bir takviyeye gerek bırakmaksızın nurun kuvvetli ve aydınlatıcı olması hususunda birleşmişlerdir. Kandil, nuru tek yönde, dağılmadan yayılmadan toplar. Fanusun, camın şeffaflığı nuru, parlaklığı ve ışığın yansımalarını artırır. Fitil ise başka bir şeyde elde edilemeyen yeterli ışık ve enerji kaynağıdır. Zeytinyağının saflığı ve temizliği tam yanma ve kamilen aydınlatmanın en önemli sebeplerindendir.

"Allah dilediğini nuruna kavuşturur." Yani Allah kullarından dilediği kimseyi incelemek, fikrini kullanmak ve kâinat ayetlerini tefekkür etmek suretiyle hidayete erdirir ve muvaffak kılar.

"Allah insanlara misaller verir." Yani Allah Tealâ insanlardan mükellef olanlara iman delillerini ve hidayet vesilelerini beyan eder. Allah onlara gizli kalan gerçekleri zihinlere iyice yerleştirmek, kalbin ve gönlün derinliklerinde sabit kılmak için misal vermek, tesbitler yapmak ve manaları elle tutulur, gözle görülür alışılmış şekillerle tasvir etmek gibi değişik şekillerde anlatır, böylece iman ulu dağlar gibi kalbe yerleşir. Aklî konuları ve manaları maddî ve müşahhas şekillerle tasvir etmesi Kur'an-ı Kerim'in belagatla ilgili eşsiz özelliklerindendir.

"Allah her şeyi gayet iyi bilir." Yani Yüce Allah maddî ve manevî, zahirî ve batınî her şeyi tam ve kâmil bir ilim ile gayet iyi bilir. Hidayete ehil olan, bunu telakki etmeye hazır olan kimseye hidayeti lütfeder. Bu düşüncesini kullanan ve hidayet vesilelerini kavrayan kimse için bir vaad, bundan yüz çeviren, bunları düşünüp tefekkür etmeyen ve buna aldırış etmeyen kimse için bir vaîd ve tehdittir.

Kısaca: Bu teşbih, müminin kalbindeki Allah'ın nurunun ve hidayetinin temsilidir. Tıpkı saf zeytinyağı ateşe dokunmadan bile neredeyse ışık verecek durumda ise, ateş değdiği zaman ışığı kat kat artıyorsa müminin kalbi de ilim gelmeden önce de hidayeti bulur, ilim gelince de hidayeti kat kat olur. [\[18\]](#)

Allah Tealâ'nın Nuruyla Hidayete Eren Müminler

36- Bu kandil, Allah'ın imar edilip yükseltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerdedir. Orada insanlar sabah-akşam O'nu teşbih ederler.

37- Öyle adamlar vardır ki, onları ne bir ticaret, ne bir alış-veriş Allah'ı anmaktan, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamaz. Onlar dehşetinden kalplerin ve gözlerin ters döneceği günden korkarlar.

38- Onlar, Allah'ın kendilerini işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırması ve lütfundan kendilerine daha da fazlasını ihsan etmesi için böyle yaparlar. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.

Açıklaması

"Bu kandil, Allah'ın imar edilip yükseltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerdedir." Bu ayet önceki ayetle sıkı ilişkilidir. Yani bu kandil Allah'ın bina edilip yükseltilmesini, maddî kirlilerden şirk, putperestlik ve boş sözler gibi manevî kirlilerden temizlenerek ta'zim edilmesini emrettiği mescitlerdedir. Orada dua ve ibadet sadece Allah'a tahsis edilir. Orada Allah'ın tevhidi ve Allah'ın kitabını okumak suretiyle Allah'ın adı

anılır.

Katâde diyor ki: Burada zikri geçen evler mescitlerdir. Allah mescitlerin inşa edilmesini, imar edilmesini, yükseltilmesini ve temiz tutulmasını emretti.

İbni Abbas diyor ki: Mescitler, yeryüzünde Allah'ın evleri olup yıldızların yeryüzü halkını aydınlattığı gibi bu mescitler de gökyüzü halkını aydınlatmaktadır.

Amr b. Meymûn diyor ki: Ben "Mescitler Allah'ın evleridir. Allah'ın orada kendisini ziyaret edenlere ikramda bulunması üzerine borçtur." diyen Peygam-berimiz'in (s.a.) ashabına eriştim.

Buharî ve Müslim Sa/u'ı'lerinde müminlerin emiri Hz. Osman'dan (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Kim Allah için O'nun rızasını isteyerek bir mescit bina ederse Allah da onun için cennette onun benzerini bina eder."

Kandilin mescitlerde kılınmasının sebebi şudur: Saf cam içine konulan kandil mescitlerde olursa daha muazzam ve daha büyük, daha nurlu olur. Fahreddin-i Razî'nin dediği gibi bununla temsil verilmesi daha mükemmel olmuştur.

"Ne bir ticaretin, ne de alış verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı kimseler orada sabah-akşam Allah'ı teşbih ederler." Yani dünyanın ve kazançlı muamelelerin kendilerini bir olan Allah'ı zikretmekten, namazları vaktinde dosdoğru kılmaktan, üzerlerine farz olan ve hak sahiplerine verilecek zekâtı vermekten alıkoymayan kimseler bu mescitlerde gündüzün başlangıcında ve sonunda Allah'ı tenzih eder, takdis eder ve namaz kılarlar.

Ayette geçen "rical (erler, yiğitler)" bu kimselerin yüksek gayretlerine ve samimî azimlerine ve bu sayede Allah'ın yeryüzündeki evleri olan mescitleri imar eden kimseler olduklarına işaret edilmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Müminlerden öyle yiğit erler vardır ki, onlar Allah 'a verdikleri sözde durdular." (Ahzab, 33/23).

"Allah'ın zikrinden onları alıkoymaz." ifadesiyle murad edilen mana tekrar olmaması için namaz dışındaki zikirlerdir. Ayette ticaret özellikle zikredilmiştir. Çünkü insanı namazdan alıkoyan en büyük meşguliyet ticarettir.

Bu ayetin benzeri Cenab-ı Hakın şu ayetidir: "Ey iman edenler! Mallarınız ve evlâdınız sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın." (Münafikun, 63/9).

"Rical" kelimesiyle cemaatle namazın erkeklerden istendiğine delil getirilmiştir. Kadınlara gelince onların evlerinde namaz kılmaları onlar için daha efdaldır.

Bunun delili ise Ebu Davud'un Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) rivayet ettiği Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i şerifidir: "Kadının evinde kıldığı namaz (camideki) hücrelerinde kıldığı namazdan daha efdaldır. Kadının gizli köşesinde kıldığı zaman evinde kıldığı namazlar daha efdaldır." İmam Ahmed Ümmü Se-leme'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Kadınların mescitlerinin en hayırlısı evlerinin en dip köşesidir."

Mescitlerin özellikle zikredilmesi buraların inanç, fikir, disiplin, ahlâkî tavır, ilim ve siyaset yönünden müslümanların hayatında ışık kaynağı olmasındandır.

Erkeklerin ibadete yönelmelerinin sebebi Allah'ın azabından korkmalarıdır: "Onlar dehşetinden kalplerin ve gözlerin ters döneceği günden korkarlar." Yani namazlarını mescitlerde cemaatle eda eden adamlar korku ve dehşetten kalplerin ve gözlerin yuvalarından fırlayacağı kıyamet gününün cezasından korkarlar.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah onların cezalarını gözlerin yuvalarından fırlayacağı o güne bırakır." (İbrahim, 14/43).

"Biz asık suratlı katı bir günde Rabbimizin azabından korkarız." (Dehr, 76/10).

Onların akibeti Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibidir: "Sonunda Allah kendilerini işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırarak ve kendilerine daha da fazlasını ihsan edecektir." Yani onlar Allah'ın kendilerine güzel amellerinin karşılığı olarak vereceği sevap sebebiyle namazlarını kılar, zekât verirler. Onlar güzel amelleri kabul edilen, hataları affedilen, kendilerine kat kat güzel mükâfat verilen kimselerdir.

Bu aynen şu ayetler gibidir: "Kim bir hasene getirirse ona on misli verilir." (En'am, 6/160).

"Güzel amel işleyenler için güzel nimetler ve ziyadesi vardır." (Yunus, 10/26).

"Allah dilediği kimseye kat kat verir." (Bakara, 2/261). Allah Tealâ İmam Ahmed, Buharî, Müslim, Tirmizî ve İbni Mace'nin Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiği hadis-i kudsîde şöyle buyuruyor: "Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine doğmayan nimetler hazırladım."

"Allah dilediğine hesapsız rızık verir." Yani şüphesiz Allah Tealâ lütfü ve ihsanı geniş olandır. İstediklerine verir, dilediklerine sayısız ve hesapsız bağışta bulunur. Allah her şeye

Kafirlerin Dünyadaki Durumu Ve Ahirette Hüsrana Uğramaları

39- Kâfirlerin amelleri engin çöldeki bir serap gibidir. Susayan onu su zanneder. Nihayet oraya geldiğinde hiç bir şey bulamaz. Yanında sadece Allah'ı bulur. O da onun hesabını tam olarak verir. Allah hesabı çok süratli olmandır.

40- Veya (kâfirlerin amelleri) derin bir denizdeki karanlıklar gibidir. Bir deniz ki onu üst üste dalgalar örtmüş, dalgaların üstünden de bulutlar, birbiri üstüne yığılmış kat kat karanlıklar... İnsan elini çıkaracak olsa neredeyse onu bile göremeyecek. Allah kime nur vermemişse artık onun nuru yoktur.

Açıklaması

Bu iki misal kâfirlerin dünya ve ahiretteki durumları için yahut biri küfrüne davet eden, diğeri küfür liderlerini taklit eden iki çeşit kâfir için Cenab-ı Hakın verdiği iki misaldir. Nitekim kalplerde yerleşen hidayet ve ilim Ra'd suresinde, su ve ateş şeklinde iki misal olarak verilmiştir.

Buradaki birinci misal şudur: "İnkâr edenlerin amelleri engin göllerdeki serap gibidir. Çok susayan kimse onu su zanneder. Fakat oraya vardığında hiçbir şey bulamaz."

Yani Allah'ın birliğini inkâr eden, Kur'an'ı ve kendisine vahiy indirilen peygamberi inkâr eden kâfirlerin işledikleri salih ameller, yahut küfürlerine davet eden ve bu amellerinin Allah nezdinde fayda vereceğini ve kendilerini O'nun azabından kurtaracağını zanneden sonra da ahirette bu umutları boşa çıkan ve umduklarının zıddıyla karşılaşan ve küfürlerine davet edenlerin amelleri, susuz bir kimsenin bir çölde veya orada görüp de su zannettiği sonra da ümit ettiğini bulamayan kimsenin gördüğü serap gibidir. Salih ameller, akraba ziyareti, fakirlere iyilik ve hayırlı maksatları yerine getirmek gibi iyi amellerdir.

Kâfirlerin ahiretteki durumu böyledir. Onlar dünyadaki amellerinin kendileri için faydalı olacağını ve onların Allah'ın azabından kurtarıcı olacağını zannederler. Kıyamet günü gelip de kendilerine azapla karşılık verilince amellerinin kendilerine fayda vermediği gerçeğiyle yüzyüze kalırlar. Onlar sadece kendilerini cehenneme götürecektir Allah'ın zebanîleriyle karşılaşsınlar ve orada kaynar su ve irin içsınler.

Kâfirler kendileri hakkında Cenab-ı Hakk'ın şöyle buyurduğu kimselerdir: "De ki: Dünya hayatında güzel ameller işlediklerini zannederek yaptıkları gayretleri boşa giden ve amellerinde hüsrana uğrayanları size haber vereyim mi?" (Kehf, 18/103-104).

Cenab-ı Hak burada şöyle buyurdu: "Yanında sadece Allah'ı bulur. O da onun hesabını eksiksiz görür. Allah hesabı süratli olmandır." Yani bu kimse Allah'ın kâfirlere tehditte bulunduğu azabını ve cezasını karşısında bulur. Dünyadaki ameline karşılık Allah ona tam bir ceza verir; Allah cezası seri olmandır. Hiçbir hesap diğers hesaptan O'nu alıkoymaz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Yaptıkları ameline geliriz. Onu saçılmış toz toprak haline getiririz." (Furkan, 25/23). Bu onların ahiretteki durumudur, yahut küfre davet eden kâfirlerin durumudur.

Kısaca: Kâfirler ahirette kayıp ve hüsrarla yüzyüze gelecekler, kendilerine fayda verecek veya kendilerini kurtaracak bir şey bulamayacaklardır.

Onların dünyadaki durumlarının yahut küfür liderlerini taklit eden bilgisiz kâfirlerin durumlarının ikinci misali Cenab-ı Hakk'ın şu ayetiyle anlatılmaktadır:

"... Veya inkâr edenlerin amelleri derin bir denizdeki karanlıklara benzer. Bir deniz ki, onu üst üste dalgalar örtmüş, dalgaların üstünden de bulutlar. birbiri üstüne yığılmış kat kat karanlıklar..." Yani kâfirlerin dünyada hidayet üzerine olmaksızın işledikleri ameller yahut başkalarını taklit edenler derin bir denizde üst üste gelen karanlıklara benzer. Bu denizi birbirine çarpan dalgalar kaplamaktadır. Gökteki yıldızların nurunu da yoğun bir bulut perdelemektedir.

Bu karanlıklar üç tanedir:

- Denizin karanlığı,
- Dalgaların karanlığı,
- Bulutun karanlığı.

Aynı şekilde kâfirin de üç karanlığı vardır:

- İnanç karanlığı, . - Söz karanlığı,

- Amel karanlığı.

Bu karanlıklar kâfirin hakkı görmesine ve kâinatta bulunan ibretleri ve en doğru yolu irşad eden ayetleri idrak etmesine engel olmaktadır.

Hasan-ı Basrî diyor ki: Kâfirin üç karanlığı vardır: İnanç karanlığı, söz karanlığı ve amel karanlığı.

İbni Abbas diyor ki: Kalbini, gözünü ve kulağını bu üç karanlığa benzettiler.

Bu misalden maksat dünyada kâfirin üzerinde çeşitli dalâletlerin üstüste yığıldığını, dolayısıyla kalbinin gözünün ve kulağının şiddetli yoğun bir karanlık içinde olduğunu bundan sonra doğru yolu ayırt etmeye ve Hakk'm nurunu bilmeye muktedir olamayacağını beyan etmektedir.

Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "... Birbiri üstüne yığılmış kat kat karanlıklar ... İnsan elini çıkaracak olsa neredeyse onu bile göremeyecek. "

Yani bu üç karanlık üstüste yığılan, üstüste biriken karanlıklardır. Bunların her biri diğerinin üzerini örtmüştür. Hatta insan bu karanlıklar içerisinde kendisine en yakın olana elini uzatsa, eline bakmak şöyle dursun neredeyse hiç göremeyecek durumdadır; bu karanlıklar o derece yoğundur.

"Allah kime nur vermediyse onun nuru yoktur." Yani Allah kime hidayet vermemişse veya kimi hidayete muvaffak kılmamışsa o kimse helak olacak, bilgisiz ve hüsrân içinde hiç nuru olmayan ve hiç yol göstericisi bulunmayan batıl yolda, karanlıklar içindedir. Bu ayet aynen şu ayetler gibidir: "Allah kimi saptırmışsa ona hidayet verecek kimse yoktur." (Araf, 7/186); "Allah kimi sap-tırmışsa ona hiç bir kimse hidayet verecek değildir." (Ra'd, 13/33); "Allah zalimleri saptırır. Allah dilediğini yapar." (İbrahim, 14/27). Bu ifade Cenab-ı Hakk'm müminlerin temsili hakkındaki "Allah nurunu dilediğine verir." ifadesinin karşılığıdır. [\[20\]](#)

Allah'ın Varlığına Ve Birliğine Delâlet Eden Kâinat Delilleri

41- Göklerde ve yerdeki varlıkların, sıra sıra uçan kuşların Allah'ı teşbih ettiğini görmez inisin? Her biri kendi niyaz ve teşbihini bilir. Allah da onların yaptıklarını bilir.

42- Göklerin ve yerin mülkü ancak Allah'ındır. Dönüş de yalnız Allah'adır.

43- Görmez misin ki, Allah bulutları yürütür, sonra onları bir araya getirip birbirine kenetler, daha sonra da üstüs-te yığıp sıkıştırır. Bunun üzerine aralarından yağmurun yağdığını görürsün. Allah gökteki dağ gibi bulut kümelerinden dolu yağdırır da onu dilediğine uğratar, dilediğinden de uzaklaştırır. Şimşeğinin parıltısı da neredeyse gözleri kapıp alıverecek!

44- Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye çevirir. Şüphesiz ki bunda basiret sahipleri için nice ibretler vardır.

45- Allah her canlıyı sudan yaratmıştır. Onlardan kimi karnı üzerinde yürür, kimi iki ayağı üstünde yürür; kimi de dört ayak üstünde yürür. Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye kadirdir.

46- Yemin olsun ki biz açıklayıcı ayetler indirdik. Allah dilediğini dosdoğru bir yola iletir.

Açıklaması

Bu delilleri sırasıyla açıklarsak:

1- Bütün Varlıkların Allah'ı Teşbih Etmeleri:

"Göklerde ve yerdeki varlıkların, sıra sıra uçan kuşların Allah'ı teşbih ettiğini görmez misin?" Yani ey peygamber! Ey bu ayetin muhatabı! Delil ile bilmiyor musun ki, göklerde ve yerde bulunan, akıl sahibi olan ve olmayan melek, insan, cin, canlı ve cansız bütün varlıklar, meselâ gökyüzünde düşmesin diye uçarken kanatlarını çırpın kuşlar, selim akıl

ile düşünenlerin idrak edebileceği şekilde Allah'ı teşbih ve tenzih etmektedirler. Zira bu varlıkların farklı hususi-yetleriyle yaratılmaları yaratıcının varlığına delâlet etmektedir.

Allah'ı tenzih etmek yaratıcının bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf olduğunu gösterir. Cansız varlıkları Allah'a ortak koşan, Allah'a evlât nispet eden (Allah'ın oğlu- Allah'ın kızı gibi isnatlarda bulunan) kâfirlerin sözlerini iptal eder. Zira bunlar Allah'ın yarattığı varlıklardır.

Mücahid ve başka alimler demişlerdir ki: Namaz insanın niyazıdır. Teşbih ise insan dışındaki diğer varlıklara aittir.

"Kuşlar" yer ve göklerdeki varlıklar ifadesine girdikleri halde ilâhî sanatın eşsizliğine ve ilâhî kudretin kemaline, kendilerini yoktan var edenin son derece latif tedbir ve idaresine özellikle delâlet ettikleri için ayrıca zikredilmişlerdir. Zira ağır cisimlerin uçma anında gökyüzünde tutulmaları yoktan var eden yaratıcının kudretinin kemaline delâlet eden açık bir hüccettir.

Ayete "Görmez misin?" ifadesiyle başlanması, bütün varlıkların Allah'ı teşbih etmelerinin hiç şüphe bulunmayan ve kesin ilim derecesine ulaşan açık bir durum olması sebebiyledir.

* "Her biri kendi niyaz ve teşbihini bilir. Allah da onların yaptıklarını çok iyi bilir." Yani zikredilen varlıklardan her birine Allah niyazını ve teşbihini öğretmiştir, yani Allah Tealâ'ya ibadet etme hususundaki usul ve metodunu göstermiştir. Allah bunların hepsini gayet iyi bilir. İtaat etme yahut isyan etme hali olsun mahlûkatın davranışlarından hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O bunların karşılığını verir.

"Göklerin ve yerin mülkü ancak Allah'ındır. Dönüş de sadece Allah'adır." Yani şüphesiz ki Allah Tealâ yer ve göklerde bulunan bütün varlıkların gerçek sahibidir. Yer ve göklerde yaratma ve öldürme açısından tasarrufta bulunan gerçek hüküm sahibi O'dur. O, ibadetin kendisinden başka hiçbir kimseye lâıyk olmadığı, hakiki ma'bud olan ilâhtır. O'nun hükmünü değiştirecek hiçbir varlık yoktur. Bütün varlıkların kıyamet gününde dönüşü O'nadır. Bu hususta O dilediği şekilde hükmeder, dilediği şekilde karşılık verir. "Böylece kötülük edenlere yaptıklarının karşılığını verir. İyi ameller işleyenleri daha güzeliyle mükâfatlandırır." (Necm, 53/31).

Kısaca: Kâinatın azameti, yer ve göklerin eşsiz bir şekilde yoktan yaratılmaları, Allah'ın yer ve göklerde yaydığı canlı ve cansız varlıklar, insanı vücudunda müşahede ettiğimiz gayet üstün sistemde, kara, deniz ve havada yaşayan çeşitli hayvanlar en büyük ve en küçük hayvanın yaptığı davranışlar, petek yapma ve bal imal etme hususunda arının çeşitli yollara baş vurma, böcekleri avlama hususunda güçsüz örümceklerin baş vurdukları hileler, kuşların hayret verici davranışları, mahlûkatı hususunda var etme - yok

etme, ilk yaradılış ve tekrar dirilme şeklindeki Cenab-ı Hakk'm tasarrufları ... Bütün bunlar kendisinden başka hiçbir rab bulunmayan, kendisine lâıyıkıyla ibadet edilebilecek, O'ndan başka ma'bud bulunmayan, her şeyde tasarruf sahibi olan tek bir rabbin, eşsiz yaratıcı bir ilâhın varlığına kesin maddî delillerdir.

Bu, Allah'ın varlığına, kudretine ve birliğine delâlet eden ilk kâinat delilidir. Bu bütün delilleri içine almaktadır. Bu delillerden her bir delil kanaatin oluşması konusunda tek başına yeterlidir.

İlk iki ayette zikredilen hususları iki delil halinde tasnif etmek mümkündür:

- Ulvî ve süflî alemdeki kulluk delili,
- Mutlak mülkün ve bütün mahlûkatın dönüşlerinin sadece Allah'a olduğu delili.

Allah'ın kudretine ve birliğine delâlet eden sonraki ayetlerde yer alan diğer iki delil de şunlardır: [\[21\]](#)

2- Yağmurun Yağdırılması:

Ey Peygamber! Ey muhatap! Yağmurun meydana gelmesi ve yağdırılması şeklini bilmiyor musun? Allah yeryüzünün beşte dördünü meydana getiren denizlerden yükselen buharın zerreciklerini ilâhî kudretiyle bir araya getiriyor, birleştiriyor, bu da soğuk hava tabakalarında yüksek bulutlar meydana getiriyor. Sonra da bu yağmur bulutlarını aşılama yapan rüzgârlarla yağmurun yağmasını istediği yere gönderiyor, sonra da bu bulutlardan yeni bulutların parçaları arasında meydana gelen küçük delâletlerden yağmur yağdırıyor.

Böylece Allah dağlara benzeyen yoğun bulut tabakalarından yağmur yağdırır. Nitekim atmosferdeki soğukluğun yükselen buharlara etkisi oranında kar ve dolu yağmaktadır.

İnsanın üstünde bulunan gökyüzüne "sema" denir. Ayetteki "sema" insanların başları üzerinde yükselen bulut demektir. "Dağlar" ifadesi de gökyüzünde ulu dağlar gibi bir araya gelen beyaz bulutların üstünde normal olarak yerden 10.000 metreden daha fazla yükseklerde seyreden uçakta yolculuk yapan herkesin gördüğü bulutlardan kinayedir. [\[22\]](#)

Bazı müfessirler de buz dağlarının fiilen gökyüzünde bulunduğu ve Allah'ın doluyu bu dağlardan indirdiği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bazı modern nazariyeler bu manayı teyit etmekte, gök tabakalarında doludan meydana gelen dağlara benzeyen kümeler bulunduğunu, denizlerden yükselen buharlardan daha çok yağış olduğunu ispat etmektedirler.

Yağmurun nasıl yağdırılacağı hususunda Allah'ın iradesi, kudreti ve tasarrufu geçerlidir. Kullarından dilediği kimselere rahmet olarak yağmur veya dolu çeşitlerini gökyüzünden yağdırır, dilediğini de mahrum bırakır. Ya ceza olarak ya da meyvaların ve çiçeklerin dökülmesine, bitki ve ağaçların telef olmasına sebep olmamak için rahmetiyle dilediğine de yağmuru geç indirir.

Bütün bunlardan daha şaşırtıcı olanı zıddı zıddımdan, ateşi soğuktan yaratmasıdır. Hatta bulutların çarpışması sebebiyle çıkan şimşek neredeyse bakanların gözünü ahverecek derecededir. [\[23\]](#)

3- Gece İle Gündüzün Birbiri Ardına Gelmesi:

"Allah geceyi gündüze, gündüzü geceye çevirir. Şüphesiz ki bunda basiret mhipleri için nice ibretler vardır." Yani Allah Tealâ gece ve gündüzden birini artırıp diğerini eksiltmekle, sıcaklık ve soğukluk gibi durumlarını değiştirmekle, değişmeyen hassas bir sistemle birbiri ardınca gelmelerini temin etmekle gece ve gündüzde tasarrufta bulunur. Bunda Allah Tealâ'nın azametini delil vardır, akıl sahiplerinden düşünen kimseler için öğüt vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbirlerini takip etmelerinde akıl sahipleri için ibretler vardır." (Al-i İmran, 3/190).

Buharı ve Müslim'in Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettikleri bir hadis-i kudsîde Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ buyuruyor ki: Âdemoğlu dehr'e (zamana) küfrederek bana eziyette bulunur. Dehr benim; emretmek benim elimdedir. Geceyi gündüze, gündüzü geceye çeviririm." [\[24\]](#)

4- Çeşitli Hayvanların Yaratılması:

"Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır... Çünkü Allah her şeye kadirdir."

Allah Tealâ birliğine ve kudretine, gökyüzü ve yeryüzü âlemine delil getirdikten sonra çeşitli şekil, renk, hareket, sessizlik ve görevlerdeki hayvanların durumuyla delilini pekiştirdi. Yeryüzünde yürüyen bütün hayvan çeşitlerini sudan yaratan O'dur. Su insanın ana maddesidir; meydana gelmenin temelidir. Yahut kadının yumurtalıklarında aşı yapacak canlı meninin taşıdığı nutfedir. Suyun özellikle zikredilmesinin sebebi, yaratılışın ilk aslı olmasıdır. O olmadan hiçbir canlı ayakta kalmaz.

Hayvan çeşitleri pek çoktur. Bunlardan kimi yılanlar, balıklar ve diğer sü-lüngenler gibi karın adalelerini sıkarak ve serbest bırakarak suretiyle karnı üzerinde sürünerek yürürler. İlâhî kudretin mükemmelliğine işaret etmek, nazık ara-: vb. diğer gayelerini temin için hareket ve intikal etmelerini gerçekleştirme-: işaret etmek için bunların sürünmelerine "yürüme" adı verilmiştir.

Bu hayvanlardan kimi de insan ve kuşlar gibi iki ayak üzerine yürürler, başka grup da evcil hayvanlarla diğer vahşî kara hayvanları gibi dört : üzerine yürürler.

Allah Tealâ kudretiyle dilediği her şeyi yaratır. Bu özlü bir ifade olup bunun altına dört ayakta fazla ayakları olan, şekilleri, tabiatları ve göçleri birbirinden farklı olan böcekler ve benzeri hayvanlar da girmektedir.

Şüphesiz ki Allah her şeyi yaratmaya kadirdir. Yerde ve gökte hiçbir şey Onu âciz bırakamaz. O ne dilemişse olur, dilemediği de olmaz.

Cenab-ı Hak daha sonra tevhid delillerini zikrederek ve bu delilleri bir arada toplayan genel ve kapsamlı bir ifade ile konuya son verdi.

"Yemin olsun ki biz açıklayıcı ayetler indirdik. Allah dilediğini dosdoğru bir yola iletir." Yani Allah bu Kur'an-ı Kerim'de kâinatı yaratan ve idare eden, varlığına delâlet eden, içindeki hikmetler, hükümler, esaslı ve açık misallerle hak ve doğruluk yolunu gösteren, gayet açık, tafsilatlı ayetler indirdik. Allah Tealâ akıl, basiret ve şuur sahiplerine bu ayetleri gayet iyi anlayıp düşünme yolunu gösterir. Dilediği kimseye ise dosdoğru yolu gösterir. [\[25\]](#)

Yeterli Beyana Rağmen Sapıklık Ve Nifak Üzerinde Devam Etme

47- Onlar (münafıklar): "Allah'a ve Rasu-lüne iman ettik ve itaat ettik." derler. Sonra da içlerinden bir gurup bunun ardından yüz çevirir. İşte bunlar mümin değildirler.

48- Onlar aralarında Peygamberin hükmetmesi için, Allah'a ve Rasulüne davet edildikleri zaman bir de bakarsın ki, içlerinden bir gurup hemen yüz çevirmektedir.

49- Eğer hak kendilerinin lehine ise, Peygamberin huzuruna boyunlarını bükerek gelirler.

50- Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüpheye mi düştüler? Ya da Allah'ın ve Rasulünün kendilerine haksızlık yapacağından mı korktular? Hayır, işte bunlar zalimlerin ta kendileridir.

Açıklaması

Bu sıfatlar içlerinde gizledikleri düşüncelerinin zıddını ortaya koyan münafıkların sıfatlarıdır.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlar: Allah 'a ve Rasulüne iman ettik ve itaat ettik derler. Sonra da içlerinden bir gurup bunun ardından yüz çevirirler." "İşte onlar mümin değildirler." Yani münafıklar bütün insanların önlerinde: "Biz rab olarak Allah'ı, rasul olarak Muhammed'i (s.a.) tasdik ettik. Takdir ettiği hususlarda Allah'a, hükmettiği hususlarda Rasulullah'a (s.a.) itaat ettik." derler. Sonra da onlardan bir gurup Rasulullah'ın verdiği hükmü kabul etmekten yüz çevirir. Amelleriyle sözlerine aykırı davranırlar. Yapmadıkları, yapmayacakları şeyleri söylerler. Bundan sonra da diğer geri kalan münafık arkadaşlarının yanlarına dönerler. Bu ilân ettikleri şeylerden döndüklerini açıklarlar. Gerçek şudur ki bunlar münafık kimselerdir. Fiilen iman ehli değildirler. Sadece münafıklık üzerine ısrar etmektedirler.

Bu ayet imanın sadece sözle olmayacağını açık bir delilidir. Zira sadece bununla olsaydı, onların mümin olmadıkları ifadesi doğru olmazdı.

Onların münafıklık ve dengesizliklerinin örneklerinden biri şudur:

"Onlar aralarında Peygamberin hükmetmesi için Allah ve Rasulüne davet edildikleri zaman, bir de bakarsın ki içlerinden bir gurup hemen yüz çevirmiştir. " Yani onlar kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda Peygamberin hüküm vermesi için, Allah'ın kitabının hakemliğine ve O'nun hidayetine tabi olmaya ve Allah'ın Rasulüne çağırıldıkları zaman Allah ve Rasulünün hükmünü kabul etmekten yüz çevirirler. O'nun hükmüne uymak yerine böbürlenirler.

Bu Rasulullah'ın (s.a.) hükmüne razı olmamaktır. Bu aynen şu ayet gibidir: "Sana indirilen Kitab 'a ve senden önce indirilen kitaplara iman ettiklerini iddia edenleri görmüyor musun? Onlar tagutun hakemliğini istemektedirler. Halbuki onlar tagutu inkâr etmekle emrolundular. Şeytan onları gayet derin bir sapıklığa düşürmek istemektedir. Onlara: "Allah'ın indirdiğine (Kur'an a) ve Rasule gelin." denildiği zaman münafıkların senden yüz çevirdiklerini görürsün." (Nisa, 4/60-61).

Bu ayette Rasulullah'ın (s.a.) hükmünün hak ve adalet üzerine kurulu Allah'ın hükmü olduğuna delâlet vardır.

"Eğer hak onların lehine ise Peygamberin huzuruna boyunlarını bükerek gelirler." Yani verilecek hüküm onların lehine ise onun sadece hakla hüküm vereceğini bildikleri için, onun hükmünü kabul ederek, ona itaat ederek gelirler. Bu onların açıkça taraf olduklarına ve peşin menfaatlere talip olduklarına açık bir delildir. Onlar hakkın başkalarına ait olduklarını bildikleri yahut şüphe ettikleri zaman Hz. Peygamber'in (s.a.) hükmünden yüz çevirirler. Ama hakkın kendi lehlerine olduğunu bilirlerse nebevi hükmü kabul edip O'na razı olmaya koşarlar.

Sonra Kur'an-ı Kerim onların psikolojilerini tahlil etti. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüpheye mi düştüler? Ya da Allah'ın ve Rasulünün kendilerine haksızlık yapacağından mı korktular?"^

Yani onların bazan Hz. Peygamberin (s.a.) hükmünü kabul etmekte tereddüt edip şüpheye düşmeleri, bazan da ondan yüz çevirmeleri şu sebeplerden biriyle meydana gelmişti.

Ya onlar küfür ve nifak sebebiyle kalpleri hasta olan kimselerdir, hastalık onlardan ayrılmamaktadır. Yahut Allah ve Rasulünün hükümde onların aleyhine bir haksızlık yapacaklarından korkmaktadırlar.

Sebepler ne olursa olsun bunlar sırf küfürdür. Allah da onların tamamını ve sıfatlarını gayet iyi bilmektedir.

Bu sebeple Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Hayır, onlar zalimlerin ta kendileridir. " Yani haksızlık yapan facirler asıl kendileridir. Onlar kendileri haksız oldukları halde haklı olana karşı haksızlık yapmak istemektedirler. Yoksa onar Rasulullah'm (s.a.) emin olduğunu, hükmünde adil olduğunu ve zulümden i-zak olduğunu bildikleri için Rasulullah'm (s.a.) kendilerine haksızlık yapaca-pndan korkmamaktadırlar. [\[26\]](#)

Müminlerin İtaatleri Ve Emirlere Uyma Görevleri

51- Aralarında Peygamberin hükmetmesi için Allah'a ve Rasulüne davet edildikleri zaman müminlerin sözü ancak: "İşittik ve itaat ettik." olur. İşte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

52- Kim Allah'a ve Rasulüne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'ndan sakınırsa işte onlar gerçek kazancı elde edenlerdir.

53- Onlar (münafıklar) kendilerine emrettiğin takdirde, mutlaka cihada çıkacaklarına dair en ağır yeminleriyle Allah'a yemin ettiler. Sen onlara şöyle de: "Yemin etmeyin. Nasıl itaat ettiğiniz malûmdur. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

54- (Ey Muhammed!) Onlara: "Allah'a itaat edin. Rasul'e itaat edin." de. Eğer siz yüz çevirerseniz Peygamber ancak kendisine yükletilen vazifeden, siz de ancak kendinize yükletilen vazifeden sorumlusunuz. Eğer O'na itaat ederseniz hidayeti bulursunuz. Peygamber'e düşen görev sadece apaçık bir tebliğdir.

Açıklaması

Şu sıfatlar Allah ve Rasulüne icabet eden, Allah Tealâ'nın kitabına ve Ra-sulünün sünnetine uyan müminlerin sıfatlarıdır:

'Aralarında Peygamberin hükmetmesi için Allah'a ve Rasulüne davet edildikleri zaman müminlerin sözü ise ancak: "İşittik ve kabul ettik." olur. İşte bunlar kurtuluşa erenlerin ta

kendileridir."

Yani imanlarında sadık olan müminlerin tavrı ve âdeti, bir kimse kendilerinden kaynaklanan anlaşmazlıklarda Allah'ın ve Rasulünün hükmüne çağırıldığı zaman: "İşittik kabul ediyoruz ve itaat ediyoruz." demeleridir. Bu sebeple Allah Tealâ onları kurtuluşa ermekle tavsif etti. İşte bunlar istenilen dereceye ulaşmak, korkulan şeylerden salim olmak, korkulardan kurtulmak suretiyle gerçek kazancı elde edenlerdir.

Kabul ve itaat ilk müslümanlarla yapılan ilk misakm (anlaşmanın) ana mihveridir. İlk Akabe Biatı'nda Ubade b. Samit'in rivayet ettiği gibi Ensar'dan 12 kişi meşru hususlarda kabul edip itaat etmek hususunda Peygamberimiz'e (s.a.) biat etmişlerdi.

Ebu Davud ve Tirmizî'nin Ebu Necîh el-Irbad b. Sariye'den (r.a.) rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) sahabeye vaazda bulunmuş ve şöyle buyurmuştu: "Size Allah korkusunu, Allah'ın emirlerini kabul edip itaat etmenizi tavsiye ederim..."

Ubade b. Samit (r.a.) kardeşinin oğlu Cünade b. Ebî Ümeyye'ye ölüm hastalığı sırasında vasiyette bulunarak şöyle demişti:

- Senin lehinde ve aleyhinde olan hususları sana haber vereyim mi? Cünade:

- Evet, dedi. Ubade şöyle dedi:

- Senin üzerine düşen görev, zor veya kolay, hoşuna giden veya hoşuna gitmeyen emirleri kabul edip itaat etmek ve bu emirleri kendi nefsine tercih etmektir. Dilini adaletle kullanmalısın. Sana Allah'a karşı açık bir isyan emret-medikçe idareye ehil olanla çekişmemelisin. Sana Allah'ın kitabına aykırı bir şey emrettiğinde Allah'ın kitabına uy.

Ebu'd-Derdâ diyor ki: Allah'a itaat olmadıkça İslâm olmaz. Hayır, sadece cemaatte vardır. Nasihat Allah için, Rasulü için, halife ve bütün müminler içindir.

Cenab-ı Hak daha sonra Allah ve Rasulü için yapılan her taatin gerçek kazancı gerçekleştireceğini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Kim Allah ve Rasulüne itaat eder, O'na sığınırsa işte onlar gerçek kazancı elde edenlerin ta kendileridir." Yani kim emrettikleri hususlarda Allah ve Rasulüne itaat ederse, nehyettikleri hususları terk ederse, geçmiş günahları için Allah'tan korkarsa, gelecek günleri için de O'ndan sakınırsa işte bu kimseler her hayrı kazanan, dünya ve ahirette her çeşit kötülükten emin olan kimselerdir.

Allah Tealâ daha sonra bu müminlerin tavrı ile her zaman çok sayıda bulunan

münafıkların tavrını karşılaştırdı. Münafıkların Rasulullah'm (s.a.) hükmünden hoşlanmadıklarını beyan ettikten sonra münafıkların itaat hususundaki tavırlarını tekrar ortaya koyarak şöyle buyurdu:

"Ey Muhammedi Münafıklar kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka cihada çıkacaklarına dair en ağır yeminleriyle Allah'a yemin ettiler." Yani nifak ehli ağır ve şiddetli yeminler ederek ve son derece mübalağa yaparak Peygamberimiz'e (s.a.) eğer kendilerine cihadı ve mücahitlerle çıkmayı emrecek olursa istediği şekilde cihada çıkacaklarını söylediler. Şöyle diyorlardı: Allah'a yemin olsun ki, bize diyarımızdan, mallarımızdan ve hanımlarımızdan vazgeçmemizi emredip cihadı emredersen cihad ederiz.

Allah Tealâ onların yalanlarını beyan ederek şöyle cevap verdi:

"Sen onlara şöyle de: Yemin etmeyin. Nasıl itaat ettiğiniz malûmdur." Ya Muhammedi Onlara şöyle de: Yemin etmeyin. Sizden istenen meşru bir itaattir. O da dille doğruluk, kalple ve fiille tasdik etmektir. Bunun manası, "Sizin ne şekilde itaat ettiğiniz malûmdur, bu ise kalben tasdik olmaksızın sadece dille itaat etmek, fiil olmaksızın sadece sözle itaat etmektir, ne zaman yemin ettiyseniz yalan söylediniz." demektir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin ederler. Eğer siz onlardan razı olursanız şüphesiz Allah fa-sıklar topluluğundan razı olmaz." (Tevbe, 9/96).

"Onlar yeminlerini bir kalkan edindiler ve Allah yoluna engel oldular. İşte onların hakkı horlayıcı bir azaptır." (Mücadile, 58/16).

^Bu'îaae yalan yere yapnan\)\oş yettnnoen ne^fe. im »İîMltagfiJîgft gerektiği şekilde olsaydı, ondan nehyetmek caiz olmazdı. Bununla onların yeminlerinin münafıklıkları sebebiyle olduğu ve onların içlerinin dışlarına uymadığı ortaya çıkmıştır.

"Şühhesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Yani Allah sizin gizli-

dardır. Bizin yalancı yeminlerinizi âe.kuftatt.m'n ğ'ÖTm\|eYmu& OtenfefeİT,

ve müminleri aldatma gibi her şeyi gayet iyi bilir; dolayısıyla her kötü amele

karşı size ceza verir. Bu bir tehdit ve korkutmadır.

Cenab-ı Hak daha sonra onlara teşvikte bulunup korkutarak şöyle buyurdu:

"De ki: Allah'a itaat edin. Rasul'e itaat edin." Ey Rasulüm! Onlara şöyle de: Allah'ın kitabına ve Rasulünün sünnetine uyun. Bu ifade münafıkların Allah'ın kitabına ve rasulünün sünnetinde bulunanlara itaat etmediklerine delildir.

"Eğer yüz çevirirseniz Peygamber ancak kendisine yükletilen, siz de ancak kendinize yükletilen vazifeden mes 'ulsünüz." Eğer O'ndan yüz çevirip size getirdiği hususları terk ederseniz, Rasül'e düşen görev ilâhî mesajı tebliğ etmek ve emaneti yerine iade etmektir. Sizin üzerinize düşen bunu kabul etmek ve emrettiği hususlarda O'na itaat edip Onu ta'zim etmektir. Sizin üzerinize yükletilen vazife ise itaattir.

"Eğer O'na itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'e düşen sadece apaçık bir tebliğdir." Yani bu Peygamber'e size emrettiği ve nehyettiği hususlarda itaat ederseniz hakka nail olursunuz. Çünkü O doğru bir yola davet etmektedir. Rasul'e düşen sizin muhtaç olduğunuz şeyleri apaçık bir şekilde tebliğ etmektir. Bu ayet aynen şu ayetler gibidir. "Senin üzerine düşen sadece tebliğdir. Hesabı görmek de bize aittir." (Ra'd, 13/40). Ya Muhammed sen hatırlat! Sen sadece hatırlatıcısın. Onların üzerine zorla hükmedici değilsin. [\[27\]](#)

İmanın Temelleri

55- Allah içinizden iman edip salih amel işleyenlere kesinlikle vaad etmiştir ki, kendilerinden öncekileri kâfirlerin yerine getirdiği gibi mutlaka onları da yeryüzüne hakim kılacak, kendileri için razı olup seçtiği dinlerini iyice yerleştirecek ve kendilerini korkularından sonra emniyete kavuşturacaktır. Onlar sadece bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Kim bundan sonra inkâr ederse işte onlar fasıkların ta kendileridir.

56- Namazı dosdoğru kılın. Zekâtı verin ve Peygamber'e itaat edin ki rahmete eresiniz.

57- Sakın yeryüzünde kâfirlerin başkalarını aciz bırakacaklarını sanma. Onların varacakları yer Cehennem'dir. O ne kötü bir dönüş yeridir!

Açıklaması

"Allah içinizden iman edip salih amel işleyenlere kesinlikle vaad etmiştir ki, mutlaka kendilerinden öncekileri kâfirlerin yerine getirdiği gibi onları da yeryüzünde mirasçı kılacaktır."

Yani Allah kendilerinden şu iki vasfı yani Allaha ve Rasulüne iman etme ve kulu Allah Tealâ'ya yaklaştıracak, O'nu razı kılacak salih amel işleme vasıflarını bir arada bulunduran kimselere şu vaadde bulunmuştur: Peygamber'in (s.a.) ümmetini yeryüzünden halifeler, yani ülkeleri salâha ve huzura kavuşturacak önemli liderler ve yöneticiler kılacağını vaad etmiştir. Nitekim Hz. Da-vud ve Süleyman'ı (a.s.) da yeryüzünde örnek liderler kılmış, diktatör Firavunların helak edilmesinden sonra İsrailoğulları'nı Mısır ve Şam'a varis kılmıştı.

Ayetteki "Minküm" Sizden, sizin içinizden ifadesindeki (min) harfi Fetih Suresi'nin son ayetinde yer alan (min) harfi gibi "beyan (açıklama)" içindir: "Allah onların içinden iman edip salih amel işleyenlere büyük bir ecir ve mağfiret vaad etmiştir" (Fetih, 105/ 29).

Allah'ın vadinin sadık ve mutlaka gerçekleşecek olması sebebiyle Cenab-ı Hak "Bu, Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez." (Zümer, 39/20) buyurduğu gibi, bu vadinin de yerine getirmiştir. Arap yarımadasında müslümanları hakim kılmıştır. Daha sonra müslümanlar doğu-batı ülkelerini feth etmişler, kısıraların (İran hükümdarlarının) mülkünü ve hazinelerini ele geçirmişler, kayserlerin (Rum imparatorlarının) ülkesini fethetmişlerdir. Peşpeşe gelen halifeliklerle yani Raşid Halifeler, sonra Şam ve Endülüs'teki Emevî halifeleri, daha sonra Abbasi halifeleri, son olarak da 20. asrın ilk çeyreğinin sonuna 1924 yılında halifeliğin ilga edilmesine kadar devam eden Osmanlı Halifeleri ile İslâm devleti güçlü, kuvvetli bir devlet olarak hayatını devam ettirmiştir.

Peygamberimiz'in (s.a.) zamanında Mekke, Hayber, Bahreyn, Arap yarımadasının diğer kısımları ve Yemen'in tamamı fethedilmişti. Hecer mecusile-rinden bazı Şam beldelerinden cizye alınmıştı. Rum kralı Heraklius, Mısır'daki Kıbtîlerin büyüğü Mukavkis, Habeşistan Kralı Necaşi ve Umman kralı Pey-gamberimiz'e (s.a.) hediyeler göndermişlerdi.

Raşid Halifeler devrinde doğuda ve batıda pek çok ülkeler fethedilmişti.

Bunların arasında İran ve Rum diyarının Irak ve Şam'da pek çok şehirleri, Mısır ve bazı Kuzey Afrika ülkeleri de vardı. Irak şehirleriyle, Horasan ve Ehvaz şehirleri fethedilmiş, bu savaşlarda Tatar ve Moğollardan pek çok kişi öldürülmüştü.

Emevî devrinde geniş fetihler devam etmiş, Endülüs ve Hindistan'a kadar yayılmıştı.

Abbasî devrinde İslâm diyarının çeşitli kısımlarında İslâm idaresi istikrara kavuşmuştu.

Osmanlı Devleti zamanında İslâm toprakları doğu ve batının en uç noktalarına kadar genişlemişti. Endülüs'ün en uç noktasına kadar batı toprakları, İstanbul, Kıbrıs, Atlantik okyanusuna kadar Kayravon ve Septe toprakları fethedilmiş, Fetih, Çin diyarının en doğu noktasına kadar uzanmıştı.

Buharî, Müslim ve İmam Ahmed'in Müsned'inde yer alan Peygamberi-miz'in (s.a.) şu hadis-i şerifi gerçekleşmişti: "Allah bana yeryüzünü dürdü. Doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin mülkü (varlığı) dürülen yere kadar ulaşacak."

Bu ayetin benzeri şu ayetler vardır: "Hatırlayın ki bir zaman sayınız azdı. Yeryüzünde ezilmiştiniz. İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz. Öyle iken Allah sizi barındırdı, yardımıyla destekledi ve sizi helâl ve temiz şeylerle rızıklandırdı ki şükredesiniz."

"Biz ise istiyorduk ki yeryüzünde ezilenlere lütufta bulunalım. Onları önderler yapalım. Onları varisler kılalım. Ve onları yeryüzünde yerleştirelim. Firavun'a, Haman'a ve askerlerine sakındıkları şeyi o zayıfların eliyle gösterelim." (Kasas, 28/5-6).

"... kendileri için razı olup seçtiği dinlerini iyice yerleştirecektir." Yani İslâm dinini yeryüzünde hakim ve sabit kılacak, izzetli, güçlü, kuvvetli, düşmanlarının gözünde korku uyandıran, küfür milletine karşı muzaffer yapacaktır.

"... kendilerini korkularından sonra emniyete kavuşturacaktır." Yani onların durumlarını korkudan emniyete çevirecektir.

Peygamberimiz (s.a.) Adıyy b. Hatim geldiğinde:

- Hîre'yi bilir misin? diye sordu. Adıyy:

- Bilmiyorum, ama duydum, dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki Allah bu dini tamamlayacak, hatta devenin üstündeki hevdec (kafes) içerisindeki kadın Hîre'den yola çıkacak, hiçbir arkadaşı olmadan gelip Beytullah'ı tavaf edecektir. Kisra b. Hürmüz'ün hazineleri de fethedilecektir, buyurdu. Adıyy:

- Kisra b. Hürmüz'ün hazineleri mi? dedi. Efendimiz:

- Evet, Kisra b. Hürmüz'ün hazineleri. Mal çok bollaşacak, hatta kimse mal (sadaka) kabul etmeyecek.

Adiyy b. Hatim diyor ki: "Bugün Hîre'den yolcu kadın yola çıkıyor, yanında hiçbir kimse bulunmadan Mekke'ye geliyor, Kâ'be'yi tavaf edip geri dönüyor. Ayrıca ben Kisra b. Hürmüz'ün hazinelerini fetheden ordu içerisindeydim. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki üçüncüsü (malın bollaşması) mutlak olarak gerçekleşecektir. Çünkü bunu Rasulullah (s.a.) söylemiştir."

Üçüncü haber adaletli raşid halife Ömer b. Abdülaziz (rh.a.) zamanında gerçekleşmiştir.

İmam Ahmed'in Übeyy b. Ka'b'dan (r.a.) rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bu ümmet yücelik, yükseklik, dindarlık, zafer ve yeryüzüne hakim olmakla müjdelendi. İçinizden kim ahiret amelini dünya için işlerse o kimsenin ahiretten hiçbir nasibi yoktur."

Cenab-ı Hak daha sonra bu ümmetin yeryüzüne hakimiyeti esnasındaki durumunu yahut yeryüzüne hakim olma sebebini şöyle beyan etti:

"Onlar sadece bana ibadet ederler. [\[28\]](#) Bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar." Yani bu ümmet hiçbir ortağı olmayan bir Allah'a ibadet eder. Allah Tealâ'ya ibadeti bırakıp şirke dönmezler. Allah onlara bu müjdeyi ibadet etmeleri ve ihlâslı olmaları halinde vaad etmiştir.

İmam Ahmed, Buharî ve Müslim Muaz b. Cebel'den (r.a.) Peygamberimizin (s.a.) şu hadisini rivayet ederler: "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı O'na hiçbir şeyi şirk koşmadan kulluk etmeleridir. Kulların da Allah'ın üzerindeki hakkı onlara azap etmemesidir."

"Artık bundan sonra kim inkâr ederse işte onlar fasıkların ta kendileridir." Yani kim dinden dönerse veya bu nimete nankörlük ederse "Allah 'm nimetlerini inkâr ederse..." (Nahl, 16/112) yahut Rabbine itaat etmekten vazgeçer ve O'nun emrinden çıkarsa işte onlar bu büyük nimeti inkâr etmeleri ve üzerlerinde olan Allah'ın lütfunu unutmaları sebebiyle fasıklıkları tam olan kimselerdir, onlar tam anlamıyla fasıktırlar.

Ümmetin içinden bazılarında bazan nankörlük görülebilir. Buharî ve Müslim'in Sa/u'A'lerindeki şu hadis buna delildir: "Ümmetimden bir gurup hak üzerinde devam edecekler. Kıyamete kadar onları hiçe sayanlar ya da onlara muhalif olanlar kendilerine zarar veremezler."

Allah'a ve Rasulullah'a (s.a.) itaati emrettikten sonra Cenab-ı Hak nimete şükür

olarak namaz kılmayı, Allah'ın fakir kullarına bir iyilik olmak üzere zekât vermeyi ve te'kit olmak üzere Rasulullah'a (s.a.) itaati emrederek şöyle buyurdu:

"Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber'e itaat edin ki merhamete nail olasınız." Yani namazı vaktinde rükün ve şartları tam olarak eda edin. Hiçbir ortağı olmayan tek olan Allah'a ibadet edin. Sizin üzerinize farz kılınan, zayıf ve fakirlere iyilik olan zekâtı verin. Emrettiği, nehyettiği ve yasakladığı hususlarda Allah Rasulüne (s.a.) itaat edin. Umulur ki bu sebeple Allah size rahmet eder ve sizi acıklı bir azaptan kurtarır. Hiç şüphe yok ki kim bunu yaparsa Allah ona rahmet edecektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Onlara Allah rahmet edecektir." (Tevbe, 9/71).

Allah Tealâ'ya ve Rasulüne (s.a.) itaati görmezden gelenler ise Allah Te-alâ'nın buyurduğu gibidir:

"Sakın yeryüzünde kâfirlerin başkalarını aciz bırakacaklarını sanma. Onların varacakları yer Cehennem'dir. O ne kötü bir dönüş yeridir!" Yani Ey Peygamber! Sana muhalefet edenlerin, seni yalanlayanların, senin peygamberliğini inkâr edenlerin Allah'ı aciz bırakacaklarını, Allah onları helak etmeyi mu-rad ettiği zaman kaçacaklarını sanma. Bilâkis Allah onlara kadirdir. Buna karşılık onları dünyada hastalık, tasa, endişe ve intihar gibi çeşitli ferdî azaplarla ve savaşlarda öldürülmek, depremler, volkanlar, yangınlar ve boğulmak gibi toplu afet ve azaplarla onlara azap edecektir. Ahirette onların varacakları yer cehennem ateşidir. Kâfirlerin varacağı yer ne kötüdür. Orası ne kötü bir dönüş yeri, ne kötü bir karargâhtır. [\[29\]](#)

Aile İçinde İzin İsteme Durumları, Yaşlı Kadınların Dış Elbiseleri Hususunda Ruhsatlar

58- Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle sizden henüz bulûğ çağına ermemiş çocuklar sabah namazından önce, öğle sıcağında elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra olmak üzere üç vakitte, (yanınıza girmek için) sizden izin istesinler. Bunlar üç mahrem vakittir. Bunun dışındaki vakitlerde sizin için de, onlar için de hiçbir mahzur yoktur. Siz de birbirinize sık sık gider gelirsiniz. İşte Allah size ayetleri böyle açıklar. Allah her şeyi gayet iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir.

59- Sizin çocuklarınız bulûğ çağına erince kendilerinden öncekiler (büyükler) gibi izin istesinler. İşte Allah ayetlerini böylece size açıkça beyan eder. Allah her şeyi gayet iyi

bilendir, sonsuz hüküm ve hikmet sahibidir.

60- Evlenme ümidi kalmayan yaşlı kadınların ziynet yerlerini göstermemek üzere dış örtülerini bırakmalarında bir mahzur yoktur. Ama iffet sahibi olmaları (örtünüp sakınmaları) kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi gayet iyi işiten, her şeyi gayet iyi bilendir.

Açıklaması

Bu ayetler zikredilen hükümlerde itaatin vacip olduğuna delâlet eden "ilahiyat" konularından ve bu konuda yapılan vaadlerden ve yüz çevirmeye karşılık yapılan va'd ve tehditlerden sonra bu suredeki hükümleri tamamlayıcı diğer hükümlere dönüş niteliğindedir.

Bu ayetler, akrabaların birbirlerinden izin istemelerinin ve yaşlı kadınların dış elbiselerini bırakmalarının bir ruhsat olduğu konularını beyan etmektedir. Bu surenin başlarında yer alan ayetler ise yabancıların birbirlerinden izin istemeleri hakkında idi. Bu ayetlerin tefsiri şöyledir:

"Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyeler ve sizden henüz bulûğ çağına ermemiş çocuklar şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağında elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra."

Ey Allah'a ve Rasulüne iman eden mümin erkek ve kadınlar! Sizin sahip olduğunuz köle ve cariye gibi hizmetçilerinizden ve küçük çocuklarınızdan şu üç durumda veya şu üç vakitte izin istemeleri istenmektedir:

a) Sabah namazından önce: Çünkü bu vakit yatakta uyuma, yataktan kalkma, uyku elbiselerini değiştirip normal elbiseleri giyme vakti olup mahrem yerlerin açılması ihtimalinin bulunduğu vakittir.

b) Öğle sıcağı vaktinde yahut öğle istirahati vaktinde iş elbiseleri çıkarılıp uykuya hazırlanılacak vakit: Zira insan bu durumda ailesiyle birlikte olup elbiselerini çıkarmış bulunabilir.

c) Yatsı namazından sonra: Çünkü bu vakit günlük elbiseleri çıkarıp uyku elbiselerini (pijama ve gecelikleri) giyme vaktidir.

Bu durumlarda mahrem yerlerinin açılması korkusuyla ve benzeri uyku ve istirahat hazırlıkları sebebiyle hizmetçi ve çocuklara aile halkının yanma ansızın girmemeleri emredilir. Zira bu saatler halvet, yalnızlık ve elbiseleri çıkarma vaktidir.

"İzin istesinler" ilâhî kavlindeki emir açıkça vücup ifade etmektedir. Ancak cumhur şöyle demiştir: Bu ifade mendup ve müstahap anlamında güzel adabları ta'lim ve irşad makamdadır. Bu aynen İmam Ahmed, Ebu Davud ve Hakim'in Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayet ettikleri: "Çocuklarınız yedi yaşına geldiği zaman onlara namaz kılmalarını emredin. On yaşına geldikleri halde (namaz kılmazlarsa) dövün." hadis-i şerifi gibidir.

Zira izinsiz yanlarına girme vuku bulursa bu masiyet olmaz ama evlâ olana aykırıdır, edeb ihlâl edilmiştir. Eğer hizmetçi efendisinin huzuruna girmekle ona eziyet vermiş olduğunu bilirse başkasına eziyet vermek sebebiyle içeri girmesi haram olur.

Bazıları bu geçen üç vakitte izin istemenin hükmü asr-ı saadette sahabe ve tabiînin amelinin buna muhalif olarak cereyan etmesi sebebiyle yahut evlerin kapısında örtü bulunmadığı zamanda bununla amel edilmesi sebebiyle "mensuhtur" görüşünü ileri sürmüşlerdir. Ancak daha doğru olan bu vakitlerde izin istemenin hükmünün mensuh olmayıp muhkem oluşudur. İlim ehlinin çoğunluğunun görüşü de budur.

İmam Ebu Hanife, "Alimlerden hiçbir kimse izin istemenin mensuh olduğu görüşünü kabul etmemiştir." demektedir.

Cumhur bu ayetteki hitabın kölelerin erkekleri ve kadınları (cariyeler), küçükleri ve büyükleri için umumi olduğu görüşündedir. İbni Abbas'tan bunun küçüklere has olduğu rivayet edilmiştir. Sülemî'den de bunun sadece cariyelere ait özel bir hüküm olduğu rivayet edilmiştir. Bu iki görüşten hiçbiri makul değildir.

"Sizden bulûğ çağına ermemiş kimseler" mahrem ya da yabancı erkek ve kız çocuklarıdır. " Kadınların mahrem yerleri hakkında bilgi sahibi olmayan çocuklar.." (Nur, 24/31) ayetinin delaletiyle burada adı geçen çocuklar mürâhik (temyiz çağındaki) çocuklardır.

İzin istemesinin illeti Cenab-ı Hakk'ın şu ayetinde belirtilmiştir: "Bunlar mahrem yerlerinizin açılabileceği üç halvet vaktidir." Yani burada zikredilen üç vakit genellikle tesettürün olmadığı üç halvet vaktidir. Avrete bakmak ise caiz değildir. Bu üç vaktin dışında ise Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi mubahtır:

"Bunun dışındaki vakitlerde sizin için de, onlar için de hiçbir mahzur yoktur. " Yani bu

üç vaktin dışındaki vakitlerde izin istemeyi terk etmekte hiçbir günah ve sakınca yoktur. Ancak "Eşyada asi olan mübahlıktır." kaidesine göre bu durum mubahtır.

Yatsıdan sabah namazına kadar süren vakit evlâ olarak "Sabah namazından önce" denilen vakit içine girer. Ancak uyku sebebiyle bu vakitte özel yerlere girmek nadir olduğu için ayetin nassı bunu zikretmemiştir. Zira genellikle kendisiyle amel edilen husus töhmeti ve su-i zannı engellemek için bu hususta izin istenmesidir.

; Mubah olmanın illeti ise Cenab-ı Hak'ın zikrettiği şekildedir: "Çünkü onlar sizin yanınıza çokça girip çıkarlar. Siz de birbirinize sık sık gider gelirsiniz. " Yani bu hizmetçiler ve küçük çocuklar hizmet ve benzeri sebeplerle sizin etrafınızda dolaşırlar. Sizinle ünsiyet kazanmak, iyi geçinmek ve işlerini görmek için sizin meclislerinize sık sık girip çıkarlar. Siz de genellikle birbirinize gider gelirsiniz. Cenab-ı Hak te'kit için bu ifadeyi birkaç defa zikretti. Birinci ifade köle ve hizmetçileri teselli etmek içindir, ikinci ifade kendilerine hizmet edilen efendilerin tarafını gözetmek ve onların hizmetçilerin hizmetine ihtiyaç duyduklarına işaret etmek içindir.

I Burada hükümlerin illetlerinin beyan edilmesine delil vardır. Çünkü Allah Tealâ "Bunlar mahrem yerlerinizin açılacağı üç halvet vaktidir." ifadesiyle izin istemenin illetine dikkat çekmektedir. Nitekim bu üç vakit dışında izin istememenin mubah olduğunun illetinin "çokça girip çıkma" olduğuna dikkat çekilmiştir. Meşakkati ve mahzuru kaldırmak için başkaları hakkında affedilmeyecek hususlar "çokça girip çıkanlar" için affedilmiştir.

Bundan dolayı İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel ve Sünen sahipleri Peygamberimiz'in (s.a.) kedi hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "O necis (pis) değildir. O sizin yanınıza çokça girip çıkanlardandır."

Bu ayette aynı zamanda bulûğa ermeyen temyiz çağındaki çocuklara edep, intizam, disiplin dersi verilmekte, mes'uliyeti ve şer'î yükümlülükleri taşımaya hazırlamak için alıştınlmaktadır. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Nefislerinizi ve ailelerinizi cehennem ateşinden koruyun." (Tahrim, 66/6). Yani onlara edep verin, ilim öğretin.

Bu edep verme, ta'lim, beyan ve teşri gibi hususlar Allah Tealâ'nın lütfuy-la olmuştur. Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "İşte Allah size ayetleri bu şekilde açıkça beyan eder. Allah her şeyi çok iyi bilendir, sonsuz hüküm ve hikmet sahibidir." Yani zikredilen hükümleri beyan etmek suretiyle Allah manaları ve maksatlarına delâleti açık apaçık ayetleriyle size şer'î hükümleri ve sistemleri beyan eder. Allah kullarının durumlarını, kullarının menfaatlerine olan ve olmayan hususları gayet iyi bilir. Kullarının işlerini düzenlemek dünya ve ahirette onlar için en faydalı ve en münasip olan hükmü koyma hususunda sonsuz hikmet sahibidir.

Ayetler bundan sonra bulûğa eren hür kimselerin izin istemesinin hükmünü bilmeye geçiş yaptı. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Sizin hür çocuklarınız bulûğ çağına erince, kendilerinden önceki büyükleri gibi evlere girmek için izin istesinler. " Bu üç mahrem vakitte izin isteyen çocuklar bulûğ çağına erince onların da her durumda akrabalar ve yabancılar karşı tıpkı kendilerinden önceki büyüklerin yakınlarından izin istedikleri gibi izin istemeleri vaciptir.

Bu ayet: "Kadınların mahrem yerleri hakkında bilgi sahibi olmayan çocuklar..." (Nur, 24/31) ayetini beyan etmektedir. Yani kadınların mahrem yerleri hakkında bilgi sahibi olmayan çocuklar müstesnadır. Bu çocuklar kadınların mahrem yerleri hakkında bilgi sahibi olurlarsa -ki bu da bulûğ sebebiyle olur-o zaman izin isterler. Ayette "tıfl" kelimesi müfret olarak zikredilmiştir. Çünkü bununla cins murad edilmektedir.

Burada köleler zikredilmemiştir. Daha önce geçen hüküm - bu üç vakitte izin isteme hükmü - köleler için de geçerlidir. Zira büyüklerinin ve küçüklerinin hükmü birdir.

Bulûğa erme, ya ihtilâm yoluyla ya da alimlerin çoğunluğunun görüşüne göre onbeş yaşa ulaşmakla gerçekleşir. Bunun delili Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayet edilen hadis-i şeriftir: Abdullah b. Ömer Uhud günü Peygamberi-miz'e (s.a.) arz olduğunda ondört yaşında idi. Peygamberimiz (s.a.) ona izin vermedi. Hendek savaşında onbeş yaşlarında olduğu halde arz olundu. Peygamberimiz (s.a.) ona izin verdi.

İmam Ebu Hanife şöyle demiştir: Bir delikanlı 18 yaşına erişip bu yaşı tamamlamadıkça bulûğa erişmiş sayılmaz. Bir genç kız 17 yaşına erişmedikçe bulûğa erişmiş sayılmaz. Bunun delili şu ayettir: "Yetim malına rüştüne erişince-ye kadar, o en güzel olanından başka bir suretle yaklaşmayın." (En'am, 6/152). Rüşte ermenin en az haddi 18 yaştır. İhtiyat için hüküm bunun üzerine bina edilir. Genç kızlara gelince onların erişmeleri ve yetişmeleri daha süratlidir. Onların haklarında bu noksanlık bir yıldır. [\[30\]](#)

Alimlerden içlerinde İmam Şafiî'nin de bulunduğu bir gurup kasıklarda kılların çıkmasının bulûğ emarelerinden olduğu görüşündedirler. Bu delili Atıyye el -Kurazî'nin rivayet ettiği hadisi şerife göre Peygamberimiz (s.a.) ku-rayza kabilesinde kılları çıkan kimselerin öldürülmesini, kılları çıkmayan kimselerin bırakılmasını emretti. Atıyye devamla diyor ki: Bana baktılar, kıllarım çıkmamıştı. Peygamberimiz (s. a.) beni öldürmeyip bıraktı.

Hanefilere göre "Sizden henüz bulûğ çağına ermemiş çocuklar.." ayetinin delaletiyle kılların çıkması bulûğa erme olarak dikkate alınmaz. Zira bu ayet çocuk ihtilâm olmamışsa kılların çıkmasını bulûğa erme olarak kabul etmemektedir, aynı şekilde onbeş yaş bulûğa erme yaşı olarak kabul etmemektedir.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim tekrar bu hükümleri ifade ederek Allah'ın nimetlerini tekit

etmeye döndü. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "İşte Allah ayetlerini size böyle açıkça beyan eder. Allah her şeyi çok iyi bilendir, sonsuz hikmet sahibidir." Yani Cenab-ı Hak zikredilen hususları yeterli ve şifa verici bir şekilde size beyan ettiği gibi istikrarı, huzuru, dünya ve ahiret saadetini gerçekleştiren diğer hükümleri de size beyan eder. Allah kullarının durumlarını gayet iyi bilendir, onların işlerini çözüme kavuşturmakta sonsuz hikmet sahibidir.

"Evlenme arzuları kesilmiş yaşlı kadınların ziynet yerlerini göstermemek kaydıyla dış örtülerini bırakmalarında bir günah yoktur."

Bu yaşlı kadınların hükmünü beyan etmektedir. Ayetin manası şudur: Yaşı ilerlemiş, hayızdan kesilmiş, çocuk sahibi olmaktan ümidi kalmamış evlenme arzuları bulunmayan kadınların saç, boyun, ayak gibi gizli ziynetlerini ortaya koyma kasıtları olmayıp kendilerinde bariz bir güzellik yoksa cilbab, rida ve peçe gibi dış elbiselerini çıkarmalarında hiçbir günah ve mahzur yoktur. Eğer bu gibi ziynetleri varsa dış elbiselerini çıkarmaları haramdır. Ayrıca bu durum mahrem yerleri açmaya sebep olmamalıdır.

"... Ama örtünüp sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi çok iyi işitendir, çok iyi bilendir." Yani iffet sahibi olmak ve örtünmek suretiyle ihtiyat sahibi olmak ve mutad elbiselerini çıkarmak caiz olsa da çıkarmamak kendileri için daha hayırlı ve daha efdaldir. Allah o kadınların sözlerini, erkeklerle konuşmalarını, erkeklerin kendileriyle konuşmalarını gayet iyi işitendir. O, kadınların maksatlarını gayet iyi bilendir. Onların durumlarından hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Şeytanın vesveselerinden sakının. [\[31\]](#)

Belirli Bazı Evlerde İzin Almadan Yemek Yemenin Mubah Olusu

61- Âmâ kimse için hiçbir güçlük yoktur. Topal kimse için de hiçbir güçlük yoktur. Hasta olan için de hiçbir güçlük yoktur. Sizin de kendi evlerinizde, babalarınızın evlerinde, annelerinizin evlerinde, erkek kardeşlerinizin evlerinde, kız kardeşlerinizin evlerinde, amcalarınızın evlerinde, halalarınızın evlerinde, dayılarınızın evlerinde, teyzelerinizin evlerinde veya anahtarları size teslim edilen evlerde veya arkadaşınızın evinde yemek yemenizde bir mahzur yoktur. Birlikte veya ayrı ayrı yemenizde de bir mahzur yoktur. Evlere girdiğiniz zaman kendinize ve ev halkına selâm verin. Bu, Allah nezdinde meşru kılınmış ve gönül okşayıcı bir sıhhat ve afiyet temennisidir. Aklınızı kullana-sınız diye Allah ayetleri size işte böylece açıkça beyan ediyor.

Açıklaması

"Âmâ kimse için hiçbir mahzur yoktur. Topal için de hiçbir mahzur yoktur. Hasta kimse için de hiçbir mahzur yoktur." Yani bu üç kimsenin güçsüzlükleri ve acizlikleri sebebiyle cihadı terk etmek hususunda hiçbir günah ve sakınca yoktur. Bu tefsir Ata Horasanî ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'den nakledilmiştir. Cenab-ı Hak Berâe suresinde ise şöyle buyurmuştur: "Allah'a Rasulü için samimi olmaları şartıyla ne zayıflara ne de harcayacaklarını bulamayanlara (geri kalmakta) bir günah yoktur. İyilik edenlere karşı (kınamak için) bir yol yoktur. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Bir de şu kimselere de günah yoktur. "Kendilerini bindirmen için ne zaman sana geldilerse "Size bir binek bulamıyorum" dedin ve harcayacak bir şey bulamadılar da kederlerinden gözleri yaş döke döke döndüler." (Tevbe, 9/91-92).

Fahreddin Razi'ye göre alimlerin çoğunluğu şöyle demişlerdir: Bundan murad edilen mana şudur: Bazı kimseler bu üç kimse ile birlikte ve bu evlerde birlikte yemek yemekten sakınıyorlardı. Allah Tealâ bu mahzuru kaldırdı.

Kanaatimce evlere girerken izin istemek ve yaşlı kadınların dış elbise almamaları hakkında geçen ayetler gibi bu ayet ailedeki hayat nizamı ile ilgili bir hususla ilgilidir. Ayet ailenin sağlıklı ve özürlü fertlerini yemek esnasında bir sofrada toplamak, özel evlerden, akrabaların ve arkadaşların evlerinden açık bir izin olmaksızın yemek yemek hakkındaki meşakkat ve külfeti kaldırmak istemektedir. Ayrıca hususi ev hakkındaki hüküm yakın akraba ve arkadaş eviyle aynı şekildedir. Ayet daha sonrakilerle aynı hükmü taşıması ve buna atıf yapılması sebebiyle evlerde yemek yemenin hükmünü zikretti. Bu, İslâm'ın yüce adabından sosyal bir husustur.

"Evlerinizden yemenizde size hiçbir mahzur yoktur." Yani özel evlerinizden yemek yemenizde sizin için hiçbir günah yoktur. Bu ifade çocukların evlerini de içine alır. Ayet bunları açıkça belirtmese de çocukların evleri insanın kendi evi gibidir. Çocuğun evi babasının evi gibidir, çocuğun malı babasının malı yerindedir.

İmam Ahmed Müsned'inde ve Sünen sahipleri Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisini rivayet etmektedirler: "Sen ve malın babana aitsiniz."

Yine Buharî'nin Tarih, Tirmizî, Nesai ve İbni Mace'nin Sünen'lerinde Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Yediğiniz şeylerin en helâli ve en temizi kendi kazancınızla elde ettiğiniz şeydir. Evlâdınız da sizin

kazancınızdır."

"Kendinize mahzur yoktur." ifadesi özürllülerle birlikte yemek yemenin sağlıklı kimselerin şanını lekelemeyeceğini beyan etmektedir. Onlarla yemek yemeyerek üstünlük taslamak reddedilmiş, şer'an ve dinen zemmedilmiştir. Bu ifadeyle insanlara genişlik verilmiş, fertler arasındaki muhabbet, irtibat ve sevgi bağlarının gerekleri beyan edilmiştir.

"Ya da babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden yemenizde de sizin için bir günah yoktur."

Yani Allah Tealâ yemek yemekten razı ve memnun olduklarını, cimri olmadıklarını ve üzüntü duymadıklarını bildiğimiz onbir yerden açık izin alınmaksızın yemek yememizi bize mubah kıldı. Eğer bu ev sahipleri sıkılır, oflar yahut rahatsızlık duyarsa ev sahiplerinin yokluğunda yemeklerinden yemeyiz, bu durumda sakınmaları talep edilir. Ayette geçen bu yerler şunlardır:

- Evlerimiz ve daha önce beyan ettiğimiz çocuklarımızın evleri,
- Babalarımızın ve dedelerimizin evleri,
- Annelerimizin ve ninelerimizin evleri,
- Kardeşlerimizin evleri,
- Kızkardeşlerimizin evleri
- Amcalarımızın evleri,
- Halalarımızın evleri,
- Dayılarımızın evleri,
- Teyzelerimizin evleri,
- Ev sahiplerinden vekâlet yoluyla anahtarlarını elimizde bulundurduğumuz evler,
- Arkadaşlarımızın evleri...

Sahiplerinin yemek yememizden razı ve memnun olacaklarını bildiğimiz takdirde bu

evlerden yemek yiyebiliriz. Aksi takdirde İmam Ahmed ve Ebu Davud'un rivayet ettikleri Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i şerifinin delaletiyle caiz değildir. Efendimiz (s.a.) buyurdular ki: "Müslüman kişinin malı ancak gönlünün rızasıyla helâl olur." Buharî ve Müslim'in Abdullah b. Ömer'den (r.a.) rivayet ettikleri şu hadis de buna delildir: "Hiçbir kimse kimsenin hayvanını onun izni olmaksızın sağmasın."

Bu zikredilen yakın akrabalar genellikle ve gayet tabîî olarak yakın akrabalarının kendi yanlarında yemek yemelerinden gönülden razı olurlar.

"Anahtarlarını elinizde bulundurduğunuz evler" maksat -İbni Abbas'm (r.a.) dediği gibi-: Adamın vekili yahut malında ve hayvanında kayyımı olan kimsedir. Bu kimsenin koruduğu malın meyvesinden yemesinde, hayvanın sütünü içmesinde hiçbir mahzur yoktur.

Anahtarlara sahip olmak: Başkasına ait bir evin anahtarlarını elinde tutmak ve muhafazasında bulundurmadır. Böyle kimselere müvekkil (vekil tayin eden kimse) tarafından zımnen izin verilmiş demektir. Vekil bu ameline karşı ücret almıyorsa bu kimselerin evlerinden yiyebilir ama başka yere taşıyamaz, depo edemez; bu işine karşılık ücret alıyorsa bu evlerden yemek yemez.

Aralarında tekellüf kaldırılan, katıksız sevgi bulunan samimî arkadaşların evlerine gelince, arkadaşının açık veya karinelerle memnun olacağını bilirse onların evinden yiyebilir.

Rivayete göre Hasan-ı Basrî evine girdi. Bir de ne görsün, arkadaşları halka olmuşlar, yatağının altından içinde tatlı yiyecekler bulunan bir sepet çekmişler, oturup yiyorlardı. Yüzünün hatları sevinçle dolmuş, gülmüş ve şöyle demişti:

- Biz onları -yani sahabenin büyüklerini- bu şekilde bulduk.

Arkadaşların evlerine girmek hususunda böyle denilir. Ancak konuda açık izin veya karine bulunmalıdır.

İmam Ebu Hanife (rh.a.) Allah'ın bu ayetle yakın akrabaların evlerinden yemek yenmesini ve evlerine izinsiz girilmesini mubah kılması sebebiyle yakın mahreminin mülkünden hırsızlık yapanın elinin kesilmeyeceğine bu ayeti delil getirmiştir. Zira izin şüphesi bulunması sebebiyle mahrem malı korunma altındaki mal sayılmaz. Gerçek şudur ki ya açık izin bulunmalı yahut karinelerle bilinen zımnî izin bulunmalıdır.

Cenab-ı Hak daha sonra toplu veya yalnız olarak yemek yemenin hükmünü zikrederek şöyle buyurdu:

"Toplu halde yahut ayrı ayrı yemek yemenizde hiçbir mahzur yoktur." Yani nasıl dilerseniz toplu halde veya ayrı ayrı yemek yemenizde sizin için hiçbir günah yoktur; sizin için mubahtır.

Bu, kişinin yalnız başına ve toplu halde yemek yemesi hususunda Allah Tealâ tarafından verilen bir ruhsattır. Fakat toplu halde yemek yemek daha bereketli ve daha faziletlidir.

İmam Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mace'nin Vahşi b. Harb'den, o da babasından, babası da dedesinden rivayet ettiği hadis-i şerife göre bir adam Peygamberimiz'e (s.a.):

- Biz yemek yiyoruz, ama doymuyoruz, dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Belki de ayrı ayrı yemek yiyorsunuz. Yemek üzerine toplanınız ve Allah'ın adın ki Allah size bereket ihsan eylesin, buyurdu.

İbni Mace de Hz. Ömer'den (r.a.) rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Toplu halde yemek yeyin. Ayrı ayrı yemeyin. Zira bereket cemaatle beraberdir."

Allah Tealâ daha sonra evine girenin selâm vermesinin hükmünü zikrederek şöyle buyurdu:

"Evlere girdiğinizde kendi ev halkınıza selâm verin." Yani birbirinize selâm veriniz. Yahut yemek yemek için bu evlerden bir eve girdiğiniz zaman din ve akrabalık yönünden sizden olan ev halkına selâm verin.

Ayette, aile halkının kişinin kendisinden olduğuna, onun kendisi mertebesinde olduğuna delâlet etmek için "enfüsiküm (kendiniz)" kelimesi kullanılmıştır. Sanki, siz ev halkına selâm verdiğiniz zaman kendinize selâm vermiş oluyorsunuz demektir.

"Bu, Allah tarafından mübarek ve gayet hoş bir iyilik ve afiyet temennisidir." Yani Allah'ın emriyle sabit olan, Allah tarafından meşru olan, daha fazla hayır ve sevap umulan, bunu duyan kimsenin kalbinin memnun olacağı bir selâmla selâmlayın. Zira tahıyye ve selâmın manası selâm verilen kimse için selâmet ve esenlik talep edilmesidir. Bu selâm bereket ve hoşlukla tavsif edilmiştir. Çünkü bu, Allah'tan daha fazla hayır ve helâl rızık umulan, müs-lümanın sevgisini çeken müminin mümine duasıdır.

Katade diyor ki: Ailenin yanına girdiğinde onlara selâm ver. İçinde hiç kimsenin bulunmadığı bir eve girdiğinde: "Es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhis-sâlihîn" de. Çünkü bu şekilde emredilmektedir. Mücahid ve İbni Abbas (r.a.) da böyle demektedirler.

Buharî, Cabir b. Abdillâh'tan (r.a.) naklediyor: "Ailenin yanma girdiğinde onlara Allah tarafından mübarek ve hoş bir selâm ile selâm ver."

Bu hüküm -yani aile halkına selâm verilmesi- önceki ayetten "izin alıp aile halkına selâm vermedikçe" ayetinden belli olsa da yakın akrabalar arasındaki yakınlık ilişkisinin karşılıklı selâm alışverişine muhtaç olmadığı zannedilmesin diye selâmın talep edildiği burada tekrar edilmektedir. Bu hareketler, ihmal edilmesi sahih olmayan umumî adab ve İslâmî haklardandır.

Dahhak diyor ki: Selâmda on hasene, rahmette yirmi hasene, bereketlerde otuz hasene vardır.

"Düşünesiniz diye Allah ayetleri size bu şekilde açıkça beyan ediyor." Yani bu ayetleri düşünmeniz, Allah'ın emrini, nehyini ve adabını anlamanız ve böylece dünya ve ahiretin saadetini kazanmanız için Allah bu ayette sizlere helâl kıldığı şeyleri anlattığı gibi, bu surede bulunan hükümleri ve şer'î esasları şifa verici bir beyanla açıklıyor ve dininizin esaslarını bu şekilde beyan ediyor. [\[32\]](#)

Evden Çıkarken İzin İsteme, Hz. Peygambere (S.A.) Hitap Etme Adabı, Onun Emrine Aykırı Hareket Etmekten Sakındırma

62- Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Rasulüne iman ederler, toplanmayı gerektiren önemli bir meselede onunla bir araya geldikleri zaman Peygamber'den izin almadan ayrılmazlar. Senden izin isteyenler işte onlar Allah'a ve Rasulüne (samimiyetle) iman edenlerdir. Eğer onlar bazı işleri için senden izin isterlerse, dilediğine izin ver. Onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

63- Peygamber'e aranızda hitap ederken birbirinize hitap eder gibi hitap etmeyin. Allah içinizden başkalarını siper edinerek sıvışıp gidenleri çok iyi bilir. Onun emrine karşı gelenler başlarına bir belâ gelmesinden yahut şiddetli bir azaba uğramaktan sakınsınlar.

64- İyi bilin ki göklerde ve yerde olan her şey mutlaka Allah'ındır. Allah sizin içinde bulunduğunuz durumu gayet iyi bilir. Kendisine döndürülecekleri gün Allah onlara yaptıklarını haber verecektir. Allah her şeyi gayet iyi bilir.

Açıklaması

Şu davranışlar zorunlu dinî ve içtimaî kurallardır.

1- Allah Tealâ buyuruyor ki: "Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Rasulüne iman ederler. Toplanmayı gerektiren önemli bir meselede Peygamberle bir araya geldikleri zaman Peygamberden izin almadan ayrılmazlar. "

Yani imanı kâmil olan müminler Allah'ın varlığını, birliğini, Rasulünün O'nun tarafından getirdiği risaletinin doğruluğunu tasdik ederler. Cuma namazı, cemaatle namaz, bayram namazı, düşmanla savaşmaya katılma, meydana gelen çok önemli bir meselede danışma gibi önemli içtimaî bir meselede Rasulullah'tan (s.a.) izin isteyip de o kendilerine izin vermedikçe onun meclisinden ayrılmazlar.

Bu adap önceki adabı tamamlayıcıdır. Allah eve girerken izin istemeyi emrettiğinde evden çıkarken de izin istemeyi, özellikle toplanmayı gerektiren önemli bir meselede Peygamberle bir araya geldikleri zaman izin istemeyi emretti.

"el-Emru'l-Cami" ibaresi toplanmayı gerekli kılan herhangi bir meseledir. Emr kelimesi burada mecaz yoluyla "toplayıcı" sıfatıyla tavsif edilmiştir.

İmam Ahmed, Müsned'inde, Ebu Davud, Tirmizî, İbni Hıbban ve Hakim Ebu Hureyre'den (r.a.) Peygamberimizin (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Sizden biriniz bir meclise vardığında selâm versin. Oturmayı arzu ederse otursun. Kalktığı (ayrılacağı) zaman da selâm versin. Birinci selâm sonuncu selâmdan daha evlâ değildir."

Cenab-ı Hak bundan sonra izin isteme emrini imanın kemaline delâlet eden, ihlâslı olanı olmayandan ayırd eden bir özellik sayacak tarzda daha belîğ bir üslûpla te'kit yoluyla tekrar ederek şöyle buyurdu:

"Senden izin isteyenler işte onlar Allah 'a ve Rasulüne (samimiyetle) iman edenlerdir." Yani meclisinden ayrılmak için Rasulullah'tan (s.a.) izin isteyenler, oradan çıkmak için onunla istişare edenler Allah ve Rasulünü tasdik eden, imanın icabı ve gereğiyle amel eden kâmil müminlerdir.

Hz. Peygamberi (s.a.) ta'zim etmek ve adaba riayet etmek için izin istemekten sonra izin verme hürriyeti de ona ait olacaktır. Bunun için Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

"Eğer onlar bazı işleri için senden izin isterlerse içlerinden dilediğine izin ver." Yani onlardan biri aniden ortaya çıkan önemli bir iş için senden izin isterse hikmet ve maslahata uygun olarak onlardan dilediğin kimseye izin ver.

Hz. Ömer (r.a.) Tebuk Gazvesi'nde ailesine dönmek için Peygam-berimiz'den (s.a.) izin istemiş, Efendimiz de (s.a.) ona izin vermiş ve:

- Git, Allah'a yemin olsun ki sen münafık değilsin, demiştir. Efendimiz (s.a.) bu sözünü münafıkların işitmelerini istemişti. Münafıklar bunu işitince şöyle dediler:

- Muhammed'e ne oluyor? Yakın arkadaşları ondan izin isteyince onlara izin veriyor, biz izin istediğimiz zaman da bize izin vermiyor. Allah'a yemin olsun ki, onun adaletle davranmadığını görüyoruz.

İbni Abbas (r.a.) diyor ki: Hz. Ömer (r.a.) Rasulullah'tan (s.a.) umre için izin istedi. Peygamberimiz de (s.a.) ona izin verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

- Ya Eba Hafs! Bizi salih duanda unutma.

Bu ayet Cenab-ı Hakk'ın, dinin bazı hususlarını kendi re'yi ile içtihat etmesi için Rasulüne havale ettiğine delâlet etmektedir.

"Onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Yani Allah'tan onlardan sadır olan hata ve kusurları bağışlamasını iste. Zira Allah tevbe eden kullarının günahlarını bağışlayıcıdır, onlara çok merhamet edicidir. Tevbeden sonra onları cezalandırmayacaktır.

Bu ifade izin istemenin makbul bir mazeretle bile olsa evlâ olanı terk etmek anlamında olduğuna işaret etmektedir. Çünkü izin istemekle dünya menfaatleri ahiret menfaatlerinin önüne geçirilmektedir. Dolayısıyla izin istemek daha önemli olanı terk etmek olduğu için izin isteme sebepleri ne olursa olsun istiğfarı gerektiren hususlardandır.

Cenab-ı Hak daha sonra Peygamberine (s.a.) hürmet, ta'zim ve saygı gösterilmesini emrederek şöyle buyurmaktadır:

"Peygamber'e aranızda hitap ederken birbirinize hitap eder gibi hitap etmeyin." Yani Allah'ın Rasulünü "Ya Muhammedi Ey Abdullah'ın oğlu!" diyerek ismiyle çağırmayın. Onu ta'zim edin. Hürmet ve ta'zimle, gayet alçak sesle ve tevazu ile "Ya Nebiyyallah! Ya Rasulallah!" deyin.

Bu ifade Allah tarafından peygamber'i ismiyle ya da nesebiyle çağırmaktan nehiydir.

Bu, ayetin üslûbundan açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Birbirinizin adını anar gibi onun adını anmayın. Onu anne-babasının verdiği ismiyle çağırmayın.

Bir başka açıklamaya göre: Yüz çevirmeyi, çekip gitmeyi caiz görme, cevap verirken laubali davranmak ve onun meclisinden izinsiz dönüp gitmek gibi hususlarda onun size olan hitabıyla, sizin birbirinize hitap etmenizi kıyaslamayın. Zira ona derhal cevap vermek vaciptir, onun izni olmadan çıkmak ise haramdır.

Cenab-ı Hak daha sonra uyarıda bulunarak ve bu adaba aykırı davrananları tehdit ederek şöyle buyurdu:

"Allah içinizden başkalarını siper edinerek sıvışıp gidenleri çok iyi bilir."

Yüce Allah hutbe esnasında mescitten sıyrılıp gidenleri yahut gizlice Hz. Peygamber'in (s.a.) meclisinden birbirlerini veya başka bir şeyi siper edinerek izinsiz peşpeşe sıyrılıp giden o kimseleri yakinen çok iyi bilir. Yerde ve gökte hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O sebepleri ve şartları, söz ve fiillerden açık olanları, gizlilikleri ve sırları gayet iyi bilir.

Ebu Davud rivayet ediyor ki: Bazı münafıklara hutbe dinlemek ve mescitte oturmak ağır geliyordu. Müslümanlardan biri Peygamberimiz'den (s.a.) izin istese münafık da onu siper edinerek onunla birlikte kalkar giderdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak bu ayeti indirdi.

"O'nun emrine karşı gelenler başlarına bir belâ gelmesinden yahut şiddetli bir azaba uğramaktan sakınsınlar."

Yani Rasulullah'm (s.a.) şeriatına gizli-açık muhalefet eden, karşı çıkan, onun emrinden ve ona itaatten yani onun yolundan, metodundan, çizgisinden, sünnetinden ve şeriatından uzaklaşan kimseler -yani münafıklar- başlarına bir mihnet ve belâ gelmesinden veya küfür ve nifak gibi dünyada bir imtihana tabi

tutulmaktan, yahut ahirette acıklı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.

"Onun emri" ibaresindeki zamir ya Allah Tealâ'nın emrine yahut Rasulünün (s.a.) emrine racidir.

Bu ayet emrin zahirî şeklinin vücup ifade ettiğine delildir. Zira emrolunan şeyi terk eden kimse bu emre muhalif olmaktadır. Emre muhalif olan da cezaya müstahaktır. Dolayısıyla emrolunan şeyi terk eden cezaya müstahak olmaktadır. Vücubun da bundan başka manası yoktur.

Ayet aynı zamanda sadece münafıkları değil, Allah Tealâ'nın emrine ve Rasulünün emrine muhalif olan herkesi içine almaktadır.

Cenab-ı Hak daha sonra sureye mahlûkatın çerçevesini beyan ederek ve bütün yaratıkların Allah'ın hakimiyeti ve ilmi altında olduklarını beyan ederek son vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"İyi bilin ki göklerde ve yerde olan her şey mutlaka Allah'ındır. O içinde bulunduğunuz durumu gayet iyi bilir."

Burada ayetteki "kad" edatı daha önceki gibi tahkik içindir. Yani göklerde ve yerde olan her şey yaratık, mülk, ilim, tasarruf, var etme ve yok etme açısından Allah'a mahsustur. O, kulların nezdindeki gizli-açık her şeyi bilir. Münafıklar durumlarını gözlerden örtmeye ve gizlemeye gayret etseler de münafıkların durumları Allah'a nasıl gizli kalır?

"Allah içinde bulunduğunuz durumu gayet iyi bilir." ifadesinin manası şudur: Allah sizin durumunuzu bilir, görür, O'ndan zerre ağırlığınca bir şey gizli kalmaz. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca bir şey, ne bundan daha küçüğü ne de daha büyüğü Rabbindengizli kalmaz. Hepsi apaçık bir kitaptadır." (Yunus, 10/61).

"Kendisine döndürülecekleri gün Allah onlara yaptıklarını haber verecektir. Allah her şeyi gayet iyi bilir." Yani Allah Tealâ kıyamet gününde onlara gizledikleri kötü amelleri bildirecek ve onları hakkıyla cezalandıracaktır: "İnsana o gün öne aldığı ve geciktirdiği her şeyi bildirilecektir."(Kıyamet, 75/13); "Onlar yaptıklarını hazır olarak buldular. Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez. "(Kehf, 18/49). Allah her şeyi kuşatan tam bir ilme sahiptir.Onlara bu durumu bildirecek, hesap ve arz gününde ansızın bu bilgiyle onların karşısına çıkacaktır. Bu, Allah Tealâ'ya has, hüküm verme hususuna delildir. [\[33\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/370-371.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/373-377.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/377-379.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/388-394.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/401-403.

[6] İbni Kesir, III/272.

[7] Bu sahih bir hadis olup Taberani bu hadisi Cerir'den "Merhamet etmeyene merhamet edilmez. Affetmeyen affa nail olamaz. Pişmanlık kabul etmeyenin pişmanlığı, tevbesi kabul edilmez, "şeklinde rivayet etmiştir.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/420-427.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/433.

[10] Zemahşeri, 11/380.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/434-436.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/439-444.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/450-457.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/464-468.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/468-469.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/469-471.

[17] Razî, XXIII/237.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/475-477.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/480-482.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/487-488.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/492-494.

[22] Bazı nahiv alimleri "Ve yenzilü mines-semâi min cibâlin fihâ min beredin" ayetindeki birinci "min" edatının ibtidâul-gâye, ikinci "min" edatının teb'ziyye, üçüncü "min" edatının cinsi beyan etmek için olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu açıklama bazı müfessirlerin gökyüzünde dolu dağları olduğu, Allah'ın doluyu oradan yağdırdığı şeklindeki ifadelerine göredir. Burada (dağlar), bulutlardan kinaye olarak kabul edenlere göre ayetteki ikinci "min" edatı da ibtidâul-gâye içindir. Fakat bu birincisinden bedeldir. En doğruyu bilen Allah'tır." İbni Kesir, III/297.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/494-495.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/495.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/495-496.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/500-501.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/504-506.

[28] Ayette geçen "ya'büdûnenî" fiili hal mevkiindedir. Yani Allah'a ihlâsla ibadet etmeleri halinde demektir. Bu fiil onlara övgü yoluyla yeni bir istînaf cümlesi de olabilir.

[29] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/511-514.

[30] Cessas, Ahkâmü'l-Kur'an, III/331.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/519-523.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/528-532.

[33] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 9/537-540.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sure İle İlişkisi: 3

Sûrenin Muhtevası: 3

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Belagat: 9

Müşriklerin Kendisine Kur'an'ın İndirildiği Hz. Peygamber (S. A.) Hakkındaki Tenkitleri 9

Nüzul Sebebi 9

Ayetler Arası İlişki 10

[Açıklaması 10](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11](#)

[Müşriklerin Kıyamet Gününü İnkâr Etmeleri Müşriklerin O Gündeki Durumu Ve Onların Cennetliklerle Karşılaştırılması 12](#)

[Belagat: 12](#)

[Kelime ve İbareler: 12](#)

[Ayetler Arası İlişki 13](#)

[Açıklaması 13](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14](#)

[Kelime ve İbareler: 15](#)

[Ayetler Arası İlişki 15](#)

[Açıklaması 15](#)

[Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 16](#)

[Peygamberlerin Beşer Oluşları 17](#)

[Belagat: 17](#)

[Kelime ve İbareler: 17](#)

[Nüzul Sebebi 17](#)

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetten Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Müşriklerin Kendilerine Meleklerin İnmesini Yahut Allah'ı Görmeyi Talep Etmeleri Ve Onlara Amellerinin Boşa Gittiğinin Bildirilmesi 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Nüzul Sebebi 22

Ayetler Arası İlişki 22

Açıklaması 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi 24

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Bazı Peygamberlerin Kıssaları Ve Bunları Yalanlayanların Cezaları 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 28

1. Kıssa: Hz. Musa ve Hz. Harun Kıssası: 28

2. Kıssa: Hz. Nuh Kıssası: 28

3. Kıssa:Âd, Semud ve Ashabu'r-Ress Kıssası: 29

4. Kıssa: Hz. Lût Kıssası: 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Müşriklerin Hz. Peygamber (S.A.) İle Alay Etmeleri Ve Onun Davetini Sapıklık Diye Adlandırmaları 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 30

[Nüzul Sebebi 31](#)

[Ayeler Arası İlişki 31](#)

[Açıklaması 31](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32](#)

[Allah'ın Varlığına Ve Birliğine Delâlet Eden Beş Delil 33](#)

[Belagat: 33](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Ayeler Arası İlişki 34](#)

[Açıklaması 34](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37](#)

[Putlara Tapma Hususunda Müşriklerin Bilgisizliği -Hz. Peygamberin Tevcih Edilmesi-İbadetin Yalnız Rahmana Yapılmasının Sebebi 38](#)

[Kelime ve İbareler: 39](#)

[Ayeler Arası İlişki 39](#)

[Açıklaması 40](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42](#)

[Rahmanın Has Kullarının Sıfatları 43](#)

Belagat: 43

Kelime ve İbareler: 43

Nüzul Sebebi 44

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

FURKAN SURESİ

Kur'an'ın İndirilmesi ve Allah'ın Birliği

- 1-** Bütün âlemlere uyarıcı olsun diye kulu. M.unammed'e (hakkı batıldan ayırd eden) Furkan'ı indiren "Allah" bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, yüceler yücesidir.
- 2-** O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü ancak O'nundur. O asla çocuk edinme-miştir. Mülkünde hiçbir ortağı yoktur. O her şeyi yaratmış, en güzel şekilde takdir etmiştir.
- 3-** Onlar Allah'ı bırakıp bir takım ilâhlar edindiler. Bu ilâhlar kendileri zarar ve faydaya sahip değildirler, zararı engelleyemezler. Ne ölüme ne hayata ne de diriltmeye muktedir değildirler.

Açıklaması

Allah Tealâ Furkan Suresi'ne yaratıcıyı (kendisini) ispat etmek, O'nu celâl ve kemal sıfatlarıyla tavsif etmek, noksan sıfatlardan ve muhal olan şeylerden tenzih etmek hakkındaki kelâm ile başladı. Şöyle buyurdu:

"Bütün âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna Furkan'ı indiren (Allah) yüceler yücesidir." Yani Cenab-ı Hak iki varlığı insanları ve cinleri uarması ve Allah'ın şiddetinden, azabından ve cezasından korkutması için Rasulü'ne (s. a.) Yüce Kur'an'ı indirmek suretiyle kendini yüceltmektedir.

Bu, İslâm mesajının bütün insanlara ve aynı zamanda cinlere ait umumî bir mesaj olduğuna kesin delildir.

İnsan hayatının ana düsturu, müjdeleme ve uarmayı ihtiva eden, itaat edenleri cennetle müjdeleyen, muhalif, inatçı ve karşı olan kimseleri cehennemle korkutan şanlı Kur'an'ın indirilmesinden daha faziletli bir şey, daha bol bir hayır yoktur. Rasulü'n vazifesi hem müjdelemeyi hem uarmayı ihtiva ettiği halde sadece uarmayı zikredip müjdelemeyi zikretmemesi bu kelâmın Allah'ın evlât edindiğini ve O'nunla birlikte ortağı bulunduğunu söyleyen muarız kâfirlerle ilgili olması sebebiyledir.

Ayetteki "el-abd (=kul)" kelimesinden maksat Allah'ın Rasulü Hz. Muham-med (s. a.)'dir.

"Furkan" ise Allah'ın, kendisiyle hak ile batılı, hidayet ile dalâleti, helâl ile haramı ayırd ettiği ve ayrıca münasebetlere göre zaman zaman indirip parçalara ayırdığı

Kur'an'dır.

Bu ayetin bir benzeri Kehf Suresi'nin başındaki şu ayettir: "Kendi tarafından en çetin bir azap ile korkutmak, güzel güzel amellerde bulunan müminlere de güzel bir ecri müjdelemek için kendisinde hiçbir eğrilik kılmadığı o dosdoğru kitabı kuluna (Rasulü'ne) indiren Allah'a hamd olsun." (Kehf), 16/1-3).

Bu iki ayetteki "kul" kelimesi Hz. Peygamber (s. a.)'in ve şerefine mükemmel kulluğuna işaret etmek için Yüce Allah'ın medhi ve övgüdür.

Nitekim Rasulü'nün en şerefli halinde İsrâ gecesinde Onu bu vasfıyla tavsif etmiştir: "Kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götüren (Allah) bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. (İsrâ, 17/1).

Yine aynı şekilde Allah'a davet makamında O'nu bu vasfıyla anmıştır: "Gerçekten Allah'ın kulu kendisine yakarmak için kalktığında nerdeyse onlar (cinler) O'nun etrafında keçeler gibi toplanıyorlardı." (Cin, 72/19).

Burada da kitabın kendisine indirilmesi ve peygamberliği tebliğ ile yükümlü olması makamında Onu kulluk ile tavsif etmiştir.

Cenab-ı Hak daha sonra zatını kibriya vasıflarından dört vasıfla tavsif etmiştir:

1- "O Allah ki göklerin ve yerin mülkü ancak O'nundur." Yani göklerde ve yerde bulunan her şeyin gerçek sahibi Allah'tır.

Malikül-mülk'tür. Mülkünde dilediği şekilde tasarrufta bulunmak hususunda mutlak hakimiyet sadece O'nundur. Mülkünde bulunan varlıkları var etmek-yok etmek, öldürmek-diriltmek, hikmet ve maslahata uygun olarak emir ve nehiy vermek hususunda tam kudret O'nundur.

Bu Allah Tealâ'nın varlığına delildir. Zira Onu ispat etmek için ancak bu mahlûkatın varlığının aslında, meydana geldiği zamanda ve hayatta kaldıkları müddetçe O'na muhtaç olduklarını beyan etmekten başka yol yoktur. Cenab-ı Hakk'ın mahlûkatı hususundaki tasarrufu dilediği şekildedir. Var eden, tasarruf sahibi varlığa olan ihtiyaç O'nun varlığını vacip kılmaktadır. Bunun için Cenab-ı Hakk'ın bu sıfatı diğer sıfatlardan önce zikredilmiştir:

2- "O hiçbir çocuk edinmemiştir." Yani Yahudilerin, Hristiyanların ve Arap müşriklerinin Üzeyr ve Mesih'in Allah'ın oğlu, meleklerin de Allah'ın kızları olduğu şeklindeki iddialarının aksine asla Onun evlâdı olmamıştır.

Nitekim Kur'an bu iddiaları şöyle anlatmaktadır: "Yahudiler: Üzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur dediler." (Tevbe, 9/30).

"Şimdi onlara sor: Herhalde kızlar Rabbinin de oğullar onların mı? Yoksa Siz meieâCeri dışıyaraftıĞ da onCar CSunaJ şaâit mi oCduCarî fyi 6iCin kion far gerçekten iftira ederek, mutlaka "Allah doğurdu" derler. Onlar elbette yalancılardır. O yoksa kızları oğullara tercih mi etmiş?" (Saffat, 37/149-153).

3- "Mülkünde O'nun hiçbir ortağı yoktur." Yani Allah'ın mülkünde ve hakimiyetinde hiçbir ortağı yoktur. O ilâhlık vasfında tektir. İbadete ve kulluğa lâîk ve ehil olan yalnız O'dur. Kul bunu bildiği takdirde ümidini yalnız Allah'a yöneltir. O'ndan başkasından korkmaz, kalbi sadece Onun rahmeti ve ihsanıy-la meşgul olur.

Bu, kâinatta nur ve zulmet olarak iki ilâhın varlığını kabul eden iki tanrı inancında olanlara, sahillerden yıldız ve gezegenlere tapanlara ve ayrıca Hâc telbiyesinde: "Emrine hazırız! Sana lâîk ortağın hariç senin hiçbir ortağın yoktur. Sen o ortağına da onun sahip

olduklarına da sahip olursun." diyen putperest müşrik Araplara reddiyedir.

Zikri geçen iki sıfatı beyan ederken Allah Tealâ nefsinin evlât ve ortakten tenzih etti.

4- "O her şeyi yaratmış, en güzel şekilde takdir etmiştir." Yani kendisinin dışındaki her şeyi O var etmiştir. Her şeyi belirli bir şekilde, belirli bir miktarda, takdiri gözetilerek meydana getirmiştir. İnsana istifade edeceği hususiyetleri ve ona lâıyk olan fiilleri hazırlamıştır. Meselâ insanı Allah takdir edilen bir şekilde, düzgün olarak en güzel surette yaratmıştır. İdrak, anlayış, düşünce, tedbir, bazı sanatları ortaya koymak ve çeşitli işleri görmek için insanda bazı duyular, güç ve imkânlar var etmiştir. Hayvanlar ve cansız varlıklar da böyledir. Cenab-ı Hak bunları da gayet düzgün ve takdir edilmiş bir yaratılışa uygun olarak ve onunla uyuşma ve uzlaşma mümkün olacak şeyleri de yaratmıştır.

Kısaca: Cenab-ı Hak yarattığı her şeyi hikmetiyle dilediği gibi takdir etmiştir.

İbni Kesir son cümleyi şöyle tefsir etmektedir: Her şey Allah'ın yarattığıdır ve Onun hakimiyeti altındadır. Allah her şeyin yaratıcısı, rabbi, meliki ve ilâhıdır. Her şey O'nun ezici gücü, tedbiri, emri ve idaresi altındadır.

Allah Tealâ kendi zatını celâl, izzet ve yücelik vasıflarıyla tavsif ettikten sonra bunun ardından putperestlerin iddialarını çürüttü. Şöyle buyurdu:

"Onlar Allah 'ı bırakıp bir takım (sahte) ilâhlar edindiler."

Bu sahte ilâhlar dört açıdan eksik oldukları için ilâhlığa lâıyk değildirler:

1- Bu sahte ilâhlar (putlar) hiçbir şeyi yaratamazlar. Halbuki ilâh yaratmaya ve var etmeye kadir olmalıdır.

2- Sahte ilâhlar başkaları tarafından yaratılmışlardır. Yaratılmış olan varlık ise başkasına muhtaçtır. Halbuki ilâh başkasına muhtaç olmamalıdır. Müşrikler putlarının fayda ve zararlarının dokunduğuna inandıkları için putlardan, akıllılardan bahsedilir gibi "hüm" zamiriyle "Onlar yaratılmış varlıklardır. " ifadesiyle bahsedilmiştir.

3- Sahte ilâhlar kendileri için fayda veya zarar vermeye, yani zararı engellemeye ya da fayda vermeye malik değildirler. Başkası için de buna muktedir değildirler. Kendisine veya başkasına faydası dokunmayan ya da zararı engelleyemeyen şeye tapmakta hiçbir yarar yoktur.

4- Sahte ilâhlar ne diriltmeye, ne öldürmeye ne de tekrar dünyaya getirmeye muktedir değildirler. Ne başlangıçta mükellefiyet zamanında hayat vermeye ne de ceza-mükâfat zamanında diriltmeye kadir değildir. Böyle olan varlık nasıl "ilâh" diye adlandırılır? Bilakis bunun hepsinin mercii can veren ve öldüren, kıyamet gününde mahlûkatı tekrar diriltecek olan Allah'tır. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz sadece bir canın yaratılması gibidir." (Lokman, 31/28).

Kısaca: Allah doğurmayan, doğurulmayan, hiçbir şey dengi olmayan, hiçbir şeye muhtaç olmayan tek ilâhtır. Ondandır başka hiçbir ilâh yoktur, Onun dışında hiçbir rab da yoktur. İbadet sadece Ona lâıyktır. Çünkü O neyi dilemişse olmuştur, neyi dilememişse olmamıştır.

Putperestlere ve müşriklere gelince, onlar gerçek yaratıcıdan başka varlıklara, kendisine veya başkasına faydası ve zararı dokunmayan varlıklara taptılar. Bunu hiçbir

dengeli akıllı yahut düşünce sahibi âlim kabul edemez. [\[1\]](#)

Müşriklerin Kur'an Hakkındaki İddiaları:

4- Kâfirler: "Bu (Kur'an) onun uydurduğu bir iftiradan başka bir şey değildir. Başka bir topluluk da kendisine bu hususta yardım etmiştir." dediler. Böylece haksızlığa ve yalancılığa saptılar.

5- Yine onlar: "Kur'an öncekilerin masallarıdır. O bunu başkalarına yazdırmış da, sabah akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor." dediler.

6- De ki: Onu göklerde ve yerdeki sırları bilen "Allah" indirdi. Şüphesiz ki O çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Açıklaması

Allah Tealâ bu ayetlerde müşriklerin kıt akıllılıklarını ve bilgisizliklerini gösteren çürük şüphelerinden iki şüpheyi zikretti.

Birinci Şüphe: "Kâfirler: Bu (Kur'an) Muhammed'in uydurduğu bir iftiradan başka bir şey değildir. Zaten başkaları da kendisine bu hususta yardım etmiştir, dediler."

Bu bilgisiz kâfirler: "Bu Kur'an yalandır, uydurmadır bunu Muhammed (s. a.) kendiliğinden ortaya koymuştur. Bu sözleri bir araya getirirken de -Nüzul Sebebi'nde belirtildiği gibi- sonraları Müslüman olan Ehl-i Kitap'tan bir gurup insandan da yararlanmıştı." dediler.

Cenab-ı Hak bu şüpheyeye "Bunlar böylece haksızlığa ve yalancılığa saptılar. " ifadesiyle cevap verdi. Yani kâfirler bu sözlerinin batıl, asılsız olduğunu, bu iddia ettikleri konuda kendilerinin yalancı olduklarını bildikleri halde bu batıl sözü uydurdular. Böylece onların bu sözleri bir küfür, yerinde söylenmeyen açık bir haksızlık, Rablerine karşı uydurulmuş bir yalan olmuştur. Zira onlar mucize kelâmı -yani bu Kur'an'ı- insanlar tarafından uydurulmuş bir safsata olarak kabul etmişlerdir. Bu da güçsüz kimsenin ortaya koyduğu son delilidir. Zira bu kimse ikna edici cevap bulamayınca hiçbir delil bulunmayan inkarcılığa ve hiçbir dayanağı olmayan yalanlamaya koştı. Eğer dedikleri doğru olsaydı niçin benzerini getiremediler? İddia ettikleri gibi Muhammed (s. a.) başkalarından yararlandığı gibi kendileri başkalarından yararlanmadılar. Kendileri fesahat ve belagat ehli kimseler oldukları halde Kur'an'ın benzerini getirmekten âciz kalmaları onlara cevap olarak ve iftiralarını boşa çıkarmak açısından tek başına yeterli bir delildir.

İkinci Şüphe: "Yine onlar: Kur'an öncekilerin masallarıdır. O bunu başkalarına yazdırmış da sabah akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor, dediler."

Müşrik kâfirler: "Bu Kur'an öncekilerin masallarıdır, eskilerin yalanlarıdır, geçmişteki insanların kitaplarında yazdıkları Rüstem ve İsfendiyar Efsaneleri gibi efsanelerdir.

Muhammed (s. a.) Ehl-i Kitap -yani Âmir, Yaser, Cebr veya İbnü'l-Hadramî'nin azatlı kölesi Ebu Fûkeyhe gibi kimselerin- vasıtasıyla bunları yazmıştır. Bu sözler kendisine ezberlesin diye sabah akşam daima gizlice okunuyor. Zira o okumayan ve yazmayan ümmî bir kimsedir." dediler.

Bu, ikinci açık bir iftiradır, haktan uzaklaşma, sapıtma ve böbürlenmedir. Çünkü onlar peygamberlikten önceki kırk sene müddetince Hz. Muhammed'in (s. a.) doğruluğunu, emin olduğunu, hayat çizgisini, yalandan çok uzak olduğunu gayet iyi biliyorlardı. O'nun doğru sözlülüğünü ve istikamet üzere olduğunu bildikleri için O'na "el-Emin (güvenilir kişi)" lakabını vermişlerdi. O ne hayatının başında ne de sonunda hiç yazı nedir bilmeyen ümmî bir kimse idi. Allah ona peygamberlik ihsan edince müşrikler karşı çıktılar ve kendisinin son derece uzak olduğu bir şeyle onu itham ettiler. O'na indirilen Kur'an'ı "efsaneler" diye nitelendirdiler. Halbuki Kur'an hikmet, medeniyet, ilim ve insan hayatı için en ideal hukuk sistemi idi.

Cenab-ı Hak onlara şu ayetle cevap verdi: "De ki: Kur'an'ı göklerde ve yerdeki sırları bilen (Allah) bilir." Yani, ey Muhammed! Onlara şöyle söyle: Gerçeğe uygun olarak doğrulukla öncekilerin ve sonrakilerin haberlerini ihtiva eden Kur'an'ı göklerin ve yerin gaybını bilen, açık olanları bildiği gibi gizli olanları da bilen Allah indirdi.

"Şüphesiz ki O, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Yani bu Kur'an kullara rahmet olarak inmiştir. Dolayısıyla cezanın acilen verilmesine sebep olmaz. Bunun için Allah size rahmet olsun diye derhal ceza vermemiştir. Çünkü Allah Tealâ çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. O tevbe etmeniz, küfür ve şirkten tamamen uzaklaşmanız için mühlet verir, acele etmez.

Bu onlara tevbe etmeleri, Allah'a yönelmeleri, islâm ve hidayet sahasına girmeleri için bir çağrıdır. O'nun rahmetinin geniş olduğunu, hilminin büyük olduğunu kendilerine bildirmektedir. Dolayısıyla onlardan sadır olan iftira, yalan, inkâr ve inatçılığa rağmen Allah tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah gerçekten üçün (üç tanrının) biridir, diyenler andolsun kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer bu söylediklerinden vazgeçmezlerse içlerinden o kâfir olanlara mutlaka pek acıklı bir azap dokunacaktır. Onlar hâlâ Allah'a dönüp O'nun mağfiretini istemeyecekler mi? Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Maide, 5/73-74).

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Gerçekten mümin erkeklerle mümin kadınları belâya uğratanlar sonra da tevbe etmeyenler için cehennem azabı vardır. Onlar için yangın azabı vardır." (Burûc, 85-10).

Hasan-ı Basri diyor ki: Şu ikrama ve cömertliğe bakın. Onlar Allah'ın dostlarını öldürüyorlar. Allah da onları tevbe ve rahmete davet ediyor.

Bu ifade sadık ve samimi tevbenin hata ve günahları sildiğine delildir. Günahlar böylece Allah Tealâ tarafından bir ikram, lütuf ve rahmet olarak bağışlanmış, affedilmiştir. [\[2\]](#)

Müşriklerin Kendisine Kur'an'ın İndirildiği Hz. Peygamber (a.s.) Hakkındaki

Tenkitleri

7- Onlar şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber ki, yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Kendisine bir melek indirilip de onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya!

8- Yahut kendisine bir hazine indirilse veya bir bahçesi olsa oradan yeseydi ya! Zalimler (mü'minlere): Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, dediler.

9- Bak, sana nasıl misaller getirip de sapıklığa düştüler. Artık onlar hiçbir yol bulamazlar.

10- Allah yüceler yücesidir. O dilerse sana bundan daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar.

Açıklaması

Müşrikler kendi iddialarına göre peygamberlikle çelişen beş vasıf zikrettiler:

1- "Kâfirler şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber ki, yemek yiyor?" Yani müşrikler dediler ki: Peygamberlik iddia eden bu kişinin hiçbir özelliği yoktur. O da bizim gibi yemek yiyor, bizim gibi su içiyor. Bizim ihtiyaç duyduğumuz şeylere o da ihtiyaç duyuyor. Yani onun yemek yemekten ve geçim temininden müstağni olan bir melek olması gerekirdi.

2- "O da çarşılarda geziyor." Yani kazanç temini, ticaret, rızık ve geçim arzusuyla çarşılara pazarlara gidip geliyor. O'nun bize olan üstünlüğü nereden geliyor? Halbuki o da bu işlerde aynen bizim gibidir.

Bu onların sırf maddî tasavvurları, basit bir karşılaştırmalarıdır. Zira peygamberler elle tutulur gözle görülür maddî vasıflarla ayrıcalık kazanmadılar. Onlar bu konuda kendileri dışındaki insanlar gibidirler. Peygamberler sadece manevî değerlerle ve edebî kazançlar ve gönül temizliğiyle üstünlük sahibi olmuşlardır. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "De ki: Ben ancak sizin gibi bir beşerim. Ancak bana sizin ilâhınızın tek ilâh olduğu vahyolunuyor." (Kehf, 18/110).

3- "Kendisine bir melek indirilip de onunla birlikte uyarıcı olsaydı ya!" Yani, Allah tarafından ona bir melek indirilseydi, melek onun iddia ettiği şeyin doğruluğuna şahit olsaydı ve ona karşı çıkana cevap verseydi ya!

Nitekim Firavun da Hz. Musa (a. s.) hakkında şöyle demişti: "Ona altından bilezikler verilseydi ya da onunla birlikte melekler gelseydi ya!" (Zuhruf, 43/53).

4- "Yahut kendisine bir hazine indirilseydi." Yani gökten ona bir hazine verilseydi, o da bu hazineden harcasaydı ve dolayısıyla geçim temini için çarşı ve pazarlara gidip gelmeye ihtiyaç duymasaydı.

5- "... Veya bir bahçesi olsa ve oradan yeseydi ya!" Yani eğer hazinesi en azından

zenginlerden ve imkân sahiplerinden biri olsaydı, onun bahçesi olup o bahçeden yeseydi ve o bahçenin ürünlerinden ve meyvelerinden geçimini temin etseydi ya!

Zemahşerî diyor ki: Onlar: "Peygamberin yemek yemekten ve geçim temininden müstağni olan bir melek olması gerekirdi" demek istiyorlar. Sonra O'nun yanında melek bulunan bir insan olması gerektiği, böylece uyarı ve korkutma hususunda birbirlerine destek olması teklifini ileri sürdüler. Sonra bundan da vazgeçip şöyle dediler: Yanında melek yoksa gökyüzünden kendisine maddî destek olacak bir hazine indirilseydi. Sonra da bahçesi olan ve bu bahçeden yiyip rızkını temin eden bir zat olması kanaatiyle yetindiler^[3]

Bu tamamen maddeci bir anlayıştır. Peygamberin maddi nüfuz ve yetki sahiplerinin durumlarıyla kıyas yapılmasıdır. Aynı zamanda peygamberliğin insanlığın çok üstünde bambaşka bir görev olduğunu takdir etmeleridir. Onlar Rasulullah'ın (s. a.) kendisine Rabbi tarafından vahy edilen bir beşer olduğunu anlamadılar, idrak etmediler.

Rasulullah'ı (s. a.) dünya ehlinin sıfatlarıyla küçümsemeleri ve bu sebeple ayıplamalarından sonra onun "akıl" sıfatını reddettiler. Bu, başka bir şüphe yahut altıncı bir vasıftır. Şöyle diyorlardı:

6- "Zalimler (müminlere): Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, dediler." Yani kâfirler: "Siz kendisine büyü yapılmış, aklî dengesi bozulmuş, ne dediğini bilmeyen bir adama uyuyorsunuz. Böyle birinin emrettiği hususlarda nasıl itaat edilir?" dediler.

Cenab-ı Hak bu şüpheye şöyle cevap verdi: "Bak, sana nasıl misaller geti--« ie sapıklığa düştüler. Artık onlar hiçbir yol bulamazlar."

»-- ey peygamber! Hayret içinde bir bak. Senin hakkında bu sözleri nasıl Senin için bu sıfatlan ve nadir halleri nasıl icat ettiler? Sana "büyü- iiş, mecnun, yalancı, şair" diyerek nasıl iftira ettiler. Bütün bunlar

JBSilaz sözlerdir, uydurulmuş vasıflardır. En basit anlayış ve akli olan undan tasdik etmez. Onlar bu halleriyle hidayet ve hak yoldan sapan imseler oldular. Dolayısıyla hakka giden yolu bulamazlar.

îa. rfade özlü, genel manada bir cevaptır. Cenab-ı Hak bunun ardından Dahçe ve hazine taleplerine ait hususî bir cevap getirdi ve şöyle buyurdu: "Allah yüceler yücesidir. O dilerse sana bundan daha hayırlısını, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar."

Yani Rabbinin hayn boldur. Dolayısıyla O dilerse dünyada sana onlann yaptıkları tekliflerden ve onlann talep ettiklerinden daha üstününü hibe edebilir. Bu da sana ahirette vaad ettiği gibi altlanndan ırmaklar akan cennetleri ve pek nadir muazzam köşkler ile dünyada onlann söylediklerinden daha hayırlısını, daha üstününü, daha güzelini sana vermesidir.

Ancak Allah dini, peygamberliği tebliğ görevini bırakıp da dünya ile meşgul olmaman için sana olan lütfunu bu fani dünya için değil de ebedî olan ahiret yurdu için ayırmıştır. Yüce Allah nezdinde olan daha hayırlı ve daha devamlıdır.

Hayseme diyor ki: Peygamberimiz'e (s. a.) denildi ki:

-Dilersen senden önce hiçbir peygambere vermediğimiz, senden sonra da hiçbir kimseye vermeyeceğimiz dünyanın hazinelerini ve anahtarlarını sana verelim. Bu Allah

nezdinde sana ait olan nimetleri de eksiltmeyecek.

Peygamberimiz buyurdu ki:

-Bunu benim için ahirette toplayın. Bunun üzerine Cenab-ı Hak bu ayeti indirdi. "Allah yüceler yücesidir. O dilerse sana bundan daha hayırlısını altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler yapar."^[4]

Müşriklerin Kıyamet Gününü İnkâr Etmeleri Müşriklerin O Gündeki Durumu Ve Onların Cennetliklerle Karşılaştırılması

11- Daha doğrusu onlar kıyameti yalanladılar. Biz kıyameti yalanlayanlara alev alev yanan bir ateş hazırladık.

12- Bu ateş onlara uzak bir yerden gözükmünce, onlar bunun öfkesini ve uğultusunu duyarlar.

13- Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman orada ölüp yok olmayı isterler.

14- (Onlara şöyle denir:) Bugün bir defa helak olmayı değil, birçok defa helak olmayı isteyin.

15- De ki: Bu mu daha hayırlı, yoksa takva sahiplerine vaad edilen ebedî cennet mi? Cennet onlar için bir mükâfat ve dönüş yeridir.

16- Ebedî kalacakları cennette onlar için diledikleri her şey vardır. Bu, Rab-binden istenilen bir vaaddir.

Açıklaması

"Daha doğrusu onlar kıyameti yalanladılar." Yani ey Peygamber! O müşriklerin tavırları basiretli olduklarından ve hak yolu bulma arzusuyla değil, yalanlama arzuları ve inatçılıklarındandır. Batıl, asılsız sözlerle dil uzatma şeklindeki sana karşı tutumları onların kıyamet gününü yalanlamalarından kaynaklanmıştır.

Onları bu seviyesiz ve değersiz sözleri söylemeye teşvik eden sebep budur. Çünkü kıyamete, hesaba ve ceza görmeye yakînen iman etmeyen kimse sorumluluğu anlayıp işlerin sonuçlarını düşünmeksizin, bir şeyi söylerken aklını ve basiretini kullanma yolunu gösteren delillerden istifade etmeksizin derhal itham yoluna sapar.

"Biz kıyameti yalanlayanlara alev alev yanan bir ateş hazırladık." Yani biz kıyameti ve kıyamet günündeki hesabı ve amellerin karşılığının verilmesini yalanlayan kimse için

alevleri şiddetli, harıl harıl yanan, son derece sıcak acıklı bir azap hazırladık.

Bu ayet cehennemın şu anda yaratılmış olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü "Biz hazırladık." ifadesi geçmişte meydana gelen bir fiildir. Meselâ bir ayette "Kâfirler için hazırlanan ateşten sakının." (Âl-i İmran, 3/131) buyrulmaktadır. Aynı şekilde cennet de şu anda yaratılmıştır. Bunun delili "(Cennet) takva sahipleri için hazırlanmıştır." (Âl-i İmran, 3/133) ayetidir.

Cenab-ı Hak daha sonra cehennemın dehşetini şu iki sıfatla tavsif etmiştir:

Birinci Sıfat: "Bu ateş onlara uzak bir yerden gözükmünce onlar bunun öfkelerini ve uğultusunu duyarlar." Yani cehennem uzaktan bakan bir kimsenin göreceği bir yerde olunca, cehennemın, şiddetli alevi sebebiyle öfkeli kimsenin sesine ve nefesi göğüs boşluğundan çıkan ve üzüntüsü sebebiyle uğultulu konuşan kimsenin sesine benzeyen kaynama sesini duyarlar.

Abdürrezzak, İbnü'l-Münzir ve İbni Cerir Ubeyd b. Umeyr'den naklediyorlar: "Cehennem bir nefes alır ne mukarreb meleklerden ne de gönderilen peygamberlerden biri ayakta kalamaz, yüzü üzeri düşerler, sınırları tir tir titrer. Nihayet Hz. İbrahim (a.s.) dizleri üzerine çöker ve ya Rabbi, bugün senden sadece nefsimi kurtarmanı isterim, der."

İkinci Sıfat: "Elleri boyunlarına bağlı olarak ateşin dar bir yerine atıldıkları zaman orada ölüp yok olmayı isterler." Onlara şöyle denilir: "Bugün bir defa helak olmayı değil, birçok defa helak olmayı isteyin."

Cenab-ı Hak cehennemden uzak bir mesafede olduğu halde kâfirlerin durumunu tavsif ettikten sonra onların cehenneme atıldıktan sonraki durumlarını tavsif etti. Elleri boyunlarına bağlı halde cehennemın dar yerine atılırlar. Yani elleri zincirlerle, kelepçelerle boyunlarına bağlanır. Bunun üzerine bağırır, yardım isterler. "Ey helakimiz! Gel, şimdi senin vaktindir." Onlara tek helak istemeyin, birçok defa helak olmayı isteyin, denilir. Yani siz bir defa helak olmaya değil pek çok defa helak olmaya mahkûmsunuz. Ya azabın çeşit çeşit olması ve her çeşidin şiddetli oluşu ve korkunçluğu sebebiyle ayrı bir azap olduğundan ya da derileri yanıp piştiği zaman onun yerine başka deri getirileceği için böyle denilir.

Bundan maksat helak olmakla azaptan kurtulmaktan ümitlerini kesmek ve bunların azaplarının kurtuluş olmayan ebedî bir azap olduğuna dikkat çekmektir.

Buradaki yer darlıkla nitelendirildi. Çünkü darlıkta sıkıntı vardır. Ruh ise genişlikte rahat eder. Bunun için Allah cenneti genişliği gökler ve yeryüzü olan yer olarak tavsif etti. Hadis-i şerifte: "Her mümin için köşklere ve cennetlerden şöyle şöyle verilir." ifadesi yer almaktadır.

Keşşaf müellifinin dediği gibi:

Cenab-ı Hak cehennemliklere çeşitli eziyet ve darlıkları bir arada vermiştir. Onları sıralar halinde sıkışık bir halde dar bir yere atmıştır.

Nitekim İbni Abbas (r.a.) ve İbni Ömer'den (r.a.) rivayet olunuyor ki: Cehennem kâfire mızrağın altındaki demirin mızrağı sıkması gibi dar gelir. Pey-gamberimiz'e (s.a) bu durum soruldu, o da şöyle cevap verdi. "Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki tıpkı bahçedeki kazık çirkin görüldüğü gibi onlar cehennemde çirkin görünürler."

İmam Ahmed, Enes b. Malik'ten (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "İlk cehennem elbisesini giyecek olan kimse İblis'tir. Bu elbiseyi

kaşlarının üzerine koyar, arkadan da çeker. Zürriyeti de onun peşinden gelir. İblis: Eyvah helak oldum, der. Zürriyeti de: Eyvah helak olduk, derler. Nihayet ateşin önünde dururlar. Onlara şöyle denilir: "Bugün bir defa helak olmayı değil, birçok defa helak olmayı isteyin." Yani bugün bir defa eyvah, yazık demeyin. Pek çok defa eyvah yazık, deyin.

İbni Kesir diyor ki: Daha isabetli olan görüşe göre ayetteki "sübur" kelimesi helak, veyl, kayıp ve yakalamayı bir arada toplamaktadır. Nitekim Hz. Musa (a.s.) da Firavun'a şöyle demişti: "Ey Firavun! Ben öyle inanıyorum ki sen helak olmaya mahkûmsun." (İsra 17/102).

Allah kıyamet gününü ve yalanlayanların cezasını tavsif ettikten sonra üzüntü ve pişmanlığı te'kit edecek şekilde bu ceza ile takva sahibi müminlerin sevabını karşılaştırdı. Rasulü'ne şöyle buyurdu: "De ki: Bu mu daha hayırlı, yoksa takva sahiplerine vaad edilen ebedî cennet mi? Cennet onlar için bir mükâfat ve dönüş yeridir." Ey Muhammed! O yalanlayanları hafife almak ve onları üzüntüye sevk etmek için onlara şöyle de:

Size tavsif edilen bu azap mı daha faziletli yoksa ebediyete kadar devam edecek ebedî cennetin nimeti mi? Cennet Allah'ın emrettiği hususlarda O'na itaat eden, nehyettiği şeylerden sakınan takva sahiplerine vaad edilmiştir. Allah cenneti onların dünyadaki itaatlerinin karşılığı ve güzel akıbeti olarak kılmıştır. Ebediyet cenneti, nimeti hiç kesilmeyen cennettir.

"Ebedî kalacakları cennette onlar için diledikleri her şey vardır." Takva sahipleri için ebediyet cennetlerinde yeme, içme, giyecek, mesken, binek ve görüntü olarak hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine doğmayan arzu ettikleri lezzet ve zevkler vardır. Onlar nimet içinde hiç bir kesinti ve zeval olmaksızın, ondan başka bir yere intikal etmeksizin ebedî ve daimî olarak kalırlar.

Bu, onların bütün arzularının gerçekleştirileceğinin delilidir. Kendilerine lütufta bulunan ve ihsan eden Allah tarafından bir vaaddir. Bunun için Cenab-ı Hak: "Bu, Rabbinden istenilen bir vaaddir." buyurmuştur. Yani mutlaka olacaktır, gerekli, söz verilmiş, istenmeye ve talep edilmeye ve yerine getirilmeye lâyük bir vaaddir. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Ey Rabbimiz! Rasullerine vaad ettiğin şeyi bize ver. Kıyamet günü bizi rezil rüsvay eyleme. Şüphesiz ki sen vaadinden dönmezsin." (Âl-i İmran, 3/194), "Ey Rabbimiz! Dünyada bize iyilik ver. Ahirette de bize iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru." (Bakara, 2/201).^[5]

Kafirlerin Kıyamet Günü Taptıkları Varlıklarla Durumları

17- (Allah) onları ve Allah'tan başka taptıklarını bir araya topladığı gün: "Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?" der.

18- Onlar: "Hâşâ! Seni tenzih ederiz! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize asla yakışmaz. Fakat sen onları ve atalarını nimetler içinde yaşattın da sonunda seni anmayı

unuttular. Helak olmaya lâîyk bir kavim oldular." derler.

19- (Onlara şöyle denilir:) Tapındığınız şeyler sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Artık ne azabı geri çevirebilirsiniz, ne de yardım görebilirsiniz. Sizden kim zulmetmişse ona büyük bir azap tattıracağız.

Açıklaması

Allah Tealâ Allah'ı bırakıp meleklerle ve başka varlıklara tapınan kâfirlere kıyamet günü yapılacak takdir ve azarlamayı bildirerek şöyle buyuruyor:

"Allah kâfirleri ve onların Allah'tan başka taptıkları varlıkları bir araya topladığı gün: Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendi kendilerine mi doğru yoldan saptılar? der." Yani ey Peygamber! O müşriklere Allah onları ve onların Allah'tan başka taptıkları melekler, Mesih, Üzeyir (a.s.) ve Allah'ın konuşturacağı putları ve Firavun gibi insanları onlarla bir araya getireceği kıyamet gününü hatırlat. O gün o tapınılan varlıklara ikrar ve ispat için şöyle denecek: Bu kullarımı hak yoldan sapıklığa siz mi düşürdünüz. Yoksa sizin tarafınızdan onlara hiçbir davet gitmeden onlar kendiliklerinden mi size taptılar, kendi kendilerine mi doğru yoldan saptılar?

Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah: Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki ilah edininiz, diyen sen misin? dediği zaman o şöyle söyledi: Seni tenzih ederim (ya Rab), hakkım olmayan bir sözü söylemem bana yakışmaz. Eğer onu söylemişsem elbette sen bunu bilirsin. Benim içimde olan her şeyi sen bilirsin. Ben ise senin zatında olanı bilmem. Şüphesiz ki gaybleri hakkıyla bilen sensin." (Maide, 5/116).

"Taptığınız şeyler" ifadesinde "mâ" harfinin kullanılması bu edatın hem akıllı varlıklar hem de diğerleri için umumî olarak konulması sebebiyledir. "Siz" ve "onlar" kelimelerinin faydası şudur: Burada fiilden ve bu fiilin varlığından sorulmamaktadır. Çünkü bu fiil var olmasaydı bu azarlama yapılmazdı. Bu fiili üstlenen ve yapan kimseye sorulmaktadır. Kendisinin bundan sorumlu olduğunu bilmesi için onun zikredilmesi gereklidir. Soru Allah'a bilgi versinler diye değildir. Zira Allah sorulan şeyi ezelî ilmiyle bilmektedir: Bu ayetin faydası şudur: Kendilerine tapınılan bu varlıklar bu şekilde cevap vermek suretiyle kendilerine tapanları yalancı çıkararak onları tekdir etmiş olmaktadırlar. Onlara tapanlar da bu sebeple şaşkınlığa düşmekte, rezil olmakta ve üzüntüleri artmaktadır. Bu da - Zemahşeri'nin dediği gibi- putperestleri ve diğer müşrikleri açığa vurmakta, rezil etmekte ve Allah'ın gazabına uğramaya lâîyk kılmaktadır.

"Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendi kendilerine mi doğru yoldan saptılar?" sorunun şekli bunun Allah tarafından olduğunu göstermektedir. Ancak bu soru Allah Tealâ'nın emriyle melekler tarafından da sorulacak olabilir.

Cenab-ı Hak daha sonra kendilerine tapınılan varlıkların kıyamet günü vercekleri

cevabı bildirerek şöyle buyurdu:

"Onlar: Hâşâ! Seni tenzih ederiz! Seni bırakıp başka dostlar edinmek bize asla yakışmaz. Fakat sen onları ve atalarını nimetler içinde yaşattın da sonunda seni anmayı unuttular. Helak almaya lâîk bir kavim oldular, derler."

Yani kendilerine tapınılan bu varlıklar ya kendi dilleriyle yahut lisan-ı halleriyle kendilerine söylenen bu sözden hayret duyacaklar ve şöyle diyeceklerdir:

Ya Rabbi! Müşriklerin sana yakıştırdıkları bu vasıflardan dolayı seni tenzih ederiz. Bizim seni bırakarak yardımcı edinmemiz asla doğru olmaz. Biz sana muhtacız. Mahlûkattan hiçbirinin senden başkasına ibadet etme hakları yoktur. Biz onları bize tapmaya davet etmedik. Bilakis onlar bizim emrimiz ve rızamız olmaksızın kendiliklerinden bunu yaptılar. Biz onlardan ve onların tapınmalarından beriyiz, suçsuzuz. Biz senden başka dost kabul etmezken nasıl başkalarını Allah'tan başkasına tapmaya çağırırız? Fakat ömürleri uzadı. Senin nimet olarak verdiğin çeşitli hayırlarla dünya mallarıyla meşgul oldular. Dünyevî zevklere ve nefsî şehvetlere daldılar. Peygamberlerin diliyle onlara indirdiğin sadece sana ibadet etme davetini unuttular. Onlar hayırsız ve sonunda helak olmaya mahkûm bir kavim oldular.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Allah onları hep birlikte toplayıp da meleklerle: Onlar mı size tapıyorlardı? der. Melekler: Seni tenzih ederiz, derler. (Sebe, S4 40-41).

Bunun üzerine bunlara tapanlara şöyle denilir: "Tapındığınız şeyler sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar." Artık ne azabı geri çevirebilirsiniz, ne de yardım görebilirsiniz. Yani Allah'ı bırakıp da kendilerine tapındığınız varlıklar -oların "size dost ve yardımcı olacakları ve sizi Allah'a yaklaştıracakları" sekendeki iddialarınızda sizi yalancı çıkardılar. Onlar -yani sahte ilâhlar- size ge-]ecek azabı geri çevirmeye ve ne şekilde olursa olsun asla kendilerine yardım anneye kadir değildirler.

Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah'ı bırakıp da kendisine kıyamete kadar cevap veremeyecek varlığa tapmakta olan kimseden daha sapık kim vardır? Halbuki bu varlıklar onların kendilerine tapmasından bile habersizdirler. İnsanlar mahşerde bir araya toplatıldıktan zaman i& varlıklar onların düşmanları olurlar. Onların (kendilerine) taptıklarını inkâr ederler." (Ahkâf, 46/5-6).

"Sizden kim zulmetmişse ona büyük bir azap tattıracağız." Yani Allah'a şirk koşarsa, yahut inkâr ederse ya da fasıklık yaparsa kıyamet günü o kimseye derecesini bilemeyeceği kadar şiddetli bir azap tattırırız. Buradaki zulüm Allah'a şirk koşmak ve benzeri büyük günahlardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki şirk büyük bir zulümdür." (Lokman, 31/13), "Kim tevbe etmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir. " (Hucurat, 49/11).^[6]

Peygamberlerin Beşer Oluşları

20- Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, onlar yemek yememiş, çarşılarda gezmemiş olsunlar. (Ey insanlar!) Biz sizi birbirinizle imtihan ediyoruz, sabrediyor musunuz? Rabbin her şeyi çok iyi görendir.

Açıklaması

"Biz senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki onlar yemek yememiş, çarşılarda gezmemiş olsunlar?" Yani bütün önceki peygamberler de beşer idiler. Gıdalanmak için yemek yiyor, kazanç ve ticaret için çarşılarda dolaşıyorlardı.

Bu vasıflar peygamberlerin durumlarına ve buldukları makama ters değildir, yahut onların şanlarına aykırı gelecek vasıflar değildir. Onları farklı kılan hususiyetler faziletli ahlâk ile muttasıf olmaları, mükemmel ameller işlemeleri ve her akıl sahibine peygamberliklerinin ve Rableri nezdinden getirdikleri haberlerin doğruluğunu gösteren olağanüstü haller ve mucizelerle te'yit edilmeleridir. Hz. Muhammed (s.a) bu konuda diğer peygamberler gibidir.

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Biz senden önce de çeşitli kasaba halklarından kendilerine vahiy indirdiğimiz bazı adamları rasul olarak gönderdik." (Yusuf, 12/109); "Biz onları yemek yemeyen cesetler kılmadık." (Enbiya, 21/8).

Ayetin manası şudur: Rasul kendilerine gönderildiği kimselerin cinsinden olur. Fakirlik bir ayıp değildir. Çalışmak da insanın kıymet ve itibarını eksiltmez. Kişilerin değerleri edep ve amelleriyledir.

"Biz sizi birbirinize imtihan vesilesi kıldık." Yani sizi birbirinizle imtihan ediyoruz. İtaat edenle isyan edeni ayırd etmek için sizi birbirinizle deniyoruz. İnsanlar zenginlik-fakirlik, ilim-bilgisizlik, anlayış-ahmaklık, sağlık-hastalık konularında farklı derecelerdir. Nimet sahibi olan bundan mahrum olan kimseden farklı olarak sorumludur. Allah değerli rasullerine dünyayı bahşetmeye kadirdir. Fakat O, peygamberleri, kendilerine uyulsun diye, insanların dünyadan uzaklaşıp yüceliklere kavuşmalarını, bütün güçlerini ve gayretlerini ahiret günü için harcamalarını bildirmeleri için tebliğci olarak gönderdi. Nitekim Cenab-ı Hak kullarından itaat edenle isyan eden, hoş geçinenle eziyet edeni ayırd etmeyi, kullarını peygamberleriyle, onları da kullarıyla imtihan etmeyi murad etmiştir.

"Sabrediyor musunuz? Rabbin her şeyi çok iyi görendir." Yani Allah'ın sizin için murad ettiği şeye sabredin. Ey Peygamber! Rabbin sabreden kimse ile şikâyette bulunan kimseyi, istikamet üzere olanla hak yolu görmezden gelenleri gayet iyi bilmektedir ve onlardan herbirine lâayık oldukları sevap ve ceza ile karşılık verecektir.

Ebu'd-Derdâ (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Cahilden alime, halktan sultana, sultandan halkına, köleden efendiye, güçsüzden

güçlüye, güçlüden güçsüze (hak geçtiği için) çok yazık. Hepsi birbiri için imtihan vesilesidirler." Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: Ben seni imtihan edeceğim ve senin sebebinle insanları imtihan edeceğim."

İmam Ahmed'in Müsned'inde Peygamberimiz'den (s.a.) şu hadis-i şerif rivayet edilmektedir: "Dileseydim, Allah bana altın ve gümüşten dağlar verirdi."

Buharî Sahih' inde: "Peygamberimiz (s.a.) melik ve peygamber olmakla, kul ve rasul olmak arasında muhayyer bırakıldı. O kul ve rasul olmayı tercih etti." şeklinde rivayet kaydetmektedir.

Mukatil diyor ki: Bu ayet Ebu Cehil b. Hişam, Velid b. Mugîre, As b. Vail ve diğer Kureyş ileri gelenleri Ebu Zer, Abdullah b. Mes'ud, Ammar, Bilâl, Sü-heyb ve Ebu Huzeyfe'nin azatlı kölesi Salim'in müslüman olduklarını görünce: "Biz de müslüman olup onlar gibi mi olalım?" dediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hak: o müminlere hitap ederek "Sabrediyor musunuz?" Yani gördüğünüz bu sıkıntılı durum, fakirlik, yorgunluk ve eziyete karşı tahammül edin, buyurdu. Sanki Cenab-ı Hak müminler için bir imtihan ve deneme olsun diye kâfirlere mühlet ve imkân tanımaktadır. Müslümanlar sabredince de Allah onlar hakkında şu ayeti indirdi. "Sabretmelerine karşılık bugün onlara mükâfat verdim."

(Mü'minûn, 23/111). [\[7\]](#)

Müşriklerin Kendilerine Meleklerin İnmesini Yahut Allah'ı Görmeyi Talep Etmeleri Ve Onlara Amellerinin Boşa Gittiğinin Bildirilmesi

21- Huzurumuza çıkacaklarını ummayanlar: "Bize melekler indirilse veya Rabbimizi görsek!" dediler. Yemin olsun ki onlar kendilerini büyük görmüşler ve azgınlıkta çok ileri gitmişlerdir.

22- Melekleri gördükleri gün işte o gün suçlulara müjde yoktur. Melekler: "Size bugün müjde yasaktır, mahrumsunuz." derler.

23- Biz onların işledikleri her ameli ele alıp saçılmış toz zerreleri yaparız.

24- O gün cennetlikler en hayırlı yerde, en güzel dinlenme yerindedirler.

Açıklaması

Bu sahne kâfirlerin inkarcılık ve inatçılıkta ısrar ettikleri sahnelerden hayret verici bir

sahnedir. Kur'an bu sahneyi şu ayetle tasvir etmektedir:

"Huzurumuza çıkacaklarını ummayanlar: "Bize melekler indirilse veya Rabbimizi görsek, derler."

Yani dirilişi, sevap ve cezayı inkâr eden müşrikler: "Peygamberlere indirildiği gibi bize de melekler indirilseydi biz de bunları apaçık görseydik, bu melekler bize Muhammed'in (s.a) peygamberlik davasında sadık ve samimî olduğunu bildirseler, ya da gündüz açıkça Rabbimizi görsek, O da Muhammed'i bize kendisinin gönderdiğini bildirse ve bize onu tasdik edip ona uymamızı emret-seydi." derler. Bir başka ayette onların bu teklifleri şu şekilde anlatılır: "Yahut Allah'ı ve melekleri kefil olarak getiresin." (İsra, 17/92). Gerçek şudur ki bu sözleriyle sana büyüklenme, inkâr ve inatta devam etme maksadı güdüyorlardı. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

'Yemin olsun ki onlar kendilerini büyük görmüşler ve azgınlıkta çok ileri gitmişlerdir." Yani Allah'a yemin olsun ki onlar büyüklendiler, hakkı kabul etmeme gururunu gizlediler. Bu onların kalplerinde olan küfür ve inatçılıktır. Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi: "Onların göğüslerinde hiç şüphe yok ki asla yetişemeyecekleri bir büyüklük taslamaktan başka bir şey yoktur." (Gafir, 40/56). Onlar buna inandılar zulüm ve küfür hususunda haddi aştılar. Bu hususta son derece aşın gittiler. Bunlar bu çirkin söze ancak kibir ve azgınlıkları sebebiyle cüret ettiler.

Onlar gerçekte ise asla iman etmezler. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Eğer gerçekten biz onlara melekleri indirseydik, ölümler kendileriyle konuşsaydı, her şeyi de onlara karşı (senin söylediklerine) kefiller olmak üzere bir araya getirip toplasaydık onlar Allah dilemedikçe yine iman edecek değillerdir." (En'am, 6/111).

Cenab-ı Hak daha sonra onların melekleri görme durumunu tehdit ederek bildirdi ve şöyle buyurdu:

"Melekleri gördükleri gün, işte o gün suçlulara müjde yoktur. Melekler: Size bugün müjde yasaktır, mahrumsunuz." derler. Yani onlar melekleri iyi bir durumda görmezler, sadece kötü bir durumda görürler. Onlar melekleri ölüm anında ya da kıyamet gününde görürler. Melekler: "Size hayırlı bir müjde yoktur. Size hoşgeldiniz diyemeyeceğiz." derler. Onlara cehennem ve Cebbar olan Allah'ın gazabını müjdelerler. Melekler onlara şöyle derler. "(Haydi) canlarınızı kurtarın. Allah'a karşı haksız olanı söylediğiniz, Allah'ın ayetlerinden kibirlenerek uzaklaştığınız için bugün horlayıcı bir azapla cezalandırılacaksınız." (En'am, 6/93).

Bir görüşe göre ise kâfirler, "hicran mahcûran" derler. Yani Allah'ın kendilerinden tehlike ve zararı kaldırması için: "Allah'a sığınırız, O'na niyaz ederiz." derler. Bundan maksat meleklerden sığınmalarındır.

İbni Kesir diyor ki: Bu ifadenin kaynağı ve delili olsa da ayetin akışına göre bu uzak bir görüştür. Bilhassa cumhur bundan farklı bir görüşü ortaya koymuştur. Bu "hicran mahcûran" sözü meleklerin kâfirlere söylediği bir sözdür. Bununla, "mağfiret ve cennetle müjdelenmek, takva sahiplerine verilen müjde size haramdır, yasaktır. Bugün size kurtuluş haramdır." anlamı kastedilmiştir.

Bu müminlerin ecellerinin yaklaşması vaktindeki durumlarının aksinedir. Çünkü müminler hayırlarla ve sevinçli olayların meydana gelmesiyle müjdelenirler. Allah Tealâ şöyle buyurur: "Şüphesiz ki Rabbimiz Allahtır deyip de sonra doğruluk üzere yürüyenlere,

korkmayın, tasalanmayın vaad olduğunuz cennette sevinin diye diye melekler inecektir. Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarıyız. Çok mağfiret edici ve çok merhamet edici Allah'tan bir lütuf olmak üzere burada canlarınızın hoşlandığı her şey sizindir. Burada ne isterseniz (hepsi) sizin." (Fussilet, 41/30-32).

Sahih hadiste Bera b. Azib'den (r.a.) rivayet ediliyor ki: "Melekler müminin ruhuna şöyle derler: Ey güzel cesetteki güzel nefis, eğer o cesedi imar ediyorsan çık. Ravh ve Rayhan cennetine ve gazaplı olmayan Rabbinin huzuruna çık."

Cenab-ı Hak daha sonra kâfirlerin dünyada iftihar ettikleri ikram, sadaka, esiri serbest bırakma, yardım isteyen kurtarma, iltica edeni himaye etme, Beytullah'a ve hacılara hizmet etme gibi hayırlı hizmetlerinin boşa çıktığını haber verdi ve şöyle buyurdu:

"Biz onların işledikleri her ameli ele alıp saçılmış toz zerrelere yaparız." Biz kıyamet günü kulların işledikleri hayır ve şer amellerinin hesabı görüldüğü zaman dünyada kâfirlerin güzel amellerini ele alırız. Biz bu amelleri ya Allah için ihlâsı ya da Allah'ın şeriatına tabi olma şeklindeki amellerin kabulünün şer'î şartı bulunmadığı için hiçbir faydası ve yararı olmayan saçılmış toz gibi dağınık şekle getiririz. Zira Allah rızası için halisane yapılmayan ve Allah'ın razı olduğu şeriat metodu üzerine yapılmayan her amel batıldır. Kâfirlerin amelleri bu iki şarttan birini ve her ikisini de taşımamaktadır. Bu sebeple kabulden uzak olur.

Cenab-ı Hak bundan sonra o kâfirlerin durumuyla müminlerin durumunu karşılaştırdı:

"O gün cennetlikler en hayırlı yerde en güzel dinlenme yerindedirler." Yani cennet, en güzel sığınak ve konaktır, en kâmil istikrar yeridir. Buradakilerin durumu, müşriklerin cehennemdeki durumundan daha iyi, daha rahattır. "Müstekarr" istikrar yeri "makîl" kaylüle yeri demektir. Bu onların yer açısından en güzel yerde, zaman açısından da en güzel zamanda olduklarına işarettir. Cehennemde hayır olmaması sebebiyle ayetten murad Cenab-ı Hak'ın "Bu mu, yoksa ebediyet cenneti mi daha hayırlıdır." ayetiyle murad edildiği gibi tehdit ve azarlamadır.

Bu mahlûkatın hesabının yarım gün içinde biteceğine delildir. Nitekim ha-dis-i şerifte şu ifade yer almaktadır: "Şüphesiz ki Cenab-ı Hak mahlûkatın hesabını yarım gün içinde görecektir. Bunun üzerine cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme yerleşecektir."

Bu ayetin bir benzeri Cenab-ı Hak'ın şu ayetidir: "Şüphesiz ki bugün cennetlikler sevinçli olarak bir zevk ve eğlence içindedirler. Kendileri de, eşleri de gölgelerdedir.

Tahtların üzerine kurulup dayanmışlardır." (Yasin, 36/55-56). [\[8\]](#)

Kıyamet Gününün Korkunçluğu ve Dehşeti

25- O gün gökyüzü bulutlarla yarılacak, melekler bölük bölük indirileceklerdir.

26- O gün mülk Rahman'ındır. Bugün kâfirler için çok zor bir gündür.

27- O gün zalim ellerini ısıracak, şöyle diyecektir: Ne olaydı, keşke ben de

peygamberle beraber hak yolu tutsaydım.

28- Vah başıma gelenlere! Keşke falanı dost edinmeseydim.

29- Yemin olsun ki, bana öğüt gelmişken beni zikirten o saptırdı. Zaten şeytan insanı yapayalnız ortada bırakır.

Açıklaması

"O gün gökyüzü bulutlarla yarılacak..." Yani ey Peygamber! Gökyüzünün bulutlarla yarılaçağım, açılacağını, dünya nizamının değişeceğini, dünyanın sona ereceğini, bulutların parçalanması, çözülmesi ve havada dağılmaları sebebiyle güneş ve yıldızların buluta benzer bir şekil alacağını hatırlat. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman" (İnfitar, 82/1-2); "O gün gök açılmış, kapı kapı olmuş, dağlar yürütülmüş, bir serap haline gelmiştir." (Nebe, 78/19-20); "İşte o zaman kıyamet kopmuştur. Gök yarılmış, artık o gün çözülmüştür." (Hakka, 69, 15-16).

"...ve melekler bölük bölük indirileceklerdir." Yani melekler kullar için hüccet ve delil olmak üzere ellerinde amel defterleri olduğu halde inerler.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Onlar Allah'ın buluttan gölgeler içinde meleklerle birlikte kendilerine gelivermesini ve işlerinin bitirilmesini mi bekliyorlar." (Bakara, 2/210).

"Bugün kâfirler için çok zor bir gündür." (Müddessir, 74/9-10). Müminlere gelince, Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi "Büyük korku onlara üzüntü vermez." (Enbiya, 21/103).

İmam Ahmed Ebu Said el-Hudri'den (r.a.) rivayet ediyor: Peygamberimiz'e (s.a.):

- Ya Rasulallah! "Mikdarı elli bin yıl olan gün" (Meâric, 70/4) ayetindeki gün ne kadar da uzun bir gün! dediler. Rasulullah (s.a.):

- Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bugün mümine hafifletilir, hatta bu gün mümine, dünyada kıldığı bir farz namazdan daha hafif gelir, buyurdu.

"O gün zalim ellerini ısıracak ve şöyle diyecektir. Ne olaydı keşke ben de peygamberle beraber hak yolu tutsaydım."

Yani ey Peygamber! Müşriğin ve her zalimin hayatında ihmal ettiği kulluk vazifesi sebebiyle ve Rasulullah'ın (s.a) getirdiği hak ve hidayet yolundan yüz çevirmesi sebebiyle pişmanlık, acı ve üzüntü duyarak ellerini ısıracığı ve "Ne olaydı keşke ben de Rasulullah (s.a) ile birlikte kurtuluş ve selâmet yoluna gir-seydim." diyeceği kıyamet gününü hatırla.

"Vah başıma gelenler! Keşke falanı dost edinmeseydim." Ey helakim! Gel artık, senin vaktin geldi. Ne olaydı keşke ben kendisine uymakla beni bu dereceye düşüren, beni hidayetten alıkoyan ve sapıklık yoluna sokan ve beni saptıran falan kişiyi samimi dost, sıcak bir arkadaş edinmeseydim diyecektir. Bu dost ister Übeyy b. Halef ister Ümeyye b. Halef, isterse başkaları olsun fark etmez.

'Yemin olsun ki, o bana öğüt gelmişken beni zikirten saptırdı." Bu insanların sözünün devamıdır. Yani bana hak ulaştıktan sonra beni Allah'ı zikretmekten, imandan ve Kur'an'dan saptırdı.

"Zaten şeytan insanı yapayalnız ortada bırakır. "Bu Allah'ın kelâmı olup zalimin sözünden yapılan nakil değildir. Yani şeytanın âdeti insanı haktan çevirmek, haktan alıkoymak, insanı batıla çağırmak, batıda kullanmak, sonra da yüzüstü bırakıp belâ anında insandan uzaklaşmak, son noktada insana fayda vermemektir.

Şeytan, o zalimin samimi dostuna işarettir. Şeytanın sapıklığa düşürmesi gibi zalim de samimî dostu sapıklığa düşürdüğü için şeytan diye adlandırılmıştır.

Yani burada şeytan kelimesiyle İblis murad edilmiştir. Zira sapıklığa teşvik eden kimseyle dostluğa ve arkadaşlığa, Rasulullah'a (s.a) muhalif olmaya zevkeden, sonra da o kimseyi yalnız bırakan şeytandır. Yahut cins isim olup insanlardan ve cinlerden şeytanlık yapan herkes murad edilmiştir. Bu son mana en evlâ olan manadır. [\[9\]](#)

Kafirlerin Kur'an-ı Terketmeleri ve Kur'an'ın Toplu Halde İnmesini İstemeleri

30- Peygamber: "Ey Rabbim! Doğrusu kavmim, bu Kur'an'ı bırakıp terk etti." dedi.

31- Biz her peygamberin karşısına böylece suçlulardan bir düşman gurubu çıkarmışızdır. Yol gösterici ve yardımcı olarak sana Rabbin yeter.

32- Kâfirler: "Kuran, Muhammed'e toplu halde bir defada indirilmeli değil miydi?" dediler. Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle indirdik. Onu tertil üzere okuttuk.

33- Müşriklerin sana getirdikleri her misale karşı biz sana onun hakikatini ve en güzel açıklamasını getirdik.

34- Yüzüstü cehenneme sürüklenecek olanlar, işte yerleri en kötü ve yolları en sapık olanlar bunlardır.

Açıklaması

"Peygamber: Ey Rabbim! Doğrusu kavmim bu Kur'an'ı bırakıp terk etti, dedi." Yani Rasulullah (s.a) Rabbine müşriklerin kötü davranışlarından ve düşük sözlerinden şikâyetle bulunarak şöyle dedi: Ya Rabbi! Doğrusu benim kavmim olan Kureyşliler bu Kur'an'a kulak vermeyi terk ettiler, ona iman etmediler. O'nu dinlemekten ve ona tabi olmaktan yüz çevirdiler.

Müşrikler Kur'an'a kulak vermiyorlar ve onu dinlemiyorlardı. Nitekim Ce-nab-ı Hak onları şöyle anlatmıştı: "İnkâr edenler: "Bu Kur'anı dinlemeyin, onun hakkında yaygara yapın, belki de böylece siz üstün gelirsiniz." (dediler)." (Fussilet, 41/26).

Müşrikler kendilerine Kur'an okunduğu zaman çok gürültü çıkarıyor ve yaygara yapıyorlar, Kur'an'ı duymuyorlardı. Bu Kur'an'ı terk etmek demektir. Aynı şekilde Kur'an'a iman etmemek ve onu tasdik etmemek de Kur'an'ı terk etmek sayılır. Kur'an'ın manasını düşünmemek ve anlamaya çalışmamak, Kur'an'la amel etmemek, onun emirlerine uyup nehiyelerinden kaçınmamak da Kur'an'ı terk etmektir. Kur'an'ı bırakıp onun dışındaki şiir, söz, şarkı ve eğlenceye yönelmek de Kur'an'ı terk etmektir. İbni Kesir ayeti böyle açıklamıştır. [\[10\]](#)

"Biz her peygamberin karşısına böylece suçlulardan bir düşman gurubu çıkarmışızdır." Bu ayet Rasulullah'ın (s.a.) kavminden gördüğü eziyet, engelleme ve yüz çevirmeye karşılık ona yapılan ilâhî bir tesellidir. Yani Ey Muham-med üzülme! Allah'ın mahlûkatındaki ilâhî sünneti budur. Nasıl senin aleyhinde batıl sözler söyleyen müşrik düşmanları senin karşısına çıkarmışsak aynı şekilde geçmiş ümmetlerin peygamberlerinden her birinin karşısına insanları kendi dalâletlerine ve küfürlerine davet eden zalim müşrik düşmanlar çıkar-mışızdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz bu şekilde her peygamberin karşısına insan ve cin şeytanlarını çıkardık." (En'am, 6/112). O halde onların sabrettikleri gibi sen de sabret. Risaletini tebliğe devam et.

İbni Abbas diyor ki: Peygamberimiz'in (s.a.) düşmanı Ebu Cehil idi. Hz. Musa'nın düşmanı amcasının oğlu Karun idi.

Fakat zafer ve üstünlük Rasulullah'ın (s.a.) olmuştur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: 'Yol gösterici ve yardımcı olarak sana Rabbin yeter.' Seni hakka iletmek üzere, sana tabi olan, senin kitabına iman eden ve seni tasdik eden kimselere din ve dünyanın menfaatlerini gösterici olarak Rabbin Allah sana yeter. O düşmanlarına karşı dünya ve ahirette sana yardımcıdır.

Allah Tealâ "hidayet" ile "yardımı" birlikte zikretti. Çünkü hidayet müminlerin kâfirlere karşı zafere kavuşmalarının yoludur.

Müşrikler hiç kimse Rasulullah (s.a.) vasıtasıyla hidayete ermemesi, kendi sistemlerinin Kur'an sistemine galip gelmesi, üstünlük ve hakimiyet gücünü ellerinde tutmak ve güçler dengesinin kendi menfaatlerine ağırlık vermekte devam etmesi için insanların Kur'an'a uymalarını engelliyorlardı.

Cenab-ı Hak, Rasulullah'ın (s.a.) kavmini Rabbine şikâyet etmesini beyan ettikten sonra Mekke'li müşriklerin bir başka şüphesini şöyle anlattı:

"Kâfirler: "Kur'an Muhammed'e toplu halde bir defada indirilmeli değil •~ivdi?" dediler."

Yani Mekke'li müşrikler hakkında onun uydurma ve iftira olduğu, eskilerin masalları olduğu şeklindeki önceki itirazlarına bir itiraz daha eklediler. O da şu sözleriydi: Eğer sen kendinin Allah tarafından gönderilen bir rasul olduğunu iddia ediyorsan Tevrat'ın Hz. Musa'ya, İncil'in Hz. İsa'ya ve Zebur'un Hz. Davud'a indirildiği gibi Kur'an'ı bize bir defada getirmen gerekmez miydi?

Ayetin manası şudur: Kur'an gerçekten Allah tarafından gönderilmiş olsaydı, önceki ilâhî kitapların indirilmesi gibi Hz. Muhammed'e (s.a) bir defada indirilmeli değil miydi?

Allah Tealâ da bu itiraza şu ayetle cevap verdi: "Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle indirdik. Cibril'in diliyle onu tane tane okuttuk." Yani biz onu bu

şekilde parça parça indirdik. Onu zaman zaman gönderdik. Olaylara ve meselelere ihtiyaç duyulan hükümlere göre 23 sene zarfında Cibril'in diliyle okuttuk.

Bunun pek çok hikmet ve faydaları vardır. En önemlileri şunlardır: [\[11\]](#)

a) Allah'ın şeriatını Peygamberimiz'in (s.a) kalbine iyice yerleştirmek, Kur'an'ın ezberlenmesi ve anlaşılmasına ve hükümlerinin gayet hassas ve kâmil bir şekilde uygulanmasına yardımcı olmak:

Peygamberimiz (s.a.) ümmî idi, onun ümmeti de iimmî olup okuma-yazma bilmiyorlardı. Kur'an eğer onlara bir defada inmiş olsaydı onu aynen muhafaza etmeleri zor olur, hata ve yanlışlık yaparlardı. Ayrıca Peygamberimiz'in (s.a) zaman zaman Cebraili görmesi onun azmini güçlendiren, ilâhî mesajı tebliğ etme ve hayat çizgisini düzeltme hususunda onu sabırlı olmaya, kendisine meydan okuyanlara karşı direnmeye, kavminin, eziyetlerine karşı tahammüllü olmaya ve cihadına devam etmeye sevk eden sebeplerden biriydi.

b) Mükellefleri bir anda pek çok hükümle yükümlü kılma meşakkatine sebep olmamak.

Eğer müminler şeriatın emirlerini bir defada alma talebiyle karşı karşıya gelselerdi belki de sıkıntı ve zorluğa düşecekler, bu emirleri uygulamaları basit ve kolay olmayacaktı.

c) İslâm hukukunda tedric prensibinin gözetilmesi: Nesilden nesile intikal eden âdet ve gelenekler ve genel örfler Arap toplumunda ve diğer toplumlara hâkim idi. Onlar kendilerine tahakküm eden âdetleri terk etmek talebiyle kar-şılaştırsalardı dinden nefret edip yüz çevirirler ve hep birlikte: "örf ve adetlerimizi bırakmayız." diye ısrar ederlerdi. Hikmet, maslahat ve eğitimdeki basan gereği ve bu yerleşmiş yahut alışkanlık haline gelmiş âdetlerin değişmesi için Kur'an'ın parça parça inmesi ve gönülleri nihaî hükmü kabul etmeye hazırlamak üzere hükümlerde bir merhaleden bir başka merhaleye tedricen geçilmesi gerekliydi.

d) Olaylara, acil ve özel durumlara çözümler getirilmesi ve suallere en uygun, en isabetli cevapların verilmesi.

Eğer teşrî, ister barış isterse savaş durumuyla ilgili olsun bir defada olsaydı plan deşifre olur, müslümanların üzerine hakimiyeti elde etmek için düşmanlar tuzak kurarlardı, hilekâr ve sahtekârlar da şer'î hükmün geçerlilik derecesi hakkında kolayca şüphe uyandırırlardı.

"Onların getirdikleri her misale karşı biz sana hakkı ve en güzel açıklamasını getirdik." Yani o inatçı müşrikler sana bir delil veya şüphe getirirler, hakka aykırı söz söyleseler yahut peygamberliğin hakkında şüphe verseler biz onların sözlerini çürütecek, hüccetlerini iptal edecek gerçekte daha doğru, onların sözlerinden daha açık, daha net ve daha fasih olan değişmeyen hakikat ile onlara cevap veririz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Hayır, biz hakkı batılın tepesine atarız da o bunun beynini parçalar. Bir de görürsünüz ki, bu yok olup gitmiştir." (Enbiya, 21/18).

İnatçı kavmin Allah'ın Rasulü'nü (s.a) yalancılarla tavsif etmesinden sonra Allah Tealâ onların ahiretteki kötü durumlarını ve kötü, çirkin sıfatlarla cehenneme sürükleneceğine delâlet eden kıyametteki vasıflarını zikrederek şöyle buyurdu:

'Yüzüstü cehenneme sürüklenecek olanlar, işte yerleri en kötü ve yolları en sapık olanlar bunlardır." Yani zelil kılınarak, rezil edilerek ve horlanarak cehenneme sürüklenecek ve zincirlerle cehenneme götürülecek olan ve Allah'ın Rasulü'ne iftira eden o müşrikler cennet ehline göre en kötü yer olan cehennemdedir. Haktan sapan en kötü yoldadır.

Bundan maksat bu yoldan onları men etmektir. Nitekim önce geçen ayette "O gün cennetlikler daha hayırlı bir yerdedirler." buyurulmuştur.

Bundan maksat fazilet derecelerini beyan etmek değildir. Bu sadece cehennemliklerin kötü durumunu ve cennetliklerin iyi durumunu beyan etmekten ibarettir. Ayrıca kâfirlerin kıyametteki yerlerinin müminlerin yerlerine göre çok kötü olduğuna, onların yolunun müslümanların yoluna göre çok sapık olduğuna kâfirlerin dikkatini çekmektir.

Sahih-i -Buharî'de Enes b. Malik'ten (r.a.) rivayet edilmiştir ki, bir zat:

- Ya Rasulallah! Kıyamet günü kâfir nasıl yüzüstü hasredilecek? Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki:

- Onu ayakları üzerine yürüten Allah, kıyamet günü yüzüstü yürütmeye kadirdir. Tirmizî Ebu Hureyre'den rivayet ediyor: "Kıyamet günü insanlar üç =ınıf halinde haşrolunacak: Bir sınıf, yaya, bir sınıf binek üzerinde, bir sınıf da yüzleri üzerinde haşrolunacak. Denildi ki:

-Ya Rasulallah nasıl yüzüstü yürüyecekler?

- Onları ayakları üzerinde yürüten Allah yüzüstü yürütmeye de kadirdir. jnlar yüzlerini her tümsekten ve dikenden sakınırlar."[\[12\]](#)

Bazı Peygamberlerin Kıssaları Ve Bunları Yalanlayanların Cezaları

35- Yemin olsun ki, biz Musa'ya Kitab'ı verdik. Kardeşi Harun'u da kendisine vezir yaptık.

36- Her ikisine: "Ayetlerimizi yalanlayan kavme gidin." dedik. Sonunda o kavmi tamamen helâk ettik.

37- Nuh kavmini de, elçilerimizi yalanladıkları zaman suda boğmuş ve onları insanlara ibret kılmıştık. Biz zalimlere acıklı bir azap hazırladık.

38- Âd ve Semud kavmini, Ashab-ı Ress'i ve bunların arasında geçen bir çok nesilleri de helâk ettik.

39- Her birine misaller getirdik (ama dinlemediler). Biz de hepsini tamamen helâk ettik.

40- Yemin olsun ki, onlar (Mekkeliler) felâket yağmuruna tutulan kasabaya mutlaka uğramışlardır. Orasını görmediler mi? Doğrusu onlar tekrar dirileceklerini ummuyorlardı.

1. Kissa: Hz. Musa ve Hz. Harun Kissası:

"Yemin olsun ki biz Musa'ya Tevrat'ı verdik, kardeşi Harun'u da kendisine vezir yaptık." Cenab-ı Hak Hz. Musa'yı zikrederek anlatmaya başladı. Şöyle buyurdu: Allah'a yemin olsun ki biz Musa'ya Tevrat'ı verdik. Onunla birlikte kardeşi Harun'u da ona vezir olarak -yani destek veren, yardımcı olan bir peygamber olarak- gönderdik. Hz. Harun'un peygamberliği şu ayette sabittir: "Biz bizim rahmetimizde ona kardeşi Harun'u vezir olarak bağışladık." (Meryem, 19/53). Hz. Harun (a.s.) bu hususta Hz. Musa'ya tabidir. Bu sebeple her iki şahsa peygamberliği tebliğ etmek emredilmiştir.

"Biz her ikisine: "Ayetlerimizi yalanlayan kavme gidin." dedik. Sonunda o kavmi tamamen helak ettik."

Yani Allah Tealâ Hz. Musa ile Hz. Harun'a: "Risaleti tebliğ etmek, yani Allah'ın birliğini ve rabliğini, O'ndan başka ilâh olmadığını ve O'ndan başka ibadete lâayık hiçbir varlık olmadığını duyurmak için Firavun'a ve kavmine gidin." diye emretti. Hz. Musa ile Hz. Harun Firavun'a gittiklerinde Firavun ve ordusu bunları yalanladı.

Nitekim Cenab-ı Hak başka surelerde bu durumu şöyle beyan etmektedir: "Hani Rabbi O'na mukaddes Tuvâ vadisinde şöyle nida etmişti: Firavun'a git. Çünkü o pek azmıştır. Bundan dolayı ona şöyle de: Senin hiç (küfürden) temizlenmeye meylin var mı? Seni Rabbini tanımaya irşad edeyim ki O'ndan korka-sın. Musa ona en büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o yalanladı ve isyan etti." (Nâ-ziât, 79/19-21).

"Sen ve kardeşin birlikte mucizelerimle gidin. İkiniz de beni anmakta gevşeklik göstermeyin. Firavun'a gidin. Çünkü o hakikaten azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler, yahut (Allah'tan) korkar dedi. Bunun üzerine (Musa ve Harun) Ey Rabbimiz! Doğrusu biz onun bize karşı aşın gitmesinden yahut tuğyanını artırmasından endişe ediyoruz, dediler. Allah buyurdu ki: Korkmayın. Çünkü ben sizinle beraberim. Ben (her şeyi) işitirim, görürüm."

Firavun ve kavmi Hz. Musa'nın ve kardeşi Hz. Harun'un risaletini yalanlayıp Allah'ın birliğini kabul etmeyince Allah onları tamamen helak etti. Buyurdu ki: "Allah onları kökten yok etti. O kâfirler de bunun benzerine lâayıktyrlar. " (Muhammed, 47/10).

Ey Mekke kâfirleri! Küfrün ve peygamberleri yalanlamanın akıbetini bekleyin. [\[13\]](#)

2. Kissa: Hz. Nuh Kissası:

"Nuh kavmini de elçilerimizi yalanladıkları zaman suda boğmuş ve onları insanlara ibret kılmıştık." Yani Ey Muhammed! Nuh kavminin yaptıklarını kavmine anlat. Nuh kavmi

aralarında 950 sene kalarak Allah'ın birliğine davet eden, kendilerini O'nun azabından ve cezasından sakındıran peygamberleri Hz. Nuh aleyhisselâmi yalanladılar. O'na pek az kimse iman etti, biz de onları tufanla boğduk. İnsanların ibret almaları için onları ders, öğüt ve ibret kıldık. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Gerçekten her yanı su bastığı ve kabardığı zaman sizi gemide biz taşıdık. Onu sizin için bir öğüt ve ibret yapalım, onu belleyen kulaklar da bellesin diye." (Hakka, 69/11-12).

"Elçileri yalanladılar." sözü ile bir peygamberi yalanlayan bütün peygamberleri yalanlamış olur esası üzerine Hz. Nuh'un (a.s.) Yalanlanması maksadı güdülmemektedir. Zira bir peygamberle diğeri arasında hiçbir fark yoktur. Onların Allah'ın birliği ve putlara tapmayı terk etmek için yaptıkları davet aynıdır. Allah'ın kendilerine her rasulü gönderdiği farz edilse bile onlar bunu yalanlayacaklardır.

Daha sonra Cenab-ı Hak hükmü genel hatlarıyla beyan ederek şöyle buyurdu: "Biz zalimlere acıklı bir azap hazırladık." Biz Allah'ı inkâr eden ve Onun peygamberlerine iman etmeyen ve peygamberleri yalanlamak hususunda onların yoluna giren her zalim için ahirette acıklı bir azap hazırladık.

Bu ifadede Kureyş kâfirlerine, Nuh kavmine isabet eden azap gibi kendilerine de azap isabet edeceği şeklinde tehdit yapılmaktadır. [\[14\]](#)

3. Kıssa:Âd, Semud ve Ashabu'r-Ress Kıssası:

Ey Peygamber! Yine kavmine peygamberleri Hz. Hud'u yalanlayan Âd kıssasını, peygamberleri Hz. Salih'i yalanlayan Semud kabilesi kıssasını ve putperest bir kavim olup kuyuları ve davarları bulunan Ashabu'r-Ress (kuyu sahipleri) kıssasını anlat.

Allah bunlara Hz. Şuayb'ı (a.s.) -bir görüşe göre başka peygamberi- gönderdi. O da onları Allah'ın birliğine, kendi risaletine iman etmeye davet etti. Onlar da peygamberi yalanladılar. Onlar kuyunun etrafında otururlarken Allah onları da evlerini de yerin dibine geçirdi.

İbni Cerir Ashabu'r-Ress'ten muradın Bürûc Suresi'nde zikredilen "Asha-bü'1-Uhdûd" olduğu görüşünü tercih etmiştir.

"... ve bunların arasında geçen bir çok nesilleri de helak ettik." Yani Nuh kavmi, Âd, Semud Kavmi ve onlar peygamberleri yalanlayınca biz onların hepsini helak ettik.

"Her birine misaller getirdik. Biz de hepsini tamamen helak ettik." Bu kavimlerden herbirine hüccetleri beyan ettik ve delilleri açıkladık, onların mazeretlerini kaldırdık. Onlar da iman etmediler, bütün şüphelerine ve itirazlarına cevap verilmesine rağmen yalanladılar. Biz de onları şiddetle helak ettik. Nitekim Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Nuh'tan sonra nice nesilleri helak ettik." (İsra, 17/17).

"el-Karn" kelimesi zahir olan görüşe göre, bir zaman içinde çağdaş olan ümmet demektir. Onlar gidip de yerlerine başka bir nesil geçmişse bu başka bir ümmettir.

Nitekim Buharî ve Müslim'in Sahih 'lerinde şu hadis yer almaktadır: "Asırların hayırlısı benim asımdır. Sonra bundan sonra gelenlerdir. Daha sonra da onlardan sonra gelenlerdir."^[15]

4. Kıssa: Hz. Lût Kıssası:

"Yemin olsun ki onlar felâket yağmuruna tutulan kasabaya mutlaka uğramışlardır. " Yani Mekke müşriklerine çeşitli bir ibretleri hatırlat. Bu ibretli olay şudur: Allah'a yemin olsun ki Mekke'liler yaz seferlerinde Şam'a yaptıkları ticaret seferleri esnasında Lût kavminin en büyük kasabaları olan Sodom kasabasına uğramışlardır.

Allah onları pişkin tuğladan yapılmış taş yağmuruyla yerin altını üstüne getirerek helak etmiştir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Üstlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki! Önceden uyarılan kimselerin yağmuru ne kötüdür!" (Şuara, 26/173). Onlara, fuhuş irtikap ettikleri için bu ceza verilmiştir.

"Orasını görmediler mi? Doğrusu onlar tekrar dirileceklerini ummuyorlardı." Mekkeliler peygamberleri yalanlamaları ve Allah'ın emirlerine muhalefet etmeleri sebebiyle bu kasaba halkının başına gelen ilâhî azabı ve cezayı görmediler mi? Onlar gerçekten bunu görmekteyler. Ama ibret almadılar. Mekkelilerin ders ve ibret almamalarının ve Hz. Peygamber'i (s.a) yalanlamalarının sebebi öldükten sonra dirilmekten korkmamaları ve kıyamet gününü beklememeleridir.

Bu, Allah Tealâ'nın daha önce bu surede ifade buyurduğu "Bilâkis onlar kıyameti yalanladılar." (Furkan, 25/11) gerçeğini te'kit etmektedir. Çünkü ahi-ret gününden ve ahiret günündeki sevap ve cezadan korkmamak Rasulullah'ın (s.a.) davetinden yüz çevirmenin asıl sebebidir.

Razî "onlar dirilmeyi ummuyorlar" ayetindeki "reca (ümit)" kelimesinin gerçek anlamında olduğunu tercih etmektedir. Zira insan mükellefiyetin zorluklarına ancak ahiret sevabını ümit ederek katlanabilir. Ahirete iman etmeyen sevabını ummaz, dolayısıyla bu zorluklara katlanmaz.^[16]

Müşriklerin Hz. Peygamber (S.A.) İle Alay Etmeleri Ve Onun Davetini Sapıklık Diye Adlandırmaları

41- Onlar seni gördükleri zaman seni sadece alaya alırlar: "Allah'ın peygamber olarak

gönderdiği bu mudur?" (derler).

42- "Eğer putlara inanmak hususunda ısrar etmeseydik, neredeyse bizi ilâhlarımızdan saptıracaktı." derler. Onlar azabı gördükleri zaman, yolu sapık olan kimmiş bileceklerdir.

43- Nefsi arzusunu ilâh edinen kimseyi gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?

44- Yoksa sen onların çoğunun işittiklerini veya düşündüklerini mi sanırsın? Onlar ancak hayvanlar gibidirler. Hatta onlar tuttıkları yol bakımından hayvandan da aşağıdırlar.

Açıklaması

Allah Tealâ müşriklerin Rasulullah (s.a.) ile alay ettiklerini ve onu ayıp ve kusurla ayıpladıklarını bildirerek şöyle buyurmaktadır:

"Onlar seni gördükleri zaman seni sadece alaya alırlar." Ey Peygamber! Allah'ı ve Rasulü'nü inkâr eden müşrikler seni gördükleri zaman seni kendilerinin içinde buldukları izzet, liderlik ve zenginlikle senin içinde bulunduğun fakirlik, yetimlik ve kimsesizliğini karşılaştırarak seni alay ve eğlence konusu ederler ya da alaya alınacak kişi kabul ederler.

"Allah'ın peygamber olarak gönderdiği bu mudur?" derler. Onlar hiçe alarak ve basit görerek: "Allah tarafından bize peygamber gönderilen bu mudur?" derler. Nitekim Cenab-ı Hak başka peygamberlerin durumu hakkında da şöyle buyurmaktadır: "Senden önceki peygamberler ile de alay edildi." (En'am, 6/10).

Allah o müşrikleri rezil-rüsvay eylesin! Allah'ın Rasulü yoluyla hayatıyla, tasarruflarıyla, ahlakıyla, düşüncesiyle ve tatlı konuşmasıyla hem peygamberler hem de bütün insanlık için en üstün ideal şahsiyet idi.

Fakat bu, gerçekleri gizlemekte ve faziletleri örtmekte ısrar eden kâfirlerin küfürde inat etmeleridir. Oysa onlar kalplerinin derinliğinde gerçeği görmekte ama gerçeği ortaya koymamaktadırlar. Şu sözleri bunun delilidir: "Eğer putlara inanmak hususunda ısrar etmeseydik, neredeyse bizi ilâhlarımızdan saptıracaktı, derler." Yani kendileri içinde buldukları durumda devam edip sebat ve tahammül göstermeselerdi, putperestliğe, efsanelere, olgun akıl sahibinin kabul edemiyeceği hurafelere sınımsız sarümasalardı akıllarınca Muham-med (s.a) onları neredeyse putlara tapmaktan yüz çevirtecekti.

Burada onların çelişki içinde olduklarına ve inandıkları gerçeğin zıddını ortaya koyduklarına açık delil vardır. Çünkü onlar doğru sözlü, güvenilir, üstün akıl sahibi Muhammed Mustafa'yı (s.a) peygamberlikten önceki 40 yıllık ömrü müddetince gayet iyi tanımışlar, hiçbir gün ona herhangi bir ayıplama yahut tenkit yöneltmemişlerdi. Aksine - gayet iyi bilindiği gibi- kavminin tamamı tarafından saygı ve ta'zime lââyık görülüyordu.

Ayrıca müşriklerin bu sözlerinde kendileri kuvvetli hüccetler ve esaslı delillerle tevhide ve putperestliği terk etmeye davet etmesi sebebiyle Hz. Muhammed'in (s.a) kendileri üzerindeki kuvvetli tesirini zımnen itiraf ettikleri yer almaktadır. Hatta büyülenme, inatçılık, aşırılıkları ve Peygamberimiz'in (s.a.) yaptıklarını "saptırma" olarak

nitelendirmeleri olmasaydı dinlerinden ayrılıp İslâm'a girmeleri yakın bir ihtimal olmuştu.

Allah Tealâ onların sözlerini anlattıktan sonra onların metodlarını çürüttü ve görüşlerini üç açıdan tenkit etti:

a) "Onlar o azabı gördükleri zaman yolu sapık olan kimmiş, bilecekler." Bu ifade şiddetli bir vaiddir. Hakkı görmezden gelmeye delil ve incelemeden yüz çevirmeye ve onların saptırma ile tavsif etmelerine karşı bir tehdittir. Çünkü onlar kaçamayacakları azabı görünce kimin hatalı yolda olduğunu idrak edeceklerdir. Hatalı yolda olan, liderleri Hz. Muhammed (s.a) olan müminler mi, yoksa onlar mı? Sapan kim? Saptıran kim gayet iyi bileceklerdir.

b) "Nefsi arzusunu ilâh edinen kimseyi gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?" Bu ayet nefsi arzulan kendisine hakim olan kimsenin hak dine davet etmesinde fayda olmayacağına dikkat çekmektedir.

O halde nefsine itaat edip dinin emirlerini onun üzerine bina eden kendisini tamamen taklitçilik kaplayan, kulağını ikna edici delili ve parlak burhanı dinlemeye kapayan, arzularının güzel gördüğü her şeye boyun eğen kimse nefsi arzularını ilâh edinmiş demektir. Bu kimseye iyi bak! Bu durumda sen onu şirkten ve masiyetlerden men edemezsin. Onu hidayete davet etmeye gücün yetmez, onu dalâletten söküp alman için onun işlerine koruyucu olmaya ve onu hidayete ve doğruluğa irşad etmeye de gücün yetmez. Zira o kimse kendi heva-sıyla güzel gördüğü şeyi dini ve mezhebi kılmaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ya kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu hoş gören adam mı? (Allah'ın hidayet ettiği kimseler gibi tanınacak?) Şüphe yok ki Allah kimi dilerse şaşırtır." (Fatır, 35/8).

İbni Abbas diyor ki: Cahiliyette insanlar beyaz taşa bir müddet ibadet eder, başka taşı daha güzel görürse birincisini bırakır, ikincisine tapardı.

Bu onların puta tapmalarında taklitçilik ve nefsi arzulara tabi olmaktan başka hiçbir hüccetleri olmadığına onları hak yola irşad edecek hiçbir düşünce ve selim akıl bulunmadığına delildir.

Bu ayetin benzeri şu ayetler vardır: "Sen onlar üzerine hakim değilsin." Gâşiye, 88/22); "Sen onlar üzerine zor kullanacak değilsin." (Kaf, 50/45); "Dinde (dine girişte) hiçbir zorlama yoktur." (Bakara, 2/256).

c) 'Yoksa sen onların çoğunun işittiklerini veya düşündüklerini mi sanıyorsun? Onlar ancak hayvanlar gibidirler. Hatta onlar tuttukları yol bakımından hayvandan da aşağıdırlar."

Bu öncekinden daha şiddetli bir kötülemedir. Bunun için Cenab-ı Hak em=yoksa) ifadesiyle bunu zikretmiştir. Yani geçen ifadeyi şöyle kenara bıraksak demektir.

Ayetin manası şudur: Sen zannediyor musun ki onların çoğu düşünerek ve sulayarak dinliyorlar? Yahut kendilerine okunan, kendilerini faziletlere ve güzel ahlâka ileten Kur'an hakkında düşünüp kafa yoruyorlar mı zannediyorsun? Ki onları senin davetine ikna etmek için ve onları doğru inanca çevirmek için kendini son derece yoruyorsun. Onların durumu otlayan hayvanlar gibidir: Hatta serbest bırakılan hayvanlardan daha kötü durumdadırlar, yolları onlardan daha yanlıştır. Çünkü bu hayvanlar kendilerine hayırlı ve faydalı olan şeyleri yaparlar, zararlı ve tehlikeli olan şeylerden kaçınırlar. Onlara gelince kendi menfaatlerini hakkıyla takdir edemezler. Bu sebeple onları masiyetler içinde şaşkın bir

halde kendilerini tehlikeye atmış vaziyette görürsün. Yaraticının kendi üzerlerindeki nimetine şükretmezler, onun ihsanını ve şeytanın kendilerine yaptığı kötülüğü bilmezler. Kendileri için uhrevî sevabı gerçekleştirecek şeyleri yapmazlar, kendilerini ceza ve azaba götürecek şeylerden de kaçınmazlar.

Tamamı değil de "onların çoğu" ifadesinin kullanılmasına sebep bazılarının Allah Tealâ'yı tanıyıp İslâm'ın hak olduğunu bilmeleri fakat başkanlık sevgisi sebebiyle müslümanlığını ilân etmemeleridir.

Bu onların doğru idraki ve fitrî şuuru kaybettiklerine, duyu organlarını ve ilâhî kabiliyetleri çalıştırmadıklarına delildir. Eğer onlar bu kabiliyetleri gereğince hiçbir taassuptan, atadan kalma taklitçilikten ya da liderlik ve hakimiyet sevgisi gibi nefsi arzulardan etkilenmeden düşünürlerse hak ve tevhid mesajına boyun eğler, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'in (s.a) davetine iman ederlerdi. [\[17\]](#)

Allah'ın Varlığına Ve Birliğine Delâlet Eden Beş Delil

45- Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? Eğer O isteseydi onu sabitleştirirdi. Sonra biz güneşi gölgeye bir delil kıldık.

46- Sonra da gölgeyi yavaş yavaş kendimize çektik.

47- Size geceyi bir örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de yayılıp çalışma zamanı kılan O'dur.

48- Rahmetinin önünde rüzgârları bir müjdecî olarak gönderen de O'dur. Biz gökten tertemiz bir su indirdik.

49- Bununla ölü bir yere hayat verelim ve yarattığımız nice hayvanları ve insanları sulayalım diye.

50- Yemin olsun ki, düşünüp ibret almaları için biz bunu parça parça kıldık. Buna rağmen insanların çoğu iman etmemekte ısrar ettiler.

51- Eğer dileseydik, her ülkeye bir uyarıcı gönderirdik.

52- O halde kâfirlere uyma. Kur'an'la onlara karşı büyük bir cihada giriş.

53- Birinin suyu tatlı ve içimli, diğeri-ninki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip akıtan, aralarına da karışmalarına engel bir perde ve mania koyan O'dur.

54- Sudan beşer yaratıp ona nesep ve hısımlık veren O'dur. Rabbin (her şeye) kadirdir.

Açıklaması

Cenab-ı Hak her mahlûkun açıkça gördüğü ve idrak ettiği kâinat olaylarından kendi varlığına ve kudretine delâlet eden beş delili zikretti. Bunlar:

- Gölgenin yaratılması,
- Gece ve gündüzün yaratılması,
- Rüzgârların ve yağmurun yaratılması,
- Tuzlu ve tatlı denizlerin yaratılması,
- İnsanın sudan yaratılması.

Bu deliller şu şekilde zikredilmektedir:

1- "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin? Eğer O dileyseydi onu sabitleştirirdi."

Ey Peygamber! Ey dinleyici! Rabbinin mükemmel kudretine ve sonsuz rahmetine delâlet eden sanatına bakmaz mısın? O gölgeyi nasıl yaymıştır? İnsanlar gündüz boyunca onunla gölgelenmekte ve bu vesileyle güneşin doğuşundan batışına kadar şiddetli hararetinden korunmak suretiyle nimetinden yararlanmaktadırlar. Allah dileyseydi gölgeyi uzunluğu ve kısalığı değişmeyen aynı hal üzerine sürekli ve sabit kılardı. Gölgeyi gündüz saatlerinde ve çeşitli mevsimlerde farklı kıldı. Bu hususta insan, bitki ve hayvanlar için pek çok faydalar vardır. Bunun faydalarından biri: Bunun zaman ölçüsü olarak kullanılmasıdır. Hatta fıkıh alimleri gölgeyi bazı namaz vakitleri için alâmet olarak kabul ettiler. Meselâ: Öğle vakti zeval anından, yani gölgenin doğuya doğru dönmesi ve güneşin batıya doğru meyletmesi zamanında başlar. İkinci vakti cumhura göre her şeyin gölgesi bir misline ulaştığı zaman, İmam Ebu Hani-fe'ye göre her şeyin gölgesi iki misline ulaştığı zaman başlar.

Bu "görmez misin?" kelimesinin gözle görmekle tefsir edilmesine göredir. Razî'nin görüşüne göre bunun kalbin görmesine hamledilmesi daha evlâdır. Buna göre ayetin manası: "Bilmiyor musun?" demektir. Çünkü gölge gözle görülen şeylerdendir. Fakat gölgenin uzatılmasında Allah'ın kudretinin tesiri gözle görülmez.

"Sonra biz güneşi gölgeye bir delil kıldık. Sonra da gölgeyi yavaş yavaş kendimize çektik." Yani güneşin doğmasını gölgeye alâmet kıldık. Eğer güneşin doğması olmasaydı gölge nedir bilinmezdi. Zira her şey zıddıyla bilinir. Bu Allah Tealâ'nın önce gölgeyi yarattığına sonra da güneşi buna delil kıldığı manasına gelmektedir.

'Biz sonra da gölgeyi ortadan kaldırdık, onu değiştirdik ve az az, yavaş yavaş güneşin hareketine ve yüksekliğine göre güneşin ışığıyla gölgenin yönünü değiştirdik. Nihayet yeryüzünde dam altı veya ağaç altı hariç hiçbir yerde gölge kalmayacak, güneş üstlerini aydınlatacaktır.

Gölgenin var edilmesi ve güneşin doğuşundan batışına kadar değiştirilmesi, bir durumdan diğer bir duruma intikal etmesi, tutulması ve yayılması, hikmete göre gölgede tasarruf edilmesi, kudret sahibi, her şeyden haberdar, her şeyi gören, her şeyi gayet iyi bilen, sonsuz hikmet sahibi olan son derece şefkatli ve son derece merhametli olan Allah'ın varlığına açık bir delildir.

2- "Geceyi bir örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de yayılıp çalışma zamanı kılan O'dur."

Yani gecenin karanlığını elbise örtüsü gibi bir örtü kılan Allah'tır. Nitekim bir başka ayette: "Bürüyüp örttüğü zaman geceye yemin olsun." (Leyi, 92/1) bu-yurulmuştur.

Cenab-ı Hak uykuyu ise gündüz yorgunluğundan ve iş ağırlığından sonra bedenini, duyu organlarının ve vücut âzalarının dinlenmesini temin için hareketi ortadan kaldıran ölüm gibi kılmıştır. Uyku sayesinde hareketler sükûnet bulur. Sinirler, azalar, beden ve ruh birlikte istirahat eder.

Allah Tealâ gündüzü de yeryüzünde insanların rızık talebi v.b sebeplerle dağıldıkları, geçimleri ve kazançları için yeryüzünde dolaştıkları yeni bir hayat kılmıştır.

Cenab-ı Hak "Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan) O'dur." (En'am, 6/60) ayetinde ve "Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır." (Zümer, 39/42) ayetinde buyurduğu şekliyle uyku ölüme benze-tildiği gibi uyanıklık ve yeryüzünde dağılmak da dirilişe benzetilmiştir.

Lokman (a.s.) oğluna şöyle demiştir: "Uyuyup daha sonra uyandığın gibi aynı şekilde ölüp dirileceksin."

Bu ayetin benzeri şu ayet de vardır: "O'nun rahmetinden biri olarak O istirahat etmeniz için geceyi ve O'nun lütfundan (rızkınızı) aramanız için gündüzü yaratmıştır." (Kasas, 28/73).

Gece ve gecenin sükûneti, uyku ve uykunun istirahati ile gündüz ve gündüzün hareketliliği kâinata tasarruf sahibi, kudret sahibi, yaratıcı ilâhın varlığına açık bir delildir. Gündüzün ışığında hayat, güzellik, hareket ve iş hayatı vardır. Geceleyin ise sessizlik, sükûnet ve nefsin çalışmaya, terlemeye ve mücadeleye hazırlanma imkânı vardır. Allah Tealâ her durum için ona tamamen uygun olan ve maksadını en mükemmel şekilde gerçekleştirecek şartlar hazırlamıştır. Bu ayet yaratıcının sonsuz kudretine delâlet etme yanında Allah'ın mahlûkatına verdiği nimetini de ortaya koymaktadır. Çünkü gecenin örtüsü içinde dinî ve dünyevî faydalar vardır. Uyku ve uyanıklığın, ölüm ve dirilişe benzetilmesinde ibret alacak kimseler için ibret vardır.

3- "Rahmetinin önünde rüzgârları bir müjdecî olarak gönderen de O'dur." İha/ &<*&£&*> ^eJi^ine ve yağmurun yağmasına müjdecî olarak rüzgârları gönderen Allah Tealâ'dır.

"Biz de gökten tertemiz bir su indirdik." Biz gökten yani buluttan yağmur indirdik. Onu tertemiz ve temizleyici kıldık, cisimlerin, elbiselerin ve çeşitli eşyanın temizlenmesinde kendisiyle temizlik yapılmasına, yeme, içme bitki ve hayvanların sulanmasında yararlanılmasına vesile kıldık.

İmam Ahmed -sahihtir diyerek- ayrıca İmam Şafii, Ebu Davud ve Tirmizî -hasen olduğunu beyan ederek- ve Nesaî Ebu Said el-Hudri'den (r.a.) rivayet ediyorlar: "Su temizdir. Hiçbir şey onu necis kılmaz (pisletmez)."

Ebu Davud, Tirmizî ve Nesaî deniz suyu ile abdest almanın hükmü sorulduğu zaman Peygamberimiz'in (s.a.): "Onun suyu temizdir, ölüsü helâldir." buyurduğunu rivayet etmektedirler.

Said b. Müseyyeb ise bu ayet hakkında: "Allah o suyu temiz olarak indirdi. Hiçbir şey onu kirletmez." buyurmuştur.

"Bununla ölü bir yere hayat verelim diye..." Yani biz bu suyu bitki bulun- ; mayan ve uzun müddet yağmur bekleyen toprağa canlılık vermesi ve suya iyice I kandıktan sonra çeşitli bitki, çiçek ve ağaçlarla süslenmesi için indirdik. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Biz o toprağın üstüne suyu indirdiğimiz zaman o harekete

gelir, kabarır, her güzel çiftten nice nebat bitirir."(Hac, 22/5).

"... ve bu su ile, yarattığımız nice hayvanları ve insanları sulayalım diye..." Yani hayatının devamı için bu suya şiddetle ihtiyaç duyan insan ve hayvanlar bu sudan içsinler ve bitkiler, ağaçlar sulansın diye biz bu suyu indirdik. Nitekim bir başka ayette şöyle buyuruluyor: "İnsanlar ümitlerini kestikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayan O'dur." (Şûra, 42/28).

Kısaca: Allah Tealâ suyun yararları konusunda iki şey zikretti:

a) Bitkilerin hayat bulması: "Bu su ile ölü bir yere hayat verelim diye..."

b) Hayvanın ve insanın hayat bulması: "Nice hayvanları ve insanları sulayalım diye..."

Burada insanın ve hayvanın özellikle zikredilip kuşlar ve vahşi hayvanlar da sudan yararlandıkları halde bunların zikredilmemesinin sebebi şiddetli ihtiyaçtır. Zira kuşlar ve vahşi hayvanlar su talebinden uzak kalabilir. İnsan ve ehli hayvandan daha çok susuzluğa dayanabilir. Genellikle su içme ihtiyacı duymayabilirler.

Ayette "en'am" ve "enasiyye" kelimelerinin nekre olarak getirilmesi ve çoklukla nitelendirilmeleri su kaynaklarından uzakta bulunan hayvanların durumuyla yağmur vesilesiyle yaşayan badiye halkı dikkate alındığı içindir. Şehir ve köy halkına gelince, onlar genellikle nehir ve su kaynakları yakınında otururlar. Dolayısıyla kendi civarlarında bulunan suları içip kullandıkları için yağmura pek ihtiyaç hissetmezler.

Hayvanların suya daha çok ihtiyaç duymaları ve kendi isteklerini ifade etmekten aciz oluşları sebebiyle ayet önce hayvanları zikretmiş, insanı bitki ve hayvandan sonraya bırakmıştır. İnsan ise çeşitli vasıtalarla su çıkarabilir. Ayrıca insanlar arazilerini ve hayvanlarını sulama imkânını elde ettikleri zaman, kendilerini de sulamış olurlar. Hayatlarının ve geçimlerinin sebebi su olan varlıkları, sulamaya muhtaç olanlardan önce zikretti.

'Yemin olsun ki, düşünüp ibret almaları için biz bunu parça parça kıldık. Buna rağmen insanların çoğu iman etmemekte ısrar ettiler."

Yani biz yağmuru parça parça gönderdik. Bir taraftan diğer tarafa çevirdik. Bu araziye indirip diğerine indirmedik. Allah'ın nimetini düşünüp ibret almaları için bulutlan bir yerden diğer yere şevkettik. Zira bir şeyden mahrum kalıp da sonra onun bollaşması Allah'ın lütuf ve nimetini hatırlatır, dolayısıyla şükürü gerekli kılar ve insanı ders ve ibret almaya teşvik eder. Fakat insanların çoğu nimete şükür etmemekte ısrar etmekte, nimeti inkâr etmekte ve nankörlük etmektedirler. Bunu hakikî yaratıcıdan başkasına nispet etmekte ve "Bize falan yıldız sebebiyle, doğan veya batan yıldız sebebiyle yağmur yağdı." derler.

Nitekim Sahih-i Müslim'deki bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) geceleyin yağın bir yağmurun ardından bir gün ashabına şöyle buyurdu:

- Rabbiniz ne buyurdu, biliyor musunuz? Onlar:

- Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler. Buyurdu ki:

- Kullarımdan bir kısmı bana iman ederek, bir kısmı da kâfir olarak sabahladılar. Kim Allah'ın lütuf ve rahmetiyle yağmur yağdı derse bu bana iman etmiş, yıldızları inkâr etmiş olur. Kim de şu ve bu yıldız sebebiyle bize yağmur yağdı derse beni inkâr etmiş, yıldızlara inanmış olur."

Bazı alimler "Velekad sarrafhâhü..." ayetini insanların düşünüp ibret almaları için

Kur'an-ı Kerim'in uzun uzadıya açıklanması ve Kur'an'ın hüccetlerinin ve ayetlerinin bir durumdan diğer bir duruma tatbik ve intikali olarak tefsir etmişlerdir. Bununla birlikte bunu pek çok kişi inkâr etmiştir.

Yağmurun yağdırılması ve bu husustaki Allah'ın hakimiyeti Allah'ın varlığına, kudretine ve sonsuz hikmet sahibi olduğuna delildir. Allah yağmurla ölü toprağa hayat verince insanlar O'nun ölüleri ve çürümüş kemikleri diriltmeye kadir olduğunu anlarlar. Bir toplum yağmurdan mahrum kaldıklarında kendilerinin işledikleri bir günah sebebiyle mahrumiyete uğradıklarını, Allah'ın rahmetine ulaşmak için buldukları durumdan uzaklaşmaları gerektiğini düşünürler. Yağmur düşünülüp şükür edilecek bir nimet olduğu gibi insanlara verilen daha büyük bir nimet de Hz. Muhammed'in (s.a) Kur'anla gönderilmesidir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Biz eğer dileseydik her ülkeye bir uyarıcı gönderirdik." Yani biz her ülkeye insanları acıklı bir azaptan korkutacak bir uyarıcı göndermek isteseydik bunu elbette yapardık. Fakat biz ey Muhammedi Seni iki âleme yani insanlara ve cinlere ve bütün yeryüzü halkına gönderdik ve sana onlara bu Kur'an'ı tebliğ etmeni emrettik. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Ümmü'l-Kuraya (bütün kasabaların ana merkezi olan Mekke'ye) ve etrafında bulunan kimseleri uyarman için (seni gönderdik)." (Şûra, 42/7); "De ki: Ey insanlar! Ben Allah'ın hepinize gönderdiği elçisiyim." (A'raf, 7/158).

Buharî ve Müslim'in Sahih' lerinde şu hadis yer almaktadır: "Ben hem kırmızı hem de esmer yüzlülere -yani Acemlere ve Araplara- gönderildim." Yine aynı kaynaklarda şu hadis yer almaktadır: "Peygamber sadece kendi kavmine gönderilirdi. Ben bütün insanlara gönderildim."

Ey Rasulüm! Senin peygamberliğinin umumî oluşu sana büyük sevap ve geniş mükâfat vermek içindir. Senin üzerine düşen sadece cihad edip sabretmektir. Onların senin davetinden yüz çevirmelerine aldırış etme. Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"O halde kâfirlere uyma. Kur'anla onlara karşı büyük bir cihada giriş." Kâfirlerin seni davet ettikleri uzlaşma ya da kendi görüş ve düşüncelerine tabi olma yolunda kâfirlere uyma. Onlarla her çeşit maddî silâhla ya da Kur'an gibi aklî silâhla her fırsatı değerlendirerek uygun bir şekilde, sabırla ve kâmil manada cihad et. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et. Onlara sert davran." (Tevbe, 9/73). Büyük cihad, içine gevşeme karışmayan cihaddır.

4- "Birinin suyu tatlı ve içimli, diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip akıtan, aralarına da karışmalarına engel bir perde ve mania koyan O'dur."

Birbirine zıt özelliklerdeki iki denizi birbiriyle komşu, birbirine bitişik ama karışmayacak şekilde kılan Allah'tır. Biri gayet berrak, içimli, son derece tatlı bir su, diğeri de acı ve çok tuzludur. Fakat sanki aralarında bir engel, bir perde varmış gibi biri diğerine karışmamaktadır. Sanki bunlar birbirinden ayrılmış, birbirinden uzaktırlar. İki birleşmez ve biri diğerine karışmaz. Bu iki deniz gözle bakıldığında tek denizdir. Fakat gerçekte birbirinden ayırdırlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "(Birinin suyu acı diğerininki tatlı) iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. (Böyle iken) Aralarında diğerine tecavüz etmeye engel bir perde vardır. (Siz ey insanlar ve cinler!) Rab-binizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?" (Rahman, 55/19-21); "O iki denizin arasında bir perde koymuştur.

Allah ile beraber bir ilâh mı? Hayır, onların çoğu (tevhidi) bilmiyorlar." (Nemi, 27/61).

Başka hangi delil Allah'ın göz kamaştırıcı kudretine bunun kadar delâlet edebilir? Su aynı sudur. Fakat tatlı su tuzlu su ile karışmaz. Allah bu iki suyu tatlı ve tuzlu su olarak yaratmıştır. Allah nehirleri, pınarları ve kuyuları tatlı yaratmıştır. Tatlı, içimli ve berrak deniz suyu bunlardır. Allah doğu ve batıdaki denizleri ve beş okyanusu tuzlu su olarak yaratmıştır. Denizin tuzluluğu safiyetinin ve bozulmamasının sebebidir. Denizin havası med-cezirle yenilenir, bundan dolayı balıklar denizin derinliklerinde huzurla yaşayabilirler.

5- "Sudan beşer yaratıp ona neseb ve hısımlık veren O'dur. Rabbin (her şeye) kadirdir."

Yani Allah Tealâ insanı güçsüz bir nutfeden yaratmış, onu düzgün ve mükemmel bir suretle şekillendirmiştir. Allah kadın olsun erkek olsun insanı dilediği gibi kâmil bir yaradılıştaki kılmıştır ve bunları iki kısma ayırmıştır: Bunlar neseplerin kendilerine nispet edildiği erkekler ve kendileriyle hısımlık yaptığımız kadınlar. Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "O insanı çift olarak, erkek ve dişi olarak yaratmıştır." (Kıyamet, 75/39).

Allah bunu yapmaya veya başka her şeye mutlak derecede kadirdir. O dilediğini yaratır. Yarattığı her şeyi eşsiz bir şekilde yaratmıştır. Varlıkta olan her şeyi gayet sağlam olarak yaratmıştır. O yoktan var etmeye, yaratmaya meydana getirmeye mükemmel bir kudret sahibidir. Ayetin kudretin ispat edilmesiyle sona ermesi güzel bir sondur.

İbni Şirin diyor ki: Bu ayet Peygamberimiz (s.a.) ve Hz. Ali (r.a.) hakkında nazil olmuştur. Çünkü Cenab-ı Peygamber (s.a.) Hz. Ali ile neseb ve hısımlık bakımından akrabaydılar.

İbni Atıyye diyor ki: Neseb ve hısımlık bir arada kıyamete kadar hususiyeti devam edecek hususlardandır.

Bu Allah Tealâ'nın kudretine delâlet eden diğer bir delildir. Zira Allah insanı en güzel surette yaratmış, onu duygu ve akıl, bilgi ve düşünce enerjileriyle donatmış, onu dünyadaki varlıkların en güçlüsü kılmıştır. Mahlûkatı insanın hizmetine ve yararına hazır hale getirmiştir. Yaratması eşsiz, sanatı hayret verici, varlığa ikram edici, şu acaip kâinatı yoktan var eden Allah bütün noksan sıfatlardan münezze, kemal sıfatlarıyla muttasıftır. [\[18\]](#)

Putlara Tapma Hususunda Müşriklerin Bilgisizliği -Hz. Peygamberin Tevcih Edilmesi-İbadetin Yalnız Rahmana Yapılmasının Sebebi

55- Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar veremeyen şeylere taparlar. Kâfir, Rabbine karşı olanların yardımcısıdır.

56- Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

57- De ki: "Ben buna sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Ben ancak sizin, Rabbine doğru bir yol tutan kimseler olmanızı arzu ediyorum."

58- Sen ölümsüz diri olan Allah'a güven. O'nu hamd ile teşbih et. Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması kâfidir.

59- Gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yaratan ve arşta istiva eden Rahman olan Allah'tır. Bunu bilene sor.

60- Kâfirlere: "Rahman olan Allah'a secde edin." dediği zaman: "Rahman da neymiş? Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?" derler. Bu (secde emri) ancak onların nefretini artırdı.

61- Gökte burçlar yaratan ve oraya bir ışık kaynağı (Güneş) ve nurlu bir Ay koyan (Allah) yüceler yücesidir.

62- Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.

Açıklaması

Allah Tealâ müşriklerin Allah'a kulluğu bırakıp sapıttıklarını, Rablerii tanımadıklarını ve O'nu inkâr ettiklerini haber vermektedir.

"Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar veremeyen taparlar." Yani müşrikler Allah'ı bırakıp tapındıkları takdirde kendilerine fayda temin edemiyen, terk etmeleri halinde de kendilerine zarar veremiyen şeylere taparlar. Sadece nefsî arzulara uymaktan, kendi nefsinin tatmin etmekten başka bu hususta onların hiçbir delilleri yoktur.

Ayetlerde zikri geçen gölgenin yaratılması, uzatılması gibi nimetlerle kendilerine nimet veren Allah'a ibadet etmeyi terk ederler.

"Kâfir, Rabbine karşı olanların yaratmasıdır." Kâfir Rabbine isyan etmekle birlikte düşmanlık yapmak ve şirk koşturmak suretiyle "şeytanın yardımcısıdır." Yahut Allah'a isyan etmek hususunda ona yardımcı olur. Burada murad edilen mana "kâfir" cinsi demektir. O da her kâfir arasında umumidir.

İbni Abbas diyor ki: Bu ayet Peygamberimiz'in (s.a.) Ebu Cehil adını verdiği Ebu'l-Hakem b. Hişam hakkında nazil oldu. Fakat sebebin hususî oluşuna değil, lafzın umumî oluşuna itibar edilir. Evlâ olan "kâfir" lafzının umum için kullanılmış olmasıdır. Çünkü bu "Allah'tan başkasına taparlar" ifadesinin zahirine daha uygundur.

"Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik." Yani müşrikler ahmak ve cahil bir toplulukturlar. Allah Rasulü Muhammed'i (s.a.) kendisine itaat edenleri cennetle müjdelemek ve kendisine isyan edenleri cehennemle uyarmak için gönderdiği halde onlar nasıl Allah'a isyan hususunda şeytana yardım ederler? Sen ey Rasulüm, onların inatçılıklarına ve inkarcılıklarına aldırış etme. Sen sadece bir uyarıcı ve müjdeleyicisin. Hesabı görmek ve cezayı vermek Allah'a aittir. Bundan dolayı onların iman etmemelerine üzülme. Dünya ve ahirette kendilerine faydalı olmak isteyen kimseye alabildiğine eziyet etmekten daha büyük bilgisizlik var mıdır?

Bu ayetin bir benzeri şudur: "Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirileni tebliğ et.

Bunu yapmazsan risaletini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan (onların şerrinden) korur." (Maide, 5/67).

O kendi nefsi için herhangi bir menfaat, ücret ya da başka bir şey istemeksizin sırf ihlâsla onlara faydalı olmayı arzu etmektedir.

Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "De ki: Ben buna karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum"

Ey Peygamber! Kavmine şöyle söyle: "Ben bu tebliğ ve uyarıya mukabil sizin mallarınızdan bir ücret talep etmiyorum. Ben bunu sadece Allah rızasını gözeterek yapıyorum." Ayetteki "min" edatı te'kit içindir. Dolayısıyla "min ecrin" "Herhangi bir ücret, yahut hiçbir ücret" demektir.

"Ben ancak sizin, Rabbiniz giden doğru bir yol tutan kimseler olmanızı arzu ediyorum." Yani ben sizden asla bir ücret istemedim. Ancak kim cihad yolunda infakta bulunmak ve nafil ibadetler yapmak suretiyle Allah'a yaklaşmak istiyorsa ve amel-i salih ile Rabbinin rahmetine, sevabına nail olmaya ulaştıracak bir yol edinmek isterse hiç tereddüt etmeden bunu yapsın. Bundan murad şudur: Bana ödeyeceğiniz bir ücretle bana iyilik yapmayın. Hayır işlemek, Allah'a ibadet etmek ve O'na şükretmek suretiyle kendi nefsiniz için ecir talep edin.

"Sen ölümsüz, diri olan Allah'a güven. O'nu hamd ile teşbih et." Cenab-ı Hak Rasulü'ne kâfirlerden asla hiçbir ücret istemediği halde onların kendisine eziyet etmek üzere birbirlerine destek verdiklerini beyan ettikten sonra Rasulü'ne bütün zararları gidermek ve bütün faydaları temin etmek için bütün işlerinde Allah'a tevekkül etmesini emretti. Zira kim O'na tevekkül ederse Yüce Allah o kimseye yeter, her şerre karşı ona kâfidir ve onun yardımcısıdır.

Cenab-ı Hak Rasulü'ne daha sonra kendisini ortak ve evlât edinmek gibi her türlü noksanlıklardan hamd ve şükürle birlikte tenzih etmesini, "Sübha-nallah ve bi-hamdihî" diyerek hamd ve teşbihi bir arada zikretmesini emretti. Bunun için Rasulullah (s.a.) şöyle dua ederdi: "Sübhanekallâhümme Rabbena ve bi-hamdik." Yani ibadet ve tevekkülü sadece O'na yap. "Tevekkül", sebeplerine sarıldıktan, şer'an ve aklen istenen vasıtaları edindikten sonra her işi Allah'a havale etmektir.

Bu ayetin benzeri pek çok ayetler vardır. Meselâ "O doğunun ve batının rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. O'nu vekil edin." (Müzzemmil, 73/9); "Sadece O'na ibadet et ve sadece O'na tevekkül et." (Hûd, 11/123); "De ki: O Rahmandır. Biz O'na iman ettik ve sadece O'na tevekkül etti&." (Mülk, 67/29).

"Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması kâfidir." Kullarının masiyetlerini tam anlamıyla bilen olarak Allah sana yeter. O'na hiçbir şey gizli kalmaz. O bunlardan açık olanı da gizli olanı da bilir. Bunları onların aleyhine tek tek tespit eder ve bunların karşılığını da hayırsa hayır serse şer olarak verecektir. "O Allah ilktir ve en sonsuzdur. O gayet açıktır ve son derece gizlidir. O her şeyi gayet iyi bilmektedir." (Hadîd, 57/3). Burada Rasulü için bir teselli ve eğer iman etmezlerse küfürlerine ve masiyetlerine karşılık kafirlere vaîd ve tehdit vardır.

"Gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yaratan ve Arş'a hükmeden Rahman olan Allah'tır." Yani her şeyden haberdar olan ve her şeyi gayet iyi bilen Allah yedi kat gökleri ve yedi kat yerleri kudreti ve saltanatıyla altı günde yaratandır. Sonra da yaratıklar

arasında en muazzam yaratık olan "Arş"ın -Selefin dediği gibi- kendi azametine lâyük olacak tarzda hakimi olur. Sahih olan görüş de budur. "Arşa istiva etmek" halef âlimlerine göre kulların işlerini idare eder, hakla hükmeder, O hüküm verenlerin en hayırlısıdır demektir.

Ayetteki "sümme" edatı zaman yoluyla değil haber yoluyla sıralama içindir. Çünkü bu edat Arşın yaratılması konusunda kullanılmamış, sadece Arşın semalara yükseltilmesi konusunda kullanılmıştır.

"Bu Rahmandır, bunu bir bilene sor." Yani bu yaratıcı size olan rahmeti muazzam olan Allah'tır. Sadece O'na güvenin. Ey dinleyici! Bunu iyi tanıyan, O'nun azametini gayet iyi bilen birinden bilgi iste. O'na tabi ol ve uy. Bilindiği gibi Allah'ı en iyi bilen ve onu en iyi tanıyan onun kulu ve Rasulü olan Hz. Mu-"ammed (s.a.) dir. Onun söylediği hakkın ta kendisidir. Onun haber verdiği doğruluğun ta kendisidir. O beşerin anlaşmazlığa düştüğü meselelerinde hükmüne baş vurulan liderdir. "Söylediği kendisine vahyedilen bir vahiyden başka itr şey değildir." (Necm, 53/4).

Zikri geçen hususlardan anlaşılmıştır ki Allah Rasulü'ne kendisine tevek-cü etmesini emrettiği zaman kendi zatını şu üç vasıfla zikretti:

Birincisi: O, ölümsüz ve diridir. "Sen ölümsüz diri olan Allah'a tevekkül

İkincisi: O, bütün bilgileri gayet iyi bilmektedir. Buyurdu ki: "Kullarının günahlarından onun haberdar olması kâfidir."

Üçüncüsü: O, bütün mümkün olan her şeye kadirdir. "Gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yaratan O'dur." ayetinden murad edilen mana budur. Zira gökleri, yeri ve aralarındakileri yaratan Allah olduğuna ve O'ndan başka yaratıcı bulunmadığına göre O'nun bütün faydalı şeyleri yapmaya ve zararları engellemeye kadir olduğu ve bütün nimetlerin O'nun tarafından olduğu sabit olmuştur. O halde O'ndan başkasına güvenip dayanmak caiz değildir.

Kâfirlere gelince, onlar şükür ve tevekkül emrine, küfürle ve kendi nefislerine güvenmekle karşılık verdiler. Cenab-ı Hak kâfirleri şöyle anlatıyor: "Onlara: Rahmana secde edin denildiğinde Rahman nedir? derler." Yani onlardan Rahman ve Rahim olan Allah'a secde etmeleri talep edildiği ve sadece O'na ibadet etmeleri istendiği zaman: "Biz Rahman'ı tanımıyoruz." derler. Onlar Allah'ın "Rahman" ismiyle anılmasını yadırgıyorlardı. Rahman'ı bilmiyorsak O'na nasıl secde ederiz? diyorlardı.

Bu aynen Hz. Musa'nın (a.s.) Firavun'a: "Ben âlemlerin Rabbinden bir elçiyim. " (A'raf, 7/104) dediği zaman Firavun'un: "Âlemlerin Rabbi nedir ki?" demesine benzemektedir. (Şuara, 26/28).

"Biz senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz? dediler. Bu onların sadece nefretini artırdı." Yani biz kendisini tanımadan sadece sen söyledin diye, senin bize kendisine secde etmemizi emrettiğin kimseye mi secde edeceğiz? dediler. Bu secde emri onların nefretini, yüz çevirmelerini, haktan ve doğrudan uzaklaşmalarını artırdı. Halbuki bu emir onları secde etmeye ve bunu kabul etmeye teşvik edici nitelikteydi.

Alimler Furkan Süresindeki bu secde ayetini okuyanın da dinleyeninin de secde yapmasının gerektiğinde ittifak etmişlerdir. Bu, Rahman ve Rahim olan Allah'a ibadet eden, O'nun ulûhiyetini tanıyan ve O'na secde eden müminlerin şanındandır.

Dahhak rivayet ediyor ki: Peygamberimiz (s.a.) ve ashabı secde ettiler. Müşrikler

onların secde ettiklerini görünce alaylı bir tarzda mescidin bir köşesine çekildiler. "Bu onların nefretini artırdı." ayetinden murad edilen mana budur. Yani müminlerin secdeleri onların nefretini artırdı.

Cenab-ı Hak kâfirlerin secdeden daha fazla nefret ettiklerini anlattıktan sonra eğer düşünseler Rahman'a secde ve ibadetin vacip olduğunu anlayacaklarını zikretti. Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"Gökte burçlar yaratan ve oraya bir ışık kaynağı (Güneş) ve aydınlatıcı bir Ay koyan (Allah) yüceler yücesidir"

Allah Tealâ göklerde yarattığı güzel varlıklarla kendi zatım yüceltmekte ve tazim etmektedir. Zikrediyor ki, gökyüzünde büyük gezegenler ve bu gezegenler için menziller, burçlar yaratan Allah çok yücedir, bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Yıldızlarla ilgilenenler bu gezegenleri 1000 olarak saymışlar, modern aletler ise 200.000 yıldızdan fazla tespit etmiştir. Cenab-ı Hak gökte bir ışık kaynağı yaratmıştır. Bu ışık kaynağı varlık da kandil gibi olan aydınlatıcı güneştir. "Biz (gökyüzüne) parıl parıl parıldayan bir kandil astık." (Nebe1, 78/13).

Cenab-ı Hak gökyüzünde ayrıca nurlu yani ışık veren bir Ay da yaratmıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Güneşi ışık kaynağı ve Ay'ı nurlu yaratan O'dur." (Yunus, 10/5).

"Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur." Kullarının ibadeti için vakit belirlemek üzere gece ile gündüzü biri diğerinin ardından gelecek şekilde peşpeşe getiren Allah'tır. Kim geceleyin bir ameli yapamazsa gündüz o eksiği tamamlar. Kim gündüz bir ameli yapamazsa gece o eksiği tamamlar. Böylece bu hususta üzerine vacip olanı düşünmek, Allah'ın nimetleri ve sanatının hayret verici tezahürlerini tefekkür etmek ve sayılamıyacak ve tespit edilemeyecek derecedeki nimetlerine karşı Rabbine şükretmek isteyen kimse için öğüt vardır.

Buharî ve Müslim'deki sahih bir hadis-i şerifte şu ifade yer almaktadır: Allah gündüz hata işleyen kimsenin tevbe etmesi için gece rahmet elini açar, gece hata işleyen kimsenin tevbe etmesi için gündüz rahmet elini açar.

Enes b. Malik diyor ki: Peygamberimiz (s.a.) o gece Kur'an okuma imkânı bulamayan Hz. Ömer'e (r.a.):

- Ey Hattaboğlu! Allah senin hakkında bir ayet indirdi, dedi ve şu ayeti okudu: "Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur." Sonra da şöyle buyurdu: Gece yapamadığın nafilelerin gündüz kazasını yap. Gündüz yapamadıklarının da gece kazasını yap.

Ebu Davud et-Tayalisî Hasan-ı Basrî'den rivayet ediyor: Hz. Ömer (r.a.) bir gün kuşluk namazını uzattı. Ona:

- Bugün daha önce yapmadığın bir şeyi yaptın denildi. Hz. Ömer (r.a.):
- Benim günlük virdimden bir parça kalmıştı. Onu tamamlamak istedim, yahut onu kaza etmek istedim, dedi ve şu ayeti okudu: "Düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur."

Bu ayetle bundan önceki ayet Allah Tealâ'nın kudretinin, birliğinin ve varlığının delillerindendir. [\[19\]](#)

Rahmanin Has Kullarının Sıfatları

- 63- Rahman'ın (has) kulları yeryüzünde tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine sataştıkları zaman "Selâmetle kalın" deyip geçerler.
- 64- Onlar gecelerini Rablerine secde ve kıyam ederek geçirirler.
- 65- Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzaklaştır. Doğrusu onun azabı çok şiddetli ve devamlıdır."
- 66- Gerçekten orası ne kötü bir mekân, ne kötü bir durulacak yerdir.
- 67- Onlar harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik yaparlar. İki arasında orta bir yol tutarlar.
- 68- Onlar Allah'la birlikte bir başka ilâh edinip ona kulluk etmezler. Hak edenler dışında Allah'ın haram kıldığı cana kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa işlediği günahın cezasını görür.
- 69- Kıyamet günü azabı kat kat olur. O azap içinde hor ve hakir bir halde ebedî olarak kalır.
- 70- Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenler bunun dışındadır. İşte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.
- 71- Kim tevbe edip salih amel işlerse şüphesiz o Allah'a hakkıyla yönelmiş olur.
- 72- Rahman'ın (has) kulları yalan yere şahitlik etmezler. Boş sözle karşılaştıkları zaman vakarla oradan geçip giderler.
- 73- Onlar kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman o ayetler karşısında sağır ve kör gibi davranmazlar.
- 74- Onlar: "Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözlerimizin nuru olacak kimseler ihsan eyle. Bizi takva sahiplerine lider kıl." derler.
- 75- İşte onlar sabretmelerinin karşılığı olarak cennetin yüksek köşkleriyle mükâfatlandırılacaklardır. Onlar orada selâm ve saygı ile karşılanacaklardır.
- 76- Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. O ne güzel bir istikrar yurdu, ne güzel bir makamdır!
- 77- De ki: "Duanız olmadıktan sonra Rabbim size niye değer versin? Siz (ey kâfirler) hakkı yalanladınız. Bu sebeple azap yakanızı bırakmayacaktır."

Açıklaması

Bu sıfatlar Allah'ın mümin kullarının, cennetin en üst derecelerine lâayık olan "Rahmanın has kulları"nın sıfatlarıdır. Bunlar topluca dokuz sıfattır:

1- Tevazu: "Rahmanın (has) kulları yeryüzünde tevazu ile yürürler." Yani Rableri

tarafından güzel mükâfata lâıyk olan Allah'ın ihlâsh, rabrani kulları yeryüzünde kibirlenmeden ve böbürlenmeden sükûnet ve ağırbaşlılıkla yürürler. Onlar yeryüzüne tevazuyla basarlar ve insanlara yumuşaklıkla muamele ederler. Onlar yeryüzünde üstünlük ve fesat arzu etmezler.

Nitekim Cenab-ı Hak Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı vasiyeti anlatarak şöyle buyurdu: "Yeryüzünde şımarık yürüme. Zira Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip övüneni sevmez." (Lokman, 31/18).

Murad edilen mana şudur: Onlar yapmacık tavırlarla ve gösteriş yaparak hasta gibi yürüyor, değillerdir. Ancak izzetle ve onurla sadece Allah'a boyun eğen müminin izzetiyle yürürler. Ademoğulları'nın efendisi olan Peygamberimiz (s.a.) yürüdüğü zaman sanki yüksek bir yerden iniyormuş gibi yürüyordu. Sanki yeryüzü onun için duruluyordu.

Seleften bazıları güçsüz ve suni tavırla yürümeyi mekruh görmüşlerdi. Hatta rivayete göre Hz. Ömer (r.a.) yavaş yavaş yürüyen bir genç görmüş:

- Neyin var? Hasta mısın? diye sormuş, genç:

- Hayır, ey müminlerin emiri deyincede, Hz. Ömer o gence elindeki kırbacı göstererek ona kuvvetle yürümesini emretmiştir.

Buradaki "hevn" kelimesinden murad sükûnet ve ağırbaşlılıktır. Nitekim Rasulullah (s.a.) Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Namaza gelirken koşarak gelmeyin. Namaza sekînetle (vakarla) gelin, eriştiğinizi kılın. Erişemediğinizi tamamlayın."

Rivayet edilmiştir ki Hz. Ömer (r.a.) yürürken böbürlenene bir genç gördü. Ona:

- Böbürlenerek yürüyüş, Allah yolunda (cihad meydanında) hariç mekruh görülen bir yürüme şeklidir. Allah bazı kimseleri medhederek şöyle buyurdu:

"Rahmanın (has) kulları yeryüzünde tevazu ile yürürler." Sen de yürüyüşünde itidal yolunu tut, dedi.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: 'Yeryüzünde kibir ve azametle yürüme. Çünkü toprağı yaramazsın, boyca da dağlara eremezsin.' (İsra, 17/37).

2- Hilm veya yumuşak söz: "Cahiller kendilerine sataştıkları zaman, "selâmetle kalın" deyip geçerler." Yani cahiller kendilerine kötü sözle saldırlar-sa onlara aynı şekilde karşılık vermezler. Bilâkis affederler ve hoşgörülü davranırlar. Sadece hayır söylerler. Peygamberimiz (s.a.) cahilin kendisine katı davranmasıyla hiddetlenmez, ona karşı daha fazla hilm sahibi olurdu.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar lüzumsuz sözleri işitince ondan yüz çevirirler." (Kasas, 28/55). Nehhas diyor ki: "Selâmen" kelimesi "teslim (selâmete ermek)" manasındadır. Araplar der ki: "Selâmen" yani "selâmette kalasın, rahat olasın."

"Selâmetle kalın, derler." ifadesi doğru söylerler demektir. Yahut meşru, iyi bir sözle karşılık verirler, demektir.

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Selâmün aleyküm (Allah'ın selâmı üzerinize olsun)" derler. Eğer kendilerine bilgisizce muamele yapılırsa yumuşak davranırlar. Gündüzleri Allah'ın kullarıyla dinledikleri şeylerle arkadaşlık yaparlar.

Bu iki sıfat Rahman'ın has kullarının diğer insanlarla aralarındaki tavırlarıdır. Bu iki sıfat eziyet etmemek ve yapılan eziyete tahammül etmek yani kırmamak ve kınılmamaktır.

Cenab-ı Hak daha sonra bu kullarıyla kendi arasındaki sıfatlarını zikrederek şöyle buyurdu:

3. Geceleri teheccüd namazı kılmak: "Onlar gecelerini Rablerine secde ve kıyam ederek geçirirler." Yani onların gece programları aynen gündüz programları gibidir. Gündüzleri en hayırlı gündüz, geceleri de en hayırlı gecedir. Akşamladıkları yahut geceye eriştikleri vakit Rablerine secde ve kıyamda bulunarak gecelerini geçirirler. Gecenin bir kısmında veya çoğunluğunda itaatkâr olarak ve ibadet ehli olarak namaz kılarlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar gecenin (ancak) az bir kısmında uyurlardı. Seher vakitlerinde de onlar istiğfar ederlerdi." (Zariyat, 51/17-18); "Onların yanları yataklarından uzaklaşır, korku ve ümitle Rablerine dua ederler." (Secde, 32/14); "Yoksa o ahiretten korkarak, Rabbinin rahmetini umarak gecenin saatlerinde secdeye kapanır, kıyamda durur bir halde taat ve ibadet eden kimse (gibi) midir?" (Zümer, 39/9).

İbni Abbas diyor ki: Kim yatsı manazından sonra iki rekât veya daha fazla namaz kılsa geceyi secde ve kıyam ederek geçirmiş olur.

4- Allah'ın azabından korkmak: "Onlar şöyle derler: Ey Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzaklaştır." Yani onlar Rablerinden korkan ve O'na titreyerek dua eden ve korkarak: "Ey Rabbimiz cehennem azabını ve onun şiddetini bizden uzak kıl." diyen kimselerdir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar Rablerinin huzuruna döneceklerinden yürekleri çarpan ve vermeleri gerekeni veren kimselerdir." (Muminun, 23/60).

Cenab-ı Hak daha sonra suallerinin ve dualarının sebebinin iki şey olduğunu zikretti:

a) "Doğrusu Cehennem'in azabı çok şiddetli ve devamlıdır." Yani onun azabı isyankâr insandan hiç ayrılmayan, alacaklının borçlunun peşinden ayrılmaması gibi onu takip eden bir azaptır; yahut sonu mutlaka helak ve hüsrân olan bir azaptır.

b) "Gerçekten orası ne kötü bir mekân, ne kötü bir durulacak yerdir." Yani cehennem yer olarak ne kötü konaktır, manzarası ne kötüdür. Ne kötü durulacak yerdir. Bu asla şüphe edilmeyecek olan ve dünya ateşi vücudunu dağlayan kimsenin gayet iyi bileceği tarzda bir şeydir.

5. Harcamada itidal yolunu tutmak: "Onlar harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik yaparlar. İki arasında bir yol tutarlar." Yani onlar kendilerine yahut ailelerine harcama yaptıkları zaman bu harcamalarında savurgan değildirler. Onlar ihtiyaçtan fazla harcamazlar, kendi haklarında veya nafakaları üzerlerine vacip olan kimseler hakkında ihmal edip cimrilik de yapmazlar. Bilakis itidal içinde, orta yolu tutarak, dengeli bir şekilde ihtiyaç kadar harcama yaparlar. İşlerin hayırlısı ortasıdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Elini boynuna bağlı olarak asma. Elini tamamen açıp da saçıp savurma. Aksi takdirde kınanır, pişman olur, oturup kalırsın." (İsra, 17/29). Yani itidal içinde orta yolu izlemek, israfı ve cimriliği terk etmek gerekir.

İktisadın temel esası ve İslâm'da infakın ana direği budur.

İmam Ahmed, Ebud-Derda'dan (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a) şu hadis-i şerifini rivayet ediyor: "Kişinin geçiminde orta yolu tutması onun anlayışlı olduğunun alâmetlerindedir."

Yine İmam Ahmed Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "İktisatla davranan fakir olmaz."

Hafız Ebubekir el-Bezzar, Huzeyfe'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadis-i şerifini naklediyor: "Zenginlikte itidal sahibi olmak ne güzeldir! Fakirlikte itidal sahibi olmak ne güzeldir! İbadette itidal sahibi olmak ne güzeldir!"

Savurganlık kişinin malının ve ümmetin malının zayi olmasına sebeptir: "Savurganlar şeytanın kardeşleridir." (İsra, 17/27).

Bilindiği gibi hayırda israf olmaz. İsrrafta da hayır yoktur. Hasan-ı Basrî diyor ki: Allah yolunda yapılan infakta israf olmaz. İyas b. Muaviye diyor ki: Allah Tealâ'nın emrini aştığın her şey israftır".

Abdülmelik b. Mervan Ömer b. Abdülaziz'le kızı Fatıma'yı evlendirdiği zaman: "Harcaman nasıl?" diye sordu. Ömer b. Abdülaziz: "İki kötü uç arasındaki güzelliştir" dedi. Sonra bu ayeti okudu.

Hz. Ömer (r.a.) diyor ki: "Kişinin bir şeyi arzu edip de onu satın alıp yemesi israf olarak yeter".

İbni Mace'nin Sünen' inde Enes b. Malik'ten (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Arzu ettiğin her şeyi yemen israf sayılır."

Cenab-ı Hak daha sonra müşriklerin ve fasıkların sıfatları olan ve müminlerden uzak olması gereken menfî sıfatları zikrederek şöyle buyurdu:

6- Allah'a şirk koşmak, adam öldürmek ve zinadan uzak olmak: "Onlar Allah'la birlikte bir başka ilâh edinip ona kulluk etmezler. (Ölümü) hak edenler dışında Allah'ın haram kıldığı cana kıymazlar."

Yani onlar Allah'la birlikte başka bir ilâha tapınmazlar, Allah'la birlikte ibadetlerine başka bir ortak koşmazlar. Taat ve ibadeti yalnız O'na yaparlar. İman ettikten sonra küfre düşmek, evlendikten sonra zina etmek ve haksız yere cana kıymak gibi şer'î ve haklı bir sebep olmaksızın kasden cana kıymazlar. Bu haklı sebep de şahsî görüşle değil ancak idarecinin veya hakimnin hükmüyle olur. Onlar zina da etmezler.

Bunlar cürümlerin en büyükleridir:

- Allah'a şirk koşmak,
- Cana kastederek adam öldürmek,
- Zina etmek.

Birinci cürüm Allah'ın hakkına tecavüzdür. İkincisi insanlığa (yaşama hakkına) tecavüzdür. Üçüncüsü insan haklarına tecavüz ve namusu çiğnemektir.

Kurtubî'nin dediği gibi bu üç sıfat ayrı ayrı kabul edildiği takdirde hepsi onbir sıfat olmaktadır.

Cenab-ı Hak daha sonra nefsi ıslah etmeye ve istikamete dönmeye teşvik etmek için tevbe kapısını açtı:

"Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenler bunun dışındadır. İşte Allah onların kötülüklerini iyiliğe çevirir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

Yani dünyada günahattan uzaklaşıp masiyetten dolayı pişman olmak suretiyle bütün yaptıklarını terk edip Allah'a yönelenler, Allah'a, Rasulü'ne ve ahiret gününe inanıp tasdik edenler ve salih amel işleyenler bundan müstesnadır. İşte Allah tevbe sebebiyle bunların kötülüklerini siler, ve taat sebebiyle kötülüklerin yerine iyilikler getirir, yahut bu geçmiş kötülükler tevbe ile derhal iyiliklere çevrilir.

Ebu Zer Peygamberimiz'den (s.a.) rivayet ediyor: "Günahlar iyiliklerle çevrilir. "

İmam Ahmed, Timizi ve Beyhakî, Muaz'dan Peygamberimizin (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Kötülüğün peşinden iyilik yap ki onu sil-sin. İnsanlara güzel ahlâk ile muamele et." (Hûd, 11/114) ayetini te'kit etmektedir.

Kısaca: "Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir." ayetinin manası hakkında iki görüş vardır:

Birincisi: Onlar bu kötülüklerin yerine iyilik işlediler demektir. Hasan-ı Basrî diyor ki: Allah kötü ameli iyi amelle, şirki ihlâsla, fücuru namuslulukla, küfrü islâmla değiştirir. Yani bu değişiklik dünyada, tesiri ise ahirette olur.

İkincisi: Bu kötülükler bizzat ihlâslı tevbe ile iyiliklere döner. Çünkü bu kimse geçen günahları her hatırladıkça pişmanlık duyar, Allah'a yönelir ve istiğfar eder. Bu itibarla günah taate çevrilir. Yani bu değişiklik ahirette olur.

Doğru olan birinci görüştür. Tevbe önceki ameli siler, tevbe eden kimse için yeni bir sayfa açılır. Artık diğer müminler gibi salih amellere sevap verilir, kötülüklerle de ceza verilir.

"Kim tevbe edip salih amel işlerse şüphesiz o Allah'a hakkıyla yönelmiş olur." Yani kim günahlarına karşı tevbe ederse ve salih ameller işlerse Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü O Allah katında razı olunacak bir şekilde Allah'a dönmüştür. Allah da O'nun cezasını silmiş, sevabı bol olarak vermiştir.

Bu ifade şirk, kasden adam öldürme ve zina gibi büyük günahlardan tevbe eden kimsenin tevbesinin kabul edileceği şeklindeki hususi ifadeden bütün günahlardan dolayı yapılacak tevbenin kabulü için umumî bir ifadedir.

Bu ayetin benzerleri çoktur: "Bilmediler mi ki Allah kullarının tevbesini kabul eder." (Tevbe, 9/104); "De ki: Ey kendilerinin aleyhinde haddi aşanlar! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." (Zümer, 39/53).

7- Yalancı şahitlikten uzaklaşma ve yalandan sakınma: "Onlar yalan yere şahitlik etmezler. Boş sözle karşılaştıkları zaman vakarla oradan geçip gider-ler." Onlar başkası aleyhine kasden yalan yere şahitlikte bulunmazlar, yahut yalan meclislerinde bulunmazlar.

İbni Kesir diyor ki: Ayetin üslûbundan anlaşılan mana, onlar yalan konuşulan yerde bulunmazlar, demektir. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Onlar boş sözle karşılaştıkları zaman vakarla oradan geçip giderler." Yani yalan konuşulan yerde bulunmazlar. Onların yanına uğradıklarında bun-ian hiçbir şekilde kirlenmezler. Bu ayetin benzeri: "Onlar boş sözü işittikleri zaman ondan yüz çevirirler. Bizim amellerimiz bize, sizin ameliniz size derler. Selâm üzerinize olsun. Biz cahilleri arzu etmeyiz." (Kasas, 28/55).

Gerçek şudur ki, bu ayet şu iki hususa delâlet etmektedir.

- Yalancı şahitliğin haram oluşu,

- Boş söz meclislerinden sakınmak ya da hatalı davranan kişiyi affetmek. f"amhler de bunu birinci hususa delil olarak zikretmişlerdir.

Nitekim Buhari ve Müslim'in Sa/iiMerinde Ebu Bekre'den (r.a.) rivayet scilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) üç defa "Size büyük günahların €t büyüklerini haber vereyim mi?" buyurdu. Biz de, evet dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Allah'a şirk

koşmak, anne-babaya isyan etmek. O sırada yaslanmış duruyordu. Oturdu ve şöyle buyurdu: "Dikkat edin yalan söz de büyük günahdır. Dikkat edin. Yalan yere şahitlik de büyük günahdır." Bunu o kadar tekrar etti ki biz: "Keşke sussa." dedik.

Hız. Ömer yalan yere şahitlik yapan kimseye 40 celde vuruyor, yüzünü siyahla boyatıyor, başını traş ettiriyor ve çarşıda dolaştırıyordu.

8- Öğütleri kabul etmek: "Onlar kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman bu ayetler karşısında sağır ve kör gibi davranmazlar." Yani bu ayetler hatırlatıldığı zaman dinlemek için otururlar. Kendilerine hatırlatmada bulunan kimselere Allah'ın kelâmını işittikleri zaman ondan hiç etkilenmeyen, durumlarını değiştirmeyen sanki kör ve sağır gibi hakkı duymayan ve görmeyen, küfürleri, isyanları, bilgisizlikleri ve tuğyanları üzerine devam eden kâfirler, münafıklar ve isyankâr müminler gibi değil, bilakis pür dikkat kesilen kulaklarla, basiretli açık gözlerle ve şuurlu kalplerle bu hatırlatmaya yönelirler.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bir sure indirildiği zaman içlerinden bazıları: "Bu (sure) hanginizin imanını artırdı?" der. iman etmiş olanlara gelince (Her inen sure) daima onların imanını artırmıştır ve onlar (bir sure indikçe) birbirlerine müjde verirler. Fakat (bu sure) kalplerinde hastalık bulunanların küfürlerine küfür katıp artırdı ve onlar kâfir olarak öldüler." (levbe, 9/124/125).

9- Allah Tealâ'ya yakarış: "Onlar: Ey Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözlerimizin nuru olacak kimseler ihsan eyle. Bizi takva sahiplerine lider kıl, derler." Onlar Rablerine niyazda bulunarak dua ederler. Allah'tan kendilerini hayır işleyen, serden uzaklaşan, gözlerini nurlandıracak, gönüllerine sürür verecek mümin, salih ve İslâm'la hidayet bulmuş salih eşlerle ve salih evlâtlarla rızıklandırmasım niyaz ederler. Çünkü mümin Alah'a itaatle amel eden birini gördüğünde gözü aydınlanır, dünya ve ahirette kalbi mesrur olur. Onlar ayrıca Allah'ın kendilerini hayırda ve dinin emirlerine uyma hususunda kendilerine uyulacak liderler kılmasını niyaz ederler.

Bu sebeple onlar kendi ibadetlerinin hanımlarının ve çocuklarının ibadet-leriyle irtibatlı olmasını, onların hidayetlerinin başkalarına faydalı olmasını arzu ettiler. Onlar hayır ve iyilik davetçileriydi. Bu daha çok sevaplı ve daha güzel neticelidir.

Müslim'in Sahih'inde Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdular: "İnsan ölünce üç şey hariç ameli kesilir: Faydası devamlı sadaka... Kendisinden yararlanan ilim... Kendisine dua eden salih evlât."

Bazı alimler diyorlar ki: Bu ayet dinde liderliğin istenmesi ve arzu edilmesi gerektiğine delâlet etmektedir. İbrahim Halil (a.s.) şöyle dua etmişti: "Bana sonuncular arasında sadık bir lisan nasip eyle."

Cenab-ı Hak bundan sonra bu 11 sıfatla muttasıf olan "Rahmanın has kulları" nın mükâfatını zikretti:

"İşte onlar sabretmelerinin karşılığı olarak Cennet'in yüksek köşkleriyle mükâfatlandırılacaklardır. Onlar orada selâm ve saygı ile karşılanacaklardır." Yani bu değerli sıfatlarla bu övgüye lâıyk söz ve davranışlarla muttasıf olan bu kimselere kıyamet günü cennetin yüksek köşkleri mükâfat olarak verilecektir. Bir ayette: "Onlar yüksek köşklere emniyet içindedirler." (Sebe, 34/37) buyurulmaktadır. Onlar bu vazifeleri yerine getirmedeki sabırları ve sebatları sebebiyle bu derecelere nail olurlar. Onlar cennette selâm ve saygı ile karşılanacaklardır. Yani onlar ikram ve iltifat görecekler, kendilerine

hürmet ve takdirle muamele edilecektir. Onlar selâmette bulunurlar. Allah'ın selâmi üzerlerine olur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Melekler her bir kapıdan onların huzuruna gelecekler (ve şöyle diyeceklerdir:) Sabrettiğiniz şeylere karşılık sizlere selâm olsun. Bu dünya yurdunun en güzel sonucudur." (Ra'd, 13/23-24). Ayetteki "Sabrettiğiniz şeylere karşılık" ifadesi cennetin lâıyk olma karşılığında verileceğine delâlet etmektedir.

Ayet kendilerine horlanma ve küçümsenme ile birlikte kat kat azap verilen isyankârların aksine, itaatkârların ta'zim ve hürmetle birlikte cennet nimetleri içinde olacaklarını ifade etmektedir.

"Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. O ne güzel bir istikrar yurdu, ne güzel bir makamdır!" Yani onların nimetleri devamlı olup kesilmez. Onlar cennetlerde başka yere intikal etmeden sürekli şekilde kalırlar. Ölmezler ve oradan ayrılmazlar. Oradan başka bir yere gitmek de istemezler. Bu cennetler ne güzel manzaradır, ne hoş menzil ve yurtlardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Saadete erenlere gelince: Onlar cennettedirler. Rabbinin dilediği müstesna olmak üzere onlar orada gökler ve yeryüzü durduğu müddetçe ebedî kalıcıdırlar. Bu hiç kesilmeyen bir lütuf ve ihsandır." (Hûd, 11/108).

Kısaca: Allah "Rahmanın has kulları" na önce cennette kıymetli menfaatler, ikinci olarak kendilerine ta'zim gösterilmesi ikramı vaad etti. Sonra da bu iki nimetin vasfının "devamlılık" olduğunu beyan etti. "Orada ebedî olarak kalacaklardır." Ayrıca bu iki nimetin onlara "has" olduğunu beyan etti: "O ne güzel bir istikrar yurdu, ne güzel bir makamdır!"

"De ki: Duanız olmadıktan sonra Rabbim size niye değer versin?" Yani Allah kullarından müstağnidir. Onlara asla muhtaç değildir. Sadece kulları istifade etsinler diye onlara bazı yükümlülükler vermiştir. İsyancıları sebebiyle onlara azap edecektir. Kulları O'na iman etmez, O'na kullukta bulunmazlarsa Allah onlara hiç değer vermez, aldırış etmez. Çünkü O mahlûkatı kendisine ibadet etsinler, O'nun birliğini kabul etsinler, sabah akşam onu tenzih, teşbih etsinler diye yaratmıştır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariyat, 51/56).

"Siz hakkı yalanladınız. Bu sebeple azap yakanızı bırakmayacaktır."

Ey Kâfirler! Ey isyankârlar! Benim peygamberlerimi yalanladığınız ve benimle karşılaşacağınıza iman etmediğiniz takdirde yalanlamanız azaba uğramanıza sebep olacak, dünya ve ahirette helak olmanıza sebep olacaktır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bedbaht olanlara gelince: Onlar ateştedirler. Orada onların (çok feci) nefes alıp vermeleri vardır." (Hûd, 11/106-107). [\[20\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/10-13.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/16-18.

[3] Zemahşerî, 11/400.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/21-23.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/28-30.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/33-35.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/38-39.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/42-44.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/48-49.

[10] İbn Kesir, III/317.

[11] Razî, XXIV/79.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/52-55.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/59-60.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/60-61.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/61.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/61-62.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/66-68.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/72-78.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/83-87.

[20]

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/95-102.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Surenin Fazileti: 4

Müşriklerin Kur'anı Yalanlamaları Ve Uyarılmaları, Allah'ın Birliğinin İspat Edilmesi 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Firavun'un Hz. Musa'ya Kendisini Terbiye Ettiğini Hatırlatarak Minnette Bulunması 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 8

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Allahın Varlığını İspat Konusunda Hz. Musa (A.S) İle Firavun Arasındaki Mücadele. 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Hz. Musa'nın Mucizesi Ve Firavun'un Bunu Sihirbazlık Olarak Nitelendirmesi 14

Kelime ve İbareler: 15

Açıklaması 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 16

Muazzam Bir Topluluk Huzurunda Yapılan Karşılaşmada Sihirbazların Allah'a İman Etmeleri 16

Kelime ve İbareler: 16

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19

Hz. Musa (A.S.) İle Kavminin Kurtulmaları, Firavun İle Ordusunun Boğulması 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Açıklaması 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Putlara Tapmanın Reddedilmesi, İbadete Lâyük Rabbin Sıfatlarının Beyan Edilmesi 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26

Hz. İbrahim'in (S.A.) Duası İhlâslı Ve Allah'a Yönelenlerin Duasıdır 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki 27

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Kıyamet Gününün Vasıfları Allah'ın Sevap Ve Cezası, Müşriklerin Pişmanlıkları 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 35

Hız. Hud (A.S.) İle Kavmi Kıssası 36

Kelime ve ibareler: 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 37

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 38

Hız. Salih (A.S.) İle Kavmi Kıssası 39

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41

Hz. Lut (A.S.) İle Kavmi Kıssası 41

Belagat: 42

Kelime ve ibareler: 42

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 44

Hz. Şuayb (A.S.) İle Kavmi Kıssası 44

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 47

Müşrikleri Uyarmak Ve Müminleri Müjdelemek İçin Allah Tarafından Kuranın İndirilmesi 48

Belagat: 48

Kelime ve İbareler: 49

Nüzul Sebebi 49

Ayetler Arası İlişki 50

Açıklaması 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Davetçinin Tebliğ Tarzı Ve Vazifeleri 55

Belagat: 55

Kelime ve İbareler: 55

Nüzul Sebebi 55

Ayetler Arası İlişki 56

Açıklaması 56

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57

Müşriklerin Peygamberin Kâhin Veya Sihirbaz Olduğu Şeklindeki İftiralarının Reddedilmesi 58

Belagat: 58

Kelime ve İbareler: 58

Nüzul Sebebi 58

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 59

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 61

İslâm'ın Şiire Bakışı 61

ŞUARA SURESİ

Müşriklerin Kur'anı Yalanlamaları Ve Uyarılmaları, Allah'ın Birliğinin İspat Edilmesi

1- Tâ, Sîn, Mîm.

2- Bu ayetler hakkı beyan eden Kitab'ın ayetleridir.

3- (Ey Muhammedi) İman etmiyorlar diye neredeyse kendini mahvedeceksin.

4- Eğer dilersek biz o inkâr edenlerin üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyun eğmek zorunda kalırlar.

5- Onlar Rahman'dan kendilerine gelen her yeni öğütten mutlaka yüz çevirirler.

6- Onlar hakkı yalanladılar. Alay etmekte oldukları o (korkunç) şeyin haberleri yakında kendilerine ulaşacaktır.

7- Onlar hiç yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her bitkiden nice değerli çiftler yarattık.

8- Şüphesiz ki, bunlarda büyük bir delil vardır. Ne var ki onların çoğu iman eden kimseler değildirler.

9- Şüphesiz ki senin rabbin mutlak galiptir, çok merhametlidir.

Açıklaması

"Tâ, Sîn, Mim. Bu ayetler hakkı beyan eden kitabın ayetleridir." Yani bu Kur'an tâ, sin, mim gibi Arap harflerinden meydana gelmiştir. Bu harflerle benzerini getirmeleri için Araplara meydan okuma amacı güdülmektedir. Bundan aciz kaldıklarından, bunun Allah'ın peygamberine vahyedilen kelâmı olduğunu kabul etmek mecburiyetinde kalacaklardır. Bunlar hakkı batıldan, imanı küfürden ayırd eden her şeyi gayet açık-seçik beyan eden Kur'an ayetleridir.

"İman etmiyorlar diye sen neredeyse kendini mahvedeceksin."

Ya Muhammed (s.a.)! Sen kavminin peygamberliğine iman etmemesi sebebiyle üzüntüden dolayı kendini helak mi edeceksin?

Bu Allah tarafından Rasulü'ne yapılan kendisine iman etmeyen kâfirler hakkında bir tesellidir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O halde senin nefsin onlar için duyduğun üzüntülerle bitip tükenmesin." (Fatır, 35/8); "Neredeyse sen bu (ilâhî) söze

inanmazlarsa bir üzüntü duyarak arkalarından kendini mahvedeceksin." (Kehf, 18/6).

"Eğer dilersek biz o inkâr edenlerin üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyun eğmek zorunda kalırlar." Yani Allah her şeye kadirdir. Dolayısıyla biz onların başına onları zorla imana sevkedecek bir mucizeyi gökten indirirdik, onlar boyunlarını eğerek zelil bir şekilde teslim olurlardı ya da onların büyükleri ve liderleri itaat ederlerdi ama biz bunu yapmadık. Çünkü biz herkesten zorla değil sadece kendi tercihi, arzusu ve rızasıyla iman etmesini istiyoruz.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzünde bulunan herkes elbette toptan iman ederlerdi. Böyle iken sen hepsi mümin olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?" (Yunus, 10/99); "Eğer Rabbin dileyseydi bütün insanları muhakkak ki tek bir millet yapardı." (Hûd, 11/118). Yani bizim ilâhî sünnetimiz peygamberlerin insanoğluna gönderilmesi, basiretle ve ikna olarak iman etmeleri için insanlara ilâhî kitapların indirilmesi şeklinde gerçekleşti.

Fakat kâfirler küfürde ileri gitmişler, sapıklığa iyice dalmışlar, inatçılık yapıyorlar, haktan yüz çeviriyorlardı. "Onlar Rahman'dan kendilerine gelen her yeni öğütten mutlaka yüz çevirirler." Yani kendilerine gökten ne zaman ilâhî kitap gelse insanların çoğu bundan yüz çevirirlerdi. İlâhî kitapların yeniden indirilmesinin amacı sadece düşünmeleri, fikir yürütmeleri, hidayeti bulmaları ve islah olmaları için tekrar hatırlatma yapmak ve üslûpta çeşitlilik içindir. Ancak Allah kendilerine her yeni öğüt ve hatırlatmayı gönderdikçe yeniden yüz çevirmişler ve yalanlamışlardı.

"Onlar hakkı yalanladılar. Alay etmekte oldukları o (korkunç) şeyin haberleri yakında kendilerine ulaşacaktır." O müşrikler Peygamberin (s.a.) getirdiği ilâhî öğüdü ve hakkı yalanladılar, sonra alay etmeye yöneldiler. Onlar yakın gelecekte bu yalanlamanın ve alay etmenin sonucunu gayet iyi bileceklerdir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bunun haberini pek yakında hepiniz mutlaka bileceksiniz." (Sad, 38/88); "Ey kulların üzerine çöken büyük pişmanlık! Zira onlar kendilerine herhangi bir peygamber gelirse onunla alay ederlerdi." (Yasin, 36/30).

Sonra onlar Allah'ın kâinattaki kudretinin ayetlerini ve görünen eserlerini düşünmekten de yüz çevirdiler. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Onlar hiç yeryüzüne bakmazlar mı? Biz orada her bitkiden nice değerli çiftler yarattık."

Yani Onlar Allah'ın yarattığı ve orada her cinsten çok faydalı bitkiler ve meyveler yeşerttiği yeryüzüne bakmıyorlar, bununla Allah'ın hakimiyetinin büyüklüğüne, göz kamaştırıcı kudretine delil getirmiyorlar mı? Allah vardır, birdir, bu kavmine hidayet vermeye ve her şeye kadirdir.

Hem "kem" hem de "kül" kelimesinin bir arada getirilmesi "küll" kelimesinin bütün tafsilatıyla bitkilerin çeşitlerini ve çiftlerini kuşattığı içindir, "kem" kelimesi ise bu çevre çok çok çeşitlidir anlamını vermek içindir. Dolayısıyla ayet çeşitlilik, çokluk ve her şeyi kuşatmayı bir arada toplamıştır.

"Şüphesiz ki bunlarda büyük bir delil vardır. Ne var ki onların çoğu iman eden kimseler değildirler."

Yani bitkilerin bu şekilde yeşertilmesinde her şeyi yaratan Allah'ın kudretine, O'nun can vermeye ve diriltmeye kadir olduğuna delâlet vardır. Bununla birlikte insanların pek

çoğu iman etmediler, bilakis onu, peygamberlerini ve kitaplarını yalanladılar, Onun emrine muhalefet ettiler ve O'nun nehyettiklerini işlediler.

"Şüphesiz ki Rabbin Azizdir, Rahim'dir." Yani ey Peygamber! Senin Rab-bin her dilediğine kadirdir. O her şeye galip olan ezici güç sahibidir, yarattıklarına çok merhametlidir. Kendisine isyan edenleri hemen cezalandırmaz. Bilâkis öylelerine mühlet verir, belki bu bataklıktan kurtulur diye cezalarını erteler. Sonra da hükmünde galip ve muktedir bir kimsenin yakalaması şeklinde yakalayıp cezalandırır. [\[1\]](#)

Firavun'un Hz. Musa'ya Kendisini Terbiye Ettiğini Hatırlatarak Minnette Bulunması

10- Hani Rabbin, Musa'ya şöyle nida etmişti: "O zalimler kavmine git.

11- Firavun kavmine git; onlar hiç korkmazlar mı?"

12- (O) şöyle dedi: "Ey Rabbim! Onların beni yalanlamalarından korkuyorum."

13- Göğsüm daralır, dilim de dönmez. Onun için Harun'a da (Cebrail'i) gönder.

14- Hem ben onlara karşı suçluyum. Onların beni öldürmelerinden korkarım.

15- Allah şöyle dedi: "Hayır, (korkma)! İkiniz de ayetlerimizle gidin. Biz sizinle beraberiz, her şeyi işitiriz.

16- Firavun'a gidin. Ona: "Biz âlemlerin Rabbi'nin (Allah'ın) peygamberiyiz.

17- İsrailoğulları'nı bizimle serbest bırak, deyin."

18- Firavun: "Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi? Ömrünün birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?"

19- Sonunda yapacağın davranışı da yaptın. Sen nankörlerden birisin." dedi.

20- Musa: "Ben o suçu işlediğim zaman cahillerden biriydim.

21- Sizden korkunca da aranızdan kaçtım. Nihayet Rabbim bana hüküm bahsetti ve beni peygamberlerden kıldı.

22- İsrailoğulları'nı köleleştirmen karşılığında (yaptığın ve) başıma kaktığın şey de bir nimet midir?" (dedi.)

Açıklaması

Allah Tealâ bu kıssasıyla Musa b. İmran'ın peygamber olarak gönderilmesini, Rabbinin ona hitap etmesini ve O'nun Tur dağı'nın sağ tarafından Rabbine yakarışını anlatarak başlamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Hani Rabbin Musa'ya: "O zalimler kavmine git, Firavun kavmine git; onlar hiç korkmazlar mı?" diye nida etmişti.

Yani Ey Muhammedi Kavmine şu olayı hatırlat. Hani Allah mukaddes Tuva vadisindeki Tur dağının sağ tarafından Musa'ya nida etmiş, onunla konuşmuş ve ona hitap etmişti. Musa'yı seçmiş, peygamber olarak göndermiş ve Ona şirk koşmaları, İsrailoğulları'nı köleleştirmeleri ve onların çocuklarını boğazlamaları sebebiyle kendi kendilerine zulmeden zalim Firavun ve kavmine gidip onları sadece Allah'a kulluk etmeye, Firavun'un ilâhlaştırılması fikrinden vazgeçmeye davet etmesini emretmişti.

Allah, Musa'ya onların durumuna hayret etmesi için şöyle buyurdu: Onlar benden sakınmıyorlar mı? Benim şiddetimden ahiretteki intikamımdan korkmuyorlar mı? Bana isyan etmekten, küfürlerine vjenaddi aşmalarına karşılık onlara vereceğim azabımdan sakınmıyorlar mı?

"Onlar hiç korkmazlar mı?" ifadesi yeni bir başlangıç cümlesidir. Bunun ardından Cenab-ı Hak, Hz. Musa'nın onlara uyan için gönderildiğini, onların başlarına gelecek feci akıbetten emin olduklarını ve Allah'tan pek az korktuklarını zikretti.

Hz. Musa'nın Allah Tealâ'dan işittiği nida Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'ye göre işitilen kelâm olmakla birlikte Allah'ın harflere ve seslere benzemekten münezzehe olan ezeli kelâmıdır. Ebu Mansur el-Matürîdî ise şöyle demiştir: Musa'nın işittiği kelâm harfler ve sesler cinsindedir. [2]

"Musa şöyle dedi: Ey Rabbim! Onların beni yalanlamalarından korkuyorum. Göğsüm daralır, dilim de dönmez."

Yani Musa Rabbine icabet ederek şöyle dedi: Ey Rabbim! Ben onların beni yalanlamalarından korkarım, üzülürüm. Yaptıklarından etkilenerek ve acı duyarak göğsüm daralır, peygamberliği yerine getirmek için üzerime vacip olan şeyi ifade etmeye dilim dönmez, kekelerim. Halbuki kardeşim Harun'un dili benden daha fasih, vücudu benden daha güçlüdür. "Onun için Harun'a da peygamberlik ver." Harun'u da benim gibi peygamber kıl yahut O'nun da benimle birlikte bana destek ve yardımcı olacak bir nebi ve rasul olması için Cebrail'i vahiyle O'na gönder.

Bir ikinci sebep de şudur: "Hem ben onlara karşı suçluyum. Onların beni öldürmelerinden korkarım." Yani ben Mısır'dan çıkmama sebep olan bir olay, peygamberlikten önce bir kıptîyi hataen öldürme olayı sebebiyle kıptî kabilesine karşı suçluyum. Eğer yalnız başıma olursa bu sebeple beni öldürmelerinden korkarım. O zaman da peygamberlikten beklenen amaç gerçekleşmez.

Bu ifade peygamberlerin de diğer insanlar gibi bazan korkuya kapılabile-ceğini ima etmektedir. Böyle bir korku Peygamberimiz (s.a.) için de vaki olmuş Cenab-ı Hak da onu "Allah seni insanlardan (insanların şerrinden) korur." (Maide, 5/67) buyurarak bu korkuyu gidermiştir.

Kısaca: Bunlar Hz. Musa'nın Allah'tan, kaldırmasını istediği mazaretler ve kendisiyle birlikte Hz. Harun'un da Firavun ve kavmine peygamber olarak gönderilmesi için saydığı sebeplerdir.

Hz. Musa Firavun ve kavminin kendisini yalanlamalarından korktuğunu söyleyerek mazeret beyan etmeye başladı, ikinci olarak bundan etkilenerek ve elem duyarak

göğsünün daralacağını söyledi. Sonra da üçüncü/olarak dilinin dönmemesini zikretti. Halbuki Harun (a.s.) kendisinden daha fesih bir lisana ve daha sakin bir mizaca sahipti.

Sonra dördüncü olarak, bir suçunun olduğunu söyledi. Bu suç peygamberlikten önce hataen işlediği adam öldürme suçu idi. Bu sebeple kıptîlerin derhal kendisini öldürmeye teşebbüs edeceklerinden ve dolayısıyla risaleti (ilâhî mesajı) ulaştırma ve ayma görevini yerine getirememekten korktu.

Hz. Musa'nın arzulan iki noktada toplanıyordu.

- Kendisinden kötülüğün, şerrin ve ihmalkârlığın kaldırılması,

- Kendisiyle birlikte Hz. Harun'un da elçi olarak gönderilmesi. Cenab-ı Hak da O'nun bu arzularını kabul edip şöyle buyurdu:

"Hayır (korkma)! İkiniz de ayetlerimizle gidin. Biz sizinle beraberiz. Her şeyi işitiriz."

Yani Allah, Musa'ya şöyle dedi: Ya Musa! Bu kanaatinden vazgeç. Hiçbir şeyden korkma. Çünkü onlar seni öldüremezler.

Cenab-ı Hak, Hz. Musa'nın ikinci arzusuna da "İkiniz de gidin" kavliyle icabet etti. Yani sen ve talep ettiğin kardeşin Harun beraberce sizlerin doğruluğuna delâlet eden ayetlerimizle ve mucizelerimizle Firavun ve kavmine gidin. Ben de sizlerin yardımcınız ve destekçinizim.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyuruyor: "İkiniz de korkmayın. Ben ikinizle birlikte her şeyi duyuyorum ve görüyorum." (Tâ-Hâ, 20/46). Yani. Ben, korumam, himayem, yardımım ve te'yidimle sizinle beraberim.

"İnna: (muhakkak ki biz)" kelimesiyle Cenab-ı Hak kendi zatını murad etmektedir. " (Müstemiûn)" ise onların söylediklerini ve verdikleri cevabı işitiyoruz demektir. Bu kavli kerîmiyle Cenab-ı Hak, Hz. Musa ile Hz. Harun'un kalplerini takviye etmeyi ve onlara yardım edeceğini ve onları koruyacağını beyan etmeyi murad etmiştir.

"Firavunagidin. Ona: "Biz âlemlerin Rabbininpeygamberiyiz. İsrailoğul-larını bizimle serbest bırak." deyin." Yani ikiniz birlikte Firavun'a gidin. Ona yumuşaklıkla ve nezaketle: "Biz âlemlerin Rabbinin elçileriyiz. Bizi sana ve kavmine elçi olarak Allah gönderdi. Yani ikimizden her birini sana gönderdi. İsrailoğulları şu Allah'ın geniş arzında Rablerine kulluk etmeleri ve bizimle birlikte mukaddes topraklara -Filistin'e- dönmeleri hususunda serbest bırak" dedi.

Burada "rasul" kelimesi müfred olarak, bir başka ayette ise "Biz Rabbinin iki elçisiyiz" (Tâ-Hâ, 20/47) şeklinde tesniye olarak gelmiştir. Çünkü "rasul" kelimesi tek kişi için de birden fazla kişi için de kullanılabilir. Zira bu cins isimdir. Yahut burada rasul risalet manasındadır. Yani biz âlemlerin rabbinin risaletinin sahibiyiz, demektir. Ya da Hz. Musa ile Harun aynı şeriat üzerindedirler ve kardeşirler. Sanki ikisi tek bir rasul gibidir. Yahut her biriniz peygamberdir demektir.

Firavun onlardan yüz çevirdi. Musa'ya döndü. O'nu iki hususta kınayarak küçümseme ve ihtar edasıyla şöyle dedi:

a) "Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi? Ömrünün birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?"

Burada hazif yapılmıştır. Bu da şudur: Her ikisi Firavun'a gittiler. Allah'ın emrettiği şeyi ona söylediler. Bunun üzerine Firavun şöyle dedi: Senden beklenen bu değildir. Sen küçükken sarayımızda ve yatağımızda büyüttüğümüz, pek çok kişiyi öldürürken

öldürmediğimiz ve senelerce kendisine ikramda bulunduğumuz kimse değil misin? Rivayete göre Hz. Musa onların yanında 30 sene kalmıştı. Sonra da sen bu iyiliğe nankörlükle karşılık veriyor ve şu sözle karşımıza çıkıyorsun: Bu iddia ettiğin ne zaman oldu?

b) "Sonunda yapacağın davranışı da yaptın. Sen nankörlerden birisin." Yani sen ayrıca bizden birini öldürdün. Bu vurarak öldürdüğün kıptî şahıstır. O benim adamlarımdandı. (Bu Firavun'un fırıncısı idi.) Sen nimete nankörlük edenlerden oldun. Bu davranış vefakârlık ve iyiliğe iyilikle karşılık vermek gibi yüksek şahsiyetlerin ahlâkından değildir.

Hz. Musa ölüm olayı ile ve inkâr etmediği bilinen ve açık olan (çocukken Firavun'un sarayında) terbiye edilmesi konusunda cevap verdi. Çünkü peygamber kendisine gönderildiği kimseler ona ikramda bulursa da bulunmasa da peygamberliği tebliğ etmekle yükümlüdür. Bu gibi sözlerden yüz çevirmek daha evlâdır. Zira bu konuda böbürlenme ve övünme olmaz.

"Musa: Ben o suçu işlediğim zaman cahillerden biriydim, dedi." Yani Musa Firavun'a: Ben bu kötü fiili kıptînin öldürülmesi suçunu işlediğimde bunu kas-den değil hata ile işlemiştim. Bu bana vahyolunmadan ve Allah bana risalet ve peygamberlik ikramında bulunmadan önce idi. Ben öldürme kasdı olmaksızın hata ile adam öldüren bir kimse durumundayım. Yahut ben bu vuruşumun ölüme sebep olacağını bilmiyordum. Ben kendimi savunmak ve o adamı terbiye et—ek üzere bilerek vurmuştum. Bu da ölüme sebep oldu. -Bu durum modern kanunlarda "ölüme sebep olan vuruş" adıyla adlandırılmaktadır- Yani beni kınadığın bu öldürme benim tarafımdan kasden yapılan bir fiil değildi.

"Sizden korkunca da aranızdan kaçtım. Nihayet Rabbim bana hüküm bahsetti ve beni peygamberlerden kıldı." Yani bana bir adam haber verip de "Kavmin ileri gelenleri seni öldürmek için plan yapıyorlar." (Kasas, 28/20) dediği zaman sizin şiddetinizden korkarak Medyen'e kaçtım. Bana bir başka emir de gelmişti. Bu Allah'ın bana anlayış, ilim ve hikmet bahşetmesi ^[3] beni sana elçi olarak göndermesiydi. Ben O'na itaat edersen selâmete kavuşurum. O'na muhalif olursam helak olurum.

Daha sonra Hz. Musa (a.s.) bir topluma -İsrailoğulları'na- kötülük yapıp o toplumun bir ferdi terbiye etme konusuna cevap vererek şöyle dedi:

"İsrailoğulları'nı köleleştirmen karşılığında başıma kaktığın şey de bir nimet midir?" Kavmim olan İsrailoğulları'na kötülük edip onları senin işlerini ve adamlarının ağır işlerini gören köleler ve uşaklar olarak kullanmandan sonra bana iyilik yapmış ve beni terbiye etmiş sayılmazsın. Topluma kötülük yapman yanında bir kişiye iyilikte bulunmanın kıymeti olur mu? Onlara yaptıklarına nispetle şu zikrettiğin hiçbir şey değildir.

"İsrailoğullarını köleleştirdin." sözünün manası onları zelîl kılarak kendine köle edindin demektir. "Sizden korktuğum zaman sizden kaçtım." ifadesin-deki "minküm" ve "hıftüküm" kelimelerindeki zamir çoğul olarak kullanılmış "İsrailoğulları'nı köleleştirmen karşılığında başıma kaktığın şey de bir nimet midir?" ifadesinde "temünnühâ" ve "abedte" kelimelerindeki zamir de müfred olarak kullanılmıştır. Çünkü korku ve kaçma sadece Firavun'dan değil, hem ondan hem de Hz. Musa'yı öldürme planı kuran adamlarıydı.

Bunun delili daha önce geçen şu ayettir. "Kavmin ileri gelenleri seni öldürmek için plan kuruyorlar." Başa kakmak ve köleleştirmek ise sadece Firavun'un tavrı idi. Bunun için müfred olarak kullanılmıştır. [\[4\]](#)

Allahın Varlığını İspat Konusunda Hz. Musa (A.S) İle Firavun Arasındaki Mücadele

23- Firavun: "Âlemlerin rabbi de nedir?" dedi.

24- Musa: "O göklerin, yerin ve aralarında bulunan her şeyin rabbidir. Eğer gerçeği yakînen bilmek isteyen kimse-lerdenseniz (buna inanın)." dedi.

25- Firavun çevresindekilere: "İşitmiyor musunuz?" dedi.

26- Musa: "O sizin de rabbinizdir, geçmiş atalarınızın da rabbidir." dedi.

27- Firavun: "(Çevresindekilere:) Size gönderilen (bu) peygamberiniz mutlaka delidir." dedi.

28- Musa: "O doğunun, batının ve aralarında bulunan her şeyin rabbidir. Eğer düşünürseniz (bunu bilirsiniz)." dedi.

29- Firavun O'na: "Yemin olsun ki eğer benden başkasını ilâh edinirsen seni zindanlıklardan biri kılarım." dedi.

30- Musa: "Sana apaçık bir delil getirmiş olsam da mı?" dedi.

31- Firavun: "Eğer doğru söyleyenlerden isen onu getir." dedi.

Açıklaması

Bu, Hz. Musa ile Firavun arasında "ilâh" hakkındaki bir münazaradır. Hz. Musa ile Hz. Harun, Firavun'a:

- Bizler hiç şüphesiz seni hakka ve Allah'ın birliğine davet etmek ve hidayeti bulman için âlemlerin rabbi tarafından gönderildik, deyip de hüccetle ona üstün gelince Firavun, karşı çıkma yoluna teşebbüs etti. İnkârı, inadı ve azgınlığında ısrar edip şöyle dedi:

"Âlemlerin Rabbi de nedir?" Yani Firavun Hz. Musa'ya: "Seni elçi olarak gönderen âlemlerin rabbinin gerçek durumu nedir? Benden başka âlemlerin rabbi olduğunu iddia ettiğin de kimdir?" dedi. Bu sorunun sebebi ise Firavun'un kendi kavmine: "Sizin için benden başka ilâh bilmiyorum." (Kasas, 28/38) şeklindeki sözüdür. Onlar her şeyi yoktan var eden ilâhı inkâr etmişler, kendileri için Firavun'dan başka hiçbir ilâh olmadığına inanmışlardı.

H. Musa buna Şu Şekilde cevap verdi: "O göklerin, yerin ve aralarında bulunan her Şeyin Rabbidir. Eğer geręeęi yaknen bilmek isteyen kimselerdenseniz (bunu bilin.)"

H. Musa Şöyle dedi: O göklerin, yerin, göklerde ve yerde bulunan her Şeyin, gezege nler, yıldızlar, denizler, dağlar, ırmaklar, ağağlar, insanlar, hayvanlar, bitkilerin ve göklerle yer arasında bulunan havanın ve bu havada uçan kuşların gökyüzünün ihtiva ettiği her Şeyin yaratıcısı ve geręek sahibidir. Eğer sizde yakn sahibi kalpler ve geręeęe nüfuz edecek gözler varsa bilin ki hepsi O'nun kuludur, Ona boyun eğmek ve Ona teslim olmak zorundadır. Her Şeyi O yarattı ve herşeyde tasarrufta bulunan da O'dur. Ya da sizler elle tutulur gözle görülür bu varlıkları zatıyla kaim olan (vacibl-vücud olan) bir varlığa isnad etmek geręeęine inanıyorsanız bilin ki bu varlık Allah'tır. Onu tanımak ve tanıtılmak da ancak eserleriyle mümkündür.

Bu ayetin bir benzeri de Şudur: "Firavun: Ey Musa! Sizin rabbiniz kimdir? diye sordu. Musa: Bizim rabbimiz her Şeye hilkatini veren, sonra da doğru yolunu gösterendir, dedi." (T-H, 20/49-50).

Bu cevap Firavunun hoşuna gitmemiŐti. Yakın adamlarına ve devletindeki önemli başkanlara döndü; kğmse yici, alaylı ve H. Musa'yı yalanlar bir tavırla:

"Firavun ęevresindekilere: İŞitmiyor musunuz? dedi." Yani: "Siz O'nun bu sözüne ve sizin benden başka ilhınız olduğu Şeklindeki iddiasına Şaşmıyor musunuz. Onun sağmalamasını ve cevap vermektan kağtığını duymuyor musunuz? Ben O'na alemlerin rabbinin geręek durumunu soruyorum, o da bana O'nun fiillerini ve eserlerini anlatıyor." dedi.

Bunun zerine önceki cevabından daha özel ve manaya daha açık bir Şekilde dellet eden bir cevap veriyor. ęnk bu gözle görülen, duyularla hissedilen bir geręektir.

"Musa: O sizin de rabbinizdir. GeęmiŐ atalarınızın da rabbidir, dedi." Yani sizi yaratan da, sizden öncekileri -Firavun'dan öncekileri- de yaratan Allah Te-al'dir.

Bundan maksat Şudur: Varlıktan yokluğa, yokluktan varlığa değişim "hu-ds (sonradan olma)" delilidir. Siz sonradan meydana geldiniz. Yokluktan sonra var oldunuz. Babalarınız da bir zamanlar var iken sonra ldler. Siz onlar gibi aynı yoldasınız. Varlığı kendisiyle kaim olan ilh ise bakidir. Fani olma durumu O'nun başına gelmez. O'nun varlığının ne başlangıcı vardır, ne de sonu vardır. O halde ilh O'dur.

Firavun Şaşkınlığa düşüp ikna edecek cevap bulamayınca ęocukların mantığına ve basit suçlama yoluna baş vurup:

"Firavun: Size gönderilen bu peygamberiniz mutlaka delidir, dedi." Yani Firavun kavmine Şöyle dedi: Sizin peygamberinizin aklı yoktur. Soruya cevap vermek Şöyle dursun soruyu anlamıyor. O sözünde polemik yapıyor, benden başka ilh olduğunu iddia ediyor.

H. Musa ikinci cevaptan daha açık üçüncü bir yola yöneldi.

"Musa: O, doğunun, batının ve aralarında bulunan her Şeyin rabbidir. Eğer düşünürseniz (bunu bilirsiniz) dedi."

Musa (a.s.) Şöyle dedi: Güneşin doğması, gündüzün ortaya ęıkması, güneşin batması ve gündüzün sona ermesinin rabbi Allah Teal'dir. Doğuyu yıldızların doğduğu doğu, batıyı da yıldızların battığı batı kılan, sabit yıldızlarla yörüngelerinde son derece düzenli bir Şekilde seyreden yıldızların Rabbidir. Bunları değiştiren, birbirlerinin yerine koyan, her gün devamlı bir Şekilde düzenleyip idare eden Allah'tır. Hatta bütün kinatı idare eden siz

değilsiniz, ancak O'dur. Eğer sizde akıl varsa bu akılla kâinatın bu görülen olaylarını idrak edersiniz. Bu cevap onların sözlerine ve "Bu delidir" şeklindeki tavırlarına uygun bir cevap idi.

Dolayısıyla kendisinin rabbiniz, ve ilâhınız olduğunu iddia eden kimse sözünde sadık ise bu işin tersini yapsın, doğuyu batı, batıyı da doğu yapsın.

Allah'ın varlığına delil getirmek üzere izlenen bu yol, Hz. İbrahim'in (a.s.) Nemrud'a karşı izlediği yoldur. Çünkü önce can verme ve öldürme ile delil getirilmektedir. Bu cevap aynen burada Hz. Musa'nın verdiği cevap gibidir:

"O sizin de rabbinizdir, geçmiş atalarınızın da Rabbidir."

Nemrud Hz. İbrahim'e:

- "Ben hem diriltirim, hem de öldürürüm." demişti. (Bakara, 2/258). Hz. İbrahim de ona:

- Allah Güneşi doğudan getiriyor. Sen de onu batıdan getir. dedi. Küfreden kimse de böyle sustu kaldı." (Bakara, 2/258).

İşte Hz. Musa'nın burada "O doğunun da batının da rabbidir." sözüyle ifade ettiği budur.

Hz. Musa hüccetiyle Firavun'a galip gelince Firavun, her zaman ve her yerdeki yetki ve saltanat sahipleri gibi kuvvet, zor ve yetki kullanarak korkutma ve tehdit metoduna yönelerek:

"Yemin olsun ki, eğer benden başkasını ilâh edinirsen seni zindanlıklardan biri kılarım, dedi." Yani benden başkasını ilâh edinirsen seni de -gayet iyi bildiğin gibi- yer altındaki zindan köşelerine atılan ve ölünceye kadar orada bırakılan zindanlıklardan biri yaparım, dedi. Firavun'un zindanı öldürmekten daha şiddetli idi.

Hz. Musa (a.s.) aklî deliller fayda vermeyince bu tehdit ve korkutmayı olağanüstü mucizelerle karşıladı. Firavun'a şöyle dedi:

"Sana apaçık bir delil getirmiş olsam da mı?" Yani sana gayet açık bir hüccet, peygamberlik davamın doğruluğuna delil olan açık ve kesin bir burhan yani Allah Tealâ'nın varlığına delâlet eden bir mucize getirsem de sen yine bunu yani zindana atma işini yapar mısın?

"Firavun: Eğer doğru söyleyenlerden isen onu getir, dedi." Yani sana şahit olacak şeyi, peygamberlik davasının açık delilini getir bakalım, peygamberlik iddia eden herkes bu iddiasını te'yit etmelidir, dedi. Firavun Hz. Musa'ya karşı koyabileceğini zannediyordu. [\[5\]](#)

Hz. Musa'nın Mucizesi Ve Firavun'un Bunu Sihirbazlık Olarak Nitelendirmesi

32- Bunun üzerine Musa asasını yere bırakıverdi. Bir de ne görsünler: Apaçık bir ejderha!

33- Elini (cebinden) çıkardı. Bir de ne görsünler: Bakanlar için bembeyaz birel!

34- Firavun çevresindeki ileri gelenlere şöyle dedi: "Gerçekten bu, çok bilgili bir sihirbazdır.

35- Büyüsüyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne buyuruyorsunuz?" dedi.

36- Onlar da: "Onu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere de toplanmaları için haberciler gönder.

37- Ne kadar çok bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler" dediler.

Açıklaması

Firavun Hz. Musa'nın mucizesini ortaya koymasını kabul ettikten sonra Hz. Musa bu mucizeyi göstermiştir:

"Bunun üzerine Musa asasını yere bırakıverdi. Bir de ne görsünler: Apaçık bir ejderha!" Yani Musa asasını elinden attı. Asâ hiçbir karışıklık, göz boyama veya hayal olmaksızın görülebilecek şekilde gayet açık bir ejderha haline döndü.

Rivayet edilmiştir ki: Hz. Musa'nın asası ejderhaya dönüşünce gökyüzünde bir mil kadar yükselmiş, sonra Firavun'a yönelerek yere inmeye başlamış ve ejderha:

- Ya Musa! Bana dilediğin şeyi emret, demiş. Firavun ise:

- Ya Musa! Seni peygamber olarak gönderenin adına senden onu benden uzaklaştırmanı istiyorum demişti. Bunun üzerine asâ eski haline dönmüştü. [\[6\]](#)

Burada "apaçık bir ejderha" (Şuara, 26/32), bir başka ayette "koşan bir yılan" (Tâ-Hâ, 20/20), bir üçüncü ayette "sanki bir cin gibi" (Kasas, 22/31) denilmesinin sebebi şudur: Yılan cins isimdir, sonra bu yılan büyüklüğü sebebiyle ejderha haline gelmiştir.

Hafifliği ve sür'ati sebebiyle de cinlere benzetilmiştir.

Hız. Musa (a.s.) bu mucizeyi ortaya koyunca Firavun Ona:

- Bundan başka bir mucize var mı? diye sordu. Hız. Musa (a.s.):

- Evet, dedi. İkinci mucize bundan sonraki ayetle anlatılmıştır:

"Elini (cebinden) çıkardı. Bir de ne görsünler: Bakanlar için bembeyaz bir el!" Yani Musa elini cebine sokup çıkarttı. Bir de ne görsünler. Eli, onu görenler, temaşa edenler için pırıl pırıl parlayan, nurlu güneş gibi ışını olan, nerdeyse gözleri kamaştıran ve ufku kaplayan nurlu, bembeyaz bir el!

đi sebebiyle yalanlamaya ve inatçılığa yöneldi. Üç noktayı zikretti:

1- "Firavun çevresindeki ileri gelenlere şöyle dedi: Gerçekten bu, çok bilgili bir sihirbazdır." Yani çevresinde bulunan reislerle ve kavminin şerefliilerine: "Bu zat sihirbazlıkta çok mahirdir." dedi. Bu sözünü onun fiilini mucize olarak değil sihirbazlık olarak tavsif etmek istemişti. Sonra onları kışkırttı ve Musa'ya muhalefet etmeye ve O'nu inkâr etmeye teşvik etti.

2, 3- "O büyüyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne buyuruyorsunuz? dedi."

O sizi vatanınızdan uzaklaştırmak istiyor, büyüyle sizin aranızda düşmanlık sokmak, sizin birliğinizi dağıtmak, kendi adamlarını ve yardımcılarını çoğaltmak, devletinize karşı üstün gelmek ve kendisiyle birlikte İsrailoğulla-n'ını alıp götürmek istiyor. Bu sebeple bu konuda bana söyleyin, ne yapayım? Ben sizin görüşünüze uyacağım ve sizin sözünüze boyun eğeceğim. Bu ifade Firavun'un kavminin, Hız. Musa'yı kovalamak için ve O'na üstünlük sağlamak için söz birliği etmelerini sağlayan, kavminin heyecanlarını ve gayretlerini kamçılaman bir üslûptur. Firavun kavmi tek cevap üzerinde görüş birliğine vardılar.

"O'nu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere de toplanmaları için haberciler gönder. Ne kadar çok bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler, dediler."

Firavun'un danışmanları aralarında müşavere ettikten sonra şöyle dediler:

- Musa'nın durumunu, O'nunla ve kardeşıyla münazara etmeyi ertele. Onları cezalandırmakta acele etme; ülkenin her tarafına haberciler gönder, sihirbazları bir araya toplaşınlar. Sihirde mahir ve uzman olan herkesi getirsinler. Bunlar Musa'nın ortaya koyduğu şeyin benzeriyle Ona karşı koysunlar. Böylece sen galip gelirsin, zafer senin olur.

Bu insanların bir meydanda toplanmaları, Allah'ın ayetlerinin, hüccetlerinin ve burhanlarının insanlar üzerinde açıkça gündüz gibi ortaya konulması için Allah'ın Hz. Musa ve kardeşi için hazırladığı bir durumdu.

Rivayete göre Firavun Hz. Musa'yı öldürmek istemiş, ama O'na ulaşamamıştı. Firavun'un adamları kendisine:

- Bunu yapma. Çünkü sen onu öldürürsen insanların gönlüne onun hakkında bir şüphe koymuş olursun. Sadece sihirbazların kendisine karşı koymaları için toplanmaları vaktine kadar O'nun ve kardeşinin durumunu ertele ki onun lehine senin aleyhine bir delil olmasın, dediler. Daha sonra Firavun'un adamları, sihirbazlar çoğaldığı zaman Musa'ya üstün gelecekleri ve O'nun durumunu ortaya çıkaracakları zannıyla sihirbazlara toplayarak haberciler göndermesini tavsiye ettiler.

Dikkat edilirse Firavun'un kavmi onun: "Gerçekten bu, çok bilgili bir sihirbazdır. " sözlerine karşı "Ne kadar çok bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler." ifadesiyle karşılık verdiler. Firavun'un kalbini hoş tutmak için ve endişesini teskin etmek için mübalağa sigasıyla ve kuşatıcı kelime ile karşılık verdiler. [\[7\]](#)

Muazzam Bir Topluluk Huzurunda Yapılan Karşılaşmada Sihirbazların Allah'a İman Etmeleri

38- Sihirbazlar belirli bir günün belli bir vaktinde bir araya getirildiler.

39- insanlara: "Haydi toplanıyor musunuz." denildi.

40- (İnsanlar şöyle diyordu:) "Eğer sihirbazlar galip gelirse biz onlara uyarız."

41- Sihirbazlar gelince Firavun'a: "Eğer galip gelen biz olursak mutlaka bize bir mükâfat var, değil mi." dediler.

42- Firavun: "Evet, hem de o takdirde mutlaka bana yakın kimselerden olacaksınız." dedi.

43- Musa sihirbazlara: "Ortaya koyacağınız ne varsa hepsini ortaya koyun." dedi.

44- Onlar da (sihirli) iplerini ve değneklerini attılar ve Firavun'un şerefi için mutlaka galip gelecek olan biziz, dediler.

45- Musa da esasını (yere) bırakıverdi. Bir de ne görsünler: Asâ onların uydurdukları şeyleri hep yutuyor.

46- Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar.

47- Âlemlerin rabbine iman ettik, dediler.

48- Musa ve Harun'un Rabbi olan...

49- Firavun: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Meğer o sihir öğreten büyüğünüzmüş! Pek yakında bileceksiniz. Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi mutlaka astıracağım." dedi.

50- İman eden sihirbazlar: "Hiçbir zararı yok, zaten biz Rabbimize döneceğiz,

51- İman edenlerin ilki olduğumuzdan Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını kuvvetle ümit ediyoruz." dediler.

Açıklaması

Firavun ve kavmi olan kiptiler ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istediler ama Allah kâfirler hoşlanmasalar da mutlaka nurunu tamamlayacaktır.

İmanla küfrün, hakla batılın durumu daima böyledir. İman ile küfür ne zaman karşılaşırsalar iman küfre galip gelir:

"Bilakis, biz hakkı batılın tepesine atarız da o, bunun tepesini parçalar. Bir de görürsünüz ki, batıl yok olup gitmiştir. Yakıştırdığınız sözlerden dolayı size yazıklar olsun." (Enbiya, 21/18).

"De ki: Hak geldi, batıl zail oldu. Batıl daima yok olmaya mahkûmdur." (İsra, 17/81).

Bu, hakla batıl arasındaki mücadele sahnelerinden bir sahnedir. Cenab-ı Hak

buyuruyor ki:

"Bu suretle belirli bir günün belli bir vaktinde bütün sihirbazlar bir araya getirildi." Hz. Musa ile buluşmak için belirlenen günde -bayram günü kuşluk vaktinde- Mısır'ın bütün bölgelerinden gelen sihirbazlar toplandılar. Nitekim bu günü Hz. Musa belirlemişti. "Musa: Sizinle buluşma zamanımız bayram günü insanların toplanacağı kuşluk vaktidir." (Tâ-Hâ, 20/59). Mîkat, zaman veya mekân açısından belirlenen nokta demektir. Hac veya umre için ihrama girilen yerler de bu kelimeyle isimlendirilmiştir.

Sihirbazlar halk arasında en kabiliyetli büyücüler ve bu hususta en maharetli göz boyayıcılar idiler. Bunlar o günün aydınlar sınıfı idiler. Sihirbazlar büyük bir topluluk idi. Bir rivayete göre 12.000 kişi idiler. Bir başka rivayete göre daha fazla idiler. Asıl sayılarını en iyi bilen Allah'tır.

İbni İshak diyor ki: Sihirbazların emir ve kararı içlerinden dört kişiye aitti. Bu kişiler onların başkanları olup isimleri Sabûr, Âzûr, Hatham ve Musaffa idi.

Hz. Musa (a.s.) bu karşılaşmanın muazzam bir topluluk huzurunda olması ve aleyhindeki hüccetinin büyük bir topluluk önünde ortaya konması için, onların bayram gününde olmasını arzu etmişti.

"İnsanlara: Haydi toplanıyor musunuz? denildi." Yani halktan toplanmaları talep edilmiştir. Kavmi Firavun'un üstünlük sağlayacağına güvendikleri için insanları iki tarafın yapacağı şeyleri görmek üzere bu toplantıda bulunmaya teşvik etmişlerdir. Onlar ise hiçbir kimsenin Hz. Musa'ya iman etmemesi için böyle bir karşılaşmayı arzu ediyorlardı. Hz. Musa (a.s.) da Allah'ın adının yüceltilmesi ve Allah'ın hüccetinin kâfirlerin hüccetine galip gelmesi için bu toplantıya teşvik ediyordu.

"Eğer sihirbazlar galip gelirse biz onlara uyarız." Biri şöyle demişti: Biz sihirbazların galip geleceğini ümid ediyoruz. Böylece onların dinlerinde devam ederiz. Musa'nın dinine uymayız. Onlar ister sihirbazlar olsun isterse Musa olsun biz hakka uyarız dememişlerdir. Çünkü halk idarecilerinin dini üzerinedir.

"Sihirbazlar gelince Firavuna: Eğer galip gelen biz olursak mutlaka bize bir mükâfat var, değil mi? dediler. Firavun: "Evet, hem de o takdirde mutlaka bana yakın kimselerden olacaksınız," dedi.

Yani sihirbazlar Firavun'un meclisine geldiklerinde onun etrafında vezirleri, devletinin reisleri ve ülkesinin subayları toplantı halindeydiler. Sihirbazlar:

- Biz Musa'ya üstünlük sağlarsak bizim için mal v.b. bir mükâfat var mı? diye sordular. Firavun:

- Evet, size mükâfat var. Buna ilâve olarak sizi kendime yakın ve meclisimde bulunan kimselerden kılacağım, dedi. Sihirbazlar mükâfat yani mal ve mevki isteğiyle söze başladılar. Firavun her ikisini de cömertçe takdim etti.

Bundan sonra sihirbazlar Hz. Musa (a.s.) ile ellerindeki ilk kimin atacağı hususunda görüştüler. Hz. Musa (a.s.) ilk sırayı onlara verdi. Nitekim Ce-nab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Musa sihirbazlara: Ortaya koyacağınız ne varsa hepsini ortaya koyun, dedi. Onlar da (sihir) iplerini ve değneklerini ortaya attılar ve Firavun'un şerefi için mutlaka galip gelecek olan biziz, dediler."

Yani Hz. Musa (a.s.) ilk başlamaları için sihirbazlara izin verdi ve onların ellerindekileri yere atmalarından sonra Allah'ın mutlaka kendisini galip kılacağına ve kendisini destekleyeceğine güveniyordu. Sihirbazların attıkları şeylerin esasına lokma olması için şöyle dedi:

- Ortaya atmak istediğiniz ipleri ve değnekleri çıkarın.

Bunun üzerine sihirbazlar yanlarındaki civaya bulanmış ipleri ve içleri ci-vayla doldurulmuş değnekleri ortaya attılar ve:

- Firavun'un izzetine -yani kuvvetine ve şerefine yemin olsun ki, mutlaka Ona karşı galip geleceğiz dediler.

Güneşin harareti artmaya başlayınca içi civa doldurulmuş değnekler ve ipler hareket etmeye başlamış, meydan yılanlarla, ejderhalarla dolmuştu. Musa sanki bu yılanlar yürüyor gibi bir intihaya kapılmıştı. Sihirbazlar insanların gözlerini büyülemiş ve onlara korku vermişti. Gerçekten de büyük bir sihirbazlık ortaya koymuşlardı. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka surede bu durumu şöyle anlatmaktadır:

"Musa bir de ne görsün: Onların ipleri ve değnekleri sihirleri yüzünden kendisine gerçekten bunlar koşuşuyormuş hayalini verdi. Bu sebeple Musa içinde bir çeşit korku hissetti. Biz de O'na: Korkma gerçekten en üstün olan sensin, dedik." (Tâ-Hâ, 20/66-68).

"Sihirbazlar ellerindekileri yere attıklarında halkın gözlerini büyülediler. Onlara korku saldılar, büyük bir sihir getirmiş oldular." (A'raf, 7/116).

O zaman Firavun ve kavmi sevince kapıldılar. Sihirbazların galip geleceğine, binlerce yılan önünde Musa'nın esasının asla bir şey yapamayacağına kesinlikle inandılar.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak O'na asayı yere atmasını emretti: "Musa da esasını yere

bırakıverdi. Bir de ne görsünler: Asâ onların uydurdukları şeyleri hep yutuyor." Yani Musa (a.s.) asâsım bırakınca asâ şekillerini değiştirdikleri ve göz boyama ve aldatma suretiyle koşturan yılanlar diye gösterdikleri her bulunan ip ve değnekleri yutmaya başladı. Bunlardan hiçbir şey bırakmadı.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz de Musa'ya: "Asanı yere bırak. " diye vahyettik. Bir de ne görsünler. Bu onların bütün uydurdukları şeyleri yutuyor. İşte bu suretle hak yerini buldu. Onların yaptıkları şeyler de bir hiç olup gitti." (A'raf, 7/117-118).

"Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar." Yani hiç düşünmeden Allah'a secde ettiler. Çünkü onlar Hz. Musa'nın yaptığı şeyin beşer kudretinin üstünde olduğunu, bunun Musa ve Harun'un rabbi olan kâinatın ilâhının fiili olduğunu idrak etmişlerdi. Bunun üzerine kendilerine sahip olamadan bu ilâha secdeye kapandılar. Kendileri ellerindeki bilgi ve güçlerini son noktasına kadar, sihirbazların göz boyama ve aldatmayı son derecesine kadar sarfetmişlerdi.

"Ulkiye (secdeye atıldılar)" fiilinin faili veya naib-i faili sihirbazlara muvaffak kılmayı ihsan etmesi sebebiyle Allah Tealâ'dır. Ya da naib-i fail onların imanlarıdır. Ya da göz kamaştırıcı mucizedir. Failin takdir edilmemesi de caizdir. Çünkü "ulkiye" kelimesi burada "sekata (düştü)" manasındadır.

Secdeye kapanmak ya da secdeye atılmak "ilka" şeklindeki ifade, sihirbaz-

ların içine düştükleri dehşete işaret etmektedir. O derece dehşete düştüler ki sanki yerlerinden alınıp fırlatıldılar, Allah'a secde ederek yere düştüler. Sonra da gönüllerinde yerleşen duyguyu ilân ettiler:

"Biz Musa ve Harun'un rabbi olan âlemlerin rabbine iman ettik, dediler." Yani sihirbazlar, "Biz küfre karşı imanı, batıla karşı hakkı tercih ederek y^^PMPjğğ^İSA JfliyyptİDe yş batılına aldırış etmeden, Onun mükâfatım, yakınlığını ve ondan gelecek faydaları beklemeden: "Musa ve Harun'un cevabı "" âlemlerin rabbini tasdik edip kabul ettik." dedüler.

Bu, Firavun'un "rablık" iddiasının düştüğüne ve iman etmelerinin sebebinin de Hz. Musa ile Hz. Harun'un gösterdikleri mucizeler olduğuna delildir.

Firavun olanları görünce hayal kırıklığına uğrayıp şaşkınlığa düştü. Halkının önünde heybetinin gitmemesi, hüküm ve saltanatının temel taşlarının sarsılmaması ve diğer insanların da pek çok sihirbazın davrandığı gibi davranmaması için daima azgın zalimlerin tavrı olan tehdit ve korkutma politikasına sarıldı. Çünkü o galibiyet bekliyordu, ansızın çok kötü bir yenilgi ile karşılaşmıştı. Fakat onun sihirbazlara yaptıkları tehditleri hiç fayda vermemiş ve bu kimseler gerçeğin açığa çıkması sebebiyle Allah Tealâ'ya iman hususunda

İsrar etmişlerdir.

Firavun durumunu kurtarmak için:

İlk olarak: "Ben size izin vermeden O'na iman mı ettiniz? dedi." Kendisine itaat edilen hüküm sahibi ben olduğum halde, siz nasıl bana itaatin dışına çıkarsınız? diyordu. Burada şuna işaret ediyordu: Sizin derhal Ona iman etmeye koşmanız sizin O'na meylettığınızı göstermektedir. Sizler O'nunla gizlice anlaşma ithamı altındasınız. Belki de sihirbazlığı esaslı bir şekilde yapmayı ihmal ettiniz.

Ayette "âmentüm bihî" yerine "âmentüm lehü" denmiştir. Çünkü Hz. Musa ile Hz. Harun'u O'na davet etmektedirler.

Firavun ikinci olarak: "Meğer o size sihir öğreten büyüğünüzmüş." dedi. Bu birinci cümlede işaret ettiği şeyi açıkça ifade etmektedir. Yani siz bunu onunla gizlice anlaşarak yaptınız. Musa'nın görüşünün galip gelmesi için sihirde ihmal ettiniz.

Bu, milleti şaşırtmaktır ve sihirbazların iman etmelerinin hak olduğuna inanmamaları için bir saptırmadır. Hz. Musa'dan daha çok nefret etmelerini temin etmek, zayıf olduğu çok açık olan bir çeşit büyüklüktür. Çünkü sihirbazlar bu buluşmadan önce Hz. Musa (a.s.) ile hiç bir araya gelmemişlerdi. Nasıl olursa Hz. Musa onlara sihir öğreten büyükleri olabilir?

Firavun üçüncü olarak: "Pek yakında gayet iyi bileceksiniz." dedi. Yani yaptığının cezasını ve benden göreceğiniz işkenceyi göreceksiniz, dedi. Bu mutlak bir korkutma ve şiddetli bir tehdittir.

Firavun dördüncü olarak: "Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi mutlaka astıracağım." dedi. İman eden sihirbazlara sağ ellerini ve sol ellerini kestirmek suretiyle çaprazlama el-ayak kestirmek, sonra da toptan astırmak tehdidinde bulundu. Yok etme hususunda bundan daha şiddetlisi yoktur.

İman eden sihirbazlar Firavun'a karşı iman kuvvetine delâlet eden şu iki cevapla cevap verdiler:

a) "Hiçbir zararı yok, zaten biz rabbimize döneceğiz."

Yani bize bu hususta hiçbir zarar ve mahzur yoktur. Biz buna aldırış etmeyeceğiz. Zira her insan bir müddet sonra bile olsa mutlaka ölecektir. Dönüş Allah'adır. Allah güzel amel işleyen kimsenin ecrini zayi etmeyecektir. Bize yaptığın şey O'na gizli kalmayacaktır. Buna karşılık O bize en mükemmel mükâfatı verecektir.

Bu ifade, sihirbazların bir sevap umarak ya da bir cezadan korkarak iman etmediklerine delildir. Onların maksatları sadece Allah Tealâ'mn rızası idi. Bunun için onlar şöyle demişlerdir:

b) "İman edenlerin ilki olduğumuzdan Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını kuvvetle ümit ediyoruz, dediler."

Bu onlar tarafından küfür ve sihir yapıldığına işarettir. Yani biz, bu mucizeye şahit olup da iman edenlerin ilki olduğumuz için ya da iman hususunda kavmimiz olan kıptîleri geçtiğimiz için Rabbimizin günahlarımızı ve mecburen yaptığımız bu sihirbazlık günahını bağışlayacağını ümit ediyoruz, dediler. Buna karşı Firavun'un cevabı onların hepsinin öldürülmesi olmuştur.

Bu makamda tama' (ümit etme) yakînen bekleme demektir. Bu aynen Hz. İbrahim'in (a.s.) şu sözü gibidir: "Kuvvetle ümit ettiğim şey Rabbimin kıyamet günü benim hatalarımı bağışlayacağıdır." (Şuara, 26/82). Burada aynı zamanda zan ihtimali de vardır. Zira kişi gelecekte ne olacağını bilemez.

Bu ayetin bir benzeri şu ayettir: "Sihirbazlar şöyle dediler: Seni bize gelen apaçık mucizelere, bizi yaratana kesinlikle tercih edemeyiz. Artık neye hakim isen hükmünü ver. Sen hükmünü ancak bu dünya hayatında geçirebilirsin. Biz günahlarımızı ve bizi zorladığın sihirbazlığı bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah'ın sevabı daha hayırlı ve daha süreklidir." (Tâ-Hâ, 20/72-73). [\[8\]](#)

Hız. Musa (A.S.) İle Kavminin Kurtulmaları, Firavun İle Ordusunun Boğulması

52- Musa'ya: "Kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü takip edileceksiniz." diye vahyettik.

53- Firavun da şehirlere asker toplayacak kimseler gönderdi.

54- (Onlara şöyle dedi:) "Bunlar sayıları az basit bir topluluktur.

55- Ne var ki bizi öfkelenendiriyorlar.

56- Biz ise gerçekten ihtiyatlı bir kitleyiz." dedi.

57- Nihayet biz Firavun ve kavmini bahçelerden ve pınarlardan... (çıkardık).

58- Hazinelelden ve şerefli makamlardan uzaklaştırdık.

59- İşte böyle yaptık. Onlara İsrailoğulları'nı mirasçı kıldık.

60- Firavun ve kavmi güneş doğarken onların peşine düştüler.

61- İki topluluk birbirlerini görünce Musa'nın taraftarları: 'İşte yakalandık.'" dediler.

62- Musa: "Hayır, şüphesiz Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu gösterecektir." dedi.

63- Bunun üzerine biz Musa'ya: "Asan ile denize vur." diye vahyettik. Bir anda deniz yarılıverdi. Her bir kısmı kocaman bir dağ gibi oldu.

64- Geriden gelenleri de oraya yaklaştırdık.

65- Musa'yı ve onunla beraber olanların tamamını kurtardık.

66- Sonra diğerlerini de suda boğuverdik.

67- Bunda elbette bir ibret vardır. Fakat çokları yine de iman etmediler.

68- Şüphesiz senin rabbin Aziz'dir (her şeye galiptir), Rahim'dir (çok merhametlidir).

İsrailoğulları'nın Mısır'dan Çıkma Hazırlığı

Müfessirlerin belirttiklerine göre Hz. Musa (a.s.) Mısır diyarındaki ikame müddeti uzayınca ve orada böbürlenene ve inatçılık yapan Firavun ve adamlarına karşı Allah'ın hüccetlerini ve burhanlarını ortaya koyunca onların önünde azap ve işkence etmekten başka yol kalmadı.

Bunun üzerine Allah Tealâ Hz. Musa'ya İsrailoğullarını geceleyin Mısır'dan çıkarmasını ve onlarla birlikte gitmesini emretti. Hz. Musa (a.s.) Rabbi-nin emrettiği şeyi yerine getirdi. İsrailoğulları, Firavun kavmine:

- Bizim bu gece bayramımız var, diyerek onlardan pek çok emanet altın takılar aldılar. Hz. Musa ile İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkışları ayın doğduğu vakitteydi.

Hz. Musa (a.s.) Hz. Yusufun kabrini sormuş İsrailoğulları'ndan yaşlı bir kadın bu kabri göstermişti. Hz. Musa (a.s.) O'nun tabutunu alıp beraberinde götürdü. Çünkü Hz. Yusuf (a.s.) İsrailoğulları Mısır'dan çıktıkları zaman kendisini de beraberlerinde götürmelerini vasiyet etmişti. [\[9\]](#)

Açıklaması

"Biz Musa'ya: Kullarımı geceleyin al götür, mutlaka takip edileceksiniz, diye vahyettik."

Allah, Musa'ya kavmi olan İsrailoğulları'yla birlikte geceleyin deniz yönünde yürümelerini emretti. Musa da böyle hareket etti. Allah onlara Firavun ve kavminin kendilerini takip edeceklerini bildirdi. Nihayet sabahleyin onları izlediklerinde de Hz. Musa ve kavmi ilerlemişti. Denize ulaşmadan önce Firavun kavmi onlara erişemediler. Hz. Musa ve kavmi denize girdiler. Firavun ve ordusu da aynı yoldan denize girdiler ve yolun iki tarafındaki dalgalar onları tamamen kapladı ve toptan suda boğuldular.

İsrailoğulları'nın Mısır'daki ikameti 430 yıl sürdü. Mısır'dan çıkış gecesi ebediyete kadar onların "Fash Bayramı" idi. İbni Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği gibi onların sayıları 600.000 yaya idi.

"Firavun da şehirlere asker toplayacak kimseler gönderdi." Yani Firavun ve kavmi sabaha erip İsrailoğullarının çıktığını öğrenince bu durum onu öfkelenirdi ve İsrailoğulları'na karşı kızgınlığı arttı. Derhal Mısır şehirlerine ordu toplayacak temsilci ve görevlileri gönderdi.

Firavun kavmini kendisiyle beraber takibe çıkmaya teşvik etmek için manevî takviye üslûbunu kullandı ve İsrailoğulları'nı şu üç sıfatla nitelendirdi:

1- "Bunlar sayıları az, basit bir topluluktur." Yani İsrailoğulları küçük bir guruptur. Dolayısıyla onları takip etmek, esir etmek, öldürmek ya da itaatkâr etmek zor değildir.

2- "Onlar bizi öfkeleniriyorlar." Onlar her zaman bizi kızdırıyorlar ve fitne ve anarşi

sebebiyle bizi daraltıyorlardı. Onlar mallarımızı götürdüler, bizim kulluğumuzdan çıktılar ve dinimize muhalefet ettiler.

3- "Biz ise gerçekten ihtiyatlı bir kitleyiz." Yani hepimiz ihtiyatımızı ve hazırlığımızı yaptık, askeri açıdan hazırlıklıyız. Ben onları kökten yok etmek ve köklerini kazımak istiyorum.

Büyük bir ordu toplandı. Ne Firavun'un ordusunu ne de İsrailoğullarının sayısını tespit eden sahih bir rivayet bulunmaktadır. Fakat kesin olan husus İsrailoğullarının sayısının Firavun'un ordusunun sayısından daha az olduğudur.

"Nihayet biz Firavun ve kavmini bahçelerden ve pınarlardan, hazinelerden ve şerefli makamlardan uzaklaştırdık." Yani onların kalplerinde Mısır'dan çıkış sebebini yerleştirdik. Onlar nimetlerden cehenneme çıktılar. Yemyeşil bağları ve bahçeleri, akan ırmakları, yeryüzünde depolanmış hazinelerde biriktirilmiş mallar, yüksek köşkleri, lüks evleri, dünyada büyük mevkileri ve mülkleri :erk ettiler.

"İşte böyle yaptık. Onlara İsrailoğullarını mirasçı kıldık."

Yani durum gerçekten dediğimiz gibi olmuştur. Mısır'dan çıkarmamız tavsif ettiğimiz şekilde olmuştur. Biz İsrailoğullarını bu servetlere vâris kıldık. Kölelikten hürriyet, istiklâl, refah ve nimetlere kavuştular.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Hakaretlere maruz bırakılmış o kavmi de bereketli kıldığımız yerin doğularına ve batılarına mirasçı kıldık." (A'raf, 7/137).

"Biz yeryüzünde horlanan kimselere lütufta bulunalım, onları önderler kılalım, onlara varis kılalım istiyoruz." (Kasas, 28/5).

"Firavun ve kavmi güneş doğarken onların peşine düştüler." Yani Firavun ve kavmi İsrailoğullarına güneş doğarken Süveyş Körfezi'nde ulaştılar.

İşte bu anda İsrailoğulları korkuya kapıldılar. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"İki topluluk birbirlerini görünce Musa'nın taraftarları "İşte yakalandık." dediler." Yani bu iki taraftan her biri diğerini görünce, yok olmayı yakînen anlayan İsrailoğulları şöyle dediler: Firavun ve orduları bize eriştiler, bizi öldürecekler. Yahut biz takip edildik, onların elinde öleceğiz.

Hz. Musa (a.s.) İsrailoğullarını mutmain kıldı ve onların gönüllerini sa-kinleştirdi, şöyle dedi: "Hayır, şüphesiz Rabbim benimle beraberdir. Bana kurtuluş yolunu

gösterecektir."

Musa dedi ki: Hayır onlar bize erişemeyeceklerdir. Rabbim koruması ve yardımıyla bizimle beraberdir. O, beni onlardan kurtuluş ve selâmet yoluna ulaştıracaktır. Onlara karşı bana yardım edecektir.

Cenab-ı Hak Hz. Musa'ya vahyini şöyle anlattı: "Bunun üzerine biz Musa'ya: Asan ile denize vur, diye vahyettik. Bir anda deniz yarılıverdi. Her bir kısmı kocaman bir dağ gibi oldu." Yani Allah Musa'ya asâsıyla denize vurmasını emretti. Musa da asâsıyla denize vurdu. Asasında Allah'ın kendisine ihsan ettiği mucizesi vardı. Bunun üzerine deniz bir anda on iki yol olarak yarılıver-di. Suyun hareket etmeksizin yan tarafa ayrılan herbir parçası büyük bir dağ gibi olmuştu. Hava ve güneşle kuruyan yollar İsrailoğullan'nın torunları sayısınca idi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar için denizde kuru bir yol ayır. Yakalanacağım diye korkma, çekinme." (Tâ-Hâ, 20/77).

"Geriden gelenleri de oraya yaklaştırdık." Geriden gelen Firavun ve ordusunu denize yaklaştırdık. Onlar da İsrailoğullan'nın izini takip ettiler.

"Musa'yı ve O'nunla beraber olanların tamamını kurtardık. Sonra diğerlerini de suda boğuverdik." Musa'yı, İsrailoğulları'nı ve dinlerinde onlara tabi olanları kurtardık. Bunlardan hiçbir kimse helak olmadı. Firavun ve ordusu ise suda boğuldular. Onlardan ise hiçbir kimse geriye kalmadı.

"Bunda hiç şüphesiz büyük bir ibret vardır." Yani bu kıssada ve buradaki hayret verici olaylarda Allah Tealâ'nın kudretine, Hz. Musa'nın doğruluğuna, Allah'ın mümin kullarının kurtuluşuna ve kâfirlerin helak olacağına delâlet eden ibret, öğüt ve mucizeler vardır.

"Fakat onların çoğu yine de iman etmediler." Yani kıptîlerden Mısır'da kalanların çoğu ve yine İsrailoğulları'nın pek çoğu iman etmediler. Bu mucize imana teşvik etmektedir. Buna rağmen İsrailoğulları bunu yalanladılar, buzağayı ilâh edindiler. Biz Allah'ı açıktan görmedikçe sana iman etmeyiz, dediler.

Bu ayetlerde Allah'a ve peygamberlerine imana delâlet eden mucizeler ve kudret delilleri ortaya konulduğu halde Rasulullah'ı (s.a.) gam ve üzüntüye boğan kavminin yalanlamalarına karşı O'na bir tesellidir.

"Şüphesiz senin Rabbin Azizdir, Rahim'dir." Allah Tealâ düşmanlarından mutlaka intikam alacaktır, Allah dostları olan mümin kullarına da merhamet edecektir.

Bu, ayet yakın gelecekte Peygamberimiz'e (s.a.) verilen bir zafer müjdesidir. [\[10\]](#)

Putlara Tapmanın Reddedilmesi, İbadete Lâyük Rabbin Sıfatlarının Beyan Edilmesi

69- (Ey Muhammedi) Sen ümmetine İbrahim'in kıssasını da anlat.

70- Hani İbrahim babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz?" demişti.

71- Onlar da: "Putlara tapıyoruz. Onlara ibadetten hiç ayrılmıyoruz." demişlerdi.

72- İbrahim onlara: "(Bu putlar) Dua ettiğiniz zaman sizi duyarlar mı?

73- Yahut size fayda temin edebilir, ya da zarar verebilirler mi?" dedi.

74- Onlar: "Hayır, biz atalarımızı bu şekilde yapar bulduk." dediler.

75- İbrahim şöyle dedi: "Görüyor musunuz, nelere tapıyorsunuz?

76- Sizler ve eski atalarınız!

77- Zira âlemlerin rabbi müstesna bütün bunlar benim düşmanlarımdır.

78- Beni yaratan ve bana hak yolu gösteren Allah'tır.

79- Beni yediren de içiren de O'dur.

80- Hastalandığım zaman bana şifa veren de O'dur.

81- Beni öldürecek, sonra da diriltecek olan O'dur.

82- Ceza gününde kusurlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur."

Açıklaması

Bu bölüm muvahhidlerin önderi Hz. İbrahim (a.s.) ile kavmi arasındaki kıssanın birinci bölümüdür. Kıssanın konusu kavminin Allah Tealâ'ya ibadetle birlikte putlara tapmalarının reddedilmesi ve kendisine ibadet vacip olan Rab-bin sıfatlarının beyan edildiği bir bölümdür. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Sen ümmetine İbrahim'in kıssasını da anlat." Yani Ya Muhammedi ihlâs, Allah'a güven ve hiçbir ortak koşmadan yalnız Allah'a kulluk etmek, şirkten ve şirk ehlerinden uzak durmak hususunda Hz. İbrahim'e (a.s.) uymaları için sen ümmetine Hz. İbrahim'in (a.s.) kıssasını anlat. Çünkü Allah Tealâ İbrahim'e küçüklüğünden büyüklüğüne kadar hidayet ihsan etti. Yaşlandığı zaman kavminin putlara tapmasına karşı çıktı. Babasına ve kavmine:

- Bu taptıklarınız da nedir? Nedir bu hiç durmadan tapındığınız heykeller? diyor, böylece onların taptıklarının ne şariat ne de akıl nazarında ibadete lâayık olmadığına dikkat çekiyordu.

Kavmi de O'na puta taptıklarını itiraf ederek ve gönüllerindeki sevinci ve bu durumdan iftihar ettiklerini ortaya koyarak cevap veriyorlardı:

- Biz putlara tapıyoruz. Hem onlara ibadetten de gece-gündüz hiç ayrılmıyoruz.

Hz. İbrahim onların bu davranışlarından hayret ederek ibadetlerinin faydası hakkında onlarla tartıştı.

"İbrahim şöyle dedi: (Bu putlar) siz dua ettiğiniz zaman sizi duyarlar mı? Yahut size fayda temin edebilir, ya da zarar verebilirler mi?" Eğer bu olmazsa hiçbir amacı olmayan ibadetin faydası nedir? Biraz düşünür müsünüz? Yaptıklarınız hakkında fikir yürütür müsünüz? Vasfı bu olan şeylere tapınmayı nasıl normal görebiliyorsunuz?

"Kavmi İbrahim'e: Hayır, biz atalarımızı bu şekilde yapar bulduk dediler." Onlar Hz. İbrahim'in hüccetini reddedecek sadece babalan ve ataları körükö-rüne taklit etmeye sarılmaktan başka ikna edici bir cevap bulamamışlardı. Putlara tapmalarını ve onları takdis etmelerini normal kılacak, kabul edilebilecek bir hüccetleri, delilleri yoktur. Bu ayet inançları hususunda taklitçiliğin asılsız ve çürüklüğüne ikna edici aklî deliller ortaya koymanın gerekliliğine en kuvvetli delildir. Çünkü Allah onların bu ifadelerini kâfirlerin yolunu kötülemek ve onların metodunu reddetmek için nakletmektedir.

Hz. İbrahim (a.s.) kavmini azarlamak ve onlara meydan okumak hususunda daha da güçlenmişti.

"İbrahim onlara şöyle dedi: Sizler ve eski atalarınız nelere tapıyorsunuz, görüyor musunuz? Zira âlemlerin rabbi müstesna bütün bunlar benim düşma-nımdır." Bana sizin, babalarınızın ve dedelerinizin eski zamandan şu ana kadar geçmişlerinizin tapıldığı şeylerin durumundan haber verin. Bu ibadet hiçbir şey gerçekleştirdi mi? İşitmeyen ve konuşamayan bu cansız putlar kendilerine tapanların ibadetine lââyık oldular mı? Eğer bu putların bir etkileri varsa bana bir kötülük veya eziyet yapsınlar. Zira ben onların düşmanıyım, onlara ibadet etmiyorum. Onlara aldırış etmiyorum. Onlar hakkında fikir yürütmüyorum dedi. Bu ifade Hz. İbrahim'in (a.s.) putlara tapınmakla alay etmesidir. Onların taptıkları şeyin doğruluğunu reddeden yüksek sesli bir meydan okumadır.

Ancak beni yaratan ve bana rızık veren âlemlerin rabbidir. O dünya ve ahirette benim yardımcımdır. Kendisine kullukta bulunduğum, azameti ve izzetine hürmet ederek eğildiğim O'dur. Benim putlara tapınmam düşmana tapınmam demek olur. Bunun için bundan kaçındım. Bütün hayrın elinde olduğu kimseye ibadette bulunmayı tercih ettim.

Bu Hz. İbrahim'in (a.s.) kendi nefesine nasihati idi. Bu onlar için kabule daha lââyık ve dinlemeye daha teşvik edici bir metod idi.

Bu tıpkı Hz. Nuh'un (a.s.) şu sözü gibidir: "Siz ve ortaklarınız artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın ki sonradan bu işiniz size hiçbir tasa olmasın. Sonra hükmünüzü bana icra edin. Bana mühlet de vermeyin." (Yunus, 10/71).

Yine Hud (a.s.) şöyle demişti: "Ben Allah'ı hakikî şahit gösteririm ve siz de şahit olun ki ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak tutmakta devam ettiğiniz şeylerden kesinlikle uzağım. Artık bana hep birlikte istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin." (Hud, 11/54-55).

Daha sonra Hz. İbrahim (a.s.) kendisinin ancak şu beş sıfatı taşıyan varlığa ibadet edeceğini tekrar vurguladı. Bu beş sıfat şunlardır:

1- "Beni yaratan beni hidayete erdirir." O beni ve benden başka yaratıkları yaratan, yoktan var eden, eşsiz bir şekilde meydana getirendir. Beni daima dünya ve ahirette hayır bulunan şeylere ileten O'dur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O her şeyi yaratıp düzenine koyandır. O takdir eden ve yol gösterendir." (A'lâ, 87/2-3). O en güzel şekilde takdir eden yaratıcı ve yaratıkları en güzel şekilde düzenleyen ve bütün mah-lûkata yol gösterendir. Her şey O'nun takdir ettiği şekilde hareket eder.

2- "Beni yediren de içiren de O'dur." Yani beni yaratan ve ihsan ettiği semavî ve dünyevî vesilelerle bana rızık veren, yağmuru yağdıran, bununla toprağa canlılık veren ve topraktan kullarına rızık olarak çeşitli meyveleri çıkaran, hayvanları ve diğer varlıkları var

eden, insanoğluna yiyecek, içecek ve rı-zıklanıyla ilgili her şeyi yeteri kadar temin eden O'dur.

3- "Hastalandığım zaman bana şifa veren de O'dur." Benim başıma bir hastalık geldiği zaman kendi tarafından şifa vererek bana ikramda bulunan O'dur.

Hastalık da, şifa da hepsi Allah tarafından olduğu ve her ikisinin de Allah'ın kaza ve kaderiyle meydana geldiği halde, Hz. İbrahim (a.s.) Allah'a karşı edepli davranarak hastalığı kendi nefesine nispet etmiş, "beni hasta eden Allah" ifadesini kullanmamıştır.

Nitekim Cenab-ı Hak namaz kılan kimseye: "Bizi doğru yola ilet" (Fatiha, 1/6) demesini emretmiş, sonra da "Gazaba uğrayanların yoluna değil..." (Fatiha, 1/7) buyurmuştur.

Fatiha'da hidayete erdirmek ve nimet vermek Allah Tealâ'ya isnat edilmiş, edebe riayet edilerek gazabın faili hazfedilmiş, delâlet ise beşere nispet edilmiştir.

Nitekim Musa'nın hizmetçisi: "Bana bunu ancak şeytan unutturdu." demiştir. (Kehf, 18/63). Cinler de 'Yeryüzünde bulunanlara şer mi murad edildi yahut Rableri onlara hidayet mi murad etti, bilmiyoruz." (Cin, 72/10). demişlerdir.

Burada da Hz. İbrahim (a.s.) hastalığı kendisine izafe etmiştir. Yani bir hastalığa yakalandığım zaman takdir ettiği sebeplerle bana şifa vermeye Allah'tan başka kimse kadir olamaz, demiş gibidir.

4- "Beni öldürecek sonra da diriltecek olan O'dur." Yani dirilten ve öldüren O'dur. Buna O'ndan başka hiçbir kimse muktedir değildir. Çünkü yoktan var eden sonra da tekrar diriltecek olan O'dur. Bundan murad dünyadaki öldürme ve ahiretteki diriltme ve yeniden yaratmadır. Bunun delili "sümme (sonra)" kelimesiyle atfedilmiş olmasıdır.

5- "Ceza gününde benim kusurlarımı bağışlayacağını kuvvetle ümid ettiğim de O'dur." Yani kıyamet günü benim günahımı örteceğini umduğum O'dur. Çünkü dünya ve ahirette günahları bağışlamaya muktedir olan O'ndan başka hiçbir kimse yoktur. Nitekim O şöyle buyurmaktadır: "Allah'tan başka kim günahları bağışlayabilir?" (Âl-i İmran, 3/135).

Hz. İbrahim (a.s.) bu konuda kesin inançlı olduğu halde "atma'u" (=kuv-vetle ümid ediyorum) demiştir. Çünkü Allah hiçbir kimse lehine hiçbir şey de mecburi değildir. Ümid ve zan ifadelerinin kullanılması sevap vermenin ve azabı kaldırmanın Allah tarafından bir lütuf ve nimet olduğuna işaret etmektedir.

Hz. İbrahim (a.s.), peygamberler hatalardan kesinlikle münezzehe oldukları halde kendi nefesine hatayı isnat etmiştir. Bununla kendisinden sadır olan ve evlâ olana aykırı olan ameli "hata" olarak adlandırmak ve bunun kendisine göre çok büyük bir amel olduğuna işaret etmek istemiştir. Hatalar dünyada bağışlandığı halde hatanın bağışlanmasını "din günü" ne bağlamıştır. Çünkü bu bağışlamanın eseri din gününde ortaya çıkmaktadır.

Hz. İbrahim (a.s.) duasında "En yağfira lî" derken bu hatanın bağışlanması benim için, sadece bana raci olan bir şey içindir, manasına "lî" kelimesini kullanmıştır.

Özetle: İbrahim'in (a.s.) kendisinin bağışlandığını bildiği halde bu şekilde dua etmesi kulluğunu ortaya koymak içindir.

Sahih-i Müslim'de Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ediliyor:

- Ya Rasulallah! İbni Cüd'an cahiliyette akrabasını ziyaret ediyor ve yoksulu doyuruyordu. Bunun ona faydası var mıdır? dedim. Peygamberimiz (s.a.):

- Fayda vermez. Çünkü o bir gün bile "Ey Rabbim din günü hatalarımı bağışla." demedi, buyurdular.

"Din günü" kulların amellerinin karşılığını göreceği gündür. [\[11\]](#)

Hz. İbrahim'in (S.A.) Duası İhlâslı Ve Allah'a Yönelenlerin Duasıdır

83- Ey Rabbim! Bana hikmet bahşet ve beni salihlere kat.

84- Beni benden sonrakilerin sadık lisanına nasip eyle.

85- Beni "Naîm" cennetine mirasçı olanlardan kıl.

86- Babamı da bağışla. Çünkü o sapıklardandır.

87- Diriltilecekleri gün beni rezil etme.

88- O gün ne mal, ne de evlât fayda verecektir.

89- Ancak Allah'a tertemiz bir kalple varan kimse müstesna.

Açıklaması

Hiz. İbrahim (a.s.) bu dualar içinde kendini seçilmiş hayırlı kullardan kılacak hususları hem gelecek nesillere öğretmekte hem de bunlara uyulması için Rabbinden niyaz etmektedir. Bu hususlar şunlardır:

1- "Ey Rabbim! Bana hikmet bahşet." Yani, ya Rabbi bana sıfatlarını tanımak için kendisiyle kalbimi nurlandıracağın bilgi, anlayış ve ilmi, kendisiyle amel etmem için hakkı ve doğruyu idrak etmeyi nasip eyle.

2- "Beni salihlere kat." Yani salâh hususunda kâmil olanlar, günahların küçüğü ve büyüğünden sakınan kimseler zümresine girmem için beni taatine muvaffak kıl.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) vefatı anında üç defa "Allah'ım! Yüce dostum ." demiştir. Yine Peygamberimiz (s.a.) duasında "Allah'ım bizi müslüman olarak yaşat. Müslüman olarak öldür ve bizi rezil olmaksızın, değişmeksizin sa-lihler arasına kat." diye niyazda bulunmuştur.

Allah Hiz. İbrahim'in (s.a.) duasını kabul etmiştir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki O salihlerdendir." (Ankebut, 29/27).

3- "Bana benden sonrakilere de sadık lisan nasip eyle." Yani, bana benden sonra güzel bir anma nasip eyle. Salih amele muvaffak kılınmam sebebiyle dünyada bu güzel övgü ile anılayım, hayırda bana uyulsun, diye niyaz etti.

Allah da O'nun duasını kabul etti. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sonra gelenler arasında ona iyi bir nam bıraktık. İbrahim'e selâm olsun. Biz iyi hareket edeni işte böyle mükâfatlandırırız." (Saffat, 37/108-110).

Mücahid ve Katade diyor ki: Sadık lisan güzel övgü demektir.

Bütün ümmetler Hiz. İbrahim'in (a.s.) sevgisi ve O'nun dindeki önderliği hususunda

ittifak etmişlerdir.

Hız. İbrahim (a.s.) dünya saadetini talep ettikten sonra ahiret sevabını talep ederek şöyle dua etti:

4- "Beni "Naîm" cennetinin varislerinden eyle." Yani, varisin dünyada başkasının mirasından yararlandığı gibi beni de cennetin hayırlarından ve nimetlerinden istifade eden cennet ehlinden kıl.

Hız. İbrahim (a.s.) kendisi için dünyevî ve uhrevî saadeti talep ettikten sonra velinimeti ve varlığının sebebi olan babası için de bunları talep etmiş ve şöyle dua etmiştir.

5- "Babamı da bağışla. Çünkü o sapıklardandır." Yine O: "Ey Rabbimiz! Beni ve anne-babamı bağışla." (İbrahim, 14/41) diye dua etti. O'nun günahlarını bağışla ve onu tevbe ve islâma muvaffak kıl. Çünkü o hidayet ve hak yoldan sapmıştır. Yani müşriktir. Bu, daha önce Hız. İbrahim'in ona vaad ettiği duayı yerine getirmek için yaptığı duadır, babasının Allah düşmanı olduğu ortaya çıkmadan önce yaptığı duadır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"İbrahim'in babasına olan istiğfarı ancak ona verdiği bir vaaddan dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın bir düşmanı olduğu kendisine iyice belli olunca o bundan uzaklaştı. İbrahim cidden pek çok niyaz eden ve gerçekten sabırlı bir zat idi. "(Tevbe 9/114).

Hız. İbrahim (a.s.) daha sonra ahirette tam bir bağışlanma talep ederek şöyle dua etti:

6- "İnsanların diriltileceği gün beni rezil etme." Yani ihmal ettiğim şeye karşı azarlama ile ya da mirasçının derecesinin noksanlığı ile rüsvay eyleme. Beni kıyamet günü ilk ve son bütün yaratıkların diriltileceği gün horlanmaktan, rezil ve rüsvay olmaktan koru. Bu dua Hız. İbrahim'in (a.s.) dehşeti şiddetli günde, huzura, kurtuluşa ve kemale ulaşma noktasındaki aşırı arzusudur. O bu günü şöyle tavsif etmektedir:

"O gün ne mal, ne de evlât fayda verecektir. Ancak Allah'a tertemiz bir kalple varan kimse müstesna." Yani o gün yeryüzü dolusu altını feda etse bile, malın kişiyi Allah'ın azabından kurtaramayacağı, yeryüzünde bulunan kimselerin tamamını feda etse bile evlâdın kişiyi Allah'ın azabından kurtaramayacağı gündür. O gün sadece Allah Tealâ'ya iman, dinde ihlâsla ibadet etme, şirk ve şirk ehlinden uzaklaşma fayda verebilir.

"Selim kalb"den murad fasit inançlardan ve rezil huylardan ve küfür, şirk ve nifak

başta olmak üzere bütün günahlara meyletmekten uzak olan tertemiz bir kalptir.

Said b. Müseyyeb (r.a.) diyor ki: "Selim kalp, sağlıklı bir kalptir. Müminin kalbi böyledir. Çünkü kâfirin ve münafığın kalbi hastadır. Allah Tealâ buyuruyor ki: "Onların kalplerinde hastalık vardır." (Bakara, 2/10). [\[12\]](#)

Kıyamet Gününün Vasıfları Allah'ın Sevap Ve Cezası, Müşriklerin Pişmanlıkları

90- (O gün) Cennet takva sahiplerine yaklaştırılır.

91- Cehennem de (Allah'a isyan eden) azgınlara açılıp gösterilir.

92- Onlara: "Allah'ı bırakıp da, taptıklarınız nerede?"

93- (O putlar) size yardım edebiliyorlar mı? Yahut kendilerine yardımları dokunuyor mu?" denilir.

94- Hepsi tepetaklak cehenneme atılacaklardır. Hem o sahte ilâhlar, hem o azgınlar...

95- Hem de bütün İblis taraftarları...

96- Onlar cehennemde çekişecek ve şöyle diyeceklerdir:

97- "Allah'a yemin olsun ki, biz apaçık bir sapıklık içindeymişiz.

98- Biz sizi âlemlerin rabbi ile bir tutmuşuz.

99- Bizi ancak mücrimler saptırdı.

100- Artık şimdi bizim ne şefaathçilerimiz var!

101- Ne de candan bir dostumuz var!

102- Keşke dünyaya geri dönüşümüz olsa da iman edenlerden olsak!"

103- Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu yine de iman etmediler.

104- Şüphesiz ki rabbin Azizdir, Ra-him'dir.

Açıklaması

Hız. İbrahim (a.s.) kıyamet gününü şu üç vasıfla nitelemiştir.

1- "(O gün) Cennet takva sahiplerine yaklaştırılır. Cehennem de (Allah'a isyan eden) azgınlara açıkça gösterilir."

Yani kıyamet günü cennet saadet içinde bulunacak olan takva sahiplerine yaklaştırılır. Cennete bakarlar ve dünyada işledikleri salih ameller sebebiyle sevinçli ve müjdeli hayatı yaşamak için derhal girerler. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurur: "Cennet takva sahiplerine uzak değil, yaklaştırılır" (Kâf, 50/21).

O gün yine cehennemin ortaya konulduğu ve haktan sapan bedbaht kâfirlere açıkça gösterildiği gündür. Kâfirler cehennemi görürler ve dünyadaki bedbahtlıkları sebebiyle derhal gam ve üzüntü duyarak oraya düşeceklerini anlarlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlara şöyle denilir: Siz bu gününüze kavuşmayı nasıl unutmuş idiyseviz biz de sizi öylece (azapta) unutacağız. Sizin yeriniz ateştir. Size hiç yardımcılar yoktur." (Casiye, 45/34); "Onu yakından gördüklerinde inkâr edenlerin yüzleri kötü bir hale getirilmiş olur." (Mülk, 67/27).

Sonra da cehennemliklere bir azarlama ve tahkir olmak üzere şöyle nida edilir.

2- "Onlara: Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? (O putlar) Size yardım edebiliyorlar mı? Yahut kendilerine yardımları dokunuyor mu? denilir."

Yani nerede Allah'ı bırakıp da taptığınız putlar, heykeller ve sahte ilâhlarınız? Onlar size yardımda bulunmak gibi fayda verebiliyorlar ve sizi azaptan koruyabiliyorlar mı? Onların kendilerine yardım etmek ve kendilerinden azabı engellemek gibi bir faydalan var mı? Bu ikisi de meydana gelmemektedir. Zira bunlar ve sahte ilâhları, ateş yakıtı ve cehennem odunudurlar. Onlar cehenneme gireceklerdir.

"Hepsi tepetaklak cehenneme atılacaklardır. Hem o sahte ilâhlar, hem de o isyankâr azgınlar... Hem de bütün İblis taraftarları..."

Bu sahte ilâhlar ve onlara tapanlar, liderler ve onlara uyanlar cehenneme tekrar tekrar, üstüste atılacaklar. Nitekim onlarla birlikte insan ve cinlerin isyankârlarından İblis taraftarlarının ilki ve sonuncusu cehenneme atılacaktır. Önce sahte ilâhların cehenneme atılmaları, isyankâr azgınların onların bu kötü durumlarını görmeleri ve kurtuluştan ümit kesmeleri içindir.

3- "Onlar cehennemde (taptıkları sahte ilâhlarla) çekişerek şöyle diyeceklerdir: Allah'a yemin olsun ki, biz apaçık bir sapıklık içinde imişiz. Biz sizi âlemlerin rabbi ile bir tutmuşuz."

Azgınlık içinde olan insanlar ve cinler taptıkları sahte ilâhlar ve bu tapınmaya davet eden şeytanlarla son derece öfkeli bir tartışma ve çekişme halinde olacak ve şöyle diyeceklerdir: Allah'a yemin olsun ki, biz sizi -putları, taşları, melekleri ve bazı insanları- ibadet ve emre itaat hususunda âlemlerin rabbiyle bir tuttuğumuz için gayet açık ve bariz olarak haktan sapma içine düşmüşüz. "Bu bir gerçektir. Cehennemliklerin birbirleriyle çekişmesidir." (Sâd, 38/64).

Bu gerçekten bir hitaptır. Onların şu sözleri buna delildir:

"Bizi ancak mücrimler saptırdı." Yani gerçek şudur ki: Bizi bu büyük hataya şeytanlar, liderler ve başkanlardan mücrim kimseler davet etmişlerdir:

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Ey Rabbimiz! Gerçekten biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk. Onlar da bizi (doğru) yoldan saptırdılar." (Ahzab, 33/67). Bugün onların yalancı vaadleri ve sahte emelleri sebebiyle iflas ettik.

Cenab-ı Hak bu durumu şöyle anlatıyor: "Artık şimdi bizim ne şefaathçilerimiz var, ne de samimî bir dostumuz var!" Yani dün şefaathçi ve arkadaş olarak saydığımız kimselerden bize şefaath edecek hiçbir şefaathçi, bizim işimizle ilgilenecek hiçbir sevgili dostumuz yoktur. Çünkü putlar hakkında Allah katında şefaathçi olacıklarına ve bu putların kendilerine kurtuluş vaadinde bulunan insan şeytanlarından arkadaşları olduğuna inanıyorlardı. Allah Tealâ onların bu husustaki sözlerini şöyle naklediyor: "Şimdi bizim için şefaathçilerden var mıdır ki bize şefaath etsinler yahut geriye döndürülür müyüz ki, önceki yapmış olduğumuzdan başkasını yapalım." (A'raf, 7/53). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Samimî dostlar o gün birbirlerine düşmandırlar. Ancak takva sahipleri müstesna." (Zuhruf, 43/67.)

"Keşke dünyaya geri dönüşümüz olsa da iman edenlerden olsak!" Yani keşke dünyaya geri dönsek de bir ve yalnız olan, ortağı bulunmayan Rabbimiz Allah'a iman etsek, O'nun değerli peygamberlerine iman etsek, daha önce yapmış olduğumuz amellerden farklı olarak salih amel işlesek! derler. Ama bu yalan ve aldatmacadır. Nitekim Cenab-ı Hak onlar hakkında bunun zıddını bildirdi: "Eğer onlar (dünyaya) geri çevrilseler nehyolundukları şeye dönerlerdi. Şüphesiz kî onlar yalancıdırlar." (En'am, 6/28). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz onlara acıyıp da kendilerinde bulunan sıkıntıyı giderecek olursak yine azgınlıklarında başıboş dolaşacaklardır." (Müminûn, 23/75).

"Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu yine de iman etmezler."

Yani bu zikredilen Hz. İbrahim (a.s.) kıssasında Hz. İbrahim'in (a.s.) kavmini protesto etmesinde ve Allah'ın birliği hakkında kavmine karşı hüccetler ortaya koymasında, onlara karşı galibiyetinde ve cehennemliklerin birbirleriyle çekişmelerinde büyük bir ibret ve öğüt, Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'n-dan başka hiçbir mabud olmadığına, O'ndan başka hiçbir rab bulunmadığına gayet açık ve bariz bir delil vardır. Ne var ki Hz. İbrahim kavminin çoğu Allah'a ve Rasulü'ne iman etmediler.

Bu ayetlerde deliller ortaya konduğu ve mucizeler açık olduğu halde kavminin yalanlaması ve Onun davetinden yüz çevirmesi şeklinde karşılaştığı hususlarda Peygamberimiz (s.a.) teselli edilmektedir.

"Şüphesiz ki rabbın Azizdir, Rahimdir." Hidayete ermeleri için seni onlara göndermekle lütufta bulunan rabbın onlardan intikam almaya da kadirdir. Acele olarak helak etmemesi sebebiyle onlara karşı çok merhametlidir. İtaatkâr müminlere de çok merhametlidir. [\[13\]](#)

Hz. Nuh İle Kavmi Kıssası:

105-122. ayetler

Açıklaması

Bu kıssa, Hz. Nuh (a.s.) ile kavminin kıssasıdır. Hz. Nuh (a.s.) putlara ve heykellere tapınıldıktan sonra Allah'ın yeryüzüne gönderdiği ilk rasuldür.

Hz. Nuh (a.s.) kavmini bundan nehyetmiş ve Rabbinin cezasının şiddetinden sakındırmıştı. Kavminin içinde 950 yıl kaldı. Kavmi kendisini yalanladı. Putperestliklerine devam ettiler. Allah onların Hz. Nuh'u yalanlamalarını bütün peygamberleri yalanlamaları olarak kabul etti. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Nuh kavmi (gönderilen) peygamberleri yalanladı. Bir zaman kardeşleri olan Nuh

şöyle demişti: "Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız?"

Yani Nuh kavmi Allah'ın peygamberlerini yalanladılar. Kardeşleri -içlerinden biri- olan Nuh onlara: "Siz Allah'tan başkasına tapınmak sebebiyle Allah'tan hiç korkmaz mısınız?" dediği zaman Nuh'un getirdiği Allah'ın birliğine hidayet ve putlara tapınmayı terk etmek hususunda O'nu yalanladılar.

Hız. Nuh'u yalanlamak bütün peygamberleri yalanlamak olarak kabul edilmiştir. Çünkü bir peygamberi yalanlayan bütün peygamberleri yalanlamış olur.

Ayette Hız. Nuh için "kardeşleri" ifadesi kullanılmaktadır. Zira Hız. Nuh (a.s.) içlerinden biri idi. Nitekim Araplar -meselâ- "Ey Temimoğullar'ının kardeşi" derler. Yani Ey lemimoğulları'nın içinden olan kişi demektir.

Hız. Nuh onların kötü fiillerinden dolayı onları korkuttuktan sonra kendini iki vasıfla tavsif etmektedir:

a) "Şüphesiz ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim." Yani ben Allah'ın size gönderdiği ve gönderildiği hususta güvenilir olan elçisiyim. Size Rabbimin mesajlarını hiçbir fazlalık ve eksiklik olmaksızın tebliğ ediyorum.

"O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin." Yani Allah'ın azabından korkun ve size emrettiğim Allah'ın birliği, O'na ibadet etmek ve O'na itaat etmek hususunda bana itaat edin.

Hız. Nuh (a.s.) "Allah'tan korkma" emrini O'na itaat etme emrinden önce zikretmiştir. Çünkü Allah korkusu O'na itaat etmenin illetidir. Bu, taatin temeli ve asıl sebebidir. Allah'tan korkma olmasaydı insanlar O'na itaat etmezlerdi.

b) "Ben bu davatime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin rabbine aittir." Yani size yaptığım bu nasihat için sizden herhangi bir karşılık talep etmiyorum. Bilakis bunun sevabını Allah Te-alâ nezdinde bekliyorum.

"O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin." Benim doğruluğum, iyilikseverliğim ve Allah'ın beni gönderdiği, bana emanet ettiği bu vazifedeki güvenilirliğimi sizler açıkça gördünüz.

Bu durumu te'kit etmek ve gönüllerine yerleştirmek için bu ifadeyi tekrar etti. Çünkü takva ve taat dinin esasıdır. Fakat birincinin illeti olarak onların aralarında "güvenilir" olmasını gösterdi, ikincinin illeti olarak "onların arzularını kesmek" olarak gösterdi.

Nuh kavmi O'nun hüccetinden kurtulacak ve O'nu tenkit edecek yol bulamayınca değersiz bir şüphe ortaya koydular ve şöyle dediler:

"Sana en düşük kimseler uymuş halde iken hiç biz sana iman eder miyiz?" Yani biz toplumdaki o değersiz, basit kimseleri örnek alarak sana iman edecek ve sana tabi olacak değiliz. Çünkü onlar en düşük insanlarımız, toplumun zayıfları ve fakirleridir. Biz ise mevki, servet ve nüfuz sahibi kimseleriz.

Bu şüphe son derece basit ve zayıf bir şüphe'dir. Çünkü Hz. Nuh (a.s.) zengin-fakir, şerefli-düşük, tanınan-tanınmayan, efendi-hizmetçi ayrımı olmaksızın bütün insanlara hidayet için gönderilmiştir. Peygamber genellikle müminlerin şahsî durum ve mertebelerini araştırmaz. Bu sebeple Hz. Nuh (a.s.) şöyle demiştir:

"Onların ne yaptıklarını ben ne bileyim?" Eğer onların yaptıkları bir şey varsa bunun hesabını görmek bana düşmez. Bu Rabbime aittir. Allah onların hesabını görecektir ve buna karşılık onların cezasını verecektir. Ben sadece bir uyarıcıyım. Ne hesap görücüyüm, ne de ceza vericiyim, Hassas şuur sahibi, samimî duyarlılık ve kavrayışlı bir akıl sahibi olmak suretiyle bunu bir düşünseniz! Fakat siz bunu bilmiyorsunuz. Bilgisizlik sizi nereye götürüyor ve yöneltiyorsa onunla beraber sürükleniyor, gidiyorsunuz.

Bundan maksat Nuh kavminin şüphelerini dağıtmak ve mümin insanların en fakiri ve soy-sop bakımından en basiti olsa bile müminin "değersiz" kelimesiyle anılmasını reddetmektir. Çünkü asıl zenginlik iman zenginliğidir ve asıl nesep takva nesebidir.

Hz. Nuh (a.s.) daha sonra onların bu ifadelerindeki bu kimseleri meclisinden uzaklaştırma ve kovma isteklerini reddederek şöyle buyurdu:

"Ben iman edenleri kovacak değilim. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." Yani Rablerine iman eden, bana tabi olan ve beni tasdik eden kimseleri kovmak benim şanıma, prensiplerime ve getirdiğim ulvî mesajıma yakışmaz. Ben ancak uyarıcı olarak gönderildim. Kim bana itaat eder, bana uyar ve beni tasdik ederse ister şerefli isterse basit, ister değerli isterse değersiz biri olsun benden olur, ben de ondan olurum. Ben, beni yalanlayanları ve beni kabul etmeyenleri kabul etmem. Kim kabul ederse o bana yakın, kim reddederse o benden uzak olur.

Hz. Nuh (a.s.) bu cevabıyla onları susturunca tehdit yoluna baş vurmaktan başka çare bulamadılar:

"Kavmi Nuh 'a şöyle dediler: Ey Nuh! Eğer bu davandan vazgeçmezsen muhakkak ki taşlananlardan olacaksın."

Kavmi Hz. Nuh'a: "Bizi dinine davet etmeyi bırakmazsan seni taş yağmuruna tutarız."

dediler.

Bu ifade kavminin kendisini taşla öldürmekle korkutmalarıdır. İşte o zaman Hz. Nuh (a.s.) onların iman etmelerinden ümit kestikten sonra Cenab-ı Hakk'ın izniyle onlara beddua etti ve Allah da O'nun bu niyazını kabul etti.

"Nuh şöyle dedi: Ey Rabbim! Kavmim beni yalanladı. Benimle onlar arasında hükmü ver. Beni ve benimle beraber olan müminleri kurtar."

Nuh dedi ki: Ya Rabbi! Kendilerini imana davet etmem hususunda kavmim beni yalanladı. Benimle onlar arasında hak ehline yardımcı olacak, batıl ve delâlet ehlini helak edecek adaletli bir hüküm ile hüküm ver. Beni ve benimle birlikte benim risaletime iman eden ve benim davetimi tasdik eden kimseleri azaptan kurtar. Nitekim bir başka ayette şöyle buyrulmaktadır: "Nuh Rabbine ben yenilgiye uğradım, bana yardım eyle diye dua etti." (Kamer, 54/10).

Dikkat edilirse bundan maksat Nuh'un Allah Tealâ'nın gaybı ve görünen âlemi en iyi bilen olduğunu bildiği için Ona kavminin yalanladıklarını bildirmek değildir. Fakat Nuh şunu ifade etmek istiyordu: Ben onlara bana eziyet ettikleri için beddua etmiyorum. Ben sadece senin için ve senin dinin için dua ediyorum. Çünkü onlar beni senin vahyin ve ilâhî mesajın hususunda yalanladılar.

"Benimle onlar arasında hükmü ver." ayetindeki "hüküm"den murad onlara azabın indirilmesidir. Çünkü Hz. Nuh bunun akabinde "Beni kurtar." diye dua etmişti.

Allah da onun duasını kabul edip şöyle buyurdu: "Bunun üzerine biz de Nuh'u ve o yüklü gemide onunla beraber olanları kurtardık. Sonra da geride kalanları suda boğduk."

Yani biz Nuh'u ve onun davetine iman edenleri, Allah'ı bir tanıyıp Ona itaat edenleri, puta tapmayı reddedenleri kurtardık. Onları insanlar, eşyalar ve çeşitli hayvanlarla dolu olan bir gemi içinde kurtuluşa erdirdik. Onun kavmini kurtardıktan sonra küfürleri üzerinde devam eden ve O'nun emrine muhalefet eden diğerlerini suda boğduk. Rivayete göre, kurtulanlar seksen kişi olup kırkı erkek, kırkı kadın idi.

"Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu yine iman etmediler." Yani müminlerin kurtarılıp kâfirlerin boğulmasında peygamberleri tasdik eden veya yalanlayan herkes için bir ibret ve öğüt vardır. Bizim ilâhî sünnetimiz daima peygamberleri ve onlara tabi olanları kurtarmak, onların ri-saletini yalanlayanları helak etmektir.

"Şüphesiz rabbin Azizdir, Rahimdir." Senin rabbin olan Allah son derece güçlüdür, üstünlük sahibidir. Kendisini inkâr edenlerden ve emrine muhalefet edenlerden intikam alandır. Kendisine itaat edenlere, kendisine yönelenlere ve tevbe edenlere karşı çok

merhametli olup onları cezalandırmayandır.

Hz. Hud (A.S.) İle Kavmi Kıssası

123- Âd de peygamberleri yalanladı.

124- Bir zaman kardeşleri Hud, onlara şöyle demişti: "Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız?"

125- Şüphesiz ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim.

126- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

127- Bu davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin rabbine aittir.

128- Siz her tepeye bir işaret (bina) kurup onunla mı eğleniyorsunuz?

129- Dünyada ebedî kalacağınızı umarak sağlam köşkler mi ediniyorsunuz?

130- Birini elinize geçirdiğiniz zaman ona zorbaca mı davaranıyorsunuz?

131- Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

132- Size bildiğiniz nimetleri bol bol veren Allah'tan sakının.

133- O size bol bol hayvanlar ve evlâtlar verdi.

134- Bahçeler... pınarlar... (verdi).

135- Doğrusu ben sizin için o büyük günün azabından korkuyorum."

136- Onlar (Âd kavmi Hud'a) şöyle dediler: "Öğüt versen de öğüt verenlerden olmasan da bizim için eşittir.

137- Bu durum öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir.

138- Biz öyle azaba uğratılacak kimselerden de değiliz, (dediler)."

139- Bu şekilde Hud'u yalanladılar. Biz de kendilerini helak ettik. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çoğu yine iman etmediler.

140- Şüphesiz ki Rabbin Azizdir (her şeye galiptir), Rahimdir (çok merhametlidir).

Açıklaması

"Âd" kavmi de gönderilen "peygamberleri yalanladı. Bir zaman kardeşleri Hud onlara şöyle demişti: Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız? Şüphesiz ben size gönderilen güvenilir bir elçiyim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben bu davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin rabbine aittir."

Yani Âd kabilesi de Allah tarafından gönderilen peygamberlerin peygamberliğini yalanladılar. Bir zaman Hz. Hud (a.s.) kavmine şöyle demişti:

Siz Allah'tan sakınmaz mısınız? O'nun azabından korkmuyor musunuz? Şüphesiz ben Allah tarafından olan risaletimde güvenilir bir elçiyim.

O halde emrettiği ve nehyettiği hususlarda Allah'tan korkun. Size emrettiğim ve nehyettiğim hususlarda bana itaat edin ki durumunuz düzelsin, dünyanız ve ahiretinizde saadete nail olasınız. Ben sizden peygamberliği tebliğ etmeye karşılık hiçbir ücret ve mal talep etmiyorum. Bununla hiçbir mevki ve makam arzu etmiyorum. Benim ecrim ve mükâfatım sadece Rabbime aittir. Şunu bir bilseniz! dedi. Ama kavmi Hz. Hud'u yalanladılar ve O'na eziyette bulundular.

Bu söz Nuh, Hud, Salih, Lût ve Şuayb peygamberlerin diliyle aynı şekilde ifade edilmiştir. Bununla Allah'ın birliğine, O'na itaate ve O'ndan başkasına tapınmayı terk etmeye davet eden peygamberlerin risalet birliğine dikkat çekilmektedir.

Daha sonra Hz. Hud (a.s.) onlarla üç hususu konuştu:

1- "Siz her tepeye bir bina kurup onunla mı eğleniyorsunuz?" Siz her yüksek yere

kuvvet, izzet ve zenginliğe alâmet olacak böbürlenmek için sağlam, muazzam ve göz kamaştırıcı bir bina inşa ediyorsunuz, bunu da bir ihtiyaç olduğu için değil, sadece oyun, eğlence ve güç gösterisi olarak yapıyorsunuz.

Bundan dolayı onların durumunu yadırgamıştı. Çünkü bu hem zaman kaybı, hem de bedenleri faydasız yere yormak hem de dünya ve ahirette fayda vermeyecek bir şeyle meşgul olmaktı.

2- "Dünyada ebedî kalacağınızı umarak sağlam köşkler mi ediniyorsunuz?" Siz sizden öncekilerin geçip gittiği gibi sizler de geçip gideceğiniz halde sanki dünyada ebedî kalacakmışınız gibi muazzam köşkler ve muhkem kaleler ediniyorsunuz?

İbni Ebî Hatim anlatıyor: Ebu Derda (r.a.) müslümanların Şam diyarında icad ettikleri binaları ve ağaç dikmelerini görünce mescitte ayağa kalkıp:

- "Ey Şam ehli! dedi ve halk etrafında toplandı. Ebu Derda Allah'a hamd ü sena etti. Sonra şöyle dedi:

- Siz hiç utanmıyor musunuz? Siz hiç utanmıyor musunuz? Yemeyeceğiniz şeyleri topluyor sunuz. Oturmayacağınız binalar inşa ediyorsunuz. Erişemeyeceğiniz şeyleri ümid ediyorsunuz. Sizden önce de mal toplayıp yığan, bina inşa edip bunlar, sağlam şekilde inşa eden, ümit besleyen ve tul-i emel peşinde olan bir takım kabileler vardı. Onların emelleri aldanma vesilesi oldu. Malları helak oldu. Evleri mezar oldu. Dikkat edin! Âd kavmi Aden'le Amman (bugünkü Yemenle Ürdün) arasını dolduracak atlar ve develere sahiptiler. Bugün kim Ad kavminin mirasını iki dirheme benden satın alır?"

3- "Birini elinize geçirdiğiniz zaman ona zorbaca mı davranıyorsunuz." Yani sizler bu israf ve hırsıyla beraber başkalarına zorba muamelesi yapıyorsunuz. Çünkü sizler katı kalpli, sert, azgın ve zorba kavimsiniz.

Kısaca: Yüksek binalar inşa etmek yükseklik arzusuna, muazzam köşkler edinmek ebedîlik arzusuna, zorbalık yükseklikte yalnızlık arzusuna delâlet etmektedir. Onlar yüksekliği, yüksekliğin devamlılığını ve yükseklikte yalnızlığı arzu ettiler. Bu sıfatlar ise ilâhın sıfatlarıdır. Bu vasıflar kul için imkânsız vasıflardır. Bu ise dünya sevgisine, kulluk tarifinin dışına çıkmaya ve rabb olma iddiası etrafında dolaşmaya delâlet etmektedir.

Burada dünya sevgisinin bütün hataların başı ve her küfür ve masiyetin başlangıcı olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunun için Hz. Hud (a.s.) şöyle demiştir:

"O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin." Allah'ın azabından sakının, Rabbinize itaat edin, Rasulü'nüze itaat edin. Bu sizin için daha devamlı ve daha faydalıdır. Zira bu dünyada hiçbir kimse için ebedîlik yoktur.

Hz. Hud (a.s.) daha sonra Allah'ın üzerlerindeki nimetlerini tafsilatıyla hatırlattı.

"Size bildiğiniz nimetleri bol bol veren Allah'tan sakının. O size bol bol hayvanlar ve evlâtlar verdi. Bahçeler... pınarlar... (verdi)." Yani size bol nimetler veren, size eti yenen çeşitli hayvanlar ve bol evlâtlar, bahçeler, tatlı ve coşkun nehirleri nzik olarak veren Allah'tan sakının. Bu nimetlerin mukabilinde size bunları veren Allah'a ibadet edin.

"Doğrusu ben sizin için o büyük günün azabından korkuyorum." Siz yalanlarsanız, muhalefet eder ve küfiiir üzerine ısrar ederseniz sizin için son derece korkunç günün azabından korkuyorum.

Bu ifade Hz. Hud'un Allah'a iman etmeye son derece güzellik, teşvik, korkutma ve açık beyan ile davet etmeye delâlet etmektedir. Onların cevabı şu idi:

"Öğüt versen de öğüt verenlerden olmasan da bizim için eşittir." Yani bize göre bize vaaz edip sakındırman da asla vaaz etmemen de birdir. Zira biz içinde bulunduğumuz durumdan dönmeyiz. Bu, aynen şu ayetteki ifade gibiydi: "Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz. Sana inanacak da değiliz. " (Hud, 11/53); "Şüphesiz ki inkâr edenleri korkutsan da korkutmasan da birdir, onlar inanmazlar." (Bakara, 2/6).

Onların iman etmemekte bahaneleri şu idi:

"Bu durum öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir. Biz öyle azaba uğratılacak kimselerden de değiliz." Yani getirdiğin şey öncekilerin uydurması, iftirası ve yalanlandır "dediler." Nitekim onlar "Bunlar öncekilerin masallarıdır. " demişlerdi. Ya da bizim üzerinde olduğumuz din önceki babaların ve dedelerin dinidir. Biz sadece onlara tabiyiz. Onların yolunda yürürüz, onların yaşadıkları gibi yaşarız. Nihayet onlar gibi ölürüz. Ne dirilme vardır, ne de ahiret. Ne sevap var ne ceza, ne de hesap görme! Ne cennet var ne de cehennem! Biz asla azap görecek değiliz. Durum senin söylediğin gibi değil, dediler.

"Bu şekilde O'nu yalanladılar. Biz de kendilerini helak ettik." Yani netice şu oldu. Hud kavmi getirdiği hususlarda Hud'u yalanladılar. Ona muhalefet ettiler ve inatçılıkta devam ettiler. Allah da onları sert esen bir fırtına ve son derece soğuk şiddetli bir kasırga ile helak etti. Onların helak olmalarının sebebi amellerinin cinsinden oldu. Zira onlar en azgın ve en zorba kimselerdi. Al-lah'da onlara onlardan daha sert ve daha güçlü olan fırtınayı musallat etti.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Görmedin mi Rabbin Ad kavmine nasıl yaptı? O sütunlar sahibi İrem'e ..." (Fecr, 89/6-8). Bunlar ilk Âd kavmidir. Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "O ilk Âd kavmini helak etti." (Necm, 53/50). Bunlar Hz. Nuh'un torunu olan İrem b. Sam b. Nuh nesli idiler. "Zatil Imad" sütunlarla dolu yerde yaşayanlar demektir. İrem belde ismi değildir.

Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Âd kavmine gelince: Onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: Kuvvetçe bizden daha güçlü kimmiş?" dediler. Onlar kendilerini yaratıp durmakta olan Allah'ı hiç düşünmediler mi ki O Allah bunlardan pek çok kuvvetlidir. Onlar bizim mucizelerimizi bilerek inkâr ediyorlar." (Fussilet, 41/15).

Kasırga onlara ait her şeyi silip süpürmüştü. "Rabbin emriyle her şeyi yok eder." (Ahkaf, 46/25).

"Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki çoğu yine iman etmediler. Şüphesiz ki Rabbin Azizdir, Rahimdir."

Yani peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle Ad kabilesinin helak edilmesinde kendilerine Allah'ın ulvî mesajı ulaşan bütün kavimler için ibret vardır.

Bu helak olanların çoğu bizim ezeli ilmimizde mümin değillerdi. Şüphesiz ki Rabbin düşmanlardan intikam alıcıdır. Kullarından mümin olanlar tevbe edip islah olurlarsa onlara da çok merhamet edendir. [\[15\]](#)

Hız. Salih (A.S.) İle Kavmi Kıssası

141- Semud kavmi gönderilen peygai berleri yalanladı.

142- Bir zaman kardeşleri Salih onları "Siz Allah'tan korkmaz mısınız demişti.

143- Şüphesiz ben size gönderilen em: bir peygamberim.

144- Allah'tan korkun ve bana itaat edin

145- Ben davetime karşılık sizden he hangi bir ücret istemiyorum. Beni mükâfatım ancak âlemlerin Rabbii aittir.

146- Bahçelerin içinde... Pınarların b şında...

147- Ekinlerin ve salkımları olgunlasın hurmalıkların arasında...

148- Buralarda siz emin olarak bırakılacak mısınız?

149- Sevinç ve maharetle dağları yontarak evler yapmaya devam edebilecek misiniz?

150- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

151- Haddi aşanların emrine itaat etmeyin.

152- Onlar yeryüzünde bozgunculuk çıkararak ve İslah etmeye çalışmayan kimselerdir.

153- (Semud) kavmi şöyle dedi: "Sen ancak büyülenmiş kimselerden birisin.

154- Sen bizim gibi bir beşerden başka bir kimse değilsin. Eğer sözüne sadık İbrahim'den biriysen bize bir mucize getir."

155- Salih şöyle dedi: 'İşte mucize bu dır: devedir. Bir gün onun su içme hakkı vardır. Belli bir gün de sizin su içme hakkınız vardır.

156- Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa büyük bir günün azabı sizi yakalar."

157- Nihayet onlar (Semud kavmi) deveyi kestiler. Ama pişman da oldular.

158- Bunun üzerine azap onları yakalayıverdi. Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu yine iman etmediler.

159- Şüphesiz Rabbin Aziz'dir, (Her şeye galiptir) Rahim'dir (çok merhametlidir.)

Açıklaması

"Semud kavmi gönderilen peygamberleri yalanladı. Bir zaman kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: Siz Allah'tan korkmaz mısınız? Şüphesiz ben size gönderilen emîn bir peygamberim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin rabbine aittir."

Bilindiği gibi bu ifade daha önce geçen Hz. Nuh ve Hz. Hud'un ifadelerine benzemektedir.

Bunun manası şudur: Semud kabilesi peygamberleri Salih'in (a.s.) risale-tini yalanlamışlardı. Hz. Salih (a.s.) onlara şöyle demişti:

"Siz hiç Allah'ın azabından korkmaz mısınız?" Eğer Allah'ın azabından korkarsanız bana iman edersiniz, benim birliğimi kabul eder ve bana ibadet edersiniz, size bildirdiğim risalette bana itaat edersiniz. Çünkü ben Allah Te-alâ tarafından gönderilen güvenilir bir elçiyim. Ben nasihatime ve tebliğime karşılık herhangi bir bedel veya karşılık talep etmiyorum. Benim mükâfatım beni gönderen Allah'a aittir. Dünya ve ahirette bana yardıma olan O'dur.

Hz. Salih (a.s.) kavmine nasihatte bulunmuş ve kendilerine Allah'ın azabının gelmesinden sakındırmıştı. Ayrıca Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği nimetlerini, onlar için pınarlar ve nehirler fışkırttığını ve onlar için ekinler ve meyveler bitirdiğini ve Allah'ın kendilerini birtakım sıkıntılardan emniyete kavuşturduğunu hatırlatmıştı.

Hz. Salih (s.a) kavmine üç hususu ifade etti:

1- "Siz buralarda, bahçelerin içinde... Pınarların başında... Ekinlerin ve salkımları olgunlaşmış hurmalıkların arasında emin olarak bırakılacak mısınız?"

Siz dünyada nimet içinde ebedî olarak kalacağınızı mı zannediyorsunuz? Siz yerlerinizde emniyet içinde bahçelerden ve kaynaklardan nimetlenerek gayet hoş bir durumda, salkımları olgunlaşmış hurmalıklarda, ekin ve meyvelerin arasında bırakılacağınızı mı zannediyorsunuz? Bunu mu ümit ediyorsunuz? Siz amellerin karşılığının verileceği bir yurt olmadığını mı zannediyorsunuz?

Siz bu nimetler içinde yaşarken ve bu hayırlardan istifade ederken şirk ve küfür üzerine kalmanız makul değildir.

"Buralarda emin olarak" ifadesi "Bu yerde yer alan nimetler" demektir. Sonra da bu ayet "Bahçelerin içinde... Pınarların başında..." ifadesiyle teferruatlı olarak açıklandı. Bu mücmel (özlü) ifadeden sonraki tafsilattır.

2- "Sevinç ve maharetle dağları yontarak evler yapmaya devam edebilecek misiniz? O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

Sizler hiç oturmaya ihtiyacınız olmaksızın şımarıklık göstererek, aşın derecede sevinç ve şirretlikle bina yapmak için yarış edersesine dağları yontarak evler inşa etmeye devam mı edeceksiniz? O halde Allah'tan hakkıyla korkun Dünya ve ahirette size fayda verecek olan, sizi yaratan ve size rızık veren Rab-binize ibadete yönelin.

Dikkat edilirse vasıfları daha önce belirtilen Hud kavmine hakim olan husus büyüklük taslamak, ebedî hayata talip olmak, sivrilmek ve zorbalık yapmak gibi manevî zevklerdir. Salih kavmine hakim olan husus ise yiyecek, içecek, güzel ve sağlam binalar gibi maddî zevklerdir.

3- "Haddi aşanların emrine itaat etmeyin. Onlar yeryüzünde bozgunculuk çıkaran ve İslah etmeye çalışmayan kimselerdir."

Masiyetlerle, günah işleme, aşın zevk düşkünlüğü ve taşkınlıkla kendi nefislerine karşı haddi aşan kimselerin emrine itaat etmeyin. Bu kimseler Semud kavmini hakka muhalefet etmeye, şirk ve küfüre davet eden büyükleri ve başkanları idi. Bunlar Semud diyarında bulunan ve bir başka ayette işaret edildiği gibi dokuz kişiydiler. "Şehirde dokuz kişi vardı. Bunlar yeryüzünde fesat çıkarıyor ve İslah etmeye çalışmıyorlardı." (Nemi, 27/49).

"Fesat çıkarıyorlar" ifadesinden sonra "İslah etmeye çalışmıyorlar" ifadesinin sebebi bunların fesatlarının mutlak fesatçılık olduğunu, amelleri bazı salih amellerle karışmış bazı fesatçıların aksine içine hiç salih amel karışmadığını beyan etmek içindir.

Hz. Salih (a.s.) kavmini Rablerine ibadete davet ettiği zaman kavmi Ona şöyle cevap verdiler:

"Nihayet onlar deveyi kestiler. Ama pişman da oldular. Bunun üzerine azap onları yakalayiverdi."

Semud kavmi (mucize olan) deveyi kestiler. Sonra da azabı görünce -yani azabın kendilerine ineceğini anladıkları zaman- yaptıklarına pişman oldular. Bunun üzerine Allah'ın azabı onları yakaladı. Kasabaları şiddetli bir depremle sarsılmaya başladı. Onların ödlerini koparan büyük bir çığlık koptu. Başlarına hiç beklemedikleri bir durum gelmiş, kendi yerlerinde dizleri üzerine çöküp oldukları yerde kalakaldılar ve helak oldular.

Meydana gelen olay şudur: Mucize deve Semud kavminin yanında bir müddet kaldı. Su içiyor, ağaç yapraklarından yiyor ve otlakta yayılıyordu. Onlar devenin sütünden yararlanıyorlar, kendilerine yetecek kadar içmek üzere süt sağıyorlardı. Bu müddet uzayınca ve onların en şirretleri gelince bu deveyi öldürmeyi planladılar ve bunu kestiler.

Rivayete göre Mista' bu deveyi bir dağ geçidinde bir dar boğaza sürüklemiş, ona ok atmış, ok onun ayağına isabet etmiş ve deve yere düşmüştü. Sonra da deveye Kudar vurmuştu.

"Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu iman etmediler. Şüphesiz senin Rabbin Azizdir, Rahim'dir."

Yani bu anlatılan Hz. Salih kıssasında ve kavmi olan Semud kavminin onun peygamberliğini yalanlamalarında ve mucize deveye saldırmalarında büyük ibret ve öğüt vardır. Bundan daha büyük mucize ne olabilir? Onlar peygamberlerini yalanladılar ve ona iman etmediler. Elleriinde olanlarla ve geçici dünya zevkleriyle aldandılar, deveye kastettiler. Bunun üzerine onlara azap indi. Bu kavmin çoğu Allah'a ve peygamberlerine iman eden kimseler değillerdi.

Şüphesiz ki Rabbin düşmanlarından intikam alıcıdır. Eğer tevbe edip kendilerine yönelirlerse mümin dostlarına da çok merhametlidir. Bu sonuç Hz. Nuh ve Hz. Hud kıssalarının sonucuyla aynıdır. Zira maksat aynıdır. Bunlar yalanlayan kimselerin durumunda öğüt ve ibret almaları için anlatılmıştır.

Bu ümmetlerden sadece kadın ve erkek 2800 kişinin iman ettiği söylenmiştir. [\[16\]](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler

Hz. Lut (A.S.) İle Kavmi Kıssası

160- Lût kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.

161- Bir zaman kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: "Siz Allah'tan korkmaz mısınız?"

162- Şüphesiz ben size gönderilen emîn bir peygamberim.

163- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

164- Ben davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin rabbine aittir.

165- 166- Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da bütün âlemler içerisinde erkeklerle mi temas ediyorsunuz? Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz"

167- Kavmi ona şöyle dedi: "Ey Lût! Sen vazgeçmezsen mutlaka buradan sürülüp

çıkarılan kimselerden olacaksın."

168- Lût da şöyle dedi: "Doğrusu ben bu işinize şiddetle kızanlardanım.

169- Ey Rabbim! Beni ve ailemi bunların yaptıklarından kurtar."

170- Bunun üzerine biz de Lût'u ve ailesini tamamen kurtardık.

171- Sadece geride kalanlardan bir yaşlı kadın müstesna.

172- Sonra da diğerlerini helak ettik.

173- Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki! Uyarılan (ama yola gelmeyen) kimselerin yağmuru ne kötüdür!

174- Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki, onların çoğu yine de iman etmediler.

175- Şüphesiz ki senin Rabbin Aziz'dir (her şeye galiptir), Rahim'dir (çok merhametlidir).

Açıklaması

"Lût kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı. Bir zaman kardeşleri Lût onlara şöyle demişti: Siz Allah'tan korkmaz mısınız? Şüphesiz ben size gönderilen emin bir peygamberim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak âlemlerin rabbine aittir."

Lût kavmi kendilerine gönderilen peygamberlerini yalanladılar. Zira kim bir peygamberi yalanlarsa bütün peygamberleri yalanlamış olmaktadır. Bir zaman Hz. Lût (a.s.) şöyle demişti:

- Siz Allah'a isyan etmeyi terk etmek suretiyle Allah'ın azabından sakınmaz mısınız? Çünkü ben size gönderilen ve risaletini tebliğ hususunda güvenilir olan bir peygamberim. O halde emrolunan şeyleri yapmak ve nehyedilen şeyleri terk etmek suretiyle Allah'tan korkun. Size emrettiğim sadece Allah'a ibadet etme ve sadece hamımlarla temas etme

hususunda ve sizi nehyettiğim şekilde hayasız ve iğrenç davranışları işlememek konusunda bana itaat edin. Ben risaletimi davet etmeye karşılık sizden hiçbir ücret veya karşılık talep etmiyorum. Benim mükâfatım yeryüzünde ve gökyüzünde bütün âlemlerin, insanların ve cinlerin rabbi olan Allah'a aittir.

Hız. Lût (a.s.) daha sonra onları azarladı, tehdit etti ve bu iğrenç fuhuş olayına karşı onları şu sözüyle yadırgadı: "Sizler, Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da bütün âlemler içerisinde erkeklerle mi temas ediyor sunuz?" Siz cidden ters bir şeye nasıl teşebbüs edebiliyorsunuz? Siz bu iğrenç ma-siyeti mi işliyorsunuz? Bu iğrenç fiil erkeklerin erkeklerle temasta bulunmasıdır. Bu ifade erkeklerin erkeklerle cinsî münasebet kurmasından kinayedir. Lût kavmi bu çirkin davranışı misafirlere ve gariplere uyguluyorlardı. Allah bunu "hayasızlık" olarak adlandırmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Siz sizden önce hiçbir kimsenin yapmadığı hayasızlığı mı işliyorsunuz?" (A'raf, 7/80). Allah'ın sizin tabii istifadeniz için kıldığı hanımlarınızla teması terk ediyorsunuz? Yine Cenab-ı Hak: "Siz hanımlarınıza Allah'ın emrettiği yerden yaklaşın." (Bakara, 2/222) buyuruyor.

"Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz." Siz zulümde ve bütün masiyet-lerde ve özellikle bu iğrenç fiilde haddi aşıyorsunuz.

Ayetteki "bel" kelimesi "idrab" yani bir şeyden diğer bir şeye intikal içindir. Yoksa daha önce geçen yadırgama ve fiillerini çirkin görme hususunu iptal etmek için değildir. Bununla anlatılmak istenen husus şudur: Doğrusu siz bu gibi hayasızlığı işlemeniz sebebiyle haddi aşmakla anılmaya lâyıksınız.

Hız. Lût (a.s.) kavmini bu davranıştan nehyedince onlar da O'na tehditte bulundular:

"Şöyle dediler: Ey Lût! Sen (bu davetinden) vazgeçmezsen mutlaka sürülüp çıkarılan kimselerden olacaksın." Yani Lût kavmi ona hitaben: "Sen bu peygamberlik iddiasını bırakmazsan ve bize getirdiğin şu erkeklerle temasta bulunmayı yadırgayan sözlerinden vazgeçmezsen mutlaka seni kovarız ve yetiştirdiğin bu beldeden süreriz. Seni de tıpkı senden önce bize engel olmaya çalışanları uzaklaştırdığımız gibi aramızdan uzaklaştırırız." dediler.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Kavminin cevabı ancak şu sözleri oldu: Lût ailesini kasabanızdan çıkarın. Hiç şüphesiz onlar tertemiz kimselerdir." (Nemi, 27/56).

Hız. Lût (a.s.) da onların içinde buldukları durumdan çekinmemeleri ve sapıklıkları üzerine devam etmeleri sebebiyle kendisini uzaklaştırmalarının onları yadırgamasına ve onlardan uzak olduğunu bildirmesine engel olmayacağını kendilerine bildirdi.

"Lût şöyle dedi: Doğrusu ben bu işinize kızanlardanım." Ben hiç şüphesiz sizin bu amelinize şiddetle buğzediyorum. Bundan razı değilim. Bu ameli sevmiyorum. Beni

kovmakla korkutup tehdit etseniz de ben sizden uzağım.

Onun kızanlardan olması bu fiile ondan başka kimselerin de kızdığına delildir. Ayrıca "kızanlardanım" kelimesi "Ben sizin bu amelinize kızıyorum." ifadesinden daha belirğdir.

Bu ayette bu fiilin buğzu gerektirdiğine ve insanların bu fiile buğzetmele-rine dikkat çekilmektedir.

Daha sonra Hz. Lût (a.s.) kavminin kötü fiilinden kendisini kurtarması için Allah'a şöyle dua etti:

"Ey Rabbim! Beni ve ailemi bunların yaptıklarından kurtar." Yani ya Rab-bi! Beni bunların yaptığı masiyetlerin cezasından kurtar. Beni onların amellerinin uğursuzluğundan kurtar.

Kısaca: Kavmi, Hz. Lût'u kasabalarından kovmakla tehdit ettikleri zaman Hz. Lût onlara bu amellerinden dolayı onlara buğzettiğini haber verdi. Sonra da onların bu kötü fiillerinden kurtulmak için Rabbine dua etti. Allah da onun duasını kabul etti:

"Bunun üzerine biz de Lût'u ve ailesini tamamen kurtardık. Sadece geride kalanlardan bir yaşlı kadın müstesna." Yani biz onu, aile halkını ve ona iman edenlerin hepsini geceleyin onların amellerinin ve masiyetlerinin cezasından kurtardık. Lût'un hanımı olan yaşlı kadın müstesna. Bu kadın Lût'un dinine iman etmeyen kötü bir kocakarı idi. Kavmiyle birlikte kalmış, Hz. Lût'la birlikte kasaba dışına çıkmamış ve helak olmuştu. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Senin hanımın müstesna. Onlara isabet eden azap ona da isabet edecektir." (Hud, 11/81). Zira o Lût kavminin bu kötü fiillerine razı idi. Lût'un haberlerini de kavmine naklediyordu.

"Sonra da diğerlerini helak ettik. Üzerlerine öyle bir yağmur indirdik ki. Uyarılan (ama yola gelmeyen) kimselerin yağmuru ne kötüdür!"

Biz daha sonra çirkin fiiller içerisine dalmış olan ve kendilerini yaratan Allah'ı inkâr eden, onun peygamberlerine iman etmeyen kavminin diğer kimselerini helak ettik ve üzerlerine hepsini kaplayan azap indirdik. Onların üzerlerine pişmiş tuğladan taşlar yağdırdık. Helak ile korkutulan ve helak olan insanların yağmuru ne kötüdür! Katade diyor ki: Allah bu kavmin içindeki Lûtî-lere gökten taş yağdırdı ve onları helak etti.

Mukatil diyor ki: Allah, Lût kavmini yerle bir etti. Kasabanın dışında olan kimselerin üzerlerine taş yağdırdı. Orada Lût ailesi dışında hiçbir mümin yoktu.

Vehb b. Münebbih diyor ki: Allah onların üzerine kibrit ve ateş yağdırdı. Yani orada

ateşli volkanları fıskırttı.

"el-Müzerîn (uyarılanlar)" kelimesiyle belirli bir kavmi murad etmemiştir, bu kelime cins içindir.

Özetle: Lût kavminin cezası kasabalarını ters-yüz edecek derecede şiddetli bir deprem olup gökten de ayrıca kibrit, ateş ve taş yağmış, kasabalarını yakmıştı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "(Azap) emrimiz gelince oranın üstünü altına getirdik ve üstlerine balçıktan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdırdık. " (Hud, 11/82). O halde cezalan, deprem ve yanardağ fıskırması idi.

"Şüphesiz bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu yine de iman etmediler. Şüphesiz ki senin Rabbin Azizdir, Rahim 'dir."

İşte önceki peygamberlerin kıssalarının sona erdiği şekilde bu kıssa da aynı sonuç ve ibret levhalıyla sona ermiştir. Ayetin manası şudur: Bu kıssada düşünen her kimse için ibret ve öğüt vardır. Zira Allah masiyete dalmış isyankârları -Lûtîleri- helak etmiş, bu hayasızlığı reddeden salih müminleri kurtarmıştır. Hz. Lût'un hanımı da kavmiyle gizli bir işbirliği yaptığı ve onların bu fiillerini sevdiği için helak olanlar arasında yer almış, Hz. Lût (a.s.) ile olan irtibatının ona hiç faydası olmamıştı. Çünkü herkes için kazandığı günah vardır. Bu kavmin çoğunluğu iman etmemişler, bu yüzden helake maruz kalmışlardı.

Rabbin düşmanlarından intikam alıcıdır, kendisine yönelip tevbe eden mümin dostlarına da çok merhametlidir. [\[17\]](#)

Hız. Şuayb (A.S.) İle Kavmi Kıssası

176- Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı.

177- Bir zaman Şuayb onlara şöyle demişti: "Siz Allah'tan korkmaz mısınız?"

178- Şüphesiz ben size gönderilen emîn bir peygamberim.

179- Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

180- Ben davetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım

ancak âlemlerin Rabbine aittir.

181- Ölçüyü tam yapın, eksik ölçenlerden olmayın.

182- Doğru terazi ile tartın.

183- İnsanların haklarını kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın.

184- Sizi ve daha önceki nesilleri yaratandan korkun."

185- Kavmi, Şuayb'e şöyle dediler: "Sen ancak büyülenmiş kimselerden birisin.

186- Ve de sen bizim gibi beşerden başka bir şey değilsin. Öyle zannediyoruz ki sen yalancılardansın.

187- Eğer sözüne sadık kimselerden isen üzerimize gökten parçalar düşür."

188- Şuayb şöyle dedi: "Rabbim yaptıklarınızı çok iyi bilir."

189- Fakat onlar Şuayb'ı yalanladılar. Ardından bulutlu günün azabı onları yakalayiverdi. Gerçekten o (azap) büyük bir günün azabı idi.

190- Şüphesiz ki bunda büyük bir ibret vardır. Ne var ki onların çoğu yine de iman etmediler.

191- Şüphesiz Rabbin Azîz'dir (her şeye galiptir), Rahîm'dir (çok merhametlidir.).

Açıklaması

"Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı. Bir zaman Şuayb on-,,zra şöyle demişti: Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız? Şüphesiz ben size gönde-~.len emin bir peygamberim O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben iavetime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım an-:ak âlemlerin rabbine aittir."

Medyen yakınındaki Eyke (ormanlık arazi) sakinleri peygamberleri yalanladılar.

İbni Kesir diyor ki: Eykeliler doğru görüşe göre Medyenlilerdir. [\[18\]](#)

Bununla kendilerine gönderilen peygamberleri Hz. Şuayb'ı (a.s.) yalanladılar.

Şuayb Eykelilere: Allah'a ve Rasulü'ne iman etmek ve O'na isyandan karınmak suretiyle Allah'ın azabından sakınmaz mısınız? dediği zaman Eykeliler Suayb'i yalanladılar.

Bu ayette "Kardeşleri Şuayb" denilmemesinin sebebi Zemahşerî, Beyzavî Te Razi'nin dediği gibi neseb olarak onlardan olmamasıdır.

İbni Kesir ise Allah Tealâ'nın kendilerine nispet edilen mana -yani Ey-£e'ye (ağaca) tapınmaları sebebiyle- neseben kardeşleri olduğu halde Hz. Şu-syb ile Eykeliler arasındaki kardeşlik bağıni yok saydığı ve bu bağı kopardığı rörüşünü ileri sürmüştür.

Hz. Şuayb (a.s.) kavmine kendisinin Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu ve risaleti tam anlamıyla kavmini tatmin edecek tarzda ifa-ie edip onları kendi risaletine uymaya -ihlâsla teşvik etti.

"O halde Allah'tan sakının. O'nun emrine sarılmak ve nehyinden de kaçın-nak suretiyle O'ndan korkun. Size emrettiğim ve nehyettiğim hususlarda bana edin. Ben sizden bu risaleti tebliğ karşılığında maddî bir mükâfat ve karşılık, mevki, makam, liderlik gibi manevî bir mükâfat talep etmiyorum. Benim mükâfatım beni size gönderen Allah'a aittir."

Hz. Şuayb (a.s.) kavmine risaletin temel esasları olan bu nasihatlerle nasihatle bulunduktan sonra onlara bazı şeyleri de emretti:

1- Ölçü ve tartıyı tam yapmak: "Ölçüyü ve tartıyı tam yapın. Eksik ölçenlerden olmayın." Yani satış yaptığınız zaman ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların haklarını eksiltenden olmayın. Alıcı olduğunuz zaman da insanların mallarına tamahkârlık ederek ölçüye ve tartıya satarken yaptığınız gibi ilâve yapmayın. Yani vacip olan husus alış-verişte eşitliği gerekli kılmaktır. Sizler verdiğiniz gibi alın. Aldığınız gibi verin.

"Doğru terazi ile tartın." Yani adil ve düzgün tartı ile tartın. Bu ayetin bir benzeri Cenab-ı Hakk'ın şu ayetleridir: "Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay halinelOnlar insanlardan ölçekle aldıkları zaman tastamam alırlar. Kendileri ölçekle ve tartıyla verdikleri zaman ise eksiltenlerdir. Gerçekten onlar öldükten sonra diriltileceklerini sanmıyorlar mı?" (Mutaffifin, 82/1-4).

, Bu ayetler ölçü ve tartıda hile yapmaktan nehyetmektedir. Bu ifadeler ve-rirken-alırken, satarken ve satın alırken eşit davranma emrini ihtiva etmektedir.

Hz. Şuayb (a.s.) daha sonra zulmetmekten ve her çeşit hak hususunda haksızlık yapmaktan genel bir nehiyle nehyetti:

2- Hakları eksiltmemek: "İnsanların haklarını kısmayın." İnsanların mallarını ve ölçülen-tartılan, ölçekle tartılan, sayılan her şeyde insanların haklarını eksiltmeyin.

Bu ifade her çeşit miktarları ihtiva etmektedir. Ölçü, tartı, yüzölçümü ve miktar olsun ölçülen her şeyde genel olarak adalet vacip kılınmaktadır.

Yine aynı şekilde şeref ve namusu korumak gibi manevî ve edebî hakları korumak da bu ifade muhtevasına girmektedir.

Razî diyor ki: Bu ayet bir kişi için sabit olan her hak hususunda bu hakkın çiğnenmemesi ve her mülk hususunda bu mülkün sahibinden gasp edilmemesi ve bir kimsenin mülkünde sahibinin izni olmadan, meşru bir tasarruf olmaksızın tasarrufta bulunulmaması hakkında genel bir hükümdür.

Hz. Şuayb (a.s.) daha sonra onları bütün çeşitleriyle yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan nehyederek şöyle dedi:

3- Bozgunculuk yapmamak: 'Yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın. " Yani yeryüzünde yol kesme, baskın, yağmalama, soygunculuk, adam öldürme, bitkileri yok etme gibi yapmakta olduğunuz çeşitli bozgunculuk işlerini yapmayın.

4- Allah korkusu: "Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratandan korkun." Sizden önce yaşayan kendilerinin neslinden geldiğiniz ve zahiren sizin varlığınızın ve yaratılışınızın sebebi olan ve aralarında güçlü, kuvvetli ve mal mülk sahibi olan Hud ve Salih kavmi gibi kavimlerin de bulunduğu önceki nesilleri ve sizi yaratmak suretiyle size lütufta bulunan Allah'ın şiddetinden korkun. Bu zsha önce geçen Hz. Musa'nın şu sözü gibidir. "Sizin Rabbiniz ve sizden önceki ihtarınızın Rabbi..." (Şuara, 26/26).

Kavmi Hz. Şuayb'in peygamberliğini iki açıdan tespit ederek sonra da kor-cutma ve tehdit ile hafife alarak ona cevap verdiler:

Tenkit ettikleri hususlar şu iki nokta idi:

1- "Sen ancak büyülenmiş kimselerden birisin. Sen de bizim gibi beşerden yışka bir şey değilsin."

Yani sen sadece akı gitmiş, büyülenmiş bir kişisin. Dolayısıyla senin sözüne kulak verilmez ve senin nasihatine değer verilmez. Bu tıpkı Semud kavmi-zm peygamberlerine

verdikleri cevabın aynıdır. Kalpleri birbirine benzemiş, iendilerindeki küfür eğilimleri ittifak etmiştir.

Kavmi Şuayb'a: "Sen de bizim gibi bir beşersin. Seni bizden üstün kılan ve rızı değil de seni nebi ve rasul kılan sebep nedir?" dediler.

Kendi takdirlerine göre Hz. Şuayb'in: "büyülenmiş olmak ve beşer olmak" seklindeki her iki vasfını kastettiklerini ifade etmek üzere "ve-mâ ente..." ifa-iesine "ve..." diyerek başladılar. Vav terk edildiği zaman sadece bir manayı iastetmiş olurlar. Bu da "Şuayb'in büyülenmiş olduğu" düşünceleridir. Sonra :nun kendileri gibi bir beşer olduğunu kararlaştırdılar.

2- "Öyle zannediyoruz ki sen yalancılardansın." Yani bizim kuvvetli kanaatimize göre sen kasden yalan söyleyen kimselerdensin. Sen Allah'ın bize gön-ierdiği kimselerden değilsin.

Tehdit yoluyla hafife almaya gelince, Hz. Şuayb'in kavminin şu sözleri bunun ifadesidir:

"Eğer sözüne sadık kimselerden isen üzerimize gökten parçalar düşür." Yani bizim azaba uğrayacağımız şeklindeki korkutman ve tehdit etmen hakkında sadık ve samimi isen bizim üzerimize içinde azap yağmuru bulunan bulut parçalan indir, dediler.

Şuayb kavminin bu talepleri onların inkarcılık, yalanlama, inatçılık ve azabın meydana gelmesini uzak bir ihtimal olarak görmeleri sebebiyle idi. Diğer bir ifadeyle sen peygamber olduğunda sadık isen Allah'tan bizim üzerimize gökyüzünden -bulut veya dumanlardan- parçalar düşürmesini iste, dediler.

Bu Kureyş'in Peygamberimiz'e (s.a.) söylediği ve Cenab-ı Hakkın şu ayette haber verdiği sözlerinin benzeridir:

"Onlar: Biz sana kesinlikle inanmayız. Ta ki bizim için şu yerden bir pınar î.şkirtasın. Yahut senin hurmalıklardan, bağlardan bir bahçen olsun da aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtasın. Yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü üstümüze parça parça düşüresin veya Allah'ı ve melekleri kefil getiresin." (İsra, 17/90-92) dediler.

"Hani bir zaman da: Allah'ım! Eğer bu senin nezdinden gelmiş hakkın kendisi ise bizim üstümüze gökten taş yağdır yahut bize acıklı bir azap getir, demişlerdi." (Enfal, 8/32).

Şuayb kavmi bu sözleriyle azap meydana gelmez ise onun yalanı ortaya çıkacağını

zannettiler. Hz. Şuayb (a.s.) da onlara şu cevabı verdi: "Rabbim sizin yaptıklarınızı çok iyi bilir." Rabbim Allah, sizin amellerinizi gayet iyi bilir ve bunun karşılığını âcil olarak veya bilahare size verecektir. Bana gelince benim size azap indirecek kudretim yok. Siz buna müstahak iseniz o size zulmetmek-sizin bu amelinizin karşılığını verecektir.

Bu ifade, Hz. Şuayb m onlara beddua etmediğine ve azap verme hususundaki emri Allah Tealâ'ya havale ettiğine delildir. Onlar yalanlamada devam edince Allah da onlara teklif ettikleri "bulutlu gün azabı'm indirdi.

Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Fakat onlar Şuayb'ı yalanladılar. Ardından bulutlu günün azabı onları yakalayiverdi. Gerçekten o (azap) büyük bir günün azabı idi."

Yani onlar yalanlamalarına ısrarlı bir şekilde devam edince "bulutlu gün" azabıyla cezalandırıldılar. Bu azap şuydu: Onlar nefeslerini bunaltan büyük bir sıcaklığa maruz kaldılar. Onlara ne gölgenin ne de suyun yararı oluyordu. Bunun üzerine sahraya çıkmak zorunda kaldılar. Serinlik ve rüzgarı olan bir bulut onları gölgelemişti. Bu bulutun altında toplandılar. Bulut ise onlara ateş yağdırdı, hep birlikte yandılar. Bu durum aynen Cenab-ı Hakk'ın şu ayetinde buyurduğu gibiydi:

"Eğer gökten bir parçanın düştüğünü görseler: Bu birbiri üstüne yığılmış bir buluttur, derler." (Tur, 52/44).

Bu azap çok korkunç, çok tesirli ve helak etmeye sebep olan bir azap idi:

"Şüphesiz ki bunda büyük bir ibret vardır. Ne varki onların çoğu yine de iman etmediler." Ey Mekkeliler ve Ey diğer kâfirler! Bu çok anlamlı kıssada büyük bir öğüt ve ibret vardır. Bu ibret peygamberlerin doğruluğuna ve azabın Allah'ın tayini ile geldiğine delâlet eden bir ibrettir. Şuayb kavminin çoğu yine de iman etmediler.

"Şüphesiz ki Rabbin Azlz'dir ve Rahimdir." Ey Muhammed! Senin rabbin olan Allah kâfirlerden intikam almaya kadirdir. Mümin kullarına çok merhametlidir.

Bu sonuç her kıssadan ibret ve öğüt çıkarmanın gerekli olduğuna delâlet etmek için bu surede zikredilen diğer yedi kıssanın sonucu ile aynıdır. Bütün bu kıssalar Kur'an-ı Kerim'in gaybden haber veren tek varlık olan Cenab-ı Hakkın kelâmı olduğuna kesin bir delildir.

"Andolsun ki onların kıssalarında gerçek akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır." (Yusuf, 12/111). [\[19\]](#)

Müşrikleri Uyararak Ve Müminleri Müjdelemek İçin Allah Tarafından Kuranın İndirilmesi

192- Şüphesiz ki bu Kur'an âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir.

193- 194- 195- (Ey Muhammedi) Uyarıcılardan olasan diye senin kalbine açık bir Arapça lisanıyla bu Kur'an'ı Rûhu'l-emîn (olan Cebrail) indirmiştir.

196- Şüphesiz Kur'an öncekilerin kitaplarında da anılmıştır.

197- İsrailoğulları'nın alimlerinin bunu bilmeleri onlar için bir delil değil miydi?

198- Biz Kur'an'ı Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik...

199- O bunu onlara okusaydı, yine de ona iman etmezlerdi.

200- İşte biz inkâr etmeyi mücrimlerin kalbine böyle koyduk.

201- Onlar can yakıcı azabı görmedikçe Kur'an'a iman etmezler.

202- O azap onlara hiç farkında değil-lerken ansızın gelecektir.

203- O zaman: "Acaba bize bir mühlet verilir mi?" diyeceklerdir.

204- Onlar azabımızın bir an önce indirilmesini mi istiyorlar?

205- (Ey Muhammedi) Ne dersin, biz onları yıllarca nimet içinde yaşatsak...

206- Sonra vaad olundukları azap başlarına gelse...

207- O nimetler içinde geçen yıllar kendilerine bir fayda sağlar mı?

208- 209- Biz hiç bir ülkeyi öğüt vermek için uyarıcılar göndermeden helak etmedik. Biz hiç bir zaman zalim olmadık.

210- Kur'an'ı şeytanlar indirmedir.

211- Bu onlara yaraşmaz, zaten buna güçleri de yetmez.

212- Hem de onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır.

Açıklaması

Allah Tealâ rasulü Hz. Muhammed'e (s.a) indirdiği kitabın Allah tarafından Arapça indirilen bir vahiy olması gibi hususiyetlerini Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğine delil olması için haber vermektedir.

Bu husus iki yönden anlatılmıştır:

1- "Şüphesiz ki bu Kur'an âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Uyarıcılardan olası diye senin kalbine açık bir Arapça ile bu Kuranı Ruhul-emin (Cebrail) indirmiştir."

Surenin başında "Rahmandan yeni bir öğüt gelince..." ayetinde zikri geçen Kur'an Allah'ın peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a) indirilen kelâmıdır. Çünkü Kur'an fesahati sebebiyle mucize olup indirilmesi âlemlerin rabbi tarafından olmuştur. Ayrıca Kuranda hiçbir tahsil ve öğretim olmaksızın geçmiş peygamberler kıssasından haber verilmektedir. Bu da ancak Allah Tealâ tarafından gönderilen vahiyle olmaktadır. Kur'an'ı kirlilikten, fazlalıktan ve eksiklikten uzak olarak, bu kitapla kavmini ve bütün alemleri Allah'ın kendisine muhalefet eden ve kendisini yalanlayan kimselere vereceği azabına ve cezasına karşı uyarıda bulunman için ve Allah'a tabi olan müminleri cennetle ve ahiret-te ebedî nimetle müjdelemen için senin kalbine yani her şeyi idrak eden gayet anlayışlı, vahiy ve risalette son derece güvenilir olan, Allah nezdinde şerefli olan Mele-i A'lâ'da sözü dinlenen Cebrail (a.s.) indirmiştir. Kur'an'ın fasih ve mükemmel Arapça ile indirilmesi gayet açık, özürleri yok eden, hücceti ortaya koyan, hakka delil olan, doğru yola ileten, kulların durumlarını düzelten bir kitap olması içindir.

"Kalbine (kalbine indirmiştir)" ifadesi Kur'an'ın korunmuş olduğuna, Ra-sulullah'ın (s.a.) onu iyice bellediğine ve Kur'an'ın onun zihnine iyice yerleştiğine delildir. Zira kalp hakkı batıldan ayırd etme yeri, ruhî duyguların merkezi, idrak ve şuur mahallidir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bunda kalbi olan kimse için öğüt vardır."

(Kâf, 50/37).

Peygamberimiz (s.a.) Buharî ve Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyor: "İyi bilin ki vücutta bir et parçası vardır. Bu et parçası iyi olursa ceset de iyi olur. Bu kötü olursa bütün vücut kötü olur. İyi bilin ki bu kalptir."

Allah Tealâ kâfirlerin kalpleri kapalı olduğu için onları kınadı ve şöyle buyurdu: "Yoksa onların kalplerinde kilitler mi var?" (Muhammed, 47/24); "Gerçek şudur ki: Gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hac, 22/46).

"Açık bir Arapçayla" ifadesi Mekke'deki müşriklere bir azarlama, tehdit ve insanları buna iman etmeye teşvik niteliğindedir. Çünkü Kur'an onların diliyledir ve onlar Kur'an-ı Kerimi anlama zorluğu sebebiyle yalanlamadılar. Onların inkârları inatçılıkları, büyüklük taslamaları ve kibirlenmeleri sebebiyle idi.

"Uyarıcılardan olasın diye..." ayetindeki "uyarı" kelimesinin anlamına ilim ve amel gibi farz olan her şeye davet etmek ve her çirkin fiili engellemek dahildir. Zira her iki durumda azaptan korkmak bulunmaktadır.

"Şüphesiz Kur'an öncekilerin kitaplarında da anılmıştır." Yani bu Kur'an'ın adı ve onun yüce şanı kendilerinden alınan misak ile amel edilerek, Kur'an'ı müjdeleyen bütün peygamberlerden nakledilen eski semavî kitaplarda yer almaktadır.

Sonuncuları -yani Hz.İsa (a.s.)- Ahmed'in (s.a.) geleceğini müjdeledi: "Mer-yemoğlu İsa da bir zaman şöyle demişti: Ey İsrailoğulları! Ben size benden önceki Tevrat'ı tasdik edici, benden sonra gelecek olan ve adı Ahmed olan peygamberi müjdeleyici olarak gelen, Allah'ın peygamberiyim." (Saf, 61/6).

Ayette geçen "zübür", kitaplar demektir ve zebûr kelimesinin çoğuludur. Davud'un Zebur'u, onun kitabı demektir.

Aynı şekilde peygamberlere indirilen bütün geçmiş kitaplar Hz. Peygam-ber'i (s.a.) ve onun doğruluğuna şahit olacak ve ona hakim olacak Kur'an'ın ineceğini müjdelemektedir:

"Onlara Allah katından ellerinde bulunan kitabı (Tevrat'ı) tasdik edici bir kitap (yani Kur'an) geldi, ki daha önce küfredenlerin aleyhine (Allah'tan) fetih istiyorlardı. İşte tanıdıkları o kitap (Kur'an) kendilerine gelince ona küfrettiler. Artık Allah'ın laneti o kâfirlerin üzerindedir." (Bakara, 2/89).

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Biz sana bu kitabı önceki kitapları tasdik edici ve o kitaplara karşı bir şahit olmak üzere hak olarak indirdik." (Maide, 5/41).

Kısaca: Bu ayetler Kur'an'ın Allah tarafından geldiğine delâlet eden şu üç delili ihtiva etmektedir:

- Kur'an'ın kendisine daha önce hiçbir bilgi verilmeden ümmî olan peygamberin kalbine indirilmiş ve onun da bunu iyice anlayıp ezberlemiş ve bu Kur'an'la uyanda bulunmuş olması.

- Kur'an'ın Araplara benzerini getirmeleri yahut onun sureleri gibi on sure getirmeleri, hatta onun benzeri bir sure getirmeleri şeklinde meydan okuyup onların âciz kaldıkları gayet açık Arapçayla gelmiş olması. Bu da Kur'an'ın

Muhammed (s.a.) tarafından değil, Allah tarafından indirildiğini gösteren delillerden biridir.

- Kur'an'ın önceki kitaplarda müjdelenmiş ve şanının beyan edilmiş olması.

Kur'an'ın Allah tarafından gelmiş olduğu sabit olursa Hz. Muhammed Mustafa(s.a.)'nın peygamberliği sabit olur.

2- "İsrailoğulları'nın alimlerinin bunu bilmeleri onlar için bir delil değil miydi1?"

Yani İsrailoğullarına alimlerinin okudukları Tevrat ve İncil kitaplarında bu Kur'an'ın adı geçtiğini ve bu peygamberin (s.a.) sıfatları, gönderilişi ve ümmetinin beyan edildiğini görmeleri o peygamberin doğruluğuna şahit olarak yetmez mi?

Nitekim İsrailoğulları'ndan iman eden Abdullah b. Selam ve Selman el-Farisî gibi zatlar da bunu haber vermişlerdir. Kureyş müşrikleri onlara gidiyor ve bu konuda soru soruyorlar ve bu haberleri öğreniyorlardı.

Sa'lebî İbni Abbas'tan (r.a.) naklediyor: Mekke'liler Yesrib'deki (Yahudi) alimlere haberci gönderip Hz. Peygamber (s.a) hakkında sorular soruyorlardı... Bu alimler:

- Şu an onun çıkış anıdır, dediler ve vasıflarını saydılar. [\[20\]](#)

Allah Tealâ buyuruyor ki: "Onlar ellerindeki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak buldukları ümmî nebi olan o rasule uyan kimselerdir. O kendilerine iyiliği emrediyor, onları kötülükten nehyediyor." (A'raf, 7/157).

Bu husus Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğine açık bir şekilde delâlet etmektedir.

"Biz Kur'anı Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik. O da bunu onlara okusaydı yine de ona iman etmezlerdi." Biz bu Kur'an'ı onun nazmı gibi söz söylemeye muktedir olmak şöyle dursun hiç Arapça konuşamayan Acemlerden yahut yabancılardan birine indirseydik, o da gayet fasih bir mucize olarak onlara okusaydı yine de onu inkâr ederlerdi.

Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmuştur: "Biz onu yabancı dille okunan bir Kur'an kılsaydık onlar mutlaka "O'nun ayetleri açıklanmalı değil miydi?" derler. (Fussilet, 41/44). Bu o takdirde onların Kur'an'ı anlamamaları dola-yısıyladır. Araplara gelince Kur'an onların diliyle inmiştir, onu dinlemişler, anlamışlar ve onun fesahatini ve icazını görmüşlerdir. Dolayısıyla onların iman etmemeleri için hiçbir mazeret yoktur.

Buna göre durum eşittir. İster bu Kur'an açık bir Arapçayla Arap bir zata indirilmiş olsun ve bu dinlenip anlaşılsın, fesahati ve i'cazı bilinsin, isterse Arapça bilmeyen yabancı bir kimseye indirilmiş olsun onlar yine de bunu inkâr edeceklerdir.

Bu Kureyş kâfirlerinin ısrarlarına, inatçılıklarına ve küfürlerinin şiddetli olduğuna elle tutulur bir delildir. Halbuki onlar hakkı biliyorlar, Kur'an'm fesahat ve belagatının sırrını idrak etmişlerdi. Fakat taassup göstererek, böbürlenerek ve kibirlenerek bu gerçeği bilmezlikten gelmişlerdi. Bu ayetler ayrıca kavminin risaletine iman etmekten yüz çevirmesi sebebiyle üzülen Rasulu-lah'a (s.a.) bir teselli ve üzüntülerini hafifletme niteliğindedir.

Allah Tealâ bu katı tutumlarını şu ayetle te'kit etti: "İşte biz inkâr etmeyi mücrimlerin kalbine böyle koyduk." Biz bunu onların kalbine böyle yerleştirdik. Ayetin manası şöyledir: Biz yabancıların ve Arapların Kur'an'ı okuyup anladıkları halde onların kalplerine yalanlamayı koyduğumuz gibi mücrimlerin -Kureyş kâfirlerinin- kalplerine de Kur'an'ı inkâr etmeyi koyduk.

Bundan maksat şudur: Biz Arap ve Acem birine Kur'an'ı indirmiş olsak da onların içinde buldukları inkâr ve inançsızlık durumlarını değiştirme imkânı yoktur. Çünkü Kur'an'ı inkâr etme ve yalanlama özelliği onların kalplerine iyice yerleşmiştir. Dolayısıyla onların gönüllerinden küfrün sökülmesi konusunda hiçbir tedavi ve İslah aracının faydası olmayacaktır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz eğer sana kâğıt içerisinde bir kitap göndermiş olsaydık da kendileri de elleriyle onu tutmuş olsalardı o küfredenler derhal yine: "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir." derlerdi. " (En'am, 6/7).

Bu da yine Rasulullah'ı (s.a.) teselli manası ifade etmektedir. Çünkü peygamber onların küfür üzerindeki ısrarlarını bilirse ve onların hiç değişmeyen gayet sert tavırlarının Allah'ın ezeli ilminde tescil edilmesi sebebiyle kazamn tamamlandığını bilirse Rasulullah (s.a.) onların imanından ümidini keser ve onlara karşı tavrının doğru olduğuna mutmain

olur. Bu konuda ona hiçbir zarar yoktur.

Bu vurgulama, açıklama ve beyan şu ayetle bir kere daha ifade edilmiştir:

"Onlar can yakıcı azabı görmedikçe Kur'an'a iman etmezler." Yani onlar o şiddetli ve acıklı azabı görmedikçe Hakka iman etmeksizin kalplerinde onu inkâr ederek yalanlamaya devam edip kâfir olarak kalırlar.

Cenab-ı Hak daha sonra azabın kendisinden daha şiddetli olan hususu bildirdi. Bu da azabın ansızın gelmesiydi. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"O azap onlara hiç farkında değillerken ansızın gelecektir." Yani bu azap Kur'an'ı yalanlayan o kişilere onlara azabın gelişini hiç fark etmeden ansızın gelecek ve o zaman üzüntüye kapılacaklardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O zaman onlar: Acaba bize bir mühlet verilir mi? diyeceklerdir." Yani onlar azabı gördükleri zaman eksik bıraktıklarını tamamlamak ve Allah Tealâ'ya taat işlemek iddiasıyla azabın biraz ertelenmesini temenni ederler. Fakat pişmanlık onlara fayda vermeyecek ve kendilerine mühlet verilmeyecektir. Çünkü onlar ahirette hiçbir sığınak olmadığını gayet iyi bilmektedirler. Bunu sadece gönüllerini rahatlatmak için söylemektedirler.

Bu açık beyana ve uyanya rağmen onlara ahmaklık ve bilgisizlik hakim olmakta ve azabın derhal inmesini istemektedirler.

"Onlar azabımızın bir an önce indirilmesini mi istiyorlar?" Onlar "Bize va-ad ettiğin şeyi getir." (A'raf, 7/70) sözleriyle nasıl azabın derhal gelmesini talep ediyorlar? Halbuki kendileri azabın indiği anda azabın ertelenmesini ve geciktirilmesini istemektedirler. Dolayısıyla onlar çelişki içinde bir kavimdirler.

Bu onlara yadırgama ve tehditte bulunmadır. Çünkü onlar Rasulullah'ı (s.a.) yalanlamaları ve azabı uzak bir ihtimal olarak görmeleri sebebiyle: "Bize Allah'ın azabını getir bakalım." (Ankebut, 29/29) diyorlardı.

Cenab-ı Hak daha sonra yalanlama tarzında azabın derhal gelmesini talep etmelerinin sadece dünyada nimet içinde yaşamaları için olduğunu beyan etmiştir.

Ne dersin (Ey Muhammed)! Biz onları yıllarca nimet içinde yaşatsak... Sonra vaad oldukları azap başlarına gelse o nimetler için geçen yıllar kendilerine bir fayda sağlar mı?"

Yani ey muhatap olan kişi! Farz edelim ki, biz onların dünya nimetlerinden yıllar boyunca yararlanmaları için onlara uzun ömür versek, sonra da onlara vaad edilen azap ansızın gelirse o takdirde hiçbir şeyin ve içinde buldukları hiçbir nimetin onlara yararı olmayacaktır. Onların azaplarını da hafif-letmeyecektir. Bu azabı ortadan kaldırmayacaktır. Çünkü dünyada nimetlerden yararlanma müddeti ne kadar uzun olursa olsun son bulacaktır ve az bir müddettir. Ahiretteki azabın müddeti ise son bulmayacaktır, ebedidir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar bunu görecekleri gün sanki günün bir akşam vaktinden ya da bir kuşluk vaktinden başka (dünyada) kalmamış gibi olacaklardır." (Naziat, 79/46).

"Onlardan her biri arzu eder ki kendisine bin yıl ömür verilsin. Halbuki onun çok yaşatılması kendisini azaptan uzaklaştırıcı değildir." (Bakara, 2/96).

"O helak olduğu zaman malı kendisine asla fayda vermez." (Leyi, 42/11).

Meymun b. Mihran'dan naklediliyor: Meymun Kabe'yi tavaf esnasında Hasan-ı Basrî ile karşılaşmış ve Ona:

- Bana öğüt ver demişti. Hasan-ı Basrî de sadece bu ayeti (Leyi, 11) okumuştur.
Meymun:

- Sen gerçekten bana çok güzel öğüt verdin ve belâgatli bir şekilde konuştun, demişti. [\[21\]](#)

Sahih bir hadiste şu ifade yer almaktadır: "(Kıyamet günü) Kâfir getirilir ve cehennem ateşine bir defa batınır. Sonra kendisine:

- Hiç nimet gördün mü? denilir.

- Hayır, vallahi ya Rabbi der.

Sonra da dünyada son derece perişan olan bir adam getirilir ve cennet boyasıyla bir defa boyanır sonra kendisine:

Hiç perişanlık gördün mü? denilir.

- Hayır, vallahi ya Rabbi der, sanki hiçbir şey olmamış gibi cevap verir.

Cenab-ı Hak daha sonra mahlûkatı hakkındaki mükemmel adaletini bildirdi. Bu adalet, uyarılmadan hiçbir kavme azap edilmeyeceği, mazeretler ortadan kaldırılmadan ve hüccet beyan edilmeden, peygamberler gönderilmeden hiçbir ümmetin helak edilmediği ve edilmeyeceğidir.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz hiçbir ülkeyi öğüt vermek için uyarıcı peygamberler göndermeden helak etmedik. Biz hiçbir zaman zalim olmadık." Biz hiçbir kavmi küfretmelerinden dolayı azabımızla uyarıda bulunan ve iman edip itaat ederlerse cennet nimetleriyle müjdeleyen peygamberleri kendilerine göndermeden helak etmedik. Bu o kavimlere vacip olan hususlara dikkat çekmek ve onlara öğüt vermek içindir. Biz onlara ceza verirken hiçbir durumda zalim olmadık. Ancak onlar küfür, inkâr ve bizden başkasına ibadet etme hususunda ısrar ettiler.

Bu ilâhî prensip meşhur olup Kur'an'da tekrar edilmektedir. Meselâ: "Biz peygamber göndermedikçe azap ediciler değiliz." (İsra, 17/15).

"Senin Rabbin ülkelerin ana merkezlerine karşılarında ayetlerimizi okuyacak bir peygamber gönderinceye kadar o ülkeleri helak edici değildir. Biz halkı zalimlerden olan ülkelere başkasını helak edici değiliz." (Kasas, 28/59).

Allah Tealâ daha sonra: "Muhammed kâhindir, Ona indirilen Kur'an şeytanların kâhinlere naklettikleri gibidir." diyen müşriklere cevap vermektedir:

"Kur'an'ı şeytanlar indirmedi. Bu onlara yaraşmaz, zaten buna güçleri de yetmez. Hem de onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır."

Yani Kur'an-ı Azîm şeytanların kâhinlere indirdiği sözler gibi cin ve şeytanlar tarafından verdirilmiş değildir. Bu onlar için kolay da değildir. Buna imkân da bulamazlar. Onlar vahiy indiren melekleri dinlemekten de yıldızlarla taşlanarak mahrum olmuşlardır. Onların gök ehlinin kelâmını dinlemelerine engel olunmuştur.

Şeytanların Kur'an'ı indirmeleri üç yönden imkânsızdır: [\[22\]](#)

1- Bu vahiy gerçeği şeytanların arzu ve istekleriyle bağdaşmaz. Çünkü onların seciyeleri fesat çıkarmak ve kulları saptırmaktır. Kur'an'da ise iyiliği emretme, kötülöklere engel olma vardır. Kur'an hidayettir, nurdur ve büyük bir burhandır. Kur'an'la şeytanlar arasında çok büyük bir aykırılık ve şiddetli bir farklılık vardır.

2- Şayet bunu arzu etseler bile bunu taşımaya muktedir olamazlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Biz eğer bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik o dağı Allah korkusundan eğilmiş ve paramparça halde görürdün." (Haşr, 59/21).

3- Eğer bunu arzu etseler ve taşımaya da muktedir olsalar bile onlar Kur'an'a ulaşamazlar. Çünkü onlar Kur'an'ın indirilmesi sırasında onu dinleye-meyecekleri ayrı bir yeredirler. Zira bütün gökyüzü Kur'an'ın Rasulullah'a (s.a.) indirildiği müddet içinde çok güçlü bekçi melekler ve yakıcı yıldızlarla donatılmıştır. Dolayısıyla Kur'an'da hiçbir karışıklık olmaması için şeytanlardan hiçbiri Kur'an'dan tek bir harfi dinleme imkânı bulamamıştır. [\[23\]](#)

Davetçinin Tebliğ Tarzı Ve Vazifeleri

213- Sakın Allah'la birlikte başka ilâh edinme, yoksa azaba uğrayanlardan olursun.

214- (Önce) yakın akrabalarını uyar.

215- Sana uyan müminlere tevazu kanatlarını indir.

216- Eğer sana karşı gelirlerse: "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım." de.

217- Sen Aziz (her şeye galip) ve Rahim (çok merhametli) olan Allah'a güven.

218- O senin namaza kalkmanı da görüyor,

219- Secde edenler arasındaki hareketlerini de...

220- Şüphesiz ki O her şeyi çok iyi işiten ve her şeyi gayet iyi bilendir.

Peygamberimizin (s.a.) Tebliğ Noktasındaki Sîreti

Peygamberimiz'in (s.a.) risaletini tebliğ ve Allah'a davet etme şeklini açıklayan pek çok hadisler varit olmuştur:

Bunlardan biri İmam Ahmed ve Müslim'in Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettiği şu hadis-i

şeriftir: "Yakın akrabalarını uyar." ayeti inince Rasulullah (s.a.) gelip şöyle demiştir: "Ey Muhammed kızı Fatıma! Ey Abdülmuttalib kızı Saftyye! Ey Abdülmuttaliboğulları! Ben Allah 'm huzurunda sizin için hiçbir şeye sahip değilim. Siz benim malımdan dilediğinizi benden isteyin."

Bir başka hadis-i şerif de İmam Ahmed, Buharî, Müslim, Tirmizî ve Nesaî'nin İbni Abbas'tan (r.a.) rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: Allah Tealâ "Yakın akrabalarını uyar." ayetini indirince Peygamberimiz (s.a.) Safa'ya gelip tepeye çıktı. Sonra şöyle nida etti: "İmdat! İmdat!" dedi. İnsanlardan bir kısmı bizzat ona gelerek, bir kısmı elçisini göndererek onun etrafında toplandılar.

Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: "Ey Abdülmuttaliboğulları! Ey Fihroğulla-rı! Ey Lüeyoğullan! Ne dersiniz? Şu dağın arkasındaki süvarilerin size hücum edeceğini haber versem, beni tasdik eder misiniz diye sordu. Mekkeliler:

- Evet, dediler. Peygamberimiz (s.a.):

- Ben şiddetli bir azabın önünde sizin için uyarıcıyım, dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb:

- Bugünün geri kalan kısmında elin kurusun. Sen bizi bunun için mi davet ettin dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak şu sureyi indirdi: "Ebu Leheb 'in iki eli kurusun.! Kendisi de kurudu ya!" Tebbet, 111/1).

Bir başka hadis-i şerif İmam Ahmed, Müslim ve Tirmizî'nin Ebu Hurey-re'den (r.a.) rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Bu "Yakın akrabalarını korkut." ayeti inince Rasulullah (s.a.) Kureyş halkını ve ileri gelenlerinin hepsini davet etti ve şöyle dedi:

- Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi ateşten koruyun. Ey Ka'boğullan topluluğu! kendinizi ateşten koruyun. Ey Haşimoğullan topluluğu! kendinizi ateşten koruyun. Ey Abdülmuttalib oğulları topluluğu! Kendinizi ateşten koruyun. Ey Muhammed kızı Fatıma! Kendini ateşten koru. Allah'a yemin olsun ki hiç şüphesiz ben sizin için Allah'ın huzurunda hiçbir şeye malik değilim. Dikkat edin. Benim sizinle sadece akrabalık irtibatım var. Ben size sadece bu irtibatla bağlıyım. Yani dünyada sizinle irtibatı devam ettiririm ama Allah'ın huzurunda size hiç faydam olmaz. [\[24\]](#)

Açıklaması

Bu ayetler Peygamberimiz'in (s.a.) risaletini tebliği ile ilgili olarak kendisine verilen dört emri ihtiva etmektedir:

1- "Sakın Allah'la birlikte başka ilâh edinme. Yoksa azaba uğrayanlardan olursun." Yani hiç bir ortak tanımadan sadece Allah'a ibadet et. Allah'la birlikte başka bir ilâha dua veya ibadet etmekten sakın. Zira ibadet sadece Allah'a ait olun. Şirk ise bütün masiyetlerin başıdır.

Bu ayet Rasulullah'ı (s.a.) ibadette daha fazla ihlâslı olmaya teşvik etmektedir. Allah ondan böyle bir şeyin meydana gelmeyeceğini gayet iyi bilmektedir. Sonra emre onunla başlamıştır. Zira o ümmetin lideridir. Gerçekte ise bütün bu emirler onun dışındaki insanlara tavsiye ve hitap niteliğindedir. Çünkü başkasına yapacağı hitabı te'kit etmek istediği zaman asıl maksadın tabi olanlar olduğu halde bu hitabı görünüşte liderlere tevcih etmesi hikmet sahibinin şanıdır.

Kısaca: Ayet, Rasulullah'a (s.a.) emirle başlamış, eğer Allah'la birlikte başka bir ilâha dua ediyorsa O'na tehditte bulunmuştur. Sonra da en yakından başlayarak yakınlarla daveti emretmiştir.

2- "(Önce) yakın akrabalarını uyar." Yani yakınlarına ve akrabalarına Allah'ın azabının ve şiddetinin O'na şirk koşanlara ait olacağını bildirerek onları korkut.

Bu O'nun bütün beşeri Allah'ın azabından korkutma görevinin bir parçasıdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Bu, feyz kaynağı olan ellerindeki kitapları tasdik eden, bir de şehirlerin anası (Mekke) ile bütün çevresindekileri uyarman için bizim indirdiğimiz kitaptır." (Enam, 6/12).

"Şehirlerin anası (Mekke) halkına ve etrafında bulunanlara gelecek tehlikeleri haber vermen için ve hakkında hiçbir şüphe bulunmayan o toplanma gününün dehşetiyle korkutman için sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik." (Şûra, 92/7).

"Furkan'ı âlemlerin uyarıcısı olsun diye kuluna (Muhammed'e) indiren Allah ne yücedir!" (Furkan, 25/1).

Müjdelemek genellikle uyarmakla birlikte gelir: Nitekim pek çok ayette böyle zikredilmiştir: Bunlardan biri şu ayettir:

"Ey Peygamber! Biz seni gerçekten bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı, Allah'a O'nun emriyle bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik". (Ah-zab, 23/45-46).

Müslim Peygamberimiz'in (s.a.) şu hadisini rivayet etmektedir: "Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki bu ümmetten bir Yahudi veya Hıristiyan beni duyar da sonra iman etmezse mutlaka cehenneme girer."

Sonra Yüce Allah ona, müminlere yumuşak davranmayı emretti ve şöyle buyurdu:

3- "Sana uyan müminlere tevazu kanatlarını indir." Yani sana iman eden ve seni tasdik eden ve sana tabi olanlara yumuşak ve nazik davran.

"Eğer sana karşı gelirlerse ben sizin yaptıklarınızdan uzağım, de." Eğer yakınlarından veya başkaları arasında uyardığın kimselerden biri sana isyan ederse onlara: "Ben sizin bu amellerinizden beriyim. Siz kıyamet günü bu amellerin karşılığını göreceksiniz." de.

4- "Sen Azız (her şeye galip) ve Rahîm (çok merhametli) olan Allah'a güven, O senin namaza kalkmanı da görüyor. Secde edenler arasındaki hareketlerini de görüyor."

Yani bütün işlerini son derece güçlü, üstünlük sahibi olan, düşmanlarından intikam almaya kadir, dostlarına merhamet eden, insanlara namaz kıldırmak için kalktığın zaman seni gören ve senin kıyam, rükû, secde ve ka'de gibi namazdaki ve namaz kılanlar içindeki hareketlerini gören Yüce Allah'a havale et. Burada namaz kılanlar için "secde edenler" ifadesi kullanıldı. Çünkü kulun Rabbine en yakın olduğu durum secdede olduğu haldir.

Bundan kastedilen mana şudur: Seni te'yt eden, seni koruyan, sana yardımcı olan, sana zafer ihsan eden, senin adını yücelten, senin bütün hallerinde ve özellikle namazda ve namazın kıyam, rükû ve secdelerinde sana itina gösteren Allah'tır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimiz önündesin (bizim murakabemiz altındasın)." (Tur, 52/48).

"Şüphesiz ki O her şeyi çok iyi işiten ve her şeyi gayet iyi bilendir." Yani senin Rabbin kullarının sözlerini gayet iyi işitmektedir. Onların davranışlarını, hareketlerini, sessizliklerini ve niyetlerini gayet iyi bilmektedir. Nitekim Ce-nab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sen herhangi bir işte bulunurken, Kur'an'dan bir şey okurken ve sizler de herhangi bir iş işlerken onun içine daldığınız vakit biz başınızda şahidizdir." (Yunus, 10/61). [\[25\]](#)

Müşriklerin Peygamberin Kâhin Veya Sihirbaz Olduğu Şeklindeki İftiralarının Reddedilmesi

221- (De ki:) Şeytanların kimlere indiklerini size haber vereyim mi?

222- Onlar her iftiracı günahkârın üzerine inerler.

223- İftiracı günahkârlar da onlara kulak verirler. Onların çoğu da yalancıdırlar.

224- Şairlere gelince onlara sapık kimseler uyarlar.

225- Görmüyor musun ki, onlar her vadiye dalıp çıkarlar.

226- Ve yapmadıkları şeyleri söylerler.

227- Ancak iman edenler, salih amel işleyenler, Allah'ı çok zikreden ve haksızlığa uğratıldıktan sonra haklarını alanlar bundan müstesna. O zalimler pek yakında nasıl bir darbe ile altüst olacaklarını bileceklerdir.

Açıklaması

Bu ayetler Kur'an ve Rasulullah (s.a.) hakkındaki iki iftirayı reddetme manasını ihtiva etmektedir. Bu iki iftira "kâhinlik" ve "şairlik" suçlamalarıdır.

Kur'an-ı Kerim kâhinlerin şeytanlardan telakki ettikleri sözlerin cinsinden veya şiir cinsinden değildir. Rasulullah da (s.a.) kâhin veya şair değildir.

Birinci iftirayı Allah Tealâ önce tavsif etmekte sonra da bunu reddetmektedir:

"(De ki:) Şeytanların kimlere indiklerini (ve vesvese verdiklerini) size haber vereyim mi?" Yani size ilim ve irfan yönünden fayda veren hakiki bir haberi bildireyim mi? Şeytanlar kâhinlere ve benzeri yalancı ve fasık kimselerden kimlere inmektedirler? Haber vereyim mi?

Cahiliyette kâhinlerin Araplar arasında büyük bir tesiri vardı. Çekişmeleri kaldırmak ve problemleri çözmek için Muaviye ve Ebu Süfyan'ın annesi Hind bt. Utbe ve Fatıma el-

Has'amiyye gibi Arap kâhinlerinin önemli bir yeri vardı.

Bu ayetler müşriklerin Rasulullah'ın (s.a.) getirdiği kitabın hak olmadığı, bunu kendiliğinden uydurduğu ve cinlerden birinin ona getirdiği iddialarına cevap niteliğindedir. Ayrıca Peygamberin (s.a.) getirdiği kitabın Allah tarafından olduğuna, Allah'ın indirdiği vahyi olduğuna, şeytanlar tarafından olmadığına bunu güvenilir, büyük ve değerli bir melek indirdiğine kesin bir beyan niteliğindedir. İki açıdan cevap verilmiştir:

1- "Onlar her iftiracı günahkârın üzerine inerler." Yani şeytanlar Şikk b. Rehm, Satiyh b. Rabîa, Müseylime ve Tuleyha gibi peygamberlik iddia eden, kâhinler gibi ve şeytana itaat etmeye davet eden kâfirler gibi fiillerinde fasık, facir ve yalancı kişiler üzerine inerler. Halbuki Hz. Muhammed (s.a.) şeytana lanet etmeye ve ondan beri olmaya davet etmekteydi. Kâhinlere gelince onlara hakim olan husus yalancılıktır. Hz. Muhammed'in (a.s.) haber verdiği gaybî haberlerde ise sadece doğru sözlülüğü ortaya çıkmıştır.

2- "İftiracı günahkârlar da onlara kulak verirler. Onların çoğu da yalancıdırlar. " Yani iftiracılar kulaklarını şeytanlara verirler. Şeytanlar da boş ilhamlarını onlara verirler. İftiracılar da onlardan çoğu yalancılık ve asılsız kuruntular olan ifadeleri onlardan alırlar. Şeytanların çoğu da iftiracılara verdikleri ilhamlarda yalancıdırlar. Çünkü şeytanlar onlara duymadıkları şeyleri duyurmaktadırlar. Nitekim iftiracıların çoğu da yalancıdırlar. Onlar da şeytanlara kendilerine ilham etmedikleri şeyleri iftira ederler. Hükmettikleri şeyin çoğunluğu batıl ve yalancılık olmaktadır.

Denilmiştir ki: Burada zamir şeytanlara raci olmaktadır. Yani şeytanlar yıldızlarla taşlanıp menolunmadan ve mele-i a'lâ'dan sözü almaktan uzaklaştırılmadan önce meleklerle bildirilen gaybî haberlerden çaldıkları bazı haberleri dostları olan kâhinlere (falcılara) bildirirler. Bu duydukları haberlere pek çok yalan ilâve ederek onlara ilham ederler.

Kısaca: Görünen durum en hayırlı şahittir. Peygamberimiz (s.a.) ile kâhinler (falcılar) arasındaki fark güneş gibi açığa vurmaktadır. Hz. Peygamber'in (s.a.) haber verdiği her şey doğru olup gerçeğe uygundur. Onun uzun sîretinde ondan sadece doğruluk görülmüştür. Kâhinlerin verdikleri haberlerin çoğunluğu gerçeğe uyuşmayan yalan haberlerdir. Kâhinlerden sadece yalancılık görülmüştür. Bu sebeple tarih onları ayıplamıştır. Akıl onları reddetmiştir. Falcıların batıl sözlerini ve uydurma haberlerini ancak küçük çocuklar, bilgisiz kadınlarla sathî düşünen bazı yaşlılar gibi basit kimseler doğrulamaktadırlar.

Nitekim her kâhinin ve şairin bir şeytanı vardır şeklindeki âdet haline gelen anlayışa uyarak: "Şeytanlar falcılara ve şairlere gelirler de niçin Kur'an'ı şeytanlar Muhammed'e indirir demek caiz olmasın?" şeklinde söyleyen kâfirlere cevap vermek üzere Allah Tealâ Hz. Muhammed (s.a.) ile falcılar ve şairler arasındaki farkları beyan ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Şairlere gelince onlara sapık kimseler uyarlar." Yani şairlere insan ve cinlerin sapıkları hak ve istikamet yolundan sapanlar ve delâlette olan kimseler uyarlar. Hz. Muhammed'e (s.a.) tabi olanlar ise hidayete eren, doğru çizgide yürüyen, hak olan Allah'a iman, O'na kulluk ve O'nun emrine binaen yolda yürümeye devam edenlerdir.

Allah Tealâ daha sonra bu sapıklığın iki hususta olduğunu beyan etmiştir:

1- "Görmüyor musun ki onlar her vadiye dalıp çıkarlar." Yani bilmiyor musun ki şairler sözün her sanatına dalarlar ve kendileriyle çelişkiye düşerler. Bazan bir şeyi kötüledikten sonra överler yahut aksini yaparlar. Bazan bir şeyi küçümsedikten sonra onu alabildiğine büyütürler yahut aksini yaparlar. Bu onların hakkı ortaya koyma ve doğruluğu duyurma amacı taşımadıklarına delâlet etmektedir. Dolayısıyla şairler hayalî ve duygu yüklü (romantik) kimselerdir.

Hz. Muhammed (s.a.) ise sadece hakkı söyler, sadece doğruluğu emreder ve tek bir yola davet eder. O da Allah Tealâ'ya davet, ahirete teşvik ve faydasız dünyadan yüz çevirmektir.

2- "... ve yapmayacakları şeyi söylerler." Yani şairlerin sözlerinin çoğu yalandır. Zira onlar kendilerinden sadır olmayan söz ve davranışlarla böbürlenirler. Bu da sapıklık alâmetlerindedir.

Meselâ: Şairler cömertliğe teşvik ederler, ama kendileri cömertlik yapmaktan kaçınırlar. Cimrilikten sakındırırlar, ama kendileri cimrilik yapmakta ısrar ederler. En basit bir sebeple insanların şeref ve itibarlarını lekelerler. Sadece hayasızlık irtikap ederler.

Hz. Muhammed (s.a.) ise bundan tamamen farklıdır. O sadece yaptığı bir şeyi emreder, yalnız sakındığı bir şeyden nehyeder. Rabbi ona ilk olarak sadece kendisine ibadet etmesini emreder:

"Sakın Allah'la birlikte başka ilâh edinme, yoksa azaba uğrayanlardan olursun."

O'nun yakınları şer'î, medenî ve siyasî yükümlülüklerin hiçbirinden istisna edilmez: "Sen (önce) yakın akrabalarını uyar."

Şairlerin metodu peygamberlerin durumundan farklıdır. Çünkü peygamberlerin yolu tek yoldur. Bu yola sadece hidayette olanlar uyar. Peygamberlerin daveti hep aynıdır. Bu da Allah'ın birliğine, Ona ibadet etmeye davet etmek, ahirete ve doğruluğa teşvik etmektir. [\[26\]](#)

Cenab-ı Hak daha sonra şairler arasından şu dört sıfatı taşıyanları -överek- istisna

etti:

- 1- İmanlı olmak,
- 2- Güzel ameller işlemek,
- 3- Allah'ı zikretmek ve O'nun birliğini tanımak,
- 4- Hakkı ve hak yolda olanları desteklemek.

Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Ancak iman edenler, salih ameller işleyenler, Allah'ı çok zikredenler ve haksızlığa uğratıldıktan sonra hakkını alanlar bundan müstesnadır." Yani Allah'ı ve Rasulü'nü tasdik edenler, güzel ameller işleyenler, sözlerinde veya şiirlerinde Allah'ı çok ananlar ve Peygamberimiz'i (s.a.) ve onun getirdiği dini müdafaa edenler, şirke ve şirk ehline karşı çıkanlar, müminleri hicveden kâfirlere cevap veren Hassan b. Sabit, Abdullah b. Rava-ha, Ka'b b. Malik, Ka'b b. Züheyr bu çeşit şairlerden müstesna kimselerdir.

Bunlardan çok sonra gelen Bûsayri ve Peygamberimiz'i (s.a.) medh ü sena eden Ahmed Şevki de bu cümleden sayılabilir.

Denilmiştir ki: Bu istisnadan murad Abdullah b. Ravaha, Hassan b. Sabit, Ka'b b. Malik ve Ka'b b. Züheyr'dir. Çünkü bunlar Kureyş'i hicvediyorlardı.

Ka'b b. Malik'ten rivayete göre Rasulullah (s.a.) ona şöyle demişti: "Onla-^ hicvet. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin olsun ki hicvetmen onları ok yağmuruna tutmaktan daha şiddetlidir."

Yine Peygamberimiz (s.a.) Hassan b. Sabit'e şöyle diyordu: "Söyle, Ruhü'l-Kudüs seninle beraberdir."

Cenab-ı Hak daha sonra sureyi şiddetli tehdit ve kuvvetli vaîd ile sona erdirdi: "O zalimler pek yakında nasıl bir darbe ile altüst olacaklarını gayet iyi bileceklerdir." Yani küfür sebebiyle nefislerine zulmedenler ve bu ayetlerin manalarını düşünmekten, Hz. Peygamberin peygamberliği ile kâhinlerin falcılığı ve şairlerin şiirleri arasındaki açık farkları incelemekten yüz çevirenler ölümden sonra varacakları yeri gayet iyi bileceklerdir. Zira varacakları makam cehennemdir. Bu çirkin makamdır. Dönecekleri yer azaptır. Bu da en kötü mercedir.

Cumhur bu ayetten muradın Allah Tealâ'nın kendilerini tavsif ettiği vasıflardan şairleri menetmek olduğunu zikretmişlerdir. Razî diyor ki: Birincisi -yani bu görüş- surenin

başından sonuna kadar olan nazmına daha yakındır.

İbni Kesir diyor ki: Sahih olan görüş bu ayetin -İbni Ebî Hatim'in dediği gibi- her zalim hakkında genel hüküm olduğudur.

Bu ayeti şahit getirmek hakkındaki meşhur olaylardan biri Hz. Aişe'nin su sözüdür: "Bismillâhirrahmanirrahîm. Bu kâfirin mümin olduğu, facirin fücürünü terk ettiği, yalancının artık doğru söylemeye başladığı dünyadan çıktığı anda Ebubekr b. Kuhafe'nin yaptığı vasiyetidir: Ben size Ömer b. Hattab'ı halife olarak bıraktım. Eğer o adaletle davranırsa bu benim onun hakkındaki itisn-ü zannım ve umudumdur. Eğer zulmeder ve değişirse ben gaybı bilmem: Zalimler pek yakında nasıl bir darbe ile altüst olacaklarını gayet iyi bileceklerdir. "

Kurtubî diyor ki: "Münkaleb" ile "merci1 kelimeleri arasındaki fark şudur: Münkaleb, insanın içinde bulunduğu durumun zıddına intikal etmesidir. Merci se içinde bulunduğu durumdan üzerinde bulunduğu duruma dönmesidir. Dolarıyla her merci münkalebdir. Ama her münkaleb merci değildir. Bunu Maver-ı; zikretmiştir. [\[27\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/109-110.

[\[2\]](#) Razî, XXIV/121.

[\[3\]](#) Razî diyor ki: Akla daha yakın-ölan "hükm"ün peygamberlikten ayrı olduğudur. Peygamberlik "Beni peygamberlerden kıldı." ifadesinden anlaşılmaktadır. "Hüküm" den murad ilimdir. İlim tabiri içine akıl, görüş ve dini (yani tevhidi) bilmek de dahildir.

[\[4\]](#) Zemahşerî, 11/422.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/115-118.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/123-126.

[6] Razî, XXIV/131; Zemahşen, 11/424.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/129-130.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/134-138.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/142-143.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/143-145.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/150-153.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/156-157.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/162-164.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/169-171.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/176-179.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/182-185.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/189-191.

[18] İbni Kesir, III/345.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/195-198.

[20] el-Bahru'l-Muhît, VII/41.

[21] Razî, XXIV/171.

[22] İbni Kesir, III/349.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/204-210.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/215-216.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/216-218.

[26] el-Bahru'l-Muhit, VII/49.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/222-225.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure İle İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Kur'an'ın Mesajı 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Hz. Musa'nın Mukaddes Vadideki Kıssası 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki 8

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Allah'ın Hz. Davud Ve Hz. Süleyman Peygambere Verdiği
Nimetler 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

1- Kuş Dilinin Öğretilmesi: 13

2- Hz. Süleyman'ın (a.s.) Ordular: 13

3- Karınca Kıssası: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Hz. Süleyman İle Hüdüd Kuşu Kıssası 15

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki 17

Açıklaması 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Belkis'in Hz. Süleyman'ın Mektubuna Cevabı 19

Kelime ve İbareler: 20

Ayetler Arası İlişki 20

Açıklaması 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 22

Belkıs'ın Müslüman Olması Ve Hz. Süleyman'a (A.S.)
Bağlanması Ve Onu Ziyaret Etmesi 23

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 24

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Cenab-ı Hakkın Hz. Süleyman'a (a.s.) Verdiği Nimetler:
28

Hz. Salih (A.S.) Ve Kavmi Kıssası 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 31

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 33

Hz. Lut (A.S.) Ve Kavmi Kıssası 34

Belagat: 34

[Ayetler Arası İlişki 34](#)

[Açıklaması 34](#)

[Hz. Lut \(A.S.\) Kıssasının Devamı 35](#)

[Kelime ve İbareler: 35](#)

[Açıklaması 35](#)

[Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 35](#)

[Allah'ın Birliğinin Ve İlâhî Kudretinin Delilleri 36](#)

[Belagat: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Ayetler Arası İlişki 37](#)

[Açıklaması 37](#)

[Gaybı Allah'tan Başkası Bilemez. 40](#)

[Belagat: 40](#)

[Kelime ve İbareler: 40](#)

[Ayetler Arası İlişki 40](#)

[Açıklaması 41](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 41](#)

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri 41

Belagat: 42

Kelime ve İbareler: 42

Ayetler Arası İlişki 42

Açıklaması 42

Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 44

Hz. Muhammed'in (S.A.) Peygamberliğinin Kur"Anla İspat Edilmesi 44

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 44

Ayetler Arası İlişki 45

Açıklaması 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46

Kıyamet Alametleri Ve İlk Belirtileri -1- 47

Dabbatü'l-Arzın Çıkışı, Allah'ın Ayetlerini Yalanlayan Zalimlerin Mahşerde Toplanmaları 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

[Ayetler Arası İlişki 48](#)

[Açıklaması 48](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 49](#)

[-2- Sûr'a Üfürülmesi Ve Dağların Yürütülmesi 50](#)

[Belagat: 50](#)

[Kelime ve İbareler: 50](#)

[Ayetler Arası İlişki 51](#)

[Açıklaması 51](#)

[Sûr'a Üfürülmesi: 51](#)

[Dağların Yürütülmesi: 52](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 52](#)

[İbadet, Şükür Ve Kur'an Tilâvetiyle Meşgul Olma. 53](#)

[Kelime ve İbareler: 53](#)

[Ayetler Arası İlişki 54](#)

[Açıklaması 54](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 55](#)

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

NEML SURESİ

Kur'an'ın Mesajı

1- Ta, sîn. Bunlar Kur'an'm ve apaçık kitabın ayetleridir.

2- (Kur'an) Müminler için bir rehber ve müjdedir.

3- Onlar namazlarını dosdoğru kılar, zekât verirler. Onlar ahirete kesin olarak iman ederler.

4- Ahirete iman etmeyenlerin amellerini kendilerine güzel gösterdik. Artık onlar bocalar dururlar.

5- İşte azabın şiddetlisi onlar içindir. Ahirette de en çok zarara uğrayanlar bunlardır.

6- Hiç şüphesiz bu Kur'an sana sonsuz hikmet sahibi olan ve her şeyi gayet iyi bilen Allah tarafından verilmektedir.

Açıklaması

"Tâ, sîn." Daha önce beyan ettiğimiz gibi bu harfler surelerin başlarındaki mukattaa harflerinden olup Kur'an'ın mucize olduğuna dikkat çekmek içindir.

"Bunlar Kur'anın ve apaçık kitabın ayetleridir." Ey Peygamber! Bu surede sana indirilen bu ayetler bir mushaf içinde toplanan Kur'an'ın ve satırlarda yazı ile tespit edilen, gayet açık bariz olan, kıyamet gününe kadar devam edecek olan Kur'an ayetleridir. Son derece açık olması ve parlak üslûbu sebebiyle Kur'an'ın amel edilmesi kolaylaştırılmıştır. Kur'an'ı inceleyen ve Allah'ın kelâmının tadını tadan, Allah'a azametini ve Kur'an'ın indirilmesi ve beyanı hususundaki Allah'ın lütfü hakkında düşünen kimseler Kur'an'dan istifade etmektedir. Kur'an beşer kelâmı değildir. Hiçbir kimse Kur'an'ın benzerini veya

Kur'an surelerinden birinin benzerini getiremez.

"Kitab" kelimesinin "Kur'an a" atfedilmesi "Kelime ve İbareler" bölümünde açıkladığımız gibi iki sıfattan birinin diğerine atfedilmesi şeklindedir. Meselâ: "Bu cömert ve ikramsever kişinin davranışıdır." denir.

Dikkat edilirse bu iki sıfat -yani Kitab ve Kur'an sıfatları- bir defa marife, başka bir defa nekre olarak zikredilmektedir. Mânâ ise birdir. Kur'an'ın iki sıfatı vardır: Bunlar Kur'an (okunan) ve Kitab (yazılan) vasıflarıdır. Zira Kur'an okuma ve yazı ile ortaya konulur.

"Müminler için bir hidayet rehberi ve müjdedirler." Yani Kur'an insanları sapıklıktan hidayete erdirir, itaat eden müminleri cennetle ve Allah Tealâ'nın rahmetiyle müjdeler.

Kur'an'ın müminler için hidayet olmasının manası Kur'an'ın onların hidayetlerine hidayet katması demektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "İman edenlere gelince Kur'an onların imanlarını artırmıştır ve onlar birbirlerine müjde verirler." (Tevbe, 9/124); "Onları (Allah) kendisinden bir rahmetin ve lütfün içine sokacak ve onları (Allah'a giden) doğru bir yola götürecektir." (Nisa, 4/175).

Özellikle müminlerin zikredilmesi hidayet ve müjdelemenin sadece Kur'an'a iman eden, O'na tabi olan, Onu tasdik eden ve onda bulunan hükümlerle amel eden kimseler için meydana gelecektir.

Allah Tealâ daha sonra iman tezahürlerini zikrederek şöyle buyurdu: "O müminler namazlarını dosdoğru kılar, zekâtı verir ve ahirete kesin olarak iman ederler." Kur'an'ın hidayeti ve müjdelemesinden yararlanan müminler namazda Rabbinin azametini düşünen, Kur'an tilâvetinde, niyazında, zikirleri ve teşbihlerinde kalbi huşu içerisinde ürperen, namazlarını şartları ve rükünlerini tam olarak eda eden, mallarını ve canlarını kirlilikten ve şüpheli şeylerden temizleyen, farz olan zekâtı veren, ahiret yurduna, öldükten sonra dirilişe, hayır olsun şer olsun bütün amellerin karşılığının verileceğine, cennet ve cehenneme yakinen inanırlar. Dolayısıyla kendileri için en üstün ve en uygun hayat için hazırlanırlar. Emrettiği hususlarda Rabbine itaat ederler, nehyettiği ve sakındırdığı hususlardan uzaklaşırlar.

Allah Tealâ daha sonra bunların durumunu ahirete iman etmeyenlerin durumuyla karşılaştırdı. Öldükten sonra dirilişe yakinen iman edenleri zikrettikten sonra dirilişi inkâr edenleri zikretti ve şöyle buyurdu:

"Ahirete iman etmeyenlerin amellerini kendilerine güzel gösterdik. Artık onlar bocalar dururlar."

Yani ahireti yalanlayanlar ve ölümden sonra bunun meydana geleceğini uzak

görenlere onların içinde buldukları durumu güzel gösterdik. Ahiret yurdunu yalanlamalarının cezası olarak bocalarlar, sapıklıklarında gider gelirler. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Biz onların gönüllerini ve gözlerini ters çevirmiş, kendilerini azgınlıkları, taşkınlıkları içinde serseri ve şaşırılmış oldukları halde terk etmiş bulunuyoruz." (En'am, 6/110).

"İşte azabın şiddetlisi onlar içindir. Ahirette de en çok zarara uğrayanlar bunlardır." Onların cezalan dünya ve ahirette kötü bir azaptır. Dünyaya gelince Bedir günü esir edilmeleri veya öldürülmeleri gibi bir azap, ahirette ise cehennem azabı vardır. Hatta onlar ahirette insanların en çok hüsrana uğrayanlarıdır. Mahşer halkı içinde kendilerini ve mallarını kaybedecek başka hiçbir kimse yoktur. Zira onların cehennemdeki azapları daimidir, hiç kesilmez.

Kur'an'a inananlarla onu inkâr edenlerin durumunu tavsif ettikten sonra Allah Tealâ kendisine Kur'an indirilen Peygamber'in durumunu anlattı:

"(Ey Muhammedi) Hiç şüphesiz bu Kur'an sana sonsuz hikmet sahibi olan ve her şeyi gayet iyi bilen Allah tarafından verilmektedir." Ey Peygamber! Şüphesiz ki sen Kur'an-ı Kerim, emri ve nehyinde, mahlûkatını idarede sonsuz hikmet sahibi olan, her işin en büyüğünü ve en basitini, mahlûkatının durumlarını ve kendileri için hayırlı olanı gayet iyi bilen Allah tarafından sana verilmekte ve öğretilmektedir. Onun haberi tamamen doğrudur. Onun hükmü tam adalettir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Rabbinin sözü doğruluk ve adaletle tam kemalindedir." (En'am, 6/115).^[1]

Hız. Musa'nın Mukaddes Vadideki Kıssası

7- Hani bir zaman Musa, ailesine: "Ben gerçekten bir ateş gördüm. Size bundan bir haber getireceğim. Ya da parlak bir kor getireceğim ki belki bununla ısınacaksınız." demişti.

8- (Musa) ateşin yanına gelince kendisi- ne şöyle nida edildi: "Ateşin olduğu yerde bulunan kimselere de çevresinde bulunan kimselere de muhakkak bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah her İÜ noksanlıktan münezzehtir.

9- Ey Musa! Gerçek şudur ki, ben aziz (hükümünde galip olan) ve hakîm (sonsuz hikmet sahibi) olan Allah'ım!

10- Asanı bırak!" (denildi. Asayı yere bırakan) Musa bunun bir yılan gibi kıvrılıp hareket ettiğini görünce arkasına bakmadan dönüp kaçtı. "Ey Musa! Korkma. Benim huzurumda peygamberler asla korkmaz.

11- Ancak zulmeden kimseler sonradan kötülüğü bırakıp onu iyiliğe çevirirlerse ben çok bağışlayıcı ve esirgeyiciyim.

12- Elini koynuna sok da Firavun ve kavmine gösterilen dokuz mucizeden biri olarak kusursuz bembeyaz bir el çıksın. Çünkü onlar fasık bir kavimdir (denildi)."

13- Onlara mucizelerimiz açık seçik gelince: "Bu apaçık bir büyüdür." dediler.

14- Vicdanları bunların doğruluğuna kanaat getirdiği halde sırf zulümleri ve büyüklük taslamaları sebebiyle o mucizeleri inkâr ettiler. Bozguncuların sonu nasıl oldu, bir bak!

Açıklaması

Allah Tealâ önce Hz. Musa kıssasını hatırlatarak başladı. Allah'ın Hz. Musa'yı nasıl seçtiğini, O'na hitap ettiğini O'na eşsiz muazzam mucizeler ve ikna edici deliller verdiğini, O'nu Firavun ve adamlarına gönderdiğini ama onların Onu reddedip küfre düştüklerini, O'na tabi olup boyun eğmediklerini, büyüklük tasladıklarını anlattı. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Hani bir zaman Musa, ailesine: Ben gerçekten bir ateş gördüm. Size bundan bir haber getireceğim. Ya da parlak bir kor getireceğim ki belki bununla ısı-ırsınız, demişti."

Yani ey peygamber! Şu kıssayı hatırla. Musa (a.s.) ailesiyle Medyen'den Mısır'a gitmiş, karanlık bir gecede yolunu kaybetmişti. Uzaktan parlayan ve yanan bir ateş gördü. Yolu bulma ve ateşle ısınma imkânı bulduğu için ailesine müjde vererek: "Ben bir ateş gördüm. Ben oradan size yol hakkında bir haber getireceğim. Ya da oradan size kor ateş getireceğim. Böylece bu soğuk gecede onunla ısınırsınız." dedi.

Durum aynen dediği gibi oldu. Çünkü oradan önemli bir haberle döndü. Bu peygamberlik haberi idi. Bu ışıktan ateş değil büyük bir nur aldı. Bu risalet nuru idi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Musa ateşin yanına gelince kendisine şöyle nida edildi: Ateşin bulunduğu yerde bulunan kimselere de, çevresinde bulunan kimselere de muhakkak bereket verildi. Âlemlerin rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir."

Hız. Musa (a.s.) ateşin yanına varınca ve ateşin dehşet verici manzarasını görünce, ateşin yemyeşil bir ağaçta yandığını, ateşin gittikçe daha fazla tutuştuğunu, ağacın da gittikçe daha yeşil ve daha parlak bir hal aldığını gördü. Daha sonra başını kaldırdı. Bir de ne görsün, bu ağaçtaki ateş değil, gökle irtibat halindeki nurdur. Bu nurdu. İbni Abbas'ın dediği gibi âlemlerin rabbinin nuru idi. Hız. Musa (a.s.) gördüğüne hayret etti. Kendisine şöyle nida edildi: Ateşin yerinde bulunan kimseye de çevresinde bulunan kimseye de muhakkak bereket verildi. Yani nurda bulunan kimse noksan sıfatlardan münezzehtir. Bu yer Cenab-ı Hakk'm şu ayetinde zikredilen mübarek yerdir. "Mübarek yerdeki vadinin sağ tarafından nida olundu." (Kasas, 28/30). Buranın çevresi ise enbiyanın indiği, ilâhî mesajların gönderildiği yer, bereketli ve hayırlı Şam diyarıdır.

Bir başka görüşe göre: Nurda olan Allah Tealâ'dır. Etrafında bulunanlar ise meleklerdir. Evlâ olan az önce belirttiğimiz görüştür.

Bu nfiibarekliğin sebebi muazzam bir olayın kendisinde meydana gelmesidir. Bu muazzam olay Allah'ın Musa'ya hitap etmesi, Onu rasul olarak göndermesi ve O'nun elinde mucizeler ortaya koymasıdır.

Bu durum Allah'a cisim ve madde izafe etme manası verebileceği için Allah kendisini zatına ve hikmetine lâıyk olmayan bu gibi bir yanlış anlayıştan tenzih etti ve şöyle buyurdu: "Âlemlerin rabbi olan Allah her türlü noksanlıktan münezzehtir." Yani dilediğini yapan, kendisine yarattığı varlıklardan hiç birinin benzemediği, var ettiği varlıklardan hiçbirinin kendisini kuşatmadığı Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. O bütün mahlûkattan apayrı yüce ve ulu yaratıcıdır, sonradan meydana gelen varlıklara benzemekten münezzehe olan "samed" yani hiçbir varlığa muhtaç olmayan, "ehad" yani yegâne bir varlıktır.

Hız. Musa (a.s.) bu nidanın Allah Tealâ tarafından geldiğini anlamıştı. Çünkü ateş yanmayan yeşil bir ağaçta parlıyordu. Bu durum bu nidanın Allah tarafından sadır olduğuna delâlet eden bir mucize niteliğindedir.

İbni Abbas'tan (r.a.) rivayet edilen bu ifadenin doğruluğuna delâlet eden hadis-i şeriflerden biri İmam Müslim'in Sahih'inde, İbni Mace ve Beyhakî'nin Sünenlerinde Ebû Musa el-Eş'arî'den (r.a.) rivayet ettikleri Efendimiz'in (s.a) şu hadis-i şerifidir: "Allah uyumaz. Uyuması da ona yakışmaz. Adalet terazisini indirir ve kaldırır. Onun hicabı nurdur. Eğer bu nuru açarsa zatının nuru onun basarının eriştiği her şeyi yakar." Sonra Ebu Ubeyde şu ayeti okudu: "Ateşin bulunduğu yerde bulunan da, çevresinde bulunan da mübarek kılınmıştır. Alemlerin rabbi olan Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir."

Sonra Cenab-ı Hak kelâmını açıkça ifade etti: "Ey Musa! Gerçek şudur ki: Ben aziz ve hakim olan Allah'ım!" Yani ey Musa! Sana hitap eden ve seninle konuşan, her şeye galip gelen, her şeyden üstün olan, sözlerinde ve fiillerinde sonsuz hikmet sahibi olan rabbın Allah'tır.

Cenab-ı Hak daha sonra Hz. Musa'ya kudretini gösterdi ve O'nu mucizelerle te'yit etti:

Birinci Mucize:

"Asanı bırak (denildi). Musa bunun bir yılan gibi kıvrılıp hareket ettiğini görünce arkasına bakmadan dönüp kaçtı."

Yani Allah Hz. Musa'ya asasını elinden yere bırakmasını emretti. Hz. Musa asasını bıraktınca asâ derhal son derece büyük ve aynı anda süratle hareket eden korkunç muazzam bir ejderhaya dönüştü. Asayı bu şekilde görünce bundan korkarak kaçtı. Geri dönmedi. Çok korktuğu için arkasına dönmedi.

Hak Tealâ onu teskin etti ve korkusunu giderdi. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Ey Musa! Korkma. Benim huzurumda peygamberler korkmaz." Yani ey Musa! Şu gördüğün şeyden korkma. Ben seni rasul olarak seçmek, seni değerli bir peygamber kılmak istiyorum. Rasul ve nebiler kendilerine mucize ortaya koymalarını emrettiğim zaman benim huzurumda korkmazlar, dedi.

"Ancak zulmeden kimseler sonradan kötülüğü bırakıp onu iyiliğe çevirirlerse ben çok bağışlayıcı ve esirgeyiciyim." Bu büyük bir istisnadır, Hz. Musa'ya doğrudan yapılan bu rabbani hitap da beşere verilen büyük bir müjdedir. Yani kendi nefsine veya başkasına zulmeden, ya da kötü bir amel üzerine olan sonra bunu terk eder, bundan vazgeçerse ve Rabbine yönelip tevbe ederse Allah bu gibi kimsenin tevbesini kabul eder. Çünkü bu kimse tevbesiyle kötülükten sonra bunu güzel amelle değiştirmiştir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki ben tevbe eden, iman eden, salih amel işleyip sonra da doğru yola giren kimseyi çok çok mağfiret ediyicim." (Tâ-Hâ, 20/82); "Kim bir kötülük işler, ya da nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret isterse o Allah'ı çok mağfiret edici ve çok esirgeyici olarak bulur." (Nisa, 4/110).

İkinci Mucize:

Musa'ya: "Elini koynuna sok da Firavun ve kavmine gösterilen dokuz mucizeden biri olarak kusursuz bembeyaz bir el çıksın. Çünkü onlar fasık bir kavimdir. " denildi.

Yani elini gömleğinin cebine sok. Elini oraya sokup çıkardığın zaman elin sanki bir ay parçası gibi pırıl pırıl parlayan, çakan şimşek gibi gözleri alan parlaklıkta, abraş v.b. hiçbir kusur olmaksızın çıkar.

Dikkat edilirse birinci mucize elinde olan asâmn değişmesi ve cansız bir varlık halinden canlı bir varlığa dönüşmesi idi. İkinci mucize ise bizzat elinin değişmesi ve nuranî vasıflara sahip bir el haline gelmesi idi.

"Firavun ve kavmine gösterilen dokuz mucizeden biri olarak..." Yani bu iki mucize yahut iki kudret delili seni kendileriyle te'yit edeceğim ve sana burhan olarak kılacağım Firavun ve kavmine gönderilen dokuz mucize içinde yei**al-maktadır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Andolsun ki biz Musa'ya apaçık dokuz mucize verdik." (İsra, 17/101).

"Çünkü onlar fasık bir kavimdir." Yani Firavunu ilâh tanımak suretiyle hak dairesinden çıkan isyankâr bir kavimdir. Bu daha önce geçen Hz. Musa'nın mucizelerle te'yit edilmesinin sebebini beyan etmektedir.

Daha sonra Firavun ve kavmiyle buluşma meydana geldi. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu:

"Onlara mucizelerimiz açık seçik gelince. Bu apaçık bir büyüdür, dediler." Firavun ve kavmine dokuz mucizemiz gayet açık bariz bir şekilde Musa ile kardeşi Harun'un doğruluğuna delâlet etmek üzere geldiğinde bunu inkâr ettiler ve bu açık bariz bir büyüdür dediler. Sihirbazhklarıyla O'na karşı koymak istediler, mağlup olup rezil bir şekilde ayrıldılar.

Cenab-ı Hak bu mucizeleri sanki kendilerini açıkça ortaya koyuyor gibi son derece açık olduğuna delâlet etmek için "mubsıra" kelimesiyle ifade etti. Bu mucizedeki açık seçiklik sebebiyle kalpleriyle bu mucizeyi tasdik ettiler ama dilleriyle zahiren yalanladılar. Cenab-ı Hak bu durumu şöyle beyan etmektedir:

'Vicdanları bunların doğruluğuna kanaat getirdiği halde zulümleYi ve büyüklük taslamaları sebebiyle o mucizeleri inkâr ettiler." Dilleriyle böbürlenerek ve inatçılık yaparak dış görünüş itibariyle bu mucizeleri inkâr ettiler ve yalanladılar. Halbuki gönüllerinde bu mucizenin Allah tarafından hak olduğuna ya-kinen inanıyorlar ve gayet iyi biliyorlardı. Ama nefislerine karşı zulmettiler ve hakka uymayıp büyüklük tasladılar. Nitekim bir başka ayette şu ifade yer almaktadır: "Onlar büyüklük tasladılar. Onlar zorba bir kavim idiler." (Mü'mi-nûn, 23/46).

"Bozguncuların sonu nasıl oldu, bir bak!" Yani ey Peygamber! Ey bu ayeti duyan kimse! Allah'ın Firavun ve kavmini helak etmesi ve son nefere varıncaya kadar hepsini bir sabah boğması şeklindeki akıbet nasıl oldu, bak!

Bu ayette Allah'ın insanlığı hidayete erdirmek için gönderdiği peygamberleri yalanlayanlar için uyarı yapılmaktadır.

Ayetin manası şöyledir: Ey Muhammedi yalanlayanlar! Ey onun Allah tarafından getirdiği kitabı inkâr edenler! O kavimlere isabet eden azabın daha evlâ ve uygun olarak size de isabet etmesinden sakının. Çünkü peygamberlik O'nun risaletiyle sona ermiştir. Zira O'na inen Kur'an önceki kitapları tasdik etmekte ve onlara şahitlik etmektedir. Peygamberlerin O'nu müjdeledikleri, Onun gelişi için ümmetlerinden söz aldıkları, ve Hz. Musa ve diğer peygamberlerden daha fazla O'nun peygamberliğine delâlet eden başta Kur'an-ı Kerim mucizesi gibi delillerle te'yit edildiği için azaba uğramaktan sakının. ;Nitekim Cenab-ı Hak bu surenin başında Kur'an mucizesini haber vermektedir: "Şüphesiz ki Kur'an sana sonsuz hikmet ve ilim sahibi olan Allah tarafından gelmektedir." [\[2\]](#)

Allah'ın Hz. Davud Ve Hz. Süleyman Peygambere Verdiği Nimetler

15- Andolsun biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi de: "Bizi mümin kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun." dediler.

16- Süleyman Davud'a varis oldu: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi, bize her şeyden (bol bol) verildi. Şüphesiz ki bu, apaçık bir lütuftur." dedi.

17- Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen askerleri toplandı. Hepsi bir arada sevk ediliyorlardı.

18- Nihayet karınca vadisine geldiklerinde bir karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, aman Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler." dedi.

19- Süleyman karıncanın sözüne hafifçe güldü ve şöyle dedi: "Ey Rabbim! Bana ve ana-babama lütfettiğin nimete şükretmemi, razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Rahmetinle beni salih kullarının arasına kat."

Açıklaması

"Andolsun ki biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi de: "Bizi mümin kullarının

bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun." dediler."

Yani biz Davud (a.s.) ile oğlu Süleyman'a (a.s.) pek çok ilimler, şer'i meseleler ve hükümlerin bilgisi ile insanlar arasında hüküm verme bilgisini verdik. Davud'a savaş zırhları yapma sanatını, Süleyman'a da kuşların dilini öğrettik. Onlar da Allah'ın bu nimetlerine karşılık O'na şükrettiler. Bizler gibi hiçbir kimseye verilmeyen dünya ve ahiretin hayırlarını bir arada toplayan bu ilim ve bilgilerle mümin kullarının pek çoğundan bizi üstün kılan Allah'a hamdolsun dediler.

Bu sultanlığın olmazsa olmaz şartı olan ilmin faziletine, ilmin ve alimlerin mertebesinin yüceliğine delildir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah içinizden iman edip kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir." (Mücadele, 58/11).

Bu, alimi nimete şükretmeye ve tevazu göstermeye teşvik etmektedir. Hz. Davud ve Hz. Süleyman (a.s.) kendilerini herkesten üstün görmemekte ancak pek çok kimseden üstün saymaktadırlar. Bu, aynı zamanda alimin her ne kadar pekçok kimseden üstün olsa da kendisi gibi pekçok faziletli kimselerin bulunduğuna inanması gereğini hatırlatmaktadır.

İlim mertebelerinin en şerefliyi Allah'ı ve O'nun sıfatlarını bilmektir. İbni Ebî Hatim rivayet ediyor: Ömer b. Abdülaziz şöyle bir mektup yazmıştı: Allah kuluna bir nimet verip de kul buna şükrederse onun şükrü bu nimetten daha efdal olur. Bunu ancak Allah'ın kitabında buluruz. Allah Tealâ şöyle buyuruyor:

"Andolsun biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar: Bizi mümin kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun, dediler." Hz. Davud ve Hz. Süleyman'a verilen nimetlerden daha üstün hangi nimet vardır?

"Süleyman Davud'a varis oldu." Yani Süleyman babasının vefatından sonra peygamberlik, ilim ve sultanlık mirasında onun yerine geçti. Burada anlatılmak istenen mal mirası değildir. Çünkü Hz. Süleyman Hz. Davud'un diğer evlâtlarından özellikle bu mirasa lâayık olmuştur. Ayrıca peygamberler mal miras bırakmazlar.

Nitekim Rasulullah (s.a.) Buharî, Müslim, Ebu Davud ve Nesaî'nin Hz. Ai-şe'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: "Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız. Bıraktığımız sadakadır."

Hz. Davud (a.s.) Hz. Süleyman'dan (a.s.) daha çok ibadet ediyordu. Hz. Süleyman (a.s.) daha isabetli hüküm veren, Allah'ın nimetine daha çok şükreden ve babasından daha büyük bir saltanata sahip olan bir peygamberdi. Hz. Süleyman'a (a.s.) babasına verilen nimetler verilmiştir. Ayrıca buna rüzgârların ve şeytanların onun emrine verilmesi

ve kuşların dilini bilmek de ilâve edilmişti. Nitekim Cenab-ı Hak ona verdiği bazı nimetleri beyan etmiştir. [\[3\]](#)

1- Kuş Dilinin Öğretilmesi:

"Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi, dedi." Yani Hz. Süleyman (a.s.) Allah'ın üzerindeki nimetini itiraf ederek Rabbinin kendisine kuşların ve hayvanların dilini öğrettiğini ve seslerinin çeşidinden onların maksatlarını ayırt edebileceğini söyledi. At, katır, eşek, sığır ve deve gibi bazı hayvanların bakımını ve hizmetini yapan bazı kimseler de birtakım hayvan seslerini anlayabilmekte, hayvanların yeme-içme gibi arzularını idrak etmekte, hastalık veya vurma anındaki acılarını anlayabilmektedirler. Yine modern çağda bazı kimseler kuşların üzüntü, sevinç, yeme-içme arzusu ve yardım talep etme halindeki dillerini deney, mülâhaza ve aynı durumdaki nağmelerin benzerliği sebebiyle anlayabilmektedirler. Nitekim karınca ve arı gibi haşeratın da dillerini öğrenmeye teşebbüs etmişlerdir.

Beyzavî diyor ki: Belki de Hz. Süleyman (a.s.) bir hayvan sesi işittiği zaman ön sezgi gücüyle ona bu sesi çıkartan hususu ve onun bu sesteki amacını biliyordu. Anlatılan şu husus bu cinstendir: Hz. Süleyman şen-şakrak öten bir bülbülün yanından geçiyordu. Hz. Süleyman:

- Bülbül yarım hurma yediğim zaman dünyaya afiyet olsun, diyor dedi. Bunun üzerine bir güvercin öttü. Hz. Süleyman:

- Güvercin diyor ki: Keşke mahlûkat yaratılmasaydı, dedi. Belki de bülbülün sesi karın tokluğu ve zihin açıklığı sebebiyle, güvercinin ötmesi de sıkıntı çekmesinden ve kalbinin acı duymasından olabilir.

"Bize her şeyden verildi." Yani bize din ve dünyadan mülk ve servet gibi herşeyden pek çok hayırlar verildi.

Bu üslup ile -Zemahşerî'nin zikrettiği gibi- verilen şeyin çokluğu murad edilir. Nitekim şöyle denir: "Falan kimseyi herkes ziyaret ediyor. O her şeyi biliyor." Bununla onun ziyaretçilerinin çokluğu, ilminin zenginliği ve genişliğine müracaat edildiği ifade edilmiş olur. Hüdhüd kuşunun Belkıs hakkındaki sözünü anlatan şu ayet de bunun gibidir:

"Ona (Belkıs a) her şeyden (bol bol) verildi." (Nemi, 27/23).

"Bize öğretildi" ve "Bize verildi" cümlelerindeki zamir Hz. Süleyman (a.s.) ve babasına aittir. Yahut siyaset kaideleri gözetilerek meliklerin âdeti olduğu üzere sadece Hz. Süleyman'a (a.s.) aittir.

"Şüphesiz ki bu, apaçık bir lütuftur." Muhakkak ki peygamberlik, sultanlık, hakimlik gibi hayîr^ve nimetler hiçbir kimseye gizli kalmayan, apaçık, bariz ilâhî lütuflardır. Bu Allah'ın bizim üzerimizdeki lütfudur.

Bu ifade şükür ve hamd makamında variddir. Nitekim Rasulullah (s.a) Müslim ve Ebu Davud'un Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: "Ben kıyamet günü Ademoğlunun efendisiyim. Bunu iftihar etmek için söylemiyorum." Yani bunu şükür olması için söylüyorum. [\[4\]](#)

2- Hz. Süleyman'ın (a.s.) Ordular:

"Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen askerleri toplandı. Hepsi bir arada sevk ediliyorlardı."

Hız. Süleyman'ın askerleri bir araya geldiler. Cinler... İnsanlar... Kuşlar... toplandılar. Yani Hız. Süleyman onların içinde büyük bir ihtişam ve azamet içinde bineğe binmişti. Onun peşinde insanlar, sonra cinler, daha sonra da kuşlar yer almıştı. Eğer hava sıcaksa kuşlar kanatlarıyla ona gölge ediyorlardı. Onlar bir sıra ve düzen içinde toplanıyorlardı. Böylece hiçbir kimse yerinden ve mertebesinden öne geçemiyordu. Toplu halde bulunuyorlar, onlardan hiçbir kimse geri kalmıyordu.

Bu, Hız. Süleyman'ın (a.s.) başlarında komutanları olan büyük bir ordu olarak yola çıktığına ve bu ordunun sadece insanlardan meydana gelen bir ordu olmadığına, Hız. Süleyman'la (a.s.) birlikte cinler ve kuşların da bulunduğu delâlet etmektedir.

Mücahid diyor ki: Her sınıfa komutan tayin edilmişti. Bu komutanlar ön-dekiler ileri gitmesinler diye bugün subayların yaptığı gibi öndekileri arkada-kilerle birleştiriyorlardı.

Hız. Osman (r.a.) şöyle demiştir: "Sultan, Kur'an'ın insanı menettiğinden daha çok insanları meneder." Hasan-ı Basrî ise şöyle demiştir: "İnsanlar için mutlaka bir caydırıcıya

-yani engelleyici bir sultana- ihtiyaç vardır."

Bu, Allah tarafından bir lütuf olarak ve duası kabul olunarak Hz. Süleyman'ın (a.s.) peygamberlik ve bütün yetkileri ve kendisinden sonra hiçbir kimseye nasip olmayan sultanlığı elinde topladığına delildir.

"Süleyman dedi ki: Ey Rabbim! Bana mağfiret eyle. Bana benden sonra hiçbir kimseye lâyük olmayan bir mülk ihsan eyle. Şüphesiz ki sen çok çok bağışlayıcısın. Bunun üzerine biz de rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr Süleyman'ın emriyle onun dilediği yere gayet yumuşak bir şekilde akar giderdi. Ayrıca şeytanları (onlardan) her bina ustasını ve dalgıcı (Onun emrine verdik)." (Sad, 38/35-37).

"O'nun önünde Rabbinin emriyle çalışan cinler de vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden sapsa ona çılgın azaptan tattırırdık. Onlar kaleler, heykeller, büyük havuzlar gibi, çanaklar ve sabit kazanlar gibi O'nun dilediği şeyi kendisine yaparlardı." (Sebe, 34/12-13).

Bundan anlaşılmaktadır ki Allah Tealâ insanları Hz. Süleyman'ın (a.s.) emrine vermiştir. Bu şekilde pek çok orduları vardı. Ayrıca -Hüdhüd kıssasında geleceği gibi- büyük binaları, geniş çanakları ve sabit kazanları yapmak için cinler Onun emrine de verilmişti. [\[5\]](#)

3- Karınca Kıssası:

"Nihayet karınca vadisine geldiklerinde bir karınca: Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, aman Süleyman ve askerleri farkında olmayarak sizi ezmesinler, dedi."

Yani Hz. Süleyman (a.s.) ile beraberindeki ordular -sabit olmayan rivayete göre- Şam'da veya bir başka yerde karıncalan çok olan Karınca Vadisi'ne geldiklerinde bir karınca -Hz. Süleyman'ın anladığı gibi o karıncaların kraliçesi idi- şöyle nida etti: Ey karıncalar! Evlerinize girin. Sakın Süleyman ve orduları hiç farkına varmadan sizi kırmasınlar, dedi.

"Sizi ezmesinler." ifadesi Keşşaf'ta yer aldığı gibi emrin cevabı da olabilir. Yani yuvalarınıza girin sizi ezmesin. Meselâ çalış ki başarısız olmayasın cümlesi gibi. Ya da emrin yerine geçen nehiy olabilir. Yani bulunduğunuz yerde durmayın, yoksa ezilirsiniz

demektir. Bu aynen seni sakın burada görmeyeyim cümlesi gibidir.

"Süleyman karıncanın sözünden dolayı hafifçe güldü ve şöyle dedi: Ey Rabbim! Bana ve ana-babama lütfettiğin nimete şükretmemi, razı olacağın sa-lih amel işlememi bana ilhamjet. Rahmetinle beni salih kullarının arasına kat." ;

Hız. Süleyman karıncanın sözünü anlayıp onun uyarısından dolayı hayret ederek veya Allah'ın kendisine özellikle verdiği karıncanın maksadını anlama kabiliyetinden dolayı sevinerek gülmeye başladı ve şöyle niyazda bulundu:

-Ey Rabbim! Bana verdiğin kuşların ve diğer hayvanların dilini öğretmen şeklindeki nimetine karşılık, anne ve babama verdiğin sana teslim olma ve sana iman etme nimetine karşılık sana şükretmeyi, nimete şükür vazifesini yerine getirmek için seveceğin ve razı olacağın amel işlemeyi de bana ilham eyle. Benim canımı aldığın zaman beni peygamberler, veliler gibi salihler zümresi içinde cennette kıl.

Hız. Süleyman anne-babasını da duada zikretti. Çünkü çocuğa verilen nimet ve özellikle din nimeti anne-babaya verilen nimettir. Çünkü çocuk muttaki olursa duası ve şefaatiyle anne ve babasına faydalı olur. Ayrıca müminler de her dua ettiklerinde onlara faydalı olurlar.

Bu, ilim nimetinin yalnız başına şükür vacip kılmaya yeterli olduğuna, bu nimeti veren ve lütufta bulunan zatın hamd ü sena etmeye lâ-yık olduğuna delildir. Yine bu ayet anne ve babaya itaat ve iyilikte bulunmaya ve öldükten sonra onlara dua etmeye delildir.

Hız. Süleyman'ın (a.s.) karıncaların sözlerini anladığını bildiren olaylardan biri de İbni Ebî Hatim'in Ebu's-Siddîk en-Naci'den naklettiği şu olaydır: Hız. Süleyman (a.s.) yağmur duasına çıkmıştı. Bir de ne görsün, bir karınca sırtı üzerine yatmış, ellerini ayaklarını gökyüzüne çevirmiş şöyle diyordu:

- Allahım! Bizler senin yarattığın varlıklardanız. Senin yağmuruna muhtacız. Bize yağmur vermezsen bizi helak etmiş olursun.

Bunun üzerine Hız. Süleyman (a.s.) kavmine:

- Geri dönün. Başkalarının duasıyla yağmura kavuştunuz, dedi. [\[6\]](#)

Hız. Süleyman İle Hüdhdü Kuşu Kıssası

20- Süleyman, kuşları araştırıp dedi ki: Neden Hüdhd'ü göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?

21- Bana apaçık bir delil getirmezse, onu mutlaka çetin bir azaba uğratacağım veya onu muhakkak kestireceğim.

22- Çok geçmeden Hüdhd geldi ve Süleyman'a şöyle dedi: "Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana Sebe'den doğru bir haber getirdim..

23- Ben, Sebe halkına hükümdarlık eden bir kadın buldum. Her şey onun emrine verilmiş, kendisinin büyük bir tahtı da var.

24- Kendisini de kavmini de Allah'ı bırakıp güneşe secde eder halde buldum. Şeytan yaptıkları amelleri onlara güzel göstermiş ve onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden doğru yola erememislerdir."

25- Göklerde ve yerde gizli olan şeyleri açığa çıkaran, gizledikleri ve açığa vurdukları şeyleri bilen Allah'a secde etmemeleri için (şeytan böyle davrandı).

26- O Allah ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, yüce Arş'ın Rabbidir.

27- Süleyman (Hüdhd'e) şöyle dedi: "Bakacağız, doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın?

28- Bu mektubumu götür, onlara bırak. Sonra da onlardan uzaklaş ve neye baş vuruyorlar, bakf'

Açıklaması

"Süleyman kuşları araştırıp dedi ki: Neden Hüdhd'ü göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?" Yani Hz. Süleyman (a.s.) ordusu arasında Hüdhd'ü aradı. Hz. Süleyman kuş dili hakkında bilgi sahibi idi. Kuşlar da rüzgâr v.b. gi-oi Hz. Süleyman'ın (a.s.) emrine verilmişti.

Hız. Süleyman (a.s.): "Hüdhüd'ü neden göremiyorum?" dedi. Zira O Hüdhüd'e izin vermemiştir. Ben O'nun ayrılacağını bilmeden kayıplara karıştı. Bu ifadede değışiklik vardır. Yani Hüdhüd'e ne oluyor ki ben onu göremiyorum demektir. Bu ifade aynen: "Bana ne oluyor ki seni kederli görüyorum? Yahut sana ne oluyor?" sözü gibidir.

Müfessirler zikrediyorlar ki Hz. Süleyman'ın (a.s.) Hüdhüd'ü aramasının sebebi şu idi: Hüdhüd yer altında suyun bulunduğu yeri gagalayarak gösteriyordu. Hz. Süleyman da (a.s.) cinler ve şeytanlar vasıtasıyla oradan suyu çıkanyordu. Ayrıca çölde yürürken suyu yakın olan yerle uzak olan yer arasını ayırıcı sınırı Hz. Süleyman'a (a.s.) ve ordusuna işaret ediyordu.

Hız. Süleyman (a.s.) Hüdhüd'ün bulunmadığını kesin olarak tespit edince makbul bir özürlü olmadığı takdirde onu azaba uğratmakla tehdit etti: "Banm (mazereti için) apaçık bir delil getirmezse onu mutlaka çetin bir azaba uğratacağım veya onu muhakkak keseceğim." Yani Hz. Süleyman (a.s.) açık bir deH getirmesi dışında Hüdhüd'ü öldürmek, azaba uğratmak veya tüylerini yolmak gibi şiddetli bir ceza ile tehdit etti. Üçüncü teklifi - yani açık bariz özürlü- getirmezse ilk iki durumdan biriyle tehdit ve va'dde bulundu.

"Çok geçmeden Hüdhüd geldi ve Süleyman'a şöyle dedi: Ben senin bilmediğın bir şeyi öğrendim. Sana Sebe'den doğru bir haber getirdim."

Hüdhüd bir müddet kaybolmuştu. Sonra geldi. Hz. Süleyman ona görüa-memesinin sebebini sordu. Hz. Süleyman'a: Ben senin ve senin askerlerimin bilgi sahibi olmadığı bir şey hakkında bilgi edindim. Sana Sebe şehrinde doğru ve yakînî bilgi getirdim, dedi.

Alimlerin çoğunluğu "Sebe" kelimesinin belde ismi olması sebebiyle gayr4 munsarif olmadığı görüşündedirler. Sebe' halkı ise Hımyer kabilesidir ki bunlar Yemen'in krallarıdır. Yine çoğunluğa göre 'mekese' fiilindeki zamir Hüd-hüd'e racidir. Süleyman'a raci olması da ihtimal dahilindedir. Buna göre mana "Süleyman araştırdıktan ve tehditte bulunduktan sonra çok beklemedi." demektir.

Hüdhüd bakışları kendine çevirmek ve sözüne kulak verilmesi ve kendisini nezaketle müdafaa etmesi hususunda mahir idi. Hüdhüd Sebe' ülkesi için ve halkının krallık ve dindarlık durumları hakkında bilgi sahibi olmak üzere ilmi keşif gezisi yapıyordu. Sonra ilim ve bilginin daha zayıf bir kimsede olabileceğine dikkat çekmek için ve alimlerin mütevazi olmasının zaruretine işaret etmek için Hz. Süleyman'a (a.s.) peygamberlik hikmet ve pek çok ilimler verilmesine rağmen yeni malumat getirdi.

Zemahşerî diyor ki: Burada Rafizîlerin: "İmama hiç bir şey gizli kalmaz ve onun zamanında ondan daha bilgisi bulunmaz." şeklindeki görüşlerinin batal olduğuna delil vardır. [7]

Hüdhüd'ün getirdiği haberin muhtevası üç husustur: Hepsi de şu ayettedir: "Ben Sebe' halkına hükümdarlık eden bir kadın buldum. Her şey onun emrine verilmiş, kendisinin büyük bir tahtı da var." Ben Sebe' beldesinde şerefli, büyük bir krallık buldum. Onlara Belkıs b. Şerahîl isimli bir kadın hükümdarlık ediyordu. Ondan önce melik olan babası büyük bir hükümdar idi. Bu melikeye zenginlik, imkân, mülk ve konfor çeşitli savaş araçlarıyla donatılmış silâhlı bir ordu gibi dünya malından pek çok şey verilmişti.

Kısaca: Kendisine zamanında krallığın ihtiyaç duyduğu her şey verilmişti. Melikenin üzerinde oturduğu çeşitli mücevherat, inciler ve altınlarla süslenmiş büyük muazzam bir tahtı vardı. Tahtın büyüklükle tavsif edilmesi hem şekil, hem de sultanın mevkisi sebebiyledir. Tarihçiler diyorlar ki: Bu taht doğusunda 300, batısında 300 pencere bulunan sağlam yapılmış, binası yüksek, gayet muhteşem bir sarayda bulunuyordu. Saray güneşin her gün bîr penceresinden gireceği ve bir penceresinden batacağı şekilde yapılmıştı. Sabah-akşam güneşe tapıyorlardı. Sebe halkının dinî inançlarını açıklayan şu ayetin işaret ettiği de budur:

"Kendisini de kavmini de Allah'ı bırakıp, güneşe secde eder halde buldum. Şeytan onlara yaptıkları amelleri güzel göstermiş ve onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden doğru yola erememişlerdir."

Yani bu melikenin ve kavminin Allah'a ibadet etmeyip güneşe taptıklarını gördüm. Şeytan da onlara bu çirkin amellerini güzel gösterdi. Dolayısıyla kötüyü iyi görmeye başladılar. Şeytan onları hak yoldan, bir olan Allah'a kulluktan alıkoymuştu. Bu sebeple hidayete eremediler.

"Göklerde ve yerde gizli olan şeyleri açığa çıkaran, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler diye (şeytan onlara engel oldu). "

Bu ayetin birinci kısmının benzeri şu ayettir: "Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın (kudretinin) ayetlerindedir. Siz güneşe de aya da secde etmeyin. Eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız bu varlıkları yaratan Allah'a secde edin." (Fussilet, 41/37).

Ayetin ikinci kısmının benzeri de şu ayettir: "İçinizden sözünü gizleyen kimse ile bunu açıklayan, gece gizlenen kimse ile gündüz yoluna devam eden kimse (O'nun ilminde) birdir." (Ra'd, 13/10).

"O Allah ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, Yüce Arş'ın Rabbidir."

Hüdhüd konuşmasının sonunda Allah'ın varlığı ve birliği delilini -yani bütün âlemin O'na muhtaç olduğunu- beyan ettikten sonra Cenab-ı Hakkı tenzih etti ve azametini beyan etti. Allah'ın hiçbir ortağı olmayan tek ilâh olduğunu, Ondan başka kendisine hakkıyla ibadet edilen hiçbir varlık bulunmadığını anlattı. O yaratılmışlar arasında kendisinden

daha büyük hiçbir mahlûk bulunmayan Ulu Arş'ın rabbidir. Her arş, her taht ne kadar büyük olursa olsun ilâhî arşın altındadır, ondan düşüktür. Belkıs'ın arşı da böyledir. Dolayısıyla sadece Allah'a ibadet edilmelidir.

Hüdhüd Belkıs'ın tahtını nisbî olarak ya da aynı seviyedeki meliklerin :ahtına izafetle "büyük" olarak tavsif etti. Allah'ın arşını ise göklerde ve yerde arattığı varlıklara nispetle "büyük" olarak tavsif etti.

Sebe halkından ve melikesinden bilgi veren ve bu suretle kendini temize :ıkarmak için savunmada bulunan Hüdhüd'e Hz. Süleyman (a.s.) şu cevabı erdi:

"Bakacağız, doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın?" Yani Hz. Süleyman (a.s.) şöyle dedi: Senin sözünün doğruluk derecesini bileceğiz. Sen bu verdiğin haberde doğru sözlü müsün yoksa yalancısın da sana yaptığını tehditten kurtulmak için mi böyle söylüyorsun?

Bu ayetteki isim ve fiil cümleleri arasındaki farklılık ve ikinci cümlenin isim cümlesi olması mübalağa etmek yalancılık sıfatının onun üzerinde sabit olduğunu ifade etmek ve onun yalancılığa devam edip ondan ayrılmadığını bildirmek içindir.

İmtihan vesilesi ise şu ayette bildirilmiştir.

"Bu mektubumu götür onlara at. Sonra da onlardan uzaklaş ve neye baş vuruyorlar, bak."

Yani Hz. Süleyman (a.s.) Belkıs ve kavmine mektup yazdı. Bu mektubunda onları imana ve Allah'a teslim olmaya çağırıyordu. Bu mektubu Hüdhüd'e verdi ve bunu Belkıs'ın yanına bırakmasını sonra da oradan biraz uzaklaşıp tepkilerini, birbirlerine ne şekilde sözler söyleyeceklerini ve bu konuyu nasıl tartışacaklarını incelemesini emretti. [\[8\]](#)

Belkıs'ın Hz. Süleyman'ın Mektubuna Cevabı

29- Sebe Melikesi şöyle dedi: "Ey ileri gelenler! Bana çok değerli bir mektup bırakıldı.

30- Mektup Süleyman'dan geliyor, Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum,

(diyor).

31- Bana karşı büyüklük taslamayın, Müslüman olarak bana gelin diye yazıyor."

32- Sebe Melikesi: "Ey ileri gelenler! Bu işim hakkında bana görüşlerinizi bildirin. Şimdiye kadar hiçbir konuda görüşlerinizi almadan kesin karar vermedim." dedi.

33- İleri gelenler: "Bizler güçlü kuvvetli kimseler ve cesur savaşçılarız. Fakat emir sana aittir. Artık, bak sen ne emredeceksin." dediler.

34- Melike şöyle dedi: "Hükümdarlar bir ülkeye girdikleri zaman orasını perişan ederler. Halkının şerefli olanlarını hor kılarlar. Onlar da böyle yapacaklardır.

35- Ben onlara bir hediye göndereyim de, elçiler ne ile dönecekler, bakayım."

36- Elçi Süleyman'a gelince Süleyman ona şöyle dedi: "Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği (nimetler) size verdiği kadar çok daha hayırlıdır. Doğrusu siz hediyenizle şı-manyorsunuz.

37- Onlara geri dön (Hediyeyi geri götür). Yemin olsun ki onlara, karşı koyamayacakları ordularla geliriz ve mutlaka onları oradan zelil bir şekilde, hakir (horlanmış) olarak çıkarırız."

Açıklaması

"Sebe' Melikesi şöyle dedi: Ey ileri gelenler! Bana çok değerli bir mektup bırakıldı."

Belkıs kavminin şereflilerine, müsteşarlarına, devlet erkânına şöyle dedi: Ey bu kavmin eşrafı! Bana kıymetli bir mektup bırakıldı. Çünkü bunu gönderen Allah'ın peygamberi ve aynı zamanda değerli bir sultan olan Hz. Süleyman'dır (a.s.). Ayrıca muhtevasının güzelliği ve ibarelerinin letafeti sebebiyle, ayrıca mektubun mühürlü olması sebebiyle değerli bir mektuptur.

Taberanî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Mektubu değerli kılan, mühürlü olmasıdır."

Peygamberimiz (s.a) yabancı ülkelere mektup gönderirdi. Kendisine, yabancılar üzeri mühürlü olmayan mektupları kabul etmiyorlar, denildi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.) kendisi için mühür yaptırdı.

Ayrıca bu mektubu getirenin durumu da hayret vericidir. Bu mektubu Bel-kıs'a bırakan kuş idi. Mektubu bıraktıktan sonra edeple bir kenara çekildi. Bu meliklerden hiç birinin yapamayacağı bir durumdur. Bunu yapmalarına imkân yoktur.

Mektubun muhtevası:

"Mektup Süleyman'dan geliyor ve "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum. Bana karşı büyüklük taslamayın. Müslüman olarak bize gelin." diye yazıyor."

Yani Belkıs bu mektubu kavminin ileri gelenlerine okudu. Mektup son derece belîğ, veciz, fasih bir mektup olup şu üç hususu ihtiva etmektedir:

1- Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine ve rahmetine delâlet eden "besmele",

2- Hakkın gönüllere ulaşmasına engel olan büyüklük taslamaktan ve nefsî arzulara boyun eğmekten nehyedilmesi,

3- Fazilet esaslarını içinde toplayan İslâm'a girmenin emredilmesi ya da Hz. Süleyman'ın (a.s.) emrine itaat edilmesinin ve ona boyun eğmenin emredilmesi.

Alimler diyorlar ki: Hz. Süleyman'dan (a.s.) önce hiçbir kimse mektubunda "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazmamıştır. Bununla sabit olmuştur ki bu mektup veciz olmasından başka din ve dünya meselelerinden gerekli olan hususları içinde toplamaktadır.

Belkıs daha sonra bu mektuba cevap verme konusunda adamlarıyla istişare etti. Bu hikmet ve istişarenin kabulü, istibdadın reddedilmesinin gereği idi.

"Belkıs şöyle dedi: Ey ileri gelenler! Bu işim hakkında bana görüşlerinizi bildirin. Şimdiye kadar hiçbir konuda görüşlerinizi olmadan kesin karar vermedim, dedi."

Belkıs şöyle dedi: Ey bu kavmin eşrafı! Allah'ın peygamberi Hz. Süleyman'dan (a.s.) gelen bu mektup hakkında bana fikirlerinizi anlatın. Ben sizin bulunmadığınız ve sizinle danışmadığım hiç bir meselede kesin karar vermedim.

Bu Belkıs'm güzel siyaseti, isabetli görüşü ve hikmetli tavrına delâlet etmektedir. Zira Belkıs daha üstün, daha samimî ve daha doğru bir karar almakta kendisine yardımcı

olmaları için müsteşarlarından ricada bulundu. Adamları da çarpışmaya, savaşa ve ülkeyi savunmaya hazır olduklarını ortaya koymak suretiyle ona cevap verdiler:

"İleri gelenler: Bizler güçlü kuvvetli kimseler ve cesur savaşçılarız. Fakat emir sana aittir. Artık, bak sen ne emredeceksin, dediler."

Kavmin eşrafı: "Biz sayıca ciddî bir güç sahibiyiz. Savaşta sebatkâr, şiddetli ve cesur kimseleriz." dediler. Sonra da savaş ilânını şu sözleriyle ona havale ettiler: Bizler savaşa tam hazırlık içindeyiz. Bundan sonra emir sana aittir. Bizim hakkımızda görüşünü bildir ki ona uyalım ve itaat edelim.

Bundan daha güzel bir cevap zikretmek mümkün değildir. Bu cevapta şahsî ve maddî gücü ortaya koyma, eğer barış ve anlaşma isterse ona itaat edeceklerini ortaya koyma manası vardır.

Belkıs Hz. Süleyman'ın (a.s.), ordularının ve askerlerinin gücünü, yani cinler, insanlar ve kuşların onun emrine verildiğini bildiği için bu konuda müs-teşarlarıyla tartışmış ve barışı savaşa tercih etmişti. Belkıs şöyle diyordu: Ben Onunla savaşıp bize galip gelmesinden ve hepimizi helake ve yok olmaya maruz bırakmasından korkuyorum.

Bu ifadesiyle Belkıs barış yapmaya meylediyordu. Adamlarından daha ihtiyatlı olduğu ve Hz. Süleyman'ın (a.s.) durumunu daha iyi bildiği anlaşılıyordu. Bunun için onlara zorba kralların yaptıklarını anlatıyordu:

"Melike şöyle dedi: Hükümdarlar bir ülkeye girdikleri zaman orasını perişan ederler. Halkının şerefli olanlarını hor kılarlar. Onlar da böyle yapacaklardır. "

Yani onlar Hz. Süleyman'la (a.s.) çarpışma hazırlığında olduklarını ortaya koyduklarında Belkıs onlara şöyle dedi: Çünkü hükümdarlar bir beldeye ansızın girdikleri zaman orasını tahrip ederler, ülkeyi ve malları telef ederler. Öldürmek veya esir etmek suretiyle o belde halkının aziz ve şerefli olanlarını zelil ve hor kılarlar. Galibiyet ve hakimiyetin gerçekleşmesi için onları son derece hor kılarlar. İşte böyle yaparlar.

"Onlar da böyle yapacaklardır." Bu cümlenin Belkıs'ın sözü olup bununla hükümdarların değişmez, devamlı sabit âdetlerinin böyle olduğunu murad etmektedir. Çünkü Belkıs eski bir kraliyet ailesi içinde yetişmiş, bu gibi durumları işitmiş ve görmüştü.

Bu kavminin Hz. Süleyman (a.s.) ile savaşmaktan ve O'nun kendilerine geleceği ve beldelerine gireceğinden sakındırma ifadesidir.

Belkıs savaş fikrinin uzak bir görüş olduğunu söyledikten sonra sevgi vesilelerine,

barış ve anlaşma yoluna baş vurdu ve Hz. Süleyman'a (a.s.) hediye gönderilmesini teklif etti. İsbetli olan görüş bu idi.

"Ben onlara bir hediye göndereyim de, elçiler ne ile dönecekler, bakayım." Ben Onun gibisine lâıyk olan bu denemeye -yani Ona hediye göndermeye-teşebbüs edeceğim ve peygamber mi yahut kral mı, onu deneyeceğim. Bundan sonra cevabı ne olacak bakacağım. Ya bu hediyeyi kabul edip bizden elini çeker ya da bize her sene göndereceğimiz bir haraç tayin eder. Böylece O'nun tarafından emin oluruz, bizimle çarpışmayı ve savaşmayı terk eder.

Katade diyor ki: Belkıs şirk halinde de islâm halinde de ne kadar akıllı, ne kadar zekidir! Belkıs hediyein insanların yanındaki yerini gayet iyi bilmektedir.

İbni Asakir'in Ebu Hureyre'den (r.a.) "hasen" senedle rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz. Birbirinizle musafaha edin ki sizdeki kin gitsin."

İbni Abbas (r.a.) ve başkaları şöyle demişlerdir: Belkıs kavmine dedi ki: Eğer Süleyman hediyeyi kabul ederse o bir meliktir. O durumda O'nunla savaşırız. Bu hediyeyi kabul etmezse o bir peygamberdir. O durumda O'na tabi oluruz.

Bu hediye altın, mücevherat ve inciler v.b. ihtiva eden büyük bir hediyedir.

İbni Kesir diyor ki: Doğru olan şudur: Belkıs Hz. Süleyman'a (a.s.) altın :abak göndermişti. Acaba Hz. Süleyman'ın (a.s.) Lu hediyeye karşı tavrı ne olmuştu?:

"Elçi Süleyman'a gelince Süleyman ona şöyle dedi: Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği nimetler size verdiğiinden çok daha hayırlıdır. Doğrusu siz hediyenizle şımarıyorsunuz."

Elçi yanında adamlarıyla birlikte Süleyman'a hediye getirince Hz. Süleyman bu hediyeye bakmadı ve bundan yüz çevirdi. Onları yadırgayarak: "Siz bana mal ile yardımda mı bulunuyorsunuz? Sizi şirkiniz ve mülkünüz üzerine :erk etmem için bana malla yardım mı ediyorsunuz? Şüphesiz ki Allah Tealâ îize verdiği şeylerden çok daha hayırlısını bana verdi. Bu peygamberlik ile reniş bir mülk ve bol mal idi. Dolayısıyla benim sizin hediyenize hiçbir ih-~yacım yoktur. Asıl hediyelere ve armağanlara boyun eğen ve onlarla şımaranlar sizlersiniz. Ben ise bu geçici dünyayı talep etmiyorum. Ancak sizin Allah'ın dinine girmenizi ve güneşe tapmayı terk etmenizi talep ediyorum. Sizden ya İslam'a girmenizi ya da kılıca boyun eğmenizi kabul ederim." dedi.

"Onlara geri dön. Yemin olsun ki onlara karşı koyamayacakları ordularla geliriz ve mutlaka onları oradan zelil bir şekilde hor hakir olarak çıkarırız."

Ey gönderilen elçi! Hediyeği geri götür. Çünkü biz onlara savaşmaya güç yetiremeyecekleri ordularla geleceğiz. Onlar âlemlerin rabbi olan Allah'a boyun eğmiş müslümanlar olarak gelmezlerse onları beldelerinden zelil olarak, horlanmış ve ezilmiş olarak çıkaracağız. [9]

Belkıs'ın Müslüman Olması Ve Hz. Süleyman'a (A.S.) Bağlanması Ve Onu Ziyaret Etmesi

38- Süleyman: "Ey ileri gelenler! Onlar bana müslüman olarak gelmeden önce, onun tahtını bana hanginiz getirebilir?"

39- Cinlerden bir ifrit: "Sen şu makamından kalkmadan ben o tahtı sana getiririm. Doğrusu ben bunu yapabilecek güce sahip güvenilir bir kimseyim." dedi.

40- Kendisinde kitaptan ilim bulunan bir kimse ise: "Ben o tahtı sana gözünü açıp kapamadan getiririm." dedi. Süleyman tahtı yanında duruyor görünce: "Bu, rab-bimin lütfudur. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim, beni imtihan etmek içindir. Kim şükrederse, ancak kendi faydası için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse şüphesiz ki, Rabbim muhtaç değildir, ikram sahibidir (dedi.)"

41- Süleyman: "Onun tahtını tanınmaz hale getirin. Bakalım, tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamayanlardan mı olacak?" dedi.

42- Melike gelince ona: "Senin tahtın böyle miydi?" denildi. O da: "Sanki bu odur. Bundan (bu mucizeden) önce bize ilim verilmişti ve biz de müslüman olmuştuk." dedi.

43- Allah'tan başka taptığı şeyler o melikeyi (İslâm'ı kabulden) alıkoymuştu. Çünkü kendisi kâfir bir kavimdendir.

44- Melikeye: "Köşke gir." denildi. O, zemini görünce derin su zannedip ayaklarını sıvadı. Süleyman: "Bu camdan yapılmış şeffaf bir zemindir." dedi. Melike "Ey Rabbim gerçekten ben kendime yazık etmişim. Şimdi Süleyman'la birlikte âlemlerin rabbi olan Allah'a teslim olup müslüman oldum." dedi.

Açıklaması

Belkıs'ın heyeti Şam diyarına yaklaşınca Hz. Süleyman (a.s.) insanlardan ve cinlerden meydana gelen ordusunu topladı. Onlara şöyle hitap etti: "Ey ileri gelenler! Onlar bana müslüman olarak gelmeden önce, o Melikenin tahtını bana hanginiz getirebilir?"

H. Süleyman şöyle seslendi: Ey efendiler! Yardımcılarım! Belkıs heyetiyle birlikte boyun eğerek ve itaat ederek bana ulaşmadan önce, sizden kim bana Belkıs'ın tahtını getirebilir? Bu peygamberliğimizin doğruluğuna delil olacak ve Allah'ın yüce sıfatları ve eşsiz kudretinin önünde Belkıs'ın krallığının küçük bir şey olduğunu bildiren ilâhî bir mucize olacaktır.

H. Süleyman'ın bu teklifine ordusundan cevap geldi. "Cinlerden bir ifrit: Sen şu makamından kalkmadan ben o tahtı sana getiririm. Doğrusu ben bunu yapabilecek güce sahip güvenilir bir kimseyim dedi."

Yani cinlerden bir şeytan: "Sen şu hüküm ve karar verme meclisinden ayrılmadan önce o tahtı sana getirebilirim." dedi. H. Süleyman'ın meclisi günün ortasına kadar devam ediyordu. Cinnî bu kararlığını ve fiilinin sonuç vereceğini şu sözlerle garantiledi: "Ben onu taşımaya kadir olup aciz değilim, emin olup hain değilim. Ondan hiçbir şey almam ve o tahttaki mücevher ve incilere dokunmam söz konusu olmaz."

Daha sonra H. Süleyman'ın: "Ben bundan daha çabuk istiyorum." demesi üzerine bir başka cinnî ileri atıldı. Zira H. Süleyman bu tahtın getirilmesiyle Allah'ın kendisine bağışladığı imkânların ve kendisinden önce ve sonra hiçbir kimseye verilmeyen cin-şeytan ve kuşların emrine verilmesi nimetinin azametini ortaya koymak istiyordu. Böylece Belkıs'ın Yemen'de koruma altında bıraktığı tahtının kendisi henüz H. Süleyman'a ulaşmadan önce getirilmesi gibi harikulade bir olayı gerçekleştirmek suretiyle Belkıs ve kavmine karşı H. Süleyman'ın peygamberliği hususunda hüccet getiriliyordu.

"Kendisinde kitaptan ilim bulunan bir kimse ise: Ben o tahtı sana gözünü açıp kapamadan getiririm, dedi." Bu alim, bir rivayete göre: Cebrail ya da başka bir melek idi. Allah Tealâ, onunla H. Süleyman'ı te'yit etti.

Bir başka rivayete göre bu alim insanlardan olup H. Süleyman'ın veziri olan Âsıf b. Berhiyâ idi. Bu konuda İbni Abbas'ın meşhur kavli de budur. Bu alim ism-i âzami biliyordu. Nitekim bununla dua edilirse icabet olunurdu. Bu alim bir başka görüşe göre Hızır aleyhisselâmdir.

Razî'nin görüşüne göre tercih edilen husus bu alimin H. Süleyman (a.s.) olduğudur. Çünkü O kitabı başkasından daha iyi bilmekte idi. Zira bu peygamberdir.

Ebu Hayyan diyor ki: En garip görüşlerden biri bu alimin H. Süleyman a.s.) olduğu şeklindeki görüştür. Sanki o kendi kendine: "Ben gözünü kırpmadan onu sana getiririm." demişti.

Önemli olan, bu alimin vaad ettiği hususun aynen meydana gelmiş olmasıdır. En iyisini Allah bilir.

"Süleyman tahtı yanında duruyor görünce (söyle dedi): Bu, Rabbimin lüt-^udur. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim, beni imtihan etmek : cindir."

Yani H. Süleyman ve cemaati Belkıs'ın mutlu Yemen diyarından getirilen tahtının huzurlarında durduğunu görünce: "Bu, Allah'ın, benim hiçbir güç ve iuvvet sarfetmeden meydana gelen işin kendisinin bir lütfü olduğunu görmek suretiyle şükür mü edeceğim, yahut bu durumu kendime nispet edip de inkâr nı edeceğim diye beni imtihan etmek için ihsan ettiği Allah'ın benim üzerimdeki nimetlerindedir." Şükürün faydası, inkârın ve küfrün de zararı insanın :izzat kendisine raci olmaktadır.

Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kim şükrederse ancak kendi faydası

için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse şüphesiz ki Rabbim hiç kimseye muhtaç değildir, sonsuz ikram sahibidir." Yani kim nimete şükrederse şükürün faydası Allah Tealâ'ya değil o kimseye racidir. Çünkü şükür sebebiyle rimet devam eder. Kim nimeti inkâr eder ve şükretmezse hiç şüphesiz Allah -ıllardan, onların ibadetlerinden ve şükürlerinden müstağnidir. Onların nankörlükleri ona zarar vermez. Kendi nefsinde sonsuz ikram sahibidir. Hiç kimse J na ibadet etmese de kullarının kendisine şükretmekten yüz çevirmeleri sebebiyle kullarından nimeti kesmez.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kim iyi amel işlerse bu kendi -: hinedir, kim de kötülük ederse bu da kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına asla zıddıdır." (Fussilet, 41/46).

"Musa dedi ki: Siz ve yeryüzünde bulunanların tamamı inkâr ederseniz hiç şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir, sonsuz övgüye lâyıktır." (İbrahim, 14/8).

Sahih-i Müslim'de şöyle bir hadis varit olmuştur: "Ey kullarım! Önce :-içenleriniz, sonra gelecek olanlarınız, insanların ve cinleriniz sizin aranızda

~. muttaki adamın kalbi gibi olsalar yine de mülkümde bir şey artmaz. Ey kullarım! Önce geçenleriniz, sonra gelecek olanlarınız, insanların ve cinleriniz : -anızdaki en facir adamın kalbi gibi olsalar yine de mülkümde bir şey eksilmez. Ey kullarım! Bunlar sizin amellerinizdir. Sizin hesabınıza onları ben tes-e ederim. Sonra da onları (bu amellerin karşılığını) size tam olarak

-ileceğim. Kim hayır bulursa Allah'a hamdetsin. Kim de başka şey bulursa - -.dişinden başkasını kınamasın."

Sonra da Hz. Süleyman (a.s.) Belkıs'ın tahtını tanıyıp tanımadığı hususunda ve tahtı gördüğü zamanki sebatkârlığı hususunda imtihan etmek için Belkıs'ın tahtının özelliklerinin değiştirilmesini emretti. Nitekim Cenab-ı Hak bunu şöyle anlatmaktadır:

"Süleyman: Onun tahtını tanınamaz hale getirin. Bakalım, tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamayanlardan mı olacak?" dedi.

Yani Süleyman (a.s.) adamlarına: "Tahtının durumunu, sıfatını ve şeklini değiştirin. Belkıs'ın durumunu deneyelim. O'nun aklî durumlarına, fikrî mülahazalarına ve zekâsının ölçüsüne bakalım, tahtını tanıyabilecek mi ve bunun kendi tahtı olduğunu bilecek mi? Yoksa bunu tanıyamayacak, bundan uzak, hüküm vermede ve görüş beyan etmede şaşkınlıkla mı davranacak?" dedi.

Bu olay Allah Tealâ'nın bu tahtı uzak bir beldeden (Yemen'den) Şam'a nakletmeye kadir olduğuna ve Hz. Süleyman'ın (a.s.) doğruluğuna delâlet etmektedir.

"Melike gelince: Senin tahtın böyle miydi? denildi. O da: Sanki bu odur (dedi.)" Yani Belkıs Hz. Süleyman'ın (a.s.) yamna gelince kendisine değiştirilen ilâve ve eksiklikler yapılan tahtı arz olundu. Tahtı hakkında:

- Senin tahtın bunun gibi miydi? denildi. Ona telkin olmaması için: "Arşın bu mu?" denilmedi. Belkıs:

- Sanki bu odur, yani ona benzemektedir ve ona yakındır dedi. Mesafenin uzaklığı sebebiyle benzeri olması ihtimaliyle kesin bir ifade kullanılmadı.

Belkıs'ın bu cevabı mahir, zeki, tecrübeli ve siyasî bir cevap olup onun aklının ve dehasının kâmil olduğuna ve şahsiyetinin üstünlüğüne ve onun son derece zeki ve ihtiyatlı olduğuna delâlet etmektedir. Zira onların söylediği gibi benzetme ile cevap vermişti.

"Bundan önce bize ilim verilmişti ve biz de müslüman olmuştuk, dedi."

Görünen odur ki -Ebu Hayyan'm dediği gibi- bu söz Belkıs'ın kelâmıyla beraber yer alsada onun kelâmından değildir. Mücahidin görüşü olarak nakledilen bir görüşe göre bu söz Hz. Süleyman'ın (a.s.) sözüdür. Yani onun müslüman olduğu ve bize itaat edici olarak geleceği bilgisi verilmişti. Biz bütün bu hususlarda tevhid ehli ve Allah'a boyun eğen kimseler olduk, demektir. Bir başka görüşe göre Hz. Süleyman'ın ve adamlarının görüşüdür. [10] İbni Kesir diyor ki: Belkıs'ın müslüman olduğunu o billur köşke girdikten

sonra ortaya koyması -ileride geleceği gibi- Mücahid'in görüşünü te'yt etmektedir. [11]

Cenab-ı Hak daha sonra Belkıs'ın bundan önce müslümanlığı ilân etmemesinin mazeretini beyan etti ve şöyle buyurdu: "Allah'tan başka taptığı şeyler o Melikeyi alıkoymuştu. Çünkü kendisi kâfir bir kavimdendi."

Yani Allah'tan başka şeylere tapınması, güneşe tapınması Belkıs'ın Allah'a kullukta bulunmasına ve İslâm'ı kabul etmesine engel olmuştu. Çünkü o güneşe tapınan putperest bir kavimden olup içinde yetiştiği çevreden etkilenmişti. İncancını değiştirmeye muktedir değildi. Nihayet Hz. Süleyman'ın uyarına geldi. Hz. Süleyman Belkıs'a İslâm'ı güzel bir şekilde arz etti. Bu zzzinin doğruluğu hususunda, Allah'ın varlığı ve birliğine inanmanın vacip oluşu t:nusunda, Allah'ın bütün kâinatın rabbi, bütün gezegenlerin, güneşin, ayın, - .Idızlann ve pek çok sayısız yıldızın rabbi olduğu hususunda Belkıs'ı ikna etti.

"Melikeye: Köşke gir, denildi. O zemini görünce derin su zannedip ayak-zrını sıvadı. Süleyman: Bu camdan yapılmış şeffaf bir zemindir, dedi. Melike: Ey Rabbim gerçekten ben kendime yazık etmişim, şimdi. Süleyman'la birlikte z.emlerin rabbi olan Allah'a teslim olup müslüman oldum, dedi."

Bu husus kralların ve devlet başkanlarının muhteşem misafir köşklerinde karşılanması, ağırlanması âdeti üzerine cereyan etmektedir.

Hz. Süleyman'ın karşılama heyeti Belkıs'a:

- Şu yüksek muazzam köşke buyurun, dediler. Hz. Süleyman mülkünün nun mülkünden daha değerli, saltanatının onun saltanatından daha muazzam olduğunu göstermek istiyordu. Köşkün zemini beyaz şeffaf camdan yapılmıştı. Belkıs onun muhteşem girişini görünce burada su toplanmış olduğunu zannetti ve ayaklarını sıvadı.

Hz. Süleyman ise ona:

- Bu parlak zemini olan pürüzsüz mermerden ve saf camdan yapılmış bir köşktür. Su onun içinde değil, altından akmaktadır. Bunun durumunu rılmeyen onu su zannetmektedir.

İşte o zaman Belkıs bu gördüğü her şeyi tevhidin ve peygamberliğin delili : i arak kabul etti ve müslüman olduğunu ilân etti. Allah onun için hayır ve rodayet dilemişti.

"Belkıs: Gerçekten ben kendime yazık etmişim. Şimdi Süleyman'la birlikte tlemlerin rabbi olan Allah'a teslim olup müslüman oldum." Yani "Ben geçmişte r-enden başkasına ibadet etmek sebebiyle kendi nefsimi zulmetmişim. Ben Süleyman'ın müslümanlığıyla birlikte müslüman oldum. İnsanların, cinlerin Ve bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a boyun eğdim" dedi. [12]

Hz. Salih (A.S.) Ve Kavmi Kıssası

45- Gerçekten biz Semud kavmine "Allah'a kulluk edin." desin diye kardeşleri Salih'i peygamber olarak gönderdik. Bir de ne görsün, onlar birbirleriyle çekişen iki fırka olmuşlardır.

46- Salih: "Ey kavmim! Niçin iyilikten önce hemen kötülüğün gelmesini istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz olmaz mı? Belki merhamet edilirsiniz." dedi.

47- Kavmi: "Senin ve seninle beraber bulunanların yüzünden uğursuzluğa uğradık." dediler. Salih de: "Sizin uğursuzluğunuzun sebebi Allah katındadır. Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz." (dedi).

48- O şehirde dokuz kişi vardı ki bunlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyor ve insanları islah etmeye çalışmıyorlardı.

49- Bunlar Allah'a yemin ederek şöyle konuştular: "Onu ve ailesini bir gece baskınıyla öldürelim, sonra da akrabasına: Ailesinin öldürülmesinden haberimiz yok, bizler doğru sözlü kimseleriz, diyelim."

50- Onlar bir tuzak kurdular, biz de onlar hiç farkına varmadan tuzaklarını altüst ediverdik.

51- Tuzaklarının sonucu nasıl oldu, bir bak! Biz onları da kavimlerini de toptan helak ettik.

52- İşte şunlar zulümleri yüzünden çökmüş ve ıssız kalmış evleridir. Şüphesiz ki bunda bilen bir kavim için büyük bir ibret vardır.

53- Biz iman edenleri ve Allah'tan korkanları kurtardık.

Açıklaması

"Gerçekten biz Semud kavmine "Allah'a kulluk edin" desin diye kardeşleri Salih'i peygamber olarak gönderdik. Bir de ne görsün, onlar birbirleriyle pekişen iki gurup olmuşlar."

Yani andolsun ki biz Arap asıllı Semud kabilesine nesep ve kabile yönünden kardeşleri olan Salih'i tek olan ve ortağı bulunmayan Yüce Allah'a kulluk rdin diye gönderdik. Onlar da iki guruba ayrıldılar:

- Biri O'nun peygamberliğini ve Rabbi nezdinden getirdiği hususları tas-ük eden mümin gurup,

- Diğeri O'nun getirdiğini yalanlayan kâfir gurup.

İki gurup din konusunda birbirleriyle çekişiyor ve mücadele ediyorlardı. Her gurup: "Hak benimle birliktedir. Benden başkası batıldır." diyordu.

Cenab-ı Hak bu durumu bir başka surede şöyle anlatıyor: "Kavminden zuyüklük taslayan ileri gelenler kendilerince her görülenlere iman edenlere şöy-«f dediler: Siz Salih'in gerçekten Rabbi nezdinden gönderilmiş bir peygamber :ıduğunu biliyor musunuz. Onlar da: Biz doğrusu onunla ne gönderildiyse ona iman etmişiz, dediler. Büyüklük taslayan kimseler: Biz doğrusu o sizin iman ettiğiniz şeylere inanmıyoruz, dediler." (A'raf, 7/75-76).

"Salih: Ey kavmim! Niçin iyilikten önce hemen kötülüğün gelmesini istiyorsunuz? dedi." Yani Salih şöyle dedi: Ey kavmim! Niçin siz sizi davet ettiğim şeyle amel edip, iman ederek Allah'ın rahmetini ve sevabını istemededen önce derhal azabın ve cezanın inmesini istiyorsunuz.

Maksat şudur: Şüphesiz Allah size iman etmek suretiyle kendi rahmetine ve sevabına ulaşma imkânı verdi. Niçin bundan yüz çevirip onun azabının derhal gelmesini istiyorsunuz?

Hz. Salih (a.s.) tek olan Allah'a iman etmezlerse kavmine gelecek azapla tehdit ettiği zaman onların cevabı şu oldu: "Ey Salih! Eğer peygamberlerden isen bize vaad ettiğin şeyi getir" (A'raf, İlli).

"Salih: Allah'tan bağışlanmanızı dilereniz olmaz mı? Belki merhamet edilirsiniz." Yani Allah'tan mağfiret istesenez, rahmete nail olmanız için küfrünüzden dolayı Ona tevbe etsenez olmaz mı. Çünkü azap indiği zaman tevbe etmeniz fayda vermez. Onların cevabı ise şu oldu:

"Kavmi Salih'e: Senin ve seninle beraber bulunanların yüzünden uğursuzluğa uğradık, dediler." Yani kavmi şiddet ve kızgınlıkla Salih'e şöyle dediler: Andolsun ki sen ve seninle beraber iman edenler yüzünden uğursuzluğa uğradık. Sizden hiçbir hayır görmedik. Zira üzerimize peşpeşe belâlar geldi. Siz bu dininizi icad edeli beri aramızda ayrılık meydana geldi, dediler. Bu bedbahtlıkları sebebiyle onlardan herhangi birine bir kötülük isabet ettiği zaman onlar: "Bu Salih'in ve dostlarının tarafındandır." derlerdi.

Mücahid diyor ki: Onlar sebebiyle uğursuzluğa uğradıklarını söylerlerdi.

Bu aynen Cenab-ı Hakk'm Firavun kavmi hakkında haber verdiği durum gibidir: "Onlara bir iyilik geldiği zaman "Bu zaten bizim hakkımızdır." dediler. Onlara bir kötülük isabet ettiği zaman "Bu uğursuzluğun Musa ve Musa ile beraber olanlardan." derlerdi." (A'raf, 7/121).

Uğursuzluk, Arapların taş vb. bir şeyle kuş uçurmaları âdeti sebebiyle "tetayyur (kuş uçurma)" şeklinde adlandırılmıştır. Bu uçurulan kuş sağa doğru uçarsa bunu uğurlu kabul ederler ve buna "sânih" ismini verirlerdi. Kuş sola doğru yönelirse bunu uğursuz sayarlar ve buna da "bârih" derlerdi.

"Salih de: Sizin uğursuzluğunuzun sebebi Allah katındadır, dedi." Yani sizin uğurlu veya uğursuz saydığınız şeyler, size isabet eden hayır veya şer, size isabet eden Allah'ın kaderidir.

Bu, Allah katında yazılmıştır. Allah size bunun karşılığını verecektir. O dilerse size rızık verir, dilerse sizi mahrum eder, dedi. Kaza ve kader insana süratle geldiği için "tâir (talih kuşu)" olarak adlandırılmıştır. Bu aynen şu ayet gibidir: "Onlara bir iyilik isabet ettiği

zaman: "Bu Allah tarafındandır." derler. Bir kötülük isabet ettiği zaman da: "Bu senin yüzündendir." derler. De ki: Hepsi Allah tarafındandır." (Nisa, 4/78).

"Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz." Siz, Allah beni size gönderdiği zaman itaat ve masiyetle imtihana çekiliyorsunuz. Eğer itaat ederseniz Allah size sevabınızı bol bol verir. Eğer isyan ederseniz size ceza gelir.

İbni Kesir diyor ki: Anlaşılan şudur ki "imtihana çekiliyorsunuz" ifadesinin manası içinde bulunduğunuz sapıklıkta size istidrac olarak birtakım imkânlar verilmekte, denenmektedir. Hangi şekilde olursa olsun maksat kendilerine fenalığın gelmesinin sebebinin onların isyan etmeleri olduğunu beyan etmektir.

Cenab-ı Hak daha sonra Semud'un tağutları ve fesatçı liderlerini, oturdukları şehrin pek çok fesadın yuvası olduğunu anlattı:

"O şehirde dokuz kişi vardı ki bunlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyor ve insanları İslah edip düzeltmeye çalışmıyorlardı." Yani semud kabilesinin şehri olan Hicr şehrinde dokuz kişi vardı ki bunlar İslahla hiç ilgisi olmayan fesada dalmışlardı. Bu kişiler kavimlerini sapıklığa, küfre ve Hz. Salih'i yalanlamaya davet edenlerdi. İlâhi mucize olan deveyi kesmek, Hz. Salih'i ve O'na iman edenleri öldürmek üzerine anlaşmışlardı. Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

"Bunlar aralarında Allah'a yemin ederek şöyle konuştular: Salih'i ve jilesini bir gece baskınıyla öldürelim, sonra da akrabasına: Ailesinin öldürülmesinden haberimiz yok, bizler doğru sözlü kimseleriz." diyelim."

Yani onlar deveyi kestikten sonra Hz. Salih (a.s.) hakkında müşavere ederek birbirlerine şöyle dediler: Yemin edelim. O'nu ve O'nunla birlikte iman edenleri geceleyin bir baskın düzenleyerek öldürelim.

Bu Allah'ın peygamberi Hz. Salih'i geceleyin haince öldürme üzerine yapılan bir antlaşma idi. Bunlar daha sonra Salih (a.s.) ölünce kanına veya kisasına talip olacak velilerine, akrabalarına: "Biz onların öndürülmesinde Dulunmadık. Bunları kimin öldürdüğünü bilmiyoruz. Biz sözünde sadık kimseleriz. Yani biz her iki taraftan Salih'in ehlerinden hiç kimseyi öldürmedik." iemek üzere antlaştılar.

Zemahşerî: "Bu ayette şeriati ve şeriatın yasaklarını bilmeyen ve bu husus akıllarına bile gelmeyen kâfirler nezdinde de yalanın çirkin olduğuna kesin bir delildir." demiştir. Zemahşerî'nin bu sözü "Aklın güzeli ve çirkinini şeriaten önce :drak edeceği, yalanın da aklen çirkin olduğu" şeklindeki mu'tezile inancına göredir.

Bu kişilerin Hz. Salih'i öldürme komploları, Hz. Salih'in, deveyi öldürdükleri için onları tehdit edip onları "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın. İşte bu alanlanamayacak bir tehdittir." (Hud, 11/65) demesinden sonra idi.

Fakat Cenab-ı Hak onlara ilâhî tuzak kurmuş, planlarını boşa çıkarmış, nusbetini onların üzerine çevirmişti. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlar bir zıvak kurdular, biz de onlar hiç farkına varmadan tuzaklarını alt-üst ediver-zık." Yani onlar bir komplo kurdular, gizli bir plan yaptılar. Fakat biz onları imzalandırdık ve helak ettik. Onları azabın geleceğini hissetmeden derhal cezalandırdık. Kötü hile ancak sahibine zarar verir.

"Tuzaklarının sonucu nasıl oldu, bir bak! Biz onları da kavimlerini de toptan helak ettik."

Ey Rasul! Ey bu ayeti işitenler! Düşünün! Onların planlarının sonucu nasıl oldu bir

bakın. Biz onları da kavimlerini de tamamen yok ettik. Onlardan sadece Salih'e iman edenleri bıraktık.

"İşte şunlar zulümleri yüzünden çökmüş ve ıssız kalmış evleridir. Şüphesiz ki bunda bilen bir kavim için büyük bir ibret vardır." Onlara inen azabın izlerinden biri de evlerinin kendi kendilerine yazık etmeleri sebebiyle bomboş kalmasıdır. Bu cezada ilim ve irfan ehli için, Allah'ın mahlukatı hakkındaki ilâhî sünnetini bilenler ve neticelerin sebeplere bağlı olduğunu bilenler için ibret ve öğüt vardır. Allah'ı inkâr eden ve peygamberlerini yalanlayan kimselere tuğyanlarından, inatlarından ve inkârlarından vazgeçmeyen kimselere yazıklar, çok çok yazıklar olsun. Müminlere gelince onlar Cenab-ı Hakk'ın şu ayette buyurduğu gibi daima kurtuluşa erenler olacaktır:

"Biz iman edenleri ve Allah'tan korkanları kurtardık." Yani Hz. Salih'i ve ona iman edenleri azaptan kurtardık. Onlar da Şam diyarına doğru gittiler. Filistin'de Remle kasabasına yerleştiler. Zira iman etmek ve Allah'a itaat ederek onun azabından sakınmak dünya ve ahiret azabından kurtulmak için daimî bir sebeptir.

Bundan maksat Kureyşlilere ve diğer Araplara hatırlatmada bulunmak ve onları eğer inkarcılık ve inatçılıklarında devam ederlerse emsalinin azaba uğradığı gibi onların da azaba uğrayacakları, Muhammed (s.a.) ile onun risaletini tasdik eden müminleri Allah'ın rahmeti ve lütfuyla kurtaracağı şeklinde uyarıda bulunmaktır. [\[13\]](#)

Hız. Lut (A.S.) Ve Kavmi Kıssası

54- Lût'u da (peygamber olarak gönderdik.) Lût o zaman kavmine şöyle demişti: "Siz göz göre göre hâlâ o iğrenç fiili işleyecek misiniz?"

55- Siz kadınları bırakıp şehvete kapılarak erkeklerle mi temas ediyorsunuz! Doğrusu siz cahil bir kavimsiniz."

Açıklaması

"Lût'u da peygamber olarak gönderdik. Lût o zaman kavmine şöyle demişti: Siz göz göre göre hâlâ o iğrenç fiili işleyecek misiniz?"

Ey Rasul! Kavmine Lût (a.s.) kıssasını anlat. Bir zaman Lût (a.s.) daha önce hiçbir kimsenin işlemediği çirkin fiili işlemekten dolayı gelecek Allah'ın azabına karşı kavmini uyardı. Lût (a.s.) kavmini yadırgayarak ve azarlayarak şöyle dedi: Bu fiilin çirkinliğini bilmenize rağmen bu çirkin fiili -kadınları bırakıp erkeklerle cinsî temas kurma fiilini-

işliyorsunuz. Bilen kimsenin çirkin fiili işlemesi başkasının işlemesinden daha çirkindir. Yahut siz meclislerinizde çirkin fiil işlerken birbirinizi gördüğünüz halde bu iğrenç fiili işlemeye devam mı edeceksiniz?

Lût (a.s.) kapalı bir ifadeden sonra yaptıklarını açık bir şekilde anlattı: "Siz hâlâ kadınları bırakıp şehvete kapılarak erkeklerle mi temas ediyorsunuz! Doğrusu siz cahil bir kavimsiniz."

Bu ikinci bir azarlamadır. Yani siz nasıl kadınları bırakıp erkeklere yaklaşmayı kabul edebiliyorsunuz? Bu cinsî sapıklıktır, fitrata terstir. Allah'ın helâl kıldığı hanımlardan yararlanmayı terk etmektir. Gerçekten siz cahil, beyinsiz bir kavimsiniz. Siz hiçbir şeyi, ne tabii olanı ne de şer'î olanı bilmiyorsunuz. Bu iğrenç davranışın sonucundan habersizsiniz. Güzelle çirkin ayıramıyorsunuz. İğrenç davranışı size mubah olan kadınlara tercih ediyorsunuz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Siz Rabbinizin sizin için yarattığı zevcelerinizi bırakıp da insanların içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz. Hayır siz hakkı aşan bir kavimsiniz." (Şuara, 26/165-166). "Tübsırûn" kelimesi ilimle tefsir edilirse sonra da "techelûn (cahilce davranıyorsunuz)" denirse nasıl bilenler cahil kimseler olmaktadır?

Bunun cevabı -Zemahşerî'nin zikrettiği gibi- şudur: Bununla murad edilen mana şöyledir: Siz bunun fuhuş ve hayasızlık olduğunu bilmenize rağmen bunları bilmeyen kimselerin davranışı gibi davranıyorsunuz, yahut sonucunu bilmiyorsunuz. Ya da ayetteki "cehalet" ifadesiyle bu kavmin içinde buldukları beyinsizlik ve taşkınlık murat edilmiştir. Yani bunlar beyinsiz ve taşkın kimselerdir. Hiçbir münkere karşı bunun gibi şiddetli bir hücumla karşı çıkılıp karalama hücumu yapıldığını görmüyoruz. "Erkeklere yaklaşıyorsunuz." ifadesi ters bir davranış olup hayvanlar bile bunu reddetmektedir. "Kadınları bırakıp" ifadesi de tabiî ve efdal olan şeyden sapmayı işaret etmektedir. Bu büyük bir hata ve çirkin bir fiildir. "Doğrusu siz cahilce davranan bir topluluksunuz." ifadesi onların güzel ile çirkin arasındaki farkı ayırd edemeyen ve düşünemeyen beyinsiz cahillerin davranışıyla davrandıklarını bildirmektedir. Bu sebeple bu fiil onlar için sabit ve değişmez bir vasıf halini almıştır.

Bu hücumun ve aşağılamanın karşısında fiillerinin şiddetine ve çirkinliğine rağmen akli selim terazisinde makul ve makbul olmayacak cevaplarla karşılık verdiler. [\[14\]](#)

Hız. Lut (A.S.) Kışasının Devamı

56- Kavminin cevabı sadece: "Lût ailesini kasabanızdan çıkarın. Çünkü onlar temiz kalmak isteyen kimseler-miş." demek oldu.

57- Bunun üzerine biz de, geride kalıp helak edilenlerden olmasını takdir ettiğimiz karısı hariç, Lût'u ve ailesini kurtardık.

58- Onların üzerine öyle bir yağmur indirdik ki?.. Uyarılanların yağmuru ne kötüdür!

Açıklaması

Bu ayetler Hz Lût (a.s.) ile kavmi kıssasının devamını ve Hz Lût'un uyarısına karşı kavminin cevabını anlatmaktadır.

"Kavminin cevabı sadece: Lût ailesini kasabanızdan çıkarın... demek oldu.." Yani Lût kavmi bu çirkin fuhşu işlemekte ısrarlı olduklarını ilân etti. Aralarında istişare ettikten sonra Lût'a şu cevabı verdiler: Lût'u, ailesini, onunla beraber olanları beldenizden çıkarın. Çünkü bunlar sizin memleketinizde size komşu olmaya lââyık değildirler. Böylece onların nasihatından ve irşadından kurtuluruz. Çünkü bu belde bizim beldemizdir. Lût ve cemaatı ise bize yabancısıdır.

Onları beldelerinden çıkarmalarının yahut uzaklaştırmalarının sebebi şuydu:

"Çünkü onlar teiniz kalmak isteyen kimselermiş." Yani bizim davranışlarımızı sakıncalı görüyorlar, yaptıklarımızı kabul etmiyorlar.

Fasıklann tavrı her zaman böyle olmuştur. Onlar kendilerini ayıplayan veya kendilerine itiraz eden hiçbir kimse bulunmadan rezalete alabildiğine dalmaya devam etmek için; fesatlarının, kirli işlerinin ıslah erbabının sözleriyle bulandırılmasını (!) istemezler.

Hz Lût (a.s.) ile ailesini oradan çıkarmaya kesin karar verdiklerinde Allah kasabalarını başlarına yıktı. Allah'a itaatten yüz çeviren kâfirlere de benzeri muamele yapılabilir. Allah salih müminleri kurtarmıştır. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Bunun üzerine biz, geride kalıp helak edilenlerden olmasını takdir ettiğimiz karısı hariç, Lût'u ve ailesini kurtardık."

Yani Lût'u ve ailesinden onun peygamberliğine iman eden kimseleri kurtardık. Kavminin iğrenç fiillerinden hoşnut olan, kavmiyle işbirliği içinde olan ve temas kurmaları için Lût'un misafirlerinin geldiğini kavmine bildiren karısına gelince onun azapta ebedi kalanlardan olacağına hüküm verilmiştir. Çünkü münkere razı (haram ve çirkin davranışlardan hoşnut) olan kimse bunu yapmasa da bu davranışı ikrar ediyor demektir. Dolayısıyla ona da bu fiili işleyenlerin cezası verilir.

"Onların üzerine öyle bir yağmur indirdik ki! Uyarılan (ama yola gelmeyen) kimselerin (üzerine yağın taş) yağmuru ne kötüdür."

Yani biz onların üzerine pişmiş tuğladan taşlar yağdırdık. Bu onları helak etti ve yerin dibine geçirdi. Kendisine hüccet verilip ilâhî uyarı ulaşan peygambere muhalefet ederek onu yalanlayan ve kasabalarından çıkarmaya teşebbüs eden ve azapla uyarılmış kimselere yağın taş yağmuru ne kötüdür. İşte fasıklann sonucu budur. [\[15\]](#)

59- De ki: Hamd olsun Allah'a... Selâm olsun seçtiği kullarına... Allah mı daha hayırlı, yoksa müşriklerin O'na ortak koştukları şeyler mi?

60- O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Ki biz o su ile sizin bir tek ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz nice güzel bahçeler yetiştirdik. Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Hayır! Fakat onlar haktan uzaklaşan bir kavimdir.

61- O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa yaşamaya elverişli halde yaratan, içinde ırmaklar akıtan ve oraya sabit dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına engel koyan mı? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Hayır! Doğrusu onların çoğu bilmezler.

62- O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa darda kalana kendisine dua ettiği zaman icabet eden, kötü durumu kaldıran ve sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Ne kadar da az düşünüyorsunuz!

63- O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa kara ve denizin karanlıklarında size yol gösteren, rüzgârları rahmetinden önce müjdeci olarak gönderen mi? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Allah onların kendisine ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

64- O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa bütün varlıkları yoktan var eden, sonra da tekrar diriltecek olan, sizi gökten ve yerden rızıklandıran mı? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? De ki: Eğer sözüne sadık kimselerseniz delilinizi getirin.

Açıklaması

"De ki: Hamdolsun Allah'a... Selâm olsun seçtiği kullarına..." Allah peygamberine (s.a.) Allah'a hamdetmesini kullarına verdiği sayılamayacak, tespit edilemeyecek nimetlerine şükretmesini, tavsif olunduğu yüce sıfatlara ve güzel isimlere karşı şükretmesini, Allah'ın mesajını tebliğ etmesi için seçip tercih ettiği kullarına selâm vermesini emretti. Bu seçkin kullar Allah'ın değerli rasulleri ve nebileridir. Allah'ın salât ve selâmı onların üzerine olsun.

Hitabın Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.) yapılması Kur'an'ın kendisine indirilmiş olması sebebiyledir. Kur'an'da var olan her şeye Peygamberimiz (s.a.) muhataptır. Ancak manası onun için sahih olmayan şeyler müstesnadır.

Bu nimetlerden biri Allah'ın peygamberlerini kurtarması, onlara yardımda bulunması, te'yt etmesi ve düşmanlarını helak etmesidir.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "İzzet sahibi onların yakıştırdıkları vasıflardan çok yücedir, münezzehtir. Gönderilen peygamberlere selâm olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun." (Saffat, 37/180-182).

Bu ayet bize bütün fiillerinde Allah Tealâ'ya hamdetmemizi, seçkin, değerli kullan

olan peygamberlerine selâmda bulunmamızı öğreten bir ayettir.

"Allah mı daha hayırlı, yoksa müşriklerin O'na ortak koştukları şeyler mi?" Yani azamet ve kudretle muttasıf olan Allah mı daha hayırlı, yoksa onların Allah'a ortak koştukları putlar mı? Bu ifade müşriklerin Allah'la birlikte başka ilâhlara tapmalarını inkâr ve onları susturma anlamı taşıyan bir sualdir. Putlara tapınmayı Allah Tealâ'ya ibadete tercih etmeleri sebebiyle onları hiçe saymaktadır.

Bundan maksat onların son derece sapık ve bilgisiz olduklarını ortaya koymaktadır. Zira onların Allah'a şirk koştukları şeylerde asla hayır yoktur ki şirk koştukları şeylerle her hayrın yaratıcısı ve O'nun gerçek sahibi olan Allah arasında karşılaştırma mümkün olabilsin. Bu karşılaştırma sadece onların sahte ilâhlarında fayda bulunduğu şeklindeki inançlarına göredir.

Rasulullah (s.a.) bu ayeti okuduğu zaman: "Elbette Allah daha hayırlı ve daha ebedîdir, daha üstün ve daha değerlidir." buyurmuştur.

Bu azarlama ve susturma ifadelerinden sonra Allah Tealâ'nın hiçbir ortağı olmayan tek ilâh olduğuna, O'nun her şeye kadir olduğuna delâlet eden delilleri beyan etmek suretiyle putperestlere tafsilatlı bir cevap vermeyi amaçlayan ayetlere geçilmiştir. Çünkü o nimetlerin aslım da o nimetlerden doğan diğer nimetleri de yaratan O'dur. Kendisinden asla fayda gelmeyen bir şeye tapınmak nasıl doğru olabilir?

Bu deliller üç tanedir:

1- Göklerle ilgili olan deliller: "O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren (Rabbiniz) mi? Ki Biz o su ile sizin bir tek ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz nice güzel bahçeler yetiştirdik. Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Hayır! Fakat onlar haktan uzaklaşan bir kavimdir."

Yani hiçbir faydası veya zararı dokunmayan putlara tapınmak mı daha hayırlıdır, yoksa bu yükseklikte ve safiyetteki semaları, bu semalardaki nurlu gezegenleri, parlak yıldızları ve dönen yörüngeleri yerleştiren Allah'a ibadet etmek mi?

Allah sükûnetli ve huzurlu bir hayat için elverişli olan yeryüzünü yaratmıştır. Yeryüzünde dağlar, ovalar, ırmaklar, vadiler, ekinler, ağaçlar, meyveler, denizler; çeşitli sınıf, şekil ve renklerde hayvanlar yaratmıştır. Kulları için gökten onlara nızık vesilesi olacak yağmuru yağdırmıştır. Bu yağmurla rengârenk çiçekler, güller, çeşit çeşit bitkiler, gayet güzel ağaçlarla dolu bağ-

kün olmazdı. Siz de ne ağaçları, ne de bitkileri bitiremez, yetiştiremezsiniz.

Allah, yaratma ve rızık vermede tektir. Bunlardan sonra Allah'la birlikte kendisine ibadet edilecek başka bir ilâh mı var? Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "O'nunla birlikte hiçbir ilâh yoktur." (Mü'minûn, 23/91).

Doğrusu onlar haktan batıla meyleden, doğruluk yolundan sapan, Allah'a eş ve benzer varlıklar isnat eden kavimdir.

Bu ayetin benzeri ayetler çoktur: "Hiç yaratan yaratamayan kimse gibi olur mu? Hâlâ düşünmüyor, ibret almıyor musunuz?" (Nahl, 16/17); "Onlara kendilerini kimin yarattığını sorarsan mutlaka "Allah" derler." (Zuhruf, 43/87); "Onlara gökyüzünden suyu kimin indirdiğini, bu su ile öldükten sonra yeryüzünü kimin dirilttiğini sorarsan mutlaka "Allah" derler." (Ankebût, 29/63).

2- Yeryüzü ile ilgili deliller: "O taptıkları şeyleri mi daha hayırlıdır, yoksa yeryüzünü

yaşamaya elverişli halde yaratan, içinde ırmaklar akıtan ve oraya sabit dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına engel koyan Allah mı? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Hayır! Doğrusu onların çoğu gerçeği bilmezler. "

Yani faydası ve zararı bulunmayan putlara tapmak mı daha hayırlıdır, yoksa yeryüzünü insanlar ve diğer varlıklar için üstündekileri sarsmayan istikrar yeri olarak kılan Allah mı?

Allah, yeryüzünde insan, hayvan ve bitkilerin sulanması için gayet hoş, tatlı ırmakları akıttı. Yeryüzünün üzerindeki sarsmaması için yeryüzünü sağlamlaştıran ve iyice sabit kılan ulu dağları yarattı. Tatlı sularla tuzlu sular arasına bir perde yani tatlı suyun diğerinin tadıyla bozulmaması ve aralarındaki kesin farklılığın devam etmesi için bu iki suyun birbirleriyle karışmasını önleyecek bir engel koymuştur. Çünkü tatlı ve berrak su insan, hayvan, bitki ve meyveleri sulamak içindir. Denizlerdeki tuzlu su ise yağmurlar için kaynak olması ve genellikle tatlı su birikintilerinde meydana gelen kötü koku sebebiyle üzerindeki havanın bozulmaması, saf ve tertemiz olarak kalması içindir.

Bunu yapabilecek ve bu kâinatı yoktan var edebilecek bir başka ilâh var mı? Doğrusu o müşriklerin çoğu hakkı bilip ona uymazlar. İbadete lâıyk olan ilâhın azametinin derecesini bilemezler.

Ayetteki birinci kısmın benzeri şu ayet vardır: "Sizin için yeryüzü bir istikrar yeri ve gökyüzünü bir bina (kubbe) şeklinde yaratan... Allah'tır." (Gafir, 40/64).

İki deniz arasındaki engel ayetinin benzeri de şu ayettir: "İki denizi birbirine katan O'dur. Şu deniz tatlı ve susuzluğu gidericidir. Bu ise tuzlu ve acıdır. Allah bunların aralarına bir perde, engelleyici bir sınır koymuştur." (Furkan, 25/53).

3- Yaratıkların Allah'a muhtaç olduklarıyla ilgili genel deliller: "O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa darda kalana kendisine dua ettiği zaman icabet eden, kötü durumu kaldıran ve sizi yeryüzünün halifeleri kılan (Allah) mı? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Ne kadar da az düşünüyorsunuz. "

Yani cansız, sağır ve sahte tanrılar mı daha hayırlıdır, yoksa sıkıntıda kalanın duasına kendisine niyaz ettiği zaman icabet eden Allah mı? Ayette geçen "muztarr" kelimesi darda kalan; hastalık, fakirlik ve mihnetini Allah Tealâ'ya arz etmeye mecbur kalan kişidir. Allah bu kimseden kötülüğü veya ona isabet eden fakirlik, hastalık, korku v.b. musibetleri kaldırır. Allah sizi yeryüzünde oturma ve tasarrufta bulunma hususunda sizden öncekilerin yerine varis kılar. Bir neslin yerine diğerini yerleştirir, sefefe halef yapar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için kiminizi derecelerle kiminizin üstüne çıkaran O'dur." (En'am, 6/165).

Bundan sonra Allah'la birlikte başka bir ilâhın varlığı düşünülebilir mi? Tek olan Allah'tan başka hiçbir kimse muktedir olabilir mi? Fakat Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetlerini, size hakkı irşad edenin, size doğru yolu gösterenin kim olduğunu pek az düşünüyorsunuz.

4- Yaratıkların Allah'a daha çok muhtaç olduğu özel vakitlerle ilgili deliller: "O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa kara ve denizin karanlıklarında size yol gösteren, rüzgârları rahmetinden önce müjdecî olarak gönderen (Allah) mı? Allah'la birlikte başka ilâh mı var? Allah onların kendisine ortak koştukları şeylerden münezzehtir."

Yani bu şaşkın sahte tanrılar mı daha hayırlıdır, yoksa gökte ve yerde yarattığı delillerle yolunu kaybettiğiniz zaman karada ve denizde karanlıklarda size yol gösteren Allah mı?

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde daha nice alâmetler (yarattı)... Yıldızla da insanlar yollarını bulurlar." (Nahl, 16/16); "Karanın ve denizin karanlıkları içinde yollarını bulmanız için yıldızları yaratan O'dur." (En'am, 6/97).

Yeryüzünü ölümünden sonra kendisiyle dirilttiği bereketli yağmurdan önce rüzgârları müjdeciler olarak gönderen kimdir? Bunu yapacak Allah'tan başka ilâh var mıdır? Ulûhiyette tek ve kemâl sıfatlarıyla muttasıf olan Allah kendisiyle birlikte başka ilâha tapan müşriklerin şirkinden münezzehtir.

5- Mahlûkatı yoktan var etmek, haşır ve neşirle ilgili deliller: "O taptıkları şeyler mi daha hayırlıdır, yoksa bütün varlıkları yoktan var eden, sonra da tekrar diriltecek olan, sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah mı" Allah'la birlikte başka ilâh mı var? De ki: Eğer sözüne sadık kimselerseniz delilinizi getirin."

Yani bu âciz, sahte tanrılar mı daha hayırlıdır yoksa kudreti ve hakimiyetiyle mahlûkatı daha önce benzeri geçmemiş eşsiz bir şekilde yaratan, sonra onları öldüren, sonra da ikinci defa ilk hayata iade edecek olan Allah mı? Bir ayette de şöyle buyruluyor: "İlk defa var eden sonra da tekrar diriltecek olan O'dur." (Burûc, 85/13).

"O mahlûkatı ilk defa yaratıp sonra tekrar diriltecek olandır. Bu O'na göre pek kolaydır." (Rum, 30/27). Sizi gökten inen yağmurlarla ve yerin bereketlerinden yetiştirdiğiniz meyve ve sebzelerle rızıklandıran O'dur.

Allah'la birlikte bunu yapan başka bir ilâh bulunabilir mi ki Ona ortak kılınsın? Ey Rasul! De ki: Eğer siz kendi vicdanınıza ve başkalarına karşı doğru sözlü kimselerseniz başka tanrılara tapınmak şeklinde iddia ettiğiniz şeylerin doğruluğuna delâlet edecek delilinizi ortaya koyun, bakalım. Gerçek şudur ki onların, akıl sahibi bir kişinin kabul edeceği hiçbir hüccetleri ve delilleri yoktur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'la birlikte bir başka ilâha buna dair hiçbir delili olmamasına rağmen taparsa, onun hesabı ancak Rabbi nezdindedir. Gerçek şudur ki kâfirler kurtuluşa eremeyeceklerdir." (Mü'minûn, 23/117).

Ebu Hayyan diyor ki: Her sorunun başladığı şekilde sona ermesi uygun olmuştur. Ulvî ve süflî âlemi, yağmuru yağdırmak ve bahçeleri yetiştirmek gibi verdiği nimetleri zikredince bu ayeti "Hayır! Fakat onlar haktan uzaklaşan bir kavimdir." ifadesiyle bitirdi. Yani onlar Allah'a ibadetten yüz çevirmektedirler. Yahut O'ndan yüz çevirip mahlûkata tapınmaktadırlar. Halbuki bu âlemi var edenden başkasına ibadet edilemez.

Eksik 307

[16]

65- De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka hiç bir kimse bilmez. Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

66- Doğrusu onların ahiret hakkındaki bilgileri art arda gelip biraraya toplandı. Ne var ki onlar bundan şüphe etmektedirler. Daha doğrusu onlar bundan yana kördürler.

Açıklaması

"De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez."

Ey Rasul! Bütün mahlûkata şunu söyle: Allah'tan başka yer ve göklerde bulunanlardan hiçbir kimse gaybı bilemez. Ayetteki "illallah" ifadesi istisna-i munkatı'dır. Yani bunu Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez demektir. Çünkü bunu bilmek sadece O'na aittir. O'nun hiçbir ortağı yoktur.

Nitekim başka bir ayette: "Gaybın anahtarı sadece O'nun nezdindedir. Bunları O'ndan başkası bilemez." (En'am, 6/59) buyurulmaktadır. Yine Ca-nab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kıyametin (ne zaman kopacağı) ilmi şüphesiz ki Allah'ın nezdindedir. Yağmuru O yağdırır. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir. Her şeyden haberdardır." (Lokman, 3/34).

Müslim ve İbni Ebî Hatim, Hz. Aişe'nin (r.a.) şu sözünü rivayet etmektedirler: Kim Hz. Peygamberin (s.a.) yarın ne olacağını iddia ederse Allah'a en büyük iftirayı yapmış olur. Çünkü Allah şöyle buyuruyor: "De ki: Gaybı Allah 'tan başka yer ve göklerde bulunan hiçbir kimse bilemez."

Onların genel anlamıyla gaybı bilmediğini ifade edince kıyametin vaktini bilme şeklindeki hususi gaybı bilebilmelerini de reddetti. Böylece iki defa reddedilmiş oldu. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler." Göklerde ve yerde olanlar kıyametin kopma vaktini bilemez. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kıyametin bilgisi göklerin ve yerin ehline ağır geldi. Kıyamet size ansızın gelecektir." (A'raf, 7/187).

Dolayısıyla kâfirler ve başkaları hesap ve ceza için dirilmenin ne zaman olacağını hissedemez, bilemezler. Kıyamet onlara ansızın gelecektir.

Cenab-ı Hak daha sonra onların kıyameti bilmeyeceğini te'kit etti: "Hayır onların ahiret hakkındaki bilgileri gelip biraraya toplandı. Ne var ki onlar bunda şüphe etmektedirler."

Yani onların ahiret hakkındaki bilgileri çoğaldı, ama ahiretin ne zaman kopacağını bilmekten acze düştüler. Murad edilen mana şudur: Onların eriştikleri ahireti ispat edici deliller yavaş yavaş yok oldu. Nihayet hiçbir önemli değer ifade etmez oldu.

Daha sonra onları ahiret hakkında şaşkın olmakla tavsif ederek şöyle buyurdu:

"Doğrusu onlar" yani kâfirler "bundan" yani ahiretin gerçekleştirilmesi ve varlığı hususunda şiddetli bir şaşkınlık içerisindedirler. Yani ahiretin varlığından ve meydana gelmesinden "şüphe etmektedirler."

Nitekim Cenab-ı Hak başka bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Hepsi saflar halinde Rabbine arz edilmişlerdir. And olsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz. Hayır size vaadi yerine getirecek bir zaman tayin etmediğimizi sandınız değil mi?" (Kehf, 18/48).

Cenab-ı Hak daha sonra bunları düşünme ve ahiret meselesini inceleme hususunda gerçeği görmemekle ve körlükle tavsif etti.

"Daha doğrusu onlar bundan yana kördürler." Yani onlar kıyametin durumu hakkında büyük bir körlük ve bilgisizlik içindedirler. Gönüllerinin derinliklerinde bunu düşünmezler. Onların kafa gözleri değil kalp gözleri, basiretleri kördür. Bu durum şüphecilikten daha kötüdür.

Ebu Hayyan diyor ki: "Bel" kelimesiyle başlayan bu üç vasıf onların durumlarının derece derece bildirilmesidir. Burada önce, kıyametin meydana geleceğini bilmemeleri sebebiyle diriliş vaktini bilmemekle tavsif edildiler. Sonra da şek ve şüphe içinde bocalamaktadırlar. Bu şüpheyi kaldırmaya güçleri yettiği halde şüpheyi kaldırmamaktadırlar. Ayet ahireti onların körlüklerinin başlangıcı ve kaynağı olarak kabul etmektedir. Bunun için "an" harf-i cerri yerine "min" harfi cerriyle kullanılmıştır. [\[17\]](#)

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri

67- İnkâr edenler şöyle dediler: "Biz ve atalarımız toprak olduğumuz zaman mı (diriltip) çıkarılacak mıyız?"

68- Şüphesiz ki bize de önceki atalarımıza da bu dirilme vaadi verildi. Bu, öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir."

69- De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da, suçluların sonucu nasıl olmuş bir bakın"

70- (Ey Muhammedi) Sakın onların yaptıklarına üzülme, kurdukları tuzaklardan dolayı sıkıntıya düşme!

71- Onlar: "Eğer doğru sözlü kimse-lerseniz, bu azap vaadi ne zaman (gerçekleşecek)?" diyorlar.

72- De ki: "Acele ettiğiniz azabın bir kısmı başınıza inmek üzeredir."

73- Şüphesiz ki Rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.

74- Şüphesiz ki Rabbin onların gönüllerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da gayet iyi bilir.

75- Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta tesbit edilmiş olmasın.

Açıklaması

"İnkâr edenler şöyle dediler: Biz ve atalarımız toprak olduğumuz zaman mı diriltilip çıkarılacak mışız?"

Allah'ı inkâr eden, peygamberlerini yalanlayan ve öldükten sonra dirilişi inkâr eden müşrikler şöyle dediler: Öldükten sonra, cesetlerimiz çürüdükten ve toprak olduktan sonra diri olarak kabirlerimizden çıkacağız, öyle mi?

Bu, müşriklerin çürümüş kemikler ve toprak olduktan sonra cesetlerin tekrar diriltilmesini uzak bir ihtimal olarak gördüklerini hikâyeye etmektedir.

"Şüphesiz ki bize de önceki atalarımıza da bu dirilme vaadi verildi." Bizler ve atalarımız bunu çok işitmiştik. Biz bunun gerçek olmadığını ve meydana gelmediğini biliyoruz. Zira hiçbir kimsenin ölümden sonra ayağa kalktığını görmedik. Bunun manası şudur: Bu anlatılan geçmiş bir tarihtir, tarih ise kaybolup gitmiştir.

"Bu, öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." Bu bedenlerin tekrar dirilmesi vaadi sadece bir efsaneden ibarettir. Bu insanların birbirlerinden naklettikleri de hurafe ve masaldan başka bir şey değildir. Bunun gerçekle ilgisi yoktur. Bunun makbul bir delili de yoktur.

Daha sonra Allah Tealâ bu konuda ve onların küfrü ve ahireti inkârı hususunda doğru olanı vaîd ve tehdit sigasıyla işaret etmektedir.

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, suçluların sonucu nasıl olmuş bir bakın." Ey Rasul! Şöyle söyle: Hicaz, Şam, Yemen v.b. yerlerde dolaşın. Sizden önce gelip geçmiş hakkı yalanlayanların akıbetine bakın. Şüphesiz bunlar dünya malıyla aldandı, dünya zinetlerinin fitnelerine kapılmışlar, peygamberlerini yalanlamışlar, dirilişin varlığını inkâr etmişlerdir. Allah da günahları sebebiyle onları helak etmiştir. Eski ümmetlerin yaşadıkları kasabalar ibret ve öğüt için onların aleyhine şahit olan eserler olarak hâlâ mevcuttur. Allah peygamberlerini ve onlara tabi olan müminleri kurtarmıştır. Bu da peygamberlerin getirdiği mesajın doğruluğuna, Allah'ın ve öldükten sonra dirilişin gerçek olduğuna delâlet etmektedir.

Bu Allah'ın paygamberlerini yalanlayan herkese karşı ilâhî âdetidir. Eğer siz Allah'a ve ahirete koşmazsanız sizi de onları cezalandırdığı gibi cezalandıracaktır.

Cenab-ı Hak sonra da Peygamberlerini (s.a.) müşriklerin sözünden ve risaletinden yüz çevirmeleri sebebiyle teselli ederek şöyle buyurdu: "Sakın onların yaptıklarına üzülme. Kurdukları tuzaklardan dolayı sıkıntıya düşme."

Yani Ey Muhammedi O hakkı yalanlayanların, senin risaletinden yüz çevirmelerinden dolayı üzülme! Onların hilelerinden ve sana kurdukları komplolardan dolayı gönlün daralmasın, üzüntülü, gamlı ve kederli olma! Çünkü Allah seni te'yt edecek, sana yardımda bulunacak, insanlardan koruyacak ve doğuda-batıda Ona muhalefet eden ve inatçılık yapanlara karşı senin dinini hakim kılacaktır.

Allah Tealâ bundan sonra kâfirlerin kıyametten başka Allah'ın azabını da inkâr ettiklerini anlattı:

"Onlar: Eğer doğru sözlü kimselerseniz bu azap vaadi ne zaman (gerçekleşecek)? diyorlar."

Yani Mekke'deki ve başka yerlerde bulunan müşrikler kıyamet günü hakkındaki sualleri ve kıyametin meydana gelmesini uzak bir ihtimal olarak görmeleri hususunda şöyle diyorlar: Ey Peygamber! Ey ona iman edenler! Siz iddianızda ve sözünüzde sadık kimselerseniz bize vaad ettiğin bu azabın vakti ne zaman? Kâfirler bunu alay ve hafife alma tarzında söylüyorlar.

Allah Tealâ da onlara şu ayetiyle cevap verdi: "De ki: Acele ettiğiniz azabın bir kısmı belki de başınıza inmek üzeredir."

Yani ey Muhammedi Meydana gelmesi için acele ettiğiniz, derhal meydana gelmesini istediğiniz azabın bir kısmı -bu da Bedir günü öldürülme, yaralanma ve azaba uğrama, şeklinde olmuştur- başınıza inmek üzeredir, size yaklaşmıştır.

Zemahşerî diyor ki: "Umulur ki, belki, olacak" manalarındaki "asâ, leal-le ve sevfe" kelimeleri sultanların ve vaad tehditlerinde bu işin doğruluğuna ve ciddiyetine delâlet eder. Bundan şüphe etmeye yer yoktur. Bununla sadece ağır başlılıklarını ve olgunluklarını ortaya koyarlar. Kendilerinin intikam almakta acele etmediklerini, düşmanlarını ezmekten, onlara galip gelmekten ve düşmanlarını kendi ellerinden kurtulamayacaklarından emin olduklarını ifade ederler. Maksudlarına işaret etmeleri kendi tarafları için yeterlidir. Allah'ın vaad ve vaidleri de bu şekilde cereyan etmiştir." [\[18\]](#)

Cenab-ı Hak daha sonra cezanın geciktirilmesi sebebinin zikretti:

"Şüphesiz ki Rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler." Yani Allah mümin olsun kâfir olsun bütün insanlara nimet veren, lütufta bulunandır. Kendi nefislerine zulmetmelerine rağmen onlara dünyada bol bol nimet verir. Küfürleri ve masiyetlerine rağmen onlara derhal ceza vermez. Fakat onların çoğu bütün bunlara rağmen O'nun lütfuna şükretmezler. Onlardan pek azı şükreder.

"Şüphesiz ki Rabbin onların gönüllerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da gayet iyi bilir."

Yani Rabbin açık olanları bildiği gibi gizli ve kapalı olanları da bilir. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Sizden sözünü kim gizler kim de açığa vurursa O'na göre birdir." (Ra'd, 13/10); "O gizliyi de gizlinin daha gizlisini de bilir." (Tâ-Hâ, 20/7). Bundan murad Allah Tealâ'nın müşriklerin Rasulullah için kurdukları tuzakları bildiğini ifade etmektir. Buna karşılık onları cezalandıracaktır.

Cenab-ı Hak daha sonra bariz bir gerçeği beyan etti. Bu da kâinatta olan her şeyin Levh-i Mahfuz'da saklı tutulmasıdır. Buyuruyor ki:

"Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta tespit edilmiş olmasın."

Yani göklerde ve yerlerde gizli kapalı her şey Allah Tealâ'nın şu ana kadar olan ve kıyamet gününe kadar olacak her şeyi tespit ve tescil ettirdiği Levh-i Mahfuz'da saklıdır, mevcuttur, bilinmektedir.

Cenab-ı Hak kullarının gördükleri şahadet âlemi ile görmedikleri, bilmedikleri gayb âlemini gayet iyi bilir. O bütün mahlûkatın göklerde ve yerdeki gaybî durumlarını bilmektedir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurur:

"Bilmiyor musun ki, Allah gökte ve yerde ne varsa hepsini bilir. Bu muhakkak bir kitaptadır. Hiç şüphesiz bu Allah için pek kolaydır." (Hac, 22/70).

Yine Cenab-ı Hak Hz. Lokman'ın (a.s.) şu sözünü nakletmektedir: 'Yavrurum, gerçek şudur ki (iyilik veya kötülük) bir hardal tanesi kadar olsa bile Allah onu ortaya çıkarır. Çünkü Allah lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır.' (Lokman, 31/16). [\[19\]](#)

Hz. Muhammed'in (S.A.) Peygamberliğinin Kur'anla İspat Edilmesi

76- Muhakkak ki bu Kur'an İsrailoğulları'na ihtilâf ettikleri şeylerin çoğunu anlatmaktadır.

77- Şüphesiz Kur'an hidayet rehberi ve müminler için rahmet kaynağıdır.

78- Şüphesiz ki Rabbin onların arasında hükmünü verecektir. O, Azizdir (her şeye galiptir), Alimdir (her şeyi çok iyi bilendir).

79- Sen Allah'a tevekkül et. Çünkü sen apaçık bir hak üzerindesin.

80- Şüphesiz sen ölümlere duyuramaz-sın. Arkalarını dönüp kaçarken sağırlara da davetini işittiremezsin.

81- Sen basiretleri körelmiş insanları sapıklıklarından uzaklaştırıp hidayete erdiremezsin. Sen ancak ayetlerimize iman edenlere duyurabilirsin. İşte onlar müslümanlardır.

Açıklaması

Allah Tealâ'nın kemal sıfatlarını ispat edici delillerle, mahlûkat arasında sevap ve ceza verilmesi suretiyle gerçek adaletin ortaya konulması için meydana gelecek olan öldükten sonra dirilişin delillerini zikreden kitap, Kur'an-ı Kerim olup aşağıdaki i'caz şekillerini ihtiva etmektedir:

1- Kur'an'ın geçmiş peygamberlerin kıssalarından haber vermesi: "Muhakkak ki bu Kur'an İsrailoğulları'na ihtilâf ettikleri şeylerin çoğunu anlatmaktadır. "

Bu Kur'an-ı Kerim Tevrat ve İncil'in sahipleri olan İsrailoğulları'na ihtilâfa düştükleri - Hz. İsa (a.s.) konusunda olduğu gibi- pek çok konuda da hakkı bildirmektedir. Yahudiler Hz. İsa'ya iftira attılar. Hristiyanlar da onun hakkında ileriye gittiler. Kur'an bu konuda hak, adalet ve insaf ölçüsünü getirdi: Hz. İsa (a.s.) Allah'ın kullarından bir kul, nebilerinden bir nebi ve değerli rasullerinden biridir.

Bu kıssa ile diğer kıssaların gerçeği ancak Allah Tealâ tarafından ilâhî vahiyle

bilinbilir. Çünkü kendisine Kur'an indirilen Hz. Muhammed (a.s.) ümmî idi, okuyup yazamıyordu. Tahsil için ve kültür meselelerini öğrenmek için alimlerin hiçbirine örgencilik yapmamıştı. Ancak Kur'anda antalılan bu kıssalar Tevrat ve İncil'deki kıssalara uygun idi.

2- Kur'an'ın Allah'ın birliği ve sonra dirilme, peygamberlik ve Şer'î hükümleri akli delillerle ispat etmesi.: "Şüphesiz Kur'an hidayet rehberi ve müminler için rahmet kaynağıdır."

Yani bu Kur'an müminleri doğru yola iletir, tevhid, haşr, peygamberlik, Allah'ın güzel sıfatları gibi akide ile ilgili olan ya da beşerin ihtiyaçlarına uygun, ve ahiretteki menfaatlerini gerçekleştirmeye yönelik ameli için rahmet kaynağıdır.

Kur'an aynı zamanda beşerin benzerini getirmekten âciz kalacağı derecede fesahat ve belagatin zirvesine ulaşması sebebiyle müminler için hidayet ve rahmettir. Beşer onun benzerini getirmekten aciz kalmıştır. Bu durum onun mucize olduğuna, insanların güçlerinin dışına çıktığına, onun son derece hikmet sahibi, övgüye lââyık sonsuz kudret sahibi bir ilâh tarafından indirilmiş vahiy olduğuna delâlet etmektedir. Ayetlerde özellikle müminler zikredilmiştir. Çünkü ondan gerçek anlamda istifade edecek olanlar onlardır.

Nebevî risaletin doğruluğuna delâlet eden Kuranın mucize oluşunun hususiyetlerini beyan ettikten sonra Cenab-ı Hak şu iki hususu zikretti:

a) Allah Tealâ'nın adaletine işaret eden delilin ortaya konulması: "Şüphesiz ki Rabbin onların arasında hükmünü verecektir. O Azizdir, Alimdir."

Yani israiloğulları'na ihtilâf ettikleri hususların çoğunu anlatan Rabbin onlardan isabet edenlerle hata edenler arasında âdil hükmüyle hükmedecektir. Allah onlardan batıl yolda olanlardan intikam almaya ve içlerinden iyi amel işleyenlere mükâfat vermeye kadir ve son derece güçlüdür. Dolayısıyla O'nun kaza hükmü reddedilemez. O kullarının hareketlerini ve sözlerini gayet iyi bilir.

"Şüphesiz ki Rabbin onların arasında hükmünü verecektir." Bu ayetin manası, "Kıyamet günü kendisiyle hüküm vereceği adaletle hükmünü verecektir." demektir. Çünkü O ancak adaletle hüküm verir. Hüküm verilen karar "hüküm" olarak adlandırıldı. Yahut Onun hikmetle hüküm verdiği mu-rad edildi.

b) Peygamberimiz (s.a.) Allah'a tevekkül etmeyi ve din düşmanlarına fazla önem vermemeyi emretti: "Sen Allah'a tevekkül et. Çünkü sen apaçık bir hak üzerindesin."

Yani sen Allah'a güven. O'na dayan ve bütün işlerini Ona havale et. Rabbi'nin risaletini tebliğ et. Allah'ın düşmanlarına dönüp bakma. Çünkü bedbaht kimselerden sana muhalefet edenler, sana muhalefet etseler de sen gayet açık bir hak üzerindesin.

Bu Allah'a tevekkül etmenin birinci sebebidir. Sonra diğer bir sebep zikretti:

"Şüphesiz sen ölümlere duyuramazsın. Arkalarını dönüp kaçarken sağırlara da davetini işittiremezsin." Yani hiç şüphesiz sen onlara fayda verecek bir şey işittiremezsin. Onlar senden yüz çevirip arkalarını döndükleri zaman ölümler gibidirler, kendilerine okunan şeylerden etkilenmezler ve onu anlamazlar. Onlar dinleme ümidi bulunmayan sağırlar gibidirler, bunlar hiçbir durumda duymazlar. Onlar hiçbir şey görmeyen ve asla hiçbir şeye dönüp bakmayan ölümler gibidirler. Çünkü onların kalplerinde perde vardır. Kulaklarında küfrün sağırlık veren uğultusu vardır. Kalplerinde hakka teslim olmaya engel olan böbürlenme ve büyüklük taslama vardır.

Bu ikinci sebebi beyan etmekle Hz. Peygamber'in (s. a.) kâfirlerden ümid kesmesi

istenmiştir. Böylece kalbi Allah'ın düşmanlarına karşı muhalefet etme noktasında güç kazanacaktır. Zira ayet kâfirlerin ölümler, sağır ve körler gibi olduklarını, hiçbir şey anlamadıklarını, duymadıklarını, görmediklerini, delillerden hiçbir şeye dönüp bakmadıklarını beyan etmekteydi. Ayrıca insan herhangi bir kimseden bir şey alma ümidinde olduğu müddetçe o kimseye muhalefet etmeye cesaret edemez.

İşte Peygamberimiz'in (s.a.) dini lâyıkiyle ortaya koyma hususunda kalbinin güçlü olmasının sebebi bu idi. "Arkalarını dönüp kaçarlar..." ifadesinin manası sağır kimsenin durumunu te'kit etmek içindir. Çünkü hakka karşı sağır olan kimse davetçiye sırt çevirip uzaklaşırsa onun sesini duymaktan daha çok uzak olacaktır.

Özetle: Allah Tealâ Rasulüne kendisine tevekkül etmesini ve kendisinden başka her şeyden yüz çevirmesini emretti. Çünkü O apaçık bir hak üzerinde, başkaları ise batıl üzerindedir. Ayrıca ne müşriklerin destek olmasında ne de onların hakkı kabul etmelerinde hiçbir ümidi ve emeli kalmamıştır.

"Ölümlere duyuramamak" tan maksat peşinden kabul, tepki veya anlama gelen duyurmaktır. Bununla konuştukları kimseye karşı kabul veya reddettiklerini belirtmeksizin mücrerret sesi duymaları çelişki teşkil etmez. Nitekim hadis-i şerifte sabit olduğuna göre ölü kendi cenazesinde bulunan kimselerin yanından ayrılışları esnasındaki ayak seslerini duymaktadır. Ayrıca Rasulullah (s.a.) Bedir ehlinin kabirlerine selâm vermiştir. Nitekim Buharî ve Müslim'in Sahih 'lerinde yer alan bir hadis-i şerife göre Peygamberimiz (s.a.) Bedir kuyusundaki ölümlere hitap etmiş ve kendisine:

- Ya Rasulallah! Sen ruhları olmayan cesetlere hitap ediyorsun, denildiğinde Peygamberimiz (s.a.):

- Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin olsun ki siz benim söylediğimi onlardan daha iyi işitemezsiniz, demişti.

Cenab-ı Hak önceki hükmü te'kit ederek şöyle buyurdu: "Sen basiretleri körelmiş insanları sapıklıklarından uzaklaştırıp hidayete erdiremezsin. Sen ancak ayetlerimize iman edenlere duyurabilirsin. Bunlar (hakka teslim olan) müslümanlardır"

Yani ey Peygamber! Basireti kapanmış kimseleri sapıklıklarından kurtarıp hidayete erdirmeye, sapıklıktan hidayete çevirmeye senin gücün yetmez. Zira onların gözlerinde senin getirdiğin şeye yani hakka ileten bir bakışla bakmalarını engelleyen perde vardır. Senin duyurman sadece, Allah'ın ezelde ilmiyle ayetlerine iman edeceklerini yani bunları tasdik edeceklerini bildiği kimselere fayda verir. Bunlar Allah'ın birliğinde ihlâslı olan, Allah'a boyun eğen müslümanlardır. Sana sadece kulağını ve gözünü her şeyi sahih şekliyle idrak etmek yolunda kullanan kimselerle kalp gözü ve basireti açık, hakkı kabule müsait kimseler icabet eder. Bu kimseler, kendini Allah'a teslim eden, nefsinin Allah için selâmete erdiren, Allah'a halis kılan müslümanlardır. [\[20\]](#)

Kıyamet Alametleri Ve İlk Belirtileri -1-

Dabbatü'l-Arzın Çıkışı, Allah'ın Ayetlerini Yalanlayan Zalimlerin Mahşerde Toplanmaları

- 82- (Kendilerine söylenen) söz başlarına geldiği zaman onlar için yerden "Dabbe" çıkarırız da o varlık onlara insanların ayetlerimize kesin bir imanla inanmadıklarını söyler.
- 83- O gün her ümmetin ayetlerimizi yalanlayanlarından bir cemaat toplarız. Onlar hep bir arada tutulurlar.
- 84- (Mahşer yerine) geldikleri zaman Allah onlara: "Siz hiçbir bilgi sahibi olmadan benim ayetlerimi mi yalanladınız? Yoksa yaptığınız neydi?" der.
- 85- İşledikleri zulüm yüzünden vaad olundukları azap onların başlarına gelmiştir. Onlar artık konuşamazlar.
- 86- Onlar, geceyi dinlensinler diye karanlık, gündüzü de çalışsınlar diye aydınlık yaptığımızı, görmüyorlar mı? Şüphesiz ki bunda iman eden bir topluluk için nice deliller vardır.

Açıklaması

Kendilerine söylenen "söz başlarına geldiği zaman onlar için "Dabbe" denilen bir varlık çıkarırız da o varlık onlara insanların ayetlerimize kesin bir imanla inanmadıklarını söyler."

Yani bu durum ahir zamanda insanların fesada uğradığı, Allah'ın emirlerini terk ettikleri, hak dinini değiştirdikleri ve kendilerine vaad edilen azabı hak ettikleri zaman olur. Kıyametin kopmasının yaklaştığı bir zamanda Allah insanlar için yerden bir "Dabbe" çıkarır ve bu Dabbe onlara insanların çoğunun Allah'ın ayetlerine kesin bir imanla inanmadıklarını söyler.

Bu "Dabbe" denilen varlık bazı yeni müfessirlerin söyledikleri gibi söz söylemekle tavsif edildiği için belki de bir insandır. Zira yeryüzünde hareket eden her varlık "Dabbe"dir.

Bu "Dabbe" hadis-i şeriflerde "cessâse" olarak adlandırılmıştır. Bu hususta âhad hadisler varit olmuştur. Bu hadislerden biri Müslim'in ve Sünen sahiplerinin Huzeyfe b. Esîd el-Gifarî'den rivayet ettikleri hadis-i şeriftir. Huzeyfe şöyle anlatıyor: Rasulullah (s.a.) odasından çıkıp yanımıza geldi. Biz kıyamet konusunu müzakere ediyorduk. Buyurdular ki: "Sizler şu on ayeti görmedikçe kıyamet kopmaz:

- Güneşin batıdan doğması,
- Duman,
- Dabbe'nin çıkması,
- Ye'cûc ve Me'cûcün çıkması,
- Hz. İsa aleyhisselâmm çıkması,
- Deccal,

- Üç yerin yerin dibine batması, ki bunlar batıda ve doğuda Arap yarımadasında, gerçekleşecektir.

- Aden'den çıkacak ateşin insanları sevketmesi ve insanları toplaması, : uların gecelediği yerde geceleme, onların istirahat ettiği yerde onlarla bir-ikte istirahat etmesi.

"Dabbetül-arz"ın çıkış yerine gelince: Rasulullah'a

- Dabbe nereden çıkacak? diye soruldu.

- Mescidlerin Allah Tealâ'ya hürmet yönünden en muazzamı olan mes-cidden -yani

[21]

Mescidi Haram'dan çıkacaktır, buyurdu.

Cenab-ı Hak kıyametin kopmasının birinci alâmetini zikrettikten sonra ikinci alâmeti zikretti:

"O gün her ümmetin ayetlerimizi yalanlayanlarından bir cemaat toplarız. Onlar hep birarada tutulurlar. Mahşer yerine geldikleri zaman Allah onlara şöyle seslenir: Siz hiçbir bilgi sahibi olmadan benim ayetlerimi mi yalanladınız? Yoksa yaptığınız neydi?"

Yani kıyamet günü Allah'ın ayetlerini ve peygamberlerini yalanlayan zalimlerden her ümmetin reislerinden bir topluluğu bir araya getiririz. İlkleri sonrakilerle bir araya getirip haşir ve hesap meydanında toplarız. Nihayet toplanıp Allah'ın huzurunda hesap ve münakaşa için duruldukları zaman Allah onlara azarlamak ve ilzam etmek üzere şöyle buyurur:

Sizler ayetlerin gerçeği hakkında sizlere verdiği bilgileri incelemeksizin bu günde ilâhî huzurda bulunmaya delâlet eden benim ayetlerimi mi yalanladınız? Bu ayetler hakkında düşünmediğiniz zaman kendi nefislerinizi ne ile meşgul ediyordunuz? Bu hususta tasdik etme veya yalanlama şeklinde neler yapıyordunuz?

"İşledikleri zulüm yüzünden vaad olundukları azap onların başlarına gelmiştir. Onlar artık konuşamazlar." Yani o zaman zulümleri sebebiyle yani hakları yalanlamalarından ve inkâr etmelerinden dolayı Allah'ın ayetlerini yalanlayan o kimselere azap gelecek, bu azap onların konuşmalarına ve mazeret dilemelerine engel olur. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmakta-dır: "Bu onların konuştuğu gündür." (Mürselât, 77/35).

Cenab-ı Hak daha sonra tevhid, haşir ve peygamberliğin delilini zikretti:

"Onlar geceyi dinlensinler diye karanlık, gündüzü de çalışsınlar diye aydınlık yaptığımızı görmüyorlar mı? Şüphesiz ki bunda iman eden bir kavim için nice deliller vardır."

Ayetlerimizi yalanlayan o kimseler gündüzün yorgunluğundan sonra sükûnet, uyku, rahat ve istikrar için geceyi yarattığımızı, geçim, kazanç, yolculuk, ticaret gibi ihtiyaç duydukları işlerini görmek ve tasarrufta bulunmak için gündüzü aydınlık ve nurlu yarattığımızı görmüyorlar mı? Bu yaratma ve icad etmede Allah'ı ve Rasulü'nü tasdik eden bir topluluk için ceza ve hesap görmeye Allah'ın kullarını diriltmeye kadir olduğuna ve Allah'ın birliğine deliller vardır.

Kim gece ve gündüzün birbirini izlemesini ölüme benzer bir halde hareket ve canlılığa intikal etmeyi düşünürse kıyametin hiç şüphesiz meydana

"Dabbetül-arz"ın çıkış yerine gelince: Rasulullah'a

- Dabbe nereden çıkacak? diye soruldu.

- Mescidlerin Allah Tealâ'ya hürmet yönünden en muazzamı olan mes-cidden -yani

[22]

Mescidi Haram'dan çıkacaktır, buyurdu.

Cenab-ı Hak kıyametin kopmasının birinci alâmetini zikrettikten sonra ikinci alâmeti zikretti:

"O gün her ümmetin ayetlerimizi yalanlayanlarından bir cemaat toplarız. Onlar hep birarada tutulurlar. Mahşer yerine geldikleri zaman Allah onlara şöyle seslenir: Siz hiçbir bilgi sahibi olmadan benim ayetlerimi mi yalanladınız? Yoksa yaptığınız neydi?"

Yani kıyamet günü Allah'ın ayetlerini ve peygamberlerini yalanlayan zalimlerden her ümmetin reislerinden bir topluluğu bir araya getiririz. İnkârı sonrakilerle bir araya getirip haşir ve hesap meydanında toplarız. Nihayet toplanıp Allah'ın huzurunda hesap ve münakaşa için duruldukları zaman Allah onlara azarlamak ve ilzam etmek üzere şöyle buyurur:

Sizler ayetlerin gerçeği hakkında sizlere verdiği bilgileri incelemeksizin bu günde ilâhî huzurda bulunmaya delâlet eden benim ayetlerimi mi yalanladınız? Bu ayetler hakkında düşünmediğiniz zaman kendi nefislerinizi ne ile meşgul ediyordunuz? Bu hususta tasdik etme veya yalanlama şeklinde neler yapıyordunuz?

"İşledikleri zulüm yüzünden vaad olundukları azap onların başlarına gelmiştir. Onlar artık konuşamazlar." Yani o zaman zulümleri sebebiyle yani hakları yalanlamalarından ve inkâr etmelerinden dolayı Allah'ın ayetlerini yalanlayan o kimselere azap gelecek, bu azap onların konuşmalarına ve mazeret dilemelerine engel olur. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmakta-dır: "Bu onların konuştuıkları gündür." (Mürselât, 77/35).

Cenab-ı Hak daha sonra tevhid, haşir ve peygamberliğin delilini zikretti:

"Onlar geceyi dinlensinler diye karanlık, gündüzü de çalışsınlar diye aydınlık yaptığımızı görmüyorlar mı? Şüphesiz ki bunda iman eden bir kavim için nice deliller vardır."

Ayetlerimizi yalanlayan o kimseler gündüzün yorgunluğundan sonra sükûnet, uyku, rahat ve istikrar için geceyi yarattığımızı, geçim, kazanç, yolculuk, ticaret gibi ihtiyaç duydukları işlerini görmek ve tasarrufta bulunmak için gündüzü aydınlık ve nurlu yarattığımızı görmüyorlar mı? Bu yaratma ve icad etmede Allah'ı ve Rasulü'nü tasdik eden bir topluluk için ceza ve hesap görmeye Allah'ın kullarını diriltmeye kadir olduğuna ve Allah'ın birliğine deliller vardır.

Kim gece ve gündüzün birbirini izlemesini ölüme benzer bir halde hareket ve canlılığa intikal etmeyi düşünürse kıyametin hiç şüphesiz meydana geleceğini ve Allah'ın kabirlerde

[23]

bulunanları dirilteceğini idrak eder.

-2- Sûr'a Üfürülmesi Ve Dağların Yürütülmesi

87- Sûr'a üfürüldüğü gün göklerde ve yerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılırlar.

Ancak Allah'ın diledikleri bunun dışındadır. Hepsi de O'na boyunlarını bükerek gelirler.

88- Sen dağlara bakarsın da onları hareketsiz zannedersin. Halbuki onlar bulutların geçişi gibi geçer gider. İşte bu her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O yaptıklarınızdan haberdardır.

89- Kim iyilik getirirse ona ondan daha hayırlısı verilir. Onlar o gün korkudan da emindirler.

90- Kim de kötülük getirirse böyleleri yüzüstü ateşe atılırlar. Onlara: 'Yaptıklarınızdan başka bir şeyle mi cezalandırılıyorsunuz?' denilir.

Açıklaması

Sûr'a Üfürülmesi:

"Sûr'a üfürüldüğü gün göklerde ve yerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılırlar. Ancak Allah 'm diledikleri bunun dışındadır."

Yani ey Rasul insanlara sûr'a üfürülmesi korkusunun dehşetini anlat. Sûr hadiste yer aldığı gibi içine üfürülen boynuz demektir. Zira bu sura üfürüldüğü zaman göklerde ve yerde bulunanların tamamı korkuya kapılırlar. Bu korku onları ölüme götürecek bir korkudur. Ancak Rabbinin kalbine sebat verip korkudan uzak tuttuğu "dilediği kimseler bunun dışındadır." Bu kimseler Cebrail, Mikâil, İsrail ve Azrail gibi büyük meleklerdir. Bir başka rivayete göre bunlar şehitlerdir. Zira onlar Rableri nezdinde diri olup rızıkla-nırlar.

Sûr'a iki defa üfürülecektir:

a) Bu, ayette yer alan dehşetli üfürmedir. Bu nefha "Sûr'a üfürülüp Allah'ın dilediği kimseler dışındaki kimseler hariç göklerde ve yerde bulunan kimselerin tamamı bayılacak, öleceklerdir." (Zümer, 39/68) ayetinde zikredilen nefhadır.

b) Önceki ayetin sonunda ifade edilen, diriliş üfürmesidir. "Sonra ikinci defa sûr'a üfürüldü. Onların tamamı ayağa kalkıp bakıyorlardı." Bir başka ayette şöyle buyuruldu: "Sûr'a üfürüldü. Bir de ne görürsün: Kabirlerden kalkmış Rablerinin huzurunda toplanırlar." (Yasin, 38/51).

Sûr hadisinde ifade edildiğine göre, Allah Tealâ'nın emriyle sûr'a üfleyme-cek olan İsrailidir. Önce korku üflemesiyle uzun uzun sûr'a üfler. Bu nefha (üfleme) dünyanın ömrünün sonunda yaşayan en şerli kimselerin üzerine kıyametin kopması anında olacak, yer ve göklerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılacaklardır.

O halde sûr'a iki defa üfleme olacaktır. İlki Allah'ın dilediği kimseler dışında herkesin ölmesi için, ikincisi ise herkesin hesaba çekilmek üzere dirilmesi için. Birinci üfleme esnasında istisna edilenler bundan sonra ve ikinci üflemeden önce öleceklerdir.

"Hepsi de Ona boyunlarını bükerek gelirler." Yani mahlûkatın hepsi sorgu ve hesap

için zelil ve horlanmış olarak, kâfir iseler zillet içerisinde, mümin iseler ilâhî heybet önünde haşyet içerisinde Allah'ın huzuruna gelirler. Rabbinin emrinden hiç bir kimse geri kalmaz.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: 'Yer ve göklerde bulunan herkes Rahmana kul olarak gelirler.' (Meryem, 19/93). Yine şöyle buyurmuştur: "Sizi davet ettiği gün O'na hamederek icabet edersiniz." (İsra, 17/52); "Sonra sizi yerden davet ettiği zaman siz hemen çıkarsınız." (Rum, 30/25); "Kabirlerinden süratle çıktıkları zaman sanki onlar dikili bir şeye koşar gibidirler." (Meâric, 70/43).^[24]

Dağların Yürütülmesi:

"Sen dağlara bakarsın da onları hareketsiz zannedersin. Halbuki onlar bulutların geçişi gibi geçer gider." Yani dağlara bakarsın ve onları buldukları halde devamlı kalacakmış, sabitmiş gibi görürsün. Halbuki o dağlar sür'atle yerlerinden ayrılırlar. Rüzgârın tesiriyle yürüyen bulutlar gibi yürürler. Çünkü büyük cisim ağır ağır hareket ettiği zaman hareketi neredeyse belli olmaz.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O gün gök sallanıp çalkalanır, (Dağlar yerinden kopup) yürür." (Tur, 52/9-10); "O gün biz dağları yürüteceğiz ve sen yeri bir çöl göreceksin." (Kehf, 18/47); "Dağlar yürütülmüş bir serap haline gelmiştir." (Nebe, 78/20); "Sana dağları (kıyamet gününde dağların durumunu) sorarlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak. Yerlerini dümdüz bir toprak halinde bırakacak, onlarda ne bir iniş ne de bir yokuş görmeyeceksin" (Tâ-Hâ, 20/105-107).

Dağlar birinci defa sûr'a üfürülmesi halinde un-ufak olsa da dağların yürütülmesi ikinci üfürmeden sonra mahşer ehlinin müşahede etmeleri için mahlûkatın mahşere toplanma vaktinde olacaktır. Allah yeryüzünü başka bir yeryüzü, gökyüzünü başka bir gökyüzü haline çevirecek.

"O gün yeryüzü başka bir yeryüzüne, gökler de (başka göklere) dönüşecek. İnsanlar bir olan, kahhar olan (ezici güce sahip olan) Allah'ın huzurunda toplanacaklardır." (İbrahim, 14/48).

Bazı alimler bu ayeti dünyanın güneş etrafında son derece süratle döndüğüne delil getirmişlerdir. Fakat anlaşılacak odur ki bu ahirette olacaktır. Çünkü buradaki söz kıyamet günü hakkındadır.

"İşte bu herşeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır." Yani bu sanat her şeyi son derece sağlam yapan ve ona hikmetinden tevdi eden Allah'ın fiilidir.

"Şüphesiz ki O yaptıklarınızdan haberdardır." Bu sûra üfürülmenin, hesap ve ceza için dirilmenin illetidir. Yani Allah Tealâ kullarının yaptıklarını gayet iyi bilir ve onlara amellerinin karşılığını tam olarak verir.

Cenab-ı Hak daha sonra kıyamet koştuktan sonra mesut ve bedbaht mükelleflerin

durumunu beyan etti:

"Kim iyilik getirirse ona ondan daha hayırlısı verilir. Onlar o gün korkudan da emindirler."

Yani kim tek olan ve hiçbir eşi-ortağı olmayan Allah'a iman ederek, sa-lih amel işleyerek gelirse o kimseye Rabbi nezdinde naim cennetlerinde bol sevap vardır. Büyük korkudan -kıyamet azabı korkusundan- emin olur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Onları büyük korku mahzun etmez." (Enbiya, 21/103); "Cehenneme atılan kimse mi daha hayırlıdır, yoksa kıyamet günü emin olarak gelen mi?" (Fussilet, 41/40); "Onlar cennet köşklerinde emniyet içindedirler." (Sebe1, 34/37).

Hasene (iyilik), iman ve salih amel demektir. İbni Abbas, Nehasî ve Ka-tade diyorlar ki: Bu "Lâ ilahe illallah" demektir.

Buradaki "hayr" kelimesi en hayırlı manasında ism-i tafdil değildir. Zira -İkrime'nin dediği gibi- Lâ ilahe illallah'tan daha hayırlı bir şey yoktur. Maksat sevabın kat kat ve devamlı olmasıdır. Zira amel biter, sevap ise devam eder. "Hayır" sevap demektir.

Bir başka görüşe göre "hayr" kelimesi ism-i tafdildir. Yani Allah'ın sevabı kulun amelinden daha hayırlıdır.

"Min" son noktanın başlangıcı içindir. Yani ona hayırlardan bir hayır verilir. Bu hayrın başlangıcı ise bu iyilik cihetindedir. Allah mükellefin hayır getirmesine iki şeyi bina etti: Sevap kazanması ve azaptan emin olması.

"Kim kötülük getirirse böyleleri yüzüstü cehenneme atılır. Onlara: "Yaptıklarınızdan başka bir şeyle mi cezalandırılıyorsunuz?" denilir." Yani kim Allah'a şirk koşar ve masiyetleri işlerse, kim Allah'a hiçbir iyi ameli olmaksızın günahkâr olarak gelirse ya da günahları sevaplarını aşarsa herkes kendi ameliyle ceza görür ve cehenneme atılır. Onlara -yani kâfirlere ve isyankârlara- şöyle denilir: Bu sizin dünyadaki şirk ve masiyet şeklindeki amelinizin karşılığı değil midir?

Dikkat edilirse bu ayetlerin tamamı belagat, fesahat ve içice pek çok mana ifade eden icazın zirvesindedir.

Zemahşerî diyor ki: Bu kelâmın belâgatine, tanzim ve tertibinin güzelliğine, tefsirinin kenetlenmesine, birbiriyle kucaklaşmasına bakın. Sanki bu kelâm tek bir şelâleden dökülmektedir. Bu güçlü bir kimseyi âciz bırakacak, en mahir hatipleri susturup dilsiz kılacak şekildedir. [\[25\]](#)

İbadet, Şükür Ve Kur'an Tilâvetiyle Meşgul Olma

91- (De ki:) "Ben sadece bu beldenin Rabbine ibadet etmekle emrolun-dura. Allah bu beldeyi saygı gösterilmesi gereken mukaddes bir yer kılmıştır. Her şey yalnız O'nundur. Ben müslümanlardan olmakla emrolun-dum.

92- Bir de Kur'an okumakla (emro-lundum). Kim hidayet yolunu tutarsa ancak kendisi

için hidayet yolunu tutmuş olur. Kim de saparsa ben ancak uyarıcılardanım." de.

93- De ki: "Hamdolsun Allah'a! O ayetlerini size gösterecek siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir."

Açıklaması

De ki: "Ben sadece bu beldenin Rabbine ibadet etmekle emrolundum. Allah bu beldeyi haram kılmıştır."

Ey Rasul! Onlara şöyle söyle: Ben Mekke'nin Rabbine ibadet etmekle emrolundum ki O Mekke'yi insanlara haram kılmıştır. Burayı şerefli, emin, muhterem bir yer yapmıştır. Burada kan dökülmez, kimse zulme uğramaz, av avlanmaz, otu koparılmaz, kuşları ürkütülmez ve hiçbir kimse korkutulmaz. Her taraftan dünyanın meyveleri oraya toplanır.

Buraya şeref vermek üzere "Mekke" adı özellikle zikredilmiştir. Çünkü ibadet için tayin edilen ilk Beytullah orada bulunmaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onları açlıktan doyuran, korkudan emin kılan bu beytin Rabbine ibadet etsinler." (Kureş, 106/3-4). Burada Allah'a ibadeti terk etmeleri ve putlara tapmaya yönelmeleri sebebiyle Mekke ehline azarlama vardır.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "De ki: Ey insanlar! Eğer siz benim dinimden şüphe içinde iseniz, ben sizin Allah'ı bırakıp tapmış olduğunuz şeylere tapmam. Fakat sizin canınızı alan Allah'a ibadet ederim." (Yunus, 10/104).

Peygamberimiz (s.a.) Mekke'nin haram belde kılınması tezahürlerini beyan etmiştir. Buharî ve Müslim Sa/ii/ilerinde İbni Abbas'tan rivayet ediyorlar ki: Peygamberimiz (s.a.) Mekke'nin fethi günü şöyle buyurdu: "Allah gökleri ve yeri yarattığı gün bu beldeyi haram kıldı. Bu, kıyamet gününe kadar Allah'ın haram kılmasıyla haramdır. Dikeni koparılmaz, avı takip edilmez. Bulunan eşyası tarif etme dışında alınmaz. Yeşil otu koparılmaz."

"Her şey yalnız O'nundur." Yaratma mülk ve tasarruf olarak her şey, hiçbir ortak olmaksızın sadece Allah'ındır. Bu umumun hususa atfedilmesi-dir. Yani o bu beldenin Rabbi olduğu gibi her şeyin de Rabbi ve malikidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur.

"Ben müslümanlardan olmakla emrolundum." Rabbim bana emrine boyun eğen, O'na itaat eden, ihlâş muvahhidlerden olmamı emretti.

"Bir de Kur'an okumakla (emrolundum)." Rabbim bana insanlara Kur'an okumayı, gece-gündüz yalnız başıma Kur'an okumayı emretti. Böylece onun sırları bana açılacak, daima onun ayetlerine tevdi edilen kâinatın delillerini tanıyacağım. Dolayısıyla imanım artacak, nefsim aydınlanacaktır.

"Kim hidayet yolunu tutarsa ancak kendisi için hidayet yolunu tutmuş olur." Yani kim hakka ve imana yönelirse sadece kendi nefsi için hidayete kavuşur. Kim risaletime iman eder ve bana tabi olursa doğru yolu bulur, Rabbi-nin azabından emin olur.

"Kim de saparsa ben ancak uyarıcılardanım, de." Yani sapıklığa düşer, hak, iman ve hidayet yolundan saparsa, benim davetimi ve Allah tarafından bana gelen Kur'anı

yalanlarsa sapıklığının günahı onun üzerinedir. Ben sadece kavimlerini Allah'ın azabından korkutan ve uyarıcı kimselerdenim. Benim üzerime düşen uyarıda bulunmak ve tebliğ etmektir. Ben görevimi yerine getirdim ve bana vahyolunanları size tebliğ ettim. Sorumluluktan kurtuldum. Artık hesabınız Allah'a aittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Senin üzerine düşen sadece tebliğdir. Hesabı görmek de bizim üzerimize-dir." (Ra'd, 13/40); "Sen sadece bir uyarıcısın. Allah her şeye vekildir." (Hud, 11/12).

"De ki: Hamdolsun Allah'a. O size ayetlerini gösterecek ve siz de onları tanıyacaksınız." Yani ey Rasul! Onlara şöyle söyle: Aleyhine hüccet ortaya koymadan ve kendisine uyanda bulunulmadan hiçbir kimseye azap etmeyen Allah'a hamdolsun. Bana ihsan ettiği peygamberlik nimetinden dolayı, beni ilim sahibi kıldığından, risalet yüklerini taşımaya ve bana indirilen ayetlerle amel etmeye muvaffak kılmasından dolayı Allah'a hamdolsun.

Allah azametine, hikmetine ve kudretine delâlet eden ayetlerini, azabının ve gazabının alâmetlerini size gösterecektir. Davetimin doğruluğu açıkça ortaya çıkacaktır. Siz de bütün bunları bileceksiniz ama o zaman imanın size bir faydası olmayacaktır.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Gerek ufuklardaki ve gerekse nefislerde-ki ayetlerimizi yakında onlara göstereceğiz. Nihayet onun hak olduğu şüphesiz kendileri için de apaçık meydana çıkacaktır. Rabbinin her şeye hakkıyla şahit olması sana kâfi değil mi?" (Fussilet, 41/53).

"Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir." Allah müşriklerin ve başkalarının yaptıklarından gafil değildir. Bilakis O her şeye şahittir. Fakat onların azaplarını iradesi ve hikmetine uygun vakte kadar erteler. Bu daha önce geçen vaad ve vâdi tekit etmekte, Peygamberimize (s.a.) Allah'ın kendisine yardım edeceği ve düşmanları olan kâfirleri rezil ve rüsvay edeceği müjdesini vermektedir.

İbni Ebî Hatim, Ebu Hureyre'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Ey insanlar! Sizden biriniz sakın Allah'ı aldatmaya kalkışmasın. Zira Allah bir şeyden gafil olsaydı kara sinekten, hardal tanesi ve zerre kadar küçük şeylerden gafil olurdu."

Yine İbni Ebî Hatim, Ömer b. Abdülaziz'in (rh.a.) şu sözünü nakletmektedir: "Allah bir şeyden gafil olsaydı rüzgârların silip yok ettiği Ademoğlu-nun kumdaki ayak izlerinden gafil olurdu."[\[26\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/236-237.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/241-245.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/250-251.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/251-252.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/252-253.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/253-254.

[7] Zemahşerî, 11/448.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/259-262.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/267-270.

[10] el-Bahru'l-Muhîr, VII/78.

[11] İbni Kesir, III/365.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/276-279.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/289-292.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/296.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/297-298.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/303-307.

[17] Razî, VII/93.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/311-312.

[18] Zemahşerî, 11/460.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/315-317.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/320-323.

[21] İbni Kesir, III/375.

[22] İbni Kesir, III/375.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/327-329.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/333-334.

[25] Zemahşerî, 11/463.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/334-335.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/338-340.

Surenin Adı: 4

Önceki Sureyle İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Hz. Musa (A.S.) Kıssası -1-Güçsüz Kimselere Yardım Edilmesi 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Hz. Musa'nın Dünyaya Geldikten Sonra Sahile Atılması, Emzirilmesi Ve Peygamberlikle Müjdelenmesi 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Hz. Musa'nın Hatayla Mısırlıyı Öldürmesi Ve Mısır'dan Çıkması 12

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 13

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15

Hz. Musa'nın Medyen Tarafına Gitmesi Ve Hz. Şuaykın Kızıyla Evlenmesi 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Akası İlişki 17

Açıklaması 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 20

Hz. Musa'nın Mısır'a Dönüşü Ve Peygamberliği 22

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 24

Hz. Harun'un Peygamberliği, Firavunun Yalanlaması 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki 25

Açıklaması 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Firavun'un Allah Tealâ'nın Rab Olduğuna Karşı Çıkması
Ve Kavmiyle Birlikte İnatçılıklarının Akıbeti 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Peygamberin Gönderilmesine Duyulan İhtiyaç, Hz.
Muhammed'in (S.A.) Gönderilmesi 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki 31

Açıklaması 31

Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 32

Mekkelilerin Kur'anı Ve Peygamberimizin (S.A.)
Peygamberliğini Yalanlamaları 33

Belagat: 33

Kelime ve İbareler: 33

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 34

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Eh-i Kitaptan Bazı Gurupların Kur'an'a İman Etmeleri 35

Kelime ve İbareler: 35

Nüzul Sebebi 36

Ayetler Arası İlişki 36

Açıklaması 36

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Müşriklerin Bazı Şüphelerine Verilen Cevaplar 38

Kelime ve İbareler: 38

Nüzul Sebebi 39

Ayetler Arası İlişki 39

Açıklaması 40

Ayetler Arası İlişki 40

Açıklaması 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 42

Kıyamet Gününde Müşriklerin Sorulacak Üç Soruyla Susturulması 44

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 44

Ayetler Arası İlişki 44

Açıklaması 44

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 46

Tercih Hususunda Mutlak Hak Sahibi Olan Şükür Ve İbadete Yegâne Lâyık Olan Kimsedir 47

Belagat: 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki 47

Açıklaması 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 48

İlâhî Azamet Ve Hakimiyet Delilleri Ve Müşriklerin Tekrar İlzam Edilmeleri 49

Belagat: 49

Kelime ve İbareler: 49

Ayetler Arası İlişki 49

Açıklaması 50

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 51

Karun'un Hz. Musa Kavmine Karşı Kibirlenmesi Ve Kendi Malıyla Gururlanması 51

Belagat: 51

Kelime ve İbareler: 51

Ayetler Arası İlişki 52

Karun Kıssası 52

Açıklaması 52

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 53

Karun'un Bazı Kibir Ve Gurur Tezahürleri 54

Belagat: 54

Kelime ve İbareler: 54

Ayetler Arası İlişki 55

Açıklaması 55

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 56

Amellere Karşılık Verildiği Yer 56

Belagat: 56

Kelime ve İbareler: 56

Ayetler Arası İlişki 57

Açıklaması 57

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 57

Peygamberimiz Ve Ashabının Kendi Kavimleriyle Yaptıkları Mücadele. 58

Belagat: 58

Kelime ve İbareler: 58

Nüzul Sebebi 58

Ayetler Arası İlişki 59

Açıklaması 59

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 60

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

KASAS SURESİ

Hz. Musa (A.S.) Kıssası -1-Güçsüz Kimselere Yardım Edilmesi

1- Ta, sın, mim.

2- Bunlar apaçık kitabın ayetleridir.

3- Biz sana Musa ile Firavun kıssasını iman edecek bir kavim için gerçek yönüyle anlatacağız.

4- Gerçekten Firavun ülkesinde zorbalığa kalkıştı. Ülkesinin halkını guruplara böldü. İçlerinden bir gurubu eziyor, oğullarını boğazlatıyor, kadınlarını sağ bırakıyordu. O gerçekten bozgunculardan biriydi.

5- Biz ise yeryüzünde ezilenlere lü-tufta bulunalım, onları önderler yapalım, onları varisler kılalım, istiyorduk.

6- O ezilenlere yeryüzünde imkân verelim; Firavun'a, Haman'a ve askerlerine o sakındıkları şeyi o ezilenlerin eliyle gösterelim, (istiyorduk).

Açıklaması

"Bunlar apaçık kitabın ayetleridir." Yani bu ayetler dini meselelerin hakikatini, daha önce olanları ve bundan sonra olacakları açıklayan gayet açık ve her şeyi gözler önüne koyan kitabın ayetleridir.

"Biz sana Musa ile Firavun kıssasını iman edecek bir kavim için gerçek yönüyle anlatacağız." Yani biz sana durumu olduğu gibi doğru ve gerçek olarak sanki sen görüyorsun gibi, sanki sen orda hazır imişsin gibi senin risale-tini ve Rabbinden sana inen kitabı tasdik edecek ve bununla kalpleri mutmain olacak bir kavim için anlatacağız. Nitekim bir başka ayette şöyle buyu-rulmuştur: "Biz sana en güzel kıssayı anlatacağız." (Yusuf, 12/3).

Allah Tealâ Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliğinin doğruluğuna ve bu yüce Kur'anın herhangi bir beşer tarafından ortaya konulmayıp vahyedi-len bir vahiy olduğuna delil ikame etmek için, ibret ve öğüt olması için bu bu surede Hz. Musa ile Firavun kıssasından bir parça veya bir bölüm zikretmiştir.

Kur'anın bütün insanlık için indirilmiş olmasına rağmen burada özellikle müminlerin zikredilmesi, bundan sadece Allah'ın peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.) indirilen kelâmı

tasdik eden kimselerin yararlanacaklarına işarettir.

"Gerçekten Firavun ülkesinde zorbalığa kalkıştı." Yani Mısır kralı Firavun memleketinde despotluk yaptı ve böbürlendi, zulmetti, haddi aştı ve halkını ezdi.

"Ülkesinin halkını guruplara böldü." Mısır evlâtlarını çeşitli gurup ve fırkalara ayırdı. Her gurubu devlet işlerinden imar, ziraat v.b. işlerde kullandı. Sömürgeci siyaseti olan "Parçala! Hükmet!" siyasetini takip ederek halkın kendi aralarında ittifak etmemeleri için aralarında fitne, düşmanlık ve kin tohumları ekti.

Bu genel anlamıyla İslâm siyasetine tamamen zıttır. İlâhî hidayet tamamen ülfet meydana getirme ve tek kalp üzerinde birleşme, halk arasında sevgi, hoş görü, kaynaşma ve gönül temizliği ruhunun yaygınlaşması üzerine kuruludur.

Bu gerçekten yöneticiyi rahatlatan, ümmete güç veren, ümmetin şeref binasını kuran ve peşpeşe zaferlerini gerçekleştiren ideal pirenstir.

"İçlerinden bir gurubu eziyordu." Onlardan bir cemaatı -İsrailoğulları'-nı- ezilmiş ve horlanmış hale getirmişti.

Bu ezme şekilleri şöyle idi:

"Oğullarını boğazlatıyor, kadınlarını sağ bırakıyordu." Yani yeni doğan erkek çocuklarını öldürtüyor, kız çocuklarını küçümsediği ve hiçe aldığı ve sadece erkek çocuktan korktuğu için kız çocuklarına dokunmuyordu. Firavun ve ülkesinin halkı devletlerinin gitmesine ve helak olmalarına sebep olacak bir çocuğun içlerinden çıkmasından korkuyorlardı. Çünkü kâhinler, falcılar Firavuna şöyle demişlerdi: "İsrailoğullarında doğacak yavrunun elinde senin mülkün yok olacak." Ya da müneccimler bunu söylediler, yahut Firavun kendisi bir rüya gördü ve rüyayı böyle tabir etti.

Zeccac diyor ki: Firavunun ahmaklığı hayret vericidir. Bilmiyor ki kâhin doğru söylemişse çocukları öldürmenin hiçbir faydası olmayacaktır, yalan söylemişse çocukları öldürmenin bir anlamı yoktur.

"O gerçekten bozgunculardan biriydi." Yani yeryüzünde ameliyle, isyan-kârlılığıyla ve zorbalığıyla fesatçılık yapıyor, günahsız yere çocukları öldürüyor, hiçbir sebep olmaksızın korku ve dehşet yayıyordu. Kalplerine endişe ve huzursuzluk hâkim olan azgın zalimlerin durumu daima böyledir. Onlar bu gibi feci olayları fütursuzca işlerler. Şayet bir gün veya daha fazla gönül huzuru ve rahatlık hissetseler ve iman onların üzerine kanatlarını gerseydi ve onları serin ve geniş gölgesiyle kaplasaydı kendileri istikrar ve güven içinde yaşarlar, yeryüzünde fesat çıkarmazlar, helak olacaklarını bildiren bu gibi şiddet ve zulme ihtiyaç duymazlardı.

Cenab-ı Hak zalimlerin bu beş kötü vasfını (yani yeryüzünde zorbalığa kalkışmaları, halkı ezmeleri, küçük yavruları öldürmeleri, kız çocuklarına dokunmamaları ve bozgunculuk çıkarmaları özelliklerini) zikrettikten sonra bunların karşılığında İsrailoğulları'ndan olan ezilmeye mahkûm bırakılmış halkın beş vasfını zikretti. Bu vasıflar onların zulümden kurtarılmaları, Firavun ve kavminden sonra yeryüzüne hakim önderler olmaları, Mısır ve Şam diyarına varis kılınmaları, buralarda hakimiyetin kendilerine ait olması, Firavun, Haman ve ordularının korktukları helake uğramaları ve mülklerinin İsrailoğulları elinde yok olması olayının ortaya konulmasıdır.

Allah Tealâ bunları şöyle beyan etmektedir:

1- "Biz ise yeryüzünde ezilenlere lütufta bulunalım istiyorduk." Biz Fira-vun'un ezdiği,

zelil kıldığı İsrailoğulları'ndan ezilen kimselere onları Firavun'un işkencesinden kurtarmak ve onun zulmünden korumak suretiyle lütuf ve ikramda bulunmak istiyorduk.

Zemahşerî burada şu suali ortaya atmaktadır: Onların ezilmeleri ile Allah Tealâ'nın kendilerine lütufta bulunması nasıl birleşebilir? Allah bir şeyi murad ettiği zaman bu şey bir başka vakti beklemeden derhal olmaz mı?

Sonra da bu suale cevap vermektedir: Allah'ın onları Firavun'dan kurtarmak suretiyle yaptığı lütuf hemen yakında meydana gelince onun meydana gelişinin iradesi İsrailoğulları'nın ezilmeleriyle berabermiş gibi süratle tecelli etmiştir.

2- "Onları önderler kılalım" istiyorduk. Yani onları din ve dünya meselelerinde ilerlemiş liderler, valiler ve hakim güçler kılmayı murad ediyorduk.

3- "Onları varisler kılalım" istiyorduk. Yani Firavun'un ve ülkesinin mülkünü, elinde tuttuğu şeylere varis olacak kimseler kılalım istiyorduk. "Hor görülen o kavimde mübarek kıldığımız yerin doğularına ve batılarına varisler yaptık. Böylece sabretmelerinden dolayı Rabbinin İsrailoğullarına o pek güzel vaadi yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta oldukları ve yükselttikleri şeyleri yerle bir ettik." (A'raf, 7/137); "İşte böyle yaptık. Onlara İsrailoğulları'nı mirasçı kıldık." (Şuara, 26/59).

4- "O ezilenlere yeryüzünde imkân verelim" istiyorduk. Yani onlara yetki ve nüfuz vermeyi, Mısır ve Şam diyarında serbestlik vermeyi murad ediyorduk.

5- "Firavun'a, Haman'a ve askerlerine o sakındıkları şeyi o ezilenlerin eliyle gösterelim istiyorduk." Yani onların korktukları o mülklerinin yok olması ve İsrailoğullarından dünyaya yeni gelecek bir çocuk eliyle helak olmaları şeklindeki durumu görsünler diye murad ediyorduk.

Sonunda Allah emrini infaz etti, hükmünü gerçekleştirdi. Firavun ve kavminin yok olmasını bizzat kendi evinde ve yatağında, kendi sofrasında ve masasında büyütüp yetiştirdiği birinin eliyle gerçekleştirdi. Göklerin ve yerin Rabbi olan Allah'ın emrinde galip ve sonsuz ezici güce sahip olduğunu, dilediği şeyin meydana geldiğini ve dilemediği şeyin olamayacağını Firavun bilsin diye Allah onun yetiştirdiği çocuğu rasul kılmış ve Ona Tevrat'ı indirmiştir.

Gayet açıktır ki İsrailoğulları şeriatlerinin aslıyla tahrife uğramayan ve bozulmayan ama bugün kaybolan ve varlığı söz konusu olmayan semavî kitaplarıyla (hakikî Tevratla) amel ettikleri müddetçe onlara ait bu özellikler aynen gerçekleşecektir.

Tevrat'ın asıl indirildiği andaki muhtevası Kur'anın muhtevasıyla buluşmaktadır. Onlar doğru inançtan ve nazil olan şeriatten saptıkları için onların bu özellikleri kaybolmuştur. [\[1\]](#)

Hz. Musa'nın Dünyaya Geldikten Sonra Sahile Atılması, Emzirilmesi Ve Peygamberlikle Müjdelenmesi

7- Musa'nın annesine şöyle ilham ettik: Çocuğu emzir. Başına bir şey gelmesinden korkunca da onu suya bırak. Sakın korkma ve üzülme. Biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız.

8- Firavun ailesi ileride kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak yavruyu aldı. Şüphesiz Firavun, Haman ve askerleri suçlu insanlardı.

9- Firavun'un hanımı: "Bu yavru benim için de senin için de göz nurudur. Onu öldürmeyin. Belki bize faydalı olur ya da onu evlât ediniriz." dedi. Onlar işin farkında değillerdi.

10- Musa'nın annesinin gönlünde (evlâdından başka) hiçbir şey kalmadı. Eğer müminlerden olması için kalbine sabır vermeseydik, nerdeyse Musa'nın kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı.

11- Annesi, Musa'nın kızkardeşine: "Onu takip et." dedi. O da Musa'yı uzaktan gözetledi. Firavun ve adamları işin farkında değillerdi.

12- Biz Musa'nın (annesinden) önce süt anneleri emmesine engel olmuştuk. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi: "Sizin için ona bakacak ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi?" dedi.

13- Böylece biz annesi sevinsin, üzülmesin ve Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsin diye Musa'yı annesine geri verdik. Fakat onların çoğu hakkı bilmezler.

14- Musa ergenlik çağına erişip olgunla-şınca ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyiliklerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız.

Açıklaması

Cenab-ı Hakkın: "Biz ezilenlere lütufta bulunalım istiyorduk." ayetiyle Allah'ın İsrailoğulları'nı Firavun'un işkencesinden kurtarmak suretiyle onlara lütufta bulunduğunu beyan ettikten sonra; Allah Tealâ onlara verdiği ilk nimetlerini zikrederek başladı ve şöyle buyurdu:

"Biz Musa'nın annesine şöyle vahyettik: Çocuğu emzir.." Yani Musa'nın annesine düşmandan gizlemesi mümkün olduğu kadar gizlice yavrusunu emzirmesini ilham ettik. Bunun üzerine -denildiği gibi- yavrusunu üç ay ya da dört ay emzirdi.

"Başına bir şey gelmesinden korkunca da onu hemen suya bırak. Sakın korkma ve üzülme." dedik. Yani -yavrunun sesini komşulardan birinin duyması sebebiyle öldürülmesinden korktuğunda çocuğu Nü nehre at. Fakat o durumda boğulacağından, kaybolacağından ya da dünyaya yeni gelen çocukları araştıran Firavun'un bazı casuslarının eline düşeceğinden ve bu gibi korkulu durumlardan dolayı korkma. Ondaki ayrılacağından dolayı üzülme, dedik.

Böylece Hak lealâ annesinin korkularından dolayı ve çocuğunu denize atmasından sonraki yeni vesveselerinden dolayı annesine güven ve kalbine sükûnet vermek suretiyle

onu mutmain kıldı. Zira Allah'ın yardımı ve gözetimi hamileliğin başlangıcından itibaren ve çocukluk döneminde bütün nebilerini ve rasullerini kuşatmaktadır.

Musa'nın annesinin evi Nü kıyısmdaydı. Bir sandık yaptırdı, onun içine beşik koydu. Bir gün korktuğu kimseler evine girince gidip çocuğunu sandığa koydu ve onu Nil'e attı. Su sandığı üzerinde taşıyıp Firavun'un sarayına kadar götürdü. Bu yavruyu Firavun'un cariyeleri aldılar ve Firavun'un hanımı Asiye bt. Müzahim'e götürdüler. Asiye onu görünce Allah onun kalbine bu yavrunun sevgisini düşürdü. Asiye onun hayatta kalmasını tercih etti. Fira-vun'u ikna etti ve nihayet Firavun bu yavrunun sarayda kalmasına razı olarak onu hanımına bıraktı.

"Biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız." Yani senin onu emzirmen için onu sana döndüreceğiz ve onu Mısır ve Şam halkına gönderilen bir peygamber kılacağız.

Bu tek ayet iki emir, iki nehiy, iki haber ve iki müjdeyi bir arada toplamaktadır:

İki emir: Çocuğu emzir ve çocuğu denize at, emirleridir.

İki nehiy: Korkma ve üzülme, nehiyleridir.

İki haber: Onu sana geri döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız.

İki müjde: Bu iki haber muhtevassmdadır. Bu da Musa'yı (küçük yavruyu) geri döndürme ve peygamberlerden kılma müjdeleridir.

"Firavun ailesi ileride kendilerine düşman ve üzüntü sebebi olacak yavruyu aldı." Firavun halkı sonunda dinlerine aykırı davranarak, onlarla mücadele ederek kendilerine düşman olacak ve onların boğulmasıyla ve mülklerinin ortadan kaldırılmasıyla onları üzüntüye düşürecek çocuğu aldılar.

Halbuki onlar bu yavruyu almakla kesinlikle bu amacı murad etmediler. Fakat Allah onların helakini ellerinin işlediği ameller sebebiyle kıldı. Onların neticede üzölmelerine sebep olacak ve mülklerinin yok olması şeklinde bekledikleri sonucun gerçekleşmesine sebep olacak bu yavruyu aldılar ve onu yetiştirdiler.

Razî diyor ki: Bu hususta doğrusu Keşşaf tefsirinin sahibinin zikrettiği görüştür: Bu da "liyekûne" kelimesindeki "lâm" hakikat olmayıp mecaz yoluyla kullanılan lâm-ı ta'lîldir. Çünkü bir şeyin maksadı ve gayesi varacağı noktadır. Bu lamı bir şeyin varacağı hususta teşbih yoluyla kullanmışlardır. Çünkü onun düşman edinilmesi Firavun'un adamlarının onu almasının sebebi değildir. Fakat bu sevgi ve sahip çıkma, fiile götüren sebep, fiilin kendisi için işlendiği gayeye benzetilmiştir. Tıpkı arslanın cesur adam için istiare edilmesi gibi.

Bunun sebebi Firavun ve halkının Hz. Musa eliyle helak olmalarıdır. Cenab-ı Hak bunun için şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Firavun, Haman ve askerleri suçlu insanlardı." Onlar gerçekten günahkâr ve suçlu kimselerdi. Allah da düşmanları olan ve helak olmalarının sebebi olan Musa'yı onların elinde yetiştirmek sebebiyle onları cezalandırdı. Çünkü onlar her şeyde hatalıdırlar. Onların kendi düşmanlarını terbiye etme hususunda hata etmiş olmaları onların yeni bir tavırları değildir.

Hasan-ı Basrî diyor ki: Onlar bu yavrunun -Musa'nın- kendilerinin mülklerini gidereceğinin, yok edeceğinin hiç farkında değildirler.

Müfessirlerin çoğunluğu ise şöyle dediler: Bunun manası şudur: Onlar üzerinde buldukları küfür ve zulüm sebebiyle günahkâr ve suçlu idiler. Allah Tealâ da düşmanları

ve helak olmalarına sebep olacak yavruyu (Musa'yı) onların elleriyle terbiye etti.

Küçük yavrunun (Musa'nın) öldürülmemesinin sebebi ise Firavun'un hanımının ona şefaatte bulunmasıdır. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Firavun'un hanımı: Bu yavru benim için de senin için de göz nurudur. Onu öldürmeyin, dedi." Yani bu çocuk bizim için göz nuru yani teselli kaynağı olur, gözleriniz onunla aydınlanır, gönülleriniz onunla ferahlanır, bundan dolayı onu öldürmeyin, dedi. Zira Allah Tealâ ona Musa'nın sevgisini ihsan etmişti. Onu gören herkes onu seviyordu.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Hani bir zaman biz annene önemli hususlar ilham etmiştik. Ona şöyle demiştik: Musa'yı sandığa koy, Nil nehrine bırak da nehir onu kıyıya vursun. Onu benim de onun da düşmanı olan biri alsın. Seni sevimli kıldım ki muhafazam altında yetişesin. " (Tâ-Hâ, 20/38-39).

Bu yavru sevinç, huzur ve teselli kaynağı olduğu gibi faydalı da olabilir: "Belki bize faydalı olur ya da evlât ediniz, dedi. Onlar için farkında değillerdi. " Belki de bu yavru kendisinde gördüğüm bereket kanaati ve soyluluk alâmetleri sebebiyle faydalı ve hayırlı olabilir. Ya da taşıdığı fizikî güzellik ve alımlılık sebebiyle onu evlât ediniz, dedi.

Firavun'un bu hanımından evlâdı yoktu. Allah da o hanıma bu yavru vesilesiyle hidayet verip bu yavru sebebiyle onu cennette yerleştirerek ümidini gerçekleştirdi. Fakat Firavun ve kavmi helak olmalarının o yavru sebebiyle ve onun elinde olacağını farkında bile değillerdi. Allah'ın onun elinde hikmet, hüccet ve peygamberlik mucizesi ortaya koyacağını ve bunun onların Hz. Musa'yı yalanlamalarına sebep olup helak olmalarına götüreceğini bilmiyorlardı. Görünen ve görünmeyenleri bilen sadece Allah Tealâ'dır. O peygamberlerine yardım eder, dinini teyit eder, düşmanlarını perişan eder ve bu durum mümin ve kâfir için ibret ve öğüt olur.

Firavunun hanımı Asiye'yi ferahlık kaplarken vesvese ve endişeler de annesinin kalbine elem veriyordu. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Musa'nın annesinin gönlünde (evlâdından başka) hiçbir şey kalmadı. Eğer müminlerden olması için kalbine güç vermeseydik, nerdeyse Musa'nın kendi çocuğu olduğunu açığa vuracaktı."

Yani çocuğu denizde kaybolunca Musa'nın annesinin gönlü Musa'dan başka bütün dünya meşgalelerinden kopmuştu. Musa'nın Firavun'un eline düştüğünü duyunca aklı başından gitti, kendisine korku ve endişe hakim oldu. Eğer Allah'ın kendisine evlâdını geri döndüreceği şeklinde verdiği vaade güvenip bunu tasdik edenlerden olması için Allah ona sabır ve sebat vermeseydi üzüntüsünün ve derdinin şiddetinden nerdeyse oğlunun gittiğini açıklayacak ve o yavrunun kendi yavrusu olduğunu bildirecekti: "Biz onu sana geri döndürüceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız." denilmiştir.

Kısaca: Allah onun kalbine sebat ve sabır vermeseydi Musa'nın annesi durumunu açığa vuracak, sırrını açıklayacak, annelik sevgisi ve şefkatiyle bu yavrunun kendi çocuğu olduğunu belirtecekti. Allah ona çocuğunun haberini Musa'nın kızkardeşi vasıtasıyla araştırmasını ilham etti.

"Annesi Musa'nın kızkardeşine: "Onu takip et" dedi. O da Musa'yı uzaktan gözetledi. Firavun ve adamları için farkında değillerdi."

Musa'nın annesi kendisine söylenen sözün manasını gayet iyi anlayan büyük kızma: "Bu yavrunun izini takip et. Haberini öğren. Şehrin her tarafında onun durumunu araştır."

dedi. Kız bunun için çıktı. Allah da ona çocuğun Firavun'un evinde olduğunu gösterdi. Kızkardeşi küçük yavru Musa'yı uzaktan gördü. Onlar bu kızın çocuğu izlediğini, onun durumunu araştırdığını ve onun kızkardeşi olduğunu hissetmemişlerdi.

Allah'ın yardımı Musa'yı takip ediyor ve kader onu annesinin beşiğine dönmeye sevk ediyordu. Allah Tealâ bu durumu şöyle beyan etmektedir:

"Biz Musa'nın daha önce başka sütanneleri emmesine engel olmuştuk. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi: Sizin için ona bakıp yetiştirecek ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi? dedi." Yani Musa'nın Allah katındaki değeri ve Allah'ın onu annesinden başka birinden süt emmekten koruması sebebiyle biz Musa'nın kızkardeşinin onların yanına gelmeden, Musa'nın annesine geri verilmeden önce, annesinin memesinden başka bir memeyi emmesine mani olmuştuk.

Ayette geçen "haram kılmıştık." ifadesi engel olmuştuk manasında istia redir. Zira bir şey bir kimseye haram kılınmışsa ona engel olunmuştur demektir.

Musa'nın kızkardeşi onların çocuğun emzirilmesine önem verdiklerini ama çaresiz kaldıklarını görünce: "Bu yavruya bakıp onu emzirecek ve terbiye edecek, onu koruyup ona iyilikle davranacak, onunla ilgilenip koruyacak bir aileyi size göstereyim mi?" dedi.

İbni Abbas diyor ki: Musa'nın kızkardeşi bunu söyleyince onu aldılar ve hakkında şüpheye düştüler. Ona şöyle dediler:

- O ailenin bu yavruya iyilikle davranacağını ve ona şefkat göstereceğini nereden biliyorsun? Kız:

- Ona iyilikle davranmaları ve şefkat etmelerinin sebebi kralı sevindirmek ve onun ödülünü almak arzularıdır, dedi.

Kız bunu söyleyip de onların eziyetinden kurtulunca birlikte dediği eve gittiler. Yavruyu annesine verdiler. Annesi çocuğuna memesini verdi. Yavru hemen memeyi aldı.

Firavun'un adamları buna çok sevindiler ve müjdeci hemen kralın hanımına gitti. Kralın hanımı Musa'nın annesini çağırttı. Ona iyilikte bulundu. Bol ödül verdi. Onun gerçekten Musa'nın annesi olduğunu bilmiyordu. Onu sadece çocuk onun memesini aldığı için ödüllendirmişti.

Daha sonra Asiye bu hanımın yanında ikamet edip yavruyu emzirmesini istedi. Ama kadın bunu kabul etmedi.

- Benim eşim ve evlâdım var. Sizin yanınızda kalamam. Ama eğer bu yavruyu evimde emzirmemi isterseniz bunu yaparım dedi.

Firavun'un hanımı bunu kabul etti. Bu hanıma nafaka, ikram, elbise ve bol ihsanda bulundu. Musa'nın annesi de oğluyla birlikte memnuniyet içinde evine döndü. Allah izzet, makam ve rızık korkusunu emniyete çevirmişti. [2]

Hadis-i şerifte buyurulmaktadır ki: Çalışan ve sanatında Allah'ın rızası için hayır gözetken kimse Musa'nın annesi gibidir. Musa'nın annesi hem evlâdını emziriyor, hem de ücretini alıyordu.

"Böylece biz, annesi sevinsin, üzülmeyin ve Allah 'm vaadinin hak olduğunu bilsin diye Musa 'yi annesine geri verdik."

Yani biz küçük Musa'yı Firavun ailesinin bulup almasından sonra, annesinin oğluyla gözü aydın olsun, oğlunun yanında bulunmasıyla ve selâmete kavuşmasıyla sevinsin,

ayrılığı sebebiyle üzülmesin ve Allah'ın oğlunu tekrar kendisine iade edeceği şeklindeki "Biz onu sana geri döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız." mealindeki ayette zikredilen vaadinin gerçek olup bu vaadde hiçbir şüphe bulunmadığını yakînen bilsin diye küçük Musa'yı annesine iade ettik.

İşte o zaman küçük Musa'nın annesine iade edilmesiyle Musa'nın rasul olacağı da aynen bu vaad gibi bir gün gerçekleşecekti. Annesi bu yavruyu terbiye ederken bunun için tabî ve şer'î yönden gerekli bütün kâmil ahlâk ile muamele etmişti.

"Fakat onların çoğu hakkı bilmezler." Yani insanların çoğu Allah'ın fiillerindeki hikmetlerini, dünya ve ahiretteki güzel neticelerini bilmezler. Belki de bazen durum dış görünüşü itibariyle gönle hoş gelmeyebilir ama gerçekte ve asıl yönüyle sonucu gayet iyi olabilir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır? "Siz bir şeyden hoşlanmazsınız, halbuki o sizin için sonunda hayırlıdır. Bir şeyi seversiniz, halbuki o sizin için sonunda şerlidir." (Bakara, 2/216); "Bir şeyden hoşlanmazsınız halbuki Allah o şeyde sizin için pek çok hayır takdir etmiştir." (Nisa, 4/19).

"Musa ergenlik çağına erişip olgunlaşınca ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyiliklerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız."

Yani Musa'nın bedenî ve aklî gücü kemale erince biz ona peygamberlik, dinî emirleri gayet iyi bir şekilde anlama (fıkıh) ve şariat ilmi verdik. Musa'ya ve annesine yaptığımız bu muamele gibi biz iyi amel işleyenleri bu iyi amellerine karşılık mükâfatlandırırız. Razî buradaki "hüküm" kelimesinden muradın peygamberlik değil, hikmet ve ilim olduğunu tercih etmiştir. [\[3\]](#)

Hız. Musa'nın Hatayla Mısırlıyı Öldürmesi Ve Mısır'dan Çıkması

15- Musa, halkının bir gaflet anında şehre girdi. Orada biri kendi taraftarlarından, diğeri düşmanlarından olan iki adamın döğüşüğünü gördü. Kendi taraftarlarından olan adam düşmanlarından olan adama karşı Musa'dan yardım istedi. Bunun üzerine Musa adama bir yumruk vurup öldürdü. Sonra da "Bu yaptığım şeytanın işidir. Şeytan gerçekten sapıklığa teşvik eden, apaçık bir düşmandır." dedi.

16- Musa: "Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime zulmettim. Beni bağışla." dedi. Allah da Musa'yı bağışladı. Çünkü O çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

17- Musa: "Ey Rabbim! Bana lütfettiğin nimetler sebebiyle asla suçlulara arka çıkmayacağım." dedi.

18- Musa şehirde korku içerisinde etrafı gözetliyordu. Bir de ne görsün! Daha dün kendisinden yardım isteyen kişi bugün yine kendisinden yardıma koşmasını istiyor. Musa ona: "Anlaşılan sen apaçık bir azgınsın." dedi.

19- Derken Musa her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince yardım

dileyen: "Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun. Sen ancak yeryüzünde zorba bir kimse olmak arzu-sundasın. İslah edenlerden olmak istemiyorsun." dedi.

20- Şehrin en uzak yerinden bir adam

koşarak geldi? "Ey Musa! Şehrin ileri gelenleri seni öldürmek için plan kuruyorlar. Hemen buradan git. Doğrusu ben sana öğüt verenlerdenim." dedi.

21- Bunun üzerine Musa korku içinde etrafını gözetleyerek şehirden çıktı. "Ey Rabbim! Beni şu zalim kavimden kurtar." dedi.

Açıklaması

"Musa, halkının bir gaflet anında şehre girdi." Musa Firavun'un yaşadığı şehre girdi. Burası Mısır'dan iki fersah uzaklıkta bir kasaba idi. Bu kasaba -Dahhak'ın ifadesiyle- "Aynü's-Şems" kasabası idi. Girdiği vakit şehre girmesi beklenmeyen bir vakit -ya insanların evlerine çekildikleri öğle sıcağında kaylûle vakti ya da akşam ile yatsı arası- idi.

"Musa orada iki adamın dövüştüğünü gördü. Biri kendi taraftarlarından diğeri düşmanlarının tarafından idi. Kendi taraftarlarından olan adam düşmanlarından olan adama karşı Musa'dan yardım istedi. Bunun üzerine Musa adama bir yumruk vurup öldürdü. Sonra da (kendi kendine) bu yaptığım şeytanın işidir... dedi."

Yani Musa bu şehirde birbiriyle tartışan ve dövüşen iki kişi gördü. Bunlardan biri İsrailî olup kendi kabilesi ve kendi cemaatindendi. Diğeri ise inanç ve din hususunda Musa'ya muhalif olan Mısırlı bir kıptî idi. Bu kıptî şahıs Firavun'un aşçısı olup İsrailî olan kişiden sarayın mutfağına odun taşımamasını istemiş İsrailî de bunu reddetmiş, Hz. Musa'dan kendisine baskı yapan kıptî düşmanına karşı yardım istemişti. Bunun üzerine Hz. Musa eliyle onu vurup öldürdü. Yani vuruşu ölüme sebep olacak bir vuruş idi. Sonra da Musa'nın kendisine yardım ettiği İbranî adam dışında hiçbir kimsenin haberi olmadan bu adamı gömmüştü.

Hz. Musa (a.s.) sonra yaptığına pişman olmuş ve kendi kendine "Bu olay şeytanın güzel gösterdiği ve teşvik ettiği bir olaydır." demişti. "Şeytan gerçekten sapıklığa teşvik eden apaçık bir düşmandır." Yani şeytan insanın düşmanıdır, onu saptırıcıdır, dalâlete ve yanlışlığa düşürendir, düşmanlığı ve saptırıcılığı gayet açıktır, dedi.

"Musa" daha sonra yaptığından pişman oldu. "Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime zulmettim. Beni bağışla..." Ben bu davranışım ile yani masum bir insanı öldürmekle kendime yazık ettim. Benim günahımı ört. Elimin işlediği bu cinayet sebebiyle beni muaheze etme. Ben sana tevbe ediyorum ve bu fiilimden dolayı pişmanlık duyuyorum, "dedi."

Hz. Musa bunu günah saymıştı. Zira adam öldürme asla helâl olmayan bir fiildir. Bu önceki peygamberlerin şeriatından bu yana bilinmektedir.

Nakkaş diyor ki: Hz. Musa (a.s.) onu öldürmek arzusuyla kasten vurmadı. Sadece

zulmünü engellemek arzusuyla ona bir yumruk vurdu. Ayrıca bu peygamberlikten önce idi.

Müslim'in rivayetine göre Salim b. Abdullah şöyle demiştir: "Ey Irak halkı! Ne gariptir ki küçük günahları soruyor, büyük günahları işliyorsunuz! Ben babam Abdullah b. Ömer'in (r.a.) Peygamberimiz (s.a) eliyle doğu tarafını işaret ederek şöyle buyurduğunu işittim: "Fitne işte şuradan, şeytanın boynuzlarının çıktığı yerden gelir. Siz de birbirinizin boynunu vurursunuz." Musa'nın Firavun ailesinden öldürdüğü şahıs sadece hataen öldürme idi. Cenab-ı Hak: "Sen bir adamı öldürdün. Biz de seni gamdan kurtardık ve seni çeşitli imtihanlara tabi tuttuk." buyurdu.

"Allah da Musa'yı bağışladı. Çünkü O çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir." Yani Cenab-ı Hak onu affetti ve tevbesini kabul etti. Çünkü Cenab-ı Hak kendisine yönelen kullarının günahlarını örtücüdür. Tevbe edip yöneldikten sonra kullarını cezalandırmayıp onlara çok çok merhamet edicidir.

Bunun üzerine Hz. Musa Rabbine şükretti ve "Ey Rabbim! Bana lütfettiğin nimetler sebebiyle asla suçlulara arka çıkmayacağım." dedi. Yani Musa şöyle diyordu: Ey Rabbim! Bana lütfettiğin ilim, hikmet ve tevhidin, verdiğin makam, izzet ve nimetin hakkına beni hatadan koru. Beni korursan ben zulmeden, suç işleyen ve şirk koşan kimseye asla yardımcı olmam. Yahut bana bu pekçok nimetle ikramda bulunman sebebiyle yemin ederim ki sana tevbe edeceğim ve asla müşriklere destek olmayacağım.

Kuşeyrî diyor ki: Hz. Musa: "Bana lütufta bulunduğun mağfiret sebebiyle..." dememiştir. Çünkü bu vahiyden önce idi. O Allah'ın bu adam öldürmeyi bağışladığını bilmiyordu.

Maverdî ve başkaları zikrediyorlar ki: Lütuf, mağfiret edilmek ya da hidayete nail almak suretiyledir.

Kurtubî ise şöyle diyor: "Onu bağışladı." ifadesi mağfiret ettiğine delâlet eder. Allah en iyi bilendir.

"Suçlulara destek olmamak" ifadesiyle Firavunla beraber bulunmak ve onun cemaatiyle birlikte olmak ve onun gurubunu çoğaltmak manası murad edilmiştir. Zira Musa daha önce baba-oğul gibi aynı bineğe biniyor ve Fira-vun'un oğlu diye adlandırılıyordu. Yahut bu ifadeyle desteklemesi suç ve günaha sebep olan kimsenin (mesalâ öldürülmesi helâl olmayan kimsenin öldürülmesine sebep olan İsrailî'nin) desteklenmesidir.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Zulmedenlere meyletmeyin ki ateş size dokunmasın." (Hud, 12/113).

"Musa şehirde korku içerisinde etrafı gözetiyordu. Bir de ne görsün! Daha dün kendisinden yardım isteyen kişi bugün yine kendisinden (bir başka kişiye karşı) yardımına koşmasını istiyor. Musa ona: Anlaşılan sen apaçık bir azgınsın dedi." Musa (a.s.) Mısırlı kıptînin öldürülmesi olayından sonra adam öldürdüğünün bilinmesinden ve yakalanmaktan korkuyordu. Cinayeti sebebiyle öldürülmesini bekleyerek etrafı gözetledi. Kendini gizleyerek yolda yürüdü. Bir de karşısında dün kendisinden Mısırlı hasmına karşı yardım isteyen İsrailinin bir başka Mısırlıya karşı yine yardım ve destek istediğini gördü. Musa ona: "Sen sapıklığı açık, fesadı ve şerri çok bir kimsesin." dedi.

"Derken Musa her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince yardım dileyen: Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? dedi."

Hız. Musa (a.s.) her ikisinin düşmanı olan kıptîyi yakalamak istediğinde İsraili onun bu durumunu reddederek ve alay ederek şöyle dedi: Sen dün bir cana kıydığın gibi bugün de beni mi öldürmek istiyorsun? Mısırlı olayı İsrailiden öğrenmişti.

Razî diyor ki: Doğru olan bu görüştür. Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Musa her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince yardım dileyen: Ey Musa!" dedi. O halde bu söz başkasının değil onun sözüdür. Aynı şekilde "Sen ancak yeryüzünde zorba bir kimse olmak arzusundasın." ifadesi sadece kâfirin sözü olmaya lâyıktır.

Bazı alimler diyor ki: Hız. Musa (a.s.) İsrailiye kızgın bir halde "apaçık bir azgın" olduğu şeklinde hitap ettiğini görünce ve yakalamaya teşebbüs edince acizliği, zayıflığı ve zilleti sebebiyle Hız. Musa'nın kendisini yakalamak istediğini zannetti ve bu sözü söyledi. Bu adam öldürmenin ortaya çıkmasına ve korkusunun artmasına sebep oldu. Çünkü dünkü olayı bu İbranî şahıstan başkası bilmiyordu. Kıptî bu sözü işitince bunu Firavun'a nakletti. Bunun üzerine Firavun'un kızgınlığı ve Hız. Musa'yı öldürme kararlılığı arttı.

"Sen ancak yeryüzünde zorba bir kimse olmak arzusundasın. İslah edenlerden olmak istemiyorsun, dedi."

Yani Ey Musa! Sen ancak çok adam öldüren, adam yakalayan, büyüklük taslayan, yeryüzünde çok eziyet eden, neticelere bakmayan bir kimse olmak istiyorsun. Sen insanların meselelerinde iki taraftan biri akrabasından veya kabilesinden olsa bile güzellikle ve hikmetle hükmeden, islah ehlerinden olmak istemiyorsun.

"Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi: Ey Musa! Şehrin ileri gelenleri seni öldürmek için plan kuruyorlar. Hemen buradan çık git. Doğrusu ben sana öğüt verenlerdenim, dedi."

Firavun ailesinden olan ve imanını insanlardan gizleyen mümin bir kimse Hız. Musa için Firavun kavminin planladığı kötülüğü ona haber vermek için şehirdeki en uzak yerden koşarak geldi ve şöyle dedi:

"Ya Musa! Firavun ve devletinin ileri gelenleri senin hakkında istişare etmektedirler ve seni öldürmek için plan kuruyorlar. Derhal bu şehirden çık. Ben senin için hiç şüphesiz iyiliksever, güvenilir bir kimseyim."

Bu kimse Hız. Musa'nın arkasından gönderilen kimselerin yoluna yakın bir yola sülük ettiği için "adam" vasfıyla tavsif edilmiştir.

"Bunun üzerine Musa korku içinde etrafını gözetleyerek şehirden çıktı." Musa kendi nefsi hakkında birilerinin kendisini takip etmesini gözetleyerek Firavun'un şehirden çıktı.

"Musa: Ey Rabbim! Beni şu zalim kavimden kurtar, dedi." Musa bu şiddetli mihnet hakkında şöyle dua etti: "Ya Rabbi beni bu zalimlerden, Firavun ve adamlarından kurtar." Allah Hız. Musa'nın duasına icabet etti, onu kurtardı ve Medyen'e ulaştırdı. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bir cana kıydın. Bunun üzerine seni gamdan kurtardık ve seni imtihana tabi tuttuk." (Tâ-Hâ, 20/40).^[4]

Hız. Musa'nın Medyen Tarafına Gitmesi Ve Hız. Şuaykın Kızıyla Evlenmesi

22- Musa Medyen tarafına yönelince: "Umarım, Rabbim bana doğru yolu gösterir." dedi.

23- Medyen Suyu'na vardığında, orada hayvanlarını sulayan bir cemaat buldu. Onların gerisinde de hayvanlarının suya gitmesini engellemeye çalışan iki hanım gördü. Onlara: "Meseleniz nedir?" dedi. Onlar da: "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz sulamayız. Babamız ise oldukça yaşlı bir adamdır." dediler.

24- Bunun üzerine Musa onların hayvanlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi. "Ey Rabbim! Bana indireceğin hayra çok muhtacım." dedi.

25- O sırada hanımlardan biri utana utana yürüyerek Musa'ya geldi. "Babam, hayvanlarımızı sulama ücretini vermek için seni çağırıyor." dedi. Bunun üzerine Musa kızların babasına varıp başından geçenleri anlattığında o zat: "Korkma, artık o zalim kavimden kurtuldun." dedi.

26- Kızlardan biri: "Babacığım! Onu ücretle çalıştır. Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir bir adamdır." dedi.

27- Kızların babası: "Bana sekiz yıl çalışman şartıyla bu iki kızımdan biriyle evlendirmek istiyorum. Eğer bunu on yıla tamamlamak istersen bu senden bir ikram olur. Fakat seni zora sokmak istemem. İnşallah beni salihlerden bulacaksın." dedi.

28- Musa: "Bu seninle benim aramda-dır. Bu iki süreden hangisini doldu-rursam doldurayım, haksızlığa uğramış olmam. Söylediklerimize Allah vekildir." dedi.

Açıklaması

"Musa Medyen tarafına yönelince: Umarım, Rabbim bana doğru yolu gösterir, dedi." Yani Musa Firavun'un şehrini terk ederek Medyen tarafına yönelmişti. Zira -daha önce beyan ettiğimiz gibi- kalbine onlarla arasında akrabalık bağı olduğu fikri doğdu. Zira onlar Medyen b. İbrahim (a.s.) neslinden idiler, kendisi de İsrailoğullarındandır

Fakat yolu bilmeyince Allah Tealâ'nın lütfuna dayanarak: "Ey Rabbim! Beni en doğru yola ilet." dedi. Allah da ona lütufta bulundu ve onu doğru yola ilettiler. Musa üç yoldan orta yolu tercih etti. Âdet olduğu üzere insanlara yol hakkında soru soruyordu.

İbni İshak diyor ki: Musa Mısır'dan Medyen'e azıksız ve bineksiz gitti. Bu iki belde arası 8 günlük yol mesafesi idi. Yemeği sadece ağaç yaprakları idi. Medyen, Filistin diyarında Akabe körfezinin kuzeyinde bulunmaktadır.

Medyen olayları aşağıdaki şekilde gelişmiştir:

1- Su civarındaki çobanların durumu: "Medyen Suyu'na vardığında, orada hayvanlarını sulayan bir cemaat buldu. Onların gerisinde de hayvanlarının suya gitmesini engellemeye çalışan iki hanım gördü. Onlara: Meseleniz nedir? dedi. Onlar da: Çobanlar,

sulayıp çekilmeden biz sulayanlayız. Babamız ise oldukça yaşlı bir adamdır, dediler."

Yani Musa Medyen'e varıp Medyen Suyu'na gidince koyun çobanlarının koyunlarını suladığı bu kuyunun yanına yaklaştı ve orada hayvanlarını sulayan bir topluluk gördü. Onların alt tarafında koyunlarının diğer çobanların koyunlarıyla karışmaması ve başkalarına eziyet vermemesi için diğer ço-aanların koyunlarıyla birlikte suya gitmelerine mani olmaya çalışan iki kadın gördü.

Hız. Musa (a.s.) onları görünce uygulandı ve kadınlara acıdı. Onlara:

- Sizin meseleniz nedir? Probleminiz nedir? Niçin diğerleriyle beraber ;uya gitmiyorsunuz? dedi. Kadınlar şöyle dediler:

- Biz o topluluk su alma işini bitirmeden koyunlarımızı sulayamıyoruz. Babamız ise bizzat çobanlık yapamayacak ve koyunları sulayamayacak kadar pir-i fani bir ihtiyardır. Dolayısıyla biz de gördüğün şu duruma düşmeye mecbur kaldık. Bu daima kuvvetlinin zayıf karşısındaki tavrıdır. Güçlü olan saf, arı sudan içer, zayıf olan suyun geri kalan kısmından içer.

Bu ifadede kadınlara bizzat sulamaya katılmaları hususunda Hız. Musa'ya özür beyan edilmekte, babalarının yaşlılığı ve ihtiyarlığı sebebiyle sulamaya katılmadığına dikkat çekmekte ve kendilerine yardım etmesi hususunda Hız. Musa'nın şefkati talep edilmektedir.

2- Hız. Musa'nın kadınların koyunlarını sulaması ve Cenab-ı Hakka niyazda bulunması: "Bunun üzerine Musa onların hayvanlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi. Daha sonra: "Ey Rabbim! Bana indireceğin hayra çok muhtacım," dedi."

Yani Hız. Musa (a.s.) -İbni Ebî Şeybe'nin Hız. Ömer'den (r.a.) rivayetine göre- ancak on adamın kaldırılabileceği bir kaya ile ağzı örtülü bir başka kuyuya vardı. Bu kuyunun ağzındaki kayayı kaldırarak bu kadınların koyunlarını suladı. Sonra da kayayı tekrar aynı yerine koydu ve istirahat etmek için bir ağaç gölgesine çekildi. Cenab-ı Hakk'a şöyle niyazda bulundu.

- Ya Rabbi! Ben açlık belâsını kaldırmak için az veya çok hayra -yiyeyeceğ- muhtacım.

Hız. Musa'nın duasında "fakîr" kelimesi "lâm" harf-i cerri ile kullanılmıştır. Çünkü bu kelime "sâil" ve "tâlib" manasını da ifade etmektedir.

Burada Hız. Musa'nın kadınların koyunlarını güneş sığağında suladığına, Hız. Musa'nın mükemmel kuvvetine, Firavun'un sarayında rahat bir hayat sürmesine rağmen ağır hayat şartlarına alışkın, yiğit ve dayanıklı bir kimse olduğuna dair bilgiler vardır.

İbni Abbas diyor ki: Hız. Musa (a.s.) Mısır'dan Medyen'e kadar yaya gitti. Onun yiyeyeceği baklagiller ve ağaç yapraklarıydı. Bineksiz idi. Medyen'e ulaşınca ayağındaki terlikler de iyice giyilmez olmuştu. Gölgeye oturdu. O

Allah'ın kullarından en seçkini idi ve açlıktan karnı sırtına yapışmıştı. Baklagillerin yeşilliği adeta karnından dışa vuruyordu. O bir hurma parçasına muhtaçtı.

3- Zorluktan sonraki rahatlık: "O sırada hanımlardan biri utana utana yürüyerek Musa'ya geldi. "Babam hayvanlarımızı sulama ücretini vermek için seni çağırıyor." dedi."

Yani kızlar koyunlarla eve çabuk dönünce babaları bu durumu garip karşıladı ve onlara bunun sebebini sordu. Onlar da Hız. Musa'nın yaptığı işi anlattılar. Babaları da onu davet etmek için kızlarından birini gönderdi. Kızlardan biri hür kadın yürüyüşüyle haya içerisinde örtüsünü bürünmüş, yüzünü elbisesiyle örtmüş, erkeklerle konuşmaya hevesli

olmayan bir kişi edasıyla geldi. Edep, haya ve iffet içerisinde:

- Babam bize yaptığın bu iyiliğe karşı sana mükâfat vermek ve koyunlarımızı sulamanın ücretini ödemek için seni çağırıyor, dedi.

Alimler bu "baba" nın kim olduğunun belirlenmesinde ihtilâf etmişlerdir. Cumhur'a göre -yahut pekçok alime göre- meşhur olan görüş Hz. Musa'yı çağırın kızların babaları Medyen halkına peygamber olarak gönderilen Hz. Şuayb (a.s.) dır. Bu iki kadın da onun

kızlarıdır^[5] Ayrıca -Razî'nin dediği gibi- bu kıssada dinin kabul etmeyeceği hiçbir şey de yoktur.

Hz. Musa (a.s.) kadının bu davetini ücret almak için değil, yaşlı zatın duasını almak için kabul etti.

Rivayete göre: Kadın: "Sana ücret vermek için" dediği zaman Hz. Musa (a.s.) bundan hoşlanmamış, kendisine yemek takdim edilince de:

- Biz dinini dünya karşılığında satmayan ve iyiliğe karşı bedel kabul etmeyen bir aileyiz demiş, Hz. Şuayb (a.s.) da ona şöyle demişti:

- Bu bize misafir olan herkese karşı adetimizdir. Ayrıca zaruri durumlarda haramlar mubah sayılır.

Hz. Musa (a.s.) babasının evini gösteren kadınla birlikte gitti. Ancak kadına bakmamak için onun arkasında yürümesini ve arkadan yolu tarif etmesini istedi. Bu Allah'ın kendilerini peygamberliğe hazırladığı kimselerin edebidir.

4- Yaşlı zatla güven ve huzur sohbeti: "Bunun üzerine Musa kızların babasına varıp başından geçenleri anlattığında o zat: Korkma artık o zalim kavimden kurtuldun, dedi."

Yani Hz. Musa yaşlı zatın yanına gidip Firavun ve kavminin küfür ve tuğyanını, İsrailoğullarına yaptığı zulmü, Mısır'dan çıkış sebebinin ve onların kendisini öldürmeyi planladıklarını anlatınca o zat: "Korkma, huzur içinde ol, kalbin hoş olsun. Çünkü sen zalimlerin saldırısından kurtuldun. Onların memleketinden çıktın. Onların bizim ülkemizde hakimiyetleri yoktur." Hz. Musa da mutmain oldu. Gönlü endişeden sükûnete erdi.

5- Kızın babasından güçlü ve güvenilir kimseyi ücretle tutması talebinde bulunması: "Kızlardan biri: Babacığım onu ücretle çalıştır. Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir bir adamdır, dedi."

Kızlardan Hz. Musa'yı babasına çağırması: "Babacığım bu koyunları gütmek için onu ücretle çalıştır. Zira ücretle tutacağın en hayırlı kişi odur. Çünkü o koyunları korumak ve işlerini görme hususunda güçlü kuvvetli ve hainlik etmesinden korkulmayan emin bir kişidir." dedi.

Hz. Şuayb'ın (a.s.) kızı ücretlinin en güzel sıfatları olarak "görevini yerine getirme hususunda güçlü olma" ve "bir şeyi koruma hususunda güvenilir olma" sıfatlarını zikretti. Bu iki sıfatın kaynağı kızın Hz. Musa'da müşahade ettiği durumdur.

Babası Hz. Şuayb (a.s.) kızma:

- Bunu nereden anladın? dedi. Kız da babasına:

- O ancak on kişinin kaldırabileceği bir kayayı kaldırdı. Ayrıca ben onunla birlikte gelirken onun önüne geçtim. Bana: Arkamdan gel, yanlış yola girersem önüne bir çakıl taşı atarak yolu bana tarif et, dedi.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) demiştir ki: İnsanların en ferasetlileri üç kişidir:

- Hz. Ömer'i (r.a.) yerine tayin eden Hz. Ebubekir.
- Hanımına "Yusuf a iyi muamele et." diyen vali.
- "Babacığım, Onu ücretle çalıştır. Çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı güçlü ve güvenilir bir adamdır." diyen Hz. Şuayb'ın (a.s.) kızı.

6- Hz. Musa'nın (a.s.) Hz. Şuayb'a (a.s.) hısım olması: "Kızların babası: Bana sekiz yıl çalışman şartıyla seni bu iki kızımdan biriyle evlendirmek istiyorum. Eğer bunu on yıla tamamlamak istersen bu senden bir ikram olur. Fakat seni zora sokmak istemem. İnşaallah beni salihlerden bulucaksın, dedi."

Yani Hz. Şuayb (a.s.) Hz. Musa'nın güçlü ve güvenilir bir adam olduğuna kani oldu ve Hz. Musa'ya şöyle dedi:

- Ben seninle hısım olmak ve bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Dilediğini seç. Bu iki kızın adları Safûriya ve Liya'dır. Mihir ise, koyunlarımı sekiz yıl gütmendir. İki sene ziyadesiyle teberruda bulunursan bu sana aittir. Yoksa sekiz sene yeterlidir. Bundan sonra da bu süre hakkında veya bir başka konuda seninle tartışarak seni zorlamak istemem. Beni genel anlamda salih bir kimse, dolayısıyla güzel muamele eden ve yumuşak davranan biri olarak göreceksin... Hz. Şuayb (a.s.) Allah adının bereketinden istifade etmek ve Allah'ın muvaffakiyetine ve yardımına dayanmak için "inşaallah" demiştir.

Hz. Musa (a.s.) buna şu şekilde cevap verdi: "Bu seninle benim aramda-dır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, haksızlığa uğramış olmam."

Yani Hz. Musa (a.s.) Hz. Şuayb'a (a.s.) hitaben şöyle dedi: Mesele sizin söylediğiniz gibi olsun. Bana bu iki kız hakkında ve bu iki süre -sekiz yıl ve on yıl konusunda tercih hakkı verdiniz. Her birimiz kendi şahsı adına şart koştuğu sözü yerine getirecektir. Ben on yıllık süreyi tamamlarsam bu benim tarafımdan bir ikram olacaktır. Sekiz yıllık süreyi tamamlarsam sorumluluktan kurtulurum ve şartımı yerine getirmiş sayılırım. Dolayısıyla bu iki süreden birini tercih etmekte benim için bir mahzur yoktur. Sizin de benden bu iki seneden daha fazlasını isteme hakkınız yoktur.

Bu her ne kadar mecburi olmayıp mubah olsa da peygamberlik için Allah tarafından hazırlanan Hz. Musa (a.s.) bu iki süreden kâmil olanı tercih edecektir. Gerçekten Hz. Musa (a.s.) bu iki süreden daha fazlasını tamamlamıştır.

İbni Cerir ve başkaları İbni Abbas'tan (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

- Cebrail aleyhisselâm'a Musa bu iki süreden hangisini tamamladı? diye sordu. Cebrail (a.s.):

- Daha fazla olan, daha kâmil olan süreyi tamamladı, diye cevap ver-di. [\[6\]](#)

Bu Hz. Musa (a.s.) ile Şuayb (a.s.) arasında yapılan bir sözleşmedir.

"Bu seninle benim aramdadır." ifadesi "Bu iki süreden hangisini" yani en uzun süre olan on yıllık süre ile en kısa süre olan sekiz yıllık süreden hangisini doldurursam doldurayım "Haksızlığa uğramış olmam." Yani hiçbir kimse fazla bir şeyi talep etmekle başkasına zulmetmesin, demektir.

"Söylediklerimize Allah vekildir." Herkesin kendisi için diğerine verdiği söze şahit ve vekildir. Vekil aslında bir meselenin kendisine havale edildiği kimsedir. Vekil şahit

manasında kullanıldığı zaman "alâ" harf-i cerrîyle kullanılmıştır. Bu cümle Hz. Musa'nın sözüdür. Bir başka rivayete göre Hz. Şu-ayb'ın sözüdür. [7]

Hz. Musa'nın Mısır'a Dönüşü Ve Peygamberliği

29- Musa süreyi tamamlayıp da ailesiyle birlikte Mısır'a doğru yola çıktığında 'Tur' tarafında bir ateş gördü. Ailesine: "Siz burada bekleyin. Ben bir ateş gördüm. Belki size oradan bir haber getiririm ya da ateşten bir kor getiririm de ısınırsınız" dedi.

30- Musa ateşin yanına gelince, mukaddes yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle nida edildi: "Ey Musa! Ben âlemlerin rabbi olan Allahımır

31- Asanı bırak (denildi). Musa asanın yılan gibi hareket ettiğini görünce arkasına bakmadan kaçtı. Tekrar şöyle nida edildi: "Ey Musa!. Geriye dön, korkma!. Çünkü sen emniyette olanlardansın.

32- Elini koynuna sok, kusursuz pırl pırl parlayan bembeyaz bir el çıksın. Korkudan dolayı uzattığın ellerini kendine çek. Bu ikisi, Firavun ve adamlarına göstermen için Rabbinden sana verilen iki mucizedir. Şüphesiz ki onlar fasıklardır."

Açıklaması

"Musa süreyi tamamlayınca..." Hz. Musa iki süreden uzun olanını –yani on yıl Hz. Şuayb'ın (a.s.) koyunlarını gütme hizmetini- tamamladı.

Bu aynı zamanda ayetten de anlaşılmaktadır. Zira Cenab-ı Hak "Musa süreyi tamamlayınca" demiştir. Bunun manası iki süreden daha fazla olanını tamamlamıştır demektir. Bu tarz ifade iki sürenin bildirilmesinden sonra gelmiştir. Bir sürenin sonunda gelseydi sadece o sürenin tamamlandığı anlaşılırdı.

Hz. Musa ailesi -yani hanımıyla birlikte- arzu ettiği istikamete doğru yola devam etti. Nur dağı civarında uzaktan ışığı görünen bir ateş gördü. Ailesine ateşin yanına gidip yol hakkında bilgi alıncaya ya da soğuktan ısına-bilmeleri için bir kor veya yanan çıra alıp gelinceye kadar beklemelerini emretti. Zira yağmurlu, soğuk ve karanlık bir gecede yola çıkmışlar, yolu da kaybetmişlerdi. Hz. Musa sadece ailesiyle birlikte olup yanlarında başkaları yoktu.

Ailesine saygı ifadesiyle çoğul sigasıyla "bekleyin" diye hitapta bulundu. "Bir haber getiririm" ifadesi yolu kaybettiğine delildir. "Belki böylece ısınırsınız" ifadesi ise havanın soğukluğuna işaret etmektedir.

"Musa ateşin yanına gelince mukaddes yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle nida edildi: Ey Musa! Ben âlemlerin rabbi olan Allah 'im!"

Yani Musa uzaktan gördüğü ateşin yanına varınca Rabbi ona vadinin sağ tarafından yani batı cihetinden -Musa'nın sağ tarafından- nida etti.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Musa'ya o emri vahy'ettiğimiz vakit (Habibim) sen batı tarafında değildin, görenlerden de değildin." (Kasas, 28/44).

Bu ayet Hz. Musa'nın kible yönündeki ateşe sağ tarafındaki batı tepesine doğru yöneldiğini ifade etmektedir.

Rabbi mübarek vadide ağaç tarafından Hz. Musa'ya şöyle dedi: Ey Musa! Ben âlemlerin rabbi olan Allah'ım. Şüphesiz ki ben senin rabbinim. Nalını çıkar. Sen mukaddes Tuva vadisindesin. Yani sana hitap eden, seninle konuşan âlemlerin Rabbidir. Dilediğini yerine getirir. O'ndan başka hiçbir rab yoktur. O zatında, sıfatında, sözlerinde ve fillerinde mahlûkata benzemekten münezzehtir.

Bu yer "mübarek" olmakla tavsif edilmiştir. Çünkü peygamberliğin başlangıcı ve Allah Tealâ'nın kendisine hitap etmesi orada vaki olmuştur.

Risaletin başlangıcında "min şatı" kelimesiyle, Allah'ın kendisine hitap etmesine "Min-eşşecerati" kelimesiyle işaret edilmiştir. Yani O'na nida vadi kıyısından, ağaç tarafından gelmiştir.

Allah Tealâ bu esnada Hz. Musa'da bu kelâmın Allah'ın kelâmı olduğu şeklinde yakînî bir ilim yarattı. Hz. Musa (a.s.) -Ebu'l-Hasen el-Eş'arî'nin görüşüne göre kelâm-ı kadîmi ağaçtan değil bizzat Allah Tealâ'dan işitti. -Ebu Mansur el-Matûridî'ye göre ise Hz. Musa ağaçta yaratılan ve ağaçtan işitilen sesleri işitti.

Sonra da Yüce Allah Hz. Musa'yı şu iki mucize ile te'yit etti:

a) "Asanı bırak (denildi). Musa asasının yılan gibi hareket ettiğini görünce arkasına bakmadan kaçtı."

Yani ona elindeki asanı bırak diye nida edildi. Asasını yere attı. Asâ koşan bir yılan oldu.

Hz. Musa (a.s.) bildi ve gayet iyi anladı ki kendisiyle konuşan ve kendisine hitap eden, bir şeye "ol dediği zaman hemen olur" hale getirendir.

Hz. Musa (a.s.) asanın hareket ettiğini, süratle kıpırdadığını görünce yahut titreme ve hareketiyle cinnîlere benzeyen bu durumu görünce kaçarak geri geri geldi. Dönüp arkasına bakmadı. Zira beşer tabiatı bundan nefret eder.

Cenab-ı Hak onun korkusunu şöyle diyerek sakinleştirdi: "Ey Musa! Geriye dön, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın."

Yani Ey Musa! Yerine ve ilk makamına dön. Yılandan veya ejderhadan korkma. Sen her çeşit kötülükten emniyet içindesin.

b) "Elini koynuna sok, kusursuz pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir el çıksın. " Yani elini cebine, baş tarafından gömleğinin üst tarafından koynuna sok ve sonra da elini çıkar; pırıl pırıl ışık dolu bir şekilde sanki bir ay parçası gibi kusursuz veya ayıpsız panldasın.

Bu geçen iki mucizeden korkusunun izale olması için Cenab-ı Hak ona hitaben şöyle buyurdu: "Korkudan dolayı uzattığın ellerini kendine çek." Yani elini göğsüne koy ki hissettiğin korku gitsin. Hz. Musa bir şeyden korktuğu zaman elini kendine çeker, yumar; bunu yaptığı zaman da meydana gelen korku giderdi.

Ona uymak için kim bunu yapar, elini kalbine koyarsa inşaallahü tealâ hissettiği bu korku yahut onu korkutan şey dağılır. Güvenilecek olan yalnız Allah'tır.

İbni Abbas diyor ki: Korkan herkes elini göğsüne koyduğu zaman korkusu ortadan kalkar. "Bu asâ ve elin, Firavun ve adamlarına göstermen için Rabbinden sana verilen iki mucizedir. Şüphesiz ki onlar fasıklardır." Yani bu iki mucize -asanın yere atılıp koşan bir yılan haline çevrilmesi mucizesi ile elini koynuna sokup kusursuz bembeyaz ve nurlu bir el olarak çıkması mucizesi- Allah'ın kudretine ve senin peygamberliğinin doğruluğuna açık ve kesin bir delil olup Firavun ve kavminin reisleri, büyükleri ve adamlarına peygamber olarak gönderilmen hususunda seni te'yt etmektedir. Zira bunlar Allah'ın taatinin dışına çıkan, Allah'ın emrine ve dinine aykırı davranan bir kavimdir. Dolayısıyla bunlar bu iki mucize ile te'yt edilmiş olarak senin kendilerine gönderilmene lââyık kimselerdir. [8]

Hız. Harun'un Peygamberliği, Firavunun Yalanlaması

33- Musa şöyle dedi: "Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Şimdi onların da beni öldürmelerinden korkuyorum.

34- Kardeşim Harun, lisan bakımından benden daha fasihtir. Bu sebeple beni doğrulayan bir yardımcı olması için, onu da benimle beraber peygamber olarak gönder. Çünkü onların beni yalanlamasından korkuyorum."

35- Allah şöyle buyurdu: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz, İkinize öyle bir güç vereceğiz ki, düşmanlarınız asla size dokunamayacaklardır. Mucizelerimizle siz ikiniz ve size uyanlar mutlaka galip geleceksiniz."

36- Musa onlara apaçık mucizelerimizi getirince onlar: "Bu uydurulmuş bir sihirden başka bir şey değildir. Biz önceki atalarımızdan hiç böyle bir şey işitmedik." dediler.

37- Musa şöyle dedi: "Rabbim nezdin-den kime hidayete vereceğini, dünyanın iyi akıbetinin kimin olacağını daha iyi bilir. Gerçek şudur ki zalimler kurtuluşa ermezler."

Açıklaması

Allah Tealâ Firavun'dan kaçarak ve onun şiddetinden korkarak Mısır diyarından ayrılan Hz. Musa'ya Firavun'a gitmesini emredince; "Musa şöyle dedi: Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Şimdi onların da beni öldürmelerinden korkuyorum." Yani ya Rabbi, ben Fira-vun'un kavminden birini öldürdüğüm halde, nasıl Firavun ve kavmine gidebilirim? Beni gördükleri zaman intikam duygusuyla beni öldürmelerinden korkuyorum.

"Kardeşim Harun lisan bakımından benden daha fasihtir. Bu sebeple beni doğrulayan bir yardımcı olması için onu da benimle beraber peygamber olarak gönder. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum."

Yani kardeşim Harun lisan bakımından benden daha açıktır. Çocukluğumdan beri dilimde bulunan pelteklik ve dil tutukluğu sebebiyle kardeşim benden daha güzel üslûba sahiptir. Çünkü çocukken ateş korunu elime almışım ve ateşle hurma arasında tercih yapmam istendiğinde ben ateş korunu dilimin üzerine koymuş olduğumdan böylece ifademde zorluk meydana gelmişti. Bundan dolayı benim söylediğim ve Allah tarafından haber verdiğim hususlarda beni tasdik edecek, burhan ve delilleri açıklayacak, bu inkarcılar tarafından ortaya atılan şüpheleri çürütecek bir yardımcı ve vezir olarak kardeşim Harun'u benimle birlikte peygamber olarak gönder. Ben onların benim risaletimi yalanlamalarından korkuyorum.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Musa şöyle dedi: Rabbim, benim göğsüme genişlik ver. İşimi kolayla. Dilimden de düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar. Bana kendi ailemden bir vezir olarak kardeşim Harun'u ver. Onunla sırtımı kuvvetlendir. Onu işimde ortak kıl." (Tâ-Hâ, 20/27-32).

Cenab-ı Hak, Hz. Musa'nın bu talebini kabul etti ve şöyle buyurdu: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz. İkinize öyle bir güç vereceğiz ki, düşmanlarınız asla size dokunamayacaklardır."

Yani Cenab-ı Hak, Musa'ya şöyle dedi: Biz seni peygamber olmasını istediğin kardeşinle kuvvetlendireceğiz, güçlendireceğiz.

Bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey Musa! İstediyin sana verilmiştir." (Tâ-Hâ, 20/36). "Ona rahmetimiz cümlesinden kardeşi Harun'u da bir peygamber olarak ihsan ettik." (Meryem, 19/53).

Size ezici bir hüccet ve düşmanlarınıza karşı açık bir üstünlük vereceğiz. Bu sebeple Allah'ın ayetlerini tebliğ etmeniz sebebiyle onların size eziyet etmelerine yol ve imkân yoktur.

Selef alimlerinden bazıları Hz. Musa'nın kardeşi Harun'un gönderilmesi talebi hakkında şöyle dediler:

Hz. Musa (a.s.) kardeşi hakkında şefaatte bulunmuş, bundan dolayı Cenab-ı Hak, Hz. Harun'u Hz. Musa ile birlikte nebi ve rasul olarak Firavun ve adamlarına göndermiştir. Bunun için Allah Tealâ Hz. Musa hakkında şöyle buyurdu: "O Allah katında itibarı yüksek bir zat idi." (Ahzab, 33/69).

Süddî diyor ki: İki peygamber ve iki ayet bir peygamberden ve bir ayetten daha kuvvetlidir.

"Mucizelerimizle siz ikiniz ve size uyanlar mutlaka galip geleceksiniz."

Yani siz ikiniz -Musa ve Harun- ayetlerimizle, mucizelerimizle gidin. Ya da biz size hakimiyet gücü vereceğiz. Yani mucizelerimizle sizi hakim kılacağız. Yahut onlar size erişemeyeceklerdir. Yani ayetlerimizle kendinizi onlara karşı koruyacaksınız.

Sen -ey Musa!- kardeşinle birlikte, ikinize iman edenler ve sizin risaleti-nize tabi olanlarla beraber hüccet ve burhanla galip olacaksınız. Zira Allah'ın cemaati daima galip olanlardır.

Ayetlerin hakimiyetle irtibatlı kılınması asânın yılanı çevrilmesini mucize kılmakta ve

Firavun'un zararının Hz. Musa ile Hz. Harun'a ulaşmasını engellemektedir. Bu sebeple kıraat sırasında "ileykümâ" kelimesi üzerinde durmak caizdir. Okumaya devam etmek caiz olduğu gibi takdim ve te'hir de olabilir.

Cenab-ı Hak daha sonra Firavun'un Hz. Musa ile Hz. Harun'a karşı çıkma tavrını açıklayarak şöyle buyurdu: "Musa onlara apaçık mucizelerimizi getirince onlar: Bu uydurulmuş sihirden başka bir şey değildir. Biz önceki atalarımızdan hiç böyle bir şey işitmedik, dediler."

Hz. Musa (a.s.) ile Hz. Harun (a.s.) Firavun ve adamlarına Allah'ın kendilerine verdiği ve Allah'ın birliği ve Onun emirlerine uyma hakkında Allah tarafından haber verdikleri hususlarda kendilerinin doğruluğuna delâlet eden göz kamaştırıcı apaçık mucizeleri arz ettikleri zaman Firavun ve adamları şöyle dediler: Bu yapma, uydurma, yalan ve asılsız bir sihirbazlıktan ibarettir. Biz geçmiş atalarımızın günlerinde hiçbir ortağı bulunmayan ve tek olan Allah'a ibadet etme şeklinde yaptığınız bu daveti hiç işitmedik. Atalarımızdan hiçbirini bu din üzerinde görmedik. Biz insanların Allah'la birlikte başka tanrılara taptıklarını gördük.

Bu izlenmesi için hiçbir delil bulunmayan taklitçilik yoluna sarılmaktır. Hz. Musa (a.s.) buna şu cevabı verdi:

"Rabbim, nezdinden kimin hidayete ereceğini, dünyanın iyi akıbetinin kimin olacağını daha iyi bilir. Gerçek şudur ki zalimler kurtuluşa ermezler."

Yani Hz. Musa (a.s.) Firavun ve adamlarına şöyle cevap verdi:

Her şeyi yaratan, göklerin ve yerin gaybını bilen ve kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Rabbim Allah, hakkı batıldan ayırd etme hususunda benden de senden de daha iyi bilir. Doğruluğa davet eden, hakkı getiren ve büyük kurtuluşa onu ehil kılan kimseyi ve yardım, zafer ve destekle dünyada güzel akıbetle kimin kavuşacağını, ahirette sevap, rahmet ve ilâhî rızaya kimin nail olacağını Allah daha iyi bilir.

"Onlar için bu dünya yurdunun iyi bir sonucu vardır. (Bu sonuç) Adn cennetleridir." (Ra'd, 13/22-23); "Dünyanın iyi sonucu kimindir, yakında kâfirler bilecektir." (Ra'd, 13/42).

O benimle sizin aranızda hüküm verecektir. Şüphesiz ki Allah'a şirk koşanlar kurtuluşa eremezler. Kazançlı çıkamazlar, bilakis bunun zıddına ulaşırlar.

Ayette hitap, cedel ve münazara konusunda yüksek bir edebî üslûp kullanılmıştır. Bu sebeple Hz. Musa kardeşinin hak yolda, başkasının batıl yolda ve sapık olduğunu ilân etmeye teşebbüs etmedi. Sadece en sahih ve en doğru olanın sonunda galip olacağı hususunu ve nihaî hükmü tartışma zemininde akla bir rol vermek için bu ifadeyi tekrarladi.

Hz. Musa'nın (37. ayetteki) bu ifadesi Peygamberimiz'in (s.a.) müşriklere söylediği şu ifade gibidir: "Hiç şüphesiz ya biz ya da siz (iki taraftan biri) mutlak hidayet üzerinde, diğeri apaçık bir sapıklıktadır." (Sebe, 34/24).

Nitekim ayetin sonu Firavun ve kavminin yaptıkları inatçılığa karşı onları zecretmekte ve onların bu mücadelede kaybeden taraf olacaklarını, gelecekte pişmanlık duyacaklarını, yenilgiye uğrayacaklarını ima etmektedir. [\[9\]](#)

Firavun'un Allah Tealâ'nın Rab Olduğuna Karşı Çıkması Ve Kavmiyle Birlikte

İnatçılıklarının Akıbeti

38- Firavun: "Ey ileri gelenler! Ben sizin benden başka tanrınız olduğunu bilmiyorum! Ey Hâmân! Haydi, benim için çamuru pişir de bana bir kule yap. Belki de ben böylece Musa'nın ilâhına çıkarını. Öyle sanıyorum ki, o yalancılardandır." dedi.

39- Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Bize döndürülemeyeceklerini sandılar.

40- Biz de Firavun'u ve askerlerini yakalayıp denize attık. Zalimlerin akıbeti nasıl oldu, bir bak.

41-Biz onları dünyada cehennem ateşine çağırın önderler yaptık. Kıyamet günü de kendilerine yardım edilmeyecektir.

42- Bu dünyada biz onları lanete uğrattık. Kıyamet günü de onlar hor ve hakir kimselerden olacaklardır.

43- Şüphesiz ki biz ilk nesilleri helak ettikten sonra Musa'ya insanlar düşünsünler diye, insanların basiretlerini açacak deliller, hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olarak Tevrat'ı verdik.

Açıklaması

"Firavun: Ey ileri gelenler! Ben sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum, dedi."

Yani Mısır kralı diktatör zalim Firavun: "Ey kavmim! Benden başka bir ilâhın var olduğunu bilmiyorum, yani Musa'nın ilâhı mevcut değildir. İlâh sadece benim." dedi.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette bunu şöyle beyan eder: "Firavun halkı toplayıp nida etti. Ben sizin en yüce Rabbinizim, dedi. Allah da onu dünya ve ahiretin azabı ile yakaladı. Bunda Allah 'tan korkan için büyük ibret vardır." (Nâziat, 19/23-26).

Firavun böylece kavmini kendisinin ilâh olduğunu itiraf etmeye davet etmiş, kavmi de kıt akılları ve geri zekâlılıklarıyla bunu kabul etmişlerdi. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Firavun kavmini hiçe saydı. Onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar fasık bir kavim idiler." (Zuhruf, 43/54).

Firavun'un ilâhlık iddia etmedeki maksadı -Razî'nin de beyan ettiği gibi ^[10] kendisinin yer ve göklerin yaratıcısı olduğunu iddia etmek değil, sadece kendisinin ta'zim edilmesi, sulta ve mutlak nüfuz sahibi bir krala itaat edilip emirlerine tam anlamıyla boyun eğildiği gibi kendisine kayıtsız-şartsız itaat edilmesi idi. Bu hüküm ve saltanatın aldatıcı tezahürlerinden, mülk ve azamet gururundandır.

"Ey Hâmân! Haydi, benim için çamuru pişir de bana bir kule yap. Belki de ben

böylece Musa'nın ilâhına çıkarım. Öyle sanıyorum ki o yalancılardandır, dedi."

Yani ey vezirim Hâmân! Benim için tuğla hazırla! Göğre doğru yükselen çok yüksek bir kule bina et, ben ona çıkayım, semaya yükselip Musa'nın ibadet ettiğı ilâhını göreyim, dedi. Musa'nın ilâhını diğere maddî cisimler gibi zannediyordu. Ben inanıyorum ki o, benden başka bir rab bulunduğu şeklindeki sözünde yalancıdır.

Bir başka ayette de şöyle buyurulmaktadır: "Firavun dedi ki: Ey Hâ-man! Benim için yüksek bir kule yap. Olur ki ben o yollara, göklerin yollarına ulaşırım da Musa'nın tanrısına yükselip çıkarım. Ben onun mutlak bir yalancı olduğunu sanıyorum. İşte bu suretle Firavunun kötü ameli süslendirildi. O doğru yoldan saptırıldı. Firavunun hilesi sadece hüsrandır." (Gafir, 40/36-37).

Firavun ilâhlık iddia etmek ve zamanının en yüksek kulesini bina etmekle insanları kandırmak ve kendini pahalıya satmak ve halkına karşı Musa'nın kendisinden başka bir ilâh bulunduğu şeklindeki iddiasında yalancı olduğunu ortaya koymak istiyordu.

Cenab-ı Hak onun gururunun ve inatçılığının sebebini şöyle beyan etti: "Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Bize dön-dürülmeyeceklerini sandılar."

Yani Firavun ve adamları azgınlık yaptılar, halka zulmettiler, yeryüzünde çok bozgunculuk çıkardılar. Kıyamete, tekrar dirilişre, hesap ve cezaya inanmadılar. Bu şekilde düşünen herkesi tuğyan, gurur ve yeryüzünde büyüklük taslama hastalığı kaplar. Allah'ın kendilerini kontrol ettiğini ve lâıyk oldukları şekilde cezalandıracağını bilmezler.

Bunun için Cenab-ı Hak onları ahiret cezasıyla tehdit ettikten sonra dünyada derhal çekecekleri cezalarını da beyan etti. Şöyle buyurdu:

"Biz de Firavunu ve askerlerini yakalayıp denize attık. Zalimlerin akıbeti nasıl oldu, bir bak." Yani biz onları bir sabah denizde boğduk. Onlardan hiçbir kimse kalmadı. Ey Allah'ın kudretini, azametini ve ayetlerini düşünen kişi! Kendi nefislerine zulmeden, rablerini inkâr eden ve büyüklerinin Allah'ı tanımayıp ilâhlık iddiasına kalkıştığı o zalimlerin akıbetinin nasıl olduğuna bir bak ve düşün.

Cenab-ı Hak daha sonra onların azabının kat kat olacağını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Biz onları dünyada cehennem ateşine çağırın önderler yaptık." Yani Firavun ve kavminin eşrafını peygamberleri yalanlama ve yoktan var eden tek ilâhın varlığını inkâr etme hususunda sapıklık önderleri kıldık. Onlar da kendi sapıklıklarıyla yetinmediler, başkalarını da saptırmaya yeltendiler. Böylece iki cezaya müstahak oldular. Bu iki ceza sapıklık ve saptırma cezasıdır. Onların kurtulma ve şefaathilerin yardımına nail olma hususunda hiçbir ümitleri yoktur. Onlar için kıyamet günü Allah'ın azabına karşı kendilerine yardım edecek ya da kendilerinden Allah'ın azabını giderecek hiçbir yardımcı veya şefaathçi yoktur. Böylece hem dünya rezilliğine, hem de ahiret zilletine mahkûm oldular. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Bu dünya hayatında biz onları lanete uğrattık. Kıyamet günü de onlar hor ve hakir kimselerden olacaklardır." Yani biz dünyada onları daimî bir şekilde lanete, rezilliğre, müminlerin ve gönderilen peygamberlerin dilleriyle gazaba uğrattık. Ayrıca onlar kıyamet gününde de Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılan, kovulan kimselerdendir. Nitekim Cenab-ı

Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Burada da kıyamet gününde de lanete tabi tutuldular. Kendilerine verilen bu vergi ne kötü vergidir!" (Hud, 11/99).

Firavun ve kavminin boğulmasından sonra Hz. Musa (a.s.) ile iman ordusu Tevrat'ın nuruna kavuşturulmuşlardır: "Şüphesiz ki biz ilk nesilleri helak ettikten sonra Musa'ya insanlar düşünsünler diye insanların basiretlerini açacak deliller, hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olarak Tevrat'ı verdik." Yani Allah, Firavun ve kavmini helak ettikten, onlardan önce gelen Nuh, Hud, Salih ve Lût kavimlerini helak ettikten sonra Allah kulu ve Rasulü Musa'ya Tevrat'ı indirmek suretiyle ihsanda bulundu. Bu kitabı hayatı aydınlatan, kalplere nur veren bir kaynak olması, hakla batılı ayırd etmesi için, sapıklık ve körlükten hidayete vesile olması, kendisine iman eden kimselere rahmet olması ve salih amellere irşad etmesi için; insanlar düşünsünler, bundan ibret alsınlar ve bu sebeple hidayete nail olsunlar diye indirdi.

İbni Cerir, İbni Ebî Hatim ve Bezzar'ın Ebu Said el-Hudrî'den (r.a.) mer-fu olarak rivayet ettikleri hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.) şöyle buyururlar: "Yeryüzüne Tevrat indirildikten sonra Cenab-ı Hak Musa'dan sonra maymun haline çevrilen kasaba halkı hariç ne yerden ne de gökten gelen bir azapla bir kavmi tamamen helak etmedi." Sonra da şu ayeti okudu: "Şüphesiz ki biz ilk nesilleri helak ettikten sonra Musa'ya kitabı verdik." (Kasas, 28/43).^[11]

Peygamberin Gönderilmesine Duyulan İhtiyaç, Hz. Muhammed'in (S.A.) Gönderilmesi

44- Biz Musa'ya o emri verdiğimiz zaman sen batı yönünde değildin. Bunu görenlerden de olmadın.

45- Fakat biz nice nesiller var etmiştik. Bunların üzerlerinden de nice yıllar geçmişti. (Ey Muhammed !) Med-yen halkı arasında bulunup da onlara ayetlerimizi okuyan sen değildin. Peygamberler gönderen ancak biziz.

46- (Ey Muhammed !) Biz (Musa'ya) nida ettiğimiz zaman sen Tur dağı tarafında değildin. Ancak senden önce kendilerine herhangi bir uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için Rab-binden bir rahmet olarak gönderil-din. Belki onlar bunu düşünürler

47- Eğer onlar işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir musibet geldiği zaman "Ey Rabbimiz !Bize peygamber gönderseydin de biz de senin ayetlerine uyup müminlerden olsaydık ya" diyecek olmasalardı... (peygamber göndermezdik).

Açıklaması

"Biz Musa'ya o emri verdiğimiz zaman sen batı yönünde değildin. Bunu görenlerden de olmadın."

Ey Muhammed! Allah Musa ile konuştuğu, ona risalet emrini vahyetti-ği, ona Tevrat levhalarını verdiği ve ondan ahit aldığı zaman sen Musa'nın bulunduğu yerin batı tarafında değildin. O anda orada bulunanlardan da değildin ki bunları bilip haber veresin.

Fakat peygamberliğine burhan olması için onun haberini sana bildirdik. Böylece sanki bu olaylar senin önünde meydana geliyor gibi geçmişlerin haberlerini naklediyorsun. Halbuki sen okuma-yazma bilmeyen "ümmî" bir kişisin. Bütün bunlar bu haber vermenin Allah Tealâ tarafından verilen bir vahiyle olduğuna delâlet etmektedir.

Cenab-ı Hak bu haberleri nakletmenin sebebini şöyle beyan etti: "Fakat biz nice nesiller var etmiştik. Bunların üzerlerinden de nice yıllar geçmişti." Yani geçmişlerden haber verilmesine ve Kur'an-ı Kerim'de vahyin yenilenerek indirilmesine sebep şudur: Hz. Musa'dan sonra pek çok ümmet gelip geçmiş, üzerlerinden uzun müddet geçmiştir. İlimler kaybolmaya yüz tutmuş şer'î hükümler değiştirilmiş, insanlar Allah'ın üzerlerindeki hüccetlerini ve önceki peygamberlere yaptığı vahyi yenilemek ve insanlara Allah'ın kendilerine gönderdiği risaleti beyan etmek için getirdik.

Nitekim bir başka ayet de şu şekildedir: "Ey Kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiği zamanda bize ne bir rahmet müjdecisi ne de bir azap habercisi gelmedi dememeniz için size apaçık beyanda bulunan elçimiz geldi. İşte size de rahmet müjdecisi ve azap habercisi geldi artık. Allah her şeye kadirdir." (Maide, 5/19).

Bu ayet mucizeye dikkat çekmektedir. Zira üzerinden yüzlerce yıl geçmiş bir kıssayı görmeden ve o olayları yaşamadan bunu haber vermek bu haberi veren kişinin -Allah Rasulü'nün- peygamberliğine açık delildir.

Bu delili te'yit eden benzer deliller de bundan sonraki ayetlerde belirtilmiştir:

1- "Medyen halkı arasında bulunup da onlara ayetlerimizi okuyan sen değildin. Peygamberler gönderen ancak biziz."

Ya Muhammedi Sen Şuayb (a.s.) hakkında onun kavmine söylediklerini ve kavminin ona söylediklerini haber verdiğinde, Medyen'de Şuayb (a.s.) kavmi arasında oturup onlara indirilen ayetlerimizi okuyan kimse olduğun için haber vermedin. Ancak sana bunları biz vahyettik. Seni insanlara rasul olarak gönderdik. Peygamberliğinin sıhhatine ve risaletinin doğruluğuna burhan olması için seni bu mucize ayetlerle destekledik. Vahiy haberi olmasaydı sen bunları bilemezdin ve hiçbir kimseye de hiçbir şeyi haber veremezdin.

2- "Biz (Musa'ya) nida ettiğimiz zaman sen Tur dağı tarafında değildin. Ancak sen önce kendilerine herhangi bir uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin. Belki onlar bunu düşünürler."

Ya Muhammedi Musa'ya nida olunduğu ve ona hitap edildiği zaman sen Tur dağı civarında da değildin ki bu haberin tafsilatını bilip insanlara anla-tasm.

Bu ayet daha önce geçen şu ayete benzemektedir: "Biz Musa'ya emir verdiğimizde sen Tur dağının batı tarafında değildin." Ancak burada önceki ayetten daha hususî bir sigâ ile nida ifadesiyle yani niyaz gecesini Hz. Musa'ya nida olup ilâhî kelâma muhatap olma olayına işaret edildi. [\[12\]](#)

Fakat biz sana öğretip haber verdik. Bu ve benzeri haberleri ihtiva eden Kur'anı sana indirdik. Seni daha önce hiç uyarılmamış bir kavmi -Arapları-eğer iman etmezler, putperestlik ve sapıklık üzerine devam ederlerse Allah'ın şiddetine ve azabına karşı uyarman için, senin Allah tarafından getirdiğin kitapla hidayeti bulsunlar ve saadet ehli olsunlar diye Allah tarafından kendilerine gönderilen kullara rahmet olarak gönderdik.

Tarihî olup sabit olan husus Hz. İsmail'den (a.s.) sonra Araplara hiçbir peygamberin gelmemiş olmasıdır. Hz. Musa ve Hz. İsa'nın peygamberliğine gelince bu sadece İsrailoğullarına has idi.

Cenab-ı Hak daha sonra Peygamberimiz (s.a.)'in gönderilmesi sebebini açıkladı:

"Eğer onlar işledikleri günahlar yüzünden başlarına bir musibet geldiği zaman: Ey Rabbimiz! Bize peygamber gönderseydin de, biz de senin ayetlerine uyup müminlerden olsaydık ya! diyecek olmasalardı peygamber göndermezdik. "

Yani insanlar ve dolayısıyla Araplar küfürlerine karşı bir azap musibeti isabet ettiği zaman onlar: "Ey Rabbimiz! Bize sahih itikad ve tevhidî, hayatın şer'î nizamını beyan eden bir peygamber gönderseydin, biz de tek Rab olarak sana iman etseydik ve şeriatinle amel etseydik." diyecek olmasalardı insanlara hiçbir peygamber göndermezdik.

Fakat biz onların üzerine hücceti ortaya koyacak, akide, ahlâk ve hayat düsturu

konusunda Rablerinin risaletini tebliğ edecek, mazeretlerini ortadan kaldıracak ve kendilerine hiçbir peygamber ve uyarıcı gelmedi diye delil ileri sürmelerini engelleyecek bir uyarıcı peygamber olarak seni gönderdik.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyuruyor: "Biz müjdeci ve korkutucu olarak peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah mutlak galiptir, sonsuz hikmet sahibidir." (Nisa, 4/165).

Sizler: "Bizden önce kitap yalnız iki topluluğa -Yahudi ve Hristiyanlara- indirildi. Biz ise onların okuduklarından kesin olarak gafil idik." dememeniz için; Ya da: "Bize de kitap indirilseydi mutlaka onlardan daha iyi hidayete ererdik dememeniz için (bu Kur'anı) indirdik, işte size Rabbinizden apaçık bir hüccet, bir hidayet ve rahmet gelmiştir.." (En'am, 6/156-157).

Bütün bunlar Allah'ın kullarına rahmetidir. Zira Allah önceden bir tebliğ olmaksızın hiçbir insana azap etmez. Mükellefiyet olmaksızın ve peygamber göndermeksizin hiçbir kimseye ceza vermez. [\[13\]](#)

Mekkelilerin Kur'anı Ve Peygamberimizin (S.A.) Peygamberliğini Yalanlamaları

48- Fakat onlara nezdimizden hak gelince: "Musa'ya verilen (kitap) gibi ona da verilseydi ya!" dediler. Onlar daha önce Musa'ya verilen kitabı inkâr etmemişler miydi? Onlar: 'Tevrat ve Kur'an birbirini destekleyen iki sihirdir.' demişlerdi. Biz hepsini inkâr ediyoruz, demişlerdi.

49- (Ey Muhammedi) De ki: Siz eğer sözüne sadık kimselerseniz, Allah nezdinde bu iki kitaptan daha doğru bir kitap getirin, ben de ona uyayım.

50- Eğer teklifini kabul etmezlerse, bil ki onlar sırf heva ve heveslerine uymaktadırlar. Allah'ın hidayetinden mahrum olarak kendi heva ve hevesine uyanlardan daha sapık kimdir? Şüphesiz ki Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.

51- Gerçekten biz düşünsünler diye onlara vahyi peşpeşe yetiştirdik.

Açıklaması

"Onlara nezdimizden hak (kitap) gelince: "Musa'ya verilen (kitap) gibi ona da verilseydi ya!" dediler."

Yani daha önce kendilerine hiçbir peygamber gelmeyen Mekkeliler küfür, cehalet ve sapıklık yolunda devam ederek ısrarla ve inatçılıkla şöyle dediler: "Musa'ya verilen asâ, nurlu el, bulutun gölge yapması, kudret helvası ve bildircin etinin indirilmesi, taştan suyun fışkırması gibi pek çok ayet ve mucizeler, ayrıca Firavun'a, kavmine ve İsrailoğullarına davası lehinde hüccet ve burhan olmak üzere Allah'ın Musa'nın elleriyle ortaya koyduğu göz kamaştırıcı ve hayret verici mucizeler... gibi bazı mucizeler de Muhammed'e verilseydi ya!" dediler.

Ancak bu sadece kuru bir inatçılık, kibirlilik ve imandan kaçma olayıdır.

"Onlar daha önce Musa'ya verilen kitabı inkâr etmemişler miydi?" Onların benzeri inatçı kişiler -Musa'nın zamanında ona verilen mucizeleri kabul etmeyenler- Musa'ya verilen bu muazzam mucizeleri inkâr etmemişler miydi? Kibirli ve inatçı kişilerin durumu daima böyledir.

"Onlar: Tevrat ve Kur'an birbirini destekleyen iki sihirdir demişler, biz hepsini inkâr ediyoruz, demişlerdi." Yani Mekke'deki o müşrikler: Kur'an ve Tevrat sihirdir, Muhammed ve Musa da yanıltma ve saptırma konusunda birbirleriyle işbirliği yapan, birbirlerini tasdik eden iki sihirbazdır; biz her ikisine de inanmıyoruz, getirdikleri kitapları da tasdik etmiyoruz." demişlerdi.

Cenab-ı Hak da onlara: "Öyleyse insanlık için daha doğru bir kitabı siz ortaya koyun." diyerek meydan okudu. Şöyle buyurdu:

"De ki: Siz eğer sözüne sadık kimselerseniz Allah nezdinde bu iki kitaptan daha doğru bir kitap getirin, ben de ona uyayım."

Yani: Ey Muhammed! Kavmine de ki: Eğer siz söylediğiniz veya iddia ettiğiniz şeylerde, hakkı reddettiğiniz, batıla yöneldiğiniz hususlarda sadık ve samimî iseniz Allah tarafından insanların hidayeti için Tevrat ve Kur'andan daha doğru, daha faydalı ve daha isabetli bir kitap getirin, ben de başkalarıyla birlikte ona uyayım. Bu ifade, onların Kur'anın benzerini getirmekten aciz kalacaklarına dikkat çekmektedir.

"Eğer onlar senin sözüne icabet etmezlerse bil ki onlar sırfheva ve heveslerine

uymaktadırlar." Yani onlar senin söylediğin şeyi kabul etmezler ve hakka uymazlarsa ve onlara teklifte bulunduğun Kur'an'a ve senin peygamberliğine iman esasını yerine getirmezlerse bil ki onlar bu batıl inançlarında hiçbir delil ve hüccet olmaksızın sadece heva ve heveslerine uymaktadırlar. Onlar bu halleriyle heva ve heves topluluğudurlar.

"Allah'ın hidayetinden mahrum olarak kendi heva ve heveslerine uyanlardan daha sapık kim vardır?" Yani nefsî arzusuyla hareket eden, Allah'ın kitabından alınmış bir hüccet olmaksızın şehvetlerine tabi olan, Allah tarafından isabetli bir delili bulunmayan kimseden başka hidayet ve hak yoldan ayrılan daha sapık kim vardır? Bu ayet inançlar hususunda taklitçiliğin batıl ve fasit olduğuna, mutlaka hüccet ve delil getirmenin gerekli olduğuna delâlet etmektedir.

"Şüphesiz ki Allah zalim kavmi doğru yola iletmez." Yani Allah şirk koşmaları, isyankârlık etmeleri, peygamberleri yalanlamaları ve nefsî arzulara tabi olmaları sebebiyle kendi nefislerine zulmeden kimseleri hakka ve hidayete muvaffak kılmaz. Bu hüküm bütün kâfirleri içine alan genel bir hükümdür.

Kur'an'ın parça parça indirilmesinin hikmetine gelince, bu konuda şöyle buyuruluyor:

"Gerçekten biz iyice düşünsünler diye onlara vahyi peşpeşe yetiştirdik." Yani biz Kureyşliler ve diğer insanlar Kur'an'da bulunan hayırları ve salahına dair hükümlere dikkat edip ibret alsınlar, Kur'an'a, onu indirene ve kendisine Kur'an indirilene iman etsinler, Kur'an'ın kendisinden önceki kitapların bazı hükümlerini tasdik edip bazı hükümlerini nesh ettiğini görsünler diye ilâhî hikmetin ve maslahatın delâlet ettiği şekilde, her asra ve zamana uygun olarak Kur'anı parça parça ve art arda indirdik. [\[14\]](#)

Ehl-i Kitaptan Bazı Gurupların Kur'an'a İman Etmeleri

52- Bundan önce kendilerine kitap verdiğimiz kimseler bu kitaba (Kur'an'a) da iman ederler.

53- Kendilerine (Kur'an) okunduğu zaman onlar: "Biz ona iman ettik. Şüphesiz o Rabbimizden indirilmiş bir haktır. Doğrusu biz ondan önce de müslümandık." derler.

54- İşte onlara sabırlarından dolayı mükâfatları iki kat verilir. Onlar kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcarlar.

55- Onlar boş (ve çirkin) bir söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Bizden emin olun, biz cahillerle olmak istemeyiz, derler.

Açıklaması

"Bundan önce kendilerine kitap verdiğimiz kimseler ona (bu kitaba) da iman ederler."

Yani Ehl-i Kitab'ın temiz ve saf olanlarından Yahudi ve Hristiyanlardan bir gurup kendi kitaplarının asıllarına uygun olduğu için ve bu kitapların Muhammed'i müjdelemesi ve bu kitaplarda onun gelişi ile ilgili vasıfların aynen ona uyması sebebiyle Kur'an'a iman ettiler.

"Bundan önce" ifadesi Kur'an'dan önce demektir. "Ona iman ederler" ifadesi Kur'an'a yahut Hz. Muhammed'e (s.a.) ya da her ikisini tasdik ederler demektir.

Bu ayetin benzeri ayetler çoktur: "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler bu kitabı tilâvet hakkını tam gözeterek okurlar. İşte ona iman edenler bunlardır." (Bakara, 2/121); "Gerçekten Ehl-i Kitab içinde Allah'a ve hem size indirilen kitaba hem Allah'a büyük saygı göstererek iman edenler vardır." (Al-i İmran, 3/199); "Bundan önce kendilerine ilim verilmiş olanlar bile kendilerine kitap okununca yüzüstü yere kapanarak secde ediyorlar ve şöyle diyorlardı: Biz Rabbimizi tenzih ederiz. Rabbimizin vaadi kesinlikle meydana gelecektir." (İsra, 17/107-108).

"Kendilerine -Kur'an- okunduğu zaman onlar: Biz ona iman ettik. Şüphesiz o Rabbimizden indirilmiş bir haktır. Doğrusu biz ondan önce de müslü-mandık, derler."

Yani onlara Kur'an okunduğu zaman onlar: "Biz onu tasdik ediyoruz. Biz bunun Rabbimiz tarafından indirilen güvenilir, doğru, hak kelâm olduğuna iman ettik. Bu Kur'an indirilmeden ya da Hz. Muhammed (s.a.) gönderilmeden önce de biz Allah'ı tasdik eden, O'nun birliğini kabul eden, O'nun emrine icabet eden ihlâslı müslümanlar idik." derler.

Bu ifade onların önceki peygamberlerin kitaplarında Hz. Muhammed'in (s.a.) geleceği müjdesini gördükleri için imanlarının çok eski olduğuna delildir. Cenab-ı Hak da onları büyük medihle övmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"İşte onlara sabırlarından dolayı mükâfatları iki kat verilir." Yani bu sıfatı taşıyanlara,

önce ilk kitaba -yani kendi kitaplarına- iman edip sonra da ikinci kitaba -yani Kur'an'a- iman eden bu kimselere iki iman üzerine sabredip sebat etmelerinin karşılığı olarak iki defa sevap vardır. Zira bu gibi bir şeye katlanma nefse ağır gelir. Ayrıca bu kimseler kavimlerinin eziyetine aldırış etmemişlerdir.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Allah size rahmetinden iki nasip verir.." (Hadid, 57/27). Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Musa el-Eşa-rî'den (r.a.) şu hadis rivayet edilmiştir: Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Üç kişi vardır ki onlara ecirleri iki defa verilir.

Ehl-i Kitap'tan olup önce peygamberine sonra bana iman eden; Hem Allah'ın hem de efendisinin emrini yerine getiren köle;

Bir cariyesi olup onu terbiye eden, terbiyesinde itina gösteren sonra da bu cariyeyi azad edip onunla evlenen kişi... Bunlara sevapları iki defa verilir."

İmam Ahmed, Ebu Ümame'den rivayet ediyor: Ben fetih günü Rasulul-lah'm (s.a.) bineğinin altında idim. Çok güzel bir söz söyledi. Şöyle demişti:

"Ehl-i Kitap'tan kim müslüman olursa onun ecri iki defa verilecektir. Bizim lehimize olan şeyler onların lehinedir. Bizim aleyhimize olan şeyler onların aleyhinedir."

Allah Tealâ önce imanla medhettikten sonra bedenî ibadet ve taatlerle senada bulundu: "Onlar kötülüğü iyilikle savarlar." Sonra da itaatler, fiiller ve güzel ahlâkla meşgul olmaları vasıflarını zikretti: "Onlar boş ve çirkin bir söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler."

"Onlar kötülüğü iyilikle savarlar." Yani kötülüğe kötülükle karşılık vermezler, affedici ve hoşgörülü olurlar.

"Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcarlar." Yani Allah'ın helâl rızıkından aile ve akrabalarına vacip nafakaları sarfeder-ler, farz olan zekâtı, müstehap olan sadakaları ve nafil sadakaları verirler.

"Onlar boş ve çirkin bir söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Bizden emin olun. Biz cahillerle olmak istemiyoruz." Yani onlar müşriklerden veya başkalarından rahatsızlık verici, sövme, yalanlama gibi boş söz, seviyesiz bir söz duydukları zaman bu sözü söyleyenlerden yüz çevirirler, onlarla birlikte olmazlar, onlarla beraber hareket etmezler. Bilâkis Cenab-ı Hakkın buyurduğu gibi davranırlar: "Boş sözle karşılaştıkları zaman ilgilenmeden oradan geçerler." (Furkan, 25/72).

Kendilerine, bir beyinsiz muhatap olup da uygun olmayan ifadelerle konuşursa onlar: "Bizim amellerimiz bize aittir. Bunların sevap ve cezasından biz sorumluyuz. Sizin amelleriniz sizindir ve yükümlülüğü de size aittir. Biz size karşılık vermeyiz. Siz saldırmazlık ve vedalaşma selâmıyla selâmette kalın. Emin olun." derler. Ya da: "Allah içinizde bulunduğunuz durumdan sizleri selâmete çıkarsın. Biz cahillerin yoluna uymak istemeyiz. Bunu arzu etmeyiz. Bu yolda olanlarla beraber olamayız. Biz iyi sözü tercih ederiz. Kötü söze misliyle karşılık vermeyiz." derler.

Bu ayetin benzeri şudur: "Onlara -Rahman'ın mümin has kullarına- cahiller sataştığı zaman: Selâmette olun, derler." (Furkan, 25/63).

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Selâmün aleyküm" ibaresi müminlerin arasında selamlaşmadır, cahillere karşı da tahammül etme alâmetidir.

Muhammed b. İshak Sîretinde rivayet ediyor: Rasulullah (s.a.) Mekke'de iken Habeşistan'da onun çıktığı haberini duyan Hristiyanlardan yirmi veya yirmiye yakın kişi Mekke'ye geldiler. Onunla birlikte oturdular, konuştular, sorular sordular. Kureyş'ten bazıları da o sırada Kabe'nin etrafındaki meclislerindeydiler. Onların Peygamberimiz'e (s.a.) sormak istedikleri bütün sorular bitince Efendimiz (s.a.) onları imana davet etti ve onlara Kur'an okudu.

Bu zatlar Kur'an'ı dinleyince gözleri yaşla doldu. Sonra da Allah'ın davetine icabet edip iman ettiler. Hz. Peygamber'i tasdik ettiler. Kitaplarında onun hakkında bildirilen vasıfları onun üzerinde aynen gördüler.

Efendimiz'in (s.a.) yanından kalktıkları zaman Ebu Cehil b. Hişam bir gurup Kureyşli ile birlikte önlerine geçti. Onlara hitaben:

- Allah sizi pişman eylesin ey cemaat! Sizin dininizden olup sizi buraya gönderenler sizi bu adamın haberini öğrenmek için gönderdiler. Siz, onunla birlikte oturup yeterli bilgi almakla yetinmediniz. Dininizden ayrıldınız. Onun söylediklerini tasdik ettiniz. Biz sizden daha ahmak heyet bilmiyoruz, dediler.

Onlar da Kureyşlilere şöyle dediler: Bizden emin olun. Selâmette kalın. Biz size cahilce muamele etmeyiz. Şu anda yürüdüğümüz yol bizim, sizin bulunduğunuz yol sizin olsun. Biz kendimiz için hiçbir hayırdan mahrum kalmak istemeyiz.

Rivayete göre, bu kimseler Necran halkından olan Hristiyanlardır. [\[15\]](#)

Müşriklerin Bazı Şüphelerine Verilen Cevaplar

56- (Ey Muhammedi) Şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir. O hidayete erecekleri çok iyi bilir.

57- İman etmeyenler: "Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yerimizden, yurdumuzdan oluruz." dediler. Biz onları nezdimizden bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği emin harem bölgesine yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

58- Biz refah içinde şımarıp azgınlaşan nice ülkeleri helak ettik. İşte onların geride bıraktıkları yerleri! Kendilerinden sonra bu yerlerin pek azında oturulmuştur. Oralara hep biz varis olmuşuzdur.

59- Senin Rabbin ana merkezine ayetlerimizi okuyan bir peygamber göndermeden hiçbir ülkeyi helak etmiş değildir. Biz ancak halkı zalim olan ülkeleri helak ederiz.

60- Size verilen her şey dünya hayatının geçici malı ve süsüdür. Allah nez-dindekiler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hiç düşünmez misiniz?

61- Kendisine mutlaka kavuşacağı güzel bir vaadde bulunduğumuz kimse ile dünya hayatında imkân içerisinde yaşadığımız ve sonra kıyamet günü azap için huzurumuza getirilecek olan kimseler hiç bir olur mu?

Açıklaması

"Şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir. O hidayete erecekleri çok iyi bilir."

Yani Ey Muhammedi Şüphesiz ki sen hidayete ermesini, hidayete muvaffak kılınmasını arzu ettiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Bu sana ait değildir. Senin üzerine düşen sadece tebliğ etmektir. Dilediği kimseyi hidayete erdirmek ve o kimsenin kalbine nur vermek ve bununla onu ihya etmek suretiyle gönlünü İslâm'a açmak şeklinde hidayete nail kılabilecek olan sadece Allah'tır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyuruyor: "Ölü bir kimse iken kendisini dirilttiğimiz, ona insanların arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimse, içinden çıkamaz bir halde karanlıklarda kalan kişi gibi olur mu?"(Enam, 6/122).

Sonsuz hikmet O'na aittir. Hidayete müsait ve lââyık olanları en iyi bilen Rabbidir. Onlar hidayete lââyık oldukları için onları hidayete erdirir. Azgınlığa lââyık olanları da en iyi bilen Odur. Onlar da buna lââyık oldukları için bu gibi kimselere hidayet nasip etmez.

Bu ayetle murad edilen mana kavmini hidayete erdirme imkânı bulamayan Rasulullah'ı teselli etmektir.

Dikkat çeken bir husus bu ayetin zahirinde Ebu Talib'in kâfir olduğuna bir delilin bulunmamasıdır. Lâkin Buharî ve Müslim'in Sa/wMerinde sabit olan husus -daha önce beyan ettiğim gibi- bu ayetin Peygamberimiz'in amcası Ebu Talib hakkında nazil olduğu hususudur.

Zeccac diyor ki: Bütün müslümanlar bu ayetin Ebu Talib hakkında nazil olduğu hususunda icma etmişlerdir. Ebu Talib ölüm döşğinde:

- Ey Abdi-i Menaf oğulları! Muhammed'e itaat edin ve onu tasdik edin ki kurtuluşa eresiniz ve ilâhî irşada erişesiniz, dedi.

- Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) ona hitaben:

- Amca! Onlara nefislerine iyilikle, hayırla davranmalarını tavsiye ediyorsun ama kendi nefisine karşı böyle davranmıyorsun, dedi. Ebu Talib:

- Benden ne istiyorsun, yeğenim? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- Senden sadece bir tek kelimeyi söylemeni istiyorum. Zira sen dünya günlerinden en son günü yaşıyorsun. Senin "Lâ ilahe illallah" demeni istiyorum ki Allah Tealâ nezdinde sana bu kelime ile şahadet edeyim, dedi. Ebu Talib:

- Yeğenim, ben senin doğru sözlü olduğunu gayet iyi biliyorum ama halkın: "Ölüm esnasında korktu da bunu söyledi." demelerinden hoşlanmıyorum. Benden sonra sana ve amcalarına karşı hakaret ve küfürsözler söyleyeceklerini bilmesem bunu söyledim. Sende gördüğüm şiddetli arzu ve iyilikseverlik sebebiyle şu ayrılık anında senin gözünü aydın kılar, böylece seni sevindirirdim. Fakat ben büyüklerim Abdülmuttalib, Haşim ve Abdi-i Menafin dini üzerine öleceğim." dedi.

Kurtubî diyor ki: Doğru olan şöyle denilmesidir: Müfessirlerin büyük çoğunluğu bu

ayetin Peygamberimiz'in (s.a.) amcası Ebu Talib hakkında nazil olduğu hususunda icma ve ittifak etmişlerdir. Bu, Buharî ve Müslim'in açık ifadeleridir.

- Bu ayetin bir benzeri de şu ayetlerdir: Onları hidayete ordirmek senin üzerine borç değil. Ancak hidayeti kime dilerse ona verir." (Bakara, 2/272); "Sen ne kadar hırs göstersen yine insanların çoğu iman edici değildirler."

Kısaca: -Razî'nin zikrettiği gibi- zorlama ve icbar manasında hidayete erdirme caiz değildir. Çünkü Allah Tealâ tarafından mükellefe bu çeşit bir hidayet verilmesi onun şanına lâıyk değildir, çirkindir. Çirkin olanı yapmak ise bilgisizlik ya da buna ihtiyaç duyma sebebiyle olur. Bu da imkânsızdır. İmkânsız olanın gerekli olması da imkânsızdır. Bunun Allah için düşünülmesi de muhaldir, imkânsızdır. Muhal ve imkânsız olanın ilâhî iradeye bağlanması ise caiz değildir. [\[16\]](#)

Cenab-ı Hak daha sonra müşriklerin Hz. Peygamber'e iman etmemeleri hususundaki şüpheleri ve ileri sürdükleri çürük bahaneleri, asılsız mazeretleri bildirerek şöyle buyurdu:

"İman etmeyenler: Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yerimizden, yurdumuzdan oluruz, dediler."

Yani müşrikler: "Biz senin getirdiğin hidayet yoluna tabi olur, etrafımızdaki müşrik Arap kabilelerine muhalefet edersek bize eziyet etmelerinden ve bizimle savaşmalarından korkuyoruz, nerede bulunursak bulunalım bizi yakalamalarından, yurdumuzdan çıkarmalarından korkuyoruz." dediler.

Cenab-ı Hak da onların bu şüphelerine şu şekillerde cevap verdi:

1- Harem bölgesinin emniyete kavuşturulması: "Biz onları nezdimizden bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği emin harem bölgesine yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bunu bilmezler."

Yani onların bu itirazları yalan ve batıldır. Çünkü Allah Tealâ onları emin bir beldeye, var olduğu andan itibaren muazzam ve emniyet içindeki harem bölgesine yerleştirmiştir. Onların küfürleri ve şirklerine rağmen bu harem bölgesi onlar için emniyetli olursa müslüman olup hakka tabi olurlarsa nasıl emniyetli, güvenli bir yer olmaz?

Mekke Haremi'nin hususiyetlerinden biri Cenab-ı Hak tarafından bir rızık lütfü olarak her taraftan ticaret eşyalarının, başka beldelerdeki meyve ve ürünlerin o bölgeye taşınmasıdır. Fakat onların çoğu hayır ve saadet bulunan şeylere dikkat etmeyen, ibadete daha lâıyk olanı bilmek ve ondan başkasına ibadet etmeyi terk etmek için düşünmeyen bilgisiz kimselerdir.

2- Ümmetlerin helak edilmesinin hatırlatılması: "Biz refah içinde şıma-rıp azgınlaşan nice ülkeleri helak ettik, işte onların geride bıraktıkları yerleri! Kendilerinden sonra bu yerlerin pek azında oturulmuştur. Oralara hep biz varis olmuşuzdur."

Yani Mekke halkından olan ve nimetlerin yok olmasından korkarak iman etmeme mazeretini ileri süren bu kimseler şunu iyi bilsinler ki asıl iman etmemek nimetleri ortadan kaldıran husustur. Çoğunlukla Allah halkı imanı reddeden, inkâr eden, haddi aşan, tuğyana sapan, şirretlik yapan, Allah'ın nimetlerine ve O'nun bol rızıklarma karşı nankörlük eden pek çok kasabayı helak etmiştir. Bu kimselerin yerlerinde, tavanlar başlarına yıkılmıştır. Buralarda pek az müddetle geçici olarak kalanlar dışında hiçbir kimse oturmamaktadır. Buralarda yoldan geçenler bir gün veya daha az bir müddet kalmaktadırlar. Buralara varis olan sadece Allah olmuştur. Çünkü buralar harap bir hale dönüşmüştür. Buralarda onlara halef olacak kimse kalmamıştır. Arkasında bıraktığı mala sahip olacak bir kimse bulunmuyorsa bu çeşit mal-mülk için: "Bu Allah'ın mirasıdır" denilir. Çünkü kâinatın hakikî sahibi ve mahlûkatın yok olmasından sonra ebedî ve baki olacak olan Allah'tır.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Allah bir kasabayı misal olarak verdi. Bu kasaba korkudan emin huzurlu idi. Rızık da kendisine her bir yandan bol bol geliyordu. Fakat o kasaba Allah'ın nimetlerine nankörlük etti de Allah da ona işmelekte ısrar ettikleri (kötülükleri) yüzünden açlık ve korku elbisesini giydirip acılar tattırdı." (Nahl, 16/112).

Daha sonra Allah Tealâ azabı indirmek hususundaki adaletini bildirerek şöyle buyurdu: "Senin Rabbin ana merkezine ayetlerimizi okuyan bir peygamber göndermeden hiçbir ülkeyi helak etmiş değildir. Biz ancak halkı zalim olan ülkeleri helak ederiz."

Yani bir ülkenin aslına, başşehrine veya merkezine kendilerine Allah'ın varlığına, birliğine ve sadece O'nun lâyük olduğuna delâlet eden ayetleri beyan eden bir "rasul" göndermedikçe o ülkeyi veya o şehri içindeki halkıyla birlikte helak etmek Rabbinin âdeti ve sünneti değildir. Zira böylece o ülke halkının bilgisizlik gibi bir hüccetleri ya da hakkı bilmemek gibi bir mazeretleri kalmayacaktır. Helak edilecek kimseler üzerlerine hüccet ikame edildikten sonra helak edilecektir. Allah peygamberleri ve ayetleri yalanlamak sebebiyle nefislerine zulmeden kimselerden başka mahlûkatmdan hiçbir kimseyi ve hiçbir ülke halkını helak etmeyecektir.

Bu Allah'ın mahlûkatı hususundaki adaletine delildir. Dolayısıyla beyan ve tebliğ yapılmadan ceza yoktur, ayrıca iman edenler için helake uğrama yoktur. Ceza ve helak etme ancak haksızlık, masiyetlere bulaşma, en büyükleri Allah Tealâ'ya şirk koşma olan günah ve münkerleri işleme durumunda olabilir.

Bu ayetin pek çok benzerleri de vardır. Bunlardan biri şu ayettir: "Biz bir peygamber göndermeden hiçbir kimseye azap edecek değiliz." (İsra, 17/15).

Bu ayette Ümmül-Kura'ya (Mekke'ye) gönderilen ümmî peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.) Arap-Acem bütün herkese, her ülkeye gönderilmiş olduğuna delil vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Ümmül-Kura (Mekke) ve çevresinde bulunanları uyarman için..." (Şûra, 42/7).

"De ki: Ey insanlar!. Ben sizlere hepinize Allah'ın elçisiyim." (A'raf, 7/158);

"Bununla sizi ve bu davetin ulaştığı kimseleri uyarmam için..." (En'am, 6/19).

3- Dindarlık ya da iman etme dünya menfaatlerini zayi etmez: "Size verilen her şey dünya hayatının geçici malı ve süsüdür. Allah nezdindekiler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hiç düşünmez misiniz?"

Yani dünya ve dünyada bulunan her çeşit ziynet, süs ve dünya malı Allah'ın salih kulları için ahiret yurdunda hazırladığı menfaatler ve nimetlere nispetle fani ve önemsizdir. Ey insanlar! Size verilen mal, evlât, ziynet ve süsler sadece geçici dünya malı ve yok olmaya mahkûm ziynet olup Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Bu dünya nimetleri ahiret nimetleriyle kıyas edildiği zaman yok olmaya mahkûm, değersiz şeylerdir. Ahiret nimeti bakidir ve dünyanın geçici nimetlerinden daha hayırlıdır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sizin yanınızdakiler tükenir. Allah'ın nezdinde olan ise bakidir." (Nahl, 16/96);

"Allah'ın nezdinde olan (mükâfat) müttakiler için daha hayırlıdır." (Âl-i İmran, 3/198);

"Doğrusu siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Halbuki ahiret daha hayırlı ve daha devamlıdır." (A'lâ, 87/16-17).

Yine Rasulullah (s.a.) sabit olan hadislerinde: "Allah'a yemin olsun ki, ahiretin yanında dünya hayatı sizden birinizin parmağını denize daldırıp da parmağıyla alabildiği su kadardır." buyuruyor.

Dünyayı ahiretin önüne geçirenler hiç akıllarını kullanıp düşünmezler mi? Fani hayatı baki hayata tercih edenler hiç ibret almazlar mı? Dikkat edin. İnsan kendisi için hayırlı ve sürekli olanı tercih etme hususunda düşünsün, kendisine isabet eden serleri de terk etsin.

Allah Tealâ daha sonra bu manayı te'kit etmek üzere şöyle buyurdu:

"Kendisine mutlaka kavuşacağı güzel bir vaadde bulunduğumuz kimse ile dünya hayatında imkân içerisinde yaşadığımız ve sonra kıyamet günü azap için huzurumuza

getirilecek kimseler hiç bir olur mu?"

Yani insanın Allah nezdinde olan ecir ve mükâfatının dünya ziynetinden daha üstün ve tercihe değer olduğunu anlaması için insan bir karşılaştırma yapsın. Bu karşılaştırmaların şekli şöyledir: Allah'ın kitabına iman eden, Allah'ın salih amellere cennet ve bol nimetle karşılık vermesini ve Allah'ın vaadini tasdik eden kimse ile Allah'ın huzuruna çıkmayı, Allah'ın vaadini ve vaîdini yalanlayan kâfir kimse bir olur mu? Bu inançsız kimse dünya hayatında pek az gün kalıp sonra kıyamet günü cehennem ateşinde azaba uğrayanlardan biri olacaktır.

Onların: "Biz dünya menfaatlerinin yok olmasından korkarak dini terk ettik." sözleri hata olup doğru bir söz değildir. Zira din bu menfaatleri yok etmez. Bu dünya menfaatleri Allah'ın nazarında çok önemsizdir. Dünyayı tercih etmek ahiret menfaatlerini yok edecek, ahirette daimî cezaya sebep olacaktır. [\[17\]](#)

Kıyamet Gününde Müşriklerin Sorulacak Üç Soruyla Susturulması

62- O gün Allah onlara nida edecek ve: "Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz nerede?" diyecektir.

63- O gün aleyhlerindeki hüküm kesinleşen kimseler: "Ey Rabbimiz! İşte azdırdıklarımız, kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlardan uzaklaşıp sana geldik. Zaten onlar bize tapmıyorlardı, derler."

64- Onlara: "(Bana) koştüğünüz ortaklarınızı çağırın" denir. Onlar da çağırırlar. Fakat çağırdıkları şeyler onlara cevap vermezler. Azabı görürler ve "Keşke dünyada hidayet üzere olsaydık." derler.

65- O gün Allah müşriklere nida eder ve: "Gönderilen peygamberlere ne cevap verdiniz?" der.

66- O gün onların haber kaynakları körelir. Artık birbirlerine de hiçbir şey sormazlar.

67- Kim şirkten vazgeçip iman eder ve salih amel işlerse kurtuluşa erenlerden olması umulur.

Açıklaması

Allah Tealâ kıyamet günü müşrik kâfirlere yapılacak azarlamayı bildiriyor. O gün onlara nida edilecek ve kendilerine şu üç soru yöneltilecektir:

1- Sahte ilâhların yardımı hakkında soru: "O gün Allah onlara nida edecek ve benim ortaklarım olduklarını iddia ettiğiniz şeyler nerede¹? diyecektir."

Yani: Ey Rasul! O gün Hak Tealâ o müşriklere nida edecek ve onlara şöyle diyecektir: Sizin dünyada kendilerine taptığınız melek, cin, yıldız, put, heykel ve insan gibi sahte ilâhlar, benim ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz sahte tanrılar nerede? Onlar size şefaath edecekler mi? Size yardım edecekler mi?

Bu sorudan maksat küçümsemek, tahkir etmek, horlamak ve kınamaktır. Onların vereceği hiçbir cevap yoktur. Zira onlar kıyamet günü dünyada iken içinde buldukları durumun batıl ve yanlış olduğunu öğrenecekler, tevhid ve peygamberliğin doğruluğunu zarurî olarak idrak edeceklerdir.

Bu ayetin benzeri şudur: "Andolsun sizi ilk defa yarattığımız gibi yapayalnız teker teker huzurumuza gelmişsinizdir. Size ihsan ettiğimiz şeyleri de sırtlarınızın arkasına bırakmışsınızdır. İçinizde kendileri gerçekten ortakları olduğunu boş yere iddia ettiğiniz şefaathçilerinizi de şimdi yanınızda görmüyoruz. Andolsun aranızdaki (bağ) parça parça kopmuştur. Haklarında kuru zan beslediğiniz şeyler sizden ayrılıp gitmiştir." (En'am, 6/94).

Cenab-ı Hak daha sonra dalâlet liderleri ve küfür davetçilerinin cevabını zikrederek şöyle buyurdu: "O gün aleyhlerinizdeki hüküm kesinleşen kimseler: Ey Rabbimiz! işte azdırdıklarımız, kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Biz onlardan uzaklaşıp sana geldik. Zaten onlar bize tapmıyorlardı, derler."

Yani o gün aleyhlerindeki: "Ben yemin olsun ki cehennemi insan ve cinlerle dolduracağım." (Secde, 22/13) hükmünün gereği sabit olan, bunun neticesi üzerlerinde kesinleşen ve artık kendileri için vaîd gerekli olan dalâlet önderleri ve küfür davetçileri şöyle diyeceklerdir: Ey Rabbimiz! Bize tabi olan ve imana karşı küfrü tercih eden o kimselerin sapıklıkları kendi tercihleri ile olmuştur. Bizim sapıklığımız da bizim tercihimizle olmuştur. Zira bizim sapıklığımız ve onları saptırmamız zorla ve icbarla olmamıştır. Bilakis bu inanç ve amellere teşebbüs ettikleri zaman onlar hür ve tercih hakkına sahip kimselerdi. Bununla anlatılmak istenen şudur: Onların sapıklıklarının sorumluluğu bize

değil, onlara aittir.

Biz onlardan, onların inançlarından ve amellerinden, onların tercih ettikleri küfür ve isyandan uzaklaşıp sana geldik. Onlar gerçekte bize tapmıyorlar, sadece kendi nefsi arzularına tapıyorlar ve şeytanlarına itaat ediyorlardı. Bu mabudlar kendilerine tabi olanları saptırdıklarına, onların da kendilerine uyduklarına şahit oldular. Sonra da onların kendilerine tapmalarından uzak olduklarını ilân ettiler.

Bu Cenab-ı Hakk'ın şu ayetlerde buyurduğu gibiydi: "Onlar kendileri için izzet ve kuvvet olsunlar diye Allah'tan başka sahte tanrılar edindiler. Hayır, öyle değil. O tanrılar onların tapmalarına küfredecekler, onların aleyhine düşman olacaklar." (Meryem, 19/81-82);

"Allah'ı bırakıp da kendisine kıyamete kadar cevap veremeyecek kişiye tapmakta olan kimseden daha sapık kimdir? Halbuki bunlar onların tapmalarından da habersizdirler." (Ahkaf, 46/5-6);

"O zaman arkalarından uyulup gidilenler kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşmıştır. O azabı görmüşlerdir. Aralarındaki ipler de parçalanıp kopmuştur." (Bakara, 2/166).

2- Sahte tanrıların azabı reddetmek için verdikleri cevabın sorgulanması:

"Onlara: Koştuğunuz ortaklarınızı çağırın, denir. Onlar da çağırırlar. Fakat çağırdıkları şeyler onlara cevap vermezler. Azabı görürler ve keşke dünyada hidayet üzere olsaydık, derler."

Yani Allah'a şirk koşanlara şöyle denir: Dünya hayatında umduğunuz gibi sizi içinde bulunduğunuz durumdan kurtarmayı vaad eden tanrılarınızı çağırın. Son derece hayret ve dehşetle tanrılarını çağırdılar. Ancak bu sahte tanrılar cevap vermekten âciz kalarak bu nidaya cevap vermediler. Onlar hiç şüphesiz cehenneme atılacaklarını kesin olarak anladılar. Kendilerini kuşatan azabı gördükleri zaman keşke dünyada iken hidayete eren müminlerden olsaydık diye arzu ettiler. Buna göre "lev" edatının cevabı mahzuftur. Yani onlar azabı gördükleri zaman keşke dünyada hidayete tabi olsaydık, diye temenni ettiler.

Bu ayetin benzeri şudur: "O gün Allah şöyle der: Bana iddia edip kattığınız ortakları çağırın. İşte onları çağırmışlar, fakat bunlar kendilerine cevap vermemişlerdir. Biz onların aralarına bir uçurum koymuşuzdur. Günahkârlar ateşi görmüşler de onun içerisine düşenlerin kendileri olduklarını anlamışlar, (fakat) ondan savuşacak bir yer bulamamışlardır." (Kehf, 18/52-53).

Bu sorudan maksat kendilerinden beklenen fayda ve menfaati veremeyecek kimseleri çağırılmaları sebebiyle azarlama, tehdit ve insanların huzurunda rezil olmaktır. Onlar bu

sahte ilâhları çağırırlarsa onlardan yardım konusunda hiçbir cevap alamayacaklardır. Onlara verilecek azap kararlaştırılmış, sabit bir durumdur. Bu soruda şirk ve dünyadaki hurafelere karşı ihtar ve red yapılmaktadır.

3- Tevhid ve peygamberlere icabet etmek hakkında sorulan soru:

"O gün Allah müşriklere nida eder ve gönderilen peygamberlere ne cevap verdiniz? der."

Yani o gün Allah Tealâ müşriklerin kendilerine gönderilen peygamberlere verdikleri cevabı almak için onlarla olan durumlarının nasıl olduğunu ve davet edildikleri tevhide karşı cevaplarının ne olduğunu bilmek için müşriklere nida eder.

Bu tıpkı kula kabrinde: "Rabbin kim?", "Peygamberin kim?", "Dinin ne?" gibi sorularının sorulması gibidir. Mümine gelince, mümin Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şehadet eder. Kâfir ise: "Bilmiyorum." der. Kıyamet gününde kâfirin sükûtta başka hiçbir cevabı yoktur. Bu ifadede peygamberliğin ispatı, Allah'ın birliğinin ilânı, put ve benzeri sahte ilâhlardan uzak olduğunun ilânı söz konusu edilmektedir.

"O gün onların haber kaynakları körelir. Artık birbirlerine de hiçbir şey soramazlar."

Yani hüccetler onlara gizli kalır, kıyamet günü kendilerini savunma şekillerinden mahrum kalırlar. Sükût etmek mecburiyetinde kaldılar. Kendilerini kaplayan dehşet ve şaşkınlık sebebiyle ve bütün insanlar -hatta peygamberler- haberlerden mahrum olma ve cevap vermekten aciz kalma hususunda eşit oldukları için zor meselelerde insanlara soru sorulduğu gibi birbirlerine soru soramazlar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O gün Allah bütün peygamberleri toplayıp da: "Size verilen o cevap nedir?" diyecek. Onlar da: "Bizim hiçbir bilgimiz yok. Şüphesiz gaybleri hakkıyla bilen sensin." diyeceklerdir." (Maide, 5/109).

Peki bu sapıklara karşı senin kanaatin nedir? Onların hüccetleri "haberler" olarak adlandırılmıştır. Çünkü bunlar onların vereceği haberler niteliğindedir.

Allah Tealâ müşriklerin karanlık durumlarını ve azarlanmalarını beyan ettikten sonra tevbe ve küfürden uzak olmayı teşvik etmek üzere tevbe edenlerin durumlarını zikretti:

"Kim şirkten vazgeçip tevbe eder, iman eder ve salih amel işlerse kurtuluşa erenlerden olması umulur."

Yani müşriklerden tevbe edenler, Allah'ı ve Allah'ın birliğini tasdik edenler ve Allah'a ihlâsla ibadet edenler, peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.) iman edenler ve dünyada farzlar v.b. salih amel işleyenler kıyamet günü cennette Allah'ın rızasını ve nimetini kazanacak ve kurtuluşa erecek kimselerdir.

"Asâ" kelimesi Allah tarafından kullanıldığında "muhakkak" manasındadır. Zira bu hiç şüphesiz ki Allah'ın lütfü ve minnetiyle meydana gelmiştir.

Ancak "asâ" kelimesi kul tarafından kullanıldığında kurtuluş ve talep edilenin elde edilmesi ümid ve beklentisiyle "umulur ki" anlamındadır. [\[18\]](#)

Tercih Hususunda Mutlak Hak Sahibi Olan Şükür Ve İbadete Yegâne Lâyık Olan Kimsedir

68- Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların tercih etme hakkı yoktur. Allah noksan sıfatlardan münezzehtir, ve onların kendisine ortak koştukları şeylerden çok çok yücedir.

69- Rabbin onların kalplerinin gizlediği şeyleri ve kendilerinin açığa vurdukları şeyleri çok iyi bilir.

70- O kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. Dünyada da ahirette de hamd O'na mahsustur. Hüküm yalnız O'nundur. Siz ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçme hakkı yoktur. Allah onların koştukları ortaklardan münezzehtir."

Yani Allah Tealâ yaratma ve seçme hususunda kendisinin hiçbir ortak veya eş kabul etmeksizin yegâne hakka sahip olduğunu bildirmektedir. Ayetin manası şudur:

Ey Muhammed! Ey bu ayetleri duyanlar! Senin Rabbin dilediğini yaratma ve dilediğini tercih etme hususunda mutlak hak sahibidir. O ne dilerse olur, O neyi dilemezse olmaz. Hayrı ve şerriyle bütün işler O'nun elindedir. Bunların dönüşü sadece Onadır. Risaleti eda etmek için bazı kimseleri O tercih eder. Bu görevi eda etmek için melekler ve insanlardan elçiler seçer. Şefaathusundaki hakkını dilediğine bağışlar. Yarattığı kimselerden bir kısmına diğerlerinden farklı bazı özellikler verir.

Ne müşriklerin ne de başkalarının herhangi bir şeyi seçme, tercih etme hakkı ya da meselâ: "Bu Kur'an şu iki kasabadan büyük bir adama indiril-seydi ya!" (Zuhruf, 43/31) deme hakları yoktur. Müşrikler bu iki kişinin ya Velid b. Mugire ya da Taif reisi Urve b. Mes'ud es-Sekafî olduğunu söylemektedirler.

68. ayetteki "mâ kâne" kelimesindeki "mâ" İbni Abbas ve başka müfessirlerden nakledildiği gibi nefy (olumsuzluk) edatıdır. Zira bu makam Allah Tealâ'nın yaratma, takdir ve tercih etme hususunda tek ve yegâne varlık olduğunu ve bu konuda O'nun hiçbir benzeri olmadığını beyan etme makamıdır. Bu sebeple Allah Tealâ kendi zatının hakimiyeti hususunda herhangi bir kimsenin kendisiyle yarışmasından münezzehtir. Yani Allah müşriklerin şirk koşmasından çok yücedir. Hiçbir şey yaratamayan ve hiçbir şey tercih edemeyen putlar ve benzeri ortaklardan herhangi birinin tercih etme ve yaratma hususunda Allah'la yarışması imkânsızdır.

Cenab-ı Hak daha sonra yaptığı seçim ve tercihin sabit ve sahih ilme dayandığını beyan etti: "Rabbin onların kalplerinin neyi gizlediğini ve kendilerinin neyi açığa vurduğunu çok iyi bilir." Yani ey Allah'ın yarattığı kul! Senin Rabbin Onların gönüllerinin gizlediğini, vicdanlarının Rasulullah'a (s.a.) karşı taşıdığı hile ve desiseleri ve O'na karşı düşünülen düşmanlığı gayet iyi bilir. Gayet tabî bütünü mahlûkatının açıktan yaptıkları şeyleri de gayet iyi bilir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "İçinizden sözünü gizleyen kimse ile bunu açığa vuran kimse, ya da geceleyin gizlenen kimse ile gündüz yoluna devam eden kimse (O'nun ilminde) eşittir, birdir."(Ra'd, 13/10).

Bu, mutlak ve her şeyi kaplayan ilim ve ulûhiyet hususiyetlerine sahip, yegâne ilâh olan Allah tarafından sadır olmaktadır. Allah şöyle buyurmaktadır: "O kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır." Yani ulûhiyet vasfıyla tavsif olan tek varlık O'dur. O'ndan başka hiçbir mabud yoktur. Dilediğini yaratan ve dilediğini seçen O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O her şeyi bilen ve her şeye kadir olandır.

Bu ayette Allah'ın mümkün olan her şeye kadir olduğuna, bilinecek her şeyi gayet iyi bildiğine, bütün noksanlıklardan ve belâlardan münezzehtir olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunun için O hamd ve şükre lâayık olan tek varlıktır: "Dünyada da ahirette de hamd O'na mahsustur." Yani hamd, şükür ve ibadete lâayık olan sadece Allah Tealâ'dır. O dünya ve ahirette yaptığı her şeyde övgüye lâayık olandır. Çünkü O adaleti ve hikmetiyle nimetleri

lütfeder ve mahlûkatına bol hayır bahşeder.

"Hüküm yalnız O'nundur. Siz ancak O'na döndürüleceksiniz." Yani her şeyde etkili ve geçerli olan karar yalnız O'na aittir. O'nun hükmünü kaldıracak hiçbir kimse yoktur. O kullarının üzerinde ezici bir kuvvet ve kudrete sahiptir. O çok merhametli ve çok lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır. Bütün mahlûkat kıyamet günü ancak O'na dönecektir. Her amel eden kimseye hayır ve şer yaptığı ameliyle karşılık verecektir. Yerde ve gökte hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Bu ayette isyankârlar için son derece tehdit ve korkutma, itaatkârlar için son derece kalbi takviye edici ifade vardır. Dolayısıyla adalet terazisi bozulmayacaktır. Allah iyi amel işleyen kullarını itaatlerine karşılık mükâfatlandırarak, isyankârları isyanlarına karşılık cezalandıracaktır. [\[19\]](#)

İlâhî Azamet Ve Hakimiyet Delilleri Ve Müşriklerin Tekrar İlam Edilmeleri

71- (Ey Muhammed!) De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer Allah geceyi kıyamet gününe kadar sürekli kılsa, Allah'tan başka hangi ilâh size bir ışık getirebilir? Siz hiç dinlemez misiniz?"

72- De ki: "Söyleyin bakalım! Eğer Allah gündüzü kıyamet gününe kadar sürekli kılsa, Allah'tan başka hangi ilâh içerisinde dinlendiğiniz geceyi size getirebilir? Hiç görmez misiniz?"

73- Rahmetinin eseri olarak Allah gece ile gündüzü (birinde) dinlenmeniz ve (diğerinde) O'nun nimetini aramanız için yarattı. Buna karşılık Allah'a şükredersiniz.

74- O gün Allah müşriklere nida edecek ve: "Benim ortaklarım olduğunu sandığınız şeyler nerede?" diyecektir.

75- O gün biz her ümmetten bir şahit çıkarırız ve: "Haydi delilinizi getirin" deriz. O zaman hak ve hakikatin Allah'a ait olduğunu ve uydurdukları şeylerin kendilerini bırakıp kaybolduklarını anlarlar.

Açıklaması

Yüce Allah, olmadığı takdirde hayatın devam edemeyeceği gece ile gündüzü kullarının emrine vermekle kullarına lütufta bulunmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Söyleyin bakalım! Eğer Allah geceyi kıyamet gününe kadar üzerinizde uzatsa Allah'tan başka hangi ilâh size bir ışık getirebilir? Siz hiç dinlemez misiniz?"

Ey Peygamber! Allah'a şirk koşanlara şöyle söyle: Bana haber verin, Allah sizin bütün vaktinizi karanlık kılsa ve geceyi kıyamet gününe kadar sürdürse, meselâ altı ay müddetle gece ve sonra aynı şekilde gündüzün hüküm sürdüğü kutup bölgeleri gibi sizlerde usanç, bıkkınlık ve zarar meydana gelse; Allah'tan başka hangi ilâh gündüzün ışığını getirmeye muktedir olabilir? Siz bu nidaya düşünerek, anlayarak ve tefekkür ederek kulak vermez misiniz? Böylece Allah'a şirk koşmayı tamamen terk etmez misiniz? Zira Allah'tan başka herkes bundan acizdir.

Cenab-ı Hak sonra bunun aksini zikrederek şöyle buyurdu:

"Yine de ki: Söyleyin bakalım! Eğer Allah gündüzü kıyamet gününe kadar üzerinize uzatsa Allah'tan başka hangi ilâhı içinde dinlendiğiniz geceyi size getirebilir? Siz hiç görmez misiniz?"

Yani: Ey Rasul! onlara şöyle de: "Bana haber verin, Allah sizin zamanınızın tamamını gündüz kılarsa, gündüzü hiç arada gece olmaksızın peşpeşe ve daimî kılarsa ve hareket ve meşguliyet çokluğu sebebiyle bedenler yorulur ve cisimler bitkin düşerse Allah'tan başka hangi ilâh sizi yorgunluktan istirahata ve istikrara kavuşturacak bir geceyi getirebilir: Siz tam ilâhî kudrete delâlet eden gerçeği görmüyor musunuz? Ki böylece ibadete ve ilâhlığa lâayık olanın ve bu nimetleri ikram edenin Allah olduğunu bilirsiniz."

"Allah'ın dinlenmeniz için geceyi, nimetlerini aramanız için de gündüzü yaratması O'nun rahmetindedir. Bunlar şükretmeniz içindir."

Yani ey mahlûkat, Allah'ın size olan rahmetlerinden biri gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmeleri ve farklı farklı olmalarıdır. O sizi rahatlatmak ve gündüz çalışma yorgunluğundan gönlün sükûnete kavuşması için geceyi karanlık kılmıştır. Menfaatlerinizi görmeniz, geçiminizi temin etmeniz, yolculuklarla bir beldeden diğerine intikal etmeniz için, rızık kaynaklarını araştırmak ve ihtiyaçları gece çalışmasında mümkün olamayan bir ünsiyet ve zevkle görmek üzere hareketler ve meşguliyetlerle dopdolu olarak gündüzü aydınlık kıldı. Böylece kendisine bu konuda hiçbir kimse ortak olmaksızın bu nimetlerden

size verdiği nimete karşı gece ve gündüz çeşitli ibadetlerle Allah'a Şükredersiniz.

Bu ifadeler gerçekten gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinin mah-lkata verilen en büyük nimetlerden, daha doğrusu ilh kudretin mükemmelliğine dellet eden burhanlardan olduğunu göstermektedir. Nitekim Cenab-ı Hak Şöyle buyurmaktadır: "İyice düşünüp ibret almak arzusunda bulunan kimseler yahut Şükretmeyi dileyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur." (Furkan, 25/62). Bu ayetlerin benzeri ayetler çoktur.

Gece ile gündüzün ardarda gelmesi Şu üç sebeple olur:

- Birisinde (geceleyin) sknete ermeniz için,
- Diğerinde (gündüz) Allah'ın ltfunu aramanız için,
- Bu iki menfaate birlikte Şükretmeniz arzu edildiği için.

Dikkat edilirse Cenab-ı Hak "Siz hiç işitmez misiniz?" ifadesini bu ayetle irtibatı sebebiyle "gece" ile bir arada zikretmektedir. Dolayısıyla gecenin skneti ve karanlığında kulağın kullanılmasıyla gözle idrak edilemeyecek fayda ve menfaatler idrak edilir.

Daha sonra: "Siz hiç görmez misiniz?" ifadesiyle sıkı irtibat içinde olduğu gündüzü bir arada zikretti. Zira gündüz işığında gözün kullanılması daha tesirlidir. İnsan gürültü ve hareket esnasında kulağın idrak edemeyeceği menfaat, fayda ve ğtleri gözleri sayesinde gündüz idrak eder. Buna göre her iki ayetin son cümleleri gece ile gündüzün her birine daha lyık ifadelerle sona erdi.

Her iki cümlenin bu ifadelerle sona ermesinin sebebi insanları duydukları ve gördükleri hususlardan düşünme ve inceleme yoluyla yararlanmaya teşvik etmektir. Onlar kulak ve gözden yararlanmayınca dinlemeyen ve görmeyen insanların derecesine indirilmiştir.

Allah Teal kendisinden başka, sahte bir ilha, tapınan kimselere bütün mahlkatın huzurunda azarlama ve tehdit niteliğindeki nidayı tekrar etti:

"O gün Allah müşriklere nida edecek ve benim ortaklarım olduklarını sandığınız Şeyler nerede? diyecektir."

Yani ey Peygamber! Müşriklere Rabbinin kendilerine nida edecek o günü hatırlat. Rabbin onlara Şöyle diyecektir: İçinde bulunduğunuz durumdan sizi kurtarmaları için dünyada benim ortaklarım olduklarını iddia ettiğiniz ortaklarım nerede?

Bu çağrını ikinci defa te'kit etmekten maksat Allah'a şirk koştuktan daha çok Allah Tealâ'nın gazabını celbedecek bir şey olmadığına dikkat çekmektir. Nitekim Allah'ın birliğini kabul etmekten başka Allah Tealâ'nın rızasına sebep olacak bir şey yoktur.

Kurtubî diyor ki: Buradaki çağrı Allah tarafından değildir. Çünkü "Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz." (Bakara, 2/11 A) ayetine binaen Allah Tealâ kâfirlerle konuşmaz. Sadece onları azarlayacak ve ilzam edecek kimselere emreder ve hesap görme makamında aleyhlerindeki hücceti ortaya koyar. "[20]"

Bu azarlama nidası kâfirlerin daha fazla kederlenmesine, üzüntü ve acılarının son derece artmasına sebep olacaktır. Bu durum ihmal ve kusurun kendi taraflarından olduğunun bilinmesi için kâfirlerin aleyhinde şahit getirilmesiyle te'kit edilecek, böylece gam ve kederleri artacaktır.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "O gün biz her ümmetten bir şahit çıkarırız ve onlara siz de delilinizi getirin, deriz. O zaman kâfirler gerçeğin Allah'a ait olduğunu ve uydurdukları şeylerin kendilerini bırakıp kaybolduklarını anlarlar."

Yani biz her ümmetten inkarcıların aleyhine bir şahit çıkarırız ve getiririz. Bu şahit o ümmetin nebisi ve rasulüdür. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmuştur: "Peygamberler ve şahitler getirilir." (Zümer, 39/69). Yine şöyle buyurulmuştur: "Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de onlara şahit getirdiğimiz zaman durum nasıl olur?" (Nisa, 4/41). Her peygamber ümmetinin dünyada yaptığı amellere şahit olacak, Hz. Muhammed (s.a.) de bütün peygamberlere şahitlik edecektir.

Kâfirlere: "Allah'ın ortağı bulunduğu şekilde iddia ettiğiniz şeyin doğruluğuna dair burhanınızı getirin." deriz. Onlar bunu getiremez ve cevap veremezler. O zaman yakın bir ilim ile ilâhlık hakkının sadece Allah'a ait olduğunu, O'ndan başka hiçbir ilâh, O'ndan başka hiçbir rab olmadığını, mülkünde ve hakimiyetinde hiçbir ortağının olmadığını anlarlar. O zaman batıl ve iftira olan şeyler dağılır, Allah'a ortak nispet etme şeklinde dünyadaki yalan ve sapıtmaları yok olur. Kendilerine hiç faydaları dokunmaz. Sahte ilâhları da tamamen kaybolur, asla kendilerine tapanlara fayda veremezler. [21]"

Karun'un Hz. Musa Kavmine Karşı Kibirleşmesi Ve Kendi Malıyla Gururlanması

76- Şüphesiz ki Karun Musa'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı kibirlendi. Biz ona

anahtarlarını bile güçlü kuvvetli bir topluluğun zorlukla taşıyabildiği hazineler vermiştik. Bir zaman kavmi ona şöyle demişti: "Şımarma, çünkü Allah şımaranları sevmez."

77- Allah'ın sana verdiği (nimetlerle) ahiret yurdunu gözet. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın sana yaptığı iyilik gibi sen de başkalarına iyilikte bulun. Yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez."

78- Karun ise: "Bu bana ancak benim bilgim sayesinde verilmiştir." dedi. O, Allah'ın daha önceki nesiller içinde kendinden daha güçlü ve daha zengin kimseleri helak ettiğini bilmiyor mu? Suçlulara günahları sorulmaz.

Karun Kıssası

Karun -bilindiği gibi- Hz. Musa'nın dedesi Kahes oğlu Yashur'un oğlu yani Hz. Musa'nın amcasının oğlu idi. İbni Abbas diyor ki: Karun aynı zamanda Hz. Musa'nın teyzesinin oğludur. Güzel şekli, yakışıklılığı sebebiyle "el-Münevver (Nurlu)" diye adlandırılırdı. Karun İsrailoğulları arasında Tevrat'ı en iyi ezberleyen ve en güzel şekilde okuyan kişi idi. Ancak Samir-i'nin münafıklık yapması gibi Karun da münafıklık yaptı. Karun'u malının çokluğu sebebiyle aşın gitmesi helak etti.

Karun İsrailoğulları'ndan bir kişi olup Allah kendisine çok mal verdi. Hatta onun hazinelerinin anahtarlarını bir gurup insan bile zorlukla taşıyabiliyordu. Kavminden vaad ve irşad ehli kişiler Karun'a şımarıklık, zorbalık ve yeryüzünde fesat çıkarmaktan uzaklaşması, malının bir kısmından dünya ihtiyaçları hususunda yetecek kadar yararlanmakla birlikte kalanını Allah'ın rızası yolunda kullanması, malını Allah Tealâ'nın gazabını celbedecek hususlarda harcamaması, böylece nimetin yok olmasıyla karşı karşıya kalmaması nasihatinde bulundular. Karun nasihat edenlerin nasihatlerine uymayı reddetti.

Karun malı hakkında: "Bu servet bana ancak bende bulunan bir ilim sayesinde verilmiştir." dedi. Anlaşılan husus Karun'un bu serveti sahip olduğu zekâsı, ticarî işlerdeki tecrübesi sayesinde toplamış olduğudur. Fakat Karun'dan çok daha güçlü ve çok daha zengin olan geçmiş ümmetlerdeki kendisinin benzeri kibirli, zorba kimselere Allah'ın verdiği cezadan gafil oldu.

Kibirlik ve büyüklük taslamak kendisini tamamen kaplamıştı. Karun heybetli, gözalıcı, muazzam ziynet içerisinde insanların huzuruna çıkıyordu. İnsanlar onun bu

görünüşüne aldanmışlar, kendilerine de onun gibi mal verilmesini temenni etmişlerdi. İlim, basiret ve hikmet ehli kişiler: "Buna aldanmayın ve tamahkârlık etmeyin. Salih amel işleyen mümin için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır." dediler. Tuğyanının, zulmünün, Allah'ın nimetini inkâr etmesinin akıbeti olarak hiçbir yardımcı ve destekçi bulamayan Karun'u Allah sarayı ile birlikte yerin dibine geçirdi. [\[22\]](#)

Açıklaması

"Şüphesiz ki Karun Musa'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı kibirlenip azdı." Yani zenginlik, servet, zulüm ve azgınlık hususunda misal olarak anlatılan Karun İsrailoğullarındandı. Zorbalık yaptı, malının çokluğu ile kibirlendi ve İsrailoğullarına karşı yaptığı zulümde haddi aştı, onlardan kendisinin emri altına girmelerini talep etti. Halbuki Karun İsrailoğul-lannın yakın akrabası idi.

"Biz ona anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluğun zorlukla taşıyabildiği hazineler vermiştik." Biz ona hazinelerinin anahtarlarını güçlü kalabalık bir gurubun zorlukla taşıdığı birikmiş nakdî ve aynî mallardan verdik. İbni Abbas diyor ki: Karun'un hazinelerinin anahtarlarını 40 güçlü kişi ancak taşıyabiliyordu.

Nasihat edenler ona şu beş nasihati yaptılar: "Bir zaman kavmi şöyle demişti:

1- Şımarma! Şüphesiz ki Allah şımaranları sevmez." İsrailoğullarından bir gurup nasihatçi Karun'un böbürlendiğini ve büyüklük tasladığını gördüklerinde: "Şımarma! Elde ettiğin malla şımarma. Zira Allah verdiği nimete karşı şükretmeyen, ahirete hazırlanmayan şımarık ve şerli kimseleri sevmez." Yani onlara buğzeder ve onları cezalandırır.

Bu ayet aynen şu ayete benzemektedir: "Bu, elinizden çıkana üzül-memeniz, Allah'ın size verdikleriyle şımarmanız içindir. Allah böbürlenen kibirli hiçbir kimseyi sevmez." (Hadid, 57/23).

2- "Allah'ın sana verdiği nimetlerle ahiret yurdunu gözet." Yani Allah'ın sana bağışladığı bu bol mal ve geniş nimeti Rabbine itaat etme, dünya ve ahirette sevap elde etmeyi temin edecek çeşitli ibadetlerle Allah'a yaklaşma yolunda kullan. Zira dünya ahiretin tarlasıdır.

3- "Dünyadaki nasibini de unutma." Yani Allah'ın yiyecek, içecek, giyinme, barınma ve evlenme gibi mubah kıldığı dünya lezzetlerinden olan nasibini terk etme. Zira Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır. Aile halkının senin üzerinde hakkı vardır. Ziyaretçilerinin senin üzerinde hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver. İşte bu İslâm'ın bu hayattaki orta yolu izlemesinin delilidir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) diyor ki: "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için çalış. Yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalış."

4- "Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de başkalarına iyilikte bulun." Yani Rabbül-âleminin sana iyilik ettiği gibi sen de O'nun yarattığı insanlara iyilikte bulun. Bu, mal ile iyilik yapılması emrinden sonra mutlak olarak iyilikte bulunma emridir. Buna mal ve mevki ihsan etmek suretiyle yardım etme, yüzünün tebessümü, güzel karşılama ve güzel itibar etme dahil olmaktadır. Yani burada maddî ihsan ile edebî ve ahlâkî ihsan birleştirilmiştir.

5- "Yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez." Yani zülüm yaparak, haddi aşarak, insanlara kötülük ederek yeryüzünde fesat çıkarma maksadını gütmeye. Çünkü Allah bozgunculuk yapanları cezalandırır, onları rahmetinden, yardımından ve sevgisinden mahrum kılar.

Fakat Karun bu nasihati reddetti ve şöyle dedi: "Bu servet bana ancak bende bulunan bir ilim sayesinde verilmiştir." Yani kavmi Karun'a nasihatte bulunup onu hayra irşad ettiklerinde Karun onlara şöyle dedi: Ben sizin söylediklerinize muhtaç değilim. Zira Allah Tealâ benim bu mala lâyük olduğumu bildiği için, benim bilgim sayesinde ve bu malı toplama şeklindeki tecrübem sayesinde, dolayısıyla ben bu mala ehil olduğum için Allah Tealâ bana bu malı verdi.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "İnsan kendisine bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra kendisine bizden bir nimet verdiğimiz zaman: Bu, bana ancak ilim sayesinde verilmiştir, dedi." ı Zümer, 39/49).

"Andolsun ki eğer ona dokunan bir sıkıntıdan sonra kendisine bizden bir rahmet tattırırsak mutlaka "Bu benim hakkımdır" der." (Fussilet, 41/50). Yani ben buna lâyüküm, der.

Allah da ona şu kelâmıyla cevap verdi: "O şımarık, Allah'ın fiaha önce gelmiş-geçmiş nesiller içinde kendinden daha güçlü ve daha zengin kimseleri helak ettiğini bilmez mi? Suçlulara günahları sorulmaz." Yani o kimse sahip olduğu ilim ve dirayet sebebiyle, malının çokluğu ve kuvvetiyle aldan-maması için bilmiyor mu ki, ondan daha çok malı olan kimseler vardı. Bu durum ona olan sevgiden dolayı yahut onun buna ehil olması sebebiyle değildi. Zira buna rağmen Allah onların inkarcılıkları ve şükürsüzlükleri sebebiyle onları helak etti. Suçlulara günahları sorulmaz. Yani Allah Tealâ suçluları cezalandırdığı zaman

onlara günahların çeşitleri ve miktarı hakkında soru sormaya ihtiyaç yoktur. Zira Allah Tealâ bütün malûmatı bilir. Onun soru sormaya ihtiyacı yoktur. Bundan maksat açıklama ve bilgi isteme sorusudur.

Bu ayet aynen şu ayetler gibidir: "Allah yaptıklarınızdan haberdardır."; "Allah yaptıklarınızı gayet iyi bilir."

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sonra inkâr eden kimselere izin verilmeyecek, onlardan özür dilemeleri de talep edilmeyecek" (Nahl, 16/84); "Bu onların konuşmayacakları, özür dilemeleri için kendilerine izin verilmeyecek gündür." (Mürselât, 77/25-26).

Bu ayetin benzeri şu ayet de vardır: "İşte o gün ne insana ne cinne günahı sorulmayacaktır." (Rahman, 55/39).

Bu durum bir başka zaman onları azarlama ve horlama şeklinde soru sorulmasıyla çelişki teşkil etmemektedir. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "Rabbine yemin olsun ki biz onları yaptıklarından mutlaka sorguya çekeceğiz." (Hicr, 15/92-93). [\[23\]](#)

Karun'un Bazı Kibir Ve Gurur Tezahürleri

79- Karun büyük bir ihtişam içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: "Ne olurdu Karun'a verilen (zenginlik) gibi bizim de olsaydı, gerçekten o büyük şans sahibidir." dediler.

80- Kendilerine ilim verilenler ise: "Yazıklar olsun sizlere! İman edip salih amel işleyen için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir." dediler.

81- Sonunda onu da köşkünü de yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir topluluk da olmadı. O kendisini de savunamadı.

82- Daha dün onun yerinde olmayı temenni edenler: "Vay! Demek ki, Allah kullarından dilediğinin rızkını genişletiyor ve daraltıyor. Eğer Allah bize lütufta bulunmasaydı bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki kâfirler, asla kurtuluşa eremiyorlar." demeye başladılar.

Açıklaması

"Karun büyük bir ihtişam içinde kavminin karşısına çıktı." Yani Karun bir gün süslü bineklerle, kendisi ve adamlarının üzerindeki süslü elbiselele-le, muazzam bir ihtişam ve görkemle, göz kamaştırıcı bir güzellik içerisinde, halka karşı büyüklük taslayarak, azamet ve ihtişam sergileyerek kavminin karşısına çıktı.

Razî diyor ki: Kur'an'da sadece bu kadarı zikredilmiştir. Yani bazı müfessirlerin zikrettiği şekilde bir ziynet ve ihtişam tavsifinin delili yoktur.

"Dünya hayatını arzulayanlar: Ne olurdu Karun'a verilenler gibi bizim de olaydı! Gerçekten o büyük şans sahibi bir insandır? dediler." Yani Karun ihtişam görüntüsü içerisinde halkın içerisinde çıktığı zaman insanların kısmı Karun'a verilen mal-mülk gibi kendilerinin de olmasını temenni ettiler ve şöyle dediler: Keşke Karun'a verilen mal, servet ve ihtişam gibi bizim de olsaydı, biz de bunun benzerlerinden istifade etseydik. Zira O dünyada bol şans sahibi bir insandı. Bu insanın tabii bir eğilimi idi. İnsan daima imkan ve zenginliği arzu etmektedir: "Gerçekten insan mal sevgisi şiddetli bir varlıktır." (Adiyat, 100/8).

Bu gurubun karşısında bir başka gurup vardır. Bu gurup hikmet ve ilim ehli, ileri görüşlü kimselerdi: "Kendilerine ilim verilenler ise: Yazıklar olsun sizlere! İman edip salih amel işleyen için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir, dediler."

Yani din alimleri ve faydalı ilim sahipleri şöyle dediler: Yazıklar olsun size! Yani bu temennileri ve sözleri bırakın, bunlardan vazgeçin. Çünkü Allah'ın ahiret yurdunda salih mümin kullarına verdiği sevap ve mükafatı sizin gördüğünüz ve temenni ettiğiniz şeylerden daha hayırlıdır. Fakat cennete ve sevaba ancak ibadet ve taatte sebat eden ve masiyetlere karşı durmakta sabreden kimseler, ahiret yurdunu arzu eden, takdir ettiği faydalı ve zararlı hususlarda Allah'ın kazasına razı olan ve dünya sevgisinden uzak olan kimseler kavuşabilir. Nitekim bu durum sahih bir hadiste şu şekilde zikredilmektedir: "Allah Tealâ buyuruyor ki: Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan kalbine doğmayan nimetler hazırladım. Dilerseniz şu ayeti okuyun: "Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükafat olarak, gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu hiçbir kimse bilmez."(Secde, 32/17).

Daha sonra Cenab-ı Hak Karun'un cezasını zikrederek şöyle buyurdu: "Sonunda Karun'u da köşkünü de yere geçirdik." Yani Karun ihtişam içinde kavmine karşı büyüklük taslayarak ve gururlanarak çıktuktan sonra onu ve köşkünü depremle sarstık. Şımarıklığının ve azgınlığının cezası olarak yer onu yuttu.

Nitekim Sahih-i Buharide Salim'den babası Abdullah b. Ömer (r.a.) tarikiyle Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Bir adam elbisesi yeri süpürürken Allah onu yerin dibine geçirdi. O kıyamet gününe kadar yere batmaya devam edecektir."

"Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir topluluk olmadı. O kendisini de savunamadı." Yani O'na malının da adamlarının da hiç faydası dokunmadı. Ne de kendisi ve ne de başkası onu koruyamadı.

Tefsirlerde rivayet edilen Karun'un yerin dibine geçirilmesi sebeplerini beyan etmeye gerek yoktur. Çünkü bu rivayetler -Razî'nin zikrettiği [24] çoğunlukla birbiriyle çelişkili ve uyumsuzdur. Evla olan bunların atılması ve Kur'an'ın nassının işaret ettiği malûmat ile yetinilmesi ve diğer tafsilatın gaybı bilen Allah'a havale edilmesidir.

İşte o zaman insanların alacakları ibret ortaya çıkmış, Karun'un malına bakıp aldananlar işin gerçek yönünü anlamışlardı:

"Daha dün onun yerinde olmayı arzulayanlar: Vay! Demek ki Allah kullarından dilediğinin rızkını genişletiyor ve daraltıyor." dediler. Yani onu ihtişam içinde görüp yakın zamanda onun gibi olmayı temenni edenler şöyle dediler: Görmüyor musun ki Allah mahlukatından dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını daraltır. Mal sahibi olmak Allah'ın amel sahibinden razı olduğuna delil değildir. Zira Allah hem verir, hem vermez. Hem daraltır, hem de genişletir. Hem alçaltır hem de yükseltir. Tam hikmet ve sonsuz hüccet ona aittir.

Nitekim Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'m rivayet ettiği merfu hadiste şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki Allah rızıklarımızı taksim ettiği gibi ahlakınızı da aranızda taksim etmiştir. Şüphesiz ki Allah malı sevdiğine de sevmediğine de verir. İmanı ise sadece sevdiği kimseye verir."

"Eğer Allah bize lütufta bulunmasaydı bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay demek ki kafirler asla kurtuluşa eremiyorlar!" demeye başladılar." Allah'ın bize lütfü ve ihsanı olmasaydı Karun'u yerin dibine geçirdiği gibi bizi de yerin dibine geçirirdi. Çünkü biz de onun gibi olmayı arzu etmiştik. Görmüyor musun ki Allah kendisini inkar eden, peygamberlerini yalanlayan, Allah'ın ahiretteki sevabını ve cezasını inkar eden Karun gibi kafirlere başarı ve kurtuluş nasip etmez. [25]

Amellere Karşılık Verildiği Yer

83- İşte ahiret yurdu!.. Biz onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenlere veririz. Hayırlı akıbet takva sahiplerininindir.

84- Kim iyi bir amel getirirse, ona ondan daha hayırlısı vardır. Kim de kötü bir amel getirirse kötülük yapanlar ancak işledikleriyle cezalandırılırlar.

Açıklaması

"İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenlere veririz."

İşte ahiret yurdu ve onun değişmeyen, yok olmayan, hiçbir yorgunluk ve sıkıntı vermeyen nimetleri! Rabbin bu nimetleri Allah'ın yarattığı kurallara karşı büyüklük, üstünlük, böbürlenme ve haksız yere baskı uygulama ya da haksız yere mallarına el koymak suretiyle bozgunculuk çıkarmak istemeyen kimselere verecektir. Nimet vaadini büyüklük ve bozgunculuğu terk etmeye değil büyüklük ve bozgunculuğu istemeyi ve kalbin bunlara meyletmesini terk etmeye bağladı. Ayrıca cennetin muazzam olduğunu ve şanının yüceliğini ifade için "tilke (işte)" ifadesini kullandı. Yani zikrini işittiğin ve vasıflarını duyduğun şu cennet demektir.

Hız. Ali (r.a.), İbni Cerir'in rivayetinde diyor ki: Kişi ayakkabı bağının arkadaşının ayakkabı bağından daha güzel olmasıyla kendisini beğenebilir. Böylece "İşte ahiret yurdu" ayetinin muhtevasına girer.

İbni Kesir diyor ki: Bu sadece bununla övünme ve başkalarına tepeden bakma maksadı güttüğü zaman böyledir. Çünkü bu kötülenmiştir. Nitekim sahih hadiste Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bana mütevazi olun diye vahyolundu. Hiçbir kimse hiçbir kimseye karşı böbürlenmesin. Hiçbir kimse hiçbir kimseye karşı zulmetmesin."

Bunu sadece güzel giyinmek için arzu ederse bunda hiçbir mahzur yoktur. Müslim ve Ebu Davud'un rivayetlerine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kalbinde zerre kadar kibir bulunan Cennete giremez." Bir adam: "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını arzu ederse?" diye sordu. Efendimiz (s.a.): "Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir hakka karşı şımarmak ve insanlara hor bakmaktır." buyurdu.

"Hayırlı akıbet takva sahiplerininindir." Yani güzel sonuç (cennet) ibadet ve taatleri işlemek, mahzurlu ve haram olan şeyleri terk etmek suretiyle Allah'ın azabından sakınan ve cezasından korkanlara hastır. Cennet diktatör, zalim ve kâfir Firavun gibi ya da Allah'ın peygamberlerini yalanlayan şımarık facir zengin Karun gibi yeryüzünde fesat çıkarmak ve böbürlenmek arzusu gütmeyenlere hastır.

Cenab-ı Hak daha sonra amellere verilen karşılığı beyan etti: "Kim iyi bir amel getirirse ona ondan daha hayırlısı vardır." Yani kim kıyamet günü güzel bir haslet getirirse ona miktar ve vasıf bakımından bu amelden daha güzel bir karşılık verilir. Allah'ın sevabı kulun güzel amelinden daha hayırlıdır. Allah kendisinden bir lütuf, rahmet ve ihsan olarak bu sevabı kat kat verir.

"Kim de kötü bir amel getirirse, kötülük işleyenler ancak işledikleriyle cezalandırılırlar. "

Yani kim makbul olan sahih örfe ve akla göre çirkin, şer'an da münker olan bir fiil ortaya koyarsa rahmet ve adaletin gereği olarak ona ancak misliyle ceza verilir. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Kim de kötü bir amel getirirse yüzleri ateşle sürtülür. Ya siz işlediklerinizden başka bir şeyle mi karşılık göreceksiniz?" (Nemi, 27/90) [\[26\]](#)

Peygamberimiz Ve Ashabının Kendi Kavimleriyle Yaptıkları Mücadele

85- (Ey Muhammedi) Sana Kur'an'ı farz kılan Allah seni dönülecek yere döndürecektir. De ki: "Rabbim kimin hidayete geldiğini, kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu çok iyi bilir."

86- Sen, bu kitabın sana indirileceğini hiç ummuyordun. Fakat Rabbin-den bir rahmettir. O halde sakın kâfirlere destek olma.

87- Allah'ın ayetleri sana indirildikten sonra sakın kâfirler seni onlardan alıkoymasınlar. Sen Rabbine davet et. Sakın müşriklerden olma.

88- Allah ile beraber başka birini ilâh edinme. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O'ndan başka her şey yok olacaktır. Hüküm vermek sadece O'na aittir. Ve siz yalnız O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması

Allah Tealâ Rasulüne ilâhî mesajı tebliğ etmesini ve insanlara Kur'an okumasını emretmekte ve onu tekrar dönülecek yere döndüreceğini haber vermektedir:

"Sana Kur'an in tebliğini farz kılan Allah seni dönülecek yere döndürecektir. "

Yani sana Kur'anla amel etmeyi vacip kılan ve Kur'an'ı insanlara eda etmeyi senin üzerine farz kılan Allah seni sevgili beldene yani Mekke'ye fatih, muzaffer ve galip olarak tekrar döndürecektir. Bu küfrün ve putperestliğin merkezini kuşatıp almanın, Kâbe-i Muazzamanın etrafında dikilen putların kırılmasının gerçekleştirildiği büyük fetih idi.

Bu Allah tarafından Rasulü Mekke'de olup Medine'ye giderken yapılan sâdık ve mutlaka gerçekleşecek bir vaaddir. Bu sebeple Rasulullah (s.a.) mutmain olup sükûnete erdi. Muhakkak alimler diyorlar ki: Bu, peygamberliğe delâlet eden alâmetlerden biridir. Çünkü bu ayet gaybı haber vermiş ve aynen haber verdiği gibi gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu mucize olmaktadır.

Allah Tealâ Rasulüne, dönülecek yere tekrar döndüreceğini vaad edince kendisini sapık söz söylemekle itham eden müşrikleri (Mekke kâfirlerini) azarlamak üzere onlara şöyle söylemesini emretti:

"De ki: Rabbim kimin hidayete geldiğini, kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu çok iyi bilir."

Yani Ey Rasulüm, sana muhalefet eden kavminden seni yalanlayan müşriklere ve küfürlerinde onlara tabi olan kimselere şöyle söyle: "Görünen ve görünmeyeni gayet iyi bilen, her şeyi gayet iyi gören sonsuz ilim sahibi olan Allah Tealâ benden de sizden de kimin hidayete -yani Kur'anla- geldiğini gayet iyi bilir." Bu bizzat Peygamberimiz (s.a.) dir.

Yine Cenab-ı Hak ahi-rette kimin sevaba lââyık olduğunu ve Mekke'ye tekrar geri döndürülmekle izzet ve şerefe nail kılınacağını, dünya ve ahirette hayırlı sonuç ve zafere kimin ereceğini, müminin zafere ereceğini, kâfirin zelil olacağını gayet iyi bileceksiniz.

Daha sonra Cenab-ı Hak peygamberini insanlara göndermekle onlara ihsan ettiği bu nimetini hatırlatarak şöyle buyurdu:

"Sen bu kitabın sana indirileceğini hiç ummuyordun. Fakat (bu kitap) Rabbinden rahmet olarak indi." Yani ey Peygamber bu vahiy sana indirilmeden önce vahyin sana nazil olacağını, Kur'anın senin kalbine ineceğini, Kur'anla geçmişlerin haberlerini öğreneceğini, hayat düstûrunu, toplumun saadetine ve kurtuluşuna vesile olacak hükümleri Kur'an ışığında öğreneceğini beklemiyordun. Fakat Rabbin sana vahyi indirdi, sana kitabı kendi nez-dinden, sana ve senin sebebinle kullarına bir rahmet kaynağı olarak indirdi.

Bundan dolayı Rabbi onu şu beş görevle görevlendirdi:

1- "O halde sakın kâfirlere destek olma." Sakın kâfirlere herhangi bir şekilde yardımcı olma. Onlardan ayrıl ve onlara muhalefet et. Sadece müslü-manlara destek ver. Allah seni te'yt edecek ve seni koruyacaktır.

2- "Allah'ın ayetleri sana indirildikten sonra sakın kâfirler seni onlardan alıkoymasınlar."

Yani o müşriklere yönelme, onlarla ve onların sana muhalefet etmelerinden etkilenme. Onların sözlerine eğilme ki sana indirilen Allah'ın ayetlerine tabi olmana ve bu ayetleri insanlara tebliğ etmene engel olmasınlar. Zira Allah seninle beraberdir, senin dinini te'yt edecek ve seninle gönderdiği dini diğer dinlere üstün kılacaktır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey Rasul! Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer yapmazsan O'nun risaletini tebliğ etmiş olmazsın. Allah seni insanlardan koruyacaktır." (Maide, 5/67).

3- "Sera Rabbine davet et." Yani sen tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Rabbine ibadet etmeye davet et. O'nun dinini tebliğ et. Hiçbir tereddüt, korku ve bekleme olmaksızın O'nun risaletini ilân et.

Bu kesin ve açıktan davet etme emridir. Burada kâfirleri ve müşrikleri davet etmekte şiddetle ısrar vardır. Fakat bu, emniyet, barış, antlaşma ve uzlaşma gölgesinde olacaktır.

4- "Sakın müşriklerden olma." Yani Rabbine şirk koşan, Allah'a eş ve ortak koşan

kimselerle beraber olmaktan ve helak edenlerden olmaktan sakın. Çünkü müşriklerin metoduna, yoluna razı olan kimseler onlardan sayılır.

Müşrikleri desteklemekten nehyeden bu ayet heyecanı alevlendirmek, hissiyatı galeyana getirmek ve tevhid dininin istiklali ve sadece Allah'a kulluk için gayreti kamçulamak kabilindedir.

Sonra da bu nehiy şöyle açıklandı:

5- "Allah ile beraber başka birini ilâh edinme. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur." Yani Allah'la birlikte hiçbir ilâha ibadet etme. Amellerden herhangi bir amelde Allah'tan başka hiçbir ilâha dua etme. Çünkü ibadet sadece O'na lâyıktır. Başkasına yalvarmanın hiçbir faydası yoktur. Ulûhiyet sadece Onun azametine yakışır. O'ndan başka ibadete lâyük hiçbir mabud yoktur. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "O hem doğunun hem de batının rabbidir. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde O'nu vekil olarak edin." (Müzzemmil, 73/9). Yani işlerinde O'nu vekil kıl. O ne güzel vekildir.

Bu herkese vacip olmakla birlikte Allah Tealâ ta'zim maksadıyla Rasu-lullah'a (s.a.) özellikle hitap etti.

Allah Tealâ kendisine has "ulûhiyet" sıfatlarını beyan ederek şöyle buyurdu:

Birincisi: "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." Yani varlık âleminde bulunan herkes fanidir. Ancak Allah'ın mukaddes zatı müstesnadır. Daimî ve baki olan, diri olan, kendi zatıyla kaim olan, bütün mahlûkatı öldüren ama ölümlü olmayan O'dur.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde bulunan her canlı fanidir. Ancak azamet ve ikram sahibi olan Rabbinin zatı baki kalacaktır." (Rahman, 55/26-27).

Sahih bir hadiste Ebu Hureyre'den (r.a.) Peygamberimiz'in (s.a.) şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Şair Lebîd'in söylediği en doğru söz 'İyi bilin ki Allah'tan başka her şey batıldır', sözüdür."

Bunun gereği olarak Allah Tealâ'nın mukaddes zatından başka her şey fanidir ve yok olmaya mahkûmdur. Çünkü ilk olan ve son olan O'dur. Her şeyden önce ve her şeyden sonra olan O'dur.

İkincisi: "Hüküm sadece O'nundur." Yani mahlûkatı hakkında geçerli hüküm verme, tasarrufta bulunma ve mülk yalnız O'nundur. O'nun hükmünü değiştirecek hiçbir varlık yoktur.

Üçüncüsü: "Yalnız Ona döndürüleceksiniz." Yani bütün mahlûkatm varacağı nokta O'dur. Tekrar diriltildiğiniz günde sadece O'na döndürüleceksiniz. O amellerinizin karşılığını verecektir. Hayırsa hayır, serse şer... [\[27\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/347-349.

[\[2\]](#) İbni Kesir, III/382.

[\[3\]](#) Razî, XXIV/232.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/353-358.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/363-366.

[\[5\]](#) e-Bahru'l-Muhîr, VII/114; İbni Kesir, III/384.

[\[6\]](#) İbni Kesir, III/386.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/372-376.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/383-385.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/389-392.

[\[10\]](#) Razî, XXIV/253.

[\[11\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/396-398.

[\[12\]](#) Kuvvetli olan görüşe göre Allah Tealâ Hz. Musa (a.s.) ile iki defa konuştu. Biri, peygamber olarak gönderildiği zaman, diğeri Hz. Musa (a.s.) buzağıya tapmalarından dolayı Cenab-ı Hakka tevbelerini arz etmek için İsrailoğullarının

yaşlılarından 70 kişiyi seçip ilâhî huzura (mîkat yerine) vardıkları zaman. Cenab-ı Hak Hz. Musa'ya hitap edip onlar da Allah kelâmını işittikleri halde inat edip isyan etmişler ve "Biz Allah'ı apaçık görmedikçe asla sana iman etmeyiz." demişlerdi.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/403-405.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/409-410.

[15] İbni Kesir, III/394. Bu Urve b. Zübeyr'den rivayet edilmiştir.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/414-417.

[16] Razî, XXV/3.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/422-427.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/432-435.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/438-439.

[20] Kurtubî, XIII/309.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/444-446.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/449-450.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/450-452.

[24] Razî, XXV/17.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/455-457.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/460-461.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/464-466.

ANKEBUT SURESİ. 3

Surenin Adı: 3

Konusu: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

İnsanların İmtihana Tabi Tutulmaları Ve Amellerinin Karşılığının Verilmesi 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Mükelleflerin Çetin Bir İmtihana Tabi Tutulmaları, Müminlerin İmtihan Şekilleri, Kâfirlerin Ve Münafıkların Tehdit Edilmesi 9

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi 10

Ayetler Arası İlişki 11

Açıklaması 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Hz. Nuh (A.S.) İle Kavminin Kıssası 14

Belagat: 14

[Ayetler Arası İlişki 15](#)

[Açıklaması 15](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15](#)

[Üç Temel Esasın Yani Allah'ın Birliğinin, Peygamberliğin Ve Öldükten Sonra Dirilmenin Delilleri 16](#)

[Belagat: 16](#)

[Kelime ve İbareler: 16](#)

[Ayetler Arası İlişki 17](#)

[Açıklaması 17](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 19](#)

[Kavminin Hz. İbrahim'e Verdikleri Cevap, Hz. Lût'un Hz. İbrahim'e İman Etmesi, Hz. İbrahim'e Verilen Nimetlerin Beyan Edilmesi 20](#)

[Belagat: 20](#)

[Kelime ve İbareler: 20](#)

[Açıklaması 21](#)

[Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 22](#)

[Hz. Lût \(A.S.\) İle Kavmi Kıssası 23](#)

[Belagat: 23](#)

[Kelime ve İbareler: 23](#)

[Ayetler Arası İlişki 24](#)

[Açıklaması 24](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 26](#)

[Şuayb, Hud, Salih Ve Musa'nın \(A.S.\) Kavimleriyle Olan Kıssaları 26](#)

[Belagat: 26](#)

[Kelime ve İbareler: 27](#)

[Ayetler Arası İlişki 27](#)

[Açıklaması 27](#)

[Hz. Şuayb Kıssası: 27](#)

[Hz. Musa'nın Kıssası: 28](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28](#)

[Putperestlerin Örümceğin Durumuna Benzetilmeleri 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Ayetler Arası İlişki 29](#)

[Açıklaması 30](#)

[Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 30](#)

[Göklerin Ve Yerin Yaratılmasının Faydası, Kur'an Okuma Ve Namazın Dosdoğru Kılınması 31](#)

[Kelime ve İbareler: 31](#)

[Ayetler Arası İlişki 31](#)

[Açıklaması 31](#)

[Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler 32](#)

[Ehl-i Kitabı Davet Etme Metodu: 33](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Ayetler Arası İlişki: 34](#)

[Açıklaması: 34](#)

[Tartışma Üslûbu: 35](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 36](#)

[Müşriklerin Olmasını İmkansız Sandıkları Bazı İstekleri, Azabın İndirilmesinde Acele Etmeleri Ve Hissedilir Mucizelerin Getirilmesi: 37](#)

[Kelime ve İbareler: 37](#)

[Nüzul Sebebi: 38](#)

[Ayetler Arası İlişki: 38](#)

[Açıklaması: 38](#)

[Ayetlerden Çıkarılan Hüküm Ve Hikmetler: 40](#)

[Dinî Vazifelerin Yerine Getirilememesi Durumunda "Hicret" Etmenin Emredilmesi: 41](#)

[Belagat: 41](#)

[Kelime ve İbareler: 41](#)

[Nüzul Sebebi: 41](#)

[Ayetler Arası İlişki: 41](#)

[Açıklaması: 42](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 43](#)

Belagat: 44

Kelime ve İbareler: 44

Ayetler Arası İlişki: 44

Açıklaması: 44

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 45

Dünyanın Durumunun Açıklanması Ve Dünyada Kâfirlerin Çelişkili Durumu: 46

Belagat: 46

Kelime ve İbareler: 46

Nüzul Sebebi: 47

Ayetler Arası İlişki: 47

Açıklaması: 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 48

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

ANKEBUT SURESİ

İnsanların İmtihana Tabi Tutulmaları Ve Amellerinin Karşılığının Verilmesi

2- İnsanlar sadece "iman ettik" demekle bırakılıp imtihan edilmeyeceklerini mi sanıyorlar?

3- Gerçekten biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah elbette sözüne sadık olanları da çok iyi bilir, yalancıları da çok iyi bilir.

4- Yoksa kötülük işleyenler bizden kaçacaklarını mı sanıyorlar? Ne de kötü hüküm veriyorlar?

5- Kim Allah'a kavuşmayı arzuluyorsa muhakkak ki Allah'ın tayin ettiği vakit mutlaka gelecektir. O her şeyi gayet iyi işiten ve her şeyi çok iyi bilendir.

6- Kim cihad ederse ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz ki Allah kâinatın hiç bir şeyine muhtaç değildir.

7- İman edip salih ameller işleyenlerin yaptıkları kötülükleri elbette affedeceğiz ve onları işledikleri amellerden daha güzeliyle mükâfatlandıracağız.

Açıklaması

"Elif... lâm... mim." Bu mukattaa harfleri dinleyicinin dikkatini çekmek, kulak vermesini temin etmek ve Kur'anın sonsuz hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah'ın kelâmı olduğuna delâlet eden Kur'an'ın mucize olduğunu hissettiren harflerdir.

Razî şu noktaya dikkat çekmektedir: ^[1] Başında mukattaa harfleri bulunan Meryem, Ankebut ve Rum sureleri hariç bu harflerle başlayan her sure mutlaka "kitab", "tenzil" ve "Kur'an" la başlamaktadır:

Bakara suresi: Elif, lâm, mim. Zâlike'l-kitabü...

Âl-i İmran suresi: Elif, lâm, mim... Nezzele aleyke'l-kitâbu...

A'raf suresi: Elif, lâm, mim, sâd. Kitâbün ünzile ileyke...

Yasin suresi: Yâ, sîn. Vel-Kur'âni'1-hakîm...

Sad suresi: Sad. Ve'1-Kur'âni...

Kaf suresi: Kâf. Ve'1-Kur'ânîl-mecid...

Gafir (Mümin) suresi: Hâ, mim...

Fussilet (Secde) suresi: Hâ, mim...

Şûra suresi: Hâ, mim...

Kuranda dikkat çekmek için manası anlaşılmayan bu harfler dışında aynı maksatla başka kelimer de kullanılmıştır. Hac suresinin başında: "Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Kıyametin sarsıntısı büyük bir şeydir." şeklinde. Ahzab suresinin başında: "Ey Peygamber! Allah'tan kork!" şeklinde, Tah-rim suresinin başında: "Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığını niçin haram kılıyorsun?!" şeklinde yapılan tenbihler gibi.

Kur'an veya Kitap konusuyla başlanılmadığı halde bu surenin bu harflerle başlamasının sebebi mükellefiyetin başlangıcına işaret etmektir. Bütün mükellefiyetlerde nefse ağırlık vardır. Bu harflerden sonra gelen hususun önemine dikkat çekmek için sureye bu tenbih harfleriyle başlanılmıştır.

"İnsanlar sadece "iman ettik" demekle bırakılıp imtihan edilmeyeceklerini mi sanıyorlar1?" Yani insanlar yaratıldıktan sonra sadece Allah'a ve Rasu-lüne iman ettim deyip imtihansız olarak bırakılacaklarını; hicret, Allah yolunda cihad, şehvetlere karşı koymak, taat vazifelerini ifa etmek, namaz ve oruç gibi bedenî, hac ve zekât gibi malî farizaları eda etmek gibi yükümlülükler olmayacağını, halis müminle münafığın, dininde köklü bir inanca sahip olanla lâubalî olanın birbirinden ayırılması için can, mal ve ürünlerde musibetlere maruz kalmayacaklarını, imtihan edilmeyeceklerini, herkese ameline göre ceza-mükâfat veremeyeceğimizi mi zannediyorlar?

Bu inkârî bir istirhamdır. Manası şudur: Allah Tealâ mutlaka mümin kullarını taşıdıkları imana göre imtihan edecektir. Nitekim sahih hadiste şöyle buyurulmuştur: İnsanlar arasında en şiddetli belâya uğrayanlar Peygamberler, sonra salih kullar, sonra da Allah'ın diğer iyi kullarıdır. Kişi dinine göre belâya uğrar. Dininde sağlam ve çetin ise belâsı artırılır.

Bu ayetin benzeri şu ayetler vardır: "Yoksa siz Allah içinizden cihad edenlerle sebat edenleri belli etmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız1?" (Âl-i İmran, 3/142); "Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelenler sizin başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?"; "Onlara öyle yoksulluk ve sıkıntı gelip çattı ve öyle sarsıldılar ki, peygamberleri ve beraberindeki iman edenler Allah'ın yardımı ne zaman? diyorlardı. Gözünüzü açın! Allah'ın yardımı muhakkak yakındır." (Bakara, 2/214). Bu ayet Ammar b. Yasir'in annesi Sümeyye, babası Yasir, Ayyaş b. Ebî Rabia, Velid b. Velid ve Seleme b. Hi-şam gibi sadece müslüman oldukları için Kureyş kâfirleri tarafından işkenceye tabi tutulan ve çeşit çeşit eziyet ve cefalara uğrayan Mekke'deki cefakâr müminler için nazil olmuştur.

Bundan anlaşılmaktadır ki Hakkın cevherini temsil eden İslâm var olduğu müddetçe, dinsizlik, küfür, lâiklik akımlarına ve yeryüzünün her köşesindeki putperestlik pisliğine, belâsına karşı meydan okuyan sahih bir inanç var olduğu müddetçe, Müslümanların varlığını koruyan her yerde tilâvet olunan şerefli Kur'an var olduğu müddetçe, eziyet ve işkenceye maruz olmak Hz. Muhammed (s.a.) ümmeti için devam eden hususi bir özelliktir. Ancak beşer güçleri İslâmın sesini susturmaya, din kalesini yıkmaya ve Allah'a iman ordusunu tasfiye etmeye asla muvaffak olamazlar.

İbni Atıyye diyor ki: Bu ayet her ne kadar bu sebeple ya da bu mana için indirilmiş olsa da Ümmet-i Muhammed (s.a.) hakkında baki olan, kıyamete kadar hükmü devam edecek bir ayettir. Zira Allah Tealâ'nın İslam devletinin sınır boylarında çarpışma, esir olma ve işkence gibi imtihanları devam edecektir.

İmtihana tabi olmak ve eziyete uğramak müslümanlar için yeni bir şey değildir. Bu geçmişte, şu anda ve gelecekte Allah'ın mahlûkatı hakkındaki daimî bir sünnetidir. Bunun için Cenab-ı Hak onlara teselli vermeye şöyle buyurdu:

"Doğrusu biz onlardan öncekileri de imtihan ettik. Allah elbette sözüne sâdık olanları da bilir, yalancıları da bilir." Yani yemin olsun ki biz geçmiş müminleri hatta geçmiş peygamberleri çok çeşitli zorluk, meşakkat ve sıkıntılarla imtihan ettik. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Nice peygamberlerle birlikte birçok alimler savaştı. Allah yolunda kendilerine gelen belâlardan dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, (düşmana) boyun da eğmediler. Allah sabredenleri sever." (Âl-i İmran, 3/146).

İmtihanın amacı Allah'ın kulunun imanını ve sebatını ortaya çıkarmak suretiyle onların durumunu belli etmektir. Yani Allah iman davasında sadık olanlarla sözünde ve davasında yalancı olanları ortaya çıkaracak ve herkesi takdim ettiği amelle cezalandırıcaktır. Ehl-i sünnetin ittifakıyla; Allah, geçmişte olan şu anda meydana gelen ve gelmeyen, olacaksa nasıl olacağını ezelde gayet iyi bilir. Bunun için İbni Abbas "illa lina'leme" gibi ayetleri "bilmemiz" yerine "görmemiz için" ifadesiyle tefsir etmişti. Zira görmek var olan bir şeyle ilgilidir. İlim ise görmekten daha genel bir ifadedir. Zira hem var olan hem de var olmayan şeylerle ilgilidir.

Dikkat edilirse Cenab-ı Hak müminler hakkında fiil sıfasıyla "ellezîne sadakû (sâdık olanlar)" ifadesini kullandı. Çünkü onlardan sadakat gözlemlendi. Kafirler hakkında ise "el-Kazibîn" ismü'1-fail sigasını kullandı. Zira onlar yalancılıkta ısrar ve devam ettiler. Ayrıca lafzın farklı oluşu fesahate daha çok delâlet etmektedir.

Sahih sünnette İslâm'dan önceki müminlerin işkenceye uğramaları hakkında haberler ve örnekler yer almaktadır.

Buharî, Ebu Davud ve Nesaî, Habbab b. Eret'ten rivayet ediyorlar: Hab-bab şöyle anlatıyor: Rasulullah (s.a.) Kabe'nin gölgesinde bürdesine dayanmış olduğu bir anda ona şikâyette bulunduk.

- Bizim için Allah'tan yardım dilemez misin? Bizim için dua etmez misin? dedik. Efendimiz (s.a.) şöyle buyurdu:

- Sizden önce -geçmiş ümmetlerde müslüman- bir adam alınır, onun için hendek kazılır, hendeğe atılır, bir testere getirilir, testere başına konulur ve onu iki parçaya ayırırdı. Kişi demir taraklarla taranır, eti bir yana kemiği bir yana atılırdı. Yine bu onu dininden çevirmezdi. Allah'a yemin olsun ki Allah bu dini tamamlayacaktır. Hatta San'adan kalkan bir yolcu Hadramut'a gidecek, Allah'tan başka kimseden korkmayacaktır. Kurt koyunların başında olacaktır. Fakat siz acele davranıyorsunuz."

İbni Mace, Ebu Said el-Hudri'den naklediyor: Peygamberimiz'in (s.a.) ağır hastalığı zamanında yanına girdim. Elimi üzerine koydum. Onun hararetini örtünün üzerindeki ellerimde hissettim. Dedim ki:

- Ya Rasulallah! Bu hastalığın ne kadar da şiddetli! Buyurdu ki:
- Biz böyleyiz. Bize, belâ katlanarak verilir. Ecir de katlanarak verilir. Dedim ki:
- Ya Rasulallah! İnsanlar içinde en şiddetli belâyaya uğrayan kimlerdir? Buyurdu ki:
- Peygamberlerdir. Dedim ki:
- Sonra kimdir?

- Sonra salihlerdir. Onlardan biri öyle fakirliğe yakalanır ki üzerini örtecek bir aba bile bulamaz. Sizden biriniz nasıl refah içinde olmakla sevinirse onlardan biri de belâ içinde olmakla sevinir."

Özetle: Hayat mücadele, cihad meşakkat ve yorgunluk meydanıdır. Sorumluluk artınca sorumlu kimsenin değeri de artmaktadır. Sorumluluk ihmal edilirse sorumlu kimse de ihmal edilir.

Mükellef kılmak, yükümlülük vermek değer vermenin delilidir. Bu şahsiyetin ve kişiliği ispat etmenin işaretidir. İşsiz ve görevsiz geçen hayatın tadı yoktur. Çünkü hayatın lezzeti ve tadı insanın belirli bir hedef ve gaye için çalışmasıdır. Aksi takdirde bu hayat insanı usanç ve hayrete düşüren lüzumsuz, manasız bir hayat olur. Bu görevlendirme üzerine Allah'a hamdolsun. Çalışanla çalışmayan, işine sarılan ve sağlam yapanla hiçbir şeye aldırış etmeyen ve bunu terk eden kimseyi ayırd etmek için belâ ve imtihan üzerine Allah'a şükrolsun.

"Yoksa kötülüklerde bulunanlar bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sanıyorlar? Ne de kötü hüküm veriyorlar?" Yani masiyet işleyenler kendilerine dokunmayacağımızı ve cezalandırmayacağımızı mı sanıyorlar? Bizim azabımızdan, asla kurtulamazlar. Ne kötü bir zan içinde bulunuyorlar! Hem isyan edip Allah'ın emrine muhalefet edecekler, hem de cezaya uğramayacaklar. Böyle bir hüküm ne kötüdür! Bu hatalı, kötü, çirkin bir hüküm olup akıl, şeriat ve adaletin gereğiyle çelişki teşkil etmektedir.

İbni Abbas diyor ki: Ayet bu ifadeyle Velid b. Muğîre, Ebu Cehil, Esveb, Âs b. Hişam, Utbe, Velid b. Utbe, Ukbe b. Ebî Muayt, Hanzala b. Ebî Süfyan ve Âs b. Vaüî kastetmektedir.

Verilen görevi terk eden kimsenin azaba uğrayacağını beyan ettikten sonra Cenab-ı Hak ahirete iman edip bunun için gayret eden kimsenin yaptığı amelin sevabını bulacağını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Kim Allah'a kavuşmayı arzuluyorsa muhakkak ki Allah'ın tayin ettiği vakit mutlaka gelecektir. O her şeyi gayet iyi işiten ve her şeyi gayet iyi bilendir. " Yani kim hayrı bekliyor, arzuluyor ve ahiret yurdunda Allah'ın bol sevabını ümid ediyor ve salih amel işliyorsa, hiç şüphesiz Allah, onun umudunu gerçekleştirecek ve ona amelinin karşılığını tam ve eksiksiz olarak verecektir. Zira diriliş vakti ve haşirle ikinci hayat hiç şüphesiz olacaktır. Allah duaları ve kullarının bütün sözlerini gayet iyi işitmekte olup ona bunlardan hiçbir şey gizli kalmamaktadır. O her şeyi gayet iyi bilen ve bütün varlıkları görendir. O kulların inançlarını ve amellerini gayet iyi bilir ve herkese amelinin karşılığını verir. Bu vaad ve vâdin kesinlikle meydana geleceğinin delilidir. Ayrıca ümidi doğrulayan ve emeli kazandıran salih amel işleme gayretini teşvik etmektedir.

"Allah'ın vadesi"nden murad ölüm olabilir, ya da haşirden sonraki hayat olması da mümkündür.

"Kim Allah'a kavuşmayı arzuluyorsa muhakkak ki Allah'ın tayin ettiği vakit mutlaka gelecektir." ifadesi şart ve cezadır. Bundan murad itaatkâr kimseye sevap vaad edilmektedir. Kim Allah'a kavuşmayı ümid ediyorsa hiç şüphesiz Allah'ın tayin ettiği vade sevabıyla gelecektir. Kendisine taate karşı sevap verilecektir. Hiç şüphe yok ki bunu ümid etmeyen kimseye de Allah'ın vadesi, kendisine sevap verilecek şekilde mutlaka meydana gelecektir.

Fakat mükellefiyetin yararı Allah Tealâ'ya değil mükellefe aittir:

"Kim cihad ederse ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz ki Allah kâinatın hiçbir şeyine muhtaç değildir." Yani kim nefsiyle ve nefsi arzularıyla cihad eder, Allah'ın emrettiği şeyi yerine getirir ve Allah'ın nehyettiği şeylerden vazgeçerse cihadının yararı kendisine ait olur, amelinin faydasıda başkasına değil sadece kendisine aittir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kim salih amel işlerse bu sadece kendi nefesine aittir." (Fussilet, 41/46); "Siz iyi amel işlerseniz sadece kendi nefsiniz için iyi amel işlemiş olursunuz." (İsra, 17/7). Zira Allah kullarının ve insan-cin bütün mahlûkatın fiillerinden, amellerinden müstağnidir, bu amellere muhtaç değildir.

İtaat edenin mükâfatının cinsi ise şöyledir:

"Biz iman edip salih ameller işleyenlerin yaptıkları kötülükleri elbette affedeceğiz ve onları işledikleri amellerden daha güzeliyle mükâfatlandıracağız." Yani Allah Tealâ bütün mahlûkattan müstağni olmasına rağmen Allah'a, Rasulüne iman edip, yoksullara destek olmak ve mazlumlara yardımcı olmak, ümmetlerini canları ve en kıymetli varlıklarıyla desteklemek şeklinde hayırları yapmak, farzlara uymak suretiyle salih ameller işleyenleri elbette affedeceğiz.

"En güzel mükâfat" işledikleri kötü amellerin, affedilmesi ve yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlarının verilmesidir. Dolayısıyla az bir haseneye kabul edecek her hasene (güzel amel) karşılığında on misliyle ve yediyüz misline kadar sevap verecektir. Günaha karşı da misliyle karşılık verecek ya da affedip müsamaha gösterecektir.

Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. Bir iyilik olursa onu kat kat artırır. Kendi tarafından pek büyük bir mükâfat verir." (Nisa, 4/40).[\[2\]](#)

Mükelleflerin Çetin Bir İmtihana Tabi Tutulmaları, Müminlerin İmtihan Şekilleri, Kâfirlerin Ve Münafıkların Tehdit Edilmesi

8- Biz insana anne ve babasına iyi davranmasını emrettik. Eğer annen ve baban senin hakkında bilgi sahibi olmadığı bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarsa o takdirde onlara itaat etme. Sizin dönüşünüz yalnız banadır. Ben size yapmış olduğunuz şeyleri haber vereceğim.

9- İman edip salih amel işleyenleri biz mutlaka salihler arasına katacağız.

10- İnsanların bir kısmı: "Biz Allah'a iman ettik." derler. Fakat Allah yolunda eziyete uğrayınca insanların yaptığı eziyeti Allah'ın azabı gibi kabul eder. Rabbinden müminlere bir zafer gelse yemin olsun ki, münafıklar: "Şüphesiz biz de sizinle beraberdik." derler. Bütün âlemlerin sinelerinde yatan her şeyi en iyi bilen, Allah değil midir?

11- Elbette Allah iman edenleri de gayet iyi bilir, münafıkları da gayet iyi bilir.

12- İnkâr edenler iman edenlere: "Bizim yolumuza tabi olun da sizin günahlarınızı biz yüklenelim." derler. Oysa onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir.

Şüphesiz onlar yalancıdır.

13- Onlar kendi ağır günahlarını ve kendi ağır günahlarıyla birlikte daha nice ağır günahları yükleneceler ve kıyamet günü iftira ettikleri şeylerden de mutlaka hesaba çekileceklerdir.

Açıklaması

Bu ayetler üç konuyu ihtiva etmektedir:

1- Ana-babaya iyilik emredilmesine rağmen onların emrine karşı gelmek şeklinde bile olsa tevhid inancına sınıksız sarılmak,

2- Mükelleflerin üç kısma ayrılmaları,

3- Dinden yüz çevirmenin bazı şekilleri.

1- "Biz insana anne ve babasına iyi davranmasını emrettik. Eğer annen ve baban senin hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarsa o takdirde onlara itaat etme. Sizin dönüşünüz yalnız banadır. Ben size yapmış olduğunuz şeyleri haber vereceğim."

Biz kullara söz ve davranışlarıyla itaat etmek suretiyle anne ve babaya iyilik etmelerini emrettik. Zira anne ve baba insanın varlık sebebidir.

Nitekim Cenab- Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Rabbin yalnız kendisine kullukta bulunmanızı ve ana-babaya iyilik etmeyi emretmiştir. Eğer ikisinden biri veya her ikisi senin yanında iken ihtiyarlayacak olursa onlara karşı "of bile deme, onları azarlama, ikisine de hep tatlı söz söyle. Onlara acıyarak alçakgönüllülük kanatlarını ger ve: 'Ey Rabbim! Küçükken beni terbiye ettikleri şekilde sen de onlara rahmetle muamele eyle.' de." (İsra, 17/22-24). Ayette "ihsânen" kelimesi mükemmeliğe işaret etmek için nekre olarak getirilmiştir.

Babanın geçim temini, annenin şefkatle muamele etmesi suretiyle ana-babanın evlâdına güzellikle muamele etmesine karşı ana-babaya güzellikle davranmak, şefkat göstermek ve merhametli olmak şeklindeki bu tavsiyeye rağmen; anne ve baba eğer müşrik iseler ve kendi dinlerine uyman için sana ısrarda bulunuyorlarsa bu konuda, senin bilgin olmayan bir inanca davet etmeleri hususunda onlara itaat etme.

Zira Ahmed b. Hanbel ve Hakim'in İmran ve Hakem b. Amr el-Gıfa-rî'nin rivayet ettikleri sahih hadiste rivayet edildiği gibi: "Yaratıcıya isyan olan hususta mahlûka itaat yoktur."

Sabit olduğu bilinmeyen bir şeye uymak sahih olmadığı gibi batıl olduğu kesin olarak bilinen bir şeye uymak hiç caiz olmaz. Bu, küfürde ana-ba-baya uymanın caiz olmadığına delildir.

Sebebi; mümin ya da kâfir, ana-babasına itaatkâr ya da isyankâr olsun hepinizin kıyamet gününe dönecek olmanızdır. Ben sizin amellerinize göre iyi amel işleyene iyilikle, dininde sebatkâr olmayan ve kötü amel işleyene de kötülüğüyle karşılık veririm.

Bunun için iman ve salih amel işlemeye teşvik ederek şöyle buyurmaktadır:

"İman edip salih amel işleyenleri biz mutlaka salihler arasına katacağız. "

Allah ve Rasulünü tasdik eden, Rablerinin kendilerine emrettiği hususları yaşayan, nefislerini ıslah eden ve farzlarını yerine getiren kimseleri biz her ne kadar anne ve babaları dünyada ona en yakın kimseler olsalar da müşrik anne ve babalarının zümresinde değil de salihler, peygamberler ve veliler zümresinde hasredeceğiz. Zira kişi, kıyamet günü dinî muhabbet ile sevdiği kimseyle beraber haşrolunur.

"İman eden ve salih amel işleyenler" ifadesinin tekrar edilmesine sebep bundan önce hidayete eren kimsenin durumunu beyan ettikten sonra burada hidayet rehberinin durumunu beyan etmektir. Bunun delili şudur: Önce "Onların günahlarını örteceğiz, affedeceğiz." buyurdu. İkinci olarak da burada "Biz onları salihler içerisine katacağız." buyurdu. Buradaki "salihler" hidayet rehberleridir. Çünkü bu mertebe peygamberlerin mertebesidir. Bunun için pek çok peygamber: "Beni salihlere kat" diye dua etmişlerdir.

Ayrıca Cenab-ı Hak önce "yalancıları bilecektir." ayetiyle sapık kimsenin durumunu anlattı. Sonra da "Sizin dönüşünüz banadır. Ben size ... haber vereceğim. " ayetiyle de başkalarını sapıklığa düşüren kimseye tehditte bulundu. Böylece ilk ifadeler hidayete eren ve sapıtan olmak üzere iki kısım mükellefe ait oldu. Son ifadeler de diğer iki kısma yani hidayet rehberi ve başkalarını sapıklığa düşüren kimselere ait oldu. [\[3\]](#)

2- Münafıkların durumu:

"İnsanların bir kısmı: "Biz Allah'a iman ettik" derler. Fakat Allah yolunda eziyete uğrayınca insanların yaptığı eziyeti Allah'ın azabı gibi kabul eder."

İnsanlardan bir gurup vardır ki bunlar dilleriyle: "Biz Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik ettik." diyen ancak imanın kalplerine tam yerleşmediği, hakkı yalanlayan münafık kimselerdir. Bunun delili kendilerine dünyada bir belâ ve fitne indiği zaman ve Allah'a imanları sebebiyle müşrikler kendilerine eziyet ettiği zaman bunun kendilerine Allah tarafından verilen bir azap olduğuna inanır ve İslâm'dan dönerler. Nasıl Allah'ın azabından korkmalar müminleri küfürden çeviriyorsa bu da münafıkları imandan alıkoyar.

Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "İnsanlar içinde Allah'a bir uçurum ke-narındaymış gibi kulluk eden vardır. Böyle birinin başına bir iyilik gelirse yatıştır, başına bir belâ gelirse yüzüstü döner. Dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte apaçık kayıp budur." (Hacc, 22/11).

Bu ifade imandan ayrılmanın münafığa kolay geldiğine delildir. Çünkü iman münafığın kalbinin içine girmemiş, sadece dünyevi menfaatler sebebiyle iman etmiş görünen ancak sözlerin mücerret dille tekrarından ibaret olmuştur. Dolayısıyla bunlar en basit bir eziyetle karşılaşınca Allah'ı terk etmiştir.

İmanında sadık mümin ise çeşitli sıkıntılarla karşılaşsa bile kalbi imanından sıyrılmayacaktır. Dinden dönmeye zorlanırsa kalbi imanla dolu olduğu halde diliyle bu sözü söyleyerek geçiştirmesi mümkündür. Dolayısıyla Allah'ı hiçbir zaman terk etmez.

Zeccac diyor ki: Mümin yolunda eziyete sabretmelidir. İmam Ahmed, Tirmizi ve İbni Mace'nin Enes'ten (r.a.) rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Hiç kimse eziyete uğramazken ben Allah yolunda eziyete uğradım. Hiçbir kimse korkutulmazken ben Allah yolunda korku çektim. Bana üçüncü bir musibet geldi. O sırada benimle Bi-lâl'e ait olarak, Bilâl'in koltuk altını örtecek kadar az bir yiyeceğimiz

vardı."

Cenab-ı Hak daha sonra münafıkların fırsatçılıklarını ve menfaatçiliklerini anlatarak şöyle buyurdu:

"Rabbinden müminlere bir zafer gelse yemin olsun ki münafıklar "Şüphesiz biz de sizinle beraberdik." derler. Bütün âlemlerin sinelerinde yatan her şeyi en iyi bilen Allah değil midir?"

Ey Muhammed! Rabbinden müminlere fetih ve ganimet şeklinde yakın bir zafer gerçekleşse o münafıklar:

- Biz de sizin din kardeşleriniz ve desteğiniz olarak sizinle beraberdik. Düşmanlara karşı size yardımcı oluyorduk derler.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette onların durumunu şöyle bildirmektedir: "Sizi gözetleyenler Allah'tan size bir zafer gelirse "Biz sizinle beraber değil miydik?" derler. Eğer kâfirlere bir pay çıkarsa onlara: "Size üstünlük sağlayarak sizi müminlerden korumadık mı?" derler." (Nisa, 4/141).

Allah daha sonra onlara tehditte bulunarak ve onların durumlarının kendilerine gizli kalmadığını beyan edip durumlarını ortaya koyarak ve şöyle cevap verdi: Bütün âlemlerin sinelerinde yatan her şeyi en iyi bilen, Allah değil midir?" Onlar iman hususunda size muvafakat etseler de Allah onların kalplerinde olan ve vicdanlarında gizli bulunan iman ve münafıklığı bilmiyor mu? Elbette Allah her şeyi bilir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. O gizli olanı da en kapalı olanı da gayet iyi bilir. Gerçek mümini de yalancı münafığı da gayet iyi bilir.

Allah Tealâ daha sonra onları imtihana tabi tutulacaklarını bildirerek şöyle buyurdu: "Elbette Allah iman edenleri de gayet iyi bilir, münafıkları da gayet iyi bilir."

Yani O, müminleri münafıklardan ayırd etmek için insanları hem iyiliklerle hem de sıkıntılarla imtihan edecek ve her durumda Allah'a itaat edenle, sıkıntı anında kendisine isyan edeni ayırd edecektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz içinizden mücahidlerle sabredenleri ayırd edinceye kadar sizi imtihana tabi tutacağız." (Muhammed, 47/31).

İmtihan ve deneme ölçüsü olan Uhud Savaşı'ndan sonra Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Allah müminleri sizin üzerinizde bulduğunuz (şu halde) bırakacak değildir. Nihayet murdarı temizden ayıracaktır." (Âl-i İmran, 3/79).

Anlaşıldığı gibi Allah Tealâ burada kalpdeki durum hakkında hüküm vermektedir. Böylece müminin imanı yani tasdiki ortaya çıkacak, münafığın nifakı yani "Allah birdir" şeklinde diliyle söylediğinde sâdık olduğu ama kalben tasdik etmediği ortaya çıkacaktır.

Daha önce ise Cenab-ı Hak, Allah'ın bir olduğunu söyleyen müminle Allah birden fazladır diyen yalancı kâfiri ayırd etmek için "O sâdık -doğru sözlü- olanları mutlaka ayıracak, ortaya çıkaracaktır." (Ankebut, 29/3) buyurdu. Dolayısıyla 3. ayette sadık ve yalancı olarak iki kısım insan olduğu ifade edilmiştir. Burada (11. ayette) sadece sadıklar doğru sözlüler olarak vasıflandırılmıştır. Haliyle burada bir kısım vardır.

3- Müslümanları dinlerinden vazgeçirme teşebbüsleri.

"İnkâr edenler iman edenlere: Bizim yolumuza tabi olun da sizin günahlarınızı biz yüklenelim, derler."

Yani Kureyş kâfirlere insanların mümin kâfir ve münafık olarak üç durumda olduğu

ortaya çıktıktan sonra iman eden ve hidayete tabi olan kimselere şöyle demişlerdi:

- Dininizi bırakıp bizim dinimize dönün ve bizim yolumuza tabi olun. Eğer sizin günahlarımız varsa ve hesap görülecekse bu bize ve bizim boynumuza aittir.

Bu cahil bir kimsenin: "Bunu yapanın günahı benim boynuma olsun." demesi gibidir. Bu, yumuşaklık ve nezaketle müslümanları dinlerini terk etmeye teşvik etmek ve fitneye düşürmektir.

Ayetteki "velnahmil (taşıyalım)" ifadesi şahsın kendisine verdiği emir si-gasıdır, ama bununla haber murad edilir. Ayetin manası ise şart ve cevaptır. Yani siz bize tabi olursanız sizin günahlarınızı biz yükleniriz demektir.

Bu ifade aynen bir kimsenin: "Bağış senden olsun dua da benden olsun." demesi gibidir. Bu gerçekte talep manasında bir emir değildir.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak onları yalanlamak üzere şöyle cevap verdi: "Oysa onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değildirler. Şüphesiz onlar yalancıdırlar." Yani kâfirler müslümanların günahlarından ve hatalarından hiçbir şeyi yüklenmeyeceklerdir. Onlar müslümanların hatalarını yüklenecekleri şeklinde söyledikleri şeylerde yalancıdırlar. Çünkü hiçbir kimse kimsenin günahını yüklenemez.

Bu ayet aynen şu ayetler gibidir: "Günah işleyen hiçbir nefis başkasının günahını çekmez. Eğer yükü (günahı) ağır bir kişi (başka birini) onu taşımaya çağırırsa akrabası da olsa kendisine ondan hiçbir şey yüklenmez." (Fatır, 35/18); "Hiçbir hısımlık başka bir hısımdan mesul olmayacak." (Meâric, 70/10); "Günah işleyen hiçbir nefis başkasının günahını çekmez." (En'am, 6/164).

Allah Tealâ daha sonra bu sözün akıbetini şöyle bildirdi: "Onlar kendi ağır günahlarını ve kendi ağır günahlarıyla birlikte daha nice günahları yüklenecekler ve kıyamet günü iftira ettikleri şeylerden de mutlaka hesaba çe-k'eceklerdir."

Yani küfür ve delâlet davetçileri kıyamet günü kendi günahlarını ve saptırdıkları insanların günahlarını yüklenecekler ama kendilerine tabi olanların günahlarından hiçbir şey eksiltilmeyecektir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet günü kendi günahlarını tam olarak yükleneceklerdir. Bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarından bir kısmını da yükleneceklerdir." (Nahl, 16/25).

Sahih bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Kim hidayete davet ederse onun ecir ve mükâfatı kıyamete kadar bu yola tabi olanların ecirleri gibi olur. Bu kimselerin ecirlerinden hiçbir şey eksik olmayacaktır. Kim de dalâlete davet ederse onun günahı kendisine tabi olanların günahı gibi olur. Bu kimselerin günahlarından hiçbir günah eksik olmayacaktır."

Yine sahih hadiste şöyle buyuruluyor: "Haksız olarak bir cana kıyılırsa Hz. Adem'in ilk oğluna bu canın kanından bir pay ayrılır. Çünkü o ilk defa adam öldürme çığırını açan kimsedir."

Yine hadis-i şerifte sabit olmuştur ki: "Kim kötü bir âdet başlatırsa onun günahını ve kendi günahından bir şey eksilmeden o âdeti işleyenlerin günahını alır."^[4]

Onlar hakkı yalanlamalarına ve dünyada uydurdukları bühtana karşılık kıyamet günü azarlama ve tehdit sorgusuyla sorgulanacaklardır.

Nitekim sahih hadiste şöyle buyurulmaktadır: "Adam kıyamet günü dağlar gibi güzel

amellerle gelir. Ama şuna zulmetmiş, bunun malını almış, şunun ırzına dil uzatmıştır. Bu adam onun şu güzel amelini, şu adam onun bu güzel amelini alıp götürmüştür. Hiç bir hayırlı ameli kalmayınca da mazlumların günahlarından alınır ve onun üzerine atılır." [5]

Hız. Nuh (A.S.) İle Kavminin Kıssası

14- Şüphesiz ki Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Aralarında elli yıl hariç bin yıl kaldı. Sonunda da onlar zulümlerinde devam ederken Tufan onları yakalayiverdi.

15- Fakat biz Nuh'u ve gemide bulunanları kurtardık ve bu hadiseyi bütün âlemlere ibret kıldık.

Açıklaması

"Şüphesiz ki biz Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh onların içinde elli yıl hariç bin yıl kaldı."

Biz Nuh aleyhisselam'ı kâfir olan, Allah'a iman etmeyen ve putlara tapan kavmine peygamber olarak gönderdik. O gönderilen ilk peygamberdir.

Hız. Nuh kavmiyle birlikte elli yıl hariç bin yıl kalarak Allah'ın birliğine ve Ona ibadette bulunmaya ve kıyamet gününe iman etmeye davet etmeye devam etti. Kavmi de Nuh'un davetine iman etmediler ve onu yalanladılar. Kavminden ona pek az kişi iman etti:

"Nuh dedi ki: Ey Rabbim! Doğrusu ben kavmime gece-gündüz davette bulundum. Fakat benim davetim sadece benden uzaklıklarını artırdı." (Nuh, 71/5-6). "Nuh dedi ki: Doğrusu bunlar bana baş kaldırdılar ve malı, çocuğu kendisine sadece zarar getiren kimseye uydular." (Nuh, 71/21).

"Sonunda da onlar zulümlerinde devam ederken "Tufan" onları yakala-yıverdi." Yani bu uzun müddet sonunda bu bildiri ve uyan onlara fayda vermedi. Bunun üzerine onlar inkarcılıkla nefislerine zulmettikleri sırada "Tufan" onları boğdu.

O halde Ya Muhammedi Sen kavminden seni inkâr eden kimselerden dolayı üzülme. Zira iş Allah Tealâ'nın elindedir. Bütün işler sonunda yalnız O'na racidir.

Nuh kavmini Allah'a imana davet etme yolunda yaklaşık bin sene ömür sürdü. Kavminden O'na sadece az bir gurup iman etti. O buna daralmayıp sabretti. Sen ise sabretmeye daha evlâsın. Kâfirler daha çok kendilerine gelecek azabın ertelenmesi sebebiyle gurura kapılıyorlardı. Bununla birlikte kurtulamadılar. Onlar gurura kapılmasınlar. Azap muhakkak onlara erişecektir.

"Biz Nuh'u ve gemide bulunanları kurtardık. Ve bu hadiseyi bütün âlemlere ibret

kıldık." Yani biz Nuh'u ve onunla birlikte iman eden kimseleri kendisine imal etme şeklini vahyettiğimiz gemiye binmeleri sonucu kurtardık. Gemi daha sonra denizde seyretti. Nihayet Cudi dağının üzerine yerleşti.

Bütün kâfirler de tufanda boğuldular. Rabbin Nuh'un gemisini, Allah kullarını tufandan nasıl kurtarmıştır diye düşünüp bu nimeti için bir hatırlatma vesilesi olarak; kendilerinden sonra gelen insanların Allah rasullerine karşı isyan eden ve peygamberlerini yalanlayan kimseleri nasıl cezalandırıyor diye düşünecekleri bir ibret ve öğüt vesilesi kılmıştır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Su taşıdığı vakit size bir ibret olmak üzere ve anlayışlı kulaklar anlasın diye süzülen gemide sizi biz taşımışızdır." (Hakka, 69/11-12).[\[6\]](#)

Üç Temel Esasın Yani Allah'ın Birliğinin, Peygamberliğin Ve Öldükten Sonra Dirilmenin Delilleri

16- İbrahim'i de kavmine peygamber olarak gönderdik. O kavmine şöyle demişti: "Allah'a ibadet edin ve O'ndan korkun. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

17- Siz Allah'ı bırakıp ancak putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. Doğrusu Allah'ı bırakıp taptığınız putlar size rızık vermezler. Siz rızık ancak Allah'ın nezdinde arayın. Yalnız O'na kulluk edin. O'na şükredin. Sonunda da ancak O'na döndürüleceksiniz.

18- Eğer yalanlarsanız, bilin ki sizden önceki ümmetler de yalanlamışlardı. Peygamberin üzerine düşen sadece apaçık tebliğden ibarettir."

19- Onlar Allah'ın, yaratıkları önce nasıl yoktan var ettiğini görmüyorlar mı? Sonra da onları Allah, tekrar diriltecek-tir. Şüphesiz ki bu Allah'a çok kolaydır.

20- De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın. Allah'ın varlıkları önce nasıl yarattığına bir bakın. Sonra Allah varlıkları son defa var edecektir. Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir.

21- O dilediğine azap eder, dilediğine merhamet eder. Hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz.

22- Siz yerde de gökte de Allah'ı aciz bırakamazsınız. Sizin Allah'tan başka hiçbir dostunuz ve yardımcınız yoktur."

23- Allah'ın ayetlerini ve O'nun huzuruna çıkacaklarını inkâr edenler işte böy-leleri benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Açıklaması

"İbrahim'i de kavmine peygamber olarak gönderdik. O kavmine şöyle demişti: Allah'a

ibadet edin ve O'ndan korkun. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır."

Yani Ey Rasulüm kavmine şunu hatırlat: İbrahim aleyhisselâm kavmini bir olan ve hiçbir ortağı olmayan Allah'a ibadet etmeye, gizli ve açık her yerde O'na ihlâsla kulluk etmeye, farzlarını eda etmek ve O'na karşı gelmekten kaçınmak suretiyle O'nun azabından sakınmaya davet etmişti. Zira bunu yaparsanız dünya ve ahirette sizin için hayır meydana gelir. Şer sizden uzaklaştırılır. Eğer siz idrak ve ilim sahipleri iseniz bununla hayır ve şerri birbirinden ayırd edersiniz ve size faydalı olan şeyi yaparsınız.

"Allah'a ibadet edin ve O'ndan korkun." ayetinin manası şudur: İbadet ve korkuyu yalnız O'na tahsis edin.

Daha sonra Hz. İbrahim (a.s.) kavmine Allah'ın birliğine ve onların içinde bulunduğu durumun bozukluğuna ve üzerinde yürüdükleri yolun kötülüğüne delâlet eden iki delil ortaya koydu. Hz. İbrahim şöyle diyordu:

1- "Siz Allah'ı bırakıp ancak putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. "

Yani sizin Allah'tan başka tapındığınız putlar sadece kireç veya taştan yapılmış eşyadan ibarettir. Bunları siz kendi ellerinizle yaptınız. Bunlar fayda veya zarar veremezler. Sizler sadece bunlar için birtakım isimler uydurdunuz ve bunları "ilâh" diye adlandırdınız, bunların Rabbiniz nezdinde size şefaathçi olacaklarını iddia ettiniz. Oysa bunlar sadece sizin gibi yaratılmış varlıklardır. Siz bunları "ilâh" diye nitelemekle yalan söylüyorsunuz.

"Yalan uyduruyorsunuz." ifadesinin manası putlara "ilâh, Allah'ın ortakları, ya da Allah nezdinde şefaathçiler" adını vermek suretiyle yalan ve asılsız ifadeler uyduruyorsunuz, demektir.

2- "Allah'ı bırakıp kendilerine taptığınız şeyler size rızık veremezler."

Yani şu, Allah'tan başka kendilerine taptığınız putlar size az ya da çok hiçbir rızık vermeye muktedir değildirler. O halde nasıl bunlara tapıyorsunuz.

"Siz rızık sadece Allah'ın nezdinde arayın. Yalnız O'na kulluk edin. O'na şükredin. Sonunda yalnız O'nadöndürüleceksiniz."

Yani rızık Allah'tan isteyin. Yoksa O'nun dışında put ve benzeri mahlû-kattan değil... Zira Allah'tan başkaları hiçbir şeye sahip değildirler. Rızık Allah'tan isteyin ki istediklerinize erişesiniz. Allah'ın rızıkından yiyin. Yalnız O'na kulluk edin. O'nun size ziyadesiyle lütuf ihsan etmesinden dolayı O'na şükredin. Onunla buluşmaya hazırlanın. Kıyamet gününde yalnız O'na döneceksiniz. Şu anda üzerinde bulunduğunuz Ondan başka varlıklara tapınmaktan sorguya çekileceksiniz. Her amel sahibi amelinin karşılığını bulacaktır.

Daha sonra Hz. İbrahim (a.s.) risaletine dair bir delil ortaya koyarak şöyle buyurdu:

"Eğer (hakki) yalanlarsanız, bilin ki sizden önceki ümmetler de yalanlamışlardı. Rasulün üzerine düşen (görev) sadece apaçık tebliğ etmekten ibarettir. "

Yani siz eğer benim risaletimde beni yalanlarsanız bu bana asla zarar vermez. Zira geçmiş ümmetler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Fakat peygamberlerine muhalefet etmeleri dolayısıyla o ümmetlerin başına gelen azap ve felaketlerin haberi size ulaştı. Onlar bu halleriyle kendilerine zarar verdiler. Rasule vacip olan ve ondan istenen şey sadece Allah Tealâ'nın emrettiği risaleti size tebliğ etmesidir. Sizler de mes'ut kimselerden olmak için gayret gösterin. Hesabı görmek ise sadece Allah'a aittir.

"Rasulün üzerine düşen sadece apaçık tebliğ etmekten ibarettir." ifadesinin manası

şudur: Onun tebliğden başka hiçbir görevi yoktur, tebliğ ise Allah tarafından indirilen emirleri ve meseleleri hatırlatmaktır. Beyan etmek ise getirdiği kitaba burhan ortaya koymaktır.

Cenab-ı Hak, ilk temel esas olan "tevhid" esasının ve buna ait delillerin zikredilmesinden ve ikinci temel esas olan "risale'f'e işaret edilmesinden sonra üçüncü temel esas olan mahşer yerinde toplanma ya da diriliş esasını beyan etmeye başladı. Bu üç esas ilâhî beyanda biri zikredilirse diğerinden neredeyse ayrılamıyacak derecede birbirinden ayrılamaz üç temel esastır.

"Onlar Allah'ın varlıkları önce nasıl yoktan var ettiğini görmüyorlar mı? Sonra da Allah varlıkları tekrar diriltecektir. Şüphesiz ki bu Allah 'a çok kolaydır. " Onlar mahlûkatın başlangıcını görmüyorlar mı? Zira Allah onlarzjk-sz? Jtsğ&r Jtsçfrsr şey cfeğ'i'&en on/arin nefislerini yaratmıştır. Onları bedenî güçle ve kulak, göz ve kalp gibi bilgi kaynaklarıyla donattı. Bunu yoktan var eden zat tekrar yaratmaya da kadirdir. Zira bu O'na gayet kolaydır, O'nun nezdinde basittir. Hatta bu O'nun için daha basittir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O mahlûkatı yoktan var edip sonra onu yeniden diriltecek olandır. Bu O'na göre pek kolaydır." (Rum, 30/27).

Nefislerde müşahede edilen delille dirilişi ispat ettikten sonra Allah Te-alâ ufuktaki delillere dikkat çekti ve şöyle buyurdu:

"De ki: yeryüzünde gezip dolaşın. Allah'ın varlıkları önce nasıl yarattığına bir bakın. Sonra Allah varlıkları son defa var edecektir. Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir."

Ya Muhammed de ki: Ey yeryüzünde dirilişi inkâr edenler! Allah'ın gökleri ve göklerde olan sabit ve hareketli nurlu yıldızları, yerleri ve yerde bulunan dağlan, vadileri, çölleri, ağaçlan, meyveleri, nehirleri ve denizleri nasıl yarattığına bir bakın. Bütün bunlar bu olaylan meydana geldiğine ve bun-lan meydana getiren, var eden bir zatın varlığına delâlet etmektedir.

Bu aynen şu ayetler gibidir: "Gerek ufuklarda gerekse kendi nefislerinizde delillerimizi yakında onlara göstereceğiz. Nihayet onun hak olduğu şüphesiz kendileri için de apaçık meydana çıkacaktır." (Fussilet, 41/53).

'Yoksa onlar gayesiz olarak mı yaratıldılar1? Yahut kendilerinin yaratıcıları kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır onlar (hakkı) yakinen bilmiyorlar." (Tur, 52/35-36).

İşte yegâne yaratıcı O'dur. Bu O'nun varlığına delildir. Yaratmaya muktedir olan tekrar diriltmeye ve kıyamet gününde son defa var etmeye de kadirdir. Zira Allah her şeye kadirdir. Başlangıçta yaratmak ve sonra diriltmek de buna dahildir.

Cenab-ı Hak devamlı kudrete delâlet etmek üzere önce "keyfe yübdiü" şeklinde gelecek zaman lafzıyla ifade buyurdu. Sonra da başlangıçta olanlar bilindiği için "keyfe bede'e" şeklinde geçmiş zaman lafzıyla ifade buyurdu.

Dikkat edilirse Allah Tealâ önce soru sigasıyla "Onlar Allah'ın yaratıkları önce nasıl yoktan var ettiğini görmüyorlar mı?" buyurdu. Sonra da emir sigasıyla "Yeryüzünde gezip dolaşın." buyurdu. Çünkü birinci ayet hadsî ilme -yani istemeden elde edilen bilgiye- işaret etmektedir. İkinci ayet ise tefekkür ve taleple elde edilen fikrî ilme işaret etmektedir. Yani yeryüzünde fikrinizi gezdirin. Yaradılışın başlangıcını bilmeniz için zihninizi nefsinizin dışında olan olaylarda dolaştınn.

Allah Tealâ daha sonra dirilişten sonra olacak şeyleri anlatarak şöyle buyurdu:

"O dilediğine azap eder, dilediğine merhamet eder. Hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz." Yani Allah tasarrufta bulunan yegâne hüküm sahibidir. O içinizden kâfir ve isyankâr olanlardan dilediğine azap eder. Kullandıktan dilediğine nezdinde bir lütuf ve rahmet olarak merhamette bulunur. O dilediğini yapar. İrade buyurduğuna hükmeder. O'nun hükmünün takipçisi yoktur. O yaptığından sorumlu değildir. Yaratma ve emretme O'na mahsustur. Ölümünden sonra kıyamet gününde müddet ne kadar uzun olursa olsun yalnız O'na döndürüleceksiniz. O mahlûkatı takdim ettikleri amelleriyle hesaba çekecektir. O'nun hesabı haktır ve adalettir. Çünkü O zerre kadar zulmetmeyen, mülkünü gerçek sahibidir.

Nitekim Sünen müelliflerinin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte buyuruluyor ki: "Allah göklerinde bulunanlarla yeryüzünde bulunanlara azap edecek olsa onlara zulmetmeksizin azap ederdi."

Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği "Rahmetim gazabımı geçmiştir." hadis-i şerifinde olduğu gibi rahmet daima öne geçtiği halde ayette rahmet beyan edilmeden önce azap etme zikredilmiştir. Bunun sebebi Cenab-ı Hak'ın önce kâfirleri zikretmesi ve bunun "Eğeryalanlarsanız..." ifadesinde geçen tehditle güçlü bir irtibatının bulunmasıdır.

"O'na döndürüleceksiniz." ifadesinden sonra "O'na çevrileceksiniz." ifadesinin tekrar edilmesi azap ve rahmetin gecikse de mutlaka meydana geleceğine işaret etmek içindir. Zira dönüş yalnız Onadır ve hesabı görmek Ona aittir. Sevap ve ceza sadece O'nun nezdinde bulunur.

"Siz yerde de gökte de (hiçbir zaman) Allah'ı âciz bırakamazsınız. Sizin Allah 'tan başka hiçbir dostunuz ve yardımcınız yoktur." Yani siz ey insanlar! Allah'ı yerde ve gökte sizi idrak etmekten âciz bırakamazsınız. Yeryüzü ve göklerde bulunanlardan hiçbiri Onu âciz bırakamaz ve Onun kaderinden kaçamaz. Bilakis O kullan üzerinde ezici bir güce sahiptir. Sizin işlerinizi görecek, sizi koruyup gözetecek Allah'tan başka hiçbir dostunuz yoktur. Eğer O size azap ederse sizi O'nun azabından kurtaracak ve size yardım edecek hiçbir yardımcı ve destek verici yoktur.

Dirilişe, tasavvuru aşan sonsuz ilâhî kudrete ve Allah'ın birliğine ait bu delilleri bütün teferruatıyla bayen ettikten sonra Cenab-ı Hak bütün muhalifleri tehdit ederek ve bütün kâfirleri korkutarak şöyle buyurdu:

"Allah'ın ayetlerini ve O'nun huzuruna çıkacaklarını inkâr edenler işte böyleleri benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir. Onlar için can yakıcı bir azap vardır."

Allah'ın ayetlerini yani O'nun birliğinin delillerini ve O'nun peygamberlerine indirdiği bu konuya irşad eden burhanlarını kabul etmeyenler, dirilişi ve ahirette Allah'ın huzuruna çıkmayı inkâr edenler işte böyleleri için inkarcılıkları sebebiyle Allah'ın rahmetinden hiçbir nasip yoktur. Onlar için dünya ve ahirette can yakıcı şiddetli bir azap vardır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki Allah 'ın rahmetinden kâfir topluluğundan başka hiçbir kimse ümit kesmez." (Yusuf, 12/87).

Ayette "ülâike" kelimesinin iki defa zikredilmesi ümitsizlik ve azaba uğramaktan her birinin sadece kâfirlerde var olduğuna işaret etmek içindir.

Cenab-ı Hak "Onlar ümitsizliğe kapıldılar." ifadesiyle ümitsizliği kâfirlere nispet etmektedir. Onlar rahmeti arzu etselerdi Cenab-ı Hak onlara rahmet indirirdi. Allah Tealâ

daha sonra "rahmeti" (benim rahmetim) kelimesiyle rahmetin onların tamamını kapladığını ve onlardan ayrılmadığını beyan etmek için rahmeti kendi nefesine nispet etti. Azap kâfirlere tahsis edildiği için Allah Tealâ azabı kendi nefesine nispet etmedi.[\[7\]](#)

Kavminin Hz. İbrahim'e Verdikleri Cevap, Hz. Lût'un Hz. İbrahim'e İman Etmesi, Hz. İbrahim'e Verilen Nimetlerin Beyan Edilmesi

24- (İbrahim'in) kavmine cevabı ancak: "Onu öldürün veya yakıf" demek oldu. Fakat Allah onu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki bunda iman eden bir kavim için nice ibretler vardır.

25- İbrahim kavmine şöyle dedi: "Siz ancak dünya hayatında aranızdaki dostluğu devam ettirmek için Allah'ı bırakıp putlara taptınız." Sonra kıyamet günü kiminiz kiminize küfredecek, birbirinize lanet okuyacaksınız. Sığınacağınız yer ateştir. Sizin hiçbir yardımcınız yoktur.

26- Bunun üzerine Lût, İbrahim'e iman etti ve İbrahim şöyle dedi: Ben Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum. Şüphe yok ki O azizdir (her şeye galiptir), hakimdir (sonsuz hikmet sahibidir).

27- Biz İbrahim'e İshak'ı ve Yakub'u bahşettik. Peygamberliği ve kitabı O'nun soyundan gelenlere verdik. Dünyada O'nun mükâfatını verdik. Şüphesiz o ahirette de salihlerdendir.

Açıklaması

Hz. İbrahim (a.s.) kavmine Allah'ın birliği, peygamberlik, diriliş ve haşir hususundaki delil ve burhanları ortaya koyduktan, onlara Allah Tealâ'ya kulluğu emrettikten ve putlara tapmayı şiddetle reddettikten sonra, kavmi küfürleri, inatları ve gururları üzerine Hz. İbrahim'e karşı kuvvet kullanmaya teşebbüs etmekten başka cevap bulamadılar. Makamına ve hakimiyet kuvvetine dayanan hüccet bulamayıp yenilgiye uğrayanın tavrı daima böyledir. İşte Cenab-ı Hakk'ın onların durumunu anlatan ayetleri:

"(İbrahim'in sözlerine karşı) kavminin cevabı ancak: O'nu öldürün veya yakın, demek oldu. Fakat Allah O'nu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki bunda iman eden bir kavim için nice ibretler vardır." Yani Hz. İbrahim'in kavminden Allah'a ibadet etmeleri ve O'nun azabından sığınmaları talebine karşılık Hz. İbrahim'in kavminin büyüklerinin ve reislerinin cevabı ancak şu oldu:

Onu öldürün, ya da ateşte şiddetli bir şekilde yakın. Ateş yakın ve Onu ateşin içine atın.

Ancak Allah O'nu kurtardı ve ateşten selâmete erdirdi. Hz. İbrahim'i korumak ve himaye etmek üzere ateşi Ona serinlik ve selâmet kıldı. Bu İbrahim'in ateşten kurtulması olayında delil ve hüccetler ortaya konulduğunda Allah'ı tasdik eden kavim için Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden pekçok deliller vardır.

Bu gerçekten de kötü bir örnek, hayret verici bir olaydır. Hz. İbrahim (a.s.) kavmini hayra davet ediyor ve onları hakka ve hidayete irşat ediyor. Bunun üzerine kendisinden kurtulmak için ateşe atılıyor. Fakat Allah beşerin tuzağından ve güçlerinden daha büyük ve daha muktedir. Zira O yakıcı ateşi İbrahim için etkisiz kılmış, ateşi Ona serinlik ve selâmet kılmıştır.

Allah Tealâ başka ayetlerde bu iki davranış arasındaki çelişkiyi tavsif ederek şöyle buyurmaktadır: "Onlar: Onun için bir bina (mancınık) kurun. Onu alevli ateşin içine atın, dediler. Böylece onlar O'na tuzak kurmak istediler. Biz de onları en düşük kimseler kıldık." (Saff&t, 37/97-98).

"Onlar: O'nu yakın, eğer yaparsanız ilâhlarınıza böylece yardım edin, dediler. Biz de: Ey ateş İbrahim'in üzerine serinlik ve selâmet ol, dedik. Onlar O'na tuzak kurmak istediler. Biz de onları en çok kayıp içinde olan kimseler kıldık." (Enbiya, 21/68-70).

Allah Tealâ daha sonra Hz. İbrahim'in ateşten kurtulduktan sonra kavmine verdiği cevabı zikretti:

"İbrahim kavmine şöyle dedi: Siz ancak dünya hayatında aranızdaki dostluğu devam ettirmek için Allah'ı bırakıp putlara taptınız."

Hz. İbrahim kavmini uyarmak ve putlara tapma şeklindeki kötü davranışlarına karşı onları azarlamak için şöyle dedi: Bazı görüş ve fikir mensuplarının toplanmalarına ve birbirlerine sıcak ilgi duymalarına sebep olacak aralarındaki irtibat noktası üzerinde toplanmaları gibi siz de dünya hayatınızda birbiriniz arasındaki dostluk ve ülfeti güçlendirmek, aranızda sevgi oluşturmak ve tapınma gayesiyle bir araya gelmek için bu putları edindiniz. Fakat bu putlar düşünemez, fayda veya zarar veremezler. Sizin bunlara tapınmanız sadece dünyadaki sevgiyi elde etmeniz içindir.

Ahirette ise onların hali bunun zıddı olarak karşılıklı nefret ve kin duyma olacaktır. Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

"Sonra kıyamet günü kiminiz kiminize küfredecek, birbirinize lanet okuyacaksınız. Sığınacağınız yer ateştir. Sizin hiçbir yardımcınız yoktur."

Yani kıyamet günü bu durum ters çevrilecek, bu dostluk ve sevgi buğz, kin ve düşmanlığa dönüşecek, tapılanlar, tapanlardan beri olduklarını ifade edecek, tapanlar taptıklarına lanet okuyacaklar. Cenab-ı Hakk'm buyruğu gibi: "Her ümmet ateşe girdiğinde kardeş ümmete lanet edecektir." (A'raf, 7/38); "Dünyadaki samimi dostlar o gün birbirlerinin düşmanıdırlar, takva sahipleri hariç..." (Zuhruf, 43/67). Sonra varacağınız yer ateş olacak, o zaman asla size yardım edecek bir yardımcı, sizi Allah Tealâ'mn azabından kurtaracak bir kurtarıcı bulamayacaksınız.

Kâfirlerin hali budur. Müminlere gelince bunun tam zıddıdır. Onlar saf saf olacak, birbirlerine müsamaha ile davranacak, bazı hadislerde varit olduğu gibi birbirlerini affedeceklerdir.

Cenab-ı Hak Hz. İbrahim'e Hz. Lût'tan başka hiç bir kimsenin iman etmediğini, gördüğünü Ondan başka hiçbir kimsenin tasdik etmediğini beyan ederek şöyle buyurdu:

"O'na Lût iman etti. İbrahim: Ben Rabbime hicret ediyorum. Şüphesiz O azizdir, hakimdir." Hz. İbrahim ateşten salimen kurtulduğu zaman O'na Lût iman etti ve O'nun peygamberliğini tasdik etti. Lût İbrahim'in kardeşinin oğludur. Nesebi Lût b. Haran b. Âzer'dir. Hz. İbrahim'e kavminden sadece hanımı Sâre ile Hz. Lût iman etmiştir.

Hz. İbrahim: "Ben sizin diyarınızdan hicret ediyorum. Rabbimin bana hicreti emrettiği yere yöneliyorum." dedi. Hz. İbrahim Irak'ın Sevad'mdan Harran'a, sonradan da Filistin'e göç etti. Hz. Lût ise Sodom beldesine yerleşti.

Hicretin asıl sebebi ayette ifade ettiği gibi şudur: Rabbim mülkünde izzet sahibi olan, emrinde yenilmez üstünlüğe sahip olandır, düşmanlarıma karşı beni koruyan ve onlara karşı bana yardım edendir. Mahlûkatmın işlerini görmede sonsuz hikmet sahibidir. O ancak faydalı olan şeyleri emreder.

"Ben hicret ediyorum." ifadesindeki zamir Hz. İbrahim'e racidir. Zira "Lût O'na iman etti." ifadesiyle kinaye olunan Hz. İbrahim'dir. Yani Lût Onun kavminden sayılmıştır. Zamirin Lût'a raci olması ihtimali de vardır. Zira Lût zikredilen iki kişiden en yakınıdır.

Cenab-ı Hak daha sonra Hz. İbrahim'in Rabbine olan bağlılığı sebebiyle kendisine dünya ve ahirette verdiği nimetleri birer birer saydı:

1- "Biz O'na İshak'ı ve Yakub'u verdik." Yani biz İbrahim'e İsmail'den sonra yaşlılık halinde İshak'ı bağışladık. Aynı şekilde İshak'ın neslinden Yakub'u O'na torun olarak verdik. Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O onlardan ayrılınca biz O'na İshak ve Yakub'u bağışladık. Her birini peygamber kıldık." (Meryem, 19/49); "Biz O'na İshak'ı ve ayrıca bir lütuf olarak Yakub'u hibe ettik." (Enbiya, 21/72).

Buharî ve Müslim'in Sa/ii/ı'lerinde rivayet olunduğuna göre: "Değerlinin oğlu değerlinin oğlu değerlinin oğlu değerli: İbrahim oğlu İshak oğlu Ya-kup oğlu Yusuf tur." (Aleyhimü's-selâm)

2- "Biz Kitab'ı ve peygamberliği O'nun zürriyetinde kıldık." Yani biz peygamberliği Hz. İbrahim'in neslinde kıldık. Dolayısıyla Hz. İbrahim'den sonraki bütün peygamberler Onun zürriyetinden olmuştur. Ondan sonra Onun zürriyetinden gelmeyen peygamber yoktur.

Dolayısıyla bütün İsrailoğulları peygamberleri İbrahim oğlu İshak oğlu Yakub sülâlesindedir. Bu peygamberlerin sonuncusu ise bütün peygamberlerin mutlak olarak sonuncusu olan Arap kavminden ve Haşimî neslinden gelen Peygamberimiz'i (s.a.) müjdeleyici olarak gelen Meryemoğlu İsa (a.s.)'dır.

Biz O'na kitabı verdik. Dolayısıyla Tevrat Hz. Musa'ya, Zebur Hz. Davud'a, İncil Hz. İsa'ya, Kur'an ise Hz. Muhammed'e indirildi. Hepsi de O'nun neslinden gelmişlerdir.

3- "Biz O'na dünyada..." zürriyetinin, mallarının çokluğu, salih hanım ve güzel övgü ile "ecir verdik." Dolayısıyla bütün -semavî- dinlerin mensupları Onu severler ve Onu kabul ederler. İkrime diyor ki: Bütün dinler O'nun hakkında iddialı olup "O bizdendir." derler.

4- "O ahirette de gerçekten salihlerdendir." Yani O ahirette yüksek derecelere nail olan salâh konusunda kâmil insanlar zümresinde haşredilecektir. Böylece Allah O'na hem dünya saadetini hem de ahiret saadetini verdi.[8]

Hz. Lût (A.S.) İle Kavmi Kıssası

- 28- Lût'u da hatırla! O kavmine şöyle demişti: Doğrusu siz, sizden önceki âlemlerden hiçbirinin yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz.
- 29- Sizler hâlâ erkek erkeğe cinsî münasebette bulunacak, yol kesecek ve toplantı yerinde edepsizce davranışlarda bulunacak mısınız? Kavminin cevabı sadece: "Eğer sen sözüne sadık kimselerden isen bize Allah'ın azabını getir bakalımT' demek oldu.
- 30- Lût: "Ey Rabbim! Şu bozgunculuk çıkarıcı kavme karşı bana yardım et." dedi.
- 31- Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile geldikleri zaman: "Biz şu kasabanın halkını helak edeceğiz. Çünkü oranın halkı zalimdirler." dediler.
- 32- İbrahim: "O kasabada Lût da var." deyince melekler şöyle dediler: "Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Lût'u da ailesini de mutlaka kurtaracağız. Yalnız karısı hariç. O helak edilecek kimselerdendir."
- 33- Elçilerimiz Lût'a gelince o bunlar sebebiyle tasalandı, onlar sebebiyle göğsü daraldı. Elçiler: "Korkma, üzülme. Çünkü biz seni de senin aileni de kurtaracağız. Yalnız geride (azapta) kalacaklardan olan karın müstesna, (dediler.)"
- 34- İşledikleri hayasızlıklar yüzünden biz bu kasaba halkının üstüne mutlaka gökten bir azap indireceğiz.
- 35- Şüphesiz ki biz aklını kullanan bir topluluk için (bu kasabadan geriye) apaçık bir ibret bıraktık.

Açıklaması

"Lût'u da kavmine peygamber olarak gönderdik. O kavmine şöyle demişti: Doğrusu siz sizden önceki âlemlerden hiçbirinin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz.

Yani ey Rasulüm!. Kavmine ibret ve öğüt olması için Allah'ın Peygamberi Hz. Lût'un kıssasını anlat. Allah O'nu Sodom kasabası halkına gönderdiği zaman O onların yaptıklarını ve icat ettikleri çirkin fiillerini yadırgadı. Onları yadırgamak, sakındırmak, azarlamak ve uyarmak için:

"Şeriata ve bozulmamış tabiata göre son derece çirkin bir fuhuş fiilini mi işliyorsunuz?" dedi. Sonra da bu yadırgamayı tekrar etti ve bu fuhuşu açıkladı

"Siz hâlâ erkek erkeğe cinsî münasebette mi bulunacaksınız:" Yani siz kadınlara yaklaşır gibi erkeklere şehvetle yaklaşacak mısınız. Sizden önce Adem oğullarından hiçbir kimse bu fiili işlemedi.

2- "Yol kesiyorsunuz." Yani insanların yoluna çıkıyorsunuz, yoldan geçenleri öldürmek, mallarını almak ve onlarla fuhuş yapmak suretiyle yoldan geçenlere ilişirsiniz.

3- "Toplantı yerinizde edepsizce davranırsınız." Yani özel meclislerinizde birbirinizi yadırgamaksızın uygun olmayan söz ve davranışlarda bulunursunuz. Onlar gerçekten kötü

ahlâk sahipleridir.

İmam Ahmed, Tirmizî, Taberanî, Beyhakî, İbni Cerir ve İbni Ebî Hatim Ümmü Hâni bt. Ebî Talib'den naklediyorlar:

"Toplantı yerinizde edepsizce davranırsınız" ayetini Rasulullah'a (s.a.) sordum. Buyurdular ki:

"Yoldan geçenlere çakıl taşı atıyorlar ve onlarla alay ediyorlardı. İşte onların işledikleri münker (edepsizce davranış) bu idi."

İbni Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Lût kavmi içinde bilinen fuhuştan başka günahlar da vardı. Bunlardan bazıları şunlardı: Lût kavmi birbirlerine zulmediyorlar, birbirlerine küfrediyorlardı. Meclislerinde birbirlerine çirkin davranışlarda bulunuyorlar, yoldan geçenlere çakıl taşı atıyorlar, tavla ve satranç oynuyorlar, koçlarını boynuz döğüşü yaptırıyorlar, parmaklarının uçlarını kına ile boyuyorlar, erkekler kadın elbiseleri giyerek onlara özeniyorlar, kadınlar erkek elbiseleriyle onlara özeniyorlar, yoldan her geçen kimseye zalimce yol vergisi yüklüyorlardı. Bütün bunlarla birlikte onlar Allah'a şirk koşuyorlardı. Onlar ellerinde ilk defa Lûtîlik ve İstimna görülen kavim idiler.

Mücahid "münker" kelimesini "Islık çalma, güvercinle oynama, mecliste dilenme" olarak tefsir etmiştir.

Bunun üzerine onların cevabı şöyle oldu:

"Lût'a kavminin cevabı sadece: Eğer sen sözüne sadık kimselerden isen bize Allah'ın azabını getir bakalım! demek oldu."

Yani Lût kavminin hayasızlık ve diğer çirkin fiillerinden nehyedilmeleri üzerine cevabı, küfürleri, alay etmeleri ve inatçılık yapmaları sebebiyle şu şekilde olmuştur:

- Eğer sen bizi tehdit ettiğin konuda doğru sözlü isen bizi tehditte bulunduğun azabı derhal getir.

Bu ifade Hz. Lût'un kavmine yaptığı öğüdün başlangıcında idi. Hz. Lût kavminin durumunu yadırgamaya devam edince kavmi bir başka ayette geldiği gibi: "Bunları kasabanızdan çıkarın. Onlar tertemiz olan kimselerdir!" (Araf, 7/82) demişlerdi.

Hz. Lût (a.s.) kavminin davetini kabul etmelerinden ümidini kesince Allah'tan kavmine karşı kendisine yardım etmesini istedi ve şöyle dua etti:

"Ey Rabbim! Şu bozgunculuk çıkaran kavme karşı bana yardım et." Ya Rabbi yeryüzünde fuhuş icad ederek fesat çıkaran bu kavme karşı bana destek ol, dedi.

Bilindiği gibi peygamberlerden hiçbir peygamber bir kavmin yokluğunun varlığından daha hayırlı olduğu kanaatine varmadıkça o kavmin helakini istememiştir.

Nitekim Hz. Nûh (a.s.) şöyle dua etmişti: "Eğer sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar, kötüden, nankör kimseden başka da evlât doğurmazlar. " Yani onlar hakkında ne şu anda ne de gelecekteki akıbetleri açısından hiçbir hayır ve hiçbir fayda ümit edilmemektedir.

Allah Onun duasını kabul etti ve Ona yardım etmek üzere azap meleklerini gönderdi. "Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile geldikleri zaman "Biz şu kasabanın halkını helak edeceğiz. Çünkü oranın halkı zalimdirler." dediler."

Yani Allah melekleri gönderdi: Onlar da misafir suretinde İbrahim aley-hisselâm'a uğradılar. O da onlara misafirlere yapılması gereken muameleyi yaptı. Onların yemek arzulan olmadığını görünce korktu. Melekler de Ona sıcak muamele etmeye ve kendisine

Sâre isimli hanımından "İshak" isimli salih bir evlât ve ardından "Yakup" isimli bir torun olacağı müjdesini verdiler.

Daha sonra da kendilerinin Lût kavmini helak etmek için gönderildiklerini, zira bu kavmin inkâr etmeleri, peygamberlerini yalanlamaları, fesatçılık ve hayasızlıkta devam etmeleri sebebiyle kendi kendilerine zulmeden bir kavim olduklarını haber verdiler.

Hz. İbrahim (a.s.) belki melekler mühlet verirler, belki Allah onlara hidayet nasip eder diye o kavmi müdafaa etmeye başladı. Kardeşinin oğlu Lût'a acıdı. Hz. İbrahim (a.s.):

"Orada Lût da var, deyince melekler şöyle dediler: Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Lût'u da ailesini de mutlaka kurtaracağız. Yalnız karısı hariç. O helak edilecek kimselerdendir."

Yani Hz. İbrahim Hz. Lût'a acıyarak:

- O kasabada Lût da var. O zalim değildir. O bir rasuldür, dedi. Elçi melekler:

- Biz orada bulunan müminleri ve kâfirleri senden daha iyi biliriz. Biz Lût'u, ailesini ve O'na iman eden ashabını helak olmaktan kurtaracağız. Ancak hanımı hariç. O helak olacak kimselerdendir. Zira O kavminin küfrünü, hakkı tecavüzü ve pisliklerini onaylıyordu, dediler.

Elçi melekler daha sonra Lût'a geldiler ve yakışıklı gençler suretinde O'nun huzuruna girdiler. Hz. Lût onları görünce daraldı. Bu olayı şöyle nakletmektedir:

"Elçilerimiz Lût'a gelince o bunlar sebebiyle tasalandı, onlar sebebiyle göğsü daraldı. Elçiler: Korkma, üzülme. Çünkü biz seni de aile halkını da kurtaracağız. Yalnız hanımın müstesna. O geride (azap içinde) kalacaklardan oldu, dediler."

Elçi olan melekler güzel yüzlü beşer suretinde Lût'a gelince Hz. Lût bunların durumu sebebiyle kaygılandı. Onlara kavminin ilişmesinden korktu. Melekler de kendi durumlarını ifade etmek üzere Hz. Lût'a şöyle dediler: Sen bizim için korkma. Senin sefil kavmine yapacağımız şeylerden dolayı da üzülme. Biz onlara azap etmek üzere geldik. Biz seni de ve senin mümin mensuplarını da kurtaracağız. Ancak hanımın hariç. Zira O onlarla fesat üzerinde anlaşma yaptığı için helak olacaktandır. Hz. Lût'un hanımı kavmine O'nun misafirlerini göstermişti. Ayrıca kavmini savunan ve onların fiillerinden razı olan bir kadın idi.

Sonra da azabı şu sözleriyle tavsif ettiler: "Onların işledikleri hayâsızlık yüzünden biz bu kasaba halkının üstüne mutlaka gökten bir azap indireceğiz." Yarı biz Sodom kasabası halkına fasıklıkları sebebiyle gönüllerini tir tir titretecek şiddetli, muazzam bir azap indireceğiz.

Bu azap onları yerin dibine geçirecek bir sarsıntı idi. Onların kasabalarının yeri Lût Gölü (ölü deniz) oldu. Cebrail aleyhisselâm onların kasabalarını yerden söküp aldı. Sonra da onları göğe kaldırdı. Daha sonra da ters yüz etti. Allah kuşları ve Rabbin tarafından işaretlenmiş taşları gönderdi. Bu olay zalimlerden uzak değildir. Onlar kıyamet günü insanlar arasında en şiddetli azaba uğrayacaktır.

Bunun için Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki biz aklını kullanan bir topluluk için (bu kasabadan geriye) apaçık bir ibret bıraktık." Yani biz bu kasabadan bazı harap olmuş evleri ya da onların haberlerini düşünen ve akıllıyla olayların farkında olan bir toplum için öğüt ve ibret vesilesi, apaçık gözle

görülen bir alâmet olarak geriye bıraktık. Nitekim Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Siz sabahladığınızda ve geceleyin onların yanından geçiyorsunuz. Siz hiç aklınızı kullanmaz mısınız?"[9]

Şuayb, Hud, Salih Ve Musa'nın (A.S.) Kavimleriyle Olan Kıssaları

36- Medyen halkına da kardeşleri Şu-ayb'ı gönderdik de: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, ahiret gününü arzu edin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın." dedi.

37- Fakat onlar Şuayb'ı yalanladılar. Bunun üzerine şiddetli bir deprem onları yakalayiverdi de yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar.

38- Ad ve Semud kavimlerini de helak ettik. Bu yerlerinden de sizin için belli olmaktadır. Şeytan yaptıkları kötülükleri kendilerine süsleyip güzel göstererek onları doğru yoldan uzak-laştırmıştı. Halbuki kendileri bunu anlayacak durumdaydılar.

39- Karun'u, Firavun'u ve Haman'ı da yok ettik. Andolsun ki Musa kendilerine açık delillerle gelmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Oysa azabımızdan kurtulamazlardı.

40- Herbirini günahı sebebiyle yakaladık. Kimine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik. Kimini bir çığlık yok etti. Kimini yerin dibine geçirdik. Kimini de suda boğduk. Onlara Allah zulmetmiyordu. Asıl onlar kendilerine yazık ediyorlardı.

Açıklaması

Hz. Şuayb Kıssası:

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara: Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, ahiret gününü arzu edin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın, dedi."

Yani Medyen'e Medyen halkından olan Allah'ın peygamberi Şuayb'ı gönderdik. Şuayb da onlara sadece Allah'a kulluk etmelerini, sadece Ona ibadet etmelerini, ahiret gününün sevabını umacakları şeyleri işlemelerini, kıyamet günü Allah'ın azabından ve cezasından korkmalarını emretti. Onlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaktan, yeryüzünde ölçü ve

tartıyı eksik kullanarak hakka tecavüz etmekten, insanların yollarını kesmekten ve benzeri tevbeyi gerektiren en büyükleri Allah'ı ve rasulünü inkâr etmek olan ması-yetlerden nehyetti.

"Fakat onlar Şuayb'ı yalanladılar. Bunun üzerine şiddetli bir deprem onları yakalayiverdi de yurtlarında dizüstü çöküp kaldılar." Yani O'na yalanlama ve inatçılıkla, küfür ve isyan üzerinde ısrar etmek suretiyle karşılık verdiler. Allah da onları, ülkelerinin temelini kemiren büyük bir deprem (yer sarsıntısı) ve gönüllerinin damarlarını titreten bir çığlık ve ruhları yerinden söküp çıkaran bulutlu gün azabıyla helak etti. Bu azap gerçekten de muazzam bir günün azabı olup onların ölümüne sebep oldu. Böylece onlar kendi yurtlarında hareketine bir şekilde birbirinin üzerine atılan ölümler oldular.

Bu kavmin kıssası A'raf, Hud ve Şuara surelerinde anlatılmıştı.

"Biz Ad ve Semud kavimlerini de helak ettik. Bu (geride kalan) yerlerinden de sizin için belli olmaktadır. Şeytan yaptıkları kötülükleri kendilerine süsleyip güzel göstererek onları doğru yoldan uzaklaştırmıştı. Halbuki kendileri bunu anlayacak durumdaydılar." Yani biz Hz. Hud aleyhisselâmın kavmi olan, Yemen diyarında Hadramût'a yakın Ahkaf beldesinde oturan Âd kavmini helak ettik. Yine Hicaz ve Şam bölgesi arasındaki Kura Vadisi'ne yakın Hicr beldesinde oturan Hz. Salih aleyhisselâmın kavmi olan Semud kabilesini helak ettik. "Medâinü Salih" denilen (ve şu anda Suudî Arabistan sınırları içinde bulunan) bu belde günümüze kadar apaçık görülmekte, gezilmektedir. Araplar onların yerlerini gayet iyi biliyorlar ve bu bölgeyi çok ziyaret etmektedirler.

Siz ey Mekke halkı! Ey Arap Müşrikleri! Onların evlerinin kalıntılarından onların helak oldukları apaçık ortaya çıktı. Onlara indirilen azabın alâmetlerine muttali oldunuz. Zira şeytan onların Allah'tan başkalarına tapma şeklindeki amellerini, Rablerini inkâr etmelerini, masiyet işlemelerini ve insanları hak dinden ve sağlam yoldan alıkoymalarını onlara güzel gösterdi. Halbuki onlar akıl sahibi olup inceleme ve araştırma imkânına sahip idiler. Onların Rablerine imanı terk etmeleri hususunda hiçbir özürleri yoktur. Ancak onlar işlerin neticesi konusunda fikir ve inceleme güçlerinden yararlanmadılar.

Sizin bu kimselerden öğüt almanız sizin için güzel olmaz mı? Akıllı başkasından ibret alan değil midir?[10]

Hz. Musa'nın Kıssası:

"Karun'u, Firavunu ve Haman'ı da yok ettik. Andolsun ki Musa kendilerine açık delillerle gelmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlar di. Oysa azabımızdan kurtulamayacaklardı."

Yani biz bol malların ve muazzam hazinelerin sahibi olan Karun'u, Hz. Musa (a.s.) zamanındaki Mısır kralı Firavun'u ve veziri Haman'ı da helak ettik.

Hz. Musa (a.s.) onlara Rabbinden risaletinin doğruluğuna delâlet eden apaçık hüccetler getirdi. Ama onlar yeryüzünde büyüklük tasladılar ve O'nu tasdik etmeyi ve Ona

iman etmeyi reddettiler. O'nu yalanladılar. Allah Tealâ'yı ve O'nun peygamberini inkâr ettiler. Onlar suçlu, günahkâr, kibirli ve bozguncu kimselerdi. Fakat onlar Allah'ı aşamazlar ve O'nun azabından kaçamazlardı. Bilakis Allah'ın emri ve cezası onlara erişecektir. Çünkü O sonsuz güç sahibidir, ezici kudret sahibidir, hakimiyet sahibidir, her şeyden üstündür.

Hakkı Yalanlayan Kavimlere Verilen Ceza Çeşitleri

"Herbirini günahı sebebiyle yakaladık. Kimine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik. Kimini bir çığlık yok etti. Kimini yerin dibine geçirdik. Kimini de suda boğduk. Onlara Allah zulmetmiyordu. Asıl onlar kendilerine yazık ediyorlardı."

Yani her kavim kendine lâyük cezayı buldu. Allah onları peygamberleri yalanlamaları sebebiyle helak etti. Onların cezaları dört çeşittir:

1- Fırtına: Allah Ad kavmi gibi bazı kavimlere azap kasırgası (son derece şiddetli esen, çok azgın, soğuk ve helak edici rüzgâr) gönderdi. Bu kasırga küçük taşları topluyor onların üzerine atıyordu. Ya da insanları yerden kaldırıyor ta gökyüzüne kadar yükseltiyor, sonra da yere düşürüyor, insanlar cansız cüsseler halinde yıkılıyorlardı. Bu ceza küfre düşmeleri ve "Bizden daha güçlü kim vardır?" (Fussilet 41/15) şeklindeki sözleri sebebiyle idi.

2- Çığlık: Allah Semud kavminin küfür üzerinde ısrar edip de iman etmemeleri, tuğyan ve azgınlıkta devam etmeleri, Allah'ın peygamberi Salih aleyhisselâm ile birlikte iman edenleri tehdit etmeleri, yurtlarından çıkarmak ve taşlamakla korkutmaları üzerine Semud kavmine çığlık (ya da deprem) gönderdi. Onların üzerine seslerini ve hareketlerini yok edecek korkunç bir çığlık geldi. Onların durumu Medyen halkınıninki gibiydi.

3- Yerin dibine geçirme: Allah azgınlaşan ve haddini aşan, ayak direten ve yüce Rabbine isyan eden, böbürlenen, diktatörlük yapan ve yürürken gururlanan Karun'u cezalandırdı. Bütün serkeş diktatörlere ibret olması için onu ve sarayını yerin dibine geçirdi.

4- Suda boğma: Allah Nuh kavmini inançsızlıkları ve putlara tapmaları sebebiyle tufanda boğdu. Ayrıca Firavun, Haman ve ordularını da bir sabah suda doğmuş, onlardan hiçbir kimse kurtulamamıştı.

Yukarıda belirtilen her ceza onların zulüm ve günahlarına uygun bir ceza idi. Yoksa onlara yapılan bir zulüm ve haksızlık değildir.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah onlara zulmetmemiş, asıl onlar kendilerine yazık etmişlerdi." Yani Allah onlara verdiği bu ceza ile asla onlara zulmetmiş değildir. Allah onları sadece günahları ve kendi nefislerine zulmetmeleri ve rableri olan Allah'ı inkâr etmeleri sebebiyle helak etmiştir.[\[11\]](#)

Putperestlerin Örümceğin Durumuna Benzetilmeleri

41- Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise şüphesiz örümceğin yuvasıdır. Keşke bilseler!

42- Elbette Allah kendisini bırakıp da yalvardıkları şeyi gayet iyi bilir. O azizdir (son derece güçlüdür), hakimdir (sonsuz hikmet sahibidir).

43- Biz insanlara bu misalleri veriyoruz. Bunları ancak ilim sahipleri anlayabilirler.

Açıklaması

"Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir."

Putların kendilerine yardım edeceklerini, rızık ve fayda vereceklerini umarak putları ilâh edinmeleri ve sıkıntı anında onlara sarılmaları konusundaki müşriklerin durumu kendisini eziyetten soğuk ve sıcaktan koruyacak bir yuva kuran örümceğin durumu gibidir. Bu yuvanın kendisine hiçbir yaran olmayacaktır. Hafif bir rüzgâr esse darmadağın olup gidecektir.

Aynı şekilde o müşriklere de putları fayda vermeyecek, kendilerinden hiçbir kötülüğü engelleyemeyecek, onlara hiçbir yarar sağlamayacaktır. Onların putlar için yaptıkları amelleri dağıtılacak, tesiri kaybolacaktır. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Biz onların yaptıkları herhangi bir amelin önüne geçtik ve bunları (hiçbir değeri olmayan) saçılmış zerrelere yaptık." (Furkan, 25/23).

Allah Tealâ daha sonra bu yuvanın zayıflığını beyan ederek şöyle buyurdu: "Evlerin en dayanıksızı ise örümceğin yuvasıdır. Keşke bilseler!"

Yani evlerin en dayanıksız olanı örümcek yuvasıdır. Zira en basit bir şeyle yıkılır. Kendisinden hiçbir eser kalmaz. Onların amellerinin de hiçbir eseri yoktur. Onlar doğru bir bilgi ile putlarının ve onlara tapınmanın kendilerine hiçbir fayda temin etmeyeceğini bilselerdi bunu yapmazlardı. Ancak gerçekte onlar son derece bilgisizlik içindedirler. İşlerin neticesinden hiçbir şey bilemezler. Dolayısıyla onların böyle bir fayda beklediklerini görürsünüz.

Allah Tealâ daha sonra bu mabudların hiçbir şey olmadıklarını te'kit etti. Bunlara tapanları tehdit etmek üzere şöyle buyurdu:

"Elbette Allah kendisini bırakıp da yalvardıkları şeyi gayet iyi bilir. O azizdir, hakimdir." Allah onların kendisi dışında tapındıkları putların, cinlerin ve insanların hiçbir şey olmadıklarını gayet iyi bilir. O güçlüdür, daima üstündür, kendisini inkâr edenlerden ve başkalarını Ona şirk koşanlardan intikam almaya muktedirdir. Yaptıklarında ve mahlûkatın idaresinde sonsuz hikmet sahibidir. O, içinde buldukları davranışları gayet iyi bilir. Onların Allah'a eş koştuklarını da gayet iyi bilir. Onların amellerinin karşılığını verecektir. Zira O sonsuz hikmet sahibidir.

Sonra Cenab-ı Hak misal vermenin faydasını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Biz insanlara bu misalleri veriyoruz. Bunları ancak ilim sahipleri anlayabilirler." Fani Kur'an-ı Kerim'deki bu misal ve benzerlerini insanların zihinlerine bir yaklaştırma olması için ve kendilerine kapalı olan şeyleri açıklamak için anlatıyoruz. Bunu ancak ilme iyice

dalan, meseleleri ve problemleri ince ince düşünen, güvenilir alimler anlayabilir, idrak edebilir ve gerçeğini düşünebilirler. Yukarda da zikredildiği gibi Cabir (r.a.) rivayet ediyor ki: Peygamberimiz (s.a.) bu ayeti okudu ve şöyle buyurdu: "Gerçek alim Allah Tealâ hakkında aklını kullanan, O'na itaat edip amel işleyen ve O'nun gazabından sakınan kimsedir." [\[12\]](#)

Göklerin Ve Yerin Yaratılmasının Faydası, Kur'an Okuma Ve Namazın Dosdoğru Kılınması

44- Allah gökleri ve yeri hak olarak yaratmıştır. Doğrusu bunda inananlar için ibret vardır.

45- (Ey Muhammedi) Kitaptan sana vahyolunanı oku. Namaz kıl. Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve fenalıktan alıkoyar. Allah'ın zikri en büyük şeydir! Allah yaptıklarınızı gayet iyi bilir.

Açıklaması

"Allah gökleri ve yeri gerektiği gibi hak olarak yaratmıştır. Doğrusu bunda inananlar için ibret vardır." Yani Allah Tealâ gökleri ve yeri muazzam kudretine delâlet etmek, hayırları ihsan etmek için ve pek çok dinî de dünyevi faydalar ve hikmetlerle yarattı.

Allah yer ve gökleri batılı kastetmeden hak olarak yarattı. Yer ve gökleri boş yere, eğlence ve oyun olarak yaratmadı. Bu ayet Allah Tealâ'nın yegâne yaratıcı, idare ve ulûhiyette tek olduğuna açık bir delildir.

Nitekim bir hadis-i kudside şöyle rivayet edilmiştir: "Ben gizli bir hazineydim. Bilinmeyi istedim de mahlûkatı yarattım. Böylece beni tanıdılar. "Ancak bu rivayet hadis olarak sahih değildir. Manası ise doğru olup "Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariyat, 51/56) ayetinden alınmıştır.

Bu delâletlerden ancak Allah'ı ve Rasulünü tasdik eden müminler yararlanabilir. Bu sırları ancak bunlar anlayabilir. Çünkü onlar mahlûkatın eserini buna tesir eden gücün varlığına delil kabul ederler.

Allah Tealâ daha sonra Rasulüne Kur'an tilâvetinin Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine ve hikmetine delâlet eden daha fazla bilgi elde etmeleri için insanlara Kur'anı tebliğ etmesini ve Kur'an okumasını emretti ve şöyle buyurdu:

"Kitaptan sana vahyolunanı oku!" Ya Muhammedi Aynı şekilde ey müs-lüman! Bu

Kur'an'ı oku, okumaya ve insanlara tebliğ etmeye devam et. Çünkü O rehber ve nurdur, hidayet ve rahmettir. Hayır ve kurtuluş rehberidir. Zorlu geçen kriz ve mihnetlerin şifasıdır, ümitsizlik ve karamsarlık merhalelerini aşma vesilesidir.

Aynı şekilde Cenab-ı Hak müminin göz nuru olan namazı emrederek şöyle buyurdu: "Namazı dosdoğru kıl! Zira namaz hayasızlıktan ve haramlardan alıkoyar." Yani ey Peygamber! Ey mümin! Namaz farzını ve nafilelerini huşu ve Allah'a karşı ürperme içerisinde, bütün merhalelerinde Allah korkusunu düşünerek rükünleri ve şartları tam olarak eda et.

Zira namaza devam etmekle iki şey elde edilir: Bunlar hayasızlığın terk edilmesi ve haramların terk edilmesidir. Namaz dinin direğidir. Kul ile Rab-bi arasında bir irtibattır. İmanın ve yakînin delilidir. Kederli ve üzüntülü şeylere karşı saadet vesilesidir. Kullar için, günahların ve masiyetlerin eserlerinden temizlenme sebebidir.

Taberanî ve başkalarının İmran ve İbni Abbas'tan rivayet ettikleri hadis-i şerifte şu ifade yer almaktadır: "Kimi namazı hayasızlıktan ve haramlardan alıkoymazsa bu durum O'nu Allah'tan daha fazla uzaklaştırır. "

Ahmed b. Hanbel, Nesaî, Hakim ve Beyhakî'nin Enes'ten (r.a.) rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Bana dünyanızdan kadınlar ve güzel koku sevdirildi. Namaz gözümün nuru kılındı."

Bütün bunlar namazın mana ve ruh dolu, Allah'ın azameti ve Allah korkusunu göz önüne getirerek gönlün aydınlıkla dolu olması için daha önce zikredildiği gibi huşu, alçakgönüllülük ve ihlâsla eda edilmesi şartına bağlıdır. Aksi takdirde beklenen tesiri olmayan sadece bir takım hareketler ve maddi fiillerden ibaret olmuş olur.

Allah Tealâ daha sonra namazın yüce şanını te'kit ederek şöyle buyurdu: "Allah'ın zikri en büyük şeydir. Allah yaptıklarınızı gayet iyi bilir." Yani namaz diğer taatlerden daha büyüktür. Allah'ın zikri ve ibadet eden insanları rahmetiyle yoklaması, onların Allah'a taat ederek zikretmelerinden daha büyüktür. Allah sizin hayır ya da şer olarak yaptıklarınızı gayet iyi bilir. Gönüllerde olanı çok iyi bilir. O sizin sözlerinizi, amellerinizi ve niyetlerinizi bilir. "O gizli olanı da kapalı olanları da gayet iyi bilir." (Tâ-hâ, 20/7).

Burada hem vaad hem de vaîd vardır. Bütün durumlarda insanların Allah'ın murakabesi altında bulduklarını düşünmeye teşvik edilmektedir. Dolayısıyla kim Allah'ın kendisini duyduğunu ve gördüğünü bilirse hayaya sarılır, azaptan korkar ve ibadeti güzelce yerine getirir.

Kim faydalı zikri yani bilerek düşünerek, şuurlu bir kalple ve gönlün Allah'ın dışındaki her şeyden uzak olması haliyle yapılan zikri yerine getirirse murada nail olur, arzusunu gerçekleştirir.

Ama sadece dille yapılan, tekrardan ibaret olan, Allah'ın azameti düşünülmeden ve O'na karşı manevî bir ürperme duyulmadan yapılan zikirde ise ne hayır vardır, ne de fayda vardır.[\[13\]](#)

Ehl-i Kitabı Davet Etme Metodu:

46- İçlerinde zulmedenler hariç, Ehl-i Kitap'la en güzel şekilde mücadele edin ve "Biz, bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir. Biz yalnız O'na boyun eğimiz." deyin.

47- (Ey Muhammedi) Biz aynı şekilde sana da bu kitabı indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz bu kitaba iman ederler. Bunlardan da (Mekkeliler'den) bu kitaba -Kur'an'a- iman edecek olanlar vardır. Bizim ayetlerimizi ancak kâfirler inkar eder.

48- Sen Kur'an'dan önce ne bir kitap okuyor, ne de elinle yazı yazıyordun. Öyle olsaydı batıla uyanlar şüpheyi düşerdi.

49- Doğrusu bu, kendilerine ilim verilenlerin kalplerinde -korunan-apaçık ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi ancak zalimler inkâr eder. [\[14\]](#)

Açıklaması:

"İçlerinde zulmedenler hariç, Ehl-i Kitapla en güzel şekilde mücadele edin." Yani Yahudi ve Hristiyanlarla güzel bir metodla, yumuşak ve ılımlı bir üslûpla tartışın. Ancak kendi nefislerine zulmeden, kendi kendilerine yazık eden, hak yoldan sapan, apaçık hüccetleri görmezden gelen, inatçılık yapan ve büyüklük taslayan kimseler müstesna. Onlara karşı mantık ve aklî ikna üslûbu kullanmak fayda vermez. Onlara misliyle muamele edilmelidir. Onların tecavüz ve böhürlenmelerine yine onların metotlarıyla karşılık verilmelidir. Onlarla savaşmalı, onlar savaşla korkutulmalıdır. Böyleleri -Mücahid ve Said b. Cübeyr'in ifade ettiği gibi- müminlerle savaşmayı arzu edenlerdir. Onlarla mücadele, iman etmeleri ya da cizye vermeleri ile sonuçlanacak olan kılıçla mukalebede bulunmaktadır.

Ayetin birinci kısmı hakkında Katade ve diğerleri şöyle demişlerdir: "Bu ayet "seyf" (kılıç kullanılması emri) âyeti ile neshedilmiştir. Onlarla birlikte mücadeleye gerek kalmamıştır. Yani ya müslüman olacaklar, ya cizye verecekler, ya da kılıçtan geçirilmeye razı olacaklardır." Bu âyetin Mekki olması da bu görüşlerinin delili olarak kabul etmişlerdir.

Daha doğru olan görüş Mücahid ve başka zatların dediği gibi- bu âyetin hükmünün baki olduğu ve onlardan (Ehl-i Kitaptan) dinde basirete kavuşmak isteyenler hakkında muhkem olduğu görüşüdür. Böyleleriyle en güzel şekilde mücadele edilecek, bunlar tek olan, ortağı olmayan Allah'a davet edilecek, Onun hüccetlerine ve ayetlerine dikkatleri çekilecektir. İmana icabet edecekleri ümit edilerek sert ve katı davranmadan davet edileceklerdir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette: "Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel şekilde mücadele et." (Nahl, 16/125) buyurmaktadır. Yine Allah Tealâ Hz. Musa ile Hz. Harun'u Firavun'a gönderirken onlara hitaben "Belki ibret alır ve sakınır ümidiyle Firavun'a yumuşak söz söyleyin." (Taha, 20/44) buyurmuştur.

İbni Cerir et-Taberî bu görüşü tercih etmiştir.

Ayetin ikinci kısmına gelince hakka düşmanlığı sebebiyle Ehl-i Kitap'-tan zulmeden kimselerle savaşmaktan çekinilmez. Onları engelleyecek ve korkutacak şekilde çarpışma (kıtal) yapılır.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki biz peygamberlerimizi apaçık mucizelerle gönderdik. İnsanlar aralarında adaleti hakim kılsınlar diye o peygamberlere kitap ve ölçü indirdik. Ayrıca kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlar için birçok menfaatler bulunan demiri verdik. Bu, görmediği halde, Allah'ın dinine ve peygamberine yardım eden kimseyi Allah'ın ortaya çıkarması içindir. Şüphesiz Allah her şeyden kuvvetlidir ve her şeye galiptir." (Hadid, 57/25).^[15]

Tartışma Üslûbu:

1- "Biz, bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir. Biz yalnız O'na boyun eğiz." deyin."

Yani: Ey Peygamber! Ey Peygamber ümmeti! Ehl-i Kitabı İslâm risâ-letine iman etmeye davet ettiğinizde onlar doğru olduğu veya yalan olduğu bilinmeyen bir şeyi size haber verdikleri zaman onları doğrulamaym. Çünkü bu yalan ve batıl olabilir. Onları yalanlamayın da. Çünkü bu haber gerçek ve doğru olabilir. Onlara sadece şöyle deyin: Biz, bize, size ve bütün insanlığa indirilen Kur'an'a iman ettik. Size indirilen Tevrat ve İncil'e de iman ettik. Yani bize, Hz. Musa ve Hz. İsa'ya indirilen değiştirilmemiş ve bozulmamış olan kitaplara iman ettik. Bizim de, sizin de mabudunuz olan Hak Tealâ birdir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Biz yalnız O'na boyun eğiz. O'nun emir ve nehyine itaat ederiz.

Buhari ve Neseî, Ebu Hüreyre (r.a.)'den şöyle rivayet ediyorlar: Ehl-i Kitap, İbranice olan Tevrat'ı okuyorlar ve ehl-i İslâm'a Arapça olarak açıklıyorlardı. Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ehl-i Kitab'ı doğrulamaym ve yalanlamayın. Sadece şöyle deyin: Biz, bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir. Biz yalnız O'na boyun eğiz."

İmam Ahmed, Ebû Nemle^[16] el-Ensârî'den şöyle rivayet ediyor: Ebu Nemle Peygamberimiz (s.a.)'in yanında otururken Yahudilerden biri geldi. Peygamberimiz (s.a.)'e - Ya Muhammedi Bu cenaze konuşur mu? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- Allah bilir, diye cevap verdi. Yahudi:

- Ben şahadet ederim ki bu cenaze konuşur, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

- Ehl-i Kitap size bir şey söylese onları ne doğrulayın ne de yalanlayın. Sadece şöyle deyin: Biz, Allah'a, O'nun kitaplarına ve peygamberlerine iman ettik. Eğer söyledikleri gerçek ise onları yalanlamamış, batıl ise doğrulamamış olursunuz."

İbni Cerir de Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir: Peygamberimiz (s.a.): "Ehl-i Kitap'a hiçbir şey sormayın. Zira kendileri sapıttıkları halde sizleri hidayete davet etmektedirler. Onlara sorarsanız ya hak olanı yalanlamış, ya da batıl olanı doğrulamış olursunuz." demiştir.

Buhari, Humejd b. Abdurrahman'dan şöyle rivayet ediyor : Humejd, Medine'de Muaviye Kureyşlilerden bir grupta konuştuğunda yanlarındaydı. Muaviye, Ka'bü'l-Ahbar'dan bahsetti ve şöyle dedi: O her ne kadar Ehl-i Kitap'tan haber nakledenlerin en doğru sözlüsü olsa ve biz de aynı kanaatte olsak da, biz onun yalan söyleyip söylemediğini deneriz, tecrübe ederiz.'

2- "Biz aynı şekilde sana da bu kitabı indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz bu kitaba iman ederler. Bunlardan (Mekkelilerden) bu kitaba -Kur'an a- iman edecek olanlar vardır. Bizim ayetlerimizi ancak kâfirler inkâr eder."

Yani Ey Rasulüm! Biz senden önceki peygamberlere kitaplar indirdiğimiz gibi sana da bu kitabı (Kur'anı) indirdik. Kendilerine önceki kitapları verdiğimiz Yahudi ve Hristiyanlar bu kitabı alıp da hakkıyla okudukları zaman Abdullah b. Selâm, Selman el-Farisî ve benzerleri gibi iman ederler ve bu kitabın Allah nezdinden indiğini tasdik ederler. Bazı Kureyş kâfirleri ve kâfir Arap kabileleri de bu kitaba iman ederler. Çünkü bu kitap -üslûbundan gayet iyi farkettileri gibi- insan kelâmı değildir. Allah'ın Peygam-ber'ine vahyedilmiş Allah kelâmıdır.

Bizim ayetlerimizi yalanlayan ve bunların hakkını inkâr eden sadece hakkı batıla örten, hidayet ve nurun alâmetlerini silen, küfründe inatçılık yapıp böbürlenen kimsedir. Böylesi tek olan Allah'a iman etmez. Allah'ın kendi üzerindeki nimetine şükretmez. Bu ifade onları içinde buldukları şirk ve batıldan uzaklaştırmak içindir.

3- "Sen Kur'an'dan önce ne bir kitap okuyor, ne de elinle yazı yazıyordun. Öyle olsaydı batıla uyanlar şüpheye düşerdi."

Yani ey Peygamber! Sen kavminle birlikte yaşadığın tarihlerde Kur'an'ın inmesinden önce başka bir kitap okuyan bir kimse değildin. Yazı yazmayı da biliniyordun.

Sen okuma yazmayı bilen biri olsaydın cahil müşrikler sana inen kitap hakkında şüpheye düşecekler ve "Belki de bu önceki kitaplardandımmıştır." diyeceklerdi. Sen kitap okuyan ve yazı yazan biri olmadığına göre onların şüpheye düşmeleri için hiçbir sebep yoktur.

Mücahid, "Ehl-i Kitap kendi kitaplarında Hz. Muhammed (s.a.)'in okuma yazma bilmediği hususundaki ayeti okuyorlardı. Bu sebeple bu ayet nazil oldu." demiştir.

Nahas diyor ki: Kureyşliler için Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine delil; onun okuma yazma bilmemesi, Ehl-i Kitapla görüşmemesi ve Mekke'de Ehl-i Kitap'm

bulunmamasıdır. Buna rağmen o, Mekkelilere önceki peygamberlerin ve ümmetlerin haberlerini getirmektedir. Bu şekilde kuşku ve şüpheler ortadan kalkmaktadır.

"Ondan önce herhangi bir kitap" ifadesi olumsuzluğu tekid etmektedir. "Ne de sağ elinle yazı yazıyordun." cümlesi de aynı zamanda tekiddir. "Sağ el" tabiri genelleme manasında kullanılmıştır. Tıpkı "iki kanadıyla uçan kuş..." (En'am, 38) ifadesi gibi.

Kısaca; Hz. Muhammed (s.a.)'in geçmiş kitaplardaki ve kavmi arasındaki bilinen sıfatı onun okuma yazma bilmeyen ümmî biri olmasıdır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları, Allah'ın okuyup yazması olmayan elçisi peygambere tabi olurlar. Peygamber onlara iyiliği emreder, kötülüğü nehyeder." (A'raf, 7/157).

O halde bu Kur'an'm Allah tarafından indirildiği ve herhangi bir beşer, melek veya cinin ilhamıyla olmadığı hususunda şüphe etmeye hiçbir sebep yoktur.

Bu gerçeğin açıklığına ve Kureyşlilerin Hz. Muhammed (s.a.)'in oku-ma-yazma bilmeyen ümmî bir kimse olduğunu bilmelerine rağmen, onlar yine de onu önceki kitaplardan istifade etmekle itham ettiler. Cenab-ı Hakkın beyan ettiği gibi: "Müşrikler: "Kur'an öncekilerin efsaneleridir. Muhammed onu başkalarına yazdırmış da, sabah-akşam kendisine tekrarlanıp duruyor." dediler." (Furkan, 25/5).

Daha önce de geçtiği gibi Kur'an'm Allah tarafından indirilmiş olduğunu tekid etmek üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Doğrusu Kur'an kendilerine ilim verilenlerin kalplerinde -korunan- apaçık ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi ancak zalimler inkâr eder."

Yani bilakis bu Kur'an hakka, gerçeğe delâlet ettiği açık olan ayetlerdir. Bu Ehl-i Kitap'tan olan ve olmayan âlimlerin gönüllerinde yerleşmiş bir husustur. Fakat Allah'ın nurlu ayetlerini inkâr eden, yalanlayan, bu ayetleri hafife alan ve bunları reddeden ancak zalimlerdir: yani hakkı bilip de ondan yüzçeviren kibirli, haddi aşan kimselerdir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette de şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki üzerlerine Rabbinin hükmü gerçekleşmiş olanlar iman etmezler. Onlara her türlü delil gelse de, onlar can yakıcı azabı görmedikçe iman etmezler." (Yunus, 10/96-97).

Özetle; bu yüce Kur'an insan eseri değildir. Bilakis bu kitap âlimlerin anladıkları, ezberledikleri; emir, nehiy ve haber olarak açıkça hakka delâlet eden apaçık ayetlerdir. Allah, Kuranın ezberlenmesini, okunmasını ve tefsirini kolaylaştırmıştır: "Andolsun ki biz Kur'anı düşünüp ibret alınsın diye kolaylaştırdık. Hiç düşünen var mı?" (Kamer, 54/17).

Buhari Sahih'inde Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Hiçbir peygamber yoktur ki kendisine insanların iman ettiği bir kitap verilmesin. Bana verilen, ancak Allah'ın bana vahyettiği bir vahiydir. Ben içlerinde ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümid ediyorum."^[17]

Müşriklerin Olmasını İmkansız Sandıkları Bazı İstekleri, Azabın İndirilmesinde Acele Etmeleri Ve Hissedilir Mucizelerin Getirilmesi:

50- "Ona da Rabbinden mucizeler indirilse ya!" dediler. Sen onlara şöyle de: "Bütün mucizeler ancak Allah katındandır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

51- Kendilerine okunan kitabı sana indirmemiz onlara yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda iman eden bir topluluk için mutlaka rahmet ve öğüt vardır.

52- Sen onlara şöyle de: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O göklerde ve yerde olan her şeyi gayet iyi bilir. Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler, işte asıl hüsrana uğrayacak olanlar onlardır.

53- Onlar senden azabın bir an önce indirilmesini istiyorlar. Eğer belirli bir vade olmasaydı, o azap onlara gelmişti bile. Hiç şüphesiz o azap, onlara hiç haberleri olmadan ansızın geliverecektir.

54- Onlar senden azabın bir an önce indirilmesini istiyorlar. Halbuki cehennem, kâfirleri çepeçevre kuşa-tacaktır.

55- Azap kendilerini tepelerinden ve ayaklarının altından sardığı gün Allah onlara: "Taptıklarınızı tadın bakalım!" diyecektir.

Açıklaması:

"Müşrikler: "Ona da Rabbinden mucizeler indirilse ya!" dediler." Yani müşrikler serkeşlik, üste çıkma ve inatçılıkla şöyle dediler: Salih'in devesi, Musa'nın âsâsı ve İsa'nın sofrası gibi önceki peygamberlere indirilen mucizeler gibi Muhammed'e de, onun doğruluğuna delil olacak ve kendisinin Allah tarafından gönderilen bir Rasul olduğunu isbat edecek maddî bir mucize indirilse ya!

Allah da onlara şöyle cevap verdi: "Sen onlara şöyle de: Bütün mucizeler ancak Allah katındandır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." Yani ey Muhammedi Onlara de ki: Ayetlerin indirilmesi ve mucizelerin gönderilmesi Allah Tealâ'ya aittir. Eğer O, sizin hidayete ereceğinizi bilseydi, sizin bu isteğinizi yerine getirirdi. Zira bu Onun için kolaydır, gayet basittir. Fakat O sizin bu talebinizle sadece serkeşlik ve deneme amacı taşıdığınızı gayet iyi bilmektedir. Dolayısıyla sizin bu arzunuzla icabet etmeyecektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Onlara mucizeler göndermeyişimizin sebebi; sadece önceki kavimlerin kendilerine gönderilen mucizeleri yalanlamalarıdır. Biz Semud kavmine apaçık bir mucize olarak dişi bir deve verdik. Ne var ki onlar ona haksızlık ettiler..." (İsra, 17/59).

Ben ancak size, küfrünüzde devam ederseniz gelecek şiddetli bir azaba karşı sizi açıkça uyarmakla görevli bir uyarıcı olarak gönderildim. Benim üzerime düşen size Allah Tealâ'nın risâletini tebliğ etmektir. Sizi hidayete erdirmek bana ait değildir. "Allah kimi hidayete erdirmişse o hidayete erişen kimsedir. Kimi de saptırırsa sen Allah'tan başka hiçbir irşad edici, hiçbir dost bulamazsın." (İsra, 11 İdi) "Onları hidayete erdirmek sana ait değildir. Fakat Allah dilediğini hidayete erdirir." (Bakara 2/272).

Allah Tealâ daha sonra onların son derece bilgisiz ve geri kafalı olduklarını beyan

etti. Zira onlar kendisine Kur'an indiği halde Hz. Muhammed (s.a.)'in getirdiği bu dinde doğru sözlü olduğuna delâlet edecek mucizeler talep ettiler. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Kendilerine okunan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmiyor mu?" Yani içinde senden öncekilerin haberleri, senden sonrakilerin durumları, aralarındaki meselelerin hükümleri anlatılan bu yüce kitabı sana indirmiş olmamız, senin doğru sözlü olduğuna delil olarak onlara yetmiyor mu? Zira sen okuma-yazma bilmeyen, Ehl-i Kitap'tan hiçbir kimse ile de irtibatı, görüşmesi olmayan ümmî bir kişisin. Bununla birlikte önceki sahifelerde olan haberleri getirdin ve ihtilafa düştükleri konularda doğruyu açıkladın. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlara önceki kitaplarda bulunan hususların açıklaması gelmedi mi?" (Taha, 20/133).

İmam Ahmed, Buhari ve Müslim'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki kendisine beşerin benzerlerine iman ettiği mucizeler verilmiş olmasın. Bana verilen mucize ise Allah'ın bana vahyi (olan Kur'an-ı Kerim)dir. Ben kıyamet gününde peygamberler arasında ümmeti en çok olan peygamber olacağımı ümid ediyorum."

"Sen onlara şöyle de: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter." Yani ey Muhammed! Onlara de ki: Benimle sizin aranızda her şeyi bilen âdil hakem olarak Allah yeter. O, sizden sadır olan yalanlamayı, benim size söylediğim şeyleri ve size tebliğ ettiğim emir ve uyarıları ve benimle size gönderdiği kitabı gayet iyi bilir. Eğer Onun adına yalan söylesem benden intikam alır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Eğer Muhammed, kendinden bazı sözler uydurup da bunları bizim söylediğimizi iddia etseydi, elbette onu kuvvetle yakalar, sonra da can damarını keserdik. Hiçbiriniz de buna mani olamazdı." (Hakka, 69/44-47).

Ben, size haber verdiğim hususlarda doğruyu söyledim. Bu sebeple -Rabbim- beni apaçık mucizelerle ve kesin delillerle teyid eyledi.

"O, göklerde ve yerde olan her şeyi gayet iyi bilir." Yani Allah Tealâ'ya hiçbir şey gizli kalmaz. O, göklerde ve yeryüzünde meydana gelen ve meydana gelecek olan her şeyi bilir. Bu itibarla O benim durumumu da, sizin durumunuzu da, benim doğru söylediğimi de, sizin yalanlamanızı ve inkâr etmenizi de gayet iyi bilir.

"Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler işte asıl hüsrana uğrayacak olanlar onlardır." Yani Allah'tan başka kendisine tapınılan putlar, heykeller ve benzeri fani varlıkları tasdik edip Allah'a imana delâlet eden delillerin çokluğuna rağmen Allah'ın varlığını ya da birliğini inkâr edenler, işte onlar iman karşılığında küfrü satın aldıkları için ticaretlerinde hüsrana uğrayan kimselerdir. Allah, kıyamet gününde, onların yaptıklarının karşılığını verecek ve Allah'ın peygamberlerinin doğru söylediklerine dair delillere rağmen Allah'ın peygamberlerini yalanlama, hakkı inkâr etme ve hiçbir delil olmaksızın tağutlara ve putlara inanma gibi batıla tabi olma şeklinde işledikleri fiillere karşılık onları cezalandıracaktır.

"İşte asıl hüsrana uğrayacak olanlar onlardır." ayeti hasr (yani özellikle belirtme) ifade eder. Yani kim bâtila inanıp Allah'ı inkâr ederse, o kimse ziyandadır. Batıla inanan herkes Allah'ı inkâr etmiş olur.

Allah Tealâ daha sonra Allah'ın azabının derhal meydana gelmesini isteyen

müşriklerin bilgisizliklerini ve ahmaklıklarına işaret ederek şöyle buyurdu:

"Onlar senden azabın bir an önce indirilmesini istiyorlar. Eğer belirli bir vade olmasaydı o azap onlara gelmişti bile. Hiç şüphesiz o azap, onlara hiç haberleri olmadan ansızın geliverecektir."

Yani Kureyş kâfirleri Cenab-ı Hakk'ın şu ayette anlattığı gibi bu azabın kendilerine derhal gelmesini istemektedirler: "Hani onlar: "Ey Allah'ım! Eğer bu Kur'an senin nezdinden indirilmiş hak bir kitap ise, gökten üzerimize taşlar yağdır veya bize can yakıcı bir azap ver." demişlerdi" (En-fal, 8/32).

Eğer bu azap belirli bir vakitle tayin edilmiş olmasaydı ve Allah bu azabın kıyamet gününe kadar geciktirilmesini kesin olarak takdir etmiş olmasaydı, bu azap onların istedikleri gibi pek yakında süratle kendilerine derhal inerdi. Bununla birlikte bu azap onların geleceğini hissetmedikleri, gaflette oldukları bir anda geliverecektir.

Cenab-ı Hak daha sonra onların azabın inmesi şeklindeki taleplerini bir defa daha şu ayetle zikretti:

"Onlar senden azabın bir an önce indirilmesini istiyorlar. Halbuki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır." Yani onlar senden azabın meydana gelmesini istiyorlar. Bu azab hiç şüphesiz meydana gelecektir. Cehennem de onları her taraftan kuşatacaktır.

Cenab-ı Hak daha sonra bu azabın kendilerini kuşatma şeklini şu ayetle açıklamıştır: "Azap onları tepelerinden ve ayaklarının altından sardığı gün Allah onlara: 'Yaptıklarınızın cezasını tadın bakalım.'" diyecektir."

Yani o gün azap onları her taraftan kaplayacak, azarlama ve tehdit olarak onlara dünyada işlediğiniz küfür ve masiyetlerin cezasını tadın bakalım denilecektir. Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi: "Onlara cehennemde, ateşten altlarına yatak üstlerine örtüler vardır." (Araf, 7/41).

"Onlara, kendilerini üstlerinden gölgeleyen ateşler, altlarında gölgeleyen ateşler vardır" (Zümer, 39/16).

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Kâfirler ateşi yüzlerinden ve arkalarından savamayacakları ve kimseden de yardım göremeyecekleri zamanı bir bilseler!" (Enbiya, 21/39).

"O gün onlar cehennemde ateşine yüzüstü sürüklenirler ve onlara tadın cehennem ateşinin dokunuşunu, denir" (Kamer, 54/48). [\[18\]](#)

Dinî Vazifelerin Yerine Getirilememesi Durumunda "Hicret" Etmenin Emredilmesi:

56- Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki benim yeryüzüm geniştir. O halde sadece bana ibadet edin.

57- Her can mutlaka ölümü tadacaktır. Sonra da bize döndürülecek-

58- İman edip salih ameller işleyenleri cennette mutlaka altlarından ırmaklar akan köşklere yerleştireceğiz. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!

59- Onlar sabreden ve sadece Rablerine tevekkül eden kimselerdir.

60- Nice canlı varlıklar vardır ki kendi rızıklarını temin etmekten âcizdirler. Onlara da, size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi çok iyi işiten ve her şeyi gayet iyi bilendir.

Açıklaması:

"Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki benim yeryüzüm geniştir. O halde sadece bana ibadet edin. Yani ey beni ve Peygamberim Muhammed aley-hisselâmi tasdik eden kullar! Benim yeryüzüm dar değil, geniştir. Sizin yeryüzünde herhangi bir yerde ikamet etmeniz mümkündür. Kâfirlerin engellemeleri ve eziyetleri sebebiyle sizin ibadet etmeniz veya dinî vazifelerinizi yerine getirmeniz zoflaşırca dinî vazifelerinizi yerine getirebileceğiniz yere hicret edin.

"Kullarım" kelimesinin sadece müminleri içine almasına rağmen bu kelimenin hemen ardından "iman edenler" şeklinde tavsif edilmesi ayırdet-me için değil sadece bu vasfi taşıdıklarını beyan etmek içindir.

Bu, müminlere dini yaşayamadıkları beldeden, Allah'ın emrettiği şekilde, Allah'ın birliğini ilân edip Ona kulluk etmek suretiyle dini yaşayabilecekleri yeryüzüne hicret etmeleri şeklindeki bir emirdir.

Hicret'ten maksat: Allah Tealâ'mn adını yüceltme yolunda canını, malını ve vatanını feda edebilecek ihlâslı ve kâmil mümin yetiştirmektir. Mekke'den Medine'ye hicret etmek fetihten önce vacip idi. Hicretin vacip oluşu daha sonra kaldırıldı.

İmam Ahmed, Zübeyr b. Avvam (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Beldeler Allah'ın beldeleridir. Kullar Allah'ın kullarıdır. Nerede hayır elde edersen, orada ikamet et."

Bunun için Mekke'de ezilen müslümanların orada ikamet etmeleri zorlaşmca müslümanlar dinlerinden emin olmak için Habeşistan diyarına hicret ettiler. Habeşistan kralı Necaşi Ashame'nin himayesinde en güzel şekilde ağırlandılar. Necaşi onları barındırdı ve yardımıyla destekledi. Daha sonra da Peygamberimiz (s.a.) ve Mekke'de kalan sahabileri Medine-i Münevvere ye hicret ettiler.

Allah Tealâ kullarına ibadete riayet etmelerini, ibadette ihlâslı olmalarını ve samimiyetle ihtimam göstermelerini emrettikten sonra dünyanın ebediyet yurdu olmadığı beyan etti ve ceza-mükâfat yurdu için hazırlanmalarını emretti ve şöyle buyurdu: "Her can mutlaka ölümü tadacaktır. Sonra da bize döndürüleceksiniz." Yani hiç şüphesiz ölüm her can için meydana gelecektir. Nerede bulunursanız bulunun ölüm size erişecektir. O halde Allah'a taat içinde ve Allah'ın size emrettiği durumda bulunun. Bu sizin için daha hayırlıdır. Zira ölüm mutlaka meydana gelecektir ve ister yurdunuzda,

isterse yurt dışında bulunun ölümden kaçış yoktur. Sonra dönüş ve varış sadece Allah'adır. Kim Allah'a itaatkâr ise, Allah onu en üstün mükâfatla mükâfatlandırır ve ona en mükemmel sevabı verir.

Özetle: Birtakım sıkıntılar mutlaka olacaktır. Bundan dolayı vatani terketmek ve sevdiklerinden ayrılmak müminler hakkında zor bir şey değildir.

Allah Tealâ daha sonra şirk ve masiyetlerden kaçarak dini uğrunda hicret eden mümine verilecek mükâfatın cinsini beyan ederek şöyle buyurdu:

"İman edip salih ameller işleyenleri cennette mutlaka altlarından ırmaklar akan köşklere yerleştireceğiz. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!" Yani Allah'ı ve Rasulü'nü tasdik eden Allah'ın emirlerine sarılmak ve nehiyelerinden kaçınmak gibi salih amelleri işleyenleri cennette ağaçlarının altından su, cennet şarabı, bal veya süttten çeşitli ırmaklar akan yüksek köşklere yerleştireceğiz ve orada konuk edeceğiz. Onlar orada ebedî kalacaklar ve amellerine karşılık olarak oradan hiç ayrılmayacaklardır. Bu ne güzel mükâfattır! Müminlerin amellerine, karşılık ecir olarak bu köşkler ne güzeldir.

Bu mükâfat daha önce geçen kâfirlerin cezasına mukabildir: "Cehennem kâfirleri cepeçevre kuşatacaktır." Kâfirlere ait cehennemler olduğu gibi, amellerinin ecri olarak müminlere ait cennetler vardır.

Salih amel işleyen müminlerin sıfatlarından ikisi: Sabır ve tevekküldür.

"Onlar sabreden ve sadece Rablerine tevekkül eden kimselerdir." Yani o müminler namaz, oruç, Allah yolunda hicret, düşmanlarla cihat etmek, Allah'ın rızasını kazanmak için aile ve akrabadan ayrılabilmek, müşriklerin eziyetlerine tahammül etmek gibi dinî görevlerini yerine getirme hususunda sabreden ve sadece Rablerine tevekkül eden, din ve dünyaları hususundaki bütün durumlarda işlerini Allah'a havale eden, kendilerine vacip olan görevlerini yerine getiren sonra da zafer, başarı, rızık, izzet v.b. neticeleri gerçekleştirmeyi Rablerine bırakan kimselerdir.

Burada 'sabır' ve tevekkül' sıfatlarının zikredilmesi makama uygundur. Çünkü hicret, cihad, vatani terketmek ve kişinin sevdiklerinden ayrılması, eziyetlere tahammül etme ve Allah Tealâ'ya kulluk etme hususunda sabırlı olmayı ve Allah'a tevekkül etmeyi gerektirmektedir.

Allah Tealâ daha sonra tevekküle yardımcı olacak diğer bir vasfı zikretti. Bu vasfı Allah'ın mahlûkatının rızıkı hususunda son derece yeterli olduğunun bilinmesidir. Bu konuda Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Nice canlı varlıklar vardır ki kendi rızıklarını temin etmekten âcizdirler. Onlara da, size de rızık veren Allah 'tır. O her şeyi çok iyi işiten ve her şeyi gayet iyi bilendir." Yani rızık sadece belirli bir bölgeye mahsus değildir. Bilakis Cenab-ı Hakk'ın rızıkı bütün mahlûkatı için ne zaman ve nerede bulunurlarsa, bulunsunlar umumidir. Nice canlı varlıklar vardır ki güçsüzlüğü sebebiyle rızıkını taşıyamaz. Rızıkını toplamaya ve temin etmeye muktedir olamaz. Yarın için hiçbir şey biriktiremez. Onun güçsüzlüğüne rağmen Allah onun rızıkını ayırır, onun rızık teminini kolaylaştırır. İster yeryüzünün derinliklerinde, ister havada uçan kuş, isterse denizdeki balık olsun her yaratığın kendisine yetecek ve onu idare edecek kadar rızıkını Allah gönderir. Allah kullarının sözlerini çok iyi işiten

gönüllerini, sırlarını ve kalplerinde olanı gayet iyi bilendir.

Allah vaadini yerine getirdi. Dolayısıyla muhacirlerin Medine'deki rı-zıkları daha çok, daha geniş ve daha güzel oldu. Kısa bir zaman sonra da pek çok ülkenin ve şehrin idarecileri oldular.

Bu ayetin bir benzeri şu ayettir: 'Yeryüzünde hiçbir canlı varlık yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın. Allah her canlının hayatta iken yerleştiği ve ölümden sonra konulduğu yeri bilir. Her şey apaçık bir kitapta kayıtlıdır.'" (Hud, 11/6). [\[19\]](#)

Müşriklerin, Yaratan, Rızık Veren Ve Dirilten Bir İlâhın Varlığını Kabul Etmeleri:

61- Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı hizmete hazır kılan kimdir?" diye sorsan, mutlaka: "Allah'tır!" derler. O halde nasıl (Hak'tan) döndürülüyorlar?

62- Allah kullarından dilediğinin rızkını bol verir, dilediğinin rızkını da az verir. Şüphesiz Allah her şeyi çok iyi bilir.

63- Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökten su indirip onunla yeryüzüne öldükten sonra tekrar hayat veren kimdir." diye sorsan mutlaka: "Allah'tır!" derler. Sen de: "Allah'a hamd olsun." de. Fakat onların çoğu yine de akıllarını kullanıp düşünmezler.

Açıklaması:

'Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı hizmete hazır kılan kimdir?" diye sorsan, mutlaka: "Allah'tır!" derler. O halde nasıl (Hak'tan) döndürülüyorlar?"

Yani Allah'a yemin olsun ki, ya Muhammedi Eğer sen Allah'a şirk koşanlara, "Gökleri ve göklerde bulunan nurlu yıldızları, yeryüzünü ve yeryüzünde bulunan hazine ve madenleri yoktan vareden kimdir? Bunları eşsiz bir şekilde yaratan kimdir? Güneşi ve ayı mahlûkatın menfaati için hizmete hazır hale getiren ve bu sebeple gece ile gündüzün birbirinin peşinden gelmelerini temin eden kimdir?" diye soracak olsan onlar bunları vareden ve yaratan sadece Allah'tır, diye cevap vereceklerdir.

Onlar bunu ikrar ve itiraf ettiklerine göre, Allah'ın birliğinden ve sadece Ona kulluk etmekten nasıl yüzçevirirler? Zira Allah'ın yaratıcı olduğunu itiraf etmek, müşriklerin O'ndan başka ilâha ibadet etmelerine ve O'nunla birlikte başka ilâha ibadet etmelerine mani olur. Müşriklerin: "Buyur, ya Rabbi! Senin hiçbir ortağın yoktur. Ancak sana mahsus

olan ortak müstesna. Sen o ortağa da, onun sahip olduğu şeylere de sahipsin." şeklindeki ifadeleriyle Tevhid-i Rububiyet'i itiraf etmeleri Tevhid-i Ulûhiyet'i de itiraf etmelerini gerektirir. Allah Tealâ çoğunlukla Tevhid-i Rububiyet'in itiraf edilmesi konusundan sonra Tevhid-i Ulûhiyet'i anlatmaktadır.

Müşriklerin yaratıcıyı itiraf etmelerini beyan ettikten sonra Cenab-ı Hak hayatın devam etmesinin ve varlıkların bekasının ana sebebi olan rızık konusunu zikrederek şöyle buyurdu:

"Allah kullarından dilediğinin rızkını bol verir, dilediğinin rızkını da az verir. Şüphesiz Allah her şeyi çok iyi bilir." Yani Allah, imtihan etmek için, kullarından dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediği kimseyi de denemek ve belâya tabi tutmak için rızkını dar kılar. Yaratan ve kullarına rızık veren Allah'tır. İlahî hikmetine uygun olarak ve kulların menfaatinin gereği olarak rızıkları paylaştıran sadece O'dur. Zira Allah faydalı veya zararlı olan her şeyi, rızkın genişletilmesi ve daraltılması gereklerini gayet iyi bilir. O her iki durumda kulları için en hayırlı ve en salih olan şeyi gerçekleştirmek suretiyle o hem başta bulunur, hem de kötülükleri engeller. İnsanlar arasında rızık hususunda farklılık meydana gelir. Hem zengin hem de fakir insanlar bulunur. Allah her ikisine en müsait olan durumu, kimin zenginliğe layık olduğunu, kimin de fakirliğe layık olduğunu en iyi bilendir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz rızık veren O, metin kuvvet sahibi olan Allah'tır." (Zariyat, 51/58).

Allah Tealâ rızık sebebi olan yağmurun indirilmesi olayını zikrederek şöyle buyurdu: 'Yemin olsun ki eğer onlara: "Gökten su indirip onunla yeryüzüne öldükten sonra tekrar hayat veren kimdir?" diye sorsan mutlaka: "Allah'tır!" derler." Yani değişmez gerçeklerden biri şudur: Eğer onlara buluttan yağmuru indirecek ve bu yağmurla hareket olmayan kurak çorak toprağı yeşil bitkilerle canlandıracak kimseyi sorarsan, onlar sana: "Bütün mahlûkatı yoktan vareden, eşsiz olarak yaratanın Allah olduğu" cevabını verirler. Elbette insanoğlu bundan sonra müşriklerin Allah'ın yarattığı bazı varlıkları O'na şirk koşmalarına hayret edecektir.

"Sen de: "Allah'a hamd olsun." de. Fakat onların çoğu yine de akıllarını kullanıp düşünmezler."

Yani, ey Muhammedi Onların üzerlerine hücceti gerçekleştirdiği için, onların Allah'ın, bütün nimetlerin kaynağı olduğunu itiraf etmeleri sebebiyle Allah'a hamdolsun, de. Fakat o müşriklerin çoğu onlardan meydana gelen bu çelişkiyi düşünemezler. Onların hem yaratan, vareden, can veren ve rızık verenin Allah olduğunu söylediklerini, hem de Allah'ta başkasının ilâh olduklarını söylediklerini görürsün. Böylece onların davranışları sözlerine ve ikrarlarına aykırı düşmektedir. Onlar Allah'la birlikte kendisinde ilâhlık vasıfları olmayan başka bir ilâha tapmıyorlar. Kendisinde hayır ve menfaat bulunan, kendilerine zarar verilmesini engelleyecek olan ilâhı idrak etmiyorlar. [\[20\]](#)

Dünyanın Durumunun Açıklanması Ve Dünyada Kâfirlerin Çelişkili Durumu:

64- Bu dünya hayatı eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Şüphesiz asıl hayat ahiret yurdudur. Keşke bilselerdi!

65- Onlar gemiye bindikleri zaman dinin sadece Allah'a ait olduğuna inanarak O'na yalvarmaya başlarlar. Fakat Allah kendilerini sağ-sakaraya çıkarıp kurtarınca da hemen O'na ortak koşmaya başlarlar.

66- Onlar kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve arzu-larınca eğlenirler bakalım! Yakında bileceklerdir.

67- Çevrelerinde insanlar kaçırlırken bizim Mekke'yi mukaddes ve emin bir belde yaptığımızı görmedi-

Batıla inanıp da Allah'ın ni-inkâr mı ediyorlar?

a karşı yalan uydurandan veya kendine gelen hakkı yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirlerin sanki cehennemde barınacak yeri mi yok?

69- Uğrumuzda cihad edenlere biz mutlaka yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah iyilik edenlerle beraberdir.

Açıklaması:

"Bu dünya hayatı eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Şüphesiz ki asıl hayat ahiret yurdudur. Keşke bilselerdi!"

Allah Tealâ dünya ile ahireti birarada zikretmektedir. Dünya hayatı devamlı olmayan, fani ve basit bir hayattır. Dünya hayatında olanların son noktası kendisiyle oyalanılan bir eğlenceden, teselli olunan bir oyundan ibarettir. Ahirete gelince, bu zail olmayan ve bitmeyen daimî hayat yurdudur. Bilakis ahiret hayatı ilelebed devam edecektir. Onlar bunu bilselerdi, baki olanı fani olana tercih ederlerdi.

Oyunla eğlence arasındaki fark: Oyun batıla yönelmektir, eğlence Hak'tan yüz çevirmektir. "el-Hayevan" kelimesinden murad; gelişen, büyüyen canlı demek değildir. "el-Hayevan" kelimesi "el-hayat" kelimesi gibi "hayye" fiilinin mastarıdır. Ancak bu kelimedede "hayat" kelimesinde olmayan mübalağa manası vardır. Yani "el-hayevan" gerçek hayat demektir.

Cenab-ı Hak daha sonra müşriklerin mihnet ve şiddetle karşılaştıklarında dünyadan vazgeçtikleri durumu haber veriyordu:

"Onlar gemiye bindikleri zaman dinin sadece Allah'a ait olduğuna inanarak O'na yalvarmaya başlarlar. Fakat Allah kendilerini sağ-salim karaya çıkarıp kurtarınca da hemen O'na ortak koşmaya başlar." Yani müşrikler mecburiyet anında hiçbir ortağı olmayan tek Allah'a dua ediyorlardı. Bu durum devamlı olmalı, değil miydi? Onlar gemiye binip de boğulmayla karşı karşıya geldikleri zaman sadece O'na itaat ederek, samimi bir

niyetle, sadıkane bir şekilde Allah'a dua ederlerdi. Yok olmaktan kurtulup emniyet gerçekleştiği zaman şirklerine dönerler, kurtuluş nimetini inkâr ederek sahte ilahlara dua ederlerdi.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Denizde size sıkıntı dokunduğu zaman O'ndan başka taptığınız kişiler kaybolup gider. Fakat o sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine yüz çevirirsiniz. İnsan çok nankördür." (İsra, 17/67). Bu ayet Allah'ı bilmenin her insanın fitratında bulunduğu delildir.

Muhammed b. İshak, İkrime b. Ebî Cehü'den naklediyor: Rasulullah (s.a.) Mekke'yi fethedince İkrime, Mekke'den kaçarak ayrıldı. Habeşistan'a gitmek için gemiye bindi ve gemi sallanmaya başladı. Gemide bulunanlar:

- Ey cemaat! Rabbinize ihlâsla dua edin. Çünkü burada O'ndan başka bizleri kurtaracak kimse yoktur, dediler.

İkrime ise:

- Allah'a yemin olsun ki, eğer denizde O'ndan başka kurtaracak kimse yoksa, karada da O'ndan başka kurtaracak kimse yoktur. Allahım.. Ben sana söz veriyorum. Eğer buradan çıkarsam, yemin olsun ki gideceğim ve elimi Muhammed'in eline koyacağım, onu çok şefkatli ve çok merhametli bulacağım, dedi. Peygamberimiz (s.a.) de kendisini aynen bu şekilde karşıladı.

"Onlar kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve arzularınca eğlenirler bakalım. Yakında gerçeği bileceklerdir."

"Li-yekfürû" kelimesinin lâm'ı, lâmu'l-akıbet veya lâmu's-sayrûret'tir. Yani onlar işlerinin sonu kurtuluş nimetine nankörlük olsun diye, putlara tapınmak için toplanıp eğlenirler ve bu sebeple irtibat kursunlar diye Allah'a şirk koşuyorlar. Fakat onlar bu yaptıklarının akıbetini yakında bilecekler ve amellerine uygun ceza ile cezalandırılacaklar. Bu onların şirklerinin sebep olduğu kötü sonucun tavsifidir ve küfürleri üzerine devam etmelerine karşılık bir tehdit ve vaaddir.

Lâm'ın emir lâm'ı olması da doğrudur. Buna göre mânâ tehdit manasındadır. Yani nankörlük etsin bakalım, şeklindedir. Bu ifade aynen şu ayetler gibidir: "Dilediğinizi yapın." (Fussilet, 41/40); "De, ki: Ey kavmim, siz bulunduğunuz hal üzere çalışın. Şüphesiz ben de çalışıyorum. Siz yakında bileceksiniz. " (Zümer 39/39). Yaptıklarınızın kötülüğünü bileceksiniz.

Allah Tealâ daha sonra müşriklerin çelişkili durumunu açıkladı. Müşrikler sıkıntı zamanında Allah'a ihlâsla yakarılırlar ve beldeleri olan Mekke'de emniyet içinde buldukları zaman Allah'a şirk koşarlar ve Allah'ı inkâr ederler.

"Çevrelerinde insanlar kaçırılıp zulmedilirken bizim Mekke'yi mukaddes ve emin bir belde yaptığımızı görmediler mi? Onlar batıla inanıp da Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"

O müşrikler kendilerini öldürülme ve esir alınma gibi belâlara maruz kalmadan emin bir belde olan Mekke'de yerleştirip yaşatma nimetini verdiğimizizi, bu nimete karşı Allah'a şükretmeleri gerektiğini bilmiyorlar mı?

Bu ayet "Onları korkudan emin kıldı." (Kureyş 106/4) ayeti gibi Allah'ın kendilerini emin ve mukaddes beldeye yerleştirmesi suretiyle ilahî minneti hatırlatmaktadır.

Fakat onların şükre küfürle karşılık vermelerine hayret edilir. Onların bu büyük nimete

şükretmeleri; Allah'a şirk koşmaları, O'nunla birlikte O'nun dışındaki putlara tapmaları ve Allah'ın nimetini küfürle değiştirmeleri ve Allah'ın peygamberi, kulu ve Rasulü'nü inkâr etmeleri midir? Onlara lâîk olan sadece Allah'a kulluk etmeleri, O'na şirk koşmamaları, Rasulü'nü tasdik etmeleri, O'nu tazim etmeleri ve O'na hürmet etmeleridir.

Şaşılacak ve tenakuz dolu durumlarını beyan ettikten sonra Allah onların en zalim topluluk olduklarını açıklayarak şöyle buyurdu:

"Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendine gelen hakkı yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirlerin sanki cehennemde barınacak yeri mi yok?"

Allah'a şirk koşmak, O'nun kitabını ve Rasulü'nü yalanlamak, kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde Allah'ın kendisine vahyettiğini söylemek ya da hayasız bir iş yaptığı zaman; Allah hayasızlığı emretmediği halde, bunu Allah emretti, demek suretiyle Allah'ı yalanlayan kimseden daha şiddetli azaba lâîk olan kimdir? Mekke halkından olan bu müşrikler ve benzerleri cehennemde kalmayı haketmezler mi?

Bu ifade onların görüşlerinin batıl olduğunun ilânı ve onlara karşı tehdittir. Kendilerini bekleyen cezayı isbat etmek hususunda daha belîğ olan takrir mânâsındaki soru yoluyla onların kötü akıbetlerini beyan etmektir.

Cenab-ı Hak kâfirlerin akıbetinden sonra müminlerin akıbetini beyan ederek şöyle buyurdu.

Bizim "Uğrumuzda cihad edenlere mutlaka yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah iyi davranan kimselerle beraberdir." Yani kim itaatle ve Allah'ın dinine yardım ederek cihad ederse ve Allah'ın kitabını ve peygamberini yalanlayan Allah düşmanlarıyla çarpışır, Allah ona hidayeti nasib eder, dünya ve ahirette hayır ve saadetin yoluna ve cennetin yoluna muvaffak kılar.

Nitekim Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Hidayete nail olanların basiretini artırır ve onlara takvalarını verir." (Muhammed, 47/17). Sabit olan hadis-i şerif şöyledir: "Kim bildiğiyle amel ederse, Allah ona bilmediği ilmi de varis kılar."

Allah yardım ve desteğiyle, teyid, koruma, gözetim ve muvaffakiyete nail kılmasıyla iyi amel işleyen kimselerle beraberdir.

İbni Ebî Hatim Şa'bî'den naklediyor: Hz. İsa (a.s) buyurdu ki: "İhsan sana kötülük edene iyilikte bulunmandır. Yoksa sana iyilik edene iyilikte bulunmak ihsan değildir." [\[21\]](#)

[\[1\]](#) Razî, XXV/26.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/474-478.

[3] Razî, XXV/36.

[4] Bu hadisi, Müslim Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etmiştir.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/486-490.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/493-494.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/498-501.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/506-508.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/513-516.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/520-521.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/521-522.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/525-526.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 10/529-531.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/7.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/9-10.

[16] Ebu Nemle'nin adı Umare, Ammar veya Anır olup babasının adı Muaz'dır.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/10-13.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/19-22.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/26-28.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/32-34.

[\[21\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/39-42.

RUM SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Surenin Konusu: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Gelecekte Haber Verilmesi: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Allah'ın Varlığına Ve Birliğine Delâlet Eden Mahlûkat Hakkında Düşünmeye Teşvik: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Tekrar Dirilme, Mahşer Yerinde Toplanma, Allaha Dönme Vaktinde Olacak Şeylerin Beyanı: 9

Belagat: 9

[Kelime ve İbareler: 9](#)

[Ayetler Arası İlişki: 10](#)

[Açıklaması: 10](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11](#)

[Allah Teala'nın Tenzih Edilmesi Ve Her Durumda O'na Hamd Edilmesi: 11](#)

[Belagat: 11](#)

[Kelime ve İbareler: 11](#)

[Ayetler Arası İlişki: 12](#)

[Açıklaması: 12](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13](#)

[Allah'ın Birliğine, Kudretine Ve Haşre Delâlet Eden Bazı Deliller: 13](#)

[Belagat: 13](#)

[Kelime ve İbareler: 13](#)

[Nüzul Sebebi: 14](#)

[Ayetler Arası İlişki: 14](#)

[Açıklaması: 15](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17](#)

[Uykusuzluk Duası: 18](#)

[İnsanların Durumuyla Allah'ın Birliğinin İspat Edilmesi: 18](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

Nüzul Sebebi: 18

Açıklaması: 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Fitrat Ve Tevhid Dini Olan İslâm'a Uymanın Emredilmesi: 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Ayetler Arası İlişki: 20

Açıklaması: 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 22

22 Bir Kısım İnsanların Bazen Allah'a Yönelmeleri, Bazen Da Ona Şirk Koşmaları:

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki 23

Açıklaması: 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 24

Allah Yolunda Harcamanın Teşvik Edilmesi, Rızkın Garanti Edilmesi, Haşir Ve Tevhit: 24

Belagat: 24

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki: 25

Açıklaması: 25

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 26](#)

[Bozguncuların Ve Kâfirlerin Cezası, Müminlerin Mükâfatı 27](#)

[Belagat: 27](#)

[Kelime ve İbareler: 27](#)

[Ayetler Arası İlişki: 28](#)

[Açıklaması: 28](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 29](#)

[Rüzgârlar Ve Yağmurlarla Allah'ın Kudretine Ve Birliğine Delil Getirilmesi: 30](#)

[Belagat: 30](#)

[Kelime ve İbareler: 30](#)

[Ayetler Arası İlişki: 31](#)

[Açıklaması: 31](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 32](#)

[Hz. Peygamber \(S.A.\)'ın, Davetinden Yüzçevrilmesine Karşı Teselli Edilmesi:](#)

33

[Belagat: 33](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Ayetler Arası İlişki: 33](#)

[Açıklaması: 34](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 34](#)

[İnsan Hayatının Merhaleleri: 35](#)

[Belagat: 35](#)

[Kelime ve İbareler: 35](#)

[Ayetler Arası İlişki: 35](#)

[Açıklaması: 35](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 36](#)

[Öldükten Sonra Diriliş Durumları Ve Bunların Dünya Halleriyle Karşılaştırılması:](#)
36

[Belagat: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Ayetler Arası İlişki: 36](#)

[Açıklaması 36](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 37](#)

[Akide Delillerini Beyan Etme Hususunda Kur'anın Metodu, Peygamberimiz \(S.A.\)'E Eziyetlere Karşı Ve Davet Yolunda Sabretmenin Emredilmesi: 38](#)

[Kelime ve ibareler: 38](#)

[Ayetler Arası İlişki: 38](#)

[Açıklaması: 38](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 39](#)

RUM SURESİ

Gelecekte Haber Verilmesi:

1- Elif lâm mîm.

2- Rumlar mağlup oldular.

3- Size çok yakın bir yerde. Onlar bu yenilgilerinden sonra galip geleceklerdir;

4- Birkaç sene içinde. Eninde sonunda emir Allah'ındır. O gün müminler sevineceklerdir;

5- Allah'ın yardımı sebebiyle. Allah dilediğine yardım eder. O, Aziz'dir (herşeye galiptir) ve Rahim'dir (çok merhametlidir).

6- Bu Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez. Fakat insanların çoğu bilmezler.

7- Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü bilirler. Onlar ahi-retten tamamen gafilirdirler.

Açıklaması:

"Elif, lam, mim." Bu mukattaa harfleri daha önce benzerlerinde geçtiği gibi Kur'an'ın mucize olduğuna dikkat çekmek ve dinleyiciyi daha sonra anlatılacak şeyleri can kulağıyla dinlemeye teşvik etmek içindir.

"Rumlar, size çok yakın bir yerde mağlup oldular. Onlar bu yenilgilerinden sonra galip geleceklerdir, birkaç sene içinde." Yani İranlılar Rumları, Rum diyarının Arap diyarına en yakın yerinde Şam diyarında, Ürdün ve Filistin arasında yenilgiye uğrattılar. Rumlar da İranlıları bu olayın tarihinden itibaren birkaç sene içerisinde yenilgiye uğratacaktır. Biz, bu zafer günlerini insanlar arasında paylaşıyoruz.

Bu ifade ileride meydana gelecek bir olay hakkında gayb'den haber verme niteliğindedir. Yaşanan hayat bu haberi teyid etmektedir.

Daha önce beyan ettiğimiz gibi İran Şahı Sabur, Şam diyarıyla Arap yarımadasının Şam tarafını ve Rum diyarının güney topraklarını aldığı zaman bu ayetler inmişti.

Bu durumda Rum kralı Hirakl zor durumda kalmış, nihayet Kostanti-niyye'ye sığınmıştı. İran Kralı Sabur, Rum kralı Hirakl'i bir müddet kuşatmış sonra da kuşatmayı kaldırıncaya Hirakl yine hakimiyetini elde etmişti.

Rum suresinin M. 622 yılında nazil olmasından birkaç yıl sonra (M. 627 yılında) Hirakl,

Dicle nehri üzerindeki Ninova'da Rumların İranlılara karşı ilk defa kesin zaferini tescil etti. Bu sebeple İranlılar Kostantiniyye kuşatmasından çekildiler. M. 628 yılında da İran Kısrası Perviz oğlu Şîra-veyh'in eliyle öldürüldü.

Bu iki devlet eski dünyaya tamamen hakim idiler. Doğuda İran İmparatorluğu, batıda Rum (Bizans) İmparatorluğu. Ancak Şam diyarındaki liderlik, aralarında çekişme konusu idi.

"Eninde sonunda emir Allah'ındır." Yani galibiyetten önce de sonra da bütün her şey Allah'a aittir. İki devletten biri diğerine Allah'ın kaza ve kaderiyle galip gelir. O, yaratıkları hakkında dilediği şekilde hükmeder: "Bu günleri insanlar arasında paylaştırırız." (Al-İmran, 3/140). Zafer daima maddî ve şahsî güç sebebiyle değildir. Güçlü olmak zafer vasıtalarından biridir. Sonunda itimad edilen husus Allah'ın iradesi ve kudretidir. Bazan zayıf olan kuvvetliye, sayıca az olan çok olana galip gelebilir. "Nice az gruplar vardır ki Allah 'm izniyle çok gruba galip gelmiştir. Böylece Allah fasıkları rezil-rüsvay etmiştir."

"O gün müminler Allah'ın yardımı sebebiyle sevineceklerdir." Yani Şam Kralı Kayser'in adamları Hristiyan Rumlar, Mecusî putperest Kis-ra'nın adamları İranlılara karşı galip geldikleri gün müminler; Allah'ın din ve kitap ehlini, dinleri ve kitapları olmayanlara karşı zafere ulaştırması sebebiyle sevineceklerdir.

'Allah dilediğine yardım eder. O, Aziz 'dir, Rahim 'dir." Yani Allah dilediği kimseye düşmanlarına karşı yardım eder. O dilediğini yerine getirendir. O yenilgiye uğramayan mutlak galip olandır. Düşmanlarından intikam alandır. O dostlarına güç ve kudretiyle izzet ve şeref verendir. Mümin kullarına son derece merhametlidir. Güçlünün zayıfı ezmesine fırsat vermez. Günahlardan intikam almakta acele davranmaz. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Eğer Allah insanları işledikleri sebebiyle hemen sorgulayacak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat O, onları belirli bir vadeye kadar ertelemektedir." (Fatır, 35/45).

Tirmizî, İbni Cerir, İbni Ebî Hatim ve Bezzar Ebu Said el-Hudrî'den şöyle rivayet ediyorlar: Bedir Günü olduğu zaman Rumlar İranlılara galip gelmişlerdi. Bu müminlerin hoşuna gitti, bununla sevindiler. Cenab-ı Hak da bunun üzerine şu ayeti indirdi: "O gün müminler Allah'ın yardımı sebebiyle sevinirler. Allah dilediğine yardım eder. O Aziz'dir, Rahim'dir."

Bir başka âlimler grubu da şöyle dediler: Doğrusu Rumların İranlılara galip gelmesi Hudeybiye senesindeydi. Önemli olan, Rumlar İranlılara galip geldikleri zaman müminlerin bununla sevinmiş olmalarıdır. Zira Rumlar genellikle Ehl-i Kitap olup müminlere Mecusîlerden daha yakın idiler. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "İman edenlere en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve Allah'a şirk koşanları bulursun. Onların iman edenlere sevgi bakımından en yakın olanlarının, Biz Hristiyanlarız, diyen kimseler olduklarını bulursun." (Maide, 5/82).

"Bu Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez. Fakat insanların çoğu bilmezler." Yani ey Muhammedi Bizim Rumları İranlılara karşı galip kılacağımız şeklinde sana bildirdiğimiz bu haber Allah tarafından gerçek bir vaaddir, doğru bir haberdir. Allah vaadinden dönmez, bu mutlaka olacaktır. Çünkü Allah'ın ilâhî kanunu, çarpışan iki gruptan Hakka daha yakın olana yardım etmektir. Fakat insanların çoğu kâinatta varolan ilâhî sünnetleri bilmedikleri için Allah'ın hükmünü ve O'nun adalet üzerine kurulu olan ilâhî fiillerini bilmezler.

"Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü bilirler. Onlar ahiret-ten tamamen gafildirler." Yani insanların çoğunun dünya hakkında ve geçim işleri, mal-mülk kazanmak, ticaret, ziraat ve sanat gibi meslekler v.b. maddî ilimlerde zahirî bilgileri vardır. Fakat onlar din ve ahiret işlerinden gafildirler. Sanki onlar düşünceden ve incelemeden mahrumdurlar. Geleceğe hiç bakmıyor gibiler. İman eder ve salih ameller işlerlerse ebedî nimetlerin; inkâr eder ve Rablerinin emirlerine isyan ederlerse horlayıcı bir azabın kendilerini beklediğini hiç düşünmüyorlar. Dolayısıyla kendilerine ahi-rette fayda verecek olan şeyleri asla işlemiyorlar. Onların ilimleri dünyaya aittir. Daha doğrusu onlar dünyayı bile gerçek yönüyle bilmiyorlar. Dünyanın sadece görünen yüzünü, yani lezzetlerini ve oyunlarını biliyorlar. Dünyanın iç yapısını, yani zararlı taraflarını ve sıkıntılarını bilmiyorlar. Dolayısıyla onlar gerçekten ahiretten gafildirler. [\[1\]](#)

Allah'ın Varlığına Ve Birliğine Delâlet Eden Mahlûkat Hakkında Düşünmeye Teşvik:

8- Onlar kendi kendilerine hiç düşünmezler mi ki, Allah gökleri, yeri ve aralarındakileri ancak hak ve belli bir vade için yarattı. Doğrusu insanların çoğu Rablerinin huzuruna çıkmayı inkâr ederler.

9- Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki kavimlerin akıbetleri nasıl olmuş hiç bakmazlar mı? Önceki kavimler onlardan daha güçlüydüler. Yeryüzünü işlemişler ve yeryüzünü onlardan daha fazla imar etmişlerdi. O kavimlere de peygamberleri apaçık mucizeler getirmişlerdi. Allah onlara zulmetmiyordu. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

10- Sonra o kötülük edenlerin akıbeti çok kötü oldu. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerini yalanlıyorlar ve onları alaya alıyorlardı.

Açıklaması:

"Onlar kendi kendilerine hiç düşünmezler mi ki, Allah gökleri, yeri ve aralarındakileri ancak hak ve belli bir vade için yarattı."

Onlar akıllarını kullanmazlar mı? Ya da kendi nefisleri hakkında düşünüp de şöyle demezler mi? Allah gökyüzü, yeryüzü ve aralarındaki ulvî ve süflî âlemden ve aralarındaki cins ve türleri değişik varlıkları niçin yaratıyor? Böylece bu varlıkların boş, lüzumsuz ve

batıl yere yaratılmış olmadığını; bilâkis bunların Hak ölçülerle ve ilâhî hikmete uygun olarak mutlaka sona erecek olan belirli bir vade olan kıyametin kopması; hesap, sevap ve ceza vaktinin gelmesi zamanının takdir edilmesi suretiyle yaratıldığını gayet iyi bilecektir. Bu vade gelince yer bugünkü yer ve göklerden farklı bir hale gelir ve tek olan sonsuz ezici güce sahip Allah'ın huzurunda hesaba çekilmek için mahşer kurulur.

Bu ifade müşriklerin kendi nefislerine ve çevrelerinde bulunan, kainat tablolarını incelemek suretiyle Allah'ı ve Onun birliğini tanımaya ulaştıran, doğru düşünceyi kullanmaya teşvik etmektir. Bununla anlatılmak istenen husus, sahih ilim sebepleri ve hidayet anahtarlarının akli kullanmaya dayandığını, kendilerinde de akıl bulunduğunu bildirmektir. Fakat onlar akıllarını çalıştırmamakta ve gereği şekilde akıllarını kullanmamaktadır.

"Doğrusu insanların çoğu Rablerinin huzuruna çıkmayı inkâr ederler." Yani insanların çoğu ve özellikle kâfirler öldükten sonra dirilişin ve hesap görmenin varlığını inkâr etmektedirler. Çünkü onlar kendileri hakkında düşünmemektedirler. Eğer düşünmüş olsalardı öldükten sonra Rablerine döneceklerine yakînen inanırlardı.

Cenab-ı Hak daha sonra rasullerinin peygamberliklerini inkâr eden kimselerin helak edilmesi ve kendilerini tasdik eden kimseleri ise kurtarılması gibi gözle görülür apaçık delillerle ve gözükamaştırıcı mucizelerle te-yid etmek suretiyle peygamberlerinin Rableri nezdinden getirdikleri haberlerin doğruluğuna dikkat çekmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki kavimlerin akıbetleri nasıl olmuş hiç bakmazlar mı? Önceki kavimler onlardan daha güçlüydüler. Yeryüzünü işlemişler ve yeryüzünü onlardan daha fazla imar etmişlerdi. O kavimlere de peygamberleri apaçık mucizeler getirmişlerdi. Allah onlara zulmetmiyordu. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı."

Peygamberleri inkâr eden, ahireti yalanlayan bu kimseler yeryüzünün çeşitli bölgelerinde dolaşıp da akılları ve anlayışlarıyla bakmazlar mı? Allah'ın eserlerini araştırmazlar mı? Geçmişlerin haberlerini duymazlar mı? Geçmiş ümmetlerden peygamberlerini yalanlayanların akıbetini düşünmezler mi? Halbuki önceki kavimlerin Mekke halkından ve benzerlerinden daha güçlü, daha çok mal ve evlât sahibi oldukları yeryüzünü ekip-biçtikle-ri, ekin ve dikim için toprağı, beldeleri çorak olan Mekkeliler ve diğer Araplardan daha fazla işledikleri ve Mekkelilerden daha fazla yeryüzünden istifade ettikleri biliniyordu. Sonra da Cenab-ı Hak kendilerine Allah'ın kudretini ve birliğini anlatan şahitler, gözle görülür deliller ve mucizeler getiren peygamberlerini yalanlamaları inkâr etmeleri ve günahları sebebiyle onları helak etti. Onlara verilen bu ceza zulüm değildi. Onlara veya başkalarına gelen azap ve işkencelerle zulmetmek Allah'ın şanına layık değildir. Fakat onlar Allah'ın ayetlerini yalanlamaları ve bu ayetlerle alay etmeleri ve geçmiş günahları sebebiyle bizzat kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Akıllı olan, başkalarından ibret alandır. Mal ve evlât gibi dünya ziynetleri ve süslerinin kıyamet günü fayda vermeyeceğini bilen kimsedir. Allah Tealâ bunu şu ayetle tekid etmektedir.

"Sonra o kötülük edenlerin akıbeti çok kötü oldu. Çünkü onlar Allah 'm ayetlerini yalanlıyorlar ve onları alaya alıyorlardı."

Yani o kötülük edenlerin akıbeti Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden Allah'ın

ayetlerini ve delillerini yalanlamaları ve bunlarla alay etmeleri sebebiyle dünyada helak olma suretiyle, ahirette ise cehennem ateşinde ebedî kalmak suretiyle azaba uğramak olmuştur.

Kötülük edenlerin akıbeti kötü oldu. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerini yalanlamışlar ve bu ayetlerle alay etmişlerdi. Kötülük; yalanlama ve alay etme mânasındadır. Kâfirlerden sadır olan suçu ceza olarak ifade etmesi müşakele sanatıdır. Kötülüğün cezası kötülüktür (yani kötü bir cezadır), cümlesinde olduğu gibi. [\[2\]](#)

Tekrar Dirilme, Mahşer Yerinde Toplanma, Allaha Dönme Vaktinde Olacak Şeylerin Beyanı:

- 11- Bütün varlıkları yoktan vareden ve sonra da tekrar diriltecek olan Allah'tır. Sonunda O'na döndürüleceksiniz.
- 12- Kıyamet koptuğu gün suçlular, bütün ümitlerini kaybedip susarlar.
- 13- Allah'a ortak koştukları şeylerden kendilerine şefaathiler bulunmayacaktır. Ortak koştukları şeyleri kendileri bile inkâr edeceklerdir.
- 14- Kıyamet koptuğu gün, işte o gün müminlerle kâfirler birbirlerinden ayrılırlar.
- 15- İman edip salih ameller işleyenler, işte onlar cennette mesrur olurlar.
- 16- İnkâr edip ayetlerimizi ve ahirette huzuruma çıkmayı yalanlayanlar, işte onlar cehennem azabına getirilirler.

Açıklaması:

"Bütün varlıkları yoktan vareden ve sonra da tekrar diriltecek olan Allah'tır. " Yani Allah, yaratıkları yoktan varetmeye ve yaratmaya kadir olduğu gibi bu yaratıkları tekrar diriltmeye de kadirdir. Allah mahlûkatı kudretiyle ve iradesiyle varedendir. Dolayısıyla tekrar diriltmekten âciz kalamaz. Sonra kıyamet günü yine yalnız O'na dönerler ve aralarında hüküm verilmesi için mahşer yerinde toplanırlar. O zaman Allah her amel işleyene ilmiyle amelinin karşılığını verir.

Daha sonra Cenab-ı Hak bedbaht olanların halini şu ayetle tavsif etti: "Kıyamet koptuğu gün suçlular bütün ümitlerini kaybedip susarlar." Yani insanlar arasında hüküm verileceği ve hesabın görüleceği kıyamet gününde, Allah'a şirk koşan ve kıyametin şiddetinden dolayı hücceti kesilen suçlular susar ve ümitsizliğe düşerler, kurtuluş için bir yol bulamazlar. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Allah'a ortak koştukları şeylerden kendilerine şefaathiler bulunmayacaktır. Ortak koştukları şeyleri kendileri bile inkâr edeceklerdir." Yani onlar Allah'ı bırakıp da tapındıkları putlardan, asla kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak şefaathiler bulamayacaklardır. Onlar da ortaklarından ve sahte ilahlarından uzak olduklarını ifade ederek onları inkâr edeceklerdir. Zira ortak koştukları şeyler, kendilerine en çok muhtaç oldukları bir anda, onlara ihanet edecektir. Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Nitekim kendilerine uyulanlar azabı görünce uyanlardan uzaklaşacaklar ve aralarındaki bağlar kopacaktır. Uyanlar: Keşke bizim için dünyaya bir dönüş olsa da bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsak, derler." (Bakara72(166-167)).

Bu durum onların iflaslarının açığa çıkması ve hüsrana uğradıklarının ilân edilmesidir.

Sonra mahşer halkı iki gruba ayrılırlar. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Kıyamet koptuğu gün, işte o gün insanlar gruplara ayrılırlar" Yani kıyamet koptuğu gün insanlar bir daha biraraya gelmeyecek şekilde ayrılacaklardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey suçlular! Bugün ayrılın." İman ve saadet ehli olanlar cennetlere alınır. Küfür ve bedbaht ehli olanlar ateşlere atılır. Katade diyor ki: Bu, Allah'a yemin olsun ki bir daha birleşme olmayacak bir ayrılımdır. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"İman edip salih ameller işleyenler, işte onlar cennette mesrur olurlar." Yani Allah'ın Rasulü'nü ve ahiret gününü tasdik edip iman edenler, Allah'ın emrettiği şeyle amel edenler ve Allah'ın nehyettiği şeylerden vazgeçenler, onlar nimet içindedirler, kalbi ve gönlü dolduracak bir sevinçle sevinirler ve onlar gayet güzel, yemyeşil cennet bahçeleri ve akan nehirler şeklinde nail oldukları nimetler sebebiyle mesrur olurlar. Dolayısıyla onlar son derece sevinç içerisinde cennettedirler. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Hiçbir nefis kendisi için gizlenen göz nuru nimetleri bilmez." (Secde, 32/17).

İmam Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizî ve İbni Mace'nin Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurur: "Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşer kalbine doğmayan nimetler vardır."

"İnkâr edip ayetlerimizi ve ahirette huzuruma çıkmayı yalanlayanlar işte onlar cehennem azabına getirilirler."

Yani Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden, O'nun peygamberlerini ve ayetlerini yalanlayan, öldükten sonra dirilişin meydana geleceğini inkâr edenler cehennem azabında ebedî kalacaklardır. Onlar asla azaptan uzak kalmayacaklar, azab onlardan kesinlikle ayrılmayacaktır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Orada uğradıkları gamdan, ne zaman çıkmak isteseler tekrar oraya iade edilirler." (Hac, 22/22) ve yine şöyle buyurmuştur: "Doğrusu suçlular ebediyyen kalacakları cehennem azabı içindedirler.

Azaba hiç ara verilmez. Onlar orada tamamen ümitsizdirler." (Zuhruf, 43/74-75). ^[3]

Allah Teala'nın Tenzih Edilmesi Ve Her Durumda O'na Hamd Edilmesi:

17- O halde akşama girerken de, sabaha ererken de Allah'ı tenzih edin.

18- Göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine girince Allah'ı tenzih

diriden sonra yeryüzüne hayat verir. İşte siz de böylece (diriltirilip) çıkarılacaksınız.

Açıklaması:

"O halde akşama girerken de, sabaha ererken de Allah'ı tenzih edin." Yani akşamın başlangıcında da, sabahın doğması anında da gece ile gündüzün bütün vakitlerinde Allah Tealâ'yı teşbih ve tenzih edin. Onun rızası için namaz kılın.

Bu ifade Allah'ın mükemmel kudretine ve muazzam hakimiyetine delâlet eden ve birbirini izleyen bu vakitlerde:

Akşam, gece karanlığının gelmesi,

Sabah, gündüz ışığının aydınlatması vakitlerinde Allah Tealâ'nın kullarının kendisini teşbih ve tahmid etmelerini bildirmektedir.

Akşam vaktinde, akşam ve yatsı namazları; sabah vatinde, sabah namazı yer almaktadır. Burada akşam vaktine ermek, sabah vaktine girmekten önce zikredilmiştir. Zira gece, gündüzden öne geçmektedir.

"Göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur." Yani Allah Tealâ melekler, cinler ve insanlar gibi yer ve göklerde bulunan bütün varlıklar tarafından hamdü sena edilmiştir. Bu cümle teşbihe uygun olarak hamdin ona layık olduğu şeklindeki bir ara cümlüdür.

"Gündüzün sonunda ve öğle vaktine girince Allah'ı tenzih edin." "İşâ" vakti yani şiddetli karanlıkta ve öğle vakti gündüz ortasında Allah'ı teşbih ve tenzih edin.

Maverdî diyor ki: Akşam ile gece vakti arasındaki fark şudur: "Mesâ" güneşin batmasından sonra karanlığın başladığı vakit yani akşam vaktidir. "İşâ"nın mânâsı ise güneşin batmaya yüz tuttuğu gündüzün son vakti (akşam üzeri)dir.

Dikkat edilirse, teşbih ve tenzih için bu vakitlerin tahsis edilmesi bir durumdan diğerine, bir zamandan diğerine fiilen intikal etme alâmetlerinin varlığı sebebiyledir. Bu tenzih vazifesi, sabah ışığın kuvvetiyle başlayarak öğle vakti güneşin doğudan batıya intikal etmesine, oradan gündüzün sona ermeye başlayıp akşam üzeri vaktinin başladığı ikinci vaktine kadar, sonra karanlığın başlangıcı olan akşam vaktine ve şiddetli karanlık vakti anlamındaki yatsı vaktine kadar bütün vakitleri içine almaktadır.

Ayetin manası: Birbirini izleyen bütün bu vakitlerde Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih edin ve O'nu kemal sıfatlarıyla tavsif edin. Zira amellerin en faziletlisi devamlı olanıdır.

Burada cennet bahçelerini elde etmeyi sağlayan iman esaslarına işaret edilmektedir. Allah Tealâ en yüksek makamın ve en mükemmel karşılığın iman eden ve salih amel işleyen kimselere ait olduğunu "iman edip salih amel işleyenler, işte onlar cennette (nimetlendirilip) mesrur olurlar." ayetiyle beyan ettikten sonra; imanın kalple yapılan tenzih, dille yapılan tevhid olduğunu ve salih amelin bütün vazifeleri yerine getirmek

olduğunu bildirdi. Bütün bunlar, cennet bahçelerinde nimetlenip sevinç ve saadete ulaştırılan teşbih, tenzih ve tahmiddir.

Aydınlık ve karanlığa dikkat çekilmesi, Allah'ın, sabahı aydınlığı açan ve geceyi sükûnet yeri kılan olması Kur'an'da tekrar tekrar yer almaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak bu hususlara şu ayetlerde işaret etmektedir:

"Güneşi ortaya koyan gündüze, onu bürüyen geceye yemin olsun." (Şems 91/3-4); "Kararıp ortalığı bürüdüğü zaman geceye yemin olsun. Açılıp aydınlattığı zaman gündüze yemin olsun." (Leyi: 92/1-2); "Kuşluk vaktine yemin olsun. Sükûna erdiği zaman geceye yemin olsun." (Duha, 93/1-2).

Allah Tealâ daha sonra tenzih ve tahmidi gerekli kılan kudretinin ve azametinin bazı görüntülerini zikredip şöyle buyurdu:

"O ölüden diriyi çıkarır, diriden ölüyü çıkarır." Yani Allah Tealâ birbirine zıt olan şeyleri yaratmaya muktedir olan yegâne varlıktır. O, önce ölü topraktan canlı insanı çıkarır, sonra da insanları nutfeden, yumurtadan da kuşu çıkarır. Nitekim bunun zıddını da yapar; insandan nutfeyi, kuştan yumurtayı, kâfirden mümini, müminden kâfiri, uyuyan insandan uyanık insanı, uyanık insandan uyuyanı çıkarır.

Nutfenin canlı bir varlık oluşuna gelince, Araplar bunu bilmiyorlardı. Bu konudaki ilmi ilerleme Araplar nezdinde henüz açık bir noktada değildi.

Bu, ilâhî kudretin mükemmel, sanatının eşsiz ve ilâhının azametli oluşuna delildir.

"Ölümünden sonra yeryüzüne hayat verir." Allah Tealâ yeryüzüne yağmurla hayat verir. Tohumdan bitkiyi, bitkiden tohumu çıkarır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "İşte onlara bir delil: Ölü yeri diriltir ve oradan taneler çıkarırız da ondan yerler. Orada hurmalıklar ve üzüm bağları varederiz, aralarında pınarlar fişkirtiriz." (Yasin, 36/33-34). Yine bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünü kupkuru görürsün. Fakat biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer, kabarrır. Her güzel bitkiden çift çift yetiştirir." (Hacc, 22/5).

"İşte siz de böylece çıkarılacaksınız." Yani bu şekilde bir çıkartma ile öldükten sonra kabirlerden diri olarak çıkarılacaksınız. Bu da Allah için pek kolaydır. [\[4\]](#)

Allah'ın Birliğine, Kudretine Ve Haşre Delâlet Eden Bazı Deliller:

20- Sizi topraktan yaratması, sonra da birer insan olarak (yeryüzüne) dağılmanız Allah'ın ayetlerindendir.

21- Size kendi içinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi Allah'ın ayetlerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir topluluk için pek çok ibretler vardır.

22- Göklerin, ve yerin yaratılması, dillerinizin farklı farklı olması Allah'ın ayetlerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için pek çok ibretler vardır.

23- Gece uyumanız ve gündüz O'nun lütfundan rızık aramanız O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz bunda (Hakk'ı) dinleyen bir topluluk için pek çok ibretler vardır.

24- Size korku ve ümit vermek için şimşeği göstermesi, gökten su indirip onunla ölmüş olan yeryüzüne canlılık vermesi O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir topluluk için pek çok ibretler vardır.

25- Göğün ve yerin Allah'ın emriyle

25- Göğün ve yerin Allah'ın emriyle ayakta durması O'nun ayetlerindedir. Sonra sizi yeryüzündeki kadendir. Sonra sizi yeryüzündeki kabirlerinizden bir defa çağırdığı zaman hemen (kabirlerinizden) çıkıverirsiniz.

26- Göklerde ve yerde bulunan herkes ancak O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmektedir.

27- Bütün varlıkları yoktan var eden ve sonra da tekrar diriltecek olan ancak O'dur. Bu O'na pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O'nundur. O, Azîz'dir (her şeye galiptir), Hakîm'dir (sonsuz hikmet sahibidir).

Açıklaması:

"Sizi topraktan yaratması, sonra da birer insan olarak yeryüzüne dağılmanız Allah'ın ayetlerindedir." Yani Allah Tealâ'nın yaratma, yoktan varetme, yoketme ve ortadan kaldırmaya tam anlamıyla muktedir olduğuna ve Allah'ın azametini delâlet eden ilâhî ayetlerden biri insanın ilk defa yaradılışıdır. Allah, babanız Adem'i asıl olarak topraktan yarattı. Sizin gıda kaynağınızı, hayvan etleriyle topraktan çıkan bitkiler kıldı. Sizi yaratmasından sonra sizler yeryüzünü imar edersiniz. Yeryüzünde şehirler ve kaleler yapmak, tarlaları ekmek, rızık temini için değişik ülkelere yolculuk yaparak ticaret yapmak, geçim için çalışmak, mal toplamak gibi değişik gayelerle kabiliyet, akıl ve düşüncede zenginlik ve fakirlik, mutluluk ve mutsuzluk gibi farklı durumlarla yeryüzüne dağılırsınız.

İmam Ahmed, Tirmizî ve Ebu Davud'un Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki Allah Âdem'i bütün yeryüzü toprağından alınan bir avuç topraktan yarattı. Âdemoğulları toprak şekline göre geldi." Dolayısıyla içlerinde beyaz, kırmızı, siyah ve bunların arasındaki renklerde; kötü, iyi, yumuşak, sert ve bunların arasındaki insanlar meydana geldi.

Allah Tealâ daha sonra insan cinsinin devam etme yolunu zikretti:

"Size kendi içinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi Allah'ın ayetlerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir topluluk için pek çok ibretler vardır."

Allah'ın kudretine ve rahmetine delâlet eden alâmetlerden biri olarak sizin için erkekler cinsinden kadınlar yaratmıştır. Cenab-ı Hak, cinsler arasında uyumun gerçekleşmesi ve ünsiyetin mükemmel bir şekilde meydana gelmesi için ilk kadını (Hz.

Havva'yı) erkeğin (Hz. Âdem'in) vücudundan yaratmıştır. İki cinsin hayatın yükünü taşıma hususunda işbirliği yapmaları ve ailenin en güçlü temel ve en mükemmel bir sistem üzerinde devam etmesi, ailede sükûnetin, huzurun, rahatın ve sessizliğin sağlanması için iki cins arasında sevgi ve şefkati varetmiştir. Zira erkek, ya kadına olan sevgisinden dolayı, ya da kadından çocuk sahibi olduğu için, yahut kadının nafaka hususunda kendisine muhtaç olmasından dolayı, yahut aralarındaki sıcaklık sebebiyle kadına şefkat duyması sebebiyle erkek kadını tutar.

Bu şekilde insanın ilk defa topraktan yaratılması, kadınların erkeklerin nefislerinden varedilmesi, iki cins arasındaki bağların sevgi, muhabbet, rahmet ve şefkatle güçlendirilmesi hususunda hayatın vesileleri, neticelerin gerçekleştirilmesi, aradaki bağların hikmete ve kamu menfaatine ve eşsiz bir sisteme uygun olarak kurulması konularını düşünen kimseler için, varlıkları yoktan vareden, ikram ve lütufta bulunan yaratıcının varlığına deliller vardır.

Babamız topraktandır. Zürriyeti sudandır. Bu su ise kandan, kan da gıdalardandır. Gıdalar ise bitkilerden, topraktaki maddelerden ve madenlerdendir.

Cenab-ı Hak daha sonra kadınla huzur duyulması, ona olan meylin tam olabilmesi, kadınla birlikte psikolojik sükûnetin meydana gelebilmesi için iki cins arasındaki aile irtibatını aynı oluşum, aynı tabiat ve aynı içgüdülerle meydana getirmiştir.

"...kendileriyle huzura kavuşacağınız..." ifadesini "Sizi tek bir candan yaratan, ondan da kendisiyle huzur bulacağı eşini meydana getiren O'dur." (Araf, 7/189) ayeti tefsir etmektedir.

Allah Tealâ kendisinin varlığına, Rab oluşuna, birliğine, büyük kainattaki kudretine ve insanın oluşumunun azametine delâlet eden diğer delilleri zikrederek şöyle buyurdu:

"Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olması Allah'ın ayetlerindedir. Şüphesiz bunda bilenler için pek çok ibretler vardır."

Allah'ın direksiz olarak, yüksekte tutulan yıldızlar ve gezegenlerle süslenen gökyüzünü yaratması, hazineler, vadiler, çöller, denizler, hayvanlar ve ağaçlar bulunan, dağlarla sabit tutulan ve hazineler, madenler ve hayırlarla dolu olan tabakalarıyla yeryüzünü yaratması, Allah'ın muazzam kudretine ve varlığına delâlet eden alâmetlerdendir.

Bu kâinat çeşitli mahluklarla doludur. Çeşitli cinsler, muhtelif diller, farklı renkler, her varlığa ait sesler ve özellikler farklı parmak izleri gibi çeşitli durumlar, aynı asıldan, aynı babadan ve aynı anneden meydana gelmelerine rağmen farklılık, güzellik ve çirkinlikte ayrı ayrı olan insanlarla kâinatta ünsiyeti vareden O'dur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Evet! İnsanoğlunun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye bizim gücümüz yeter." (Kıyame, 78/4).

İşte bu belirtilen hususlarda olaylara derhal nüfuz eden akıl, basiretli fikir ve faydalı ilim sahipleri için kendilerini Hakk'a sevkedecek, yaratıklar hakkında düşünmeye irşad edecek ve kendilerinin lüzumsuz veya bozgunculuk maksadıyla değil de sonsuz bir hikmet ve yüksek bir maslahat için yaratıldıklarını beyan edecek mükemmel bir ilâhî kudrete delâlet eden ayetler vardır.

"Gece uyumanız ve gündüz O'nun lütfundan rızık aramanız, O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz bunda, Hakk'ı dinleyen bir topluluk için pek çok ibretler vardır."

Onun kudretinin ve rahmetinin alâmetlerinden biri yorgunluktan rahata erme imkânı verilmesi, geceleyin sessizlik ve istikrarın temini, gündüz ise hareket, rızık için çalışma ve devamlı bir gayret etme imkânı verilmesidir.

Bu belirtilen hususlarda ibret alma, derin düşünme, hüccetleri anlayıp şuurlanma şeklinde gerçeklere kulak veren bir topluluk için, kendilerine Allah'ın kâinatı diriltmeye ve yeniden varetmeye kadir olduğu şeklinde kesin inanç ve kanaat sahibi olmaya götüren ibretler ve deliller vardır.

Allah Tealâ, daha sonra, kâinatta meydana gelen olaylar ve hayat değişiklikleri hususundaki delilleri zikrederek şöyle buyurdu:

"Size korku ve ümit vermek için şimşeği göstermesi, gökten su indirip onunla ölmüş olan yeryüzüne canlılık vermesi O'nun ayetlerindedir. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir topluluk için pek çok ibretler vardır."

Yolculara ve başkalarına korku vermek ve aynı zamanda insan, hayvan ve bitkilerin muhtaç oldukları yağmur gibi arzu ettiğiniz hususlarda size ümit vermek için şimşeği göstermesi O'nun kudretinin azametini delâlet eden ayetlerindedir.

Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "O gökyüzünden su indirir. Bu su ile ölümden sonra yeryüzüne canlılık verir." (Rum, 30/24). Yani yeryüzü bitkisiz ve çorak iken su geldiği zaman "Titrer, gelişir ve her güzel çiftten bitkiler yeşertir." (Hacr, 22/5).

Şüphesiz ki ölümden sonra diriltme şeklinde zikredilen bu hususta diriliş, yeni bir hayata dönüş ve kıyametin kopmasına gayet açık bir burhan vardır. Elbette yeryüzüne hayat veren ölüleri diriltmeye de kadirdir. O her şeye gücü yetendir.

"Göğün ve yerin Allah'ın emriyle ayakta durması O'nun ayet-lerindedir. Sonra sizi yeryüzündeki kabirlerinizden bir defa çağırdığı zaman hemen (kabirlerinizden) çıkıverirsiniz."

Gökyüzünün direksiz, küre şeklindeki yeryüzünün fezada direksiz durması, bilakis Cenab-ı Hak'ın emri, tedbiri ve tasarrufuyla hayatını devam ettirmesi, O'nun kudretinin ve varlığının delillerindedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah, görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükseltendir." (Ra'd, 13/12); "Göğü de kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur." (Hacc, 22/65); "Şüphesiz Allah gökleri ve yeri nizamları bozulmasın diye tutuyor." (Fatır, 35/41).

Sonra Allah Tealâ dünyanın eceli gelinceye kadar bu âlemin sistemini korur. O zaman, kabirlerinizden diri olarak çıkmak için davetçi sizi davet ettiği zaman çıkarsınız. Bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "O gün onlar sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi... kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar." (Maaric, 70/43); "Allah sizi çağıracağı zaman kendisine hamdederek çağrısına uyarsınız ve (ölmeden önceki halinizde) çok kaldığınızı zannedersiniz. " (İsra, 17/52); "O, (yeniden dirilme) ancak bir tek nâra ve bir sayhadır. İşte o sayhadan sonra birdenbire insanlar kendilerini yeryüzünde buluverirler." (Nâziat, 13-14); "Bu olay, bir tek sayhadan başka bir şey değildir. İşte ondan sonra toplanıp huzurumuza dizilirler." (Yasin, 36/53).

Kesin netice ise şudur: "Göklerde ve yerde bulunan herkes ancak O'nundur." O'nun kuludur. "Hepsi O'na boyun eğmektedir." Yani göklerde ve yeryüzünde bulunan her şey mülk, kul ve tasarruf olarak Allah'ındır. Onlar, hep birlikte Allah'ın murad ettiği ölüm ya da hayata, hareket ya da sükûnete isteyerek ya da istemeyerek boyun eğmekte, gönülleri

ürpererek kabul etmektedirler. Ebu Said el-Hudrî'den merfû olarak Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Kur'an'daki her (kunût) ifadesi 'taat'demektir."

"Bütün varlıkları yoktan vareden ve sonra da tekrar diriltecek olan ancak O'dur. Bu, O'na pek kolaydır." Yani insanı daha önce benzeri hiç geçmemiş bir şekilde ilk defa yaratan, sonra insanı öldürecek ve yokedecek, sonra da ilk defa varetmişti gibi onu tekrar diriltecektir. Bu onun için gayet basit ve kolaydır. Bu ayetlere muhatap olan beşerin tasavvuruna göre ve insanların "Yeniden varetme, başlangıçtaki varetmeden daha kolaydır." şeklindeki idraklerine göredir. Bütün bu zikredilen hususlar, dirilişi inkâr eden bilgisiz kâfirlerin akıllarına yaklaştırmak içindir. Aksi takdirde başlangıçta varetmek ya da sonradan diriltmek Allah Tealâ'nın kudretinde aynıdır. Ayetteki "ehven" kelimesi "heyin: basit ve kolay" mânâsındadır. Çünkü Allah Tealâ için kolay olmayan bir şey yoktur.

Buhari'nin Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Allah Tealâ buyuruyor ki: Âdemoğlu beni yalanladı. İnsanın buna hakkı yoktur. Hakkı olmadığı halde bana küfretti. Beni yalanlamaları Ademoğlu'nun: "İlk defa beni yarattığı gibi beni asla diriltmeyecek." şeklindeki sözüdür. Halbuki mahlûkatımı ilk defa yaratmam bana, onu tekrar diriltmekten daha basit değildir. İnsanoğlunun bana küfretmesine gelince, onun benim hakkımda: "Allah, evlâd edindi" (Bakara, 2/116) şeklindeki sözüdür. Ben doğmayan, doğurmayan, kendisinin hiçbir ortağı olmayan, Ehad (tek) olan, Samed (her şeyden müstağni) olanım."

"Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar O'nundur. O Azîz'dir, Hakim'dir." Yani yüce ve kâmil sıfatlar O'na mahsustur. Bu sıfatlar Allah'ın "bir" olmakla mevsuf olması, Allah'tan başka ilâh olmaması, O'ndan başka hiçbir Rab olmaması, bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf olması, bütün noksan sıfatlardan münezze olmaları, O'nun hiçbir ortağı, hiçbir benzeri, hiçbir eşi olmamasıdır. O, mülkünde güçlüdür. Yerde ve gökte hiçbir şey Onu âciz bırakamaz. O yaptığı şeylerde ve yaratıklarının idaresinde sonsuz hikmet sahibidir. O yarattı, güzel bir şekilde yarattı, takdir etti ve hidayete erdirdi. Varlık alemindeki her şey ilmi ve iradesine uygun ve hikmetinin gereği olarak cereyan eder. Her varlık Onun tek olan, muktedir olan kulları üzerinde ezici güce sahip olan yaratıcı olduğunu ifade etti.

Onun kaderini reddedecek hiçbir varlık, Onun hükmünü kaldıracak hiçbir güç yoktur. [\[5\]](#)

İnsanların Durumuyla Allah'ın Birliğinin İspat Edilmesi:

28- Allah, size bizzat kendinizden misal verdi. Hiç sizler sahip olduğunuz kölelerin size verdiğimiz rı-zıklarda ortaklarınız olup sizinle eşit paya sahip olmalarına razı olup, birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan da çekinir misiniz? İşte biz aklını kullanabilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklarız.

29- Doğrusu zulmedenler hiçbir ilme dayanmadan kendi arzu ve heveslerine uydular.

Allah'ın saptırdığını kim hidayete erdirebilir? Onların hiç yardımcıları da yoktur.

Açıklaması:

Kur'an'ın farklı üslûplarından biri, manevî hususları maddî şekillerle tasvir etmek ve konuyu zihinlere yaklaştırmak ve iyice ikna etmek için gerçek misaller vermektir. Şu misal Allah Tealâ'nın; Allah'la birlikte başka varlıklara tapan, Allah'a ortak koşan ve aynı zamanda Allah'a ortak koştukları putların Allah'ın kulu ve mülkü olduklarını itiraf eden müşriklere verdiği bir misaldir. Zira onlar: "Emret, Allah'ım emret. Emrine teslimiz. Senin için, sana layık olan ortaktan başka hiçbir ortak yoktur. Sen o ortağa da, onun sahip olduklarına da sahipsin." diyorlardı.

Bu misalden maksat Allah'ın birliğini isbat etmek, şirki ve putperestliği yıkmaktır.

Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Allah size bizzat kendinizden misal verdi. Hiç sizler sahip olduğunuz kölelerin size verdiğimiz rızıklarda ortaklarınız olup sizinle eşit paya sahip olmalarına razı olup, birbirinizden çekindiğiniz gibi onlardan da çekinir misiniz?"

Yani Allah size bizzat kendinizde şahid olduğunuz ve anladığınız, sizin durumlarınızdan ve size hakim olan duygularınızdan alınmış, size son derece yakın olan ve sizi içinde bulduğunuz putlara ve heykellere tapınmaktan kurtarıp Allah Tealâ'nın birliğini isbat etmek için bir misal verdi.

Bu misal ise şudur: Ey müşrikler! Siz hiç kölelerinizin mallarınıza ortak olup mallarınızda sizinle birlikte eşit olarak aynı hisseye sahip olmalarına, sizin mallarınızı paylaşmalarına razı olur musunuz?

Bunu reddettiğiniz ve kendiniz için buna razı olmadığınıza göre nasıl Allah için onun yarattıklarından eşler koşar, O'nun kullarım, O'na nasıl ortak kılarırsınız? Sizler kulunuzun, kölenizin mallarınızda tasarruf etme hususunda kendinizle aynı derecede eşit olmasını reddederken, Allah'a O'nun yarattığı varlıklardan nasıl eş ve ortak koşarsınız?

Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Onlar hoşlanmadıkları şeyleri Allah 'a nisbet ederler." (Nahl, 16/62). Yani Allah'ın kulları olan melekleri dişi olarak kabul ederler. Onları "Allah'ın kızları" olarak kabul ederler. Cahiliye devrinde onlardan birine bir kız evlâdının doğumu müjdesi verildiği zaman yüzü simsiyah kesilirdi. Zira onlar kız evlâddan hoşlanmazlar, melekleri de Allah'ın kızları olarak kabul ederler. Kendileri için hoşlanmadıkları, razı olmadıkları bir şeyi Allah'a nisbet ederler. Bu küfrün en şiddetlisidir.

"İşte biz aklını kullanabilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklarız." Yani hasmı kuvvetli bir hüccetle ilzam etme hususunda bu şekildeki açıklama ve tafsilatla akıllarını kullanan, kendilerine söylenen ve zikredilen mantıkî delilleri ve ikna edici hüccetleri düşünen bir topluluk için ayetleri açıklarız ve tafsilatıyla beyan ederiz.

"Doğrusu zulmedenler hiçbir ilme dayanmadan kendi arzu ve heveslerine uydular." Yani nefislerine zulmeden o müşrikler, o putlara tapma hususunda akıl ve nakil hususunda

hiçbir delile dayanmaksızın bilgisizce kendi arzu ve heveslerine uydular, hidayete, ilme ve basirete uymaksızın yürüdüler.

"Allah'ın saptırdığını kim hidayete erdirebilir? Onların hiç yardımcıları da yoktur."

Bu müşrik insanların durumu böyle olunca küfrü tercih ettikten, iman istidadını kaybettikten sonra ve artık şirk onların tabiatı olunca ve fitraten şirke meyyal olarak yaratılınca onlara hidayet verecek ve onları Hakk'a muvaffak kılacak hiçbir kimse yoktur. Allah onları ve onların durumunu, onları yaratmadan önce bilir. Onlar kendi nefislerine güvenir oldular. Onları Allah'ın şiddetinden kurtaracak hiçbir yardımcı yoktur. Onları O'nun azabından ve onları çepeçevre kuşatacak olan şiddetli intikamından koruyacak hiçbir varlık yoktur. Çünkü O ne dilerse olur ve neyi dilemezse de olmaz. [\[6\]](#)

Fıtrat Ve Tevhid Dini Olan İslâm'a Uymanın Emredilmesi:

30- Yüzünü, tevhid ehli olarak tamamen dine çevir. Bu Allah'ın fitrata en uygun dinidir ki Allah insanları yaratılıştan bu din üzerine kılmıştır. Allah'ın yaratmasında değişiklik yoktur. İşte en sağlam din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

31- Allah'a yönelenlerden olun. O'ndan korkun. Namazı dosdoğru kılın. Müşriklerden olmayın.

32- Sakın dinlerini parça parça eden ve gruplara ayrılanlardan olmayın. Her grup kendilerinin sahip oldukları şeylerle övünür.

Açıklaması:

'Yüzünü, tevhid ehli olarak tamamen dine çevir. Bu Allah 'm fitrata en uygun dinidir ki Allah insanları yaratılıştan bu din üzerine kılmıştır."

Yani önceki ayetlerdeki delilleriyle itikad ve din hususundaki Hak ortaya çıktığı, şirk ve şirkin alâmetleri hükümsüz ve batıl olduğu anlaşılınca Allah'ın senin için tayin ve ikmal ettiği, tevhid dini olan bu dine tâbi ol. Bu din Allah'ın bütün yaratıkları üzerinde yarattığı bozulmamış fıtrat dinidir. Zira Allah, insanları kendisini tanımaları, birliğini kabul etmeleri ve kendisinden başka hiçbir ilah tanınamaları üzerine yaratmıştır. Bu şekilde batıl dinlerden Hak dine meyleden kimse ol.

Bu, Hz. Peygamber (s.a.)'e ve aynı zamanda ümmetine bir emirdir. Bu fıtrat Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi: "Allah onları kendi nefisleri üzerine: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diyerek şahid kılmış, onlar da "Evet" demişlerdi." (A'raf, 7/172).

Yine Peygamberimiz (s.a.), Müslim ve Ahmed'in rivayet ettiği sahih hadis-i kudsîde şöyle buyurmuştur: "Ben kullarımı tevhid ehli olarak yarattım. Şeytanlar ise onları dinlerinden uzaklaştırdı."

Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği bir başka hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Her doğan çocuk fitrat üzerine doğar. Ne var ki çocuklarını Yahudi, Hristiyan ve Mecusî yapan, anne ve babasıdır. Tıpkı bir hayvanın azaları tam olarak doğması gibi. Siz hiç o hayvan yavrusunun kulağı ve burnu kesilmiş olarak görüyor musunuz?"

Bu iki ayet ve iki hadisten her biri mahlûkatın aslının tertemiz olduğuna, Allah Tealâ'nın mahlûkatını kendisini tanımaları ve birliğini kabul etmeleri üzerine ve saf İslâm üzerine yarattığına, sonra bazılarını Yahudilik, Hristiyanlık ve Mecusîlik gibi fasit dinlerin arız olduğuna delildir.

"Fitratallahi" yani Allah'ın fitratına sarılın, ya da Allah'ın fitratına bağlanın demektir. "Münîbîne ileyh" kavli sebebiyle muhatab fiili çoğul olarak takdir edilmiştir.

"Allah 'm yaratmasında hiçbir değişiklik yoktur." Yani hiçbir kimsenin Allah'ın fitratını (aslî yaradılışı) ve sağlam dini değiştirme hakkı yoktur. Bu ifade nehiy ya da talep manasında haberdur. Yani Allah'ın yarattığı şeyi ve O'nun dinini şirkle değiştirmeyin. Böylece insanları Allah'ın üzerinde yarattığı fitrî yapılarını değiştirmeyin.

Bu hilkatin inanç yönünden tertemiz olduğuna, varlığın ve kâinatın, aslında beşerî aklın saflığına delildir. Sonra nefsi arzular, eğri bilgiler, batıl gelenekler ve geçmişlerin daimî taklidi gibi çevre tesiriyle değişme meydana gelmekte, düşünce kullanılmaksızın, bağımsız isabetli bakışla bir inanç oluşturmaksızın bir değişiklik meydana gelmektedir. İnsan kendi haliyle başbaşa bırakılsaydı, İslâm'dan başka bir şeyi din olarak seçmeyecekti. Çünkü o, fitratın ve aklın dinidir.

"İşte en sağlam din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." Yani tevhid dinine tâbi olmak, şeriata ve bozulmamış fitrata sarılmak şeklinde emredilen bu yol hiçbir eğriliğin ve sapmanın bulunmadığı en doğru yoldur.

Ancak insanların çoğu bunu hakkıyla bilmezler. Onlar düşüncelerini kullanmadıkları için ve buna delâlet eden açık burhanlardan ve doğru bilgilerden istifade etmedikleri için bundan uzak kalmışlardır. Eğer onlar düşünseler, akıllarını kullansalar ve hakkıyla bilselerdi, tevhid dininden, İslâm dininden ve O'nun hidayetinden yüz çevirmezlerdi.

"Allah'a yönelenlerden olun. O'ndan korkun. Namazı dosdoğru kılın. Müşriklerden olmayın." Allah'a yönelerek, O'na yalvararak, O'nun dinine tâbi olun. Ona yönelip de dünyayı terkettiğiniz zaman emin olup da, Ona ibadeti terketmeyin. Bilakis O'ndan korkun ve ibadete devam edin, O'nu gözetin, O'na itaatte ihmalkâr davranmayın ve masiyet işlemeyin. Namazı dosdoğru kılın, yani namazı şartlarına tam manasıyla uyarak, rükünlerini tam yaparak, huşua ve Allah'ı tazime riayet ederek kılmaya devam edin.

İman ettikten sonra O'na şirk koşanlardan olmayın. İbadette Allah'tan başkasını gaye edinmeyin. Bilakis sadece Ona ihlasla ibadet eden, Ondan başkasını murad etmeyen tevhid ehlinden olun. Halisane ibadet ise Buhari ve Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettikleri sahih hadis-i şerife göre "Allah'ı görür gibi ibadet et. Sen O'nu görmüyorsan da, O seni görüyor." hakikatine vakıf olarak ibadet etmektir.

İbni Cerir, Yezid b. Ebî Meryem'den şöyle rivayet ediyor: Hz. Ömer (r.a.), Muaz b. Cebele uğradı. Hz. Ömer:

- Bu ümmetin temel taşları nelerdir? diye sordu. Muaz:

- Üç şeydir. Bu üçü de kurtarıcı esaslardır:

1- İhlas: Bu, Allah'ın insanları üzerinde yarattığı bozulmamış fitrattır.

2- Namaz: Dinin ta kendisidir.

3- İtaat: Günahlardan korunmaktır." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.):

- Doğru söyledin, dedi.

Müşriklerin vasıfları ise şöyle anlatılmıştır:

"Sakın dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlardan olmayın. Her grup kendilerinin sahip olduklarıyla övünür." Yani dinlerini parçalara bölen, değişik nefsi arzularına göre Allah'a ibadette ihtilafa düşen ve fitrat dinini değiştiren, bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr eden; Yahudi, Hristiyan, Mecusî, putperest ve diğer batıl din mensupları gibi çeşitli gruplara ayrılan kimseler gibi olmayın. Onlardan her grup sahip oldukları şeyleri beğenir. Doğrunu, kendi yanında olduğunu zanneder. Halbuki onlar Allah'ın dilediği ve kullarına din olarak seçtiği Hakk'a aykırı olan batıl üzeri-nedirler.

Bu aynı zamanda İslâm ümmetinin ihtilafa düşmesi konusunu da içine almaktadır. İslâm ümmeti itikatta ve amelde pek çok grup ve mezheplere ayrılmıştı. Bunlardan biri - yani Allah'ın kitabına, Rasulü'nün sünnetine ve Asr-ı Saadet'teki sahabe, tabiîn ve müslüman imamların üzerinde buldukları metotlara sımsıkı sarılan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebi-hariç hepsi sapıklıktadır.

Nitekim Hakim'in Müstedrek 'inde rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.)'e bu mezhepler arasında kurtuluşa erecek grubun (Fırka-i Naciye'nin) hangisi olduğu soruldu. O da: "Bugün benim ashabımın üzerinde olduğu yol üzerinde olan kimselerdir." diye cevap verdi. [\[7\]](#)

Bir Kısım İnsanların Bazen Allah'a Yönelmeleri, Bazen Da Ona Şirk Koşmaları:

33- İnsanlara bir zarar isabet etti mi Rablerine, O'na dönerek dua ederler. Sonra onlara kendi tarafından bir nimet tattırdığında içlerinden bir grup Rablerine ortak koşarlar.

34- Böylece kendilerine verdiklerimize nankörlük etmiş olurlar. Hele zevk ededurun, yakında bileceksiniz!

35- Yoksa biz onlara bir hüccet indirdik de O'na eş tutmalarını bu mu söylüyor?

36- Ne zaman insanlara bir nimet tattırdıysak, onunla çok sevinirler. İşledikleri günahlar yüzünden başlarına bir kötülük gelince de hemen ümitsizliğe kapılırlar.

37- Onlar, Allah'ın dilediğinin rızkını genişlettiğini, dilediğinin rızkını da daralttığını görmüyorlar mı? Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için pek çok ibretler vardır.

Açıklaması:

"İnsanlara bir zarar isabet etti mi Rablerine, O'na dönerek dua ederler. Sonra onlara kendi tarafından bir nimet tattırdığında içlerinden bir grup Rablerine ortak koşarlar." Yani insanlara genellikle hastalık veya açlık gibi bir belâ veya sıkıntı ya da havada, denizde ve karada başlarına bir tehlike dokunsa; onlar sadece bir olan, hiçbir ortağı olmayan Allah'a yönelerek Ona dua etmeye, Ona yalvarmaya, Ondan yardım dilemeye başlarlar. Nihayet onlardan belâyı kaldırıp da onlara nimetlerini bol bol verince onlardan bir grup serbest durumda Allah'a şirk koşarlar, O'nunla birlikte putlara ve heykellere taparlar.

Onlar menfaatçi ve çıkarıcıdır. Menfaat vaktinde veya şiddetli ihtiyaç zamanında, Allah'a iman eder, sadece O'na dua ederler. Sonra da Rab-lerini tanımamazlıktan gelirler. Genişlik ve bolluk zamanında O'ndan yüz-çevirirler. Hatta başkalarını O'na ortak koşarlar. Bu gerçekten çok şaşılacak ve garipsenecek bir olaydır.

"Böylece kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etmiş olurlar." "Li-yekfurû" kelimesindeki lâm, akıbet lamıdır. Yani onlar sonunda Allah'ın nimetine nankörlük, Onun lütuf ve ihsanını tanımamak gafletine düşerler. Bazıları bu fiilin tehdit manasında emir fiili olduğu görüşünü ileri sürdüler. Bu aynen şu ayet gibidir: "Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. " (Kehf, 18/29). Bundan sonraki emir ifadesi de böyledir:

"Hele zevklenedurun, yakında bileceksiniz." Emir tehdit içindir. Buradaki emir şu ayetteki emir gibidir: "Dilediğinizi yapın." (Fussilet, 41/40). Yani ey müşrikler, dünyanın zevklerini ve lezzetlerini tadın bakalım. Dünyanın zevkleri geçici ve yok olmaya mahkûmdur. Allah'a yemin olsun ki bir yol kesici beni tehdit etse, ondan korkarım. Ya burada tehdit eden, bir şeye "Ol dediği zaman, dediği oluveren" Allah ise ben ne yaparım?!

Sonra Allah Tealâ müşriklerin hiçbir delil veya hüccet olmaksızın Allah'tan başkasına ibadet etme hususunda ihtilaf etmelerini reddederek şöyle buyurdu:

"Yoksa biz onlara bir hüccet indirdik de, Ona eş tutmalarını bu mu söylüyor?" Yani biz onlara bu yaptıklarını onaylayan onlara şirk koşmalarını söyleyen, yahut şirk koşmalarını gösteren, ya da bu konuda şahitlik eden ve putlara tapma hususunda delil olacak bir kitap ve hüccet mi indirdik?

Bu, inkâr mânâsında soru olup, bunun anlamı, böyle bir şey olmamıştır, Allah onlara bu söylediklerini kabul eden, bir kitap indirmemiştir, hiçbir peygamber göndermemiştir. Bu sadece onların icad ettikleri bir şeydir. Onlar sapıklıklarında gidip gelirler.

Allah Tealâ şirki açık olan müşrikin durumunu beyan ettikten sonra bunun alt derecesinde olan müşrikin durumunu beyan etti. Bu çeşit müşrikin, Allah'a ibadeti dünya için olan kendisine dünya malı verince memnun ve razı olan, vermediği zaman da buğzedip ümitsizliğe kapılan kimse olduğunu Cenab-ı Hak şöyle açıklamaktadır:

"Ne zaman insanlara bir nimet tattırdıysak, onunla çok sevinirler. İşledikleri günahlar

yüzünden başlarına bir kötülük gelince de hemen ümitsizliğe kapılırlar." Allah bazı insanlara bir nimet ihsan ettiği zaman insanlar

bununla şımanır ve şöyle der: "Günahlar benden gitti. Halbuki o çok şımarık ve gururludur." (Hud, 11/10). Yani insanoğlu kendi kendine şımanır, başkalarına karşı övünür. Kendisine bir sıkıntı veya kötülük dokunduğu zaman Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe kapılır ve buğzeder. Çünkü kendisine bir kötülüğün dokunması günahının uğursuzluğu sebebiyle olmuştur.

Dikkat edilirse Allah Tealâ "nimet'i kendi lütfuyla verdiği için nimetin sebebini zikretmemekte, "azab'ın adaleti gerçekleştirmek için verilmesi sebebiyle azabın sebebini zikretmektedir.

Bu ifade insanoğlu ve tabiatım yadırgama şeklindedir. Fakat bir başka ayette, daha önce geçen Hud ayeti akabinde Allah Tealâ sabreden müminleri istisna ederek şöyle buyurdu: "Ancak sabreden ve salih amel işleyenler müstesna..." (Hud, 11/11). Nitekim İmam Ahmed ve Müslim'in Su-heyb (r.a.)'den rivayet ettikleri sahih hadiste buyuruluyor ki: "Mümine hayret edilir. Allah onun için bir hüküm vermez ki onun için hayır olmasın. Mümine bir iyilik isabet ederse, şükreder. Bu onun için hayırlı olur. Ona bir sıkıntı dokunursa, sabreder ve bu onun için yine hayırlı olur."

Daha sonra Allah Tealâ ümitsizliği ve umutsuzluğu kovacak şu ifadelerle onları uyarılmaktadır:

"Onlar, Allah'ın, dilediğinin rızkını genişlettiğini, dilediğinin rızkını da daralttığını görmüyorlar mı?" Onlar bilmiyorlar mı ve görmüyorlar mı ki Allah küfür sıfatının varlığına bakmaksızın imtihan olsun diye kullarından dilediğine geniş rızık verir, iman ve salih amel bulursa bile, dilediğine rızık daraltır. Her iki durumu da hikmetiyle ve adaletiyle meydana getirip tasarrufta bulunan sadece Allah'tır. Allah iman ve küfür sıfatlarına bakmaksızın bir topluluğa genişlik verir, bir başka topluluğa da darlık verir. Zira Allah nezdinde dünya bir sinek kanadına bile denk değildir. Mümin, Allah'ın kaza ve kaderine razı olan, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyen kimsedir. Zira Allah'ın rahmetinden kâfir kavimden başkaları ümit kesmez.

"Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için pek çok ibretler vardır." Rızkın genişletilmesi ve daraltılması şeklinde zikredilen bu hususlarda sadık imana açık bir delil, Allah'ın birliğini ve kudretini tasdik eden mümini her şeyi sadece Allah'a havale etmeye sevkeden bir hüccet bulunmaktadır. [\[8\]](#)

Allah Yolunda Harcamanın Teşvik Edilmesi, Rızkın Garanti Edilmesi, Haşır Ve Tevhit:

38- O halde akrabanın, yoksulun ve yolcunun hakkını ver. Allah'ın rızasını kazanmak isteyenler için bu daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

39- İnsanların mallarının çoğalması için verdiğiniz faiz, Allah nez-

dinde artmaz. Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekât ise böyle değildir. İşte onlar sevaplarını kat artıranlardır.

40- Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, daha sonra öldüren, sonra da diriltecek olan Allah'tır. O'na koştuğunuz ortaklar içinde, bunlardan herhangi bir şeyi yapabilecek biri var mı? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, çok yücedir.

Açıklaması:

"O halde akrabanın, yoksulun ve yolcunun hakkını ver." Allah Tealâ bu kimselere bağışta bulunulmasını emrederek şöyle buyuruyor: Ey Peygamber! Ey bu Peygamber'e tâbi olun ümmet-i Muhammed! Yakın akrabalara sıla-i rahim et, onlara iyilikte ve ihsanda bulun. Onlara haklarını ver. Çünkü onlar kan ve nesep bağının bir parçasıdır. Dolayısıyla bunlar insanlar içerisinde karşılıklı irtibat, karşılıklı ziyaretleşme ve şefkate en layık olan kimselerdir. Aynı zamanda kendisinin harcayacağı hiçbir şeyi olmayan, ya da kendine yetecek kadar bir şeyi olmayan yoksul kimseye de, kendi nafakası ve yolculuk ihtiyaçları için gerekli imkândan uzak olan yolcuya da hakkını ver. Ulaşım vasıtalarının süratli oluşu yolcunun ihtiyaçlarını ortadan kaldırmamakta, sadece muhtaç olduğu malî meblağı azaltmaktadır.

İmam Ebu Hanife (r.a.) bu ayeti, geçimini temin etmekten âciz ve muhtaç olan mahrem akrabaların nafakasını temin etmenin vacip olduğuna hüccet olarak kabul etmektedir. Görünen odur ki burada adı geçen "hak" zekât değildir. Sadece iyilik ve yardımlaşma hakkı olabilir. Yakın akrabalara önem verildiği için, yakın akrabalar yoksul ve yolculardan önce zikredilmiştir. Zira yakın akrabalara iyilik hem sadaka, hem de sıla-i rahim sevabı kazandırır.

"Allah'ın rızasını kazanmak isteyenler için bu daha hayırlıdır, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." Amelleriyle halisane bir şekilde Allah'ın zatını amaçlayan yani O'nun varlığını, O'nun tarafını ve O'nun sevabını umarak, gösteriş, şan ve şöhrete kapılmadan sadece kıyamet günü Allah'ın rızasını talep eden kimseler için bu adigeçen muhtaçlara yaptıkları bağış ve yardımlar çok hayırlıdır. İşte bunlar dünya ve ahirette kurtuluşa eren, kazançlı çıkan kimselerdir.

Bu bağışın hayırlı olması ailedeki dayanışma ve müslümanların birbirleri arasında yardımlaşma vesilesi olması sebebiyledir. Karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma ile güç elde etme, karşılıklı sevgi, karşılıklı merhamet ve destek olma fakirlikten, bölünmeden, kin ve kıskançlıktan kurtulmak mümkündür.

Cenab-ı Hak daha sonra bağış çeşitlerinden ikisini zikretmiştir: Bunlardan biri Allah nezdinde makbul ve güzel bağış şeklidir. Diğer bağış şekli Allah nezdinde buğzedilen ve çirkin bağış şeklidir. Çirkin olan bağış şekli faizdir. Güzel olan bağış şekli ise zekâttır.

Çirkin olan bağış, şu ayette zikredilen bağış şeklidir: "İnsanların mallarının çoğalması için verdiğiniz faiz Allah nezdinde artmaz." Yani kim insanların hediye ettiği şeyden daha fazlasını vermeleri için insanlara bağışta bulunursa, Allah nezdinde bu kimse için hiçbir

sevap yoktur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Daha çoğunu arzularak ikramda bulunma. " (Müddessir, 74/6). Yani daha fazlasını arzu ederek bağışta bulunma. Bu durum özellikle Peygamberimiz (s.a.) için haramdır, başkalarına ise helaldir. Lakin bu hususta hiçbir sevap yoktur.

İbni Abbas diyor ki: Faiz iki çeşittir:

- Doğru olmayan, caiz olmayan faizdir. Bu, alış-verişte olan faizdir.

- Diğeri hiçbir mahzuru olmayan faizdir (aslında buna faiz bile denemez). Bu, bir kimsenin daha fazlasını, kat kat ziyadesini elde etmek mura-dıyla hediye vermesidir.

İbni Abbas daha sonra bu ayeti okur: "İnsanların mallarının çoğalması için verdiğiniz faiz Allah nezdinde artmaz."

Bu görüşün benzeri İkrime, Dahhak, Mücahid, Katade, Muhammed b. Ka'b ve Şa'bî'den rivayet edilmiştir.

Sahibinin sevaba nail olacağı güzel bağışa gelince, bu Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi zekâttır. "Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekâta gelince, zekât verenler sevaplarını kat kat artırırlardır." Yani sadece halisane bir şekilde Allah'ın rızasını hedefleyerek sadaka veren kimseye Allah Tealâ

nezdinde kat kat sevap ve üstün mükâfat vardır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'a güzel bir şekilde borç verirse, Allah bunu kat kat artırır." (Bakara, 2/245). Yine bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'a güzel bir şekilde borç verirse, Allah ona kat kat sevap verir. O kimse için değerli bir ecir vardır." (Hadid,

57/11).

Sahih hadiste şöyle buyurmaktadır: "Kim helâl kazançtan bir hurma değerinde bir sadaka verirse, Rahman bunu kudret eliyle alır ve tıpkı sizden birinizin tayını ya da deve yavrusunu geliştirmesi gibi, bunu sahibi için geliştirir. Nihayet bir hurma Uhud dağından

daha büyük olacaktır." [9]

Allah Tealâ daha sonra, geçen hükmü, ziyade ve nemanın her insan için belirlenmiş rızıkına dahil olduğu şeklindeki ayette tekid etmektedir:

"Sizi yaratan, sonra rızıklandıran, daha sonra öldüren, sonra da diriltecek olan Allah'tır." Yani yaratıcı olan insana doğumdan ölüme kadar rızık veren, sonra da bu hayatın sonunda öldüren, daha sonra kıyamet günü haşr için diriltten Allah'tır.

"O'na ortak koştuğunuz ortaklarınız içinde, bunlardan herhangi bir şeyi yapabilecek biri var mı?" Yani sizin Allah'tan başka tapındığınız tanrılarınızdan bunlardan bir şeyi -yani yaratma, rızık verme, öldürme ya da diriltme fiillerinden birini- yapacak biri var mı? Elbette ki hayır. Onlardan hiçbiri, bunlardan hiçbir şeyi yapamazlar. Yaratma, rızık verme, diriltme ve öldürme yalnızca Allah'a aittir. Sonra Allah kıyamet günü bütün mahlûkatı diriltecektir. Bunun için şöyle buyurmaktadır:

"Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir, çok yücedir." Yani Allah kendisinin ortağı, benzeri, dengi çocuğu veya babası olmaktan çok uzak, çok üstün ve çok yücedir. Bilakis O birdir, tektir, hiçbir kimseye ihtiyacı olmayandır. Bu ortakları putperestlere izafe etmesinin sebebi, onların putlarını "tanrı", ve "ortak" diye adlandırmaları ve mallarından bir kısmını putlara tahsis etmeleridir.

Gayet iyi anlaşılmaktadır ki Allah Tealâ bu ayette iki ana esası; haşr (mahşer yerinde toplanma) ve tevhid (Allah'ın birliği) esasını birarada toplamıştır. Haşr "size hayat verir" ifadesiyle yani mahlûkatın ilk yaradılışına muktedir olması deliliyle, tevhid ise "O'a ortak koştuğunuz ortaklarınız içinde, bunlardan herhangi birini yapabilecek biri var mı?" ayetiyle isbat edilmektedir. [\[10\]](#)

Bozguncuların Ve Kâfirlerin Cezası, Müminlerin Mükâfatı

41- İnsanların kendi elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıkmaktadır. Allah da belki dönerler, diye yaptıklarının bir kısmının karşılığını böylece kendilerine tattırır.

42- De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın da öncekilerin akıbeti nasıl olmuş, bir bakın. Onların çoğu Allah'a ortak koşan kimselerdir.'

43- Allah tarafından gelecek olan ve hiçbir kimsenin karşı çıkamayacağı o gün gelmeden önce yüzünü dosdoğru dine çevir. O gün insanlar bölük bölük ayrılacaklardır.

44- Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Kim de salih amel işlerse, kendilerine güzel bir yer hazırlamış olurlar.

45- Böylece Allah iman edip salih amel işleyenleri lütfuyla mükâfatlandıracaktır. Zira O kâfirleri sevmez.

Açıklaması:

İnsanların küfür, zulüm, mukaddes emirlerin çiğnenmesi, Hak dine karşı çıkılması, gizli ve açık yerlerde Allah Tealâ'nın emir-nehiyelerinin dikkate alınmaması, insan haklarına tecavüz edilmesi, başkalarının malının haksız olarak yenilmesi gibi masiyet ve günahlarının uğursuzluğu sebebiyle; bariz noksanlıklar, itidalden sapma, zararlı şeylerin çokluğu, yararlı şeylerin azlığı, ekinlerin, canların ve meyvelerin bereketsizliği, az yağmur yağması, kuraklık, kıtlık ve çölleşmenin çokluğu bütün dünyayı kaplamıştır. Allah da belki sapıklıklarından ve isyanlarından dönerler, diye insanların masiyet ve günahlar gibi kötü işlerinin ve amellerinin bir kısmının karşılığını böylece onlara tattırır.

Daha sonra, Allah Tealâ bozgunculuğun ortaya çıkmasına karşılık önceki ümmetlere verilen cezanın benzeriyle tehditte bulunarak şöyle buyurdu:

"De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da öncekilerin akıbeti nasıl olmuş, bir bakın." Yani ey Rasulüm! Bozgunculuk çıkaranlara ve müşriklere şöyle de: Ülkelerde dolaşın. Sizden

öncekilerin acı kaderini ve Allah'ın önceki ümmetleri nasıl helak ettiğini, inkarcılıkları ve kötü amelleri sebebiyle onlara kötü azabı nasıl tattırdığını düşünün. Peygamberleri yalanlamak ve nimetlere nankörlükten dolayı başlarına gelenlere bakın... Helak olma, çoğunlukla Allah'a açık şirk koşma sebebiyle meydana gelmektedir. Fasıklık ve hakka muhalif olma sebebiyle cumartesi gününe hürmet etmeyen Yahudilere yapıldığı gibi, helak edilme şirk dışında bir sebeple de meydana gelebilir.

Keşşaf tefsiri sahibi diyor ki: "Onların çoğu Allah 'a şirk koşan kimselerdi" ayeti onların yok olmasına sadece şirkin sebep olmadığına, ondan daha basit olan isyanların da bunun sebebi olduğuna delâlet etmektedir. [\[11\]](#)

Onların azaba uğramalarının sebebi genellikle Rablerin ayetlerini inkâr etmeleri ve peygamberlerini yalanlamalarıdır. Bu, hükümlerin mutlaka sebeplere bağlı olduğuna ve ilâhî cezada adaletle riayet edildiğine delildir.

Cenab-ı Hak şirk, sapma ve bozgunculuk olayları ile bunların sonucunun beyan edilmesi, kâfirin içinde bulunduğu durumdan nehyedilmesinden sonra buna karşılık istikamet halini zikretti ve mümine görevini emredip şöyle buyurdu:

"Allah tarafından gelecek olan ve hiçbir kimsenin karşı çıkamayacağı o gün gelmeden önce yüzünü dosdoğru dine çevir." Yani ey Rasul! Ey bu Pey-gamber'e tâbi olan müminler topluluğu! Allah'ın taatinde doğru çizgiye, istikamete koş, hayırlara koş. Hiçbir kimsenin reddedemeyeceği, engel olamayacağı; ama mutlaka meydana gelecek kıyamet günü gelmeden önce bütün varlığını amelde ihlasla doğru dine, yani doğruluğun zirvesindeki dine -İslâm dinine- çevir. Zira Allah kıyametin gelişini ezelde yazmış, takdir etmiştir. Allah'ın takdir ettiği ve meydana gelmesini murad ettiği kıyamet gününü reddedecek hiçbir kimse yoktur ve kıyamet mutlaka meydana gelecektir.

Bu gün, insanların amellerine göre gruplara ayrıldığı gündür. Bir grup cennette, diğer bir grup alevli ateştedir.

Allah Tealâ daha sonra her gruba verilen karşılığın ameline ve fiilinin sonucuna göre olacağını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Kim inkar ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Kim de salih amel işlerse, kendilerine güzel bir yer hazırlamış olurlar." Yani kim Allah'ı, kitaplarını ve peygamberlerini inkâr eder ve ahiret gününü yalanlarsa; küfrünün, suçunun ve günahının vebali ve akıbeti onun üzerindedir. Kim Allah'a, kitaplarına, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilişe iman eder, salih ameller işler, emrettiği hususlarda Allah'a itaat eder, nehyettiği hususlardan sakınırsa kendine rahat, müreffeh, lüks bir yer, geniş bir mesken ve daimî bir istirahat yeri hazırlamış olur.

Cenab-ı Hak 44. ayette "kim iman ederse" dememiş, "kim salih amel işlerse" demiştir. Zira makbul salih amel, ancak imandan sonra olur. Ayrıca iman salih amelle kemal bulur. Bunun özellikle zikredilmesi mükellefi buna teşvik etmek içindir. Küfre gelince, küfrün yanında amelin bir değeri ve ağırlığı yoktur. Amellere verilen karşılığın farklılık sebebi Cenab-ı Hakk'ın şu ayette belirttiği husustur:

"Böylece Allah iman edip salih amel işleyenleri lütfuyla mükâfatlandıracaktır. Zira o kâfirleri sevmez." Yani mükâfatı veren benim. O halde mükâfat nasıl olur? Onlar iki gruba ayrılırlar. O halde nasıl mükâfata nail olurlar? Ben salih amel işleyen müminlere lütuf ve

ihsanımla karşılık veririm. Dolayısıyla ben bir haseneye on mislinden yediyüz misline kadar, hatta dilediğimi kadar karşılık veririm. Kâfirlere gelince, hiç şüphesiz Allah onlara buğzeder ve onları cezalandırır. Fakat o hiç haksızlık bulunmayan âdil bir cezadır. Bu bir tehdit ve korkutmadır.

"Onun lütfuyla" ifadesi hiçbir kimsenin amelinin azlığı ve basitliği sebebiyle asla cennete kendi ameliyle giremeyeceğine, sadece Allah Tealâ'nın lütfuyla cennete girebileceğine delâlet etmektedir.

Görüldüğü gibi Allah Tealâ küfür ve imanı yar'adümiş kula isnad ettiğinde önce kâfiri zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhinedir." Allah Tealâ mükâfatı kendi nefsine isnad ettiğinde, ikram ve rahmeti ortaya çıkarmak için önce mümini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Böylece Allah iman edip salih amel işleyenleri lütfuyla mükâfatlandıracaktır." Sonra da şöyle buyurmaktadır: "Zira o kâfirleri sevmez." [\[12\]](#)

Rüzgârlar Ve Yağmurlarla Allah'ın Kudretine Ve Birliğine Delil Getirilmesi:

46- Size rahmetini tattırması, ilâhî emriyle gemileri yürütmesi, lütfundan rızık aramanız ve dolayısıyla şükretmeniz için rüzgârları müjdeleyiciler olarak göndermesi O'nun kudretinin delillerindendir.

47- Şüphesiz ki biz senden önce peygamberleri kendi kavimlerine gönderdik. Peygamberler de kavimlerine apaçık mucizeler getirdiler (ama kavimleri iman etmediler). Biz de suç işleyenleri cezalandırdık. Müminlere yardım etmek ise bizim üzerimize hak olmuştur.

48- Rüzgârları gönderip onlarla bulutları yürüten, gökte bulutları dilediği gibi yayan ve parça parça ayıran Allah'tır. Derken bunların arasından yağmurun çıktığını görürsün. Artık onu kullarından dilediğine nasip ettiği zaman bundan memnun olurlar.

49- Halbuki onlar üzerlerine yağmur indirilmeden önce ümitsizliğe kapılmışlardı.

50- Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak! O yeryüzüne ölümünden sonra nasıl canlılık veriyor? O elbette ölüleri de böyle diriltecektir. O her şeye kadirdir.

51- Yemin olsun ki eğer bir rüzgâr göndersek de bitkileri sararmış halde görseler mutlaka bunun ardından inkâra başlarlar.

Açıklaması:

Allah Tealâ bereketli yağmurun gelişini müjdelemek üzere rüzgârları göndermek suretiyle mahlûkata olan nimet ve lütfunu zikrederek şöyle buyurmaktadır:

"Size rahmetini tattırması, ilâhî emriyle gemileri yürütmesi, lütfundan rızık aramanız ve dolayısıyla şükretmeniz için rüzgârları müjdeleyiciler olarak göndermesi O'nun kudretinin delillerindedir."

Allah Tealâ'nın birliği, kudreti, nimetlerinin delillerinden ve kainattaki ayetlerinden biri O'nun varlıktaki her şeye hakim ve hükümran olmasıdır. Bu sebeple O hayrı, bereketi ve kurumuş topraklara can verecek, ekinleri bitirecek, meyveleri çıkartacak yağmuru müjdeleyici olarak rüzgârları gönderir. Bu, insanlara indirdiği ve kullara ve beldelere canlılık verdiği yağmurla rahmetinin eserlerinden bir kısmını insanlara tattırmak için, rüzgârla denizlerde gemileri yürütmek için, kazanç ve geçim temini için beldeler ve ülkelerde seyahat etme ve ticaret yapma imkânı vermek için, Allah'ın sayılamayacak ve tesbit edilemeyecek kadar çok, açık ve gizli nimetlerden ihsanda bulunduğu nimetlerine karşı Allah Tealâ'ya şükretmek içindir. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Allah'ın nimetlerini saysanız da bitiremezsiniz." (İbrahim, 14/34).

Cenab-ı Hak daha sonra kulu ve Rasulü Hz. Muhammed (s.a.)'e tesellide bulunarak şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki biz senden önce peygamberleri kendi kavimlerine gönderdik. Peygamberler de kavimlerine apaçık mucizeler getirdiler (ama kavimleri iman etmediler). Biz de suç işleyenleri cezalandırdık. Müminlere yardım etmek ise bizim üzerimize hak olmuştur."

Ey Rasulüm! Kavminden pekçok kimseler seni yalanlasalar da sen yalanlanan ilk kimse değilsin. Senden önceki peygamberler ümmetlerine getirdikleri ve kendilerinin Allah nezdinden gelen elçiler olduklarına delâlet eden açık delilleri ortaya koymalarına rağmen yine de yalanlanmışlardı. Kavminin seni yalanlaması gibi, onlar da kendi peygamberlerini yalanladılar. Bunun üzerine Allah peygamberleri yalanlayan ve onlara karşı çıkanları cezalandırdı. Allah'ı ve peygamberlerini tasdik eden müminleri korudu. Bir şeye uygulanan hüküm aklî ve şer'î kıyasla benzerine de aynen uygulanır. Böylece kavminin içinden kâfir olanlarına verilecek ceza önceki kavimlerin cezası gibi olacaktır.

Özetle, Allah Tealâ Allah'ın birliği ve öldükten sonra diriliş esaslarını isbat ettikten sonra üçüncü temel esas olan peygamberlik esasını zikretti.

Cenab-ı Hak daha sonra müminlerin zaferle ve yardımla teyid edilecekleri ve bunun Allah'ın müminlere bir ikram ve lütf olarak yüce zatına vacip kıldığı bir hak olduğu şeklindeki umumî prensibi bildirdi. Bu aynen şu ayet gibidir: "Rabbiniz kendi nefesine, rahmette bulunmayı takdir etti." (Enam, 6/54). Bu ayette kâfirlerin yenilgiye uğrayacakları tehdidi ve müminlerin zaferle müjdelenmesi vaadi ifade edilmektedir.

İbni Ebî Hatim, Taberanî, Tirmizî ve İbni Merdüveyh, Ebu'd-derdâ (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Din kardeşinin ırzını koruyan hiçbir müslüman yoktur ki kıyamet günü onu cehennem ateşinden korumak Allah'ın üzerine bir hak olmasın." Efendimiz (s.a.) sonra şu ayeti okudu: "Müminlere yardım etmek bizim üzerimize bir hak olmuştur." (Rum, 30/47).

Allah Tealâ bundan sonra yağmurun döküldüğü bulutun yaratılış şeklini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Rüzgârları gönderip onlarla bulutları yürüten, gökte bulutları dilediği gibi yayan ve parça parça ayıran Allah 'tır." Yani rüzgârları hikmetine uygun olarak ve iradesinin gereği olarak istenilen yöne yürüten, rüzgârlarla bulutları harekete geçiren ve sessizlikten sonra onları yürüten, gökyüzünde yayan, toplayan ve yoğunlaştıran, azdan çok kılan, sonra da onları değişik hacimlerde parça parça kılan bazan hafif bulutlar, bazan da deniz tarafından rutubetle dolu, su zerrecikleriyle ağırlaşmış bulutlar kılan Allah'tır.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Rahmetinin önünde müjdecî olarak rüzgârları gönderen Allah'tır. Rüzgârlar yağmur yüklü bulutları taşıdığında onu ölü bir memlekete gönderir, su indirir ve onunla her türlü ürünü yetiştiririz. Ölülerini de bunun gibi diriltip çıkarırız. Belki bundan ibret alırsınız." (A'raf, 7/57).

"Derken bunların arasından yağmurun çıktığını görürsün. Artık onu kullarından dilediğine nasip ettiği zaman bundan memnun olurlar." Yağmurun veya damlaların bu bulutun ortasından çıktığını görürsün. Allah bu yağmuru iradesiyle bazı kullarına ve bazı beldelere indirdiği zaman buna ihtiyaç duydukları için bunun kendilerine inmesine ve ulaşmasına sevinirler.

"Min hilâlihi: Bunun esnasında" kelimesindeki zamir görüldüğü gibi buluta râcidir. Zira söz konusu edilen odur.

"Halbuki onlar üzerlerine yağmur indirilmeden önce ümitsizliğe kapılmışlardı. " Onlar bu yağmurun yağmasından önce, yağmurun indirilmesinden ümitsiz iken Allah onların üzerlerine bu yağmuru indirir. Böylece yağmasından neredeyse tamamen ümit kestikleri bu yağmurun ansızın yağması sebebiyle sevinçleri gönüllerinde çok tesirli olmuştu. "Kablihi" kelimesinin tekrarı tekid içindir.

Ayetin toplu manası şöyledir: Onlar bu yağmur yağmadan önce ona muhtaç idiler. Onlar yağmuru gözetliyorlardı. Yağmur gecikmişti. Yağmurdan ümit kestikten sonra yağmur ansızın geldi. O kurak çorak arazileri her çeşit güzel bitkilerle yemyeşil oldu.

"Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak! O yeryüzüne ölümünden sonra nasıl canlılık veriyor?" Yani ey Rasulüm! Ey O'na tâbi olanlar! Allah'ın rahmetinin eserlerinden bir eser olan yağmura; incelemek, basiretle bakmak ve delil olarak kabul etmek için bakın. Yağmurun, Allah'ın geniş rahmetine ve muazzam kudretine delâlet edecek şekilde bitki, ekin ve ağaçlara canlılık vermek için nasıl sebep olduğuna bak.

Allah Tealâ bununla öldükten, ayrıldıktan ve parçalandıktan sonra cesetlere hayat verilmesine dikkat çekerek şöyle buyurdu: "O elbette ölülerini de böyle diriltecektir. O her şeye kadirdir." Yani bunu yapan, ölülerini dirilt-

meye de muktedirdir. Ya da kuruduktan sonra yeryüzüne yeşillik ve bitki ile canlılık veren, ölülerini diriltmeye de kadirdir. Sadece Allah her şeye sonsuz kudret sahibidir. Ne yerde, ne de gökte; ister ilk defa yaratma, isterse tekrar diriltme hususunda olsun hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Çürümüş kemikleri kim yaratacak? dedi. De ki: Onları ilk defa yaratan diriltecektir?" (Yasin, 36/78-79).

Allah Tealâ daha sonra kâfirlerin kötü durumunu, iyilik ve güzellikleri görmezlikten geldiklerini, aynı metod üzere sebatkâr olmadıklarını beyan etmektedir. Dolayısıyla kâfirlerin iyilikle sevindiklerini, sonra da kötülüklerle karşılaştıklarında iyiliklerden ümitlerinin kesildiğini görürsünüz.

"Yemin olsun ki, eğer bir rüzgâr göndersek de bitkileri sararmış halde görseler mutlaka bunun ardından inkâra başlarlar." Yani Allah'a yemin olsun ki, eğer biz bitki, ekin ve meyvalara zararlı, ya da zehirli, sıcak yahut soğuk bir rüzgâr göndersek de bu ekinlerin sararmış olduğunu, yeşillikten sonra bozulmaya meylettğini görünce, bu sevinç ve sürürdan sonra Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetleri inkâr etmeye, nankörlük yapmaya başlarlar. [\[13\]](#)

Hız. Peygamber (S.A.)'İN, Davetinden Yüzçevrilmesine Karşı Teselli Edilmesi:

52- Sen hiç şüphesiz ölümlere duyuramazsın. Arkalarını dönüp giden sağırlara da (bu daveti) duyura-

53- Sen kör olanları sapıklıklarından kurtarıp hidayete erdiremezsin. Sen (davetini) ancak müslüman olarak ayetlerimize iman edenlere duyurabilirsin.

Açıklaması:

"Sen hiç şüphesiz ölümlere duyuramazsın. Arkalarını dönüp giden sağırlara da duyuramazsın."

Ey peygamber! Tevhid ve diriltmeye kadir olma delillerini beyan ettikten, müşrikleri tehdit edip vaidde bulunduktan sonra, müşriklerin senin davetinden yüzçevirmelerinden dolayı üzümler ve telaşa kapılma. Çünkü sen ölümlere bir şey anlatamazsın, ya da onların ibret alma ve düşünme amacıyla seni dinlemelerini temin edemezsin. Sen bu davetini işitmeyen ve aynı zamanda bununla birlikte sana arkalarını dönen, senin sözüne ve hidayetine yönelmeyen sağır kimselere de bu davetini duyuramazsın.

Onlar dış görünüş itibariyle işitmelerine rağmen kabirlerdeki ölümlere benzerler. Hidayet yollarını kapattıkları ve Hak sözü duymamak için arkalarını döndükleri ve seni anlamak ve idrak etmeye istidatları da bulunmadığı için işitme duyusunu kaybeden sağırlar gibidir. Onlar aynı zamanda körlere benzerler. Nitekim şöyle buyurulmaktadır:

"Sen kör olanları sapıklıklarından kurtarıp hidayete erdiremezsin." Yani hakkı görmeyenleri hidayete erdirmek ve onları sapıklıklarından çevirmek senin gücünün yeteceği şeyler değildir. Hidayete erdirmek Allah'a aittir. Zira O, kudretiyle dilerse ölümlere dirilerin seslerini işittirir. Dilediğini hidayete erdirir, dilediğini saptırır. Bu O'ndan başka hiçbir kimsenin hakkı değildir. Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Sen ancak müslüman olarak ayetlerimize iman edenlere duyurabilirsin. " Yani ey

Rasulüm! Sen istifade etmeye sebep olacak bir duyuruyu, sadece Kur'an'ı ve Kur'an'ın ihtiva ettiği tevhid delillerini ve herşeye muktedir olan ilâhî kudretin delillerini tasdik eden mümin kişiden başkasına yapamazsın. Mümin Allah'ın ayetleri kendisine okunduğu zaman bunları düşünür ve anlar; bunlara yönelir, bu ayetlerde yer alan hususlarla amel eder, nehyedilen hususlardan da uzaklaşır. Bunlar müminlerdir. Yani emrettiği ve nehyettiği hususlarda Allah'a itaat eden, emrine icabet edip boyun eğen kimselerdir. Onlar Hakkı duyan ve Ona tâbi olan kimselerdir. [\[14\]](#)

İnsan Hayatının Merhaleleri:

54- Sizi bir zaaftan yaratan, sonra diğer bir zaafın ardından size kuvvet veren, sonra kuvvetin ardından tekrar güçsüzlük ve yaşlılık veren Allah'tır. O, dilediğini yaratır. O her şeyi gayet iyi bilen, her şeye kadir olandır.

Açıklaması:

"Sizi bir zaaftan yaratan, sonra diğer bir zaafın ardından size kuvvet veren, sonra kuvvetin ardından tekrar güçsüzlük ve yaşlılık veren Allah'tır."

Yani insanın yaradılışının çeşitli merhalelerinde, bir halden diğerine geçmesini takdir eden Allah'tır. O, insanın aslını topraktan, sonra nutfeden, sonra kan pıhtısından, sonra da et parçasından kılmıştır. Daha sonra onun kemiklerini meydana getirmiş, sonra kemiklere et giydirmiş ve buna ruhu üflemiştir. Sonra da onu annesinin karnından zayıf, güçsüz, kuvvetsiz olarak çıkartmıştır.

Ayette geçen "min da'fin" kelimesi onu başlangıçta zayıf olarak yarattı demektir.

İnsanoğlu yavaş yavaş büyür, önce çocuk olur. Sonra bulûğ çağındaki bir genç olur. Gençlik devresi, güçsüzlükten sonraki kuvvet devridir.

Daha sonra da yetişkinlikten itibaren yaşlılığa ve ihtiyarlığa doğru giden güçsüzlük devri gelir. Bu devir de kuvvetten sonraki güçsüzlük devridir. Artık gayret ve hareketlilik zayıflar, görünen ve görünmeyen vasıflar değişmeye başlar.

Bu bir halden diğerine geçiş, değişim ve tedricî gelişim yaratıcı ilâhî kudrete delildir ve müşriklerin inkâr ettikleri öldükten sonra dirilişin burhanıdır. Zira bu değiştirmeye ve geliştirmeye muktedir olan ilk hayata aynı şekilde çevirmeye de muktedirdir. Kudreti mükemmel ve ihatalı olan birini insanın nisbî kudretiyle karşılaştırmak doğru değildir. Ne

ilk yaratılıŖta, ne de tekrar iade edilmede hiçbir Ŗey Onu ciz bırakamaz.

"O dilediğini yaratır. O her Ŗeyi gayet iyi bilen, her Ŗeye kadir olandır." Yani o dilediği Ŗeyi yapar. Güçsüzlük, kuvvet, ilk defa yaratma, diriltme gibi dilediği her Ŗeyi vareden ve eŖsiz bir Ŗekilde yaratandır. Kullarında dilediği Ŗekilde tasarrufta bulunur.

O mahlkatinin idaresini tam bir ilimle gayet iyi bilen, dilediğine mükemmel ve ihatalı bir kudretle muktedir olandır. Onun kudretinin eserlerinden biri insanlara hayat vermek, öldürmek, sonra dilediği zaman onları yeniden diriltmektir. [\[15\]](#)

Öldükten Sonra DiriliŖ Durumları Ve Bunların Dünya Halleriyle KarŖılaŖtırılması:

55- Kıyamet koptuğu gün gnahkrlar dünyada kısa bir zamandan fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar (dünyada haktan) böyle dndrlyorlardı.

56- Kendilerine ilim ve iman verilenler de: "Ŗphesiz sizler Allah'ın takdir ettiği dirilme gününe kadar kaldınız. İŖte bu da yeniden diriliŖ günüdür. Fakat siz bunu bilmiyordunuz." derler.

57- Artık o gün zalimlere mazeretleri fayda vermez. Artık kendilerinden (Allah'ı hoŖnut edecek Ŗeylere) dönmeleri de istenmez.

Açıklaması

"Kıyamet koptuğu gün gnahkrlar dünyada kısa bir zamandan fazla kalmadıklarına yemin ederler." Yani kıyamet koptuğu ve Allah'ın insanları kabirlerinden çıkarıp dirilttiği, insanların müddeti uzun, büyük ve korkunç olaylara maruz kaldığı gün, gnahkr kfirler dünyada ya da kabirlerde bir saatten fazla, yani kısa bir zamandan fazla kalmadıklarına yemin ederler. Bununla kendileri aleyhlerine hüccet ortaya konulmaması amacını gütmektedirler. Onlar kendilerinin içinde buldukları ihmallerini mazur göstermek için dünyada makul bir süre bekletilmediklerine yemin ederler.

Bu ifade dünyanın müddeti ne kadar uzun olursa olsun ahiretle karŖılaŖtırıldıđı zaman dünyanın müddetinin kısalığına ve kötü akıbetle uyarılan kimselerin yaŖadıkları müddeti azımsadıklarına, kendilerine hayır va-adedilen kimselerin ise yaŖadıkları müddet ne kadar kısa olursa olsun, bu müddeti çok görmektedirler: "Sanki onlar dünyayı gördüklerinde dünyada bir akŖam ya da kuŖluk vakti kalmıŖ gibidirler." (Naziya, 79/46).

"Onlar böyle dndrlyorlardı." Onlar dünyada kalma müddeti hakkında hakikati ve gerçeği takdir etmede bu Ŗekilde haktan yzevirdikleri gibi haktan batıla, doğruluktan

yalancılığa döndürülmektedirler.

Bununla anlatılmak istenen husus: Onların kısa bir zamandan fazla kalmadıklarına dair sözlerinde ve yalan üzerine yemin etmelerinde yalancıdırlar. Onlar dünyanın ziynetine, metâna ve süsüne aldanmışlardır. Bu-

nu bildikleri zaman, bu onları inatçılığı terketmeye ve hak yoluna girmeye sevkedebilir.

Buna göre onların küfürde ısrar etmeleri, Hakk'ı düşünmekten, öldükten sonra dirilişe ve ahiret gününe inanmaktan yüzçevirmeleri sebebiyledir.

Cenab-ı Hak kıyamet sahnesinde müminlerin kâfirlere verecekleri cevabı zikrederek şöyle buyurdu:

"Kendilerine ilim ve iman verilenler de: "Şüphesiz sizler Allah'ın takdir ettiği dirilme gününe kadar (dünyada) kaldınız." derler." Yani ahireti bilen müminler kendilerinin dünyada kısa bir zamandan fazla kalmadıkları görüşünde olan ve buna yemin eden, öldükten sonra dirilişi inkâr edenlere şöyle cevap verirler: Sizler hiç şüphesiz Allah'ın ilmi ve hükmünde yaratıldığınızdan dirildiğiniz zamana kadar dünyada uzun müddet kaldınız.

Bu ayette bilgi sahibi olan müminin dünyada bekleme müddetini çok gördüğüne işaret edilmektedir. Zira mümin cennet nimetlerini ve cennette ebedi kalmaya hasret olup akıbetin cennet olduğunu gayet iyi bilmekte, dolayısıyla dünyadaki müddeti çok uzun saymakta, gecikme istememektedir.

"İşte bu da yeniden diriliş günüdür. Fakat siz dünyada bunu bilmiyordunuz, derler." Yani siz dirilişi inkâr eden kimselerseniz, işte inkârı imkânsız olan ve gerçekleşen diriliş günü. Bununla sizin dirilişi inkâr etmeniz asılsız olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak sizin görüşünüzdeki ihmalkârlığınız ve bunun sabit olduğuna dair delillerden gafil olmanız sebebiyle, bunun meydana çekecek bir hak olduğunu bilmiyorsunuz.

"Artık o gün zalimlere mazeretleri fayda vermez. Artık kendilerinden (Allah'ı hoşnut edecek şeylere) dönmeleri de istenmez." Yani kıyamet günü o kâfir zalimlerin yaptıklarından özür veya mazeret dilemeleri fayda vermeyecek, onların tevbe etmeleri kabul edilmeyecektir. Zira tevbe zamanı, amel vakti olan dünya hayatıdır. Âhirete gelince, ahiret amel vakti değil, amellerine karşılık verilmesi vaktidir.

"Artık kendilerinden (Allah'ı hoşnut edecek şeylere) dönmeleri de istenmez." yani onlardan suçun tesirini giderecek tevbe ve itaat talep edilmez. Zira bu kabul edilmeyecektir. Onlar günahlarına karşılık ayıplanmayacak, sadece cezaya uğrayacaklardır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlardan Allah'ı hoşnut edecek şeyler istense bile onlar bunu yapamayacaklardır." (Fussilet, 41/24). Zira onların durumları içinde bulunduğu durumdan dönen ve hoşnutluk isteyen kimsenin durumu değildir. [\[16\]](#)

Akide Delillerini Beyan Etme Hususunda Kur'antn Metodu, Peygamberimiz (S.A.)'E Eziyetlere Karşı Ve Davet Yolunda Sabretmenin Emredilmesi:

58- Şüphesiz ki biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik.

Yemin olsun ki, sen onlara bir ayet getirsen inkâr edenler, mutlaka:

"Siz ancak batılla uğraşıyorsunuz." (hakkı) rin kalplerini böyle mühürler.

60- Sen sabret. Şüphesiz Allah'ınvaadi haktır. Kesin bir imana sahip olmayanlar seni hafifliğe (sabırsızlığa) düşürmesin.

Açıklaması:

"Şüphesiz ki biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik." Yani biz onlara gerçeği beyan edip açıkladık ve Hakk'ı anlayıp ona uymaları için yaratıcının birliğine, öldükten sonra dirilişe ve Rasulullah (s.a.)'in doğruluğuna delâlet eden misalleri verdik. Allah'a daveti tebliğ etmede Rasulullah (s.a.) tarafından hiçbir kusur meydana gelmemiştir. İnsanlar bundan sonra bir şey talep ederlerse bu inatçılık olur. Zira kim bir delili yalanlamayı önemsiz görürse inançsızlık ve inatçılıkla bütün delilleri yalanlamak ona zor gelmeyecektir. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Yemin olsun ki, sen onlara bir mucize getirsen inkâr edenler, mutlaka: "Siz ancak batılla uğraşıyorsunuz." derler."

Yani Allah'a yemin olsun ki, onlar ister kendilerinin, isterse başkalarının teklifiyle olsun hangi mucizeyi görürlerse görsünler, bu mucizelere iman etmezler, bunun sihirbazlık ve batıl olduğuna inanırlar. Ey peygamber ve ey müminler! Siz batılı ortaya koyan ve buna tâbi olan batıl, hükümsüz bir topluluksunuz, derler.

Bu tıpkı onların ayın ayrılması v.b. mucizelerde söyledikleri şekildedir: "Kendileri üzerine Rablerinin hükmü gerçek olan kimseler acıklı bir azab görmedikçe hangi mucize gelirse gelsin onlar iman etmezler." (Yunus, 10/96-97).

Onların inatçılıkla ve kibirlilikle imandan yüzçevirmeleri Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi kalplerinin damgalanmasına sebep olmuştur:

"İşte Allah (hakkı) bilmeyenlerin kalplerini böyle mühürler." Bu gibi mühürleme, hayırdan ve haktan mahrumiyet ile Allah, istidatları olmadığı ve geçmişlerin taklitçiliği üzerine ısrar etmeleri ve hurafelere inanmaları sebebiyle, Kur'an-ı Kerim'deki açık ayetlerin gerçek yönünü bilmeyen ve bunu öğrenmeyen bilgisiz kimselerin kalplerini mühürler.

Allah daha sonra Rasulü'ne, müşriklerin muhalefet etmeleri, eziyet etmeleri ve inatlarına karşı sabırlı olmasını emrederek şöyle buyurdu:

"Sen sabret. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır." Yani ey Peygamber! Müşriklerin eziyetine karşı sabret. Risaletini tebliğ etmeye devam et. Zira Allah'ın onlara karşı sana yardım edeceği ve senin onlara karşı zafer elde edeceğin ve hayırlı akıbetin dünya ve ahirette

sana ve sana tâbi olanlara ait olacağı şeklinde Allah'ın sana verdiği vaadi hiçbir şüphe bulunmayan, değişmez bir gerçektir. Bu vaad mutlaka gerçekleşecek ve yerine gelecektir.

"Kesin bir imana sahip olmayanlar seni hafifliğe düşürmesin." Allah'a ve ahiret gününe yakînen iman etmeyenlerin söylediklerinden telaşa kapılarak sakın hafifliğe ve endişeye kapılmayasın. Zira onlar sapık bir kavimdir. Sen Allah'ın seni gönderdiği din üzerine sebat et. Çünkü bu hiçbir sapma olmayan gerçeğin ta kendisidir, daha doğrusu hakkın tamamı buna hastır. Bu ifade Peygamberimiz (s.a.)'in imana davetine devam etmenin vacip olduğuna işaret etmektedir.

İbni Cerir, İbni Ebî Hatim, İbni Ebî Şeybe, İbni Münzir, Hakim ve Beyhakî'nin rivayetine göre haricîlerden bir adam, Hz. Ali (r.a.) sabah namazını kılarken onun yanına geldi ve:

"Sana ve senden öncekilere vahyolundu ki eğer şirk koşarsan amelin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun." (Zümer, 39/65) ayetini okudu. O sırada namaz kılan Hz. Ali (r.a.) ona kulak verdi ve dediğini anladı. Haricî'ye namazda şu ayeti okuyarak cevap verdi.

"Sabret. Zira Allah'ın vaadi haktır. Kesin imana sahip olmayanlar, seni hafifliğe düşürmesin." [\[17\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/51-53.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/56-58.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/61-63.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/65-67.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/72-76.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/81-82

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/85-87.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/90-92.

[9] Buhari, Müslim, Neseî, Tirmizi, İbni Mace ve İbni Huzeyme Sahih 'inde bu hadisi Ebu Hüreyre'den rivayet etmiştir.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/95-97.

[11] Zemahşeri, ^{TM™}/511.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/102-104.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/108-111.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/115.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/119.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/122-123.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/127-128.

LOKMAN SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Surenin Konusu: 2

Önceki Sure ile İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Kuranın Özellikleri Ve Ona İman Edenlerin Vasıfları: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kâfirlerin Kur'an'dan Yüzçevirmeleri Ve Müminlerin Ona Yönelmeleri 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 5

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Göklerin Ve Yerin Yaratılmasıyla Allah'ın Birliğine Ve Şirkin Batıl Olduğuna Delil Getirilmesi: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

[Ayetler Arası İlişki: 8](#)

[Açıklaması: 8](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9](#)

[Lokman Hekim Kıssası Ve Oğluna Tavsiyeleri: 9](#)

[Belagat: 9](#)

[Kelime ve İbareler: 10](#)

[Ayetler Arası İlişki: 11](#)

[Açıklaması: 11](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14](#)

[Tevhid Delillerini Müşahede Etmelerine Rağmen Müşriklerin Şirk Koşmaları Sebebiyle İhtar Edilmesi 16](#)

[Belagat: 16](#)

[Kelime ve İbareler: 16](#)

[Ayetler Arası İlişki: 17](#)

[Açıklaması: 17](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18](#)

[Müminin Yolunun İyiliği, Kâfirin Yolunun Kötülüğü. 18](#)

[Belagat: 18](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Ayetler Arası İlişki: 19](#)

[Açıklaması: 19](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Allah'ın Varlığının İsbatı, İlmînin Genişliği, O'nun Diriltmeye Ve Her Şeye Muktedir Oluşunun Muhtevası 20

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Nüzul Sebebi: 21

Ayetler Arası İlişki: 21

Açıklaması: 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 23

Allah'tan Korkmanın Emredilmesi, Gayb Anahtarlarının Bildirilmesi: 24

Kelime ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi: 25

Ayetler Arası İlişki: 25

Açıklaması: 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Kuranın Özellikleri Ve Ona İman Edenlerin Vasıfları:

1- Elif, lâm, mîm.

2- Bunlar hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir.

3- Bu ayetler güzel amel işleyen kimseler için bir hidayet rehberi ve rahmet kaynağıdır.

4- Onlar namazlarını emroldukları şekilde eda ederler. Zekâtlarını verirler ve ahiret gününe de kesinlikle iman ederler.

5- İşte onlar Rablerinin gösterdiği hidayet yolunda yürüyenlerdir. İşte kurtuluşa erenler bunlardır.

Açıklaması:

"Elif, lam mim. Bunlar hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir." Yani bu Kur'an sizin konuştuğunuz, kullandığınız aynı harflerden meydana gelmektedir. Peki bu ayetlerin benzerini getirebilir misiniz? Bunlar hiçbir eksiklik ve eğrilik, hiçbir çatışma ve çelişki bulunmayan hikmet dolu Kur'an'ın ayetleridir. Gerçekten bu ayetler apaçık, gayet anlaşılır ayetlerdir.

Allah Tealâ daha sonra Kur'an'ın indiriliş gayesini zikrederek şöyle buyurdu:

"Bu ayetler güzel amel işleyen kimseler için hidayet rehberi ve rahmet kaynağıdır." Yani bu Kur'an ayetleri dalâletten kurtarıcı, şifa ve hidayet vesilesi, müminleri cezadan kurtaran rahmet kaynağıdır. Müminler güzel amel işleyen, dine tâbi olan, farz kılman namazları usulüyle vakitlerinde, nafileleriyle birlikte dosdoğru kılan, kendilerine farz olan zekâtı hak sahiplerine veren, ahiretin varlığına ve ahiretteki âdil mükâfatlara yakinen ve samimiyetle inanan; insanlardan takdir, karşılık beklemeksizin gösterişe düşmeden sevabı Allah'tan bekleyen kimselerdir.

"İşte onlar Rablerinin gösterdiği hidayet yolunda yürüyeceklerdir. İşte kurtuluşa erenler bunlardır." İşte bu zikredilen vasıflan taşıyan kimseler hidayet ve kurtuluşun zirvesinde olan kimselerdir. Bunlar basiret, nur ve Allah tarafından açık bir yol üzerindedirler. Dünya ve ahirette kazanca ulaşacak kimseler bunlardır.

Uzaktaki bir şeyi işaret etmek için kullanılan ve "işte onlar" mânâsın-daki "ülâike" ism-i işaretinin kullanılması bu kimselerin layık oldukları değeri vermek ve bunların mertebelerinin yüceliğine işaret etmek içindir. Zira kurtuluş ancak güzel amel işlemekte,

hayır ise sadece imandadır.

Kâfirlerin Kur'an'dan Yüzçevirmeleri Ve Müminlerin Ona Yönelmeleri

6- Öyle insanlar vardır ki, bilgisizce, insanları Allah yolundan sap-tırmak ve Kur'an'ın ayetlerini alaya almak için boş sözler satın alırlar işteböyleleri içinhor ve hakir kılan bir azap vardır.

7- Ayetlerimiz böyle bir kimseye okunduğu zaman, sanki bu ayetleri kıcı bir azap ile müjdele.

8- İman edip salih amel işleyenler için nimetlerle dolu cennetler vardır.

9- Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklardır. Bu Allah'ın gerçek vaadidir. O Aziz'dir, Hakîm'dir.

Açıklaması:

"Öyle insanlar vardır ki, bilgisizce insanları Allah yolundan saptırmak ve Kur'an'm ayetlerini alaya almak için boş sözler satın alırlar. İşte böyleleri için hor ve hakir kılan bir azap vardır."

İnsanlardan bir grup vardır ki faydalı şey yerine zararlı olanı alır; şifa veren Kur'an yerine eğlence olacak hikâyeler, efsaneler, lüzumsuz sözler, gülünç şeyler ve cariyelerin şarkılarına kulak vermeyi tercih ederler. Meselâ Nadr b. Haris İranlıların kitaplarını satın alır ve insanlara bunu anlatırdı. Gençleri çekmek ve yeni İslâm'a girenleri şaşırtmak için şarkıcı kadınlar bulurdu.

İslâm'ı terketmeye sevk etmek, Allah'ın dininden saptırmak, ya da engel olmak için, İslâm'ı alay ve eğlence konusu edinerek Kur'an yerine eğlenceyi tercih etme şeklindeki bu davranışın tehlikelerini bilmeksizin bu şekilde hareket ederlerdi. İşte küfür ve sapıklık bataklığına dalan böyle kimseler son derece küçümseyici bir azaba uğrayacaklardır.

"Hor ve hakir kılan bir azap" ifadesi kâfire yapılan azap ile mümine yapılan azabı birbirlerinden ayırmak içindir. Zira günahkâr müminin azabı arındırmak için olup hor ve hakir kılan bir azap değildir. Kâfirin azabı ise son derece horlayıcı, küçümseyici bir azaptır. Kâfir nasıl Allah'ın ayet-

lerini ve Allah'ın yolunu küçümsemişse, kıyamet günü devamlı ve sürekli bir azapta horlanacaktır.

"Allah'ın yolundan saptırmak için" ifadesinde "li-yudille" Şilindeki yâ zammeli olup

mânâsı İslâm'a ve İslâm ehline muhalefet ve düşmanlık etmek manasındadır. Yani bu fiil Allah yoluna engel olmak ve saptırmak için işlenmiştir.

"Li-yadille" şeklinde fetha ile okunan kıraate göre lâm "akıbet, nihayet ifade eden lamı" olup onun işinin sonucu sapıklık ve Allah'ın ayetlerinin alay konusu edilmesi anlamındadır.

Cenab-ı Hak daha sonra bu çeşit dalâlete düşüren kimseleri dalâlet ve küfre dalmak ve Allah'ın dininden daha fazla yüzçevirmek ve nefret ettirmekle tavsif ederek şöyle buyurdu:

"Ayetlerimiz böyle bir kimseye okunduğu zaman sanki bu ayetleri hiç işitmemiş, sanki kulaklarında bir sağırlık varmış gibi büyülenerek yüzçe-virir. Böylesini can yakıcı bir azapla müjdele." Yani batıl sözlere talip olan kimse, kendisine Kur'an ayetleri okunduğu zaman bu ayetlere sırtını çevirir ve kibirlenerek arkasını döner. Kendisinde hiç sağırlık olmadığı halde bu ayetleri dinlemeyip sanki hiç duymamış gibi, ya da sanki kulağında sağırlık ve ağırlık varmış gibi, sağır gibi davranarak bu ayetlerden yüzçevi-rir. Çünkü o bunlardan rahatsızlık duymaktadır ve onlardan yararlanmamaktadır. Onun bu ayetlere karşı arzusu da yoktur. Haktan yüz çeviren, bu kimse, Allah'ın kitabını ve ayetlerini dinlemekten nasıl acı duyuyorsa, kıyamet günü kendisine acı verecek bir azapla müjdele.

Bu bedbaht kimselerin durumunu beyan ettikten sonra Cenab-ı Hak Mes'ud ve müttekî kimselerin ahiret yurdundaki durumunu anlattı ve şöyle buyurdu:

"İman edip salih amel işleyenler için nimetlerle dolu cennetler vardır. Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklardır. Bu Allah'ın gerçek vaadidir. O Azizdir, Hakîm'dir." Allah'a iman eden, peygamberleri tasdik eden, şer'î emirleri kabul edip haramlardan ve yasaklanan şeylerden sakınmak suretiyle salih amel işleyenler için yiyecek, içecek, giyecek, mesken, binek ve benzeri hiçbir kimsenin aklına gelmeyecek nimetlerden çeşitli lezzet ve sevinçlerle ikrama nail olacakları cennetler vardır. Onlar orada daimî olarak kalacaklardır. Oradan ayrılmayacak, herhangi bir değişikliği de arzu etmeyeceklerdir.

Bu hiç şüphesiz olacaktır. Çünkü bu, asla vaadinden dönmeyen Allah'ın vaadidir. Zira O, çok ikram eden, çok lütufta bulunan, dilediğini yerine getiren ve her şeye kadir olandır.

O, sonsuz izzete sahip, her şeyi ezebilecek ve her şeyin kendisine boyun eğdiği sonsuz kuvvet sahibidir. Hiç bir müşrik veya bir başkası ondan kurtulamaz. O, sözlerinde ve fiillerinde sonsuz hikmet sahibidir. Kur'an'ı müminler için hidayet rehberi kılandır.

Bu son iki ayetin benzeri olarak şu ayetler vardır: "De ki: Bu, müminlere hidayet rehberi ve gönüllere şifadır. İnanmayanların kulaklarında ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalıdır." (Fussilet, 41/44). "Kur'an dan müminlere rahmet ve şifa olan ayetler indiriyoruz. O zalimlerin ise sadece kaybını artırır (İsra, 17/82). [\[2\]](#)

Göklerin Ve Yerin Yaratılmasıyla Allah'ın Birliğine Ve Şirkin Batıl Olduğuna Delil Getirilmesi:

10- O, gördüğünüz gökleri direkler olmadan yarattı. Yeryüzüne de sizi sarsmasın diye ulu dağlar oturttu. Orada her türlü hayvanı yaydı. Biz gökten de su indirdik. Onunla yeryüzünde her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirdik.

11-İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Gösterin bana Ondan başkaları ne yarattı? Doğrusu o zalimler apaçık bir sapıklık içindedirler.

Açıklaması:

"O, gördüğünüz gökleri direkler olmadan yarattı." Yani Allah Tealâ'nın muazzam kudretinin ve son derece isabetli hikmetinin delillerinden biri, görünen gökleri hiçbir direk olmaksızın yaratmış olmasıdır. Gökler de yeryüzü gibi görünüşte dümdüz, ama gerçekte ise yuvarlaktır. Bunun delili şu ayettir: "Hepsi bir felekte (yörüngede) yüzerler." (Enbiya, 21/33). Felek; yuvarlak şeyin ismidir. O hangi hal üzere olursa olsun tabiatle değil, Allah'ın kudretiyle yaratılmıştır. O fezadır. Fezanın ise sonu yoktur. Ancak Allah Tealâ'nın kudretiyle yok olacaktır.

İnsanların gökleri direksiz olarak görmesi deliliyle göklerin asla direkleri yoktur. Bir başka görüşe göre; göklerin görünmeyen direkleri vardır. Allah onları, görünmeyen direklerle sabit kılmıştır. Bu ise göklerin O'nun kudretiyle tutulmuş olmasıdır.

Özetle: Allah Tealâ gökleri dayanılacak hiçbir direk olmaksızın yaratmıştır. Daha doğrusu gökleri Allah'ın kudretiyle durmaktadır.

"Yeryüzüne de sizi sarsmasın diye ulu dağlar oturttu." Yani yeryüzünde içindekileri sarsıntıya uğratmaması, kara parçalarını çevreleyen ve yer küresinin çoğunluğunu oluşturan denizlerin ve okyanusların taşmaması için yeryüzünü sabit tutan ve toprağı âdeta denize demirleyen sabit ulu dağlar oturttu.

"Orada her türlü hayvanı yaydı." Yani sayısı tespit edilemeyen, şekillerini ve renklerini sadece yaratıcısının bilebileceği çeşitli hayvan türlerini yaydı, neşretti ve çıkarttı.

"Biz gökten de su indirdik. Onunla yeryüzünde her sınıftan güzel güzel bitkiler bitirdik." Yani biz bulutlardan her güzel sınıftan, manzarası güzel, yararı çok bitkiler bitirmesine sebep olacak yağmur indirdik.

Daha sonra Allah Tealâ yaratıcıya ibadeti terkedenden ve yaratılmış varlıklara tapınmakla meşgul olan o müşrikleri azarlayarak şöyle buyurdu:

"İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Gösterin bana O'ndan başkaları ne yarattı? Doğrusu o zalimler apaçık bir sapıklık içindedirler." Yani bu adigeçen yaratıklar sadece Allah'ın yaratması, fiili ve takdiriyle olup bu konuda O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ayetteki "halk" kelimesi "mahluk" ma-nasındadır.

Ey kâfirler! Bana haber verin. Onun dışında tapındığınız putlar ve ortaklar ne yarattı? Burada "halaka" kelimesi mahzuf "hâ" zamirini de ihtiva etmektedir. Cümlenin takdiri şudur: Bana gösterin, O'nun dışında olanlar neyi yarattı? Ya da O'nun dışındakilerin

yarattığı şeyleri bana haber verin.

Cenab-ı Hak onları şirklerinden dolayı azarladıktan sonra, kendilerini bunun tabii sonucu olan sapıklıkla tavsif etmiştir. Onlar şirklerinde ve Allah'la birlikte O'ndan başka varlıklara tapınmalarında açık bir dalâlet içindedir.

"Doğrusu o zalimler apaçık bir sapıklık içindedirler." Yani Allah'a şirk koşan, Onunla birlikte başkalarına tapan o kimseler, düşünen kimseler için hiçbir kapalılık ve gizlilik olmayan ve kendilerini sapıklığın son noktasına götüren gayet açık, bariz bir küfür, sapma, körlük ve bilgisizlik içindedirler. [\[3\]](#)

Lokman Hekim Kıssası Ve Oğluna Tavsiyeleri:

12- And olsun ki Biz Lokman'a Allah'a şükretmesi için hikmet ver. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki, Allah her şeyden müstağnidir. Sonsuz övgüye lâıykolandır.

13- Lokman oğluna öğüt vererek: "Ey yavrum! Allah'a ortak koşma. Allah'a ortak koşmak gerçekten büyük bir zulümdür."

14- Biz insana ana-babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu güçsüzlükten güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı. Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bana ve ana-babana şükret, diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş yalnız banadır.

15- Eğer ana ve baban, senin bilgin olmaksızın körü körüne seni, bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Dünya işlerinde onlarla güzel geçin. Bana yönelen kimsenin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz yalnız banadır. O zaman yaptıklarınızı size bildiririm.

16- Lokman: 'Yavrum! İşlediğin şey bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa da, Allah onu getirip ortaya koyar. Doğrusu Allah sonsuz lütuf sahibidir ve herşeyden haberdardır.

17- Yavrum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülüğe engel ol. Başına gelene sabret. Doğrusu bunlar azmedilmeye değer işlerdendir.

18- İnsanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah kendisim beğenen ve çok övünen hiç kimseyi sevmez.

19- Yürüyüşünde orta yolu tut. Sesini fazla yükseltme. Zira seslerin en çirkini merkeplerin sesidir."

Açıklaması:

"Andolsun ki Biz Lokman'a Allah'a şükretmesi için hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki, Allah her şeyden müstağnidir. Sonsuz övgüye lâyık olandır."

"And olsun ki, Biz Lokmana ^[4] hikmeti verdik." Hikmet ilim ve anlayışla amel etme, Allah'ın nimetleri ve ihsanlarına karşı Allah'a hamdetme ve şükretme, insanlar için hayır isteme ve azaları yaratıldıkları hayırlı ve faydalı yerde kullanmaya muvaffak kılınmaktır.

Bu ayet Cenab-ı Hakk'ın Lokman Hakîm'e peygamberlik yolu dışında doğru bilgiyi gösterdiğine delildir.

Kim Rabbinin bağışladığı ve lütfettiği nimetlere şükreder, O'na itaat eder ve farzlarını edâ ederse, ancak kendisi için fayda ve sevabı gerçekleştirir ve nefsinin azaptan kurtarır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Kim salih amel işlerse, bu kendisi lehinedir. Kim de kötülük ederse kendi aleyhinedir." (Fussilet, 41/46). Bir başka ayet de şöyledir: "Kimler salih amel işlerse, kendileri için rahat bir yer hazırlamış olurlar." (Rum, 30/44).

Kim de Allah'ın üzerindeki nimetini inkâr eder de başkalarını O'na ortak koşar ve Onun emirlerine isyan ederse, o kimse sadece kendi kendine kötülük etmiş olur. Rabbine ise zarar veremez. Zira Allah kullarından ve kullarının şükürlerinden müstağnidir. O bundan zarar görmez. Ne O'na taat fayda verebilir, ne de masiyet O'na zarar verebilir.

Allah Tealâ daha sonra Hz. Lokman'ın (İbni Kesir'in ifadesiyle Lokman b. Anka b. Sedûn'un) oğlu (Süheylî, Taberî ve Kutebî'nin ifadesiyle)

Sârân'a yaptığı tavsiyelerini zikretti:

"Lokman oğluna öğüt vererek: Ey yavrum! Allah'a ortak koşma, Allah'a ortak koşmak gerçekten büyük bir zulümdür, demişti."

Lokman oğluna şefkatle vasiyette ya da öğütte bulunmuştu. Zira insanlar arasında çocuğuna karşı en şefkatli olan kimse babası olup, elbette baba olarak evlâdına sevgi besleyecektir.

Lokman şöyle diyordu: Evladım! Yalnız Allah'a kulluk et. Hiçbir şeyi O'na ortak koşma. Zira Allah'a ortak koşma en büyük zulümdür. Şirk, gerçeğin asıl yerine konulmaması sebebiyle bir zulümdür. Şirkin "en büyük zulüm" olmasına gelince, şirkin itikadın temeliyle ilgili olması, yaratıcı ile yaradılan arasında eşitlik yapılması, tek nimet verici (Allah) ile asla nimet veremeyecek olanlar -yani putlar ve heykeller- arasında eşit davranışta bulunulması sebebiyledir.

Bu ayet geçen ayetin manasına atıfta bulunmaktadır: Bunun takdiri şudur: Biz Lokman'ı kendi nefsinde "şükreden", başkalarına "öğüt veren" bir kimse kılarak ona hikmeti verdik.

Buhari ve Müslim, Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle rivayet ediyorlar: "iman eden, bununla birlikte imanlarına zulüm karıştırmayanlar için güvenlik vardır. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir." (En'am, 6/82) ayeti inince, bu durum Rasulullah (a.s.)'in ashabına ağır geldi. Ashab:

- Hangimiz imanına zulüm karıştırmamıştır? dediler. Rasulullah (s.a.):

- O bu manada değildir. Siz Lokman'ın şu sözünü duymuyor musunuz? 'Yavrum! Allah'a ortak koşma. Allah'a ortak koşmak gerçekten büyük bir zulümdür.'

Allah Tealâ, Kur'an'ın âdeti olduğu üzere şirk koşma yasağından sonra ana-babaya iyiliği emretti. Zira Allah Tealâ çoğunlukla Kur'an'da sadece Allah'a kullukta bulunma ve şirkten kaçınma emriyle ana-babaya iyilikte bulunma emrini birarada zikretmektedir. Nitekim bir ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Rabbin yalnız kendisine kullukta bulunmanızı ve ana-babaya iyilik etmeyi buyurmuştur." (İsra, 17/23).

Cenab-ı Hak burada ise şöyle buyurmaktadır: "Biz insana ana-babası-na karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu, güçsüzlükten güçsüzlüğe uğrayarak karnında taşımıştı. Çocuğun süttten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bana ve ana-babana şükret, diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş yalnız banadır."

Biz insana anne-babaya iyilikte bulunmayı, onlara itaat etmeyi ve haklarını yerine getirmeyi emrettik ve bunu zorunlu kildik. Özellikle anneye iyi davranılmıdır. Zira anne önce hamilelik esnasında, sonra doğum, sonra nifas, sonra süt emzirme, sonra iki yıl içinde süttten kesilme ve gece-gündüz bakım esnasında zayıflıktan zayıflığa uğrayarak yavrusunu taşıdı.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Anneler çocuklarını emzirmeyi tamamlamak isteyen baba için, tam iki sene emzirirler." (Bakara, 2/223).

Hadis-i şerif annenin iyiliğe ve itaate daha layık olduğunu beyan etmiş ve anneyi üç defa tavsiye etmiş, dördüncü defa babayı tavsiye etmiş, iyiliğin dörtte birini babaya tahsis etmiştir.

Biz ona, "Bana -yani Allah'a-, sana verdiğim nimetim üzerine şükret." diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Bana ve ana-babaya şükretmeyi emretmişizdir. Çünkü o ikisi senin varlığının sebebi ve Allah Tealâ'dan sonra sana iyilik kaynağıdır.

Allah Tealâ'nın "Bana şükret" ifadesi, tavsiyenin sebebini ya da bu tavsiyeye uymanın vacip olduğunu beyan etmek içindir. Buradaki "en" Ze-mahşerî'nin görüşüne göre tefsiriyyedir, yani "diye" manasındadır. Bu cümle tavsiye fiilini beyan etmektedir. Yani, bu cümle "kavi" mânasını ihtiva etmektedir, yani "Biz O'na: Bana şükret, dedik." demektir.

Allah'a itaat ve ana-babaya itaatin emredilmesinin illeti ya da bu husustaki sebep, dönüşün ya da varılacak yerin yalnız Allah oluşudur. Dolayısıyla buna karşılık ben sana ahirette en bol mükâfatı vereceğim.

Bu ifade muhalefet, karşı çıkma ve isyan etmenin akıbetine karşılık tehdit ve korkutmadır. Ayrıca bu ayet Allah'ın emrine uyma, O'na itaatte bulunma, ana-babaya iyilikte bulunma ve onlarla irtibatı devam ettirme karşılığında güzel bir mükâfat vaadinde bulunma netiliğindedir.

Bu ayet ve devamı oğluna tavsiyede bulunan Hz. Lokman'm sözlerin-dendir. Allah onun bu sözlerini haber vermektedir. Hz. Lokman oğluna, şirkin zulüm olduğunu beyan edip bunu yasaklayınca bu Allah'a itaate teşvik olmaktadır. Sonra da bu ana-babaya itaat edilmesini ve bunun sebebini açıkladı.

Bir başka görüşe göre: Bu ifadeler Allah'ın kelâmından olup bunu Lokman'a söylemiştir. Yani "Biz ona, şükret dedik; Biz ona dedik ki; Biz ... tavsiyede bulunmuşuzdur".

Bir başka görüşe göre: 14. ayet Lokman'm tavsiyeleri arasında bir ara cümle olup

şirkten nehyetmeyi vurgulamaktadır.

Kurtubî diyor ki: Doğru olan şudur ki, bu ayet ve daha önce geçen "Biz insana ana-babasına güzellikle davranmasını tavsiye ettik." (Ankebut, 29/8) ayeti Sa'd b. Ebî Vakkas ile Sa'd yeni dininden dönmedikçe yemek yememeye yemin eden annesi Hamne bt. Ebî Süfyân hakkında nazil olmuştur. Müfessirlerden bir grup da bu görüştedir. [5]

Yine müfessirler tarafından tercih edilen görüşe göre bu ayet ile bundan sonraki iki ayet Allah Tealâ tarafından yeni bir ifade olup Lokman'ın oğluna tavsiyeleri arasında şirkten nehyetmeyi tekid etmek üzere bir ara cümle olarak gelmiştir.

Allah Tealâ kendi haklarını istisna ederek ana babaya itaati sınırlayarak şöyle buyurdu:

"Eğer ana ve baban, senin bilgin olmaksızın körü körüne seni, bana ortak koşman için zorlarsa onlara itaat etme." Yani ana ve baban senin benim ortağım bulunduğu şeklinde bir bilgin olmaksızın seni bana başkalarını ortak koşman ve dinlerinde senin kendilerine tâbi olman için sana özen göstererek aşırı derecede ısrarda bulunurlarsa, bunu kabul etme ve sana emrettikleri şirk veya masiyette onlara itaat etme. Zira yaratıcıya isyan olanu hususlarda yaradılana itaat yoktur. Burada anlatılmak istenen ortağın reddedilmesidir. Hiçbirşey olmayanları -yani putları- Allah'a ortak koşuyorlar, demektir.

"Dünya işlerinde onlarla güzel geçin. Bana yönelen kimsenin yoluna uy. Sonra dönüşümüz yalnız banadır. O zaman yaptıklarınızı size bildiririm. " Yani senin şirk ve masiyet hususunda ana-babana itaat etmemen; senin onlara iyi muamele etmen, ihtiyaç anında onlara malî yönden destek olman, onları yedirip giydirmen, hastalık anında tedavi ettirmen, ölümlerinde kabre defnetmen, onların arkadaşlarına güzel muamelede bulunman ve vasiyetlerini yerine getirmene yani dünyada onlara iyilikle davranmana engel olmasın.

"Ma'rûfen" kelimesi iyilikseverlik ve kişiliğin gereği olarak güzel bir şekilde birliktelik, demektir; ya da ana-babaya güzel ahlak, yumuşak huy-luluk, tahammülkârlık, iyilik ve irtibatı devam ettirmek suretiyle güzel bir şekilde muamele, demektir.

"Fi'd-dünya: dünyada" ifadesi bu birlikteliğin geçici olduğu anlamındadır. Zira bu belirli günler, sayılı seneler olup süratle bitecek ve yokola-caktır. Buradaki "ma'ruf" dinin tanıdığı ve razı olduğu hususlar olup ana-babayı yedirme, giydirme, söz ve davranışta onlara iyilikte bulunma hususunda iyilikseverlik ve kişiliğin gerekli saydığı her şeydir.

Sakın din konusunda hatır için davranma. Dininde Allah'a yönelen müminlerin yolunu tut. Her ne kadar sen dünyada ana-babana iyi muamele etmekle emrolunmuş isen de, inkâr hususunda ana-babanın yoluna uyma. Daha sonra senin de, ana-babanın dönüşü de yalnız bana olacaktır. Bunun üzerine seni imanıyla mükâfatlandıracağım. Ana-babana da küfürlerinin karşılığını vereceğim. Size dünyada yaptığınız hayır ve şerri haber vereceğim.

Bu cümle önceki cümleyi tasdik etmekte ve ana-babaya güzel muamele etme ve iyilikte bulunmanın, masiyet olmayan şeylerde itaat etmenin farz olduğunu tekid etmektedir.

Allah Tealâ daha sonra insanların izlemeleri ve uymaları için Lokman Hakîm'in diğer faydalı tavsiyelerini bildirerek şöyle buyurdu:

1- "Yavrum! İşlediğin şey bir hardal tanesi ağırlığınca olsa da, bir kayanın içinde

veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa da Allah onu getirip ortaya koyar. Doğrusu Allah sonsuz lütuf sahibidir ve her şeyden haberdardır."

Sevgili oğlum; iyilik, kötülük, haksızlık ve günah bir hardal tanesi ağırlığına eşit olsa bile, bir kayanın içi gibi en gizli yerde, ya da gökler gibi en yüksek yerde, yahut yeryüzünün içi gibi en aşağı yerde olsa bile, Allah kıyamet günü hesap görme ve amellerin tartılması, hayır ya da şer olarak karşılığın verilmesi zamanında amelleri ortaya koyar.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri koyacağız." (Enbiya, 21/47); "Kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu (sevabını) görecektir, kim zerre ağırlığınca bir şey yaparsa onu (cezasını) görecektir." (Zilzal, 99/7-8).

"Bir kayanın içinde olsa da" ifadesiyle mananın anlatılmasında son nokta ve mübalâğa murad edilmektedir.

Şüphesiz ki Allah, ilmi çok hassas olmalıdır. İlmi her gizli şeye ulaşır. Ona; ne kadar dakik, hassas ve basit olsa da hiçbir şey gizli kalmaz. O her şeyden haberdardır, eşyanın asıl mahiyetini bilir. Her şeyin zahir ve batın yönlerini gayet iyi bilir.

Ayetten maksat Allah'ın ilminin genişliğini beyan etmektir. O görünen âlemi de, görünmeyen âlemi de gayet iyi bilir. Kıyamet günü amellerin karşılığını tam olarak vermek için kullarının bütün amellerine muttalidir.

2- "Yavrum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülüğe engel ol. Başına gelene sabret. Doğrusu bunlar azmedilmeye değer işlerdendir."

Oğlunu şirkten men edip Allah'ın ilmi ve kudretiyle korkuttuktan sonra ona tevhid için gerekli salih amelleri işlemeyi emretti.

Bunlardan biri "namaz"dır. Yani Allah rızası için ihlaslı olarak ibadet etmektir. Namazın "dosdoğru kılınması" onun usûlüne uygun olarak, farzlarıyla, vaktinde, kâmil olarak eda edilmesidir. Namaz dinin direğidir. İmanın ve yakînin delilidir. Allah'a yaklaşma ve O'nun rızasını kazanma vesilesidir. Namaz ayrıca hayasızlık ve çirkin fiillerden kaçınmaya ve gönül temizliğine yardımcı olur.

"Emr bi'l-ma'ruf, ise şer'an ve aklen makbul olan, nefsi terbiye eden medeniyet ve ilerlemeye sebep olan güzel ahlak ve iyi davranışları insanın hem kendisine hem de başkalarına emretmesidir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Nefsini tezkiye eden (gönlünü kirli duygulardan temizleyen) kimse kurtuluşa ermiş, onu günahların içine gömen kişi de zarar uğramıştır." (Şems, 91/9-10).

"Nehy ani'l-münker", şer'an haram olan, aklen çirkin olan, Allah'ın gazabına ve cehennem azabına sebep olan masiyet ve münkerattan insanın hem kendisini hem de başkalarını alıkoymasidir.

Eziyetlere, zorluklara karşı sabretme ve ilâhî emirlerde sebat etmeye gelince: İyiliği emreden ve kötülüklerden nehyeden kimse genellikle eziyete uğrar. Bu sebeple ondan sabır istenir.

Tavsiyelere namazla başlanılmıştır. Zira o dinin direğidir. Tavsiyelere sabırla son verilmiştir. Zira o taate devam etmenin esasıdır, Allah rızasının direğidir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım isteyin." (Bakara, 2/45).

"Bunlar azmedilmeye değer işlerdendir." Yani, içinde, Allah'ın emrettiği ve nehyettiği işlerin de insanların eziyetlerine sabretmek de bulunan bu adigeçen hususlar kesin ve farz

olan, şart ve farz oluşu kesinleşen işlerdendir. "Azm" masdarı ism-i mef ul manasında
[6]
olmaktadır.

İnsanın nefsinin ve başkalarının kemale erdirecek şeyleri emrettikten sonra bazı şeylerden nehyetmekte ve bazı şeylerden de sakındırmakta ve şöyle buyurmaktadır:

1- "İnsanlardan yüz çevirme." Yani insanlar seninle konuşurlarken kibirlenerek ve onları küçümseyerek insanlardan yüz çevirme. Ayetin manası şudur: Kibirlenerek Allah'ın kullarını küçümseme, yüz çevirerek konuşma. Bilakis alçak gönüllü, samimi, sakin, yumuşak ve güleryüzlü ol.

Müslim'in Ebu Zerr el-Gıfarî'den rivayet ettiği hadis-i nebevide şöyle Duyuruluyor: "İyilikten hiçbir şeyi sakın küçümseme. İsterse din kardeşini gülümser bir yüzle karşılamak olsun. Elbiseni uzatmaktan da sakın. Zira bu kibirdendir. Kibirlenmeyi ise Allah sevmez."

2- "Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah kendisini beğenen ve çok övünen hiç kimseyi sevmez." Yani yeryüzünde gururlanarak, şımararak ve çalım satarak yürüme. Zira Allah bu çeşit yürüme, gururlu ve kendini beğenmiş, başkalarına karşı kibirli olan hiçbir kimseyi sevmez.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurur: "Yeryüzünde şımararak yürüme. Zira sen yeri delemesin ve boyca da dağlara ulaşamazsın." (İsra, 17/37).

Peygamberimiz (s.a.), İmam Ahmed ile Kütüb-i Sitte müelliflerinin Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte şöyle buyuruyor: "Kim elbisesini kibirle sürüklerse kıyamet günü Allah o kimseye bakmaz. "

"Fahur", kendisine verilenleri sayıp döken, ama Allah Tealâ'ya şükretmeyen kimsedir. İbni Ebi'd-Dünya'nın Enes'den naklettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a) şöyle buyuruyor: "Geldikleri zaman tanınmayan, görünmedikleri zaman da aranmayan zengin müttekilere ne mutlu! Onlar (nurlu) kandiller olup her dağıtıcı kör fitneden uzaktırlar."

Yine Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Nice garip kimseler vardır ki, kendisine hiç önem verilmez. Eğer Allah adına yemin etmiş olsa, Allah onu yalancı çıkarmaz. Eğer bu kimse: "Allahım! Ben senden cenneti istiyorum." dese Allah ona dünyadan hiçbir şey vermese de mutlaka cenneti verecektir."

Yahya b. Cabir et-Taî, Gudayf b. Haris'ten rivayet ediyor: Abdullah b. Amr b. As'la birlikte oturdum. Onun şöyle dediğini işittim: "Bir kul kabre konulduğu zaman kabir onunla konuşur ve ona şöyle der: Ey Ademoğlu! Bana karşı seni aldatan nedir? Benim tek olduğumu bilmiyor musun? Benim hak olduğumu bilmiyor musun? Ey Ademoğlu! Bana karşı seni aldatan nedir? Sen benim etrafımda gururla, kibirle yürüyordun."

3 - "Yürüyüşünde orta yolu tut." Ne zühd edasıyla zayıflık ortaya koyan ölü gibi gevşek ve yavaş, ne de şeytanın sıçraması gibi sıçrayarak aşırı hızlı bir yürüyüş şekli olmaksızın orta yollu, mutedil bir yürüyüşle yürü.

Ebu Nuaym'in Hilye'de Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği -zayıf- bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yürüyüşün süratli oluşu müminin ağırbaşlılığını giderir."

Hz. Ömer (r.a.) ölü gibi yürüyen bir adam gördü ve ona şöyle dedi: "Bize dinimizi ölü gösterme. Allah seni öldürsün." Yine Hz. Ömer (r.a.) başını eğen bir adam gördü ve ona

şöyle dedi: "Başını kaldır. İslâm zayıf değildir."

4- Sesini fazla yükseltme. Zira seslerin en çirkini merkeplerin sesidir." Yani faydalı olmayan hususlarda sesini yükseltme. Sesini kıs. Zira sesin şiddetli oluşu işitme organını rahatsız eder; gurur, kendini beğenme ve başkalarına aldırış etmemeye delâlet eder. Senin mutedil oluşu konuşan kimse için daha vakarlıdır, sözün kavranması, idrak edilmesi ve anlaşılmasına daha yakındır.

Sesi yükseltmenin nehyedilmesinin sebibi, yüksek sesin merkeplerin sesine benzemesidir. Zira seslerin en çirkini merkeplerin sesidir. Bu Allah Tealâ'ya buğuz vermektedir. Bunun sebebi de merkep sesinin başı yüksek, sonu alçak olmasıdır.

Bu, ihtiyaç olmadan sesi yükseltmenin zemmedildiğine delildir. Zira yüksek sesin merkep sesine benzetilmesi, bunun son derece kötülendiği anlamındadır.

Sünnette de yüksek sesin menfur olduğuna dair hadisler varid olmuştur. İbni Mace hariç Kütüb-i Sitte müelliflerinin Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Horozların ötüşünü işittiğiniz zaman Allah'ın lütfunu niyaz edin. Merkezi anırmasını işittiğiniz zaman şeytandan Allah'a sığının. Zira o, şeytan görmüştür." [\[7\]](#)

Tevhid Delillerini Müşahede Etmelerine Rağmen Müşriklerin Şirk Koşmaları Sebebiyle İhtar Edilmesi

20- Allah'ın göklerde olanları da, yerde olanları da emriniz altına verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmez misiniz? İnsanlardan Allah hakkında hiçbir bilgisi obuadan doğruluk rehberi ve aydınlatıcı bir kitap bulunmadan tartışanlar vardır.

21- Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun." denilince, onlar: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız." derler. Ya şeytan babalarını alevli ateşin azabına çağırmışsa?

Açıklaması:

"Allah'ın göklerde olanları da, yerde olanları da emriniz altına verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmez misiniz?"

Ey insanlar! Her şeyde Allah Tealâ'nın birliğini ifade eden tevhid delillerini ve sizin üzerinize ihsanda bulunduğunu bilmiyor musunuz? Gece ve gündüz kendileriyle aydınlanacağınız güneş, ay ve yıldızlar gibi göklerde bulunan bütün varlıkları; insan,

hayvan ve bitkileri sulamak için kendisinden yağmur inecek bulutlar; yeryüzünde bulunan madenler, nehirler, denizler, ağaçlar, bitkiler ve meyveler ve benzeri gıdaları sizin emrinize veren O'dur. Sizin üzerinize açık-gizli, maddi-manevi, bilinen-bilinmeyen nimetlerini tam ve mükemmel olarak veren O'dur. Kitapların indirilmesi, peygamberlerin gönderilmesi, kuşular, sebepler ve mazeretlerin giderilmesi bu nimetlerden bazılarıdır.

Bir görüşe göre: "Zahir: açık" olan şey İslâm'dır. "Batın: gizli" olan ise gizlenen kötü amellerdir. Bu ayet hakkında soru soran İbni Abbas'a Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdu: "Zahir olan, İslâm ve yaratıklarından gü-

zel olan şeydir. Batıl olan ise, kötü amellerinden kapatılan, gizlenen, örtülen şeylerdir."

Bir başka görüşe göre "zahir: açık" olan şey gözlerle görülen mal, makam, insanlardaki güzellik, ibadet ve taate muvaffakiyet gibi hususlardır. "Batın: gizli" olan şey ise, kişinin gönlünde duyduğu Allah'ı bilme, güzel, yakînî bir iman, kuldandan uzaklaştırılan âfetlerdir.

Bütün bunlara rağmen, insanlar iman etmemişlerdir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"insanlardan Allah hakkında hiçbir bilgisi olmadan, doğruluk rehberi ve aydınlatan bir kitap bulunmadan tartışanlar vardır."

Yaratma ve nimet verme suretiyle ulûhiyet sabit olmasına rağmen insanlardan bir kısmı, Mekke'deki putperest liderler gibi kimseler; Allah'ın birliği, sıfatları, peygamberler göndermesi konusunda makul bir delil olmaksızın, bir peygamberin elinden doğru hüccet ve dayanak olmadan, ya da Hak yolu aydınlatacak doğru nakledilen bir kitap olmaksızın tartışılar.

"Hiçbir bilgi olmadan, doğruluk rehberi ve aydınlatıcı bir kitap bulunmadan..." ifadesinin manası hidayete erdiren bir kimseden gelen bir hidayet, ya da apaçık bir kitap gibi açık bir ilim olmaksızın şeklindedir.

Onların tek ve biricik hüccetleri körükörüne taklitçilik, hidayete ve şeytana tâbi olmaktır. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Onlara: Allah'ın indirdiğine uyun, denilince onlar: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız." derler."

Allah'ın birliği hakkında tartışma yapan bu kimselere: Allah'ın Rasulü'ne indirdiği tertemiz hükümlere uyun, denilince onların inandıkları din hususunda geçmiş atalarına uymaktan başka hiçbir hüccetleri yoktur. Bu son derece çirkindir. Zira Peygamberimiz (s.a.) onları Hakk'a ve hayra sevkeden Allah'ın kelâmına davet etmektedir. Oysa onlar atalarının kelâmına tâbi oluyorlar.

Bu ifade akidenin temel esaslarında taklitçiliği açık bir şekilde reddetmektedir. Bunun için Allah kötü sözleri sebebiyle onları azarlayarak şöyle buyurdu:

"Ya şeytan babalarını alevli ateşin azabına çağırmissa?!" Yani Allah kurtuluşa, sevaba ve saadete davet ettiği halde, onların inançları nefsi arzulara ve kendilerini cehennem azabına davet eden şeytanın olayı süslü göstermesi üzerine kurulmuşsa, onlar atalarına delilsiz olarak uyacaklar mı?

Bu aynen şu ayet gibidir: "Ya onların babaları hiçbir şeyi düşünmüyorsa ve doğru yolu bulmamışlarsa!" (Bakara, 2/170). Yani onların yaptıklarını delil olarak kabul ettikleri

ataları sapıklık üzerinde iseler, onların akılları yoksa ve hidayet üzerinde değilseler, demektir. Onlar atalarının yolunda yürüyerek atalarını izlemektedirler.

Bu, hayret ve yadırgama şeklinde olup müşrikleri hiçe sayma, onların beyinsizliklerini ortaya koyma ve görüşleriyle alay etme manası ihtiva eden bir sorudur. [8]

Müminin Yolunun İyiliği, Kâfirin Yolunun Kötülüğü

22- İyi amel işleyerek kendisini Allah'a veren kimse şüphesiz en sağsa. kulpa sarılmış olur. İşlerin sonucu yalnız Allah'a aittir.

23- İnkâr edenin inkarcılığı seni üzmesin. Onların dönüşü bizedir.

O zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı gayet iyi bilir.

24- Onları az bir süre geçindiririz. Sonra da onları katı bir azaba sürükleriz.

Açıklaması:

"İyi amel işleyerek kendini Allah'a veren kimse şüphesiz en sağlam kulpa sarılmış olur. İşlerin sonucu Allah'a aittir." Yani kim Allah'ın emrettiğine tâbi olmak ve Onun nehyedip yasakladığı şeyleri terketmek suretiyle amelini gayet sağlam ve güzel bir şekilde yaparak Allah'a ihlasla ibadet ve amelde bulunur, O'nun emrine ve dinine uyarsa; sağlam bir sicime sarılmış olur. Yani Allah'ın rızasına ulaştıracak en sağlam vesilelere bağlanmış olur. Bu ameline karşılık güzel bir mükâfatla karşılaşacaktır. Zira bütün yaratıkların akıbeti Allah'adır. Dolayısıyla Allah kendisine dayanan, ibadet ederken ihlaslı olan kimselere en güzel cezayı verecek, ayrıca kötü davranan kimseyi en şiddetli azapla cezalandıracaktır.

Cenab-ı Hak daha sonra Rasulü'ne kâfirlerin küfrüne önem vermemesini nasihat ederek şöyle buyurdu:

"İnkâr edenin inkarcılığı seni üzmesin. Onların dönüşü bizedir. O zaman, yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı gayet iyi bilir."

Allah'ı ve Rasulü'nü inkâr eden kâfirlerin küfründen dolayı kederlenme ve telaşlanma. Onları önemseme. Onlara üzülmeme. Zira onların varışı dünyada da, ahirette de bizedir. Biz onları helak etmek ve azap etmek suretiyle cezalandıracağız. Onlara ait gizli ve açık hiçbir şey gizli kalmaz. Onlara gönüllerinin sakladıkları şeyleri haber veririz.

"Men" kelimesi hem müfred hem de cemi için kullanılmaktadır. Bu sebeple "küfrühü: onların inkarcılığı" kelimesinde zamir müfred olarak, "merciuhûm: onların varacakları yer" kelimesindeki zamir cemi olarak kullanılmıştır.

Allah Tealâ daha sonra onların dünyada kalma müddetlerini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Onları az bir süre geçindiririz. Sonra da onları katı bir azaba sürükleriz. " Yani onları dünyada ve dünya zinetleriyle az bir fayda ile ya da az bir süre faydalandırırız. Sonra da onları zorlu, ağır ve şiddetli bir azaba maruz bırakırız. Ayette geçen "galiz: katı" kelimesi maddî şeylerde kullanılırken burada manevî şeyler için kullanılmıştır. Anlatılmak istenen, azabın "şiddetli" oluşudur. [\[9\]](#)

Allah'ın Varlığının İsbatı, İlmînin Genişliği, O'nun Diriltmeye Ve Her Şeye Muktedir Oluşunun Muhtevası

25- Andolsun ki onlara: "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan, "Allah'tır" derler. Sen de: "Allah'a hamdolsun." de. Doğrusu onların çoğu bilmezler.

26- Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir. Sonsuz övgüye layıktır.

27- Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, deniz mürekkep olsa ve yedi misli deniz de yedekte bulunup yazılsa, yine de Allah'ın kelâmı tükenmez. Şüphesiz Allah yegâne galiptir, sonsuz hikmet sahibidir.

diriltiğiniz de tek bir kişnin yaratılması ve diriltilmesi) gibidir. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.

29- Görmüyor musun ki, Allah geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine koymaktadır. Güneşi

biri belirli bir vadeye kadar akıp gidecektir. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

30- Bu, Allah'ın mutlak hakikat olmasından ve O'ndan başka taptıkları şeylerin batıl olmasındandır. Doğrusu Allah çok yücedir, çok büyüktür.

31- Görmüyor musun ki, kudret delillerinden bir kısmını göstermek için, Allah'ın nimetiyle denizde gemiler akıp gitmektedir. Şüphe yok ki bunda çok sabreden, çok şükreden için ayetler vardır.

32- Dağlar gibi dalgalar insanları kuşattığı zaman dinde ihlaslı olarak Allah'a yalvarırlar. Onları karaya çıkararak kurtardığında içlerinden bir kısmı orta yolda kalır. Zaten ayetlerimizi ancak gaddar ve nankörler inkâr eder.

Açıklaması:

"Andolsun ki onlara: "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan, "Allah'tır." derler." Yani Allah'a yemin olsun ki kavminden olan Allah'a şirk koşan bu müşriklere: Gökleri ve yeri yaratan kimdir? diye sorsan: Bu yaratıcı Allah'tır, diye cevap verirler.

Onlar, bu durumun gayet açık olması, başka bir alternatifin bulunmaması sebebiyle bu gerçeği inkâr etmeksizin göklerin ve yerin yaratıcısının Allah olduğunu itiraf ederler. Böylece Allah'ı itiraf etmeye mecbur kalırlar. Bununla birlikte müşrikler Allah'ın yarattığı varlıklar olduklarını, O'nun mülkü olduklarını itiraf ettikleri şeyleri Ona ortak koşarak onlara taparlar.

"Allah'a hamdolsun, de. Ama onların çoğu bilmezler." Ey Rasulüm! Bu itiraflarından dolayı Allah'a hamdolsun, de. Zira sizin buna mecbur kalmanız sebebiyle aleyhinizdeki hüccet ortaya konulmuş oldu. Tevhidin delilleri gayet açıktır. Bunu neredeyse hiçbir kimse inkâr edemeyecektir. Fakat müşriklerin çoğu Allah'la birlikte O'ndan başkasına tapılmaması gerektiğini bilmiyorlardı. Bu hüccet kendilerini ilzam etmekte, onların tenakuz içinde olduklarını açığa vurmaktaydı. Onlar bu uyarının bulunmasına rağmen buna dikkat etmiyorlardı.

Allah'ın varlığı ve birliğine dair bu açık itirafın bildirilmesinden sonra Allah Tealâ buna şu ayetle delil getirdi:

"Göklerde ve yerde olan herşey Allah 'indir. Şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir. Sonsuz övgüye layıktır." Yani göklerde ve yerde bulunan her şey mülk, yaratık, kul ve tasarruf olarak Allah'a aittir. Bu, O'ndan başka kimsenin değildir. İbadete O'ndan başkası da layık değildir. Çünkü O kendisinden başka herşeyden müstağnidir. Her şey O'na muhtaçtır. Onlar O'nun mülküdürler. O'na muhtaçtırlar. O bütün işlerde övülendir. İhsan ettiği nimetlerine karşı yarattığı ve emrettiği her şeyde hamde layık olandır.

"Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır." ayetinde O'nun mülkünün göklerde ve yerde varolan şeylerle sınırlı olması manasının anlaşılmasında için Allah Tealâ kudretinin ve ilminin sonsuz olup hayret verici durumda olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, denizler mürekkep olsa ve yedi misli deniz de yedekte bulunup yazılsa yine de Allah'ın kelâmı tükenmez. Şüphesiz Allah yegâne galiptir, sonsuz hikmet sahibidir."

Yeryüzünün bütün ağaçları kalem olsa, deniz mürekkep olsa, ayrıca onunla birlikte yedi deniz de mürekkep olsa ve bununla Allah'ın azameti, sıfatları ve celâline delâlet eden kelimeleri yazılsa kalemler kırılır, denizin suyu biterdi. Zira Allah çok güçlü olup O'nu hiçbir şey âciz bırakamaz. O sanatında sonsuz hikmet sahibi olup hiçbir şey O'nun ilminin ve hikmetinin dışına çıkamaz. O kudreti mükemmel olandır. Dolayısıyla O'nun sonsuz gücü vardır.

Ayette "yedi deniz" mübalâğa yoluyla zikredilmiş olup hasr yoluyla va-rid olmamıştır. Nitekim dünyayı kuşatan yedi deniz bulunduğu varid değildir. Araplar yedi, yetmiş ve yediyüz kelimesiyle çokluğu murad etmektedir.

Kısaca; ayet Allah'ın azameti, kibriyası, celâli, tam kelimeleri, ilmi ve hiçbir kimsenin kuşatamayacağı, mahiyetine ve derinliğine hiçbir beşerin muttali olamayacağı ilâhî esrarını haber vermektedir.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Allahım! Seni tenzih ederim. Sana tam manasıyla senada bulunamam. Sen kendine nasıl senada bulunmuşsan

öylesin." Dolayısıyla Allah Tealâ'nın ilminin sonu yoktur. "Allah'ın kelimelerinden murad O'nun bilgileri demektir. Bir başka görüşe göre: Bu bilgiler yokluktan varlığa çıkanlar dışında yoklukta bulunan bilgilerdir. [10]

Ayetin benzeri olan bir başka ayet şudur: "Deniz, Rabbimin kelimeleri için mürekkep olsa, bir o kadar denizi yedekte bulundursak bile Rabbimin kelimeleri tükenmeden önce denizler tükenirdi." (Kehf, 18/109).

Ayette geçen "bi-mislihi" kelimesinden murad, sadece bu denizin bir misli demek değildir, bilakis bu denizin birkaç misli, demektir. Zira bu kelime müfred ve muzaf olup umumî mana ifade etmektedir.

Allah Tealâ kudretinin ve ilminin mükemmel olduğunu, O'nun kelimelerini ve malûmatım hiçbir kimsenin kuşatamayacağını beyan ettikten sonra bu mahlûkatı ilmiyle kuşattığını ve ilk defa yaratmaya muktedir olduğu gibi diriltmeye ve mahşerde toplanmaya muktedir olduğunu açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de tek bir kişi gibidir. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir." Yani bütün insanların yaratılması ve kıyamet günü diriltilmeleri Onun kudretine oranla bir nefsi yaratmak gibidir. Hepsi O'na kolaydır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "O'nun emri bir şeyi murad ettiği zaman "ol" dediği zaman olur." (Yasin, 36/82). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bizim emrimiz tek olup göz kırpması gibidir." (Kamer, 54/50). O bir şeyi bir defa emreder, bu da hemen olur. Bu emrin tekrar edilmesine ve tekid edilmesine ihtiyaç yoktur. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Fakat o ancak bir tek haykırıştır. O zaman, onlar, görürsün ki hemen diri olarak toprağın yüzündedirler." (Naziât, 79/13-14).

"Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir." ayetinin manası, Allah kullarının sözlerini gayet iyi işitmekte, onların fiillerini gayet iyi görmektedir. Onun bunları işitmesi ve görmesi bir kişiyi görmesi gibidir. Onlara karşı muktedir olması, bir kişiye karşı muktedir olması gibidir.

Allah Tealâ'nın göklerde ve yerde bulunan herşeyin insanoğlunun emrine verildiğini beyan ettikten sonra burada: "Geceyi gündüzün içine koyar." ayetiyle göklerde ve yerde bulunan şeyleri özellikle zikretmektedir. Sonra "Güneşi de, ayı da emrinize vermiştir." ayetiyle göklerde olanları zikretmiş, bunun ardından "Görmüyor musun ki Allah'ın nimetiyle denizde gemiler akıp gitmektedir." ayetiyle yeryüzünde olan bazı nimetleri zikretmektedir.

"Görmüyor musun ki, Allah geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine koymaktadır." Müşahede etmiyor musun ki, Allah gece ile gündüzün birbirini izleme hususunda, kışın gündüzün hesabına gecenin müddetine ilâve etmektedir. Yazın gecenin hesabına gündüzün müddetine ilave etmektedir. Bundan alıp, ona ilâve etmekte, biri uzayıp, diğeri kısalmaktadır.

"Güneşi de, ayı da emrinize vermiştir. Her biri belirli bir vadeye kadar akıp gidecektir. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Yani iki nurlu varlık olan güneş ve ayı mahlûkatın maslahatı ve menfaati için tahsis etmiştir. Bu ikisinden herbiri belirli bir son noktaya kadar ya da kıyamet gününe kadar süratle seyreder. Muhakkak Allah hayır ve şer bütün amellerinize muttalidir. Size bunların karşılığını verecektir. O her şeyi bilen

yaratıcıdır.

Allah Tealâ, daha sonra kudret ayetlerini beyan etme gayesini zikrederek şöyle buyurdu:

"Bu, Allah'ın mutlak hakikat olmasından ve O'nun dışında taptıkları şeylerin batıl olmasındandır. Doğrusu Allah çok yücedir, çok büyüktür." Yani O kudretinin alâmetlerini ortaya koyarken, kudretinin ve hikmetinin hayret verici tezahürlerini beyan ederken sadece O'nun hak olduğuna, yani ibadete layık değişmez bir varlık olduğuna, O'nun dışında olan şeylerin yo-kolmaya mahkum batıl şeyler olduğuna delil olsun diye bunları beyan etmektedir. O kendisinin dışında olan şeylerden müstağnidir. Her şey O'na muhtaçtır. Zira göklerde ve yerde bulunan her şey O'nun mahlûku ve kuludur. Onlardan hiçbiri O'nun izni, kudreti ve iradesi olmaksızın bir zerreyi bile kımlıdatamazlar. Allah Tealâ kendisinde üstün bir varlık olmayan en yücedir. Her şeyden üstündür. Her şeyden büyük olan en büyüktür. Hakimiyeti muazzam olandır. Her şey O'na boyun eğicidir.

Cenab-ı Hak varlığına, kudretine ve birliğine delâlet eden semavî delillerden dolayı yerle ilgili bir delil zikretmiştir:

"Görmüyor musun ki, kudret delillerinden bir kısmını göstermek için Allah'ın nimetiyle denizde gemiler akıp gitmektedir. Şüphe yok ki bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için pekçok ibretler vardır."

Bilmiyor musun ki Allah size kudretinden bir kısmını göstermek için ilâhî emriyle, yani lütfü ve insanıyla, sebepleri hazırlamasıyla gemilerin denizde seyretmeleri için denizi insanoğlunun emrine vermiştir. Zira suda gemileri taşıyabilecek bir güç olmasaydı, gemiler akıp gidemezdi.

Bu zikredilen gökyüzü ve yeryüzündeki delillerde sıkıntı anında gerçekten çok sabreden, rahat zamanında çok şükreden herkes için açık deliller ve nurlu alâmetler vardır. Çünkü mümin Rabbini hatırlar, kendisine bir belâ isabet ettiği zaman sabreder ve bir nimet geldiği zaman da şükreder.

Beyhakî'nin Enes'den rivayet ettiği "zayıf bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İman iki parçadır. Bir yarısı sabırda, diğer yarısı şükürdedir."

Allah Tealâ daha sonra müşriklerin sıkıntı anında O'na iltica edip rahat halinde O'nu unutmaları şeklindeki çelişkili ve değişik tavırlarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Dağlar gibi dalgalar insanları kuşattığı 'zaman dinde ihlaslı olarak Allah'a yalvarırlar. Onları karaya çıkarıp kurtardığında içlerinden bir kısmı orta yolda kalır. Zaten ayetlerimizi ancak gaddar ve nankörler inkâr eder." Yani dağlara ve bulutlara benzeyen yüksek dalga tehlikesi onları sardığı zaman fitrata dönerler ve Allah'a içtenlikte ve itaatte ihlaslı olarak,

Ona başkasını şirk koşmaksızın, sadece Ondan yardım isteyerek içten dua ederler. Allah kendilerine rahmet edip de O'nun lütfuyla kendilerini kuşatan korkunç felaketlerden kurtulup sahile selamete ulaştıklarında onların bir kısmı küfürde orta yolu tutan, bir parça sıkıntıda Allah'ın tevhidine yönelen kimselerdir. Diğer bir kısmı için gaddar, ahdini bozan, Allah'ın nimetlerini inkâr eden kimselerdir. Bizim kâinattaki kudret ayetlerimizi ancak çok gaddar olanlar ve Allah'ın üzerlerindeki nimetlerine karşı nankör olanlar inkâr edebilir.

Bu ayetin benzeri şudur: "Denizde bir sıkıntıya düştüğünüz zaman, O'ndan başka yalvardıklarınız kaybolup gider. Fakat o sizi karaya çıkararak kurtarınca yüz çevirirsiniz.

Zaten insanoğlu pek nankördür." (İsra, 17/67) [\[11\]](#)

Allah'tan Korkmanın Emredilmesi, Gayb Anahtarlarının Bildirilmesi:

33- Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Ne babanın evlâdına, ne de evlâdın babasına hiçbir yardımda bulunamayacağı günden sakının. Allah'ın vaadi elbette haktır. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın. Sakın o mağrur şeytan, Allah'a güvendirerek sizi aldatmasın.

ali 34- Kıyametin bilgisi ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne elde edeceğini bilmez. Hiçbir kimse nerede öleceğini de bilmez. Şüphesiz Allah her şeyi gayet iyi bilendir, her şeyden haberdardır.

Açıklaması:

"Ey insanlar! Allah'tan korkun. Ne babanın evlâdına, ne de evlâdın babasına hiçbir yardımda bulunamayacağı günden sakının." Ey mümin ya da kâfir insanoğulları! Sizi yaratan, size rızık veren ve bu kâinatı sizin emrinize veren Rabbinizden korkun. Onun cezasından sakının. Son derece şiddetli olan, hiçbir babanın evlâdına fayda veremeyeceği, canını bile feda etse kabul edilmeyecek olan; hiçbir evlâdın babasına fayda veremeyeceği, canını bile feda etse kabul edilmeyecek olan kıyamet gününden korkun.

Cenab-ı Hak daha sonra bu günün kesinlikle meydana geleceğini haber vererek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah'ın vaadi haktır." Yani Allah'ın diriliş, sevap ve ceza ile ilgili vaadi elbette meydana geleceği kesin, değişmez bir husus olup bunda hiçbir şüphe yoktur. Onun vaadinde asla geri dönüş yoktur.

Korkutmanın gereği bugün için hazırlanmak ve dünyaya bağlanmayı terketmektir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın. Sakın o mağrur şeytan Allah 'a güvendirerek sizi aldatmasın." Yani sakın sizi dünyanın ziyneti aldatmasın. Ahiret için hazırlanmayı terkede-rek dünya ile huzur bulup ona tamamen meyletmeyin. Şeytan sizi Allah'ın hilim sahibi olması ve size mühlet vermesiyle aldatmasın. Şeytan size bağışlanma vaadinde bulunur. Masiyeti size süslü göstererek sizi isyana sev-keder. Size ahireti unutturur. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Şeytan onlara vaadde bulunuyor, onları kuruntulara düşürüyor. Şeytan sadece onları aldatmak için vaadde bulunmaktadır." (Nisa, 4/120).

Bu ayette dünyanın süsleri ve geçici zevkleriyle aldatıcı olduğuna ve şeytanın

vesveseleriyle insanları ahiretten ve salih amel işleyerek ahiret için azık hazırlamaktan vazgeçirmek için dünyaya aldanmayı güçlendirir.

Bir görüşe göre "garûr" dünyadır. Bir başka görüşe göre, masiyete karşı bağışlanma temennisidir. Allah'ın rahmetine ya da bir şefaatinin şefaatine güvenme, yahut Allah ve Rasulü'nü amel olmaksızın kalben seven bir mümin olduğuna güvenme şeklinde batıl kuruntulardır.

Said b. Cübeyr diyor ki: Allah'la aldanmak kişinin, Allah mağfiret eder, deyip masiyete devam etmesidir.

Kur'an bu temennileri şu ayetle reddetti: "Bu, sizin kuruntularınıza ve Kitap Ehli'nin kuruntularına göre değildir. Kim kötülük yaparsa, cezasını görür. Kendisine Allah'tan başka ne dost, ne de yardımcı bulur." (Nisa, 4/123)

Allah Tealâ daha sonra ilmini kendisine ayırdığı ve O bildirmeksizin hiçbir kimsenin bilemeyeceği gayb konularını zikrederek şöyle buyurmuştur:

1- "Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi, ancak Allah katında-dır." Yani kıyametin vaktine ait bilgi Allah Tealâ'ya mahsustur. Onun vaktini O'ndan başka ne mukarreb melek, ne gönderilen bir peygamber, ne de başka hiçbir kimse bilemez. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onun vaktini ancak, O ortaya çıkarır." (A'raf, 7/187).

2- Yağmuru O indirir." Yani yağmurun indirilme vaktini ve onun belirli yerini bilmek sadece Allah Tealâ'ya mahsustur. Bunu ancak Allah bü-lir. O emrederse; bunu, bununla görevli melekler ve mahlûkatından Allah'ın dilediği kimseler bilirler.

Ancak günümüzdeki hava durumu raporları bazı hesaplama ve belirtilere, nem oranı ve rüzgâr hızını tesbit eden bazı ihtisas organlarının elde ettikleri bilgilere dayanmaktadır. Bu ise gaybın bilinmesi olmayıp sadece zan ve tahminden ibarettir. Bunun zıddı meydana gelebilir. Ayrıca bunu bilmek yağmur yağmasından az önce mümkün olmakta, burada rüzgârların yönleri meselâ kuzeyden veya batıdan gelen düşük basınç dikkate alınmaktadır.

3- "Rahimlerde olanı O bilir." Yani rahimlerde bulunan ceninin özellikleri ve ona arız olan tabiat ve sıfatlar, erkeklik-dişilik, yaradılışın tam ve noksan olması gibi durumları sadece Allah bilir. Zira bilim adamlarının kimyasal analizlerle ceninin erkek ve dişi olacağı bilgisine ulaşmaları, gaybı bilmeleri anlamında değildir. Bu ancak deney, tecrübe ve aletlerle "olan, oluşumu tamamlanan vakıaların" bilgisine ulaşmaktır. Diğer pek çok durum ise bilim adamlarına meçhul kalmakta, ancak doğumdan sonra bilinmektedir.

Kurtubî diyor ki: Uzun deneylerle hamilelik esnasında ceninin erkek ve dişiliği gibi şeyler bilinebilir. [\[12\]](#)

4- "Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez." Yani hiçbir kimse yarın dünya ve ahireti hakkında hayır ya da şer ne elde edeceğini bilemez.

5- "Hiçbir kimse nerede öleceğini de bilemez." Yani hiçbir kimse öleceği yeri, kendi beldesinde mi, ya da Allah'ın beldelerinden bir başka beldede mi öleceğini bilmez. Hiçbir kimsenin buna dair hiçbir bilgisi yoktur.

Rivayete göre ölüm meleği Hz. Süleyman'a uğradı. Meclisteki arkadaşlarından birine bakmaya başladı. Devamlı ona bakıyordu. Adam:

- Bu kim? diye sordu. Hz. Süleyman:

- Ölüm meleği, diye cevap verdi. Adam:

- Sanki o benim canımı almayı istiyor, dedi. Hz. Süleyman'dan kendisini rüzgâra yükleyip Hint diyarına atmasını istedi. Hz. Süleyman da bunu yaptı.

Daha sonra ölüm meleği Hz. Süleyman'a:

- Bu adama devamlı bakmam, hayretim sebebiyle idi. Çünkü ben onun ruhunu Hindistan'da almakla emrolunmuştum. Halbuki o ise, senin yanında idi. (Hindistan'a gittiğimde onu orada buldum.)

"Şüphesiz ki Allah her şeyi gayet iyi bilir, her şeyden haberdardır." Yani Allah'ın ilmi sadece bu beş şeye mahsus değildir. Bilakis O, her şeyi mutlak olarak bilir. O'nun ilmi sadece eşyanın zahirine ait bir bilgi değildir. Bilakis O'nun ilmi her şeyden haberdardır. İşlerin açık olan taraflarını da, gizli olan taraflarını da bilir.

Anlaşıldığı gibi Cenab-ı Hak "alime" ve "ya'lemu" kelimelerinde "ilim" vasfını Allah'a tahsis etmekte, "Hiçbir nefis bilmez." mealindeki ayette "ma tedrî" kelimesiyle dirayeti kula ait kılmaktadır. Zira "dirayet" fiilinde hile ve çarelere başvurma manası da bulunmaktadır. Buna göre ayetin manası: Hile ve çarelerine başvursa bile, hiçbir nefis bilemez, demektir.

Bu ayetin benzeri şu ayettir: "Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır. Onları ancak O bilir. O, karada ve denizde olanları bilir. Düşen hiçbir yaprak yoktur ki Allah onu bilmesin. Yerin karanlıklarında olan her tane kuru ve yaş her şey mutlaka apaçık bir kitapta kayıtlıdır." (En'am, 6/59).

Buhari ve Müslim, Abdullah b. Ömer (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Gaybın anahtarları beş tane olup bunları Allah 'tan başka hiçbir kimse bilemez: Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi, ancak Allah katındadır. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse nerede öleceğini de bilmez. Şüphesiz Allah her şeyi gayet iyi bilir, herşeyden haberdardır. "

Anlaşıldığına göre bu beş husus öldükten sonra dirilişin isbatı için Kur'an'da tekrarlanan şu iki delili içine almaktadır:

Birincisi: Yeryüzünün ölümünden sonra diriltilmesi. Zira Allah Tealâ burada "O yağmuru indirir." buyurmaktadır. Bir başka surede ise şöyle buyuruyor: "Allah'ın rahmetinin eserlerine bak. O ölümünden sonra yeryüzüne nasıl canlılık vermektedir. Bunu yapan elbette ölüleri de diriltebilir." (Rum, 30/50); "O ölümünden sonra yeryüzüne canlılık verir. İşte böylece -kafirlerden- çıkarılırsınız." (Rum, 30/19).

İkincisi: İlk defa yaratma. Zira Cenab-ı Hak burada: "Rahimlerde olanı O bilir." buyuruyor. Bir başka yerde ise "Yaratıkları ilk defa vareden, sonra da onları diriltecek olan O'dur." (Rum, 30/27) buyuruyor. Yine şöyle buyuruyor: "De ki. Yeryüzünde dolaşın. Onun ilk defa yaratıkları nasıl va-rettiğine bakın. Sonra Allah son defa varedecektir." (Ankebut, 29/30). [\[13\]](#)

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/135-136.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/139-141.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/145-146.

[4] Taberanî'nin İbni Abbas (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a) şöyle buyurmuştur: "Sudanlılara önem verin. Zira onlardan üç tanesi cennet halkının efendiler indendir. Bunlar: Lokman el-Hakim, Necaşî ve Müezzîn Bilâl'dir." Taberanî: Sudan'la Habeşliler kastedilmiştir, demiştir. (İbni Kesir, III/447).

[5] Kurtubî, XIV/63; İbnu'l-Arabî, el-Bahru'l-Muhît, VII/186.

[6] Aynı mana şu hadiste yer almaktadır: "Geceden sonra azmetmeyen (yani kesin niyet etmeyen) kimsenin orucu yoktur."

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/152-159.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/165-167.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/169-1170.

[10] el-Bahru'l-Muhît, VII/192

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/175-179.

[12] Kurtubî, XIV/82.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/183-186.

SECDE SURESİ. 2

Surenin İsmi ve Surenin Fazileti: 2

Önceki Sure ile İlişkisi: 2

Surenin Konusu: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nübüvvetin (Peygamberliğin) İsbatı: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Tevhidin Ve İlahı Kudretin Delilleri: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Öldükten Sonra Dirilişin İspat Edilmesi, Kıyamet Günü Kafirlerin Durumu: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi: 11

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13

Müminlerin Mükafatı, Fasıkların Cezası: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 14

Nüzul Sebebi: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

İki Risalet Arasında İrtibatın Kurulması, Hz. Musa'ya Tevrat'ın İnmesi Ve Yahudilerin Buna Karşı Tavırları: 16

Kelime ve ibareler: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17

Allah'ın Birliği, Kudreti Ve Haşrin Mutlak Hakikat Olduğunun Bir Defa Daha Vurgulanması: 17

[Belagat: 17](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Nüzul Sebebi: 18](#)

[Ayetler Arası İlişki: 18](#)

[Açıklaması: 18](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19](#)

Nübüvvetin (Peygamberliğin) İsbatı:

1- Elif, lâm, mim.

2- Kendisinde asla şüphe olmayan bu Kitab'ın indirilişi âlemlerin Rabbindendir.

3- Yoksa onlar: "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar? Hayır, O uyarıcı gönderilmemiş bir toplulu uyarması için sana Rabbin tarafından indirilmiş hak kitaptır. Belki böylece doğru yolu bulup hidayete ererler.

Açıklaması:

"Elif, lam, nüm. Kendisinde asla şüphe olmayan bu kitabın indirilişi âlemlerin Rabbindendir."

Sure Kur'an'm mucize oluşunu ve azametini beyan etmek için, onun Allah tarafından indirildiğini inkâr eden ve Peygamberimiz (s.a.)'in risaletini yalanlayan müşriklere cevap vermek için genellikle Mekkî surelerde olduğu gibi bu harflerle başlamıştır.

Bu Kur'an-ı Azîm'in Allah nezdinden Hz. Muhammed (s.a.)'in kalbine indirilmiş olduğunda asla şüphe yoktur. O ne sihirdir, ne şiirdir, ne de bir kâhinin seçili sözleridir. O insan ve cin, bütün âlemlerin Rabbinin kelâmın-dandır.

Bu ayet müşriklerin "Kur'an öncekilerin efsaneleridir. Muhammed onu başkalarına yazdırmış da, sabah-akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor." (Furkan, 25/5) şeklindeki sözlerine bir cevap niteliğindedir.

"Yoksa onu Muhammed uydurdu mu, diyorlar? Hayır, o, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gönderilmemiş bir topluluğu uyarman için, sana Rabbin tarafından indirilmiş hak kitaptır. Belki böylece doğru yolu bulup hidayete ererler." Yani onlar, "Bunu Muhammed kendiliğinden uydurdu, icat etti." derken, doğrusu yalan ve iftirada bulunmaktadırlar. Allah onlara şöyle cevap vermiştir: Bilakis o değişmez hakikattir. O, Rabbi Allah'tan gelen bir hak kitaptır. Kureyş ve benzeri bir kavmi; küfredip isyan ederlerse, Allah'ın cezası ve azabına karşı korkutup uyarman için bu kitabı sana indirmiştir. Şunu da bil ki onlara senden önce hiçbir uyarıcı gelmemiştir. O halde onlara hidayet yolunu beyan edeceksin. Belki de böylece onlar senin kendilerini uyarman vesilesiyle hak yolu bulurlar.

Bu ayet Hz. Muhammed (s.a.)'in risaletinin isbatı, onun doğruluğunun açık bir burhanı

olup müşriklerin şu sözlerine cevap niteliğindedir: "Bu Kur'an Muhammed'in uydurduğu bir iftiradan başka birşey değildir. Başka bir topluluk da kendisine yardım etmiştir, dediler."

(Furkan, 25/4) [\[1\]](#)

Tevhidin Ve İlahı Kudretin Delilleri:

4- Gökleri, yeri ve aralarında bulunanları altı günde yaratan ve sonra arşı hakimiyeti altına alan Allah'tır. Sizin O'ndan başka hiçbir dostunuz ve şefaathiniz yoktur. Siz hiç düşünmez misiniz?

5- Gökten yeryüzüne inen emirleriyle bütün işleri idare edip yürüten O'dur. Sonra o işlerin neticesi sizin saydığınız yıllarla bin yıl eden bir günde O'na yükselip arz edilir.

6- İşte O, görünmeyenleri de, görünenleri de bilendir. O Azîz'dir (her şeyden üstündür), Rahîm'dir (çok çok merhametlidir).

7- O her şeyi en güzel şekilde yaratandır. İnsanı önce balçıktan var etmiştir.

8- Sonra insan soyunu değersiz bir suyun özünden yaratmıştır.

9- Sonra da ona düzgün bir şekil vermiş, ona kendi ruhundan üfle-miştir. Size kulaklar, gözler ve gönüller vermiştir. Siz pek az şükredersiniz.

Açıklaması:

"Gökleri, yeri ve aralarında bulunanları altı günde yaratan," yani Allah Tealâ her şeyin yaratıcısıdır. O gökleri, yeri ve aralarında bulunanları eşsiz bir şekilde, daha önce hiçbir örneği bulunmaksızın, altı günde, yani altı zaman diliminde yarattı. Bu altı gün bilinen günler değildir. Çünkü bunların yaratılmasından önce ne gece, ne de gündüz vardı.

Hasan-ı Basrî bu altı gün hakkında: Dünya günlerinden altı gün, demiştir. Allah dileseydi, bu varlıkları bir göz kırpmaya müddetinde yaratırdı. Ama O, kullarına işlerinde teenni ile davranmayı öğretmek istedi.

"sonra arşı hakimiyeti altına alan Allah'tır." Yani mülkünü ihata etmiştir. Onun işlerini idare etmekte ve mülkünde hükmetmektedir. Ya da yaratılmış varlıkların en büyüğü olan arş üzerinde hiçbir benzetme ve temsil olmaksızın celâl ve azametini layık bir şekilde istiva etmektedir. Onu hiçbir zaman ve mekân sınırlayamaz. Gözler onu kuşatamaz, kapsayamaz ve idrak edemez. O, gözleri idrak eder. O son derece latiftir, her şeyden haberdardır.

"Sizin O'ndan başka hiçbir dostunuz ve şefaathiniz yoktur." Ey insanlar ve özellikle ey

kâfirler! Sizden onun azabını giderecek ve işlerinizi üstlenecek hiçbir yardımcınız yoktur. O'nun izni olmaksızın, O'nun yanında size şefaahat edebilecek hiçbir şefaahatçi yoktur. Bilakis O, her şeyin mutlak sahibidir. Dolayısıyla kullarının maslahatı bulunan işleri yürütür, bütün işleri hiçbir kimsenin müdahalesi olmaksızın ve hiçbir kimseye muhtaç olmaksızın idare eder. Zira her şeye kadir olan, her şeye hakim olan sadece O'dur.

"Siz hiç düşünmez misiniz?" Siz hiç düşünüp ibret almaz mısınız? Tek olan, hiçbir ortağı olmayan, hiçbir benzeri ve yardımcısı, hiçbir dengi bulunmayan, kendisinden başka ilah olmayan, kendisinden başka hiçbir Rab olmayan Allah'a iman etmez misiniz?

Bundan murad: İnsanları sadece kendisine ibadet edilen, kendi zatına itaat edilen ilah ve Rab olarak Allah'a imana teşvik etmektir. Her işte kendisinden yardım istenen, kötülüğe engel olan, hayır ve fayda temin eden, hiçbir kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmadan kamu menfaatini gerçekleştiren tek varlık O'dur. Bunun için Cenab-ı Hak yaratıcılık vasfından sonra emir ve hakimiyet hakkını beyan etmek üzere şöyle buyurdu: "İyi bilin ki yaratma ve emir verme hakkı yalnız O'nundur." (A'raf, 7/54).

"Gökten yeryüzüne inen emirleriyle bütün işleri idare edip yürüten O'dur. Sonra o işlerin neticesi," ulvî ve süflî âlemdeki bütün işleri O idare eder. Sonra her işin neticesi ve melekler vasıtasıyla tenfiz edilmesi Ona yükseltilir.

Bu ifade Allah'ın azametini ve bütün yaratıkların O'nun muradına ve idaresine tâbi olduğunu temsille anlatmaktadır. Tıpkı emirlerini veren, sonra da elemanlarından bu emirlerin tenfiz edildiğine delâlet eden neticeleri alan mutlak hüküm sahibi bir sultan gibi...

"sizin saydığınız yıllarla bin yıl eden bir günde O'na yükselip arzedilir." Yani dünyada meydana gelen küçük büyük bütün işler, aralarında kesin karar verilmesi ve hakkında hüküm verilmesi için Allah Tealâ'ya arzedilir. Kıyamet gününün miktarı bu hayatta saydığımız dünya günleriyle bin yıl etmektedir.

Bir başka ayette Allah Tealâ bu günün miktarını 50.000 yıl ile tavsif etmektedir. "Miktarı elli bin yıl olan bir günde..." (Maaric, 70/4).

Kurtubî diyor ki: Ayetin manası şudur: Allah Tealâ bu günün, kâfirlere olan zorluğu sebebiyle onlara, bu günü, elli bin yıl gibi kılmıştır. Bunu İbni Abbas söylemiştir. Araplar kötü günleri uzunlukla, sevinçli günleri kısalıkla tavsif ederler.

Bir başka görüşe göre: Kıyamet gününde miktarı bin yıl olan gün de, miktarı elli bin yıl olan gün de bulunmaktadır. [2]

"İşte O, görünmeyenleri de, görünenleri de bilendir. O Azîz'dir, Rahim'dir." Yani bu işleri idare eden, her şeyi bilendir. Gözlerden gaib olan, gönlün derinliklerinde dolaşan, mücerret "insan gözünün idrak edemeyeceği şeyleri de bilir, gözlerin gördüğü görünebilen şeyleri de bilir. O herşeyden üstün olan, her şeyi ezme kudretine sahip ve her şeye galip olan, kulların ve boyunların kendisi için eğildiği, çok çok güçlü olan, kendisini inkâr edenlere ve kendisine başkalarını ortak koşanlara, peygamberini yalanlayanlara karşı intikamında şiddetli olandır.

O itaatkâr, niyazkâr ve tevbekâr olan, salih amel işleyen mümin kullarına çok merhamet edendir. O dünyada, onların işlerini idare eder ve ahirette onlara yardım eder.

Allah Tealâ vahdaniyetin (birliğinin) göklerin ve yerin yaratılması şeklinde dış

dünyadan deliller getirerek isbat edilmesinden sonra buna delâlet eden nefîslerdeki delili zikrederek şöyle buyurdu:

"O her şeyi en güzel şekilde yaratandır. İnsanı önce balçıktan var etmiştir."

Bu her şeyi idare eden, her şeyi gayet iyi bilen, her şeyden haberdar olan, son derece güçlü ve çok merhametli olan Allah eşyayı en güzel şekilde, en sağlam ve en kuvvetli şekilde yaratandır. O, insanlığın babası Adem'i yaratmaya çamurdan başladı. Çamur ise su ve topraktan meydana gelmiştir.

Aynı şekilde insan oluşumunda ve hayatını devam ettirmede toprağa dayanır. Çünkü meni gıdadan meydana gelir. Gıda ise ya hayvandan, ya da bitkilerdendir. Her ikisi de toprak olan yerin çıkardığı şeylerden gıda alır.

"Sonra insan soyunu değersiz bir suyun özünden yaratmıştır." Yani erkeğin nutfesi ile; içinde erkeğin nutfesiyle dölleşen yumurtacıkların bulunduğu kadının rahim suyunun birleşmesinden insan zürriyetinin çoğalmasını temin etmiştir. Böylece doğum, tenasül ve insan cinsinin devamı genellikle horlanan zayıf bir suyun özümüyle -meni ile- mümkün olmaktadır.

"Sonra da ona düzgün şekil vermiş, ona kendi ruhundan üflemiştir. Size kulaklar, gözler ve gönüller vermiştir." Yani onu topraktan yarattıktan sonra, onu gayet düzgün olarak yaratmış, azalarını düzgün kılmış ve tam olarak yaratmış ve ona Allah'ın emrinden olan ve hakikatini hiçbir insanın bilmediği ruhu üflemiş ve dolayısıyla insan hareket etmeye ve gelişmeye başlamıştır.

O size bilgi anahtarları ve emniyet sübabları olan duyu organlarınızı ihsan etti. Size sesleri işiteceğiniz kulaklar, görülebilecek şeyleri gören gözler, düşünebilmeniz, hayırla şerri, hakla batılı birbirinden ayırdedebilmeniz için akıl verdi.

Böylece yaratılıştaki ve insanın merhalelerinde tedricîlik görülmektedir. İnsan önce balçık şeklindeki maddeden meydana gelmektedir. Sonra bu madde ceninin meydana gelmesine sebep olacak canlı ifrazı olan madde haline gelmektedir. Daha sonra bu madde Hak Tealâ'dan olan ruhla hareket etmekte ve en güzel şekilde yaratılmış düzgün yeni bir yaratık olmaktadır. Yaratıcıların en güzeli Allah ne yücedir!

"Siz pek az şükredersiniz." Yani ey insanlar siz bu nimetleri kadirbilirlik, vefa, şükür ve minnettarlıkla karşılamıyorsunuz. Siz, Allah Tealâ'nın size nızık olarak verdiği bu nimetlere karşı verilen bu duyu organlarını Allah'a taatte ve O'nun rızasına tâbi olmaktan kullanmamakla Rabbinize pek az şükrediyorsunuz. [\[3\]](#)

Öldükten Sonra Dirilişin İspat Edilmesi, Kıyamet Günü Kafirlerin Durumu:

10- Müşrikler: "Biz toprakta kaybolduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar Rab-lerine kavuşmayı da inkâr ederler.

11- De ki: "Canınızı almakla görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra da

Rabbimize döndürüleceksiniz."

12- Günahkârların Rableri huzurunda başlarını eğerek: "Ey Rabbi-miz! Gördük, işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim. Biz artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen!

13- Eğer biz dileseydik mutlaka herkese hidayet verirdik. Fakat cehennemi tamamen cinler ve insanlarla dolduracağım, sözü benden hak söz olarak çıkmıştır.

14- O halde bu gününüze kavuşmayı unutmamanızın karşılığını tadın bakalım. Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızın karşılığı olarak ebedî azabı tadın.

Açıklaması:

"Müşrikler: "Biz toprakta kaybolduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?" derler." Müşrikler: Biz yeryüzünde toprak haline gelmiş cisimler olunca, bu halden sonra yeni bir yaratık haline tekrar dönmemiz mümkün müdür? diyorlardı. Bu uzak gördükleri şey sadece onların takdiri ve kıyasları olup onlar Allah'ın kudretini kendi kudretleriyle mukayese etmişler ve onların kendi âciz kudretlerine göre öldükten sonra diriltmenin uzak olduğunu görmüşlerdir. Halbuki bu durum, kendilerini ilk defa yoktan varedip yaratan bir şeyi murad ettiği zaman "Ol deyince dediği oluveren" yaratıcı ilâhın kudretine göre hiç de uzak değildir.

Bunun için Allah Tealâ onların kıyaslarını ve görüşlerini reddederek şöyle buyurmaktadır:

"Doğrusu onlar Rablerine kavuşmayı inkâr ederler." Yani bu müşrikler sadece Allah'ın dilediği şeylere kadir olduğunu inkâr etmekle kalmadılar, daha da ileri giderek öldükten sonra dirilişi inkâr ettiler. Onlar kıyamet günü hesap görme ve ceza için Rablerinin huzuruna çıkmayı inkâr ederler.

Allah onlara şu ayetle cevap verdi.

"De ki: Canınızı almakla görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra da Rabbimize döndürüleceksiniz." Ey Muhammedi Müşriklere de ki: Ruhları almakla görevli ölüm meleği, vadinin bitmesiyle tahdit edilen va-kitte ruhlarınızı alacak. Sonra da dünyanın sonunda, ölümden önceki gibi canlı olarak döneceksiniz. Bu, kabirlerden kalktıktan sonra hesap verme ve amellerin karşılığını görme için ahiret günüdür. O gün iyi amel işleyen, iyi amelinin; kötü amel işleyen, kötülüğünün karşılığını bulacaktır.

Bu ayet tehdit ve korkutma ile birlikte dirilişi isbat etmekte ve insanları ilk defa yaratmaya kadir olanın onları ikinci defa diriltmeye de kadir olacağını beyan etmektedir.

Allah Tealâ kıyamet günü diriliş ve hesabı görme anında müşriklerin durumunu şöyle haber verdi:

"Günahkârların Rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Ey Rabbi-miz! Gördük, işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de salih ameller işleyelim. Biz artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen!" Yani ey Rasulüm! O müşrikleri Rablerinin huzurunda utançtan, rezil

ve rüsvay olmaktan dolayı başlarını eğdikleri halde görsen, gerçekten acaip ve feci bir durum görmüş olurdun. Onların şöyle dediklerini görürdün:

Ey Rabbimiz! Biz şu anda senin sözünü duyuyor ve emrine itaat ediyoruz. Biz haşrı gördük ve kendilerini yalanladığımız hususlarda peygamberleri tasdik ettiğini duyduk. Bizi tekrar dünya yurduna gönder de, seni razı kılacak salih itikat, söz ve ameli işleyelim.

Onlar cehenneme girme anında kendilerini ayıplıyorlardı. Bu durumu Allah Tealâ bir başka ayette şöyle haber vermektedir: "Onlar şöyle derler: Biz dinleseydik ya da aklımızı kullansaydık, şu çılgın cehennem halkı içinde olmazdık." (Mülk, 67/10)

Zeccac "Günahkârları bir görsen..." ayeti hakkında şöyle diyor: Peygamberimiz (s.a.)'e hitap, ümmetine yapılmış hitaptır.

Biz şimdi senin bir olduğuna, başkasının değil senin ibadete layık olduğuna kesin olarak inandık. Senin öldükten sonra diriltme vaaadinin gerçek olduğunu ve senin huzuruna çıkacağımızın gerçek olduğunu, senin öldürme ve diriltmeye kadir olduğunu yakînen anladık.

Fakat Allah gayet iyi biliyor ki eğer onları tekrar dünyaya iade etse, dünyada eskiden olduğu gibi yine kâfir olacak, Allah'ın ayetlerini yalanlayacak, peygamberlerine karşı geleceklerdir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Onlar ateşin karşısında durdurulup da: "Ah biz ne olurdu, dünyaya geri döndü-rülseydik, Rabbimizin ayetlerini yalan saymasaydık, iman edenlerden olsaydık. " dedikleri zaman onları bir görseydin!" (En'am, 6/27-28).

Allah Tealâ burada şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz dileyseydik mutlaka herkese hidayet verirdik." Yani biz herkesi muvaffak kılmak, iman ve salih amele irşad etme ilhamında bulunmak isteseydik, bunu yapardık.

Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Rabbin dileyseydi, yeryüzünde bulunan herkes iman ederdi." (Yunus, 10/99).

Fakat hikmetimiz, iman ve salih amel meselesinde hiçbir zorlama ve mecburiyet olmaksızın istidat ve tercihlere bırakılmasını gerektirmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Fakat cehennemi tamamen cinler ve insanlarla dolduracağım, sözü benden hak söz olarak çıkmıştır." Yani benim değişmez kazam ve ezeli takdirime göre istidatları ve kötü tercihleri, fahiş inanç ve amellerine göre cehennem ehli olan insan ve cin sınıflarıyla cehennem mutlaka doldurulacak. Bunlar kendi nefislerine zulmeden kimselerdir. Allah bunların yaratılmasından önce ezelde bunların varacakları yerin cehennem olacağını gayet iyi bilmekte, dolayısıyla vaîd hak olmakta ve ceza gerçek olmaktadır.

Bunun için bunlar azarlamaya müstehak olmakta ve Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"O halde bu gününüze kavuşmayı unutmamanızın karşılığını (azabı) tadın bakalım. Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızın karşılığı olarak ebedî azabı tadın." Yani cehennem ehline azarlama ve tehdit yolunda şöyle denilir: Kıyamet gününü yalanlamanız ve kıyametin kopacağını imkânsız görmenez, bunu unuttur gibi davranmanız ve bunu unutan kimsenin tavrı gibi tavır takınmanız sebebiyle bu azabı tadın. Bunun için biz size unutan kimsenin muamelesiyle muamele edeceğiz. Çünkü Allah hiçbir şeyi unutmaz. Ondaki hiçbir şey uzak

kalmaz.

Bu mukabele veya müşakele üslûbu olarak isimlendirilen üslûp olup şu ayet gibidir: "Sizin bugününüzle karşılaşmayı unutmanız gibi biz de sizi unuttuk..." (Casiye, 45/34) ve yine şöyle bir ayet vardır: "Kötü amelin cezası onun benzeri bir kötülüktür." (Şura, 42/40).

Yine onlara tekid yoluyla şöyle denilir: Küfrünüz, yalanlamanız ve kötü amelleriniz sebebiyle içinde ebedî kalacağınız daimî cehennem azabını tadın.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Orada ne bir serinlik, ne de içilecek bir şey tatmayacaklar. Amellerine uygun bir ceza olarak, sade bir kaynar su, bir de irin içecekler. Çünkü onlar hiçbir hesap görme ummuyorlardı. Onlar bizim ayetlerimizi alabildiklerine yalan sayıyorlardı. Biz ise her şeyi yazıp tesbit etmişizdir. (Onlara şöyle denilir:) Tadın bakalım. Artık size azabı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız." (Nebe, 78/24-30).^[4]

Müminlerin Dünyadaki Sıfatları, Ahirette Rablerinin Huzurundaki Mükâfatları:

15- Bizim ayetlerimize ancak kendilerine ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman secdeye kapananlar, büyük- lük taslamadan Rablerini hamd ile tesbîh edenler gerçekten iman ederler.

16- Rablerine korku ve ümitle dua ederek (çok ibadet etmekten) yanla- " (vücutları) yataklardan uzak kax. Onlar kendilerine verdiğimiz rızılardan da harcarlar.

17- Hiçbir kimse onlar için yaptıklarının karşılığı olarak gözlerin nuru olacak nimetlerin neler olduğunu bilemez.

Kâfirlerin kıyamet günü hesap makamındaki zillet, rezil olma ve utanç durumlarını ve onların uğrayacakları şiddetli ebedî azabı beyan ettikten sonra, Cenab-ı Hak dünyadaki iman ehlinin Rablerine itaatte bulunma, O'nu ta'zim etme, O'na hamdetme ve nafilerle O'na yaklaşma hallerini ve amellerinin mükafatı olarak Allah'ın kendileri için hazırladığı nimetleri ve sevinci beyan etti.^[5]

Açıklaması:

"Bizim ayetlerimize ancak kendilerine ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman secdeye

kapananlar, büyüklük taslamadan Rablerini hamd ile teşbih edenler gerçekten iman ederler."

Kur'an ayetlerini, kevnî ayetleri ve gönderilen peygamberleri gerçekten tasdik edecek olanlar sadece kendilerine ayetlerle öğüt verildiği ve kendilerine Kur'an ayetleri okunduğunda, bu ayetleri dinledikleri zaman âzâ-ları ve alınlarıyla huşu içinde boyun eğerek ve kulluğu ikrar ederek Allah için secdeye kapananlar; secdelerinde Allah'ın eş, evlâd ve ortak edinmesi v.b. şirk lekeleri gibi O'na layık olmayan şeylerden O'nu tenzih edenler, Rablerinin lütuf ve nimetlerine hamd edenler, yani "Sübhanallahi ve bi-hamdihi, Sübhane Rabbiyel-a'la" diyerek teşbih ile hamdi birleştiren kimselerdir.

Bu kimseler, kalpleri imanla mamur oldukları için Rablerine itaat etme, ayetlere uyma ve boyun eğmeye karşı büyüklük taslamazlar. Nitekim bilgisiz, facir kâfirler büyüklük taslayarak yüzçevirirler. Onlar için acıklı bir azap vardır. Bir ayet-i kerimede Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bana ibadet etmekten büyüklük taslayanlar hakir olarak cehenneme gireceklerdir." (Gafir, 40/60).

Bunlar müminlerin vasıflarıdır: Kulluk, hamdle birlikte Allah'ı ve ayetlerini tasdik etmek, itaatte bulunmak, boyun eğmek.

Cenab-ı Hak daha sonra onların diğer vasıflarını zikretti. Bu vasıflar teheccüd ya da gece namazı kılmak, Allah'a halisane dua etmek ve hayır cihetlerine infakta bulunmak: "Rablerine korku ve ümitle dua ederek, onların yanları (vücutları) yataklardan uzak kalır. Onlar kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcarlar."

Bol sevap ve rahmet ümid ederek, cezadan korkarak, kabul edileceği inancını taşıyarak halisane dua ile Rablerine dua ederek, vicdanları ibadetle rahat bulduğu, gözleri aydın olduğu halde Rablerine yakarmak suretiyle gönülleri huzur duyarak gece namazına kalkmak üzere yanları (vücutları) uyku ve rahattan uzak kalır. Onlar bazı mallarını hayır, iyilik ve Allah rızası yolunda harcarlar. Böylece şahsî ibadet ve içtimaî taatleri birleştirmiş olurlar.

İmam Ahmed ve Ebu Davud, İbni Mes'uddan Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet etmektedirler: "Rabbimiz şu iki adama hayret etmiştir: Biri; benim nezdindeki rahmeti arzu ederek ve nezdindeki azaptan korkarak sevdikleri ve ailesi arasında iken yatağını, yorganını bırakarak namaza koşan adam... Diğeri ise, Allah Tealâ yolunda çarpışan, ordusu yenilgiye uğrayan, savaştan kaçmanın sorumluluğunu ve savaşa dönmenin sevabını bilen, benim nezdindeki rahmeti arzu ederek ve benim nezdindeki azaptan korkarak savaş meydanına dönüp kanı akıtılan adam... Bunun üzerine Allah meleklerine şöyle der: Şu kuluma bakın. Benim nezdindeki rahmeti arzu ederek ve benim nezdindeki azaptan korkarak savaş yerine döndü ve nihayet kanı döküldü."

Sa'lebî, Esmâ bt. Yezid'den merfû olarak Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu zikretmektedir: "Allah önceki ve sonrakileri birarada topladığı zaman bir münadî gelir. Bütün mahlûkatın işiteceği bir sesle nida eder: Bugün burada toplananlar kimlerin ikrama daha layık olduklarını gayet iyi bileceklerdir. Sonra tekrar döner ve nida eder: Vücutları yataklardan uzak kalanlar kalksınlar, der. Onlar da kalkarlar. Onlar azdırlar. Sonra döner ve nida eder: İyilik ve sıkıntı içinde her hal üzerine Allah'a ham-dedenler kalksınlar, der. Onlar da kalkarlar. Onlar da azdırlar. Hepsi topluca cennete gönderilirler. Sonra diğer insanların hesabı görülür."

Cenab-ı Hak daha sonra, daha önce geçen özelliklerle tavsif edilen müminlerin mükâfatını zikreder:

"Hiçbir kimse onlar için, yaptıklarının karşılığı olarak saklanan, gözlerin nuru olacak nimetlerin neler olduğunu bilemez."

Meleklerden ve peygamberlerden hiçbir kimse, müminlerin gizleyip insanlara gösteriş olarak sunmadıkları salih amellerine karşılık tam mükâfat olarak Allah'ın kendileri için sevaplarını, gizlediği cennetlerdeki daimî nimetlerin ve hiçbir kimsenin benzerlerine muttali olmadığı lezzetlerin büyüklüğünü mutlak olarak hiçbir kimse bilemez.

Buhari, Müslim ve Tirmizî, Ebu Hüreyre (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşer kalbine doğmayan nimetler hazırladım." Ebu Hüreyre diyor ki: Dilerseniz şu ayeti okuyun: "Hiçbir kimse onlar için, yaptıklarının karşılığı olarak saklanan, gözlerin nuru olacak nimetlerin neler olduğunu bilemez."^[6]

Müminlerin Mükafatı, Fasıkların Cezası:

18- Hiç mümin olan kimse, fasık gibi olur mu? Elbette eşit olamazlar.

19- İman edip de salih ameller işleyenler için yaptıklarına karşılık, konak olarak Me'vâ cennetleri vardır.

20- Fasık olanların barınakları ise ateştir. Onlar ne zaman oradan çıkmak isterlerse, oraya döndürülürler. Onlara: "Dünyada yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın." denilir.

21- Biz bundan dönsünler diye ahi-retteki o büyük azaptan önce mutlaka onlara dünyadaki yakın azabı tattıracağız.

22- Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp da onlardan yüzçeviren kimseden daha zalim kim olabilir? Biz günahkârlardan mutlaka intikam alacağız.

Açıklaması:

"Hiç mümin olan kimse, fasık gibi olur mu? Elbette eşit olamazlar." Yani Allah ve Rasulü'ne iman eden, O'nun emir ve nehyine itaat eden kimse ile Rabbine itaatın dışına çıkan, Allah'ın kendilerine gönderdiği elçileri yalanlayan kâfir eşit olur mu? Bunun cevabı: Kıyamet günü Allah katında müminlerle fasıklar eşit olamazlar.

Bu ayetin benzeri şu ayetler vardır: 'Yoksa kötülükleri işleyenler kendilerini iman edip de iyi amel işleyenler gibi mi yapacağız? Hayatları ve ölümleri bir mi olacak sandılar?'

Hükmettikleri şey ne kötüdür!" (Casiye, 40/21); "Yoksa biz iman edip de güzel amel edenleri yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allah'tan korkanları doğru yoldan sapanlar gibi mi sayacağız?" (Sad, 38/28); "Cehennemliklerle cennetlikler eşit olamazlar. Cennetlikler gerçekten muratlarına erenlerdir." (Haşr, 59/20).

Allah Tealâ daha sonra bu iki grubun ahirette görecekleri karşılığı zikrederek şöyle buyurdu:

1- "İman edip de salih ameller işleyenler için yaptıklarına karşılık, konak olarak Me'vâ cennetleri vardır." Yani kalpleri Allah'ın ayetlerini ve O'nun peygamberlerini tasdik eden ve salih ameller işleyenler için dünyada işledikleri güzel ameller ve iyi davranışlarına bir karşılık ve ikram olmak üzere içinde meskenler, evler ve yüksek köşkler bulunan "Me'vâ cennetleri" vardır.

Ayette müminler hakkında temlik lamıyla "felehüm" denilmesi, fazlasıyla değer vermek içindir.

2- "Fasık olanların barınakları ise ateştir." Yani Allah'ı inkâr eden, itaatin dışına çıkan ve kötü ameller işleyenlerin karar alacakları ve varacakları barınakları cehennem ateşidir.

Daha sonra Cenab-ı Hak onların kötü durumlarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onlar ne zaman oradan çıkmak isterlerse, her defasında oraya döndürülürler. " Yani her ne zaman azabın ve işkencelerin şiddetinden dolayı cehennemden çıkmaya azmetseler, tekrar oraya iade edilir, oraya yuvarlanırlar. Yani onlar orada ebedî kalacaklardır.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Onlar bir üzüntü sebebiyle her ne zaman oradan çıkmak isteseler, yine oraya iade edilirler." (Hac, 22/12).

Fudayl b. İyad diyor ki: "Allah'a yemin olsun ki eller kelepçelidir. Ayakları bağıdır. Alev onları kaldırmaktadır. Melekler ise onların başına vurmaktadır."

Azarlama, ihtar ve tehdit olmak üzere "Onlara şöyle denilir: Dünyada yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın." Yani dünyada yalanladığınız cehennem azabını tadın ve çekin bakalım. Zira Allah onu kendisine şirk koşanlar için hazırlamıştır.

Bundan önce bir başka azab da vardır:

"Biz bundan dönsünler, diye ahiretteki o büyük azaptan önce mutlaka onlara dünyadaki yakın azabı tattıracağız." Yani biz onların sapıklıklarından hidayete ve hakka dönmeleri, küfrü terketmeleri, Rablerine iman etmeleri ve peygamberleri tasdik etmeleri için daha şiddetli ve daha büyük olan kıyamet azabı meydana gelmeden önce mutlaka kâfirlere ve isyankârlara yakın ve basit azap olan dünya azabından; yani açlık, öldürülme ve esirlik gibi musibet ve âfetlerden tattıracağız.

"Leallehüm yerciûn" ayetindeki "umulur ki" manası Allah Tealâ için imkânsızdır. Bununla bu olayın sebebi olarak Allah'a dönüş murad edilmektedir. Bunun misali: Falan, kâr elde etmek için ticarete atıldı, denilme-sidir. Ya da bunun manası şudur: Biz onlara ümit edenlere tattırdığımızı tattıracağız. Ya da öyle bir şey tattıracağız ki bazıları: Belki onlar bu sebeple Allah'a dönecekler, diyeceklerdir.

Cenab-ı Hak daha sonra ceza için umumî bir sebep olarak insanlara zulmetmeyi zikrederek şöyle buyurdu:

"Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp da onlardan yüzçeviren kimseden daha zalim kim olabilir? Biz günahkârlardan mutlaka intikam alacağız. " Yani Allah'ın kendisine Kur'an

ayetlerini ve Peygamberlerinin mucizelerini hatırlattığı ve bunları kendisine açıkladığı halde bunları inkâr edip terkedene, bunlardan yüzçeviren ve sanki bunları hiç bilmiyormuş gibi, tamamını unutmuş gibi davranan kimseden daha zalim hiçbir kimse yoktur. Çünkü biz Allah'ı inkâr eden masiyet ve münkerleri işleyen kâfirlerden en şiddetli intikamla intikam alacağız.

İbni Cerir ve İbni Ebî Hatim, Muaz b. Cebel'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet etmişlerdir: Üç şey vardır ki, kim bunları yaparsa cürüm işlemiş olur. Kim haksız yere bir sancak açarsa, ya da ana-babasına isyan ederse, ya da bir zalimle birlikte yürür, o zalime yardım ederse cürüm işlemiş olur. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Biz mücrimlerden mutlaka intikam alacağız."^[7]

İki Risalet Arasında İrtibatın Kurulması, Hz. Musa'ya Tevrat'ın İnmesi Ve Yahudilerin Buna Karşı Tavırları:

23- Andolsun ki biz Musa'ya o kitabı vermiştik. Sen O'na kavuşmaktan sakın şüpheye düşme. Biz onu İsrailoğulları'na bir hidayet rehberi kılmıştık.

24- Biz içlerinde de sabrettikleri müddetçe emrimizle doğru yola sevkedecek rehberler tayin etmiştik. Bunlar ayetlerimize yakînen iman etmişlerdi.

25- Şüphesiz ki ihtilafa düştükleri hususlarda, kıyamet günü, aralarında sadece Rabbin hükmedecektir.

Açıklaması:

"Andolsun ki biz Musa'ya o kitabı vermiştik. (Ey Muhammed!) Sen ona kavuşmaktan sakın şüpheye düşme. Biz onu İsrailoğulları'na bir hidayet rehberi kılmıştık."

Allah Tealâ kulu ve Rasulü Muhammed (s.a.)'e Musa aleyhisselâma Tevrat'ı verdiğini haber vermektedir. Ya Muhammed! Kitapla karşılaşmaktan şüphe içinde olma. Biz Musa'ya Tevrat'ı verdiğimiz gibi sana da Kur'an'ı verdik. Cenab-ı Hakk'm: "De ki: Ben peygamberlerden ilk ortaya çıkan biri değilim." (Ahkaf, 46/9) buyurduğu gibi, sen de peygamberlerin ilki değilsin.

İki risâlet arasındaki irtibat açıktır. Vazife aynıdır. Sen ümmetin için mürşid olduğun gibi Tevrat da İsrailoğulları için hidayet rehberi ve irşad edici kılınmıştır. Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Biz Musa'ya kitabı verdik. Ve o kitabı, Benden başka hiçbir vekil tutmayın, diye İsrailoğulları için bir hidayet rehberi kıldık." (İsra, 17/2).

Ayetten maksat Yahudileri Hz. Muhammed (s.a.)'in risaletine iman etmeye sevk etmek, müşrikleri ve başkalarını bu risaleti tasdiğe teşvik etmektir. Zira iki risâlet arasında benzerlik mevcut olup vazife aynıdır. Ayrıca kavminin Peygamberimiz'in risaletinden yüzçevirmeleri sebebiyle Peygamberimiz (s.a.)'in şiddetli üzüntüsüne karşılık teselli edilmesi sözkonu-sudur. Zira Hz. Musa (a.s.) kavminden işkenceler ve çeşitli eziyetler görmüştü. Kavmi ona: "Bize açıkça Allah'ı göster." (Nisa, 4/153) demişlerdi. Yine: "Sen ve Rabbin gidin ve savaşın." (Maide, 5/24) demişlerdi. Buzağıyı ilâh edinmişlerdi.

"Biz içlerinde de sabrettikleri müddetçe emrimizle doğru yola sevkedecek rehberler tayin etmiştik. Bunlar ayetlerimize yakînen iman etmişlerdi."

Yani biz İsrailoğulları'ndan bizim iznimizle, muvaffak kılmamızla ve kendilerine yardım etmemizle, hayır ve imana davet eden rehberler tayin etmiştik. Çünkü onlar dinlerine itaat, peygamberlerini tasdik etme ve onlara tâbi olma üzerinde ve dünyada maruz kaldıkları Firavun'un kendilerine eziyet etmesi ve onları köleleştirmesi gibi belâlara karşı sabrediyorlardı. Bu rehberler Allah'ın birliğine ve kudretine delâlet eden ayetlerimizi ya-kînî olarak tasdik ediyorlardı.

Bu ifade Kur'an'ın da Tevrat gibi insanlar için hidayet rehberi olduğuna ve ona tâbi olanların ihlaslı mürşidler olduğuna dair bir ikinci işarettir. Bu ayet sabrı ve Allah'ın vaadinin hak olduğuna imanı emretmektedir.

"Şüphesiz ki ihtilafa düştükleri hususlarda, kıyamet günü, aralarında sadece Rabbin hükmedecektir." Yani Rabbin kıyamet günü kulları arasında, ihtilaf ettikleri itikad, din, hesap görme, sevap, ceza ve ameller gibi konularda hüküm verecek, itaatkâr olanı cennetle mükâfatlandırarak, isyankâr olanı cehennemle cezalandıracaktır.

Bu ayet sıhhatli bir iman ve salih amel işlemeye ikinci bir teşvik, Tevrat'ın kaybolmasından ve İncil'in asıl nüshasının yokolmasından sonra Kur'an'la temsil edilen Allah'ın hidayetinden yüzçeviren kimseler için dolaylı bir tehdittir. [\[8\]](#)

Allah'ın Birliği, Kudreti Ve Haşrin Mutlak Hakikat Olduğunun Bir Defa Daha Vurgulanması:

26- Şimdi yurtlarında dolaştıkları kendilerinden öneki nice nesilleri helak etmiş olmamız onları hidayete getirmiyor mu? Şüphesiz bunda bir çok ibretler vardır. Onlar hiç işitmezler mi?

27-Suyu kuru toprağa sevk edip onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri bitkileri çıkardığımızı görmezler mi? Onlar hâlâ görmevecekler mi?

28- Onlar: "Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz, o fetih ne zaman?"

29- De ki: "Fetih gününde kâfirlere iman etmeleri hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlara mühlet de verilmeyecektir."

30- Sen onlardan yüzçevir ve bekle. Onlar da bekliyorlar.

Açıklaması:

"Şimdi yurtlarında dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helak etmiş olmamız onları hidayete getirmiyor mu?"

Peygamberleri yalanlayan o kimseler, peygamberleri yalanlamaları ve onlara muhalefet etmeleri sebebiyle geçmiş ümmetlerden helak ettiğimiz kimselerin çokluğunu açıkça görmüyorlar mı? Peygamberleri yalanlayan bu kimseler yolculukları esnasında bu eski ümmetlerin yurtlarına ve meskenlerine uğramakta, Âd, Semud ve Lut kavmi gibi kavimlerin helak olduklarına dair eserleri müşahede etmektedirler. Artık bunlardan hiçbir kalıntı ve iz kalmamıştır.

Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Şimdi onlardan hiçbirini hissediyor, ya da onların hafif bir sesini işitiyor musun?" (Meryem, 19/98); "Sanki orada hiç oturmamış gibiydiler." (Hud, 11/68); "İşte zulmetmeleri sebebiyle çökmüş olan evleri!" (Nemi, 27/52); "Nice beldeler vardı ki zulümde devam ederken biz onları helak ettik. Şimdi duvarlar tavanlarının üstünde çökmüştür. Nice kullanılmaz halde kuyular ve yüksek saraylar bomboş kalmıştır." (Hac, 22/45).

"Şüphesiz ki bunda birçok ibretler vardır. Onlar hiç işitmezler mi?" Yani peygamberleri yalanlamaları sebebiyle bu kavimlerin helak olmasında ve peygamberlere iman eden kimselerin kurtulmasında kudretimize delâlet eden deliller, ibret ve öğüt olacakları dersler vardır. Peki onlar bizim öğütlerimizi duyup ibret almaz ve tefekkür etmezler, bizim hatırlatmalarımızı hiç düşünmezler mi?

Kısaca: Helak edilenlerin yurtları onların durumuna delâlet etmektedir.

Cenab-ı Hak helak etmeye muktedir olduğunu beyan ettikten sonra diriltmeye muktedir olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Suyu kuru toprağa sevkedip onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri bitkileri çıkardığımızı görmezler mi? Hâlâ görmeyecekler mi?" Öldükten sonra dirilişi yalanlayan bu kimseler bizim diriltmeye kadir olduğumuzu, gökyüzünden suyu -ya da selleri- hiçbir bitki bulunmayan kuru toprağa sevkettiğimizi, bu su ile onların hayvanlarının yediği saman, arpa ve ot gibi bitkilerle kendilerinin gıdalandığı ve bedenlerinin güçlendiği yeşil bitkileri çıkarırız. Onlar bunu gözleriyle görmüyorlar, ölümünden sonra toprağa can verdiğimiz gibi insanları da öldükten sonra diriltmeye kadir olduğumuzu bilmiyorlar mı?

Allah Tealâ daha sonra müşriklerin diriliş ve haşir günü hakkındaki sorularını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onlar: "Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz o fetih ne zaman1?" diyorlar." Yani bu kâfirler Allah'ın gücünü ve kendilerine azapta bulunmasını imkânsız görerek, yalanlayarak ve inatçılık ederek bunun meydana geleceği vakti soruyorlar ve diyorlar ki: Ya

Muhammedi Bize ne zaman galip geleceksin? Allah senin lehine bizden ne zaman intikam alacak? Biz seni ve ashabını gizlenmiş, korkak ve zelil olarak görüyoruz. Siz küfür ve putperestliğe karşı tehdit ve vaâdinizde sadık kimseler iseniz...

Bunun üzerine Cenab-ı Hak onları azarlayarak şu cevabı verdi:

"De ki: Fetih gününde kâfirlere iman etmeleri hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlara mühlet de verilmeyecektir." Yani ey Peygamber! Senin risale-tini yalanlayan o kimselere söyle de: Kesin olarak hakkı ayıran ve derhal nafiz olan hüküm ve karar günü, kâfirin imanının ve tevbe etmesinin hiçbir yararının olmayacağı kıyamet günüdür. O gün onlara tevbe etmeleri, iman etmeleri ve amellerini ıslah etmeleri için tekrar dünyaya dönme şeklinde kendilerine mühlet verilmeyecektir. Zira makbul iman dünya hayatındaki imandır. O halde hiç acele davranmayın. Bu vaad mutlaka gerçekleşecektir.

"Sen onlardan yüzçevir ve bekle. Onlar da bekliyorlar." Ey Rasulüm! Bu müşriklerden yüzçevir ve onların yalanlamalarına aldırma. Sana Rabbinden indirilen şeyi tebliğ etmeye devam et. Allah'ın sana vaad ettiği zaferi bekle. Çünkü Allah sana vaad ettiği şeyi gerçekleştirecek, sana muhalefet eden kimselere karşı seni muzaffer kılacaktır. Zira O, vaadinden dönmez.

Sen Allah'ın yardımını bekliyorsun. Onlar ise sana galip gelmeyi, ölümü ve öldürülmeyi bekliyorlar.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Yoksa onlar: "O bir şairdir, biz onun zamanın felâketleriyle çarpılmasını bekliyoruz. " mu diyorlar?" (Tur, 52/30).

Sen de onlara karşı ve Rabbinin risaletini yerine getirme hususunda sabırlı olmanın neticesini göreceksin. Onlar senin hakkında Allah'ın kendilerine ceza vermesi, dünya ve ahirette kendilerine azap etmesi şeklinde bekledikleri şeyin ne kadar kötü olduğunu göreceklerdir. Onlar Allah'ın seni, kendilerine karşı koruyacağını ve yardımıyla sana destek vereceğini bilmiyorlar. [\[9\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/193.

[\[2\]](#) **Kurtubî, XIV/88**

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/197-200.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/205-207.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/212-213.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/213-215.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/219-220.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/223-224.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/228-229.

AHZAB SURESİ. 4

Surenin İsmi: 4

Önceki Sure ile İlişkisi: 4

Surenin Konusu: 4

Surenin Muhtevası: 4

Allah'tan Korkmanın, Vahye Tabi Olmanın Ve Allah'a Tevekkül Etmenin Emredilmesi: 4

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Birden Fazla Kalp Taşıma, Zihar Ve Evlât Edinme: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 7

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 8

Siyer-i Nebî'de Zeyd b. Harise Kıssası: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Hz. Peygamber (S.A.)'in Makamı, Vazifesi Ve Mirasın Akrabalık Sebebiyle Meşru Kılınması: 12

[Belagat: 12](#)

[Kelime ve İbareler: 12](#)

[Ayetler Arası İlişki: 12](#)

[Açıklaması: 13](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15](#)

[Ahzab -Veya Hendek- Gazvesi, Kureyzaoğulları Gazvesi: 17](#)

[Belagat: 18](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Nüzul Sebebi: 20](#)

[Ayetler Arası İlişki: 20](#)

[Siyerden Ahzab \(Hendek\) Gazvesine Dair Notlar: 21](#)

[Açıklaması: 22](#)

[1- Gazvenin Özelliklerinin Bildirilmesi: 22](#)

[2- Yahudilerin ve Münafıkların Müslümanlara Karşı Tutumları: 23](#)

[3- Müminlerin Tutumu: 25](#)

[4- Savaşın Sonu: 27](#)

[5- Kureyzaoğulları Kuşatması: 27](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 28](#)

[Hz. Peygamber \(S.A.\)'in Hanımlarının Dünya Ve Ahiret Arasında Muhayyer Kılınmaları, Onların Sevaplarının Ve Cezalarının Miktarı: 31](#)

[Belagat: 31](#)

[Kelime ve İbareler: 32](#)

[Nüzul Sebebi: 32](#)

[Ayetler Arası İlişki: 32](#)

[Açıklaması: 33](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 34](#)

[Hz. Peygamberin Ehl-i Beytinin Özellikleri: 36](#)

[Belagat: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Ayetler Arası İlişki: 37](#)

[Açıklaması: 37](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 39](#)

[Ahiret Sevabı Hususunda Erkeklerle Kadınlar Arasındaki Eşitlik: 40](#)

[Kelime ve İbareler: 40](#)

[Nüzul Sebebi: 41](#)

[Ayetler Arası İlişki: 41](#)

[Açıklaması: 41](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 43](#)

[Zeyd b. Harise Ve Zeyneb bt. Cahş Kıssası: 43](#)

[Belagat: 44](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Nüzul Sebebi: 45](#)

[Ayeler Arası İlişki: 46](#)

[Açıklaması: 46](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 48](#)

[Zikirler Ve Çok Teşbihlerle Allah Teala'ya Ta'zim Ve Hürmet: 51](#)

[Belagat: 51](#)

[Kelime ve ibareler: 51](#)

[Nüzul Sebebi: 51](#)

[Ayeler Arası İlişki: 51](#)

[Açıklaması: 51](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 52](#)

[Hz. Peygamber \(S.A.\)'in Davetinin Önemi: 53](#)

[Belagat: 53](#)

[Kelime ve İbareler: 53](#)

[Nüzul Sebebi: 54](#)

[Ayeler Arası İlişki: 54](#)

[Açıklaması: 54](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 56](#)

[Allah'ın Hz. Peygamber \(S.A.\)'le Evlenmelerini Helâl Kıldığı Hanımlar 59](#)

[Belagat: 60](#)

[Kelime ve İbareler: 60](#)

[Nüzul Sebebi 60](#)

[Ayetler Arası İlişki 61](#)

[Açıklaması 61](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 63](#)

[Hz. Peygamberin Evine Giriş Edepleri Ve Hz. Peygamberin Hanımlarının Perde Kullanmaları 68](#)

[Belagat: 69](#)

[Kelime ve İbareler: 69](#)

[Nüzul Sebebi 69](#)

[Ayetler Arası İlişki 70](#)

[Açıklaması 71](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 72](#)

[Peygamberimiz \(S.A.\)'e Son Derece Saygılı Olma; Ona Ve Müminlere Eziyette Bulunmanın Cezası 74](#)

[Kelime ve İbareler: 75](#)

[Nüzul Sebebi 75](#)

[Ayetler Arası İlişki 75](#)

[Açıklaması 75](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 78](#)

[Kapatılması Gerekli Yerlerin Örtülmesi İçin Kadınların "Cilbab" Ayeti 79](#)

[Kelime ve İbareler: 79](#)

[Nüzul Sebebi 80](#)

[Ayetler Arası İlişki 80](#)

[Açıklaması 80](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 81](#)

[Münafıkların Tehdit Edilmeleri Ve Cezaları 81](#)

[Belagat: 81](#)

[Kelime ve İbareler: 82](#)

[Ayetler Arası İlişki 82](#)

[Açıklaması 82](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 83](#)

[Kâfirlerin Kıyametin Yakın Olmasıyla Tehdit Edilmeleri Ve Cezalarının Cinsinin Beyan Edilmesi 83](#)

[Belagat: 83](#)

[Kelime ve İbareler: 83](#)

[Ayetler Arası İlişki 84](#)

[Açıklaması 84](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 85](#)

[Müminlere Eziyetin Haram Kılınması Ve Takvanın Emredilmesi 86](#)

[Belagat: 86](#)

[Kelime ve İbareler: 86](#)

[Ayeler Arası İliŖki. 86](#)

[Açıklaması 87](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 87](#)

[Yükümlülükler Ve Bunlarla Sorumlu İnsanların Sınıflandırılması 88](#)

[Belagat: 88](#)

[Kelime ve İbareler: 88](#)

[Ayeler Arası İliŖki 89](#)

[Açıklaması 89](#)

[Ayelerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 90](#)

AHZAB SURESİ

Allah'tan Korkmanın, Vahye Tabi Olmanın Ve Allah'a Tevekkül Etmenin Emredilmesi:

- 1- Ey Peygamber! Allah'tan kork. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah her şeyi gayet iyi bilir, son derece hikmet sahibidir.
- 2- Rabbinden sana vahyolunana uy. Muhakkak ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.
- 3- Allah'a güvenip dayan. Koruyucu olarak Allah yeter.

Açıklaması:

"Ey Peygamber! Allah 'tan kork. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah her şeyi gayet iyi bilir, son derece hikmet sahibidir."

Ey Rasulüm! Allah'tan korkmaya devam et. O'nun emirlerine itaat edip haramlarından sakınmak suretiyle O'nun cezasından sakın. Kâfir ve münafıkları dinleme. Hiçbir şeyde onlarla istişare etme. Onlardan sakın. Bazı meclisleri ve bazı vakitleri onlara tahsis edip de zayıfları kovmak suretiyle onların arzularına uyma. Şüphesiz ki Allah işlerin neticelerini gayet iyi bilir. Sözlerinde ve davranışlarında son derece hikmet sahibidir. O emirlerine tâbi olmaya ve itaat edilmeye en layık olandır. Zira o kâfirler, senin helak olmanı isteyen düşmanlarıdır.

"Kâfirlere ve münafıklara itaat etme." ifadesi geçen emrin muhtevasını tekid eden bir nehiydir. Yani Allah'tan onlara itaat etmene engel olacak bir takva ile kork.

Rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) Medine'ye gelince Yahudilerden bir grup münafıklık yaparak ona tâbi oldular. Peygamberimiz (s.a.) onlara yumuşaklıkla davranıyordu. Onlar da Peygamberimiz (s.a.)'e karşı onu kandırmak için saygılı davranıyorlardı. Bunun üzerine Cenab-ı Hak Peygamberimiz (s.a.)'in onlardan sakınmasını emretti. Onların düşmanlıklarına dikkat çekti.

Talk b. Habib diyor ki: Takva Allah'a itaat etmek suretiyle Allah'ın sevabını umarak Allah tarafından bir nûr üzerinde amel etmen, Allah'ın azabından korkarak Allah tarafından bir nur üzerinde Allah'a isyanı terket-mendir.

Cenab-ı Hak daha sonra Allah'ın emirlerine uymanın vacip olduğunu tekid ederek şöyle buyurdu:

"Rabbinden sana vahyolunana uy. Muhakkak ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Yani Rabbinden sana indirilen Kur'an ve sünnet şeklindeki vahyin gereğiyle amel et. Çünkü Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. O her şeyin dışını ve içini gayet dikkatle bilir. Sonra buna karşı sizi mükâfatlandırır.

"İnnallahe kâne..." cümlesi vahye tâbi olma emrinin illetidir ve takvanın kalbin derinliğinden olması gerektiğine işarettir. Gönlünde Allah'tan başkasının korkusunu gizleme.

Daha sonra Cenab-ı Hak emirlere uymasından sonra bütün işlerin sadece Allah'a havale etmesini emrederek şöyle buyurdu.

"Allah'a güvenip dayan. Koruyucu olarak Allah yeter." Yani bütün işlerini ve durumlarını Allah'a havale et. Kendisine güvenen ve yönelen kimse için Allah vekil olarak yeter. Allah seni korur ve sana yeter. Sana fayda temin edecek olan ve senden zararı giderecek olan sadece O'dur. [\[1\]](#)

Birden Fazla Kalp Taşıma, Zihar Ve Evlât Edinme:

4- Allah bir kişinin içinde iki kalp yaratmadı. Kendilerinden "zihar" yaptığınız hanımlarınızı sizin analarınız kılmadı. Evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız saymadı. Bu sizin ağızlarındaki (boş) lafınızdır. Allah hakkı söyler ve O doğru yolu gösterir.

5 - Onları (evlâtlıkları) babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah nezdinde daha doğrudur. Eğer onların babalarını bilmiyorsanız, o halde dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Hata ettiğiniz şeylerde size hiçbir vebal yoktur. Fakat kalplerinizin bilerek kastettiği şeylerde vardır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.

Açıklaması:

"Allah bir kişinin içinde iki kalp yaratmadı." Yani insanlık özü ve organik oluşum birimi her insanda aynıdır. Hak hiçbir kimse için iki kalp yaratmamıştır. Dolayısıyla hiçbir kişinin göğsünde iki kalp yoktur, sadece bir kalp vardır. Zira kalp yönelme, irade ve azmin merkezidir. Dolayısıyla insan Allah'a ve Rasulü'ne iman etmiş ise asla kâfir veya münafık olamaz. Yani bir kalpte iki inanç birleşmez; biri emreden, diğeri ise öbürünün isteğinin zıddı ile nehiyde bulunan birbirine zıt iki yöneliş bir arada toplanmaz.

Ayet, nüzul sebebinde açıklandığı gibi zeki ve akıllı bir kişinin iki kalbi olduğunu iddia eden eski Araplara cevap niteliğindedir. Anlaşılan odur ki bu kişi hafızasının kuvvetli

olması sebebiyle Mekkeliler arasında "iki kalpli" diye meşhur olan Ebu Ma'mer el-Fihri Cümeyl b. Ma'mer'dir.

Ayette "cevf" kelimesinin zikredilmesi "Göğüslerde olan kalpler" (Hacc, 22/46) ayetindeki "sadr" kelimesi gibi dinleyenin daha ziyade tasavvur edebilmesi ve derhal inkâr anlamındadır.

"(Allah) kendilerinden "zihar" yaptığınız hanımlarınızı sizin analarınız kılmadı." Yani Cenab-ı Hak kişinin hanımına: "Sen bana anamın sırtı gibisin" demek suretiyle kendilerinden zihar yaptığı hanımları, haram olma hususunda, anne gibi kabul etmedi. Bu cezayı gerektiren bir yalandır. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "O hanımlar onların anneleri değildir. Onların anneleri sadece kendilerini doğuran kadınlardır. Onlar pek çirkin ve yalan söz söylemektedirler." (Mücadile, 58/2).

Cahiliye devrinde zihar'ın hükmü ebedî haramlığı ifade eden boşama idi. İslâm ise Allah'ın helâl kıldığı için Mücadile suresinin başlarında geldiği gibi bu haramlığı kefaretle (köle azad etmek, peş peşe iki ay oruç tutmak ya da cimadan önce altmış fakiri doyurmak suretiyle) ortadan kalkan geçici bir haram kıldı.

"(Allah) evlâtlıklarınızı da oğullarınız saymadı." Yani Allah evlât edinme sebebiyle evlât oldukları iddia edilenleri gerçek evlâtlar kabul etmedi. Onlar hakiki babalarının evlâtlarıdır. Evlât edinme ise haramdır.

Bu ayette Arapların cahiliyede ve İslâm'ın başında evlât edinme yoluyla edinilen çocuğun nesep yoluyla edilen hakiki evlât gibi sayılması şeklindeki âdetlerini iptal etmiştir.

Peygamberimiz (s.a.), kölesi Zeyd b. Harise'yi peygamberlikten önce evlât edinmişti. Bu sebeple Zeyd'e "Muhammed'in oğlu Zeyd" deniyordu. Ayrıca Hattab, Amir b. Rabia'yı; Ebu Huzeyfe, Salim'i ve pek çok kimse başkasının oğlunu evlât edinmişti.

Kısaca, tefsir âlimleri bu ayetin Zeyd b. Harise hakkında nazil olduğunda ittifak etmişlerdir.

Cenab-ı Hak bu ayetle ve yine bu surede daha sonra gelecek olan "Muhammed sizin adamlarınızdan birinin babası değildir." (Ahzab, 33/40) aye-tiyle bu hayalî ilhakı ve bu sahte nesebi iptal etmiştir.

İşte ayetteki nehiyden maksat budur. Allah bundan önce bilinen maddî birşeyi (bir insanda iki kalp bulunabileceği iddiasını) reddetti. Sonra da bunun ardından iki manevi meseleyi:

- Hanımlara zihar yapılmasını,
- Evlât edinmenin neseble bir sayılmasını reddetti. Dolayısıyla bu üç husus da batıldır, hiçbir gerçek ve geçerli yönü yoktur.

Bunun için Cenab-ı Hak bu reddi vurgulayarak şöyle buyurdu:

Bu, sizin ağızlarındaki boş lafınızdır." Yani bütün bu üç cümlede zikredilen hususlar bir göğüste iki kalbin bulunması iddiası, ziharla birlikte evliliğin birleşmesi, evlât edinmenin neseble birlikte bir arada bulunması gerçekte hiçbir irtibatı bulunmayan sadece dille söylenen bir sözden ibarettir. Hanım zihar sebebiyle anne, evlât edinilen kimse de gerçek evlât olmaz.

Cenab-ı Hak'ın ayetteki "ağızlarındaki: fi efvahihim" ifadesi bunun gerçekte hiçbir hakikati olmayan, sadece ağızlardan sadır olan bir laf olduğuna dikkat çekmek içindir.

Nitekim ayette geçen "fi cevfihi: O'nun karın boşluğundaki" ifadesi inkârı vurgulamak ve bunun gönüllerde daha iyi tasavvur edilmesini temin etmek içindir.

"Allah hakkı söyler. O doğru yolu gösterir." Yani doğruluğu ve adaleti hakim kılan, gerçeği söyleyen, en sağlam olan yola, doğru yola ileten Allah'tır. O halde siz kendi sözünüzü terkedin, Allah kelâmını alın.

Cenâb-ı Hak daha sonra ayette asıl kastedilen hakkı tafsilatıyla açıklayarak şöyle buyurdu:

"Onları babalarına nisbetle çağırın." Yani evlât edindiğiniz ve neseble-rini kendi üzerinize geçirdiğiniz evlâtlıklarınızı hakiki babalarına nisbet edin. Bu, Allah'ın hükmü olup daha adildir, çocuğun babasından başkasına nisbet edilmesinden daha isabetlidir.

"Eksatu" kelimesi ism-i tafdil olup kendi babında kullanılmamıştır. Yani bununla iki şey arasındaki üstünlük murad edilmemiş, bilakis mutlak ziyadelik kastedilmiştir. Bu, asıl babından alay manasında kullanılmış da olabilir.

"Eğer onların babalarını bilmiyorsanız, o halde onlar dinde kardeşleriniz ve dostlarınızdır." Yani bu evlâtlıkların babaları bilinmiyorsa, müslüman oldukları takdirde onlar sizin din kardeşlerinizdir. Onlar eğer azad edilmiş hür köleler iseler, onlar sizin dostlarınız ve yardımcılannızdır. Buna göre onlardan birine kardeşim veya mevlâm diye hitap edebilirsin. Bu sebeple bu ayetin inmesinden sonra Salim'e "Huzeyfe'nin mevlâsı" denilmiştir.

İmam Ahmed ile Buhari ve Müslim'in Ebu Zer'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Asıl durumu bildiği halde babasından başkasına nispet edilen kimse kâfir olur."

İbni Kesir diyor ki: Bu belirli bir nesebten beri olduğunu ilan etme hususunda bir benzetme, tehdit ve şiddetli bir vaiddir.

"Hata ettiğiniz şeylerde size hiçbir vebal yoktur. Fakat kalplerinizin bilerek kastettiği şeylerde vebal vardır." Yani bazılarının bu yasaklama gelmeden önce nisbet edilmeleri, ya da bu nehyden sonra unutkanlıkla yahud dil sürçmesiyle, ya da ictihad ve bütün gayret sarfedildikten sonra nisbet edilmeleri sebebiyle sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. Çünkü Allah hatalı işlerde vebali kaldırmış ve bunu günah saymamıştır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey Rabbimiz! Unutursak ya da hata edersek, bizi sorumlu tutma!" (Bakara, 2/286).

Müslim'in Sahih'inde Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: Bu dua üzerine Cenab-ı Hak: "Sizi sorumlu tutmadım" buyurdu.

Buhari'nin Sahih'inde Amr b. Âs (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Hakim ictihad edip de isabet ederse, onun için iki ecir vardır. İctihad edip de hata ederse, bir ecir vardır."

İbni Mâce'nin Ebu Zer'den rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Allah Tealâ benim için benim ümmetimden hata, unutma ve zorlanma (suretiyle yapılan amellerin) vebalini kaldırmıştır."

Hatada hiçbir günah yoktur. Fakat günah, batılı kastededen kimse üzerinedir. Dolayısıyla çocuğun ya da kızın bilinen babasından başkasına nisbet edilmesi cezayı gerektiren bir masiyettir. Mikdad b. Amr için olduğu gibi evlâtlık isminin asıl isminden daha çok kullanılmasında hiçbir günah veya haramlılık yoktur. Zira Mikdad için evlâtlık

ismi daha çok kullanılmakta, ona Mikdad b. Esved denilmektedir. Esved b. Abdi-Yegüs Mikdad'm babalığı olup cahiliyede Mikdad'ı evlât edinmişti. Bu ayet inince Mikdad, ben Amr'ın oğluyum, dedi. Buna rağmen eski kullanılış (Mikdad b. Esved) devam etti.

İbni Cerir ve İbni Münzir Katade'nin bu ayet hakkında şöyle dediğini naklediyorlar: "Sen bir adama babası zannederek birine nisbetle hitapta bulunursan, sana hiçbir mahzur yoktur. Ancak bilerek veya kastederek babasından başkasına nisbet edersen hariç..."

İmam Ahmed, Hz. Ömer (r.a.)'in şu sözünü naklediyor: "Allah Tealâ Hz. Muhammed (s.a.)'i hakla gönderdi. Onunla beraber kitabı indirdi. Ona indirdiği ayetler içinde "Recm ayeti" de vardı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) recm yaptı. Ondan sonra biz de recm yaptık."

H. Ömer (r.a.) sözüne şöyle devam etti: Biz Kur'an'da şöyle bir ayet okuyorduk: "Asıl babalarınızdan yüzçevirmeyin. Çünkü babanızdan yüzçe-virmeniz küfürdür."

Peygameberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Meryem oğlu isa'nın aşırı övüldüğü gibi beni aşırı derecede övmeyin. Ben sadece Allah'ın kuluyum. Benim için: Allah 'm kulu ve Rasulü deyin." Hadisi rivayet eden Ma'mer bir rivayette şöyle dedi: "Hristiyanların Meryem oğlunu aşırı derecede övdüğü gibi beni aşırı derecede övmeyin."

İmam Ahmed bir başka hadisi şöyle rivayet ediyor: "İnsanlar içerisinde şu üç şey küfürdür: Neseb hususunda tenkitte bulunmak, ölüye saç-baş yolarak ağıt yakmak ve yıldızlardan yağmur beklemek."

"Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." Allah hatalı davranan kimsenin günahını ve tövbe etmesi şartıyla bilerek günah işleyen kimsenin günahını örtücüdür. Bunlara çok merhametlidir. Dolayısıyla bunlara ceza vermez. Rahmetinin gereği olarak O, hata eden kimsenin günahını kaldırır. Bilerek günah işleyen kimsenin tövbesini kabul eder. ^[2]

Siyer-i Nebî'de Zeyd b. Harise Kıssası:

Buhari, Müslim, Tirmizî, Neseî ve başka âlimlerin Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre: "Evlâtlıkları babalarına nisbetle çağırın." şeklindeki Kur'an ayeti ininceye kadar Peygamberimiz (s.a.)'in azatlı kölesi Zeyd b. Harise'yi Zeyd b. Muhammed (Muhammed oğlu Zeyd) diye çağırıyorduk. Bu ayet inince Peygamberimiz (s.a.) Zeyd'e: Sen Zeyd b. Harise b. Şerahil'sin, demişti. Zeyd küçük çocuk iken kabilesi olan Kelboğlularından esir alınmıştı.

Zeyd'in durumu ile ilgili olarak İbni Merdüveyh, İbni Abbas'dan şu hadisi naklediyor: Zeyd dayıları okn (Tay kabilesinden Sual sülalesinden) Ma'noğulları arasında bulunuyordu. Tay kabilesine yapılan bir soygunda esir alınıp Ukaz panayırına getirildi. Hakim b. Hizam b. Huveylid alışveriş yapmak üzere Ukaz panayırına gidiyordu. Halası Hz. Hadice kendisine, bulabilirse gayet iyi bir uşak satın almasını tavsiye etti. Hakîm, panayırda Zeyd'in satıldığını gördü. Zeyd'in zerafeti hoşuna gitti ve onu satın alıp Hz. Hadice'ye

getirdi ve ona: Ben sana pek zarif bir Arap uşığı satın aldım. Hoşuna giderse onu al, aksi takdirde bırak. Zira bu benim hoşuma gitti, dedi. Hz. Hadice Zeyd'i görünce beğenip aldı.

Peygamberimiz (s.a.) Hz. Hadice ile evlendiğinde Zeyd onun yanında idi. Zeyd'in zerafeti Peygamberimiz (s.a.)'in hoşuna gitmiş, Zeyd'i kendisine hibe etmesini istemişti. Hz. Hadice:

- Onu sana hibe edeyim. Eğer onu azad etmek istersen velâsı benimdir, dedi.

Peygamberimiz (s.a.) bunu kabul etmeyince Hz. Hadice, dilerse azad etmek, dilerse elinde tutmak üzere Zeyd'i Peygamberimiz (s.a.)'e hibe etti.

İbni Abbas sözüne devam etti: Zeyd Peygamberimiz (s.a.) yanında yetişti. Sonra Ebû Talib'e ait develerle Şam diyarına gitti. Oraya giderken kavminin diyarına uğradı. Amcası onu tanıdı. Ayağa kalktı. Zeyd'e hitaben:

- Delikanlı sen kimsin? dedi. Zeyd:

- Mekke halkından bir uşak, dedi. Amcası:

- Mekkelilerin bizzat kendilerinden mi? diye sordu. Zeyd:

- Hayır, dedi. Amcası:

- Sen hür müsün, köle misin? dedi. Zeyd:

- Hayır, köleyim, dedi. Amcası:

- Kimin kölesisin? dedi. Zeyd:

- Muhammed b. Abdülmuttalib'in kölesiyim, dedi. Amcası:

- Sen Arap mısın, Acem mi? dedi. Zeyd:

- Arabım, dedi. Amcası:

- Aslın kimlerdendir? dedi. Zeyd:

- Kelb kabilesinden, dedi. Amcası:

- Kelb'in hangi kolundan? dedi. Zeyd:

- Abdi Vüdd oğullarından, dedi. Amcası:

- Yazık, sen kimin oğlusun? dedi. Zeyd:

- Şerahil oğlu Harise'nin oğluyum, dedi. Amcası:

- Nerede esir alındın? diye sordu. Zeyd:

- Dayılarım arasında, dedi. Amcası:

- Senin dayıların kim? dedi. Zeyd:

- Tayyoğulları, dedi. Amcası:

- Annenin adı nedir? dedi. Zeyd:

- Sadî, diye cevap verdi. Bunun üzerine amcası onu kucakladı ve:

- Harise'nin oğlu! dedi.

Amcası Zeyd'in babasını çağırdı. Ona:

- Ya Harise! Bu senin oğlun, dedi. Harise oğlunun yanına geldi. Ona bakınca tanıdı.

Zeyd'e:

- Efendin sana nasıl muamele etti? dedi. Zeyd:

- O beni kendi ailesi ve evlâdına karşı tercih ediyor, dedi.

Zeyd'le birlikte babası, amcası ve kadeşi de Mekke'ye geldiler. Peygamberimiz (s.a.) ile buluştular. Harise ona:

- Ya Muhammed! Sizler Allah'ın hareminin sakinleri, komşularısınız, Onun beytinin civarındasınız, sıkıntıda olanları kurtarıyorsunuz, esirleri doyuruyorsunuz. Oğlum senin

yanındadır. Bize iyilikte bulun, onun fidyesini kabul etmek suretiyle bize ihsan eyle. Zira sen kavminin reisinin oğlusun. Biz sana arzu ettiğin fidyeyi vereceğiz, dedi. Rasulullah (s.a.):

- Sana bundan daha hayırlısını vereyim, dedi. Zeyd'in yakınları:

- Bu nedir? dediler.

- Onu serbest bırakıyorum. Eğer o sizi tercih ederse, fidyesiz olarak onu alın. Eğer beni tercih ederse, ondan vazgeçin, dedi. Zeyd'in yakınları:

- Allah sana mükâfat versin. Sen gerçekten ihsanda bulundun, dediler. Bunun

üzerine Rasulullah (s.a.) Zeyd'i çağırdı. Ona:

- Ya Zeyd! Bunları tanıyor musun? dedi. Zeyd:

- Evet, bunlar benim babam, amcam ve kadreşimdir, dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Bunlar senin tanıdığın kimselerdir. Sen onları tercih edersen, onlarla birlikte git.

Ama beni tercih edersen, ben de senin tanıdığın kimseyim, dedi. Zeyd:

- Ben sana karşı asla hiçbir kimseyi tercih edemem. Sen bana karşı baba ve amca yerindesin, dedi. Babası ve amcası Zeyd'e:

- Ya Zeyd! Köleliği mi tercih ediyorsun, dediler. Zeyd:

- Ben bu adamdan ayrılamam, dedi. Rasulullah (s.a.) Zeyd'in kendisine olan bağlılığını görünce Zeyd'in yakınlarına:

- Siz şahid olun ki o hürdür. O benim oğlumdur. O bana mirasçı olacak, ben de ona mirasçı olacağım, buyurdu.

Bunun üzerine babası ve amcası Zeyd'in onun nezdindeki değerini görmelerinden dolayı memnun olmuştu. Cahiliyede ona Zeyd b. Muham-med deniliyordu. Nihayet "Onları babalarına nisbetle çağırın" ayeti indi. Bunun üzerine Zeyd b. Harise diye anılmaya başladı. [3]

Hz. Peygamber (S.A.)'in Makamı, Vazifesi Ve Mirasın Akrabalık Sebebiyle Meşru Kılınması:

6- Peygamber müminlere kendi öz nefislerinden daha yakındır. Onun hanımları da müminlerin anneleridir. Allah'ın kitabında akraba olan (miras hususunda) birbirlerine (diğer) müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar. Ancak dostlarınıza yapacağınız iyilik bunun dışındadır. Bu hüküm kitapta yazılıdır.

7- Bir zaman biz peygamberlerden, senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem'in oğlu İsa'dan söz almıştık. Onlardan sağlam bir söz almıştık.

8- Allah doğru olanlara samimiyetlerinden sormak için böyle yaptı. O, kâfirlere acıklı bir azap hazırlamıştır. [4]

Açıklaması:

"Peygamber müminlere kendi öz nefislerinden daha yakındır." Hz. Peygamber (s.a.) ümmetinden mümin cemaate kendi öz nefislerinden daha merhametli ve daha şefkatlidir. Zira o kurtuluşa davet etmekte, nefisleri ise onları helâka çağırmaktadır.

Nitekim Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Ben ateşe düşmeysi-niz diye sizin kemerinizden tutuyorum. Siz ise yatağa girer gibi ateşe giriyorsunuz". [\[5\]](#)

Zira Hz. Peygamber (s.a.) ümmet için baba mertebesinde. Nefis ba-zan kötülüğü emredebilir, Hz. Muhammed (s.a.)'e gelince; o sadece hayrı emreder ve sadece vahyi konuşur.

Zeyd Muhammed'in oğlu diye anılmakla dünya ve ahirette büyük bir makam kazandığı için iftihar ederse, bütün müminler kendileri için umumi olan Hz. Muhammed (s.a.)'in babalığı ile iftihar etmektedirler. Ayet, Zeyd'i teselli etmek için ve Zeyd'e ait hususi babalıktan umumi babalığa geçişi ve bütün müslümanları kapsayan şefkati beyan etmek için nazil oldu. Burada sulbden gelen oğul ile diğeri arasında fark yoktur. Peygamberimiz (s.a.) müminleri gözetmekte ve onlara doğru yolu göstermektedir.

Veli olma dini-dünyevî bütün işleri içine alması için mutlak kılınmıştır.

Hz. Muhammed (s.a.) nefislerden daha evla ise, o bütün insanlara elbette daha evlâdır. Onun hükmü onların kendi nefislerini tercih etmekten önce gelir. Onun sevgisi, insanın içindeki nefsi sevmekten önce gelir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Hayır, asla, Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında geçen problemlerde seni hakem kılmadıkça, sonra da senin verdiğin hükme karşı gönüllerinde bir sıkıntı duydukça ve tam manasıyla teslim olmadıkça gerçek mümin olamazlar." (Nisa, 4/64).

Buhari'nin Sahih'inde ve diğer eserlerdeki sahih hadiste buyruluyor ki: "Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz beni kendi nefsinden, malından, evlâdından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek mümin olamaz."

Buhari'nin Sahih'inde Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği hadiste Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Hiçbir mümin yoktur ki ben ona dünya ve ahi-rette insanların en yakını olmayayım. Dilerseniz şu ayeti okuyun: "Peygamber, müminlere kendi öz nefislerinden daha yakındır." Hangi mümin bir mal bırakırsa, onun asebesi kim olursa olsun ona mirasçı olsunlar. Kim de borç veya çoluk çocuk bırakırsa bana gelsin ben onun mevlâsıyım."

Yine Sahih'te Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet ediliyor. Hz. Ömer:

- Ya Rasulallah! Allah'a yemin olsun ki sen bana herşeyden daha sevimlisin. Ancak nefsim hariç. Peygamberimiz (s.a.):

- Hayır, ya Ömer! Ben sana kendi nefsinden daha sevimli olmadıkça gerçek mümin olamazsın, buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer:

- Ya Rasulallah! Sen bana herşeyden, hatta kendi nefsimden de daha sevimlisin, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.):

- Şimdi tamam, ya Ömer! buyurdu.

Bunun sebebi Allah Tealâ'nın bildirdiği gibi Hz. Peygamber (s.a.)'in ümmetine tam

anlamıyla şefkatli, iyiliksever oluşu ve peygamberini müminlere kendi nefislerinden daha yakın kılmış olmasıdır.

"Onun hanımları mümiminlerin anneleridir." Yani Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımları haramlık ve saygı hususunda, yani Hz. Peygamber (s.a.)'den sonra kendileriyle evlenilmesinin haram olması, ikram, ta'zim ve saygıya layık olmaları hususunda anne mertebesinde kılınmışlardır. Bunun dışında Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımları yabancı kadınlar gibidirler. Onların kızlarına müminlerin kızkardeşleri denilmez ve kızları müminlere mahrem olmazlar. Onlara bakmak, ya da onlarla halvette bulunmak ve onlara mirasçı olmak v.s. helâl olmaz.

Bu durum erkekler açınsındandır. Onlar erkeklerin anneleridir gibidir. Mümin kadınlara gelince, bazılarına göre onlara: Mümine kadınların anneleri denilmez. Bunun için Hz. Âişe (r.a.): Kendine "Anneceğim" diyen bir kadına:

- Ben sizin erkeklerinizin annesiyim. Sizin anneniz (kadınların annesi) değilim, demişti. Bu konudaki ihtilaf gelecektir.

Bu vasıf Hz. Peygamber (s.a.)'in bütün hanımları, hatta boşamış olduğu hanımları için de sabittir. Fakat İmamü'l-Haremeyn ve başkaları haram olmayı sadece duhûl vâki olan hanımlara tahsis etmenin doğru olduğunu beyan etmiştir. Razî ve Gazzalî ise aşağıda gelecek tahyir ayetinin (Ahzab, 33/29) inmesinden sonra Peygamberimiz (s.a.)'in hanımlarından olup dünyayı tercih eden kadınların mahrem olmayacağı görüşünü tercih etmişlerdir.

Cenab-ı Hak daha sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in müminlere olan velayeti ile müminlerin birbirlerine olan velayet arasındaki farkı açıklamak üzere, "ulü'l-erham" (rahim yoluyla akraba olanlar) ifadesiyle mirasın hükmünü "Ancak dostlarınıza yapacağınız iyilik bunun dışındadır." ifadesiyle vasiyetin hükmünü beyan etti. Hz. Peygamber (s.a.) miras bırakmaz. Onun umumi velayeti sebebiyle onunla akrabaları arasında miras ilişkisi yoktur. Müminler ise yakın akraba iseler birbirlerine mirasçı olurlar. Onlar miras v.b. konularda birbirlerine daha yakındırlar. Ancak arkadaşına veya muhtaç olana vasiyet etme durumu hariçtir. Bu durumda o yakın akrabasından daha evlâ olmaktadır. Vasiyet, mirası kaldırmaktadır.

Bundan dolayı Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Allah'ın kitabında akraba olanlar (miras hususunda) birbirlerine (diğer) müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar." Mutlak manada akrabalar ister ashab-ı ferâiz (miras hisseleri önceden belli), ister asabe (ikinci derecede hisse sahipleri), isterse zevi'l-erhâm (rahim yoluyla akraba) olsunlar birbirlerine miras ve diğer konularda fayda vermede, din hakkı olan diğer müminlerden ve hicret hakkı olan muhacirlerden ve ensardan daha evlâdır. Bu, Allah'ın farzı, şeriatı ve kullarına yazdığı, Kur'an'da ya da Levh-i Mahfuz'daki hükümdür.

"Müminlerden ve muhacirlerden" ifadesi Zemahşerî'nin belirttiği gibi ulü'l-erhama raci olan bir açıklama olup mümin ve muhacirlerden birbirlerine akraba olanlar birbirlerine faydalı olma ya da miras hususunda yabancılardan daha evlâdır, manasındadır. Yahud buradaki "min", başlangıç anlamında olup zevi'l-erham akrabalık hakkı sebebiyle miras hususunda dinde velayet hakkı olan diğer müminlerden ve hicret hakkı olan muhacirlerden daha evlâdır. [6]

Bu meşhur ikinci manaya göre ayet İslâm'ın ilk devrinde bulunan hılf (kabile ittifakı) ve müslümanlar arası kardeşlik sebebiyle mirasçı olmayı kaldırmaktadır. İslâm'ın ilk devrinde Rasulullah (s.a.)'in muhacirlerle en-sar arasında gerçekleştirdiği kardeşlik sebebiyle muhacir kendi akrabaları ve zevi'l-erhamdan ayrı olarak ensarî kardeşine mirasçı oluyordu. Hz. Ebu-bekir (r.a.) ile Harice b. Zeyd kardeş olmuştu. Hz. Ömer (r.a.) ile bir başkası kardeş olmuştu. Hz. Osman (r.a.) ile Züreykoğulları'ndan bir kişi kardeş olmuştu. Zübeyr ile Ka'b b. Malik kardeş olmuştu. [7]

Peygamberimiz (s.a.)'in Buhari ve Müslim'in İbni Abbas'dan rivayet ettikleri şu hadis-i şerif bu manayı tekid etmektedir: "Fetihten sonra hicret yoktur. Sadece hicret ve niyet vardır." Bundan murad şudur: Hicret hükmü batıl olmuş, hicret sebebiyle mirasçı olma gibi bundan doğan hükümler de ortadan kalkmıştır.

"Ancak dostlarınıza yapacağınız iyilik bunun dışındadır." Yani kardeşlik ilanı sebebiyle mirasçı olma kaldırılmış; vasiyette bulunma, destek olma, iyilik, ziyaret ve ihsanda bulunma hükmü devam etmiştir. Yani ancak müminlerden ve muhacirlerden dost saydığınız ve sevdiğiniz arkadaşlarınıza vasiyet etmeniz bundan müstesnadır. Burada geçen maruf (iyilik) kelimesi vasiyet manasındadır. Bilindiği gibi borç ve vasiyet şer'an mirastan önce gelir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "(Miras), yapılan vasiyetten veya borçtan sonradır..." (Nisa, 4/12).

Ayetin manası şöyledir: Siz vasiyette bulunmuşsanız, varis olmayanlar daha evlâdır. Vasiyette bulunmamışsanız, varisler geride bıraktığınız mallara ve mirasınıza daha evlâdır.

"Bu kitapta yazılıdır." Yani bu hüküm (zevi'l-erhamın birbirlerine daha evlâ oldukları hükmü) Allah tarafından takdir edilen ve değiştirilmeyen ve bozulmayan ilk kitapta yazılan bir hükümdür.

Allah Tealâ geçici bir maslahatla ve sonsuz hikmetle herhangi bir vakitte bunun hilafını ortaya koymuştur. Halbuki O bunu değiştirerek ezelî kaderinde ve takdir ettiği teşri esasında cârî olan hükmü gerçekleştirecektir.

Cenab-ı Hak Hz. Peygamber (s.a.)'in müminler arasındaki durumunu beyan ettikten sonra peygamberlerin Allah'ın risaletini tebliğ etmeleri hususunda verdikleri sözün gereğini yerine getirmek üzere bu görevin yerine getirilmesi, Allah'ın dinine ve Rabbinin risaletine davet etme ve şeriatlerin tebliğ edilmesi hususunda Hz. Peygamberin ulvî mertebesini ve yüce görevini beyan etti.

Allah Tealâ surenin başlangıcından buraya kadar ümmetine öğretmek için Peygamberine sanki şöyle buyuruyordu: Allah'tan kork, başka hiç kimseden korkma. Allah'ın peygamberlerden dini tebliğ etmek hususunda söz aldığım, hiçbir korku ve ümidin bu hususta onlara engel olmayacağını zikret.

Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Bir zaman biz peygamberlerden, senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem'in oğlu İsa'dan söz almıştık. Onlardan sağlam bir söz almıştık." Yani ey Rasul şunu zikret: Biz bütün peygamberlerden ve özellikle ulü'l-azm peygamberlerden yani ayette adı geçen beş peygamberden Allah'ın ilâhî mesajını kavimlerine tebliğ etmeleri, Allah Tealâ'mn dinini hakim kılmaları hususunda ve bazılarının kendilerinden önceki peygamberin risaletini tamamlamak suretiyle aralarında yardımlaşmaları ve birbirlerine destek olmaları hususunda kesin ahit ve söz aldık.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır:

"Hani Allah peygamberlerden: Size kitap ve hikmet verdikten sonra nezdimizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz, diye söz almış ve "Kabul ettiniz mi?" dediğinde "Kabul ettik." cevabını vermişler, bunun üzerine Allah: O halde siz şahit olun, ben de sizinle birlikte şahidlik edenlerdenim." buyurmuştur." (Âl-i İmran, 3/81).

Yani Cenab-ı Hak onlardan Muhammed (s.a.)'in Allah'ın rasulü olduğunu, Muhammed (s.a.)'in de kendisinden sonra hiçbir peygamber olmadığını ilan etmesi sözünü almıştır.

Allah Tealâ daha sonra bizzat bu sözü tekid etmektedir. Bu ahid ve sözün hürmeti, azameti ve sorumluluğunun ağırlığı hususunda mübalâğa yapmak üzere şiddet ve sağlamlıkla tavsif etti. Buna göre mana şudur: Biz onlardan bu söz ile kesin sağlam bir söz aldık. İkinci misak, birinci misakla aynı olup yeminle tekid edilmiştir. Ya da birinci misakın vasfını beyan etmek için tekrar edilmiştir. Bu misakın hürmetini, büyüklüğünü ve önemini mübalâğa ile beyan etmek için maddi cisimlerin sıfatı olan "sertlik" kelimesi manevi şeyler için kullanılarak "istiare" yapılmıştır.

Cenab-ı Hak özelin genele atfedilmesi babında bütün peygamberlerden sonra ulü'l-azm olan beş peygamberin değerlerini ifade etmek, risalet-lerinin önemini beyan etmek üzere bu peygamberleri özellikle zikretti. Bu aynen şu ayet gibidir: "Allah, dini doğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin, diye din olarak Nuh'a tavsiye ettiğini, sonra vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi sizin için hukuk düzeni yaptı." (Şûra, 42/13).

Allah Tealâ daha sonra peygamberlere tebliğ etmelerinden, müminleri icabet etmelerinden, hakkı yalanlayanları yalanlamalarından dolayı sorguya çekeceğini bildirerek şöyle buyurdu:

"Allah doğru olanlara samimiyetlerinden sormak için böyle yaptı. O kâfirlere acıklı bir azap hazırlamıştır."

"Li-yes'ele" kelimesindeki lâm bir görüşe göre "lâm-ı sayrûref'tir. Yani O peygamberlerden nitecede yaptıklarından sorulmak üzere söz almıştır. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmuştur: "Biz peygamberleri mutlaka sorguya çekeceğiz." (A'raf, 7/6).

Razî diyor ki: Yani O, rasulleri gönderdi. Mükelleflerin akıbeti ise ya hesap, ya da azap görmedir. Çünkü sadık olan hesap görecektir, kâfir ise azap görecektir. [8]

Tercih edilen görüş Ebu Hayyan'm dediği gibi bu lam "ta'lîl lamı, lâm-ı key'dir. Yani rasulleri gönderdik ve Allah'ın mahlûkatını iki gruba ayırması için tebliğ hususunda rasullerden söz aldık.

Bu iki gruptan biri hüccet ikame etme manasında Allah'ın kendilerini samimiyetleri konusunda sorgulayacağı grup. Bu grup kendilerinin iman etmeleri ve bütün fiillerinde Allah'a sadık kaldıkları şeklinde cevap verecek, Allah da bu amellerine karşı bu gruba mükâfat verecektir.

Küfre düşen ikinci grup ise Allah'ın kendileri için hazırladığı şeye maruz kalacaklar.

Bu manaya göre sorguya tâbi olacak "sadık kimseler" müminlerdir. "Sıdkıhim" kelimesindeki zamir onlara racidir. Bununla peygamberlere sormak için, yahut onlardan

aldığı söze olan vefakârlıkları hakkında sormak için, yahut peygamberlere risaleti kavimlerine tebliğ etmelerinden sormak için manasının murad edilmesi de caizdir. [9]

Buna göre mana şöyledir: Biz Allah'ın dinine daveti tebliğ etme hususunda peygamberlere tebliğ görevini yerine getirip getirmediğini sormak, ümmetlerinin kendilerine ne şekilde icabet ettiklerini bilmek, müminlere iman ve samimiyet hususunda ecir vermek ve bu peygamberlerin ümmetlerinden kendilerini yalanlayan kâfirlere Allah'ın hazırladığı şiddetli, acıklı, elem verici cehennem azabıyla kâfirleri cezalandırmak için, peygamberlerden söz aldık.

"O, kâfirlere acıklı bir azap hazırlamıştır." ayeti "Peygamberlerden ... söz aldık" ayetine atfedilmiştir. [10]

Ahzab -Veya Hendek- Gazvesi, Kureyzaoğulları Gazvesi:

9- Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir zaman size düşman orduları saldırmıştı da biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı çok iyi görür.

10- O vakit onlar size yukarı ve aşağı tarafınızdan gelmişlerdi. O zaman gözier kavmi yürekler ağızlara gelmişti. Sizler, Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11- İşte orada müminler, imtihan edümişler ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

12- O vakit münafıklar ve kalplerin- de hastalık bulunanlar: "Allah ve peygamberi bize ancak aldatıcı bir vaadde bulundu" diyorlardı.

13- Hani o zaman münafıklardan bir topluluk: "Ey Medineliler! Burası sizin için durulacak bir yer değildir.

Hemen Seri dönün." demişti. Münafıklardan başka bir topluluk da Peygamber'den izin isteyerek: "Ev- lerimiz (düşman tehlikesine) açıktır." demişlerdi- Halbuki evleri (düşman tehlikesine) açık değildi. Sadece savastan kaçmak istiyorlardı.

14-Eğer ordular Medine'nin çeşitli taraflarından içeri girseydi ve o münafıklardan fitne çıkarmaları is-tenseydi, hemen ona girişirlerdi. Bu hususta pek fazla gecikmezlerdi.

15- Halbuki onlar daha önce savaş meydanından kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözden mutlaka hesap sorulacaktır.

16- De ki: "Eğer siz ölmekten veya öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmak size hiçbir fayda sağlamayacaktır. Kaçsanız bile ancak az bir zaman yaşatılırsınız."

17- De ki: "Allah size bir kötülük yapmak istese, sizi O'ndan kim koruyabilecektir? Veya size bir rahmet (iyilik) dilerse, O'nun rahmetine (iyiliğine) kim engel olabilecektir?" Onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

18- Allah, içinizden müminleri savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine: "Bize gelin." diyenleri çok iyi bilir. Zaten onlar savaşa çok az gelirler.

19- Yardımlarını sizden esirgerler. Kalplerine düşman korkusu düştüğü zaman,

üzerine ölüm baygınlığı çökmüş bir insan gibi gözlerini döndürerek sana baktıklarını görürsün. Korku gittiğinde ise, mala düşkün olarak iğneli dilleriyle sizi tenkit ederler. İşte bunlar aslında iman etmemişlerdir. Allah da amellerini boşa çıkarmıştır. Bu Allah'a çok kolaydır.

20- Münafıklar düşman ordularının çekilmediklerini sanıyorlardı. Eğer düşman orduları tekrar saldırıya geçecek olsa, onlar çöllerde bedeviler arasında bulunup haberlerinizi oradan sormak isterlerdi. Şayet aranızda olsalardı, ancak pek az savaşılardı.

21- Gerçekten Allah'ın Rasulü'nde sizin için; Allah'ı ve ahiret gününü arzulayanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için güzel bir numune vardır.

22- Müminler düşman ordularını görünce: "İşte Allah'ın ve Rasu-lü'nün bize vaadettiği budur. Allah ve Rasulü doğru söylemiş." dediler.Bu, ancak onların imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı.

23- Müminler içinde öyle yiğitler vardır ki, Allah'a vermiş oldukları ahde sadakat göstermişlerdir. Onlardan kimi bu uğurda canlarını feda etmiş, kimi de beklemektedir- dakatlarıyla mükâfatlandırması, münafıklara ise dilerse azap vermesi veya tevbelerini kabul etmesi için (böyle oldu.) Şüphesiz ki Allah çok mağfiret edici ve çok merhametlidir.

25- Allah kâfirleri öfkeleriyle geri çevirdi. Onlar hiçbir şey elde edemediler. Savaşta müminlere Allah yardım etti. Allah çok güçlüdür. Herşeye galiptir.

26- Allah, Kitap Ehlinden kâfirlere yardım edenleri (sığındıkları) kalelerinden indirmiş ve kalplerine korku salmıştı. Siz onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını ise esir alıyordunuz.

27- Allah onların yerlerini, yurtlarını, mallarını ve henüz ayak basmadığınız bir toprağı size miras olarak verdi. Allah herşeye kadirdir.

Siyerden Ahzab (Hendek) Gazvesine Dair Notlar:

Hicretin beşinci yılı Şevval ayında Medine etrafında Hz. Peygamber (s.a.)'i yoketmek için putperest kâfirler ve Ehl-i Kitap'tan on bin, yahut on iki bin, veyahut on beş bin kişi toplandı.

Kureyşli ve Habeşistanlı müşrikler Ebu Süfyan'ın komutasında dört bin kişiydiler. Esedoğulları Tuleyha'nın komutasında, altı bin kişilik Gatafan da Uyeyne b. Hısn liderliğinde idi. Âmiroğulları'na Âmir b. Tufeyl komuta ediyordu. Süleymanoğulları'na ise Ebu'l-A'ved komuta ediyordu. Benî Nadir Yahudileri Huyeyy b. Ahtab ile Ebu'l-Hukayk'ın iki oğlunun başkanlığında idiler. Benî Kureyza Yahudilerinin reisi Ka'b b. Esed olup onunla Rasulullah (s.a.) arasında ahid vardı. Huyey b. Ahtab'ın gayretiyle Ka'b bu ahdi bozdu.

Bu savaşın sebebi Yahudiler idi. Nadir ve Kureyzaoğulları'ndan bir grub yola çıkıp Mekke'de Kureyşlilere gelmişler, onları Rasulullah (s.a.) ile savaşa davet etmişler ve Kureyşlilere:

- Sizin dininiz onun dininden daha üstündür, demişlerdi. Sonra da Gatafan, Kay,

Aylan, Mürre ve Eşca'oğulları'na gidip onları da Medine'de savaşa davet etmişlerdi. Bunun üzerine biri putperest, diğeri kitabî olan her iki grup Ebu Süfyan komutasında birleşmiş bir ordu meydana getirmekte anlaşmışlar ve Medine önlerinde karargâh kurmuşlardı.

Rasulullah (s.a.) ve müminler üç bin kişi halinde savaşa çıkmışlar ve Sel' sırtlarında karargâh kurmuşlardı.

Rasulullah (s.a.) Ahzab gruplarının hareketini duyunca Selman-ı Farisî'nin görüşüne uyarak Medine etrafında hendek kazılmasını emretti. Medine'nin kuzey batısında düşen meydanadaki hendeğin kazılmasında bizzat Peygamberimiz (s.a.) müminlerle beraber çalıştılar. Bu taraf düşmanın girmesinden korkulduğu önü açık taraf idi. Diğer taraflar ise dağlarla korunmuştu. Hendeğin uzunluğu yaklaşık olarak beş bin zira' (3000 m.), derinliği 7-10 zira' (4-6 m.), genişliği 9 zira' (5,5 m.)'den fazla idi.

Müşrikler ve beraberindeki gruplar hendeği görünce:

- Allah'a yemin olsun ki, bu Arapların daha önce bilmediği bir tuzaktır, dediler.

Karşılıklı çarpışmalar oldu. Bazı müşrikler hendeği geçmeye çalıştılar. Bunlara taş atıldı. Bazıları da atlarıyla hendeği geçip ya helak oldular, ya da öldürüldüler. Bunlardan biri de meşhur süvari Amr b. Vüdd el-Âmiri idi. Amr, Hz. Ali ile mübareze etti. Hz. Ali onu öldürdü. Amr'ın iki arkadaşı İkrime b. Ebî Cehil ile Dırar b. Hattab kaçtı. Yine onların süvarilerinden Nevfel b. Mugîre de hendeği geçenlerden biriydi. Sa'd b. Muaz (r.a.) Benî Kureyza Gazvesinde şehid oldu.

Daha sonra düşman grupları arasında sağlam bir komplo hazırlandı. Rasulullah (s.a.) ve ashabı şiddetli bir korku içindeyken Nuaym b. Mes'ud el-Gatafanî Peygamberimiz (s.a.)'e gelerek:

- Ya Rasulullah! Ben müslüman oldum. Kavmim benim müslüman olduğumu bilmiyorlar. Bana dilediğin şeyi emret, dedi. Rasulullah (s.a.):

- Sen içimizde sadece bir kişisin. Gücün yeterse, bizim adımıza bir plan kur. Zira harp hiledir, buyurdu.

Nuaym, Benî Kureyza'ya gelerek onlara:

- Kureyş ve Gatafan'ın eşrafından bazıalarını rehin olarak almadan ve sizinle birlikte Muhammed'le savaşmaları için bu rehin kimseleri elinizde tutmadan Kureyş ve Gatafan'la beraber savaşmayın. Çünkü onlar Muhammed'le savaşmaktan usandılar, geri dönecekler. Siz ise yalnız başınıza onlara karşı muktedir olamazsınız, dedi. Bunun üzerine Kureyzaoğulları:

- Sen iyi bir görüşe işaret ettin, dediler.

Nuaym daha sonra Kureyş ve Gatafanlılara gelip onlara:

- Yahudiler Muhammed'e verip, boyunlarını vurması için sizden rehin almak istiyorlar. Sizinle savaşmak üzere onunla birleşiyorlar. Zira Yahudiler onunla yaptıkları ahdi bozduklarına pişman oldular, dedi.

Ebu Süfyan ile Gatafan liderleri müslümanlarla kesin bir çarpışmaya girmek istediklerinde Yahudiler ağır davrandılar ve onların adamlarından rehin istediler. Kureyş ve Gatafanlılar bunu kabul etmediler ve Nuaym b. Mesud'un sözünü doğruladılar. Yahudiler de Nuaym'ın sözünün doğruluğundan emin oldular. Böylece Yahudilerle müşrikler birbirine düştüler ve birlik dağıldı.

Düşman grupları içinde zafiyet başgösterdi. Cenab-ı Hakk'ın onların üzerine bir kış

gecesi çok soğuk bir rüzgâr göndermek suretiyle endişe ve korkularını artırdı. Rüzgâr onların kazanlarını dökmüş ve kaplarını sağa-sola dağıtmıştı.

Ebu Süfyan Kureyş'le birlikte beldelerine döndü. Bunu Gatafan izledi. Rasulullah (s.a.) haberlerini getirmek üzere Huzeife b. Yeman'ı gönderdi. Peygamberimiz (s.a.) namaza durarak bekledi. Huzeife dönünceye kadar Allah'a dua edip yakardı. Ellerini kaldırarak şöyle dua etmişti: "Ey sıkıntıya düşenlerin imdadına koşan, ey zorluk içinde olanlara icabet eden (Al-lahım)! Endişemi, üzüntümü ve sıkıntımı kaldır. Sen benim durumumu ve ahabımın durumunu görüyorsun."

Cebrail indi ve şöyle dedi: "Allah, duanı işitti. Düşman korkusuna karşı, O sana kâfidir." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) dizleri üzerine çöktü, ellerini açtı, gözlerini indirdi. Şöyle diyordu: "Şükürler olsun. Şükürler olsun. Bana da rahmetle muamele ettin. Ashabıma da rahmetle muamele ettin."

Cenab-ı Hak şu ayetiyle ne doğru söylemiştir: "Ey iman edenler! Allah 'm size olan nimetini hatırlayın. Hani bir zaman size düşman orduları saldırmıştı da biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı çok iyi görür." (Ahzab, 33/9); "Allah kâfirleri öfkeleriyle geri çevirdi. Onlar hiçbir şey elde edemediler. Savaşta Allah müminlere yardım etti. Allah çok güçlüdür. Herşeye galiptir." (Ahzab, 33/25).

Böylece müslümanlarla müşrikler arasındaki savaş sona erdi. Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kureyş bu yıldan sonra size savaş açamaz. Fakat siz onlara savaş açarsınız."

Hendek günü müslümanlardan yedi kişi şehid oldu. Müşriklerden ise dört kişi öldürüldü. [\[11\]](#)

Açıklaması:

Bu ayetler Allah'ın müslümanları Hendek Gazvesinde muzaffer kılmak suretiyle Allah'ın nimetini ve mümin kullarına ihsanını hatırlatma hususunda beş konuyu ihtiva etmektedir:

- Gazvenin özelliklerinin bildirilmesi (9-11- ayet),
- Münafıkların ve Yahudilerin müslümanlara karşı tutumları (12-21-ayet)
- Müminlerin kendilerini feda etmeleri (22-24. ayet),
- Müminlerin zaferi ve kâfirlerin yenilgiye uğramaları (25. ayet),
- Benî Kureyza Yahudilerinin cezalandırılmaları (26-27. ayet). [\[12\]](#)

1- Gazvenin Özelliklerinin Bildirilmesi:

"Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir zaman size düşman orduları saldırmıştı da biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı çok iyi görür."

Ey Allah'a ve Rasulü'ne iman edenler! Sizi yoketmek ve gücünüzü kökünden söküp atmak ve varlığınızı sona erdirmek için sizin üzerinize gelen Kureyş, Gatafan ve Yahudilerden meydana gelen büyük orduların ve muazzam kalabalıkların kuşatması altında kaldığınızda Allah'ın size ihsan ettiği nimetleri hamd ve şükürle hatırlayın. Biz onların üzerine bir kış gecesi soğuk bir rüzgâr, düşmanları sarsan, kalplerine korku veren, kazan-

larını döken, çadırlarını ve eşyalarını ters yüz eden hatta her kabile reisinin kabilesine:

- Ey falanoğulları! Kendinizi kurtarın. Kendinizi kurtarın, diye duyuruda bulunmasına sebep olan sizin görmediğiniz melek orduları gönderdik.

Tuleyha b. Huveylid el-Esedî:

- Muhammed size yeni bir sihirbazlık yapmaya başladı. Kendinizi kurtarın, kendinizi kurtarın, diyordu.

Ebu Süfyan ise:

- Ey Kureyş topluluğu! Allah'a yemin olsun ki siz artık kalınamayacak bir yerdesiniz. Atlar, develer helak oldu. Benî Kureyza bize verdiği sözden caydı. Onlardan hoşumuza gitmeyecek haberler bize ulaştı. Bu rüzgârdan da, gördüğünüz manzara ile karşılaştık. Vallahi ne kazanımız yerinde durabiliyor, ne ateşimiz yanıyor, ne de çadırlarımız ayakta kalabiliyor. Haydi buradan ayrılalım. Ben buradan ayrılıyorum, dedi. Sonra devesine doğru yürüdü. Devesi bağlı idi. Devesinin üzerine oturdu. Sonra deveye vurdu. Deve ile üç defa sıçradı. Devenin bağlarını ayakta iken çözdü.

Allah hendeğin kazılması, zorluklarla karşılaşılması, savaşa hazırlık ve düşmandan sakınma gibi sizin bütün amellerinize muttali olup gayet iyi bilir. O buna karşılık size mükâfat verecek ve bu mükâfattan hiçbir şeyi eksiltmeyecektir.

Cenab-ı Hak daha sonra düşman gruplarının kuşatmalarının sağlamlığını belirterek şöyle buyurdu:

"O vakit onlar size yukarı ve aşağı tarafınızdan gelmişlerdi." Yani düşman grupları size vadinin üst tarafından doğu cihetinden ve vadinin alt tarafından batı cihetinden saldırdıkları vakti hatırlayın. Huzeyfe'nin zikrettiğine göre ilk grup Kureyş, Habeşliler, Kinaneoğulları ve Tihame halkı idi. Diğerleri ise Benî Kureyza idi. Bir başka görüşe göre ilk zikredilenler: Necid halkı ile Esedoğulları ve Nasroğulları idiler. Diğerleri Kureyşliler idi. Benî Kureyza Yahudileri ise hendek tarafında idi.

"O zaman gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti. Sizler, Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyordunuz." Yani o zaman gözler yerinden fırlamıştı, düşmanın çokluğu sebebiyle düşmana yönelmiyordu. -Korku ve endişeden kinaye olarak- yürekler ağızlara gelmişti. Sizler Allah hakkında çeşitli zanlar ileri sürüyordunuz. İçinizden kimileri Allah'ın yardımına ve vaadine güvenen, tavrında asla sarsılmayan, imanı sabit müminler idi. Kimi

de Muhammed ve ashabının tamamen yokolacağını, müşriklerin zafere ulaşacaklarını ve Medine'ye hakim olacaklarını zanneden inancı zayıf münafık kimseler idi.

Hasan-ı Basrî diyor ki: Münafıklar müslümanların tamamen helak olacaklarını zannediyorlar, müminler ise zafere eriştirileceklerini bekliyorlardı.

"İşte orada müminler imtihan edilmişler ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. " O zaman Allah müminleri tecrübe etti. İhlâş olan, münafıktan ayrıldı. Korkudan ve düşmanın tehdidinden dolayı müminler şiddetli bir şekilde sarsıldılar. İçlerinden sebatkâr olanlar gerçek mümindirler. Kendilerinde köklü endişe bulunanlar da münafıklardır.

Allah tarafından yapılan imtihan durumunun kendisi açısından ortaya çıkması için değil, bilakis bir başka hikmete binâen idi. Bu da şudur: Allah onların içinde bulunduğu durumu gayet iyi bilmektedir. Fakat O, bu durumu diğer peygamberlere ve meleklerle göstermeyi murad etmektedir. [\[13\]](#)

2- Yahudilerin ve Münafıkların Müslümanlara Karşı Tutumları:

Cenab-ı Hak daha sonra münafıkların ve onları destekleyenlerin durumunu ilan ederek şöyle buyurdu:

"O vakit münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: Allah ve peygamberi bize ancak aldatıcı bir vaadde bulundu, diyorlardı." Yani dış görünüşleriyle İslâm'ı kabul eden, ama kalpleri iman etmemiş olan münafıklar ile İslâm'ı henüz yeni kabul etmeleri sebebiyle inançları zayıf olanlar: Allah ve Rasulü'nün düşmana karşı muzaffer olma şeklinde bize vaad ettiği şey, hiçbir varlığı ve hakikati olmayan boş bir vaattir, dedikleri zamanı hatırla.

Bunu diyenler: Yahudilerden ve münafıklardan Muattib b. Kuşeyr ve Tu'me b. Ubeyrik gibi 70 kişi idiler. Muattib ittifak gruplarını görünce:

- Muhammed bize İran'ın ve Rum diyarınının fethedileceği vaadinde bulunuyor. Halbuki bizden biri korkudan abdest bozmaya gidemiyor. Bu sadece bir aldatıcı gruptan ibarettir. [\[14\]](#)

İnancı hasta olanlara gelince, onların hastalığı olan iman zayıflığı, içinde bulunduğu şiddetli darlık sebebiyle gönlünün yaptığı vesveseden dolayı meydana gelir.

"Hani o zaman münafıklardan bir topluluk: Ey Medineliler! Burası sizin için durulacak bir yer değildir. Hemen geri dönün, demişti."

Yine şunu hatırlayın: Hani münafıklardan Evs b. Kayzî ile onun görüşünü destekleyen bir grup ya da Abdullah b. Übeyy ile arkadaşları şöyle demişlerdi: Ey Medine halkı! Sizin Muhammed ve askerleriyle birlikte ikamet etmeniz için hiçbir sebebi yoktur. Bu zillet ve horlanma durumunu normal gösterecek hiçbir neden yoktur. Burada sizin için hiçbir istikrar imkânı ya da ikamet edeceğiniz hiçbir mekân yoktur. Öldürülmekten ve helak olmaktan kurtulmak için hemen evinize ve yurtlarınıza dönün. Yes-rib, belde ismi olup

Medine, Taybe ya da Tabe şeklinde adlandırılmıştır. Taife, bir veya daha fazla kişi için kullanılır.

"Münafıklardan başka bir topluluk da Peygamber'den izin isteyerek: Evlerimiz (düşman tehlikesine) açıktır, demişlerdi. Halbuki evleri (düşman tehlikesine) açık değildi. Sadece savaştan kaçmak istiyorlardı." Yani fitne çıkarma ve zaafiyet ruhunu yayma sebebiyle Harise b. Haris oğullarından olan münafıklar grubu dönmeye teşebbüs ettiler ve Peygamberimiz (s.a.)'den evlerine dönme ve savaşı terketme hususunda izin isteyerek şöyle dediler: Bizim evlerimiz terkedilmiş, zayi edilmiş durumda olup koruma altında değildir. Yani evlerimizde açıklık bulunup buradan eşya almak ve kadınlarla çocukları tedirgin etmek için hırsızın ve düşmanın girmesinden korkulur. "Halbuki evleri (düşman tehlikesine) açık değildi" yani bu evlerde hiçbir açıklık ve gedik yoktu. Bilakis evleri korunma altında olup iddia ettikleri gibi değildir. Onların amaçları sadece korku sebebiyle kaçmak ve sadık müminler ordusuyla birlikte hareket etmekten uzaklaşmaktır.

Cenab-ı Hak daha sonra münafıkların kalplerindeki imanın zaafiyet derecesini ve basitliğini ve bu kaçışın evlerini korumak için olmadığını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Eğer ordular Medine'nin çeşitli taraflarından içeri girseydi ve o münafıklardan fitne çıkarmaları istenseydi, hemen ona girişirlerdi. Bu hususta pek fazla gecikmezlerdi."

Yani düşman orduları Medine'nin her tarafından münafıkların üzerine gelselerdi; sonra da onlardan dinden vazgeçmeleri, ya da açıkça küfre dönmeleri ve müslümanlarla savaşmaları istense, buna girişirler, bunu kendi gönülleriyle kabul ederler ve bunu derhal yaparlardı. İmanı korumazlar ve imana sarılmazlardı. İcabet ederken ve kendilerinden istenilen şeyi verirken pek az korku ve endişe taşıdıklarından fazla beklemezlerdi. Bu da duraklamaksızın soru ve cevabın meydana geldiği zaman miktarıdır. Yahut onlar küfrü kabul ettikten sonra Medine'de pek az beklerler, nihayet helak olurlardı.

Bu durum, münafıkların gönüllerindeki imanın zayıflığına açık bir delildir. Dolayısıyla onların savaştan sıyrılmaya ve geri dönmeye teşebbüs etmelerinde şaşılacak bir durum yoktur. Bu, karşı koyma ve yiğitlerle karşılaşma sahnelerinden kaçmaya alışmış korkak ve mütereddit kimselerin özelliğidir. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Halbuki onlar daha önce savaş meydanından kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen sözden mutlaka hesap sorulacaktır."

O münafıklar -Hariseoğulları- bu korkudan önce Uhud günü arkalarını dönmeyeceklerine ve savaştan kaçmayacaklarına dair söz vermişlerdi. Onlar tevbe etmişler ve bir daha böyle bir şey yapmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi.

Cenab-ı Hak daha sonra onları şu ayetle tehdit edip uyardı: "Allah'a verilen sözden mutlaka hesap sorulacaktır." Yani Allah bu ahiden ve kıyamet günü bunu yerine getirmekten dolayı onlara soru soracak, bu ahdi bozmaktan ve Rasulullah (s.a.)'e ihanetten dolayı onları cezalandıracaktır. Bu mutlaka meydana gelecek bir durumdur. "Mes'ulen" kelimesinin manası, yerine getirilmesi gerekli, yapılması istenen şey, demektir.

Allah Tealâ daha sonra onların yaptıklarının faydasız olduğunu beyan edip onları azarlamak üzere şöyle buyurdu:

"De ki : Eğer siz ölmekten veya öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmak size hiçbir fayda sağlamayacaktır. Kaçsanız bile ancak az bir zaman yaşatılırsınız."

Ey Rasulüm! Bu kaçışlarının kendilerinin ecellerini tehir etmeyeceğini ve ömürlerini

uzatmayacağını dolayısıyla ölümlerle buluşmaktan ya da savaş meydanında öldürülmekten kaçmanın kendilerine hiçbir fayda vermeyeceğini bildir. Zira takdir edilen şey hiç şüphesiz olacaktır. Belki de onların kaçı, onların ansızın cezalandırılmasına sebep olacaktır. Sağ kalsalar, kaçmak onlara fayda verse ve zannettikleri gibi ölümden kurtulsalar bile, bu kaçışlarından ve uzaklaşmalarından sonra bu gecikme sebebiyle dünya nimetlerinden yararlanmaları pek az bir miktar, ya da pek az bir zaman yararlanmadır. "De ki: Dünya zevki azdır. Âhiret ise gerçekten Allah'tan korkanlar için daha hayırlıdır." (Nisa, 44/77). _

Rabi b. Hayseme diyor ki: Şartın cevabı önceki cümlenin delâleti sebebiyle mahzufdur. Yani siz ölümden veya öldürülmekten kaçarsanız, bu kaçma size fayda sağlamayacaktır. Zira ecelin gelişi muhakkaktır.

Allah Tealâ daha sonra onların üzerlerindeki mükemmel kudretini bildirmek için daha önce geçen hususları beyan ederek şöyle buyurdu:

"De ki: Allah size bir kötülük yapmak istese, sizi O'ndan kim koruyabilecektir? Veya size bir rahmet dilese, O'nun rahmetine kim engel olabilecektir?" Yani ey Rasulüm! Allah'ın size olan muradına engel olabilecek veya Allah takdir etmişse kötülüğü sizden giderebilecek, yahut Allah dilemişse sizin için fayda ve hayrı gerçekleştirebilecek hiçbir kimse yoktur.

'Yahut size bir rahmet dilese" ifadesinin manası: Size bir rahmet dilese, size kim kötülük yapabilecektir? demektir. Yani cümle kısa kesilmiştir. "Sûen" kötülük, helak olmak demektir. "Rahmeten" kelimesi de zafer, hayır ve afiyet demektir.

Cenab-ı Hak bu manayı şu ifade ile tekid etmektedir: "Onlar kendileri için Allah 'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler." Yani bu münafıklar ve onları destekleyen inancı zayıf kişiler ve diğerleri, kendilerine yardım edecek bir yardımcı ve onlara şefaath edecek bir koruyucu ve destekleyici bulamazlar.

Allah Tealâ sonra da hainleri daima iyi bildiğini ifade ederek ve onları uyararak şöyle buyurdu:

"Allah, içinizden müminleri savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine: "Bize gelin" diyenleri çok iyi bilir." Buradaki "kad" azlık için değil, tahkik içindir. Ayetin manası şudur: Şüphesiz ki Allah küçümseyerek ve münafıklık yaparak müslümanları savaşta bulunmaktan alıkoyanları gayet geniş ve her şeyi kapsayan ilimle gayet iyi bilir. Cenab-ı Hak Medinelilerden arkadaşları ve dostlarına: Bizimle birlikte gölgeler ve meyveler altında oturmaya gelin. Kendinizi bize yaklaştırın. Muhammed'i ve onunla birlikte savaşmayı terkedin, diyenleri gayet iyi bilir.

"Helümme" kelimesi Hicazlıların lügatidir. Hicazlılar bu kelimeyi hem tek kişi, hem de topluluk için eşit olarak kullanmaktadırlar. Temim kabilesi ise müfred müzekker için "helümme", cemi müzekker için "helümmü", cemi müennes için "helümmenne" şeklinde kullanmaktadırlar. Nahiv-cilerin ittifakına göre "helümme" ses değildir, terkinin aslında farklı görüşler bulunan mürekkep bir kelimedir. Bir görüşe göre "helümme" ten-bih edatı olan "hâ" ile "lem" kelimesinden birleşmiştir. Bu, Basralıların görüşüdür. Bir başka görüşe göre ise "hel" ve "ümm" kelimelerinden birleşmiştir. Hem müteaddi, hem lazımdır. Müteaddi olan, şu ayetteki gibidir: "De ki : Şahitlerinizi getirin." (En'am, 6/150). Lazım olan da şu ayetteki gibidir: "Bize gelin." (Ahzap, 33/18).

"Kardeşlerine.....diyenler"

a) Ya müslümanlara Muhammed ve ashabi küçük bir gruptur. O ve onunla birlikte olanlar helak olacaklardır. O halde bize gelin, diyen münafıklardır.

b) Ya da Benî Kureyza Yahudileri olup münafık kardeşlerine: Bize gelin. Muhammed'den ayrılın. Zira o helak olacaktır. Ebu Süfyan zafer elde ederse, sizden hiçbir kimseyi geri bırakmayacaktır, demişlerdir.

c) Yahut Peygamberimiz (s.a.)'in ashabından bir adam olup öz kardeşine savaşın ortasında: Bana gel. Sen ve arkadaşın takip olunmakta. Sen ve arkadaşın kuşatılmıştır, demiştir.

"Zaten onlar savaşa az gelirler." Yani münafıklar savaşa az bir zaman, ya da mecbur kalırlarsa, ölümden korktukları için bir parça katılırlar. Bu ayet aynen şu ayet gibidir: "Onlar pek az savaşır." (Ahzap, 33/20).

Cenab-ı Hak daha sonra münafıkların diğer sıfatlarını zikrederek şöyle buyurdu:

a) "Size yardımlarını esirgerler." Bu cimrilik vasfıdır. Yani onlar kendi nefislerine, kendi durumlarına ve mallarına karşı cimridirler. Onlar savaşta size ne can, ne mal, ne sevgi ne de şefkatle destek verirler. Aynı şekilde ganimet taksiminde de cimridirler. "Eşihha" kelimesi "şahiyh" kelimesinin gayri kıyasî çoğuludur. Kıyasî çoğulu "eşihhâü" şeklindedir. Tıpkı "halîl" ve "ehillâü" kelimeleri gibi. Doğrusu münafıkların cimriliği müminlerin yararına olan her şeyi kaplamaktadır.

b) "Kalplerine düşman korkusu düştüğü zaman üzerine ölüm baygınlığı çökmüş insan gibi gözlerini döndürerek sana baktıklarını görürsün."

Bu korkaklık sıfatıdır. Cimrilik korkaklığın benzeridir. Cimrilik zikredildiği zaman onun sebebi olan korkaklık da belirtilir.

Ayetin manası savaşın ve çarpışmanın başlamasıyla birlikte korku meydana gelmeye başladığında onların sana -ey Peygamber- bu durumda endişe, düşkünlük ve zayıflık içinde ölüm sarhoşluğunu yaşamaktan dolayı baygın olan kimsenin baktığı gibi baktıklarını görürsün. Savaştan korkan bu kimselerin korkusu da aynı şekildedir.

c) "Korku gittiğinde ise mala düşkün olarak iğneli dilleriyle sizi tenkit ederler." Bu münafıkların iğneli dil sahibi olma, sözle rahatsız etme ve yalancı övünme sıfatlarıdır.

Ayetin manası: Güvenlik gerçekleştiği zaman size dille galip gelirler ve size sözle eziyet ederler. Kendilerinin yardım ve cesaret ehli oldukları şeklinde böbürlenirler. Onlar bu konuda yalancılardır.

Bu sıfatın sebebi ise Cenab-ı Hakkın buyurduğu şekildedir: "Mala karşı aşırı düşkünlük ..." Yani bununla birlikte bu kimselerde hayır yoktur. Bu kimseler korkaklık, yalancılık ve hayırsızlık vasıflarını birarada topladılar. Onlar her iki durumda da hayrı az, şerri çok kimselerdir. Onlar başta ve sonda cimrilik yaparlar. Yani onlar şiddet durumunda korkak, ganimet zamanında cimri kimselerdir.

Katade diyor ki: Münafıklar ganimet anında toplumun en aç gözlüleri ve paylaşmaları en kötü kimseler olup, "Bize verin, bize verin. Biz de sizinle birlikte savaşta bulunduk", derler. Şiddet anında ise onlar toplumun en korkakları ve hakka karşı en düşük kimselerdir.

Allah Tealâ münafıkların hastalıklarının ve bütün kötü vasıflarının sebebinin Allah'a duyulan güvenin zayıflaması olduğunu zikretti:

"Onlar aslında iman etmemişlerdir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu

Allah'a çok kolaydır." Yani bunlar Allah ve Rasulü'nü tasdik eden kimseler değildirler. Onlar lafzan imanı ortaya koysalar da, hakikaten iman etmemişlerdir. Allah da onların müslümanlarla birlikte yapmış oldukları amellerini iptal etmiştir. Bu iptal etme Allah'ın adaletinin ve hikmetinin gereği olarak Allah'ın nezdinde gayet basit ve kolaydır.

Zemahşerî şöyle bir soru ortaya koydu: "Münafığın sabit bir ameli var mıdır ki, iptale uğrasın?" Daha sonra şu cevabı verdi: "Hayır, fakat bu ifade kalp iştirak etmese de, dille iman etmenin iman olduğunu, münafığın işlediği amellerden dolayı mükâfat göreceğini zanneden kimseye bir ders niteliğinde olup Cenab-ı Hak münafığın imanının iman olmadığını ve onda bulunan her amelin batıl olduğunu beyan etmiştir. [\[15\]](#)

Allah Tealâ münafıkların korkaklık, cimrilik ve düşman korkusu gibi çirkin sıfatların onların devamlı sıfatları olduğunu; geçici, arızî, mücerret bir durum olmadığını zikretmektedir.

"Münafıklar düşman ordularının gitmediklerini zannediyorlardı." Yani onlar korku ve endişelerinin şiddetinden dolayı Kureyş, Gatafan ve Kureyzaoğulları'ndan meydana gelen küfür topluluklarının çekilmediklerini ve mağlup olmadıklarını ve onların kuşatma ve savaşa döneceklerini sanıyorlardı. Düşman ordularının çekilmelerine, yenilgiye uğramalarına ve kesinlikle dönmeyecekleri gerçeğine rağmen münafıklar savaşta buldukları halde savaş meydanından uzakta dururlar. Zira onlar orada savaşmayacaklardır.

"Eğer düşman orduları tekrar saldırıya geçecek olsa, onlar çöllerde bedeviler arasında bulunup haberlerinizi oradan sormak isterlerdi."

Yani düşman grupları tekrar sizinle çarpışmaya dönerlerse, onlar sizinle Medine'de ve savaşçılar arasında birlikte bulunmayı temenni ederlerdi. Hatta çölde bedeviler arasında bulunmayı ve sizin üzüntünüzden dolayı sevinmek, size kötülük dokunmasını beklemek, korkaklık ve azimet-lerdeki zafiyet sebebiyle sizin haberlerinizi sormak isterlerdi.

"Şayet onlar aranızda olsalardı, ancak pek az savaşlılardı." Yani o münafıklar savaş meydanında sizinle beraber olsalardı, kendilerini korkaklık ve zafiyetin kuşatması sebebiyle az bir çarpışma ile ya da az bir zaman çarpışlırdı.

Cenab-ı Hak daha sonra üstün lider Rasulullah (s.a.)'e tâbi olmanın zaruri olduğuna, onların ve başkalarının dikkatini çekerek şöyle buyurdu:

"Gerçekten Allah'ın Rasulü'nde sizin için; Allah'ı ve ahiret gününü arzulayanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için güzel bir numune vardır."

Bu, Allah Tealâ tarafından Ahzab savaşında ve diğer zamanlarda Hz. Peygamber (s.a.)'in sözleri, davranışları, durumları, sabrı, tahammülü, cihadı ve Rabbinden yardım beklemesi hususunda Hz. Peygamber (s.a.)'i örnek alma emridir.

Ayetin manası şudur: Ey müminler! Sizin için güzel bir nümûne ve izinden gidilecek üstün örnek vardır. Haydi ona uyun, onun şemailini izleyin. Allah'ı sevme, O'na tazim gösterme, Onun cezasından korkma, O'nun sevabını ve mükâfatını arzu etme sebebiyle siz Allah'ın sevabını ve lütfunu istiyorsanız, Allah'tan ve Onun hesabından korkuyorsanız, gece-gündüz Onu çok zikrederseniz; Rasulullah (s.a.) kahramanlık, atılganlık, sabır ve tahammül hususunda üstün bir örnektir. Zira Allah'ı zikretme, O'na itaat etmeye ve Rasulü'nü örnek almaya sevk etmektedir.

Bu, savaştan geri kalanlar için bir ihtar. Bütün insanları rahatlık ve darlıkta, şiddet anında kahramanlarla buluşma ve yiğitlerle karşılaşma zamanında Rasulullah (s.a.)'e uymayı irşad etmektedir. [\[16\]](#)

3- Müminlerin Tutumu:

Allah Tealâ münafıkların durumunu beyan ettikten sonra müminlerin düşmanlarla karşılaşma anındaki durumunu beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Müminler düşman ordularını görünce: "İşte Allah'ın ve Rasulü'nün bize vaadettiği budur. Allah ve Rasulü doğru söylemiş." dediler. Bu, ancak onların imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı."

Allah'ın kendilerine yaptığı vaadi tasdik eden, söz ve amelinde ihlaslı olan müminler Medine etrafında toplanan düşman gruplarını gördüklerinde: imtihan edilme, düşmanlarla karşılaşma denemesine tâbi tutulma ve yakın zafer şeklinde Allah ve Rasulü'nün bize vaadettiği budur." dediler.

Allah ve Rasulü zafer vaadinde sadık kaldı. Düşmanların biraraya gelmeleri, bu sıkıntı ve darlık durumu onların Allah'a imanlarını, Rasulullah (s.a.)'i tasdik etmelerini, Allah'ın kaza ve kaderine teslimiyetlerini, O'nun emirlerine boyun eğmelerini, Rasulü (s.a.)'e itaat etmelerini ve kulların sebeplere sarılmaları, savaşa hazırlanmaları ve gerçekten çarpışmalarından sonra zaferin Allah Tealâ nezdinde olduğuna dair kesin imanlarını artırdı. Zira cihad Allah tarafından kullarına bir yükümlülüktür. Bu yükümlülüğü yok kabul etmek bir masiyettir. Kulların hiçbir çalışma yapmaksızın sadece Allah'ın kudretine ve Onun yardım ve destekle imdada erişeceğine dayanmak kötü bir anlayış, bilgisizlik ve aldatıcı şeytan temennileridir.

Bu hatalı anlayışlara karşı dikkat çekme, Kur'an'da tekrar tekrar belirtilmiştir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Sizden önce gelenlerin durumu sizin başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Peygamber ve onunla beraber olan müminler "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki Allah'ın yardımı elbette yakındır." (Bakara, 2/214). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Yemin olsun ki biz kendilerinden öncekileri denemişken, insanlar inandık demekle, denenmeden bırakılacaklarını mı sanıyorlar?" (Ankebût, 29/2).

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.) ahabına: "Düşman kabileler dokuz-on gün içinde yani dokuz veya on gün sonunda üzerinize gelecekler." buyurdu. Yine Peygamberimiz (s.a.): "Düşman kabilelerin sizin aleyhinize toplanmaları ile durum şiddetlenecek. Hayırlı sonuç sizin lehinize, onların aleyhine olacak."

Ayette Allah'ın ve Rasulü'nün vaadine güvenmenin vacip olduğuna delil vardır. Allah Tealâ'nın "Bu ancak onların imanlarını ve teslimiyetlerini artırdı." kavli iman artar ve eksilir diyen imamların ekseriyetinin ifade ettikleri gibi imanın insanların durumlarına göre

artacağına ve güçleneceğine delildir.

Cenab-ı Hak, münafıkların savaştan kaçmayacaklarına dair Allah'a verdikleri sözü bozdukları şeklinde durumlarını belirttikten sonra, ahid ve misakları üzerinde devam eden, Allah'ın peygamberinden ancak ölümle ayrılacaklarına dair Allah'a verdikleri sözde vefakârlık gösteren müminlerin durumunu tavsif ederek şöyle buyurdu:

"Müminler içinde öyle yiğitler vardır ki Allah'a vermiş oldukları ahde sadakat göstermişlerdir. Onlardan kimi bu uğurda canlarını feda etmiş, kimi de (bu şerefi) beklemektedirler. Onlar (Allah'a) verdikleri sözü asla değiştirmediler." Yani münafıkların karşısında ihlaslı ve sadık müminlerden bir grup vardır. Onlar Allah'a verdikleri söze sadık kaldılar. Sıkıntı ve darlık durumunda sabredecekleri şeklinde verdikleri sözde vefakârlık gösterdiler. Onlardan kimi eceli sona eren, Bedir ve Uhud günündeki gibi şehid olan kimselerdir. Kimi de ahde vefakârlık göstererek şehitliği ve Allah'ın kaderini beklemektedirler. Biz savaştan kaçmayacağız, deyip de bu sözlerini değiştiren, savaştan kaçan münafıklardan farklı olarak müminler ahidlerini bozmadılar, değiştirmediler. "Adağını yerine getirdi." ifadesinin manası çarpıştı ve adak olan canını feda etti, demektir. "Nahb", adak demektir.

Buhari, Enes b. Malik (r.a.)'den naklediyor: "Biz, "Müminler içinde öyle yiğitler vardır ki..." ayetinin Enes b. Nadr hakkında nazil olduğu görüşünde idik."

İmam Ahmed, Müslim, Tirmizî ve Neseî, Enes b. Malik'ten rivayet ediyor: Amcam Enes b. Nadr Bedir'de bulunamadı. Bu durum ona ağır geldi. Şöyle dedi:

- "Rasulullah (s.a.)'in katıldığı ilk gazvede bulunamadım. Allah bana bundan sonra Rasulullah (s.a.) ile beraber bir gazvede bulunmayı gösterirse, Allah, ne yapacağımı mutlaka görecektir."

Enes b. Malik anlatmaya devam etti: Başka bir şey söylemeyi büyüklük saydı. Sonra da Uhud günü Rasulullah (s.a.) ile birlikte savaşa katıldı. Sa'd b. Muaz'la karşılaştı. Amcam Enes b. Nadr, Sa'd'e:

- Ya Eba Amr nereye? Ah cennetin kokusu! Ben onu Uhud'un hemen ardından duyuyorum, demiş, sonra da şehid oluncaya kadar çarpışmıştı. Savaş sonunda vücudunda seksen küsur kılıç, mızrak ve ok yarası bulunmuştu. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: "Müminler içinde öyle yiğitler vardır ki Allah'a vermiş oldukları ahde sadakat göstermişlerdir."

Keşşaf tefsirinde zikredildiğine göre sahabeden bazı kimseler Rasulullah (s.a.) ile birlikte bir savaşta bulunurlarsa, sebat edip şehid oluncaya kadar çarpışma adağında bulundular. Bunlar Osman b. Affan, Talha b. Ubeydillah, Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Mus'ab b. Umeyr ve başkaları idi.

Allah Tealâ daha sonra müminlerin ve başkalarının belâyâ uğramalarının ve savaşta acı çekmelerinin sebebinin zikrederek şöyle buyurdu:

"Allah'ın sözünde duranları, sadakalarıyla mükâfatlandırması, münafıklara ise, dilerse azap vermesi veya tevbelerini kabul etmesi için (böyle oldu)."

Yani Allah kirli olanı temizden ayırması için kullarını korku ve düşmanla karşılaşmakla imtihan eder ve bu iki grubu açıkça ortaya çıkarır. Allah'a verdikleri ahidlerinde sabretmek, bu ahidlerini yerine getirmek ve bunları korumak suretiyle imanlarında sadık olanları mükâfatlandırır.

Onlar vaadlerinde sadık olduğu gibi Allah da dünya ve ahirette onlara verdiği vadede sadıktır. Ayrıca Hakk'ı yalanlayan, ahdi bozan, Allah'ın emirlerinden yüzçeviren; böylece Allah'ın cezasına ve azabına müstahak olan münafıklara azab edecektir.

Herşey dünyada Allah'ın iradesi altındadır. O dilerse onlar aynı durumda kalır, nihayet Allah'a kavuşurlar. Allah da onlara azab eder. O dilerse onları nifaktan vazgeçip imana, fiske ve isyandan sonra salih amele irşad etmek suretiyle onların tevbelerini kabul eder. Yani iman ve tevbe yolunu bulabilmek Allah'ın muradı ve iradesiyledir.

Allah'ın mahlûkatına şefkat ve rahmeti gazabına galip geldiğine göre Cenab-ı Hak şöyle buyaracaktır:

"Şüphesiz ki Allah çok mağfiret edicidir ve çok merhametlidir." Zira onların günahlarını örtmüş, onlara rahmetiyle muamele etmiş, onları imanla nazıkladırmış ve tevbeyle muvaffak kılmıştır. Tevbeden sonra geçen şeylerden dolayı onları cezalandırmamıştır. Bu ifade vakit geçirmeden iman ve tevbeyle özendirme ifadesidir.

Bu ayetin benzerleri çoktur. Bunlardan iki ayet şunlardır: "Yemin olsun ki sizi, içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberlerinizi açıklayana kadar deneyeceğiz." (Muhammed, 47/31); "Allah (siz) müminleri, içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir. Nihayet kirli olanı temizden ayıracaktır." (Al-i İmran, 3/179). [\[17\]](#)

4- Savaşın Sonu:

"Allah kâfirleri öfkeleriyle geri çevirdi. Onlar hiçbir şey elde edemediler. Savaşta müminlere Allah'ın yardımını yetti. Allah çok güçlüdür, herşeye galiptir."

Allah Tealâ bu düşman gruplarını Medine'den uzaklaştırdı. Onları öfkeleriyle perişan ve eli boş olarak geri çevirdi. Onlar hiçbir gönüle şifa veremediler. Hiçbir şey gerçekleştiremediler. Cenab-ı Hakk'ın gönderdiği soğuk rüzgâr ve ilâhî ordular sebebiyle ganimet, esir ya da kesin zafer gibi hiçbir hayır elde edemediler. Onların toplulukları dağıldı, grupları parçalandı. Kendileri için ne dünyada zafer ve ganimet, ne de ahirette hiçbir hayır gerçekleştiremediler. Sadece Rasulullah (s.a.)'e düşmanlıklarını ilân etmek, ona karşı çıkmak ve onu öldürmeye, onun cemaatini ve ordusunu kökünden kazımaya yönelme günahını aldılar. Kim birşeye yönelir ve bu amacını gerçekten uygulamaya başlarsa, bu hakikatte o şeyi yapan kimse gibidir.

Allah savaşta müminlere yetti. Yani onları savaşma ve karşılaşma düşmanları ülkelerinden kovmaya bırakmadı. Bilakis onların serlerine, yalnız Allah karşı koydu. Kuluna yardım etti. Ordusuna izzet verdi. Bizzat kendisi düşman gruplarını mağlup etti. Bunun için -Buhari ve Müslim'in rivayetine göre- Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah'tan başka ilâh yoktur. O vadede durdu. Kuluna yardım etti. Ordusunu aziz kıldı. Düşmanları mağlup etti. Ondandan sonra hiçbir şey yoktur." Yine Buhari ve Müslim'in Sa/ii/ı'lerinde

Abdullah b. Ebî Evfa'dan naklediliyor ki: Rasulullah (s.a.) düşman kabilelere beddua ederek şöyle buyurdu:

"Ey kitabı indiren, hesap görmesi süratli olan, Allahım! Bu kabileleri yenilgiye uğrat. Allahım! Onları yenilgiye uğrat ve onları sarsıntıya uğrat."

Muhammed b. İshak diyor ki: Hendek başında toplananlar oradan ayrılınca -bize ulaşan haberlere göre- Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Bu yıldan sonra Kureyş sizinle savaşmaya kalkışmayacak. Siz onlarla savaşmaya teşebbüs edeceksiniz." Gerçekten Kureyş bundan sonra savaşa kalkışmadı. Rasulullah (s.a.) onlara savaş açtı. Nihayet Allah Mekke'nin fethini ihsan etti.

Allah çok güçlü ve hükmünde son derece üstündür. Yani onlarla çarpışmaya muhtaç değildir. Kâfirleri kökten yoketmeye ve onları zelil etmeye, gücü ve kuvvetiyle onları hiçbir fayda elde etmeden eli boş olarak geri çevirmeye, İslâm'ı ve müslümanları izzetli kılmaya

kadirdir. [\[18\]](#)

5- Kureyzaoğulları Kuşatması:

"Allah kitap ehlinden kâfirlere yardım edenleri (sığındıkları) kalelerinden indirmişti."

Allah Ehl-i Kitap'tan olan ve düşman gruplarına yardım eden Benî Kureyza Yahudilerini kalelerinden indirdi. Zira onlar Nadîroğulları'ndan Huyeyy b. Ahtab'ın gayretiyle kendileriyle Rasulullah (s.a.) arasındaki ahitlerini bozmuşlardı. Zira Huyeyy, Kureyzaoğulları reisi Ka'b b. Esed'den ayrılmamış, nihayet Ka'b ahdi bozmuştu. Huyeyy, Ka'b'a:

- Yazık, ben sana zamanın en şerefliilerini getirdim. Kureyş ve civar kabileleri, Gatafan ve ona tâbi olan kabileleri getirdim. Onlar şurada Muhammed ve ashabını tamamen yokedinceye kadar yerleşecekler, dedi. Ka'b ise:

- Hayır, Allah'a yemin olsun ki sen zamanın zilletini getirdin. Yazık sana ya Huyeyy! Sen uğursuzsun. Bizden uzak dur, dedi.

Huyeyy onu kandırmaya devam etti. Nihayet Ka'b onun sözünü kabul etti. Huyeyy, Ka'b'a toplanan kabileler giderse ve onların gayretleri boşa çıkarsa, Ka'b'ın da kendileriyle beraber kaleye girmesi ve böylece kendilerine örnek olmasını şart koştu.

Allah Tealâ Rasulü'nü ve müslümanları teyid ettiği, düşmanlarını bozguna uğratıp onları en büyük zararlar eli boş geri çevirdiği ve müslüman-ların da Medine'ye döndükleri sırada Cebrail aleyhisselâmı gönderdi ve Rasulü (s.a.)'e şunu vahyetti:

- Allah sana Kureyzaoğulları üzerine gitmeni emrediyor.

Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) derhal kalktı ve halka Kureyzaoğul-ları'nın üstüne yürümelerini emretti. Kureyzaoğulları Medine'ye birkaç mil mesafede idiler. Bu emir öğleden sonra verilmişti.

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.): "Sizden hiçbiriniz ikinci namazını Kureyzaoğulları'ndan başka bir yerde kılmayın. " dedi. Halk yürüdü. İkinci vakti

onlara yolda erişti. Bazıları yolda namazı kıldılar. Bunlar:

- Rasulullah (s.a.) bizden sadece acele olarak yola çıkmamızı istedi, dediler. Diğerleri de:

- Biz ikindi namazını Kureyzaoğulları diyarında kılacağız, dediler. Peygamberimiz (s.a.) bu iki gruptan hiçbirine sert davranmadı.

Rasulullah (s.a.) müslümanların peşinden gitti. Medine'ye vekil olarak İbni Ümmi Mektum'u bıraktı. Sancağı Hz. Ali'ye verdi. Peygamberimiz (s.a.) daha sonra onları kaleden inmeye davet etti. Onları 25 gece kuşatma altında tuttu. Bu durum uzayınca kendileri hakkında Evs kabilesi reisi Sa'd b. Muaz'ın hüküm vermesi şartıyla kaleden indiler. Zira Evs kabilesi cahiliyyede Kureyzaoğulları'mn müttefiki idi.

Sa'd gelince Peygamberimiz (s.a.):

- Büyüğünüze ayağa kalkın, buyurdu. Müslümanlar Sa'd'ın Kureyzaoğulları hakkındaki hükmünün geçerli olması için onun hüküm mevkiinde, ona hürmeten ve değer vererek ayağa kalktılar.

Peygamberimiz (s.a.) işaret ederek:

- Şunlar senin hükmüne razı oldular. Onlar hakkında dilediğin şekilde hüküm ver, buyurdu.

Sa'd (r.a.):

- Benim hükmüm onlar üzerinde geçerli olacak mı? dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Evet, dedi. Sa'd (r.a.):

- Peki, bu çadırda olanlar üzerinde de geçerli olacak mı? dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Evet, dedi. Sa'd (r.a.) Rasulullah (s.a.)'in de içinde bulunduğu tarafı işaret ederek:

- Burada olanlar üzerinde de geçerli olacak mı? dedi. Bu sırada Rasulullah (s.a.)'e hürmet etmek, değer vermek ve büyüklüğünü ifade etmek için Rasulullah (s.a.)'den yüzünü çevirmişti. Peygamberimiz (s.a.):

- Evet, buyurdu. Sa'd (r.a.):

- Ben Yahudilerin savaşçılarının öldürülmesi, çoluk-çocuklarına ve mallarına el konulması hükmünü veriyorum, dedi. Rasulullah (s.a.):

- Yedi kat semanın üzerinden Allah Tealâ'nın verdiği hükümle hükmettin. Ya da onlar hakkında Allah Tealâ'nın hükmü ve Rasulu'nün hükmü ile hüküm verdin, buyurdu.

Rasulullah (s.a.) daha sonra çukurlar kazılmasını emretti. Yerde çukurlar kazıldı. Yahudiler elleri omuzlarına bağlı getirildiler. Boğazları vuruldu. Sayıları 700 ila 800 arasında idi. Bunların hanımları, malları ve çocukları esir alındı.

"Allah onların kalplerine korku salmıştı. Siz onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını ise esir alıyorsunuz." Yani Hz. Peygamberle savaşmak hususunda müşrikleri kışkırtmaları, müslümanları korkutmaları ve öldürme maksadı taşımaları sebebiyle Allah onların gönüllerine şiddetli korku verdi. Durum onların beklediklerinin aksi oldu. Kendilerini, ölüme, çocuklarını ve kadınların esirliğe teslim ettiler. Siz onlardan bir kısmını yani savaşan erkekleri öldürüyordunuz. Diğer bir kısmını yani kadınlarını ve çocuklarını esir alıyorsunuz.

"Allah onların yerlerini, yurtlarını, mallarını ve henüz ayak basmadığınız bir toprağı size miras olarak verdi. Allah her şeye kadirdir."

Yani Allahsize onların ekili arazilerini, mamur evlerini, biriktirilen mallarını ve ayrıca

henüz ayaklarınızın basmadığı, gelecekte Kureyzaoğulları'ndan sonra fethedeceğiniz Hayber, Mekke, Fars ve Rum diyarı gibi başka toprakları size miras olarak verdi.

Allah herşeyde mutlak kudret sahibidir. O Kureyzaoğulları'nın topraklarına sizi varis kıldığı ve onlara karşı sizi muzaffer kıldığı gibi başka yerlere de sizi varis kılmaya ve başka kavimlere karşı sizi muzaffer kılmaya kadirdir. [\[19\]](#)

Hız. Peygamber (S.A.)'in Hanımlarının Dünya Ve Ahiret Arasında Muhayyer Kılınmaları, Onların Sevaplarının Ve Cezalarının Miktarı:

28- Ey Peygamber! Hanımlarına şöyle de: Eğer siz dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve hepinizi güzellikle salıvereyim.

29- Eğer Allah'ı, peygamberini ve ahiret yurdunu işitiyorsanız, iyi bilin ki Allah içinizden iyilikte bulunanlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

30- Ey Peygamber'in hanımları! Sizden kim apaçık bir hayasızlıkta bulunursa, azabı iki kat artırılır. Bu, Allah'a çok kolaydır.

Açıklaması:

"Ey Peygamber! Hanımlarına şöyle de: Eğer siz dünya hayatını ve' süsünü istiyorsanız, gelin, boşanma bedellerinizi verip hepinizi güzellikle salıvereyim."

Allah Tealâ, Rasulü'ne hanımlarından dünya mülkü ile ahiret nimetleri arasında tercihte bulunmalarını istemesini emretti.

Ayetin manası şudur: Ey Rasulüm! Hanımlarına de ki: Kendi nefisleriniz için şu iki durumdan birini tercih edin:

Şayet sizin en büyük dileğiniz dünya hayatının lezzetlerine, ziynetine, malına ve nimetlerine dalmak ise ayrılığı tercih edin. O takdirde size layık olduğunuz boşanma bedellerini vereyim. Bu boşanma bedeli, boşanan hanımın hatırını hoş tutmak için hediye edilen maldır. O zaman hiçbir zarar ve bid'at bulunmayan boşama ile boşayayım.

- Yahut benim nezdimdaki darlık durumuna sabredin. Gelecek ayette zikredilen husus budur.

Boşanma bedeli: Kocanın zenginlik-fakirlik durumuna göre -boşadığı hanımına vereceği- elbise, hediye veya maldır. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyuruyor: "Onlara boşanma bedellerini verin. Zengin, durumuna göre vermelidir. Eli darda olan da durumuna göre vermelidir. Bu örfe uygun bir ikramdır. İyilikseverlerin üzerine borçtur."

(Bakara, 2/236).

Hiçbir zararın ve bid'atin bulunmadığı boşanmaya gelince, bu çeşit boşama, iddetin başlamasıyla birlikte hayız halinde olmayıp temizlik halinde verilen boşamadır. Bunun dedili: "Kadınları boşadığınız zaman id-detini gözeterek boşayın." (Talak, 65/1).

"Eğer siz Allah'ı peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız, iyi bilin ki Allah içinizden iyilikte bulunanlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

Yani siz şayet Allah'ın rızasını, Rasul'ünü ve ahiret sevabını -yani cenneti- arzu ederseniz; şüphesiz ki Allah içinizden iyiliksever olan hanımlar için, yanında dünya zinetini küçümseyeceğinize kadar büyük bir sevap hazırlamıştır. Bu ifade Allah'ı, Rasul'ünü ve ahiret yurdunu isteyen kimsenin salih ve iyiliksever olduğuna delildir. "Allah'ı, peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız." ifadesinde iman manası vardır.

Rasulullah (s.a.) hanımlarını dünya ve ahiret arasında muhayyer bırakınca, hepsi ahireti tercih ettiler. Rasulullah (s.a.) bundan memnun oldular. Allah da güzel tercihlerinden dolayı onları takdir etti, onlara değer verdi ve şöyle buyurdu: "Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman, sana helâl değildir." (Ahzab, 33/52); "Sizin Allah'ın Rasul'ünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikahlamanız, asla caiz olmaz." (Ahzab, 33/53).

Peygamberimiz (s.a.)'in hanımları onikidir. Bunlar müminlerin anneleridir. Peygamberimiz (s.a.) Hz. Âişe'den başka bakire bir kızla evlenmedi. Onun diğer hanımlarıyla evliliği kalpleri İslâm'a ısındırmak, İslâm davetini yaymak, devleti kurmak ve birliği temin etmek için yapılmıştı.

Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımları şunlardı:

1- Hadice bt. Huveylid: Efendimiz'in ilk hanımıdır. Peygamberimiz (s.a.) onunla Mekke'de evlendi. Hz. Hadice Peygamberimiz (s.a.) ile birlikte; peygamberlik öncesi 15 yıl, peygamberlik sonrası yedi yıl yaşadı. Peygamberimiz 54 yaşında iken Hz. Hadice vefat edinceye kadar başkasıyla evlenmedi. Hz. Hadice kadınlardan ilk iman eden kişidir. Peygamberimiz (s.a.)'in İbrahim dışındaki bütün çocukları Hz. Hadice'dendir.

2- Şevde bt. Zem'a bt. Abdışems el-Âmiriyye: Peygamberimiz (s.a.) Şevde ile Mekke'de zifafa girdi. Şevde, Medine'de vefat etti.

3- Âişe bt. Ebîbekir es-Siddîk: Siddîk kızı Siddîka olup Peygamberimiz (s.a.)'den çok hadis rivayet eden âlime ve fakîhe bir hanım idi. Peygamberimiz (s.a.) kendisiyle Medine'de henüz dokuz yaşında iken evlendi. Hz. Âişe Efendimizle birlikte dokuz yıl kaldı. Hz. Âişe (r.a.) onsekiz yaşında iken Rasulullah (s.a.) vefat etti. Rasulullah (s.a.) ondan başka bakire ile evlenmedi.

4- Hafsa bt. Ömer b. Hattab el-Kuraşiyye el-Adeviyye: Peygamberimiz (s.a.) kendisiyle evlendi, daha sonra onu boşadı. Bunun üzerine Cebrail: "Allah sana Hafsa'ya dönmeni emrediyor. Zira o çok oruç tutan ve çok namaz kılan bir hanımdır." dedi. Efendimiz de tekrar ona döndü.

5- Ümmü Seleme: Sahih olan görüşe göre Rasulullah (s.a.) onu oğlu Seleme'den isteyerek nikahladı. İsmi Hind bt. Ebî Ümeyye el-Mahzumiy-ye'dir.

6- Ümmü Habibe Remle bt. Ebî Süfyan: Rasulullah (s.a.) onunla, kocası vefat edince, hicretin yedinci yılında evlendi. Hicretin sekizinci yılında onunla zifafa girdi. Onunla

evliliğinde Peygamberimiz (s.a.)'in vekili Anır b. Ümeyye ed-Damrî idi. Necaşi, Rasulullah (s.a.) namına Ümmü Habibe'ye 400 dinar irihir verdi.

7- Zeyneb bt. Cahş: Rasulullah (s.a.) evlâd edinmeyi ve etkilerini ortadan kaldırmak için, kocası Zeyd b. Harise'den boşandıktan sonra Allah'ın emriyle onunla evlendi. İsmi Berre idi, Rasulullah (s.a.) ona Zeyneb ismini verdi.

8- Zeyneb bt. Huzeyme b. Haris: Peygamberimiz (s.a.) onunla evlendikten sekiz ay sonra, Zeyneb vefat etti. Zeyneb cahiliye devrinde yoksullara yemek yedirdiği için "Ümmü'l-Mesakîn" (Yoksulların Annesi) diye adlandırılırdı.

9- Safiyye bt. Huyeyy b. Ahtab el-Harûniyye: Peygamberimiz (s.a.) azad ettikten sonra onunla evlendi. Safiyye, Hayber esirlerindendi. Rasulullah (s.a.) onu yedi baş karşılığında Dihyetü'l-Kelbî'den satın almıştı.

10- Rayhane bt. Zeyd: Rasulullah (s.a.) onunla hicretin 6. yılında evlendi. Rayhane veda haccı ardından vefat etti. Kocası savaşta öldürülmüş, Peygamberimiz (s.a.) ona ve evlâdına ikramda bulunmak için onunla evlenmişti.

11- Cüveyriye bt. Haris b. Ebî Dırar el-Mustalikiyye el-Huzaiyye: Mustalikoğulları esirlerindendir. Peygamberimiz (s.a.) onunla hicretin altıncı yılı Şaban ayında evlendi. İsmi Berre idi, Peygamberimiz (s.a.) kendisine Cüveyriye adını verdi.

12- Meymune bt. Haris el-Hüâliyye: Peygamberimiz (s.a.)'in en son evlendiği hanımıdır.

Bunlar Peygamberimiz (s.a.)'in kendileriyle zifafa girdiği meşhur hanımlarıdır.

Peygamberimiz (s.a.)'in evlenip de kendileriyle zifafa girmediği hanımları da vardır.

- İsmi Fatıma ya da Amre olan Kilâbiyye diye bilinen hanım. Peygamberimiz (s.a.)'den istiâze eden hanım budur.

- Esmâ bt. Nu'man b. Cevn

- Kuteyle bt. Kays (Eş'As b. Kays'm kızkardeşidir.)

Bunların sayılan on tane, Peygamberimiz (s.a.)'in iki cariyesi vardı: Bunlar Mariye el-Kıbtıyye ve Reyhane'dir. Peygamberimiz (s.a.)'in nişanlayıp da henüz nikahlamadığı ve kendi nefsinin Peygamberimiz (s.a.)'e hibe eden kadınlar dokuz tane. Bunlardan biri Ümmü Hani bt. Ebî Talib'tir.

Cenab-ı Hak Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarını muhayyer kılıp da onlar da Allah'ı, Rasulü'nü ve ahiret yurdunu tercih ettiklerinde Allah onlara öğütte bulundu ve onları masiyete karşı kat kat azapla tehdit ederek şöyle buyurdu:

"Ey Peygamber'in hanımları! Sizden kim apaçık bir hayasızlıkta bulunursa, azabı iki kat artırılır. Bu Allah'a çok kolaydır."

Ey Peygamber'in hanımları! Ey müminlerin anneleri! İçinizden kim geçimsizlik, kocaya isyan ve kötü ahlak gibi çirkinliği açık büyük bir masiyet işlerse mertebelerinizin şerefli, derecelerinizin faziletli oluşu ve diğer kadınların önüne geçmeniz sebebiyle ceza iki kat olmaktadır. Zira siz Peygamberin aile halkısınız.

Azabın onlara kat kat verilmesi bir kimsenin hatırı için diğer kimseye farklı muamele yapmayan Allah'a çok basit ve çok kolaydır.

Ebu Hayyan diyor ki: Rasulullah (s.a.)'in ismeti sebebiyle, "fahişe: hayasızlık" denilince zina anlaşılmaz. Ayrıca Allah Tealâ hayasızlığı açıkça vasfıyla nitelendirmiştir. Zina ise gizli ve örtülü hayasızlıktır. Buradaki hayasızlık kocaya isyan ve kötü geçim

manasına alınmalıdır. Bu hanımların yeri emir ve nehiy şeklindeki vahyin indiği yer olunca bu sebeple ve Rasulullah (s.a.)'in nikâhı altında olmaları sebebiyle başkaları için gerekli olan şeylerden daha fazlası bu hanımlar için gerekli olmaktadır. Dolayısıyla onlara verilecek ecir ve azab kat kat olmaktadır. [\[20\]](#)

Hz. Peygamberin Ehl-i Beytinin Özellikleri:

31- Sizden kim de Allah'a ve Rasulüne itaat etmeye devam eder ve salih amel işlerse, ona da mükâfatını iki kat veririz. Ayrıca biz böyle kimseler için değerli bir rızık hazırladık.

32- Ey Peygamber'in hanımları! Sizler kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer gerçekten Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklerle konuşurken) çekici bir eda ile konuşmayın. Yoksa kalbinde hastalık bulunan kimse arzu duyar. Siz ciddi söz söyleyin.

33- Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye devri kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılmayın. Namaz kılın, zekât verin. Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin. Ey Peygamber ailesi! Şüphesiz Allah sizi günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz kılmak ister.

34- Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah Latiftir (herşeyin inceliğini bilir), Habîr'dir (herşeyden haberdardır).

Açıklaması:

1- Kat kat sevap verilmesi: "Sizden kim Allah'a ve Rasulüne itaat etmeye devam eder ve salih amel işlerse ona mükâfatını iki kat veririz. Ayrıca biz böyle kimseler için değerli bir rızık hazırladık."

Yani içinizden kim Allah ve Rasulüne itaat eder, bütün azaları Allah için ürperir, Rabbinin emrine icabet eder, salih amel işlerse; Peygamber'in Ehl-i Beyt'inden ve hane halkından olması sebebiyle ecir ve sevabı iki defa

veririz. Buna ilâve olarak böyle kimseler için ayıplar, noksanlıklar bulunan dünya rızıklarının aksine ahirette ve cennette hiçbir aybı ve kusuru olmayan, hiçbir kimsenin minneti olmayan ve kendi kendine gelen değerli bir rızık vardır. Bundan dolayı dünyada "kerîm: çok ikram sever" vasfı ile hakiki ve mükemmel bir vasıf olarak sadece Rezzak olan Cenab-ı Hak tavsif olunabilir. Ahirette de rızkın bizzat kendisi "kerîm: değerli" vasfıyla tavsif olunmaktadır.

Dikkat edilirse Cenab-ı Hak ecir verilmesi durumunda bu ecri verenin (Allah'ın) açıkça

ifade edilmesi için "nü'tihî: veririz" ifadesi kullanılmıştır. Bir önceki ayette azap verilmesi durumunda mükemmel rahmete ve kereme işaret olması için azap veren, açıkça ifade edilmemiş "yüdâaf" kelimesi kullanılmıştır. Çünkü kerîm: iyikliksever kimse fayda verme durumunda kendisini ve fiilini ortaya koyar. Sıkıntı ve zarar verme durumunda kendisini zikretmez. [\[21\]](#)

2- Peygamberimiz (s.a.)'in hanımlarının diğer bütün hanımlardan farklı oluşu: "Ey Peygamberin hanımları! Sizler kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz."

Ey Peygamber'in eşleri! Sizin bütün müminlerin anneleri olmanız, peygamberlerden en hayırlısının eşleri olmanız, sizin evinizde ve sizin hakkınızda Kur'an'm inmesi sebebiyle fazilet, mertebe, şeref ve itibar konusunda kadınlar topluluğu içinde sizin hiçbir benzeriniz yoktur. Bu ifade aynen Arapların, falan, insanlardan (sıradan) biri gibi değildir, sözüne benzemektedir. Bunun manası bu kimsede başkasında bulunmayan daha hususî bir vasıf, meziyet ve fazilet vardır, demektir. Hz. Peygamber'in hanımları da böyledir. Onların şerefi Buhari-Müslim hadisinde: "Ben onlardan biri gibi değilim." diyen Hz. Peygamber (s.a.)'in yüce mertebesinden kaynaklanmaktadır.

3- Yumuşak söz söylemelerinin yasaklanması: "Eğer takva sahibi olmak istiyorsanız, çekici bir eda ile konuşmayın. Yoksa kalbinde hastalık bulunan kimse arzu duyar. Siz ciddi söz söyleyin."

Yani siz takvayı isterseniz, yahut Allah'ın hükmüne ve Rasulünün (s.a.) rızasına aykırı davranmaktan sakınan kimseler iseniz [\[22\]](#) erkeklerle konuşurken yumuşak ve ince konuşmayın. Sözleriniz ciddi, ihtiyatlı ve güçlü olsun. Böylece kalbinde kuşkuya, fasıklığa ve hayasızlığa meyil olan kimse ihaneti arzu etmemiş olur. Siz sesinde eğme bükülme olmayan, kuşkudan uzak kocalarınıza hitap ettiğinizden farklı olarak normal, alışlagelen ciddi söz söyleyin.

Bu yasaklama Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımları için böyle bir durumun ihtimal dahilinde olduğu manasına gelmez. Bundan murad onların en yüce faziletlere ve bu faziletli amelleri uygulamaya teşvik etmektir.

Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarını hayasızlıktan, yani çirkin fiillerden menedince bunun ilk adımı olan, kalbinde hayasızlık, fa-sıklık ve münafıklığa meyil olan kimsenin kötü anlayışına sebep olacak şekilde kuşkulu ve karşı tarafa arzu verici tarzda yabancı erkeklerle konuşmaktan da menetti.

Ümmetin hanımları Allah Tealâ'nın emrettiği bu edeplerde Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarına tabidirler. Kısaca; kadın yabancı erkeklerle kocasıyla konuşur gibi konuşmayacaktır.

"Eğer gerçekten Allah'tan korkuyorsanız" ifadesi,

a) Ya "Siz gerçekten Allah'tan korkuyorsanız, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz" manasında bu cümleden önceki cümleye bağlıdır. Zira Allah katında en üstün olanlar Allah'tan en çok korkanlardır.

b) Yahut "Gerçekten Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklerle konuşurken) çekici bir eda ile konuşmayın" manasında kendisinden sonraki cümleye bağlıdır.

c) "İn ittekaytünne" kelimesinin "yabancı erkeklerden biriyle karşılaştığınız zaman" manasında olması da doğrudur. Zira "itteka" kelimesinin karşılaştı manasında kullanılması

Arap dilinde bilinen bir kullanım tarzıdır.

Ebu Hayyan şöyle diyor: Bu mana Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarını medhetme hususunda daha belîğdir. Zira bu durumda onların ne faziletli oluşları, ne de yabancı erkeklerle çekici eda ile konuşmalarının yasaklanması takvaya bağlanmamaktadır. Çünkü onlar kendi nefislerinde gerçekten Allah'tan korkan (müttekî) hanımlardır. Yapılan nehyin takvaya bağlanması zahiri itibariyle kendilerinin takva ile muttasıf olmamalarını gerektirmektedir. [23]

"Maraz: hastalık" kelimesiyle anlatılmak istenen husus hayasızlık arzusu veya meyli demektir. Bu da fasıklık ve kötü sözdür. En doğru olan mana da budur. Bu ayette münafıklığın yeri ve ilgisi yoktur.

4- Evlerde oturmanın emredilmesi ve açık-saçıklığın yasaklanması: "Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye devri kadınlarının açılıp-saçılması gibi açılıp-saçılmayın."

Yani evlerinizden ayrılmayın. İhtiyaç olmaksızın dışarı çıkmayın. Tir-mizî ve Bezzar'ın Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Kadın avrettir. Evinden dışarı çıktığı zaman şeytan onu izler. Rabbinin rahmetine en yakın olduğu yer evinin dip köşesidir."

Yine Ebu Davud'un naklettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kadının gizli bir yerde kıldığı namazı, özel odasında kıldığı namazından daha efdaldir. Özel odasında kıldığı namazı, evinde açıktan kıldığı namazından daha efdaldir."

Kadınların mescidlere çıkması genç kızlar için caiz olmasa da yaşlı kadınlar için caizdir. Bunun delili İmam Ahmed ve Müslim'in İbni Ömer'den rivayet ettiği Peygamberimiz (s.a.)'in: "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescidlerinden alıkoymayın. Kadınlar -mescide giderken- tanınmayacak şekilde çıksınlar."

İslâm'dan önceki eski cahiliye dönemindeki kadınların açılıp saçılması gibi açılıp saçılmayın. Cahiliye: İslâm'dan önceki kâfirlerin yoludur. Teber-rüc: Kadının başındaki başörtüsünü bağlamadan atması, boynunu, küpelerini ve gerdanlıklarını ortaya koymak suretiyle göğüs ve gerdan gibi vücudunun güzel yerlerini ve ziynetlerini yabancı erkeklerin bakışına sunmasıdır.

5- Allah ve Rasulüne taatin devam etmesi: "Namaz kılın, zekât verin. Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin."

Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarına ciddi söz (hayırlı, alışlagelen güzel iyi söz) söylemelerini emrettikten sonra evlerinde oturmaları gibi kadınlara uygun davranışları beyan etti. Cenab-ı Hak daha sonra şerli davranışları yasakladı. Onlara namazı dosdoğru kılmalarını (namazı huşu içerisinde, rükün ve şartlarını tam anlamıyla yerine getirmek suretiyle şer'an istenen şekilde eda etmelerini), zekât vermelerini (şer'an farz olan miktarda -zenginlerden fakirlere- yapılan iyilik şeklindeki bu emri yerine getirmelerini), emrettiği ve nehyettiği her konuda Allah'a ve Rasulüne itaat etmelerini emretti.

Allah Tealâ namaz ve zekâtın önemi, değeri ve büyük sonuçları sebebiyle bu iki ibadeti özellikle zikretti. Birincisi, gönül temizliği ve dinin direğidir. İkincisi, mal temizliği ve fakirliğe karşı koyma yoludur. Bu iki ibadet bedeni ve malî taatin temel iki direğidir.

"Allah'a ve Rasulüne itaat edin." ifadesi umumi olanın hususî olana atfı babındandır. Zira mükellefiyet sadece namaz ve zekâta ait değildir. Mükellefiyet Allah Tealâ'nın emrettiği ve nehyettiği her şeyi içine almaktadır. Allah'ın emriyle Rasulünün emri birdir.

6- Yüksek itibarın gerçekleşmesi: "Ey Peygamber ailesi! Şüphesiz Allah, sizi günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz kılmak ister."

Yani bu emir, nehiy ve öğütlerin sebebi sadece sizden günahı gidermek, sizi masiyet ve günahların kirinden arındırmak için kalplerinizi iman nuruyla imar etmektir.

Ayetteki "rics: kirlilik" kelimesi günahlar için, "tuhr: temizlik" kelimesi takva içindir. Zira masiyetleri işleyenin benliği, kişiliği, kalbi bu masiyetlerle, maddî pisliklerle bedenini pislendiği gibi kirlenmekte, bu taatlerle birlikte de temiz elbise gibi tertemiz olarak kalmaktadır. Bu istiarede Allah'ın nehyettiği şeylerden nefret ettirme, Allah'ın emrettiği şeylere teşvik etme vardır. "Rics: kirlilik" kelimesi günah, azab, necaset ve noksanlıklar için kullanılmaktadır. Allah bütün bunları Ehl-i Beyt'ten gidermektedir.

Ehl-i Beyit: Hz. Peygamber (s.a.)'le sıkı irtibat içinde bulunan eşler ve akrabaların tamamıdır. Emirlerin bunlara tevcih edilmesi, bunların ümmetin önderleri olması dolayısıyladır. İmam Ahmed ve Tirmizî, Enes b. Malik (r.a.)'den naklettiğine göre Rasulullah (s.a.) altı ay boyunca sabah namazına çıktığı zaman Hz. Fatıma (r.a.)'mn kapısına uğrar ve şöyle derdi: "Namaz ey Ehl-i Beyti Şüphesiz Allah sizi günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz kılmak ister."

7- Kur'an ve sünnetin öğretilmesinin emredilmesi ve nimetlerin hatırlatılması: "Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah Latiftir, Habîr'dir."

Yani evlerinizin vahiy beşiği kılınması gibi Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın. Burada okunan Allah'ın Kur'an'ındaki ayetlerini ve Rasulullah (s.a.)'e inen sonsuz hikmet, hükümler, ilimler ve şer'î esasları sakın unutmayın. Bununla amel edin ve bunu öğretin. Şüphesiz ki O Latiftir (her şeyin inceliğini bilir). Size faydalı olan ve sizin dininizde size yararlı olacak şeylerden gayet haberdardır. Bunu sizin üzerinize indirdi. Ayetleri ve şer'î esasları sizin evlerinizde kıldı. Sizi Rasulullah (s.a.)'in hanımları olarak seçti. Onun, fiili gayet hassas ve ince olup bilgisi her şeye ulaşır.

Burada taatte bulunmaya ve şer'î mükellefiyetlere sarılmaya teşvik etme; isyanda bulunmak, aykırı davranmak ve masiyetleri işlemekten nefret ettirme amacı bulunmaktadır. [\[24\]](#)

Ahret Sevabı Hususunda Erkeklerle Kadınlar Arasındaki Eşitlik:

35- Müslüman erkeklerle müslüman kadınlara, mümin erkeklerle mümin kadınlara, ibadete devam eden erkeklerle ibadete devam eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah'tan hakkıyla korkan erkeklerle Allah'tan

hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerini koruyan kadınlara, Allah'ı çok zikreden erkeklerle (Allah'ı) ok zikreden kadınlara Şüphesiz ki Allah mağfiret ve bũyũk bir mũkâfat hazırlamıştır.

Açıklaması:

Bu ayet taat üzere bulunan ve bu hasletlere sahip olan erkek ve kadınlara bir vaaddir. Allah Tealâ burada Peygamber hanımlarının onunla olan beraberliklerine, onunla olan sıkı irtibatlarına, ona olan yakınlıklarına güvenmeden bütün erkek ve kadınların taşımaları gereken sıfatlara işaret etmek üzere on ayrı mertebeyi zikretti:

1- Allah'ın emrine boyun eğip teslim olmak (İslâm) ve dinin hükümlerine uygun söz ve davranışta bulunmak,

2- Allah tarafından gelen dinî esaslar, hükümler ve edepleri tam manasıyla tasdik edip inanmak (iman). Bu, imanın İslâm'dan farklı olduğuna, birincisinin -yani imanının ikinciden -İslâm'dan- daha hususî bir ifade olduğuna delildir.

İman salih amel işlemekle beraber kâmil bir tasdik ve inançtır. İslâm ise hem söz, hem de bilfiil amel işlemektir.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bedevi Araplar, biz iman ettik, derler. De ki: Siz iman etmediniz. Sadece müslüman olduk, deyin. İman henüz sizin kalplerinize girmedi." (Hucurat, 49/14)

Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde buyuruluyor ki: "Zina eden zina ettiğinde mümin olarak zina etmez." Zina fiili ondan imanı soyar alır. Bütün müslümanların icma ile bu fiilden dolayı kâfir olması gerekmez. Dolayısıyla bu, imanın İslâm'dan daha hususî olduğuna delâlet etmektedir.

3- Kunût: Salih amele devam etmek, huzur ve sükûnet içerisinde taat-te bulunmaktır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, ahiretten korkan, Rabbinin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu?" (Zümer, 39/9); "Göklerde ve yerde olan herşey onundur. Hepsi ona boyun eğmiştir." (Rum, 30/26); "Ey Meryem! Rabbine boyun eğ, secde et ve rükû edenlerle birlikte rukûda bulun." (Âl-i İmran, 3/43).

Bu mertebeler arasında derece derece ilerleme görülmektedir. Zira İslâm kelime-i şehadeti söyleme, namazı dosdoğru kılma, zekât verme, Ramazan orucu tutma, yol bulmaya gücü yetenin Beytullah'ı hacetmesi şeklinde dış görünüş itibariyle İslâm'ın yaşanmasıdır.

Sonra bir üst mertebe olan "iman" mertebesi gelmektedir ki, iman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere, hayrına ve şerrine inanma şeklinde kalpte bulunan, içten tasdik ve teslimiyetten ibarettir.

Daha sonra da bunların toplamından taatte ve ibadeti eda etmede sükûnet ve gönül huzuru meydana gelir.

4- Söz ve davranışlarda sâdik olmak. Bu övülen bir haslettir ve imanın alâmetidir. Nitekim yalancılık da münafıklığın bir emaresidir. Dolayısıyla kim sadık, doğru sözlü olursa kurtulur.

İmam Ahmed, Buhari (el-Edebü'l-Müfred kitabında), Müslim ve Tirmizî'nin İbni Mes'ud'dan rivayet ettikleri "sahih" hadis-i şerifte şöyle buyu-ruluyor: "Doğru sözlülüğe

sarılın. Çünkü doğru sözlülük iyiliğe, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru konuşmaya ve doğruluğu izlemeye devam ede ede nihayet Allah nezdinde "sıddîk" (son derece sâdık) olarak yazılır. Yalan söylemekten sakının. Zira yalan söz fücra (açıktan günah işlemeye), o da cehenneme iletir. Kişi yalan söylemeye, yalancılığı izlemeye devam ede ede nihayet Allah katında yalancı olarak yazılır."

Bu sebeple bazı sahabiler -Allah kendilerinden razı olsun- ne cahiliye-de, ne de İslâm'da bir defa olsun yalan söylemeyi denememişlerdir.

Bu mertebe (sadık olma), kunût (gönülden huzurla taatte bulunma) mertebesinden sonra gelir. Kim iman eder, salih amel işlerse, kâmil olur, sonra da başkalarını kemale erdirir, iyiliği emreder ve kardeşine doğrulukla nasihatte bulunur.

5- Musibetlere karşı sabretmek, ibadetleri eda etmede ve masiyetleri terketmede sıkıntılara katlanmak, takdir edilen şeyin hiç şüphesiz olacağını bilmek ve bunu sabır ve sebatla karşılamak.

Sabır ancak ilk darbe anındadır. Yani sabrın en zorlu ve en gerekli olanı hadisenin ilk anında olan sabırdır. Sabır güvenilir ve derin âlimlerin se-ciyesidir. Sabır, geçen dört mertebeden sonra gelir. Zira iyiliği emredip kötülüğe engel olan kimse eziyete maruz kalacak, o da buna sabredecektir.

6- Huşu (Allah için gönülden ürperme), Allah Tealâ'nın cezasından korkarak, O'nu düşünerek, kalben ve davranışlarla Allah Tealâ'ya karşı alçakgönüllü olmak; huzur, itminan, olgunluk ve ağırbaşlılıktır. Tıpkı Müslim'in Hz. Ömer (r.a.)'den naklettiği "sahih" hadiste olduğu gibi "Allah'a O'nu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Her ne kadar sen onu görmüyorsan da, O seni görüyor."

Bu mertebe, güzel amellere karşı bir murakabe (kontrol) mesabesinde gelir. Zira insan güzel amel işleyince, nefsiyle böbürlenebilir ve ibadetiyle gururlanabilir. Allah Tealâ da alçakgönüllü olmayı emrediyor ki nefsi arzular ve nefsi şehvetler onu esir alıp da kendisini alçaltacak durumlara düşürmesin. Kendisinden sadır olan bütün bu amellerin meyvelerini esip savurmasın.

7- Mal ile tasaddukta bulunmak. Bu kendilerinin kazancı veya bakıcısı olmayan muhtaç ve güçsüz kimselere ihsanda bulunmak, demektir. Bu çeşit kimselere Allah'a itaat ve yarattıklarına iyilik olmak üzere farz veya nafil olarak sadaka verilir.

Buhari ve Müslim'in Sahih 'lerinde sabit olan hadis-i şerifte buyurulu-yor ki: 'Yedi grup insan vardır ki Allah hiçbir gölgenin bulunmadığı o günde bu yedi grubu arşının gölgesinde gölgelendirecektir.. Bu yedi gruptan biri; bir sadaka verip de sağ elinin verdiği sol eli bilemeyecek derecede sadakayı gizleyen kimsedir."

Bir başka hadis-i şerifte ise şöyle buyurulmuştur: "Ateşin suyu söndürdüğü gibi sadaka günahı söndürür."

Bu mertebe, bundan önceki mertebelerin pratik bir ifadesidir. Çünkü malı (Allah yolunda) harcamak, nefsin ona duyduğu sevgi sebebiyle nefse ağır gelir. Bu insanın kardeşini sevmesinin delili olup, kardeşini fakirlik ve yoksulluk âfetlerinden korumak için yardım eder. Ayrıca sadaka temizlemektedir ve kirlerden arındırma vesilesidir.

8- Farz veya nafil olarak oruç tutmak. Oruçta maddî şeylere bağlılıktan uzaklaşıp ruhî bir yüceliş ve Allah'a kulluğa yöneliş vardır. Oruç şehvetin hiddetini kırmaya en çok yardımcı olan ibadetlerdendir.

Nitekim Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet edilen Buhari-Müslim'in sahih hadisinde Efendimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Ey gençler topluluğu! İçinizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa evlensin. Zira evlilik gözü daha fazla (haramdan) saklar, iffeti daha çok korur. Kimin de gücü yetmezse, oruç tutsun. Çünkü oruç ona kalkandır."

Oruç ayrıca vücut temizliğidir. İbni Mace'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.): "Oruç bedenin temizliğidir." buyurmuştur. Yani bedeni, gerek tabiat açısından gerekse şer1 an seviyesiz sayılan davranışlardan uzak tutar, vücudu manevi kirlere arındırır, temizler.

Nitekim Said b. Cübeyr şöyle demektedir: "Kim Ramazan orucunu tutar, ayrıca her ay üç gün oruç tutarsa, ayette geçen "oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar" ifadesi içine girer."

9- İffetli olmak, namusu (mubah şeyler dışında) haramlardan ve günahlardan korumak. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar eşleri ve cariyeleri dışında mahrem yerlerini herkesten korurlar. Zira bunlar kınanmazlar. Bu sınırları aşmak isteyenler aşırı gidenlerin ta kendileridir. " (Müminûn, 23/5-6).

Kim mahrem yerlerin hürmetini çiğneyip zina ederse, bütün haramları çiğnemek ona basit gelir. Kim mahrem yerini haramdan korur ve nefsinin iffetini muhafaza ederse, Allah Tealâ'nın rızasına lââyık olan temiz ve saf kimselerden olur.

Dikkat edilirse son iki mertebe arasında uyum bulunmaktadır. Oruçlu olanlarla yeme-içme şehvetinin kendilerini Allah'a ibadetten alıkoymayan kimselere işaret edilmiştir. Mahrem yerlerini koruyan iffetli kimselerle, cinsî şehvetin kendilerini ibadetten alıkoymadığı kimselere işaret edilmiştir.

10- Allah Tealâ'yı çok zikretme: Bu kalpte Allah Tealâ'nın azametini düşünmek, O'nu dille bütün noksanlıklardan tenzih etmek, Allah için sadık bir niyetle bütün durumlarda tam bir kemalle muttasıf olduğunu ifade etmektir.

Görülüyor ki insanın ayakta, oturarak ve yatarak zikre devam etmedikçe zikreden kimse olamayacağına işaret etmek için -ki bu Mücahid'den rivayet edilmiştir- Allah Tealâ "zikir" konusunu ifade ettiği pek çok yerde "çok"lukla beraber zikretti. İnsan geceleyin teheccüd namazı kılmakla da zikir erbabı olabilir. Nitekim Ebu Davud, Neseî ve İbni Mace'nin Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Kişi geceleyin hanımını uyandırıp da iki rekât namaz kılarlarsa, bu gece Allah'ı çok zikreden erkekler ve çok zikreden kadınlardan olurlar."

Zikir aynı zamanda namazda, yemek yerken, su içerken, yürürken, alış veriş ederken, binerken ve inerken bunlar dışında pis yerler dışındaki her yerde olur. Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurdu: "Onlar Allah 'ı ayakta, otururken ve yanları üzerinde iken (yatarken) Allah'ı zikrederler." (Al-i İmran, 3/191).

Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin ve O'nu sabah-akşam teşbih edin." (Ahzab, 33/41-42).

Ayette geçen bu edepler "zikir" ile sona erdi. Zira İslâm, iman, kunût, sıdk, sabır, huşu, sadaka ve oruç gibi bütün dini amellerin sıhhati Allah Tealâ'nın zikrine -yani niyete-bağlıdır.

İmam Ahmed, Ebu Hureyre (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

- Tevhid ehli olanlar öne geçti. Ashab-ı kiram:

- Tevhid ehli olanlar kimlerdir? diye sordular. Peygamberimiz (s.a.):

-Allah'ı çok zikreden erkeklerle çok zikreden kadınlar, buyurdu. Yine İmam Ahmed, Muaz el-Cühenî'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: Bir zat Peygamberimiz (s.a.)'e:

- Mücahidlerin hangisi daha büyük ecre sahiptir ya Rasulallah? diye sordu. Rasulallah (s.a.):

- Allah Tealâ'yi daha çok zikredenler, dedi. Aynı zat:

- Peki, oruçluların hangisi daha çok ecre sahiptir? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- Allah'ı daha çok zikredenler, dedi. Aynı şahıs namaz, zekât, hac ve sadakayı zikretti.

Bütün bunlara Rasulallah (s.a.):

-Allah'ı daha çok zikredenler, dedi. Bunun üzerine Hz. Ebubekir (r.a.):

- Zikredenler bütün hayırları alıp götürdüler, dedi. Efendimiz (s.a.) de:

- Evet, dedi.

Allah Tealâ daha sonra hepsinin mükâfatını zikrederek şöyle buyurdu: "Allah (onlar için) mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

Yani Allah Tealâ onlara günahlarını silecek mağfiret ve büyük bir mükâfat, yani cennet hazırlamıştır. [\[25\]](#)

Zeyd b. Harise Ve Zeyneb bt. Cahş Kıssası:

36- Allah ve Rasulü herhangi bir hususta hüküm verdiği zaman mümin erkeğin ve mümin kadının artık işlerinde başka yolu seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasulüne isyan ederse şüphesiz ki o açıkça sapıklığa düşmüş olur.

37- Hani bir zaman Allah'ın kendisine lütufta bulunduğu, senin de kendisine lütufta bulunduğun kimseye: "Hanımını bırakma, Allah'tan kork." diyordun. Fakat Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyor, insanlardan korkuyordun. Halbuki Allah kendisinden korkmana daha lâyıktı. Zeyd hanımından ilişkisini kesince, biz onu sana nikahladık ki evlâtlıkların (ilişkilerini kestikleri) eşleriyle evlenmekte müminlere hiç güçlük olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.

38- Allah'ın kendisine takdir ettiği bir şeyi yerine getirmede peygambere hiçbir güçlük yoktur. Nitekim

daha önce geçmiş peygamberlere de Allah bu kanunu koymuştu. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir.

39- Onlar Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler. Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlardı. Hesap görücü olarak Allah yeter.

40- Muhammed adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. O sadece Allah'ın Rasulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi çok iyi bilir.

Açıklaması:

"Allah ve Rasulü herhangi bir hususta hüküm verdiği zaman mümin erkek ve mümin kadına artık işlerinde başka yolu seçme hakkı yoktur."

Herhangi bir mümin erkek veya mümin kadın Allah ve Rasulü bir konuda hüküm verdiği zaman başka bir şeyi seçemezler. Onların üzerine düşen Allah ve Rasulünün emrine uymak ve ona isyan etmekten kaçınmaktır. Bu emri tebliğ eden Rasulullah (s.a.)'dir. Ayette "Allah"ın adının zikredilmesi Rasulünün emrinin büyüklüğünü ifade etmek içindir. Böylece Allah'ın ve Rasulünün hükmü olmaktadır. Dolayısıyla Rasulullah (s.a.) bir hususta hüküm verdiği zaman hiçbir beşerin başka bir şeyi tercih etme hakkı yoktur. Bu ayet "Peygamber müminlere kendi nefislerinden daha yakındır. " (Ahzab, 33/6) ayet-i kerimesi muhtevasına dahildir.

Allah Tealâ daha sonra bu emre isyan etmekten sakındırarak şöyle buyurdu:

"Kim Allah'a ve Rasulüne isyan ederse, şüphesiz o açıkça sapıklığa düşmüş olur." Yani kim Allah'ın emrine, ya da Rasulünün emrine aykırı davranırsa, ya da nehyettikleri şeylerde başkaldırırlarsa hidayet yolundan sapmış, hak ve hayırlı yoldan uzak olan, faydalı şeyleri kaybetmeye ve kötülöklere dalmaya sebep olan apaçık sapıklık uçurumlarına düşmüş olur. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Onun emrine aykırı hareket edenler başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar." (Nur, 24/63).

Bu kesin ilahî hüküm üzerine ve isyandan sakındınması karşısında kendisi sebebiyle ayetin indiği Zeyneb bt. Cahş Kureyş'in en seçkinlerinden ve kavmin şerefliilerinden olduğu, Peygamberimiz (s.a.)'in halası Ümeyme bt. Abdilmuttalib'in kızı olduğu halde Peygamberimiz (s.a.)'in azadlı kölesi Zeyd b. Harise ile evliliği kabul etme emrine uyararak:

- "O halde ben Rasulullah (s.a.)'e isyan etmiyorum. Oysa ben kendimi ona nikahlamak istemiştim." dedi. Halbuki Zeyneb, önce Zeyd'le nikâhlan-mayı kabul etmemiş ve:

- "Ben soy bakımından ondan daha üstünüm." demişti. Zira Zeyneb hiddetli bir kadındı.

Zeyneb'in Zeyd ile evlenmesinde gayet önemli bir hikmet vardır. Bu hikmet ise insanlar arasında eşitliğin ilan edilmesi ve aralarındaki haseb-neseb farklarının ortadan kaldırılması idi. İslâm şemsiyesi tek olarak devam ettiği müddetçe herkes bu şemsiye altında eşit idi. Bu konudaki üstünlük ancak takva ve amel-i salih ile mümkündü.

Ancak bu evliliğe zahiren muvafakat etmesine rağmen Zeyneb'deki gizli psikolojik problemler ve sıkıntılar devam etti. Zeyneb, Zeyd'e karşı büyüklük taslayarak ondan hoşlanmamaya devam etti. Zeyd ise bu durumu Rasulullah (s.a.)'e defalarca şikâyette bulundu. Peygamberimiz (s.a.) ise Zeyd'e nasihatte bulunarak:

- Hammını bırakma, Allah'tan kork, diyordu. Nihayet Allah'ın hükmü gerçekleşti ve

boşanma meydana geldi. Aşağıdaki ayetin de ifade ettiği bu idi:

"Hani bir zaman Allah 'in kendisine lütufta bulunduğu, senin de kendisine lütufta bulunduğun kimseye: "Hanımını bırakma, Allah'tan kork." diyordun."

Yani Ey Muhammedi Allah'ın kendisine İslâm'la lütufta bulunduğu, senin de azad etmek, hürriyete kavuşturmak, terbiye etmek ve kendine yakın kılmak suretiyle kendisine lütufta bulunduğun kimseye:

- Zeyneb'le olan evliliğin üzerine devam et. Onun tabiatına ve ahlakına karşı sabret. Onun durumu hakkında ve onu boşama hususunda Allah'tan kork. Onun büyükenmesi, yükseklik ve şereflik hissetmesi sebebiyle onu boşama, diyordun. Bu tenzih, ta'lim ve terbiye şeklinde nehiy olup haram kılma ve yasaklama manasında nehiy değildir. Zira her durumda evlâ olan Zeyneb'i boşamamasıdır.

"Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyor, insanlardan korkuyordun. Halbuki Allah kendisinden korkmana daha lâyıktı." Ey Rasulüm! Sen Allah'ın ortaya çıkaracağı hükmü gönlünde gizliyordun. Allah sana Zeyd'in Zeynep'i boşayacağını ve senin onu nikahlayacağını sana bildirdi. Sen insanların ayıplamalarından, tenkit etmelerinden ve cahiliye mantığından kaynaklanan itirazlarından korkuyordun. Allah sana cahiliye örflerini ve geleneklerini düzelter, ya da bunları ortadan kaldıran vahyini sana indirdikten sonra kendisinden korkmaya, emrine uymaya, başkasının şeriatle-rine aldırış etmeksizin onun hükmünü gerçekleştirmeye sadece kendisi lâyıktır.

Cenab-ı Hakkın "Allah'tan kork" ifadesi Zeyneb'i boşamak hususunda Allah'tan kork yani onu boşama, demektir. Bununla tenzih manasında nehy murad edilmiştir, haram kılma manasında nehy murad edilmemiştir. Zira evlâ olan boşamamaktır.

Hz. Âişe (r.a.)'den, şu söz nakledilmektedir: "Rasulullah (s.a.) eğer kendisine vahyedilen bir şeyi gizlemiş olsaydı, bu ayeti gizlerdi."

Peygamberimiz (s.a.)'e yapılan bu yöneltmeden murad edilen mana Zeyd kendisine, - Ben hanımından ayrılmak istiyorum, dediği zaman susmasıdır. Yahut gizli yönlerinin açık yönleriyle çelişki teşkil etmemesi için, peygamberlerin içiyle dışının aynı olması için, hakkında ilahî vahiy inen ciddi meseleler hakkında ısrarlı olma meselesinin açıkça ortaya çıkması için Peygamberimiz (s.a.)'in Zeyd'e:

- Sen işini daha iyi bilirsin, demesidir.

Cenab-ı Hak daha sonra Hz. Zeyneb'in boşanıp iddeti bittikten sonra Allah'ın Nebisi (s.a.) ile evlenmesinin hükmünü duyurarak şöyle buyurdu:

"Zeyd hanımından ilişğini kesince, biz onu sana nikahladık ki evlâtlıkların (ilişkilerini kestikleri) eşleriyle evlenmekte müminlere hiç güçlük olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir." Yani Zeyd, Zeyneb'i boşayıp hanımının da iddeti bitince; müminler cahiliyede âdet edindikleri, sonra da İslâm'ın bütün izlerini ortadan kaldırdığı, bütün neticelerini tasfiye ettiği evlât edinme esasına göre evlâtlıkların boşadıkları hammlarıyla evlenmek istedikleri zaman müminler arasında mahzur ve sıkıntıyı kaldırmak için; biz evlâtlığının hanımını sana zevce kıldık. Allah'ın kaza ve kaderi hiç şüphesiz geçerli olacak ve meydana gelecektir. Onun hükmü her zaman yürürlükte olacak ve şeriatı daimî kalacaktır. Allah'ın ezeli ilminde-ki hükümlerinden biri Zeyneb'in Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımı olacağı gerçeğidir.

Burada Peygamberimiz (s.a.)'in Zeyneb'le evlenmesi şehveti tatmin etmek için değil,

bilakis Peygamberimiz (s.a.)'in fiiliyle şeriatı beyan etmek içindir. Zira fiil te'kidlidir. Şer'î hüküm Peygamberimiz (s.a.)'in fiilinden kesin bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu evlilikten, çocuklarıyla hanımları arasında evlilik ilişkisi sona erdikten sonra, çocuklarının hanımlarının kendilerine haram olmasından farklı olarak, evlâtlıkların hammlarıyla evlenmelerinin kendilerine haram olmadığı esası murad edilmektedir.

Buhari ve Tirmizî, Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet ediyorlar: Zeyneb bt. Cahş Peygamberimiz (s.a.)'in hanımlarına karşı kendi durumuyla iftihar ederek:

- Sizi aileleriniz evlendirdi. Beni ise Allah Tealâ yedi kat sema üzerinden evlendirdi, diyordu.

Muhammed b. Abdillah b. Cahş diyorki: Hz. Zeyneb ve Hz. Âişe (r.a.) birbirlerine karşı iftiharla konuştular. Hz. Zeyneb:

- Ben evliliği semadan inen ayetle yapılan kişiyim, dedi. Hz. Âişe:
- Ben mazereti semadan inen ayetle takdim edilen kişiyim, dedi. Hz. Zeyneb de bunu kabul etti.

İbni Cerir, Şa'bî'den naklediyor: Zeyneb (r.a.) Peygamberimiz (s.a.)'e:

- Sana üç şeyde nazlanmaya hakkım vardır ki hanımlarından hiç biri bu özelliklere sahip değildir:

Benim dedemle senin deden birdir. Beni sana Allah semadan nikahladı. Bu konuda elçi, Cebrail (a.s.) idi.

Daha sonra Cenab-ı Hak, rasul ve nebiler hakkındaki sünneti ve hükmünü bildirerek şöyle buyurdu:

"Allah'ın kendisine takdir ettiği bir şeyi yerine getirmede peygambere hiçbir güçlük yoktur. Nitekim daha önce geçmiş peygamberlere de Allah bu kanunu koymuştu. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir." Yani Allah'ın kendisine helâl kıldığı ve emrettiği, eskiden evlât edindiği evlâtlığı Zeyd b. Harise'nin boşadığı hanımı Zeyneb'le evlenmesi hususunda Peygamber'e herhangi bir güçlük ve kusur yoktur. Bu, Allah Tealâ'nın ondan önceki peygamberler hakkındaki hükmüdür. Onlara emrettiği hiçbir şeyde kendilerine güçlük ve sıkıntı olan herhangi bir şey yoktur. Allah'ın takdir ettiği emri hiç şüphesiz meydana gelecek, kaçınılması mümkün olmayan bir gerçek olacaktır. Onun dilediği şey olur ve dilemediği şey olmaz.

Bu ayet Rasulullah (s.a.)'in evlât edindiği azatlı kölesi ve evlâtlığı Zey-d'in boşadığı hanımı ile evlenmesini ayıplayan münafıklara bir cevaptır. Aynı zamanda çok hanımla evlenmesini ayıplayan Yahudilere de bir cevaptır. Zira Davud ve Süleyman (a.s.)'m da pek çok hanımları vardı.

Cenab-ı Hak daha sonra peygamberlerini överek şöyle buyurdu: "Onlar Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler. Allah'tan korkarlar ve O'n-dan başka kimseden korkmazlardı. Hesap görücü olarak Allah yeter."

Allah'ın kendilerine helâl kıldığı hususlarda kendilerinden güçlüğü kaldırdığı ve sonuncuları Hz. Muhammed (s.a.) olan rasullerin görevleri Allah'ın emirlerini ve şer'î hükümlerini insanlara tebliğ etmek ve bunu emanetle eda etmektir. Onlar vahiyden bir şeyi tebliğ etmemek hususunda sadece Allah'tan korkarlar, O'ndan başka hiçbir kimseden korkmazlar. Hiçbir kimsenin gücü veya tenkidi onların Allah Tealâ'nın ilâhî mesajlarını tebliğ etmelerine engel olamaz. Yardımcı ve destekleyici olarak kullarının amellerini tesbit

edici ve bundan dolayı kullarının hesabını görmek üzere Allah yeter.

Allah Tealâ sonra da "Muhammed oğlunun hanımıyla evlendi" diyenlere cevap vermek üzere şöyle buyurdu:

"Muhammed, adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. O sadece Allah 'in Rasulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi çok iyi bilir."

Bilfiil nesebden meydana gelen evlâdın hanımıyla evlenmek caiz değildir. Ama sun'î evlâtlık edinme yoluyla meydana gelen evlâtlığın hanımıyla evlenmek cahiliye usulüne aykırı olarak İslâm'da caizdir. Zira her ne kadar Peygamberimiz (s.a.) Zeyd'i evlât edinmiş olsa da, Zeyd Hz. Muhammed (s.a.)'in gerçekte oğlu değildir. O gerçekten hiçbir adamın babası değildir. O sadece Allah'ın dinini insanlara tebliğ etmek için Allah'ın elçisidir. O Allah'ın nebilerinin ve rasullerinin kendisiyle mühürlendiği kişidir. Allah herşeye muttali olan, herşeyi gayet iyi bilen idi, böyle olmaya devam etmektedir. O peygamberliğin kendisiyle başladığı kimseyi de, peygamberliğin kendisiyle noktalanacağı kimseyi de gayet iyi bilir. O sadece en faydalı olanı yapar. O sadece en lâyük olanı tercih eder. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah risaletini nereye vereceğini en iyi bilendir." (En1am, 6/124).

Hz. Muhammed (s.a.) ile insanlardan herhangi biri arasında kendisine yakın akrabayla evlilik yasağını gerekecek şer'î bir babalık yoktur. Ancak o kendisine saygı ve hürmet gösterilmesi gereken, müminlere son derece şefkatli olan, bütün müminlerin manevi babasıdır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Peygamber müminlere kendi nefislerinden daha evlâdır." (Ahzab, 33/6). Bu daha toplu ve daha umumi bir emirdir.

Peygamberimiz (s.a.)'in hususî manada babalığına gelince, o dört erkek ve dört kız babasıdır. Onun Hz. Hadice (r.a.)'den Kasım, Tayyib ve Ta-hir adında üç çocuğu dünyaya gelmiş, sonra küçük yaşta ölmüşlerdi. Ayrıca Mariye el-Kıbtıyye'den İbrahim adında bir çocuğu dünyaya gelmiş, henüz süt emme çağında iken ölmüştü. Efendimizin Hz. Hadice'den Zeynep, Ru-kayye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma adında dört kızı vardı. Bunlardan ilk üçü Peygamberimiz (s.a.) hayatta iken vefat etmiş, Hz. Fatıma da kendisinden altı ay sonra vefat etmişti

Bu ayet Allah'ın Nebisi Muhammed (s.a.)'den sonra hiçbir nebi ve hiçbir rasul gelmeyeceği hususunda gayet açık bir beyandır. Zira nübüvvet ri-saletten daha umumidir. Risalet, nübüvvet makamından daha hususidir. Çünkü her rasul nebidir, ama aksi doğru değildir. Ayetin açık ifadesiyle artık "nebi"nin gelmeyeceği bildirilince "rasul"ün de gelmeyeceği bildirilmiş olur. [\[26\]](#)

Zikirler Ve Çok Teşbihlerle Allah Teala'ya Ta'zim Ve Hürmet:

42- O'nu sabah-akşam teşbih edin.

43- Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Allah size rahmet bahşeder. Melekler de dua eder. Allah müminlere çok merhametlidir.

44- Onların Allah'a kavuştukları gün selamlaşmaları "selâm" şeklindedir. Allah onlara güzel bir mükâfat hazırlamıştır.

Açıklaması:

Allah Tealâ müminlerin bol sevaba ve güzel neticeye nail olmaları için kendilerine çeşitli nimetlerle lütufta bulunan Rablerini çok zikretmelerini müminlere emrederek şöyle buyuruyor:

"Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin. O'nu sabah-akşam teşbih edin."

Ey Allah ve Rasulünü tasdik edip yakinen iman edenler! Allah'ı dillerinizle ve kalplerinizle bütün hissiyatınızı dolduracak ve gönlünüzde Rab-binizin korkusunu gerçekleştirecek şekilde bütün durumlarınızda çok zikredin. O'nu gündüzün başında ve sonunda (yani bir şeyin başlangıcı ve sonu aynı zamanda devamlılık hükmüyle ortasını da ihtiva ettiği için vakitlerin çoğunda) Allah'ı kendisine lâyük olmayan her şeyden tenzih edin.

Zemahşerî, "bükraten ve esıylâ'yı, bütün vakitlerde diye tefsir etmektedir. Bu iki vakit, gece ve gündüz meleklerinin hazır buldukları vakitler olduğu için özellikle zikredilmiştir.

Peygamberimiz (s.a.) buyuruyor ki: "Allah'ın zikri her müslümanın ağzındadır." Bir başka rivayete göre "Her müslümanın kalbindedir."

Katade'den rivayet ediliyor ki Peygamberimiz (s.a.): "Sübhanallah vel-hamdülillah ve lâilâhe illallah vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahi'l-aliyy i'l-azîm. deyin ".buyurmuştur.

İmam Ahmed, Tirmizî ve İbni Mace'nin Ebu'd-Derdâ'dan rivayetlerinde Peygamberimiz (s.a.):

- Size amellerinizin en hayırlısını ve melikiniz nezdinde en temizini ve derecelerinizde en yükseğini, sizin için altın ve gümüş vermekten daha hayırlı olanı, sizin için düşmanlarınızla karşılaşip onların boyunlarını vurmanızdan ve onların sizin boyunlarınızı vurmalarından daha hayırlı olanı size haber vereyim mi? dedi. Sahabe-i kiram:

- Bu nedir, ya Rasulallah? dediler. Peygamberimiz:

- Allah'ı zikretmektir, buyurdu.

Müminlerin vasfını beyan etmede bu ayetin bir benzeri şudur: "Onlar Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üzerinde (yatarak) zikrederler." (Âl-i İm-ran, 3/191).

Teşbihin zikirle birlikte manası şudur: Allah Tealâ'yı zikrettiğiniz zaman bu zikriniz O'nu her kötü şeyden tenzih etme ve ta'zimde bulunma şeklinde olmalıdır. Teşbihten murad budur.

Cenab-ı Hak daha sonra zikir ve teşbihe teşvik etti ve bunun sebebini bildirdi:

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Allah size rahmet bahşeder. Melekler de dua eder. Allah müminlere çok merhametlidir."

Zikrettiğiniz ve teşbih ettiğiniz Rabbiniz size rahmetle muamele eden Allah'tır. Melekleri de sizin için istiğfar ederler. O bu rahmetle sizin hidayette devam etmenizi, sizi küfür, cehalet ve sapıklık karanlıklarından hak, hidayet ve iman nuruna çıkmanızı murad eder. Rabbinizin mümin kullarına dünya ve ahirette rahmeti tamdır, çok merhametlidir. Dünyada O, başkalarının bilemediği hakka onları ilettiler. Müminlerin dışındaki küfür ve bid'at davetçileriyle onlara tâbi olanların bulamadıkları hak yolu müminlere gösterdi. Ahirette ise müminleri büyük korkudan emin kıldı. Meleklerine, müminleri cenneti kazandıkları ve cehennemden kurtuldukları şeklinde müjde ile karşılamalarını emretti. Bu sadece müminlere olan sevgisinden ve onlara karşı şefkatinden dolaydır.

Allah Tealâ'nın rahmetinin tecellilerinden biri İmam Buhari'nin Sahihinde müminlerin emiri Hz. Ömer (r.a.)'den nakledilen şu hadis-i şerifte yer alan husustur: Rasulullah (s.a.) esirlerden bir kadının çocuğunu alıp onu göğsüne iyice yapıştırıp emzirdiğini gördü. Peygamberimiz (s.a.) ashaba:

- Zorlansa, darda kalsa bile bu kadın çocuğunu ateşe atar mı, ne dersiniz? Ashab:
- Hayır, dediler. Peygamberimiz (s.a.):
- Allah'a yemin olsun ki, Allah kullarına bu kadının çocuğuna olan merhametinden daha merhametlidir.

Cenab-ı Hak daha sonra dünyadaki itinasını beyan ettikten sonra ahiretteki sonsuz rahmetinin delilini zikretmek üzere şöyle buyurdu:

"Onların, Allah'a kavuştukları gün selamlaşmaları "selâm" şeklindedir. Allah onlara güzel bir mükâfat hazırlanmıştır." Yani onların ahirette Allah Tealâ tarafından melekleri vasıtasıyla selâmlanmaları "selâm" şeklindedir. Nitekim bu selâm bir başka âyette şöyle ifade edilmiştir: "Rahim olan Rablerinden onlara söz olarak "Selâm" vardır." (Yasin, 36/58).

"Melekler her kapıdan onların yanlarına girecekler ve "Sabretmenizin karşılığı olarak selâm size! Ahiretin en güzel mükâfatı ne hoştur!" diyeceklerdir." (Ra d, 13/23-24).

Cenab-ı Hak ahirette güzel sevap yani cennet ve cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın kalbine doğmayan yiyecekler, içecekler, giyecekler, meskenler, lezzetler ve manzaralar hazırladı. [\[27\]](#)

Hz. Peygamber (S.A.)'in Davetinin Önemi:

45- Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı olarak gönderdik.

46- Allah'ın izniyle Allah'a davet eden (bir davetçi) ve nur saçan bir kandil olarak (gönderdik).

47- Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf (verilecek) olduğunu müminlere müjdele.

48- Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma. Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter.

49- Ey iman edenler! Mümin kadın nikahlısanız, sonra da kendilerine dokunmadan boşarsanız, artık sizin onların üzerinde iddet sayma hakkınız yoktur. Derhal onlara boşanma bedellerini verin. Onları güzellikle salıverin.

Açıklaması:

Allah Tealâ bu ayetlerde Hz. Peygamber (s.a.)'in yedi önemli görevini beyan etti.

1, 2, 3- "Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı olarak gönderdik."

Ey kendisine vahiy indirilen Rasul! Kendilerine gönderildiğin kimselerin seni tasdik edip etmediklerine, senin hidayetine tâbi olup olmadıklarına bir şahit olarak, yani dünyada şahitliği taşıyan bir kimse olarak ahiret-te Rabbinin huzurunda taşıdığın bu görevi eda etmek üzere biz seni gönderdik. Seni, sana itaat edeni cennetle müjdelemek ve sana isyan edeni cehennemle uymak için gönderdik. Bu üç görev bütün insanlığa duyurul-masıyla mükellef olunan davet görevlerindedir. Şahitlik hususunda bu ayetin benzeri Cenab-ı Hakk'ın şu ayetidir: "Böylece biz sizin insanlara karşı şahitler olmanız, Peygamber'in de size karşı şahit olması için sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık." (Bakara, 2/143).

İmam Ahmed, Buhari ve İbni Ebî Hatim, Ata b. Yesar'dan naklediyor: Abdullah b. Amr. b. Âs (r.a.) ile karşılaştım.

- Bana Rasulullah (s.a.)'in Tevrat'taki sıfatını bildir, dedim. Abdullah b. Amr b. Âs:

- Peki, Allah'a yemin olsun ki o Tevrat'ta Kur'an'daki sıfatlarından bazılarıyla tavsif olunmuştur: "Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdele-yici ve uyarıcı olarak gönderdik, ümmîlere koruma vesilesi olsun diye gönderdik. Sen benim kulum ve Rasulümsün. Seni mütevekkil (Allah'a güvenip dayanan) olarak adlandırdım. Sert, katı kalpli, çarşılarda bağırın, kötülüğü kötülükle gideren değil; affeden, müsamaha gösteren ve bağışlayan kimsedir. Allah eğri milleti La ilahe illallah demeleri suretiyle kendisiyle doğrultmadıkça Onun ruhunu almayacak. O, kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı kalpleri La ilahe illallah ile açacaktır."

4, 5- "Allah'ın izniyle Allah'a davet eden bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik."

Yani insanları Rablerine kulluk etmeye, O'na taatte bulunmaya, gizli ve açık O'nun murakabesi altında olduğunu bilmeye, O'nu ikrar etmeye ve O'nun için vacip olan kemal sıfatlarına iman etmeye davet eden bir davetçi olarak seni gönderdik. İnsanların seninle hidayet bulmaları için, dünya ve ahiret saadetini gerçekleştirme hususunda senin dininle aydınlanmaları için seni nurlu kandil sahibi olarak, ya da karanlıklarda kendisiyle

aydınlanan ışık saçan bir kandil gibi kıldık.

Cenab-ı Hakk'ın "O'nun izniyle" ifadesinin manası, O'nun sana emret-mesiyle ve bunu vaktinde ve zamanında takdir etmesiyle, demektir.

"Bir kandil olarak" kelimesinin manası, nur sahibi olarak demektir. Ya da bir kimsenin "onu arslan olarak gördüm" demesi gibidir. Bunun manası kahraman olarak gördüm, demektir. Buna göre "sirâcen" kelimesi, kandil gibi apaçık beyan eden, yolu gösteren, durumu açıklayan, insanları Hakk'a ve doğru yola ileten, demektir.

Peygamberimiz (s.a.)'in kandile benzetilmesinin gereği olarak onun dini ya da emri hiçbir kapalılık veya eğrilik olmayan, hiçbir gizlilik ve perde bulunmayan, hücceti açık, burhanı zahir bir dindir.

Peygamberimiz (s.a.) kandilden çok fazla ışık veren güneşe değil de, kandile benzetilmiştir. Çünkü güneş ışığı gözü kamaştırır, kandil ışığı gözlere rahatsızlık vermez. Kandil nur vermekle tavsif edilmiştir. Zira bazı kandiller zayıflığı ve fitilinin inceliği sebebiyle ışık vermez.

6- "Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf verilecek olduğunu müminlere müjdele."

Risaletine iman eden ve şeriatına itaat eden herkese kendilerinin diğer ümmetlerden daha büyük bir üstünlüğe sahip oldukları, ahiret yurdunda, tavsif edilemeyecek ölçüde büyük bir ecre sahip oldukları müjdesini ilan et. Müjdeden sonra uyarı geldi ve Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

7- "Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma. Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter." Yani senin risaletini inkâr eden, ya da nifak çıkaran; içinde küfrü gizleyen, ama dışında müslüman görünen bu kimselere itaat etme. Davet meselesinde onlardan hiçbir itiraz ve tenkit dinleme. Onlara aldırış etme. Rabbinin risaletini bütün insanlara tebliğ et. Onların eziyetlerine aldırma, onlara müsamaha ile davran. Onların günahlarından vazgeç. Rabbinin sana emrettiği şeyi yerine getir. İşlediğin ve terkettiğin her şeyde işini Allah Tealâ'ya havale et ve O'na güven. Zira O, onlara karşı sana yeter. O seni korur ve gözetir. Kuluna vekil olarak Allah yeter. Vekil: Bir işi üstlenen, koruyan kimsedir. Bu güçlü sözde zafer vaadi vardır.

Hz. Peygamber (s.a.)'in vazifelerini beyan ettikten sonra söz hanımların meselelerine geldi. Cenab-ı Hak Zeyd ve Zeyneb'in kıssasını ve Zeyd'in Zeyneb'i boşamasını zikretti. Zeyneb evlilik tam anlamıyla gerçekleştiği için iddet bekledi. İddeti sona erdikten sonra Zeyneb'i Peygamberimiz (s.a.) talep etmişti. Cenab-ı Hak bundan sonra duhûlden önce boşanan hanımın durumunu ve bu hanımın iddet beklememesi gerektiğini beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Mümin kadınları nikahlıyorsanız, sonra da kendilerine dokunmadan boşarsanız, artık sizin onların üzerinde iddet sayma hakkınız yoktur. Derhal onlara boşanma bedellerini verin. Onları güzellikle saliverin. "

Ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Mümin hanımlara nikâh akdi yaptığınız, sonra da kendilerini duhûlden önce boşadığınız zaman sizin onların üzerinde tamamlayacağınız günlerle iddet sayma hakkınız yoktur. Ancak boşadıktan sonra onların hatırlarını hoş tutmak için kendilerine müt'a (boşanma bedeli) takdim edin. Boşanma bedeli zaman ve yere göre size ve boşadığınız kadınlara lâıyk elbise şeklindedir. Hanımları zarar bulunmayan boşama ile boşayın. Zira sizin onların üzerinde iddet sayma hakkınız yoktur.

Salıvermekteki güzellik, erkeğin hanımına verdiği bir şeyi geri istememesidir.

Ayette mümin hanımların özellikle zikredilmesi mümin erkeğin mümin hanımı nikahlaması gerektiğine irşad edilmektedir. Zira mümin hanım erkeğin dinini daha çok koruyucudur.

"Onlara boşanma bedellerini verin." ifadesine gelince: Bir görüşe göre boşanma bedeli, duhûlden önce boşandığı zaman mehir belirlenmeyen (mu-favvada) kadına has olup, vaciptir. Bir başka görüşe göre boşanma bedeli verilmesi mufavvada olan olmayan her kadın için genel bir hükümdür. Buradaki emir âlimlerin ihtilaflarına göre ya vacip, ya da mendup bir emirdir. Alimlerden bir kısmı vacip olduğu kanaatinde olup bunlara göre mehrin yarısıyla birlikte aynı zamanda boşanma bedeli vaciptir. Diğer bir kısım âlimler ise müstehap olduğu kanaatinde olup bunlara göre mehirle birlikte bir miktar boşanma bedeli verilmesi de müstehaptır. [\[28\]](#)

Allah'ın Hz. Peygamber (S.A.)'le Evlenmelerini Helâl Kıldığı Hanımlar

50- Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını, sana helâl kıldık. Eğer mümin bir kadın, kendisini Peygamber'e bağışlar ve Peygamber de onu nikahlamak isterse, bunu da sana helâl kıldık. Bu (hüküm) müminlerden ayrı olarak sadece, sana mahsustur. Sen sıkıntıya düşmeyesin diye, Biz, müminlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı bilmekteyiz. Allah, Gafûr'dur, Rahim'dir (çok affeden ve çok bağışlayandır).

51- Hanımlarından dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alabilirsin. Kendilerinden uzaklaştıklarından birini istemende, sana bir günah yoktur. Bu sevinmeleri, üzül-memeleri ve hepsinin verdiğin şeylere razı olmaları için en elverişli yoldur. Allah kalplerinizde olanı bilir. Allah Alim'dir, Halim'dir.

52- Artık bundan sonra senin için başka kadınlar helâl değildir. Güzellikleri hoşuna gitse de, onları başkalarıyla değiştirmen caiz değildir. Ancak sahip olduğun cariyeler hariç. Allah her şeyi murakabe etmektedir.

Açıklaması

1- "Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını... sana helâl kıldık."

Allah Tealâ bu ayette peygamberinin kendileriyle evlenmelerini mubah kıldığı

hanımlardan dört grubu zikretti. Bu dört gruptan ilk grup me-hirleri verilen hanımlardır.

Ayetin manası şudur: Ey Rasulüm! Biz ücretlerini -yani mehirlerini-verdiğin hanımları sana helâl kıldık. Mehri verilen kadın, mehrini almayan kadından daha üstündür. Bu nassm ilk olarak zikrettiği mükemmel durumdur. En kâmil olan mehrin hiçbir geciktirme olmaksızın tam olarak verilmesidir. İnsanların mehri geciktirmeleri hususuna gelince bu ihtiyat maksadıyla, mehirlerde çok aşın gidilmesi ve mehrin tam olarak ödenmesinin imkânsızlığı sebebiyle örfte sonradan icad edilen şeylerdendir.

Peygamberimiz (s.a.)'in hanımlarına verdiği mehri on iki buçuk ukıy-ye, yani beş yüz dirhem gümüş idi. Ancak Ümmü Habibe bt. Ebî Süfyan bundan müstesna. Çünkü onun mehrini Peygamberimiz (s.a.) adına Necaşî dört yüz dinar olarak verdi. Yine Safiyye bt. Huyeyy bundan müstesnadır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.) onu Hayber esirleri arasından seçti, sonra onu azad etti. Onun azad edilmesini, mehri saydı. Ayrıca Cüveyriye bt. Haris el-Mustalikiyye adına mükâtebe hisselerini Peygamberimiz (s.a.) Sabit b. Kays b. Şemmas'a ödedi ve onunla evlendi.

2- "Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri" sana helâl kıldık: Yani Allah, ganimet mallarından aldığı cariyeleri sana mubah kıldı. Bu, kadınlardan ikinci gruptur. Bunlar memlûk cariyelerdir. Peygamberimiz (s.a.) daha önce beyan ettiğimiz gibi Safiyye, Cüveyriye, Reyhane bt. Şem'ûn en-Nadriyye, İbrahim'in annesi Mariye el-Kıbtiiyye'yi memlûk olarak aldı. Son iki cariye Peygamberimiz (s.a.)'in normal ilişki kurduğu se-rîreleri idi.

3- "Seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını" sana helâl kıldık.

Seninle birlikte muhacir olan amca kızları, hala kızları, dayı kızları ve teyze kızlarını sana helâl kıldık. Ancak bunlardan hicret etmeyenler müstesna.

Bu üçüncü grup kadının muhacir olmasının şart koşulduğu ve -daha önce geçtiği gibi- Ümmü Hanî gibi muhacir olmayan hanımların helâl olmadığı müstesna.

Amca ve hala kızlarından murad Kureyşli kadınlardır. Zira uzak olsun, yakın olsun Kureyşlilere "Peygamberimiz (s.a.)'in amcaları" ve Kureyşli kadınlara "Peygamberimiz (s.a.)'in halaları" denilmektedir. Dayı ve teyze kızlarından murad Benî Zühre kızlarıdır. Peygamberimiz (s.a.)'in nikâhı altında altı Kureyşli kadın olup Zühreli hiçbir kadın yoktu.

Ayette "amca" kelimesinin müfret olarak kullanılmasındaki hikmet, Arapların "ibn" ve "bint" kelimelerinin, "el-Amm" kelimesine izafe edilmesi durumunda alışlagelmiş âdetlerine uyulmasıdır, "hâl" kelimesindeki söz de aynı misale göre kullanılmıştır.

4- "Eğer mümin bir kadın kendisini Peygambere bağışlar ve Peygamber de onu nikahlamak isterse" bunu da sana helâl kıldık.

Ey Peygamber! Eğer dilerse mehirsiz olarak kendisini nikahlamak üzere sana kendisini bağışlayan mümin kadın sana helâldir.

Bu dördüncü gruptur. Bu gruptaki kadınların Hz. Peygamber (s.a.)'e mubah kılınması iki şarta bağlıdır:

a) Kadının nefsinin Hz. Peygamber (s.a.)'e hibe etmesi,

b) Hz. Peygamber (s.a.)'in bu kadını nikâhlamayı arzu etmesi.

Hibe lafzıyla evlilik Hz. Peygamber (s.a.)'in hususiyetlerinden olup diğer müminlere caiz değildir. Peygamberimiz (s.a.)'in kendisini hibe eden kadınla mehirsiz, velisiz ve

şahidsiz evlenme hakkı vardır.

Allah'ın Peygamber'ine helâl kıldığı dört sınıf: Mehri verilen kadınlar, memlûk cariyeler, akraba kadınlar ve kendilerini mehirsiz hibe eden kadınlardır.

"Helâl kılınmak"tan murad umumi nikâh iznidir. Dikkat edilirse İbni Abbas ve Mücahid'in dediği gibi: "Hz. Peygamber (s.a.)'in yanında hibe edilmiş hiçbir kadın yoktu."

Kendi nefsini Hz. Peygamber (s.a.)'e hibe eden kadın olan Ümm Şerîk ed-Devsiyye, Peygamberimiz (s.a.)'e:

- Nefsimi sana bağışladım, deyince Peygamberimiz (s.a.) buna karşı sustu. Bunun üzerine bir adam kalktı ve:

- Ya Rasulallah! Senin ona ihtiyacın yoksa, beni onunla evlendir, dedi. (Peygamberimiz de onu ona nikahladı.)

Aynı şekilde kendilerine Hz. Peygamber (s.a.)'e hibe eden diğer kadınlar da böyle idi. Ancak Peygamberimiz (s.a.)'in yanında kendini ona hibe eden hiçbir kadın yoktu.

İbni Sa'd rivayet ediyor ki: Leyla bt. Hatim kendini Peygamberimiz (s.a.)'e hibe etmiş, başka kadınlar da kendilerini Peygamberimiz (s.a.)'e hibe etmişlerdi. Ancak biz Peygamberimiz (s.a.)'in bunlardan herhangi birini kabul ettiğini işitmedik.

Eğer kendisini hibe eden kâfir ise bu kadın Hz. Peygamber (s.a.)'e helâl olmaz. İbnü'l-Arabî diyor ki: Bana göre sahih olan, bu çeşit kadının ona haram olmasıdır. Böylece bizden farklı olmaktadır. Zira fazilet ve ikram açısından onun nasibi daha çoktur. Noksanlık açısından onun bundan uzaklığı açıktır. Bize Kitap Ehli hür kadınları nikahlamak caiz kılındı. Yüceliği sebebiyle ona mümin hanımlar tahsis edildi. Hicret faziletinin noksanlığı sebebiyle hicret etmeyen kadınlar ona helâl olmazsa, küfür vasfı sebebiyle hür kitabî

kadının ona helâl olmaması daha lâyıktır. [\[29\]](#)

Mufavvada bir kadın kendisini Hz. Peygamber (s.a.)'den başka bir adama hibe ederse, duhûl veya ölüm sebebiyle bu kadına mehr-i misil verilmesi vacip olur. Berva' bt. Vasık kendi nefsini ortaya koyup kocası vefat edince Rasulullah (s.a.) bu kadına mehr-i misil verilmesine hükmetti.

Cenab-ı Hak "sana has olarak..." cümlesinin muhtevasını Hz. Peygamber (s.a.)'in hükümlerinin bazan müminlerin hükümlerinden farklı olduğunu beyan ederek te'kid etti ve şöyle buyurdu:

"Sen sıkıntıya düşmeyesin diye, Biz, müminlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı bilmekteyiz. Allah Gafurdur, Rahim'dir." Yani ey Rasulüm, zikredilen hususlar seninle hanımların hakkındaki hükümdür. Senin ümmetinin hanımlarıyla olan hükmüne gelince, bunun bilgisi bizim nezdimizde olup hikmet ve maslahat gereğine göre bunu kendilerine beyan edeceğiz.

Ayetin manası şudur: Müminlerin sadece dört hür kadınla evlenmeleri, putperestler ve mecusîler dışında mümine ve kitabî cariyelerden dile-dikleriyle evlenmeleri, bunlarla hibe lafzıyla evlenmelerinin mubah olmaması; veli, mehir ve şahitlerin şart kılınması şeklinde kendilerinin maslahatlarının bulunduğu hükümleri ve bu hükümlerde Hz. Peygamber (s.a.)'den farklı kılınması gibi müminlerin hanımları ve cariyelerin durumu hakkında farz kılman hükümler, şartlar ve kayıtları Allah gayet iyi bilir.

Bu, daha önceki durumu te'kid eden ve bunu açıklayan bir ara cümledir. Cenab-ı Hak

-daha önce geçtiği gibi- bazı hükümlerin Hz. Peygamber (s.a.)'e mahsus olmasının illetini zikretti. Bu illet şudur: Biz senden darlığı ve meşakkati kaldırmamız için, kendini tamamen risaleti tebliğ etmeye vermen için zikredilen kadınları, cariyeleri, akrabaları ve kendi nefisini hibe eden kadınları sana mubah ve helâl kıldık.

Allah kendisinden sakınılması mümkün olmayan şeylerde seni ve müminleri çok mağfiret edicidir; sıkıntıyı ve meşakkati ortadan kaldırmak ve tevbe ettikleri günaha ceza vermemek suretiyle sana ve onlara çok merhametlidir. Kısaca, "Allah Gafûr'dur, Rahim'dir." ifadesi ile Cenab-ı Hak bütün müminlere mağfiret ve rahmetiyle ünsiyet vermektedir.

Allah Tealâ daha sonra Peygamberimizin Hz. Âişe gibi bazı hanımlarının kendi nefislerini Peygamberimiz'e hibe eden kadınlara duydukları kıskançlıklarına karşı ve onların geceleri hanımlar arasında taksim etme işini Rasulullah (s.a.)'e havale etmelerine karşı cevap vermek üzere şöyle buyurdu:

"Hanımlarından dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alabilirsin." Yani ey Allah'ın Rasulü, hanımların arasında geceleri taksim etme hususunda sen mutlak hürriyete sahipsin. Senin hanımlarından dilediğinle yatmayı erteleme ve dilediğinle beraber geceleme hakkın vardır. Onlar arasındaki taksimi terketmede senin için hiçbir mahzur yoktur. Bu taksimi yapmak sana vacip değildir. Bilakis bu mesele sana aittir. Dolayısıyla dilediğin kimseyi takdim eder, dilediğini ertelersin. Bununla birlikte Peygamberimiz (s.a.) hanımları arasında geceleri taksim ederdi.

"Kendilerinden uzaklaştıklarından birini istemende sana bir günah yoktur." Yani ayrıldığı ve kendileriyle birlikte gecelemeyi terkettiğin hanımlardan birinin seninle beraber geceleme talep etmede senin üzerine hiçbir günah, hiçbir mahzur ve darlık yoktur. Yine onlardan boşadığın kimseye tekrar dönmekte sana hiçbir sorumluluk yoktur.

Allah Tealâ daha sonra geceleme ve tehir etmeyi Rasulullah (s.a.)'e bırakmanın sebebini -bunun hanımlarının maslahatı ve menfaati için olduğunu- beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Bu, sevinmeleri, üzülmemeleri ve hepsinin verdiği şeylere razı olmaları için en elverişli yoldur." Yani onlar, Allah'ın senden hanımların arasında geceleri taksim etme hususundaki sorumluluğu kaldırdığını, bunun sana vacip olmadığını, dilersen eşit şekilde taksim yapabileceğini, dilersen yapmayabileceğin, buna rağmen senin hiçbir zorlama olmaksızın kendi tercihinle hanımların arasında geceleri eşit olarak taksim ettiğini bildikleri zaman buna sevinecekler, bundan memnun olacak, senin iyiliğini takdir edecekler. Senin taksim hususunda onlara verdiği değeri, onların arasında eşitlik yapmanı, onlara insafli olmanı ve adaletle davranmam itiraf edecekler, bu yaptığından hiçbir endişe ve kargaşaya düşmeden hepsi memnun olacaklardır.

Cenab-ı Hak sonra Hz. Peygamber (s.a.)'e ve hanımlarına tağlib yoluyla müzekker sîgasını kullanarak şöyle buyurdu:

"Allah kalplerinizde olanı bilir. Allah, Alîm'dir, Halîm'dir." Yani Allah reddedilmesi mümkün olmayan şekilde hiçbir tercih yapmadan kalplerinizin hanımlarınızdan bazılarını meyledip, bazılarını meyletmediğini tam bir ilimle bilir. Allah gönüllerin gizlediği, vicdanların sakladığı şeyleri gayet iyi bilendir, çok yumuşak davranan, bağışlayan günahkârların tevbe edip Allah'a yönelme imkânı bulabilmeleri için onlara ceza vermede

acele etmeyen, son derece hilim sahibidir. Burada güzel niyetlere, gönül temizliğine ve kıskançlık izlerine hakim olmak için kadınlara güzel muamelede bulunmaya teşvik vardır.

İmam Ahmed ve dört Sünen sahibi, Hz. Aişe (r.a.)'den naklediyorlar: "Rasulullah (s.a.) geceleri hanımları arasında taksim eder, adaletle davranırdı. Sonra da:

- "Allahım! Bu benim sahip olduğum şeydeki davranışımdır. Senin sahip olup da benim sahip olmadığım şey hususunda beni kınama." diye dua ederdi. Ebu Davud şunu ilave etti: (Rasulullah) kalbi kastetmektedir.

Allah Tealâ daha sonra Allah'ı ve Rasulünü tercih eden Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarının mükâfatlandırıldığını zikretti. Onları boşamayı menetti ve başka hanımları ona haram kıldı ve şöyle buyurdu:

"Artık bundan sonra senin için başka kadınlar helâl değildir." Yani ey Rasulüm! Şu anda senin yanında bulunan şu dokuz hanımın Allah'ı ve Rasulünü tercih etmelerine karşılık olarak bunların dışındakilerle evlenmek sana haramdır.

Ebu Davud Nasih kitabında, Merdüveyh ve Beyhakî Sünen'inde Enes'in şu sözünü rivayet etmektedirler: "Rasulullah (s.a.) hanımlarını muhayyer bırakıp da onlar Allah ve Rasulünü tercih edince Cenab-ı Hak Rasulüne sadece onlarla evlenmesini emretti."

Diğer hanımların ona haram kılınması şeklindeki bu hüküm ilk hükümdür.

"Güzellikleri hoşuna gitse de, onları başkalarıyla değiştirmen caiz değildir. Ancak sahip olduğun cariyeler hariç." Hanımların değiştirilmesi ve boşamalarının haram kılınması, şeklindeki bu hüküm ikinci hükümdür.

Yani, ey Rasulüm! Senin ismetinde bulunan bu hanımlardan başkalarıyla evlenmen ve onlardan birini boşayıp onun yerine başkasıyla evlenmen suretiyle onları güzellikleri hoşuna giden başkalarıyla değiştirmen sana helâl değildir. Ancak Mukavkis'in Rasulullah (s.a.)'e hediye edip onun cariye olarak aldığı ve ondan henüz emzikli iken vefat eden İbrahim adlı çocuğun dünyaya geldiği Mariye el-Kıbtiyye gibi elinin altında bulunan cariyeler hariç.

"Güzellikleri hoşuna gitse de" sözü evlenme talebinde bulunulan kıza bakmanın caiz olduğuna delildir.

Ebu Davud, Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Sizden biriniz bir kadına talip olursa, onunla evlenmeye sebep olacak şeye bakmaya imkân bulursa, bunu yapsın."

Mugîre b. Şu'be anlatıyor: Bir kadına talip oldum. Peygamberimiz (s.a.) bana:

- Ona baktın mı? diye sordu. Ben:

- Hayır, dedim. Peygamberimiz (s.a.):

- Ona bak. Zira bu aranızda sevgi doğması için daha uygundur.

"Allah her şeyi murakabe etmektedir." Allah herşeye muttali olan, herşeyi bilen, herhangi bir kişiden olan ve kâinata meydana gelen herşeyi murakabe etmektedir. O halde Onun emirlerine muhalefet etmekten sakının. Zira Allah herkese yaptığıının

karşılığını verecektir. [\[30\]](#)

Hız. Peygamberin Evine Giriş Edepleri Ve Hız. Peygamberin Hanımlarının Perde

Kullanmaları

53- Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine yemeğe davet edilmeksizin girip de yemek vaktini beklemeyin. Ancak davet edildiğiniz zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağı-lın. Orada sohbe dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'e eziyet veriyor, o size birşey söylemekten utanıyordu. Ama Allah hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından birşey isteyece- zaman perde arkasından iste-Böyle davranmak gerek sizin kalbiniz, gerekse onların kalpleri için daha temizdir. Sizin Peygamber'e eziyet etmeniz ve onun ölümünden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyen caiz değildir. Şüphesiz ki bu, Allah nezdinde büyük bir günahdır.

54- Siz birşeyi açığa vursanız da, gizleseniz de şüphesiz ki Allah her-

55- Mümin hanımların babalarına, oğUanna, kardeşlerine, erkek kar-deşlerinin oğUanna, kızkardeşe- rinin oğullarına, müminlerin ha- nımlarına ve sahip oldukları cariyelere görünmelerinde hiçbir günah yoktur. Ey mümin hanımlar! Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah herşeye şahittir.

Açıklaması

Bu ayetler evlere girip çıkma hususunda umumi edepler, perde konulması, kadın ve erkeklerin birbirleriyle karışmamaları, Hz. Peygamber (s.a.)'e eziyet etmenin ve onun vefatından sonra onun hanımlarıyla evlenmenin haram olmasını ihtiva etmektedir.

Bu ayetler Hz. Ömer (r.a.)'in sözünün vahye uygun olduğu ayetlerdendir. Nitekim Buhari ve Müslim'in Sa/ii/i'lerinde Hz. Ömer (r.a.)'in şu sözü rivayet edilmektedir: Benim üç konudaki görüşüm Rabbimin buyruklarına uygun düştü:

a) Ben: Ya Rasulallah! Makam-ı İbrahim'i namaz kılma yeri edinsey-din, dedim. Bunun üzerine Cenab-ı Hak "Makam-ı İbrahim'i namaz kılma yeri edinin." (Bakara, 2/125) ayetini indirdi.

b) Ben: Ya Rasulallah! Senin hanımlarının yanına iyi-kötü herkes giriyor. Onlara perde koysan! dedim. Bunun üzerine Cenab-ı Hak hicab ayetini indirdi.

c) Ben Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımları onun aleyhine ittifak ettiklerinde: "Peygamber sizi boşarsa, umulur ki Rabbi ona sizden daha hayırlı eşler verir." dedim. Ayet de aynı şekilde nazil oldu.

Bu hicap ayeti -Katade ve Vakıdî'nin ifade ettikleri gibi- Zeyneb bt. Cahş ile Rasulallah (s.a.)'in evlendiği sabah nazil oldu. Bu evlilik hicretin beşinci yılı Zilka'de ayında idi. Ayet Hz. Peygamber (s.a.)'in sıkıntısını kaldıran içtimaî bir edeple başladı.

Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

1- "Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine yemeğe davet edilmeksizin girip de yemek vaktini beklemeyin."

Ey Allah'ı Rab olarak, Muhammedi rasul olarak tasdik edenler! Yemeğe davet edilmek suretiyle izin verilmeksizin her durumda Hz. Peygamber (s.a.)'in evlerine girmeyin. Yemeğin pişmesini ve hazırlanmasını beklemeyin. Yemek pişirilip hazırlık tamamlanınca o zaman içeri girin.

2- "Ancak davet edildiğiniz zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağdın. Orada sohbeta dalmayın."

Rasullullah sizi davet edince girmeye izin verdiği evine girin. Davet edildiğiniz yemeği yedikten sonra dağılın, çeşitli konuları görüşmek ve dünya işlerini konuşmak için orada beklemeyin.

Bu müminlerin Hz. Peygamber (s.a.)'in evlerine izinsiz girmemesine, yemeğin pişmesini beklememesine, onu oyalamanın haram olduğuna, birbirleriyle veya aile halkıyla lüzumsuz konuşma ile meşgul olarak yemekten sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in evlerinde kalmamasına delildir. Bu arzu edilmeyen bir durumdur. Bir çeşit istenmeyen yük olma durumudur. Zira aile halkı kapları temizleme ve yemek hazırlama yorgunluğundan dinlenmeye de ihtiyaç duymaktadır.

Bunun için Peygamberimiz (s.a.), İmam Ahmed, Buhari, Müslim ve Tirmizî'nin Ukbe b. Umre'den rivayet ettikleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: "Kadınların yanına girmekten sakının."

Cenab-ı Hak yemekten sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in evlerinden ayrılmanın talep edilmesinin sebebini şu ayetle açıklamaktadır:

"Çünkü bu hareketiniz Peygamber'e eziyet veriyordu. O da size birşey söylemekten utanıyordu. Ama Allah hakkı söylemekten çekinmez."

Yani sizin Rasulullah'ın evinde kalıp sözle meşgul olmanız ve yemeğin hazırlanmasından önce eve girmeniz Peygamber'e eziyet oluyordu. Halbuki ona eziyette bulunmak haramdır. Bu durum onun bazı ihtiyaçlarını görmesine engel olduğu ve aile halkına darlık verdiği için ona ağır geliyordu. Fakat Hz. Peygamber (s.a.) son derece haya sahibi olduğu için onları bu durumdan nehyetmekten hoşlanmıyordu. Nihayet Allah ona bunu nehyettiğine dair ayetleri indirdi. Allah, hakkı beyan etmekten -onların Hz. Peygamberin evinde kalıp beklememelerini ve evden çıkmalarını emretmekten- çekinmez. Bu, Hz. Peygamber (s.a.)'e ait özel bir edep olmayıp bütün müminleri içine alan umumi bir edeptir. Zira ev sahibine eziyet olduğu zaman o evde beklemek haramdır.

Nur suresinin 27-31. ayetleri, müminlerin evlerini; Ahzab suresinin "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle, örtülerine bürünsünler." şeklindeki 59. ayeti müminlerin hanımlarının hicabını açıkça anlatmaktadır.

3- "Peygamber'in hanımlarından birşey isteyeceğiniz zaman perde arkasından isteyin."

Yani sizi Hz. Peygamber (s.a.)'in evlerine izinsiz girmekten ve yemekte bulunmak için beklemekten nehy ettiğim gibi aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarına bakmaktan da nehyettim. Siz onlardan yiyecek v.b. faydalanılacak bir «şey istediğiniz zaman görmeyi engelleyecek bir engel ve örtecek bir perde gerisinden isteyin.

Bundan nehyedilmesinin ve hicabın emredilmesinin sebebi Allah Te-alâ'nın

buyurduğu gibi: "Böyle davranmak gerek sizin kalpleriniz, gerekse onların kalpleri için daha temizdir."

Bu eve izinle girme, yemekten sonra söze dalmadan hemen çıkma ve perde kullanma gönül için daha temiz ve daha hoştur; şüphe, töhmet ve fitneden daha uzak, kalplerin şeytanî vesvese ve fısıltılarından daha emindir.

Allah müminlere evlere girme edebini, kulağı ve gözü haramdan korumayı öğretince bunu koruma çarelerini vurgulayarak şöyle buyurdu:

4- "Sizin Peygamber'e eziyet etmeniz ve onun ölümünden sonra hanımlarını nikahlamanız ebediyen caiz değildir."

Sizin Rasulullah (s.a.)'in evinde oturup onu oyalamanız, Rasulullah (s.a.)'e eziyette bulunmaya sebep olmanız, ya da fiilen onu daraltacak ve onun hoşlanmayacağı bir şeyi yapmanız sizin için doğru değildir, uygun da değildir. Size yasaklanan herşey eziyet vericidir. Bundan sakının. Zira Rasulullah (s.a.) sizi mutlu kılacak, dünya ve ahirette sizin hayrınıza olacak şeylere karşı çok itina göstermektedir. Eziyet çeşitlerinin en şiddetlisi ve size haram olan şeylerden biri Rasulullah (s.a.)'in ölümü veya boşanması sebebiyle hanımlarından ayrıldıktan sonra onun hanımlarıyla evlenmek istemenizdir. Çünkü bu hanımlar müminlerin anneleridir.

"Şüphesiz ki bu, Allah nezdinde büyük bir günahdır." Yani Rasulullah (s.a.)'e eziyette bulunmanız ve onun vefatından sonra hanımlarıyla nikahlanılması büyük bir günahdır. Bu ayet ile durumun büyüklüğü ortaya konulmuştur. Bu hususta şiddetli ifade ve tehdit yapılmıştır. Sonra açık ve gizli her hususta eziyette bulunmaktan uzak kalma vurgulanmaktadır:

"Siz bir şeyi açığa vursanız da, gizleseniz de, şüphesiz ki Allah her şeyi çok iyi bilir." Yani bu eziyetten bir şeyi ortaya koysanız da gizleseniz de, muhakkak ki Allah herşeyi tam ve hassas bir ilimle gayet iyi bilir. Gönüllerinizin gizlediği, vicdanlarınızın sakladığı şeyleri bilir. Hiçbir şey ona gizli kalmaz: "O gözlerinizin hain bakışlarını ve gönüllerinizin gizlediği şeyleri gayet iyi bilir." (Gafir, 40/19). O, her insana bu ilim sebebiyle amellerinin karşılığını verir.

Allah Tealâ daha sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımlarının yabancı erkeklere görünmemesinden, mahrem akrabalarını, müminlerin hanımlarını ve köleleri istisna ederek şöyle buyurdu:

"Mümin hanımların babalarına, oğullarına, kardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kız kardeşlerinin oğullarına, müminlerin hanımlarına ve sahip oldukları cariyelere görünmelerinde hiçbir günah yoktur. Ey mümin hanımlar! Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah herşeye şahittir."

Hız. Peygamber (s.a.)'in hanımlarının nesep yönünden, ya da süt yönünden olsun, babaları ve dedeleri, nesep veya süt babaları, özkardeşleri, baba bir ya da ana bir kardeşleri, kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları önünde; yahut uzak-yakın mümin hanımların önünde veyahut köleleri önünde hicabı, örtünmeyi terketme hususunda hizmet sebebiyle meydana gelecek meşakkat ve sıkıntıyı kaldırmak bakımından hiçbir günah yoktur.

Ayet daha sonra daha fazla ihtiyat ve takva sahibi olma uyarısıyla sona erdi. Cenab-ı Hak -mealen- şöyle buyurdu:

Gizli ve açık herşeyde Allah'tan korkun. O herşeye şahittir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Dolayısıyla O'nu gözetin. O hayır-şer her amelin karşılığını verir. Zira O görünen-görünmeyen âlemin ilmini bilir. Bu ifade de emir ve nehiylere muhalefet etmekten sakındırma manası bulunmaktadır.

Müminlerin hanımları bu konuda Hz. Peygamber (s.a.)'in hanımları gibidir. Bunun delili Nur suresinin 31. ayetidir: "Mümin kadınlara söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini kocaları veya babaları veya kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları, kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, müslüman kadınları, cariyeleri, erkekliği kalmamış hizmetçiler ya da kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri ziynetlerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Kurtuluşa ermeniz için hepiniz tevbe ederek Allah'a dönün."

Bu iki ayette amca ve dayının zikredilmemesinin sebebi İkrime ve Şa'bi'nin zikrettiği gibi gördüklerini çocuklarına anlatabilecek olmaları veya amca ve dayının zaten ana-baba makamında olmaları ve Allah Te-alâ'nın: "Biz senin ilahına ve babaların İbrahim ve İsmail'in babalarına ibadet ederiz." (Bakara, 2/133) ayetinde buyurduğu gibi amcanın bazan "baba" adıyla adlandırılmasıdır. [\[31\]](#)

Peygamberimiz (S.A.)'e Son Derece Saygılı Olma; Ona Ve Müminlere Eziyette Bulunmanın Cezası

56- Şüphesiz ki Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle selâm verin.

57- Allah ve Rasulunu incitenlere

Allah dünyada ve ahirette lanet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.

58- Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.

Açıklaması

"Şüphesiz ki Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle selâm verin."

Allah, Peygamber'ine rahmet ve rıza ile salât eder. Melekler de mağfiret ve şanının

yüceliği için ona dua eder. Bunun için, ey Allah'a ve Rasulüne iman edenler, siz de: "Allahümme salli ve sellim alâ Muhammed" deyin. Yani, onun için rahmet, daha ziyade şereflik ve yüksek derece için dua edin.

Bu ayetin "inne" ile te'kidli gelmesi ve süreklilik ifade etmesi için isim cümlesi ile gelmesi bu hükme verilen önemi göstermektedir. Bu cümlenin, başında "innallahe" şeklinde isim cümlesi şeklinde gelip, sonunda "yusallû-ne" şeklinde fiil cümlesi olarak gelmesi, Allah'ın Rasulüne senasının sürekli olarak yenilendiğini göstermek içindir.

Bu ayet daha önce zikredilen Rasulullah (s.a.)'i incitmemek müminlerin şanıdır, şeklindeki hükmün sebebi yerindedir. Sanki şöyle denilmektedir: Onu incitmeniz size yaraşan bir davranış değildir. Zira Allah da, melekler de ona salât eder. Durum böyle olunca o sadece saygı ve ikrama lâyıktır, demektir. Ayet devamlılık ifade etmek için isim cümlesiyle başlamakta, bu ikram ve ta'zimin zamanla birlikte devamlı bir şekilde yenilendiğine işaret etmek için isim cümlesiyle sona ermektedir.

Ayette anlatılmak istenen mana şudur: Allah Tealâ mukarrabîn melekleri nezdinde Peygamber'ine sena ettiğini ve meleklerin de ona salâta bulunduğunu ifade etmek suretiyle kullarına, kulu ve Peygamber'inin me-le-i a'lâdaki makamını bildirmektedir.

"Salât" daha önce açıkladığımız gibi, Allah tarafından olursa rahmet, meleklerden olursa istiğfar, müminlerden olursa mağfiret ve Hz. Peygamber (s.a.)'in şanının yüceltilmesi niyazında bulunmak manasındadır. Bunun için Allah Tealâ hem ulvî, hem de süflî her iki âlemde bulunanların onun için yaptıkları senalarının birleşmesi için dünyevî âlemde bulunanların da ona salât ve selâmda bulunmalarını emretti.

Ona salâta bulunmak mütevatir hadislerle bilinmektedir. Bu hadislerden biri; Buhari, Müslim ve Ahmed'in Ka'b b. Ücra (r.a.)'den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: Bir adam:

- Ya Rasulallah! Sana selâm vermeyi öğrendik. Peki, sana salâta bulunmak nasıldır? dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Şöyle de: Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kema salleyte alâ İbrahim. İnneke Hamîdün Mecid. Allahümme barik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kema bârekte alâ İbrahim. İnneke Hamîdün Mecid." buyurdu.

İmam Malik, Ahmed, Buhari ve Müslim'in Ebu Humejd es-Sâidî'den rivayet ettiklerine göre sahabe-i kiram:

- Ya Rasulallah! Sana nasıl salât edelim, diye sordular. Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdu:

- Şöyle deyin: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zürri-yetihi kemâ salleyte alâ âli İbrahim. Ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyetihi kemâ bârekte alâ âli İbrahim. İnneke Hamîdün Mecid."

Kütüb-i Sitte müelliflerinin Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerif şöyledir: Biz dedik ki:

- Ya Rasulallah! Biz sana selâm vermeyi öğrendik. Peki sana salâta bulunmak nasıldır? Peygamberimiz (s.a.):

- Şöyle deyin: "Allahümme salli alâ Muhammedin abdike ve rasûlike kemâ salleyte alâ İbrahim. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muham-med kemâ bârekte alâ âli İbrahim." buyurdu.

Selâm verme: Es-selâmü aleyke ya Rasulallah, şeklindedir. "Es-selâ-mü aleyke"

ifadesinin manası, onun afetlerden ve noksanlıklardan selâmette olması için Allah'a niyazda bulunmaktır.

Rasulullah (s.a.)'e salât ve selâm vermenin fazileti hakkında pek çok hadis-i şerif varid olmuştur. Bunlardan biri İmam Ahmed ve İbni Mace'nin Amir b. Rabia'dan rivayet ettikleri Peygamberimiz (s.a.)'in şu hadis-i şerifidir: "Kim bana salâta bulunursa, bana salâta bulunduğu müddetçe melekler ona dua etmeye devam ederler. Kul isterse az salât getirsin, isterse çok salât getirsin."

Bir diğeri İmam Ahmed ve Neseî'nin Abdullah b. Ebî Talha'mn babasından rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Rasulullah (s.a.) bir gün yüzünde sevinç alâmeti görüldüğü halde geldi. Sahabe-i Kiram:

- Ya Rasulallah! Biz senin yüzünde sevinç alâmeti görüyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdu:

- Bana melek geldi ve şöyle dedi: Ya Muhammedi Rabbin buyuruyor ki: Ümmetinden bir kimse sana salat ederse, ben ona on misliyle karşılık veririm. Ümmetinden biri sana selâm ederse, ben ona on defa selâm ederim. Rabbinin böyle buyurması seni memnun etmiyor mu? Ben de: Evet, dedim."

Bir diğeri Müslim, Ebu Davud, Tirmizî ve Neseî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: "Kim bana bir defa salât getirirse Allah ona on misliyle karşılık verir."

Bunun için Şafiî, Rasulullah (s.a.)'e salat getirmeyi "vacib" kabul etmiş, namazın son teşehhüdündeki salâtı "rükün" saymıştır. Şafiî'ye göre birinci teşehhüddeki salât "müstehap"tır.

Âlimler "Sallû aleyhi ve sellimû" ayetindeki emrin vücûb ifade ettiği, kaidesiyle amel ederek Peygamberimiz (s.a.)'e salât ve selâmda bulunmanın ömürde bir defa farz olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu hususta salât ve selâm kelime-i tevhid gibidir. Çünkü doğru olan görüşe göre emir tekrar ifade etmez. Bu sadece mahiyet içindir. Tekrar etmek kaydından mutlaktır. Onun bir defa meydana gelmesi mücerret mahiyetin gerçekleştirilmesi için zarurettir

Peygamberimiz (s.a.)'in adının geçtiği her zaman ya da her mecliste bir defa vacip oluşu yahut sayı ile sınırlamaksızın çokça salevatta bulunmak, salevat getirmeyi teşvik eden ve salevatı terketmekten sakındıran hadisleri delil olarak kabul etmektir. İyilikte bulunmayı teşvik eden: "Kim bir Kasene getirirse, ona on misliyle karşılık vardır." (En'am, 6/160) ayeti bu delillerden biridir.

Cuma gününde, Peygamberimiz (s.a.)'in kabrini ziyaret etme esnasında, namaz için ezan okunduktan sonra ve cenaze namazında Rasulullah (s.a.)'e çokça salât ve selâm getirmek sünnettir.

İmam Ahmed, Ebu Davud, Neseî ve İbni Mace'nin Evs b. Evs es-Seka-fî (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "En faziletli günlerinizden biri cuma günüdür: Âdem o gün yaratıldı. O gün ruhunu teslim etti. Sur'a üfürülme o gündür. Bütün insanların bayılıp helak olmaları o gündür. O halde o gün bana çok salevat getirin. Zira sizin salevatınız bana arz olunur." Sahabe-i Kiram dediler ki:

- Ya Rasulallah! Bizim salevatımız nasıl sana arz olunur? Halbuki sen çürümüş olacaksın. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurdu:

- Şüphesiz ki Allah yeryüzüne, peygamberlerin cesetlerini yemesini haram kıldı.

İmam Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizî'nin Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Müezzini işittiğiniz zaman onun söylediği gibi söyleyin. Sonra bana salevat getirin. Zira kim bana salevat getirirse, Allah ona on misliyle karşılık verir. Sonra Allah'tan benim için "vesile" isteyin. Çünkü o cennette bir makam olup Allah'ın kullarından bir kuldun başkasına ait değildir. Ben kendimin o kul olacağını ümid ediyorum. Kim benim için "vesileyi isterse, şefaati ona helâl olur."

Neseî'nin rivayetinde Ebû Ümame diyor ki: Cenaze namazında sünnet olan; imamın tekbir getirmesi, sonra ilk tekbirin ardından gizlice kendi kendine Fatiha'yı okuması, daha sonra Peygamberimiz (s.a.)'e salevat getirmesi, cenaze için halisane dua etmesi, tekbirlerde hiçbir şey okumaması, sonra da gizlice kendi kendine selâm vermesidir.

Ebu Davud'un Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği Nevevî'nin Ez-kâr'da, bir önceki hadis gibi "sahih" kabul ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Sizden biriniz bana selam verdiğinde Allah bana ruhumu iade eder, ben de onun selâmını alırım."

Kuşkusuz Rasulullah (s.a.)'e çok salât ve selâmda bulunmak hayır ve sevap getirir, cennete girmeye sebeptir, endişe ve üzüntüyü giderir, unutkanlığı kaldırır.

Tirmizî'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: 'Yanında ismim geçtiği halde bana salevat getirmeyen adamın burnu yerde sürünsün. Ramazan ayı girip de mağfirete nail olmayan adamın burnu yerde sürünsün. Yanında ana-baba-sı yaşlılığa erişip de kendisini cennete sokamayan adamın burnu yerde sürünsün. "

Peygamberimiz (s.a.)'e salât ve selâmın emredilmesinden sonra Allah'ın emirlerine aykırı davranmak ve nehiylerini işlemek suretiyle Allah'ı incitmekten; Rasulullah'ı bir ayıp ve kusurla niteleyip incitmekten nehiy konusuna dönüldü. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu:

"Allah ve Rasulünü incitenlere Allah dünyada ve ahirette lanet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır."

Allah ve Rasulünün razı olmadıkları küfür ve isyanı irtikâp etmek suretiyle Yahudilerin "Allah'ın eli dardır." (Maide, 5/64) ve "Üzeyir Allah'ın oğludur." (levbe, 9/30) sözü; Hristiyanların "Mesih Allah'ın oğludur" (Tev-be, 9/30) sözü; müşriklerin, "Melekler Allah'ın kızlarıdır. Putlar Allah'ın ortakları olan tanrılardır." şeklindeki sözleriyle, Peygamberimiz (s.a.) hakkında: O şairdir, sihirbazdır, kâhindir ve mecnundur, sözleriyle Allah ve Rasulünü incitici ifadeler kullanarak Allah ve Rasulüne eziyette bulunan bu kimseleri Allah dünya ve ahirette rahmetinden kovmuştur, onlar için cehennem ateşinde horlayıcı, küçümseyici ve acı verici bir azap hazırlamıştır.

Bu ayet Allah Tealâ'nın, onları ilâhî rahmetten uzaklaştırma şeklindeki cezalandırma ile kalmayıp bilakis onları acıklı cehennem azabı ile de tehdit ettiğine delildir. Ayet Peygamberimiz (s.a.)'i herhangi bir şeyle inciten herkes için umumi bir ifadedir. İmam Ahmed'in dediği gibi, kim onu incitirse, Allah'ı incitmiş olur. Nitekim ona itaat eden kimse de Allah'a itaat etmiş olur.

Allah ve Rasulünü incitenlerin durumunu beyan ettikten sonra Allah Tealâ buna uygun olarak müminleri incitenlerin hükmünü beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler,

şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Kadın ve erkek iman ehlini söz ve fiilden eziyet şekillerinden biriyle -ister bu eziyet ırza yönelik, ister şeref veya mala yönelik olsun- kendilerinin beri oldukları, yapmadıkları ve işlemedikleri bir şeyi kendilerine nispet etmek suretiyle mümine sövmek, onu dövmek veya öldürmek gibi eziyette bulunmak gerçekten haksız yere eziyet olup bunu yapanlar katıksız bir yalan ve büyük bir bühtan işlemiş olurlar. Bühtan, kişilere bilmedikleri ve yapmadıkları bir şeyi ayıplama ve küçültme yoluyla nisbet etmektir. Bunlar açık seçik bir günah işlemiş olurlar.

Bu ayetin benzeri şu ayet vardır: "Kim bir hata yapar veya günah işler de, sonra onu suçsuz birinin üzerine atarsa, şüphesiz o iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olur." (Nisa, 4/112).

En kötü eziyet çeşitleri arasında sahabeye dil uzatma, gıybet etmek ve müslümanın ırzına söz ve fiille saldırma bulunmaktadır.

İmam Ahmed ve Tirmizî'nin Abdullah b. Mugaffel el-Müzenî'den naklettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "Ashabım hakkında Allah'tan korkun. Benden sonra onları hedef saymayın. Kim onları severse, beni sevdiği için onları sevmiş olur. Kim onlara buğzederse, bana buğzetmiş olur. Kim onları incitirse, beni incitmiş olur. Kim beni incitirse, Allah'ı incitmiş olur. Kim Allah'ı incitirse, pek yakında Allah onu cezalandırır. "

Ebu Davud ve Tirmizî'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz'e:

- Ya Rasulallah! Gıybet nedir? diye soruldu. Peygamberimiz,
- Kardeşini hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır, dedi. Denildi ki:
- Ne dersin, eğer kardeşimde söylediğim şey varsa? Peygamberimiz:
- Eğer kardeşinde söylediğin şey varsa, onun gıybetini yapmış olursun. Eğer onda söylediğin şey yoksa, ona iftirada bulunmuş olursun, dedi.

İbni Ebî Hatim ve Beyhakî Şuabü'l-İman'da Hz. Âişe (r.a.)'den rivayet ediyorlar: Rasulullah (s.a.) ashabına:

- Faizin hangi çeşidi Allah nezdinde en kötüsüdür? diye sordu. Ashab-ı Kiram:
- Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dediler. Peygamberimiz (s.a.):
- Allah nezdinde faizin en kötüsü müslüman kişinin ırzını helâl saymaktır" dedi ve

sonra da şu ayeti (Ahzab, 38/58) okudu: "Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."

Kütüb-i Sitte sahiplerinin Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri: "Ben insanlarla "La ilahe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak hakkıyla verilen ceza müstesna." şeklindeki mütevatir hadis-i şerife göre; kısas sebebiyle yapılan eziyet, hırsızlık dolayısıyla elin kesilmesi sebebiyle yapılan eziyet, çeşitli ta'zirler dolayısıyla yapılan eziyet ve mürtedlerle çarpışma gibi haklı sebeplerle yapılan eziyet ise haram değildir.

Hz. Ebubekir (r.a.) bu hadisten, zekâtın, malın hakkı olduğu manasını anlamış ve zekât vermeyenlere bu sebeple savaş açmıştı. Hz. Ebubekir (r.a.) şöyle demişti: "Allah'a yemin olsun ki Rasulullah (s.a.)'e verdikleri bir oğlağı zekât olarak vermezlerse, onlarla bu sebeple çarpışırım." Buna Hz. Ömer (r.a.) karşı çıkmış ve "Ancak hakkıyla verilen hüküm

müstesna." demişti. Zekât ise malların hakkıdır. Bunun üzerine Hz. Ebubekir bunu görünce gönlü rahatlamıştı. [\[32\]](#)

Kapatılması Gerekli Yerlerin Örtülmesi İçin Kadınların "Cilbab" Ayeti

59- Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle. Dış örtülerinden üzerlerine alıp örtsünler. Bu, onların başkaları tarafından tanınıp rahatsız edilmemeleri için daha uygundur. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

Açıklaması

"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle. Dış örtülerini üzerlerine alıp örtsünler."

Allah, Rasulünden mümin hanımlara ve özellikle hanımlarına ve kızlarına evlerinden çıkarken cariyelerden farklı olarak dış elbiselerini üzerlerine örtmelerini istedi.

Cilbab, başörtüsünün üzerindeki ridadır. Bu konuda bu tesettürün keyfiyeti hakkında çeşitli rivayetler vardır.

İbni Abbas diyor ki: Allah müminlerin hanımlarına ihtiyaç için evlerinden dışarı çıktıklarında yüzlerini başlarından itibaren "cilbab" ile kapatmalarını ve sadece bir gözlerini göstermelerini emretti.

İbni Cerir'in rivayetine göre Muhammed b. Şirin diyor ki: Abîde es-Selmanî'ye "Dış örtülerini üzerlerine alıp örtsünler." ayetini sordum. Yüzünü ve başını örttü, sadece sol gözünü açıkta bıraktı.

Abdürrezzak ve İbni Ebî Hatim, Ümmü Seleme'den rivayet ediyorlar: Bu ayet, "Dış örtülerini üzerlerine alıp örtsünler." ayeti nazil olunca ensa-rın hanımları sükûnet içerisinde, sanki başlarının üzerinde kargalar varmış gibi, üzerlerinde giydikleri siyah elbiseler olduğu halde dışarı çıktılar.

Şer'î hükümlerin iyice yerleşmesinden sonra inen bu ayetin gayesi emredilen tesettürün mutlaka kapanması gerekli yerlere ilâve olarak emredilen dış örtülerdir. Bu emir kadını töhmet ve kuşkudan uzaklaştıran, fasık erkeklerin sarkıntılıklarından koruyan güzel bir edeptir.

Şer'î tesettür, altındakini göstermeyecek şekilde bir elbise ile vücudun tamamını örten dış elbisedir. Kadın evinde kocasının yanında dilediği şekilde giyinebilir.

"Bu, onların başkaları tarafından tanınıp rahatsız edilmemeleri için daha uygundur."

Yani dış elbiseleri giymek ya da tesettür kadınların hür olduklarının, cariyeye veya zaniye olmadıklarının bilinip de fisk ve fücür ehlinin sarkıntılıklarına uğramamaları için daha uygundur. Allah, o kadınların geçmişte yaptıkları tesettürü ihmal etme günahlarını, ayrıca hata ile kasit olmaksızın tesettürü ihlâl ettiklerinde Allah'ın emrine yönelenleri çok bağışlayandır. Kullarının yararını gözetmek ve onlara bu güzel edebi irşat etmek suretiyle kullarına rahmeti çok geniş olandır.

Cariyelere gelince; şeriat, sıkıntıya girmelerini ve örtüye bürünüp meşakkate uğramalarını ortadan kaldırmak ve efendilerine hizmet etmelerini kolaylaştırmak için cariyelere tam anlamıyla, bütünüyle tesettürü emret-memiştir. Cumhuriyet görüşü budur.

Ebu Hayyan diyor ki: "Müminlerin hanımları" ifadesinden ilk anlaşılın hür ve cariyeye kadınların tamamını içine almaktadır. Cariyelerin fitneye sebep olmaları, tasarruflarının çokluğu sebebiyle hür kadınlardan daha çoktur. Dolayısıyla cariyelerin kadınlar ifadesinin genel kavramından çıkarılması için açık bir delile ihtiyaç duyulmaktadır. [\[33\]](#)

Münafıkların Tehdit Edilmeleri Ve Cezaları

60- Yemin olsun ki, eğer münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar Medine'yi yalan haberlerle ayağa kaldıranlar bu hallerinden vaz-geçmezlerse, mutlaka seni başlarına musallat ederiz. Sonra orada sana ancak çok az bir zaman komşuluk edebilirler. az zainanda da lanetlenmiş olarak kalırlar. Nerede bulunurlar- sa bulunsunlar derhal yakalanırlar ve kıyasıya öldürülürler.

62- Bu, Allah'ın daha önce gelip geçmiş ümmetlerdeki kanunudur. Elbette ki sen, Allah'ın kanununda hiçbir değişme bulamazsın.

Açıklaması

Cenab-ı Hak içlerinde küfrü gizleyip iman ettiklerini söyleyen münafıkları uyarıp onlara tehditte bulunarak şöyle buyurdu:

'Yemin olsun ki, eğer münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar, Medine'yi yalan haberlerle ayağa kaldıranlar bu hallerinden vazgeçmezlerse, mutlaka seni başlarına musallat ederiz. Sonra orada sana ancak çok az bir zaman komşuluk edebilirler.'

Eğer münafıklar, kalplerinde iman zayıflığı, din konusunda şüphe ve kuşku bulunanlar, müslümanların tarafını zayıflatmak ve müşriklerin üstünlüklerini ve müslümanlara galip geldiklerini ortaya koymak anlamını ihtiva eden yalan ve uydurma

haberleri yayarak Medine'yi sarsanlar içlerinde buldukları nifak durumundan vazgeçmezlerse, seni onların üzerine musallat ederiz, sana onlarla çarpışmayı ve Medine'den uzaklaştırılmalarını emrederiz. Böylece onlar orada seninle pek az bir zaman birlikte kalabileceklerdir.

Bu üç özellik -yani ikiyüzlülük, hastalıklı kalplere sahip olma ve yalan haberlerle korkutma- tek şey sebebiyledir. Çünkü iman zayıflığı sebebiyle kalp zayıflığı ve fitne çıkarıp kötü haberleri yayma, ikiyüzlülüğün ayrılmaz özelliklerindedir. Münafıklar bu üç özelliğin hepsini taşımaktadırlar.

İster küfrü gizlemek olsun, isterse fasıklık, isyankârlık ve çirkin söz ve hayasız davranışlarla kadınlara sarkıntılık yapmak ve kadınların görülmeyen yerlerini görebilmek için onların peşinden gitmek olsun, isterse İslâm cemaatinin maneviyatını zayıflatacak, yenilgilerine ve düşmanların kendilerine karşı zafer kazanmalarını kolaylaştıracak olan korku ve endişe yayan, maksatlı yalan haberler çıkartmak olsun, bu üç özellikten her biri İslâm toplumu için tehlikelidir.

Cenab-ı Hak onların dünya ve ahiretteki cezalarını beyan etmek üzere şöyle buyurdu: "O az zamanda da lanetlenmiş olarak kalırlar. Nerede bulunurlarsa bulunsunlar derhal yakalanırlar ve kıyasıya öldürülürler." Yani onlar Medine'de kısa bir zaman ikamet etmeleri müddetinde Allah'ın rahmetinden kovulmuş, reddedilmişlerdir. Zillet içinde olmaları ve azlıkları sebebiyle nerede bulunurlarsa bulunsunlar kendilerine kolayca erişilir, derhal yakalanır, en kötü şekilde öldürülürler. Dolayısıyla kendilerini himaye edecek hiçbir kimse bulamazlar, bilakis kendilerine işkence yapılır, esir olarak alınır, tamamen yok edilmelerine sebep olacak şekilde şiddetle öldürülürler.

Bu ayet onların esir olarak alınmalarına ve nifak üzerine devam ederlerse, öldürülmelerinin emredildiğine delildir. Bu ise Rasulullah (s.a.)'in hayatının sonlarında olmuştu.

Allah Tealâ bundan sonra bu cezanın geçmişteki ve gelecekteki bütün münafıklar hakkında genel bir hüküm olduğunu açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Bu, Allah'ın daha önce gelip geçmiş ümmetlerdeki kanunudur. Elbet-teki sen, Allah'ın kanununda hiçbir değişme bulamazsın."

Bu hüküm -yani münafıkların lanete uğramaları, yakalanmaları, öldürülmeleri, müminlerin münafıklar üzerine musallat kılınmaları ve ezilmeleri- nifakları ve küfürleri üzerinde devam ettikleri ve içinde buldukları durumdan dönmedikleri zaman geçmiş bütün devirlerde münafıklar hakkındaki Allah'ın kanunudur, sünnetullahtır. Allah'ın bu husustaki kanunu hikmete, maslahata ve ümmetin salâhi üzerine kurulduğu için değişmez, değişikliğe uğramaz. Bilakis bu ilâhî kanun tarih boyunca bu gibi kimseler hakkında daimî ve sabit bir kanundur. [\[34\]](#)

Kâfirlerin Kıyametin Yakın Olmasıyla Tehdit Edilmeleri Ve Cezalarının Cinsinin Beyan Edilmesi

63- İnsanlar sana kıyameti soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır." Ne bilirsin, belki de kıyamet çok yakındır.

64- Şüphesiz ki Allah kâfirleri lanetlemiş ve onlar için alev alev yanan bir ateş hazırlamıştır.

65- Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Kendilerine ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.

66- Yüzleri ateşte çevrildiği gün onlar: "Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e itaat etseydik derler.

67- Onlar şöyle derler: "Ey Rabbi-miz! Biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk. Onlar ise bizi doğru yoldan saptırdılar.

68- Ey Rabbimiz! Onlara iki kat azab ver. Onlara büyük bir lanetle lanet eyle." derler.

Açıklaması

"İnsanlar sana kıyameti soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır." Yani insanlar çok kere kıyametin kopma vaktini soruşturuyorlar. Müşrikler bunu basite alarak alaylı bir tarzda soruyorlar. Münafıklar bunu inatçılıkla soruyorlar. Yahudiler ise imtihan etmek için soruyorlar. Hz. Peygamber (s.a.), Allah'ın kendisine öğretmesiyle onlara cevap veriyor: Hiç şüphesiz kıyamet hakkındaki bilgi Allah Tealâ'ya aittir. Allah bu bilgiyi hiçbir meleğe, ya da gönderdiği hiçbir peygambere vermemiştir. Kıyametin meydana gelme vaktini bilen yalnız O'dur.

Cenab-ı Hak kendisinden başka hiçbir kimsenin kıyametin ne zaman kopacağını bilmediğini te'kid etmek üzere şöyle buyurdu:

"Ne bilirsin, belki de kıyamet çok yakındır." Onu sana ne bildirebilir? Zira o Allah Tealâ'ya ait gaybî olaylardandır. Belki de yakın bir vakitte meydana gelebilir. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı." (Kamer, 54/1). Bir diğer ayet de şöyledir: "İnsanların hesaba çekilme zamanı yaklaştı. Fakat onlar hâlâ gaflettedirler, aldırıyorlar." (Enbiya, 21/1); "Şüphesiz ki Allah'ın emri gelmektedir. (Alay ederek) onun acele gelmesini istemeyin." (Nahl, 16/1). Peygamberimiz (s.a.), Buhari'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, şehadet parmağı ile orta parmağını işaret ederek: "Ben kıyametle birlikte bu iki parmak gibi gönderildim." buyurmuştur.

Bu ayette daha önce geçtiği gibi kıyametin derhal gelmesini isteyenlere tehdit, inatçılara ise azarlama yapılmaktadır.

Allah Tealâ daha sonra kıyamet gününü bekleyen kâfirlerin cezalarının cinsini zikretmek üzere şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki Allah kâfirleri lanetlemiş ve onlar için alev alev yanan bir ateş

hazırlamıştır." Yani Allah kâfirleri rahmetinden uzaklaştırıp kovmuş ve onlar için ahirette şiddetle yanan bir ateş hazırlamıştır.

"Onlar orada ebediyen kalacaklardır. Kendilerine ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabileceklerdir." Yani onlar cehennem ateşindeki bu azap içinde sürekli olarak kalacak, ebedî olarak bulunacaklardır. Onların bu azaptan kurtuluş hususunda hiçbir ümitleri yoktur. Dolayısıyla onlar kendilerine yardımcı olacak, içlerinde buldukları durumdan onları kurtarıp destek olacak hiçbir kimse bulamayacaklardır. Onların kendilerinden azabı kaldıracak hiçbir şefaathçileri yoktur.

Cenab-ı Hak sonra da azabın durumunu anlatmak üzere şöyle buyurdu:

'Yüzleri ateşte çevrildiği gün onlar: "Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e itaat etseydik!" derler." Yani onlar yüzükoyun ateşte olup, yüzleri cehennemde sürtülür. Ateşte kızartılan et gibi bir taraftan diğer tarafa döndürülürler. İşte o zaman şöyle diyerek temennide bulunurlar: "Keşke dünya hayatında Allah'a itaat eden, Rasulullah (s.a.)'e itaat eden ve onun getirdiğine iman edenlerden olup müminlerin kurtuldukları gibi biz de azaptan kurtulsaydık."

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyuruyor: "O gün zalim, pişmanlığından ellerini ısırp şöyle der: N'olaydı keşke Peygamberle birlikte hak yolu tutsaydım." (Furkan, 25/27). Yine Cenab-ı Hak onlardan haber vererek şöyle buyuruyor: "Kâfirler kıyamet günü, keşke müslüman olsaydık, temennisinde bulunurlar." (Hıcr, 15/2).

Sonra da başkalarını taklit ettikleri şeklinde mazeret beyan ederler. Allah Tealâ bu durumu tavsif etmek üzere şöyle buyuruyor:

"Onlar şöyle derler: Ey Rabbimiz! Biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk. Onlar ise bizi doğru yoldan saptırdılar."

Kâfirler o gün cehennem azabında iken şöyle derler: Ey Rabbimiz! Biz şirk ve küfürde başkanlarımıza, liderlerimize ve bilginlerimize uyduk, peygamberlere karşı çıktık. Onların söyledikleri şeylerde haklı olduklarına inandık. Onlar da bizi doğru yoldan ayırdılar. Allah ve Rasulünü inkâr etme, Allah'ın birliğini ve Ona ihlâsla taatte bulunmayı reddetme şeklindeki süslü sözleriyle bizi hidayet yolundan saptırdılar.

Allah Tealâ daha sonra kâfirlerin gönüllerinde kaynayan ve kendilerini liderler, emirler ve şerefli kimselere karşı intikam almaya sevkeden kinlerini tasvir ederek şöyle buyurdu:

"Ey Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver. Onlara büyük bir lanetle lanet eyle, derler." Yani Rabbimiz! Onlara, bize azap ettiğinin iki misliyle, küfür azabı ve bizi sapıklığa düşürme azabı ile iki defa azap et ve onları rahmetinden çok uzak bir şekilde uzaklaştır.

Bu ayet Buhari ve Müslim'in Abdullah b. Amr'dan naklettikleri şu hadisin manasındadır. Hz. Ebubekir:

- Ya Rasulallah! Bana namazımda okuyacağım bir dua öğret, dedi. Peygamberimiz (s.a.):

- Şöyle de: "Allahım! Ben nefsimi çok zulmettim. Günahları senden başkası affedemez. Beni senin nezdinden bir mağfiret ile bağışla. Bana rahmet eyle. Zira çok bağışlayan ve çok merhamet eden sensin."

Hadis-i şerifteki "zulmen kesîra" ifadesi "zulmen kebîra" şeklinde de rivayet edilmekte olup her ikisi aynı manadadır. Bazıları ise dua eden kimsenin duasında her iki

lafzı birlikte zikretmesini uygun görmüşlerse de, İbni Kesir şöyle der: Bu görüş tartışmalıdır. Bilakis evlâ olan, dua eden kimsenin bazan bunu, bazan da bunu söylemesidir. Kur'an okuyan kimse de aynı şekilde iki kıraat arasında muhayyerdir. [\[35\]](#)
Hangisini okursa güzeldir. İki kıraati birarada okuma hakkı yoktur.

Müminlere Eziyetin Haram Kılınması Ve Takvanın Emredilmesi

69- Ey iman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Allah Musa'yı onların söylediklerinden temize çı- Allah nezdinde değerli bir

70- Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin.

71- Böylece Allah amellerinizi salih kılsın ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse şüphesiz o, en büyük kurtuluşa ermiş olur.

Açıklaması

"Ey iman edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Allah Musa'yı onların söylediklerinden temize çıkardı. O Allah nezdinde değerli bir kuldu."

Yani ey Allah'a ve Rasulüne iman edenler! Rasulullah (s.a.)'e, onun hoşlanmayacağı ve sevmeyeceği bir şekilde söz ve davranışla eziyette bulunmayın. Hz. Musa'yı yalan ve iftira ile ayıplamak, Allah'ı açıktan görmeyi istemek gibi onu âciz bırakacak bir talepte bulunmak, onu yalnız başına savaşması için terketmek, yahut ondan çeşitli yiyecekler talep etmek gibi ifadelerle Hz. Musa'ya eziyette bulunanlar gibi olmayın. Allah Musa'yı, onların söyledikleri yalan ve iftiraldan temize çıkardı. Hz. Musa, Rabbi nezdinde şerefli, itibarlı ve değerli bir kimse idi. Hasan-ı Basrî diyor ki: Musa, Allah nezdinde duası makbul bir kimse idi. Bir başka selef âlimi ise: O Allah'tan ne istemişse, Allah ona vermiştir. Fakat Allah, dünyada görülmesi talebini, iradesi gereği reddetmiştir.

Peygamberimiz (s.a.)'i incitme örneklerinden biri Buhari, Müslim ve Ahmed'in Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettikleri şu hadis-i şeriftir: Rasulullah (s.a.) bir gün ganimet taksimi yaptı. Ensardan bir adam:

- Bu Allah'ın rızasının murad edilmediği bir taksimdir, deyince Peygamberimiz (s.a.)'in yüzü kızarmış ve:

- Allah Musa'ya rahmet eylesin. Bundan daha çok eziyete uğramış ve sabretmiştir, demişti.

Ahmed b. Hanbel yine İbni Mes'ud'dan Peygamberimiz (s.a.)'in ashabına şöyle

dediğini rivayet etmiştir: "Hiçbir kimse, ashabımdan hiçbiri hakkında bana bir şey (onun bir kusurunu, bir ayıbını) bildirmesin. Zira ben sizin yanınıza temiz bir gönülle çıkmayı arzu ederim."

Hız. Musa'ya eziyet edilmesi, onun incitilmesi kanaatimizce bedenindeki bir kusurla ayıplanması değil, İbni Mes'ud'dan gelen birinci hadisin delaletiyle tasarruflarının tenkid edilmesi sebebiyle idi.

Cenab-ı Hak söz veya davranışla Rasulullah (s.a.)'in incitilmesinden nehyettikten sonra müminlere, kendilerinden beklenen söz ve davranışları açıkladı. Bu davranışlar "hayırlı davranışlar", bu sözler "doğru sözler" olmalıydı. Zira hayrı işleyip şerri terkedenler Allah'tan korkmuş olur, doğru konuşan da isabetli konuşmuş olur. Buyuruyor ki:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin." Ey Allah ve Rasulüne inanlar! Allah'a isyan etmekten sakınmak, emirlerine sarılmak, O'na O'nu görür gibi ibadette bulunmak suretiyle bütün işlerinizde Allah'tan korkun. Bütün işlerinizde doğru ve hak söz söyleyin. Bu ifade içine "Lailâhe illallah" demek, insanların arasını ıslah etmek girdiği gibi Hz. Zeyd ve Hz. Zeyneb'in durumu hakkında konuşmak da girer. Peygamber'e, helâl olmayan şeyi nispet etmeyin.

Daha sonra bu iki emir, -davranışlarda hayırlılık, sözlerdeki dürüstlük- için iki vaadde bulundu. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Böylece Allah amellerinizi salih kılsın ve günahlarınızı bağışlasın." Yani hayır işlemeye karşılık onlara amelleri salih kılmak -kabul etmek-mükâfatını vaadetti, sahibini ebedi kalacağı cennete lâıyk kıldı. Doğru söz için de, geçmiş günahların affedileceği vaadini verdi. Gelecekte kendilerinden meydana gelecek hata ve günahlar için tevbeyle ilham edecektir.

Allah Tealâ daha sonra da onları itaate teşvik ederek şöyle buyurdu:

"Kim Allah ve Rasulüne itaat ederse, şüphesiz o en büyük kurtuluşa ermiş olur." Yani kim Allah'ın ve Rasulünün emirlerine itaat eder, nehiyeler-den kaçınırsa, cehennem ateşinden korunmuş olur. Ebedî nimete lâıyk olur. Allah'a itaat Rasulullah (s.a.)'e itaatle aynı olduğu halde Cenab-ı Hak itaat edenin Allah nezdinde ahid, Rasulullah (s.a.) nezdinde de önemli bir yer kazanacağını beyan etmek için her ikisini birarada toplamıştır. [\[36\]](#)

Yükümlülükler Ve Bunlarla Sorumlu İnsanların Sınıflandırılması

72- Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve korktular. Onu insan yükledi. Şüphesiz ki insan çok zalim ve çok cahildir.

73- Bunun neticesi olarak Allah mü- nafık erkeklere ve münafık kadınlara müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, mümin er- keklerin ve mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Açıklaması

Allah Tealâ şer'î yükümlülüklerin önemi ve ağırlığını ve bu yükümlülüklerin göklerin ve yerin bile yüklenmekten kaçındıkları büyük bir yük olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve korktular. Onu insan yüklendi. Şüphesiz ki insan çok zalim ve çok cahildir."

Biz farzlar ve taatler gibi şer'î yükümlülükleri bu büyük varlıklara teklif ettik. Bu varlıklar buna güç getiremediler, şuur ve idrak sahibi oldukları farz edilerek bu emanet kendilerine teklif edildi; ama bu varlıklar bu emanetin sorumluluğunu taşımayı reddettiler ve bunu taşımaktan korktular. Fakat insan bu emanetle mükellef kılındı. İnsan zayıflığına rağmen bu emaneti yüklendi. İnsanoğlu bu konuda nefsine çok zulümkârdır ve taşıdığı emanetin değerini bilme hususunda çok cahildir.

İbni Abbas diyor ki Cenab-ı Hak "emanet" ile taat ve farzları kastetmektedir. Bunları Âdem'e arzetmeden önce, bu varlıklara arzetti. Onlar bunu taşıyamadılar. Bunun üzerine Cenab-ı Hak Âdem'e şöyle dedi:

- Ben emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettim. Onlar buna güç getiremediler. Peki, sen bu emanetin içinde olanları alır mısın?

- Ya Rabbi! Bunun içinde ne var? dedi. Cenab-ı Hak:

- Eğer iyi amel işlersen, mükâfata nail olursun. Kötü amel işlersen, cezalandırılırsın, buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âdem bu emaneti alıp yüklendi. Bu, ayette işaret edilen husustur: "Bu emaneti insan yüklendi. Şüphesiz ki insan çok zalim ve çok cahildir." Bundan murad insan cinsinin genel durumudur.

"Emanet", eda edilmesi sevaba, zayi edilmesi cezaya sebep olacak taat ve farzları ihtiva etmektedir. Bu ifade, üzerinde hiçbir delil olmayan mal emanetlerini de ihtiva etmektedir. Cünüp kimsenin gusletmesi emanettir, namus emanettir, kulak emanettir, göz emanettir, dil emanettir, karın emanettir, el emanettir, ayak emanettir.

İnsan, içinde olanları bilmemesi sebebiyle bu emaneti yüklendi, bu varlıklar ise bu emaneti gayet iyi takdir ettiler. İnsanoğlu bununla beraber nefsî infialler ve şahsî arzulardan etkilenmektedir, işlerin sonuçlarını düşünmemektedir. Bu yükümlülükler şehvet hakimiyetini engellemek ve içgüdüleri ve içindeki dahilî güçlerin tesirini engellemek için bir vesiledir.

Cenab-ı Hak bu yükümlülüklerin mükellefler arasındaki neticelerini beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Bunun neticesi olarak Allah münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, mümin erkeklerin ve mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

İnsanoğlunun bu emaneti -şer'î yükümlülükleri- yüklenmesi neticesi olarak insanlar iki

gruba ayrılmıştır:

1- Münafık erkekler ve münafık kadınlar: Bunlar iman ehlerinden korkarak iman ettiğini ortaya koyan ve küfür ehline tâbi olarak içinde küfrü gizleyen kimselerle; müşrik erkekler ve müşrik kadınlar, içi-dışı Allah'a şirk koşma ve peygamberlere aykırı davranma içinde olanlar birinci grubu teşkil etmektedir.

2- İkinci grup ise mümin erkekler ve mümin kadınlar, yani Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve Allah'a itaatle amel edenler olup bunlar tevbe ettiklerinde Allah'ın tevbelerini kabul ettiği, ibadet ve benzeri taşıdıkları emanetleri eda eden kimselerdir. Zira Allah müminlerin günahlarını çok bağışlayan ve onlara çok merhamet edendir.

Bu ayet Allah'ın insana çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici olduğunu bildirdiğine ve bizzat ona bakıp onu çok zalim ve çok cahil olduğunu gördüğüne delildir. Cenab-ı Hak daha sonra ona bu emaneti teklif etti. İnsanoğlu da mağfiret ve rahmetle takviye edildiğini bildiği için, zulümkâr olduğundan ve bilgisizliğinden bu emaneti kabul etti. Bunun manası şudur: İnsanın fitrî hastalığı vardır. Bu hastalığın ilâcı ve tedavisi ise insanın tevbe etmesi, Allah'a yönelişi ve taati sebebiyle Cenab-ı Hakkın vereceği mağfiretin genişliği ve rahmetin çokluğudur. [\[37\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/236-237.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/242-245.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/245-248.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/251.

[\[5\]](#) Müslim'in, Sahihinde, Ebu Hüreyre'den rivayet edilen hadisin metni şudur: "Benim ve benim ümmetimin misali, bir ateş yakan bir adam gibidir ki hayvanlar ve böcekler bunun içine düşmektedirler. Ben (ateşe girmemeniz için) sizin kemerlerinizden tutuyorum. Siz ise bunun içine giriyorsunuz." Alimler diyor ki: el-Hucze (kemer) şalvar için, ma'kîd (uçkur) bel altı giyilen izar içindir.

[6] Zemahşerî, 11/521.

[7] İbni Kesir, III/1468.

[8] Razî, XXV/197.

[9] İbnü'l-Arabî, e'l-Bahrü'l-Muhîr, III/495.

[10] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/253-258.

[11] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/272-274.

[12] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/274.

[13] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/274-276.

[14] Zemahşerî, 11/533; Bahru'l-Muhîr, VII/217.

[15] Zemahşerî, 11/533; Bahru'l-Muhîr, VII/217.

[16] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/276-282.

[17] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/282-285.

[18] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/285-286.

[19] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/286-288.

[20] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/299-302.

[21] Razî, XXV7208.

[22] Zemahşeri, 11/537.

[23] e'l-Bahru'l-Muhîr, VII/228.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/309-313.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/318-323.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/329-334.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/341-343.

[28] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/347-350.

[29] İbnü'l-Arabî, Ahkâmü'l-Kur'an, III/154.

[30] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/361-366.

[31] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/382-385.

[32] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/391-397.

[33] e'l-Bahru'l-Muhîr, VII/250.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/402-403.

[34] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/406-407.

[35] İbni Kesir, III/519.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/410-412.

[36] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/415-417.

[37] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/421-422.

SEBE SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Allah Tealâ'nın Mülk, Kudret Ve İlim Sıfatları 3

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kâfirlerin Kıyameti İnkâr Etmeleri, İnsanların Allah'ın Ayetlerine Karşı Tavırları Ve Görecekleri Cezalar 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Kafirlerin Kıyametin Kopmasını Uzak Bir İhtimal Olarak Görmeleri Ve Rasulullah (S.A.) İle Alay Etmeleri, Dirilişe Delil Getirilmesi 8

Belagat: 8

Kelimeler ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki 8

[Açıklaması 8](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9](#)

[Allah'ın Davud Aleyhisselama Verdiği Nimetleri 9](#)

[Belagat: 10](#)

[Kelime ve İbareler: 10](#)

[Ayetler Arası İlişki 10](#)

[Açıklaması 10](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11](#)

[Allah'ın Süleyman \(A.S.\)'a Verdiği Nimetler 11](#)

[Belagat: 11](#)

[Kelime ve İbareler: 11](#)

[Ayetler Arası İlişki 12](#)

[Açıklaması 12](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14](#)

[Sebe Kavmi Ve Arim Seli Kıssası: 15](#)

[Belagat: 15](#)

[Kelime ve İbareler: 15](#)

[Nüzul Sebebi: 16](#)

[Ayetler Arası İlişki: 16](#)

[Sebe Kavmi Ve Me'rib Seddine Bakış: 17](#)

[Açıklaması: 17](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19](#)

[Tanrılarının Müşriklere Şefaath Edememeleri: 20](#)

[Belagath: 20](#)

[Kelime ve İbareler: 20](#)

[Ayetler Arası İlişki: 21](#)

[Açıklaması: 21](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 22](#)

[Müşriklerin, Allah'ın Rızık Verici Olduğunu İkrar Etmeleri, Onlara Hüküm Verenin Allah Olduğunun Ve Hüküm Vaktinin Bildirilmesi: 22](#)

[Belagath: 23](#)

[Kelime ve İbareler: 23](#)

[Ayetler Arası İlişki: 24](#)

[Açıklaması: 24](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 26](#)

[Müşriklerin Kur'an'ı İnkâr Etmeleri, Kıyamet Günü Sapıklarla Onları Saptıranlar Arasındaki Konuşma. 26](#)

[Belagath: 26](#)

[Kelime ve İbareler: 27](#)

[Ayetler Arası İlişki: 27](#)

[Açıklaması: 27](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 28](#)

[Hz. Peygamber \(S.A.\)'ın Teselli Edilmesi, Zenginler Arasındaki İnkarcılık Olayı, Mal Ve Evlât Sebebiyle Kendilerini İtibarlı Saymaları: 28](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Nüzul Sebebi: 29](#)

[Ayetler Arası İlişki: 30](#)

[Açıklaması: 30](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 31](#)

[Kafirlerin Kıyamet Günü Tanrılarının Önünde Azarlanıp Kınanmaları: 32](#)

[Belagat: 33](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Ayetler Arası İlişki: 33](#)

[Açıklaması: 33](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 34](#)

[Kafirlerin Azap Görme Sebepleri: 34](#)

[Belagat: 35](#)

[Kelime ve İbareler: 35](#)

[Ayetler Arası İlişki: 36](#)

[Açıklaması: 36](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 38](#)

Kafirlerin Şiddetli Azap İle Tehdit Edilmeleri Ve Azabı Gördükleri Anda İman Etmeleri: 39

Belagat: 39

Kelime ve İbareler: 39

Ayetler Arası İlişki: 39

Açıklaması: 40

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 40

Allah Tealâ'nın Mülk, Kudret Ve İlim Sıfatları

1- Hamd göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'a mahsustur. Hamd ahirette de, O'na mahsustur. O Hakimdir (sonsuz hikmet sahibidir) ve Habîr'dir (her şeyden haberdardır).

2- "O yerin içine gireni yerden çıkan, gökten inen ve göğe çıkan her şeyi bilir. O çok merhamet eden ve çok bağışlayandır.

Açıklaması

"Hamd göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'a mahsustur. " Yani mutlak ve mükemmel hamd göklerin ve yerin, göklerde ve yerde bulunan her şeyin gerçek sahibi, göklerin ve yerin işlerini gören Allah'a mahsustur. O dilediğini yapar, dilediği hükmü verir. O'na yapılan hamd mahlûkata karşı verdiği nimetler için yapılmaktadır. Ayetin manası şudur: Hamd, sena ve şükre lâyık olan mülk, yaratık ve dilediği tasarruf olarak göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi olan Allah'tır. O mükemmel kudretin ve tam nimetin sahibidir.

"Hamd ahirette de, O'na mahsustur." Dünyada hamd O'na mahsus olduğu gibi ahirette de hamd O'na mahsustur. Çünkü dünya ve ahiret ehline lütufta bulunan ve nimet veren O'dur. Nitekim bir başka ayette de şöyle buyuruyor: "O kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. Dünyada da, ahirette de, hamd O'na mahsustur. Hüküm yalnız O'nundur. Siz ancak O'na döndürüleceksiniz." (Kasas, 28/70). Allah Tealâ cennet ehlinin hamdetmesini anlatmak üzere şöyle buyurmaktadır: "Onlar: "Bize verdiği vaadinde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a hamd olsun. Cennette istediğimiz yeri yurt edinebiliyoruz." dediler." (Zümer, 39/74); "Orada şöyle derler: Hamd bizden üzüntüyü gideren Allah'a mahsustur. Şüphesiz ki Rabbimiz çok affedendir, şükürün karşılığını bol verendir. O bizi lutfuyla içinde ebedî kalacağımız cennete yerleştirdi." (Fatır, 35/34-35).

Devamlı olarak hamd edilen Cenab-ı Hak olunca, ebedî olarak ibadete lâyık olan da O'dur.

"O Hakim ve Habîr'dir." Allah sözleri ve fillerinde, dininde ve takdirlerinde sonsuz hikmet sahibidir. Mahlukatının işlerini hikmetiyle idare eder. O işlerin gizli yönlerini gayet iyi bilir. O, kendisine hiçbir şey gizli kalmayan ve kendisinden hiçbir şey uzak kalmayıdır.

İmam Malik diyor ki: O mahlukatından gayet haberdardır. Onların işlerinde hikmet sahibidir.

"O, yerin içine giren ve yerden çıkanı bilir," O, bir yerde toprağa giren, diğer bir yerden fıskıran yağmur suyu gibi, hazineler, defineler ve ölümler gibi yerin içine girenleri; hayvanlar, bitkiler, sular ve maden filizleri gibi yerden çıkanları bilir.

"gökten inen ve göğe çıkan her şeyi bilir." O, melekler, kitaplar, rızıklar, yağmurlar ve şimşekler gibi gökten inenleri; melekler, kulların amelleri, gazlar, dumanlar, hava taşımacılık vasıtaları ve kuşlar gibi göğe çıkanları bilir.

"O çok merhamet eden ve çok bağışlayandır." Allah kullarına çok merhametlidir. Dolayısıyla kullarının isyanına derhal ceza vermez. Kendisine yönelen ve kendisine güvenen kullarının günahlarını çok bağışlayandır. [\[1\]](#)

Kâfirlerin Kıyameti İnkâr Etmeleri, İnsanların Allah'ın Ayetlerine Karşı Tavırları Ve Görecekları Cezalar

3- Kâfirler: "Kıyamet saati bize gelmeyecektir." dediler. De ki: "Hayır, gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki kıyamet saati size mutiaka gelecektir." Göklerde ve yerde zerremiktari bir şey °nun ilmi dışında değildir. Bundan daha küçük ve daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta yazılmış olmasın.

4- "Böylece Allah, İman edip salih amel işleyenleri mükâfatlandıracaktır. İşte onlar için mağfiret ve değerli bir rızık vardır-

5- Ayetlerimiz hakkında bizi âciz bırakmaya yeltenenlere gelince, onlar için çok kötü ve can yakıcı bir azap vardır.

6- Kendilerine ilim verilenler Rabbinden sana indirilen Kur'an'ın hak olduğunu, Azîz ve Hamîd olan Allah'ın yoluna sevkettiğini bilirler.

Açıklaması

"Kâfirler: "Kıyamet saati bize gelmeyecektir." dediler." Semavî risalete inanmayanlar, inkâr ederek ya da bu vaadle alay etme tarzında: Ne kıyamet, ne diriliş, ne de hesap görme olacaktır, dediler. Onlar böylece kıyametin meydana gelmesi ile ilgili olarak Rablerinden gelen ve ilâhî kitapların ihtiva ettiği haberleri ve bu kitaplardaki hüccet ve delilleri inkâr etmiş oldular. Allah da bunların inançlarının batıl ve asılsız olduğunu vurgulamak üzere onlara şöyle cevap verdi:

"De ki: Hayır, Rabbime yemin olsun ki, kıyamet saati mutlaka gelecektir. " Yani, ey Peygamber onlara de ki: Hayır, Allah'a yemin olsun ki kıyamet hiç şüphesiz gelecektir.

Dikkat edilirse, burada kıyametin varlığı ve onların iddialarının geçersizliği Allah'a kalem ile te'kid lamı ve te'kid nûnuyla yapılan, fiildeki te'kid ile bir kez daha vurgulanarak isbat edilmektedir.

Bu ayet -İbni Kesir'in zikrettiği gibi- şirk, nifak ve inat ehlinde olan inkarcılara red olmak üzere Allah Tealâ'nın kıyametin meydana geleceğine dair Rasulünün yüce Rabbine kalemde bulunmasını emrettiği üç ayetten biridir.

Bu ayetlerden biri Yunus suresindedir: Bu (anlattığın) gerçek mi diye senden haber almak isterler. De ki: Evet, Rabbime yemin olsun ki bu elbette gerçektir. Siz Allah'ı âciz bırakamazsınız." (Yunus, 10/53).

İkincisi bu ayettir: "Kâfirler: Kıyamet saati bize gelmeyecektir, dediler. De ki: Hayır, gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki kıyamet saati size mutlaka gelecektir." (Sebe, 34/3).

Üçüncü ayet ise Tegabün suresindedir: "İnkâr edenler, öldükten sonra hiç dirilmeyeceklerini iddia ederler. De ki: Hayır, Rabbime yemin ederim ki, öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptıklarınız size bildirilecektir. Bu, Allah'a çok kolaydır." (Tegabün, 64/7).

Cenab-ı Hak daha sonra, öldükten sonra dirilişin mümkün olduğuna delâlet eden kâmil ilim sahibi olma sıfatıyla kendi zatını tavsif ederek şöyle buyurdu:

"Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey O'nun ilmi dışında değildir. Bundan daha küçük ve daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta yazılmış olmasın."

Öldükten sonra diriltmeye kadir olan Allah'tan hiçbir şey uzak değildir. En küçük karınca kadar bile olsa varlıklardan hiçbir şey Ona gizli değildir. Bu zerreten daha küçük veya daha büyük herşey apaçık bir kitapta yani Levh-i Mahfuz'da tesbit edilip kaydedilmiştir.

Allah Tealâ bundan sonra cesetleri tekrar yaratma ve kıyametin kopması hakkındaki hikmetini şu ayetle beyan etmiştir:

"Böylece Allah iman edip salih amel işleyenleri mükâfatlandıracaktır. İşte onlar için mağfiret ve değerli bir rızık vardır."

O, mahlûkatı kıyamet günü kara, deniz veya her nerede iseler Allah'a, Rasulüne ve ahiret gününe iman eden, salih amelleri -yani emredildikleri şeyleri- işleyen ve nehyolundukları şeylerden kaçınan müminleri mükâfatlandırmak için kabirlerinden çıkarıp diriltecektir. Onlar için mağfiret -yani günahların silinmesi- ve çenette hiçbir yorgunluk ve minnet bulunmayan nimetler vardır. Bundan maksat müminlere mükâfat verilmesinin hak ve adalet olmasıdır.

Bu müminler grubudur. İkinci grup şudur:

"Ayetlerimiz hakkında bizi âciz bırakmaya yeltenenlere gelince, onlar için çok kötü ve can yakıcı bir azap vardır." Bizim kendilerine erişemeyeceğimizi ve muktedir olamayacağımızı sanarak Kur'an ayetlerini ve öldükten sonra dirilmeyi isbat eden delilleri geçersiz saymaya teşebbüs eden inatçı kâfirler için cehennem ateşinde en şiddetli bir azap vardır. Bu, azabın en kötüsü ve en acıklısıdır. Bu azap verme, hakkaniyet ve adalet gereğidir. Böylece kötülük edenle iyilik edene eşit muamele yapılmış olacaktır. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Yoksa biz iman edip salih amel

işleyenleri, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar gibi mi tutacağız"? Yoksa Allah'tan hakkıyla korkanları, günahkârlar gibi mi tutacağız?" (Sad, 38/28). Yine şöyle buyurmaktadır: "Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir. Kurtuluşa erenler sadece cennetliklerdir." (Haşr, 59/21).

Kısaca; kıyametin gayesi saadete eren müminlerin cennetle mükâfatlandırılması ve bedbaht kâfirlerin cehennemle azap edilmesidir.

Cenab-ı Hak bundan sonra daha öncekilere atfedilen bir başka nimet zikrederek şöyle buyurdu:

"Kendilerine ilim verilenler Rabbinden sana indirilen Kur'an m hak olduğunu, Aziz ve Hamîd olan Allah 'm yoluna sevkettiğini bilirler."

Peygamberlere indirilen kitaplara iman eden müslümanlar ile Abdullah b. Selâm, Ka'b ile arkadaşları ve başkaları kıyametin koptuğunu, iyilerle kötülere amellerinin karşılığının verildiğini gördüklerinde ve Allah'ın kitaplarından öğrendiklerinin dünyada gerçekleştiğini anladıklarında o zaman bunun hakkın ta kendisi olduğunu görürler ve Kur'an'm hak olduğunu yakînen anlarlar. O gün şöyle derler: Allah'ın peygamberlerinin getirdiği din elbette haktır, sabittir, kendisinde asla şüphe bulunmayan doğrudur. Kuran kendisine tâbi olanları, mağlup olmayan, engellemeyen, izzet sahibi olan Allah'ın yoluna irşad eder. O, her şeyi yoketme gücüne sahip olandır. O, bütün sözlerinde, fiillerinde, hükmünde ve kaderinde hanide lââyık olandır. Acizlik sıfatı Ona lââyık değildir.

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Bu, Rahman olan Allah 'm vaadettiği kıyamet günüdür. Peygamberler doğru söylemişlerdir." (Yasin, 36/52); "Şüphesiz sizler Allah 'm takdir ettiği dirilme gününe kadar kaldınız. İşte yeniden dirilme günü." (Rum, 30/56).^[2]

Kafirlerin Kıyametin Kopmasını Uzak Bir İhtimal Olarak Görmeleri Ve Rasulullah (S.A.) İle Alay Etmeleri, Dirilişe Delil Getirilmesi

7- Kâfirler (birbirlerine) şöyle dediler: "Vücudunuz parça parça ayrılıp toprak olduktan sonra, yeniden yaratılışla dirileceğinizi haber veren bir adam gösterelim mi size!

8- Acaba o Allah'a karşı yalan mı uyduruyor? Yoksa onda bir delilik mi var?" Hayır, âhirete inanmayanlar azap içinde ve büyük bir sapıklık içindedirler.

9- Onlar gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında olanı görmüyorlar mı? Eğer dilersek onları yere geçirir veya üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz ki bunda, Rabbine yönelen her kul için elbet bir ibret vardır.

Açıklaması

"Kâfirler şöyle dediler: Vücudunuz parça parça olduktan sonra yeniden yaratılış içinde olacağınızı bildiren bir adam gösterelim mi size!"

İnkâr edenler hayret etme, hiçe sayma ve alaya alma tarzında birbirlerine şöyle dediler: Çürüyüp toprak olduktan ve topraktaki cesetleriniz parça parça ayrıldıktan sonra önceden olduğunuz gibi aynı şekilde dirileceğiniz şeklinde size garip bir haber veren, ismi Muhammed olan bir şahsı gösterelim mi?

Bu ayetin bir benzeri şu ayettir: "Yaradılışını unutarak bize misal getirir ve çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?! der." (Yasin, 36/78).

"Acaba o Allah'a karşı yalan mı uyduruyor? Yoksa onda bir delilik mi var?" derler. Yani onun durumu şu iki şekilden uzak değildir: Ya o bu ayetlerin kendisine vahyedildiği şekilde yalan olarak Allah'a kasden iftirada bulunmaktadır. O söylediklerinde yalancıdır. Yahut o şahısta, söylediğini düşünemeyecek ve öldükten sonra dirilişi hayal edecek şekilde cinnet vardır.

Bunun üzerine Allah, bu iki durumdan daha tehlikeli ve daha feci olmak üzere kâfirlerin başına gelecek olanı onlara haber vererek şöyle buyurdu:

"Hayır, âhirete inanmayanlar azap ve büyük bir sapıklık içindedirler." Yani durum onların iddia ettikleri ya da onların ileri sürdükleri gibi değildir. Bilakis Muhammed (s.a.) Hakkı getiren, sözünde sâdık olan ve Hak yolda olan zattır. Küfredenler ise, âhireti inkâr eden aptal, cahil ve yalancı kişilerdir. Onlar bu sebeple ahirette daimî azap içinde olacaklardır. Onlar bugün dünyada Hak'tan tamamen uzak derin bir sapıklık içindedirler.

Allah Tealâ daha sonra gökler ve yerin yaratılmasında muktedir olduğuna, dolayısıyla Onun öldükten sonra dirilişe de muktedir olduğuna dikkat çekerek şöyle buyurdu:

"Onlar, gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında olanı görmüyorlar mı? Eğer dilersek onları yere geçirir veya üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. " Yani Allah gök ve yerin yaratılışında tefekkür edip düşünmemeleri sebebiyle onlara tekdirde bulunarak şöyle buyurdu: Onlar önlerine ve arkalarına, Allah Tealâ'nın kudretine ve birliğine delâlet eden şaşırtıcı olaylara bakmıyorlar mı? Çünkü onlar, kudret sahibi olan Allah'ın varlığını ifade eden gökyüzünü görmüyorlar mı? Yeryüzü de gökyüzünün delâlet ettiği hususlara aynı şekilde işaret etmektedir. Onlar göklere ve yere bakarlarsa, gök ve yerleri yaratanın onlara derhal azap vermeye de muktedir olduğunu görürler. Biz dilersek, Karun'u yerin dibine geçirdiğimiz gibi onları yere geçiririz, yahut Eyke ashabının üzerine taşlar düşürdüğümüz gibi gökyüzünden parçalar düşürürüz.

Bununla anlatılmak istenen mana şudur: Eğer biz dilersek onların zalim olmaları ve bizim onlar üzerinde muktedir olmamız sebebiyle onlara böyle davranabilirdik. Fakat biz halîm ve affedici olmamız sebebiyle, onlara verilecek cezayı erteliyoruz.

"Şüphesiz ki bunda Rabbi'ne yönelen her kul için elbet bir ibret vardır. " Yani göklerin ve yerin yaratılışının incelenmesinde Allah'a çok yönelen akıllı, zeki her kul için elbette Allah Tealâ'nın cesetleri diriltmesine ve âhiretin meydana gelişine delâlet eden bir ibret vardır. Zira yükseklik ve genişliğiyle gökleri; alçaklık, uzunluk ve genişliğiyle bu yeryüzünü yaratmaya muktedir olan Allah, bu cisimleri eskiden olduğu gibi tekrar diriltmeye de

kadirdir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyuruyor: "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyük bir iştir. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (Gafir, 40/57). Yine şöyle buyuruyor: "Gökleri ve yeri yaratan Allah onların benzerini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir." (Yasin, 36/81).^[3]

Allah'ın Davud Aleyhisselama Verdiği Nimetleri

10- Şüphesiz ki biz Davud'a nezdi- mizden bir üstünlük verdik. Ey dağlar ve kuşlar! Davud'la birlikte teşbih edin. Biz ona demiri yumuşak kıldık.

Davud'a: "Geniş zırhlar imal et Dokumasını ölçüü ve sağlam yap-" diye vahyettik. (Ey Davud ailesi!) Salih amel işleyin. Zira ben sizin yaptıklarınızı görüyorum.

Açıklaması

"Şüphesiz ki biz Davud'a nezdimizden bir üstünlük verdik. Ey dağlar ve kuşlar! Onunla birlikte teşbih edin."

Allah Tealâ, Rasulü Davud aleyhisselâma verdiği apaçık nimetleri zikretti. Ona hem nübüvvet, hem de büyük ve kudretli bir saltanat ve askeri güç verdi. Ayrıca ona nağmeli, kuvvetli ve etkili bir ses lütfetti. O teşbih ettiği zaman ulu dağlar, uçan kuşlar onunla birlikte teşbih ediyorlardı. Değişik dillerde ona cevap veriyorlardı.

Ayetin manası şudur: Andolsun ki biz Davud'a büyük bir lütuf ve değerli nimetler verdik. Dağlara ve kuşlara, o teşbih ettiği zaman, onunla birlikte teşbih edin, dedik.

Sahih-i Buhari'deki bir hadis-i şerif şöyledir: Rasulullah (s.a.) gece Kur'an okuyan Ebû Musa el-Eş'arî'yi ayakta durarak dinledi, onun kıraatine kulak verdi. Sonra da şöyle buyurdu: "Buna, Davud ailesinin mizmarla-rından bir mizmar (musikî nağmesi) verilmiştir."

"Biz ona demiri yumuşak kıldık. Biz Davud'a: Geniş zırhlar imal et. Dokumasını ölçülü ve sağlam yap, diye vahyettik."

Yani biz demiri Davud'un elinde ateş ve çekice ihtiyaç duymadan dilediği şeyi yapmak üzere yumuşak kıldık. Hatta o, savaşın acılarından koruyacak mükemmel zırhları yapabilmek için demiri elinde iplik gibi inceltebiliyordu. Cenab-ı Hak ona, amacı gerçekleştirmeyecek kadar küçük ve dar olmaya ve de giyen kimseye büyük ve ağır gelip de giyilmeyecek durumda olmayan; ihtiyaca uygun, halkaları birbirleriyle uyumlu zırhlar

dokuma şeklini öğretti.

Ateş ve çekiçle vurma olmaksızın demirin yumuşatılması hiç şüphesiz Hz. Davud'un mucizesidir, başkası için mümkün değildir. Hz. Davud (a.s.) ilk defa zırh imal edendir.

Katade: Ondan önce zırhlar ağır demir parçaları şeklindeydi, demiştir. Bunun için Hz. Davud'a hafiflik ve sağlamlığı birarada bulundurarak ölçülü olarak zırh yapması emredilmiştir. Yani bu iki manadan aldığını ölçüyle takdir et. Sadece sağlamlığı dikkate alırsan, zırh ağır olur; hafifliği dikkate alırsan, sağlamlığı ortadan kaldırırsın.

"Salih amel işleyin. Zira ben yaptıklarınızı görüyorum." Ey Davud ailesi! Allah Tealâ'nın size verdiği nimetlere karşı salih amel işleyin. Zira ben sizi gözetliyorum. Sizin sözlerinizi ve amellerinizi gayet iyi görüyorum. Bana onlardan hiçbir şey gizli kalmaz.

Bu ayette, nimete şükretmek için salih amel işlemeye teşvik vardır. Salih amel gönülleri sağlamlştırır, ruhu parlatır ve ruhu ayak kaymaları ve sapmalardan korur. ^[4]

Allah'ın Süleyman (A.S.)'a Verdiği Nimetler

12- Süleyman'a da (onun enirine) rüzgârı (verdik) ki onun gidişi bir ay, gelişi bir aydır. Süleyman için erimiş bakırı kaynağından (su akar gibi) akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun emrinde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden çıktıysa, ona alev alev yanan ateşin azabım tattıracağız.

13" Cinler Süleyman'ın dilediği gibi saraylar, heykeller, havuzlar gibiçanaklar ve sabit kazanlaryaparlardı. Ey Davud ailesi! (Alnimetlerine) şükretmek için çalışın. Kullarımdan hakkıyla şük reden pek azdır.

14. Onun ölümüne hükmettiğimiz zaman öldüğünü cinlere ancak âsâsını yiyen bir haşere gösterdi. O yere düşünce cinler gayet iyi anladılar ki eğer onlar gaybı bilmiş olsalardı, kendilerini küçük düşüren bir azap içinde kalmayacaklardı.

Açıklaması

Allah Tealâ bu ayetlerde Hz. Süleyman'a verdiği üç büyük nimeti zikretmektedir:

1- Rüzgârın Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi.

"Süleyman'a da rüzgârı verdik ki onun gidişi bir ay, gelişi bir aydır." Biz Süleyman'a gidişi yani gündüzün ilk saatlerinden gündüz ortasına kadar seyri bir aylık mesafedir, gelişi yani gündüzün ortasından gün batımı-na kadar seyri bir aylık mesafedir.

Hasan el-Basrî diyor ki: Hz. Süleyman, Şam'dan hah üzerinde sabahleyin yola çıkar,

öğle yemeği yemek üzere Istahr'da konaklar, dönüşte ise Istahr'dan yola çıkar Kabil'de (Afganistan'da) gecelerdi. Şam ile Istahr arası sür'atle giden bir kimse için bir aylık mesafedir. Istahr ile Kabil arası da süratli bir kimse için bir aylık mesafedir.

2- Bakırın eritilmesi: "Süleyman için erimiş bakırı kaynağından akıttık." Hz. Süleyman'a bakırı yumuşattık. Hz. Süleyman ateş ve çekiç olmaksızın dilediği şeyleri bu madenden imal ediyordu. Buna kaynak ismi verilmiştir. Zira bu madde, kaynağından su akar gibi akıyordu.

3- Cinlerin Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi: "Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun emrinde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden çıktıysa, ona alev alev yanan ateşin azabını tattıracağız."

Biz Rabbinin emri, kudreti, kolaylaştırması ve Süleyman'ın emrine tahsis etmesi suretiyle cinlerden bir kısmını onun huzurunda saraylar vb. bina etmek üzere onun emrine verdik. Onlardan kim Süleyman'a itaatten çıkıp yüzçevirirse, ona dünyada acıklı bir yangın azabı, ahirette ise cehennem azabı tattıracağız.

"Cinler Süleyman'ın istediği gibi saraylar, heykeller, havuzlar kadar büyük çanaklar ve sabit kazanlar yaparlardı."

Yani cinler Hz. Süleyman için, dilediği yüksek binalar, yüksek saraylar, mescidler, bakır, cam veya mermerden mücessem suretler, deve havuzlarına benzeyen ve pek çok insan için yetecek büyük çanaklar, ağırlığı ve büyüklüğü sebebiyle yerlerinden kımıldatılamayan, yer değiştirmeyen, buldukları yerde sabit kazanlar yapıyorlardı.

"Ey Davud ailesi! Şükretmek için çalışın. Kullarımdan hakkıyla şükreden pek azdır."

Yani Biz şöyle dedik: Ey Davud ailesi! Allah'ın size din ve dünya hususunda verdiği nimetlere karşı şükretmek için Allah'a taatle amel edin. Kullarımdan bana şükreden, bütün azalarını yarattığım mubah menfaatlerde kullanan kimse pek azdır. Şekûr; hayır ve musibet şeklindeki bütün durumlarında şükreden kimsedir. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Ancak iman edip salih amel işleyenler müstesna. Bunlar da pek azdır." (Sad, 38/24). Bu varolan durumu haber vermektedir.

Buhari ve Müslim'in Salih'lerinde Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Allah Tealaya en sevimli olan namaz Davud'un namazıdır. Davud gecenin ilk yarısında uyurdu. Üçte birini namazla geçirir. Geriye kalan altıda birinde de uyurdu. Allah'a oruçların en sevimlisi de Davud'un orucu idi. Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. O düşmanla karşılaştığı zaman kaçmazdı."

Müslim, Sahih'inde Hz. Âişe (r.a.)'den rivayet ediyor: Rasulullah (s.a.) geceleyin ayakları şişinceye kadar namaz kılıyordu. Ona:

- Allah senin gelmiş, geçmiş ve gelecek günahlarını mağfiret ettiği halde bu şekilde mi hareket ediyorsun? dedim. Peygamberimiz (s.a.):

- Hakkıyla şükreden kul olmayayım mı? dedi.

Tirmizî'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) minbere çıktı, bu ayeti okudu. Sonra da şöyle buyurdu: "Üç şey vardır ki kime bu üç şey verilmişse Davud ailesine verilen nimetlerin benzeri verilir." Biz:

- Bunlar nelerdir? dedik. Peygamberimiz (s.a.):

- Rıza ve gazap halinde itidal... Fakirlik ve zenginlik halinde orta yolu tutmak... Gizli ve açık her yerde Allah'tan korkmak...

Bu nimetlerle birlikte ve Hz. Süleyman aleyhisselâmm azametine rağmen Allah Tealâ Hz. Süleyman'ın ölüm şeklini, zor işlerde kullanılan cinlere ölümünün gizli kaldığını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onun ölümüne hükmettiğimiz zaman öldüğünü cinlere ancak esasını yiyen bir haşere gösterdi. O yere düşünce cinler gayet iyi anladılar ki eğer onlar gaybı bilmiş olsalardı, kendilerini küçük düşüren bir azap içinde kalmayacaklardı. "

Süleyman'ın ölüm hükmünü verip de bu hükmü gerçekleştirdiğimizde Süleyman esasına yaslandığı halde ayakta iken öldü, cinler de onun öldüğünü anlayamadılar. Ondaki korktukları için çalışmaya devam ettiler. Onun öldüğünü cinlere ancak esasını içten yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. Asası düşüp de Hz. Süleyman yere düşünce, cinlerin iddia ettikleri gibi gaybı bilmedikleri ortaya çıktı. Eğer onların gaybı bildikleri şeklindeki iddiaları doğru olsaydı, Hz. Süleyman önlerinde iken onun ölmüş olduğunu anlarlar, onun hayatta olduğunu zannederek görevlendirdiği ağır işte, onun ölümünden sonra uzun müddet devam etmezlerdi.

Hz. Süleyman'ın esasına dayanarak beklediği müddet hakkında sahih bir haber varid olmamıştır. Biz de bunun takdirini Cenab-ı Hakk'a bırakıyoruz. Belki de bu konuda İbrahim b. Tahman'ın İbni Abbas'dan rivayet ettiği merfû hadisten istifade edilebilir. Bu hadiste şu ifade yer almaktadır: "Süleyman Harnûbe esasını oydu. Bu âsâya cinlerin bilmedikleri uzun bir müddet dayandı. Nihayet yere düştü. Böylece insanlar cinlerin gaybı bilmediklerini öğrendiler. Bunun miktarına baktılar. Bu müddetin bir sene olduğunu gördüler. "[5]

Razî şöyle demiştir: "... Onlar kendilerini küçük düşüren bir azap içinde kalmayacaklardı." ifadesi mümin cinlerin bu hizmette bulunmadıklarına delildir. Zira mümin, peygamber zamanında küçümseyici bir azap içinde bulunmaz. [6]

Sebe Kavmi Ve Arim Seli Kıssası:

15- Şüphesiz ki Sebe kavminin oturduğu yerde büyük bir delil vardı. Sebelilerin oturduğu yerler sağından ve solundan iki bahçeye çevriliydi. Onlara: "Rabbinizin rızından yiyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir belde ve bağışlayan bir Rab!" denildi.

16- fakat onlar nun üzerine biz de onların üstüne Arim Seli'ni gönderdik. Onların bahçelerini acı meyveli, ılgınlık ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.

17- Nankörlüklerinden dolayı onları işte böyle cezalandırdık. Biz hiç nankörden başkasını cezalandırır mıyız?

18- Sebelilerle mübarek kıldığımız beldeler arasında birbirinden görünen şehirler var etmiştik. Oralarda-

eliş-gidişi ölçüler içinde tanzim etmiştik. "Geceleri ve gündüzleri oralarda emiyet

içinde gezin." demiştik.

19- Fakat onlar: "Ey Rabbimiz! Seferlerimizin mesafelerini uzat." dediler ve kendi kendilerine zulmettiler. Bunun üzerine biz de onları söylenegelen misaller yaptık. Onları darmadağın ettik. Şüphesiz ki

bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için nice ibretler vardır.

20- Gerçekten İblis onlara kendi kuruntusunu tasdik ettirdi. Müminlerden bir grup hariç hepsi İblis'e uydular.

21- Halbuki İblis'in onların üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Ancak biz ahiret gününe iman eden kimse ile ahiretten şüphe edeni ortaya çıkarmak için ona vesvese verme fırsatı verdik. Senin Rabbin her şeyi koruyandır.

Sebe Kavmi Ve Me'rib Seddine Bakış:

Sebe kabilesi, Yemen kralları ve Yemen ahalisi idiler. "Tebâbia'hlr bunlardandı. Hz. Süleyman'la kıssası geçen kraliçe Belkis da bunlardan biriydi.

Sebeliler beldelerinde, hayatlarında, rızıklannın ve meyvelerinin bolluğuyla nimet ve lütuf içinde idiler. Allah Tealâ onlara rızıkdan yemelerini, O'nun birliğini tanımak ve O'na ibadet etmekle kendisine şükretmelerini emreden peygamberler göndermişti.

Sebeliler Allah Tealâ'nın dilediği müddet kadar bu şekilde devam ettiler. Daha sonra emrolundukları şeylerden yüz çevirdiler. Bundan dolayı üzerlerine Arim Seli'nin gönderilmesiyle ve çeşitli memleketlere dağılıp parçalanmakla cezalandırıldılar. [\[7\]](#)

İmam Ahmed, İbni Ebî Hatim, İbni Cerir ve Tirmizî, İbni Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bir zât Rasulullah (s.a.)'e Sebe'nin ne olduğunu, erkek mi, kadın mı, yoksa yer ismi mi olduğunu sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Hayır, o bir adam ismidir. Onun on tane evlâdı vardı. Evlâdından altısı Yemen'e, dördü Şam diyarına yerleşti. Yemene yerleşenler: Müzhıc, Kinde, Ezd, Eşarîler, Enmâr ve Hımyer'dir. Şam'a yerleşenler ise Lahm, Cüzam, Amile ve Gassan'dır." Hadisin senedi "hasen'dir.

Muhammed b. İshak gibi neseb âlimleri şöyle demirlerdir: Sebe'nin ismi Abdü's-Şems b. Yeşcüb b. Ya'rüb b. Kahtan'dır. Araplar arasında ilk defa sebe' olan (parçalanan) kabile olduğu için Sebe adıyla adlandırılmıştır. Ona "Raiş" de deniyordu. Zira savaşta ilk defa ganimet alıp kavmine dağıtan kimse olup bundan dolayı "Raiş" diye adlandırılmıştı. Araplar mala "rîş" ve "riyaş" adı veriyorlardı.

Sebe diyarı, ürünleri ve havası hoş, hayırları ve bereketleri bol bir diyar idi. Allah bu diyara tevhid ehli olup kullukta bulunmaları için çok nimetler vermişti. Seben'ler Yemen'e yerleşen muhteşem köşkler, kaleler ve sarayları olan büyük şehirler kurmuşlardı.

Kahtan hakkında üç görüş ileri sürülmüştür.

1- İrem b. Sam b. Nuh sülâlesindedir.

2- Abir -yani Hud -aleyhisselam- sülâlesindedir.

3- İsmail b. İbrahim (a.s.) sülâlesindedir.

Me'rib Şeddi'ne gelince; sanki su onlara iki dağ arasından gelmekte ve yağmur sulan ve vadi suları bir arada birikmekte idi. Yemen'deki eski melikler bu konuya eğildiler ve bu iki dağ arasında sağlam ve muazzam bir baraj inşa ettiler. Nihayet su yükseldi ve iki dağın kenarına ulaştı. Yemenliler de bu suyla fidanları diktiler, meyvelerden yararlandılar.

Bu baraj San'a ile arasında üç merhalelik mesafe bulunan Me'rib'de olup Me'rib Şeddi diye bilinen bir barajdır. [\[8\]](#)

Açıklaması:

"Şüphesiz ki Sebe kavminin oturduğu yerde büyük bir delil vardı. Se-belilerin oturduğu yerler sağından ve solundan iki bahçeyle çevriliydi. Onlara: "Rabbinizin rızıklarından yiyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir belde ve bağışlayan bir Rab!" denildi."

Kendilerinden Yemen meliklerinin çıktığı, Yemen'deki Sebe kabilesinin [\[9\]](#) oturduğu Me'rib denilen yerde büyük bir delil vardı. Sebelilerin oturduğu yerler vadinin sağından ve solundan iki bahçe ile çevriliydi. Oturdıkları yer vadi içinde idi. Bu iki bahçede bütün meyveler bulunuyordu.

Onlara, "Rabbinizin rızıkından, yani bu iki bahçenin meyvelerinden yiyin." denildi. Onlara bunu söyleyen peygamberleriydi. Yahut bu söz lisan-ı hal ile ya da delâletle anlaşılan bir sözdü. Zira onlar kendilerine bu sözün söylenilmesine lââyık kimselerdi.

Yine onlara, "Rabbinizin size verdiği nimetlerden dolayı Rabbinize şükredin. Onun birliğini kabul edin. O'na kulluk edin. O'na itaat edin. Ona isyan etmekten sakının." denildi.

Bu belde ağaçlarının çokluğu, meyvelerinin güzelliği, havasının ılımlı oluşu ve ikliminin sağlıklı oluşuyla güzel bir beldedir. Size bu nimetleri ihsan eden Allah, tevhid ve taat üzerine devam ederseniz, günahlarınızı çok bağışlayan bir Rabdir.

"Fakat onlar yüzçevirdiler. Bunun üzerine biz de onların üstüne Arim Seli'ni gönderdik. Onların bahçelerini acı meyveli, ılgınlık ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik."

Onlar Allah'ın birliğini tanımaktan, O'na ibadet ve taatten, verdiği nimetlere karşı Ona şükretmekten yüz çevirdiler, Allah'ı bırakıp güneşe tapmaya yöneldiler.

Nitekim Kur'an, Hüdhüdün Hz. Süleyman (a.s.)'a söylediği şu sözü nakletmektedir: "Size Sebe'den kesin bir haber getirdim. Ben Sebe halkına hükümdarlık eden bir kadın buldum. Herşey onun emrine verilmiş, kendisinin büyük bir tahtı da var. Kendisini, de kavmini de Allah'ı bırakıp güneşe secde eder buldum. Şeytan yaptıkları amelleri süsleyip kendilerine güzel göstermiş ve onları doğru yoldan alıkoymuş, bu yüzden hidayete eremiyor-lar." (Nemi, 27/22-24).

Allah, bunların üzerine Arim Seli'ni, çok bol suları gönderdi, Me'rib Sedd'i yıkıldı, su vadiyi doldurdu. Yeşil bahçeleri suya boğdu, sonra da kuruttu. Evleri suya gömdü. Bu kabileden değişik beldelere dağılan küçük bir grubu geriye bıraktı. Onlara bu meyveli, gayet güzel, parlak bahçeler ve cennetler yerine, içinde hiçbir hayır ve hiçbir fayda bulunmayan bahçelere çevirdi. Bu bahçelerde acı meyveli ağaçlar, acı ilgin ağaçları, az meyveli çok dikenli sedir ağacı bulunmaktadır.

Kuşeyrî diyorki: Badiye ağaçlarına cennet veya bostan denilmez. Ancak ilk bahçelerin karşılığı olarak yer alınca "cennet" lafzı kullanıldı. Bu ifade aynen "Kötülüğün cezası onun gibi bir kötülüktür." (Şura, 42/40) ayetindeki gibidir.

Bu cezanın sebebi Cenab-ı Hakk'm buyurduğu gibi nankörlük idi: "Nankörlüklerinden dolayı onları işte böyle cezalandırdık. Biz hiç nankörden başkasını cezalandırır mıyız1?" Bu, olgun meyveler, güzel manzaralar, serin gölgeler ve akan nehirlerin acı meyveli, dikenli ağaçlara çevirilmesi, onların küfürleri ve Allah'a şirk koşmaları, Hakk'ı yalanlamaları, onu bırakıp batıla dönmeleri dolayısıyla idi. Biz de inkarcılıkları sebebiyle onları cezalandırdık. Allah, nimetlere nankörlükte ve peygamberleri inkâr etmekte aşırı gidenlerden başkalarını cezalandırmaz.

Allah Tealâ, Sebelilere kendi oturdukları yerde verdiği nimetleri bir bir saydıktan sonra onların çeşitli beldelerde dolaşmaları, Şam beldelerindeki ticaretleri esnasında verdiği nimetlerden bir demet zikrederek şöyle buyurdu:

"Sebelilerle mübarek kıldığımız beldeler arasında birbirinden görünen şehirler var etmiştik." Yani Sebelilerin kasabaları ile sular, ağaçlar ve bol hayırlarla mübarek kıldığımız Şam kasabaları arasında ağaçlarının, ekinlerinin ve meyvelerinin bolluğu yanında birbirine yakın, peşpeşe, herkesçe bilinen yüksek kasabalar varettik. Bu sebeple onların yolcuları su veya azık taşıma ihtiyacı duymaz, konakladığı her yerde su ve meyve bulurdu. Bu kasabalar yüksek tepeler üzerine bina edildiği için yolcuların gayet iyi bildikleri, herkesin rahatça gördüğü kasabalar idi.

"Oralardaki geliş-gidişi ölçüler içinde tanzim etmiştik." Biz bu kasabaları Şam'a ulaşıncaya kadar bir beldede gündüz istirahat edip diğerinde geceleyecek şekilde yolcuların ihtiyaçlarına göre uygun mesafelerde bulunan peşpeşe duraklama merkezleri kıldık.

"Geceleri ve gündüzleri oralarda emniyet içinde gezin." Onlara sözle veya lisan-ı hal ile şöyle denildi: Bu kasabalarda sizi tehdit edecek düşmandan, açlık ve susuzluktan korkmadan, gece-gündüz yolculukta endişe ettiğiniz şeylerden emin olarak geceleri ve gündüzleri yolculuk yapabilirsiniz.

Ama onlar bu nimetten dolayı sunardılar. Cenab-ı Hakk'm buyurduğu gibi:

"Fakat onlar: "Ey Rabbimiz! Seferlerimizin mesafelerini uzat." dediler ve kendi kendilerine zulmettiler." Yani nimetten bıktılar ve yolculukların uzun olmasını, diyarların birbirlerinden mesafeli olmasını temenni ettiler. Sebeliler şöyle diyorlardı:

- Ey Rabbimiz! Bizimle, yolculuk yaptığımız beldeler arasında çöller, kurak topraklar kıl. Böylece binek develerine binecekler, yanlarına su ve azık alacaklar, toplumdaki tabakalar arası farklılıklar ortaya konacak, fakirlere ve muhtaçlara karşı böbürlenme ve kibirlenmeleri mümkün olacaktı.

Nitekim, İsrailoğulları da kudret helvası, bildircin kuşu ve benzeri hoşlarına giden

yiyecekler, içecekler ve giyeceklerle dolu, bolluk içinde yaşadıkları halde Hz. Musa'dan Allah'ın kendileri için topraktan yetişen bakla, acur, sarımsak, mercimek ve soğan çıkartmasını talep etmişlerdi.

Sebeliler ayrıca savaşıma amacıyla bu kasabalar arasında çöller, kurak araziler olmasını talep etmişlerdi. Bu da fitrata son derece aykırı bir davranış, medeniyet, uygarlık ve refah görüntülerinin tamamen yok edilmesi arzusu idi.

Bundan dolayı kendi nefislerini azap ve gazaba arzettikleri için Allah onları "kendi kendilerine zulmettiler" diye niteledi ve nimete karşı şımarmaları, Allah'ı inkâr etmeleri sebebiyle cezalandırdı. Cenab-ı Hak bu durumu şöyle beyan ediyor:

"Bunun üzerine biz de onları söylenegelen misaller yaptık. Onları darmadağın ettik." Onları, ibret alacak kimselere bir ibret, insanların meclislerinde konuştukları bir misal kıldık. Birlik, ülfet ve refah içindeki hayattan sonra onların topluluğunu dağıttık. Onları çeşitli beldelerde yaşayan parça parça gruplar kıldık. Hatta Araplar arasında bu durum atasözü haline geldi: "Kabile, Sebe'nin kolları gibi dağıldı." Sebe'nin kolları; Sebe'nin yolları, Sebe'nin kabileleri demektir. Sebelilerden Evs ve Hazrec, Yesrib'e yerleşti. Cefne b. Amr ailesi olan Gassan, Şam'a yerleşti. Ezd ise, Uman ve es-Serat'a; Huzâa, Tihame'ye yerleşti. Allah da onları paramparça etti. Sel de onların beldelerini yıktı.

"Şüphesiz ki bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için nice ibretler vardır." Yani Sebelilerin başına gelen bu ceza ve azap, nimetin ve afiyetin işledikleri küfür ve günahlara karşı bir cezaya dönüşmesinde musibetlere karşı çok çok sabırlı, nimetlere karşı çok çok şükredici herkes için bir ibret ve delil vardır.

Bu ayette sabrın önemine işaret edilmektedir. İmam Ahmed, Sa'd b. Ebî Vakkas'tan Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Allah Tealanın mümin için takdir ettiğine hayret ederim: Eğer mümine bir hayır isabet ederse, Rabbine hamd eder ve şükr eder. Eğer mümine bir musibet isabet ederse, Rabbine hamd eder ve sabr eder. Mümin herşeyde ecir kazanır, hatta hanımının ağzına koyduğu lokmada bile..."

Buhari ve Müslim'in Sahih 'lerinde Ebu Hureyre'den rivayet ediliyor ki: "Mümine hayret edilir. Allah Tealâ onun için neyi takdir etmişse, o mümin için hayırlıdır. Ona bir nimet isabet ederse, şükreder, bu onun için hayırlı olur. Ona bir musibet ederse, sabreder; bu onun için hayırlı olur. Bu sadece mümin içindir."

Mutarraf b. Şihhîr şöyle diyordu: "Verildiğinde şükreden, belâya uğradığında ise, sabreden çok sabırlı ve çok şükredici kul ne güzel kuldür!"

Cenab-ı Hak, Sebe kıssasını ve Sebelilerin nefsi arzulara ve şeytana uymalarını beyan ettikten sonra onların ve benzerlerinin İblis'e ve nefsi arzulara uyduklarını, doğru yol ve hidayete aykırı davrandıklarını bildirdi:

"Gerçekten İblis onlara kendi kuruntusunu tasdik ettirdi. Müminlerden bir grup hariç hepsi İblis'e uydular."

İblis, bu Sebeliler hakkında, onları saptırdığında kendisine uyacakları kuruntusuna kapıldı. Durum aynen İblis'in kuruntusuna uygun olarak gerçekleşti. Sebeliler onun şaşırtıcı, saptırıcı yoluna uyup Rablerine isyan ettiler. Allah'ı bırakıp güneşe taptilar. Ancak müminlerden bir grup Şey-tan'm vesvesesine karşı koyup onun emrine isyan ettiler, Allah Tealâ'ya itaat üzerine sebat ettiler.

"Halbuki İblis'in onların üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Ancak biz ahiret gününe iman

eden kimse ile ahiretten şüphe edeni ortaya çıkarmak için ona vesvese verme fırsatı verdik. Senin Rabbin her şeyi koruyandır."

İblis'in Sebeliler üzerinde onları saptırmak için hiçbir hüccet ve burhanı yoktu. İblis onları küfre zorlamadı. Onun yaptığı sadece vesvese vermek ve bu kuruntusunu süslü, güzel göstermektir.

Hasan el-Basrî diyor ki: Allah'a yemin olsun ki İblis, onlara âsâ ile vurmadı. Onları hiçbir şeye zorlamadı. Onun yaptığı sadece aldatma ve ileri sürdüğü birtakım temennilerden ibaretti. Onlar da bunları kabul ettiler.

Fakat biz İblis'in vesvesesi ve onlar üzerinde nüfuz kurmasıyla onları denedik. Ahirete ve ahiretin meydana geleceğine, ahirette hesap görüleceğine, sevap ve ceza ile amellerin karşılığının verileceğine iman eden ile bu konuda şüphe içinde olan, dolayısıyla ahiretin meydana geleceğine ve ahi-retteki sevap ve cezaya inanmayan kimseleri iyice bilmek için -yani ortaya çıkarmak için- böyle yaptık. Zira Allah herşeyi gayet iyi bilmektedir.

Ey Rasul! Rabbin herşeyi koruyup gözetendir. Kâfirlerin yaptıkları işler de, buna dahildir. Allah ahiret gününde onların karşılığını verecektir. [\[10\]](#)

Tanrılarının Müşriklere Şefaath Edememeleri:

22- De ki: "Allah'ı bırakıp da O'nun ortağı olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri yardıma çağırın. Onlar göklerde ve yerde zerre ağırlığına bir şeye sahip değildir. Onların göklerde ve yerde (Allah'la) hiçbir ortaklıkları yoktur. Allah'ın da onlardan hiçbir yardımcısı yoktur."

23- Allah'ın nezdinde kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez. Nihayet onların kalplerindeki korku giderilince şefaath olunanlar şefaath edecek olanlara: "Rabbimiz ne buyurdu?" derler. Şefaath edecek olanlar: "Hakkı söyledi. O her şeyden yücedir, her şeyden büyüktür." derler.

Açıklaması:

"De ki: Allah'ı bırakıp da, O'nun ortağı olduğunu iddia ettiğiniz şeyleri yardıma çağırın." Yani ey Peygamber! Kureyşli bu müşriklere şöyle de: Kıtılık yıllarında başınıza gelen felaketi sizin üzerinizden kaldırmaları veya size fayda temin etmeleri için Allah'tan başka tapınılan varlıklar ve putlar gibi sahte ilahları çağırın.

Cenab-ı Hak onların hatalarını beyan ederek hiçbir itiraza yer vermeyecek derecede kesin bir cevapla cevap vermek üzere şöyle buyurdu:

"Onlar göklerde ve yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahip değildir." Yani bu sahte tanrılar asla hiçbir şeye sahip değildir. İsterse göklerde ve yerde zerre ağırlığınca olsun... Bu tanrılar herhangi bir işte ne hayır, ne de şerre muktedir değildir. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "O'nu bırakıp taptığınız ilâhlar bir hurma çekirdeğinin zarına bile sahip değillerdir." (Fatır, 35/13).

Allah Tealâ daha sonra kendisinin ortağı ve yardımcısı olmasını reddederek şöyle buyurdu:

"Onların göklerde ve yerde (Allah'la) hiçbir ortaklıkları yoktur. Allah'ın da onlardan hiçbir yardımcısı yoktur." Yani putlar ne aslında, ne de bağımsız olarak, ne de yaratma ve mülkiyet açısından hiçbir ortaklığa sahip değildir. Bir şeyi yaratma ve koruma hususunda Allah'ın hiçbir ortağı ve hiçbir yardımcısı yoktur. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Ben, onları ne göklerin, ne yerin yaratılmasında, ne de kendilerinin yaratılmasında hazır buldurdum. Ben insanları saptıranları hiçbir zaman kendime yardımcı edinmedim." (Kehf, 18/51). Bilakis bütün mahlukat Ona muhtaçtır, Onun nezdindeki kullarıdır.

Cenab-ı Hak bu tanrıların şefaathetmeleri imkânını reddederek şöyle buyurdu:

"Allah'ın nezdinde kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaatheti fayda vermez." Bu putların şefaatheti onlara fayda vermeyecektir. Zira hiçbir durumda Allah'ın kendilerine şefaathet etmeye izin verdiği melekler, peygamberler, ilim ve amel ehli dışında hiçbir kimsenin şefaatheti fayda vermeyecektir. O, kâfirlere izin vermez. Kendilerine şefaathet etme izni verilen kimseler, ancak şefaathet hak kazanan kimselere şefaathet edebilirler, kâfirlere şefaathet edemezler.

Nitekim Cenab-ı Hak diğer ayetlerde şöyle buyurmaktadır: "O'nun izni olmadan, O'nun katında kim şefaathet edebilir?" (Bakara, 2/255); "Göklerde nice melekler vardır ki Allah dilediğine ve razı olduğuna izin vermedikçe şefaathetleri hiçbir fayda vermez." (Necm, 53/26); "Onlar ancak Allah'ın razı olduğu kimseye şefaathet edebilirler. Onlar Allah'ın korkusundan titrerler." (Enbiya, 21/28); "Rahman olan Allah'ın izin verdiği ve doğru konuşan kimseler hariç, O'nun huzurunda hiçbir kimse konuşamaz." (Nebe, 78/38).

Bu ayetlerin manası şudur: Şefaathet, Allah Tealâ'nın iznine bağlıdır. Allah'ın razı olduğu kimseler dışındaki kimselerin şefaathet etme hakkı yoktur. Şefaathet sebepleri hak, doğru ve makbul olmalıdır. Bunun için mahlukata şefaathet etmek için Rablerinin hüküm verme zamanı geldiğinde, Makam-ı Mahmud'da, Allah Tealâ'nın huzurunda en büyük şefaathetçi olan Âdemoğul-ların Efendisi Hz. Peygamber (s.a.) Buhari ve Müslim'in Sahihlerindeki çeşitli rivayetlerde şöyle buyurmaktadır: "Ben Allah Tealaya secde ederim. O da bana dilediği kadar müsaade eder. Şu anda bir bir sayamayacağım övgülerde bulunur. Sonra da şöyle denilir: Ey Muhammedi Başını kaldır, söyle ki kabul edilsin. İste ki verilsin. Şefaathet et ki, şefaathetin kabul edilsin."

Bu dehşetli makamda ilâhî azamet yüce bir şekilde tecelli eder. Cenab-ı Hak vahiyle konuşup da göklerde bulunanlar O'nu kelâmını işitince heybetten tir tir titrerler, İbni Mes'ud, Mesruk ve başkalarının dedikleri gibi kendilerine baygınlık gibi bir durum arız olur.

Burada Allah Tealâ şefaathet iznini beklemekten sonra meydana gelecek durumu zikrederek şöyle buyuruyor:

"Nihayet onların kalplerindeki korku giderilince şefaathet olunanlar şefaathet edecek

olanlara: Rabbiniz ne buyurdu? derler. Şefa'at edecek olanlar: Hakkı söyledi. O her şeyden yücedir, her şeyden büyüktür, derler."

Yani insanlar ve melekler şefa'at iznini bekleyerek korku ve dehşet içinde ayakta dururlar. Nihayet şefa'at edecek olanlara izin verilip de korku ve ürperti giderilince şefa'at edecek olanlara şöyle derler:

- Rabbiniz şefa'at hususunda size ne dedi? Onlar da:

- Rabbimiz hak sözü söyledi, derler. Bu hak söz, Cenab-ı Hakk'ın razı olduğu kimselere şefa'at izninin verilmesidir. Allah yücelik, büyüklük ve azamette tek varlıktır. Mahlukatından hiçbiri bu hususta Ona ortak olamaz. Hiçbir melek veya peygamber Allah Tealâ'nın izni olmaksızın o günde konuşma hakkına sahip değildir. [\[11\]](#)

Müşriklerin, Allah'ın Rızık Verici Olduğunu İkrar Etmeleri, Onlara Hüküm Veren Allah Olduğunun Ve Hüküm Vaktinin Bildirilmesi:

24- Onlara: "Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir?" de. "Sizi rızıklandıran Allah'tır. O halde bir hidayet ve apaçık bir sapıklık üzerinde olan ya biziz, yahut sizsiniz." de.

25- Onlara şöyle de: "Ne siz bizim işlediğimiz suçlardan sorumlu olacaksınız, ne de biz sizin işlediklerinizden sorumlu olacağız."

26- Onlara şöyle de: "Rabbimiz kıyamet günü hepimizi biraraya toplar ve sonra aramızda hakla hükmedecektir. O Fettah'tır (en güşe-met gu hükmedecektir. U Fettan tır enzel hükmedicidir), Alîm'dir (her

27- Onlara şöyle de: "Allah'a nispet ettiğiniz ortakları bana gösterin bakalım." Hayır! Bilakis O Azîz'dir

er şeye ip)t Hakîm'dir (sonsuz hikmet sahibidir).

28- (Ey Muhammedi) Biz seni ancak bütün insanlara bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

29- Onlar: "Eğer siz doğru sözlü iseniz, bu vaad ettiğiniz (kıyamet) ne zaman?" derler.

30- De ki: "Sizin için vaad edilen belirli bir gün vardır. Bundan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz."

Açıklaması:

"Onlara: "Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir1?" de. Sizi rı-zıklandıran Allah'tır."

Ey Rasul! Putlara, heykellere tapan o müşriklere azarlama ve susturma tarzında, "Yağmuru indirmek suretiyle göklerden; bitkiler, madenler v.s. çıkarmak suretiyle yerden size rızık veren kimdir, söyleyin bakalım." de.

Cevap veremezlerse, sizi rızıklandıran Allah'tır, de. Zaten onların bundan başka bir cevapları da yoktur. Diğer ayetlerde ise rızık verenin Allah olduğu şeklinde fiilen cevap verdikleri açıklanmıştır.

Meselâ, Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlara şöyle de: "Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Size kulak ve gözleri bahşeden kimdir? Ölüden diriye çıkaran, diriden de ölüyü çıkaran kimdir? Bütün işleri düzene koyan kimdir?" "Allahtır", diyeceklerdir. De ki: O halde Allah'tan korkmaz mısınız?" (Yunus, 10/31).

Rızık verici olanın Allah olduğunu itiraf ettiğinize göre, Ondan başka rızık vermeye muktedir olmayan şeylere niçin tapıyorsunuz? Nitekim Cenab-ı Hak onları susturmak ve takdir etmek üzere şöyle buyurmaktadır: "Onlara: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" de. "O Allah'tır." de. Allah'ı bırakıp kendilerine hiçbir fayda ve zarar veremeyen şeyleri mi dost edindiniz?" (Ra'd, 13/16).

Allah Tealâ daha sonra müşrikleri itiraz edemeyecek hale koyduktan sonra onları gayet hoş bir tarzda Allah'a iman etmeye çağırarak şöyle buyurdu:

"O halde bir hidayet ve apaçık bir sapıklık üzerinde olan ya biziz, yahut sizsiniz, de."

Yani -isterse yaratıcı ve rızık verici olan Allah'ın birliğini kabul eden, sadece Allah'a ibadet eden müminler grubu olsun, isterse yaratmak, rızık vermek, fayda temin etmek ve zarar vermekten aciz olan cansız varlıklara tapan müşrikler olsun- bu iki gruptan her biri hidayet yolu, ya da apaçık bir dalalet üzerindedir. Bu iki gruptan her ikisini de doğrulama imkanı yoktur. Ya biz, ya da siz hidayet, yahut sapıklık üzerindeyiz. Kısaca içimizden biri isabetli ve haklı, diğeri ise hatalı ve batıl yoldadır. Bu üslûp hasmı kendi durumu ile başkasının durumunu incelemeye teşvik etmek için kullanılan lâtif ve edebî bir üslûptur.

Burada "hidayet" kelimesiyle birlikte "alâ" harfinin, "dalalet" kelimesiyle birlikte "fi" harfinin kullanıldığına dikkat edilmelidir. Çünkü hidayete eren sanki yükseklere çıkmış, tırmanmış gibidir. Sapıklığa düşen zulmete dalmış, zulmet içinde boğulmuş gibidir. Sapıklığın apaçık sıfatıyla tavsif edilip hidayetin tavsif edilmemesi ise, hidayetin hakka ulaştırıcı dosdoğru ve tek yol olması, bunun dışındakilerin tamamının sapıklık olması, bu sapık yollardan bazılarının diğerlerinden daha açık şekilde sapık olması sebebiyledir. Ayette ilk olarak kullanılan "innâ" kelimesiyle başlayan müminlerin vasıflarıyla irtibatlı olması sebebiyle hidayet, dalâletten önce zikredilmiştir.

Allah Tealâ daha sonra iki grup arasındaki ayrımın varlığını, bu her iki grubun diğerinden bağımsız olduğunu suç işleme farazi olarak müminlere nisbet edilmek, müşriklere de yaptıkları nisbet edilmek suretiyle iki defa gayet hoş ifade kullanma yoluyla şöyle buyurdu: "Onlara şöyle de: Ne siz bizim işlediğimiz suçlardan sorumlu olacaksınız, ne de biz sizin işlediklerinizden sorumlu olacağız." Ey Rasul, aynı zamanda müşriklere şöyle de: ibadetimiz ve taatimiz Allah için bir suç ise, siz bizden sorumlu değilsiniz. Biz de hayır veya şer olarak işlediklerinizden sorumlu değiliz. Bunun manası, onlardan berî olduğunu ifade etmektir. Ne siz bizdensiniz, ne de biz sizdeniz. Bilakis biz sizi Allah'ın

birliğine ve sadece O'na ibadet etmeye çağırıyoruz. Bu çağrıya icabet ederseniz; siz bizdensiniz, biz de sizdeniz. Eğer yüzçevirirseniz ve Hakk'ı yalanlarsanız; o durumda biz sizden beriyiz, siz de bizden berisiniz. Nitekim bu manada Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "(Ey Muhammedi) Onlar seni yalanlarsa, onlara şöyle de: Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız da sizedir. Siz benim yaptıklarımın uzaksınız. Ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." (Yunus, 10/41).

Bundan sonra Cenab-ı Hak hesap görme, sevap ve azap hususunda inceleme ve tefekkürü vurgulamak için vereceği karar ve hükümle müşrikleri uyararak şöyle buyurdu:

"Onlara şöyle de: Rabbimiz kıyamet günü hepimizi biraraya toplayacak ve sonra aramızda hakla hükmedecektir. O Fettah'tır (en güzel hükme-dicidir), Alîm 'dir (her şeyi hakkıyla bilendir)."

Ey Rasul! Yine onlara de ki: Şüphesiz ki Rabbimiz bizi hesap günü bir sahada hepimizi toplayacak, sonra da aramızda hak ve adaletle hükmedecektir. Allah hakla hükmeden âdil bir hakimdir, bütün durumların ve işlerin hakiki yönlerini ve maslahat gibi hikmetlerini de en iyi bilendir. O herkese amelinin karşılığını hayırsa hayır, serse şer olarak verecektir. İşte o gün izzet, nusret ve ebedî saadetin kimin olduğunu bileceksiniz.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet koptuğu gün, işte o gün müminlerle kâfirler birbirlerinden ayrılırlar. İman edip salih ameller işleyenler, işte onlar cennette nimetlendirilip mesrur olurlar. İnkâr edip ayetlerimizi ve ahirette benim huzuruma çıkmayı yalanlayanlar, işte onlar cehennem azabına getirilirler." (Rum, 30/14-16).

Cenab-ı Hak, daha sonra Allah'a ortak koşulan şeylerin açıkça gösterilmesi talebiyle ve bunların kudret sahibi olmadıkları gerçeğiyle müşriklere karşı meydan okuyarak şöyle buyurdu:

"Onlara şöyle de: Allah'a nisbet ettiğiniz ortakları bana gösterin bakahm. Hayır! Bilakis O, Azizdir (her şeye galiptir), Hakimdir (sonsuz hikmet sahibidir)."

Ey Peygamber! O müşriklere gerçekleri apaçık ortaya koyacak bir söz olarak şöyle de: Allah'a ortak koştuğunuz, Allah'ın dengi, benzeri ve ortağı kıldığınız bu tanrıları bana gösterin de, onları ve neye güçlerinin yeteceğini göreyim. Hak açıktır ve durum hiç de sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Hayır, bu ortaklık iddiasından vazgeçin. Allah'ın hiçbir benzeri, ortağı ve dengi yoktur. O bir olan, tek olan, uluhiyette yegâne olan, hiçbir ortağı bulunmayan, her şeyi ezici güce sahip ve her şeye galip olan izzet sahibidir. Fiillerinde, sözlerinde, dininde ve kaderinde sonsuz hikmet sahibi olup bundan üstün hiçbir şey olamaz.

Bu sorgulama ile mabuda sadece zararları gidermek ya da fayda temin etmek için tapan sıradan insanların hedeflerine uygun olarak "De ki: Göklerden ve yerden sizi kim rızıklandırır?" ayetiyle, ortak kılınan şeylerin fayda temin etme kabiliyetlerinin olmadığını beyan ettikten sonra, bu ortakların zararları engellemedeki faydasızlıklarının da beyan edilmesi istenmiştir. Üstün seviyedeki kimselere gelince, bunlar Allah'a, sadece ibadete lâayık tek varlık olduğu için ibadet ederler. Böyleleri için fayda temin etme, yahut zararları engelleme arzu ve hedefi ana hedef değildir.

Allah Tealâ tevhidi isbat ettikten sonra İslâm'ın ırkçı bir eğilimi bulunmayan ve sadece Araplara mahsus olmayan, bütün insanlara ait umumi bir risalet olduğunu

açıklamak üzere şöyle buyurdu:

"Biz seni ancak bütün insanlara bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler."

Yani ey Peygamber! Biz seni sadece kavmin olan Araplara göndermedik; bilakis Arabî, Acemî, siyahî, beyazî ile bütün insanlara, Allah'a itaat edene cenneti müjdeleyici ve Ona isyan edenî cehennemle uyarıcı olarak gönderdik.

Nitekim Cenab-ı Hak başka bir ayette şöyle buyuruyor: "De ki: Ey insanlar! Ben Allah'ın sizin hepinize -gönderdiği- elçisiyim." (A'raf, 7/158). Yine şöyle buyuruyor: "Alemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e hakkı batıldan ayıran Kur'an 'ı indiren Allah yüceler yücesidir." (Furkan, 25/1).

Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde Cabir (r.a.)'den merfû olarak rivayet ediliyor ki: "Bana benden önceki hiçbir peygambere verilmeyen beş şey verildi. Bunlardan biri: Peygamberler sadece kavimlerine has olarak gönderilirlerdi. Ben ise bütün insanlara gönderildim." Yine sahih hadiste buyuruluyor ki: "Ben hem esmerlere, hem de kızıl renklilere gönderildim."

Ancak insanların çoğu ne bu risaletin umumi olduğunu, ne de müjdeleme ve uyarma görevini, ne de içinde buldukları sapıklık ve bilgisizliğin tehlikesini, ne peygamberlerin gönderilmesinin faydasını, ne de Allah nez-dindeki mükâfatı bilmektedirler.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Sen ne kadar yürekten dilesen de, insanların çoğu iman etmezler." (Yusuf, 12/116); "Eğer yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar." (Enam, 6/116).

Tevhidi ve risaleti beyan ettikten sonra Cenab-ı Hak haşri zikretti. Kâfirlerin kıyametin kopmasını uzak bir ihtimal olarak gördüklerini bildirdi ve bunlara şu ayetle cevap verdi:

"Onlar, "Eğer siz doğru sözlü iseniz, bu vaad ettiğiniz (kıyamet) ne zaman?" derler." Yani müşrikler alaylı bir tarzda, inatla ve bilgisizce: Ey Mu-hammed! Ey müminler! Bize vaadde bulunduğunuz bu kıyamet kopma vaadi ne zaman? Eğer siz sözünüzde sadık kimselerseniz, bize bunu bildirin.

Bu ayet tıpkı şu ayet gibidir: "Kıyamet gününe iman etmeyenler, kıyametin acele olarak kopmasını isterler. İman edenler ise, ondan korkarlar ve onun bir gerçek olduğunu bilirler." (Şûra, 42/18).

Bunun cevabı ise şudur: "De ki: Sizin için vaad edilen belirli bir gün vardır. Bundan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz."

Ey Rasul! Onlara şöyle de: Sizin için belirli bir vadesi olan, hiçbir şüphe bulunmayan bir vaad günü vardır. Bu, diriliş ve kıyamet günüdür. Bu günden bir an geri kalamazsınız, ileri de geçemezsiniz. Ne artırılır, ne de eksilir. Bilakis bu vaad Allah'ın meydana gelmesini takdir ettiği vakitte hiç şüphesiz olacaktır. Bu ifadede yeterli uyarı

yapılmaktadır. [\[12\]](#)

Müşriklerin Kur'an'ı İnkâr Etmeleri, Kıyamet Günü Sapıklarla Onları Saptıranlar Arasındaki Konuşma

31- İnkâr edenler: "Biz bu Kur'an'a ve ondan önceki kitaplara asla inanmayacağız." dediler. Sen o zalimlerin, Rablerinin huzurunda dururken birbirlerini suçlayarak söz attıklarını bir görmelisin! Zayıflar büyüklük taslayanlara: "Siz olmasaydınız, biz mutlaka iman etmiş kimseler olacaktık." derler.

32- Büyüklük taslayanlar da zayıflara: "Size hidayet gelince sizi ondan biz mi alıkoyduk? Hayır, siz suçlu kimselerdiniz." derler.

33- Zayıflar büyüklük taslayanlara: "Bilakis sizin gece gündüz tuzaklar kurmanız (bizi alıkoydu). Çünkü siz bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz." derler. Onlar azabı görünce pişmanlıklarını gizlerler. Biz de inkâr edenlerin boyunlarına demir halkaları takarız. Onlar yaptıklarından başka bir şeyin mi cezasını çekerler?

Açıklaması:

Kâfirlerin tuğyan ve inatçılıklarında devam etmelerinin bir örneği Kur'an-ı Kerime ve onun haber verdiği ahiret hayatına inanmamakta ısrar etmeleridir. Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

"İnkâr edenler: "Biz bu Kur'an'a ve ondan önceki kitaplara asla inanmayacağız." dediler." Yani Mekke ve Mekke dışındaki müşrik Araplardan bir grup: Biz ne bu Kurana, ne bundan önceki Tevrat ve İncil gibi semavî kitaplara, ne de bu kitapların ihtiva ettiği diriliş, haşır, hesap ve ceza görme gibi ahiret meselelerine asla inanmayacağız, dediler. Ayetin manası şudur: Kâfirler Kur'an'ın Allah Tealâ tarafından indirildiğini ve Kur'an'ın dirilişe ve hakikaten ceza verileceğine delâlet etmiş olmasını inkâr etmektedirler.

Allah Tealâ daha sonra inkarcıların ahiretteki son durumlarını ve varacakları yeri ve aralarındaki konuşmaları haber vermek üzere Rasulüne veya muhatabına hitaben şöyle buyurdu:

"Sen o zalimlerin, Rablerinin huzurunda dururken birbirlerini suçlayarak söz attıklarını bir görmelisin!" Yani ey Rasulüm! Kâfirlerin hesap makamında zelil, hor ve perişan vaziyette dururken birbirleriyle tartıştıklarını, birbiriyle mücadele ettiklerini ve kendi aralarında kınama ve azarlamayla birbirlerine sataştıklarını görsen, gayet acıip ve korkunç bir durumu görmüş olursun.

Karşılıklı konuşma şekli ise şöyle idi:

"Zayıflar büyüklük taslayanlara: "Siz olmasaydınız, biz mutlaka iman etmiş kimseler olacaktık." derler." Yani ezilen zayıf kimseler dünyada iken büyüklük taslayan yöneticilere: Sizin bizi Allah'a iman ve Rasulüne uymaktan alıkoymanız olmasaydı, biz Allah'a iman eden, Rasulünü ve kitabını tasdik eden kimseler olurduk, derler.

Kibirli yöneticilerin onlara cevabı ise şu şekilde idi. "Büyüklik tasla-yanlar da zayıflara: "Size hidayet gelince sizi ondan biz mi alıkoyduk? Hayır, siz suçlu kimselerdiniz." derler." Yani dünyadaki kibirli yöneticiler zayıf bırakılan ezilen halka, bu söylediklerini reddederek şöyle derler: Size Allah nezdinden hidayet geldikten sonra sizi imandan ve hidayet yoluna tâbi olmaktan biz mi alıkoyduk? Hayır, bilakis siz küfür üzerine ısrar etmeniz, cürüm ve günaha dalmanız sebebiyle kendi kendinize engel oldunuz.

Zayıflar onlara cevap verir. "Ezilenler büyüklik taslayanlara: "Bilakis sizin gece gündüz tuzaklar kurmanız (bizi alıkoydu). Çünkü siz bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz." derler." Yani halk kendilerini saptıran idarecilere ve liderlerine: Bilakis bizi iman etmekten alıkoyan şey sizin gece-gündüz tuzaklar kurmanızdır. O zaman siz bizden Allah'ı inkâr üzerine devam etmemizi, ulûhiyet ve ibadet hususunda eş ve benzerleri ortak kılmamızı istiyordunuz.

Cenab-ı Hak daha sonra iki tarafın akıbetini zikrederek şöyle buyurdu: "Onlar azabı görünce pişmanlıklarını gizlerler. Biz de inkâr edenlerin boyunlarına demir halkaları takarız." Yani yöneticiler ve halktan her biri geçen inkarcılık sebebiyle pişmanlıklarını gizlerler. Kınanma korkusuyla bunu başkalarından saklarlar. Kendilerini kuşatan azapla karşılaştıkları zaman hepsinin yüzlerinde pişmanlık belirlemektedir. O zaman da biz ellerini boyunlarına bağlayan zincirlerle onları cehenneme atarız.

Bundan sonra Allah Tealâ bu cezanın âdil olduğunu bildirerek şöyle buyurdu: "Onlar yaptıklarından başka bir şeyin mi cezasını çekerler?" Yani biz onlara ve benzerlerine amelleriyle ceza veririz. Herkes durumuna göre ve işlediği Allah'a şirk koşma ve günah sebebiyle cezalandırılır. Zalim yöneticilere kendilerine uygun azap verilecek, onlara tâbi olanlara da durumlarına uygun azap verilecektir. "Rabbin kullarına zulmedici değildir."

[13]
(Fus-silet, 41/46).

Hz. Peygamber (S.A.)'İN Teselli Edilmesi, Zenginler Arasındaki İnkarcılık Olayı, Mal Ve Evlât Sebebiyle Kendilerini İtibarlı Saymaları:

34- Biz herhangi bir ülkeye bir uyarıcı göndermişsek, oranın zengin ve şımarık ileri gelenleri mutlaka: "Biz sizin getirdiklerinizi inkâr ediyoruz." demişlerdir.

35- "Mal ve evlâdı çok olan bizleriz. Biz azap görmeyiz." demişlerdir.

36- Sen onlara şöyle de: "Şüphesiz benim rabbim dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını daraltır. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler."

37- (Ey insanlar!) Sizi bize yaklaştıracak olan ne mallarınız, ne de evlâtlarınızdır. Ancak iman edip sa-lih amel işleyen bunun dışındadır. İşte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır. Onlar cennetin yüksek köşklerinde emniyet ve huzur içindedirler.

38- Ayetlerimiz hususunda bizi âciz v. bırakmaya çalışanlar, işte onlar azaba celbedilirler.

39- Sen onlara şöyle de: "Şüphesiz ki Rabbim kullarından dilediğinin rızkını genişletir ve dilediğinin rızkını daraltır. Allah rızası için ne harcarsanız Allah onun karşılığını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Açıklaması:

Allah kavminin davetinden yüz çevirmesinden dolayı Peygamber'ine tesellide bulunmakta, ona önceki peygamberleri örnek almasını emretmekte ve kendisine herhangi bir ülkeye bir peygamber göndermişse oranın şımarık zenginlerinin onu yalanladığını, zayıfların ona uyduğunu bildirmekte ve şöyle buyarmaktadır:

"Biz herhangi bir ülkeye bir uyarıcı göndermişsek, oranın zengin ve şımarık ileri gelenleri mutlaka: "Biz sizin getirdiklerinizi inkâr ediyoruz." demişlerdir." Yani biz bir ülke halkına onları uyaracak ve onları Allah'ın azabından korkutacak bir rasul veya nebi göndermişsek oranın zenginleri, büyükleri, nimet sahipleri ve oradaki şer liderleri: Biz sizinle gönderilen Allah'ın birliği, Allah'a iman, çok tanrıları reddetme esaslarını yalanlıyoruz. Biz size iman etmiyoruz, size uymuyoruz, demişlerdir.

Bu ayetin benzerleri çoktur. Bunlardan biri "Böylece biz her ülkenin ileri gelenlerini suçlular yaptık ki orada tuzaklar kursunlar.." (En'am, 6/123) ayeti, bir diğeri de "Biz bir ülkeyi yok etmeyi dilediğimizde oranın zevk düşkünlerine hakka uymalarını emrederiz. Fakat onlar dinlemeyip yoldan çıkarlar. Artık o ülke yok olmayı hak eder. Biz de orayı tamamen helak ederiz." (İsra, 17/16) ayetidir.

Onların inkârlarının delilleri de mallan ve çocuklarıyla övünmeleridir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Mal ve evlâdı çok olan bizleriz. Biz azap görmeyiz, demişlerdir." Yani kâfir zenginler peygamberler ve onlara tâbi olan müminlere şöyle dediler: Allah dünyada mal ve evlâtlarla bizi sizden üstün kıldı. Halbuki sizler fakir ve zayıfsınız. Bu bizim ayrıcalığımızın ve övünmemizin delilidir. Bu Allah Tealâ'nın bizi sevdiğinin ve bizden razı olduğunun, bizim üzerinde bulunduğumuz dinî hayattan razı olduğunun delilidir. Allah bize dünyada bunları vererek ihsanda bulunup sonra da ahirette bize azap edecek değildir.

Fakat bu bakış son derece hatalıdır, batıl bir kıyastır. Zira malla desteklenme genellikle "istidrac" şeklinde olmaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar kendilerine mal ve oğullar lütfederken iyiliklerine koştüğümüzü mu zannediyorlar1? Hayır, onlar işin farkında değiller." (Müminûn, 23/55-56). Bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Allah bunlarla dünya hayatında onlara azap etmeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını diler." (Tevbe, 9/55).

Burada Allah onlara cevap verip hatalarını beyan ederek şöyle buyurdu: "Sen onlara şöyle de: Şüphesiz benim Rabbim dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını daraltır." Yani ey Rasulüm! Onlara şöyle de: Şüphesiz ki Allah malı sevdiğine de, sevmediğine de verir. Dilediğini zengin kılar, dilediğini fakir kılar. Bu durum ne genişlettiği kimseyi sevdiği

için, ne de daralttığı kimseye buğzettiği içindir. Sadece bu konuda O'nun sonsuz tam hikmeti bulunmaktadır. Zira dünya Allah'ın terazisinde hiç hükmündedir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.) Tirmizî'nin Sehl b. Sa'd'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle buyurmaktır: "Dünya Allah nezdinde bir sivrisineğin kanadına denk olsaydı, ondan kâfire bir yudum su bile içirmezdi."

"Fakat insanların çoğu bunu bilmezler." Yani insanların çoğu Allah'ın kâinattaki kanunlarının gerçek yönünü bilmezler. Dolayısıyla rızık meselesinde ahiret hayatının dünya hayatına kıyas edilmesi açık bir yanlışlık, ya da açık bir polemiktir. Zira Allah istidrac olmak üzere isyankâra da, kâfire de verebilir, imtihan ve deneme için, sabredip de Allah nezdindeki hasenatının artması için itaatkârı ve mümini mahrum bırakabilir.

Böylece şımarık zenginlerin, imkân ve nimetin ölçüsünün şeref ve itibar olduğu, fakirliğin sebebinin de Allah nezdindeki değersizlik ve zillet olduğu şeklinde iddia ettikleri hususun Allah Tealâ'nın takdirinde asla gerçek yönü olmadığı ve aslı bulunmadığı ortaya çıkmaktadır.

Allah Tealâ daha sonra kendi nezdindeki yakınlığın ölçüsünü beyan etti. Buna çok mal ve evlât sahibi olmakla değil, ancak iman ve salih amelle erişmenin mümkün olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

"Sizi bize yaklaştıracak olan ne mallarınız, ne de evlâtlarınızdır. Ancak iman edip salih amel işleyen bunun dışındadır. İşte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır. Onlar cennetin yüksek köşklerinde emniyet ve huzur içindedirler."

Mallarınızın ve evlâdınızın çokluğu bizim sizi sevdiğimizizin ve sizden razı olduğumuzun delili değildir. Bu sizi bizim rahmetimize ve lutfumuza yaklaştıran şeylerden de değildir. Mallarınız ve evlâdınız bunları Allah'a itaat yolunda kullanacak kimselerle bu hususta Allah'a isyan edecek kimseleri ayırdetmemiz için bir imtihan ve deneme vesilesidir.

Ancak Allah'a, peygamberlerine, kitaplarına ve ahiret gününe iman eden, salih ameller işleyen kimse farzları eda eder ve mallarını Allah'a itaatte kullanır. Zira iman ve ameli onu bize yaklaştıır ve bizim nezdimizde razı olunan bir kimse olur. Onlar için hasenelere karşı kat kat mükâfat vardır. Onlara bir haseneye on misliyle karşılık, hatta daha fazlasıyla yedi yüz kata varan karşılık vererek mükâfat vereceğiz. Onlar cennetin yüksek köşklerinde her türlü sıkıntıdan emindirler.

İmam Ahmed, Müslim ve İbni Mace'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Allah Tealâ sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Ancak sizin kalplerinize ve amellerinize bakar."

İbni Ebî Hatim, Hz. Ali (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Cennette dışı içeriden, içerisi dışarıdan görülen köşkler vardır." Bir Arabî:

- Bu köşkler kimin? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):

- "Güzel konuşan, yemek yediren, oruca devam eden ve insanlar uyurken gece namaz kılan kimse içindir." buyurdu.

Allah Tealâ kâfirleri tehdit edip kötü amel işleyenlerin durumunu beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Ayetlerimiz hususunda bizi âciz bırakmaya çalışanlar, işte onlar azaba celbedilirler." Yani bizim Kur'an'daki ayetlerimizi reddetmeye, bu ayetlerimizi iptal etmek için ayetlerimize dil uzatmaya çalışanlar, ayrıca bizim kendilerine erişemeyeceğimizi,

kendilerine muktedir olamayacağımızı iddia ederek Allah'ın yolundan, Onun peygamberlerine tâbi olmaktan ve ayetlerimizi tasdikten alıkoymaya gayret edenler, işte onlar tamamen amelleriyle cezalandırılırlar. Zebaniler onları cehennem azabına getirirler. Onlar cehennemden kurtuluş ve kaçma imkânı bulamazlar.

Cenab-ı Hak daha sonra rızık meselesinde bütün mahlûkatı rahatlatmakta ve sadece kendisinin rızık kaynağı olduğunu şöyle beyan etmektedir:

"Sen onlara şöyle de: Şüphesiz ki Rabbim kullarından dilediğinin rızkını genişletir ve daraltır." Ey Peygamber! Sen onlara şöyle de: Şüphesiz kullarından dilediğinin rızkını genişleten sadece Rabbimdir. O'ndan başkasının idrak etmeyeceği ilâhî hikmete göre dilediğine rızık daraltan da sadece O'dur.

"Allah rızası için ne harcarsanız Allah onun karşılığını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." Yani Allah'ın lutfu daima yenilenmektedir. Allah'ın kitabında emrettiği ve Rasulünün (s.a.) beyan ettiği hayırları işlemekte harcadığınız her şeyin dünyada bedelini, ahirette ise mükâfat ve sevabını size verir. Gerçekte rızık verici olan Allah'tır, kullar ise sadece vasıta ve sebeplerden ibarettir.

Bu ifadede dünya sevgisinden uzaklaştırma ve hayır için harcamada bulunmaya teşvik etme amacı bulunmaktadır.

Müslim'in rivayet ettiği hadis-i kudsîde şöyle buyurulmaktadır: "Allah Tealâ şöyle buyuruyor: Sen infakta bulun ki, ben de sana infakta bulunayım."

Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Kulların sabahladıkları hiçbir gün yoktur ki o günde iki melek inmesin. Bu iki melekten biri: Al-lahım! İnfak edene sen karşılığını ver, diye dua eder. Diğer melek ise: Alla-hım! Sen cimrilik yapanın malına telef ver, der."

Yine Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyuruyor: "İnfakta bulun. Arşın sahibinin azaltacağından korkma."^[14]

Kafirlerin Kıyamet Günü Tanrılarının Önünde Azarlanıp Kınanmaları:

40- O gün Allah onların hepsini biraraya toplayacak, sonra da meleklerle: "Bunlar mıydı size tapanlar?" diyecektir.

41- Melekler de: "Seni lâyük olmadığın sıfatlardan tenzih ederiz. Sensin bizim dostumuz, onlar değil. Doğrusu onlar cinlere tapıyordu. Onların çoğu cinlere inanıyordu." derler.

42- Bugün ne birbirinize fayda verebilir, ne de zarar verebilirsiniz. Zalimlere: "Şu yalanladığınız ateşin azabını tadın!" diyeceğiz.

Açıklaması:

"O gün Allah onların hepsini biraraya toplayacak, sonra da meleklerle: "Bunlar mıydı size tapanlar?" diyecektir." Kıyamet gününde Allah Tealâ kendisinden başkasına tapanlarla kendisine tapılan varlıkları, gurura kapılanlarla hor görülenleri hepsini biraraya toplayacak, sonra da müşriklerin kendilerini Allah'a daha çok yaklaştırmak için meleklerin suretleri olduğunu iddia ettikleri putlara tapmalarından dolayı meleklerle şöyle soracak: Siz mi onlara, size tapmalarını emrettiniz?

Bu soruyla aslında "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit." üslubuyla müşriklerin kıyamet günü bütün mahlukatın önünde kınanması murad edilmektedir.

Bu ayet Cenab-ı Hakk'm: "Bu kullarımı siz mi saptırdınız? Yoksa kendi kendilerine mi doğru yoldan saptılar?" (Furkan, 25/17) mealindeki ayetine ve Hz. İsa'ya: "Sera mi insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve annemi iki ilâh edinin, dedin?" (Maide, 5/116) şeklinde sual sormasına benzemektedir. "Hz. İsa şöyle cevap vermişti: Seni tenzih ederim. Hakkım olmayan şeyleri söylemek bana yakışmaz..." (Maide, 5/116).

Cenab-ı Hak meleklerin ve Hz. İsa'nın bu töhmetten masum olduklarını elbette biliyordu. Ancak bu soru ve cevap müşrikleri kınamak, azarlamak ve ayıplamak içindir.

"Melekler de: "Seni lâıyk olmadığıın sıfatlardan tenzih ederiz. Sensin bizim dostumuz, onlar değil. Doğrusu onlar cinlere tapıyordu. Onların çoğu cinlere inanıyordu." derler."

Melekler şöyle derler: Ya Rabbi seni ortaktan tenzih ederiz. Biz senin kullarınız. Onlardan sana iltica ediyoruz. Dost edindiğimiz, itaat ettiğimiz ve kendisine ibadet ettiğimiz varlık sadece sensin. Biz onları, bize ibadet eder kılmadık. Bizimle onlar arasında hiçbir yakınlık, dostluk yoktur. Doğrusu onlar şeytanlara, İblis ve İblis'in ordularına tapıyorlardı. Putlara tapmayı kendilerine şirin gösteren ve onları saptıranlar da şeytanlar idi. Müşriklerin çoğu cinlerin kendilerine verdikleri vesvese ve yalanları tasdik etmektedirler. Putlara tapmayı emretmeleri de bu vesveselerden biridir.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Onlar Allah'ı bırakıp da sadece birtakım dışı varlıklara taparlar. Böylece sadece inatçı şeytana tapmış olurlar." (Maide, 4/117).

Allah Tealâ daha sonra onlara verilen acıyı ve hasreti artırmak için onların bütün umutlarının iflas ettiğini ve sahte ilahların şefaate edecekleri şeklindeki ümitlerinin de yok olduğunu ilan ederek şöyle buyurdu:

"Bugün ne birbirinize fayda verebilir, ne de zarar verebilirsiniz." Yani bu kıyamet gününde sizin fayda vereceklerini umduğunuz, kendilerine zorluk ve sıkıntılarınızda yardım etmeleri için tapınmaya devam ettiğiniz putlardan ve heykellerden asla hiçbir fayda temin edilemeyecektir. Sizin için asla şefaate ve kurtuluş imkânı olmayacak, azap ve helak olma da asla sizin elinizde olmayacaktır. Ceza verecek olan sadece Allah'tır.

"Zalimlere: Yalanladığınız ateşin azabını tadın, diyeceğiz." Yani Allah'tan başkasına tapmak suretiyle kendi nefislerine zulmeden müşriklere azarlama ve kınama şeklinde: Meydana geleceğini dünyada yalanladığınız cehennem azabını tadın. Şu anda siz ateşin derinlikleri içerisindeyiz, diyeceğiz.

Bu ifade onların zulüm içerisindeki durumlarını ve günahlarına karşılık görecekleri

cezayı beyan etmek üzere yapılan bir te'kid ifadesidir.

Kafirlerin Azap Görme Sebepleri:

43- Kâfirlere, ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman: "Bu adam sadece sizi, babalarınızın taptığı şeylerden alıkoymak isteyen bir kimsedir." derler. "Bu (Kur'an) uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir." derler. Kâfirler, hak kendilerine den başka bir şey değildir." demişlerdi.

44- Biz, o müşriklere okuyup ders alacakları kitaplar vermedik ve senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber de göndermedik.

45-Kendilerinden önce gelenler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Oysa bunlar, onlara verdiğimiz nimetlerin onda birine bile erişememişlerdir. Buna rağmen onlar peygamberlerimi yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek nasılmış, bir bak!

46- De ki: "Size tek bir öğüdüm var: İkişer ikişer ve teker teker Allah'a yönelin. Sonra düşünün. Arkadaşınızda delilikten hiçbir eser yoktur. O, şiddetli bir azabın öncesinde sizi uyarıcı bir peygamberden başka birşey değildir."

47- De ki: "Sizden herhangi bir ücret istemişsem o sizin olsun! Benim ücret ve mükâfatım yalnız Allah'a aittir. O her şeye şahittir."

48- De ki: "Şüphesiz benim Rabbim hakkı ortaya koyar. O, bütün gaybları en iyi bilendir."

49- De ki: "Hak geldi, batıl artık ne yeniden başlar, ne de bir daha geri gelir."

50- De ki: "Eğer ben haktan saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbimin bana vahyettiği şey sayesinde. Şüphesiz O, çok iyi işitendir, çok yakındır."

Açıklaması:

Allah Tealâ kâfirlerin cezayı ve acıklı azabı hak etmelerinin sebeplerini bildirmekte ve burada bu sebeplerin en önemlilerinden üç tanesini:

- Hz. Peygamber (s.a.)'e dil uzatma,

- Kur'an-ı Kerim'e dil uzatma,

- Dine ve İslâm'ın tamamına dil uzatma sebeplerini belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır:

1 - "Kâfirlere ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman: "Bu adam sadece sizi,

babalarının taptığı şeylerden alıkoymak isteyen bir kimsedir", derler. "Yani Allah'ın birliğini isbat etmeye ve şirki hükümsüz saymaya açıkça delâlet eden manaları gayet berrak olan Kur'an ayetleri okunduğu zaman müşriklere: Bu -yani Muhammed (s.a.)- sizi babaların ve ataların dini olan putlara tapmaktan hiçbir hücceti ve burhanı olmaksızın alıkoymak isteyen, getirdiği batıl olan bir adamdan başka bir kimse değildir, derler.

2- "Bu (Kur'an) uydurulmuş yalandan başka bir şey değildir, derler." Yani kâfirler ikinci defa olarak şöyle derler: Bu -Kur'an- kendi adamlarını sapıtmak maksadıyla, onun kendi kendine uydurduğu, Allah'a isnat ettiği bir yalandan ibarettir.

3- "Kâfirler, hak kendilerine geldiği zaman: "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir." demişlerdi." Yani kâfirler üçüncü defa olarak: Bu din, sosyal hayatı düzenlemek için hükümleri, dinî esasları ve mucizeleri ihtiva eden İslâm açık bir sihirden ibarettir, demişlerdir.

Bunun üzerine Cenab-ı Hak müşriklerin dinlerinin gerçek olduğu fikrinin asılsız olduğu, ona tâbi olan -müslümanlar- hakkındaki hüccetlerinin yok hükmünde olduğu cevabını vermek üzere şöyle buyurdu:

"Biz müşriklere okuyup ders alacakları (semavî) kitaplar vermedik ve senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı bir peygamber de göndermedik."

Allah Araplara Kur'an'dan önce kendilerine bir dini anlatan hiçbir kitap indirmemiş, Hz. Muhammed (s.a.)'den önce kendilerini Hakk'a çağırarak ve azapla uyararak hiçbir peygamber göndermemiştir. Halbuki onlar şöyle diyorlardı: Bize bir uyarıcı gelseydi, ya da bize bir kitap indirilseydi, biz başkalarından daha çok doğru yola tâbi olurduk. Allah kendilerine bu lütufta bulununca da, o peygamberi yalanladılar, inkâr ettiler ve ona inatla karşı koydular.

Sahih din sadece Allah tarafından gelen bir vahiyle ve bir rasule indirilen kitapla bildirildiğine göre müşriklerin Allah'a ortak koşmanın ve ataları taklit etmenin Hak din olduğunu iddia etmeleri, hiçbir esasa ve hiçbir hüccete dayanmayan batıl, asılsız bir iddiadan ibarettir.

Bu ayetin benzerleri çoktur. Bu ayetlerden birkaçı şöyledir: "Yoksa biz onlara bir rehber indirdik de, onlara Rablerine şirk koşmalarını o mu söylüyor?" (Rum, 30/35). "Yoksa onlara Kur'an dan önce bir kitap indirdik de onlar o kitaba mı sarılıyorlar1?" (Zuhruf, 43/21); "Yoksa içinde, neyi seçerseniz o sizin olacak diyen bir kitabınız var da, siz onu mu okuyorsunuz?" (Kalem, 68/37-38).

Allah Tealâ daha sonra onları kendilerinden önceki zalim ümmetlerin azabına benzer bir azapla tehdit ederek şöyle buyurdu:

"Kendilerinden önce gelenler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Oysa bunlar onlara verdiğimiz nimetlerin onda birine bile erişememişlerdir. Buna rağmen onlar peygamberlerimi yalanlamışlardı. Beni inkâr etmek nasılmış, bir bak!"

Nuh, Ad ve Semud kavimleri gibi önceki ümmetler peygamberleri ve vahyi yalanladılar. Bu kavimler Araplardan daha güçlü ve kuvvetli idiler. Hatta Mekke halkı olan Kureyş müşrikleri kuvvetleri ve mallarının çokluğuyla önceki ümmetlere verdiğimiz güç, kuvvet ve zenginliğin onda birine bile ulaşamadılar. Bu durum onları Allah'ın azabından kurtaramadı ve bu azabı engelleyemedi. Bilakis Allah onları helak etti ve tamamen yoketti.

Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş ümmetlerin akıbetleri nasıl olmuş, görmüyorlar mı? Onlar sayıca onlardan çok, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından onlardan çok daha güçlü idiler..." (Gafir, 40/82).

İkisinin de ceza sebebinde eşit olmaları sebebiyle bir şey için verilen ceza, benzeri için de aynen verilir, dolayısıyla benzer iki şey hükümde de eşit olurlar.

Kuran daha sonra Mekke müşriklerine düşüncelerini ve Hz. Peygamber (s.a.) hakkında karar vermede acele etmemeleri tavsiyesinde bulundu. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"De ki: Size tek bir öğüdüm var: İkişer ikişer ve teker teker Allah 'a yönelin. Sonra düşünün. Arkadaşınızda delilikten hiçbir eser yoktur."

Yani içinizde bulunduğunuz kötü akıbetle karşı sizi sakındırıyor ve uyarıyorum. Size tek bir nasihatte bulunuyorum: Bu öğüt samimî düşünce ile hakkı talep etmek suretiyle hareket etmek; hiçbir nefsi arzu ve taassuptan etkilenmeksizin ikişer ikişer ya da birer birer samimî ve tarafsız şahsî düşünmektir.

Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in ve ona gelen kitabın durumu hakkında düşünmeniz ve bunu incelemeniz için birbirinize ihlâsla nasihatte bulunursunuz. Zira o durumda siz arkadaşınızın -Hz. Peygamber (s.a.)'in-sihirbaz veya mecnun olmadığını gayet iyi bileceksiniz. Onun hiçbir durumunda ve hiçbir tasarrufunda buna delâlet edecek hiçbir işaret yoktur. O sadece Allah tarafından doğruluğuna delâlet eden mucizelerle te'vid edilen bir peygamberdir.

"O, şiddetli bir azabın öncesinde sizi uyarın bir peygamberden başka bir şey değildir." Yani bu rasul kıyamet günü başınıza gelecek olan gönüllere şiddetli olan bir azaptan sizi korkutan ve sizi uyarın bir kimseden başka bir şey değildir. Azabın öncesinde onun uyarıcı azabın yakınlığına işarettir. Zira o, kıyamete yakın gönderilmiştir.

İmam Ahmed bir hadis-i şerif rivayet etmektedir: "Ben ve kıyamet birlikte gönderildik. Neredeyse kıyamet beni geçecekti."

Buhari'nin İbni Abbas (r.a.)'den rivayet ettiğine göre: Peygamberimiz (s.a.) bir gün Safa tepesine çıkıp:

- Yetişin, dedi. Bunun üzerine Kureyşliler onun etrafında toplandılar. Kureyşliler,
- Ne oluyor? dediler. Peygamberimiz (s.a.):
- Ne dersiniz? Size düşman şimdi hücum edecek, diye haber versem, siz beni tasdik eder misiniz? deyince Kureyşliler:

- Evet, dediler. Peygamberimiz (s.a.) de:
- Ben size şiddetli bir azabın öncesinde bir uyarıcıyım, buyurdu. Ebu Leheb:
- Elin kurusun. Sen bizi bunun için mi topladın? dedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak:
"Ebu Leheb'in iki eli kurusun. Zaten kurudu ya!..." (Mesed, 111/1) ayetini indirdi.

Razî diyor ki: Bu ayette daha önce delillerle isbat edilen üç temel akî-de esas zikredilmektedir:

- "Allah'a yönelin." ifadesi Tevhid'e işarettir,
- "Arkadaşınızda delilikten hiçbir eser yoktur. O, sizi uyarın bir kimseden başka bir şey değildir." cümlesi Risalet'e, yani peygamberliğe işarettir.
- "Şiddetli bir azabın öncesinde..." ifadesi Âhret Günü'ne işarettir.

Allah Tealâ, peygamber olmasını gerekli kılan Hz. Muhammed (s.a.)'de delilikten hiçbir eser olmamasını zikrettikten sonra kendisinin peygamberliğini gerekli kılan bir başka sebep zikretti. Bu da onun bu davetinde derhal elde edeceği dünyevî bir maksatla değil de, sadece uhrevî sevap kasdıyla bu kadar şiddetli sıkıntılara göğüs germesidir. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu:

"De ki: Sizden herhangi bir ücret istemişsem, o sizin olsun. Benim ücret ve mükâfatım yalnız Allah'a aittir. O her şeye şahittir."

Yani ey Rasulüm! Müşriklere şöyle de: Ben Allah Tealâ'nın risaletini eda etmem, size nasihatte bulunmam ve Allah'a kulluğu emretmem karşılığında sizden herhangi bir ücret ve bağış istemiyorum. Bunun sevabını Allah Tealâ'dan talep ediyorum. Allah risaleti tebliğ etme hususundaki doğruluğum ve sizin içinde bulunduğunuz durum gibi her şeyi en iyi bilen Allah'tır.

Allah Tealâ daha sonra bu Rasulün (s.a.) getirdiği kitabın Allah nez-dinden gelen bir vahiy olduğunu açıkça ifade ederek şöyle buyurdu:

"De ki: Şüphesiz benim Rabbim hakkı ortaya koyar. O, bütün gaybları en iyi bilendir."

Müşriklere şöyle de: Allah kullarından dilediği kimseye, risaleti için seçtiği kimseye, meleği vahiyle gönderir. O gaybları en iyi bilendir. Ne göklerde, ne de yerde hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Bu durum Cenab-ı Hakk'ın şu ayette buyurduğu şekildedir: "Allah insanları biraraya gelip buluşacakları kıyamet günüyle uyarmak için kullarından dilediğine emriyle vahyi indirir." (Gafir, 40/15). Yine Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Allah, peygamberliğini nereye vereceğini daha iyi bilir." (Enam, 6/124).

Allah Tealâ, hakkı ortaya koyacağını gelecek zaman sîgasıyla zikrettikten sonra bu hakkın geldiğini haber vererek şöyle buyurdu:

"De ki: Hak geldi, batıl artık ne yeniden başlar, ne de bir daha geri gelir. " Yani müşriklere şöyle de: Hak din, yani İslâm, Kur'an ve tevhid, geldi. Bütün dinlerden üstün olan budur. Allah batılı yok eder ve eserini giderir. Dolayısıyla bundan hiçbir şey kalmaz.

Bir başka ayette ise Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Bilakis biz hakkı batıla çarparız da hak, batılın beynini parçalar. Böylece batılın canı çıkar." (Enbiya, 21/18).

Buhari, Müslim, Tirmizî ve Neseî'nin rivayet ettiklerine göre Rasulul-lah (s.a.) fetih günü Mescid-i Haram'a girip Kabe etrafında putların dikilmiş olduğunu görünce, putlara yayının ucuyla dürtüyor ve şu ayeti okuyordu: "De ki: Hak geldi, batıl zail oldu. Hiç şüphesiz batıl yok olmaya mahkûmdur." (İsra, 17/81); "De ki: Hak geldi. Batıldan hiçbir eser kalmadı, bir daha geri dönmez."

Allah Tealâ daha sonra risâletin isbatını vurguladı. Hz. Peygamber (s.a.) ile müşrikler arasındaki kesin hükmü ilan etti:

"De ki: Eğer ben haktan saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbimin bana vahyettiği şey sayesinde. Şüphesiz O, çok iyi işitendir, çok yakındır." Yani ey Peygamber, o müşriklere şöyle de: Eğer ben hidayetten ve hak yoldan sapmışsam, benim sapıklığının günahı ve zararı benim nefsime aittir. Eğer hidayet yolunu bulmuşsam, bu Rabbimin bana vahyettiği hayır, hak ve istikametten dolaydır. Şüphesiz ki O benim sözümü de, sizin sözlerinizi de gayet iyi işitmektedir. Bana da size de yakındır. O hidayeti de, sapıklığı da gayet iyi bilir. Her insana hakettiği şeyle

karşılık verecektir.

Hayrın tamamı Allah'tandır ve Allah'ın indirdiği vahiy ve apaçık hak-tadır. Ki hidayet, beyan ve doğru yol da bu vahiydendir. Kim sapıklığa düşmüşse, ancak kendi tarafından sapıklığa düşmüştür. [\[16\]](#)

Kafirlerin Şiddetli Azap İle Tehdit Edilmeleri Ve Azabı Gördükleri Anda İman Etmeleri:

51- Sen o kâfirleri, korkup dehşete düştükleri zaman bir görmelisin. Artık kaçacak yerleri de yoktur. Onlar yakın bir yerden yakalanmışlardır.

52- O zaman onlar: Allah a iman ettik derler Fakat ahiret uzak bir yerden imana nasıl ulaşabilirler!

53- Halbuki onlar daha önce onu in- etmişler"di. Uzak bir yerden (dünyadan) gayba atıp tutuyorlardı.

54- Artık kendileriyle arzuladıkları şeyler arasına engel konur. Nitekim daha önce benzerlerine de aynı şey yapılmıştı. Çünkü onlar şüphe ve endişe içindeydiler.

Açıklaması:

"Sen o kâfirleri, korkup dehşete düştükleri zaman bir görmelisin. Artık kaçacak yerleri de yoktur. Onlar yakın bir yerden yakalanmışlardır."

Yani ey Muhammedi Öldükten sonra dirildikleri, kabirlerinden çıktıkları ve şiddetli azabı gördükleri zaman, o kâfirleri hayret verici bir durumda görürsün. Onlar artık kaçıp kurtulamazlar. Yani onların azaptan kaçacakları veya sığınacakları hiçbir yer yoktur. Onlar kabirlerinden ve hesap makamından cehenneme ilk anda alınıp yakalanmışlardır.

Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Suçluların Rablerinin huzurunda başlarını eğerek: "Ey Rabbimiz! Gördük, işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de, salih ameller işleyelim. Artık kesin olarak iman ettik." dediklerini bir görsen!" (Secde, 32/12).

"O zaman onlar: "Allah'a iman ettik." derler. Fakat (ahiret gibi) uzak bir yerden imana nasıl ulaşabilirler?" Yani kâfirler o gün şöyle derler: Biz Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettik, Kur'an'a ve Peygamber'e iman ettik...

Onlar imanın kabul edildiği yerden uzaklaştıkları halde nasıl iman edebilirler? Zira ahiret yurdu amellere karşılık verilecek yerdir. Mükellefiyet yurdu, ya da imtihan yeri

değildir. Ancak dünya iman ve amel-i salih gibi yükümlülüklerin bulunduğu yerdir.

Nasıl istenen şeyi elde edebilirler? Oysa iman etmeleri ancak dünyada mümkündür. Onlar ise ahirettedirler. Dünya ahiretten uzaktır.

"Halbuki onlar daha önce onu inkâr etmişlerdi. Uzak bir yerden (dünyadan) gayba atıp tutuyorlardı." Yani onlar dünyada iken hakkı inkâr edip peygamberleri yalanladıklarına göre onların ahirette iman etmeleri nasıl mümkün olur? Onlar kuruntuyla atıp tutuyorlar ve bu hususta hiçbir dayanağı olmayan şeyler konuşuyorlardı. Bazan Peygamberimiz (s.a.) hakkında şair, kâhin, sihirbaz, mecnun veya bu gibi asılsız ifadeler söylüyorlardı. Bazan Kur'an hakkında sihir, şiir, kehânet düpedüz iftira diyorlar; bazan da ne diriliş, ne cennet, ne cehennem, ne hesap, ne de ceza vardır; bize azap edilmeyecek, diyorlardı.

"Artık kendileriyle arzuladıkları şeyler arasına engel konur." Yani onlarla dünyada arzuları arasına, kendileriyle ahirette talep ettikleri şeyler arasına engel konur ve dolayısıyla iman etmelerinin kabul edilmesi, azaptan kaçmaları, dünyaya dönmeleri ya da mal ve ailelerini beraberlerinde götürmeleri gibi arzularına engel olunur.

Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Onlar azabımızın şiddetini gördükleri zaman: "Biz sadece iman ettik. O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik." dediler. Azabımızın şiddetini görünce imana gelmeleri onlara hiçbir fayda sağlamadı..." (Gafir, 40/84-85).

"Nitekim daha önce benzerlerine de aynı şey yapılmıştı. Çünkü onlar şüphe ve endişe içindeydiler."

Bu ayet onların benzerleri hakkında Allah'ın sünnetini, onların azaba uğramalarının ve imanlarının kabul edilmesinin sebebini beyan etmektedir.

Ayetin manası şudur: Biz bu müşriklere, bunların emsali ve benzerleri olan geçmiş ümmetlerin kâfirlerine davrandığımız gibi davrandık. Zira bunların hepsi dünyada peygamberler hakkında ve onların getirdikleri tev-hid, diriliş ve cezanın isbatı, şer'i esaslar ve hükümler hakkında kuşkuya boğulmuş bir şüphe içindeydiler. [\[17\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/428.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/433-435.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/438-439.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/442-443.

[5] Kurtubî, XIV/279.

[6] Razî, XXV7250.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/447-449.

[7] İbni Kesir, III/530.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/456-457.

[9] Kabile ismi olarak munsarıftır. Bu kelime daha önce geçtiği gibi aslında bir şahıs ismidir.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/457-461.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/465-467.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/471-475.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/479-480.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/485-488.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/492-493.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/498-502.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/506-507.

FATIR SURESİ. 3

Surenin Adı: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

İlahî Kudretin Bazı Delilleri, Allah'ın Nimetlerinin Hatırlatılması, Tevhidin Ve Risaletin İspat Edilmesi: 3

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Haşrin İspat Edilmesi, Şeytandan Sakındırma, Kâfirlerin Ve Müminlerin Cezaları: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi: 7

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Dirilişi İspat Etmek İçin Sunulan İlâhî Kudret Delillerinden Bazıları: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

[Ayetler Arası İlişki: 10](#)

[Açıklaması: 10](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11](#)

[Allah'ın Birliğinin Ve İlâhî Kudretin Delilleri: 12](#)

[Belagat: 12](#)

[Kelime ve İbareler: 12](#)

[Ayetler Arası İlişki: 13](#)

[Açıklaması: 13](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14](#)

[Kulluk Etmenin Sebebi, Şahsı Sorumluluk, Putlara Tapanları Uyarmanın Yararı:](#)
15

[Belagat: 15](#)

[Kelime ve İbareler: 15](#)

[Ayetler Arası İlişki: 15](#)

[Açıklaması: 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17](#)

[Mümin İle Kafirin Misali, Bütün Ümmetlere Rasuller Gönderilmesi: 17](#)

[Belagat: 17](#)

[Kelime ve İbareler: 17](#)

[Ayetler Arası İlişki: 18](#)

[Açıklaması: 18](#)

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Tabii İlimler, Allah'ın Birliğine Ve Kudretine Dair Bir Başka Delil, Kâinattaki Manzaraların Önünde Âlimlerin Durumu: 19

Belagat: 20

Kelime ve İbareler: 20

Nüzul Sebebi: 20

Ayetler Arası İlişki: 20

Açıklaması: 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 22

Kur'an'ın Daha Önceki Kitapları Tasdik Etmesi, Kitab'a Varis Olan Çeşitli Kimseler, Müminlerin Mükâfatları: 22

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Nüzul Sebebi: 23

Ayetler Arası İlişki: 23

Açıklaması: 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 25

Kafirlerin Cezası, Cehennemdeki Durumları, İnkarcılıklarından Dolayı Tehdit Edilmeleri: 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Ayetler Arası İlişki: 26

[Açıklaması: 26](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 27](#)

[Putlara Tapmaları Ve Tevhidi İnkâr Etmeleri Hususunda Müşriklerle Yapılan Tartışma: 28](#)

[Belagat: 28](#)

[Kelime ve İbareler: 28](#)

[Ayetler Arası İlişki: 28](#)

[Açıklaması: 28](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 29](#)

[Müşriklerin Nebevi Risaleti İnkâr Etmeleri Ve Yok Edilmekle Tehdit Edilmeleri:](#)
[29](#)

[Belagat: 30](#)

[Kelime ve İbareler: 30](#)

[Nüzul Sebebi: 30](#)

[Ayetler Arası İlişki: 31](#)

[Açıklaması: 31](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 32](#)

İlahî Kudretin Bazı Delilleri, Allah'ın Nimetlerinin Hatırlatılması, Tevhidin Ve Risaletin İspat Edilmesi:

- 1-** Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsus- tur. O yarattığında dilediği şeyi ar- tırır. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.
- 2-** Allah'ın insanlara açacağı her- hangi bir rahmeti alıkoyup tutacak hiçbir kuvvet yoktur. Tuttuğunu da O'ndan başka salıverecek hiçbir kuvvet yoktur. O Azîz'dir, Hakîm'dir-
- 3-** Ey insanlar! Allah'ın sizin üzeri- nizdeki nimetini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandırarak Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde nasıl olup da (tevhiden) döndürülüyorsunuz?
- 4-** Eğer onlar seni yalanlıyorsa, senden önceki peygamberler de ya- lanlanmışlardı. Bütün işler Allah'a döndürülür.

Açıklaması:

"Hamd, gökleri ve yeri ... yaratan Allah'a mahsustur." Allah'ın nimetlerine ve kudretine halisane şükür yalnız Allah'adır. Zira gökleri ve yeri O yaratmış ve daha önce hiçbir örneği olmaksızın yoktan var etmiş, sistemlerini gayet sağlam kurmuştur.

Ayetin konusu şudur: Allah Tealâ muazzam kudreti, ilmi ve hikmetinden dolayı zatına hamdetmektedir ki göklerin ve yerin yokluktan yaratılması ve hiçbir örneği olmaksızın var edilmeleri buna şahitlik etmektedir.

Süfyan-ı Sevrî senediyle İbni Abbas (r.a.)'den rivayet ediyor: Ben "Fa-türü's-semavâti ve'l-ard" nedir, bilmiyordum. Nihayet bana bir kuyu hakkında tartışan iki Arabî geldi. Biri diğerine: Bu benim kuyumdur. Bunu ilk defa ben açtım diyor, "fatartü" kelimesini kullanıyor idi.

Bundan maksat: Bu yüce varlık âlemini ilk defa var etmeye kadir olan, bunu tekrar yaratmaya, diriltmeye kadirdir, demektir.

"Melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler kılan..." Yani Allah Tealâ ilâhî risaletini

tebliğ etmek için melekleri kendisi ile peygamberleri arasında aracı kılmıştır. Bu melekler Cebaril, Mikail, İsrail ve Azrail'dir. Bunlar birkaç kanatlılardır. Bazılarının iki kanadı, bazılarının üç kanadı, bazılarının ise dört kanadı vardır. Bunlarla gökyüzünden yeryüzüne iner, yeryüzünden gökyüzüne çıkarlar.

Müslim'in İbni Mes'ud'dan rivayet ettiği sahih hadiste varid olduğuna göre: Rasulullah (s.a.) Cebrail'i görmüştü. Cebrail'in altıyüz kanadı vardı. Her iki kanadının arası doğu ile batı arası kadardı.

Bu sebeple Cenab-ı Hak şöyle buyuruyordu: "O yarattığında dilediği şeyi artırır. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir." O meleklerin yaratılışında dilediği kadar kanadı artırır. Diğer mahlukatın yaratılışında da göz güzelliği, burun güzelliği, ağız tatlılığı, ses güzelliği gibi dilediği şeyleri artırır. Zira Allah maddî ve manevî ziyadeyi yaratmada mükemmel kudret sahibidir. O hiçbir şeyden âciz kalmaz. O kudretiyle dilediği şeyi artırır.

Zührî ve İbni Cüreyc ("O, yarattığında dilediği şeyi artırır." ayetinde ses güzelliğini kastediyor, demişlerdir. [\[1\]](#)

Cenab-ı Hak mükemmel kudretini beyan ettikten sonra kendisinin irade, dileme ve emrinin derhal yerine geleceğini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

"Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti alıkoymayacak hiçbir kuvvet yoktur. Tuttuğunu da, O'ndan başka salıverecek hiçbir kuvvet yoktur. O Azîz'dir, Hakîm'dir." Yani rızık, yağmur, sağlık, güvenlik, ilim, nübüvvet ve hikmet gibi Allah'ın vereceği maddî-manevî herhangi bir nimeti engelleyecek hiçbir kimse yoktur. Buna hiçbir kimse mani olamaz. O tuttuktan sonra onu hiçbir kimse salıveremez. Hayrın tamamı Onun elindedir. O neyi dilerse olur. Onun dilemediği şey olmaz. O'nun verdiği engel olacak hiçbir güç yoktur. Onun vermediğini de hiçbir kimse veremez.

İmam Ahmed, Buhari ve Müslim, Mugîre b. Şu'be'den rivayet ediyorlar: "Rasulullah (s.a.) namazdan ayrıldığı zaman şöyle derdi: "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk yalnız O'nundur. Hamd yalnız O'na mahsustur. O, her şeye kadirdir. Allah'ım senin verdiği engelleyecek hiçbir güç yoktur. Senin engellediğini de hiçbir kimse veremez. Senin yanında zenginlik sahibine zenginliği fayda vermez."

Müslim, Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den rivayet ediyor: Rasulullah (s.a.) başını rükudan kaldırdığı zaman şöyle dua ediyordu: "Semiallahü limen hamideh. Allah'ım! Ey Rabbimiz, gökler ve yeryüzü dolusu, ondan sonra dilediğin şey dolusu hamd yalnız sana mahsustur. Allah'ım. Sen sena ve şerefe ehilsin. Kulun söylediğinden daha çoğuna lâyıksın. Hepimiz senin kulunuz. Allah'ım! Senin verdiği engel olacak hiçbir kimse yoktur. Senin engellediğini de, hiçbir kimse veremez. Senin yanında zenginlik sahibine zenginliği fayda vermez."

Bu ayetin benzeri şu ayet vardır: 'Allah sana bir zarar dokunduracak olsa, o zararı O'ndan başka hiçbir kimse kaldıramaz. Sonra bir hayır isabet ettirecek olursa, O her şeye kadirdir.' (En'am, 6/17).

İmam Malik'in Muvatta'mdaki "belağ" şeklindeki rivayete göre Ebu Hureyre sabahleyin insanlara, yağmur yağmış olduğunu görünce: Lütuf sebebiyle yağmura kavuştuk, der, sonra da şu âyeti okurdu: "Allah 'm insanlara lütfedeceği herhangi bir rahmeti alıkoymayacak hiçbir kuvvet yoktur. "

Allah Tealâ kendisinin yaratma, rızık ve nimetlerin kaynağı olduğunu beyan ettikten sonra nimetlerini hatırlamayı ve tevhidi ikrar etmelerini emrederek şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Allah 'in sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandırarak Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde nasıl olup da (tevhidden) döndürülüyorsunuz?"

Ey insanlar! Hepiniz Allah'ın üzerlerinizdeki nimetini düşünün. Buna riayet edin. Bu nimetlerin haklarını bilmek, bu nimetleri itiraf etmek suretiyle bu nimetlerin değerini koruyun. Sadece bu nimetleri var edene ibadet ve taatte bulunun. Size gökten yağmurla, yerden bitki ve benzerleriyle rızık veren sadece O'dur. Allah'ın birliğini, O'ndan başka hiçbir ilah olmadığını ilân edin. Bunu ikrar ederseniz, bu açık ifadelerden ve berrak delillerden sonra nasıl Hak'tan, Allah'ın birliğinden ve O'na şükretmekten yüzçevirebiliyorsunuz? Nasıl şu putlara ve heykellere tapıyorsunuz?

Birinci temel esas olan "Tevhid"in ispatından sonra Allah Tealâ ikinci esas olan "Risalet'i, kavminin Rasulünü (s.a.) yalanlamalarından dolayı O'nu teselli etmek üzere şöyle buyurdu:

"Eğer onlar seni yalanlıyorsa, senden önceki peygamberler de yalan-lanmışlardı. Bütün işler Allah 'a döndürülür."

Ya Muhammedi O müşrikler seni yalanlıyor ve getirdiğin tevhid hususunda onun açık deliller ve burhanlarla isbat edilmesinden sonra sana karşı çıkıyorlarsa, sen senden önceki peygamberleri örnek al. Çünkü onlar da kavimlerine apaçık gerçekler getirmişler, onlara tevhidi emretmişler, kavimleri de onları yalanlayıp muhalefette bulunmuşlardı. Sonunda hepsinin dönüşü Allah'adır. Allah bu duruma en mükemmel karşılığı verecektir. Seni sabrına karşılık mükâfatlandırarak, onları da yalanlamalarına karşılık cezalandıracaktır. ^[2]

Haşrin İspat Edilmesi, Şeytandan Sakındırma, Kâfirlerin Ve Müminlerin Cezaları:

5- Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı (şeytan) sakın sizi Allah (affeder temmenni-si) ile aldatmasın.

6- Şüphesiz ki şeytan sizin düşma-nınızdır. Siz de onu düşman edinin. O kendi taraftarlarını ancak cehennemliklerden olmaya çağırır.

7- İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İman edip salih ameller işleyenler için de büyük bir ecir ve mağfiret vardır.

8- Kötü ameli kendisine şirin gösterilip de onu güzel gören kimse, güzeli güzel gören kimse gibi midir? Şüphesiz Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir. O halde senin gönlün o kâfirlerden dolayı hasretle (üzüntüye kapılıp) gitmesin. Şüphesiz ki Allah onların ne yaptıklarını çok iyi bilir.

Açıklaması:

"Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı (şeytan) sakın sizi Allah (affeder temennisi) ile aldatmasın."

Ey bütün beşeriyet! Şüphesiz Allah'ın diriliş ve ceza vaadi hiçbir şüphe olmayan, değişmez ve kesin bir haktır. Bu vaad hiç şüphesiz gerçekleşecektir. Dolayısıyla ahiret ameli yerine dünyanın ziynetleri, nimetleri ve lezzetleriyle oyalanma. Şeytan seni Allah affeder temennisi ile aldatmasın. Böylece sizi evhamlar ve tatlı ümitler içinde yaşatır ve size şöyle der: Allah rahmetinin genişliği sebebiyle sizi bağışlar ve sizi mağfiret eder. Neticede masiyetlerde ayağınız kayar ve aykırı davranışlar içerisinde aşırılıklara düşersiniz. Zira o şeytan çok aldatıcı, çok yalancı ve çok iftiracıdır.

Bu ayet Lokman suresinin sonundaki diğer ayet gibidir. "Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı şeytan sakın sizi Allah (affeder temennisi) ile aldatmasın."

Allah Tealâ daha sonra şeytana aldanmamanın sebebini beyan etti. Bu sebep İblis'in Âdemoğluna düşmanlığı idi. Cenab-ı Hak şöyle buyuru-yordu:

"Şüphesiz ki şeytan sizin düşmanınızdır. Siz de onu düşman edinin." Yani şeytanın size olan düşmanlığı eskiden beri umumi ve gayet açık bir düşmanlıktır. Siz de ona açıkça düşmanlıkta bulunun. Ona muhalefet edin ve sizi aldattığı şeyde Allah'a itaat etmek suretiyle onu yalanlayın. Allah Tealâ'ya isyan olan şeylerde ona itaat etmeyin.

Allah Tealâ bundan sonra şeytanın gayesini zikrederek şöyle buyurdu:

"O kendi taraftarlarını ancak cehennemliklerden olmaya çağırır." Yani şeytan sizi saptırıp kendisiyle birlikte daimî şiddetli cehennem azabına girmeniz amacını gütmektedir.

Tirmizî, Neseî ve İbni Hıbban'ın Abdullah b. Mes'ud'dan Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedirler: "Ademoğluna şeytanın ilhamı ve meleğin ilhamı vardır. Şeytanın ilhamı kötülük işleme ve hakkı yalanlama ilhamıdır. Meleğin ilhamı ise hayır işleme ve hakkı tasdik etme ilhamıdır."

Allah Tealâ bu ayetten sonra şeytan hizbi ile Rahman hizbinin göreceği karşılıkları belirterek şöyle buyurdu:

"İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır." Yani Allah'ı ve Rasulünü ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler ve şeytanın vesveselerine tâbi olanlar için cehennem ateşinde şiddetli bir azap vardır. Zira bunlar şeytana itaat etmiş ve Rahman'a isyan etmişlerdir.

"İman edip salih ameller işleyenler için de, büyük bir ecir ve mağfiret vardır." Yani Allah'ı, Rasulünü ve ahiret gününü tasdik edenler, ilâhî emirlere tâbi olma, nehiylerden kaçınma, şeytana ve nefsî arzulara muhalefet etme gibi salih ameller işleyenlere iman, amel-i salih ve hayır işleme sebebiyle günahları için mağfiret ve büyük bir ecir -yani cennet- vardır.

Cenab-ı Hak bundan sonra bu iki sınıf arasındaki farkı, kötü amel işleyenlerin iyi amel işleyenler gibi olmayacağı beyan ederek şöyle buyurdu:

"Kötü ameli kendisine şirin gösterilip de onu güzel gören kimse, güzeli güzel gören

kimse gibi midir?" Yani kötülük işleyenle iyilik işleyen nasıl eşit olabilir? Şeytanın şirin göstermesi ve çirkinini güzel göstermesi sebebiyle çok iyi yaptıklarına inanarak küfür, putperestlik ve isyankârlık gibi kötü ameller işleyen bu suçlu kâfirlerin hidayet üzere olan ve hak üzere olduklarını gayet iyi bildikleri kimseler gibi olabilir mi? Kötü ameli kendisine şirin gösterilen kimse ifadesiyle anlatılmak istenen, Kureyş kâfirleri ve benzerleridir.

Bunun sebebi Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu şu hakikattir: "Şüphesiz Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir." Yani Allah'ın bu hususta sonsuz hücceti ve tam ilmi olduğu için gönüllerin hayra mı, şerre mi daha müsait olduğunu bilmesine bağlı olarak Allah saptırmayı dilediği kimseyi saptırır. Hidayetini dilediği kimseyi de hidayete erdirir.

Allah Tealâ kavminin küfür üzerinde ısrar etmelerine üzülmelerinden dolayı Rasulünü teselli ederek şöyle buyurdu:

"O halde senin gönlün o kâfirlerden dolayı üzüntüye kapılmasın. Şüphesiz ki Allah onların ne yaptıklarını çok iyi bilir."

Yani onların iman etmemelerinden, küfürde ısrar etmelerinden ve dalâlet üzerine devam etmelerinden dolayı nefsin helak etme, üzüme, gamlanma. Allah onların durumlarını ve onların kabiliyetlerini gayet iyi bilir. Onların işledikleri münker ve çirkin filleri gayet iyi bilir. Ona hiçbir şey gizli kalmaz. Dolayısıyla onlara hakettikleri cezayı verecektir. Bu yeterli bir tehdittir, eğer bu ayetin boyutlarını ve manalarını idrak ederlerse, bunun son derece caydırıcı bir hüküm olduğunu idrak etmiş olurlar.

Bu ayetin benzerleri çoktur. Bunlardan biri Cenab-ı Hakk'ın şu kavlidir: "(Ya Muhammedi) Demek onlar sana indirdiğimiz bu Kur'an'a inan-mayıp davetinden yüzçevirmelerine üzülmek, arkalarından kendini âdeta mahvedeceksin." (Kehf, 18/6). Bir diğer ayet ise şudur: "(Ey Muhammedi) iman etmiyorlar, diye nerdeyse kendini mahvedeceksin." (Şuara, 26/3).^[3]

Dirilişi İspat Etmek İçin Sunulan İlâhî Kudret Delillerinden Bazıları:

9- Rüzgârları gönderip bulutları harekete geçiren Allah'tır. Sonra biz o bulutları ölü bir ülkeye süreriz de, onunla ölümünden sonra toprağı yeniden diriltiriz. İşte kıyamet günü tekrar dirilme de böyledir.

10- Kim izzet istiyorsa, (bilsin ki) izzet tamamen Allah'ındır. Güzel sözler O'na yükselir. Güzel sözleri de salih amel yükseltir. Müminlere kötülük yapmak için tuzak kuran kimselere şiddetli bir azap vardır. Boşa

çıkacak olan da onların tuzağıdır.

11- Allah sizi topraktan, sonra bir nutfeden yarattı. Sonra da sizi çift «?ift yaptı. O'nun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalabilir, ne de doğurabilir. Bir canlının ömrünün uzatılması da, ömrünün kısaltılması da mutlaka kitapta yazılıdır. Şüphesiz ki bu, Allah'a

çok kolaydır.^[4]

Açıklaması:

Allah Tealâ Hac suresinin başında olduğu gibi çoğunlukla tekrar yaratılma ve dirilişe, toprağın ölümünden sonraki dirilmesini delil olarak zikretmektedir. Burada da şöyle buyurmaktadır:

"Rüzgârları gönderip bulutları harekete geçiren Allah'tır. Sonra biz o bulutları ölü bir ülkeye süreriz de, onunla ölümünden sonra toprağı yeniden diriltiriz. İşte kıyamet günü tekrar dirilme de böyledir."

Yani öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğuna ve bunun Allah Te-alâ'nın kudretinde olduğuna maddi ve gözle görülür delil şudur:

Allah rüzgârları gönderir, dilediği yere doğru bulutları harekete geçirir. Bu bulutları hiçbir bitki bulunmayan ölü bir beldeye sürer. Oraya yağmur indirir, yeryüzü de kurumuş halinden sonra bitki ile canlanır, çorak bir toprak iken ekinli, ağaçlı yemyeşil bir toprak haline gelir. Diriliş de aynen böyle olacaktır. Yani Allah ölümünden sonra yeryüzüne canlılık verdiği gibi, ölümlerinden sonra kullarını da diriltir. İşte diriliş budur.

Ebî Rezîn'in naklettiği bir hadis-i şerîf şöyledir: Peygamberimiz

(s.a.)'e:

— Ya Rasullallah! Allah ölüleri nasıl diriltir? Bunun mahlûkatında delili nedir? diye sordum. Buyurdular ki:

— Ya Ebâ Rezîn! Kavminin vadisini önce çorak iken, sonra yemyeşil titrediği halde hiç görmedin mi?

— Evet, dedim. Buyurdu ki:

— Allah ölüleri işte böyle diriltir.

Allah Tealâ daha sonra kâfirleri Allah'a itaatten alıkoyan, kâfirlerin gurur ve kibir duygularını kınayarak şöyle buyurdu:

"Kim izzet istiyorsa, izzet tamamen Allah'ındır." Yani kim şeref, itibar ve yücelik istiyorsa Allah'a itaatle şeref kazansın. Bunu başkasından değil, Allah'tan talep etsin. Zira izzet ve şerefin kaynağı Allah'tır. O dilediğine izzet bahşeder.

Bu ayet putlara tapmak, rasullere itaat etmemek ve onlara uymamak suretiyle izzet ve itibar talep eden kâfirleri reddetme niteliğinde olup sanki şöyle buyurulmaktadır: Siz bu inkarcılıkla gerçekte izzet ve itibar kazanmak istiyorsanız, bunun tamamı Allah'a aittir. Kim O'na boyun eğerse, o kimse azizdir, değerlidir. Kim de O'na karşı onurlu, kibirli olursa, o kimse zelildir, alçaktır.

Bu ifade aynen şu ayet gibidir: "İzzet ve şeref Allah'ın, Rasulünün ve müminlerindir. Fakat münafıklar bilmezler." (Münafikun, 63/8).

Kur'an müşriklerin putlara tapmakla izzet ve şerefe nail olmayı arzu ettiklerini anlatarak şöyle buyurmaktadır: "Kâfirler kendilerine bir izzet ve itibar sağlamak için Allah'tan başka ilahlar edindiler." (Meryem, 19/81).

Müşriklere gelince onlar izzet ve şerefi kâfirlerin yanında arıyorlardı. Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlar müminleri bırakıp kâfirleri dost edinenlerdir. Onlar izzet ve şerefi kâfirlerin yanında mı arıyorlar?" (Nisa, 4/139).

Cenab-ı Hak daha sonra, biz görmediğimiz ve yanma gidemediğimiz kimseye tapmayız, diyen kâfirlere cevap olmak üzere bazı izzet ve şeref alâmetlerini tavsif ederek şöyle buyurdu:

"Güzel sözler O'na yükselir. Güzel sözleri de salih amel yükseltir." Yani siz Allah'a ulaşmasanız da, O sizin sözlerinizi duyar. Tevhid, zikir, emr bi'l-maruf, nehy ani'l-münker, dua, Kur'an tilaveti gibi güzel sözleri kabul eder. Zikirlerin en faziletlisi: "Sübhanallahi velhamdülillahi, velâilâhe il-lallahu, vallahu ekber" zikridir.

Salih amel güzel sözleri yükseltir. Nitekim güzel sözler ancak salih amelle birlikte kabul edilebilir. Amelin salih olması amelde ihlâslı olmak demektir. Dolayısıyla namaz, oruç, zekât ve benzeri hayırlı ameller Allah için değil de insanlara gösteriş için yapılırsa, Allah bu amelleri kabul etmez.

İbni Abbas diyor ki: Güzel söz, Allah Tealâ'yı zikretmektir. Bununla Allah'a ulaşılır. Salih amel ise, farzları eda etmektir.

Allah Tealâ gösterişçilerin amellerini kabul etmeyeceğini bildirerek şöyle buyurdu:

"Müminlere kötülük yapmak için tuzak kuran kimselere şiddetli bir azap vardır. Boşa çıkacak olan da, onların tuzağıdır."

Yani Hz. Peygamber (s.a.)'i öldürmek ya da müslümanları zayıflatmak için komplo kurmak gibi dünyada kötülükler, hileler işleyen ve Allah nez-dinde buğz edilen kimseler oldukları halde amelleriyle gösteriş yapan, başkalarına kendilerinin Allah Tealâ'ya itaat içinde oldukları intibahı veren kimseler için son derece şiddetli ceza verilecektir.

Bu bozguncu yalancıların tuzağı boşa çıkacak ve infaz edilemeyecektir. Zira bütün işler kaderle takdir edilmiş olup tuzak ve hile ile değişmez. Zira gösterişçinin durumu derhal açığa çıkar, gösterişçi ancak ahmak kimseyi kandırabilir. Ferasetli müminler ise bundan hiç etkilenmeyeceklerdir. Bilakis gösterişçilerin durumunu derhal anlayacaklardır. Gaybı bilen Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. O, gösterişi en şiddetli azapla cezalandırır.

Allah Tealâ daha sonra canlarının yaratılması suretiyle dirilişin mümkün olduğunu bildiren bir başka delil zikrederek şöyle buyurdu:

"Allah sizi topraktan, sonra da bir nutfeden yarattı. Sonra da sizi çift çift yaptı." Yani Allah ilk insanı, babamız Âdem'i topraktan yarattı. Sonra da onun neslini değersiz bir sudan yarattı. Sürekli ve peşpeşe yaratılan insanların yaratılışını nutfeden (meniden), nutfeyi gıdalardan, gıdaları da su ve topraktan meydana getirdi. Daha sonra da insanları erkek ve dişi olarak çeşitli sınıflar halinde kıldı. Bu topraktan canlı bir hücreye, sonra da gayet güzel bir insan şekline dönüşüm hayatın ikinci defa gerçekleşmesi demek olan dirilişin mümkün olduğuna dair kesin bir delildir. Tekrar hayat verme insanların anlayışına göre ilk yaratmadan daha basittir. Ama Allah'a göre ikisi de aynıdır.

Bu "kudret" sıfatının delilidir. Allah Tealâ bunun ardından mükemmel ilim sahibi olmaya dâir delili zikretmek üzere şöyle buyurdu:

"O'nun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalabilir, ne de doğurabilir." Şüphesiz ki Allah dünyada herhangi bir dişinin hamile kalacağını bilir. Ona, bundan hiçbir şey gizli kalmaz. Nitekim O, doğum vaktini, yerini ve şeklini de gayet iyi bilir.

Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Her dışının taşıdığını, rahimlerin neyi azaltıp neyi çoğalttığını Allah bilir. Allah katında her şey bir ölçüye tâbidir. O gizliyi de, açığı da bilendir. Uludur, yüceler yücesidir." (Ra'd, 13/8-9).

"Bir canlının ömrünün uzatılması da, ömrünün kısaltılması da mutlaka kitapta yazılıdır."

Ayette ömrü uzatılacak olması sebebiyle, "muammer: uzun ömürlü" ifadesi kullanılmıştır. Yani bir kişinin ömrünün uzatılacak olması, ya da herhangi bir kimsenin ömrünün kısaltılacak olması her insanın Levh-i Mahfuz'daki sayfasında yazılıdır. İster uzun ömürlü, ister kısa ömürlü olsun insanın ömrü ne artabilir, ne de eksilebilir. Ömrün uzatılması da kısaltılması da sadece Allah'ın bildiği ezeli sebeplerle Allah'ın kaza ve kaderidir.

Buhari, Müslim ve Ebu Davud'un Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim rızkının genişlemesini ve ömrünün uzamasını istiyorsa, akrabalarını ziyaret etsin."

"Şüphesiz ki bu, Allah'a çok kolaydır." Dünyanın bu düzenli sistemi Allah için çok kolay ve basittir. Toplu ve tafsilatlı olarak bunlara ait ilim O'nun nezdindedir. Zira O'nun ilmi bütün mahlukatı kaplamaktadır. Bunlardan hiçbir şey O'na gizli kalmaz. [\[5\]](#)

Allah'ın Birliğinin Ve İlâhî Kudretin Delilleri:

12- Şu iki deniz bir olmaz: Birinin suyu tatlı, kandırıcı ve içimi kolaydır. Diğeri ise tuzlu ve acıdır. Her-birinden taze balık eti yersiniz, takındığınız ziynet eşyası çıkarırsınız. Gemilerin o suları yara yara gittiğini görürsünüz. Bu da Allah'ın lutfuyla rızık aramanız ve şükretmeniz içindir.

13- Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneş ve aya O buyurur. Herbiri belirli bir zamana kadar hareket eder. İşte bu, Rabbiniz Allah'tır. Mülk yalnız O'nundur. O'nu bırakıp taptıklarınız bir hurma çekirdeğinin kabuğuna bile sahip değildirler.

14- Eğer onları çağırırsanız, sizin çağrınızı duymazlar. Duysalar bile size cevap vermezler. Kıyamet günü de sizin şirk koştüğünüzü inkâr ederler. Her şeyden haberdâr olan (Allah) gibi sana haber veren olmaz.

Açıklaması:

Cenab-ı Hak çok çeşitli şeyler yaratma hususundaki muazzam kudretine dikkat

gekerek, iki denizin farklı farklı oluşu hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Şu iki deniz bir olmaz: Birinin suyu tatlı, kandırıcı ve içimi kolaydır. Diğeri ise tuzlu ve acıdır."

Müfessirlerin çoğunluğu bu ayetten muradın küfür ve iman, yahut kâfirle mümin hakkında bir örnek olduğu, biri tatlı ve kandırıcı, diğeri tuzlu ve acı iki denizin bir olmaması gibi güzellik ve yarar hususunda imanla küfrün eşit olmayacağı görüşündedirler.

Razî diyor ki: Tercih edilen görüşe göre bu ayetten murad Allah Te-alâ'nın kudretine delâlet eden bir başka delilin zikredilmesidir. Zira iki deniz şeklen bir olmakla birlikte suyun tadı itibariyle farklı farklıdır. Çünkü birinin suyu tatlı ve kandırıcı, diğeri ise tuzlu ve acıdır.

Ayetin manası şudur: İki deniz gerçekte bir olmaz, birbirine benzemez. Biri tatlı ve kolay içimli sudur. Bu su çeşitli bölgelerde bulunan nehirlerdir. Diğeri su ise tuzlu ve acıdır. Bu da içinde büyük gemilerin seyrettiği deniz suyudur.

Bu konuda iki su farklı olmakla beraber taze balık eti ve ziynet eşyası çıkarmakta birbirine benzemektedirler. Birbirine şeklen benzeyen iki şeyde farklılıklar ve birbirinden farklı şeylerde benzerlik var eden elbette kudret sahibi ve irade sahibi Allah'tan başkası olamaz.

Allah Tealâ buyuruyor ki: "Herbirinden taze balık eti yersiniz, takındığınız ziynet eşyası çıkarırsınız." Yani bu iki çeşit suda da balık avlanır ve her ikisinden de takınılacak ziynet eşyası -inci ve mercan- çıkartılır. Nitekim Cenab-ı Hak bi*- başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Her iki sudan inci ve mercan çıkar. O halde siz ey insanlar ve cinler, ne diye Rabbinizin nimetlerini yalanlıyorsunuz?" (Rahman, 55/22-23).

"Gemilerin o suları yara yara gittiğini görürsünüz. Bu da Allah'ın lut-fuyla rızık aramanız ve şükretmeniz içindir." Ey bu duruma bakan kişi! Sen gemilerin denizde gidip gelirken, gıda ve ticaret eşyalarını bir bölgeden diğeri bölgeye taşıırken suları yardıklarını görürsün. Bu sizin yolculuklarınızda ülkeler arasındaki ticaretle Allah'ın lutfunu talep etmeniz ve Allah'a şükretmeniz içindir. Ya da bu büyük denizleri sizin emrinize vermesinden ve size çeşitli nimetler lütfetmesinden dolayı Rabbinize şükreden kullar olmanız içindir. Zira siz denizde dilediğiniz gibi tasarrufta bulunuyorsunuz. Dilediğiniz yere hiçbir engel ve mani olmaksızın gidiyorsunuz. Hatta o ilâhî kudretiyle lütuf ve rahmetinden göklerde ve yerde bulunan her şeyi sizin emrinize verdi.

Cenab-ı Hak tam kudretine delâlet eden zamanların farklı farklı oluşu şeklindeki delili zikrederek şöyle buyurdu:

"Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar." Birini diğeri ilâve eder, dolayısıyla ilâve edilen daha uzun olur. Birinden eksiltmek suretiyle diğeri zamanını artırır. Biri uzarken, diğeri kısalır. Sonra yaz ve kışa göre birbirinden alıp verirler.

"Güneş ve aya O buyurur. Herbiri belirli bir zamana kadar hareket eder." Güneş, ay ve diğeri gezegenleri ve sabit yıldızları iradesi ve kudretiyle

O yürütür. Herbiri belirli bir ölçü, çizilmiş bir programla ve çerçevesi ya da son noktası belirli bir müddet zarfında hareket eder. Böylece senelerin sayısını ve hesabı öğrenirsiniz. Yine şöyle buyurulmaktadır: "Herbiri belirli bir müddete kadar -yani kıyamet gününe kadar- hareket eder."

"İşte bu, Rabbiniz Allah'tır. Mülk yalnız O'nundur." Göklerin ve yerin yaratılması,

insanın topraktan yaratılması v.b. şeyleri yapan kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan yüce Rabdir. O tam mülkün, mükemmel kudretin ve mutlak hakimiyetin sahibidir. Onun dışındaki herkes, O'nun kuludur.

Allah Tealâ daha sonra bunun karşılığında ulûhiyet sıfatına aykırı olan hususları beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"O'nu bırakıp taptıklarınız bir hurma çekirdeğinin kabuğuna bile sahip değildirler." Yani Allah'a yakın meleklerin suretleri olduğunu iddia ettiğiniz put ve heykeller şu hurma çekirdeğinin kabuğu, ince zarı kadar basit bile olsa, göklerde ve yerde hiçbir şeye sahip değildirler.

Daha sonra da müşriklerin, putlara tapmakta şeref vardır, şeklindeki sözlerinin geçersiz olduğunu ve putların aciz, zayıf ve hakir olduklarını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Eğer onları çağırırsanız, sizin çağrınızı duymazlar. Duysalar bile size cevap vermezler." Yani Allah'ı bırakıp da taptığınız bu sahte tanrılara yaka-rırsanız, onlar sizin yakarışınızı duymazlar. Çünkü putlar cansız olup hiçbir şey işitmezler. İşitseler bile âciz oldukları için sizin istediğiniz hiçbir faydayı temin edemezler. Putlar zarar veremez, fayda temin edemez ve size yarar sağlayamazlar. O halde onlara nasıl tapıyorsunuz?

"Kıyamet günü de sizin şirk koştuğunuzu inkâr ederler." Yani sizin yaptıklarınızın gerçek olduğunu kabul etmezler. Size kendilerine tapmanızı emrettiklerini, yahut tapınmanızı kabul ettiklerini inkâr ederler, sizden beri ve uzak olduklarını ifade ederler.

Nitekim bir başka ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah'ı bırakıp da kendilerine kıyamet gününe kadar hiçbir cevap veremeyecek şeylere tapanlardan daha sapık kimdir? Halbuki tapındıkları şeyler onların yalvarmalarından habersizdirler. Kıyamet günü insanlar, hesap vermek üzere toplandıkları zaman, dünyada tapındıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların kendilerine yaptıkları ibadeti tanımazlar." (Ahkaf, 46/56); "Kâfirler kendilerine destek olmaları için Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Hayır, bilakis tapındıkları ilâhlar, ibadetlerini inkâr edecekler ve aleyhlerine dönüp düşman olacaklardır." (Meryem, 19/81-82).

Bu manaları genel bir şekilde tasdik etmek ve bu haberleri vurgulamak üzere Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Her şeyden haberdar olan (Allah) gibi sana haber veren olmaz." Yani bu sahte ilâhların durumunu, kendilerine tapanların kıyamet günündeki durumunu ve bütün işlerin neticelerini sana ancak her şeyden haberdar

olan, her şeyi gören -yani Allah Tealâ- haber verebilir. Zira Allah Tealâ'ya şu anda veya gelecekte hiçbir şey gizli kalmaz. Cenab-ı Hak hiç şüphesiz gerçeği haber vermektedir. [\[6\]](#)

Kulluk Etmenin Sebebi, Şahsı Sorumluluk, Putlara Tapanları Uyarmanın Yararı:

değildir), Hamîd'dir

(övülmeye son derece lâyıktır).

16- Eğer dilerse'sizi yok eder de yerinize yepyeni bir halk getirir.

17- Bu hiçbir zaman zor değildir.

18- Hiçbir günahkâr, bir başkasının çekmez. Eğer günahı ağır olan bir kimse, yükünü taşıması başkasını çağır sa, akrabası bile olsa, yükünden hiçbir şey taşı- maz. Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyurabilirsin. Kim günahlardan arınıp temizlenirse, kendisi için arınıp temizlenmiş olur. Nihayet dönüş Allah'adır.

Açıklaması:

Allah Tealâ kendisi dışındaki varlıklardan mutlak olarak müstağni olduğunu ve bütün yaratıkların kendisine muhtaç olduklarını haber vermek üzere şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Sizler Allah'a muhtaçsınız. Allah ise Ganî'dir (hiçbir şeye muhtaç değildir), Hamîd'dir (övülmeye son derece lâyıktır)."

Ey insanlar! Siz yaşama ve hayatta kalma kudretini bahşetmesi hususunda, bütün hareket ve hareketsizliklerde din ve dünya işlerinin tamamında mutlak olarak Allah Tealâ'ya muhtaçsınız. Bunun için yalnız Ona ibadet edin. Zira ibadetin faydası sadece size dönecektir. Allah ise ibadetinize veya başka hiçbir şeye muhtaç olmayan tek varlıktır, Onun hiçbir ortağı yoktur. Nimetleri, yaptığı, söylediği, takdir ettiği ve ortaya koyduğu hükümlerin tamamında hamde ve şükre lâyıktır olan sadece Odur.

Cenab-ı Hak daha sonra her şeyden müstağni olduğunu, bizi başka varlıklarla tamamen değiştirme kudretine sahip olduğunu ve bize muhtaç olmadığını beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Eğer dilerse, sizi yokeder de yerinize yepyeni bir halk getirir. Bu, hiçbir zaman Allah'a zor değildir." Şayet o isterse, ey insanlar, sizi ortadan kaldırır ve sizden başka bir kavim getirir. Bunlar sizden daha itaatkâr, daha güzel, daha iyi ve daha kâmil olurlar. Bu O'nun için zor ve imkânsız değildir. Bilakis bu O'nun için basit ve önemsizdir.

Bu ayette eğer Allah beşeri yokederse, Onun mülk ve azametinin yo-kolacağı kuruntularını dağıtma vaîd ve tehdidi manası vardır.

Allah Tealâ, daha sonra insanları inceleme ve gelecek hakkında düşünmeye davet etti. Onlara kıyamet günü her insanın sadece kendi nefinden sorumlu olduğunu bildirmek için şöyle buyurdu:

"Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını çekmez." Yani hiçbir günahkâr nefis, başka bir nefsin günahını ve hatasını yüklenmez. Bu saptırıcı liderlerin günahlarının kat kat olmasına engel olamaz. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Onlar kendi ağır günahlarını ve kendi ağır günahla-rıyla birlikte, daha nice ağır günahları yüklenecekler ve iftira ettikleri şeylerden de kıyamet günü mutlaka hesaba çekileceklerdir." (Ankebut,

29/13)

"Eğer günahı ağır olan bir kimse, yükünü taşıması için bir başkasını çağırırsa, akrabası bile olsa, yükünden hiçbir şey taşımaz." Eğer günahlarla ve hatalarla ağırlaşmış olan bir nefis bu günahı taşıma hususunda bazı günahları taşıması için bir başka nefsin yardımını isterse, bu yardıma çağrılan nefis bu günahlardan hiçbir şeyi yüklenemeyecektir. Bu nefis baba ve oğul gibi kendisine neseben yakın bir kimse olsa bile... Çünkü herkes kendi nefsi ve kendi durumuyla meşguldür. Herkesi meşgul edecek keder ve endişeler vardır.

Bu ayetin benzeri şudur: "O gün insan, kardeşinden, anne ve babasından, karısından ve çocuklarından kaçır. O gün herkesin kendisine yetecek kadar derdi vardır." (Abese, 80/34-37).

İkrime "eğer günahı ağır olan bir kimse yükünü taşıması için bir başkasını çağırırsa..." ayeti hakkında şöyle demiştir: Bu, kıyamet günü komşunun komşusu hakkında Cenab-ı Hakka iltica edip şu ifadeyi kullanmasıdır:

- Ya Rabbi! Şuna sor. Niçin kapısını bana kapıyor? Kâfir ise kıyamet günü mümini tutup:

- Ey mümin! Benim sana yardımım oldu. Dünyada nasıl sana yardımcı olduğumu biliyorsun. Bugün ise sana muhtaç oldum, diyecektir. Mümin de Rabbi nezdinde onun için şefaatte bulunacak, nihayet Cenab-ı Hak cehennemde onu önceki yerinden bir başka yere koyacaktır.

Baba kıyamet günü evlâdını görür ve ona:

- Yavrum! Sana nasıl bir baba idim, der. Çocuğu da onu güzel bir şekilde över. Bunun üzerine baba:

- Yavrum! Bugün ben senin sevaplarından zerre ağırlığınca bir sevaba muhtaç oldum. Böylece şu gördüğün durumdan kurtulacağım, der. Çocuğu ona:

- Babacığım! Bu istediğin çok basit birşey. Fakat ben de senin korktuğun şeyden korkuyorum. Dolayısıyla sana hiçbir şey veremem, der.

Adam bundan sonra hanımına gider. Ona:

- Ey hatun! Ben senin için nasıl bir koca idim? der. Hanımı da ona güzel bir şekilde övgüde bulunur. Hanımına:

- Ben senden bana hibe edeceğin tek bir sevap istiyorum. Umarım ki bu sevapla şu gördüğün durumdan kurtulurum, der. Hanımı:

- Bu istediğin çok basit bir şey. Fakat ben sana bir şey veremem. Ben de senin korktuğun gibi korkuyorum, der.

Zira Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Eğer günahı ağır olan bir kimse, yükünü taşıması için bir başkasını çağırırsa..."

Allah Tealâ bundan sonra uyarının fayda vereceği kişileri beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarabilirsin." Yani ey Rasulüm! Sadece, azabı görmedikleri halde, yahut insanlardan uzak, yapayalnız olduklarında Rablerinin azabından korkan, Allah'ın kendilerine emrettiği hususları yerine getiren, üzerlerine farz olan namazı usûlüne riayet ederek, namazdan meşgul edecek şeylerden uzaklaşarak en kâmil ve meşru şekilde edâ eden kimseler senin getirdiğin ayetlerden öğüt alırlar.

Cenab-ı Hak daha sonra ibadetin faydasının kullarına ait olduğunu belirtmek üzere şöyle buyurdu:

"Kim günahlardan arınıp temizlenirse, kendisi için arınıp temizlenmiş olur. Nihayet dönüş Allah 'adır."

Kim şirk ve masiyetlerden temizlenirse, salih amel işlerse, kendisi için arınıp temizlenmiş olur. Çünkü bunun yararı başkasına değil, sadece kendisine olur. Dönüş ve varış yalnız Allah'adır. O hesabı süratli olandır. Her amel sahibine amelinin karşılığını hayırsa hayır, serse şer olarak verecektir. [\[7\]](#)

Mümin İle Kafirin Misali, Bütün Ümmetlere Rasuller Gönderilmesi:

19- Kör ile gören bir olmaz.

20- Karanlıklarla aydınlık bir olmaz.

21- Gölge ile sıcak bir olmaz.

22- Dirilerle ölümler de bir olmaz. Şüphesiz ki Allah dilediği kimseye işittirir. Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin.

23- Sen sadece bir uvarıcısın.

24- Şüphesiz ki biz seni Hak din ile müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı Sunmasın.

25-Eğer seni yalanlıyorsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Onların peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler, sayfalar ve nurlu kitaplar getirmişlerdi.

26- Sonra ben o inkâr edenleri yakaladım. Beni inkâr etmek nasılmış!

Açıklaması:

"Kör ile gören, karanlıklarla aydınlık, gölge ile sıcak bir olmaz." Bu, Allah Tealâ'nın müminler ve kâfirler için verdiği bir örnektir. Birbirine zıt, gerçeği ve faydası farklı bütün bu eşyalar eşit olmaz. Aynı şekilde Allah'ın dinini görmeyen kâfir ile hidayet yolunu bilen, buna uyan ve buna boyun eğen mümin birbirine eşit olmaz. Küfür zulmetleriyle iman nuru yahut batıl ve hak bir olmaz. Sevap ve ceza, yahut cennet ve cehennem bir olmaz.

Mümin dünya ve ahirette doğru yol üzerinde nûr içinde yürüyen, sonunda cennetlere yerleşecek olan, hakkı gören ve hakkı işiten kişidir. Kâfir ise çıkışı olmayan karanlıklarda yürüyen, dünya ve ahirette sapıklığı ve azgınlığı içinde kaybolan, sonunda cehenneme yerleşecek olan, hakkı görmeyen ve hakkı duymayan kişidir.

"Dirilerle ölüler de bir olmaz." Yani kalpleri, gönülleri ve hissiyatı canlı olan müminlerle, kalpleri ve duyguları ölü kâfirler bir olmaz.

Bu misaller mümin, iman ve akıbeti ile kâfir, küfür ve akıbetinin misalleridir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "(Kâfir ve mümin şeklindeki) bu iki topluluğun durumu kör ve sağır ile gören ve işitenin durumuna benzer. Hiç bu iki topluluk bir olur mu?" (Hud, 11/24).

"Ölü iken, hidayetle diriltip, kendisine insanlar arasında yürüyecek bir nur verdiğimiz bir kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan çıkmayan kimse gibi midir?" (En'am, 6/122).

Katade diyor ki: Bütün bunlar misaldirler. Yani bu şeyler bir olmadığı gibi aynı şekilde kâfirle mümin de bir olmaz.

Allah Tealâ bundan sonra hidayet kaynağını belirtmek üzere şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki Allah dilediği kimseye işittirir. Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin." Yani Allah dilediğini hücceti işitme, kabul etme ve buna boyun eğmeye iletir. Nitekim öldükten ve kâfirler olarak kabirlerine vardıldıktan sonra hidayet ve davetten yararlanmazlar. Aynı şekilde ey Peygamber, sen de müşriklere hidayet edemezsin. Zira küfür onların kalplerini öldürmüştür.

Rasulün görevine gelince, bu şudur: "Sen sadece bir uyarıcısın." Sen sadece Allah'ın azabına karşı uyaran bir elçisin. Senin üzerine düşen ancak uyarmak ve tebliğ etmektir. Hidayet ve dalâlet ise Allah'ın elindedir.

"Şüphesiz ki biz seni Hak din ile müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik." Yani ey Rasul! Biz seni hakla birlikte gönderdik. Gönderen Hak'tır, gönderilen elçi de taat ehli olan müminleri cennetle müjdeleyen, masiyet ehli olan kâfirleri cehennemle korkutan Hak elçisidir.

Elçi göndermek bütün beşeriyet için umumi bir metottur. Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Hiçbir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı bulunmasın." Âdemoğullarından hiçbir ümmet yoktur ki Allah onlara uyarıcı gönderip illetleri gidermiş olmasın.

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki biz her ümmete: Yalnız Allah'a ibadet edin, her azdıricıdan kaçın, diyen bir rasul gönderdik. İçlerinden bir kısmını Allah doğru yola şevketti. Diğer bir kısmı ise sapıklığı hak etti." (Nahl, 16/36).

Allah Tealâ daha sonra kavminin engellemeleri, yalanlamaları ve davetinden yüzçevirmelerine karşılık Rasulünü teselli etmek üzere şöyle buyurdu:

"Eğer seni yalanlıyorsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Onların peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler, sayfalar ve nurlu kitaplar getirmişlerdi."

Ey Rasulüm! Senin kavmin seni yalanlıyorsa, onlardan önceki geçmiş ümmetler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Onların peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler, kesin deliller, Hz. İbrahim'e verilen suhuf gibi yazılı sayfalar Tevrat, İncil gibi açık ve net kitaplar getirmişlerdi.

Ayette "zübür" ve "kitab" kelimeleri aynı olmasına rağmen bu iki lafzın farklılıkları sebebiyle tekrar edilmiştir.

Cenab-ı Hak daha sonra Hz. Peygamberimiz'in muhaliflerini tehdit edip azapla

korkutmak üzere şöyle buyurmaktadır:

"Sonra ben inkâr edenleri yakaladım. Beni inkâr etmek nasılmış!" Yani bütün bu delillere rağmen o kâfirler peygamberlerini getirdikleri hususlarda yalanlamışlardı. Ben de onları azap ve ceza ile yakaladım. [\[8\]](#)

Tabii İlimler, Allah'ın Birliğine Ve Kudretine Dair Bir Başka Delil, Kâinattaki Manzaraların Önünde Âlimlerin Durumu:

27- Allah'ın gökten su indirdiğini görmez misin? Biz bu su ile değişik renklerde meyveler çıkanmışızdır. Dağlardan da beyaz, kırmızı, siyah ve türlü renkte tabakalar ya-ratmışızdır.

28- insanlardan, diğer canlı varlıklardan ve büyük baş hayvanlardan da böyle çeşitli renkte olanlar vardır. (Allah'ın) kulları arasında Allah'tan gerçekten korkanlar ancak âlimlerdir. Şüphesiz ki Allah Azîz'dir, Gafûr'dur.

29- Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık infak edenler, tükenmeyecek bir kazanç umarlar.

30- Böylece Allah, onların mükâfatını eksiksiz verir ve lutfuyla da artırır. Şüphesiz O, çok affedicidir ve şükürün karşılığını bol bol verendir.

Açıklaması:

Allah Tealâ, bir şeyden pek çok şey yaratması hususunda mükemmel kudretine dikkat çekmekte, meselâ gökyüzünden indirdiği yağmur ile çeşitli renklerde meyveler çıkartmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın gökten su indirdiğini görmez misin? Biz bu su ile değişik renklerde meyveler çıkarmışızdır." Ey insan! Allah Tealâ'nın bir şeyden çeşitli şeyleri yarattığını, gökyüzünden yağmur indirdiğini ve bununla değişik cins, çeşit, tat ve konularda; sarı, kırmızı, yeşil, beyaz, siyah v.b. değişik renklerde meyveler çıkarttığını müşahede etmez misin?

Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde birbirine komşu birçok toprak parçaları vardır. Bu topraklarda üzüm bağları, ekinler, toplu ve ayrı hurma ağaçları yer alırlar. Aynı suyla sulanmalarına rağmen, onları tat ve şekil yönünden birbirinden farklı kılmışızdır. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir kavim için nice ibretler vardır." (Ra'd, 13/4).

"Dağlardan da beyaz, kırmızı, siyah ve türlü renkte tabakalar ya-ratmışızdır." Yani

dağların yaratılması da müşahede edildiği gibi beyaz, kırmızı v.b. çeşitli renklindedir. Bazılarında da yine değişik renklerde yollar, tabakalar bulunmaktadır.

"İnsanlardan, diğer canlı varlıklardan ve büyük baş hayvanlardan da böyle çeşitli renkte olanlar vardır." Yine Cenab-ı Hak insanlardan, hayvanlardan ve özellikle deve, siğir, koyun gibi büyük baş hayvanlardan aynı cins içinde hatta aynı çeşit içerisinde daha da ilerisi aynı hayvanda, meyvelerdeki ve dağlardaki çeşitlilik gibi farklı renkler yaratmıştır.

Ayetteki "devâbb" ayakları üzerinde yürüyen canlılar demektir. "En'am" büyük baş hayvanlar anlamında olup hâssın amma atfedilmesi demektir. "Kezâlik" kelimesi de manayı tamamlamaktadır. Yani Allah korkusunda da aynı şekilde kullar farklılık gösterir.

"Renkleri değişik" ifadesi renkleri değişik yaratıkları demektir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: "Gökleri ve yeryüzünü yaratması, dillerinizi ve renklerinizi farklı farklı kılması O'nun kudretinin alâmet-lerindedir." (Rum, 30/22).

Allah Tealâ bu varlıkîardaki renk bakımından farklılığı zikretmektedir. Zira bu farklılık Allah'ın kudretinin ve Onun eşsiz sanatının en büyük delillerinden biridir. Allah Tealâ, önce meyvelerdeki renklerin çeşitliliğini, sonra da cansız varlıkîardaki, daha sonra insanlardaki ve hayvanlardaki renk çeşitliliğini zikretti.

Hafız Ebubekir el-Bezzar, İbni Abbas (r.a.)'den naklediyor: Bir adam, Peygamberimiz (s.a.)'e geldi.

- Rabbin (varlıklara) boya vurur mu? diye sordu. Peygamberimiz (s.a.):
- Evet, silinmeyen bir boya; kırmızı, sarı, beyaz, diye buyurdu.

Cenab-ı Hak daha sonra bunun güzelliğini ve inceliklerini bilen kimseleri -yani âlimleri- zikretmektedir:

"Kulları arasında Allah'tan gerçekten korkanlar ancak âlimlerdir. Şüphesiz ki Allah Azizdir, Gafur'dur." Ancak Allah'ı tanıyan ve O'na lââyık yüce sıfatları ve güzel fiillerini bilen, dilediğini yapma hususunda muazzam kudretini bilen âlimler Allah'tan korkarlar. Allah'ı kim daha iyi bilirse, Ondan daha çok korkar. Kim de Allah'tan korkmuyorsa; o kimse âlim değildir. "Alim'den murad tabiat ve hayat ilimlerini ve kâinatın esrarını bilen kimsedir.

Âlimlerin Allah'tan korkmalarının sebebi, Allah'ın kâfirlerden intikam almakta gayet güçlü olması, kendisine iman edenlerin ve kendisine yönelenlerin günahlarını çok bağışlayıcı olmasıdır. Cezalandıran ve sevap verenin hakkı, kendisinden korkulmasıdır. Bu ise korku ve ümidi gerekli kılar. Cenab-ı Hak'ın "intikam sahibi ve Azîz" olması tam korkuyu gerektirir. Onun "Gafur" olması mükemmel ümidi gerektirir.

İbni Abbas diyor ki: Rahman'ı bilen "âlim" kendisine hiçbir şeyi şirk koşmayan, O'nun helâllerini helâl kılan, haramlarını da haram kılan, Onun vasiyetini tutan, Onun huzuruna çıkacağını ve ameli sebebiyle hesaba çekileceğini yakînen bilen kimsedir.

Hasan-ı Basrî diyor ki: "Âlim" Rahman'dan O'nu görmediği halde korkan, Allah'ın teşvik ettiği şeyleri teşvik eden, Allah'ın buğzettiği şeylerden uzaklaşan kimsedir. Daha sonra da şu ayeti okudu: "Kulları arasında Allah'tan gerçekten korkanlar ancak âlimlerdir. Şüphesiz ki Allah Azizdir, Gafur'dur."

Said b. Cübeyr diyor ki: "Haşyet", seninle Allah'a isyan arasında perde olan ürperti, Allah korkusudur.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'m şu sözü naklediliyor: Alim çok hadis-i şerif bilen kimse

değil, Allah'tan çok ürperen kimsedir.

İmam Malik diyor ki: İlim çok rivayette bulunmakta değildir. İlim ancak Allah'ın kalbe koyduğu bir nurdur.

Cenab-ı Hak daha sonra Allah'ın kitabını bilen ve onunla amel edenlerin durumunu haber vererek şöyle buyurdu:

"Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık infak edenler, tükenmeyecek bir kazanç umarlar." Yani Kur'an-ı Kerim okumaya devam edenler, Kur'an-ı Kerim'de-ki farz kılınan namazları vakitlerinde bütün erkânı ve şartlarıyla huşu içerisinde kılmak ve Allah'ın kendilerine verdiği lütuf ve rızıklardan gece-gündüz gizli-açık infakta bulunmak gibi farzları işleyen kimseler taatlerine karşılık Allah'tan mutlaka meydana gelecek sevabı talep ederler.

Bunun için Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Böylece Allah, onların mükafatını eksiksiz verir ve lutfuyla da artırır. Şüphesiz O, çok affedicidir ve şükrün karşılığını bol bol verendir."

Böylece Allah onlara yaptıklarının sevabını tam olarak verir ve onlara akıllarına hiç gelmeyen ziyadelerle kat kat lütufta bulunur. O şüphesiz onların günahlarını çok affeden, onların az olan taatleri ve amelleri ile şükre karşılığı bol bol verendir.

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Allah iman edip salih amel işleyenlerin mükâfatlarını eksiksiz verecek ve lutfundan daha da artıracaktır." (Nisa, 4/173); "Böylece Allah'ın kendilerini işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırarak ve lutfundan kendilerine daha da fazlasını ihsan edecektir." (Nur, 24/38).^[9]

Kur'an'ın Daha Önceki Kitapları Tasdik Etmesi, Kitab'a Varis Olan Çeşitli Kimseler, Müminlerin Mükâfatları:

31- Sana vahyettiğimiz ve kendisinden önceki kitapları tasdik eden bu kitap, hakikatin ta kendisidir. Şüphesiz ki Allah kullarından gayet haberdardır, onları çok iyi görür.

32- Sonra biz, bu Kitab'ı kullarımız- dan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimi kendine zulmeder,

kimi orta yolu tutar kimi de Allah'ın izniyle hayırlı işlerde öne geçer, işte bu büyük bir lutuftur.

33- Onlar Adn cennetlerine girerler. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir

34- (Orada) şöyle derler: "Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun- Şüphesiz ki Rabbimiz çok affedicidir. Şükrün karşılığını bol bol verendir.

35- O bizi lutfuyla içinde ebedî kalacağımız cennete yerleştirdi. Orada ne bir yorgunluk hissedeceğiz, ne de bize bir bıkkınlık gelecektir.

Açıklaması:

Allah Tealâ, Kur'an'm semavî kitaplar arasındaki yerini ve önemini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

"Sana vahyettiğimiz ve kendisinden önceki kitapları tasdik eden bu kitap, hakikatin ta kendisidir. Şüphesiz ki Allah kullarından gayet haberdardır, onları çok iyi görür."

Ey Muhammed! Sana vahyettiğimiz Kur'an daha önce geçen semavî kitaplara uygun ve onları doğrulayan daimî, değişmez hak kitaptır. Şüphesiz ki Allah kullarının bütün işlerini kuşatıcıdır. Bu işlerin gizli ve açık durumlarını bilir. Onlara her zaman ve mekâna uygun hüküm ve şer'î esasları koyar. Bu kitabı hikmetinin ve adaletinin gereği olarak nebi ve rasullerin sonuncusu Hz. Muhammed'e indirmiştir.

"Sonra biz, bu Kitab'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimi kendine zulmeder; kimi orta yolu tutar, kimi de Allah'ın izniyle hayırlı işlerde öne geçer."

Yani daha sonra biz bu Kur'an'ı kullarımızdan seçtiklerimize miras bırakmayı takdir edip hükmettik. Ey Muhammed! Bu kimseler sahabe ve onlardan sonra gelecek olan ve "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. " (Â-i İmran, 3/110) ayetinin açık ifadesiyle ümmetlerin en hayırlısı olduğu bildirilen bu ümmetin âlimleridir.

Bu ümmet üç kısma ayrılmıştır:

1- Haddi aşmak suretiyle kendi nefesine zulmedenler: Bunlar bazı vacipleri eda etmekte ihmalkâr davranan ve bazı haramları işleyen kimselerdir.

2 - Orta yolu tutanlar: Vacipleri eda eden ve haramları terk eden, ancak bazı müstehapları bazan terkeden, bazı mekruhları işleyen orta yolda olanlar.

3- Allah'ın izniyle hayırlı işlerde öne geçenler: Bunlar vacipleri ve müstehapları işleyen, haramları, mekruhları ve hatta bazı mubahları terkeden kimseler olup din işlerinde başkalarının önüne geçmeleri sebebiyle bu üç grup içerisinde en hayırlı grup bunlardır.

"İşte bu büyük bir lütuftur." Yani kitabın miras bırakılması ve bazı kulların seçilmesi Allah Tealâ tarafından büyük bir lütuftur.

Cenab-ı Hak daha sonra hayırda başkalarının önüne geçen müminlere hesapsız olarak verilecek mükâfatı, hayırda orta yolu tutanlara basit bir hesapla verilecek mükâfatı, zalimlere ise rahmete nail olurlarsa verilecek mükâfatı beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"(Mükâfat olarak) onlar Adn cennetlerine girerler. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri de ipektir."

Yani bütün bu seçilmişler ahiret gününde daimî ikamet edecekleri cennetlere girerler. Bu cennetlerde incilerle tezyin edilmiş altın bileziklerle süslenirler. Onların elbiseleri de saf ipek olur. Kendilerine dünyada iken yasaklanmış olan ipek elbiseleri Allah ahirette onlara mubah kılmıştır.

Sahih hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu sabit olmuştur: "Kim dünyada ipek giyerse, ahirette onu giyemez." Yine buyurdular ki: "İpek elbiseler dünyada onlar için, ahirette ise sizin içindir."

Buna göre bu ayet bu ümmetin üç kısmının tamamı için umumi olmaktadır. Âlimler ise insanlar içerisinde bu nimetle en imrenilecek derecede olanlar, insanlar arasında bu rahmete en lâîk olanlardır.

İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî ve İbni Mace'nin Kays b. Kesir'den rivayet ettiklerine göre Medine halkından bir zat Şam'da Ebu'd-Derdâ'ya geldi. Ebu'd-Derdâ ona:

- Ey sevgili kardeşim, seni buraya getiren sebep nedir? diye sordu. O zat:
- Senin Rasulullah (s.a.)'den nakletmekte olduğumu duyduğum bir hadis-i şerif, dedi.

Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ:

- Ticaret için gelmedin mi? diye sordu. O zat:
- Hayır, dedi. Ebu'd-Derdâ:
- Bir ihtiyaç için gelmedin mi? dedi. O zat:
- Hayır, dedi. Ebu'd-Derdâ:
- Sadece bu hadis-i şerifi öğrenmek için mi geldin? deyince o zat:

- Evet, dedi. Bunun üzerine Ebu'd-Derdâ şöyle dedi: Ben Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu işittim: "Kim ilim talep etmek üzere bir yola girerse, Allah onu cennete giden yola ulaştırır. Zira melekler ilim talebinden razı olarak kanatlarını gererler. Ayrıca âlim için, göklerde ve yerde bulunan varlıklar hatta denizdeki balıklar bile istiğfar ederler. Alimin âbide üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridirler. Peygamberler ne dinar, ne de dirhem miras bırakmamışlar, sadece ilmi miras bırakmışlardır. Kim bunu alırsa, büyük bir nasip almış olur."

"Onlar şöyle derler: Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun. Şüphesiz ki Rabbimiz çok affedicidir, şükrün karşılığını bol bol verendir."

Onlar sığınakları olan Adn cennetlerine yerleştiklerinde şöyle derler: Hamd, şükür ve sena, sakındığımız şeylerin korkusunu bizden gideren, dünya ve âhiretin endişelerinden bizi rahatlatan Allah'adır. Elbette Rabbimiz lütuf, rahmet ve imkân sahibidir. O kullarının günahlarını çok affedicidir, taatlerinin, şükürlerinin karşılığını bol bol vericidir.

Taberanî, İbni Ömer (r.a.)'den rivayet ediyor: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdular: Lâ ilahe illallah ehline ne ölürken, ne kabirlerinde, ne de mahşer yerinden yalnızlık yoktur. Sanki ben onların Sûr'a üfürülüş anında başlarından toprakları silktiklerini ve şöyle dediklerini görür gibiyim: "Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun. Şüphesiz ki Rabbimiz çok affedicidir. Şükrün karşılığını bol bol verendir."

İbni Abbas (r.a.) ve başkaları şöyle demişlerdir: Allah onların pek çok günahlarını bağışlamış, onların pek az güzel amellerine bol karşılık vermiştir.

Cennetlikler daha sonra cennette istikrar bulma ve ebedî kalma ve rahata kavuşma nimetine karşı hamd ederek şöyle dediler:

"O bizi lutfuyla içinde ebedî kalacağımız cennete yerleştirdi. Orada ne bir yorgunluk hissedeceğiz, ne de bize bir bıkkınlık gelecektir." Cennetlikler şöyle derler: Amellerimiz bizi böyle bir makama lâîk kılmazken, O bizi sadece lutfundan, ikramından ve rahmetinden dolayı hiç ayrılmayacağımız bu makama, bu mertebeye yerleştirdi.

Nitekim Müslim ve Ebu Davud'un Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettikleri sahih

hadis-i şerifde Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "İçinizden hiçbir kimseyi ameli cennete sokmayacaktır." Sahabe-i Kiram: "Sen de mi ya Rasulallah?" diye sordular. Peygamberimiz (s.a.): "Evet, ben de, ancak Allah Tealâ 'nın rahmetiyle ve lutfuyla beni kucaklaması müstesna. " buyurdu.

Cennetlikler şöyle derler: Biz cennette, ne bedenlerimizde, ne de ruhlarımızda hiçbir yorgunluk ve sıkıntı çekmeyiz.

Zira onlar dünyada ibadete devam etmeyi alışkanlık haline getirmişler, böylece Cenab-ı Hakk'm: "Geçmişteki günlerde işlediğiniz iyi amellerin mükâfatı olarak afiyetle yiyin, için." (Hakka, 69/24) ayetinde buyurduğu gibi cennette ebedî ve sürekli bir rahatlığa kavuşmuşlardır. [\[10\]](#)

Kafirlerin Cezası, Cehennemdeki Durumları, İnkarcılıklarından Dolayı Tehdit Edilmeleri:

36- İnkâr edenlere ise cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez. Biz her kâfiri işte böyle cezalandırırız.

37- Onlar cehennemde şöyle bağıışırlar: "Ey Rabbimiz! Bizi çıkar da daha önce işlediğimiz amellerden farklı olarak salih amel işleyelim." Onlara şöyle denir: "Size öğû alacak birinin öğüt alabileceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti. O halde azabı tadın. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur."

38- Şüphesiz göklerin ve yerin gay-bını Allah bilir. Elbette O kalplerde olanı en iyi bilendir.

39- Sizi yeryüzünde halifeler kılan O'dur. Kim inkâr ederse, onun inkârı kendi aleyhinedir. Kâfirlere inkârları

Açıklaması:

Allah Tealâ mesud insanların durumunu açıkladıktan sonra bahtsız insanların ahiretteki durumunu beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

"İnkâr edenlere ise cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez." Allah'ı, Kur'an'ı inkâr edenler selim akılların açık bir delille gördükleri şeyi örterlerse onlar için cehennem ateşi vardır. Onlara ikinci bir ölümle hükmedilmez ki azap ve elemelerden kurtulsunlar. Onlara verilecek cehennem azabı bir göz açıp kapayıncaya kadar bile hafifletilmeyecektir. Bilakis sönmeye

yüz tuttuğu her defasında alevi artırılacaktır. Derileri kavrulduğu her defada Allah onların derilerini, azabı tatmaları için yenileriyle değiştirecektir.

Bu ayetin benzeri şu ayetler bulunmaktadır: "Suçlular ise şüphesiz cehennem azabında ebediyyen kalacaklardır. Hiçbir zaman onların azapları hafifletilmeyecektir. Onlar orada ümitsiz kalacaklardır." (Zuhruf, 43/74-75); "Cehennem ateşi hafiflediği her defada biz onun ateşini artırırız. " (İsra, 17/97); "Tadın bakalım. Size azabı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız." (Nebe, 78/30).

Müslim'in Sahih'inde Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Cehennemin ehli olan cehennemlikler orada ne ölürlere, ne de canlı kalırlar."

"Biz her kâfiri işte böyle cezalandırırız." Bu şiddetli ceza ile küfürde aşırı giden herkesi cezalandırır, onu cehennemin dibine indiririz.

Allah Tealâ daha sonra müşriklerin azaptaki durumunu şu ayetle tavsif etti: "Onlar cehennemde şöyle bağırişiyorlar: Ey Rabbimiz! Bizi çıkar da daha önce işlediğimiz amellerden farklı olarak salih amel işleyelim."

Yani bu kâfirler cehennemde yardım istemek üzere seslerini yükselterek bağırlarlar: "Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Bizi dünyaya döndür de daha önce işlediğimiz şirk ve masiyetlerden farklı olarak senin razı olacağın salih amel işleyelim, küfür yerine iman, masiyet yerine taat sahibi olalım."

Bunun üzerine Cenab-ı Hak onları azarlayarak şöyle buyurdu:

"Size öğüt alacak birinin öğüt alabileceği kadar bir ömür vermedik mi?" Yani öğüt almak istediğiniz takdirde öğüt alma imkânına kavuşmanıza yetecek kadar bir ömür sizi yeryüzünde bırakmadık mı? Ya da haktan yararlanan kimselerden olsaydınız ömrünüz müddetince istifade edebileceğiniz kadar dünyada yaşamadınız mı?

Bu ayetin bir benzeri şudur: "Kıyamet günü kâfirler şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi de bir kurtuluş yolu var mıdır?" Onlara şöyle denilir: "Bunun sebebi yalnız Allah'a dua edildiği zaman inkâr etmeniz, O'na ortak koşulunca da iman etmenizdir..." (Mümin, 40/11-12).

İmam Ahmed, Ebu Hureyre (r.a.)'den Peygamberimiz (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Allah Tealâ altmış -ya da yetmiş- yaşına kadar ömür verdiği kulunun ileri süreceği mazereti böylece ortadan kaldırmış olmaktadır. Onun mazeretini ortadan kaldırmış olmaktadır. Onun mazeretini ortadan kaldırmış olmaktadır."

"Üstelik size uyarıcı da gelmişti." Yani size uyarıcı elçi -Hz. Peygamber (s.a.)- de beraberinde Kuran olduğu halde, isyan ettiğinizde sizi azapla uyarmak üzere gelmişti.

Bir başka görüşe göre "nezîr: uyarıcı" ifadesi ak saç anlamındadır. Razî diyor ki: Yani size akıllar verdik ve size akılla anlaşılacak gerçekleri naklî delille destekleyecek kimseleri (elçilerimizi) gönderdik.

Böylece Allah Tealâ'nın insanlara verdiği ömür ve gönderdiği elçilerle onların üzerine hüccet koyduğu şu ayetlerle de açıkça beyan edilmektedir: "O suçlular cehennem zebanisine: "Ey Malik! Hiç olmazsa Rabbin canımızı alsın," diye bağırişrlar. Malik de: "Siz bu azapta bekletileceksiniz." der. Allah şöyle der: Şüphesiz biz size dünyada peygamber vasıtasıyla hak bir din gönderdik. Fakat bir çoğunuz bu hak dini sevmemekteydiniz." (Zuhruf, 43/77-78); "Cehenneme her topluluk atıldığında zebaniler onlara "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye soracaklardır. Onlar da: "Evet uyarıcı gelmişti, ama biz

yalanlamıştık ve Allah hiçbir şey indirmedir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, demiştik." diye cevap verirler." (Mülk, 67/8-9).

"O halde azabı tadın. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur." Dünyada peygamberlere muhalefet etmenizin cezası olarak cehennem azabını tadın bakalım. Bugün sizi içinde bulunduğunuz azap ve işkenceden kurtaracak olan hiçbir yardımcınız yoktur.

Bu ayet aynen "Azabı tat bakalım. Çünkü sen çok güçlü ve çok değerli bir kişisin!" (Duhan, 44/49) ayetinde olduğu gibi emir sîgasıyla yapılan bir tehükküm (hafife alma) ifadesidir.

Cenab-ı Hak daha sonra ilminin her şeyi ve dolayısıyla onların durumunu kuşattığını bildirerek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz göklerin ve yerin gaybını Allah bilir. Elbette O, kalplerde olanı en iyi bilendir." Muhakkak ki Allah göklerde ve yerde olan her gizli işi ve dolayısıyla kulların amellerini bilir. Bunlardan hiçbir şey ona gizli kalmaz. Eğer sizi tekrar dünyaya döndürseydi, yine iyi amel işlemezsiniz. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Tekrar dünyaya döndürülseler, yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerler. Doğrusu onlar yalancıdır." (En'am, 6/28). Bunun sebebi Cenab-ı Hak'ın gönüllerin gizlediği inanç, kuruntu ve vesveseleri gayet iyi bilmesidir. O her amel sahibine ameliyle karşılık verecektir.

Burada Allah kendilerini tekrar dünyaya döndürse bile asla küfürden dönmeyeceklerine işaret vardır.

"O kalplerde olanı en iyi bilendir." ifadesi ilminin genişliğini belirtmek içindir. Cenab-ı Hak daha sonra, gaybı bilmesinin bir başka sebebinin zikretmek üzere şöyle buyurdu:

"Sizi yeryüzünde halifeler kılan O'dur." Yani sizin yeryüzünün hayırlarından yararlanmanız, tevhid ve taatle Allah'a şükretmeniz için sizi sizden öncekilerin ardından birbirini izleyen nesiller halinde getiren O'dur. Nitekim bir başka ayette: "O, sizi yeryüzünün halifeleri kılar." (Nemi, 27/62) buyurulmuştur.

"Kim inkar ederse, onun inkârı kendi aleyhinedir." İçinizden kim bu nimete nankörlük ederse, küfrünün zararı o kimseye olur. Onun cezası başkasına değil, sadece kendisine ait olur.

"Kâfirlerin inkârları Rableri nezdinde sadece hüsrânlarını artırır." Yani onlar küfürleri üzerinde her ne kadar devam ederlerse, Allah da onlara buğzeder ve gazap eder. Küfür üzerine ne kadar ısrar ederlerse, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini hüsrana uğratmış olurlar. Onlar eksiklik ve helake uğrarlar.

Bu ifade tekrarı, küfrün buğz ve hüsrân gibi iki neticeyi doğurduğuna delildir. [\[11\]](#)

Putlara Tapmaları Ve Tevhidi İnkâr Etmeleri Hususunda Müşriklerle Yapılan Tartışma:

40- De ki: "Siz hiç Allah'tan başka taptığınız ortaklarınıza baktınız mı? Gösterin bana, yeryüzünde ne yaratmışlardır? Yoksa göklerin yaratılmasında Allah'la bir ortaklıkları mı vardır? Yahut biz onlara bir kitap vermişiz de onu mu delil ediniyorlar?" Hayır! Zalimler birbirlerine aldatmadan başka bir şey va-adetmezler.

41- Şüphesiz ki Allah, yerlerinden ayrılıp gitmemeleri için gökleri ve yeri mutlaka tutar. Yemin olsun ki eğer bunlar yerlerinden ayrılacak olursa, onları Allah'tan başka kimse tutamaz. Şüphesiz O çok yumuşak davranan ve çok affedendir.

Açıklaması:

"De ki: Siz hiç Allah'tan başka taptığınız ortaklarınıza baktınız mı? Gösterin bana, yeryüzünde ne yaratmışlardır?"

Ey Peygamber! Müşriklere de ki: Allah'ı bırakıp taptığınız, ilâh edindiğiniz put ve heykellerden, ortaklarınızdan bana haber verin. Bunlar yeryüzünde bir şey yarattılar mı ki ilâhlık taslıyorlar!

"Yoksa göklerin yaratılmasında Allah'la bir ortaklıkları mı vardır?" Onların gökleri yaratmakta yahut bunun mülkünde veyahut göklerde tasarrufta bulunma hususunda Allah'la bir ortaklıkları var mıdır ki ulûhiyetteki bu ortaklıklara lâayık olsunlar?

"Yahut biz onlara bir kitap vermişiz de onu mu delil ediniyorlar?" Yani biz onların söyledikleri şirk ve küfrü onaylayan ve onların iddia ettikleri hususlarda onların lehine hüccet olan bir kitap mı indirdik!

"Hayır! Zalimler birbirlerine aldatmadan başka bir şey vaadetmezler." Hayır, onlar bu hususta kendi nefsî arzularına, şahsî görüşlerine ve kendileri için temenni ettikleri kuruntularına uyarlar. Bütün bu temenniler aldatma, batıl ve yalandan ibarettir. Nitekim başkanlar ve liderler kendilerine tâbi olanlara birtakım vaadlerde bulunup bu vaadlerle onları aldatırlar. Bunlar aldatici batıllar olup, hiçbir gerçek yönü yoktur. Onların kuruntuları şudur: Bu tanrılar kendilerine tapanlara fayda verecek ve onları Allah'a yaklaştıracak ve Allah nezdinde onlara şefa'at edecektir.

Allah Tealâ putların zayıflığını ve her şeyden aciz olduklarını beyan ettikten sonra onları ibadet edilmeye lâayık kılacak, onları ta'zim edilmeye ehil kılacak şartı beyan etti. Kendi kudretini ve eşsiz sanatını açıklamak üzere şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah yerlerinden ayrılıp gitmemeleri için gökleri ve yeri mutlaka tutar." Allah gökleri ve yeri yok olmaktan, dengelerinin bozulmasından ve yerlerinden ayrılmaktan korur. Bu ayet yerçekimi kanununa ve dünyanın da kendisi dışındaki güneş, ay ve özel yörüngelerinde yüzen diğer gezegen yıldızlar gibi boşlukta yüzen bir küre olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın yerde olanları ve emriyle seyreden gemileri hizmetinize verdiğini, emri olmadan yere düşmesin diye göğü tuttuğunu görmez misin?" (Hac, 22/65); "Göğün ve yerin O'nun emriyle ayakta durması O'nun kudretini gösteren delillerindendir." (Rum, 30/25).

"Yemin olsun ki eğer bunlar yerlerinden ayrılacak olursa, onları Allah'tan başka kimse tutamaz. Şüphesiz O, çok yumuşak davranan ve çok affedendir." Yani göklerin ve yerin yok olmaya yüz tuttukları farzedilse Allah Tealâ'dan başka hiçbir kimse onları tutmaya muktedir olamaz. Göklerin ve yerin devamlı ve baki kalmalarına ancak O kadirdir. Bununla birlikte O son derece yumuşak davranan ve son derece affedendir. Müşriklerin cezasını erteler. Kullarından geçmişte işledikleri cürümlerden dolayı tevbe edenleri mağfiret eder. O yumuşak muamele ederek cezaları erteler ve tehir eder, ceza vermekte acele etmez. Diğer kullarını bağışlar ve mağfiret eder. Kullarının kendisini inkâr ettiklerini ve kendisine isyan ettiklerini görmesine rağmen gökleri ve yeri ayakta tutmaya devam eder. [\[12\]](#)

Müşriklerin Nebevi Risaleti İnkâr Etmeleri Ve Yok Edilmekle Tehdit Edilmeleri:

42- Kâfirler, kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetler içinde en doğru yolu tutacaklardan biri olacaklarına dair, en büyük yeminleriyle yemin etmişlerdi. Fakat kendilerine uyarıcı gelince, bu onların nefretlerini artırmaktan başka bir şey yapmadı.

43- Nefretlerinin sebebi yeryüzünde kibirlenmeleri ve kötü tuzaklar kurmalarıydı. Halbuki kötü tuzağın zararı ancak onu kurana dokunur. Onlar öncekilere uygulanan kanundan başka bir şey mi bekliyorlar? Sen, Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen, Allah'ın kanununda hiçbir sapma göremezsin.

44- Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki kavimlerin akıbetlerinin ne olduğuna bakmazlar mı? Halbuki onlar kendilerinden daha kuvvetliydi. Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah'ı âciz bırakamaz. Şüphesiz ki Allah her şeyi gayet iyi bilir, her şeye kadirdir.

45- Eğer Allah, işledikleri günahları yüzünden insanları hemen cezalan-dırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onların cezalarını belli bir zamana kadar erteler. Ecelleri gelince gereğini yapar. Şüphesiz ki Allah kullarını çok iyi görür.

Açıklaması:

Bu Kureyş ve diğer Araplar hakkında Kur'an'dan öğrendiğimiz hayret verici ve garip bir haberdur.

Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Kâfirler, kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetler içinde en doğru yolu tutacaklardan biri olacaklarına dair, en büyük yeminleriyle yemin etmişlerdi."

Kureyşliler ve diğer Arap kabileleri kendilerine rasul gönderilmeden önce en ağır yeminlerle Allah'a yemin ettiler: Eğer bize Allah tarafından uyarıcı bir rasul gelirse, ümmetler içerisinde yahut kendilerine rasul gönderilen bütün ümmetlerden daha çok itaatkâr ve risalete bağlılık ve kabul açısından çok daha ileride olacağız, diye yemin ettiler.

Bu, aynen şu ayet-i kerime gibidir: "Biz bu Kur'anı indirdik ki siz "Kitap bizden önceki Yahudi ve Hristiyan taifelerine indirildi. Biz ise onların kitabını okumaktan habersizdik." veya "Eğer bize kitap indirilseydi, biz onlardan daha doğru yolda olurduk." demeyesiniz. Şimdi ise Rabbiniz-den size açık bir delil, bir hidayet ve rahmet gelmiştir. Allah'ın ayetlerini yalanlayan ve onlardan yüzçevirenden daha zalim kim olabilir? Ayetlerimizden yüzçevirenleri, yüzçevirdiklerinden dolayı yakında en kötü bir azapla cezalandıracağız." (En'am, 6/156-157).

"Fakat kendilerine uyarıcı gelince, bu onların nefretlerini artırmaktan başka bir şey yapmadı. Nefretlerinin sebebi yeryüzünde kibirlenmeleri ve kötü tuzaklar kurmalarıydı."

Kâfirlere, temenni ettikleri uyarıcı -yani Rasulullah (s.a.)- indirilen Kur'an-ı Kerim'le kendilerine gelince bu durum onların Allah'ın ayetlerine uymayı kabul etmeyip kibirlenerek, inkâr etmelerini artırıyor, imandan ve Hz. Peygamber (s.a.)'e icabet etmekten daha fazla uzaklaşmalarına sebep oluyordu.

Burada müşriklerin hiçbir ahdinin olmadığı, sözlerinde hiçbir doğruluk bulunmadığı, söylediklerinde hiçbir vefakârlık olmadığı beyan edilmektedir. Böylece fiillerinin günahlarına tahammül edeceklerdir:

"Halbuki kötü tuzağın zararı, ancak onu kurana dokunur." Yani bunun vebali başkalarına değil, bizzat tuzak kuranlara döner. Bu tuzaklarının akıbeti günah ve sorumlulukla yine kendilerine ait olur. Kötülüğün kötü sonucu, kendisine kötülük yapılan kimseden önce kötülük yapana ait olur. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette şöyle buyuruyor: "Onlar yakında nasıl bir yıkılışla altüst edileceklerini bileceklerdir." (Şuara, 26/227).

Cenab-ı Hak daha sonra müşrikleri benzerlerine verilen ceza ile tehdit etmek üzere şöyle buyurdu:

"Onlar öncelikle uygulanan kanundan başka bir şey mi bekliyorlar?"

Yani onlar Rasulullah (s.a.)'i yalanlamalarına ve O'nun emirlerine aykırı davranmalarına karşılık ceza olarak, hakkı yalanlayan geçmiş ümmetlere Allah'ın verdiği cezanın benzeri bir cezadan başka bir şey mi bekliyorlar?

"Sen, Allah'ın kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen, Allah'ın kanununda hiçbir sapma göremezsin." Yani bu Allah'ın Hakk'ı yalanlayan herkes hakkında değişmeyen ilâhî kanunu ve metodudur. Buna göre rahmet asla azabın yerine konulamaz. Hakkı yalanlayan bir kişiye verilen azap, bir diğerine çevrilemez. Nitekim bir ayette Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah bir milletin kötülüğünü murad ettiğinde hiçbir kimse O'na karşı duramaz. O millet için Allah'tan başka bir koruyucu da bulunmaz." (Ra'd, 13/11).

Allah Tealâ daha sonra Hakkı yalanlayan geçmiş ümmetlerin helak edildiğini belirten eski kalıntılara dikkat çekmek üzere şöyle buyurdu:

"Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önceki kavimlerin akıbetlerinin ne olduğuna bakmazlar mı? Halbuki onlar kendilerinden daha kuvvetliydim. " Yani onlar Şam, Yemen

ve Irak'a yaptıkları yolculuklarda çeşitli beldeleri dolaşıp peygamberleri yalanlayan geçmiş ümmetlerin akıbetini, Allah'ın onları nasıl yokettiğini müşahede etmezler mi? Onların benzerleri olan kâfirlere de aynı akıbet gelecektir. O geçmiş ümmetler Kureyşlilerden daha güçlü; sayı, mal ve evlât açısından daha çok idiler. Ama bu durum onlara hiçbir fayda vermedi, Rabbinin emri gelince Allah'ın azabından hiçbir şeyi kaldırmadı. Zira Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah'ı âciz bırakamaz. Şüphesiz ki Allah her şeyi gayet iyi bilir, her şeye kadirdir." Allah göklerde ve yerde bir şeyin meydana gelmesini murad etmişse, rasulüne yalanlayan bu müşrikler O'nu asla âciz bırakamaz, O'nun önüne geçemez. O'nun azabından kurtulamazlar. Zira Allah Tealâ bütün varlıkları gayet iyi bilir. Hiçbir şey Ona gizli kalmaz. Her şeye kadirdir. Hiçbir şey O'na zor gelmez. O cezaya lââyık olanı gayet iyi bilir. Dilediği yerde ve zamanda cezaya lââyık olandan intikam alır.

Cenab-ı Hak daha sonra ilâhî ceza siyasetini beyan etmek, insanlara olan geniş ve bol nimetlerini haber vermek üzere şöyle buyurmaktadır:

"Eğer Allah, işledikleri günahla? yüzünden insanları hemen cezalandırırdı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı." Yani Allah Tealâ derhal ceza verse ve insanları bütün günahlarından dolayı sorumlu tutsa idi, gökyüzü ve yeryüzünde bulunan bütün varlıkları helak ederdi, masiyetlerinin uğursuzluğu sebebiyle insanların ellerindeki hayvanları ve rızıkları yok ederdi. Ayetteki "dâbbe=canlı" kelimesinden murad İbni Mes'ud'un dediği gibi hareket eden yürüyen, sürünen ve uçan her canlı mahluktur.

"Fakat Allah onların cezalarını belirli bir zamana kadar erteler. Ecelleri gelince gereğini yapar. Şüphesiz ki Allah kullarını çok iyi görür." Allah onlann günahları sebebiyle sorgulanmalarını ve cezalarını belirli bir vakte -yani kıyamet gününe- kadar geciktirir. O zaman onları hesaba çeker ve her amel sahibine amelinin karşılığını tam olarak verir. Taat ehline sevapla, masiyet ehline de cezayla karşılık verir. Allah insanlardan sevaba lââyık olanı da, azaba lââyık olanı da gayet iyi görür. Onların durumundan hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Bu ayetin benzeri olarak şöyle bir ayet de vardır: "Rabbin çok mağfiret edecidir. Rahmeti boldur. Eğer Allah onları işledikleri yüzünden cezalandırmak isteseydi, hemen azabını indiriverirdi. Fakat onlar için vaadedilen bir zaman vardır ki ondan kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf, 18/58).^[13]

---

[1] Bunu Buhari "el-Edebü'l-Müfred" kitabında ve İbni Ebî Hatim Tefsirinde Zührî'den rivayet etmiştir.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/512-515.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/519-521.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/523.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/525-527.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/531-534.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/536-539.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/542-544.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/547-549.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/553-555.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/559-561.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/564-565.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/570-572.

YASİN SURESİ. 3

Surenin Adı: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Kuran, Peygamber Ve Kendilerine Peygamber Gönderilenler 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi: 5

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Kasaba (Antakya) Halkının Kıssası: 7

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerin Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

"Şehir Halkı" Kıssasının Devamı, Peygamberleri Yalanlayanların Cezalandırılması: 12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

İlahi Kudretin, Öldükten Sonra Dirilme Ve Diğer Bazı Konulardaki Delilleri: 14

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18

Kafirlerin Allah'tan Sakınma, Allah'ın Mahlukâtına Karşı Şefkat Gösterme Ve Allah'ın Ayetleri Konusundaki Tutumları: 19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki: 20

Açıklaması: 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 21

Kafirlerin, Öldükten Sonra Dirilme Gününü İnkârı Ve Bu Günün Şüphesiz Bir Gerçek Olduğunun Açıklaması: 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki: 22

Açıklaması: 22

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23](#)

[İyilerin Göreceği Karşılık: 24](#)

[İ'râb: 24](#)

[Kelime ve İbareler: 24](#)

[Ayetler Arası İlişki: 24](#)

[Açıklaması: 24](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 25](#)

[Mücrimlerin Göreceği Karşılık: 25](#)

[Belagat: 25](#)

[Kelime ve İbareler: 25](#)

[Ayetler Arası İlişki: 26](#)

[Açıklaması: 26](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 27](#)

[Allah'ın Varlığının Ve Birliğinin İspatı, Risaletin Bazı Özelliklerinin Beyanı: 28](#)

[Belagat: 28](#)

[Kelime ve ibareler: 29](#)

[Ayetler Arası İlişki: 29](#)

[Açıklaması: 30](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 32](#)

[Öldükten Sonra Dirilmenin İspatı: 33](#)

[İ'rab: 33](#)

[Kelime ve İbareler: 33](#)

[Nüzul Sebebi: 34](#)

[Ayetler Arası İlişki: 34](#)

[Açıklaması: 34](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 35](#)

Kuran, Peygamber Ve Kendilerine Peygamber Gönderilenler

1- Yâ, sîn.

2-Hikmetle dolu olan Kur'an'a ye- min olsun ki,

3-Hiç şüphesiz sen, peygamberler- densin

4- en aοδοđru bir yol üzerindesin.

5- (Bu Kur'an) Aziz ve Rahim (olan Allah) tarafından İndirilmiştir.

6- Ataları uyarılmamış, bu yüzden gafil kalmış bir kavmi uyarman için (indirilmiştir).

7- Şüphesiz ki bu vaad insanların çoğuna hak olmuştur. Artık onlar iman etmezler.

8- Şüphesiz biz kâfirlerinboyunlarından onların başları yukarıdadır (Hakk'ı göremezler).

on^arın nern önlerine, hem de arkalarına birer set çekerek gözle rini Perdeledik. Artık onlar göremezler.

10- Sen onları uyarsan da uyarma-san da birdir. Onlar iman etmezler.

11- Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarırsın. Sen o kimseyi mağfired ve güzel bir mükâfatla müjdele.

12- Şüphesiz ölüleri biz diriltiriz ve insanların dünyada yaptıklarını ve (öldükten sonra geride bıraktıkları) eserlerini biz kaydederiz. Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp tespit etmişizdir.

Açıklaması:

'Ya, sîn. Hikmetle dolu olan Kur'an'a yemin olsun ki hiç şüphesiz sen peygamberlerdensin. Sen dosdoğru bir yol üzerindesin." Ya, sîn. Sonsuz hikmetli, nazmı ve manasıyla muhkem olan Kur'an'a yemin olsun ki sen ey Muhammed, Allah tarafından kendisinde hiçbir eğrilik bulunmayan dosdoğru ve sağlam bir din, eksiksiz bir metod üzerinde olan bir rasulsün.

Bu ayetlerde Kur'an'ım baki bir mucize, Hz. Muhammed'in nübüvvetinde sadık olan, Rabbi tarafından daimî bir risaletle gönderilen Allah Rasulü olduğuna işarettir.

"(Bu) Aziz ve Rahim (olan Allah) tarafından indirilmiştir." Bu Kur'an, bu din ve senin getirdiğin bu yol mümin kullarına çok merhametli olan izzet sahibi Allah nezdinden indirilmiştir. Nitekim Cenab-ı Hak bir ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki

sen, dosdoğru bir yolu gösteriyorsun. O yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. İyi bilin ki, bütün işler Allah'a döner." (Şûra, 43/52-53).

Bu, Kur'an'ın mertebesine ve Kuranın Rahman'ın en büyük nimetlerinden biri olduğuna delâlet eden açık bir delildir.

"Ataları uyarılmamış, bu yüzden gafil kalmış bir kavmi uyarman için (indirilmiştir)." Ey Peygamber!

Seni kendilerine daha önce hiçbir uyarıcı peygamber gelmeyen ve onların yakın babalarına da kendilerini uyaracak ve Allah Tealâ'nın hükümlerini kendilerine tanıttacak hiçbir peygamber gelmeyen Araplara gönderdik. Bundan dolayı onlar insanlığı iki cihanda saadete erdirecek hükümleri, nur ve hakkı bilmekten gafilirdiler.

Fakat burada sadece kendilerinin zikredilmesi, önem verilmesi ve hitabın bunlara yöneltilmesi, Rasulullah'ın bütün insanlara gönderilmiş olmasına engel değildir. Bunun delili onun peygamberliğinin umumi oluşu hakkındaki ayetler ve bilinen mütevatir hadislerdir.

Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "De ki: Ey insanlar! Şüphesiz ki ben, Allah'ın hepinize (gönderdiği) elçisiyim." (A'raf, 7/158). Peygamberimiz (s.a.) Buhari, Müslim ve Neseî'nin Cabir'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyuruyor: "Önceki peygamberler, sadece kendi kavmine gönderildi. Ben ise bütün insanlara gönderildim."

"Şüphesiz ki bu vaad insanların çoğuna hak olmuştur. Artık onlar iman etmezler." Yani azap Mekke halkının çoğuna vacip olmuştur. Bu azap Levh-i Mahfuz'da, onlar Kur'an'a ve Hz. Muhammed (s.a.)'e iman etmezler şeklinde tescil edilen husustur. Onlar hayatları boyunca küfür üzerine ısrar edip, küfür üzerine öleceklerini Allah'ın ezeli ilmiyle bildiği kimselerdir.

Ayetteki "kavi "den murad, ezeli kaza ve hükümdür. Bu zorlama ve mecburiyet yoluyla olmayan, bilakis kulların kendi tercihleri ve küfür üzerine ısrar etmeleri sebebiyle meydana gelen ve Allah'ın ezelde kendilerinin son durumlarını bilmesi sebebiyle gerçekleşen hükümdür. Bu ayette, telaşlanmaması ve onların iman etmemelerinden dolayı üzülmemesi için Peygamberimiz (s.a.) teselli edilmektedir.

Cenab-ı Hak daha sonra müşriklerin küfür üzerinde kararlı olduklarına ve onların iman etmelerine hiçbir yol olmadığına bir misal vererek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz biz (inkârda ısrar eden) kâfirlerin boyunlarına (çenelerine kadar dayanan) demir halkalar geçirdik. Bu yüzden onların başları yukarıdadır." Yani biz onların bir şey yapmalarına engel olmak üzere ellerini kelepçelerle boyunlarına bağlamışızdır. Böylece onlar gözleri yerde, başları yukarıda olan kimseler oldular.

Bu şu anlama gelmektedir: Allah onları, hakka yönelmemeleri ve bakışlarını hakka doğru yöneltmemeleri hususunda elleri bağlı, başları yukarıda kimseler gibi kılmıştır. Onlar aynı zamanda iki set arasında ayakta duran kimseler gibidir. Ne önlerini, ne de arkalarını görebiliyorlar. Onlar Allah'ın ayetlerine bakmaktan gözleri körelmiş durumdadır. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Biz onların hem önlerine, hem de arkalarına birer set çekerek gözlerini perdeledik. Artık onlar göremezler." Müşriklerin durumlarının tasviri hususunda daha önce belirtilen misali pekiştirmek üzere onların Allah'ın ayetlerine bakma hususunda böhürlemeleri sebebiyle tıpkı önünden ve arkasından iki setle kuşatılan kimseler gibi görmekten mahrum bırakılmışlardır. Dolayısıyla hiçbir şeyi göremezler. Onlar hiçbir hayırdan istifade

edemezler ve hayra yol bulamazlar. Çünkü biz onların gözlerini hakka karşı kapattık.

Bu örnek bilgisizlik, geri kalmışlık, ilkelik özelliklerine sahip olan idrakleri ve gözleri medeniyet, ilerleme ve kalkınmanın verileri hakkında düşünmekten mahrum bırakılan kişiler için isabetli bir örnektir. Bu manevî-ilâhî şeddin gözle görülen maddi engel şeklindeki şedde benzetilmesi hususunda gayet parlak bir temsildir.

Geçen örneklerin sonucu olarak: "Sen onları uyarsan da, uyarmasan da birdir. Onlar iman etmezler." Senin, küfürleri üzerinde ısrar eden bu kimseleri uyarman ve uyarmaman eşittir. Onlar hakkı kabul etmeye, Allah'ın çağrısına boyun eğmeye, Hz. Peygamber (s.a.)'in risaletinin doğruluğuna delâlet eden delilleri incelemeye, Allah Tealâ'nın varlığına ve birliğine delâlet eden kâinatın ve görünen âlemin hayret verici delillerini düşünmeye müsait olmadıkları müddetçe uyanda bulunmak bu kimselere yararlı olmayacaktır.

Uyarının faydalı olup olmaması hususuna gelince, Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyurmaktadır: "Sera ancak Kur'an a uyan ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarırsın. Sen o kimseyi mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele." Yani senin uyarman sadece Kur'an-ı Azîm'e iman eden, onun hükümlerine ve esaslarına uyan, henüz Allah'ın cezasını görmediği halde Allah'ın cezasından korkan ya da Cenab-ı Hakk'ı görmediği halde Ondan korkan kimselere yararlı olabilir. İşte bu kimselere günahlarının mağfireti, Allah'ın rızası, değerli mükâfat ve ebedî nimet -cennet-müjdesini ver. Bu ayetin benzeri şudur: "Görmedikleri halde Rablerinden korkanlar için bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vardır." (Mülk, 67/12).

Allah Tealâ daha sonra müminlere ve mümin olmayanlara verilecek mükâfat ve cezanın meydana geleceğini vurgulamak üzere şöyle buyurdu:

"Şüphesiz biz ölüleri diriltiriz ve insanların dünyada yaptıklarını ve (öldükten sonra geride bıraktıkları) eserlerini biz kaydederiz."

Yani biz fiilen ölüleri diriltmeye ve kabirlerinden canlı olarak çıkarmaya kadiriz. Onların geçmişte yaptıkları iyi-kötü bütün amellerini, arkada bıraktıkları güzel ve çirkin bütün eserlerini tescil edecek olan biziz. Yani onların bizzat yaptıkları amellerini ve kendilerinden sonra arkalarında bıraktıkları eserlerini kayda alır, yazarız. Bütün bunlara hayırsa hayır, serse şer olarak karşılık veririz. Kim fazileti yaymak için çalışırsa, onunla mükafatlandırılır. Kim de çirkinlik ve kötülüklerin yayılması maksadını güderse bundan dolayı hesaba çekilir.

Müslim'in Cerir b. Abdillâh el-Becelî'den rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir: "Kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, onun ecrine ve kendisinden sonra onunla amel edenlerin ecrine nail olur. Ancak kendisinden sonrakilerin ecirlerinden hiçbir şey eksilmez. Kim İslâm 'da kötü bir çığır açarsa, onun günahını ve kendisinden sonra onunla amel edenlerin günahını alır. Ancak kendisinden sonrakilerin günahlarından hiçbir şey eksilmez."

Yine Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Âdemoğlu öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak şu üç amel hariç: Kendisiyle faydalanılan ilim, kendisine dua eden salih evlât, kendisinden sonra devam eden sadaka."

Allah Tealâ daha sonra eserlerin yazılmasının sadece insanlara mahsus olmadığını, bütün eşyayı içine aldığı bildirmek üzere şöyle buyurdu:

"Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp tespit etmişizdir." Yani biz kulların amellerinden

her şeyi ümmü'l-kitapta -varlıklarla ilgili her şeyin tescil edildiği Levh-i Mahfuz'da- tespit ve tescil ettik.

Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin nezdinde bir kitaptadır. Rabbim ne şaşırır, ne de unuttur." (Taha, 20/52); "İnsanların dünyada yaptıkları her şey amel defterlerinde kayıtlıdır. Küçük-büyük hepsi satır satır yazılmıştır." (Kamer, 54/52-53).^[1]

Kasaba (Antakya) Halkının Kıssası:

13- Sen insanlara o kasaba halkının kıssasını misal ver: Bir zaman onlara elçiler gelmişti.

14- Biz onlara iki elçi göndermiştik e onlar ° elçileri yalanlamışlardı. Bunun üzerine biz de onları bir üçüncüsüyle desteklemiştik. Elçiler kasaba halkına: "Şüphesiz bizler size gönderilen elçileriz." demişlerdi.

15- Onlara şöyle cevap vermişlerdi: "Siz de ancak bizim gibi bir beşersiniz. Rahman olan Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz."

16- Elçiler de şöyle demişlerdi: "Rabbimiz biliyor ki, gerçekten biz- jer size gönderilmiş elçileriz.

17- BİZİM Ü zerimize düşen açıkça tebliğ etmektir."

18- Kasaba halkı şöyle demişlerdi: BİZ sizinle uğursuzluğa düştük. Yemin olsun ki eğer vazgeçmez-

sen taşlarız ve bizden size can yakıcı bir azap dokunur."

19- Elçiler de şöyle demişlerdi: "Uğursuzluk sizin kendinizdedir. z nak hatırlatıldığı için mi bize tehditler savuruyorsunuz? Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz."

20- Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak gelmiş ve şöyle demişti: "Ey kavmim! Size gönderilen elçilere uyun."

21- "Sizden hiçbir ücret istemeyen ve doğru yolda olanlara uyun."

22- "Ben beni yoktan varedene nasıl ibadet etmeyeyim? Oysa siz de O'na döndürüleceksiniz."

23- "Allah'tan başka ilahlar mı edineyim? Rahman olan Allah bana bir zarar vermek dilediğinde o ilahların yardımları bana bir fayda vermez. Onlar beni kurtaramazlar da."

24- "O takdirde ben apaçık bir sapıklık içinde olurum."

25- "Şüphesiz ben Rabbinize iman ettim. Beni dinleyin."

26-27- (Davetinin mükâfatı olarak) Ona: Gir Cennet'e, denildi. O da: "Keşke kavmim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilse." dedi.

Açıklaması:

"Sen insanlara o kasaba halkının kıssasını misal ver: Bir zaman onlara elçiler gelmişti."

Ya Muhammed! Seni yalanlayan kavmine aşırılık, inatçılık ve inkarcılıkta Antakya kasabası halkının kıssasını örnek ver.

Allah, Antakya kasabasında Hz. İsa (a.s.)'m ashabi olan havarilerden üçünü göndermiş, Kureyş'in inat ederek yalanlamaları gibi Antakya halkı bu elçileri yalanlamışlar, bu her iki grup da yalanlamakta ısrar etmişlerdi.

Ayette geçen kasaba (karye) bütün müfessirlerin görüşüne göre Antakya'dır. Elçiler (mürselûn) ise İbni Abbas ve pek çok müfessirin görüşüne göre Hz. İsa (a.s.)'m ashabi olup Cenab-ı Hak onları dini uygulamak üzere göndermiştir.

Cenab-ı Hak daha sonra bu elçilerin sayısını belirtmek üzere şöyle buyurdu: "Biz onlara iki elçi göndermiştik de onlar o elçileri yalanlamışlardı. Bunun üzerine biz de onları bir üçüncüsüyle desteklemiştik. Elçiler kasaba halkına: Şüphesiz bizler size gönderilen elçileriz, demişlerdi." Yani biz onlara iki elçi göndermiştik. Onları Hz. İsa (a.s.), Allah Tealâ'nın emriyle göndermişti. Kavmi risalet konusunda bu iki elçiyi derhal yalanladılar. Biz de bunları üçüncü bir elçiyle te'yid edip takviye etmiştik. Onlar bu kasaba halkına: Şüphesiz bizler size, sizi yaratan Rabbiniz tarafından, sadece hiçbir ortağı olmayan Allah'a ibadet etmeniz ve putlara tapınmayı terketmeniz için gönderilen elçileriz, dediler.

Bu ilk iki elçi Yuhanna ve Polus olup üçüncü elçi ve Şem'un idi. Bir görüşe göre üçüncü elçinin ismi Polus idi.

Antakya kasabası halkı diğer ümmetler gibi elçilerin beşer oluşu bahanesine sarıldılar. Cenab-ı Hak bu durumu şöyle beyan etmektedir:

"Onlar da şöyle demişlerdi: Siz de, ancak bizim gibi bir beşersiniz. Rahman olan Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz sadece yalan söylüyorsunuz. "

Kasaba halkı üç elçiye şöyle dediler: Siz de bizim gibi beşersiniz, yemek yiyorsunuz, çarşılarda dolaşıyorsunuz. Sizin bizden farklı bir özelliğiniz yok. Rahman olan Allah size iddia ettiğiniz gibi ne bir risalet, ne de kitap indirmiştir. Bunu sizden başka rasuller ve onlara tâbi olanlar da iddia etmektedir. Siz bu iddia ettiğiniz risalette sadece yalancısınız.

Onların "Rahman olan Allah hiçbir şey indirmemiştir." ifadeleri Allah'ın varlığını itiraf ettiklerinin delilidir. Fakat onlar risaleti inkâr etmekte ve putlara, Allah'la arasında vasıta - şefaât vesilesi- olarak tapmaktadırlar.

Bu şüphe, Hakk'ı yalanlayan pek çok ümmetin şüphesidir. Nitekim Cenab-ı Hak bir başka ayette onların durumunu şöyle bildirmektedir: "Bunun sebebi şudur: Onlara peygamberleri apaçık mucizeler getiriyordu. Onlar da: Bizi bir insan mı doğru yola iletecek? diyorlardı." (Tegabün, 64/6). Yani buna hayret etmiş ve bunu inkâr etmişlerdi. Bu konuda bir başka ayet de şu şekildedir: "Kavimleri peygamberlerine şöyle dediler: Siz de bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Davet ettiğiniz şeylerle bizi atalarımızın taptıklarından uzaklaştırmak istiyorsunuz. Bize apaçık bir delil getirin." (İbrahim, 14/10).

Elçiler de: "Rabbimiz biliyor ki, gerçekten bizler size gönderilmiş elçileriz, dediler." Yani üç elçi kasaba halkına şöyle cevap verdiler: Allah biliyor ki biz Allah'ın size gönderdiği elçileriyiz. Biz onun adına yalan söyleyen kişiler olsaydık, O bizden son derece şiddetli bir şekilde intikam alırdı. Halbuki Allah bizi üstün kılacak ve bize destek verecektir. Ve siz en güzel akıbetin kimin olacağını gayet iyi bileceksiniz.

Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "Sen onlara şöyle de: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O göklerde ve yerdekileri bilir. Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler, işte onlar hüsrana uğrayacakların ta kendileridir." (Ankebut, 29/52).

Elçiler daha sonra görevlerini şöyle belirttiler: "Bizim üzerimize düşen açıkça tebliğ etmektir." Yani bizim üzerimize düşen görev, sizi gönderilmemizin sebebi olan ilahî mesajı tebliğ etmektir. Bizim üzerimize ilahî mesajı açık bir şekilde tebliğ etmek vaciptir. Siz buna icabet ederseniz, iki cihanın saadetine nail olursunuz. Eğer icabet etmezseniz, yalanlamanızın sonucunu öğreneceksiniz.

Bunun üzerine "kasaba halkı şöyle demişlerdi: Biz sizinle uğursuzluğa düştük. Yemin olsun ki eğer vazgeçmezseniz sizi taşlarız ve bizden size can yakıcı bir azap dokunur." Kasaba halkı elçilere: Biz sizin sebebinizle uğursuzluk bulduk. Hayatımızda sizin yüzünüzden hayır bulamadık. Siz bizi böldünüz ve aramızda ihtilâf çıkardınız. Eğer bu daveti terketmez ve bu sözden yüzçevirmezseniz, sizi taşlarız. Bizden size acıklı bir azap ve şiddetli bir ceza isabet eder.

"Ve-leyemesseneküm" ifadesi taşlamanın durumunu beyan etmektedir. Yani bu taşlama bir-iki taşla yapılan bir taşlama olmayacaktır, bilakis biz öldürünceye kadar buna devam edeceğiz. Bu can yakıcı bir işkencedir. Bazıları buradaki "Vav"ın "veyahut" anlamında olduğu görüşündedir. Bundan murad şudur: Ya sizi öldüreceğiz, yahut hapsedeceğiz ve hapsedelerde size işkence yapacağız.

"Elçiler de şöyle demişlerdi: Uğursuzluk sizin kendinizdedir. Siz hak hatırlatıldığı için mi bize tehditler savuruyorsunuz? Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz."

Yani elçiler kasaba halkına şöyle demişlerdi: Sizin uğursuzluğunuz, kendinizden dolaydır. Dolayısıyla uğursuzluğun sebebi sizin yalanlamanız ve inkâr etmenizdir, yoksa biz değiliz. Size uyarıda bulunduğumuz ve size Allah'ın birliğini ve sadece Allah'a kullukta bulunmayı emrettiğimiz için mi bizim sizin için uğursuz olduğumuzu iddia ettiniz, bizi tehdit ettiniz. Hayır, gerçek şudur ki siz hakka aykırı davranmakta haddi aşan, sapıklıkta ileri giden bir kavimsiniz. Sapıklık ve inatçılıkta devam ettiniz.

Bu tavır Firavun kavminin tavrına benzemektedir: "Onlara iyilik ve bolluk geldiği zaman: Bu bize aittir, derler. Bir kötülüğe uğradıkları zaman da, bunu Musa ve beraberindekilerin uğursuzluklarına yorarlar. İyi bilin ki, onların uğursuz saydıkları şey, Allah katındadır." (A'raf, 7/131).

Yine bu tavır Salih (a.s.) kavminin tavrının da benzeridir: "Kavmi -Salih'e-:" Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık." dediler. Salih de: "Uğursuzluğunuzun sebebi Allah nezdindedir." dedi." (Nemi, 27/47).

Cenab-ı Hak daha sonra elçilerini bir yardımcı ile destekledi: "Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak gelmiş ve şöyle demişti: Ey kavmim! Size gönderilen elçilere uyun. Sizden hiçbir ücret istemeyen ve doğru yolda olanlara uyun."

Şehrin en uzak tarafından Habib Neccar adındaki bir davetçi, elçilerin haberini işitince

koşarak gelmiş ve kavmine şu nasihatte bulunmuştu: Ey kavmim! Sizi sapıklıktan kurtarmak için gelen Allah'ın elçilerine uyun. Onlar size yaptıkları davetlerinde samimidirler. Onlar bu ilâhî mesajı tebliğ uğrunda hiçbir maddi karşılık beklememektedirler. Sizi davet ettikleri hiçbir ortağı bulunmayan ve tek olan Allah'a ibadet etme hususunda hak ve hidayet metodu üzerindedirler.

Bu davetçi kendisi için arzu ettiği şeyleri onlar için de arzu ettiğini açıkladı:

"Ben beni yoktan var edene nasıl ibadet etmeyeyim? Oysa siz de O'na döndürüleceksiniz." Sadece, beni yaratana ibadette bulunmaya ne engel olabilir. Kıyamet günü dönüş ve varış yalnız O'nadır. O, amellerinize göre hayırsa hayır, serse şer size karşılık verecektir.

Bu ifadede Allah'a kullukta bulunma teşvik edilmekte ve O'nun azabından sakındırılmaktadır.

Davetçi, daha sonra kendi yolunun doğruluğunu ve putlara tapmalarından dolayı onların yolunun yanlışlığını bir kez daha vurgulamak üzere şöyle demişti:

"Allah'tan başka ilahlar mı edineyim? Rahman olan Allah bana bir zarar vermek dilediğinde o ilahların yardımları bana bir fayda vermez. Onlar beni kurtaramazlar da."

Bu inkâr, azarlama ve ihtar şeklindeki bir soru olup bununla şu mana kastedilmektedir: Allah'tan başka asla ilâh edinmeyeceğim. İbadete lâayık olan Allah'a ibadet etmeyi bırakıp sahte tanrılara ibadet etmeyeceğim. Beni yoktan var edip yaratan O'dur. Zira Rahman bana bir kötülük yapmayı murad etse, bu taptığınız putların şefaati bana fayda vermez ve beni kötülük uçurumundan kurtarmaz. Çünkü onlar hiçbir şeye mâlik değillerdir. Ne zararı ortadan kaldırabilir, ne de engelleyebilirler. Ne fayda temin edebilir, ne de herhangi bir kimseyi içinde bulunduğu durumdan kurtarabilirler.

"O takdirde ben apaçık bir sapıklık içinde olurum." Yani ben Allah'ı bırakıp bu putları tanrı edinirsem, şüphesiz ki ben gerçekte ve hakikatte apaçık bir hata, büyük bir bilgisizlik ve haktan sapma içine düşmüş olurum.

Bu ifade onlara yapılan bir tarizdir. Cenab-ı Hak daha sonra hiçbir kuşku bulunmayan açık bir ifadeyle onun mümin olduğunu belirtmek üzere peygamberlerine hitap ederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ben Rabbinize iman ettim. Beni dinleyin." Ben, beni sizi gönderen Rabbinizi tasdik ettim. O'nun nezdinde benim için buna şahid olun.

İbni Abbas, Ka'b ve Vehb (r.a.)'den rivayet olunduğuna göre o elçi bunu söyleyince hep birden onun üzerine saldırıp onu öldürdüler. Ona engel olacak hiçbir kimse yoktu. Katade diyor ki: Onu taşlamaya başladıklarında o şöyle diyordu: "Allahım! Kavmime doğru yolu göster, çünkü onlar bilmiyorlar." Onlar elçi ölünceye kadar taşlamaya devam ettiler.

Elçinin onların hidayetini arzu etmesinin alâmeti şu idi: "Ona: "Gir cennete." denildi. O da: "Keşke kavmim Rabbinin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilse." dedi." Yani Allah elçi öldürüldükten sonra ona değer vermek üzere: Hakk'ı tebliğ etme yolunda şehid olduğu için cennete gir, der. O da cennete girip orada rızıklanır. Cennet nimetlerini görünce şöyle der:

Keşke kavmim benim son durumumu, iyi halimi ve güzel akıbetimi bilse, dolayısıyla benim iman ettiğim gibi iman etse ve benim içinde bulunduğum nimete onlar da nail olsa! Keşke onlar günahlarımın bağışlanması ve beni Rablerinin kendilerine lütfettiği bol sevap

ve umumi ihsana lâayık olan Allah'a yakın, değerli şehitler zümresine katması şeklinde Allah'ın bana verdiği lütufları bilseler!

İhlaslı müminin durumu daima böyledir. O bütün insanlar için hayır ister. Katade diyor ki: Mümini daima hayrı isteyen kişi olarak bulursun. Onu hilekâr olarak göremezsin. [\[2\]](#)

"Şehir Halkı" Kıssasının Devamı, Peygamberleri Yalanlayanların Cezalandırılması:

28- Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedi, indiriciler de değildik.

29- Sadece bir tek sayha, o kadar. Hemen sönüp gittiler.

30- Ey kulların üzerine çöken büyük hasret ve pişmanlık, hazır ol! Onlar kendilerine hangi elçi gelse onu alaya alıyorlardı.

31- Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların bir daha kendilerine dönmediklerini görmezler mi?

32- Onların hepsi toptan huzurumuza muhakkak getirileceklerdir.

Açıklaması:

"Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedi, indiriciler de değildik." Yani mümin olan Habîbu'n-Neccâr'ın kavmi üzerine onu öldürmelerinden sonra kendilerini Allah'a imana davet için meleklerden bir ordu indirmedi; buna ihtiyacımız da yoktu. Bilakis bizim için bu mesele, böyle bir ordu indirmekten daha hafif ve basitti; onları orduyla değil, sayha ile helak etmek suretiyle takdirimiz gerçekleşmişti.

Onlann bu şekilde helak edilmesi, kendilerini tahkir içindir. Zira gökten melekler indirmek, çok önemli işlere mahsustur. Onları helak etmek için ise gökten indirilecek bir orduya hacet yoktu. Bilakis biz onları bir tek sayha ile helak ettik.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sadece bir tek sayha, o kadar. Hemen sönüp gittiler." Yani onların helak edilmesi, sadece Cebrail'in bir sayhası ile oldu. O sayha ile helak oldular. Onlann yakalanması yahut cezası sadece bir tek sayha ile olmuştu.

Buradaki "bir tek" ifadesi tekit içindir. Çünkü söz konusu azap Allah indinde basittir. "Hemen sönüp gittiler" ifadesinde, helakin süratli bir şekilde gerçekleştiğine işaret vardır.

"Ey kulların üzerine çöken büyük hasret ve pişmanlık, hazır ol! Onlar kendilerine

hangi elçi gelse onu alaya alıyorlardı." Yani Ey peygamberleri yalanlayan kimseler! Tevhide, hakka ve hayra çağırın hiçbir peygamber gelmemiştir ki kendisiyle alay edilmesin, söyledikleri yalanlanmasın ve getirdiği hak din inkâr edilmesin. İşte bu sebeple acıklı bir hasret çekin ve yaptıklarınıza pişman olun!

"Ey kulların üzerine çöken büyük hasret ve pişmanlık, hazır ol!" Yani şimdi peygamberleri yalanlayanlar için hasret vaktidir. Onların hasret çekmelerinin sebebi, kendileriyle aynı tavır içinde olan geçmiş ümmetlerin başına gelenlerden ibret almamalarıdır. Esasen burada gerçek manada hasret çekme söz konusu değildir. Zira burada zamanın, hasreti isteme zamanı olduğu beyan edilmek istenmektedir. Çünkü azapla karşı karşıya kalındığında pişmanlık duygusu ortaya çıkmıştır. Buradaki hasretin, kâfirler tarafından peygamberler yalanlandığında meleklerin, kâfirlerin bu durumuna hayıflanıp ah-vah etmesi olduğu da söylenmiştir.

Daha sonra Yüce Allah hal-i hazırda ve gelecekteki nesilleri uyarmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların bir daha kendilerine dönmediklerini görmezler mi?" Yani kendilerinden önce yaşamış olan ve peygamberleri yalanlayan Âd ve Semûd gibi, Allah'ın helak ettiği kavimlerin durumundan ve onların artık dünyaya dönemeyecek olmasından ibret almazlar mı? Burada, öldükten sonra dünyaya, daha önce yaşadıkları gibi tekrar döneceklerine bilgisizce inanan Dehrî (yani tanrıtanımaz, ateist)'lerin iddiaları da reddedilmektedir. Nitekim Yüce Allah onların şöyle dediklerini hikâyeye etmektedir: "Dediler ki: Ne varsa dünya hayatımızdır. Başka birşey yoktur. Ölürüz, yaşarız. Bizi zamandan başkası helak etmiyor." (Câsiye, 45/24).

Daha sonra Yüce Allah yine onlara, dünya azabından sonra ahirette de hesap ve ceza olduğunu öğretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Onların hepsi toptan huzurumuza muhakkak getirileceklerdir." Yani geçmiş ve gelecek ümmetlerin tümü kıyamet günü hesap için Yüce Allah'ın huzuruna getirilecekler ve Yüce Allah onlara, hayrıyla şerriyle bütün amellerinin karşılığını verecektir. Bu ayet, Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisi gibidir: "Şüphesiz Rabbin, herbirinin amellerinin karşılığını tam olarak verecektir." (Hûd, 11/111).

Bu ayet, Allah'ın bu dünyada helak ettiği kimselerin yakasını bırakmayacağıının, dünya hayatından sonra da onların Yüce Allah'ın huzurunda toplanıp hesap vereceklerinin ve cezaya çarptırılacaklarının delilidir. Şayet Yüce Allah bu dünyada helak ettiği kimselerin yakasını bıraksaydı, şairin de dediği gibi ölüm onlar için bir rahatlık ve kurtuluş olurdu:

"Kurtulsaydı yakamız öldüğümüzde şayet Öldüğü an ererdi rahata her zî-hayat. Gel gör ki öleceğiz, tekrar dirileceğiz Ve sonra her şey için bir hesap vereceğiz."^[3]

İlahi Kudretin, Öldükten Sonra Dirilme Ve Diğer Bazı Konulardaki Delilleri:

- Yiyorlar.
- 34- Orada hurma ve üzüm bahçeleri yarattık. Orada çeşmeler akıttık. onun ürününden ve kendi ellerinin emeğinden yesinler. Hâlâ şükretmiyorlar mı?
- 36- Yerin bitirmekte olduğu şeylerden, kendilerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden bütün çiftleri yaratan o Allah ne yücedir!
- 37- Gece de onlar için bir ayettir. Biz ondan gündüzü sıyrıp çıkarırız Bir de bakarlarsın ki karanlıkta
- 38- Güneş de kendi karargâhında akıp gitmektedir. Bu, mutlak galip ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.
- 39- Aya da konaklar tayin ettik. Nihayet o, eski urcun haline döner.
- 40- Ne aya erişmek güneşe düşer, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Hepsi bir felekte yüzmektedirler.
- 41- Onlar için bir ayet de, onların zürriyetini o dopdolu gemide taşımış olmamız
- 42- ve kendilerine binecekleri bunun gibi nice şeyleri yaratmış bu-lunmamızdır.
- 43- Dilesek onları suda boğarız, ne kendilerine imdat eden bulunur, ne de kurtarılırlar.
- 44- Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar yaşatma müstesnadır.

Açıklaması:

"Ölü toprak onlar için bir ayettir: Biz onu dirilttik, ondan tane çıkardık da ondan yiyorlar" Yani Allah'ın varlığına ve ölüleri diriltip onlara hayat verecek kudrete sahip bulunduğu delâlet eden alâmetlerden biri de üzerinde bitki bulunmayan kupkuru toprağı, üzerine yağmur yağdırarak yeniden canlandırması ve onu üzerindeki muhtelif renk ve şekillerdeki bitkilerle adeta dalgalanıp sallanır hale getirmesi; ondan, kulların ve onların hayvanlarının rızık olan taneyi çıkarmasıdır ki, bu tane, yenen şeylerin büyük çoğunluğunun aslı ve hayatın ve geçimin kendisiyle idame ettirildiğı temel maddedir. İşte ölüleri de tıpkı ölü toprağına hayat verdiğimiz gibi diriltiriz.

"Orada hurma ve üzüm bahçeleri yarattık. Orada çeşmeler akıttık" Yani canlandırdığımız yeryüzünde, incir, üzüm vs. ağaçlarıyla bezeli bahçeler var ettik; orada çeşitli yerlere dağılıp giden nehirler akıttık.

Diğer meyveler arasında hurma ve üzüm kelimelerinin müzekker (eril) kalıplarla ifade edilmesinin sebebi şudur: Yiyeceklerin en lezzetlileri, tatlı olanlardır ve zikredilen meyveler de en tatlı yiyeceklerdir. Çünkü hurma ve üzüm, diğerlerinin aksine hem gıda, hem de meyvedir, ayrıca faydaları en çok olan yiyeceklerdir.

"Ki onun ürününden ve kendi ellerinin emeğinden yesinler. Hâlâ şükretmiyorlar mı?" Yani tanelerin ve bahçelerin yaratılmasıyla amaçlanan, insanların, hem hurma ve üzümlerin mezkûr ürününden yemesi, hem de kendi ellerinin emeğiyle diktikleri fidanlardan, ettikleri ekinlerden, tane ve ürünlerden elde ettikleri içecek ve yiyeceklerden

faydalanmasıdır. Bütün bunlar, onların kudret ve kuvvetleriyle olan şeyler olmayıp, sadece Yüce Allah'ın onlara bir rahmetidir. Öyleyse onlar, kendilerine ihsan ettiği hadsiz hesapsız bu nimetlere karşılık Yüce Allah'a şükretseler ya! Bu ifade, terkinin kınama tarzında gelen bir şükür emridir.

Bu ayetteki "ürününden" kelimesi, daha önce zikredilen "hurma ve üzüm bahçeleri"ne aittir. Râzî şöyle demiştir: "Meşhur olan görüşe göre bu kelime Allah'a racidir." "... ve kendi ellerinin emeği" ifadesi ise Râzî'ye göre ziraat ve ticareti kapsar.

Yüce Allah onlara şükretmelerini emir buyurduğuna göre Allah'a şükür ibadetle yapılır. Yüce Allah onların, kendisine ibadeti terketmekle kalmayıp, başkalarına kulluk ettikleri ve şirke düştükleri konusunda uyarıda bulunmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Yerin bitirmekte olduğu şeylerden, kendilerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden bütün çiftleri yaratan o Allah ne yücedir!" Yani muhtelif renk, tat ve şekillerde çeşit çeşit ve sınıf sınıf ekin, ürün ve bitkiyi, "her şeyden iki çift yarattık; olur ki inceden inceye düşünürsünüz diye" (Zâriyât, 51/49) buyurduğu gibi nefislerden erkek ve dişiye, "ve sizin bilmediğiniz daha nice şeyler yaratmaktadır" (Nahl, 16/8) buyurduğu gibi onların bilmediği daha pekçok mahlukâtı yaratan Allah, ortağı bulunmaktan münezzehtir.

Özetle şu insan, hayvan ve bitkilerden oluşan büyük mahlukâtın ve daha bilmediğimiz şeylerin yaratıcısı olan Allah, ortağı ve benzeri bulunmaktan münezzehtir. Daha önceki ayette şükür emredildiği gibi, bu ayette de, Yüce Allah'ın, lâıyık olmayan şeylerden tenzih edilmesi emir buyurulmaktadır...

Mekân planında öldükten sonra dirilmenin ve hasrın imkân dahilinde olduğuna yeryüzünün ahvali ile delil getirdikten sonra Yüce Allah, zamanların ahvalinden de dört delil zikretmektedir:

1- "Gece de onlar için bir ayettir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çıkarırız. Bir de bakarlar ki karanlıkta kalıvermişler." Yani Yüce Allah'ın azametli kudretinin delillerinden biri de, gece ile gündüzün yaratılması, bu ikisinin hiç şaşmadan ardarda gelmesi, gündüzü geceden sıyırıp çıkarması ve böylece ışığı getirip karanlığı gidermesi, geceyi de gündüzden sıyırıp çıkarması ve bu suretle mahlukâtın karanlıkta kalması ve ışığı gidermesi, bunların birbirini takip etmesi ve birinin gelmesiyle diğersinin gitmesi, keza öbürünün gelmesiyle bunun gitmesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Geceyi, onu durmadan kovalayan gündüze bürüyüp örter." (A'râf, 7/54). Bu, yeryüzünün, kendi ekseni etrafından batıdan doğuya dönmesinin sonucudur. Böylece güneş, yerkürenin bir yarısında doğarken, diğersinde kaybolur. Karanlık ve aydınlığın herbirinde bir fayda ve hayır vardır. Zira gece olunca iş-güç terkedilir ve insanlar, gündüzün yorgunluğunu atmamak için istirahatata ve sükûnete çekilir. Aydınlıkta ise rızık kazanmanın verdiği fayda, lezzet, hareket ve iş vardır.

"Bir de bakarlar ki karanlıkta kalıvermişler." Yani karanlığa girmişler. Buradaki "ve izâ" ifadesi, birdenbire olmayı anlatır. Yani onlar ansızın ve birdenbire karanlığa girerler. Artık yapabilecekleri hiçbirşey yoktur, kaçınılmaz olarak karanlığa girerler.

2- "Güneş de kendi karargâhında akıp gitmektedir. Bu, mutlak galip ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir." Yani Yüce Allah'ın kudretine delâlet eden müstakil alâmetlerden biri de güneşin, kendi karargâhında, yörüngesinin sonuna kadar dönmesidir. Bu dönüş, her şey üzerine kahir ve galip olan ve ilmi her şeyi kuşatmış bulunan Yüce Allah'ın takdiridir.

Burada geçen "müstekarr"(karargâh) kelimesi hakkında müfessirlere ait iki görüş vardır:

a) Bu kelimededen murat, güneşin mekân olarak karar kıldığı yerdir. Burası, Arş'm altıdır ki, o tarafta dünyadan hemen sonra gelen kısımdır. Nerede olursa olsun gerek güneş, gerekse bütün mahlukât Arş'in altındadır.

b) Bu kelimededen murat, güneşin zaman olarak karar kılacağı andır ki, seyrinin sonudur. Bu da kıyamet günüdür. [\[4\]](#)

Astronomi bilginleri, dünyanın, güneş etrafını yılda bir kere dolanması sebebiyle güneşin, yıldızların ortasındaki görünür dönüşüne ilâve bir hareket daha olduğunu ispat etmişlerdir.

Güneşin bundan başka iki hareketi daha vardır: Biri, takriben yirmi altı günde bir kendi eksenini etrafında dönmesi, diğeri de gezegen uydularıyla birlikte saniyede yaklaşık ikiyüz mil hızla yıldız sisteminin merkezi etrafında dönmesi. Müstekarr, güneşin bu ilk hareketi esas alındığında bilginlere göre güneşin sabit eksenini, ikinci hareketi esas alındığında ise bütün yıldız sisteminin merkezidir.

3- "Aya da konaklar tayin ettik. Nihayet o, eski urcun haline döner." Yani Allah, ay için de menziller takdir etmiştir ki ay bu menzillerde güneşinkinden başka bir seyirle seyreder. Bunlar, yukarıda zikrettiğimiz 28 menzildir. Ay, her gece bu menzillerden birine günde 13 derecelik bir sapmayla varır. Sonra eğer ay 30 gün ise iki gece görünmez. Şayet ay 29 gün ise bir gece görünmez. Ay bu menzillerden sonuncusuna geldiği zaman incelik, küçülür, sararır ve yay halini alır. Sonra da ilk menzile döner. Nihayet eski urcun gibi olur. "Urcun", üzerinde hurma bulunan daldır ki sarı ve enli olup, insanlar tarafından bükülür ve üzerindeki hurma salkımları ko-parılır. Kendisi de hurma ağacının gövdesi üzerinde kuru olarak kalır.

Güneşin hareketleri sayesinde gece ve gündüz bilindiği gibi, ayın menzilleriyle de senenin aylarının gidişatı hakkında fikir yürütülür. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sana yeni doğan ayları sorarlar. De ki:

Onlar insanlar ve hacc için vakit ölçüleridir" (Bakara, 2/189); "Güneşi ışık, ayı nur yapan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için ona menziller tayin eden O'dur" (Yûnus, 10/5); "Biz geceyi ve gündüzü birer ayet olarak yarattık. Nitekim, Rabbinizin nimetlerini araştırmamız, ayrıca, yılların sayı ve kasabını bilmeniz için gecenin karanlığını silip aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz her şeyi açık açık anlattık. " (İsrâ, 17/12).

Güneş hergün doğar ve günün sonunda batar. Fakat doğuş ve batış yerleri yazın ve kışın değişir, bir noktadan diğerine intikal eder. Bu sebeple gündüz uzar, gece kısalır, sonra gece uzar, gündüz kısalır. Aya gelince, ona da menziller tayin buyurmuştur. Ayın ilk gecesinde zayıf ve az ışıklı olarak doğar. Sonra ikinci gece ışığı artar ve gökyüzündeki konumu yükselir. Sonraki her yükselişinde güneşten aldığı ışıkla daha parlak ve aydınlık olur. Nihayet 14. gecede en ışıklı ve yuvarlak haline ulaşır. Sonra ayın sonuna doğru noksanlaşmaya başlar ve nihayet eski urcun gibi olur.

Astronomi bilginleri, ayın yörüngesi çevresindeki yıldızları 28 gruba ayırmışlardır ki bunlara ayın menzilleri denir. Araplar, yağmur yağıp yağmayacağını bunlarla anlarlar ve

gezegenlerin yerlerini -ki güneş de bunlardandır- bunlardan hareketle tespit ederlerdi.

4- "Ne aya erişmek güneşe düşer, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Hepsi bir felekte yüzmektedirler." Yani ne güneş, ne de ay için birbirlerine kavuşmak doğru ve kolaydır. Çünkü bunlardan her biri için müstakil bir yörünge vardır ve onlardan hiçbiri, bu yörüngesindeyken diğeriyle bir araya gelmez. Güneş, bir günde 1 derece, ay ise günde 13 derece miktarı yol alır.

Gecenin ayeti olan ay, gündüzün ayeti olan güneşi geçemez. Çünkü bunların herbirinin zamanı farklıdır. Güneşin alanı ve zamanı gündüz iken, ayın zamanı gecedir.

Güneş, ay ve dünya, tıpkı balığın suda yüzmesi gibi gökyüzündeki kendi feleklerinde yüzer ve dönerler. Güneş, yarıçapı 93 milyon mil olan kendi yörüngesinde seyrederek ve dönüşünü 1 yılda tamamlar. Ay, her ay dünyanın etrafında yarıçapı 24 bin mil olan yörüngesinde döner. Dünya ise güneşin çevresini bir yılda dönerken, kendi etrafında da bir gün ve bir gecede döner.

Bu, Yüce Allah'ın, güneş, ay ve dünyanın herbiri için, üzerinde döndükleri müstakil bir yörünge tayin ettiğinin delilidir. Güneş ile ayın hiçbiri diğeriyle ışığını engellemez. Güneş ve ay tutulmasında meydana gelen nadir durumlar bunun istisnasıdır.

Böylece mekân ile ilgili -ki o yeryüzüdür- delil ile yukarıda verdiğimiz dört zaman ile ilgili delili zikrettikten sonra Yüce Allah, kudretini gösteren bir başka delil daha getirmektedir. Bu delil, insanın, tıpkı karada yürüdüğü gibi denizde de yürütülmesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "... ve onları karada ve denizde taşıdık" (İsrâ, 17/70). Bu manada, üzerinde durduğumuz surede de şöyle buyurmaktadır:

"Onlar için bir ayet de, onların zürriyetini o dopdolu gemide taşımış olmamızdır." Yani Yüce Allah'ın kudret ve rahmetinin delillerinden biri de, denizin, zürriyetin gemi ve taşıtlarını taşımaya amade kılınmasıdır. Buradaki "zürriyef'ten kasıt, azık ve maişet temin edecek şeyleri çoğaltmak için bir memleketten diğeriye naklettikleri mallarla dolu olan gemilerdeki evlâtlardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kudret delillerinden bir kısmını size göstermek için Allah'ın nimetiyle gemilerin denizde akıp gittiğini görmedin mi? Şüphesiz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." (Lokman, 31/31).

Buradaki "zürriyef'in, Hz. Nuh (a.s.)'un gemisinde taşınanlar olduğu söylenmiştir. Bu gemi, çeşitli mal ve eşyalar ile Yüce Allah'ın, mahlukâtm soyunu korumak amacıyla taşınmasını emir buyurduğu -her türden bir erkek ve bir dişi olmak üzere ikişer eşten oluşan- hayvanlarla dolu bulunuyordu.

Şu halde bu ayetin anlamı şöyle olur: Allah, onların baba ve dedelerini Hz. Nuh'un gemisinde taşıdı.

"ve kendilerine binecekleri bunun gibi nice şeyleri yaratmış bulunmamızdır." Yani insanlar için, o gemiler misali kara gemileri olan develer yarattık. Zira insanlar bu develer üzerine hem yük ve eşya yüklerler, hem de kendileri binerler.

Ancak Razi, ekseri müfessirlerin görüşüne göre bu ayetteki "mislihî: bunun gibi" kelimesindeki zamirin "gemiler" kelimesine raci olduğunu söylemiştir. Yani kendilerine, binecekleri o gemiler gibi daha başka çeşit çeşit gemiler yaratmış bulunmamızdır. Bu durumda söz konusu ayet, "Ve daha başka çeşit çeşit azap vardır." (Sâd, 38/58) ayeti gibi olur. Bu görüşün kabul edilmesi halinde buradaki "fülk" kelimesinden maksat, develer değil, onların zamanında mevcut bulunan başka gemilerdir. En açık anlam budur.

Bunu, buradaki "Dilesek onları suda boğarız" kavli ilâhisi de tayit etmektedir. Eğer "fûlk" kelimesiyle develer kastedilmiş olsaydı, "ve kendilerine binecekleri bunun gibi nice şeyleri yaratmış bulunmamızdır" ayeti, anlamca birbirine bağlı iki ifadeyi birbirinden ayırmış olurdu.

Bir diğer ihtimal de söz konusu zamirin, malum fakat burada zikredilmemiş olan bir ifadeye raci olmasıdır. Bu durumda da ayetin takdiri anlamı şöyle olur: Zikrettiğimiz mahlukât gibi.. Nitekim "Ki onun ürününden ... yesinler" ayetinde de aynı durum söz konusudur. [5]

Şu halde bu ayet kara taşıtları, tren ve uçaklar gibi modern her türlü taşıta da şamil olur. Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu kavli ilâhi-sidir: "Hem binmeniz, hem de süs için atları, katırları, merkepleri yarattı ve sizin bilmediğiniz daha nice şeyler yaratmakadır." (Nahl, 16/8).

Yüce Allah'ın rahmet ve lütfunun bir delili de bu vasıtalara binenleri korumasıdır. Zira ayette "Dilesek onları suda boğarız, ne kendilerine imdat eden bulunur, ne de kurtarırlar" buyurulmaktadır. Yani eğer onları, yük-leriyle birlikte suda boğmayı isteseydik, o durumda onların imdadına gelecek veya kendilerini boğulmaktan kurtaracak kimse olmazdı ve onlar, başlarına gelen o olaydan kurtarılmazlardı.

"Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar yaşatma müstesnadır." Bu ayette geçen "illâ rahmeten minnâ" ifadesindeki "illâ" harfi münkatı istisnadır. Bu ayetin takdiri anlamı da şöyledir: Ancak sizi, karada ve denizde rahmetimizle yürütüyor, boğulmaktan koruyor, belli bir süreye kadar selâmette tutuyor ve Yüce Allah katında malûm olan bir vakte, yani ölüme kadar sizi dünya hayatıyla nimetlendiriyoruz. [6]

Kafirlerin Allah'tan Sakınma, Allah'ın Mahlukâtına Karşı Şefkat Gösterme Ve Allah'ın Ayetleri Konusundaki Tutumları:

45- Onlara, "Sizden önce geçen ve ileride sizi bekleyen olaylardan sakının, umulur ki esirgenirsiniz."

edendiği zaman (yüz çevirdiler).

46 onlara Rabblerinin ayetlerin- den bir ayet gelmeyedursun, ille de ondan yuz çevirmişlerdir.

47- Onlara, "Allah'ın size rızık ola- rak verdiklerinden hayra sarfedin." dendiğinde küfredenler, iman edenlere şöyle dediler: "Allah'ın, dilediği takdirde yedireceği kimseye biz mi yedireceğiz? Doğrusu siz apaçık bir sapıklık içindesiniz."

Açıklaması:

Yüce Allah bu ayetlerde, kâfirlerin azgınlık ve sapıklıklarında devam ettiklerini ve ne geçmişte işledikleri günahlardan, ne de kıyamet günü karşılaşacakları azaptan dolayı üzüntü ve endişe duyduklarını haber veriyor ve şöyle buyuruyor:

"Onlara, "Sizden önce geçen ve ileride sizi bekleyen olaylardan sakının, umulur ki esirgenirsiniz." dediği zaman yüz çevirdiler." Yani Allah'ın ayetlerinden yüz çeviren ve onları yalanlayan o kimselere, "Sizden önceki ümmetlerin başına gelen ve sizden önce yaşanan bela, afet ve dünya azabının benzerlerinin sizin de başınıza gelmesinden sakının ve ölünceye kadar küfürde ısrar ettiğiniz takdirde, helak olduktan sonra gittiğiniz yerde karşılaşacağınız ahiret azabından korkun. Umulur ki bundan sakınırsanız Allah da size merhamet eder, sizi azabından korur ve bağışlar." dediği zaman yüz çevirdiler. Kendilerine "Sakının" dediğinde sakınmadılar.

Onların yüz çevirmesi bu ayetle sınırlı da değildir. Aksine onlar her ayetten yüz çevirmişlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Onlara Rablerinin ayetlerinden bir ayet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir" Yani o müşriklere, Allah'ın birliği ve peygamberlerin doğruluğu konusunda hiçbir ayet gelmemiştir ki, onların işi ondan yüz çevirmek, onu kaale almamak, hakkında düşünmemek ve onunla menfaat-lenmemek olmasın. Çünkü onların düşünme ve -imana ve Hz. Peygamber (s.a.)'i tasdike götüren- akıl yürütme yeteneği ataletle uğramıştır.

Onlar, Allah ve peygamberi hakkındaki kötü itikatları bir yana, Allah'ın yarattıklarına karşı şefkati de terketmişlerdir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Onlara, "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfedin" dediğinde küfredenler, iman edenlere şöyle dediler: "Allah'ın, dilediği takdirde yedireceği kimseye biz mi yedireceğiz?" Yani onlardan sadaka vermeleri ve Allah'ın kendilerine verdiği rızıktan yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine infak etmekle emroldukları zaman müminlerle alay ederek ve büyük-lenerek onlara şöyle cevap verdiler: "Eğer Allah isteseydi, kendilerine infakta bulunmamızı isteyen şu kimseleri zengin eder ve onları rızıkıyla doyururdu. Dolayısıyla biz, Allah'ın onlar hakkındaki arzu ve iradesine uygun hareket ediyoruz."

Onların yürüttükleri bu mantık yanlış ve geçersizdi. Çünkü Yüce Allah bir kula bir mal verdiği, sonra da onun üzerine o malda bir hakkı gerekli kıldığı zaman, gerekli kıldığı o miktarı o kimseden çekip almış gibi olur. Dolayısıyla kâfirlerin söz konusu itirazının bir anlamı yoktur. Kâfirler, "Allah istese onları doyurur." şeklindeki sözleriyle doğruyu dile getirmişler, ancak onlar bu sözü delil olarak ileri sürmekle yalana ve yanılsa kaymışlardır.

Buradaki, "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden" ifadesi, infaka teşviktir. Zira size rızık veren Allah'tır. Bu itibarla eğer infak ederseniz Allah sizi, daha önce rızıklandığı gibi ikinci kere de rızıklandırır.

Bu ifade aynı zamanda son derece kötü bir huy olan cimriliği de yermektedir. Zira cimrilerin en cimrisi, başkasının malında cimrilik gösteren kimsedir.

Bu ayette, Allah'ın yarattıklarına karşı şefkati terketmek de yerilmektedir.

Bütün bunların yanında kâfirler, kendilerine infakı emredenleri ayıplamış ve sapıklıkla itham etmişlerdir. Zira onlara verdikleri cevabın sonunda "Doğrusu siz, apaçık bir sapıklık

içindedir." demişlerdir. Yani siz, bize infakı emreden sözünüzde ancak açık bir hata, doğru ve hak yoldan sapma içindedir.

Müşriklerin bu anlayışı yanlış ve hatalıdır. Çünkü Allah'ın hikmeti, insanların rızıkta farklı farklı olmasını gerektirir. Dilediği kimsenin rızıkını daraltan, dilediği kimsenin rızıkını da yayıp genişleten Odur: "Allah kullarına rızıkı bollattıysaydı yeryüzünde azarlardı. Fakat O, rızık dilediği ölçüde indiriyor. Çünkü O, kullarının her halinden haberdardır, onları görendir." (Şûra, 42/27). O, bir kısım insanları zengin ederken diğerlerini yoksul yapar. Yoksullara sabretmelerini, zenginlere de mallarından yoksullara vermelerini ve şükretmelerini emir buyurur: "Kim elinde bulunandan yoksullara verir, günahlardan korunursa ve en güzel sözü doğrularsa, onu en kolaya hazırlarız. Fakat kim cimrilik eder, kendini müstağni sayıp en güzel sözü yalanlarsa, biz de onun güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız." (Leyi, 92/5-10).

İbni Cerir, "Doğrusu siz, apaçık bir sapıklık içindedir." kavli-i ilâhisi hakkında şöyle demiştir: "Bu ifadenin Yüce Allah'a ait olması ve kâfirler müminlerle münakaşa edip, onların sözlerini reddettikleri zaman kâfirlere, "Doğrusu siz apaçık bir sapıklık içindedir." buyurmuş olması ihtimali de vardır." İbni Kesir ise bu görüşün tartışılır olduğunu söylemiştir. En doğrusunu Allah bilir. [\[7\]](#)

Kafirlerin, Öldükten Sonra Dirilme Gününü İnkârı Ve Bu Günün Şüphesiz Bir Gerçek Olduğunun Açıklaması:

48- "Eğer doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gerçekleşecek?" derler.

49- Onlar sadece korkunç bir sesten başkasını gözetmezler. O, çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalar.

50- İşte o zaman onlar bir vasiyette bile bulunamazlar. Hatta o vakit ailelerine dahi dönecek halde değildirler.

51- Sûr'a üfürüldü. İşte onlar kabirlerinden kalkıp Rabblerine koşuyorlar.

52- O zaman şöyle dediler: "Vah bize. Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı? İşte Rahman'in vaad ettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş."

53- Sadece bir tek sayfa olur. Hemen onların hepsi huzurumuza getirilirler.

54- O gün hiç kimseye bir haksızlık yapılmaz. Siz de yaptığınızdan başkasıyla mukabele görmezsiniz.

Açıklaması:

Yüce Allah kâfirlerin, şöyle diyerek kıyametin kopmasını uzak gördüklerini haber vermektedir:

"Eğer doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gerçekleşecek?" derler." Yani müşrikler, müminlerle alay ederek kibirli bir tarzda öldükten sonra dirilmenin hemen olmasını ister ve şöyle derler: "Eğer söylediğiniz ve vaad ettiğiniz şeyde doğru söylüyorsanız bize olacağını vaad ettiğiniz ve bizi kendisiyle tehdit ettiğiniz bu dirilmenin ne zaman olacağını söyleyin."

Müşriklerin bu hitabı, onları Allah'a ve ahiret gününe iman etmeye çağıran Hz. Peygamber (s.a.)'e ve müminleredir.

"Onlar sadece korkunç bir sestən başkasını gözetmezler. O, çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalar." Yani azap ve kıyamet için sadece Sûra bir kere üfürülmesini beklerler. Bu, yeryüzündeki bütün insanların kendisiyle hemen öleceği ürperten bir sestir. Onlar o anda aralarındaki alış veriş vb. dünya işlerinde çekişmektedirler. Yani onlar, günlük muameleler, konuşmalar, yeme içme vs. dünya işleriyle meşguldürler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın yakaladık" (A'râf, 7/95), "Onlar ille o saatin, hiç farkında olmadıkları bir sırada başlarına gelmesini mi bekliyorlar?" (Zuhruf, 43/66).

Buradaki "korkunç ses", İkrime'nin de dediği gibi Sûr'a ilk üfürülüştür. Bu görüşü İbni Cerir'in İbni Ömer (r.a.)'den aktardığı şu rivayet de teyit etmektedir: "Sûra, insanlar yollarda, sokaklarda ve meclislerinde iken üfürülecektir. Hatta iki kişi, bir elbise alım satımı konusunda aralarında pazarlık yapacak olsa, daha birisinin onu elinden bırakmasına fırsat kalmadan Sûra üfürülür ve o kişi helak olur. İşte bu ses, hakkında Yüce Allah'ın, "Onlar sadece korkunç bir sestən başkasını gözetmezler. O, çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalar" buyurduğu sestir.

Buhari ve Müslim, Ebû Hureyre; (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle bir halde H, alım satım için satıcı ile müşteri aralarında kumaşlarını yaymış olacaklar da ne alım satım yapabilecekler, ne de kumaşlarını dürebilecekler. Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle ki kişi, su havuzunu

sıvayıp ^[8] tamir edecek, fakat havuzun suyunu kullanması nasip olmayacaktır. Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle bir çabuklukta ki kişi, sağımlı devesinin sütünü sağıp getirdiği halde onu içemeyecektir. Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle ansızın kopacaktır ki kişi, yemek yerken lokmasını ağzına kaldıracak, ancak onu yemesine fırsat kalmayacaktır."

Daha sonra Yüce Allah, umumi ölümün veya sayhanın süratini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"İşte o zaman bunlar bir vasiyette bile bulunamazlar. Hatta o vakit ailelerine dahi dönecek halde değildirler." Yani onlardan bir kısmı diğerine, sahip olduğu mülkü ve borçlarını vasiyet edemeyecek. Aksine onlar sokaklarında ve buldukları yerlerde ölecekler, çıktıkları evlerine dönme imkânı bulamayacaklar.

Daha sonra Yüce Allah, Sûr'a ikinci kez üfürüleceğini haber vermektedir ki bu üfürüş, öldükten sonra dirilme ve kabirlerden kalkma üfürüşüdür:

"Sûr'a üfürüldü. İşte onlar kabirlerinden kalkıp Rabb'lerine koşuyorlar" Yani öldükten sonra dirilme ve kabirlerden kalkma için Sûr'a ikinci kez üfürüldü. O anda bütün mahlukât,

kabirlerinden kalkıp, hesap ve amellerinin karşılığı için Rabb'lerine kavuşmak üzere süratle yürüyorlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün onlar, sanki dikili birşeye koşar gibi kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar." (Me'âric, 70/43).

Daha sonra Yüce Allah, dirilme hadisesinin akabinde onların yaşayacakları korku ve ürpertiye zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O zaman şöyle dediler:" Vah bize. Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı ?" Yani o diriltilenler şöyle dediler: Helak olduk! Bizi, öldükten sonra kabirlerimizden dirilten kimdir? O kabirler onların, dünya hayatında iken diriltip içinden çıkarılacaklarına inanmadıkları yerlerdir. Onlar, o ürperti verici sahneleri ve başlarına gelen korkunç hali müşahede ettikleri zaman, kabirlerinde uyumakta olduklarını zannettiler.

Bu, onların kabirlerinde çekecekleri azabı ortadan kaldırmaz. Çünkü dirüdikleri zaman yaşayacakları ahvale nispetle kabir azabı onlara uyku gibi gelecektir.

"İşte Rahmanın vadettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş" Yani işte bu, Allah'ın vadettiği ve gönderilen peygamberlerin, yaşanacağını haber verdikleri şeydir.

İnkarcılar artık kendilerine gelmiş, ölümden diriltildiklerini itiraf ve tasdik fayda vermeyeceği o gün peygamberlerin doğruluğunu ikrar etmişlerdir. Yukarıdaki söz, kâfirlerin söyleyeceği sözdür. Bu, Abdurrahman b. Zeyd'in görüşüdür. Şevkânî ve daha başkalarının tercih ettiği görüş de budur.

İbni Cerir ve İbni Kesir ise bu cümlelerin, Yüce Allah'ın şu kavlinde olduğu gibi meleklerin veya müminlerin cevabı olduğu görüşünü tercih etmişlerdir: "Vah bize! Bu, ceza günüdür" dediler. Bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür." (Sâffât, 37/20-21).

Daha sonra Yüce Allah, dirilme işleminin süratini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Sadece bir tek sayha olur. Hemen onların hepsi huzurumuza getirilirler" Yani Sûr'a üfürüş, bir tek sayhadan başka birşey değildir. O zaman onlar diri olarak hesap vermek ve amellerinin karşılığını görmek için süratle huzurumuza toplanırlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Fakat o, ancak bir tek haykırıdır. Ki o zaman onlar hemen diri olarak toprağın yüzündedirler." (Nazi'ât, 79/13-14), "Kıyamet hadisesi de ancak göz kırpmaya gibidir. Yahut o, daha yakındır." (Nahl, 16/77).

Bundan sonra da, yapılacak olan adil yargılamadan bahdedilmekte ve şöyle buyurulmaktadır:

"O gün hiç kimseye bir haksızlık yapılmaz. Siz de yaptığınızdan başkasıyla mukabele görmezsiniz" Yani kıyamet gününde, ne kadar az olursa olsun hiç kimsenin ameli eksiltümayacaktır ve siz, işlediğiniz hayır ve şerrin karşılığında başka birşey almayacaksınız. [\[9\]](#)

İyilerin Göreceği Karşılık:

55- O gün cennet ehli, bir iş içinde eğlenirler.

56- Kendileri de eşleri de gölgelerde tahtlar üzerine kurulup yaslanmış-

57- Orada taze meyveler onların, arzu edecekleri her şey onlarındır.

58- Çok esirgeyici Rablerinden bir de selâm vardır.

Açıklaması:

Yüce Allah, cennet ehlinin durumunu haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O gün cennet ehli, bir iş içinde eğlenirler." Yani salih müminler kıyamet günü cennet bahçelerine girdikleri zaman, faydalandıkları ve zevk aldıkları lezzetler, nimetler ve elde ettikleri büyük kazanç ile -başkalarını görmeyecek şekilde- meşguliyet içinde olurlar. Bu nimetleri ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de bunların mahiyeti beşer aklına gelmiştir.

Bu durumda onlar, cehennem ehlinin çektiği azaba dikkatlerini veremeyecek bir meşguliyet içindedirler. Onlar, faydalandıkları, zevk aldıkları ve hoşlandıkları nimetler içindedirler.

Onlar sadece bu nimetlerden faydalanmakla kalmazlar, aynı zamanda eşleriyle bir ünsiyet ve mutluluk içindedirler. Zira Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kendileri de eşleri de gölgelerde tahtlar üzerine kurulup yaslanmışlardır. " Yani onlar ve eşleri cennette ağaçların güneş almayan gölgelerinde-dirler. Çünkü orada insanı rahatsız edecek şekilde güneş sıcaklığı yoktur. Onlar orada kendilerini gölgeleyen ve örten çadır ve zifaf odalarında tahtları üzerinde mutluluk içindedirler.

Buradaki faydalanma, ruhî değil maddîdir. Zira Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Orada taze meyveler onların, arzu edecekleri her şey onlarındır." Yani kendilerine bütün cinsleriyle meyveler sunulmuştur ve bundan başka istedikleri ve iştahlarının çektiği her şey onlarındır. İstedikleri zaman her türlü lezzeti hazır bulurlar.

Bu ayette "Orada taze meyveler onlarındır." buyurulduğu halde "bu meyvaları yerler" denmemiştir. Bu, onların diledikleri zaman diledikleri şeye sahip olma güç ve kudretinde olacaklarına işarettir.

Onların orada buldukları nimetin en değerlisi ve üstünü ise Allah'ın onlara selâmıdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Çok esirgeyici Rablerinden bir de selâm vardır" Yani onların temenni ettiği şey, Allah'ın onlara selâmı, yani kendilerini çirkin görülen her türlü şeyden emin kılmasıdır ki onlara "Selâm sizin üzerinize olsun ey cennet ehli." buyurur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendisine kavuştukları gün müminlere yapılacak dirlik temennileri "selâm" demek olacaktır." (Ahzâb, 33/44). Bu selâm, "Melekler de her kapıdan yanlarına varırlar. "Sabretmenize karşılık selâm size. Dünyanın en güzel sonucudur bu." derler." (Ra'd, 13/23-24) ayetinde belirtildiği gibi, melekler vasıtasıyla da olabilir. Şu halde anlam şöyle olur: Allah onlara, kendilerini yücelttiğinin bir işareti olarak melekler vasıtasıyla

veya vasıtasız olarak selâm eder. Bu, onların temenni ettiği şeydir.

Mücrimlerin Göreceği Karşılık:

59- Ey suçlular! Bu gün siz şöyle ayrılın!

60- Ey Ademoğulları! Ben size ahd vermedim mi: "Şeytana tapmayın. O sizin için apaçık bir düşmandır.

61- Bana ibadet edin. Dosdoğru yol budur" diye?

62- "O, sizden birçok halkı saptırmıştı. O zaman niye akletmiyordu-nuz?"

63- İşte bu, tehdit edile geldiğiniz cehennemdir.

64- Küfrünüzden dolayı girin oraya.

65- O gün ağızlarını mühürleriz. Ne yapmış idiysele bize elleri söyler, ayakları da şahitlik eder.

66- Eğer dileseydik gözlerini silerdik de yola dökülürlerdi. Ama nasıl görecekerdi?

67- Yine dileseydik, oldukları yerde suratlarını değiştirip, onları bambaşka çirkin bir mahiyete getirirdik de, ne ileri gitmeye, ne de geri dönüp gelmeye güçleri yeterdi.

68- Kime uzun ömür veriyorsak, onun yaratılışını baş aşağı çeviriyoruz. Akıllarını kullanmıyorlar mı?

Açıklaması:

Yüce Allah, kıyamet günü kâfirlerin, durdukları yer itibariyle müminlerden ayrılacağını haber veriyor ve şöyle buyuruyor:

"Ey suçlular, bu gün siz şöyle ayrılın!" Yani ahirette mücrim kâfirlere "müminlerden ayrılın ve başka bir yerde durun." denir. Nitekim Yüce Allah, başka bir ayette şöyle buyuruyor: "O gün onları hep bir araya toplarız. Sonra şirk koşanlara "Haydi siz ve koştuğunuz ortaklar, yerlerinize!" deriz. Artık onları birbirinden tamamen ayırmışızdır." (Yûnus, 10/28), "Kıyametin kopacağı gün, o gün müminlerle kâfirler birbirinden ayrılırlar." (Rûm, 30/14), "O gün bölük bölük ayrılacaklardır." (Rûm, 30/43). Yani o gün insanlar iki fırka halinde bölüneceklerdir.

Ya da bu ifadeden murat, mücrimlerin birbirinden ayrılması ve Yahudilerin, Hristiyanların, Mecusilerin, Sabülerin, putlara tapanların, maddecilerin, mülhitlerin... birer fırka halinde diğerlerinden ayrılmasıdır.

Daha sonra Yüce Allah onların diğerlerinden ayrılmasının sebebini, küfürlerinden

ötürü kendilerini azarlayıp paylar bir tarzda açıklıyor ve şöyle buyuruyor:

"Ey Ademoğulları! Ben size ahd vermedim mi: "Şeytana tapmayın. O sizin apaçık düşmanınızdır" Yani Ey Ademoğulları! Ben, bana asi olmanız ve emrime muhalefet etmeniz yolunda şeytanın size verdiği vesveselere uyararak şeytana itaat etmemenizi peygamberler vasıtasıyla emir ve tavsiye etmedim mi? Zira şeytanın size olan düşmanlığı aşikârdır. Onun size olan düşmanlığı babanız Adem (a.s.)'dan başlamıştı.

Yüce Allah, kendisinden başkasına ibadeti yasakladıktan sonra kendisine ibadet edilmesini emrederek şöyle buyuruyor:

"Bana ibadet edin. Dosdoğru yol budur" Yani beni birleyin ve size emrettiğim ve yasakladığım hususlarda bana itaat edin. Bu emir ve yasaklar dosdoğru ve sağlam yoldur, yani İslam dinidir.

Daha sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak şeytanın, geçmiş nesilleri saptırma yolundaki çabalarını haber veriyor:

"O, sizden birçok halkı saptırmıştı. O zaman niye akletmiyordunuz?" Yani şeytan, birçok halkı azdırmış, kötülük işlemeyi onlara güzel göstermiş ve onları, Allah'a itaatten ve Onu birlemekten alıkoymuştu. Böyle olduğu halde şeytanın size olan düşmanlığını akledip, kendileri gibi azaba çarptırılmamak için geçmişlerin içine düştüğü dalâletlerden uzaklaşmayacak mısınız?

Ardından Yüce Allah, dalâlet içinde bulunanların sonunu, kendilerini azarlayıp paylayarak şöyle beyan buyuruyor:

"İşte bu, tehdit edile geldiğiniz cehennemdir" Yani işte bu, size dünyada vaad edilen ve peygamberler vasıtasıyla sizi kendisinden sakındırdığım ateştir. Ama siz o peygamberleri yalanlamıştınız. O esnada cehennem de, onları dehşete düşürmek için kendilerine gösterilir.

"Küfrünüzden dolayı girin oraya." Dünyadayken Allah'ı inkâr etmeniz, cehennemi yalanlamanız, şeytana itaat etmeniz ve putlara tapmanız sebebiyle bugün oraya girin ve ateşini tadın.

Bu sözde, onların pişmanlıklarının şiddetine ve hasretlerine, üç açıdan işaret edilmektedir:

1- Yüce Allah'ın, "girin oraya" tarzındaki emri, tıpkı Firavun'a "Tad. Zira sen, kendince üstündün, şerefliydin" (Duhân, 44/49) kavli-i ilâhisinde olduğu gibi bir küçümseme ve ibret kılma ihtiva etmektedir.

2- "bugün" kavli-i ilâhisi azabın hazır olduğuna, onların lezzetlerinin geçip gittiği ve bugün ancak azabın kaldığına delâlet eden bir lafızdır.

3 - "Küfrünüzden dolayı" kavli-i ilâhisi de, büyük bir nimeti inkârı, küfrân-ı nimeti haber veren bir ifadedir. Küfran-ı nimette bulunanların, o nimeti verenden utanması, en şiddetli elemlerdendir.

Daha sonra Yüce Allah onların, işlediği cürüm ile inkâr edemeyecekleri bir şekilde nasıl yüzyüze getirileceklerini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"O gün ağızlarını mühürleriz. Ne yapmış idiysele bize elleri söyler, ayakları da şahitlik eder" Yani bu dehşetli günde Allah, kâfirlerin ve münafıkların ağızını, konuşamayacakları şekilde mühürler ve işledikleri fiilleri azaların kendisinin söylemesini ister. Bunun üzerine onların elleri ve ayakları, işledikleri fiilleri söyler. Bu, onların, günah

işlerken kendilerine yardımcı olan organlarının şimdi kendileri aleyhine birer şahit olacağını bilmeleri içindir.

Ellerin konuşma, ayakların da şahitlik etme mevkiine getirilmesinin sebebi, ekseri fiillerin, doğrudan ellerle tamamlanmasıdır. Nitekim Yüce Allah, "... ve kendi ellerinin ürünlerinden ..." (Yâ-Sîn, 36/35), "... kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara, 2/195) buyurmaktadır. Bu son ayetteki "velâ tulkû bi eydîkum" kavli-i ilâhisi, "velâ tulkû bi enfusikum" anlamındadır. Bir amele şahit olanın, o ameli işleyenden başkası olması gerekir. Dolayısıyla -kendilerine fiil izafe etmenin zorluğu sebebiyle-ayaklar ve deriler, şahitler cümlesinden olarak takdir buyurulmuştur.

Müslim, Nesâi, ve İbni Ebî Hatim, Enes b. Mâlik (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Kul kıyamet günü şöyle diyecek: "Ben kendime, benim tarafımdan bir şahit getirilmesinden başka bir şeye razı değilim." Bunun üzerine Yüce Allah, "Bugün muhasebene kefil olarak nefsin, şahitler olarak da Kiramen Kâtibin melekleri kâfidir." buyuracak ve o kimsenin ağzına mühür vurulacak. Ardından da organlarına "Konuş" denecek, onlar da o kulun amellerini söyleyecekler. Sonra konuşma hususunda serbest bırakılacak ve uzuvlarına "Sizler uzak olun, irak olun! Ben ancak sizin için mücadele ediyordum." diyecek."

Daha sonra Yüce Allah, gözlerini kör etme, suretlerini değiştirme ve kendilerini hareketsiz kılma gibi, kudretinin onlar üzerindeki bazı tezahürlerini açıklıyor ve şöyle buyuruyor:

"Eğer dileseydik gözlerini silerdik de yola dökülürlerdi. Ama nereden görecekler?" Yani eğer dilersek onların görmelerini gideririz veya onları kör ederiz. Böylece onlar doğru yolu görmez olurlar. Onlar bu durumda yürümek için alıştıkları ve bildikleri bir yola dökülseler yürümeye muktedir olamazlar. Yolu nasıl görsünler ki, görmeleri gitmiştir?

"Yine dileseydik, oldukları yerde suratlarını değiştirip, onları bambaşka çirkin bir mahiyete getirirdik de, ne ileri gitmeye, ne de geri dönüp gelmeye güçleri yeterdi." Yani dilesek, onlar mekânlarında ve buldukları yerlerde kötülükler işlerken onların yaratılışlarını değiştirir, suretlerini maymun, domuz gibi daha çirkin başka suretlere çeviririz de, yürüyüp gitmeye de arkalarına dönmeye de muktedir olamaz, bir tek durumda kalakalırlar. Ne ileri ne de geri gidebilirler.

Akabinde onları, gençlik fırsatını kaçırmaktan sakındırmakta ve şöyle buyurmaktadır: "Kime uzun ömür veriyorsak, onun yaratılışını baş aşağı çeviriyoruz. Akıllarını kullanmıyorlar mı?" Yani kimin ömrünü uzatırsak, kendisini kuvvetli halinden sonra zayıflığa, faal bir durumdan acze döndürürüz. Onlar, her yeni yaşa girdiklerinde zayıf düştüklerini ve amel işlemekten acizliğe doğru gittiklerini düşünüp idrak etmiyorlar mı? Biz onlara, doğru biçimde düşünüp akıl yürütmeleri ve araştırmaları için yeterli ömür fırsatı verdik. Artık ömürleri bundan daha fazla uzadığı takdirde uzun ömür onlara herhangi bir fayda vermeyecektir. Onlara bu şekilde bir fırsat verilmesi, mazeretlerini ortadan kaldırmaktadır. Zira iyice yaşlanınca düşünüp araştırmak için uygun bir fırsat bulamayacaklardır.

Bu ayet, "Allah sizi bir zaaftan yaratan, sonra diğer bir zaafın ardından kuvvet veren, sonra kuvvetin arkasından da zaafa ve ihtiyarlığa getirendir. O ne dilerse yaratır. O

hakkıyla bilendir, kemâliyle kadirdir." (Rûm, 30/54) ayetine benzemektedir.

Allah'ın Varlığının Ve Birliğinin İspatı, Risaletin Bazı Özelliklerinin Beyanı:

69- Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da. Onun getirdiği kitap bir öğütten ve hükümleri açıklayan

Kur'an'dan başkası değildir.

70- Ki diri olanları uyarsın ve kâfirlere azap sözü hak olsun.

71- Görmediler mi, ellerimizin yaptıklarından kendilerine nice hayvanlar yarattık da kendileri onlara malik olmaktadırlar.

72- Onları kendilerine boyun eğdirdik. İşte binekleri onlardandır ve onlardan yiyorlar.

73- Onlarda kendileri için daha birçok faydalar ve içecekler var. Halâ şükretmezler mi?

74- kendilerine yardım edilir diye Allah'ı bırakıp başka ilâhlar edindiler.

75- O ilâhlar kendilerine yardım edemezler. Tersine, kendileri o ilâhlar için hazırlanmış askerlerdir.

76- Onların sözü seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da biliyoruz.

Açıklaması:

Cenab-ı Hak Kur'an'ın şiir, Hz. Peygamber (s.a.)'in de şair olmadığını belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da." Yani peygamber bir şair değildir. Onun şiir söylemesi doğru olmaz. İstemiş olsaydı bile kendisine şairlik özelliği verilmez ve şiir söylemesi kolaylaştırılmazdı. Onun yaratılışında bu özellik yoktur, o şiiri sevmez. Allah onu, okuma yazma bilmeyen ümmî bir kişi olarak yaratmıştır. Allah ona ancak Kur'an'ı öğretmiştir ki Kur'an şiirden daha üstün ve şiirden başka bir şeydir.

Şiir, kendine has vezni olan sözdür. Her beyti belli bir harfle biter ki buna kafiye denir. Kasidelerin, bir tek kafiye ile başlayıp bitmesi, yani her beytin son harfinin aynı olması zorunludur. Şiir, geniş bir hayal ve yüksek bir tasvir gücüyle gelişmiş canlı bir duygu dünyasına dayanır. Şair şiirdene akıl ve mantığın ölçülerine uyar, ne de methiye, hiciv, ağıt, gazel vb. türlerde hassas ölçülere riayeti ve doğruluğu arar; o tasvirde ve özelliklerin dile getirilmesinde mübalağa yapar. Onun için sadece söylediklerinin din-

leyenlerce beğenilmesi önemlidir. Bu sebeple Yüce Allah şairleri "Görmüyor musun onları, nasıl her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar. Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler." (Şu'arâ, 26/225-226) şeklinde tavsif buyurmaktadır. Araplar, "Şiirin en güzeli, en yalan olanıdır." derler. Bu konuda Ebû Hayyân da şöyle demiştir: "Şiir ancak vezinli ve kafiyeli bir sözdür. Şairlerin seçtiği anlama delâlet eder ve çok hayal kurma, sözü süsleyip yaldızlama vs. özelliklere dayanır ki mütedeyyin kimseler, onu yazmak şöyle dursun, başkası tarafından yazılmış şiiri bile okumaktan uzak dururlar. [12]

Kur'an-ı Kerim'e gelince, onun verdiği haberler doğrudur; söyledikleri, vuku bulmuş ibret verici olaylardır; metodu, beşeri saadete erdirecek kanunlar koymaktır; maksadı, amellerin faziletli olanlarını işlemeye ve en güzel hasletlere ve ahlâka sahip olmaya teşvik, sapıklık ve çirkinliklerden kaçındırma ve nihayet sahih ibadet ile doğru muamele için gerekli hükümleri yerleştirmedir.

Dolayısıyla bu ayet "Biz ona şiir öğretmedik" kavli-i ilâhisiyle Kur'an'ın şiir olmadığına, "Bu ona yakışmaz da." kavli-i ilâhisi de Hz. Peygamber (s.a.)'in şair olmadığına delâlet etmektedir. Allah ona ancak kendine mahsus özellikleriyle malum şiirden ve alışılmış düzyazı türünden ayrılan Kur'an'ı öğretmiştir.

Bu ayet, Mekke'li Arapların, "Muhakkak Kuran ya bir şiir veya sihirdir, ya da kâhinlerin işidir. Muhammed de şairdir" şeklindeki sözlerine kesin bir reddir. Onlar bu sözlerle Kuranın Allah tarafından vahyedilmiş bir kelâm olması hususiyetini iptal ve risaletin kendine mahsus özelliklerini tekzip etmeyi amaçlıyorlardı.

Hz. Peygamber (s.a.)'in dilinden varit olan kimi vezinli sözlere gelince bunlar, herhangi bir tekellüf, sanat yapma arzusu veya kasıt olmaksızın, sadece sözün tabii seyri içinde şiiri andırır tarzda ifade edilen sözlerdir. Hz. Peygamber (s.a.)'in Huneyn günü beyaz bir katır üzerinde düşman safları arasına daldığı zaman söylediği şu sözler buna örnektir:

"Yalan değil ben nebiyim, İbni Abdulmuttalib'im."

Yine hicret esnasında mağarada ayağını taşa çarpması sonucu ayak parmağının kanaması üzerine söylediği şu sözler de böyledir:

"Sen ancak bir parmaksın ve kanadın Bunu sen Allah yolunda yaşadın."

Hatta Halîl b. Ahmed Ferâhidi, recezden meştûr'u şiir saymamıştır. [13]

Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.)'in, konuşma esnasında zaman zaman Arap şiiriyle örnek getirdiği de vakidir. Mesela bir defasında Tarafe b. Abd'in meşhur "Muallaka"

sından [14] şu beyti temsil getirmişti:

"Günler sana bilmediğin şeyler izhar edecek, Azık vermediğin kişi haberler getirecek."

İbni Ebi Hatim ve İbni Cerir'in Hz. Aişe (r.a.)'den sahih bir senetle rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.) bu beyti şöyle söylüyordu:

"Günler sana bilmediğin şeyler izhar edecek, Azık vermediğin kişi getirecek haberler."

"Hz. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)'in mezkûr beyti böyle okuması üzerine "O beyit öyle değil." dedi, Hz. Peygamber (s.a.) de "Ben şair değilim. Şair olmak bana yakışmaz da." buyurdu."

İbni Sa'd ve İbni Ebî Hatim de Hasan'i-Basrî'den şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (s.a.) Şu beyti temsil getirirdi:

"Yeterlidir İslâm ve ağaran sağ Kötülükten nehyetmeye kişiyi." "Oysa rivayet, bu beytin Şöyle olduğu yolundadır: "Yeterlidir ağaran sağ ve İslam Kötülükten kişiyi nehyetmeye."

"Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.), "Şehadet ederim ki sen Allah'ın resulüsün. Allah sana Şiiri öğretilmedi. Sana Şiir öğrenmek yakışmazdı da." demiştir."

Buhari'nin naklettiğine göre Hendek savaşı öncesi Medine etrafına hendek kazılırken Hz. Peygamber (s.a.), Abdullah b. Revâha (r.a)'nm Őiirini okumuştur. Şu var ki o, recez bahrinden kaside söyleyen aŐhabının söylediklerine uyararak bunu yapmıştır. Sahabe o esnada hem hendek kazıyor, hem de Şöyle diyorlardı:

"Rabbim olmasa rahmetin hidayet yoktu bize,
Ne sadaka, ne namazda gelmek olurdu bize.
Düşman çıkınca karşıya, sekinet indir bize;
Sabit-kadem eyle bizi, güç ver bileğimize.
Şüphesiz ki ilkin onlar saldırdı üstümüze
Diretiriz fitne yaparlarsa aleyhimize"

Hz. Peygamber (s.a.) bu Şiiri söylerken "Ebeynâ (diretiriz)" kelimesine geldiği zaman sesini uzatıyordu."

Hz. Peygamber (s.a.)'e Şiir öğretilmemesi meselesine gelince; Yüce Allah ona ancak, "Kendisine ne önünden, ne de arkasından hiçbir batılın gelemeyeceği ve yegâne hüküm ve hikmet sahibinden indirilme olan" (Fussilet, 41/42) Kur'an-ı Kerim'i öğretilmiştir.

Kur'an ne Şiir, ne tahayyülat, ne kehanet, ne düzmece, uydurma bir söz ve ne de etki eden bir sihirdir. O ancak İslamî hayatın düsturudur, nasihat ve doğru yola iletici prensipler ihtiva eden bir kitaptır. Nitekim Yüce Allah Şöyle buyurumaktadır: "Onun getirdiği kitap bir öğütten ve hükümleri açıklayan Kur'an'dan başkası değildir." Yani Kur'an, zikirler içinde bir zikirden, nasihatlerden bir nasihatten ve üzerinde hakkını vererek düşünöenler için açık, zahir ve aşikâr semavî bir kitaptan başka birşey değildir; tilâvet edilir ve hayatın her alanında her konuda kendisine başvurulur.

İŞte bu sebeple Yüce Allah, Kur'an'm ve Hz. Peygamber (s.a.)'in en mühim fonksiyonunun çerçevesini Şöyle çiziyor:

"Ki diri olanları uyarsın ve kâfirlere azap sözü hak olsun." Yani bu apaÇık Kur'an, yeryüzünde yaşayan her canlıyı uyarsın nitekim: "Ki onunla sizi ve onun ulaştığı herkesi uyarayım." (En'âm, 6/19) kavli-i ilâhisi de böyledir. Ne var ki onun uyarmasından sadece kalbi diri ve basireti açık olanlar istifade edebilir- ve yine bu Kur'an'la kendisine inanmamakta inat eden kâfirler üzerine azap sözü sabit ve gerekli olsun diye. Bu, aynı zamanda müminlerin de söz konusu vasıfların mukabiline sahip olduğunu göstermektedir. Yani müminlerin kalbi diridir. Kâfirlere gelince, küfürleri, delillerinin geœersizliđi ve Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmemeleri sebebiyle onlar gerœekte ölümlere daha çok benzemektedirler. Çünkü onlar Kur'an'ın nasihatlerinden etkilenmezler, gerœeđe ve hidayete tabi olmak noktasında dikkat ve uyanıklıklarını kaybetmişlerdir.

Özetle bu ayet, Kur'an'ın müminler için bir rahmet ve kâfirler aleyhine bir hüccet olduğuna delâlet etmektedir...

Daha sonra Yüce Allah tekrar vahdaniyet konusuna dönmekte ve bu konu ile ilgili

bazı deliller getirmektedir:

"Görmediler mi ellerimizin yaptıklarından kendilerine nice hayvanlar yarattık da kendileri onlara malik olmaktadır" Yani Allah'a şirk koşan ve gerek putlara, gerekse başkalarına kulluk eden bu müşrikler, Allah'ın kendileri için, kendilerinin emrine verdiği bu hayvanları yarattığını ve bunları, herhangi bir vasıta veya ortak söz konusu olmaksızın onlar için var ettiğini müşahede etmezler mi? Halbuki onları bu hayvanlara malik kılmıştır; onlar bu hayvanlar üzerine hakimdirler ve onları diledikleri gibi zabt ve tasarrufları altında bulundururlar, onlar da kendilerine boyun eğerler, itaatsizlik etmezler. Eğer Allah dileseydi bu hayvanları, kendilerine isyan edip karşı gelen, vahşi ve kendilerinden nefret eden varlıklar yapardı. Bu durumda onlar bu hayvanlardan istifade etme imkânı bulamazlardı. Ancak küçük bir çocuğun bile koca bir deveye -ve hatta yüz ya da daha fazla deveden oluşan bir kervana- hükmettiğini ve onları sevkü idaresinde bulundurduğunu görürsünüz...

Sonra Yüce Allah bu hayvanların insanlara verdiği faydaları açıklıyor ve şöyle buyuruyor:

"Onları kendilerine boyun eğdirdik. İşte binekleri onlardandır ve onlardan yiyorlar." Yani bu hayvanları onlara boyun eğici, emirlerine amade ve itaat edici kıldık; onların isteklerini -hatta bu onları kesmek şeklinde bile olsa- yerine getirmekten imtina etmezler. Yolculuk yaparken üstüne bindikleri ve eşya yükledikleri binekleri de bu hayvanlardandır. Yine etlerini yedikleri hayvanlar da bunlardandır.

"Onlarda kendileri için daha birçok faydalar ve içecekler var. Halâ şükretmezler mi?" Yani bu hayvanlarda onlar için, üzerlerine binmekten ve etlerini yemekten başka faydalar da vardır. Yünlerinden, kıl ve tüylerinden eşya ve meta olarak belli bir süreye kadar istifade ederler. Yine bu hayvanlar onlar için içeceklerdir. Yani onların sütlerinden içerler. Hâlâ bütün bunları yaratıp emirlerine verene ve kendileri için bu nimetleri var edene -kendisine ibadet ve itaat ile başkasını Ona ortak koşmayı bırakmak suretiyle- şükretmezler mi?

Bu, yaratıcı ve nimet verici olan Allah'a -ki O, vefa borcunu yerine getirmek ve nimet ve ihsanı karşısında takdir duymak gereken bu lütufları en geniş şekilde insana sunmaktadır- kendisine ibadet ve itaat etmek suretiyle şükür vazifesini yerine getirmeye açık bir teşviktir. Karşılığında vefa borcu ödemek gereken şeyleri en geniş şekliyle veren ve lütfü ihsanı ile takdir edilmesi gereken nimetler veren Odur.

Ne ki kâfirler bu görevi inkâr ve Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etmekte, dalâletlerinde devam ile Allah'a ibadeti terketmekte, ne bir zarar, ne de fayda verebilecek olan şeylere kulluğa yönelmekte ve onlardan yardım ummaktadırlar. Onların bu durumu hakkında Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'ı bırakıp başka ilâhlar edindiler." Yani o müşrikler put ve benzeri şeyleri ilâh edinerek Allah'ı bırakıp onlara kulluk ettiler ve böylece onların kendilerine yardım edip nzik vereceğini ve kendilerini Allah'a yaklaştıracığını umdular.

Ancak gerçekte o sahte ilâhlar herhangi birşey yapmaya kadir olmadıkları gibi, onlara ibadet etmekle hiçbir fayda da sağlanamaz. Bu sebeple Allah onların beklentilerinin boşluğunu açıklayarak şöyle buyuruyor:

"O ilâhlar kendilerine yardım edemezler. Tersine, kendileri o ilâhlar için hazırlanmış

askerlerdir." Yani bu ilâhlar kullarına yardıma muktedir değildir. Hatta onlar böyle birşeyi gerçekleştirmekten daha zayıf, zelil ve hakirdirler ve hatta kendi kendilerine bile yardım edemeyecekleri gibi, kendilerine karşı kötülük edenlerden intikam almaya dahi güç yetiremezler. Çünkü onlar duymayan ve düşünmeyen cansız varlıklardır. İşte bu sebeple o müşriklerin bunlardan umduklarının ve menfaat beklentilerinin batıl olduğu sabittir.

Müşrik kâfirler, putlara itaat eden askerlerdir. Onlar bu dünyada putları için müminlere gazap ederler. Oysa o sahte ilâhlar kendilerine yardıma muktedir değildirler. Ne kendilerine bir hayır verebilir, ne de kendilerinden bir şerri savabilirler. Onlar ancak birer puttur.

Bu ayetteki "hazırlanmış" kelimesi ya herhangi birşey yapmaya güç yetiremeyen ve yardıma kudreti olmayan bu ilâhlara hizmet eden, onları savunan ve onlara dil uzatanlara gazap eden anlamındadır; yahut da çekecekleri azap için hazırlanmış manasınadır. Çünkü o ilâhlar, müşriklerin cehennem ateşi için yakıt olmalarına vesiledirler.

Bu ayetin arkasından Yüce Allah, peygamberini müşriklerden gördüğü eziyet karşısında teselli etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Onların sözü seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz." Yani onların seni yalanlaması, Allah'a kâfir olmaları, sana verdikleri eziyet ve cefalar ve "İşte bizim ilâhlarımız bunlardır. Bunlar mabud olma vasfında Allah'ın ortaklarıdır." demeleri, ya da "Sen şair veya sihirbaz yahut kâhinsin" vs. demeleri seni kesinlikle kederlendirmesin.

Zira biz onların her şeyini; gizlideki şeylerini, açığındaki şeylerini ve sana karşı besledikleri gizli düşmanlığı biliyoruz. Biz onlara bunun karşılığını verecek ve kendilerini bu sebeple azaba duçar edeceğiz. [\[15\]](#)

Öldükten Sonra Dirilmenin İspatı:

77- İnsan bizim kendisini nasıl bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi ki şimdi apaçık bir hasım kesildi?

78- Kendi yaratılışını unutarak bize bir misal getirdi: "Bu çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?" dedi.

79- De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir."

80- O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın ateşi ondan çıkıp alıyorsunuz.

81- Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. O, bütün kâinatı yaratandır, her şeyi hakkı-

82- Onun emri birşeyi dilediği zaman ona ancak "Ol" demesinden ibarettir. O da hemen oluverir.

83- Her şeyin hükümranlığı kendi elinde bulunan Allah'ın şanı ne kadar yücedir,

münezzehdir. Siz ancak O'na döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

"İnsan bizim kendisini nasıl bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi ki şimdi apaçık bir hasım kesildi?" Yani her insan, yaratılışına nutfe (me-ni)den, basit bir sudan -ki o eşyanın en zayıfıdır- başladığımızı, sonra da kendisini mükemmel bir beşer haline getirdiğimizi bilmez mi? Bu mükemmel hale geldikten sonra onun, konuşan ve bizimle ısrarla cedelleşen apaçık bir mücadeleci olarak karşımıza çıkıverdiğini görürsün. Bu ayette geçen "hasîm" kelimesi "konuşan" anlamındadır. "Mübîn" kelimesi de insanın aklının kuvvetine işarettir.

Burada anlatılmak istenen şudur: Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kişi, yaratmanın tekrarlanacağına, yoktan var etme ile niye delil getirmes ki? Zira Allah, insanı yaratmaya, basit bir sudan meydana gelen meniden başlamıştır. Yani onu zayıf ve hakir birşeyden yaratmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizi basit bir sudan yaratmadık mı? Onu, belli bir süreye kadar sağlam bir karar yerine koyduk" (Mürselât, 77/20-22), "Doğrusu biz insanı karışık bir nutfeden yarattık" (İnşân, 76/2). Yani değişik şeylerin oluşturduğu bir karışımdan meydana gelen nutfeden yarattık.

Şu halde böyle bir mahlukun yapması gereken şey, büyüklenip azgınlaşmak ve öldükten sonra dirilmek suretiyle yaratılışın tekrarlamasını inkâr etmek değil, nimete şükretmektir.

"Kendi yaratılışını unutarak bize bir misal getirdi: "Bu çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?" dedi" Yani kudret ve azamet sahibi olan Allah'ın, çürümüş kemik ve cesetleri tekrar diriltmesi konusunda mesel gibi doğrudan ilgili olmayan garip birşey zikretti ve kendi nefsinin unuttu. Zira Yüce Allah onu yokluktan var ederek varlık alemine çıkarmıştır. O ise Allah'ın kudretini kulun gücüyle mukayese ederek Allah'ın çürümüş kemiklere hayat vereceğini -beşere verilen kudretin üstünde bir şey olması hasebiyle- inkâr ediyor.

Yüce Allah buna şöyle cevap veriyor:

"De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir" Yani ey Peygamber! Ölümünden sonra dirilmeyi inkâr eden o müşri-ğe de ki: Allah, ilk seferinde yokluktan ve hiçlikten örneksiz olarak yaratıp var ettiği bu kemiklere tekrar hayat verecektir. İnsan zikredilmeye değer bir varlık değildir. İster parçalara ayrılmış ve yeryüzünün dörtbir yanına dağılmış, isterse toplu bir halde bulunsun, varlıkların en gizli yönleri bile Ona gizli değildir. Her ne olursa olsun -ister toprağın, isterse denizlerin derinliklerinde veya insanın ya da hayvanın içinde olsun yahut toprağa ya da bitkilere karışmış bulunsun- hiçbirşey O'nun ilminin dışında değildir. Bilim adamları atomun yok olmadığını söylemektedirler. "Yokluktan birşey var olmaz, var olan birşey de yok olmaz." şeklindeki meşhur teori kabul görmüş durumdadır.

Öldükten sonra dirilme konusunda zikredilen delil şudur:

"O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın ateşi ondan çakıp alıyorsunuz" Yani bu ağacı yaratmaya sudan başlayan O'dur. Derken bu ağaç yeşil, taze ve olgun meyveli bir hale gelmiştir. Sonra onu, kendisiyle ateş yakılan kuru bir odun haline döndürmüştür. Buna muktedir olan, istediği her şeyi yapmaya kadirdir. O'nun, istediğini yapmasına hiçbirşey mani olamaz. Yaş ve rutubet özelliği gösteren bir maddenin, sıcaklık unsuru haline gelmesine sebep olan bu değişim ve dönüşüm, yaşlılığın ve nemliliğin, kuruluğa ve eskimişliğe dönüşmesinin imkân dahilinde olduğunu gösterir. Mesela sert (bir nevi selem) ağacının yeşil (taze) haldeyken ateş tutuşturmada kullanıldığı, tecrübe ve müşahede edilmiş bir husustur.

Burada kastedilenin, Hicaz toprağında yetişen Merh ve Afâr denen ağaçlar olduğu da söylenmiştir. Yanında çakmak (tutuşturucu) bulunmayan kimse ateş yakmak istediği zaman bu iki ağaçtan birer parça dal keser ve birini diğerine sürter. Bu sürtme sonucu, tıpkı çakmak gibi bu dalların arasından ateş çıkar. Yağmurla yüklü bulutların birbirine sürtünmesi sonucu şimşek kıvılcımları çıkması da buna benzer.

Üçüncü delil, diğerinden daha etkili ve vurucudur:

"Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir1? Elbette kadirdir. O, bütün kâinatı yaratandır, her şeyi hakkıyla bilendir" Yani sabit ve hareketli gezegenleriyle birlikte yedi kat göğü ve dağları, ovaları, denizleri ve çölleriyle yedi kat yeri yaratan -ki bunlar, yaratılış bakımından insanın yaratılışından daha azametli ve büyüktür- insan gibi bir mahluku yaratmaya ve cesetlere yeniden hayat vermeye de kadirdir ki bu cesetler yedi kat göğe ve yedi kat yere kıyasla çok daha küçük ve zayıftır. Evet, elbette O buna kadirdir. O, mahlukâtı çok ve ilmi geniş olandır. Buradaki "Hallâk" kelimesi Allah'ın kudretinin kemâline, "Alîm" kelimesi de ilminin şumulüne işaret eder.

Kısacası azametli şeylerin yaratılması, daha küçük şeylerin de yaratılabileceğinin kesin delilidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Elbette gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyük birşeydir." (Gâfir, 40/57), "Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmediler mi? Evet O her şeye kadirdir." (Ahkâf, 46/33).

Ardından Yüce Allah, daha önceki ayetlerde geçen açıklamayı tekit ve işlenen konuyu neticelendirmek için şöyle buyuruyor:

"Onun emri, birşeyi dilediği zaman ona ancak "Ol!" demesinden ibarettir. O da hemen oluverir." Yani Yüce Allah'ın, eşyanın icadı ve bu icadı dilemesi konusundaki işi, birşeye "Ol!" buyurmaktır. O zaman o, kesinlikle herhangi başka birşeye bağlı olmaksızın derhal oluverir.

Yüce Allah için tam bir kudretin sabit olmasının gereği, kâfirlerin Onu tavsif ettiği şeylerden tenzihidir. Bu bağlamda Allah Teala şöyle buyuruyor: "Her şeyin hükümranlığı kendi elinde bulunan Allah'ın şanı ne kadar yücedir, münezzehtir. Siz ancak O'na döndürüleceksiniz" Yani Allah, kötülük ve eksiklik gibi kendisine lââyık olmayan sıfatlardan yüce ve münezzehtir. O, eşyanın bütün mülkiyeti kendisine ait olandır. Eşya üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma kudret-i kâmile si Onundur. Her şeyin anahtarı Onun elindedir. Ahiret yurdunda ölüm sonrası dirilişin akabinde de kullar hep birlikte -başkasına değil- Ona döneceklerdir. Şu halde maslahatlarını gerçekleştirmek için Onu birlesinler ve

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/581-584.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 11/589-593.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/8-10.

[4] İbni Kesir, III/571 vd.

[5] Razî, XXVI/81; Alûsî, XXIII/27.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/15-20.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/23-25.

[8] Buradaki "yelûtu havdahû" ifadesi, bir diğerk rivayette "yelûtu havdahû" şeklinde gelmiştir. "Bu ifade, "Havuzunu çamurla svar" anlamındadır.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/28-30.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/33-34.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/37-40.

[12] el-Bahru'l-Muhîtt, VII/345.

[13] Arap şiirinin ölçülerinden biri olan ve altı satırdan oluşan "Recez Bahri"nin üç satırının çıkarılmasıyla üç satırdan ibaret kalan beyte "meştûr" denir, (çev.)

[14] Cahiliye döneminin yedi ünlü şairine ait olan ve Kabe'ye asılmış bulunan 7 şirden (muallakat-ı seb'a) birisi. Diğer şirler ise İmruu'l-Kays, Züheyr b. Ebî Sulmâ, Lebîd b. Rebîa, Amr b. Kulsûm, Haris b. Hılize ve Antara b. Şeddâd'a aittir, (çev.)

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/44-49.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/55-57.

SAFFAT SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Surenin Fazileti: 4

Allah'ın Birliğinin İlanı: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Gökyüzünün Yıldızlarla Süslenmesi: 5

İ'rab: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Öbür Dünyanın -Haşir, Neşir Ve Kıyametin- İspatı: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

[Ayetler Arası İlişki: 9](#)

[Açıklaması: 9](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10](#)

[Müşriklerin Ahirette Sorumlu Tutulması Ve Bunun Sebepleri: 11](#)

[Belagat: 11](#)

[Kelime ve İbareler: 11](#)

[Ayetler Arası İlişki: 12](#)

[Açıklaması: 12](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14](#)

[Kafirlerin Ve İhlaslı Mü'minlerin Görecekları Karşılık: 15](#)

[Belagat: 15](#)

[Kelime ve ibareler: 15](#)

[Ayetler Arası İlişki: 16](#)

[Açıklaması: 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18](#)

[Zalimlerin Göreceği Karşılık Ve Cehennemdeki Azabın Çeşitleri: 19](#)

[Belagat: 19](#)

[Kelime ve İbareler: 19](#)

[Ayetler Arası İlişki: 20](#)

[Açıklaması: 20](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 22](#)

[Nuh Aleyhisselam Kıssası: 22](#)

[Belagat: 22](#)

[Kelime ve İbareler: 23](#)

[Ayetler Arası İlişki: 23](#)

[Açıklaması: 23](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 24](#)

[İbrahim Aleyhisselâm Kıssası: 24](#)

[Belagat: 25](#)

[Kelime ve İbareler: 25](#)

[Ayetler Arası İlişki: 26](#)

[Açıklaması: 26](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 27](#)

[Kurbanlık Kıssası: 29](#)

[İ'râb: 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Kurbanlık Kimdir?: 29](#)

[Ayetler Arası İlişki: 31](#)

[Açıklaması: 31](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 32](#)

[Hz. Musa Ve Hz. Harun Kıssası: 35](#)

[Kelime ve ibareler: 35](#)

[Ayetler Arası İlişki: 35](#)

[Açıklaması: 36](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler : 36](#)

[İlyas Aleyhisselam Kıssası: 37](#)

[İrab: 37](#)

[Kelime ve İbareler: 37](#)

[Ayetler Arası İlişki: 37](#)

[Açıklaması: 37](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 38](#)

[Lût Aleyhisselâm Kıssası 38](#)

[Kelime ve İbareler: 39](#)

[Ayetler Arası İlişki: 39](#)

[Açıklaması: 39](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 39](#)

[Yunus Aleyhisselâm Kıssası: 40](#)

[İ'râb: 40](#)

[Belagat: 40](#)

[Kelime ve İbareler: 40](#)

[Ayetler Arası İlişki: 41](#)

[Açıklaması: 41](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 42](#)

[Müşriklerin İnancının Çürütülmesi: 43](#)

[Belagat: 44](#)

[Kelime ve İbareler: 44](#)

[Nüzul Sebebi: 45](#)

[Ayetler Arası İlişki: 45](#)

[Açıklaması: 45](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 47](#)

[Allah Teala'nın Ordusunun Zaferi: 48](#)

[Belagat: 48](#)

[Kelime ve İbareler: 48](#)

[Nüzul Sebebi: 49](#)

[Açıklaması: 49](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 50](#)

Allah'ın Birliğinin İlanı:

- 1- Andolsun o sıra sıra dizilenlere,
- 2- Bağırıp sürenlere,
- 3- Zikir okuyanlara
- 4- ki şüphesiz sizin ilâhınız gerçekten birdir.
- 5- Göklerin, yerin ve bunların arasında bulunanların Rabbi, doğuların da Rabbidir.

Açıklaması:

Yüce Allah, ibadet için sıra sıra dizilen, yahut gökte Allah'ın emrini bekleyerek saflar halinde duran ve çeşitli görevlerle vazifeli meleklerle yemin etmektedir. Kendilerine emir buyurulan bir idare ve tedbirle bulutları belli bir yere sürmek veya insanları, kendilerine hayırlı düşünceler ilham ederek günah işlemekten alıkoymak ve şeytanları, insanlara vesvese vererek saptırmaktan men etmek o meleklerin görevlerindedir.

Yine onların görevleri arasında, Allah'ın peygamberlerine veya velilerine Allah'ın ayetlerini okumak da bulunmaktadır. Yüce Allah, "Ey kendisine ihlâsla ibadet etmeleri gereken muhataplar! Sizin mabudunuz birdir ve Onun ortağı yoktur. O göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan her çeşit mahlukun yaratıcısı ve hepsinin sahibidir. O, güneşin doğduğu ve battığı yerlerin Rabbidir. O halde nefislerinizde Allah'ın birliğini ilan ve O'na ihlâsla ibadet edin, sadece O'na itaat edin. Zira bu mahlukâtın varlığı, yaratıcının varlığının, kudretinin ve birliğinin en açık delilidir." diye yemin etmektedir. [\[1\]](#)

Gökyüzünün Yıldızlarla Süslenmesi:

- 6- Şüphesiz biz en yakın göğü bir zinetle, yıldızlarla süsledik.
- 7- Ve onu itaatten çıkan her şeytandan koruduk.
- 8-Onlar dinleyemezler. Her yandan kovularak

9- ve uzaklaştırılırlar. Onlar için sürekli bir azap vardır.

10- Yalnız bir söz çalan müstesna, onu da delici bir alev takip eder.

Açıklaması:

"Şüphesiz biz en yakın göğü bir zinetle, yıldızlarla süsledik." Yüce Allah, dünya göğünü ki bu gök, göklerin arza en yakın olanıdır, güzellikte en güzide mevkiye olan bir süsle süslemiştir. Bu süs, yıldızlardır. Zira yıldızlar, kendilerine bakanların gözünde parlak kıymetli taşlar gibidir.

"Ve onu itaatten çıkan her şeytandan koruduk" Yani göğü, itaatten çıkan azgın her şeytandan muhafaza ettik. Oraya kulak vermek istedikleri zaman kendilerine delici bir alev gelir ve onları yakar. Bu sebeple Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onlar mele-i alâ'yı dinleyemezler." Yani şeytanlar, mele-i alâ'nın ki onlar, en yakın göğün ve daha yukarısının sakinleri olan meleklerdir, sözünü dinlemeye muktedir olamazlar. Çünkü kendilerine alev atılır. Şeytanların melekleri dinlemek istemesi, Allah'ın hüküm ve takdirinden vahyettiği birşey hakkında konuştukları zaman olur.

Göklerin bu iki özellik veya yararını takrir eden birçok ayet gelmiştir. Örnek olarak "Andolsun biz dünyaya en yakın göğü kandillerle donattık. Bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlara çılgın ateş azabını hazırladık" (Mülk, 67/5) ve "Andolsun biz gökte burçlar yaptık ve onu bakanlar için süsledik. Ve onu her taşlanmış şeytandan koruduk" (Hicr, 15/16-17) ayetlerini zikredebiliriz..

"Her yandan kovularak atılırlar" Yani gökyüzüne yükselip orada konuşulanlara kulak vermek istedikleri zaman kendilerine her yönden delici alev atılır.

"ve uzaklaştırılırlar. Onlar için sürekli bir azap vardır" Yani tardedile-rek uzaklaştırılırlar, oraya ulaşmaktan men edilirler ve onlar için ahirette sürekli devam eden elim bir azap vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ve onlara çılgın ateş azabını hazırladık." (Mülk, 67/5)

"Yalnız bir söz çalan müstesna, onu da delici bir alev takip eder" Yani şeytanlardan birinin bir söz çalması müstesna. Şeytanlar o sözü gökten işitir ve altlarında bulunana, o da kendi altında bulunana iletir. Belki delici alev, o sözü altlarmdakine iletemeden onları yakalar; belki de delici alev kendisine ulaşmadan Allah'ın takdiriyle o sözü altlarmdakilere ulaştırırlar ve alev ondan sonra kendilerine ulaşır onları yakar. O sözü ilettikleri ise onu kâhinlere götürür. Nitekim bu husus hadiste de varit olmuştur.

Mele-i âlâdan bölük pörçük bir söz kapan şeytanın ardından Allah, delip geçici bir yıldız veya aydınlık bir alev gönderir ve böylece onu yakar. Belki yakmadığı da olur. Bu suretle o şeytan, ezberlediği o sözü, avanesi olan kâhinlere ulaştırır. Buradaki "hatf" kelimesi, birşeyi süratle almak, "sâkıb" kelimesi de "delici" anlamındadır.

Bu ayet üzerinde düşünüldüğünde şu gerçek sabit olarak ortaya çıkmaktadır: Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.) gönderilmeden önce şeytanlar üzerine delip geçici

alev bazen atılır, bazen de atılmazdı. Hz. Peygamber (s.a.) gönderildikten sonra ise şeytanlar her yönden bu delip geçici alevlere maruz kalmışlardır ve gök daha fazla korunmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak şeytanlar, mele-i âlâya kulak verip dinleme imkânı bulamamışlardır. Sadece onlardan bazısının bir kelime kapıvermesi bunun istisnasıdır. Onu da yeryüzüne inmeden önce de delip geçici bir alev izler. O şeytan, kapıverdiği o kelimeyi avanesine iletir. Böylece kehanetin batıl, nübüvvet ve risaletin de

sabit olduğu ortaya çıkar^[2] ve onların, gizlice kulak verip dinlemeye çalışmaktan men edildikleri hususu, şer'an mukarrer olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar, meleklerin sözlerini dinlemekten uzaklaştırılmışlardır." (Şu'arâ, 26/212). Yine Yüce Allah, göğün korunması ve şeytanlara alev atılmasından ibaret her iki merhaleyi vasfederek şöyle buyuruyor: "Biz göğ'e dokunduk. Fakat onu sert bekçilerle ve alevlerle doldurulmuş bulduk. Halbuki hakikaten biz, haber dinlemek için bundan önce onun bazı kısımlarında oturacak yerler bulup oturuyorduk. Fakat şimdi kim dinleyecek olursa, kendisini gözetip duran bir alev buluyor." (Cinn. 72/8-9)

Razi şöyle der: "Nesilden nesile tevatüren nakledilen tarihî olaylar, Hz. Peygamber (s.a.)'in gönderilişinden önce bu türlü alevler meydana geldiğini göstermektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.)'in gelmesinden uzun zaman önce yaşamış bulunan bilge kimseler bunu zikretmişler ve meydana gelmesinin sebepleri hakkında fikir beyan etmişlerdir. Bu olayların Hz. Peygamber (s.a.)'in gelmesinden önce mevcut bulunduğu sabit olunca, bunların meydana gelmesinin Hz. Peygamber (s.a.)'in gelişine bağlanması doğru olmaz. En yakın ihtimal şudur: Bu olaylar Hz. Peygamber (s.a.)'in gelmesinden önce de mevcuttu. Ancak Hz. Peygamber (s.a.) zamanında çoğalmış ve dolayısıyla mucizelerin de çoğalmasına sebep teşkil etmiştir.^[3]

Öbür Dünyanın -Haşir, Neşir Ve Kıyametin- İspatı:

11- Şimdi onlara sor: Yaratılış bakımından kendileri mi daha çetin, yoksa bizim diğer yarattıklarımız mı? Hakikat biz onları bir cıvık ça-murdan yarattık.

12- Hayır, sen şaşırđm. Onlarsa

13- Kendilerine öğüt verilince düş nüp de öğüt kabul etmezler.

14- Bir ayet gördükleri zaman onunla alay ederler.

15- "Bu, apaçık bir büyüden başka birşey değildir." derler.

16- "Yani biz ölüp de toprak ve bir yığın kemik olduğumuz zaman mı, biz mi diriltilecek misiz?"

17- "Evvelki atalarımız da mı?"

18- De ki: "Evet, hem de hor ve hakir olarak."

19- İşte o, bir tek korkunç sestten ibarettir ki, onların birden bire gözleri açılıverecektir.

20- 'Eyvah bize.'" derler, "bu, din günüdür."

21- Evet bu sizin yalanlamakta olduğunuz ayırdetme günüdür.

Açıklaması:

"Şimdi onlara sor: Yaratılış bakımından kendileri mi daha çetin, yoksa bizim diğer yarattıklarımız mı?" Yani Ey peygamber! Dirilişi inkâr eden o kimselere kendilerinin mi, yoksa gökler, yer ve bu ikisi arasındaki meleklerin, şeytanların ve büyük mahlukâtın mı yaratılış bakımından daha çetin veya var edilmek bakımından daha zorlu olduğunu sor. Bu ayet, Eşedd b. Kelede ve benzeri kimseler hakkında inmiştir. Bu zata Eşedd denmesinin sebebi oldukça kuvvetli ve zorba biri olmasıdır.

Buradaki soru, azarlama ve serzeniş maksatludur. Zira bahse konu kimseler, bu mahlukâtın yaratılış bakımından kendilerinden daha çetin olduğunu kabul ediyorlar. Eğer böyleyse, inkâr ettikleri şeyden (dirilişten) daha zor olan şeylerin varlığını gördükleri halde dirilişi niçin inkâr ediyorlar? Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Göklerin ve yerin yaratılışı, insanların yaratılışından elbette daha büyük birşeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Gâfir, 40/57), "Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir?" (Yâ-Sîn, 36/81).

Daha sonra Yüce Allah, diğer mahlukâtla insanın yaratılışı arasındaki bu farkın nasıl olduğunu açıklıyor ve şöyle buyuruyor: "Hakikat biz onları bir cıvık çamurdan yarattık." Yani biz onların aslını -ki o Hz. Adem (a.s.)'dir-, ele yapışan yapışkan bir çamurdan yarattık. Onlar bu zayıf maddeden yaratıldıkları halde yaratılışın yine topraktan -veya kişi suda öldüğü zaman toprağa karışan sudan- tekrarlanmasından ibaret olan ahi-reti nasıl uzak görüp inkâr edebiliyorlar? Oysa yaratılış bakımından kendilerinden daha kuvvetli, büyük ve mükemmel olanlar bu hususu inkâr etmiyorlar!..

Daha sonra Kur'anî beyan, bir üslûptan diğerine geçmekte ve Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, sen şaşırıydın. Onlarsa alay ediyorlar." Yani senin onlara bunu sormana hacet yok. Zira onlar inatçı kimselerdir. Ve sen Ey Muhammed (s.a.)! Dirilmeyi inkâr eden bu kimselerin yalanlamasına şaşırıyorsun. Çünkü sen, Allah'ın yaratması, kudreti ve fena bulduktan sonra bedenlerin yeniden diriltileceğim bildiren ilâhi haber konusunda tam bir yakinî imana sahipsin. Onlar ise tam tersine, senin diriliş hakkında söylediklerinle ve kendilerine gösterdiğin delil ve ayetlerle alay edip eğleniyorlar!

Yahut bu ayetin anlatmak istediği şudur: Sen Allah'ın bu azametli varlıklar üzerindeki kudretine şaşırđm, onlarsa tam aksine seninle, senin bu taaccübünle ve kendilerine gösterdiğin, Allah'ın kudretini ispat eden eserlerle alay ediyorlar.

Bu ayetin anlamı şöyle de olabilir: Onlar diriliş konusuyla alay ederken sen de onların bu inkârına şaşırđm.

"Kendilerine öğüt verilince düşünüp de öğüt kabul etmezler." Yani olara Allah ve

Rasulünün nasihatleri söylendiği zaman büyüklenmeleri, inatçı ve katı kalpli olmaları yüzünden öğüt almaz ve bu nasihatlerden istifade etmezler. "Bir ayet gördükleri zaman onunla alay ederler." Yani kendilerini tasdik ve imana götürecektir olan peygamberi mucizelerinden birini veya açık bir delili gördükleri zaman alay ve eğlenmede aşırı giderler ve eğlenip gülüşmek, hep birlikte alay etmek için birbirlerini çağırırlar.

"Bu, apaçık bir büyüden başka birşey değildir, derler." Yani şöyle derler: Bize getirdiğin bu deliller, açık ve belirgin bir büyüden başka birşey değildir. Bunlara iltifat edilmez ve biz böyle şeylere aldanmayız. Bu, daha önce yaşamış olan büyücülerin miras ve geleneğidir.

Daha sonra bu kimseler, inkârlarını diriliş üzerinde yoğunlaştırıyorlar ve şöyle diyorlar:

"Yani biz ölüp de toprak ve bir kemik yığını olduğumuz zaman mı, biz mi diriltilecek misiz?" Yani senin söylediklerinin en gariplerinden biri de diriliş konusudur. Biz öldükten ve çürümüş kemik ve toprak haline geldikten sonra diriltilecek miyiz?

"Evvelki atalarımız da mı?" Daha önceleri yaşamış bulunan ve ölümleri üzerinden çok uzun yıllar geçmiş olan babalarımız ve dedelerimiz de mi diriltilecek?

Bu soruya Yüce Allah şöyle karşılık veriyor:

"De ki: "Evet, hem de hor ve hakir olarak." Yani Ey peygamber! Onlara de ki: Evet! Toprak haline geldikten sonra bir daha diriltileceksiniz ve sizler bu anda, o azim kudretin hükmü altında hor, hakir ve zelil kimseler olacaksınız. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Hepsi hor ve hakir olarak O'na gelirler" (Nemi, 27/87), "Bana ibadetten büyüklük taslayarak imtina edenler, hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir." (Gâfir, 40/60)

"İşte o, bir tek korkunç sesten ibarettir ki, onların birden bire gözleri açılıverecektir" Yani Allah'ın kudretine göre iş gerçekten kolaydır. Diriltmek zor ve güç değildir. Zira diriliş, Allah'ın bir emriyle İsrâfil (a.s.) tarafından Sûr'a bir kere üflenmesiyle çıkacak bir sayhadan ibarettir. Bu ses, onları yerden çıkmaya çağırır. O zaman insanların tümü, yerdeki kabirlerinden kalkmış, diri olarak Yüce Allah'ın huzuruna toplanmış olurlar ve kıyametin dehşetine bakakalırlar.

Daha sonra Allah Tealâ, o kimselerin, kıyametin dehşetini bizzat yaşadıkları zaman kendi nefislerini kınayacaklarını haber veriyor ve şöyle buyuruyor:

"Eyvah bize" derler, "bu, din günüdür." Yani dünyadayken dirilişi inkâr edip yalanlayanlar, "helak ve veylolsun bize! Dünyadayken işlediğimiz, Allah'ı inkâr ve peygamberleri yalanlama gibi amellerin karşılık ve cezasının görüleceği zaman geldi." derler ve ah vah edip hayıflanarak kendilerine beddua ederler. Çünkü onlar o gün başlarına geleni bilirler.

Bu durumda melekler onlara şöyle mukabele eder:

"Evet bu sizin yalanlamakta olduğunuz ayırdetme günüdür." Yani bu, insanlar arasında hüküm ve kazanın sağlam ve kesin bir şekilde icra edileceği gündür ki bu gün iyiyle kötü birbirinden ayırılır, hak ehli, batıldan ayrılır ve biri cennete giderken diğeri

ateşi boylar. [4]

Müşriklerin Ahirette Sorumlu Tutulması Ve Bunun Sebepleri:

- 22- Toplayın o zalimleri, onların yoldaşlarını ve tapmakta olduklarını
- 23- Allah'ı bırakıp da. Onları cehennemın yoluna götürün.
- 24- Hapsedin onları. Çünkü onlar sorumludurlar.
- 25- Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz?
- 26- Hayır, bugün onlar zilletle boyun eğmişlerdir.
- 27- Birbirlerine yönelip, biri diğerini sorumlu tutmaya kalkışır.
- 28- "Siz bize sağdan gelirdiniz." der-
- 29- Onlar da "Hayır. Siz zaten inanan kimseler değildiniz." derler.
- 30- "Ve bizim sizi zorlayacak gücümüz de yoktu. Siz kendiniz azgınlar güruhu idiniz.
- 31- Artık Rabbimizin sözü bize hak oldu. Şüphesiz azabımızı tadacağız.
- 32- Sizi azdırdık. Çünkü kendimiz azmıştık."
- 33- Şüphe yok ki, o gün onlar azap çekmede ortaklırlar.
- 34- İşte biz suçlulara böyle yaparız.
- 35- Çünkü onlar, kendilerine "Allah'tan başka ilâh yoktur." dediği zaman büyüklük tasarlardı.
- 36- "(Dinlenmiş bir şair için biz tanrılarımızı mı terkedeceğiz?" derlerdi.
- 37- Hayır o hakkı getirmiş ve peygamberleri de doğrulamıştı.

Açıklaması:

"Toplayın o zalimleri, onların yoldaşlarını ve Allah'ı bırakıp da tapmakta olduklarını." Bu ayette Allah meleklerle, şu üç sınıfı -şirk ve günahları sebebiyle ziyadesiyle utandırıp hüsrana uğratmak maksadıyla- hesap görülecek yerde bir araya toplamalarını emir buyurmaktadır:

- a) Zalimler ve müşrikler,
- b) Onların yoldaşları, emsal ve benzerleri,
- c) Allah'ı bırakıp da tapmakta oldukları put vs.

Buradaki "zulüm", şirk anlamındadır. Zira Yüce Allah "Çünkü şirk büyük bir zulümdür." (Lokman, 31/13) buyurmuştur.

Bu, ya Yüce Allah'ın meleklerle, ya da meleklerden bir kısmının diğer bir kısmına hitabıdır. Yani zalimleri, onların kâfir eşlerini, yoldaş ve emsalini toplayın.

Müşrikler, şirkte onlarla benzer tutum içinde olanlar, küfürde onlara uyanlar, peygamberleri yalanlama konusunda onlara taraftarlık edenler ve onlara dostluk gösteren şeytanlar haşredilirken her kâfir, şeytaniyle birlikte, aynı şekilde günahkârlar da kısım

kısım birlikte haşredileceklerdir. Zina ehli olanlar bir arada, faizciler bir arada, içki içenler bir arada...

"Onları cehennem yoluna götürün." Yani daha fazla alay ve tahkire maruz kalmaları için, hasredilen bu kimselere cehennem yolunu gösterin ve tanıtırın.

"Hapsedin onları. Çünkü onlar sorumludurlar." Yani onları dünyadaki inançları, kendilerinden sadır olan sözleri ve amelleri konusunda hesaba çekilmek üzere durak yerinde hapsedin.

Tirmizî'nin İbni Mesud (r.a.)'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyu-rulmuştur:"Ac? emoğZu, şu beş şeyden hesaba çekilmedikçe Rabb'inin huzurundan ayrılamaz: Ömrünü nerede tükettiği, gençliğini nerede harcadığı, malını nerede kazanıp nereye sarfettiği ve öğrendikleriyle ne amel işlediği."

"Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz?" Yani onlara, başa kakma ve azarlama yollu şöyle denir: Size ne oldu ki dünyada olduğu gibi burada da birbirinize yardım etmiyorsunuz? Zira Ebû Cehil Bedir savaşı

esnasında "Bizler bugün yek vücut, yenilmez bir topluluğuz. Muham-med'den ve arkadaşlarından intikam alacağız." demişti. İşte kıyamet günü de onlara "Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz?" denecek.

"Hayır, bugün onlar zilletle boyun eğmişlerdir" Yani aksine onlar bugün Allah'ın emrine boyun eğmişlerdir. Bu emre muhalefet edemez, ondan yüz çeviremezler. Çünkü başka bir çıkar yol bulmaktan acizdirler. Onun için de herhangi bir hususta asla münakaşa edip çekişemezler.

Kıyamet meydanları içindeki bu durak yerinde aralarındaki meselede birbirlerini kınarlar, uyanlarla onların önderleri hasımlaşır. Zira Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Birbirlerine yönelip, biri diğerini sorumlu tutmaya kalkışır." Yani bu kâfirlerden uyanlar ve kendilerine önderlik yapanlar öne çıkarak tıpkı cehennem in aşığı tabakalarında hasımlaştıkları gibi kıyamet durağında da birbirlerine azarlama, serzeniş ve çekişme yollu soru sorarlar. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "Zayıflar, büyüklük taslayan önderlerine, "Biz size tabi idik. Şimdi siz Allah 'm azabından en ufak birşeyi bizden savabilir misiniz?" dediler. Büyüklük taslayanlar da, "... Şimdi bizler sizler-şak da katlansak da birdir. Bizim için sığınacak hiçbir yer yoktur" dediler." (İbrahim, 14/21)

"Siz bize sağdan gelirdiniz, derler." Yani uyanlar, kendilerine önderlik edenlere şöyle dediler: Sizler bize iyilik maskesi altında gelirdiniz. Bu suretle bizi doğru yola girmekten alıkoydunuz.

Buradaki "sağ" kelimesinin, kuvvet ve galebe anlamında kullanılmış olduğu da söylenmiştir. Yani sizler bize kuvvet ve galebe kullanarak ve dünyadayken bize karşı sahip olduğunuz egemenlik ve liderlik otoritesiyle gelirdiniz. Bu suretle bizi dalâlete sürüklediniz ve dalâleti bize zorla dayattınız.

Bu ifadenin anlamının şöyle olduğu da söylenmiştir: Sizler bize din konusunda çeşitli görüşler telkin ederdiniz. Bu suretle dini hafife almamıza sebep oldunuz ve bizi ondan soğuttunuz. Nitekim günümüz liderlerinin ve dostlarının yaptığı da budur! Buradaki "derler" kelimesi, mukadder bir sorunun cevabıdır, dolayısıyla bu ifade isti'naf-ı bey anîdir (konuyu açıklamak için başlanan yeni bir sözdür).

Onların bu sözlerine, başı çeken liderler iki şekilde cevap verirler:

1 - "Onlar da "Hayır. Siz zaten inanan kimseler değildiniz." derler." Yani hayır, siz kendiniz iman etmeye razı olmamıştınız ve iman edebileceğiniz halde küfrü seçerek imandandan yüz çevirmiştiniz. Sizin kalpleriniz küfür ve isyanı kabul etmişti ve sizler zaten küfür üzereydiniz.

Buradaki "derler" kelimesi de muhatapları, yani küfrün önderlerini ya da cinleri ifade etmektedir.

2 - "Ve bizim sizi zorlayacak gücümüz de yoktu. Siz kendiniz azgınlar güruhu idiniz." Yani bizim size karşı bir hüccetimiz veya iman etme konusundaki seçim ve isteğinizi engelleyecek bir egemenliğimiz yoktu. Aksine azgınlık, küfürde haddi aşma ve peygamberlerin size getirdiği hakka karşı ifrata düşme tavrı sizin içinizde vardı. Biz sizi küfre sadece çağırdık, siz de zorla değil, kendi seçiminizle bu çağrıya icabet ettiniz.

"Artık Rabbimizin sözü bize hak oldu. Şüphesiz azabımızı tadacağız." Yani Rabbimizin hükmü hem bizim, hem de sizin üzerinize gerekli ve Rabbimizin kavli kaçınılmaz oldu. Bu, Yüce Allah'ın şu kavlidir: "Senden ve onlar içinde sana uyan kimselerden cehennemi dolduracağım." (Sâd, 38/85) O halde bize vaat edilen azabı mutlaka tadacağız ve bizler kıyamet günü kaçınılmaz olarak azabı tadıcılans.

Ebû Hayyân şöyle emiştir: Zahire göre buradaki "Şüphesiz ... tadacağız, kavli, küfrün önderleri ve onlara uyanlar olarak hepsinin azabı tadacakları konusunda liderlerin verdiği bir haberdir.

"Sizi azdırdık. Çünkü kendimiz azmıştık." Yani biz sizi saptırdık ve dalâlete, içinde bulunduğumuz azgınlığa çağırdık; siz de bize icabet ettiniz.

Uyanlar ve kendilerine uydukları önderleri arasındaki bu münakaşa ve çekişmeden sonra Yüce Allah, her iki sınıfın da duçar olacağı azabı şöyle vafediyor:

"Şüphe yok ki o gün onlar azap çekmede ortaklırlar." Yani hem uyanlar, hem de kendilerine uydukları kimseler, veya hem tabi olanlar, hem de liderler -tıpkı dalâlet ve küfürde müşterek oldukları gibi- o zaman kaçınılmaz olarak azapta da topluca müşterektirler. Hepsi kendi ameli dolayısıyla cehennemdedir.

Onların azapta ortak oluşu, her suçlu kâfir konusunda olduğu gibi adil bir karşılıktır. Bu sebeple Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İşte biz suçlulara böyle yaparız." Yani müşriklere buna benzer bir cezayla karşılık veririz ve herkes, işlediği amelin karşılığını bulur.

Bu azabın sebebi şu ayette ifadesini bulmaktadır:

"Çünkü onlar, kendilerine "Allah'tan başka ilâh yoktur." dendiği zaman büyüklük tasarlardı." Yani onlar, Allah'tan başka ilâh yoktur, demek olan kelime-i tevhide çağırıldıklarında, büyüklenerek bu çağrıyı kabullenmez, müminlerin söylediği gibi bu kelimeyi söylemekten yüz çevirirlerdi.

"Cinlenmiş bir şair için biz tanrılarımızı mı terkedeceğiz?" derlerdi." Yani hayal dünyasında yaşayan ve sözleri bozup karıştıran cinlenmiş bir şairin söyledikleri için mi bizler ilâhlarımıza ve babalarımızın ilâhlarına kulluğu terkedeceğiz? Bu sözleriyle onlar Hz. Peygamber (s.a.)'i kastediyorlardı. Böyle demekle önceki ayette bildirildiği gibi vahdaniyeti, bu ayette bildirildiği şekliyle de peygamberliği inkâr ediyorlardı.

Yüce Allah da onlara, kendilerini şu kavliyle yalanlayarak mukabelede bulunmaktadır:

"Hayır o hakkı getirmiş ve peygamberleri de doğrulamıştı." Yani Hz. Peygamber

(s.a.), Allah'ın kendisine emir buyurduğu bütün hususlarda hak bir dinle gelmiştir. Bu hususların ilki tevhiddir. Böylelikle Hz. Peygamber (s.a.), diğer bütün peygamberlerin getirdiği tevhid, cennet vaadi, cehennem tehdidi ve ahiretin ispatı gibi hususlarda onları tasdik etmiştir. O, bu temel esaslarda onlara muhalefet etmediği gibi, daha önce onların getirdiği hiçbir esası da değiştirmemiştir. Şu halde onun şair veya cinlenmiş diye nitelenmesi nasıl doğru olabilir? Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Sana söylenen, senden önceki elçilere söylenmiş olandan başka birşey değildir" (Fussilet, 41/43), "... kendinden öncekini doğrulayan..." (Fâtır, 35/31). [\[5\]](#)

Kafirlerin Ve İhlaslı Mü'minlerin Görecekları Karşılık:

- 38- Elbette siz o acıklı azabı tadıcı-sınız.
- 39- Yapmakta olduğunuz şeylerden başkasıyla da cezalandırılmayacak-
- 40- Ancak Allah'ın halis kulları bu cezanın dışındadır.
41. onlar için bilinen bir rızık var
- 42-Türlü meyvelerle ağırlanırlar.
- 43- Na'im cennetlerinde.
- 44- Tahtlar üzerinde, karşılıklı otururlar-
- 45-Onara kaynaklardan doldurulmuş türlü kadehler dolaştırılır.
- 46- Berrak' i?enlere lezzet veren bir IÇKi
- 47' ffi onda ne sersemletme var, ne de onunla sarhoş olurlar.
- 48" Yanlarında da yalın kendileri- ne Söz dikmiş iri gözlü eşler vardır.
- 49- Saklı yumurta gibi eşler.
- 50- Bunlar birbirine dönüp sorarlar:
- 51-Onlardan bir sözcü: "Benim" de di ilbir arkadaşım vartü'
- 52- Alay ederek derdi ki: "Sen doğrulayanlardan mısınız?"
- 53- Biz ölüp toprak ve bir yığın kemik olduğumuz zaman mı, biz mi cezalandırılacağız?"
- 54- Sonra yanındakilere: "Bakar mısınız?" dedi.
- 55- Baktı, onu cehennemnin ortasında gördü.
- 56- Ve ona dedi ki: "Allah'a yemin olsun. Sen az daha beni de mahvedecektin.
- 57- Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı şimdi ben de oraya getirilenlerden olurum.
- 58, 59- "(Bak) biz ilk ölümümüzden başka bir daha ölmeyecek, biz azaba da uğratılmayacaktık değil mi?
- 60- Muhakkak ki bu, büyük kurtuluşun ta kendisidir.
- 61- Çalışanlar, bunun için çalışmalıdır.

Açıklaması:

Yüce Allah, dalâlet içinde bulunan yalanlayıcıların durumunu beyan etmekte -ki bu hitap aynı zamanda insanları da hedef almaktadır ve şöyle buyurmaktadır:

"Elbette siz o acıklı azabı tadıcısınız." Yani siz ey kâfirler! Hiç bitmeyen ve sürekli devam eden cehennem ateşinde elem verici azabı tadacaksınız!

"Yapmakta olduğunuz şeylerden başkasıyla da cezalandırılmayacaksınız." Yani sizin göreceğiniz karşılık, içinde zulüm bulunmayan adil ve hak bir uygulama ile verilecektir ki o karşılık, küfür ve isyandan ibaret olan amelleriniz dolayısıyla azap görmenizdir. Dolayısıyla ceza görmenizin sebebi bu kötü amellerinizdir. "Rabbin, kullara zulmedici değildir" (Fussilet, 41/46), "Rabbin kimseye zulmetmez" (Kehf, 18/49).

Kelime-i tevhid'i kabul etmeyerek büyülenen ve peygamberleri inkârda ısrar gösteren suçluların durumunun beyanından sonra Yüce Allah, ihlâs sahibi kulların nasıl bir mükâfat göreceğini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Ancak Allah'ın halis kulları bu cezanın dışındadır. Onlar için bilinen bir rızık vardır. Türlü meyvelerle ağırlanırlar." Yani Allah'ın kendilerini itaat ve tevhid için seçtiği, ameli yalnızca Allah için işleyen kullar ise kurtulmuşlardır, onlar azabı tatmazlar ve hesabı tartışmazlar. Onların günahları müsamaha edilerek bağışlanmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Andolsun asra ki, muhakkak insan kesin bir ziyandadır. Ancak iman edenlerle güzel amellerde bulunanlar, bir de birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler böyle değildir. " (Asr, 103/1-3), "Her nefis, kazandığı şey mukabilinde bir rehindir. Ancak defteri sağdan verilenler müstesna..." (Müd-dessir, 74/38-39).

Buradaki "muhlisin" kelimesi bir övgü sıfatıdır. Çünkü onlar Allah'ın kullarıdır ve bu da onların seçilmiş kimseler olmasını gerektirir.

İşte bu seçkin kullara cennette Allah katından güzelliği, hoşluğu ve kesintisiz devamlılığı malûm olan bir rızık vardır ki sabah akşam, yani diledikleri her zaman kendilerine ikram edilir. Onlar, türlü leziz meyvelerden, yani meyvelerin her çeşidinden faydalanırlar. Bu meyveler, onların yediği şeylerin en güzelidir. Bu yeme, kendilerine yapılan ikram ve tazim ile birlikte olur. Zira onlar orada hizmet ve ikram görür, refah ve rahata kavuşturulurlar. Aynı şekilde onlar için büyük bir ikram daha vardır ki o da cennette, Rabblerinin katındaki derecelerinin yükseltilmesidir. Onlar orada Rabblerinin sözünü duyar ve geniş cennet bahçelerinde O'nunla karşı karşıya olurlar...

Bu ayette cennet meyvelerinin gıdalanmak ve kuvvet almak için değil, lezzet almak için yendiğine delâlet vardır. Çünkü cennet ehli gıdalanmak ve kuvvetlenmek gibi şeylere ihtiyaç duymazlar; sonsuz bir hayat için yaratılmış sağlam bedenlere sahiptirler.

Bu ayette rızkın "bilinen" şeklinde tavsif edilmesi, sözkonusu rızkın cennet ehli nazarında bilinen şeyler olduğunu ifade eder. Yüce Allah, onların yiyeceklerini açıkladıktan sonra, meskenlerini vasfetmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Naîm cennetlerinde. Tahtlar üzerinde karşılıklı otururlar." Yani bu rı-zık, nimetlerle dolu, kurulu ve sürekli bir faydalanma yeri olan cennetlerde, tahtlar üzerine kurulmuş

oturur vaziyette oldukları halde kendilerine gelir. Onlar neşe ve sevinçle birbirlerinin yüzüne bakarlar. Hiçbiri diğersinin arkasından bakmaz. Bu durumda onlar maddî ve bedenî fayda ve nimetlerle ruhî ve insanî fayda ve nimetleri bir arada görürler.

Yiyecek ve meskenlerini vasfettikten sonra Yüce Allah cennetliklerin içeceklerini de şöyle zikretmektedir:

"Onlara kaynaklardan doldurulmuş türlü kadehler dolaştırılır." Buradaki "ma'în" kelimesi akarsu demektir. Şu halde bu ırmaklar, suyun kesintisiz bir şekilde çıkması gibi kaynaktan çıkarlar. Bu şekilde çıktığı için ona "ma'în" denmiştir...

Daha sonra Yüce Allah, dünya içkisinin afetlerinden uzak olan cennet içkisini şöyle vasfediyor:

"Berrak, içenlere lezzet veren ^[6] bir içki ki, onda ne sersemletme var, ne de onunla sarhoş olurlar." Yani bembeyaz renkli, tadı leziz ve kokusu hoş olan, ağızda rahatsız edici bir koku bırakan acı dünya içkisi gibi olmayan bir içki. Bu içki, dünya içkisi gibi içeni sersemletip aklını götürmez, baş ağrısı, karın ağrısı yapmaz ve diğer hastalıklara yol açmaz. Zira bütün bu özelliklerinde o, dünya içkisinden tamamen ayrıdır. Ne nefse, ne akla ve mala, ne de şahsiyete zarar verir. Çünkü ondan akli gideren helak edici madde olan alkol çıkarılmıştır. Bu ayette, dünya içkisinin yol açtığı ağrılar, sıhî arızalar ve sorhoşluk, insanlara rahatsızlık verme ve hezeyan, kanın ve sindirim organlarının bozulması gibi kötülükler de ima edilmektedir...

Cennet ehlinin içecekleri de böylece açıklandıktan sonra Yüce Allah, onların eşlerinin özelliklerini şöyle beyan buyurmaktadır:

"Yanlarında da yalnız kendilerine göz dikmiş iri gözlü eşler vardır." Yani yanlarında iffetli eşler vardır. Bunlar, kendi eşlerinden başkasına bakmazlar ve onlardan başkasını istemezler. Büyük güzel gözleri vardır. Buradaki "ayn" kelimesi, "ayna" kelimesinin çoğuludur, iri ve güzel gözlü, görünüşü güzel kadın demektir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Yüce Allah onların gözlerini güzellik ve iffetle vasfetmektedir. Nitekim Allah Tealâ, Hûru'1-Iyn hakkında da "güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar" (Rahman, 55/70) buyurmaktadır.

"Saklı yumurta gibi eşler" Ten renkleri hafif sarı beyaz karışımı, devekuşlarının yumurtaları gibi gizlenmiş, eşleri için saklanmış kusursuz kadınlar demektir.

Cennet ehlinin faydalanacağı yiyecek, içecek, mesken ve eş gibi maddî hususları beyan buyurduktan sonra Yüce Allah, manevî olarak faydalanılacak şeyleri de şöyle zikretmektedir:

"Bunlar birbirine dönüp sorarlar." Yani onlar içkilerini yudumlarırken ve meclislerinde toplu halde sohbet ederken bir kısmı diğer bazılarına yönelerek dünyadayken içinde buldukları durumları ve nelere göğüs gerdiklerini sorar. Bu, cennet nimetlerinin mükemmelliğinin ifadesidir.

Cennet ehlinin burada birbirlerine sordukları şeylerden birisini de Yüce Allah şöyle açıklıyor:

"Onlardan bir sözcü: "Benim" dedi "bir arkadaşım vardı, alay ederek derdi ki: " Sen doğrulayanlardan mısın?" Biz ölüp toprak ve bir yığın kemik olduğumuz zaman, biz mi cezalandırılacağız?" Yani cennet ehli müminlerden birisi şöyle der: Dünyadayken benim,

öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kâfir bir arkadaşım vardı. "Bizler mi? Ölüp, ufalanmış toprak ve çürümüş kemik haline geldikten sonra amellerimizden dolayı hesaba çekilecek ve dünyada yaşadıklarımızdan dolayı diriltilip karşılık görececek kimseler mi olacağız? Bu, imkânsız, makul olmayan ve hiçkimse için takdir edilmiş bulunmayan birşeydir. Sen de böylesi hurafeleri doğrulayan birisi misin? derdi.

"Sonra yanındakilere: "Bakar mısınız" dedi." O mümin kul, birlikte oturduğu arkadaşlarına şöyle dedi: Benimle birlikte cehennemliklere bakın da size, bana bu sözleri söyleyen o dostu, onun nasıl azap çektiğini göstereyim.

"Baktı, onu cehennemnin ortasında gördü" Yani o mümin, cehennem ehline baktı ve onu, cehennemnin ortasında ateşin sıcaklığından alev alev yanarken gördü.

"Ve ona dedi ki: "Allah'a yemin olsun. Sen az daha beni de mahvedecektin. Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı şimdi ben de oraya getirilenlerden olurum" Yani mümin kul, kâfir arkadaşına, azarlama yollu şöyle dedi: Az kalmıştı ki sen beni de azdırmak suretiyle helak ve mahvoluşa sürükleyecektin. Beni, dirilişi ve kıyameti inkâra çağırarak suretiyle beni de helak edecektin. Eğer Rabbimin rahmeti, beni dalâletten koruması, yardımı, hakka irşad ve İslâm'a hidayet etmesi olmasaydı şüphesiz ben de seninle birlikte azap çekmek üzere ateşe getirilenlerden olurum.

Daha sonra o mümin, birlikte oturduğu cennet ehli arkadaşlarına dönerek şöyle der:

"Biz, ilk ölümümüzden başka bir daha ölmeyecek, biz azaba da uğratıl-mayacaktık değil mi?" Yani cennetin kendilerine bahşedilen sürekli nimetleri sebebiyle sevinç ve mutluluk içinde bulunan o mümin kul, birlikte otur-

duğu arkadaşlarına şöyle der: Biz şimdi ebedî olarak nimetler içinde olacak mıyız? Dünyada vukua gelen ilk ölüm dışında ölmeyecek miyiz? Cehennem ehli olan kâfirler azap gördüğü gibi bizler de azap görmeyecek miyiz?

Müminlerin durumu ve özellikleri böyledir ve Allah onlar için sadece ilk ölümü takdir buyurmuştur. Oysa kâfirler, içinde buldukları azap sebebiyle her saat ölümü temenni ederler. Mümin, Allah'ın nimetini dile getirmek için, kendi durumuna gıpta ederek ve cehennemdeki arkadaşının işiteceği şekilde onu azarlayarak yukarıdaki sözleri söyler. Bu durumda onun da azabı artar. Mümine gelince, mutlu olur ve zahmetsiz, ölümsüz bir hayatla cennette ebedî kalacağı, nimetler içinde bulunacağı için kendi kendisine gıpta eder.

"Muhakkak ki bu, büyük kurtuluşun ta kendisidir. Çalışanlar, bunun için çalışmalıdır." Yani bu sürekli ve sonsuz nimetler ve içinde bulunduğumuz sonsuz hayır ve lütuf, göz kamaştırıcı hedef ve gayenin, tarif edilemeyecek en büyük kazancın ta kendisidir. Dünyada çalışanlar, kendisinden pay almak için işte böyle bir nimet ve kurtuluş için çalışsınlar; çeşitli risk ve acılarla ve pek çok yorgunlukla birlikte gelen fani dünya nasipleri için değil!

Özetle bizden istenilen, çalışmayı sadece dünyevi kazanca hasretmemek, ahiret ve ebedî cennet için çalışmaktır. [7]

Zalimlerin Göreceği Karşılık Ve Cehennemdeki Azabın Çeşitleri:

- 62- Ağır lanmak için böylesi mi hayırlı, yoksa Zakkum ağacı mı?
- 63- Biz onu zalimler için bir fitne yaptık.
- 64- O, çılgın ateşin dibinde çıkan bir ağaçtır.
- 65- Tomurcukları şeytanların başları gibidir.
- 66- Onlar bundan yiyecekler ve karınlarını bununla dolduracaklar.
- 67- Sonra üzerine de onlar için, çok sıcak bir su ile karıştırılmış bir içecek vardır.
- 68- Sonra dönüp gidecekleri yer, şüphesiz yine cehennemdir.
- 69- Çünkü onlar atalarını sapık kimseler bulmuşlardı da,
- 70- kendileri de onların izleri üzerinde koşturuyorlardı.
- 71- Andolsun ki onlardan önce geçenlerin çoğu da sapmıştı.
- 72- Andolsun ki biz onlar için de uyarıcılar göndermiştik.
- 73- Bak o uyarılanların sonu nice oldu!
- 74- Ancak Allah'ın halis kulları o azabın dışında kaldılar.

Açıklaması:

"Ağır lanmak için böylesi mi hayırlı, yoksa Zakkum ağacı mı?" Önceki ayetlerde zikredilen cennet nimetleri ve cennette bulunan yiyecekler, içecekler ve türlü lezzetlerle diğer şeyler mi ikram ve ziyafet olarak daha hayırlı, yoksa cehennemde bulunan kötü ve acı meyveli Zakkum ağacı mı? Bu, onlarla bir çeşit eğlenme ve alay etmedir. Zakkum ağacı, cehennem ehlinin yiyeceğidir ki onu zorlanarak ve yutkunarak yerler; onların ziyafet ve ikramları budur.

"Biz onu zalimler için bir fitne yaptık" Yani biz bu ağacı kâfirler için bir deneme vesilesi yaptık. Zira onlar onunla imtihana çekilmiş ve onun varlığını yalanlamışlar ve "Ateş, içinde bulunan şeyleri yaktığı halde onun içinde ağaç nasıl olurmuş?" demişlerdi.

Bu, onların, yakılması mümkün olmayan şeyler bulunduğu konusundaki bilgisizliklerini göstermektedir ve onlar, ateşin içinde yaşayan insan (cehennem ehli) yaratmaya kadir olanın, ateşin içinde yanmayan ağaç yaratmaya ziyadesiyle kadir olduğunu düşünüp akıl edememektedirler. Sözkonusu ağacın özelliklerini Yüce Allah şöyle anlatıyor:

1- "O, çılgın ateşin dibinde çıkan bir ağaçtır." Yani o, ateşin dibinde ve cehennemin en aşağı tabakasında yetişen bir ağaçtır. Dalları, cehennemin tabakalarına yükselir.

2- "Tomurcukları şeytanların başları gibidir." Yani o ağacın tomurcukları ve meyvesi son derece kötü ve çirkin görünümlü olması bakımından şeytanların başları gibidir. Bu benzetme, o ağacın meyvelerinin tiksindirici-ciliğini anlatmak ve onu çirkin bir ifadeyle zikretmek içindir. Dolayısıyla burada elle tutulup gözle görülen birşey, görünmeyen birşeye benzetilmiş olmaktadır. Araplar, çirkin yüzü şeytana, güzel yüzü de meleğe

benzetirler. Nitekim Hz. Yusuf (a.s.) kıssasındaki kadınların dilinden Yüce Allah şöyle hikâye etmektedir: "Bu insan değildir; bu ancak üstün bir melektir." (Yusuf, 12/31)

Daha sonra Yüce Allah bu ağacın, cehennem ehli olan kâfirlerin yiyeceği olduğunu zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlar bundan yiyecekler ve karınlarını bununla dolduracaklar." Yani onlar, kokusu, yiyeceği ve yaratılışı kötü olan bu ağacın meyvesini yiyecekler ve karınlarını zorla ve istemeye istemeye onunla dolduracaklar. Çünkü onlar bu ağaçtan ve buna benzer yiyeceklerden başka birşey bulamayacaklar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onlar için kuru dikenden başka yiyecek yoktur. Ne semirtir o, ne de açlığı giderir." (Gâşiye, 88/6-7) Cennet ehlinin rızıkına mukabil, cehennem ehlinin yiyeceği ve meyvesi de işte budur.

İbni Ebî Hatim, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce, İbni Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmişlerir: "Rasulullah (s.a.) bu ayeti okudu ve "Allah'tan hakkıyla sakının. Zira zakkumdan bir tek katre dünya denizlerine damlayacak olsaydı, yeryüzünde yaşayanların dirlik ve düzeni bozulurdu. Böyleyken yiyeceği sırf Zakkum'dan ibaret olanların durumu nasıl olur?"^[8]

Cehennem ehlinin yiyeceğini böylece vafettikten sonra Yüce Allah, onların içeceğini de daha çirkin bir surette şöyle tavsif buyurmaktadır:

"Sonra üzerine de onlar için, çok sıcak bir su ile karıştırılmış bir içecek vardır." Yani onlar için, o ağacın meyvelerinden yedikten sonra, yediklerine karışan çok sıcak bir sudan bir içecek vardır.

Burada "sümme (sonra)" kelimesinin kullanılmasından maksat, onların içeceği şeyin, çirkinlik ve tiksindiricilikte yediklerinden daha ileri olmasını anlatmaktır. Bu suyun bulunduğu yer, cehennem dışındadır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Sonra dönüp gidecekleri yer, şüphesiz yine cehennemdir." Yani Hamîm şarabını içtikten ve zakkumu yedikten sonra onların döneceği yer yine cehennem yurdudur. Bu ayet, cehennem ehlinin, hamîm'i içerken cehennemde bulunmadıklarına delâlet etmektedir. Bu da, hamîm'in cehennem dışında bir yerde olduğunu gösterir. Şu halde onlar, içmeleri için -tıpkı develerin suya sürüldüğü gibi- Hamîm'e, ardından da tekrar cehenneme sürüleceklerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte bu, suçluların yalanladığı cehennemdir. Onunla Hamim arasında dolaşp dururlar." (Rahman, 55/43-44)

Cehennem ehlinin, yiyecek ve içeceklerinde nasıl bir azaba duçar olduğu anlatıldıktan sonra Yüce Allah, bu azabın gerekçesini şöyle açıklamaktadır:

"Çünkü onlar atalarını sapık kimseler bulmuşlardı da, kendileri de onların izleri üzerinde koşturuyorlardı." Yani onlar, atalarının dalâlet üzere yaşamış kimseler olduğunu gördükleri halde düşünüp iyice değerlendirmeden ve delilsiz dayanaksız olarak onlara uyararak kendilerini taklit etmişlerdi. Zira onlar atalarına -adeta teşvik edilmişler gibi- hemen tabi olmuşlar ve onlara adeta kovalarcasına uymuşlardı.

Daha sonra Yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.)'i, kavminin küfrü ve kendisini yalanlaması üzerine teselli ederek, küfrün açık ve çok öncelere dayanan birşey olduğunu ve küfre tabi olanların çokluğunu şöyle beyan buyurmaktadır:

"Andolsun ki onlardan önce geçenlerin çoğu da sapmıştı." Yani geçmiş ümmetlerin

ekseriyetti dalâlet içindeydi, Allah'ın yanında başka ilâhlara da inanırlardı.

Bununla birlikte Allah'ın rahmeti onları uyarmadan bırakmamıştır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Andolsun ki biz onlar için de uyarıcılar göndermiştik." Yani Allah, geçmiş ümmetlere de, kendilerini Allah'ın azabıyla uyaran ve Ona karşı kâfir olup başkasına kullukta bulunanları mağlup edip kendilerinden intikam almasıyla sakındıran peygamberler göndermiştir. Ne ki onlar, peygamberlere muhalefete ve onları yalanlamaya devam etmişlerdir. Allah da onları helak etmiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

"Bak o uyarılanların sonu nice oldu." Ey rasul ve muhatap! Yalanlayıcı kâfirlerin sonu bak nasıl oldu! Allah kendilerini helak etti ve onlar cehenneme gittiler. Hz. Nuh, Ad, Semûd kavimleri ve daha başkalarının akıbeti böyle oldu.

Daha sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak müminleri bundan istisna etmektedir:

"Ancak Allah 'm halis kulları o azabın dışında kaldılar." Yani bununla birlikte Allah, kendine itaat için seçtiği, kendilerini imana, tevhide ve Allah'ın emirlerini yerine getirmeye muvaffak kıldığı kullarını kurtarmıştır.

Dolayısıyla onlar ebedî cennetlere girmek suretiyle kurtuluşa erdikleri gibi dünyada da Allah kendilerine yardım etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.)'in bu şekilde teselli edilmesinden anlaşılmaktadır ki, daha önce gelen rasuller içinde Hz. Peygamber (s.a.)'e örnek teşkil edecek kimselerin bulunması gerekir. Böylelikle O da onların yaptığı gibi sabır gösterecek ve davetine devam edecektir. Kendilerine elçi olarak gönderildiği kimseler azgınlıkta ısrar ve inat gösterecekler de ona

düşen sadece tebliğ etmektir. [\[9\]](#)

Nuh Aleyhisselam Kıssası:

75- Andolsun Nuh bize niyaz etmişti de ne güzel kabul buyurmuştuk.

76- Onu ve ehlini büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştık.

77- Yalnızca onun soyunu kalıcı kıldık.

78- Sonradan gelenler arasında on bir bıraktık.

79- Alemler içinde Nuh'a selâm ol sun

80- İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırdınız.

81- Çünkü o bizim mümin kullarımızdandı.

82- Sonra ötekileri suda boğduk.

Açıklaması:

"Andolsun Nuh bize niyaz etmişti de ne güzel kabul buyurmuştuk." Yani yemin olsun ki Nuh (a.s.), kavmini uzun süre imana davet ettikten sonra şöyle diyerek bize dua etmiş, bizden yardım istemiş, kavmine de helak olmaları için beddua etmişti: "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan tek kişi bırakma." (Nuh, 71/26) Zira onlar kendisini yalanlamış, türlü eziyetlere maruz bırakmış ve öldürmeye azmetmişlerdi. İçlerinde uzun bir süre -950 yıl- kaldığı halde ona az sayıdaki insan dışında kimse iman etmemişti. Hz. Nuh (a.s.)'un çağrısı onların sadece daha çok reddedip davete icabete yanaşmamalarına yol açıyordu.

Bunun üzerine Yüce Allah Hz. Nuh (a.s.)'un duasına en güzel şekilde icabet buyurdu ve kavmini tufan ile helak etti.

İbni Merdüvey Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.) benim hücremde namaz kıldığında "Andolsun Nuh bize niyaz etmişti de ne güzel kabul buyurmuştuk." ayetine geldiği zaman "Rabbimiz doğru buyurdun. Sen, kendisine dilekte bulunulanların en yakınısın. Ne güzel dua edilensin, ne güzel ihsan edensin, ne güzel istenensin, ne güzel mevlâsın ya Rabbi, ve ne güzel yardım edensin!" buyurdu."

Yüce Allah'ın, duayı ne güzel kabul buyurduğu icmalen, kısaca açıklandıktan sonra, duaya icabetten hasil olan yardımın, nimet ve ihsanın şu üç noktada olduğu beyan edilmektedir:

1- "Onu ve ehlini büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştık." Yani Nuh'u ve onun dinine inananları -ki bunlar onunla birlikte iman etmiş olan 80 kişidir- büyük bir sıkıntıdan, yani suda boğulmaktan kurtardık.

2- "Yalnızca onun soyunu kalıcı kıldık." Yani başkalarını değil sadece onun zürriyetini yaşar halde bıraktık ve kâfirleri onun duasıyla helak ettik. Kâfirlerden geriye hiçkimse bırakmadık.

Hz. Nuh (a.s.) ile birlikte gemide bulunan müminler de -rivayet edildiği gibi- ölmüşlerdir. Geriye Hz. Nuh (a.s.)'un çocuklarından ve soyundan başka kimse kalmamıştır.

Bu ayet hasır ifade etmekte ve soyu hariç Hz. Nuh (a.s.) dışındakilerin hepsinin yok olduğunu göstermektedir. İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Nuh (a.s.)'un soyu, üç evlâdıdır ki onlar Sâm, Hâm ve Yâfes'dir. Sâm Arap, Fars ve Rumların, Hâm zencilerin, Yâfes de Türklerin atasıdır."

3 - "Sonradan gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık." Yani kendisinden sonra kıyamete kadar gelecek olan peygamber ve ümmetler arasında kendisi için güzel bir övgü bıraktık.

"Alemler içinde Nuh'a selâm olsun" Yani ve dedik ki: Ey Nuh! Melekler ve insanlar ile cinler arasında bizden sana selâm vardır.

Yahut bu ayetin anlamı şöyledir: Yüce Allah'ın, daha sonra gelenler arasında Hz. Nuh (a.s.) için bıraktığı güzel övgü, kendisine bütün ümmetler içinde selâm edilmesidir.

Yukarıdaki ilk tefsir şeklini "Ey Nuh denildi, sana ve seninle beraber olanlardan türeyecek ümmetlere bizden selâm ve bereketlerle gemiden in." (Hûd, 11/48) ayeti teyit etmektedir.

Yukarıda zikredilen üç ihsan ve nimetin sebebini Yüce Allah şöyle ifade buyurmaktadır:

"İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız" Yani biz, Allah'a itaati güzelce yerine getiren kulları böyle mükâfatlandırırız. Yahut bütün alemlerin dilinde güzel bir şekilde ünlenmesi de dahil olmak üzere o nimet ve ihsanları, iyi bir kul olduğu için Nuh (a.s.)'a mahsus kıldık.

Bu ihsanın gerekçesini de Yüce Allah şöyle beyan buyuruyor:

"Çünkü o bizim mümin kullanmızdandı" Yani Hz. Nuh (a.s.)'un iyi bir insan olmasının sebebi, onun Allah'a kul ve mümin olmasıdır. Bu da, Allah Tealâ'ya iman ve itaatin en büyük derece ve en şerefli makam olduğunu gösterir.

"Sonra ötekileri suda boğduk." Yani onun kavminin kâfir olanlarını tufan ile suda boğduk ve helak ettik; onlardan geriye hiç kimseyi bırakmadık. Bu da bir nasihat ve ibrettir: "Muhakkak ki bunda kalbi olan, yahut şahit olarak kulak veren kimse için bir öğüt vardır." (Kaf, 50/37) [\[10\]](#)

İbrahim Aleyhisselâm Kıssası:

83- Şüphesiz İbrahim de onun fırka-sındandı.

84- Çünkü o, Rabbine tertemiz bir kalp getirmişti.

85- O zaman babasına ve kavmine "Siz neye tapıyorsunuz?" demişti.

86- Yalancılık için mi Allah'ı bırakıp uydurma tanrılar ediniyorsunuz?

87- Alemlerin Rabbi hakkında zan-nınız nedir?

88- Derken yıldızlara bir nazar atfetti de,

89- Ben hastay dedi.

90- Bunun üzerine arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar.

91- Siz ce onların tanrılarına sokuldu, 'Yemez misiniz?' dedi.

92- Ne oluyor size konuşmuyorsunuz

93- Ve gizlice üzerlerine yürüyüp sağ eliyle onlara kuvvetli bir darbe indirdi.

94- Derken kavmi koşarak ona geldiler.

95- İbrahim dedi ki: "Kendi elinizle yontmakta olduğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?

96- Halbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır."

97- "Onun için bir bina yapın da onu ateşe atın." dediler.

98- Ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları alçak düşürdük.

99- İbrahim dedi ki: "Ben Rabbime gideceğim. O beni doğru yola iletecek."

100- "Rabbim bana iyilerden bir çocuk lütfet!"

101- Biz de ona halîm bir oğul müjdeledik.

Açıklaması:

"Şüphesiz İbrahim de onun fırkasındandı" Yani şüphesiz İbrahim (a.s.) de, Nuh'un (a.s.) dini ve yolu üzere bulunanlardan ve insanları Allah'ı birlemeye, O'na ve öldükten sonra dirilmeye imana ve dinin temel esasları olan diğer hususlara inanmaya çağırmada onun yolunda yürüyen kimselerdendi. Bu iki peygamberin tebliğ ettiği din kurallarının ihtiva ettiği fer'î konular arasında farklılıklar bulunsa da onlar, temel esaslar noktasında birbirlerini doğrulamaktaydı.

"Çünkü o, Rabbine tertemiz bir kalp getirmişti." Yani Rabbine yöneldiği zaman Onu imanda sadık ve ihlâslı; şirk, şüphe ve riya şaibelerinden arınmış, hilkatinde Rabbine ihlâsla bağlı bir kalple anmıştı. Yani sanki kalbini, kendisinden Rabbine bir hediye olarak sunmuş ve böylelikle kurtuluşu ve Rabbinin rızasını hak etmişti.

Onun hasletlerinden ve övgüye değer amellerinden birkaçı şunlardır:

"O zaman babasına ve kavmine "Siz neye tapıyorsunuz?" demişti" Yani kavmine, "Allah'ı bırakıp da kendilerine kulluk ettiğiniz bu putlar nedir?" dediği zamanki tavrı, onun Rabbine olan ihlâsının göstergelerinden biriydi. Bu, onların putlara kulluğunu protesto edip eleştirmek, tuttukları yol ve hareket tarzları sebebiyle onları azarlamak ve putlara kulluğu açık bir dille kınamaktır. Bunun için Hz. İbrahim (a.s.) onlara şöyle demiştir:

"Yalancılık için mi Allah'ı bırakıp uydurma tanrılar ediniyorsunuz? Alemlerin Rabbi hakkında zannınız nedir?" Yani yalana saparak Allah'ı bırakıp da, herhangi bir delil ve hüccetiniz bulunmadan başka ilâhlar edinmek mi istiyorsunuz? Rabbinize kavuştuğunuz zaman O'nun size ne yapacağım zannediyorsunuz? Bu bir azarlama, sakındırma ve tehdit sorusudur. Yani kendisine ibadet etmenize müstehak olan zata -ki O alemlerin Rabbi-dir- karşı nasıl bir kanaat besliyorsunuz ki Ona kulluğu terkedip, Onu putlarla değiştiriyorsunuz?

"Derken yıldızlara bir nazar atfetti de" Yani İbrahim (a.s.), kavminin yaptığı gibi yıldızları tazim ve takdis maksadıyla onlara bakmadı; yıldız ilimlerine ve yıldızların anlamlarına baktı. Maksadı kavmini, onların bildiğini kendisinin de bildiği düşüncesine sevketmekti.

Bu ayetten murat, Hz. İbrahim (a.s.)'in, evren ve gök hakkında düşünceye daldığını ve uzun süre tefekkür ettiğini ifade etmek de olabilir. Katâ-de şöyle demiştir: "Araplar, tefekküre dalıp da bu hali uzun süre devam ettiren kimseye "yıldızlara baktı" derler ki, "bulunduğu hal içinde uzun süre düşündü" demektir."

"Ben hastayım." dedi" Yani keyifsiz ve rahatsızım dedi. Hz. İbrahim (a.s.) bu sözyle kavminin küfründen, şirkinden ve putlara kulluk etmesinden dolayı kalben rahatsızlık duyduğunu söylemek istemiştir.

Kısacası Hz. İbrahim (a.s.)'in yıldızlara bakması ve "Ben hastayım" demesi tevriye (gizleme) kabilinden bir sözdür. ^[11] Zira o bu sözyle başka bir-şey kastetmişken kavmi onun sözünden daha farklı bir anlam çıkarmıştır. Maksadı o gece bir plan yapmak ve ertesi gün kavmi kendisinden ayrılıp bayram kutlamaya gidecekleri zaman onların putlarına karşı

bir hile düşünme fırsatı elde etmekte. Bu da ancak -gece plan kuracağını onlara hissettirmeden- onlarla birlikte bayram yerine gitmeyip geri kalmakla olacaktı. Bu da gösteriyor ki Hz. İbrahim (a.s.) yıldızlara, onlara kulluk edenlerin yaptığı gibi, bir şeyi neticelendirmek ve atacağı adımı belirlemek niyetiyle bakmamıştır. Zira bu bir peygamber için caiz değildir.

Bu sebeple Hz. İbrahim (a.s.), "Ben hastayım" demekle yalan söylememiştir.

"Bunun üzerine arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar." Yani onu terkederek bayramlarına ve ibadet yerlerine gittiler.

"O da gizlice onların tanrılarına sokuldu, yemez misiniz, dedi" Yani gizlice, öteye beriye saklanarak ve çömelerek süratle kavminin taptığı putların yanına gitti. Kavmi, bereketlensin diye bayram günü putların yanına yemek koymuştu. Hz. İbrahim (a.s.), putlarla alay edip eğlenerek "Size takdim edilen bu yemekten yemez misiniz?" dedi.

"Ne oluyor size, konuşmuyorsunuz?" Yani konuşmaktan ve soruma cevap vermekten sizi alıkoyan nedir? Hz. İbrahim (a.s.)'in kastı, putlarla eğlenip onları tahkir etmekte. Çünkü o, putların konuşması sözkonusu olmayan cansız varlıklar olduğunun bilincindeydi.

"Ve gizlice üzerlerine yürüyüp sağ eliyle onlara kuvvetli bir darbe indirdi." Gizlice onlara doğru ilerledi ve onlara kuvvet ve şiddetle vurarak -Enbiyâ suresinde de zikredildiği gibi- büyükleri hariç hepsini kırdı.

"Derken kavmi koşarak ona geldiler." Yani bayram kutlamalarından döndükten sonra kavmi süratle ona geldi ve putları kimin kırdığını sordu. Onları kıranın İbrahim (a.s.) olduğu söylenmişti ve onlar, bunu yapanın o olduğunu öğrenmişlerdi. Ona şöyle dediler: "Biz onlara ibadet ediyoruz. Sense onları kırıyorsun?!"

Kavmi Hz. İbrahim (a.s.)'e eziyet etmek üzere geldiği zaman onları azarlamaya ve paylamaya başladı ve şöyle dedi:

"Kendi elinizle yontmakta olduğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?" Yani Allah'ı bırakıp da kendi ellerinizle yonttuğunuz ve yaptığınız putlara mı kulluk ediyorsunuz?

"Halbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır" Yani ibadete lâıyk olan yalnızca Allah'tır. Çünkü yaratan O'dur ve gerek sizi, gerekse ellerinizle yaptığınız o putları O yaratmıştır. Bu ifadede, hem insanı, hem de insanın fiillerini yaratanın Allah olduğuna delâlet vardır. Buhari, Hz. Huzeyfe (r.a.)'den merfu olarak şöyle rivayet etmiştir: "Muhakkak ki Allah her sanatkârı (faili) ve sanatını (fiilini) yaratmıştır."

Kavmi, Hz. İbrahim (a.s.)'in getirdiği hüccet karşısında, ona eziyet etmeye ve kaba kuvvete başvurarak kendisinden intikam almaya sığındılar ve şöyle dediler:

"Onun için bir bina yapın da onu ateşe atın" Yani onun için geniş bir bina yapıp içini çok miktarda odunla doldurun. Sonra da o odunları tutuşturup yakın ve İbrahim (a.s.)'i o alevli ateşe atın.

"Ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları alçak düşürdük." Yani onu hile ve kötülükle tuzağa düşürmek ve ateşte yakmak istediler. Biz de onu ateşten kurtardık ve ateşi ona serin ve esenlikli bir ortam yaptık. Bu sayede ateş ona en küçük bir etki bile yapmadı. İbrahim (a.s.)'e yardım ve galibiyet nasip ederken onları da -tuzaklarını bozmak suretiyle- mağlup, hezimete uğramış ve zelil olmuş kimseler yaptık.

Allah Tealâ kendisini ateşten kurtarıp, kavmine karşı kendisine yardım ettiği ve kavminin iman etmeyi kabullenmesinden ümit kestiği zaman Hz. İbrahim (a.s.), hicret

etmeye ve onlardan ayrılmaya karar verdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"İbrahim dedi ki: "Ben Rabbime gideceğim. O beni doğru yola iletcek." Yani ben, putlara taassupla bağlanıp Allah'ı inkâr ederek ve peygamberlerini yalanlayarak bana eziyet eden kavmimin yaşadığı yerden, Rabbimin hicret etmemi emir buyurduğu, kendisine ibadet imkânı bulacağım yere hicret ediyorum. Rabbim bana, dinim ve dünyam konusunda salâh ve selâmet bulacağım yeri gösterecektir. Burası Şam'daki "arz-ı mukaddese"dir.

Bu ayet, müminin, dininin emirlerini yaşama, İslâm'ın şiarlarını ikame etme imkânı bulamadığı bir yerden başka bir yere hicret etmesinin vacip olduğunun delilidir.

Hz. İbrahim (a.s.), hicret esnasında kendisine bir çocuk ihsan etmesi için Rabbine duada bulunmuş ve şöyle demişti:

"Rabbim bana iyilerden bir çocuk lütfet!" Yani Rabbim! Sana taatimde bana yardım edecek ve gurbette yoldaşım olacak salih bir erkek çocuk ver.

"Biz de ona halîm bir oğul müjdeledik" Yani ona, büyüüp çok hilm sahibi olacak bir erkek çocuk müjdeledik. Bu çocuk, -İbni Kesîr'in de dediği gibi- Hz. İsmail (a.s.)'dir. Zira o, Hz. İbrahim'e müjdelenen oğuldur ve hem müslümanlarm, hem de Ehl-i Kitabın ittifakıyla İsmail (a.s.), İshak (a.s.)'dan büyüktür. Hatta Ehl-i Kitab'ın kitaplarında Hz. İsmail doğduğu zaman Hz. İbrahim'in 86 yaşında olduğu, İshak (a.s.) doğduğu zaman ise Hz. İbrahim'in yaşının 99 olduğu belirtilmektedir. [\[12\]](#)

Kurbanlık Kısası:

102- Çocuk İbrahim'in yanında koşma çağına erişince babası ona "Yavrum! Ben uykuda görüyorum ki, seni kesiyorum. Düşün bak, ne dersin." dedi. Çocuk: "Babacığım! Sana emredileni yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın." dedi.

103- İkisi de bu suretle Allah'ın emrine teslim olunca İbrahim onu alnının üzerine yıktı.

104- Biz ona: "Ya İbrahim!" diye nida ettik,

105- "Rüyana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız."

106- Gerçekten bu, apaçık ve kesin bir imtihandı.

107- Ve fidye olarak ona büyük bir kurbanlık verdik.

108- Sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık.

109- İbrahim'e selâm olsun!

110- Biz, iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.

111- Gerçekten o, bizim mümin kul-larımızdandı.

112- Ona iyilerden bir peygamber olacak İshak'ı müjdeledik.

113- Hem ona, hem İshak'a bereketler verdik. Her ikisinin neslinden, iyi hareket

eden de var, açıkça kendisine zulmeden de.

Kurbanlık Kimdir?

Beyzâvî şöyle demiştir: En zahir olan görüş, Hz. İbrahim'in "Yavrum! Ben uykuda görüyorum ki, seni kesiyorum. Düşün bak, ne dersin." şeklindeki hitabının muhatabının Hz. İsmail (a.s.) olduğudur. Çünkü;

a) Hicretinin hemen arkasından Hz. İbrahim'e ihsan edilen çocuk odur ve Hz. İshak (a.s.)'m doğumunun müjdelenmesi, bu çocuğun müjdelenmesi-fie mâtüftUf.

b) Ayrıca Hâkim'in Menâkib'da rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.) "Ben iki kurbanlığın oğluyum." buyurmuştur. Bu kurbanlıkların ilki, atası Hz. İsmail, ikincisi de babası Abdullah'dır. Zira Abdulmuttalib, Allah'ın kendisine Zemzem kuyusunun kazılmasını kolaylaştırması veya oğullarının sayısının IQ'u bulması halinde bir erkek çocuk kurban etmeyi adamıştı. Allah ona bu isteğine nail olmayı kolaylaştırmca kur'a çekmiş, kur'a Abdullah'a çıkmış, o da Abdullah'ın diyeti olarak 100 deve kurban etmişti. Diyet bu sebeple 100 deve olarak yerleşmiştir.

c) Bu olay Mekke'de meydana gelmiştir. Hz. İsmail'in yerine kurban edilen koçun boynuzları Kabe'de asılı idi. İbnu'z-Zübeyr (r.a) döneminde Kabe'yle birlikte yanıncaya kadar bu boynuzlar orada durmaktaydı. Hz. İs-hak (a.s.) ise Mekke'ye gelmemiştir.

d) Hz. İshak (a.s.)'ın dünyaya geleceğinin müjdelenmesi, ondan olacak Hz. Yakub (a.s.)'un müjdelenmesiyle birlikte. Şu halde Hz. İshak (a.s.)'ın henüz buluş çağına gelmeden kurban edilmesinin emir buyurulması bu müjdelemeye uygun değildir.

"Hz. Peygamber (s.a.)'e hangi nesebin daha üstün olduğu sorulduğunda "Allah'ın dostu İbrahim'in oğlu, Allah'a kurban olarak adanmış İshak'm oğlu, Allah'ın İsrail'i ^[13] Yakub'un oğlu, Allah'ın siddîkı Yusuf un oğlu..." şeklinde cevap verdiği yolunda rivayet edilen habere gelince, sahih rivayete göre Hz. Peygamber bu soruya şöyle cevap vermiştir: "İbrahim'in oğlu İshak'm oğlu Yakub'un oğlu Yusuf..." Yukarıda yer alan rivayetteki fazlalıklar ise ravi tarafından eklenmiştir. Hz. Yakub'un Hz. Yusuf a bu şekilde yazdığını bildiren rivayet ise sübut bulmamıştır. ^[14]

İbni Kesîr de şöyle der: "İlim ehlinden bir grup, buradaki kurbanlığın Hz. İshak (a.s.) olduğu görüşünü benimsemiştir. Bu görüş, seleften bir cemaatten de hikâye edilmiştir. Hatta sahabenin bazısından da bu görüşü benimsediği nakledilmiştir. Oysa bu, ne Kitab'ta, ne de Sünnette vardır. Bu doğrultudaki rivayetlerin, Ehl-i Kitabın bilginlerinden başkasından alındığını zannetmiyorum. Bu rivayetler, herhangi bir delile dayanmaksızın kabul edilerek alınmıştır. İşte Allah'ın Kitabı, onun -yani kurbanlığın-Hz. İsmail olduğuna şahitlik etmekte ve bizi bu görüşe götürmektedir. Zira Kur'an, Hz. İbrahim'e hilm sahibi bir çocuk müjdelendiğini ve kurbanlığın da bu çocuk olduğunu zikretmekte, ardından da şöyle

demektedir: "Ona iyilerden bir peygamber olacak İshak 'ı müjdeledik."

"Düşün bak, ne dersin" Görüşün ne olur. Hz. İbrahim, boğazlanmaya hazırlansın, bu konudaki emre boyun eğsin ve Allah tarafından bir imtihan olarak ona indirilen vahyi bilsin diye kendisiyle müşavere etmiştir. O da bu konuda sebat göstermiş ve Allah'ın emrini kabul etmiştir.

"Babacığım! Sana emredileni yap!" Sana emredilen şeyi yap. Buradaki "tu'meru" (sana emredileni) fiilinin muzari kalıbıyla gelmesinin sebebi, Hz. İbrahim'in gördüğü rüyanın birkaç kez tekrarlandığını gösteriyor.

"ikisi de bu suretle Allah'ın emrine teslim olunca" Allah'ın emrine boyun eğince ve itaat edip teslimiyet gösterince "İbrahim onu alnının üzerine yıktı" Onda meydana gelecek bir değişikliği görüp de babalık hisleri ağır bastığı için kesmezlik etmemek için yüzünün üstüne yere yıktı veya yan üstü yatırmca yüzünün bir tarafı yere geldi.

Bu hadise, Mina'daki kayanın yanında meydana gelmiştir.

Bu ayette geçen "cebîn" kelimesi, alnın iki tarafından herbirisidir. Alın, iki "cebîn" arasındadır, "li'l-cebîn" kelimesinin başındaki "lam" harfi, üzerine yıkıldığı uzvu beyan etmek için kullanılmıştır.

"Rüyana sadakat gösterdin." Senden istenen azmi gösterdin ve oğlunu kurban etmek için gerekli bütün hazırlıkları yaptın.

"Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız." Yani seni nasıl mükâfatlandırdıysak, emrimize uymak suretiyle nefislerine iyilik edenleri de öylece mükâfatlandırırız. Bu ifade, o ikisinin yaşadığı sıkıntının üzerlerinden kaldırılmasının gerekçesini açıklamaktadır ki bu gerekçe, onların "iyi hareket etmesi"dir.

"Gerçekten bu" kendilerine emredilen boğazlama işi, "apaçık ve kesin bir imtihandı." samimi olanı, samimi olmayandan ayıran açık bir denemeydi.

"Ve fidye olarak ona" Yani boğazlanması emredilen kişiye ki o, tercihe daha lâyük olan görüş uyarınca Hz. İsmail (a.s.)'dir. Onun Hz. İshak (a.s.) olduğu da söylenmiştir. "Büyük bir kurbanlık verdik." Onun yerine boğazlanması için semiz, iri yapılı bir koç verdik. Hanefîler bu ayeti delil göstererek, oğlunu kurban etmeyi adayan kimsenin, bir koyun kesmesi gerektiğini söylemişlerdir.

"Sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık." Daha sonra gelen nesiller içinde ona güzel bir övgü bıraktık.

"İbrahim'e selâm olsun!" Yani bizden ona selâm olsun. "Biz, iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız" Yani Allah Tealâ'ya itaat etmek suretiyle kendi nefislerine iyilik edenleri işte böyle mükâfatlandırırız. "Gerçekten o, bizim mümin kullarımızdandı!" Bu cümle, Hz. İbrahim'in niçin "iyi hareket eden" birisi olarak tavsif edildiğini anlatmaktadır.

"Ona ... İshak'ı müjdeledik." İshak (a.s.)'ın dünyaya geleceğini haber vermek suretiyle ona bir diğer çocuk daha müjdeledik. Bu ayet, kurban olarak boğazlanacak çocuğun Hz. İshak (a.s.) değil, Hz. İsmail (a.s.) olduğunun delilidir, "...iyilerden bir peygamber olacak..." Onun nübüvvetini ve iyilerden olacağını takdir etmiş olarak.

"Hem ona" evlâtları "konusunda İbrahim (a.s.)'e "hem" de oğlu "Is-hak'a" İsrailoğullarının peygamberlerini onun soyundan göndermek suretiyle "bereketler verdik." Yani -Eyyûb (a.s.) ve Şu'ayb (a.s.) gibi- peygamberlerin ekserisi onun neslindedir.

"Her ikisinin neslinden iyi hareket eden" müminler "açıkça kendisine zulmeden" Küfrü açık, zulmü ortada olan isyancı kâfirler de "var."

Beyzavi şöyle demiştir: "Bu ifadede, kişinin hidayete ermesinde veya dalâlete düşmesinde soyun hiçbir etkisi olmadığı ve Hz. İbrahim ile Hz. İshak'ın soyundan gelenlerin bir kısmının işlediği zulmün, bu ikisi için bir noksanlık ve ayıp teşkil etmeyeceği konusunda uyarı bulunmaktadır. [\[16\]](#)

Açıklaması:

"Çocuk İbrahim'in yanında koşma çağına erişince babası ona "Yavrum! Ben uykuda görüyorum ki, seni kesiyorum. Düşün bak, ne dersin." dedi." Yani İsmail (a.s.) büyüüp delikanlı olduğu ve çalışıp iş görebilme çağına geldiği zaman -ki Ferrâ Hz. İsmail (a.s.)'in o zaman 13 yaşında olduğunu söylemiştir- İbrahim (a.s.), boğazlanması emir buyurulan oğlu İsmail (a.s.)'e -zira Hz. İbrahim (a.s.)'e halîm bir çocuk müjdelendiği ve onun, boğazlanacak çocuk olduğu zikredildikten sonra "Ona, iyilerden bir peygamber olacak İshak'ı müjdeledik." buyurulmaktadır- "Yavrum! Rüyada seni boğazladığımı gördüm. Ne dersin?" dedi. Hz. İbrahim'in çocuğa böyle bir haber vermesi, onu, Allah'ın emrinin yerine getirilmesine hazırlamak, Allah'ın emrine boyun eğmek suretiyle ecir ve sevap kazanmasını temin ve Allah'ın emri karşısındaki sabrını öğrenmek içindi. Yoksa peygamberlerin rüyası vahiydir ve vahiyle bildirilenlerin yerine getirilmesi lâzımdır.

Tevrat'ta zikredilen, "İlk ve tek oğlun olan İshak'ı boğazla" şeklindeki ifadeye gelince, burada Hz. İshak'ın isminin zikredilmesi, onların Allah'ın kitabına yaptığı ilâve ve tahrifler cümlesindedir. Yoksa Hz. İshak (a.s.) Hz. İbrahim (a.s.)'in ilk çocuğu olmadığı gibi tek çocuğu da değildir. Bu özellikler Hz. İsmail (a.s.)'e aittir. Daha sonra Hz. İbrahim (a.s.) oğlunu kurban etme konusunda elinden gelen gayreti gösterip böylece Allah'ın emrine itaat edince Yüce Allah da ona diğer bir çocuk ihsan etmiştir ki işte bu çocuk Hz. İshak (a.s.)'dir!

"Çocuk: "Babacığım! Sana emredileni yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın." dedi." Yani Hz. İsmail (a.s.) şöyle dedi: "Allah'ın beni boğazlaman konusundaki buyruğunu yerine getir ve sana vahyedileni yap. Ben ilâhi kaza ve takdire sabredecek ve bunun sevap ve karşılığını Allah'tan bekleyeceğim. Bu ifade, Hz. İsmail hakkında daha önce zikredilen "halîm" sıfatını ve Allah Tealâ'nın onun hakkında "Kitab'da İsmail'i de an. Çünkü o vadinde sadıktı, rasul bir peygamberdi. Kavmine namaz kılmayı, zekât vermeyi emrederdi. Rabbi nezdinde rızaya ermişti." (Meryem, 19/25-26) şeklinde verdiği haberi doğrulamaktadır.

Bunun üzerine Hz. İbrahim, Allah'ın enirini yerine getirmeye koyuldu. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İkisi de bu suretle Allah'ın emrine teslim olunca İbrahim onu alınının üzerine yıktı."

Yani ikisi de Allah'ın emrine karşı teslimiyet gösterip boyun eğdiği, Allah'a itaat edip işlerini Allah'a havale ettiği ve İbrahim (a.s.), kendisini merhamet ve acıma hissi kaplayıp da boğazlamada tereddüt göstermesin diye oğlunu yüz üstü yere yıktığı veya onu bir yanı üzerine yere attığı ve böylece Hz. İsmail'in "cebin"i (yüzünün bir yanı) yere geldiği zaman... Hz. İbrahim'in oğlunu kesmek istediği yer, Mina'da şeytan taşlama işleminin yapıldığı mevkinin yanında bulunan "kurban kesme yeri"dir.

Mücâhid şöyle demiştir: "Hz. İsmail babasına şöyle demişti: "Beni, yüzüme bakar vaziyette boğazlama. Böyle yaparsan belki seni bana karşı merhamet hisleri kaplar da beni hemen öldüremezsin. Ellerimi boynuma bağla, sonra da yüzümü yere koy ve yapman gerekeni yap!"

İmam Ahmed, İbn Abbas (r.a.)'m şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. İbrahim (bizim peygamberimize ve ona salât ve selâm olsun) hac menasi-kiyle emrolunduğu zaman say esnasında şeytan ona geldi ve onunla yarıştı. Hz. İbrahim onu geçti. Sonra Cebrail (a.s.) Hz. İbrahim'i Akabe Cemre-si'ne götürdü. Şeytan burada da ona musallat oldu. Hz. İbrahim de ona, gidene kadar yedi çakıl taşı attı. Sonra Orta Cemre'de şeytan yine ona musallat oldu. O da şeytana yedi çakıl taşı daha attı. Sonra Hz. İsmail'i alını üzere yere yıktı. Hz. İsmail'in (bizim peygamberimize ve ona salât ve selâm olsun) üzerinde beyaz bir gömlek vardı. Babasına "Babacığım. Beni kefenleyeceğin bundan başka bir elbisem yok. Bunu çıkarayım da beni onunla kefenle." dedi. Hz. İbrahim de gömleği çıkarması için ona yardım ederken arkasından "Ya İbrahim! Rüyana sadakat gösterdin." diye nida edildi. Hz. İbrahim döndü ve bir de baktı ki beyaz, boynuzlu ve iri gözlü bir koç!" İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Bizler, bu çeşit koçları kurban etmek suretiyle ona uymaktayız."

"Biz ona: "Ya İbrahim!" diye nida ettik, "Rüyana sadakat gösterdin." Boğazlamak için oğlunu yatırınca arkasındaki dağdan bir melek kendisine, "Gördüğün rüyadan maksat hasil olmuş ve senden beklenen şey tahakkuk etmiştir. Sen, oğlunu boğazlamasan dahi sadece bu işe azmetmekle bile rüyayı doğrulayıcı oldun ve yapabileceğini yaptın." dedi...

Daha sonra Allah Tealâ, Hz. İbrahim (a.s.)'e ihsan ettiği nimetleri saymakta ve şöyle buyurmaktadır:

1 - "Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız." Yani oğlunu boğazlamaktan affedilmen ve sıkıntı ve imtihandan kurtulman gibi sana karşılık olarak verdiğimiz mükâfatın benzerini, Allah'a itaat etmek suretiyle iyi davranan herkese verir ve ona, yaptığı işin karşılığı olan sevabı bahşederiz. Bu ifade, Allah Tealâ'nın Hz. İbrahim'e ve oğluna, sıkıntı ve imtihandan kurtuluştan sonra ihsan ettiği nimetlerin verilmiş sebebinin anlatılmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah, bunun sıradan bir hadise olmayıp, büyük bir imtihan olduğunu belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten bu, apaçık ve kesin bir imtihandı." Yani bu deneme, zorluğu açık bir deneme ve daha zoru bulunmayan bir imtihandır. Zira Allah onu, oğlunu kurban etme konusunda ne denli itaatkâr olduğu noktasında denemiş, o da ecrini Allah'tan bekleyerek buna sabretmiştir.

Bu ayetin anlamının, "Gerçekten bu, apaçık bir nimettir" anlamında olduğu, zira burada kullanılan "belâ" kelimesinin nimet anlamına geldiği de söylenmiştir. Buna göre Allah'ın bir kimseye nimet verdiği anlatılmak istendiği zaman "Eblâhullâhu" denir.

2- "Ve fidyeye olarak ona büyük bir kurbanlık verdik." Yani onun için oğlunun fidyesi olarak cüsseli ve semiz veya kadrü kıymeti büyük bir koç verdik. Hasan'i-Basrî şöyle demiştir: "Hz. İsmail'e fidyeye olarak verilen hayvan, erkek bir dağ keçisinden başka birşey değildir. Bu keçi Hz. İbrahim'e, Se-bîr'den inmiş, Hz. İbrahim de onu oğlunun fidyesi olarak boğazlamıştır. Bu, Hz. Ali (r.a.)'nin görüşüdür."

Bu ayette, kurban olarak koyun kesmenin, deve ve sığır kesmekten daha efdal olduğuna delâlet vardır. Mâlikîlerin görüşü de bu doğrultudadır. Çünkü koyunun eti daha lezzetli ve güzeldir.

3- "Sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık. İbrahim'e selâm olsun!" Yani gelecek ümmetler arasında İbrahim (a.s.) için güzel bir övgü ve iyi bir anılma bıraktık. Bu itibarla bütün semavi din mensupları -Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar- ve keza müşrikler onu sevmektedirler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Benden sonrakiler içinde benim için bir lisan-ı sıdk ver. Beni naim cennetinin varislerinden kıl." (Şu'arâ, 26/84-85)

Bizden, meleklerden, insanlardan ve cinlerden İbrahim üzerine selâm olsun. Buradaki "selâm"ın, güzel övgü olduğu da söylenmiştir.

"Biz, iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız." Yani bütün iyi (muhsin) insanları, sıkıntı ve şiddetten sonra feraha kavuşturmak suretiyle işte böyle mükâfatlandırırız. Burada ayetin başında -diğer emsallerinde

olduğu gibi- "İnnâ (Muhakkak biz)" ifadesi, birinci kez (105. ayette) zikre-dilmesiyle yetinildiği için burada ikinci kez zikredilmemiştir.

4- "Ona iyilerden bir peygamber olacak İshak 'ı müjdeledik." Yani ona bir diğer çocuk daha ihsan ettik -ki o İshak (a.s.)'dır- ve onu salihler zümresinden olan salih bir peygamber kıldık. Bu, Hz. İbrahim'e verilen dördüncü nimettir.

5- "Hem ona, hem İshak'a bereketler verdik." Yani o ikisine, çeşitli dünya ve ahiret bereketi ve nimetleri ihsan etmek suretiyle yardım ve imdat eyledik. Soy ve evlât çokluğu ile peygamberlerin ekserisinin o ikisinin ve Hz. İsmail'in neslinden kılınması da bu nimetler cümlesindedir.

"Her ikisinin neslinden, iyi hareket eden de var, açıkça kendisine zulmeden de" Yani o ikisinin soyundan gelenlerin kimisi, hayırlı ameller işleyen muhsin kimseler iken, kimisi de küfür ve çeşitli masiyetler işlemek suretiyle nefsine zulmeden kimselerdir.

Bu ayet, hidayet ve dalâlette soyun herhangi bir etkisi bulunmadığının ve kişi için yararın, veraset ve nesep yahut aidiyete bağlı olmadığını delilidir. Kişiye fayda verecek olan şey ancak onun kendi amelleridir.

Yine bu ayet, zürriyetlerinden gelenlerin kötülüğü sebebiyle geçmiş nesillerin kınanmayacağını da göstermektedir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Günahkâr hiçbir nefis, diğerinin günah yükünü taşımaz." (Enam, 6/164) [\[17\]](#)

Hz. Musa Ve Hz. Harun Kıssası:

- 114- Andolsun biz Musa'ya da, Harun'a da nimetler verdik.
115- Hem onları, hem de kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.
116- Kendilerine yardım ettik de üstün gelenler onlar oldular.
117- Onlara açık ifadeli kitabı verdik.
118- Onlara doğru yolu gösterdik.
119- Ve sonra gelenler arasında onlara ait iyi bir ün bıraktık.
120- Musa'ya da Harun'a da selâm olsun.
121- Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız.
122- Çünkü onların ikisi de bizim mümin kullarımızdandı.

Açıklaması:

"Andolsun biz Musa'ya da Harun'a da nimetler verdik." Yani Allah'a yemin olsun ki biz o ikisine peygamberlik ve daha başka dinî ve dünyevî nimetler bahşettik.

Onlara bahşedilen dünya menfaatleri -Razi'nin de zikrettiği gibi- var edilmeleri, hayat sahnesine çıkarılmaları, kendilerine akıl, terbiye ve sıhhat verilmesi ve her ikisinde de kemal sıfatlarının toplanması; dinî menfaatlara gelince, o ikisinin ilim ve itaat sahibi kılınmalarıdır. Bu derecelerin en üstünde de, görenleri hayretlere düşüren, düşmanları kahr ve mağlup eden mucizelerle desteklenmiş yüce peygamberlik mevkiî gelir.

Bu nimetlerin ayrıntılı zikri ise şu ayetlerde geçmektedir:

1- "Hem onları, hem de kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık." Yani hem o ikisini, hem de kavimleri olan İsrailoğulları'm, Firavun'un -babalan öldürmek, kadınları hayatta bırakmak, kendilerini hakir iş ve mesleklerde çalıştırmak suretiyle- kendisine kul edinme emelinden kurtardık. Aynı şekilde o iki peygamberi de kavimleri ile birlikte Firavun ve Mısır Kıptîlerinin helak olduğu suda boğulmaktan kurtardık.

2- "Kendilerine yardım ettik de üstün gelenler onlar oldular." Yani onlara düşmanları karşısında yardım ettik. Böylece onlar düşmanlarına galip geldiler, düşmanlarının topraklarını ve bütün hayatları boyunca uğraşarak biriktirdikleri mallarını ele geçirdiler. Bu suretle onlar, zelil tebaa durumunda iken devlet sahibi oldular.

3- "Onlara açık ifadeli kitabı verdik." Yani o iki peygambere yüce, açık ve anlaşılır olan, hem dünyaya, hem de ahirete ilişkin hususlar ihtiva eden kitabı indirdik, ki o Tevrat'tır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki Tevrat'ı biz indirdik. Onda bir yol gösterme ve nur vardır. Kendilerini Allah'a vermiş peygamberler Yahudilere onunla hükmederlerdi." (Mâide, 5/44), "Andolsun biz Musa'ya ve Harun'a, bir ışık ve takva sahipleri için de bir öğüt olan Furkan'ı verdik." (Enbiyâ, 21/48).

4- "Onlara doğru yolu gösterdik." Onları gerek fiillerinde, gerekse sözlerinde hak ve

doğru yola, İslâm'a ve Allah'ın hükümlerine irşad ettik.

5- "Ve sonra gelenler arasında onlara ait iyi bir ün bıraktık." O iki peygamber için kendilerinden sonra gelen ümmetler içinde güzel bir övgü ve tatlı bir anılma bıraktık.

İbni Kesîr, Şevkânî ve daha başkaları şöyle demişlerdir: "Bu ayet, Yüce Allah tarafından, daha sonra gelen "...selâm olsun" ayetiyle tefsir olunmuştur." Diğer müfessirler ise "...selâm olsun" ayetinin müstakil bir söz olduğunu söylemişlerdir ki, birçok sebepten ötürü benim tercih ettiğim görüş de budur.

6- "Musa'ya da Harun'a da selâm olsun." Yani Musa'ya da Harun'a da dünya durdukça bizden, meleklerden, insanlardan ve cinlerden selâm olsun.

Bu iki peygambere bütün bu nimetlerin verilmesinin sebebini ise Yüce Allah şöyle beyan buyuruyor:

"Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü onların ikisi de bizim mümin kullarımızdandı." Yani Allah'a itaat edip Onun emirlerine boyun eğerek iyi amel işleyen herkesi sıkıntı ve zorluklardan kurtarmak suretiyle bu şekilde mükâfatlandırırız. Buradaki ihsanın sebebi o iki peygamberin, Allah'a sahih ve kâmil bir şekilde iman etmiş mümin kullar zümresinden olmasıdır. [\[18\]](#)

İlyas Aleyhisselam Kıssası:

123- İlyas da şüphe yok ki gönderilmiş peygamberlerdendi.

124- O zaman kavmine şöyle demişti: "Siz Allah'tan korkmaz mısınız?"

125- Yaratıcıların en güzelini bırakıp Ba'le mi tapıyorsunuz?

126- Sizin de evvelki atalarınızın da rabbi olan Mlah'a kullu terk mi ediyorsunuz?'

127- Fakat onu yalanladılar. Bundan dolayı onlar azaba

128-Yalnız Allah'ın halis kulları azap dışındadır.

129- Biz, sonra gelenler arasında onada iyibirünbırdık.

130- İlyas'a selâm olsun.

131- Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız.

132- Çünkü o bizim mümin kullarımızdandı.

Açıklaması:

"İlyas da şüphe yok ki gönderilmiş peygamberlerdendi." Hz. İlyas (a.s.), Yâsîn b.

Finhâs b. Ayzâr b. Harun b. İmran'ın oğludur. Harun b. İm-ran, Hz. Musa'nın kardeşidir. Yüce Allah Hz. İlyas (a.s.)'ı, Hızkîl (a.s.)'den sonra İsrailoğulları'na peygamber olarak göndermiştir. O zaman İsrailoğulları, "Bal" denen bir puta tapıyorlardı. Hz. İlyas onları, Allah'ı birlemeye davet etti ve kendilerini, başkasına kulluk etmekten sakındırdı.

"O zaman kavmine şöyle demişti: "Siz Allah'tan korkmaz mısınız?" Yani hatırla ki İlyas (a.s.) kavmine, "Başkasına kulluk ederken Allah Te-alâ'dan korkup, sizi sakındırdığı şirk ve isyanı terketseniz ya!" demişti.

"Yaratıcıların en güzelini bırakıp BaTe mi tapıyorsunuz? Sizin de evvelki atalarınızın da rabbi olan Allah'a kulluğu terk mi ediyorsunuz?" Yani kendi yaptığınız bir puta mı tapıyor, sadece kendisi ibadete lâıyk olan ve eşi bulunmayan Allah'a kulluğu terk mi ediyorsunuz? Size şekil veren ve sizi var eden O'dur ve O, yaratıcıların ve şekil vericilerin en güzelidir. Ondan başka yaratıcı yoktur. Sizi yokluktan varlık alemine çıkardıktan sonra nimetleriyle gıdalandırıp besleyen Odur. Bu, hem siz, hem de atalarınız için böyledir.

Bu ifadelerden yola çıkılarak, Hz. İlyas'm, kavmini Allah'tan başkasına kulluk ettikleri için ayıpladığı zaman tevhide de açıkladığı ve koştukları ortakları nefyettiği -bu tertibe uygun hareket ettiği- düşünülebilir.

"Fakat onu yalanladılar. Bundan dolayı onlar azaba getirileceklerdir. Yalnız Allah'ın halis kulları azap dışındadır." Yani Hz. İlyas'm davetini ve peygamberliğini yalanladılar. Onu yalanladıkları için de kıyamet günü azaba getirilecekler ve dünyada yaptıkları kötü işlerin karşılığı kendilerine verilecektir.

Daha sonra Yüce Allah, onun kavminden Allah'ı samimi olarak birleyen, Ona kulluk eden ve ameli yalnızca Allah'a has kılan mümin kimseleri istisna tutmaktadır. Dolayısıyla bu kimseler azaptan kurtulmuşlar ve salih amelleri dolayısıyla güzel bir karşılıkla ödüllendirilmişlerdir. Bunlar, müşrikler için hazırlanmış olan azaba getirilmeyecek, duçar edilmeyeceklerdir.

Ardından Allah Tealâ, Hz. İlyas (a.s.)'a bahşettiği nimeti zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Biz, sonra gelenler arasında ona da iyi bir ün bıraktık." Yani daha sonra gelen ümmetler içinde ona güzel bir övgü bıraktık.

"İlyas'a selâm olsun." Yani Allah'ın, O'nun meleklerinin insanların ve cinlerinin selâmı, Allah'ın kitabına iman etmiş olan, şirke ve putperestliğe direnen İlyas üzerine olsun.

Buradaki "İlyâsîn" kelimesi, bir kıraate göre de "Al Yâsîn" şeklinde okunur ki bu takdirde anlam, "Selâm onun ve peygamberliğine inanan ve hakka tabi olanların üzerine olsun." şeklinde olur.

"Şüphesiz ki biz, iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o bizim mümin kullarımızdandı." Yani tıpkı onu sıkıntı ve zorluklardan kurtardığımız gibi, Amelini Allah'a has kılan ve halisane bir şekilde yapan herkesi de mükâfatlandırırız.

Buradaki güzel karşılığın ve mükâfatın sebebi, Hz. İlyas (a.s.)'ın, Allah'ın varlığını, birliğini ve en güzel sıfatlarla muttasıf olduğunu kabul ve tasdik edenlerden olmasıdır. [\[19\]](#)

Lût Aleyhisselâm Kıssası

133- Lût da gerçek ve şüphesiz gönderilmiş peygamberlerdendi.

134- Hani biz hem onu, hem de ehlini toptan kurtarmıştık.

135- Azapta kalanlar içinde ihtiyar bir kadın hariç.

136- Sonra biz diğerlerini kökünden helâk ettik.

137- Siz onların yanlarından geçip gidiyorsunuz; sabahleyin

138- ve geceleyin. Düşünmüyor musunuz?

Açıklaması:

"Lût da gerçek ve şüphesiz gönderilmiş peygamberlerdendi" Yani şüphesiz Lût (a.s.) da Allah'ın, kavmi olan Sedumlular'a gönderdiği peygamberlerdendi. Çünkü onlar türlü fuhşiyat işliyorlardı. Hz. Lût onlara nasihat etti. Ancak onun nasihatlerine karşı direttiler. Bunun üzerine Allah Tealâ onları zelzelelerle veya korkunç bir sayha ve yakıcı taşlarla helak etti; memleketlerinin altını üstüne çevirdi. Hz. Lût'u ve hanımı dışında kendisine iman eden ehlini de kurtardı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hani biz hem onu, hem de ehlini toptan kurtarmıştık. Azapta kalanlar içinde ihtiyar bir kadın hariç." Yani Lût'u ve kendisine inanan ehlini topyekün kurtardık. Yalnız hanımı hariç. Zira o, Lût kavminin yaptıklarına rıza gösterdiği ve Hz. Lût'a gelenler aleyhine onlarla anlaşp, onların fiillerine muvafakat ettiği için helak oldu ve azapta kaldı.

"Sonra biz diğerlerini kökünden helak ettik." Yani sonra onun peygamberliğini yalanlayan kavmini -ki onlar fuhuş işleyen (homoseksüel) kimselerdi- helak ettik. Sadece kurtardığımız kimseler hariç kaldı. -

Burada Yüce Allah, müşrik Arapları, o isyankâr yalanlayıcıların sonunu göstererek uyarmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Siz onların yanlarından geçip gidiyorsunuz; sabahleyin ve geceleyin. Düşünmüyor musunuz?" Yani siz ey Mekke'liler! Onların, başlarına gelen azabın izlerini taşıyan konaklarına sabahleyin -yani sabah vakti Şam'a giderken- ve geceleyin -Şam'dan dönerken- uğruyorsunuz da diri bir akılla düşünmüyor musunuz ve Allah'ın kendilerine gönderdiği helak ve azabın izlerini onların ülkelerinde müşahede ettiğiniz halde ibret almıyor musunuz? Aynı azabın size de gelmesinden ve sonunuzun onlar gibi olmasından korkmuyor musunuz? Çünkü onlar da peygamberlerine muhalefet etmişlerdi.

Burada Yüce Allah'ın sabah ve gece vakitlerine işaret buyurmasının sebebi, çöl hayatında yolcuların çoğunlukla gece ve sabah erken vakitte yürümeleridir. [\[20\]](#)

Yunus Aleyhisselâm Kıssası:

- 139- Yunus da gerçek ve şüphesiz gönderilmiş peygamberlerdendi.
- 140- Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı.
- 141- Derken kur'a çekmişlerdi de, kaybedenlerden olmuştu.
- 142- Kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu.
- 143- Eğer çok teşbih edenlerden olmasaydı,
- 144- insanların tekrar diriltileceği güne kadar onun karnında kalırdı.
145. İşte biz onu hasta bir halde ağaçsız çıplak bir yere çıkarıp bıraktık.
- 146- Üzerine gölge yapması için kabak türünden bir ağaç bitirdik.
- 147- Onu yüz bin insana peygamber olarak gönderdik. Hatta artıyorlar-dı da.
- 148- Nihayet ona iman ettiler de kendilerini bir zamana kadar geçindirdik.

Açıklaması:

Yüce Allah Kur'an'da Hz. Yunus'u (a.s.) dört kere ismiyle [\[21\]](#), iki kere de vasfıyla anmıştır. Bunlardan ilki Enbiya suresinin, "Zünnun'u da an. Zira o, kavmine kızarak gitmişti." mealindeki ayeti, ikincisi de Kalem suresinin, "Balık sahibi gibi olma. Hatırla ki o, gamla dolu olarak Rabbine dua etmişti." mealindeki 48. ayetidir.

"Yunus da gerçek ve şüphesiz gönderilmiş peygamberlerdendi." Yunus b. Metta -ki o Zünnun'dur- Mavsıl (Musul) civarındaki kavmi Ninava (Nino-va)'lılara gönderilmiş nebilerden birisidir.

Müfessirler şöyle demişlerdir: Yunus (a.s.), kavmine azap vaad etmişti. Azap onlara gelmekte geç kalınca aralarından ayrılıp denize gitti ve gemiye bindi. Bu tutumuyla o, efendisinden firar eden köle gibi hareket etmişti. Bu sebeple "ibâk: efendisinden kaçmak"la vasfedilmiştir.

"Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kur'a çekmişlerdi de kaybedenlerden olmuştu." Yani hatırla ki Hz. Yunus (a.s.) kavmine kızarak, Rab-b'inin izni olmadan onlardan ayrılıp dolu bir gemiye kaçtığı zaman gemide-kiler kur'a çekmişlerdi de, gemidekilerin, yükü ağır olan o geminin batmasından korktukları için aralarından bazılarını denize atmak maksadıyla çektikleri kur'ada yenik düşenlerden olmuştu. Üç kere kur'a kendisine isabet edince de onu denize atmışlardı.

"Kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu." Yunus'u (a.s.) midesine indirdi. O

sırada Yunus (a.s.) elinden kaçırdığı şeylerden ötürü kendi kendisini kınar haldeydi veya Rabb'inin izni olmaksızın kavmini terketmek gibi kınanacak şeyler yapmış birisi durumundaydı. Allah Tealâ'nın izni olmadan kavminin arasından ayrılıp çıkmak, peygamberler için büyük bir sorumluluktur. Çünkü iyi kulların (ebrâr) iyilik ve sevapları, Allah'a daha yakın olan mukarrebûn için kusur ve seyyiedir.

"Eğer çok teşbih edenlerden olmasaydı, insanların tekrar diriltileceği güne kadar onun karnında kalırdı." Yani o hayatında Allah'ı çokça zikredenlerden, O'nu hamd ile teşbih edenlerden ve namaz kılanlardan olmasaydı, balığın karnında ölü olarak kalırdı ve balığın karnı onun için kıyamet gününe kadar mezar olurdu. Çünkü normal şartlar altında onun da diğer gıdalar gibi balık tarafından midesinde sindirilmesi gerekirdi.

Nevevî'nin el-Erba'în en-Neveviyye'de Tirmizî'den başkasından naklen ^[22] zikrettiği İbni Abbas (r.a.)'dan gelen sahih bir hadiste zikredüğüne göre Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah'a, genişlikte ve rahatlıkta ibadete devam et ki Allah da sıkıntılı ve zorda olduğun zaman senin sıkıntı ve ihtiyacını gidersin."

Hz. Yunus (a.s.), normal hayatında Rabbi'ni teşbih ettiği gibi, balığın karnında da Allah'ı teşbih etmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Derken o, karanlıklar içinde kalıp, "Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî kün-tü mine'z-zâlimîn: Ya Rabbi! Senden başka ilâh yoktur. Sen bütün noksan sıfatlardan münezzehsin. Muhakkak ki ben zalimlerden oldum." diye niyaz etmişti. Bunun üzerine "Biz de onun duasını kabul ettik, kendisini tasadan kurtardık. İşte biz iman edenleri böyle kurtarıyoruz" (Enbiyâ, 21/87-88).

"İşte biz onu hasta bir halde ağaçsız çıplak bir yere çıkarıp bıraktık." Biz onu, balığın kendisini ağzından atması şeklinde Dicle kıyısında ağaçsız, bitkisiz ve binasız olan bomboş bir yere attık. Bu sırada o yaralı ve zayıf düşmüş bir haldeydi ve yeni doğmuş bir çocuk görünümündeydi.

"Üzerine (gölge yapması için) gövdesi olmayan bir ağaç bitirdik." Yani onun üzerine, gölgesinden istifade edeceği bir ağaç bitirdik. Bu ağaç kabak ağacıdır ki çok çabuk yetişip gelişir. Allah Tealâ'nın kudreti bir şeye "Ol" buyurmasıyla olur. O şey de hemen olur.

Bazı müfessirler kabak ağacının birtakım faydalarını zikretmişlerdir. Süratli büyüyen gelişmesi, yapraklarının büyük ve yumuşak olması, sineklerin yaklaşmadığı bir bitki olması, meyvesinin güzel bir gıda olması, hem çiğ olarak hem de pişirilerek yenebilmesi ve hem içinin hem de kabuğunun yenebilir olması bu faydalardandır. Hz. Peygamber (s.a.)'in kabağı sevdiği ve tabağın kenarlarında kalmış kırıntılarını bile yediği sabittir.

Yunus (a.s.), kasları gelişip saçı bitene kadar orada bu halde kalmıştır. Daha sonra kendisine ilâhi emir geldi:

"Onu yüzbin insana peygamber olarak gönderdik. Hatta artıyorlardı da. Nihayet Ona iman ettiler de kendilerini bir zamana kadar geçindirdik. " Yani onu, kendilerinden kaçıp denize gittiği kavme tekrar gönderdik. Bu kavim, Mavsıl (Musul) civarındaki Ninava (Ninova)'lılardı ki sayıları yüzbin veya daha fazlaydı. Hatta onların adedi artarak bu sayının da üzerine çıkıyordu.

Yunus (a.s.) onları tekrar Rabb'inin hükümlerini kabul etmeye çağırırdı. Onlar da, onun peygamberliğinin alâmetlerini ve kendilerine gelecek azabın belirtilerini gördükten sonra toptan kendisini tasdik ettiler ve ona inandılar. Yüce Allah da, tıpkı "Keşke bir kasaba

olsaydı da inansaydı ve inanması kendisine fayda verseydi. Ancak Yunus'un kavmi müstesnadır ki, bunlar iman edince kendilerinden dünya hayatındaki rüsvalık azabını uzaklaştırıp giderdik ve onları daha bir zamana kadar yaşatıp faydalandırdık." (Yunus, 10/98) ayetinde belirtildiği gibi onları, ecelleri gelene ve ömürleri tükenene kadar bu dünyada nimetlendirip geçindirdi. [\[23\]](#)

Müşriklerin İncancının Çürütülmesi:

- 149- (Ya Muhammed!) Şimdi sor onlara: Rabbine kızlar, onlara da oğul-
- 150- Yoksa biz melekleri dişî yarattık da onlar buna şahit mi oldular?
- 151- İyi bilin, onlar iftiraları yüzünden diyorlar ki:
- 152- "Allah doğurdu." Onlar elbette yalancıdırlar.
- 153- Allah kızları seçip oğullara tercih mi etmiş?
- 154- Ne oluyor size? Buna nasıl hükmediyorsunuz?
- 155- Hiç mi düşünmüyorsunuz?
- 156- Yoksa elinizde açık bir hüccetiniz mi var?
- 157- Eğer doğru söyleyenlerseniz, getirin kitabınızı. bir hısımlık uydurdular. Halbuki
- 158-CİNler de onla"n yakaianıp getirile- çeklerini bilmiştir.
- 159- Allah, onların isnad edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.
- 160- Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları bunlar gibi değil.
- 161- Ne siz, ne de tapmakta olduklarınız
- 162- Kimseyi O'na karşı kandırıp yoldan çıkaramazsınız.
- 163- Ancak cehenneme girecek olanı kandırabilirsiniz.
- 164- Bizim içimizden (meleklerden) herkesin belli bir makamı vardır.
- 165- Biziz o saf saf dizilenler, mutlak biz.
- 166- Biziz o teşbih edenler, mutlak biz.
- 167- Hakikat müşrikler önceden şöyle diyorlardı:
- 168- "Eğer yanımızda evvelki ümmetlere inenlerden bir kitap olsaydı
- 169- Elbet biz de Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullarından olurduk."
- 170- Şimdi ise ona inanmayıp kâfir oldular. Yakında bileceklerdir.

Açıklaması:

Yüce Allah bu ayetleri, bu surenin başındaki, "Şimdi onlara sor: Yara-. tılış

bakımından kendileri mi daha çetin, yoksa bizim diğer yarattıklarımız mı?" ayetine atfetmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Şimdi sor onlara: Rabbi-ne kızlar, onlara da oğullar mı?" Yani ey Muhammedi Bu taksimatı yapan müşriklere, başlarına kakarak ve yaptıklarını kınayarak oğulları kendilerine, kötü ve tiksindirici gördükleri kız evlâtları ise Allah'a taksim etmelerinin sebebini sor. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlardan birine kız çocuğu olduğu müjdelendiği zaman içi öfkeyle dolarak yüzü kapkara kesilir." (Nahl, 16/58). Yani kız evlâdı kötüler ve kendisi için erkek evlâttan başkasını lâyük görmez. Hâl böyleyken onlar nasıl bu iki cinsin (kendilerine göre) daha değersiz olanını Allah için taksim ederken daha iyi olanını, yani erkek evlâtları kendilerine alıyorlar?

Bu ayette söz konusu taksimatın haksızlığı açıklanmak ve bunun son derece büyük bir garabet olduğu ortaya konmak istenmektedir. Onlar, kendileri için tercih etmedikleri cinsi Allah Tealâ'ya nasıl nispet etmektedirler? Nitekim şu ayette de bu durum zikredilmektedir: "Demek erkek size, dişi Allah'a mı? O halde bu insafsızca bir taksim." (Necm, 53/21-22).

"Yoksa biz melekleri dişi yarattık da onlar buna şahit midirler?" Bilakis onlar, meleklerin nasıl yaratıldığını şahit olmadıkları halde meleklerin dişi olduğuna nasıl hükmediyorlar? Burada, önceki sözden, daha şiddetlisine intikal vardır. Onlar, meleklerin yaratılışı esnasında hazır değilken, onları nasıl dişi varlıklar yapıyorlar? Bu, bizzat müşahede dışında bilinmesi mümkün olmayan birşeydir ve onlar da bunu müşahede etmiş değildirlere. Onların sözlerinin doğruluğunu gösteren ne doğru bir rivayet, haber hakledilmiş ne de akıl bunu gerekli görmüştür.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisidir: "Rahman'ın kulları olan melekleri dişi saydılar. Onların yaratılışlarına mı şahit oldular ki böyle hüküm veriyorlar? Şahitlikleri yazılacak ve sorulacaklardır." (Zuhruf, 43/19). Yani kıyamet günü bu iddialarından sorulacaklardır.

"iyi bilin, onlar iftiraları yüzünden diyorlar ki: "Allah doğurdu." Onlar elbette yalancıdır." Yani onların bu sözü, ne bir delili, ne de delile benzer bir şeyi olan bir yalan ve iftiradır. Durum böyle olduğu halde nasıl oluyor da "Ondan çocuk oldu." diyebiliyorlar! Bu söylediklerinde onlar yalancıların en yalancısıdır!

Bu ayetler göstermektedir ki müşrikler, melekler hakkında küfür ve yalanın en koyusu içinde üç özellik ileri sürmektedirler: Onlar, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia etmekte, Allah'a çocuk isnad etmekte ve bu çocuğu da kız olarak kabul etmekte, sonra da Allah'tan gayri rabbler olarak meleklerle ibadet etmektedirler.

Daha sonra Yüce Allah onların bu haksız hükümlerini kınamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah kızları seçip oğullara tercih mi etmiş? Ne oluyor size? Buna nasıl hükmediyorsunuz? Hiç mi düşünmüyorsunuz?" Bunun anlamı şudur: Yüce Allah'ı, kızları seçip oğullara tercih etmeye sevkeden ne olabilir? Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Yoksa Rabbiniz size oğulları beğenip seçti de kendisine meleklerden dişiler mi edindi? Hakikaten siz büyük söz söylüyorsunuz." (İsrâ, 17/40) Yani sizin anlayışınıza göre erkekler daha üstün olduğu halde Yüce Allah'ın, dişileri erkeklere tercih ettiği nasıl düşünülebilir?

Sizin, ne söylediğinizi düşünecek aklınız yok mu? Bu durumdan ibret alıp, sözünüzün

butlanını düşünmez ve tefekkür etmez misiniz?

"Yoksa elinizde açık bir hüccetiniz mi var? Eğer doğru söyleyenlerseniz getirin kitabınızı." Bunun anlamı şudur: Yoksa sizin bu söylediğinizi destekleyecek açık bir hüccetiniz mi var? Eğer bir burhan ve deliliniz varsa, gökten, Yüce Allah tarafından indirilmiş bir kitaba dayanarak sizin iddia ettiğiniz gibi Ona meleklerle ilgili olarak isnad ettiğiniz şeyin doğruluğu konusuna delil olarak getirin! Tabii eğer iddianızda doğru söyleyenler iseniz!

Bu ayetlerin soru cümleleri tarzında ardarda tekrar edilmesi, onların bu sözlerinin nasıl bir azarlama, kahredici delillerle susturup sindirme ve şiddetli kınama ile karşılandığını ve aynı zamanda onların ahlâklarının nasıl çürümüş olduğunu, yozlaştığını göstermektedir. Zira onların bu söylediklerinin akıl sahibi birisinden sadır olması mümkün değildir; bilakis akıl bunu kesinlikle kabul etmez.

Daha sonra Yüce Allah müşriklerin, melekler ile Allah Tealâ arasında bir nesep ilişkisi uydurma tarzındaki iddialarının iftiradan ibaret olduğunu tekid etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Bir de Allah ile cinler arasında bir hısımlık uydurdular." Yani müşrikler, Allah Tealâ ile cinler -burada cinlerden kasıt meleklerdir- arasında bir nesep ilişkisi uydurdular ve "Melekler Allah'ın kızlarıdır." dediler. Meleklerin gözle görülmeyen gizli varlıklar olması sebebiyle müşrikler burada onlardan cinler olarak bahsetmişlerdir.

Bu iddiayı ileri sürenler, Kinâne ve Huzâ'a kabileleridir ki şöyle demişlerdir: "Allah cinlerin ileri gelenlerine evlilik teklifinde bulunmuş, onlar da Onu asil kızlarıyla evlendirmişlerdir." Allah Tealâ onların söylediklerinden çok yüce, büyük ve münezzehtir. Bu, onların kissacılarının uydurması ve vehminden başka birşey değildir.

Yüce Allah hakkında bu iftirada bulunan kabilelerin Yahudiler olduğu da söylenmiştir. Allah Tealâ'nın laneti üzerlerine olsun, onlar şöyle demişlerdir: "Allah cinlere yaklaştı, onlardan melekler oldu."

Bütün bunlar yaratıcının beşere benzetilmesinden ve O'nun, maddî-bedensel özelliklerle vasfedilmesinden ileri gelmektedir ki bu küfürdür.

Bundan sonra Yüce Allah onların azaplarından haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Halbuki cinler de onların yakalanıp getirileceklerini bilmiştir." Yani yemin olsun ki müşriklerin, Allah Tealâ ile aralarında bir nesep ilişkisi olduğunu iddia ettikleri melekler mutlaka bilmişlerdir ki o müşrikler hesaba çekilmek, yukarıda geçen yalan sözleri ve iftiraları sebebiyle cehennem azabına çarptırılmak için yakalanıp getirileceklerdir.

Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurarak kendi zatını, kendisine lââyık olmayan noksan beşer sıfatlarından tenzih etmektedir:

"Allah onların isnad edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir." Yani Allah Tealâ oğul sahibi olmaktan ve zalim mülhidlerin kendisini tavsif ettiği eksikliklerden çok yüce, büyük ve münezzehtir.

"Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları bunlar gibi değil." Fakat Allah'ın muhlis kulları -ki onlar, gönderilmiş her peygambere indirilen hakka iman etmiş kimselerdir- kurtulmuşlardır. Dolayısıyla onlar cehennem azabına atılmayacaklardır. Bu ayetteki ifade, münkatı bir istisnadır.

Bundan sonra Yüce Allah müşriklere meydan okumakta ve onların, hiç kimseyi dalâlete düşüremeyeceklerini veya yoldan çıkaramayacaklarını ispat etmektedir. Allah Tealâ bu meyanda müşriklere şöyle hitap etmektedir:

"Ne siz, ne de tapmakta olduklarınız, kimseyi O'na karşı kandırıp yoldan çıkaramazsınız. Ancak cehenneme girecek olanı ^[24] kandırabilirsiniz." Yani ne siz, ne de Allah'ı bırakıp taptığınız tanrılarınız, hiçkimseyi dininden ayırıp fitneye düşürmeye ve dalâlete saptırmaya kadir değilsiniz. Ancak cehennem ehli olan ve dalâlete sizden daha çok sapmış bulunan kimseleri bu şekilde kandırabilirsiniz. Onlar ki, Allah Tealâ'nın, sonsuz ve sınırsız ilmiyle kötü amel işleyeceklerini ve cehenneme girip yaslanacaklarını bildiği kimselerdir. Onlar, küfürde ısrar edenlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onların kalpleri vardır, anlamazlar; gözleri vardır, görmezler; kulakları vardır, duymazlar. Onlar hayvanlar gibidirler, hatta daha da sapıktırlar. İşte onlar gafillerin ta kendileridirler." (A'râf, 7/179). Şu halde insanların bu sınıfı şirk ve dalâlete boyun eğmiş kimselerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Şüphesiz siz ihtilafı bir söz içindesiniz. Ondan döndürülen kimseler döndürülür." (Zâriyât, 51/8-9). Yani ancak imandan döndürülen ve batıla saptırılan kimse bu ihtilafı söz ile dalâlete sevk edilir.

Daha sonra Allah Tealâ melekleri de kendilerine küfür isnadından ve kendilerinin Allah'ın kızları olduğu yolunda uydurulan yalanlara nisbetten tenzih etmektedir:

"Bizim içimizden herkesin belli bir makamı vardır." Bu, Allah Te-alâ'nın, meleklerin söylediği bir sözü hikâye etmesi tarzında gelmiş bir ayettir. Buna göre melekler şöyle demişlerdir: "Bizden hiçbir melek yoktur ki onun marifet, ibadet ve mekân olarak malum olan ve sınırlarını aşmadığı bir makamı bulunmasın." Bu ifadeden murad, meleklerin, Allah Tealâ'ya nasıl son derece büyük bir itaat ile kulluk ettiklerine ve ibadet ve ta-atteki derecelerine işarette bulunmaktır. Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Dünya semasında hiçbir yer yoktur ki, orada secdede veya kıyamda bir melek bulunmasın." ^[25]

"Biziz o saf saf dizilenler, mutlak biz. Biziz o teşbih edenler, mutlak biz." Yani yine melekler şöyle dediler: İbadet yerlerinde saflar halinde dizilenler elbette biziz; Yüce Allah'ı, şanına lââyık olmayan şeylerden tenzih edenler olarak gerek dil ile, gerekse namaz kılmak suretiyle teşbih edenler elbette biziz. Dolayısıyla biz, Allah Tealâ'ya, O'na muhtaç olan kullarıyız. Burada meleklerin bu ifadeleri ile kastedilen, meleklerin sıfatlarının boyun eğiş, itaat Allah Tealâ'ya ibadet olduğunu beyan etmek ve onların, kâfirlerin ileri sürdükleri gibi Allah Tealâ'nın kızları olmadığını açıklamaktır. Nasıl önceki ayetin ifadesi meleklerin taatteki derecelerine işaret ise, bu ayetlerin ifadesi de onların bilgi sahibi olmadaki derecelerine işaret eder.

Sahih-i Müslim'de Câbir b. Semure (r.a.)'den şöyle bir hadis bulunmaktadır: "(Birgün) bizler mescitteyken Hz. Peygamber (s.a.) (hücrelerinden) yanımıza çıktı ve "Meleklerin Rabblerinin huzurunda saflar bağlaması gibi saf bağlarsanız ya!" buyurdu. Biz "Ey Allah'ın Resulü! Melekler Rabblerinin huzurunda nasıl saf bağlarlar?" diye sorduk; "İlk safları tamamlarlar ve safta sıkışık dururlar." buyurdu."

Yine Sahih-i Müslim'de Hz. Huzeyfe (r.a.)'den rivayet edilen şöyle bir hadis mevcuttur: "Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Bizler (şu) üç şeyle insanlardan üstün

kılındık: Bizim saflarımız meleklerin safları gibi kılındı, yeryüzü bize mescid ve toprağı da temizleyici kılındı."

Hız. Ömer (r.a.) namaz kıldırılmaya kalktığı zaman "Saflarınızı sağlam ve düzgün tutun. Zira Allah Tealâ sizin ancak meleklerin sünnetine uymanızı istiyor." der, "Biziz o saf saf dizilenler, mutlak biz." ayetini okur ve "Ey filan, geriye çık; ey filan, ilerle" der, sonra da öne geçip namaz için tekbir alırdı."

Daha sonra Yüce Allah, peygamberlik gelmeden önce müşriklerin söylediklerini zikrediyor: "Hakikat müşrikler önceden şöyle diyorlardı: "Eğer yanımızda evvelki ümmetlere inenlerden bir kitap olsaydı, elbet biz de Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullarından olurduk. Şimdi ise ona inanmayıp kâfir oldular. Yakında bileceklerdir." Yani müşrikler Hz. Peygamber (s.a.) gönderilmeden önce cehaletle ayıplandıkları zaman "Şayet bizim yanımızda da evvelkilerin kitaplarından Tevrat, İncil gibi bir kitap olsaydı elbette biz de kulluğumuzu Allah Tealâ'ya has kılar ve Onu inkâr etmezdik" derlerdi. Hz. Muhammed (s.a.) onlara apaçık bir zikir olan Kur'an'ı getirdiği zaman ise onu inkâr ettiler. Onlar yakında küfürlerinin akıbetini bileceklerdir. Bu, o müşriklerin Rabblerini, Kur'an'ı ve Hz. Peygamber (s.a.)'i yalanlamalarının karşılığı olarak zikredilen oldukça şiddetli ve vurgulu bir tehdittir.

Yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesinde de aynı durum söz konusudur: "Yeminlerinin bütün gücüyle "Andolsun eğer kendilerine bir uyarıcı gelirse herhangi bir millettten daha çok doğru yolda olacaklar." diye Allah 'a yemin ettiler. Fakat kendilerine uyarıcı gelince bunun onlara, haktan uzaklaşmak-

tan başka bir katkısı olmadı." (Fâtır, 35/42). Oysa şu ayetlerde de aynı şey bahis konusudur: "Onu size indirdik ki "Kitap yalnız bizden önceki iki topluluğa (Yahudilere ve Hristiyanlara) indirildi, biz ise onların okumasından habersizdik (o kitapları okuyamıyor, dillerini anlayamıyor) demeyesiniz. Yahut "Eğer bize kitap indirilseydi biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk. " demeyesiniz. İşte size Rabbinizden açık delil, hidayet ve rahmet geldi. Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Ayetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmeleri yüzünden azabın en kötüsüyle cezalandıracağız." (En'âm, 6/156-157).^[26]

Allah Teala'nın Ordusunun Zaferi:

171- Andolsun ki gönderilen elçi kullarımıza şu sözümüz geçmişti:

172- "Muhakkak onlar, mansurdurlar

173- ve galip gelecek olanlar mutlaka bizim ordumuzdur."

174- Onun için bir süreye kadar onlardan yüz çevir.

175- Gözetle onları. Kendileri de yakında görecektir.

176- Şimdi onlar çarçabuk bizim azabımızı mı istiyorlar?

177- Fakat o azap yurtlarına indiği zaman uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!

178- Bir süreye kadar onlardan yüz çevir

179- Onların halini gör. Kendileri de yakında görecektir.

180- İzzet sahibi Rabbin, onların is-nad etmekte oldukları sıfatlardan yücedir, münezzehtir.

181- Selâm gönderilen elçilere!

182- Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a!

Açıklaması:

"Andolsun ki gönderilen elçi kullarımıza şu sözümüz geçmişti: "Muhakkak onlar mansurdurlar ve galip gelecek olanlar mutlaka bizim ordumuzdur." Yani andolsun ki kendilerini, kâfirleri korkutmak, müminleri de müjdelemek üzere gönderdiğimiz elçi kullarımıza, dünya ve ahirette yardım ve zafer verileceğine dair vaadimiz şu olmuştur. Dünyaya ilişkin vaad şudur: Dünyada onlara, kâfirleri esir almak ve öldürmek yahut kovup sürmek veya yerlerinden yurtlarından sürüp çıkarmak şeklindeki veyahut da hüccet, burhan ve saireyle sağlayacakları galebe ve üstünlük olacaktır. Ahirete ilişkin vaad ise cennete kavuşmak suretiyle elde edilecek zafer ve cehennem azabından kurtuluş kendilerinin olacaktır. Bu husus, genel itibariyle böyle olacaktır. Buradaki "cündullah" tabiri Allah'ın hizbi anlamındadır ki bunlar peygamberler ve onların tabileridir.

Şu ayet-i kerimeler de bu kavli-i ilâhinin benzerleridir: "Allah, "Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz." diye yazmıştır." (Mücadile, 58/21), "Elbette biz elçilerimize ve inananlara hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitliğe duracakları günde yardım ederiz." (Gâfir, 40/51).

Yardımanın şartı malûmdur ki, Allah Tealâ'ya sahih bir şekilde iman, Kur'an ve Nebevi Sünnetle amel, bir de ölçü ve hayat metodu olarak Allah'ın dinini kabul etme. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "müminlere yardım etmek üzerimize borç idi." (Rûm, 30/47), "Eğer siz Allah 'm dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, ayaklarınızı sabit kılar." (Mu-hammed, Alil), "Sonuç, fenalıklardan sakınanlarındır." (A'râf, 7/127).

"Onun için bir süreye kadar onlardan yüz çevir." Yani onlara aldırış etme ve onların sana yaptıkları eziyete, Allah Tealâ indinde malum olan bir süreye kadar sabret. Zira biz güzel akıbeti, yardım ve zaferi sana nasip edeceğiz.

"Gözetle onları. Kendileri de yakında görecektir." Yani onlara bak ve sana muhalefet edip seni yalanladıkları için başlarına gelecek olan esir alınmak, öldürülmek gibi azap ve ibret dolu felâketi gözetle. Onlar, yakında senin kendilerine kötü akıbet ve azap türünden vaad ettiğin şeylerin hepsini ve de bizim sana vaad ettiğimiz yardımı ve dininin dörtbir tarafa yayılmasını göreceklerdir. Bu, onları görmenin kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağı bir zamanda olacaktır. Yüce Allah bu ifadeyi te'kid maksadıyla tekrarlamaktadır.

Burada onları beklenen ve vadedilen hal içinde gözetleme emrinden murad, onlara vadedilen şeylerin şüphesiz bir şekilde mevcut ve vaki, meydana gelmesinin de yakın olduğunu anlatmak içindir. Bu ifadelerle Hz. Peygamber (s.a.)'i, kavmi olan Kureyş kâfirlerinin kendisine yaptıkları eziyetlere karşı teselli edilmekte ve rahatlatılmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah kâfirleri azarlamakta ve şöyle buyurarak azabın hemen gelmesi yolundaki talepleri üzerine kendilerini tehdit etmektedir:

"Şimdi onlar çarçabuk bizim azabımızı mı istiyorlar?" Yani onlar bizim şiddetli azabımızın hemen gelmesini istemeye nasıl cür'et ediyorlar? Vakıa onlar, "Bu azap ne zaman gelecek?" diyerek azabın hemen gelmesini, seni yalanlamaları ve inkâr etmeleri sebebiyle istiyorlar. Oysa azap, herhangi bir şüpheye mahal bulunmayacak biçimde kesin olarak onların üzerine inecektir.

"Fakat o azap yurtlarına indiği zaman uyarılmış olanların sabahı ne kötü olur!" Yani azap kendilerine veya buldukları mahalle indiği zaman bu onlar için ne kötü bir gündür! Çünkü onlar o günde helak ve mahvedilirler. "Sahîhân"-da Enes b. Mâlik (r.a.)'den gelen şöyle bir rivayet bulunmaktadır: " Hz. Peygamber (s.a.) Hayber'e sabahleyin baskın yaptı. Hayber ehli baltaları ve ziraat aletleriyle şehir dışına çıktılar da orduyu görünce "Muhammed vallahi! Muhammed ve ordusu!" diye bağırarak geri döndüler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.), "Allâhu Ekber! Hayber harap oldu! Biz bir kavmin yurduna indiğimiz zaman korkutulan kimselerin sabahı ne kötü olur!" buyurdu." Bunu İmam Ahmed de değişik bir lafızla rivayet etmiştir. Bu rivayet Buhari ve Müslim şartları doğrultusunda sahih bir rivayettir.

"Bir süreye kadar onlardan yüz çevir. Onların halini gör. Kendileri de yakında görecekler." Yani ey peygamber! Helak olacakları bir başka vakte kadar o müşriklere aldırma! Onlara ve işledikleri günahlara bak ki onlar kendilerine gelecek olan azabı yakında göreceklerdir.

Bu, yukarıda geçen ve Hz. Peygamber (s.a.)'in müşriklerden yüz çevirmesinin ve onların eziyetlerine sabretmesinin istendiği ayetteki emrin te'kididir.

Bundan sonra bu sure, azametli bir hatime, sonuç ile tamamlanmaktadır. Bu hatime kısmında Yüce Allah'ın, şanına lâyük olmayan şeylerden tenzihi ve peygamberlerin methi yer almaktadır. Burada Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"İzzet sahibi Rabbin onların isnad etmekte oldukları sıfatlardan yücedir, münezzehtir. Selâm gönderilen elçilere! Hamd alemlerin Rabbi Allah'a!" Yani ey rasul! İzzet sahibi Rabbin, haddi aşan müfteri ve yalancı zalimlerin söylediklerinden bütünüyle son derece uzaktır. Zira O Rabb, za-tıyla kaim olan kuvvet, galebe ve izzet sahibidir. Dünyada ve ahirette Allah'ın selâmı, kendilerini kavimlerine gönderdiği yüce peygamberlere olsun. Çünkü onların Rabbleri hakkında söyledikleri sağlıklı, doğru ve hakikattir. Hamd ve şükür, dünyada ve ahirette, her halükârda Allah Tealâ'ya mahsustur. Zira başkası değil, sadece O sakaleyn'in, yani insanların ve cinlerin Rabbidir. Bu ifadeler, Yüce Allah'ın, söylemeleri için müminlere öğrettiği bir sözdür.

İbni Ebî Hâtim'in -Şa'bî kanalıyla- ve Bağavî'nin Hz. Ali (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü ecrinin en bol ölçüyle ölçülüp verilmesi kimi sevindirirse, meclisinin sonunda kalkmak istediği zaman, "Sübhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti amma yesifûn ve selâmun ale'l-mürselin ve'l-hamdu lillâhi Rabbi'l-

âlemîn: izzet sahibi Rabbin onların isnad etmekte olduklarından yücedir, münezzehtir. Selâm gönderilen elçilere. Hamd alemlerin Rabbi Allah'a" desin." Mecliste işlenmiş olan günahların keffareti için tavsiye edilen şu dua da birçok hadiste varid olmuştur: "Sübhâneke 'Ilâhumme ve bi hamdike lâ ilahe illâ en-te estağfiruke ve etûbu ileyk: Allah'ım! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim. Hamd sana mahsustur. Günahlarımdan dolayı senden bağışlanma diler, sana tevbe ederim."^[27]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/63.

^[2] Kurtubî, XV/66.

^[3] Razî, XXVI/121.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/67-68.

^[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/72-74.

^[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/79-82.

^[6] Buradaki "lezzet" kelimesi mübalağa tarzında masdar olarak gelmiş bir sıfattır, yahut "zâte lezzetin (lezzetli)" anlamındadır; ancak "zâte" kelimesi hazfedildiği için böyle gelmiştir. Ya da "lezziz" anlamındaki "lezzun" kelimesinin dişil halidir.

^[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/88-92.

^[8] Tirmizî bu hadis hakkında "Hasen-sahih'tir." demiştir

^[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/97-100.

^[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/103-105.

^[11] Edebî bir sanat olarak tevriye, birkaç anlamı olan bir sözün uzak anlamını kasetmektir. (çev.)

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/109-112.

[13] Taberi ve İbnu'l-Esir'in bildirdiğine göre kardeşi Ays tarafından öldürülmek korkusuyla dayısının yanına gitmek üzere gündüzleri saklanıp geceleri yürüdüğü için Hz. Yakub (a.s.)'a İsrail denmiştir, (çev.)

[14] Beyzavi, s. 595.

[15] İbni Kesir, IV/14.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/116-119.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/119-122.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/129-130.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/133-134.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/136-137.

[21] Nisa; 163; Enam, 86; Yunus, 98; Saffat 139.

[22] Burada Nevevi bu hadisi önce Tirmizi'den naklen farkh lafızlarla vermiş, ardından da "Tirmizi'den başkasının rivayetinde de şöyle gelmiştir... " diyerek müellifin verdiği lafızları zikretmiştir. Burada kastedilen İmam Ahmed'dir. Bkz. Müsned (Ahmed Muhammed Şakir şerhiyle Daru'l-Hadis, Kahire 1416/1996, III/244 vd. Hadis no: 2804 (çev.)

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/142-143.

[24] Kurtubî, XV/123.

[25] Bu ifade "cehenneme girecek olan k'Tise" anlamına yorulur. Kastedilen ise cehenneme girecek olan topluluktur. Dolayısıyla buradaki "sal" kelimesi takdiri olarak "Salun" şeklindedir. Kelimenin aslı böyleyken kendisinden sonra gelen kelimeyle izafet terkibi oluşturduğu için salun kelimesinde "nun"harfi ve keza iki sakin harekeli harf bir araya geldiği için de "vav" harfi hafzedilmiş ve sonuçta bu kelime "sa" olarak kalmıştır.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/150-155.

[27] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/159-161.

SÂD SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Müşriklerin İnançlarının Münakaşası: 3

İrâb: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Kafirlerin, Daha Önce Yaşamış Olanve Peygamberleri Yalanlayan Ümmetlerin Durumuyla Uyarılması: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Davud Aleyhisselam Kıssası: 11

Belagat: 11

Kelime ve ibareler: 11

[Ayetler Arası İlişki: 12](#)

[Açıklaması: 13](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15](#)

[Öldükten Sonra Dirilmenin, Mükafat Ve Cezanın İspatı; Kur'anın Faziletinin Beyanı: 17](#)

[Belagat: 17](#)

[Kelime ve İbareler: 17](#)

[Ayetler Arası İlişki: 17](#)

[Açıklaması: 17](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18](#)

[Süleyman Aleyhisselam Kıssası: 19](#)

[Belagat: 19](#)

[Kelime ve İbareler: 19](#)

[Ayetler Arası İlişki: 20](#)

[Açıklaması: 21](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 22](#)

[Eyyub Aleyhisselam Kıssası: 23](#)

[Belagat: 23](#)

[Kelime ve İbareler: 23](#)

[Ayetler Arası İlişki: 24](#)

[Açıklaması: 24](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 25](#)

[Hz. İbrahim Ve Neslinin \(İsmail, İshak, Yakub, Elyesa Ve Zülkifl\) Kıssası \(Hepsine Selam Olsun\) 26](#)

[Belagat: 26](#)

[Kelime ve İbareler: 27](#)

[Ayetler Arası İlişki: 27](#)

[Açıklaması: 27](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 28](#)

[Azgın Şakilerin Cezası: 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Ayetler Arası İlişki: 30](#)

[Açıklaması: 30](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 31](#)

[Hz. Peygamber \(S.A.\)'in Doğruluğunun Bazı Delilleri: 32](#)

[Kelime ve İbareler: 32](#)

[Ayetler Arası İlişki: 32](#)

[Açıklaması: 32](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 33](#)

[Adem Aleyhissalam Kıssası: 33](#)

[Belagat: 34](#)

[Kelime ve İbareler: 34](#)

[Ayetler Arası İlişki: 34](#)

[Açıklaması: 34](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 35](#)

[Hak Dine Davetin Ve Davetçinin Durumu İle Kur'an Mucizesi: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 36](#)

[Ayetler Arası İlişki: 36](#)

[Açıklaması: 37](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 37](#)

Müşriklerin İnançlarının Münakaşası:

1- Sâd, şanlı Kur'an'a andolsun ki

2- Küfredenler bir gurur ve tefrika içindedirler.

3- kendilerinden evvel nice üm- metleri helak ettik. O zaman ne çılgınlık kopardılar: "akart artık kur"

tuluş zamanı değildi.

4- O kâfirler, içlerinden bir uyarıcı gelmesine şaşılar. "Bu" dediler, "bir büyücü, bir yalancıdır."

5- O bütün tanrıları bir tek tanrı mı yapmış? Bu cidden acaip birşey!"

6- Onların ileri gelenlerinden bir güruh, 'Yürüyün, tanrılarınıza bağlı kalın. Şüphesiz ki bu, arzu edilecek olan birşeydir." diyerek kalkıp

7- Biz dinde işitmedik Bu, uydurmadan başka birşey değil-

8-O uya"aramızdan ona mı indirilmiş?" Hayır, onlar benim vahyimden şüphe içindedirler. Hayır, onlar benim azabımı henüz tatmadılar.

9- Yoksa daima üstün olan, çok lü-tufta bulunan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mı?

10- Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü onların mı? Öyle ise sebeplerine yapışarak göğe yükselsinler.

11- Onlar, derme-çatma kabilelerden oluşmuş öyle bir ordudur ki, işte şurada hezimete uğratılmışlardır.

Açıklaması:

"Sâd, şanlı Kur'an a andolsun ki." Bu sure de, diğer benzerleri gibi Kur'an'm i'caz yönüne dikkat çekmek ve muhatabın ileride gelecek olan ayetlere dikkat etmesini sağlamak maksadıyla bir tenbih olarak böyle bir harfle başlamıştır. Burada, kulların ihtiyaç duyduğu, sahih ve sabit akaid esasları, insan hayatını tanzim eden hükümler ve kanunlar, vaaad ve tehdit gibi dinî ve dünyevî bütün hususları ihtiva eden beyan sahibi Kur'an'a yemin edilmiştir. O Kur'an aynı zamanda şeref, şöhret ve yüce bir mevki sahibidir de. Burada onun, Allah Tealâ'dan gelmiş olan muciz bir kelâm olduğuna, Hz. Muhammed (s.a.)'in, Alemlerin Rabbi tarafından bütün insanlığa görevli olduğunu bildiren nübüvvet ve

risalet iddiasında sadık bulunduğuna yemin edilmektedir. Kur'an aynı zamanda bir öğüttür de. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Andolsun size, içinde zikriniz bulunan bir Kitab indirdik." (Enbiyâ, 21/10). Buradaki "zikriniz" ifadesi, "muhtaç olduğunuz öğüt" anlamındadır.

Müşriklerin küfrünün sebebi şudur:

"Küfredenler, bir gurur ve tefrika içindedirler." Yani bu Kur'an, öğüt almayı bilenler için bir öğüt ve ibret almayı bilenler için bir ibrettir. Ancak kâfirler ondan faydalanmazlar. Çünkü onlar Kur'an karşısında bir büyük-lenme içindedirler ve kendilerini hakka uymaktan müstağni görürler; Allah ve Rasulüne muhalefet ederler ve bu muhalefetlerinde inatçılık, büyüklük taslama ve hırs içindedirler.

Bundan sonra Yüce Allah o müşrikleri, kendilerinden önce yaşamış olan ve peygamberleri yalanlayan ümmetlerin helak olmasına sebebiyet veren şeyle korkutmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Biz kendilerinden evvel nice ümmetleri helak ettik. O zaman ne çığlıklar kopardılar. Fakat artık kurtuluş zamanı değildi." Yani biz onlardan önce yaşamış olan birçok ümmeti, elçilere muhalefet etmeleri ve gökten indirilen kitapları yalanlamaları sebebiyle helak ettik. Azap kendilerine geldiği zaman onlar Allah Tealâ'dan himaye ve yardım istemişlerdi. Ancak kendilerine herhangi bir yardım yapılmadı. Çünkü artık zaman, kurtuluş ve azaptan kaçış zamanı değildi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Azabımızı hissettikleri zaman onlar derhal oradan kaçmak için hayvanlarını mahmuzluyorlardı. Boşuna kaçmayın, bol bol verilip içinde şımartıldı-ğınız nimetlere ve yurtlarınıza dönün. Çünkü sorguya çekileceksiniz." (Enbiyâ, 21/12-13). Buradaki "yerkedûne" kelimesi "korkup kaçmak, uzaklaşmak" anlamındadır. Yine Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Nihayet varlıklarını azap ile yakaladığımız zaman hemen feryada başlarlar." (Müminûn, 23/64).

"O kâfirler içlerinden bir uyarıcı gelmesine şaştilar. "Bu" dediler, "bir büyücü, bir yalancıdır." Yani müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.)'in, içlerinden birisi, bir beşer olduğu halde elçi, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gelmesine hayret ettiler. Kâfirler Onun şaşırtıcı mucizelerini gördükleri zaman, "Bu, bir sihirbaz, aldatıcı ve peygamberlik iddiasında ve onu Allah'tan vahiyle aldığı yolundaki nisbetinde yalancı birisidir." dediler.

Bu ayet-i kerimenin bir benzeri, Yüce Allah'ın şu kavli ilâhisidir: "İçlerinden bir adama, "İnsanları uyar ve inananlara, Rabb 'leri katında kendileri için güzel bir ecir ve saadet bulunduğunu müjdele." diye vahyetmemiz insanlara tuhaf mı geldi? Kâfirler, "Bu, apaçık bir büyücüdür." dediler." (Yûnus, 10/2).

Bu ayette, müşriklerin kuvvetli ve tefrika çıkarıcı, Hz. Peygamber (s.a.)'i de herhangi bir hüccet ve burhana dayanmaksızın, kendi hasetleri dolayısıyla ve kendileri içinden ileri gelen liderlerden birisinin peygamber olmasını arzulamaları sebebiyle yalanlayan kimseler olduğuna delâlet vardır. Ancak onlar, Hz. Peygamber (s.a.)'i sihirbazlık ve yalancılıkla suçlamaktan daha ucuz bir töhmet bulamamışlardı.

Daha sonra Allah Tealâ, onların, Hz. Peygamber (s.a.)'i yalancılıkla vasfetmelerine sebebiyet veren üç şüpheden bahsetmiştir. Bunlardan birincisi, uluhiyyet veya tevhide ilişkin, ikincisi peygamberliğe, üçüncüsü de ahiret hayatına ilişkindir. Bu şüphelerden ilk ikisi burada zikredilmiştir. Üçüncüsü ise ileride gelecek olan "Dediler ki: "Rabbimiz! Bizim azap payımızı hesap gününden önce, hemen ver." ayetinde dile getirilmektedir. Şimdi bu

noktaları biraz açalım:

1- Allah Tealâ'nın birliği (Tevhid): "O, bütün tanrıları bir tek tanrı mı yapmış? Bu cidden acaip birşey." Yani ilâhları bir tek ilâh haline getirip ulû-hiyyeti sadece Allah Tealâ'ya mahsus mu kılıyor? Bu, muhakkak ki son derece şaşılacak bir şeydir. Müşriklerin buna şaşırmasının sebebi, o dönemde her kabilenin bir tanrısı bulunmasıydı. Müşrikler şöyle diyorlardı: "Biz onlara, bizi derece olarak Allah'a yaklaştırmaları için kulluk ediyoruz. Allah onlara bu mevkiyi vermiştir. O halde bizim onlara ibadet etmemizin ne mahzuru olabilir?" Bu mantıkla düşündükleri için, birden fazla tanrı inancından oluşan inanç sistemini kaldıran birisinin bu tavrının şaşılacak birşey olduğunu iddia edip, babalarının daha akıllı kimseler olduğunu ve sayıca daha fazla olduklarını, dolayısıyla onların batıla sapmış cahil kimseler olduğunu, buna karşılık Hz. Muhammed (s.a.)'in tek başına hakkı dile getirdiğini ve doğruyu söylediğini düşünmenin aklen mümkün olamayacağını söylediler. İşte bu, mücerret kör taklit, ne aklî, ne de naklî herhangi bir delile dayanmayan, eskilerden miras kalmış inançtan başka bir şey değildir.

Bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi, daha önce de zikredildiği gibi, Tirmi-zi ve daha başkalarının, diğer bir lafızla İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet ettikleri şu hadisedir: "Ebu Talib hastalanmıştı. Kureyş kendisini ziyarete geldi. Hz. Peygamber (s.a.) de onun yanına gelmişti. Ebu Talib'in başucunda bir kişinin oturacağı kadar yer vardı. Ebu Cehil Hz. Peygamber (s.a.)'in orada oturmasını engellemeye yeltendi. Sonra Hz. Peygamber (s.a.)'i Ebu Talib'e şikâyet ettiler. O da şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Kavminden ne istiyorsun?" Hz. Peygamber (s.a.) şöyle karşılık verdi: "Ey amca! Ben onlardan sadece, sayesinde Arapların kendilerine boyun eğeceği ve Arap olmayanların da kendilerine cizye ödeyeceği bir kelimeyi söylemelerini istiyorum." Ebu Talib, "Nedir o?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.) "Lâ ilahe illallâh'tır" dedi.

Orada bulunan Kureyşliler, "O, bütün tanrıları bir tek tanrı mı yapmış" dediler. Bunun üzerine "Sâd, şanlı Kur'an'a andolsun ki, küfredenler bir gurur ve tefrika içindedirler." diye başlayan ayetlerden, "Bu, uydurmadan başka bir şey değildir" ayetine kadar olan kısım nazil oldu."^[1]

Bu rivayeti İbni Ebî Hatim ve İbni Cerir de değişik bir lafızla Sûd-dî'den rivayet etmişlerdir.

Bir diğer rivayette de şöyle gelmiştir: "Ömer b. Hattâb (r.a.) müslü-man olunca bu olay Kureyşli müşriklere ağır geldi. Toplanıp Ebû Tâlib'e gittiler ve "Bizimle kardeşinin oğlu arasında hüküm ver." dediler. Bunun üzerine Ebu Talib Hz. Peygamber (s.a.)'e haber göndererek çağırttı ve "Ey kardeşimin oğlu! Bunlar senin kavmin. Senden adalet istiyorlar. Öyleyse sen de kavminden büsbütün yan çevirme." dedi. Hz. Peygamber (s.a.), "Benden ne istiyorlar?" diye sordu. Müşrikler, "Sen bizimle ve ilâhlarımızla uğraşmayı bırak, biz de seni ve ilâhını bırakalım." dediler. Hz. Peygamber (s.a.), "Arapları hakimiyetinize almanızı sağlayacak ve Arap olmayanları da size bağlayacak bir sözü söyler misiniz?" diye sordu. Ebu Cehil, "Baban aşkına! Hem o kelimeyi, hem de onun on mislini söyleriz." karşılığını verdi. Hz. Peygamber (s.a.), "Allah'tan başka ilâh yoktur deyin." buyurdu. Onlar-sa bundan kaçınıp kalktılar ve "Bütün tanrıları tek bir tanrı mı yapmış?" Bütün bir mahlukâta bir tek ilâh nasıl yeterli olur?" dediler. Bunun üzerine Allah Tealâ bu ayetleri, "Onlardan

önce de Nuh kavmi... yalanlamıştı" ayetine kadar inzal buyurdu.

"Onların elebaşlarından bir güruh, "Yürüyün, tanrılarınıza bağlı kalın. Şüphesiz ki bu, arzu edilecek olan birşeydir." diyerek kalkıp gitmiştir." Yani Ebu Talib'in meclisinde bulunan Kureyş ileri gelenleri, "Üzerinde bulunduğunuz yolda devam edin, ilâhlarınıza kullukta sebat gösterin ve buna sabredin. O ilâhlardan dönmek şüphesiz ki büyük bir iştir ve Muhammed de, bize galebe çalmak ve bizim kendisine tabi olmamız, böylece aramızda dilediği gibi hükmünü yürütmek için bunu istemektedir. " diyerek kalkıp gittiler.

2- Hristiyanlıkta tevhid inancının bulunmaması: "Biz bunu diğer dinde işitmedik. Bu, uydurmadan başka birşey değildir." Biz, Allah'ın birliğine çağırın bu daveti diğer dinde -ki bu din Hristiyanlıktır- işitmedik. Bu, hiçbir gerçek yönü bulunmayan bir yalan ve iftiradan başka birşey değildir. Bunun herhangi bir vahiy ve semavî dinden dayanağı bulunmadığı gibi, sahil ve sağılam aklî gerçeklerle de bağıdaşır yanı yoktur. Bunlar müşriklerin iddialarıdır ve bu iddialar doğrultusunda kendilerine Hz. Peygamber (s.a.)'in tevhid inancına davetinin batıl olması gerekir!

3- Peygamberliğin Hz. Muhammed (s.a.)'e tahsis edilmesi: "O uyarı aramızdan ona mı indirilmiş?" Bu, inkâr mahiyetinde bir sorudur. Yani bu toplumun ileri gelenleri bizler olduğumuz halde Kur'an bize değil de Mu-hammed'e nasıl indirilir? Bu imkânsız bir şeydir. Nitekim bir diğer ayet-i kerimede onların şöyle dedikleri anlatılır: "Ve dediler ki: "Bu Kur'an, iki kentten büyük bir adama indirilmeli değil miydi?" (Zuhruf, 43/31). Yüce Allah ise şöyle buyurarak onları reddetmiştir: "Rabb'inin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik ve onlardan kimini ötekine derecelerle üstün kıldık." (Zuhruf, 43/32).

Onların, cehaletleri ve akıllarının kıt olması dolayısıyla bunu imkânsız görmelerinin sebebi Kur'an konusundaki şüpheleri ve peygamberliği çe-kememeleridir.

"Hayır onlar benim vahyimden şüphe içindedirler. Hayır onlar benim azabımı henüz tatmadılar." Yani, hayır! Hakikat şudur ki, onlar Kur'an'-dan veya vahiyden şüphe içindedirler. Hayır! Onların şüpheye düşmelerinin ve düşünüp akıl yürütmeyi terketmelerinin sebebi, azabımı tatmamış olmalarıdır. Onu tattıkları zaman Kur'anı tasdik ederler, şüpheleri ortadan kalkar ve hasedi bırakırlar.

Daha sonra Allah Tealâ, müşriklerin Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini imkânsız görmelerini reddetmekte ve onun içlerinden en şerefli olana verildiğini şu şekilde beyan buyurmaktadır:

"Yoksa daima üstün olan, çok lütufta bulunan Rabb'inin rahmet hazineleri onların yanında mı?" Hayır! Onlar kuvvet sahibi ve galib olan, bağıştta bulunan, ihsan eden ve atıyyeleri bol olan Rabb'inin nimetlerinin anahtarlarına malik midirler ki peygamberlik nimetini diledikleri kimseye versinler? Nitekim bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "De ki: "Eğer Rabb'immin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, sarfetmekle tükenir korkusuyla onu tutar, kimseye birşey vermezsiniz. Hakikaten insan çok cimridir." (İsrâ, 17/100).

Daha sonra Yüce Allah, inkâr ve azarlamanın derecesini arttırarak şöyle buyurmaktadır:

"Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü onların mı? Öyle ise sebeplerine yapışarak göğe yükselsinler." Hayır! Onlar göklerin, yerin ve bu ikisi

arasındaki mahlukâtın ve alemlerin sahibi midirler? Farz-ı muhal, onlar bütün bunların sahibi iseler, kendilerini göğe ulaştıracak araçlar vasıtasıyla yükselsinler de böylece dilediklerini ihsar edip, dilediklerini engellesinler ve bu alemlerinin istediği şekilde idare etsinler bakalım!

Bundan sonra Yüce Allah onları kuvvet azlığı ve hakirlikle tavsif etmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Onlar derme-çatma kabilelerden oluşmuş öyle bir ordudur ki, işte surda hezimete uğratılmışlardır." Yani onlar, şurada, Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine dil uzattıkları ve müminler aleyhine gurup gurup toplandıkları şu yerde mağlup edilmiş bir ordudan başka birşey değildirler. Bu ayet, Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisi gibidir: "Yoksa "Biz muzaffer bir topluluğuz. " mu diyorlar? O topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır. Hayır, buluşma zamanları, o uyarıldıkları saattir. O saat cidden çok feci ve acıdır." (Kamer, 54/44-46). Bu, Yüce Allah'ın, peygamberini zafere ulaştıracağına ve galibiyetin onun olacağına dair vaadidir. [\[2\]](#)

Kafirlerin, Daha Önce Yaşamış Olan ve Peygamberleri Yalanlayan Ümmetlerin Durumuyla Uyarılması:

12- Onlardan önce Nuh kavmi, Ad kavmi ve kazıklar sahibi Firavun da yalanlamıştı.

13- Semud kavmi, Lût kavmi ve ke halkı da. İşte o halklar!

14- Hepsi elçileri yalanladılar da bu yüzden benim cezam onlara hak oldu.

15- Bunlar da iki sağım aralığı kadar bile gecikmeyecek bir tek say. hadanba?

kasımg°zetmiy«r-

16- Dediler ki: "Ey Rabbimiz! Bizim azap payımızı hesap gününden önce, hemen ver."

Açıklaması:

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde, geçmiş ümmetler döneminde yaşayan ve peygamberleri yalanlayan kâfirlerden altı sınıfı zikretmektedir ki bu altı sınıf şunlardır:

1-3- "Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi ve kazıklar sahibi Firavun da yalanlamıştı." Yani Kureyş'ten önce peygamberleri Nuh kavmi ve Ad kavmi ile güç kuvvet sahibi Firavun ve kavmi de yalanlamıştı.

Hz. Nuh'un (a.s.) kavmi kendisini yalanlamış ve kendisine çeşitli eziyetler yaparak alay etmişler, O'nun bir mecnun olduğunu söylemişlerdi. Yüce Allah da onları, üzerlerine tufan göndermek ve kendilerini suda boğmak suretiyle helak etti, Hz. Nuh ve kendisine

inanmaları da kurtardı. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalancı saymakta ısrar ettiler. "Mecnun" dediler. O, davetten cebren vazgeçirilmişti. Nihayet o da Rabbine, "Ben hakikaten mağlûbım. Artık intikam al!" diye dua etti. Bunun üzerine biz de şarıl şarıl boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar halinde fişkırttık, her iki su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşti. Nuh'u da tahtalar ve çivilerde yapılmış gemi) üzerinde taşıdık. Kendisine karşı nankörlük edilen kulumuza bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu. " (Kamer, 54/9-14).

Hız. Hûd (a.s.)'un kavmi olan Âd'a gelince, bu kavim de Hûd (a.s.)'u yalanlamıştı. Yüce Allah da onları şiddetli bir rüzgârla helak etti. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Ad kavmi ise uğultulu azgın bir kasırga ile helak edildiler. Allah onu, yedi gece sekiz gün ardı ardına onların üzerine musallat etti. O kavmi orada, içi boş hurma kütükleri gibi serilmiş görürsün." (Hakka, 69/6-7).

Kuvvetli ve sağlam hüküm sahibi azgın zorba Firavun'a ise Yüce Allah, Hz. Musa (a.s.)'ya, beraberinde Hz. Harun olmak üzere dokuz mucize göndermişti. Firavun yine yalanlayıp karşı geldi. Bunun üzerine Allah Tealâ onu suda boğmak suretiyle helak etti, Hz. Musa ve mümin olan kavmi ise kurtuldu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Musa'nın haberi sana geldi mi? Hani Rabbi ona Kutsal Vadi "Tuva'da şöyle nida etmişti: "Firavuna git, çünkü o azdı. De ki: "Arınmağa gönlün var mı?" Seni Rab-b'inin yoluna iletayim de O'ndan korkasın." (Musa gitti, tebliğ etti) ona en büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o yalanladı, karşı geldi. Sonra sırtını döndü. (Musa'nın getirdiklerini iptal etmek için) çalışmaya koyuldu. (Adamlarını) topladı. (Onlara) şöyle bağırdı: "İşte ben sizin en yüce rabbinizim!" Bunun üzerine Allah onu hem ahiret, hem de dünya azabıyla yakaladı. Şüphesiz bunda, korkacak kimse için kat'l bir ibret vardır." (Nâzi'ât, 79/15-26), "Sizin için denizi yarmıştık, sizi kurtarmış ve Firavun ailesini boğmuştuk, siz de bunu görüyordunuz." (Bakara, 2/50).

4-6- "Semud kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da." Yani Hz. Salih (a.s.)'in kavmi olan Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke (sık açığılı yer) halkı da yalanlamıştı. Oysa işte o partiler! Yani ey Peygamber! Tıpkı hizipler halinde senin üzerine toplanan kimseler gibi onlar da kuvvet ve çoklukla tavsif edilmişlerdi.

Salih (a.s.)'in kavmi olan Semud, onu yalanlamış ve mucize dışı deveyi boğazlanmışlardı. Bunun üzerine Yüce Allah da onları bir sayha (korkunç ses) veya yıldırım ile helak etti; hayvan ağılına konan kuru çalı-çırpı ve otlar gibi oluverdiler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Semûd da uyarıları yalanladı. "Bizden bir insana mı uyacağız? O takdirde birz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık içine düşmüş oluruz" dediler.. Biz onların üzerine bir tek sayha gönderdik de hayvan ağılına konan kuru çalı-çırpı ve otlar gibi oluverdiler." (Kamer, 45/23-31).

Hız. Lût (a.s.) kavmine gelince, onlar da yalanladılar ve bu sebeple yerin dibine batırılmak veya zelzeleye uğratılmak suretiyle helak edildiler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Lût'un kavmi de uyarıları yalanladı. Biz de üstlerine (taşlar savuran) bir fırtına gönderdik. Yalnız Lût ailesini seher vakti kurtardık." (Kamer, 54/33-34).

Eyke (yani sık ve birbirine girmiş ağaçlı yer) halkına gelince, bunlar Hz. Şu'ayb (a.s.)'in kavmi idi. Kendisini yalanladılar ve bu sebeple gölge gününün azabıyla helak

oldular. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Gerçekten Eyke halkı da zalim kimselerdi. Onlardan da öcümüzü aldık. Her ikisi de halâ (yol üzerinde, gözler) ön(ün)de apaçık durmaktadır." (Hicr, 15/78-79), "Onu yalanladılar, nihayet o gölge gününün azabı kendilerini yakaladı. Gerçekten o, büyük bir günün azabı idi." (Şu'arâ, 26/289).

Bunların helak edilmelerinin sebebi, peygamberleri yalanlamaları idi. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurur:

"Hepsi elçileri yalanladılar da bu yüzden benim cezam onlara hak oldu." Yani o geçmiş kavimlerden hiçbirisi yoktu ki peygamberleri yalanlamış olmasın. Bu yüzden de Allah Tealâ'nın cezası onlara hak olmuştur. Bu cezalar, onların suçlarına uygun karşılıklardır. Burada anlatılmak istenen şudur: Onların helak edilmelerinin sebebi, peygamberleri yalanlamalarıdır. Öyleyse muhataplar bundan alabildiğince sakınsınlar. Bu söylediğimiz husus, şu ayette dile getirilmektedir:

"Bunlar da iki sağım aralığı kadar bile gecikmeyecek bir tek sayhadan başkasını gözetmiyor." Yani Kureyş kâfirleri de, Sûr'a ikinci üfürüş olan kıyamet üfürüşü ile gelecek cezadan başkasını beklemiyor. Bu üfürüş, korkutucu bir üfürüştür ki Yüce Allah, İsrâfil (a.s.)'e bunu uzun tutmasını emreder ve neticede Allah Tealâ'nın istisna ettikleri dışında yer ve gök ehlinden olup da bu üfürüşten korkmayan kimse kalmaz. Bu sayha, iki sağım aralığı kadar bile gecikmez. Yani bu sayha beklemes, ara vermez ve rahat bırakmaz.

Söz konusu üfürüş, iki sağım aralığı kadar bile durmaz. Buradaki "iki sağım aralığı," Dişi devenin memesinde (biraz bekledikten sonra biriken) sütün iki sağımı arası kadar geçen zamandır.

Burada anlatılmak istenen şudur: Onlarla Yüce Allah'ın kendilerine hazırladığı cehennem azabının onlara ulaşması arasında, Sûr'a ikinci kere üflenmesinden başka bir şey yoktur. Onlara vaad edilen azabın zamanı geldiğinde, artık onun gecikmesi kesinlikle söz konusu değildir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar sadece korkunç bir sestten başkasını gözetmezler. O, çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalar. İşte o zaman onlar bir vasiyette bile bulunamazlar. Hatta o vakit ailelerine dahi dönecek halde değildirler." (Yâ-sîn, 36/49)50). Bu ayetler, kıyametin ve ölümün yakınlığını da haber vermektedirler.

Daha sonra Yüce Allah, kâfirlerin peygamberleri yalanlamasına sebep olan üçüncü şüpheyi^[3] zikretmektedir. Bu şüphe, ahiret hayatıyla ilgilidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Dediler ki: "Ey Rabbimiz! Bizim azap payımızı hesap gününden önce, hemen ver." Yani müşrikler, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza sözcüklerini duyunca alay edip eğlenerek şöyle dediler: Rabbimiz! Bize vaad ettiğin azaptan payımıza düşeni derhal ver, kıyamet gününe erteleme. Bu, Allah Tealâ'nın, müşriklerin kendi aleyhlerine istekte bulunmalarını kmamasıdır. Nitekim onlar şöyle de demişlerdir: "Allah'ım! Eğer bu, senin katından gelmiş hakkın kendisi ise, durma bizim üstümüze gökten taş yağdır. Yahut bize acıklı bir azap getir." (Enfâl, 8/32).

Bu sözün sahibi hakkında Yüce Allah'ın "İsteyen biri, incek azabı istedi." (Me'âric, 70/1) buyurduğu Nadr b. Haris veya Ebû Cehü'dür. Diğerleri de bu söze katılmışlardır.

Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurarak peygamberine, müşriklerin eziyetlerine ve

sefahetlerine sabretmesini emir buyurmaktadır: "Onlar ne derlerse sabret." Yani müşrik olan kavminin eziyetlerine sabret. Zira onlar neticede mağlûp edilmiş zelil kimselerdir.

Sana da sabrına karşılık zafer, yardım ve hoşnut olunacak bir akıbeti müjdeliyoruz. [\[4\]](#)

Davud Aleyhisselam Kıssası:

17- Onlar ne derlerse sabret. Kulumuzu, o kuvvet sahibi Davud'u hatırla. O daima Allah'a yönelirdi.

18- Hakikat biz dağları onun emrine verdik. Bunlar, akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte durmayıp teşbih ederlerdi.

19- Toplanıp gelen kuşları da onun emrine verdik. Herbiri itaatle ona dönücü idi.

20- Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve hakkı batıldan ayırma kabiliyetini vermiştik.

21- Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvardan mescide tırmanmışlardı.

22- O vakit Davud'un yanına girivermişlerdi de o, bunlardan telaşa düşmüştü, "korkma" dediler, "biz iki davacıyız. Birimiz ötekinin hakkına tecavüz etti. Şimdi sen aramızda adaletle hükmet. Aşırı gitme. Bize doğru yolu göster."

23- Birisi dedi ki: "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benimse bir tek dişi koyunum var. Böyleyken "Onu bana ver" dedi. Mücadelede beni yendi."

24- Davud dedi ki: "Andolsun ki o, senin koyununu kendi koyunlarına katmayı istemekle sana zulmetmiştir. Hakikat, mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlaka birbirine haksızlık eder. İman edip de güzel amellerde bulunanlar müstesna. Fakat bunlar da ne kadar azdır." Davud bizim kendisine bir azap hazırladığımızı sandı da Rabbinden mağfiret diledi, rüku ile yere kapanıp Allah'a döndü.

25- Biz de ondan bunu affettik. Nezdimizde onun muhakkak bir yakınlığı ve akıbet güzelliği vardır.

26- Ey Davud! Biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ile hükmet. Hevâna tabi olma ki bu seni Allah yolundan saptırır. Çünkü Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unuttukları için onlara çetin bir azap vardır.

Şükreden ve sabreden, hem dinen hem de bedenen kuvvet sahibi olan Davud

peygamber'in durumunu düşünsün diye Allah Tealâ, ilk olarak Hz. Davud (a.s.)'un kıssasıyla başlamaktadır.

Bu kıssanın -muhakeme olayını kastediyoruz- Kur'an-ı Kerimin zahiri ifadeleri doğrultusunda anlaşılması ve bu konu etrafında dolaşan İsrailiyyat'tan (uydurma haberlerden) -peygamberlerin ismeti prensibiyle çeliştiği için- uzak durulması gerekir. Zira bu konuda nakledilen İsrailiyyât-tan Davud (a.s.)'un gözünün, banyo yapan bir kadına takıldığı, onu beğenip kendisine aşık olduğu rivayet edilir. Yine rivayete göre bu kadının kocası, Hz. Davud'un komutanlarından Ūryâ (Evriyâ) el-Hassî (?) adlı biridir. Hz. Davud, karısıyla evlenebilmek için ondan kurtulmak ister. Onu bir savaşa göndererek sancak taşıtır ve öne geçmesini emreder. O da savaşır ve galip gelir. Bunun üzerine ondan kurtulmak için ölünceye kadar onu tekrar tekrar savaşlara gönderir. Sonunda bu zat ölünce karısıyla evlenir.

Beyzavi şöyle der: "Bu bir maskaralık ve iftiradır. Böyle olduğu için Hz. Ali (r.a.), "Davud (a.s.) hakkında kıssacıların anlattığı hikâyeyi nakledene 160 değnek vururum." demiştir. Bu miktar, peygamberlere iftiranın karşılığı olan arttırılmış hadd miktarıdır. [5]

İmam Razi, bu iftira hikâyenin batıl olduğunu üç noktada ortaya koymuştur. Bu noktaları özet olarak naklediyoruz:

1- Bu hikâye, insanların en fasıkına ve fisku fûcurda en şiddetli olanına nispet edilse bile böyle bir insan ondan teberri (yüz çevirir) ve imtina ederdi.

2- Kıssadan netice olarak şu iki nokta ortaya çıkmaktadır: Müslüman bir kimseyi haksız yere öldürmeye çalışmak ve onun hanımına göz koymak. Bunların her ikisi de çok kötü ahlâktır.

3- Allah Tealâ Hz. Davud (a.s.) ile ilgili olayların anlatımına geçmeden önce bu peygamberi 10 özellikle nitelemiş, bahse konu olayları zikrettikten sonra da yine onun birçok özelliğini sırlamıştır. Bütün bu sıfat ve özellikler Hz. Davud'un böylesi bir münker fiili ve çirkin ameli işleyebilecek birisi olmasını nefyettir. [6]

Söz konusu kıssa ile ilgili sahih rivayet şudur: Hz. Davud (a.s.) haftalık vaktini üçe bölmüştü. Bunlardan birinde idare ve saltanat işleriyle uğraşır, diğerinde insanlar arasındaki anlaşmazlık konularında yargı işine bakar, son üçtebirlik sürede de namazgahında halvet, ibadet ve Zebur okumakla meşgul olurdu. [7]

İki davacı bu düzeni bozarak, mutad olmayan bu günde muhakeme edilmek arzusuyla duvarın üstünden aşarak namazgahındaki Hz. Davud'un huzuruna yukarıdan inmişlerdi. Böyle olunca Hz. Davud onlardan korktu ve onların kendisine suikast amacıyla geldiğini sandı. Çünkü kendisi o sırada namazgahında Rabb'ine ibadet için yalnız başına bulunuyordu. Onun yanına gelen iki hasım, melek değil, insandı. Ayet-i kerimede bu olay anlatılırken kullanılan "ni'âc" kelimesi de "kadınlar" demek olmayıp, "koyun sürüsü" anlamındadır. Ancak Davud (a.s.) diğer davacının delilini dinlemeden hüküm vermekte acele etmişti. Yüce Allah da bu sebeple onu kınamış ve kadının doğru ve tedbirli davranarak, hüküm vermeden önce diğer davacıyı da dinlemesi gerektiğini tenbih buyurmuştur. Bununla birlikte ben, bu açıklamada da söz götürür bir nokta bulunduğunu az ileride açıklayacağım. Zira Hz. Davud'un diğer davacının da söyleyeceklerini dinlemeden hüküm

vermesi düşünülemez. Zira bu, hüküm verirken uyulması ve terkedilmemesi gereken bir kuraldır. [\[8\]](#)

Açıklaması:

Hız. Davud (a.s.)'un bu surede anlatılan kıssası üç konuya değinmektedir:

- 1-** Yüce Allah'ın, Hız. Davud'a ihsan ettiği, dünya ve ahiret saadeti temin edecek özelliklerin sayılması.
- 2-** iki davacı arasında cereyan eden bir olayda hüküm verme.
- 3-** Yüce Allah'ın, bu olaydan sonra Hız. Davud'u halife kılması. Birinci konu: Hız. Davud'un sahip olduğu özellikler.

Yüce Allah, Hız. Davud'a verdiği on özelliği zikretmektedir ki bu özellikler, dünyevî ve uhrevî mutluluğun kemal derecesinde olmasını sağlayan sıfatlardır. Bu özellikler şunlardır:

1-4- "Kulumuzu, o kuvvet sahibi Davud'u hatırla. O daima Allah'a yönelirdi." Bu cümle, bir önceki konunun sonunda zikredilen "Onlar ne derlerse sabret." cümlesine matuftur. Dolayısıyla anlam şöyle olur: "Ey Ra-sul! Kulumuz, ilimde, amelde ve Allah'a taatte kuvvet sahibi Davud'un kıssasını kavmine zikret." Katâde şöyle demiştir: "Hız. Davud'a (bizim peygamberimize ve ona salât ve selâm olsun) ibadette kuvvet ve İslâm'da derin anlayış verilmişti. Gecenin üçte birinde namaz kılar, senenin [\[9\]](#) yarısını oruçlu geçirirdi. Buhari ve Müslim'de sabit bir rivayette Hız. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu zikredilmiştir: "Allah Tealâ'ya en sevimli namaz Davud (a.s.)'un namazı, Allah Azze ve Celle'ye en sevimli oruç da yine Davud (a.s.)'un orucudur. O, gecenin yarısında uyur, üçte birinde namaz kılar ve altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Düşmanla karşılaştığı zaman kesinlikle kaçmaz ve Allah 'a çokça yönelirdi." Yani bütün işlerinde ve her halükârda Allah Tealâ'ya rücu ederdi. Buhârî'nin Târihinde Ebu'd-Derdâ

(r.a.)'dan [\[10\]](#) naklen şöyle denmektedir: "Hız. Peygamber (s.a.), Davud (a.s.)'u zikrettiği ve kendisinden birşeyler naklettiği zaman, "O insanların en fazla ibadet edeni idi." buyururdu."

Burada zikredilen dört özellik şunlardır

- 1-** Sabır: Yüce Allah Hız. Muhammed (s.a.)'e, kadrinin yüceliğine rağmen, Allah'a taatte sabır gösterme konusunda Hız. Davud'a uymasını emir buyurmuştur.
- 2-** Kulluk: Yüce Allah Hız. Davud hakkında "Kulumuz Davud" buyurmak suretiyle Hız. Davud'u "kulluk"la vafsetmiş, Zât-ı ilâhisinden de -ta'z-im maksadıyla- çokluk sigasıyla bahsetmiştir. Yüce Allah'ın bir kimseyi "kulluk"la vafsetmesi, onun için şereflendirmenin son noktasıdır. Nitekim Hız. Muhammed (s.a.) de Miraç gecesi bu sıfatla vafsetilmiştir: "Kulunu bir gece Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah her türlü noksan

sıfattan münezzehtir." (İsrâ, 17/1). Zira Allah Tealâ'nın, peygamberleri "kul-luk"la tavsif buyurması, onların, taatte bütün güçlerini sarfetmeleri sebebiyle kulluğun gerçek anlamına ulaştıklarını hissettirmektedir.

3- Taati yerine getirmede ve ma'siyetlerden sakınmada kuvvet: Bu husus, "kuvvet sahibi" kavli-i ilâhisinde dile getirilmiştir.

4- Bütün işlerinde Allah Tealâ'ya taate rücû: Bu husus "O daima Allah'a yönelirdi." kavli-i ilâhisinde dile getirilmiştir.

5-6- Dağların ve kuşların onunla birlikte teşbih etmesi: Bu husus da şu ayette ifade edilmektedir: "Hakikat biz dağları onun emrine verdik ki bunlar, akşamleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte durmayıp teşbih ederlerdi. " Yani Yüce Allah dağları amade kılmıştır ki onlar, güneşin doğuş vaktinde ve gündüzün sonunda Hz. Davud ile birlikte teşbih ederler. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Ey dağlar! Onunla birlikte teşbih edin ve ey kuşlar (siz de onun teşbihine katılın)" (Sebe1, 34/10). İbni Kesir şöyle demiştir: "Aynı şekilde kuşlar da onun teşbih ettiği gibi teşbih ederler ve onun söylediği teşbihin aynısını söyleyerek ona karşılık verirlerdi. Bir kuş havada uçtuğu sırada onun üzerinden geçerken Zebur'u okuyan Hz. Davud'un sesini duysa, yoluna devam edemez, havada durur ve onunla birlikte teşbih ederdi. Keza yüce dağlar da ona cevap ve onun söylediği teşbihin aynısı ile kendisine karşılık verirler, onu tabi olarak teşbih ederlerdi. [\[11\]](#) Bu, Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisinde ifadesini bulan husustur:

7- "Toplanıp gelen kuşları da onun emrine verirdik. Herbiri itaatle ona dönücü idi." Yani kuşları da havada mahbus ve sabit durma halleriyle ona amade kıldık. Gerek dağlar ve gerekse kuşlar bunların herbiri ona itaat edici idi. Ona uyarak teşbih ederlerdi. Davud (a.s.)'un her teşbih edişinde onlar da kendisine cevap verirlerdi. Bu da Hz. Davud'un Zebur'u güzel bir şekilde okuduğuna ve sesinin de güzel olduğuna işaret etmektedir.

8- Mülk ve saltanattaki kuvveti: "Onun mülkünü de kuvvetlendirdik." Yani onun mülkünü ordularla kuvvetlendirdik ve ona, meliklerin ihtiyaç duyduğu mülkü saltanatı kamilen verdik.

9- Hikmet verilmesi: "Ona hikmet (verdik)." Yani ona anlayış kabiliyeti, akıl, fetanet, ilim, adalet, tam ve sağlam amel ve hükümde doğruya isabet kudreti verdik. Allah Tealâ peygamberi Hz. Davud'un nefsinin hikmet ile yetkinleştirince, ardından da ondan nasıl kâmil bir konuşma ve ibadet yeteneği verdiğini beyan etmekte ve "ve (ona) fasl-ı hitâb verdik (hakkı batıldan ayırt etme kabiliyeti)" buyurmaktadır.

10- Anlaşmazlıkları güzelce sonuçlandırma: "ve (ona) fasl-ı hitâb verdik, (hakkı batıldan ayırt etme kabiliyeti)" Yani ona, hakkı ihkak (hakkı yerine getirmek) ve batılı ibtal (hükümsüz bırakmak) suretiyle yargı konusunda anlaşmazlıkları güzelce neticelendirme yeteneği, beyan güzelliği ve pek çok manaları az bir sözle ifade etme kabiliyeti ilham ettik.

İkinci konu: Anlaşmazlıklar hususunda yargı.

"Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvardan mescide tırmanmışlardı. O vakit Davud'un yanına girivermişlerdi de o, onları görünce korkmuştu. Onlar "korkma" dediler, "biz iki davacıyız. Birimiz ötekinin hakkına tecavüz etti. Şimdi sen aramızda adaletle hükmet. Aşırı gitme. Bize doğru yolu göster." Bu, ilginç bir haberdir duyanda onu

dinleme ve olayı bilme isteği uyandırır. Bunun için Allah Tealâ bunu peygamberine zikretmiştir. Bu ayetteki hitabın anlamı şöyledir: Sen o önemli ve ilginç haberi bildin mi? Olayın anlatımına bu şekilde başlanmıştır ki inatçı kimseler ona kulak verip dinlesinler ve ondan ibret alsınlar.

Bu, aralarında anlaşmazlık bulunan bir grubun haberidir ki, onlar, halk arasındaki anlaşmazlıkların çözümlendiği mahkeme için belirlenmiş gün dışında başka bir gün Hz. Davud'un namaza tahsis edilmiş odasının duvarından tırmanmış ve Hz. Davud namaz, ibadet ve Zebur'u okumakla meşgul iken yanına girmişlerdi. Bu beklenmeyen olay karşısında Hz. Davud, gelenlerin kendisine suikast düzenlemek maksadında olduğunu sanarak endişeye düşmüştü. Kendisi o sırada, mihrabında -ki burası Hz. Davud'un evinin en şerefli ve mutena köşesi idi- ibadet amacıyla yalnız bulunuyordu. Peygamberlere suikast düzenlemek İsrailoğulları'nın yabancısı olmadıkları bir hadise idi. Zira onlar İş'iyâ (Şa'yâ) ve Zekeriyâ peygamberleri de katletmişlerdi. Hz. Davud'un kendilerinden kortkuğunu görünce o davacılar "Korkma! Biz, biri diğerine haksızlık etmiş iki davacıyız. Aramızda adilâne bir şekilde hüküm ver ve hükmünde haddi aşma; bizi hak ve adalet yoluna hidayet et."

Anlaşmazlık konusu:

"Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benimse bir dişi koyunum var. Böyleyken "Onu bana ver" dedi. Mücadelede beni yendi." Yani bu, benim din ve insanlık kardeşimdir. Kendisinin doksan dokuz koyunu, benimse bir tek koyunum var. Böyle olduğu halde bana, "Onu bana ver." dedi ve mücadelede, tartışmada ve hüccet getirmede bana galip geldi. Zira bana öyle hüccetler getirdi ki, onları reddetmeye muktedir olamadım. Buradaki "na'ce" kelimesi "dişi koyun" demektir. Ayrıca yaban öküzüne de "na'ce" denir.

Davud (a.s.) da şöyle diyerek hüküm verdi:

"Andolsun ki o, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana zulmetmiştir. Hakikat mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlaka birbirine haksızlık eder. İman edip de güzel amellerde bulunanlar müstesna. Fakat bunlar da ne kadar azdır!" Yani mal ortaklarının, veya tanıdıklar ve birbirlerine yardımcı olanların çoğu birbirlerine Zulmederler. Yalnız Allah'a iman edip, Rabbinden korkan ve salih ameller işleyenler bundan müstesnadır. Zira böyle kimseler zulmetmezler. Böylesi salih kimseler ise azdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Biz onların çoğunda ahde vefa bulmadık, onların çoğunu muhakkak ki itaatten çıkmış kimseler bulduk." (A'râf, 7/102).

"Davud bizim kendisine bir azap hazırladığımızı zannetti de Rabb'in-den mağfiret diledi, rükû ile yere kapanıp Allah'a döndü." Yani Davud (a.s.) bizim bu olayla kendisini sınıdığımızı anladı ve yakinen bildi. Burada kastedilen olay, Hz. Davud'un, kendisine suikast hazırlandığı kanaatine düşmesi ve bu düşünceden kurtulmasıdır. Bunun üzerine Hz. Davud, yanına gelen davacılar hakkında suizanna kapıldığı ve onların kendisine suikast düzenlemek için geldiğini vehmettiği için, yahut o iki davacı arasındaki koyun meselesinde diğer davacının delilini açıklamasını dinlemeden hüküm verdiği ve sadece birisini dinleyerek -oysa bu diğerinin hakkıydı-hüküm verdiği için Rabb'inden bağışlanma diledi, secdeye kapandı -burada secdeye rükû tabir edilmiştir- ve günahından tevbe ederek Allah Te-alâ'ya döndü.

"Biz de bu acele hükmünden dolayı Davud'u affettik. Nezdimizde onun muhakkak bir yakınlığı ve bir akıbet güzelliği vardır." Yani biz de onun bu suizannını veya ondan sudur eden ve "Ebrâr zümresinin hasenatı, mukar-rebûn zümresinin seyyiâtıdır." (yani müminlerin iyilikleri Allah'a yakın insanların günahları gibidir.) kabilinden olan şeyi bağışladık. Onun Rabbi indinde muhakkak bir yakınlığı ve döneceği yer bakımından güzelliği vardır ki bu cennettir.

Açıktır ki burada söz konusu olan günah, Hz. Davud'un, kendisine suikast hazırlayan ve bunu gerçekleştirmek için de mezkûr anlaşmazlık konusu mizansenî hazırlayan o iki kişiden intikam almaya karar vermesidir. Çünkü onlar, Hz. Davud'u bekleyip koruyan görevlilerin kendilerini öldüreceklerini ve cezalandırılmaktan kurtulamayacaklarını anlamışlardı. Daha sonra Davud (a.s.), onları affetmenin ve bağışlamanın peygamberlik makamına daha yaraşır davranış olacağı kanaatine vardı. Bunun üzerine Rabb'i de onu, önceden karar verdiği intikam duygusundan ötürü affetti.

Üçüncü konu: Yeryüzünde halife kılma.

"Ey Davud, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık." Allah Tealâ, Hz. Davud'a hitap ederek, kendisini yeryüzünde insanlar arasında hükmeden bir halife yaptığını bildirmektedir. Saltanat, iktidar ve hüküm Hz. Davud'un olacak, diğer insanlar ise onu dinleyip kendisine itaat edeceklerdir. Daha sonra Allah Tealâ, Hz. Davud'a, diğer insanlara öğretmek amacıyla hüküm ve idare etmenin kurallarını beyan buyurmaktadır:

1- "O halde insanlar arasında hak ile hükmet." Yani insanlar arasında, göklerin ve yerin kendisiyle kaim olduğu "adalet" ile hükmet. Bu, hüküm vermenin ilk ve en önemli şartıdır.

2- "Hevâna tabi olma." Yani hüküm verirken nefsinin istek ve arzularına meyiletme, yahut da dünya lezzetleri sebebiyle haktan ayrılma. Zira hevâyâ tabi olma, kişinin ayaklarını kaydırarak cehenneme götüren bir davranıştır. Bunun için Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"... bu seni Allah yolundan saptırır." Yani hevaya tabi olmak, hak yoldan ayrılma ve sapma sebebidir ve sonucu, yardımsız kalıp hor ve zelil olmaktan başka bir şey değildir. Zira Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Çünkü Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unuttukları için onlara çetin bir azap vardır." Yani hak ve adalet yolundan ayrılan kimseler için, bu günün dehşetini ve bu günde her insan için görülecek ince ve hassas hesabı unuttuklarından ve bu gün için amel işlemeyi -ki yargıda adaletli hüküm verme de buna dahildir- terkettiklerinden dolayı kıyamet günü şiddetli bir azap ve uhrevî hesap vardır.

Bu konudan çıkarılacak ibret ve alınacak ders şudur: Yüce Allah, idarecilere insanlar arasında adaletle hüküm vermelerini ve adaletten ayrılmamalarını tavsiye buyurmaktadır. Zira böyle yaparlarsa Allah yolundan sapmış olurlar. Yüce Allah, yolundan sapanları ve hesap gününü hatırla-mazlıktan gelenleri şiddetli bir şekilde tehdit etmektedir.

İbni Ebî Hâtim'in rivayet ettiğine göre Ebû Zür'a, Velîd b. Abdulme-lik'in huzuruna girmiş, Velîd kendisine şöyle demişti: "Bana haber ver! Halîfe de hesaba çekilecek mi? Zira sen Kur'an'ı okuyor ve tefakküh ediyorsun." Ebû Zür'a, "Ey müminlerin emiri! Bunu gerçekten söyleyeyim mi?" dedi, o da "Söyle. Allah'ın emniyetindesin." karşılığını verdi. Bunun üzerine Ebû Zür'a, "Ey müminlerin emiri! Sen mi Allah katında daha şerefliyin,

yoksa Davud (a.s.) mu? Allah Tealâ ona hem hilafet, hem de nübüvvet vermiş, sonra da onu Kitab'ında tehdit ederek, "Ey Davud, biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ile hükmet. Hevana tabi olma ki bu seni Allah yolundan saptırır.." buyurmuştur. [\[12\]](#)

Öldükten Sonra Dirilmenin, Mükafat Ve Cezanın İspatı; Kur'anın Faziletinin Beyanı:

27- Göğü, yeri ve bu ikisi arasında bulunan şeyleri boşuna yaratma- c^1^' Bu> ° küfredenlerin zannıdır. i Bu yüzden küfredenlere ateşten helak vardır- lâk vardır-

28. Yoksa biz iman edip de güzel amel işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkaranlar gibi mi tutacağız? YahutAllah'tan korkanları, doğru yoldan sapanlar gibi mi sayacağız?

29~ Bu Kur'an çok mübarek bir Kitap'tır. Onu sana indirdik ki ayetlerini iyiden iyiye düşünsünler ve akl-ı selim sahipleri öğüt alsınlar.

Açıklaması:

"Göğü, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları boşuna yaratmadık." Yani biz yeri, göğü ve bu ikisi arasındaki mahlukâtı, hiçbir hikmeti bulunmayan bir abes olarak, ya da bir oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Aksine biz gökleri ve yeri, azametli kudretimize delâlet etsin ve oralarda bize taat, kulluk ve tevhid doğrultusunda amel edilsin diye yarattık. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât, 51/56).

"Bu, o küfredenlerin zannıdır. Bu yüzden o küfredenlere ateşten helak vardır." Yani küfredenler, bütün bu mahlukâtm, herhangi bir gaye güdül-meksizin, abesle iştilal olarak yaratıldığını zannediyorlar. Onların mantığına göre o halde kıyamet de yoktur, azap da! Vay o kâfirlerin kıyamet günü azaptaki hallerine! Onların orada görecekleri ceza, dünyadayken içinde buldukları şirk, ma'siyet, Allah Tealâ'nın ihsan ettiği şeylere karşı küf-ran-ı nimette (Allah'ın ihsan ettiği nimetleri Ondan bilmemek) bulunmalarına ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmelerinin karşılığıdır. Onların bu zanları batıldır. Buradaki ilk ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Bizim sizi boş yere bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" (Müminûn, 23/115). İkinci ayetin benzeri de, "Uğrayacakları çetin azaptan dolayı vay o kâfirlerin

haline!11 (İbrâhîm, 14/2) ve "Artık büyük bir günün çetin azabını görmekten ötürü vay kâfirlerin haline!" (Meryem, 19/37) ayetleridir.

Daha sonra Yüce Allah, ahirette insanların nasıl bir yöntemle hesaba çekileceklerini veya müminlerle kâfirlerin eşit olmadıklarını beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

[13] "Yoksa biz iman edip de güzel amel işleyenleri, yeryüzünde fesat çıkarıcılar gibi mi tutacağız? Yahut Allah'tan korkanları, doğru yoldan sapanlar gibi mi sayacağız?" Yani yoksa biz Allah Tealâ'ya iman ve peygamberlerini tasdik eden, farzlarını işleyen, amellerini ıslah eden ve Hâlık ile mahlûk (yaratan ile onun yaratmış olduğu varlık) arasındaki ilişkinin gereğini hakıyla yerine getiren kimseleri; yeryüzünde türlü ma'siyetler işlemek suretiyle fesat ve bozgunluk çıkarıcılar gibi mi sayacağız; veyahut muttaki müminleri, Allah Tealâ'ya karşı türlü isyanlar işlemeye dalmış ve bunda ısrarlı olan kâfir ve münafıklar gibi mi addedeceğiz? Şayet biz bunu yaparsak, bu adalet olmaz, hikmet ile bağdaşmaz ve

bu hiçbir nizamın muktezası da değildir.

Yani müminler ile kâfirleri eşit tutmak Allah'ın adalet ve hikmetinden değildir. Bu itibarla söz konusu iki zümre Allah nazarında eşit değildir. Durum bu olunca, itaat edenin mükâfat, facirlerin de azap göreceği bir diğer dünyanın bulunması kaçınılmazdır. Zira şayet ölümden sonra dirilme, hesap ve ceza olmazsa bu iki zümre eşit olur.

Bu ilkeyi -bu dünyada yapılanların karşılığının görüldüğü bir dönüş ve varış yeri bulunması gerektiğini- selim akıl ve temiz fitrat da tasdik ve teyid eder. Zira iyi kimsenin göreceği karşılık ile kötü kimsenin göreceği karşılığın aynı olması düşünülemez ve insanî düşünce, zalimin azapsız bırakılmasını; mazlumların, zalim, bâğî ve azgınlara insafına terk edilmesini kabul etmez, onun dünyadaki üzüntü ve mahrumiyetinin karşılıksız bırakılmasına razı olmaz.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisidir:

"Şüphesiz ki fenalıktan sakınanlar için Rabb'leri nezdinde nimeti daim, ve halis cennetler vardır. Öyle ya, biz müslümanları o günahkârlar gibi yapar mıyız hiç? Size ne oluyor, nasıl böyle hükmediyorsunuz?" (Kalem, 68/34-36).

Müminler ile diğerleri arasında açık bir fark bulunduğu ve mümin için cennetlerde daimî mutlu bir hayat, kâfir için ise ateşler içinde acıklı bir azap olduğu Kur'anî, dinî, akilî ve fitrî delillerle sabit olduğuna göre, peki mutlu olmanın yolu nedir? İşte o yol, Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisidir:

"Bu Kur'an çok mübarek bir Kitap'tır. Onu sana indirdik ki, ayetlerini iyiden iyiye düşünsünler ve akl-ı selim sahipleri öğüt alsınlar." Yani ebedî mutluluğun yolu, Allah'ın müminler için bir hidayet ve rahmet olarak inzal buyurduğu Kur'an'a tabi olmaktan geçer. O Kur'an hayrı ve bereketi çok olan bir Kitap'tır. Kendisine temessük edip sarılan kimse için şifa, kendisine tabi olan için kurtuluştur. Allah Tealâ onu, üzerinde düşünmeden sadece tilâvet etsinler diye değil, anlamları üzerinde düşünsün ve tefekkür etsinler, akıl sahipleri ondan ve beyanlarından öğüt alsınlar diye insanlara indirmiştir. Hasan'i-Basrî şöyle demiştir: "Allah Tealâ'ya yemin olsun ki Kur'an'ı tedebbür (tefekkür) etmek ve üzerinde düşünmek, harflerini ezberleyip de hadlerini zayi etmek değildir. Öyle ki, bir kimse "Kuranın hepsini okudum." der de o kimse üzerinde ne ahlaken, ne de amelen

Kur'an'm herhangi bir etkisi görülmez!"

Süleyman Aleyhisselam Kıssası:

30- Biz Davud'a, Süleyman'ı ihsan ettik. Ne güzel kuldu! O daima Allah'a yönelirdi.

31- Öğleden sonra kendisine, bir ayağını tırnağı üstüne dikip, üç ayağı üzerinde duran süratli koşu atları gösterilmişti.

32- "Ben" dedi "mal sevgisini Rabb'i-mi anmaktan ötürü tercih ettim. Nihayet perdenin arkasına gizlendi."

33- "Onları bana getirin." dedi, bacaklarını, boyunlarını okşamaya

34- Andolsun biz Süleyman'ı imti- han da ettik: Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik. Sonra bize yö-

35. Dedi ki: -Ey Rabbim, beni affet; bana benden sonra hiç kimseye na- Sip olmayan bir mülk ver. Şüphesiz bütün muratları ihsan eden sensin sen."

36- Bunun üzerine ona rüzgârı mu-sahhar kıldık. Onun emriyle onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi.

37- Ve şeytanları, her bina ustasını ve dalgıcı,

38- ve bukağılarla bağlanmış olan diğerlerini de.

39- "Bu bizim insanımızdır. Artık dilediğine ver, veyahut verme, hesapsızdır." dedik.

40- Şüphe yok ki katımızda onun mutlak bir yakınlığı ve dönüp geleceği yer güzelliği de vardır.

Açıklaması:

"Biz Davud'a Süleyman'ı ihsan ettik. Süleyman ne güzel kuldu! O daima Allah'a yönelirdi." Yani biz Davud'a, peygamber bir oğul verdik. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Süleyman, Davud'a mirasçı oldu." (Nemi, 27/16). Yoksa Hz. Davud'un başka oğuları da vardı. Bu oğul, medhü senaya île k&uSr TÎâ Tn^ste^ktel Tira <a, güî&i bAt kuldur. Çünkü kendisi Allah Tealâ'ya çokça tevbe eden ve vakitlerinin çoğunu çokça ibadet ve ta-at ile, Allah Azze ve Celle'ye yönelmekle geçiren bir kimseydi.

İbni Ebî Hatim, Mekhûl'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yüce Allah Hz. Davud'a Hz. Süleyman'ı ihsan ettiği zaman Hz. Davud oğluna, "Ey oğulcuğum! En güzel şey nedir?" diye sordu, o da "Allah'ın sekîneti ve imandır." dedi. Yine Hz. Davud, "En çirkin şey nedir?" diye sordu, Hz. Süleyman, "İmandan sonra küfre düşmektir." diye cevapladı. Hz. Davud,

"En tatlı şey nedir?" diye sordu, o "Allah'ın rahv'ı yani rahmetidir." dedi. Yine Hz. Davud, "Kalbi en çok serinleten şey nedir?" dedi, Hz. Süleyman, "Allah'ın insanları, insanların da birbirini bağışlamasıdır." karşılığını verdi. Bunun üzerine Davud (a.s.), "Sen peygambersin." dedi."

Daha sonra Yüce Allah, Hz. Süleyman'ın tevbe ettiği olaylardan ikisini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

Birinci olay:

Hz. Süleyman'a at gösterilmesi: "Öğleden sonra kendisine, bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağı üzerinde duran süratli koşu atları gösterilmişti." Yani ey Rasul! Süleyman (a.s.)'a, mülk ve saltanatında ikinci vaktinden sonra gündüzün sonunda kendilerine bakıp durumlarını öğrenmesine kadar elverişli ve önemli olduklarını anlaması ve Allah Tealâ'nın bunlardan kendisine ihsan ettiği nimetlerden faydalanması için sâfinât'ın -üç ayağı ve dördüncünün tırnağı üzerinde duran atların- arzedildiğini hatırla.

"Ben" dedi, "mal sevgisini Rabb'imi anmaktan ötürü tercih ettim." Yani Hz. Süleyman şöyle dedi: "Ben bu atları, kendi heva ve meylimden değil, Rabb'immin zikrinden ve emrinden hasıl olan bir sevgiyle sevdim ve diğer şeylere tercih ettim. Bu atlar çok sayıdaydı ve onlarla aramızdaki mesafenin uzaklığından ve toz-topraktan ötürü gözümde kaybolana kadar koşular." Buradan da anlaşılacaktır ki, Hz. Süleyman'ın atlara karşı olan sevgisi, Yüce Allah'ın, bu atların Allah yolunda cihad için bağlanıp hazırlanması, dininin takviyesi ve bu dinin ayakta durmasını temin eden esasların sağlamlştırılması doğrultusundaki emrine uymaktan başka bir şeyden kaynaklanmıyordu.

Atlar konusunda yapılması gereken tefsir Hz. Süleyman'ın yadırganması değil, peygamberliğin merkezi, risaletin şerefi ve nimetlerin sayılması konusunda ayetlerin ifadesinin delâletleri ile örtüşen -yukarıda zikrettiğimiz- tefsir tarzıdır. Dolayısıyla buna aykırı düşen herhangi bir tefsir yapmak sahih değildir. Özellikle de Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber (s.a.)'e, Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ı örnek edinmesini emir buyurduğu hatırlanacak olursa bu söylediğimizin doğruluğu daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim Yüce Allah bu ayetlerin baş tarafında şöyle buyurmaktadır: "Onlar ne derlerse sabret. Kulumuzu, o kuvvet sahibi Davud'u hatırla..."

Daha sonra Hz. Süleyman, şöyle diyerek o atların önüne getirilmesini istemektedir:

"Onları bana getirin" dedi. Bacaklarını, boyunlarını okşamaya başladı." Yani o atları bana tekrar getirin. Atlar tekrar geldiği zaman da onlara verdiği kıymeti anlatmak, onlara ikramda bulunmak, onlar sebebiyle nasıl sevindiğini ifade etmek, durumlarını iyice öğrenmek ve gördüğü eksikliklerini gidermek maksadıyla eliyle onların ayaklarını, boyunlarını ve alınlarını okşamaya başladı. Çünkü bu atlar, düşmana karşı koymak ve baskınlarını savuşturmak maksadıyla kullanılan cihad vasıtaları ve savaş araçları idiler. Müfessirlerin çoğunluğu şöyle demişlerdir: "Hz. Süleyman, atların ayaklarını ve boyunlarını kılıçla meshetti, yani onları kesti. Çünkü atlar onu meşgul ederek ikinci namazını geçirmesine sebep olmuşlardı." Oysa, Rabb'inin nimetlerine şükreden bir peygamberin böyle davranması ve cezalandırmaya ehil olmayan varlıkları cezalandırması tasavvurdan uzaktır.

İkinci olay:

Hız. Süleyman'ın, bir ceset olarak tahtının üstüne bırakılması: "Andolsun biz Süleyman'ı imtihan de ettik: Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik. Sonra bize yöneldi." Yani Allah'a yemin olsun ki, biz Süleyman'ı bir diğler olayla da denedik. Bu imtihan, onun bedenindeki bir hastalık, rahatsızlık idi. Nitekim Razi de böyle söylemektedir. Şöyle ki; Yüce Allah Hz. Süleyman'ı, bedeninde çıkan bir hastalık ile denemişti. Öyle ki, sonunda [\[15\]](#) bedeni zayıfladı ve bitkin bir hale geldi. Daha sonra da eski sıhhatli haline döndü.

Daha önce Beyzavi'den de naklettiğim gibi bazı müfessirler ve bu arada Ebû Hayyân [\[16\]](#) ise, bu fitneyi Hz. Süleyman'ın, her biri Allah yolunda cihad edecek süvariler doğuracak şekilde hanımlarından yetmişini dolaşmaya -inşâallâh demeksizin- karar verdiği, ancak neticede hanımlarından sadece birisinin hamile kaldığı ve onun da yarım bir erkek çocuk dünyaya getirdiği, Hz. Süleyman'ın tahtının üzerine bırakılan cesedin de bu çocuğa ait olduğu şeklinde tefsir etmişlerdir. Buna göre Hz. Süleyman'ın tahtının üzerine bırakılan ceset, yarım doğmuş olan bu çocuk cesedidir.

Hız. Süleyman'ın tahtının üzerine bırakılanın şeytan olduğu da söylenmiştir. Ancak bu, zındıklara ait olan batıl bir görüştür. İbni Kesir bu konuda şöyle demiştir: "Bu ve diğler görüşler İsrailiyyât'tandır. Bunlar reddedilmesi gereken çirkin görüşlerdir. Bu konuda anlatılanların en kötüsü ise kadınların zikredildiği haberdır. [\[17\]](#)

"Dedi ki: "Ey Rabbim, beni affet!" Hz. Süleyman şöyle dedi: "Rabbim! Benden sadır olan ve kendisi ile beni denediğın günahı bağışla." Bu, küçük hatalara karşı gösterilen hassasiyetin yüceliğindedir. Zira bazan yapılan birşey, daha efdal ve evlâ olan davranışı işlememek olabilir. İşte o zaman

mağfiret talebine ihtiyaç hasıl olur. Çünkü "Ebrâr zümresinin hasenatı, mukarrebûn zümresinin seyyiâtıdır" (yani müminlerin iyilikleri Allah'a yakın insanların günahları gibidir.) ve peygamberler daima nefsi sindirip kontrol altında tutma ve kendilerinden sadır olan zelleleri izhar etme ma-kamındadırlar. Nitekim Buhari'nin Ebû Hureyre (r.a.) kanalıyla naklettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Vallahi ben muhakkak Allah 'a günde 70 kereden fazla tevbe istiğfar ederim."

"Bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir mülk ver. Şüphesiz bütün muratları ihsan eden sensin, sen." Bana öyle büyük bir mülk bağışla ki, benden başka birisine onun gibi bir mülke malik olmak mümkün olmasın. Ya Rabbi! İhsanı ve hibesi çok olan sensin; benim duama icabet eyle.

Zemahşerî şöyle demiştir: "Hz. Süleyman, meliklik ve peygamberliğın beraberce ihsan edildiği bir evde yetişti ve bunların her ikisine de varis oldu. Bunun üzerine Rabbinden bir mucize talebinde bulunmayı arzu etti ve bu iki hususa olan ülfeti hasebiyle daha fazla mülk istedi. Bu öyle bir mülk olacaktı ki, peygamberliğine delâlet etmesi ve peygamber olarak gönderildiği kimseler üzerine tam anlamıyla hakim olabilmesi için sınırları alışılmışın dışına taşacak ve mucize noktasına ulaşmış bulunacaktı; o ana kadar mülk adına görülmüş bütün varlıkların ifade ettiği anlamın ötesinde bir mucize olacaktı. "Benden sonra hiç kimseye nasip olmayan..." kavlinin anlamı işte budur.

Şöyle bir tefsir de yapılmıştır: Hz. Süleyman azametli bir melik idi. Kendisine verilen mülkün bir benzerinin başka birine daha verilmesi halinde o kimsenin Allah'ın tayin ettiği

sınırlara riayet etmeyeceğinden endişe etti.

Yüce Allah da onun bu duasına icabet etti ve kendisine beş türlü nimet verdi:

1- "Bunun üzerine ona rüzgârı musahhar kıldık. Onun emriyle onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi." Yani biz rüzgârı onun emrine boyun eğdirdik ve ona itaatkâr kıldık. Öyle ki, onun emrine itaat ederek, toz toprak kaldırmadan ve sarsmadan, yumuşak bir şekilde ve fakat sürat ve kuvvetle akıp gider, onu gitmek istediği yere ve yöne taşıyıp götürürdü. Yüce Allah'ın burada rüzgârı yumuşak ve sarsıntısız olarak tavsif buyurması, "Süleyman'a da şiddetli esen rüzgârı musahhar kıldık ki, bu kendisini, içerisine bereket verdiğimiz yere onun emriyle akar götürürdü" (Enbiyâ, 21/81) ayeti ile muaraza teşkil etmez. Çünkü buradaki "şiddetli"den maksat, sarsıntılı ve çalkantılı değil, "çok kuvvetli'dir. Böyle olunca da o rüzgâr, "şiddetli esintili" olarak tavsif edilmiştir. Ancak bu vasfıyla o, tehlikesiz ve tatlı bir akıntıya, esintiye sahipti. Yahut da söz konusu rüzgâr, ihtiyaca göre kimi zaman yumuşak, kimi zaman da şiddetli eserdi.

2- "Ve şeytanları, her bina ustasını ve dalgıcı." Yani ona, emrinde çalışan şeytanları da müsahhar kıldık. Bunlar çok yüksek binaların yapımında veya denize dalıp inci ve mercan çıkarmada veyahut da başka işlerde çalışırlardı.

3- "Ve bukağılarla bağlanmış diğerlerini de." Yani onun emrine başka şeytanları da verdik. Bunlar, azgın şeytanlardır ki onun emrine amade kılınmışlar, o da kötülüklerini önlemek ve kendilerini cezalandırmak için onları zincir ve bukağılarla bağlamıştır.

4- "Bu bizim insanımızdır. Artık dilediğine ver, dilediğine verme, hesapsızdır." Bu, Hz. Süleyman'a verilen dördüncü nimettir ki Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetler, azametli mülk ve zenginlik üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma hürriyetidir. Yine rüzgâr ve şeytanlara hakimiyet sağlaması ve onların kendisine müsahhar kılınması da bu cümledendir. Yüce Allah ona, bu mülkten dilediği kimselere vermesi, dilediği kimselere de vermemesi konusunda izin vermiştir.

5- "Şüphe yok ki katımızda onun mutlak bir yakınlığı ve dönüp geleceği yer güzelliği vardır." Yani ahirette onun Allah huzurunda mutlak bir yakınlığı ve izzeti, döneceği yerin - ki orası cennettir- güzelliği, feyiz ve mükâfat vardır. Dolayısıyla o, kıyamet günü Allah

Tealâ katında büyük bir pay ve nasip sahibidir. [19]

Eyyub Aleyhisselam Kıssası:

41- Kulumuz Eyyub'u da an. Hani o, Rabbine şöyle nida etmişti: "Hakikat şeytan beni yorgunluğa ve azaba uğrattı."

42- "Ayağını yere vur. İşte hem yıkanacak hem içilecek serin bir su" dedik.

43- Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini bizden bir rahmet ve temiz akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere başışladık.

44- Eline bir demet al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme." dedik. Biz onu hakikaten sabırlı bulduk. O ne güzel kuldu! Hakikat o, daima Allah'a dönerdi.

Açıklaması:

"Kulumuz Eyyub'u da an. Hani o, Rabb'ine şöyle nida etmişti: "Hakikat şeytan beni yorgunluğa ve azaba uğrattı." Yani Ey Rasul! Kavmine Eyyub (a.s.)'un, 18 yıl gibi uzun bir süre devam eden hastalığı karşısındaki sabrını zikret. Hani o Rabb'ine şöyle nida etmişti: "Bana bir sıkıntı dokundu ve şeytan beni bir meşakkat, elem ve derde uğrattı." Hz. Eyyub'un bu elem ve sıkıntının şeytandarf geldiğini söylemesi, daha önce de belirttiğimiz gibi onun Yüce Allah'a karşı edebinden ileri gelmektedir.

İbni Cerîr ve İbni Ebî Hatim birlikte Enes b. Mâlik (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah'ın peygamberi Eyyub (a.s.)'un mübtela olduğu dert 18 yıl sürdü. Bu hastalık yüzünden uzak yakın herkes ondan uzaklaştı. Yalnızca iki kişi

ondan uzaklaşmadı. [\[20\]](#) Bu iki kişi de onun en yakın ve has kardeşlerindendi ve sabah akşam onun yanına gidip gelirlerdi. Birgün bu iki kişiden birisi diğerine, "Biliyor musun, Vallahi Eyyub mutlaka öyle bir günah işlemiştir ki alemlerden hiç kimse böyle bir günahın benzerini işlememiştir." dedi. Arkadaşı bunun üzerine, "Nedir o" diye sordu, diğeri de, "On sekiz sene Allah Tealâ ona merhamet etmemiş ve kendisindeki o zararı kaldırmamıştır." dedi. Bu iki adam Eyyub (a.s.)'un yanına gidince birisi dayanamayıp aralarında geçen bu konuşmayı Eyyub (a.s.)'a aktardı.

Eyyub (a.s.) şöyle dedi: "Senin ne dediğini bilmiyorum. Ancak Allah Azze ve Celle biliyor ki ben, çekişmekte olan ve bu haldeyken Allah'ın adını anan iki kişiye uğrardım da evime dönünce Allah'ın hak (doğru ve yerinde bir durum) dışında zikredilmesinden hoşlanmadığım için onlar adına keffaret verirdim."

"Hz. Peygamber (s.a.) devamla şöyle buyurdu: "Eyyub (a.s.) haceti için dışarı çıkar, hacetini giderdikten sonra, hanımı yerine götürene kadar onu eliyle tutarak kendisine yardımcı olurdu. Nihayet birgün Eyyub (a.s.) hanımını çağırmakta her zamankinden geç kaldı. Allah Tealâ Eyyub (a.s.)'a "Ayağını yere vur. İşte hem yıkanacak, hem içilecek serin bir su." diye vah-yetmişti. Hanımı onun geç kaldığını görünce ona doğru gitti ve kendisine baktı. O da tam bu sırada Allah tarafından bütün hastalığı iyileştirilmiş olarak ve en güzel durumunda çıkageldi. Hanımı onu görünce, "Hey! Allah seni mübarek kılsın, Allah'ın şu hastalığa mübtelâ olmuş peygamberini gördün mü? Buna gücü yeten Allah'a yemin ederim ki onun sağlıklı olduğu zamanki durumuna senden daha çok benzeyen birini görmedim." dedi. Eyyub (a.s.), "İşte ben oyum." diye karşılık verdi. Eyyub (a.s.)'un iki ambarı vardı. Bunlardan birisi buğday, diğeri arpa deposu idi. Allah Tealâ iki bulut gönderdi. Bulutlardan birisi buğday ambarının üzerine gelince taşmca-ya kadar içine altın boşalttı. Diğer bulut da arpa deposunu taşmcaya kadar içine altın boşalttı."

"Ayağını yere vur. İşte hem yıkanacak, hem içilecek serin bir su." Yani ona şöyle buyurduk: "Ayağınla yere vur." Bunun üzerine ayağını yere vurdu ve yerden akan bir su kaynağı zuhur etti. O da o suda yıkandı ve ondan içti de sağlık ve afiyet içinde, hastalıktan kurtulmuş olarak oradan çıktı.

Bu, Hz. Eyyub'un yakalandığı hastalığın bulaşıcı veya tiksindirici bir hastalık olmayıp, sadece acı veren, yorgun düşüren ve bu tür hastalıklara iyi gelen maden suyu yahut kükürtlü su gibi sularla şifa bulması mümkün olan bir cilt hastalığı olduğunun delilidir.

Hz. Eyyub, hastalıktan şifa bulduğu gibi Allah Tealâ aile efradını ve malını da kendisine geri vermiştir. Zira kendisi önceden çok malı-mülkü ve evlâdı olan bir kimseydi. Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor: "Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini bizden bir rahmet ve temiz akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere bağışladık." Yani ona ehlini bağışladık ve onları artırdık. Bu, ya Yüce Allah'ın onları öldükten sonra tekrar diriltmesi suretiyle -ki Allah Tealâ her şeye kadirdir- suretiyle, ya da aile fertleri ayrılıp dağıldıktan sonra onları Hz. Eyyub'un başına tekrar toplaması ve nesillerini çoğaltıp sayılarını artırması suretiyle olmuştur. Böylece onların adedi, Hz. Eyyub hastalanmadan öncesine nazaran iki katına ulaşmıştır. Bu, Allah'tan bir rahmet ve akl-ı selim sahipleri için bir ibret olarak; sabrın sonunun feraha çıkış olduğuna, Allah'ın rahmetinin iyi kulların yakınında bulunduğu ve her zorluk ile birlikte bir kolaylığın mevcut olduğuna iman edilmesi için zikredilmiş bir olaydır.

Daha sonra Allah Tealâ, Hz. Eyyub'a, yeminini mubah bir şekilde yerine getirmesi için bir ruhsat zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Eline bir demet al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme." Yani eline kuru otlardan oluşmuş büyük bir demet al ve onunla, hastalığından iyileşmen halinde kendisine yüz sopa vuracağına dair daha önce yemin ettiğin hanımına vur; yemininde durmazlık etme. Yani yeminin gereği neyse onu yerine getirmeyi terketme. Söz konusu yeminin sebebi, Hz. Eyyub'un hanımı olan Leyyâ bt. Yakub'un -veya o, Rahme bt. Efrâîm b. Yusuftur-zamanında geri dönmeyip, geç kalmasıdır.

Daha sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak Hz. Eyyub'u methetmektedir:

"Biz onu hakikaten sabırlı bulduk. O ne güzel kuldu. Hakikat o daima Allah'a dönerdi." Yani biz onu, bedenini mübtelâ kıldığımız hastalığa, malının ve ailesinin gitmesine sabreder bulduk. Eyyub ne güzel bir kuldu. İşlediği bir günah sebebiyle değil de, hasenatını artırmak ve derecesini yükseltmek maksadıyla tevbe ve istiğfar ile Allah Tealâ'ya çokça rücu ederdi. Biz de onu, sıkıntısını kaldırıp kendisini feraha ulaştırmak suretiyle mükâfatlandırdık. Halbuki o, sabırsız davranıp Allah'a şikâyette de bulunmamıştı. Ancak peygamberler, içinde buldukları durumu Yüce Allah'ın hakkıyla bildiğini kendilerine öğreten mutlak ve tam imanları sayesinde Allah Tealâ'dan, gam ve kederlerini kaldırmasını istemeyebilirler de.

Rivayet edildiğine göre Eyyub (a.s.) başına her musibet geldiğinde "Allah'ım! Sen verirsin, Sen alırsın." derdi. Yine o, Allah'a yakarışın da şöyle derdi: "İlâhi! Şüphesiz sen biliyorsun ki dilim kalbime muhalefet etmedi, kalbim gözüme tabi olmadı, sahip olduğum şeyler beni gaflete sürüklemedi, yanımda bir yetim bulunmaksızın birşey yemedim, beraberimde aç veya açık birisi varken tok ve giyinik olarak gecelemedim."[\[21\]](#)

Hız. İbrahim Ve Neslinin (İsmail, İshak, Yakub, Elyesa Ve Zülkifl) Kıssası (Hepsine Selam Olsun)

- 45- Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim'i, İshak'ı, Yakub'u da an.
- 46- Biz onları, ahiret yurdunu düşünme hasletiyle kendimize halis kul yaptık.
- 47- Onlar bizim indimizde seçkinlerden: hayırlıdandırl-
- 48- İsmail'i, Elyesa'ı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.
- 49- Takvaya erenler için güzel bir gelecek vardır:
- 50- Adn cennetleri. Onlar için bütün kapılan tastamam açılmıştır.
- 51- Orada koltuka yaslanarak birçok yemişler, içecekler isteye- çeklercekler-
- 52- Yanlarında da bakışlarını yalnız kocalarına diken, bir yaşıt dilberler vardır.
- 53- İşte hesap günü için size vaad olunagelen şey, bunlardır.
- 54- Şüphe yok ki bu, bizim bitip tükenmeyecek rızkıdır.

Açıklaması:

Allah Tealâ, peygamber kullarının faziletlerini haber veriyor ve şöyle buyuruyor:

"Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim'i, İshak'ı, Yakub'u da an!" Yani salih ameli ve ibadette kuvvet sahibi ve keskin basiretli kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'un sabrını an. Zira onlar taati devamlı alışkanlık haline getirmişlerdi. Biz de onları, razı olunacak ameller işleme kuvvetiyle takviye ettik. Böylece onlar güzel amel işlediler ve hayırda öne geçtiler. Yine biz onlara dinde fıkıh ve ilim konusunda basiret ve dinde faydalı olacak ameller işleme gücü verdik".

Bunun sebebi ise şudur:

"Biz onları, ahiret yurdunu düşünme hasletiyle temizleyip, kendimize halis kul yaptık." Yani biz katışıksız bir hasleti onlara has kıldık. Bu haslet, ahiret yurdunu düşünsünler ve ahirete iman etsinler diye ahiret için amel işleme, emir ve yasaklarımıza uyma hasletidir ki bu, peygamberlerin özelliğidir.

"Onlar bizim indimizde seçkinlerden, hayırlılardandırl." Yani onlar şüphesiz ki hemcinsleri arasından seçilmiş ve tabiat itibariyle hayır işlemeye düşkün kılınmış kimselerdir. Dolayısıyla eziyete meyletmezler; herhangi bir kimseye karşı duyulan kin, haset, buğz ve çekememezlik gibi duygular onların kalplerinde yer tutamaz. Onlar kötülük ve günah işlemezler. Zira onlar seçilmiş hayırlı kimselerdir.

"İsmail'i, Elyesa'ı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir." Yani İsmail, Elyesa ve

Zülkifl'in sabrını ve onların salih amellerini de an. Zira onların hepsi hayırlı ve peygamberlik için seçilmiş kimselerdir.

Allah Tealâ peygamberine, kavminin sefahetine karşı sabretmesini emir buyurduktan ve peygamberlerden bir bölümünü andıktan sonra, müminlerin ve kâfirlerin görecekları karşılığı ve bu iki gruptan her birinin karar kılıp kalacağı yerleri zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Bu bir hatırlatmadır. Takvaya erenler için güzel bir gelecek vardır." O peygamberlerin güzel amellerini zikredip sayan bu Kuran ayetleri, onlar için yüceltme, dünyada güzel anılma vesilesi ve ebedî olarak kendisiyle anılacakları bir şereftir. Onlar için ve onlar gibi muttaki kullar için ahiret-te, içinde Allah Tealâ'nın mağfiretine, rızasına ve cenneti nimetlerine dönecekleri bir dönüş yeri vardır. Bu, onlar için ve onlar gibi kimseler için ahi-ret yurdunda hazırlanmış olan nimetlerin ve saadetin zikredilmesine giriş mahiyetindedir.

Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurarak, "dönüp gidilecek yer güzelli-ğ'ndenmaksadın ne olduğunu açıklamaktadır:

"Adn cennetleri. Onlar için bütün kapıları tastamam açılmıştır." Yani bu gelecek, cennetlerde nail olacakları daimi ikamettir. Bu cennetlerin kapıları onlar için sonuna kadar açılmıştır. Onlar cennetlere geldikleri zaman, kendilerine ikram olarak bu cennetin kapıları açılır. Bu ifadede, anılan cennetlerin takvaya eren kimselere mahsus olduğu, buraların genişliği, güzelliği ve kıymeti ima edilmektedir ki nefisler bu özelliklere sahip cennetlerle mutluluk bulur.

"Orada koltuklarına yaslanarak birçok yemişler, içecekler isteyecekler." Yani onları, cennetlerde koltuklara ve divanlara yaslanmış olarak, canlarının istediği güzel, lezzetli ve pek çok çeşidi bulunan meyveleri, yine çok çeşitli olan güzel ve tatlı içecekleri ve daha başka şeyleri talep ederken görürsün. Onlar her ne isterlerse, istedikleri şeyleri anında bulurlar. "Akıp giden cennet şarabı kaynağından doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle..." (Vâkı'a, 56/18) onların istediği şeyler hazır edilir.

Bu ayette sadece yemiş (meyve) ve içecek (şarap) zikredilmesinin sebebi, Arapların bunlara olan düşkünlüğündendir. Çünkü onların yaşadığı yerler, sıcak olup, meyve ve içecek bakımından yoksuldur. Ayrıca bu ayette, cennet ehlinin, gıdalanmak için değil, sadece lezzetlenmek ve tad almak maksadıyla yemek yiyeceği ima edilmektedir. Çünkü onların bedenleri orada sürekli kalmak için yaratılmıştır ve bu sebeple yemeye ve içmeye ihtiyaçları yoktur.

Takvaya ermiş kimselerin cennetteki meskenlerini, yiyecek ve içeceklerini bu şekilde anlattıktan sonra Allah Tealâ, onların eşlerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Yanlarında da bakışlarını yalnız kocalarına diken, kendileriyle yaşıt dilberler vardır." Yani onların, bakışlarını yalnız kocaları üzerine yönelten, onlardan başkasına bakmayan eşleri vardır. Bunlar yaşıttırlar, yaşları birbirinin aynı olduğu gibi, güzellikleri de birbirinin aynıdır. Birbirlerini severler, aralarında herhangi bir kin gütme veya ayrılık-gayrılık yoktur.

Daha sonra Yüce Allah, takvaya ermiş kimseler için vaad ettiği karşılığı şöyle zikretmektedir:

"İşte hesap günü için size vaad olunagelen şey, bunlardır." Yani cennetin özellikleri cümlesinden olarak zikredilen bu vasıflar, Allah Tealâ'nın muttaki kullar için vaad ettiği

şeylerdir. Bu, kendilerine vaad edilmiş olan en güzel bir karşılıktır ve öldükten sonra dirilip kabirlerden kalkarak dağılmanın ardından ahiretteki hesap günü için ertelenip saklanmıştır.

Bu nimetlerin özelliği, devamlı olmalarıdır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Şüphe yok ki bu bizim, bitip tükenmeyecek rızkıdır." Yani bizim size bahsettiğimiz bu nimetler, bitip tükenmesi ve son bulması kesinlikle söz konusu olmayan daimî bir rızıktır. Nitekim şu ayet-i kerimeler de aynı şeyi ifade etmektedir: "Sizin yanınızda bulunan tükenir. Allah 'm yanında bulunan ise kalıcıdır." (Nahl, 16/96), "Bu, kesintisiz bir vergidir." (Hûd, 11/108), "Onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır." (İnşikâk, 84/25). "Yemişi de sürekli, gölgesi de. İşte takvaya erenlerin sonu budur. Kâfirlerin sonu da ateştir." (Ra'd, 13/35). [\[22\]](#)

Azgın Şakilerin Cezası:

55- Bu böyledir. Fakat azgınlara da en kötü bir gelecek vardır:

56- O da cehennemdir. Onlar buraya girecekler. Ne kötü bir döşektir o!

57- İşte onu tatsınlar. Kaynar su ve irindir.

58- Ve daha başka çeşitler de vardır.

59- İşte bunlar körü körüne maiyetinize giren güruhtur. Onlar rahat yüzü görmesinler. Çünkü onlar o ateşe gireceklerdir.

60- Dediler ki: "Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bunu bizim önümüze siz getirdiniz. Ne kötü durak."

61- Dediler ki: "Ey Rabbimiz, bunu bizim önümüze kim getirdiyse, onun ateş içindeki azabını katmerli olarak artır."

62- Dediler ki: "Kötülerden saydığımız adamları niye burada görmüyoruz?"

63- "Biz onları eğlence edinirdik. Yoksa gözlerimiz mi onlardan kaydı?"

64- İşte bu, cehennem ehlinin birbiriyle davallaşması, muhakkak ve kat'i bir gerçektir.

Açıklaması:

"Bu böyledir. Fakat azgınlara da en kötü bir gelecek vardır." Yani bu zikredilen, müminlerin göreceği karşılıktır. Yahut durum, zikredildiği gibidir. Allah Azze ve Celle'ye taatten çıkan ve peygamberleri yalanlayan kâfirler için ise kötü bir dönüş ve varış yeri vardır. Bu varış yerini Allah Tealâ şu kavli-i ilâhisi ile açıklamaktadır:

"O da cehennemdir. Onlar buraya girecekler. Ne kötü bir dölsektir o!" Yani onlar cehenneme gireceklerdir ve cehennemin ateşini onları her yandan kuşatıp yakacaktır. Onların, kendi nefisleri için hazırladıkları bu yer ne kötü bir yerdir! Yani onlar için cehennem ateşinden ibaret olan bu dölsek çok kötüdür. Burada ateş, dölseğe benzetilmiştir. Nitekim şu ayet-i kerimede de aynı durum söz konusudur: "Onlar için cehennemden bir dölsek ve üstlerinde de yine ateşten örtüler vardır." (A'râf, 7/41).

"İşte onu tatsınlar. Kaynar su ve irindir." Yani işte bu hamîm (kaynar su)'dir. Onu tatsınlar. Bu, onların azabını tatmasını isteyen alaycı tarzda gelen bir emirdir. Hamîm, sıcaklığı çok şiddetli olan sudur ki, deriyi yakıp kızartır. Gassâk ise soğuk ve acı bir sudur ki, soğğunun şiddeti sebebiyle onu içmek mümkün değildir. Bu, cehennem ehlinin derilerinden akan irin ve sarı sudur.

"Ve daha başka çeşitleri de vardır." Yani onlar için hamîm ve gassâk gibi olan başka çeşit zorlu, azaplar da vardır ki onlar bu azap türlerine de muhatap olacaklardır. Bunlar birbirine zıt olan azaplardır. Zira bu ayette geçen "ezvâc" kelimesi, birbirine zıt ve muhtelif azap türleri anlamına gelir.

Daha sonra Allah Tealâ, cehennem ehlinin aralarında geçen konuşmaları zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"İşte bunlar körü körüne maiyetinize giren gürühtür. Onlar rahat yüzü görmesinler. Çünkü onlar o ateşe gireceklerdir." Yani daha önce cehenneme giren bir grup, kendilerinden sonra girenleri, cehennem bekçileri ve zebanilerle birlikte karşılaştıkları zaman şöyle diyecekler: "Bunlar da sizinle birlikte cehenneme giren büyük bir topluluktur. Onlar rahat görmesinler. Yani onlar için bir hayır ve iyilik yoktur. Onlar da tıpkı bizim girdiğimiz gibi ateşe girdiler ve tıpkı bizim hak ettiğimiz gibi onlar da bu ateşi hak ettiler. Onların, "Onlar rahat yüzü görmesinler!" sözünden murad, onlara bedduadır. Bu, ileri gelen efendi ve önderlerin ağzından, dünyadayken terkedilmiş olan tabiler hakkında sadır olan bir sözdür. Bu ifade, kâfirler arasındaki dayanışmanın sona erdiğine, hatta düşmanlığa dönüştüğüne dair Allah Tealâ tarafından verilen bir haberdır.

Liderlerinin bu sözlerine, onlara tabi olanlar şöyle cevap vereceklerdir:

1- "Dediler ki: "Hayır, asıl siz rahat görmeyin. Bunu bizim önümüze siz getirdiniz. Ne kötü durak!" Yani önderleri şöyle dediler: "Hayır, siz bunu bizden daha çok hak ettiniz. Zira bizi siz doğru yoldan saptırdınız ve bizi bu sona siz davet ettiniz. Cehennem hem bizim için hem de sizin için ne kötü bir karar yeridir!" Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her ümmet (ateşin içine) girdikçe yoldaşına lanet etti." (A'râf, 7/38).

2- "Dediler ki: "Ey Rabbimiz, bunu bizim önümüze kim getirdiyse onun ateş içindeki azabını katmerli olarak artır." Yani yine uyanlar, kendilerini peşlerinden gitmeye çağırarak önderleri kastederek şöyle dediler: "Rabbimiz! Bizim bu ateşe girmemize sebep olanlara ve bizim önümüze bu azabı getirenlere, küfürlerinin ve dalâlete düşürmelerinin karşılığı olarak ateşteki azabını kat kat artır." Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Rabbimiz, bunlar bizi saptırdılar. Bunlara eteşten bir kat daha azap ver." Allah "Hepsi için bir kat daha fazla azap vardır, ama siz bilmezsiniz." buyurdu." (A'râf, 7/38). Yani sizden her birinizin kendi durumuna göre azabı vardır. Yine Allah Tealâ şöyle buyurur: "Ve dediler ki: Rabbimiz, biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz, onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov." (Ahzâb, 33/67-68).

Bunu, Müslim'in Cerîr b. Abdilhamîd (r.a.) kanalıyla rivayet ettiği şu sahih hadis de teyid etmektedir: "Kim kötü bir çığır açarsa, açtığı o çığırın ve o yoldan yürüyenlerin günahı ona aittir."

Daha sonra kâfirler, dünyadayken dalâlette olduğuna inandıkları kimseler hakkında konuşacaklar. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Dediler ki: "Kötülerden saydığımız adamları niye burada görmüyoruz?!" Yani müşrikler, tahassür ve şaşkınlık içinde birbirlerine şöyle diyecekler: "Bizler ateşin içinde, dünyadayken kendilerini hiçbir hayrı bulunmayan değersiz saydığımız kimseleri kaybettik. Bize ne oluyor ki onları da bizimle birlikte ateşin içinde göremiyoruz?!" Kastettikleri ise Ammâr, Hab-bâb, Suheyb, Bilâl, Salim ve Selmân (r.a.) gibi yoksul müminlerdir.

Mücahid şöyle demiştir: "Bu Ebû Cehil'in sözüdür. O şöyle diyordu: "Bana ne oluyor ki Bilâl'i, Ammâr'ı, Suheyb'i ve falanı ve filânı göremiyorum?!" Bu, bir örnek ve darb-i meseldir. Yoksa kâfirlerin tümü aynı durumdadır. Onların hepsi, müminlerin de kendileri gibi ateşe gireceğine inanırlar. Kâfirler cehennem ateşine girdikleri zaman bu müminleri gözden kaybedecekler ve göremeyecekler. Bunun üzerine bu sözü söyleyecekler.

"Biz onları eğlence edinirdik. Yoksa gözlerimiz mi onlardan kaydı?" Yani biz onları dünyadayken işlerimizde zorla kullanırdık veya onlarla alay ederdik. Şimdi ise onlar ikram gören kimseler oldu, biz ise kaybettik. Zira onlar ateşe girmediler. Yoksa onlar da bu ateşte bizimle birliktedirler de biz onların yerini mi bilmiyoruz? Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Onlar, bütün bunları yapmışlardı. Müminlerin yoksullarını alay ve eğlence konusu edinmişlerdi. Orada da gözleri onları görmez. Çünkü o müminler cennettedirler." Burada geçen "suhriyyen" kelimesinin "sıhriyyen" şeklinde de okunabileceği söylenmiştir. Bunların her ikisinin de aynı anlamda olduğu söylendiği gibi; ilkinin boyun eğdirme ve zorla kullanma, ikincisinin ise eğlenme ve alay etme anlamında olduğu da söylenmiştir.

Bu cümle, kâfirlerin müminlerle dünyada eğlendiklerinden dolayı kendilerini kınadıklarım ve azarladıklarını ifade etmektedir.

Daha sonra Allah Tealâ, kâfirlerin arasında geçen bu suçlama ve karşılıklı çekişmenin gerçekleşeceğini şöyle buyurarak te'kid etmektedir:

"İşte bu, cehennem ehlinin birbiriyle davallaşması, muhakkak ve kat'î bir gerçektir." Yani Allah Tealâ'nın onlardan hikâye ettiği bu münazaa, kaçınılmaz olarak tahakkuk edecek bir gerçektir ve onlar bu sözleri söyleyeceklerdir. Yahut da mana şöyledir: Ey Muhammed (s.a.)! Bizim sana haber verdiğimiz bu olay, kıyamet günü kesinlikle gerçekleşecektir ki o, cehennem ehlinin, cehennemde birbirleriyle olan münakaşası, önderlerin tabile-rine, tabilerin de önderlerine söyleyecekleri sözlerdir. [\[23\]](#)

Hız. Peygamber (S.A.)'in Doğruluğunun Bazı Delilleri:

65- De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Tek ve kahredici olan Allah'tan başka ilâh

yoktur."

66- "O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Daima üstündür, çok bağışlayıcıdır."

67- De ki: "O, büyük bir haberdir."

68- "Siz ondan yüz çeviriyorsunuz"

69- "Mele-i a'lâ'ya (ait), onlar aralarında münazara ederlerken benim hiçbir bilgim yoktu.

70- "Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum içindir ki, bana vahyolunu-yor."

Açıklaması:

"De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım." Yani Ey Rasul! Mekke'lilerden ve diğer insanlardan Allah'ı inkâr edenlere, Ona ortak koşanlara ve O'nun peygamberini yalanlayanlara de ki: Ben ancak sizi Allah Tealâ'nın azap ve cezasından sakındırıcı, tevhide, nübüvveti ve öbür dünyayı inkâr edenlerin göreceği cezayı -tıpkı daha Önce yaşamış olan Ad ve Semûd gibi ümmetlerin dünyada başına gelenler ve ahirette cehennem azabının ahvali gibi- size tebliğ ediciyim.

"Tek ve kahredici olan Allah'tan başka ilâh yoktur." Yani sadece bir tek ilâh vardır, O'nun ortağı yoktur. O, kendisi dışındaki her şey üzerine de kahredicidir, her şeyi kahr ve her şeye galebe eder.

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir. Daima üstündür, çok bağışlayıcıdır." Yani bütün göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan mahlukâtm hakimidir, bunlar üzerinde tasarruf sahibidir. O, galip olan ve kendisine galip gelinemeyendir. İsyân edenleri cezalandırdığı zaman hiçbir direneci O'na karşı direnemez. O aynı zamanda kendisine itaat edenler için, tevbe ettikleri zaman kullarından dilediği kimseler için ve kendisine sığınanlar için günahları çok bağışlayandır.

Daha sonra Yüce Allah, kendisinin ve peygamberinin emirlerine muhalefet eden ve Kur'an'dan yüz çeviren kimseleri tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "O, büyük bir haberdir. Siz ondan yüz çeviriyorsunuz." Yani ey peygamber! Mekke müşriklerine ve başkalarına de ki: Benim bir peygamber olduğum, Allah'ın bir olduğu ve ortağının bulunmadığı, Kur'an'm Allah katından indirilen bir vahiy olduğu ve onun gerçekten büyük ve önemli bir haber olduğu yolunda verdiğim haberlerden ancak derin bir gaflet içinde bulunan kimseler yüz çevirirler. Zira o sizi dalâletten çekip çıkararak nura kavuşturmak suretiyle kurtarmaktadır. Oysa siz benim söylediklerimden yüz çeviriyorsunuz. Kur'an üzerinde düşünmüyorsunuz. Bu ifadelerde, müşrikleri -Kur'an'dan yüz çevirmeleri sebebiyle- azarlama ve serzenişte bulunma vardır. Zira onların yapmaları gereken şey, hatalarından dönmek olmalıdır.

Daha sonra Allah Tealâ, Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğine delâlet eden ifadelere yer vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Mele-i alaya, onlar aralarında münazara ederken benim hiçbir bilgim yoktu." Yani bana vahyolunmadan önce Mele-i a'lâ'nın, Hz. Adem (a.s.)'in durumu hakkındaki ihtilafıyla, İblisin ona secdeden imtina etmesiyle ve Rabb'ine, kendisinin daha üstün olduğunu ileri sürerek itirazda bulunmasıyla ilgili benim herhangi bir bilgim yoktu. Eğer bana gelen vahiy olmasaydı ben bu tarz gayba ait hadiseleri nereden bilecektim?

"Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum içindir ki, bana vahyolunuyor." Yani bana, herhangi bir hakimiyet veya saltanat elde etmek gibi bir iş için değil, ancak açık bir uyarda bulunmam ve açıkça tebliğ etmem için vahiy geliyor. [\[24\]](#)

Adem Aleyhisselam Kıssası:

71- Rabbin o zaman meleklerle demişti ki: "Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım."

72- "Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secdeye kapanın."

73- Bunun üzerine bütün melekler toptan secde ettiler.

74- Yalnız İblis etmedi. Büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75- Rabbin ona buyurdu ki: "Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten sanı alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın? Yoksa yücelerden mi oldun?"

76- İblis dedi ki: "Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın."

77- Buyurdu ki: "Haydi çık oradan! Sen kovuldun."

78- "Ve şüphesiz ki ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir."

79- Dedi: "Ey Rabbim! O halde insan-ların yeniden dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver."

80- Buyurdu: "Haydi sen mühlet verilenlerdensin."

81- "O belli vaktin gününe kadar."

82- (Şeytan) dedi: "Senin izzetine an-dolsun ki, ben de artık onların hepsini muhakkak azdıracağım."

83- 'İçlerinden ihlâsa erdirilmiş kulların müstesna."

84- (Allah Tealâ) buyurdu: 'İşte bu doğru. Ve şu gerçeği söyleyeyim:

85- "Andolsun, cehennemî senden ve onlar içinde sana uyan kimselerden dolduracağım."

Açıklaması:

"Rabbim o zaman meleklere demişti ki: "Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım." Yani Ey Muhammed (s.a.)! İnsanlığın babası Adem'in yaratılış kıssasını hatırla. Yüce Allah, meleklere, "Muhakkak ki ben bir beşer yaratacağım ki o, Adem ve onun soyudur." buyurmuştu. Buradaki "çamurdan" ifadesi, suyla karışık toprak demektir. Nitekim bir başka ayette de şöyle buyurulmuştur: "Andolsun biz insanı pişmemiş çamurdan, değişmiş cıvık çamurdan yarattık." (Hicr, 15/26)

"Onu biçimlendirip ona ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secdeye kapanın." Yani onu yaratma işini tamamlayıp da ona düzgün bir şekil verip yaratılışını mükemmel bir tarzda gerçekleştirdiğim ve onu, hayatı olmayan cansız bir madde iken canlı yaptığım zaman ona secde edin. Buradaki secde "ibadet secdesi" değil, selamlama ve saygı secdesidir. Yüce Allah'ın bu emri, secdeyi gerekli kılan bir emirdir. Yine buradaki "ruh üfleme" de, Hz. Adem'e hayat maddesi verilmesinin temsilî olarak anlatımıdır. Dolayısıyla burada ne üfürme, ne de üfürülen söz konusudur.

"Bunun üzerine bütün melekler toptan secde ettiler." Yani bütün melekler Allah'ın emrini yerine getirdiler ve secde ettiler. Onlardan, secde etmeyen bir tek melek bile kalmadı ve onlar, ayrı ayrı değil, aynı anda topluca secdeye kapandılar.

"Yalnız İblis etmedi. Büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu." Yani İblis dışında bütün melekler secde ettiler. İblis ise büyüklük tasladı ve secde edenlerden olmadı. Şeytan, bu emri yerine getirmenin Allah'a itaat olduğunu bilememişti. Onun bu büyüklenmesi, küfür büyüklenmesi idi. Neticede o, Allah'ın emrine muhalefeti, secde etmekten geri durması ve büyüklenerek Allah'a itaatten kaçınması sebebiyle kâfirlerden oldu. Yahut da o, Allah'ın ilminde kâfirlerden idi.

"Rabbim ona buyurdu ki: "Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın? Yoksa yücelerden mi oldun?" Yüce Allah ona şöyle buyurdu: Ey İblis! Seni Adem'e secde etmekten alıkoyan, ona secde etmeni engelleyen nedir? O Adem ki, onu yaratmayı, anne baba vasıtası olmaksızın ben üzerime aldım ve onu vasıtasız yarattım. Sen ona secde etmekten kendini şu an için mi büyük görüyorsun, yoksa sen böyle birşey yapmanın yakışmayacağı daha yüce olan kimselerden mi idin? Bu ifadelerden murat, her iki şıkkın da inkârıdır. İblis cevaben şöyle dedi:

"Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın." Yani muhakkak ben Adem'den hayırlıyım. Zira ben ateşten yaratılmış bir mahlûkum, Adem ise çamurdan yaratılmıştır. İblis'in iddiasına göre ateş çamurdan daha hayırlı ve şereflidir. Çünkü ateşte yücelik ve yükseklik vasfı vardır. Toprak ise sönük ve ıssızdır; ateşe göre değeri düşüktür.

"Buyurdu ki: "Haydi çık oradan. Sen kovuldun." Allah Tealâ şöyle buyurdu: Cennet'ten -veya göklerden, yahut melekler zümresinden- çık! Zira sen artık yıldızlar vasıtasıyla taşlanmış, Allah'ın rahmetinden kovulmuş ve her türlü hayırdan uzaklaştırılmış birisin.

"Ve şüphesiz ki ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir." Yani seni kovmuşluğum, dünya durdukça, ceza ve kıyamet gününe kadar sürecek ve devam edecektir. Sonra ahirette de İblis, hak ettiği ilâhi gazap ve cezaya çarptırılacaktır.

"Dedi: Ey Rabbim! O halde insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver." Yani İblis şöyle dedi: Rabbim! Bana, beni canlı tutarak mühlet ver ve beni insanların, yani Adem ve onun soyunun öldükten sonra diriltileceği güne kadar yaşat, hemen

öldürme. İblis'in maksadı böylece Allah'ın rahmetinden kovulmasına sebep olan Adem (a.s.)'den intikam almaktır.

"Buyurdu: "Haydi sen mühlet verilenlerdensin." Allah Tealâ şöyle buyurdu: Haydi sen, Allah'ın, mahlukâtın son bulmasını takdir ettiği güne kadar mühlet verilenlerdensin. Mahlukâtın hayatının son bulması, Sur'a ilk üfürüleceği zamandır. İblis, ölümden kurtulmak için öldükten sonra dirilme gününe kadar mühlet istemiştir. Çünkü kendisine dirilme gününe kadar mühlet verilirse ölmeyecektir. Yüce Allah ise ona, dirilme gününe kadar değil, Sur'a ilk üfürüleceği vakte kadar mühlet vermiştir. İblis, kendisine bu süre tanınınca helâktan emin olmuş, şımarıp azgınlaşmış, şöyle diyerek meydan okumuştur:

"Senin izzetine andolsun ki, ben de artık, içlerinden ihlâsa erdirilmiş kulların müstesna, onların hepsini muhakkak azdıracağım." Yani senin izzetine (hakimiyet ve kahrına) yemin ediyorum ki, şehvî arzuları kendilerine süslü ve çekici göstererek ve kendilerini şüphelere sevk ederek ademo-ğullarını yoldan saptıracağım. Yalnız sana taat için seçtiğin, dalâletten, he-vâya ve şeytana uymaktan koruduğun kimseler müstesna. Zira ben onları aldatıp saptırmaya muktedir değilim. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Benim halis kullarıma karşı senin bir gücün yoktur. Sen ancak sana uyan azgınları azdırabilirsin." (Hicr, 15/42)

Allah Tealâ İblis'e şöyle karşılık veriyor:

"Buyurdu: İşte bu doğru. Ve şu gerçeği söyleyeyim: Andolsun cehennemi senden ve onlar içinde sana uyan kimselerden dolduracağım." Yani Allah Tealâ şöyle buyurdu: Ben Hakk'ım -veya- cehennemi İblis'ten ve ona uyanlardan doldurmak benden bir haktır. Ve ben hakkı söylüyorum: Muhakkak cehennemi, senin cinsinden olan şeytanlardan ve Adem'in soyundan sana uyan kimselerden dolduracağım. Zira onlar, kendilerini dalâlete ve azgınlığa çağırdığın zaman sana itaat ettiler. Bu, Allah Tealâ'nın İblis hakkındaki yeminidir ve Yüce Allah, İblis ve onun tabilerini cehenneme atacağına ve cehennemi onlarla dolduracağına yemin etmiştir. Zemahşerî, "Ve şu gerçeği söyleyeyim." kavli ilâhisi hakkında şöyle der: Yani ben haktan başka birşey söylemem. Bu ifade, kendisiyle yemin edilen lafzın hikâyesi tarzında gelmiştir. Burada ifadenin tekidi ve güçlendirilmesi vardır. [\[25\]](#)

Hak Dine Davetin Ve Davetçinin Durumu İle Kur'an Mucizesi:

- 86- De ki: "Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğinden birşeyler teklif
ğütten başka
88- "Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra gayet iyi anlayacaksınız."

Açıklaması:

"De ki: "Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğinden bir şeyler teklif edenlerden de değilim." Yani Ey Rasul! Kavminden olan o müşriklere de ki: Ben sizden, peygamberliğimin, Allah'ın vahyinin, Kur'an'la verdiğim öğüdün ve vahyin ihtiva ettiği diğer hususların tebliği karşılığında bana vereceğiniz herhangi bir karşılık veya mal istemiyorum. Ben, Allah hakkında yalan uyduranlardan da değilim ki size bilmediğim şeyleri söyleyeyim yahut Allah'ın, çağırmamı emir buyurduğu şeyin dışında sizi başka birşeye çağırayım. Burada geçen "tekellüf" kelimesi kendiliğinden düzmek, uydurmak ve iftira atmak anlamındadır.

"O, alemlere bir öğütten başka birşey değildir." Yani bu Kur'an veya sizi kendisine çağırdığım bu din, yaratıkların tümü için bir öğütten başka birşey değildir. Akıllı kimse, bunun doğruluğuna şahitlik eder. Buradaki "alemlere" ifadesi insanları ve cinleri içine almaktadır. "Bu Kur'an bana, sizi ve onun ulaştığı herkesi uyarayım diye vahyolundu." (En'am, 6/19) ve "Kavimlerden kim onu inkâr ederse, onun yeri ateştir." (Hûd, 11/17) ayetlerinde de bu husus yer almaktadır.

"Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra gayet iyi anlayacaksınız." Yani Ey Kâfirler! Onun, Allah'a çağrısının ve Allah'ı birlemeniz için yaptığı davetin, kısa bir süre sonra, yani ya öldükten sonra veya kıyamet gününde cenneti kazanmanızı sağlayacak şeyleri teşvikinin ve ateşe girmenizle sonuçlanacak şeyleri yapmaktan sizi sakmdırmasınm ve bu yolda size getirdiği haberlerin doğru olduğunu mutlaka bileceksiniz. Hasan-ı Basrî bu ayetin anlamının şöyle olduğunu söylemiştir: "Ey Ademoğlu! Ölüm esnasında sana kesin bilgi gelecektir."^[26]

---

[1] Tirmizî bu rivayet hakkında "Hasen-sahihdir." demiştir.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/168-173.

[3] Birinci ve ikinci şüpheler, yukanda geçen 5-8. ayetlerde zikredilmişti.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/176-179.

[5] Beyzavî, s. 602.

[6] Razi, XXVT/189.

[7] İbni Abbâs şöyle demiştir: "Hz. Davud vaktini dörde bölmüştü. Bir gün ibadet, bir gün yargı, bir gün özel işleriyle uğraşma ve son gün de İsrailoğulları'nın tümünün umumî işleri için tahsis etmişti. Bu son gün onlara vaaz-u nasihat eder, onları ağılatırdı. Derken yargı için ayırdığı günün dışındaki birgün kendisine geldiler. Mutad olmayan bu geliş sebebiyle Hz. Davud onlardan korkmuştu. Çünkü onlar onun yanına yukardan inmişlerdi. O gün, Hz. Davud'un, görevliler tarafından muhafaza edilip beklendiği gündü. Görevliler, onun yanına kimsenin girmesine izin vermezlerdi. Hz. Davud, böyle bir günde yukardan inmek suretiyle yanına girenlerin kendisine bir zarar vermelerinden korkmuştu." {el-Bahru'l-Muhîr, VII/391}.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/183-185.

[9] Tercümeğe esas aldığımız nüshada burada "gündüzün yarısını" denmektedir. Doğrusu çevirideki gibidir (çev.).

[10] Eserin Arapçasında burada Ebu Davud şeklinde geçmekle birlikte doğrusu yukarıda da kaydedildiği gibi Ebu'd-Derdâ'dır (çev.).

[11] İbni Kesir, IV/29.

[12] İbni Kesir, IV/32.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/185-189.

[13] Buradaki "em" ifadesi münkatı bir ifadedir ve idrâb-ı intikâli için gelen "bel" (yoksa) anlamındadır. Buradaki "hemze-i istifhamiyye" ile de inkâr kastedilmektedir.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/196-197.

[15] Razî, XXW209.

[16] el-Bahru'l-Muhîr, V^{TM}/397

[17] İbni Kesir, IV/35 vd.

[18] Zemahşerî, 11/15.

[19] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/202-206.

[20] Bu uzaklaşmanın, mutad olarak her hastalık sebebiyle vuku bulan bir uzaklaşma olarak te'vil edilmesi mümkündür. Böyle bir uzaklaşma ise hastalıktan tiksiniş için değil, hastaya duyulan şefkat ve acıma hissinden dolayı olur.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/209-212.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/217-219.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/223-225.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/228-229.

[25] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/233-235.

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/238.

ZÜMER SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Surenin Fazileti: 4

Kuranın Kaynağı Ve İbadeti Yalnız Allah'a Has Kılmanın Emredilmesi: 4

Kelime ve ibareler: 4

Nüzul Sebebi: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Tevhidin Ve İlâhî Kudretin, Delillerinden Birkaçı: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Kâfirlerin Çelişkisi, Müminlerin Tutarlılığı: 9

Belagat: 10

Kelime Ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi: 10

[Ayetler Arası İlişki: 10](#)

[Açıklaması: 10](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11](#)

[İbadet Konusunda Müminlere Nasihat, Müjde Ve Putlara Kulluk Edenlere Tehdit: 12](#)

[Belagat: 12](#)

[Kelime ve İbareler: 13](#)

[Nüzul Sebebi: 13](#)

[Ayetler Arası İlişki: 13](#)

[Açıklaması: 14](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16](#)

[Dünyanın Durumu: 17](#)

[Kelime ve İbareler: 17](#)

[Ayetler Arası İlişki: 17](#)

[Açıklaması: 17](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18](#)

[İslam İle Hidayete Ermek: 18](#)

[Belagat: 18](#)

[Kelime ve İbareler: 18](#)

[Nüzul Sebebi: 19](#)

[Ayetler Arası İlişki: 19](#)

[Açıklaması: 19](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20](#)

[Kuranın Arapça Olması Ve Ondaki Misaller: 21](#)

[Kelime ve İbareler: 21](#)

[Ayetler Arası İlişki: 21](#)

[Açıklaması: 22](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 23](#)

[Yalanlayanlara Tehdit, Tasdik Edenlere Müjde: 24](#)

[Belagat: 24](#)

[Kelime ve İbareler: 24](#)

[Nüzul Sebebi: 25](#)

[Ayetler Arası İlişki: 25](#)

[Açıklaması: 25](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 26](#)

[Putlara Kulluk Edenlerin Tuttukları Yolun Yanlışlığı Ve Tehdit Edilmeleri: 27](#)

[Belagat: 27](#)

[Kelime ve İbareler: 27](#)

[Nüzul Sebebi: 27](#)

[Ayetler Arası İlişki: 27](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 28](#)

[Allah Teala'nın Sonsuz Kudretinin Ve Mutlak İlminin Tezahürleri: 29](#)

[Belagat: 29](#)

[Kelime ve İbareler: 29](#)

[Nüzul Sebebi: 30](#)

[Ayetler Arası İlişki: 30](#)

[Açıklaması: 31](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 33](#)

[İnsanın, Sıkıntı Anında Dua Etmesi, Nimete Kavuşunca İnkâra Sapması Ve Rızkın Sadece Allah'ın Elinde Olması: 34](#)

[Belagat: 34](#)

[Kelime ve ibareler: 34](#)

[Ayetler Arası İlişki: 35](#)

[Açıklaması 35](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 36](#)

[Günahların Tevbe Ve İhlasla Yapılan Amel Karşılığında Bağışlanması: 36](#)

[İ'râb: 36](#)

[Belagat: 36](#)

[Kelime ve İbareler: 37](#)

[Nüzul Sebebi: 37](#)

[Ayetler Arası İlişki: 38](#)

[Açıklaması: 38](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 39](#)

40 [Yalanlayan Müşrikler İle Takva Sahibi Müminlerin Kıyamet Günündeki Durumu:](#)

[Kelime ve İbareler: 40](#)

[Ayetler Arası İlişki: 40](#)

[Açıklaması: 40](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 41](#)

[Ulûhiyyetin Ve Tevhidin Delilleri: 41](#)

[Belagat: 41](#)

[Kelime ve ibareler: 41](#)

[Nüzul Sebebi: 42](#)

[Ayetler Arası İlişki: 42](#)

[Açıklaması: 42](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 44](#)

[Sura İki Kere Üflenmesi, Anlaşmazlıkların Çözümlemesi Ve Herkese Hakkının Tam Verilmesi: 44](#)

[Belagat: 44](#)

[Kelime ve İbareler: 45](#)

[Ayetler Arası İlişki: 45](#)

[Açıklaması: 45](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 46](#)

Mükafat Elde Edecekler İle Cezalandırılacakların Durumları: 47

Belagat: 47

Kelime Ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki: 48

Açıklaması: 48

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 50

Kuranın Kaynağı Ve İbadeti Yalnız Allah'a Has Kılmanın Emredilmesi:

1- Bu Kitab'ın indirilmesi Aziz ve Hakim olan Allah tarafındandır.

2- Biz sana bu Kitab'ı hak ile indirdik; öyleyse sen de dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a kulluk et.

3- İyi bil ki, halis din yalnız Allah'ındır. O'ndan başka veliler edinerek, "Biz bunlara sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz." Diyenlere gelince; şüphesiz ki Allah onlar arasında, ayrılığa düştükleri şeyde

hükümünü verecektir. Allah, yalancı, nankör insanı doğru yola iletmez.

4- Eğer Allah çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan yücedir. O, tek ve kahredici Allah'tır.

Açıklaması:

"Bu kitabın indirilmesi, Aziz ve Hakim olan Allah tarafındandır." Yani bu azametli Kitap ki Kur'an'dır, Allah Tealâ tarafından indirilmedi. O Allah ki, Azizdir; mağlup edilemez ve hiçbir şey tarafından aciz bırakılmaz, Hakîm'dir; yaptığı işte hikmet sahibidir, her şeyi uygun ve yerli yerinde yapar. Kur'an'ın Allah katından olduğu, kendisinde hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmayan bir gerçektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki o Kur'an, Alemlerin Rabbi'nin indirmesidir. Onu, uyarıcılardan olman için senin kalbine Rûhu'l-Emîn (Cebrail) indirdi." (Şu'arâ, 26/192-195). Yine Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "O öyle eşsiz bir Kitaptır ki, ne önünden, ne de arkasından onu boşa çıkaracak bir söz gelmez. O, Hakim ve Hamid olan Allah'tan indirilmiştir." (Fussilet, 41/41-42).

"Biz bu Kitab 'ı sana hak ile indirdik." Yani ey Muhammedi Muhakkak ki, biz sadece hakkı bulunduran bu Kuranı sana hakkı ortaya koyan bir kitap olarak indirdik. Yani onun içinde tevhid ve nübüvvetin isbatı, hayatın sonu, dinî sorumluluklar vb. ne varsa hepsi haktır. Allah Tealâ onu batıl olarak ve hiçbir anlam ifade etmez tarzda indirmemiştir.

"Öyleyse sen de dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a kulluk et." Tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a kulluk et; mahlukâtı da buna çağır. Onlara şunu öğret ki; Bir olan Allah'tan başkasına kulluk etmek uygun ve

doğru değildir. O Allah ki, kendisinin hiçbir ortağı, benzeri ve eşi yoktur. Burada geçen "halis" kelimesiyle aynı kökten gelen "ihlas" tabiri kulun, amel ederken Allah

Tealâ'nın rızasını kazanmayı hedeflemesi, bunun dışında herhangi bir maksat gütmemesidir. "Din" ise ibadet ve taat anlamındadır. İbadet ve taatin başı, Allah'ın bir kabul edilmesi ve Onun ortağının bulunmadığına inanılmasıdır. İşte bu sebeple Allah Tealâ, bu anlamı tekit ederek şöyle buyurmaktadır:

"İyi bil ki, halis din yalnız Allah'ındır." Yani iyi bil ki, şirk, riya ve benzeri şaibelerden arınmış halis taat ve ibadet Allah'a yapılır. Bunun dışındaki dinler ise, Allah'ın emrettiği halis din değildir. Zira Yüce Allah, işleyen yalnızca ortağı olmayan Allah için ve O'na has kılarak işlediği ameli kabul eder. Bu ayette geçen "ela lillâhi" ifadesi hasr içindir. Yani hükmü, sadece zikredilene mahsus kılar ve diğerlerinden nefyeder.

İbadetin başı Allah'a ihlas olduğuna göre, müşriklerin tuttuğu yol kötülenmiş olmaktadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ondan başka veliler edinerek, "Biz bunlara sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz." diyenlere gelince. Yani Allah'tan başkasını -ki onlar Allah'ı bırakıp da kulluk ettikleri putlardır- dost edinen müşriklere gelince, onlar derler ki: Biz bunlara, yalnızca bizi Allah'a yaklaştırsınlar ve ihtiyaçlarımızın karşılanması için O'nun katında bize şefaet etsinler diye tapıyoruz.

Bunların akıbeti vahim olacaktır. Nitekim Yüce Allah kendilerini tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki Allah onlar arasında, ayrılığa düştükleri şeyle hükmünü verecektir." Yani muhakkak ki kıyamet günü Allah, muhtelif dinlere mensup olanlar arasında hüküm verecek ve bütün anlaşmazlıkları çözüme kavuşturacaktır. Bunun sonucu olarak herkese kendi amelinin karşılığını verecek, ihlaslı muvahhitleri cennete, müşrikleri ise cehennem ateşine sokacaktır.

"Allah, yalancı nankör insanı doğru yola iletmez." Yani Muhakkak ki Allah Tealâ, yalan söyleyerek Allah'a -kendi iddiasına- çocuk edindiği, sahte ilâhların kendisine şefaathane olacağını ve kendisini Allah'a yaklaştıracığını iddia eden, iftira eden, küfründe aşırı giderek putları ilâh edinen ve onları Allah'a ortak kılan ve bütün bu hususlarda ne aklî, ne de naklî makbul bir delili bulunmayan kimseleri dinine hidayet etmez ve onun hakkı bulması konusunda başarı vermez.

Daha sonra Yüce Allah, onların, Allah'ın çocuk edindiği yolundaki iddialarını reddederek şöyle buyuruyor:

"Eğer Allah çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi." Yani şayet Allah Tealâ çocuk edinmeyi dileseydi -ki O'nun böyle bir-şeye ihtiyacı yoktur- yarattıkları içinden, seçmeyi dilediği birisini seçerdi.

Ne var ki durum, onların iddia ettikleri gibi değildir. Zira Allah Tealâ, evlâtların en mükemmelini, yani peygamberleri seçmiştir, onların iddia ettikleri gibi kızları değil! Çünkü O'nun dışındaki bütün varlıklar O'nun mahlukâtıdır. Mahlukun ise yaratıcının çocuğu olması doğru değildir. Şu halde onların iddiaları değil, Onun dilediğini seçmesinden başkası sözkonusu olamaz.

Ardından Yüce Allah, kendisini çocuk edinmekten tenzih etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O bundan yücedir. O, tek ve kahredici Allah'tır." Yani Allah, çocuğu olmaktan münezze ve mukaddestir. Zira O, bir ve tektir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Her şey O'na

muhtaçtır. O, kendisinin dışındaki varlıklardan müstağnidir. Her şeye galiptir. Onun için eşya O'na döner ve O'na boyun eğer. Allah, zalimlerin söylediklerinden yüce, ulu ve münezzehtir. [\[1\]](#)

Tevhidin Ve İlâhî Kudretin, Delillerinden Birkaçı:

5- Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine doluyor, gündüzü de gecenin üzerine dolu- yor- Güneşi ve ayı buyruğu altına aldı- Herbiri belli bir süreye kadar akıp gitmektedir. İyi bil ki O, Azîz ve Gaffardır.

6- Sizi bir tek candan yarattı, sonra ondan eşini meydana eetirdi ve sizin için davarlardan sekiz çiftindirdi. Sizi annelerinizin karınlarında uc karanlık içinde yaratmadan ya- ratmaya geçirerek yaratmaktadır. İşte Rabb'iniz Allah budur. Mülks°nundur.O'ndan başka ilâh yoktur. Nasıl da çevriliyorsunuz?!

7-Eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz Allah size muhtaç değildir. Fakat kulları için küfre razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz sizin için ona razı °lur. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Sonra dönüşünüz Rabb'inizedir. O size yaptıklarınızı haber verir. Çünkü O, göğüslerin içinde olan her şeyi bilir.

Açıklaması:

Birinci delil ve onun ulvî alemdeki kısımları:

1- "Gökleri ve yeri hak ile yarattı." Yani zaruri amaçlar, hikmet ve maslahatlar için göklerden ve yerden oluşan ulvî alemi, hak ve doğruluk üzere kaim olacak şekilde örneksiz olarak yarattı ve var etti. Bu ikisini batıl ve abes olarak yaratmadı ve bu ikisini en orijinal bir sisteme tabi kıldı. Bu, kudret sahibi ilâhın varlığına ve O'nun, bir ortak, eş veya çocuğu bulunmasının mümkün olmadığına delâlet eder. O tekdir ve kâmil kudret sahibidir ve başkasına muhtaç olmaktan tam anlamıyla müstağnidir.

2- "Geceyi gündüzün üzerine doluyor, gündüzü de gecenin üzerine doluyor." Yani bunların her biri diğerini bürüyüp kaplıyor. Ta ki bu suretle gecenin karanlığı veya gündüzün aydınlığı kaybolup gidiyor. Burada bir diğer anlam da şu olabilir: Bunlar birbirinin peşisıra, birbirini izler ve her biri diğerini durmadan ister ve kovalar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kendisini durmadan kovalayan gündüze, geceyi O bürüyüp örter." (A'râf, 7/54), "Geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar." (Hadîd, 57/6).

İlk olarak bu ayet, dünyanın yuvarlaklığına delâlet eder. Çünkü buradageçen "tekvîr" kelimesi, dönmekte olan bir cismin üzerine sarmak demektir. İkinci olarak, dünyanın kendi etrafından döndüğüne delâlet eder. Çünkü gece ile gündüzün, karanlık ile aydınlığın birbirinin peşisıra gelmesi, ancak dönmekle mümkün olur.

3 - "Güneşi ve ayı buyruğu altına aldı. Her biri belli bir süreye kadar akıp gitmektedir." Yani o ikisini, kulların menfaat ve maslahatı için doğmak ve batmak suretiyle emrine boyun eğdirmiştir. Bunlardan her biri, devrini tamamlayana ve Allah'ın ilminde malûm bulunan sınırlı bir vakte kadar -ki o vakit dünyanın sonu ve kıyametin gelmesidir- kendi yörüngesinde akıp gider. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "O gün göğü, yazı tomarlarını dürergibi toplarız." (Enbiyâ, 21/104).

Daha sonra bu ayeti, asıl maksadı beyan ederek tamamlamaktadır. Buradaki asıl maksat, ilâhi kudretin mükemmeliyetini ispat etmek ve bununla birlikte kulların mağfiret talebinde bulunmalarını teşviktir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İyi bil ki O, Aziz ve Gafur'dur." buradaki "e/d" ifadesi, tenbih bildirmektedir. Yani, uyanık olun. Bu ulvî alemin ve büyük yıldızların yaratılması, galip ve kendisine düşmanlık edenlerden intikam almaya kadir olan, kullarının günahlarını mağfiret ile örten birisinin işidir. O'na bu hususta benzeyen herhangi birşey yoktur. Bu iki sıfatın (yani bağışlayıcılık ve galip olma) burada bir araya getirilmesi, Allah Tealâ'nın, izzet ve azamet, büyüklük ve tam kudret sahibi olmasının yanısıra kullarını çok bağışlayıcı, rahmeti, lütfü ve ihsanı bakımından da cömert olduğuna delâlet içindir. O, kendisine asi olduktan sonra tevbe edip O'na dönenleri bağışlar. Zira Allah Tealâ'nın, azametli kudret sahibi olduğunun haber verilmesi, korku gerektirir. Burada Allah Tealâ, bu sıfatının hemen ardından "gaffar" sıfatını zikretmiştir ki, bu sıfat, rahmetin çok olmasını gerektirir. Rahmeti çok olması, amel ve fiil olmadan sadece rahmeti ummayı ifade etmez. Aksine, ibadet ve ihlâs ile mağfiret istemeye rağbet ve bağışlanmayı ümit etmek anlamına gelir. Kısacası ayetin bu şekilde bitirilmesi, sakınmayı gerektiren bir korkutmadan sonra, bağışlanmayı gerektiren ameller işlemeye teşvik maksadına yöneliktir.

Daha sonra Allah Tealâ, bu delile bir diğer delil daha ilâve etmektedir: İkinci delil ve onun aşağı alemdeki kısımları:

1- "Sizi bir tek candan yarattı, sonra ondan eşini meydana getirdi." Yani ey insanlar! Allah, farklı ırk ve dillerde olan sizleri bir tek nefisten -ki o Adem (a.s.)'dir- yarattı; sonra da o nefisle aynı cinsten¹ onun eşini -o da Havva'dır- var etti. Sonra da insan neslini, bu ikisinden, farklı farklı kavimler olarak meydana getirdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratıp, ikisinden birçok erkek ve kadınlar üreten Rabb'inizden korkun." (Nisa, 4/1). Yeryüzü alemine müteallik olan bu delilin bu kısmı, açık olduğu üzere yeryüzü alemine ilişkin üç delili de kapsamına almaktadır. Yukarıdaki ayette geçen "minhâ" (ondan) ifadesi, meşhur olan görüşe göre Havva'nın, Adem (a.s.)'in eğe kemiğinden yaratıldığını anlatmaktadır. Allah Tealâ, Havva dışında herhangi bir kadını, erkeğin eğe kemiğinden yaratmamıştır.

2- "Ve sizin için davarlardan sekiz çift indirdi." Yani sizin için, deve, sığır, koyun ve keçiden ibaret davar cinsinden^[2] her sınıftan bir erkek ve bir dişi olmak üzere- sekiz çift hayvan yarattı. Ve onları size ihsan buyurdu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Sekiz çift hayvan: koyundan iki, keçiden iki (...) ve deveden iki, sığırdan iki..." (En'âm, 6/143-144). Yani bu sayılanların her birinden bir erkek ve bir dişi.

3- "Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde yaratmadan yaratmaya geçirek yaratmaktadır." Yani sizi yaratmaya, annelerinizin karnında, yaratmanın tedrici merhalelerinden geçirek başlamakta ve yaratılışınızı böyle takdir buyurmaktadır. Şöyle ki: Siz orada önce nutfe (meni) halinde oluyorsunuz. Daha sonra alaka'ya (embriyon) çevriliyor, sonra mudğa (et parçası, cenin) haline geliyorsunuz. Ardından kemikler oluşuyor ve sonra da bunlara et, damar ve sinir giydiriliyor. Bunun peşinden, ona ruh üfleniyor ve o varlık, en güzel bir surete sahip bambaşka bir yaratığa, insan haline dönüşüyor.

Bu suretle yaratma işlemi, şu üç kılıfın karanlığında meydana gelmiş olmaktadır: Ana karnındaki karanlık, rahim karanlığı ve eş zarının karanlığı. Doktorların da dediği gibi buradaki kılıf (zar)lar ise şunlardır: Amin-yon zarı, koriyon zarı ve decidua (geçici zar).

Daha sonra Yüce Allah geçen ayete bir ifade daha eklemektedir. O da yaratıcı ve inşa edici kudretin birliğidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İşte Rabb'iniz Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Nasıl da çevriliyorsunuz?" Yani bu, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri yaratan ve insanı var eden, sizi yaratandır. Oki, dünyada ve ahirette mülk hakiki ve mutlak olarak kendisindedir. O birdir, tekdir ve kendisinden başka ilâh yoktur; yaratma işinde kendisine başkası ortaklık ve eşlik etmiş değildir. Dolayısıyla O'ndan başkasına kulluk etmek doğru değildir. Böyleyken O'na kulluk etmekten nasıl döndürülüyorsunuz? Akıllarınız bunu nasıl kabul ediyor?

Sonra Allah Tealâ, bu kulluğun semeresinin de sizin için olduğunu ve kendisinin, mutlak surette kendisine yapılan kulluğa ihtiyaçtan müstağni bulunduğunu beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz Allah size muhtaç değildir." Yani varlığına ve kudretine delâlet eden ve birbirini destekleyen bunca delilin varlığına rağmen Allah'ı inkâr ederseniz, bilmiş olun ki Allah (c.c), kendisi dışındaki varlıkların hiçbirisine muhtaç değildir. Nitekim Yüce Allah, Hz. Musa'nın dilinden şöyle buyurmaktadır: "Siz ve yeryüzünde bulunanlar hep nankörlük etseniz, iyi bilin ki, Allah sizin şükürünüze muhtaç değildir, zatında övülmüştür." (İbrahim, 8/14).

Sahih-i Müslim'de yer alan bir rivayete göre de Hz. Peygamber (s.a.s)'in dilinden Yüce Allah şöyle buyurur: "Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanların ve cinleriniz, sizden en facir bir kimsenin kalbinden geçenler üzerinde birleşseniz bile bu, benim mülkümünden herhangi birşeyi eksiltmez."

Daha sonra Allah Tealâ, neyi emredip neden razı olduğunu ve insanları neden sakındırıp neden razı olmadığını zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Fakat kulları için küfre razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz sizin için ona razı olur." Yani Allah Tealâ küfrü sevmez ve onu emretmez. Çünkü küfür, içinde her türlü dalâlet, sapkınlık ve sahte ilâhlara kulluğu barındırır -ki o sahte ilâhlar kişiye ne bir fayda, ne de zarar verebilir- ve küfür, iki dünyada da bedbahtlık sebebidir.

Ve sizler eğer verdiği nimetler için Allah'a şükrederseniz, Allah Tealâ sizin için şükre razı olur, onu sever ve sizi fazlı ile zenginleştirir. Çünkü dünya ve ahirette mutluluğun

yegâne sebebi Allah Tealâ'dır.

Bunun ardından Yüce Allah, dünya ve ahirette ferdî sorumluluğun prensibini ilân etmektedir. Bu prensip İslâm'ın en önemli prensiplerindendir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Hiçbir günahkâr diğèrinin günahını çekmez." Yani hiçbir nefis, başka birisinin yerine günah, kusur ve cürüm yüklenmez. Aksine her insan kendi nefsinin hayır veya şer şeklinde işlediği amelinin muhatabıdır. Bu ayet, Kur'an-ı Kerim'de beş yerde geçmektedir. "Herkes, kendi kazandığına bağlıdır." (Tûr, 52/21) ve "Her nefis, kendi kazandığıyla rehin alınmıştır" (Tûr, 74/38) ayetleri de bu ayete benzerlik arzederler.

Kişinin ahirette göreceği karşılık da ameli miktarmcadır. Yüce Allah şöyle buyurur:

"Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. O size yaptıklarınızı haber verir. Çünkü O, göğüslerin içinde olan her şeyi bilir." Yani, sonra kıyamet günü dönüş ve varış yeriniz Rabbinizdir. O size, hayır ve şer olarak yaptığınız ne varsa hepsini haber verir. O, kalplerin gizlediğini ve sakladığını, yani nefislerinizden geçeni bilir. Dolayısıyla O'na gizli kalan hiçbir şey yoktur. [\[3\]](#)

Kâfirlerin Çelişkisi, Müminlerin Tutarlılığı:

8- İnsana bir zarar dokundu mu, hemen içtenlikle Rabb'ine yönelerek O'na dua eder. Sonra Allah ona kendisinden bir nimet verdi mi, önceden O'na yalvarmakta olduğunu unuttur da, O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşmaya başlar. De ki: "Küfrünle biraz eğlene dur, sen ateş halkındansın!"

9- Yoksa o, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve Rabbinin rahmetini uman gibi midir? De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak akl-ı selim sahipleri öğüt alır.

Açıklaması:

"İnsana bir zarar dokundu mu, hemen içtenlikle Rabb'ine yönelerek Ona dua eder. Sonra Allah ona kendisinden bir nimet verdi mi, önceden O'na yalvarmakta olduğunu unuttur da, O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşmaya başlar." Bu, kâfirlerin ortaya koyduğu çelişkili bir tutumdur. Kâfir, hastalık, fakirlik, korku gibi bir sıkıntıya maruz kaldığı zaman Rabbine dönererek ve Ona tevbe ederek yakarışlarda bulunur. Üzerine çöken musibetin kalkması için O'na sığınır. Derken ona musallat olan sıkıntı kalkar. Sonra Allah Tealâ onabir nimet verdiği veya onu bir mülkün sahibi yaptığı ve o kimse bolluk ve

refah haline ulaştığı zaman bu dua ve tazarruyu, daha önce kendisine dua ettiği Rabbini unuttur.

Rahata eriştiği zaman putları veya başka şeyleri Allah'a ortak koşmaya başlar ve onlara kulluk eder; hem kendi dalâlete düşer, hem de bu ameliyle diğer insanları dalâlete düşürür ve onların İslâm'a girmesine ve Allah'ı birlemelerine mani olur. Buradaki "Allah'ın yolu" ifadesi, İslâm ve tevhiddir.

Dolayısıyla bu ayetin ille anlamı şöyle olmaktadır: "Bu kimse, muhtaç olduğu zaman Allah'a tazarru eder ve O'na sığınır." Nitekim Yüce Allah'ın şu kavli ilâhisi de buna benzemektedir: "Denizde size bir sıkıntı dokunduğu zaman, O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolur. Fakat sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine yüzçevirirsiniz. Gerçekten insan nankördür." (İsrâ, 17/67).

İkinci anlam ise şöyledir: "Bu kimse, refaha ulaştığı zaman önceden yaptığı dua ve tazarruyu unuttur." Şu ayet de bu anlamı desteklemektedir:

"İnsana bir darlık dokunduğu zaman yanı üzere yatarken, otururken, yahut ayakta bize yalvarır; ama biz onun darlığını kaldırıncaya, sanki kendisine dokunan bir darlıktan ötürü bize hiç yalvarmamış gibi hareket eder." (Yûnus, 10/12).

Üçüncü anlam da şöyledir: "Putları Allah'a ortak koşmaya başlar: " Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İnsan Rabb'ine karşı çok nankördür." (Âdiyât, 100/6).

Bütün bunlar sebebiyle Allah Tealâ, çelişki içindeki bu kâfiri, yaptığından ötürü azapla tehdit etmekte ve şöyle buyurmaktadır: "De ki: "Küfrünle biraz eğlene dur, sen ateş halkındansın." Ey Peygamber! Tutumu, yolu ve tavır böyle olan kimseye de ki: "Ey insan! Küfrünle az bir zaman -yani ecelin gelene kadar- menfaatlenmek suretiyle eğlene dur. Zira dünya menfaati azdır. Sen ahirette ateşe gireceklerdensin ve orada ebedî olarak kalacaksın. Yakında dönüp gideceğin yer orasıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğlenin! Gideceğiniz yer ateştir." (İbrahim, 14/30), "Onları biraz geçindirir, sonra kaba bir azaba sürükleriz." (Lokman, 31/24).

Daha sonra Allah Tealâ, sürekli itimadı sadece Rabblerine gösteren ibadet ehli müminlerin ahvalini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Yoksa o, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve Rabbinin nimetini uman gibi midir?" Yani hal ve kazanç itibarıyla bu kâfir mi daha güzeldir, yoksa Allah'a iman eden, itaat ve huşu ehli olan, gece saatlerinde Allah için namaz kılan kimse mi? Onun huşuu, secde ve kıyam hali boyunca devam eder. O kimse ahiretten korkar ve Rabbinin rahmetini umar. Bu kimse bu haliyle korku ve ümit hallerini birlikte yaşar. İşte sahibini kazanca erdiren kâmil kulluk budur. Bu ayetin sorduğu sorunun cevabı ise açıktır. Ebû Hayyân şöyle der: "Bu ayette gece namazının gündüz namazına üstün olduğuna ve gece namazının gündüz namazına tercih olunacağına delil vardır. [4]

"De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akl-ı selim sahipleri öğüt alır." Yani alimlerle cahiller bir midir? Allah'ın ayetlerinden gerekli öğüdü alan ve onlar hakkında gereği gibi düşünenler ancak akl-ı selim sahipleridir, cahiller değil! Bu iki sınıf arasındaki farkı da cahiller değil, ancak akıl sahibi kimseler bilir.

Bu iki fırka bir değildir. Hakk'ı idrak eden ve dosdoğru yöntemi bilip uygulayarak gereğince amel eden alim kişi, karanlıkta önünü görmeden yürüyen ve bataкта ve

dalâlette yürüyen kişi ile bir değildir.

Bu ayette, anılan iki fırkanın bir olmadığı gerçeğinin soru tarzında gelmesinin sebebi şudur: Böyle bir ifade, önce zikredilen iki grubun bir olmadığı konusunda tekit bildirir. Bu iki grup, kendi içinde çelişkili olan kâfir ile, Allah'a itaat eden ve huşu ehli olan mümindir. Tıpkı alim ile cahilin bir olmadığı gibi, mümin ile insanları Allah'ın yolundan çıkarıp dalâlete sürüklemek için Allah'a ortaklar koşan müşrik de bir değildir. Bunlardan ilki hayır ve ilmin zirvesinde, diğeri ise şer ve cehaletin en aşağı mertebelerindedir.

Ebû Hayyân şöyle der: "Bu ayet, insanın kemâle ulaşmasının, ancak şu iki amacı gerçekleştirmekle mümkün olur: ilim ve amel. Tıpkı bilenlerle bilmeyenlerin bir olmadığı gibi, itaat edenle isyan eden de bir değildir. Buradaki "ilim"den maksat, Allah'ı bilmeye götüren ve kulu, Allah'ın gazabından kurtaran şey'dir."^[5]

İbadet Konusunda Müminlere Nasihat, Müjde Ve Putlara Kulluk Edenlere Tehdit:

10- De ki: "Ey inanan kullarım! Rab-binizden korkun. Bu dünya hayatında güzel davrananlara güzellik vardır. Allah'ın arzı geniştir. Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir."

11- De ki: "Bana, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmem emredildi."

12- "Ve bana, müslümanların ilki olmam emredildi."

13- De ki: "Ben Rabbime isyan edersem, büyük bir günün azabından korkarım."

14- De ki: "Ben, dinimi yalnız Allah'a halis kılarak O'na kulluk ediyorum."

15- "Siz de O'ndan başka dilediğimize kulluk edin." De ki: "Ziyana uğrayanlar kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin! İşte bu, apaçık bir ziyandır."

16- Onların üstlerinden ateşten gölgeler, altlarından da gölgeler var. İşte Allah kullarını bundan korkutuyor. Ey Kullarım! Benden korkun.

17- Tağut'a kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjde var. Müjdele kullarımı:

18- Onlar ki, sözü dinlerler ve onun en güzeline uyarlar. İşte onlar Allah'ın kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir ve onlar akl-ı selim sahipleridir.

19- Üzerine azap kelimesi hak olanı mı, sen, ateşte bulunanı mı kurtaracaksın!

20- Fakat Rabblerinden korkanlar için üstüste yapılmış odalar var. Odaların altında da ırmaklar akmaktadır. Bu, Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden caymaz.

Açıklaması:

"De ki: "Ey inanan kullarım! Rabbinizden korkun." Ey peygamber! De ki: Ey Allah'ın Rabb ve İslâm'ı din olarak tanıyan ve böyle iman eden kullar! Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak ve itaat ve takvaya devam etmek suretiyle Allah'tan korkun.

Bu emrin illeti ise şudur:

"Bu dünya hayatında güzel davrananlara güzellik vardır." Bu dünyada güzel amel işleyen kimseler için bu dünyada güzellik vardır. Bu güzellik sıhhat, afiyet, zafer, ganimet, izzet ve hükümranlıktır. Böyle kimseler için ahirette de güzellik vardır. Ahiretteki güzellik ise cennet ve güzel karşılıktır. Bu ayetteki "hasene" (güzellik) kelimesinin nekire olarak (belirlilik takısı almaksızın) gelmesi, bu güzelliğin büyüklüğünü göstermek amacına yöneliktir.

Daha sonra Yüce Allah, bu kulları, taat ve takvaya imkân bulmaları için hicrete teşvik etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın arzı geniştir." Yani bir yerde takvaya riayete imkân bulamazsanız, peygamberleri ve salih kulları örnek alarak Allah'a itaate, emriyle amele ve yasağından kaçınmaya imkân veren bir yere hicret edin, cihad edin, putlardan ve küfrün odaklarından uzak durun. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" (Nisa, 4/97).

Daha sonra Allah Tealâ, böyle kimselerin hicret ederek vatanlarından ayrı kalma konusunda gösterdikleri sabra karşılık alacakları karşılığı zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir." Yani Allah onlara, hicrete ve vatanlarını terketmelerine mukabil ecirlerini cennette hesapsız olarak verecektir. Buradaki "hesapsız verme"den maksat, verilen karşılığın ölçüye ve tartıya tabi tutulamayacak miktarda, hesap edenlerin ve sayanların güç yetiremeyecekleri ölçüde olduğunu anlatmaktır.

Bu ayet, takva bulunmaksızın ve Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınmaya riayet etmeksizin sadece kalp ile iman etmenin veya müs-lümanlığı ilân etmenin mutlak anlamda tek başına yeterli olmayacağıının delilidir.

Bundan sonra Yüce Allah takva emrine, ibadet ve taatta ihlas emrini de eklemekte ve şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "Bana dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmem emredildi." Yani bana, ancak şirk, riya ve benzeri şeylerden arındırılmış bir ihlasla ibadeti Allah'a halis kılmam emredildi. Her ne kadar bu emir Hz. Peygamber (s.a.)'e yönelik ise de, bu ayette putlara kulluk edenler kınanmaktadır. Dolayısıyla mesaj bütün müslümanlardır.

"Ve bana, müslümanların ilki olmam emredildi." Yani ben, bu ümmet içinde, babaların dinine ve putperestliğe muhalefet etmek ve Allah'ı birlemek suretiyle müslümanların ve Allah'a boyun eğenlerin bu çağda veya bu toplum içinde ilki olmakla emrolundum. "De ki: "Ben Rabb'ime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım." Yani putlara kulluk edenlere ve müşriklere de ki: Ben, kulluğu yalnız Allah'a halis kılmayı ve Allah'ı birlemeyi, şirkin götüreceği kötü sonu haber vererek İslâm'a daveti terkederek

ve müşriklerin, dalâlette olmaları hasebiyle, gelecek olan kıyamet gününün dehşetinden onları sakındırmaktan geri durarak Rab-bime isyankâr olmaktan korkarım. Bu ifadede, daha münasip bir dille müşrikler kastedilmektedir.

Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in yalnızca Allah'a ibadet ettiğini anlatmak ve anlamın zihinlere iyice yerleşmesini sağlamak için Allah'a taat-te ihlas emri daha bir vurgulanmakta ve şöyle buyurulmaktadır: "De ki: "Ben dinimi yalnız Allah'a halis kılarak O'na kulluk ediyorum.^[6]* Yani ey Peygamber! O müşriklere bir kez daha de ki: Rabbim bana, yalnızca ortağı olmayan kendisine ibadet etmemi ve kulluğumun, şirk, gösteriş ve benzeri hususlardan uzak olarak Allah'a halis kılınmasını emretti. Şu halde ben, ne Allah'tan başka bir varlığa ne de onun da bulunduğu ilâhlar topluluğuna değil, her halükârda sadece tek olan Allah'a kulluk ederim.

Daha sonra Yüce Allah, müşrikleri, şöyle buyurarak azap ile tehdit etmektedir:

"Siz de O'ndan başka dilediğimize kulluk edin." Yani Allah dışında kulluk etmeyi dilediğiniz putlara kulluk edin. Yakında amelinizin karşılığını göreceksiniz. Bu ifade de müşrikleri tehdit, onlarla alay etme, onları azarlama ve onlardan teberri (yüz çevirme) vardır.

Ardından Allah Tealâ onları, kıyamet günü uğrayacakları hüsrana akibetinden sakındırmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Ziyana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin! İşte bu, apaçık bir ziyandır." Yani ey Peygamber! Onlara de ki: Büsbütün hüsrana uğrayacak olanlar şirk, isyan, sapıklıkla kendilerini saptırmak ve kıyamet günü daimi olan cehennem azabına muhatap kılmak suretiyle ailelerinden kendilerine tabi olanları da ziyana sokanlardır. İşte açık ve zahir olan ziyan budur, bundan daha büyük bir ziyan yoktur. Zira bu ziyanın karşılanması sözkonusu değildir.

Sonra, ziyanın niteliğini beyan etmek için müşriklerin cehennem ateşindeki hali şöyle tavsif edilmektedir:

"Onların üstlerinden ateşten gölgeler, altlarından da gölgeler var." Yani onlar için, hem üstlerinden hem de altlarından katmerleşmiş bir halde alev saçan ateş tabakaları vardır. Yani ateş onları her yandan kuşatmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Onlar için cehennemden bir döşek ve üstlerinde de yine ateşten örtüler vardır. İşte zalimleri böyle cezalandırırız." (A'râf, 7/41), "O gün azap onları üstlerinden, ayaklarının altından örter ve Allah, "Yaptığınız işleri tadın" der." (Ankebût, 29/55).

Burada onların altlarından gelecek olan ateşin "gölge" olarak nitelendirilmesinin sebebi şudur: Tıpkı bu ayette anlatılanların üstünde ateşten gölgeler bulunması gibi, daha aşağı cehennem tabakalarında bulunan cehennem ehli için de bunların altındaki ateş tabakaları (üstten yakan ateşten) bir gölgedir. Zira cehennemin her tabakasında kâfirler güruhundan bir zümre bulunur.

"İşte Allah kullarını bundan korkutuyor. Ey kullarım! Benden korkun." Yani Allah'ın, kullarını sakındırmak için ve isyanlardan, günahlardan ve haramlardan uzak durasınız diye size duyurduğu bu şiddetli azap aynıyla vardır ve mevcuttur. Öyleyse ey kullarım! Benim şiddetimden, gazabımdan, intikamımdan ve azabımdan korkun. Bu sakındırma ve uyarı, Allah'ın bir fazlı ve nimeti olarak gelmiştir ki, insanlar habersiz oldukları bir azap ile birden

bire muhatap olmasınlar. Korkutulan kimse için mazeret yoktur.

Putlara kulluk edenlere hitap eden bu tehditten sonra Allah Tealâ, kullarından, sakınan kimseler için müjde vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Tağut'a kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjde var." Yani putlara ve şeytana kulluk etmekten kaçman ve Allah dışındaki şeylerden yüz çevirerek yalnızca Ona yönelenler için, kıymetli bir karşılık göreceklerine dair büyük bir müjde var. Bu da cennettir. Bu müjde ya peygamberlerin diliyle verilmiştir, ya da ölüm esnasında yahut kıyamet günü dirildikleri zaman verilecektir. Bu müjde, hem haklarında bu ayetin indiği kimseleri, hem de putlara kulluk etmekten kaçman diğer kimseleri kapsar. Çünkü sebebin hususi olması değil, lafzın umumi olması itibara alınır. Bu ayet, Yüce Allah'ın şu kavli-ilâhisi gibidir: "Dünya hayatında da, ahiret hayatında da müjde onlara." (Yûnus, 10/64).

Buradaki "Tağut"^[7] kelimesi hem teklik, hem de çokluk varlıklar hakkında kullanılır, putlara ve şeytana kulluk etmeye şamildir. Çünkü böyle bir kulluğu emreden ve güzel gösteren şeytandır. Küfür ve isyanın sebebi de odur.

"Müjdele kullarımı. Onlar ki, sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar." Yani ey Peygamber! Tağut'a kulluktan kaçman, Kitap ve Sünnetten hak sözü işiterek anlayan, emrolundukları şeylerin en güzeline uyan ve bu emrin gereğince amel eden mümin kullarımı müjdele. Nitekim Allah Tealâ, Hz. Musa'ya da şöyle buyurmuştur: "Bunları kuvvetle tut. Kavmine de emret, bunların en güzelini tutsunlar." (A'râf, 7/145).

Bu ayet, mümin kullar için bir müjdedir ki, onlar, güzel ile en güzeli, faziletli ile en faziletliyi birbirinden ayırırlar.

"İşte onlar, Allah 'm kendilerini doğru yola ilettiği kimselerdir ve onlar akl-ı selim sahipleridir." Yani bu özelliklere sahip olanlar öyle kimselerdir ki, Allah onları dünyada da, ahirette de doğruyu bulmaya muvaffak kılmıştır ve onlar selim akıl, düzgün fitrat sahibidirler.

Daha sonra Yüce Allah bunların zıddı özelliklere sahip olanları açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Üzerine azap kelimesi hak olanı mı, sen ateşte olanı mı kurtaracaksın?" Yani, insanların işleri senin elinde midir? Kimin üzerine -yüz çevirmesi ve inadı sebebiyle- azap hak olmuşsa, onu sen mi ateşten kurtaracaksın? Bu ayetten çıkan anlam şöyledir: Sen böyle kimseyi hidayete ulaştırmaya ve ateşin azabından kurtarmaya muktedir olamazsın. Bu ayet Hz. Peygamber (s.a.)'i teselli ifadesi taşımaktadır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) kavminin iman etmesi konusunda oldukça istekli idi. Bu sebeple Allah Tealâ Ona bildirmektedir ki, dalâlet ve helak ehli olan kimseleri sen hidayete erdiremezsin.

Daha sonra Allah Tealâ, tekrar muttaki, mutlu ve takva ehli kimselerin göreceği karşılık konusuna gelmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Fakat Rabblerinden korkanlar için üstüste yapılmış odalar var. Odaların altında da ırmaklar akmaktadır. Bu, Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden caymaz." Farzlarını eda etmek ve Ona isyandan kaçınarak Rabblerinin azabından korkan kimseler var ya, işte onlar için cennette bina edilmiş muhkem odalar vardır. Bu odalar, kat kat süslü tabakalardan oluşan yüksek köşklerdir. Çünkü cennet derece derecedir ve bu derecelerin bazıları, diğer bazılarının üstündedir. Buna karşılık cehennem de, bir kısmı diğer bir kısmının altında olan

alçak tabakalardan oluşmaktadır. Cennette bulunan bu odaların altından tatlı su ırmakları akar. Bu, cennetteki odaların son derece güzel olmasından ileri gelmektedir. Daha sonra Allah Tealâ, bu karşılığın güzelliğini tekrar vurgulamakta ve bunun, Allah Tealâ'nın mümin ve muttaki kullarına vaadi olduğunu ve Onun vadinin dönülmez ve bozulmaz bir vaad olarak hak ve sabit bulunduğunu haber vermektedir. [8]

Dünyanın Durumu:

21- Görmedin mi Allah gökten bir su indirdi, onu yerin içindeki kaynak- I»1"» geçirdi. Sonra onunla çeşitli renklerde ekin çıkarıyor. Sonra kurur onu sararmış görürsün. Sonra Allah onu bir çöp yapar. Şüphesiz bunda akl-ı selim sahipleri için bir ibret vardır.

Açıklaması:

Ey peygamber ve diğer bütün muhataplar! Allah Tealâ'nın buluttan yağmur indirdiğini ve onu yere sokup oraya yerleştirdiğini, sonra oradan su kaynakları halinde fişkirtip çıkarttığını, sonra onunla yeryüzünü suladığını ve bunun neticesi olarak o suyla tahıl, sebze ve sair çeşitli türlerden ve sarı, yeşil, beyaz, kırmızı ve sair gözalıcı muhtelif renklerden ekinler, bitkiler bitirdiğini görmediniz mi?

Sonra bunlar kuruyor ve sen, yeşil ve canlı bir halde olan bu bitki ve ekinlerin, bir zaman sonra sarardığını ve nihayet kırılıp ufalanan bir hale geldiğini görüyorsun. Yukarıda anlatılan, yağmurun yağdırılması ve onunla ekinlerin bitirilmesi vs. hadisesinde akl-ı selim sahiplerinin istifade edeceği bir öğüt ve bunu yapanın hikmet ve kudretine işaret eden bir uyarı ve ibret vardır.

Bu akıl sahipleri bilirler ki, dünya hayatının durumu, hızla zeval bulup kesintiye uğramasında, güzelliğinin gidivermesinde, parlaklık ve cazibesinin kaybolmasında işte bu ekinlerin durumu gibidir. Ve o akl-ı selim sahibi kimselerin içinde, Allah Tealâ'nın mahlukâtı yeniden diriltip bir araya toplamaya kadir olduğu hususunda en küçük bir şüphe kalmaz.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisidir: "Onlara dünya hayatının tıpkı şöyle olduğunu anlat: Gökten bir su indirdik, yerin bitkisi onunla karıştı ve sonunda bitkiler, rüzgârların savurduğu çöp kırıntıları haline geliverdi. Allah her şeye kadirdir." (Kehf, 18/45). [9]

İslam İle Hidayete Ermek:

22- Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı kimse -ki o Rabbinden bir nur üzerindedir- (kalbini mühürlediği kimse gibi) midir? Allah'ı anmaya karşı yürekleri katılaştırmış olanlara yazıklar olsun. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

23- Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer, ikişerli bir Kitap halinde indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan derileri ürperir; sonra derileri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın rehberidir. Dilediğini bununla doğru yola iletir. Ama Allah kimi sapıklığında bırakırsa, artık ona yol gösteren olmaz.

24- Kıyamet günü yüzüyle o en kötü azaptan korunmaya çalışanın hali (öyle) midir? Ve zalimlere, "Kazandığınızı tadın." denmiştir.

25- Onlardan öncekiler de yalanladılar. Bu yüzden hiç farkına varmadıkları bir yönden onlara azap geldi.

26- Allah, dünya hayatında onlara rezillik tattırdı. Ahiret azabı elbette daha büyüktür; keşke bilselerdi.

Açıklaması:

"Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı kimse, Rabbinden bir nur üzerinde değil mi?" Yani Allah'ın, göğsünü İslâm için açtığı ve dolayısıyla İslâm'ı kabul edip onunla hidayete erişen kimse, -ki bu hidayet sebebiyle, Rabbinden gelen ve üzerine inen bir nur ve basiret üzeredir. Bu, marifet ve hakkı bulma nurudur- yaptığı kötü seçim, içinde bulunduğu gaflet ve cehalet sebebiyle kalbi katılaştırmış -ve bu suretle dalâletin karanlıklarında, cehaletin afetlerinde- olan kimse gibi midir?

Bu ayetin ifade ettiği anlam şudur: Hidayeti bulmuş ve İslâm'a girmeye muvaffak olmuş kimse ile kalbi katı ve haktan uzak olan kimse bir değildir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayan kimse gibi olur mu?" (En'âm, 6/122), "Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar." (En'âm, 6/125).

İbni Merdüveyh, İbni Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Yâ Rasulallah!" dedik, "Yüce Allah'ın "Allah'ın göğsünü İslâm'a açtığı kimse Rabb'inden bir nur üzere değil mi?" kavli-i ilâhisinde geçen "göğsün İslâm 'a açılması" nasıl olmaktadır?" Şöyle buyurdu: "Nur kalbe girdiği zaman kalp açılır ve inşirah bulur." Biz bu

sefer de, "Yâ Rasulallah! Bunun alâmeti nedir?" diye sorduk; "Ebedilik yurdu olan ahirete yönelme, geçici ve aldatıcı olan dünyaya bağlanmayı bırakma ve ölüm gelmeden önce ona hazırlanmadır. " buyurdu.

Tirmizî de Nevâdiru'l-Usûlde İbni Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Adamın biri şöyle dedi: "Yâ Rasulallah! Hangi mümin daha akıllıdır?" Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Ölümü daha çok anan ve ona daha fazla hazırlık yapandır. Nur kalbe girdiği zaman kalp yayılır ve genişler." Orada bulunanlar, "Bunun alâmeti nedir yâ Rasulallah?" diye sordular. Şöyle buyurdu: "Ebedilik yurdu olan ahirete hazırlanma, geçici ve aldatıcı olan dünyaya bağlanmayı bırakma ve ölüm gelmeden önce ölüme hazırlanmadır."

Bundan sonra Yüce Allah^ ayetin ilk cümlesindeki üslup gereği eksiltelen, düşülen ifadeye delâlet olsun diye kalpleri katılaştırmış olanların cezasını zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah 'ı anmaya karşı kalpleri katılaştırmış olanlara yazıklar olsun. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler." Yani Allah Tealâ zikredildiği zaman kalpleri yumuşamayan, anlamayan ve kavramayan kimselere şiddetli azap olsun. Bu kimseler haktan sapmak suretiyle içine düştükleri açık dalâlette kalpleri katılaştırmış ve insanların tümü için aşikâr bir tehlike oluşturan kimselerdir.

Tirmizî, İbni Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allah'ı zikretmek dışında fazla konuşmayın. Zira Allah'ın zikri dışında fazla konuşmak, kalp katılığı doğurur. İnsanları Allah'tan en fazla uzaklaştıran şey, katı kalptir."

Ebû Sa'îd Hudrî (r.a.)'nin de şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Yüce Allah şöyle buyurdu: "İhtiyaçları alicenap ve yüksek ruhlu kimselerden isteyin. Zira ben onlarda rahmetimi var ettim. Kalpleri katı olan kimselerden birşey istemeyin. Zira ben gazabımı onlarda var ettim."

Mâlik b. Dînâr da şöyle demiştir: "Kula, kalp katılığından daha büyük bir ceza verilmemiştir. Allah Tealâ'nın gazap ettiği hiçbir kavim yoktur ki, Allah onların kalplerinden rahmet ve merhameti söküp almamış olsun."

Bunun ardından da Yüce Allah, göğsü açan Kuranı tavsif etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah sözün en güzelini, birbirine benzer, ikişerli bir Kitap halinde indirdi. Rabb'lerinden korkanların ondan derileri ürperir; sonra derileri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar." Yani sözlerin en güzelini -ki o, Kur'an'dır- Allah indirir. Çünkü Kur'an'da hayırlar, bereketler, hususi ve umumi faydalar vardır. O, nazm (tertip) güzelliğinde, sağlamlık ve icazda, (ifade sanatında) anlam sıhhatinde, açıklama kuvvetinde ve belağatin zirvesinde olmak bakımından ayetleri birbirine benzer bir Kitaptır. Onda kıssalar, öğütler, emir ve nehiylerden ibaret hükümler, müjde ve tehditler tekrar tekrar zikredilmiştir. O, tekrar tekrar tilâvet edilir, ama ne okuyana sıkıntı verir, ne de dinleyene bıkkınlık getirir.

Azap ayetleri zikredildiği zaman, Allah'tan korkanların derileri ürperir; -nitekim Zeccâc, Kur'an'dan derilerin ürpermesinin anlamının, ondaki azap ayetleri okunduğu zaman insanın ürpermesi olduğunu söylemiştir-ondaki tehdit dolayısıyla nefsi bir titreme alır. Ancak daha sonra rahmet ayetlerini duyunca deriler ve kalpler sükûnete ulaşır ve kendini emniyet içinde hisseder. Katâde şöyle demiştir: "Bu ayette velilerin özelliği

anlatılmaktadır. Burada onların derilerinin ürperdiği, daha sonra da kalplerinin, Allah'ın zikriyle huzur bulduğu bildirilmekte; onlar, akılları gitmekle ve baygınlık geçirmekle nitelendirilmektedir.

Hız. Ebû Bekir'in kızı Esmâ (r.a.)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamberin ashabının, -Allah Teâlâ'nın kendilerini anlattığı gibi-Kur'an okunduğu zaman gözleri yaşarır, derileri ürperirdi." Ona, "Günümüzde bazı kimseler var ki, Kur'an okunduğu zaman kimi baygınlık geçirip yere yığılıyor." dendi. O da şöyle karşılık verdi: "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım."

"İşte bu, Allah'ın rehberidir. Dilediğini bununla doğru yola iletir." Yani bu Kitap veya Kur'an, Allah'ın hidayetidir; O, dilediği kimseyi bununla hidayetine erdirir ve İslâm'a girmeye muvaffak kılar. Bu, Allah'ın hidayete erdirdiği kimsenin özelliğidir. Bunun aksi durumda olan kimse ise, Allah'ın dalâlete soktuğu kimsedir.

"Ama Allah kimi sapıklığında bırakırsa, artık ona yol gösteren olmaz." Yani Allah Teâlâ, fasık ve facirlerden kimi Kur'an'a imandan nasipsiz hor ve zelil kılmışsa, ona yol gösteren kimse bulunamaz.

Daha sonra Yüce Allah, hidayete eren ile dalâlete sapan kimse arasında ayırım yapılmasının sebebini beyanla şöyle buyurmaktadır:

"Kıyamet günü yüzüyle o en kötü azaptan korunmaya çalışanın hali nice olur?" Bu ayet, Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisine benzemektedir: "O halde ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi?" (Fussilet, 41/40). Dolayısıyla bu ayetin anlamı da şöyledir: "Cehenneme yüzü koyun düşen ve kıyamet günü şiddetli azaba karşı, yüzünden başka kendisiyle korunacağı birşey bulamayan kimse; güvende olan, başına korkulan veya arzu edilmeyen hiçbir şey gelmeyen, korkulan durumlara karşı herhangi bir endişe taşımayan, aksHe, Allah'ın cennetinde her türlü kötülükten selâmette ve mutmain bir durumda bulunan kimse gibi midir?" Yani bu ikisi elbette bir değildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Şimdi, yüzüstü kapanarak yürüyen mi doğru gider, yoksa yolda düzgün yürüyen mi?" (Mülk, 67/22).

"Ve zalimlere: "Kazandığınızı tadın" denmiştir." Yani kâfirlere, "Dünyadayken kazandığınız ma'siyetlerin karşılığını tadın" dediği zaman. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte nefisleriniz için yığdıklarınız! Yığdıklarınızı tadın!" (Tevbe, 9/35).

Daha sonra Allah Teâlâ, dünya hayatında geçmiş ümmetler içinde peygamberleri yalanlayanların azabını zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Onlardan öncekiler de yalanladılar. Bu yüzden hiç farkına varmadıkları bir yönden onlara azap geldi. Allah, dünya hayatında onlara rezillik tattırdı. Ahiret azabı elbette daha büyüktür, keşke bilselerdi." Yani peygamberleri yalanlayan bazı geçmiş ümmetleri Allah, günahlarından ötürü helak etti. Onlara azap, hiç beklemedikleri bir yönden geldi. Bu esnada onlar kendilerini güvende hissediyorlardı ve gaflet içindeydiler. Bu durumdayken Allah Teâlâ, indirdiği azap ve felâket ile onlara horluğu ve zelliliği tattırdı. Yerle bir olmak, domuz, maymun gibi hayvanlara dönüştürülmek, öldürülmek, esir edilmek ve benzeri diğer hususlar, onların çarptırıldığı cezanın bazı türleridir.

Öte yandan ahiret azabı ise, onların dünyada başlarına gelenlerden daha şiddetli, elem verici ve daha büyüktür. Çünkü ahiret azabı son derece şiddetli ve devamlıdır. Keşke

onlar bilen, düşünen ve ilminin gereğince amel eden kimseler olsalardı!

Kuranın Arapça Olması Ve Ondaki Misaller:

27- Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlara, öğüt almaları için her misalden (örnekler) gösterdik.

28- (Küfürden) korunsunlar diye pürüzsüz bir Arapça Kur'an indirdik.

29- Allah şöyle bir misal verdi: Birbiriyle çekişen birçok ortakların sahip olduğu bir adam ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adam. Şimdi bu ikisinin durumu bir olur mu? Hamd yalnız Allah'a mahsustur, fakat çokları bilmiyorlar. İnan bilmiyorlar.

30- Sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31- Sonra kıyamet günü Rabbinizin huzurunda davalarınız görülecektir.

Açıklaması:

"Andolsun, biz bu Kur'an da insanlara, öğüt almaları için her misalden (örnekler) gösterdik. Korunsunlar diye, pürüzsüz bir Arapça Kur'an indirdik." Yani andolsun, biz insanlara, kendilerinden istenenleri, örnekler vererek açıkladık. Onlar, dinleri konusunda bu örnek olayların her birisine muhtaçtırlar. Kendilerini korkutmak ve sakındırmak için bu temsiller arasında, geçmiş asırlara ilişkin olanlar da vardır. Meselâ, anlamın anlaşılmasını ve tesirli olmasını kolaylaştırır. Umulur ki onlar öğüt ve ibret alırlar. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Biz bu misalleri insanlara anlatıyoruz, ama onları, bilenlerden başkası düşünüp anlamaz." (Ankebût, 29/43). Kısacası insanlara misaller verilmesindeki hikmet, Rabblerinden korkmaları ve içinde buldukları karanlıktan çıkmaları için bu misallerin onlara bir öğüt ve hatırlatma vesilesi olmasıdır.

Burada Kur'an, şu üç özellikle anlatılmaktadır: Birincisi; Kur'an olması, yani kıyamet kopana kadar mihraplarda okunacak bir kitap olması. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki Zikr'i biz indirdik; onu koruyacak olan da biziz." (Hicr, 15/9). İkincisi; Kur'an'ın Arapça olması, apaçık Arap diliyle indirilmiş bulunması. Yani fesahat ve belagat sanatlarının ustalarını kendisiyle yarışmaktan aciz bırakan bir üslûba sahip olması. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "De ki: "Andolsun eğer insanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar, yine onun bir benzerini getiremezler; birbirlerine arka olsalar da." (İsrâ, 17/88). Üçüncüsü de Kur'an'ın pürüzsüz, yani çelişkiden uzak olmasıdır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Eğer o, Allah'tan başkası tarafından

indirilmiş olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şeyler bulurlardı." (Nisa, 4/82). Dolayısıyla onlar, umulur ki, kendilerini sakındırmaya yönelik olarak zikrettiklerimizle Allah'ın gazabından korunurlar.

Yukarıdaki ilk iki ayette geçen, "öğüt almaları için" ve "korunsunlar" ifadelerinin bu sıra ile gelmiş olması, öğüt almanın, korunmadan önce gelmesi sebebiyledir. Zira kul, Kur'an'dan öğüt alıp, ayetlerin anlamını kavradığı zaman, korunma ve sakınma zaten hasil olacaktır.

Daha sonra Allah Tealâ, muvahhid mümin ile müşrik kâfir hakkında bir misal zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah şöyle bir misal verdi: Birbiriyle çekişen birçok ortakların sahip olduğu bir adam ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adam. Şimdi bu ikisinin durumu bir olur mu?" Yani Allah Tealâ, birden fazla tanrıya kulluk eden müşrik için birden fazla sayıda sahibi olan bir köleyi misal verdi. Bu adamın sahipleri, müştereken sahip oldukları bu köle hakkında, kötü ahlâkları ve bozuk tabiatları sebebiyle ihtilâfa ve çekişmeye düşmüşlerdir. Bunlardan her birinin bu köle hakkında farklı bir görüşü ve ona gördürmeyi düşündükleri farklı bir ihtiyacı vardır. Bu durumda bu köle ne yapacaktır? Ortakların hepsini nasıl memnun ve razı edecektir? İşte birden fazla tanrıya kulluk eden müşrik kimsenin hali de böyledir. Onun, sözkonusu tanrıların tümünü razı etmesi mümkün değildir.

Allah Tealâ, muvahhid mümin için de, bir tek şahsa ait olan bir köleyi misal vermektedir. Sahibine, bu kölenin sahipliği konusunda bir başkası ortak değildir. Bu kölenin efendisi ondan birşey istediği zaman köle, herhangi bir şaşkınlığa ve tereddüde düşmeden, onun isteğini hemen yerine getirecektir. İşte bu kimse, Allah'tan başkasına kulluk etmeyen mümin gibidir; mümin, Rabbinden başkasını razı etmek için gayret etmez. Böyle bir kimse emniyet ve huzur içinde midir, yoksa şaşkınlık içinde midir?

Bu iki köle, özellik ve durum bakımından bir midirler? Yani bu ikisi bir değildir. Aynı şekilde Allah yanında başka ilâhlara da kulluk eden müşrik ile, yalnızca, kendisinden başka ilâh olmayan Allah Tealâ'ya ihlasla kulluk eden mümin de bir değildir. Bu ikisi arasında ne kadar büyük bir fark vardır!

Bu misal açık-seçik ve zahir olduğuna göre Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Hamd yalnız Allah'a mahsustur, fakat çokları bilmiyorlar." Yani onlar aleyhine hüccet getirdiği için, hamd başkasına değil, yalnızca Allah'a mahsus olduğu için ve İslâm'a ve hakka ulaşmayı nasip ettiği için Allah'a ham-dolsun. Ne ki, insanların ekserisi bu farkı bilmiyor ve Allah'a, başka varlıkları ortak koşuyorlar.

İnsanların çoğunluğunun hakkı bilmemesi ve bu misalden gerekli dersi çıkarmaması dolayısıyla Allah Tealâ, onlara, kendilerini ölümle tehdit

ederek, bütün yaratıkların sonunda varacakları yerin Allah Tealâ'nın huzuru olduğunu haber vermektedir. Onlar orada Allah Tealâ huzurunda mahkemeleşeceklerdir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra kıyamet günü Rabbinizin huzurunda davalarınız görülecektir." Yani ey Rasul! Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra, dünyadayken tevhid ve şirk konusunda ki ihtilâfınız hususunda Allah katında davalasma olacak ve Allah Tealâ sizin aranızda kıyamet günü hüküm verecek. Bu mahkeme sonucunda mümin, muvahhid ve ihlaslı kullar kazanacak, kâfir, inkarcı, müşrik

ve ya-ılanlayıcı kullar ise azap görecek.

"Sen de öleceksin..." kavlı-i ilâhisi, Hz. Peygamber'in ecelinin geldiğini haber veren ve sahabeye, onun yakında vefat edeceğini, dünyada ebedi kalmayacağını bildiren bir ayettir. Zira onlardan bazıları Hz. Peygamber'in ölmeyeceğine inanıyordu. Yine bu ayet, Kureyş'in kâfirlerinin, fırsat ellerin-deyken bunu değerlendirmelerini, bir an önce iman ederek, Hz. Peygamber hayattayken vahyi kendisinden alıp öğrenip istifade etmelerini teşvik etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber onların arasında sonsuza kadar değil, az bir süre kalacaktır.

"Sonra kıyamet günü Rabbinizin huzurunda davalarınız görülecektir." Bu ayet sadece müminlerle kâfirlerin ahiret yurdunda aralarında davala-şacaklarını bildirmemekte, aksine dünyadayken aralarında çekişme ve anlaşmazlık olan herkesi kapsamaktadır. Zira kıyamet günü bunların arasındaki husumet de tekrar geri gelecektir. Bu ayet, Hz. Muhammed (s.a.)'in de kıyamet günü kavmiyle davalaşacağını ve onlara, peygamberliğin gerektirdiği hususları tebliğ ve kendilerini azapla korkuttuğunu söyleyerek onlar aleyhine hüccet getireceğini; onların da onunla davalaşacağını ve anlamsız şeyleri mazeret olarak ileri süreceklerini göstermektedir.

Tirmizî -hakkında hasen-sahihtir diyerek- Zübeyr b. Avvâm (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah (s.a.)'a "Sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra kıyamet günü Rabb'inizin huzurunda davalarınız görülecektir" ayeti indiği zaman Zübeyr (r.a.), "Ya Rasulallah! Yani dünyadayken aramızda olanlar o gün tekrar mı edilecek?" diye sormuş, Hz. Peygamber de şöyle cevap vermiştir: "Evet. Aranızdaki ihtilâflar size tekrar getirilecektir. Ta ki her hak sahibi hakkını alana kadar."

İmam Ahmed de Ukbe b. Amir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü davalaşacak hasımlardan ilki, komşulardır."

Yine İmam Ahmed, Ebû Sa'îd Hudrî (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber buyurdu ki: "Nefsimi kudret elinde bulundurana yemin olsun ki, iki koç bile aralarında toslaştıkları konuda davalaşacaklardır."

Hadis hafızı Ebû Bekir Bezzâr'm Enes (r.a.)'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Kıyamet günü zalim ve hain imam (devlet başkanı) getirilir ve onun idaresi altındaki halkı onunla davalaşır. Sonunda ona galip gelirler. Bunun üzerine ona, "Cehennemden temellerinden birini doldur." denilir."[\[11\]](#)

Yalanlayanlara Tehdit, Tasdik Edenlere Müjde:

32- Allah hakkında yalan uydurandan ve kendisine gelen doğruyu yalanlayandan daha zalim kim olabiür? Cehennemde kâfirler için bir yer yok mudur?

33- Doğruyu getirene ve onu doğrulayanlara gelince, işte takva sahipleri onlardır.

34- Rabblerinin yanında onlara diledikleri her şey var. İşte güzel davrananların

mükâfatı budur.

35- Çünkü Allah, onların yaptıklarının en kötülerini (bile) örtecek ve onları, yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandırarak.

36- Allah, kuluna kâfi değil mi? Seni, O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa, artık onu yola getiren olmaz.

37- Allah kime de yol gösterirse, artık onu saptıran olmaz. Allah mutlak galip ve intikam alıcı değil midir?

Açıklaması:

"Allah hakkında yalan uydurandan ve kendisine gelen doğruyu yalanlayandan daha zalim kim olabilir?" Bu, müşrik kâfirlerin işlediği en çirkin fiillerden bir diğeridir. Şöyle ki; onlar Allah'a ve hakkı söyleyeni -ki o, Hz. Peygamber'dir- yalanlıyorlar. Burada ifade edilmek istenen şudur: Allah hakkında yalan uyduran, O'nun çocuğu veya ortağı yahut arkadaşı bulunduğunu ve bunun, Allah'ın emri bulunmaksızın bir kısım haram ve helâl sınırları çizdiğini iddia eden, aynı zamanda Rasulullah (s.a.)'ın getirdiklerini, yani insanlara yapılan tevhid çağrısını ve onlara emredilen farizaları tebliğ edip dinin yasakladığı şeylerden sakındıran ve kendilerine ilettiği, öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme konusundaki haberleri yalanlayan kimselerden daha zalimi yoktur.

Zira böyle yapanlar, iki yönden de batıl bir yola sapmış olmaktadırlar: Birincisi Allah Tealâ'yı, ikincisi de -kendisinin peygamberlik iddiasında doğru sözlü olduğunu gösteren kesin deliller bulunduğu halde- Rasulullah (s.a.)'ı yalanlamak.

Bunun ardından Yüce Allah onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"Cehennemde kâfirler için bir yer yok mudur?" Evet. Yani geniş olan cehennem ateşi, o kâfirler için bir kalma yeri değil midir? Bu ifadede kâfirlerin yalanının ve yalanlamasının sebebi hakkında bir uyarı da vardır; bu sebep "küfür"dür. Bu ayetin manası şudur: Onların işlediği kötü amellerin karşılığı olarak kendilerine cehennemde çekecekleri azap yetmez mi? Bu cümle olumsuzluk değil, takrir ve olumluluk anlatan bir soru cümlesidir.

Daha sonra bu tehdidin ardından, gelen mesajı doğrulayanların (müminlerin) müjdesi yer almakta ve Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Doğruyu getirene ve onu doğrulayanlara gelince, işte onlar muttakilerdir." Yani doğruyu ve hak sözü getirene -ki O, peygamberlerin sonuncusu ve önderi olan Hz. Muhammed'dir- ve onu tasdik edip, kendisinin Allah Tealâ tarafından gönderilmiş bir elçi olduğuna iman eden; Kur'an'ın, Allah kelâmı, her şeyin açıklayıcısı ve bütün beşer için hayır ve saadet olduğuna yakinen inanan müminlere gelince, işte onlar Allah'tan sakınanlar, şirkten kaçınan ve putlardan teberri eden (yüz çeviren) kimselerdir.

Bunların göreceği karşılık ise şudur:

"Rabblerin yanında onlara diledikleri her şey var. İşte güzel davrananların mükâfatı budur." Yani bunlara cennette gözün görmediği, kulağın işitmediği, insanın aklına

hayaline gelmeyen nimetlerin yanı sıra, cennetlerde Rabblerinin katında istedikleri, derecelerini yükseltmesi, kendilerine gelecek zarararm def edilmesi, kötülüklerinin örtülmesi gibi hususlar da onlara verilecektir. İşte bu, onların amellerinin mükâfatıdır. Burada geçen "ihsan", Buhari ve Müslim tarafından Hz. Ömer'den, onun da Hz. Peygamber'den nakli olarak rivayet edilen sahih bir hadiste geçtiği gibi, "Allah'a, O'nu görüyormuşçasına ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu gör-mesen de, O seni görmektedir."

Bu mükâfatın sebebine gelince;

"Çünkü Allah onların yaptıklarının en kötülerini (bile) örtecek ve onları, yaptıklarının en güzeliyle mükâfatlandırarak." Allah onlara, yaptıkları amellerin kötülerini örteceğini ve kendilerini, işledikleri amellerden dolayı en güzel şekilde mükâfaklandıracağını, kötülüklerine karşılık kendilerini cezalandırmayacağını vaad etmiştir. Allah Tealâ, onların işlediklerinin en kötüsünü bağışlayacağına göre, daha az kötü olanları ise haydi haydi bağışlayacaktır. Onların işledikleri güzel şey, Allah Tealâ indinde "en güzel'dir.

"Çünkü Allah... örtecek" kavli-i ilâhisi, onlardan azabın en mükemmel tarzda düşeceğine delâlet eder.

Daha sonra Yüce Allah, dünyada, kendileri için önemli olan hususlarda Zât-ı ilâhisinin müminlere yeteceğini ve onları, korktuklarından emin kılacağını bildirmektedir:

"Allah, kuluna kâfi değil mi?" Yani Allah Tealâ, kendisine kulluk ve tevekkül edene kâfidir. O, bu kimseden, belâ ve musibetleri savar ve arzu edilen her şeyi ona verir. Şu ayette de aynı husus vurgulanmaktadır: "Onlara karşı Allah sana yeter." (Bakara, 2/137).

Ayette soru ifadesinin kullanılmasının maksadı, ayette anlatılan hususun benliklere iyice yerleştirilmesi ve Allah Tealâ'nın, kullarına kâfi olduğuna, hiç kimsenin inkâr edemeyeceği tarzda en beliğ ve açık şekilde işaret etmektir. Çünkü Allah Tealâ'nın, her malûmu bildiği, her mümkününe kadir olduğu ve her ihtiyaçtan müstağni olduğu sabittir. Şu halde O, kullarının ihtiyaçlarını bilir ve bunları gidermeye kadirdir. O, cimri ve muhtaç değildirki cimriliği ve haceti, kulunun istediğini ona ihsan etmesine engel olsun.

Buradaki "kul"dan maksat, Hz. Peygamber ve kulların bütünüdür. Bunun delili ise ayette geçen "abdehû" kelimesinin çoğul olarak "ibâdehû" tarzında da okunmuş olmasıdır. Tirmizi, Nesâî ve İbni Ebî Hâtim'in rivayet ettiğine göre, Fedâle b. Ubeyd Ensârî (r.a.), Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Ne mutlu o kimseye ki, İslâm'a hidayet edilmiştir ve geçimi, ihtiyacına yetecek kadardır ve o da buna kanaat eder."

"Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar." Yani Ey peygamber! O müşrikler seni, Allah dışında dua ettikleri putlar ile korkutup tehdit ediyorlar. Böyle yapmaları onların cehalet ve dalâletlerinin bir göstergesidir. Sen onların, seni korkuttukları tanrılarından ve askerlerinden korkma! Zira Allah seni, sana zarar verecek şeylerden korur. Onların ilâhlarının ne fayda, ne de zarar verecek gücü vardır. Daha önce de gördüğümüz gibi bu ayetin nüzul sebebi şudur: Müşrikler Hz. peygamber (s.a.)'i, putların kedisine zarar vereceğini söyleyerek korkutmuşlar ve şöyle demişlerdi: "Sen bizim ilâhlarımız hakkında kötü söz mü söylüyorsun? İyi bil ki, şayet onları ağzına almaktan vazgeçmezsen, sana bir kötülük dokunacak. Hz. Peygamber, Hâlid (r.a.)'i, Uzza'yı kırmaya gönderdiği zaman da bu puta hizmet eden müşrik ona şöyle demişti: "Ondan sana bir zarar gelmesinden korkarım. Zira onun, önüne geçilemeyecek bir gücü vardır." Bunun üzerine Hâlid (r.a.), baltayı eline

alarak onun yüzünü parçaladı, sonra da dönüp gitti.

Bu ayet, Allah Tealâ'nın, peygamberini kötülükten koruduğunun ve hem O'na, hem de tabilerine din ve dünya işlerinde kâfi olduğunun delilidir. Şu halde Allah Tealâ kuluna kâfi olduğuna göre, O'ndan başkasıyla korkutma yoluna gitmek, abes ve batıl bir durumdur.

Daha sonra Yüce Allah, müşriklerin tehditlerini iptal etmek ve onların cehaletlerini ortaya koymak üzere, ne denli büyük bir kudret ve hükümranlığın sahibi olduğunu şöyle ifade etmektedir :

"Allah kimi saptırırsa, artık onu yola getiren olmaz. Allah kime de yol gösterirse, artık onu saptıran olmaz." Yani kötülüğü, fıski ve isyanı sebebiyle kimin dalâlette olacağı ilâhî kazayla hak olmuşsa, artık ona, kendisini esenliğe götürecektir ve dalâletten çıkaracak bir yol gösterici bulunmaz. Kim de istidadı sebebiyle iman ve mutluluğa Yüce Allah tarafından muvaffak kılınmışsa, artık onu saptıracak birisi asla söz konusu olamaz. Dolayısıyla Onun lütfunu geri çevirecek, ya da Onun muradına engel olacak herhangi bir güç yoktur. Bu sebeple Yüce Allah, Kureyş kâfirlerini şöyle buyurarak tehdit etmektedir:

"Allah, mutlak galip ve intikam alıcı değil midir?" Yani Allah, her şeye galip ve kahredici, kendisine isyan edenlerden, şiddetli azap ile intikam alan değil midir? O, kuvvetli ve hamiyet sahibi yüceler yücesidir. Yüceliğine dayanana ve kapısına sığınana haksızlık edilmez. Zira O, kuvvet sahibidir, kendisinden daha kuvvetli bir varlık olmadığı gibi, kendisine karşı kâfir olan, kendisine şirk koşan ve elçisine karşı inatla direnen kimselerden intikam alma konusunda O'ndan daha şiddetlisi de yoktur.

Kısacası, bu ayet müminler için bir müjde, Kureyş kâfirleri ve benzerleri için de bir tehdittir. [\[12\]](#)

Putlara Kulluk Edenlerin Tuttukları Yolun Yanlışlığı Ve Tehdit Edilmeleri:

38- Andolsun, onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, elbette "Allah" derler. De ki: "O halde Allah'tan başka çağırıklarınızı gördünüz mü, şimdi Allah bana bir zarar vermek istese onlar O'nun vereceği zararı kaldırabilirler mi? Yahut bir rahmet vermek dilesse onlar O'nun rahmetini durdurabilirler mi? De ki: "Allah bana yeter. Tevekkül edenler O'na dayanırlar."

39- De ki: "Ey kavmim! Durumunuza göre dilediğinizi yapın, ben de yapıyorum; yakında bileceksiniz."

40- "Kendisini rezil edecek azap kime geliyor ve sürekli azap kimin üzerine konuyor?"

Açıklaması:

Allah Tealâ bu ayetlerde, birliğine, müşriklerin kendi ağızlarından delil getirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun, onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, elbette "Allah" derler." Yani müşriklere göklerin ve yerin yaratıcısını sorduğun zaman, kendileri putlara kulluk ettikleri halde, gökleri ve yeri yaratanın Allah (c.c.) olduğunu itiraf ederler. Bunu itiraf ettikleri halde akılları yaratıcıdan başkasına kulluk etmeyi ve mahluku yaratıcıya ortak kılmayı nasıl kabul ediyor? Oysa taptıkları o putlar bizzat kendilerine bile ne bir fayda, ne de zarar verebilirler. Nitekim Allah Tealâ onlarla alay eder tarzda şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "O halde Allah'tan başka çağırıklarınızı gördünüz mü, şimdi Allah bana bir zarar vermek istese, onlar O'nun vereceği zararı kaldırabilirler mi? Yahut bir rahmet vermek istese onlar O'nun rahmetini durdurabilirler mi?" Yani, sizler her şeyin yaratıcısının Allah Tealâ olduğunu ikrar ettiğinize göre, şimdi bana şu ilâhlarınızdan haber verin! Onlar Allah'ın bana vermek istediği bir zarar ve sıkıntıyı kaldırabilirler mi? Ya da Allah'ın bana vermeyi dilediği bir hayır, nimet ve bolluğa mani olabilirler mi? Gerçekte onlar hiçbir şeye sahip olmadıkları ve herhangi bir şeye güç yeti-remedikleri halde onlara kulluk etmek nasıl caiz olur? Bu ayetlerde putlardan "hunne kâşifât" ve "hünne kâşifât" şeklinde dişil kalıp kullanılmasının sebebi, onların güçsüz varlıklar olduklarının gösterilmesidir. Zira dişiler umumiyetle nispeten zayıf olur ve müşrikler de onları dişilikle vafsetmek-te, onlara Lât, Uzzâ, Menât gibi dişil isimler koymaktadırlar.

"De ki: "Allah bana yeter. Tevekkül edenler O'na dayansınlar." Ey peygamber! De ki: Allah Tealâ bana veya fayda vermek yahut zarar savmak gibi bütün işlerime kâfidir. Bu itibarla sizin beni korkuttuğunuz o putlardan korkmam. Ben ancak, müminlerin başkasına değil, ancak kendisine tevekkül ettiği Allah'tan korkarım.

Buna benzer bir ayette de Hûd (a.s.)'un şöyle dediği bildirilmektedir: "Senin hakkında "Seni tanrılarımızdan biri çarpmış" demekten başka bir söz bulamıyoruz." Dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak koşmakta devam ettiğiniz şeylerden katiyyen uzağım. Haydi hepiniz bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin. Şüphesiz ki ben, kendimin de sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvenip dayandım. Hiçbir canlı yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Gerçekten Rabbiniz doğru bir yol üzerindedir." (Hûd, 11/54-56).

İmam Ahmed, Tirmizî, Hâkim ve İbni Ebî Hatim, Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Bir defasında Hz. Peygamber'in arkasmdaydım. Şöyle buyurdu: "Ey çocuk! Sana birkaç kelime öğreteceğim: Allah'ın emir ve yasaklarını muhafaza et ki, Allah da seni muhafaza etsin. Allah'ın emir ve yasaklarını muhafaza et ki O'nu karşında bulasın. Bir şey istediğin zaman Allah'tan iste. Sığındığın zaman Allah'a sığın. Bil ki bütün insanlar sana bir fayda temin etmek için bir araya gelecek olsa, Allah'ın senin için takdir etmiş olduğundan başka bir fayda temin edemezler. Yine bütün insanlar sana bir zarar vermek için toplanmış olsa, Allah'ın senin için takdir buyurmuş olduğundan başka bir zarar veremezler. (Zira) Kalemler kaldırılmış, sayfalar durulmuştur."

"Allah'a iman ve teslimiyette yakın içinde şükürle amel et. Bil ki, çirkin gördüğün bir

iş konusunda sabretmende çok hayır vardır. Zafer sabır ile, ferah gam ile gelir ve güçlüğün yanında kolaylık vardır."

İbni Ebî Hatim de, Rasulullah (s.a.)'a dayandırdığı bir rivayetinde İbni Abbas (r.a.)'tan şöyle nakletmiştir: "Kim insanların en kuvvetlisi olmayı arzu ederse Allah Tealâ'ya tevekkül etsin. Kim insanların en zengini olmayı arzu ederse kendi elindekilerden ziyade Allah katındakilere güvensin. Kim de insanların en cömerti olmayı arzu ederse Allah Tealâ'dan sakınsın (takva sahibi olsun)."

Daha sonra Yüce Allah müşrikleri tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "Ey kavmim! Durumunuza göre dilediğinizi yapın; ben de yapıyorum. Yakında bileceksiniz. Kendisini rezil edecek azap kime geliyor ve sürekli azap kimin üzerine konuyor." yani Ey peygamber! Deki: Ey kavmim! Dilediğinizi yapm; benim peygamberliğime düşmanlık, kuvvet ve şiddet uygulama hazırlığı içinde olmak gibi yapmayı tasarladığınız şeyleri ve uy-gulayageldiğiniz tarzı hayata geçirin, hile ve tuzak kurmak konusunda elinizden geleni ardınıza koymayın. Zira ben, Allah'ı birlemeye çağırmada ve insanlar arasında O'nun dinini yaymada şu içinde bulunduğum durum, izlediğim yol ve yöntem neyse onu izlemeye devam edeceğim. İzlediğiniz yolun vebalini yakında bileceksiniz ve yine bileceksiniz ki, kime azap gelecek olursa, onu gurur ve kibirinden sonra bu dünyada hakir ve zelil eder. İşte o zaman ortaya çıkar ki, o batılın tarafında, hasmı ise Hakk'ın yanındadır. Bu kimse üzerine sürekli azap iner. Onun kıyamet günü bu azaptan kaçıp kurtulacağı bir yer de yoktur. Bu, cehennem azabıdır. [\[13\]](#)

Allah Teala'nın Sonsuz Kudretinin Ve Mutlak İlminin Tezahürleri:

41- Biz Kitab'ı insanlar için sana hak ile indirdik. Artık kim doğru yola gelirse, kendi yararınadır; kim de saparsa, kendi zararına sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin.

42- Allah, ölmekte olanın ölümünü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhunu alır; sonra ölümüne hükmettiğini yanında tutar, ötekileri de belli bir süreye kadar salıverir. Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.

43- Yoksa Allah'tan başka şefaathçiler mi edindiler? De ki: "Onlar hiçbir şeye malik olmayan, düşünmeyen şeyler olsalar da mı?"

44- De ki: "Bütün şefaath Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz."

45- Allah tek başına anıldığı zaman, ahirete inanmayanların gönüllerini sıkıntı basar. Ama O'ndan başkaları da anıldığı zaman hemen sevinirler.

46- De ki: "Allah'ım, ey gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi de aşikârı da bilen! Ancak sen, ayrılığa düştükleri konularda kullarının arasında hükmedersin."

47- Eğer yeryüzünde bulunanların tümü ve onun bir misli daha o zulmedenlerin

olsaydı, kıyamet günü azabın kötülüğünden kurtulmak için pnu elbette feda ederlerdi. Çünkü onlar için, Allah'tan, hiç hesap etmedikleri şeyler karşlarına çıkmıştır.

48- Yaptıkları işlerin kötülükleri kendilerine görünmüştür ve alay edegeldikleri şey onları kuşatmıştır.

Açıklaması:

Allah Tealâ, rasulü Hz. Muhammed (s.a.)'e şöyle hitap etmektedir:

"Biz Kitab'ı insanlar için sana hak ile indirdik." Yani izzet sahibi ve kâinatın maliki olan senin Rabbin, Kur'an-ı Azim'i insanlar ve cinler için, neyle yükümlü tutulduklarının beyanı ve kendilerini sakındırmak maksadıyla sana indirdi. Ey Muhammed! Rabbin onu hak ile -yani İslâm dini ile- ayrılmaz şekilde bir arada olan bir kitap olarak inzal buyurdu. Ze-mahşerî şöyle demiştir: Buradaki "insanlar için" ifadesinin anlamı şudur: "Kendileri için ve kendilerinin ona ihtiyaç duymaları sebebiyle, kendisiyle müjdelensin ve sakınsınlar diye ve bir de taati masiyete tercih etme eğilimlerini güçlendirmeleri için. Yoksa benim buna ihtiyacım yoktur. Zira ben alemlerden müstağniyim. Kim hidayeti seçerse kendisine fayda vermiş olur. Kim de dalâleti seçerse yine kendi nefesine zarar verir." [\[14\]](#) Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Artık kim doğru yola gelirse, kendi yararınadır; kim de saparsa kendi zararına sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin." Yani kim hak yolu bilir ve o yola girerse, onun bu hidayeti kendi lehinedir. Bu hareketinin faydasını kendisi görür. Kim de hak yoldan saparsa, bu kimsenin sapması da kendi aleyhinedir ve bunun vebali kendi boynunadır. Ey Peygamber! Sen onları hidayete erdirmekle görevlendirilmiş bir vekil olmadığın gibi, onları hidayete götürmekle mükellef de değilsin. Bilakis sana düşen sadece tebliğ etmektir ve sen de onu yaptın. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sen ancak bir uyarıcısın, her şeye vekil olan Allah'tır." (Hûd, 11/12), "Senin görevin sadece duyurmaktır; hesap görmek bize düşer," (Ra'd, 13/40), "Sen öğüt ver, çünkü sen ancak öğüt verensin. Onların üzerinde zorlayıcı değilsin." (Gâşiye, 88/21-22).

Daha sonra Allah Tealâ, Kur'an'ı indirmesinin ardından kudretinin ve varlık üzerindeki tasarrufunun bir çeşidini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah, ölmekte olanın ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhunu alır." Yani ecelleri geldiği zaman nefisleri veya ruhları, onları öldürmek suretiyle kabzeden Allah'tır. Bu, büyük ölümdür ve ruhları bedenlerden kabzeden melekler göndermek suretiyle bunu yapar. Bu ruhlar kabze-dilince, artık bedenlerle herhangi bir ilgileri kalmaz.

Aynı şekilde ecelleri gelmemiş olan nefisleri de, uyku esnasında vefat ettirir ki, bu da küçük ölümdür. Burada uyuyan kimselerin uykusu ölüme benzetilmektedir. Zira uyuyan kimse de -ruhu bedeninde kaldığı halde-tıpkı fiilen ölü olan gibi temyiz ve tasarruf

kudretine haiz değildir.

"Sonra ölümüne hükmettiğini yanında tutar, ötekileri de belli bir süreye kadar salıverir. Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır." Yani gerçek ölümle ölümüne hükmettiği nefis ve ruhları tutar, yaşadıkları bedenlerine iade etmez. Uyuyan nefsi ise, uyandığı zaman cesede geri gönderir; ona duyularını geri verir. Bu, belli bir süreye kadar böyle devam eder. O süre ise ölümdür.

Ruhların, ait oldukları bedenlere geri gönderilmeyip tutulması ve tam ölüm ile diğer ruhların geri gönderilmesi konusunda bu zikredilenler, Allah Tealâ'nın kemâl-i kudretine ve emsalsiz hikmetine delâlet eden hayret verici alâmetlerdir.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisidir: "Geceleyin sizi öldüren; gündüz ne işlediğinizi bilen O'dur. Sonra belirlenmiş süre geçirilip tamamlansın diye gündüz sizi diriltir. Sonra dönüşünüz O'nadır; sonra yaptıklarınızı size haber verecektir. O, kullarının üstünde tek hakimdir. Size koruyucu melekler gönderir; nihayet birinize ölüm gelince, elçilerimiz onun canını alırlar. Onlar bu hususta hiç geri kalmazlar." (En'âm, 6/60-61). Yukarıdaki ayette önce küçük ölüm, sonra büyük ölüm zikredildiği halde burada önce büyük ölüm, sonra küçük ölüm zikredilmiştir. Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Uyur gibi ölecek, uykudan uyanır gibi dirileceksiniz."

Nefis ve Ruh: Ulema, nefis ve ruh hakkında ihtilaf etmiştir.

Nefis ve ruh aynı şey midir? İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Ademoğ-lu'nda bir nefis, bir de ruh vardır. Bu ikisi arasındaki fark, güneş ile ışığı gibidir. Zira nefis, akli ve temyiz yeteneğini, ruh ise nefes ve hareket ettirme yeteneğini varlıkta tutar. Ölüm anında bunların ikisi de vefat ederler.

Uyku esnasında ise sadece nefis vefat eder." En zahir olan görüş ise bu ikisinin aynı şey olduğu yolundadır. Nitekim aşağıda da geleceği gibi, sahih rivayetler de buna delâlet etmektedir.

Razî şöyle demiştir: "İnsan nefsi, ruhanî, ışıklı bir cevherden ibarettir. Nefis bedenle irtibatlandığı zaman, ışığı bütün azalarda ortaya çıkar ki bu, hayattır. Ölüm anında ise nefsin bedenin zahir ve batını ile irtibatı kesilir. İşte ölüm budur. Uyku zamanına gelince, bu esnada bedenin batını ile değil de zahiri ile nefsin irtibatı kesilir. Buradan da ortaya çıkmaktadır ki ölüm ile uyku cins olarak aynıdır. Şu kadar ki, ölüm tam ve kâmil bir irtibat kopuşu iken, uyku bazı yönlerden eksik bir irtibat kopuşudur. [\[15\]](#)

Uyku ile ölümün bazı bakımlardan birbirine benzemesi dolayısıyla -zira uyku küçük ölüm, ölüm ise büyük uykudur- şimdi zikredeceğimiz duanın uyku esnasında okunması sünnettir: Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde rivayet edildiğine göre Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Biriniz döşeğine uzandığı zaman gömleğinin iç tarafıyla döşeğini silsin, zira o kiptse, kendisinin ardından döşeğine hangi mahlûkun girdiğini bilmez. Sonra da şöyle desin: "Rabbim! Senin isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Senin isminle de kaldırıyorum. Eğer (ben uykundayken) canımı tutup alacaksan nefsimi merhamet eyle. Eğer nefsimi salıverip hayatta bırakacaksan, onu, salih kullarını muhafaza ettiğin himayenle muhafaza eyle." Yine Buhari, Huzeyfe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber gece yatağını alıp yatacağı zaman (sağ) elini (sağ) yanağının altına koyardı. Sonra da şöyle derdi: "Allah'ım! Senin isminle ölür, (senin

ismisle) dirilirim (Bismik Allahümme ahyâ ve emût)." Uykudan uyandığı zaman ise şöyle derdi: "Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah'a hamdolsun. Toplanıp gideceğimiz yer de O'nun huzurudur (Elham-dü lillahillezî ahyânâ bade mâ-emâtenâ ve ileyhi'nnüşûr.)"

Daha sonra Allah Tealâ müşriklerin, Allah Tealâ dışında şefaathiler edinmesini kötölemektedir. Müşriklerin şefaathiler edindiği şeyler, putlardır ki onlar bunları herhangi bir delil ve burhana dayanmaksızın, tamamen kendilerinin bir uydurması olarak şefaathiler edinmişlerdir. O putlar herhangi bir şeye malik ve muktedir değildirler. Zira onlar akletmesi, görmesi ve düşünmesi mümkün olmayan cansız varlıklardır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Yoksa Allah'tan başka şefaathiler mi edindiler?" Yani bilakis onlar, Allah yanında, Allah'tan başka kendilerine şfaat edecek ilâhlar mı edindiler? Yani onların böyle yapması uygun bir davranış değildir. Allah Tealâ, onları şöyle buyurarak reddetmektedir:

"De ki: "Onlar hiçbir şeye malik olmayan, düşünmeyen şeyler olsalar da mı?" Yani Ey Peygamber! Onlara haber ver ve de ki: Şu putları kendinize nasıl şefaathiler ediniyorsunuz? Oysa onlar ne şfaate, ne de başka bir şeye maliktirler! Onlar, sizin kendilerine kulluk ettiğinizin bile idrakinde değildirler.

Daha sonra Allah Tealâ, şfaatin bütün çeşitlerinin kendi mülkünde olduğunu kesin bir şekilde onlara bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "De ki: "Bütün şfaat Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz." Yani şfaatin bütün çeşitlerinin maliki, Allah'tır. Şfaat konusunda hiç kimsenin herhangi bir yetkisi yoktur. Allah katında, O'nun kendisinden razı olduğu ve kendisine şfaat konusunda izin verdiği kimseler dışında hiç kimsenin şfaati fayda vermez. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şfaat edebilir?" (Bakara, 2/255), "Allah'ın razı olduğundan başkasına şfaat edemezler." (Enbiyâ, 21/28).

Bunun sebebi şudur: Göklerin ve yerin maliki Allah Tealâ'dır. Bunların bütün işlerinde tasarruf yetkisi yalnız O'nundur. Ahirette diriltildikten sonra varacağınız yer de O'nun huzurudur. Dolayısıyla ibadetin de ancak dünyada zarar veya fayda vermek kendisinin yetkisinde olana ve ahirette de yapılan bütün amellere karşılık vermeye ve hesap görmeye malik bulunana yapılması gerekir. Bu ifadede, Allah Tealâ dışında herhangi bir şeye dayanmaya karşılık bir tehdit vardır.

Bunun ardından Allah Tealâ, müşriklerin bazı kabahat ve garipliklerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah tek başına anıldığı zaman, ahirete inanmayanların gönüllerini sıkıntı basar. Ama O'ndan başkaları da anıldığı zaman hemen sevinirler." Yani müşriklerin en büyük günahlarından birisi de, kendilerine "Allah'tan başka ilâh yoktur" dendiği zaman bundan tiksindir, nefret eder ve hiddetlenirler. Çünkü onlar Allah'a ve öldükten sonra dirilmeye inanmazlar. Allah'tan başkaları -yani Necm suresinde de varit olduğu gibi Lât, Uzzâ ve Menât gibi putlar veya sahte ilâhlar- zikredildiği zaman ise hemen ferahlar ve sevinirler. Burada anlamın akseni, "tek başına" ifadesidir. Yani tek başına Allah Tealâ zikredildiği ve O'nunla birlikte onların tanrıları zikre-dilmediği zaman gönüllerini sıkıntı basar, nefret eder ve tiksindirler. Allah Tealâ ile birlikte onların tanrıları da zikredildiği zaman ise sevinir ve ferahlarlar.

Bu, bilgisizliği ve ahmaklığı gösterir. Çünkü Allah Tealâ'nın zikri, mutluluğun esası ve

hayrın adresidir. Cansız birer varlık olan putların zikri ise cehalet ve ahmaklığın başıdır.

Zemahşerî der ki: "İstibşâr" ve "işmi'zâz" birbirinin mukabilidir. Zira bunların her biri, ifade ettikleri anlamın son noktasıdır. Çünkü istibşâr, kişinin kalbinin sevinç ile dolmasıdır. Öyle ki, bu haldeki kişinin yüz hatları gevşer ve yüzünü bir parıltı kaplar. İşmi'zâz ise kişinin kalbinin gam ve hiddetle dolmasıdır ki, bu durumdaki kişinin yüz hatlarında hiddet belirir." (Meal de buna göre verilmiş ve işmi'zâz gönlün sıkıntıyla dolması olarak çevrilmiştir.)

Müşriklerin kötülenmesi, şirki sevmeleri ve tevhidden nefret etmeleri dolayısıyla akıllardaki bozukluk beyan buyurulduktan sonra Allah Tealâ peygamberine, kendisine sığınmasını ve onların ahmaklıklarına karşılık kurtarıcı dua ile kendisine yönelmesini emir buyurmaktadır:

"De ki: "Allah'ım, Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, gizliyi de aşikâarı da bilen! Ancak sen, ayrılığa düştükleri konularda kullarının arasında hükmedersin." Yani şöyle diyerek Allah'a dua et: Ey gökleri ve yeri yaratan Allah! Ey gizliyi de aleniye de bilen! Ahiret günü kullarının arasını ayıracak, ve iyi kimseyi iyiliği ile mükâfatlandırarak, kötü kimseyi de kötülüğü ile cezalandıracak olan Sen'sin. Tâ ki böylece hak, batıldan ayrılarak ortaya çıkacak ve dünyada kullar arasında mevcut bulunan ihtilaflar ortadan kalkacaktır. Bu ayette geçen "Fatıru's-semâvâti ve'l-ard" ifadesi, göklerin ve yerin, önceden mevcut olan bir örneğe bakılarak değil de, örneksiz olarak yaratıldığını anlatır.

"Gökleri ve yeri yoktan var eden" cümlesi, Allah Tealâ'nın kudret-i tam sıfatına, "Ancak sen, ayrılığa düştükleri konularda kullarının arasında hükmedersin." cümlesi ise, Yüce Allah'ın ilm-i kâmil vasfına delâlet eder. Bu ayette "kudret" özelliğinin "ilim" özelliğinden önce zikredilmesinin sebebi, Allah Tealâ'nın kadir olduğunun bilinmesinin, alim olduğunun bilinmesinden önce gelmesindedir.

Müslim, Ebu Davud ve daha başkaları Hz. Aişe'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.) geceleyin kalktığı zaman şöyle diyerek namaza başlardı: "Allah'ım! Cibril'in, Mikâil'in ve İsrâfil'in rabbi! "Gökleri ve yeri yoktan var eden, görüneni ve görünmeyeni bilen! İhtilâf etmekte oldukları konularda kullarının arasında hüküm verecek olan Sen'sin .(ayet: 46) Beni, üzerinde ihtilâf edilen hususlarda izinle hakka hidayet et. Muhakkak ki sen, dilediğin kimseleri doğru yola hidayet edersin."

İmam Ahmed de bu hadisi Abdullah b. Mesud (r.a.)'dan şu cümlelerle rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim, "Allah'ım, gökleri ve yeri yoktan var eden, görüneni ve görünmeyeni bilen! Bu dünyada sana ahdedirim ki, ben, senden başka ilâh olmadığına, senin tek olduğuna ve ortağının bulunmadığına, Muhammed'in de senin kulun ve rasulün olduğuna şahitlik ederim. Sen beni nefsimi bırakırsan o beni kötülüğe yaklaştırır ve hayırdan uzaklaştırır. Ben senin rahmetinden başka bir şeye güvenmiyorum. Benim için, kıyamet günü lütfedeceğin bir ahd lütfeyle. Muhakkak ki sen vaadinden dönmezsin." derse, kıyamet günü Allah Tealâ meleklerine, "Muhakkak ki (bu) kulum bana sağlam bir ahidle ahdedti. Onun hakkında o ahde vefa edin." buyurur ye kendisini cennete sokar."

Daha sonra Allah Tealâ, müşrikleri tehdit ile ilgili üç hususu zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

1- "Eğer yeryüzünde bulunanların tümü ve onun bir misli daha o zulmedenlerin

olsaydı, kıyamet günü azabın kötülüğünden kurtulmak için onu elbette feda ederlerdi." Yani o müşrik kâfirler, yeryüzünün bütün mal ve zenginliklerine sahip olsalardı ve onun yanında, ona ek olarak onun bir misline daha malik bulunsalardı, kıyamet günü, zulümlerinin karşılığı olan şiddetli azaptan kendilerini kurtarmak için mutlaka onu fidye olarak verirlerdi. Bu, şiddetli bir tehdit ve kurtuluştan nihai olarak ümit kestirmedir.

2- "Çünkü onlar için Allah'tan hiç hesap etmedikleri şeyler karşılına çıkmıştır." Yani onlar için, kendilerine vaad edilen türlü ceza ve azaplar ortaya çıkacaktır. Bunlar öyle ceza ve azaplardır ki, o müşrikler bunları hesap edemezler ve bunların niteliği onların akıllarına bile gelmez. Bu, cennette görülecek karşılığın mukabilidir. Zira cennette de gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insanın aklına hayaline gelmeyen mükâfatlar vardır. Bu söylediğimiz, şu ayetten anlaşılmalıdır: "Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne gözler aydınlatıcı nimetlerin saklandığını hiç kimse bilemez." (Secde, 32/17).

3- "Yaptıkları işlerin kötülükleri kendilerine görünmüştür ve alay ede-geldikleri şey onları kuşatmıştır." Yani onların dünyada işledikleri kötülük ve günahların karşılığı ortaya çıkmış ve dünya hayatında peygamberin kendilerini kortutup sakındırmasına karşılık istihza etmekte oldukları azap ve ceza onları kuşatmıştır. [\[16\]](#)

İnsanın, Sıkıntı Anında Dua Etmesi, Nimete Kavuşunca İnkâra Sapması Ve Rızkın Sadece Allah'ın Elinde Olması:

49- İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize dua eder. Sonra ona bizden bir nimet verdiğimiz vakit, "Bu, benim bilgim sayesinde bana verildi." der. Hayır, o bir imtihandır; fakat çokları bilmiyorlar.

50- Onlardan öncekiler de bunu demişlerdi. Ama kazandıkları şeyler, kendilerine hiçbir fayda sağlamadı.

51- Kazandıkları kötülüklerin vebali sonunda başlarına geldi. Bunlardan zulmedenlerin de yaptıkları kötülükler başlarına gelecektir. Onlar, buna engel olacak değillerdir.

52- Bilmediler mi ki Allah, dilediğine rızkı açar ve kısar. Şüphesiz bunda, iman eden bir toplum için ibretler vardır.

Açıklaması

Allah Tealâ, insanın kötü tabiatını ve durumunu haber vermekte ve şöyle

buyurmaktadır:

"İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize dua eder. Sonra ona bizden bir nimet verdiğimiz vakit, "Bu, benim bilgim sayesinde bana verildi." der. Hayır, o bir imtihandır; fakat çokları bilmiyorlar." Yani müşrik kimselere ve diğer insanlara, yoksulluk, hastalık veya daha başka bir zarar dokunduğu zaman Allah Tealâ'ya tazarruda bulunur ve söz konusu sıkıntısının kaldırılması için O'ndan yardım ister. Allah o kimseye mal, mevki makam vs. gibi bir nimet verdiği zaman ise azar, tuğyan içine girer ve şöyle der: "Bu mal mülk bana, kazanç yollar konusundaki bilgim ve maharetim sayesinde verildi veya Allah benim bu malı hak ettiğimi ve onu kazanmaya ehil olduğumu bildiği için bu mal bana verildi." Bu ayetin Huzeife b. Muğîre hakkında nazil olduğu söylenmiştir.

Gerçekte ise sana verilen bu mal, söylediğin şeyler dolayısıyla verilmiş değildir ve mesele senin iddia ettiğinden farklıdır. Sana verilen bu mal, senin için bir imtihan ve deneme aracıdır. Biz bu nimeti sana verdik ki, seni, nimet verdiğimiz konuda deneyelim; acaba şükür mü edeceksin, yoksa küfür mü, itaat mi edeceksin, yoksa isyan mı? Biz senin nasıl davranacağını önceden bildiğimiz halde böyle yaptık. Ancak insanların çoğu, bunun Allah tarafından, kazandıkları sebebiyle şükür mü, yoksa küfür mü edecekleri konusunda onlar için bir imtihan ve istidrac ^[17] olması için verildiğini bilmezler. Bu sebeple yukarıda zikredildiği şekilde iddia eder ve konuşurlar.

Daha sonra Allah Tealâ, onların bu sözlerinin, öteden beri söylenegel-mekte olduğunu açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlardan öncekiler de bunu demişlerdi. Ama kazandıkları şeyler kendilerine hiçbir fayda sağlamadı." Yani bu sözü veya ifadeyi -yani "Bu, benim bilgim sayesinde bana verildi" sözünü- Karun ve daha başkaları gibi daha önce gelen ümmetler içinde de söyleyen ve bu iddiada bulunan kimseler olmuştur. Ancak onların bu sözü doğru değildir. Onların dünya malı olarak kazandıkları, kendilerini müstağni kılmadı ve çok mal toplamaları onlara herhangi bir fayda sağlamadı. Bu sebeple Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Kazandıkları kötülüklerin vebali sonunda başlarına geldi." Yani işledikleri amellerin kötülüklerinin sonuçları, başlarına geldi de, Karun ve malikânesinin dünyada yerin dibine batırılması gibi cezalara çarptırıldılar; ahirette de azabın en şiddetlisiyle cezalandırılacaklardır. Buradaki ayetin bir benzerinde Yüce Allah Karun hakkında şöyle buyurmaktadır: "Bu servet, bende bulunan bir bilgi sayesinde bana verildi" dedi. O bilmedi mi ki, Allah, kendisinden önceki nesiller arasında kendisinden daha güçlü ve kendisinden daha çok cemaati bulunan nice kimseleri helak etmiştir? Suçlulara günahlarından sorulmaz." (Kasas, 28/78).

Şu ayetin manası da aynıdır: "Ve dediler ki, "Biz, malca ve evlâtça daha çoğuz, biz azaba uğratılacak değiliz." (Sebe1, 34/35).

Daha sonra Allah Tealâ, Mekke müşriklerini, kendilerinin de benzeri bir azaba çarptırılacağı konusunda uyarmakta, tehdit etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Bunlardan zulmedenlere de yaptıklarının kötülükleri başlarına gelecektir. Onlar buna engel olacak değillerdir." Yani şu anda mevcut olan kâfirlerden zulmedenler -ki Mekke müşrikleri de onlardandır- işledikleri kötülüklerin karşılığı olarak tıpkı kendilerinden

öncekilerde olduğu gibi kıtlık, öldürülme, esir alınma ve mağlup edilme gibi musibetler yaşayacaklardır. Onlar kıyamet günü Allah'ın takdirinden kaçabilecek değillerdir. Aksine, dönüp geleceği yer O'nun huzurudur. Allah Tealâ onlara, istediği cezayı vermek suretiyle dilediği muameleyi yapacaktır. Yüce Allah'ın büyük kudretinin delili ise şudur:

"Bilmediler mi ki Allah, rızık dilediğine açar ve kısar. Şüphesiz bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır." Yani o müşrikler görmezler mi ki, Allah, dilediği kimsenin rızıkını genişletir, dilediği kimsenin rızıkını da daraltır. Bunda, Allah'ın birliğine, hakimiyet ve kudretine inanan kimseler için büyük manalar vardır. Burada ibret alıcılar olarak sadece müminlerin zikredilmesinin sebebi, ayetlerden sadece onların faydalanmayı bilmeleridir. [\[18\]](#)

Günahların Tevbe Ve İhlasla Yapılan Amel Karşılığında Bağışlanması:

53- De ki: "Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, Gafurdur, Rahimdir."

54- "Size azap gelip çatmadan Rab-binize dönün. O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez."

55- "Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada, size azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun."

56- Nefsin şöyle demesinden sakının: "Allah'ın yanında kusur edişimden dolayı vah bana. Hakikaten ben alay edenlerdendim."

57- Yahut şöyle demesinden: "Allah bana hidayet etseydi, elbet ben de korunanlardan olurum."

58- Yahut azap gördüğü zaman, ,v , "Keşke benim için bir kez dönüş olsaydı da, güzel hareket edenlerden olsaydım" demesinden.

59- Evet! Sana ayetlerim gelmişti de, sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış, kâfirlerden olmuştun.

Açıklaması:

"De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, Gafûr'dur, Ra-hîm'dir." Yani Ey Peygamber! De ki: Ey Allah'ın masiyet işlemekte aşırı giden ve çok günah işleyen kulları! Allah Tealâ'nın

bağışlamasından ye'se düşmeyin. Allah Tealâ, sahibinin tevbe etmediği şirk dışındaki bütün günahları bağışlar. Zira Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar." (Nisa, 4/48). Kuşkusuz Allah, rahmet ve bağışlaması çok olandır. Tevbe ettikten sonra kuluna azap etmez. İbni Kesîr şöyle demiştir: "Bu ayet, kâfir olsun, isyankâr mümin olsun, bütün kullar için tevbe ve Allah'a yönelmeye çağrı ve Allah Tealâ'nın, ne günah işlemiş ve ne kadar işlemiş olursa -isterse deniz suyunun köpükleri kadar- olsun, tevbe eden ve günahlardan dönen kimselerin bütün günahlarını bağışlayacağıının haber verilmesini ihtiva etmektedir. Ancak bu ayetin, tevbe olmadan bağışlanma olacağı şeklinde yorumlanması doğru değildir.

[19]

Çünkü şirk, tevbe olmadıkça bağışlanmaz.

Şevkânî şöyle der: "Bu ayet, Kur'an'daki en ümit verici ayettir. Çünkü müjdelerin en büyüğünü ihtiva etmektedir. Zira bu ayette ilk olarak Allah Tealâ kulları kendine nispet ederek anmıştır. Burada kulları şereflendirme ve müjdeleme kastı vardır. Ardından da onları masiyet işlemekte aşın gitmek ve çok günah işlemekle vafsetmiştir. Bunun akabinde de, o çok günah işleyen kimseleri, Allah'ın rahmetinden ümitlerini kesmekten nehyetmektedir. Şu halde günahkâr olduğu halde aşırı gitmeyen kimselerin Allah'ın rahmetinden ümit kesmemeleri öncelikle daha gereklidir. Hitabın taşıdığı anlam da bunu gerektirmektedir. Sonra da ardında şüphe bulunmayan bir cümle gelmektedir ki o da "Allah bütün günahları bağışlar..." kavli-i ilâhisidir.

Bağışlanmanın tevbe, Allah'a yönelme ve amelde ihlâsla kayıtlanması, "Size azap gelip çatmadan Rabbinize dönün..." ayetinden ve yukarıda nüzul sebebi konusunda zikredilen hadislerden anlaşılmaktadır. Rahmet kapısı geniştir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Bilmediler mi ki, kullarından tevbeyi kabul eden... Allah'tır." (Tevbe, 9/104), "Kim bir kötülük yapar yahut nefesine zulmeder de sonra Allah 'tan mağfiret dilerse, Allah 'ı bağışlayıcı ve esirgeyici bulur." (Nisa, 4/110).

Taberani, Süneyd b. Şekel'den şöyle rivayet etmiştir: "İbni Mesud (r.a)'un şöyle dediğini işittim: "Muhakkak ki Allah'ın Kitabı'ndaki en büyük ayet, "Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur, daima diri ve yaratıklarını koruyup yöneticidir" (Bakara, 2/255, Âli İmrân, 3/2) ayetidir. Kur'an'da hayır ve şer konusunda en kapsamlı ayet, "Muhakkak ki Allah, adaleti, ihsanı... emreder.." (Nahl, 16/90) ayetidir. Kur'an'da ferahlığı en çok ihtiva eden ayet, Guraf (yani Zümer) süresindeki "De ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." ayetidir. Allah'ın Ki-kabî'nda, kulun sıkıntılarını gidermeyi Allah'ın üstlendiğini en vurgulu anlatan ayet ise "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu yaratır ve onu, ummadığı yerden rızıklandırır." (Talâk, 65/2-3) ayetidir." Bunun üzerine Mesrûk ona "Doğru söyledin." dedi." [20]

İbni Ebî Hatim de Ebu'l-Kenûd'dan şöyle rivayet etmiştir: "Abdullah -yani İbni Mesud (r.a)- bir keresinde kadıya uğramıştı. Kadı o esnada insanlara va'zu nasihat ediyordu. Ona, "Ey vaiz! Niçin insanları Allah'ın rahmetinden ümit kestiriyorsun?" dedi, sonra da "Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" ayetini okudu."

Daha sonra Allah Tealâ, bağışlanmayı iki şarta bağlamakta ve şöyle buyurmaktadır:

1- "Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez." Yani tevbe, taat, masiyetlerden kaçınmak, emrine teslim olmak ve

hükmüne boyun eğmek suretiyle, ölümle dünya azabı size gelmeden önce Allah'a dönün. Aksi halde, O'nun azabını sizden men edecek bir yardımcı bulamazsınız.

2- Kur'an'a bütünüyle tabi olma: "Ansızın ve hiç farkına varmadığınız bir sırada size azap gelmezden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun." Yani Kur'an'a tabi olun. Onun helâl dediğini helâl, haram dediğini haram kabul edin. Ona taate devam edin ve masiyetten kaçının. Yani Allah'ın emirlerine uyun ve yasaklarından kaçının.

Bu, azabın, siz habersizken ve onu hissetmeden, aniden gelmesinden önce olmalıdır. Bu, çok şiddetli bir tehdit ve uyarıdır.

Daha sonra Allah Tealâ, boş şeylerle oyalanmaktan ve tahassürün hiçbir fayda sağlamadığı bir vakitte geride bırakılan hayata hasret çekmemekten sakındırmakta ve şöyle buyurmaktadır:

1- Nefsin şöyle demesinden sakının: "Allah'ın yanında kusur edişimden dolayı vah bana. Hakikaten ben alay edenlerdendim." Yani bir an önce tevbe etmeye ve amel-i salih işlemeye bakın. Ve günahkâr nefsin şöyle demesinden sakının: "Vah bana! Allah'a iman, Ona itaat ve Kur'an'a iman ile onun emrettiklerini yerine getirme konusunda gösterdiğim kusur dolayısıyla pişmanım. Ben ancak dünyada, Allah'ın dini ve Onun kitabı ile alay edenlerin yaptığını yapmış, bunların hiçbirisine inanıp, bunları tasdik etmemiştim."

2- Yahut şöyle demesinden: "Allah bana hidayet etseydi, elbet ben de korunanlardan olurum." Yahut da nefsin şöyle demesinden sakının: "Eğer Allah beni dine irşad etmiş olsaydı, elbette ben de Allah'tan sakınanlardan ve O'na şirk koşup masiyet işlemekten uzak dururdum."

3- Yahut azap gördüğü zaman, "Keşke benim için bir kez dönüş olsaydı da, güzel hareket edenlerden olsaydım." demesinden. Yani yahut da nefsin, azabı bizzat müşahede edip tattığı zaman, "Keşke ben dünyaya bir kez daha dönebilseydim. O zaman mutlaka Allah'a iman edenlerden, Onu birle-yenlerden ve amellerinde güzel davrananlardan olurum. Kısacası: Nefis, güzel amel işlemek için dünyaya geri gönderilmeyi arzu edecektir. Fakat artık iş işten geçmiştir.

Onun bu doğrultuda söylediklerini Allah Tealâ, şöyle buyurarak reddetmektedir:

"Evet! Sana ayetlerim gelmişti de sen, onları yalanlamış, büyüklük taslamış, kâfirlerden olmuştun." Ey pişman kul! Şüphesiz sana dünya ha-yatındayken, Kur'an indirüjniş, ayetlerim gelmiş ve hüccetim sana açıklanmıştı. Sen ise onu yalanlamış ve ona ittiba etmekten büyüklenerek uzak durmuştun. Böylece onu bilerek inkâr edenlerden olmuştun. Buradan şu mana çıkmaktadır: Sen dünyadayken, benim ayetlerimi tasdik ve onlara uygun davranma imkânına sahip idin. Böyleyken şimdi niçin dünyaya geri dönmek istiyorsun? Kaldı ki dönüşün sana bir faydası yoktur. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Geri gönderilselerdi, yine men olundukları şeyleri yapmaya dönerlerdi." (En'âm,

[21]
6/28).

Yalanlayan Müşrikler İle Takva Sahibi Müminlerin Kıyamet Günündeki Durumu:

60- Allah'a yalan uyduranların yüzlerinin, kıyamet günü kapkara kesildiğini görürsün. Kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur?

61- Allah, sakınanları başarıları sayesinde kurtarır; onlara kötülük dokunmaz ve onlar üzülmezler.

Açıklaması:

"Allah'a yalan uyduranların yüzlerinin, kıyamet günü kapkara kesildiğini görürsün. Kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur?" Yani Ey Peygamber! Onlara önemli bir şeyi haber ver. O da şudur: Allah'a karşı yalan uydurarak, O'nun ortak, eş ve çocuğu bulunduğunu iddia edenlerin yüzlerinin, bu yalanları ve iftiralari sebebiyle kapkara kesildiğini göreceksin. Bunun sebebi, onları kuşatacak olan sıkıntı, üzüntü ve pişmanlık; gördükleri şiddetli azap ve ilâhi öfkedir.

Cehennemde, Allah'a itaat etmeyip büyüklenenler için bir mesken ve ikamet yeri vardır. Zira onlar hakka boyun eğmeye razı olmamışlardır. Burada geçen "büyüklenme", sahih bir hadiste de yer aldığı gibi, hakkı inkâr etme ve insanları küçük görme anlamındadır. Bir diğer hadiste de -ki İmam Ahmed ve Tirmizî tarafından, Abdullah b. Amr (r.a) kanalıyla rivayet edilmiştir- Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Büyüklik taslayanlar, kıyamet günü insan suretinde küçük karıncalar gibi haşrolunacaklardır. Zillet onları her yönden kuşatır ve cehennemde (Bûles denilen) bir zindana kapatılırlar..."

"Allah şirkten ve isyandan sakınanları başarıları sayesinde kurtarır; onlara kötülük dokunmaz ve onlar üzülmezler." Yalanlayıcı müşriklerin durumuna mukabil, yukarıda değinilen ikinci grubun durumu ise budur. Buna göre Allah Tealâ, şirkten ve Allah'a isyandan sakınanları cehennem azabından koruyacak ve onları, başarılarıyla kurtaracaktır. Yani kıyamet günü onları, cehennemden kurtulmaları ve cenneti elde etme başarılarıyla kurtaracak; onlardan hüznü giderecektir. Onlar, her türlü korkudan güvenliktedirler. [\[22\]](#)

Ulûhiyyetin Ve Tevhidin Delilleri:

62- Allah her şeyin yaratıcısıdır; O, her şeye vekildir.

63- Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler,

gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.

64- De ki: "Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi bana emrediyorsunuz ey cahiller?"

65- Sana ve senden öncekilere şöyle vahyedildi: "Andolsun eğer ortak koşarsan amelin boşa çıkar ve ziyana uğrayanlardan olursun."

66- Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol!.

67- Allah'ı gereği gibi bilemediler. Halbuki kıyamet günü, yer tamamen O'nun avucu içindedir, gökler de sağ elinde durulmuştur. O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir.

Açıklaması:

"Allah her şeyin yaratıcısıdır; O, her şeye vekildir." Yani şüphesiz ki bütün varlıkların yoktan var edicisi ve tümünün yaratıcısı, Allah Tealâ'dır.

Dünya ve ahirette ne varsa, şu veya bu, ne olursa olsun, her şeyin Rabbi, maliki, tasarruf sahibi, koruyucusu ve yöneticisi Odur. Bütün bunlar, varlıkta ve aynı zamanda varlıklarının devamında Ona muhtaçtırlar. Bu ayet, kulların amellerinin de Allah'ın mahlûku olduğunun delilidir.

"Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur." Yani göklerin ve yerin her işinin maliki ve koruyucusu O'dur. Bu ifade, Allah Tealâ'nın mülkünün istiare yoluyla anlatımıdır. Yahut burada Allah Tealâ'nın, göklerin ve yerin tek koruyucusu, yöneticisi ve bunların anahtarlarının tek sahibi olduğu, kinaye yoluyla anlatılmaktadır. Çünkü hazineleri kim muhafaza eder ve yönetirse, anahtarlarının sahibi de odur. Bu cümle, yukarıda geçen, "O, her şeye vekildir" cümlesinin anlamını te'kid eden bir cümledir, yahut da atf-ı beyan veya ta'lildir. Bazı müfessirler bu cümlenin söz başı olan müstakil bir cümle olduğu görüşündedir.

Her iki cümleyi de kapsayan anlam şöyledir: Her şeyin hükümranlığı, mülkiyeti, tasarrufu, yönetimi ve koruması Allah'a aittir.

İbni Ebî Hâtim'in rivayejtine göre, Osman b. Affân (r.a) Hz. Peygam-ber'e, "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur" ayetinin tefsirini sormuş, O da şöyle buyurmuştur: "Bunu senden önce bana kimse sormamıştı ey Osman. Lâ ilahe illallah, Allâhu Ekber, Sübhânallâhi ve bi hamdihî, Estağfi-rullâh, ve Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh, Hüve'l-Evvelü ve'l-Ahirü ve'z-Zâhirü ve'l-Bâtın bi yedihi'l-hayr yuhyî ve yumît ve hüve alâ külli şey'in kadir..." (Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah en büyüktür, Allah, bütün noksan sıfatlardan münezzehtir ve hamd O'na mahsustur, Allah'tan bağışlanma dilerim, kulluk görevlerini yerine getirmek ve günahlardan kaçınmak ancak Allah'ın yardımı ile olur, O Evveldir, Ahir'dir, Zâhir'dir, Bâtın'dır, hayır Onun elindedir, hayat verir ve öldürür ve O her şeye kadirdir). Hz. Peygamber burada şunu demek istemiştir: Bu cümleleri söyleyen kimse için gök ve yer hazineleri açılır, bu kimseye çok hayır isabet eder ve bu kimse çok ecir kazanır.

"Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır." Yani Allah'ın Kur'an'daki ayetlerini ve kudretinin azametine ve birliğine, O'nun göklerin ve yerin maliki ve idarecisi olduğuna delâlet eden kâinat ayetlerini inkâr eden kimseler var ya, işte onlar kendilerini ziyana uğratan ve küfürlerinin karşılığı olarak kendilerini ebedi ceheneme mahkûm eden kimselerdir.

Daha sonra Allah Tealâ Rasulüne, kendisini putlara kulluk etmeye çağırdıkları için müşrikleri azarlamasını emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"De ki: "Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi bana emrediyorsunuz, ey cahiller?" Yani Ey Rasul! Kavminin seni, "Bu, babalarının dinidir" diyerek putlara kulluğa çağıran kâfirlerine de ki: Ey cahiller! Ulûhiyette tek olduğu hakkındaki kat'î delillerin varlığına rağmen bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz? Oysa herşeyin'yaratıcısı, Rabbi ve idarecisi O'dur. Dolayısıyla O'ndan başkasına kulluk etmek doğru değildir.

"Sana ve senden öncekilere şöyle vahyedildi: Andolsun, eğer ortak koşarsan amelin boşa çıkar ve ziyana uğrayanlardan olursun." Yani sizin durumunuz gerçekten enteresandır. Zira gerek bana, gerekse benden önceki elçilere, ortağı bulunmayan Allah'tan başkasının ilâh ve ma'bud olmadığı, farz-ı muhal herhangi bir peygamber şirk koşacak olursa, hiç kuşkusuz amelini boşa çıkarmış ve iptal etmiş ve böylece kendilerini ziyana uğratmış ve hem dünyalarını, hem de ahiretlerini zayi etmiş olacakları vahyedilmiştir.

Farz-ı muhal, peygamberler dahi şirk koşacak olursa, bu şirk onların amelini bile boşa çıkaracağına göre, peygamberlerden başkalarının şirki, onların amellerini öncelikle boşa çıkarır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyur-matadır: "Eğer ortak koşsalardı, yaptıkları şeyler hiç olur giderdi." (En'âm, 6/88).

Daha sonra Allah Tealâ sözü, şirkten sakındırmadan, sadece kendisine kulluk edilmesine getirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol." Yani ibadeti sadece, ortağı olmayan Allah'a halis kıl. Hem sen böyle yap, hem de sana itti-ba edip seni tasdik edenler böyle yapsın. Yalnız O'na kulluk et. Onunla birlikte O'ndan başkasına da kulluk etme ve sana verdiği başarı ve sadece O'na kulluk etme hidayeti, seni risaletle ve Onun dinine çağırma göreviyle şerefliendirmesi gibi nimetlere şükredenlerden ol.

Yüce Allah, Hz. Peygamber'e müşriklerin, putlara kulluk etmesini emrettiklerini ifade buyurduktan sonra, müşriklerin Allah'ı gereği gibi bilemediklerini belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ı gereği gibi bilemediler." Yani Allah'a gerektiği gibi ta'zim göstermediler ve müşrikler, O'nunla birlikte başka ilâhlara da kulluk etmekle O'nu bihakkın bilemediler. O Allah ki, kendisinden daha azamet sahibi ve daha kudretli başka bir varlık yoktur.

Buhari, Abdullah b. Mesud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir Yahudi alimi Rasulullah (s.a.)'a gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammedi Biz (Tevrat'ta) Allah Tealâ'nın, gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde, ağaçları bir parmak üzerinde, suları ve toprakları bir parmak üzerinde, sair mahlukâtı da bir parmak üzerinde tutarak, "Ben bütün kâinatın melikiyim!" dediğini görüyoruz (Bu konuda ne dersin?)" Bunun üzerine Hz. Peygamber, bu Yahudi aliminin sözünü tasdik mahiyetinde, azı dişleri

görününceye kadar güldü, sonra da "Allah'ı gereği gibi bilemediler. Halbuki kıyamet günü yer, tamamen O'nun avucu içindedir..." ayetini okudu."

İmam Ahmed ve Müslim de İbni Ömer (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Birgün Hz. Peygamber, minber üzerinde "Allah'ı gereği gibi bilemediler. Halbuki kıyamet günü yer, tamamen O'nun avucu içindedir. Gökler de sağ elinde durulmuştur. O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir." ayetini okudu ve elini öne-arkaya doğru hareket ettirerek şöyle buyurdu: "Rabb Tealâ, yüce zatını yüceltip överek, "Ben Cebbarım, ben Mütekebbir'im, ben Melik'im, ben Azizim, ben Kerîm'im" buyuracak." (Bu esnada) minber, Rasulullah (s.a.)'ı öyle bir sarstı ki, biz, herhalde Onu üzerinden atacak dedik."

"Halbuki kıyamet günü yer, tamamen O'nun avucu içindedir, gökler de sağ elinde durulmuştur. O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir." Yani şu anda yer, Allah Tealâ'nın tasarrufu ve mülkü altındadır; gökler, Onun kudret ve hakimiyetine, dileme ve iradesine boyun eğmiştir. Allah, kendisine ortak koştukları sahte ma'budlardan münezze ve mukaddestir. Bu ayette geçen "sağ el"den maksat, "kudreftir.

Sonraki dönemlerde gelen alimlere göre bu cümle, Allah Tealâ'nın azametinin, kemâl-i tasarrufunun ve kudretinin temsilî bir anlatımıdır ki burada Allah Tealâ'nın kudret ve .azameti, bütün yeryüzünü ve gökleri toptan elinde tutanın durumuna benzetilmiştir. Selef alimleri ise, bu türlü nass-ların zahirî anlamlarına iman etmenin ve ayette öyle geldiği için Allah'ın (keyfiyeti, niteliği meçhul bir tarzda) avuç ve sağ el sahibi olduğuna itikad etmenin vacip olduğu görüşündedir. Çünkü sözde aslanan, hakikî anlama yorulmasıdır. Alimler, "Selefin görüşü daha salim, halefin görüşü daha sağlamdır" demişlerdir. Ben, daha salim olan görüşe meyletmekteyim.

Buhari, Müslim ve daha başkaları, Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Allah, kıyamet günü yeri avucuna alır, göğü de sağ eliyle dürer ve şöyle buyurur: "Melik benim! Hani nerede yeryüzünün melikleri nerede?"[\[23\]](#)

Sura İki Kere Üflenmesi, Anlaşmazlıkların Çözülmesi Ve Herkese Hakkının Tam Verilmesi:

68- Sur'a üflendi, göklerde ve yerde olanlar düşüp bayıldı. Ancak Allah'ın dilediği kaldı. Sonra ona bir daha üflendi. O anda görürsün ki (dirilip) kalkmışlar bakmıyorlar.

69-Yer, Rabbinin nuru ile parladı, kitap kondu, peygamberler ve şahitler getirildi ve aralarında adalet'e hükmedildi. Onlara asla zulmedilmez.

70- Herkese, yaptığığın karşılığı tam verildi. O, onların ne yaptıklarını en iyi bilendir.

Açıklaması:

Allah Tealâ, kıyamet gününün dehşetini ve o gün müşahede edilecek olan Yüce Allah'ın kemâl-i kudreti ile tamam-i azametini delâlet eden büyük olayları haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Sur'a üflendi, göklerde ve yerde olanlar düşüp bayıldı. Ancak Allah'ın dilediği kaldı. Sonra ona bir daha üflendi. O anda görürsün ki onlar kalkmışlar, bakmıyorlar." Yani bu, Sur'a ilk üfürülüştür ki, canlılar bununla öleceklerdir. Şöyle ki; İsrâfil (a.s.), bir boru veya boynuzdan ibaret olan Sur'a üfürecek ve göklerde ve yerde bulunanlar, korkudan ve bu sesin şiddetinden öleceklerdir. Burada geçen "Sa'k" kelimesi, olduğu yerde aniden ölmek demektir.

O zaman sadece Cebrail, Mikâil ve İsrâfil gibi Allah'ın, ölmemesini murad ettikleri kalacaktır. Bunlar ise daha sonra öleceklerdir. Katâde ise, "O anda ölmeyecek olanların kimler olduğunu bilmiyoruz." demiştir.

Daha sonra, ölümlerin kabirlerden dirilmesi için Sur'a ikinci kere üfle-necektir. Bu üfürüş üzerine bütün mahlukât, ufalanmış kemik yığınının ibaret iken canlanıp ayakları üzerine dikilecek ve kıyametin dehşetli sahnelerine ve kendilerine söylenenlere bakacaklar. Yahut, ufalanmış kemik halindeyken diriltildikten sonra kendilerine yapılacakları bekleyecekler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O, bir tek haykırıdır. Hemen onlar uyanırlar." (Nâzi'ât, 79/13-14), "Sizi çağıracağı gün, O'na hamederek çağrısına uyarsınız ve pek az kaldığınızı sanırsınız." (İsrâ, 17/52), "O'nun ayetlerinden biri de, göğün ve yerin O'nun buyruğuyla durmasıdır. Sonra sizi yerden bir tek davetle çağıracağı zaman bir de bakarsınız ki, çıkarılıyorsunuz." (Rûm, 30/25).

Daha sonra Allah Tealâ, kıyamet gününün bazı ahvalini zikretmektedir:

1- "Yer, Rabbinin nuru ile parladı." Yani mahşer yeri, Yüce Allah'ın, kulları hakkında hüküm vermek için tecelli etmesiyle, o yüce mahkemede ikame ettiği adalet ve kulları arasında hak ölçüsü üzere verdiği hüküm ile ışıklandı ve aydınlandı.

2- "Kitap kondu." Yani Ademoğulların amellerinin kayıtlı olduğu kitaplar ve sayfalar, sahiplerinin önüne kondu. Bu kitaplar, ait oldukları kimselerin ya sağına veya soluna konur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her insanın amel kuşunu boynuna doladık. Kıyamet günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız." (İsrâ, 17/13), "Bu kitap da ne oluyor; ne küçük ne de büyük hiçbir şey bırakmıyor, her şeyi sayıp döküyor." (Kehf, 18/49).

3, 4- "Peygamberler ve şahitler getirildi." Yani peygamberler, gönderildikleri ümmetlerin kendilerine icabet edip etmediği sorulmak üzere hesap yerine getirildi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Her ümmetten bir şahit, seni de bunlara şâkit getirdiğimiz zaman halleri nice olur?" (Nisa, 4/41). Yine hesap yerine, ümmetler üzerine şahitlik edecek olan ve kulların amellerini kaydeden hafaza melekleri getirildi. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Her can, yanında bir sürücü ve bir de şahitle geldi." (Kaf, 50/21). Buradaki "sürücü", kişiyi hesap yerine sürüp götürmek demektir. "Şahit" ise

onun üzerine şahitlik yapandır. Aynı zamanda buradaki şahit, diğer ümmetlere gelen peygamberlerin onlara tebliğ ettikleri hususlar üzerinde onlara şahitlik edecek olan Ümmet-i Muhammed fertleridir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız." (Bakara, 2/143).

Aynı şekilde Allah yolunda şehit olan müminler de getirildi. Onlar da kıyamet günü tebliğde buldukları halde hakkı yalanlayan kimseler aleyhine şahitlik ettiler.

Kullar arasındaki davalar çözüme kavuşturulduktan sonra Allah Tealâ, her şahsa hakkının verileceğini beyan etmekte ve bu anlamda dört ayrı ibare ile şöyle buyurmaktadır:

1- "Aralarında adaletle hükmedildi." Yani kullar arasında adalet ve tam bir doğrulukla hüküm verildi.

2- "Onlara asla zulmedilmez." Yani Sevapları eksiltilmez ve azapları artırılmaz. Onlara verilen karşılık, amelleri miktarınca olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Hiç kimseye bir haksızlık edilmez. İnsanın yaptığı iş bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, onu getiririz. Hesap gören olarak biz yeteriz." (Enbiyâ, 21/47), "Allah zerre kadar haksızlık etmez, zerre miktarı bir iyilik olsa, onu kat kat yapar, ve kendi katından da büyük mükâfat verir. " (Nisa, 4/40).

3- "Herkes, yaptığına karşılığı tam verildi." Yani her nefse, işlediği hayır ve şerrin karşılığı tam olarak verildi.

4 - "O, onların yaptıklarını en iyi bilendir." Yani yüce Allah, kulların dünyada yaptıklarını, herhangi bir kâtime, hesapçıya veya şahide ihtiyacı bulunmaksızın bilendir. Kıyamet günü amel defterinin, peygamberlerin ve şahitlerin getirilmesi ise, kişinin ileri sürebileceği mazeretlere mahal bırakmamak içindir. Bu hükmün zikredilmesinin sebebi, Allah Tealâ'nın, tam bir ilme dayanarak hak ile hüküm vereceğine ve dolayısıyla Onun vereceği bu hükümde herhangi bir hata bulunması ihtimalinin söz konusu olmadığına delâlet etmesidir. Ayetten maksat, her mükellefin hak ettiğine ulaşacağını açıklamaktır. [\[24\]](#)

Mükafat Elde Edecekler İle Cezalandırılacakların Durumları:

71- İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürüldü. Oraya geldikleri zaman cehennemin kapıları açıldı, cehennem bekçileri onlara şöyle dedi: "Kendi aranızdan, Rabbinizin ayetlerini size okuyan ve sizi, bu gününüzle karşılaşacağınız hakkında uyarıcı elçiler gelmedi mi?"

"Evet, geldi." dediler. "Ama kâfirlere azap sözü hak oldu ,,

72- "O halde içinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötü-müş!" denildi.

73- Rabblerinden korkanlar ise bölük bölük cennete sevk edildi. Kapıları daha önce

açılmış bulunan cennete vardıklarında onun bekçileri onlara, "Selâm size! Tertemiz geldiniz. Ebedi kalmak üzere buraya girin" dediler.

74- Cennetlikler de, "Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi, dilediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamdol-sun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!" dediler.

75- Meleklerin de Arş'ın çevresinde dönerek Rabblerini hamd ile andıklarını görürsün. İnsanlar arasında hak ile hükmedilir ve "Hamd, alemlerin Rabbine mahsustur." denilir.

Açıklaması:

Allah Tealâ, bedbaht kâfirlerin durumunu ve onların cehenneme nasıl sürüleceklerini haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürüldü." Yani kâfirler, elebaş-larıyla birlikte, zorla, tehdit ve tahkir edilerek kimisi kimisinin arkasından gelecek şekilde belli bir tertiple dizilmiş gruplar halinde ve her grubun başında bir lider olacak şekilde -ki o lider, onların küfürdeki ele başları ve kendilerini küfre çağıran kimsedir- cehenneme sürüleceklerdir. "O gün cehennem ateşine itilip kakılırlar" (Tür, 52/13) ayetinde de benzeri bir anlatım vardır. Yani cehennem ateşine itile itile götürülürler.

"Oraya geldikleri zaman cehennem kapıları açıldı." Yani bu durumda oraya geldikleri zaman cehennem yedi kapısı, bir an önce onlar içeri girsinler de azabını tatsınlar ve ateşini onlara mahsus kılsın diye ardına kadar açılır.

"Cehennem bekçileri onlara şöyle dedi: "Kendi aranızdan, Rabbinizin ayetlerini size okuyan ve sizi, bu gününüzle karşılaşacağınız hakkında uyarıcı elçiler gelmedi mi?" Yani cehennem ateşini muhafaza eden, kuvvetli ve şiddetli zebani meleklerden olan cehennem bekçileri aşağılayarak, hor-layarak ve azarlayarak onlara şöyle dediler: "Size, yine sizin gibi insan olan, kendileriyle konuşma ve bir şeyler alıp öğrenme imkânına sahip olduğunuz, sizi çağırdıkları dinin doğruluğunu gösteren ayetleri okuyan ve sizi bu günün şerrinden sakındıran peygamberler gelmedi mi? Onlar sizi şu yaşadığınız gün ile korkutmadılar mı?"

"Evet geldi." dediler. Ama kâfirlere azap sözü hak oldu." Yani kâfirler, onlara itirafta bulunarak ve şöyle diyerek cevap verdiler: "Evet! O elçiler bize geldiler, bizi bu günden korkuttular ve bize hüccet ve burhanlar gösterdiler. Ama biz onları yalanladık ve kendilerine muhalefet ettik; Allah'a karşı kâfir olan ve O'na şirk koşan kimselere ise azap sözü gerekli oldu. Bu azap sözü, Allah Tealâ'nın, "Andolsun, ben cehennemi hep cinlerden ve insanlardan dolduracağım." (Hûd, 11/119) kavli-i ilâhisidir.

Bu ayetin bir benzeri, şu ayettir: "Her topluluk onun içine atıldıkça, onun bekçileri onlara, "Size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sordu. Dediler: "Evet! Bize uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık ve "Allah hiçbir şey indirmedi; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz." dedik. Ve dediler ki: "Eğer biz onların sözlerini dinleseydik, yahut düşünüp anlasaydık, şu

ğılın ateşin halkı arasında bulunmazdık." (Mülk, 67/8-10).

Kâfirlerin bu itirafından sonra cehennem bekçileri onlara, haklarındaki hükmü açıklayarak şöyle mukabele ettiler:

"O halde, içinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötüy müş?" Yani cehennem ateşinin koruyucusu olan melekler, onlara şöyle diyecek: "Sizin için açılan ve içinde ebedî kalmanız Allah tarafından takdir edilen cehennemin kapılarından girin. Sizin için oradan çıkış olmadığı gibi, onun ateşi için zeval bulmak da yoktur. Dünyadayken hakka ittaba etmeyip büyüklenmeniz sebebiyle bu cehennem ne kötü ve sürekli bir kalma yeridir!

Burada ayetin aslında bu sözü söyleyenin müphem ve mutlak bırakılması ve sözün, muayyen birisine nispet edilmemesi, kâinatın, onların, adalet sahibi ve her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah'ın hükmetmesiyle bu azabı hakettiklerine şahit olduğunu göstermek içindir.

Daha sonra Allah Tealâ, müminlerin, cenete sevk edildikleri zamanki durumunu haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Rabblarından korkanlar ise, bölük bölük cennete sevk edildi." Yani melekler, müminleri ikram, teşrif, jürmet ve muhabbetle grup grup cennete sevk edecek. Önce Mukarrebûn, ardından Ebrâr, sonra bunların ardından gelenler, sonra da bunların ardından gelenler.. Her grup, kendi benzerleri ile birlikte, yani peygamberler peygamberlerle birlikte, siddıklar siddıklar-la birlikte, şehitler birbirleriyle beraber, alimler kendi akranlarıyla bir arada cennete sevk edilecektir.

"Kapıları daha önce açılmış bulunan cennete vardıklarında..." Yani onlar, sırat köprüsünü geçtikten ve kendilerine dünyanın karanlıklarına ait bir kısım şeyler nakledildikten sonra cennetin sekiz kapısına vardıkları zaman, cennetin kapılarının kendilerini karşılamak üzere daha önceden açılmış olduğunu görecekler.

Sahih-i Müslim'de Enes (r.a.)'den şöyle nakledilir: "Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Cennet hakkında ilk şefaâtçi ben olacağım." Hadisin bir diğer şekli de şöyledir: "Cennetin kapısını ilk çalan ben olacağım."

Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre (r.a.)'de naklen Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Ümmetimden yetmiş bin kişilik bir zümre cennete girer. Yüzleri ayın öndördüncü gece ışıdığı gibi ışık saçar." O anda Ukâşe b. Muhsin (r.a.) kalktı ve "Ya Rasulallah! Allah'a dua edin de beni onlardan kılsın." dedi. Hz. Peygamber, "Allah'ım! Onu onlardan kıl." buyurdu. Ardından Ensar'dan bir adam ayağa kalktı ve "Ya Rasulallah! Allah'a, beni onlardan kılması için dua edin." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Bu konuda Ukâşe seni geçti" buyurdu."

Yine Sahih-i Müslim'de Ömer b. Hattâb (r.a.)'dan şöyle rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Sizden hiç kimse yoktur ki, abdest alsın ve abdestinde mübalağa yapsın -veya abdest azalarını tastamam yıkayarak abdest alsın- sonra da "Eşhedü en lâ İlahe İllallah ve Enne Muhammeden Abduhû ve Resûlüh" desin de, kendisi için, dilediğinden içeri gireceği sekiz cennet kapısı açılmasın."

Yine Buhari ve Müslim, Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cennette sekiz kapı vardır. Onlardan birisine er-Reyyân denir ki, oruçlulardan başkası oradan giremez."

İmam Ahmed de Hasan vasıtasıyla Mu'âz (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Cennetin anahtarları, Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet etmektir."

"Onun bekçileri onlara, "Selâm size! Tertemiz geldiniz. Ebedi kalmak üzere buraya girin" dediler." Yani cennetin bekçileri müminlere şöyle dediler: "Her türlü afet, sıkıntı, dert, ibtilâ sizden uzak oldu artık. Amelleriniz ve sözleriniz tertemiz, dünyadaki gayretiniz tertemiz oldu. Şirk ve masi-yetlerle kirlenmediniz. Ahiretteki mükâfatınız da buna uygun oldu! Nitekim İmam Ahmed, Tirmizî ve Hâkim'in Hz. Ali (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber bazı gazvelerde, müslümanlar arasında şöyle çağrı yapılmasını emir buyurmuştur: "Cennete, müslüman -veya mümin- nefisten başkası giremez." O halde, içinde ebedî kalmak üzere cennete girin! Cennette ne zeval, ne de bir değişiklik vardır. Yine orada ne ölüm, ne de yok oluş söz konusudur.

"Cennetlikler de, "Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi, dilediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah 'a hamdolsun. Çalışanların ücreti ne güzelmiş!" dediler." Yani salih ameller işleyen muttaki müminler, cenneti ve içindeki devamlı nimetleri, bol mükâfatı görünce şöyle dediler: "Hamd ve şükür, azamet sahibi olan Allah'a ait. O dirilme ve cennetle mükâfatlandırılma konusunda bize verdiği sözü yerine getirdi ve kerem sahibi elçileri vasıtasıyla bize vaad ettiği şeyi gerçek kıldı. Nitekim onlar dünyadayken şöyle dua etmişlerdi: "Rabb'imiz! Bize, elçilerine vaad ettiğini ver, kıyamet günü bizi rezil perişan etme. Zira sen, verdiğin sözden caymazsın." (Al-i İmrân, 3/194), "Dediler ki: "Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun, doğrusu Rabb'imiz, çok bağışlayan, çok karşılık verendir. O ki, lütfuyla bizi durulacak yurda kondurdu. Orada bize ne bir yorgunluk dokunur ve ne de orada bize bir usanç dokunur." (Fâtır, 35/34-35).

Artık cennet bütününü onların olmuş gibi oraya sahip oldular ve orada diledikleri gibi yaşayacaklardır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Arza mutlaka iyi kullarım varis olacak diye yazmıştık." (Enbiyâ, 21/105).

Nereye dilersek oraya gideriz. Cennette, dilediğimiz meskene dilediğimiz gibi sahip oluruz. Amelimize karşılık aldığımız bu karşılık, ne güzel bir karşılıktır! Ve cennet, çalışanların ne güzel karşılığıdır! Buhari ve Müslim'de Enes (r.a.)'den, Miraç kıssası meyanında şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Cennete sokuldum.

Bir de baktım ki, kubbeleri ^[25] inci, toprağı misk."

Daha sonra Allah Tealâ, Arş'ı kuşatmış olan meleklerin durumunu haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Meleklerin de Arş'ın çevresinde dönerek Rabblerini hamd ile andıklarını görürsün. İnsanlar arasında hak ile hükmedilir ve "Hamd, alemlerin Rabbine mahsustur." denilir." Yani ey mutlu mümin! Melekler cemaatinin, yüce Arş'ın etrafında, onu kuşatarak döndüklerini ve Allah'ın teşbih (O'nu bütün noksanlıklardan tenzih) ettiklerini, O'na hamd, O'nu ta'zim ve takdis ettiklerini, O'na, bahşettiği nimetler ve fazlu keremi için "Sübhânallâhi ve bi hamdihî" diyerek teşbih ettiklerini görürsün.

Manzara şudur: Allah Tealâ, kullar arasında adaletle hüküm vermiş, bir kısmını cennete, bir kısmını da cehenneme sokmuştur. İnsan ve cin müminler, melekler ve bütün kâinat, müminler ile cehennem ehli arasındaki -hata söz konusu olmayan mutlak hak ile

verdiği- hükmü, adaleti ve kazası sebebiyle âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ve şükretmektedirler.

Bu son ayette geçen sözü söyleyenin kim olduğu da -daha önce geçen ayette olduğu gibi- belirtilmemiştir. Bunun sebebi, bütün mahlukâtın O'na hamd ile şahitlik ettiğini göstermesi içindir. Katâde şöyle demiştir: "Mah-lukât, Kur'an'daki sözlerini "Hamdolsun o Allah'a ki, gökleri ve yeri yarattı, karanlıkları ve aydınlığı var etti." ayetinde ifadesini bulduğu üzere hamd ile başlatmış, "İnsanlar arasında hak ile hükmedilir ve "Hamd, alemlerin Rabbine mahsustur." denilir." ayetinde ifadesini bulduğu üzere yine hamd ile bitirmiştir.

Bu ayet hakkında denebilir ki, müminler, ilk olarak vaadini yerine getirdiği, kendilerini cennete, orada dilediklerini yapabilecekleri şekilde yerleştirdiği için, ikinci olarak da, bütün insanlar arasında adaletle ve hakla hüküm verdiği için Rablerine hamdetmektedirler. [\[26\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/245-247.

[\[2\]](#) Bu, Razînin görüşüdür.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/251-254.

[\[4\]](#) Burada kastedilenin, nafil namazlar olduğu açıktır, (çev.)

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/259-260.

[\[6\]](#) Ayetteki "Allâhe a'budu" ifadesinde meful olan "Allah" kelimesinin fiilden önce gelmiş olması kasr ifade eder. Yani cümleye, "Ben Allah'tan başkasına kulluk etmiyorum." şeklinde bir anlam kazandırır.

[\[7\]](#) Bu kelime "Tevâğît" şeklinde de okunmuştur.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/266-270.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/273-274.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/277-280.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/283-286.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/291-294.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/297-299.

[14] Zemahşerî, 111/33.

[15] Razî, XXVI/286.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/304-309.

[17] Buradaki "istidrac"ın anlamı şudur: Hakkı ve hakiki değeri olmadığı halde ve yeteneksizliğine rağmen bir kimsenin çok nimete mazhar olması ve bu sebeple küfür ve isyana devam etmesi ile azaba ve ilâhi gazaba yaklaşması. (Çev.)

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/313-315.

[19] İbni Kesir, IV/59.

[20] İbni Kesir, IV/59.

[21] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/321-323.

[22] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/326.

[23] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/330-333.

[24] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/336-338.

[25] Yani inci kubbeler. Burada geçen "cenabiz" kelimesinin tekili "cunbeze"dir ki, kubbe gibi yüksek ve yuvarlak olan şeylere denir. Bu cümleden olarak, "Mekanun mucned" denir ki, "Yüksek yer" demektir, (bkz. Lisanu'l-Arab)

[26] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/343-346.

Surenin İsmi: 4

Önceki Sureyle İlişkisi: 4

Surenin Muhtevası: 4

Kuranın İndirilişinin Kaynağı Ve Onun Ayetleriyle Mücadele Edenlerin Durumu: 5

İ'râb: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Arşı Taşıyan Meleklerin Müminlere Olan Muhabbeti Ve Yardımı: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Kâfirlerin, Günahlarını İtiraf Etmeleri, Allah'ın Kudret Ve Lütfunun Hatırlatılması: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Kıyamet Gününün Diğer Ürkütücü Ve Korkunç Özellikleri:
15

Belagat: 16

Kelime Ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18

Hız. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -I-
İsrailoğulları'nın Azabı, Hız. Musa'ya Ölüm Tehdidi: 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki: 19

Açıklaması: 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20

Hz. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -^{TM}^{TM}- Firavun Ailesinden Bir Mümin Ve Onun Hz. Musa'yı Müdafaa Etmesi
21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki: 22

Açıklaması: 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 24

Hz. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -^{TM}^{TM}^{TM}- Firavun'un, Hz. Musa İle Alay Etmek Ve Onun Peygamberliğini İnkâr İçin Onun İlâhını Araması
26

Kelime ve İbareler: 26

Ayetler Arası İlişki: 26

Açıklaması: 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 27

Hz. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -IV- 27

Mü'min Kişinin, Kavmine Nasihate Devam Etmesi
27

Belagat: 28

Kelime ve ibareler: 28

Ayetler Arası İlişki: 29

Açıklaması: 29

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 31

Küfür Liderleri İle Onlara Tabi Olanlar Arasında
Cehennemde Geçen Tartışma: 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki: 32

Açıklaması: 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 33

Düşmanlarına Karşı Dünyada Ve Ahirette Peygamberlere
Yardım Edilmesi: 34

Belagat: 34

Kelime ve İbareler: 34

Nüzul Sebebi: 34

Açıklaması: 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 36

Allah'ın Varlığının, Kudretinin Ve Hikmetinin Delillerinden
Birkaçı: 37

Belagat: 37

Kelime ve İbareler: 37

Ayetler Arası İlişki: 38

Açıklaması: 38

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 40

Allah Tealâ'dan Başkasına Kulluğun Nehyi Ve Bunun Sebebi: 41

Kelime ve İbareler: 41

Nüzul Sebebi: 41

Ayetler Arası İlişki: 41

Açıklaması: 42

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 42

Allah'ın Ayetleri İle, Batıl Deliller İleri Sürerek Mücadele Edenlerin Cezası: 42

Belagat: 43

Kelime Ve İbareler: 43

Ayetler Arası İlişki: 43

Açıklaması: 43

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 44

Sabır Ve Yardım: 45

Belagat: 45

Kelime ve İbareler: 45

Ayetler Arası İlişki: 45

Açıklaması: 45

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 46

Allah'ın Varlık Ve Birliğini Gösteren Diğer Birkaç Delil: 47

Kelime ve İbareler: 47

Ayetler Arası İlişki: 47

Açıklaması: 47

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 48

Allah'ın Ayetleri İle Mücadele Edip Onları Yalanlayan,
Azabı Gördükleri Zaman İse Şirki Terkeden Kimseleri Tehdit:
48

Belagat: 48

Kelime ve İbareler: 48

Ayetler Arası İlişki: 49

Açıklaması: 49

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 50

GAFİR (MÜMİN) SURESİ

Kuranın İndirilişinin Kaynağı Ve Onun Ayetleriyle Mücadele Edenlerin Durumu:

1- Hâ-mîm.

2- Bu Kitab'ın indirilişi, Azîz ve Alîm olan Allah tarafındandır.

3- Günahı bağışlayan, tevbeyle kabul eden, azabı çetin olan, lütuf sahibi. O'ndan başka ilâh yoktur, dönüş O'nadır.

4- İnkâr edenlerden başkası Allah'ın ayetleri hakkında mücadele etmez. Onların şehirlerde dolaşması seni aldatmasın.

5- Onlardan önce Nuh kavmi ve onlardan sonra gelen kavimler de yalanladı. Her millet peygamberlerini yakalamaya yeltendi; hakkı yok edebilmek için boş şeyler ileri sürerek tartışılar. Neticede ben de onları tutup yakaladım. İşte, benim azabım nice imiş!

6- Böylece Rabbinin kâfirler hakkındaki, "Onlar ateş halkıdır" sözü yerini bulmuş oldu.

Açıklaması:

Bu ayetlerin konusu, Kur'an'ın indiriliş kaynağını beyandır ve Kur'an'ın, kendisini burada altı sıfatla niteleyen Allah katından olduğunu bildirmek, Allah'ın ayetleri hakkında batıl iddialarla, Kur'an ayetlerine tan ederek ve hakkı ortadan kaldırmak maksadıyla mücadele eden kâfirlerle münakaşa etmektir. Ki onlar böylece Allah'ın azabıyla tehdit edilmeyi, yani cehennemlik olduklarının bildirilmesini hak etmişlerdir.

"Hâ-mîm. Bu Kitab'ın indirilmesi, Azîz ve Alîm olan Allah tarafından-dır." Buradaki "Hâ-mîm", surelerin başlarında yer alan harf-u mukatta-adandır. Bu harflerin sure

başlarında yer alması, surenin içeriğini bildirmek ve Araplar'ın konuştuğu, şairler yazdıkları ve akıcı hitabeti kendisiyle süsledikleri aynı dilin harflerinden oluşan ve böyle olduğu halde bir benzerini ortaya koyamadıkları Kur'an'm icazına dikkat çekmek maksadına yöneliktir. Çünkü Kur'an Allah Tealâ'nın kelâmıdır.

Kur'an, insanlar arasında okunan, Allah indinden indirilmiş bir Ki-tap'tır, insan eseri değildir. Onu indiren Allah, Azîz'dir, yani galiptir, kuvvet ve kudret sahibidir, kahredicidir; Alîm'dir, yani sırrı ve gizli olanı bilen ve mahlukâtını, onların söylediklerini ve yaptıklarını tam bir ilimle, hakkıyla bilendir.

Daha sonra Allah Tealâ, kendi zâtını, müjde, tehdit, teşvik ve sakındırma ihtiva eden altı özellikle vafsetmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Günahı bağışlayan, tevbe kabul eden, azabı çetin olan, lütuf sahibi. O'ndan başka ilâh yoktur, dönüş O'nadır." Yani Kur'an'ın indiricisi olan Allah, dostlarının daha önce işlemiş oldukları -küçük olsun, büyük olsun, her türlü- günahı, tevbeden sonra, ya da dilerse tevbeden önce de bağışlayandır; onların halis tevbesini kabul edendir; düşmanlarına azabı şiddetli olandır; lütuf, nimet, bolluk ve zenginlik sahibidir, sırf kendi lütfundan olmak üzere kullarına nimet ihsan eder; O, ortağı, şeriki, eşi ve çocuğu olmayan, tek ilâhtır; ahiret günü dönüş ve varış da başkasına değil, sadece O'na olacaktır.

Daha sonra Allah Tealâ, Kur'an'm nurunu söndürmek maksadıyla Kur'an'la mücadele edenlerin durumunu anlatmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"İnkâr edenlerden başkası Allah'ın ayetleri hakkında mücadele etmez. Onların şehirlerde dolaşması seni aldatmasın." Yani Allah'ın ayetlerini saf dışı bırakmak ve yalanlamak için ancak küfredenler mücadele ve muhalefet ederler. Zira onlar, hakkı ortadan kaldırmak için batıl delillerle mücadele ederler. Nitekim onların Kur'an hakkında, "Bu, bir şiidir, sihirdir veya eskilerin kısıllarıdır." şeklindeki sözleri bu batıl davalarına örnektir. Öyleyse ey Peygamber ve tüm müminler! Onların içinde buldukları, şehirlerde ticaret yapmak, kâr yapmak ve mal-servet toplamak gibi dünya refahına herhangi bir şekilde aldanmayın! Zira onlar yakın bir zamanda cezalandırılacaklardır. Onların sonu helak ve yok olmaktır. Bu, Hz. Pey-gamber'i teselli için gelmiş bir ifadedir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "İnkâr edenlerin, öyle şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın. Bu, az bir faydadır. Sonra gidecekleri yer cehennemdir. Ne kötü meskendir orası!" (Al-i İmrân, 3/196-197), "Onları biraz geçindirir, sonra kaba bir azaba süreriz." (Lokman, 31/24).

Bu ayetteki "mücadele" hakkında şunlar söylenebilir: Mücadele iki türdür: Hakkı ortaya koyup kabul ettirmek ve ispat için yapılan mücadele, batılı ortaya koyup kabul ettirmek ve ispat için yapılan mücadele. İşlerin kapalı yönlerini açıklamaya ve hakikatleri anlamaya yönelik hak mücadele caiz ve meşrudur. Peygamberler bu mücadele türünü hak

dini tebliğde bir yöntem olarak kullanmışlardır. Nitekim Yüce Allah, Nuh kavminin Hz. Nuh'a şöyle dediklerini bildirmektedir: "Dediler ki: "Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin. Hem bizimle mücadelede çok ileri gittin." (Hûd, 11/32). Yüce Allah, peygamberi Hz. Muhammed (s.a.)'e hitaben de şöyle buyurmaktadır: "Ve onlarla en güzel şekilde mücadele et." (Nahl, 16/125).

Burada zikredilen örnekte olduğu gibi batıl için yapılan mücadeleye gelince, bu mücadele kötülenmiştir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Bunu sadece tartışma için sana misal verdiler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur." (Zuhruf, 43/58). Bu tür mücadele, Hz. Peygamberin, "Kur'an konusunda tartışmayın. Zira Kur'an konusunda tartışmak küfürdür." "Kur'an konusunda mücadele etmek küfürdür." gibi hadislerinde işaret edilen mücadeledir.

Ebu'l-Aliye şöyle demiştir: "Kuranda iki ayet vardır ki, Kur'an konusunda mücadele edenler hakkında onlardan daha şiddetlisi yoktur. Bunlar, "İnkâr edenlerden başkası Allah'ın ayetleri hakkında mücadele etmez." ve "Kitapta anlaşmazlığa düşenler, elbette derin bir ayrılık içindedirler." (Bakara, 2/176) ayetleridir."

Daha sonra Yüce Allah, peygamberlerin gönderildikleri kavimlerin, onları yalanlama konusunda birbirlerine benzediklerini haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlardan önce Nuh kavmi ve onlardan sonra gelen kavimler de yalanladı." Yani Kureyş kavminden önce Nuh kavmi de yalanlamıştı. (Hz. Nuh, Allah Tealâ'nın, insanları putlara tapmaktan nehyetmesi için gönderdiği ilk Rasul'dür.) Nuh kavminden sonra peygamberlere karşı bir hizip teşkil eden gruplar da yalanlamışlardı. Âd, Semud, Ashab-ı Lût ve Fira-vun'un kavmi de bunlardandır. Bütün bunlar, sonunda azabın en şiddetlisine çarptırılmışlardır.

"Her millet, peygamberlerini yalanlamaya yeltendi, hakkı yok edebilmek için boş şeyler ileri sürerek tartıştılar." Yani kendisine gönderilmiş olan elçiyi yalanlayan her millet, o elçiyi hapsedmek, ona işkence etmek, diledikleri zararı vermek veya öldürmek için onu yakalamaya azmetti. Sonunda onlardan kimi elçisini öldürdü, kimi de kendisine gelen elçi ile, şüphe ve boş sözler ileri sürerek tartıştı. Maksatları, açık ve belli olan hakkı red ve imanı iptal etmek idi. Taberâni, İbni Abbas (r.a.)'tan, o da Hz. Peygam-ber'den şöyle rivayet etmiştir: "Kendisiyle hakkı ortadan kaldırmak için kim batıla yardım ederse, hem Allah'ın zimmeti, hem de Rasulünün zimmeti o kimseden beridir." Yahya b. Selâm şöyle demiştir: "Onlar, şirki ileri sürerek, onunla imanı iptal etmek için peygamberlerle mücadele ettiler."

"Neticede ben de onları tutup yakaladım. İşte, benim azabım nice imiş!" Yani batıl için mücadele eden o kavimleri azap ile yakaladım ve helak ettim. Bu ayette geçen "ahz" kelimesi, "Sonra onları helak ettim. İnkâr nasıl oldu?" (Hacc, 22/44) ayetinde "helak

etmek" anlamındadır. Yani kendilerine verdiğim azabın nasıl olduğuna bak. Zira o azap, onları helak eden ve köklerini kazıyan bir azaptır. Ey Muhammedi O halde senin kavmin de bundan ibret alsın. Zira onlar, helak edilen o kavimlerin şehirlerine ve meskenlerine gidip geliyorlar ve onların yaşadığı azabın izlerini gözleriyle görüyorlar. Bu ifade, hayrete sevketme anlamı taşıyan bir takrir bildirmektedir. Bu anlamı şu ayet de tekit etmektedir:

"Böylece Rabbinin, kâfirler hakkındaki, "Onlar ateş halkıdır." sözü, yerini bulmuş oldu." Yani her kâfirin azabı böyledir. Yukarıdaki ayet de göz önünde bulundurulursa, toplu mana şöyle olmaktadır: Kendilerine gelen elçileri yalanlayan milletlere azap nasıl gerekli olduysa, ey Muhammed, seni yalanlayan, seninle batıl şeyler ileri sürerek mücadele eden ve grup grup senin aleyhinde birleşen kâfirlere de öylece gerekli olmuştur. Azabın sebep ve illeti tektir ve bu azap, onların ateşi haketmeleridir. Buradaki "azap sözü"nden maksat, onların ateşe müstahak olduklarıdır. [\[1\]](#)

Arşı Taşıyan Meleklerin Müminlere Olan Muhabbeti Ve Yardımı:

7- Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresin- de bulunanlar, Rabblerini överek teşbih ederler, O'na inanırlar ve müminler için şöyle diyerek mağfi- reRabbimiz! Rahmet ve mn ner şeyi kuşatmıştır. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla,onları cehennem azabından koru.

8- Rabbimiz! Onları babalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olan kimseleri, onlara söz verdiğin

Adn cennetlerine sok. Şüphesiz Aziz ve Hakim olan sensin sen!

9- "Onları kötülüklerden koru. O gün sen kimi kötülüklerden korursan ona rahmet etmişindir. İşte o büyük kurtuluş budur."

Açıklaması:

"Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar, Rabblerini överek teşbih ederler.

O'na inanırlar ve müminler için şöyle diyerek mağfiret dilerler." Arş'ı taşıyan melekler ve Arş'ın etrafında bulunan melekler -ki onlara Ke-rûbiyyûn denir ve onlar meleklerin en üstünüdür- Allah Tealâ'nın her türlü noksanlıktan uzak olduğuna delâlet eden teşbih (tenzih) cümlelerini, övgü ve yüceltme sıfatlarının ispatını (kabul ve ikrarını) gerektiren tahmid ile birlikte söylerler. Allah Tealâ'nın varlığını ve birliğini tasdik ederler, O'na kulluk etmekten büyüklenmezler. Onlar O'na huşu içinde boyun eğerler, O'nun önünde zelildirler ve yeryüzünde, iman edenlerin -ve gaybe inananların- bağışlanmasını isterler.

Bu, meleklerin -hepsine selâm olsun- seciye ve özelliklerinden olunca, onlar, müminin diğer mümin kardeşinin gıyabında yaptığı duaya amin derler. Nitekim Sahih-i Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir: "Bir müslüman, kardeşi için onun gıyabında dua ettiği zaman Melek(ler), "Amin, bir misli de senin için olsun." der."

Biz, meleklerin Arş'ı taşıdığına inanırız. Ancak bunun nasıl olduğu ve bu meleklerin sayısının kaç olduğu gibi hususları Allah'a havale ederiz. Bazı müfessirler buradaki "taşımaya"nın, Arş'ı idare ve muhafaza etme olduğunu söylemişlerdir. Arş, mahlukâtın en azametlisidir ve biz ona, naslarda varit olduğu şekliyle ve nasıl olduğu konusunda yoruma gitmeden inanırız.

İbni Kesîr, bugün Arş'ı taşıyan meleklerin sayısının dört olduğunu söylemiştir. Kıyamet günü geldiğinde ise bunların sayısı sekiz olacaktır.

Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "O gün Rabbinin Arş'ını üstlerinden sekiz melek taşır." (Hakka, 69/17).^[2]

Burada meleklerin, Allah'ı teşbih ve O'na hamd ettikleri daha önce zikredilmiş olmasına rağmen, ardından Allah'a iman ettiklerinin de belirtilmesinin anlamı şudur: Burada imanın şerefi, üstünlüğü ortaya konmakta ve insanlar da imana teşvik edilmektedir. Nitekim Kur'an'da, pek çok yerde peygamberler de Allah'a inanmakla tavsif buyurulmuşlardır. Nitekim şu ayette Allah'a iman, hayır işlemekten sonra zikredilmiştir: "Sonra iman edenlerden olmak..." (Beled, 90/17). Dolayısıyla burada imanın üstünlüğü beyan edilmiş olmaktadır. Bunun bir diğer anlam ve faydası da şudur: Meleklerin imanının da diğer yaratıkların imanını gibi, bizzat müşahede ve görme ile değil, ancak akıl yürütme ve istidlal sonucu olduğuna dikkat çekmek.^[3]

Meleklerin, müminler için mağfiret talebinde buldukları zaman kullandıkları ifade şudur:

"Rabbimiz! Rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları cehennem azabından koru." Yani senin rahmetin ve ilmin her şeyi içine almıştır. Dolayısıyla günahlardan tevbe edenlerin ve Allah yoluna -ki o, İslâm dinidir-

uyanların günahlarını ört ve onları cehennemden azabından korusun.

Halef b. Hişâm Bezzâr Kâri şöyle demiştir: "Selîm b. İsa'dan kıraat dersi alıyordum. "Müminler için şöyle diyerek mağfiret dilerler." ayetine geldiğim zaman ağladı, sonra da şöyle dedi: "Ey Halef! Mümin Allah için ne kadar kıymetlidir! Kendisi yatağında uyurken melekler onun için mağfiret diliyor!"

"Rabbimiz! Onları babalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olan kimseleri, onlara söz verdiğin Adn çenetlerine sok. Şüphesiz Azız ve Hakim olan sensin sen!" Rabbimiz! Onları, elçilerinin diliyle kendilerine vaad ettiğin, sonsuz ikamet yeri olan cennetlere koy. Onlarla birlikte babalarından, eşlerinden ve soylarından, mümin, muvahhid olan ve salih amel işleyen sa-lih kimseleri de oraya koy. Onlara olan nimetlerini tamamlamak ve sevinçlerini tam kılmak bakımından onlarla bu(sayıla)nları bir araya getir. Zira kişinin, ehliyle bir araya gelmesi, mutluluk için önemli bir durumdur. Muhakkak ki sen, mağlup edilmeyen galip ve kuvvet sahibi, takdirine ve şeri-atine ilişkin fiil ve kavillerinde hikmet sahibi olansın.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Kendileri inanmış, zürriyetleri de imanda kendilerine uymuş olan kimselerin zürriyetlerini de kendilerine katmışızdır; kendi amellerinin sevabından da hiçbir şey eksiltmemişizdir.

Herkes, kendi kazandığına bağlıdır." (Tûr, 52/21).

Mutarrıf b. Abdullah b. Şihhîr, "Allah'ın kulları içinde müminlere en çok nasihatçi olanlar, meleklerdir." demiş, sonra da "Rabbimiz! Onları... söz verdiğin Adn cennetlerine sok." ayetini okumuş, sözlerine devamla şöyle demiştir: "Allah Tealâ'nın, müminleri en çok aldatan kulları ise şeytanlardır."

Sa'îd b. Cübeyr de şöyle demiştir: "Mümin cennete girdiği zaman, babasının, oğlunun ve kardeşinin nerede olduğunu soracak. Kendisine "O, amel işlemekte senin gibi hareket etmedi." denecek. Bunun üzerine o, "Ben hem kendim, hem de onlar için amel etmişim." diyecek ve böylece onlar da derece bakımından onunla aynı seviyeye getirilecek." Bunları söyledikten sonra Sa'îd b. Cübeyr şu ayeti okumuştur: "Rabbimiz! Onları babalarından, eşlerinden ve çocuklarından iyi olan kimseleri, onlara söz verdiğin Adn çenetlerine sok. Şüphesiz Aziz ve Hakim olan sensin sen!"

Meleklerin bu duası iki yönlüdür; müminlerin hem cennete sokulmasını, hem de kendilerinden cezanın kaldırılmasını ihtiva etmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onları kötülüklerden korusun. O gün sen kimi kötülüklerden korursan, ona rahmet etmişindir. İşte büyük kurtuluş budur." Yani onları, işlemiş oldukları kötülüklerin ceza

veya azabından, kendilerini bağışlamak suretiyle kuru ve azabın, onlara dokunacak kötülüğünden onları uzak tut. Sen kimi kıyamet gününün kötülüklerinden korur ve cennetine sokarsan, işte kendisinden daha üstün bir kurtuluş bulunmayan en büyük kurtuluş budur.

Tevbe eden ve kendilerine bağışlanmanın, dönülmez bir şekilde vaad edildiği salih müminler için meleklerin istiğfar etmesinin faydası, bu istiğfarın, müminler için kerem ve sevabın ziyadeleşmesinin neticesidir. [\[4\]](#)

Kâfirlerin, Günahlarını İtiraf Etmeleri, Allah'ın Kudret Ve Lütfunun Hatırlatılması:

10- İnkâr edenlere de nida edilir: "Allah'ın buğzu, sizin kendinize olan buğzunuzdan elbette daha büyüktür. Zira siz, imana çağırıldınız da inkâr ederdiniz."

11- Dediler ki: "Rabbimiz! Bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin. İşte günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi çıkmak için bir yol var mı?"

12- Bunun sebebi şudur: Tek Allah'a dua edildiği zaman inkâr ederdiniz. O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm, yüce ve büyük Allah'ındır.

13- O size ayetlerini gösteren ve sizin için gökten rızık indirendir. Ancak, O'na yönelen kimseden başkası ibret almaz.

14- Kâfirlerin hoşuna gitmese de siz, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na dua edin.

15- Sıfatları yüce, Arş'in sahibi, o kavuşma günü ile korkutmak için kendi emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir.

16- O gün onlar ortaya çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. "Bugün mülk kimindir? Tek ve Kahr olan Allah'ın!"

17- Bugün herkes ne kazandıysa onunla karşılanacak. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz ki Allah, hesabı çarçabuk görendir.

Açıklaması:

Allah Tealâ, cehennemde azap çekmekte olan kâfirlerin kıyamet günü yakarışlarını haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"İnkâr edenlere de nida edilir: 'Allah'ın buğzu, sizin kendinize olan buğzunuzdan daha büyüktür. Zira siz, imana çağırıldınız da, inkâr ederdiniz.'" Melekler, kıyamet günü, cehennem ateşinde azap görmekte olan ve dünyada, cehenneme girmelerine sebep olan kötü ameller işlemiş olmaları sebebiyle kendilerine kızan ve son derece buğzeden kâfirlere şöyle nida edecek: Ey şu anda kendilerine azap etmekte olanlar! Peygamberler yoluyla size iman arzedildiği ve sizin de kabule yanaşmayıp terkettiğiniz ve inkâra saptığınız esnada Allah'ın size olan buğzu, kıyamet günü cehennem azabını tattığınız zaman kendinize duyduğunuz buğzdan daha büyük ve şiddetlidir. Bu ayette hafz (cümlede eksiltme) ve takdim-tehir vardır. Anlam şöyledir: İmana çağırılıp da terk ettiğiniz zaman Allah'ın size duyduğu buğz, sizin kendinize duyduğunuz buğzdan daha büyüktür.

Kâfirler buna şöyle cevap verirler:

"Dediler ki: "Rabbimiz! Bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin. İşte günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi çıkmak için bir yol var mı?" Yani azap gören kâfirler şöyle dediler: Rabbimiz! Biri dünyaya gelmeden önce babalarımızın sulbünde nutfe iken, diğeri de dünyevî hayatımızdan sonra ölümler yapılmak suretiyle bizi iki kere öldürdün. Yine bizi, iki kere de dirilttin. Biri dünyadayken, ikincisi de ba'£ (öldükten sonra dirilme) esnasında. Nitekim Allah Tealâ, bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, sizler ölümler idiniz, O sizi diriltti. Yine öldürecek, yine diriltecek." (Bakara, 2/28).

Biz, dünyada peygamberleri yalanlamak, Allah'a şirk koşup tevhidi terketmek, öldükten sonra dirilmeyi inkâr gibi işlemiş olduğumuz günahları itiraf ettik. Ancak bu, hiçbir fayda sağlamayacak olan bir itiraf ve pişmanlıktır. Acaba bizim için, cehennemden çıkış ve işlemiş olduklarımızdan farklı amel işleyebilmek için dünyaya geri dönüş için bir yol var mı? Nitekim Allah Tealâ, bir diğer ayette şöyle buyurmaktadır: "Onların, ateşin başında durdurulmuş iken, "Ah ne olurdu, keşke biz dünyaya geri çevrilseydik de, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık, inanlardan olsaydık." dediklerini bir görsen!" (En'âm, 6/27). Ve yine şöyle buyuruyor: "Rabbimiz! Bizi bundan çıkar. Eğer bir daha yaptığımız kötü işlere dönersek, artık biz gerçekten zalimleriz." Buyurdu ki: "Yıkılıp gidin (cehennemin) içerisine! Benimle konuşmayın." (Müminûn, 23/108).

Kâfirlerin bu isteği, sebebi beyan edilerek reddedilecektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Bunun sebebi şudur: Tek Allah'a dua edildiği zaman inkâr ederdiniz. O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm, yüce ve büyük Allah'ındır." Yani bulunduğunuz durumda kalacaksınız. Eğer dünya hayatına geri gönderilecek olursanız, "Geri gönderilselerdi, yine men olundukları şeyleri yapmaya dönerlerdi." (En'âm, 6/28). Bu itibarla sizin için geri dönüş yoktur. Daimi olarak azapta kalacaksınız. Bunun sebebi ise şudur: Siz, dünyadayken tek başına Allah'a çağırıldığınız ve O'nun yanında başkası anılmadığı zaman sürekli olarak Ona karşı kâfir oldunuz ve O'nu birlemeyi terkettiniz. O'na mukabil putlar, otoriteler vesaire ortak koşulduğu zaman ise Ona şirke karışık şekilde iman ettiniz ve şirke çağırana icabet ettiniz. Artık hüküm, başkasının değil, tek başına Allah'ındır. O, başka bir şeyle değil, hak ile ve hikmetin gereğiyle hükmedecektir. O, zatında ve sıfatlarında kendisinin bir benzeri bulunmaktan yücedir ve kendisinin bir benzeri, eşi, çocuğu ve ortağı bulunmaktan büyük ve münezzehtir. Buradaki "yüce ve büyük" kelimelerinde, kibriya ve azamete delâlet vardır.

Daha sonra Allah Tealâ, kemâl-i kudretine, büyüklük ve azametine delâlet eden şeyler zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O'dur ki, size ayetlerini gösteriyor ve sizin için gökten rızık indiriyor. Ancak O'na yönelen kimseden başkası ibret almaz." Allah Tealâ, göklerinde ve yerinde, bunların yaratıcısının, yoktan var edicisinin kemâline delâlet eden ayetler yerleştirmek suretiyle sizin için birliğin delillerini ve kudretinin alâmetlerini ortaya koyuyor; sizin için, meyve, bitki, -yağmur ve toprak tek olduğu halde- muhtelif renk, tad ve kokusuyla hissedilip görülen şeyleri yerden çıkararak yağmuru sizin için indiren de Odur. Bunlar, Onun kudretine ve sanatının azametine delâlet eden şeylerdir. Ancak bu açık ayetlerden, onlar hakkında tefekkür ve düşünce ile ve bunun ardından da taat ve boyun eğmek suretiyle Rabbinde yönelenden başkası ibret ve öğüt almaz.

Allah Tealâ, birliğini gerektiren delilleri bu şekilde ortaya koyduktan sonra, yapılması gerekeni açıklamaktadır ki bu, Allah Tealâ'ya tam anlamıyla yönelmek ve O'ndan başkasından yüz çevirmektir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kâfirlerin hoşuna gitmese de siz, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na dua edin." Yani ibadet ve duayı sadece Allah için yapın ve kâfirler sizin bu tavrınızdan hoşlanmasa da, gittikleri yol ve izledikleri tavırda müşriklere muhalefet edin. Onların muhalefetine aldırmayın ve onları bırakın, kinleriyle ölsünler.

Abdullah b. Zübeyr (r.a.)'den gelen sahih bir hadiste rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, farz namazların ardından şöyle derdi: "Lâ ilahe illal-lâhü vahdehû lâ şerike leh. Lehul-mülkü ve lehü'l-hamdu ve huve alâ külli şey'in kadîr. Lâ havle velâ kuvvete illâ

billâh. Lâ ilahe illallah velâ na'budu illâ iyyâhû. Lehü'n-ni'metu ve lehü'l-fadlu ve lehü's-senâu'l-hasen Lâ ilahe illâllâhu muhlisine lehu'd-dîn velev kerihel-kâfirûn." (Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir ve ortağı yoktur. Mülk de Ona aittir hamd de. O her şeye kadirdir. Ma'siyetlerden dönmek ve taat etmek ancak Onun yardımı iledir. Allah'tan başka ilâh yoktur. O'ndan başkasına kulluk etmeyiz. Nimet de Onundur, fazl-u kerem de. Güzel övgü de Ona aittir. Allah'tan başka ilâh yoktur. Biz dini yalnızca O'na halis kılarız, kâfirler hoşlanmasa da).

İbni Ebî Hatim de Ebu Hureyre (r.a.) kanalıyla Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Allah Tebareke ve Tealâ'ya, duanıza kesin olarak icabet edileceğine inanarak dua edin ve bilin ki Allah Tealâ, kalbi gafil ve başka şeyle meşgul olan kimsenin duasına icabet etmez."

Daha sonra Allah Tealâ, celâl ve azametini delâlet eden üç sıfat daha zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Sıfatları yüce, Arş'm sahibi, o kavuşma günü ile korkutmak için, kendi emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir." Yani O ki, size ayetlerini gösteriyor. O, sıfatları yüce olandır, Arş'm sahibi, maliki, yaratıcısı ve onda tasarruf sahibidir ki bu, O'nun şanının yüceliğini ve hükümlerinin azametini gerektirir. Yine O kullarından dilediği, risalet ve hükümlerini tebliğ için seçtiği kimselere -ki onlar peygamberlerdir- vahiy indirir ki, gök ve yer ehli ile evvelkilerin ve sonra gelenlerin kavuşacağı mahşer gününün azabıyla insanları korkutsunlar.

Bu ayette vahye "ruh" denmiştir. Bunun sebebi şudur: Çünkü tıpkı beden ruhla diriltildiği gibi insanlar da, küfür ölümünden vahiyle diriltirler. Yine bu ayetteki "kendi emrinden olan" ifadesinden maksat, hayatlarında onu temsil etsinler ve hayatlarını ona göre tanzim etsinler diye peygamberlerine vahyettiği şariat (hüküm)lerdir. Bu ayete benzerlik arzeden çok ayet vardır. Bunlar arasında şunları örnek olarak zikredebiliriz: "Melekleri, kullarından dilediğine, emrinden olan ruh ile indirir: İnsanları "Benden başka ilâh yoktur, benden korkun" diye uyarırım." (Nahl, 16/2), "O'nu, Ruhu'l-Emîn indirdi. Senin kalbine; uyarıcılardan olman için." (Şu'arâ, 26/193-194).

Kıyamet gününün özelliklerinden bazısı da şudur:

"O gün onlar ortaya çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Tek ve Kahhâr olan Allah'ın." Yani kavuşma günü ki o gün onlar açıktadırlar, kendilerini dağ, tepe, bina gibi herhangi bir şey gizleyip örtemez. Çünkü yer dümdüzdür. Onlar, apaçık halde kabir1 erinden çıkacaklardır. Kulların, dünyadayken işledikleri amellerden gizli ya aa açık hiçbirisi Allah'a gizli kalmaz. Nitekim bir diğer ayette şöyle buyurulmaktadır: "O gün hesap için Allah'a arz olunursunuz. Sizden hiçbir sır, Allah'a gizli kalmaz." (Hakka, 69/18).

O gün mutlak mülk ve kapsamlı hükümlerlik, tek ve bir olan, kulları üzerinde ve her şeye kudretiyle kahr-u galebe sahibi olan Allah'ındır. O, onlara ölümle, sonra da kapsamlı diriltişle galebe etmiştir. Burada bu husus, Allah Tealâ'nın sorduğu bir soru şeklinde gelmiştir ki, mana zihinlere iyice yerleşsin: "Bugün mülk kimindir?" Yani kıyamet günü. Bu soruya hiç kimse cevap veremez. Bizzat Allah Tealâ cevap verir ve şöyle buyurur: "Tek ve Kahr olan Allah'ın."

Kısacası, Allah Tealâ burada kıyamet gününün dört özelliğini zikretmektedir: Kavuşma günü olması, bütün mahlukâtın Allah Tealâ'nın huzurunda açıkta olması ve kendilerini hiçbir şeyin gizleyememesi, amellerden hiçbir şeyin Allah'a gizli kalmadığı bir gün olması -bu tehdidin maksadı Allah Tealâ'nın bütün mahlukâtı topladığı zaman herkese kendi hesabına göre muamele edeceğini karşılık vereceğini vurgulamaktır. Kişi hayır işlemişse hayır, şer işlemişse şer görecektir- ve o gün mutlak mülkün Allah Tealâ'ya ait olması.

Daha sonra Allah Tealâ, kıyamet günü için 5. ve 6. özellikleri zikretmekte -ki bunlar Allah'ın, yarattıkları arasında verdiği hükmünde adalet, fazlu kerem ve rahmet sahibi olduğunu açıklayan hususlardır- ve şöyle buyurmaktadır:

"Bugün herkes ne kazandıysa onunla karşılanacak. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz ki Allah hesabı çarçabuk görendir." Yani bu kıyamet günü, herkesin, hayır veya şer olarak ne işlemişse o amelinin karşılığını alacağı, hiç kimseye, ne sevabında azaltma, ne de azabında artırma gibi herhangi bir haksızlık yapılmayacağı gündür. Allah (c.c), kulların dünyada işledikleri amellerin hesabını çarçabuk görendir. Dolayısıyla bütün mahlukâtın hesabı, sanki bir tek kişinin hesabı görülür gibi çarçabuk görülecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sizin yaratılmanız ve diriltilme-niz, bir tek kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir." (Lokman, 31/28), "Bizim buyruğumuz yalnız bir tektir. Göz açıp yumma gibidir." (Kamer, 54/50). Çünkü Allah Tealâ tefekküre muhtaç değildir, O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır, zerre miktarı şey bile O'na gizli değildir. Öte yandan hesabın çarçabuk görülmesinin burada zikredilmesi, bağlama son derece uygundur. Çünkü burada Allah Tealâ, o gün kimseye haksızlık edilmeyeceğini beyan buyurmuş, ardından da hesabın çarçabuk görüleceğini belirtmiştir. Bu da insanların müstehak oldukları şeyin o anda kendilerine ulaşacağına delâlet etmektedir.

Müslim, Sahîh'inde, Ebu Zerr (r.a.)'den, hesap görülürken zulüm yapılmayacağını beyan eden şöyle bir hadis rivayet etmektedir: "Rasulullah (s.a.), Rabbinden naklettiği bir hadis-i kudsîde şöyle buyurdu: "Ey Kullarım! Muhakkak ki ben zulmü kendime haram ettim; onu sizin aranızda da yasaklanmış kıldım. O halde zulmetmeyin. (...) Ey Kullarım! Gördüğünüz karşılık ancak sizin amellerinizdir ki ben onları sizin üzerinize sayarım ve daha sonra onların tam karşılığını size veririm. Dolayısıyla kim (ahirette) hayır bulursa Allah Tebareke ve Tealâ'ya hamd etsin. Kim de bundan başkasını bulursa, başkasını değil, kendi nefsinin kınasın."^[5]

Kıyamet Gününün Diğer Ürkütücü Ve Korkunç Özellikleri:

18- Onları yaklaşan güne karşı uyar. Zira o gün yürekler, gamla dolu, gırtlaklara dayanmıştır. Zalimlerin ne bir dostu, ne de dinlenebilecek bir araçları vardır.

19- Allah gözlerin hain bakışını ve göğüslerin gizlediği düşünceleri bilir.

20- Allah adaletle hükmeder. O'nun dışında taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Çünkü hakkıyla işiten ve kemaliyle gören yalnız Al-

21- Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler? Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri itibariyle bunlardan daha üstündü. Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından bir koruyan da olmadı.

22- Çünkü onlar, peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde kabul etmemişlerdi. Bu yüzden Allah onları yakaladı. Zira O, kavidir, cezası çetin olandır.

Açıklaması:

"Onları yaklaşan güne karşı uyar. Zira o gün yürekler gamla dolu, gırtlaklara dayanmıştır." Yani Ey Peygamber! İman etmeleri ve artık şirki terketmeleri için kâfirleri kıyamet günüyle korkut. O öyle bir gündür ki, sanki kalpler korkudan yerlerinden oynamış ve gırtlaklara dayanacak kadar yükselmiştir. O gün bu kalpleri taşıyanların, üzüntü ve gamla dolu olduklarını gösteren bir manzaradır.

"Zalimlerin ne bir dostu, ne de dinlenebilecek bir araçları vardır." Yani bu durumdaki kâfirler için, ne faydası dokunacak bir yakın, ne de şefaati kabul edilecek bir şefaatchi vardır. Bu ayetten maksat kâfirleri, kıyamet gününün dehşetiyle korkutup sakındırmaktır. Yine bu ayette, kıyamet günü kâfirlerin korkusunun daha da şiddetleneceğine işaret vardır. Öyle ki, onların kalpleri sanki gırtlaklarına dayanmış olacaktır. Bu ayetteki bir diğer açık ifade de, müşriklerin iddialarının ve düşüncelerinin aksine o gün putların şefaathlerinin

söz konusu olamayacağıdır.

Her ne kadar insanlara göre kıyametin gelmesi için uzun bir zaman var ise de, hiç şüphesiz kıyamet günü gelmektedir ve her gelmekte olan, yakındır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Saat yaklaştı, ay yarıldı." (Kamer, 54/1), "İnsanların hesapları yaklaştı." (Enbiyâ, 21/1), "Allah'ın emri geldi. Artık onu acele istemeyin." (Nahl, 16/1), "Onu yakın görünce inkâr edenlerin yüzleri kötüleştı." (Mülk, 67/27).

Daha sonra Allah Tealâ onlara, ilminin ve dikkatinin şumulünü bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah gözlerin hain bakışını ve göğüslerin gizlediği düşünceleri bilir." Yani Allah, kulun haram kılınmış bir şeye yönelttiği hain bakışı ve gönüllerin gizlediği hayırlı olsun şerli olsun her türlü düşünceyi ve hatta kişinin içinden geçeni ve aklına geleni dahi bilir. Yani Allah Tealâ'nın ilmi tamdır, bütün eşyayı kuşatmıştır. Dolayısıyla insanlar Allah'ın ilminden sakınmalı, Allah'tan hakkıyla haya etmeli, Ona karşı hakkıyla takva göstermeli ve Allah'ın kendisini gördüğünü bilen kişinin tavıyla O'nun emirlerini gözetmelidirler. Zira Yüce Allah hain bakışları bilir, isterse bu bakış, bir anlık olsun. Yine Yüce Allah, gönüllerin gizlediği sırları ve gizli şeyleri de bilir.

İbni Abbas (r.a) bu ayet hakkında şöyle demiştir: "Buradaki hain bakış şudur: Bir adam, içinde ev halkının ve güzel bir kadının bulunduğu bir eve girer veya yanlarında güzel bir kadının bulunduğu bir ailenin yanından geçerken, o ailenin fertlerinin haberi olmadan o kadına göz ucuyla bakar. Onlar farkına vardıkları zaman gözünü o kadından ayırır. Onlar habersiz olunca yine bakar ve onlar anlayınca yine bakışını yine ondan ayırır. Allah Tealâ bilir ki o adam kalbinden, "Keşke bu kadının her yerini görsem." diye geçirir. [6]

"Allah adaletle hükmeder." Yani Allah Tealâ, adil hükümle hükmeder ve güzelliğe güzellikle, kötülüğe kötülükle karşılık verir; herkese, hayır veya şer neyi hak etmişse onu gösterir.

"O'nun dışında taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Çünkü Semt Basîr olan yalnız Allah'tır." Yani onların, Allah dışında kulluk ettikleri putlar herhangi bir hüküm vermeye muktedir değildirler. Yani hiçbir hüküm veremezler, hiçbir şeye malik değildirler. Çünkü onlar hiçbir şey bilmezler ve hiçbir şeye güç yetiremezler. O halde kendisine kulluk edilmesi gereken, her şeye kadir olan ve kendisine hiçbir şey gizli kalmayan Allah'tır. Zira Allah, kullarının söylediklerini hakkıyla işiten, onların yaptıklarını tam anlamıyla görendir ve onlara kıyamet günü hak ettikleri karşılığı verecek olandır.

Bu ayet, onların söz ve fiilleri üzerine, Allah Tealâ'nın onlara azap edeceğini bildiren

bir tehdit içermekte, putlara ve Allah'a ortak yapılmış diğer varlıklara kulluk etmenin ne kadar boş iş olduğunu açıkça bildirmekte ve kendileriyle alay etmektedir. Çünkü herhangi bir gücü bulunduğu söylenemeyen bir varlığın, hüküm vereceğinden ya da veremeyeceğinden söz edilemez.

Bunlar, ahiret azabıyla korkutmanın ifade edildiği ayetlerdir. Bundan sonra ise Allah Tealâ onları dünya azabı ile korkutmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler? Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri itibariyle bunlardan daha üstündü. Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından bir koruyan da olmadı." Burada Allah Tealâ onları, başkalarının başına gelenden ibret almaya yöneltmektedir. Yani Ey Muhammed! Senin peygamberliğini yalanlayan o müşrikler yeryüzünde hiç gezip kendilerinden önce küfür üzere yaşayan ve peygamberleri yalanlayan kimselerin sonunun nasıl olduğunu ve nasıl bir azap ve gazaba uğradıklarını görmediler mi? Oysa o geçmiş kavimler, Mekke kâfirleri ve benzerleri gibi şu anda hayatta olan kimselerden daha kuvvetli ve yeryüzünde köşkler, saraylar yapmak, kentler kurmak ve uygarlıklar oluşturmak gibi eserler bırakmak bakımından daha ileri idiler.

Allah onları, günah ve masiyetleri sebebiyle helak etti. Onlar için, kendilerinden azabı savacak bir yardımcı da olmadı. Şu anda hayatta olan kâfirler için de durum böyledir. Geçmiş ümmetlerin başına gelen bu durum, bütün zamanların kâfirleri için açık bir sakmdır.

Bu ayetin bir bölümünde anlatılan hususların benzeri şu ayetlerde de mevcuttur: "Onlara, size vermediğimiz servet ve kuvveti vermiştik." (Ah-kâf, 46/26), "Toprağı alt üst etmişler ve onu, bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi." (Rûm, 30/9).

Daha sonra Allah Tealâ, onların helak edilişlerinin sebebini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Çünkü onlar, peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde kabul etmemişlerdi. Bu yüzden Allah onları yakaladı. Zira O, kavidir, cezası çetin olandır." Yani onların yakalanmalarının ve helak edilmelerinin sebebi şu idi: Onlara gelen peygamberler, kendilerine açık deliller getirmişlerdi. Ancak onlar bu peygamberleri ve getirdikleri delilleri inkâr ettiler. Bunun üzerine Allah da onları helak ve alt üst etti. Muhakkak ki Allah, büyük kuvvet sahibidir ve şiddetle yakalar. O yapmayı murad ettiği her şeyi yapar, kendisini hiçbir şey aciz bırakamaz. O'nun, isyan eden herkese yaşatacağı azap elimdir, şiddetlidir ve acı vericidir. O halde ey kâfirler ve isyankârlar! Başkalarının durumundan ibret ve ders alın. Zira akıllı kişi, başkasının durumundan ibret alandır. [\[7\]](#)

H. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -I- İsrailoğulları'nın Azabı, Hz. Musa'ya Ölüm Tehdidi:

23- Andolsun biz Musa'yı ayetlerimizle ve apaçık bir hüccet ile gönderdik;

24- Firavun'a, Haman'a ve Karun'a. "Bu, yalancı bir büyücüdür." dediler.

25- Onlara katımızdan hakkı getirince, "Onunla beraber inananların oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!" dediler. Fakat kâfirlerin tuzağı hep boşa çıkar.

26- Firavun dedi ki: "Bırakın Musa'yı öldüreyim de, Rabbine yalvar-sın. Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum."

27- Musa dedi ki: "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım."

Açıklaması:

"Andolsun biz Musa'yı, ayetlerimizle ve apaçık bir hüccet ile gönderdik." Yani Allah'a yemin olsun ki, biz Musa'yı, beyaz el, asa gibi dokuz mucize ile ve aynı zamanda açık bir hüccet ve kuvvetli bir burhan ile gönderdik.

Musa'yı, Mısır kralı Firavun'a, onun veziri Haman'a ve çağının en zengini olan Karun'a gönderdik. Ancak onlar Musa hakkında, "Muhakkak ki o, sihirbaz, aldatıcı, cinlenmiş, göz boyayıcı ve kendisini Allah 'm gönderdiği yolundaki iddiasında yalancıdır." dediler. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "İşte böyle. Onlardan önce de ne kadar elçi geldiye mutlaka, büyücü veya cinlenmiş" dediler. Bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler? Doğrusu onlar azgın bir topluluktur." (Zâriyât, 51/52-53).

Burada sadece bu üç azgın kişinin zikredilmesinin sebebi şudur: Çünkü bunlar, Hz. Musa'yı yalanlayanların elebaşları idiler, diğerleri bunlara tabi idi. Zorbaların genel tavrı,

hakkı ve doğruyu gösteren delillere ve mantığa kulak asmamak ve kuvvete başvurmadır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlara katımızdan hakkı getirince." yani kendisini Allah Tealâ'nın onlara gönderdiğine delâlet eden kesin burhanı getirince. Bu burhan, Hz. Musa'nın aşikâr ve zahir mucizeleridir.

"Onunla beraber inananların oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın" dediler." Yani o azgınlar dediler ki: Erkekleri öldürüp kadınları bırakmak şeklindeki uygulamayı yeniden yürürlüğe koyun ki çoğalmasınlar ve durumları zayıflasın. Bu, Hz. Musa'nın peygamber olarak gönderilmesinden itibaren, erkeklerin öldürülüp kadınların bırakılması şeklinde cereyan eden ikinci uygulamadır. İllî uygulama ise Hz. Musa dünyaya gelmeden önce gerçekleştirilmişti. Bu ilk uygulama, Hz. Musa'yı ortadan kaldırmak ve kendilerine üstünlük sağlamasınlar diye İsrailoğulları'nı hor ve hakir kılıp sayılarını azaltmak maksadıyla yapılmıştı. Ama Allah Tealâ, onların tuzaklarını çökertti ve plânlarının başarıya ulaşmasına izin vermedi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Fakat kâfirlerin tuzağı hep boşa çıkar." Yani onların, İsrailoğulları'nın sayısını azaltmak şeklindeki tuzak ve maksatları, ziyan olmaktan ve boşa gitmekten başka bir anlam ifade etmedi ve onlar için hiçbir fayda sağlamadı. Zira onlar İsrailoğulları'nı öldürmeye ilk başladıkları zaman bunun bir faydası olmadı ve Musa hayatta kaldı. Aynı şekilde bu soykırımı yeniden uygulamaya koymaları da bir fayda vermeyecek ve zafer inananların olacak!

Ancak bu kez Hz. Musa'yı öldürme kararı daha bir kesin alınmıştır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Firavun dedi ki: "Bırakın Musa'yı öldüreyim de Rabbine yalvarsın." Yani Firavun, kavmine şöyle dedi: "Beni bırakın! Musa'yı öldüreyim. O da, kendisini bize gönderdiğini iddia ettiği Rabbine dua etsin de, gücü yetiyorsa benim onu öldürmeme mani olsun Ben ona aldırımıyorum." Bu ifadenin zahiri, Hz. Musa'nın Rabbine duasıyla alay edildiğini anlatmaktadır.

Hz. Musa'nın öldürülmek istenmesinin sebebini Allah Tealâ şöyle beyan buyurmaktadır:

"Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum." Yani ben onun, sizin bana ve putlara kulluk etmek şeklinde izlediğiniz dinî tavrınızı değiştireceğinden ve sizi sadece Allah'a kulluk etmeyi öngören kendi dinine sokacağından, yahut insanlar arasına ihtilâf ve fitne sokacağından, böylece düşmanlıkların ve çekişmelerin çoğalacağından, toplumsal çalkantı ve bunalımların yayılmasından endişe ediyorum. Firavunun bu sözleri, onun, halkın din değiştirmesi neticesinde kendisi lehine çalışan kurulu düzenin, statükonun değişeceğinden duyduğu korkuyu ortaya koymaktadır.

Firavun, kuvvet ve zorbalığıyla bu şekilde büyüklenince, Hz. Musa Allah'a sığınmış ve şöyle demiştir:

"Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." Yani Hz. Musa, Firavun'un "Bırakın Musa'yı öldüreyim." şeklindeki sözünü duyunca şöyle dedi: Ben, Fira-vun'dan ve onun gibi hakka boyun eğmeyip büyüklenen, ululuk taslayan, dirilme, hesap ve ceza gününe inanmayan her kâfir mücrimden Allah'a sığınır ve Ondan medet beklerim.

Burada Hz. Musa'nın, hem kibir, hem de ceza gününe inanmama özelliklerini bir arada temsil eden birisinden Allah'a sığındığını görüyoruz. Çünkü bu iki özellik, Allah'a ve>Onun kullarına karşı cüret sahibi olanların ortak vasıflarıdır. Hz. Musa, "Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz..." demekle kavmini, Firavun'un ve onun gibi olanların şerrinden Allah'a sığınmada kendisiyle birlikte davranmaya teşvik etmektedir.

Ebu Musa (r.a.)'dan gelen bir hadiste bildirildiğine göre Hz. Peygamber, bir kavmin şerrinden endişe ettiği zaman, "Allah'ım! Biz, bunların kötülüklerinden sana sığınırız ve onların düşmanlıklarını seninle savarız." diye dua ederdi. [\[8\]](#)

Hz. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -™™- Firavun Ailesinden Bir Mümin Ve Onun Hz. Musa'yı Müdafaa Etmesi

28- Firavun ailesinden, imanını gizleyen mümin bir adam dedi ki: "Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o size Rabbinizden apaçık deliller getirmiştir. Eğer yalancı ise, yalanı kendi zararınadır. Ve eğer doğru söylüyorsa, size vaad ettiklerinin bir kısmı olsun başınıza gelir. Şüphesiz Allah, aşırı giden, yalancı kimseyi doğru yola iletmez."

29- "Ey kavmim! Bugün mülk sizindir. Buraya siz hakimsiniz. Fakat Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa kim bize yardım eder?" Firavun dedi ki: "Ben size, hangi görüşte bulunuyorsam, ondan başkasını işaret etmiyorum ve ben sizi ancak doğru yola götürüyorum."

30- Mümin olan dedi ki: "Ey kavmim! Ben üzerinize, önceki toplulukların günü gibi bir günün gelme-* lf, f» üt sinden korkuyorum."

31- "Nuh kavminin, Ad ve Semud'un ve onlardan sonrakilerin durumu gibi. Allah, kullarına zulmetmek is-

32- "Ey kavmim! Sizin için o bağırsıp çağırma gününden korkuyo-

arkanızı dönüp kaçarsı-ama sizi Allah'tan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi şaşırtırsa, artık ona yol gösteren olmaz."

34- "Daha önce Yusuf da size açık deliller getirmişti. Onun getirdiklerinden de kuşkulayıp duruyordunuz. Nihayet o ölünce, "Allah ondan sonra peygamber göndermez." dediniz. İşte Allah, aşırı giden şüpheli kimseleri böyle şaşırtır."

35- "Onlar ki, kendilerine gelmiş bir delil olmadığı halde Allah'ın ayetleri hakkında tartışılar. Bu gerek Allah indinde, gerek iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. İşte Allah, her kibirli zorbanın kalbini böyle mühürler."

Açıklaması:

"Firavun ailesinden, imanını gizleyen mümin bir adam dedi ki: "Rab-bim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o size, Rab-binizden apaçık deliller getirmiştir." Yani Firavun'un yakınlarından ve devlet adamlarından bir kimse şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır" demekten başka bir günahı olmayan birisini nasıl öldürürsünüz? Oysa o size apaçık mucizeler ve peygamberliğine ve doğru sözlülüğüne delâlet eden deliller getirmiştir. Bu, öldürülmesini gerektiren bir durum değildir. Bunun üzerine Firavun, o adamın yaptığı savunmadaki doğruluğu sebebiyle Hz. Musa'yı öl-dürmeyip, geri durdu.

İbni Ebi Hâtim'in rivayetine göre İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Firavun ailesi içinde, bu adam, Firavun'un karısı ve "Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında konuşuyorlar" (Kasas, 28/20) diyen kişi hariç başka iman eden olmamıştır."

Gerçekten "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürüyor musunuz?" sözünün, Firavun üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Hz. Ebu Bekir de, Rasulullah (s.a.)'ı boğmaya çalışan Ukbe b. Ebi Mu'ayt'a bu cümleyi tekrarlamıştı. Buhari, Sahihinde Urve b. Zübeyr'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Amr b. As (r.a.)'a, "Bana müşriklerin Rasulullah (s.a.)'a yaptığı en şiddetli muameleyi haber ver." dedim. Şöyle dedi: "Rasulullah (s.a.) Kabe'nin bir köşesinde namaz kılarken Ukbe b. Ebi Mu'ayt birden çıkageldi ve Rasulullah (s.a.)'ın omuzunu tuttu; elbisesini boynuna doladı ve kuvvetle

sıktı. O anda Ebu Bekir (r.a.) geldi ve onun omuzundan tutarak Hz. Peygamberden uzaklaştırdı. Sonra da şöyle dedi: "Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o size, Rabbinizden apaçık deliller getirmiştir."

Bezzâr ve -Fedâilu's-Sahâbe adlı eserinde- Ebu Nu'aym da Hz. Ali (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Ey insanlar! İnsanların en cesaretlisinin kim olduğunu bana haber verin." Orada bulunanlardan biri, "Sen" dedi. Hz. Ali şöyle mukabele etti: "Ben, benimle mübareze (teke tek mücadele) eden herkesin hakkından gelmişimdir. Şimdi siz bana insanların en cesurunun kim olduğunu söyleyin." Orada bulunanlar, "Bilmiyoruz. Kimdir?" dediler. Hz. Ali şöyle cevap verdi: "Ebu Bekir'dir. Rasulullah (s.a.)'ı gördüm. Kureyş kendisini yakalamıştı. "İlâhları bir tek ilâh yapan sen misin?" diyerek ona vuruyor ve kendisini hırpalıyorlardı. Allah'a yemin olsun ki, Ebu Bekir dışında hiç kimse buna müdahale etmedi. Sadece o "Yazıklar olsun size! "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürüyor musunuz?" diyerek müşriklerden kimine vuruyor, kimini itiyor ve kimini de hırpalıyordu." Daha sonra Hz. Ali üzerinde bulunan hırkayı kaldırdı ve sakalı ıslanana kadar ağladı. Daha sonra şöyle dedi: "Söyleyin bana, Firavun ailesinden mümin olan kimse mi daha hayırlıdır, yoksa Ebu Bekir mi?" Oradakiler sustular. "Cevap vermeyecek misiniz? Allah'a yemin olsun ki, Ebu Bekir'in bir anı bile Firavun ailesinin mümin kişisinden daha hayırlıdır. Bu, imanını gizleyen birisidir. Böyle olduğu halde Allah Tealâ onu Kitabında övmüştür. Ebu Bekir ise imanını açığa vurmuş ve bu yola malını canını koymuştur."

Daha sonra Firavun ailesinden olan mümin kişi, görüşünü desteklemek için altı hüccet daha getirmiştir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

1- "Eğer yalancı ise, yalanı kendi zararınadır. Ve eğer doğru söylüyorsa, size vaad ettiklerinin bir kısmı olsun başınıza gelir." Yani eğer bu adam davasında yalancı ise, yalanının vebal ve günahı kendi boynunadır. Allah onu dünyada da ahirette de cezalandırır. Bu nedenle onu bırakın. Eğer davasında doğru sözlü ise ve siz ona muhalefet ederseniz, size vaad ettiği dünyevî ve uhrevî cezaların bir kısmı olsun sizin başınıza gelecektir. Şu halde onu ve kendilerini imana çağırması üzerine ona ittiba eden kavmini serbest bırakın.

Bu adamın burada "...size vaad ettiklerinin bir kısmı olsun başınıza gelir." diyerek Hz. Musa'nın vaatlerinin "bir kısmının" onların başına gelebileceğini söylemesinin sebebi, Hz. Musa'nın onlara hem dünya, hem de ahiret azabı vaad etmiş olmasıdır. Nitekim onun vaad ettiklerinin bir kısmı onların başına gelmiştir de. Anlatılmak istenen şudur: Onun size vaad ettiği azabın hepsi başınıza gelmese bile, size vaad olunan azabın en azından bir kısmı olsun başınıza gelir. O azabın bazısında bile sizin helakiniz vardır.

2- "Şüphesiz Allah, aşırı giden yalancı kimseyi doğru yola iletmez." Yani şayet Musa (a.s.) sözünde aşırı giden ve haddini aşan, peygamberlik davasında yalancı birisi ise, Allah

onu açık deliller getirmeye muktedir kılmaz ve kendisini mucizelerle desteklemez. Eğer o, Allah'a yalan söylüyor ve iftira ediyorsa, Allah onu da ehlini de mahcup eder. Dolayısıyla sizin onu öldürmeye ihtiyacınız yoktur.

3- "Ey kavmim! Bugün mülk sizindir. Buraya siz hakimsiniz. Fakat Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa kim bize yardım eder?" Yani ey kavmim! Allah size bu geniş mülkü ihsan eylemiştir ve sizler, Mısır toprağında İsrailoğulları üzerinde hakim ve galip durumdasınız. Öyleyse Allah'a şürket-mek ve O'nun elçisini tasdik etmek suretiyle bu nimetin gereğini yapın ve eğer elçisini yalanlayacak olursanız, Allah'ın size gelecek olan gazabından sakının. Şayet Allah'ın azabı bize gelecek olursa, ona mani olacak kimdir?

Bu mümin kişinin burada "bize gelip çatarsa" ve "kim bize yardım eder" diyerek kendisini de onlara katmasının sebebi, kendisini onlardan göstermek, onlara yaptığı nasihatte kendisinin de onlarla ortak olduğunu ve yapmak istediğinin, nasihatini tutsunlar diye ancak onlardan kötülüğü defetmek olduğunu anlatmaktır.

Ancak Firavun, bu nasihati kaçamak yollu bir tavırla reddetmiş, kendisinin kavmine karşı bu adamdan daha samimi bir nasihatte bulunduğu görüntüsüne bürünmüştür. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Firavun dedi ki: "Ben size, hangi görüşte bulunuyorsam, ondan başkasını işaret etmiyorum ve ben sizi ancak doğru yola götürüyorum." Yani Firavun, o mümin kişiye cevaben şöyle dedi: "Ben, kendim için doğru gördüğüm bir şeyden başkasını size işaret ediyor değilim. Sizi doğru yoldan başkasına çağırıyor ve sevk etmiyorum. O yol başarı, kurtuluş ve galibiyet yoludur ki, Musa'nın öldürülmesinden geçmektedir. Firavun, "Ben size, hangi görüşte bulunuyorsam, ondan başkasını işaret etmiyorum." demekle yalan söylemiş ve iftirada bulunmuştur. Zira Hz. Musa'nın getirdiği risale-tin doğruluğu tahakkuk etmişti. Yine Firavun, "Ve ben sizi ancak doğru yola götürüyorum." şeklindeki sözü de yalandır. Yani ben sizi hak, doğruluk ve irşad yolundan başkasına çağırıyor değilim. Ne var ki onun bu yalancılığına rağmen, sırf nüfuz ve saltanat sahibi olduğu için kavmi ona itaat etmişti. Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Firavunun buyruğuna uydular. Oysa Firavunun buyruğu doğruya iletici değildi." (Hûd, 11/97), "Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola iletmedi." (Tâ-hâ, 20/79). Buhari ve Müslim, Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'dan rivayet ettikleri sabit bir hadiste şöyle gelmiştir: "Allah'ın, bir toplumun başına geçirdiği ve tebasını aldatıp, onlara ihanet eder durumdayken ölen hiçbir kul yoktur ki, Allah ona cennetin kokusunu haram kılmış olmasın. Cennetin kokusu ise beşyüz yıllık yoldan hissedilir."

4- "Mümin olan dedi ki: "Ey kavmim! Ben üzerinize, önceki toplulukların günü gibi bir günün gelmesinden korkuyorum. Nuh kavminin, Ad kavminin ve Semud'un ve onlardan sonrakilerin durumu gibi." Yani bu mümin ve salih adam kavmini, Allah'ın dünya ve ahiretteki azabından sakındırdı. Sözlerine, onları dünyevî azapla korkutarak başladı ve şöyle dedi: Ey kavmim! Eğer Musa'yı yalanlayacak olursanız, geçmişte peygamberlerinin

karşısında ayrı bir hizip teşkil eden ve kendilerine gelen elçileri yalanlayan kavimlerin başına gelenlerin benzeri bir azaba uğramanızdan korkuyorum. Nitekim Nuh kavmi, Âd, Semud ve onlardan sonra gelen Lût kavmi gibi kavimlerin başına Allah'ın azabı gelmişti de onlar, ne kendilerine yardım edecek birisini, ne de kendilerini himaye edecek bir koruyucu bulabilmişlerdi. Bu ayette geçen "durumu gibi" ifadesi, "azapta onların hali gibi" veya "peygamberleri yalanlamaya yeltenmedeki halleri gibi" anlamındadır.

"Allah, kullarına zulmetmek istemez." Yani Allah, kullarını zulme sokmayı murad etmez. Bu itibarla onları günahsız oldukları halde helak etmez. Onları, ancak işledikleri günahlar, kendilerine gelen peygamberleri yalanlamaları ve onların emrine muhalefet etmeleri sebebiyle helak eder.

Daha sonra Allah Tealâ, onları ahiret azabıyla korkutmakta ve şöyle buyurmaktadır:

5- "Ey kavmim! Sizin için o bağırsıp çağırma gününden korkuyorum. O gün arkanızı dönüp kaçarsınız, ama sizi Allah'tan kurtaracak kimse yoktur." Yani ey kavmim! Ben, s^in için kıyamet gününün dehşetli manzaralarından kurtarması için birbirinizden bağırarak yardım istediğiniz veya cehennemliklerin cennetliklere, cennetliklerin de cehennemliklere bağırdığı o zamanın azabından korkuyorum. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Cennet halkı, ateş halkına seslendi: "Rabbimizin bize vaad ettiğini biz gerçek bulduk. Siz de Rabbinizin size vaad ettiğini gerçek buldunuz mu?" (Ahzâb, 7/44), "Ateş halkı, cennet halkına, "Suyunuzdan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bizim üzerimize akıtın." diye seslendiler." (Ahzâb, 7/50).

Yine sizin için, ateşten kaçarak dört bir yana dağılacağınız veya ateşe götürülmek üzere toplandığınız yerden ayrılarak kaçacağınız o günün azabından korkuyorum. O gün siz ne bir koruyucu, ne Allah'ın azabına engel olacak, ne de sizi himaye edecek birisini bulamazsınız. Bu da onların muhatap olduğu tehdidi tekit eden bir ifadedir.

"Allah kimi şaşırtırsa, artık ona yol gösteren olmaz." Yani Allah kimi saptırır, kendisine tevfik vermez ve rüşdünü ilham etmezse, artık o kimse için Allah'tan başka doğru yola ve cennete götürecek bir yol gösterici olmaz.

6- "Daha önce Yusuf da size açık deliller getirmişti. Onun getirdiklerinden de kuşkulanıp duruyordunuz. Nihayet o ölünce, 'Allah ondan sonra peygamber göndermez.' dediniz." Yani size şunu hatırlatırım ki, peygamberleri yalanlamak size dedelerinizden ve babalarınızdan kalma bir tutumdur. Zira Allah size, yani Mısır'da yaşayan babalarınıza, Musa (a.s.)'dan önce de bir peygamber göndermişti ki o, Ya'kub oğlu Yusuf (a.s.)'dur. O size, doğruluğunu gösteren apaçık mucizeler ve Allah'ın dinini açıklayan apaçık ayetler getirmişti. Siz hem onu, hem de ondan sonra gelen elçileri yalanladınız ve apaçık delillerden şüphe duymaya devam ettiniz. Hatta Yusuf b.

Ya'kub (a.s.) öldüğü zaman, ondan sonra elçi geleceğini de inkâr ettiniz. Bu suretle

hem onun hayatında, ona karşı, hem de o öldükten sonra gelen diğer elçilere karşı kâfir oldunuz. Bu durum, sizdeki bu peygamberleri yalanlama, elçilere karşı inatla direnme ve onları inkâr etme tavrının, babadan oğula geçen bir tavır olduğunu göstermektedir.

"İşte Allah, aşırı giden şüpheli kimseleri böyle şaşırır." Yani aşırılığı sebebiyle Allah'a karşı çok masiyet işleyen, bunu gitgide çoğaltan, kalbinden Allah'ın dinine karşı şüphe besleyen ve Allah'ın birliği, müjdesi ve tehdidi konusunda kuşku içinde bulunan kimsenin içinde bulunduğu durum, bu dalâlet ve kötü gidişat içinde bulunanın durumu gibidir.

Daha sonra Allah Tealâ, aşırı giden bu şüphelilerin özelliklerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlar ki, kendilerine gelmiş bir delil olmadığı halde Allah 'in ayetleri hakkında tartışır. Bu (durum) gerek Allah indinde, gerek iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır." Yani o aşırı giden şüpheli kimseler onlardır ki, Allah'ın ayetleri hakkında onları iptal etmek için -herhangi bir açık hüccet ve delilleri olmadığı halde- mücadele ederler, hakka karşı batıl ile muharebe ederler. Bu mücadele gerek Allah Tealâ, gerekse müminler nazarında buğzu büyütüştür. Çünkü bu, batıla dayanan ve aslı esası olmayan bir mücadeledir. Allah'ın kızgınlığı, isyan edenleri azaba sokmasıdır. Müminlerin kızgınlığı ise, kâfirleri terketmek ve onlarla ilişkiyi kesmektir.

"İşte Allah, her kibirli zorbanın kalbini böyle mühürler." Yani Allah, o aşırı giderek hak ile mücadele edenlerin kalbini nasıl mühürlemişse, hakka ittiba etmeyerek kibirlenen ve zayıf kimseleri zelil kılarak boyundurukları altına alan, onlara ihanet ederek haksız yere canlarına kıyan zorba kimselerin kalbini de aynı şekilde mühürler. Şa'bî ve başkaları bu ayet hakkında şöyle demişlerdir: "Bir kimse, iki kişinin canına kıymadıkça ces-sar (zorba) sayılmaz." Katâde ise, "Haksız yere cana kıymak, zorbalık göstergesidir." demiştir. Mukâtil de "mütekebbir", tevhidi kabul etmeyerek bü-yüklenen, "cebbar" ise hak olmayan konularda zorba" şeklinde görüş belirtmiştir. Bu durumdaki bir kimse, ilk haliyle Allah'a düşmanlık eder, ikinci haliyle de Allah'ın yarattıklarına katı davranır. [\[9\]](#)

Hz. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -^{TM}^{TM}^{TM}- Firavun'un, Hz. Musa İle Alay Etmek Ve Onun Peygamberliğini İnkâr İçin Onun İlâhını Araması

36- Firavun dedi ki: "Ey Haman! Ba- na yüksek bir kule yap da, o sebep-

37- Göklerin sebeplerine çıkıp Mu- sa'nın ilâhına bakayım. Çünkü ben onu yalancı

sanıyorum. Böylece

vun'un düzeni başka değil, ancak hüsrana da ıdır.

Açıklaması:

"Firavun dedi ki: "Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap da, o sebeplere erişeyim. Göklerin sebeplerine çıkıp Musa'nın ilâhına bakayım. Çünkü ben onu yalancı sanıyorum." Yani mümin kişinin Hz. Musa hakkında yaptığı savunmayı dinledikten sonra Firavun, veziri Haman'a şöyle dedi: Ey Haman! Bana görkemli, şatafatlı ve yüksek bir bina yap. Ola ki bu bina sayesinde göklerin sır kapılarına ulaşırım. Onlara ulaştığım zaman Musa'nın ilâhını araştıracağım. Firavun bu sözleriyle, Hz. Musa ile alay etmekten ve onun peygamberliğini inkârdan başka bir şeyi amaçlıyor değildi. Daha sonra bu tavrını, şöyle diyerek tekit etmiştir: Ben öyle zannediyorum ki Musa, benden başka bir ilâh olduğu ve o ilâhın kendisini bize peygamber olarak gönderdiği iddiasında mutlak bir yalancıdır. Firavun bu sözleriyle, kavminin küfürde kalmasını ve onların sadece kendisinin ilâh olduğuna inanmalarını temin edebilmek ve onları istediği şekilde yönlendirebilmek için onların kafasını karıştırmak ve hakkı batılla bulandırmak amacını gütmektedir.

Firavun'un bu sözleri, Hz. Musa'nın, kendisini Allah'ın ona gönderdiği yolunda söylediklerini yalanladığının açık delilidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Böylece yaptığı kötü iş, Firavun'a güzel gösterildi ve o, yoldan çıkarıldı. Firavun'un düzeni başka değil, ancak hüsrana da ıdır." Yani ahmaklığın, kalın kafalılığın ve kıt anlayışın bu şekilde süslü gösterilmesi gibi, zorba Firavun'a da, şirk, yalanlama, azgınlıkta ve tuğyanda devam etme gibi yaptığı kötülük ve işlediği kabahat süslü gösterildi. Yani şeytan, kötü amelini ona süslü gösterdi ve bu suretle onu yolun doğrusundan ve hidayetten saptırdı; onu hak ve adalet yolundan mahrum etti. Firavun'un tuzağı ve hilesi başka değil ancak hüsrana ile sonlanmıştı. Çünkü bütün varlığı, istediği herhangi bir şeyi gerçekleştiremeden sahipsiz ve başıboş kalmıştır.

Kısacası Firavun ve benzerlerinin yaptığı şey, peygamberleri yalanlayan sapkınların yaptığıdır ve bunların küfür, dalâlet ve sapkınlıklarının akıbeti helak ve hüsrandır. Firavun'un, insanları Hz. Musa'ya imandan alıkoymak için buşvurduğu tedbirler boşa çıkmış, zayı olmuş ve herhangi bir fayda vermemiş şeylerdir. [\[10\]](#)

Hız. Musa İle Firavun Ve Haman Kıssası -IV-

Mü'min Kişinin, Kavmine Nasihate Devam Etmesi

38- Mümin kişi dedi ki: "Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüre-yim."

39- "Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak fani bir eğlencedir. Ahiret ise ebedî olarak durulacak yerdir."

40- "Kim bir kötülük yaparsa, ancak onun kadar cezalanır, ama erkek ve kadından her kim, mümin olarak iyi amelde bulunursa, onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir."

41- "Ey kavmim! Neden ben sizi kurtuluşa çağırdığım halde, siz beni ateşe çağırıyorsunuz?"

42- "Siz beni, Allah'a nankörlük etmeye ve bilmediğim şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz, bense sizi, O Azîz ve Gaffar olana çağırıyorum."

43- "Sizin beni çağırdığınız şeye kesinlikle ne dünyada ne de ahirette davet olmaz. Bizim dönüşümüz Al-lah'adır. Aşırı gidenler, işte onlar

44- "Benim size söylediklerimi ya-

45- Allah onu, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu ve Firavun ailesini, azabın en kötüsü kuşattı:

46- Onlar sabah akşam o ateşe sunulurlar. Kıyamet koptuğu gün de, "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun." denilecek.

Açıklaması:

"Mümin kişi dedi ki: "Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götürüyüm." Yani Firavun ailesinden olan mümin kişi, kavmine nasihat ederek şöyle dedi: Ey kavmim! Size söylediğim ve sizi çağırdığım şeyde bana uyun ki sizi doğru yola, hayır ve selâmet yoluna götüreyim ki bu, Musa'nın getirdiği Allah'ın dinine ittibadır.

Bu ifadede, Firavun ve ailesinin gittiği yolun azgınlık, dalâlet ve bozgunculuk yolu olduğunun anlatımı da vardır.

Daha sonra o mümin kişi, kavmini, dünya nimetlerine aldanmaktan ve dünya süsüne kapılmaktan sakındırmış ve şöyle demiştir:

"Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak fani bir eğlencedir. Ahiret ise ebedî olarak durulacak yerdir." Yani ey kavmim! Bu dünya hayatı, kendisinden az bir süre istifade edilen geçici bir eğlenceden başka bir şey değildir. Bir süre sonra zail olur ve ölümle biter. Ahiret ise ebedî kalma yeridir. Zira orası zevali olmayan daim ve baki bir hayatın yaşanacağı yerdir ve oradan başka bir dünyaya geçiş de yoktur. Orada insanlar ya nimetler, ya da ateş içindedir. Bunların dışında üçüncü bir şık yoktur. Şu halde mutlu kişi, nimetlere ulaşmak için çalışan kimsedir. Çünkü ahiretteki nimetler daimîdir. Aynı şekilde orada azap da daimîdir.

Bu ayet, yakın bir gelecekte yok olacak ve zeval bulacak olan dünyanın özelliğini anlatmakta, daim ve baki olan ahiret hayatını müjdelemektedir.

Daha sonra Allah Tealâ, kulların nasıl birbirinden ayrıldığını ve ahi-rette amellere nasıl karşılık verileceğini açıklamakta ve rahmet yönünün, azap yönüne baskın olduğuna işaret ederek şöyle buyurmaktadır:

"Kim bir kötülük yaparsa, ancak onun kadar cezalanır; ama erkek ve kadından her kim mümin olarak iyi amelde bulunursa, onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir." Yani kim bir masiyet olan işlerden birini işlerse, Allah'ın adaletinin bir tecellisi olarak ahirette ancak işlediği ma'siyetin misliyle kendisine ceza verilir. Kim de salih amel işlerse -ki salih amel, Allah'ın emrine uyup nehyinden kaçınmaktır- ve Allah'ı ve Rasulleri'ni tasdik ederse, başkaları değil, işte böyle kimseler cennet ehlidir ve onlar cennetin nimetlerinden ve rızıklarından, herhangi bir ölçü olmaksızın ve işledikleri amel ile ölçülmeksizin -Allah'tan bir fazl-u kerem, nimet ve rahmet olarak- kat kat istifade ederler.

Bu ayet, günahın cezasının sadece kendi miktarınca olacağına, iyiliğin karşılığının ise hesaptan hariç olduğunun ve iyiliğin miktarınca olmayacağına delildir. Yine bu ayet, İslâm Hukuku'nda "cinayetler" başlığı altında ele alınan fiillerin hükümleri konusunda da büyük bir esas teşkil etmektedir. Zira misliyle mukabelenin meşru ve misilden fazlasının gayri meşru olması, bu ayetin gereğidir. Yani nefisler ve mallar konusundaki cinayetler hakkında gerekli olan, ya -hububat gibi misi ile ölçülen hususlarda- misi ile veya -ev

eşyası, mal, inci ve mücevherat gibi kıyeni olan (kıymetle ölçülen) hususlarda- kıymet iledir.

Daha sonra sözkonusu mümin kişi, kavmini Allah'a davet etme işini daha bir tekitli olarak tekrarlamakta ve ortağı bulunmayan Allah'a imanını açığa vurarak şöyle demektedir:

"Ey kavmim! Neden ben sizi kurtuluşa çağırdığım halde, siz beni ateşe çağırıyorsunuz?" Yani ey kavmim! Size ne oluyor? Bana haber verin! Ne oluyor ki, ben sizi, Allah Tealâ'ya iman, sadece ortağı olmayan Allah'a kulluk ve Rabbinizin katından size gönderilen peygamberleri tasdik etmek suretiyle ateşten kurtuluşa ve cennete girmeye çağırdığım halde, siz ise benim, şirk koşmamı ve putlara kulluk etmemi istiyor ve bu suretle beni, cehennemliklerin amellerini işlemeye çağırıyorsunuz?

Daha sonra bu kişi, her iki davet türünü şöyle açıklıyor: "Siz beni Allah'a nankörlük etmeye ve bilmediğim şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz, bense sizi, O Azız ve Gaffar olana çağırıyorum." Yani siz beni gerçekten çok tehlikeli bir işe çağırıyorsunuz ki o, bilgisizce Allah'a karşı kâfir olmak, O'na, ilâhlığı konusunda hiçbir delil bulunmayan şeyleri ortak koşmaktır. Bunların Allah'a ortak oldukları konusunda ben, kabul edilebilir herhangi bir bilgiye de sahip değilim. Bense sizi, izzet, kudret, hükümlanlık, ilim, irade, bağışlama ve azap etme gücü gibi ilâhlık sıfatlarıyla muttasıf bir mabuda iman etmeye çağırıyorum. Şu halde O'na iman edin ki O sizi bağışlasın ve size izzet versin. Zira O, küfredenlerden intikam alma konusunda galip ve kuvvet sahibidir; kendisine iman edip, tevbe edenlerin günahını bağışlamadaki izzet ve büyüklüğünde ise Gaffar'dır, çok bağışlayıcıdır.

Daha sonra bu kişi, onların çağrılarının çürütülmesi ve tuttukları yolun yanlışlığının ortaya konması konusunda söylediklerini tekit ederek şunları söylemektedir:

"Sizin beni çağırdığınız şeyin kesinlikle ne dünyada ne de ahirette davet olamaz." Yani aklen ve vaki olarak hak, sahih ve sabit olmuştur ki, sizin beni çağırdığınız putlar, kendilerine dua edene ne dünyada, ne de ahirette cevap verebilir! Çünkü o putlar işitmeyen ve görmeyen, ne bir fayda, ne de bir zarar verebilen cansız varlıklardır. Nitekim diğer bazı ayetlerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'ı bırakıp da, kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere yalvarandan daha sapık kim olabilir? Oysa onlar bunların yalvardıklarından habersizdirler. İnsanlar Allah 'm huzurunda toplandıkları gün onlara düşman olurlar ve onların kendilerine tapmalarını tanımazlar." (Ahkâf, 46/5-6), "Eğer onları çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. İşitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı inkâr ederler." (Fâtır, 36/14).

"Bizim dönüşümüz Allah'adır. Aşırı gidenler, işte onlar ateş halkıdır." Yani şurası kesin bir vakiadır ki, bizim dönüp gideceğimiz yer, ölüm ve ahi-ret yurdunda dirilişle Allah Tealâ'nın huzurudur. Orada her insan kendi amelinin karşılığını görecektir. Masiyetlerde

aşırı gidenler ve çok isyan edenler, Allah'ın tayin ettiği sınırları aşanlar, şirke, putperestliğe ve küfre dalmış olanlar, işte onlar, ateşe gidecek ve aşırılıkları -Allah Tealâ'ya şirk koşmaları- sebebiyle orada ebedî kalacak olan ateş halkıdır.

Daha sonra bu kişi, geleceği düşündüren, güzel bir ifadeyle konuşmasını tamamlamakta ve şöyle demektedir:

"Benim size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kulları görür." Yani yakında benim size hitaben söylediğim, nasihat, hatırlatma, açıklama, emir ve yasak ihtiva eden bu sözlerimin doğru olduğunu, pişmanlığın fayda vermeyeceği bir vakitte bileceksiniz. Ne ki ahirette şiddetli azap sizi kuşatmış olacak. Ben, Allah'a tevekkül ediyor ve beni, sizinle ilişkiyi kesmemden ve sizinle aramızda oluşan düşmanlıktan dolayı bana gelecek her türlü kötülükten koruması için Ondan yardım istiyorum. Zira Allah, kullarını hakkıyla görür, onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Dolayısıyla hidayete müste-hak olanları hidayete erdirir, saptırılmaya müstehak olanı da saptırır. Kuvvetli hüccet, tamA hikmet ve hükmünü yürütecek kudret onundur. Mu-katil şöyle demiştir: "Bu mümin kul, daha sonra kaçıp bir dağa sığındı, kavmi onu bir türlü öldüremedi."

Daha sonra Allah Tealâ, bu ifadesi güzel cesur mümin kişinin sonunu haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah onu, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden karada ve Firavun ailesini azabın en kötüsü kuşattı" Yani Allah onu dünyada, kendisini öldürmek için kurdukları tuzağın kötülüklerinden korudu ve onu –tıpkı Hz. Musa'yı koruduğu gibi- Firavun'un kötülüğünden kurtardı; ahirette de onu ateşten korudu ve cennette ona nimetler ihsan buyurdu. Firavun ve kavminin üzerine ise azabın en kötüsünü indirdi; onlar dünyada topluca suda boğuldular, ahirette de ateşte azap edilecekler.

Ardından Allah Tealâ, bu kötü azabı açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlar sabah akşam o ateşe sunulurlar. Kıyamet koptuğu gün de, "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun." denilecek." Yani Firavun ve kavminin ruhları, onlar öldükten sonra ve kıyamet gelmeden önce Berzah aleminde kıyamet kopana kadar sabah akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet günü geldiği zaman da onların ruhları ve bedenleri ateşte bir araya gelecek ve meleklerle, "Firavun ailesini cehenneme sokun." denecek ki, oradaki azap, daha fazla elem verici ve daha büyük bir ceza olacaktır.

Buhari, Müslim ve daha başkaları İbni Ömer (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Biriniz öldüğü zaman, ahirette kalacağı yer kendisine sabah akşam arzedilir. Eğer o kimse cennetliklerden ise, cennetliklerden olduğunu bilecek., cehennemlik ise cehennemliklerden olduğunu bilecek ve kendisine, "Allah seni

kıyamet günü diriltene kadar senin yerin burasıdır." denecek."

İbni Mesud (r.a.), Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Firavun ailesinin ve onlar gibi olan kâfirlerin ruhları, sabah akşam ateşe arz edilir ve kendilerine, "İşte burası sizin meskeninizdir. denilir. Yine İbni Mesud (r.a.)'dan gelen bir diğer rivayette -ki az yukarıda da geçmişti-şöyle denmiştir: "Onların ruhları, siyah kuşların karınlarında, her gün -sabah akşam olmak üzere- iki kere cehenneme götürülürler. İşte onların cehenneme sunulması budur."

Bu ayet ve zikrettiğimiz hadisler, kabirde Berzah azabının hak olduğunun ispatı konusundaki temel dayanaklardır. Kabir azabı seksiz şüphesiz bir hak ve gerçektir. Buhari, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.)'a kabir azabını sordum. "Evet, kabir azabı haktır." buyurdular." Ne var ki bu ayette, bedenlerin de kabirde ruh ile birlikte azap göreceğine ve acı çekeceğine delâlet yoktur. Bu hususa ancak sünnet delâlet etmektedir; "Evet, kabir azabı haktır." şeklinde biraz önce zikrettiğimiz hadiste olduğu gibi. Aynı şekilde bu ayet, Berzah aleminde sadece kâfirlerin azap göreceğine delâlet etmektedir. Bu, müminlerin de günahları sebebiyle kabirde azap görmelerini gerektirmez. Ancak bu husus, daha önce zikrettiğimiz hadislerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, kabirdeki azap da türlü türlüdür. Buna İbni Ebî Hâtim'in ve -Müs/ıed'inde- Bez-zâr'ın İbni Mesud (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadis delâlet etmektedir:

"Müslüman olsun kâfir olsun, iyilik yapan hiçbir iyi kul yoktur ki Allah kendisine mükâfat vermemiş olsun." Bizler, Yâ Rasulallah" dedik, "Allah'ın kâfire verdiği mükâfat nedir?" Şöyle buyurdu: "Eğer kâfir, yakınlarıyla irtibat halinde bulunmuş (sıla-i rahim yapmış), sadaka vermiş yahut güzel bir amel işlemişse Allah ona mal, evlât, sıhhat ve benzeri mükâfatlar verir." Bizler, "Kâfirin ahiretteki mükâfatı nedir?" diye sorduk, "Azaptan daha hafif bir azap (daha az azap)" buyurdu ve "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun." ayetini okudu. [\[11\]](#)

Küfür Liderleri İle Onlara Tabi Olanlar Arasında Cehennemde Geçen Tartışma:

47- Ateşin içinde birbirleriyle tartışırken, zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara dediler ki: "Biz size uymuştuk. Şimdi siz, bu ateşin ufak bir parçasını bizden savabilir misiniz?"

48- Büyüklük taslayanlar da dediler ki: "Hepimiz onun içindeyiz. Allah, kullar arasında

böyle hüküm verdi."

49- Ateştekiler, cehennemın bekçilerine dediler ki: "Rabbinize dua edin de, hiç değilse bir gün bizden azabı biraz hafifletsin."

50- Bekçiler dediler ki: "Elçileriniz size açık deliller getirmezler miydi?" "Evet." dediler. Bekçiler dediler ki: "Öyleyse yalvarın. Kâfirlerin yalvarması hep çıkmazdadır."

Açıklaması:

"Ateşin içinde birbirleriyle tartışırken, zayıf olanlar, büyüklük tasla-yanlara dediler ki: "Biz size uymuştuk. Şimdi siz, bu ateşin ufak bir parçasını bizden savabilir misiniz?" Yani ey peygamber! Nasihat, ve ibret olsun diye kavmine, cehennemlik kâfirlerin ateşten yaptıkları tartışmayı hatırlat ki Firavun ve kavmi de onlar arasındadır. Orada zayıflar ve uyan durumunda olanlar, peygamberlere ittiba etmekten büyüklenen ve insanların iman etmesini engellemek için hileler/tuzaklar kuran o lider ve önderlere derler ki: Bizler, sizlerin tabileri idik. Sizin dünyadayken bizi çağırdığınız küfür ve dalâlete, size itaat ederek rağbet göstermiştik. Sonuçta size tabi olmamız dolayısıyla ateşe girdik. Şimdi ateşin bir miktarını veya parçasını bizden savabilir misiniz? Yahut onu bizden alarak yüklenir misiniz? Liderler bu soruya, Allah Tealâ'nın zikrettiği şekilde şöyle cevap verirler:

"Büyüklük taslayanlar da dediler ki: "Hepimiz de onun içindeyiz. Allah, kullar arasında böyle hüküm verdi." Yani büyüklük taslayanlar, mus-taz'aflara şöyle dediler: Hem biz, hem de siz toptan cehennemdeyiz. Böyleyken biz sizi bu azaptan nasıl kurtarabiliriz? Eğer bu azabın bir miktarını olsun savma kudretinde olsaydık, onu kendimizden savardık. Allah hüküm verdi ve Onun verdiği hüküm adil olup, kullar arasında hükümran olandır. Allah Tealâ, kullardan bir kısmının cennete, bir kısmının ise azaba girmesine hükmetti ve biz azaptakilere de azabı -her birimizin müstehak olduğu ölçüde- taksim etti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hepsi için bir kat fazla azap vardır. Ama siz bilmezsiniz." (A'râf, 7/38).

Zayıf olanlar, küfrün elebaşlarından ümit kesince, bu sefer de cehennem bekçilerine yönelir ve onlardan, kendileri için dua etmelerini isterler. Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Ateştekiler, cehennemın bekçilerine dediler ki: "Rabbinize dua edin de, hiç değilse bir gün bizden azabı biraz hafifletsin." Yani kâfirlerden oluşan cehennemlikler,

cehennem bekçilerine ve görevlilerine -ki onlar ateş ehline azaplandırmakla görevli meleklerdir- şöyle dediler: Rabbiniz Allah'a dua edin. Olur ki sizin Allah indinde bize aracılık yapmanızla Allah azabımızın bir günlük miktarını hafifletir. Onların bu yola başvurmaları, Allah Tealâ'nın, kendilerinin dualarına karşılık vermeyeceğini ve sözlerini dikkate almayacağını bilmelerindedir.

Cehennem bekçileri, onların bu taleplerini, kendilerini delil ile bağlayarak ve azarlar tarzda şöyle reddederler: Allah Tealâ buyuruyor ki:

"Elçileriniz size açık deliller getirmezler miydi?" Cehennem bekçileri, cehennem ehline şöyle derler: Dünyadayken elçileriniz size, Allah'ın birliğini gösteren ve kötü akıbetten düşmekten sakınmanız gerektiğini ispat eden açık hüccet ve delillerle gelmemiş miydi? "Kendi aranızdan, Rabbinizin ayetlerini size okuyan ve sizi bu gününüzle karşılaşacağınız hakkında uyarı elçiler gelmedi mi?" (Zümer, 39/71).

"Evet" dediler." Cehennem ehli şöyle dedi: Evet bize elçiler gelmişti. Ama biz onları yalanladık ve gerek getirdikleri hüccetlere, gerekse kendilerine inanmadık.

Onlar, bu itirafta bulununca, cehennem bekçileri, alaylı bir tavırla onlara şöyle derler:

"Öyleyse yalvarın. Kâfirlerin yalvarması hep çıkmazdadır." Yani cehennem bekçileri, ateş ehline şöyle dedi: Durum sizin belirttiğiniz gibi olduğuna göre, bizzat dua edin. Zaten biz Allah'a karşı kâfir olan ve kendilerine açık hüccetlerle geldikten sonra peygamberleri yalanlayan kimseler için dua etmeyiz. Biz sizlerden uzağız. Daha sonra cehennem bekçileri, cehennem ehline, Allah'a ve Onun peygamberlerine karşı kâfir olanların duasının hiçbir faydasının olmayacağını haber verirler. Zira Allah'a ve Onun peygamberlerine karşı kâfir olanların duası, ancak ve ancak zayi olmada, butlanda ve yok olup gitmededir; kabul ve karşılık görmez.

Tirmizi ve daha başkaları Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan şöyle rivayet etmişlerdir: "Cehennem ehline öyle bir açlık verilir ki, çektikleri azaba denk olur. Bunun üzerine bu açlıktan kurtulmak için yardım isterler. Kendilerine Da-rı' (bir çeşit dikenli ve pis kokulu bitki) ile yardım yapılır. Bu yiyecek, yiyeni ne besler, ne de açlığını giderir. Onlar onu yerler, ancak bu yiyecek onların açlığını gidermez. Bunun üzerine yine yardım isterler ve kendilerine, boğaza dizilen bir yemekle yardımı yapılır. Onlar da bunu yer ve tıkanırlar. Dünyada, boğaza dizilen yiyecekleri su içerek hazmettiklerini hatırlayarak bu defa içecek için yardım isterler. Bunun üzerine onlara, demir çengellerle Hamim (kaynar su) verilir. Bu içecek, yüzlerine yaklaştığı zaman yüzlerini yakar. Karınlarına gidince de, barsaklarını ve karınlarında bulunan her şeyi parça parça eder. Bunun üzerine cehennem ehli, şöyle diyerek meleklerden yardım isterler: "Rabbinize dua edin de hiç değilse bir gün bizden azabı biraz hafifletsin." Melekler ise onlara şöyle cevap verirler: "Elçileriniz size açık deliller getirmezler miydi?" "Evet" dediler. Melekler dediler ki: "Öyleyse yalvarın. Kâfirlerin

yalvarması hep çıkmazdadır."^[12]

Düşmanlarına Karşı Dünyada Ve Ahirette Peygamberlere Yardım Edilmesi:

51- Elbette biz elçilerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitliğe duracakla-

rı günde yardım ederiz.

53- Andolsun biz Musa'ya hidayet verdik ve İsrailoğulları'na o Kitab'ı

miras kıldık.

54- O, sağduyu sahiplerine yol gösterici bir öğüttür.

55- Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Günahlarının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbini hamd ile teşbih et.

56- Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadan Allah'ın ayetleri hakkında tartışanlar var ya, onların göğüslerinde asla erişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur. Sen Allah'a sığın. Çünkü Se-mî', Basîr olan O'dur.

Açıklaması:

"Elbette biz elçilerimize ve inananlara, hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitliğe duracakları%gündeyardım ederiz." Yani biz, kendilerini düşmanlarına karşı galip ve onları kahredici kılmak suretiyle elçilerimizi ve müminleri destekleriz. Bu, hem dünya hayatında böyledir, hem de ahirette, meleklerden, peygamberlerden ve müminlerden oluşan şahitlerin, elçilerin tebliğ görevlerini yerine getirdiği, kavimlerinin de onları yalanladıkları konusunda şahitlik yaptıkları zaman bu şahitlik ile kendisini gösterecektir.

Dünya hayatındaki yardım ya manevi yardımdır, ya da somut bir yardımdır. Manevi yardım, hüccet ve burhan göndermek suretiyle yahut kendilerini övmek ve ta'zim etmek suretiyle ya da mevkilerini yüceltmek, hakimiyet ve güç vermek yahut da dinin yayılması suretiyle olur. Hz. Davud ve Hz. Süleyman'a, kendilerini yalanlayanlara karşı yardım edilmesi ve Hz. Peygamber'e, kendisini yalanlayan kavmine karşı yardım edilmesi ve kendisinin Arap yarımadasında devlet ve hakimiyet sahibi kılınması böyledir. Somut yardım ise, peygamberleri yalanlayanların kahredilmesi ve kendilerinden intikam alınması suretiyle olur. Hz. Nuh'un kavmi ile Fira-vun'un denizde boğulması, Kureyş'in ileri gelenlerinin Bedir'de öldürülmesi ve mallarının ganimet olarak alınması böyledir. İntikam bazan da ölüm sonrası olur. Eş'ya (a.s)'ın kavmi tarafından öldürülmesinden sonra zalimlerin o kavme musallat kılınması ve Hz. Zekeriyya'nın oğlu Hz. Yahya'nın öldürülmesi hadisesinde, onunla birlikte kâfirlerden 70 bin kişinin öldürülmesi böyledir.

Ahirette yardım ise, mükâfat derecelerinin yüceltilmesi, cennette ikramlara muhatap kılınması ve peygamberlerle arkadaşlık nasip edilmesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'a ve Rasul'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdir. Onlar ne güzel arkadaşlardır!" (Nisa, 4/69). Yine ahiret-teki yardımın bir diğer türü de, mü'minlere kendi amellerinin, kâfirlere de kendi amellerinin gereğince muamele edilmesidir. Nitekim bir sonraki ayette bu husus dile getirilmektedir:

"O gün zalimlere mazeretleri fayda vermez. Onlar için lanet ve yurtların en kötüsü vardır." Yani şahitlerin şahitlik edeceği o kıyamet gününde müşriklerin mazeretleri kabul edilmeyecektir. Çünkü onların mazeretleri geçersizdir, şüpheleri kıymetsizdir; onlar için rahmetten kovulma ve uzaklaşma vardır, onlar için kötü bir kalma yeri ve ahirette meydana gelecek olan şeylerin en şerlisi vardır ki o, ateş ve cehennemde elim bir azaptır.

Peygamberlere dünya ve ahirette verilecek yardım zikredildikten sonra Allah Tealâ, dünyada yapılan yardımın bazılarının zikrine geçmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Andolsun biz Musa'ya hidayet verdik ve İsrailoğulları'na o Kitab'ı miras kıldık. O, sağduyu sahiplerine yol gösterici bir öğüttür." Yani Allah'a yemin olsun ki, biz Musa'ya Tevrat ve peygamberlik verdik. Tevrat, Musa'nın kavmi için şer'î hükümler ve hidayet ihtiva ediyordu. Aynı zamanda onun peygamberliği, Yed-i Beyza, Asa gibi açık mucizelerle de teyit edilmişti. Musa'dan sonra da Tevrat'ı İsrailoğulları'nın yanında baki kıldık, onu sonra gelenler için miras bıraktık. Bu, onlar için bir hidayet, sahih ve selim akıl sahipleri için bir öğüt idi. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Gerçekten Tevrat'ı biz indirdik. Onda yol gösterme ve nur vardır. Kendilerini Allah'a vermiş peygamberler, onunla Yahudiler'e hüküm verirlerdi." (Mâide, 5/44).

Kendilerine yardım edileceği hususu, peygamberler hakkında kesin olduğuna göre, onlara düşen ancak sabretmektir. Bu sebeple Allah Tealâ, peygamberine de sabrı

emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Günahlarının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbini hamd ile teşbih et." Yani durum böyle olduğuna -peygamberlere ve onların tabilerine yardım edileceği kesinleşmiş olduğuna- göre ey Rasul, müşriklerin eziyetlerine karşı -senden önceki elçilerin yaptığı gibi- sabret. Zira sabrın sonu hayırdır ve insanlara karşı seni koruyan ve sana yardım eden Allah'tır. Allah'ın, gerek yardım konusunda, gerekse diğer konularda varit olan vaadi haktır, sabittir ve O', bu vaadinden asla caymaz. Bunun yanında -daha yerinde olan davranışı, sevabın fazlasını terketmek gibi şeylerden dolayı işlediğin- günden bağışlanmayı dile. Ya da müminlere nasıl istiğfar edileceğini göstermek ve onların seni örnek almaları için istiğfar et. Zira Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır. Bir de gündüzün sonlarında ve gecenin başlarında Allah'ı hamd ile tenzih etmeye devam et. Buradaki "Akşam sabah Rabbini hamd ile teşbih et." ayetinden muradın, "İki vakitte ikindi namazını ve sabah namazını kıl." veya "Beş vakit namazı kıl." demek olduğu da söylenmiştir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Gündüzün iki tarafında ve geceye yakın saatlerinde namaz kıl." (Hûd, 11/114.)

Bu, ümmet açısından sabrın ve istiğfarın zaruret olduğunun delilidir. Burada Hz. Peygamber (s.a.)'e hitap edilmesinin sebebi, onun vesilesiyle bütün ümmete öğretmektir. Yine bu ayet, Allah'ı teşbih ve Ona hamde veya farz namazları kılmaya devamın gerektiğine delildir. Bu ayette tevbe ve mağfaret dilemenin amelden önce zikredilmiş olmasının sebebi hakkında şu söylenebilir: Halisane yapılmış tevbe olmadan amel kabul edilmez. Tevbe, Hz. Peygamber'in derecesi göz önünde bulundurulduğu zaman Onun hakkında günah olan "daha yerinde ve daha faziletli olan davranışın terki" sebebiyle de yapılır. Evlâ ve efdal olan davranışın terki, Hz. Peygam-ber'den başkası hakkında ise günah değildir.

Daha sonra ilâhi beyan, müşriklerin Allah Tealâ'nın ayetleri hakkında mücadele etmesinin sebebini açıklamaya geçmekte ve Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadan Allah'ın ayetleri hakkında tartışanlar var ya, onların göğüslerinde asla erişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur." Yani kendilerine Allah'tan gelmiş herhangi bir delil bulunmadığı halde Kur'an'ın ayetleri hakkında mücadele ve münakaşa edenler ve hakkı batıl ile savmaya kalkışanların kalbinde hakkı kabule ve onun hakkında düşünmeye yanaşmalarını engelleyen bir büyüklüklenme, böbürlenme ve Hz. Muhammed (s.a.)'e üstün gelme arzusu ile O'nun ardından liderlik ve peygamberliğin kendilerine kalması arzusundan başka bir şey yoktur. Ne var ki onlar bu hedeflerine ulaşacak değillerdir; bunu elde edemeyecek ve muratlarına nail olamayacaklardır. Aksine hakkın bayrağı daima dimdik ayakta, batılın takipçilerinin söz ve filleri ise ayaklar altında olacaktır. Daha kısa bir ifadeyle; müşriklerin Hz. Peygamberi yalanlamalarının sebebi, nefislerinde bulunan kibir ve hasettir ve onlar umduklarını

gerçekleştiremeyecek, arzularına ulaşamayacaklardır.

"Sen Allah'a sığın. Çünkü Semi', Basîr olan O'dur." Yani Allah'ın ayet-leriyle mücadele eden o müstekbirlerin batıl davalarından korunmanın yolu, onların şerrinden Allah'a sığınmak, O'na iltica etmek ve onların tuzakları karşısında O'ndan yardım istemektir. Zira O, onların sözlerini hakkıyla işitici, yaptıklarını hakkıyla görücüdür. Hiçbir gizlilik O'na gizli değildir; O onları gözetlemektedir ve onlar yakın bir gelecekte kahr-u galebe ile mağlup edileceklerdir. [\[13\]](#)

Allah'ın Varlığının, Kudretinin Ve Hikmetinin Delillerinden Birkaçı:

57- Elbette gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyük bir hadisedir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

58- Körle gören, iman edip de iyi amellerde bulunanlarla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz!

59- O saat mutlaka gelecektir. Bunda asla şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmazlar.

60- Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeye tenezzül etmeyenler, hor ve hakir olarak cehenneme girecektir."

61- Allah sizin için, içinde dinlene-siniz diye geceyi, görmeniz için gündüzü yaratandır. Şüphesiz Allah, insanlara lütüfkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

62- İşte, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Nasıl da çevriliyorsunuz?

63- İşte Allah'ın ayetlerini kasten inkâr edenler de böyle çevriliyorlardı.

64- Allah arzı size durulacak yer, göğü de bina yapan; sizi şekillendiren, şekillerinizi de güzel yapan ve sizi güzel rızıklarla besleyendir. İşte Rabbiniz Allah budur. Alemlerin Rabbi olan Allah, ne yücedir!

65- O, diridir, O'ndan başka ilâh yoktur. Dini yalnız kendisine halis kılarak O'na yal

var in. Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Açıklaması:

1- "Elbette gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyük bir hadisedir." Yani göklerin, yerin ve biralardaki alemlerin, feleklerin, yıldızların ve insanlar için yaratılan diğer şeylerin var edilmesi, insanların nefislerinin gerek yoktan, gerekse ikinci kez (ahirette) yaratılmasından daha büyük ve azametli bir iştir. Bütün bunları yaratan, bunlardan daha küçük ve kolay şeyleri yaratmaya da tabiatıyla kadirdir. Burada, insanların

kullandığı ölçekte bir kıyaslama ve takdirle anlatım vardır. Yoksa Allah Tealâ için yoktan var etmek de, yarattığı bir varlığa tekrar hayat vermek de aynıdır. Hal böyleyken öldükten sonra dirilmeyi nasıl inkâr edersiniz? Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratamaz mı?" (Yâ-Sîn, 36/81), "Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah 'in, ölüleri diriltmeye da kadir olduğunu görmediler mi? Evet, O her şeye kadirdir." (Ahkaf, 46/33).

Ne var ki insanların çoğu, Allah'ın kudretinin azametini bilmiyorlar, bu kahredici hüccet karşısında düşünmüyorlar. Bu, Allah'ın kudreti hakkında burada zikredilen ilk delildir.

Daha sonra Allah Tealâ, gafil olan ve hakka karşı batıl iddialarla mücadele eden kimseler için bir misal zikretmekte ve onları köre benzetmekte; düşünen, kötülüklerle mücadele eden kimseleri de, basiret sahibi oldukları için gözü görene benzetmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Körle gören bir olmaz." Yani hak karşısında batıl iddialarla mücadele eden kimse ile hakkın mücadelesini yapan bir olmaz. Allah'ın ayetleri ve beyanları hakkında düşünmeyen kâfir, bütün bunlar hakkında düşünen ve öğüt alan mümin ile bir olmaz. Bunlardan ilki, görme hassassiyetini kaybetmiş köre benzerken, ikincisi, gözleri açık olan ve gören kimseye benzer. Onun için de bu ikincisi, kâinat hakkında düşünür ve ibret alır. Körle gören arasındaki fark açıktır.

"İman edip de iyi amellerde bulunanlarla, kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz?" Yani aynı şekilde, iman edip salih amellerde bulunan iyi kimse ile küfür ve masiyet içinde bulunan kötü kimse de bir olmaz. Hal böyleyken insanlardan birçoğu ne

kadar az düşünüyor, bu örneklerden ne kadar az ibret alıyor ve Rabb'lerine itaatkâr iyi müminler ile Rabblerinin emrine aykırı hareket eden facir kâfirler arasındaki farkın idrakine ne kadar az varıyor?

Kıyametin varlığının imkânını gösteren delili beyan ettikten sonra Allah Tealâ, bunun hemen arkasından kıyametin kesin bir şekilde vuku bulacağını haber vermekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O saat mutlaka gelecektir. Bunda asla şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmazlar." Yani kıyamet günü gelmektedir ve onun gelişinde, gerçekleşeceğinde asla şüphe yoktur. O halde buna seksiz, şüphesiz ve kesin bir şekilde iman edin. Ancak insanların çoğu -ki onlar kâfirlerdir- öldükten sonra dirilmeyi inkâr eder, hatta onun varlığını yalanlarlar. Çünkü onların anlayışlarında eksiklik ve kusur vardır ve akılları, hücceti idrak etmekte zaaf içindedir.

Allah Tealâ, kıyametin hak ve doğru olduğunu ispat ettikten sonra, kıyamet gününde kurtuluşu elde etmenin yolunu açıklamakta -ki o, Yüce Allah'a itaattir- ve şöyle buyurmaktadır:

"Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeye tenezzül etmeyenler, hor ve hakir olarak cehenneme girecektir." Yani Allah Tealâ haber vermektedir ki, eğer kul, kendisine dua ve hakkıyla ibadet ederse, ona icabet edecektir. Zira aşağıda tahrici gelecek olan hadiste de buyurulduğu gibi, "Dua, ibadetin özüdür." Dua, kendi başına bir ibadettir. Dua, menfaatin gelmesi ve zararın savuşturulması isteğidir. Allah'tan başkasına yapılan duanın hiçbir faydası yoktur. Zira duaya karşılık vermeye kadir olan, Allah Tealâ'dır. Kullarına, kendisine dua etmelerini emir buyuran, bizzat Yüce Allah'tır ve kendilerine, dualarına icabet edeceğini de vaad etmiştir. O'nun vaadi ise haktır. Büyüklenerek, bir olan Allah Tealâ'ya dua ve ibadete tenezzül etmeyen kimseler, hor ve zelil kimseler olarak cehenneme gireceklerdir.

Bu ayet, dua ile kulluk emrini ve Allah'tan bir fazl-u kerem olarak kendilerine icabet edileceğine dair ilâhi vaadi ihtiva etmektedir. Yine bu ayet, büyüklük taslayarak Allah'a duaya tenezzül etmeyenler için de şiddetli bir tehdit içermektedir. Allah kerem sahibidir; kişi kendisine dua ettiği zaman onun duasına icabet eder, aynı zamanda da kendisinin büyük lütfundan ve geniş mülkünden, muhtaç bulunduğu dünya ve ahiret işleri konusunda talepte bulunmayan kimselere de gazap eder.

İmam Ahmed, Edebü'l-Müfred'de Buhari, Hâkim ve Sünen sahipleri Tirmizi, Ebu Davud, Nesâî, İbni Mace ve daha başkaları, Nu'mân b. Beşîr (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Dua, ibadetin kendisidir." Sonra da Rasulullah (s.a.) şu ayeti okudu: "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim..." Tirmizî de Enes b. Mâlik (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Dua, ibadetin

özüdür." Ancak bu rivayet zayıftır. Bir diğer hadiste de -ki sahihtir ve Hâkim tarafından İbni Abbas'tan rivayet edilmiştir- Peygamberimiz "ibadetin en efdali duadır." buyurmuştur.

İmam Ahmed ve Hâkim de Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim Allah'a dua etmezse, Allah ona gazap eder." Yine İmam Ahmed ile Bezzâr'm naklettikleri bir diğer rivayette de, "Kim Allah'tan istemezse, Allah ona gazap eder" buyurulmuştur.

Daha sonra Allah Tealâ, kudretine delâlet eden ve kullarına verdiği nimetlerin düşünülmesini isteyen başka deliller sıralamakta ve şöyle buyurmaktadır:

2, 3- "Allah sizin için, içinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için gündüzü yaratandır." Yani Allah Tealâ, gece ile gündüzü, ardarda gelecek şekilde yaratmış; geceyi, soğuk ve karanlık bir zaman dilimi olarak dinlenme, uyku, istirahat ve gündüz gerçekleştirilen hayatî faaliyetler için güç tazeleme zamanı, gündüzü de güneş vasıtasıyla aydınlık kılmıştır ki, ihtiyaçlar görülebsin, maişet temin edilebsin, ticarî, ziraî ve sınaî faaliyetler

yürütülebsin, yolculuklar yapılabilsin ve kulların maslahatı için bunlara benzer eylemler gerçekleştirilebsin.

"Şüphesiz Allah, insanlara lütüfkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler. " Yani Allah Tealâ, gerek burada zikredilen nimetleri, gerekse hesaba gelmeyecek kadar sınırsız diğer nimetleri ile insanlara lütüfkâr olandır. Ancak insanların çoğunluğu, bu nimetlere şükretmez ve bunları itiraftan geri dururlar. Bu ya -kâfirlerde olduğu gibi- bu nimetleri bilerek inkâr suretiyle, ya da nimeti verene şükretme borcunda bulduklarını düşünmeyip, ihmal etmek suretiyle olur ki bunu da cahiller yapar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Hakikaten insan çok nankördür." (Hacc, 22/66), "Doğrusu insan, çok haksızlık edendir, çok nankördür." (İbrahim, 14/34), "İnsan, Rabbine karşı çok nankördür." (Âdiyât, 100/6), "Kullarımdan şükreden azdır." (Sebe1, 34/13).

Daha sonra Allah Tealâ, kendisinin tek ve yegâne yaratıcı olduğunu, bu sebeple kulluğun da sadece kendisine yapılması gerektiğini belirtmekte ve şöyle buyurmaktadır:

4, 5- "İşte, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Nasıl da çevriliyorsunuz?" Yani bütün bu zikredilenleri yapan ve yaratan, bu nimetleri ihsan eden, mürebbi (gelişimini sağlayan, yetiştiren, idare eden) ve müdebbir olan (çekip çeviren, belli bir düzen içinde hükmünü yürüten) Allah'tır. O'nun dışında başka bir Rabb yoktur. Her şeyin yaratıcısı O'dur. Yaratma işinde kendisine herhangi bir varlık yardım etmiş değildir. O, kendisinden başka ilâh olmayan tek İlâh'tır. Böyleyken O'na kulluk etmekten nasıl çevrilirsiniz, O'nu birlemekten nasıl yan çizer ve Allah'ı bırakıp da,

kendisine bile ne fayda, na da zarar verebilen o putlara nasıl ibadet edersiniz? O putlar ki, herhangi bir şey yaratmaları sözkonusu değildir, tam tersine kendileri birer mahluktur!

Bu sapıklık, kadim bir hastalıktır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İşte, Allah 'm ayetlerini kasten inkâr edenler de böyle çevriliyorlardı." Yani Allah'tan başkasına kulluk suretiyle kendisini gösteren bu çevrilme ve dalâlet nasılsa, Allah'ın birliğini inkâr edenler, O'nun ayetlerini bile bile yalanlayıp yok sayanlar ve ellerinden herhangi bir hüccet ve burhan olmadığı halde, sırf bilgisizliklerine ve nevalarına uyararak bu en sağlam ve doğru yoldan sapanlar da aynen böyle dalâlete düşmüşlerdi.

Bu delillerin ardından Allah Tealâ, kudretine ve hikmetine vurgu yapan bir diğer delil daha eklemekte ve şöyle buyurmaktadır:

6, 7- "Allah arzı size durulacak yer, göğü de bina yapan..." Yani yeryüzünü istikrar ve sebat yeri yapan O'dur. Orada binalar ve diğer şeyler yerleşir. Canlılar orada yaşar ve ölür; onun üzerinde yürür ve her türlü tasarruf ve faaliyette bulunurlar. Yine O, göğü de, alem için korunmuş, sabit ve kaim bir tavan yapmıştır. O gök ne çöker, ne de yarılıp çatlar. Göğü de yıldız ve gezegenlerle süslemiştir.

Allah Tealâ, dış alemle ilgili bazı deliller (ki onlar, bu kâinatta insan dışındaki varlıklardır ve göklerle yerin durumu ile gece ve gündüzün durumu olmak üzere ikidir) açıkladıktan sonra, varlığını ve kudretini gösteren insanın kendisinden delillere geçmektedir ki, bunlar da insanın suretinin ihdası, güzelleştirilmesi ve insanın güzel şeylerden rızıklandırılması olmak üzere üçtür:

8, 9- "Sizi şekillendirdi, şekillerinizi de güzel yaptı. Ve sizi güzel rızık-larla besledi." Yani sizi en güzel surette, en mütenasip şekilde ve emsalsiz bir kıvamda yarattı. Boyunuz ve diğer organlarınız birbiriyle orantılı ve maişet temini için gerekli muhtelif çalışma şekilleri için uygun. Yine O size, gerek yiyecek, gerekse içecek türlerinde en güzel ve leziz rızıklar ihsan etti.

"İşte Rabbiniz Allah budur. Alemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!" Yani bu yüce sıfatlarla muttasıf olan ve bu değerli nimetleri ihsan eden, kendisinden başkasının Rabb'liğe lââyık" olmadığı Rabb'dir! İnsanların ve cinlerin oluşturduğu alemlerin Rabbi olan Allah, ortağı, çocuğu ve eşi bulunmak gibi kendisine lââyık olmayan noksan sıfatlardan yüce ve münezzehtir.

Yüce Allah, Tevhid-i Rububiyet'i ispat ettikten sonra Tevhid-i Uluhi-yet'in ispatına geçmekte ve şöyle buyurmaktadır:

10- "O diridir, O'ndan başka ilâh yoktur. Dini yalnız kendisine halis kılarak O'na

yalvarın." Yani evrende dilediğince iş gören ve bütün kâinatı evirip çevirebilen Allah Tealâ, zatî bir hayat ile diridir, bakîdir, fena bulmaz, Evvel'dir, Âhir'dir, Zahiridir, Bâtm'dır, ilâhlıkta tekdir. Dolayısıyla O'nun dışındaki herhangi bir varlık ilâhlığa lâayık değildir. Öyleyse, taat ve ibadeti yalnız kendisine halis kılarak, Onu birleyerek ve O'ndan başka ilâh olmadığını ikrar ederek O'na kulluk edin.

Hamd ve senaya, verdiği nimetler için şükredilmeye müstehak olan O'dur. Yüce Allah, hamdin nasıl yapılacağını kullarına emrederek ve öğreterek şöyle buyuruyor:

"Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." Yani hamdin sahibi, şükür ve senaya müstehak olan, melek, insan ve cinlerin oluşturduğu alemlerin rabbi Odur. Bu cümle, haber cümlesi olmakla birlikte, içinde bir emri de barındırmaktadır. Yani Ona dua ve hamd edin.

İbni Cerir, İbni Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Kim "Lâ ilahe illallah" derse, arkasından da, "el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn" desin." Bunu söyledikten sonra İbni Abbas (r.a.) şu ayeti okumuştur: "Dini yalnız kendisine halis kılarak O'na yalvarın. Hamd, alemlerin Rabbine mahsustur." İmam Ahmed, Müslim, Ebu Davud ve Nesâî, Abdullah b. Zü-beyr (r.a.)'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (s.a.), her namazın ar-

kasından şöyle derdi: "Lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerike leh, lehu'l-mül-kü ve lehu'l-hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir, lâ havle velâ kuvvete illâ billâh, lâ ilahe illallâhu velâ na'budu illâ iyyâhu, lehu'n-ni'metu ve lehu'l-fadlu, lehu's-senâu'l-hasen, lâ ilahe illallâhu muhlisine lehu'd-dîn, velev kerihel-kâfirûn." (Allah'tan başka ilâh yoktur, O tekdir, ortağı yoktur. Mülk Onundur, hamd Ona mahustur ve O her şeye kadirdir. Günahlardan dönmeye ve kulluk görevlerini yerine getirmeye kuvvet ve kudret veren ancak O'dur. Allah'tan başka ilâh yoktur ve biz, O'ndan başkasına kulluk etmeyiz. Nimet ve fazlu kerem O'nundur, güzel övgü Ona mahsustur. Dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'tan başka ilâh bulunmadığını ilân ederiz, kâfirler bundan hoşlanmasa da!"^[14]

Allah Tealâ'dan Başkasına Kulluğun Nehyi Ve Bunun Sebebi:

66- De ki: "Ben, Rabbimden bana açık deliller gelince, sizin Allah'tan başka yalvardıklarımıza tapmaktan menolundum ve alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum."

67- Sizi topraktan, sonra nutfededen, sonra kan pıhtısından yaratan sonra sizi çocuk olarak çıkararak sonra güçlü çağınıza eresiniz, sonra da ihtiyarlar olasınız diye sizi yaşatan O'dur. İcinizden kimi de daha önce öldürölüyor; belli süreye erişmeniz ve aklınızı kullanmanız için.

68- Yaşatan ve öldüren O'dur. Bir işin olmasını istedi mi, ona sadece "Ol!" der, o da olur.

Açıklaması:

"De ki: "Ben, Rabbimden bana açık deliller gelince, sizin Allah'tan başka yalvardıklarınıza tapmaktan menolundum ve âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum." Ey Rasul! Kavminin, Mekke ve başka yerlerdeki müşriklerine de ki: Rabbimin katından gelen aklî ve naklî deliller kendisi dışındaki put vb. herhangi bir şeye/kimseye tapılmasını yasaklamaktadır. Bu aklî ve naklî deliller, Kur'an ayetleri ve Allah'ın, selim akıllara yerleştirdiği -tevhide delâlet eden- burhanlardır. Ve alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olup boyun eğmekle ve dinimi O'na halis kılmakla emrolundum. Putlara kulluğu yasaklayan ayetlerden biri, Yüce Allah'ın şu kavli-i ilâhisidir: "Elinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de, yaptığınızı da Allah yaratmıştır." (Sâffât, 37/95-96).

Daha sonra Allah Tealâ, tevhide delâlet eden enfüsî delillerden birisini zikretmektedir. O delil, insanın oluşumu ve meydana geliş merhaleleridir:

"Sizi topraktan, sonra nutfededen, sonra kan pıhtısından yaratan sonra sizi çocuk olarak çıkararak, sonra güçlü çağınıza eresiniz, sonra da ihtiyarlar olasınız diye sizi yaşatan O'dur. İcinizden kimi de daha önce öldürölüyor.

Belli süreye erişmeniz ve aklınızı kullanmanız için." Yani Allah'tır ki, sizin ilk atanız olan Hz. Adem'i topraktan yaratmıştır. Aynı şekilde onun soyunu da topraktan yaratmıştır. Zira meniden yaratılan her mahlûk, kandan meydana gelmektedir. Kan gıdadan oluşmakta, gıda bitkilerden, bitkiler ise su ve topraktan meydana gelmektedir. Böylece sabit olmaktadır ki, her insan topraktan meydana gelmektedir. Daha sonra Allah Tealâ bu toprağı nutfe (meni) haline getirmekte, sonra alâkaya (kan pıhtısına) dönüştürmektedir. Sonra sizi doğurtturuyor ve çocuklar olarak çıkarıyor. Bilâhare güçlölük, yani kuvvette ve akıl gücünde kemâle erme çağına ulaşılıyor, bunun ardından da yaşlanıyorsunuz.

İnsanlar arasında, ihtiyarlık, gençlik veya çocukluk çağlarına gelmeden önce ölenler

de bulunmaktadır. Böyle olması, tayin edilmiş bir süreye -ki bu, ölüm veya kıyamet zamanıdır- ulaşmanız içindir.

Ceninlik merhalesi, çocukluk merhalesi, güçlülük çağına ulaşma merhalesi ve ihtiyarlık merhalesi. Bütün bu değişim ve intikallerde Allah'ın varlığına delâlet vardır. Allah Tealâ, bu değişim ve intikal meyanında bir diğer delil daha zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Yaşatan ve öldüren O'dur. Bir işin olmasını istedi mi, ona sadece "Ol!" der, o da olur." Yani, Allah'tır ki, yaşatmaya ve öldürmeye kadirdir ve O, bu hususta tekdir, O'ndan başka herhangi bir varlık buna muktedir değildir. O herhangi bir işin olmasını takdir ve murad ettiği zaman sadece ona "Ol! der, o da olur." Yani herhangi bir şeye bağlı olmaksızın, herhangi bir yardım ve külfet sözkonusu olmaksızın iradesinin gereği hemen oluverir. Bu, yaratılışın zihinde canlandırılmasını mümkün kılan en uzak anın anlatımıdır. Zira ilâhi irade kendisine taalluk ettiği anda mahlûk, oldukça yüksek bir süratle var olur. [\[15\]](#)

Allah'ın Ayetleri İle, Batıl Deliller İleri Sürerek Mücadele Edenlerin Cezası:

69- Allah'ın ayetleri hakkında tartışanların nasıl çevrildiklerini görmedin mi?

70- Onlar Kitab'ı ve elçilerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır. Yakında bilecekler!

71- Bilsinler ki o zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürüklenecekler.

72- Kaynar suda. Sonra da ateşte yakılacaklar.

73- Sonra onlara, "Ortak koştuklarınız nerede?" denecek.

74- "Allah'ı bırakıp da?" Diyecekler ki: "Bizden uzaklaşıp kayboldular. Daha doğrusu biz bundan -önce hiçbir şeye tapmazdık." İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

75- "Bu durum, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve taşkınlık yapmanızdan ötürüdür."

76- "Cehennemden kapılarında girin! Orada ebedî kalacaksınız. Ki-birleşenlerin yeri ne kötüdür!"

Açıklaması:

"Allah'ın ayetleri hakkında tartışanların nasıl çevrildiklerini görmedin mi?" Yani ey Muhammedi Kendilerine iman gerektiren apaçık ilahî ayetler hakkında batıl gerekçelerle mücadele eden şu yalanlayıcı müşriklere şaşmıyor musun? Onların akılları hidayetden dalâlete nasıl da çevriliyor! Oysa Allah'ın ayetlerinin sahih olduğu ve bunların bizzat tevhide iman gerektirdiğini gösteren deliller aşikârdır.

"Onlar Kitab'ı ve elçilerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır." Yani bunlar, Kur'an'ı ve tevhid, kulluğu Allah'a halis kılma, insanın dünyadaki hayatını düzenlemeye çkverişli hükümler, şirk ve putperestlikten uzak durma ve öldükten sonra dirilmeye iman gibi elçilerin getirdiği ilkeleri yalanlayan kimselerdir. Sonra Allah Tealâ şöyle buyurarak onları tehdit etmektedir: "Yakında bilecekler!" Yani bu gidişatlarının sonunu ve küfürlerinin karşılığını yakında bilecekler.

Daha sonra Yüce Allah, bu şiddetli tehdid ve azabını şöyle anlatmaktadır.

"Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürüklenecekler kaynar suda. Sonra da ateşte yakılacaklar." Yani o yalanlayanlar, demir halkalar boyunlarına geçirildiği ve zincirlerle kaynar suda sürüklendikleri vakit bilecekler. Buradaki "hamîm" sıcaklıkta son noktada bulunan su demektir. Bu suda derileri sıyrılacak ve etleri dökülecek. Sonra da onlar, yakıtı oldukları ve kendilerini kuşatan ateşte yakılacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte bu, suçluların yalanladığı cehennemdir. Onunla kaynar su arasında dolaşırlar." (Rahman, 55/43-44). Allah Tealâ, onların, zakkum yeyip hamîm içeceklerini zikrettikten sonra da şöyle buyurmaktadır: "Sonra dönüşleri elbette cehennemdir." (Sâffât, 37/68), "Tutun onu, cehennemden ortasına sürükleyin. Sonra başının üstüne kaynar su azabından dökün. Tad! Zira sen, kendince üstündün, şerefliydin. İşte o, kuşkulanıp durduğunuz şey budur." (Duhân, 44/47-50).

Daha sonra bu kimselere, kendilerini azarlayıp tahkir etmek maksadıyla, tapındıkları putları sorulacak: "Sonra onlara, "Ortak koştuklarınız nerede" denecek, "Allah'ı bırakıp da?" Diyecekler ki: "Bizden uzaklaşıp kayboldular. Daha doğrusu biz, bundan önce hiçbir şeye tapmazdık." İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır." Yani melekler tarafından tahkir ve azarlama maksadıyla onlara, "Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz putlar ve or-taklar

nerede? Onlara ne oldu da sizi, içinde bulunduğunuz bu azaptan kurtaramıyorlar ve bu zor zamanda size yardımcı olamıyorlar?"

Onlar buna cevap olarak şöyle diyecekler: "Bizden kaybolup gittiler ve bize herhangi bir menfaatleri dokunmuyor. Onları kaybettik, göremiyoruz. Gerçek şu ki, biz herhangi bir şeye tapmıyormuşuz. Açıkça anladık ki biz, bize fayda verecek herhangi bir şeye tapıyor değilmişiz." Çünkü putlar duymaz ve görmez; ne bir fayda, ne de zarar verebilirler. Onlardan sadır olan bu cevap, kendilerinin putlara kulluğunun batıl bir iş olduğu konusunda yine bizzat kendilerinin açık bir itirafıdır.

İşte Allah Tealâ, kâfirleri böyle saptırır da onlar, kendilerini ateşe götürecek olan putlara taparlar. Yani kâfirlerin bütün amellerinin batıl olduğu böylece ortaya çıkar ve tapanlar ile tapılanlar arasındaki bütün alâka ve bağlar bu şekilde kesilir.

Daha sonra Allah Tealâ, onların azaplandırılmasının sebebini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Bu durum, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve taşkınlık yapmanızdan ötürüdür." Yani bu azap ve bu saptırma, sizin dünyadayken Allah'a isyandan dolayı duyduğunuz sevinç ve O'nun elçilerine ve kitaplarına muhalefetten dolayı hissettiğiniz neş'e ve mutluluk sebebiyledir. Aynı şekilde bu azabın sebebi, aşırı bir şekilde sevinmeniz ve taşkınlığa düşmenizdir. Şirk ve putlara tapma şeklinde tezahür eden haksız bir neşenin karşılığı işte bu ateştir.

Ardından Yüce Allah, kendilerini azarlayarak, tahkir ederek ve içinde buldukları azabın sona ermesinden ümitlerini keserek, kâfirlere, tadacakları bir azap türünü açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Cehennemin kapılarından girin. Orada ebedi kalacaksınız. Kibirle-nenlerin yeri ne kötüdür!" Yani cehennemin, sizin durumunuza göre belirlenmiş yedi kapısından girin. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan bir bölüm ayrılmıştır." Ve siz, bu ateşin içinde devamlı surette kalacak, ebedî olarak oradan çıkamayacaksınız. Allah'ın ayetleri karşısında kibirlenen ve Onun hüccet ve delillerine uymayan kimselerin kalacağı, içinde şiddetli azap bulunan bu yer ne kötüdür. [\[16\]](#)

Sabır Ve Yardım:

77- Sen sabret. Allah'ın sözü gerçek- tir. Onları tehdit ettiğimiz şeylerin bir kısmım ya sana gösteririz, yahut seni vefat ettiririz. Nihayet onlar ancak bize döndürölüp getirileceklerdir.

78- Andolsun biz, senden önce de elÇİler 8önderdik- Onlardan kimini sana anlattık, kimini de anlatma-

dik. Hiçbir elçi, Allah'ın izni olma-dan bir mucize getiremez. Allah'ın emri geldiği zaman hak yerine geti-

rilir ve işte o zaman Allah'ın ayetlerini boşa çıkarmaya uğraşanlar hüsrana uğrarlar.

Açıklaması:

"Sen sabret. Allah'ın sözü gerçektir." Yani ey peygamber! Kavminin bir kısmının seni yalanlamasına karşı sabret. Zira Allah'ın, onlara karşı sana yardım vaadi ve onlardan intikam alacağına dair sözü haktır, mutlaka yerine getirilecektir. Bu, ya dünyada, ya da ahirette, ama mutlaka olacaktır.

"Onları tehdit ettiğimiz şeylerin bir kısmını ya sana gösteririz, yahut seni vefat ettiririz. Nihayet onlar ancak bize döndürölüp getirileceklerdir." Yani ey peygamber.' Biz onlara vaad ettiğimiz azabın bir kısmını -ki Bedir günü öldürölme ve esir alınmak, daha sonra Mekke'nin ve Arap yarımadasının diğer bölgelerinin fethi gibi hususlar bunlardandır sen hayattayken sana gösteririz, -ki bunlar, onların hak ettiği azaplardır ve Hz. Peygamberin hayatında gerçekleşmiştir- ya da seni, onlara azap indirmeden önce vefat ettiririz. Bu durumda onların dönüp geleceği yer kıyamet günü bizim huzurumuzdur. O zaman onlara şiddetli azabı tattırır ve kendilerine amellerinin karşılığını veririz.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Ya biz seni alıp götürdükten sonra onlardan öğ alırız. Yahut onları tehdit ettiğimiz şeyi sana gösteririz. Bizim onlara gücümüz yeter." (Zuhruf, 43/41-42).

Daha sonra Allah Tealâ, Rasulünü teselli ederek şöyle buyuruyor:

"Andolsun biz, senden önce de elçiler gönderdik. Onlardan kimini sana anlattık, kimini de anlatmadık." Yani andolsun ki biz, senden önce de pek çok rasul ve nebiyi kavimlerine gönderdik. Bunlar arasında, haberlerini ve

kavimlerinden gördükleri muameleleri sana ilettiğimiz kimseler bulunduğu gibi -ki bunların adedi yirmi beştir-, haberini sana iletmediklerimiz de bulunmaktadır. Bunların sayısı, zikredilenlere oranla kat kat fazladır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Daha önce sana anlattığımız elçilere ve sana anlatmadığımız elçilere de vahyetmiştik." (Nisa, 4/164).

İmam Ahmed, Ebu Zerr (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ya Rasulallah!" dedim, "Nebilerin sayısı kaçtır?" Şöyle buyurdu: "Yüz yirmi dört bindir. Bunlardan, sayıları üçyüz on beş kadarı büyük bir topluluğa rasul-dür." Yüce Allah'ın Kur'an'da zikrettiği rasuller ise yirmi beş civarındadır.

"Hiçbir elçi, Allah'ın izni olmadan bir mucize getiremez." Yani rasul-lerden herhangi birisinin, Allah'ın izni olmaksızın kavmine, olağan dışı bir belge, bir mucize getirmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu durum, o elçilerin, kavimlerine getirdikleri mesajlarda doğruluk üzere bulduklarının bir delilidir. Bu ayette anlatılan, peygamberlerin, peygamber olduklarını gösteren mucizelerdir. Peygamberlerin gönderildikleri kavimler, onlara inanmamakta inat ve direnç göstererek kendilerinden mucize göstermelerini istiyorlardı.

"Allah'ın emri geldiği zaman hak yerine getirilir ve işte o zaman Allah'ın ayetlerini boşa çıkarmaya uğraşanlar hüsrana uğrarlar." Yani onların dünyada veya ahirette azaba uğratılmaları için tayin edilmiş vakit geldiği zaman, aralarında adaletle hüküm verilir. Bunun sonucunda Yüce Allah, vereceği hak hükümlerle, gerçeği dile getiren peygamberlerle onlarla birlikte hareket edip onlara inanan kimseleri kurtarır, batıla tabi olan ve o şekilde davranan kâfirleri ise helak eder.

Dolayısıyla ey Muhammed! Sana düşen, senden önce gelmiş olan peygamberlerin yaptığı gibi yaparak sabretmekten başka bir şey değildir. Allah'ın, seninle kavminin arasında hüküm verecek olan emri geldiği zaman, aranızda hak ile hükmedilecektir. Bunun sonucunda da sen başarıya ulaştırılacaksın, Kureyş'in elebaşlarından senin davetinden yüz çeviren batıl ehli kimseler ise hüsrana uğrayacaklardır. [\[17\]](#)

Allah'ın Varlık Ve Birliğini Gösteren Diğer Birkaç Delil:

79- Allah, kimine binmeniz, kimin- den yemeniz için size hayvanları yaratandır.

80" Onlarda sizin Adalar var. Onların üstünde gönüllerinizdeki arzuya erersiniz; onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız.

81- Allah size &yetlerini gösteriyor. Allah'ın ayetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz?

Açıklaması:

Allah Tealâ, dokundurucu bir üslûpla kullan için yarattığı ve kudretine delâlet eden faydası pek çok hayvanları zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Allah kimine binmeniz, kiminden yemeniz için size hayvanları yaratandır." Yani sizin için hayvanları yaratan, Allah Tealâ'dır. Bu hayvanlar deve, sığır ve keçiyi de kapsayan koyundur. Bunları, kimine binmeniz, kimini de yemeniz için yarattı. Meselâ deve hem yenir, hem sütü sağılır, hem üzerine binilir, hem de yolculuklarda üzerine yük vurulur. Sığır (inek) hem yenir, hem de sütü içilir. Aynı zamanda onunla toprak sürülür. Koyun hem yenir, hem de sütü sağılır. Bunların hepsinin yününden ve kılından, çeşitli eşyalar ve elbise yapımında faydalanılır. Bunun için Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Onlarda sizin için faydalar var. Onların üstünde gönüllerinizdeki arzuya erersiniz; onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız." Yani onlarda sizin için, üzerlerine binme ve etlerini yeme dışında, tüylerini, kollarını ve yünlerini kullanmak, onlardan muhtelif özelliklerde yağlar, peynir ve -elbise, eşya ve yiyecek olarak kullanılan- sair şeyler gibi daha başka faydalar da vardır. Aynı şekilde, uzak beldelere kolaylıkla götürebilmek için yüklerinizi onların üzerine yüklersiniz. Karada deveye, denizde de gemilere eşyanızı yükler ve bir yerden başka bir yere nakledersiniz. Bu meyanda deve için, "çöl gemisi" denmiştir. Bu ayet hakkında şöyle düşünülebilir: Yüce Allah burada, kara ve deniz binitleri olarak lütfettiği nimetleri zikretmektedir.

Aynı anlamı ihtiva eden diğer bazı ayetler de şunlardır: "Sekiz çift: Koyundan iki, keçiden iki. (...) Ve deveden iki, sığırdan iki." (En'âm, 6/143-144), "Hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için ısınma ve daha birçok yararlar vardır. Ve onlardan kimini de yersiniz. Ve akşamleyin mer'adan getirdiğiniz, sabahleyin mer'aya götürdüğünüz zaman onlarda sizin

için bir güzellik de vardır. Ağırıklarınızı öyle uzak şehirlere taşırlar ki, onlar olmasa, canlarınız büyük zahmetler çekmeden oraya varamazdınız. Doğrusu Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir." (Nahl, 16/5-7).

Allah Tealâ, inkâr edilemez kudretine delâlet eden bu birçok delili zikrettiği zaman şöyle buyurmaktadır:

"Allah size ayetlerini gösteriyor. Allah 'ın ayetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz?" Yani Allah Tealâ, dış dünyaya ve fizikî varlığınıza yerleştirdiği bu delil ve burhanları kullarının gözleri önüne seriyor. Bu ayetlerin hepsi, Allah'ın kemâl-i kudret ve vahdaniyetine delâlet eden açık ve kesin delillerdir. Bunlardan hangisini inkâr ediyorsunuz? Bunların hepsi insaf sahibi olan ve gözleri gören hiçkimsenin inkâr edemeyeceği kadar açık ve belirgin delillerdir. Burada söylenmek istenen şudur: Sizler, kör bir inat ve büyüklenme göstermediğiniz sürece Allah'ın ayetlerinden herhangi birisini inkâr edemezsiniz. Nitekim bir şiirde şöyle denmiştir:

"Her şeyde O'nun için bir ayet vardır. Hepsinde birliğine delâlet vardır."[\[18\]](#)

Allah'ın Ayetleri İle Mücadele Edip Onları Yalanlayan, Azabı Gördükleri Zaman İse Şirki Terkeden Kimseleri Tehdit:

82- Ya onlar yer yüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden evvelkilerin akıbeti nice olmuştur, baksınlar! Hem onlar, bunlardan daha çoktu. Kuvvetçe ve yeryüzündeki eserlerce de daha güçlü ve sat-vetli idiler. Fakat kazandıkları şeyler kendilerine asla fayda vermedi.

83- Öyle ya, kendilerine peygamberleri apaçık mucizeler getirince onların nezdindeki ilme karşı şımarıklık gösterdiler de hakkında alay ettikleri şey kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.

84- O çetin azabımızı gördükleri vakit; "Allah'a bir olarak inandık. O'na eş olarak tuttuğumuz şeyleri de inkâr ettik." dediler.

85- Fakat azabımızı gördükten sonra imanları fayda verecek değildi. Allah'ın kulları hakkında geçerli olan âdeti budur. İşte burada kâfirler, hüsrana uğramışlardır.

Açıklaması:

"Ya onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden evvelkilerin akıbeti nice olmuştur baksınlar! Hem onlar bunlardan daha çoktu. Kuvvetçe ve yeryüzündeki eserlerce de daha satvetli idiler. Fakat kazandıkları şeyler kendilerine asla fayda vermedi." Yani müşriklerden Allah'ın ayetleri ile mücadele eden kimselerin memleketlerine seyahat etmezler mi, kutsal metinlerinde Allah'a isyan eden geçmiş ümmetlerin halinin nasıl olduğu konusundaki bilgilere bakmazlarını ki, -ki o ümmetler peygamberleri de yalanlamışlardı- memleketlerin de bulunup üzerlerine indirilen şiddetli azabı ve cezayı yansıtan mevcut eserleri müşahede etmezler mi. Ki o müşrikler, sayı bakımından Kureyş müşriklerinden çok daha fazla idiler. Ve yeryüzünde ulaşılmış oldukları ilim, fen ve medeniyet seviyesini gösteren binalar, saraylar, kaleler, çiftlikler ve sedler bıraktılar.

Üzerlerine azap geldiğinde ise, dünya için yaptıkları bütün bu şeylerin kendilerine hiçbir faydası olmamıştır. Ne malları, ne evlâtları ne de kazandıklarının faydası olmuş, yani kendilerinden Allah'ın emrini yani üzerlerine inen şiddetli azabı uzaklaştıramamıştır.

"Öyle ya, kendilerine peygamberleri apaçık mucizeler getirince onların nezdindeki ilme karşı şımarıklık gösterdiler de hakkında alay ettikleri şey kendilerini çepeçevre kuşatıverdi." Yani peygamber, bu yalancı ümmetlere apaçık delillerle ve gün ışığı gibi mucizelerle geldiklerinde onlara iltifat etmediler, onları kabul etmediler. Kendilerindeki batıl şüpheleri ve sapık inançları faydalı bir ilim zannederek peygamberlerin getirdikleri ilimlerden kendilerini müstağni gördüler. Söyledikleri sözlerden bazıları şunlardır. "Bizi o sürekli zamandan başkası helak etmez." (Câsiye, 45/24). "Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız şirk koşardık." (En'am, 6/148). "Bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?" (Yasin, 36/78). Bu boş ve batıl şeylerle iyice sunardılar. Çünkü onlar Allah Tealâ'nın dediği gibiydiler: "Onlar dünya hayatının sadece dış yüzünü bilirler." (Rum, 30/7).

Fakat alay ederek, dalga geçerek yalanladıkları ve gerçekleşeceğini çok uzak bir ihtimal olarak gördükleri azap indi ve onları kuşatıverdi. Yani kâfirlere peygamberlerin risaletleriyle alay etmelerinin cezası indi.

Allah Tealâ da yukarıda geçtiği üzere kâfirlerde bulunan batıl şüpheleri ve sapık inançları onlarla alay edercesine "ilim" diye isimlendirmiştir.

Sonra Allah Tealâ üzerine azap uygulandığı zaman insanın içerisinde bulunduğu durumu tasvir etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"O çetin azabımızı gördükleri vakit; "Allah'a bir olarak inandık, O'na eş olarak tuttuğumuz şeyleri de inkâr ettik." dediler." Yani üzerlerine azabın indiğini gözleriyle gördüklerinde Allah'ı ve O'nun birliğini tasdik ettiler ve Allah'a ortak koştukları batıl tanrılarını inkâr ettiler. İnkâr ettikleri şeyler, tapındıkları putlardı. Fakat bu imanları ve ileri sürdükleri mazeretleri, Cenab-ı Allah'ın da buyurduğu gibi, kendilerine hiçbir fayda vermedi.

"Fakat azabımızı gördükten sonra inanmaları fayda verecek değildi." Yani azabımızı gördükleri zaman iman etmeleri sahih ve doğru değildir. Çünkü bu çeşit bir imanın, sahibine hiçbir faydası olmaz.

Bu iman zor durumda kalındığından dolayı zoraki bir iman konumundadır. Fayda veren iman hür bir irade ile yapılan imandır, zoraki imanın hiçbir faydası yoktur. Çünkü azabın görülmesi, üzerine yapılan iman teklifi ortadan kaldırır. Çünkü böyle bir durumda herkes iman eder. Aynı şekilde bir şahıs dünyada iman etmediği sürece, azabı gördüğünde, ölüm anında, boğulurken veya ahirette iman etmesinin kendisine hiçbir faydası olmaz.

Boğulmak üzere olan Firavun "un durumu da böyledir: Firavun: "İnandım. Gerçekten İsrailoğulları'ntn inandığından başka ilâh yokmuş. Ben de müslümanlardım." (Yunus, 10/90) demiş. Ancak buna karşılık Allah Te-alâ: "Şimdi mi! Halbuki sen bundan önce isyan etmiş ve fesatçılardan olmuştun." (Yunus, 10/90-91) buyurarak kendisinden imanını kabul etmemiştir.

Daha sonra Cenab-ı Allah genel bir hüküm zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın kulları hakkında geçerli olan âdeti budur. İşte burada, kâfirler hüsrana uğramışlardır." Yani bu, Allah'ın azabı gördüğünde tevbe eden herkes hakkındaki hükmüdür ki Allah, böyle bir tevbe kabul etmez. Şüphesiz Allah Tealâ'nın geçmiş ümmetler hakkında geçerli olan âdeti de böyledir. Azabı görünce iman etmenin hiçbir faydası yoktur.

Kâfirler, Allah'ın hışmını ve azabını gördüğü vakit hüsrana uğramıştır. Zaten kâfir her zaman hüsrandır. Ancak bu durumu, azabı görünce iyice ortaya çıkar. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Allah, can çekişmeden önce tevbe eden kulunun tevbesini kabul eder." [19] Yani kul can çekişir, ruh, boğaza gelir, kişi meleği görür, bu anda yapılan tevbe makbul değildir. İşte kâfirler, burada hüsrana uğramışlardır. İşte bundan dolayı Yüce Allah, surenin bu bölümünde "İşte kâfirler burada hüsrana uğramışlardır." buyurmuştur. Ve yine Cenab-ı Allah "Beyhude lâf söyleyenler işte burada hüsrana düşmüştür." (Gâfir Suresi, 40/78) buyurmuştur.

İnkâr eden kimse sakınsın, zaman geçmeden işin ciddiyetini idrak etsin. Çünkü o an pişmanlık anı değildir. [\[20\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/354-356.

[\[2\]](#) İbni Kesir, IV/71.

[\[3\]](#) Zemahşerî, 111/45; Razî, XXVII/32.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/360-362.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/367-371.

[\[6\]](#) Bunu İbni Ebi Hatim, İbni Ebi Şeybe ve İbnu'l-Münzir rivayet etmişlerdir.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/377-379.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/382-384.

[\[9\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/390-394.

[\[10\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/399.

[\[11\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/405-409.

[\[12\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/412-414.

[\[13\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/417-419.

[\[14\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/424-429.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/432-433.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/437-438.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/441-442.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/445-446.

[19] Ahmed, Tirmizi, İbni Mâce, İbni Hibban, Hakim ve Şuabu'l-İman isimli eserinde Beyhaki İbni Ömer'den tahrir etmişlerdir.

[20] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/449-450.

FUSSİLET SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Surenin Fazileti: 4

Kur'an-I Kerim, Müşriklerin Kurandan Yüz Çevirmeleri Ve Hz. Peygamberin Beşer Oluşu: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Allah'ın Varlığının, Kemâlinin, Kudretinin Ve Hikmetinin Delili: 7

Belagat: 7

Kelime ve ibareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Müşriklerin, Ad Ve Semud Kavimlerini Helak Eden Yıldırımın Benzeriyle Korkutulmaları: 11

Belagat: 11

Kelime ve ibareler: 11

[Ayetler Arası İlişki: 11](#)

[Açıklaması: 12](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13](#)

[Kafirlerin Ahiretteki Cezalarının Mahiyeti: 14](#)

[Kelime ve İbareler: 14](#)

[Nüzul Sebebi: 14](#)

[Ayetler Arası İlişki: 15](#)

[Açıklaması: 15](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16](#)

[Kuran-I Kerimin Dinlenmesini Menetmek: 17](#)

[Kelime Ve İbareler: 17](#)

[Ayetler Arası İlişki: 18](#)

[Açıklaması: 18](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19](#)

[Allah'ın İstikamet Sahiplerine Vaad Ettiği Şeyler: 19](#)

[Kelimeler ve ibareler: 19](#)

[Nüzul Sebebi: 19](#)

[Ayetler Arası İlişki: 20](#)

[Açıklaması: 20](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20](#)

Allah Teala Ya Davet Ve Davetçilerin Uyması Gereken Adap: 21

Belagat: 21

Kelime ve ibareler: 21

Nüzul Sebebi: 21

Ayetler Arası İlişki: 22

Açıklaması: 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 22

Allah'ın Varlığını, Birliğini, Kudretini Ve Hikmetini Gösteren Deliller: 23

Belagat: 23

Kelime ve ibareler: 23

Ayetler Arası İlişki 24

Açıklaması 24

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

Allah Tealâ'nın Ayetlerinde İnkarcıların Tehdid Edilmesi Ve Bu Konuda Kendilerini Kınayan Kuran Ayetlerinin İndirilmesi 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 25

Nüzul Sebebi 26

Ayetler Arası İlişki 26

Açıklaması 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 27

Kur'an-ı Kerim'in Arapça Olmasının Vurgulanması 27

Belagat: 28

Kelime ve İbareler: 28

Nüzul Sebebi 28

Ayetler Arası İlişki 28

Açıklaması 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 29

Kıyametin Kopma Vaktini Ancak Allah Bilir: 30

Belagat: 30

Kelime ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki: 31

Açıklaması: 31

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 31

Olaylar Karşısında İnsanın Hal Ve Tavırlarının Değişmesi: 32

Belagat: 32

Kelime Ve İbareler: 32

Nüzul Sebebi: 32

Ayetler Arası İlişki: 32

Açıklaması: 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 33

İnsanın Kainat Ve Kendisi Hakkında Düşünmesinin Gerektiği: 34

Belagat: 34

Kelime ve İbareler: 34

Ayetler Arası İlişki: 35

Açıklaması: 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 35

Kur'an-I Kerim, Müşriklerin Kurandan Yüz Çevirmeleri Ve Hz. Peygamberin Beşer Oluşu:

1- Ha, mîm.

2- Bu, Rahman, Rahim tarafından indirilmiştir.

3- Bilen bir toplum için, Arapça bir Kur'an olmak üzere ayetleri açıklanmış bir Kitap'tır.

4- Müjdeleyici ve uyarıcı olarak. Fakat çokları yüz çevirmiştir; onlar işitmezler.

5- Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtüler içinde, kulaklarımızda bir ağırlık ve seninle bizim aramızda perde var. Sen istediğin gibi yap; biz de istediğimizi yapıyoruz."

6- De ki: "Ben ancak sizin gibi bir insanım. Bana, ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahyediliyor. O'na doğrulun, O'ndan mağfiret dileyin. O'na ortak koşanların vay haline!"

7- Onlar zekât vermezler ve onlar ahireti inkâr ederler.

8- İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır.

Açıklaması:

"Ha-mîm. Bu, Rahman ve Rahim tarafından indirilmiştir." Ha-mîm, Kur'an'm mucize eseri olduğunu ifade eden, daha sonra okunacak ayetlerin önemini gösteren huruf-i mukataa'dan biridir. Bu Kur'an, kullarına karşı son derece merhametli olan Allah Tealâ tarafından indirilmiştir. Allah'ın en hoş, en büyük nimetlerinden birisidir. Kulu ve peygamberi olan Hz. Muhammed'e (s.a.) indirilmiştir.

Rahman ve Rahim vasıflarıyla tahsis edilmesi ise Kur'an'm fert veya cemaat bazında bütün milletlere rahmet ve şifa kaynağı olduğunu hatırlatmak içindir. Kur'an, tüm kâinat için en büyük rahmettir. Cenab-ı Allah'ın; "Biz seni alemlere ancak rahmet için gönderdik." (Enbiya Suresi, 21/107) ayetinde olduğu gibi.

Şu ayetler de aynı konudadır:

"De ki: Kur 'an 'ı Rabbinden hak olarak Ruhü'l-Kudüs indirmiştir." (Nahl Suresi, 16/102)

"Kur'an, alemlerin Rabbından indirilmedir. Onu Ruhü'l-emin inzâr edicilerden olası diye senin kalbine manası açık Arapça bir dil ile indirmiştir" (Şuara Suresi, 26/192-195)

"Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış Arapça bir Kitap'tır." O, ayetleri gayet net bir şekilde açıklanmış, manaları, izah edilmiş, hükümleri bildirilmiş bir kitaptır.

"Bu öyle bir kitaptır ki, ayetleri desteklenmiş, sonra da hikmetle iş yapan, her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah tarafından ayrı ayrı açıklanmıştır." (Hud Suresi, 11/1)

Kur'an kolay anlaşılabilir diye Arap diliyle indirilmiş, manası açık, lâfızlarında hiçbir problem yoktur. Bu açıklık, ehli tarafından kolayca bilinir. Çünkü onlar, Kur'an'ın Allah katından indirildiğini, kelimelerin ifade ettiği manalarını bilirler. Zira Cenab-ı Allah'ın; "Hiç şüphe yok ki biz Kur'anı akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik." (Yusuf, 12/2) buyurduğunda da ifade edildiği gibi, Kur'an kendi dilleriyle indirilmiştir. Ve Allah Sübhanehü şöyle buyurmuştur: "Biz her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara apaçık anlatsınlar." (İbrahim Suresi, 14/4).

"Müjdeleyici ve uyarıcı olarak. Fakat çokları yüz çevirmiştir; onlar işitmezler." Yani Kur'an, kendisine tabi olan ve kendisiyle amel eden Allah dostu müminleri cennetle müjdelemekte ve hükümlerine muhalefet ederek ölünceye kadar yalanlamaya devam eden Allah düşmanı kâfirleri de Cehennemle korkutmaktadır. Ancak müşrik olarak inkâr edenlerin çoğu korkutmanın ihtiva ettiği şeylerden yüz çevirmişler ve bu uyarıya kulaklarını tıkamışlardır. Allah'ın ayetlerini düşünerek ve faydalanarak dinlemiyorlar, Kur'an'ı kabul etmiyorlar, beyanının açıklığına rağmen yüz çevirmelerinden dolayı ahkâmıyla da amel etmiyorlardı.

Sonra da Allah Tealâ'nın da hikâyeye ettiği gibi Kur'andan nefret etmelerinin ve ondan uzaklaşmalarının üç tane sebebini şöylece açıklıyorlar:

"Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtüler içinde, kulaklarımızda bir ağırlık ve seninle bizim aramızda perde var. Sen istediğini yap, biz de istediğimizi yapıyoruz." Yani müşrikler şöyle demişlerdir. Kalplerimiz örtüler içerisindedir. Bu sebeple dediklerini anlamıyoruz. Sadece bir tek Allah'a iman etmek için davetiniz, babalarımızın ve atalarımızın taptığı şeyleri terk etmemiz için söylediğin şeyler kalbimize ulaşmıyor. Kulaklarınızda da senin söylediğin şeyleri anlamamıza engel olan tıkanıklık ve ağırlıklar vardır. Aramızda da seni görmemize engel olan ve sana icabet etmemize mani olan bir örtü vardır.

Bunlar kalplerinin hakkı idrakten uzak kalmalarını, kulaklarının onu işitmemesini, Rasulullah (s.a.)'a ulaşmaktan kaçınmalarını anlatan üç misaldir. Denilmiştir ki: Ebû Cehil başına bir kumaş parçası koydu ve alay ederek şöyle dedi: "Ya Muhammed! Benimle senin aranda perde var."

Sen dinine ve kendi usulüne göre amel et. Biz de dinimize ve kendi usulümüze göre amel ediyoruz. Asla sana uymayacağız. Biz insanları helak edebilmek ve onları etrafından dağıtmak için çalışıyoruz.

Burada bu surenin faziletiyle ilgili bir başka rivayeti zikretmek istiyorum. Rivayet edilir ki;

Utbe b. Rebîa kavminin muhalefetinin büyüdüğünü, aralarındaki olayı çirkin gördüklerini ve getirdiği şeyi reddettiklerini söylemek için Rasulullah (s.a.)'a gitti. Utbe'nin sözleri bittiğinde Rasulullah (s.a.) Fussilet Su-resi'ni; "Eğer yüz çevirirlerse de ki; Ad ve Semud'un başına gelen yıldırım gibi bir azabı size hatırlatırım." (Fussilet, 41/13) ayetine kadar okudu. Utbe titredi, tüyleri diken diken oldu, eliyle Rasulullah'm (s.a.) ağzını tuttu.

Merhamet dileyerek susmasını istedi. Ayrılırken de şunları söyledi:

"Allah'a yemin ederim öyle bir şey işittim ki, ne şiir, ne sihir, ne de kehanettir. Hiç şüphe yok ki, azabın gürültüsünü başımın üzerinde hissettim."

Daha sonra yalnızca bir Allah'a inanmaktan kaçınmaktan kaçınmalarının sebeplerini zikrettiler. Muhammed'in sadece bir insan olduğu, bu durumun da iman etmelerini engellediğini ifade ederek cevap verdiler. Buna karşılık Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"De ki: Ben ancak sizin gibi bir insanım. Bana, ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahyediliyor. O'na doğrulun, O'ndan mağfiret dileyin." Yani Ey Peygamber! Seni yalanlayan ve Allah'a şirk koşan kavmine şöyle söyle: Vahiy haricinde ben de sizden herhangi biri gibi bir insanım. Cebr ve zorla sizleri iman ettirmeye gücüm yetmez. Aynen sizin gibi bir insanım. Ancak bana vahiy yoluyla bildirilen şeyleri size tebliğ ediyorum. Bunun özeti şudur: Vahiy iki şeyi içerir: İlim ve amel. İlme gelince ilmin esası tevhidi bilmektir. Hak olan şey Allah'ın bir olduğudur. O'nun ne put ne ortak ne de farklı rabler şeklinde hiçbir ortağı yoktur. "İlâhınız bir tek ilâhtır." buyruğundan kastedilen budur. Hak olan ise bu gerçeği itiraf etmemizdir.

Amelin esası ise; istikamet, istiğfar, günahlardan tevbe, yani itaat, ih-lâs, ibadet, geçmiş günahların affını istemek, ki bu günahların başı şirktir. Bundan dolayı akabinde müşrikler tehdit edilmiş ve Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Vay haline o ortak tanıyanların."

"O'na ortak koşanların vay haline. Onlar zekât vermezler ve ahireti inkâr ederler." Yani helak, yok oluş ve hüsrân Allah'a ortak koşan müşriklerin üzerine olsun. Onlar insan sevgisinden ve mahlukâta şefkatten mahrumdurlar. Zekât da vermezler. Fakirlere yardım edilmesine de engel olurlar. İtaat ederek infak da etmezler. Öldükten sonra dirilmeyi, hesabı, cezayı reddetmek suretiyle ahireti de inkâr ederler.

Allah Tealâ, şu üç sıfatı kendilerinde bulunduran kimseler için yazıklar olsun, vay haline onların buyurmuştur.

Birincisi: Kişinin müşrik olması. Şirk, tevhidin zıttıdır.

İkincisi: Kişinin zekât vermekten kaçınması. Bu diğer insanlara şefkat göstermenin aksidir.

Üçüncüsü: Kişinin dünyayı ve lezzetlerini son derece fazla isteyerek kıyameti inkâr etmesi.

Allah Tealâ bu özellikleri zikretmiştir. İman, inancın esasıdır, şirk ise imanı yıkar, yok eder. Zekât ise imanın göstergesidir. Çünkü zekât nefse hoş ve sevimli gelen şeylerden vermektir. Bu sebeple zekât İslâm'ın köprüsüdür. Veren kurtulur, muhalefet eden helak olur. Zekât vermek insanlara zor gelir. Zekât vermek niyetin doğru olduğuna bir delildir.

Ahirete imana gelince; imanın özeti ve nihai hedeftir. Öldükten sonra dirilmeyi ve kıyameti inkâr ise; dünyada yapılan bütün iyi amellerin değersiz kalması ve ahiretten yüz çevirmek demektir.

Bu ayet; Allah'a şirk koşanı, cimrilik belâsından insanları temizleyen zekâta mani olanı, öldükten sonra dirilmeyi, cezayı, hesabı, kıyamet gününü, dünyayı ve lezzetlerini bırakmayı inkâr eden tehdit etmektedir.

Şu ayet de bunun bir benzeridir:

"Nefsini temizleyen kurtuluşa ermiş, onu örten kişi ise ziyana uğramıştır." (Şems,

91/9-10).

Kafirleri korkuttuktan sonra sıra inananlara verileceği vaad olunan şeylere gelmektedir:

"İman edip salih amel işleyenlere gelince, onlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır." Yani, Allah'ı ve Rasulünü tasdik eden, emrettiklerini yapan, yasaklarından kaçan kimseler için Rableri katından kesintisiz ve engelsiz bir sevap ve ecir vardır. Onlara verilen bu ecir onların başlarına da kakılmaz. Çünkü onu işleyene nimet ve mükâfat vaad edilmiştir. Allah Te-alânın; "Kesilmez bir lütuftur." (Hud, 11/107) buyruğunda da böyledir. Yine Cenab-ı Allah şöyle buyurmuştur: "İman edip de güzel ameller işleyenler müstesnadır. Onlar için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır." (İnşikak, 84/25) Süddi söyle demiştir: "Bu ayet, kötürümler, hastalar ve yaşlılar hakkında inmiştir. Bunlar hiç ibadet edemeyecek kadar güçsüz ve zayıf düşmüşler ise, kendilerine, sağlıklı oldukları zaman yaptıkları ibadetlerin sevabı gibi ecir verilir."^[1]

Allah'ın Varlığının, Kemâlinin, Kudretinin Ve Hikmetinin Delili:

9- De ki: Siz mi arzı iki günde Yara- tan'a nankörlük ediyor ve O'na eş-ler kOşUyOrsunuz? o, âlemlerin rab- bidir-

10-O, yeryüzünde sabit dağlar yeretirdi. Onda bereketler yarattı. Onda arayanlar için eşit şekilde dört günde gıdalar takdir etti. Sonra duman halinde bulunan gö&e yöneldi, ona ve arza; "isteyerek veya istemeyerek eelin" dedi."İsteyerek geldik." dediler."

12- Böylece onları iki günde yedi gök yaptı ve her gö&e emrini vah- yetti. Biz en yakın gö&ü lâmbalarla ve koruma ile donattık. İşte bu o güçlü olanın ve bilenin takdiridir.

Açıklaması:

"De ki: Siz mi arzı iki günde Yaratana nankörlük ediyor ve O'na eşler koşuyorsunuz'? O, alemlerin Rabbidir." Ey Peygamber! Müşrik olan kavmine azarlayarak ve kınayarak şunları söyle: Sizler yeryüzünü iki günde yaratan Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz. Bu iki günün Pazar ve Pazartesi olduğu rivayet edilmiştir. Veya iki aşama ki aşamanın birinde gaz topu şeklinde olan arzı sert ve katı bir madde haline getirmiş, diğer aşamada ise kat kat su ve maden stoklarını yaratmıştır.

Böyle olduğu halde sizler meleklerden, cinlerden ve putlardan Allah'a ortaklar

ediniyorsunuz. Ve onları kudret cihetiyle kendisine denk görüyorsunuz. Halbuki yaratma ve yoktan var etme sıfatıyla muttasıf olan kişi alemlerin Rabbi olan Allah'tır. Yani Allah, insanların ve cinlerin Rabbi, maliki, yaratıcısı ve idarecisidir. Hal böyleyken kulluk konusunda mahlu-kâtını Allah'a nasıl ortak koşabiliyorsunuz? Bu harika şeyleri yaratmaya kimin gücü yeter, bunu inkâr etmek makul karşılanabilir mi?

Allah Tealâ arzı iki günde yaratmıştır. Diğer iki günde de arzın diğer gereklerini yaratmıştır. Diğer iki günde de yine seri bir şekilde gökleri yaratmıştır. Günden kasıt mutlak manada bir zaman dilimidir. Bilinen gün değildir. Çünkü bu günkü sistem başlangıçta yok idi.

Özetle ayet; O her şeyi yaratmışken, her şeyin üstüneyken, her şeye gücü yeterken Allah'ın, kendisiyle beraber başka şeylere de kulluk yapan müşriklerin bu hallerini reddettiğini ifade etmektedir.

Sonra Allah Tealâ yeryüzünde güzelce yaşamak için gereken şeyleri üç çeşit icad ile tamamladığını şöyle buyurarak açıklıyor:

1- "O yeryüzünde sabit dağlar yerleştirdi.." Yani yeryüzüne yüksek ve sabit dağlar yerleştirdi. Çünkü bu dağlar, yeryüzünü birçok darbeden korurlar, suları ve madenleri depolarlar, yollar gösterirler havayı ve bulutları muhafaza ederler. Bu durum şu ayette de belirtilmiştir: "Orada yüksek yüksek dağlar meydana getirmedik mi?" (Mürselât, 77/27)

2- "Onda bereketler yarattı." Yer yüzünü bol hayırlı ve bereketli yaptı. Kullarının menfaatına birçok şey yarattı. Hayır, rızık ve çeşitli bitkilerin yetişmesi için kaynaklar meydana getirdi. Zenginlik, maden, petrol, su gibi şeyleri yarattı.

3- "Orada... yaşayanların rızıklarını takdir etti." Yani yeryüzü ehlinin gıdalarını orada takdir etti. Güzel bir hayat sürmeleri için ağaçları, yemek ve nebatatın yetişmesi için munasip bölgeleri yarattı. Ve her bölgede, orada yaşayanların ihtiyaçlarına cevap verecek şeyler var etti..

"Orada arayanlar için... dört günde gıdalar takdir etti. Bu sorular için bir açıklamadır. " Yani Allah Tealâ yeryüzü ehlinin maişetini de önceki iki günle birlikte dört günde tamamladı.

Yeryüzünün ihtiyaç ve taleplerinin tamamlanması tam dört gündür. Bunlar, yiyeceklerini yerden talep eden ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermek için yaratılmışlardır. Yahut yer ve içerisindekiler ne kadar zamanda yaratıldı? diyerek soru sorularına bir cevaptır. "Sevâen" ifadesi ise bu dört günün birbirine çeşit olduğunu ifade etmektedir. Yeryüzü üç farklı şeye tahsis edilmiştir. Ağır baskılar (dağlar için), bereket ve yiyeceklerin takdiri. Bu durum muhatabın işine verilen değeri de göstermektedir. Kendileri için bunca yatırım yapılan kimselere ise inkâr ve şirk hiç yakışmamaktadır.

Sonra Cenab-ı Allah gök yüzünün yaradılışını zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi. Ona ve arza; isteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. "İsteyerek geldik." dediler." Yani sonra, hikmetini gerçekleştirmek için bilerek, isteyerek ve tam bir yönelişle gökyüzüne yöneldi. O zaman gökyüzü dumana, buluta veya sise benzeyen yoğun bir gaz kitlesi halindeydi. Allah, güneş, ay ve benzerlerinin olmaları için emretti ki aynı emri yeryüzünün ve yeryüzündeki nehirlerin, meyvaların ve bitkilerin yaratılışında da vermiş ve böylece yeryüzünün yaratılışını tamamlamıştı. Yer ve gök her ikisi de Allah'ın emirlerine boyun eğmiş ve itaat

etmişler ve "isteyerek geldik" şeklinde cevap vermişlerdir. Gökyüzü ve içerisindekilerin yaratılışının Perşembe ve Cuma günü tamamlandığı da ifade edilmiştir. Cenab-ı Allah'ın; "ona ve arza dedi." ifadesi de Allah'ın takdirini ve kudretini göstermektedir.

İbni Abbas; "...ona ve arza dedi." ayetini tefsir ederken şunları söylemektedir: Allah Tebareke ve Tealâ gökyüzüne şunları söylemiştir: "Güneşim, kamerim, yıldızlarım doğsun." Yeryüzüne de; "Nehirlerinizi yarın, meyvelerinizi çıkarın." demiştir. Her ikisi de; "İsteyerek geldik" demişlerdir.

Bu suretle Cenab-ı Allah'ın: "Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve arza isteyerek veya istemeyerek gelin dedi." ayetinin anlamı da iyice ortaya çıkmış oldu. Yani yeryüzünün ve gökyüzünün yaratılışı kinayeli bir şekilde açıklanmıştır.

"Yöneldi" kelimesinin yeryüzüne değilde gökyüzüne tahsis edilmesi Allah'ın önce arzı yaratıp, sonra göğe yöneldiğinin ifadesidir.

"Sonra göğe yöneldi." ayetiyle; "Bundan sonra da yeri yayıp yuvarlattı." (Naziât, 79/30) mealindeki ayet arasındaki bağlantı da şudur ki, bu iki ayet arzın yaratılışının gökyüzünün yaratılışından sonra olduğu hissini vermektedir. Bunun cevabı Razi'nin de dediği gibi şudur:

Allah önce iki günde arzı yaratmıştır. Sonra gökyüzünü yaratmıştır. Gökyüzünü yarattıktan sonra arzı yaydı ve yuvarlak kıldı. Böylece iki ayet arasında tenakuz gibi görünen şey ortadan kalkmış olur. ^[2] Sonrasında Razi, bu cevabın ve diğer ihtimallerin münakaşasını yapmaktadır.

Ebu Hayyan şöyle demiştir: ^[3] "Bana göre şöyle denilmelidir. "Göğün yaratılışı yerin yaratılışından öncedir. Yaratmak tekvin ve icaddan ibaret değildir. Aksine yaratmak takdir etmekten ibarettir. Allah Teala bakımından bir şeyi yaratmak, Onun, o şeyi ileride var edeceği hakkındaki hükmüdür. Şu halde Allah Teala'nın, yeri yaratma konusundaki kazası (hüküm vermesi), yerin (arzın) iki günde yaratılması anlamındadır. O'nun, ileride, yani şu müddet içinde şunu var edeceği konusundaki kazası, o şeyin o kaza esnasında hemen var olmasını gerektirmez. Dolayısıyla bu ayetten hareketle arzın var edilmesinin, göğün var edilmesinden öne alınması gerekli ve şart değildir. ^[4]

Kastedilen şudur: Yeryüzünün yaratılmasından kasıt dağların, bereketi ve yiyeceklerin belirlenmesidir ki bu takdirdir. Yani Allah yerin ve göğün yaratılışını takdir etmiştir. Takdirin mahiyetinin açıklanmasının ardından, yaratılışın keyfiyeti isteyerek veya istemeyerek gelin ifadesiyle açıklanmıştır. Böylece her halükârda Cenab-ı Allah'ın "Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi." dediğini anlamak mümkün olur. Ayetlerin sunuluşundaki tertip de yeterlidir. Göğün yaratılışı gerçekte, yerin yaratılışından öncedir.

Göğün, arzla zikredilip, her ikisine birden "gelin" emrinin verilmesinin ve arzın semadan önce iki günde yaratılmasının sebebi şudur: Allah yeri yarattığında başlangıçta yer, yaygın ve yuvarlak değildi.

Allah, gökyüzünü yarattıktan sonra tekrar yeryüzüne yönelerek yeri yaymış ve yuvarlatmıştır. "Bundan sonra da yeri yayıp yuvarlattı." (Naziât, 79/30) mealindeki ayette bu ifade edilmiştir. Bunun manası şudur: "Ey yer ve gök! Olmanız gereken şekil ve özellikleri kazanın. Ey yeryüzü! Sen yu-varlaklaş ve ehlinin karar kılacağı bir döşek haline

dön. Ey gök sen de kubbe şeklinde (onları koruyucu) bir çatı ol." Gelmenin anlamı burada olmak ve vuku bulmaktır.

Ve arzı yuvarlattı ve yaydı. Bu yayma işi bakan kimsenin bakışına ve arz üzerinde yaşayan insanın konumuna göre söylenmiş bir ifadedir. Gerçekte ise arz yaratıldığı ilk andan itibaren küre şeklindedir.

Arzın isteyerek gelmesi, yeryüzü çekim kanunlarına uygun olarak sürekli hareket halinde olduğunu gösterir. Arz, aslında sürekli daire şeklinde hareket eden güneşi cezbetmekte, çekmektedir. Yerin ve göğün gelmeleri aynı zamanda hareket ettiklerini de göstermektedir. Yeryüzü hem kendi hem de güneşin etrafında dönmektedir. Güneş de hem kendi etrafında hem de kendisinden daha büyük güneşlerin etrafında dönmektedir.

Cenab-ı Allah, yeryüzünün yaratılışının tamamlandığını zikrettikten sonra yedi kat göğün yaratılışını zikretmekte, orada kurulan düzenden bahsetmekte ve şöyle buyurmaktadır;

"Böylece onları iki günde yedi kat gök yaptı ve her göğe emrini vahyet-ti." Yani yeryüzünü yarattığı dört günün dışında iki günde veya iki aşamada da yedi kat gökyüzünün yaratılmasını ve kanunlarını koyma işlemini tamamladı. Böylece yerin ve göğün yaratılışı; "Allah arzı ve semavatı altı günde yarattı." mealindeki ayette de haber verildiği gibi altı günde tamamlanmış oldu. Mücahid; bu altı günden her birinin dünya günüyle bin güne eşit olduğunu söylemiştir.

"Her göğe emrini vahyetti." Yani her gökte işlerin nizam içerisinde yürümesini sağlayacak kanunları koydu. Katade, bu ayetten kastın şu olduğunu söylemiştir: "Oradaki güneşi, kameri, yıldızları, gezegenleri, melekleri, buharı, soğuğu ve karları yaratmasıdır."

"Biz en yakın göğü lâmbalarla ve koruma ile donattık. İşte bu o güçlü ve bilenin takdiridir." Yani dünyaya en yakın gök katını, dünyadakileri ışıklandırсын, aydınlatsın, nurlandırсын diye yıldızlarla süsledik. Lamba nasıl etrafını aydınlatıyorsa yıldızlarda göğü aydınlatırlar. Yıldızlar bir süs olmalarının yanında şeytanların yukarı göklerden bilgi çalmalarına da bir engeldirler. Aynı zamanda gökteki varlıkların seyahatleri esnasındaki zorluklarından da korumuştur. Göktekiler, kendilerine tayin edilmiş yörüngelerde muhkem kanunlar içerisinde seyahat ederler.

Bu harika düzen her şeyi yapan ve her şeye gücü yeten Allah'ın düzenlemesiyle olmuştur. O Allah, her şeye galiptir, her şeyden üstündür. O, kullarının yararına olan şeyleri, onların hareketlerini ve iskanlarını en iyi bilendir. [6]

Müşriklerin, Ad Ve Semud Kavimlerini Helak Eden Yıldırımın Benzeriyle Korkutulmaları:

13- Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Ben sizi Ad ve Semud'un başına düşen yıldırım gibi bir azaba karşı uyardım."

14- Onlara; "Yalnız Allah'a kulluk edin!" diye önlerinden ve arkalarından elçiler gelmişti. "Rabbimiz dile-seydi, melekler indirirdi. Biz, sizinle gönderilen mesajı tanımıyoruz." dediler.

15- Ad kavmi yeryüzünde haksız olarak büyüklük tasladılar. Ve "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Onları yaratan Allah'ın, kendilerinden daha güçlü olduğunu görmediler mi? Bizim ayetlerimizi de inkâr ediyorlardı.

16- Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını tattırmak için, o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahi-ret azabı ise daha kepace edicidir. Onlara hiç yardım edilmeyecektir.

17- Semud kavmine gelince onlara yol gösterdik, fakat onlar, körlüğü doğru yolu bulmağa yeğlediler. Böylece yaptıkları yüzünden alçal-tıcı azap yıldırımını onları yakaladı.

18- İman edenleri ve korunanları kurtardık.

Açıklaması:

"Eğer yüz çevirirlerse de ki: Ben sizi Ad ve Semudun başına düşen yıldırım gibi bir azaba karşı uyarırım." Yani Ya Muhammedi Hak olarak getirdiğin şeyi inkâr eden ve yalanlayan şu insanlara şöyle söyle: Allah'a ve Rasulüne inanmazsanız, mahlukât ve muhteşem kâinat karşısında düşünüp tefekkür etmezseniz, ben sizi geçmiş ümmetler içerisinde Ad ve Semud kavmi gibi peygamberleri yalanlayan kimselere gönderilene benzer ve her halükârda öldürücü şiddetli bir azapla uyarırım.

"Onlara, "Yalnız Allah'a kulluk edin." diye önlerinden ve arkalarından elçiler gelmişti." Kendilerine daha önce gelen peygamberler sebebiyle azaba uğramışlardır ki bu peygamberler kendilerine risaleti ulaştırmış, tebliğ etmiş ve diyeceklerini demişlerdir. Sonra gönderilen peygamberleri ise bizzat görmüşlerdir. Bu peygamberler kendilerine sadece Allah'a kulluk etmelerini emretmiştir. Ancak onlar peygamberleri yalanlamış ve arkalarını dönmüşlerdir. Cenab-ı Allah'ın da buyurduğu gibi peygamberlerin insan değil de melek olması gerektiğini iddia etmişlerdir.

"Rabbimiz dileseydi, melekler indirirdi. Biz sizinle gönderilen mesajı tanımıyoruz, dediler." Yani peygamberlere şöyle dediler: Rabbimiz bize peygamber göndermeyi dileseydi bizim gibi bir insanı değil de, melekleri peygamber olarak gönderirdi. Bundan dolayı ey insan! Biz seninle gönderilene tanımıyoruz, inkâr ediyoruz. Bizim gibi bir insan olduğun için de sana tabi olmuyoruz.

Burada Kur'an'm ve özellikle bu ayetlerin etkisinin boyutunu anlayabilmek için Utbe kıssasının bir başka rivayetini nakletmekte yarar görüyoruz. Bu etki ırkçılıktan, heva ve hevsten uzak bir şekilde nefislerde etkisini göstermiştir.

Beyhaki -Delâil'inde- ve İbni Asakir Cabir b. Abdullah'dan şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Ebu Cehil ve bir grup Kureyşli şöyle dediler:" Mu-hammed olayı içinden çıkılmaz bir hal aldı. Sihri, kahinliği ve şiiri bilen bir adam bulalım, onunla konuşsun, sonra

da neticeyi bize bildirsin. Bunun üzerine Utbe b. Rebia şöyle dedi:

-Allah'a yemin ederim ki, sihri, kehaneti ve şiiri çok duydum, ilmini de öğrendim. Eğer bunlardan biriye benden kaçmaz. Utbe, Peygamber Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi:

- Ya Muhammed! Sen Ümmü Haşim'in hayırlısı. Sen Ümmü Abdul-muttalib'in hayırlısı.

İlâhlarımıza niçin sövüyor ve bizi niçin sapıklıkla itham ediyorsun. Eğer başkanlık istiyorsan başkanlık verelim. Kadınlara karşı meylin varsa beğendiğin on kadınla seni evlendirelim, Kureyş'ten dilediğin kızlarla. Muradın mal sahibi olmaksızın, sana aramızda mal toplayıp, seni zenginleştirelim.

Rasulullah (s.a.) susuyordu. Utbe konuşmasını bitirince Rasulullah (s.a.) Fussilet suresi'nin başından (13. ayet dahil) okudu. "Eğer yüz çevirirlerse de ki: Ben sizi Âd ve Semud'un başına düşen yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım." ayetine gelince Utbe, Hz. Peygamber'in ağzını kapadı, merhamet istedi, evine döndü, Kureyşliler'e gitmedi. Onlara gözükmeyince şöyle dediler:

- "Utbe'yi göremiyoruz, sakın dininden dönmüş olmasın." Utbe'ye gittiler ve şöyle dediler:

- "Ey Utbe! Nerelerdesin, yoksa dininden mi döndün." Utbe, kızdı ve artık asla Muhammed'le konuşmayacağını söyledi. Sonra da şunları ekledi:

- "Allah'a yemin ederim ki onunla konuştum. Bana öyle bir şeyle cevap verdi ki ne siirdir, ne sihirdir ne de kehanet. "Ad ve Semud'un yıldırımını gibi bir azap..." sözüne gelince ağzını tuttum ve merhamet diledim. Anladım ki Muhammed'in söyledikleri yalan değil. Aynı zamanda size azap indirmesinden de korktum."

Sonra Allah Tealâ, daha önce icmalen anlattığı Ad ve Semud kavminin başına gelenleri tafsilatlı bir şekilde anlatmaya başlıyor:

"Ad kavmi yeryüzünde haksız olarak büyüklük tasladılar ve "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Yani Ad kavmi Allah'a iman ve Rasulünü tasdik karşısında kibirlendiler, haksız yere yeryüzündekilerden daha üstün olduklarını iddia ettiler. Rablerine karşı çıktılar, inat ve isyan ettiler ve şöyle dediler: "Bizden daha kuvvetlisi yok! Hatta bize galip gelecek kimse de yok." Boyları uzun, kuvvetleri fazlaydı. Hud (a.s.) kendilerini azap ile tehdit ettiği zaman cüsselerinden dolayı gurura kapılmışlardır. Bu sözleriyle de üzerlerine indirilecek azabı defetmeye güçlerinin yeteceğini kastediyorlardı.

Cenab-ı Allah şöyle buyurarak onlara cevap verdi:

"Onları yaratan Allah'ın, kendilerinden daha güçlü olduğunu görmediler mi? Bizim ayetlerimizi de inkâr ediyorlardı." Yani kiminle düşmanlık ederek dikleştiklerini düşünüp anlamıyorlar mı? Çünkü tüm eşyayı ve eşyadaki gücü O yüce Allah yaratmıştır. Ve hiç şüphe yok ki O'nun vuruşu şiddetlidir. Ve O Allah, "Ol der, oluverir." mealindeki ayetten de anlaşılacağı gibi onlann üzerine dilediği her çeşit cezayı indirmeye kadirdir. Ve onlar, ayetlerimizin haklılık ve gerçeklik boyutunu da çok iyi bilirler. Lâkin bunları inkâr eder ve peygamberle isyan ederler, mucizelerini ve aleyhlerine delil olan kesin delilleri inkâr ediyorlar.

Sonra Cenab-ı Allah cezalarının çeşidini zikrediyor ve şöyle buyuruyor:

"Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını tattırmak için o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı ise daha da kepaze edicidir.

Onlara hiç yardım edilmeyecektir." Yani peşpeşe gelen o uğursuz günler süresince üzerlerine, yakan ve altlarını üstlerine getiren sesi çok fazla, soğuğu çok şiddetli bir rüzgâr gönderdik. Şu ayette de buna işaret edilmiştir: "Allah onu yedi gece sekiz gün ardı ardına onların üzerine saldı." (Hakka, 69/7)

Bu azabın amacı, kibirlenmeleri sebebiyle onlara dünyada rezillik azabını tattırmamız içindir. Şüphe yok ki ahiret azabı rezillik yönüyle dünya azabından daha şiddetlidir. Ve onlar azaba karşı kendilerini koruyacak veya kendilerine yardım edecek hiçbir kimse bulamayacaklardır. Ne ahirette ne de dünyada.

Sonra Allah Tealâ Semud kavminin cinayetini tafsilatıyla anlatmakta ve şöyle buyurmaktadır:

Semud kabilesine gelince biz onlara hak, hidayet ve kurtuluş yolunu açıkladık, bunları peygamberler göndererek yaptık. Allah'ın yarattığı şeylerden O'nun birliğini gösteren delilleri gösterdik. Onlar ise imana karşı küfrü seçtiler. İtaat edeceklerine isyan ettiler, peygamberlerini yalanladılar, peygamberlerini doğrulayan bir delil olan dişi deveyi de boğazladılar.

Azapları da Cenab-ı Allah'ın haber verdiği gibi oldu.

"Böylece yaptıkları yüzünden alçaltın azap yıldırımını onları yakaladı."

Yani onlara inkâr edip yalanlamalarından dolayı hor ve hakir azaplar olan korkunç ses ve zelzele azaplarını gönderdik.

"Alçaltın azap yıldırımını" buyruğu ise "Alçaltıcı azap felâketi" demektir.

"İman edenleri ve korunanları kurtardık." Yani Salih (a.s.)'i, risaletine inananlardan onunla beraber olanları, günahları terkedip, farzları işleyerek rablerinden sakınanları azaptan kurtardık, onlara hiçbir kötülük dokunmadı. Onlara, bundan dolayı hiçbir zarar ve hoşlarına gitmeyecek hiçbir şey ulaşmadı. [7]

Kafirlerin Ahiretteki Cezalarının Mahiyeti:

19- İşte o gün Allah'ın düşmanları toplanıp bir araya getirilerek ateşe sürülürler.

20- Nihayet oraya vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları işler hakkında aleyhlerinde şahitlik edecektir.

21- Derilerine: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" dediler. Derileri; "Her şeyi konuşuran Allah bizi konuştu. İlk defa sizi O yaratmıştı. İşte O'na döndürülüyorsunuz." dediler.

22- Siz günah işlerken kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinize şahitlik etmelerinden korkarak sakınmadınız. Aksine yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.

23- İşte Rabbinize karşı beslediğiniz bu zannınız, sizi helak etti, ziyana uğrayanlardan oldunuz.

24- Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir . Ve eğer özür dileyip Rablerini razı etmek isterlerse özürleri kabul edilmeyecektir.

25- Biz onlara birtakım kötü arkadaşlar musallat ettik. Onların önlerinde ve arkalarında bulunan her şeyi onlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip-geçmiş olan cin ve insan topluluklarına uygulanan söz, kendilerine de gerekli oldu, çünkü hep ziyanda idiler.

Açıklaması:

"İşte o gün Allah'ın düşmanları toplanıp bir araya getirilerek ateşe sürülürler." Yani ey Rasul! Kavmin olan Kureyş'e, hakka boyun eğmeleri ve yasaklanan şeylerden geri durmaları için, kâfirlerin kıyamet günü toplu bir halde azaba zorla sürüldükleri anı hatırlat. Onların ön sıralarda bulunanları, arkadan gelenlerin kendilerine katılmaları için durdurulur ki, dağınık bir halde bulunmasınlar. Böylece onlar birbirlerine karışır ve toplu bir hale gelirler. Zebaniler, onların baş tarafta bulunanlarını, son tarafta bulunanları ile bir araya toplar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Suçluları da yaya ve susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün..." (Meryem, 19/86).

Allah Teala'nın düşmanları, Onun Rasullerini yalanlayan ve Ona kulluk etmekten büyükenerek uzak duran herkeştir. Bu ayette, kâfirlerin nicelik olarak çokluğuna ve cehenneme, hor ve hakir bir vaziyete düşürülerek sürüleceklerine işaret vardır.

"Nihayet oraya uarriifefanada. kulakları. gösteri m dgriteri. mti&lm hakkında aleyhlerinde şahitlik ettiler." Yani ateşe yaklaştırılırlar ve orada toplu bir şekilde tutulurlar. Bu halde iken işledikleri suçlardan sorguya çekilirler. Suçlarını inkâr ettikleri zaman azaları, onların dünyadayken işledikleri şirk, masiyet ve sair günahlar hakkında şahitlik ederler. Bu, Allah Teala'nın, dillerin söylemediği şeyleri o azalara söyletmesi suretiyle olacaktır. Nitekim, kendisinde konuşma özelliği yaratılması suretiyle ağaç da konuşmuştur. Bu ayetteki "deriler" kelimesinden maksat bilinen derilerdir. Bu kelime ile "azalar'm kastedildiği de söylenmiştir. Derilerin şahitliği, harama dokunma ve saire türünden işlenen haramlar hakkındadır. Bu ayette beş duyunun üçü zikredilmekle yetinilmiştir ki bunlar, işitme, görme ve dokunma duyularıdır. Dokunma organı deridir. Beş duyu, insanın güçlü vesileleridir.

Azalarının şahitlik etmesi üzerine insanda bir şaşkınlık meydana gelir. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" dediler. Derileri: "Her şeyi konuşuran Allah bizi konuştu." dediler." Yani onlar, kınama ve muaheze etme tarzında kendi azalarına ve derilerine, kendileri aleyhine şahitlik ettikleri zaman şöyle derler: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz." Organları kendilere özür dileyerek şöyle cevap verirler: Tüm mahlukâtını konuşuran Allah, bizi de konuştu. Allah dünyada dillerimizi nasıl konuşuruyorsa, aynı şekilde ahirette de bizi konuştu. Bildiğimiz bütün günahlarınızı

söyleyerek aleyhinize şahitlik yaptırdı. Nitekim Allah Tealâ da şöyle buyurmuştur: "O gün ağızlarını mühürleriz, elleri bize söyler, ayakları yaptıklarına şahitlik yapar." (Yasin, 36/65).

"İlk defa sizi O yaratmıştı, işte O'na döndürülüyorsunuz." Yani başlangıçta yaratılışınızı takdir eden ve sizin dönüşünüzü takdir eden Allah'tır. Öldükten sonra dönüş de yine O'nadır. Herkes kazandığı şeye karşılık hesaba çekilip, mükâfat veya ceza görür. Bu cümle ya derilerin konuşmasının devamı veya Allah Teala'nın bir sözüdür.

Müslim Sahih'inde Bezzar ve diğerleri Enes b. Mâlik'ten (r.a.) şöyle dediğini tahrir etmişlerdir:

"Rasulullah (s.a.)'in yanındaydık, ansızın güldü ve şöyle dedi.

- "Niçin güldüğümü anladınız mı?"

- "Allah ve Rasulü en iyisini bilir" dedik. Allah Rasulü :

- "Kulun Allah ile konuşmasına gülüyorum". Kul:

"Ya Rabbi! Sen beni zulümden kurtarmadın mı?" der. Rabbi: -"Evet, kurtardım" buyurur. Kul:

"Ben bunu nefsim karşı ancak tarafımdan bir şahid ile caiz görüp takrir eylerim." der. Rabbi:

"Bugün senin üzerine şahitlik edici olarak kendi nefsin ve kiramen kâtibin (Yazıcı Melekler) yeter." buyurur.

Müteakiben o kulun ağızı mühürlenir de vucüt azalarının her birine amellerini birer birer söylerler. Daha sonra kul ile sözün arası açılır. Ardından kul, organlarına;

"Uzaklasın, uzak olun. Ben sizin kurtulmanız için mücadele ediyor ve sizi kötülüklerden korumak için savunuyorum. (Siz ne yapıyorsunuz.)" der."

"Siz günah işlerken kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinize şahitlik etmelerinden sakınmıyordunuz." Bu söz ya derilerin bir sözü veya Allah Teala'nın bir sözüdür yahut da meleklerin sözüdür. Yani çirkin ve günah işleri yaparken gizlemeye ve örtmeye gerek duymuyordunuz. Organlarınızın aleyhinize şahitlik etmesinden korkmuyor ve sakınmıyordunuz. Aksine inkârınızı ve günahlarınızı açıkça işliyordunuz.

İnsan günah işlerken organlarından gizlenemiyorsa bunun manası şudur: Organlarının aleyhine şahitliğinden korkarak günahları terketsin.

"Fakat yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz." Yani sizler hatalı bir zan ile günah işlediğiniz zaman yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilemeyeceğini zannettiniz. Böylece yaptıklarınızı kendiniz seçtiniz. Ayette, mümin için ise her zaman kendisini denetleyen bir varlığı düşünmesi gerektiği ima edilmektedir.

"İşte Rabbinize karşı beslediğiniz bu zannınız, sizi helak etti, ziyana uğrayanlardan oldunuz." Yani Allah'ın, yaptıklarınızdan çoğunu bilemeyeceğini zannetmeniz yanlış bir zandır. Bu durum size günah işleme konusunda cesaret vermiş ve siz de bu konuda hızlanmıştınız. İşte bu sizin helak olmanızın ve cehenneme atılmanızın sebebidir. Böylece kaybeden-lereden oldunuz. Böylece mutluluğunuza sebep olacak şeyi, mutsuzluğunuza sebep olacak hâle getirdiniz.

Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mâce Cabir b. Abdullah (r.a.)'dan şöyle dediğini tahrir etmişlerdir:

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri Allah hakkında hüsn-i zan beslemediğinde gerçek manada iman etmiş sayılmaz. Sizden önce bir kavim Allah hakkında sû-i zanda bulundular. Allah Tealâ da onlar hakkında şöyle buyurmuştur: İşte hüsrana uğramanızın sebebi Rabbiniz hakkındaki sû-i zannınızdır?"

"Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Ve eğer özür dileyip Rablerini razı etmek isterlerse özürleri kabul edilmeyecektir." Yani azaba. dayansalar da dayanamasalar da kendilerine fayda vermeyecektir. Onlar cehennemdedir. Onları cehennemden kimse kurtaramaz, çıkaramaz. Cehennem onların varacağı yer ve devamlı kalacakları mekândır. Özür dileyip yaptıkları günahları ortaya dökseler de özür dileme hakları da yoktur, özürleri ve razı olunma istekleri de kabul edilmeyecektir. Çünkü onlar çalışma ve mükellefliğin gösterildiği dünya hayatını gereği gibi değerlendirememişlerdir. İbnu'l-Esir'in ve diğerlerinin İbni Abbas'dan rivayetine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Öldükten sonra dilenen özürden fayda yoktur." Yani öldükten sonra özür dilenmez ve rıza istenmez. Çünkü ahiret amel yeri değil, mükâfat veya ceza yeridir.

Sonra Allah Tealâ onların inkâr içerisinde kalmalarının sebeplerini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Biz onlara birtakım kötü arkadaşlar musallat ettik. Önlerinde ve arkalarında bulunan her şeyi kendilerine süslü gösterdiler." Yani onlara insanlardan ve cinlerden ba«ı arkadaşları musallat ettik. Geçmişte ve gelecekte yapmış oldukları işleri kendilerine güzel gösterdiler. Dünya işlerini ve dünyanın iştah çeken yönlerini süslü göstererek günahlara teşvik ettiler. Ahiret ile ilgili işleri de süsleyip, öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme, cennet, cehennem diye bir şey yok dediler. Nefisleri de bu hali güzel gördü. Tıpkı Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi: "Kim Rahmanın zikrine karşı kör olursa, ona bir şeytanı musallat ederiz; artık o, onun arkadaşı olur. Şeytanlar bunları yoldan çıkardıkları halde bunlar, doğru yolda olduklarını sanırlar." (Zuhruf, 43/36-37)

"Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan topluluklarına uygulanan söz, kendilerine de gerekli oldu. Çünkü hep hüsrân içerisinde idiler." Yani geçmişte inkâr üzere yaşayan bütün milletlere azap gelmiştir. Geçmişteki insanlar ve cinlerin yaptıklarını yaptılar ve aynı azap onlara da gerekli oldu. Yaptıkları ve yalanladıkları aynı onlara benzediği için hüsrânları ve cezaları da aynı oldu. Hiçbir şey de kazanamadılar. [\[8\]](#)

Kuran-I Kerimin Dinlenmesini Menetmek:

26- İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, o okunurken gürültü edin, belki ona galip gelirsiniz."

en kötüsüyle cezalandıracağız.

28- O Allah düşmanlarının cezası, ateştir. Ayetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak onlara, orada sürekli kalacakları bir yurt vardır.

29- İnkâr edenler dediler 1 miz, bizi saptıran cin ve bize göster, onları ayaklarımızın altına alalım da alçaklardan olsunlar.

Açıklaması:

"İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur'anı dinlemeyin, o okunurken gürültü edin, belki ona galip gelirsiniz." Yani inkarcıların bir kısmı diğerlerine şöyle dediler: "Kuran okunurken dinlemek için susmayın, veya Kur'an'a itaat etmeyin, emirlerine bağlanmayın. Manasız boş seslerle itiraz edin, şiirler okuyun, sesinizi, alkışınızı ve ıslığınızı yükseltin, içerisine hurafeleri karıştırın ki okuyucu da ne okuyacağını sasırsın. Böylece ona galip gelir ve onu susturmuş olursunuz.

Nebi (s.a.) Mekke'deyken inkarcılar dinlesinler, belki inanırlar diyerek Kur'an'ı açıktan okuyordu. Kureyşlilerin bazısı bazısına, bu esnada el çırpmalarını, ıslık çalmalarını, şiir okumalarını tavsiye etti.

İbni Abbas şöyle demiştir: Hz. Muhammed (s.a.) Kur'an okuduğu zaman Ebu Cehil şöyle demiştir: Yüzüne karşı bağırın ki dediği anlaşılmasın.

Bu durum Kureyşli inkarcıların Kur'an'ı yalanladıklarını ve inkâr ettiklerini göstermektedir, Hûd, Salih ve diğer peygamberlerin kavimleri gibi.

Bundan sonra Cenab-ı Allah inkarcıları şiddetli bir azap ile tehdit etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"İnkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız." Yani bütün inkarcıları şiddetli bir azapla cezalandıracağız. Onların içinde, Kur'an'm dinlenmesine engel olmak, insanların onu dinlemesine mani olmaları dolayısıyla Kureyş'in inkarcıları da vardır. Biz onları dünyada yaptıklarının en kötüsüyle ahirette onları cezalandıracağız. Ki yaptıkları kötü iş, şirk, akrabalara ziyaret, misafire ikram gibi güzel huyları ise hesaba katmayız, çünkü inkârla beraber işlenen iyi şeylerin mükâfatı yoktur.

Bu bütün inkarcılar için şiddetli bir tehdittir. Kur'an okunurken düşünmeyen ve huşu duymayanlara da uyarıdır. Çünkü Allah inanan kullarına Kur'an okunduğu zaman susmalarını ve Kur'an'ı dinlemelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki, size merhamet edilsin." (Araf, 7/204).

Sonra Allah Tealâ bu azabın özelliklerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O Allah düşmanlarının cezası, ateştir. Ayetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak onlara, orada sürekli kalacakları bir yurt vardır." Yani yaptıklarının en kötüsünün cezası işte bu, yani cehenneme girmektir. Bu peygamberlerini yalanlayan, kullarına karşı üstünlük taslayan Allah düşmanlarının cezasıdır. Onlar, cehennemde, kesintisiz ve sürekli kalacakları yurt-larındadır. Kur'an'ın Allah katından geldiğini, ayetlerinin sıhhatini inkâr etmelerinden dolayı bu ceza ile cezalandırılmışlardır.

Sonra Allah Tealâ, inkarcıların şiddetli azaba maruz kaldıklarında kendilerini saptıranlardan intikam taleplerini açıklıyor ve şöyle buyuruyor:

"İnkâr edenler dediler ki: "Rabbimiz, bizi saptıran cin ve insanları bize göster, onları ayaklarımızın altına alalım da alçaklardan olsunlar." Yani inkarcılar Rablerinden, kendilerini saptıran insanları, cinleri ve şeytanları göstermesini istemektedirler. Ki onlar, inkarcılara günahları süslü gösteri-yordı. Bu isteklerindeki amaçları, onları ayaklarının altına alarak intikamlarını almak, kendilerinden daha zelil ve alçak hâle getirmektir. Allah Tealâ bir başka yerde onlara şöyle cevap vermektedir: "Hepsi için bir kat fazla azap vardır, ama siz bilmezsiniz." (Araf, 7/38) Şeytanlar ise cinlerden olabileceği gibi insanlardan da olabilir. Bu konuda da Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık." (Enam , 6/112)

"İnsanların göğüslerine vesvese veren, gerek insanlardan ve gerekse cinlerden (olan vesvesecilerin şerrinden Allah'a sığınırım)." (Nas , 114/5-6)

Denilmiştir ki: O ikisi İblis ile Kabil'dir. Çünkü bunlar haksız yere öldürme ve küfür olayını ilk işleyenlerdir. Tirmizi'de bulunan şu merfu rivayet de bu görüşü desteklemektedir: "Zulmen bir başkasını öldüren Müslü-manın günahının aynısı Kabile de yazılır. Çünkü öldürme günahını ilk işleyen Kabil'dir." Ali (r.a.) ise şöyle demiştir: O ikisi yani kardeşini öldüren Adem'in oğlu Kabil ve İblistir. Çünkü günah işleme olayını ilk başlatan bunlardır. [\[9\]](#)

Allah'ın İstikamet Sahiplerine Vaad Ettiği Şeyler:

30- Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra da dosdoğru olanların üzerine melekler iner. "Korkmayın, üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin," derler.

31- Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız. Orada size canlarınızın çektiği her şey var. Orada istediğiniz her şeyi bulursunuz.

32- Bütün bunlar çok bağışlayanın ve çok esirgeyenin bir lütfü ve ihsanıdır.

Açıklaması:

"Rabbimiz Allah'tır, deyip sonrada dosdoğru olanlar..." Yani Allah'ın Rab ve tek olduğunu, eşi ve benzerinin olmadığını itiraf edip tevhid akidesi üzere devam edip, Allah'tan başka ilâhlara iltifat etmeyip, dosdoğru olup, Allah'ın emirlerini yerine

getirmekte sebat edip, Allah'a itaat edip, ölüncüye kadar günahlardan kaçınıp... İstikamet kelimesi çok geniş bir lâfız olup, kavlen ve fiilen İslâm'ın akaid, ibadet muamelât ve günahlar ile ilgili şer'î hükümlerine uymayı gerektirir. Bir hadiste istikamet bu manasına işaret edilmektedir. Ahmed, Müslim, Tirmizi, Nesâî, İbni Mâce ve diğerleri Süfyan b. Abdullah Sekafi'den şöyle dediğini tahrir etmişlerdir:

- "Ya Rasulallah! Bana Allah'ın ipine sarılmak nasıl olur, anlatınız?" dedim.

Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu- "Rabbim Allah'tır, de. Sonra da dosdoğru ol." Dedim ki:

- "Ya Rasulallah! Bundan daha fazla korkmam gereken bir şey var mı?" dedim.

Peygamber (s.a.) dilini işaret ederek şöyle buyurdu:

- "İşte bu (yani, dilin)".

Raşid halifeler de istikameti aynı şekilde tefsir etmişlerdir. Ebu Bekir Sıddık şöyle demiştir: Hem fiilen, hem de kavlen dosdoğru olmak gerekir.

Yine "Sonra istikamet üzere olan..." ayetini; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, şeklinde açıklamıştır.

Hz. Ömer (r.a.) minber üzerinde hitab ederken şöyle demiştir: Allah'ın yoluna ve O'na itaat konusunda dosdoğru olun. Sonra da kurnaz tilkiler gibi ürküp, kaçmayın.

Hz. Osman (r.a.) şöyle demiştir: Sonra yaptıkları işi sadece Allah rızası için yaparlar.

Hz. Ali (r.a.) ise şöyle demiştir: Farzları eda ederler. Bu konuda Tabiînin görüşleri de zikredilenler gibidir.

"Onların üzerlerine melekler iner: "Korkamayın, üzülmeysin, size söz verilen cennetle sevinin." derler." Yani üzerlerine melekler iner ve göğüslerini açar, içerilerindeki korkuları ve üzüntüleri alırlar. Üç yerde kurtuluş müjdesini verirler: Ölüm anında, kabirde, ölükten sonra dirildiklerinde. Ahiret işleriyle ilgili korkularını giderirler, dünya işleriyle ilgili geride bıraktıkları aile, mal ve çocuklarla ilgili korkularını giderirler. İstikbale ait korkular, Allah'ın hükmüne ait "hüzünler giderildiği zaman zarar ve yorgunluk bütün her şey ortadan kalkar. Kalp huzuru ve mutluluk ortaya çıkar.

Melekler onlara şöyle der: Sizleri Peygamberlerin lisanlarıyla dünyadayken vaad olduğunuz cennete girmekle müjdeleriz. Siz oraya gidiyorsunuz, orada karar kılacak, nimetlerinden sürekli istifade edeceksiniz.

Sonra inananlara meleklerin neler söylediğini haber verip şöyle buyurmaktadır:

"Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarıyız." Yani biz hem dünya ile ilgili, hem de ahiretle ilgili işlerde sizi korumak ve size yardımcı olmak için velileriniziz. Allah'ın emriyle sizi destekliyor, sizi koruyor ve muvaffak olmanız için çalışıyoruz. Aynı şekilde ahirette de sizinle beraberiz, kabir hayatının o dehşetli gününde, sura üfürüldüğünde yoldaşımız, öldükten sonra dirilip Allah'ın huzurunda toplanma gününde size güven veririz. İstikamet üzere olan hayatınızda yardımcı olur, sizleri naîm cennetlerine ulaştırırız. Bu sözün meleklerle ait olma ihtimali olduğu gibi, Allah'a ait de olabilir. Kâfirleri tehdit sadedinde bir önceki bölümde geçen; "Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik." mealindeki ayette de bu iki ihtimal söz konusudur.

"Orada size canlarınızın çektiği her şey var. Orada istediğiniz her şeyi bulursunuz. Bütün bunlar çok esirgeyenin ve çok bağışlayanın bir lütfü ve ihsanıdır." Yani sizin için cennette güzel ve lezzetli şeylerin her çeşidinden canınızın istediği her şey vardır.

Temenni ettiğiniz her şeyi elde edeceksiniz. Sizin için her türlü ziyafet, ikram ve nimet vardır. Tüm bunlar; günahlarınızı bağışlayan, merhametli olan, durumunuza acıyan, örten ve lütfeden (Allah katından bir ikramdır). "Orada size istediğiniz her şey var." ifadesi bir önceki ifadedden yani "Orada size canlarınızın çektiği her şey var." ayetinden daha geneldir.. [\[10\]](#)

Allah Teala Ya Davet Ve Davetçilerin Uyması Gereken Adap:

33- Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım." diyenden daha güzel sözlü kim olabilir.

34- İyilikle kötülük bir olamaz. Sen kötülüğü en güzel olan şeyle sav. O zaman bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dostundur.

35- Buna ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak nasibi büyük olanlar ulaştırılır.

36- Eğer şeytandan kötü bir düşünce seni dürtecek olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.

Açıklaması:

"Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım." diyenden daha güzel sözlü kim olabilir." Yani aşağıda açıklayacağımız üç özelliğe sahip olan kimseden daha güzel kimse yoktur. Bu özellikler:

1- Allah'ı birlemeye, Allah'a itaat ve ibadete davet etmek. İşte bu bir insanın diğer bir insana söyleyebileceği en güzel sözdür. Allah'a ihlâs ile davet eden her davetçiyi içine alan genel bir hükümdür. Davetçinin Hz. Peygamber (s.a.) veya müezzinler olması arasında fark yoktur. Her zaman ve mekânda sözle, hitabla veya yazı ile İslâm'a davet görevini yerine getiren her davetçi bu mananın içindedir.

2- Hayırlı iş Allah'ın farz kıldıklarını eda etmek, haram kıldıkları şeylerden de kaçınmaktır.

3- İslâm'ı yegane din, yegane metod ve yegane yol olarak kabul etmek. İslâm'dan daha güzel söz, daha doğru inanç, daha açık bir yol yoktur. Yaptığı salih amellere daha fazla sevap verebilecek de yoktur.

Allah'a davetin metodu açıklanıp, kul ile rabbi arasında bağlantı da kurulduktan sonra Allah Tealâ, davetin edeplerini ve insanlar arası ilişkileri güzelleştirmeyi zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

Allah'ın razı olup mükâfat verdiği salih amel ile, uygun görmediği ve cezalandırdığı kötü amel eşit değildir. Yapılması istenen iyiliktir, istenilmeyen ise kötülüktür. Ey davetçi! Sana kötülük yapana iyilik yapmak suretiyle kötülüğü iyilikle sav. Aynı şekilde kötü söze güzel sözle karşılık vermek, suçu bağışlamak, kızgınlık karşısında sabertmek, hataları görmezlikten gelmek... tüm bunların hepsi iyilik çerçevesindedir.

Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Senin hakkında Allah'a isyan edeni, onun hakkında Allah'a itaat etmekten daha iyi bir şeyle cezalandıramazsın."

Sonra Allah Tealâ iyiliğin neticesini ve uzun vadedeki etkisini beyan etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"O zaman bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki yakın bir dostundur." Yani sen böyle yapıp kötülüğe karşı iyilikle karşılık verirsen, düşmanların dost gibi olurlar. Senin şefkatin ve iyiliğin neticesinde hasetçilerin ve düşmanların dost ve yakın haline dönerek sana yardımcı olmalarından daha güzel ne olabilir.

"Bu olgunluğa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak nasibi büyük olan kimse kavuşturulur." Yani bu tavsiyeyi kabul edip yapmak, kötülüklere iyiliklerle mukabele edebilme gücünü ortaya koymak, öfkelerine galip gelen sabırlı kimselere nasip olur. Çünkü sabır nefse zor gelir.

Bu olgunluğu kabul edip yüklenebilmek dünya ve ahiret mutluluğuna talip olan sabırlı insanların nasibi ve hayırlı ve sevap işlerden haz duyanların kısmetidir.

İbni Abbas (r.a.) bu ayeti tefsir ederken şunları söylemektedir: "Allah Tealâ inanlara; kızgınlık anında sabrı, cahillere karşı yumuşak davranmayı, kötülüğe karşı affetmeyi emretmiştir. Böyle yaptıklarında Allah onları şeytana karşı muhafaza eder ve düşmanları sanki sıcak birer dostmuş gibi yumuşak ve ağırbaşlı olurlar."

Sonra Allah Tealâ vesveseden ve şeytanın oklarından kurtulmanın yolunu açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Eğer şeytandan kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir." Yani sana vesveseyi veren şeytandır. Bu vesveseyi en güzel şekilde savmaya çalış. Şeytan buna mukabil sana kötü şeyleri güzel göstermeye çalışır. Bu durumda da şeytanın şerrinden Allah'a sığın ve seni koruması ve şeytanın hilesini boşa çıkarması için Allah'a iltica et. Çünkü Allah senin ilticanı ve sığınmanı işitir. Yine Allah, şeytanın verdiği vesveseyi ve insanın bu vesveseden kurtulma yollarını da bilir.

İmam Ahmed ve Tirmizi'nin Ebu Said Hudri'den rivayetine göre Rasulullah (s.a.) namaza kalktığında şöyle diyordu:

"Koğulmuş olan şeytandan, dürtülerinden, üfürmesinden, ithamlarından, işiten ve bilen Allah'a sığınırım." (Eûzü billâhi's-semî'l-alîmi mine's-şeytâni'rracîm, min mehzihî ve nefhihî ve nefsihî.)

Allah Tealâ'nın şu buyruğu da tefsirini yapmış olduğumuz ayetin bir benzeridir:

"Affi tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme. Şeytandan kötü bir düşünce seni dürtüklediği zaman Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir. Allah'tan korkanlar, kendilerine gelen bir vesvese dokunduğu zaman düşünür ve görürler." (Araf, 7/199-

201) [\[11\]](#)

Allah'ın Varlığını, Birliğini, Kudretini Ve Hikmetini Gösteren Deliller:

37- "Gece, gündüz, güneş ve ay O'nun ayetlerindedir. Eğer Allah'a tapıyorsanız, güneşe ve aya secde etmeyin, onları yaratan Allah'a sec-

38- "Eğer büyüklük tasarlarsa, Rabbi'nin yanında bulunanlar gece 'gündüz O'nu teşbih ederler ve hiç usanmazlar."

39- O'nun ayetlerinden biri de şudur: Sen toprağı boynu bükük görürsün. Onun üzerine suyu dök- tüğümüz zaman titreşir ve kabarır.

Onu diriltten elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir."

Açıklaması

"Gece, gündüz, güneş ve ay O'nun ayetlerindedir." Yani gece ile gündüzün varlığı ve birbirlerini takip etmesi, güneşin aydınlatması, ayın nur-landırması, güneş ve aya yörüngeler ve bu yörüngelerde duraklar takdir edilmesi, güneş ve ayın gökte daire şeklinde hareket ederken gecenin, gündüzün, haftaların, ayların ve* yılların bilinmesini temin eden değişik halleri -ki insanlar haklarının, borçlarının ve muamelelerinin sürelerini bu vakitlere göre ayarlarlar- tüm bunlar Allah'ın kudretini, azametini ve hikmetini gösteren delillerdir.

Güneş ve ay kâinat içerisinde müşahade edilebilen en güzel ve en yararlı varlıklar olduğu için Allah Tealâ; bu ikisinin Allah'ın yarattığı iki şey olduğunu, Allah'ın gücü ve kudreti karşısında boyun büktüklerini, bu ikisine tazim ve hürmet gösterilmemesi gerektiğini gerçek tazim ve hürmetin onların da yaratıcısı olan Allah'a gösterilmesi gerektiğini tenbih etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Eğer Allah'a tapıyorsanız güneşe ve aya secde etmeyin, onları yaratan Allah'a secde edin." Yani güneşe ve aya secde etmekten sakının. Çünkü o ikisi Allah'ın yarattığı birer mahlûktur. Rububiyet konusunda Allah'a şirk koşmak doğru değildir. Hem o ikisine ibadet etmek de doğru değildir. Zaten Allah ile birlikte o ikisine ibadet faydasızdır. Bu şekilde güneşe ve aya ibadet etmek şirktir.

Siz şayet Allah Tealâ'ya halis ve sahih bir şekilde ibadet etmek istiyorsanız, işte bu dört ayeti ve diğer ayetleri yaratana secde etmek, ibadet etmek vacip ve gerekli olur.

Ayetin sonunda yıldızlara tapan Sabiîler ile asrımızda da rastlanan güneşe tapanlar reddedilmektedir. Ki bunlar, güneşe ve aya secde ederken esasında mutlak bir kudrete, güce, yani Allah'a secde ettiklerini iddia etmektedirler. Onlar bu hallerinden nehyedilmiş ve sadece her şeyin yaratıcısı olan Allah'a secde etmekle emrolunmuşlardır.

Biraz önce de açıklandığı gibi İmam Şafiî'ye göre secde yeri "ta'budûn" kelimesidir.

Çünkü; "ve'scudû lillâhi" ayetine bitişiktir. İmanı Ebu Hani-fe'ye göre ise secde yeri; "vehum lâ yes'emûn" ayetidir. Çünkü yukarıdaki ayetin manası ancak bu ayetle tamamlanmaktadır.

Allah Telaâ, secde emrini verdikten sonra şöyle buyurmaktadır:

"Eğer büyüklük tasarlarsa, Rabbinin yanında bulunanlar gece gündüz Onu teşbih ederler ve hiç usanmazlar." Yani bu müşrikler yıldızlara kulluk ederek Allah'ın emirlerinden ve sadece O'na ibadet etmekten yüz çevirip, Allah'a başka şeyleri şirk koşarlarsa hiç mühim değildir. Çünkü Melekler Allah'ın katmdadır, kendilerinden daha hayırlıdırlar, Allah'a ibadette büyüklük taslamazlar, aksine onların görevi gece gündüz Allah'ı teşbih etmektir. Allah'ın şu buyruklarında da ifade edildiği gibi ne bıkkınlık gösterirler, ne de ara verirler: Cenab-ı Alah şöyle buyurmuştur: "Eğer o kâfirler bu verdiklerimizi inkâr ederlerse, verdiklerimizi inkâr etmeyecek bir toplumu bunlara vekil kılıyoruz." (En'am , 6/89)

"Eğer büyüklük tasarlarsa" ifadesi aynı zamanda meleklerin insanlardan daha faziletli olduğunu göstermektedir.

Allah Tealâ gökyüzü ile ilgili delilleri sunduktan sonra yeryüzü ile ilgili dellilleri zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

"O'nun ayetlerinden biri de şudur: Sen toprağı boynu bükük görürsün. Onun üzerine suyu döktüğümüz zaman titreşir ve kabarıp. Onu diriltten elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir." Yani Allah'ın öldükten sonra diriltmeye, ölüyü yeniden canlandırmaya gücünün yettiğini gösteren delillerden biri de şudur: Sen yeryüzünü donmuş, bitkisiz, ölü bir halde görürsün. Allah, yağmuru indirdiğinde hareketlenir ve her çeşit renkten meyva ve sebzeleri çıkarır.

İşte bu ölü yeryüzünü bitkilerle ve ekinle diriltten Allah, ölüleri de diriltmeye kadirdir. Çünkü O, kimsenin kendisini aciz bırakamayacağı, gücü her şeye yeten Rabbü'l-Âlemindir.

"Sen görürsün" ifadesi akıl sahibi her canlıya hitap etmektedir.

Kur'an-ı Kerimin değişik yerlerinde tekrar edilen bu delil zihinlere öldükten sonra dirilmenin nasıl olacağını cevabını sunmakta, her zaman başlatmaya ve sona erdirmeye yaratıcı olan Allah'ın gücünün yettiğini ifade etmektedir. [\[12\]](#)

Allah Tealâ'nın Ayetlerinde İnkarcıların Tehdid Edilmesi Ve Bu Konuda Kendilerini Kınayan Kuran Ayetlerinin İndirilmesi

40- Ayetlerimiz hususunda doğruluktan sapanlar bize gizli kalmazlar. Şimdi, ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Dilediğinizi yapın, O, yaptıklarınızı görmektedir.

41- Onlar, kendilerine gelen Zikr'i inkâr ettiler. Halbuki o, öyle eşsiz bir Kitaptır.

42- Ki ne önünde ne de arkasından onu boşa çıkaracak bir söz gelmez. Hüküm ve hikmet sahibi çok övülenin katından indirilmiştir.

43- Sana söylenen, senden önceki elçilere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Kuşkusuz Rabbin, hem bağışlama sahibi, hem de acı bir azap sahibidir.

Açıklaması

"Ayetlerimiz konusunda doğruluktan sapanlar bize gizli kalmazlar." Yani haktan sapanlar, sözü konmaması gereken yere koyanlar, Allah Tealâ'nın kelâmını ve kudretini, hikmetini gösteren ayetleri tahrif edenler, bize gizli değildir. Aksine biz onları biliriz. Yaptıklarının karşılığı ve cezası olsun diye biz onları cezalandırırız.

Bu ayetle sakınılması ve korkulması gereken şiddetli bir tehdit ve dehşetli bir uyarı vardır.

Cezanın çeşidi şudur:

"Şimdi ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi?"

Yani Rasulullah (s.a.)'ı yalanlayarak ayetlerinden saparak zorla ve ceza olarak cehenneme atılan kimse ile kıyamet günü azaptan emin olan kimse eşit olabilir mi? Ayetler konusunda sapanların, ateşe atılacağı, inananların ise kıyamet günü güvenle gelecekleridir. Ey akıl sahipleri hangi durum daha iyi? Kararı siz verin.

Sonra Allah Tealâ şu buyruğuyla inkarcıları tehdit etmektedir.:

"Dilediğinizi yapın, O, yaptıklarınızı görmektedir." Yani, hayır veya şer istediğinizi yapın. Allah Tealâ, yaptıklarınızı görür ve bilir. Yaptığınıza göre de sizi cezalandırır. Hayır hayırla, şer işlerseniz şerle. Bu vaaddir ve tehdittir.

Zeccac; "Yapın" emrinin tehdit manasında bir lâfız olduğunu, söylemiştir.

Sonra Allah Tealâ; sapanların özelliklerini ve cezalarını açıklamakta ve onları tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"Onlar kendilerine gelen Kur'anı inkâr ettiler." Yani; Kur'an geldiğinde Kur'an'ı inkâr edip, yalanlayanlar inkârlarından dolayı azap olunacak helak olacak ve cezalarını göreceklerdir.

Sonra akıl sahiplerini uyarmak için Kur'an'm üç özelliğine işaret edilerek şöyle buyurmuştur:

"Halbuki o öyle eşsiz bir kitaptır ki ne önünden, ne de arkasından onu boşa çıkaracak bir söz gelmez. Hüküm ve hikmet sahibi, çok övülenden indirilmiştir." Yani doğrulamaktan kaçındıkları Kur'an, itirazdan, ta'ndan ve kusurdan uzak eşsiz bir kitaptır. Hiçbir eksiği yoktur. Hiç kimse bir benzerini getiremez, hiç kimse onun hiçbir yönünü iptal edemez. Kendisinden önceki hiçbir kitap onu yalanlayamaz, kendisinden sonraki hiçbir kitap da ona erişemez. Noksanlıktan ve ziyadeden korunmuştur. Cenab-ı Allah'ın da buyurduğu gibi;

"O zikri biz indirdik, biz. Ve onun koruyucusu da elbette biziz." (Hicr, 15/9)

Sözüyle ve fiileriyle hikmetli olan Allah'ın katından indirilmiş bir kitaptır. Emrettikleri ve yasakladıkları konusunda öğülmüştür.

Nimetlerinin ve üstünlüklerinin çokluğundan dolayı tüm mahlukâtm teşekkürüne

Lâyıktır. Tüm bunların gerçek sebebi şudur: Bu kitap Allah katından indirilmiştir, büyük bir nimet, büyük bir rahmettir. İnsanlara hidayet yolunu açıklamıştır. Dalâlet ve sapıklık yolunun mahzurlarını da bildirmiştir.

Sonra Allah Tealâ, inkarcıların, risaletini inkâr ve kitabını ta'n konusundaki ezalarından dolayı Rasulullah (s.a.)'ı teselli etmekte, davasında sebat ederek sabretmesini emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Sana söylenen, senden önceki elçilere söylenmiş olandan başka bir şey değildir." Kuşkusuz Rabbin müşriklerin sana söyledikleri deli, yalancı, sihirbaz gibi lâfları, senden önceki peygamberlere de söylemişlerdi. Senin yalanlandığın gibi onlar da yalanlanmışlardı. Ve aynı şekilde kavimlerinin eziyetlerine sabretmişlerdi. Sen de kavminin sana yapmış olduğu eziyetlere sabret. Çünkü Rabbin, kendisine tevbe edeni bağışlayandır. İnkârlarında ısrar edeni, inadında ve ta'nmda devam edeni ve tevbe etmeden kâfir olarak öleni de elem verici bir azapla cezalandırır.

Bu ayetin aşağıdaki gibi pek çok benzeri vardır:

"İşte böyle, onlardan önce de ne kadar elçi geldiyse mutlaka büyücü veya cinlenmiş, dediler." (Zariat, 51/52)

İbni Ebi Hatim Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini tahric etmiştir: "Şüphesiz Rabbin bağışlama sahibidir...1' ayeti indiğinde Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Şayet Allah'ın affı ve cezalandırmaktan vazgeçmesi olmasaydı, kimse sıkıntısız ve meşakkatsiz bir hayat yaşayamazdı. Eğer Allah'ın tehdit ve azabı olmasaydı herkes ameline güvenir, ibadette tembellik gösterirdi."[\[13\]](#)

Kur'an-ı Kerim'in Arapça Olmasının Vurgulanması

44- Eğer biz onu yabancı bir (dilden) Kur'an yapsaydık derlerdi ki: Ayetleri anlayacağımız bir dille açıklanmalı değil miydi? Araba mensup olana Arapça olmayan bir söz mü? De ki: "O inananlar için bir yol gösterici ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve o, onlara bir körlüktür. Onlar, uzak bir yerden çağırılıyorlar."

45- Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı vermiştik, onda da ayrılığa düşülmüştü. Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, aralarında derhal hüküm verilirdi. Onlar, Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.

46- Kim iyi iş yaparsa yararı ken-disinedir ve kim kötülük yaparsa zararı kendisinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.

Açıklaması

"Eğer biz onu yabancı bir Kur'an yapsaydık derlerdi ki: "Ayetleri açıklanmalı değil miydi'? Araba, yabancı bir söz mü?" Yani Şayet biz Kur'an'ı, Arapça dışında yabancı bir dille indirseydik. Kureyş inkarcıları şöyle derlerdi: Kur'an'm ayetleri bizim dilimizle indirilseydi de anlasaydık. Biz Arabız, başka dil bilmeyiz. Ve yine aynı şekilde; "Araba, yabancı bir söz mü gönderilmiş!" derlerdi.

Kastedilen ise; Şüphesiz Kur'an Arapçadır. O halde niçin anlamıyor ve onunla amel etmiyorsunuz? Şayet başka bir dille indirilmiş olsaydı bunu inkâr eder ve şöyle derlerdi: Anlıyacağımız bir dille indirilseydi ya?

Yine şöyle derlerdi: "Araba, yabancı bir dille bir kitap-hitap gönderilmiş!" Yani muhatap Arap olmasına rağmen nasıl oluyor da anlayamayacakları bir dille gönderiliyor.

Kur'an'ın tamamı hem lâfız ve hem de mana yönüyle Arapça olmasına rağmen inkarcılar yine de inanmadılar. Bu onların inkârının inattan kaynaklanan bir inkâr olduğunu göstermektedir. Nitekim Allah Tealâ da şöyle buyurmuştur: "Biz onu yabancılarından birine indirseydik de, onu onlara okusaydı ona inanmazlardı." (Şuara, 26/198-199)

Sonra Allah Tealâ Kur'an'm hedefini ve gayesini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır: "De ki: O, inananlar için bir yol gösterici ve şifadır." Yani Ey Muham-med! "Bizi davet ettiğin şeye karşı kalplerimiz kılıflar içindedir." diyen şu inkarcı müşriklere deki: Bu Kur'an, kendisine inananın kalbine hidayete eriştirir, kalplerde bulunan her türlü şek ve şüpheye karşı da şifadır. Nitekim Allah Tealâ aynı manada şöyle buyurmuştur: "Biz Kur'an'da müminlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz." (İsra, 17/82)

Sonra müşriklerin Kur'an-ı Kerim karşısındaki konumlarını açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"İnanmayanlara gelince onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve o onlara bir körlüktür." Onlar Kur'an'da olan şeyleri anlamazlar. Bundan dolayı da gürültü yapılmasını tavsiye ederler. O, onlara bir körlüktür, içerisindeki açıklamaları bulamazlar, ondaki delilleri ve öğütleri göremezler. Bu durum, Allah'ın şu buyruğunda ifade edilen durum gibidir: "O inkarcıların durumu tıpkı bağırmaktan ve çağırmaktan başka bir şey işitmeyenlere haykıran kimsenin durumu gibidir. Sağır, dilsiz ve kördürler. Onun için düşünmezler." (Bakara, 2/171)

Sonra Allah Tealâ onların Kur'an'ı anlayabilmek için kabiliyetlerinin olmadığını te'kid etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlar uzak bir yerden çağır ılıyorlar." Yani onların hâli uzak bir mesafeden kendilerine seslenen kişiye benzemektedir. Seslenenin sesini duyuyorlar ancak, ya anlamıyorlar veyahut kendilerine söyleneni kavramıyorlar. Çünkü onlar, yüz çevirmişler Kur'an'ı dinlemek istemiyorlar.

Sonra Allah Tealâ; Allah'ın gönderdiği kitapları yalanlamanın eski ümmetlerinde adeti olduğunu açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki biz, Musa'ya kitabı vermiştik, onda da ayrılığa düşülmüştü." Ya Muhammedi Bu, önceki ümmetlerin peygamberlerinin de başına gelen bir durumdur. Onlar, indirilen kitaplar konusunda mutlaka ihtilâfa düşmüşlerdir. Bunun örneği şudur: Biz

Musa'yı peygamber olarak gönderdik ve kendisine Tevrat'ı verdik. Tevrat'ı tasdik veya ilâhi kitap olup olmadığı konusunda ihtilâf ettiler. Musa yalanlandı ve eziyete uğradı. Kavminin sana yaptıklarına üzülmeye ve eziyetlere karşı sabret, Allah'a sığın, aciz kalma. Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi ol: "O halde bir de, azim sahibi elçilerin sabrettikleri gibi sabret." (Ahkâf, 46/35)

Sonra Allah Tealâ, azabın geciktirilmesinin sebebini açıklamakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olmasaydı, aralarında derhal hüküm verilirdi." Yani Allah, senin ümmetinin yalancılarının azabını ve hesabını söz verilen güne bırakmış olmasaydı, geçmişte yalanlayan ümmetlere yaptığı gibi onlara da azabı gönderirdi. Nitekim Allah Tealâ bu konuda; "Ama çok bağışlayan, esirgeyen Rabbin eğer onları, yaptıklarıyla hemen cezalandıracak olsaydı, onların azabını çabuklaştırırdı. Fakat onlar için vaad edilen bir zaman var ki, ondan sığınacak bir yer bulamayacaklardır." (Kehf, 18/58) ve "Eğer Allah, insanları yaptıkları işler yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yer yüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor." (Fatır, 35/45) buyurmuştur.

Azabın ertelendiğini gösteren; "Hayır, buluşma saati o- saattir." (Kamer, 54/46) ayeti ve "Fakat onları takdir edilen bir süreye kadar erteler." (Nahl, 16/61) ayeti gibi diğer ayetler de varit olmuştur.

Helak olmalarını icap ettiren şeylerin de kendilerinde olduğunu ifade ederek şöyle buyurmuştur:

"Onlar, Kur'an dan derin bir şüphe içindedirler." Yani kavminin inkarcıları Kurana karşı şüphe, şek ve can sıkıntısı içerisindedirler. Kur'an'ı yalanlamalarının sebebi ise görmek değildir. Çünkü, Kur'an'm dediklerinden şikâyetçidirler ve Kur'an'ın içindekileri de tahkik etmemişlerdir.

Sonra da Allah Tealâ verilecek cezanın sınırlarını çizmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Kim iyi iş yaparsa yararı kendisindedir. Ve kim kötülük yaparsa zararı kendisindedir. Rabbin kullarına zulmedici değildir." Yani dünyada salih amel işleyen, Allah'ın emirlerini yapan, yasaklarından kaçman kimse için yaptıklarının faydası kendisine döner ve yaptığından daha fazlasıyla mükâfatlandırılır.

Kötülük yapan, Allah'a isyan eden, kimse için de yaptıklarının zararı kendisinde döner ve Allah Tealânın: "İnsan için ancak çalıştığı karşılığı vardır." (Necm, 53/39) mealindeki buyruğunda da belirtildiği gibi günahından dolayı cezalandırılır.

İman ederlerse imanları fayda verir ve lehlerine döner. İnkâr ederlerse inkârları zarar verir ve aleyhlerine döner.

Her iki gruba da verilen, haktır, mutlak adelettir. İyilik yapanın sevabından hiçbir şey eksiltilmeyenken, hiçbir kimse de günahı dışında bir şeyden dolayı cezalandırılmayacaktır. Ve kendilerine peygamber gönderilmeden ve cezalandırılmasının delilleri sunulmadan

kimseye azap edilmeyecektir. [\[14\]](#)

Kıyametin Kopma Vaktini Ancak Allah Bilir:

47- Saatin (kıyamet gününün) bilgisi ancak O'na havale edilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğunu yarıp çıkamaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz. Allah, onlara: "Ortaklarım nerede!" diye seslendiği gün: "Buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını sana arzederiz," derler

48- Böylece önceden yalvarıp durdukları onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçıp kurtulacak yerleri olmadığını anlamışlardır.

Açıklaması:

"Saatin (kıyamet gününün) bilgisi ancak O'na havale edilir." yani kıyamet gününü bilen sadece Allah'tır, başkası değildir. Sanki bu cümle, "O gün ne zaman gelecek" sorusunun cevabıdır.

Bunun bir benzeri de şu ayetlerdir: "Sana kıyameti sorarlar: Gelip çatması ne zamandır? (derler) Sen onu nereden bilip bildireceksin! Onun nihai ilmi yalnız Rabbinine aittir." (Naziât, 79/42-44); "... Deki: Onun ilmi, ancak Rabbinin katındadır. Onun vaktini O'ndan başkası açıklayamaz." (A'raf, 7/187); "Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır..." (Lokman, 31/34).

Bu sebeple Buhari ve Müslim'in Hz. Ömer'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Cebrail'in kendisine yönelttiği "Kıyamet ne zamandır?" sorusuna, Peygamberimizin cevabı "Kıyamet hakkında kendisine soru sorulan kişi, bu konuda soru sorandan daha bilgili değildir..." şeklinde olmuştur.

Sonra Allah geleceğin gayb bilgisinin de kendisine has olduğunu zikrederek şöyle buyurmuştur:

"Onun bilgisi olmadan hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğunu yarıp çıkamaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz." Yani Yüce Allah, kabuğundan çıkan her meyveyi bildiği gibi, onun tam olarak ne zaman olgunlaşacağını da bilir. Hamile kalanların karınlarında ne taşıdıklarını ve ne doğuracaklarını; hamilelik ve doğum zamanını inceden inceye o bilir. Bütün bu hususların bilgisi O'na ait olduğu gibi, kıyametin ne zaman olacağına dair bilgi de yine ancak O'na hastır.

Ayetin ilk kısmına benzer bir ayet: "O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez." (Enam Suresi, 6/59). İkinci kısmına benzer ayetler: "Her dışının neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik neyi ziyade edeceğini Allah bilir. O'nun katında her şey ölçü ile." (Ra'd Suresi, 13/8-9) ve "...Onun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur..." (Fatır, 35/11).

Daha sonra Yüce Allah, ortağı olduğu uydurmasının sona ereceğini beyan ediyor ve surenin baş tarafında, Peygamber (s.a.)'in tevhide ve putlara tapınmaktan uzaklaşmaya

davet ettiği müşriklere reddiye olarak şöyle buyuruyor: "Allah, onlara: "Ortaklarım nerede!" diye seslendiği gün: "Buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını sana arzederiz." derler."

Yani ey Rasul! Allah'ın kıyamet gününde müşriklere alaylı ve kınayıcı bir tarzda sorarak: "İddia ettiğiniz ortaklarım nerede! Onları şimdi çağırın, size şefaet etsinler veya sizi azaptan korusunlar" diye sesleneceği günü hatırla. O zamanda müşrikler: "Ya Rabbi! Sana bildirdik veyahut duyurduk ki, bizden bugün senin ortağın olduğuna dair şahitlik edecek hiç kimse yoktur" diye cevap verecekler. Şahitliğin reddi, daha önce Allah'a eş koşulan putlardan uzaklaşmak demektir. Nitekim Allah onların bunu reddeceğini şöyle belirtmiştir. "Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlardan olmadık." (En'am, 6/23).

"Bundan önce yalvarıp durdukları onlardan uzaklaşmıştır ve kendilerinin kaçıp kurtulacak bir yerleri olmadığını anlamışlardır."

Yani dünyada iken tapmakta oldukları ilâhları ve diğerleri o kıyamet gününde artık yok olup gitmiş, dolayısıyla umdukları faydayı bulamamışlar ve kesinlikle, Allah'ın azabından kaçıp kurtulacak bir yerleri olmadığını görmüşlerdir. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurmuştur: "Suçlular ateşi görür görmez, orayı boylayacaklarını iyice anladılar; ondan kurtuluş yolu da bulamadılar." (Kehf, 18/53). Bu müşrikler için bir tehdittir. [\[15\]](#)

Olaylar Karşısında İnsanın Hal Ve Tavırlarının Değişmesi:

49- İnsan hayır istemekten usanmaz. Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir.

50- Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet tattırsak: Bu benim hakkımdır kıyametin kopacağını sanmıyorum. Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak O'nun katında benim daha zel şeyler vardır. Biz inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve muhakkak onlara ağır azaptan tattıracağız.

51- İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir kötülük dokunduğu zaman ise o geniş bir dua sahibidir.

Açıklaması:

"İnsan hayır istemekten usanmaz, fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir." Yani, insan Rabbinden hayır istemekten bıkmaz, durmadan mal, sağlık, saltanat, mevki ve benzeri şeyleri ister. Başına belâ, şiddet, fakirlik veya

hastalık gibi bir felâket gelecek olsa; Allah'ın rahmetinden son derece ümidini keser, meyus olur. Hatta bundan sonra hiçbir iyiliğe mazhar olmayacağını veya içinde bulunduğu sıkıntıların kalkmayacağını zanneder.

Allah, "...Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez." (Yusuf, 12/87) ayetinde buyurduğu gibi bu durum her ne kadar daha çok kâfirde bulunsa da 49. ayet insanoğlunun tabiatını tasvir etmektedir.

Bazı müfessirler Yusuf süresindeki ayeti delil getirerek bu ayeti kâfirlere has kılıp, hadiseler karşısında değişmenin kâfirin vasfı olduğunu söylemişlerdir. Ancak ayetin zahiri insan cinsini ifade etmektedir. Kaldı ki birçok müslümanda da bu değişiklikler meydana gelmektedir.

Bu ayette ifade edildiği gibi, "Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur. Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet tattırır-sak, elbette "Kötülükler benden gitti." der. Çünkü o (bunu derken) şımarıktır, kibirlidir. Ancak musibetlere sabredip, güzel işler yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır." (Hud, 11/9/11).

Sonra Allah daha önce zikredilenlerden çok daha çirkin üç özelliği açıklayarak şöyle buyurmuştur.

1- "Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet tattırsak; "Bu, benim hakkımdır." der." Yani insanoğlunun fakirlikten sonra zenginlik, hastalıktan sonra sıhhat ve afiyet, zilletten sonra mevki makam gibi nimetlere kavuştursak, felâketten kurtararak rahatlatmak suretiyle nimetlerimize garketsek, "Bu Allah katında benim lâyük olduğum bir hakti, çünkü Allah benim amelim, ceahdim ve gayretimden memnundur." der. Halbuki bu insan, Allah'ın lütuf ve ihsanını unuttur, kullarını hayır ve şerle imtihan ettiğini bilmezlikten gelir. Yüce Allah şükredeni, nankörden, sabredeni sabırsızca feryat edenden ayırmak için insanları imtihan etmektedir. İşte bu durum gösteriyor ki ümidini kesen insana nimet tekrar gelse de o, küfür ve inkâra devam eder.

2- "...Kıyametin kopacağını sanmıyorum..." Yani, peygamberlerin haber verdiği gibi, kıyametin kopacağına inanmıyorum. Dolayısıyla tekrar dönüş olmadığı gibi dünyada işlenen herhangi bir günaha da ne hesap vardır ne de azap. İşte insan böylece nimete kavuştuğu için şımarır, övünür ve inkâr eder. Nitekim Allah da şöyle buyurmuştur: "Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar." (Alak, 96/6-7).

Öldükten sonra dirilme hakkında şüphe, ya kâfirlerden veya münafıklardan gelir. "...Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak onun katında benim için daha güzel şeyler vardır..." Yani peygamberlerin haber verdiği, öldükten sonra dirilme, haşir-neşir gibi şeylerin doğru olduğunu farzetsek bile Rab-bim bana bu dünyada güzel imkânlar verdiği gibi ahirette de verecektir.

Yani kıyametin kopacağını inkâr eden kişi dünyanın güzel nimetleri kendisine verildiği için, ahiretin güzelliklerine de lâyük olduğuna inanır.

3- Bu şekilde düşünen kişiye hemen düşündüğünün aksi bir cevap verildi ve böyle inanan kişiyi Yüce Allah tehdit ederek şöyle buyurdu: "Biz inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve muhakkak onlara ağır azaptan tattıracağız." Yani, bu kâfirlere kıyamet gününde, yaptıkları masiyetleri tek tek haber vereceğiz ve onları kurtulmaları mümkün olmayan şiddetli bir azap ile cezalandıracağız ki, o, cehennem azabıdır. Sonra

Allah insanın "İnsan hayır istemekten bıkmaz..." ayetindeki sözlü tereddüdü gibi fiilî tereddüdünü de ifade ederek şöyle buyurdu: "İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur." Yani insanı, -insan olması cihetiyle- dünya nimetleriyle rızıklandırırsak; sağlık, evlât ve mal gibi birtakım nimetlerle ona ihsanda bulunsak; o, Allah'a şükür ve itaatten yüzçevirir, emirlerine boyun eğmekten kibirlenir. Durum değişir de belâ, zorluk, fakirlik ve hastalık gibi bir felâkete uğrarsa, işte o zaman durmadan Allah'a dua eder ve içinde bulunduğu sıkıntıyı gidermesi için O'ndan yardım ister, niyazda bulunur.

İşte bu durum, fırsatçılığa ve menfaatçiliğe işaret etmektedir. Zira insan zorluğa düştüğü zaman Allah'ı tanıyor, bolluk halinde unutuyor, felâket anında yardım istiyor, nimete gark olduğu zaman yine unutuyor. Bu hal, tamamıyla müşriklerin haline benzemektedir. İslâm hakkında tereddüdü olan münafıklarla kâfirlerin yaptığı, işte budur.

Bu ayetin manasını teyit eden ayetler:

"İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder, fakat biz ondan sıkıntısını kaldırıncaya, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi." (Yunus, 10/12).

"İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit, bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir der. Hayır o bir imtihandır, fakat çokları bilmezler." (Zümer, 39/49). [\[16\]](#)

İnsanın Kainat Ve Kendisi Hakkında Düşünmesinin Gerekliği:

52- De ki: Ne dersiniz, eğer o Allah tarafından ise, siz de onu inkâr etmişseniz, o zaman (haktan) uzak bir ay düşenden daha sapık kim vardır?

53- İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ki, onun (Kur'an'm) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her Şeye şahit olması yetmez mi?

54-Dikkat edin onlar Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır.

Açıklaması:

"De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'an) Allah tarafından ise, siz de onu inkâr etmişseniz,

o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?" Yani, ey Rasul! Bu Kur'an'ı, yalanlayan müşriklere söyle: Eğer bu Kur'an, Allah katından bir hak kitap ise, siz de onu yalanlamış, kabul etmemiş ve içindekilerle amelde bulunmamışsanız hakka ve gerçeğe düşman olmuş olmaz mısınız? O zaman haliniz nice olur, ne yaparsınız, bana anlatınız. Hatta, İslâm'a olan şiddetli düşmanlığınız küfürdeki aşırı inadinız, haktan uzak düşme ve muhalefetinizden dolayı sizden daha sapık kimse bulunmaz. Sonra insanları, dış dünyada ve kendi nefislerindeki ayetleri düşünmeye çağırdı ve şöyle buyurdu: "İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ki, onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu onlara iyice belli olsun." Yani onlara, Kur'an'ın doğruluğunun delillerini ve Allah'tan olduğunun alâmetlerini açık bir şekilde göstereceğiz. Bu deliller ve alâmetler; güneşin, ayın ve yıldızların yaratılışı yanardağlar ve yıldırımlar gibi korkunç kâinat olaylarını, dağların ve denizlerin azametini, bitkilerin ve ağaçların yaratılışındaki harika sanatı ve müslümanlar eliyle yeryüzünde, özellikle Mekke'nin ve Arap Yarımadasının etrafındaki toprak parçalarında meydana gelen büyük fetihleri kapsayan gökler ve yer hudutları içerisindedir. İşte bu gaybtan haber veriş Kur'an'm bir mucizesidir.

Biz yine bu Kur'an'ın doğruluğunu ve Allah tarafından indirilmiş olduğunu; beşerin kendi varlığında ve bu varlıktaki sanat harikasında göstereceğiz: "Kendi nefislerinizde de görmüyor musunuz1?" (Zariyat, 51/21). Netice olarak insanların varacağı yerleri yaratmak, Mekke'li zorbaların hallerinin izzetten zillete, yücelikten aşağılığa düşmesi, bütün bunlar Kur'an'ın hak ve Allah tarafından olduğuna delildir.

Bütün bunları yüce Allah, Kuranı onu indiren Allah'ın ve onun indiği Peygamber'in (s.a.) şüphesiz hak ve gerçek olduğunu iyice anlamaları ve bilmeleri için insanlara beyan etmiştir.

İnsanlar kâinata bakıp düşünmezlerse ne gam! Allah'ın, Kur'an'ın hak olduğuna dair şahadeti yeter:

"Rabbinin her şeye şahit olması sana yetmez mi?" Yani, Allah kâfir ya da mümin kullarının davranış ve sözlerine şahit olarak yeter. O, Kur'an'ın kendi nezdinden indirilmiş olduğuna şahit olarak kâfidir. Sonra Yüce Allah, müşriklerin inadinın ve küfürdeki ısrarlarının sebebini açık olarak ortaya koydu ve şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Onlar Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır." Ey muhatap! Dikkat et, şüphesiz ki Kureyş kâfirleri ve benzerleri ba's (öldükten sonra dirilme), hesap, sevap ve ceza konusunda şüphe içerisindedirler. Ey İnsan! Halbuki Allah'ın ilmi bütün mahlûkatı çepeçevre kuşattığı gibi, kudreti de bütün makduratı ihata etmiştir. Dolayısıyla O, ilim ve kudret bakımından her şeyi kuşatmıştır. Tüm yaratıklar O'nun hakimiyeti ve ilminin gözetimindedir. Bütün bunlarda O, hikmetiyle tasarruf eder. Kâfirleri amellerine göre cezalandırır. O halde ne oluyor ki onlara, öldükten sonra dirilmede ve haşir-neşirde şüphe ediyorlar? Halbuki Allah'ın kendilerini ilk defa yarattığını biliyorlar. [\[17\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/458-462.

[2] Razî, XXVII/104-105.

[3] Müellifin yanlışlıkla Ebu Hayyân'a atfettiği bu ifadeler aslında ona ait olmayıp, Ebû Abdullah Râzî'den alınmıştır. Ebû Hayyân da bunu açıkça belirtmiştir. (Çev.)

[4] Bahru'l-Muhîr, VTI/487-488.

[5] A'raf, 54; Yunus, 3; Hud, 7; Furkan, 59; Secde, 4; Kaf, 38; Hadid, 4.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/465-469.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/473-475.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/480-483.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/487-488.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/491-493.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/496-497.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/501-502.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/505-507.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 12/510-513.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/8-9.

[16] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/12-14.

[17]

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/17-18.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Vahyin İndirilişi, Allah'ın Azameti Ve Müşriklerin Durumlarını Gözetmesi: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

İlâhi Vahyin Hedefleri: 6

Belagat: 6

Kelime ve ibareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Aslı İtibarıyla Dinlerin Birliği: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Allah Yolunda Davetin Ve İttifak Edilen Esaslarüzerinde
Dosdoğru Yürümenin Emredilmesi Ve Muarızların Delillerinin
Çürütülmesi: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi: 12

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Mümîn Ve Zalimlere, Yaptıklarının Karşılığının Mutlaka
Verileceği Ve Tevbenin Kabulü: 14

Belagat: 15

Kelime Ve İbareler: 15

Nüzul Sebebi: 15

Ayetler Arası İlişki: 15

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18

Mahlûkatta Allah'ın Kudretini Gösteren Deliller: 20

Belagat: 20

Kelime Ve İbareler: 20

Nüzul Sebebi: 21

Ayetler Arası İlişki: 21

Açıklaması: 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 23

Cennet Ehli Olan Kâmil Müminlerin Vasıfları: 24

Belagat: 24

Kelime Ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi: 25

Ayetler Arası İlişki: 25

Açıklaması: 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 27

Cehennem Karşısında Kâfirlerin Durumu: 30

Kelime Ve İbareler: 30

Ayetler Arası İlişki: 30

Açıklaması: 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 31

Göklerin Ve Yerin Hakimi Allah'ın Çağrısına Kulak Vermek: 31

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Ayetler Arası İlişki: 32

Açıklaması: 32

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 33

Vahyin Çeşitleri: 34

Belagat: 34

Kelime ve İbareler: 34

Nüzul Sebebi: 34

Ayetler Arası İlişki: 35

Açıklaması: 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 36

ŞURA SURESİ

Vahyin İndirilişi, Allah'ın Azameti Ve Müşriklerin Durumlarını Gözetmesi:

1, 2- Hâ, mîm, ayn, sîn, kâf.

3- Aziz ve hakim olan Allah, sana ve

senden öncekilere işte böyle vahye-

4- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Onundur. O yücedir, uludur.

5- Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini namd üe teşbih ediyorlar ve yerde- kiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilİN kİ' Allah Ç°k bağışayan. Ç°k esirgeyendir.

6- Allah'tan başka dost edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin.

Açıklaması:

Hâ, mîm, ayn, sîn, kâf; birbirlerinden iki kesişme noktasıyla veya iki ayetle ayrılan bu beş hece harfi, bu surenin özelliklerindedir. Meşhur olan, bu harflerin birbirinden ayrılmamasıdır. Nitekim Meryem suresinin baş tarafındaki "Kaf, hâ, yâ, ayn, sâd" ve Ra'd suresinin evvelindeki "Elif, lâm, mîm, râ"daki bu harfukü mukattaa birbirinden ayrılmamıştır. Bu surenin harflerle başlaması, Kur'an'm Arap dilinin meydana geldiği harflerin benzerleriyle oluştuğunu göstermek, dolayısıyla Kur'an'ın mucize oluşunu ifade etmek ve suredeki meselelerin önemine dikkat çekmek içindir.

"Aziz ve hakim olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahye-der" Yani diğer peygamberlere indirilen kitapları Allah onlara vahyettiği gibi, sana da bu surede

tevhide daveti, peygamberliğin ispatı, öldükten sonra dirilmeye imanı, ahiret gününü, sevabı ve azabı doğrulmayı, değerli huylarla amel etmeyi, kötülüklerden uzak durmayı, ferdi ve toplumu mutlu kılmayı vahyetmektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur : "Şüphesiz bu anlatılanlar önceki kitaplarda, İbrahim ve Musa'nın kitaplarında da vardır." (Ala, 88/18-19). Bu mana surenin içerdiği tevhit prensibine, peygamberleri ve ahiret hayatını kabullenmeye işeret etmektedir. Çünkü ilâhi kitapların tümünün indirilmesindeki hedef bu üç esasa imandan başka bir şey değildir.

Ya Muhammedi Sana vahyeden Allah; O, mülkünde aziz, hakimiyetiyle üstün, sanatında hikmet sahibi her şeyi yerli yerine koyan bir Allah'tır.

Bu ayetin hedeflediği mana, peygamberlerin tevhide, adalete, nübüvete, ahiret hayatına davetlerindeki benzerliği ortaya koymak, dünya ile mağrur olmaktan sakındırmak ve ahirete yönelmeye teşviktir.

Vahyi gerçekleştiren Allah'ın vasıflarından biri de aşağıdaki söyledikleridir: "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, uludur." Yani göklerde ve yerdekilerin tümü, mülk olarak, halk etme ve kul olma açısından Allah'ındır. Onlar Allah'ın mülküdür. Onun yarattıklarıdır. Onlarda var etme, yok etme açısından dilediği gibi tasarruf eder. O, tüm yarattıklarının üstünde ve yücedir. Kibriya ve azamet sahibidir. O'nun benzeri yoktur.

Bu ayetten kastedilen mana, Allah'ın kudretinin kemalini ve tüm mahlûkatında tasarrufunun geçerli olduğunu göstermektedir.

"Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak." Yani gökler ilâhlığı, saltanatı ve kudreti sebebiyle onların fevkinde olan Allah'ın azameti, celâli ve heybetinden dolayı parçalanacaktır. Zahir olan mana budur. Daha derin mana, göklerin bulunduğu yukarı taraflarından parçalanacağıdır.

Maksadın üzerinde bulunan meleklerin çokluğundan dolayı gökler neredeyse çatlayacak şeklindeki bir manaya da ihtimali vardır. Nitekim Ah-med b. Hanbel ve Tirmizi'nin rivayet ettiği hadis şöyledir: "Sema gıcırdar; gıcırdaması da gerekli. Çünkü gökte bir ayak basacak yer yok ki, orada rükû ve secde eden bir melek bulunmasın." Bir görüşe göre de şöyle denilmiştir: Müşriklerin "Allah çocuk edindi demelerinden dolayı gökler çatlayacaktır. Nitekim bu konuda şöyle buyurulmuştur: "Rahman çocuk edindi dediler. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir." (Meryem, 19/88-91).

"Melekler de Rablerini hamd ile teşbih ediyorlar.." Yani Melekler; Allah'a yakışmayan ve Onun için caiz olmayan şeylerden Onu tenzih etmeye devam ediyorlar. Ona hamd ve sayılamayacak kadar pek çok nimetlerine şükretmeyi de teşbih ile birlikte ifade ediyorlar. Nitekim bir ayette "O Melekler, bıkip usanmaksızın gece gündüz Allah'ı teşbih ederler."

(Enbiya, 21/20) buyurulmaktadır. "...Ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar, iyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." Yani Melekler, Allah'tan mümin kullarının affını istemektedirler. Sonra Allah kendisinin çok bağışlayıcı ve merhamet edici olduğunu zikretmiştir. Burada Allah'ın, rahmet ve mağfireti bir arada zikretmesinde meleklerin af taleplerini kabul edeceğine işaret olduğu gibi ayrıca mağfiret ve rahmetin Allah'a mahsus olduğuna da işaret vardır. Bazı alimler: "Allah baştan heybet ve azametini göstermiş, sonunda da lütuf ve müjdesini ifade etmiştir." demiştir.

Bu ayetin bir benzeri de: "Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (Melekler) Rablerini hamd ile teşbih ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler. Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru." (Mümin, 40/7) ayetidir.

Sonra Allah şöyle diyerek insanları uyarmaktadır: "Allah'tan başka dost edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen, onlara vekil değilsin." Yani putları ilâhlar edinip de, Allah'ı bırakarak onlara tapınan müşriklerin hallerini ve davranışlarını Allah daima görüp-gözetmekte ve neticede onları cezalandırmaktadır. Ey Rasul! Sen onların hidayetinden ve günahlarından dolayı cezalandırılmalarından sorumlu değilsin. Çünkü onları inanmaya zorlamakla mükellef değilsin. Sana sadece tebliğ görevi vardır. ^[1]

İlâhi Vahyin Hedefleri:

7- Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de cehennemdedir.

8- Allah dileseydi, onları tek bir mil- let. Fakat O. dilediğini rah- metine kavuşturur. Zalimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur.

9- Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Halbuki dost, yalnız Allah'tır. O, ölüleri diriltir, herşeye kadirdir.

10- Ayrılığa düştüğünüz herhangi

bir şeyde hüküm vermek) Allah'a mahsustur. İşte bu Allah benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yöneldim.

11- Gökleri ve yeri yoktan yaratanSize kendinizden e?ler hayvanlardan da (kendilerine) eşler yarat- mıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.

12- Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızık bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilendir.

Açıklaması:

"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman... için sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik." Yani önceki peygamberlere kavimlerinin dilleriyle böyle vahyettiğimiz gibi sana da Mekke halkını, çevresindeki Arapları ve diğer insanları, Allah'ın azabından, dünya ve ahiret işlerinden korkutman için, Arapça bir Kur'an vahyettik. Çünkü senin peygamberliğin tüm beşeriyeti kapsamaktadır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik." (Sebe, 34/28). Burada özellikle Mekke halkı ve civarın-dakiler zikredilmiştir. Çünkü Peygamber'in (s.a.) risaletine ilk muhatap olanlar bunlar olup, bu risaleti tüm insanlara taşıyıp götürecek ilk nesil de onlardır. Kavimlerin ve ümmetlerin konuştukları dillere uygun olarak mesajların çeşitli oluşlarında bu ayetin teyidine gelince o, Allah'ın şu sözüdür: " (Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik." (İbrahim, 14/4).

"...ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için. (İnsanların) bir bölümü cennette bir bölümü de cehennemdedir." Yani insanların ve mahlûkatm toplanıp bir araya geleceği, ruhların cesetlerle birleşeceği, meydana geleceğinden asla şüphe olmayan kıyamet günü ile korkutman için sana Arapça bir Kur'an vahyettik. İnsanlar, biraraya toplanıp, hesaba çekildikten sonra iki gruba ayrılacaklar, Allah'a, peygamberine, kitabına inanıp dünyada düzgün işler yapan insanlar cennete girecek, Allah'ı, Peygamberini ve Kur'an'ı inkâr edenler ise çılgın alevli cehennem ateşinin içine sürükleneceklerdir.

Yukarıda geçen ayetin bir benzeri de Allah'ın şu sözüdür: "Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o zarar günüdür." (Tegabün, 64/9). Kâfirdeki zarar, imanı terk etmesinden, mümindeki zarar ise güzel işler yapmaktaki kusurundan dolaydır. Şu ayet de benzer manayı ifade eder: "İşte bunda, ahiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür. Ve o gün bütün mahlûkatm hazır bulunduğu bir gündür. Biz onu (kıyamet gününü) sadece sayılı bir müddete kadar

bekletiriz. O geldiği gün Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu." (Hud, 11/103-105).

Sonra Allah, kavminin inkârından dolayı çektiği sıkıntıdan peygamberini teselli etmek için inanma hürriyetinin esasını açıkladı ve şöyle buyurdu: "Allah dileseydi, onları tek bir millet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine kavuşturur, zalimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur." Yani Allah dileseydi tüm insanları hidayet veya dalâlette olmak üzere aynı dine ve inanca yöneltirdi. Ancak insanlar, Allah'ın ezeli iradesi ve ezeli ilmi gereği kendi seçenekleriyle farklı dinler üzerinde farklı gruplara ayrılmıştır; kimisi mümin, kimisi kâfir olmuştur. Allah ise hakimdir, hikmet sahibidir, faydasız hiçbir şey yapmaz. Bu sebeple kimin hidayeti ve hak din olan İslâm'ı seçeceğini bilirse onu doğruya iletir ve buna muvaffak kılar, sonunda bu davranışlarıyla onu cennetine koyar; kimin de delâleti ve küfrü seçeceğini bilirse, onu da saptırır, netice de bu davranışıyla onu alevli ateşin içine koyar. İşte bunlar, kendilerinden azabı savacak dostları bulunmayacak hesap ve azap gününde de kendilerine yardım edecek yardımcıları olmayacak zalimler, kâfirler ve müşriklerdir.

Bu ayet daha önceki "Allah'tan başka dost edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin." ayetini açıklamaktadır. Yani onları imana sevk etmek senin gücün dahilinde değildir. Buna kadir olan sadece Allah'tır. Ayet, yine peygamberi, kavminin inkârı ve İslâm'a davetinden yüz çevirmesinden dolayı çektiği sıkıntılara karşı teselli etmektedir. Sanki yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Onların imansızlığından dolayı ümitsizliğe kapılıp üzülme! Çünkü hidayet ve dalâlet ilâhî iradeye tabidir. Kimin ezelde mutlu olacağı geçmişse o mutlu, bedbaht olacağı geçmişse o da bedbahttır. Bu ayetin konusu sanki "Bu yeni kitaba inanmazlarsa (ve bu yüzden helak olurlarsa) arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin." (Kehf, 18/6) ayetinin konusu gibidir. Bu yüzden Cenabı Allah, peygamberine onların putperestliği ve müşrik oluşları sebebiyle üzülmemesini emretmiş ve şöyle buyurmuştur. "Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Halbuki dost yalnız Allah'tır. O, ölüleri diriltir, her şeye kadirdir." Yani yoksa onlar, kendilerine yar ve yardımcı olacak zannıyla, Allah'ı bırakıp da putlardan tapacakları birtakım ilâhlar mı edindiler?

Eğer onlar hakkıyla yardımcı dost isterlerse, gerçek dost yalnız Allah'tır. Kulluk ancak O'na lâyıktır. Çünkü dilediğini yaratan, rızık veren, zarara uğratıp faydalandıran ve yardım eden sadece O'dur. Ölüleri diriltme gücüne sahip olan da O'dur.

Putlara ve Allah'tan başkalarına gelince onların, gerçekte ne fayda ve ne de zarar vermeye güçleri vardır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri alamazlar. İsteyen de aciz, istenen de." (Hac, 22/73).

Allah, kâfirleri böylece bir kenara attıktan sonra, din konusunda onlarla münakaşa

etmekten müslümanları menetmiş ve şöyle demiştir: "İhtilâfa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek Allah'a mahsustur." Yani din ve dünya işlerinden herhangi birinde görüş ayrılığına düşerseniz bunun hüküm mercii Allah'tır. Çünkü O, kendi kitabı Kur'an-ı Kerim ve Ra-sul'ünün (s.a.) sünnetiyle dünyada yegâne hüküm verecek hakimdir. Kıyamet gününde de hükmüyle insanların ihtilâflarını açıklığa kavuşturacak haklıyı haksızdan ayıracaktır. Ayetten kastedilen mana: Müminlerin, kâfirlerle düşmanlık ve münakaşaya dalmalarının yasaklanmasıdır. Nitekim Peygamber de (s.a.) kâfirleri zorla imana sevketmekten menedilmiştir.

Bu ayet Allah'ın şu kavline benzemektedir: "Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Rasulünegötürünüz." (Nisa, 4/59).

Sonra Yüce Allah, Peygamber'ine (s.a.) onlara şöyle demesini emretmiştir: "İşte bu Allah, benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yöneldim." Yani bu hükmü veren o hakim, benim Rabbim olan Allahlıdır. Bütün işlerimi O'na ısmarladım. Günahlarımdan tevbe ederek sadece O'na dönerim.

İşte bu, onlara gerçek hayrın ve zararı bertaraf etmenin kaynağını göstermektedir. Bunların kaynağı onların cansız putları değildir. Bunun sebebi de Allah'ın sonsuz kudretidir. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur:

1- "Gökleri ve yeri yoktan yaratandır." Yani, daha önce geçmiş bir örneği olmaksızın, göklerin ve yerin yaratıcısı ve icat edicisi Allah'tır. O halde ibadete lâıyk olan sadece O'dur.

2- "...size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlar." Yani Allah, kaynaşıp rahata eresiniz diye, cinsinizden size kadınlar yaratmıştır. İnsanların üreyip çoğalması ve insan cinsinin bekası böylece sağlanmış olur. Hayvanlar içinde kendi cinslerinden dişiler yaratmıştır. Böylece insanoğlunun yaşama kaynakları çoğalmaktadır. Yahut da, hayvanlardan erkek ve dişi sınıflarını yaratmıştır. Bu yüzden şöyle buyurmuştur: "Allah sizi erkekli dişili yaratmakla çoğaltmaktadır." Yani erkekli dişili yaratmayı çoğalmanıza vasıta kılmaktadır. Ayetteki "fih" sözü, insanları ve hayvanları eşler halinde yaratma düzeninin, sanki bu varlıkların çoğalma kaynağı olduğunu göstermektedir.

3-4- "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." Yani hiçbir şey; zatında, sıfatında, hikmetinde, kudret ve ilminde Allah'ın benzeri değildir ve olamaz da. "O işitendir, görendir." Tüm sesleri duyan, işleri gören yalnız O'dur. Küçük büyük, açık gizli her şeyi işitip görür. Bu ayet Allah'ın organlardan ve parçalardan meydana gelen bir cisim olmadığının, bir yerde ve cihette bulunmadığının delilidir. Çünkü O, bir cisim olsaydı diğer cisimlere benzerdi.

Yine ayet yüce Allah'ın bir benzeri olmamasının da delilidir. "Ancak göklerde ve yerde (tecelli eden) en yüce mesel O'nundur." (Rum, 30/27) ayeti, O'nun mislinin ve benzerinin bulunduğunu ifade etmez. Çünkü "Misl= benzer "den maksat: hakikat ve mahiyetinin tamamında bir şeye eşit olandır. "Mesel" ise mahiyet itibariyle muhalif bile olsa, mahiyet dışında bazı sıfatlarda bir şeye eşit olana derler.

5- "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı bol verir. Dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilendir." Yani göklerin ve yerin hazineleri ve bunların anahtarları O'nundur. O, dilediği kullarına rızkı bol verir, dilediklerine de kısır verir. O, kâinatta var olan, zenginleştirme, fakir kılma ve bunun, fert ve toplum üzerindeki tesirleri gibi, her şeyi bilendir. O, bununla ancak hikmet ve maslahatı yürütmek ister. [\[2\]](#)

Aslı İtibarıyla Dinlerin Birliği:

13- "Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), müşriklere ağır geldi. Allah, dilediğini kendisine Peygamber seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.

14- Onlar kendilerine ilim geldikten sonra, sadece aralarındaki çekeme-mezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir (erteleme) sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da onun hakkında derin bir şüphe içerisindedirler.

Açıklaması:

"Dini ayakta tutun ve ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi, Allah size de din kıldı." Yani ey müslümanlar! Hz. Adem'den (a.s.) sonra peygamberlerin ilki olan Hz. Nuh'a (a.s.) emredip din kıldığı tevhit ve peygamberlerin üzerinde ihtilâf etmediği kitapların da ittifak ettiği hükümlerin esaslarını size apaçık bir din olarak beyan etti. Allah Hz. Nuh'a (a.s.) vahyettiği bu dini esaslarını son Peygamber Muhammed'e (s.a.) de Kur'an ve İslâm olarak

vahyetmiştir. Hz. İbrahim (a.s.)'e, Musa (a.s.) ve İsa'ya (a.s.) da tüm kitapların üzerinde ittifak ettiği, "dini koruyunuz" emrini vermiştir. Bu dinin esası da, Allah'ın birliği ve O'na iman etmek; Peygamberlerine itaat ve getirmiş oldukları hükümleri kabullenmekten ibarettir.

Özetle; tüm gerçek ilâhî dinlerin inanç ve ibadet esaslarında üzerinde ittifak ettikleri; Allah'a, peygamberlerine, ahiret günü ve meleklerine inanmak, namaz kılmak, zekât vermek ve Allah'a itaat konularını size de din olarak emrettik. Mücahid şöyle demiştir: Allah, hiçbir Peygamber göndermedi ki, ona, namaz kılmayı, zekât vermeyi ve Allah'a itaati kabullenmeyi emretmiş olmasın. İşte bu Allah'ın insanlara meşru kıldığı dinidir. Doğruluk, ahde vefa, emaneti yerine vermek, akrabayı ziyaret (sıla-ı rahim), zinanın, hırsızlığın ve insanların mallarına ve canlarına saldırmanın haram oluşu gibi, ahlâk ve fazilet esasları da yine tüm dinlerin ittifak ettiği hususlardır. Allah Tealâ tüm peygamberlere, insanlarla kaynaşmayı ve birlik olmayı emretmiş; ayrılıktan ve ihtilâfa düşmekten nehyetmiştir.

Bütün peygamberlerin getirdiği dinin esası, ancak Allah'a kulluk etmektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Senden önce hiçbir Rasul göndermedik ki, onlar "Benden başka ilâh yoktur; şu halde bana kulluk edin." diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiya, 21/25). Ahmed b. Hanbel, Bu-hari, Müslim ve Ebu Davud'un Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri hadiste şu hususa yer verilmiştir "Peygamberler bir babanın evlâtlarıdır. Anaları farklı, dinleri birdir." Yani Peygamberlerin arasındaki müşterek ölçü, şeriki (ortağı) olmayan tek Allah'a kulluk etmektir. Ancak dinlerin, fer'î konularda, ibadet çeşitlerinde detaylarında ve hükümden hüküme değişen metotlarında farklı oluşuna gelince, bu önemli değildir. Bu farklılığı gerektiren husus, toplumların gelişmesi, ihtiyaç ve menfaatlerinin gözetilmesidir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Her birinize bir şeriat ve yol verdik." (Maide, 5/48).

Bu ayet, ulü'l-azm beş Peygamberin zikrini arka arkaya sıralamıştır. Onlar Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (s.a.)'dir. Özellikle Allah'ın bu peygamberleri arka arkaya zikretmesi ise, peygamberlerin büyüklerinden oluşları, hüküm sahibi ve ümmetlerinin çok olmasındandır.

"Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi." Yani Allah'ın birliği ve putların terkedilmesi daveti, Allah'a ortak koşanlara (müşriklere) çok ağır geldi, bunu yadırgadılar ve "Allah'tan başka ilâh yoktur" fikrini bir türlü hazmedemediler. Halbuki Allah, bu daveti zafere ulaştıracaktır.

"Allah dilediğini kendine (Peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir." Yani Allah, kendisini birlemek ve dinine girmek için kullarından dilediğini seçer, dinine sarılmaya, kulluğuna bağlanmaya kendisine itaate niyet edenleri ve kulluğuna yönelenleri, muvaffak kılar. Bu, bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettiği kadim dine

kullarının sarılmasını onlara emrettikten sonra Allah'ın kulları üzerindeki lütfunu, yani onları dinine bağlanmaya muvaffak kıldığını göstermektedir.

Allah'ın birliğine rağmen, insanların dinde farklı düşüncülerinin sebebi Yüce Allah'ın aşağıdaki ayette belirttiği husustur: "Onlar, kendilerine ilim geldikten sonra sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler." Yani din sahipleri, hakka tabi olma konusunda ancak aleyhlerine deliller ortaya çıktıktan sonra tefrikaya düştüler. Buna sebep de sadece inat, cedelleşme, liderlik ihtirası ile aralarındaki haset, şiddetli taassup ve nüfuz merkezlerini ve maddi kazanç noktalarını elde tutma arzusudur.

"Rabbin tarafından bir erteleme sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi." Yani azabın ve hesabın kıyamet gününe kadar ertelenmesi hususunda Rabbin tarafından verilmiş bir hüküm olmasaydı, büyük günahlar sebebiyle onlara daha dünyada derhal işledikleri cezaları verilirdi.

"Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da onun hakkında derin bir şüphe içerisindedirler." Yani Tevrat ve İncil'i daha öncekilerden tevarüs yoluyla alan Ehl-i Kitabın son nesli, kendi kitapları, dinleri ve imanları hakkında korkunç bir şüphe içerisindedirler. Çünkü bunlar hakka tabi olmayıp kendilerine dini, aslına uygun olmayan bir şekilde tasvir eden sonraki din büyüklerini taklit etmişler ve şaşkın bir şekilde delilsiz olarak babalarına ve dedelerine tabi olmuşlardır. Bu sebeple de peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.)'in risaletine inanmamışlar ve kendi kitaplarının ilk aslını tasdik eden Kur'an-ı ve Muhammed (s.a.)'i tekzip etmişlerdir. [\[3\]](#)

Allah Yolunda Davetin Ve İttifak Edilen Esaslarüzerinde Dosdoğru Yürümenin Emredilmesi Ve Muarızların Delillerinin Çürütülmesi:

15- İşte onun için sen (tehvide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol, onların isteklerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbi-nizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir. Aramızda tartışılacak bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır.

16- Kabul edilen şeyin ardından, Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri, Rableri katında boştur. Onlar için bir gazap, yine onlar için çetin bir azap vardır.

17- Kitabı ve mizanı hak olarak indiren Allah'tır. Ne biliyorsun, belki de kıyamet saati yakındır.

18- Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnanlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.

19- Allah kullarına lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır. O kuvvetlidir, güçlüdür.

Açıklaması:

"İşte onun için sen (tevhide) davet et..." ayeti emir ve nehiy olmak üzere on meseleyi içermektedir. Bunlardan her biri müstakildir. Ayetel-Kür-si'nin dışında bu ayetin benzeri de yoktur. Çünkü Ayetel-Kürsi de on konuyu kapsamaktadır. Bu emir ve nehiyeler (yasaklar) her ne kadar Peygamber (s.a.)'e yöneltirse de, hem ona hem de ümmetindedir.

1, 2- "İşte onun için sen (tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol." Yani ey Allah'ın Rasulü! Sen insanları bütün peygamberlerce ittifak edilen bu dine davet et, bunda sebat et ve emrolunduğun gibi, Allah'a kulluğa ve risalet vazifesini tebliğe devam et. "felizâlike" buradaki "lâm" harfi "ilâ" manasına da gelir, o takdirde "...Ona davet et" demektir, "Rabbi-nin o yere vahyetmesiyle..." (Zilzal, 99/5) ayetinde de "ilâ" manasıdır. Bu lam'da ta'lil (sebebiyet) manası da kastedilmiş olabilir. Yani dinde meydana gelen bu dağınıklık, bu şüphe ve etrafa yayılan bu ihtilâflar sebebiyle sen insanları, ötedenberi gelen hanif dini üzere birleşmeye, kaynaşmaya davet et, Allah'ın sana emrettiği gibi bu dinde ve bu dine davette dosdoğru ol. Bu durumda "lâm" kendi manasında ta'lil için kullanılmış oluyor. Özet olarak mana şöyle olur: Zikri geçen bu sebeplerle insanları Allah'a davet et ve dosdoğru ol. Veya bir başka yorum şöyledir: Allah'ın aynı dini insanlara din olarak emretmesinden dolayı, Allah'a ve Allah'ın tevhidinde davet et, davet ettiğin şeyde de dosdoğru ol ve emrolunduğun gibi risaleti tebliğe devam et.

3- "Onların heveslerine uyma!" Ey Allah'ın Rasulü! Putlara tapınma konusunda uydurup iftira ettikleri şeylerde müşriklerin istek ve arzularına uyma. Dedelerinden Tevrat ve İncili miras olarak alan Yahudi ve Hristi-yanlarm içerisine düştüğü şüphe, şaşkınlık, tahrif ve tebdil konusunda da onların heva ve heveslerine tabi olma.

4 - "Ben, Allah 'm indirdiği kitaba inandım de!" Ey Allah'ın Rasulü! Allah'ın peygamberlerine indirmiş olduğu, Tevrat, İncil, Zebur, İbrahim ve Musa'nın sahifelerine,

tüm kitaplarına inandım, ben hiçbirinin arasını ayırmam, bazı kitaplara inanıp da, bazılarını inkâr edenlerden değilim, de. Bu, kitapların bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr eden Yahudi ve Hristiyanlara bir tariz (üstü kapalı bir kınama) dır.

5- "Ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum." Allah bana meselelerinizi getirdiğinizde aranızda adaletle hükmetmemi emretti. Size ne artırarak, ne de eksilterek zulmetmeyeceğim.

6- "Allah, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz." O Allah gerçek mabuttur. Ondan başka bir ilâh yoktur. Biz bunu, kendi bilinçli tercihimizle kabul ediyoruz. O, bizim de ilâhımız, sizin de; bizim de yaratıcımız, sizin de.

7- "Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir." Yani bizim amellerimizin mükâfat ve cezası bize, sizin amellerinizin mükâfat ve cezası da size aittir. Biz, sizden de amellerinizden de uzağız. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz, sizin işlediğinizden de biz sorumlu değiliz." (Sebe, 34/25). Bir başka ayette şöyle buyurulmuştur: "(Rasulüm) onlar seni yalanlarsa de ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım." (Yunus, 10/41).

8- "Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur." Hak, güneş gibi apaçık ortada olduğu için aramızda tartışılacak, münakaşa edilecek hiçbir konu yoktur.

9, 10- "Allah, hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır." Allah, kıyamet günü mahşerde hepimizi bir araya toplayacak, farklılıklarımız konusunda, aramızda adaletle hükmedecektir. Nitekim Yüce Allah, şöyle buyurmuştur: "Be ki: Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda hak ile hükmedecektir. O en adil hüküm veren, (her şeyi) hakkıyla bilendir." (Sebe, 34/26). Hesap ve kıyamet gününde dönüş ve sığınma sadece O'nadır. O, herkese yaptığıının karşılığını verecektir. Bu ayetin, Velid b. Muğire ve Şeybe b. Rabia hakkında nazil olduğu söylenmiştir: Onlar, Allah Rasul'ünün, Velid'in malının yarısını vermek, Şeybe'nin de kızıyla evlendirmesi şartıyla, davetini ve dinini bırakıp Kureyş'in dinine dönmesini istemişlerdir.

Sonra Allah Tealâ, dini konusunda tartışanların delilinin batıl olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Daveti kabul edildikten sonra, Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Rableri katında boştur. Üzerlerine bir gazap ve onlara şiddetli bir azap vardır." Yani, kabul ettikten sonra Allah'ın dini hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Rableri katında batıldır. Batıl ile mücadele ettikleri için, onlar üzerine Allah'ın büyük bir gazabı vardır, kıyamet gününde de onlara büyük bir azap vardır. Onların sahte ve batıl davalarına hüccet ve delil denilmesi, inançlarına uygun olarak söylenmiştir.

Mücahid şöyle demiştir: "Allah'ın dini hakkında tartışma yapan bu insanlar, cahiliyye

çağının tekrar geleceğini düşünen bir topluluktur. Bunlar, İslâm'ı kabul edenleri tekrar cahiliyye dönemine çeviririz diye, müslüman-larla mücadele etmişlerdir.

Katade de şöyle demiştir: Bunlar, Yahudiler ve Hristiyanlardır. Tartışmaları da şöyle demeleridir: Bizim peygamberimiz sizin peygamberinizden, kitabımız sizin kitabınızdan öncedir. Açık olan görüş de budur. Rivayete göre Yahudiler, müminlere "Siz, ittifak edilenin kabul edilmesinin, ihtilâf edilenden daha uygun olduğunu söylemediniz mi? Hz. Musa'nın Peygamberliği ve Tevrat'ın gerçekliği ittifakla bilinmektedir, halbuki Muham-med'in (s.a.) peygamberliği ise ittifakla sabit değildir. O halde Yahudiliğe sarılmak, İslâmiyete bağlanmaktan daha uygundur." demişlerdir. Allah, Yahudiler tarafından ileri sürülen bu delilin batıl olduğunu ifade etmiştir. Çünkü, Musa (a.s.)'ya iman, doğruluğunu gösteren ve elinde meydana gelen mucizeler sebebiyle vacip olduğu gibi, Hz. Muhammed'e (s.a.) de yine gösterdiği mucizeler sebebiyle iman etmek gereklidir. O halde Hz. Muham-med'in (s.a.) nübüvvetini de kabul etmek gereklidir. Sonra Allah Tealâ şu sözle onlara cevap vermiştir: "Kitabı ve mizanı hak olarak indiren Allah'tır." Şüphesiz ki Allah, Rasullere indirilen bütün kitapları, hakla, değişik delil ve mucizelerle indirmiştir. İndirilen kitaplarda, insanlar arasında adaletle, eşitlik ve insaf ile hükmedilsin diye, mizanı, ölçüyü de indirmiştir. Ayette, adaletle mizan adı verilmiştir. Çünkü mizan; insanlar arasında, alışverişlerinde insaf ve eşitlik aletidir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Andolsun, biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik." (Hadid, 57/25).

Bu delilleri tespit ettikten sonra yüce Allah inkarcıları kıyamet aza-bıyla korkutarak şöyle buyurmuştur: "Ne biliyorsunuz? Belki de kıyamet saati yakındır." Ey Rasul ve ey muhatap! Ne biliyorsun? Belki de kıyametin gelişi yakındır. Burada, Allah'ın dinine tabi olmaya teşvik ve kıyametten korkutma vardır. Ayrıca kıyamet için hazırlanmaya da teşvik vardır.

"Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler." Alay, inkâr, yalanlama ve inatla, "Eğer kıyametin kopacağında samimi iseniz bu tehdit ne zaman!" diyerek kıyametin kopacağını kabul etmeyen kimseler, kıyametin hemen gelmesini isterler.

"İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler." Müminler, kıyametin kopmasından titreyip korkarlar ve onun olacağını kesinlikle bilirler, onun için çalışıp hazırlanırlar. Nitekim ayette şöyle buyurulmuştur: "Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yaparlar." (Müminun, 23/60).

Mütavahir bir hadiste, şöyle geçmektedir: Peygamberimiz (s.a.) bir yolculukta iken adamın biri onu yüksek bir sesle çağırmış, Peygamberimiz de onun sesine benzer bir sesle: "Söyle" demiş. Adam Peygamberimiz (s.a.)'e "Kıyamet ne zamandır" diye sormuş, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) "Allah iyiliğini versin kıyamet mutlaka olacaktır, onun için ne hazırladın?" diye cevap vermiştir. Adam, "Allah ve Rasul'ünün (s.a.) sevgisini" diye karşılık verince, Peygamberimiz (s.a.s)'de "Sen sevdiğinle berabersin." veya "Kişi

sevdikleriyle beraberdir." şeklinde cevap vermiştir.

"İyi bilin ki, kıyamet günü hakkında tartışanlar, derin bir sapıklık içindedirler." Ey insanlar, iyi bilin ki kıyametin varlığı hakkında münakaşa edip şüpheli bir şekilde tartışmada bulunanlar açık bir cehalet ve haktan uzak düşen şiddetli bir sapıklık içerisindedirler. Halbuki biraz düşünse-lerdi, kendilerini ilk defa yaratan Allah'ın onları tekrar diriltmeye de kadir olduğunu anlardı. Gökleri ve yeri yaratan Allah, ölüleri diriltmeye kadirdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur ki bu, O'nun için pek kolaydır." (Rum, 30/27).

"Allah kullarına lütufkardır, dilediğini rızıklandırır. O, kuvvetlidir, güçlüdür." Yüce Allah'ın kullarına lütfü çok, şefkat ve rahmeti sonsuzdur. En faydalı şeyleri onlara verir. Bunlardan biri de, sadece gerçeği ifade eden Kur'an'ı onlara indirmesidir. Büyük zararları ve belâları onlardan defeder. Yine bunlardan biri de, geçen ayetlerde olduğu gibi, insanların azabını ertelemesidir. Allah'ın lütuf ve bağışlarından bir diğeri de, kullarından iyi -kötü herkesi rızıklandırmasıdır. İstedğini istediği gibi rızıklandırır, kimisine bolluk, kimisine darlık verir. O, çok güçlüdür. Kudret ve kuvveti apaçaktır. O, her şeyi mağlup eder, hiçbir şey O'nu mağlup edemez ve O'nu hiçbir şey acze düşüremez.

Mahlûkatına rızık vermesi konusunda benzer bir ayet yüce Allah'ın şu sözüdür: "Yer yüzünde yürüyen her canlının rızıkı, yalnızca Allah'ın üzerindedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi apaçık bir kitapta (levhi-mahfuz'da) dır." (Hud, 11/6). Bu konuda benzer pek çok ayet vardır. [\[4\]](#)

Mümîn Ve Zalimlere, Yaptıklarının Karşılığının Mutlaka Verileceği Ve Tevbenin Kabulü:

20- Kim ahiret ekinini (kazancını) istiyorsa, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da bundan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.

21- Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır.

22- Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin, korkudan titrediklerini göreceksin.

İman edip iyi işler yapanlar da cennet bahçele-rindedirler. Rablerinin yanında onlar için diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.

23- İşte Allah'ın iman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur. De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum. Kim bir iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla ıesiz Allah bağışlayan, ığını verendir.

24- Yoksa onlar, (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler. Allah, batılı yok eder, sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir.

25- O kullarının tevbesini kabul eden, günahları bağışlayan ve yaptıklarını bilendir.

26- Allah, iman edip iyi işler yapanların tevbesini kabul eder, lütfundan onlara fazlasını verir. Kâfirlere gelince, onlara da çetin bir azap vardır.

Açıklaması:

"Kim ahiret ekinini (kazancını) istiyorsa, onun kazancını artırırız" Yani kim, amelleri ve kazandıklarıyla ahiret mükâfatını istiyorsa onu güçlendirir ve zenginleştiririz. Bir iyiliğine karşılık on kat, hatta yedi yüz kata kadar onu mükâfatlandırırız. Bu mükâfatlandırma, Allah'ın dilediği derecede olur. "Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şey veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz." Yani kimin çalışması ve gayreti dünya nimetlerinden ve lezzetlerinden bir şeyi elde etmek için olur, ahiret amellerini ihmal ederse, ona irademizin gereğini ve kaderde onun için ne pay ayırmışsak onu veririz. Ancak ahiret için çalışmadığından, ahirette onun hiçbir nasibi olmaz.

Ayetin genel ifadesi, İsra süresindeki ayetle kayıtlanmıştır. "Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız. Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunlar çalışmalarının karşılığını görecektir." (İsra, 17/18-19).

İmam Ahmed b. Hanbel, Hakim (Hakim bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir) ve diğerlerinin Ubeyy b. Ka'b'dan rivayet ettiklerine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bu ümmeti, yücelik, zafer ve yeryüzüne hakim olmakla müjdele. Ancak onlardan kim, ahiret amelini dünya için yaparsa, ahirette onun hiçbir nasibi olmaz."

Hakim'in sahih kaydıyla ve Beyhaki'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri hadiste Ebu Hüreyre şöyle demiştir: "Allah Rasulü (s.a.) "Kim ahiret kârını isterse..." ayetini okudu, sonra şöyle buyurdu: "Allah buyuruyor ki: Ey Ademoğlu! Kendini tamamen bana kulluğa ver ki, gönlünü zenginlikle doldurayım ve fakirlik kapını kapatayım. Eğer böyle yapmazsan gönlünü değişik meşgalelerle doldurur, fakirlik kapını da kapatmam."

Allah insanlara indirdiği dine sarılmalarını emrettikten sonra (13. ayet) din adına başkalarının ortaya koyduğunu reddetmektedir. Çünkü bu, müşriklerin sapıtmalarının esas sebebidir. Bu konuda şöyle buyurmuştur: "Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var?" Yoksa müşriklerin şeytanlardan yardımcıları var da, Allah'ın din olarak kabul etmediği bir dini mi ortaya koydular? Bu sebeple sana Allah'ın din olarak emrettiği gerçek dine uymadılar da, cin ve ins şeytanlarının, kendilerine emrettiği dine mi uydular? Onların şeytanlara uymalarının delilleri şunlardır: Şeytanlarının kendilerine haram kılıp yasakladığı; bahire, şaibe, vasile ve ham denilen develeri haram kabul etmeleri, murdarı, kanı ve kumardan elde edilen parayı yemeyi ve buna benzer, cahiliyye döneminde uydurdukları putlara tapınma ve benzeri nice sapıklık ve cahillikleri benimsemeleridir. Ayette geçen "Şürekâ = ortaklar," cin ve insan şeytanlarıdır.

Buhari ve Müslim'in Sa/u/ı'lerinde sabit olduğuna göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Amr b Luhayy b. Kam'a'yı cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm." Çünkü, şaibe denilen develeri ilk şerbet bırakan ve Araplara putlara tapınmayı emreden odur. Amr b. Luhayy, Hu-za'a krallarından biri idi. Bu yüzden Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz, zalimlere can yakıcı bir azap vardır." Eğer bu ümmet hakkında kıyamete kadar Allah'ın azabı erteleyeceğine dair ezeli hükmü olmasaydı, müminlerle müşrikler arasındaki hüküm derhal kesinleşir ve şirk önderlerinin cezası dünyada hemen verilirdi. Zalimler için cehennemde acı ve elem verici, şiddetli bir azap vardır. O cehennem ne kötü bir yerdir.

Azabın geciktirilmesi, yüce Allah'ın şu sözü gereğidir: "Bilakis kıyamet onlara vadedilen asıl saattir ve o saat daha belâlı ve daha acıdır." (Kamer, 54/46). Sonra yüce Allah, zalimler için uhrevi cezanın hallerini zikrederek şöyle buyurmuştur: "Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin korkudan titrediklerini göreceksin." Yani gözlerinle göreceksin ki, kıyamet gününde kâfirler, dünyada yaptıkları çirkin şeyler yüzünden korkar ve titrer halde bulunacaklardır. Yaptıkları kötülüklerin cezası da mutlaka başlarına gelecektir, ister korksunlar, ister korkmasınlar.

"İman edip, iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rablerinin yanında onlara diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur." Yani Allah'ı ve O'nun peygamberlerini tasdik edenler, emir ve nehiyelerinde Rable-rine itaat edenler, cennet bahçelerindedirler. Cennetin en güzel ve en nezih yerlerindedirler. Rableri yanında arzu ettikleri her türlü nimet ve lezzet onlar için mevcuttur. İşte kendilerine verilen, tam gerçeği bilinmeyen bu mükâfat, dünyadaki bütün lütufların üzerinde olan bir ihsandır.

O, tam ve kapsayıcı bir nimettir. "Rablerinin yanında..." ifadesi, değer ve şerefi anlatır, yoksa mekânı değil. Sonra Allah Tealâ bu mükâfatın mutlaka gerçekleşeceğini haber vererek şöyle demiştir. "İşte Allah'ın iman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur." Yani cennet bahçelerindeki ve kuşatıcı olan bu mükâfat, yüce Allah'ın onlara müjdesiyle mutlaka olacaktır. Bu müjde iman ile amel arasını birleştiren, yani hem inanıp hem de Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ederek hayatını düzene sokan bu kimseler içindir. "İşte bu..." sözüyle müminlere hazırlanan nimete işeret edilmiştir.

Sonra yüce Allah, Peygamberine (s.a.) dünya nimet ve menfaatlerinden uzak olduğunu açıklamasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum." Yani ey Allah'ın Rasulü! Kavmine: "Ey kavmim! İlahi mesajı tebliğ etmeye karşılık sizden, ne bir ödül, ne bir mükâfat ve ne de herhangi bir maddi menfaat istiyorum. Ancak aramızdaki akrabalık ve yakınlığın takdir edilmesini, ehl-i beytime ve yakınlarıma saygı gösterilmesini istiyorum. Böylece bana yapacağınız kötülüğe mani olmuş ve Rabbimin mesajlarını tebliğ etmeme mücadele etmiş olursunuz."

Ebu'l-Kasım et-Taberani'nin İbn Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre, Allah Rasulü (s.a.) onlara şöyle demiştir: "İlahi mesajı tebliğ edişime karşılık sizden hiçbir mükâfat istemiyorum. Ancak size yakınlığımdan dolayı beni sevmenizi ve aramızdaki akrabalığı korumanızı istiyorum."

İmam Ahmed b. Hanbel'in yine İbn Abbas'tan rivayetine göre Nebi s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Size getirmiş olduğum açık ayetler ve hidayete mukabil, sizden bir ücret istemiyorum. Ancak Allah'ı sevmenizi ve itaat ederek O'na yakın olmanızı istiyorum." İşte bu Hasan-ı Basri'nin görüşü olup, yakınlık sevgisinin ikinci yorumudur. Yani sizi Allah'a yaklaştıracak ve Onun yakınında bulunduracak iyilik ve taatleri yapmanızı istiyorum. Bana göre açık olan mana birinci yorumdur, akrabalık sevgisi ayetin içindedir. Yani bu sevgi akrabalıkta bulunup orada yerini almıştır. Ebu Hay-yan da bu manayı yerinde bularak tercih etmiştir.

İkrime "Kureyş, yakınlarını ziyaret ederdi, Muhammed (s.a.) peygamber olarak gönderilince onlar, onunla akrabalık ziyaretini kesmişlerdir." dedi. Peygamber (s.a.)'de "Daha önce yaptığınız gibi beni ziyaret edin" buyurmuştur.

Buhari'nin Sahih'inde sabit olduğuna göre Allah Rasulü (s.a.) Gadiri Hum denilen yerdeki hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Size, aranızda ağırlığı ve önemi olan iki şey bırakıyorum. Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim ve -:hl-i beytim. Bu ikisi Havz-ı Kevser'de yanıma gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmayacaklardır." Tirmizi'nin Cabir (r.a.)'den rivayetine göre, hadiste geçen "İtreti" sözünü Peygamberimiz (s.a.) "İtretim ehl-i beytimdir" diye :efsir etmiştir.

Sonra yüce Allah insanları iyilik yapmaya ve iman etmeye teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Kim bir iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla veririz. Şüphesiz Allah bağışlayan, şükürün karşılığını verendir." Yani kim, ;yı bir davranışta bulunursa, o davranış sebebiyle onun mükâfat ve sevabı--ı kat kat veririz. Allah Tealâ birçok günahı bağışlar; az olan iyilikleri de :oğaltır ve güzel davranan insana şükürünün karşılığını verir. Benzeri ayet şöyledir: "Şüphe yok ki Allah, zerre kadar haksızlık etmez. (Kulun yaptığı ..ş eğer iyilik olursa onu katlar (kat kat artırır) kendinden de büyük mükâ--zî verir." (Nisa, 4/40).

Sonra Allah, Rasulüne iftiralardan dolayı müşrikleri kınamış ve söyle buyurmuştur: "Yoksa onlar (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu ~-.u derler?" "Muhammed, peygamberlik ve Kur'an'ın kendisine inişi iddiasıyla Allah'a yalan mı isnat etti" diyorlar. Bu iddia kendilerine din olarak iabul ettikleri şirkten çok daha çirkindir. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.) gibi r irisine Allah'a iftira isnadı yapılamaz. Halbuki ey müşrikler, size peygamberlikten önce onun dürüstlüğüne ve güvenilir olduğuna şahitsiniz.

Daha sonra yüce Allah onların isnatlarını reddetti ve şöyle buyurdu: "Allah dilerse senin kalbini mühürler ve Allah batılı yok eder, sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir." Yani, sen Allah'a yalan iftira edecek olsaydın, senin kalbini mühürler ve sana vermiş olduğu Kur'an'ı senden çekip alırdı. Böyle bir şeye ancak kalpleri, kulakları ve gözleri Allah tarafından mühürlenmiş kimseler cüret edebilir. Basiret ve bilgi sahibi kimseler ise buna cesaret edemez. Peygamberimiz (s.a.) Allah'a hiçbir yalan isnadında bulunmamıştır. Allah Tealâ da bunu teyit etmiştir.

Bu ayetin manası, aşağıdaki ayete benzemektedir: "Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kısıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Hiçbiriniz buna mani de olamazdınız." (Hakka, 69/44-47).

Ebussuud demiştir ki: "Ayet, müşriklerin söylediklerinin batıl olduğunu göstermektedir. Çünkü Allah Rasulü (s.a.), Allah'a iftira edecek olsaydı, Allah, onun kalbini mühürleyerek, kesinlikle buna mani olacaktı; böylece o peygamberin kalbine Kuranın hiçbir manası gelmeyecek ve hiçbir harfini söyleyemeyecekti."^[5]

Sonra yüce Allah batılı ortadan kaldırıp hakkı gerçekleştirdiğini açıkladı. Çünkü Allah Tealâ batılın devamına mücadele etmez. Eğer Nebi (s.a.)'in söyledikleri de batıl olsaydı, onları mahvederdi. Nitekim müfteriler hakkında Allah'ın adeti hep böyle cereyan etmiştir. Allah ancak hakkı, İslâm'ı yerleştirir ve indirdiği Kur'an ayetleriyle, peygamberini teyit ettiği mucizeler ve delillerle onu açıklar. Çünkü Allah Tealâ kullarının kalplerinde olanları derinlemesine bilir.

Sonra Allah Tealâ önlerine ümit ve tevbe kapısını açarak şöyle buyurdu: "O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir." Yani Cenabı Hak

günahkâr kullarının, geçmişte işlemiş oldukları suçlardan dolayı tevbelerini kabul eder ve geçmişteki hataları bağışlar. Yaptığınız hayır, şer ne varsa hepsini bilir ve herkese lâîyk olduğu mükâfat ve cazayı verir.

Ayetin benzeri: "Kim bir kötülük yapar, yahut nefesine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok yargılayıcı ve esirgeyici bulacaktır." (Nisa, 4/110).

Müslim'in Sahihinde Enes b. Malik (r.a.)'ten rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kulunun tevbesinden dolayı Allah 'm sevinci, sizden birinizin ıssız çölde devesiyle giderken, onu üzerindeki yiyecek ve içeceklerle birlikte elinden kaçırmaması üzerine bir ağaç altına gelerek ümitsiz bir halde yaslanıp yattığında, devesini yanbaşımda görü-vermesi üzerine devenin dizginini tutarak, sonsuz sevincinden "Ey Allah'ım! Sen Rabbimsin, ben de senin kulunum." diyecek yerde yanlışlıkla "Allah'ım! Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim." dediğindeki sevincinden daha çoktur."

Allah tevbenin kabulünü duanın kabulüyle pekiştirerek şöyle buyurmuştur: "Allah, iman edip iyi işler yapanların duasını kabul eder, lütfun-dan onlara fazlasını da verir." Allah, iman edenlerin ve Rablerine itaat edenlerin tevbelerini kabul eder, onlara istediklerini verir, hatta istediklerinden fazlasını da verir. Allah kendisinin bir ihsanı ve nimeti olarak onların hak ettikleri mükâfattan daha fazlasını da verir. Veya müminler dua ettiğinde, Allah onlara icabet eder, dualarını kabul eder. Kelimenin yapısından kaynaklanan diğerk bir mana da şöyledir. Müminler, Rablerinin davetine icabet ederler. Nitekim "Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırıldığı zaman, Allah ve Rasulüne uyun." (Enfal, 8/24) buyurulmuştur.

Yüce Allah, müminleri mükâfatla müjdeledikten sonra, kâfirleri de azap ile tehdit ederek şöyle demiştir: "Kâfirlere gelince, onlara da çetin bir azap vardır." Allah'a ve Rasul'üne inanmayanlara kıyamet gününde elem verici bir azap vardır. [\[6\]](#)

Mahlûkatta Allah'ın Kudretini Gösteren Deliller:

27- Allah kullarına rızkı bol bol ver- şeydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat diledi ölüde indirir. Çünkü O, kullarının haberini alandır onları görendir

28- O (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmen ner tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâîyk olandır.

29- Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O'nun delillerindendir. O dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir.

30- Başımıza gelen herhangi bir musibet'kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Allah çoğunu affeder.

31- Yeryüzünde (O'nu) aciz bırakancazınız. Allah'tan başka bir dostunuz ve bir yardımcınız da yoktur.

32- Denizde dağlar gibi akıp gidenler (gemiler) de O'nun (varlığının) delillerindendir.

33- Düerse O, rüzgâr, durdurur da onun (denizin) üstünde kalakalırlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

34- Yahut yaptıkları yüzünden onları helak eder. Bir çoğunu da affeder (kurtarır).

35- Böylece ayetlerimiz üzerinde tartışanlar kendilerine kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

36- Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının (geçici) faydasıdır. Allah'ın yanında bulunanlar ise, daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükâfat iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.

Açıklaması:

"Allah kullarına rızkı, bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat o rızkı, dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarının haberini alandır, onları görendir." Yani Allah, kullarına rızkı genişletip, ihtiyaçlarından fazlasını verseydi, bu durum onları zulme ve azgınlığa sevkeder, yeryüzünde isyan ederler, nimete nankörlük edip, kibirlenirler, Karun ve Firavun gibi, kendileri için istenmesi uygun olmayan şeyleri isterlerdi. Fakat Allah, kullarına rızkı; iradesi ve yüce hikmeti gereği, belli bir ölçüde indirip vermektedir. Onlar için faydalı olanı seçmekte; zenginliğe lâyık olanı zenginleştirmekte, fakirliğe müstahak olanı da fakirleştirmektedir. Çünkü O, kullarının hallerini pek iyi bilir; rızkın genişletilmesi mi, yoksa daraltılması mı, hangisi onlar için yararlıdır, onu görür. Nitekim Enes (r.a.)'ten rivayet edilen bir hadis-i kudsi'de şöyle denilmiştir: "Kullarımdan öyleleri var ki, onu ancak

zenginlik düzeltir, onu fakirliğe düşürsem, dinini bozmuş olurum. Kullarımdan öyleri de var ki, onu ancak fakirlik düzeltir, onu zengin kılsam dinini bozmuş olurum."

Katade de: "En iyi geçim, seni Allah'tan uzaklaştırmayan ve azdırmayan geçimdir, denilir." demektedir.

Sonra Allah, insanlar eğer yardıma ihtiyaç duyarlarsa onlara yardım edeceğini belirterek şöyle buyurmuştur: "O (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur. Övülmeye lââyık olan O'dur." Yani yüce Allah, insanlar ümitsiz bir halde iken, ihtiyaçlı ve fakir buldukları bir zamanda gökten yağmuru indirendir. Çünkü yağmur, rızık çeşitlerinin en faydalısı, faydası ve menfaati en çok olanıdır. Bütün varlığı Allah, rahmetiyle kuşatır, o bölge, o ülke halkına Allah bereketini akıtır. Allah, kendilerine ihsan eder. Bu ihsan ve ikramına karşılık da kulları tarafından hamd edilmeye lââyık olan sadece Odur.

Ümit kesildikten sonra yağmurun indirilmesi hususunda ayetin benzeri Allah Tealâ'nın şu kavlidir: "Oysa onlar daha önce, üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi." (Rum, 30/49).

Müfessir Katade şöyle demiştir: "Bize, bir adamın Ömer b. Hattab (r.a.)'a şöyle söylediği anlatılmıştır:" "Yağmur yağmamış ve kıtlık olmuş, insanlar ümitsizliğe düşmüştür. Hz. Ömer de, "Size yağmur yağdırıldı" demiş ve "O (insanlar) ümitlerini kestikten sonra, yağmuru indiren rahmetini her tarafa yayandır. O hakiki dosttur, övülmeye lââyık olan O'dur." ayetini okumuştur.

Bundan sonra Cenab-ı Hak ulûhiyyetinin delillerini zikrederek şöyle demiştir: "Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O'nun delillerindendir." Yani bu harikulade şekilde gökleri ve yeri yaratması ve ikisi içerisinde hareket eden canlıları yayıp dağıtması O'nun büyüklüğünün, kudretinin ve hakimiyetinin delillerindendir. Bu göklere ve yere yayıp dağıttığı yaratıklar, farklı şekilleri, farklı renkleri ve farklı tabi-atlarıyla; melekleri, insanları, cinleri ve diğer canlıları içine almaktadır. Diğer seyyarelerde başka canlılar da olabilir, ayet bunları ifade etmektedir. Ayette ikisinin içine yaydığı ifadesi ile Allah ikisinden birinin içine, yeryüzüne yaydığı (gökyüzüne değil) anlamını murat etmiştir, denilmiştir. Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "O, gökleri görebildiğiniz bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yere de ulu dağlar koydu ve orada her çeşit canlıyı yaydı." (Lokman, 31/10).

"O, dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir." Allah, dilerse kıyamet gününde bir arazide göklerin ve yerin bütün varlıklarını bir araya toplamaya gerçekten gücü yeter. Bura da onlar arasında adil ve gerçek hükmüyle kararını verir.

Bu ayet Allah'ın kâinatı ve varlığı parça parça yaratmasının, acizliğinden dolayı değil

de bir hikmetten dolayı olduğu anlatılmak istenmiştir. Bu sebeple şöyle buyurmuştur: "O, dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir." Yani onları toplayıp, hesaba çekmeye kadirdir. Ayette "alâ cem'ihim" şeklinde söylendi, "alâ cem'ihâ" denilmedi; bu ifadelerin birincisi akıl sahiplerini, ikincisi ise akıllı olmayanları anlatmaktadır. Çünkü bu toplamaktan maksat, muhasebedir. Hesaba çekilecekler de, ancak Allah'ın akıllı kıldığı varlıklarıdır. Yani Allah dilediği zaman akıl verdiği kimseleri hesaba çekmek için bir araya getirmeye kadirdir.

Sonra yüce Allah günah ve isyanların sebeplerini zikretti ve şöyle buyurdu: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder." Ey insanlar! Başınıza gelen musibetler, acılar, hastalıklar, kıtlık, sel felâketleri, fırtınalar, depremler ve benzeri istenmeyen haller bütün bunlar ancak işlediğiniz günahlar ve daldığınız masiyetler sebebiyledir. Bunlar günahlarınızın cezaları ve keffaretleridir. Allah, kullarının masiyetlerinden bir çoğunu da affeder, cezalandırmaz. Bazen kişi günahsız olarak da felâkete uğrayabilir. Bu da, sevabının artması, derecesinin yükselmesi içindir.

Ayetin ilk kısmının benzeri Allah'ın şu sözüdür: "Yahudilerin zulmü sebebiyle, kendilerine (daha önce) helâl kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık." (Nisa, 4/160). Ayetin baş tarafının bir benzeri de şu ayettir: "Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür." (Nisa, 4/123). Ayetin son kısmının benzeri ise: "Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, yer yüzünde hiçbir canlı varlık bırakmazdı." (Fa-tır, 35/45). Ebu Said el-Hudri ve Ebu Hüreyre'den, Buhari, Müslim ve İmam Malik'in rivayet ettiği sahih bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, herhangi bir müminin başına yorgunluk, hastalık, düşünce, keder, acı ve kaygıdan, diken batmasına varıncaya kadar, her ne musibet gelirse, Allah bunları o müminin hatalarına keffaret kılar." İmam Ahmed b. Hanbel'in, Hz. Aişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Rasul'ünün (s.a.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: "Kulun günahları çoğaldığında, o günahlara keffaret olarak bir şeyi de yoksa, Allah o kulu günahlarını örtmek için, üzüntüye mübtelâ eder."

Bu ayet indiği zamanda Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Mu-hammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, günahsız olarak kimsenin eline diken batmaz, damar titremez ve ayak kaymaz. Allah'ın affettikleri ise daha çoktur."

Müfessir el-Vahidi, el-Basit adlı tefsirinde şu hadisi rivayet etmiştir: "Allah, dünyada affettiklerine, ahirette bir daha dönmeyecek kadar izzet ve kerem sahibidir. Dünyada verdiği cazayı da ahirette tekrar etmekten münezzehtir. "

"Yeryüzünde (O'nu) aciz barakamazsınız. Allah'tan başka bir dostunuz ve bir yardımcınız da yoktur." Ey günahkâr kâfirler! Siz nerede olursanız olun, Allah'ı aciz bırakamaz ve yeryüzünde Ondan kaçıp kurtulamazsınız. Bilakis Allah'ın size takdir ettiği

musibetler başınıza gelecektir. Allah'tan başka, işlerinizi düze çıkaracak ve O'nun takdir ettiğinden sizi kurtaracak bir dostunuz olmadığı gibi, Allah'ın azabından sizi koruyacak bir yardımcınız da olmayacaktır.

Daha sonra yüce Allah, kudret ve azametini gösteren diğer delilleri zikrederek şöyle buyurmuştur: "Denizde dağlar gibi akıp gidenler (gemiler) de O'nun (varlığının) delillerindendir." Yani denizde giden dağlar gibi gemileri yürütmesi de, Allah'ın açık kudretine ve hakimiyetine delâlet eden delillerdendir.

"Dilirse O, rüzgârı durdurur da gemiler onun (denizin) üstünde kalakalırlar." Yani Allah, giden gemileri durdurmak isterse, rüzgârların hareketini keser böylece gemiler de, deniz üzerinde sakin ve sabit bir hale gelirler, hareketsiz olarak su üzerinde kalakalırlar.

"Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." Yani, gemilerin zikredilen özelliklerinde ve denizlerde akıp gitmesinde, zorluklara, belâlara ve Allah'a itaata çok sabreden, nimetlerine karşı çok şükredenler için, Allah Tealâ'nın kudretini gösteren büyük deliller vardır.

"Yahut yaptıkları yüzünden onları helak eder. Bir çoğunu da affeder (kurtarır)." Yani Cenab-ı Allah dilerse, insanların istedikleri günahları yüzünden o gemileri batırarak helak eder, ama onların günahlarından bir çoğunu da affeder, yahut o insanlardan çoğunu affedip, onları boğulmaktan kurtarır. Eğer onların bütün günahlarıyla onlara ceza verecek olsaydı, gemiye binip yolculuk yapan herkesi helak ederdi.

"Böylece ayetlerimiz üzerinde tartışanlar, kendilerine kaçacak bir yer olmadığını bilsinler." Yani yüce Allah, onlardan intikamını alacak; Allah'ın ayetlerini yalanlayarak onlar hakkında münakaşa edenler de, o zaman Allah'ın azabından kaçıp kurtulacak, sığınacakları bir yer olmadığını göreceklerdir. Çünkü onlar Allah'ın kudret ve saltanatıyla kahr olacaklardır.

Yüce Allah, birliğini gösteren delilleri beyan ettikten sonra, dünyaya aldanmaktan sakındırdı ve şöyle buyurdu: "Size verilen şey yalnızca dünya hayatının (geçici) faydasıdır." Yani size verilen tüm zenginlikler, rızık bolluğu, makam mevki ve saltanat, bunlar ancak dünyanın basit bir eşyasıdır, bunlardan kısa bir süre faydalanılır, sonra onlar çabucak yok olup gider. Çünkü dünya fanidir, şüphesiz yok olacaktır. Allah'ın birliğinin delillerini kabul etmeye engel olan şeyin dünyaya rağbet olduğu düşünülür. Makam mevki arzusu Allah'ın birliğine inanmayı engeller. Bu sebeple yüce Allah dünyaya aldanmaktan sakındırdı, ahirete teşvik ederek şöyle buyurdu: "Allah'ın yanında bulunanlar ise, daha iyi ve daha sürekli. Bu mükâfat iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir." Yani Allah'ın yanında bulunan itaat sevabı ve cennet mükâfatı dünya metaından daha hayırlı, daha sürekli. Çünkü o asla kesilmeyecektir. Halbuki dünya nimeti çabucak

kesilecektir. O halde fani olan dünyayı baki olan ahiretin önüne geçirmeyin. Baki olan ahiret nimetleri Allah ve Rasul'ünü tasdik eden, tüm işlerinde Rablerine güvenen, işlerini Ona havale edenler için daha hayırlı ve daha devamlıdır. [7]

Cennet Ehli Olan Kâmil Müminlerin Vasıfları:

37- Onlar, büyük günahlardan ve hayasızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.

38- Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma ile olur. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.

39- Bir haksızlığa uğradıkları zaman yardımlaşır.

40- Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve basağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.

41- Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur.

42- Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlardır.

43- Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.

Açıklaması:

Allah Tealâ cennet ehlini, kendisine iman ve tevekkül (kendisine dayanıp, güvenme) ile nitelemiş ve onların aşağıdaki özelliklerini sıralamıştır:

1 - Büyük günahlardan sakınmak: "Onlar büyük günahlardan ve hayasızlıktan

kaçınırlar." Yani şirk, kasten adam öldürmek ve ana babaya isyan gibi Allah'ın şiddetle tehdit ettiği büyük günahlara düşmekten sakındıkları gibi dinin, aklın ve fitratın çirkin gördüğü, gıybet, yalancılık, zina, hırsızlık ve yeryüzünde bozgunculuk etmek gibi söz ve davranışlardan da uzak dururlar.

2 - Gücü yettiğinde affetmek: "... kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar." Kendilerini öfkelenen suçu görmezlikten gelip öfkelerini yutarlar ve kendilerine zulmedenlere yumuşak davranırlar. Çünkü onların se-ciyyesi insanları affedip bağışlamaktır, onlardan intikam almak değildir. İşte bunlar, güzel ahlâktır. Bu ahlâka sahip olanlar, kendilerine zulmedenlere şefkat gösterirler, kaba davrananları bağışlarlar ve bu davranışlarıyla da Allah'ın mükâfatını ve affını isterler. Sahih bir hadis-i şerifte şöyle söylenmiştir: "Peygamber (s.a.) nefsi için asla intikam almamıştır. Ancak Allah'ın saygı değer mukaddesatı çiğnenirse, işte o zaman gerekli karşılığı vermiştir."

3- Allah Tealâ'ya tam bağlılık ve itaat: "Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler." Yani Rablerinin kendilerini davet ettiği, Allah'ın birliği ve şirkten uzak kalma gibi konularda Onun emrine uyarlar; Allah'ın emrettiği ve yasakladığı konularda peygamberlere itaat ederler.

4- Namaz kılmak: "...ve namazı kılarlar..." Üzerlerine farz kılman namazı rükünlerini ve şartlarını yerine getirerek vaktinde, huşu ile tam olarak eda ederler. Burada diğer fazilet esaslarıyla birlikte sadece namazın adı geçmiştir. Çünkü namaz, Allah'a yapılan ibadetlerin en büyüğüdür, Allah'a ulaşma miracıdır. Kul ile Allah arasında rabitadır.

5 - Şura nizamına bağlı kalmak: "...onların işleri, aralarında danışma iledir." Özel olsun, genel olsun, aralarındaki tüm işlerinde birbirlerine danışırlar. Ammeyi-kamuyu ilgilendiren hiçbir meselede kendi başlarına tek olarak karar vermezler. İdarî görev, halifelik, devleti düzenleme ve faydasına olacak şeyleri planlama, harp ilânı, valileri, hakim ve savcılarını görevlendirme işleri, bütün bunları danışarak yaparlar. Nebi (s.a.), ashabına (arkadaşlarına) insanların en çok danışanı idi. Sahabe de halife tayini, dinden dönenlerle harp, yeni olaylar ve meseleler için şer'î hükümler istinbat etmek (çıkarmak) gibi önemli meselelerde peygamberimizin yolunu tutmuşlardır. Hz. Ömer (r.a.) de Hüzmüzan müslüman olarak kendisine geldiğinde ona danışmıştır. Hz. Ömer yaralandığında, kendisinden sonra hilâfet meselesinin çözümünü altı kişiye bırakmıştır. Onlar Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd ve Abdurrahman b. Avfîr. Bunlarda hilâfet için Osman (r.a.)'ın öne geçmesinde ittifak etmişlerdir.

Burada ayet müminlerin sabit bir özelliğini tespit etmiş, bir başka ayet de istişareyi emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "İş hakkında onlara danış." (Ali İmran, 3/159). Hasan-ı Basri şöyle demiştir: "İstişare eden bir topluluk, mutlaka işlerinde en iye çözüm şekline kavuşur." İbnu'l-Arabi de: "İstişare, topluluğun birbiriyle ülfeti, kaynaşmasıdır. Akılların derecesini ölçen bir alettir ve doğruya ulaşma vasıtasıdır. Bir topluluk istişare ederse,

mutlaka doğru görüş kendisine gösterilir." demiştir. .

6- İnfak: "...kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar." Allah yolunda ve O'na itaat noktasında, kendilerine verdiğimiz mal ve diğer nimetlerden harcarlar. Çünkü zenginlerin infakı (harcaması) milletin güçlenmesine sebep olur, ümmetin zayıf noktalarının tedavisine sebep olur. Ayrıca infak devletin heybet ve vakarını, fertlerinin şanını ve şerefini korumanın yoludur. Bu da, önce en yakınlardan başlayarak, muhtaçların ihtiyacını gidermek ve düşmanlarla savaşmak için harp alet ve edavatını hazırlamak gibi kamu menfaatine olan hayırları yapmakla gerçekleşir.

7- Şecaat (yiğitlik): "Bir haksızlığa uğradıkları zaman yardımlaşırlar." Zulme ve saldırıya maruz kaldıkları zaman, kendilerine zulmedenlere karşı elbirliği ile mücadele ederek karşılığını verirler. Çünkü zulme maruz kalınca karşılık vermek vacip ve aynı zamanda fazilettir. Zalime boyun eğip karşısında eğilmek müminlerin şerefiyle bağdaşmaz. Çünkü acz ve zaaf göstermek, düşmanı daha başka düşmanlıklar yapmaya sevkeder. Müminler izzet sahibi, asil kimselerdir, haklarını mukaddes değerlerini ve şereflerini korurlar, aciz ve zelil olamazlar, bilakis kendilerine zulmedenlerden intikam alma kudretine sahiptirler. Bu kudrete kavuştukları zamanda affederler.

Bu ayetle önceki ayet arasında her hangi bir çelişki yoktur: "...kızdıkları zamanda kusurları bağışlarlar." Çünkü her bir ayetin kendine göre bir yeri vardır. Önceki ayetin söyleniş yeriyle, sonraki ayetin söyleniş yeri farklıdır. Çünkü kusurları affetmek iki kısımdır. [\[8\]](#)

a) Fitnenin teskinine, gönüllerin rahatlamasına ve kötülük yapanın kötülüğünden dönmesine sebep olan bağışlama övülmüştür. Bu tarzdaki affetmeye ilgili ayetler teşvik etmektedir. Mesela, karı koca arasındaki me-hir meselesinde: "Sizin affetmeniz (mehirden vazgeçmeniz) takvaya daha uygundur." (Bakara, 2/237) buyurulmuştur.

b) Zalimin cüretine, azgınlığının devamına ve milleti ezmesine sebep olan afdır ki, bu kınanmıştır. Dış düşmana mukavemet ederken ve haklar gaspedildiğinde bu karşı koyma, karşılık verme vaciptir. Bu da, İslâm nizamında istenen gücün ve denk kuvvetin eksiksiz olmasına bağlıdır ki, güçlü bir müminin iki düşman karşısında sebat etmesiyle mümkün olur.

Açıklayıcı misaller çoktur: Yusuf (a.s.), kardeşlerini affetmiştir. Kuranın hikâye ettiği gibi şöyle demiştir: "(Yusuf) dedi ki: Bugün size kınama yok, Allah sizi affetsin." (Yusuf, 12/92) Hz. Yusuf, onları cezalandırabilecek kudrete ve kendisine yaptıklarına karşılık verebilecek güce sahip olduğu halde onları affetmiştir. Allah Rasulü (s.a.) de Mekke fethi sırasında, Mekke halkını bağışlamıştır. Hudeybiye yılında Tenim tepesinden inerek kendisine suikast düzenleyen o seksen kişiyi de affetmiştir, onları kısıvrak yakaladığı

halde, intikam alma gücüne sahipken onlara ihsanda bulunmuştur. Peygamberimiz (s.a.) uyurken kılıcını kınından çıkarıp kendisini öldürmek isteyen Gavres b. el-Haris'i de affetmiştir. Peygamber (s.a.) uyandığında kılıç, kınından sıyrılmış olarak, Gavres'in elindeydi. Peygamberimiz (s.a.) ona sert çıkmış bunun üzerine kılıç elinden düşmüş, bu sefer kılıcı Peygamberimiz (s.a.) almış, ashabını çağırıp bu adamla aralarında meydana gelen olayı onlara bildirmiş ve bu adamı affetmiştir. Hayber savaşı sırasında kızarmış kuzunun budunu zehirleyen ve müslümanlara ikram eden Yahudi kadını Zeyneb'i de affetmiştir. Bu Zeynep, Muhammed b. Mes-leme'nin öldürdüğü Hayberli Yahudi Merhab'ın kız kardeşidir. Bir mucize olarak, zehirlenen bu but durumu peygambere haber vermiş, Peygamberimiz (s.a.) de kadını çağırarak, kadın yaptığı için itiraf etmiştir. Peygamberimiz (s.a.): "Seni buna sevkeden nedir?" diye sorduğunda kadın: "Düşündüm ki, eğer peygamber isen sana zehir zarar vermeyecekti, değilsen senden kurtulacaktık." diye cevap vermiş, Peygamberimiz (s.a.) de onu salıvermiştir. Ancak Bişr b. el-Bera zehirden ölünce o kadını kısasen öldürtmüştür.

Rivayete göre Peygamberimiz (s.a.)'in hanımlarından Zeynep, Aişe'ye gelip ona kötü söz söylemiş, Peygamberimiz (s.a.) kendisini ikaz etmişse de o vazgeçmemiş, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.) Hz. Aişe'ye "Kalk, karşığını ver." demiştir. ^[9] Bu, şu ayetin tatbididir: "Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka." (Nisa, 4/148).

Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi'nin Ebu Hürey-re'den rivayet ettiklerine göre Allah Rasulü (s.a.) "Birbirine söven iki kişinin söylediği sözün günahı, mazlum haddi aşmadıkça, ilk başlayanadır." buyurdu, sonra: "Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür." ayetini okudu.

Yüce Allah, devamlı olarak intikam almaya, karşılık vermeye teşvik etmemiş, bilakis onun sadece meşru müdafaa sınırında kalması gerektiğini beyan etmiş, sonra da onun meşru oluşunu denklığe riayet şartına bağlamış ve nihayet: "Kim bağışlar ve barışı sağlarsa onun mükâfatı Allah'a aittir. " ayetiyle affetmenin daha uygun olacağını açıklamıştır.

Allah Tealâ: "Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür." sözüyle, suç ve ceza arasında denklığı şart koşturmuştur. Yani kötü davranışa verilecek ceza, o suça denk bir cezadır. İntikam almakta yani karşılık vermekte dengeli olmak (adil davranmak) eşitlikle iktifa etmektir. Kötü davranan kimse: "Allah, seni rezil etsin" dediğinde, karşısında ki de haddi aşmadan: "Allah, seni rezil etsin" diye cevap verir. Karşı tarafı rahatsız edeceği için kötü davranışın karşılığına da kötü davranış ismi verilmiştir.

Bu ayetin benzerleri şu ayetlerdir: "Kim size saldırırsa, siz de ona misilleme olarak saldırın." (Bakara, 2/194), "Eğer ceza verecekseniz, size yapılan cezanın misliyle ceza verin." (Nahl, 16/126), "Kim de kötülükle gelirse, o sadece getirdiğinin dengiyle

cezalandırılır." (En'am, 6/160).

İşte böylece, İslâm'da medenî ve ceza hukuku ile ilgili tüm cezalarda denklik geçerlidir. Mesela kasten adam öldüren veya yaralayana kısas uygulamak gereklidir. "Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır." (Bakara, 2/179), "Hürmetler (dokunulmazlıklar) kısastır (karşılıklıdır)." (Bakara, 2/194), "yaralar da kısastır. (Her yaralama misliyle cezalandırılır)." (Maide, 5/45). Ancak yüce Allah, bu son ayetin devamında: "Kim bunu (kısası) bağışlarsa, kendisi için o keffaret olur." diyerek bağışlamaya teşvik etmiştir. Burada ise şöyle buyurmuştur: "Kim bağışlar ve barışı sağlarsa onun mükâfatı Allah'a aittir." Yani, kendine kötülük yapan zalimi bağışlar, kendisiyle düşmanının arasını sevgi ve bağış ile düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Allah ona çok büyük bir mükâfat verecektir. Nitekim, Ahmed b. Hanbel, Müslim ve Tirmizi'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah, affedip, bağışlayan insanın ancak şerefini artırır." Allah Tealâ takva sahibi kullarını şöyle anlatmıştır: "O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar. Öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever." (Ali İmran, 3/134) "Doğrusu O zalimleri sevmez." (Ali İmran, 3/140). Yani zulme ilk başlayanları sevmediği gibi kısasta aşırı gidip haddi aşanları da sevmez. Çünkü haddi aşmak zulümdür. Haddini aşanları Allah cezalandırır. Ayetin bu kısmı, cins ve miktar olarak benzerliği şart koşmakta ayetin baş tarafını teyit etmektedir.

Sonra yüce Allah, zulmü ve haksızlığı bertaraf etmenin meşru olduğunu teyit ederek şöyle buyurmuştur: "Kim, zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık ona yapılacak bir şey yoktur." Allah'a yemin olsun ki, zulme uğrayan kimse, zalimden intikamını alırsa, onu cezalandırma imkânı yoktur. Çünkü bu intikam bir haktır. Kasten yapılan cinayetlerde kısas, hata ile yapılan cinayet ve telef etmelerde de tazminat (diyet) meşrudur. Haddi aşip, sınırı geçmeden misliyle karşı tarafa sözlü cevap vermek caizdir.

"Ancak insanlara zulmedenlere ve yer yüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır." Yani, ceza ve muaheze ancak insanlara zulme ilk başlayanların veya denklik prensibini aşanların, intikam almakta haddi aşanların, haksız yere insanlara ve insanların mallarına tecavüz edenlerin, insanlara zulmedip hakları gaspederek gurur ve tekebbürde bulunanların başına gelecektir. "İşte acıklı azap bunlaradır." İşte o zulme ilk başlayanlar ve haddi tecavüz edenler için elem verici şiddetli bir azap vardır. Daha sonra Allah, insanı güç ve kuvveti elinde iken, affedip, bağışlamaya teşvik ederek şöyle buyurmuştur: "Kim sabreder ve affederse, şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir."

Allah Tealâ, zulmü ve zalimleri kınayıp, kısası meşru kıldıktan sonra, affa ve bağışlamaya teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: Kendisine karşı yapılan ezaya sabreden, kötülüğü örten, kendisine zulmedenin hatasını bağışlayan kimsenin bu sabır ve bağışlaması; karşılığında bol sevap ve güzel övgü ile mukabele edilecek, teşekkürü lâyük değerli işlerdendir. [\[10\]](#)

Cehennem Karşısında Kâfirlerin Durumu:

44- Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yok- tur. Azabı gördüklerinde zalimle- rin: Dönecek bir yol var mı? dediklerini görürsün.

45- Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göre- çeksin. İnananlar da: İşte asıl ziya- na uğrayanlar, kıyamet günü ken- dilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. Kesinlikle biliniz ki, zalimler sürekli bir azap içindedirler.

46- Onların Allah'tan başka kendileri- ne yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah kimi saptırırsa artık onun

kurtuluşa çıkan bir yolu yoktur.

Açıklaması:

"Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur." Yani Allah, hayra ve imana kabiliyeti olmaması, masiyet ve günahları işlemesi sebebiyle bir kimseyi dalâlette bırakarak ondan yardımını esirgerse, ona doğruyu gösterip yardım edecek, elinden tutup kurtuluş yoluna iletecek hiçbir dostu olmaz. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Kimi de hidayetten mahrum ederse, artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın." (Kehf, 18/17). Bu, kâfirlerin durumunu tahkirdir ve kâinatta hidayet, dalâlet vs. ne varsa hepsinin Allah'ın iradesi ile meydana geldiğini beyan etmekte ve Peygamber (s.a.)'in Allah'a iman davetinden yüzçevirenlerin hallerini ortaya çıkarmaktadır. Böylece Allah acizlikle vasıflanmamış olmaktadır. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz.

Sonra Allah Tealâ ahirette zalimlerin ve Allah'a şirk koşanların hallerini haber verdi ve şöyle buyurdu:

1 - "Azabı gördüklerinde zalimlerin: Dönecek bir yol var mı? dediklerini görürsün." Yani Allah'ı inkâr edip, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan kâfir ve müşrikleri, cehenneme

bakıp azabı gördüklerinde, tekrar dönüş yolu var mı? diyerek her hangi bir yoldan tekrar dünyaya dönme temennisinde bulduklarını görürsün. Ayetin benzeri diğer bir ayet şudur: "Onların ateşin karşısında durdurulup: Ah, keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve inanlardan olsak, dediklerini görürsün. Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler (günahlar) kendilerine göründü, eğer (dünyaya) geri gönderilseler yine kendileri yasak edilen şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancıdırlar." (En'am, 6/27-28).

2- "Ateşe arzolunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin." Onların korku ve zillet içerisinde cehenneme arzedüklerinde korkunun şiddetinden dolayı cehenneme göz ucuyla baktıklarını görürsün. Azaptan korkmanın durumu böyledir.

3- "İnanlar da: İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler." Müminler, kıyamet gününde onları bu halde gördüklerinde, büyük ziyana uğrayanlar cehenneme girip orada ebedî kalarak kendilerini ve ailelerini zarara sokanlardır, diyecekler. Bu yoruma göre "kıyamet günü" terkinin, "diyecekler.." fiiline bağlı olması da doğrudur. Bu durumda müminlerin bu sözü kıyamet gününde değilde, dünyada söylenmiş olur. Ama birinci yorum daha açıktır.

Kendilerini zarara sokmaları, kurtuluş ümidi olmaksızın, cehennemde azap görecektiklerini sebebiyledir. Aileleri açısından zarara uğramaları ise şöyledir: Eğer aileleri kendileriyle beraber cehennemde ise, onlardan yararlanamayacaklar. Çünkü onların ceza görmesine sebep sadece kendileridir. Eğer cennette olurlarsa o zaman zaten aralanmış olacaktır.

4- "Kesinlikle biliniz ki, zalimler sürekli bir azap içindedirler." Yani şunu kesinlikle biliniz ki kâfirler, sona ermeyen devamlı bir azap içerisindedirler, ondan çıkamayacaklar ve kurtulamayacaklardır. Bu ifade müminlerin, kâfirler hakkında söylediklerinin bir devamı mahiyetinde veya Allah'ın müminleri tasdik ettiğinin bir ifadesi olup Allah'ın bir sözüdür.

5- "Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur." Yani onların kendilerini buldukları azaptan kurtaracak Allah'tan başka ne bir yardımcıları ne de bir dostları vardır.

6- "Allah, kimi saptırırsa artık onun kurtuluşa çıkan bir yolu yoktur." Allah, onu gelecekteki tercihini ve günahlar işleyeceğini ezeli ilmiyle bildiği için bir kimseyi imana muvaffak olmaktan engellerse, onun kurtuluşuna ve cennete gitmesine asla yol yoktur. Bu olayların gerçekleşmesinde de asla bir gariplik yoktur. Çünkü bizzat onlar iman ve hak yoldan sapmış, inhiraf etmişlerdir. [\[11\]](#)

Göklerin Ve Yerin Hakimi Allah'ın Çağrısına Kulak Vermek:

47- Allah'tan geri çevrilmesi imkânsız bir gün gelmezden önce Rabbi-nize uyun. Çünkü o gün hiçbiriniz sığınacak bir yer bulamazsınız, itiraz da edemezsiniz.

48- Eğer onlar yüz çevirirlerse, bilesin ki biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür.

49- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder.

50- Yahut onları, hem erkek hem kız çocukları olmak üzere çift yaratır. Dilediğini de kısır kılar, O her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir.

Açıklaması:

"Allah'tan geri çevrilmesi imkânsız bir gün gelmeden önce Rabbinize uyun." Rabbinizin kendisine, kitaplarına ve Rasullerine iman davetine uyunuz ve Allah Rasulü (s.a.)'nün size getirdiklerine kıyamet günü gelmeden önce tabi olunuz. O gün geldiğinde, onu engelleyecek ve geri çevirecek kimse bulunmayacaktır. Yahut, Allah o gün hakkında hükmünü verdikten sonra bu hükmünden geri dönmeyecektir. O gün kıyamet günüdür. "Çünkü o gün, hiçbiriniz sığınacak bir yer bulamazsınız, itiraz da edemezsiniz." Yani, o gün geldiğinde sizin içinde korunacağınız bir kaleniz veya sığınacağınız bir barınağınız olmayacaktır. O gün başınıza gelen azabı pretosto edecek kimseyi bulamayacasınız ve amel defterlerinizde yazılı bulunduğu ve azalarınız şahitlik edeceği için, yaptığınız kötülüklerden hiçbir şeyi de inkâr edemeyeceksiniz. O halde Allah'ın azabından yine ancak Allah'a sığınmak mümkündür. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "O gün insan kaçacak yer neresi, diyecektir. Hayır, hayır! (kaçıp) sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinizin huzurudur." (Kiyame, 75/10-12).

"Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki biz seni onların üzerine bekçi göndermedik, sana düşen sadece uyarmaktır." Müşrikler Allah ve Rasul'ünün davetini kabul etmek istemezler ve yüz çevirirlerse, ey Rasul! Seni onlara vekil olarak göndermedik. Sen onları hesaba

çekmek için, amellerini kaydeden, onların murakıbbı olan bir insan da değilsin. Sana düşen ancak seninle gönderdiğimiz dini onlara tebliğ etmendir; başka bir şey değil.

Bu ayetin benzerleri çoktur, meselâ: "Sen onların üzerinde bir zorba değilsin." (Gaşiye, 88/22), "(Ya Muhammed) onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir." (Bakara, 2/272), "Sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir." (Ra'd, 13/40).

Bütün bunlar Allah'tan Rasul'üne (s.a.) bir tesellidir. Sonra yüce Allah kâfirlerin batıl mezhepleri üzerindeki ısrarlarını beyan etmiştir ki bu durum bazı insanların tabiatıdır. Allah şöyle buyurdu: "Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür." Yani biz insana kendimizden bir nimet verdiğimiz ve onu sağlık, güven, bol rızık vb. rahatlıklara garkettiğimiz zaman buna sevinir. İşlemiş olduğu kötülük ve günahlar sebebiyle kıtlık, felâket, belâ, şiddet, hastalık ve fakirlik gibi bir musibete uğradığında insanoğlu daha önceki nimetleri gerçekten inkâr eder, unuttur; başına gelen zarar dolayısıyla o nimeti hatırlamaz, sadece içerisinde bulunduğu anı bilir. Kendisine bir nimet verilse şımarır, meşakkat ve zorluğa düşse, ümidini keser. Ayette geçen "kefûr" nimetleri inkâr etmekte ve nankörlükte aşırı giden kimse demektir. Bu hüküm kadın erkek herkesi kapsamakla birlikte kadınlarla ilgili olarak Müslim ve İbni Mace'nin İbni Ömer'den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamberimiz (s.a.) kadınlara şöyle demiştir: "Ey kadınlar cemaati! Tasaddukta bulununuz (sadaka veriniz.) Çünkü ben, cehennem ehlinin çoğunun sizler olduğunu gördüm. Bunun üzerine bir kadın: "Niçin ey Allah'ın Rasulü!" diye sordu. Allah Rasulü (s.a.)'de: "Çünkü siz çok şikâyet edersiniz ve kocalarınıza nankörlükte bulunursunuz" şeklinde cevap verdi. Siz, onlardan birine hayatınız boyunca iyilikte bulsanız da sonra bir gün bu iyiliği yapmasanız, kadın "Senden zaten hiçbir hayır görmedim ki! der."

Salih mümin tavrı ise Ahmed b. Hanbel ve Müslim'in Suhayb'den rivayet ettiği hadiste Peygamberimiz (s.a.)'in söylediği gibidir: "Mümine sevindirici bir şey gelse, şükreder, bu onun için hayır olur; zararlı bir şey isabet etse sabreder, bu da onun için hayırlıdır. Bu durum sadece mümine hastır."

Sonra Allah Tealâ kişiyi dünya, mal ve makam ile gururlanmaktan sakındırdı ve her şeyin, nimetlerin, Allah'ın mülkü ve nimeti olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu: "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır." Yani göklerin ve yerin yaratıcısı, maliki (sahibi) ve bu ikisinde dilediği tasarrufu yapacak olan Allah'tır. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz. İstedisine verir, istediğine vermez. Allah'ın verdiği engelleyecek, vermediğini de verecek yoktur. "Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut onları hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift yaratır. Dilediğini de kısır kılar. O her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir." Yani Allah Tealâ dilediğini yaratır. Dilediğine sadece kız çocukları, dilediğine sadece erkek çocukları nasip eder, dilediği

insanlara da her iki sınıftan, hem erkek ve hem de kız evlâtları verir. Dilediğini kısır kılar, onun çocuğu olmaz. Çünkü mülk Onun mülküdür. O hikmet ve maslahata uygun olarak verir. İlmine veya hikmetine göre, insanlarda dilediği farklılığı yapmaya gücü yeter. "Akim" hem erkek, hem de kadın için kullanılır ve kısır manasmdadır.

Allah Tealâ, erkeklere göre daha zayıf ve narin yaratılmış olmaları sebebiyle kendilerine itina ve ihtimam gösterilmesi gereken kız çocuklarını önce zikretti. Ayrıca aynı zamanda erkek çocukları olduğunda sevinen, kız çocukları olduğunda üzülen ve kızlardan nefret eden Araplara da böylece cevap vermiş oldu. Bir kısım insanlara sadece kız çocukları bir kısımlarına da yalnızca erkek çocukları verilmesinde hibe lafzı "Yehebu" (bağışlar) kullanılmış; her iki cinsten birlikte verilmesi ifade edilirken de bir araya gelmeyi ifade eden "ev yüzevvicühüm" (onlar çift kılar) kelimesi kullanılmıştır. Yani Allah Tealâ kız ve erkek çocuklarını birlikte verir ve onları çift kılar. Biri diğeri ile beraber olan iki şey bir birine eş sayılır.

Kısırlık tabiri, zahiri sebepler eksiksiz olmakla birlikte Allah'ın çocuk vermemekteki kudretini gösterir.

Müfessirlerin çoğuna göre bu hüküm, tüm insanlar hakkında geçerlidir. Çünkü bu hali bir kısım insanlara tahsis etmenin anlamı yoktur. Zaten bundan maksad da, dilediği ve istediği gibi eşyayı yaratmakta Allah'ın kudretinin geçerli olduğunu, beyan etmektir. Ancak müfessirler, üzülen ve zorda kalan kimselere teselli olması için her bir hale birtakım misaller vermişlerdir:

Birinci duruma misal Lût ve Şuayb (a.s.)'dir. Her ikisinin de sadece kızları, Lût (a.s.)'un iki kızı vardı.

İkinci duruma misal İbrahim (a.s.)'dir. Onun sadece erkek evlâtları vardı. Bunların sayısı sekiz idi.

Üçüncü duruma misal Muhammed (s.a.)'dir. Onun da dört oğlu dört kızı vardı. Oğulları: Kasım, Tahir, Abdullah ve İbrahim'dir. Kızları: Zeynep, Rukayye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma'dır. İbrahim hariç çocuklarının

hepsi Hz. Hatice'den, İbrahim ise Mısırlı (kıbtî) Mariye'dendir. Dördüncü duruma misal İsa ve Yahya (a.s.)'dir.

Vasile b. el-Eska şöyle demiştir: Allah'ın bir kadına erkek evlâttan önce kız evlât vermesi o kadının hayrı ve bereketidir. Çünkü Allah: "... dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder." diyerek önce kız çocuklarla başlamıştır. [\[12\]](#)

Vahyin Çeşitleri:

51- Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakimdir.

52- işte böylece sana da emrimizle ruhu vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.

53- (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

Açıklaması:

"Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. O, yücedir, hakimdir." Yani Allah Tealâ'nın hiçbir beşerle vahiy veya bir perde gerisinden söylenen bir sözü duyma dışında konuşması doğru değildir. Allah Tealâ dünyada herhangi bir beşerle ancak üç şekilde biriyle konuşur:

Birincisi vahiydir. İlham ve kalbe birtakım manaların konması anlamına da gelen vahiy, çoğu kez uyanık halde, bazen de İbrahim (a.s.)'in rüyada oğlunu kurban ettiğini görmesi gibi, uykuda olur. Bazen de Hz. Musa'nın (a.s.) anasına ilham edildiği gibi, sadece ilham anlamına gelir.

İkincisi, bir perde, engel arkasından söylenen sözü işitmektir. Bu vahiy Allah'ın peygamberine, görülmediği bir yerden vasıtasız olarak sözü duyurması şeklinde olur ve peygamber kendisine duyurulan bu sözün kesinlikle Allah'ın kelâmı olduğunu bilir. Nitekim Musa (a.s.) Rabbi ile bu şekilde konuşmuş, Allah da bunu -bir ayetinde olduğu gibi- vahiy diye isimlendirmiştir: "Ya Musa! Şimdi vahyedilene kulak ver." (Taha, 20/13). Hz. Musa Allah ile konuştuğundan sonra Onu görmek istemiş Allah Tealâ da bu görmenin Önüne bir perde çekmiştir.

Üçüncüsü, Meleklerden bir elçinin gönderilmesiyle olur. Bu elçi ya Cebrail veya bir başkasıdır. O elçi melek, beşer olan peygambere Allah'ın emri ve kolaylaştırmasıyla, vahyetmek istediği şeyi vahyeder. Nitekim Cebrail (a.s.) ve diğer melekler peygamberlere vahiy indirirlerdi.

Şüphesiz ki Allah, yaratıkların sıfatlarından yücedir, eksik niteliklerinden münezzehtir. Hikmetinin gerektirdiğini yapar, bütün hükümlerinde hikmet sahibidir. Vahyi, vasıtalı da gönderir, vasıtasız da.

Bu üç vahiy şeklinin her birinde peygamber kesinlikle bilir ki, şüphesiz vahyin kaynağı yalnızca Allah'tır. Nitekim, İbn Hibban'ın Sahih'inde Rasulullah (s.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şüphesiz Ruhul-Kudüs (Cebrail a.s.) kalbime şu sözü nefh etti. Hiçbir nefis, rızkını ve ömür süresini tamamlamadan ölmez. O halde Allah'tan korkunuz, rızkınızı, güzel, meşru ve insanlığa lâîk yollarda arayınız."

Sünnette Peygamber (s.a.)'e gelen vahiy şekillerinin izahı şüphesiz yerini almıştır. Daha önce de geçtiği gibi, Buhari Sahih'inde Aişe (r.a.)'den şunu rivayet etmiştir: "Haris b. Hişam Rasulullah'a ey Allah'ın Rasulü! Sana vahiy nasıl gelir? diye sordu. Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: Bazı zamanlarda bana çingirak sesi gibi gelir ki, bana en ağır geleni de budur. Benden o hal zail olur olmaz (meleğin) bana söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazı zamanlarda da melek bana bir insan olarak gözükür, benimle konuşur. Ben de söylediğini iyice bellerim. "Aişe (r.a.) dedi ki: Allah Rasul'ünü (s.a.) çok soğuk bir günde kendisine vahiy nazil olurken gördüm. İşte böyle soğuk bir günde bile kendisinden o hal geçtiği vakit şakaklarından terler boşanırdı."

Sonra yüce Allah, Peygamberimiz (s.a.) ile önceki peygamberler arasındaki vahiy benzerliğini zikrederek şöyle buyurdu: "İşte böylece sana da emrimizle Kur'anı vahyettik." Yani diğer peygamberlere daha önce vahiyde bulunduğumuz gibi, sana da Allah'ın emri olan ve insanlara doğruyu gösterdiği için gönüllere hayat veren bu Kur'an'ı vahyettik. Küfrün yok olmasından sonra bu Kur'an'da mutlu bir hayat vardır. O Kur'anın inişi iki zaman arasında ayırıcı bir çizgi olmuştur. Araplar ve Müslümanlar onunla gaflet uykularından uyanmışlar, yüksek ve şerefli bir medeniyet kurmuşlardır.

"Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık." Yani ey Peygamber! Sen, sana vahiy indirilmeden önce Kur'anı, imanın manasını, dinî hükümlerin tafsilatını bilmezdin. Burada "...iman nedir bilmezdin." denilerek özellikle imandan söz edildi. Çünkü iman, Allah'a ve hükümlerine inanmanın esasıdır.

Fakat sana vahyettiğimiz bu Kur'anı, hidayetini dilediğimiz kimseleri doğruya ulaştıracağımız, cehalet ve sapıklık karanlıklarından hidayet ve bilgi aydınlığına çıkaracağımız ve hak dine irşat edeceğimiz bir ışık ve nur kıldık. Nitekim yüce Allah şöyle

buyurmuştur: "De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır." (Fussilet, 41/44), "Biz, Kur'an dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir..." (İsra, 17/82), "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir." (Yunus, 10/57).

"Şüphesiz ki, sen doğru bir yolu göstermektesin." "(O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur." Yani ey Muhammedi Sen, bu çeşit vahiylerle insanları sağlıklı bir yola ve sarsılmaz gerçeğe iletirsin. Bu gerçek, Allah'ın emrettiği hükümleri, göklerin ve yerin hakimiyeti ancak kendisinin olan Allah'ın yoludur. Göklerde ve yerde yegâne tasarruf sahibi onların Rabbi ve hükmünün takipçisi bulunmayan tek hakim olan Allah'tır. Ayette "sırat" kelimesinin Lafza-ı Celâle (Allah lafzına) izafeti, o sıratı= yolu yüceltmek içindir.

"...Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner." Yani dikkat edin, ey yaratılanlar, kıyamet gününde bütün işler, başkasına değil, ancak Allah'a dönecektir. Allah da o meseleler hakkında adaletle hükmünü verecektir. Bu ifade, doğruyu bulmuş muttaki müminlere bir müjde, zalim kâfirlere de bir tehdittir. [\[13\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/25-27.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/31-34.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/37-39.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/43-46.

[\[5\]](#) Ebussuud Tefsiri, VVI/34.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/50-55.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/63-66.

[8] Razî, XXVII/177.

[9] Hadisi Müslim rivayet etmiştir. Nesei, İbni Mace ve İbni Merdüveyh, bu hadisi Aişe'deri başka bir lafızla rivayet etmişlerdir. O rivayet şöyledir: "Peygamber (s.a.) bana dedi ki: Ona kötü söyle. Ben de ona kötü söyledim, nihayet onun ağzındaki tükürük kurudu."

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/71-75.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/83-84.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/87-90.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/92-94.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Kur'an'ın Arapça Oluşu Ve Peygamberlerle Alay Edenlerin Cezası: 3

Belagat: 4

Kelime Ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Allah'ın Mahlûkatı Ve Sıfatları: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Müşriklerin Meleklerle Tapması: 8

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi: 9

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Ataları Taklit Etmenin Reddedilmesi, Peygamberlerin Seçilmesi Ve Dünya Halinin Açıklanması: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Allah'ın Zikrinden Yüzçevirenin Hali Ve Peygamber (S.A.)'İN Davasında Sebati: 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Nüzul Sebebi: 19

Ayetler Arası İlişki: 19

Açıklaması: 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 21

Musa (A.S.) Ve Firavun Kıssasından İbretler: 22

Belagat: 22

Kelime ve İbareler: 22

Ayetler Arası İlişki: 23

Açıklaması: 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 25

İsa (A.S.) Kıssasındaki İbretler: 26

Kelime Ve İbareler: 26

Nüzul Sebebi: 27

Açıklaması: 27

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

Cennet Ehli Olan Muttakilere Verilecek Olan Nimetlerin Çeşitleri 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 30

Nüzul Sebebi: 30

Ayetler Arası İlişki 30

Açıklaması 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 31

Cennet Ehlinin Azabı Ve Bunun Sebepleri 32

Belagat: 32

Kelime ve İbareler: 32

Nüzul Sebebi 32

Ayetler Arası İlişki 33

Açıklaması 33

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 34

Allah'ı Çocuktan Ve Ortaktan Tenzih Etmek. 34

Kelime ve İbareler: 35

Ayetler Arası İlişki 35

Açıklaması 35

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 37

Kur'an'ın Arapça Oluşu Ve Peygamberlerle Alay Edenlerin Cezası:

1- Ha, Mim.

2, 3- Apaçık Kitab'a and olsun ki biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık.

4- O katımızda bulunan ana kitapta (levh-i mahfuzda) mevcut yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır.

5- Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'an'la uyarmaktan vaz mı geçelim?

6- Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik.

7- Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı.

8- Biz bunlardan daha zorba olanları da helak ettik. Nitekim öncekilerin misali geçmiştir.

Açıklaması:

"Ha, mim. Apaçık kitaba andolsun ki..." "Ha, mim"den maksadın ne olduğu yukarıda geçmiştir. Allah Tealâ mana ve lafızları apaçık, hidayet yolunu ve insanların dünya ve ahirette muhtaç oldukları her şeyi gösteren Kur'an'ın bizzat kendisine yemin etmektedir, "...anlayıp, düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'an kıldık." Yani şüphesiz biz, bu Kur'an'ı, insanların aralarında anlaşmaları için dillerin en fasihi olan, Arap lisanıyla, Arap diliyle indirdik. Ey Araplar! Anlamanız ve manalarını düşünmeniz için, onu apaçık fasih Arap diliyle indirdik. Nitekim diğer bir ayette şöyle buyurulmuştur: "Apaçık Arap diliyle." (Şuara, 26/195). Ayetteki "lealle" Arap dilinde temenni ve terecci (ummak) ifade eder ki işlerin neticelerini bilen Allah hakkında bu manada kullanılması uygun olmaz. Razî ve başkalarının da zikrettiği gibi buradaki murat şudur: Manalarını düşünesiniz ve

hükümlerini kavrayasınız diye bu kitabı Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Bu, Kuranın yer yüzündeki durumudur. Gökteki durumuna gelince; yüce Allah şöyle buyurdu: "O, katımızda bulunan ana Kitapta (levh-i mahfuz'da) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır." Yani bizim yanımızda levh-i mahfuzdaki bu Kuranın kadri üstün, belagat, irşat ve diğer hususlarda şanı yüce, şeref ve mertebesi büyüktür. Üstün hikmet içerir. Lafzı ve nazmı muhkemdir. Kuranda asla bir karışıklık, ihtilâf ve tenakuz (çelişki) yoktur. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz bu, korunmuş bir kitapta bulunan değerli bir Kur'an dır. Ona ancak temizlenenler dokunabilir. O, alemlerin Rabbinden indirilmiştir." (Vakıa, 56/77-80), "Hayır! Şüphesiz bunlar (ayetler), değerli ve güvenilir katiplerin elleriyle (yazılıp) tertemiz kılınmış, yüce makamlara kaldırılmış mukaddes sahifelerde (yazılı) bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır." (Abese, 80/11-16).

"Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'anla uyarmaktan vaz mı geçelim?" Siz, israfa dalmış, Allah'a eş koşmakta ısrar eden bir topluluk oldunuz diye sizi korkutmayalım; size hatırlatma yapmadan, nasihat etmeden emir ve yasak koymadan Kur'an'ı sizden saklayalım mı? Bizim lütufkârlığımız ve size olan merhametimiz bunu yapmamıza manidir. Dolayısıyla aşın da gitseniz, yüz de çevirseniz, sizi hayra ve hikmetli zikir olan Kur'an'a davet etmeyi terkedemeyiz. Bilakis, Allah'ın kader ve ilminde doğruyu bulacak olanlar hidayete ersinler; bedbahtların da aleyhine delil olsun diye biz bu Kur'an ile emretmeye devam ederiz.

Sonra Allah, Rasul'ünün (s.a.) kavminin yüz çevirmesinden dolayı mahzun olması üzerine, onu teselli edip şöyle buyurmuştur: "Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik." Yani daha önceki ümmetlere ne kadar çok peygamber gönderdik, fakat bu ümmetler o peygamberleri yalanladılar. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı." Yani onlara gelen tüm peygamberleri yalanlayıp alaya almışlardır. İşte aynı şekilde senin kavmin de, seni yalanlayıp seninle alay etmektedirler. "Biz bunlardan daha zorba olanları da helak ettik. Nitekim öncekilerin misali geçmiştir." Ya Muhammedi Biz, seni yalanlayan bu kavimden daha güçlü ve daha çetin bir kavmi helak edip yok ettik. Kur'an-ı Kerimde bunların zikri birçok defa geçti ve sen, onlar hakkında Allah'ın kanununu öğrendin. Ey insanlar! Siz de, peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle onların akıbetini öğrenince, onlar gibi kötü durumlara düşmekten sakının. Ayette geçen "meselü'l-evvelin" terkibi "onların tavır ve tutumları veya onların cezası" anlamındadır. Nitekim bir başka ayette Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur, görsünler. Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara asla fayda vermemiştir." (Gafir, 40/82). Veya ayette geçen "meselü" kelimesi "ibret" manasındadır. Yani biz, öncekilerin başlarına gelen felâketler, sonraki yalancıların başlarına da gelmesin diye öncekileri sonrakilere ibret yaptık Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Onları, sonradan gelenlerin geçmisi ve bir ibret örneği kıldık." (Zuhruf, 43/56), "Allah'ın kulları hakkında süregelen adeti budur." (Gafir, 40/85).^[1]

Allah'ın Mahlûkatı Ve Sıfatları:

9- Andolsun ki, onlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsanız: "Onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı" derler.

10- O, size yeri beşik kılmış ve doğru gidesiniz diye yeryüzünde size yollar yaratmıştır.

11- Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız."

12, 13, 14- Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir ki, böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince Rabbinizin nimetini anarak: "Bunu bizim hizmetimize vereni teşbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz." diyesiniz.

Açıklaması:

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Allah Tealâ bu ayetlerde sekiz sıfatını zikretmiştir ki, onlar da şunlardır:

1-3- Göklerin ve yerin yaratıcısı olması, izzet ve ilim sahibi bulunması. "Andolsun ki, onlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan; onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı derler." Yani Allah'a yemin olsun ki, sen o müşriklere, Allah'tan başkasına tapan o kavmine, gökleri ve yeri kim yarattı, diye sorsan, bunların yaratıcısının ortağı olmayan ve bir olan Allah olduğunu kabul ederek cevap verirler. Ayette geçen "Aziz" Allah'ın kudretinin sonsuzluğunu gösterdiği gibi, "Alîm"de O'nun ilminin genişliğini ve eksiksizliğini gösterir. Allah'ın kudret ve ilminin sonsuzluğu, O'nun tüm mümkinatı (yaratılmış varlıkları) yaratmaya kadir olduğunu gösterir. Buna rağmen müşrikler, Allah ile birlikte başka putlara tapmaktadırlar.

4- Yeryüzünü döşek gibi beşik yapan Allah'tır "O, size yeri beşik kılmış..." Yani

yeryüzünü size oturulabilir, yerleşülebilir halde döşek ve yaygı gibi yaratan Allah'tır. Yeryüzü dönüp hareket etmesine rağmen sabittir. Allah onu dağlarla sabitleştirmiştir. Böylece sizi rahatsız etmez.

5- Allah, yeryüzünde yolları yaratmıştır, "...ve doğru gidesiniz diye yer-

yüzünde size yollar yaratmıştır." Gaye ve menfaatlerinize ulaşabilirsiniz; ticaret, rızık talebi, seyahat vs. için ülkenin çeşitli yerlerine intikal edebile-siniz diye dağlar ve vadiler arasında yollar ve geçitler yaratan Allah'tır.

6- Faydalı yağmuru indirip insanlara gönderen Allah'tır. "Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü bir memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız." Yani ihtiyaca göre, ekinler, meyveler ve içme ihtiyacı için ölçülü bir şekilde gökten yağmuru indiren Allah'tır. Fırtınalar olup boğulmalar olmasın, evler yıkılıp ekin tarlaları zarar görmesin diye Allah, suyu size ihtiyacınızdan fazla indirmedir. Bitkilere, ziraate ve insanlara yetmez diye ihtiyacın altında da indirmedir.

Biz bu su ile bitkisiz olan kupkuru ölmüş ülkeyi diriltiriz. Böyle bir yer su ile karşılaştığında harekete geçer, hayat bulur ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir. Biz kupkuru ölü toprağı böylece dirilttiğimiz gibi, öldükten sonra kıyamet gününde bedenleri de dirilteceğiz. Ve siz de kabirlerinden diri olarak mahşer alemine gönderileceksiniz. Bu ayetin benzeri aşağıdaki ayettir: "Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır." (Fatır, 35/9).

Burada ayetin zahiri, yağmurun gökten indiğini ifade eder. Halbuki gerçek, yağmurun buluttan inmesidir. Yağmura gökten inen diye isim verilmesinin sebebi insanın üzerinde yükselen her şeye Arapçada sema = gök adı verilmesidir.

"İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız." ifadesi, Allah'ın kudret ve hikmetini gösterdiği gibi, öldükten sonra dirilmeye ve kıyamete de kadir olduğunu göstermektedir. Buradaki teşbihin izahı şöyledir: Allah, nasıl kupkuru olan bu yeryüzünü yeşil bitki ve olgunlaşmış meyvelerle diriltti ise, öldükten sonra insanları da öyle diriltecektir.

7 - Allah'ın çeşitli eşyayı yaratması: "Bütün çiftleri o yaratmıştır." Yani bitki, ekin, ağaç, meyve, insan, hayvan ve bildiğimiz bilmediğimiz tüm çeşitleri yaratan Allah'tır.

8- Gemiler ve hayvanlardan binek vasıtalarını yaratan Allah'tır. "Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir." Allah Tealâ size ilham edip öğreterek denizde binek vasıtası gemileri, karada da binek vasıtası olarak hayvanları, develeri yaratmıştır. Çünkü "en'am" ismiyle zikredilen hayvanlardan binilen sadece develerdir. Bunları sizlerin emrine

amade eden ve sırtlarına binmeyi kolaylaştıran Allah'tır. Aynı şekilde etlerini yemeyi, sütlerini içmeyi ve gübrelerinden faydalanmayı da kolaylaştıran Allah'tır. Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim ve Nesei'nin Ebu Hüreyre'den rivayetine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Adamın biri bir sığırın üzerine bindiğinde, sığır ona şöyle demiştir: Ben bunun için yaratılmadım. Ancak tarla sürmek için yaratıldım. Bunun üzerine Nebi (s.a.) şöyle demiştir: Buna ben de inandım, Ebu Bekir de, Ömer de. [2]

Binek vasıtaları elbette sadece gemiler ve develer değildir. Kur'an-ı Kerimde bir başka ayet, binek vasıtası olan hayvanları anlatmakta, ama diğer binek araçlarına da işaret etmektedir ki, o da şu ayettir: "Atları, katırları ve eşekleri binmeniz için ve (gözlere) zinet olsun diye (yarattı.) Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) yaratır." (Nahl, 16/8). "Böylece atların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak: Bunu bizim hizmetimize vereni teşbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik, diyebilirsiniz." Yani böylece nakil vasıtası olarak üzerlerine bindiğiniz bu cins gemiler ve hayvanları kullanıp sonra gönüllerinizde ve dillerinizde size karada ve denizde bu binek vasıtalarını musah-har kılan Allah'ın nimetini saygı ile hatırlayasınız, denizi denizciliğe uygun yaratanın, rüzgârları itici kuvvet olarak yaratanın ve istediği yerde istediği gibi gemicilik yapacak şekilde gemi yapma sanatını insana öğretenin Allah olduğunu bilesiniz.

İster hayvan ister herhangi bir taşıta, vasıtaya binince şöyle denilmelidir. "...Bunu bizim hizmetimize vereni teşbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik." Yani bu binekleri bizim emrimize veren Allah'ı kendisine yakışmayan her türlü acizlik ve eksiklikten tenzih ederiz. Eğer Allah, bunu bizim emrimize amade etmeseydi bizim buna sahip olmamız mümkün değildi.

"Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz." Yani ölümümüzden sonra Ona dönüp varacağız. Allah Tealâ da herkese hayır olsun, şer olsun yaptığının karşılığını verecektir. Bu sözün öncesiyle irtibatı şöyledir: Gemiler ve hayvanlar üzerinde yolculuk yapmak, helak olma tehlikesine maruz olmak demektir. Bu sebeple, bu vasıtalara binip yolculuk yapan kimsenin, ölüm olayını hatırlaması, şüphesiz bir gün yok olacağına ve neticede Allah'a döneceğine inanması gerekir.

Müslim, Ebu Davud, Nesei ve Tirmizi'nin Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayetine göre o şöyle demiştir: "Şüphesiz Peygamber (s.a.) bineğine bindiğinde üç defa tekbir getirir sonra şöyle derdi: "Bunu bizim hizmetimize vereni teşbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik." Sonra: "Allah'ım bu yolculuğumda senden iyilik ve takvayı, razı olduğun ameli bana nasip etmeni isterim. Allah'ım, yolculuğun zorluklarını bize kolay eyle, uzağı yakın et, Allah'ım, yolculukta dost ancak sensin, ailem hakkında vekilim yalnız sensin. Allah'ım, yolculuğumuzda bizimle beraber ol, ailem hakkında vekilim ol." Yolculuk bitip ailesine döndüğünde de şöyle derdi: "İnşâallah, seferden döndüğümüz gibi

günahlardan da dönüyoruz. Rabbimize kulluk edip hamdediyoruz."^[3]

Müşriklerin Meleklerle Tapması:

- 15- Ama onlar, kullarından bir kışnını, O'nun bir cüzü kıldılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür.
- 16- Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendisine aldı da oğulları size mi ayırdı?
- 17- Onlardan biri Rahman'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir.
- 18- Süs içinde yetiştirilip mücadele edemeyecek olanı mı (Allah'a isnat ediyorlar?)
- 19- Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dışı saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.
- 20- Ve dediler ki: "Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık." Onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.
- 21- Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?
- 22- Hayır! Sadece "Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izleri üstünden hidayete erdirilmişleriz." derler.
- 23- Senden önce de hangi memlekete bir uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıkları: "Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız." demişlerdir.
- 24- Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi ona uyarsınız)? deyince, dediler ki: "Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz."
- 25- Biz de onlardan intikam aldık, bak yalanlayanların sonu nasıl oldu?

Açıklaması:

"Ama onlar kullarından bir kısmını, O'nun bir cüzü kıldılar." Yani müşrikler, Allah'ın ulûhiyyetini ve göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunu itiraf etmelerine rağmen O'na çocuk nispet ederek, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu ileri sürdüler. Bu düşünceye de evlâdın babanın bir parçası olduğunu kabul ederek vardılar. Ahmed b. Hanbel ve el - Hakim'in Mis-ver'den rivayetine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Fatıma benden bir parçadır." Şüphesiz ki, insanoğlu nimetin açıkça ortada bulunuşuna ters bir şekilde Allah'ın nimetlerini inkâr etmektedir. Nimetlerin inkârı en açık yalandır. Bu ayet Allah'ın: "Andolsun ki, insanlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan..." ayetiyle ilişkilidir.

Müşriklerin bu tavrı, Allah'ı ve sıfatlarını bilmemekten ve meleklerle dişilik isnat ederek, onları Allah'a insan cinsinin en zayıfını nispet ederek küçümsemeleri sebebiyledir. Halbuki hiçbir şey Allah'ın benzeri olamaz, mahlûkatından hiçbir şey Ona benzemez. Ona çocuk nispet etmek, Allah'ın sonradan yaratılanlara benzemesini gerektirir. Bu durumda da O'nun ilâh olması uygun olmaz. Kaldı ki Allah'ın kullarından bir kısmının O'nun cüzü olduğunu iddia etmek, Allah'ı birtakım cüzlerden mürekkep kabul etmek demektir. Böyle bir ilâh da, hadistir, (sonradan ortaya çıkmıştır. Bu ise Allah'ın kadim oluşuna terstir.)

Sonra Yüce Allah, onları şiddetle reddedip şöyle buyurmuştur: "Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendisine aldı da, oğulları size mi, ayırdı?" Yani siz, Allah'a çocuk isnadında bulununca bundan Allah'ın iki cinsten en zayıfını kendisine çocuk edindiği, daha değerlisini de sizin için tercih ettiği düşüncesi ortaya çıkar. Yani iki cinsten zayıf olanı kendisine, daha güçlü ve sizin daha değerli kabul ettiğinizi de size ayırdı, anlamı çıkar. Yegâne yardımcı Allah olduğuna göre böyle bir şey nasıl caiz olur? Bu ayetteki mana Yüce Allah'ın şu sözüne benzemektedir: "Demek erkek size, dişî O'na öyle mi? O zaman bu insafsızca bir taksim!" (Necm, 53/21-22).

"E-ittehaze" fiilin başındaki istifham hemzesi (soru edatı) inkâr için olup onları cehalete nispet etmek ve davranışlarının hayret verici olduğunu anlatmak içindir. Çünkü onlar, Allah'a isnat ettikleri bu cüzü, iki cüzün en zayıfı olarak kabul etmişlerdir. Bu en zayıf cüz de, erkekler değil, dişilerdir.

Sonra yüce Allah, bu reddetme, kınama ve hayret ifadesinin ardından şöyle buyurmuştur: "Onlardan biri Rahman'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir." Bu müşriklerden biri,

Allah'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, buna burun kıvrır, kederlenir ve müjdelendiği şeyin kötülüğünden dolayı kendisini üzüntü kaplar, böylece yüzünün rengi değişir. Son derece hüznü ve kederli, bir şekilde öfkeyle dolar. Nasıl oluyor da kendiniz kız çocuğu istemezken onu yüce Allah'a nispet ediyorsunuz?

Bu ayetin tam bir benzeri vardır ki o da Allah'ın şu kavlidir: "Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir." (Nahl, 16/58-59).

Sonra yüce Allah şöyle buyurdu: "Süs içinde yetiştirilip mücadele edemeyecek olanı mı istemiyorlar." (Allah'a isnat ediyorlar). Yani zinet ve nimet içerisinde yetiştirilme özelliğine sahip olan çocuk mu Allah'a nispet ediliyor? Halbuki o, başkalarıyla mücadele etme mecburiyetinde kalsa, erkek kadar başarılı olamaz.

Ayet, kadının zaaf ve rikkatine, genelde duygularının mağlûbu olduğuna, süslenmeye, rahat yaşama arzusuna işaret, ayrıca altın ve ipekle süslenmenin kadınlar için mubah, erkekler için haram olduğuna delildir. Müfessir Razi'nin de dediği gibi, erkeğin süsü, Allah'a itaata sabretmek ve takva zineti ile süslenmektir.

Müşriklerin, dişileri Allah'a nispetlerinden başka bir iftiraları da, meleklerin diş olduğunu iddia etmeleridir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Onlar Rahmanın kulları olan melekleri de diş saydılar." Yani meleklerin diş olduğuna hükmettiler. Bu söz, onların daha önceki "Melekler Allah'ın kızlarıdır" sözü üzerine söylenmiştir. "Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir. " Yani onlar melekleri yaratılırken hazır olup görmüşler mi ki diş olduklarına şahadet ediyorlar? Bir ayette yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yoksa biz melekleri onların gözü önünde kız olarak mı yarattık ?" (Saffat, 37/150). Onların bu konudaki şahitlikleri amel defterlerine yazılacak, buna göre cezalandırılacaklar ve kıyamet gününde bu şahitlikten sorguya çekileceklerdir. Çünkü bu şahitlik, yalancı şahitliktir. Allah'ın bu ifadesi, şiddetli azap tehdidini gösterdiği gibi, delilsiz ispatsız iddianın da günah olduğunu anlatmaktadır.

Sonra Allah Tealâ müşriklerin başka bir şüphesini ve iftiralarının başka bir yönünü anlatarak ve şöyle buyurdu: "Ve dediler ki: Rahman dilesey-di biz onlara tapmazdık..." Yani kâfir ve müşrikler şöyle dediler: Allah dile-seydi biz bu melekere tapmazdık. Çünkü O, Allah'ın kızları olan melekler suretindeki bu putlara tapmamıza engel olmaya kadirdir. Bu sözleriyle onlar, kendilerinin bu putlara tapınmalarından Allah'ın razı olduğunu ifade etmek istiyorlar. Bu istidlal yolu kaderiyeciliktir. Hak söz ile batıl murat edilmiştir. Çünkü meşiet (dileme) bir olayı gerekli kılmaz. Kaldı ki meşiet (dileme), Allah'ın ilmi gereğince, mümkün olan bazı şeyleri diğerlerine tercih etmektir. Halbuki Allah hayrı ve imam emreder. Biz ise, Allah'ın meşi-et ve iradesini, ancak fiil bizden sadır olduktan sonra bilebiliriz.

İbni Kesir'in zikrettiği gibi onlar bu sözle birçok hata ve küfrü bir araya getirmişlerdir.

1- Allah'a çocuk nispet etmeleri, Allah bundan münezzehtir.

2- Allah'ın kız evlâtları erkek evlâtlara tercih ettiği iddiaları. Çünkü onlar, meleklerin Allah'ın kızları olduğu iddiasındadırlar.

3- Allah'ın izni olmadan sadece heva-hevesleri, atalarını taklit ve cahiliyye şaşkınlığıyla delilsiz, bürhansız onların meleklerle tapmaları.

4- İçinde buldukları bu hali Allah'ın takdir ettiğini savunmaları ve bu konuda kendi mezhep ve meşreplerine değer vermeleri ki, bu korkunç bir cehalettir. Çünkü Allah, peygamberleri gönderip, kitapları indirdiğinden beri, ortağı olmaksızın sadece kendisine kulluk etmeyi emrediyor ve başkalarına tapınmayı yasaklıyor. ^[4] Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "Andolsun ki biz (Allah'a kulluk edin ve tağuttan sakının) diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!" (Nahl, 16/36). Bir başka ayette: "Senden evvel gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahman'dan başka tapılacak tanrılar (edinin diye) emretmiş miyiz?" (Zuhruf, 43/45).

Mana bakımından, açıklamaya çalıştığımız ayete benzer ayetler: "Putperestler diyecekler ki: Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız" (En'am, 6/148), "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfe-diniz, denildiğinde, kâfirler müminlere dediler ki: Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?" (Yasin, 36/47).

Yüce Allah şu sözüyle onlara cevap vermiştir: "Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar." Yani söylediklerinin doğru olduğuna dair ne bir bilgileri, ne de bir delilleri var. Onlar söylediklerinde yalan ve uydurmadan başka bir şey yapmıyorlar. Çünkü yüce Allah, hakkı, imam ve hayrı emreder, kulları için küfre ve çirkinliğe razı olmaz. Ayet, onların rezil edici cehaletlerine, yalanlarına ve batılı uydurduklarına delildir.

Sonra Allah Tealâ şöyle diyerek onların iddialarını çürütmüştür: "Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?" Yoksa bu Kurandan önce onlara iddialarını doğrulayan ve içinde "Allah'tan başkasına tapın" diye yazılmış bulunan bir kitap mı verdi ki, onlar o kitaba yapışıyorlar ve onunla delil ileri sürüyorlar? Yani durum böyle değildir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Yoksa onlara bir kesin delil indirdik de, o delil, müşrik olmalarını mı söylüyor?" (Rum, 30/35) yani böyle bir şey asla olmamıştır.

Sonra da Cenabı Allah, onların taklitten başka delilleri olmadığından söz ederek şöyle buyurmuştur: "Hayır! sadece biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz, derler." Yani bilakis onlar şöyle dediler: Andolsun ki biz, putlara tapma konusunda atalarımızı devam edegeldikleri bir yolda bulduk, şimdi biz de onların yolunda yürüyoruz. İşte bu söz, onların şirk konusunda atalarını taklit ve sapıklıkta onlara tabi olmaktan başka hiçbir delilleri olmadığına ve herhangi bir dayanakları bulunmadığına dair açık itiraflarıdır. Onların: "...biz de onların izinde gidiyoruz." sözleri delilsiz, mücerret iddiadan başka bir şey değildir.

Daha sonra da yüce Allah, şöyle buyurmuştur: "Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi." Yani bu müşriklerin sözlerini, daha önce peygamber gönderilip de yalanlayan ümmetler de söylemiştir. Bu gibi sözlerin her milletin nimet içinde yüzen varlıklıları, idarecileri, liderleri ve zorbaları, Allah'ın azabından sakındırmak için kendilerine gönderilen peygamberlerine söylemişlerdir: Biz babalarımızı bir din ve mezhep üzerinde bulduk, biz de onların yoluna tabi olup yürüyoruz. Burada özellikle varlıklılıların zikredilmesi nimet içinde yüzmenin, karşı gelme, düşünmeyi ihmal ve ilâhî risaletin manasını tefekkür etmemeye sebep olması yüzündendir. Bu ayetin benzeri Allah'ın şu kavlidir: "İşte böylece, onlardan öncekilere her hangi bir peygamber geldiğinde hemen: O bir büyücüdür veya delidir, dediler. Bunu (nesilden nesile) birbirlerine vasiyet mi ettiler? Doğrusu onlar azgın bir topluluktur." (Zariyat, 51/52-53).

Onlar da babaları gibi hidayette olduklarını iddia ettikleri için yüce Allah onlardan hikâye ederek önce "Onların izi üzerinde hidayete erdirilmişleriz." ifadesini kullandı, ikinci olarak da hidayet iddiasında bulunmadan davranışlarında atalarına tabi olan topluluktan bahsederken "onların izlerine uyarız" tabirini kullandı. Yaklaşık olarak mana aynıdır.

Bu, Allah Rasulü (s.a.)'nü bir teselli olduğu gibi, itikat ve ibadette taklidin, ötedenberi gelen eski bir sapıklık türü olduğuna dair uyandır.

Sonra Allah Tealâ, peygamberlerin kavimlerinin taklidine verdikleri cevabı şöyle diyerek zikretmiştir: "Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din) den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi onlara uyarsınız?) deyince..."

Onlar Allah Tealâ'nın şu kavlinde, inkârlarını açıkça ilân ederek peygambere cevap verdiler: "Ve doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz." dediler. Yani müşrikler peygamberlerine: "Biz senin mesajınla (risale-tinle) amel etmeyiz, seni ne dinler ne itaat ederiz, biz peygamberlerle gönderilen her şeyi inkâr ediyoruz ve atalarımızın dini üzere sabit kalıp devam ediyoruz." dediler. Kastedilen mana şudur: Ey Rasul! Onlar, senin ge-

tirdiğin risaletin doğruluğunu yakinen bilip anlasalar da; maksatları kötü olduğu ve hakka ve hak ehline karşı gururlandıkları için, buna boyun eğmezlerdi. Ayette geçen:

"...sizinle gönderilen şeyi..." ifadesinden maksat, bütün peygamberlerle gönderilen risaletlerdir. Hitap, peygamberimiz (s.a.)'e dir. Fakat kelime çoğul olarak gelmiştir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.)'i yalanlamak, diğer tüm peygamberleri de yalanlamak demektir.

Küfürde ısrarın neticesi azap ve helakten başka bir şey değildir. Bu yüzden Allah şöyle buyurmuştur: "Biz de onlardan intikam aldık. Bak yalanlayanların sonu nasıl oldu?" Yani biz, Nuh, Ad ve Semud kavmine azap ettiğimiz gibi, peygamberlerini yalanlayan ümmetlerden de, çeşit çeşit azaplarla intikam aldık. Ey muhatap! İyi düşün o ümmetlerden peygamberlerini yalanlayan ümmetlerin durumu nice oldu, nasıl helak olup yok oldular? Şüphesiz ki onların eserleri, bakıp gören için bir ibret olarak, hala mevcuttur. Bu, Mekke halkına bir tehdit, Allah Rasulü (s.a.)'ne bir teselli ve risaleti karşısında kavminin tutumuna aldırış etmemesi konusunda bir uyarıdır. [\[5\]](#)

Ataları Taklit Etmenin Reddedilmesi, Peygamberlerin Seçilmesi Ve Dünya Halinin Açıklanması:

26- Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin tap- tıklarınızdan uzağım.

27- Ben yalnız beni yaratana tapanım. Çünkü O beni doğru yola ilete- çektir.

28- Bu sözü ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dinine) dönsünler.

29- Doğrusu ben bunları da, atalarım da kendilerine hak ve onu açıklayan (veya apaçık) bir peygamber gelinceye kadar yaşattım.

30- Fakat kendilerine hak eelince:Bu bir büyüdür, biz onu tanımiyoruz dediler.

31- Ve dediler ki: "Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse

olmaz mıydır

32- Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların bile maişetlerini aralarında

biz Paylaştırdık- Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine dereçelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.

33, 34- Şayet insanlar (küfürde birleşmiş) bir tek ümmet haline gelmeyecek olsaydı Rahman'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri, evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da hep gümüşten yapardık.

35- Ve onları zinetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici metaldir. Ahiret ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından korunup rahmetine sığınanlara mahsustur.

Açıklaması:

Allah Tealâ, haniflerin imamı, peygamberlerin atası ve Arapların en şerefli babası olan İbrahim Halilullah'ın (a.s.) deliller ortaya koyarak atalarının sapık dininden uzaklaştığını ve şöyle dediğini haber veriyor: "Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O beni doğru yola iletecektir." Yani Ey Rasul! Putlara tapınmakta atalarını taklide dayanan kavmin Kureyş'e; İbrahim (a.s.)'in babası Azer'in ve kavminin taptığı putlardan uzaklaştığını, ancak kendisinin ve tüm insanların yaratıcısı olan ve kendisini geçmişte doğruya yönelttiği gibi gelecekte de dinine yöneltecek ve hak üzere sabit kılacağını söylediği yaratıcıya kulluk ettiği zamanı hatırlat!

"Ben yalnız beni yaratana kulluk ederim..." Sözü, ya istisna-ı muttasıldır, (çünkü onlar kendi ilanlarıyla birlikte Allah'a da kulluk etmişlerdir.) ya da istisna-i munkatidir. O takdirde mana şöyledir: Ancak beni yaratan beni doğru yola ulaştırır. Hz. İbrahim (a.s.) bu sözü Allah'a güvenerek ve hidayetini de Rabbinden olduğu hususunda kavmini uyarmak için söylemiştir.

"Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dinine) dönsünler." Yani İbrahim (a.s.), ortağı olmayan bir Allah'a kulluk ve Ondan başka tapınılan putları reddetme anlamına gelen kelime-i tevhidi, zürriyetinde devam edecek bir kelime söz yaptı. Onun zürriyetinden Allah'ın hidayetini dilediği kimseler, bu kelime-i tevhit konusunda Hz. İbrahim (a.s.)'e uyacaktır. Bu sebeple onlar arasında - Allah'a hamd olsun- daima tevhit ehli bulunacaktır. Yüce Allah bu sözü, Mekke halkından ve benzerlerinden müşrik olanların bu şirklerinden vazgeçip, tevhide dönmeleri için söylemiştir. Çünkü onlar, Hz. İbrahim (a.s.)'i hatırladıklarında Hanif dininde ona tabi

olacaklar ve gerçekte atalarını taklit etme iddiasında bulunuyorlarsa onun atalığının etkisi altında kalacaklardır. Müfessir Katade şöyle demiştir: "Hz. İbrahim (a.s.)'in zürriyetinden kıyamet gününe kadar Allah'a kulluk edecek olanlar bulunmaya devam edecektir."

Sonra Allah Tealâ, hak ve peygamber karşısında Mekke halkının tavrını, ayrıca nimete, uzun ömre, hakimiyet ve nüfuzun devam etmesine aldanmalarından dolayı onları kınayarak şöyle buyurmuştur. "Doğrusu bunları da, atalarını da kendilerine hak ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim." Yani, Hz. İbrahim (a.s.)'in zürriyetinden olan bu Mekke halkı müşriklerini ve babalarını, uzun ömür, bol rızık vererek dünya nimetlerinden faydalandırdım, inkârlarına rağmen onlara nimetlerde ve ihsanda bulundum. Fakat onlar bu süre vermeye aldandılar, şehvetlere ve şeytana itaate daldılar ve dünya nimetleri içerisinde yüzerken kelime-i tevhid'den uzaklaştılar. Şimdi onlara, Allah'ın hak olarak indirdiği Kur'an-ı Kerim ve tevhit prensibini açık delillerle ortaya koyan, Allah'ın kesin hükümlerini açıklayan peygamber Muhammed (s.a.) geldi.

Allah Tealâ onları, Muhammed (s.a.)'in risaletinden yüzçevirmeleri sebebiyle daha da kınamış, şöyle buyurmuştur: "Fakat kendilerine hak gelince: Bu bir büyüdür, biz onu tanımıyoruz, dediler." Yani Kuran ve doğruluğuna delil olarak mucizelerle teyit edilmiş Rasul onlara gelince, onlar peygamberin kendilerine getirdiği Kur'an'ı Allah'ın katından bir vahiy değil, sihir ve batıl söz olarak nitelediler, gururlanarak, inat, haset ve zulümle biz peygamberle gönderilenleri inkâr ediyoruz, dediler. Şirk ve sapıklıklarına bir de hakkı yalanlayıp, terketmeyi, onunla alayı açıkça peygamberin risaletini ve nübüvvetini inkâr etmeyi eklediler.

Daha sonra da Allah Tealâ bu surede zikredilen dördüncü çeşit küfür-

lerini zikrederek ^[6] şöyle buyurmuştur: "Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?" Kureyş kâfirleri ve benzerleri dediler ki: Bu Kur'an Mekke ve Taif ten iki büyük adamdan birine indiril-seydi olmaz mıydı? Bu iki adam: Velid b. Muğire ile, Mesud b. Urve es-Sa-kafi'dir. Her ikisi de mal ve makamca büyük ve kavimleri arasında hatırı sayılır kişilerdi. Müşriklerin itiraz etmelerinin nedeni, Kuranın Hz. Mu-hammed'e indirilmesinden dolayıdır.

Allah da bu şüpheyi üç noktadan çürütmüştür.

Birincisi: "Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar?" ^[7] "Dünya hayatından onların maişetlerini bile aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, kimini ötekine derecelere üstün kıldık." Yani şüphesiz ki, bu müşrikler, hadlerini aşmışlar, Allah'a ait olan bir meseleye karışmışlardır. Halbuki bu mesele onlara bırakılmış değil, bilakis Allah'a aittir. Allah ise, peygamberliği nereye, kime vereceğini bilir. Allah peygamberliği ancak kalben ve ruhen en pak insana, aslı itibariyle en şerefli ve en temiz kişiye verir.

Halbuki kullar arasında nızıkları ve maddi, manevi makamları paylaştıran biziz. İnsanların bir kısmını diğere kuvvet ve zayıflık, ilim ve cehalet, şöret ve unutulmuşluk, zenginlik ve fakirlik noktasıiii1 da üstün kılan yine biziz. Eğer bu konularda onları birbirine eşit yapâay^ dik, onlar aralarında birbirleriyle yardımlaşmazlar bir kısmı diğeri istihdam imkânı bulamazdı. Çünkü insanlar birbirlerinin geçimine vesile olmaktadır. Aksi takdirde dünyanın nizamı bozulurdu. Ücretle çalışıp birine hizmet etmekte her hangi bir zillet ve hakaret söz konusu değildir. Ayrıca işçinin hakları İslâm'da korunmuştur. İşverenin de, başkalarını aldatmayı, onlara zulüm, eza ve kötü davranmasını ortadan kaldıracak birtakım ahlâkî ve maddî yükümlülükleri vardır. İnsanlar dünyanın nizamını değiştirmekten aciz kalınca, nasıl oluyor da, bizim peygamberliği ve risaleti bazı kullarımıza tahsis etme hükmümüze itiraz ediyorlar? Yani, rızık veren onlar olmadığına göre, nübüvvet (peygamberlik) nasıl onlardan olur?

İkincisi: "Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır. " Yani Allah'ın ahiret yurdunda salih kulları için hazırladığı nimetler onların topladıkları mallardan ve dünyanın diğere nimetlerinden daha hayırlıdır. Allah Tealâ, kullarından bir kısmını dinde birtakım lütuf ve rahmetine has kılsa, işte bu rahmet tüm dünya mallarından daha hayırlıdır. Çünkü dünya nimeti bir gün yok olacak, halbuki Allah'ın rahmeti ve ihsanı devam edecektir.

Sonra Allah Tealâ dünyanın temelde değersizliğini açıkça belirtti ve şöyle buyurdu:

Üçüncüsü: "Şayet insanlar (küfürde birleşmiş) bir tek ümmet haline gelmeyecek olsaydı Rahman'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları hep gümüşten yapardık." Yani dünya ve zinetlerine meylederek bütün insanların küfre meyletme durumu olmasaydı, dünyanın yanımızda hiçbir değeri olmadığı için biz kâfirlere sonsuz servetler verirdik.

"Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici metaidir. Ahiret ise, Rabbinin katında, Allah 'in azabından sakınıp, rahmetine sığınanlara mahsustur." Yani bütün bunlar, dünyada ancak bir süre faydalanılacak şeylerden ibarettir. Çünkü bunlar kısa zamanda yok olup gidecektir. Ahiret ise, içinde bulunan nimet ve cennetleriyle ancak şirkten ve isyanlardan kendisini koruyan, Allah'ın birliğine inanan ve Ona itaat ederek hayatını sürdüren kimselere aittir. Ahiret yok olmayacak, devam edecektir. Nimeti de sürekli olacaktır. İşte bu özellikleriyle ahiret yalnız yukarıda özellikleri geçen müminlere has olacaktır.

Tirmizi, İbni Mace, Begavi, Taberani'nin Sehl b Sa'd (r.a.)'dan onun da Peygamber (s.a.)'imizden rivayetine göre Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Eğer dünyanın Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar değeri olsaydı^ (Allah) bu dünyadan kâfire bir yudum su içirmezdi."

Taberani'nin rivayetinde ise şöyledir: "Peygamberimiz (s.a.) hammla-nyla bir araya gelmemek üzere yemin edince, ona Ömer b. Hattab (r.a.) geldi ve Peygamberimizi (s.a.), yan tarafına iz yapmış bir hasır üzerinde buldu, bu sebeple derhal gözleri doldu ağladı. Ve ey Allah'ın Rasulü! İşte İran Kısrası ve Rum Kayseri! Onlar zevku sefa içindeler. Sen ise Allah'ın yarattıklarının en değerlisin, dedi. Allah Rasulü (s.a.) de, yaslanıyorken oturdu ve "Hattab oğlu! Yoksa senin (hak yol üzerinde olduğumuzdan) şüpheni mi var?" dedi ve sonra şöyle buyurdu: "Onlar, dünya hayatında iken nimetler kendilerine hemen verilmiş bir topluluktur." Bir rivayette de: "Yoksa sen, dünya onların, ahiretin ise bizim olmasına razı değil misin!" buyurdu. [\[8\]](#)

Allah'ın Zikrinden Yüzçevirenin Hali Ve Peygamber (S.A.)'İN Davasında Sebati:

36- Kim Rahman'ın zikrine gözünü kapatırsa, bir şeytanı ona musallat ederiz.

37- Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar kendilerini doğru yolda olduklarını sanırlar.

38- O kimse, sonunda bize gelince arkadaşına: Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaş-mışsm! der.

39- Zulmettiğiniz için bugün (nedamet) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız.

40- (Rasulüm!) sağirlara sen mi işittireceksin; yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin!

41- Biz seni alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız. Yahut onlara vadettiğimiz aza sana gösteririz. Çünkü bizim onlara gücümüz yeter.

43- Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen, doğru yoldasın.

44- Doğrusu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız.

45- Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmehtlerine) sor! Rahmandan başka tapılacak tanrılar (edinin diye) emretmiş miyiz?

Açıklaması:

"Kim Rahmanın zikrine gözünü kapatırsa yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz." Kim, Kur'an-ı Kerime bakıp düşünmekten ve onunla amel etmekten gözünü kapatıp gaflet ile yüz çevirirse, biz ona vesvese verecek ve onu yoldan çıkaracak bir şeytanı ona musallat ederiz. O kimse o şeytan dostundan asla ayrılmaz, daima onunla beraber olur, tüm işlerinde ve allayıp pullayıp tezyin ettiği her konuda şeytana uyar.

Ayette murat edilen mana şudur: Kur'an'ın hak olduğunu bildiği halde bilmezlikten gelen kimse şüphesiz bir sapıklık içerisindedir. İnsanın başına gelecek her afet ve belânın ana sebebi, dünyaya ve dünya ehline meyledip gönül vermektir. Bu, göz hastalığı gibidir. Sonra tedricen görme bozukluğu gibi, daha sonra da, körlük gibi olur.

Ayet yüce Allah'ın şu kavline benzemektedir: "Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik de, onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler." (Fussilet, 41/25). Müslim'in Sahih'inde ve diğerlerinden gelen bir rivayet şöyledir: "Her müslümanın beraberinde cinlerden birarkadaşı vardır. Şeytan ademoğlunun kan damarlarında dolaşmaktadır."

"Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar." Yani Allah'ın kendi zikrinden yüz çeviren herkes için musallat ettiği bu şeytanlar, musallat edildikleri insanları vesveseleriyle hak ve hidayet yolundan engellemektedirler. Kâfirler de bu vesveseye aldanarak kendilerinin gerçeğe ve doğruya iletildiklerini zannederler.

Nihayet kâfir, ahirette şeytan arkadaşından uzaklaşacaktır. Bunu beyan eden ayette Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır: "O kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına: Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın! der." Yani kâfir kıyamet gününde bize geldiğinde, kendisine musallat edilen şeytandan bizar olup, ondan uzaklaşmaya çabalayacak ve kendisiyle kendisine dost olan o şeytan arasında doğu ile batı arasındaki mesafe kadar uzaklık olmasını temenni edecek. İnsandan ayrılmayan o şeytan ne kötü bir dosttur!

Bazıları "hatta iza câânâ" şeklinde fiili tesniye olarak okumuştur. Yani o şeytan ve şeytana arkadaş olan insan gelince...

Allah'ın da haber verdiği göre kıyamet gününde onlara şöyle denilecek:

"Zulmettiğiniz için bugün (nedamet) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız." Ahirette onları kınamak, ayıplamak ve ümitsizliğe sevk etmek için şöyle denilecektir: Sizin dünyada nefislerinize zulmetmeniz açıkça ortaya çıktığına göre, bugün burada azaba ortak olmanızın size hiçbir yararı olmayacaktır. Çünkü hiçbirinizin azabından zerre kadar hafifletilmeyecektir. Halbuki dünya hali böyle mi? Hayır çünkü dünyada musibet paylaşılınca azalır. İşte bu gösteriyor ki, azaba ortak olmak, dünyada olduğu gibi her hangi bir hafifliği getirmiyor. Çünkü herkes şiddetli azap içerisinde kendi nefsi ile meşguldür. Bu meşguliyet, diğerinin halini kendisine unutturur. Dolayısıyla azaba ortak olmak azabın hafiflemesi anlamına gelmeyecek ve hiç kimse, musibet, keder ve acısından diğerine yardım imkânı bulamayacaktır. Herkesin azabtan müşterek bir nasibi olacaktır.

Sonra Allah Tealâ Rasul'ünü (s.a.) teselli için, davetinin onların kalplerinde etkili olmayacağını beyan ederek şöyle buyurdu: "(Rasulüm!) sağırlara sen mi, işittireceksin, yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin?" Ya Muhammed! Sağırlara duyurma, körlere yol gösterme veya açık bir sapıklığın içinde dalmış kimseleri irşad etme imkânın var mı? Yüce Allah bu insanları görme zayıflığıyla vafettikten sonra üç sıfatla daha niteledi ki onlar da şunlardır: Sağırlık, körlük ve apaçık sapıklık. Basiretleri (kalp gözleri) zayıf olan bu kâfirler, ey Rasul! Senin getirdiğini duymayan sağırlar, görmeyen körlere gibidir. Onlar, dalâlet, küfür ve cehalette aşırı gidenlerdir. Allah Rasulü (s.a.) durmadan onları gerçek imana davet ediyor, onlarsa küfür ve batıldaki inatları sebebiyle Kur'an mucizelerini ve peygamberlik delillerini görmezlikten gelerek daha da azgımlaşıyorlar.

Sonra yüce Allah, Rasul'üne (s.a.) onlardan intikam alacağını bildirdi ve şöyle buyurdu: "Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız." "Yahut onlara vadettiğimiz azabı, sana gösteririz. Çünkü bizim onlara gücümüz yeter." Yani onlar dünya veya ahirette azabımızdan kurtulamayacaklardır. Ey Rasul! Onlara azap gelmeden ruhunu kabzedip seni vefat ettirsek de, onlardan intikam alacağız. Bu intikam dünyada veya ahirette olabilir. Senin vefatından evvel, onları tehdit ettiğimiz azabı sana göstermeye de gücümüz yeter. Ne zaman istersek onlara azap ederiz. Şüphesiz Allah, peygamberinin hayatında onun gözünü aydın edip sevindirmiştir. Bedir gününde Hz. Muhammed'e (s.a.) karşı gelen o müşrikleri perişan etmiştir.

Kâfirleri azap ile tehdit onun mutlaka olacağına delildir. Çünkü Allah Tealâ verdiği sözden dönmez.

Peygambere yapılan bu zafer vaadinden sonra Allah ona Kurana ve onun gösterdiği yola sınıksız yapışmasını emrederek şöyle buyurmuştur: "Sen sana vahyedilene sınıksız sarıl, şüphesiz sen doğru yoldasın." Ey Rasul! Sen, Rabbin tarafından sana vahyedilen Kur'an'a sarıl. Çünkü sen, dünyada mutluluğa, ahirette ise kurtuluşa giden sağlam ve dosdoğru bir yoldasın. Seni yalanlayanlar yalanlarsa da, bunun sâna zararı olmayacaktır.

Sonra Allah, Kur'an'ın mevkiini beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Doğrusu Kur'an, sana ve kavmine bir şereftir. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız." Şüphesiz ki, Kur'an sana, Kureyş'e ve bütün Araplara bir şereftir. Zira onların lisanıyla nazil olmuştur. Siz, bu Kur'an'dan sorguya çekileceksiniz. Onunla nasıl amel ettiğiniz, ona nasıl karşılık verdiğiniz ve sizin üzerinizdeki hakkını nasıl yerine getirdiğiniz konusunda hesap vereceksiniz.

Bu ayetin benzeri Allah'ın şu sözüdür: "Andolsun, size içinde sizin için şerefimiz bulunan bir kitap indirdik." (Enbiya, 21/10).

Buhari ve Tirmizi'nin ise Muaviye (r.a.)'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir. Nebi (s.a.)'nin şöyle dediğini duydum: "Bu konu Kureyş'e aittir. Dini ayakta tuttukları sürece, Allah'ın yüzüstü süründürdüğü kimseler hariç kimse bu konuda onlarla mücadele etmez." Allah Rasulü (s.a.) "Bu konu..." tabiriyle "hilafeti" kastetmiştir. Yani hilafet başkalarına değil, Kureyş'e aittir. Ahmet b. Hanbel ve Müslim'in Cabir (r.a.)'den rivayetlerine göre, Allah'ın Nebisi şöyle buyurmuştur: "Bu konuda insanlar Kureyş'e tabidir. Müslümanlar müslümanlara, kâfirlerde kâfirlere tabidir."

Daha sonra yüce Allah, tevhide davetin ve şirki terketmenin eskiden beri gelmekte olduğuna dikkat çekmiş, şöyle buyurmuştur: "Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmehterine) sor! Rahman'dan başka tapılacak tanrılar (edinin diye) emretmiş miyiz?" Sen içlerinde peygamberler ve alimler gönderdiğimiz ümmetlerin sülâlelerine, zürriyetlerine, "Allah, hiçbir dinde putlara tapılma izni vermiş midir." diye sor. Ayetin manası şudur: Bütün Peygamberler, ortağı olmayan bir Allah'a kulluğa davet etmişler, putlara tapılmaktan da sakındırmışlardır. "Andolsun ki biz, Allah'a kulluk edin ve tağuttan sakının diye emretmeleri için her ümmete bir Peygamber gönderdik." (Nahl, 16/36).

Bundan maksat peygamberlerin tevhit hususunda ittifak ettiklerine ve Muhammed (s.a.)'in de Allah'ın birliğini (tevhidi) emretmekte peygamberler arasında tek olmadığına dikkat çekmektir. Bu esasları itibariyle hak dinin birliğini gösterdiği gibi, peygamberlerin vazifelerinin de temelde aynı ve bir olduğuna delâlet etmektedir.

Bu emrin sebebi, Yahudi ve müşriklerin Peygamber (s.a.)'e: "Senin getirdiğin senden öncekilere aykırıdır." demeleridir. Bu sebeple yüce Allah, Peygamberine, Peygamberi şüphe içinde olduğundan değil de, Allah'ın birliğini tespit ve teyit için, daha önce geçen peygamberlerin ümmetlerine bu tevhit meselesini sormasını emretmiştir. [\[9\]](#)

Musa (A.S.) Ve Firavun Kıssasından İbretler:

46- Andolsun ki biz Musa'yı ayetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik de Musa: Ben alemlerin Rabbinin elçisiyim, demişti.

47- Onlara ayetlerimizi getirince, bunlara gülüvermişlerdi.

48- Onlara gösterdiğimiz her bir ayet (mucize) diğerinden daha büyüktü. Dönsünler diye onları azaba uğrattık

49- (Bunun üzerine) dediler ki: Ey y sihir yapan! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et. Çünkü

biz artık doğru yola gireceğiz.

50- Fakat biz onlardan azabı kaldırıncaya, sözlerinden dönüverdiler.

51- Firavun kavmine seslendi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hala görmüyor musunuz?"

52- "Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse meramını anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

53- "Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"

54- Firavun kavmini aldattı, onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir.

55- Böylece bizi öfkelerince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk.

56- Onları, sonradan gelenlerin geçmişi ve bir ibret örneği kıldık.

Açıklaması:

"Andolsun ki biz Musa'yı ayetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik de, Musa: Ben alemlerin Rabbinin elçisiyim demişti." Andolsun ki biz Musa'yı, doğruluğuna delâlet eden, İsrâ suresinde (101. ayette) zikredilen dokuz mucize ile desteklenmiş olarak Firavun'a, kavminin eşrafına, Kiptilerden ve Beni İsrail'den tabüerine göndermiştik de, Musa (a.s.) onları, eşi olmayan bir Allah'a kulluğa davet ediyor, O'ndan başkasına kulluktan sakındırıyor ve onlara şöyle diyordu: Ben size alemlerin, ins ve cinnin Rabbi olan Allah tarafından gönderilmiş elçiyim. Musa (a.s.)'ya verilen mucizeler şunlardı: Tufan, çekirge, haşere, kurbağalar, kan, kıtlık (ekinlerin, canların ve meyvelerin eksikliği), yed-i beyza (koynundan çıkardığı bembeyaz el) ve asa (Allah'ın izniyle bu asa yılanı dönüşüyordu.) Firavun ve kavmi yine büyüklük tasladılar, bunlara inanmayıp, yalanladılar ve alay ettiler. Nitekim Allah şöyle buyurdu: "Onlara ayetlerimizi getirince, bunlara gülüvermişlerdi." Yani Hz. Musa, doğruluğunu gösteren bu mucize ve delilleri onlara getirince, Firavun ve kavmi kendilerine bu ayetleri getiren Hz. Musa'ya gülüp onunla alay ediyorlardı. Ayette geçen "izâhüm"ün manası şudur: Onlar, bu ayetlerin gelişlerini hemen gülme ve alayla karşılıyorlardı.

Bu Allah Rasulünü (s.a.), kavminin davetinden yüz çevirmesi sebebiyle karşılaştığı sıkıntılara karşı bir teselli mahiyetindedir.

"Onlara gösterdiğimiz her bir ayet (mucize) diğerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye onları azaba uğrattık." Yani Hz. Musa'nın risa-let davasında doğruluğunu gösteren, Firavun ve ileri gelen adamlarına gösterdiğimiz her bir delil; kendi aleyhlerine delil olmak ve Hz. Musa'nın tevhide davette doğruluğunu gösterme açısından öncekilerden daha büyüktü. Bununla birlikte, öncekiler de kendi yerlerinde büyüktü. Ayette geçen "uhtihâ" kelimesi, Hz. Musa'nın peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden bir diğer mucize demektir. Bununla beraber onlar sapıklıklarından dönmediler. Biz de, bu ayetleri yalanlamaları sebebiyle, küfürlerinden vazgeçmeleri, eşi olmayan bir Allah'a inanmaları, emir ve yasaklarında Ona itaat etmeleri için onlara azap indirerek cezalandırdık.

Onlara her ayet geldiğinde ayeti sihir; Hz. Musa'yı da sihirbaz diye niteliyorlardı. Nitekim yüce Allah şöyle buyurdu: "Bunun üzerine dediler ki: Ey sihir yapan! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz." Yani onlar dediler ki: Ey sihirbaz, ey alim! -Onlar, ilim adamlarına saygı için, onlara sihirbaz ismini veriyorlardı- Eğer inanırsak bizden azabı gidereceğine dair bize haber verdiğin Allah'ın sana ahdi sebebiyle azabı bizden uzaklaştırması için, bizim adımıza Rabbine dua et! Şüphesiz biz, bundan sonra artık getirdiğin dine inanacağız.

"Fakat biz onlardan azabı kaldırıncaya, sözlerinden dönüverdiler." Yani

Hz. Musa Rabbine dua etti, Rabbi de onların azabını kaldırdı. Fakat Allah onlardan azabı kaldırıncaya verdikleri sözü bozup, tekrar küfre döndüler. Nitekim bir başka ayette bu husus şöyle beyan edilmiştir: "Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan,

çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular. Azap üzerlerine çökünce, Ey Musa! Sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et; eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrailoğulları'nı seninle göndereceğiz, dediler. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca hemen sözlerinden dönüver-diler." (Araf, 7/133-135).

Sonra Allah, Firavunun isyanını, kibrini ve küfürünü haber vererek şöyle buyurdu: "Firavun kavmine seslendi ve şöyle dedi: Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hala görmüyor-musunuz?" Firavun, kavminin Hz. Musa'ya meyledeceğinden korktuğu için, onları biraraya topladı ve kavmine şunları söyledi: Mısır'ın büyük saltanatı benim değil mi? Bu konuda benimle kimse münakaşa edemez. Mutlak hakimiyet benimdir. Nil nehirleri (kolları) köşkümün altından ve önünden, bahçelerimin içinden akmaktadır. İçinde bulunduğum azamet ve saltanatı görmüyor musunuz, bununla idareye ve nizam koymaya benim daha lâayık olduğumu anlamıyor musunuz? Musa'nın ve tabilerinin fakirliğine ve zayıflığına bakınız; onlar bana karşı direnebilirler mi?

Bu ayetin benzeri şudur: "Derhal (adamlarını) topladı ve (onlara) bağırdı: Ben sizin en yüce rabbinizim! dedi. Allah onu, (herkese ibret olarak) dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı." (Naziat, 79/23-25).

"Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse meramını anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?" Yani ben, mülküm, saltanatım, zenginliğim ve mevkiim itibariyle bu adamdan, fakir, güçsüz ve dilindeki ukdeden dolayı meramını neredeyse ifade edemeyen Musa'dan daha hayırlıyım. Firavun'un Hz. Musa (a.s.) hakkındaki bu meramını neredeyse ifade edememe düşüncesi onun önceki bilgisine göredir. Yoksa daha sonra kerim olan Allah Hz. Musa'nın dilindeki bu kekemeliği izale etmişti, ama bunu Firavun bilmiyordu. Hz. Musa (a.s.)'dan hikâye olarak yüce Allah şöyle buyurdu: "Dilimden (şu) bağı çöz ki, sözümü anlasınlar. " Yüce Allah da bu duaya şöyle karşılık vermiştir: "Allah: Ey Musa! dedi: İstediyin sana verildi." (Taha, 20/27-28,36). Gerçekten küçüklüğünde ağzına aldığı bir ateş koru sebebiyle Hz. Musa'nın dilinde biraz kekemelik vardı. Bunun üzerine, insanlar sözünü anlasınlar diye, Allah'tan dilinin bu düğümünü çözmesini istedi, Cenab-ı Allah da duasını kabul ederek onun bu kekemeliğini giderdi. Kaldı ki, kulun fiili olmaksızın yaratılıştan gelen kusurlarla bir insanı asıl ayıplamak, ayıplayan kimse hakkında bir eksiklik. Çünkü böyle bir şeyle insan ne ayıplanır, ne de kınanır. Firavun, her ne kadar bu olayı idrak etmiş olsa da, cahil ve geri zekalı kavmine bunu geçerli bir akçe gibi sunmak istemiştir.

Sonra Firavun, peygamberliğin saltanatla desteklenmesi gerektiğini zannederek, sahip olduğu dünya nimetleri ve krallığına sığınarak Hz. Musa'ya karşı büyüklük tasladı. Bu Firavun'un düşüncesini Allah şöyle anlattı: "Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?" Yani, eğer Musa benden büyükse altın bileziklerle süs-lenmeli veya peygamberliğinde samimi ise Rabbi ona altın bilezikler vermeli değil mi

idi? Bu aynen, Kureyş kâfirlerinin iki şehir halkından bir büyüğe peygamberliğin lâıyk olduğuna dair söyledikleri sözlerine benzemektedir. Veya Musa eğer samimi ise, melekler onun beraberinde bulunup, ondan ayrılmasalar, görevinde ona yardım etseler ve onun peygamberliğine şehadet etselerdi ya! Böylece Firavun, kavmine şu intibai vermiştir: Peygamberler de mutlaka zorbaların, zalimlerin suretine, görüntüsüne bürün-meli veya meleklerle etrafları çevrümelidir. Firavun zahir görüntüye al-danmış ve peygamberlerin gerçeği ile ilgili olarak manevi cevheri idrak edememiştir.

"Firavun kavmini küçümsedi, onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdir." Yani Firavun, kavminin ve tebasının aklını hafife alıp küçümsedi ve onları dalâlete davet etti. Onlar da bu konuda Firavun'un söylediklerini kabullendiler ve kendilerine verdiği emirlerde ona itaat ettiler, Hz. Musa'yı yalanladılar. Çünkü onlar Allah'ın itaatından çıkıp uzaklaşmış kimselerdir.

Sonra da yaptıkları suçlardan dolayı ceza zamanı geldi. Bununla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurdu: "Böylece bizi öfkelen dirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk." Yani onlar bizi kızdırıp öfkelen dirince, onlardan şiddetli bir şekilde intikam aldık. Bu intikamın neticesi olarak onların hepsini denizde boğduk. Öğündükleri ve böbürlendikleri şeye uygun olarak boğulmak suretiyle helak edildiler. Firavun şöyle diyordu: "Ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi?"

Ahmed b. Hanbel, Taberani, Beyhaki ve İbni Ebi Hatim'in Ukbe b. Amir'den rivayetine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Kul günahlarına deOam etmesine rağmen, Allah'ın, ona dilediğini verdiğini görürsen bil ki bu, onun için bir istidracdır (yani Allah onu yavaş yavaş cehenneme çekmektedir.)" Sonra Allah Rasulü (s.a.) şu ayeti okudu: "Böylece bizi öfkelen dirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk."

"Onları sonradan gelenlerin geçmişi ve bir ibret örneği kıldık." Yani Firavun ve kavmini, azaba lâıyk olmakta, aynen onların amelini işleyen kâfirlere öncü yaptık, kendilerinden sonra gelecek kâfirlere ibret ve nasihat almak için dillerden dile dolaşan bir örnek kıldık. [\[10\]](#)

İsa (A.S.) Kıssasındaki İbretler:

57- Meryem oğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağırmaya başladılar.

58- "Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa o mu?" dediler. Bunu sana ancak tartışma için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.

59- O sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları'na örnek kıldığımız bir kuldur.

Yer yüzünde yerimize geçecek melekler yaratırdık.

61- Şüphesiz ki o (İsa), kıyametin (ne zaman kopacağına) bilgisidir. Ondandır hiç şüphe etmeyin ve bana uy". Çünkü bu dosdoğru yoldur.

62" Sakın şeytan sizi yoldan çevirmeşin çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.

63- İsa, açık deliyle geldiği zaman demişti ki: Ben size nimet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden size açıklamak için geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

64- Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur.

65- Ama aralarından çıkan gruplar, ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!

66- Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?

Açıklaması:

"Meryem oğlu İsa bir misal olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağışmaya başladılar." Bu da Kureyş'in küfür ve inadında, batılı kalkan edinerek mücadelelerinde eza ve cefa çıkarmalarının bir başka çeşitidir ki, bu surede zikredilen küfürlerinden beşincisidir. [\[11\]](#)

Allah Tealâ'nın: "Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız." (Enbiya, 21/98) ayeti nazil olduğunda İbnu'z-Ziba'ra Peygamberle mücadelesinde Meryem oğlu İsa'yı misal verince, senin kavmin bundan dolayı hemen gürültü etmeye ve verilen bu

misalden sevinerek çığlık atmaya başlarlar. "Allah'ın dışında taptıklarınız" manasına gelen ayette geçen "mâ"nın akılsızlar için kullanıldığını, maksadın da putlar olduğunu ve dolayısıyla ayetin; İsa, Üzeyr ve melekleri kapsamadığını bilmediler mi? Çünkü bunların hepsi Allah'ın tevhit ehli kullarıdır. Hz. İsa (a.s.) kavmine vasiyetinde şöyle demiştir: "Rab, bizim ilâhımızdır. O, bir olan ilâh 'tır."

"Bizim tanrılarımız mı hayırlı yoksa o mu? dediler. Bunu sana ancak tartışma için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur." Kureyş kâfirleri batılı müdafaa ederek şöyle demişlerdir: "Bizim ilâhlarımız İsa'dan daha hayırlı değildir. Binaenaleyh Allah'tan başka tüm tapınılanlar eğer cehennemde ise; biz de ilâhlarımızın İsa, Üzeyr ve meleklerle birlikte olmasına razıyız." Hz. İsa hakkındaki bu misali sana, ancak seninle münakaşa etmek için vermişlerdir. Çünkü onlar çok kavgacı ve mücadeleci bir topluluktur. İmam Ahmed, Tirmizi, İbni Mace ve İbni Cerir'in Ebi Umame (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hidayette iken sapmış kavimler, hep tartışma hastalığına tutulmuş kimselerdir." Daha sonra da "Bunu sana ancak tartışma için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur." ayetini okudu.

Sonra Allah Tealâ İsa (a.s.)'nin Allah'ın kullarından bir kul olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu: "O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğulları'na örnek kıldığımız bir kuldur." Ancak İsa (a.s.) kendisine ikramda bulunduğumuz, nübüvvet ve risaletle nimetlendirdiğimiz, İsrailoğulları'na ibret kıldığımız ve dilediğimize kadir olduğumuza dair bir delil, bir burhan kıldığımız bir kuldur. Çünkü biz onu şüphesiz babasız yarattık. O, ölüleri diriltir, anadan doğma körleri, alaca hastalığına yakalanmış kimseleri ve tüm hastaları Allah'ın izniyle iyileştirirdi. Hz. İsa'nın yaratılışı Hz. Adem'in (a.s.) yaratılışından daha kolaydır. Çünkü Adem, babasız anasız yaratılmıştır. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Allah nezdinde İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra da ona "ol" dedi ve oluverdi." (Ali İmran, 3/59) Allah, her şeye kadirdir. O'nun kudret alâmetlerinden birisi de şudur: "Eğer dileseydik, içinizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık." Yani eğer dileseydik, sizi yok eder, yerinize yeryüzünü imar eden ve size halef olacak olan melekler yaratırdık. Bazı nahivciler, ayette geçen "minkum" terkipteki "min" bedel manasmdadır, demişlerdir. Yani "Size bedel, sizin yerinize melekler yaratırdık..." demektir. Nitekim Tevbe Suresi 38. ayette: "Ahirete bedel, dünya hayatına razı mı oldunuz?" buyurulmaktadır ki, buradaki "min" de bedel manasında kullanılmıştır. Bu ayette kastedilen mana: tehdit, korkutma ve Allah'ın hayret verici kudretini beyan etmektir.

"Şüphesiz ki o (İsa) kıyametin (ne zaman kopacağına) bilgisidir. Ondandır hiç şüphe etmeyin ve bana uyun. Çünkü bu dosdoğru bir yoldur." Yani İsa Mesih'in gökyüzünden yeryüzüne inişi kıyametin vukuunun bir delili ve işaretidir. Çünkü bu, kıyamet alemlerindendir. Yüce Allah kıyamete çok az bir zaman kala Hz. İsa'yı gökten yere indirecektir. Nitekim bundan önce Deccal'm çıkışı da kıyamet alâmetlerindendir. O halde kıyametin kopacağına asla şüphe etmeyin ve onu yalanlamayın. Çünkü o mutlaka olacaktır. Size emrettiğim tevhit meselesinde ve şirkin batıl olması konusunda benim hidayetime tabi olunuz. İşte uyulması emredilip davet edilen bu yol, sağlam bir yol olup,

kurtuluşa ve mutluluğa ulaştıracaktır.

İbni Kesir şöyle demiştir: Allah Rasul'ünden (s.a.) gelen mütavahir hadislere göre, İsa (a.s.)'nın kıyamet gününden önce adil bir imam ve hakem olarak gökyüzünden yere ineceği haber verilmiştir. [\[12\]](#)

"Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır." Yani şeytan sizi, kalplerinize attığı vesveselerle, hakka tabi olmaktan alıkoymasın. Çünkü şeytan babanız Adem (a.s.) zamanından beri sizin apaçık düşmanımızdır.

"İsa açık delillerle geldiği zaman demişti ki: Ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin." Hz. İsa mucizeleri ve doğruluğuna delâlet eden delillerine, İncil'deki hükümleri getirince İsrailoğulları'na şöyle demiştir: Ben size şüphesiz, güzel davranmayı teşvik eden, çirkinliklerden alıkoyan yararlı hükümlerle, dinin ve Allah'ın bir kabul edilmesi, kitaplarına, peygamberlerine ve son güne (ahiret gününe) iman etmek gibi genel esaslar ile geldim. Yine Tevrat hükümlerinde ayrılığa düştüğünüz bazı dinî konuları size açıklamak için geldim. O halde masiyetler-den sakının ve size emrettiğim; Allah'ın birliği, hükümleri ve mükellefiyetleri konusunda bana itaat ediniz.

İşin başı tevhit ve ibadettir. Yüce Allah da insanları itaat etmelerini emrettiği şeyi beyan ederek şöyle buyurdu: "Çünkü Allah, benim de Rab-bim, sizin de Rabbinizdir. Ona ibadet edin işte bu doğru yoldur." Yani işte o aziz ve celil olan Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; benim de ilâhım sizin de ilâhınızdır. O halde O'na kullukta samimi olun ve sadece O'na kulluk yapın. Çünkü Onun hükümleriyle amel etmek sağlam bir yol ve doğru bir metottur.

"Ama aralarından çıkan gruplar ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline?" Yani İsa'nın gönderildiği Yahudi ve Hristiyan fırkaları onun hakkında ihtilâfa düştüler: O, Allah'ım dır, Allah'ın oğlu mudur, yahut üçün üçüncüsü müdür? diyerek çeşitli fırkalara ve gruplara ayrıldılar: Onlardan bir kısmı İsa'nın, Allah'ın kulu ve Rasulü olduğunu kabul eder ki gerçek de budur; bir kısmı onun, Allah'ın oğlu olduğunu iddia ediyor, bir kısmı da onun Allah Rab ve İlâh olduğu noktasındadır. İncil'in ilk sayfasına da "Bu, Rabbimiz ve ilâhımız İsa Mesih'in kitabıdır" cümlesini yazmışlardır.

Yazıklar olsun ve şiddetli azap, İsa Mesih'in mahiyeti ve yaratılışı hakkında ihtilâf eden bu zalimlere olsun! Onun kim olduğu hakkında farklı görüşleri benimsemişlerdir. Onlar Allah'a şirk koşan ve Onun koyduğu hükümlerle bile amel etmeyen kimselerdir. Bu durum ise kıyamet gününde elem verici, şiddetli ve sürekli bir azaba sebep olmaktadır.

"Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" Yani peygamberleri tekzip eden bu müşrikler farkında olmadan veya dünya işleriyle meşgul oldukları için kıyametin aniden gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? [\[13\]](#)

Cennet Ehli Olan Muttakilere Verilecek Olan Nimetlerin Çeşitleri

67- O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler.

68-69" Ey ayetlerimize inanan ve müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzölmeye- çeksiniz de.

70- Siz ve eşleriniz, ağırılanmış olarak cennete giriniz!

71- Onlara altın tepsiler ve (altın) kadehler dolaştırılır. orada canlarının istediği gözlerinin hoşlandığı her şey vardır (Onlara şöyle denilir:) Siz» orada ebedî kalacaksınız,

72- İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur.

73- Orada, sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz, denilir.

Açıklaması

"O gün Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler." Dünyada dost olanlar ve sadece dünyalık için birbirlerini sevenler kıyamet gününde birbirlerine düşman olacaklardır. Ancak Allah için birbirlerini seven muttaki kulların dostlukları ise ahi-rette de devam edecektir. Mana şudur: Allah' rızasının gözetilmediği tüm dostluk ve arkadaşlıklar, kıyamet gününde düşmanlığa dönüşür. Ancak Allah için kurulan dostluklar ise, Allah'ın devamlılığı gibi, devam edecektir. Allah Tealâ bir ayette şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Kendisinde artık alış veriş dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zalimlerdir." (Bakara, 2/254).

Hız. İbrahim de kavmine şöyle demişti: "Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü (gelip çattığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lanet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur." (Ankebut, 29/35).

Sonra Allah muttakiler için cennetteki nimetlerini vasfederek şöyle buyurdu:

"Ey kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzölmeyeceksiniz de." Yani, Allah için birbirlerini seven bu muttaki kullara denilecek ki: Ahirette azaptan korkmayın ve dünya nimetlerinden elde edemediklerinize de üzölmeyin. Çünkü şüphesiz baki olan ancak ahiret nimetidir. Dünya ise fanidir.

İbni Asakir'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayetine göre Ebu Hüreyre şöyle demiştir: Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurdu: "Biri meşrik (doğu), diğeri mağrib (batı) de iki kişi birbirlerini Allah için severlerse, Allah, kıyamet gününde onları bir araya getirir ve benim rızam için ortaya koyduğunuz sevginin neticesi budur, der."

Allah, bu muttaki kullardan korkuları ve üzüntüleri giderdikten sonra, şu sözü ile bunu mümin, müslüman kullarına has kıldı: "Ayatlerimize inanan ve gerçekten müslüman olan

kullarım!" Yani yukarıda geçen "Bugün size korku yoktur, sizler üzölmeyeceksiniz de" sözü bütün insanlar için değildir. Bilakis Kur'an'a inanan, Allah'ın hükümlerine boyun eğen, ibadet ve taatte Allah'a samimi davrananlar içindir. el-Mu'temir b. Süleyman babasından rivayet ederek şöyle demiştir: Kıyamet gününde insanlar diriltildiğinde korku ve dehşetten titremedik kimse kalmayacaktır. Bunun üzerine bir görevli seslenecektir: "Ey kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzölmeyeceksiniz de." Bu seslenme üzerine tüm insanlar ümitlenecek, fakat peşinden şu ayet gelecek: "Ayetlerimize inanan ve samimi müslüman olan kullarım." Böylece müminlerin dışında insanlar ümitsizliğe düşeceklerdir.

Daha sonra bu müminleri Allah şöyle diyerek açıkça cennetle müjdeledi: "Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz." Yani kıyamet gününde onlara şöyle denilecektir: Siz ve mümin eşleriniz ikrama nail olarak, nimetlenerek ve son derece mutluluk duyarak cennete giriniz.

"Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canlarının istediği gözlerinin hoşlandığı her-şey vardır. Siz orada ebedî kalacaksınız." Yani cennette sizin için çok çeşitli yiyecek ve içecekler vardır. Orada yiyecek ve içecek altın kaplarla sunulur. Cennette sizler için çeşitli yiyecekler, içecekler, giyecekler ve güzel sözler vardır. İnsanların isteyip hoşlandığı her şey vardır. Cennette gözleri zevklendirip rahatlatan güzel şeyler, göz alıcı manzaralar, hoşlanılan her şey vardır. Bunların en güzeli de, herhangi bir kayıt ve keyfiyet olmaksızın, Allah'ın cemalidir. Sizler o cennette ebedî kalacaksınız, ölmeyecek ve oradan çıkmayacaksınız. Oradan hiç ayrılmak istemeyeceksiniz.

Bu mükâfatın sebebi onların salih amelleridir. Bu sebeple Allah Tealâ şöyle buyurdu: "İşte yaptıklarınıza karşılık size miras olarak verilen cennet budur." Yani dünyadaki yaptığınız salih ameller sebebi ile içindeki çeşitli nimetlerle birlikte bu cennet şüphesiz sizindir. Miras, varisi nasıl bulursa, bu cennet de sizi öyle bulacaktır.

İbni Ebi Hatim'in Ebu Hüreyre'den rivayetine göre Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir. Allah Rasulü (s.a.) buyurdu: "Bütün cehennemlikler, cennetteki yerini görecek ve bu durum, onlar için bir hasret, bir pişmanlık olacak ve o şöyle diyecektir: Allah bana hidayet verseydi elbette sakınanlardan olurum. Bütün cennetlikler de cehennemdeki yerini görecek ve şöyle diyecektir: Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Bu durum da cennetlik için bir şükre vesile olacaktır." Daha sonra Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurdular: "Hiçbir kimse yoktur ki, bir cennette, bir de cehennemde makamı olmasın. Kâfir, müminin cehennemdeki yerine varis olurken mümin de kâfirin cennetteki yerine varis olacaktır. İşte Allah'ın: "...yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur." sözünün anlamı budur. Allah Tealâ cennetteki yiyecek ve içeceği zikrettikten sonra, nimeti tamamlamak için, meyveyi de zikretti ve şöyle buyurdu: "Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz." Yani cennette sizin için yiyecek ve içekten başka çok çeşitli meyveler de vardır. Hangisini tercih eder, ondan yersiniz.

Kopardığınız her meyvenin yerine yeni bir meyve yaratılır. [\[14\]](#)

Cennet Ehlinin Azabı Ve Bunun Sebepleri

- 74, 75- Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar, azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde ümit kesmişlerdir.
- 76- Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zalim kimselerdir.
- 77- "Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin!" diye seslenirler. Malik de: Siz böyle kalacaksınız! der.
- 78- Andolsun biz size hakkı getirdik. Fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.
- 79- Yoksa (müşrikler) bir işe kesin karar mı verdiler? Doğrusu biz de kararlıyız.
- 80- Yoksa onlar, bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar.

Açıklaması

"Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar," yani, dünyada Allah'ı inkâr suçunu işlemiş olanlar hiç şüphesiz cehennem azabı içerisinde devamlı ve ebedî olarak cezalarını çekeceklerdir, "azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir." Onların bu azabı bir an, bir lahza bile hafifletilmeyecek ve istirahat imkânı bulamayacaklardır. Kurtuluş ve tüm iyiliklerden ümitlerini kesecekler, korkunç bir hüzne düşeceklerdir.

Allah'ın da ifade buyurduğu gibi bunun sebebi, dünyada işledikleri günahlardır. "Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zalim kimselerdir. " Yani, biz onları suçsuz yere cezalandırmadık ve hak ettilerinden fazlasını da vermedik. Fakat onlar, işlemiş oldukları günahlar ve yapmış oldukları kötü davranışlar sebebiyle kendi kendilerine zulmetmişlerdir. Çünkü Allah'ı inkâr edip Peygamberlerini yalanladılar ve o peygamberlerin getirdiği hükümlere karşı çıktılar. Böylece amellerine uygun bir cezaya çarptırıldılar. Rabbin, kullarına asla zulmetmez.

"Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin! diye seslenirler. Malik de: Siz böyle kalacaksınız! der. "Yani günahkârlar, içerisinde buldukları şiddetli azaptan kurtulabilmek için; Ey Malik (cehennem muhafızı)! Allah, bizi öldürsün veya ruhlarımızı kabzetsin de, bizi içinde bulunduğumuz bu azaptan rahata kavuştursun, derler. Cehennem muhafızı olan Malik de şöyle cevap verir: Sizler azapta devamlı kalacaksınız, cehennemden çıkabilme ve oradan uzaklaşma imkânınız yoktur. Cehennem muhafızına Malik ismi verildi. Çünkü Malik kelimesinin türetildiği milk, dünyaya bağlılık demektir. Dünyaya bağlılık ise cehenneme girme sebeplerinden biridir. Nitekim cennet muhafızına da Rıdvan adı verildi. Çünkü Allah'ın hükmüne razı olmak, tüm rahat ve mutlulukların, huzur ve kurtuluşun sebebidir.

Yukarıda geçen ayetlerin benzerleri şu ayetlerdir:

"...inkâr edenler, öldürülmezler ki, ölsünler. Cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez." (Fatır, 35/36) "En büyük ateşe girecek olan kötü kimse öğütten kaçınır, sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar." (A'la, 87/11-13). Rivayet edildiğine göre cehennem ehli, cehennem muhafızlarından yardım talebinde bulunacak ve bir gün olsun, Rablerinin kendilerinden azabı hafifletmesini onlardan isteyecekler; onlar da çok kötü bir şekilde cevap vereceklerdir: "Ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: Rabbinize dua edin, bizden bir gün olsun azabı hafifletsin, diyecekler. (Bekçiler) size peygamberleriniz açık açık deliller getirmedi mi? derler. Onlar da getirdiler, cevabını verirler. (Bekçiler ise) o halde kendiniz yalvarın, derler. Halbuki kâfirlerin yalvarması boşunadır." (Gafir, 40/49-50).

Onların cezalandırılma sebebini de Allah Tealâ şöyle diyerek beyan ediyor:

"Andolsun biz size hakkı getirdik. Fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz." Yani andolsun ki, biz size hakkı açıkça gönderdik, peygamberlere kitaplar indirdik; onlar da sizi sırat-ı müstakime davet ettiler, ama siz direndiniz, yalanlayıp inkâr ettiniz ve işi inada bindirdiniz. Sizin hiçbiriniz haktan ve hak ehlinde hoşlanmaz ve kabul etmezsiniz.

Yüce Allah, onlara ahirette nasıl azap edileceğini zikrettikten sonra, dünyada onların hile ve fesatlarını belirtti ve onların tuzak kurmalarının, haktan hoşlanmamalarından daha kötü olduğunu beyan etmek için de, ifade tarzında hitabtan gaibe dönüş yaparak (yani önce ikinci şahsı kullanırken sonra üçüncü şahsa dönerek) buyurdu ki:

"Yoksa (müşrikler) bir işe kesin karar mı verdiler? Doğrusu biz de kararıyız." Yoksa Mekke müşrikleri, Peygamber (s.a.)'i öldürmek, yahut hapsetmek veya Mekke'den kovmak için Darün-Nedve'de ona hile yapma konusunda sağlam bir plan mı yaptılar?

Mana şudur: Onlar her ne zaman Muhammed (s.a.)'e karşı hile yapma konusunda kesin bir karar verseler, biz de onları cezalandırmak için kesin kararımızı veririz ve onların hilesine daha sağlam bir şekilde cevap veririz. Yani onları cezalandırmak ve şiddetli bir cezaya çarptırma işini planlarız. Nitekim yüce Allah şöyle buyurdu: "Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik." (Nemi, 27/50), "Yahut bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, inkâr edenlerdir." (Tur, 52/42). Ayetlerde geçen "keyd ve mekr" (tuzak ve hile)'den her biriyle; kâfirlerin hakkı batılla reddetmelerindeki cüretlerine bir karşılık olması için bunun günahının onlara yöneltilmesi, bu tuzak ve hilelerin boşa çıkarılması gibi birtakım ilâhî cezalar kastedilmiştir. Bu sebeple de Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Yoksa onlar, bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil, yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar." Yani yoksa onlar, bizim kendilerinin sırlarını ve açığa vurduklarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Yani ister, içlerinde gizledikleri şer, kötülük ve hile olsun; isterse aralarında, inananlara karşı komplo düzenlemek için birbirleriyle açıkça fısıldaşmaları olsun, değişmez. Evet, biz bunu işitiriz ve tamamıyla biliriz. Hafaza melekleri de, onlardan meydana gelen, küçük-büyük söz ve davranışların tümünü yazarlar: "İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar." (Kaf, 50/17-18). [\[15\]](#)

Allah'ı Çocuktan Ve Ortaktan Tenzih Etmek

81- De ki: Eğer Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, elbette ben (ona) kulluk edenlerin ilki olurum!

82- Göklerin ve yerin Rabbi, arş'ın da Rabbi olan Allah onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir.

83- Sen bırak onları, kendilerine söz verilen günlerine kavuşuncaya kadar batıl dalsınlar, oynaya dur-

84- Gökteki ilâh da, yerdeki ilâh da O'dur. O, hakimdir, her şeyi bilendir.

ikisi ; bulunan her şeyin mülkü kendisine

lar, şefaata edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır.

87- Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette Allah derler. O halde nasıl (Allah'a kulluktan) çeviriliyorlar?

88, 89- (Rasulullah'ın) "Ya Rabbi! Bunlar, iman etmeyen bir kavimdir." demesine karşı Allah: "Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve size selâm olsun de. Yakında bilecekler!" buyurdu.

Açıklaması

"De ki: Eğer Rahmanın bir çocuğu olsaydı, elbette ben (O'na) kulluk edenlerin ilki olurum." Yani, ey Muhammed! Şöyle de: Eğer sağlam bir delille Allah'ın bir çocuğu olduğu sabit olsaydı, ben de varlığını iddia ettiğiniz bu çocuğa kulluk edenlerin ve babasının büyüklüğünden dolayı çocuğuna saygı gösteren gibi saygı gösterenlerin ilki olurum. Ancak bu, Allah Tealâ hakkında mümkün değildir. Onun çocuğu olması muhaldir, zatı itibariyle de imkânsızdır. Çünkü bu durum Onu acze, başkalarına muhtaç olmaya ve eksikliğe götürür. Halbuki ilâhın sıfatları tam ve eksiksizdir. Bu cümle hem lafız ve hem de mana açısından şart cümlesidir, şart ve cezadan (şartın karşılığımdaki cevabından) meydana gelmiştir. Şartın meydana gelmesi gerekmediği gibi, cezanın da vukuu gerekmez. Bu cümle, Allah'ın çocuğunun bulunmadığı konusunda mübalağa kastıyla, farazî ve temsilî olarak söylenmiş bir sözdür, ret nevilerinin en belâgatlisi ve en kuvvetlisidir. Nitekim kişi münakaşa eden adama şöyle der: Söylediğin şey, delille sabit olursa, ona ilk inanan ben olurum.

Bu durum, Allah'ın şu sözlerine benzer: "Eğer Allah bir evlât edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O yücedir. O, tek ve kahhar olan Allah'tır." (Zümer, 39/4) "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti." (Enbiya, 21/22). Yani göklerde ve yerde birden fazla ilâh bulunsaydı kâinatın düzeni bozulurdu.

Allah'ın çocuğu olmadığı hükmünü Onun şu ayeti teyit eder: "Göklerin ve yerin Rabbi,

arşın da Rabbi olan Allah, onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir." Yani Allah'ı, müşriklerin yalan yere çocuğu vardır, demelerinden ve zatına yakışmayacak iftiralardan tenzih ve takdis ederiz. Ya da mana şöyle olabilir: Eşyanın yaratıcısı olan Allah çocuğu olmaktan yücedir, münezzehtir ve mukaddestir. Çünkü o, göklerin ve yerin sahibidir. Kâinatı kuşatan arşın Rabbidir. Müşriklerin yalan olarak kendisine çocuk isnat etmeleri ve bununla nitelemelerinden münezzehtir.

Sonra Allah Tealâ, peygamberine inatçı kâfirlerden yüz çevirmesini emrederek şöyle buyurmuştur:

"Sen bırak onları, kendilerine söz verilen günlerine kavuşuncaya kadar batıla dalsınlar, oynaya dursunlar." Yani ey Peygamber! Sen bırak onları! Tehdit edildikleri kıyamet gününe kavuşuncaya kadar cehaletlerine, batıl ve sapıklıklarına dalsınlar; dünyalarında oynayıp eğlensinler! Bu ifadede tehdit vardır.

Allah Tealâ şöyle diyerek kendinin çocuktan münezzehtir olduğunu daha da pekiştirmektedir:

1- "Gökteki ilâh da, yerdeki ilâh da O'dur. O, hakimdir, her şeyi bilendir." Yani gökte de hakkıyla mabut olan (ibadet edilen), yerde de hakkıyla mabut olan Allah'tır. O halde O'ndan başkası kulluk edilmeye lâyık değildir. O, yarattığı varlıkların işlerini düzene koymakta hikmet sahibidir. Onların ihtiyaçlarını bilendir. Mana şöyledir: Allah'ın çocuğu olmadığı gibi, yerleştiği bir mekânı da yoktur. Bilakis bütün kâinatta, her yerde ulûhiyyet ve Rububiyyet O'na hastır. O'na mekân isnadı imkânsızdır. Çünkü mekân, belli bir yönde, hacmi ve nihayeti olan, sınırlı ve belirli bir şeydir.

Bunlar, sonradan yaratılanların özellikleridir. Allah, bunlardan münezzehtir. Dolayısıyla, O'nu hiçbir zaman ve mekân smırlayamaz. Allah'ın sonsuz hikmeti ve geniş ilmi, Ona çocuk isnat edilmesine aykırıdır.

Sonra Allah Tealâ, kâfirlerin taptıkları putlarının kendilerine fayda vereceğine dair sözlerini yok sayarak şöyle buyurmuştur:

2- "Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur. Siz, ancak O'na döndürüleceksiniz." Yani göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her türlü varlığın sahibi ve her şeyin yaratıcısı olan Allah ne kadar büyük, ne kadar yüce, hayır ve bereketleri ne kadar fazladır. Kıyametin kopacağı vaktin bilgisi de ancak O'na aittir. Tüm mahlûkatın varacağı yer ancak O'dur. Her insana, ameline göre karşılık verecektir; hayırsa hayır, şer ise şer.

Yukarıdaki bütün sıfatlar, Allah'a çocuk isnat etmeye manidir. Çünkü yüce Allah, yarattıklarından hiç kimsenin yardımına muhtaç değildir. Nitekim kıyamet gününde hesaba çekmek ve caza vermekte mutlak hakimiyet O'na aittir.

Allah Tealâ çocuk sahibi olmayı reddettikten sonra ortağı olmadığını da ifade etti ve putların faydası olmadığını, olmayacağını vurgulayarak şöyle buyurdu:

3- "Allah 'ı bırakıp da, taptıkları putlar, şefaata edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadırlar." [\[16\]](#) Yani putlar ve Allah'tan başka tapılan hiçbir mabud kendisine tapanların iddia ettikleri gibi, Allah yanında şefaata edemeyeceklerdir, böyle bir kudrete de sahip değildirler. Ancak iman edip ve hakka basiretle şahitlik eden,

Allah'ın bir olduğunu, ortağı bulunmadığını kesin olarak kabullenen kimselerin şefaati, Allah'ın izniyle, Allah nezdinde makbul olacaktır. "Onlar bilerek" ifadesi şahitlik yaptıkları şeyin farkında olarak demektir.

Sonra da yüce Allah, müşriklerin çelişmesini şöyle diyerek açıklamıştır:

"Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette Allah derler. O halde (Allah 'a kulluktan) nasıl çevriliyorlar?" Allah'a andolsun ki, ey Muhammedi Sen, Allah'a şirk koşan, onunla birlikte başkalarına da tapan bu müşriklere kendilerini yaratıcıyı sorsan, o Allah'tır, diye cevap verirler ve bütün eşyanın yaratıcısının Allah olduğunu itiraf ederler. Bununla beraber, hem Allah'a hem de hiçbir şeye malik olmayan ve hiçbir şeye gücü yetmeyen putlara, sahte mabudlara taparlar. Bu itirafla birlikte nasıl oluyor da, gerçek kulluk demek olan Allah'a kulluktan, başkasına tapınmaya döndürülüyorlar? Şüphesiz ki onlar bu çelişki içerisinde son derece cahil, ahmak ve akli zayıf kimselerdir. İşte bu, onların Allah'a ortak koşmalarından dolayı, hayret verici bir olaydır. Bu ayetten maksat, onların tavırlarının hayret verici olduğunu ifade etmektir. Çünkü hem yaratıcıyı itiraf ediyorlar, hem de O'na eşler tanıyorlar.

Sonra yüce Allah, kavminin gerçeklerden yüz çevirmesinden Peygamber (s.a.)'in şikâyetini bildiğini açıkça beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Senin: Beni kendilerine gönderdiğin bu kavim imansız bir topluluktur, seni tasdik etmezler, benim kendilerine getirdiğim risaleti doğrulamazlar," diye şikâyetini de bilir." Nitekim bir diğer ayette Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Peygamber der ki: Ey Rabbim! kavmim bu Kur'anı büsbütün ter-kettiler." (Furkan, 25/30).

Daha sonra da yüce Allah, peygamberine onlardan yüz çevirmesini, şirklerinden dolayı onları bir kenara atmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve size selâm olsun de, yakında bilecekler." Ya Muhammedi Müşriklerden, öfkeli insanın yüz çevirişi gibi yüz çevir; yoksa onların yaptıklarını kabullenen ve onlara güzel davranışta bulunanlar gibi olma! Ve sana söylediklerine, isnat ettikleri sihirbazlık ve kehanet gibi şeylere de aldırış etme! Allah'ın emri gelinceye kadar onları hakka davet etmeye devam et ve "Ben sizinle belli bir zamana kadar barış ve mütareke içindeyim." de. Onlar yakında inkârlarının akıbetini göreceklerdir, bileceklerdir. Bu, Allah tarafından onlara karşı yapılmış şiddetli bir tehdit, aynı zamanda İslâm'ın ve müslümanların onlara karşı muzaffer olacağına dair üstü kapalı bir müjdedir. Allah bu vaadini şüphesiz gerçekleştirmiş, Rasul'ünü ve müminleri desteklemiş, şirkin ve müşriklerin önemli kişilerini bozguna uğratmış, Arap yarımadasını onların hakimiyet ve izlerinden temizlemiş, insanlar, gruplar halinde Allah'ın dinine girmişler, Allah'a hamdolsun İslâm doğuda ve batıda yayılmıştır. [\[17\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/100-1002.

[2] O anda Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) orada değildiler.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/105-108.

[4] İbni Kesir, IV/125.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/113-117.

[6] Daha önce geçen üç küfürleri: Melekleri Allah'ın kızları kabul etmeleri, onları dışı saymaları ve "Rahman dileydi biz o melekleri tapmazdık." demeleridir.

[7] Buradaki soru bilgi almak için değil reddetme ve şaşkınlık gösterme içindir.

[8] İbni Kesir, IV/127.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/123-126.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/133-136.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/142-144.

[11] Birincisi: Allah'a kullarından bir pay ayırmaları; ikincisi: Allah'ın kulları olan melekleri dışı kabul etmeleri; üçüncüsü: Rahman dileydi, biz bu putlara tapmazdık demeleri; dördüncüsü: "Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?" demeleridir. Bunlar daha önce geçmişti.

[12] İbni Kesir, IV/132.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/149-152.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/156-158.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/161-163.

[16] Buradaki istisna, münkatı olabilir. O zaman ayette geçen illâ, lâkinne manasınadır. Yukarıda beyan-ettiğimiz gibi istisna muttasıl da olabilir.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/166-169.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kur'an'ın Mübarek Kadir Gecesinde İndirilmesi Ve Onu İndiren Allah'ın Sıfatları 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Müşriklerin Azap İle Tehdit Edilişi 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 5

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

İsrailoğulları'nın Kurtarılışı, Firavun Ve Kavminin

Durumundan İbret Alma Zarureti 7

Belagat: 8

Kelime ve ibareler: 8

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri Ve Bunun İspat Edilmesi 11

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13

Kafir Ve Asilerin Maruz Kalacakları Kıyamet Günü Korkuları 13

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Nüzul Sebebi 14

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

Muttakilerin Cennetlerde Kavuşacağı Çeşitli Nimetler: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17

Kur'an'ın Mübarek Kadir Gecesinde İndirilmesi Ve Onu İndiren Allah'ın Sıfatları

1- Ha, mim.

2, 3- Apaçık olan Kitab'a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz, uyarıcıyızdır.

4, 5, 6- Katımızdan bir emirle her hikmetli işe o gecede hükmedilir. Çünkü biz, Rabbinin bir rahmeti olarak peygamberler göndermekteyiz. O, her şeyi işiten ve bilendir.

7- Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi-dir.

8- O'ndan başka ilâh yoktur. (Her şeyi O) diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir.

9- Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar.

Açıklaması

"Ha, mim. Apaçık olan Kitab'a andolsun ki biz onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır." "Yüce Allah, insanların din ve dünya işlerinde muhtaç oldukları her şeyi açıklayan hayır ve bereketleri bol bir gece olan Kadir gecesinde indirdiği kitabı Kur'an-ı Kerim'e yemin etti. Nitekim bir başka ayette bu husus çok açık bir şekilde şöyle beyan edilmiştir: "Biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik." (Kadir, 97/1). Yani Kur'an'ın nazil olduğu Ramazan ayı gecelerinden bir gece olan Kadir geçişinde. Yine Allah Tealâ bu hususu da açık bir şekilde şöyle belirtmiştir: "Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır." (Bakara, 2/185). Yani Kur'an'ın indirilişine, Ramazan gecelerinden olan Kadir gecesinde başlandı ve parça parça indirilişi yirmi üç sene devam etti. Veya Kur'an'ın tümü, Kadir gecesinde levh-i mahfuzdan sema-yı dünyaya (en yakın semaya) indirildi.

Şüphesiz biz bu Kur'an ile insanları dünyada işlemiş oldukları günahlarından dolayı ahiretteki elem verici azap ile korkutuyoruz. Kulların, Allah huzurunda her hangi bir bahaneleri kalmasın diye, onlara şer'an faydalı ve zararlı olacak şeyleri öğretiyoruz.

İbni Kesir şöyle demiştir: Kim, bu gecenin, Şabanın onbeşinci gecesini olduğunu söylerse -Nitekim İkrime'den böyle rivayet edilmiştir- o, geceyi aramaktan (ve bulmaktan) uzak kalmıştır. Çünkü Kur'an nassı onun Ra-mazan'da olduğu istikametindedir. [\[1\]](#) Kurtubî

de İkrime'nin görüşünü naklettikten sonra şöyle demiştir: O geceyi Kadir gecesini kabul eden görüş daha doğrudur. Çünkü Allah: "Biz onu (Kur'anı) Kadir gecesinde indirdik."

[2]

buyurmuştur.

Kadir gecesinde indirilmeye başlanmasının sebebini de yüce Allah şöyle belirtti:

"Çünkü her hikmetli işe o gecede hükmedilir." Yani Kadir gecesinde hikmetli ve sağlam iş detaylandırılır. Ve beyan edilir. Sene içerisinde olacak eceller ve rızıklar, hayır ve şerr, hayat ve ölüm vs. o gecede yazılır. Ya da değişmesi mümkün olmayan kesin işlere o gecede hükmedilir. Meselâ beşerin, dünyada hidayetini yarayacak, ahirette de mutluluğunu sağlayacak hükümler bu gecede hükme bağlanır. "Hakîm" in manası hikmetli demektir. Kur'an-ı Kerim özellikle bu gecede indirildi. Zira Kur'an'ın indirilişi hikmetli işlerin en şerefli sidir. Bu gecede her hikmetli işin ayrıntısı yapılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'in indirilişinin gayesini yüce Allah'ın şu sözü açıklamaktadır: "Katımızdan bir emirle... Çünkü biz Rabbinin bir rahmeti olarak peygamberler göndermekteyiz. O, her şeyi işiten ve bilendir." Yani Allah Te-alâ Kur'anı, kendi nezdinden vahyini ve kanunlarını kapsamış olarak indirdi. Biz, insanlara rahmet ve şefkatimizden dolayı, bu inzarı (uyarımı) yaptık, bütün peygamberleri (a.s.) kendilerine Allah'ın apaçık ayetlerini okusunlar, faydalarına ve zararlarına olan şeyleri beyan etsinler ve peygamberler gönderildikten sonra da artık ellerinde bir bahaneleri olmasın, diye gönderdik. O halde peygamberlerin gönderilişi insanlara devamlı bir rahmetten başka bir şey değildir. O rahmetten, inişi kesin ve sabit olan şu anda ortadadır. O da Kur'an ve Peygamber (s.a.)'in risaletidir. Ebu Hayyan "Çünkü biz peygamberler göndermekteyiz" ayetinin tefsirinde şöyle demiştir: Yüce Allah, Kur'an'ın indirilişi ile birlikte peygamberleri de zikretti. Yani biz, kullara kitaplarla peygamberleri gönderiyoruz, "...çünkü biz peygamberler göndermekteyiz" cümlesi, yukarıdaki manayı kuvvetlendiren (te-kid eden) bir başlangıç cümlesidir, "...kuşkusuz biz, uyarıcıyızdır." cümlesinden bedel olmasının caiz

[3]

olduğu da söylenmiştir. Allah beşerin sözlerini işittiği, hallerini ve kendilerini düzeltecek şeyleri bildiği için bunları yaptı, böylece onların yararını gözettiği için onlara rahmet gönderdi.

"Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki Allah) göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir." Yani şüphesiz Kur'anı indiren, işiten ve bilen Allah, semavatın (göklerin), yerin ve ikisi arasındaki diğer yaratıkların Rabbi, halikı, ve mâlikidir. Eğer, şüphesiz tam ve kesin olarak bilmek istiyorsanız bu böyledir. Ebu Müslim, "Eğer kesin olarak inanıyorsanız..." ayetinin manası hakkında şöyle demiştir: Eğer kesin bilgiyi istiyorsanız, meselenin bizim dediğimiz gibi olduğunu biliniz.

Sonra Allah Tealâ, vahdaniyyet ve kudret gibi diğer sıfatlarını zikrederek şöyle buyurdu: "O'ndan başka ilâh yoktur. (Her şeyi O) diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir." Yani Allah Tealâ rablığını açıkladıktan sonra vahdaniyyetini (birliğini) ortaya koydu. O, kendisinden başka ilâh bulunmayan tek bir ilâhtır. Allah, kudretini vurguladı. Hayat veren öldüren yalnız Allah'tır, dilediğine hayat verir, dilediğini öldürür. Sonra yüce Allah bizzat beşere karşı rabliğini teyit etti. Şöyle buyurdu: Ey muhataplar! O sizin Rabbinizdir, babalarınızın ve ilk dedelerinizin de Rabbidir.

Onların işlerini tedbir eden (düzenleyen) Odur. O halde kulluğa lâîk olan da yalnız Odur; ilâh oldukları zannedilen putlar değildir. Sonra da Allah, müşriklerin gerçek durumunu beyan ederek şöyle buyurdu: "Fakat onlar şüphe içinde eğlenip duruyorlar." Yani bu müşrikler, öldükten sonra diriltirme, tevhit (Allah'ın birliği) ve Allah'ın kendilerinin yaratıcısı olduğu konusunda büyük bir şüphe içerisindeydiler. Onlar gerçekte abesle iştigal etmekte, hayatlarını eğlence ve oyunla geçirmektedirler. [\[4\]](#)

Müşriklerin Azap İle Tehdit Edilişi

10, 11- Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu elem verici bir azaptır.

12- (İşte o zaman insanlar) "Rabbi-miz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz." (derler.)

13- Nerede onlarda öğüt almak! Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti.

14- Sonra ondan yüz çevirdiler ve: "Bu, bir öğretilmiş, bir deli!" dediler.

15- Biz azabı birazcık kaldıracamız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz

16- Fakat büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız.

Açıklaması

"Şimdi sen, göğün açık bir duman çıkaracağı günü gözetle" Bu Allah tarafından müşriklere bir tehdittir. Allah Tealâ burada peygamberine şunu söylüyor: Sen, gökyüzünün, boşlukta yayılan açık bir dumana bürüneceği günü gözetle. Bu duman, geçmişe nisbeten, Peygamber (s.a.)'in bedduasıyla, yedi sene süren, Kureyş'in başına gelen kuraklık ve kıtlıktır. Öyle ki kişi -ayetin iniş sebebi beyan edilirken İbni Mesudun ifadesinde geçtiği gibi-açlığın şiddetinden gözü zayıfladığı için, gök ile yer arasındaki boşluğu duman görüyordu. Veya bu, Bedir harbi sırasındaki harbin tozu dumanıdır.

Geleceğe nispetle ise bu duman kıyamet alâmetlerinden biridir. Bu duman yer yüzünde kırk gün kalacak, öyle ki gökte duman gibi bir bulut gözükecek ve havayı kapkaranlık yapacaktır. İlim adamlarının, dünyanın sonu olarak bahsettikleri şey, işte budur. Çünkü o gün güneş enerjisi zayıflayacaktır. Allah Tealâ'nın ifade ettiği gibi bu dumanın özelliği şümüllü ve kapsamlı olmasıdır.

"İnsanları bürüyecek.... Bu elem verici bir azaptır." Yani insanları bürüyecek ve onları her taraftan çepeçevre kuşatacaktır. Bunun üzerine insanlar da: "İşte bu, cidden elem

verici bir azaptır" diyecekler. Ya da bu ifadeyi, onları kınamak ve azarlamak için, Allah söyleyecektir.

İşte o anda insanlar şöyle diyerek Allah'tan yardım isteyeceklerdir:

"Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz." Yani insanlar şöyle diyecekler: Rabbimiz! Bizden azabı uzaklaştır. Şüphesiz" biz Allah'ı ve Rasul'ünü tasdik ediyoruz. Ya da mana şöyledir: Rabbimiz! Eğer bizden azabı kaldırırsan müslüman olur, inanırız. Buradaki azaptan maksat geçmişte kendisi sebebiyle dumana benzer bir şey gördükleri açlıktır. Rivayete göre müşrikler Peygamberimiz (s.a.)'e gelmiş ve "Eğer Allah, bizden bu azabı kaldırırsa müslüman oluruz." demişlerdir.

Gelecekte olana gelince bu, kıyametten biraz önce meydana gelecek olan pek çetin bir azaptır ki, kıyametin alâmetlerinden biridir.

Bu ayet mana olarak yüce Allah'ın şu ayetlerine benzemektedir: "Onların ateşin karşısında durdurulup: Ah keşke dünyaya geri gönderilsek de, bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak, dediklerini bir görsen!" (Enam, 6/27) "Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bir süre ver de, senin davetine uyalım ve peygamberlere tabi olalım diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki:) Daha önce sizin için bir zeval olmadığına yemin etmemiş miydiniz?" (İbrahim, 14/44).

Sonra Allah şöyle diyerek, onların, iman konusundaki vaadini reddetmiştir: "Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti. Sonra ondan yüz çevirdiler. Ve: Bu, bir öğretilmiş, bir deli, dediler." Yani, onlar için hatırlamak ve öğüt almak nerede! Azap kendilerinden kaldırıldıktan sonra inanma konusunda vermiş oldukları söze vefa nerede? Halbuki kendilerine iman delillerini açıklayan, ayet ve mucizeleri apaçık olan bir elçi gelmişti. Sonra onlar bundan yüz çevirdiler ve onun hakkında, "Ona Kur'an'ı bir beşer öğretmiştir. Şüphesiz o, bir mecnundur." dediler. Bu gösteriyor ki, ayetler Kureyş hakkında nazil olmuştur. Daha önce Allah Rasul'ünden (s.a.), Kur'an'dan ve Kur'an'ın hidayetinden yüzçe-virdikleri ve Peygamber (s.a.)'e, öğretmeni Bizanslı bir köle olan mecnundur, diyerek iftira ettikleri halde, onlar nasıl öğüt alacaklar ve onlara hatırlama nasıl, nereden gelecek?

Bu Allah'ın şu kavline benzemektedir: "O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var?" (Fecr, 89/23).

Daha sonra yüce Allah, onların açıkça küfre döndüklerini ilân ederek şöyle buyurdu: "Biz azabı biraz kaldıracamız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz." Yani, sizden az bir süre azabı kaldıracamız ve sebepleri olduğu halde onu biraz geciktireceğiz. Bu, tatbikatını durdurarak, azap etme konusunda verilen hükme benzemektedir. Siz daha önceki şirk, küfürde inadınıza döneceksiniz. Onlar, fiilen de dönmüşlerdir.

Bu, Allah Tealâ'nın Yunus (a.s.)'un kavmi hakkındaki şu sözüne benzemektedir: "Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) her hangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azap gelmeden) iman etse de, bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık." (Yunus, 10/98).

Azabın ertelenmesi kıyamet gününe kadardır. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Fakat büyük bir şiddetle yakalacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız." Yani, şüphesiz

siz şiddetli bir azaba erteleneceksiniz ki, o da, kıyamet günündeki cehennem azabıdır. O büyük azabın ve pek şiddetli yakalamanın olduğu gün, işte o gün kâfirlerden çok şiddetli intikam alacağız ve onları cezalandıracağız.

İbni Mesud'dan gelen rivayete göre o günün, Bedir savaşı olduğu söylenmiştir. Azap, kendilerinden kaldırıldıktan sonra onlar tekrar yalanlamaya ve inkâra dönünce Allah Tealâ onlardan Bedir savaşında intikam almıştır. İbni Mesud, "Büyük bir şiddetle yakalama günü" Bedir savaşdır, demiştir.

İbni Cerir et-Taberi ve İbni Kesir'in tercih ettiği gibi, zahir olan (ayetten açıkça anlaşılan) o günün, kıyamet günü olmasıdır. Hasan-ı Basri ve iki rivayetin en sahihinde İkrime de böyle demiştir. [\[5\]](#)

İsrailoğulları'nın Kurtarılışı, Firavun Ve Kavminin Durumundan İbret Alma Zarureti

17, 18- Andolsun kendilerinden önce biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Onlara: Allah'ın kullarını benimle salıverin! Çünkü ben size (gönderilmiş) güvenilir bir rasulüm diye (davette bulunan) şeref-

19-Allah'a karşı ululuk taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum.

20- Ben, beni taşlamanızdan, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığındım.

21- Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın.

22- Nihayet Musa: Bunlar suç işleyen bir toplumdur, diye Rabbine arzetti.

23- (Allah:) O halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz, (buyurdu).

24- Denizi olduğu gibi bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

25, 26, 27- Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdürdükleri nice nimetler bırakmışlardı.

28- İşte böylece biz de onları başka bir topluma miras bıraktık.

29- Gök ve yer onların ardından ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi.

30- Andolsun biz İsrailoğulları'nı o alçaltıcı azaptan kurtardık.

31- Yani Firavun'dan. Çünkü o bir zorba idi, aşırı gidenlerdendi.

32- Andolsun biz İsrailoğulları'na, bilerek (zamanlarında) âlemlerin üstünde bir imtiyaz verdik.

33- Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan işaretler verdik.

Açıklaması

"Andolsun, kendilerinden önce biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Onlara şerefli bir elçi gelmişti." Yani andolsun ki biz, bu müşriklerden önce Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Firavun'un kavmi Mısır kiptileridir. Allah onlara, güzel hasletleri ve övgüye değer davranışları kendisinde toplayan şerefli bir elçi göndermiştir ki, o da Musa (a.s.)'dır. O Allah nezdinde de, kavmi içinde de şerefli idi.

"Allah'ın kullarını benimle serbest bırakın! Çünkü ben size (gönderilmiş) güvenilir bir Rasulüm." Yani onlara, "Allah'ın kulları İsrailoğulları'nı benimle birlikte serbest bırakın, onlara işkence etmeyin. Çünkü ben, Allah'ın, risaleti konusunda güvenilir, itham edilmez bir elçisiyim" diyen bir peygamber geldi. Bu ayet, bir başka ayetle şöyle tefsir edilmektedir: "Haydi Ona gidin de, deyin ki: Biz senin Rabbi'nin elçileriyiz. İsrailoğulları'nı hemen bizimle birlikte gönder; onlara eziyet etme! Biz, senin Rabbinden bir ayet getirdik. Kurtuluş hidayete uyanlarıdır." (Taha, 20/47).

"İbadallah" sözü onlara nida olabilir. O takdirde mana şöyle olur: Ey Allah'ın kulları! Size gerekli olan imanı, davetimi kabul etmeyi ve yoluma tabi olma işini yapın. Çünkü ben, Allah'ın vahyi ve risaleti konusunda güvenilir bir elçiyim. Peygamberin, kavmini davet esaslarına ve bundan sonra gelen söze de uygun olan zahir mana budur. Ama İsrailoğulları'nın salıverilmesi, serbest bırakılmasına gelince bu, davetin aslına göre ikinci derecede kalan bir istektir.

"Allah'a karşı ululuk taslamayın! Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum." Yani Allah'ın ayetlerine tabi olma ve delillerine boyun eğme konusunda kibirlenmeyin, Ona itaat ve peygamberlerine tabi olma hususunda kendinizi yüksek görmeyin. Nitekim bir ayette Allah şöyle buyurmuştur: "Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." (Gafir, 40/60). Çünkü ben size inkârı mümkün olmayan apaçık bir mucize getiriyorum. O da: Allah'ın gönderdiği apaçık ayetler ve kesin mucizelerdir. Meselâ asa mucizesi, yed-i beyza (beyaz el) mucizesi ve diğer dokuz mucize. Bunun üzerine kavmi, Hz. Musa'yı taşlamakla tehdit ettiler. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"Ben, beni taşlamanızdan, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah 'a sığındım." Yani beni tehdit ettiğiniz, taşla katletmenizden, eza ve sövmenizden, Allah'a iltica edip sığınyor ve O'na güveniyorum.

"Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın." Yani eğer beni tasdik etmez, peygamberliğimi ve Allah'tan size getirdiğimi kabul etmezseniz, beni bırakın, Allah Tealâ aramızda hüküm verinceye kadar bana her hangi bir kötülük yapmayın.

Hız. Musa, onların imanından ümidini kesip, küfür üzere ısrar ve inatlarını açıkça görünce, onlara beddua etti ve şöyle dedi:

"Nihayet Musa: Bunlar, suç işleyen bir toplumdur, diye Rabbine arzet-ti." Onlar Hız. Musa'yı yalanlayıp, onu öldürmek isteyince, Musa da, Rabbine, "Bunlar peygamberini yalanlayan ve sana ortak koşan bir kavimdir" diyerek arzetti. Nitekim bir başka ayette şöyle gelmiştir: "Musa dedi ki: Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! (Onlara bu nimetleri) insanları senin

yolundan saptırırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler diye mi (verdin)? Ey Rabbimiz! onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver. (Allah): İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin, dedi" (Yunus, 10/88-89).

Allah Tealâ Hz. Musa'ya, İsrailoğulları'nı, bir gece gizlice Mısır'dan çıkarmasını emretti.

"Allah, o halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz" buyurdu. Yani Allah, Musa'nın duasını kabul etti ve ona kavmi İsrailoğulları'nı bir gece yola çıkarmasını emretti. Çünkü Firavun ve kavmi sizin Mısır'dan çıktığınızı öğrenince, peşinize düşerek sizi izleyeceklerdir. Bu, aynen şu ayete benzemektedir: "Andolsun ki biz Musa 'ya: Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyetmiş-tik" (Taha, 20/77).

"Denizi olduğu gibi bırak! Çünkü onlar, boğulacak bir ordudur." Musa! Denizi olduğu gibi açık bırak; daha önceki haline dönsün diye asan ile denize vurma! Firavun ve ordusu bu denize girsin. Çünkü onlar denizde boğulmayı hak etmiş bir kavimdir. Bu, Hz. Musa ve kavminin kurtulacağına ve düşmanlarının helak olacağına dair Hz. Musa ruhen rahatlasın, diye verilen bir mucizedir

Sonra Allah Tealâ onların arkalarında bıraktıkları izzet ve şerefi, nimet ve zenginliği zikrederek şöyle buyurdu:

"Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler bırakmışlardı."

Mısır'da arkalarında pek çok yemyeşil bahçeler, çağlayan nehirler, su ile dolu kuyular, güzel ekinler, lüks ve zengin konaklar, mal ve bol servet ile lüks içinde bir yaşantı bıraktılar. Onlar çok lüks bir hayat yaşıyorlar ve nimetle gururlanıyor, çeşitli zevk ve sefa ile hayatlarını geçiriyorlardı.

"İşte böylece biz de onları başka bir topluma miras bıraktık." İşte bu helak edişi, nimeti ellerinden alıp mahvetmeyi diğer peygamberlerimizi yalanlayanlara yaptık- bize isyan eden diğer herkese de yapacağız-, bu beldeleri de yeryüzünde güçsüz düşürülen İsrailoğulları'na miras bıraktık. Nitekim yüce Allah şöyle buyurdu: "Her görülüp ezilmekte olan o kavmi (Yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğulları'na verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helak ettik." (Araf, 7/137).

Sonra da yüce Allah onlarla alay edip onların helak edilmesine önem vermemeyi şöyle diyerek açıklamıştır: "Gök ve yer onların arkasından ağlamadı, onlara mühlet de verilmedi." Onlar azgın insanlar oldukları için, hiç kimse onlara üzülmedi, bilakis aşırı inkâr ve iflah olmaz inatlarından dolayı derhal cezaya çarptırıldılar. Tevbe etmeleri için onlara süre de verilmedi, çünkü onların tevbe etmeleri beklenmiyordu.

Sonra Allah Tealâ, bu cezaya mukabil ibret alınsın diye, nimetini zikrederek şöyle buyurdu: "Andolsun biz, İsrailoğulları'nı o alçaltıcı azaptan kurtardık yani Firavundan. Çünkü o bir zorba idi, aşırı gidenlendendi." Andolsun ki biz, İsrailoğulları'nı içerisinde buldukları kölelikten, oğullarının katledilmesinden ve güç işleri yapmaya zorlanmalarından kurtardık; inatçı, büyüklük taslayan, kibirli, zorba, Allah'ı anmada ve

kötülükleri yapmakta aşırı giden Firavun'un işkencesinden kurtardık. Küfrün başı onun: "Ben sizin en büyük Rabbinizim" diyerek ilâhlık ve Rablık iddiasıdır.

Bu, Allah'ın şu kavline benzemektedir: "Firavun (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı." (Kasas, 28/4). "Onlar ise kibire kapıldılar ve ululuk taslayan bir kavim oldular." (Mü'minun, 23/46).

Burada görülüyor ki: Yüce Allah'ın, Hz. Musa ve kavmine olan ihsanının açıklaması, Firavun ve kavminin helak edilmesini açıkladıktan sonra geliyor. Çünkü zararın bertaraf edilmesi maslahat ve menfaatin celbinden önce gelir. (Yani zararı gidermek, menfaati elde etmekten önce gelir.)

Daha sonra da Allah, o zamanda İsrailoğulları'na yapmış olduğu ikramın boyutunu şöyle açıklamıştır: "Andolsun biz İsrailoğulları'na, bilerek (kendi zamanlarında) âlemlerin içinde bir üstünlük bahsettik." İçlerinden gelen peygamberlerin çokluğu, Hz. Musa ile beraber sabredip Allah yolunda cihat etmeleri sebebiyle, onların buna lâîyk olduğunu bilerek onları kendi zamanlarındaki diğer insanlara tercih etmiştir. Ne zaman ki onlar imanı bırakıp küfre sarıldılar, yararlı olmaktan vazgeçip bozgunculuğa yöneldiler, işte o zaman Allah onlara gazap etti, onları lanetledi ve onları maymunlara ve domuzlara çevirdi.

Onlara Hz. Musa eliyle apaçık mucizeler, açık deliller ve harikulade şeyler verdik. Bunların herbirinde açık bir deneme ve doğruyu bulan için bir imtihan vardı. Nasıl davranacaklarını görmek için biz bunu yaptık. Bu mucizelerden bazıları şunlardır: Onların, Kızıldeniz'de boğulmaktan kurtarılımları, bulutun üzerlerine gölge yapılması ve çölde kendilerine kudret helvası ve bildircin kuşu ikram edilmesi. [\[6\]](#)

Müşriklerin Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri Ve Bunun İspat Edilmesi

34, 35, 36- Onlar (müşrikler) diyorlar ki: Bu ilk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz. Doğru söylüyorsanız atalarımızı getirin-

37. Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları bile yok ettik, çünkü onlar da suçlu idiler.

33. Biz gökleri, yeri ve arasmda bulunanları °yun ve ^

olsun diye yaratmadık.

39- Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar.

Açıklaması

"Onlar (müşrikler) diyorlar ki: İlk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz." Yani bu Mekke kâfirleri şöyle söylüyorlar: Dünya hayatından sonra tadacağımız bu ilk ölümden başka bir ölüm yoktur. Bundan sonra hayat da yok, bas da (dirilmek de). Biz, asla diriltilecek değiliz.

Müşriklerin: "Bu hayattan başka hayat yoktur, öldükten sonra da hayat yoktur, diriltirme, haşır neşr de yoktur." şeklindeki inkarcı tavırlarından Allah bu şekilde bahsetmektedir. Bu, yüce Allah'ın şu ayetine benziyor: "Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir, biz bir daha da diriltilecek değiliz, demişlerdi." (En'am, 6/29).

Müşrikler: "Doğru söylüyorsanız atalarımızı getirin." ifadesiyle peygambere ve müminlere hitap ederek, daha önce ahirete intikal eden fakat dönmeyen atalarıyla kendi iddialarını savunmaya çalışmışlardır. Yukarda geçen ayetin tefsiri şöyledir: Eğer, öldükten sonra dirilme gerçekleşse, siz de iddia ettiğiniz bu konuda doğru söylüyorsanız, ölen atalarımızı tekrar bize, dünyaya geri getiriniz.

Rivayete göre müşrikler Peygamber'den Allah'ın ölülerini hemen diriltmesini, büyükleri olan Kusay b. Kilab'ı yeniden hayata kavuşturmasını istemişler. Gerekçe de diriltilecek o büyükleriyle Muhammed'in (s.a.) nübüvvetinin gerçekliği ve öldükten sonra diriltilmenin doğruluğu konusunda müşavere etmek istemeleridir.

Bu, içi boş bir delildir. Çünkü öldükten sonra tekrar dirilmek bu dünyada değil, kıyamet gününde olacaktır. Hatta dünyanın kendisi de yok olup gittikten sonra olacaktır. Yüce Allah, alemleri yeni bir yaratılışla tekrar di-riltecektir.

Sonra yüce Allah onları, geri çevrilmeyecek azabı ile tehdit ederek şöyle buyurmuştur:

"Bunlar mı, daha hayırlı, yoksa Tübba kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları bile yok ettik. Çünkü onlar da suçlu idiler." Yani Adnan Arapları'ndan olan bu Kureyş kâfirleri mi güç ve kuvvet bakımından daha hayırlı, yoksa asker ve sayı bakımından daha güçlü olan Kahtan Araplarından Tübba el- Hımyeri'nin kavmi mi? Bunların, büyük bir devleti, çok üstün bir medeniyetleri vardı. Bunlardan önce Ad, Semud ve benzeri kavimler de aynı idi. Biz, onların hepsini inkârları ve suçları yüzünden helak ettik. Güç ve kuvvetçe onların gerisinde kalanları helak etmek çok daha kolaydır. Çünkü bu müşrikler, gerek sayı, gerek izzet ve gerekse güç bakımından Tübba kavminden daha iyi durumda değildirler.

Tübba, salih bir kişi idi. Ordularıyla dünyayı dolaşmış, insanları hakimiyeti altına almıştır. Ülkesinin adı Hımyer o ülkenin halkı da Sebe kavmidir. Aralarında birisi kral olduğu zaman ona Tübba derlerdi. İranlıların kralına Kisra, Bizans krallarına Kayser, kâfir Mısır krallarına Firavun, Habeşistan krallarına en-Necaşi denildiği gibi.

Taberani'nin İbni Abbas (r.a.)'tan rivayetine göre Allah Rasulü şöyle buyurmuştur: "Tübba a sövmeyin, çünkü o, müslüman olmuştur. O mektup yazdığı zaman: Karanın ve

denizin hakimi olan Allah 'm adıyla" diye yazardı.

Öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğu anlaşılın diye, Allah Te-alâ üstün kudretine delil olarak şöyle buyurdu:

"Biz, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık." Yani, onlar bu ba'si (öldükten sonra dirilmeyi) nasıl oluyor da inkâr ediyorlar? Halbuki bu kâinatı yaratışımızdaki kudretimizin delillerini müşahede ettiler. Biz, bu gökleri, yerleri ve ikisi arasında görülen ve görülmeyen mahlûkatı eğlence ve oyun olsun diye boş yere yaratmadık. Bunlar benzersiz bir yaratılış ve emsalsiz bir hikmetle ortaya konmuştur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştu: "Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır, vay inkâr edenlerin ateşteki haline!" (Sad, 38/27), "Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız? Mutlak hakim ve hak olan Allah, çok yücedir. O'ndan başka tanrı yoktur. O yüce Arş'm sahibidir." (Mü'minun, 23/115-116). İşte bu yeniden dirilişin olacağına açık delildir.

"Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar." Yani göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz gerçek bir sebebe bağlı olarak hakkı ortaya koymak için yarattık. Bu da, yaratıcının varlığına ve birliğine delil getirilmesi içindir. Ancak bu müşriklerin pek çoğu düşüncesizliklerinden dolayı bu gerçeği bilmezler. Bu sebeple ne sevaba inanırlar ne de azaptan korkarlar. [7]

Kafir Ve Asilerin Maruz Kalacakları Kıyamet Günü Korkuları

40- Şüphesiz ayırt etme günü, hepsinin birarada buluşacağı gündür.

41- O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, kendilerine yardım da edilmez.

42- Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Şüphesiz O, üstündür, merhametlidir.

43' 44" Şüphesi zakkum ağacı, gü- nahkârların yemeğidir.

45> 46- ° sıcak suyun kaynadığı gibi karınlarda kaynayan erimiş maden gibidir.

47, 48, 49, 50- (Allah zebanilere emre- der): Tutun onu! Cehennemnin orta- sına sürükleyin! Sonra başına azap olarak kaynar su dökün! (ve deyin ri ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir.

Açıklaması:

"Şüphesiz (hakkı batıldan) ayırt etme günü hepsinin birarada buluşacağı gündür." Allah'ın, mahlûkatm arasını fasledeceği (ayıracağı), kâfirleri cezalandırıp, müminleri mükâfatlandıracağı kıyamet günü, bütün insanların toplanma günü, hesap vakti ve hepsinin amellerinin karşılığını göreceği gündür. Allah, iyiyi kötüden, haklıyı haksızdan ayırmak için bütün insanları bir araya getirecektir. Bu ayetin bir benzeri şu ayettir: "Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir." Kıyamet gününe "fasl günü" denmiştir. Çünkü Allah Tealâ, hüküm noktasında kullarının arasını ayıracaktır. Ya da cennetliklerle cehennemliklerin arasını ayıracak; müminlerle sevmediklerinin arasını, kâfirlerle de sevdiklerinin arasını ayıracaktır, baba ile evlâdın arasını, kan ile kocanın arasını ve kişi ile dostunun arasını ayıracaktır.

"O gün dostun dosta hiçbir faydası olmaz, kendilerine yardım da edilmez." Yani hiçbir yakının faydası olmayacak, onun hiçbir azabına kimse engel olamayacak. Onlar Allah'ın azabından korunmayacaklardır. Müminin kâfire faydası olmayacak, yakın yakınma yardım edemeyecektir: "Kıyamet gününde yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah, yaptıklarınızı görendir." (Mümtehine, 60/3). "Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini arayıp, sormazlar." (Müminun, 23/101). "Dost, dostu sormaz. Birbirlerine gösterilirler..." (Mearic, 70/10-11) Yani gözle gördüğü halde hiçbir kardeş, kardeşinin halini sormaz. "Öyle bir günden korkun ki, o günde hiç kimse başkası için her hangi bir ödemedede bulunmaz." (Bakara, 2/48).

"Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Şüphesiz O (Allah) üstündür, merhametlidir." Yani Allah'ın acıyıp merhamet ettiği kimse kurtuluşa erecektir. Başka bir yardımcıya ihtiyaç duymayacaktır. Çünkü yegâne galip ve üstün olan Allah'tır. Düşmanlarından hiçbiri onun azabından kurtulamaz. Mümin kullarına geniş merhameti vardır. Bu manaya göre bu istisna, münkatıdır. Muttasıl olması da caizdir. Bu takdirde mana şöyle olur: Müminler hariç, hiçbir yakın yakınma fayda veremeyecektir. Müminlerin bir kısmının diğer kısmına şefaet etmesine izin verilecektir.

Kıyametin hak olduğunu ifade ettikten sonra Allah Tealâ bunun peşinden kendisiyle karşılaşmayı inkâr eden kâfirleri şöyle diyerek tehdit etmiştir:

"Şüphesiz ki zakkum ağacı günahkârların yiyeceğidir." Yani yüce Allah'ın cehennemde yarattığı o lânetli ağacın meyvesi hem söz, hem de davranış olarak günahı çok olan cehennemliklerin yiyeceğidir. Onlar acıktığında ancak ondan yerler. Ebu Cehil de onlarla birlikte cehenneme girecek ve lanetlenen ağacın meyvesinden yiyecektir. .

"O sıcak suyun kaynadığı gibi karınlarda kaynayacak erimiş maden gibidir." Yani o yiyecek, katranın tortusuna ve erimiş bakıra benzemektedir. Son derece sıcak suyun kaynaması gibi kâfirlerin karınlarında kaynayacaktır. Karınlarda oluşacak o yiyecek eritilmiş bakıra benzetilmiştir.

"(Allah zebanilere emreder) tutun onu! Cehennem'in ortasına sürükleyin" Cehennem bekçileri olan meleklerle şöyle denilecektir: Bu günahkârı yakalayın! İtekleyerek cehennem'in ortasına öfke ve sertlikle çekin. "Sonra başına azap olarak kaynar su dökün!" Yani başının üzerine, daha önce anlatılan, son derece kaynar suyu dökün. Nitekim bir başka ayette bu husus şöyledir: "Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir. Bununla karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir." (Hac, 22/19-20).

"(Ve deyin ki:) Tat bakalım! Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!" Yani, ona istihza ile kınayıp azarlayarak şöyle deyin: Dünyadaki iddiana göre ey şerefli, soylu olan insan! Tat azabı bakalım. "İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir." Dünyada iken şüphelenmekte olduğunuz azap işte budur. Bir başka ayet: "O gün cehennem ateşine itilip atılırlar da, işte yalanlayıp durduğunuz ateş budur, denilir." (Tür, 52/13-14).^[8]

Muttakilerin Cennetlerde Kavuşacağı Çeşitli Nimetler:

51, 52, 53- Muttakiler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar.

54- İşte böyle. Bunun yanısıra biz onları, iri gözlü hurilerle evlendiririz.

55- Orada güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler.

56- İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur.

57- (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir), işte büyük kurtuluş budur.

58- Biz onu öğüt alsınlar diye senin dilinle indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık.

59- Bekle, onlar da beklemektedirler.

Açıklaması

1- Yüce Allah, iyilere olan vaadini beyan etmek için bu ayetlerde cennet nimetlerinin beş çeşidini zikretmiştir. "Muttakiler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar." Dünyada şirkten ve günahlardan sakınıp emirlere itaat ederek takva sahibi olan kimseler için şüphesiz tüm korkulardan uzak, mekânı ve gezintisi hoş yerler vardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İyiler muhakkak cennettir. Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar. Onların yüzünde nimetlerin sevincini görürsün. Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar. Karışımı Tesnim'dendir. (O Tesnim, Allah'a) yakın olanların içecekleri bir kaynaktır." (Mutaffifin, 83/22-28). Bu, kâfirlerin zakkum ağacından yemeleri ve kaynar suyu içmelerine mukabildir.

2, 3- "İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar." Onların giysileri, göz alıcı şekilde parlak, ince ve kalın ipektendir. Oturuşları da, birbirlerinin yüzüne bakarak sohbet etmek maksadıyla, yüzyüze şeklindedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurdu: "Naim cennetlerinde karşılıklı koltuklar üzerine kurulmuş oldukları halde..." (Saffat, 37/43-44).

4- "İşte böyle, bunun yanısıra biz onları, iri gözlü hurilerle evlendiririz." İşte lütuf bu! Onları iri gözlü, bembeyaz, güzel hurilerle evlendiririz. "O hurilere bundan önce ne insan ne de cin dokunmuştur" (Rahman, 55/56), "Sanki onlar yakut ve mercandandırlar." (Rahman, 55/58). Müfessirlerin çoğunun düşüncesi: Hurilerle bir evlilik akdi olmayacağı yönündedir. Maksat o cennetliklerin hurilerle beraber olmalarıdır.

5 - "Orada güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler." Yani cennette diledikleri her türlü meyveyi, bitmesinden emin olarak, isterler. Her istediklerinde arzuları yerine getirilir. Cennetlik insanlar cennette, ağrı sızidan, ölüm, yorgunluk ve şeytandan güven içindedirler. Cennetteki güzel makam, giyecek, yiyecek, hurilerle evlenerek mutluluk ve güven içinde olma, her türlü maddi-manevi lezzet ve arzuların cennetlikler için olacağına bir delildir. İşte bunlar, en yüksek seviyede nimetler ve rahatlıklardır.

Sonra Allah, onların hayatının devamlı oluşunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur." Yani ahirette kesinlikle ölmeyeceklerdir, bundan sonra ölümün tadını tatmayacaklardır. Ancak dünyada tatmış oldukları ilk ölümü tatmışlar ve ölüm onlar için bitmiştir. Allah, onları cehennem azabından koruyup kurtarmıştır. Cehennemin derinliklerindeki elem verici azaptan onları uzaklaştırmıştır. Zerahşeri şöyle demiştir: Bu, işi muhale (imkânsızlığa) bağlamak gibidir. Yani sanki şöyle denilmiştir: Gelecekte birinci ölümün tadını tatmak doğru olursa, işte onu tadacaklardır. Buradaki istisnanın munkatı

olduğu söylenmiştir. O zaman mana şöyle olur: Ancak birinci ölümü tatmışlardır.

Buhari ve Müslim'de sabit olduğuna göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde ölüm güzel bir koç suretinde getirilecek, cennetle cehennem arasında durdurulacak, sonra da kesilecek ve şöyle denilecektir: Ey cennet ehli! Ölüm yok, ebedilik var. Ey cehennem ehli! Ölüm yok, ebedilik var." Müslim ve Abdurrezzak'ın Ebu Said el-Hudri ve Ebu Hürey-re'den rivayet ettiklerine göre Allah Rasul'ünün (s.a.) şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir. "Cennet ehline şöyle denilecek: Sağlık sizin için, siz asla hastalanmayacaksınız. Sizin için hayat var, asla ölmeyeceksiniz. Nimetler içinde olacaksınız, asla zorluğa düşmeyeceksiniz. Genç kalacak asla ihtiyarlamayacaksınız. "

Ebu Bekir b. Ebu Davud es-Sicistani'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre o, Allah Rasul'ünün (s.a.) şöyle dediğini nakletmiştir: "Kim Allah'tan korkarsa cennete girer, orada nimete mazhar olur, darlığa düşmez, orada ölümsüz bir hayat sürer elbiseleri eskimez, gençliği yok olmaz."

Ebul-Kasım et-Tabarani ve Ebu Bekir b. Merdüveyh'in Cabir'den rivayet ettiklerine göre o, şöyle demiştir: "Allah Rasul'üne (s.a.) cennet ehli uyur mu? diye soruldu. Allah Rasulü de (s.a.): O uyku ölümün kardeşidir, cennet ehli uyumaz diye cevap verdi."

"(Bunlar) Rablerinden bir lütuf olarak (verilmiştir) işte büyük kurtuluş budur." Yani yüce Allah, bu cennet ehline kendi yanından bir lütuf ve ihsanda bulunmuştur. Ya da mana şöyledir: Allah, kendi lütfunu eksiksiz yapmak için bu ihsanlarda bulunmuştur. İşte bu, hiçbir kurtuluşun, üzerine çıkamayacağı büyük kurtuluştur.

Müslim'in Cabir'den rivayet ettiği hadise göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Çalışınız, işlerinizde ifrat ve tefrit yapmayınız, (aşırıya kaçmayınız), mutedil ve doğru olunuz ve biliniz ki, sizden hiçbir kimse kendi ameli sayesinde felah bulup, kurtulamaz." Ya Rasulullah! Sen de mi? dediler. "Ben de kurtulamam. Meğer Allah Tealâ rahmeti ve fazlı ile beni koruya. " cevabını verdi.

Yüce Allah, kudretini gösteren delilleri beyan edip, vaat ve vaidi (müjde ve tehdidi) açıkladıktan, surenin başında Kur'an'ın "Kitab-ı Mübin" olduğunu anlattıktan sonra surenin sonunda da bu manayı teyit eden ifadeleri zikredip şöyle buyurdu: "Biz onu (Kur'anı) öğüt alsınlar diye senin dilinle indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık." Şüphesiz ki bu Kur'an'ı biz kolaylaştırdık ve onu, dillerin en fasihi ve en açığı olan senin ve kavminin diliyle, gayet açık bir şekilde indirdik. Aynı zamanda bu Kur'anı sen ve kavmin anlayasmız, düşünüp ibret alarak içindikilerle amel edesiniz diye kolaylaştırdık. Kısacası mana şudur: Muhakkak ki açık ve çok faydalı bu kitabı biz, düşünsünler, öğüt alsınlar diye senin dilin olan Arapça ile indirdik. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Andolsun biz Kur'an'ı, düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?" (Kamer, 54/22).

Kur'an'ın bu açık beyanına rağmen, bazıları inat ve muhalefet ederek onu inkâr etmiştir. Bu sebeple yüce Allah, Rasul'ünü (s.a.) teselli edip ona zafer vaatetmiş, yalanlayanları da helak ile tehdit ederek şöyle buyurmuştur: "(Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler." Yani ey peygamber! Onlara karşı sana vaadettiğimiz müjdeyi, onları helak edişimizi ve küfürde devam ederlerse başlarına gelecek felâketi bekle. Çünkü onlar da, senin başına gelecekleri ve senin ölümünü beklemektedirler.

Yakında zaferin kimin olduğunu, dünya ve ahirette de başarının kime nasip olacağını görüp bileceklerdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah: Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir." (Mücadele, 58/21) "Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz. O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lanet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır." (Gafir, 40/51-52).^[9]

---

[1] İbni Kesir, IV/137.

[2] Kurtubî, XVI/126.

[3] Bahru'l-Muhit, VIII/33.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/176-178.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/181-183.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/188-191.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/195-196.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/201-202.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/205-207.

CASIYE SURESİ. 3

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Nüzul Sebebi: 4

Kur'anın Kaynağı, Bir Yaratıcının Varlığı Ve Birliğinin İspatı: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Allah'ın Ayetlerini İnkâr Edenlerin Tehdit Edilmeleri Ve Onların Cezalandırılmaları: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 7

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Allah'ın Kullarına Olan Nimetleri: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Nüzul Sebebi: 9

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Din Nimeti Ve Hükümlerin İndirilişi: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Ölüm Ve Hayat Konusunda İyilerle Kötüler Arasındaki Fark: 12

Belagat: 13

Kelime Ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi: 13

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

Materyalistlik Ve Mülhidlik, Öldükten Sonra Dirilmenin İnkârı Ve Kıyametin Dehşetli Halleri: 15

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

[Nüzul Sebebi: 16](#)

[Ayetler Arası İlişki: 16](#)

[Açıklaması: 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18](#)

[İtaat Eden Müminlere Ve Asi Kafirlerle Verilecek Karşılık: 19](#)

[Belagat: 19](#)

[Kelime ve İbareler: 19](#)

[Ayetler Arası İlişki: 19](#)

[Açıklaması: 20](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 21](#)

Kur'anın Kaynağı, Bir Yaratacının Varlığı Ve Birliğinin İspatı:

1- Hâ, mîm.

2- Kitap, aziz ve hakim olan Allah tarafından indirilmiştir.

3- Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için birçok ayetler vardır.

4- Sizin yaratılışınızda ve Allah'ın yeryüzünde yaydığı canlılarda kesin olarak inanan bir toplum için ayetler vardır.

5- Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için ayetler vardır.

6- İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın ayetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

Açıklaması:

"Hâ, mim." bu iki harfin izahı daha önce geçti.

"Bu Kitap aziz ve hakim olan Allah tarafından indirilmiştir." Şüphesiz ki bu Kur'an, güçlü ve galip olan Allah tarafından indirilmiştir. O, asla mağlup olmaz, tedbiri, her şeyi yerli yerine koyması ve kullarının faydasını sağlamasıyla hikmet sahibidir. Bu iki sıfatı Allah'a ispat etmek, O'nun bütün mümkünata kadir olduğunu, bütün bilinebilecek her hususu bildiğini ve hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını gösterir. Dolayısıyla O'ndan boş ve batıl bir şey meydana gelmez.

Sonra yüce Allah, izzet ve hikmetinin gereğini zikrederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için birçok ayetler vardır." Yani hiç şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, Allah'ın varlığına, birliğine ve yüce kudretine kesin deliller vardır. Bu, kevnî (kâinata ait) bir delildir. Sonra da Allah enfüsî (insanın kendisinde bulunan) delili zikretti ve şöyle dedi: "Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ayetler vardır." Yani şüphesiz ki, örneği geçmiş bir varlık olmaksızın sizin yaratılmanızda; zatı ve beşerî sıfatları tam bir insan haline gelinceye kadar, çeşitli yaratılış merhalelerinden geçmenizde, yeryüzünün çeşitli bölgelerinde; sıcaklık, soğukluk ve normal olan farklı iklimlerde; yağışlı ve kuru arazilerde birtakım canlıları dağıtıp yaymasında; kara, deniz ve havada yaşayan evcil ve vahşi çeşitli hayvanların yaratılışında, hiç şüphesiz yüce yaratıcının kudret ve hikmetini gösteren gayet açık pek çok ayet ve ibret verici deliller vardır. İman edip, hakkı kabul eden kesin iman sahipleri bunlardan ibret alırlar ve imanları kat kat artar, Allah'ın emirlerine boyun eğler ve iman, kalplerinde sabit dağlar gibi kökleşir, hiçbir şüphenin bulunamayacağı kesin imanı elde etmiş olurlar.

"Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah 'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan bir toplum için ayetler vardır." Yani şüphesiz gecenin ve gündüzün farklı oluşu ve birbirlerini takip edişinde; uzunluk, kısalık, sıcaklık, soğukluk, aydınlık ve karanlık açısından farklı oluşunda; Allah'ın bulutlar vasıtası ile yeryüzüne indirmiş olduğu yağmurla, kullarının emrine çeşidi sayılamayacak kadar vermiş olduğu bitki ve nızıkta; rüzgârların değişik yönlerden ve değişik hallerde estirilmesinde; bazen güneyden, bazen kuzeyden; bazen sıcak, bazen soğuk; bazı zamanlar faydalı, bazı zamanlar zararlı, bütün bunlarda, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine açık hüccetler ve büyük deliller vardır. Bunlar hakkında düşünen ve bunların ardındaki gerçeklerini anlayan üstün akıl sahipleri genelde bunlardan istifade ederler. Cahiller ve inatçı kimseler ise, bundan yararlanmazlar.

İşte böylece bu ayetleri düşünenler, imanın aslını kalplerine yerleştirerek kesin imana, oradan da aklın ve düşüncenin kemale ermesine yükselirler. Bu, yüce bir hale yükseliş olup kâmil müminlerin sıfatıdır.

Bu ayetler, Allah Tealâ'nın şu ayetine benzemektedir: "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün bir biri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah 'm gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller (ayetler) vardır." (Bakara, 2/164).

Sonra yüce Allah, bu ayetlerden alınacak ibreti şu sözüyle veciz bir şekilde ifade etti:

"İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın ayetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?" Yani zikredilen bu ayetler Allah'ın hüccetleri, delilleri ve apaçık ayetleridir. Ey Peygamber! O ayetleri sana, açık gerçeği içinde bulundurduğu halde, okuyoruz. Bütün beşerin istifade etmesi için sana indirdiğimiz Kur'an'da biz gerçeği ispat ediyoruz ve bizim söylediğimiz doğrudur. O halde insanlar Allah'ın sözü ve kelâmı olan ayetlere inanmazlar ve boyun eğmezlerse, bundan sonra hangi söze inanıp, tasdik edecekler? "İşte bunlar Allah'ın ayetleridir.." cümlesinde [\[1\]](#)
"tilke'(bunlar) kullanılması ayetlerin mertebesinin yüceliğine işarettir.

Allah'ın Ayetlerini İnkâr Edenlerin Tehdit Edilmeleri Ve Onların Cezalandırılmaları:

7- Vay haline, her yalancı ve günahkâr kişinin!

8- O, Allah'ın kendisine okunan ayetlerini işitir yine de büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış biri gibi (küfründe) direnir. İşte onu acı bir azap ile müjdele.

9- (O) ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

10- Önlerinde de cehennem vardır. Kazandıkları da Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da hiçbir fayda vermez. Büyük azap onlarıdır.

11- İşte bu Kur'an bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir azap vardır.

Açıklaması:

"Vay haline, her yalancı ve günahkâr kişinin!" Yani, helak ve şiddetli azap, Allah'ın ayetlerini yalanlayan, son derece günahkâr ve asi olan herkes içindir. Yalancı ve iftiracının (effak) iki hali vardır:

Birincisi gūnahta ısrar ve kibirlenmedir: "O, Allah'ın kendisine okunan ayetlerini ışıtır de, sonra bŸyŸklŸk taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi (kŸfrŸnde) direnir. İşte onu acı bir azap ile mŸjdele!" Yani, bu yalancı ve iftiracı kişiler Allah'ın birliğini, kudretini, azap ve rahmetini gŸsteren açık deliller olan Kur'an ayetleri kendisine okunurken dinler. Fakat yine de kŸfrŸnde ısrara devam eder, daha ōnceki kŸfŸr halini bŸtŸn kuvvet ve şiddetiyle korur, duyduğu Allah kelâmından ōęŸt almaz, sanki bunları hiç duymamış gibi davranır. Allah da, bu ısrar, kibir ve ibret almamanın karşılığının şiddetli ve elem verici bir azap olduğunu haber vermiştir.

Bu hŸzŸn verici haberi mŸjde diye ifade etmek şiddetli bir tehekkŸm (istihza, alay) ve onlara hakarettir.

Ayetin bir benzeri şu ayettir: "Hamd, gŸkleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca ayet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hala putları) Rableri ile denk tutuyorlar." (En'am, 6/1).

İkincisi: Allah'ın ayetleriyle alay etmeleridir: "{O) ayetlerimizden bir şey ōęrendięi zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır."

Yani bu yalancı ve iftiracı, Allah'ın ayetlerinden bir şey ōęrendięi zamanda, ōęrendięi bu şeyi, onun ihtiva ettiği manaları kabul etmez, alay ve mŸnakařa konusu yapar.

İşte sıfatları daha ōnce geçen o iftiracılar için, gŸnah ve kŸfŸrde ısrarları, Allah'ın ayetlerini dinlemekten uzaklaşıp bŸbŸrlenmeleri ve onları alay mevzuu edinmeleri sebebiyle, kendilerini kŸŸk dŸřŸren, zelil kılıp, rezil eden bir azap vardır. "Azabun muhin: alçaltıcı azap" zillet ve rŸsvaylı-ęi içinde bulunduran azap demektir.

Daha ōnce de geçtiği gibi rivayete gŸre Ebu Cehil Allah'ın "řŸphesiz zakkum ağacı, gŸnahkârların yemeğidir." (Duhan, 44/43-44) ayetini duyduğu zaman, hurma ve tereyağı istemiş ve arkadaşlarına, "Bundan yiyin, Muhammed sizi ancak bal ile tehdit ediyor" demiştir. "(O) cehennem Ÿzerinde ondokuz (muhafız melek) vardır." (MŸddessir, 73/30) ayetini duyduğu zaman da řŸyle demiştir: "Eğer onlar ondokuz ise ben onlara tek başıma karşı gelirim."

Sonra yŸce Allah bu hor ve hakir kılıcı azabın durumu hakkında řŸyle buyurmuştur: "Ōnlerinde de cehennem vardır. Kazandıkları şeyler de, Allah 'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez. BŸyŸk azap onlaradır." Yani hiç řŸphesiz bu iftiracıların ōnŸnde kıyamet gŸnŸnde cehennem vardır. ŸnkŸ onlar oraya yŸnelmiřlerdir. Tıpkı şu ayet gibi: "ŌnŸnde de (o inatçı zorbaya) cehennem vardır. Kendisine irinli su iirilecektir." (İbrahim, 14/16) Ya da onların dŸnya zevk ve sefalarının, haktan uzaklaşıp, kibirlenmelerinin arkasında cehennem vardır. O cehennem onların arkasında onlara yetişecektir. Onların dŸnyada kazandıkları mal ve evlâtları da onların azabını

gidermeyecektir. "Bilinmelidir ki inkarcıların ne malları ne de evlâtları Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlayacaktır." (Ali İmran, 3/10).

Yani mal ve evlâtları onlara her hangi bir fayda sağlamayacaktır. Allah'ı bırakıp da tapınmak için ilâhlar edindikleri putların da onlara her hangi bir faydası dokunmayacaktır. Halbuki onlar bu putlardan menfaat umuyorlar ve başlarına gelecek zararları bertaraf edecekler diye güveniyorlardı. Onlar için önlerinde olan cehennemde büyük, devamlı ve elem verici bir azap vardır. Senden saklı, göremediğin her şey (ayette geçen) ve-ra'dır. İster önde, ister sonda bulunsun; nitekim Garaibu'l-Kur'an'da bu şekilde zikredilmiştir.

"Onlar için alçaltıcı bir azap vardır" ayetiyle "Onlar için büyük bir azap vardır." ayeti arasındaki farklılığın sebebi şudur: Birincisi azap ile birlikte zilletin de var olacağını göstermektedir. İkincisi ise, zarar verici olmakta azabın en yüksek noktaya ulaşacağını ifade etmektedir.

Allah Kur'an'ı şu sözüyle anlatmıştır: "İşte bu Kur'an bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir azap vardır." Yani bu Kur'an ve bu surede geçen ayetler insanları gerçeğe iletir ve doğruya irşat eder, karanlıklardan aydınlığa yöneltir. Allah'ın Kur'an ayetlerini inkâr eden kâfirlere gelince, onlar için kıyamet gününde çok şiddetli azap vardır.

"İşte bu Kur'an" sözü hidayet edici olmasında kâmil eksiksiz demektir. "Ricz" en çetin azap anlamına gelir. Bakara suresi 59. ayette bu kelime geçmektedir: "Bunun üzerine biz, yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle zalimlerin üzerine gökten acı bir azap indirdik." A'raf suresi 134. ayette de "Eğer bizden o pek çetin azabı kaldırırsan..." buyurulmaktadır. [\[2\]](#)

Allah'ın Kullarına Olan Nimetleri:

12- Allah o (yüce) varlıktır ki, emri gereğince gemilerin yüzmesi ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için, bir de şükredesiniz diye denizi size hazır hale getirmiştir.

13- O, göklerde ve yerde ne varsa O hepsini, kendi katından (bir lütuf olmak üzere) size boyun eğdirmiş (ceza) güderinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. Çünkü Allah her toplumu yaptığına göre ceza- landıracaktır.

15- Kim iyi bir iş yaparsa faydası kendinedir. Kim de kötülük yaparsa, zararı yine kendinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

Açıklaması:

Yüce Allah, kulları üzerine olan nimetlerini zikretmektedir:

1- "Allah o (yüce) varlıktır ki, emri gereğince içinde gemilerin yüzmesi ve lütfedip verdiği rızık aramanız için, bir de şükredesiniz diye denizi size hazır hale getirmiştir." Yani, varlığı ve birliği geçen delillerle sabit olan Allah, kendi izniyle içinde gemilerin yüzmesi, ülkeler arası ticaret, inci elde etmek, balık avlamak ve diğer ticaret ve kazanç yolları için denizleri sizin emrinize vermiştir. Allah'ın bu emre amade edişi sebebiyle sağlanan nimetlerine şükrediniz.

Denizlerin emre amade edilmesi üç şekilde olmuştur:

- a)** Geçmişte ve halen gemilerin yüzmesine yardımcı olan rüzgârlar,
- b)** Binlerce ton ağırlığınca yükü suyun taşıma kudreti.
- c)** Gemiyi meydana getiren ahşabın batmadan su üzerinde durması.

2- "O göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütuf olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır." Yine göklerde olan her şeyi, yıldızları ve diğerlerini, yeryüzünde olan dağları, denizleri, nehirleri, rüzgârları, yağmurları ve diğer menfaatleri kendi lütfü ve rahmeti olarak size boyun eğdirmiştir. Bu boyun eğdirişte, düşünen, akleden insanlar için, Allah'ın kudretini ve birliğini gösteren nice açık deliller vardır.

Bu ayet, şu ayeti hatırlatmaktadır: "Nimet olarak size ulaşan ne varsa Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız." (Nahl, 16/53).

Allah Tealâ, birliğinin ve kudretinin delillerini ifade ettikten sonra güzel ahlâkı emrederek şöyle buyurdu: "İman edenlere söyle: Allah 'in (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. Çünkü Allah her toplumu yaptığına göre cezalandıracaktır." Yani ey Peygamber! Allah'ı ve Rasul'ünü (s.a.) tasdik eden müminlere şöyle söyle: Allah'ın

göndereceği felâketlerden, çeşit çeşit azaplardan korkmayan bu müşriklerin eziyetlerine katlanın, onları affedip bağışlayın. Çünkü Allah müminleri; kâfirlerin ezasına karşı sabır, öfkeyi yutmak ve hoşlanmadıkları şeye katlanmak gibi dünyada kazanmış oldukları güzel amellerinden dolayı mükâfatlandıracaktır. Ayette geçen "Kavm" kelimesinin nekre oluşu "İman edenlere söyle..." ayetinde geçen müminlerin şerefini yüceltmek içindir. "...Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini ummay'anlar..."in manası şudur: "Önceki ümmetlere verilen azabın benzerinden korkmayanlar..."

Sonra yüce Allah, iyiliğin iyiye ve edepsizliğin de edepsizliğine ait olacağını açıklayarak şöyle buyurdu: "Kim iyi iş yaparsa faydası kendinedir. Kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz." Yani kim Allah'ın emrettiği güzel amelleri yapar, yasakladıklarından vazgeçerse kendi lehinedir. Kötülükleri ve masiyetleri işleyen de kendi aleyhine işlemiş olur. Sonra kıyamet gününde Allah'a döneceksiniz, amellerinizle O'na arzedileceksiniz. Allah, iyi ve kötü amellerinizin karşılığını size verecektir. [\[3\]](#)

Din Nimeti Ve Hükümlerin İndirilişi:

16- Andolsun ki biz, İsrailoğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları alemlere üstün

kıldık-

17- Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ama onlar kendilerine Seldikten sonra aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler- Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyalarında hüküm verecektir.

18- Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi Sen ona uy (Hakikati) bilmeyenlerin istekleri ne uyma.

19- Çünkü onlar, Allah'a karşı sana fayda ve'rmezler Doğrusu irbirlerinin dostlarıdır; Allah da takva sahiplerinin dostudur.

20- Bu (Kur'an), insanlar için basiret nurları, kesin olarak inanan bir toplum için hidayet ve rahmettir.

Açıklaması:

"Andolsun ki biz, tsrailoğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları âlemlere üstün kıldık." Bu nimetlerden altı tanesi şunlardır:

1- İçerisinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ın Musa (a.s.)'ya indirilmesi.

2- İnsanlar arasındaki davalarda hüküm verebilmek için gerekli olan anlayış ve kabiliyet sahibi olmak. Çünkü İsrailoğulları hem din, hem de dünya idaresini en güzel şekilde biliyorlardı. Böylece dünya hakimiyeti de onlara verilmişti.

3- Musa, (a.s.) Harun (a.s.) ve daha birçok peygamberlerin onlara gönderilmesi.

4- Kudret helvası ve bildiricın kuşu gibi yiyecek ve içeceklerden gayet leziz, helâl ve güzel rızıklarla onlara ihsanda bulunması.

5 - Allah'ın onları, o dönemdeki diğer toplumlara üstün kılması. Şöyle ki, onlar arasından birçok peygamberler gelmiştir. Dünya hakimiyetiyle peygamberliği bir arada yürütmüşler, denizin yarılması, bulutların gölgelendirmesi, Firavun ve askerlerinin zulmünden kurtulmaları için kendilerine gözle görülür açık mucizeler verilmişti. Böylece onlar, çağlarındaki insanlar arasında daha üstün ve daha yüce mevkilerde olmuşlardır.

6- Onlara kesin ve açık deliller ve burhanlar verilmesi helâl haram konusunda açık kanunlar, nasihatler ve hükümler ihsan edilmesi.

Bütün bunlara rağmen onlar bu nimetlere şükretmemişler, aksine din konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"...Ama onlar, kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekeme-mezlik yüzünden ayrılığa düştüler." Yani onlar, liderlik hırsıyla, düşmanlık, haset ve inatla, birbirlerini çekememeleri yüzünden işin gerçeğini bilmelerine ve delilin de aleyhlerine olmasına rağmen, din konusunda ayrılığa düştüler.

Ortada madem bir ayrılık ve ihtilâf vardır, o zaman bunun peşinden hüküm gelecektir. Bu sebeple yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir." Yani hiç şüphesiz yüce Allah, kıyamet gününde din konusunda ayrılığa düştükleri noktalarda adil hükmünü verecektir, güzel davrananı güzelliğiyle, kötü hareket edeni de kötülüğüyle cezalandıracak, haklıyı haksızdan ayıracaktır.

Burada İslâm ümmetini, İsrailoğulları gibi, ayrılığa düşmekten sakındırma vardır. Bu sebeple Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy, (hakikati) bilmeyenlerin isteklerine uyma." Yani Ya Muhammed! Biz seni din konusunda bir yol ve metod sahibi kıldık. Bu, seni hakka ulaştırır. O halde sen, Rabbin tarafından sana vahyedilene uy, ümmetin arasında, açık delillerle desteklenen dininin hükümleriyle amel et, Allah'ın birliğini ve kulları için koyduğu kuralları bilmeyen müşrik cahillerin heva ve heveslerine uyma. Bu müşrikler, Kureyş kâfirleri ve onların fikirlerini onaylayanlardır.

Kelbi şöyle demiştir; Kureyş reisleri, Mekke'de Peygamberimiz (s.a.)'e şöyle demişlerdir: "Atalarının dinine dön, onlar senden daha değerli ve daha yaşlı (tecrübeli) idiler." Allah Tealâ, "Onların isteklerine uyma!" sözüyle peygamberini bundan sakındırmıştır. Yani ya Muhammed! Sen, onların batıl dinlerine meyletseydin, azaba müstahak olurdu, onlar da senden bu azabı uzaklaştıramazlardı.

Peygamberimizin, (s.a.) onların isteklerine uymaktan nehyedilmesinin sebebi Allah'ın şu sözüdür:

"Çünkü onlar, Allah'a karşı sana hiçbir fayda vermezler." Çünkü bu cahil müşriklerin istek ve arzularına uyarak Allah'ın sana ihsan ettiği dine muhalefet edersen, onlar, Allah'ın senin hakkında murat ettiği hiçbir azabı senden uzaklaştıramazlar.

"Doğrusu zalimler, birbirlerinin dostlarıdır, Allah da takva sahiplerinin dostudur." Yani şüphesiz bu kâfirler, birbirlerine yardım ederler, münafıklar da dünyada Yahudilerin dostlarıdır, fakat bu yardımlaşmanın ahi-rette onlara hiçbir faydası olmayacaktır. Birbirlerine dost olan bu kâfirler, birbirlerinin zararını artırmaktan helak ve mahvoluşlarını hazırlamaktan başka bir işe yaramayacaklardır. Halbuki Allah, şirk ve masiyetlerden sakınan müminlerin yardımcısıdır. Onları küfrün karanlıklarından imanın aydınlığına çıkarır. Fakat kâfirlerin dostları bulunan tağut ve şeytanlar ise onları iman nurundan alıp küfür karanlıklarına götürür. İşte bu, Allah'ın takva sahibi müminlere olan dostluğu ile zalimlerin birbirlerine olan dostlukları arasındaki açık farktır.

Sonra yüce Allah, Kur'an'm sonsuz faziletini şöyle açıkladı: "Bu (Kur'an), insanlar için basiret nurları, kesin olarak inanan bir toplum için hidayet ve rahmettir." Yani, Allah'ın kıyamete kadar ebedî kurallarını içinde bulunduran bu Kur'an, bütün insanların muhtaç oldukları dinî hükümler konusunda, deliller ve burhanlardır. Kendisiyle amel edeni cennete

götürür.

Şüphesiz inanan ve içerisindeki hükümlere saygı gösteren bir topluluk için de Allah'ın bir rahmeti, dünya ve ahiret azabından kurtarıcı bir şefkatidir.

Kur'an hakkında "Kesin olarak inanan bir toplum için hidayet ve rahmettir." denilmesi, ondan faydalanacakların ancak bunlar olması sebebiyledir. [\[4\]](#)

Ölüm Ve Hayat Konusunda İyilerle Kötüler Arasındaki Fark:

21- Yoksa kötülük işleyenler kendilerini ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

22- Allah, gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.

23- Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola erdirtirebilir? Hala ibret almayacak mısınız?

Açıklaması:

"Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!" Dünyada günah işleyenler, şirk koşanlar, isyankâr olanlar, Allah ve Rasul'ünü (s.a.) inkâr edip Allah'tan başkasına tapanlar, kendilerini, Allah ve Rasul'ünü (s.a.) tasdik eden, salih ameller işleyen, farzları yerine getirip haramlardan kaçınanlarla dünya ve ahirette ceza, sevap ve rahmet hususunda bir tutacağımızı mı zannettiler? Kesinlikle eşit olamazlar. Ahirette müminlerin hali kâfirlerin hali gibi olmayacaktır. Dünya ve ahirette isyan edip haddi aşanlarla, itaat edip iyi olanları eşit tutacağımız şeklinde ne kötü hüküm

vermişlerdir. Bunun manası: İyilerle kötülerin hayatta ve ölümdede eşit olduklarını kabul etmemektir. Çünkü iyiler itaat üzere, kötüler isyan üzere yaşamışlardır. İyiler müjde ve rahmetle vefat etmiş, diğerleri ise bunun aksi şekilde ölmüşlerdir. Bunun manası, iyilerle kötünün dünyada sıhhat ve rızık yönünden eşit, hatta bazen kâfirin hali müminden daha iyi olsa da ölümdede eşit olduklarını kabul etmemektir. Müminin saadetini kâfirin bedbahtlığını gerektiren fark ölümden sonra ortaya çıkar.

Bu ayete benzeyen diğer ayetler:

"Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli isteklerine erişendir. " (Haşr, 59/20) "Öyle ya (Allah 'a) teslimiyet gösterenleri, o günahkârlar gibi tutar mıyız hiç? Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?" (Kalem, 68/35-36) "Yoksa biz, iman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya (Allah'tan) korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?" (Sad, 38/28).

Bu ayrıca itaat eden müminle asi olan müminin gideceği yerdeki farklılığa da açık bir delildir.

Taberani, Mesruk'tan şöyle rivayet etmiştir: Temim ed-Dârî bir gece kalkmış bu ayeti tekrarlayarak sabahlamıştı: "Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!" Ahirette ve dünyada mümin ile kâfirin birbirinden farklı olmasının beyanından sonra Allah bu prensibin doğruluğuna ve hikmetine delil getirerek şöyle buyurmuştur:

1- "Allah, gökleri ve yeri hak ile (yerli yerince) yaratmıştır." Allah gökleri ve yeri kullar arasında adaleti gerektirecek bir ölçüyle yaratmıştır. Öldükten sonra dirilme, hesap ve caza olmasaydı bu yaratma yerli yerinde değil belki batıl olurdu. İyi ile kötü arasındaki cezanın farklı oluşu da adalettir.

2 - "Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara zulmedilmez." Dünyada başkasına zulmeden zalimi cezalandırmasaydı göklerin ve yerin yaratılışı yani insanların sınanması için kâinatın yaratılması hak ile olmazdı.

Allah Tealâ'nın "velitücza" sözü "bi'l-hakkı" sözü üzerine atfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Allah gökleri ve yeri doğruluğu ortaya çıkarmak ve her nefsin karşılığını alması için yaratmıştır. Bu alemin yaratılışındaki hedef adalet ve rahmeti ortaya çıkarmaktır. Bu da ancak öldükten sonra dirilmek, kıyamet, haklılarla haksızlara verilecek ceza, üst dereceler (cennet tabakaları) ve alt derecelerdeki (cehennem tabakaları) farklılık meydana geldiğinde tamamlanacaktır.

Sonra Allah kâfirlerin hallerini, kabahatlerini ve kötü cinayetlerini açıkça göstererek

şöyle buyurdu:

"Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah 'in (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriş-tirebilir? Hala ibret almayacak mısınız?" Hidayeti terkedip hevasma itaat eden ve nefsinin arzularını din yapan kâfirin halini görmüyor musun? Sanki hevasını ilâh edinmiş, Allah'ı bırakarak ona tapınmaya başlamıştır. Allah'ın sevdiği ve razı olduklarına dikkat etmeksizin o, heva hevesine tabi olmuştur. Bu durum kişinin kendisini beğenmesine sebep olmaktadır. Haris b. Kays istediği her şeyi yapardı. Ayetin iniş sebebi hususi ise de itibar lafzın umumi oluşudur.

Allah gerçeği bilerek, hidayeti dalâletten ayırarak ve onun aleyhine olacak delili ortaya koyarak ondan yardımını kesmiş, onu yoldan çıkarmış, nasihat duymaması için kulağını, hidayeti anlamaması için kalbini mühür-lemiş, gözüne ve kalbine hidayeti görmemesi, kâinatta Allah'ın birliğine delâlet eden ayetlerini anlamaması için perde çekmiştir.

Yoldan çıkması ve hevasma tabi olması sebebiyle Allah'ın hidayetten uzaklaştırdığı kimseyi doğruyu ve gerçeği bulmaya kim muvaffak kılabilir? Siz düşünüp ibret almaz mısınız? İşin gerçeğini öğrenip nasihat almaz mısınız?

Ayetin baş tarafının benzeri şu ayettir: "Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır" (Naziât, 79/40-41).

Ayetin orta kısmının benzeri de Allah Tealânın şu ayetidir: "Gerçek şu ki, kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahirette) büyük bir azap vardır." (Bakara, 2/6-7).^[5]

Materyalistlik Ve Mülhidlik, Öldükten Sonra Dirilmenin İnkârı Ve Kıyametin Dehşetli Halleri:

24- Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.

25- Onlara açıkça ayetlerimiz okunduğu zaman: Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin, demelerinden başka delilleri yoktur.

26- De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler.

27- Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya, işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.

28- O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır, (onlara şöyle denilir:) Bu gün, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız!

29- Bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk.

Açıklaması:

"Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder." Bu, ahireti ya da kıyameti inkâr noktasında, materyalist kâfirlerin, onlarla aynı görüşü paylaşan o dönemdeki Arap müşrikleri ve benzerlerinin sözleridir. Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden bu müşrikler şöyle demişlerdir: "İçinde bulunduğumuz hayattan başka hayat yoktur." Bu dünya evinden başka bir yurt yoktur. Bir kısım insanlar ölüyor, bazıları yaşıyor, ahiret yok, kıyamet yok, bunun ötesinde hayat da yoktur. Bizi ancak günlerin ve gecelerin geçmesi öldürecektir. Yok eden, insanları helak eden ancak gece ve günlerin geçmesidir, yani tabiattır. Bu, açıkça öldükten sonra dirilmeyi yalanlamak, kıyameti açıkça inkâr etmek ve Allah'ı kabul etmemekten başka bir şey değildir.

Cahiliye dönemlerinde Araplar, ancak dehrin (zamanın) etkin olduğuna inanıyorlardı. Kendilerine bir zarar, bir zulüm veya istenmeyen bir şey isabet ettiği zaman, bunu dehre (zamana) nispet ederlerdi. Onlara, "Zamana sövmeyin, Çünkü Allah, zamanın ta kendisidir." yani zamana nispet ettiğiniz bu işleri gerçekte yapan yalnız Allah'tır. Dolayısıyla sövmek, dönüp dolaşıp Allah'a gider, denildi.

Buhari ve Müslim'in Sa/uTı'lerinde, Ebu Davud ve Nesei'nin Sünerile-rinde Ebu Hüreyre'den yaptıkları rivayette, Ebu Hüreyre şöyle demiştir, Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah şöyle diyecek: İnsanoğlu beni incitiyor, dehre (zamana) sövüyor, halbuki

ben zamanım, olaylar benim elimdedir. Geceyi gündüzü evirip-çeviren benim." Bir başka rivayette: "Dehre söy-meyin, zira Allah, dehrin ta kendisidir." denilmiştir. İbni Cerir ve İbni Ebi Hatim'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayetlerine göre o, şöyle demiştir: "Cahiliyye dönemindeki insanlar şöyle diyordu: Bizi ancak gece ve gündüz helak eder." Bu sebeple Allah kitabında şöyle buyurdu: "Dediler ki: Hayat, ancak bu dünyada yaşadığımızdır..."

Muhammed b. İshak'ın Ebu Hüreyre'den rivayetine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ şöyle diyecek: Kulumdan borç istedim, vermedi, kulum bana sövdü. Kulum, vay dehre! diyor. Halbuki dehr (zaman) benim. (Hadiseleri var eden dehr değil, benim!)"

İmam Malik'in Muvatta adlı kitabında Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sizden hiçbiriniz, vay dehrin (zamanın) helakine! demesin. Çünkü Allah, dehrin (zamanın) ta kendisidir." Dehre yüklediğiniz anlam Allah'a aittir.

İmam Şafii, Ebu Ubeyde ve diğer alimler, Allah Rasul'ünün (s.a.) "Dehre sövmeyin, çünkü Allah, dehrin ta kendisidir." sözünü şu şekilde yorumlamışlardır: Cahiliyye döneminde Araplara bir sıkıntı, bir belâ veya bir felâket geldiğinde, vay dehrin helakine! derlerdi. Bu felâketleri dehre isnat ederek, ona söverlerdi. (Türkçemizde zalim felek, kahpe felek ifadeleri de aynı bağlamdadır.) Halbuki bu fiillerin faili ancak Allah'tır, dolayısıyla Allah'a sövmüş oluyorlardı. Çünkü hakiki fail (yapıcı, yaratıcı) Allah'tır. Bu itibarla insanlar, dehre sövüp, kötülemekten yasaklanmışlardır. Çünkü Allah, onların kastettiği dehrin ta kendisidir. Bu fiilleri dehre isnat ediyorlar. [6]

Allah, onların bu düşüncelerini, herhangi bir delile dayanmadığını beyan ederek, şöyle buyurdu: "Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar." Yani onlar bu sözü ancak şüphe içerisinde, işin gerçeğini bilmeden söylemişlerdir. Aklî veya naklî hiçbir delilleri yoktur. Dayanakları, delilsiz zan ve tahminden başka bir şey değildir.

Razi şöyle demiştir: Bu ayet, delilsiz ve şahitsiz söylenen sözün batıl ve fasit olduğuna en kuvvetli delillerdendir. Zan ve tahminlerin peşinden gitmenin de Allah yanında kabul edilir tarafı olmadığını gösterir. [7]

Sonra Allah şöyle diyerek onların şüphesini ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr delillerini zikretmiştir:

"Onlara açıkça ayetlerimiz okunduğu zaman: Doğru sözlü iseniz, atalarımızı getirin demelerinden başka deliller yoktur." Yani onlara, Allah'ın kudretini ve öldükten sonra dirilmeye olan gücünü gösteren apaçık Kur'an ayetlerinden bir kısmı okunduğu,

kendilerine delil getirilip, hak açıklandığı ve Allah Tealâ'nın, insanlara tekrar hayat vermeye kadir olduğu beyan edilince, ölmüş babalarının tekrar diriltilmesini istemekten başka bir delilleri olmaz. Ve o müşrikler o zaman şöyle derler: "Ey Müminler! Öldükten sonra dirilmenin mümkün olması konusunda eğer doğru iseniz, söyledikleriniz hak ise, atalarımızı diriltin ki, onlar, öldükten sonra dirilmenin doğru olduğu konusunda bize bilgi versinler."

Bu basit bir sözdür. Çünkü ba's, dünya sona erdikten sonra olacaktır. Bir şeyin şimdi olmamasından, gelecekte, yani kıyamet gününde de olmayacağı anlamı çıkmaz.

Sonra Allah Tealâ, ba'sin mümkün olduğunun delilini zikrederek şöyle buyurdu: "De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür, sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde biraraya toplar."

Ey Peygamber! Öldükten sonra dirilmeyi (ba'si) inkâr eden bu müşriklere şöyle söyle: Şüphesiz Allah, dünyada size hayat verdi. Ecelleriniz sona erince canınızı alacak, sonra hepinizi kıyamet gününde şüphe olmayacak bir şekilde biraraya toplayacaktır. Çünkü ilk defa yaratan Allah için tekrar yaratma güç değildir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur ki, bu O'nun için pek kolaydır." (Rum, 30/27).

Yüce Allah'ın adil ve zulümden münezze olmas, öldükten sonra dirilmenin ve kıyametin gerçek olmasını gerektirir.

"Fakat insanların pek çoğu bilmezler." Yani insanların büyük çoğunluğu -bunlar o zamanın Arap müşrikleri- iyice düşünmeden ba'si inkâr ederler, ilmî gerçeği idrak edemezler, işin görünmeyen (manevi) taraflarını düşünmeden, sadece maddi yönlerine bakmakla yetinirler. Bu sebeple de bedenlerin tekrar dirilmesini uzak görürler. Nitekim yüce Allah, şöyle buyurdu: "Doğrusu onlar, o azabı uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görmekteyiz." (Mearic, 70/6-7). İşte böylece, insanın, hayvanın ve bitkinin sonradan yaratılışını dikkate alarak, bunların var oluşunun, kudret ve hikmet sahibi Allah'ın varlığını gösterdiğinin farkına varamıyorlar.

Sonra yüce Allah, daha önce kudretini gösteren hususi delili zikretmişken, şimdi daha umumi bir delili ifade ederek şöyle buyurmuştur:

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya, işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır." Yani şüphesiz yüce Allah, göklerin ve yerin maliki ve her ikisinin hakimi olup dünya ve ahiret-te onlarda yegâne tasarruf sahibidir. Kullarından hiç kimsenin ve tapınılan putların bu hususta Allah'a kesinlikle bir ortaklığı yoktur.

Haşir ve neşir konusunda söz söyleme imkânını beyan ettikten sonra Allah Tealâ

kıyamet hallerini zikretmeye başladı. Bunların ilki de: "Kıyametin kopacağı gün var ya..." ayetidir. Yani kıyametin kopacağı gün, batıllara sarılıp tutunan, gerçekleri yalanlayıp inkâr edenler, cehenneme girmek suretiyle hüsrana uğrayacaklardır. Cehenneme gidecekleri için o gün onların hüsranı apaçık ortaya çıkacaktır.

Daha sonra da yüce Allah, kıyamet gününün korkularım şöyle açıkladı:

1 - "O gün her ümmeti diz çökmüş görürsün." Yani o gün korku ve endişenin şiddetinden dolayı her dinin mensubunu dizleri üzerine çökmüş görürsün. İnsanlar, hesap anında olayın dehşetinden dolayı Allah'ın huzurunda diz çökeceklerdir.

2 - "Her ümmet kendi kitabına çağrılır." Yani her ümmet, kendi peygamberlerine indirilen kitaplarına veya amel defterlerine çağrılır. Nitekim yüce Allah, şöyle buyurmuştur: "...kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez." (Zümer, 39/69).

3 - "Bu gün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız." Yani kıyamet gününde Allah size, dünyada yaptığınız iyi kötü amellerinizin karşılığını verecektir. Siz bu amellerinizin, karşılığını fazlasız ve eksiksiz olarak göreceksiniz.

4 - "Bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk." Yani bunlar, Hafaza meleklerine yazmalarını emrettiğimiz amel defterlerinizdir, onlar size şahitlik edecek ve eksik fazla olmaksızın bütün amellerinizi zikredecektir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Kitap ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korktuklarını görürsün. Vay halimize! derler, Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsisini sayıp dökmüş. Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez." (Kehf, 18/49).

Bu ayetin tefsiri konusunda İbni Abbas ve diğerleri şöyle demiştir: "Hafaza meleklerine (koruyucu meleklerle), insanlar adına amellerini yazmalarını, tespit edip korumaları emredilmiştir. Bu melekler kulların amellerini yazar, sonra onları göğe yükseltirler. Bu yazıcı melekler, ellerindeki bilgilere uygun olarak, amel defterlerinin bulunduğu divanda diğer meleklerle karşılaşırlar. Çünkü Allah, daha kullarını yaratmadan önce onlarla ilgili olan bilgileri o meleklerle her gece levh-i mahfuzda ne bir harf fazla, ne de bir harf eksik olarak gösteriyordu. Sonra İbni Abbas zikredilen ayeti okudu. [\[8\]](#)

İtaat Eden Müminlere Ve Asi Kafilere Verilecek Karşılık:

30- İman edip iyi işler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine kabul eder. budur.

31- Ama inkâr edenlere gelince onlara: Ayetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip günahkâr bir toplum olmuştunuz, değil mi? denilir.

32- Allah'ın vaadi haktır, o saatte şüphe yoktur, dendiği zaman: Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz, onun bir tahminden ibaret olduğunu zannediyoruz. (Onun hakkında) kesin bir bilgi elde etmiş değiliz, demiştiniz.

33- Yaptıklarının kötülükleri- onla-

şey onları kuşatmıştır.

34- Denilir ki: Bu güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi biz de bugün sizi unutturuz. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur!

35- Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın ayetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklardır ve onların (Allah'ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir.

36- Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi, bütün alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37- Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur. O, azizdir, hakimdir.

Açıklaması:

Bu ayetler, ister mümin, ister kâfir, kıyamet gününde Allah'ın kulları

hakkındaki hükmünü beyan etmektedir. Allah Tealâ birinci fırkanın hükmünü beyan ederek şöyle buyurdu:

"İnanıp iyi işler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine kabul eder. İşte apaçık

kurtuluş budur." Yani Allah'ı, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü tasdik edenlere ve dinin buyruklarına uygun güzel işler yapanlara gelince, Rableri onları cennete koyacaktır. İşte bu cennete giriş gerçekten istenilenin elde edilışıdır. Apaçık kurtuluş ve başarı ancak budur.

Ayette cennete rahmet denilmiştir. Rahmet ise cennettir. Peygamberimiz (s.a.) sahih bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ cennete şöyle dedi: Sen, benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim."

İkinci fırkanın hükmünü beyan ederek ve onları kınayarak da şöyle buyurmuştur: "Ama inkâr edenlere gelince onlara: Ayetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip, suçlu bir toplum olmuştunuz, değil mi? denilir." Allah'ın birliğini ve ba'si (öldükten sonra dirilmeyi) inkâr edenlere gelince, onlara kınanarak şöyle denilir: Allah'ın ayetleri size okunmadı mı? Elbette okundu, ama siz kibirlenip, iman etmemekte direndiniz, onları dinlemek ve tabi olmaktan yüz çevirdiniz. Davranışlarınızda fasık bir topluluk haline gelerek, günahları ve masiyetleri işlemeye, kalplerinizde ahireti, sevap ve cezayı yalanlamaya devam ettiniz. Bu sebeple Allah peşinden şu sözünü getirdi: "Allah'ın vaadi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur, dendiği zaman: Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz, onun bir tahminden ibaret olduğunu zannediyoruz, (onun hakkında) kesin bir bilgi elde etmiş değiliz, demiştiniz." Yani bu kâfirlere Allah Rasulü (s.a.) ve müminler vasıtasıyla: "Bas (öldükten sonra dirilme) hesap ve ahirette gelecek tüm konular hakkında Allah'ın vaadi haktır, mutlaka olacaktır, kıyametin kopacağında asla şüphe yoktur, o halde bunlara inanın ve sizi azaptan kurtaracak şeyler yapın!" denildiğinde siz, şöyle dersiniz: "Biz kıyametin ne olduğunu bilmeyiz, onun vukuunu sadece bir tahmin, bir zan şeklinde düşünüyoruz, onun hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Kıyametin kopacağına da inancımız kesin değil.' O kâfirler, sanki bütün zanları yok saymışlar; sadece içinde ilim bulunmayan zannı almışlar ve şöyle demişlerdir, "...onun hakkında kesin bir bilgi elde etmiş değiliz."

Bu sert üslûptan sonra Allah onların karşılaşacağı azabı zikretmiştir.

"Yaptıklarınızın kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdukları şey onları kuşatmıştır." Yani çirkin amelleri ve kötü davranışlarının cezası onlara gözüktü ve onları çepeçevre kuşattı ve cehenneme girmek suretiyle amellerinin karşılığı kendilerine geldi, dünyada alay edip durdukları ve evham ve hurafelerden ibarettir, dedikleri şeylerle cezaya çarptırıldılar.

Sonra yüce Allah şöyle diyerek onların kurtuluş ümitlerini boşa çıkardı:

"Denilir ki: Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi, biz de bugün sizi unutturuz. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur." Kıyamet gününde onlara şöyle denilir: Bugün sizi unutan kimsenin muamelesini yapacağım. Unutulup bir tarafa atılan ve önem verilmeyen bir eşyaya yapılan muamele gibi muamele edeceğim. Bugün için ameli

terkettiğiniz ve son güne inanmadığınızdan dolayı, Allah'ın kitaplarında ahirete dair gelen ayetleri bilmezlikten geldiğiniz gibi ben de sizi azabın içerisinde bırakacağım. Sizin sığınacağınız mesken ve karargahınız ateşten başka bir şey değildir. Size yardım edecek ve sizi azaptan koruyacak yardımcılarınız da olmayacaktır.

Bununla Allah, onlara vereceği azabı üç çeşitte toplamıştır:

- 1-** Onlardan rahmetini tamamıyla kesmesi,
- 2-** Cehennemi onlara barınak yapması,
- 3-** Onların, dost ve yardımcılarını kaybetmeleri.

Sahih hadiste sabit olduğuna göre: "Allah Tealâ kıyamet gününde bazı kullarına şöyle diyecektir: Sana eş nasip etmedim mi, sana ikramda bulunmadım mı, emrine atları ve develeri vermedim mi, reislik ve ganimet imkânı vermedim mi? Bunun üzerine kul: "Evet ya Rabbi!" diye cevap verecektir." Allah, "Benimle karşılaşacağını düşündün mü?" diye soracak, kul da "Hayır" diyecektir. Allah da "Sen beni unuttuğun gibi bugün de ben seni unutuyorum." diye karşılık verecektir.

Sonra Allah bu azabın sebeplerini şöyle zikretti: Bunun böyle olmasının sebebi şudur: "Siz Allah 'ın ayetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklar ve onların özür dilemeleri de kabul edilmeyecektir." İşte başınıza gelen bu azap, Allah'ın kitabı Kur'an'ı alaya almanız, dünyanın sizi süs ve zinetleriyle aldatması, sizin de onlara meyliniz ve dünyadan başka bir yurdun olmadığını ve ba'sin (öldükten sonra dirilmenin) de olmayacağına inanmanız sebebiyledir. Bugün onlar cehennemden çıkarılmayacaklardır. Onlardan Allah'ın itaatına dönüp rızasını kazanmaları da istenmeyecektir. Çünkü o gün tev-benin kabul edilmeyeceği, mazaretin fayda vermeyeceği bir gündür.

Allah Tealâ ba'se (öldükten sonra diriltmeye) olan kudretini afaki ve enfüsi delillerle ispat edip, mümin ve kâfirler hakkında hükmünü zikrettikten sonra -bize, kendisini nasıl öveceğimizi öğretmek için- zatını lâıyk olduğu şekilde övdü ve şöyle buyurdu: "Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi, bütün alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." Samimi hamd, birçok nimetlere karşılık eksiksiz şükür, göklerin ve yerin yaratıcısı ve her ikisin-deki insanlar, cinler, hayvanlar, cisimler, ruhlar, zat ve sıfatlar gibi çeşitli dünyaların yaratıklarının sahibi bulunan Allah'a mahsustur.

"Göklerde ve yerde bütün azamet yalnız O'na aittir. O azizdir, hakimdir." Göklerin ve yerin her tarafında azamet, ululuk, celâl ve saltanat ancak Allah'a mahsustur. O yüce Allah, güçlüdür, hakimiyetinde ezici güce sahiptir. O'nu kimse mağlup edemez. Bütün sözlerinde, fiillerinde, buyruklarında ve bu dünyadaki tüm hükümlerinde hikmet sahibidir.

Ahmet b. Hanbel, Müslim, Ebu Davud ve İbni Mace'nin: Ebu Hüreyre ve Ebu Said (r.a.)den rivayet ettikleri sahih kudsî hadiste Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah Tealâ şöyle buyuruyor: Azamet benim izarım, kibriya ridamdır. Bunlardan biri konusunda kim benimle münakaşa ederse onu cehennemime koyarım."^[9]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/215-217.

^[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/220-222.

^[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/225-226.

^[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/229-231.

^[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/235-237.

^[6] İbni Kesir, IV/151.

^[7] Razî, XXVII/270.

^[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/241-244.

^[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/247-250.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Allah'ın Varlığını, Birliğini, Haşrin Olacağını İspat Ve Putperestlere Cevap: 3

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Vahiy, Nübüvvet Ve Kuran Etrafında Müşriklerin Şüpheleri: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 7

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Kâfirlerin Diğer Şüpheleri: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi: 11

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Ana - Babaya İyilik Etme Ve İtaat Eden Evlâdın Durumu:
12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 13

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

Ana Babasına İsyân Eden Ve Öldükten Sonra Dirilmeyi
Kabul Etmeyen Çocuğun Durumu: 16

Kelime Ve İbareler: 17

Nüzul Sebebi: 17

Ayetler Arası İlişki: 18

Açıklaması: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Hud (A.S.)'Un Kavmi Ad İle Olan Kıssası: 20

Belagat: 20

Kelime Ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki: 21

Açıklaması: 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 23

Cinlerin Kur'an'a İnanmaları: 24

Kelime Ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi: 24

Ayetler Arası İlişki: 24

Açıklaması: 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 26

Bas'in (Öldükten Sonra Dirilmenin) İspatı Ve Sabrın Emredilmesi: 27

Kelime ve İbareler: 28

Ayetler Arası İlişki: 28

Açıklaması: 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 29

Allah'ın Varlığını, Birliğini, Haşrin Olacağını İspat Ve Putperestlere Cevap:

1- Ha, mim.

2- Bu kitap aziz ve hakim olan Allah tarafından indirilmiştir.

3- Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz, şüphesiz yerli yerinde ve belli bir süre için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.

4- De ki: Söylesenize! Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar; göstersenize bana! Yoksa onların göklere ortaklıkları mı vardır! Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin.

5- Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler.

6- İnsanlar bir araya toplandıkları zaman onlara düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkâr ederler.

Açıklaması:

"Ha, mim. Bu kitap aziz ve hakim olan Allah tarafından indirilmiştir." Bu sure de Casiye suresi gibi başlamıştır. Kur'an'ı kulu ve Rasulü Muham-med(s.a.)'e indiren ancak Allah'tır. Yoksa müşriklerin iddia ettiği gibi o Kur'an, peygamberin kendi sözü değildir. Allah, bu Kur'an'ı indirmekle, hiçbir şeyin üzerine çıkamayacağı bir izzete sahiptir. O, mağlûp olmayacak bir saltanat ve güce sahiptir. Kâinatı düzenlemesinde, sanatında, söz ve fiillerinde hikmet sahibi olup her şeyi yerli yerine koyar. Durum böyle olunca, insanlara

düŖen ancak Kurana inanıp, onun içindekileri tasdik etmek; Peygamber (s.a.)'in, nübüvvetinde ve çağırıldığı tevhidde, ba'si (öldükten sonra dirilmeyi) ve cezayı ispatında, insanları dünya ve ahiret mutluluğuna ve faydalı güzel ahlâka çağırmasında doğruluğuna inanmaktır.

"Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz, şüphesiz yerli yerinde ve belli bir süre için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler." Yani biz, yukarıdaki gökleri, aşağıdaki yerleri ve ikisi arasındaki diğer yaratıkları ancak ilâhî iradenin gereği olan hakka uygun bir biçimde yarattık. Yoksa abes (boş) ve batıl bir şekilde değil. O halde göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin yaratılışı abes ve batıl değildir.

Biz bunları, artmayacak ve eksilmeyecek olan belirli bir süreye kadar yarattık ki, o süre de kıyamet günüdür. Çünkü kıyamet gününde göklerin, yerlerin ve diğer yaratıkların varlığı sona erecek, gökler ve yer başka bir hal alacaktır.

Ancak bütün bu delillere, kitabın indirilişine ve peygamberlerin gönderilişine rağmen Allah'ı inkâr edenler, kendilerinden istenenlerden uzak bir şekilde eğlenmekte, herhangi bir hazırlık yapmadan Kur'an'da uyarıldıkları ba's (öldükten sonra dirilme), hesap ve cezadan yüz çevirmektedirler. Yakında bu vurdumduymazlığın akıbetini göreceklerdir.

Allah'ın varlığını, kıyamet gününde haşir ve ba'sin vaki olacağını ispat ettikten sonra Allah Tealâ putperestlere şöyle cevap vermiştir:

"De ki: Söylesenize! Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar, göstersenize bana! Yoksa onların göklere ortaklıkları mı vardır!" Ey peygamber! Allah ile birlikte başkalarına da tapan bu müşriklere söyle: Ey müşrikler! Göklerin yerin ve ikisi arasındaki diğer yaratıkların yaratılışını iyice düşündükten sonra tapındığınız putların ve kabirlerin durumunu bana anlatın! Onlar, yerde herhangi bir şeyi tek başlarına yaratıp meydana getirebilirler mi? Yoksa onların, göklerin hakimiyet ve tasarrufunda ortaklıkları mı vardır?

Gerçek şu ki, onlar hiçbir şey yaratamamışlardır, göklerde ve yerde ortaklıkları da yoktur. O halde her şeyi yaratan Allah ile birlikte başkasına nasıl tapınır, onu Allah'a eş koşarsınız?

"...Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin." Yani eğer siz, putların ilâhlığı iddiasında doğru iseniz, Kur'an'dan evvel; peygamberlere indirilen Tevrat, İncil gibi, putlara tapmanızın doğruluğunu gösteren yazılı bir delil, belge ya da öncekilerin ve geçmiş peygamberlerin ilminden, gittiğiniz yolun doğru olduğunu gösterecek bir bilgiyi bana getiriniz. Mana şudur: Sizin bu konuda ne naklî ve aklî hiçbir deliliniz yoktur.

Allah Tealâ yaratma ve diğerkonularda putların gücü olmadığını ortaya koyduktan sonra, onların hiçbir konuda bilgilerinin olmadığını da belirtmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler." Yani Allah'ı bırakıp da birtakım putlara tapan ve onlardan, kıyamete kadar yapamayacakları şeyleri isteyenlerden daha sapık daha cahil kim olabilir? Çünkü böyle bir kimse, duymayan birisine dua etmiştir. Onun duayı kabul etmesini nasıl umar? Taptıkları putlar, kendilerine dua edenlerden habersizdirler, cansız oldukları için, duyamaz ve düşünemezler.

Mana şudur: Putların hiçbir şeye güçleri yetmez, onların hiçbir bilgileri de yoktur. Çünkü onlar cansız bir varlıktır. Cansıza tapmak ise sapıklıktan başka bir şey değildir. Bu ise kınanmayı ve alayı gerektirir, "...kıyamet gününe kadar..." ifadesi Arap adetine göre ebediliği anlatır. Yani "dünya durdukça..." demektir.

Sonra yüce Allah, insanların taptığı putların onların kendilerine taptıkları konusunda bilgilerinin olmadığını da şu sözüyle teyit etmiştir:

"İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (tapınılan putlar) onlara (kendilerine tapanlara) düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkâr ederler." (Bir başka yoruma göre de, müşrikler tapındıklarına düşman kesilirler.). Yani putlara tapan insanlar hesap yerinde toplandıkları zaman, putlar onlara düşman olacak, onlardan uzaklaşıp, onlara lanet edecekler ve onların kendilerine tapmalarının yanlış olduğunu söyleyeceklerdir. Yüce Allah, putlara hayat verecek, putlar da onları tekzip edecekler. Melekler, Mesih (İsa), Uzeyr ve şeytanlar da kıyamet gününde, kendilerine tapanlardan uzaklaşacaklardır.

Yukarıdaki ayetin benzeri, Allah'ın şu buyruğudur: "Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye Allah'tan başka tanrılar edindiler. Hayır hayır! (taptıkları) Onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklardır." (Meryem, 19/81-82). Yani o putları, müşrikleri yalanlayacak ve kendilerine en fazla muhtaç oldukları bir vakitte onlara düşman kesileceklerdir. Yüce Allah, İbrahim (a.s.)'den hikâye ederek şöyle buyurmuştur: "(İbrahim onlara) dedi ki: Sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü (gelip çatığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lanet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur." (Ankebut, 29/25).^[1]

Vahiy, Nübüvvet Ve Kuran Etrafında Müşriklerin Şüpheleri:

7- Ayetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman, inkarcılar kendilerine o hak gelince "Bu, apaçık bir büyüdür." dediler.

8- Yoksa, onu uydurdu mu diyorlar? De ki: "Er ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek hic"

bir savmaya gücünüz yetmez. O sizin Kur'an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak yeter.O bağışlayan, esirgeyendir."

9- De ki: "Ben' pevgamberlerin ilki

değilim. Bana ve size ne yapılacağı- nida bilmem. Ben sadece bana vah- yedilenlere uyarım. Ben, sadece

apaçkibir

10- De ki: "Hiç düşündünüz mü, şayet bu' Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailogulla-rı'ndan bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

Açıklaması:

Ayetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman; inkarcılar, kendilerine o hak gelince bu apaçık bir büyüdür." dediler. Yani Kur'an ayetleri müşriklere apaçık bir şekilde okunduğunda onlar, kendilerine gelen bu Kur'an gerçeği hakkında bu apaçık bir sihir, aldatıcı bir yaldızdır, derler de onu yalanlayıp iftira ederler, kâfir olup yoldan çıkarlar.

Sonra yüce Allah çok daha çirkin bir şekilde Kur'an'ı sihir diye nitelemelerini zikredip şöyle diyerek onlara cevap verdi:

"Yoksa onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek hiçbir şeyi savmaya gücünüz yetmez..." Yoksa onlar, "Bu Kur'an'ı Muhammed, Allah adına yalan söyleyerek, kendi kafasından mı uydurdu?" diyorlar. Allah

Tealâ onlara şöyle cevap vermiştir: Ey Rasulüm! onlara şöyle söyle: Eğer ben faraza Allah'a iftira edip, iddia ettiğiniz gibi yalan söylemiş olsaydım, beni size peygamber olarak gönderdiği iddiasında bulunsaydım; durum da benim iddia ettiğim gibi olmasaydı; Allah Tealâ beni şiddetle cezalandırırdı da yeryüzü halkından hiç kimse, siz ve diğerleri benim Allah tarafından cezalandırılmama engel olamazdınız. O halde nasıl olur da ben böyle bir iftiraya cüret edebilir, kendimi azaba maruz bırakabilirim?

Ayette geçen "em" kelimesi inkâr ve hayret uyandırmak içindir. Sanki şöyle denilmiştir: Bunu bırak, yadırganan ve garip olan şu söze kulak ver!

Yukarıdaki ayetin mana bakımından benzerleri şunlardır: "De ki: Gerçekten (bana bir kötülük dilerse) Allah 'a karşı beni kimse himaye edemez, O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam." (Cin, 72/22); "Eğer (peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kısıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık.) Hiçbiriniz buna mani de olamazdınız." (Hakka, 69/44-47). "O sizin Kur'an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O bağışlayan, esirgeyendir." Yani Allah Tealâ, Kur'an hakkında söylediklerinizi, onu yalanlamak üzere yaptığınız taşkınlıkları; sihirdir, kehanettir diye iftiralarınızı daha iyi bilir.

Allah Tealâ doğru şahit olarak kâfidir. Kur'an'ın kendi nezdinden olduğuna, benim onu söze tebliğ ettiğime ve sizin yalanlamanız ve inkârınıza şahittir. Sözen sadır olan bütün bu iftiralara rağmen, Allah, tevbe edip, iman edenleri, Kur'an'ı tasdik edip içindekilerle amel edenleri bağışlayıcıdır.

Bu tehdit ve korkutma, tevbeye teşviki ve Allah'a yönelmeyi gerektiren bir ifadedir. Bu, aynen aşağıdaki ayette ifadesini bulan manaya benzer: "Yine onlar dediler ki: (Bu ayetler) onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır. (Rasulüm) De ki: Onu göklerdeki ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Furkan, 24/5-6).

Sonra yüce Allah müşriklerin bir başka şüphesine cevap vermiştir ki, o da şudur: Peygamberden, birtakım mucizeler getirmesini istemek ve gayba ait konulardan haber vermek. Bunu red için Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem." Yani ben, dünyaya gelen ilk peygamber değilim, bilakis Allah benden önce birçok Rasuller göndermiştir. Ben, benzeri olmayan, ilk defa ortaya çıkmış bir peygamber değilim ki, beni yadırgayıp size peygamber olarak gönderilişimi garip görüyorsunuz. Gelecekte dünya ve ahirette bana ve size ne yapılacağını da biliyor değilim. Size hemen ceza verilecek rru> yoksa bir süre mi verilecek? bilmiyorum. Gelecekte durumumun ne olacağını bilmiyorum, Allah'ın fiillerini benim ve sizin için takdir ettiği hükümlerini de bilmiyorum. [\[2\]](#)

"Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben, sadece apaçık bir uyarıcıyım." Ben ancak Allah'ın Kur'an ve sünnette bana indirdiklerine tabi olurum. Kendinden hiçbir şey uydurmam. Ben sadece, her akıllı için gayet açık ifadelerle sizi Allah'ın azabından korkutan bir uyarıcıyım.

Bu, Peygamber (s.a.)'in, dünyada kendisinin ve müşriklerin durumlarının nereye varacağını bilmediğinin delilidir. Ancak ahirette o, kendisinin ve tabilerinin kesinlikle cennette olacaklarını bilmektedir. Ama bu, genel olarak böyledir. Yoksa belli bir şahsın cennetlik olduğu konusunda kesin hüküm verilmez. Ancak kitap ve sünnette nassm belirlediği cennetle müjdelenen on kişi, ^[3] İbni Selâm, el-Umeysa, Bilal, Suraka, Cabir'in babası Abdullah b. Amr b. Haram, Bi'r-i Maune'de şehit edilen yetmiş Kurra, Zeyd b. Harise, Ca'fer b. Ebi Talib, Abdullah b. Revaha ve benzerleri (r.a.)'nin cennetlik olduğu kesinlikle söylenebilir. Bunların dışında kalan kimseler hakkında kesin hüküm verilemeyeceğine dair delil aşağıdaki hadistir:

Ahmed b. Hanbel ve Buhari'nin Ummu'l-Alâ'dan rivayetine göre -Um-mu'l-Alâ: Ensar kadınlarından biridir- o şöyle demiştir: Osman b. Maz'un öldüğünde, "Allah sana merhamet etti, ben sana şehadet ediyorum. Andol-sun ki Allah sana ikramda bulundu." dedim. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.): "Allah'ın, ona ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun? Ona Allah tarafından ölüm gelmiştir. Onun için hayır umuyorum (ama) Allah'a yemin olsun ki, ben Allah'ın Rasulü olduğum halde, bana ve size ne olacağını bilmiyorum." dedi. Ummu'l-Alâ da: Bundan sonra kimseyi tezkiye etmeyeceğim" dedi.

Taberani ve İbni Merdüveyh'in İbni Abbas'tan rivayeti ise şöyledir: Osman b. Maz'un ölünce hanımı veya herhangi bir hanım şöyle dedi: Ey İbni Maz'un! Cennet sana mutlu olsun! Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.) o

kadına öfke ile baktı ve "Onun cennetlik olduğunu nereden biliyorsun? Allah 'a andolsun ki, ben Allah 'm Rasulüyüm, fakat Allah 'm bana ne yapacağını bilmiyorum." dedi. Bunun üzerine o kadın: "Ey Allah'ın Rasulü! O, senin arkadaşın ve süvarindir, sen daha iyi bilirsin" dedi. Allah Rasulü (s.a.) de, "Onun için Rabbinin rahmetini umar, günahından dolayı da onun adına korkarım." buyurdu.

Sonra Allah Tealâ müşriklerin ne kadar zararda olduklarını şöyle ifade etti:

"De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailoğulları'ndan bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez." Ey Muhammedi Kur'an'ı inkâr eden bu müşriklere söyle: Bana haber verin, eğer bu Kuran gerçekte Allah nezdinden ise, siz de onu inkâr etmişseniz, Tevrat'ta Allah'ın indirdiklerini bilen İsrailoğulları'ndan biri de bunun benzeri olan Kur'an'ın doğruluğuna

şahitlik ediyorsa veya benim söylediğimin benzerine şahitlik ediyorsa ve bu şahit, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğu besbelli olduğu için, ona inanmışsa, (bu şahit, hicretten sonra müslüman olan Abd-lullah b. Selamdır) siz de halâ buna inanmaktan büyüklük taslamışsanız, nefsinize zulmettiniz ve zarara uğrayanlardan oldunuz. [4]

Allah'ın "Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez." sözü şu anlama gelmektedir: Allah, onları hayra muvaffak Tcılmaz. Bu cümle Arap dilinde "istinaf-i beyani" olarak adlandırıp onların niçin kibirlendiklerinin sebebini belirtmektedir.

Bir başka ifade ile ayetin manası şudur: Eğer getirdiğim bu kitabı, size tebliğ etmem için bana Allah indirmişse, siz de onu inkâr edip yalanlamışsanız, insanların en sapığı ve en zalimi ya da kendinize zulmetmiş olmaz mısınız? Bu durumda Allah'ın size ne yapacağını zannediyorsunuz? Ayette "in kâne" diye geçen şartın cevabı açıkça belirtilmiştir, fakat bu hazfedilen cevap tefsir kısmında "...insanların en sapığı ve an zalimi olamaz mısınız..." şeklinde belirtilmiş olup, "...Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez" cümlesinden alınmıştır.

Ayette geçen "İsrailoğulları'ndan bir şahit de..." ayetindeki şahit, müfessirlerden çoğunun görüşüne göre Abdullah b. Selâm'dır. Keşşaf sahibi müfessir Zemahşeri şöyle demektedir: Allah Rasulü (s.a.) Medine'ye geldiğinde, Abdullah b. Selâm onun yüzüne baktı ve bu yüzün bir yalancı yüz (veya bir yalancının yüzü) olmadığını anladı, iyice düşünüp onun beklenen peygamber olduğuna kesinkes inandı ve şöyle dedi; Sana üç şey soracağım ki, bunları ancak peygamber bilir: Kıyametin alâmetlerinin ilki nedir, cennetliklerin yiyeceği ilk yiyecek nedir, çocuk babasına mı, anasına mı çeker? Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurdu: "Kıyamet alâmetlerinin ilki, insanları doğudan batıya doğru sevkedecek bir ateştir. Cennet ehlinin yiyeceği ilk yiyecek ise balık ciğerinin fazlası (havyar) dır. Çocuğun durumuna gelince: Erkeğin suyu daha önce gelirse çocuk erkeğe, kadının suyu daha erken gelirse çocuk anneye çeker, benzer." Bunun üzerine Abdullah b. Selâm: "Şe-hadet ediyorum ki, sen gerçekten Allah'ın Rasulüsün. Ey Allah'ın Rasulü! Yahudiler gerçekten iftiracı bir toplumdur. Eğer sen onlara, benim hakkımda soru sormadan evvel müslüman olduğumu öğrenirlerse, senin yanında bana bühtan (iftira) ederler." dedi. Derken Yahudiler geldi ve Nebi (s.a.) onlara: "Aranızda Abdullah nasıl bir kimsedir?" diye sordu. Yahudiler de: "En hayırlımızdır, en hayırlımızın oğludur, seyyidimiz (efendimiz)dir, seyyidi-mizin oğludur, en bilginimizdir ve en bilginimizin oğludur" diye cevap verdiler. Allah Rasulü (s.a.) "Ya Abdullah müslüman olursa... ne dersiniz?" buyurunca; onlar, "Allah onu bundan korusun" dediler. Bunun üzerine Abdullah onların yanına çıktı ve "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muham-med'in Allah'ın Rasulü olduğuna şahadet ediyorum" dedi. Hemen Yahudiler: "O, en şerlimizdir ve en şerlimizin oğludur" diyerek kadru kıymetini düşürmeye başladılar. Abdullah b. Selâm, "Ey Allah'ın Rasulü! Başıma gelmesinden korktuğum işte bu idi." dedi. [5] Dolayısıyla bu ayet Medine'de nazil oldu, Allah Tealâ da Rasulüne (s.a.) bu ayeti, bu Mekkî surenin içine

muayyen yerine koymasını emretti.

Kâfirlerin Diğer Şüpheleri:

11- Kâfirler, iman edenler hakkında dediler ki: "Bu (iman) bir hayır olsaydı onlar bizi geçemezlerdi." Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için "Bu eski bir yalandır diyeceklerdir eski bir yalandır, diyeceklerdir.

12- Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Musa'nın kitabı vardır- Bu da zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır.

13- Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra da dosd°Sru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

14- Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedî kalacaklardır.

Açıklaması:

"İnkâr edenler, iman edenler hakkında dediler ki: Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi. "Yani Mekke kâfirleri veya Yahudiler Bilal, Ammar, Suheyb, Habbab (r.a.) ve onlar gibi fakir ve zayıf olanların imanı hakkında kendilerinin değerli konularda önde olduklarını Allah yanında şerefli bulduklarını ve Allah'ın kendilerine önem verdiğini düşünerek bu din hak olsaydı, onlar bizi imanda geçemezlerdi, demişlerdir. Bunda çok büyük bir yanlış düşmüşlerdir. Çünkü Allah peygamberlik ve dini için dilediklerini seçer. Yukardaki ayet Allah Tealâ'nın şu ayetine benzemektedir. "Aramızdan Allah'ın kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler bunlar mı! demeleri için onların bir kısmını diğerleri ile işte böyle imtihan ettik." (Enam, 6/53). Yani bunlar bizim dışımızdakiler nasıl hidayete erdi, diye hayrete düşerler.

Allah Tealâ'nın "iman edenler hakkında..." sözünün manası Zemahşeri'nin söylediği

gibi onlar hakkındadır. Yani kâfirler iman edenlerin imanı hakkında "Şayet hayır olsaydı onlar bizi geçemezlerdi." demişlerdir. Mananın şöyle olması caizdir. Kâfirler iman edenlere hitap ederek şöyle şöyle dediler. Allah Tealâ bu sözden sonra kâfirlerin halini anlatıp şu ifadesiyle onlara cevap verdi: "Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için Bu eski bir yalandır" diyecekler." Yani Kuranla hidayete ermeyince inatları ortaya çıktı, sonra (Kur'an hakkında) öncekilerin hurafeleridir dedikleri gibi Kur'anı ve ona inananları küçültmek kastıyla "Bu Kur'an önceki insanlardan intikal eden bir yalandır." diyeceklerdir. Bu Müslim ve Tirmizi'nin İbni Mesud'dan rivayetine göre Rasulüallah'm bahsettiği kibirden başka bir şey değildir: "Kibir hakkı reddetmek ve insanları küçüksemektir."

Sonra Allah Tealâ Kur'an'ın doğruluğuna ve sıhhatine delil olarak şöyle buyurmuştur: "Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Musa 'nın kitabı vardır. Bu (Kur'an) da, zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır." Dinde uyulan bir örnek ve iman olan Hz. Musa'ya Tevrat'ın Allah tarafından indirildiğini itiraf etmeniz, Kur'an'ın hak, doğru ve Allah katından olduğunu gösteren, din esaslarında Tevrat'a uygun olan bu Kur'an Musa'nın ve daha önceki ilâhî kitapların da doğrulayıcısıdır. Allah Kur'an'ı, peygamberin, nefislerine zulmeden Mekke müşriklerini Allah'ın azabına karşı uyarması ve amellerini iyi yapan müminleri de müjdelemesi için anlayacakları şekilde Arapça indirmiştir. Bu Kur'an kâfirleri korkutucu müminleri müjdeleyici esasları kapsamaktadır. O, Tevrat'la uyuşması sebebiyle onların zannettikleri gibi eski bir yalan değildir.

İnkarcıların şüphelerini zikrettikten sonra Allah Tealâ, müminlerin hallerini ve mükâfatlarını da şöyle ifade etti. "Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir." Tevhid ve dinî kurallardan ayrılmayanlar gelecekte başlarına kötü bir olayın gelmesinden korkmayacaklar ve geçmişte de elden kaçırılan her hangi bir şeye üzülmeceklerdir. Onların mükâfatı Allah'ın buyurduğu şekildedir. "Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır." Allah'ın emri üzere tevhid ehli olan o müminler cennetliklerdir. Dünyada yaptıkları birtakım salih amellerinin karşılığı olarak devamlı orada kalacaklardır. Yani alacakları karşılık dünyadaki salih amel sebebiyledir. ^[7]

Ana - Babaya İyilik Etme Ve İtaat Eden Evlâdın Durumu:

15- Biz insana, ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile süttten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü

çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbette ki ben müslüman-lardanım.

16- İşte kendilerinden, yaptıklarının en iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru sözün gerçekleşmesidir.

Açıklaması:

"Biz insana ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik..." Yani biz insana, ana babasına gerek hayatta ve gerekse öldükten sonra, şefkatla, iyilik yaparak, ihtiyaç anında onlar adına harcamada bulunarak ve karşılaştıklarında güleryüz göstererek, iyi davranmalarını tavsiye edip emrettik. Nitekim bu konu ile ilgili birçok ayet vardır. Meselâ yüce Allah bu konu ile ilgili bazı ayetlerinde şöyle buyurmaktadır: "Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti." (İs-ra, 17/23), "...(işte bunun için) önce bana, sonra da ana babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur." (Lokman, 31/14).

Bu önemli konuda pek çok hadis de gelmiştir. Peygamberimiz (s.a.) ana babaya iyiliği en faziletli amellerden, onlara isyanı ise kebairden (büyük günahlardan) saymış ve onlar vefat ettikten sonra da iyiliğin devam edeceğini bildirmiştir. İşte bu hadislerden biri, Buhari'nin Abdullah b. Amr

b. el-As (r.a.)'dan onun da Peygamberimiz (s.a.)'den rivayet ettiği hadistir. Peygamberimiz (s.a.) o hadiste şöyle buyurmuştur: "Kebair (büyük günahlar): Allah'a şirk koşmak, ana babaya asi olmak, bir insanı öldürmek ve ye-min-i gamusdur." Bir diğer hadiste, Ebu Davud, İbni Mace ve İbni Hıb-ban'ın Ebu Useyd Malik b. Rabia es-Sa'idî (r.a.)'den rivayet ettikleri hadistir. Sa'idî şöyle demiştir: "Biz, Allah Rasulünün yanında otururken aniden Seleme oğullarından bir adam çıkageldi ve "Ey Allah'ın Rasulü! Babam anam öldükten sonra artık onlara yapabileceğim bir iyilik kaldı mı?" diye sordu. Allah Rasulüde (s.a.): "Evet, onlara dua etmek, onlar için istiğfarda bulunmak, onların ölümünden sonra hayatta iken verdikleri sözleri yerine getirmek, ancak onlar sayesinde oluşan akrabaları ziyaret etmek (sıla-ı rahimde bulunmak) ve onların dostlarına değer verip, saygı göstermektir." buyurdu.

Yüce Allah sonra ana babaya iyiliği tavsiye etmenin sebebini belirtti ve daha fazla

önem verilmesi, itina edilmesi için anneyi özel olarak zikrederek şöyle dedi:

"...annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu..." Yani anası onu karnında binbir türlü meşakketle taşıdı ve yine çok büyük zorluklarla doğurdu. Hamilelik zamanında aşermek, bayılmak, ağırlık ve zorluk nevinden birçok yorgunluk ve zorluklara göğüs gerdi. Aynı zamanda annesi onu doğum sancısı ve şiddetiyle dünyaya getirdi. Bütün bunlar, anaya iyiliği ve daha fazla ihsanı gerektiren hususlardır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurdu: "O (insanın) taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer." Yani insanın ana rahminde taşınma ve sütten kesilme süresi otuz aydır, yani iki buçuk yıldır. Her ikisinde de anne, bıkmadan usanmadan, uykusuzluk acılarına, süt verme (emzirme), beslenme, temizleme ve büyütme zorluklarına severek ve şefkatle göğüs germiştir.

Bu ayette, ana hakkının baba hakkından daha ağır bastığına işaret vardır. Çünkü insanı meşakkatle karnında taşıyan, meşakkatle doğuran, emziren, gözetip büyüten, yorgunluk ve sabırla ona itina eden anadır. Çalışıp, kazanıp harcamak suretiyle yorulsa da bunların hiçbirinde baba ananın yanında değildir. Bu sebeple hadisler, anaya iyilik etmeyi vurgulamakta ve onu babanın derecesinden üç derece daha fazla göstermektedir. Buha-ri ve Müslim'in Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayetlerine göre o şöyle demiştir: "Adamın biri Nebi (s.a.)'ye gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Benimle güzel dostluğa insanların en lâıyıkı kimdir? Allah Rasulü: Annendir, dedi. Adam, sonra kimdir? diye sorunca Allah Rasulü (s.a.): Annendir, diye cevap verdi. Adam üçüncü kez, sonra kimdir? diye sordu. Allah Rasulü (s.a.) yine: Annendir, cevabını verdi. Adam, sonra kimdir? dedi. Peygamberimiz (s.a.) bu sefer: Babandır, diye cevap verdi."

Ayette aynı zamanda hamilelik süresinin en az altı ay olduğuna da işaret vardır. Hz. Ali (r.a.) bu ayetle, Lokman süresi "...onun sütten ayrılması da iki yıl içinde olur." (14. ayet) ve Bakara suresi (233. ayet) "Emzirmeyi tamamlamak isteyen (baba) için analar çocuklarını iki tam yıl emzi-rirler." ayeti ile hamilelik süresinin en az altı ay olduğunu ifade etmiştir. Çünkü emzirme ve sütten kesme süresinin en fazlası iki tam yıldır. Hamilelik süresi için otuz aydan geriye kalan altı aydır.

Bu, doğru bir hüküm ortaya koymak, yani sahih bir istinbattır. Hz. Osman ve sahebeden bir topluluk da buna muvafakat etmişlerdir. İbni Ebi Hatim ve "es-Sire en-Nebeviyye adlı kitabın müellifi Muhammed b. İshak, Ma'mer b. Abdullah el-Cüheni'den rivayet ettiklerine göre el-Cüheni şöyle demiştir: Bizden bir adam Cüheyne kabilesinden bir kadınla evlendi, altı ayın bitiminde kadının bir çocuğu dünyaya geldi. Bunun üzerine bu kadının kocası Osman (r.a.)'a gitti ve durumu ona anlattı. Hz. Osman da, kadına adam gönderdi. Kadın elbisesini giymek için kalkınca kız kardeşi ağladı ve kadın kızkardeşine: "Seni ağlatan nedir, niçin ağlıyorsun? Allah'a andol-sun ki, Allah'ın yaratıklarından ondan başka hiç kimse benim hakkımda asla şüphelenmedi. Yüce Allah benim hakkımda dilediği hükmü verecektir." dedi. Kadın Hz. Osman'a getirilince Hz. Osman kadının recm edilmesini emretti. Bu durum Hz. Ali (r.a.)'ye haber verildi, Hz. Ali de Hz. Osman'a (r.a.) gelerek

şöyle dedi: "Sen ne yapıyorsun?" Hz. Osman "Altı ayın bitiminde tam bir çocuk dünyaya getirmiş, böyle bir şey olur mu?" dedi. Hz. Ali (r.a.) ona "Sen Kur'an okumuyor musun?" dedi. O da: "Evet" diye cevap verince, Hz. Ali "Allah'ın şu ayetlerini duymadın mı?" dedi. "...onun taşınması ile süttten kesilmesi cem'an otuz ay sürer..." "Emzirmeye tamamlatmak isteyen (baba) için, analar çocuklarını iki tam yıl emzirirler..." Bu durumda geriye ancak altı ay kaldığını görüyoruz. Bunun üzerine Hz. Osman "Allah'a yemin olsun ki, ben bunu akıl edemedim, o kadını bana getirin." dedi. [8] Hadisin ravisi Ma'mer el-Cüheni şöyle dedi: "Karga kargaya, yumurta yumurtaya bu kadar benzer. Çocuğun babası çocuğu görünce: "Allah'a yemin ediyorum ve hiç şüphe etmiyorum, bu çocuk benimdir" dedi.

Yine İbni Ebi Hatim, İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Kadın çocuğunu dokuz ayın bitiminde doğurursa, ona yirmi bir ay süt vermek (emzirmek) yeterlidir. Yedi ayın bitiminde doğurursa yirmi üç ay, altı ayın bitiminde doğurursa iki tam yıl emzirmesi kâfidir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onun taşınması ile süttten kesilmesi ceman otuz ay sürer..."

"Nihayet insan güçlü çağına erip, kırk yaşına varınca..." Yani insan yetişkin olarak ayakları üzerinde durup, akli ve gücü tam olunca ki, bu otuz yaş ile kırk yaş arasında olur. İnsan kırk yaşına ulaştığında artık akli zirvede anlayışı tam ve olgunluğu kemal noktasındadır. Teyze çocukları İsa ve Yahya (a.s.) hariç kırk yaşından önce hiçbir peygamber gönderilmemiştir.

"Der ki: Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimete şükretmemi nasip eyle!" Yani insan kırk yaşına vardığında şöyle der: Rabbim! Bana ve ana babama vermiş olduğun hak dine ve tevhit inancına erişme nimeti ve diğer akıl selameti, sıhhat afiyet, bolluk içinde yaşamak, eli-ayağı düzgün yaratılmak ve küçüklüğümde ana babam beni büyütürken onlara verdiğin şefkat gibi dünya nimetlerine karşı şükretmemi bana ilham et ve beni buna muvaffak eyle!

"...ve razı olacağın yararlı iş yapmamı bana nasip eyle! Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir!" Daha önce "razı olacağın yararlı iş yapmamı" cümlesi "şükretmemi" cümlesine matuftur. Yani Allah'ım! Benden razı olacağın salih ameli yapmaya beni muvaffak kıl ve bana bunun ilhamını ver. Razi olunan salih amel burada kabul olmama endişelerinden uzak olan yararlı işlerdir. Dürüstlüğü de zürriyetim içerisinde devam ettir [9] ve onu onlarda sabit ve sağlam eyle ki, artık dürüstlük onların tabiatı ve ahlâki haline gelsin.

"Ben sana döndüm ve elbetteki ben müslümanlardım." Yani bütün günah ve hatalardan tevbe ederek sana döndüm. Ben sana teslim olanlardan, taatına boyun eğenlerden samimi olarak birliğini kabul edip, rububiy-yetine (Rablığına) boyun bükülenlerdenim.

İbni Kesir şöyle demiştir: Bu son cümlede, kırk yaşına ulaşan kimsenin, tevbeyi yenilemesi ve Allah Tealâ'ya yönelmesi ve bunda kararlı olması konusunda irşad ve yönlendirme vardır. [\[10\]](#) Ebu Davud, Sünen'inde İbni Mesud (r.a.)'dan rivayet etmiştir: Allah Rasulu (s.a.) ahabına teşehhüd'de şöyle demelerini öğretirdi: Allah'ım! Kalplerimizi birbiriyle uzlaştır (kalplerimizi birbirine ısındır), aramızı ıslah et (düzelt), bizi selâmet yollarına (barış yollarına) ilet, bizi küfür karanlıklarından kurtarıp iman aydınlığına çıkar; hayasızlıkların açığından da, gizlisinden de bizi uzaklaştır; kulaklarımız, gözlerimiz, kalplerimiz, hanımlarımız ve çocuklarımız konusunda bize bereket nasip eyle, tevbemizi kabul et, zira sen, tevbeleri kabul eden ve merhametli olansın. Allah'ım! bizi nimetine şükredenlerden, o nimete karşılık seni övenlerden, ona karşılık verenlerden kıl ve bize dünyada verdiğin nimeti, ahirette de devam ettir.

Sonra yüce Allah şöyle diyerek bu salih kulların mükâfatını zikretti:

"İşte kendilerinden, yaptıklarının en iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru sözün gerçekleşmesidir." Yani bu yolda olan, yukarıdaki sıfatlarla nitelenen ve Allah'a tevbe edip yönelen kimseler var ya, işte onlar, Allah'ın ikramına mazhar olacak, dünyada iken yapmış oldukları salih ameli ve Allah'ın emirlerine uygun diğer hayır amellerini Allah kabul edecek, onları affedip, kötülüklerini ve günahlarını bağışlayacak, bu günahlardan dolayı onları cezalandırmayacaktır. Çünkü o seyyiat (kötü ameller), hasenatın (iyi amellerin) yanında yok olup gidecektir. "Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir." (Hud, 11/114).

Onlar cennetlikler arasındadır. Allah nezdinde onların hükmü budur. Nitekim, tevbe edip kendine yönelene Allah böyle vaatlemiştir. Allah'ın vaadi de şüphesiz yerine getirilecektir. O, kitaplarında ve peygamberlerinin lisanlarıyla Allah'ın kullarına yapmış olduğu vaaddir. Allah da, vaadini gerçekleştirecektir.

Ayetteki "ulâike" yani bu kimseler ifadesi "Biz insana ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik..." ayetindeki insana işarettir. İnsan fertleri düşünülerek bu işaret çokluk olarak gelmiştir. Bu insan fertleri ana baba haklarını tanıyan, nimetlerine şükretmeye muvaffak olabilmek için yalva-rarak Allah'a yönelen kimselerdir. Bu nitelikler, insan-ı kâmil olabilmenin şartlarıdır.

"Doğru söz" terkibi, önceki cümleyi tekid etmektedir. Yani Allah Tealâ iman ehlinin iyi davranışlarının amellerini kabul etmeyi, kötülerinin de günahlarını affetmeyi gerçekten vaatlemiştir. [\[11\]](#)

Ana Babasına İsyân Eden Ve Öldükten Sonra Dirilmeyi Kabul Etmeyen Çocuğun Durumu:

17- Ana babasına: "Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni tekrar diriltileceğimle mi tehdit ediyorsunuz." diyen kimseye, ana babası, Allah'ın yardımına sığınarak: "Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vaadi gerçektir." dedikleri halde o: "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." der.

18- İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında (azap) sözünün gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.

19- Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz.

20- İnkâr edenler ateşe arzoluna-cakları gün (onlara şöyle denir.) Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!

Açıklaması:

"Ana babasına: Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz?..." Ayet bu sözü söyleyen herkes hakkında, umumdur. Ana babası onu Allah'a ve son güne (ahirete) iman etmeye davet ettiklerinde o, ana babasına: Öf be size! Sizin söylediklerinizden sıkılıyorum! Siz bana, öldükten sonra kabrimden kalkıp diriltileceğime dair Allah'ın vaadi olduğunu mu haber veriyorsunuz? Bununla mı beni tehdit ediyorsunuz? Öldükten sonra bu uzak görülen dirilme hikâyesi inandırıcı değildir. Çünkü benden önce -Ad, Semud gibi- nice nesiller gelip geçmiştir. Onlardan hiçbiri dirilmemiştir.

"...Ana babası, Allah'ın yardımına sığınarak: Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vaadi gerçektir." Yani ana babası, evlâtlarını imana muvaffak kılmaları için Allah'a yalvarmakta ve çocuklarına şöyle demektedirler: Yazıklar olsun sana! Allah'a ve öldükten

sonra dirilmeye (ba'se) iman et. Yoksa sen helak oldun, demektir. Allah'ın, kullarına, onları kabirlerinden dirilteceğim diye vaadettiği son gün hakkındaki sözünü tasdik et. Çünkü Allah'ın vaadi haktır, asla bu vaadden dönmez. Ana babanın evlâtlarına olan bu ağır ikazdan maksat onu imana teşvik etmektir. Yoksa yok ve helak olmasını istemek değildir.

"...O çocuk: Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir, der." Yani bu çocuk, ana babasının söylediklerini yalanlayarak şöyle der: Bu sizin söylediğiniz öldükten sonra dirilme hikâyesi, öncekilerin masalları ve kitaplarına yazdıkları boş şeylerden başka bir şey değildir. Yani ana babasına karşı gelen bu evlâdın inancı ve düşüncesine göre, öldükten sonra dirilme, aslında aklın kabul etmeyeceği batıl bir olaydır.

Sonra Allah bu sözü söyleyenin cezasını şöyle diyerek zikretti: "İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır." Yani bu sözü söyleyenlere Allah'ın azabı gerekli olmuş, ister cinlerden ister insanlardan olsun, peygamberleri yalanlayan geçmiş inkarcı ümmetler arasında onlar da Allah'ın gazap ve öfkesine müstahak olmuşlardır. Çünkü onlar, şeytanın vesveselerine tabi olarak kıyamet gününde kendilerine ve aile fertlerine çok yazık etmişlerdir.

Ayette geçen "kavi" yani sözden maksat, Allah'ın onlardan evvel geçen cin ve insan milletleri arasında onlara da azap edeceğini söylemesidir. İşte bu durum, cinlerin de insanlar gibi nesil nesil ölmekte olduğunu ifade etmektedir. [\[12\]](#) Buradaki "kavl"den maksat belki de Allah Tealâ'nın İblis'e söylemiş olduğu şu sözdür: "Doğrusu ki -ben hep doğruyu söylerim- sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım." (Sad, 38/85). Burada "ulaike: onlar" ile işaret tahkir içindir.

Sonra yüce Allah şöyle diyerek mümin, kâfir her iki grubun mertebelerini zikretmiştir: "Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz." Cinlerden ve insanlardan her iki grubun, yanı sıra iyi davranan müminlerle, şerli, bedbaht kâfirlerin, kıyamet gününde Allah nezdinde yaptıkları iyi ve kötü işlerden dolayı bir karşılık olarak yüce veya düşük mevki ve makamları vardır. Gerek iyi davranan mümine ve gerekse kötü davranan kâfire yaptıklarının karşılığı tam olarak verilecektir. Onlara sa-vabın eksütülmesi veya azabın artırılması tarzında asla haksızlık edilmeyecektir. Çünkü Allah kullarına zerre kadar, zerre kadar de aşağı zulmetmez. Derecat; cennet ehlinin yüce derecelerini ve cehennem ehlinin aşağı derekelerini kapsayan makamlar ve mertebeler demektir. Ancak yüce Allah, burada her ikisi için de (derecat) dereceler tabirini tağlib (Arap dilinde bir ifade üslûbudur; anne ve baba için ebeveyn kelimesinin kullanılması gibi) yoluyla kullanmıştır. Çünkü sevabın karşılığı derecelerdir. Cezanın karşılığı ise derekelerdir.

Yüce Allah herkese hakkın ulaştırılmasını beyan ettikten sonra, evvelâ azap

durumlarını ve kâfirlerin maruz kalacağı kıyamet korkularını beyan ederek şöyle buyurdu:

"İnkâr edenler ateşe arz olunacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi-harcadınız, onların zevkini sürdürdünüz. Bugün ise yer yüzünde büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz." Ey peygamber! Kavmine; ateşin kâfirlere arzedileceği, yani o ateşte azap görecekları zamanı veya perdenin açılacağı, kâfirlerin ateşe yaklaştırılacağı ve ateşe bakacakları günü hatırlat. Kâfirlere o gün şöyle denilecektir: Siz, dünyadaki lezetlerinizi tam olarak aldınız ve onların zevkini sürdürdünüz. Günaha aldırmadan, Allah'a asi olma noktasında şehvî arzularınıza ve zevklerinize tabi oldunuz. Peygamberlerin getirip haber verdiği hesap, ceza ve mükâfat vaadini yalanladığınız için bunları yaptınız. Bütün bu zevkü safalarınızı tam olarak elde ettikten sonra artık hiçbir şeyiniz kalmadı. Bu gün, kıyamet gününde Allah'a kulluktan, iman edip Onu bir kabul etmekten kibirlenmeniz, itaatten uzaklaşıp, masiyetlere dalmanız sebebiyle aşağılanacağınız, rezil rüsvay olacağınız azap ile cezalandırılacaksınız.

İşte böylece o kâfirler yaptıkları kötülüğün cinsinden bir ceza ile cezalandırılmışlardır. Nitekim, dünya zevklerine dalıp, fasıklık ve masiyetlerle meşgul ve hakka tabi olmayı küçüklük sayıp kibirlenen bu kâfirleri Allah Tealâ açaltıcı, küçük düşürücü, elem verici ve cehennem derekelerinde bir birini izleyen pişmanlıklarla cezalandıracaktır. Allah Tealâ bizleri bundan korusun!

Ancak sınırı aşp aşırılık etmeden helâl ve temiz şeylerden istifade etmek mümin, kâfir herkese mubahtır: Nitekim Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Allah 'in size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşamayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez." (Maide, 5/87), "De ki: Allah 'm kulları için yarattığı sözü ve temiz rızıkları kim haram kıldı?" (A'raf, 7/32). [\[13\]](#)

Hud (A.S.)'Un Kavmi Ad İle Olan Kıssası:

21- (Ey Muhammed!) Ad'm kardeşini hatırla. Hani o, Ahkaf denilen yerde kavmini uyarmıştı. Ondandır önce ve sonra da uyarıcı peygamberler gelip geçmiştir. O, kavmine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Çünkü ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum." demişti. Onlar sen bizi ilâhlarımızdan çevirmek için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen o bize vaadedip

durduğun azabı haydi getir, dediler.

23- "Onun ilmi Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum." dedi.

24- O azabı, vadilerine doğru yayılan bir bulut halinde gördükleri zaman, bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, dediler. Hud ise: O sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O bir rüzgârdır ki, içerisinde acı bir azap vardır.

25- O rüzgâr Rabbinin emriyle her şeyi yıkar mahveder. Nitekim (o kasırga gelince) onların evlerinden başka bir şey görünmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.

26- Andolsun ki, onlara da size verdiğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi.

27- Andolsun ki biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık.

28- Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.

Açıklaması:

"Ey Muhammedi Ad kavminin kardeşi Hud'u hatırla. Hani o, Ahkaf denilen yerde kavmini uyarmıştı. Ondan önce ve sonra da nice peygamberler gelip geçmiştir. Hud, kavmine: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Çünkü ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum, (demişti)" Yani, Ey peygamber! Kavmine Ad'm kardeşini hatırlat. O, din kardeşi değil de, onların nesep kardeşi olan Hz. Hud'dur. Allah, onu Hadramevt'te Ahkaf denilen bölgede sakin olan ilk Ad kavmine peygamber olarak göndermişti.

Allah Tealâ onlara şunu bildirmiştir: Hud'dan önce ve sonra gönderilen peygamberler, Lût'un yaptığı gibi kavimlerini Allah'tan başkasına kulluk etmeyin ve Onunla birlikte bir

başka ilâhı Ona eş koşmayın, diyerek korkutmuşlardır. Hz. Hud'da (diğer peygamberler de) kavmine şöyle demişti. Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum.

Bu ayetin benzeri Allah'ın şu sözüdür: "Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: İşte sizi Ad ve Semud'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı uyarıyorum. Hani, kendilerine önlerinden ve arkalarından peygamberler, Allah'tan başkasına tapınmayın, uyarısıyla geldiklerinde, onlar Rabbimiz dileseydi melekler indirirdi; biz, sizin peygamberliğinize inanmıyoruz, dediler." (Fussilet, 41/13-14).

Kavmi, Hz. Hud'a şöyle diyerek cevap verdi:

"Onlar sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi bize geldin? Hadi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir, dediler." Yani sen bizi ilâhlarımıza tapınmaktan vazgeçirerek kendisine davette bulunduğun Allah'a kulluğa mı yönelteceksin? Bize yaptığın tehdidde samimi isen o vaadettiğin büyük azabı bize getir.

Bu tehditin gerçekleşmeyeceğini düşündüklerinden Allah'ın azabını ve cezasını hemen istemektedirler. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler." (Şura, 42)18). Burada vadin (müjdeli haberin) bazen vaid (tehdit edici haber) yerinde kullanıldığına delil vardır.

Hud (a.s.) onlara şöyle cevap verdi: "Hud da bilgi ancak Allah'ın kalındadır. Ben size bana gönderilen şeyi duyuruyorum. Fakat sizin cahil bir kavim olduğunuzu görüyorum." dedi.

Yani Hud (a.s.) şöyle dedi: Azabın meydana geleceği vakti ben bilemem, onun ne zaman olacağına dair bilgi Allah'ın yanındadır, benim yanımda değil. Çünkü onu takdir eden Allah'tır, ben değilim. Ve bana o azabı ne zaman getireceğini de haber vermemiştir. Benim görevim ancak Rabbiniz tarafından benim vasıtamla size gönderilen mesajı tebliğ edip sizi akıbetten korkutmak ve azaptan sakındırmaktır. Yoksa o acele ettiğiniz azabı getirmek değildir. Çünkü o, benim kudretim dahilinde değildir. Ancak ben sizi, küfür üzerinde ısrarla devam ettiğiniz için, aklını çalıştırmayan ve anlayış göstermeyen bir kavim görüyorum. Getirdiğim mesajla doğruyu bulamadınız, aksine peygamberlerin işi ve vazifeleri olmayan şeyleri onlardan istediniz.

Sonra yüce Allah azabın gelişini anlatarak şöyle buyurdu:

"Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, dediler." Yani onlar, azabı veya bulutu karşılarında, vadilerine doğru yönelmiş görünce; bu, yağmur yağdıracak bir buluttur dediler, buna fevkalade sevindiler. Çünkü uzun zamandan beri yağmur yağmıyordu, bu sebeple ona muhtaç idiler. Halbuki o, Allah'ın da Hud'un cevabında belirttiği gibi, azap yağmuru idi. Ya da bu (Hud'un

sözü değil de) Allah Tealâ'nın sözüdür:

"raavhü -onu görünce" deki zamir "hu -onu" zikredilmeyen bir şeyi gösterir, ama onu "bulut" kelimesi açıklığa kavuşturmuştur. Sanki şöyle denilmiştir: Yani onlar, bulutu yayılmış bir halde görünce... Bu, daha uygundur. Ya da zamir "Bizi tehdit ettiğın o şeyi bize getir" ayetindeki "ma -o şey"e racidir. Yani onlar, tehdit edildikleri şeyi (azabı) yaygın olarak görünce demektir.

Buhari, Müslim, Tirmizi ve diğerlerinin Aişe'den rivayet ettiklerine göre o şöyle demiştir: "Ben, Allah Rasulü (s.a.)'nın, küçük dilini görünceye kadar (ağzını açarak) güldüğünü görmedim. O, ancak tebessüm ediyordu. Bir bulut veya bir rüzgâr gördüğün zaman, bu yüzünden belli oluyordu. "Ey Allah'ın Rasulü! İnsanlar bulutu gördükleri zaman, onda yağmur var, diye seviniyorlar, halbuki görüyorum ki, sen o bulutu gördüğün zaman yüzünde bir hoşnutsuzluk alâmeti gözüküyor dedim. "Ey Aişe! O bulutta bir azap olmadığı konusunda bana güvence verecek bir şey var mı? Çünkü bir kavim bu rüzgârla azaba uğratılmış; bir başka kavim de bu azap bulutunu görmüş de, bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, demişlerdi." buyurdu.

Sonra Allah Tealâ bu azap rüzgârını vasfederek şöyle buyurdu:

"(O) rüzgâr Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder. Nitekim (o kasırga gelince) onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız." Yani bu rüzgâr, Ad kavminin insanları ve mallarından önüne gelen her şeyi Rabbinin izniyle harap edip yok eder. Nitekim bir ayette şöyle buyurulmuştur: "Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu." (Zariyat, 51/42) yani, o şeyi çürümüş bir eşya haline getiriyordu. Bu sebeple Allah Tealâ, onların hepsinin mahvoldüğünü, geriye kimselerinin kalmadığını, malları ve canlarından hiçbir şeyin görünmez olduğunu, ancak harap olmuş evlerinin izlerinin görüldüğünü beyan etmiştir.

İşte, peygamberlerimizi yalanlayan ve emrimize aykırı hareket edenler hakkındaki hükmümüz budur. Ad kavmini, Allah'ı inkâr etmeleri sebebiyle böyle bir azap ile cezalandırdığımız gibi, onlardan sonra gelen asi, kâfir herkesi böyle cezalandırırız. Bundan gaye Mekke kâfirlerini korkutmaktır.

Müslim, Tirmizi ve Nesei'nin Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetlerine göre o şöyle demiştir: "Şiddetli rüzgâr estiği zaman Allah Rasulü (s.a.) şöyle derdi: Allah 'im! Senden, o rüzgârın, içindekilerinin ve o rüzgârla gönderdiklerinin en hayırlısını istiyorum; o rüzgârın içindekilerinin ve o rüzgârla gönderdiklerinin şerrinden yine sana sğunuyorum." Hz. Aişe (r.a.) şöyle dedi: "Gök yüzü karıştığı zaman Allah Rasulü (s.a.)'nın rengi değişir, dışarı çıkar, içeri girer; yerinde duramaz, ileri geri dolaşıp dururdu. Yağmur yağdığı zaman, Allah Rasulünün bu üzüntüsü giderdi. Hz. Aişe (r.a.) Rasulüllah'm bu durumunun farkına vardı ve Allah Rasulüne sordu. Allah Rasulü de, "Ya Aişe! Belki de o Ad kavminin söylediği

gibidir: Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur, dediler."

Yine Müslim'in İbni Abbas'dan rivayetine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle demiştir: "Ben, saba (kuzey) rüzgârıyla muzaffer oldum. Ad kavmi ise Debûr (güney) rüzgârıyla helak edilmiştir.

Allah Tealâ hazretleri Mekke kâfirlerini korkutup, tehdit ettikten sonra, Ad kavminin kuvvetini şöyle vafetti: "Andolsun ki, onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine bir fayda sağlamadı." Yani hamdolsun ki, biz dünyada Ad kavmine ve geçmiş ümmetlere o miktarda mal, evlât, sağlık sıhhat ve uzun ömür verdik ki, benzerini ve ona yakınına bile size vermedik. Ey Mekke halkı! Onlar sizden çok daha güçlü; mal ve evlât bakımından çok daha zengin; çok daha hâkim durumda idiler. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler." (Ga-fir, 40/82).

Yüce Allah, onlara delilleri idrak edebilecekleri duyu organlarını vermiş olmasına rağmen, onlar delili ve hidayeti kabul etmekten yüz çevirdiler. Yüce Allah'ın onlara bahsettiği bilgi ve doğru düşünme anahtarlarının onlara faydası olmamış, bu anahtarlarla da tevhide, ulaşamamışlar; kulak, göz ve kalplerini hayırda ve yaratılış görevi olan nimet veren Allah'a şükürde kullanmamışlardır.

Sonra Allah Tealâ, onların duyu organlarından niçin yararlanamadıklarını şöyle diyerek beyan etmiştir:

"Zira bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi." Yani onlar, Allah'ın ayetlerini inkâr ettikleri için, ne kulakları ne gözleri ve ne de kalpleri onlara fayda vermemiştir. "Hadi doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir." diyerek alaylı bir şekilde acele olarak gelmesini istedikleri o azap onları kuşatıverdi.

Dolayısıyla Mekke halkı zaaf ve acizlikleriyle birlikte Allah'ın azabından sakınmaya ve korkmaya daha lâyıktırlar.

Sonra Allah Tealâ Ad kavmi gibi, peygamberleri yalanlayan ümmetlerin kıssalarından öğüt almanın zaruretini şöyle diyerek pekiştirmiştir:

"Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık." Yani ey Mekke halkı! Çevrenizde, peygamberleri yalanlayan ülke halklarını da helak ettik. Mesela Hicaz ülkesine komşu olan Semud, Lût kavminin ülkesini ve Medyen'i helak ettiğimiz gibi, Yemende Sebe halkını da yok ettik. Bu

lkeler, Mekke halkının yaz ve kış yolculuklarında uğradıkları yolları üzerinde bulunuyordu. Biz çeşit çeşit ayetleri ortaya koyup açıkladık ki, onlar küfürlerinden yine de dönmediler.

Daha sonra da Allah Tealâ, çekilecek sıkıntı ve Şiddetin boyutunu beyan ederek Şöyle buyurdu:

"Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri Şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları Şeydir." Yani kendilerine Şefaati etmeleri için, Allah'a yaklaşmaya vesile yaptıkları Şeyler onları içine düştükleri azaptan kurtarsaydı ya! Bu sapıklığın ve bu hüsranın sebebi onların o putları ilâhlar edinmeleri, kendilerini Allah'a yaklaştıracak ve Allah yanında kendilerine Şefaati edeceklerine veya onların ilâh olduğuna inanmalarıdır.

Burada Mekke halkını kınama vardır. Ayrıca putlarının kendilerine hiçbir fayda vermediğine dair bir uyarı vardır. Eğer bunların her hangi bir faydaları olsaydı, daha önce dalâlete (sapıklığa) düşen milletlere faydaları olurdu. [\[14\]](#)

Cinlerin Kur'an'a İnanmaları:

29- Hani cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana ynelmiŐtik. Onda hazır olunca (birbirlerine) susun, demişler, okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

30- Ey kavmimiz! dediler, doğrusu so biz Musa.dan sonra indirilen kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.

31- Ay kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki, Allah da sizin günahlarınızın bir kısmını bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun.

32- Allah'ın davetçisine uymayan kimse yer yüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İŞte onlar apaçık bir sapıklık içindedir.

Açıklaması:

"Hani cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'anı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) susun, demişler, Kur'an'ın okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi." Yani ey Peygamber! Cinlerden bir grubu sana yönelttiğimizi ve kavimlerini doğruya iletmeleri için sana gönderdiğimizi sen kendi kavmine hatırlat. Onlar Kur'an okunurken geldiklerinde, Kur'an'ı iyice dinleyip, anlamları için, birbirlerine susmalarını ve Kur'an'a kulak vermelerini emretmişlerdir. Bu-hari ve Müslim'in rivayetine göre bu olay Peygamber (s.a.)'in, Taiflileri İslâm'a davet için gittiği seferden dönmesi sırasında, Taif yolu üzerinde, Mekke'ye bir gecelik mesafede Batn-ı nahle denilen yerde gerçekleşmiştir. Peygamberin Kur'an okumasını dinleyenler de Nusaybin cinlerinin eşrafından veya Musul'daki Ninova'dandır.

Sabah namazında Kur'an'ın okunması bitince cinler, kavimlerini Kur'an'm emrine muhalefetten korkutmak ve Allah'ın azabından sakındırmak üzere onların yanma döndüler.

Ayet, Hz. Muhammed'in (s.a.) cinlere ve insanlara peygamber olarak gönderildiğine delâlet etmektedir. Çeşitli hadisler Allah Rasulü (s.a.)'nün ilk gece cinlerin geldiğini hissetmediğini göstermiştir. Cinler, peygamberin Kur'an okuyuşunu dinleyip, sonra kavimlerine dönmüşlerdir. Bundan sonra da, peygamberimize topluluk halinde fevc fevc gelmişlerdir.

Peygamberin, onların geldiğini hissetmediğini gösteren delillerden biri de, yukarıda ayetin nüzul sebebine dair, İbni Mesud'dan gelen rivayettir. Bir diğeri de, Ahmed b. Hanbel'in, Tirmizi ve Nesei'nin İbni Abbas'tan şu rivayetidir: Cinler vahye kulak veriyor, kelimeyi duyuyor ve bu kelimeye on kelime daha ilâve ediyorlardı. Duydukları hakti, ama ilâve ettikleri batıl. Hz. Muhammed'in risaletinden önce cinler yıldızlarla taşlanmıyordu. Ancak Allah Rasulü (s.a.) peygamber olarak gönderilince, cinlerden biri, (gökyüzü haberlerini dinlemek üzere) makamına gelince isabet ettiği yeri yakan bir yıldızla taşlanırdı. Cinler bu durumu İblis'e şikayet ettiler, İblis de, bunun mutlaka bir sebebi olmalıdır, diyerek kendisine bağlı olanları sağa sola yolladı. Birden Peygamber (s.a.)'in, Nahle'nin iki dağı arasında namaz kıldığını gördüler ve gelip İblis'e haber verdiler; İblis de, demek ki, yeryüzünde meydana gelen olay bu imiş dedi.

Buhari ve Müslim'in Mesruk'tan rivayeti de yukarıdaki olayı teyit etmektedir. Rivayet şöyledir: "İbni Mesuda, Kur'an'ı dinledikleri gecede, Peygamber (s.a.)'e cinleri bildiren kimdir? diye sordum. İbni Mesud da: Peygamber'e onları ağaç bildirmişti, dedi." Çünkü, onların Kur'an'ı dinlemek için toplanmalarını ağaç bildirinceye kadar, peygamberimiz hissetmemişti.

Peygamber (s.a.)'in, cinlerle karşılaştığını, onlara risaletini (Allah'tan aldığı ilâhî

mesajı) tebliğ ettiğini ve onlara Kur'an okuduğunu gösteren birçok deliller vardır. Bu rivayetlerden biri, Ahmed b. Hanbel'in Müs-ned'inde ve Müslim'in Sahih'inde Alkame'den rivayet ettikleri şu husustur; Alkame şöyle demiştir: Abdullah b. Mesuda (r.a.), "Cinlerin, Peygamber (s.a.)'i dinledikleri gecede, Peygamber (s.a.)'in yanında sizden kimse var mı idi? diye sordum." O da "Onun yanında bizden kimse yoktu. Ancak onu bir gece Mekke'de kaybetmiştik, acaba suikaste mi uğradı, bir yere mi götürüldü, ne yapıldı? diye birbirimize sorduk. O gece bizim için en korkunç geceydi. Sabah olunca veya seher vaktinde birden Hira tarafından bize doğru geldiğini gördük ve içerisinde bulunduğumuz durumu ona anlattık." dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.): "Bana cinlerin davetçisi gelmişti, ben de onlara gittim ve onlara Kur'an okudum." dedi ve bize onların ve yaktıkları ateşlerin izlerini gösterdi.

Abdullah b. Mesud'dan bir rivayette o şöyle demiştir: Allah Rasulü (s.a.)'nü şöyle derken duydum: "Bu gece ben Hacun'da durup cinlere Kur'an okuyarak geceledim."

Cin suresi, cinlerin Kur'an'ı dinlediğini kesinlikle göstermektedir. Cin suresinin baş tarafı şöyledir: "(Rasulüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolun-muştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik de, ona iman ettik. Artık kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız ." (Cin, 72/1-2)

Allah Tealâ burada şöyle buyurmuştur:

"Ey kavmimiz dediler, doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen, kendisinden öncekini doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik." Cinler şöyle demiştiler. Ey cinler! Biz, Hz. Musa'nın Tevrat'ından sonra, daha önceki peygamberlere indirilen kitapları tasdik eden, Allah'ın indirdiği bir kitap (Kur'an) dinledik. O kitap insanları gerçek dine, ibadete, inanca, davranış ve haberlerde Allah'ın sağlam yoluna yöneltmektedir.

Burada cinler (Hz. Musa'yı zikrettikleri halde) Hz. İsa'dan söz etmemişlerdir. Bunun bazı sebepleri vardır.

1 - Atanın da dediği gibi, o cinler Hristiyanlıktan değil Yahudilikten müslümanlığa dönmüşlerdir.

2 - İsa (a.s.)'ya indirilen İncil'de birtakım mevzeler, edebî, insanî incelikler bulunmakta; helâl ve harama dair pek fazla bir şey bulunmamakta ve dolayısıyla İncil, Tevrat şeriatının tamamlayıcısı kabul edilmektedir. Bu yüzden o cinler "Musa'dan sonra indirilen..." demişlerdir.

İşte Peygamber (s.a.), kendisine vahyin ilk geliş hikâyesini ve Cebrail'in kendisine

geldiğini Varaka b. Nevfel'e haber verdiği zaman, Varaka b. Nevfel, peygamberimize şöyle demiştir. İşte bu namus ^[16] (Cibril), Allah'ın Musa'ya gönderdiği melektir. Kavmin seni (Mekke'den) çıkardığında keşke ben güçlü kuvvetli bir genç olsam (da sana yardım etsem)!

Kısaca cinler, burada sadece Tevrat'ı ifade etmişlerdir. Çünkü Tevrat geçmişte hükümlerin kaynağıdır. Ayrıca Kitap Ehline de ittifakla kabul edilen bir kitaptır.

"Ey kavmimiz! Allah'ın davetlisine uyun, ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızın bir kısmını bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun." Ey cinler! Allah'ın birliğine, kulluğuna, ve itaatına çağıran peygamberlerin sonuncusu (Hatemu'n-nebiyyîn) Allah Rasulüne ve Kur'an'a icabet ediniz, kulak veriniz ki, Allah birtakım günahlarınızı, kendine taalluk eden hakları bağışlasın. Kul hakları ise ancak sahiplerinin o haklardan vazgeçmesiyle düşer. Ayrıca sizi yüce Allah elem verici cehennem azabından koruyup kurtaracak, sizden müminleri cennete koyacaktır. Bir ayette şöyle buyurulmaktadır: "Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?" (Rahman, 55/46-47).

Ayette Allah Tealâ'nın Muhammed (s.a.)'i sakalayne (insanlara ve cinlere) peygamber olarak gönderdiğine açık delâlet vardır. Çünkü Peygamber (s.a.) insanları ve cinleri Allah'a davet etmiş, her iki gruba da, içinde hitap, teklif, vaad, (müjde) ve vaid (tehdit) bulunan Rahman suresini okumuştur.

Sevap, ceza, emirler, yasaklar, cennet ve cehenneme müstahak olma hususunda insanlarla cinler arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü emir ve yasaklarla mükellef olmak aynıdır. Ayrıca her iki gruba hitap eden ayetlerin umumiliği, insanlar ve cinlerden meydana gelen iki grubu da kapsamaktadır. Dolayısıyla, bazı alimlerin, mümin cinlerin cennete girmeyeceğine ve kıyamet gününde ancak cehennem azabından korunacaklarını dair görüşleri doğru değildir. Aşağıdaki ayetin umumiliği de bu görüşü desteklemektedir: "İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs Cennetleri vardır." (Kehf, 18/107)

Daha sonra kavimlerini muhalefetten sakındırarak şöyle dediler:

"Allah'ın davetlisine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler." İnsanları Allah'ın birliğine inanmaya ve O'na itaate davet eden Allah Rasulünün bu davetine icabet etmeyenler Onun elinden kaçıp kurtulamayacaklardır. Zira o, Allah'ın mülkündedir. Allah'tan başka kendisine yardım edecek ve onu Allah'ın azabından kurtaracak dost ve yardımcıları da yoktur. İşte Allah'ın davetçisine olumlu cevap vermeyen bu insanlar, apaçık bir sapıklık ve hata içerisindedirler.

Bu bir tehdittir. Bununla cinler de, Kur'an-ı Kerim'in metoduna uygun olarak terhib (teşvik) ile terhib (korkutmak) için ikisine de muhatap olmuşlardır. Bu sebeple Allah Rasulü (s.a.)'ne heyetler halinde gelmişlerdir. [\[17\]](#)

Bas'in (Öldükten Sonra Dirilmenin) İspatı Ve Sabrın Emredilmesi:

33- Gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O her şeye kadirdir.

34- İnkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün: Nasıl, bu gerçek değil miymiş? denildiğinde: Evet, Rabbi-mize andolsun ki gerçekmiş, derler. Allah: Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın! der.

35- O halde (Rasulüm); peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakın-da acele etme, onlar tehdit edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helak edilir mi?

Açıklaması:

"Gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O her şeye kadirdir." Yani kıyamet gününde ba'si (öldükten sonra dirilmeyi) inkâr eden ve hayatın bedenlere tekrar dönmesini uzak gören bu inkarcılar; gökleri ve yeri başlangıçta yaratan, bundan aciz olmayan ve bunları yaratmaktan dolayı da zaafa düşmeyen ve bunlara "olun, meydana gelin" deyince de, meydana gelmesini sağlayan Allah'ın, ölüleri kabirlerinden tekrar diriltmeye kadir olduğunu görmediler mi? Nitekim Allah Tealâ bir başka ayette şöyle demiştir: "Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Gafir, 40/57).

Cevabın çok açık olduğu bilinmekle beraber yine de yüce Allah buna; "Evet o, bütün

bunlara kadirdir. O, yaratmayı dilediği her şeye kadirdir. Yerde ve gökte hiçbir şey Onu aciz bırakamaz." şeklinde cevap vermiştir.

Yüce Allah ba'si ispat ettikten sonra kıyamet gününde kâfirlerin bazı hallerini zikrederek şöyle buyurmuştur:

"inkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün: Nasıl, bu gerçek değil miymiş? denildiğinde: Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş, derler." Yani ey Rasul! Kavmine şunu hatırlat! Allah'ı inkâr edenler cehennem ateşi içerisinde azap görecekleri ve onları, ayıplayıp kınamak için "Başınıza gelen bu azap şüphesiz gerçek bir hadise değil midir?" denileceği gün, onlar, "Rabbimize andolsun ki bu bir gerçekmiş." diye itirafta bulunacaklar ama, bu itirafın faydası olmayacaktır. Çünkü onların itiraftan başka yapacakları bir şey yoktur.

"Allah: Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın, der." Yani Allah Tealâ onların zilletini gösterip, kınayarak dünyada Allah'ı inkâr etmeniz sebebiyle cehennem azabını tadınız! diyecektir.

Yüce Allah, tevhit, nübüvvet ve ba'si (öldükten sonra dirilmeyi) ispat edip, müşriklerin şüplerine gerekli cevabı verdikten sonra Rasulüne şöyle diyerek, kavminin yalanlamasına karşılık sabretmesini emretmiştir:

"O halde (Rasulüm), peygamberlerden azim sahibi olanların (ülü'l-azim peygamberlerin) sabrettiği gibi sen de sabret, onlar hakkında acele etme." Ya Muhammedi Ülü'l-azm (azim sahibi) peygamberler, kavimlerinin yalanlamasına karşı sabrettikleri gibi, sen de kavminin yalanlamasına karşı sabret. Çünkü sen de o azim sahibi peygamberlerdensin. Bunlar şeriat sahibi peygamberler olup; Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed (s.a.)'dir. O kâfirler için azabı acele isteme. Çünkü o azap onlara mutlaka gelecektir.

İbni Ebi Hatim ve Deylemi'nin Mesruk'tan rivayet ettiklerine göre Mesruk şöyle demiştir; Bana Aişe (r.a.) anlattı: Allah Rasulü (s.a.) gün boyu oruç tuttu, sonra gece de birşey yiyip içmedi, ertesi gün de bu aynen böyle devam etti, sonra şöyle dedi: "Aişe! Dünya Muhammed'e de, Muhammed'in ehli beytine de uygun değildir. Aişe! Şüphesiz Allah Tealâ azim sahibi (ülü'l-azm) peygamberlerden ancak şuna razı olmuştur: Dünyada sevilmeyen, nahoş olaylara sabretmek, sevilen, hoş olan şeylere de dayanmak. Benden de, ancak onları mükellef tuttuğu şeylerle yükümlü tutarak razı olmuştur. Bu sebeple şöyle buyurmuştur: "O halde (Rasulüm) peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret." Allah 'a yemin ediyorum ki, onlar sabrettiği gibi bütün gayretimle ben de sabredeceğim. Güç, kuvvet ancak Allah 'm yaratmasıylaadır."

"Onlar hakkında acele etme." ayetinin benzerleri şunlardır: "Nimet içinde yüzen o yalancıları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver." (Müz-zemmil, 73/11), "Kâfirlere mühlet

ver; onları biraz kendi hallerine bırak." (Tarık, 86/17).

"Onlar tehdit edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helak edilir mi hiç!" Kâfirler, büyük korkuları görecekleri için; Allah'ın, kendilerini tehdit ettiği azabı müşahede edince, sanki dünyada sadece bir saat kaldıklarını düşüneceklerdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "(Allah, inkarcılara) yeryüzünde kaç yıl kaldınız? diye sorar. Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor, derler." (Müminun, 23/112-113), bir başka ayette yüce Allah "Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar." (Naziat, 79/46) buyurmaktadır.

Allah'ın ve Peygamber (s.a.)'in insanlara öğüt verdiği bu Kur'an, kâfirlerin mazeretlerini ortadan kaldıracak yeterli bir tebliğdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek tanrı olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir tebliğdir." (İbrahim, 14/52). Bir başka ayette yüce Allah "İşte bunda (bize) kulluk eden bir kavim için bir mesaj vardır." (Enbiya, 21/106).

Allah'ın azabıyla ancak, itaattan uzaklaşan ve Allah'a isyana dalan topluluklar helak olur. Allah nezdinde ancak Allah'a şirk koşan müşrikler helak edilecektir. Bu, Allah'ın adaletidir, müstehâk olmayana azap etmez. İşte bu da ümit konusunda en kuvvetli ayettir. [\[18\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/256-258.

[\[2\]](#) el-Bahru'l-Muhit, VIII/56.

[\[3\]](#) Cennetle müjdelenen on kişi; Dört halife: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Talha b. Abdullah, Zubeyr b. el-Awam, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah ve Abdurrahman b. Avf (r.a.)

[\[4\]](#) İşte bu kısım, şartın hazfedilmiş cevabıdır. "Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez" cümlesinden anlaşılmalıdır.

[5] Keşşaf, III/119.

[6] Razî, XXVIII/10.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/263-267.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/272-273.

[8] Bir rivayette Hz. Osman bu sözünden döndü ve kadına had cezası uygulamadı. Yani Hz. Osman'ın emri hadden evvel olmuştur. Bir rivayette Hz. Osman bu sözünden döndü ve kadına had cezası uygulamadı. Yani Hz. Osman'ın emri hadden evvel olmuştur.

[9] Aslaha" fiili aslında harf-i cersiz müteaddi (geçişli) olur. Burada, yerleşmeyi ve geçişi ifade etmesi için "fi" harfi ile müteaddi kılınmıştır.

[10] İbni Kesir, IV/157.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/276-280.

[12] el-Bahru'l-Muhit, VIII/62.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/286-288.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/294-298.

[15] İbni Kesir, IV/164-169.

[16] Kişinin namusu: Sır emini veya gönünü sadece kendisine açtığı, başkalarından sakladığını yalnızca ona sırrını paylaştığı sırdaşı demektir. Ehl-i kitap (Yahudi ve Hris-tiyanlar) Cebrail'e en-Nanius diye isim veriyorlar.

[17] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/301-304.

[18] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/309-311.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Surenin Fazileti: 3

Kafirlerle Müminler Arasındaki Farkın Beyanı: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi: 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Savaş, Esirler, Allah Yolunda Öldürülenlerin Hükümleri
Ve İslam'ın Zaferi: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 6

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Geçmiş Ümmetlerin İzlerine Bakmak, Müminlerin Ve Kâfirlerin Hallerini Düşünmek: 10

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi: 11

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Cennet Nimetinin Ve Cehennem Azabının Tasviri: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

İnanç Ayetlerini Duyduklarında Münafıkların Ve Doğruyu Bulanların Hali: 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Nüzul Sebebi: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17

Amelle İlgili Ayetler Nazil Olduğunda Münafıkların Ve Müminlerin Durumu: 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki: 19

Açıklaması: 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20

Dinden Döndükten Sonra, Ruhları Kabzedilirken Ve Cihadın Hikmeti Hatırlatıldığında Münafıkların Hali: 21

Belagat: 21

Kelime ve İbareler: 21

Ayetler Arası İlişki: 22

Açıklaması: 22

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 24

Bazı Ehl-i Kitap Kafirleriyle Bazı Müminlerin Dünya Ve Ahiretteki Halleri: 24

Kelime ve İbareler: 25

Nüzul Sebebi: 25

Ayetler Arası İlişki: 25

Açıklaması: 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 26

Cihada Teşvikin Gönüllerden Dünya Sevgisini Çıkarmak İle Teyit Edilmesi: 27

Belagat: 27

Kelime ve İbareler: 27

Ayetler Arası İlişki: 28

Açıklaması: 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 29

Kafirlerle Müminler Arasındaki Farkın Beyanı:

1- İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.

2- İman edip, yararlı işler yapanların, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.

3- Bunun sebebi, inkâr edenlerin batıla uymaları, inananların da, Rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini açıklar.

Açıklaması

"İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır." Allah'ın birliğini ve ayetlerini inkâr edenler, Allah'ı bırakıp, putlara tapanlar, başkalarını Allah'ın dini İslâm'a girmekten men edenlerin -bunlar Kureyş kâfirleridir- amellerinin sevaplarını, Allah boşa çıkarıp, zayi etmiş olup bunlara ahirette hiçbir mükâfat vermeyecektir.

Sıla-ı rahim (akrabaları ziyaret), esirleri hürriyetine kavuşturmak, misafirleri ağırlamak, Mescidi Haramı onarmak, su dağıtıp hacılara hizmet etmek ve sığınmak isteyene güvence verip sığındırmak gibi güzel ahlâklar diye niteledikleri bütün bu davranışlar küfür ve Allah yolundan alıkoymak günahları dolayısıyla makbul değildir.

Ayetin benzeri şudur: "Onların yaptıkları her işi ele alarak zerre zerre dağılan toza çeviririz." (Furkan, 25/23),

Kâfirlerin durumunu ve cezalarını beyan ettikten sonra, Allah Tealâ müminlerin halini ve mükâfatlarını beyan ederek şöyle buyurdu: "İman edip yararlı işler yapanların, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir." Allah'ı tasdik edip, itaat eden, emir ve yasaklarına tabi olan, Allah'ı

memnun edecek yararlı işler (salih ameller) yapan, peygamberi Muhammed (s.a.)'e indirdiği Kur'an'ı doğrulayan ve onun hak olduğuna ve Allah'ın kelâmı bulunduğuna iman edenlerin geçmişte işledikleri günahlarını Allah silecek, iman ve amel-i salihleri sayesinde onların günahlarını bağışlayacak, onların dünya ve ahiret durumlarını düzeltecek, masiyetlerden koruyacak, dünya ve ahirette onları hayırlı amellere yöneltecek ve ahirette onları cennet nimetlerine varis kılacaktır. Bu müjde, yararlı işler yapan müminlerden Muhacir, Ensar ve onlardan sonra gelen bütün müminleri de kapsamaktadır.

"Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların." ifadesi âmm (genel anlam ifade eden cümle) üzerine hass'ın (hususî mana ifade eden cümle) atfı şeklindedir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamber olarak gönderilişinden (bi'setinden) sonra, imanın sahih olabilmesi için, ona ve ona indirilen Kur'an'a iman etmenin şart olduğuna delildir. "Rableri tarafından hak olarak..." cümlesi ise güzel bir cümle-i mu'teri-ze, yani ara cümledir.

Sonra yüce Allah, kâfirlerin amellerini boşa çıkarmasının ve müminlerin işlerini düzelterip mutlu kılmasının sebebini şöyle beyan etti: "Bunun sebebi, inkâr edenlerin batıla uymaları, inananların da, Rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır." Hek iki grup için ifade edilen bu ceza, kâfirlerin Allah'a şirk koşma, masiyetlere dalma ve bunu hakka tercih etmeleri gibi batıla sapmaları; müminlerin de, tevhit, iman ve yararlı işler gibi Allah'ın, uyulmasını emrettiği hakka tabi olmaları sebebiyledir.

"İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini açıklar." İşte Allah, böyle açık bir şekilde, insanlara (mümin, kâfir) iki grubun, ibret olacak durumlarını açıklar, amellerinin hangi noktaya varacağını ve onların ahirette ne halde olacaklarını açıklar. [\[1\]](#)

Savaş, Esirler, Allah Yolunda Öldürülenlerin Hükümleri Ve İslam'ın Zaferi:

4- (Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun. Nihayet onları iyice vurup, sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Sonra da artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Harp ağırlığını kaybedip sona erinceye kadar, kâfirlere karşı böyle davranın. Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.

5, 6- Allah onları muratlarına erdirir, durumlarını düzeltir. Ve onları, kendilerine

tanıttığı cennetine sokar.

7- Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı sabit kılar.

8- İnkâr edenlere gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

9- Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

Açıklaması:

"(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun." Yani savaşta kâfirlerle karşı karşıya geldiğiniz zamanda onları kılıçlarla biçin ve boyunlarını vurun. Bu, müslümanlarla anlaşmaları bulunmayan müşrik ve Ehl-i Kitap (Yahudi ve Hristiyan) kâfirleriyle, savaşın gerekçeleri oluşup, zulüm dayanılmaz bir hale geldiğinde, cihad emridir. Artık bu, şefkat ve barışın olmayacağı bir savaştır. Bu kâfirlere karşı harbin tabiatı neyi gerektiriyorsa o silahı kullanmak gerekir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur." (Bakara, 2/93).

Ayet esaretten sonra karşılıksız salıvermekle fidye olarak serbest bırakmak arasında müslümanları muhayyer bırakmaktadır. Sünnette ise kâfirleri esir aldıktan sonra maslahat için katlin caiz olduğu beyan edildiği gibi, geçmişte hakim olan adete uygun olarak ve misli ile muamele edilerek köle yapmanın da mubah olduğu beyan edilmiştir. Doğrusu bu ayet Bedir savaşından sonra nazil olmuştur. Bu sebeple yüce Allah, kendilerinden fidye almak için o gün pek çok esir elde etmelerine karşı müminlere sitem etmiştir.

Sonra yüce Allah savaşın meşru olmasındaki hikmeti şöyle diyerek beyan etmiştir:

"Durum şu ki, Allah dileyseydi onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister." İşte bu, kâfirle savaşmanın hükmüdür. Müminler! Siz savaşmadan da, Allah, düşmanlarından intikam almaya; yere batırma, zelzele ve suya garketme gibi dilediği azap çeşitleriyle onları helak etmeye kadir. Allah ancak size onlarla harp etmeyi şunun için emretmiştir: Sizi birbirinizle denemek, Allah yolunda cihad edenleri ve bu yolun

zorluklarına karşı sabredenleri ortaya çıkarmak, bunların mükâfatlarını artırmak ve bunların eliyle kâfirleri cezalandırmak, azap gelmeden önce ölüm korkusunun onları imana sevketmesi içindir. Dolayısıyla cihadın hikmeti insanları imtihan etmek, zorluklara karşı sabırlarını denemektir: "Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?" (Ali İmran, 3/142)

Sonra da Allah Tealâ kendi yolunda cihad eden şehidlerin mükâfatını şöyle dile getirmiştir:

1 - "Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz." Yani şüphesiz Allah yolunda öldürülenlerin ecrini Allah zayi etmez. Kâfirlerin amelleri zayi olduğu gibi, Allah müminlerin amellerini boşa çıkarmayacaktır.

Ahmed b. Hanbel, Tirmizi ve İbni Mace'nin Mikdad b. Ma'di Karib el-Kindi (r.a.)'den rivayet ettiklerine göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah yanında şehidin altı özelliği vardır: Kanının ilk aktığı anda günahlarının affedilmesi, cennetteki makamını görmesi, iman elbisesini giymesi, hurilerle evlendirilmesi, kabir azabından kurtarılması ve büyük korkudan emin olması. Şehidin başına inci ve yakutla süslü vakar tacı takılır. Ondaki bir yakut, dünyadan da içindekilerinden de daha kıymetlidir. Şehid, yetmiş iki huri ile evlendirilir, akrabalarından yetmiş kişi hakkında şefaathane kılınır."

Müslim'in Sahihinde de Abdullah b. Amr ve Ebu Katade'den rivayete göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şehidin borcu hariç bütün günahları bağışlanır."

2 - "Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şadedecek ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır." Yani yüce Allah onları, sevdiği ve razı olduğu amelleri yapmaya muvaffak kılacak, onlara cennetin yolunu gösterecek, ahiretteki hal ve durumlarını düzeltecek, amelleri korunup ebe-dileştirecek, onları cennet bahçelerine koyacak, orada sevinip mutlu olacaklardır. Allah Tealâ bu cenneti onlara bildirmiş ve yolunu göstermiş olacaktır, onlar kılavuzsuz cennetteki evlerini ve makamlarını bulacaklardır.

Buhari'nin Sahihi 'indeki bir hadis-i şerifte şöyle denilmektedir: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, cennet ehlinen biri cennetteki menziline, dünyadaki evinden daha iyi bilecektir."

Mücahid de şöyle demiştir: Cennet ehli cennetteki evlerini ve meskenlerini Allah'ın kendilerine taksim ettiği şekilde hata yapmadan, sanki yaratıldıklarından beri oranın sakinleri imiş gibi, kimseye yol sormadan bulacaktırlar. "Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecektir." ayetinde lafız ve mana açısından yukarıda geçen ayetler dikkate alındığında, bir tekrar var, bu açık. Birincisi nimetin sebebi, ikincisi nimetin kendisidir.

İnsanlar cennette amellerine göre derece sahibi olacaklardır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır." (Enam, 6/132).

Sonra yüce Allah müminlere, dinine yardım etmek şartıyla, zafer müjdesi verdi ve onları bu şartı gerçekleştirmeye teşvik ederek şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz. "Allah'a, Kur'an'a ve İslâm'a inanan müminler! Eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, o da düşmanlarınıza karşı size yardım eder; savaş anında harp meydanlarında ayaklarınızı kaydırmaz; nihayet galebe, izzet ve üstünlük sizin olur ve Allah'ın kelimesi (davası) en yücelerde bulunur.

Bunu pekiştirmek ve müminlerin kalplerini güçlendirmek için Allah Tealâ mücahitlerin mükâfatını beyan ettikten sonra kâfirlerin cezasını zikrederek şöyle buyurdu:

"İnkâr edenlere gelince onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır." Allah'ı ve peygamberin risaletini inkâr edenler için hüsrân, rüsvaylık ve bedbahtlık vardır. Yüce Allah onların amellerini hiçe sayarak boşa çıkarmıştır. Dolayısıyla onların bu ameller sebebiyle hiçbir mükâfatları olmadığı gibi, ahirette de umulacak hiçbir hayırları yoktur. "...onlara yıkım vardır.." sözü, Allah'ın dinine ve Rasulüne yardım edenlerin ayaklarının kaydırılmamasına mukabildir.

Daha sonra da yüce Allah, bu hüsrânın, amelleri boşa çıkarmanın, küfür ve dalâlet üzerinde devam etmenin sebebinin şöyle diyerek belirtti:

Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu helak ve amellerin boşa gitmesi onların Allah'ın Kur'an'ında peygamberi Muhammed (s.a.)'e indirdiği emir ve yasakları (teklifleri) beğenmemeleri yüzündendir. Onlar, Allah'ın Kur'an'ını istemezler, sevmezler. Bu sebeple Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. Amellerden maksat, küfür halinde yaptıkları hayır amelleridir. Çünkü kâfirin yaptığı amel, müslüman olmadan kabul edilmez. [\[2\]](#)

Geçmiş Ümmetlerin İzlerine Bakmak, Müminlerin Ve Kâfirlerin Hallerini Düşünmek:

10- Yeryüzünde dolaşp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onların kökünü kazıdı. Kâfirlere de o kötü sonucun benzerleri vardır.

11- Bu, Allah'ın inananların yardı-cısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince, onların yardımcıları yoktur.

12- Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar; inkâr edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.

13- Senin şehriden -ki ora halkı seni çıkardı- daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı.

14- Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine güzel görünen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?

Açıklaması:

"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onların kökünü kazıdı. Kâfirlere de o kötü sonucun benzerleri vardır." Yani Allah'a şirk koşan, peygamberini yalanlayan bu insanlar, ibret almak için, Ad, Semud, Lût kavminin ve diğerlerinin yurtlarında gezip geçmiş milletlerin akıbetlerinin nice olduğunu, daha önceki kâfirlerin vardıkları sonu görmediler mi? Çünkü yalanlamaları ve inkârları sebebiyle ülkelerindeki azap izleri halâ bulunmaktadır. Şüphesiz ki Allah, onların ülkelerini başlarına yıkmış, onları helak edip aile, çocuk ve mallarından zikre değer hiçbir şey bırakmamıştır. Aralarındaki müminleri ise kurtarmıştır.

Bu yalanlayıcı kâfirler ve tüm inançsız milletler için daha önceki kâfirlerin akıbetlerinin benzerleri vardır. Kureyş kâfirleri dünyada, Bedir Savaşında ve Mekke'nin fethinde hiç de sevmedikleri bir bozguna uğratılarak cezalandırılmıştır. Ahirette ise cehennem ateşinde çok şiddetli azap onlar içindir.

Bu cezanın sebebini de yüce Allah şöyle belirtmiştir:

"Bu Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur." Yani Allah'ın, kâfirleri mahvedip, köklerini kazıması, müminlerin ise kurtuluşu, Onun, mümin kullarına ve Rasulüne itaat edenlere yardımcı olması dolayısı iledir. Allah'ı inkâr edip, peygamberini tekzip edenlerin ise kendilerinden azabı savacak hiçbir yardımcıları yoktur. Bu sebeple başlarına azap gelmiştir.

Allah Tealâ inanan ve inanmayanların dünyadaki halini takiben, ahi-retteki durumlarını şöyle beyan etmiştir:

1- "Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar." Allah, kıyamet gününde kendisine inanıp tasdik edenleri, güzel güzel işler yapanları, farzları yerine getirip günahlardan kaçınanları yüceltmek için, köşklerinin altlarından nehirler akan cennetlere koyarak mükâfatlandıracaktır.

2- "İnkâr edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir." Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr edenler, peygamberini yalanlayanlar dünya nimetinden yararlanırlar, hayvanlar gibi yerler, mideleri ve tenasül uzuvlarından başka hiçbir düşünceleri yoktur, akıbetten gafildirler. Bu sebeple Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim, Tirmi-zi ve İbni Mace'nin Abdullah b. Ömer'den rivayet ettikleri sahih bir hadiste şöyle denilmektedir. "Mümin, bir mide ile yer, kâfir ise yedi mide ile." Ceza gününde cehennem ateşi onların kalacağı mesken ve menzilleridir.

Kısacası Allah, ahiret aleminde mümini cennete, kâfiri ise cehenneme koyacaktır.

Sonra Allah Tealâ Mekke müşriklerini aşağıdaki şu sözüyle tehdit etmiştir: "Senin şehriden ki ora (halkı) seni çıkardı daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı." Seni Mekke'den çıkaran Mekke halkından daha güçlü kuvvetli olan nice şehir halklarını ve geçmiş milletleri biz helak ettik. Onlar, kendilerinden azabı giderecek bir yardımcı ve dost bulamadılar. Onlardan daha zayıf olan Kureyş'i helak etmemiz ise çok daha kolaydır.

Bu, Hatemu'l-enbiya (peygamberlerin sonuncusu) olan efendimiz Allah Rusulü'nü (s.a.) yalanlamaları sebebi ile Mekke halkına yönelik şiddetli bir tehdittir. Yüce Allah peygamberleri yalanlayan azılı milletleri böylece helak edince, aynı helaki onlara benzeyenlere de yapar. Rahmet peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.) sebebiyle, dünyada köklerini kazıyacak azap gerçekleştirilmeyecek olsa da, ahirette mutlaka onlar azaba duçar olacaklardır.

Daha sonra yüce Allah, mümin ve kâfir gruplarının cezalandırılmaları-rındaki farklılığın sebebini açıklamış ve inkâr üslûbu ile şöyle buyurmuştur:

"Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine güzel görünen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?" Basiret üzere bulunan, dininin esaslarına kesin şekilde inanan ve Allah'ın birliğini kabul edecek tarzda güzel bir fitrat (fitrât-ı selime) üzere yaratılan bir kimse, kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve onu güzel zanneden kimse gibi midir? Halbuki bu kişi putlara tapmakta, Allah'a şirk koşmakta, günahlar işlemektedir. Bunlar, putlara tapınmakta heva heveslerine uymuşlar, sağlam delil bir yana en ufak şüpheyi gerektirecek bir sebep olmaksızın, çeşitli sapıklıkların içine dalmışlardır.

Netice olarak: Bu iki grup eşit olamazlar.

Yukardaki ayetin benzerleri yüce Allah'ın şu sözleridir:

"Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar." (Ra'd, 13/19). "Cehennem ehliyle cennet ahli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir." (Haşr, 59/20).^[3]

Cennet Nimetinin Ve Cehennem Azabının Tasviri:

15- Muttakilere vaadolunan cennet durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttan ırmaklar, içenlere ızzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarıdır. Rablerinden de bağışlama vardır. hiç bu, ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?

Açıklaması:

Yüce Allah bu ayette mümin ve kâfirlerden her birine iki çeşit cezadan (karşılıktan) bahsetmiştir: maddî ve manevî ceza. Müminlerin iki tür cezaları içecek ve yiyecek ile günahlarının bağışlanması ve rıza-i ilâhîdir. Kâfirlerin iki çeşit cezalarına gelince; son derece kaynar su ve cehennemde ebedî kalmak. Allah önceki ayette, ileriye gören ve inandığı konularda delili bulunan kimseyi (mümini) heva hevesine tabi olan insandan önce zikredince bu ayette de aynı sırayı gözeterek ahirette müminin durumunu kâfirin durumunun önüne almıştır.

Ayetin manası şöyledir: Emirlerine itaat edip, yasaklarından kaçınarak Allah'ın azabından kendilerini koruyan muttaki kullarına Allah'ın va-adettiği cennetin o hayret verici tasviri duyduğunuz şekildedir.

Sonra Allah cennet ehlinin içeceklerini zikretmeye başlamıştır:

O cennette, uzun süre beklediği için rengi, kokusu ve tadı değişmeyen sudan meydana gelen nehirler vardır. Hatta bu, yerden fışkıran tertemiz tatlı bir sudur. Onda çer çöp, bitki artıkları yoktur. Ondan içen ebediyyen susuzluk çekmez. Cenabı Allah cennet nimetlerine önce suyu zikrederek başladı. Çünkü su insanlar için diğer içeceklerden çok daha faydalıdır. İbni Ebi Hatim'in İbni Mesud'dan (r.a.) rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cennet ırmakları, misk denilen bir dağdan fışkırır."

O cennette ekşimeyen süttten ırmaklar vardır. Halbuki dünya sütleri bozulur, ekşir. Merfu bir hadiste şöyle denilmiştir: "Cennetteki süt, deve, sığır ve koyunların memelerinden çıkmamıştır." Cennet içecekleri arasında ikinci olarak yüce Allah sütü zikretmiştir. Çünkü süt bütün insanlar için zaruridir. O tam bir gıda ve lezzetle yenilecek bir yiyecektir.

Cennette, tadı leziz, içimi güzel şaraptan ırmaklar vardır. Dünya şarabı gibi tadı ve kokusu çirkin ve acı da değildir. Bilakis görünümü, tadı ve kokusu güzeldir: "O cennet şarabında ne sersemletme vardır ne de onunla sarhoş olurlar."(Saffat, 37/47). "Bu şaraptan ne başlara ağrıtılır, ne da akılları giderilir." (Vakıa, 56/19). Yani bu cennet şarabında hiçbir zarar olmadığı gibi, akli giderecek sarhoşluk verici hiçbir madde de yoktur. Onu içenin başı ağrımadığı gibi akli da zayi olmaz. O, içenler için lezzetli bir içecektir. "Berraktır, içenlere lezzet verir." (Saffat, 37/46).

Merfu bir hadis-i şerifte şöyle denilmiştir: "Bu cennet şarabını insanlar ayaklarıyla sıkmamışlardır.' Cennet şarabı da üçüncü sırada zikredilmiştir. Çünkü bu zaruri değildir. Onda zevk neşesi vardır. Onun tadı leziz, içimi güzeldir. İçenler ondan tiksizmez. Yemek yenilip, suya tam kanıldıktan sonra o cennet şarabı zevk için içilir.

Cennette rengi, tadı ve kokusu son derece güzel süzölmüş baldan ırmaklar vardır. O bala, mum, tortu, ve çer çöpden hiçbir şey karışmamıştır. Merfu bir hadiste şöyle gelmiştir: "Bu bal, arıların karınlarından çıkmamıştır." Zaruri olmadığı için bal dördüncü sırada zikredilmiştir. Bala çeşitli tatları ve arzulanan zevk duygularını kendisinde birleştirmiştir. Şüphesiz yiyeceklerin en lezizleri tatlılardır. Bal ise bunların en zirve noktasında bulunur. Balda insan bedeni için çok faydalar vardır. "Onda insanlar için şifa vardır." (Nahl, 16/69). Dünyada içecek ve yiyeceklerden sonra balda şifa vardır; ahirette ise hayır vardır.

Yüce Allah ayet-i kerimede bu dört cins ırmağı zikretmiştir. Çünkü bunlar: Zarureti (suyu), ihtiyacı (sütü), zevki (sarhoşluk vermeyen şarabı) ve faydalı ilacı (balı) bir araya getirmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Tirmizi ve Beyhaki'nin, Muaviye b. Hay-de'den rivayet ettiklerine göre o şöyle demiştir: Allah Rasulünü şöyle derken duydum: "Cennette süt denizi, su denizi, bal denizi ve şarap denizi vardır. Sonra ırmaklar bu denizlerden meydana

gelirler."

Sonra Allah Tealâ zevk ve lezzet verici yiyeceği zikretmiştir. Bu da olgun meyvelerdir. Çenette Allah'ın emir ve yasaklarına riayet eden muttaki kullarına çeşitli, şahane renkleri bulunan, güzel kokulu ve tatları hoş meyveler vardır. "Orada güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler." (Duhan, 44/55), "İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır." (Rahman, 55/52). Cennette yemek, ihtiyaç için değil de, lezzet için olduğundan Allah burada meyveleri zikretti; et ve ekmek vs.iyi zikretmedi.

Yüce Allah yiyecek ve içecekten maddi mükâfatı belirttikten sonra, manevi mükâfatı zikretti. Bu manevi mükâfat da bütün bu maddi mükâfat yanında cennet ehlinin Allah'ın mağfiretini ve rızasını elde etmeleri; Allah'ın lütfü, keremi ve rahmeti olarak, hatalarının ve günahlarının üzerinin örtülmesidir. Günahlarının bağışlanması (mağfiret) cennete girmeden evvel olacaktır. Ayet-i kerimedeki "mağfireten" kelimesi "lehum" üzerine atfedilmiştir. Buna göre mana şöyledir: O muttakiler için cennette meyveler vardır ve cennete girmeden önce günahlarının affı da vardır.

Daha sonra da Allah Tealâ muttakilere vaadettiği cennet nimetleriyle, kâfirleri tehdit ettiği cehennemî mukayese etmiş ve şu açıklamayı getirmiştir: Cennetteki makamlarını zikrettiğimiz ve içerisinde buldukları nimet ve ebedîliği açıkladığımız bu insanlar (müminler), cehennemde ebedî olarak kalacak insan gibi midir? Cennet derecelerinde (tabakalarında) olanların eşit olamayacağı noktasında her hangi bir şüphe yoktur. İçinde meyvelere ve çeşitli ırmaklar bulunan cennet ehli, içinde kaynar su bulunan cehennem ehli gibi değildir. Onlar elem verici azap içerisindedir.

Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "Onların yeri ateştir." (Muhammed,47/12).

Ebedîlik cennet ehli ile cehennem ehli arasında müşterek bir özelliktir. Ancak ikisi arasında fark vardır. Müminler sürekli nimet içerisinde ebedîdirler, kâfirler ise elem verici azap içerisinde ebedîdirler.

Cehennem ehlinin şarabına gelince; o, dayanılamayacak derecede kaynar bir sudur. Cehennemliklere işte bu su içirilecektir. Onlar bunu içmeye mecbur edilecektir. Bu su da bağırsakları ve iç organları parça parça edecek derecede sıcak olduğundan karında ne varsa eritecektir. Şimdi bunların şarabı, yukarıda zikri geçen cennet ehlinin şarabı gibi olur mu?^[4]

İnanç Ayetlerini Duyduklarında Münafıkların Ve Doğruyu Bulanların Hali:

16- Onların arasında seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca, kendilerine bilgi verilmiş olanlara: Az önce ne demişti? diye sorarlar. Bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği, heva ve heveslerine uyan kimselerdir.

17- Doğruyu bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini artırır ve sakınmalarını sağlar.

18- Onlar kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatinca ibret almaları neye yarar?

19- Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir.

Açıklaması:

"Onların arasından seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara: Az önce ne demişti? diye sorarlar." Yani cehennemde ebedî olarak kalacak bu kâfirlerden bir kısmı da münafıklardır. Onlar, Peygamber (s.a.)'in hutbelerinde ve sohbet meclislerinde konuşmalarını ve tilâvetini dinlerler, ama idrakleri ve inançları olmadığı için bundan hiçbir şey anlamazlar. Peygamberin yanından ayrıldıklarında da, sahabenin bilginlerine küçümseyerek, alaylı bir tarzda "Az önce Muhammed ne dedi?" diye sorarlar. Yani "Biz onun sözüne dikkat etmedik, ne konuştuğuna aldırmadık, ne dediğini de anlamadık demek isterler.

Bu sebeple Allah Tealâ onların içyüzlerini ortaya koyacak bir şekilde tasvir ederek, şöyle buyurdu:

"Bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği, heva ve heveslerine uyan kimselerdir." İşte bu münafıklar, nifakları sebebiyle, Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir. Bu sebeple onlar inanmazlar ve gerçeği bulamazlar, kalpleri hiçbir hayra yönelmez. Küfür ve inatta duygularına heva ve heveslerine tabi olmuşlardır. Kafasızlıkları yüzünden ya da istifade edecekleri şeye kulak vermediklerinden, tam aksine kendilerine zararı dokunacak şeyleri ön plana çıkardıklarından hakka tabi olmayı terketmişlerdir. Böylece onlar gerçek bir

anlayış ve güzel bir yönelişten mahrum kalmışlardır.

Sonra Allah bu münafıkları doğruyu bulan müminlerle karşılaştırarak şöyle buyurmuştur:

"Doğruyu bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini artırır ve sakınmalarını sağlar." Hayır yoluna girmek niyyetini taşıyanları Allah muvaffak kılar, onların gönüllerini (imana) açar ve onlar da Allah'a inanır, O'nun emirlerine göre hareket ederler. Allah onları hidayet üzerinde sabit kılar, tevfiği ile hidayetlerini artırır, onların gönüllerine gerçeği ilham eder ve razı olacağı işler konusunda onlara başarı nasip ederek kötülüklerden sakınmada onlara yardımcı olur.

Sonra kıyametin gelişiyle onları tehdit ederek yüce Allah şöyle buyurdu:

"Onlar, kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatinca ibret almaları neye yarar?" Bu münafık ve kâfirler gafil oldukları halde, kıyametin ansızın kendilerine gelmesini mi bekliyorlar? Onun alâmetleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi de Muhammed (s.a.)'in, peygamber olarak gönderilişidir. Buhari, Müslim ve diğer kaynakların Enes (r.a.)'den rivayet ettikleri bir hadiste Enes (r.a.) şöyle demiştir. Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "-Orta parmağı ve işaret parmağını göstererek- Ben ve kıyamet, işte bu ikisi gibi gönderildik."

Kıyamet onlara gelip çattığında onu hatırlamanın ne yararı var? Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İnsan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var?" (Fecr, 89/23). Yani kıyamet günü gelip çattığında daha önce inanmamış olanların o gün inanmalarının ve kıyameti hatırlamalarının kendilerine hiçbir faydası olmayacaktır.

Bu ayetten kastedilen mana şudur: Allah'a imanın peygamberin doğruluğunun ve öldükten sonra dirilmenin (ba'sin) gerçek olduğuna dair deliller pek çoktur. Bu deliller; Kur'an'da insanın fitratında, ruhunda, aklında ve görünür dünyada (alem-i şehadet ve histe) bütün açıklığıyla parlamaktadır. İnsanlar, ölüm ve kıyamet gelmeden, yakın bir zamanda inanmazlarsa, ömür bitip, amel ve teklif yurdu olan dünya yok olduktan sonra iman etmenin kendilerine hiçbir faydası olmayacaktır.

Sonra Allah Tealâ, peygamber (s.a.)'e davasında sebat etmeyi ve istiğfarı emrederek şöyle buyurmuştur: "Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de, duracağınız yeri de bilir." Ey peygamber! Mutluluk ve bedbahtlık noktasında mümin ve kâfirin halini ve kıyamet alâmetlerinin ortaya çıkışını öğrenince bulunduğu tevhid inancında ve nefsi kontrol etme hususunda sebat et! Allah'tan başka bir ilâh olmadığını, O'ndan başka Rab bulunmadığını bil. Öldükten sonra dirilmenin (ba'sin) gerçek

olduğunu ve şüphesiz geleceğini kabul et. Evla (daha uygun) olanın aksine, az uygun işlerinden dolayı af dile, sana tabi olan ümmetinin günahları için de af dile. Mümin erkekler ve mümin kadınların günahlarının bağışlanması için Allah'a dua et. Allah, gündüz yaptığınız işleri ve geceleyin ne gibi işlerle meşgul olduğunuzu bilir. Geceleyin nerede kalacağınızı da bilir. Şöyle de denilmiştir: Ahiret yurdundaki sığınacağınız yeri bilir. İbni Kesir şöyle demiştir: Birinci mana daha uygun ve daha zahirdir. Burada güzel güzel çalışmaya teşvik ve Allah'ın emirlerine muhalefetten sakındırma vardır.

Bu ayet, tıpkı aşağıdaki ayetlere benziyor: "Geceleyin sizi öldüren (ölmüş gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi diriltten (uyandıran) O'dur." (En'am, 6/60), "Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı yalnızca Allah 'm üzerindedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi apaçık bir kitapta (levh-i mahfuz'da)dır." (Hud, 11/6).

İstiğfar ve dua konusundaki ilâhî emre uygun olarak peygamberimiz (s.a.) de dua ederdi. İşte Buhari ve Müslim'in Sahih'inde yer aldığına göre Allah Rasulü (s.a.) şöyle derdi: "Allah'ım! Hatamı, cehaletimi, aşırı davranışlarımı ve benim bilmeyip de senin bildiğin günahlarımı bağışla. Allah'ım! Şakamı da, ciddimi de bağışla, bilmeden ve kasten yaptığım günahları da bağışla. Hepsi sence malûmdur."

Yine sahih bir hadis-i şerifte ifade edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.) namazının sonunda şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Benim önceki günahlarımı da, sonraki günahlarımı da bağışla! Açıkça yaptığımı, gizlice işlediğimi, aşırılığımı ve benden daha iyi bildiğin hatalarımı, affet. Sen benim ilâhım-sın, senden başka hiçbir ilâh yoktur."

Müslim'in Sahih'inde peygamberimizin şöyle dediği sabit olmuştur: "Ey insanlar! Rabbinize tevbe ediniz çünkü ben, Allah'a günde yetmiş defadan fazla, tevbe ve istiğfar ederim."

Ebu Ya'la, Ebu Bekir es-Sıdık (r.a.)'dan, o da Allah'ın Rasulünden rivayet etmiştir. Allah Rusulü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kelime-i Tevhid'e (La ilahe illallah'a) ve istiğfara devam ediniz. Bunları çok yapınız. Çünkü iblis (şeytan) şöyle demiştir: Ben, insanları günahlarla mahvettim. İnsanlar da beni kelime-i tevhid ve istiğfarla perişan ettiler. Ben bu durumu görünce onları heva ve heveslerle mahvettim. Onlar halâ doğru yolda olduklarını zannediyorlar."

Bir rivayete göre İblis şöyle demiştir: "İzzetin ve celâlin hakkı için, insanların ruhları bedenlerinde bulunduğu sürece, onları yoldan çıkarmaya devam edeceğim." Allah azze ve celle de: "İzzetim ve celâlim hakkı için, onlar benden affedilmelerini diledikleri sürece, ben de onları affetmeye devam edeceğim." buyurmuştur.

Süfyan b. Uyeyne'ye ilmin fazileti sorulmuş o da "Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur." ayetini okumuştur. Çünkü bu ayette Allah önce ilmi, sonra da ameli emretmiştir. [5]

Amelle İlgili Ayetler Nazil Olduğunda Münafıkların Ve Müminlerin Durumu:

20- İman etmiş olanlar: "Keşke ci-had hakkında bir sure indirilmiş olsaydı!" derler. Ama hükmü açık bir SURE indirilip de' onda edilince, kalplerinde hastalık olanların ölüm baygınlığı geçiren kimSenİN bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Korktukları başlarına gelesi adamlar!

21- (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterebilirlerdi, elbette

kendileri için daha olurdu. dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?

23- işte bunlar, Allah'ın lanetlediği sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

Açıklaması:

"İman etmiş olanlar: "Keşke cihad hakkında bir sure indirilmiş olsaydı!" derler. Ama hükmü apaçık bir sure indirilip de, onda savaştan söz edilince kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Korktukları başlarına gelesi adamlar!"

Samimi müminler cihadın meşru kılınmasını temenni eder, cihad sevabına olan düşkünlükleri ve mücahidlerin derecelerine kavuşma arzularından dolayı "Rabbimiz bize, savaşı emrettiği bir sure indirseydi" diyerek, yüce Rablerinden istekte bulunurlar. Savaşı emreden ve içerisinde, cihadın müslümanlara farz kılındığı zikredilen bir sure indirildiğinde müslüman-lar buna sevinirler, münafıklara ise bu zor gelir. Kalplerinde şüphe, hastalık ve nifak bulunan münafıkları ise sen -savaştan ödleri koptuğu ve düşmanlarla karşı karşıya

gelmekten kortukları için- ölüm anında gözleri dışarı fırlayan kimsenin sana bakışı gibi baktıklarını görürsün. Veyl, ölüm ve helak onlara pek yakındır.

Mana şöyledir: Onlara en lâyük olan ve yakışanı dinleyip itaat etmeleri, ya da cezaya müstahak olmalarıdır.

Bu birinci manaya göre onların helakinin yaklaştığı noktasında onları bir tehdittir."Ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün." ayeti, düşmanla karşılaşmalarında münafıkların kalplerindeki korku ve endişe halini pek güzel bir şekilde tasvir etmektedir. Ayette ayrıca, savaş emredildiğinde münafıkların halinin rezilliği gözler önüne serilmektedir. Ancak savaştan önce münafıklar her iki gruba, müminlere de, kâfirlere de gidip gelirlerdi.

Bu ayetin benzeri Allah Tealâ'nın şu kavlidir:

"Kendilerine ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekatı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınca, içlerinden bir grup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da, Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaş farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. (Nisa, 4/77).

Bu tehditten sonra yüce Allah, onları teşvik ederek şöyle buyurmuştur: "(Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür." Yani Allah için samimi bir itaat ve güzel bir söz, onlar için başkalarından daha hayırlı ve daha idealdir.

"İş ciddiye bindiği zaman, Allah 'a sadakat gösterebilirlerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu." Yani durum ciddiyet kazanıp savaş farz kılındığında, sözlerinde ve savaş konusunda samimi olup, halis bir niyetle Allah'a itaat etselerdi, onlar için imanı ortaya koyup, itaat etmek, isyan edip, karşı gelmekten daha hayırlı olurdu.

Sonra Allah, onları kınamış ve onların, "Adam öldürmek ortalığı fesada vermektir; Araplar da bizim akrabalarımız ve kabilelerimizdir." şeklindeki şüphelerine şöyle diyerek cevap vermiştir:

"Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?" Eğer siz itaat ve cihaddan yüz çevirir, savaşın hükümlerini geçerli kılmaktan uzaklaşırsanız; ya da idareyi üzerinize alırsanız, belki de cahiliye dönemindeki kötülüklerinize döner, kan akıtırsınız, yeryüzünü zulüm, yağma, soygun ve kötülüklerle ifsad eder, birbirinizi öldürerek, ana-babaya isyan edip kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek ve diğer cahiliye kötülükleriyle akrabalık bağlarını koparırsınız. Katade ve diğerleri ayetin anlamı konusunda şöyle demişlerdir: "İmandan yüz çevirirseniz, tekrar yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve kan akıtmanızdan korkulur.

Ebu Hayyan şöyle demiştir: En doğrusu, bu ayette ifadesini bulan hitabın savaş konusunda, münafıklara yapılmış bir hitap olduğudur. Bu konuda da ayetler geçmiştir. Yani siz, müslümanlara yardım etmemekle savaş konusunda Allah'ın emrine itaat etmekten yüz çevirirseniz, yeryüzünde fesat çıkarmaktan başka sizden ne beklenir? Eğer müslümanlara yardım etmezseniz aranızdaki akrabalık bağlarını koparmış olursunuz. Bu hitabın münafıklara yapıldığının kanıtı, hemen o hitabın peşinden gelen şu ayettir: "İşte bunlar, Allah 'm kendilerini lanetlediği kimselerdir." Bütün bu ayetler, münafıklar hakkındadır. "Asa" kelimesinde ifadesini bulan "bir işin, durumun olmasını umma, bekleme" manası Allah için söz konusu olamaz. Çünkü yüce Allah olanı ve olacağı bilir. Bu ancak münafıkları bilip tanıyan kimse ile ilgilidir. Sanki Allah, onlara şöyle demektedir: Bizim, onların helak olma noktasında bilgimiz vardır. Siz eğer savaştan yüz çevirirseniz, şöyle şöyle yapmaktan başka sizden ne beklenir?^[6]

Bu, münafıkları düşünmeye, ırkçılığı ve cedeli bırakmaya teşviktir. Yüce Allah çok iyi biliyor ki, onlar, milletin idaresini üzerlerine alsalar veya bu dinden yüz çevirseler - cahiliyye dönemi insanların adeti olduğu gibi- onlardan; adam öldürmek yağmalamak ve diğer bozgunculuklardan başka hiçbir şey meydana gelmez.

Bu sebeple Allah Tealâ onları lanetleyerek şöyle buyurmuştur:

"İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir." Yani bu zalimler ve haksız yere kan dökücüler, Allah'ın kendilerini rahmetinden uzaklaştırdığı ve kovduğu kimselerdir. Bu sebeple yüce Allah onların kulaklarını dünyada sağırdaştırdığı için, hakkı duyamıyorlar, basiretlerini yok ettiği için gerçeği göremiyorlar ve Allah'ın adil nizamını gösteren kainat delillerini düşünemiyorlar ve haksız olarak mallara ve canlara el uzatılamayacağına dair, kulları için koymuş olduğu dinî hükümleri anlayamıyorlar. Allah (c.c.) ayette "Onları sağır kıldı." buyurdu, "kulaklarını sağırdaştırdı" demedi. Çünkü duymak, kulağın bulunup bulunmamasıyla farklılık arzetmez. Zira kulağı kesilmiş olan kimse de duyar. Ama görmek bizzat göze bağlıdır. Bu sebeple Allah ayette gözleri zikretti, ama kulağı zikretmedi.

Bu, genelde yeryüzünde fesat çıkarma, özelde akrabalık bağlarını koparma konusunda bir yasaklamadır. Yeryüzünde ıslahı (onarmayı, düzeltmeyi) ve sıla-ı rahimi, akrabalara iyilik yapmayı emreden bir ifadedir.

Buhari ve Müslim'in Ebu Hüreyre'den onun da Efendimiz'den rivayet ettiği bir hadiste Allah Rasulü (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Allah mahlû-katı yaratmıştır. Bu yaratma işini bitirdiği vakit, rahim (akrabalık) ayağa kalkmış ve Rahmanın belini^[7] tutmuş. Bunun üzerine Rahman (rahime) "Sen sus" buyurmuştur. Rahim de, "Bu, ilginin kesilmesinden sana sığınanın makamıdır." demiştir. Yüce Allah da, "Evet, sana sıla yapana, benim sıla yapmam, senden alâkayı kesene, benim de alâkayı kesmemden hoşnut olur musun?"

buyurmuş. Rahim, evet razıyım demiş. Allah Tealâ hazretleri de: Bu sana verilmiştir, buyurmuştur." Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir:

"Siz döner de yeryüzünde fesat çıkarır ve akrabalık bağlarını keser misiniz?" ayetlerini okuyun. [8]

Dinden Döndükten Sonra, Ruhları Kabzedilirken Ve Cihadın Hikmeti Hatırlatıldığında Münafıkların Hali:

24- Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?

25- Şüphesiz ki, kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenleri, şeytan süslü göstermiş ve kendilerine uzun zaman göstermiştir'

26-Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiSinden hoşlanmayanlara: "Bazı hususlarda size itaat edecedemeeridir- Oysa Allah, onlann gizlediklerini biliyor.

27-Ya melekler onların yüzlerine ve suratlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?!

28- Bunun sebebi onların Alahı gazaplandırın şeylerin ardınca git- meleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bü yüzden Allah onların işlerini boşa çıkar.

29- Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

30- Biz dileseydik onları sana göste- rirdik de, sen onları yüzlerinden ta- nırdın. Andolsun ki sen onları ko- nuşma tarzlarından tanırırsın. Allah, işlediklerinizi bilir.

31- Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenlerleri belirle-yinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.

Açıklaması:

"Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?" Yani bu münafıklar ve başkaları Kur'anı anlamaya çalışıp düşünmüyorlar mı, Kur'an'da bulunan engelleyici nasihatler, açık ve kesin delillerle ortaya konan hükümlerle amel etmiyorlar mı? Yoksa kalplerinde birtakım kilitler mi var? Bu sebeple manalarını anlayamıyorlar, hiçbir şey düşünemiyorlar mı, kalpleri hakka açılmıyor mu? Ayetin zahiri tüm kâfirlere hitaptır.

Ayet, o münafık ve kâfirleri kınamakta ve onlara Kur'an'ı düşünmelerini ve anlamaya çalışmalarını emretmekte, onları Kur'an'dan yüz çevirmekten sakındırmaktadır. Bu ayet, önceki ayeti teyit eder mahiyette gelmiştir. Çünkü yüce Allah önceki ayette şöyle buyurdu: "İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği..." Kendisinden, ya da dürüstlükten, hayırdan ve diğer güzel işlerden uzaklaştırdığı, kimselerdir. Onları sağırlaştırmış, gerçek sözü duymazlar, körleştirmiş, İslâm yolunu bulup tabi olamazlar. Kur'an-ı Kerim'in anlattığına göre onlar iki hal arasındadır. Allah, onları hayırdan uzaklaştırdığı için ya Kur'an'ı düşünmezler, ya da düşünürler ama kalpleri kilitli olduğu için manaları kalplerine girmez.

Sonra da yüce Allah, Peygamberimiz (s.a.)'in nitelikleri, peygamber olarak gönderilişi (bi'seti) hakkındaki gerçek kendilerine besbelli olan ve buna rağmen irtidad eden (dinden dönen) ehli kitaba (Yahudi ve Hristiyan-lara) işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki, kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir." Yani Allah Rasulü (s.a.)'nün getirmiş olduğu açık mucizeler ve gün ışığı gibi delillerle gerçek yol (İslâm yolu) kendilerine apaçık belli olduktan sonra imandan ayrılıp, küfre dönenlere şeytan, hatalarını süslü göstermiş, o hatalara düşmeyi onlara kolaylaştırmış, küfrü (inançsızlığı) güzel olarak takdim etmiş, onları birtakım boş arzu ve emellerle aldatmış, ömürlerinin uzun olacağını ve ecellerinin uzayacağını onlara vaadet-miştir.

Bu ayetin, Kitap Ehli hakkında olduğu söylenmiştir. Katade şöyle demiştir: Bu ayet, Yahudilerden bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Onlar, Tevrat'tan Allah Rasulü (s.a.)'nün durumunu öğrenmişlerdi. Peygamber (s.a.) bu şekliyle kendilerine besbelli olmuştu. Ancak o peygamber olarak gönderilip, Yahudiler, kendisiyle yüz yüze gelince ona haset ettiler ve daha önceki kabulleriyle sahip oldukları hidayet yolundan ayrıldılar.

Bir görüşe göre de bu ayet münafıklar hakkındadır. İbni Abbas ve diğerleri (r.a.) şöyle demişlerdir: Bu ayet, daha önce müslüman olmuş, sonra da kalpleri ölmüş birtakım münafıklar hakkında nazil olmuştur.

Ebu Hayyan'ın da zikrettiği gibi ayetten açıkça anlaşılacak şudur: Ayet, lafzının şümulüne giren herkesi içerisine almaktadır.

Sonra yüce Allah, onların sapıklıklarının bazı sebeplerini beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"Bunun sebebi; onların, Allah 'm indirdiğinden hoşlanmayanlara: "Bazı hususlarda size itaat edeceğiz." demeleridir. Oysa Allah onların gizlediklerini biliyor." İman ettikten sonra irtidad (dinden dönme) ve küfrün sebebi şudur: Dinden dönen bu münafık ve Yahudiler, Allah'ın Kur'an'da indirdiklerini beğenmeyen müşriklere veya Yahudilere (Medine Yahudilerinden Beni Kurayza ve Beni Nadir Yahudileri) bazı konularda size itaat edeceğiz, demişler ve Peygambere düşmanlıkta, getirdiklerine muhalefet etmekte ve onunla birlikte cihada gitmekten geri kalmakta itaat etmişlerdir. Yani bu münafıklar, müşriklerle birlikte İslâm'ın aleyhine gizlice komplolara katılmışlardır. İşte bu, münafıkların işidir. İçlerinde olanlarla, dışlarında olanlar farklıdır.

Bu sebeple Allah Tealâ onları deşifre etmiş, onların gizlediklerini ve aşikâr yaptıklarını bildiğini belirtmiştir. Nitekim bir ayette şöyle buyurmuştur: "Allah da onların gizlice kurduklarını yazar." (Nisa, 4/81).

Tefsirini yaptığımız ayetin benzeri Allah Tealâ'nın şu sözüdür: "Münafıkların, Kitap Ehlienden inkâr eden dostlarına: Eğer siz yurdunuzdan çı-karılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız, sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız mutlaka yardım ederiz" dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder." (Haşr, 59/11).

Sonra da yüce Allah onların kötü durumlarını ve ruhları alınırken maruz kalacakları korkuları zikrederek şöyle buyurmuştur:

"Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak!" Ruhlarını almak için melekler onlara geldiğinde, yüzlerine ve sırtlarına vurarak şiddetle canlarını çıkardığında onların hali nice olacak? Bu, dünyada iken hoşlanmadıkları ve korktukları bir haldir. Bundan dolayı savaşa (cihada) gitmekten korkuyorlardı. Nitekim Allah az-ze ve celle şöyle buyurmuştur: "Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Tadın yakıcı cehennem azabını!" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin!" (Enfal, 8/50), "O zalimler ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara: "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayana söylemenizden ve O'nun ayetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız. " derken onların halini bir görsen!" (En'am, 6/93). Yani bütün bunların manası kâfir ve münafıkları korkutup tehdit etmektir. Azap bir süre ertelense de, nihayet bu, ömrün bitmesine kadardır.

Bu korkuların sebebini Allah Tealâ ayette şöyle belirlemiştir: "Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır." O münafıkların

canlarının bu şekilde alınması: Onların, Allah'ı kızdıracak imansızlık ve kötülüklerin ardınca gitmeleri, Allah düşmanlarıyla birlikte peygambere karşı komplo kurup onunla ve ashabıyla savaşa tutuşmaları ve Allah'ı memnun edecek gerçek iman, tevhid ve itaati sevmemeleri sebebiyledir. Bu yüzden de Allah onların yapmış oldukları iyilik, vermiş oldukları sadakalar, fakirlere ve darda kalmışlara yaptıkları yardımlar gibi hayır amellerini boşa çıkarmıştır. Çünkü onlar bu hayrı, şirk ve küfür esnasında ve şeytanın emriyle işlemişlerdir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırsanız, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız)" (Purkan, 25/23).

Sonra Allah münafıkları kınadı ve kısa görüşlü oldukları ve müminlere düşmanlıklarından dolayı onları tehdit ederek şöyle buyurdu:

"Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?" Kalplerinde şüphe, nifak, ve müminlere karşı düşmanlık bulunan bu münafıklar yoksa Allah'ın, kendilerinin müminler hakkında düşüncelerini, kinlerini ve düşmanlıklarını ortaya çıkarmayacağına mı inanıyorlar? Sakın bunu böyle düşünmesinler! Çünkü Allah, görünmeyen (gayb) alemleri de, görünen (şehadet) alemleri de bilir.

Böylece onların durumlarını gayet açık bir şekilde ortaya koyacak ve onları rezil edecektir. Nitekim Fadıha suresi de denilen Berâ'e suresinde (Tevbe suresi) onların ne tür insanlar olduklarını anlatmıştır.

Daha sonra da yukarıdaki manayı şu sözüyle teyid etmiştir: "Biz dile-seydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın. Allah işlediklerinizi bilir." Ey Muhammedi Biz dileseydik sana onların şahıslarını bildirirdik ve onların bizzat kendilerini görme yerine geçecek bir bilgiyle sana tarif ederdik. Sen de onları, kendilerine has alâmetleriyle tanırdın. Fakat Allah bunu bütün münafıklar hakkında yapmadı. Böylece yaratıklarının ayıplarını örtüp meseleleri dış görünüşüne (zahirine) hamletti.

Allah'a andolsun ki, Ya Muhammedi Sen o münafıkları sözlerinin mana, maksat ve üslubuyla tanırsın. Onlar, senin ve müslümanların davalarına tarizde bulunurlar (üstü kapalı kötüleme yaparlar). Peygamber (s.a.)'e, dışı güzel, içi çirkin birtakım lafızlarla hitap ederler. Kelbi şöyle demiştir: Bu ayet indikten sonra peygamberin yanında konuşan herhangi bir müna-fıkı peygamber tanırdı. Enes'ten rivayet edildiğine göre: Bu ayet indikten sonra peygambere, münafıkların hiçbir hali saklı kalmamıştır. Biz savaşların birinde bulunuyorduk, bu savaşta münafıklardan dokuz tane vardı, insanlar bunlardan şikâyet ediyordu. Bir gece uyudular, sabah olduğunda, herbirinin alnında, "Bu münafıktır." yazısı vardı.

Allah'a hiçbir şey saklı kalmaz. O, insanların bütün amellerini bilir. Bu amellere göre onları hayırla mükâfatlandırır veya şerle cezalandırır. Bu, bir bakıma müjde, bir bakıma da

tehdit ve korkutmadır.

Sonra da Allah Tealâ seri tekliflere nisbetle dünya hayatının yolunu açıkça ortaya koydu ve şöyle buyurdu:

"Andolsun ki, içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz." Andolsun ki, sizi birtakım emirler ve yasaklarla imtihan edeceğiz, size imtihan edilenin muamelesini yapacağız. İmtihan yollarından biri de Allah yolunda cihaddır. Bunu biz, hadise tam olarak ortaya çıksın diye yapıyoruz. Allah Tealâ, tüm hadiseleri ve gerçekleri olmadan evvel bilir. Ancak cihad teklifi, Allah'ın cihad emrine uyup yolunda hakkıyla cihad edenleri, dininde sebat edip mükellef tutulduğu şeylerin zorluklarına göğüs gerenleri ortaya çıkarır. Allah, insanların cihadla ilgili haberlerini, onları denemek için ortaya çıkarır. Böylece Allah'ın emirlerine itaat edenlerle, asi olanlar, insanlar yanında belli olur. Bunun için İbni Abbas bu gibi yerlerde "Bilmemiz için" yerine"Görmemiz için" demektedir. Hz. Ali de aynı yorumu getirmektedir.

İbrahim b. el-Eş'as şöyle demiştir: Fudayl b. İyaz bu ayeti okuduğunda ağlar ve şöyle derdi: Allah'ım! Bizi imtihan etme, çünkü sen bizi imtihan edersen, rezil eder, günahlarımızı örten örtüleri kaldırırsın. [\[9\]](#)

Bazı Ehl-i Kitap Kafirleriyle Bazı Müminlerin Dünya Ve Ahiretteki Halleri:

32- İnkâr edip, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların yaptıklarını °Şa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler, Msih,a itaat edin' Peygambere iedin erinizi boşa çıkarmayın.

35- Üstün durumda iken gevşeyip ba"ŞaÇ inle beraberdir. O, amellerinizi asla eksiltmeyecektir.

Açıklaması:

"İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler, Allah 'a hiçbir zarar veremezler. Allah, onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır." Allah'ın birliğini (tevhid) inkâr edenler, İslâm'dan ve Allah Rasulüne (s.a.) tabi olmaktan menederek insanları Allah'ın dininden ve hak yoldan uzaklaştıranlar, hak kendilerine ayan beyan belli olduktan sonra, peygambere isyan edip ona düşman olanlar; peygamberin, Allah'ın Rasulü olduğunu, açık mucizeler ve kesin delillerle Allah tarafından gönderildiğini bilenler inanmamak ve küfürde ısrarları dolayısıyla Allah'a asla zarar veremezler.

Çünkü hiçbir kul Rablerine zarar verecek noktaya ulaşamaz ki, O'na zarar versin. O, ne olursa olsun, başkalarının zarar vermesinden münezzehtir. Onlar, ancak kendi nefislerine zarar verirler ve kıyamet gününde o nefislere yazık ederler. Allah, küfürlerinden dolayı onların amellerinin sevabını boşa çıkaracaktır.

Sonra yüce Allah, mümin kullarına, kendisine ve rasulüne (s.a.) itaati emretti. Çünkü bu itaat, insanların dünya ve ahiret mutluluğuna sebeptir. Onları, amelleri boşa çıkaracak olan irtidattan (dinden dönme) sakındırarak şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Allah 'a itaat edin, peygambere itaat edin. Amellerinizi (işlerinizi) boşa çıkarmayın." Allah'a ve Rasulüne inananlar! Emirlerine, yasaklarından kaçarak Allah'a ve Rasulüne itaat ediniz! Dinden dönerek (riddetle), ya da büyük günahlarla, riya (gösteriş) ve gösteriş için başa kakarak ve eza ederek amellerinizin sevaplarını boşa çıkarmayın. Riddetle (dinden dönerek) amellerin sevabının boşa çıkarılmasının delili bundan sonra gelecek olan "Allah onları asla bağışlamaz." ayetidir.

Kebairle (büyük günahlarla) amellerin sevaplarının boşa çıkacağına dair delil ise, Ebu'l-Aliye'den nüzul sebebi ile ilgili olarak zikredilen şu husustur: Peygamberin ashabından bazıları, şirk ile birlikte hiçbir amelin faydası olmadığı gibi, Lâ İlahe İllallah=Kelime-i tevhidi söyledikten sonra hiçbir günahın zararı olmayacağı görüşünü benimsiyorlardı. Nihayet, yukarda sözü edilen ayet nazil oldu. Bu sebeple amellerinin sevabının zayi olacağı noktasında büyük günahlardan korkuyorlardı.

Katade (r.a.) şöyle demiştir: Kötü ameliyle iyi amelinin sevabını gidermeyen bir kula Allah merhamet etsin. İbni Abbas (r.a.)'dan da şöyle rivayet edilmiştir: Amellerinizin sevabını; riya ve suma ile, ya da şüphe ve nifakla ortadan kaldırmayınız!.

Muhammed b. Nasr el-Mervezi'nin İbni Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: Biz, Allah Rasulünün ashabı (arkadaşları) hasenattan (iyiliklerden) her şeyin makbul olduğunu düşünüyorduk. Nihayet "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın." ayeti nazil oldu. "Amellerimizi boşa çıkaran bu şey nedir?" diye kendi kendimize sorduk, yine biz cezayı gerektiren büyük

günahlar, çirkin şeylerdir, diye cevapladık. Sonra "Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar." (Nisa, 4/48, 116) ayeti indi. Bu ayet nazil olunca artık bu konuda konuşmayı bıraktık. Biz, büyük günahlara ve çirkin işlere girmiş insanlar adına korkar, endişe ederdik, fakat bunlara bulaşmamış kimseler için Allah'ın rahmetini dilerdik.

Sonra Allah Tealâ şunu açıkladı ki, kulun amelleri batıl da olsa, Allah'ın fazlı (ihsanı) bakidir. Küfür üzerine ölmedikçe dilerse Allah onu bağışlar. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz." Yani Allah'ın birliğini inkâr edenler, insanları Allah'ın dininden ve Rasulüne tabi olmaktan alıkoyanlar, küfürde ısrar ettikleri halde ölenlere asla af yoktur. Bilakis onlar cehennemde ceza göreceklerdir. Katade şöyle demiştir: Bu ayet, peygambere kendi babası hakkında soran ve babasının, küfründe samimi olduğunu söyleyen bir adam hakkında nazil olmuştur. Kelbi'den Bedir'e katılanların reisleri hakkında nazil olduğu da rivayet edilmiştir.

Ayetin benzeri şudur: "Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar." (Nisa, 4/48). Bundan daha fazla da müsamaha olamaz. Çünkü Allah, mümin olarak ölene mağfiret ve rahmetiyle muamele edecektir. Küfür üzere ölene ne mağfiret vardır, ne de rahmet!

Sonra da Allah, kâfirin dünyada da, ahirette de hürmete değer bir durumu olmadığını açıkladı ve onlarla savaşmayı emrederek şöyle buyurdu:

"Üstün durumda iken gevşeyip barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. O, amellerinizi asla eksiltmeyecektir." Müminler! Kâfirlerle savaşmakta zafiyet göstermeyin. Acz ve zaaf göstererek, istek sizden gelmek üzere, kâfirleri barışa davet etmeyin. Bu durum, ancak zaaf anında olur. Müşrikler de benimserse barışı kabul etmeye hiçbir engel olamaz. Ama güçlü kuvvetli, düşmanlarınıza galip durumda iken ilk defa sulh talebinde siz bulunmayın. Allah, onlara karşı yardım ve zaferiyle sizinle beraberdir. Amellerinizin sevabından hiçbir şeyi eksiltmeyecektir. "Allah sizinle beraberdir." cümlesi düşmanlara karşı zafer elde edileceğini ifade eden büyük bir müjdedir.

Kâfirlerin güçlü olması ve müslümanlara göre sayıca çok bulunması halinde ise, müslümanların lideri (imam) eğer sulh ve barışta maslahat (kamu yaran) görürse bunu yapar. Nitekim Allah Rasulü (s.a.) Kureyş kâfirleri kendisini Mekke'ye girmekten engellediğinde ve onu barışa davet edip on yıl aralarında savaşı sona erdirmeyi istediklerinde onlara bu konuda olumlu cevap vermişti. [\[10\]](#)

Cihada Teşvikin Gönüllerden Dünya Sevgisini Çıkarmak İle Teyit Edilmesi:

36- Dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir. Şayet iman eder ve takva sahibi olursanız, Allah size mükâfatınızı verir ve sizden mallarınızı (tamamen sarfetmenizi) istemez.

37-Eğer onları isteseydi de (vermeniz için) ısrar etseydi cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kininizi ortaya çıkarırdı.

38- İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılmakta olanlarsınız. Sizden bazıları cimrilik ediyor, kim cimrilik ederse ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir siz ise fakirsiniz. Şayet ondan yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir toplum getirir. Sonra onlar sizin gibi de olmazlar.

Açıklaması:

"Dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlencedir." Yani ey müminler! Düşmanlara karşı cihad etmeyi şiddetle arzu edin. Dünya hayatını küçümseyip ahireti talep edin. Çünkü dünyada elde edilen şeyler bir oyun ve eğlencedir, bir boş iş ve bir aldanıştır. Dünyada insan için Allah yoluna girmek, onun rızasını talep etmek, O'na ibadet ve itaat etmek gibi Allah rızası için yapılan işler dışında kalıcı hiçbir amel yoktur. Bu ayette dünyayı küçümseme ve aşağılama vardır.

Oyun, hali hazırda zaruri olmadığı gibi gelecekte de faydası olmayan her şey demektir. Bu tür işlerle meşgul olunmaz. Eğer zaruri işleri varken hiçbir faydası olmayan oyunla vakit geçirilirse buna da eğlence denir. İnsanları meşgul edip önemli işlerini yapmalarına engel olduğu için müzik aletleri de eğlence manasmdadır.

Dünya hayatını, dünyaya karşı aşırı istekli olmayı, dünya nimetlerine aldanarak ahireti ihmal etmeyi kötüleyen birçok ayet gelmiştir. Allah Te-alâ'nın şu sözü dünyayı kötüleyen ayetlerinden biridir. "Biliniz ki dünya hayatı sadece bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda övünmede daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir." (Hadid, 57/20).

Daha sonra Allah Tealâ "Şayet iman eder ve takva sahibi olursanız size mükâfatınızı

verir ve sizden mallarınızı (tamamen sarfetmenizi) istemez." buyurarak sevap vaadini tekrar vurgulamış ve müminleri ahirete teşvik etmiştir. Buna göre ayetin manası şöyledir: Eğer Allah ve Rasulüne (s.a.) tam manasıyla iman eder; farzları eda etmek, yasaklarından azami ölçüde kaçınmakla gerçek takvaya ulaşırsanız, yaptığınız iyi amellerin ve itaatinizin sevabını Allah size verir. Zekât ve başka yollarla mallarınızın tamamını elden çıkarmanızı istemez. Allah Tealâ zengindir. Sizden hiçbir şey talep etmez. Fakir kardeşlerinize yardımcı olmanız için size sadece mallarınızın zekâtını vermenizi farz kılmıştır. Zaten bunun faydası ve sevabı yine size dönecektir.

Dünyaya karşı aşırı istekli olmanın sebebinin ise Cenabı Hak şöyle ifade etmiştir: "Eğer onları (mallarınızı) isteseydi de (vermeniz için) ısrar etseydi cimrilik yapardınız, bu da sizin kininizi ortaya çıkarırdı." Yani şayet Rabbiniz bütün mallarınızı isteseydi ve ısrar ederek sizi vermeye zorlasaydı cimrilik edip vermez ve Allah'ın bu emrine uymazdınız. İşte böylece sizin kinleriniz de apaçık ortaya çıkmış olurdu.

Katade demiştir ki: Allah Tealâ, malların infak için çıkartılmasının içindeki kin ve nefretin ortaya çıkmasını sağladığını bildirmiştir. Katade'nin bu görüşü gerçekten yerinde bir tesbittir. Nitekim İbni Kesir de bunun gerçek ve doğru olduğunu ifade etmiştir. Çünkü nefis malı çok sever, onu ancak daha çok sevdiği bir şahıs için harcar.

Sonra Allah Tealâ daha önce geçen olayları açıklamış ve bunu şu sözlerle vurgulamıştır: "İşte sizler Allah yolunda infak etmeye çağınıyorsunuz." Sizler ey ilâhî hitaba muhatap olanlar! Allah yolunda yani cihad, zekât ve diğer hayır yollarına mallarınızı harcamaya davet ediliyorsunuz.

"Sizden bazıları cimrilik ediyor, cimrilik eden kendine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir siz ise fakirsiniz." Bir kısmınız az bir malı vermede bile cimrilik etmiş ve Allah yolunda harcama yapma çağırısına icabet etmemişken mallarınızın tamamını cimrilik yapmadan nasıl harcayabilirsiniz? Malını infak etme hususunda cimrilik yapan kendisini sevap ve mükâfattan mahrum bıraktığı için yine kendisi zarar eder. Ayrıca cimrilik yapmanız sebebiyle düşmanlar size galip gelirler de izzetiniz, mallarınız ve hatta canlarınız helak olup gider.

Allah Tealâ sizin mallarınıza muhtaç olmaktan münezzehtir. Mutlak zenginliğin sahibidir. O kendi dışında her şeyden müstağni olduğu gibi aynı zamanda her şey daima Ona muhtaçtır. Bu sebeple "siz fakirsiniz" buyurmuştur. Yani siz ey bizzat Allah ve onun nezdindeki hayır ve rahmete muhtaç olan kullar! O noksan sıfatlardan münezzehe olan, muhtaç olduğu için size harcamada bulunmanızı emretmiyor. Aksine siz sevaba muhtaçsınız. Bu yüzden infakta bulunmanızı emretmektedir.

Bütün bunların peşinden Allah Tealâ, emaneti üstlenmekten yüz çevirmeleri durumunda bir kavmin yerine daha faziletli bir kavmi getirmek hususundaki ilâhî

kanununu (sünnetullah) dile getirmiştir. Sakındırarak hatırlatma yaparak ve tahdit ederek Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Eğer yüz çevirerseniz yerinize başka bir toplum getirir. Sonra onlar sizin gibi de olmazlar." Yani eğer siz imandan, takvadan, itaattan ve Allah'ın dinine uymaktan yüz çevirerseniz sizden daha itaatkâr bir kavmi sizin yerine getirir. Onlar iman ve takvadan vazgeçmek ve Allah yolunda cimrilik yapmak hususunda sizin gibi olmazlar.

İbni Cerir, İbni Ebi Hatim, Abdurrezzak, Beyhaki, Tirmizi ve diğer muhaddisler Ebu Hüreyre (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Ra-sulullah (s.a.) "Eğer yüz çevirerseniz yerinize başka bir toplum getirir, sonra onlar sizin gibi de olmazlar." ayetini okuyunca Ashab-ı Kiram "Ey Allah'ın Rasulü! Biz yüz çevirdiğimizde bizim yerimize getirilip de bizim gibi olmayacak olanlar kimlerdir?" dediler. Ebu Hüreyre dedi ki: Rasulullah (s.a.) eliyle Selman-ı Farisi (r.a.)'nin omuzuna vurdu sonra "Bu ve bunun kavmidir. Şayet İslâm dini Süreyya yıldızında olsaydı Farisilerden bazıları onu mutlaka elde ederdi." buyurdu. Ancak İbni Kesir'inde ifade ettiği gibi bu hadisin sıhhati hakkında bazı hadis imamları tenkit edici sözler söylemişlerdir. Tirmizi: "Bu hadis gariptir. İsnadında tenkid edilecek noktalar vardır. " demiştir.

Kelbi, Hasen ve İkrime'den şu söz rivayet edilmiştir: Allah Tealâ'nın başka bir kavmi getirmesinin şartı o zamanki müslümanların yüz çevirmeleri idi. Fakat onlar yüz çevirmemişlerdir. Dolayısıyla onların yerine -yukarıda geçtiği anlamıyla- Araplar, Yemenliler ve Acemlerden başka bir kavim getirilmemiştir. [\[11\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/318-319.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/324-326.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/334-335.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/338-340.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/344-346.

[6] el-Bahru'l-Muhit, VIII/82.

[7] Hadis-i Şerifte geçen "hagvün" kelimesi, izar veya bel manasına gelir. Burada kastedilen, Allah'a sınıksı bağlanıp, onun yardımına iltica etmektir.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/351-354.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/357-361.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/365-367.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/370-372.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Surenin Fazileti: 4

Surenin Nüzul Sebebine Göre Siretten Parıltılar:
Hudeybiye Anlaşması Ve Rıdvan Biati: 4

Hudeybiye Antlaşmasının Rasulullah'a Sağladığı
Kazanımlar: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Hudeybiye Antlaşmasının Müminler, Münafıklar Ve
Müşrikler Hakkındaki Neticeleri: 7

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Peygamberin (S.A.) Vazifeleri, Peygamber Olarak Gönderilmesinin Yararı Ve Hudeybiye'de Yapılan Biatın Manası: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Hudeybiye'ye Katılmayanların Durumu: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 15

Hayber Fethine Katılma Talebi: 16

Açıklaması: 22

Müşriklerin Kötülenmesi Ve Hudeybiye Günü Yapılan Sulh Antlaşmasının Hikmeti: 24

Kelime Ve İbareler: 24

Nüzul Sebebi: 25

Ayetler Arası İlişki: 25

Açıklaması 25

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 26

Fetih Yılında Rasulullah'ın (S.A.) Rüyasının Doğrulanması: 27

Belagat: 27

Kelime Ve İbareler: 27

Nüzul Sebebi: 27

Açıklaması: 28

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 29

Rasulullah (S.A.) İle Kendilerine Peygamber Gönderilenlerin Vasıfları: 29

Belagat: 29

Kelime ve İbareler: 29

Ayetler Arası İlişki: 30

Açıklaması: 30

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 31

FETİH SURESİ

Surenin Nüzul Sebebine Göre Siretten Parıltılar: Hudeybiye Anlaşması Ve Rıdvan Biati:

Rasulullah (s.a.) Medine-i Münevvere'de iken Mekke'ye girdiğini ve Kabe'yi tavaf ettiğini rüyasında görmüştür. Bunu ashabına haber verdiğinde onlar buna çok sevinmişlerdi.

Hicretin altıncı senesi Zilkade ayında Rasulullah (s.a.), harp maksadı olmaksızın Kabe'yi ziyaret için yola çıktı. Beraberinde Muhacir, Ensar ve müslüman Araplardan bin beş yüz kişi bulunuyordu. Peygamberimiz (s.a.) yanında kurbanlık (hedy) ^[1] götürüyordu. Zulhuleyse denen mevkide umre için ihrama girdi. Mübarek hanımlarından Ümmü Seleme (r.a.) da onunla beraberdi.

Rasulullah (s.a.) ve ashabın yanında yolcu silâhı olan kınından çekilmemiş kılıçlar dışında başka bir silâh yoktu. Rasulü Ekrem (s.a.) Kureyş hakkında bilgi toplaması için bir casusunu, Huzaa kabilesine gönderdi. Mekke ile Medine arasında, Mekke'den iki konak uzakta bulunan "Usfan"a yaklaşınca Rasulü Ekrem'in (s.a.) casus olarak gönderdiği Bişr b. Süfyan el-Kabi "Ey Allah'ın Rasulü! Kureyş sizin geldiğinizi öğrenmiş! Yanlarına sütlü ve yavrusu olan develeri alarak yola çıktılar. (Uzun müddet seferde olmak için hazırlandılar.) Mekke'den çıkıp Zituva'da konakladılar. Seni Mekke'ye asla sokmayacaklarına dair yemin ediyorlar. Sana karşı koymak için değişik kabilelere mensup insanları topladılar, sana karşı savaşacak ve Mescid-i Haram'a gitmene engel olacak toplulukları bir araya getirdiler." diyerek Rasulü Ekrem'e (s.a.) geldi.

Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) asıl maksadını, yani umre yapmak dışında bir şey istemediğini haber vermesi için Kureyş'e Hz. Osman'ı gönderdi. Bir müddet sonra Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi Rasulü Ekrem'e (s.a.) ulaşınca hemen müminleri biate çağırdı.

Rıdvan ağacının altında toplanıp savaşmak ve asla kaçmamak üzere Rasulullah'a (s.a.) biat ettiler. İşte buna Bey'atü's-Şecera veya Bey'atü'r-Rıdvan denir. Seleme b. Ekva (r.a.) demiştir ki; biz Rasulullah'a (s.a.) kaçmamak üzere biat ettik. Artık ya fetih veya şehadet vardı. Bu durum müşrikleri korkuttu. Hemen anlaşma yapmak için elçi gönderdiler. Daha sonra da Rasulullah'a (s.a.) Hz. Osman hakkındaki haberin yalan

olduğu ulaştı.

Allah Tealâ bu biat hakkında şu ayeti indirdi: "Andolsun ki Allah Te-alâ ağacın altında sana biat ediyorlarken müminlerden razı olmuştur." Asıl fetih Hudeybiye anlaşması olmuştur. Rasulullah'ın (s.a.) Medine'ye dönme-sinen sonra ise Allah Tealâ Hayber'in fethini nasip etmiş, Hz. Peygamber (s.a.) burada elde edilen ganimetleri sadece Hudeybiye de bulunanlara taksim etmiştir. Said b. Müseyyeb'in ifadesine göre Hudeybiye'de bulunanlar üç yüzü süvari olmak üzere bin beş yüz kişi idi. Meşhur olan görüşe göre ise onların sayısı bin dört yüz idi.

Kureyş durumu öğrenince Süheyl b. Amr'ı anlaşma yapması için gönderdi. Rasulullah (s.a.) Süheyl'in geldiğini görünce "Bu adamı gönderdiklerine göre Kureyş kabilesi anlaşma yapmak istemektedir." buyurdu. Sonra "Sizinle bizim aramızda bir anlaşma metni yaz." dedi ve hemen Ali b. Ebi Talib'i kâtip olarak çağırdı. Süheyl'in anlaşma metnine "Bismillahirrahma-nirrahim" yazılmasını kabul etmeyip onun yerine "Bismikellahümme" yazmasını istedi ve imza yerinde Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberlikle tavsif edilmesini (Muhammedün Rasulullah: Allah'ın peygamberi Muham-med, yazılmasını) reddedip yerine "Muhammed b. Abdillah: Abdullah'ın oğlu Muhammed" yazdırdı ve ancak bundan sonra anlaşmanın diğer maddeleri üzerinde fikir birliğine varıldı.

Hudeybiye anlaşması şu şartlar kabul edilerek imzalanmıştır:

Taraflar on yıl boyunca birbirleriyle savaşmayacak, bu süre zarfında savaş ve saldırı olmadan insanlar güven içinde bulunacaklardı. Şu kadar var ki Kureyş'ten bir şahıs velisinin izni olmaksızın Muhammed'e (s.a.) gelirse onlara geri verilecek, Muhammed'in (s.a.) ashabından biri Kureyş'e gelecek olursa geri verilmeyecektir. Kim Muhammed (s.a.) tarafında anlaşmaya girmek ister onunla ahit yaparsa onun tarafında anlaşmaya girmiş olur. Kim de Kureyş'le anlaşma yapar ve onun tarafında anlaşmaya girmek isterse bunu yapar.

Bunun üzerine Huzaa kabilesi hemen Hz. Muhammed (s.a.) tarafında anlaşmaya girdi ve Rasulullah ile anlaşma yaptı, Bekir oğulları kabilesi de Kureyş kabilesinin emanına girerek onların tarafında anlaşmaya dahil oldu.

Müslümanlar anlaşmanın yapıldığı sene Mekke'ye girmeden geri dönecek, ertesi yıl Kureyş Mekke'den çıkacak ve müslümanlar üç gün Mekke'de kalacaklar, ibadetlerini yerine getireceklerdi. Yanlarında sadece yolcu silahı olan kınından çekilmemiş silahlar bulunabilecekti.

Ömer (r.a.) gibi müslümanların büyüklerinden bazıları eşit şartları taşımadığı ve müslümanlara zarar verdiği için bu anlaşmaya itiraz etmişlerdi. Ancak gerçekte bu anlaşma büyük bir fetihtir. Zira Kureyş bu anlaşma ile müslümanların varlığını kabul etmiş, kendilerini sürekli meşgul eden ve zayıflatan harplerden müslümanları kurtaran sükûnet

ortamı sağlanmış, müslümanlar emniyet ve güven ortamında İslâm davetini yerine getirebilmişlerdir. Bu sayede Arapların çoğu İslâm'a girmişlerdir.

Bundan dolayıdır ki bu olayın kendisi apaçık bir fetihtir veya Mekke fethi için ilk adımdır. Zühri demiştir ki: Hudeybiye'den önce ondan daha büyük bir fetih gerçekleşmemiştir. Anlaşma yapıldığı esnada müslümanların sayısı bin beşyüz veya bin dört yüz civarındaydı. İki sene sonra Mekke'nin fethedildiği sene müslümanlar on bin kişi oldular. Onların içinde Halid b. Velid ve Amr b. Ass da vardı. İbni Mesud, Cabir ve Berea (r.a.) demişlerdir ki: "Siz Mekke'nin fethini fetih olarak kabul ediyorsunuz. Halbuki biz Hudeybiye anlaşmasını fetih sayıyoruz."

Rasulullah (s.a.) Kabe'ye gidemeyip geri döndüğü için kurbanını kestikten ve oradan ayrıldıktan sonra Mekke ile Medine arasında yoldayken gece bu sure nazil olmuştur.

Ebu Davud, Ahmed, Nesai ve İbni Cerir Abdullah b. Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hudeybiye'den Medine'ye yöneldiğimizde gece yarısı uyumak ve istirahat etmek için bir yerde konakladık [2] ve bir müddet sonra uyuduk. Güneş iyice doğmadan uyanamadık. Biz uyandığımızda Rasulullah (s.a.) halâ uyuyordu. "Onu uyandırın" dedik. Rasulullah (s.a.) uyandı ve "Yapmanız gerekeni yapın. Uyuyan veya unutan kimse işte böyle yapar, yani namazı kaza eder." buyurdu. İbni Mesud demiştir ki: Rasulullah'ın (s.a.) devesini kaybettiğimiz için onu aramaya çıktık, deveyi yuları bir ağaca dolaşmış bir halde bulduk. Onu Rasulullah'a (s.a.) getirdim, Rasulullah (s.a.) deveye bindi. Biz böyle yürürken birden O'na vahiy geldi.

İbni Mesud demiştir ki: Rasulullah (s.a.) vahiy geldiğinde dayanılmaz derecede sıkıntı ve zahmet çekerdi. Bu seferde bu sıkıntıdan kurtulunca "Muhakkak ki biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik" ayetinin nazil olduğunu haber verdi. [3]

Hudeybiye Antlaşmasının Rasulullah'a Sağladığı Kazanımlar:

1, 2, 3- Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik. Bu, Allah Tealâ'nın senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlaması, sana olan nimetini tamamlaması, seni dosduğru yola iletmesi ve sana hiç kimsenin karşı koyamayacağı bir zaferle yardım etmesi içindir.

Açıklaması:

"Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik." Ey peygamber doğrusu biz sana asla şüphe olmayacak şekilde açık bir fetih nasip ettik. Bu da ya Mekke fethinin ve imanın yayılmasının sebebi olan Hudeybiye antlaşmasıdır, yahut da bizzat Mekke'nin fethidir. Allah Tealâ daha gerçekleşmeden onu vaadetmiş, bu vaad kesinlikle tahakkuk edeceği için de onu geçmiş zaman (mazi) sigasıyla zikretmiştir. Kelime ve ibareler bahsinde açıklandığı gibi bu fetih, Rasulullah (s.a.) ve müminler için Allah'ın büyük bir müjdesi olmuştur.

"Allah'ın senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlaması için" yani ilâhî mağfirete nail olman ile birlikte fetih hakkındaki nimetin tamamlanması doğru yola iletilme ve karşı konulamaz zaferin sana bahsedilmesi için; işte bütün bunlar sebebiyle iki dünya izzeti ve dünya ahiret mutluluğu gerçekleşir. Mağfiret, peygamberlikten önce senden sadır olan kusurlar ile daha sonra sahip olduğun yüce makama göre daha doğru, daha güzel olanın eksiği kabul edilen ufak hataların hepsine şamildir. Halbuki peygamber iken işlediği hatalar başkalarına nispetle hata sayılmaz. Bunlar, iyilerin hasenatının Allah'a yakın olanlar (mukarrabîn) için kusur olması kabilindedir. Burada Rasulullah için büyük bir yüceltme sözkonusudur. Hiç kimseyle ortak olmadığı en önemli özelliklerinden biri de işte bu özelliğidir.

Bir grup muhaddis (Ahmed ve Ebu Davud dışındaki kütüb-i sitte müellifleri) Muğire b. Şebe'nin şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir: Nebi (s.a.) ayakları şişinceye kadar namaz kıları. Ona "Senin geçmiş ve gelecek günahların affedilmedi mi? " denilince Allah'a şükreden bir kul da olmayayım mı?" buyurdu.

Ahmed ve Müslüm Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.) namaz kılar ve ayakları yarılmaya kadar da kıyamda kalırdı. Hz. Aişe ona: "Ey Allah'ın Rasulü! Allah Tealâ senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamışken böyle mi yapıyorsun?" Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) "Ya Aişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurdular.

"Sana olan nimetini tamamlaması, seni dosdoğru yola ulaştırması ve sana, karşı konulmaz bir zaferle yardım etmesi için." Yani dini hakim kılmak, İslâmı yaymak, doğudaki ve batıdaki ülkelerin fethedilmesi, senin şan ve şerefine yüceltilmesi, sana en büyük dini vererek Allah'ın seni dosdoğru yola iletmesi, ruhunu kabzedinceye kadar seni hidayet üzere sabit kılması, karşı konulmaz kendinden sonra zillet gelmez bir galibiyet ve

zaferle düşmanlarına karşı yardım etmesi için sana apaçık bir fetih verdik.

Hudeybiye Antlaşmasının Müminler, Münafıklar Ve Müşrikler Hakkındaki Neticeleri:

4- İmanlarını bir kat daha artırmaları için müminlerin kalplerine güven ve huzuru indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

5- (İşte bütün bu lütuflar) mümin erkeklerle mümin kadınları içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokmak ve onların kötülüklerini örtmek içindir. Bu, Allah katında büyük bir kurtuluş olmuştur.

6- (Ayrıca bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkek ve münafık kadınlarla müşrik erkek ve müşrik kadınlara azap etmek içindir. Kötülük çemberi onların kendi başlarını çevrelesin. Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve cehennemi onlar için

hazırlamıştır. Ne kötü bir yerdir orası!

7- Göklerin ve yerin bütün orduları Allah'ındır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

"İmanlarını bir kat daha artırmaları için müminlerin kalplerine güven ve huzuru indiren O'dur." Yani müminlerin kalplerinde sükûnet, huzur ve sebatı yaratan, meydana getiren bizzat Allah Tealâ'dır. Burada kastedilen müminler, Hudeybiye günü Allah ve Rasulü Ekrem (s.a.)'e icabet edip Allah'ın hükmüne boyun eğen ve kaçmadan samimiyetle cihad için hazırlanan sahabe-i kiramdır. Sıkıntı ve belâ anında gönülleri huzursuz olmasın ve imanları artsın diye onların kalplerine huzur ve sebat indirilmiştir. Günümüzde buna askerlerin moralini yükseltme denilmektedir.

Buhari ve diğer imamlar imanın artması ve üstünlüğüne bu ayeti delil göstermişlerdir. Burada imanın artmasının Allah'a imandan sonra dinin hükümlerine şeklinde yorumlaması da doğrudur. İbni Abbas demiştir ki: Rasulü Ekrem (s.a.) ilk olarak tevhide getirmiştir. İnsanlar sadece Allah'a iman edince de sırasıyla namaz, zekat, cihad ve hac vazifelerini indirmiştir.

Devamındaki ayette Allah Tealâ "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." buyurarak dilemesi halinde kâfirlerden intikam alabileceğini ifade etmiştir. Allah Tealâ kesinlikle meleklerden, insanlardan, cinlerden, şeytanlardan, zelzeleler, volkanlar, kasırgalar, denizler ve nehirler gibi yeryüzünde ve gökyüzünde bulunan kevnî kuvvetlerden oluşan ordusunu nasıl isterse o şekilde idare eder. Dağlar ve ülkeleri yerle bir etmesi için tek bir melek göndermesi kâfidir. Fakat O, derin ve geniş bir hikmet ve yüce bir maslahat gereği kullara, cihad ve savaş yapma vazifesini yüklemiştir. Bunun için Allah Tealâ "Allah aziz ve hakimdir" buyurmuştur. Yani ezelden ebede mahlukâtın yararına olanı çok iyi bilen ve yaratmasında, takdir ve tedbir etmesinde çok hikmetli olandır. İşte bu hal, iman ile dolan Ebu Bekir'in konumuyla tam bir uyum içindedir. Ömer b. Hattab ise: "Biz hak üzere, onlar da batıl üzere değil mi? O zaman niçin böyle bir antlaşmayı kabul ediyoruz?" diyerek antlaşmanın şartlarındaki zahirî dengesizliği sorgulamaktadır. Ancak bu olayla onun imanı sarsılmamıştır. Aksine bu hareketi onun sahip olduğu imanın kuvvetine ve yaptığı değerlendirmede müslümanların yararı yönünde çok istekli olduğuna delâlet etmektedir. Zaten bir müddet sonra Allah Tealâ onu ve onun gibi olanların kalplerine huzur ve güven duygusunu indirmiş, Rasulullah'ın (s.a.) sahip olduğu görüşe onun gönlünü açmış ve ilerleyen günler de bu görüşün doğruluğunu ortaya koymuştur.

Allah Tealâ daha sonra "(Bütün bu lütuflar) mümin erkek ve mümin kadınları altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennete sokmak ve onların yaptığı kötülükleri örtmek içindir. İşte bunlar Allah katında büyük bir kurtuluştur." buyurmak suretiyle iman sahibi kimselere vaadettiği nimetleri zikretmiştir. Müminleri cennete sokmak ve mümin olmayanlara azap etmek için Allah dilediği kimseleri ordularıyla imtihan eder. Veya şöyle denebilir: Mümin erkek ve mümin kadınların altından ırmaklar akan ve içinde ebedi olarak kalacakları cennetlere sokması, onların günahlarını ortaya çıkarmayıp bu kusurlarından dolayı onlara azap etmemesi, aksine affetmesi, onları örtüp merhamet etmesi neticesinde kendisine bağlansın diye biz fetih ihsan ettik veya Allah Tealâ huzur ve güveni bu yüzden müminlerin kalplerine indirdi. İşte onların cennete sokulması ve günahlarının örtülmesi vaadi Allah katında büyük bir başarı, her türlü gam ve kederden kurtuluş ve her türlü isteği elde etmektir. Bu "Kim cehennemden uzaklaştırılır ve cennete sokulur ise kurtulmuştur." (Ali İmran, 3/185) ayetindeki gibidir.

"Vav" harfi tertip (sıra) gerektirmediği ve cennete girmek asıl, günahların örtülmesi ise bu asla tabii olduğu için, günahların affedilmesi cennete girmeden önce olmasına rağmen ayette ondan sonra zikredilmiştir.

Cabir'den (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasulü Ekrem (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ağacın altında bana biat etmiş olan kimse cehenneme girmez."

Ayetlerin çoğunda kadınlara da şamil olmak üzere erkeklere hitap edilmişken, cihad mükellefiyeti olmadığı için onların cennete giremeyeceği zannedilmesin diye Allah Tealâ burada mümin kadınları da nassda zikretmiştir. Aynı şekilde mümin kadınların erkeklerle müşterek olmalarına rağmen vaadedilen mükâfatın erkeklere has olduğu zannedilmesi mümkün olan her yerde Allah kadınları da erkeklerle birlikte zikretmiştir. [5]

"Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkek ve kadınlarla müşrik erkek ve kadınlara azap etmesi içindir." Yani bizzat müşahede ettikleri İslâm'ın yayılması, müslümanların zafere ulaşmaları ve İslâm düşmanlarının kahru perişan edilmesinin onlara verdiği hüznün; dünyada maruz kaldıkları öldürülme, perişanlık ve esaret ile, ahirette ise cehennem ile Allah'ın münafık ve müşriklere azap etmesi içindir.

Zira onlar Allah Tealâ ve onun verdiği hüküm hakkında kötü niyet beslemektedir. Rasulü Ekrem (s.a.) ve ashabının mağlup ve perişan olacaklarını, küfrün İslâm'a galip geleceğini zannetmektedirler. Nitekim Allah Tealâ bunu diğer bir ayette şöyle anlatmaktadır: "Aksine siz peygamberin ve müminlerin ailelerine asla dönemeyeceğini zannetmişsiniz." (Fetih, 31/12). Münafıklar daha zararlı ve daha tehlikeli olduğu için ayette müşriklerden önce zikredilmiştir.

"Kötülük çemberi onların başlarını çevrelesin. Onlara Allah gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir yerdir orası!" Yani müminler hakkında onların zannettiği musibetler onların etrafında dönmektedir. O çemberin dışına çıkamazlar. Öldürülme, esaret ve musibetler onların başına gelecektir. Allah onlara kızmış ve onlar için gidecekleri cehennemi hazırlamıştır. Dönülecek ve konaklayacak ne kötü yerdir orası. İşte bu şekildeki bir ceza ile onların dünya ve ahiretteki hallerini birlikte ortaya koymuş oldu.

Sonra Allah Tealâ kâfir ve münafıklardan oluşan İslâm düşmanlarından intikam almaya kadir olduğunu vurgulayarak "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah azizdir ve hakimdir." buyurmaktadır. Yani Allah'ın göklerde ve yerde melekler, insanlar, şeytanlar ve düşmanları kahretmek güç ve kuvvetine sahip başka varlıklardan oluşmuş öyle orduları vardır ki herhangi bir şekilde sınırlandırılmazlar. Allah Tealâ ezelden ebede mağlup edilemeyen kuvvete sahiptir, azabı geri çevrilemez. O yaratmasında ve mahlûkatı için yaptığı tedbir ve düzenlemede çok hikmet sahibidir.

Bu ayetin iki defa tekrar edilmesinin faydası, Allah'ın rahmet orduları ve azap ordularının bulunduğunu beyan etmektir. Allah Tealâ "O müminlere karşı çok merhametlidir." buyurarak bu orduları, önce müminlere çok merhametli olduğunu beyan

etmek için; ikinci defa ise kâfirlere azap indirilmesini açıklamak için zikretmiştir. Rahmet indirmeye uygun olsun diye önce "Allah çok iyi bilen ve çok hikmet sahibi olandır." ifadesini kullanmıştır. Azabın şiddetine işaret etmek için de "Allah izzet ve hikmet sahibidir." tabirini kullanmıştır. Azap ve tehditle münasip olması için "izzet" kelimesini; mahlûkatın işlerini tam olarak düzenleyip idare etmesi ve rahmetin dağıtılması ile uyumlu olması için de "ilim" kelimesini zikretmiştir. Huzur ve güvenin verilmesi, imanın artması ve fethin bu neticeye bağlanması, bütün bunlar Allah'ın ezelî ilminde sabittir ve hikmetiyle de ahenk içindedir. Allah Tela göklerin ve yerin ordularını müminlerin cennete sokulmasından önce zikretmiştir. Çünkü Allah Tealâ rahmet ordularını indirir, bu sayede müminler ikram ve saygı görerek cennete sokulur. Sonra da "Bu Allah katında büyük bir kurtuluştur." sözüyle kurbiyet ve Allah'a yakınlık onların olur. Kâfirlere azap edilmesi ve cehennem hazırlanmasından sonra ordulardan bahsedilmesi, öncelikli olarak Allah'ın kâfirlere gazap ettiğini ve onları rahmetinden uzaklaştırıp kovduğunu göstermek içindir. Allah Tealâ kendi ordularından azap meleklerini onlara musallat edecektir.

Rivayet olduğuna göre Hudeybiye antlaşması yapıldığı zaman İbni Ubeyy demiştir ki: "Muhammed (s.a.) Mekkelilerle antlaşma yaptığında veya Mekke'yi fethettiğinde hiç düşmanı kalmayacak mı zannediyor? Rum ve İran nerede?" Bunun üzerine Allah Tealâ göklerin ve yerin ordularının Rumlar ve İranlılardan daha fazla olduğunu beyan etmiştir. [\[6\]](#)

Peygamberin (S.A.) Vazifeleri, Peygamber Olarak Gönderilmesinin Yararı Ve Hudeybiye'de Yapılan Biatın Manası:

8- Şüphesiz seni biz şahit, müjdele-yici ve uyarıcı olarak gönderdik.

9- (Muhammed'i (s.a.) size gönderişimiz) Allah'a ve Rasulüne iman etmeniz, O'na ve Rasulüne yardım etmeniz, O'nu yüceltmeniz ve sabah akşam O'nu teşbih etmeniz içindir.

10- Gerçek olan şudur ki sana biat edenler aslında Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın (yardım ve kudret) eli onların elleri üzerindedir. Kim ahdini bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

Açıklaması:

"Şüphesiz seni biz şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik." Yani ey Muhammedi Biz seni peygamberlik vazifesini tebliğ ettiğine dair bütün insanlara ve ümmetine tanıklık etmen için şahit, itaatkâr müminlere cenneti müjdeleyici ve isyankâr kâfirleri cehennem ateşiyle korkutan bir uyarıcı olarak gönderdik.

Seni gönderişimiz "Allah'a ve Rasulüne iman etmeniz, O'nun dinine ve peygamberine yardım etmeniz O'nu yüceltmeniz ve sabah akşam O'nu teşbih etmeniz içindir." Yani biz seni Allah'a ve Rasulüne (s.a.) iman etmeniz, Rasulü Ekrem (s.a.)'e tazim gösterip şirk, çocuk ve zevce sahibi olmak ve yaratılmışlara banzemek gibi O'nun için uygun olmayan sıfatlardan Allah Tealâ'yı sürekli olarak tenzih etmeniz için gönderdik. Ayette geçen "sabah akşam" dan ya "devamlı olarak" veya "günün başında ve sonunda" manaları kastedilmiş olabilir. İbni Abbas'a göre burada sabah, öğle ve ikindi namazları kastedilmiştir. Ayrıca Allah'a yardım etmekten maksat da O'nun dinine ve peygamberine yardım etmektir.

Zemahşeri demiştir ki: Birinci fiil dışında diğer üç fiildeki zamirler Allah'a racidir. Bu zamirlerin farklı yerleri gösterdiğini söyleyen kimse doğruluk ihtimali uzak bir görüş ileri sürmüştür.

Hiz. Muhammed (s.a.)'in peygamber olduğunu beyan ettikten sonra ona biat edenlerin aslında kendisine biat ettiklerini beyan etmek ve onları yüceltmek için Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Gerçek olan şudur ki sana biat edenler aslında Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın (kudret ve yardım) eli onların elleri üzerindedir." Ey peygamber Hudeybiye'de ağacın altında Kureyş ile savaşmak üzere (Beyatü'r-Rı-van'da) sana biat edenler aslında Allah'a biat etmişler, yani emirlerini yerine getirmek hususunda ona ahit vermişler ve ona itaat etmişlerdir. Zira onlar canlarını cennet karşılığı Allah'a satmışlardır. Ayrıca Rasulü Ekrem'e (s.a.) itaat, gerçekte Allah Tealâ'ya itaattir.

"Allah'ın eli onların elleri üzerindedir." sözüyle de bu manayı tekit etmiştir. Allah Rasulü (s.a.) ile antlaşma yapmakla Allah Tealâ ile antlaşma yapmak eşittir. Hem, biatleşme esnasında Allah onlar ile beraberdir, sözlerini duyar, buldukları yeri görür kalplerinde ve dış görünüşlerinde olanı bilir. Allah, Rasulü (s.a.) vasıtasıyla biate iştirak eder. Bunun bir benzeri de şu ayeti kerimedir: "Tevratta, İndide ve Kur'an da kendi üzerine vaade-dilmiş bir borç olmak üzere Allah yolunda savaşıp öldürdükleri ve öldürdükleri için Allah Tealâ müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır. Allah 'tan

daha çok verdiği sözü tutan kim vardır! O halde onunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu gerçekten büyük bir kazançtır." (Tevbe, 9/111).

Ayrıca Allah'ın onlara ihsan ettiği hidayet nimeti biat çağrısına olumlu cevap vermenin üstündedir. Nitekim bu, Allah Tealâ'nın şu sözünde ifade edilmiştir: "(Ey Muhammed!) Onlar İslâm 'a girdikleri için seni minnet altında bırakmak istiyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Aksine imana ilettiği için Allah sizi minnet altında bırakmaktadır." (Hucurat, 17/49).

Kısaca, "Allah'ın eli onların elleri üzerindedir." sözü, daha önce geçen Rasulü Ekrem'e (s.a.) biat etmenin, Allah'a biat etme olduğu ifadesini teyid eden yeni bir cümledir.

"Kim anlaşmayı bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir." Allah ile biat yapmaktan şu netice ortaya çıkar: Kim Nebi (s.a.) ile yaptığı anlaşmayı bozarsa bunun günahı ve zararı bizzat anlaşmayı bozan kişiyedir, ondan başkasına sirayet etmez.

Kim verdiği ahde vefa gösterir, sebat edip Rasulü Ekrem'e (s.a.) biat esnasında verdiği sözü yerine getirirse "Andolsun ki Allah ağacın altında sana biat ediyorlarken müminlerden razı olmuştur. Onların kalplerindeki (tedirginlik ve huzursuzluğu) bildiği için üzerlerine huzur ve güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetihle mükafatlandırmıştır." (Fetih, 48/18).

Daha önce geçtiği gibi Hudeybiye'de Semure ağacının altında yapılan Bey'atü'r-Rıdvan'dır. En doğru görüşe göre o gün Rasulullah'a (s.a.) biat eden Ashab-ı Kiram'ın sayısı bin dört yüzdür. Bin üç yüz ve bin beş yüz olduğu da söylenmiştir. [\[7\]](#)

Hudeybiye'ye Katılmayanların Durumu:

11- Geri kalan bedeviler sana diyecekler ki: Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Bu sebeple bizim için Allah'tan af dile. Onlar dilleriyle kalplerinde olmayan şeyi söylemektedirler. De ki: Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeye gücü yetebilir! Hayır, Allah sizin yaptıklarınızdan

12- Aslında siz Peygamber'in ve mü- minlerin ailelerine bir daha döne- meyeceğini zannetmişsiniz ve bu düşünce kalplerinize çok cazip gelmişti. Kötü bir zanda bulundunuz

ve helâk olmayı hak etmiş bir topluluk

oldunuz.

13-Kim Allah'a ve Rasulüne iman etmezse gerçekten biz kâfirler için alevli bir ateş hazırladık.

14. Göklerin ve yerin hükümlerini de azap eder. Allah çok ba edendir.

15- Siz ganimetleri almaya giderken duunun üzerine onlar şöyle diyeceklerdir: Aslında siz bizi kıskan- yorsunuz. Aksine onların anlayışı Seferden geri kalmış bedevilere

16- Seferden geri kalmış bedevilere de ki: Siz pek yakında çok kuvvetli

bir kavme karşı müslüman oluncaya kadar onlarla savaşmaya çağırılacaksınız. Eğer itaat ederseniz Allah size güzel bir mükâfat verecektir. Eğer önceden yüz çevirdiğiniz gibi yine yüz çevirecek olursanız size acı bir şekilde azap edecektir.

17- (Savaşa katılmamaları yüzünden) köre günah yoktur, topala bir günah yoktur, hastaya da bir günah yoktur. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse Allah onu zemininden ırmaklar akan cennetlere sokar kim de yüz çevirirse ona çok acı bir şekilde azap eder.

Açıklaması:

"Sefere çıkmayıp geri kalan bedeviler sana diyecekler ki: Bizi mallarımız ve ailelerimiz (bundan) alıkoydu. Bu sebeple bizim için Allah'tan af dile." Allah Tealâ Rasulü Ekrem'e (s.a.), Hudeybiye yılında umre yapmak gayesiyle Mekke'ye yola çıktığı zaman ailelerinin yanında kalmayı ve onlarla meşgul olmayı tercih edip kendisi ile yola çıkmayanların ileri sürdükleri mazeretlerini haber vermiştir. Bu sefere çıkmayan bedevi kabileleri Medine'nin çevresinde yaşayan Eşlem, Cuheyne, Müzeyne, Gifar, Esca ve ed-Dil kabileleridir. Rasulü Ekrem (s.a.) ile beraber bulunmaktan geri bırakıldıkları için Allah Tealâ bu kimseler hakkında "Muhallefûn" ifadesini kullanmıştır. Zira muhallef terkedilmiş, geride bırakılmış manasına gelmektedir.

Kur'an'ın gaybtan verdiği bu haber vakiya uygun olduğu için bu ayet Kur'an'ın mucize olduğunu ispat etmektedir.

Mallarıyla ve aileleriyle meşgul olmayı mazeret olarak ileri sürmüşler, isyan ve emre muhalefet sebebiyle işledikleri ettikleri günahlarından değil de sırf bu meşguliyet sebebiyle sefere katılmamaktan meydana gelen günahlarını Allah'ın bağışlaması için Rasulü Ekrem'den (s.a.) kendileri için istiğfar etmesini istemişlerdir. Zaten bu telepleri sadece laftan ibarettir. Gerçekten inandıkları için değil de aksine takıyye ve yapmacık bir tavır olarak böyle davranmaktadırlar. Bu yüzden Allah Tealâ "Onlar dilleriyle kalplerinde olmayan şeyi söylemektedirler." sözüyle onları reddetmiş ve yalanlamıştır. Bu sözün manası şudur: Onların ileri sürdüğü mazeretleri doğru değildir. Bunu dilleriyle söyleyerek yapmacık bir tavır ortaya koymaktadırlar. Kalplerinin derinliklerinde ise Hz. Muhammed (s.a.)'in ve ashabın hezimete uğrayacağına inanmakta, Kureyş, Sakif, Kinane ve Mekke yakınlarındaki Ehabîş kabileleri ile savaşmaktan korkmaktadırlar. Allah Te-alâ'nın "Aslında siz Peygamber'in ve müminlerin ailelerine bir daha dönmeyeceğini zannetmişsiniz." sözü bunun delilidir.

"(Habibim) de ki: Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeye gücü yetebilir. Hayır Allah sizin yaptıklarınızdan haberdardır." Yani ey Peygamber! Onlara de ki: Allah'ın sizin hakkınızda istediği hayır veya şerrin size gelmesine kim engel olabilir? Münafıklık yapsanız da, yapmacık davransanız da Allah'ın sizin hakkınızda dilediği şeyi geri çevirmeye hiç kimse muktedir olamaz. Bu, ister malların zayi ve ailenin helak olması gibi bir zararın indirilmesi, isterse zafer ve ganimet gibi bir faydanın gerçekleştirilmesi olsun farketmez.

Aksine sefere katılmamanız sizin ileri sürdüğünüz mazeretlerden dolayı değildir. Allah Tealâ yaptığınız işlerin tamamından haberdar olduğu için bu seferden geri kalmanızın sebebini de çok iyi bilmektedir. Mal ve aileler ile meşgul olduğunuz için değil de siz asıl şüphe, münafıklık, adilik, kötü inanç, Kureyş ve yandaşlarından korkmanız ve Allah'a güvenmemenizden doğan kötü düşünceleriniz yüzünden bu sefere çıkmadınız.

Allah Tealâ "Aslında siz Peygamber'in ve müminlerin bir daha ailelerine dönmeyeceğini zannetmişsiniz. Bu düşünce kalplerinize çok da cazip gelmişti. Kötü bir zanda bulundunuz ve helak olmayı hak etmiş bir topluluk oldunuz." buyurarak bunların çirkinlik ve kötülüklerini ortaya koymuştur. Mana şudur: Sizin bu sefere katılmayıp geride kalmanız ne mazereti olan bir kişinin fiiline ne de isyankâr bir şahsın yaptığına benzer. Aksine münafıklığınız sizi geri bırakmıştır. Siz düşmanın müminleri öldürüp kesin olarak yok edeceğine, dolayısıyla onlardan hiçbirinin ailelerine asla dönmeyeceğine inanmıştınız. Şeytan da bu düşünceyi kalplerinizde süsleyip cazip hale getirince hemen onu kabul ettiniz. Allah'ın peygamberine yardım etmeyeceğini düşündünüz. Böylece Allah nezdinde helak olmuş bir kavim oldunuz. Bu yaptığınız yüzünden hiçbir hayra lâıyk olmadığınız gibi şiddetli azabı da hak ettiniz.

Sonra Allah Tealâ "Kim Allah'a ve Rasulüne iman etmezse gerçekten de biz kâfirler için alevli bir ateş hazırladık." buyurarak kâfirlere verilecek cezayı haber vermiştir. Yani

kim sefere katılmayıp Medine'de kalan bu bedeviler gibi Allah'ı ve Rasulünü (s.a.) gönülden tasdik etmez ve hem dışa akseden davranışlarında hem de gönlünde sırf Allah rızasını umarak amel etmezse, bunun cezası olarak Allah onlar için çok şiddetli bir ateş hazırlamıştır.

Daha sonra Allah Tealâ "Göklerin ve yerin hükümrânlığı Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." buyurarak her şeyi şamil olan kudretinin sahasını beyan etmiştir. Ayetin manası şöyledir: Göklerin ve yerin ahali hakkında mutlak olarak tasarruf etme yetkisi sadece Allah'a aittir. Onlar hakkında istediği gibi tasarruf eder. Onun hükmünü geri çevirecek, takdir ettiğini kusurlu görüp düzelterek hiç kimse yoktur. Allah kendi yarattığı varlıkların hiçbirine muhtaç değildir.

Dilediği kimselerin günahlarını affeder. İnkârı ve masiyeti sebebiyle de istediği kimselere ateşle azap eder. Allah Tealâ tevbe eden kulların günahlarını sürekli olarak bağışlayıcı, bütün mahlukâta da çok merhamet edicidir. Ancak, mağfîret ve rahmetini dilediği kimselere tahsis eder.

Burada ıslah olmaya umumi bir teşvik, sefere iştirak etmeyen bu bedeviler ve onlar gibi günahkâr olanları tevbe etmeye, Allah'ın emrine dönmeye, Rasulü Ekrem (s.a.)'e itaat etmeye teşvik vardır.

Yine Allah biat edenleri kendi iradesiyle bağışlayacağını, diğerlerine ise azap edeceğini açıkça beyan etmiştir. Allah'ın mağfîret ve rahmeti çok geniş ve şümüllü, tam ve mükemmeldir. [\[8\]](#)

Hayber Fethine Katılma Talebi:

Allah Tealâ aile ve mallarıyla meşgul oldukları iddiasıyla Hudeybi-ye'ye katılmayan bedevilerin yalan söylediklerini, ganimet elde etmeyi umdukları, Hayber seferine Rasulü Ekrem (s.a.) ile birlikte gitmek istemeleri deliliyle açıkça ortaya koymuştur.

Bu hususta Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Siz ganimetleri almaya giderken (önceki) sefere katılmayanlar diyeceklerdir ki: Bırakın da sizinle beraber gelelim." Ayetin manası şöyledir: Ey müslümanlar! Siz Hayber'de elde edilen ganimetleri almaya giderken Hudeybiye umresinde Rasulul-lah'ı (s.a.) bırakıp Medine'de kalan şu bedeviler

diyeceklerdir ki: "Bırakın da sizinle beraber Hayber savaşında bulunalım." Zira onlar Allah Tealâ'nın müslümanlara Hayber fethini vaadettiğini ve orada elde edilen ganimetleri Hudeybiye'de bulunanlara tahsis ettiğini bilmektedirler.

Kısaca, onların mazeret olarak ileri sürdükleri meşguliyetleri doğru olsaydı Rasulullah (s.a.) ile Hayber'e gitmeyi talep etmezlerdi.

"Onlar Allah 'm sözünü değiştirmek istiyorlar." Yani bu bedeviler Allah'ın Hayber ganimetlerinin Hudeybiye'de bulunanlara tahsis edilmesine dair yaptığı vadin değişmesini istemektedirler. Allah Tealâ Rasulüne (s.a.), Hudeybiye'de bulunan ashabi dışında hiç kimsenin kendisiyle beraber Hayber'e gitmemesini emretmiş, Hayber ganimetlerini sadece Hudeybiye ehline vaadetmiştir. Hudeybiye ye gelmeyen bedevilerden hiç kimse ganimetler hususunda onlara ortak olamaz. Bunun dışında başka bir hüküm verilemez ve yeni bir takdir yapılamaz.

Sonra Allah Tealâ "De ki: Bizimle asla gelemezsiniz. Daha önce Allah Tealâ böyle buyurmuştur." diyerek onların Rasulullah (s.a.) ile Hayber'e gidemeyeceği kararını açıkça ortaya koymuştur. Bu sözün manası şöyledir: Ey Peygamber! Onlara açıkça şunu söyle: Siz asla bizimle Hayber'e gelemezsiniz. Hudeybiye'den Medine'ye dönünce Allah Tealâ bize Hayber ganimetlerinin özellikle Hudeybiye ehline ait olduğunu başkalarının onda bir payı bulunmadığını haber vermiştir.

Bunun bir benzeri de şu ayettir: "Şayet seni Allah Tealâ onlardan bir kavme tekrar döndürür de (seninle beraber) çıkmak için senden izin isterlerse de ki: Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı benimle beraber asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz birinci defa (Tebuk seferinde) evinizde oturup kalmaya razı oldunuz. Simde de arkada kalanlarla (çocuk ve kadınlarla) beraber oturun." (Tevbe, 9/83)

Daha sonra da Allah "Bunun üzerine onlar diyeceklerdir ki: Aslında siz bizi kıskanıyorsunuz." sözüyle bedevilerin bunu kabul etmeyip reddettiklerini haber vermiştir. Yani Hudeybiye'ye katılmayan bedeviler Hudeybiye ehlinden bu sözü işitince şöyle diyeceklerdir: Aslında siz bizim ganimetlere ortak olmamızı çekemiyorsunuz. Sizinle beraber gelmemize müsa-de etmeyişinizin tek sebebi kıskançlıktır.

Bedevilerin bu itirazlarına Allah Tealâ şu sözüyle cevap vermiştir:

"Aksine onların anlayışı çok kıttır." Yani gerçek, onların iddia ettiği gibi onların ganimetten pay almasına karşı kıskançlık duymanız değildir. Aksine onların anlayışı çok kıt olduğu için bütün bunlar meydana gelmiştir. Burada kastedilen mana şudur. Onlar dünya işlerini bilseler ve anlasalar bile, Allah için cihad etmek, kötü niyeti ıslah etmek ve iman davasında sadık olmak gibi din ile alâkalı şeylerden de hiç anlamazlar.

İşte bu ayet, onların Allah'ın hükmünü bozmaya çalışmaları ve müminleri kiskançlıkla itham etmelerinin cehaletten, anlayış ve düşünce kıtlığından kaynaklandığına ve onların dünyalık dışında hiçbir şey bilmeyen maddeci bir topluluk olduğuna delâlet etmektedir.

Şayet onlar müminlerle ortak olma isteğinde samimiyseler gerçek özür sahipleri hariç Allah onları savaşa çağırıştır. Onların Rasulullah'a (s.a.) ve iman edenlere karşı samimiyet ve sadakatlerini ispat etmek için cihad meydanının geniş ve devamlı açık bulunduğunu Allah Tealâ şu aye-tiyle açıklamıştır:

"(Hudeybiye'ye) seferden geri kalmış bedevilere de ki: Siz pek yakında kuvvetli bir kavme karşı onlar müslüman oluncaya kadar savaşmaya çağırılacaksınız." Yani ey Peygamber (s.a.)! Sefere katılmayıp geride kalan şu Bedevilere İslâm saflarına gereğince ve sadakatle bağlanmak istiyorlarsa şöyle söyle: Yakında güçlü kuvvetli ve çetin bir kavme karşı cihada çağırılacaksınız. Onları iki şeyden birini tercih hususunda serbest bırakın: Ya savaşmayı ya da müslüman olmayı tercih edebilirler. Tercih edebilecekleri üçüncü bir durum söz konusu olamaz. Müslümanlarla aralarında cizye vs. antlaşma olmayan kâfirlerin hükmü işte budur. Bu hüküm Arap ve Arap olmayan müşrik ve mürtedlere de şamildir.

Müfessirler müslümanların savaş ile emrolunduğu bu kavmi kötüleme konusunda dört görüş zikretmişlerdir:

1 - Huneyn savaşının yapıldığı esnadaki Hevazin ve Gatafan kabileleridir. Onlarla Mekke fethinden sonra Hicretin sekizinci yılı savaş yapılmıştır.

2- Sakif kabilesidir.

3- Müseylemetü'l-Kezzabın adamları, Yemame savaşına katılanlar ve Beni Hanife'dir. Onlarla Ebu Bekir Sıddık'in (r.a.) hilâfeti zamanında savaşılmıştır. Müfessirlerin çoğu müslümanların kendileriyle cihada çağrılacağı kavmin Beni Hanife ve Hz. Ebu Bekir'in savaştığı dinden dönen topluluklar olduğu görüşündedirler. Zira Allah Tealâ "Onlarla müslüman oluncaya kadar savaşmaya çağırılacaksınız." buyurmaktadır. Kendileri hakkında ya İslâm'a girmek veya savaş dışında herhangi bir muamele kabul edilmeyenler mürtedler ve Arap müşrikleridir. Arap olmayan diğer milletlere mensup müşrikler, Ehl-i Kitap ve mecusilerden Ebu Hanife'ye göre cizye kabul edilir. İmam Şafi'ye göre ise cizye sadece Ehl-i Kitap ve mecusilerden kabul

edilir, Arap olsun olmasın müşriklerden kabul edilmez. 4- İranlılar, Rum ve Bizanslılar ile putperestlerdir.

İbni Cerir demiştir ki: "Bu kavmin kimler olduğunu tayin ve tesbite ne aklî ne de naklî bir delil getirilemez. Bu sebeple biz tayin ve tasbite hacet olmaksızın bu konuyu olduğu

şekliyle bırakıyoruz."

Daha sonra Allah Tealâ "Eğer itaat ederseniz size güzel bir mükâfat verecektir. Yok önceden yüz çevirdiğiniz gibi yine yüz çevirecek olursanız size acı bir şekilde azap edecektir." buyurarak itaat etmeleri durumunda onlara sevap vereceğini vaademiş, isyan etmeleri halinde ise onları azapla tehdit etmiştir. Ayete göre mana şudur: Eğer bu davete icabet edip cihada çıkar ve vazifelerinizi yerine getirirseniz Allah size güzel bir sevap verecektir ki o da dünyada bol ganimet, ahirette ise cennettir.

Eğer daha önce Hudeybiye zamanında çağırıldığınız halde geri kalmak suretiyle yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirecek olursanız günahınız büyük olduğu için dünyada öldürülme, esaret ve kahr u perişanlıkla, ahirette cehennem azabıyla size çok acı ve elem verici bir şekilde azap edecektir.

Allah Tealâ gerçekten mazereti olanları cihad farizasından ve cihada katılmamaya bağladığı tehditten istisna etmiştir. Allah Tealâ bu konuda şöyle buyurmaktadır:

"(Sefere katılmamaları yüzünden) köre günah yoktur, topala bir günah yoktur, hastaya da bir günah yoktur." Yani ister körlük, sürekli topallık, isterse sonradan ortaya çıkmış hastalık gibi özür ve mazeretlere sahip olanlara güç ve kudretleri olmadığı için cihada katılmamak hususunda günah yoktur. Özürü sürekli olduğu için ayette âmâ topaldan önce zikredilmiştir.

Mukatil şöyle demiştir: Ayette istisna edilen özür sahipleri Hudeybiye'ye katılmayan sakatlardır. Allah Tealâ onların özürlerini kabul etmiştir.

Sonra da Allah Tealâ cihada Allah ve Rasulüne (s.a.) itaata teşvik etmek için şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu zemininden ırmaklar akan cennete sokar, kim de yüz çevirirse ona çok acı bir şekilde azap eder." Yani ihlas ve samimiyetle Allah ve Rasulüne (s.a.) itaat edip de Allah'ın dinini yüceltmek ve onu müdafaa etmek için müminlerle birlikte cihad eden kimseyi Allah Tealâ, ahirette köşklarinin zemininden suyu bembeyaz parlayan va tatlı tatlı dökülen nehirlerin aktığı cennete sokar, Allah'a itaat etmeyi kabul etmeyip Allah ve Rasulüne (s.a.) isyan edene de Allah Tealâ, dünyada onu zillet içinde bırakmak, ahirette ise cehennem ateşinde yakmak suretiyle elem verici bir şekilde azap eder.

Allah Tealâ, peygamberden sadece birine itaat etmek aslında diğerine itaat olmasına rağmen burada görülmeyen ve kelâmı işitilmeyen Allah Te-alâ'ya itaatin ne olduğunu beyan etmek için hem Allah'a hem de Peygamber'e itaatin ikisi birlikte zikredilmiştir. Allah Tealâ sanki burada şöyle demek istemiştir: Allah'a itaat Rasulü Ekrem'e (s.a.) itaat etmekle olur, O'nun sözü de yine Rasulullah'tan (s.a.) duyulur. [\[9\]](#)

Beyatü'r-Rıdvan'da Bulunanların Mükafatı:

18, 19- Andolsun ki Allah, ağacın altında sana biat ediyorlarken müminlerden razı olmuştur da kalplerindeki bildiği için üzerlerine manevi bir kuvvet indirmiş ve onları yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetlerle mükafatlandırmıştır. Allah mutlak galiptir, yegane hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

"Andolsun ki Allah ağacın altında sana biat ediyorlarken müminlerden razı olmuştur." Yani Allah'a yemin olsun ki Hudeybiye'de ağacın altında Rasulullah'a (s.a.) Kureyş ile savaşmak ve kaçmamak üzere biat eden ihlaslı müslümanlardan Allah razı olmuştur. "Allah... müminlerden razı olmuştur." ayeti sebebiyle bu biate Bey'atu'r-Rıdvan denilmiştir. Doğru olan görüşe göre bu biatte bulunanların sayısı bin dört yüz kadardır.

Buhari Abdurrahman b. Avf in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hac için yolculuğa çıkmıştım. Yol üzerinde namaz kılan bir topluluğa rastladım. Onlara: "Bu ne mescididir?" dedim. Onlar: Bu ağacın bulunduğu yer Rasulullah'a (s.a.) Bey'atu'r-Rıdvan'ın yapıldığı yerdir, dediler. Said b. el-Müsey-yeb'e geldim ve ona durumu haber verdim. Said dedi ki: Bana babam kendisinin de ağacın altında Rasulullah'a (s.a.) biat edenlerden olduğunu söylemiştir. Abdurrahman b. Avf demiştir ki: Biz ertesi yıl çıktığımızda o ağacın yerini unuttuk ve onu tespit edemedik. Bunun üzerine Said b. Müseyyeb: Rasulü Ekrem'in (s.a.) ashabı o ağacı bilemediler de onu siz mi bildiniz, dedi. İbni Ebi Şeybe Musannefinde Nafii'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ömer'e altında biat yapılan ağacın bazı kimselerce ziyaret edildiği haberi ulaşınca kesilmesini emretti. Bunun üzerine ağaç hemen kesildi.

"Kalplerindeki bildiği için üzerlerine manevi bir kuvvet indirmiş ve onları yakın bir fetihle..." Allah Tealâ onların kalplerinde bulunan iman ve sadakati, ihlas ve vefayı ve itaati bildiği için gönül hoşnutluğu ve sükûneti

üzerlerine indirmiş ve onları Hudeybiye'den döndükten sonra Hayber'in fethiyle mükafatlandırmıştır. Daha sonra Hayber'in fethinden sonra Mekke'nin diğer belde ve yerlerin fethini nasip etmiştir.

"Onların kalplerindeki bilmiştir." ayetindeki "bilmiştir." fiilinin başında bulunan "fa" harfi bu cümlenin yukarıdaki cümleyi takip ettiğini ifade etmek için getirilmiştir. Fiil (alime: bilmiştir) önceki cümlede geçen "sana biat ediyorlarken..." sözüyle ilişkilidir. Çünkü kalplerde olanı bilmek rızadan önce gelir. O takdirde mana şu sözde olduğu gibidir: Dün çok rahatladım. Çünkü dün onunla konuştum. Bana gelmişti de. Veya buradaki mana şu sözdeki gibidir: Dün çok sevindim. Çünkü Zeydin yanma girdim de bana ikramda bulundu. Burada manadaki tertip ve sıra sebebiyle sevinme, ikram etmeden sonra

meydana gelmektedir. İşte bunun gibi bu ayet-i celile de şu manaya işaret etmektedir: Allah Tealâ'nın rızası sırf biatleşme esnasında mevcut değildir. Aksine daha biatleşme esnasında ezeli ilmi ile onların sadık ve vefakâr olduklarını bilmesi neticesinde Allah'ın rızası gerçekleşmiştir.

"Üzerlerine manevi bir kuvvet indirmiştir." sözünün başındaki "fa" harfi ise hakiki bir takip ifade eder. Buna göre mana şöyledir: Allah Tealâ onlardan razı olmuştur. Peşinden onların üzerlerine manevi bir kuvvet indirmiştir.

"Elde edecekleri birçok ganimetlerle mükafatlandırmıştır. Allah mutlak galiptir ve yegâne hüküm ve hikmet sahibidir." Allah Tealâ onlara birçok ganimetleri, yani Hayber ganimetlerini mükâfat olarak ihsan etmiştir. Hayber ganimetleri Mekke'lilerden elde etmeyi ümit ettikleri ganimetlere karşılık olarak sadece Hudeybiye'de Bey'atu'r-Rıdvan'da bulunanlara taksim edilmiştir.

Allah Tealâ ezelde ve ebedde tam bir kudret ve mutlak galibiyet sahibidir. Mahlukâtın işlerini hikmete uygun ve en doğru şekilde tanzim ve tedbir eder. Bey'atu'r-Rıdvan'da bulunanlar için dünya ve ahirette izzet, nusret ve yüksek bir mevki gerçekleştirmiştir. [\[10\]](#)

Müminlere Vaadedilen Ganimetler, Fetihler Ve Çeşitli Nimetler:

20- Allah size elde edeceğiniz birçok ganimet vaatlemiştir. (Bu ganimetlerden) şunları hemen vermiş ve insanların elini sizden çekmiştir ki bunlar, müminlere bir işaret olsun ve sizi de hidayete ulaştırsın.

21- Henüz elde etmeye muktedir olmadığınız başka ganimetleri de (vaadetlemiştir.) Allah onları ezeli ilmi ve kudretiyle bilmektedir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

22- Eğer kâfirler sizinle savaşsalar-dı arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra da ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirdi.

23- Allah'ın öteden beri süre gelen hükmü ve kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değiştirme bulamazsın.

24- O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

Açıklaması:

"Allah size elde edeceğiniz birçok ganimet vaadetmiştir. (Bu ganimetlerden) şunları size hemen vermiş ve insanların elini sizden çekmiştir ki bütün bunlar müminler için bir işaret olsun ve- sizi de hidayete ulaştırsın." Ey müminler! Allah Tealâ size kıyamete kadar geçen süre zarfında kâfirlerden ve müşriklerden bol ganimet elde edeceğinizi vaadetmiştir. Fakat Hayber ganimetlerini size hemen ihsan etmiş, Hudeybiye'de sulh yoluyla Kureyş'in elini sizden çekmiş, Hayber Yahudileri ile onların müttefiki olan Esed ve Gatafan kabilelerinin sizinle savaşmalarına engel olmuş ve onların kalplerine korku salmıştır. Bu sebeple düşmanlarınızın içlerinde gizledikleri savaştan size her hangi bir kötülük dokunmaz. İşte bütün bunlar Ona şükretmeniz için ihsan edilmiştir. Bu nimetler, vaadettiği şeylerin tamamında Rasulullah'ın (s.a.) doğru söylediğini ve sayıları az olmasına rağmen düşmanlarına karşı Allah'ın onları koruduğu ve yardım ettiğini bilmeleri için bir alâmet olsun diye bu alâmetle veya ayetle hidayetleri artsın, veya bu alâmet onları hak yolunda hidayet üzere sabit kılsın da Allah'ın emrine boyun eğsinler ve Rasulullah'a (s.a.) itaat etsinler diye ihsan edilmiştir.

"Henüz elde etmeye muktedir olmadığınız başka ganimetleri de (vaadetmiştir. Allah onları ezeli ilmi ve kudretiyle bilmektedir. Allah her şeye kadirdir." Yani Allah Tealâ size Hudeybiye sulhu sayesinde Hayber'in fethi dışında başka ganimetler ve fetihler de vaadetmiştir. Hali hazırda onları elde etmeye muktedir değilsiniz. Allah Tealâ ezeli ilmi ile Huneyn gazvesinde Hevazin ganimetleri, İran ve Bizans fetihleri gibi fetihlerde bulunup ganimetler elde edeceğinizi bilmektedir. Allah Tealâ her şeyi yapabilecek mutlak güç ve kuvvetin sahibidir. Hiçbir şey onu aciz bırakamaz.

"Eğer kâfirler sizinle savaşsalar arkalarını dönüp kaçarlardı. Sonra da ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirlerdi." Yani şayet Hudeybiye'de Kureyş kâfirleri sizinle savaşa tutuşsalar Allah Tealâ Rasulüne (s.a.) ve müminlere mutlaka yardım ederdi. Kâfirlerin ordusu da kaçarak hezimete uğrarlardı. Sonra da sizinle savaşmak için kendilerini koruyacak bir muhafız, kendilerine destek olacak bir dost ve size karşı kendilerine yardım edecek bir yardımcı bulamazlardı.

"Allah'ın öteden beri süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değiştirme bulamazsın." Yani kâfirlere karşı iman ordusuna yardım etmek, hakkı yükseltip batılı alçaltmak, Bedirde sevdiği mümin kullarına müşrik düşmanlarına karşı yardım ettiği gibi kuvvetler dengesiz bile olsa mümin kullarını düşmanlarına galip kılmak, işte bütün bunlar Allah'ın mahlukâtı hakkında cereyan eden kadim adet ve kanunudur (sünnetul-lah). İşte bu sünnetullah aynen devam etmektedir. Onun değiştirilmesi söz konusu olamaz.

"O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir." Hudeybiye yılında Rasulullah'ı (s.a.) ve beraberindekileri Kabe-i Muazzama'dan alıkoymak için

geldiklerinde Mekke'nin içinde ve etrafında müşriklerin ellerini müslümanlardan, müslümanların ellerini de müşriklerden çeken bizzat Allah Tealâdır. Zira nüzul sebebi bahsinde geçtiği gibi Mekkelilerden seksen kişi silahlı olarak Rasulullah'm (s.a.) dalgınlığından faydalanmak maksadıyla Tenim dağı tarafından Rasülü Ekrem'in (s.a.) bulunduğu yere doğru indiler. Müslümanlar onları yakaladılar. Bir müddet sonra da onları serbest bıraktılar. İşte müslümanlarla müşrikleri bir birlerinden uzak tutması, Allah'ın müminlere ihsan ettiği bir lütuftur.

Allah Tealâ mümin ve müşrik kullarının yaptığı amelleri çok iyi bilmektedir. Bu konuda hiçbir şey ona gizli kalmaz. Buna göre "Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra..." sözünden maksat Mekke'nin fethi değildir. Doğru olan görüşe göre bu ayet Mekke savaş yoluyla fethedildiği halde Mekke'nin fethinden önce Hudeybiye'de nazil olmuştur. Buna göre bu ayetten maksat müslümanlara baskın yapmak için gelen müşriklerin esir alındıktan sonra müslümanlar tarafından öldürülmemeleridir. [\[11\]](#)

Müşriklerin Kötülenmesi Ve Hudeybiye Günü Yapılan Sulh Antlaşmasının Hikmeti:

25- Onlar inkâr eden ve sizin Mes-cid-i Haram'ı ziyaretinize ve alıkonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasına engel olanlardır. Eğer kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınları bilmeyerek çiğneyip de o yüzden size bir sıkıntı ve vebal isabet etmeşeydi (size fetih için elbette izin verilirdi.) Allah dilediği kimselere rahmet etmek için böyle yapmıştır. Şayet onlar (Mekke'deki müslümanlar) seçilip ayrılmış olsalardı biz dan (Mekke-Ulerden) inkâr edenleri elem verici bir azaba çarptırmıştıkbile.

26- Hani o vakit kâfirler kalplerine taassubu, cahiliye taasubunu yerleştirmişlerdi ki Allah hemen Rasulünün (s.a.) ve müminlerin üzerine sükûnet ve güvenini indirdi, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar da buna daha lâayık ve ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Açıklaması

"Onlar inkâr eden ve sizin Mescid-i Haramı ziyaretinize ve alıkonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasına engel olanlardır." Yani Allah'ın bir olduğunu inkâr edenler başkaları değil elbette Kureyş müşrikleridir. Ey müslümanlar! Siz ona daha lââyık ve ehil olduğunuz halde Beytullah'ı tavaf etmenize de onlar engel olmaktadır. İnat ve taşkınlıkları yüzünden bulunduğu yerde hapsedilmiş, Beytullah'a götürülen kurbanlık hayvanların mahalline ulaşmasına onlar mani olmaktadır. Rasulullah (s.a.) yetmiş deve götürmüştü. Kurbanlıkların mahalli kendisinde kurban kesimi adet olmuş mekândır. Orası da Harem bölgesinde kesimin helâl olduğu Mina veya Mekke'deki harem dahilidir.

Allah Tealâ Harem hudutlarının dışında buldukları halde vardıkları yeri (Hudeybiye) kurban kesim yeri kılarak onlara ruhsat vermiştir.

"Eğer kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkekler ile kadınları bilmeyerek çığneyip de o yüzden size bir sıkıntı ve vebal isabet etme ihtimali olmasaydı." Yani şayet Mekke'de imanlarını gizleyen kavminden korktuğu için gönlünde saklayan mustazaf mümin erkek ve kadınlar bulunma-saydı elbetteki fetih için size izin verirdik. Ve sizin ellerinizi onlardan çekmeniz, onları öldürüp kökten temizlemeniz için sizi onların başına belâ yapardık. Ancak, onlar arasında tanımadığınız, savaşın tuzağına düşmüş mümin erkek ve kadın toplulukları vardır ki öldürerek onları çığneyip geçtiğinizden dolayı onlar cihetinden size sıkıntı, üzüntü ve onların müslü-man olduğunu bilmeden öldürme vukuu bulunduğu için de hata ile öldürmeye karşılık kefaret ve günah isabet edebilirdi. İşte o zaman müşrikler de müslümanlar kendi dindaşlarını öldürüyor demeye başlardı.

"Allah dilediği kimselere rahmet etmek için böyle yapmıştır." Yani Allah Tealâ müminleri müşriklerin esaretinden kurtarmak ve onlardan çoğunun imana dönmesini sağlamak için sizin elinizi onlardan çekip, sizinle onlar arasına girip savaşa engel olmuştur.

"Şayet onlar seçilip ayrılmış olsalardı biz onlardan (Mekke 'lilerden) inkâr edenleri elem verici bir azaba çarptırmıştık bile." Yani iman edenler inkâr edenlerden seçilip de bugün tamamen irtibatı kesmek diye isimlendirilecek şekilde birbirlerinden ayrılmalardı, onları öldürmeniz için sizi onlara musallat etmek suretiyle kâfirleri elem verici bir azapla, yani ölümle cezalandırırdık.

Allah "Hani o vakit kâfirler kalplerine taasubu, cahiliyye taassubunu yerleştirmişlerdi ki Allah hemen Rasulünün ve müminlerin üzerine sükûnet ve emniyetini indirmiş ve onların takva sözünde durmalarını sağlamıştı. Zaten onlar da buna daha lââyık ve ehil idiler. Allah her şeye hakkıyla bilendir." buyurarak azabın sınırlarını veya vaktini beyan etmiştir. Yani biz onları, kalplerine hakka boyun eğmeyen, mantık tanımayan ve ikna edici bir delile de dayanmayan cahiliyye taasup ve gururunu yerleştirdikleri anda elbette ki cezalandırırız. Kalplerine yerleştirdikleri bu taasup onların Hu-deybiye anlaşmasının baş tarafına besmeleyi ve Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberlik vasfını yazmayı kabul

etmemeleridir.

Allah Tealâ Rasulü (s.a.) ve müminler üzerine hoşnutluk sebat ve sabır indirmiştir. Kâfirlerin gönlüne giren taassubu onların kalplerine sokmadığı gibi onları rıza ve teslimiyet üzere sabit kılmış, kelime-i tevhidi veya kelime-i şehadeti onların içine sindirmiştir. Veya onların Hareme tazimini ve orada savaşı terketmelerini sağlamış, kâfirlerin yaptığı gibi Ha-rem'in hürmetini bozmak için onları kışkırtmamıştır.

Zaten bu kelimeye kâfirler değil müminler daha lââyık ve ehildir. Çünkü onlar bozuk akideli kâfirlerin zıddına sahih akidenin, salâh ve hayrın sahipleridir.

Allah Tealâ hayra lââyık olanlarla olmayanları hakkıyla bilendir. Nesai Ubey b. Ka'b dan şöyle rivayet etmektedir: Ubey b. Ka'b "Hani o vakit kâfirler kalplerine taassubu, cahiliyye taassubunu yerleştirmişlerdi." ayetiyle ilgili olarak "Şayet onların yaptığı gibi sen de taassuba düşecek olsaydın elbette Mescid-i Haram fesada uğrardı." şeklinde açıklama getirmişti. Bu durum Hz. Ömer'e ulaştınca Ubey b. Kaba sert çıktı. Bunun üzerine Ubeyy: "Biliyorsun ki ben Rasulullah'ın (s.a.) huzuruna giriyordum. O da Allah'ın kendisine öğrettiği bilgileri bana öğretiyordu." deyince Hz. Ömer: "Tamam, sen ilim ve Kur'an ehli bir zatsın. O zaman sen Allah'ın ve Rasulünün öğrettiği şeyleri oku ve öğret." dedi. [\[12\]](#)

Fetih Yılında Rasulullah'ın (S.A.) Rüyasının Doğrulanması:

27- Andolsun ki Allah, Rasulünün gördüğü rüyanın hak olduğunu tas- dSk etmiştir. İnşaaUah emniyet için- de, başlarınızı tıraş ettirerek, kısaltSrak korkusuzca mutlaka Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Ancak Allah SİZİN bilmediSinizi bilmekte için bunun dışında size yakın bir fetih vermiştir.

28-Onu (hak dini) diğer bütün dinere 6aP kışnak için Rasulünü hidayetle ve hak din ile gönderen O'dur. Buna şahit olarak Allah yeter.

Açıklaması:

"Andolsun ki Allah, rasulünün gördüğü rüyanın hak olduğunu tasdik etmiştir. İnşaallah emniyet içinde başlarını tıraş ettirerek, kısaltarak korkusuzca mutlaka Mescid-i Harama gireceksiniz. Ancak Allah sizin bilmediğinizi bilmekte olduğu için bunun dışında size yakın bir fetih vermiştir." Yani Allah'a yemin olsun ki Allah, Rasulullah'ın gördüğü rüyanın tevilinin hak olduğunu tasdik etmiştir. Siz Allah'ın izni ve meşietiyile bu yıl yani Hudeybiye yılı değil de gelecek yıl Mescid-i Haram'a düşman tehlikesi olmaksızın, kiminiz saçlarını tamamen kesmiş, kiminiz de saçlarını kısaltmış olarak korkmadan gireceksiniz.

İşte bunlar emniyet ortamını sağlamlaştırmak içindir. Zira Allah Mekke'ye girme esnasında onlar için emniyet ve güven meydana getirmiş, orada kaldıkları sürece de hiç kimseden korkmayacak şekilde onların korku hislerini gidermiştir. Rasulullah (s.a.) ile ashabının Mekke'ye girmeleri hicretin yedinci senesi Zilkade ayında tahakkuk etmiştir. Rasulullah (s.a.) Zilkade ayında Medine'ye döndükten sonra Zilhicce ve Muharrem aylarını orada ge-

çirmiştir. Safer ayında Hayber seferine çıkmış Allah Tealâ Hayber'in bir kısmını savaş yoluyla, bir kısmını da anlaşma ile fethini ihsan etmiştir.

Hicretin yedinci senesi Zilkade ayında umre için Hudeybiye ehli ile birlikte Medine'den çıkmış, Zulhuleyfe'de ihram giymiş ve beraberinde kurbanlık hayvan da götürmüştü. Söylendiğine göre bu hayvanlar yetmiş tane deve idi. Rasulullah (s.a.) ve ashabı telbiye getirererk yürüdüler. Hudeybiye sulh anlaşmasında Mekke'lüerin ileri sürdüğü şarta riayet ederek kınlarından çekilmemiş kılıçlarıyla Mekke'ye girdiler.

Allah Tealâ Rasulullah'ın (s.a.) rüyasını tasdik ettikten ve orada bulunan topluluğun kötü zanda bulunmasından sonra şu sözü getirmiştir. "Ancak Allah Tealâ" fethin gelecek yıla ertelenmesi hususunda "sizin bilmediğiniz" hikmet ve maslahatı "bildiği için bunun dışında size yakın bir fetih" yakın bir zamanda meydana gelecek Hayber fethini "vermiştir. [\[13\]](#)

"İnşaallah" sözü kulları eğitmek ve bütün işlerini Allah'ın meşietine bağlamaya irşad etmek içindir.

Allah Tealâ şu kavliyle her hususta Rasulullah'ı (s.a.) tasdik ederek onun gördüğü rüyanın doğruluğunu bir kez daha tekit etmiştir:

"Onu (hak dini) diğer bütün dinlere galip kılmak için Rasulünü hidayetle ve hak din ile gönderen Odur. Buna şahit olarak Allah yeter." Yani önceki dinleri neshetmek ve bozuk itikatlarının fesadını ortaya çıkartmak suretiyle İslâm dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasulü Muhammed'i (s.a.) faydalı ilim, amel-i salih ve dosdoğru hidayet yoluna irşad eden İslâm diniyle gönderen bizzat Allah Tealâ'dır. İslâm dinini diğer dinlere üstün kılacağı

hususundaki bu vaadine ve Hz. Muhammed'in (s.a.) kendi peygamberi olduğuna ona yardım edeceğine şahit olarak Allah kâfidir. Bu ayetle Hudeybiye sulhunun baş kısmına "Allah'ın Rasulü Muhammed" ifadesinin yazılmasını kabul etmeyen Süheyl b. Amr'ın bu tavrı reddedilmiş, Rasulullah (s.a.) teselli edilmiş, Rasulullah'ın (s.a.) gördüğü rüyanın doğruluğu te-yid edilmiş ve "Onu diğer bütün dinlere galip kılmak için" ifadesiyle de Mekke'nin fethedileceği müjdelenmiş olmaktadır. [\[14\]](#)

Rasulullah (S.A.) İle Kendilerine Peygamber Gönderilenlerin Vasıfları:

29- Muhammed Allah'ın Rasulüdür. Onun beraberinde bulunanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında ise çok merhametlidirler. Onları rü-kûya varırken ve secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerinde secde izidir. İşte onların Tevrat'taki vasıfları budur, İncil'deki vasıfları da (şöyledir: Onlar) filizini yarıp çıkarmış git gide onu sağlamlaştırarak kalınlaşmış ve gövdesi üzere doğrulup kalkmış bir ekine benzerler ki bu, ekincilerin de hoşuna gider. (Ashab hakkındaki bu teşbih) onunla kâfirleri öfkelenmek içindir. İman edip salih amel işleyen onlara Allah hem mağfiret, hem büyük mükâfat vaatmiştir.

Açıklaması:

"Muhammed Allah'ın Rasulüdür." Yani Muhammed seksiz şüphesiz Allah tarafından gönderilmiş gerçek bir peygamberdir.

"Onun beraberinde bulunanlar, kâfirlere karşı sert ve çetin, kendi aralarında ise çok merhametlidirler." Yani onun ashabı Allah'ı inkâr edenlere ve kendilerine düşmanlık edenlere karşı dayanıklılık, katılık ve sertlikle, birbirlerine karşı da yumuşak ve merhametli olmak ile temeyyüz ederler. Nitekim Onların bu özellikleri başka ayetlerde şöyle ifade edilir: "Ey iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse Allah öyle bir kavim getirir ki onları sever, onlar da Allah'ı severler. Müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı da onurlu ve zorludurlar." (Maide, 5/54). Başka bir ayet de şöyledir: "Ey iman edenler! Size yakın olan kâfirlerle muharebe edin. Onlar sizde büyük bir azim ve sertlik bulsunlar."

Ahmed, ve Müslim Ebu Hüreyre'nin sahih bir hadiste Rasulullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Birbirlerine karşı sevgi, merhamet ve şefkat göstermek hususunda müminler bir vücuda benzer. Onun her hangi bir uzvu rahatsız olduğunda diğerleri de uykusuzluk ve ateş ile ona iştirak ederler."

Buhari ve Müslim, Tirmizi ve Nesei'nin Ebu Musa el-Esari'den rivayet ettiği hadis şöyledir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuşlardır: "Mümin mümin için tuğlaları birbirine kenetlenmiş bina gibidir."

Hasan-ı Basri şöyle demiştir: Ashab-ı Kiram'm kâfirlere karşı gösterdiği sertliğe dair şu bilgiler ulaşmıştır: Onlar bırakın bedenlerini elbiselerinin bile kâfirlerin elbisesine değmesinden sakınıyorlardı. Kendi aralarındaki merhamet ve şefkatleri hakkında da şu bilgiler ulaşmıştır: Birbiriyle görüşen müminler mutlaka musafaha yapıp kucaklaşırlardı.

Musafahanm caiz olduğu hususunda alimler ittifak etmişlerdir. Bu sünnete devamlı olarak riayet etmek, kendilerine muhalif olanlara karşı sertlik gösterip kendi dindaşlarına merhamet etmek bütün müminlerin vazifesidir.

"Onları rükûya varırken ve secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler." Yani ihlâslı bir şekilde çok namaz kıldıklarını müşahede edersin. Çoğunlukla onları rükû ve secde halinde görürsün. Sevap ve Allah'ın rızasını isterler, Allah katında sevabın en büyüğü olan cennete girmeyi ve Allah'ın rızasını umarlar. Allah rızası cennetten daha büyük bir nimettir. "Allah'ın rızası daha büyüktür." (Tevbe, 9/72).

"Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir." Onların en belirgin alâmetleri yüzlerinde bulunan nur, parlaklık ve vakardır. Süddi demiştir ki: Namaz onların yüzlerini güzelleştirmiştir. Seleften birisi de şöyle demiştir: Gece çok namaz kılanın gündüz yüzü güzel olur.

İbni Mace Cabir'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Gece çok namaz kılanın gündüz yüzü güzel olur." Gerçekte bu merfu değil mevkuף bir hadistir.

Yine selef ulemasından birisi şöyle demiştir: "Muhakkak iyilerin kalplerinde bir nur, yüzlerinde bir ışık, rızıklarında bir genişlik ve insanların gönüllerinde onlara karşı bir muhabbet bulunur."

Müminlerin emiri Osman b. Afvan (r.a.) şöyle demiştir: "Bir kimsenin içinde sakladığı bir sırrı Allah Tealâ mutlaka onun yüzünde veya lisanının sürçmesinde ortaya çıkarır." Bu sözden şu mana kastedilmiştir: İbadetin, salâhın ve Allah için İhlasın izini Allah Tealâ müminin yüzünde ortaya çıkarır. Bunun için Ömer b. Hattab (r.a.) şöyle demiştir: "Kim içini düzeltirse Allah da onun dışını düzeltir."

İmam Ahmed Ebi Said el-Hudri'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmaktadır: "Şayet biriniz kapısı ve menfezi olmayan kapalı bir mağaranın içinde amel etseydi Allah Tealâ bunu mutlaka olduğu gibi insanlara gösterirdi."

Aynı şekilde Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud İbni Abas (r.a.)'dan Rasulullah in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Muhakkak düzenli bir hal, güzel yaşantı ve itidal, peygamberliğin yirmi beş parçasından biridir."

"İşte onların Tevrat'taki vasıfları budur. İncil'deki vasıfları da (şöyledir: Onlar) filizini yarıp çıkarmış, gitgide onu sağlamlaştırarak kalınlaşmış ve gövdesi üzere doğrulup kalkmış bir ekine benzer ki bu, ekincilerin hoşuna gider. (Ashab hakkındaki bu teşbih) kâfirleri öfkelenmek içindir." Yani sahabeye ait bu vasıf onların Tevrat'ta ve İncil'de bulunan vasıflarıdır. Onlar başlangıçta zayıf idiler ve sayıları da az idi. Tıpkı filizlenip dalları etrafına serpilen ve sertleşip kuvvetlenen kökün desteklediği ve tuttuğu bir ekin gibi ashab-ı kiram da artmış çoğalmış ve güçlenmiştir. Bilindiği gibi ekinin bu hali, sağlamlığı ve güzel görünümü sebebiyle çiftçilerin hoşuna gider.

Müminin imanı da böyledir. İslâm'a ilk girdiği esnada zayıftır. İlim ve iman ehliyle sürekli birlikteliği sebebiyle kuvvet kazanır ve neticede eşit seviyeye çıkarak onlar gibi olur. Bazen de onlardan daha kuvvetli bir imana sahip olabilir.

"İman edip salih amel işleyen onlara Allah hem mağfiret hem de büyük bir mükâfat vaatlemiştir." Yani Allah kendisine ve Peygamberine (s.a.) iman edip salih amel işleyenlere günahlarını bağışlayıp bol mükâfat vermeyi ve cennete sokmayı vaatlemiştir. Allah'ın vaadi haktır, gerçektir ve kesinlikle tahakkuk edecektir. Zira Allah asla vaadinden dönmez.

Bütün bu vasıflar sahabe-i kirama ve onların izini takip eden ve onların yolu üzere yürüyen iman toplulukları, İslâm orduları ve birbirini izleyen nesillere şamildir.

Müslim Sahih'inde Ebu Hüreyre (r.a.)'nin şöyle söylediğini rivayet etmiştir: Rasulullah (s.a.) buyurmuştur ki: "Ashabıma sövmeyin. Nefsim yedi kudretinde bulunan Allah 'a yemin olsun ki şayet sizden biri Uhud dağı kadar altını infak etmiş olsa onlardan birinin verdiği ne bir müdd (hurma vs.) ne de onun yarısının sevabına erişemez"^[15]

[1] Mekke'ye giden kişinin "Harem "e en'am (deve, inek, koyun) cinsinden bir hayvanı hediye olarak götürmesi sünettir. Buna "Hedy" denir.

[2] Taris: Bir kavmin uyuyup istirahat etmek ve sonrada gitmek için bir yerde konaklaması demektir.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/377-379.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/382-383.

[5] Razî, XXVIII/82.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/387-389.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/393-395.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/400-402.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/402-406.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/412-413.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/418-419.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/424-425.

[13] fealime" lafzının başındaki "fa" bu lafzı "saddeka" lafzına atfetmek, bir de ilm-i ilâhînin Rasulullah'ın (s.a.) rüyasından önce var olduğunu ifade etmek içindir. Zira burada takip ve tertipten maksat görünen ve meydana geleni bilmektir, yoksa ilm-i bilmek değildir.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/430-431.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/435-437.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Allah'a Ve Rasulullah'a İtaat, Rasulullah'a Hitap Ederken Edebe Riayet Etmek: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 4

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Genel Edep Kuralları -1- Gelen Haberin Araştırılması Gerekliği: 7

Belagat: 7

Kelime ve ibareler: 7

Nüzul Sebebi: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Dahili Anlaşmazlıkları Çözme Yolları Ve Bağilere Uygulanacak Hükümler: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 12

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Müminlerin Birbirlerine Ve Diğer İnsanlara Karşı Göstermeleri Gereken Davranış Kuralları: 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Nüzul Sebebi: 17

Ayetler Arası İlişki: 18

Açıklaması: 18

İslam Ahlakı ve Allah'ın Mü'min Kullarına Tedip İçin Koyduğu Kaideler: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 23

Gerçek İmanın Esasları 25

İrab: 25

Belagat: 25

Kelime ve İbareler: 26

Nüzul Sebebi 26

Ayetler Arası İlişki 26

Açıklaması 26

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 28

HUCURAT SURESİ

Allah'a Ve Rasulullah'a İtaat, Rasulullah'a Hitap Ederken Edebe Riayet Etmek:

1- Ey iman edenler! Allah ve Rasulünün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun; çünkü Allah hakkıyla işiten ve her şeyi bilendir.

2- Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın. Birbirinize bağırdığınız gibi ona yüksek sözle bağırmayın. Yoksa hiç farkında olmadan amelleriniz boşa giderir.

3- Rasulullah'ın yanında seslerini alçaltanlar gerçekte Allah'ın takva için kalplerini seçtiği kimselerdir. Onlar için mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

4- Hücrelerin arkasından seni çağırınlar (var ya) onların çoğunun akılları ermez.

5- Eğer sen çıkıncaya kadar onlar sabretselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

Açıklaması:

Müminlerin, peygamberleri ile olan münasebetlerinde riayet etmeleri gereken ihtiram, tazim ve saygı esasına dayanan özel edep kuralları şunlardır:

1- "Ey iman edenler! Allah ve Rasulünün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah hakkıyla işiten ve her şeyi bilendir." Yani ey gerçek imana sahip müminler! Allah ve Rasulü bir konuda hüküm vermeden önce siz söz söylemede yahut hüküm vermede veya bir iş yapmada acele davranmayın ve öne geçmeyin. Belki siz haksız olarak bir hüküm verebilirsiniz. Bütün işlerinizde Allah'tan korkun. Allah ve Rasulünün (s.a.) izin vermediği bir konuda haddi aşmaktan sakının. Zira Allah sözlerinizi çok iyi bir şekilde duyar, fiillerinizi ve niyetlerinizi de çok iyi bilir. Yaptığınız hiçbir şey ona gizli kalmaz.

Bu ayet açıkça Allah'ın kitabına ve Rasulullah'm (s.a.) sünnetine ma-halefeti yasaklamaktadır. Allah'ın dinini tebliğ ettiği için burada Rasulullah (s.a.) da özellikle zikredilmiştir.

İbni Abbas bu ayetin "kitap ve sünnetin zıddını söylemeyen" manasına geldiğini söylemiştir. Dahhak da "Allah ve Rasulü dışında siz dini bir mesele hakkında hükmetmeyin." manasına geldiğini söylemiştir.

Bu ayet, icthad kaynaklarının hüküm vermede öncelik sırasını da göstermektedir. Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace Muaz b. Cebelden şöyle rivayet etmektedirler:

Yemen'e gönderirken Rasulullah (s.a.) ona "Neyle hükmedeceksin?" diye sordu. Muaz "Allah'ın kitabıyla." dedi. Rasulullah (s.a.) "Peki onda bula-mazsan?" deyince Muaz "Rasulullah'm (s.a.) sünnetiyle." dedi. Rasulullah "Peki onda da bulamazsan?" dedi. Muaz "O zaman kendi görüşümle icthad ederim" deyince, Rasulullah (s.a.) onun göğsüne vurdu ve "Rasulünün elçisini Allah Rasulünün hoşnut olduğu bir şeye muvaffak kılan Allah 'a ham-dolsun." buyurdular.

Yani Muaz b. Cebel kendi görüşünü ve icthadını Kitap ve Sünnet'ten sonraya bırakmıştır. Şayet önce söyleseydi işte o zaman Allah ve Rasulünün (s.a.) önüne geçmiş olurdu. Özetle onun bu sözü, icthadı içine alan bir edep örneğidir. Bundan sonra Allah Tealâ konuşmada riayet edilmesi gereken edep kurallarından bahsederek şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın." Yani ey Allah ve Rasulüne iman eden müminler! Rasulullah (s.a.) ile konuştuğunuz zaman seslerinizi onun sesinin üstüne çıkarmayın. Çünkü yüksek sesle konuşmak ihtiramın azlığına, yavaş sesle konuşmak ise tazim ve saygıya delâlet etmektedir. Allah'ın müminlere öğrettiği ikinci edep de şudur: "Birbirinize bağırdığınız gibi ona yüksek sözle (sesle) bağırmayın." Yani onunla konuştuğunuz zaman, kendi aranızda alışkanlık haline getirdiğiniz gibi, yüksek sesle konuşmanın aksine ona sakin bir edayla ve teenni ile hitap edin. Ona saygı göstererek sizi sıkmadan ve usandırmadan yavaş bir eda ile tebliğ ettiği peygamberlik vazifesinin kadrini takdir ederek "Ya Rasulullah! veya Ya Nebiyallah!" diye ona hitap ediniz.

"Yoksa hiç farkında olmadan amelleriniz boşa gidiverir." Yani Allah Tealâ sizi alışılmışın dışında sesinizi yükseltmekten nehyetmiştir. Zira bunda farkında olmadan sevabın gitme veya Rasulullah'ı küçümsemenin küfre götürme endişesi ve korkusu vardır. Nitekim Malik, Ahmed, Tirmizi, Nesai ve diğerlerinin Bilal b. Haristen rivayet ettikleri sahih bir hadiste şöyle denilmiştir: "Muhakkak bir kimse Allah'ı razı edecek bir söz söyler de pek üzerinde durmazsa, karşılık olarak Allah o kimse için cenneti farz kılar. Bir kimse de Allah 'ı kızdıracak bir söz söyler ve ona pek aldıriş etmezse, cehennemde göklerle yer arasından daha uzak bir derinliğin içine düşer."

Allah, Rasulüne (s.a.) aykırı hareket etmenin tehlikelerinden sakındırdıktan sonra "Rasulullah'ın yanında seslerin alçaltanlar gerçekte Allah 'm takva için kalplerini seçtiği kimselerdir. Onlar için mağfîret ve büyük bir mükâfat vardır." buyurarak Rasulullah'ın huzurunda yavaş konuşmayı emretmiştir. Ayetin manası şöyledir: Rasulullah (s.a.) ile konuşurken, onun meclislerinde bulunurken seslerini kisanların kalplerini Allah elbette takva için halis kılmış, temizlemiş ve ona uygun bir mahal kılmıştır. Nasıl altın, ateşle diğer maddelerden arıtılıp iyisi kötüsünden ayrılmışsa, aynı şekilde Rasulullah'ın (s.a.) huzurunda edepli bir şekilde bulunanların da Allah kalplerini kötü olan her şeyden temizlemiştir. Ayrıca edepli bir halde seslerini kismalarına ve diğer itaatlarına karşılık onlara büyük bir sevap verilecek ve günahları da affedilecektir. Bunun bir benzeri de şu ayet-i ke-rime'dir: "(Muhammed'i (s.a.) size göndermemiz) Allah'a ve Rasulüne (s.a.) inanmanız, onun dinine yardımcı olmanız ve ona saygı duymanız ve sabah akşam onu teşbih etmeniz içindir." (Fetih, 48/9)

İmam Ahmed, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Hz. Ömer'e "Ey müminlerin emiri! Günah işlemeye istek duymayan ve günah işlemeyen bir adan hakkında ne dersiniz?" diye yazılı olarak soru soruldu. Hz. Ömer de cevap olarak, "masiyete istek duyup da onu yapmayanlar, "gerçekte Allah'ın takva için kalplerini seçtiği kimselerdir. Onlar için mağfîret ve büyük bir mükâfat vardır." dedi.

Sonra Allah Tealâ, Rasulullah'ın (s.a.) evi olan hücrelerin arkasından ve önünden bedevi Arapların yaptığı gibi Rasulullah'a (s.a.) seslenenleri kınamıştır. Allah Tealâ onları en iyi ve en üstün şekilde irşad ederek şöyle buyurmuştur:

"Hücrelerin arkasından seni çağırınlar (var ya) onların çoğunun akılları ermez." Yani uzaktan, Rasulullah'ın (s.a.) hanımlarına ait hücrelerin (evlerin) arkasından sana bağırınların -ki onlar Temim kabilesinin kaba insanlarıdır- çoğunun toplum kurallarına, adaba ve buna benzer şeylere akıllan ermez. Onlar sana gösterilmesi vacib olan saygı ve ihtiramı idrak edemezler.

"Onların çoğunun" deyimini ile ya onların tamamı kastedilmiştir (zira Araplar yalandan sakınmak ve ihtiyatlı konuşmak için bir şeyin çoğunluğunu zikrederek tamamını kastetmektedir), yahut da maksat onların çoğunlukla akıllarının ermediğini ifade etmektir.

"Eğer sen çıkıncaya kadar onlar sabretselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. (Bununla beraber) Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." Yani her zaman ki gibi sen çıkıncaya kadar sabretselerdi bu hususta dünya ve ahirette kendileri için hayır ve maslahat gerçekleşirdi. Çünkü böyle bir harekette Rasulullah'a (s.a.) karşı güzel edebe riayet edilmiş ve lâıyık olduğu tazim ve saygı gösterilmiş olur. Allah Tealâ kulların günahlarını bağışlayıcıdır. Onlara çok merhamet eder. Böylece onlar tevbe ve istiğfara teşvik edilmişlerdir. [\[1\]](#)

Genel Edep Kuralları -1- Gelen Haberin Araştırılması Gerekliği:

6- Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onu iyice araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.

7- Hem biliniz ki aranızda Allah'ın peygamberi vardır. Şayet o birçok konuda size uysaydı elbetteki sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah imanı size sevdirdi ve onu sizin kalplerinizde süsledi. İnkarcılığı, fasıklığı ve isyanı da size çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.

8- (Bu size) Allah'ın bir lütfü ve nimetidir. Allah hakkıyla bilendir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Eğer size bir fasık bir haber getirirse onu iyice araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz." Yani ey Allah ve Rasulünü (s.a.) tasdik eden müminler! Şayet bir şeyin yalan olup olmadığına dikkat etmeyen bir fasık size başka bir kimseye zarar verme mahiyetinde olan bir haber getirirse gerçeği iyice araştırarak, o konuda kesin bilgiye sahip olun. Gerçeğin iyice ortaya çıkması için o haberi ve olayı derinlemesine araştırmadan, hüküm vermede acele davranmayın. Zira bunda durumunu bilmeden bir kavme hak etmedikleri bir zararı verme ve onlara eza etme ihtimali vardır. Sonra da onlar hakkında hatalı hüküm verdiğiniz için pişman olursunuz. Böyle bir şeyin hiç olmamasını temenni ederek buna çok üzülürsünüz.

"Fasık" kelimesi ile haber manasına gelen "nebe" kelimesinin nekre getirilmesi bu hükmün bütün fasık ve haberlere şamil olduğuna delâlet etmektedir. Ayet-i kerimede sanki şöyle söylenmiştir: Herhangi bir fasık size herhangi bir haberi getirirse durup onu araştırın, işin açıklanmasını ve hakikatin ortaya çıkmasını isteyin. Sadece fasık kimsenin sözüne itimat etmeyin. Zira kim fasıklıktan sakınmazsa fasıklığın bir çeşidi olan yalan söylemekten de sakınmaz. [\[2\]](#)

Bu ayet adil olan bir kimsenin verdiği haberin hüccet olduğuna ve fasık kimsenin yaptığı şehadetin kabul edilmeyeceğine delâlet etmektedir.

Sonra Allah Tealâ meselelerini saygı ve hürmetle sormaları için aralarında Allah Rasulünün bulunduğunu müslümanlara hatırlatmıştır. Allah şöyle buyurmuştur:

"Hem biliniz ki aranızda Allah 'in peygamberi bulunmaktadır. Eğer o birçok konuda size uyacak olsaydı kesinlikle sıkıntıya düşerdiniz." Yani biliniz ki beraberinizde Allah Rasulü (s..) bulunmaktadır. Dolayısıyla ona hürmet gösterin ve emrine boyun eğin. Çünkü o size fayda verecek şeyleri daha iyi bilir. Hakka uymayan söz söylemeyin. Haberin doğruluğunu iyice araştırmadan, insanlar hakkında hüküm vermede acele etmeyin. Eğer o verdiğiniz haberler ile ima ettiğiniz isabetsiz görüşlerin çoğuna uysaydı, bu sizin sıkıntı, günah ve helake uğramanıza sebep olurdu. Fakat o iyice araştırmadan ve üzerinde derinlemesine düşünmeden, kendisine ulaştırılan haber veya görüşle hemen amel etmez.

Allah Tealâ nakledilen haberleri iyice araştırma emrinin devam ettiğini göstermek için "size itaat etseydi" demiş, "size uyacak olsaydı." diyerek gelecek zaman sigasını kullanmıştır. Bunun delili "birçok konuda" sözüdür. Yani devamlı olarak kendileri için ortaya çıkan görüşlerin çoğunda Rasu-lullah'ın kendilerine uymasını isteseler o takdirde günaha girer ve helak olurlardı.

"birçok konuda" sözünde bütün görüş ve düşüncelerin hataya nispet edilmemesi açısından müminlere de iltifat edilmiştir.

Bu ayette konuşma adabı güzel bir şekilde öğretilmiş ve azınlık da olsa bir kısım insanların görüşlerinin doğru olabileceğine işaret edilmiştir. Bu sebeple "Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi. İnkarcılığı, fasıklığı ve isyanı da kötü gösterdi. İşte doğru yolu bulanlar bunlardır." buyurularak bazılarının Beni Mustalik'in durumu anlaşılma-ya kadar beklemenin zaruri olduğuna dair görüşüne işaret edilmiştir.

Allah size imanı her şeyden çok sevdirecek ve onu kalplerinizin derinliklerine yerleştirerek tevfiğiyle imanı size güzel göstermiş ve yaratıcıyı inkâr, peygamberi yalanlama manasına gelen küfrü, din sınırından çıkmak manasına gelen fasıklık ve aykırı davranma ve itaatsizlik manasına gelen isyanı size çirkin göstermiştir.

İşte bütün bu sıfatlara sahip olanlar dinin gerektirdiği şeyleri yaparak, dinî edebe riayet ederek hak yolunda istikamet üzere bulunanlardır. İyice araştırmadan başkalarının ithamına meyletmezler. "(Bu size) Allah'ın bir lütfü ve nimetidir. Allah hakkıyla bilendir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."

İlâhi bir lütuf ve katından bir nimet olsun diye, imanı size Allah sevdirdi ve daha önce geçen üç şeyi de çirkin gösterdi. Allah olmuş ve ileride vuku bulacak bütün işleri en iyi

bilendir. Mahlukâtın işlerini düzenleyip idare etmede, sözlerinde, yaptıklarında, koyduğu hükümlerde ve takdirinde hüküm ve hikmet sahibidir. ^[3]

Dahili Anlaşmazlıkları Çözme Yolları Ve Bağilere Uygulanacak Hükümler:

9- Eğer müminlerden iki zümre birbiriyle savaşılırsa aralarını düzeltin. Şayet onlardan biri ötekine karşı halâ tecavüz ederse Allah'ın emrine donunceye kadar siz o tecavüz edenle savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever.

10- Muminler ancak kardeşirler. Öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin. Allah'tan korkun ki merhamet olunabilirsiniz.

Açıklaması:

"Eğer müminlerden iki zümre birbirleriyle savaşılırsa aralarını düzeltin." Yani şayet müslüman iki grup birbirleriyle savaşılırsa idarecilerin nasihat ederek, onları Allah'ın hükmüne çağırarak, onlara doğruyu gösterip şüphe ve ihtilâf sebeplerini ortadan kaldırarak onları barıştırmaları gerekir.

Ayette "in" (şayet) edatının kullanılması, müslümanlar arasında savaş meydana gelmesinin uygun olmadığına, olsa bile bunun çok nadir olduğuna işaret içindir. Burada idarecilere hitap edilmiştir. Ayette kullanılan emir sigası bunun vacip olduğunu ifade etmektedir.

Buhari ve diğerleri büyük günah bile olsa masiyetin kişiyi imandan çıkartmayacağına bu ayeti delil getirmişlerdir.

Buhari'nin Sahih'inde Ebû Bekre'nin şöyle dediği sabit olmuştur: Rasulullah (s.a.) bir gün hutbe irad ediyordu. Hasan b. Ali (r.a.) da onun yanındaydı. Bir ona bir de insanlara bakmaya başladı. Şöyle diyordu: "Benim bu oğlum seyyiddir. Umulur ki Allah Tealâ onun

sebebiyle müslümanlar-dan iki büyük zümreyi barıştırır." Rasulullah'ın (s.a.) buyurduğu gibi uzun savaşlardan sonra Allah Tealâ onun vasıtasıyla Iraklılar ve Şamlıların arasını islah etmiştir.

"Şayet onlardan biri halâ ötekine tecavüz ederse Allah'ın emrine dönün-ceye kadar siz o tecavüz edenlerle savaşın." Yani gruplardan biri diğerine karşı haddi aşar, ona zulmeder, nasihate ve Allah'ın emrine boyun eğmez ise Allah'ın hükmüne ve isyan çıkarmama emrine dönünceye kadar müslü-manların bu zalim gruba karşı savaşmaları gerekmektedir. Onlara karşı yapılan harp silahlı veya başka yollarla olabilir. Onlara karşı maslahatı, yani Allah'ın hükmüne dönmelerini gerçekleştirecek uygun bir yol takip edilir. Silahsız olarak bu maksat gerçekleştirildiği takdirde fazlası taşkınlığa yol açar. Ancak onları yola getirecek bir vesile olarak silah kullanma zorunlu hale gelmişse, onlar Allah'ın hükmüne dönünceye kadar bu yapılır.

"Eğer (Allah'ın emrine) dönerse artık aralarını adaletle düzeltin. (Her işinizde) adil davranın. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever." Yani zalim olan taraf savaştan sonra zulmünden vazgeçer, Allah'ın emrine ve hükmüne razı olursa müslümanların bu iki grup arasında adaletle hükmetmesi, Allah'ın hükmüne uygun doğru hükmü araştırması ve zulümden vazgeçmesi için zulme uğrayan tarafın hakkını vermesi gerekir.

Ey aracılar! Onların arasında hükmederken adaletli olun. Şüphesiz Allah adil olanları sever ve onları en güzel bir şekilde mükâfatlandırır. Bununla Allah her hususta adil davranmayı emretmiştir.

İbni Ebi Hatim ve Nesai Abdullah b. Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Dünyada adil davrananlar, Rahman'ın huzurunda bu davranışlarına karşılık inciden yapılmış minberlerde oturacaklardır. [\[4\]](#)

Müslim ve Nesai Abdullah b. Amr'dan, oda Rasulullah'dan (s.a.) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Verdikleri hükümlerde, yetkili tayin edildikleri hususlarda ve ahalileri hakkında adil davranan kimseler Allah katında arşın sağındaki nurdan minberler üzerindedirler."

Sonra Allah Tealâ harp dışında en küçük bir anlaşmazlık bile olsa müslümanların birbirlerini barıştırmalarını emretmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin. Allah'tan korkun ki merhamet olunaszınız."

Doğruyu tam olarak göstermek için Allah Tealâ müminlerin kardeş olduğunu, iman gibi tek bir aslın onları bir araya getirdiğini bu yüzden kavgalı iki kardeşin arasını

düzeltilmenin gerektiğini zikretmiş, iki kardeşin arasını düzeltmeye önem vermelerine ek olarak da onlara Allah'tan korkmalarını emretmiştir. Mana şöyledir: Onların arasını düzeltin. Bu arabuluculukta ve diğer bütün konularda Allah'tan sakınmak ve O'na karşı korku ve haşyet duymak prensibiniz olsun. Şöyle ki: Her ikisi de kardeşiniz olduğu, İslâm'da herkes haklar konusunda eşit olduğu, herhangi bir üstünlük ve fark olmadığı için, onlardan birine meyletmeyip sadece hak ve adaleti gerçekleştirmeye çalışın. Emirlere uymak, yasaklardan sakınmak manasına gelen takva sebebiyle belki size merhamet edilir.

Burada şu husus dikkat çekmektedir: Allah Tealâ iki kişinin birbiriyle nizalaşmasından (çekişme ve kavgasından) bahsederken "Allah'tan korkun" demiştir. İki grubun arasını düzeltmeden bahsederken böyle dememiştir. Bunun sebebi şudur: İki kişinin birbiriyle kavgalı olması durumunda bu kavganın genişleme korkusu vardır. İki grubun kavga etmesi durumunda ise fitne ve mefsedetın eseri zaten herkesi içine almakta olduğu için geneldir.

"innemâ: ancak" kelimesi hasr içindir. Kardeşliğin ancak müminler arasında olabileceğini, mümin ve kâfir arasında kardeşlik olamayacağını ifade etmektedir. Zira İslâm, kendisine tabi olan fertler arasındaki ortak bağıdır. "innema" edatı aynı şekilde arabuluculuk emri ve onun vacip olmasının ancak İslâm kardeşliğinin bulunması durumunda söz konusu olduğunu ifade eder. Yoksa kâfirler arasında söz konusu değildir. Şayet kâfir zımmi veya müste'men (eman dilemiş ve ona eman verilmiş) ise ona yardım etmek, onu korumak ve ondan zulmü gidermek vaciptir. Hasımı harbî (harp durumunda) olduğundan müslümana da mutlak olarak yardım etmek gerekir.

Din kardeşliğini vurgulayan birçok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Sa-hih-i Buhari de gelen diğer bir hadis de şöyledir:

"Kul kardeşine yardım ettiği müddetçe Allah Tealâ da ona yardım eder."

Yine Buhari'de şöyle rivayet edilmiştir: "Birbirlerini sevmeye ve birbirlerine acımadaki müminler bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hastalandığında diğer uzuvlar da uykusuzluk ve ateş ile onun acısına iştirak ederler. "Mümin mümin için bir bina gibidir. Onlar birbirlerini tutarlar." Rasu-lullah (s.a.) bunu söylerken parmaklarını bir birine geçirdi."

Ahmed Sehl b. Sa'd es-Saidi'den Rasulullah'm (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Müminler içinde bir mümin bedendeki bir başa benzer. Nasıl beden, başta olan bir rahatsızlık sebebiyle elem duyarsa mümin de iman ehli için öyle elem duyar."^[5]

Müminlerin Birbirlerine Ve Diğer İnsanlara Karşı Göstermeleri Gereken Davranış Kuralları:

11- Ey iman edenler! Bir kavim diğer bir kavimle alay etmesin. Belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki (alay edilenler) kendilerinden daha hayırlıdır. Bir- birinizi ayıplamayın ve kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir addır! Artık kim tevbe etmezse, işte onlar zalim- lerin ta kendileridir.

12- Ey iman edenler! Zannın bir çokağının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusu- runu araştırmayın. Birbirinizin gıy- betini yapmayın. Hiç sizden birisi kardeşinin etini yemekten hoş- lamr mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkunuz. Şüphesiz Allah tevbeleri kabul edici ve Ç°k merhamet edicidir.

13- Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Tanış- manız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Sizin Allah nezdinde en üstün olanınız, şüphesiz takvaca en ileri olanınızdır. Muhakkak ki Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır.

Mücahid şöyle demiştir: Ayette geçen alay etme işi zenginin fakir ile alay etmesidir.

İbni Zeyd demiştir ki "Allah'ın günahlarını kapattığı kimse Allah'ın günahlarını açığa çıkardığı kimse ile alay etmesin. Belki de dünyada onun günahlarının açığa çıkarılması, ahirette kendisi için daha hayırlıdır.

Açıklaması:

İslam Ahlakı ve Allah'ın Mü'min Kullarına Tedip İçin Koyduğu Kaideler:

1- İnsanlarla alay etmenin yasaklanması.

"Ey iman edenler! Bir kavim diğer bir kavimle alay etmesin. Belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları alaya almasın. Belki (alay edilenler) kendilerinden daha hayırlıdır." Yani ey Allah ve Rasulüne (s.a.) iman edenler! Erkeklerden oluşan bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki alay edilenler Allah katında alay edenlerden daha hayırlıdır. Yahut Allah nezdinde hakir görülenin kadri, kendisini hakir görüp alay edenden daha büyüktür. Belki Allah onu daha çok sevmektedir. İşte bu hareket kesin olarak haramdır. Şu sözde olduğu gibi bu ayette de yasaklama ve haram kılma hükmünün illeti zikredilmiştir:

Şiir: Fakiri küçük görme sakın, belki zaman yükseltirken onu, eğilir diz çökersin sen.

"Belki de onlar kendilerinden daha hayırlıdır." sözü yasaklama hükmünün illet ve sebebini ortaya koymaktadır.

Hakim ve Hilye'de Ebu Nu'am'm Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri bir hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Saçı başı dağınık, toz içerisinde, elbisesi yırtık ve insanların gözlerinden irak nice insanlar vardır ki Allah için bir şey yapacağına yemin etse (Allah) onu muhakkak yerine getirir."

Ahmed ve Müslim'in rivayetinde hadisin lafzı şöyledir: "Kapılardan kovulmuş, saç baş dağınık nice insanlar vardır ki Allah için bir şey yapmaya yemin etse (Allah) onu mutlaka yerine getirir."

Normalde kadınlar da erkeklerle birlikte buradaki hitabın şümulüne girseler de söz konusu yasaklamanın onlara şamil olmadığı vehmini gidermek için yasaklama onlar için de ayrıca zikredilmiş ve böylece yasaklamanın manası kadınlar için de vurgulanmıştır. Bu yapılırken şöyle bir üslûp kullanılmıştır. Önce erkekler hakkındaki yasaklama nass olarak zikredilmiş, kadınlar hakkındaki yasaklama ise ona atfedilmiştir. Alay etmek çoğunlukla bir topluluk içinde yapıldığı için burada çokluk kipi kullanılmıştır. Ayette kadınlar da kadınlarla alay etmesin denilmiştir. Belki onlardan alaya maruz kalanlar alay edenlerden daha hayırlıdır.

Buradaki yasaklama hükmü sadece erkek ve kadın topluluklarına tahsis edilmiş değildir. Tek tek fertlere de şamildir. Zira yasaklamanın illeti geneldir. İlet umumi olduğu için hükmün de umumi olması gerekir.

Müslim İbni Mace Ebu Hüreyre'nin şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir:

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah Tealâ sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar." Dolayısıyla ayrıcalık ancak

kalbin ihlâsı, gönül temizliği ve amellerin sadece Allah için yapılmasıyla elde edilebilir. Ne dış görünüş ve servetle, ne renk ve suretle, ne de soy ve cinsle bir ayrıcalık kazanılabilir.

2- İşaretle ve sözle ayıplamanın yasaklanması.

"Birbirinizi ayıplamayın." Yani insanları ayıplamayın, birbirinize kötü söylemeyin, söz ve fiille veya işaretle alay etmeyin. Allah Tealâ kaş göz hareketleriyle veya söz ve fiille müminlerin ayıplanmasını, insanın kendisini ayıplaması gibi kabul etmiştir. Zira müminler tek bir nefis gibidirler. Bir mümin kardeşini ayıpladığında sanki kendisini ayıplamış gibidir.

Bunun bir benzeri de şu ayettir: "Nefislerinizi öldürmeyin." (Nisa, 4/29). Yani birbirinizi öldürmeyin.

Ahmed ve Müslim Numan b. Beşir'den O da Rasulullah (s.a.)'dan şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.) buyurmuştur ki: "Müminler bir insan gibidirler. Baş acı çektiğinde hepsi acı çekerler, göz acı çektiğinde yine hepsi acı çekerler."

Sözle ve fiil ile alay edenler kötülenmişlerdir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Sözle ve fiille alay edenlere yazıklar olsun." Hemz fiille, lemez ise sözle olur. Allah Tealâ "Çokça ayıplayan ve durmadan laf götürüp getiren kimselerden hiçbirine itaat etme." (Kalem, 68/11) ayetinde bu vasıfla muttasıf olan kimseleri ayıplamıştır. Bu ayetin manası şöyledir: Bunlar insanları hakir görüp kötü söz söyler ve onlarla alay ederler ve sözle ayıplama manasına gelen koğuculuk için insanlar arasında koştururlar. [\[6\]](#)

"Suhriyye" kelimesi ile "lemz" kelimeleri arasında şöyle bir fark vardır: Güldürücü bir şekilde bir şahsı onun yanında mutlak olarak hakir görmek suhriyyedir. Lemz ise ister onun yanında ister arkasından olsun güldürücü veya başka bir tarzda bir kimsenin kusurlarına dikkatleri çekmektir. Buna göre lemez, suhriye kelimesinden daha geneldir. Genellik ifade etmesi için âmm (umumi) olan şeyin hâss (özel) olan şeye atfedilmesi kabilinden lemez, suhriye kelimesine atfedilmiştir.

3- Bir şahsı işittiğinde hoşlanmayacağı kötü lakaplarla çağırma.

"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın." Yani bir müslümanın kardeşine fasık, münafık diye hitap etmesi veya müslüman olan birine Yahudi veya Hristiyan demesi yahut bir kimseye köpek, eşek, domuz diye hitap edilmesi gibi birbirinize kızdırıcı kötü lakaplar takmayın. Sözü geçen ifadelerle hitap eden kişi tazir cezasına çarptırılır. Âlimler ister kendisinin veya babasının, isterse annesinin veya kendisine nispet edilen herhangi bir şahsın bir vasfı olsun, bir insana hoşlanmadığı bir lakabın verilmesinin haram olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Ayette geçen tenabüz bu ad takma fiilinin birden fazla kişi

arasında olduğunu gösterir. Bu kelimenin kullanılmasının sebebi şudur: Onlardan her biri diğerine hemen kötü bir lakapla mukabelede bulunur. Yani bir kimseye kötü lakapla çağırma onun da aynı şekilde mukabelede bulunmasına yol açar. Sözlü ayıplama böyle değildir. Zira çoğunlukla bir taraf böyle bir davranışta bulunur.

Bu genel hükümden bir kimsenin kendisinin kötü kabul etmediği bir lakapla meşhur olması durumu istisna edilmiştir. Bu durumda böyle lakapların bir şahıs için kullanılması caizdir. Hadis ravilerinden A'meş (şaşı) ve A'rac (topal) isimleri buna misal gösterilebilir.

Övgü ifade eden lakapların verilmesi haram ve mekruh değildir. Nitekim Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) eski manasına gelen "Atik" lakabı, Hz. Ömer'e (r.a.) hakla batılı ayıran manasına gelen "Faruk", Hz. Osman'a iki nur sahibi manasına gelen "Zünnureyn", Hz. Ali'ye de toprak sahibi manasına gelen "Ebu Türeb" ^[7] Halid b. Velid'e Allah'ın kılıcı manasına gelen "Seyful-lah", Amr b. Assa İslâm'ın dahisi manasına gelen "Dahiyet'ül-İslâm" lakabı verilmiştir.

"imandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir." Yani iman ettikten ve tevbe ettikten sonra bir kimseye fasık, kâfir veya zinakâr denilmesi veya imana girdikten sonra fasık diye zikredilmesi çok çirkin bir vasıftır. Buradaki fasıklıktan maksat, cahiliye ehlinin İslâm'a girdikten ve İslâm'ı iyice anladıktan sonra yaptıkları gibi çirkin lakaplarla insanların birbirlerini çağırmalarıdır. Burada özellikle bir kimseye çirkin lakaplarla hitap edilmesinden hasıl olan fasıklık sıfatının imanla bir arada bulunması zemme-dilmiştir. Söz konusu davranış fasıklık kabul edilerek bunun kötülüğü ortaya konmuş ve bu davranış çok iğrenç gösterilmiştir. Böylece söz konusu yasaklamanın illet ve sebebi ortaya konmuştur.

"Kim tevbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir." Allah'ın yasak kıldığı bu üç davranıştan dolayı (alay etme, ayıplama, kötü lakaplarla çağırma) tevbe etmeyen kimseler zalimlerdenidir. İtaattan sonra isyan etmeleri ve kendi nefislerini azaba maruz bırakmaları yüzünden başkaları değil de nefislerine zulmedenler bizzat onlardır.

Asilerin burada zulüm sıfatıyla vasfedilmelerinin sebebi şudur: Bir kimsenin yasak olan şeyi yapmada ısrar etmesi küfürdür. Zira yasaklanan bir hususu emredilen bir şeymiş gibi yapması sebebiyle bir şeyi konulması gereken yerin dışında başka bir yere koymuş olmaktadır.

4- Suizanın yasaklanması ve haram kılınması:

"Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır." Yani Ey Allah ve Rasulünü (s.a.) tasdik edenler! Zannın çoğundan uzak durun. Çünkü bunlar arasında hayır sahibi kimseler hakkında suizanda bulunmak gibi bazıları vardır ki işte bizzat bunlar kötüdür. Zira bu, dış görünüş itibarıyla doğru, salih ve emin olan bir

kimseyle alâkalıdır.

Açıktan sarhoş olan veya fahişelerle zina edenler gibi açıktan günah işleyen kimseler hakkında onlardan uzak durmak ve onların tuttuğu yoldan sakınmak ve sakındırmak için suizan beslemek caizdir. Ancak bu zannın sözle ifade edilmesi gerekir. Çünkü içteki zannın söylenip açığa vurulması günahdır.

Sonra Allah Tealâ hayır yapan kimseler hakkında suizanda bulunmak veya mümin bir kimse hakkında kötü bir düşünceye sahip olmak gibi bir kısım zanların günaha düşürmesini zanda bulunma yasağının illeti olarak göstermiştir. Nitekim Allah Tealâ başka bir ayette de şöyle buyurmuştur: "Böylece siz kötü bir zanda bulundunuz ve helak olmayı hak eden bir kavim oldunuz." (Fetih, 48/12).

Mümin kimseler hakkında suizanda bulunulmasını haram kılan birçok hadis-i şerif varid olmuştur:

İbni Mace Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasu-lullah'ı (s.a.) Kabe'yi tavaf ederken gördüm. Şöyle diyordu: "Sen ne hoşsun, kokun da ne kadar hoş. Sen ne büyüsun, hürmetin de ne kadar büyük. Muhammed'in nefsinin kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki müminin hürmeti onun mal ve canı Allah katından senin hürmetinden daha büyüktür." Bir mümin hakkında ancak hüsnüzanda bulunmak gerekir.

İbni Abbas bu ayet hakkında şöyle demiştir:

Allah Tealâ bir müminin bir mümin hakkında hüsnüzan dışında bir düşünceye sahip olmasını yasaklamıştır.

İmam Malik, Buhari, Müslim ve Ebu Davud Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Rasulullah (s.a.) buyurmuştur ki: "Zandan sakının ha. Çünkü zan sözlerin en yalan olanıdır. Birbirinizin mahrem hallerini araştırıp soruşturmayın, birbirinizle çekişmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize kızmayın ve birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeş olunuz."

Müslim ve Tirmizi'nin başka bir rivayeti de şöyledir: "Birbirinizle alâkanızı kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize kızmayın, birbirinize haset etmeyin. Kardeş olun ey Allah'ın kulları! Bir müslümana diğer bir müslüman kardeşine üç günden fazla dargın durması helâl olmaz."

5- Mahrem hallerin araştırılmasının haram kılınması:

"Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın." Yani müslümanların mahrem hallerini ve kusurlarını araştırıp da onların gizlediği şeyleri açığa çıkarmaya çalışmayın. Onların sırlarına muttali olmak istemeyin. Tecessüs, gizli olan kusurların ve mahrem şeylerin araştırılmasıdır. Tahassüs ise haber araştırmak, hoşlanmadıkları halde bir topluluğun sözlerini dinlemek veya kapı arkasından konuşulanlara kulak vermektir.

Ebu Davud, Ebu Berze el-Eslemi'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Rasulullah (s.a.) bize bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu: "Ey kalplerine iman girmediği halde dilleriyle mümin olduklarını söyleyenler! Müslümanların mahrem hallerini araştırmayın. Müslümanların mahrem hallerini araştıran kimseyi, Allah, kendi evinde rezil rüsvay eder."

Taberani Harise b. en-Numan'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimin (hoş olmayan) üç huyu vardır: Uğursuz sayma, [\[8\]](#) haset etme ve suizanda bulunma." Bir adam "Ya Rasulallah! Bu özelliklere sahip kimselerin bunlardan kurtulmalarını sağlayacak şeyler nelerdir?" deyince Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Haset etmişsen Allah'a istiğfar et. Zanda

bulmuşsan onun zaten hakikati yoktur. Bir kuşun uçmasını uğursuz say-mışsan geç git."

Yine Ebu Davud, Ebu Ümame ve diğer sahabelerden Rasulullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Bir hükümdar insanlardan şüphe duyarsa şüphesiz onları ifsad eder."

Ebu Gilabe şöyle demiştir: Hz. Ömer e Ebu Mihcen es-Sakafi'nin evinde arkadaşlarıyla içki içtiği haber verilince derhal oraya gitti. İçeri girince bir de baktı ki onun yanında sadece bir kimse var. Ebu Mihcen Hz. Ömer'e "Senin böyle yapman helâl değildir. Çünkü Allah tecessüsü yasaklamıştır." deyince Hz. Ömer dışarı çıkıp orayı terketti.

6- Bir kimsenin arkasından hoşlanmadığı şeyleri söylemek manasına gelen gıybetin haram kılınması:

"Birbirinizin gıybetini yapmayın. Hiç sizden bı^nı olu kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksindiniz... Yan: birbirinizin arkasından hoşlanılmayan şeyleri söylemeyin. İster bu arkadan konuşma açıktan ister işaret vb. şeylerle olsun farketmez. Gıybeti yapılan kimse bundan rahatsızlık duyar. Bu hüküm bir kimsenin din ve dünyasında ahlâk ve fitratında, malı, evlâdı, zevcesi, hizmetçisi, giysisi vb. hakkında hoşuna gitmeyen her sözü içine alır.

Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Cerir'in Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri bir hadiste Rasulullah (s.a.) gıybetin ne olduğunu açıklamıştır. "Rasulul-lah'a Ya Rasulallah! Gıybet nedir?" denildi Rasulullah (s.a.): "Kardeşini hoşlanmadığı bir şekilde zikretmendir." buyurdu. Peki söylediğim şey kardeşimde varsa?" denilince Rasulullah (s.a.) 'Şayet söylediğin şey onda varsa onun gıybetini yapmış olursun. Yok söylediğin şey onda mevcut değilse ona iftira etmiş olursun.' buyurdu.

Ebu Davud Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.)'e "Safiyye'nin şu şu özellikleri (kusur olarak! sana yeter. Yani o kısa boyludur." dedim. Bunun üzerine Rasulullah s.a. şöyle buyurdu: "Sen öyle bir şey söyledin ki bu sözün deniz suyuna karıştırılacak olsa onu bulandırır." "

Sonra Allah Tealâ gıybetten nefret ettirmek için gıybeti ölü insanın etini yemeye benzetmiştir. Sizden birisi hiç ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan nasıl tiksindiyseniz bir kimsenin arkasından kötü konuşmaktan da aynı şekilde kaçın. Allah Tealâ gıybeti ölü insanın bedenini yemeğe benzetmiştir. Bu teşbihi insanları gıybetten tiksindirmek için yapmıştır. Zira insan etinin yenmesinin dinen haram olması bir yana zaten insanın tabiatı buna karşı bir tiksinti duyar.

Bu ayet gıybetin dinen haram ve çirkin olduğuna delâlet etmektedir. Bu sebeple gıybetin haramlığı konusunda icma vardır. Gıybet eden kimsenin Allah'a tevbe etmesi ve gıybet ettiği kimseden de helâllik dilemesi ge-

rekmektedir. Bu hükümden ancak cerh ve tadil ile vaaz ve nasihatte olduğu gibi fayda tarafı ağır basan konular istisna edilmiştir. Buhari'nin Ai-şe'den rivayet ettiği bir hadis buna misal gösterilebilir: Günahkâr bir adam huzuruna gelmek için izin istediğinde Rasulullah (s.a.) "Aşiretinin ne kötü bir mensubudur! Ona izin verin." buyurmuştur. Aynı şekilde Rasulullah'm (s.a.) Fatıma b. Kays'a söylediği sözü de fayda tarafı ağır bastığında bir kimsenin arkasından konuşulabileceğine misaldir. Rasulullah şöyle buyurdu: "Ebu Cehm'e gelince o sopasını omuzundan indirmez. Muaviye ise malı olmayan bir fakirdir. [9]"

Gıybetin haram kılınması, insanlık onurunun korunmasıyla yakından alâkalıdır. Bu durum birçok sahih hadiste değişik açılardan ifade edilmektedir.

Buhari ve Müslim'in Ebu Bekre'den rivayet ettikleri bir hadiste Rasulullah (s.a.) veda hutbesinde şunları söylemiştir: "Şu içinde bulunduğunuz gün, şu ay ve şu belde nasıl muhterem ise şüphesiz kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız da öyle size muhterem ve mukaddestir."

Ebu Davud ve Tirmizi Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanın malı, namusu ve canı başka bir müslümana

haramdır. Bir müslüman kardeşini tahkir etmesi, bir kimseye şer olarak yeter."

Yine Ebu Davud, Ebi Bürde el-Belvi'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ey kalplerine iman girmediği halde dilleriyle iman ettiklerini söyleyenler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hallerini araştırmayın. Müslümanların mahrem hallerini araştıran kimsenin de Allah mahrem hallerini araştırır. Allah kimin mahrem hallerini anıştırırsa kendi evinde onu rezil rüsvay eder."

"Öyleyse Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edicidir." Yani size emrettiği ve yasak ettiği şeylerde Allah'tan sakının Allah'ı gözetip O'ndan korkun. Gıybetten tiksini uzaklasın: Şüphesiz Allah Tealâ kendisine tevbe edenin tevbesini kabul eder ve tekrar kendisine yönelen kimseye de çok merhamet eder.

Alimlerin çoğunluğuna göre gıybet eden kimsenin tevbe ederken takip edeceği yol şöyledir:

- a)** Gıybet etmeyi terketmeli.
- b)** Bir daha o günaha dönmeye kesin olarak karar vermeli.
- c)** Yaptığına pişman olmalı,
- d)** Gıybetini ettiği kimseden helâllik dilemeli.

Bazı alimler ise şöyle demişlerdir: Gıybet edenin gıybetini yaptığı kimseden helâllik dilemesi şart değildir. Zira gıybetini yaptığını ona bildirmesi halinde belki de öncekinden daha çok o kişiye rahatsızlık vermiş olabilir. Öyleyse gıybet eden kimsenin gıybet ettiği meclislerde aynı şahsı övmesi ve mümkün oldukça gıybet konu olan hususun onda bulunmadığını söylemesi gerekir.

Nitekim Ahmed ve Ebu Davud Muaz b. Enes el-Cüheni'den şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Gıybet eden bir münafığa karşı bir mümini koruyan kimseye Allah kıyamet günü onu cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kötülemek maksadıyla bir mümin hakkında bir şey uyduran kimseyi Allah, söylediği şeyden sıyrılıp çıkıncaya kadar cehennem köprüsünde hapseder.

7- Kök ve yaratılış itibariyle insanlar arasında eşitliğin olması ve takvanın üstünlük ölçüsü kabul edilmesi:

"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Tanışmanız için de sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Sızın Allah nezdinde en üstün olanınız şüphesiz takvaca en

iteri olanınızdır. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilen ve her şeyden hakkıyla haberdar olandır. Daha önceki ayetlerde üstün ahlâk ile edeplenmeleri için iman sahibi kimselere hitap edilmiştir. Burada ise Allah, muhataplardan istenen şeyin beyanına münasip olması, önceki ayette yasaklanan hususların, vurgulanması ve insanlarla alay etme, kaş göz hareketleri ve söz ile onlan ayıplama vb. mutlak yasaklar hakkındaki hitabın bütün insanlara genelleştirilmesi için Ey insanlar!" diyerek, insan cinsinin vasfı olan insanlık sıfatıyla nida etmiştir.

Buna göre mana şudur: Ey insanoğlu' Şüphesiz sizi bir asıldan, yani Adem ve Havva'dan yarattık. O halde şovunuz aynı olduğu için siz eşitsiniz. Bir ana ve bir babadan meydana geldiğiniz için soylarınız ile övünmeye mahal yoktur. Dolayısıyla bu konuda herkes müsavidir. O halde birbiri-niz ile alay etmeniz ve birbirinizi ayıplamanız doğru değildir. Siz soy itibariyle kardeşsiniz.

Birbirinizi bilmezlikten gelmeniz ve birbirinize muhalefet etmeniz için değil sizi birbirinizle tanışmamız diye milletler ve onun bir alt birimi olan kabileler halinde yarattık. Ayette kastedilen mana şudur: Allah Tealâ sizi tanışmanız için yaratmıştır; soylar ile övünmeniz için değil. Zira aranızda üstünlük ölçüsü ancak takvadır. Öyleyse kim takva sıfatıyla muttasıf olursa en değerli, en üstün ve en şerefli olan ancak odur. Allah sizi ve yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir. İçinizde sakladığınız düşüncelerden, durumlardan ve yaptığınız işlerden de çok iyi haberdardır.

Bu ayet evlilikte din birliği dışında küfür=denklik şartı ileri sürmeyen Malikiler için bir delildir. Zira "Sizin Allah nezdinde en üstün olanınız takvaca en ileri olanınızdır." sözü buna delâlet etmektedir. Bu konuda birçok sahih hadis vardır.

Ebu Bekir el-Bezzar Müsned'inde Huzeyfe'den şöyle rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurmuşlardır ki: "Hepiniz Adem'in çocuklarısınız. Adem ise topraktır. Vallahi bir kavim ya babalarıyla övünmeyi terkeder yahut..."

İbni Ebi Hatim ve Tirmizi İbni Ömer'in şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir: Mekke'nin fethedildiği gün Rasulullah (s.a.) devesi Kasva'nın üzerinde elindeki asa ile rükünleri selamlayarak Kabe'yi tavaf etti. Mes-cid-i Haram'da devesini çöktürecek bir yer bulamadı. Neticede kendisi insanların önüne gelip durduktan sonra deveyi oradan çıkartıp Batn-ı Mesire götürdü. Ve deve oraya çöktürüldü. Bir müddet sonra Rasulullah bineğinin üzerinde insanlara bir hutbe irad etti. Allah'a hamdedip lâyıki veçhile ona sena ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Allah Tealâ şüphesiz cahiliye ayıbını ve atalarla, ecdatla büyüklenmeyi sizden gidermiştir. İnsanlar iki kısımdır: Bir kısmı iyilik sahibi, muttaki ve Allah nezdinde çok değerlidir. Bir kısmı ise günahkâr, şaki ve Allah o göre değersizdir." Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Sizin Allah katında en üstün olanınız şüphesiz takvaca en ileri olanınızdır. Muhakkak ki Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır." Rasulullah (s.a.) sonra "Ben bu sözümü söylüyor, kendim için ve sizin için Allah'tan mağfiret diliyorum." buyurdular. [\[10\]](#)

Taberi Âdabu'n-Nüfus'da şöyle rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) Teşrik günlerinin ortasında Mina'da devesinin üstünde şöyle bir hutbe irad

etmiştir:

"Ey insanlar! Dikkat edin. Şüphesiz Rabbiniz tektir, babanız da tektir. Dikkat edin. Ne Arab'ın Acem'e, Acem'in Arab'a ne de siyahın kızıl deriliye, kızıl derilinin de siyaha bir üstünlüğü söz konusu değildir. Üstünlük ancak takva ile olur. Dikkat edin. Tebliğ ettim mi?" Orada bulunanlar "Evet" deyince Rasulullah (s.a.) "Burada hazır bulunanlar, bunları burada olmayanlara tebliğ etsinler." buyurdu.

Müslim ve İbni Mace'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri şu hadis daha önce geçmiştir:

"Allah Tealâ sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar."

Taberani'nin Ebu Malik el-Eşari'den rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah (s.a. şöyle buyurmuştur: "Allah sizin ne soyunuza sopunuza ne de beden ve mallarınıza bakar. Fakat o sizin kalplerinize bakar. Doğru ve temiz bir kalbe sahip olana Allah Tealâ sevgi ve şefkat gösterir. Adem'in evlâtlarısınız siz. Sizin Allah tarafından en çok sevileniniz şüphesiz en muttaki olanınızdır." [\[11\]](#)

Gerçek İmanın Esasları

14- Bedeviler 'İman ettik" dediler. De ki: Siz iman etmediniz. Fakat "Teslim olduk" deyin. Zira henüz iman kalplerinize girmedi. Eğer Allah a ve Rasulüne itaat ederseniz yaptığınız amellerden hiçbir şey eksitilmez. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı çok merhametlidir.

15- Müminler ancak Allah'a, Rasulüne iman edip sonra da asla şüpheyeye düşmeyen ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir, işte imanlarında sadık olanlar bizzat onlardır.

16- De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?! Halbuki Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Allah şüphesiz her şeyi bilendir.

17- Müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: Müslüman olmanızı başıma kakmayın. Aksine, şayet gerçekten de iman sahibi iseniz sizi imana muvaffak ettiği için size Allah minnet eder.

18- Şüphesiz ki Allah göklerde ve yerdeki gaybı bilmektedir. Allah yaptıklarınızı çok iyi görmektedir.

Açıklaması

Bedeviler: "İman ettik dediler. De ki: Sız iman etmediniz. Fakat "Teslim olduk" deyin. Zira henüz iman kalplerinize girmedi." Yani çölde hayat sürenlerden bir topluluk -ki onlar kendilerinin iman makamında oldukların iddia ederek İslâm'a girenlerin ilklerinden olan Esed oğullarıdır- "Biz Allah'ı ve Rasulünü (s.a.) tasdik ettik, artık iman tam olarak kalplerimize yerleşmiştir." demişlerdi.

Allah Tealâ onların kâmil bir imana sahip olmadıklarını, tasdiklerinin ise ihlâs, gönül huzuru ve Allah'a tam olarak güven duygusundan doğan sahih bir tasdik olmadığını açıklayarak onların bu sözlerini reddetmiş ve onların "Ya Rasulallah! Biz sana boyun eğdik ve teslim olduk. Bundan sonra seninle savaşmayacağız." demelerini emretmiştir. Onlara imanın henüz kalplerine yerleşmediğini, aksine onların iddialarının gerçek bir itikad ve halis bir niyet taşımayan sırf dille söylenmiş bir söz olduğunu bildirmiştir. Bu sebeple onların iman etmedikleri haber verildiği zamana kadar olumsuz bir manaya delâlet eden "lemmâ" cezim harfiyle ifade edilmiştir, "siz iman etmediniz" sözüyle sadece geçmişte onların mümin olmadıkları kaste-dilmemiştir. Aksine onların imansızlık halleri bu haberin verildiği zamanda da devam etmektedir.

Bu ayet imanın İslâm'dan daha hususi olduğuna delâlet etmektedir. Ehl-i Sünnet mezhebi bu görüştedir. Nitekim Cebrail hadisi buna delâlet etmektedir. Bu hadiste Cebrail (a.s.) Rasulullah'a (s.a.) önce İslâm'ı, sonra imanı, sonra da ihsanı sorarak genel olandan

özel olana sonra da en özel olana yükselmiştir. Bundan dolayıdır ki iman ancak kalp ile gerçekleşir. İman gönül huzuru ve Allah'a güven duygusu ile kalbin tasdikidir. Mücer-red olarak dilin şehadet getirmesi ve Rasulullah'm (s.a.) getirdiklerine zahiren boyun eğmek manasına gelen İslâm daha geneldir.

Bu görüş bazı Ehl-i Sünnet alimlerine [\[12\]](#) göre iman ve İslâm'ın bir kabul edilmesine mani değildir. Bunun delili Allah'ın Lût (a.s.) ve beraberindeki müminler hakkındaki şu sözüdür:

"Biz oradaki bütün müminleri çıkardık. Orada bir ev dışında hiç müs-lüman bulamadık." (Zariyat, 51/35, 36).

Sonra Allah Tealâ "Eğer Allah'a ve Rasulüne itaat ederseniz yaptığınız amellerden hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir." buyurarak onları gerçek imana teşvik etmiştir. Yani eğer Allah ve Rasulüne (s.a.) tam olarak iman eder, sahih bir şekilde onları tasdik eder ve ihlâsla amel ederseniz, yaptığınız amellerinizin mükâfatından hiçbir şey eksiltmez. O halde ihlâssız yaparak amellerinizi zayi etmeyin. Allah Tealâ kendisine yönelip tevbe eden ve ihlâsla amel eden kimselerin günahlarını örter ve onları affeder. Onlara acır ve tevbe ettikten sonra onlara azap etmez. Bu ayetle daha önce işlenen günahlardan tevbe etmeye müminler teşvik edilmiş ve sonradan iman etmiş olanların gönülleri teselli edilmiştir. Bunun bir benzeri de şu ayettir: "Biz onların amellerinden hiç eksiltmedik." (Tur. 52/21).

Sonra Allah Tealâ müminlerin sahip olması gereken sıfatları ve imanın hakikatini beyan buyurmuştur: "Müminler ancak Allah 'a ve Rasulüne iman edip sonra da asla şüpheye düşmeyen ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden kimselerdir. İşte imanlarında sadık olanlar bizzat onlardır." Yani sahih ve halis imana sahip kâmil müminler o kimselerdir ki Allah'ı ve onun Rasulü Muhammed (s.a.)'i tam olarak kalbiyle tasdik edip bunu diliyle ikrar eder, sonra da bundan asla şüphe duymaz ve imanı asla sarsılmaz. Bilakis tek bir hal üzere, yani tasdik hali üzere sabit kalırlar. Gerçek müminler Allah'a itaat etmek ve onun rızasına nail olmak için Allah'ın dinini yüceltmek maksadıyla mallarıyla ve canlarıyla hakkıyla cihad ederler. İşte söz konusu bu vasıflara sahip olan kimseler gerçekten iman sıfatına sahip ve müminlerin arasına girmeye lâayık doğru sözlü kimselerdir. Bu kimseler, iman ile kalpleri dolmadığı halde rnuşlüman olduklarını açıklayan bir kısım bedeviler gibi değildirler.

İmam Ahmed Ebu Said el-Hudri'nin şöyle dediğin: rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurmuştur ki: "Müminler dünyada üç kısma ayrılmıştır: a) Allah ve Rasulüne (s.a.) iman edip bu hususta asla şüpheye düşmeyen ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler. b> Kendileri sebebiyle insanların mallarına karşı güvende olduğu kimseler, o Bir şeye aşırı istek duyduğunda Allah Tealâ'nın terkettiği kimseler.

Allah Tealâ onlara, yaptıkları işlerin hakikatini bildiğini şöyle bildirmiştir:

"De ki: Siz dinînizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?! Hc'.b^k: Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Allah şüphesiz her şeyi bilendir." Ey peygamber onlara şöyle söyle: İman ettik diyerek içinizdeki dindarlığı Allah'a mı haber veriyorsunuz. Halbuki O her şeyi bilir. Hiçbir şey O na gizli değildir. Allah göklerde ve yerde bulunan cansız varlıkları, bitkileri, hayvanları, insanları ve cinleri bilmekte iken sizin varlığını iddia ettiğiniz imanın gerçekliğini nasıl bilmez? O halde kalplerinizde bulunanın aksini ileri sürmekten sakının.

Bu ayette dinin sadece Allah için olması gerektiğine işaret edilmiştir. Yani sanki şöyle denmiştir: Siz dine Allah için değil de kendi menfaatiniz için girdiniz. Bu davranışınız asla makbul değildir

Daha sonra Allah Tealâ onların müslürnanlığının Allah için olmadığını şu kavliyle açıklamıştır:

"Müslüman olmalarını senin basma kakıyorlar." Yani ey Peygamber! Onlar "Bütün sahip olduğumuz şeyler ve ailelerimizle sana geldik. Falan filan kabileler gibi sana karşı savaşmadık da." diyerek müslüman olmalarını sana yapılmış bir iyilik olarak görüyorlar.

Onların bu davranışını Allah Tealâ şöyle reddetmiştir: "De ki: Müslüman olmanızı başıma kakmayın. Aksine gerçekten de iman sahibi iseniz sizi imana muvaffak ettiği için size Allah minnet eder." Yani Ey Peygamber! De ki: Ey bedeviler, İslâm dinine girmeyi bana yapılmış bir iyilik saymayın. Zira imanın faydası yine size dönecektir. Dolayısıyla Allah'ın bunu başınıza kakma hakkı vardır. Zira şayet sizin mümin olduğunuz iddiası doğru ise, sizi imana irşad edip imanın yolunu göstermesi ve İslâm dinini ka-bule sizi muvaffak kılması sebebiyle asıl size nimet verip minnet eden, noksan sıfatlardan münezze olan Allah'tır. Burada onların iman iddiasında yalancı olduklarına da işaret edilmiştir.

Rasulullah (s.a.)'ın Huneyn günü Ensar'a söylediği şu sözler de buna benzer: "Ey Ensar! Sizi dalâlet içinde bulmuştum Allah benim sayemde sizi hidayete ulaştırmadı mı? Darmadağınık bir haldeydiniz. Benim sayemde Allah sizi bir araya getirmedi mi? Siz aç ve fakir bir halde bulunuyorken benim sayemde Allah sizi zenginleştirmede mi?" deyince Ensar: "Evet ya Rasulullah! Allah ve Rasulü en büyük nimeti vermiş ve en büyük ihsanda bulunmuştur." demiştir.

Daha sonra da Cenab-ı Allah şöyle buyurarak her şeyi bildiğini vurgulamıştır:

"Şüphesiz ki Allah göklerde ve yerdeki gaybı bilmektedir. Allah yaptıklarınızı çok iyi görmektedir." Yani Allah Tealâ göklerin ve yerin her tarafındaki görünen ve görünmeyen her şeyi çok iyi bilmektedir. İnsanın içinde gizlediği düşünceler de bu cümledendir. Allah Tealâ yaptığınız bütün amellere muttalidir. Bu sebeple yapılan bir iyiliğe iyilikle, kötülüğe

de kötülükle karşılık verecektir.

Zihinlerde ve kalplerin derinliklerinde iyice yerleşsin ve daima gönüllerde ifadesini bulsun diye, ayette Allah'ın bütün kâinatı bildiği gerçeği tekrar edilip vurgulanmıştır. [\[13\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/446-448.

[\[2\]](#) Razî, XXVIII/119.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/454-456.

[\[4\]](#) İsnadı iyi ve sağlamdır. Ricali Buharî'nin şartlarına uygundur.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/463-465.

[\[6\]](#) Karafi, Furûk, IV/209.

[\[7\]](#) Beni Mudlece arazisinde bir hurmanın altında Rasulullah tarafından uykusundan uyandırıldığında üzerinde toprak kaldığı için Hz. Alî'ye Ebu Tûrab denmiştir.

[\[8\]](#) Tayra: Uğursuz sayma ve kötüye yorma demektir. Tatayyür denilmesi daha ince bir mana ifade eder. Tatayyür kalpte bulunan kötü zan manasına gelirken tayra ise bu zanna bağlı olarak kaçma vs. fiillerdir. Bunların ikisi de haramdır. Zira "Rasulullah (s.a.) bir şeyi güzele yormayı sever, uğursuz saymaktan hoşlanmazdı." Ayrıca uğursuz sayma aynı zamanda Allah Teala hakkında kötü zanda bulunmak demektir. Fe'l, beraberinde hayır bulunduğu zannedilen şeydir ki tayra ve tatayyürün zıddıdır. Güzel söz ve güzel isimlendirme caiz olan uğurlu saymadır. Mushaftan çıkarılan uğurluluk, kum falı ve kura çekmek ile arpa falı gibi şeyler haramdır. Zira bunlar fal okları türün-dendir. Cahileyet zamanında üç tane ok vardı birinde "yap" birinde "yapma" diğesinde ise "boş" yazılıydı. Bunlardan birisi çekilirdi. Şayet "yap" yazılı ok çıkarsa hemen o iş yapılırdı, "yapma" yazılı ok bulunursa bu uğursuzluğе yorumlanarak ondan vazgeçilir-di. Şayet "boş" yazılı ok çıkmış ise o zaman kura tekrar edilirdi. İşte kura ile hareket etme gaybın bu oklar ile taksim edilmesini talep etme manasına gelir. Bu yüzden bu işe kismet ve nasip istemek manasına istiksam denir. Yani kötüden iyi taksimın çıkmasını istemektir, (bkz. Karafi, Furûk, IV/238, 240).

[\[9\]](#) Sübül'üs-Selâm, III/129.

[10]

Hadisin senesinde Ali b. Medeni'nin babası olan Abdullah b. Cafer vardır. Bu zat zayıftır.

[11]

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/476-485.

[12]

Razî, XXVIII/141.

[13]

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/493-496.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Kaf Süresiyle Sad Suresi Arasındaki Benzer Yönler: 3

Müşriklerin Yeniden Dirilişi İnkâr Etmeleri Ve Onlara Verilen Cevaplar 3

İrab: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Önceki Milletlerden Peygamberleri Yalanlayanların Durumunun Hatırlatılması: 7

Kelime Ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

İnsanın Yaratılması Ve Onun Ahvalini Allah'ın Bilmesi: 9

Belagat: 9

Kelime Ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Kâfir İle Arkadaşı Şeytan Arasında Kıyamette Vuku
Bulacak Konuşma: 12

Belagat: 12

Kelimeler ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 13

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Muttakilerin Durumu: 15

Kelime ve ibareler: 15

Ayetler Arası İlişki: 15

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Yeniden Dirilişi İnkâr Edenlerin Tehdit Edilmesi, Bunun
Bir Defa Daha Onlara İspat Edilmesi Ve Rasulullah (S.A.)'e

Yöneltilen Bazı Emirler: 16

Kelime ve ibareler: 17

Nüzul Sebebi: 17

Ayetler Arası İlişki: 18

Açıklaması: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

KAF SURESİ

Müşriklerin Yeniden Dirilişi İnkâr Etmeleri Ve Onlara Verilen Cevaplar

1- Kaf! Şerefli Kur'an'a yemin olsun ki.

2- Bilakis o kâfirler kendilerinden bir uyarıcının gelmesine şaşkırdılar da şöyle dediler: "Bu şaşılacak bir şeydir."

3- "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (diriltileceğiz)? Bu, kabul edilmesi uzak bir dönüşür."

4- Biz toprağın onlardan neleri ek silttiğini bilmekteyiz. Ayrıca nezdimizde o bilgileri koruyan bir de kitap vardır.

5- Bilakis onlar hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar şaşkın bir haldedirler.

6- Üstlerindeki gökyüzüne bakmazlar mı ki onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız. Onda hiçbir çatlak da yok.

7- Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada güzel ve parlak her türden yetiştirdik.

8- (İşte bütün) bunlar, Rabbine dönen her kula bir öğüt ve ibret olması için (yaratılmıştır).

9- Gökten de bereketli su indirdik de onunla bahçeler, biçilecek taneler bitirdik.

10- Ve tomurcukları birbiri üstüne binmiş uzun boylu hurma ağaçları.

11- Ki kullarıma rızık olmak için (yaratılmıştır). Biz onunla ölü bir memlekete can verdik. İşte (kabirden) çıkış da böyledir.

Açıklaması:

"Kaf Bunun alfabe harfi olduğunu daha önce görmüştük. Kur'an onların konuştuğu ve yazdığı dilin harflerinden meydana geldiğine, onun tamamının veya bir ayetinin benzerini getirmelerine dair Araplara meydan okumak için alfabe harfleri kullanılmıştır. Ayrıca "kaf harfi daha sonra gelecek olan konunun önemine dikkat çekmek için getirilmiştir.

Nasıl bir kaç harf ile yapılan yeminlerin çoğunun peşinden Kur'an, Kitap veya Tenzil ifadeieri getiriliyorsa tek harfle yapılan yeminlerin akabinde de Kur'an'm bir vasfı zikredilmektedir.

Razi, Allah'ın harfler ve başka nesnelere yaptığı yeminler için güzel bir tasnif yapmıştır. Şimdi kısaca onları zikreleyim. [\[1\]](#)

a) Allah Tealâ Kur'an'da bazen "Asra yemin olsun ki", "Yıldızla yemin olsun ki" gibi bir tek varlığa yemin etmiş, bazen de "Sad", "Kaf gibi bir harfe yemin etmiştir.

b) Bazen "Duha vaktine ve geceye yemin olsun" ile "Gökyüzüne ve Tarık yıldızına yemin olsun" kavlinde olduğu gibi iki varlığa yemin etmiş, bazen de "Ta ha", "Ta sin", "Ya sin", "Ha mim" vb. de olduğu gibi iki harfe yemin etmiştir.

c) Allah Tealâ Kur'an-ı Kerim'de bazen "İbadet için saf tutanlara kötülüklerden alıkoyanlara ve Kur'anı tilâvet edenlere yemin olsun ki" ayetinde olduğu gibi üç duruma, "eliflâm mim", "Ta sin mim", "eliflâm ra" ayetlerinde de üç harfe yemin etmiştir.

d) "Savurup dağıtan rüzgârlara, yağmur yüklü bulutlara, kolaylıkla akıp gidenlere, taksim eden meleklerle yemin olsun ki" ayetinde, Buruç suresinin başında ve "İncire ve zeytine, Sina dağına ve bu emniyetli beldeye yemin olsun ki" ayetinde dört duruma; Araf suresinin başında yer alan "Elif lâm mim ra" ayetinde dört harfe yemin etmiştir.

e) Allah Tealâ bazen de Tur, Mürselat, Naziat ve Fecir surelerinin başında olduğu gibi beş olaya ve "Kaf ha ya ayn sad", "Ha mim ayn sin kaf kavillerinde olduğu gibi beş harfe yemin etmiştir. Allah Tealâ Şems suresi hariç hiçbir surede okunuşunda zorluk olmaması için beşten fazla harfe yemin etmemiştir.

Allah Tealâ bir olaya yemin ederken "ve't-Tur", "ve'n-Necm"de olduğu gibi yemin

harflerinden "vav'ı zikretmiş, harflerle yaptığı yeminler de kasev vavını zikretmemiş mesela ve "ve kaf "ve ha mim" dememiştir. Çünkü yemin bizzat harflerle yapıldığından bu harflerle yeterli olmaktadır.

Allah Tealâ Tin ve Tur gibi eşyaya yemin ettiği gibi herhangi bir kelime oluşturmadan sırf harflerle de yemin etmiştir. Harflerle yapılan yeminler sadece sure başlarında bulunmaktadır. Yirmisekiz surenin baş kısmında harflerle yemin edilmiş, "ve'-Şemsi" suresi hariç ondört surede ise başta ve ortada olmak üzere her defada yemin edilen harflerle aynı sayıda eşya ile yemin etmiştir. Surelerin ortalarında yer alan yeminlere şunlar misal verilebilir:

"Hayır, aya, geri döndüğü zaman geceye.... yemin olsun ki..." "Geceye ve topladığı şeylere yemin olsun ki" "Yöneldiği zaman geceye yemin olsun ki."

Harflerle Kur'an'm her iki yarısında, hatta her yedide birlik bölümünde yemin edilmişken, Saffat suresi hariç bazı nesnelere yapılan yeminler Kur'an'ın son yarısında ve son yedide birlik kısmında bulunmaktadır.

"Şerefli Kurana yemin olsun ki..." Burada Kur'an adına yemin edilmiştir. Yeminin konusu ise mahzuftur. Yani mana şöyledir: Hayır ve bereketi bol, kadru kıymeti yüksek Kurana yemin ederim ki ey Muhammedi Yeniden dirilişle onları uyarmak için gönderildin. Burada yeminin söz konusu cevabına yeminden sonra gelen söz delâlet etmektedir. Kasevden sonra nübüvvetin ve yeniden dilişin ispatı konuları işlenmiştir. Böyle bir kullanıma Kur'an'da çokça rastlanmaktadır. Meselâ şu ayette böyledir: "Sad. Şeref ve şan sahibi Kur'an a andolsun ki. Aksine kâfirler bir gurur ve isyan içindedirler."

"Aksine onlar kendilerinden bir uyarıcının gelmesine şaşırdılar da kâfirler şöyle dediler: Bu şaşılacak bir şey." Yani Kureyş kâfirleri kendilerine kendi cinslerinden bir uyarıcı olan Hz. Muhammed (s.a.)'in gelmesine hayret ettiler. Onlar sırf şüphe duyup onu reddetmekle kalmadılar; aksine bir de bunu şaşılacak işlerden kabul ettiler de şöyle dediler: Bu uyarıcı peygamberin bizim gibi insan olması bizi şaşkınlığa sevkettir. Bunun bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "İnsanları uyar diye kendilerinden bir kimseye vahyetmemiz insanlar için sayılacak bir durum mudur?" (Yunus, 2/10). Yani bu sayılacak bir şey değildir. Zira Allah Tealâ insanlardan ve meleklerden peygamberler göndermiştir.

Kureyş kâfirleri aynı şekilde yeniden diriliş hadisesine de şaşıp kalmışlar ve Kur'an'm anlattığına göre şöyle demişlerdir: "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (diriltileceğiz)? Doğrusu bu kabul edilmesi uzak bir dönüşür." Yani ölüp vücudumuzun her bir parçası toprağa dağıldığında ve çürüyüp toprak olduğunda mı yeniden diriltilip hayata döneceğiz? Bütün bunlardan sonra yeniden bu bünye ve vücuda dönmemiz nasıl mümkün olabilir? Doğrusu bu diriliş ve hayata yeniden dönüş aklen kabul edilemez! Onların iddiasına göre böyle bir şey mümkün değildir. Ayrıca tabiat kanunlarına göre de böyle bir

şey görülmüş değildir.

Bunun üzerine Allah Tealâ hem yeniden diriltmeye hem de başka şeylere kadir olduğunu açıklayarak onların bu düşüncesini reddetmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

"Biz toprağın onlardan neleri eksilttiğini bilmekteyiz. Ayrıca nezdimizde o bilgileri koruyan bir de kitap vardır." Yani çürüme halinde toprağın onların cesetlerinden ne yediğini biz kesin olarak bilmekteyiz. Bunların hiçbiri bize gizli değildir. Bedenler nerede değildi, nereye gitti ve neye dönüştü hepsini biz biliriz. Ayrıca yanımızda onların sayılarını, isimlerini ve bütün eşyanın parçalarını ihtiva edip koruyan bir de "Kitap" bulunmaktadır ki o, Allah'ın değişiklikten ve şeytanlardan koruduğu Levh-i Mahfuz'dur.

Müslim, Ebu Davud ve Nesai Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Peygamber (s.a.)'den şöyle rivayet edilmiştir: "Acbu'z-zenep (kuyruk sokumu) dışında toprak Adem oğlunun bütün bedenini yer bitirir. İnsan acbu 'z-zenepten yaratılmıştır ve yine parçaları ondan meydana getirilip yaratılacaktır."

Buna göre en doğru olan takdir şöyledir: Meselenin daha kolay anlaşılmasını sağlamak, Allah'ın ezelî ilminin bütün kâinatı ve eşyayı kuşattığını ve her türlü olay ve amelin sayıldığını zihinde canlandırmak için Allah'ın katında bir kitabın bulunduğu ifade edilmiştir. Bu durum yanında her türlü gelir ve giderinin kaydedildiği muhasebe defteri bulunan bir kimsenin durumuna benzer.

Bu durum birçok ayette geldiği için iman etmek zorunda olduğumuz Levh-i-Mahfuz'un varlığına mani değildir. Bu ayette yeniden dirilişin caiz olduğuna ve Allah'ın buna kadir bulunduğuna işaret edilmektedir.

Daha sonra Allah Tealâ müşriklerin inat ve küfürlerinin ve onların yeniden dirilişin vuku bulacağına hayret etmelerinden daha çirkin olan şeyin, yani onların Allah'ın ayetlerini ve Allah Rasulünü (s.a.) yalanlamalarının sebebini açıklamıştır. Şöyle buyurmuştur:

"Bilakis onlar hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar şaşkın bir haldedirler." Yani Kureyş kâfirleri gerçekte Kur'an'ı ve mucizeler ile sabit olan Hz. Muhammed (s.a.)'in peygamberliğini yalanlamaktadırlar. Onlar enine boyuna düşünmeden Kur'an'ı ve nübüvveti sırf Rasulullah (s.a.) tarafından tebliğ edildi, diye yalanlamışlardır. Aslında onlar kendi dinleri hakkında karmakarışık bir halde bulunmaktadırlar. Çünkü onlar Kur'an ve Nebi (s.a.) hakkında bazen sihir ve sihirbaz, bazen şiir ve şair, bazen de kehanet ve kâhin demişlerdi. Bu durum onların sıkıntılı, tedirgin ve ne yaptıklarını bilmez derecede kafalarının karışık bir halde olduğunu göstermektedir.

Bunun bir benzeri de şu ayet-i kerimedir:

"Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz. Ondan (Kur an dan) dönen döndürülür (engellenmez.)"

Daha sonra Allah Tealâ yeniden diriltme vs. şeylere kadir olduğuna dair dünya ve ahiret gerçeğine göre delil getirerek şöyle buyurmuştur:

"Üstlerindeki gökyüzüne bakmazlar mı ki onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız. Onda hiçbir çatlak da yok." Yani ölümden sonra tekrar diriltil-meyi yalanlayan ve büyük kudretimizi kabul etmeyen şu kâfirler kendi gözleriyle gökyüzünün o hayretlere düşüren özelliklerine bakmazlar mı? O gökyüzü direksiz olarak yükseltilmiş ve ışık gibi aydınlatan yıldız ve gezegenlerle süslenmiştir. Onda yarıklar, yırtıklar ve çatlaklarda yoktur. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Yedi kat gökyüzünü tabaka tabaka yaratan O'dur. Rahmanın yaratmasında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Şimdi gözünü çevir bak hiç çatlak görebiliyor musun? Sonra gözünü iki defa daha çevir, o göz sana yorgun ve zelil bir halde geri dönecektir." (Mülk, 77/3-4). Yani o göz bir kusur ve noksan bulamadan yorgun bir halde geri döner.

"üstlerindeki" kavli müşrikler için, şiddetli bir kınama ve onların ahmaklığını yüzlerine haykırmadır.

"Yeryüzünü de döşedik. Ona sabit dağlar koyduk. Orada güzel ve parlak her türden yetiştirdik." Yani aynı şekilde dayayıp döşediğimiz ve genişçe yaydığımız dünyada yaşayanların emniyeti için kendisine sabit dağlar yerleştirdiğimiz ve orada görüntüsü güzel ve parlak her türden ekinler, meyvalar, ağaçlar ve çeşit çeşit bitkiler yetiştirdiğimiz yeryüzüne bakmazlar mı? Bu ayetin bir benzeri de şu ayet-i kerimedir: "Belki öğüt alırsınız diye her şeyi çift yarattık." (Zariyat, 51/49).

"(İşte bütün) bunları, Rabbine dönen her kula bir öğüt ve ibret olması için (yaratmıştır)." Yani bunları biz kulların kalp gözü açılsın da öğüt alsınlar diye yaptık. Rabbine ve Ona itaata dönen ve mahlûkatm eşsiz güzelliklerini düşünen bir kul, ancak bu zikredilenleri kalp gözüyle görebilir ve düşünebilir.

Daha sonra Allah Tealâ bitkileri nasıl yarattığını izah etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Gökten de bereketli su indirdik de onunla bahçeler, biçilecek taneler bitirdik." Yani bizim sahip olduğumuz güç ve kudrete baksınlar. Buluttan nasıl yemyeşil bahçeler, meyvalı ağaçlar ve hasat edilip saklanan buğday, arpa gibi ekin tanelerinin bitmesine sebep olan çok bereketli yağmur suyunu indirdik. "Ve tomurcukları birbiri üstüne binmiş uzun boylu hurma ağaçları." Aynı şekilde biz o su ile bir bir üzerlerine birikmiş tomurcukları olan uzun ve yüksek hurma ağaçlarının yetişmesini sağladık. Tomurcuklarının

çok olması ve birbirleri, üzerlerine birikmiş olmalarıyla, ağaçta yetişen hurmaların çokluğu gösterilmek istenmiştir.

Önceki ayette "Biz orada güzel ve parlak her türden yetiştirdik." demesine rağmen bu ayette de aynı delilin tekrar getirilmesinin bizzat bitkilerle delil getirilmesi açısından faydası vardır. Mana şöyledir: Nasıl ağaçlar neş-vü nema bulup artarsa, işte ölümden sonra insan bedeni de büyüüp yetiştirme gücüne tekrar sahip olarak büyür ve artar. İnsana bu gücün tekrar verilmesi, su vasıtasıyla ağaçlara büyüme özelliğinin verilmesine benzemektedir.

"... ki kullarıma rızık olmak için" Yani söz konusu bütün nimetleri biz rızık olması için verdik. Bitkiler, ağaçlar ve hurma ağaçları kullara rızık ve azık olsun diye yaratılmıştır.

"Biz onunla ölü bir memlekete can verdik. İşte (kabirden) çıkış da böyledir." Yani üzerinde ne bir meyve ne de bir ekin bulunan çorak bir beldeye suyla biz can verdik. Yeniden diriliş esnasında kabirlerden çıkış da Allah'ın ölü toprağa hayat vermesi gibi gerçekleşecektir. Bu nasıl Allah'ın güç ve kudretinde bir şey ise o da aynıdır. Meselenin daha iyi anlaşılması için yapılan bu benzetme insanın içinde bulunduğu hayat gerçeğinden alınmıştır. Aynı şekilde bu ayette bitkilerin yaratılmasının büyük önem taşıdığı ve ilâhî kudrete göre yeniden diriltmenin basit bir şey olduğu ifade edilmiştir. [\[2\]](#)

Önceki Milletlerden Peygamberleri Yalanlayanların Durumunun Hatırlatılması:

12- Onlardan önce de Nuh kavmi, Res halkı ve Semud da yalanlamıştı.

13- Ad, Firavun ve Lût'un kardeşleri de (yalanladılar.)

14- Eyke halkı ve Tubba kavmi de. Bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da (onlar hakkında) tehdidim hemen gerçekleşiverdi.

15- İlk yaratmada acizlik mi gösterdik! Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler.

Açıklaması:

"Onlardan öncede Nuh kavmi, Res halkı, Semud da yalanlamıştı. Ad, Firavun, Lût'un kardeşleri de, Eyke halkı ve Tubba kavmi de. Bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da (onlar hakkında) tehdidim hemen gerçekleşiverdi." Yani Allah Tealâ Kureyş kâfirlerini peygamberlerini yalanlamış olan önceki milletlere verdiği azabın benzerini vermekle tehdit etmiştir. Allah Tealâ önceki milletlerden bazılarını Nuh (a.s.) kavmi gibi tufan ile, Fi-ravun'un kavmi gibi bazılarını denize gark etmek ile, Hud (a.s.)'un kavmi Ad gibi bazı kavimleri uğultulu azgın bir fırtına ile, Lût (a.s.)'un kavmi gibi bazı kavimleri küçük taşları savuran ve toprağın çökmesine sebep olan fırtına ile, Semud, Medyen halkı, ve Şuayb (a.s.)'in kavmi olan Eyke ashabi gibi bazı kavimleri şiddetli bir ses ile, Karun ve ashabi gibi bazılarını da yerin dibine geçirmekle cezalandırmıştır.

Bu milletlerden her biri Allah'ın kendisine gönderdiği peygamberi yalanladıkları için Allah'ın tehdidinin onlar hakkında gerçekleşmesi kesinleşmiş ve yalanlamaları üzerine azap onların üzerinde hemen gerçekleşmiştir. Öyleyse inkarcı Kureyş kavmi kendileri gibi inkarcı olan kavimlere isabet eden azabın benzerine maruz kalmaktan sakınsınlar. Çünkü öncekilere azabın gelmesinin illeti bunlarda da mevcuttur. Zira önceki milletler peygamberleri yalanladıkları için cezalandırılmışlardı.

Daha sonra Allah Tealâ yeniden dirilişin mümkün olduğuna dair bizzat muhatapların kendilerinden bir delil zikretmiştir. Şöyle buyurmuştur:

"İlk yaratmada acizlik mi gösterdik ? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler." Yani hiç mevcut değillerken onları yoktan ilk defa yaratmamızda biz acziyet mi gösterdik? Hayır! O halde yeniden diriltmek ve onları tekrar yaratmak hususunda acizlik göstereceğimizden nasıl bahsedilebilir? Hem bir şeyi tekrar yapmak ilk defa yapmaktan daha kolaydır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"O ilkin mahlukâtı yaratan ve sonra tekrar yaratacak olandır ki bu ona göre daha kolaydır." (Rum, 30/27). Başka bir ayette de şöyle buyurmuştur: "Kendi yaratılışını unutup bize bir misal getirdi ve bu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş dedi. (Habibim) De ki: Onu ilk defa yaratan ona hayat vercektir. O, her yaratmayı hakkıyla bilendir." (Yasin, 36/78, 79).

Sahih olan kudsî hadiste şöyle gelmiştir: Allah Tealâ şöyle der: "Ademoğlu'nun "Beni ilk defa yarattığı gibi tekrar yaratamaz." demesi bana hoş gelmez. Halbuki ilk yaratma bana tekrar yaratmadan daha kolay değildir."

Müşrikler sadece yeni bir yaratma hakkında şüphe ve şaşkınlık içindedirler. Onların şüphe ve tereddüt içinde oldukları yaratma, ölülerin yeniden diriltilmesidir. Müşrikler mahlukâtın ilk olarak yaratıldığını kabul ediyorlarsa -ki ediyorlar-, o takdirde onların yeniden dirilişi inkâr etmeleri doğru değildir. Bu şekilde kâfirler azarlanmış ve onlara karşı açık bir delil getirilmiştir. [\[3\]](#)

İnsanın Yaratılması Ve Onun Ahvalini Allah'ın Bilmesi:

16- Andolsun ki insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.

17- Hani iki (melek) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktaydı.

nında hazır bir gözcü bulunmasın.

19- Ölüm sarhoşluğu artık gerçeği getirmiştir. "İşte, bu senin öteden beri kaçtığın şeydir." (denir.)

20- Sur'a üfürülür. İşte bu geleceği vaadedilen gündür.

21- Her nefis beraberinde bir götürücü ve bir şahitle gelir.

22- Andolsun ki sen bundan gafil idin. Biz hemen senin perdeni kaldırdık.'Bu sebeple bugün artık bakışın keskindir.

Açıklaması:

"Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız." Yani andolsun biz insan neslini ortaya çıkardık. Biz iyilik ve kötülük olarak insanın zihninde ve kalbinde bulunan bütün düşüncelerini ve bütün hallerini biliriz. Ona şah damarından daha yakın olduğumuza göre kalbindeki herhangi bir düşünce

bize nasıl gizli kalabilir! "Biz ona şah damarından daha yakınız." ayetinin manası şudur: "Şüphesiz Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz." İbni Kesir şöyle demiştir: "Yani Allah Tealâ'nın melekleri insana şah damarından daha yakındır."

Böylece Alah Tealâ, insanı yarattığını, Onun ilminin insanın zihninden ve gönlünden geçenlere varana dek bütün hallerini kuşattığını ve onun sahip olduğu hallerden hiçbirinin O'na gizli kalmadığını haber vermiştir. Fakat kalpten geçen düşünceler için ceza yoktur. Bunun delili Rasulul-lah'ın şu sahih hadisidir: "Şüphesiz Allah Tealâ konuşmadıkları ve yapmadıkları müddetçe kalplerinden geçirdiklerinden dolayı ümmetimi sorumlu tutmaz." [4]

Ayet-i kerime yeniden dirilişi inkâr etmeleri hususunda kâfirlere karşı deliller ikame etmek için getirilmiştir.

Sonra Allah Tealâ, insanın kalbindekileri bilmesine rağmen kendisine karşı delil ileri sürmesini önlemek için onun amellerini yazan ve muhafaza eden iki meleği görevlendirdiğini zikretmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Hani iki melek sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar." Yani hafaza meleklerinin insanın konuştuklarını ve yaptıklarını kaydettikleri esnada biz ona en yakın olandan da daha yakındır. Onların biri sağda oturur, diğeri de solda. İnsanın konuştuklarını ve yaptıklarını kaydederler. Ayetteki "oturan" lafzı seninle beraber olan manasmdadır. Sağ taraftaki melek iyilikleri, sol taraftaki melek ise kötülükleri yazar.

Ebu Ümame'den rivayet edilen bir hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin sağındaki melek iyilikleri yazar, solundaki de kötülükleri, iyilikleri yazan kötülükleri yazandan daha güvenlidir. Zira insan bir iyilik yaptığı zaman sağdaki melek onu on iyilik olarak yazar. Ancak insan bir kötülük yaptığı zaman sağdaki melek soldakine şöyle der: Onu yedi saat bekle, belki teşbih veya istiğfar eder." [5]

"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında yazmaya hazır bir gözcü bulunmasın. " Yani Ademoğlu'nun konuştuğu bütün kelimeleri gözetleyen ve kelimeleri yazmak için sürekli onunla beraber olan bir melek vardır. Bu melek her şeyi yazar. Nitekim Allah Tealâ İnfitar suresinde şöyle buyurmuştur: "Üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır, onlar yapmakta olduklarınızı bilir." Rakîb işleri takip edip kontrol eden; atîd ise şahitlik ve muhafaza etmek için hazır bulunup asla ayrılmayan melek demektir.

Ayetin ilk anlamına göre melek bütün sözleri yazar. İbni Abbas (r.a.) şöyle demiştir: "Ancak mükâfat ve ceza gerektirecek sözler yazılır." Bunu hasen-sahih olarak rivayet edilen şu hadis teyit etmektedir: "Bir kişi Allah 'm razı olduğu bir söz söyler, bunun yerine ulaşmadığı zannına kapılabilir. Halbuki Allah Tealâ bu söz yüzünden kendisine kavuşacağı güne kadar ona rızasını yazar. Diğer bir kişi de Allah'ın hoşnut olmadığı bir söz söyler de

bunun büyük bir söz olmadığı zannına kapılabilir. Halbuki Allah Tealâ bu sebeple ona kıyamet gününe kadar gazabını yazar. [6]

Hasan-ı Basri "sağında ve solunda oturan" ayetini okuduktan sonra şöyle demiştir: Ey insan! Senin için bir defter açıldı ve biri sağında biri solunda olmak üzere iki melek senin için vazifelendirildi. Sağ taraftaki meleğe gelince o senin iyiliklerini kaydeder, sol taraftaki ise kötülüklerini kaydeder. İsteddiğini yap, ister az yap; ister çok. Öldüğün zaman defterin dürü-lür ve kabirde boynuna asılı bir şekilde beraberinde bulunur. O anda Allah Tealâ şöyle buyurur: "Her insanın amelini boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız. Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter." Hasan-ı Basri şöyle devam eder: Allah'a yemin olsun ki, içinde senin hesabını tutan bir şey vardır.

Müşriklerin yeniden dirilişi inkâr etmeleri açıklanıp Allah Tealâ'nın ilmi ve kudretinden haber verilerek onların bu düşünceleri reddedilmiştir. Sonra onlara ölüm anında ve kıyamet vaktinde gerçekten karşılaşacakları küçük ve büyük kıyametlerin yakın olduğunu haber vermiştir. Allah Tealâ insanın küçük kıyameti hakkında şöyle buyurur:

"Ölüm sarhoşluğu artık gerçeği getirmiştir. "İşte (ey insan!) bu senin öteden beri kaçtığın şeydir." denir." Yani ey insan, işte insanı baygın hale getirip aklını dumura uğratan ölümün şiddetli azabı ve sarhoşluğu, gerçeği açığa çıkarır ve peygamberlerin getirdiği yeniden diriliş, çeşitli vaad ve tehdit haberlerinin doğruluğu ortaya çıkar. Senin kendisinden şüphe duyduğun şey gerçekte bu ölümdür veya sürekli olarak kendisinden kaçtığın bu gerçektir. Burada kendisinden kaçılan şey ölüm diye tefsir edilirse ayetteki hitap "Andolsun ki biz insanı yarattık." ayetinden iltifat (muhatabındağişmesi) yoluyla insandır. Şayet kendisinden kaçılan şey hakikat diye tefsir edilirse buradaki hitap asi kimseleredir.

"bi'1-hakkı" lafzındaki "ba" geçişlilik içindir. Buna göre mana şöyledir: Ölüm sarhoşluğu, ölümün kesin olarak gerçekleşmesi veya ölünün bahtiyarlığı yahut bedbahtlığı gibi işin hakikatini ve halin açıklığını getirmiştir. Sahih olan bir hadiste Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmiştir: "Rasulullah (s.a.) ölüm baygınlığı geldiğinde "Sübhanallah! Ölümün şüphesiz kendisine has birçok sarhoşluğu vardır." buyurarak alnındaki terleri silmeye başlamıştır."

Allah Tealâ büyük kıyamet hakkında şöyle buyurmuştur: "Sur'a üfü-rülür. İşte bu geleceği vaadedilen gündür." Yani Sur'a yeniden diriliş nefha-sı üfürülür. İşte en büyük tehlikelerin olacağı o vakit, Allah'ın ahirette kâfirleri azapla tehdit ettiği gündür.

Sahih bir hadiste Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Boynuzu üfürecek olan (İsrafil) boynuzu ağzına alıp üfürmek için kendisine izin verilmesini beklerken ben nasıl nimetlere

dalabilirim ? Bunun üzerine "Ey Allah'ın Ra-sulü (s.a.) bu durumda biz ne söyleyelim?" dediler. Rasulullah (s.a.) "Allah bize yeter o ne güzel vekildir." deyince buyurdu. Bunun üzerine orada bulunan topluluk "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir." dediler.

"Herkes yanında bir götürücü ve bir şahitle beraber gelir." Yani her bir insan bedeni ve ruhu ile yanında kendisini mahşere götüren bir melek ve yaptığı iyi kötü amellerine şahitlik yapacak olan bir melek nezaretinde gelir.

İşte o zaman insana şöyle denilir:

"Andolsun ki sen bundan gaflette idin. Biz hemen senin perdeni kaldırdık. Bu sebeple bugün artık bakışın keskindir." Yani kâfire veya iyi veya kötü her kişiye şöyle denilir: "Dünyada iken sen bu gidişattan gafil idin. Bugün artık önündeki ahiret ahvali ile aranda bulunan perdeyi kaldırdık. Dolayısıyla şimdi bakışın dünya hayatında gizli olan şeyleri görecektir kadar keskin ve kuvvetlidir. Çünkü kıyamet günü kâfirlerden her biri varacağı yeri görmüş, dünyada iken inkâr ettiği şeyin farkına varmış olur. [7]

Kâfir İle Arkadaşı Şeytan Arasında Kıyamette Vuku Bulacak Konuşma:

23- Yanındaki 'İşte yanımdaki hazır," der.

24, 25- (İki meleğe şu emir verilir): Haydi ikiniz (hakka karşı) her inatçıyı, hayra bütün gücüyle engel olanı, azgın şüpheciyi cehenneme atın.

26- Allah ile beraber başka ilâh edineni şiddetli azaba birlikte atın!

27- Müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: "Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi."

28- O esnada (Allah) buyurur: "Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim!"

29- Benim huzurumda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici değilim.

30- O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz. O da "Daha var mı?" der.

Açıklaması:

"Yanıdaki arkadaşı: "İşteyanımdaki hazır", der." Yani sorumlu melek insana dönerek şöyle der: "İşte amel defterinhazır. Onda ne bir fazlalık ne de bir noksanlık vardır. Mücahid demiştir ki: "Bu insanı mahşere götürmekle sorumlu meleğin sözüdür." Zira o melek şöyle der: "İşte kendisinden sorumlu olduğum Ademoğlu'nu getirdim." İbni Cerir ise ifadenin hem götürüü hem şahit meleği kapsadığı görüşündedir.

Zemahşeri burada ki "karin" (arkadaş) kelimesini şöyle tefsir etmiştir: "O, "yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz." (Zuhruf, 43/46) ayetinde belirttiği üzere insana musallat edilmiş bir şeytandır."

Sonra müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: "Rabbimiz! Ben onu azdırmadım." Şeytan şöyle der: O benim yanımda bulunmaktadır. Benim emrimde cehennem için hazır bir durumdadır. Bir melek insanı mahşere götürmekte,, bir diğeri ona şahitlik yapmakta ve bir de yanında şeytan bulunmaktadır. Bu esnada şeytan şöyle demektedir: Onu kışkırtmalarım ile yoldan çıkardım ve cehenneme hazırladım. Bu son görüş alimlerce tercih edilmiştir. Çünkü şeytan her günahkarın arkadaşıdır. Şeytan mahşer ehline ve diğer arkadaşlarına şöyle der: "Arkadaşlarımı cehennem için hazırladım."

"(İki meleğe şu emir verilir): Haydi ikiniz (hakka karşı) her inatçıyı, hayra bütün gücüyle engel olanı, azgın şüpheciyi cehenneme atın; Allah ile bebareber başka ilâh edineni, şiddetli azaba birlikte atın!"

Yani Allah Teala insanı mahşere götüren ile onun amellerine şahit olarak yanında bulunan meleğe şöyle der:

Atın cehenneme! Allah'ı inkâr edenleri, O'na başka birisini ortak koşanları, inadına hakkı kabul etmeyenleri, hak ehliyle mücadele edenleri, şiddetle hakkı inkâr edip yalanlayanları, bildiği halde batıl ile hakka karşı çıkanları atın cehenneme!

Aynı şekilde bütün gücüyle hayra engel olanı da atın! Zekâtı vermeyen, üzerindeki hakları eda etmeyen, akrabalık bağı veya sadaka vermek şartıyla bir akrabasına veya bir fakire hayır yapmayan, yakınlarının İslam'a girmesine engel olanları atın ateşe. Daha önceden geçmiş olduğu üzere bu ayetlerin Velid b. Muğire hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Zira o, kardeşinin oğlunun İslam'a girmesine mani olmuş ve yakınlarına da şöyle demişti: İçinizden kim İslam'a girecek olursa ömrüm boyunca ona yardımcı olmam.

Allah'ın cehenneme atılmasını emrettiği bu kimsekötü sözle, eza ve cefa ile ve gaddarlıkla insanlara karşıazgınlık yapmakta, malından harcamada haddi aşmakta, Allah'ın bir olduğunu kabul etmeyerek kendine zulmetmekte ayrıca kendisi hak ve hakikatten, Allah'ın dini ve emrinden şüphelendiği gibi başkalarını da şüphelendirmektedir.

Bütün bunların ötürü Allah Tealâ onun cehenneme atılmasını emretmektedir Ayette geçen hitabın iki meleğe olması mümkün olduğu gibi, Arapça'daki tesniye sigasıyla bir kişiye hitap edilebilmesi kuralına uyararak cehennemin bekçisi Malik'e olduğunu söylemek de mümkündür.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebi Said el-Hudri'den Rasulullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Cehennemden bir boyun çıkar ve "Ben bugün üç grup kimse için görevlendirildim: Zorba ve inatçı kâfir, Allah ile birlikte başka ilâhlar olduğunu kabul eden ve haksız olarak bircana kıyan kimseler" diyerek konuşur ve hemen onların üzerlerine çullanarak onları cehennemin çukurlarına atıverir,"

Sonra Allah Tealâ kâfir ile onun beraberinde bulunan şeytan arasında geçen konuşmadan bir kesit sunmuştur. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: "Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi." Yani şeytan kıyamette kâfir olarak gelen arkadaşı hakkında onun yaptıklarından sorumluluk kabul etmeyerek şöyle diyecektir: Rabbimiz! Onu ben saptırmadım. Onu tuğyana ben düşürmedim. Zaten o dalâlet içindeydi. Batılı tercih edip hakka karşı gelmişti. Haktan uzaktı. Ben sadece onu çağırdım. O da çağrıma icabet etti. Şayet senin ihlaslı kullarından olsaydı ben ona bir şey yaptırmaya muktedir olamazdım. Yani sanki kâfir "Ya Rabbi! Beni arkadaşım olan şeytan sapıttırdı." diyerek bir özür beyan etmek istemişti de ona musallat olan şeytan "Rabbimiz! Onu ben azdırmadım." diyerek ona cevap vermiştir.

İşte bu şekilde gerçek itiraf edilmiş oldu. Nitekim başka bir ayette de şeytan şöyle demiştir: "(Hesapları görülüp) iş bitirilince şeytan diyecek ki "Şüphesiz Allah Tealâ size gerçek olanı vaadetmiştir. Ben de size vaadde bulundum, ancak ben vaadimde durmadım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi (inkâra) çağırdım. Siz de hemen bunu kabul ettiniz. O halde siz beni kınamayın, kendinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni. Şüphesiz ben daha önce beni Allah'a ortak koşmanızı da kabul etmemiştim. Doğrusu zalimler için elim bir azap vardır." (İbrahim, 14/22).

O esnada (Allah) şöyle buyurur: "Huzurumda çekişmeyin. Ben size daha önce uyarı göndermiştim." Yani Allah Tealâ kâfir kimseye ve onun arkadaşına hesaba çekilme yeri olan huzurumda birbirinizle çekişip tartışmayın. Çünkü ben size dünyada önceden bir tehdit ve uyarı göndermiştim. Peygamberlerin lisanı üzere size mazeret beyan edip

kitaplar indirif, size karşı hüccet ve kuvvetli deliller getirmiştim. Şimdi sizin ileri sürdüğünüz mazeretlerin huzurumda hiçbir faydasının olmadığı anlaşılmıştır.

Allah Tealâ "Benim huzurumda söz değiştirilmez, ben kullara asla zul-medici değilim." buyurarak bir başka red cevabını öncekine ilâve etmiştir. Ayetin manası şöyledir: Ben hükmümü verdim. Benim verdiğim hüküm asla değişmez. Ben vaadimden de dönmem. Bilakis benim vaadim mutlaka gerçekleşir. İnkarcınız yüzünden sizin azaba maruz kalmanıza hükmetmiştim. Artık onun için bir değişiklik söz konusu olamaz. İşlediği bir suç ve günah olmadan, Allah, zulmetmek maksadıyla hiç kimseye azab etmez. Kendisine bir delil getirildikten sonra günah işleyen kimseye azab eder.

"O gün cehenneme "Artık doldun mu?" deriz. O da "Daha var mı?" der." buyurarak cehennemde azabın bulunduğunu vurgulamıştır. Ayetin manası şöyledir: Ey Muhammedi Kavmine Allah'ın cehenneme: "İnsan ve cin topluluklarıyla doldun mu?" dediğinde cehennemin cevap olarak "Bana göndereceğin başkaları kaldı mı? dediğini hatırlat ve onları uyar" Burada cehennemin kendisine atılan topluluklarla dolduğu anlatılmak istenmiş olabilir. Sanki artık dolduğundanbundan daha geniş yerim yoktur. [8] demiştir. Cehennemin asilere kızgınlıkifade etmesi ve içinde buldukları yerin onlara daraltılması için dolduğu halde fazlasını istemiş olması da muhtemeldir.

Dil alimleri demiştir ki: Burada cehenneme soru sorulması ve cehennemin buna cevap vermesi manasının nefiste tasviri ve tesbiti maksadını taşıyan canlandırma üslubudur. Daha önce geçtiği üzere bunun iki manası vardır. Birincisi: Geniş olmasına rağmen kendisine hiçbir şey ilâve edilemeyecek kadar dolmuştur. İkindisi: Cehennem o kadar geniştir ki girecek olanlar girdikleri halde orada daha yer bulunmaktadır. [9]

İbni Kesir "Andolsun ki cehennemi insan ve cinlerle dolduracağım." (Hud, 11/119) ayetinin tefsirinde bu ayetin birinci manaya, yani cehennemin oraya girenlerle dolacağına delâletini destekleyen birçok hadis zikretmiştir: Buhari Enes b. Malik'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "Cehenneme insan ve cinler atıldıķça "Daha var mı?" der. Nihayet Allah Tealâ ona (mahiyetini bilmediğimiz) kademini koyar. Bunun üzerine cehennem: "Tamam yeter, yeter." der."

Müslim Ebu Said el-Hudri'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdular: "Cennet ve cehennem birbirlerine karşı hüccet getirerek tartışmışlardır. Cehennem "Bende zorbalar ve mütekebbir-ler." var deyince cennet: "Bende de fakir ve yoksul insanlar var." demiştir. Aralarında ilâhî hüküm verildi. Allah Tealâ cennete: "Sen benim rahme-timsin. Seninle dilediğim kullarıma merhamet ederim." buyurdu. Cehenneme de "Sen benim azabımsın seninle dilediğim kullarıma azap ederim. Sizden her birinin içini dolduracak kadar kimseler bulunacaktır." [10]

Muttakilerin Durumu:

31- Cennet de takva sahipleri için uzak olmayarak yakıtıldı.

32 ,33- İşte size vaadedilen ki o,(tam manasıylaAllah'a)döner,O'nun(emir ve yasaklarına) riayet eden kimse)görmediği halde Rah- man'dan korkan ve O'na yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur.

34- Oraya emniyet içinde giriniz. İşte bu ebedi hayatı başladığı gündür.

35- Orada istedikleri her şey kendileri için mevcuttur. Bizim nezdimizde dahası da vardır.

Açıklaması:

"Cennet de takva sahipleri için uzak olmayarak yaklaştırıldı." Yani cennet takva sahipleri için uzak olmayacak şekilde yaklaştırılmış veya onlara uzak olmayan bir yere getirilmiştir. Cennet onlar tarafından görülmektedir. Takva ehli buldukları yerden cenneti seyretmekte ve onda bulunan gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir kimsenin aklına gelmeyen nimetlere bakmaktadırlar.

"İşte size vaadedilen ki o (tam manasıyla Allah'a) döner, Onun emir ve yasaklarına riayet eden... kimselere mahsustur." Yani melekler onlara şöyle demektedir: Cennette gördüğünüz bu nimetler bizzat Rabbinizin kitaplarında, size gönderdiği peygamberlerinin lisanı ile vaadedilen nimetlerdir. İşte bu sevap sadece günahattan uzaklaşmak suretiyle tam manasıyla Allah'a ve O'na itaate döner, Allah'ın çizdiği sınırlara ve koyduğu hükümlere çokça riayet edip verdiği sözü tutan, onu hiçbir şekilde bozmayan ve hiçbir şekilde onda bir nebze bile ihmal göstermeyen kimselere mahsustur.

"... (kimse) görmediği halde Rahman'dan korkan ve O'na yönelmiş bir kalple gelen kimselere mahsustur." Yani Allah'ın çizdiği bu sınırlara riayet edip onu aşmayan, kimsenin görmediği gizli bir yerde bile O'ndan korkan kimsedir Bunun bir benzeri de kıyamet günü Allah'ın gölgesinde gölgelenecek olan yedi zümre hakkında Rasulullah'ın söylediği şu sözdür: Ahmed, Buhari, Müslim ve Nesai bunu Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Gizli bir yerde Allah'ı zikrederken gözleri dolup taşan adam (Allah'ın gölgesinde gölgelenecektir.)" Ayrıca bu sevaba nail olacak kimse Allah'a itaat hususunda samimi bir kalple Allah'a döner. Kıyamet gününde günahlardan salim ve boyun eğmiş bir kalple Allah'la karşılaşır.

“Oraya emniyet içerisinde giriniz. İşte bu ebedi hayatın başladığı gündür.” Yani onlara şöyle denir. Haydi azaptan ve nimetlerin elden geçirilmesi vs. her türlü korkudan salim bir halde yahut Allah'ın ve meleklerin selamına kavuşmuş olarak cennete giriniz. İşte cennete girdiğiniz bu gün herhangi bir ölüm ve değişimin olmadığı ebedilik ve devamlılık günüdür.

“Orada istedikleri her şey kendileri için mevcuttur. Bizim nezdimizde dahası da vardır.” Yani işte söz konusu vasıflara sahip takva ehli için cennette istedikleri, canlarının arzu ettiği, gözlerinin lezzet duyduğu çeşit çeşit iyilikler, arzularına göre türlü türlü nimetler vardır. Neyi isterlerse orada onu bulabilirler. İnsana zevk veren nimet çeşitlerinden hangisini arzu ederlerse onu elde edebilirler. Bizim yanımızda hatıra gelmemiş daha başkaları da mevcuttur. Bunun bir benzeri şu ayet-i kerimedir:

“İhsan sahipleri için en güzel nimetler ve daha fazlası vardır.” (Yunus: 10/21)

Sahih-i Buhari'de Suheyb b. Sinan er-Rumi'den şöyle rivayet edilmiştir: “Bu fazlalık Allah'ın vechini temaşa etmektir.”[\[11\]](#)

Yeniden Dirilişi İnkâr Edenlerin Tehdit Edilmesi, Bunun Bir Defa Daha Onlara İspat Edilmesi Ve Rasulullah (S.A.)'e Yöneltilen Bazı Emirler:

36- Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik ki onlar kendilerinden daha kuvvetli idiler. Diyar diyar dolaşıp (sığınacak) delikler aramışlardı. Fakat kaçmava bir care var mıydı?

37- Şüphesiz bunda akli olan yahut hazır bulunup dinleyen kimseler elbette bir öğüt vardır

38- Andolsun ki biz gökleri, yeryü- zünü ve iki arasında bulunan şeyleri altı günde yarattık. Bize hiçbir

doğuşundan ve batışından önce teşbih et.

40. Gecenin bir kısmında da onu tesbihet' Secdelerin akabindedede-

41-Nida edenin yakın bir yerden kulak ver

42- O gün gerçek sayhayı (insanlar) işiteceklerdir. İşte bu kabirden çı-kış günüdür.

43- Şüphesiz sadece biz diriltiriz ve biz öldürürüz. Hem de dönüş ancak bizedir.

44- O gün hepsinin süratle çıkması için toprak üzerlerinden yarılıp açılacaktır. İşte bu bize göre kolay olan bir haşirdir.

45- Biz onların neler söylediklerini çok iyi bilmekteyiz. Onlara karşı bir zorba değilsin sen! O halde benim tehditimden korkacaklara Kur'an ile öğüt ver.

Açıklaması:

"Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik ki onlar kendilerinden daha kuvvetli idiler. Diyar diyar dolaşmışlardı. Fakat kaçmaya çare var mıydı?"

Yani Kureyş ve onlara tabi olan kâfirlerden önce de Ad, Semud, ve Tubba kavmi gibi milletler ve topluluklar vardı ki onlardan sayıları daha çok, kuvvetleri daha çetin ve yeryüzündeki eserleri de daha fazlaydı. Memleketlerde etkili olmuşlar, rızık aramak, ticaret yapmak ve mal kazanmak için diyar diyar dolaşmışlardı. Hem onlar sizden daha fazla gezip dolaşmaktaydılar. Buna rağmen onlar azabtan ve Allah'ın kaza ve kaderinden kurtulmak için kaçabilecekleri bir yer bulabilmişler midir? Bir araya getir-dikleleri malları onlara fayda verip peygamberleri yalanlamaları sebebiyle hak ettikleri azabı onlardan defedebildi mi? İşte onların nasıl kaçacak yerleri yoksa sizin de kaçıp saklanabileceğiniz ve Allah'ın azabından kurtulabileceğiniz bir yer yoktur.

Sonra Allah Tealâ bu uyarı ve tehditler ile kısıtlamaların ancak düşünen insanlara fayda verebileceğini ifade etmiştir. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur:

"Bunda akli olan yahut hazır bulunup dinleyen kimseler için elbette bir öğüt vardır." Yani şüphesiz yukarıda zikredilen şu milletlerin kıssalarında ve bu sure ile bundan önceki surede zikredilen fertler ve topluluklar arasındaki edep kuralları ve nasihatlerde, gerçekleri ve sebep sonuç ilişkilerini düşünen akla sahip kimseler için bir öğüt, bir nasihat ve bir ibret bulunmaktadır.

Allah Tealâ daha sonra, öldükten sonra dirilmenin aklen mümkün olduğunu delâlet eden delili bir kez daha zikrederek şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki gökleri, yeryüzünü ve bu ikisi arasında bulunan şeyleri biz altı günde yarattık. (Bu konuda) Bize hiçbir yorgunluk da dokunmamış-tır." Yani Allah'a yemin olsun ki daha önce hiçbir benzeri bulunmayan gökleri, yeryüzünü ve bu iki arasında bulunan harikulade mahlukâtı biz altı günde yarattık. Bize bu konuda ne bir sıkıntı, ne de bir meşakkat ve yorgunluk isabet etmiştir. Bu ayet-i kerime ile Yahudiler reddedilmişlerdir. Zira Katade'nin dediğine göre Yahudiler şöyle demişlerdir: Allah evveli pazar son günü de cuma olmak üzere altı günde, gökleri ve yeryüzünü yaratmış, yedinci günde -ki bu cumartesi günüdür- dinlenmiştir. Yahudiler işte bu yüzden cumartesi gününü dinlenme günü diye isimlendirmişlerdir. Yahudilerin bu sözleri sebebiyle onların sözlerini ve yorumlarını reddetmek için Allah Tealâ bu ayeti indirmiştir.

Bu ayet-i kerime ahiret hayatının var olduğunu tespit ve tayin etmektedir. Şöyle ki gökleri ve yeryüzünü yaratmaya kadir olan ve yaratırken asla yorulmayan ölüleri diriltmeye haydi haydi kadirdir. Nitekim Allah Tealâ başka bir ayette şöyle buyurmuştur:

"Gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir." (Ahkâf, 46/33).

Bir diğer ayet-i kerimede ise şöyle buyurmuştur:

"Elbetteki göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyük (bir olaydır)." (Gafir, 40/57).

Razi bu ayette zikredilen "altı günde" sözünden maksadın altı merhale olduğunu ifade etmiştir. Yoksa bu lügatta vaz edilmiş bulunan belli günler değildir. Çünkü lügatta gün, doğuşundan batışına kadar güneşin yeryüzünün üstünde bulunduğu zaman dilimini ifade eder. Halbuki gökler yaratılmadan önce ne güneş vardı ne de ay. Dolayısıyla burada gün lafzı kullanılarak onunla vakit veya zaman, yani aşanla, merhale kastedilmiştir. [\[12\]](#)

Allah Tealâ sonra da Peygamber'ine (s.a.) yeniden dirilmeyi inkâr eden kâfirler ile yaratıcıyı yaratıklara benzeten Yahudilere karşı takınması gereken tavrı açıklamıştır. Rasulü Ekrem'e (s.a.) bir kaç emir vererek şöyle buyurmuştur:

a) "(Habibim) ne derlerse sen sabret." Yani Ey Rasul! Yeniden dirilişi yalanlayan müşriklerin sözleriyle Yahudilerin Allah'ın yorulduğu ve istirahat ettiğine dair sözlerine sabret. Bütün bunlar hiçbir delile dayanmayan batıl sözlerdir.

b) "Rabbini güneşin doğuşundan ve batışından önce teşbih et. Gecenin bir kısmında da onu teşbih et. Secdelerin akabinde de." Yani Rabbini daima her türlü acziyet ve noksanlıktan tenzih et. Sabah ve ikindi vakitlerinde, gecenin bir bölümünde ve namazların peşinden "Sübhanallahi ve bi-ham-dihi" (Allahı noksan sıfatlarından tenzih eder ve ona

hamdederim) diyerek sürekli O'na hamd et.

İbni Abbas şöyle demiştir: Güneşin doğuşundan evvel emredilen teşbih ve tahmidden maksat sabah namazı; güneşin batışından öncekinden maksat öğlen ve ikindi namazı; gecenin bir bölümünde yapılması emredilen teşbih ve tahmidden maksat akşam ve yatsı namazları, secdelerin peşinden yapılması emredileni ise farzlardan sonra kılman nafile namazlar veya namazdan sonraki tesbihattır.

Bazı alimler de şöyle demişlerdir. Burada zikredilen teşbihten maksat namazdır. Çünkü namazlarda Allah noksan sıfatlardan ,tenzih edildiği için (tesbihat bulunduğu) namaz, teşbih diye isimlendirilmektedir.

Namazlardan sonra tesbihatin emredildiği birçok hadis vardır:

Buhari ve Müslim Ebu Hüreyre'nin (r.a.) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

Muhacirlerin fakir olanları geldiler ve şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasulü (s.a.)! Ehl-i dusur [\[13\]](#) yüksek derecelere ve ebedî nimetlere gittiler." Rasulullah (s.a.) "Ne oldu ki" deyince onlar: "Bizim gibi namaz kılıyor, oruç tutuyor, bizim gibi tasadduk edip bizim yaptığımız gibi köle azat ediyorlar." dediler. Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yaptığınız takdirde sonrakileri geçebileceğiniz ve bunu yapanlar dışında sizden üstün hiç kimsenin bulunamayacağı bir şeyi size öğreteyim mi? Her namazın peşinden otuz üç defa sübhanallah, otuz üç defa elhamdülillah, otuz üç defa Allahuekber deyiniz." Bunun üzerine onlar şöyle dediler: "Ya Rasulallah! Mal sahibi kardeşlerimiz bizim yaptığımızı işitir ve aynını onlar da yapar." Rasulullah (s.a.) "İşte bu Allah'ın dilediğine bahşettiği ihsanıdır." (Maide, 5/54) ayetini okudu.

Sahih olan diğer bir hadis de şöyledir: "Nebi (s.a.) farz namazların peşinden "ha ilahe illallahü vahdehü la şerike leh lehül-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve ala külli şeyin kadir. Allahümme la mania Uma a'tayte velâ mu tiye Uma menâ'te velâ yenfau ze'l-ceddi minke'l-ced." derdi. (Hiçbir ilâh yoktur. Sadece ortağı olmayan Allah vardır. Mülk ancak O'na aittir. Hamd de yalnız O'na aittir. O'nun her şeye gücü yeter. Ey Allah'ım! Senin verdiğine engel olabilecek kimse olamaz. Senin engel olduğuna da kimse veremez. Sana karşı zenginlerin zenginliği fayda vermez. O'na ancak iman ve itaat fayda sağlar."

c) "Nida edenin yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver." Ey Peygamber! İsrail'in (a.s.) sûra ikinci üflemesi olan kıyamet sayhasına kulak ver. O gün İsrail (a.s.) mahşerde bulunan herkesin işitebileceği şekilde nida eder. "Haydi hesaba çekilmeye gelin" deyince herkes kabirden çıkıverecekler.

Her ne kadar sabır ve teşbih dünyada, münadinin çağrısına kulak vermek de kıyamette olsa da "kulak ver" fiilini "sabret" ve "teşbih et" fiillerine atfetmeye bir mani

yoktur. Çünkü burada "Namaz kıl ve cennete gir" sözündeki gibi bir mana kastedilmiştir. Bu sözün manası şudur. Dünyada namaz kıl ki ahirette cennete giresin.

"Kulak ver" fiilinin "bekle" manasında olduğunu söylemek de mümkündür.

Razi şöyle söylemiştir: Allah Tealâ'nın "yakın bir yerden" sözü bu herkesin eşit derecede işiteceklerine işaret etmektedir. Buna göre burada zikredilen münadinin Allah Tealâ olduğu şeklindeki yorum uzak değildir. Çünkü burada yakın yerden maksat bizzat yer değildir. Bilakis çağrının zahir olması kastedilmiştir. Allah'tan gelen çağrı ise daha yakındır. [\[14\]](#)

"O gün gerçek sayhayı (insanlar) işiteceklerdir. İşte bu kabirden çıkış günüdür." Yani yeniden diriliş sayhası hakikaten gerçekleşecektir. İşte o gün yeniden diriliş, haşr ve amellerin karşılığının görüleceğini hatırlatan sûra ikinci üfürülüşün işitileceği gündür. O gün kabirlerden çıkma günüdür.

"Şüphesiz sadece biz diriltiriz ve yine biz öldürürüz. Hem de dönüş ancak bizedir." Yani hem dünya da hem de ahirette yalnızca biz diriltiriz. Dünyada eceller geldiğinde ancak biz öldürürüz. Bu konuda hiç kimse bize ortak olamaz. Hem hesaba çekilip amellerin karşılığının görülmesi için sadece bize dönecektir. İyiliğe karşılık iyilik, kötülüğe karşı ise kötülükle amel eden herkese amelinin karşılığını vereceğiz.

Bu ayeti kerime yoktan var etmeye yeniden yaratmaya ve öldürüp hesaba çekmeye dair ilâhî güç ve kudretin bulunduğunu ispat etmektedir. Allah Tealâ bu durumu şu ayet-i kerime ile teyit etmektedir:

"O gün süratle (çıkmaları için) toprak üzerlerinden yarılıp açılacaktır. İşte bu bize göre kolay olan bir haşirdir." Yani toprağın onların üzerinden yarılarak açılması üzerine kabirden çıkıp kendilerine nida eden münadiye doğru koşarak mahşer yerine doğru sürüklendikleri o vakitte onların dönüşü bizedir. İşte bu bize göre gayet kolay bir diriltme ve toplamadır. O konuda zorluk ve meşakkate uğramamız söz konusu değildir.

Nitekim Allah Tealâ başka bir ayette şöyle buyurmuştur:

"Bizim buyruğumuz bir anlık bakış gibi bir tek sözden başka bir şey değildir." (Kamer, 54/50).

"Sizin yoktan yaratılmanız da yeniden diriltiğiniz de bir canın yaratılması ve diriltilmesi gibidir." (Lokman, 31/28).

Sonra Allah Tealâ şu sözüyle müşrikleri tehdit etmiştir:

"Biz onların neler söylediklerini çok iyi biliriz. Sen onlara karşı bir zorba değilsin ki!" Biz müşriklerin Kur'an'ı yalanlamak, yeniden dirilişi ve Allah'ın birliğini inkâr etmek hususunda sana söylediklerini harfi harfine bilmekteyiz. Sen onları imana zorlayan bir zorba değilsin. Sen sadece tebliğ edicisin.

Bunun bir benzeri de şu ayetlerdir: "Sen ancak tebliğ etmekle görevlisin. Hesaba çekmek bize düşer." (Rad, 13/40); "Habibim sen öğüt ver. Sen sadece hatırlatmada bulunucusun. Onlar üzerinde zorba değilsin sen." (Casiye, 88/21, 22).

d) "O halde benim tehdidimden korkacaklara Kur'an ile öğüt ver." Yani Ey Peygamber! Sen bu Kur'an ile öğüt ver. Rabbinin sana yüklediği peygamberlik vazifesini tebliğ et. Şüphesiz ondan sadece Allah'tan korkan, O'nun isyankârlara vaadettiği cezadan ve tehditten çekinen, Allah'ın vaadine, fazlına ve rahmetine ümit bağlayanlar öğüt alırlar. Diğerleriyle boşuna uğraşma. [\[15\]](#)

[\[1\]](#) Razî, XXVIII/146.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/504-509.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/512-513.

[4] Bu hadisi; Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace Ebu Hureyre'-den, Taberani de İmran b. Husayn'dan (r.a.) rivayet etmişlerdir.

[5] Bu hadisi Zemahşeri, Kurtubi ve Beyzavi zikretmiştir. İbni Ebi Hatim de Ahnef b. Kays'dan aynı hadisi şu şekilde rivayet etmiştir: "Sağdaki melek iyilikleri yazar ve o soldakinden daha güvenilirdir. Kul bir günah işlerse soldakine dur, yazma der ve eğer kul Allah'a istiğfar ederse o günahı yazmaktan onu men eder. Ama kul istiğfar etmezse o günahı yazar."

[6] Ahmed, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace rivayet etmiştir. Tirmizi hasen-sahih demiştir. Hadisin sahih bir de şahidi vardır.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/516-518.

[8] Buna göre birinci soru muhatabın durumu ikrar etmesi için sorulmuştur. Şu halde Allah Teala cehennemin dolduğunu ortaya koymaktadır. Yani cehennemin dolduğunu ikrar etmesini sağlamaktadır. İkinci istifham ise olumsuzluk manasındır. Yani bundan fazlasını alacak yerim yok. Bu birinci istifhamın cevabıdır.

[9] Zemahşerî, III/163.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/522-525.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/527-528.

[12] Razî, XXVIII/183-184.

[13] Burada onlardan maksat servet sahibi zenginlerdir. Dusur kelimesi dışar kökünden dışa giyilen elbise manasına gelir.

[14] Razî, XXVIII/188.

[15] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 13/534-538.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sure ile İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Öldükten Sonra Dirilmenin Mutlaka Olacağı Üzerine Yemin: 2

Belagat: 3

Kelime Ve İbareler: 3

Açıklamalar 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Müttekilerin Mükafatı Ve Özellikleri: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklamalar: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

İbrahim (A.S.)'In Misafirlerinin Kıssası, Bunların Lût Ve

Kavmini Helak Etmedeki Görevi: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklamalar: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Diğer Peygamberlerin Kavimleriyle Olan Kıssaları: 13

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklamalar: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

Allah'ın Birliği Ve Kudretinin Büyüklüğünün İspatı: 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklamalar: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 17

Rasulullah'ı Yalanlayan Müşrikleri Azapla Tehdit: 17

Belagat: 17

Kelime ve İbareler: 18

Nüzul Sebebi: 18

Ayetler Arası İlişki: 18

Açıklamalar: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Öldükten Sonra Dirilmenin Mutlaka Olacağı Üzerine Yemin:

- 1- Tozutup savuran rüzgârlara,
- 2- Sonra yük taşıyanlara,
- 3- Sonra kolayca akıp gidenlere,
- 4- Sonra işleri taksim edenlere,
- 5- Ki şüphesiz size vaad olunan elbette doğrudur.
- 6- Şüphesiz din günü mutlaka olacaktır.
- 7- Yollara sahip o göğe and olsun!
- 8- Ki şüphesiz siz çelişkili bir söz içindedesiniz.
- 9- Ondan döndürülmüş olan döndürülür.
- 10- Kahrolsun o koyu yalancılar!
- 11- Ki onlar bir cehalet içinde kalmış gafillerdir.
- 12- Ceza gününün'ne zaman olacağını sorarlar.
- 13- O gün, onların ateş üzerinde imtihan (azap) olunacakları gündür.
- 14- Tadin azabınızı, çabuk gelmesini istediğiniz işte bu idi.

Açıklamalar

Bundan önce geçen Kaf suresinin sonunda Allah, müşriklere çok açık ve kesin deliller getirmesine rağmen, hâlâ onların haşri inkârda ısrar ettiklerini beyan ettikten sonra, geriye ancak bu meseleyi imanla tekit ve takviye etmek kaldığından bu sure imana vurgu yaparak söze başlamıştır:

"Tozutup savuran rüzgârlara, sonra yük taşıyanlara, sonra kolayca akıp gidenlere, sonra işleri taksim edenlere ki şüphesiz size vaadolan elbette doğrudur. Şüphesiz din günü mutlaka olacaktır." Allah burada hasrı ispat etmek için hareket eden şeylere yemin etmiştir, çünkü haşirde toplama ve dağıtma vardır ki bunun da ancak hareketle olması mümkündür. Allah tozu toprağı ve yer çekimi kanununa uymayarak uçuşabilen her şeyi sürükleyip dağıtan rüzgârlara, çok miktarda suyu taşıyan bulutlara, suyun yüzünde akıp giden gemilere, insanlar arasında yağmurları ve rızıkları taksim eden meleklerle yemin etti. Her meleğin özel bir görevi vardı: Cebrail, peygamberlere vahiy getirir; Mikail, rızık ve rahmetle görevlidir; İsrail Sur'a üflemekle ve Azrail ruhları kabzetmekle görevlidir. Allah gözle görülen ve gözle görülmeyip fakat şaşılacak tesirleri olan kevnî hadiseler (tabiat olaylarına) yemin etmiştir ki insanlara vaadedilen Allah'ın huzurunda toplanma ve kıyametin kopması mutlaka doğrudur, yalan değildir, ceza ve mükâfat günü hiç şüphesiz mutlaka olacaktır.

Bu suredeki bu yemin, önceki surede geçen "işte bu bize göre kolay olan bir haşirdir" ayetinde bildirilen haşrin mutlaka olacağı ve bunun kolay olduğuna dair verilen haberin bir tekididir. Bu yeminde, kendilerine bunca delil getirildikten sonra Mekke mürikleri ve benzerlerinin hâlâ öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettiklerine ve bunda ısrarlı olduklarına işaret vardır.

Burada ve diğer surelerde gelen yeminlerin hikmeti şudur: Araplar Hz. Peygamber (s.a.)'in delillerinin kuvvetli olduğuna, münazara ve delil getirme konusunda üstün olduğuna inanıyorlardı. Bundan dolayı Allah, Hz. Peygamber'in delilini kuvvetlendirmek ve onların Rasulullah'm (s.a.) doğru olduğunu bilmeleri için şerefli olan her şeye yemin etmiştir. Yine Araplar yalan yere edilen yeminlerin beldeleri harap edeceğine ve yemin edene zarar vereceğine inanıyorlardı. Bu sebepten Allah onların tasdik etmeleri ve tam iman etmeleri için yemin etmiştir. Yine onlar biliyorlardı ki Rasulullah (s.a.) yalan yere yemin etmez. Bu yeminlerinden sonra da onun başına bir kötülük gelmemiş, bilakis daha da yücelmiş ve sebatı artmıştır. Bu da onun söylediklerinde doğru olduğunu gösteren delillerdendir.

Sonra Allah'ın yaptığı bu yeminlerin hepsi, O'nun öldükten sonra diriltme ve diğer hususlarda mutlak bir kudret sahibi olduğunu gösteren delillerdir. Zira bütün bunları yaratan ve onları dilediği gibi evirip çeviren hiç şüphesiz öldükten sonra diriltmeye ve kıyamet günü varlıkları tekrar yaratmaya da kadirdir.

"Yollara sahip o göğe and olsun, ki siz çelişkili bir söz içindesiniz. Ondandır döndürölmüş olan döndürölür." Burada "yollara sahip" manasına gelen "zâtü'l-hubuki" kelimesidir. Buna şu üç mana verilmiştir:

1- Güzel, zarif, düzgün ve pırl pırl gök manasına gelir. Gayet muhkem ve işçiliğini güzel yapan için Arap bu fiili kullanır ve "Fekad habekte-hu ve ihtebektehu" der.

2- Tarık suresinin 11. ayetinde olduğu gibi "dönüş sahibi olan gök" manasıdır.

3 - Muhkem yolları ve geçitleri olan gök manasına gelir ki bunlar yıldızların yörüngeleridir. Nitekim Burûc suresi birinci ayetinde "Andolsun burçlara sahip olan göğe" denilmektedir.

Ayrıca "muhkem yapı" manası da verilmiştir.

Özet olarak ayetin manası şöyledir: Muhkem yapı, güzel ve zarif, sağlam yollara sahip o göğe andolsun ki; ey Kureyş kâfirleri, siz Peygamber ve Kur'an hakkında kesinlikle tutarsız, çelişkili ve kararsız bir tutum içindesiniz. Bazan Kur'an hakkında "o şiidir, sihir, kehanettir ve eskilerin masallarıdır" diyorsunuz. Bazan Peygamber (s.a.) hakkında "O bir şâirdir, sihirbazdır, kâhindir ve mecnundur" diyorsunuz. Bu Kur'an'dan ve ona iman etmekten, ancak onu tekzip edenler döndürölür ve bu zaten kendisi dalâlette olan cahil, anlayışı kıt kişiler nazarında revaç bulur. Çünkü onların bu sözleri batıldır. Ancak Rasulullah (s.a.)'e iman etmeyenler, bu yüzden Kur'an'a da iman edemezler. İşte onların bu sözlerinde çelişki vardır. Çünkü şâir olsun, sihirbaz veya kâhin olsun, bunların zekâ, akıl ve idrake ihtiyacı vardır. Mecnunun ise, zaten akı yoktur.

"Kahrolsun o koyu yalancılar ki onlar bir cehalet içinde kalmış gafillerdir. " Allah'ın vaadi ve vaîdi (tehdidi) konusunda şüphe eden, çelişkili sözün sahipleri o yalancılar lanet olsun. Onlar kendilerini çepe çevre kuşatan bir cehalet içinde olan, emrolundukları şey ve gidecekleri yer konusunda şüphe ve inkâr içinde bulunan gafillerdir.

Aslında bu, Abese süresindeki "O kahrolası insan, ne nankördür o" (80/17) ayetinde de dile getirildiği gibi onların helaki ve ölümü için bir bedduadır. Lanet etme ve ilenme manasında da alınmıştır.

"Ceza gününün ne zaman olacağını sorarlar. O gün onların ateş üzerinde imtihan olunacakları gündür." Yani müşrikler yalanlamak için, alay ve inat olsun diye "Kıyamet günü ne zaman?" diyerek sana sorarlar. Onlara de ki: O gün kâfirleri azap olunacağı, cehennem ateşinde yakılacakları gündür.

Cehennemde görevli melekler tarafından onlara şöyle denilir: "Tadın azabınızı, çabuk gelmesini istediğiniz işte bu idi." Yani onlara "tadın azabınızı" veya "ateşinizi" denilir.

"Alay etmek için veya olmayacağına inandığınız için acele ettiğiniz veya çabuklaştırılmasını istediğiniz azap işte budur." denilir. [\[1\]](#)

Müttekilerin Mükafatı Ve Özellikleri:

15-16- Şüphesiz müttakiler Rableri-nin kendilerine verdiğini almış olarak cennetlerde ve pınarların başındadırlar. Çünkü onlar bundan evvel iyi amel edenlerden idiler.

17- Onlar gecenin az bir kısmında uyurlardı.

18- Seher vakitlerinde onlar istiğfar ederlerdi.

19- Onların mallarında dilenenin ve yoksulun da bir hakkı vardır.

20- Arzda, Allah'a iman edenler için

21- Kendinizde de. Görmüyor musunuz?

22- Gökte de rızkınız ve size vaade-dilen şeyler vardır.

23- İşte göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki o vaadolunduğunuz şeyler, tıpkı sizin konuştuğunuz gibi haktır.

Açıklamalar:

"Şüphesiz müttakiler Rablerinin kendilerine verdiğini almış olarak cennetlerde ve pınarların başındadırlar." Yani Rablerinden korkanlar, emirlerini yapıp yasaklarından kaçınarak kendilerini Allah'ın azabına maruz bırakacak şeylerden sakınanlar, o şakî ve facirlerin maruz kaldığı azabın, zilletin aksine onlar, Rablerinin kendilerine verdiği her şeyi memnuniyetle kabul etmiş olarak, O'nun ihsan ve ikramlarına karşı sevinçle, içinde akar

sular bulunan cennet bahçelerinde olacaklardır. Ayette geçen "almış" kelimesi, Zemahşerî'nin de zikrettiği gibi "memnuniyetle kabul edenler" demektir. Nitekim Tevbe suresinin 104. ayetinde bu manada "sadakaları alan" denilmektedir ki "kabul eden" demektir. Bir görüşe göre de "almak", "mülk edinmek" manasındadır. Meselâ "Bunu kaçça aldın?" derken "Buna kaçça malik olabildin?" kastedilir. Sanki müttakiler o cennet nimetlerini malları ve canları karşılığında satın almışlar gibidir. Her halükârda burada "almak" kelimesinde, dünyada iken yaptıkları güzel ibadetlerinin ve kusursuz itaatlerinin mukabili olarak ilâhî ikramı en güzel şekilde kabul ettiklerine işaret vardır. İşte bundan dolayı Allah "Çünkü onlar bundan evvel iyi amel edenlerden idiler." sözü ile bunun sebebini açıklamıştır. Çünkü onlar dünyada iken salih ameller konusunda titizlik gösterirler ve bu konuda Allah'ın murakabesini unutmazlardı. "Geçmiş günlerde (dünyada) takdim ettiğiniz (iyi ameller)in karşılığı olarak afiyetle yiyin, için." (Hakka, 69/24) ayetiyle de buna işaret edilmiştir.

Sonra Allah onlara ihsanda bulunmasının sebeplerini şu şekilde açıklamıştır:

"Onlar gecenin az bir kısmında uyurlardı." Yani gecenin az bir zamanını uyku ile geçirirler çoğunda namaz kılarlardı. "Seher vakitlerinde de onlar istiğfar ederlerdi." Yani gecenin son kısmında "Ya Rabbi bizi affeyle bize rahmet eyle" diyerek dua ederlerdi. Allah onları, gecenin çoğunu te-heccüd kılarak ihya eden, seher vaktine geldiklerinde de sanki geceyi hep isyan içinde geçirmişler gibi istiğfara başlayan kişiler olarak anlattı. Kerîm insanın hali işte budur: Her çeşit fazileti en güzel şekilde yapar sonra bunu az görür, özür diler. Leîm (düşük, alçak) insanın hali de bunun aksinedir. Azıcık bir şey yapar, sonra bunu başa kakar ve çok görür. Hasan Basrî bu ayeti şöyle tefsir etmiştir: Onlar namazlarını seher vaktine kadar uzatırlar, sonra seherde istiğfara başlarlar.

Sahih hadis kitapları ve diğerlerinde, sahabeden bir grup Rasulullah (s.a.)'in şöyle dediğini nakleder: "Allah her gece, gecenin son üçte biri kalıncaya kadar dünya semasına iner ve şöyle nida eder: Var mı tevbe eden, tev-besini kabul edeyim; var mı af isteyen, onu af edeyim; var mı isteyen, istediğini vereyim? Fecre kadar böyle devam eder."

Tefsir alimlerinin çoğu, Yakub (a.s.)'ın oğullarına söylediği ve Allah'ın onun lisanından haber verdiği "Sizin için Rabbimden af dileyeyeğim" (Yusuf, 12/98) ayetini "onları seher vaktine bıraktı" diye tefsir etmişlerdir.

Allah, onların bedenî bir ibadet olan namazı çokça kıldıklarını beyan ettikten sonra onların malî ibadetleri de eda ettiklerini açıklarken şöyle buyurdu:

"Onların mallarında dilenenin ve yoksulun da bir hakkı vardır", Yani onlar mallarının muayyen bir kısmını, iyilik ve yardım olmak üzere fakirlere ve muhtaçlara ayırmışlardır. Bu ayetteki "sâ'il=dilenen", istemekten çekinmeyen fakir demektir. "Mahrum=yoksul" ise vakarından dolayı istemeyen, bu sebepten dolayı da insanların zengin sanıp sadaka

vermediği fakir kişidir.

Buhari ve Müslim'in Sahih 'lerinde rivayet ettikleri hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Miskin (fakir), kapı kapı dolaşan bir-iki lokmanın, bir-iki hurmanın savuşturduğu kişi değildir. Miskin, ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan, fakat bu hali farkedilmediği için kendisine sadaka da verilmeyen kişidir." İbni Cerir, İbni Hibban ve İbni Merduveyh'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri bir başka lafızda da Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur. "Miskin, bir-iki hurma bir-iki yiyeceğin savuşturduğu kişi değildir." Denildi ki: "O halde kimdir miskin?" Rasulullah (s.a.) de: "Miskin, ihtiyacını giderecek bir şeyi olmayan, durumu bilinmediği için sadaka da verilmeyen kişidir. İşte ayetteki "mahrum" budur." buyurmuşlardır.

Dilenenin, isteyenin hakkı vardır. Ahmed bin Hanbel ve Ebu Davud'un Hz. Hüseyin'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) "İsterse at üzerinde gelsin, dilenenin hakkı vardır." buyurmuştur.

Meşhur manasıyla bu "hak", şer'an bilinen miktardır ki o da zekâttır. İbni Abbas'ın "Zekât bütün sadakaları neshetmiştir" sözüne dayanarak İb-nü'l-Arabî, Cessas ve diğerlerinin tercih ettiği görüş de budur. Muhammed bin Şîrîn ve Katâde de buradaki "hak"tan maksat farz olan zekâttır, demiştir. Kurtubî şöyle der: Bu ayette en kuvvetli olanı, bunun zekât manasına oluşudur. Çünkü Allah, Meâric suresinde "Mallarında dilenci ve yoksul için belli bir hak tanıyanlar" (70/24-25) buyurmuştur. Bu belli hak; dinin, miktarını, cinsini ve vaktini açıkladığı zekâttır. Zekâtın dışındaki sadakalar ise belirlenmiş değildir; onların ne miktarı, ne cinsi, ne de vakti belirtilmemiştir. [2]

Ebu Hüreyre'nin Rasulullah (s.a.)'den naklettiği şu hadis-i şerif de bunu kuvvetlendirmektedir: "Malın zekâtını verdiğin zaman o konuda üzerine farz olanı eda etmişsindir." Cessas da: "İşte bu rivayetler "belli bir hakk"ı zekât diye tefsir edip, mal sahibinin üzerine zekâttan başka bir" hakkın farz olmadığını söyleyenlerin delil getirdiği rivayetlerdir. [3] demiştir.

Münzir bin Said de: "Bu hak farz olan zekâttır" demiştir.

Ayetteki "hakk"ın "zekât" olarak anlaşılması doğrudur ve bu cumhurun görüşüdür. Ancak sure Mekki'dir ve zekât Medine'de farz kılınmıştır. "Hak" zekât diye tefsir edildiği zaman bu sadece bazıları için medih sıfatı olmaz, çünkü her müslüman malının zekâtını aynı şekilde verir. Anlaşılan o ki bu ayette kastedilen şey zekâtın dışındaki iyilik ve yardım maksadıyla verilen diğer sadakalardır. Birisi İbni Ömer'e bu "hak"tan ne kastedildiğini sordu. O da: "Zekât ve onun haricindeki haklardır." diyerek genelleştirdi.

Malda zekâttan başka bir hak daha vacibdir, diyenler, Şa'bî'nin Fatı-ma binti Kays'tan

rivayet ettiği şu hadisi delil getirdiler: Fatıma "Ya Rasu-lallah (s.a.) malda zekâtтан başka bir hak var mıdır?" diye sordu. Rasulullah (s.a.) da şu ayeti okudu: "İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Lakin iyilik (o kimsenin iyiliğidir ki) Allah'a ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder. Malı çok sevmesine rağmen yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve kölelere verir, namazı kılar, zekâtı verir.." (Bakara, 2/177). Bu ayette zekât yakınlarla, yetimlere, yoksullara... verilen maldan sonra zikredilmiştir. Öyleyse malda zekâtтан başka hak vardır.

Sonra Allah arzdaki delillerle haşrin mutlaka gerçekleşeceğini vurgulayarak şöyle buyurdu: "Arzda, Allah'a iman edenler için ayetler vardır." Yani dağlar, vadiler, çöller, nehirler, denizler gibi arzın ana parçalarında, bitkilerin ve hayvanların çeşit çeşit oluşunda, insanların ayrı ayrı renk ve dillerde oluşunda, her birinin farklı irade ve kuvvelerde yaratılmış olmalarında akıl ve idraklerindeki farklılıkta ve bedenlerinin terkiibindeki akıllara durgunluk veren yapıda Allah'a iman edenler için yaratıcının azametinin ve kudretini gösteren açık deliller ve alâmetler vardır. Çünkü onlar Allah'ın kudretini kabul eden ve bu hususta tefekkür edip istifade eden kişilerdir.

"Kendinizde de. Görmüyor musunuz?" Yani sizin bizzat kendinizde de Allah'ın birliğini ve peygamberlerin getirdiğinin doğruluğunu gösteren deliller vardır. Basiret gözü ile, ibret nazarı ile teemmül ve tefekkürle bakmıyor musunuz? Ta ki bu yolla o rızık veren, yaratan ve ülûhiyyet sıfatıyla tek muttasıf olan Allah'ı bulasınız. Çünkü sizler tesadüfen ve kendiliğinizden yaratılmış değilsiniz. Sizi her şeye kadir olan, öldükten sonra diriltmeye ve yeniden hayat vermeye kadir olan Allah yarattı. Milyonlarca hücreden oluşan beyin, iştime, görme, dokunma, tatma, koklama duyuları, kan deveranı, teneffüs, hazım ve boşaltım organları... Bütün bunlar düşünen için birer ikna edici delildir. Bunları gerçekten ancak müminler, müttakiler düşünürler. Diğerleri ise bunları sadece kendi halinde oluşan maddî gerçekler diye yorumlarlar.

Sonra Allah, bütün canlıların rızıkına kefil olduğunu bildirerek şöyle buyurdu:

"Gökde de rızığınız ve size vaad edilen şeyler vardır." Yani rızıklann takdir ve tayini, size vaad olunan hayır ve şer, cennet ve cehennem, ceza ve mükâfat hepsi göktedir. Yağmur indiren bulutlar göktedir. Güneş, ay, yıldızlar gibi rızıklara sebep olan varlık hep göktedir. Çünkü güneşin değişik yerlerden doğup-batmasıyla değişik mevsimler meydana gelir. Mevsimlerin değişmesi, yağmurlarla sulanan mevsime uygun çeşit çeşit bitkilerin çıkmasına sebep olur. Bulutları sürükleyen rüzgârlar, ısı ile bitkileri besleyen güneş, nuru ile onları geliştirip olgunlaştıran, kuvvetlendiren ay... Bunlar hep göktedir.

Sonra Allah öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna ve rızıkların kefil olduğuna dair yemin ederek şöyle buyurdu:

"İşte göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki o vaad olduğunuz şeyler, tıpkı sizin

konuştuğunuz gibi, haktır." Yani Allah'a yemin olsun ki bu ayetlerde size haber verdiğim ve kıyamete dair size vaad ettiğim öldükten sonra dirilme, hesap gibi hususlar, rızıkların kolaylaştırılması ve kefalet altında olması hepsi hiç şüphesiz haktır, mutlaka olacaktır. Öyleyse konuştuğunuz zaman konuşmanızda nasıl şüphe etmiyorsanız, ahiret meselesinde de hiç şüphe etmeyin, o haktır, olacaktır. Nasıl ki sen konuşuyorsun, görüyorsun ve işitiyorsun, bunda şüphen yok, ahiret de öyledir. Muaz bin Cebel yanındakine bir şeyden bahsederken onu inandırmak için "Sen nasıl şimdi buradasın, işte o da öyle haktır." der idi.

İbni Cerir İbni Ebî Hâtem ve İbni Adiy, Hasan el-Basrî'nin şöyle dediğini naklederler: Bana ulaştığına göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Öyle kavimler var ki Allah onları helak etsin, Rableri kendileri için yemin etti de, yine de iman etmediler."

Asma'î şöyle anlatır: Basra dışından geliyordum, genç bir deve üstünde bir bedevî ile karşılaştım. Bana "Kimsiniz?" dedi. Ben de "Asma'î oğullarından" dedim. "Nereden geliyorsun?" dedi. "Allah'ın kelâmının okunduğu bir yerden." dedim. O "Bana oku." dedi. Ben de "Vezzâriyât"ı okudum. "Gökde de rızkınız..." ayetine geldiğim de "Yeter." dedi. Hemen kalktı devesine gitti, onu kesti, insanlara dağıttı. Kılıcını, yayını aldı, onları kırdı ve çekip gitti. Harun Reşid ile hacca gittiğimde tavaf ediyordum. Birisinin cansız bir sesle bana seslendiğini farkettim. Döndüm baktım ki o bedevî, zayıflamış, saranp solmuş. Selâm verdi, sureyi okumamı rica etti. Yine aynı ayete geldiğimde yüksek sesle "Rabbimiz, vaad ettiğini hak bulduk." diye bağırdı. "O göğün Rabbine yemin olsun ki" ayetine geldiğimde "Yâ sub-hanallah! Celîl olan Allah'ı, yemin edecek kadar gazablandıranlar kimdir? Sözüünü tasdik etmeyip onu yemin etmeye mecbur edenler kimdir?" diye bağırdı. Üç defa bunu tekrar etti. Üçüncüsünde ruhunu teslim etti. ^[4]

Eş'arîlerin de buna benzer bir kıssası vardır: Elçilerini Hz. Peygam-ber'e gönderdiler. O Rasulullah (s.a.)'in yanında "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı Allah'a ait olmasın" (Hud, 11/6) ayetini duyunca: "Allah'ın nezdinde Eş'arîler, bu hayvancıklardan daha değersiz değildir herhalde." diyerek Rasulullah'la hiç konuşmadan geri dönüp gitti. ^[5]

İbrahim (A.S.)'In Misafirlerinin Kıssası, Bunların Lût Ve Kavmini Helak Etmedeki Görevi:

25- Hani bunlar onun yanına girmişlerdi de "Selâm" demişlerdi. (O da "Selâm, tanınmayan bir zümre" demişti.

26- Hemen ailesine gidip, semiz bir dana getirdi de

27- Bunu onlara yaklaştırdı, "Yemez misiniz" dedi.

28. Derken içine onlardan gU1 bir korku Ç°ktü- "Korkma? dediler ve ona çok bilgin bir oğul müjdelediler.

29" Bunun üzerine eŞ1 bir feryad içinde gelip (elini) yüzüne vurdu ve do^urmaz bir kocakarıyım!)"

30" Onlars "Öyledir, Rabbin buyurdu. Çünkü °» hüküm ve hikmet sahibi olan» hakkıyla bilendir." dediler. İbrahim: "Ey gönderilmişler, gö- reviniz nedir?1 dedi.

32- Onlar: "Biz günahkâr bir kavme gönderildik." dedüer.

33, 34-"Onların üzerine çamurdan taşlar atmamız için ki (bu taşlar) aşırı gidenler için Rabbin katında işaretlenmiştir."

35- Derken orada müminlerden kim varsa çıkardık.

36- Fakat orada müslümanlardan bir evden başkasını da bulamadık.

37- Orada elem verici azaptan korkanlar için bir alâmet de bıraktık.

Açıklamalar:

"İbrahim'in ikram olunmuş misafirlerinin haberi sana geldi mi? Hani bunlar onun yanına girmişlerdi de "Selâm" demişlerdi. (O da) "Selâm, tanınmayan bir zümre!" demişti." Yani Allah katında ikrama nail olmuş, İbrahim (a.s.)ın şerefli melek misafirleriyle aralarında geçen kıssanın haberi sana ulaştı mı? Onlar İbrahim (a.s.)'a insan suretinde geldiler. Lût kavmine gidiyorlardı. İçeri girdiklerinde "Selâm" diyerek İbrahim (a.s.)'ı selâmladılar. O da onların selâmından daha güzel, kararlılığa delâlet eden bir selâmlama ile cevap verdi: "Selâm size olsun, siz daha önce tanımadığım bir grubsunuz, siz kimsiniz?"

dedi. Bir rivayete göre İbrahim (a.s.) bunu kendi içinden geçirdi, onlara söylemedi. Çünkü bu melekler -ki onlar Cebrail, Mi-kâil ve İsrafil idi- İbrahim (a.s.)'a heybetli, azametli ve yakışıklı gençler suretinde gelmişlerdi.

Allah, bir taraftan Arapları tehdit etmek, kötü akibetle onları korkutmak ve onlara nasihat etmek için; diğer taraftan da kıssanın şanını yüceltmek, dikkatleri çekmek ve kavminin kendisine yaptıklarına karşı Rasulul-lah (s.a.)'e bir teselli vermek için "gelmedi mi?" diyerek söze bir soru ile başladı ve "İbrahim'in misafirleri" diyerek onları İbrahim (a.s.)'a nispet edip onlar için sadece "misafir" sıfatını kullandı.

Misafire ikram sünnettir. Ahmed bin Hanbel ve bir grup âlim ise bunun vacib olduğu görüşündedirler.

İbrahim (a.s.)'ın misafirleri onu "selâmen" kelimesinin nasbi ile "selâm" diyerek selâmladılar. O da selâmlamanın en faziletlisini seçerek "se-lâmun" kelimesinin ref i ile cevap verdi. Çünkü ref (ötre) devama ve istikrara delâlet ettiği için nasb (üstün) dan daha kuvvetli ve daha sabittir. İbrahim (a.s.)'ın haline münasib olan ve şanına yakışan, "tanınmayan bir zümre" sözünü onların yüzüne karşı söylememiş olmasıdır. Belki bunu içinden geçirmiştir.

"Hemen ailesine gidip semiz bir dana getirdi de bunu onlara yaklaştırdı "yemez misiniz" dedi." Yani misafirlerinden gizli olarak hızlıca ailesine gidip Hud suresinde "hemen beklemeden kızartılmış bir buzağı getirdi." (Hud, 69) ayetinde de işaret edildiği gibi kızgın taş üzerinde kızartılmış semiz bir dana getirdi ve onlara takdim etti. Bunu onlara yaklaştırdı önlerine koyduktan sonra nazik ve kibar bir üslûpla onları teşvik ederek "yemez misiniz" dedi.

Bu ayet-i kerime, birtakım misafir ağırlama adabından bahsetmektedir: İbrahim (a.s.) hiç farketmeden, çabuk ve bir ön teklif yapmaksızın yemeği getirdi. Çünkü o çok cömert ve ikramı seven biri idi. Sonra malının en kıymetlisi genç, semiz ve kızartılmış bir dana getirdi. Çünkü mallarının çoğu sığır cinsi idi. Sonra bunu onların önüne koydu ve "yemez misiniz" diyerek tatlı bir üslûp ile onları davet etti. Fakat onlar yememediler; çünkü melekler yemezler içmezler.

"Derken içine onlardan gizli bir korku çöktü." Yani onlar yemeğe uzak durup yemeyince içine bir korku düştü. Çünkü âdet olduğu üzere misafirin yemek yememesi bir kötülükten dolaydır, zira kim bir insanın yemeğinden yerse ikram sahibi kendini onun tarafından emniyette hisseder. Bu sebeple İbrahim (a.s.), Hud suresi 70. ayette denildiği gibi "Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce onları yadırgadı ve onlardan içine bir korku düştü." onların hayır için gelmediklerini, kötülük için geldiklerini zannetti.

"Korkma dediler ve ona çok bilgin bir oğul müjdelediler" Yine başka bir ayette

"Korkma! dediler; biz Lût kavmine gönderildik." (Hud, 11/70) ifadesiyle beyan edildiği gibi onlar İbrahim (a.s.)'a "biz Allah tarafından gönderilmiş elçi melekleriz." dediler.

Ona, buluş çağına geldikten sonra derin ilim sahibi olacak bir çocuğunun doğacağını müjdelediler ki o İshak (a.s.)'dır. Nitekim bir başka ayette "Ona (hanıma) da İshak'ı, İshak'ın ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hud, 11/71) denilerek onun İshak olduğu beyan edilmiştir. Bu müjde şu iki sevindirici şeyi ihtiva etmektedir: Çocuğun erkek olması ve ilim sahibi olması. Çünkü ilim sıfatların en mükemmelidir.

"Bunun üzerine eşi bir feryad içinde gelip (elini) yüzüne vurdu ve "Doğurmaz bir kocakarı!" dedi." Yani İbrahim'in hanımı Sara bu müjdeyi işittiğinde evin bir köşesinde onların konuşmalarını dinliyordu, kadınların hayret ettikleri bir iş karşısında âdet olarak yaptıkları gibi ellerini yüzüne vurarak, bağırarak ileri atıldı ve "Ben nasıl doğururum, ben gençliğinde bile çocuğu olmamış yaşlı bir kadınıym." dedi. Nitekim bir başka ayette bu şöyle ifade edilmektedir: "Vay halime! Ben bir koca karı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey." dedi." (Hud, 11/72).

"Onlar: "Öyledir, Rabbin buyurdu. Çünkü O, hüküm ve hikmet sahibi olan hakkıyla bilendir" dediler" Yani bu hususta şüphe etme, hayrete düşme. Biz Allah'ın elçileriyiz, Allah her şeye kadirdir. O sözlerinde ve fiillerinde hikmet sahibidir. Sizin nasıl bir şerefe lâayık olduğunuzu ve kâinattaki her şeyi hakkıyla bilir." dediler. Bu konuşma başka bir ayette de şöyle gelmiştir: "Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphesiz ki o övülmeye lâayıktır. İyiliği boldur. " dediler." (Hud, 11/73)

Hicr suresinin 53 ve 54. ayetlerinde de geçtiği gibi bu konuşmalar, sadece Sâra ile yapılmamış, bilakis o melekler İbrahim (a.s.) ile de konuşmuşlardır. Ancak bu, oradaki tafsilat yeterli görülerek burada ve Hud suresinde zikredilmemiştir.

Sâra'ın çocuk doğurmayı uzak görmesinin iki sebebi vardır: Yaşlı olması ve kısırlık. Sanki o "Keşke siz kabul edilebilecek bir duada bulunsay-dınız." demek istemişti. Çünkü o zannetti ki onların bu duası misafirlerin ev sahipleri için söyledikleri "Allah sana bolca mal ve servet versin, evlâd üyyal versin" cinsinden bir duadır. Onlar da: "Bu bizden sâdır olan bir dua değildir, bu doğrudan doğruya Allah'ın sözüdür, "öyledir, Rabbin buyurdu" dediler. Sonra da "O hüküm ve hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir" diyerek onun bunu imkansız görme kanaatini giderdiler. [\[6\]](#)

Ayet-i kerime burada "O hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir" şeklinde biterken Hud süresindeki aynı konuyu ifade eden ayet-i kerime "O övülmeye lâayıktır, iyiliği boldur." şeklinde bitmiştir. Bu farklılığın sebebi şudur: O melekler Hud suresinde Sâra'yı Allah'ın nimetlerine şükretmesi yönünde uyarmışlardı. Bu sebeple o ayetin "innehu hamîdün

mecîd" şeklinde bitmesi uygundur. Çünkü "hamîd", kendisinden güzel fiillerin sadır olması sebebiyle övülmeye ve teşekkür edilmeye lââyık olan, demektir. "Mecîd" ise böyle bir şey kendisinden sadır olmasa da, bizatihi övgüye ve tazime lââyık olan, demektir. Buradaki ayette ise melekler, hayatı boyunca kısır olduktan sonra ileri yaşlarda doğum yapmanın umumi hikmetine dikkat çekmek istediler. Bu da Allah'ın hikmetine ve ilmine işaret etmektir. Yani Allah yaptığında hikmet sahibidir, her şeyi lââyık olduğu yerine koyar. Yarattıklarının işlerini hakkıyla bilendir. [7]

Melekler İbrahim (a.s.)'a çocuk müjdesini verdikten sonra İbrahim (a.s.) onlara geliş sebebini sordu:

"Ey gönderilmişler, göreviniz nedir? dedi." Yani, bu önemli durumunuz nedir, niçin geldiniz, bu duygulu hikayeniz nedir, Allah tarafından gönderilişinizin sebebi nedir? Ona cevap verdiler:

"Onlar: "Biz günahkâr bir kavme gönderildik" dediler. Onların üzerine çamurdan taşlar atmamız için." Yani azap elçisi ve müjde elçisi melekler şöyle dediler: Biz inkâr ederek ve çok çirkin işler irtikap ederek günah işlemekte haddi aşan günahkâr Lût kavminin üzerine, çamurdan yapılmış, ateşte pişirilmiş, sapıklıkta devam edenlerin helaki için Allah katında özel olarak hazırlanmış ve işaretlenmiş taşları atmak için gönderildik.

Sonra Allah bu azabın iyiye de kötüye de inen rastgele bir azap olmadığını bilakis müminin, mücrimden ayırt edildiğini haber vererek şöyle buyurdu:

"Derken orada müminlerden kim varsa çıkardık. Fakat orada müslü-manlardan bir evden başkasını da bulamadık." Yani biz Lût kavmini helak etmek istediğimiz zaman o beldede bulunan inanan insanları bu azaptan kurtarmak için onları çıkardık. Fakat orada sadece bir ev halkından başka Allah'a iman etmiş, emirlerine uyan, yasaklarından kaçman kimse bulamadık. O ev de İbrahim (a.s.)'ın kardeşi Haranın oğlu Lût (a.s.)'in evidir. O, amcasına iman etmiş, Mısır'a yaptığı seferlerde onunla beraber olmuştu. Sonra müsade olarak ondan ayrılmış ve Ürdün'de Sedûm'e yerleşmişti.

İşte bu müminler Lût (a.s.) ve onun ev halkıdır. Ancak hanımı bu müminlerden olamamıştır. Said bin Cübeyr bunların on üç kişi olduğunu söyler.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "(İbrahim) dedi ki: Ama orada Lût var." Dediler ki: Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı hariç. O helak olanların arasında olacaktır." (Ankebut, 29/32).

İman ile İslâm'ın aynı manada olduğunu söyleyen Mutezile işte bu ayetleri delil getirir. Çünkü burada Allah, aynı insanlara bir ayette "müminler", diğer ayette

"müslümanlar" dedi. İbni Kesir bu istidlalin zayıf olduğunu, çünkü bunların hem mümin, hem de müslüman insanlar olduğunu söyler. Bize göre her mümin müslümandır, ama her müslüman mümin değildir. Burada özel bir durumdan dolayı iki isim aynı anlamda kullanıldı, ama bu her halükârda böyle olmasını gerektirmez.

İman ve İslâm'ın ayrı şeyler olduğunun delili Hucurat suresinde geçen şu ayettir: "Bedeviler "İnandık." derler. De ki: Siz iman etmediniz, ama "İslâm olduk." deyin." (Hucurat, 49/14). Buhari ve Müslim'de Hz. Ömer'den rivayet edilen şu hadis de bu farka delildir: Cebrail, Rasulullah'a sordu: "Ey Muhammedi Bana İslâm'ı anlat." dedi. O da: "Allah'tan başka ilâh olmadığına Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman, gücün yeter yol bulabi-lirsen Kabe'yi ziyaret etmendir." dedi. Cebrail de: "Doğru söyledin" dedi. Sonra Cebrail "Bana imanı anlat." dedi. Rasulullah (s.a.) de: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe iman etmen, kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir." dedi. Cebrail: "Doğru söyledin." dedi."

Sonra Allah, Lût kavminin kıssasından alınacak ibretleri zikrederek şöyle buyurdu:

"Orada elem verici azaptan korkanlar için bir alâmet de bıraktık." Yani o beldede Allah'ın azabından korkup ürperen herkes için bir alâmet ve bir işaret bıraktık ki bu alâmetler o yıkıp yok eden, perişan eden azabın izleridir. Bu izler gayet açıktır. Onların üzerine musibet, azap ve topraktan pişirilmiş kerpiçler indirdik, memleketlerinin altını üstüne getirdik, onların bu mekânım kötü kokan çirkin bir göl haline çevirdik ki bu Taberiyye gölüdür. İşte bunlar ibret alınacak izlerdir. Benzeri başka bir ayette de Allah şöyle buyurur: "Andolsun biz aklını kullanan bir kavim için o köyden bir işaret bıraktık." (Ankebut, 29/35).

Bu gösteriyor ki şer, inkâr ye isyan çoğalırsa, sonu helak ve yıkım olur. [\[8\]](#)

Diğer Peygamberlerin Kavimleriyle Olan Kıssaları:

38- Musa'da da (ibret vardır). Hani onu apaçık bir hüccetle Firavun'a göndermiştik de

39- o, rüknü (ordusu) ile birlikte yüz çevirmiş ve "ya bir sihirbazdır veya bir mecnundur." demişti.

40- Nihayet onu da ordularını da yakalayıp onları denize attık ki o (bu sırada kendini) kınıyordu.

41- Âd'da da (ibret vardır). Hani onların üzerine o kısır rüzgârı göndermiştik.

42- Her uğradığı şeyi bırakmıyor, mutlaka onu kül gibi savuruyordu.

43- Semud'da da (ibret vardır). Hani onlara "Bir zamana kadar fay-dalana durun." denilmişti de,

44- onlar Rablerinin emrinden uzaklaşıp azmışlardı. Bu sebeple onlar bakıp dururken kendilerini yıldırım çarpmıştı.

45- Bu yüzden ayakta duramamışlar ve yardım edenleri de olmamıştı.

46- Daha evvel Nuh kavmini de (helak etmiştik), çünkü onlar fasık bir kavim idi.

Açıklamalar:

"Musa'da da (ibret vardır). Hani onu apaçık bir hüccetle Firavuna göndermiştik de, o rüknü (ordusu) ile birlikte yüz çevirmiş ve "ya bir sihirbazdır veya bir mecnundur" demişti." Yani, biz Musa'nın kıssasında da bir işaret, bir ibret bıraktık. Hani biz onu âsi ve mütekebbir Firavun'a, eli ve bastonu gibi mucizeler ve bunlarla beraber birtakım ayetler, açık-seçik hüccetlerle müjdeleyici ve korkutucu olarak göndermiştik. Bunun üzerine Firavun kibir ve inat göstererek yüz çevirmiş, etrafı ile ayetlerimizden irak durmuş, ordusu, cemaati ve kuvvetleri ile kendini üstün görmüş ve Musa (a.s.)'a hakaret ederek "O ya bir sihirbazdır veya bir delidir." demişti. Çünkü o gördüğü harikulade şeyleri (mucizeleri) ancak ya sihre veya deliliğe dayandırarak izah edebiliyor, başka türlü anlayamıyordu. Nitekim başka ayetlerde de onun Musa (a.s.) için: "şüphesiz bu bilgili bir sihirbazdır." (Şu-ara, 26/34); "Şüphesiz size gönderilen peygamber muhakkak mecnundur." (Şuara, 26/27) dediği beyan edilmiştir.

"Nihayet onu da ordularını da yakalayıp onları denize attık ki o (bu sırada kendini) kınıyordu." Yani Firavun inkâr, isyan, ilâhlık davası, inat ve fucûr gibi kendisinin kınanmasına sebep olacak şeyleri yapıp dururken biz onu ordularıyla beraber kısıvrak yakalayıp hepsini denize attık.

İşte bu da, dünyada nahak yere tekebbür gösterip isyan eden zalimleri perişan eden ilâhî kudretin büyüklüğünü gösteren bir başka delildir.

Sonra Allah Ad kavmi kıssasını zikrederek şöyle buyurdu:

"Âd'da da (ibret vardır). Hani onların üzerine o kısır rüzgârı göndermiştik. Her uğradığı şeyi bırakmıyor, mutlaka onu kül gibi savuruyordu." Yani biz Âdın kıssasında da bir ibret ve işaret bıraktık. Hani onların üzerine önünde durulmaz, hiçbir hayır ve bereket getirmeyen, ne ağaçları yeşillendiren, ne yağmur taşıyan gürültülü bir rüzgâr göndermiştik. Bu sadece helak ve azap rüzgârı idi. İster insan, ister hayvan, isterse başka eşya olsun, uğradığı her şeyi, eski paçavra gibi yapıp bırakıyordu.

Sonra Allah Semud kıssasını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Semud'da da (ibret vardır). Hani onlara "Bir zamana kadar fay dalana durun." denilmişti de onlar Rablerinin emrinden uzaklaşıp azmışlardı. Bu sebeple onlar bakıp dururken kendilerini yıldırım çarpmıştı" Yani biz Semud'un kıssasında da bir ibret bıraktık. Hani: "Siz (şu) yurdunuzda üç gün faydalanın. Bu yalanlanamayan bir tehdittir." (Hud, 11/65) ayetinde de beyan edildiği üzere biz onlara "Helak vaktine kadar dünyada, nimetlerinden yararlanarak yaşayın." demiştik, lâkin onlar Allah'ın emrine uymakta tekebbür göstermişlerdi. Bu sebeple onların başına gökten bir saika inmiş ve onları helak etmişti. -Saika, helak edici her bir azabın adıdır.- Onlar bunu gündüz gözleriyle görüyorlardı. Bir başka izaha göre onlar kendilerine vaad edilen bu azabı bekliyorlardı. Çünkü onlar üç gün bu azabı gözlemişlerdi. İşledikleri günah ve isyanlara uygun bir ceza olmak üzere dördüncü gün sabahleyin günün ilk ışıklarıyla onlara ansızın gelivermişti de "Bu yüzden ayakta duramamışlar ve yardım edenleri de olmamıştı" Yani ayağa kalkıp bu felâketten kaçamadılar, bilâkis oldukları yere çakılıp kaldılar, Allah'ın azabından kaçamadılar, kendilerine yardım edecek ve o azabı defedecek bir yardımcı bulamadılar.

Sonra Allah, Nuh'un kıssasını zikrederek şöyle buyurdu:

"Daha evvel Nuh kavmini de (helak etmiştik). Çünkü onlar fasık bir kavim idi." Yani biz bu kavimlerden önce de tufan ile Nuh kavmini helak etmiştik. Çünkü bunlar Allah'a itaattan çıkan, sınırlarını çiğneyen bir kavim idi. "Daha evvel" denilmesi, Nuh kavminin Firavun, Âd ve Semud kavimlerinden önce gelip-geçmiş olmasından dolayıdır. [\[9\]](#)

Allah'ın Birliği Ve Kudretinin Büyüklüğünün İspatı:

47- Biz göğü bir kuvvetle bina ettik. Çünkü biz muhakkak kudret sahi-biyizdir.

48- Yeri de biz döşedik. (Demek ki biz) ne güzel hazırlayıcılarız.

49- Her şeyden iki çift yarattık. Olur ki inceden inceye düşünürsünüz.

50- Q hale (onlara de ki). kaçın, muhakkak ben size ondan (gelen) açık bir korkutucuyum.

51- Allah'ın yanına diğer bir tanrı daha katmayın, muhakkak ben size ondan (gelen) açık bir korkutucuyum."

Açıklamalar:

"Biz göğü kuvvetle bina ettik. Çünkü biz muhakkak kudret sahibiyiz-dir." Yani bir kuvvet ve kudretle göğü biz bina ettik. Zira şüphesiz biz onu ve başkalarını yaratacak güç ve kuvvete sahibizdir. Dolayısıyla ona ancak biz güç yetiririz, bundan aciz kalmayız, bize hiçbir yorgunluk ve bitkinlik de gelmez. "... bina ettik" ifadesinde yapısının çok muhkem oluşuna işaret vardır. "Kuvvetle" sözü de bunu tekid eder. "Çünkü biz muhakkak kudret sahibiyizdir" sözü de ikinci bir tekiddir.

"Yeri de biz döşedik. (Demek ki biz) ne güzel hazırlayıcılarız" Yani üzerinde yaşama ve yerleşmeye müsait olsun diye yeri biz serdik ve döşedik. Bu sebeple onu, üzerinelere bir beşik yapan, karası, denizi ve havasıyla, altı ve üstüyle onu nice bereketlerle dolduran biz ne güzel hazırlamışız. Yerin üstünde insan ve canlılar yaşar, içinde petrol gibi sıvı ve diğer katı maden zenginlikleri, karasında çeşitli bitkiler, çiçekler ve ağaçlar, denizinde binlerce çeşit balık, inci ve mercan bulunur, gemiler yüzer. Atmosferinde kuşlar, hava, yağmur hazinesi bulutlar, uçak ve benzeri şeyler dolaşır.

Arz için "bina" değil de "döşek" ifadesi kullanılmıştır. Çünkü arz yaygıya benzer, birtakım değişikliklerin mahallidir. "Onu biz bina ettik" sözü, onu Allah'ın tek başına yarattığını, bu tasarrufta O'na ortak olmadığını daha kuvvetli ifade etmektedir.

Bu ayet, yerin yaratılıp serilmesinin göğün yaratılmasından sonra olduğuna işaret

eder. Çünkü evin yapılması döşenmesinden önce olur. Günümüzde bilimsel olarak bilinen de budur. Razî şöyle der: "Bu ayette yerin serilmesi göğün yaratılmasından sonra olduğuna delil vardır. Çünkü âdeten evin yapımı tefrişinden önce olur." [10]

"Her şeyden iki çift yarattık. Olur ki inceden inceye düşünürsünüz." Yani bütün yarattıklarımızı iki sınıf, birbirinin zıddı iki cins, bir başka tefsire göre erkek-dişi, acı-tatlı, yer-gök, gece-gündüz, ay-güneş, kara-deniz,

aydınlık-karanlık, iman-inkâr, hayat-ölüm, hayır-şer, şakavet-saâdet, cen-net-cehennem gibi, hatta hayvanlara ve bitkilere varıncaya kadar her şeyi karşılıklı yarattık. Bunun için Allah "Olur ki inceden inceye düşünürsünüz. " dedi. Yani yaratılanları böyle yarattık, ta ki bilesiniz 've iyi düşünesi-niz ki yaratıcı tekdir, ortağı yoktur. Böylece Allah'ın birliğini bulaşınız.

Sonra Allah bu birlik ve kudret delili üzerine şu iki meseleyi oturtmuştur: Allah'a sığınmak ve şirkten kaçınmak. "O halde (onlara de ki): "Allah'a kaçın, muhakkak ben size ondan (gelen) açık bir korkutucuyum." Yani Allah'a sığının, bütün işlerinizde Ona dayanın, günahlarınızdan tev-be edin, emirlerine itaat edin. Zira ben, size gönderilmiş açık bir uyarıcı ve O'nun ceza ve azabından korkutucuyum. İşte bu bir Allah'a yönelme ve O'nun dışındakileri terketme emridir. "Kaçın" sözü hızla gelen bir felâketi haber vermektedir. Sanki Allah şöyle diyor: "Helak ve azap, Allah'a dönüş konusunda ağırdan almaya tahammülü olmayacak derecede hızlı ve yakındır, o halde süratle Allah'a doğru kaçın ve O'na koşun. "Allah'ın yanına diğer bir tanrı daha katmayın, muhakkak ben size O'ndan (gelen) açık bir korkutucuyum." Yani Allah'a O'ndan başka bir şeyi ortak koşmayın, zira gerçek ibadet edilecek ilâh, kendinden başkasına ibadet edilmesi asla caiz olmayan Allah'tır. Sonra Allah tekit için Rasulullah (s.a.)'in açıkça uyarma korkutma vazifesi ile geldiğini tekrar hatırlatıyor. [11]

Rasulullah'ı Yalanlayan Müşrikleri Azapla Tehdit:

52- Onlardan evvelkilere de herhangi bir peygamber gelmedi ki (ona) mutlaka böylece sihirbaz veya mecnun demesinler.

53- Onlar bunu birbirine tavsiye mi ettiler? Hayır, onlar azgınlar güruhunun ta kendileridir.

54- O halde onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin.

55- Sen hatırlat. Çünkü şüphesiz hatırlatma müminlere fayda verir.

56- Ben cinleri de insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

57- Ben onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yedirmelerini de istemiyorum.

58- Şüphesiz rızık veren, o pek çetin kuvvet sahibi Allah'ın kendisidir.

59- Artık muhakkak ki o zulmedenler için arkadaşlarının (azap) hissesi gibi bir nasib vardır. Şimdi acele istemesinler.

60- İşte kendilerine vaad edilegelen günlerinden (dolayı) vay o inkâr edenlere.

Açıklamalar:

"Onlardan evvelkilere de her hangi bir peygamber gelmedi ki (ona) mutlaka böylece sihirbaz veya mecnun demesinler." Yani kavmin, seni nasıl tekzip etmiş, seni sihirbazlık veya delilikle nitelemişse; geçmiş ümmetler de aynı şeyi yapmışlardı. Eskiden beri ümmetlerin durumu budur, tekzip edilen yalnız sen değilsin. Bu, kavmi kendisinden yüz çevirmiş olan Rasulullah (s.a.)'e bir tesellidir, sabretmesi ve sıkıntılara tahammül etmesi için bir destektir.

"Onlar bunu birbirine tavsiye mi ettiler? Hayır onlar azgınlar güruhunun ta kendileridir." Bu, "böyle bir şey olmamıştır" anlamında hayret ve red üslûbunda gelmiş bir sorudur. Onların bu haline hayreti ifade eder. Sanki öncekiler sonrakilere tekzip etmelerini tavsiye etmişler ve bunda anlaşmışlar. Yani bunlar birbirine aynen bu sözü söylemeleri için tavsiyede mi bulundular?. Hayır, aslında aralarında asırlar bulunduğu için böyle bir tavsiyeleşme olmadı. Ancak bunlar hepsi de azmış milletlerdir. Ortak özellikleri inkâr konusunda haddi aşmaktır. Bu sebeple öncekiler ne demişler-se, sonrakiler de onu demektedir.

"O halde onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin." Yani, ey peygamber, bırak onları, onlarla cedelleşmekten vazgeç, sen Allah'ın sana emrettiğini yaptın, davetini tebliğ ettin. Bundan sonra artık Allah katında sen kınanacak değilsin Çünkü sen vazifeni,

sorumluluğunu yerine getirdin.

"Sen hatırlat. Çünkü şüphesiz hatırlatma, müminlere fayda verir." Yani sen hatırlatmaya devam et. Kavminden Kur'an'a iman edenlere Kur'an'ı hatırlat, çünkü hatırlatma onlara fayda verir. Bir başka ifade ile, bu hatırlatmadan ancak hidayete hazır, iman eden kalpler faydalanır. Bundan maksat, hidayete kabiliyeti olmadığı için belirli bir gruptan yüz çevirmektir. Bu ise diğerlerini terketmeyi icab ettirmez.

Sonra Allah insanları ve cinleri yaratış gayesini beyan ederek -ki bu da kulluktur, halbuki müşrikler peygamberi tekzip ettiler ve yaratana ibadeti terkettiler- şöyle buyurdu:

"Ben cinleri de, insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Yani ben insanları ve cinleri onlara ihtiyacım olduğu için değil, ancak kulluk yapmaları ve beni tanımaları için yarattım. Nitekim bir başka ayette de bu gaye şöyle ifade edilmiştir: "Onlar yalnızca bir olan ilâha ibadet etmeleri için emrolundular. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur" (Tevbe, 9/31).

Mücahid şöyle der: Ayetin manası "ancak onları bana ibadet etmelerini emretmek ve bazı şeyleri yasaklamak için yarattım" demektir ve yukarıda geçen "hatırlat" emrini tekit etmek ve gönüllere yerleştirmek için getirilmiş müstakil, yeni bir sözdür, çünkü ibadet için onları yaratması, bunu onlara devamlı hatırlatmayı gerektirir. Ayette önce cinlerin zikredilmesinin hikmeti onların ibadetlerinin gizli olup insanların ibadetinde olduğu gibi riyanın karışmamasıdır.

Sonra Allah, yaratmaktaki gayenin yüceliğini zikrederek şöyle buyurdu:

"Ben onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yedirmelerini de istemiyorum. Şüphesiz rızık veren o pek çetin kuvvet sahibi Allah'ın kendisidir." Yani onları yaratmaktan maksadım, âdeten efendinin kölelerinden beklediği gibi ne kendime bir menfaat celbi, ne de bir zararın defidir. Zira Allah mutlak müstağnidir, yarattıklarına rızık veren, onlara uygun olanı yerine getiren O'dur. O, güç ve kudret sahibidir. Bu sebepten dolayı Allah kendisine bir menfaat beklediği için onları yaratmadı. Öyleyse onların üzerine va-cib olan, yaratışlarındaki gayeyi, kulluğu yerine getirmektir.

Özet olarak: Allah kulları, kendisine ibadet etmeleri için yarattı. Kim O'na itaat ederse, noksansız bir şekilde onu mükâfatlandırır; kim de âsi olursa, onu en ağır şekilde cezalandırır. O başkasına muhtaç değildir, bilakis her halükârda kullar O'na muhtaçtır.

Ahmed bin Hanbel, Tirmizî ve İbni Mace'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.), Cenab-ı Hakk'ın şöyle dediğini nakletti: "Ey Ademoğlu, bütün vaktini bana ibadet için ayır, senin kalbini zenginlikle doldurayım, hacetini bitireyim. Bunu yapmazsan, kalbini meşgale ile doldururum, hacetini de bitirmem."

Sonra Allah, Mekke müşrikleri ve benzerlerini tehdit ederek şöyle buyurdu:

"Artık muhakkak ki o zulmedenler için arkadaşlarının (azap) hissesi gibi bir nasib vardır. Şimdi acele etmesinler." Yani inkâr etmek, şirk koşmak ve Peygamber'i tekzip etmek suretiyle kendilerine zulmedenler için, geçmiş ümmetlerde kendileri gibi inkâr edenlere gelen azaptan bir hisse vardır. Ancak benden o azabı hemen istemesinler, bu azaptan hisseleri hiç şüphesiz gelecektir ve mutlaka olacaktır. Nitekim Allah, bir başka ayette: "Allah'ın emri geldi (yani mutlaka gelecektir), ona acele etmeyin" (Nahil, 16/1) buyurmuştur.

Bu ayet-i kerime, "Eğer siz doğru söyleyenlerden iseniz, bu vaad ne zaman?" (Mükl, 67/25) ve "Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi haydi getir."" (Hud, 11/32) ayetlerindeki isteklerine bir cevaptır.

"İşte kendilerine vaad edilegelen günlerinden (dolayı) vay o inkâr edenlere" Yani gelecek diye tehdit edilegeldikleri o kıyamet gününde vay o kâfirlerin haline. Onları bekleyen, helak ve acı bir azaptır. Vaad edilen bu günün Bedir günü olduğuna dair de bir görüş vardır. [\[12\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/10-12.

[\[2\]](#) Cessas, Ahkâmü'l-Kur'an, III/412; İbnu l-Arabî, Ahkâmü'l-Kur'an, IV71718; Razî, XXVIII/205; Kurtubî, XVII/38.

[\[3\]](#) Cessas, Ahkâmü'l-Kur'an, III/411.

[\[4\]](#) Salebi bunu sened zikrederek rivayet etti. Bak: Garaibu'l-Kur'an, XXVII/10-11; Kurtubi, XVII/42.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/17-21.

[\[6\]](#) Razî, XXVIII/215.

[7] aynı yer.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/25-29.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/35-36.

[10] Razî, XXVIII/227.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/39-40.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/44-46.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sure ile İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyamet Ve O Günde, Vaad Edilen Azabın Gerçekleşeceği: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklama: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Muttakilerin Mükafatı ve Ahirette Allah'ın Onlara İhsan Edeceği Nimetler: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Tuzaklara Rağmen İkaz Ve İrşada Devam: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi: 10

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

İç Ve Dış Âlemdeki Delillerle Allah'ın Varlığı Ve Birliğinin İspatı: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13

Gözle Görülür Delillerle Dahi Hakkı Kabul Etmeyen Kafirleri Terketmek: 14

Belagat: 14

Kelime Ve İbareler: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Kıyamet Ve O Günde, Vaad Edilen Azabın Gerçekleşeceği:

1-6- Andolsun Tûr'a, yayılmış yaprakta yazılmış kitaba, ma'mur eve, yükseltilmiş tavana, dolmuş denize

7- Ki Rabbinin azabı hiç şüphesiz olacaktır.

8- Onu defedecek yoktur.

9- O gün gök sallanıp çalkalanır.

10- Dağlar hareket edip yürür.

11- Vay artık o gün tekzip edenlere

12- Ki onlar batıla dalıp oynayanlardır.

13- O gün onlar cehennem ateşine itilip kakılırlar.

14- İşte bu tekzip ettiğiniz ateştir.

15- Bu da mı bir sihir, yoksa siz mi görmüyorsunuz?

16- Girin oraya, ister dayanın ister dayanmayın, sizce birdir. Siz ancak yapageldiklerinizin cezasına çarpılıyorsunuz.

Açıklama:

Allah, düşmanlarına vereceği azabı indirme konusunda tam bir kudrete sahip olduğuna delalet eden –ki bu azabı onlardan defedecek başka hiçbir güç yoktur- varlıklara

yemin ederek şöyle diyor:

"Andolsun Tûr'a, yayılmış yaprakta yazılmış kitaba." Cenab-ı Hak, Musa (a.s.)'a konuşması ve sonra ince deriler üzerine muntazam harflerle yazılan Tevrat'ı ona orada indirmiş" olması gibi büyük hadiselerin meydana geldiği Tur dağına bir şeref ve ikram olmak üzere yemin etti. Kâğıt icad edilmeden önce kitaplar çoğu zaman deriler üzerine yazılırdı.

"Yazılmış kitaba" sözü, insanların sesli olarak okuyabildiği Tevrat, İncil, Zebur, Kur'an gibi semavî kitapların hepsini içine alır. Bir görüşe göre de bu Levh-i Mahfuz'dur. Burada Tur dağı ile kitabın beraber zikredilmesi, Tevrat'ın Musa (a.s.)'a orada indirilmesinden dolayıdır. "Yayılmış" sözü çok açık olduğuna işarettir.

"Mamur eve": Hacılarla, ziyaretçilerle, ibadet ve dua maksadıyla civarında bulunanlarla ve manevi havasından istifade etmek isteyenlerle ma1-mur hale gelen şerefli Kabe'ye yemin olsun.

'Yükseltilmiş tavana": Yani yerin tavanı mesabesindeki o yüksek semaya ve güneşler, aylar, sabit ve hareketli yıldızlar ve sayılarını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği nice âlemler gibi göğün ihtiva ettiklerine yemin olsun.

"Mamur ev" ile "yükseltilmiş tavanJ'm bir arada zikredilmesinin sebebi, Kabe'nin ve İslâm'ın şiarı olan mekânların sâninin, "Bize ve Allah'ın sa-lih kullarına selâm olsun, sen kendini sena ettiğin gibi ben seni hakkıyla sena edemem." diyerek münacatta bulunan nebi Muhammed (s.a.)'in mevkiinin büyüklüğünün bilinmesi içindir.

"Dolmuş denize": Yani kuru toprakta kaybolup gitmeden tutulan denize yemin olsun. Diğer bir tefsire göre alevler fıskıran kızgın tandır gibi ateşlenmiş deniz demektir. "Denizler tutuşturulduğu zaman" (Tekvir, 81/6) ayetinde de beyan edildiği gibi bu hal kıyamette olacaktır. Rivayete göre kıyamet günü denizler tutuşturulacak ve ateş olacak. Bilindiği gibi kara parçası gibi denizin dibinden de petrol çıkartılmakta, zaman zaman denizlerde depremler olmakta, volkanlar yükselmektedir.

Sonra Allah bu yemine cevap olarak şöyle buyurdu:

"Ki Rabbinin azabı hiç şüphesiz olacaktır. Onu defedecek yoktur." Üzerine yemin edilen konu veya yeminin cevabı işte bu ayettir. Yani Allah, bu insan nazarında büyük varlıklara yemin ederek haber vermektedir ki ahi-ret azabı hiç şüphesiz ve mutlaka olacaktır. Bu azaba, inkâr edenler ve peygamberleri tekzip eden isyankârlar müstehak olacak, hiçbir şey bunu onlardan defedemeyecek ve o cehennemliklerden uzaklaştırmamayacaktır. "olacaktır" sözü azabın şiddetine işarettir. "Rabbinin azabı" sözündeki "Rab" lafzı, Hz. Peygambere ve bütün mümilere güven ve huzur vermek içindir.

Sonra Allah kıyamet günündeki bu azabın yanında meydana gelecek olayları beyan ederek şöyle buyurdu:

"O gün gök sallanıp çalkalanır, dağlar hareket edip yürür." Yani göklerin sallanıp dalga dalga birbirine karışarak yerinde hareketlendiği ve dağların bulutlar gibi uçuşarak toz-duman halinde yerlerinden söküldüğü gün azap mutlaka olacaktır.

Göklerin çalkalanıp dağların yürümesindeki hikmet, artık dünyanın harap olduğunu bir daha oraya dönüş olmayacağını, bundan böyle ahiretin mamur olacağını bildirmektir. Çünkü arz, dağlar, gök, yıldızlar hepsi dünyanın imarı ve insanoğlunun istifadesi içindir. Oraya dönüş ümidi kalmazsa ondan istifade de olmaz.

Sonra Allah kıyamette azabın kimin başına geleceğini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Vay artık o gün tekzip edenlere, ki onlar batıla dalıp oynayanlardır"

"veyl: vay" kelimesi helak olan kişi için kullanılan bir kelimedir. Yani "bu gün, vay şu peygamberleri kabul etmeyenlerin Allah'ın azabı, cezası ve ikabı karşısındaki hallerine" demektir. Peygamberleri tekzip etmeyen devamlı şekilde azap görmez. Tekzip edenler; dünyada iken tereddüt içinde olup batıla dalanlar, o uğurda çalışırlar, hesap gününü hiç hatırlamayıp cezadan korkmayanlar, dini alay ve istihzaya alanlar ve yalanlayarak, alay ederek Muhammed (s.a.)'in vazifesi hakkında ileri geri konuşanlardır. "Fe-veylün" kelimesinin başındaki "fe" harfi mana bağlantısını sağlamak içindir ki bu orada müminlerin güven içinde olduklarını bildirmektir. Büyük günah işleyenlere gelince; onların azabı devamlı olmayacak ve cehennemde ebedî kalmayacaklardır. Çünkü onlar peygamberleri yalanlamamışlardır.

Peygamberleri yalanlayanların cehenneme atılışını beyan eden üslûp ise şöyledir:

"O gün onlar cehennem ateşine itilip kakılırlar." Yani sert ve şiddetli tavır ve hareketlerle onlar cehennem ateşine sürülür ve atılırlar.

Azarlanarak ve takdir edilerek onlara şöyle denilecek:

1- "İşte bu tekzip ettiğiniz ateştir." Yani zebaniler onları azarlayarak ve takdir ederek şöyle diyecekler: Şu gördüğünüz ateş dünyada iken yalanladığınız ateştir. Bu ateşi tekzip etmek, vahiy yoluyla onun varlığını haber veren peygamberi tekzipdir.

2 - "Bu da mı bir sihir yoksa siz mi görmüyorsunuz?" Dünyada iken Allah'ın gönderilmiş elçilerine ve indirilmiş kitaplarına söylediğiniz gibi şimdi şu görüp şahit olduğunuz azap da mı bir sihir? Hayır, bilakis bu haktır. Fakat siz dünyada hakka karşı

nasıl kör idiyse, şimdi de bu ateşe karşı öyle körsünüz. Yani görünende şüphe yok, görmede körlük yok, dolayısıyla gördüğünüz haklıdır.

3 - "Girin oraya, ister dayanın ister dayanmayın sizce birdir. Siz ancak yapageldiklerinizin cezasına çarpılıyorsunuz." Yani gördüğünüz cehennem ateşini inkâr etmeniz mümkün olmadığına, bunun bir sihir olmadığını kesin anladığınıza ve gözlerinizde de bir arıza bulunmadığına göre şimdi dalar gibi ona girin ve hararetini ve şiddetini ölçün. Sonra bu azaba sabretmek veya etmemek her ikisi de aynıdır, size hiçbir faydası olmaz, istediğinizi yapın. Zira karşılık -hayır olsun şer olsun- amele göredir ve mutlaka bu azap olacaktır. Dolayısıyla bu ateşin azap ve işkencesine ister sabredin, ister etmeyin, aynıdır; sizin ondan ne dönüşünüz, ne de kurtuluşunuz, asla yoktur. Allah hiç kimseye zulmetmez, herkese amelinin karşılığını verir. [\[1\]](#)

Muttakilerin Mükafatı ve Ahirette Allah'ın Onlara İhsan Edeceği Nimetler:

17- Şüphesiz ki muttakiler cennetler, nimet(ler) içindedirler,

18- Rablerinin kendilerine verdiği ile mutlu olarak Rableri onları o çalgın cehennemden azabından korumuştur.

19- Yapmış olduklarınızın karşılı-

20- Sıra sıra dizilmiş tahtlara vaslanmış olarak. Biz onlara iri gözlü

21- İman edip zürriyetleri de iman ederek kendilerine tabi olanlar, biz onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amelinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kazandığının mukabilinde bir rehindir.

22- Onlara canlarının çekeceği meyve ve eti bol bol verdik.

23- Orada birbiriyle öyle kadeh çekişirler ki onda ne bir saçmalama, ne de bir günaha sokma yoktur.

24- O sedefleri içinde gizlenmiş inci gibi civanlar da etraflarında dönerler.

25- Birbirlerine dönerek sorarlar:

26- Derler (ki): "Biz gerçekten bundan önce ailelerimiz içinde korkan kişiler idik.

27- İşte Allah bize lütfetti ve bizi cehennem azabından korudu.

28- Gerçekten biz bundan evvel O'na dua ediyorduk. Şüphesiz O, ihsanı bol, çok esirgeyendir."

Açıklaması:

"Şüphesiz müttakiler Rablerinin kendilerine verdiği ile mutlu olarak cennetler ve nimet(ler) içindedirler. Rableri onları o çalgın cehennem azabından korumuştur." Dünyada iken Rablerinin emirlerine uyup yasaklarından uzak duran müttakiler, ahirette azap ve ceza çeken şu kâfirlerin aksine, orada yemyeşil bahçeler içinde olacaklar ve kesilmeyen nimetlerden istifade edecekler. Orada son derece güzel ve tatlı cennet meyvalarından yiyecekler. Allah'ın kendilerine ihsan edeceği yeme, içme, giyinme, binek, mesken, döşekler, eşler ve sair çeşit çeşit haz veren nimetlerden istifade edecekler. Allah onları cehennem azabından koruyacak ve alevlerinden kurtaracaktır. Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiçbir beserin hayal edemediği nimetler içinde cennette bulunmanın yanında bu da başlıbaşına ayrı bir nimettir.

"Cennetler ve nimet(ler) içindedir." sözü, onların bahçenin bekçiliğini yapan kişinin bakması gibi sadece gözüyle istifade etmediğini, fiilen cennette o nimetlerden yararlandıklarını ifade etmektedir. "Mutlu olarak" sözü onların hem dış görünüşte hem de kalben o nimetlerden yararlandıklarına, dünyada nice zengin halinde görüldüğü gibi nimetlerden istifade ederken kalbi başka şeyle meşgul olmadığına delâlet eder.

Cennette Rıdvan melekleri onlara şöyle diyecek:

"Yapmış olduklarınızın karşılığında afiyetle yiyin için." Yani melekler onları kutlayarak şöyle diyecekler: Rızıkların güzellerinden yiyin, içeceklerin tatlı, temiz ve güzellerinden için, yemede içmede hiçbir zorluk, sıkıntı ve meşakkat hissetmeyeceksiniz. İşte "afiyef'in manası budur. Bu nimetler dünyada iken gönderdiğiniz salih amellerin karşılığıdır. Bir ihsan ve ikram olmak üzere onlara karşılık bunlar verilmiştir.

Bu ayetin bir benzeri de Hakka (69/24) süresindeki şu ayettir: "Geçmiş günlerde işlediklerinize karşılık, afiyetle yiyin için." Gece boyunca namaz kılmış olan Rabi' bin

Haysem'e "Nefsini yordun!" dediler. O da: "Nefsimin aslında rahatını istedim." dedi.

Sonra Allah cennet ehlinin döşeklerle halılarla eşlerle nasıl zevk içinde olacaklarını zikrederek söyle buyurdu.

"Sıra sıra dizilmiş tahtlara yaslanmış olarak. Biz onlara iri gözlü hurileri eş yaptık." Yani onların cennetteki manzarası şudur: Oturmuşlar, sıra sıra dizilmiş, birbirine bitişmiş tek sıra halindeki tahtlara yaslanmışlar. İşte bu, huzuru, rahatı, hiç sıkıntı olmadığını, gönlün meşgalelerden uzak olduğunu gösterir. Ayrıca onların her birine cennet kadınlarından güzel eşler ve iyi arkadaşlar verilecektir ki bunlar hurilerdir. Huriler, gözlerinin beyazı çok beyaz, siyahı çok siyah iri gözlü kadınlardır.

İbni Ebî Hatem'in Heysem bin. Mâlik et-Tâî'den rivayet ettiğine göre o Rasulullah (s.a.)'in şöyle dediğini işitti: "Kişi cennette hiç yerini değiştirmeden, usanmadan yaslandığı yerde kırk yıl yaslanır. Canının istediği, gözünün hoşlandığı her şey yanına gelir."

Şu da dikkat çekicidir: Allah, geçen ayetlerde dört nimete nail olma sebeplerini şu sıraya göre zikretti: Önce meskeni zikretti ki o cennetlerdir, sonra yeme ve içmeyi, sonra döşek ve halıları, sonra eşleri zikretti. Bu nimetlerin her bir çeşidi hakkında en mükemmele delâlet eden lafızlar, ifadeler kullandı: Cennetler hakkında "Rablerinin kendilerine verdiği ile mutlu olarak" buyurdu. Çünkü nimetlerin ihsan edildiği yerde çeşitli sebeplerle huzur bozulabilir. İşte burada o yoktur. "Afiyetle" sözü ile yenilip içilecek şeylerin ağırlık, hastalık ve tükenme gibi dünyada bozukluk ve kusur sayılacak şeylerden hiçbirinin bulunmadığına işaret etmektedir. Surur ve neşe hakkında da orada hiçbir sıkıntının olmadığına delalet etmek üzere "tahtlara yaslanmış olarak" ifadesi kullanılmıştır ki bu manzara rahatı gösterir. "Yapmış olduklarınızın karşılığında" sözü, Allah'ın bu nimetleri onların amelleri karşılığında verdiğini ifade eder.

"Sıra sıra dizilmiş" sözü de herkesin kendine ait divanı olduğuna, ortak kullanılmadığına işaret eder.

"Onları... eş yaptık" sözü eşlendirenin Allah Tealâ olduğuna ve bundan yine cennet ehlinin yararlanacağına delildir. Ayrıca Allah sadece "eşler" vermekle yetinmemiş bilakis onları "güzel" diye nitelemiştir.

Ve yine kâfirlere verilen karşılık ile müttakilere verilen arasında fark olduğu da unutulmamalıdır: Kâfirler hakkında şimdi "siz ancak yapmış olduğunuz şeyin karşılığını göreceksiniz" derken müttakiler hakkında "yapmış olduğunuzun karşılığında" demiştir. Yani kâfirler hakkında hasr edatı olan "innemâ=ancak" kelimesi kullanılmıştır. Yani "ancak yaptığınız kadar ceza görürsünüz, fazlası olmaz" demektir. Müminlere gelince, Allah

[2]

ihsanından onların mükâfatını kat kat artırır.

Müminlerin iman sahibi evlâtları amelde her ne kadar babalarının seviyesine ulaşmamış olsalar bile, Allah babalarını memnun etmek için kendi fazlından ve ihsanından lütfederek derecelerini yükseltip babalarına ilhak ettiğini haber verme sadedinde şöyle buyurdu:

"İman edip de zürriyetleri de iman ederek kendilerine tabi olanlar, biz onların nesillerini de kendilerine kattık." Yani Allah imanda babalarını takip eden evlâtları, kendi tarafından bir ihsan ve ikram olmak üzere babalarının makamına yükseltecektir. İfade edilmek istenen şudur: Allah, mümin olmaları şartıyla amel bakımından daha aşağı bile olsalar, babalarının gönlü hoş olması ve memnun kalmaları için zürriyetlerini de onların derecesine yükseltecektir. Evlâtların hali babalarından daha güzel olursa, onların babalarına katılacağı zaten açıktır. Ameli noksan olanı ameli kâmil olanın makamına yükseltirken, aynı seviyeye gelmiş olacakları için bu onun makamından ve amelinden bir şey eksiltmez. İbni Abbas: "Allah müminin zürriyetini her ne kadar amelde ondan aşağı da olsa, onu memnun etmek için, onun derecesine yükseltir." dedi sonra da bu ayeti okudu [3].

"İman" kelimesinin bu ayette nekre gelmesi onun, derecesi yüksek ve özelliği olan bir iman olduğuna delâlet etmesi içindir. Derecesi düşük olan zürriyetin imanının kastedilmiş olması da mümkündür. Sanki Cenab-ı Hak şöyle demiştir: Kendilerini babaların derecesine yükseltmeyen azıcık bir iman sebebiyle onları (zürriyeti) babalara kattık. [4]

Hafız Taberanî, İbni Abbas'tan Rasulullah (s.a.)'in şöyle dediğini rivayet etti: "Kişi cennete girdiği zaman anasını babasını, eşini ve çocuğunu sorar. Ona denilir ki: "Onlar senin derecene ulaşamadılar." O der ki: "Ya Rab-bi ben hem kendim için hem de onlar için amel ettim. Bunun üzerine onların da kendisine ilhak edilmeleri emrolunur." İbni Abbas delil olarak da bu ayeti okudu.

İşte bu Cenab-ı Hakk'ın, amellerinin bereketi sebebiyle babalara olan ihsanıdır. Ahmed bin Hanbel, Ebu Hüreyre'den Rasulullah (s.a.)'in şöyle dediğini rivayet etti: "Allah salih kulun derecesini cennette yükseltir. O da der ki: "Ya Rabbi bu bana nereden?" Allah: "Çocuğunun senin için yaptığı af talebi sebebiyledir" der. Müslim'in Sahih'inde Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği Rasulullah (s.a.)'in şu hadisi de bunu teyid etmektedir: "Ademoğlu öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak şu üç şeyden dolayı devam eder: Sadaka-i câriye (çeşme, cami, yol, vakıf gibi kişi öldükten sonra da yaşayan hayırlar), kendisinden faydalanılan ilim ve babasına dua eden salih bir çocuk."

"Onların amelinden de bir şey eksiltmedik." Yani evlâtları babalarına katarken

babaların amellerinin sevabından da hiçbir şey eksiltmedik.

"Herkes kazandığının mukabilinde bir rehindir." Yani kıyamet günü her insan kendi ameli karşılığında rehindir. İster baba, ister evlât olsun hiçbir kimse bir başkasının günahını yüklenmez. Aynı zamanda rehin borç ödenmedikçe kurtulmaz. Eğer amel salih ise rehni kurtarır, çünkü Allah onu kabul eder, değil ise helak eder.

Bu ayetin benzeri ayetler Kur'an-ı Kerim'de çoktur. Meselâ: "Herkes kazandığı şey mukabilinde bir rehindir. Ancak sağ ehli (müminler) böyle değil" (Müddessir, 74/38-39). Yani herkes ameli mukabilinde rehin alınmıştır. Güzel amelleri sayesinde rehni kurtaran müminler hariç, kimse reh-nini kurtaramaz.

Sonra Allah müttakilere ihsan edeceği çeşit çeşit nimetleri sayarak şöyle buyurdu:

1- "Onlara canlarının çekeceği meyve ve eti bol bol verdik." Yani onların canlarının çektiği, güzel bulup zevk aldığı şeylerin her birinden, etin her çeşidinden, meyvanın her türlüşünden dünyada bulduklarından fazla fazla verdik.

2- "Orada birbiriyle öyle kadeh çekişirler ki onda ne bir saçmalama, ne de bir günaha sokma yoktur." Yani onlar cennette çok sevinçli olacakları için birbirlerine cennet şarabı dolu kadehler verecekler, kadehleri çekiştirecekler. Ahiret içeceğinde boş söze, günaha sebep olacak şey de yoktur. Dolayısıyla boş söz ve hezeyan konuşmazlar, dünyada içki içenlerin yaptığı gibi çirkin sözler söylemezler. İbni Kuteybe: "Dünya içkilerinde olduğu gibi akıllan gidip de saçmalamazlar, onlardan kendilerini günaha sokacak bir-şey sadır olmaz" demiştir.

Allah ahiret şarabının görünüşünün güzelliğinden, tat ve lezzetinin hoşluğundan bahsederken şöyle buyurmuştur: "Berraktır, içenlere lezzet verir. O içkide ne sersemletme vardır, ne de onunla sarhoş olurlar." (Safat, 37/46-47); "Ki bu şaraptan ne başları ağrıtılır, ne de akılları giderilir." (Vakıa, 56/19).

3- "O sedefleri içinde gizlenmiş inci gibi civanlar da etraflarında dönerler. " Yani güzellik ve parlaklıkta kabuğu içinde gizlenmiş ve korunmuş, el değmemiş incilere benzeyen delikanlılar onlara kâseler, meyveler, yiyecek ve içecekler takdim ederek hizmet ederler.

Benzeri bir ayet de şudur: "Ebedîliğe mazhar edilmiş evlâtlar etraflarında dolanırlar. Maîn'den doldurulmuş büyük kaplarla, ibriklerle ve kadehlerle." (Vakıa, 56/17-18).

İbni Cerir ve İbnülnünzir'in rivayetine göre Katade şöyle dedi: Bana ulaştığına göre Rasulullah (s.a.)'e: "Ey Allah'ın elçisi hizmet edenin inci gibi olmasını anladık, peki hizmet edilen nasıl öyle olacak?" diye soruldu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Allah'a yemin ederim ki hizmet edilenin hizmet edene karşı üstünlüğü, dolunayın diğer yıldızlara karşı üstünlüğü gibidir." Bu, Hasan el-Basrî'den de rivayet edilmiştir.

4- "Birbirlerine dönerek sorarlar." Yani cennette birbirlerine dönüp konuşur ve dünyadaki amellerinden ve hallerinden ve oradaki yorgunluktan, korkulardan, zorluk ve sıkıntılardan bahsederler.

Sonra Allah, onların bu cennetlere ulaşmalarının sebebine işaret eden cevaplarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Derler ki: Biz gerçekten bundan önce ailelerimiz içinde korkan kişiler idik de, Allah bize lütfetti ve bizi cehennem azabından korudu." Yani şöyle diyerek cevap verirler: Biz dünyada iken Allah'ın azabından ve ıkabın-dan korkar ve ürperirdik. Bu sebeple Allah bize af ve rahmetini ihsan ederek salih ameller yapmaya bizi muvaffak kıldı. Neticede bizi korktuğumuz ateşin azabından korudu.

"Gerçekten biz bundan evvel ona dua ediyorduk. Şüphesiz o, ihsanı bol, çok esirgeyicidir." Yani biz dünyada iken Allah'ı bir biliyor, O'na ibadet ediyor ve O'ndan bize af ve merhametle muamele etmesini istiyorduk. O da duamızı kabul etti ve istediğimizi verdi. O, kullarına karşı ihsanı ve ikramı bol, rahmeti çok olandır. [\[5\]](#)

Tuzaklara Rağmen İkaz Ve İrşada Devam:

29- Sen hemen öğüt vermekte devam et. Öyle ya, sen Rabbinin nimeti sayesinde ne bir kâhin, ne de bir -? mecnun değilsin.

30- Yoksa "(o) bir şairdir, biz ona zamanın felâketlerini bekliyoruz" mu diyorlar?

31- De ki: "Bekleyin, çünkü ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

32- Yahut bunu onlara akılları mı emrediy°r yoksa onlar azgın bir kavim midir?

33- Yahut "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler.

34- Öyleyse -eğer onlar doğru iseler-onun gibi bir söz getirsinler.

Açıklaması:

"Sen hemen öğüt vermekte devam et. Öyle ya, sen Rabbinin nimeti sayesinde ne bir kâhin, ne de bir mecnun değilsin" Yani eğer Allah'tan korkan, daha önceki ayetlerde geçtiği gibi çoluk-çocuğu hakkında Allah'ın aza-

bından çekinen bir kavim varsa, o halde ey peygamber, emrolunduğun öğü-tü vermek senin üzerine vacibdir. Bu sebeple halen yapmakta olduğun hatırlatma ve öğüt verme işinde devam et. Onların "kâhindir veya mecnundur" sözleri seni bundan alıkoymasın. Sen Kureyş kâfirlerinin cahillerinin dediği gibi ne bir kâhin, ne de bir mecnun değilsin. Kâhin; vahiy olmadan gaybı bildiği ve geçmişten gizli kalmış haberler aktardığı vehmini veren kişidir. Ama senin söylediklerin kehanet değildir. Sen sadece Allah'ın tebliğini emrettiği vahyi konuşursun. Mecnun ise, Arab örfünde şeytan çarpmış kişiye denir.

Ey peygamber sen bu sözlere aldırma, bunlar çelişkili boş sözlerdir. Çünkü kâhinin, kehanet yapması için zeki ve akıllı olması lazım gelir. Mecnun akıllı kapalı insandır. Bu yüzden bir insana hem mecnun, hem kâhin demek çelişkidir.

Sonra Allah onların Rasulullah (s.a.) hakkında söyledikleri bir başka sözü daha reddederek şöyle buyurdu:

"Yoksa (o) bir şairdir, biz ona zamanın felâketlerini bekliyoruz mu diyorlar?" Yani yoksa onlar "o bir şair şairdir, daha önce de benzeri bazı şairlerde görüldüğü gibi başına bir felâket gelir, helak olur gider, biz de böylece onun bu işinden kurtuluruz, getirdiği din de silinir gider" diyerek senin helakini mi bekliyorlar?

Sonra Allah peygamberine onlara söylemesini emrettiği şu sözlerle onları tehdit etti ve onlarla alay etti:

"De ki: "Bekleyin, çünkü ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim." Yani ey peygamber şöyle söyle onlara: Bekleyin benim ölmemi veya helak olmamı, zira ben de sizinle beraber işin sonucunu ve Allah'ın sizin hakkınızdaki hükmünü bekliyorum. Anlayacaksınız dünyada ve ahirette sonucun ve zaferin kimin olduğunu. Ben Allah'ın yardımına güveniyorum.

'Yahut bunu onlara akılları mı emrediyor, yoksa onlar azgın bir kavim midir?' Yani onlara bir şeyler mi iniyor, yoksa onlara bu çelişkili sözleri akılları mı emrediyor? Ki bu sözler, Kur'an'ın bir sihir veya kehanet veya bir şiir olduğu iddiaları ile Rasulullah (s.a.) hakkında "mecnun" ve "o bir şairdir ve kâhindir" gibi sözleridir. Çünkü şair, kâhin, mecnun ayrı ayrı şeylerdir. Şâir hikmetli konuşur, kâhin hurafelerden bahseder, mecnun ise aklını yitiren kişidir. Halbuki Kureyş büyüklerinin akıllı, zeki ve fatin insanlar oldukları söylenir. Bu ayetle Allah onların hakkı batıldan ayırma-yan akıllanıyla alay etti.

Yoksa onlar azmış, inatta, isyanda ve haktan sapmakta haddi aşmış ve gurura kapılarak hakkında naklî bir delil bulunmayan ve de aklın kabul etmeyeceği bu şeyleri söyleyen bir güruh mudur?

Buna göre bu ayetteki "em", Razî'nin dediği gibi "yoksa" manasına muttasıldır. Başkalarına göre de "em" her iki yerde de "Lakin" manasına munkatı'dır. Buna göre ayetin manası şöyle olur: "Lakin onların akılları, kendilerinin yalan ve uydurma olduğunu çok iyi bildikleri bu batıl sözleri söylemeyi emrediyor. Onlar azgın, sapık ve inatçı bir kavimdir."

'Yahut onu kendisi uydurdu mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler." Yani onlar kâhin mi diyorlar, şair mi diyorlar, yoksa bu Kur'an'ı kendisi uydurdu mu diyorlar? Bunun üzerine Allah onlara cevap verdi: Hayır, onların inkârı, Allah'a iman etmeyecek olmaları, Peygamber'inin getirdiğini tasdik etmemeleridir. Onları bu çelişkili sözleri söylemeye ve bu yalan ve iftiracı karalamaları yapmaya sevkeden şey işte budur.

Sonra Allah onlara meydan okuyarak bir başka cevap daha verdi:

"Öyleyse -eğer onlar doğru iseler- onun gibi bir söz getirsinler." Yani eğer "onu Muhammed kendisi uyduruyor" şeklindeki sözlerinde ciddi iseler, bu Kur'an'm nazımda, beyan ve üslûp güzelliğinde bir benzerini getirsinler. Kur'an Arapçadır, onlar da beyan üstadlarıdır, fesahat ve belagat süvarileridir, nazım ve nesir, Arapçanın her çeşit üslûbuna hakimdirler.

Hakikat şudur: Değil sadece müşrikler, ins ve cin bütün dünya bir araya gelse Kur'an'm tamamnın bir benzerini getirmek şöyle dursun on suresinin, hatta en kısa suresinin bile bir benzerini getiremezler. [\[6\]](#)

İç Ve Dış Âlemdeki Delillerle Allah'ın Varlığı Ve Birliğinin İspatı:

35- Yoksa onlar bir şeysiz olarak mı yaratıldılar? Yahut yaratıcıları kendileri midir?

36- Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır onlar iyi bilmiyorlar.

37- Yahut onların yanında Rabbinin hazineleri mi vardır? Veya onlar hâkim ve galip kimseler mi?

38- Yoksa onların bir merdiveni var da onun üstünden mi dinliyorlar? Öyleyse dinleyenleri açık bir burhan getirsin.

39- Yahut kızlar onun, oğullar sizin mi?

40- Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar borçtan dolayı ağır bir yük altına mı girmişlerdir?

41- Yahut gayb kendilerinin yanında da onlar mı yazıyorlar.

42- Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o inkâr edenler kendileri tuzağa düşmüşlerdir.

43- Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrıları mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

Açıklaması:

Bu ayetler rububiyet (Rab olma) ve uluhiyyet birliğinin ispatı içindir. Bu meyanda Allah şöyle buyurur:

'Yoksa onlar bir şeysiz olarak mı yaratıldılar¹? Yahut yaratıcıları kendileri midir?" Bu, yaratıcıyı inkâr etmelerine karşı bir cevaptır: Onlar bir var edicisiz mi var oldular, yoksa onlar kendi kendilerini mi var ettiler. Her ikisi de akim, hissin, vakıanın şahadeti ve bizzat kendi ikrarlarıyla mümkün görülmediğine göre, öyleyse onları yaratan, hiç adları sanları yok iken onları var eden Allah'tır.

'Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır onlar iyi bilmiyorlar." Gökleri ve yeri bunların arasındaki hayret ve dehşet veren varlıkları, yaşama ve geçim sebeplerini onlar

mı yarattı? Aslında onlar böyle bir iddiada bulunamazlar. Onların yaratıcının Allah olduğuna inanamayışları; gerçek şudur ki işte onları tekzibe ve Muhammed'in (s.a.) peygamberliğini inkâra sevkeden şey budur. Çünkü gerçekten yaratanın o Allah olduğuna inansa-lardı O'na ibadet etmekten kaçmazlardı.

'Yahut onların yanında Rabbinin hazineleri mi vardır. Veya onlar hakim ve galib kimseler mi?' Yani onlar Allah'ın hazinelerine sahip olmuşlar da o hususta istedikleri gibi tasarrufta mı bulunuyorlar? Yoksa onlar bütün varlıklara hâkimler de istedikleri gibi evirip-çeviriyorlar mı? Aslında durum öyle değil. Bilakis bunlara sahip olan, dilediği gibi tasarrufta bulunan Allah'tır.

'Yoksa onların bir merdiveni var da onun üstünden mi dinliyorlar.Öyle ise dinleyenleri açık bir burhan getirsin.' Yahut da onlar kendilerinin göğe doğru dikilmiş bir merdivenleri olduğunu onun üstünde yükselip meleklerin sözlerini, onlara vahyedilen şeyleri dinlediklerini gaybın bilgisine muttali olduklarını mı iddia ediyorlar? Eğer öyle ise, Muhammed'in kendisinin doğru söylediğine dair açık delil getirdiği gibi onların dinleyenleri de bunun doğruluğuna dair açık delil getirsin. Aslında onların melekût âlemini dinlemesinin hiç yolu yoktur. Bu sebeple söylediklerine asla delil de getiremezler.

Ulûhiyyetini inkâr edenler bu cevabı verdikten sonra Allah "melekler Allah'ın kızlarıdır" diyenlere de cevap vererek şöyle buyurdu:

"Yahut kızlar onun, oğullar sizin mi?" Yoksa ey müşrikler siz kızları Allah'ın sayıp erkekleri kendinizin mi görüyorsunuz? Bu ayet ağır bir tehdit ve kesin bir vaîddir. Yani kimin görüşü böyle ise o akıllı sayılmaz, onun öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmesi, tevhide kabul etmemesi kendisinden beklenmedik bir şey değildir.

"Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar borçtan dolayı ağır bir yük altına mı girmişlerdir?" Yani yoksa sen peygamberliğini tebliğ ederken karşılığında bir ücret talep ediyorsun, onlar senin istediğin bu vergi yüzünden ağır bir borç yükü altında kalıyorlar da bu sebepten mi müslü-man olmuyor ve senin çağırma gelmiyorlar? Aslında sen buna karşılık onlardan herhangi bir şey istemiyor ve onlardan kendilerine ağır gelip sıkıntı verecek en ufak bir şey talep etmiyorsun. Bu ayet Rasulullah (s.a.)'in onlardan herhangi bir karşılık istemediğinin delilidir.

"Yahut gayb kendilerinin yanında da onlar mı yazıyorlar?" Yani yoksa onlar ellerinde Levh-i Mahfuz'a ait gayb bilgisinin bulunduğunu ve bundan dilediklerini insanlara yazdıklarını mı iddia ediyorlar? Hayır, durum öyle değil, Allah'tan başka hiç kimse gaybı bilmez. Katade şöyle dedi: Onlar "ona zamanın musibetinin gelmesini bekliyoruz" dediklerinde Allah da yoksa yanlarında gayb bilgisi mi var da bu sebeple Muhammed'in ne zaman öleceğini yahut işinin sonunun nereye varacağını biliyorlar dedi. "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o inkâr edenler kendileri tuzağa düşmüşlerdir." Yani eğer siz

gaybı bildiğini iddia ediyorsanız, yalancısınız; gayb bilgisini elde edebileceğinizi zannediyorsanız, yanıyorsunuz; çünkü Allah, Peygamber'i sizin şerrinizden korur ve size karşı ona yardım eder. Eğer Rasulullah'ı öldürmek için ona bir tuzak kurmayı düşünüyorsanız o tuzağa düşenler ve yaptıklarının aynısıyla cezalananlar o kâfirlerin ta kendileri olacaktır. "O inkâr edenler" den maksat ya bu tuzağı kuran kâfirlerdir veya onlara ve başkalarına da şamil olmak üzere bütün inkâr edenlerdir. "Bir tuzak" ifadesi azabın, onlar farkında olmadan aniden gelivereceğine işarettir. "Fakat o inkâr edenler kendileri tuzağa düşmüşlerdir." sözü kâfirin tuzak kurmayı düşündüğü için değil, inkâr ettiği için tuzağa düştüğüne açıkça delâlet etmektedir.

"Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrıları mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir." Yani yoksa onları Allah'ın azabından koruyacak Allah'tan başka tanrıları mı var? Allah şirkten, misli ve benzeri olmaktan ve onların diğer taptıklarının hepsinden münezzehtir. Bu ayet-i kerime müşriklerin Allah'la beraber putlara tapmalarına sert bir cevaptır ve Cenab-ı Hakk'ın zatını, onların dediklerinden, attıkları iftirallardan ve koştukları şirkten tenzih etmesinin bir ifadesidir. [7]

Gözle Görülür Delillerle Dahi Hakkı Kabul Etmeyen Kafirleri Terketmek:

44- Gökten bir parça düşerken görseler, "Bu bir bulut yığıdır." derler.

45- Artık onları çarpılacakları günlerine kadar bırak-

46- tuzakları hiçbir şekilde kendilerine fayda vermeyecek, onlarayardımları da edilmeyecektir.

47- Muhakkak ki o zulmedenlere bundan önce de bir azap var. Fakat onların çoğu bilmezler.

48- Rabbin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizdesin. Kalkacağın zaman da Rabbine hamd ile tesbit et.

49- Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışının ardından da O'nu teşbih et.

Açıklaması:

Allah, müşriklerin inadını ve gözle görülen delilleri dahi kabule yanaşmadıklarını haber vererek şöyle buyurdu:

"Gökten bir parça düşerken görseler: "Bu bir bulut yığındır." derler" Yani şu müşrikler, kendilerine azap vermek için gökten üzerlerine bir ateş parçası düşerken görseler yine de tasdik etmezler, iman edip inkârlarından vazgeçmezler. Bilakis "Bunlar üstüste yığılmış bulutlardır, suyundan kana kana içelim." derler. İşte hakka karşı kibirin zirvesidir bu. Çünkü bunlar gözle görülen şeyleri dahi inkâr ederler.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Onlara gökten bir kapı açsak da, oradan yukarı çıksalar yine de "Gözlerimiz döndürüldü, bilakis biz büyülenmiş bir milletiz" derler." (Hicr, 15/14-15).

"Artık onları çarpılacakları günlerine kadar bırak." Yani madem ki onların durumunun bu olduğu ve inkârlarından dönmeyecekleri ortaya çıktı, öyleyse ya Muhammed, onları bırak. Derhal helaklerine sebep olacak o kötü amellerinin cezasının verileceği gün gelinceye -veya bir başka ifadeyle- o günde karşılaşınca kadar onlarla ilgilenme. "O gün'den maksat ya ölecekleri gündür veya Bedir'de öldürüldükleri gündür. Bikâî'nin de dediği gibi "o gün"ün Bedir günü olduğu ayette açıktır. Çünkü onlar o gün azaba uğradılar. "İlk Sur'a üflendiği gündür" de denilmiştir. Çünkü Sur'un sarsıntısı o gün bütün varlıklara ulaşacaktır. Ebu Hayyan'ın da işaret ettiği gibi bu cumhurun görüşüdür.

"O gün tuzakları hiçbir şekilde kendilerine fayda vermeyecek, onlara yardım da edilmeyecektir." Yani o gün, dünyada iken Rasulullah (s.a.) için kurdukları hile ve tuzakların kendilerine fayda vermeyeceği, başlarına inecek azaba hiçbir şeyin mani olamayacağı, hiçbir yardımcının kendilerine yardım edemeyeceği, bilakis mutlaka o azabın başlarına geleceği gündür.

"Muhakkak ki o zulmedenlere bundan önce de bir azap var. Fakat onların çoğu bilmezler." Yani inkâr ve isyan etmek, peygambere tuzak kurup putlara ibadet etmek suretiyle kendilerine zulmedelere şu dâr-ı dünyada bir azap vardır. Bu azap, onların Bedir günü öldürülmeleridir, denilmiştir. Veya Hicretin ikinci yılında cereyan eden Bedir savaşından önceki yedi yılda meydana gelen açlık, kıtlık veya mal ve evlâtlarının helak olup gitmesi hastalıklar, belâlar ve rahatsızlıklar gibi dünya musibetleridir, denilmiştir. Ancak onların çoğu başlarına gelecek Allah'ın bu azabını belâ ve musibetini bilmezler. Bu azap kaldırılrsa önce yaptıklarından daha kötüsünü yaparlar. Buradaki "çoğu" kelimesinden maksat Arap âdetine göre, tamamıdır. Çünkü onlar "hepsi"ni "çoğu" kelimesiyle ifade

ederler. Veya "onlar çoğu hallerinde bilmezler" manasındadır.

Bu ayetin bir benzeri de Secde suresinin 21. ayetidir: "En büyük azaptan önce onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız, olur ki dönerler." Kâfirlerin azaptan kurtulurlarsa yine inkârlarına dönecekleri hakkında şu hadis-i şerif gelmiştir: "Hasta olduktan sonra iyileşen münafık, insanların kendisini niçin bağladığını, niçin salıverdiklerini bilmeyen deveye benzer."

"Rabbin hükmüne sabret, çünkü sen gözlerimizdesin. Kalkacağı zaman da Rabbine hamd ile teşbih et." Yani, ey peygamber, vaad ettiğimiz azap şu kavmin başına gelinceye kadar sabret, onlara aldırma. Zira sen bizim gözümüz önünde, korumamızda, himayemizde ve gözetimimiz altındasın. Allah seni insanların şerrinden korur. Sen oturduğun yerden kalkmak istediğin veya namaza kalktığın zaman "Subhanellahi ve bihamdih" veya "sübhanekallahümme ve bihamdik" veya Dahhak'm dediği gibi "sübhanekallahümme ve bihamdik ve tebarakesmük ve teâlâ ceddük ve lâilâhe ğay-ruk" diyerek sana ihsan ettiği nimetlerden dolayı O'na lâyük olmayan sıfatlardan, hamd ile Onu tenzih et. Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiğine göre Hz. Ömer bunu namazın başında söylerdi. Ahmed bin Hanbel ve Sünen sahibi muhaddislerin Ebu Said ve başkalarından rivayet ettiklerine göre Ra-sulullah (s.a.) de bunu okurdu.

Ebulcevzâ'ya göre "kalkacağı zaman da Rabbinin hamd ile teşbih et." ayetinin manası "uykudan uyanıp yatağından kalkarken" demektir. İbni Cerir'in de tercihi budur. Ahmed bin Hanbel, Buhârî ve Sünen sahiplerinin Ubâde bin Sâmit'ten rivayet ettikleri Rasulullah (s.a.)'in şu hadisi de bu manayı teyid etmektedir: "Kim gece uykusundan uyanır "La ilahe illallahü vahdehü lâ şerikeleh lehülmülkü ve lehülhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir, sübhanellahi velhamdü'llahi ve lâilâhe illallahü vallahü ekber ve lahavle ve lâ kuvvete illâ billah" dedikten sonra "ya Rabbi beni affeyle" der veya dua ederse istediği verilir. Gayret eder kalkıp abdest alır sonra namaz kılsa namazı kabul olur."

Hamdedip subhanellah demenin her meclisten sonra olacağına dair birinci görüşü de Ebu Davud, Neseî, Hâkim (Müstedrek'te), İbni Merdü-veyh ve İbni Ebî Şeybe'nin Ebu Berze el-Eslemî'den naklettikleri şu rivayet teyid etmektedir: Ömrünün sonlarına doğru Rasulullah (s.a.) meclisten kalkmak istediği zaman "Sübhanekallahümme ve bihamdik. Eşhedü enlâ-ilâhe illâ ente, estağfiruke ve etûbü ileyk" der idi.

"Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışının ardından da O'nu teşbih et." Yani gecenin bir yerinde uykudan kalktığın zaman ve gecenin sonunda yıldızlar kaybolduğu zaman O'nu teşbih et, O'nu hatırla ve O'na ibadet et. Çünkü o vakit ibadetin nefse en ağır geldiği ve aynı zamanda ibadetin riyadan en uzak olduğu vakittir. Mukatil'e göre bu ayetin manası "akşam ve yatsıyı kıl" demektir. "Sabah namazını kıl" manasındadır da denilmiştir. Razî "yıldızların batışının ardından"Aon. maksat sabahleyin güneşin ışıklarıyla yıldızların ziyalarının kaybolduğu ve gizlendikleri sabah vaktidir, demiştir. O zaman önceki ayetteki

"kalkacağın zaman"dan maksat gündüz, bu ayetteki "gecenin bir kısmı"ndan maksat da uyku vakti dışındaki zamanlarda ibadet et, demek olur.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Gecenin bir kısmında senin için nfile (fazladan) olmak üzere teheccüd kıl." (İsra, 17/79). Şu sahih hadis de bu ayete uygundur: "Gece ve gündüzde beş namaz vardır" o kişi "bunlardan başka üzerime farz olan namaz var mı?" dedi. Rasulullah (s.a.): "Hayır, ancak nfile kıalarsan o başka." buyurdular. [\[8\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/52-54.

[\[2\]](#) Razî, XXVIII/249.

[\[3\]](#) İbni Cerir ve İbni Ebi Hatem rivayet etmiştir. Ayrıca Bezzar, İbni Abbas'tan merfu, Sevrî yine İbni Abbas'tan mevkuf olarak rivayet edilmiştir.

[\[4\]](#) Zemahşerî, III/173.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/59-63.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/67-69.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/73-74.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/78-80.

NECM SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sure ile İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Peygamberliğin İspatı Ve Vahiy Olayı: 3

İrab: 3

Belagat: 3

Kelime Ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Şirkin Haramlığı Ve Putlardan Hiçbir Fayda Gelmeyeceği: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Melekler Allah'ın Kızlarıdır." Diyen Müşriklere Cevap: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

İyilik Yapanlara Mükafat, Kötülük Yapanlara Ceza: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 12

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13

Zengin Müşriklerin Büyüklerinden Bazılarının Hakka Tâbi Olmadıklarından Dolayı Azarlanması Ve Onlara İbrahim Ve Musa Peygamberlerin Kitaplarındaki Haberlerin Hatırlatılması: 14

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Nüzul Sebebi: 15

Ayetler Arası İlişki: 15

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18

Kur'an'dan, Peygamberlikten, Peygamberliğinden Ve Kıyamet Dehşetine Dair Uyarılardan Ders Almak: 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki: 19

Açıklaması: 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20

Peygamberliğin İspatı Ve Vahiy Olayı:

1- Battığı zaman yıldıza and olsun,

2- Arkadaşınız (Muhammedi sapmadı. Bâtıla da inanmadı.

3- Hevâdan konuşmaz o.

4- O, kendisine gelen vahiyden başkası değildir."

5- Onu müthiş kuvvetlerin sahibi öğretti.

6- Kâmil akıl ve görüş sahibidir. Hemen doğruldu.

8- Sonra yaklaştı. Derken sarktı.

9- İki yay kadar yahut daha yakın oldu.

10-Kuluna vahyetti.

11- Onun gördüğünü, kalp yalana Çıkarmadı.

12- Şimdi siz onun bu görüşüne kar- şı da kendisiyle mücadele mi ede- çeksiniz?

13-14- Andolsun ki onu diğer bir de- fa da Sidre-i Münteha'nın yanında gördü.

15- Ki Cennetü'l-Me'va onun yanındadır.

16- O zaman Sidre'yi buruyordu, onu bürümekte olan.

17- Göz ağmadı, aşmadı da.

18- Andolsun ki o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını görmüştü.

Açıklaması:

"Battığı zaman yıldız andolsun. Arkadaşınız sapmadı. Batıla da inanmadı." Burada Allah yıldızların batmak üzere gruba doğru yöneldiği zamanki haline yemin etti. Çünkü yönler ancak yıldızın ufka doğru meyletmesi ile anlaşılır.

Muhammed hak ve hidayet yolundan asla dönmemiş ve batılı dile getirerek de asla ona inanmamıştır.

İbni Ebî Hatem'in Şa'bî ve başkalarından naklettiğine göre Yaradan, yarattıklarından, dilediğinin adı ile yemin edebilir; ama yaratılanlar Yara-dan'dan başkasının adı ile yemin edemez, caiz değildir.

Fahreddin er-Razî, bu sure ile bundan önceki surelerdeki adına yemin edilen ile üzerine yemin edilenler arasında bir karşılaştırma yapmış ve şöyle demiştir: Bu sure ile bundan önceki Saffât, Zâriyat ve Tur surelerinde yeminler harflerle değil, isimlerle yapılmıştır: Allah Saffât suresinde "hiç şüphesiz Rabbiniz birdir." diyerek vahdaniyetin (birliğin) ispatı için yemin etmiştir. Haşr suresinde "şüphesiz vaad olunduğunuz mutlaka doğrudur." diyerek haşir ve ceza gününü ispat için yemin etmiştir. Tur suresinde "şüphesiz Rabbin azabı mutlaka olacaktır. Onu defedecek hiçbir şey yoktur." diyerek, kıyamette azap vâki olduktan sonra devamlı olacağının ispatı için yemin etmiştir. Bu surede ise Muhammed (s.a.)'in peygamberliğinin ispatı için yemin etmiştir. Böylece bu üç esas; vahdaniyet, haşir ve peygamberlik tamamlanmıştır. [\[1\]](#)

Şu da unutulmamalıdır: Kur'an-ı Kerim'de vahdaniyet (Allah'n birliği) ve peygamberliğin ispatına dair yapılan yeminler azdır. Halbuki öldükten sonra dirilmeye dair yapılanlar çoktur. Meselâ Zâriyat ve Tûr surelerinde, Burûc, Şems ve Leyi sureleri ve diğer surelerde bu çokça vâkidir. Çünkü vahdaniyete dair deliller çoktur ve hepsi de aklîdir. Peygamberliğin ispatına dair deliller de yine çoktur ki bunlar meşhur ve mütevâtir mucizelerdir.

Öldükten sonra dirilmeye gelince: Bunun mümkün olduğu aklî delillerle ispat edilir. Mutlaka olacağı ise ancak sem'î veya naklî delillerle sabit olur ki bunlar Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerdir. Bu sebepten Allah, insanların buna iman etmesi için Kur'an-ı Kerim'de çokça buna yemin etmiştir.

Yıldız adı ile yemin edilen bir başka ayet de şudur: "Hayır, işte yıldızların düştüğü yerlere and ediyorum, ki eğer hakikaten bu, eğer bilerseniz, büyük bir anddır.." (Vakıa, 56/75,76).

Yıldızlara yemin edilmesindeki hikmet şudur: Yıldızlar âlemi gerek hız, gerek büyüklük ve gerekse çeşit bakımından, dehşet verici bir âlemdir. Meselâ yıldızın ışığının hızı saniyede üçyüz bin kilometredir. Yani yedi saniyede bir defa arzın etrafını dolaşır. Güneş, dünyadan bir milyon üç yüz bin defa daha büyüktür. Bu otuz milyar güneşten biridir. Güneş sistemi ve on bir gezegen, samanyolunun bir parçasıdır. Samanyolu takriben otuz milyar yıldızdan oluşur. Bunlardan bazıları Güneşten daha büyüktür. Samanyolu genelde elips şeklindedir. Bunun çapı yüz bin ışık yılıdır. [2] Samanyollarmda bulunan korkunç miktardaki gazlardan dolayı aralarındaki çekim kuvvetinin de etkisiyle meydana gelen patlamalar, bunların ortalarındaki kara delikleri alev saçan yıldızlar haline dönüştürür. Bu olay yüzlerce milyon yılda nadiren meydana gelir. Yıldız benzeyen bu parıltıların yaydıkları manyetik ışınlar, bilinen normal yıldızların çıkardıkları ışıklardan daha kuvvetlidir. Bunların dünyadan uzaklığı milyarlarca ışık yılı mesafededir.

Daha önce de açıkladığım gibi güneş bir sene boyunca on iki burçtan geçer. Her burçta bir ay kalır. Böylece on iki ayda (365 gün 6 saat, 9 dakika ve 1 saniyede) yıllık devrini tamamlar. İşte bu seneye "yıldız senesi" denilir ki 21 martta başlar. Ayın da aynı şekilde burçları vardır ki bunlara "Ay'ın mezilleri=durak yerleri" denilir. Ay her gün yeni bir menzilde bulunur. Bir ay boyunca 29 veya 30 menzilden geçer. Son menzile "mihâk" denir. Allah, şu ayette bu menzillere işaret etmektedir: "Güneşi ışık, ayı nur kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona menziller takdir eden O'dur." (Yunus, 10/5). Ayrıca "Şüphesiz gökleri ve yeri yaratmak insanları yaratmaktan daha büyüktür." (Gafir, 40/57) ayeti de uzaydaki Kur'anî mucizelerin tıptaki ve insandaki Kur'anî mucizelerden daha büyük olduğuna delâlet etmektedir. Allah bizden kâinattaki ayetler üzerinde derin derin düşünmemizi ve kâinatın hikmetlerini keşfetmemizi talep etmektedir. [3]

İşte yıldızların bu öneminden dolayı Allah onların adı ile, Muhammed (s.a.)'in Hak'tan sapmış, şaşkın birisi olmadığı ve asla o Hak'tan dönecek birisi de olmadığı üzerine yemin etmiştir. Onun hak yolda oluşunun, dalâlette ve yanlışta olmayışının sebebi şu ayette beyan edilmiştir:

"Hevâdan konuşmaz o. O, kendisine gelen vahiyden başkası değildir." Yani onun söyledikleri rastgele, keyfî söylenmiş şeyler değildir, Kur'an diye söyledikleri şahsî arzuları değildir. O sadece Allah'ın kendisine vahiy yolu ile bildirdiğini konuşur ve Allah'ın emrettiklerini hiçbir ilâve ve noksanlık yapmadan kamilen tebliğ eder.

Ahmed bin Hanbel, Ebu Davud ve İbni Ebî Şeybe'nin rivayetlerine göre Abdullah bin Amr şöyle dedi: Rasulullah'tan duyduğum ve ezberlemek istediğim her şeyi yazıyordum.

Kureyş "Sen Rasulullah'tan duyduğun her şeyi yazıyorsun, halbuki Rasulullah da bir beşerdir, öfke halinde konuşmuş olabilir." diyerek beni bundan menettiler. Ben de yazmaktan vaz geçtim ve bunu Rasulullah'a anlattım. Rasulullah: "Yaz, Allah'a yemin ederim ki benden haktan başka bir şey çıkmaz." buyurdular.

Hafız Ebubekir Bezzar'ın Ebu Hüreyre'den rivayetine göre Rasulullah şöyle buyurdu: "Allah'tandır diye size haber verdiğim şeyde, asla şek ve şüphe yoktur."

Ahmed bin Hanbel'in yine Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben haktan başka bir şey söylemem." Sahabeden biri "Ya Rasulallah bizimle bazen şaka yapıyorsun?" dedi. Rasulullah: "Ben haktan başka bir şey söylemem" dedi.

Sonra Allah Rasulullah'ın mualliminden, Cebrail'den haber vererek şöyle buyurdu:

"Onu müthiş kuvvetlerin sahibi öğretti. Kâmil akıl ve görüş sahibidir. Hemen doğruldu. O en yüksek ufukta idi." Yani Rasulullah'a Kur'an'ı, ilmî ve amelî kuvvetlerin sahibi Cebrail öğretti. Cebrail, yaratılıştaki güç-kuvvet, akılda muteber görüş sahibi, görüşte metanet sahibidir. Rasulullah (s.a.) onu aslî şekli ile görmek istediği zaman Allah'ın yarattığı şekilde durdu. Güneşin önünde, semanın en yüksek cihetinde, en yüksek ufukta Rasulullah'a görüldü. Ufku tamamen kapattı. İşte bu, Rasulullah'a vahiy getirdiği, ilk vahiy getirdiği zamandı.

Cebaril (a.s.)'dan bahseden benzeri bazı ayetler de şunlardır: "Şüphesiz, muhakkak o, çok şerefli bir elçinin kelâmıdır, çetin bir kudrete sahiptir. Arşın sahibi nezdinde çok itibarlıdır. Orada kendisine itaat olunandır, bir emindir. Sizin arkadaşınız (Muhammed) bir mecnun değil. Andolsun ki o onu apaçık ufukta görmüştür." (Tekvir, 81/19-23).

"Sonra yaklaştı. Derken sarktı. İki yay kadar yahut daha yakın oldu. Kuluna vahyettiği neyse onu vahyetti." Yani önce Cebrail (s.a.) ufukta durdu, doğruldu, sonra yere yaklaştı, daha da yaklaştı ve indi. Nihayet Rasulullah'ın üzerine kadar indi, Rasulullah ile arasındaki mesafe iki yay miktarı veya daha az idi. Hemen Cebrail, Allah'ın kulu ve Rasülü Muhammed'e Kur'an'dan, dinî emirlerden vahyedeceklerini etti. "Allah, kulu Muhammed'e vahyedeceklerini etti" şeklinde tefsir edenler de olmuştur ki bu manada vahiy olayının büyüklüğüne işaret vardır.

Anlatılan bu vahiy Miraç gecesinde değil, Rasulullah (s.a.) arzda iken olmuştur. Bundan dolayıdır ki Allah sonraki ayetlerde "Andolsun ki onu diğer bir defa da Sidre-i Müntaha'nın yanında gördü" demiştir. İbni Ce-rir'in rivayetine göre "İki yay kadar, yahut daha yakın" ayetinin tefsiri sadedinde Abdullah bin Mes'ut Rasulullah'ın "Cebraili gördüm, altı yüz kanadı vardı" dediğini nakletmiştir.

Allah, Rasulullah'ın Cebrail'i hayal olarak değil, hakikaten gördüğünü ifade ederek şöyle buyurmuştur:

"Onun gördüğünü kalp yalana çıkarmadı. Şimdi siz onun bu görüşüne karşı da kendisiyle mücadele mi edeceksiniz?" Yani Rasulullah'ın kalbi, onun Cebrail'i kendi suretinde görüşünü reddetmedi. Öyleyse siz Cebrail'i melek suretinde maddî göz ile görmüş olması hususunda onunla nasıl mücadele ediyor ve onu tekzip ediyorsunuz? Ayet-i kerimedeki "kalp" manasına gelen "el-fu'âd" kelimesindeki Lam-ı tarif, ahd içindir ki o, Rasulullah'ın kalbidir. Rasulullah, Cebrail'i gördüğü zaman kalbi "ben seni tanımıyorum" demedi, bilakis gördüğünü tasdik etti. Ayrıca şüphe edip de bu cindir veya şeytandır da demedi.

"Andolsun ki onu diğer bir defa da Sidre-i Münteha'nın yanında gördü. Ki Cennetü'l-me'va onun yanındadır." Yani Muhammed (s.a.) bir başka zaman Cebrail'i Allah'ın yarattığı surette inerken gördü ki bu Miraç gecesinde ve Sidre-i Münteha'nın yanında idi. Sidre-i münteha, çoğunluğun görüşüne göre -ki bu meşhurdur- yedinci semada bir ağaçtır. Sahih rivayetlerde altıncı semadadır. Yaratılmışlar oraya kadar bilebilirler, ordan ötesini hiç kimse bilmez. Müminlerin ruhlarının sığındığı "Cennetü'l-me'va" da oradadır. İsrâ suresinde geçtiği gibi sahîh görüşe göre Miraç; ruh-cesed beraber olmuştur, bazılarının dediği gibi sadece ruhla olmamıştır. Zira öyle olsaydı miraç hadisesinin bir mucize olma özelliği olmazdı.

Böylece Rasulullah'ın Cebrail'i hakiki suretiyle görmesi iki defa vuku bulmuş olmaktadır: Birisi yerde, diğeri göktedir. Bunların dışında hep insan suretinde görüyordu. Çünkü bu ona daha kolay geliyor ve daha çok yakınlık duyuyordu.

Buna göre "re'âhü: onu gördü" deki zamir Allah'a değil Cebrail'e raci olmalıdır. Bu sebeple ayet-i kerime Rasulullah'ın Allah'ı gördüğünü kesin olarak reddetmektedir. Şu ayetler de bunu teyid etmektedir: "Gözler O'na erişemez, halbuki O, gözleri görür." (En'am, 6/103); "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderir." (Şura, 42/51). Bazılarına göre "yaklaştı, sarktı, yakın oldu, vahyetti" fiillerinin faili (öznesi) Allah'tır. Yine "onu gördü" cümlesinde görülen Allah'tır. Buna göre Rasulullah (s.a.) Cenab-ı Hakk'ı görmüştür. Buhari'nin Enes'ten rivayet ettiği şu hadis de buna şahittir: "Sonra onu, bunun üstünde, ancak Allah'ın bildiği yere yükseltti. Sidre-i Münteha'ya kadar geldi. İzzet sahibi Cebara yaklaştı, sarktı, ona iki yay kadar veya daha yakın oldu. Hemen vahyettiklerinin içinde ona elli vakit namaz vahyetti."

Ancak râcih olan ilk görüştür. Nitekim Müslim'in Ebuzer'den rivayet ettiği şu hadis de buna delildir. Ebuzer sordu: Ya Rasulallah! Rabbini gördün mü? Rasulullah da: "Bir nur gördüm." dedi. [\[4\]](#)

Sidre-i Münteha'ya gelince: Ona herhangi bir mekân tayin etmeden, sahih hadiste varid olanın dışında herhangi bir sıfatla tavsif etmeden Kur'an-ı Kerim'in zahirinde geldiği gibi iman ederiz: Ahmed bin Hanbel, Müslim ve Tirmizî'nin rivayet ettiklerine göre İbni Mes'ud şöyle dedi: "Rasulullah (s.a.) Miraç gecesinde Sidre-i Münteha'ya kadar götürüldü. Sidre-i Münteha yedinci semadadır. Arzdan yükseltelenler en son oraya kadar yükselir, oradan kabzolunur; onun üstünden inenler, en son oraya kadar iner, oradan kabzolunur."

Müslim'in Sahih'inde İbni Mesud'dan rivayetine göre Sidre-i Münteha altıncı semadadır. Yine Müslim'in Enes'ten rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yedinci semadaki Sidre-i Müntehaya yükseltildiğimde Sidr'in meyvaları Hecer destisi gibi, yaprakları fil kulakları gibi idi."

Tirmizî'nin Ebubekr'in kızı Esmâ'dan rivayetine göre Rasulullah (s.a.)'in yanında Sidre-i Münteha zikredildiğinde onun şöyle dediğini işittim dedi: "Binetti insan onun dallarından birinin gölgesinde yüz sene yol alır. Yahut gölgesinde yüz yolcu gölgelenir. İçinde altın kelebekler uçuşur. Sanki meyvaları Hecer destisi gibi idi. [5]

"O zaman Sidre'yi buruyordu, onu bürümekte olan." Bazılarına göre Sidre'yi kuşatanlar daima ibadetle meşgul olan meleklerdi ki bunların sayısı bilinmeyecek kadar çoktu. Bazılarına göre de Sidre'yi kuşatan Allah'ın nuru idi. Bunun ayette belirtilmemesi Sidre'ye veya kuşatana tazim içindir.

"Göz ağmadı, aşmadı da. Andolsun ki o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını görmüştür." Yani, Rasulullah'ın gözü gördüğünden ayrılmadı ve gördüğünü terketmedi. Rasulullah'ın Cebrail'i ve melekût âleminden başka şeyleri görmesi bir göz yanıması değil, bilakis beşer gözü ile görmesi şeklindedir. Bu da teyid ediyor ki Miraç, cesed-ruh beraberce olmuştur.

Rasulullah Miraç gecesinde Rabbinin büyük ayetlerinden anlatılması mümkün olmayan birisini gördü ki o Cebrail'i melek suretinde görmesi ile Melekler âlemine ait diğer hayret verici hallerdir. "Ayetlerimizden bazılarını ona göstermek için" (İsra, 17/1) ayet-i kerimesinde de ifade edildiği gibi Miraçta görülenin tayin edilmemesi onun büyüklüğüne ve önemli oluşuna işaret içindir. Buhari ve başkalarının rivayetlerine göre İbni Mes'ud görülen ayeti beyan etme sadedinde şöyle dedi: "Cennetten gelmiş yeşil bir ref-ref gördü ki ufku kapatmıştı", Aynı konuda İbni Abbas "Semanın ufkunu kapatmıştı." şeklinde söylemiştir. İbni Zeyd'den gelen rivayet ise "Cebrail'i olduğu gibi gördü" şeklindedir. [6]

Şirkin Haramlığı Ve Putlardan Hiçbir Fayda Gelmeyeceği:

19, 20- Lât, Uzza ve diğeri üçüncüsü olan Menafi gördünüz mü?

21- Erkek sizin de, dişi O'nun mu?

22- O takdirde bu, insafsızca bir taksim.

23- Bu, sizin ve atalarınızın takdığınız adlardan başkası değildir. Allah onlara hiçbir hüccet indirmedir. On-

lar kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği hevâdan başkasına tâbi olmuyorlar. Halbuki andolsun, kendilerine Rablerinden o hidayet gelmiştir.

24- Yoksa insana her umduğu şey mi var?

25- İşte ahiret de, dünya da Allah'ındır.

26- Göklerde nice melek vardır ki onların şefaati bile hiçbir şeye yaramaz. Meğer ki Allah'ın dileyeceği ve razı olacağı kimseler için izin vermesinden sonra ola."

Açıklaması:

Allah müşriklerin putlara ibadet etmelerini ve İbrahim'in bina ettiği Kabe'ye benzeterek putlar için puthaneler edinmelerini küçümseyerek, kınayarak şöyle buyurdu: "Lat, Uzza ve üçüncüsü olan diğeri Menat 'ı gördünüz mü?" Yani siz şu Lât, Uzza ve Menat üzerinde hiç düşündünüz mü? Bunlar birer sağır taş veya yerde biten ağaçtan ibaret şeyler. Bunları nasıl Allah'a eş ve ortak yapıyorsunuz? Bunlar sizin için yaratılmış olup hiçbirisi yaratıcı değil, yaratılmış şeylerdir. Kâinatta azametini bildiğiniz Allah, ibadet edilmeye O daha lâayık değil midir?

Allah, Menafi tahkir etmek ve yermek için, onlara göre değer bakımından öbürlerinden sonra geldiğini göstermek için "diğeri üçüncüsü" ifadesini kullandı.

Böyle bir ifade, bir şeyi lâayık olmadığı yere koyma anlayışının kınanıp yerilmesi ve ağır bir üslûpla ayıplanmasıdır. Sakif ve ona bağlı kabileler nakışlı beyaz bir put olan Lât

ile övünürlerdi. Bu put Taifte idi. Bir bina içinde bulunur, üzerinde bir örtü olur, başında hizmetçileri beklerdi. Etrafında geniş bir avlu bulunurdu. Taif halkı ona tazim gösterirlerdi. Lat putu, cahiliye döneminde unu yağ ile kavurup hacılara dağıtan bir adamın şeklini andırıyordu. O adam ölünce putunu yapıp kabrine diktiler, sonra buna tapmaya başladılar.

Uzza, Taif le Mekke arasında Nahle denilen yerde Gatafan'a ait bir ağaçtı. Bir yapı içinde bulunur, üzerine perde örtülürdü. Kureyş bu ağaca tapardı. Nitekim Ebu Süfyan, Uhud günü: "Bizim Uzza'mız var, sizin yok" demişti de buna karşılık Rasulullah (s.a.) yanındakilere "Ona "Allah bizim mevlamızdır, sizin mevlanız yok" deyin" demişti.

Menat ise, Mekke-Medine arasında Gadid vadisinde bulunan bir kaya idi. Cahiliye döneminde Huzâ, Evs ve Hazrec ona ta'zim gösterirler, Kabe ziyaretine giderken oradan niyet ederlerdi, yanında kurbanlar keserlerdi. Arap yarımadasında ayette zikredilen bu üç puttan başka putlar da vardı. Ancak bu üçü en meşhurları olduğu için ayet-i kerimede özellikle bunlar zikredilmiştir.

Putlara tapmaları sebebiyle müşriklerin akıllarının çalışmadığını beyan ettikten sonra Allah onları başka bir şirkten dolayı yani "melekler Allah'ın kızlarıdır" demelerinden dolayı azarlayarak şöyle buyurdu:

"Erkek sizin de, dişi O'nun mu? O takdirde bu insafsızca bir taksim." Yani Allah'ın çocuğu vardır, diyorsunuz sonra dişileri ona veriyor, erkekleri kendinize mi alıyorsunuz? Bu taksimi kendi aranızda bile yapmış olsanız, doğru olmazdı, haktan uzak olurdu. Yaratılmışlar arasında yapılsaydı bir zulüm ve haksızlık olacak olan bu takisimi Rabbinizle kendi aranızda nasıl yapıyorsunuz? 'Yoksa kızlar O'nun, oğullar sizin mi?' (Tur, 52/39) ayeti de bu ayetin bir benzeridir.

Sonra Allah uydurdukları ve düzdükleri yalan ve iftiraları, putlara tapmak suretiyle küfre düşmelerini ve o putlara "ilâh" demelerini redderek şöyle buyurdu:

"Bu sizin ve atalarınızın taktığınız adlardan başkası değildir. Allah onlara hiçbir hüccet indirmedir." Yani görmeyen, işitmeyen, düşünmeyen ve anlamayan, ne zararı, ne de faydası olmayan bu putlara "ilâh" demeniz sizin kendi kafanızdan taktığınız bir isimdir. Onların hakikatte hiç ilâh olacak tarafı yoktur. Bunu babalarınız ve siz böyle kabul ettiniz, sonraki gelenler öncekileri taklit etti ve bu hususta evlâtlar babalarına tâbi oldular. Allah, bunların ilâh olduğunu ispat edebileceğiniz hiçbir delil indirmedir. Nitekim başka bir ayette Allah: "Sizin Allah'tan gayrı ibadet ettiğiniz şeylerin hepsi sizin ve babalarınız taktığı isimlerden ibarettir." (Yusuf, 12/40) buyurmuştur.

Sonra Allah onların putlara niçin taptıklarını beyan ederek şöyle buyurdu: "Onlar kuruntudan ve nefislerin arzu ettiği nevedan başkasına tabi olmuyorlar. Halbuki andolsun, kendilerine Rablerinden o hidayet gelmiştir. " Yani onların putlara "ilâh" deme konusunda

tâbi şey sırf vehim ve kuruntudan ibarettir. Onlar uyulması vacib olan Hak tarafına hiç bakmadan sadece nefislerinin arzu edip meylettiği şeye tabi oluyorlar. Halbuki o putların ilâh olmadığına dair onlara Allah tarafından apaçık beyan gelmişti. İşte o, kendilerine gönderilen peygamberin diliyle, Allah tarafından gelip hüccet ve burhan olan, dönüp bakmadıkları, teslim olup uymadıkları bu Kur'an'dır.

Sonra Allah meselenin temenni ve ümitlerle olmayacağını, bu putların ne Allah nezdinde şefaathçi olma konusunda, ne de başka hususta onlara faydası olmayacağını açıkça ifade ederek şöyle buyurdu: "Yoksa insana her umduğu şey mi var? İşte ahiret de, dünya da Allah 'indir." İnsanın her temenni ettiği şeyin olması mümkün mü? Her hayır temenni edenin temennisi, olmaz. Onların, putların kendilerine faydası olacak ve şefaath edecek şeklindeki temennileri de olmaz. Çünkü dünya ve ahiretin idaresi, mülkiyeti ve onlar üzerinde tasarrufta bulunma sadece Allah'a aittir. Ne dünyada, ne de ahirette Allah'ın yanında putların hiçbir tasarrufu yoktur: "Ne sizin temennileriniz, ne de Ehl-i Kitab'ın temennileri" (Nisa, 4/123). Ahmed bin Hanbel'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Biriniz temennide bulunacağı zaman ne temenni edeceğini iyi düşünsün. Çünkü o temennilerinden, kendisi hakkında hangilerinin yazılacağını bilmez."

Sonra Allah şefaathin kabul yolunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Göklerde nice melek vardır ki onların şefaathleri bile hiçbir şeye yaramaz. Meğer ki Allah'ın dileyeceği ve razı olacağı kimseler için izin vermesinden sonra ola." Yani göklerdeki meleklerden pek çoğu, bunca ibadette bulunmalarına rağmen, Allah nezdindeki saygınlıklarına rağmen, Allah'ın kendisine şefaath etmesine izin verdiklerinin haricinde, hiç kimseye şefaath edemezler. Nerde kaldı ki bu akli ve idraki olmayan taşlar, ağaçlar şefaath etsin.

Yani melekler ancak kendilerine şefaath etme izni çıktıktan sonra ve ancak Cenab-ı Hakk'm şefaath edilmesini istediği kişilere -tevhid ehlerinden oldukları için- şefaath edecekler. Müşriklerin bu şefaathen hiç nasibi yoktur. İb-ni Kesir şöyle diyor: Bu, mukarrab melekler hakkında böyle olursa ey cahiller, siz bu putların Allah nezdinde şefaath etmesini nasıl beklersiniz? Ki Allah hiçbir zaman puta ibadet etmeyi meşru kılmamış ve izin vermemiş bilakis bütün peygamberlerin dilinde bunu nehyetmiş ve bu nehyi bütün kitaplarında indirmiştir. ^[7] Bu, meleklerle ve putlara tapanlara bir azarlamadır. ^[8]

Melekler Allah'ın Kızlarıdır." Diyen Müşriklere Cevap:

27- Şüphesiz ahirete iman etmeyenler meleklerle dişi adı takarlar.

28-Halbuki onların buna dair bilgisi yoktur. Onlar kuruntudan başkasına olmazlar. Kuruntu ise şttpe-

siz haktan hiçbir şeyi ifade etmez.

29- Onun için sen, bizim zikrimize sırt çeviren, dünya hayatından başkasını arzu etmeyen kimselerden

30- Onların ilimden erebildikleri işte budur. Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapan kimseleri çok iyi bilen ta kendisidir. O, hidayet bulan kimseleri de pek iyi bilendir.

Açıklaması:

Allah müşriklerin melekleri dişilikle vasfedip onlara "Allah'ın kızları" demelerini reddederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ahirete iman etmeyenler meleklerle dişi adı takarlar." Yani ahiretin, hesabın ve cezanın varlığını kabul etmeyen şu inkarcı müşrikler meleklerin dişi olduğunu ve bunların Allah'ın kızları olduğunu iddia ediyorlar. Allah ise bunların dediklerinden tamamen münezzehtir.

"Halbuki onların buna dair bilgisi yoktur." Yani onların bu söylediğini doğrulayacak ellerinde ne sahih bilgileri ne de bir delileri vardır. Onlar melekleri ne tanıyorlar, ne görmüşler, ne de onlara bunu güvenilir birisi haber vermiştir. Bilakis bunu tamamen bir cehalet, dalâlet, cüret, yalan, düzmece ve çirkin bir iftira olarak söylemektedirler.

"Onlar kuruntudan başkasına tâbi olmazlar. Kuruntu ise şüphesiz haktan hiçbir şeyi ifade etmez." Yani onların tâbi olduğu şey vehimden veya aslı-esası olmayan kuruntudan ibarettir. Kuruntunun böylesi hiçbir işe yaramaz, asla hakkın yerini tutmaz. Bir sahih hadiste Rasulullah'ın şöyle dediği variddir: "Zan (kuruntu ve vehim)den sakının, çünkü zan sözlerin en yalanıdır."

"Onun için sen, bizim zikrimize sırt çeviren, dünya hayatından başkasını arzu etmeyen kikselerden yüz çevir." Öyleyse ey peygamber, Kur'an-ı Kerim'den ve Allah'ın

öğütlerinden yüz çeviren ve tek derdi dünya olan, ahiret hakkında düşünmeyi bırakanlardan yüz çevir. Yani onlarla mücadeleyi, durumlarını önemsemeyi bırak. Zira sen emrolunduğun şeyi tebliğ ettin. Zaten sana düşen ancak tebliğdir. "Dünya hayatından başkasını arzu etmeyen" sözü onların haşri inkar ettiklerine işarettir. Nitekim onların "Hayat şu bizim dünya hayatımızdan başkası değildir" (En'am: 6/29) ve Cenab-ı Hakk'ın onlara, "Dünya hayatına razı mı oldunuz?" (Tevbe: 9/38) sözleri onların ahireti inkar ettiklerine delalet eder.

"Onların ilimden erebildikleri işte budur." Yani dünya ve dünyayı kazanmak... İşte onların ilimde erişebildikleri en son nokta budur. Dine ve dini meselelere ilgi duymazlar. Ahmed b. Hanbel'in Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Dünya (ahirette) yurdu olmayanın yurdudur, malı olmayanın malıdır, dünya için akli olmayan toplar." Me'sur dualardan birinde Rasulullah (s.a.v.) şöyle dua etmiştir: "Ey Allah'ım, dünyayı derdimizin en büyüğü, ilmimizin en sonu kılma."

"Onlardan yüz çevir" emrinin sebebini veya illetini Cenab-ı Hak şöyle açıklamaktadır:

"Şüphesiz ki Rabbin yolundan sapan kimseleri çok iyi bilen ta kendisidir. O, hidayet bulan kimseleri de pek iyi bilendir." Yani ey Muhammed, sen bırak bunları, çünkü Allah o bütün varlıkları yaratandır, hak ve hidayet yolu olan yolundan sapanı da, hak dine doğru yol bulanı da bilendir. Her gruba veya herkese yaptığının karşılığını verecektir.

Bu ifadede, ulaşılmaması mümkün olmayan şeyleri elde etme yolunda Rasulullah'ın kendisini yormaması için ona bir teselli vardır. Ulaşılması mümkün olmayan o şey, ilmi yakini bırakıp zanna inanan, hakkı bırakıp batıla sarılan inatçıların imana gelmesidir. Rasulullah (s.a.)'in güzel huylarından biri de onların iman etmesini çok arzu etmesi idi. Yine bu ifadede kâfirlere vaîd (ceza tehdidi) müminlere vaad (mükâfat teşviki) vardır. ^[9]

İyilik Yapanlara Mükafat, Kötülük Yapanlara Ceza:

31- Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır. (Bunların yaratılması) kötülük edenleri yaptıklarına mu- kabil cezalandırılması, güzel hareket edenleri de daha zelîyle mükâfatlandırması içindir.

32- (Bu insanlar> ufak ufak suçlar hariç, günahın büyüklerinden ve fu-

man ve siz henüz analarınızın karınlarında ceninler halinde olduğunuz sırada sizi çok iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. O, sakınan kimdir, çok iyi bilendir."

Açıklaması:

"Göklerde ne var yerde ne varsa Allah'ındır. (Bunların yaratılması) kötülük edenleri yaptıklarına mukabil cezalandırması, güzel hareket edenleri de daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir." Yani Allah göklerin ve yerin malikidir, hiçbir şeye muhtaç değildir, yaratılanlar hakkında, adaletle hükmedendir. Varlıkları hak olarak yarattı. Her şeyi kuşatan ilmine uygun olarak ister iyilikte bulunan, ister kötülükte bulunan olsun, insanların her birine neticede amelinin karşılığını verecek, iyilik yapana iyilikle, kötülük yapana kötülükle muamele edecek: Eğer kişinin ameli hayırsa karşılığı hayır, şer ise şer olacak.

İbnülcevzî tefsirinde şöyle demektedir: "Bu ayet, Cenab-ı Hakkın kudretini ve mülkünün genişliğini haber vermektedir. Bu ayet ilk ayet ile, "liyecziye'llezîne..." ayeti arasında bir cümle-i muteriza (ara cümlesi) şeklindedir. Çünkü iyilikte bulunanı da, kötülükte bulunanı da en iyi bilen O ise, her birine hak ettiği karşılığı da O verecektir. Her iki sınıfa yaptıklarının karşılığını verebilmesi de ancak geniş mülk sahibi olmasıyla mümkündür."

Sonra Allah iyilikte bulunan o müttakilerin özelliklerini zikrederek şöyle buyurdu:

"Ufak ufak suçlar hariç, günahın büyüklerinden ve fuhuşlarından kaçınanlardır. " Yani iyilikte bulunanlar; şirk, adam öldürme, yetim malı yeme gibi büyük günahlardan, zina gibi fahiş günahlardan uzak duran insanlardır. Allah'ın, karşılığında cehennem tehdidinde bulunduğu her günaha kebâir (büyük) günah; yine büyük günahlardan olup da hakkında had cezası bulunan ve hem aklen hem de dinen son derece çirkin olanlarına da fevâhiş denir. Ancak, harama bakma gibi "lemem" tabir edilen küçük günahlar ve önemsiz hatalar hariç "iyilikte bulunanlardan günah sadır olmaz. Ahmed bin Hanbel'in ve Buhari ve Müslim'in Sa/uMerinde Ebu Hü-reyre'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah her Ademoğluna zinadan nasibini yazmıştır, çaresiz onu yapar. Meselâ gözün zinası bakmaktır, dilin zinası konuşmaktır, nefis temenni eder ve ister, organ da onu ya tasdik eder (ona uyar) veya tekzip eder (o günahı işlemez)"

İyilikte bulunan bu "muhsinun" küçük günah işlerlerse, tevbe eder ve benzerini bir daha yapmazlar.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Eğer yasakladığımız şeylerin büyüklerinden kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı gizleriz ve sizi şerefli bir yere koyarız."

Buhari ve Müslim'de Hz. Ali'den gelen rivayette büyük günahlar yedi tane sayılmıştır: "Yedi helak ediciden sakının: Allah 'a ortak koşmak, sihir, haklı durum hariç Allah 'm haram kıldığı canı öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, harp günü kaçmak, günahsız ve iffetli mümin kadına zina iftirası atmak." Hafız Zehebî Kebâir adlı kitabında büyük günahları yetmiş kadar çıkarmıştır. Taberanî'nin rivayetine göre bir adam İbni Abbas'a: "Büyük günahlar yedidir" demiş, o da "onlar yediyüze yediden daha yakındır, ancak istiğfarla büyük günah kalmaz affolunur, ısrarla günah küçük kalmaz (büyük günah olur)" demiştir.

Sonra Allah "Şüphesiz ki Rabbin mağfireti bol olandır." demek suretiyle ümit kapısını açmış, ümitsizliği yasaklamıştır. Yani şüphesiz Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatır, tevbe edenler için mağfireti bütün günahları kapsar. Nitekim ayet-i kerimede: "De ki: Ey kendileri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah 'm rahmetinden ümit kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz o çok bağışlayanın, çok merhamet edenin ta kendisidir. " (Zümer, 39/53 buyrulmuştur.

Sonra Cenab-ı Hak her şeyi bildiğini vurgulayarak şöyle buyurdu: "O sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz henüz analarınızın karınlarında ceninler halinde olduğunuz sırada sizi çok iyi bilendir." Yani Allah şüphe yok sizi görür, babanız Adem'i topraktan yaratıp onun sulbünden zürriyeti-ni çıkardığı, analarınızın karnında ceninler olarak size şekil verdiği ve değişik merhalelerde oluşum ve gelişmenizi taahhüt ettiği zamanlarda bile sizden sâdır olacak sözlerinizi, hareket ve ahvalinizi biliyordu. Cenin: Ana karnındaki çocuğa denir. "Analarınızın karınlarında" sözü ile Cenab-ı Hakkın ilim ve kudretinin kemaline dikkat çekilmiştir. Zira ana karnı son derece bilinmezdir. Orada ceninin her halini bilen Allah için, kullardan sadır olan diğer haller ona gizli olmaz.

"Bunun için kendinizi temize çıkarmayın, o sakınan kimdir, çok iyi bilendir." Yani kendinizi övüp durmayın, günahsız, tertemiz göstermeyin, beğenerek veya riya için kendinizi medhetmeyin, günahlardan temiz olduğunuzu iddia etmeyi bırakın, itaat ederek Allah'a hamd edin, gūnahtan kaçının, çünkü Allah günahlardan sakınanı bilir.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Kendilerini temize çıkaranları gördün mü? Hayır Allah dilediğini temize çıkarır ve kimse kıl kadar haksızlık görmez." (Nisa, 4/49).

Müslim Sahih 'inde rivayet ettiğine göre Muhammed bin Amr bin Atâ şöyle dedi: Kızıma Berra ismini verdim. Bunun üzerine Ebu Seleme kızı Zeynep bana "Rasulullah bu ismi yasak etti ve kendinizi temize çıkarmayın, şüphesiz Allah sizin berr (iyi) olanınızı en iyi bilendir" dedi. Bunun üzerine "Peki hangi ismi verelim?" dediler. Rasulullah da "Ona Zeynep adını koyun." dedi. (Berra: İyi, sözüne sadık, demektir.)

Ahmed bin Hanbel, Abdurrahman bin Ebî Bekra'dan rivayet ettiğine göre babası şöyle dedi: Birisi Rasulullah'm yanında bir adamı medhetti. Bunun üzerine Rasulullah birkaç defa: "Ne yaptın, arkadaşının boynunu kopardın, biriniz mutlaka arkadaşını methetmesi lazım geliyorsa: "kanaatimce..., Allah'ın nezdinde kimseyi temize çıkaramam... -eğer öyle biliyorsa- zannedersem, o şöyle şöyledir." şeklinde söylesin." buyurdular.

Ahmed bin Hanbel, Müslim ve Ebu Davud'un rivayetlerine göre Hem-mam bin Haris şöyle dedi: Birisi Hz. Osman'a geldi yüzüne karşı onu övmeye başladı. Bunun üzerine Mikdad bin Esved hem onun yüzüne toprak serpiyor, hem de şöyle diyordu: "Rasulullah (s.a.) bize, insanları yüzlerine karşı mübalâğa ile övenlerle karşılaştığımız zaman yüzüne toprak serpmemizi emretti."[\[10\]](#)

Zengin Müşriklerin Büyüklerinden Bazılarının Hakka Tâbi Olmadıklarından Dolayı Azarlanması Ve Onlara İbrahim Ve Musa Peygamberlerin Kitaplarındaki Haberlerin Hatırlatılması:

33, 34- Şimdi (haktan) dönen, (malından) biraz verip de gerisini sert kaya gibi elinde tutan adamı gördün mü?

35- Gaybın ilmi onun nezdindedir de kendisi mi görüyor?

36, 37- Yoksa Musa'nın ve vazifesini tastamam ifa eden İbrahim'in sahifelerinde olanlardan haberdar mı edilmedi?

38- Hakikaten hiçbir günahkâr di-

39- Hakikaten insan için kendi çadan bakası yoktur-

40, 41-Hakikaten çalıştığı ileride görülecek, sonra buna en kâmil karşılık verilecektir.

42- Şüphesiz ki en son gidiş ancak Rabbinedir.

43- Hakikat şu: Güldüren de, ağlatanda O'dur.

44- Hakikat şu: Öldüren de, dirilten de O'dur.

45, 46- Hakikaten meniden, döküldüğü zaman erkek ve dişi iki çifti O yarattı.

47- Şüphesiz ki tekrar diriltmek de Ona aittir.

48- Hakikat şu: (İnsanı) muhtaç olmaktan O kurtardı ve O sermaye sahibi kıldı.

49- Hakikat şu: Şi'ra'nın Rabbi de O.

50- Hakikat şu: Evvelki Âd'ı O helak etti,

51- Semud'u da. Öyle ki bırakmadı.

52- Daha evvel Nuh kavmini de. Çünkü bunlar çok zalim ve çok azgınlara ta kendileri idi.

53, 54- (Lût kavminin) altı üstüne gelen kasabalarını da O, kaldırıp yere çarptı da, onlara giydirdiğini giydirdi.

Açıklaması:

Allah kendisine itaat etmekten kaçınan herkesi azarlayıp zemmederek şöyle buyurdu:

"Şimdi (haktan) dönen, (malından) biraz verip de gerisini sert kaya gibi elinde tutan adamı gördün mü? Gaybın ilmi onun nezdindedir de kendisi mi görüyor?" Yani hayırdan dönen, hakka uymaktan kaçan, malından biraz verip sonra başkasının onun günahını yüklenmesi uğruna vermekten vazgeçen veya İbni Abbas'ın tefsirine göre biraz itaatta bulunup sonra bunu kesen o kişinin durumu sana haber verildi, bildirildi mi? İnkârı imana tercih eden bu kâfirin nezdinde, ona göre gâib olan azap hakkında bilgi var da, o kıyamet gününde arkadaşının kendi adına günahlarını yükleneneğine mi inanıyor? Hayır, iş onun zannettiği gibi değildir.

Bu ayetler "İşte o, tasdik etmemiş, namaz da kılmamış, fakat yalanlamış arkasını dönmüş." (Kiyame, 75/31-32) ayetleri ile aynı mealde ayetlerdir.

Sonra Allah bütün din ve nizamların ittifak ettiği "sorumluluğun şahsîliğini" ona hatırlatarak şöyle buyurdu: 'Yoksa Musa'nın ve vazifesini tastamam ifa eden İbrahim'in

sahifelerinde olanlardan haberdar mı edilmedi?" Yani, yoksa o Tevrat'ın fasıllarında ve "Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince "Ben seni insanlara önder yapacağım." demişti." (Bakara, 2/124) ayetinde beyan edildiği gibi kendisine emrolunanı eksiksiz ve tastamam yapan, elçilik vazifesini en mükemmel şekli ile eda eden İbrahim'in sahifelerinde bildirilenlerden haberdar edilmedi mi? İbrahim (a.s.) bütün emirleri yerine getirip bütün yasak olanları terkettikten ve peygamberlik vazifesini eksiksiz tebliğ ettikten sonra bütün hal ve haketlerinde söz ve fillerinde insanlar için kendisine uyacakları bir önder olmaya hak kazanmıştır.

İbrahim ve Musa'ya gelen kitapları zikretmekle yetinilmiştir. Çünkü müşrikler kendilerinin İbrahim'in dini üzre olduklarını, Ehl-i Kitap da Tevrat'a uyduklarını iddia ederler. Âlâ suresi 19. ayette İbrahim (a.s.)'ın sahifeleri önce, Musa (a.s.)'a gelen sonra zikredildiği ve zaman olarak da öyle olduğu halde burada bunun aksi olarak önce Musa'nın sahifelerinin zikredilmesinin sebebi İbrahim (a.s.)'ın sahifeleri zaman bakımından daha uzak olması ve onlardaki öğütlerin müşrikler arasında meşhur olmamasıdır. Halbuki Musa'nın Tevrat'ı daha yakın, daha yaygın ve daha çoktu.

Sonra Allah, İbrahim ve Musa Peygamberlere gelen kitaplarda neler bulunduğunu beyan sadedinde şöyle buyurdu:

1- "Hakikaten hiçbir günahkâr diğerrinin günahını çekmez" Yani hiç kimse başkasının günahı sebebiyle muâhaze olunmaz, herkes inkâr veya herhangi bir günah olsun işlediği cürmün günahını yalnız kendisi çeker, onun adına bir başkası çekmez. İşte bu, "ferdî mesuliyet" veya "şahsî mes'uliyet" veya "Eğer yükü ağır gelen kimse onu taşımak için çağırırsa, bu çağırıldığı akrabası da olsa ondan bir şey taşınmaz." (Fâtır, 35/18) ayeti gibi birçok ayette beyan edildiği "hiç kimse başkasının günahı sebebiyle muâhaze olunmaz" prensibidir.

2- "Hakikaten insan için kendi çalıştığından başkası yoktur." Yani onun için sadece çalıştığı için ecri, yaptığı için karşılığı vardır, yapmadığı bir iş için ecrini hak etmez. Bu prensip yukarıdakinin mukabilidir. Yani hiç kimse bir başkasının sorumluluğunu veya günahını yüklenmeyeceği gibi ecir ve sevap olarak da ancak kendisi için yaptığı için karşılığını alacaktır. Ayetin maksadı salih amellerin ve her bir amelin karşılığı olduğunu beyan etmektir. Dolayısıyla hayra sevap, şerre ceza verilir. Ayet-i kerimede salih amele daha fazla teşvik etmek için "çalıştığı" şeklinde mazi sığası ile ifade edilmiştir.

İmam Şafiî bu ayetten ölümler için okunan Kur'an'ın sevabının onlara ulaşmayacağı hükmünü çıkarmıştır, çünkü bu onların kendi işi ve kazancı değildir. Ancak dört mezhepte itimad edilen şudur ki yapılan kıraetin sevabı ölümlere ulaşır. Çünkü bu bir hibedir ve okunduğu zaman rahmetlerin indiği Kur'an ile dua etmektir. Nitekim hadis-i şeriflerde duanın ve sadakanın ölüme ulaştığı sabit olmuştur ve bunun üzerinde icma edilmiştir. Müslim Sahih'inde, Buhari Edebü'l-Müfred'de ve İbni Mâce hariç diğer Sünen sahiplerinin

Ebu Hüreyre'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak şu üç şeyden dolayı kesilmez: Sadaka-i cariye, kendisinden faydalanılan bir ilim veya ona dua eden salih bir evlât." Kurtubî şöyle dedi: "Birçok hadis bu hükme delâlet ediyor: Başkası tarafından yapılan salih amelin sevabı mümine ulaşır."^[11]

3- "Hakikaten çalıştığı ileride görülecektir." Yani onun ameli muhafaza edilmektedir, mizanında bulacaktır, ondan hiçbir şey zayi olmaz. İhmalkâr davrananları kınamak ve ilân etmek için kıyamet günü bu çalışması ona ve mahşer halkına arzolanacaktır. Nitekim ayet-i kerimede şöyle buyrulur: "De ki: Yapın, amellerinizi Allah da, Rasulü de, müminler de görecektir. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir." (Tevbe: 9/105) Yani size onu haber verecek ve eksiksiz size karşılığını verecektir. Hayır ise hayır, şer ise şer verecektir.

4- "Sonra buna en kamil karşılık verilecektir" Yani insana çalışmasının karşılığı verilir, eksiltmeden bütünüyle amelinin karşılığını görür. Kötülükse misli ile cezalandırılır, iyilik ise on mislinden yedi yüz misline kadar mükâfatlandırılır.

5- "Şüphesiz ki en son gidiş ancak Rabbinedir." Yani kıyamet günü dönüş ve varış Allah'adır, başkasına değil. O insanların küçük büyük bütün amellerinin karşılığını vercektir. Bu ifade kötüler için bir tehdit ve korkutma, iyiler için bir teşvik ve sevdirmedir ki kulların kıyamet günü Allah'a döndürülmeleri ve amellerinin karşılığını almaları için O'na arzolanacakları konusunda düşünmeyi gerektirmektedir. Nitekim başka ayetlerde de buna işaret edilmiştir. Meselâ: "Her şeyin mülkiyeti elinde olan Allah'ı tenzih ederim. O'na döndürüleceksiniz." (Yasin, 36/83). İbni Ebî Hatem'in rivayetine göre Amr bin Meymun el-Evdî şöyle dedi: Muaz bin Cebel ayağa kalkıp bizim kabileye şöyle dedi: Ey Evd oğulları, ben Allah Rasulünün size gönderdiği elçisiyim. Bilirsiniz ki dönüş Allah'adır, ya cennete veya cehennemdir."

6- "Hakikat şu: Güldüren de, ağlatan da O'dur." Yani dünyada dilediğini sevindirerek güldüren, dilediğini üzerek ağlatan, kulları hakkında gülmeyi de ağlamayı da, sevinç ve üzüntü ile bunların sebeplerini yaratan da O'dur. Bu ikisi ayrı şeylerdir. Denilmek istenen şudur: Sevindirecek sa-lih ameli, üzüntü verecek kötü ameli yaratan O'dur. Bu ilâhî kudretin delilidir. Burada özellikle ağlama ve gülme vasıflarının zikredilmesinin sebebi bu sıfatların ta'lil edilememesi, sebebinin bilinemeyişidir. Yani hiç kimse gülme ve ağlama sıfatının canlılar içinde sadece insanda bulunuşunun sebebini bulamaz.

7- "Hakikat şu: Öldüren de dirilten de O'dur." Yani Allah "O, hanginizin daha güzel amel edeceğini imtihan etmek için ölümü de dirimi de takdir eden ve yaratandır." (Mülk: 67/2) ayetinde de beyan edildiği gibi ölümü de, hayatı da yaratan O'dur. O öldürmeye de, diriltmeye de, tekrar yaratmaya da kadirdir.

8- "Hakikaten meniden, döküldüğü zaman erkek ve dişi iki çifti O yarattı. " Yani insan veya hayvan cinsinden her birini meniden veya rahme dökülüp atılan az bir sudan erkek ve dişi iki sınıf olarak yaratan sonra o nutfeye ruh üfleyen neticede onu bir insan veya hayvan bünyesi yapan Allah'tır. Bu, nutfeye arız olan zıtlıklar cümlesindedir. Zira aynı nutfenin bir kısmı erkek, bir kısmı dişi olarak yaratılır.

9- Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir." Yani kıyamet günü ruhları cesetlere iade edecek Allah'tır. Allah nasıl ki insanı hiç yoktan yarattı ise, onu tekrar yaratmaya da kadirdir ki işte bu kıyamet günü ikinci yaratılıştır. Bu, haşre işarettir.

10- "Hakikat şu: (İnsanı) muhtaç olmaktan O kurtardı ve O sermaye sahibi kıldı." Yani insanlar için gördüğü hikmet ve maslahata göre kullarından dilediğini zengin yapmak, fakir yapmak veya mal verip vermemek her ikisi de Allah'ın elinde, onun yetki ve tasarrufundadır.

11- "Hakikat şu: Şi'ra'nın Rabbi de O." Yani şiddetli sıcaklarda Cevzâ'nın gerisinde görülen "Mirzemü'l-cevzâ" veya "Abûr"da denilen o parlak, ışıltılı yıldızın sahibi de işte O'dur ki Huzâa ve Himyer kabileleri o yıldızın taparlardı.

Yıldızların içinde iki tane Şi'ra adında yıldız vardır. Birisine Yemâniyye, diğerine Şâmiyye denir. Öyle görülüyor ki -Razî'nin de dediği gibi- birine Yemâniyye denilmesi Yemen halkının ona tapmasından dolayıdır. Bu yıldızın ilk tapan kişi Arab eşrafından Ebu Kebşe'dir. Bu yüzden Kureyş, kendi dinlerine muhalefet eden Rasulullah'ı, yine kendilerine muhalefet etmiş olan Ebu Kebşe'ye benzeterek "Ebu Kebşe'nin oğlu" demişlerdi. Ebu Kebşe ana tarafından Rasulullah'ın dedeleri arasındadır. Ebu Süfyan Mekke'nin fethi günü İslâm ordusunun önünden geçişini seyrederken: "Vallahi Ebu Kebşe'nin oğlunun işi krallığa dönüştü." demişti. Ayrıca Kureyş müşrikleri de "Ebu Kebşe'nin oğlundan bir şey görmedik." şeklinde konuşurlardı.

12- "Hakikat şu: Evvelki Âd'ı O helak etti." Yani Hûd Peygamber'in kavmi olan eski Âd'ı Allah helak etti. Nuh'tan sonra ilk helak edilen ümmet bunlardır. "Görmedin mi Rabbin ne yaptı Âd'e, o direkli İrem'e ki o beldelerde bir benzeri yaratılmayandı." (Fecr, 89/6-8) ayetlerinde de işaret edildiği gibi bu kavme Nuh'un oğlu Sâm'ın oğlu İrem'in oğlu Âd denilir. Bunlar en güçlü, en kuvvetli ve Allah ile Rasulüne karşı en âsi kavim idiler. Bu yüzden Allah onları "Yedi gece, yedi gün üzerlerine musallat ettiği uğultulu azgın bir rüzgâr ile..." (Hakka, 69/6-7) helak etti. Müberrid'e göre diğer Ad da Salih Peygamber'in kavmi Semud'dur.

13- "Semud'u da (helak etti). Öyle ki, bırakmadı." Yani Âd'ı helak ettiği gibi, Semud'u da helak etti, günahları yüzünden onları cezalandırıp perişan etti. Öyle ki her iki kavimden de kimse kalmadı. Nitekim ayette: "Şimdi onlardan bir kalan görüyor musun?" (Hakka, 69/8) diyerek buna işaret edilmektedir.

14- "Daha evvel Nuh kavmini de. Çünkü bunlar çok zalim ve çok azgınlara ta kendileri idi." Yani Âd ve Semud, bu iki kavimden önce de Nuh kavmini helak etmişdik. Çünkü onlar Âd ve Semud'dan daha zalim, daha azgın, kendilerinden sonra gelenlerden daha isyankâr ve sınır tanımaz bir kavim idiler. Çünkü zulmü başlatan onlardı, zulmü başlatan daha zalimdir. Nitekim bir hadiste: "Kim kötü bir yol açarsa, o kötülüğün ve daha sonra onu yapanların günahı onun üzerinedir." [\[12\]](#) Nuh kavminin daha azgın sayılmasının sebebine gelince: Onlar, Nuh (a.s.)'ın kendilerini uzun müddet davet etmesi sebebiyle uzun zaman öğüt dinleme imkanları oldu, buna rağmen isyan ederek Allah'a karşı azgınlık yaptılar, inkâr üzerinde ısrar edip büyüklük tasladılar. O kadar ki Nuh Peygamber'i: "Ey Rabbim yer yüzünde kâfirlerden yurt tutan (veya gezip dolaşan) hiçbir kimse bırakma." (Nuh, 71/26) diyerek haklarında beddua etmeye mecbur bıraktılar.

15- "(Lût kavminin) altı üstüne gelen kasabalarını da o kaldırıp yere çarptı da onlara giydirdiğini giydirdi." Yani Lût kavminin köylerini kasabalarını altını üstüne getirerek yere çaldı. Bu köyleri önce yukarı kaldırdıktan sonra yere çalan Cebrail idi. Sonra Allah üzerlerine pişmiş kerpiçten taş yağmuru yağdırdı da o köyleri taşlarla ve çeşitli azaplarla örttü. Nitekim Şuara suresinin 173. ayetinde bu zikredilmiştir: "Onların üzerine şiddetli bir yağmur yağdırdık da, uyarılmışların yağmuru fena olmuştu." Harap edilen bu köyler "alt-üst olmuş" manasına "el-mü'tefeket" kelimesi ile ifade edildi. Çünkü bu ismin fiili olan "i'tefeket" "ters döndü, altı üstüne geldi" manasındadır.

"Onlara giydirdiğini giydirdi." ayetinde ne giydirildiğinin mübhem bırakılması, giydirilen o azabın büyüklüğünü ve umumiliğini ifade etmek içindir. Katade şöyle der: Lût kavminin köylerinde on altı bin insan yaşardı. O vadi bunların üzerine fırın ağzından çıkan gibi ateş, petrol ve katran püskürttü. [\[13\]](#)

Kur'an'dan, Peygamberlikten, Peygamberliğinden Ve Kıyamet Dehşetine Dair Uyarılardan Ders Almak:

55- Şimdi Rabbinin nimetlerinden hangisi hakkında şüphe edersin?

56- İşte bu da korkutan evvelkilerden bir korkutucudur.

57- Yanaşan yaklaştı.

58- Onu Allah'dan başka açığa çıka-

59- Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz?

60- Ve gülüyorsunuz, ağlamıyorsunuz?

61- Siz gafil ve oyuna kapılmış kişilersiniz.

62- Haydi On'a secde edin, kulluk edin.

Açıklaması:

"Şimdi Rabbinin nimetlerinden hangisi hakkında şüphe edersin?" Yani ey gerçekleri yalan sayan insan, Rabbinin nimetlerinden hangisi hakkında şüphe eder, tereddüde düşersin? Bu ayet Rahman suresinde defalarca tekrar eden "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?" ayetinin benzeridir. Burası söz başlangıcıdır. Hitap umumidir, her insanadır. "Nimetler"den maksad daha önce sayılan nimetlerdir ki bunlar Allah'ın kullarını yaratması, zengin kılması, yeri göğü ve bunlarda insan için nice nimetleri yaratmasıdır.

"İşte bu da (azaba karşı) evvelki uyarıcılardan bir uyarıcıdır." Yani bu Kur'an veya bu peygamber Muhammed (s.a.) de önce gelip geçmiş uyarıcı peygamberler cümlesinden bir uyarıcı, korkutucu ve ikaz edicidir. Yani Kur'an-ı Kerim de önceki semavî kitaplar gibi uyarıcıdır. Peygamber kendinden önce geçmiş peygamberler gibi size gönderilmiş bir elçidir, onlar nasıl kavimlerini uyarılmışlarsa, o da sizi uyarmaktadır. Nitekim ayet-i kerimede: "De ki: ben peygamberlerden ilk defa gelmiş biri değilim." (Ahkaf, 46/9); "O ancak, şiddetli bir azap öncesi sizi uyarıcıdır." (Sebe, 34/46) buyrulmaktadır. Yine bir hadiste Rasulullah (s.a.): "Ben çıplak uyarıcıyım."^[14] buyurdular. Yani gördüğü çok şiddetli şer karşısında acele edip bir şey giymeye dahi fırsat bulamadan süratle kavmine koşup onları uyaran kişi gibiyim.

"Yaklaşan yaklaştı." Bu ayet-i kerime "kıyamet yaklaştı" (Kamer, 54/1); "Kıyamet koptuğu zaman..." (Vakıa, 56/1); "İnsanlara hesapları yaklaştı." (Enbiya, 21/1) ve "Ne bilirsin, belki kıyamet yakındır." (Şura, 42/17) ayetlerinde de yakınlığı anlatılan kıyametin yaklaştığını ifade etmektedir. Bu ayette kıyametin her gün biraz daha yaklaştığına, kopmak üzere olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayet-i Kerimeler sıra ile şu üç aslı ispat için kıyamete işaret etmektedir. Birinci asıl Allah ve Allah'ın birliği: "Şimdi Rabbi-nin nimetlerinden hangisi hakkında şüphe edersin?" İkinci asıl: Peygamber ve peygamberlik: "Bu bir uyarıcıdır." Sonra haşir ve kıyamet: "Yaklaşan yaklaştı." Ahmed bin Hambel'in Sehl

bin Sa'd'den rivayet ettiği hadiste Ra-sulullah (s.a.) Şehadet parmağı ile orta parmağım hafif ayırarak: "Ben ve kıyamet işte bŧyleyiz." buyurdular. Yine Ahmed bin Hanbel, Buhari ve Mŧslim'in rivayetlerine gŧre Sehl bin Sa'd, Rasulullah (s.a.)'in Şehadet ve orta parmakları ile işaret ederek: "Benim peygamber olarak gŧnderiliŐim ve kıyamet işte bŧyledir." dediğini nakletmiştir.

"Onu Allah'tan başka ağığa ıkaracak yoktur." Yani kesinlikle Allah'tan başka onun zamanını aııklayıp ortaya ıkarmaya gŧcŧ yetecek ve bildirecek bir varlık yoktur. nkŧ kıyametin ne zaman kopacağı mugay-yabâtin (bilinmeyen beş Şeyin) en gizlilerindedir. Öyleyse siz, hiç farkında olmadan ansızın gelivermeden ŧnce ona hazırlanın. Bu mealde başka ayetler de vardır: "Őŧphesiz kıyametin bilgisi Allah'ın nezdindedir." (Lokman, 31/34) ve "Onu tam vaktinde, ancak O aııklayacak." (Araf, 7/187).

Bir başka ifade ile ayetin manası Şudur: Kıyamet bŧtŧn Şiddeti ve korkuları ile varlıkları sardığı zaman Allah'tan başka onu kaldırmaya gŧcŧ yeten kimse olmayacaktır. Őŧyle mana vermek daha uygundur: Allah'tan başka kıyameti ŧne alacak veya geciktirecek kimse yoktur. Kurtubî de bunu tercih etmiştir.

Sonra Allah, mŧŐrikler ve benzerlerinin Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmelerinden dolayı onları azarlayarak Őŧyle buyurdu:

"Şimdi siz bu sŧze mi Şaşıyorsunuz ve gŧlŧyorsunuz, ağlamıyorsunuz1? Siz gafil ve oyuna dalmış kişilersiniz." Yani sizden bir tekzip olmak ŧzere Kur'an-ı Kerim'in sahih ve doğru olmasına nasıl Şaşıyorsunuz, alay ederek ona gŧlŧyorsunuz, alay edilecek Kitap olmadığı halde ayetleriyle alay ediyorsunuz, inananların yaptığı gibi ağlamıyorsunuz ve siz onu ciddiye almıyorsunuz, habersizsiniz, yŧz ıevirmiŐsiniz veya ona karşı mŧtekebbir davranıyorsunuz? Buradaki istifham, istifham-ı tevbihdir.

"Haydi Allah'a secde edin, kulluk edin." Yani ey mŧminler, hidayet ŧzere olduğunuza Őŧkretmek i Çin secdeye varın, Allah'a boyun eğin, ibadetle meşgul olun, samimi olun, Allah'ı tek bilin. nkŧ Allah, sizin bŧyle davranmanıza lâyıktır. Rivayet olunur ki bu ayeti okuduğu zaman Rasu-lullah secdeye gitti. Yanında bulunan mŧslŧmanlar ve kâfirler de secde yaptı: Buhari'nin İbni Abbas'tan rivayet ettiğine gŧre Rasulullah, Necm suresinde secde yaptı, yanında bulunan mŧslŧmanlar, mŧŐrikler, cinler ve insanlar da secde etti. Ahmed bin Hanbel ve Neseî, Cafer bin Muttalib'den rivayet ettiklerine gŧre Rasulullah (s.a.) Mekke'de Necm suresini okudu ve secde yaptı, beraberindekiler de secdeye gitti. Muttalip diyor ki -o gŧn henŧz mŧslŧman olmamıştı- "Ben başımı kaldırdım, secde etmedim." Bundan sonra Necm suresini okurken kimi duysa, onunla beraber secde ederdi. [\[15\]](#)

---

[1] Razî, 28/277.

[2] Işık yılı altı milyon mile eşittir. Teksas eyaletinin Huston şehrinde bulunan Amerikan Uzay Bilimleri Merkezi'nin yıllık toplantısına sunulan çalışma raporlarına göre Amerikan uzay bilimcileri iki Samanyolu tespit etmişler. Bunlar bugüne kadar tesbit edilenlerinin dünyaya en uzak ve en eski olanlardır. Rapora göre bu iki Samanyolu dünyadan 17 milyar ışık senesi uzaklıkta bulunuyor ve bunlar Big-Benk denilen o büyük patlama sırasında oluşmuştur. Rapora göre bu iki Samanyolu, yıldızlara benzeyen ve çok kuvvetli elektrik ve mıknatıs yayan (Kâzâr) ışınlarından daha eski ve daha uzaktır.

[3] İnsan taşıyan ilk uzak aracı 12 Nisan 1961 senesinde Sovyet Rusya'da astronot Ga-garin komutasında uzaya gönderildi ve dünya çevresinde döndü. Döndükten sonra Rus gazetecilerin kendisine yönelttiği "Allah'ı buldun mu?" sorusuna bilinen o inkâr mantığı ile cevabı "Bulamadım." olmuştu. Sonra başka bir Sovyet astronotu olan ve Gagarin'den daha uzun müddet uzayda kalan Titov, dünyaya döndüğü zaman aynı soru sorulduğunda: "Evet Yaratıcının büyüklüğünü, ay, güneş ve dünya arasında koyduğu çekim kanunlarına hakim olmanın büyük tasarrufumu gördüm." diye cevap vermiştir.

[4] Alûsî XXVII7/52 ve devamı.

[5] Hecer, Medine yakınlarında destisiyle meşhur bir köydür. (en-Nihaye, 3/104). Mütercim.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/87-92.

[7] İbni Kesir, IV/255.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/96-99.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/101-102.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/105-107.

[11] Kurtubî, XVII/114.

[12] Hadis sahihtir, Müslim, Ebu Ömer ve Cerir bin Abdullah'dan rivayet etmiştir.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/113-117.

[14]

Rasulullah kendisini böyle birine benzetti. İbnussikît, bu kişinin Has'am kabilesinden bir adam olduğunu Zî1-Hılsa günü Avf bin Amir'in ona hücum edip onun ve hanımının elini kestiğini söylemiştir. {en-Nihaye, III/225)

[15]

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/120-122.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sure ile İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Ayın İkiye Ayrılması Ve Müşriklerin Tavrı: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Peygamberlerine İnanmayan Eski Ümmetlerin Kıssaları -
1- Nuh Kavminin Kıssası: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Hud Kavmi Âd'ın Kıssası: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Salih Peygamberin Kavmi Semud'un Kıssası: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Lût Kavminin Kıssası: 12

Kelime Ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Firavun Kavminin Kıssası: 14

Kelime ve İbareler 14

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm ve Hikmetler: 15

Kureyş Müşriklerine Sitem, Müttekilerin Ve Mücrimlerin Görecekları Karşılığın Beyanı: 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Nüzul Sebebi: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Ayın İkiye Ayrılması Ve Müşriklerin Tavrı:

1- Saat yaklaştı ay ayrıldı.

2- Onlar bir mucize görürlerse, yüz çevirirler ve "Kuvvetli bir sihirdir." derler.

3- Tekzib ettiler. Hevalarına uydular. Halbuki her iş bir gayeye bağlıdır.

4- Andolsun ki onlara, (inkârdan) vaz geçirecek nice mühim haberler gelmiştir.

5- Ki (her biri) gayesine ermiş bir hikmettir. Fakat tehdit eden (bu hadise)ler asla fayda vermiyor.

6- O halde onlardan yüz çevir. O davet edicinin görülmemiş, tanınmamış bir şeye davet edeceği gün,

7- Gözleri zelil ve hakir olarak yayılmış çekirgeler gibi kabirlerden çıkaracaklar.

8- O davet ediciye koşarak, içlerinden kâfir olanlar "Bu çok zor bir gün" diyecek.

Açıklaması:

"Saat yaklaştı" Yani kıyamet yaklaştı, dünyanın yıkılma zamanı yaklaştı. Yani dünyanın geçen ömrüne nispetle Rasulullah'ın peygamberliğinden sonra kalan kısmı kıyamete yakındır. Nitekim ayet-i kerimelerde: "insanlara hesapları yaklaştı, halbuki onlar hâlâ gafletle yüz çeviriyorlar." (Enbiya, 21/1); "Allah'ın emri geldi, öyleyse onu acele istemeyin." (Nahl, 16/1) buyrulmaktadır.

Ebu Bekir el-Bezzar'ın Enes'ten rivayetine göre bir gün Rasulullah (s.a.) ashabına bir konuşma yaptı, güneş batmak üzere idi. Çok az bir parçası kalmıştı, şöyle buyurdu:

"Nefsim kunret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, dünyanın geçen ömrüne nispetle geri kalan ömrü sizin şu geçen gününüze nispetle, kalan kısmı gibidir. Güneşin çok az bir kısmını görebiliyoruz."

Ahmed bin Hanbel, Buhari ve Müslim'in Sehl bin Sa'd'dan yaptıkları şu rivayet bunu destekliyor. Sehl şöyle dedi: Rasulullah'ı dinledim şöyle diyordu: "Şehadet parmağı ile orta parmağını işaret ederek "Benim gönderilişimle kıyamet böyledir." Deniliyor ki bundan maksat kıyametin kopmasıdır.

Sonra Allah, peygamberin bir mucizesi olmak üzere ayın ikiye ayrılmasını şöyle haber verdi: "Ay ayrıldı." Yani Rasulullah'ın bir mucizesi ve kıyametin yakın olduğuna ve mümkün olduğuna açık bir delil olmak üzere ay ikiye ayrıldı. İbni Kesir şöyle dedi: Sahih senedlerle mütevatir hadislerde va-rid olduğu gibi bu olay Rasulullah zamanında oldu. Âlimler arasında bu itit-fakla kabul görmüş bir husustur. Ve yine bu hadise büyük mucizelerden biridir. [\[1\]](#) On dört asırdan fazla bir süre geçmiş olmasma rağmen kıyamet kop-madığına göre "yaklaştı" denilmesi "Her gelecek yakındır" esası itibariyledir.

Ahmed bin Hanbel, Buhari, Müslim ve başkalarının Enes'ten yaptıkları rivayete göre Mekke halkı Rasulullah'tan kendilerine bir delil göstermesini istediler, o da onlara ikiye ayrılmış halde ayı gösterdi. Öyle ki Hira dağım iki parçanın arasında gördüler.

Yine Buhari ve Müslim, İbni Mesud'un şöyle dediğini rivayet ettiler: Ay ikiye ayrıldı. Bir parçası dağın üstünde, diğeri aşağısında idi. Bunun üzerine Rasulullah: "şahid olun" dedi.

Zayıf bir görüşe göre de maksat gelecekte ikiye ayrılacağını haber vermektir. Sonra Allah bu mucize karşısında kâfirlerin tavrını ve inadını haber vererek şöyle buyurdu:

"Onlar bir mucize görürlerse, yüz çevirirler ve kuvvetli bir sihirdir derler. " Yani müşrikler peygamberliğe dair bir alâmet, peygamberin doğruluğuna dair bir delil görseler bunları tasdik ve iman etmemekte direnirler ve "bu, bütün sihirlerin üstünde kuvvetli bir sihirdir" diyerek yüz çevirirler.

Bu ayet delil isteyen müşriklere bir cevaptır. Tefsir âlimleri şöyle dediler: Ay ikiye ayrıldığı zaman müşrikler "Muhammed bizi büyüledi." dediler. Bunun üzerine "bir ayet görseler.." yani ayın ikiye ayrılışını görseler ayeti indi. Sonra Allah şu sözü ile onların tutumuna daha da açıklık getirdi:

"Tekzip ettiler, nevalarına uydular. Halbuki her iş bir gayeye bağlıdır." Yani hak kendilerine geldi de onlar iman etmediler ve cahillikleri ve akıllarının ermemesi sebebiyle Muhammed (s.a.) sihirbazdır veya kâhindir diyerek hevâ ve görüşlerinin kendilerine

gösterdiği şeylere uydular. Sonra Allah onları tehdit etti ve onlara her işin kendisine benzer bir gayede noktalandığını yani hayrın hayırlı insanlarda, şerrin de şerli insanlarda karar kıldığını haber verdi. "Her iş bir gayeye bağlıdır." cümlesi müstakil bir cümledir. Bu cümle, kâfirlerin Hz. Peygamber'i tekzip edip iman etmemelerinin kendilerine hiçbir faydası olmayacağı, çünkü her işin mutlaka bir hedefi olduğu, Peygamber'in işinin de kendisinin hak üzere, onların ise batıl yolda olduklarını ortaya çıkaracak bir noktada sonuçlanacağı konusunda onlara bir cevaptır.

Yine bu cümle Rasulullah'a bir teselli ve zaferin dünyada kendisinin olacağını, ahirette de kendisine ve tâbi olanlara yüksek dereceler ve cennet verileceğinin bir müjdesidir.

Sonra Allah inkâr ve sapıklık üzerinde ısrar ettikleri için müşrikleri azarlayarak şöyle buyurdu: "Andolsun ki onlara, vazgeçirecek nice mühim haberler gelmiştir." Yani Kur'an-ı Kerim'de Mekke kâfirleri ve emsaline onları kötülükten men edecek, içinde buldukları şirkten, putperestlikten, isyandan ve peygamberi yalanlamaya devam etmekten alıkoyacak, caydıracak ve onlara ders olacak, peygamberine iman etmedikleri için azap ve cezaya çarpılan kavimlere ait nice haberler gelmiştir.

Ve Allah bu haberleri şöyle vasıflandırdı:

"Ki (her biri) gayesine ermiş bir hikmettir. Fakat tehdit eden (bu hadiseler asla fayda vermiyor." Yani Kur'an'daki bu haberler ve ihtiva ettikleri ibret, ders ve hidayet her biri beyanın zirvesine ulaşmış, herhangi bir kusur ve noksanı bulunmayan mükemmel birer hikmettir. Ancak bu uyanlar inatçılar için hiçbir şey ifade etmez. Çünkü onların bu inadını onları haktan uzaklaştıran. Bu manaya göre "Femâ-tüğni'n-nüzür"deki "mâ" nâfiye-dir. İstifham-ı inkârî olması da sahihtir. O takdirde mana şöyle olur: Bu haddini bilmez kâfirlere hangi şey veya hangi uyarı fayda verir? Sen ey peygamber, üzerine düşeni yaptın, açık açık delillerle peygamberliğini bil-dirdin, geçmiş ümmetlerin başlarına gelenleri onlara haber verdin; fakat hiç fayda vermedi.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Bu ayetler ve uyarılar inanmayacak bir kavme fayda vermez." Veya "ne fayda verir?" (Yunus, 10/101).

İşte bütün bunlardan sonra Allah, Peygamber'ine onlarla uğraşmaktan vaz geçmesini emrederek şöyle buyurdu:

"O halde onlardan yüz çevir. O davet edicinin görülmemiş, tanınmamış bir şeye davet edeceği gün." Yani, ey Muhammed, bırak onları, onları davet edeceğim diye kendini yorma, çünkü uyanlar onlarda hiçbir tesir bırakmadı. Onları bekle, İsrail'in, korkunç şeye çağıracağı o günü hatırla. O gün, çetin hesap günü ve dehşetli manzaralar ve imtihanlar günüdür. "Gözleri zelil ve hakir olarak yayılmış çekirgeler gibi kabirlerden çıkacaklar." Yani

bu kâfirler işte o gün hor ve hakir gözleri yerde bu hal üzere kabirlerinden çıkarlar. Onlar çokluklan, düzensizlikleri, dağınıklıkları, çağının davetine uyararak hesap yerine doğru hızlıca ilerlemeleri ile her tarafa yayılmış, birbirine kanşmış çekirge sürülerinrandınlardır.

"O gün insanlar dağılmış kelebekler gibi olacak." (Kana, 101/4) ayeti de bu ayetin benzeridir.

"O davet ediciye koşarak, içlerinden kâfir olanlar "bu çok zor bir gün" diyecek." Yani davetçiye koşarak, gecikmeden giderler. Kâfirler der ki: "Bu, kâfirler için korkunç ve zor bir gündür." Lâkin müminler için çetin değildir. Burada davetçi, İsrail'dir.

Bu ayetin bir benzeri de: "İşte o (gün) kâfirlerin aleyhinde pek çetin bir gündür. Kolay değil." (Müddessir, 74/9-10) ayetleridir. Bunun mefhumu delâlet ediyor ki o gün müminler için kolay hafif bir gündür. [\[2\]](#)

Peygamberlerine İnanmayan Eski Ümmetlerin Kıssaları -1- Nuh Kavminin Kıssası:

9- Onlardan evvel Nuh kavmi tekzip etti, onlar kulumuzu yalancı saymakta ısrar ettiler ve "Mecnun" dediler. O, vazgeçirilmişti.

10- Nihayet o da Rabbine "Ben hakikaten mağlubum, artık intikamı sen al." diye dua etti.

11- Bunun üzerine biz de şarıl şarıl dökülen bir suya gök kapılarını açtık.

12- Yeri de kaynaklar halinde fişkırttık da su takdir edilmiş bir emir üzerinde birleşiverdi.

13- Onu levhalar ve çivilerle yapılmışa (gemiye) yükledik.

14- Ki (o gemi) narkörlük edilmiş bulunan (Nuh'a) mükâfat olmak üzere bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu.

15- Andolsun ki biz bunu bir ayet olarak bırakmışızdır. O halde bir düşünüp ibret alan var mı?

16- Ki benim azabım ve tehditlerim nice imiş!

17- Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O halde bir düşünen var mı?

Açıklaması:

"Onlardan evvel Nuh kavmi tykzib etti, onlar kulumuzu yalancı saymakta ısrar ettiler ve "mecnundur" dediler. O, vazgeçirilmişti." Yani ey Muhammed (s.a.) senin kavminden önce Nuh kavmi tekzip etti. Onlar kulumuz Nuh (a.s.)'ı tekzip ettiler, onu mecnunlukla itham ettiler, "şayet bundan vazgeçmezsen ey Nuh kesinlikle taşlananlardan olacaksın." (Şuara, 26/116) diyerek çeşitli ezalarla, çirkin sözlerle, korkutmalarla onu davetini tebliğ etmekten caydırmaya, alıkoymaya ve engellemeye çalıştılar.

"Onlardan evvel Nuh kavmi tekzip etti" sözünden sonra "onlar kulumuzu yalancı saymakta ısrar ettiler." sözünün zikredilmesi tamimden sonra tahsistir. Yani bütün peygamberler tekzip edilmiştir, bu yüzden Nuh'u da tekzip ettiler, demektir. "Kulumuz" ifadesi ona bir şeref atfetmek ve o gün insanlar içinde bu gayeyi (kulluğu) gerçekleştirenin sadece o olduğuna ve o an için yer yüzünde ondan başka Allah'a ibadete çağıran kimse olmadığına dikkat çekmek içindir. Ama onu da tekzip ettiler.

"Nihayet o da Rabbine "Ben hakikaten mağlubum, artık intikamı sen al" diye dua etti." Yani Nuh (a.s.) "Ben zayıf düştüm, bu adamlara mukavemet edemiyorum dinini sen destekle, nezdinden bir azap indirerek benim için onlardan intikam al." diyerek Allah'a dua etti. Nuh onlara karşı bu yardımı ancak onların isyanını, serkeşlik ve sapıklıktaki ısrarlarını gördükten sonra istedi. Hemen Allah da şu sözleriyle duasını kabul ediverdi:

"Bunun üzerine biz de şarıl şarıl dökülen bir suya gök kapılarını açtık. " Yani onların üzerine bardaktan boşanırcasma çok ve bol su indirdik. Çok yağmur yağdığı zaman "Yağmur oluktan akıyor" veya "bardaktan boşanırcasma yağıyor" denildiği gibi, ayette bu ifadenin kullanılması da mecazen gökten çok su döküldüğünü ifade etmektedir.

"Yeri de kaynaklar halinde fıskırttık da su takdir edilmiş bir emir üzerinde birleşiverdi." Yani bütün yeryüzünü fıskıran gözeler, kaynayan kaynaklar haline getirdik de göğün ve yerin suyu, Nuh kavmi hakkında ezelde takdir edilmiş, verilmiş hüküm üzere birleşiverdi. Allah onların böyle yapacağını bildiği için helak hükmünü ezelde verdi.

Bu, onların cezalandırılmasına ve onlardan intikam alınmasına delildir. Sonra Allah Nuh'u nasıl kurtardığını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onu levhalar ve çivilerle yapılmışa yükledik." Yani Nuh'u geniş tahtalardan ve çivilerden yapılmış olan gemiye bindirdik. Bu veciz ifade, sözün fesahat ve güzelliğine delâlet eder.

"Onu ve gemidekileri kurtardık." (Ankebut, 29/15) ayeti de bu ayetin benzeridir.

"Ki (o gemi) nankörlük edilmiş bulunan (Nuh)'a mükâfat olmak üzere bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu." Yani kavminin Allah'ı inkâr etmesine karşılık Nuh'a mükâfat ve ona yardım olmak üzere gemi bizim himayemiz ve gözetimimizde seyrediyordu. İşte bu Allah'ın bir nimetidir, peygamberi tekzip etmek ise nankörlüktür ve bu nimeti inkârdır.

Bu hadise, birtakım neticeler elde edebilmek için onun sebeplerini ortaya koymanın bir zaruret olduğuna delildir. Böyle bir şey aynı zamanda Allah'ın himayesine, yardımına ve korumasına da muhtaçtır.

Sonra Allah gemiyi daha sonraki nesillere ibret olarak bıraktığını şöylece ifade etti:

"Andolsun ki biz bunu bir ayet olarak bırakmışızdır. O halde bir düşünen var mı?" Yani gemiyi ibret alabilenlere, bir ibret olsun diye bıraktık. Diğer bir manaya göre, biz yaptığımız bu fiili ibret ve ders olarak bıraktık. Var mı bu ayetten ibret ve ders alan?

Katade şöyle dedi: Allah, Nuh'un gemisini daha sonraya bıraktı, hatta bu ümmetin ilk nesli ona yetiştirdi ve onu gördü. Hafız İbni Kesir Katade'nin bu sözüne atıfta bulunarak şöyle dedi: Anlaşılan o ki bırakılan bu "ge-mi"den maksat Nuh'un gemisi değil gemi cinsidir. Nitekim başka ayetlerde şöyle deniliyor: "Onlara bir ayet (kudretimizi gösteren alâmet) de zürriyetle-rini o dolu gemide taşımamız ve kendilerine bunun gibi binecek şeyleri ya-ratmamızdır." (Yasin, 36/31-32); "Gerçekten biz su taşıdığı zaman sizi gemide taşıdık." (Hakka, 69/12)^[3] Bu sebeble işte tam burada Allah şöyle buyurdu:

"O halde bir düşünüp ibret alan var mı?" Yani bu ayetlerden, Allah'ın kudretine delâlet eden bu hadiseleri düşünüp ibret alan, ders çıkaran var mı?

"Ki benim azabım ve tehditlerim nice imiş." Yani ey bunları dinleyen kişi düşün, beni inkâr edene, peygamberlerime inanmayana, uyarıcılarım peygamberlerin getirdiklerinden ders almayana azabım nasıl imiş, onlara nasıl destek olmuşum, intikamlarını nasıl almışım? Bir diğer izaha göre "benim uyarılarım nasılmış düşünün?" Buradaki istifham (soru) tevbih ve tahvif (azarlama) ve korkutma içindir. Ayette "tehditlerim" kelimesinin

lemi gelip de "azabım" kelimesinin müfred gelmesinde rahmetin gazaba üstün geldiğine işret vardır, çünkü tehditler, uyarılar, şefkat ve merhametten kaynaklanmıştır.

"Andolsun ki biz Kur'anı düşünmek için kolaylaştırmışadır. O halde bir düşünen var mı?" Yani ezberlenmesini kolaylaştırdık, kelimelerinin söylenişini kolaylaştırdık, insanlar düşünsün diye manasını anlamak isteyenlere manasını kolaylaştırdık. Peki o halde var mı nasihatlandı dersi alan, ibretlerinden ibret alan? Şöyle de denilebilir: Yeterli açıklamalar, sadra şifa nasihatlar vasıtasıyla Kur'an'ı dersi ve ibret alınması için kolaylaştırdık.

Bu ayette Kur'anı incelemeye, çokça okumaya ve öğrenilmesi konusunda gayret göstermeye teşvik vardır. Nitekim Allah başka ayetlerde şöyle buyurmaktadır: "Mübarek bir kitap. Onu sana ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri dersi alsın diye indirdik." (Sad, 38/29); "Biz onu, kendisiyle müttakileri müjdeleyesin ve onunla inatçı bir kavmi uy arasın diye senin diline kolaylaştırdık." (Meryem, 19/97). İbni Abbas şöyle dedi: Allah onu

Âdem oğullarının diline kolaylaştırmasaydı, hiç kimse Allah'ın kelâmı ile konuşamazdı."

"Andolsun biz Kur'an'ı kolaylaştırdık..." ayetinin tekrar etmesindeki hikmet, dersi ve ibret alınması, geçmiş ümmetlerin başına gelen azabın -onların halinden ibret almak için-bilinmesi konusundaki ikazı yenilemek içindir. Rahman süresindeki her bir nimetin sayılması sırasındaki ayetin ve yine Murselât suresinde her bir delilin sayılması esnasındaki bir ayetin tek-rarındaki hikmetler de böyledir, zihinlerde canlı tutulması ve hiçbir vakit unutulmaması içindir. Bizzat bu kıssalar çeşitli ifadelerle bazısı daha uzun, bazısı daha kısa olmak üzere Kur'an-ı Kerim'de kaç defa tekrar edilmiştir. Çünkü tekrar bunların gönüllere yerleşmesine vesile olur, hatırlatmalar gafili uyarır. Bu kıssaların tekrarlandığı her bir yerde diğerinde anlaşılamayan faydalar elde edilir. ^[4]

Hud Kavmi Âd'ın Kıssası:

18- Ad (Hûd'u) tekzip etti. İşte benim azabım ve tehditlerim nice imiş?

19- Çünkü biz uğursuz sürekli bir unde onlarm üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik.

20- İnsanları, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri imiş gibi ta temelinden koparıyordu.

21- işte benim azabım ve tehditle- rim nice imiş?

22- Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O halde var mı düşünen?

Açıklaması:

"Âd tekzip etti. İşte benim azabım ve tehditlerim nice imiş?" Yani Nuh kavminin peygamberlerini tekzip etme konusunda yaptığı gibi Hud Kavmi Ad da peygamberlerini tekzip etti. Ey Kureyş ve diğer inkarcılar! Onların başına gelen azabımız ve tehditlerimiz nasıl imiş bakın, dinleyin:

"Azabım ve tehditlerim nice imiş!" sözü aşağıda söyleneceklere muhatapların kulak kesilmesi ve onların dikkatlerinin çekilmesi içindir.

"Çünkü biz uğursuz sürekli bir günde onların üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik." Yani biz onların başına, uğursuz ve uğursuzluğu da sürekli olan bir günde çok soğuk ve çok uğultulu bir rüzgâr musallat ettik de onları helak edip yerle bir etti. O günün uğursuzluğunun devamlı olması dünyevî azapları ile uhrevî azaplarının o günde birleşmesindedir. Yoksa sırf bir günün "uğursuzluğu sürekli" diye vafedilmesi yerinde olmaz. Gün-ler-geceler hepsi aynıdır. Bu yüzden mesela 13 sayısının uğursuz sayılması şer'an ve dinen doğru değildir.

"Bunun üzerine uğursuz günlerde onların üzerine uğultulu ve soğuk bir rüzgâr gönderdik." (Fussillet, 41/16); "Onların üzerine aralıksız yedi gece, sekiz gündüz onu (rüzgârı) musallat kıldı." (Hakka, 69/7) ayetleri de, bu ayetin benzerleridir.

"İnsanları, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri imiş gibi, ta köklerinden koparıyordu." Yani işte o şiddetli rüzgâr onları hurma dallarını kökünden, söküp savurduğu gibi yerden kaldırıp savuruyordu. Mücahid bu rüzgârın onları kaldırıp sonra başları üstüne yere attığını, boyunlarını kırıp başlarını gövdelerinden ayırdığını söylemiştir.

Yani uzun boylu, cüsseli olan o insanlar hurma kütükleri gibi yere cansız düşüyorlardı.

Hurma kütüğünden maksat dalı budağı olmayan köklerdir. Bu insanlar uzun boylu olduklarından ve rüzgâr onları yüz üstü yere attığından, dalsız budaksız yere düşen hurma ağacına benzetilmişlerdir.

Bu ayet, bu rüzgârın onların başlarını koparıp, başsız bıraktığına ayrıca cüsseli ve uzun boylu olduklarına, rüzgâra mukavemet edebilmek için yere tutunmaya çalıştıklarına ve yine onları söküp atan bu rüzgârın çok soğuk olmasından dolayı kurutup kupkuru ağaçlar haline getirdiğine işaret etmektedir.

Sonra Allah azabın korkunçluğunu ifade eden ayeti tekrar ederek şöyle buyurdu:

"İşte benim azabım ve tehditlerim nice imiş?" Yani düşünün benim cezamı, tehdidimi ve yakalayivermemü.

Sonra Kur'an-ı Kerim ile bunlara kolayca muttali olunabileceği hususundaki açıklamayı tekrar ederek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırmışadır. O halde var mı bir düşünen." Yani biz Kur'an-ı Kerim'i içinde indirdiğimiz mükemmel nasihatlerden ve orada açıkladığımız müjde ve korku veren haberlerden ders ve ibret alınması için kolaylaştırdık. Var mı ders ve ibret alan? Bu ayet şöyle de tefsir edilmiştir: Biz Kur'an'ın ezberlenmesini kolaylaştırdık ve ezberlemek isteyeneye yardım ettik, onu ezberlemek isteyen var mı? ^[5]

Salih Peygamberin Kavmi Semud'un Kıssası:

23- Semud uyarıcıları tekzip etti de,

24- İçimizden (bizim gibi) bir beşere mi uyacağız, o takdirde biz kesin bir sapıklık ve yılgınlıkta oluruz." dediler.

25- Vahiy aramızdan ona mı indirildi? Hayır o şımarık, aşırı bir yalancıdır." (dediler).

26- Şımarık aşırı yalancı kimmiş yarın bilecekler onlar.

27- Onlara bir imtihan olarak dişi deveyi gönderen şüphesiz biziz. Şimdi onları gözetle ve sabret.

28- Ve onlara suyun aralarında nöbetleşe olduğunu haber ver. Her biri içme sırasında gelsin.

29- Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar, o da cesaretlenip hemen kılıçla devenin ayaklarını kesti.

30- İşte benim azabım ve uyarılarım nice imiş?

31- Çünkü biz onların üzerine korkunç bir ses gönderdik de hemen hayvan ağılına konan kuru otlar gibi oluverdiler.

32- Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. O halde bir düşünen var mı?"

Açıklaması:

"Semud uyarıcıları tekzip etti de" Semud kavmi, peygamberleri Salih (a.s.)'ı tekzip etmek suretiyle Allah'ın bütün elçilerini tekzip etmiş oldu. Peygamberlerden birine iman etmeyen diğerlerini de inkâr etmiş demektir. Zira bütün peygamberler Allah'ın birliğine, yalnız ona ibadet, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman gibi umumi esaslara ve dinlerin külliyatına davet etme hususlarında aynıdır. Nuh ve Âd kıssalarında sadece "tekzip ettiler" denildiği halde Lût kavmi kıssası ile bu kıssada, "uyarıcıları tekzip ettiler" denilmiştir. Aralarında fark yoktur. Çünkü hepsinin âdeti yalanlamak, inkâr etmektir.

Sonra Allah bunların inkâr için ileri sürdükleri sebepleri şöyle açıkladı:

1- "İçimizden (bizim gibi) bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz kesin bir sapıklık ve çılgınlıkta oluruz dediler." Yani bunlar kendi aralarında şöyle konuştular: Biz, kendi cinsimizden yalnız, tek, peşinden gideni olmayan, çağırdığı şeyde kendisine uyanı olmayan bir beşere nasıl tâbi oluruz? Biz, bizim gibi birine boyun eğsek, bitimsizdir vallahi. Biz ona tâbi olduğumuz takdirde açık bir yanlış içinde, haktan ve doğrudan uzakta kalmış, "deli" sıfatını kabullenmiş oluruz veya bu yüzden başımıza azap, musibet ve sıkıntı iner.

2- "Vahiy aramızdan ona mı indirildi? Hayır o şımarık, aşırı bir yalancıdır. " Yani

nasıl oluyor da vahiy ve peygamberlik sadece ona geliyor, halbuki aramızda buna ondan daha lâıyk olanlar var. Hayır o kendisine ilâhî vahiy, indiği şekildeki iddiasında yalan sınırlarını dahi aşan kibirli, şımarık biridir. İşte bu kibiri onu, kendisine vahiy geldiği iddiasıyla bizden üstün görmeye itmiştir.

Sonra Allah onlara şiddetli bir tehdit yönelterek şöyle buyurdu:

"Şımarık, aşırı yalancı kimmiş, yarın bilecekler onlar." Yani yakın gelecekte bu dünyada azap başlarına indiğinde veya kıyamet günü anlayacaklar ve ortaya çıkacak kimmiş müfteri, yalancı, aşın şımarık? Rabbinin davetini tebliğ eden Salih mi, yoksa onu bu konuda tekzip eden onlar mı? Burada asıl yalancı, şımarık ve kibirinin onlar olduğu vurgulanmak istenmektedir.

Sonra Allah Salih (a.s.)'a hitaben onların cürmünü şöyle anlattı:

"Onlara bir imtihan olarak dişi deveyi gönderen şüpheşiz biziz. Şimdi onları, gözetle ve sabret." Yani onların isteği üzerine Salih (a.s.)'ın getirdiği vahiyde onu tasdik etmeleri konusunda kendilerine karşı bir delil ve bir imtihan olmak üzere, bir ağır kayadan sekiz aylık hamile o büyük deveyi çıkararak biziz. İşlerinin nereye varacağını ve ne yapacaklarını bekle şimdi, onlardan sana gelecek ezalara ve onların başına gelecek belâya sabret. Zîra dünyada ve ahirette zafer senin, sonuç senin lehine olacaktır.

"Ve onlara aralarında suyun nöbetleşe olduğunu haber ver. Her biri içme sırasında gelsin." Yani onlara kuyunun suyunun deve ile aralarında taksim edilmiş olduğunu, suyun bir gün devenin bir gün onların olduğunu, herkesin nöbetinde gelip su alacağını haber ver. Mücahid şöyle dedi: Se-mud kavmi sıraları olduğu gün gelip sularını içiyorlar, devenin sırasında da gelip sütünü sağıyorlardı. Yani deve gelmediği gün suya, geldiği gün de süte geliyorlardı.

Şu ayet de bu ayetin bir benzeridir: "(Salih) şöyle dedi: Bu bir devedir, bir içim günü ona, belirli bir günün içimi de sizedir." (Şuara, 26/155).

"Bunun üzerine arkadaşlarını çağırdılar o da cesaretlenip hemen kılıçla devenin ayaklarını kesti." Yani, Semud kavmi bu taksimden usanıp, tez elden bu durumdan kurtulmaya baktılar. Kavmin en berbadı, kahramanı ve gözünü budaktan esirgemeyeni olan Sâlif oğlu Kuddâr'ı yardıma çağırdılar, onu deveyi öldürmeye teşvik ettiler, o da bu büyük işe karşı cesaretlendi, hazırlandı, kılıcıyla devenin ayaklarına vurdu, bacak sinirlerini kestikten sonra boğazladı.

"İşte benim azabım ve uyarılarım nice imiş?" Yani bak, onların beni inkâr etmelerine ve onları uyaran ve Allah'ın azabını, haber veren elçimi tekzip etmelerine karşılık azabım nasılmış, gör. Bu ayet, Semud kıssasında azap anlatılmadan önce, Nuh kıssasında korku ve dehşet vermek için azap açıklandıktan sonra, Âd kıssasında ise her ikisini de

birleştirmek için azap açıklandıktan sonra, fakat azabın gelişi bildirilmeden önce zikredilmiştir.

"Çünkü biz onların üzerine korkunç bir ses gönderdik de hemen hayvan ağılına konan kuru otlar gibi oluverdiler." Yani biz onların üzerine Cebrail'in sesini gönderdik, son ferdine kadar öldüler, hiç kimse kalmadı, ot gibi kuruyup kaldılar ve ağılda davarın ayakları altında çiğnenmiş kuru otlar ve çalılar haline geldiler. "el-Heřîm" kırılmış, kurumuş dal demektir. "el-Muhtazır" davarını canavardan korumak için ağıl yapan kiři demektir. Kıssada benzerlik yönü ise şöyledir: Ağıla konulan yař dal zamanla kurur, hayvanlar çiğnedikçe kırılır, geçer. Onlar da yollarda, caddelerde kırılmış odun parçaları gibi üstüste dūřmūř ölümler haline gelebilir.

"Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. O halde bir düşünlen var mı?" Yani biz Kur'an'ı düşünölüp öğüt alınmak için, olaylardan, hadiselerden ibret alınması için kolaylaştırdık, var mı ders alan?^[6]

Lût Kavminin Kıssası:

33- Lût Kavmi uyarıcıları yalanladı.

34- Onların üzerine, taş yağıdıran bir rüzgâr gönderdik. Lût'un ailesi hariç. Biz onları seherde kurtardık.

35- Tarafımızdan bir nimet olarak. şükredenleri işte böyle mükâfatlandırınız.

36- Andolsun (Lût) onlara, azapla yakalayacağımız uyarısını yapmış bakmışlar, yalan saymışlardıaaaim H onlar kötölük yakasdetmişlerdi, biz de gözlerini kör ediverdik. İşte azabını ve tehditlerimitadın-

38- Bir sabah erkenden kararlı bir azap onlara baskın yaptı.

39- İşte azabımı ve tehditlerimi tadın.

40- Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. O halde var mı düşünlen?

Açıklaması:

"Lût kavmi uyarıcıları yalanladı" Bunların hali de ötekiler gibidir ki bunlar yalan söylüyor diyerek peygamberlerine muhalefet eden, kendilerini uyarmak için getirdiği delilleri yalan sayan ve o çirkin işi (erkeğin erkekle ilişkiye girmesini) irtikap eden Lût kavmidir.

Sonra Allah onların azabını ve helak edilmelerini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

"Onların üzerine, taş yağdıran bir rüzgâr gönderdik. Lût'un ailesi hariç. Biz onları seherde kurtardık." Yani biz onların üzerine, küçük çakıl taşları fırlatan bir rüzgâr gönderdik de Lût Peygamber ve ona iman edip tabi olanlar hariç, bu rüzgâr onların hepsini helak etti, mahvetti. Lût ve beraberindekileri ise gecenin sonunda, gecenin son altıda biri olan zaman diliminde kurtardık. Onlar kavimlerinin başına gelenden kurtuldular.

Zaten de Lût'a kavminden hiç kimse, bir kişi dahi iman etmemişti. Hatta hanımı bile. Kavmine inen, ona da indi. Allah'ın peygamberi Lût ile kızları, bunların arasından hiçbir kötülük dokunmadan salimen çıktılar.

Onların kurtuluşunun sebebi nimete şükretmeleri idi. Allah şöyle buyurdu:

"Tarafımızdan bir nimet olarak şükredenleri işte böyle mükâfatlandırırız. " Yani şüphesiz biz onları tarafımızdan kendilerine bir ihsan, bir ikram olmak üzere kurtardık. Güzel karşılık böyledir. Biz, iman edip emrimize itaat etmek, yaşağımızdan kaçınmak suretiyle nimetimize şükredip nankörlük etmeyi işte böyle mükâfatlandırırız.

Sonra Allah cezalandırmadaki adaletini -ki bu da birtakım uyarmalardan sonra azabın gelmesidir- beyan ederek şöyle buyurdu:

"Andolsun, (Lût) onlara azapla yakalayacağımız uyarısını yapmıştı. Fakat onlar bu uyarılara şüpheli bakmışlar, yalan saymışlardı." Yani başlarına azap inmeden önce peygamberleri onlara, eğer iman etmezlerse Allah'ın çetin azabının, ağır cezasının geleceği uyarısını yapmıştı. Fakat onlar buna kulak asmadılar, dikkate almadılar bilakis bu uyarılar hakkında şüpheye düştüler, peygamberi tasdik etmek yerine onu yalanladılar.

Sonra Allah onların inkâr ve yalanlama dışında bir cürmünü daha zikrederek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki onlar misafirlerine (bile) kötülük yapmayı kasetmişlerdi biz de gözlerini kör ediverdik. İşte azabımı ve tehditlerimi tadın." Yani kavmi, Lût Peygamber'den âdetleri olduğu üzre fuhuş yapmak için misafirlerini kendilerine teslim etmesini istediler. Misafirler de henüz bıyıkları yeni terlemiş delikanlılar suretinde gelen meleklerdi. Lût'un kötü huylu yaşlı hanımı kavmine adam göndererek Lût'un misafirleri geldiğini onlara bildirdi. Hemen dört bir yandan koşup geldiler. Lût kapıyı kapattı. Gece yarısı kapıyı kırmak için zorluyorlar, Lût da onları uzaklaştırmaya, misafirlerini korumaya çalışıyordu. Mutlaka girmekte ısrar edince Allah gözlerini kör etti, hiçbir şey göremez hale geldiler. Geri dönüp gittiler. Duvarlara tutunarak yürüyorlar ve "sabah olsun Lût'a gösteririz" diyorlardı.

İşte o zaman meleklerin lisanından onlara: "İşte azabımı ve tehditlerimi tadın." dedik.

Sonra Allah başlarına ne tür bir azabın ne zaman indiğini zikrederek şöyle buyurdu:

"Bir sabah erkenden kararlı bir azap onlara baskın yaptı." "Onlara vaad edilen vakit sabahtır." (Hud, 11/81) ayetinde de işaret edildiği gibi onların yakasını bırakmayan, hiç fırsat vermeyen bir azap, bir sabah aniden geliverdi. Ayetteki "azab-ı müstakırr" kurtuluşu olmayan veya tamamen yok edinceye kadar üzerlerinde kalan azap demektir.

Sonra Allah ibreti açıkladı ve onlara denileni aktararak şöyle buyurdu:

"İşte azabımı ve tehditlerimi tadın." Yani daha önce size gelmiş olan uyarılarımızın icabı ve yaptıklarınızın karşılığını şimdi tadın.

"Andolsun ki biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. O halde var mı düşünen?" Yani ders ve ibret alınması için biz Kur'an ayetlerini kolaylaştırdık. Var mı ibret alan, ders alan? Daha önce de söylediğimiz gibi bu dört kıssanın her birinin ardından gelen bu ayet te'kit ve tenbih için, ibret alınması ve caydırıcı olması içindir. [\[7\]](#)

Firavun Kavminin Kıssası:

41- Andolsun ki Firavun hanedanına

da uyarıcılar (ve uyarılar) gelmiştir. Onlar bizim ayetlerimizin hepsi tekzip ettiler. Biz de kendilerini kuvvetli, kudretli bir yakalayışla yakaladık.

Açıklaması:

Bu beşinci kıssadır. Allah bu özet kıssada Firavun ve kavminin peygamberleri tekzip ettiklerini haber vererek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki Firavun hanedanına da uyarıcılar gelmiştir." Yani Allah'a yemin olsun ki Firavun ve kavmine Musa ve Harun vasıtasıyla tehditler, uyarılar ve müjdeler, yani inkâr ettikleri takdirde azap görecekları ikazı; iman ederlerse cennete girecekları müjdesi geldi. "Âl" ile "kavm" arasındaki fark şudur: Kavim "ÂT'den daha umumdur. Kavim, başlarında emrinden çıkmadıkları ve işlerini düzene koyup idare edecek reisleri bulunan topluluktur. Âl ise, iyi işlerinden de kötü işlerinden de reisin sorumlu olduğu veya reisin iyi işinin de kötü işinin de neticesinin kendilerine döndüğü topluluktur.

"Onlar bizim ayetlerimizin hepsini tekzip ettiler. Biz de kendilerini çok kuvvetli, kudretli bir yakalayışla yakaladık." Yani biz Musa ve Harun'u büyük mucizelerle ve çeşitli delillerle destekledik. "Âsâ" ve "el" mucizeleri gibi dokuz mucize, bu delillerden bazıları idi. Bunların hiçbirine iman etmediler. Allah da onları intikamında galip, kendilerini helak etmede kadir, zat-ı subhaniyesini hiçbir şeyin âciz bırakamayacağı kahir bir kuvvet yakalayışı ile çetin azapla cezalandırırverdi. Yani Allah onları yok etti, hiç kimse bırakmadı.

Onları bu tekziplerinin ve Allah'ı inkârlarının karşılığı olarak cezalandırdı. [\[8\]](#)

Kureyş Müşriklerine Sitem, Müttekilerin Ve Mücrimlerin Görecekları Karşılığın Beyanı:

43- Sizin kâfirleriniz bunlardan daha mı hayırlı, yoksa kitaplarda sizin için bir beraat mi var?

44- Yoksa onlar: "Biz intikam almaya muktedir bir topluluğuz" mu diyor-

45- Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.

- 46- Ama onların asıl azap vakti kıyamettir. Kıyamet daha belâlı ve daha acıdır.
- 47- Şüphesiz günahkârlar sapıklık ve ateş içindedir.
- 48- Tadın ateşin dokunmasım." denilerek cehennemde yüzleri üstü sürüklenirler.
49. Şüphesiz biz her şeyi bir ölçü ile yarattık.
- 50- Bizim emrimiz ancak bir göz kırpması gibi, bir tek (kelirne)den ibarettir.
- 51- Andolsun ki biz sizin benzerlerinizi helak ettik. Var mı bir ibret alan?
- 52- Yaptıkları her şey kitaplardadır (amel defterlerindedir).
- 53- Küçük ve büyük hepsi yazılmıştır.
- 54- Şüphesiz takva sahipleri cennetlerde ve ırmaklardadır.
- 55- Kudret sahibi ve mülkü çok yüce Allah'ın huzurunda, hak meclisindedirler.

Açıklaması:

"Sizin kâfirleriniz bunlardan daha mı hayırlı, yoksa kitaplarda sizin için bir beraat mi var?" Yani, ey Kureyş müşrikleri! Peygamberlerine iman etmedikleri ve semavî kitapları inkâr ettikleri için helak edilen adı geçen kâfirlerden daha mı iyi durumdasınız, yoksa elinizde, indirilen kitaplarda "size asla ne bir azap, ne bir ceza ulaşmaz." şeklinde Allah tarafından gönderilmiş bir beraet mi var?

Yani ey Mekkeliler veya ey Arap toplumu! Sizin kâfirleriniz, sizden önce geçen ve inkârlarından dolayı helak edilen milletlerin kâfirlerinden daha hayırlı değildir. Siz onlardan daha üstün değilsiniz ki peygamberlerini inkâr ettiklerinde onların başlarına gelen azaptan emin olabilirsiniz. Peygamberlerin kitaplarının hiçbirinde Allah'ın azabından korunacağınıza dair bir beraatiniz de yok.

Bu, Arap müşriklerinden inkârda ısrar edenlere yönelik bir tehdit ve bir azarlamadır. "Siz'den maksat bazılarıdır, hepsi değil. Onların kâfirleri daha önce geçen Nuh, Hud, Salih

ve Lût kavmi kâfirlerinden daha hayırlı değildir. Bunlar da aynıdır, belki onlardan daha şer, daha kötüdürler.

"Yoksa onlar "Biz intikam almaya muktedir bir topluluğuz." mu diyorlar?" Yani yoksa onlar "Biz kalabalık, çok güçlü bir topluluğuz, cemaatiz. Zafer bizimdir." mi diyorlar? Onlar aralarında yardımlaşacaklarına ve topluluklarının kendileri için kötülük düşünenlerin üstesinden geleceğine mi inanıyor ve güveniyorlar?

Allah 'Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.' sözü ile onlara cevap verdi. Yani Mekke kâfirleri veya umumi olarak Arap inkarcılarının birliği, topluluğu yakında dağılacak, mağlup olacaklar ve perişan bir halde kaçıp gidecekler. İşte bu, peygamberliğin delillerinden biridir. Çünkü Allah, o müşrikleri Bedir'de hezimete uğrattı, küfrün başlan, şirkin direkleri öldürüldü, kalanları da kaçıp gittiler.

Buhari ve Neseî, İbni Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Bedir günü Ra-sullullah (s.a.) çadırında şöyle dua ediyordu: "Ahdini ve vadini yerine getir ya Rab! Ey Allah'ım, sen öyle dilersen bu günden sonra yer yüzünde ebediy-yen ibadet olunmazsın (ibadet edecek kimse bulunmaz)." Ebu Bekir elinden tuttu ve 'Yeter ya Rasulallah, Rabbine yeteri kadar ısrar ettin.'" Dedi. Rasulullah hemen dışarı çıktı, zırhı içinde sevinçle şu ayetleri okuyordu: "Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar. Ama onların asıl azap vakti kıyamettir. Kıyamet daha belalı ve daha acıdır."

İbni Ebi Hatem'in rivayetine göre İkrime şöyle dedi: "Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar" ayeti indiğinde Ömer "Hangi topluluk hezimete uğrayacak? Hangi topluluk mağlup olacak?" diye soruyordu. Ömer daha sonra şöyle dedi: "Bedir günü Rasulullah'ı zırhının içinde sevinçle 'Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.'" dediğini görünce bu ayetin tefsirini o gün anladım.'

Sonra Allah işin sadece hezimete uğramaları ve gerisin geri kaçmalarından ibaret olmadığını, azabın, bundan daha büyük olduğunu, zira onlara vaad edilen asıl yerin kıyamet olduğunu, eğer inkâr üzerinde ısrar ederlerse ahirette şiddetli bir azapla karşılaşacaklarını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Ama onların asıl azap vakti kıyamettir. Kıyamet daha belâlı ve daha acıdır." Yani hayır, onlara vaad edilen uhrevî azabın yeri ve zamanı şüphe yok ki kıyamettir. Dünyadaki bu öldürülme, esir düşme, yenilme, onlara vaad edilen azabın tamamı bunlardan ibaret değildir, bu onun sadece bir başlangıcıdır. Zira ahiret azabı daha büyük, dünya azabından daha acıdır. Aynı zamanda o devamlı ve ebedidir.

Razı şöyle der -ki bu tefsircilerin çoğunun görüşüdür-: Açıkça görülen o ki kıyamet azabına karşı uyarma daha öncekilerin hepsine yapılmıştı. Sanki Allah şöyle demektedir: Senden önce de inkâr edip bunda ısrar edenleri helak ettik. Senin kavmin onlardan daha

hayırlı değildir. Eğer ısrar ederlerse onların başına gelen bunların başına da gelir. Sonra şüphesiz bu dünya azabı, görecekleri karşılığın tamamı olmayıp, tamamlanması devamlı azap ile olacaktır. [\[9\]](#)

Sonra Allah uhrevî azabın çeşidini haber vererek şöyle buyurdu:

"Şühhesiz günahkârlar sapıklık ve ateş içindedir." Yani Allah'a şirk koşup peygamberlerini yalancı sayanlar, tüm kâfirler ve diğer fırkalardan işlediği bid'at sebebi ile küfre düşen her bid'atçı kâfir, dünyada bir bocalama ve şaşkınlık içinde, haktan ve doğru yoldan uzaktadır. Kıyamette de cehennem, alevli bir ateş içinde olacaktır.

Rahman Suresi "Mücrimler=günahkârlar, simalarıyla tanınır" (ayet: 41) ayetinde de burada olduğu gibi mücrim kelimesi müşrik için kullanılmıştır.

Tefsircilerin çoğu bu ayetin Kaderiyye hakkında indiğinde ittifak etmişlerdir. Vahidî tefrişinde Ebu Hüreyre'ye ulaşan senedi ile yaptığı rivayette onun şöyle dediğini nakleder: "Kureyş müşrikleri gelmiş Rasullullah ile kader konusunda tartışıyorlardı, bunun üzerine bu ayetten "Şüphesiz biz her şeyi bir ölçü ile yarattık." ayetine kadar indi. [\[10\]](#)

Hz. Ayşe'den Rasullullah (s.a.)'in "Bu ümmetin Mecusîsi kadercilerdir. " dediği rivayet edilmiştir. [\[11\]](#) İşte bunlar Allah'ın "Şüphesiz mücrim-ler=günahkârlar sapıklık içindedir" dediği, dünyada haktan uzak bulunan mücrimlerdir. Razî, Rasulullah'ın bu ayet onlar hakkında indi dediği kaderiyyenin manasını beyan sadedinde şöyle dedi: Amellerin yaratılması konusunda konuşan her fırka kaderiyyenin hasmı olduğu kanaatine varmıştır: Mesela Cebriyye şöyle der: İtaat ve isyan Allah'ın yaratması, kaza ve kaderi ile değildir, diyenler işte kaderciler bunlardır, çünkü onlar böylece kaderi inkâr etmiş oluyorlar. Mutezile ise kaderci zina edip hırsızlık yaptığı zaman Allah bana bu gücü verdi, diyen cebriyedir, çünkü kaderin varlığını kabul etmiştir, der. Bu her iki fırka da kaderci, yaratma Allah tarafındandır, kuldan değildir, diyen Ehl-i Sünnet'tir, derler.

Doğrusu şudur: Hakkında bu ayet inen kaderiyye, kaderi ve Allah'ın kudretini inkâr edip hadiselerin hepsi yıldızların etkisiyle meydana gelmektedir, diyenlerdir. "Kureyş müşrikleri" gelip Rasullullah (s.a.) ile kader konusunda tartıştı" rivayeti de buna delâlet etmektedir. Zira onların inancı da bu yönde idi. "Bu ümmetin Mecusisi kadercilerdir." sözüne gelince, işte bununla Rasulullah zamanındaki kaderciler kastedilmiştir ki bunlar hadiseler üzerinde Allah'ın kudretini inkâr eden müşriklerdir. Dolayısıyla Mutezile bunlara dahil değildir. Müşriklerin bu ümmet içindeki yeri Mecusile-rin geçmiş ümmetler içindeki yeri gibidir. [\[12\]](#)

"O gün "tadın ateşin dokunmasını" denilerek yüzleri üstü sürüklenirler. " Yani o

günahkâr kâfirler cehennemde azap olunurlar, zelil ve rezil etmek için yüzleri üstü sürüklenirler, yermek ve azarlamak için kendilerine "Ateşin hararetini, acılarını ve azabının şiddetini tadın." denilir.

Sonra Allah kâinatta kulların bütün fiilleri dahil, meydana gelen her şeyin Allah'ın yaratması ile olduğunu beyan sadedinde şöyle buyurdu.

"Şüphesiz biz her şeyi bir ölçü ile yarattık." Yani bütün eşya hayır olsun, şer olsun, kâinatta meydana gelen bütün fiiller Allah'ın yaratmasıdır. Hikmetinin gerektirdiği şekilde tertibi, tahkimi ve takdiridir. Takdir edilene uygun şekilde Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır. Var olmadan önce ilm-i ezeliinde sabittir. Allah olacağı halini ve zamanını önceden bilir.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayetlerdir: "O her şeyi yarattı da, onu erişilmez bir incelikte takdir etti." (Furkan, 25/2); "Yaratıp düzelten, takdir edip yol gösteren Rabbin yüce ismini teşbih et." (A'lâ, 87/1, 2, 3).

Ahmed bin Hanbel ve Müslim'in İbni Ömer'den rivayetine göre Rasulullah şöyle buyurdu: "Her şey kaderledir, hatta acizlik ve tembellik bile." Yine Ahmed ve Müslim'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri sahih hadiste Rasullullah şöyle buyurdu: "Allah'tan yardım iste, acze düşme, başına bir iş gelirse "Allah takdir etti, dilediğini yaptı" de. "Keşke şöyle şöyle yapsaydım, şöyle olurdu." deme, çünkü "Yapsaydım, etseydim (gibi sözler)" şeytanın işine kapı açar."

Ahmed bin Hanbel, Tirmizî ve Hakimin İbni Abbas'tan rivayetlerine göre Rasulullah ona şöyle buyurdu: "Evlât, sana birkaç kelime öğreteyim: Allah'ı koru (dinine uy) ki O da seni korusun, Allah'ı koru (dinine uy) ki karşında O'nu bulasın. İstedığın zaman Allah'tan iste. Yardım istediğin zaman Allah'tan iste. Şunu iyi bil: Ümmet sana bir hususta faydalı olmak için bir araya gelse, Allah'ın senin için yazdığından başka hiçbir şekilde faydalı olamazlar. Yine sana bir hususta zarar vermek için bir araya gelseler, Allah'ın senin hakkında yazdığından başka hiçbir zarar veremezler. Kalemler kaldırıldı, sayfalar kurudu."

Şurası bilinen hususlardandır: Yazmak, kulu buna mecbur etmek, farz kılmak manasına gelmez. Eşyayı önceden bilmek öyle yapmaya mecbur edecek manasına gelmez. Ama bu, kâinattaki her şeyi Allah'ın önceden bildiğini gösterir.

Sonra Allah yarattıkları hakkında iradesinin ve takdirinin geçerli olduğunu açıklama sadedinde şöyle buyurdu:

"Bizim emrimiz ancak bir göz kırpması gibi bir tek (kelime)den ibarettir." Yani eşyanın yaratılması hakkında bizim emrimiz sadece bir defada olur, ikinci defa bir te'kide ihtiyaç kalmaz. Bir kelime ile emrettiğimiz şey göz kırpması hızı içinde meydana gelir, var olur, bir an bile gecikmez. Göz kırpmak, gözü kapayıp açmaktadır. Bu, eşyayı icad etmede

Cenab-ı Hakk'ın isteğinin süratle yerine geldiğini anlatmak için bir misaldir ki bu sürat göz kapayıp açmak kadar veya daha kısadır. Nitekim Allah bunu bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: "Bir şeyi murad ettiği zaman O'nun yaptığı ona "ol"demekten ibarettir. Hemen olur." (Yasin, 36/82).

Sonra geçmiştekilerin helakinden ibret alınmasına ve hakkın bulunmasına tekrar dikkatleri çekerek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki biz sizin benzerlerinizi helak ettik. Var mı bir ibret alan1?" Yani biz, geçmiş ümmetlerden peygamberleri tekzib eden inkarcılıkta sizin benzerlerinizi helak ettik ey Kureyş! Allah'ın bunları perişan etmesinden, onlar için azap takdir etmiş olmasından ders alan var mı? Bu öğütlerden ders alıp, aklını başına toplayarak bunun bir hakikat olduğunu bilen, neticede geçmiş ümmetlerin başına gelen bu cezadan korkan var mı?

Bu ayette "eşyâaküm" kelimesi "emsâleküm" benzerleriniz manasınadır. Nitekim şu ayette de aynı manada gelmiştir: "Daha önce benzerlerine yapıldığı gibi kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir." (Se-be, 34/54).

Bütün bunların ardından Allah yaptıklarının tamamını sayıp dökeceğini, kendisinin onlar üzerindeki murakebesini bildirerek şöyle buyurdu:

"Yaptıkları her şey kitaplardadır. Küçük ve büyük hepsi yazılmıştır." Yani ister hayır, ister şer olsun; fertlerin, kabilelerin ve ümmetlerin yaptıkları ve yapacakları her şey Levh-i Mahfuz'da ve hafaza meleklerinin defterlerinde yazılmıştır. "İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır biri bulunmasın." (Kaf, 50/18) ayetinde de beyan edildiği gibi kulların amellerinden, sözlerinden büyük veya küçük olsun, önemli veya önemsiz olsun mutlaka her şey Levh-i Mahfuz'da ve meleklerin kütük ve defterlerinde yazılmıştır.

Ahmed bin Hanbel, Neseî ve İbn-i Mace'nin Hz. Ayşe'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ey Ayşe, sakın ha günahların küçük görülenlerini yapayım, deme. Çünkü onların da Allah tarafından bir soranı vardır."

Sonra Allah sevapla ceza, kâfirlerin göreceği ceza ile mümin ve müttakilerin nail olacağı mükâfat arasında bir mukayese ve bir karşılaştırma yapmak için mümin ve müttakilerin bulacağı karşılığın çeşidini zikrederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz takva sahipleri cennetlerde ve ırmaklardadır. Kudret sahibi ve mülkü çok yüce Allah'ın huzurunda, hak meclisindedirler" Yani şaki insanların azar, tehdit ve tahkir içinde cehennemde yüz üstü sürüklenmelerinin aksine, muttaki insanlar içinden bal, süt, su ve sarhoş etmeyen şarab ırmaklarının aktığı cennetler içinde olacaklar, Allah'ın rızası, ikram ve ihsanına nail olacakları cennetler içinde, boş lakırdıların konuşulmadığı, günahın

işlenmediği hak meclislerinde bulunacaklar. Dilediğini yapmaya kadir olan, hiçbir şeyin kendisini aciz bıkaramayacağı Rablerinin katında, saygın bir mevki ve makamda bulunacaklar. O Rab ki büyük mülkün sahibi, her şeyin yaratıcısı ve takdir edicisi, onların istediğini yapmaya muktedir olandır.

Ahmed bin Hanbel, Müslim ve Neseî'nin Abdullah bin Amr'dan Rasu-lullah'a ulaştırarak rivayet ettiği hadiste Rasulullah şöyle buyuruyor: "Adaletli hükmedenler kıyamet günü Allah'ın nezdinde arşın sağında nurdan minberler üzerinde olacaklar ki bunlar idareciliğinde ve hükmünde çoluk çocuğu içinde ve sorumluluğunu üzerine aldığı kişiler hakkında adaletli hükmedenlerdir."^[13]

---

^[1] İbni Kesir, IV/261.

^[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14128-131.

^[3] İbni Kesir, IV/264.

^[4] Garâibu-Kur'an, Neysâbûrî, XXVII/52.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/134-137.

^[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/140-141.

^[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/143-145.

^[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/148-150.

^[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/152-153.

^[9] Razi,XXIX/68.

[10] Müslim, Tirmizî ve İbni Mace rivayet etmiştir.

[11] İbni Mace, Cabir'den de "Bu ümmetin Mecusîsi Allah'ın takdirlerini inkâr edenlerdir. " şeklinde rivayet etmiştir, ancak bu zayıftır.

[12] Razî, XXIX/69-70.

[13] Vehbe Zuhaylî, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/157-161.

Surenin Mekkî veya Medenî Oluşu: 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sure İle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Dünyevi Ve Uhrevi En Büyük İlahi Nimetler 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Bazı Nimetlerin İzahı: 6

Belagat: 6

Kelime Ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Herşey Fani, Allah Bakidir: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Amellere Sevap Ve Ceza Ahirette Olacaktır: 9

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Göklerin Parçalanması Ve Kıyamette Mücrimlerin Durumu: 11

İ'rab: 11

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13

Ahirette Müttakilere Allah'ın Çeşitli Nimetleri: 13

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 14

Nüzul Sebebi 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Cennetler İçin Diğer Bir Tasvir: 16

İ'rab: 17

Kelime ve İbareler: 17

Ayetler Arası İlişki: 17

Açıklaması: 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18

RAHMAN SURESİ

Surenin Mekkî veya Medenî Oluşu:

Rahman suresi, İbni Mesud ve Mukatil'in görüşüne göre bütünüyle Medine'de inmiştir. Onun için bazı mushaflarda "Medenîdir" diye yazılmıştır. Kurtubî, İbni Kesir ve cumhura göre -daha doğru olan bu görüştür-Rahman suresi Mekkî'dir. Hasan el-Basrî, Urve ibni Zübeyr, İkrime, Atâ ve Cabir'in görüşü de budur. İbni Abbas'a göre "Göklerde ve yerde olan herkes ondan ister" ayeti hariç hepsi Mekkî'dir.

Rahman suresi yetmiş sekiz ayettir. Bazıları yetmiş altı ayet saymıştır.

Cumhurun benimsediği ve daha doğru kabul edilen görüşün delili, Urve bin Zübeyr'den gelen şu rivayettir. O şöyle dedi: Mekke'de Rasulul-lah'tan sonra Kur'an'ı ilk açıktan okuyan İbni Mesud'dur. Hadise şöyle oldu: Ashab-ı kiram "Kureyş bu Kur'an'ı açıktan okunurken hiç duymadı. Onlara bunu kim duyurabilecek?" dediklerinde İbni Mesud "Ben" dedi. As-hab "Korkarız, sana bir şey yaparlar, biz kendisini, aşiretinin savunacağı bir adam istiyoruz." dediler. O "Hayır, ben gideceğim" dedi ve Makam-ı İbrahim'in yanında durup besmele çekerek Rahman suresini okumaya başladı. Sonra sesini yükselterek devam etti. Kureyş toplantı yerlerindeydiler, düşündüler. "Ümmü Abd'in oğlu ne diyor?" dediler. "Muhammed'in kendisine indiğini iddia ettiğini okuyor" dediler. Sonra İbni Mesud'u dövdüler, hatta yüzünü yaraladılar. Yine sahih rivayetlerde bildirildiğine göre Rasulul-lah (s.a.) Nahle denilen yerde sabah namazı kılarken Rahman suresini okudu. Oradan cinlerden bir grup geçiyordu, duydular hemen Rasulullah'a iman ettiler.

Tirmizi'nin rivayetine göre Cabir şöyle dedi: Rasulullah (s.a.) ashabının yanına çıktı. Onlara, Rahman suresini başından sonuna kadar okudu. Sükût ettiler. Sonra Rasulullah (s.a.) şöyle dedi: Bu sureyi cin gecesi cinlere okudum, sizden daha güzel karşılık veriyorlardı. "O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?" ayetlerine geldikçe "Nimetlerinden hiçbir şeyi, ey Rabbimiz, yalan sayamayız, hamdimiz yalnız sanadır."^[1]

İşte bu rivayetler bu surenin Mekkî olduğuna delildir.^[2]

Dünyevi Ve Uhrevi En Büyük İlahi Nimetler

1-4- O çok esirgeyici (Allah), Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti.

5- Güneş ve ay bir hesaplardır.

6- Bitkiler ve ağaçlar secde ederler.

7- Göğü de O yükseltti. Mizanı O koydu.

8- Tartıda haksızlık etmeyin diye.

9- Tartıyı adaletle doğrultun, tartı-ları eksik yapmayın.

10- Yeri, onu da canlılar için O koydu.

11- O yerde meyveler ve tomurcuktu hurma ağaçları vardır.

12- Samanlı taneler ve hoş kokulu (bitkiler) vardır.

13- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

Açıklaması:

"O çok esirgeyici Allah, Kur'an'ı öğretti." Yani Allah'ın dünyada ve ahi-rette varlıklara karşı rakmeti geniştir. Ümmetine öğretmesi için kulu Mu-hammed'e Kur'an'ı indirdi ve onu insanlara karşı kesin bir hüccet kıldı ve merhamet ettiklerine onun ezberlenmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırdı. Bu ayetler "Muhakkak onu ona bir beşer öğretiyor." (Nahl, 16/103) diyen Mekkelilere bir cevaptır.

Bu sure Allah'ın kullarına ihsan ettiği nimetleri bir bir saymak için inmiş ve bunların en kıymetlisi ve en faydalısı hepsinden önce beyan edilmiştir ki o da kullarına Kur'an öğretme nimetidir. Zira bu nimet dünya ve ahi-ret saadetinin kaynağıdır. Sonra Allah

insanı yaratma ve ona kâinatı imar etme yetenek ve gücünü ihsan etme nimetini hatırlatarak şöyle buyurdu:

"İnsanı yarattı, ona beyanı öğretti." Yani Allah insan cinsini yarattı ve başkalarıyla konuşması, çevresiyle anlaşabilmesi, böylece aralarında yardımlaşma, ülfet ve ünsiyet meydana gelmesi için ona konuşmayı ve düşündüklerini ifade etmeyi öğretti. Bununla öğretmenin unsurları tamamlanmış oldu: Kitap ve öğretici Kur'an ve peygamber, öğrenci de insan. Öğrenmenin yolu ve keyfiyeti ise beyandır.

Sonra Allah öğrenme sahasını teşkil eden birtakım ulvî şeyler zikrederek şöyle buyurdu:

"Güneş ve ay bir hesaplardır." Yani gündüzü aydınlatan parlak güneş, gecenin nuru ay, her kişi de burçlarında ve belirlenmiş güzergâhında bilinen, takdir ve tanzim edilen, ince bir hesapla akıp giderler, yollarından çıkmazlar. Bu hareketleriyle ay ve güneş çeşitli mevsimleri, ayların ve senelerin sayısını, ziraat mevsimlerini, insanlar arasındaki işlemlerin zamanlarını ve insan ömrünü gösterirler; gerek insanlar, gerekse bitki ve diğer canlılar için büyük faydalar sağlarlar. "O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan, pek iyi bilen Allah'ın takdiridir." (En'am, 6/96) ayetinde de Ce-nab-ı Hakkın buyurduğu gibi Ay ve Güneş hiç karışmayan ve değişmeyen, kanunlaşmış bir hesapla birbirlerini takip ederler.

Sonra Allah süflî arzın âlemlerinden bazılarını zikrederek şöyle buyurdu: "Bitkiler ve ağaçlar secde ederler." Yani gövde kısmı olmayan bitkiler ve gövdesi olan ağaçlar, mükellef insanların kendi istekleriyle secde edip boyun eğdikleri gibi onlar da yapılan icabı Allah'ın murad ettiği hususta, O'na boyun eğer. Zira bu bitkilerin muayyen bir zamanda ve sınırlı bir müddet için yerden çıkışları ve çeşitli şekil, renk, miktar, tat ve koku bakımından insana gıda ve istifade edilebilir nimet olarak sunulması Allah'ın kudretine boyun eğmesi demektir.

Sonra Allah eşya arasındaki dengeye ve alış-verişlerde adaletli davranma zarureti dikkat çekerek şöyle buyurdu:

"Göğü de O yükseltti, mizanı O koydu, tartıda haksızlık etmeyin diye." Yani Allah semayı arzın üstünde, yerini ye rütbesini yüksek kıldı, ulvî ve süflî âlemlerdeki dengeyi koydu, eşyanın alış-verişle mübadelesi esnasında tartı aleti kullanırken adalet ve insafı elden bırakmamanız için emrettiği o adaleti arza yerleştirdi. Nitekim bir başka ayette bu şöyle ifade edilmiştir: "Andolsun ki biz elçilerimizi açık açık burhanlarla gönderdik ve insanların adaleti ayakta tutmaları için beraberlerinde de kitabı ve mizanı indirdik." (Hadid, 57/25). İşte bu tartıda haksızlığa yasak eden bir nehiydir.

Allah adaletli davranmanın gereğini vurgulayarak şöyle buyurdu: "Tartıyı adaletle

doğrultun, tartılanı eksik yapmayın. 'Yani tartınızı doğru yapın; eksik, noksan yapmayın, hak ve adaleti gözeterek "Doğru terazi ile tartın." (Şuara, 26/182).

Bu tekrarın maksadı "adil davranın" emrini te'kit içindir. Allah burada önce adaleti emretti, sonra ziyade yapmak suretiyle haddi aşmak demek olan "tuğyanı", daha sonra da eksik ve noksan yapmak demek olan "hüsran"ı yasak etti.

Sonra samanın mukabili arzdaki nimetini zikrederek şöyle buyurdu:

"Yeri, onu da canlılar için O koydu" Yani Allah göğü yükselttiği gibi, yeri de koydu, istifade edilebilmesi için serdi ve hazırladı, canlılar, üzerinde durabilsin diye yüksek ve ulu dağlarla onu yerleştirdi, sakinleştirdi. Sonra Allah o yeryüzünde insanların yaşamasına vesile olan şeylerden bahsederek şöyle buyurdu:

"O yerde meyveler ve tomurcuklu hurma ağaçları vardır. Samanlı taneler ve hoş kokulu (bitkiler) vardır." Yani çeşitli renk, koku ve tatta meyve olarak yenilenler, bir müddet sonra hurma olacak tomurcuklarla yüklü hurma ağaçları, arpa, buğday ve mısır gibi sap ve samanı olup ana gıda maddesi olan hububat, güzel kokulu yaprakları olup koklanabilen çeşit çeşit nimetler yeryüzündedir.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz." Yani ey insanlar ve cinler Rabbinizin yukarıda sayılan nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz. Burada hitap, insan ve cinler âlemine, her ikisinedir. Bu ayetin bu sure de, nimetlerden bir veya birkaçının özelliği sayıldıktan sonra otuzbir defa tekrar ettiğini öğrenmiştik. Bu nimetlerin hatırlatılma-sını te'kit, önemine dikkat çekmek ve insan ve cinnin bunları ikrar etmelerini temin için Allah bu ayeti her iki nimet arasına bir ayırıcı olarak koymuştur. "Rabbinizin..." ifadesi, bu nimetlerin asıl kaynağının, kullarının beslenme ve gelişmesini tekellüf eden Allah olduğunu, dolayısıyla ihsan ettiği bu nimetlere karşı hamd ve şükre lââyık olanın o olduğunu beyan etmek içindir. [\[3\]](#)

Bazı Nimetlerin İzahı:

14- O, insanı pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı.

15- Cinleri de yalın bir ateşten yarattı.

16- O halde, Rabbinizin nimetleri- nin hangisini yalanlayabilirsiniz.

18-O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz? İki denizi saldı, birbirlerine kavuşurlar.

20- Aralarında bir engel vardır, birbirlerine karışmazlar.

21- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

22' ° iki denizden inci ve mercan çıkar.

23- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

24- Denizde dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur.

25- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

Açıklaması:

"O, insanı pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı." Yani Allah insanın aslını, topraktan yapıp ateşte pişirilmiş, vurulduğu zaman ses veren kerpice benzer kuru bir çamurdan yarattı. Bu teşbih insanın sağlamlığını ve parçalarının ayrılmaz olduğunu ifade etmeyi amaçlamaktadır.

Yaratılış merhaleleri itibariyle bunun açıklanmasında Kur'an-ı Ke-rim'in ifadeleri çeşitlilik arzeder: Bazan topraktan, değişken çamurdan yaratıldığını söylerken bazan da ele yapışan mahiyetteki bir çamurdan yaratıldığını ifade etmiştir. Bu şuna işaretir: Âdem (a.s.) önce topraktan yaratıldı, sonra çamur haline geldi, sonra değişken, şekil tutmayan çamur, sonra ele yapışan özlü çamur daha sonra da pişmiş kerpiç gibi oldu. Sanki bütün bu çeşitlerden yaratıldığı ifade edilmek istenmektedir.

"Cinleri de yalın bir ateşten yarattı." Yani cinleri ateşin ucundan yani sarı, kırmızı ve yeşil gibi çeşitli renklerde görülen dumansız saf alevden yarattı. Ahmed bin Hanbel'in Hz. Ayşe'den rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Melekler nurdan, cinler saf alevden, Âdem de size vasfedilen şeyden yaratıldı."

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz." Yani ey insanlar ve cinler Allah'ın nimetlerinden hangisini yalanlıyor ve bu elle tutulan gözle görülen nimetlerin hangisini inkâr ediyorsunuz?

"İki doğunun ve iki batının Rabbidir." Yani O, yaz ve kış güneşin doğduğu iki doğunun, battığı iki batının Rabbidir. İşte onun bu farklı ufuklardan doğup batması sebebiyle mevsimler oluşur, havalar soğuktan sıcağa değişir ve insanların menfaatine daha nice hadiseler olur.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?"

"Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim" ayetinde doğu ve batının çoğul gelmesine gelince: Bunun sebebi, insanlara nispetle güneşin doğduğu ufukun hergün değişmesidir. Yine bir başka ayette "Doğunun ve batının Rabbi" (Müzzemmil, 73/9) şeklinde müfred gelmesi ise cins murad edildiği içindir.

Bu şekilde doğu ve batının değişmesinde insanlar dahil bütün varlıkların yaran olunca Allah "O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" dedi. Mesela güneş kuzey yarım kürede yengeç burcundan doğduğunda yaz olurken, güneyde oğlak burcundan doğduğunda yaz olur. Bu sırada kuzeyde mevsim kıştır. Güneş yaz-kış aynı yerden doğup batsaydı mevsimler meydana gelmez, ziraat yapılamazdı.

Allah karadaki nimetlerini böylece beyan ettikten sonra denizdeki nimetlerini de zikrederek şöyle buyurdu:

"İki denizi saldı, birbirine kavuşurlar. Aralarında bir engel vardır, birbirlerine karışmazlar." Yani biri tatlı, diğeri tuzlu iki denizi bitişik yarattı, aralarında gözle görünen bir ayırıcı yok. Bununla beraber aradaki görülmeyen bir engelden dolayı birbirlerine girip karışmazlar, ayrı olarak devam edip giderler. Nitekim başka bir ayette bu şöyle ifade edilmiştir: "Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerininki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur." (Furkan, 25/53).

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani ey insanlar ve cinler bu nimetlerin veya menfaatlerin hangisini yalanlıyorsunuz? Tatlısı; içmek, hayvan ve bitkileri sulamak için; tuzlusu ise aşağıdaki ayet-i kerimede geleceği gibi inci ve mercan çıkarmak ve daha nice yararlar içindir.

"O iki denizden inci ve mercan çıkar." Yani o denizlerin tuzlu olanından inci ve mercan çıkar.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani ey insanlar ve cinler! Allah'ın size ihsan ettiği bu apaçık nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? Bu

ayetlerin her birinde hiç kimsenin reddedemeyeceği, inkâra gücü yetmeyeceği şeyler vardır.

"Denizde dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur." yani tahtaları yanyana getirilip monte edilen, direkleri ve yelkenleri dağ gibi yükselen, denizlerde akıp giden o gemileri yapma düşüncesini ilham eden Allah'tır. O gemiler denizlerde bir beldeden diğerine, bir kıtadan ötekine yolcu, yük, eşya, gıda maddesi, erzak ve alet taşır. Hatta günümüzde bazı petrol tankerlerinin taşıma kapasitesi beşyüz bin tona ulaşmıştır. Diğer taraftan harp uçak gemileri, korkunç atom denizaltıları vardır. Allah dileseydi denizi buna müsait yaratmaz gemiler de su üstünde duramazdı.

Ayette geçen "el-münşe'ât" kelimesi ya "yükseltilmiş" manasına veya "inşa edilmiş, yapılmış, icad edilmiş" manasındadır. Her ne kadar bu kelime büyük ve küçük her tür gemi için kullanılsa da, dağlara teşbih edilmesinden büyük gemiler için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Gökler, yerler, göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ın olmasına rağmen özellikle "gemiler O'nundur" denilmesinin sebebi, insanların mallarının ve canlarının Allah'ın kudret elinde olduğunu, bu gemilerde başka hiç kimsenin tasarruf yetkisinin olmadığını ifade etmek içindir?

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani ey insanlar ve cinler, Allah'ın nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? Bu çeşit çeşit nimetler sizin için yaratıldı. Büyük büyük gemilerin yapılışı, onların denizde akıp gidişi, uzak mesafeleri yakınlaştırması, ve dünyanın uzak uzak bölgeleri arasında bağlantı kurması ve diğer ülkelerdeki insanların istifade etmesi için ticarî ve sınaî malların taşınması gibi hususlarda

Allah'ın kudretini inkâr etmeniz mümkün mü?^[4]

Herşey Fani, Allah Bakidir:

26- Yeryüzünde bulunan her canlı fanidir.

27- Azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak.

28- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

29- Göklerde ve yerde herkes O'n-dan ister. Hergün O bir iştedir.

30- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

Açıklaması:

'Yeryüzünde bulunan her canlı fanidir. (Ancak) azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacaktır." Yani yer yüzünde bulunan insan ve hayvan bütün canlılar, Allah'ın diledikleri hariç bütün gök ehli ölüp yok olacaklar, hepsinin hayatı sona erecek. Ancak azamet ve kibriya sahibi, ihlâslı kullarına ikram ve ihsanda bulunan Allah'ın zatı baki kalacaktır. "Celâl ve ikram" sıfatları Allah'ın azametini beyan eden sıfatlanndandır. Nimetlerin en büyüğü de bu yok olmanın ardından mükâfat vaktinin gelmesidir. Tirmizî'nin Enes'ten rivayet ettiği hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Dualarınızda "Ey celal ve ikram sahibi" diye dua edin." Rasulullah (s.a.) namaz kılarken "Ey celal ve ikram sahibi" diyen birine rastladı ve ona "Senin duan kabul olundu." dedi.

Allah Rasulünün rivayet edilen duaları içinde "Ey celal ve ikram sahibi" lafızları da geçmektedir. Bunlardan biri şöyledir:

"Ya Hayyu ya Kayyum, Ya bedfa's-semavati ve'l-arz, Ya Ze'1-celali vel-ikram, Lâilâhe illâ ente bi-rahmetike nesteğîsü, aslih lena şe'nenâ küllehu, velâ tekilnâ ilâ enfüsinâ tarafete aynin, velâ ilâ ehadin min halkike."

Şu ayet-i kerimede sadedinde bulunduğumuz ayetin bir benzeridir: "Allah'ın zatı hariç, her şey helak olacaktır. Hüküm O'nundur, O'na döndürüleceksiniz. " (Kasas, 28/88). İbni Kesir şöyle dedi: Allah bu Rahman ayetinde yüzünü, yani zatını "celal ve ikram sahibi" diye vafetti. Bunun manası şudur: Allah yüceltmeye lâyıktır; isyan edilmez, itaat edilmeye lâyıktır, muhalefet edilmez. İbni Abbas şöyle dedi: Celal ve ikram sahibi demek, azamet ve kibriya sahibi demektir. [\[5\]](#)

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Ey insanlar ve cinler Rabbinizin bu nimetlerinden hangisini inkâr edebilirsiniz? İnsanlar ve diğer bütün canlılar hepsi vefat edip sonra ahiret yurduna gitmekte müsavidirler. Orada celal ve ikram sahibi Allah onlar hakkında adil hükmü ile hükmedecektir. Fani olma, baki kalmak ve ebedi hayat için bir yoldur. Öyleyse fani olmakta, ölümden eşit olma nimeti, nesillerin birbirini takip etme nimeti, mutlak adalet nimeti, fani dünyadan maddî ve ruhî nimetleri bulunan ceza ve mükâfat dünyası olan ebedî ahiret yurduna intikal etme nimeti vardır. O halde bu büyük nimetleri tekzip etme sizden nasıl sadır olabilir?

"Göklerde ve yerde herkes ondan ister. Her gün O bir iştedir." Yani bütün gök ehli ve dünyadakiler muhtaç oldukları her şeyi ondan isterler. Se-malardakiler O'ndan başışlanmalarını ister, ama nızık istemezler. Dünyadakiler ise her ikisini de isterler. Melekler de insanlar için hem rızık, hem de mağfiret isterler. O halde ne melekler âlemi, ne de insanlar ve cinler âlemi O'ndan müstağni olamazlar. Maddenin kendisine münasip olana ihtiyacı olur, bitkiler kendi varlıklarını devam ettirecek şeye ihtiyaç duyarlar, insan maddî ve manevî hayatını ayakta tutacak şeylere, hayvan devamını sağlayacak unsurlara ihtiyaç duyar.

Bu ayet-i kerime Allah'ın hiçbir varlığına muhtaç olmadığım, ama bütün varlıkların her an O'na muhtaç olduklarını ve halleri ve dilleriyle hep O'ndan istedikleri, Cenab-ı Hakk'ın her gün ve her an bir faaliyette olduğunu, bu cümleden olarak her an dirilttiğini, öldürdüğünü, rızık verdiğini, zengin ve fakir yaptığını, aziz ve zelil ettiğini, hasta edip şifa verdiğini, kimine verip kimine vermediğini, affedip cezalandırdığını ve sayılmayacak kadar benzeri haller üzere olduğunu haber vermektedir.

İbni Cerir, Taberani ve İbni Asâkir'in Abdullah bin Münib el-Ezdî'den rivayet ettiklerine göre Rasullulah (s.a.) "Hergün O bir iştedir" ayetini okudu. Biz "Ya Rasulallah bu iş nedir?" deyince O "Bir günahı affetmesi, bir sıkıntıyı gidermesi, bazılarını yükseltip diğer bazılarını zelil etmesidir." diye cevap verdi.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani Allah'ın hangi nimetini inkâr edebilirsiniz? Zira Onun kullarının işlerini yürütmede işinin muhtelif oluşu, inkârı mümkün olmayan, hiçbir inkarcı için inkârı kolay olmayan bir nimettir. [\[6\]](#)

Amellere Sevap Ve Ceza Ahirette Olacaktır:

31- Ey insanlar ve cinler! Sizin için boşalacağız.

32- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsin?

33- Ey insan ve cin toplulukları, göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse, geçin gidin. Ancak büyük bir güçle geçebilirsiniz.

34- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

35- Üzerinize ateşten bir alev ve bir duman gönderilir de aranızda yardımlaşamazsınız.

36- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

Açıklaması:

"Ey insanlar ve cinler! Sizin için vakit ayıracağız." Yani sizin hesabınızı görmek ve yaptıklarınızın karşılığını vermek için de vakit ayıracağız. İnsan ve cin taifesine sekaleyn denilmesi, gerek hayat gerekse ölümleri halinde bu iki varlığın yere ağırlık vermesinden dolayıdır. Çünkü "sekal" ağırlık demektir. Ayetteki bu ifade Allah tarafından kullara şiddetli bir tehdit vardır. Cenab-ı Hak hiçbir şeyin meşgul etmeyeceği de asla unutulmamalıdır.

"Sekaleyn" kelimesinin yukarıdaki şekilde tefsir edilişi sahih hadislerde gelmiştir: "Onu sakaleyn hariç, her şey iştir." Hadisin bir başka rivayetinde ise "sekaleyn" yerine "insan ve cin" kelimeleri gelmiştir. Bu "Sur" hadisinde "sekaleyn", insan ve cin diye beyan edilmiştir.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani ey insan ve cin topluluğu Allah'ın nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz? İyilik yapanlara sevap, kötülük yapanlara ceza vermek suretiyle varlıklara karşı adil davranması, hiç kimseye zulmetmemesi, O'nun nimetlerinden biridir.

Bu cezadan kurtuluş da yoktur. Allah şöyle buyuruyor: "Ey insan ve cin toplulukları, göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse geçin gidin. Ancak büyük bir güçle geçebilirsiniz." Yani ey insanlar ve cinler, Allah'ın takdirinden ve hükmünden, emir ve tasarrufundan kaçıp kurtulmak için göklerin ve yerin köşesinden bucağından dışarı çıkabilecek-seniz çıkın ve kendinizi kurtarın. Bu kurtuluşu ve hükmünden kaçış da, ancak bir güç ve kuvvetle yapabilirsiniz; bu güç kuvvet de sizde yok. Öyleyse kaçmamız mümkün değildir.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Kötülük yapanlara gelince: Kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır. " (Yunus, 10/27).

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Allah'ın nimetlerinin hangisini yalanlıyorsunuz ey ins ve cin? İkaz ve uyarılarını önceden yapması da bu nimetlerden biridir. Bak, iyilik edeni teşvik ediyor, kötülük yapanı korkutuyor. Allah herkesi cezalandırmaya kadirdir, hiç kimse kurtulamaz. Mutlak kudret sahibi olmasına rağmen, affedebilir de. Bu da başka bir nimettir. Ayette "gücünüz yeterse, geçin" şeklinde cemi sigasıyla gelmesi insanların ve cinlerin aczini, Allah'ın mülkünün azametini beyan içindir.

"Üzerinize ateşten bir alev ve bir duman gönderilir de, aranızda yardımlaşamazsınız." Yani göklerden ve yerden çıksanız bile ey ins ve cin, Allah size ateşten bir sel veya dumansız bir alev ile dumanlı bir ateş musallat kılar veya başınızdan erimiş bakır döker de Allah'ın azabından yine kurtulamazsınız. "en-Nühas" kelimesi ya alevsiz duman veya başlara dökülen erimiş bakır demektir. "Aleykümâ" zamirinin tesniye gelmesi gönderilecek azabın ne insan ve cinlerin tamamına, ne de sadece birine gönderilmeyeceğini, bilâkis her iki taifeden bazılarına gönderileceğini açıklamak içindir. "Felâ-tentasırân" fiilinin tesniye gelmesi ile de, her iki taife kastedilmektedir. "Ey insanlar ve cinler! Birbirinize yardım edemezsiniz." demektir.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Bu tehdit bir lütuftur, itaatkârla isyankârı ayırmak birincisini mükâfatlandırıp ikincisini cezalandırmak da Allah'ın nimetlerindedir. [\[7\]](#)

Göklerin Parçalanması Ve Kıyamette Mücrimlerin Durumu:

37- Artık gök yarıp kızarmış yağ gibi bir gül olduğu zaman.

38- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

39- İşte o gün ne insana, ne cinne günahı sorulmaz.

40- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

41- Günahkârlar simalarından tanınır da, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.

42- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

43- İşte bu, günahkârların yalan saydıkları cehennemdir.

44- Onlar cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar.

Açıklaması:

"Üzerinize dumansız ateş gönderildiği vakit birbirinize yardım da edemezsiniz" ayetinin peşinden gelen "feizen şakkati's-sema" ayeti "fe-i takip" ile başladı. Buna göre mana şöyle olur: Gök yarıp eridiği ve yer gök, hava hepsi ateş olduğu zaman birbirinize nasıl yardım edebilirsiniz?

"Artık gök yarıp kızarmış yağ gibi bir gül olduğu zaman." Yani kıyamet günü gelip gök yarıldığı, kırmızı bir gül gibi olup dağıldığı ve yağ gibi eridiği, bir başka manaya göre kırmızı deri (sahtiyan) gibi renklendiği zaman. Burada anlatılmak istenen şudur: Gökyüzü zeytin yağı gibi erir ve renkten renge girer: Bazan kırmızı, bazan sarı, bazan mavi, bazan yeşil olur. İşte bu, emrin şiddetinden ve kıyametin dehşetindedir.

Bu ayetin benzeri birçok ayet vardır. Mesela: "Gök yarıldığı zaman" (İnşikak, 84/1 ve İnfitar, 82/1); "Gök de yarılar ve artık o gün o çökmeye yüz tutar." (Hakka, 69/16); "O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir." (Furkan, 25/25).

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Allah'ın nimetlerinin hangisini inkâr edersiniz ey insanlar ve cinler! Çünkü verilen bu haberlerde, duyulan kötülükten alıkoyacak bir korku ve dehşet var. Bütün bu olanlardan sonra Allah'ın hangi nimetini tekzip edebilirsiniz?

"İşte o gün ne insana ne cinne günahı sorulmaz." Yani gök yarıldığı zaman ne insandan, ne cinden hiç kimsenin günahı sorulmaz, çünkü onlar daha kabirlerinden çıkarken simalarından tanınırlar. Ve çünkü Allah kullarının hesabına amelleri tespit edip zaptetti. Mücahid bu ayet hakkında "melekler mücrimleri sormazlar, çünkü onlar simalarından bilinirler, ma-nasındadır." demiştir.

Bu manayı ifade eden bir ayet de şudur: "Bu, dillerinin tutulacağı bir gündür. Onlara izin de verilmez ki özür dilesinler." (Mürselat; 77/35-36). Ancak "Rablerine yemin olsun ki onların hepsine yapmış olduklarını mutlaka soracağız." (Hicr, 15/92). ve "Tutuklayın onları, çünkü onlar sorgulanacaklar. " (Saffat, 37/24) ayetlerinde ifade edildiği üzere

mücrimler daha sonra, başka bir merhalede, beşeriyetin hesap meydanında bütün amellerinden sorgulandığı günde sorguya çekileceklerdir.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" İşte bu günde Allah'ın mümin kullarına ihsan ettiği nimetlerden hangisini inkâr edebilirsiniz. Bunlardan biri de insanlar günahlardan sakınsınlar ve akıllarını başlarına alsınlar diye önceden uyarması ve korkutmasıdır.

Sonra Allah mücrimlere günahlarının sorulmamasının sebebini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Günahkârlar simalarından tanınır da perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar." Yani kâfirler ve facirler kabirlerinden çıktıkları gün alâmetlerinden tanınırlar da perçemlerinden ve ayaklarından tutulup birleştirilir ve melekler tarafından ateşe fırlatılırlar. Onların alâmetleri siyah yüzlü, mavi gözlü olmaları ve derin bir hüzün ve bedbinlik içinde bulunmalarıdır. Perçem, "en-Nâsiyeti" kelimesinin karşılığıdır. "Nasiye" alına ve saçın ön kısmına denir.

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Önceden uyarılıp ikaz edilmişsiniz, ahiret âleminde beklenen akibeti öğrenmişsiniz, hâlâ hangi nimeti inkâra kalkışıyorsunuz ey insanlar ve cinler!

"İşte bu, günahkârların yalan söyledikleri cehennemdir. Onlar cehennem ile kaynar su arasında dolaşır dururlar." Burada şu cümle takdir edilmelidir. Bu sırada onlar azarlanarak şöyle denilecek: İşte bu müşahede edip gördüğünüz şey, varlığını tekzip edip olacağını inkâr edegeldiğiniz cehennemdir. İşte şimdi gözünüzle görüyorsunuz, önünüzde duruyor.

Onlar bazan cehennemde yakılarak, bazan da hamimden (cehennem içeceği) bir şey içirilerek azap olunacaklar. "Hamim" ya içecek olur veya içildiğinde eritilmiş bakır gibi bağırsakları ve iç organları parçalayan son derece sıcak kaynar su olur. Nitekim ayet-i kerimede bu şöyle ifade edilir: "Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sıcak suya sürüklenecekler, sonra da ateşte yakılacaklar." (Gâfir, 40/71-72). "... inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir. Bununla karınlarının içindekiler ve derileri eritilecek-tir." (Hac, 22/19-21).

"O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani önceden yapılan bu uyarı ve açıklamalardan sonra hangi nimeti tekzip edersiniz ey insanlar ve cinler! [\[8\]](#)

Ahirette Müttakilere Allah'ın Çeşitli Nimetleri:

46- Rabbinin huzurunda (hesap için) durmaktan korkanlara iki cennet vardır.

47- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

48- Çeşit çeşit ağaçlar.

49- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

50- Bu ikisinde akar iki kaynak vardır

51- °halde ?»bbinİ2İN nimetlerinin hangisini yalan sayabilirsiniz?

52- Bu ikisinde her meyveden çifte çifte vardır.

53- ° halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalan sayabilirsiniz?

54- Astarlan atlastan olan minderlere yaslanırlar. O iki cennetin meyveleri yakındır.

55' ° halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

56" Oralarda gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş kadınlar vardır ki onlardan önce bunlara ne insan, ne cin asla dokurunaıdır.

57- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

58- Sanki onlar yakut ve mercandırlar.

59- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

60- İyiliğin mükâfatı iyilikten başka mıdır?

61- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

Açıklaması:

"Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlara iki cennet vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani Allah'tan korkan ve daima onun murakabesi altında olduğunu bilip de hesap günü hesaba çekilmek için kulların Allah'ın huzurunda duracağı anın heybetinden ürperen ve daima Allah'ın kendisinin ahvaline, söz ve fiillerine muttali ve vâkîf olduğunu hesaba katanlar için biri manevî diğeri maddî olmak üzere iki cennet vardır: Manevî olanı Allah'ın rızası ve memnuniyetidir. "Allah'tan gelecek hoşnutluk en büyüktür," (Tevbe, 9/72). Maddî olanı ise salih amellerinden dolayı nail olacağı dünya nimetleri cinsinden maddî nimetlerdir. O halde ey insan ve cinler! Allah'ın nimetlerinin hangisini yalan sayabilirsiniz? Cennette ebedi ve devamlı kalmanın yanında cennet nimetlerinin emsali yoktur. Allah'ın iki veya daha fazla sayısız cennetler vermesine ne mani olabilir?

İbni Abbas ve başka alimlerin de dediği gibi sahih olan, bu ayet-i kerime insan ve cinleri kapsadığı ve iman edip takva sahibi oldukları takdirde cinlerin de cennete gireceğine en açık şekilde delâlet ettiğiidir.

Buhari, Müslim ve Ebu Davud'un dışında diğeri Sünne sahiplerinin rivayetine göre Ebu Musa el-Eş'arî şöyle dedi: "Firdevs cennetleri dört tanedir: İkisinin süs eşyaları, kaplan ve içindeki her şey altındandır. Diğeri ikisinin kaplan, süs eşyaları ve içindekiler ise gümüşdür. Adn cennetinde, cennettekilerle Rableri arasında Rida-i Kibriya'dan başka bir şey yoktur."

İbni Cerir ve Neseî'nin rivayetlerine göre Ebudderda şöyle dedi: Bir gün Rasulullah (s.a.) "Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlara iki cennet vardır." ayetini okudu. Ben "Zina etse, hırsızlık yapsa da mı? dedim. O, ayeti tekrar etti. Ben yine aynı soruyu tekrar ettim. O, ayeti tekrar okudu. Ben yine "Zina etse, hırsızlık yapsa da mı?" dedim. Rasulullah (s.a.) "Eubd-derda'ya rağmen (o istemese de, yine de iki cennet vardır.)" dedi.

Sonra bu iki cenneti şöyle tanıttı: "Çeşit çeşit ağaçlar. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani her çeşidinden olgun ve kaliteli meyvelerle yüklü terütaze güzel dallar. Diğeri bir manaya göre çeşit çeşit meyveler ve ağaçlar bulunan iki cennet. O halde ey insanlar ve cinler! Allah'ın nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz; çünkü hiç şüphesiz bu güzellik ve bu nimetler her akli başında insanın can attığı şeylerdir.

"Bu ikisinde akar iki kaynak vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani bu iki cennetin her birinde akar iki kaynak suyu vardır. Bunlar o ağaçları sulamak için akan iki kaynaktır. Hasan el-Basrî bunların birisine Tesnim, diğeri Selsebil denildiğini söylemiştir. O halde Allah'ın nimetlerinin hangisi tekzip edilebilir? Çünkü bütün bunlar birer hakikattir, kat'îdir ve bir büyük nimettir.

"Bu ikisinde her meyveden çifte çifte vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani bu iki cennette keyifle yenilir her türlü meyveden iki çeşit vardır, her birinden ayrı tad alınır: Biri taze, diğeri kurudur. Dünya meyvalarının aksine onların hangisinin diğlerinden daha güzel, daha üstün olduğu ayırt edilemez. Onlar henüz hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına gelmeyen cinsten meyvelerdir. O halde ey insanlar ve cinler! Bu nimetlerden hangisini inkâr edebilirsiniz? İbni Abbas "Ahirette olanların dünyada sadece adı vardır." demiştir. Yani aralarında dağlar kadar fark var, demek istemiştir.

Yiyecekleri zikrettikten sonra Allah döşekleri zikrederek şöyle buyurdu:

"Astarları atlastan olan minderlere yaslanırlar. O iki cennetin meyveleri yakındır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani cennettekiler astarları atlastan olan döşekler üzerinde yatarlar, otururlar ve safa sürerler. İbni Abbas ve Ebu Hüreyre "Bu yatakların astarlar böyle olursa kim bilir yüzleri nasıldır?" demişlerdi. Said bin Cü-beyr'e "Astarları atlastandır, yüzleri nedendir?" diye sorulduğunda o: "O da Allah'ın "Hiç kimse onlar (müminler) için ne mutluluklar saklandığını bilemez. " (Secde, 32/17) dediğindendir" diye cevap verdi. İbni Abbas şöyle dedi: "O minderlerin astarları, kalpleriniz onları bulabilsin diye size tanıtıldı. Yüzlerine gelince, onu Allah'tan başka kimse bilmez."

O iki cennetin meyveleri, Cenab-ı Hakk'ın "devşirilmeleri yakındır." (Hakka, 69/23) ve "Gölgeleri onlara yakın, meyveleri de emirlerine amade kılınmış." (İnsan, 76/14). ayetlerinde ifade ettiği gibi istedikleri zaman ve istedikleri şekilde alabilecekleri şekilde onlara yakındır. Yani meyveler almak isteyenlerden uzaklaşmaz, bilakis dallarından o kişiye doğru sarkarlar. Öyleyse bu nimetlerin hangisi tekzip ediliyor, inkâr edilir? Sonra Allah cennetteki huri ve kadınların özelliklerini zikrederek şöyle buyurdu:

"Oralarda gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş kadınlar vardır ki, onlardan önce bunlara ne insan ne cin asla dokunmamıştır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani orada o iki cennette dilberler vardır; nehirler, gözeler, döşekler ve başka şeyler vardır. Diğeri bir manaya göre: Bu sayılan nimetlerin içinde iki cennet, iki göze, meyveler, döşekler vardır. Bir başka manaya göre bütün bu sayılanlar cennetlerde olacaktır. "İki cennet" denilmesi de buna delâlet etmektedir. Ve yine bu "iki cennet"te mekânların, meclislerin ve mütenezzihâtm bulunması da bunu desteklemektedir. Mütenezzihat, gözlerini kocalarına tahsis etmiş, onlardan başkasına bakmayan, zaten cennette yaratılmış oldukları için kendilerine daha önce ne bir insan ne bir cin, asla hiç kimsenin dokunmadığı kadınlardır. O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz ey insanlar ve cinler!

Sonra Allah bu kadınların özelliklerini zikrederken şöyle buyurdu: "Sanki onlar yakut ve mercandırlar. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz ? "

Yakut ve mercan bilinen kıymetli taşlardır. Mücahid, Hasan el-Basrî, İbni Zeyd ve diğer bazıları bu ayeti, "O kadınlar yakut parlaklığında, mercan beyazlığında" diye tefsir ederek burada mercana inci manası vermişlerdir.

Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cennete ilk girecek zümre on dördündeki dolunay şeklinde, ondan sonrakiler gökteki parlak bir yıldız parlaklığında olacaktır. Bunlardan her bir insanın iki eşi olacak, etin arkasında baldır kemiklerindeki ilikler görülecek. Cennetteki şeyler daha göz kamaştırıcıdır. "

Sonra Allah bu mükâfatın sebebini beyan sadedinde şöyle buyurdu: "İyiliğin mükâfatı iyilikten başka mıdır? O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani dünyada güzel amel işleyenlerin mükâfatı, ahirette ona iyilikten başkası olmaz. "Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır." (Yunus, 10/26) ayetinde de ifade edildiği gibi bu iki cennet iman edene ve ameli salih olanadır.

Bagavî, Beyhakî, İbni Ebî Hatem ve İbni Merdüveyh'in Enes bin Ma-lik'ten naklettiğine göre Rasullullah (s.a.) "İyiliğin mükâfatı iyilikten başka mıdır?" ayetini okudu ve "Rabbiniz ne diyor anlıyor musunuz?" dedi. Onlar da Allah ve Rasulü daha iyi bilir dediler. Rasulullah, "Allah şöyle buyuruyor" dedi: "Kendisine tevhid nimeti ihsan ettiğim kişinin mükâfatı cennetten başkası değildir."

Burada zikredilen büyük nimetler, bir amel karşılığı olmayıp bilakis sırf ihsan ve ikram kabilinden olunca, bunlardan sonra Allah "O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" dedi. [\[9\]](#)

Cennetler İçin Diğer Bir Tasvir:

62- Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır.

63- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

64- Bunlar koyu yeşildirler.

65- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?

- 66- O ikisinde devamlı fıskıran iki kaynak vardır.
- 67- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?
- 68- İçlerinde meyve, hurma ve nar vardır.
- 69- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?
- 70- İçlerinde güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır.
- 71- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?
- 72- Otağlar içinde eşlerine tahsis edilmiş huriler vardır.
- 73- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?
- 74- Bunlara onlardan önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur.
- 75- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?
- 76- (Eşleri) yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar.
- 77- O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?
- 78- Azamet ve ikram sahibi Rabbi-nin adı ne yücedir!"

Açıklaması:

"Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz? Bunlar koyu yeşildirler. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani Allah'tan korkanlara orada ayrı iki cennet daha var. Diğer bir izaha göre de ayetin manası şudur: Daha önce geçen ayetteki iki cennete sahip olan kişilerin mertebelerinin gerisinde kalanlara mertebe ve fazilette öncekilere nispetle düşük iki cennet vardır. Hadiste şöyle geçmişti: "İki cennet var, kapıları altındadır, iki cennet daha var, kapıları ve içindeki diğer eşya gümüştedir." İlk ikisi mukarrabîn'in, son ikisi ahab-ı yemîn'indir. İlk geçen iki cennette ağaçlar, meyveler vs. var idi. Bu iki cennet de

yemyeşildir. İbni Abbas, Ebu Eyyub el-Ensari, sahabe ve tabiinden diğer başka alimler "müdhâmmetân" ayetini "yemyeşildir" diye tefsir etmişlerdir. Ayet için yapılan bu tefsir, Taberânî ve İbni Merdüveyh'in tahriç ettiği Ebu Eyyüb'den gelen hadis içinde rivayet edilmiştir.

Ey insanlar ve cinler! Allah'ın nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz? Bu iki cennet gayet yeşillik, pırıl pırıl ve şırl şırıldır. Ancak bunlar mertebe ve fazilet bakımından daha önce geçen o iki cennetten düşüktür. Yani orada ağaçları, meyve ağaçları ve meyveleri olan iki cennet, burada ise yemyeşil iki cennet var.

"O ikisinde devamlı fişkırان iki kaynak vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani o iki cennette devamlı tatlı su fişkırان iki kaynak vardır. Yani iki cennet var, sular akıyor; iki cennet vardır, onda da sular fişkırıyor. Akmak fişkırmaktan daha kuvvetlidir. Be-ra ibni Azib şöyle dedi: Akan o iki kaynak, fişkırان iki kaynaktan daha hayırlıdır. Allah'ın hangi nimetini inkâr edebilirsiniz ey insan ve cin?

"İçlerinde meyve, hurma ve nar vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani o iki cennette çok çeşitli meyveler vardır. Hurma ve nar bunlardan bazılarıdır. Diğer meyveler arasında özellikle bu ikisinin zikredilmesi Buhari ve başkalarının dediği gibi hâssın âmm üzerine atfı kabilinden değildir, bu onların daha güzel olduğunu, diğer meyvelere nispetle daha faydalı olduğunu, hem gıda hem deva olduklarından, hem son bahar hem de kış mevsiminde bulduklarından başkalarına üstün olduğunu ifade etmek içindir.

Cenab-ı Hak orada: "Bu ikisinde her meyveden çifte çifte vardır" demişti, burada ise "içlerinde meyve, hurma ve nar vardır." demiştir. Şüphesiz "her" kelimesinden dolayı birincisi çeşit bakımından daha çok ve daha umumdur. İkincisinde "fâkihetün" kelimesi müsbet bir cümlede nekre geldiği için umum ifade etmez.

Ey insanlar ve cinler! Allah'ın hangi nimetine nankörlük edersiniz? Çünkü bu nimetlere karşı hamd ve şükretmek gerekir.

"İçlerinde güzel huylu güzel yüzlü kadınlar vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani bu iki cennette maddesi ve manasıyla güzel kadınlar vardır. Üstün ahlak ve fazilet sahibi yüzleri güzel hanımlar vardır. "el-Hayyirâtü" kelimesi "hayyiretün" kelimesinin çoğuludur, bu da huyu ve yüzü güzel olan salih hatun demektir. Bu görüş cumhura aittir. Bu görüşün delili Hasan el-Basrî'nin Ümmü Seleme'den rivayet ettiği şu hadistir: Rasulullah'a "Ya Rasulallah "Hayrâtün hisânün" ayetinde ne kastediliyor söyler misiniz?" dedim. O da "Ahlâkı güzel, yüzleri güzel olan kadınlardır." dedi. Diğer bir hadiste huriler

"Güzel huylu güzel yüzlü dilberlerimiz biz" "Kerem sahibi eşler için yaratılmışız biz"

diyerek şarkılar söyleyeceklerdir." şeklinde rivayet edilmiştir.

Katade'ye göre "Hayyirâtün hisânün"den maksat cennette pek çok güzel ve hayırlı şeylerin olduğunu ifade etmektir.

"Otağlar içinde eşlerine tahsis edilmiş huriler vardır. O halde Rabbinizin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani bu güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar bembeyaz tenli iri ve pırlıl pırlıl gözleri olan hanımlardır, ortalıkta arz-ı endam etmeyen, inciden yapılmış cennet çadırlarında gizlenen dilberlerdir. Yukarıda geçen iki cennetin kadınları "gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş kadınlar" şeklinde vafedilmişti. Elbette onlar burada "otağlar içinde eşlerine tahsis edilmiş" olanlardan mertebe bakımından daha üstündürler. Çünkü - her ne kadar hepsi de yabancı gözlerden gizlenmiş olsa da- hiç şüphe yok ki kendiliklerinden gözlerini kocalarından ayırma-yanlar, başkası tarafından "eşlerine tahsis edilmiş" olanlardan daha üstündür. Arap, evinden ayrılmayan kadınları tercih eder ve över. Çünkü onlar iffetlerini daha kolay ve iyi korurlar. Allah'ın bu ve benzeri nimetlerini nasıl yalanlayabilirsiniz?

"Bunlara onlardan önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" O huriler, sırf Rab-lerinden korkan o müttakilere ait olsunlar, diye bundan önce ne insan, ne cinden hiç kimse onlara dokunmamıştır. Rabbinizin hangi nimetini inkâr edersiniz? Daha önce zikri geçen o iki cennetin kadınları, bunlardan fazla olarak "sanki onlar yakut ve mercandırlar" diye vafedilmişti.

"Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar. O halde Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlayabilirsiniz?" Yani cennet ehli cennette, desenli, sanatkârane dokunmuş, son derece alımlı halılar üzerinde yeşil yastıklara yaslanırlar. Allah'ın hangi nimetini inkâr edebilirsiniz ey insanlar ve cinler! Daha önce zikri geçen o iki cennetin eşyalarını Allah buradakinden daha üstün vasıflarla anlattı. Orada şöyle buyurmuştu: "Astarları atlastan olan minderlere yaslanırlar." Ve orada sayılan sıfatları "iyiliğin (ihsanın) mükâfatı iyilikten başka mıdır?" sözüyle bitirerek o cennetlere girenleri "ihsan" sıfatıyla anmıştı ki "ihsan (Allah'ı görür gibi ibadet etme)" ibadet mertebelerinin en yücesidir.

"Azamet ve ikram sahibi Rabbinin adı ne yücedir!" Yani izzet ve azamet sahibi, ihlâslı kullarına nimetlerini ikram eden Allah münezze ve mukaddesdir. O, iclâle lâyıktır, isyan edilmez, yüceltilip ibadet olunur; şükre lâyıktır nankörlük edilmez; daima hatırlanmaya lâyıktır, unutulmaz. Hatırlanacağı gibi yukarıda dünya nimetlerini zikrettikten sonra yaratılan her şeyin yok olacağına işaret için "Rabbin yüzü (zatı) baki kalacak." demişti. Burada ise ahiret nimetlerini zikrettikten sonra cennet ehlini -Allah'ın ismini zikrederek, O'nun ismini anmaktan haz duyarak- orada baki olacaklarına işaret etmek için "Rabbinin adı ne yücedir!" buyurdu. [\[10\]](#)

---

[1] Tirmizî "Bu hadis garibdir." demiştir.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/165.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/170-171.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/175-177.

[5] İbni Kesir, IV/273.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/180-181.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/183-184.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/187-189.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/192-194.

[10] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/198-200.

Surenin Adı: 2

Önceki Sure İle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyametin Kopması Ve İnsan Grupları: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Sâbıkûnun Nail Olacağı Nimetler: 4

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 5

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Ashab-I Yeminin Nail Olacağı Nimetler: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Ashab-ı Şimalin Ahirette Göreceği Çeşitli Azap: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Uluhiyyetin Ve Allah'ın Yeniden Diriltmeye Kadir
Olduğuna Dair Deliller: 11

İ'rab: 12

Kelime ve İbareler: 12

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Peygamberliğin İspatı, Kur'an'ın Doğruluğu Ve İnançlarından Dolayı Müşriklerin Azarlanması: 15

Kelime ve İbareler: 15

Nüzul Sebebi: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Kıyametin Kopması Ve İnsan Grupları:

- 1- Kıyamet koptuğu zaman
- 2- Onun oluşunu yalanlayacak hiç kimse yoktur.
- 3- Alçaltıcıdır, yükselticidir,
- 4-6- Yer şiddetle sarsıldığı, dağlar parçalanıp saçılmış toz haline geldiği
- 7- Ve sizler üç sınıf olduğunuz zaman:
- 8- Sağcılar, ne mutlu o sağcılara
- 9- Solcular, ne bahtsızdırlar onlar.
- 10- (Hayırda) önde olanlar öndedirler.
- 11- İşte onlar (mukarrabûn) yaklaştırmış olanlardır.
- 12- Naim cennetlerindedirler.

Açıklaması:

"Kıyamet koptuğu zaman, onun oluşunu yalanlayacak hiç kimse yoktur." Yani kıyamet koptuğu zaman onun oluşunu önleyecek, değiştirecek kimse olmaz, o mutlaka olacaktır. O olurken de asla bir yalanlama olmayacak ve şu anda dünyada olduğu gibi onu yalan sayacak hiç kimse bulunmayacaktır. "el-Vâkı'atü" kelimesi "el-Âzifetü" "el-Hâkkatü" kelimeleri gibi kıyametin ismidir. Varlığı ve oluşu mutlaka gerçekleşeceği için vâkı'a ismini almıştır. Nitekim başka ayetlerde de aynı kelime gelmiştir: "İşte o gün kıyamet kopacak."

(Hakka, 69/15). "Leyse livak'atihâ" ayetinde masdar bina-i merra kipiyle gelmesinde, kıyametin bir defada olacağına işaret vardır.

"Alçaltıcıdır, yükselticidir." Dünyada iken yüceltilmiş toplumları alçal-tır ve onları cehenneme koyar ki bunlar kâfirler ve fasıklardır. Dünyada iken hor görülmüş insanları da yüceltir, onları cennete koyar ki bunlar iman ehli insanlardır. Çünkü toplum dengelerinde birtakım değişiklikler meydana getirip yükseltip alçaltmak büyük hadiselerin özelliğidir.

Yer şiddetle sarsıldığı zaman." Yani yer yüzü şiddetle hareket ettirilip deprendiği zaman titrer, sallanır ve sarsılır. Yapılar, dağlar ve üstünde ne- varsa hepsi yıkılır. Şu ayetler de bu ayetin benzeridir: "Yeryüzü kendisine has sarsıntı ile sarsıldığı zaman" (Zilzal, 99/1); "Ey insanlar! Rabbinizden korkun. Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir." (Hac, 22/1).

"Dağlar parçalanıp saçılmış toz haline geldiği (zaman)." Yani dağlar ufalanıp Müzemmil suresi ondördüncü ayette de ifade edildiği gibi "akıp giden kum" haline geldiği zaman, ateşten uçuşan veya rüzgârın savurduğu küller gibi darmadağın toz haline geldiği zaman.

"Ve sizler üç sınıf olduğunuz zaman." Yani kıyamet günü ashab-ı ye-mîn, ashab-ı şimal ve sâbikûn olmak üzere üç sınıfa ayrıldığınız zaman. Burada ashab-ı yemîn cennetlikler, ashab-ı şimal cehennemlikler ve sâbikûn ise rasuller, nebiler, sıddıklar ve şehitlerdir.

Sonra Allah bu sınıfları ayrı ayrı açıkladı:

1 - "Sağcılar, ne mutlu o sağcılara." Sağcılar kitaplarını sağ elleriyle alıp cennete girenlerdir. Bunların durumu ne güzeldir, ne mesut insanlardır onlar. "Ne mutlu o sağcılara" sözü onların şanını yüceltmek içindir. "Fe-eshâbü'l-meymene" ayetinin başındaki "fe" tafsilat ve taksimata delâlet eder: Kıyametten korkuttuktan sonra sevap kazanmaya teşvik ve azaptan ürkütmek için önce ashab-ı yemini, sonra ashab-ı şimali zikretti.

2- "Solcular, ne bahtsızdırlar onlar." Yani ashab-ı şimal (solcular) kitaplarını sol elleriyle alıp cehenneme sürülenlerdir. Onların hali ne kötüdür.

İmam Ahmed bin Hanbel'in Muaz bin Cebelden rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) "Sağcılar, ne mutlu o sağcılara; solcular, ne bahtsızdırlar onlar!" ayetlerini okuduktan sonra eliyle iki avuç toprak alır gibi yaptı ve "Bu cennet için, umurumda değil; bu cehennem için umurumda değil." dedi.

3 - "Önde olanlar öndedirler, işte onlar mukarrebundur. Naim cennetle-rindedirler."

Yani her ümmetten imana, ibadete, cihada, tevbe ve iyilik işlerine koşanlar vardır. Bunlar nebiler, rasuller, şehitler, siddîkler ve âdil hakimlerdir, onlar Allah'ın rahmetine koşanlar, engin mükâfatına ve büyük ikramına yaklaştırılanlar ve naîm cennetlerinde ebedî duracak olanlardır. "Ulâ'ike-İşte onlar" sözü ile işaret edilmiş olmaları, derecelerinin yüceliği, mevkilerinin yüksekliğinden dolayıdır.

Ahmed bin Hanbel'in Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Biliyor musunuz, kıyamet günü Allah'ın gölgesine koşacak olanlar kimlerdir?" "Allah ve Rasulü bilir." dediler. Rasulullah: "Kendilerine hak verildiği zaman kabul edenler, hak istendiği zaman bol bol verenler, kendileri için hüküm verir gibi insanlar için hüküm verenlerdir."^[1]

Sâbıkûnun Nail Olacağı Nimetler:

13, 14- Bir çoğu öncekilerden, birazı da sonrakilerdendir.

15- Cevherlerle süslenmiş tahtlar üzerindedirler.

16- Bu tahtlar üzerinde karşılıklı yaslanırlar.

17- Etraflarında ölümsüz gençler dolanırlar,

18- Maîn'den doldurulmuş deştiler, ibrikler ve kadehlerle.

19- Bundan başları ağrıtılmaz ve akılları giderilmez.

20, 21- Beğendiklerinden meyvelerle canlarının istediğinden kuş eti ile (dolanırlar).

22, 23- İri gözlü huriler, saklanmış inci misali

24- Yaptıklarına mükâfat olarak.

25- Orada ne boş bir söz ne de günaha sokacak bir laf işitmezler.

26- Yalnız bir söz: "Selâm, selâm."

Açıklaması

"Bir çoğu öncekilerden, birazı da sonrakilerdendir." Yani sâbikûn önde olanlar, mukarrabûn, bunlar Âdem'den bizim peygamberimize kadar gelip geçmiş ümmetlerden sayılamayacak kadar çok ve birazı da bu ümmetten olan bir topluluktur. Bu ümmetten olanlar kendilerinden öncekilere nispetle "az" diye zikredildiler. Çünkü eski ümmetler, içlerinden çıkan peygamberlerin ve onlara icabet edenlerin çokluğu dolayısıyla çokturlar.

Bunların içinde Muhammed ümmetinden olanların "az" olduğuna delil Buhari, Müslim, Ahmed ve Neseî'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri Ra-sulullah (s.a.)'in şu sözüdür: "Sonda gelen bizler, kıyamet günü sâbikun (önde gidenler) olacağız." Bu söz, Ahmed bin Hanbel, Ebu Muhammed bin Ebî Hatem, İbnülmünzir ve İbni Merdüveyh'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri şu hadisle de desteklenebilir: "Bir çoğu öncekilerden, birazı da sonrakilerdendir." ayetleri nazil olduğunda bu Rasulullah'ın ashabına ağır geldi. Bunun üzerine: "Bir çoğu öncekilerden, bir çoğu da sonrakilerdendir." ayetleri indi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben sizin cennet ehlinin dörtte biri, üçte biri olmanızı umarım, belki yarısı olacaksınız ikinci yarısını da onlarla bölüşeceksiniz."

Ashab-ı yemîn ise -ileride geleceği gibi, cennet ehlidir- şüphesiz onların içinde bu ümmetten çok kişi olacak. Zira ashab-ı yemîn Allah'a ve Rasulüne iman edip salih amel yapan herkestir, onları da öncekilerin çoğu ile sonrakilerin çoğu olacak. Dolayısıyla bu ümmetin ashab-ı yemîn içinde olanlarının diğer ümmetlerin ashab-ı yemîni içinde olanlarından daha çok olması olmayacak bir şey değildir. Böylece bu ümmetin sâbıkunundan birazı ile ashab-ı yemîn olanlarından büyük bir grubu bir araya gelerek yukarıdaki hadiste geçtiği gibi cennet ehlinin yarısını teşkil etmiş olurlar.

Özetlersek, bu ümmetin toplamı diğerlerine göre çokluktur. Geçmiş ümmetlerin sâbıkunu bizim ümmetimizin sâbıkunundan daha çok olurken bizim ümmetimizin tabileri o ümmetlerin tâbilerinden daha çoktur. Geçmiş ümmetlerin sâbikûnunun çokluğu peygamberlerinin çokluğu sebebiyledir. Geçmiş ümmetlerin sâbikûnunun çokluğu birçok peygamber ve ümmetlerinin katılması ile oluyorsa bu çokluk bu ümmetin sâbıkunu için bir na-kîsa değildir. [\[2\]](#)

Sonra Allah mukarrabinin halini anlatarak şöyle buyurdu:

"Cevherlerle süslenmiş tahtlar üzerindedirler. Bu tahtlar üzerinde karşılıklı

yaslanırlar." Yani onların cennetteki hali şöyledir: Altın iplerle dokunmuş, inci, yakut ve zebercet ile örülmüş divanlar üzerinde karşılıklı, birbirlerine sırtlarını dönmeden yaslanmış, neşe ve sevinç, sefa ve sürür içindedirler, bıkıp usanmazlar, birbirlerine karşı buğz ve kin, nefret ve husumet duymazlar. Onlar Cenab-ı Hakk'ın şu ayette ifade ettiği gibi kendilerine hizmet sunulan kişilerdir:

"Etraflarında ölümsüz gençler dolanırlar." Yani hizmet için etraflarında hep aynı kalan, yaşlanmayan ve değişmeyen gençler veya çocuklar veya hizmetçiler dolanır durur. Bunların bu hizmeti yerine getirmek için huriler gibi cennette yaratılmış olmaları mümkündür.

"Maîn'den doldurulmuş deştiler, ibrikler ve kadehlerle. Bundan başları ağrıtmaz ve akılları giderilmez." Yani bu hizmetçiler, onların etrafında kulpu, emziği olmayan ağız daire şeklinde kadehlerle, kulpu ve emziği olan ibriklerle, dünya şarabı gibi üzümünden sıkılmış olmayıp göze ve kaynaklardan akan cennet şarabı ile doldurulmuş kadehlerle dolanırlar. Bu şarap saftır, temizdir, onu içmekten dolayı başları ağrımaz, sarhoş olup da akılları gitmez.

İbni Abbas şöyle der: Şarapta sarhoşluk, baş ağrısı, kusma ve idrar olmak üzere dört özellik vardır. Allah, cennet şarabını zikretti ve onu bu özelliklerden temizledi.

"Beğendiklerinden, meyvelerle, canlarının istediğinden kuş eti ile" Yani o hizmetçiler cennet ehlinin meyvelerden beğendiklerini canlarının çekip temenni ettikleri tatlı ve güzel çeşit çeşit kuş etlerini onlara takdim ederler. Kuş etinin diğerlerinden daha üstün ve daha tatlı olduğu herkesçe malumdur. Burada meyvenin etten önce zikredilmesinin hikmeti, yutulması çabuk, hazmı kolay, tıbben sağlığa daha uygun olduğu, yemek iştahını daha çok artırdığı ve insanı yemeğe hazırladığı içindir.

"İri gözlü huriler. Saklanmış inci misali. Sanki onlar gizlenmiş yumurtalar gibidir." (Saffat, 37/49) ayetinde de ifade edildiği gibi cennetteki-ler için orada, gözlerinin siyahı simsiyah, beyazı bembeyaz, iri gözlü, el değmemiş tertemiz ve parlak, beyaz tenli, gizlenmiş inciler gibi huriler vardır.

"Yaptıklarına mükâfat olarak." Yani onlara yapılan bütün bunlar amellerinin karşılığıdır. Diğer bir ifade ile yaptıkları güzel amellerin mükâfatıdır.

"Orada ne boş bir söz, ne de günaha sokacak bir laf işitmezler. Yalnız bir söz: Selâm, selâm." Yani onlar cennette ne boş ve manasız veya düşük manalı veya hakir veya insanlığa yakışmayan, ne de içinde sövüp-sayma cinsinden çirkinlik olan veya günah sayılacak bir söz işitmezler. Bilakis onlar orada sözlerin en güzelini, "Orada selamlaşmaları "selâm"dır" (İbrahim, 14/23) ayetinde de ifade edildiği gibi birbirlerine selâm alıp-vermede selâmın en üstününü işitirler. Bu ayette anlatılmak istenen şudur:

Dünya nimetlerinin bir külfetle elde edildiği gibi cennet nimetlerinde bu yoktur. O nimetler gam ve kederden, boş ve çirkinliklerden tamamen uzaktır. Cennette boş lakırdı işitmeme büyük nimetlerden olmasına rağmen mükâfatlardan sonra zikredilmesindeki hikmet, onun nimetlerin en tamamlayıcısı olmasıdır. Bu sebeple Allah onu ziyadelik babından saymıştır. Çünkü bu ferdî nimetlerin zikrinden sonra ortamın nezihliğine ve temizliğine delâlet eden içtimaî bir nimet olmaktadır. [\[3\]](#)

Ashab-I Yeminin Nail Olacağı Nimetler:

27- Kitabı sağ tarafından verilenler, ne mutlu o kitabı sağ tarafından verilenler!

28-31- Dikensiz kiraz, yüklü muz ağacı, uzamış gölge, kesilmeyen su,

32, 33- Tükenmeyen ve yasak da edilmeyen sayısız meyve

34- Ve yüksek döşekler içindedirler.

35- Şüphesiz biz o hurileri bambaşka yaratıp

36, 37, 38- Onları kitabı sağ tarafından verilenler için eşlerine düşkün ve yaşıt bakireler kıldık.

39- Bir çoğu öncekilerden

40- Bir çoğu da sonrakilerdendir.

Açıklaması:

"Ashab-ı yemin, ne mutlu o ashab-ı yemine." Bu, sâbıkûn-mukarrabûn üzerine atfedilmiştir. Ashab-ı yemîn kitapları sağ taraflarından verilen müminlerdir. Mertebeleri

mukarrabinden aşığıdır, dolayısıyla nimetler konusunda dereceleri sâbıkûndan azdır. Çünkü onlar dünyada iken iman bakımından daha zayıf, ihlas ve amel bakımından daha az idiler. Bu yüzden onların ağaçları, meyveleri ve kendilerine verilecek nimetler/ sâbıkûnun nail olduğu nimetlerin derecesine ulaşamaz.

Bununla beraber onlar yine de yüksek bir makamda ve üstün bir derecededirler. Bu sebeple onlar methedilirken övgüde mübalağa ifadesi etmesi için bu üslûp kullanılmıştır. Yani: "O mutlu ashab-ı yemîn (sağcılar)a gelince, kimdir onlar, nasıl şeydirler, ne halledirler, akıbetleri nasıldır bilir misiniz?" demektir. Bu üslûp dikkat çeken ve onların varacakları yeri öğrenme merakını kamçıl原因 bir üslûptur. Onun için onların mübhem kalan hallerini açıklamak üzere Allah şöyle buyurdu:

"Dikensiz kiraz, yüklü muz ağacı, uzamış gölge, kesilmeyen su, tükenmeyen ve yasak da edilmeyen sayısız meyve içindedirler." Yani ashab-ı yemîn bol ve sık yapraklı dikensiz ağaçları olan, meyveleri salkım salkım üs-tüste yüklenmiş muz ağaçları, hiç gitmeyen kaybolmayan gölgeleri, gece gündüz diledikleri yönde akıp duran suları, dünyada meyvelerin bazı mevsimlerde bulunmamalarının aksine her vakit bulunup hiçbir zaman kesilmeyen, dileyenin dilediği zaman dilediği gibi alabildiği bol ve çok çeşitli meyveleri bulunan ve yorulma olmayan cennet bahçeleri içinde sefa sürerler. "Sâbıkun" sınıfının meyvelerine gelince sâbıkunun onlardan birini sadece temenni etmesi kafidir, hemen önünde hazır olur.

Burada bir nimetten onun üstünde bir nimete yükselme üslûbu üzere önce yapraklı ağaç, sonra meyveli ağaç zikredilmiştir. Meyveler nimet olma bakımından daha tamamdır. Yapraklı ağacı, ağaç olarak zikrederken meyve ağaçlarını meyveleriyle zikretmiştir. Çünkü yaprak ağacın üstünde iken güzeldir, halbuki meyve ister dalında, ister koparılmış olsun bizatihi istenir.

Meyvenin hoş ve tatlı oluşu değil de çok oluşu anlatıldı, çünkü onun hoş oluşu tabii olarak bilinen bir şeydir, maksat nimetlerden geniş şekilde istifade edildiğini ifade etmek olduğundan çok ve çeşitli oldukları beyan edilmektedir. Meyvelerin "tükenmeyen" diye tavsif edilmesi bunların dünyâ: meyveleri gibi olmadığını ifade etmek içindir. Çünkü dünyada meyveler çoğu yerlerde ve çoğu zamanlarda (mevsimi icabı) tükenir. Ayrıca cennet meyveleri "yasak edilmeyen" diye tavsif edildi. Zira dünya meyveleri başkasının ise yasaktır, ancak bir bedel ile veya sahibinin izni ile helâl olur. "Tükenmeyen" sıfatı "yasak edilmeyen" sıfatından önce zikredildi. Çünkü tükenmek mevcut için söz konusudur, yasak var olduktan sonradır. Çünkü meyve önce var olur, sonra yasak edilir.

Sonra Allah oturma mekânlarına ait zevk u safa vasıtalarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Ve yüksek döşekler içindedirler." Yani ashab-ı yemîn divanlar üzerinde kalın ve kıymeti yüksek döşekler üzerinde oturur ve uyurlar. Döşekler manasına olan "fiiruş"

kelimesi "fıraş" kelimesinin çokluğudur ki üzerinde oturmak ve uyumak için serilen şeydir. Burada döşeğin kadınlardan mecaz olduğu da söylenmiştir. Buna göre mana: "Güzellik ve olgunluklarımda değerleri yüksek hanımlar içinde" şeklinde olur.

Sonra Allah ashab-ı yemîn hanımlardan istifade edeceklerini zikrederek şöyle buyurdu:

"Şüphesiz biz o hurileri bambaşka yaratıp onları ashab-ı yemin (kitabı sağ tarafından verilenler) için eşlerine düşkün ve yaşıt bakireler kıldık." Yani biz hurileri doğum yolu ile olmaksızın yeni baştan yarattık ve onları bunlardan önce ne bir insan, ne bir cinnin dokunmadığı bakireler kıldık.

"Bir çoğu öncekilerden, bir çoğu da sonrakilerdendir" Yani ashab-ı yemîn önceki ümmetlerin müminlerinden bir topluluk ile kıyamete kadar Muhammed (s.a.)'e iman edecek olan sonrakilerden bir topluluktan meydana gelir.

Daha önce geçen "birazı da sonrakilerden" ayeti ile buradaki "bir çoğu da sonrakilerdendir" ayeti arasında çelişki yoktur. Çünkü "birazı da sonrakilerdendir." sözü "sâbıkunun birazı da sonrakilerdendir." demektir. "Bir çoğu da sonrakilerdendir" sözü ashab-ı yemîn hakkındadır. ^[4] Ancak sâbı-kun hakkında zikredilmesine mukabil burada mükâfatın amellerin mukabili olduğu zikredilmiştir. Çünkü ashab-ı yeminin ameli sâbıkun zümresinin amelinden daha azdır, dolayısıyla yüceltmek için bunu zikre ihtiyaç duymadı. Bunu zikretmemesinde Allah'ın ashab-ı yemini rahmet ve ihsan ile kuşattığına da bir işaret vardır. ^[5]

Ashab-ı Şimalin Ahirette Göreceği Çeşitli Azap:

41- Ashab-ı şimal (kitabı sol tarafından verilenler), (onlar) ne ashab-ı şimaldir.

42- Yakıcı bir rüzgâr ve kaynar bir su,

43, 44- Ne serin, ne de faydalı olan simsiyah dumandan bir gölge içindedirler.

45- Çünkü onlar bundan önce sefahet içinde idiler-

46- o büyük günah (şirk) üzerinde ısrar diyorlardı.

47. Ve şöyle diyoraidij ,Biz öldük. bir y sonra biz mı tekrar dırıltecekmışiz?

48-Önceki atalarımız da mır

49" De ki "Şüphesiz hem öncekiler, hem sonrakiler'

50- Malûm bir günün muayyen vaktinde muhakkak toplanacaklardır."

51- Sonra siz ey sapıklar ve yalanla-yanlar!

52-54- Muhakkak bir ağaçtan, zakkumdan yiyecek, karınları ondan dolduracak, üstüne de kaynar sudan içeceksiniz.

55- Susamış develerin içişi gibi içeceksiniz.

56- İşte kıyamet günü onların ziyafeti budur.

Açıklaması:

"Ashab-ı şimal (kitabı sol tarafından verilenler), (onlar) ne ashab-ı şimaldir." Yani, onların durumları nedir, ahirette azap olunurlarken ne halde olacaklar?

İşte bu hal ve durum Cenab-ı Hakk'ın aşağıda söylediği şekilde olacaktır:

'Yakıcı bir rüzgâr, kaynar bir su, ne serin, ne de faydalı olan simsiyah dumandan bir gölge içindedirler." Yani onlar cehennemden sıcaklığından gelen yakıcı bir rüzgâr, kaynar bir su, aslında serin olan başka gölgeler gibi serin olmayan, görüntüsü kötü, faydasız, simsiyah bir cehennem dumanının gölgesi içinde olacaklardır. Meşhur olan manaya göre "semûm", çok sıcak esip de, hasta eden veya çoğu kez öldüren rüzgâr demektir. Razî şöyle der: "Şöyle denilmesi daha doğrudur: "Semûm" oradan oraya aktarılan kokuşmuş, kirli bir havadır, insan ondan bolca içine çektiği zaman kokuşmuş olduğundan dolayı kalbin çalışmasını bozar ve pldürür."

Yakıcı hava ve kaynar suyu zikredip de cehennem ve korkunç hallerini zikretmemesi

daha hafifi ile daha ağırına bir işarettir. Yani dünyada hava ve su en soğuk şeyler iken burada onların burunlarına çektikleri hava "semûm", içtikleri su hamim (kaynar) olursa dünyada en yakıcı şey olan ateş orada nasıl olur, var sen düşün, demektir. Sanki Cenab-ı Jfek şöyle diyor: Eşyanın en soğuğu onlara göre en sıcakı olmuşsa, en sıcakı ile halleri nasıl olur?

Şu ayetler de bu ayetin benzeridir: "O yalanlayıp durduğunuz şeye gidin, haydi üç kola ayrılmış gölgeye gidin. Gölgelemdir değildir, alevden de korumaz, çünkü o öyle kıvılcım atar ki her biri sanki bir saraydır, her biri sanki sarı sarı develerdir." (Mürselât, 77/29-33).

Onların azap görmesinin sebebi Cenab-ı Hakk'ın şu dediğidir:

"Çünkü onlar bundan önce sefâhet içinde idiler. O büyük günah (şirk) üzerinde ısrar ediyorlardı. Ve şöyle diyorlardı: "Biz öldükten ve bir yığın toprak ve kemik olduktan sonra biz mi tekrar diriltilecek misiz? Önceki ata-larımızda mı?" Yani çünkü onlar dünyada iken kendilerine helâl olmayan şeylerle hayat sürüyor, şehvetlere dalmış, nefislerine tatlı gelen şeylere yönelmişler, peygamberin getirdikleri ile hiç ilgilenmiyorlardı. O büyük günah üzerinde devam edip ısrar ediyorlar ve ondan dönmüyorlardı. Bu büyük günah şirk idi veya Allah'ı inkârı, Allah'ı bırakıp putlara tapmak Allah'a ortak koşmaktı. Öldükten sonra dirilmeyi mümkün görmüyorlar ve inkâr ediyorlar ve şöyle diyorlardı: "Biz ölüp dağılmış cesetler, ufalanmış kemikler haline geldikten sonra nasıl diriltiliriz? Önceki babalarımız, dedelerimiz çok eskiden öldüklerine ve üzerlerinden uzun zaman geçtiğine göre nasıl diriltirler?" Bu şekilde onlar dedelerinin dirilişini mümkün görmüyor, şiddetle reddediyorlardı. Onların "nasıl" sorusunu inkâr manasına kullandıkları açıktır.

Şurası da şayan-ı dikkattir ki Allah kullarına nimet verdiği yerlerde onların salih amellerini zikretmiyor. Bu sebeple ashab-ı yeminin cennetler içinde oluşunun sebebinin zikretmedi. Ama azap verdiği yerde kötülerin amellerini zikrediyor. Çünkü mükâfat, ihsan; azap, adalettir. İhsan, sebebi ister zikredilsin, ister edilmesin kimse onu ihsan edenin noksan yaptığını, haksızlık ettiği hayalinden bile geçirmez. Ama adalet, eğer cezanın sebebi bilinmezse, burada bir zulüm olduğu zannedilebilir. Bu sebeple Allah "Onlar sefahetleri yüzünden cehennemdedirler." demiştir.

Allah onların bu inkârına şu cevabı vermiştir:

"De ki: Şüphesiz hem öncekiler, hem sonrakiler, malûm bir günün muayyen vaktinde muhakkak toplanacaklar." Yani ey peygamber, söyle onlara: Diriltileceklerine ihtimal vermeyen ümmetlerden o "öncekiler", siz ve sizden sonra gelecek olan "sonrakiler", ileri-geri oynatılmayan, artıp-eksil-meyen zamanı belirli muayyen günde dirilişten sonra kıyamet meydanında toplanacaklar. Nitekim şu ayetler bu toplanmayı ifade etmektedir: "Fakat o ancak bir tek seslemeden ibarettir. Bir de (bakarsın) onlar toprağın

hüzünderler." (Naziat, 79/13-14); "İşte o, insanların toplanacağı bir gündür, ve işte o herkesin hazır bulunacağı bir gündür. Biz onu ancak sayılı bir müddete kadar geciktiririz. O geldiği gün Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu." (Hud, 11/103-105). "De ki" ifadesi meselenin son derece açık olduğuna işaret eder. Kıyamet gününün tayin edilmemesi ise, insanların tenbelleşmemesi içindir.

Sonra Allah azabın yeme içmedeki bazı tezahürlerini zikrederek şöyle buyurdu: "Sonra siz ey sapıklar ve yalanlayanlar; muhakkak bir ağaçtan, zakkumdan yiyecek, karınları ondan dolduracak, üstüne de kaynar sudan içeceksiniz. Susamış develerin içişi gibi içeceksiniz." Yani ey haktan sapanlar topluluğu, Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden, peygamberlerini yalanlayan, kıyamet günü dirilme ve hesabı inkâr eden sizler! Hiç şüphe yok sizler ahirette çok acıktığınız için o tadı kötü, görünüşü çirkin olan zakkum ağacından karınlarınızı dolduruncaya kadar yiyeceksiniz, sonra çok susa-yacağınız için o zakkumun üstüne kaynar su içeceksiniz ve bu içişiniz bir hastalığa yakalandığı için hiç suya kanmayan susuz devenin su içmesine benzeyecek. Yani bu içişiniz normal su içme gibi olmayacak, belki susayıp da ölünceye kadar içse asla suya kanmayan devenin içmesi gibi olacak, İb-ni Abbas ve tabiinden bir kısmına göre ayatte geçen "ileyhim" kelimesi susamış deve demektir. Süddi'ye göre ise bu kelime develerde görülen bir hastalıktır ki, o deve içer içer kanmaz, nihayet ölür. İşte cehennem ehli de böyledir, kaynar suya asla kanmazlar. Halid bin Ma'dân hiç nefes almadan devenin su içmesi gibi suyu bir defada içmeyi mekruh görüyordu.

Sonra Allah onların azabının bu olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu: "İşte kıyamet günü onların ziyafeti budur." Yani Allah istihza ve alay için "Yenilecek ve içilecek şey olarak vafettiğimiz zakkum ağacı, kaynar su, işte hesap günü Rableri nezdinde onlara çekilecek ziyafet budur." demektir. Onlar için hazırlanan ve kıyamet günü yiyecekleri işte bunlardır. Razi'nin görüşüne göre azabın tamamı bu değil, belki ilk göreceklere ki o da azabın bir kısmıdır.

"en-Nüzûlu" misafir için hazırlanan ikramdır ve yiyeceği şeylerin ilki o olur. Nitekim Allah müminler hakkında şöyle buyurur: "İman edip salih amel yapanlar, onlar için nüzul (ziyafet ve ikram) olarak Firdevs cennetleri vardır" (Kehf, 18/107).^[6]

Uluhiyyetin Ve Allah'ın Yeniden Diriltmeye Kadir Olduğuna Dair Deliller:

57- Sizi biz yarattık. O halde tasdik etmeli değil misiniz?

58- Döktüğünüz meni nedir söyler misiniz?

59- Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratanlar biz miyiz?

60, 61- Aranızda ölümü takdir eden biziz ve biz yerinize diğer benzerlerinizi getirmemiz ve sizi bilemeyeceğiniz bir yaratışta ve suretlerde tekrar yaratmamız hususunda önüne geçilecekler de değildir.

62- Andolsun ki ilk yaratılışı bildiniz. O halde düşünmeli değil misiniz?

63- Ektiğiniz nedir söyler misiniz?

64- Onu siz mi bitiriyorsunuz yoksa bitirenler biz miyiz?

65- Eğer dileseydik, muhakkak ki onu bir ot kırıntısı yapardık da, siz de şaşırıp kalırdınız.

66- "Şüphesiz biz borçlanmışız."

67- "Daha doğrusu biz mahrum kalmışlarız."

68- içmekte olduğunuz suyu söyler misiniz?

69- Onu siz mi buluttan indiriyorsunuz, yoksa indirenler biz miyiz?

70- Eğer dileseydik, onu tuzlu bir su yapardık. O halde şükretmeli değil misiniz?

71- Tutuşturduğunuz ateşi söyler misiniz?

72- Siz mi onun ağacını yarattınız, yoksa yaratanlar biz miyiz?

73- Biz onu bir ibret ve çöl yolcuları için faydalı bir şey kıldık."

74- O halde Rabbini o büyük adıyla teşbih et.

Açıklaması:

"Sizi biz yarattık, o halde tasdik etmeli değil misiniz?" Yani siz de biliyorsunuz ki siz zikre değer hiçbir şey değil iken sizi ilk defa yaratan biziz. Öyleyse bu yaratmayı ikrar ettiğiniz gibi öldükten sonra dirilmeyi de tasdik etmeniz gerekmez mi? Zira hiç yoktan var etmeye kadir olan, aynı şeyi tekrar yaratmaya haydi haydi muktedir olmaz mı?

Bu ifade, ahiretin olacağını kıyas yolu ile ispattır. Sonra Allah buna dair başka deliller ortaya koyarak şöyle buyurdu:

"Döktüğünüz meni nedir söyler misiniz? Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratanlar biz miyiz?" Hanımların rahimlerine bırakmakta olduğunuz meni veya nutfeden bana haber verin, onu rahimlere yerleştirip, orada yaratıp, zamanla ondan her şeyi tamam bir insan yapan siz misiniz, yoksa onu takdir edip şekil veren Allah mıdır?

"Aranızda ölümü takdir eden biziz ve biz yerinize diğer benzerlerinizi getirmemiz ve sizi bilemeyeceğiniz bir yaratılışa ve suretlerde tekrar yaratmamız hususunda, önüne geçilecekler de değiliz." Yani ölümü aranızda taksim eden ve içinizden her fert için vaktini tayin eden biziz. Kiminiz büyüyünce ölür, kiminiz küçükken; ama ölmekte herkes eşittir. Biz mağlub olmayız, bilakis sizi helak ettikten sonra yerinize benzerlerinizi yaratmak suretiyle bedelinizi getirmeye, şu andaki şekillerinizi değiştirmeye ve bilmediğiniz başka hal ve şekillerde yaratmaya kadir olan sadece biziz. Anlatılmak istenen şudur: Biz ölümle sizi yok edip beşerî hayatın devam etmesi için yine sizin cinsinizden benzeriniz başka nesiller getirmeye gücümüz yeter ve yine çeşitli hal ve şekillerde tekrar yaratmaya gücümüz yeter. Biz benzerinizi yaratmaktan ve her uzvunuz dağıldıktan sonra tekrar diriltmekten âciz değiliz.

Bu öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin yalancılığına ve haşir konusunda peygamberlerin doğruluğuna bir delildir. Çünkü "siz mi onu yaratıyorsunuz" sözü, ilk yaratanın Allah olduğunu kabul etmeye mecbur et-mektedir. Allah ilk yaratmaya kadir olmuşsa, ikinci defa yaratmaya da kadir demektir.

Sonra Allah geçen delilleri desteklemek için, öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğuna başka bir delil getirerek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki ilk yaratılışı bildiniz, o halde düşünmeli değil misiniz?" Yani anladınız ki siz zikre değer bir şey değil iken Allah sizi yarattı. Sizi çeşitli merhalelerden geçirerek yarattı: Önce bir nutfe (bir damla meni), sonra bir kan pıhtısı, sonra bir parça et, sonra bir kemik iskeleti oldunuz. Sonra size et giydirdi ve göz, kulak ve kalp verdi. Öyleyse Allah'ın insanı bu ilk yaratışını düşünerek onu öldükten sonra tekrar yaratmasına kadir olacağını, buna kıyas etmeniz gerekmez mi? Zira Tnrcisine kadir olan, sonuncusuna -ki o tekrar

yaratmasıdır- haydi haydi kadir olur. Nitekim Allah şu ayetlerde bunu ifade etmektedir. "Varlıkları yoktan var edip sonra onu tekrarlayan O'dur. Bu O'na daha kolaydır." (Rum, 30/27); "İnsan düşünmez mi, o hiçbir şey değil iken daha önce şüphesiz biz onu yarattık." (Meryem, 19/67); "De ki: Onu ilk yaratan diriltecek, çünkü O her türlü yaratmayı çok iyi bilendir." (Yasin, 36/79); "İnsan başıboş bırakılacağını mi sanır? O dökülen bir meniden bir nutfe değil miydi? Sonra bir kan pıhtısı oldu, Allah da onu yaratıp şekillendirdi. Ondan da iki eşi: Erkek ve dişi var etti. Peki bunları yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?" (Kiyame, 75/36-40).

İşte bu ayetler hasrın olacağına delildir. Allah, o ilk yaratışını tekrar tekrar hatırlatarak buradan insanların ikinci yaratışını ikrar etmelerini murad etmektedir.

Sonra Allah, bu yarattıklarına karşı kemal-i rahmet ve inayet sahibi olduğunu gösteren delillerin yanında kudretine delâlet eden diğer bir delil zikrederek şöyle buyurdu:

"Ektiğiniz nedir söyler misiniz? Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitirenler biz miyiz?" Yani tarlayı sürüp oraya attığınız tohumdan bahsedin bakalım, onu siz mi bitiriyor, içinde başak ve daneler bulunan bir bitki haline siz mi getiriyorsunuz, yoksa onu yerde bitirip tam bir bitki haline getiren biz miyiz? Rivayet olunduğuna göre Hucr bin Kays el-Mederî bu ayet-i kerime ve benzerlerini okuduğu zaman "Hayır sen ya Rabbi!" der idi.

Hayatın başlaması demek olan yaratmanın delilini zikrettikten sonra devamını sağlayan rızık da Allah'ın yarattığının delili işte budur. Şu üç şey rızka dahildir: Birinci olarak bu ayette zikredilen yenilecek şeyler. Önce bunu zikretti, çünkü bu gıdadır. Sonra içilecek, şeyi zikretti. Sonra başkaca yararları dışında yiyeceklerin pişirilmesini sağlayan ateşi zikretti.

"Eğer dileseydik muhakkak ki onu bir ot kııntısı yapardık da, siz de şaşırıp kalırdınız. (Şöyle derdiniz:) Şüphesiz biz borçlanmışsınız. Daha doğrusu biz mahrum kalmışlarız." Yani lutfumuz ve rahmetimizle onu bitiren

ve size bir rahmet olmak üzere sizin için onu bırakan biziz. Dileseydik elbette biz onu kurutur, daha olgunlaşıp hasad edilmeden bir ot kııntısı haline getirirdik, ondan ne bir dane, ne de ziraatten beklenen başka bir şey elde edilmezdi de siz onun bu kötü halinden ve başına gelenden dolayı şaşırır kalırdınız ve "Biz battık, borçlandık." veya "mahsulümüzün helakinden bizde helak olduk, nasibimiz kötü olduğundan ektiğimiz helak oldu, mahsulden mahrum edildik." derdiniz.

Bu yenilecek şeylerden sonra Allah rızka delil olan içilecek şeyden bahsederek şöyle buyurdu:

"İçmekte olduğunuz suyu söyler misiniz, onu siz mi buluttan indiriyorsunuz, yoksa

indirenler biz miyiz?" Yani ey insanlar susuzluğunuzu söndürmek için içmekte olduğunuz o tatlı suyu söyleyin, onu bulutlardan siz mi indiriyorsunuz yoksa başkası değil de kudretimizle onu biz mi indiriyoruz? Öyleyse tevhide nasıl kabul etmiyor, öldükten sonra diriltilmeyi nasıl tasdik etmiyorsunuz?

"Eğer dileyseydik, onu tuzlu bir su yapardık. O halde şükretmeli değil misiniz1?" Yani suyun indirilmesinde sizin hiç rolünüz yok, bu sebeple o her şeyi ile nimettir. Biz istersek onu ne içmeye, ne sulamaya yarayan tuzlu bir su yaparız. Öyleyse Allah'ın tatlı bir su olarak yarattığı içtiğiniz ve faydalandığınız bu nimete şükretmeniz gerekmez mi? Nitekim bir başka ayet-i kerimede Allah bunu şöyle ifade ediyor: "...Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler. (Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir." (Nahl, 16/10-11).

İbni Ebî Hatem'in Ebu Cafer'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) su içtiği zaman şöyle der idi: "Rahmeti ile bizi tatlı su ile sulayan, günahlarımıza bakarak onu tuzlu bir su yapmayan Allah'a hamdolsun."

Sonra ateşi zikrederek şöyle buyurdu:

"Tutuşturdüğünüz ateşi söyler misiniz, siz mi onun ağacını yarattınız, yoksa yaratanlar biz miyiz?" Yani çakmak çakarak çakmak taşından elde ettiğiniz ateşten haber verin bana, onun tutuşturduğunuz ağacını siz mi yarattınız, yoksa kudretimizle onu biz mi yarattık? Arapların ateş elde ettikleri iki ağaç vardı. Bunlar "marah" ve "afâr" ağaçlarıdır. Bunlardan iki yeşil dal alınıp birbirine sürtüldüğünde kıvılcım saçılır.

"Biz onu bir ibret ve çöl yolcuları için faydalı bir şey kıldık." Yani, Biz bu ateşi, mümin ders alsın, diye size cehennem o büyük ateşinin hararetini hatırlatan bir ibret, yolcular ve ıssız çöllerde yaşayan bedeviler için faydalı bir şey kıldık. Ahmed bin Hanbel, Buhari ve Müslim'in Ebu Hürey-re'den rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ademoğlu-nun dünyada yaktığı ateş, cehennem ateşinin yetmişte biridir." Dediler ki: "Rasulullah, ahirette bu da olsa yeterdi." Rasulullah şöyle buyurdu: "Cehennem ateşi dünya ateşleri üzerine altmış dokuz derece artırıldı, her derecenin harareti bu dünya ateşinin harareti gibidir."

Bu ayette her ne kadar bütün insanların ateşe ihtiyacı varsa da, özellikle yolcuların zikredilmesi onların ateşe daha fazla ihtiyacı olmasındandır. Ahmed bin Hanbel ve Ebu Davud'un Karanlı muhacirlerden birinden rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Müslümanlar şu üç şeyde ortaktırlar: Ateş, ot ve su."

"O halde Rabbini o büyük adıyla teşbih et." Yani bu muhtelif, bir birine zıt şeyleri kudretiyle yaratan Ulu Rabbini tenzih et. Zira O bu tatlı soğuk suyu yarattı, dileyseydi onu denizler ve okyanuslar gibi tuzlu yapardı. Şu yakan ateşi yarattı ve onu kullan için bir

kolaylık, dünyada kendileri için faydalı bir şey, ahirette bir caydırıcı yaptı. Ayetin ifadesi şudur: Allah, vahdaniyeti ve haşri inkâr edenlerin halini zikredip yarattığı varlıklar ve verdiği rızıklarla vahdaniyete ve hasra dair delil ortaya koyduktan ve imanın onlar için bir şey ifade etmediğini gördükten sonra, peygamberine vazifesine itina göstermesini emretti ki o da Rabbinin bilerek ve Rabbi için amel ederek kendisini kemale ulaştırmasıdır. [7]

Peygamberliğin İspatı, Kur'an'ın Doğruluğu Ve İnançlarından Dolayı Müşriklerin Azarlanması:

75- Hayır, işte yıldızların düştüğü (battığı) yerlere yemin ediyorum;

76- Eğer bilerseniz gerçekten bu bü- yük bir yemindir.

77- Şüphesiz o, çok şerefli bir Kur'an'dır.

78- Korunmuş bir kitaptadır.

79- Ona tam temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.

81- Şimdi siz bu sözü mü küçümsüyor;unuz?

82-Allah<m verdiği rızka karşı şükürü, onu yalanlamakla mı yerine ge-

83- Hele can boğaza gelince,

84- O vakit siz bakar durursunuz.

85- Biz o (ölmek üzere ola)na sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.

86- İşte madem ki ceza görmeyecek-

87- Eğer (iddianızda) doğru iseniz, o canı geri çevirsenize.

88- Şimdi eğer O, mukarrabînden ise

89- Rahatlık, güzel rızık ve naim cenneti vardır.

90- Ashab-ı yemîn'den (kitabı sağ tarafından verilenlerden) ise,

91- Artık ashab-ı yeminden selâm sana.

92- Eğer o, tekzib edenlerden, sapıklardansa,

93- Kaynar sudan bir ziyafet

94- Ve cehenneme atılmak vardır.

95- Şüphesiz bu elbette kesin gerçeğin ta kendisidir

96- O halde Rabbini o büyük adıyla teşbih et.

Açıklaması:

"Hayır, İşte yıldızların düştüğü yerlere yemin ediyorum." Yani yıldızların battığı, yerlere yemin ediyorum. Cumhuriyetin görüşüne göre Allah yarattıklarından dilediğine yemin eder. Bu onun azametine delildir. Burada özellikle yıldızların battığı yerlere yemin etmesi, battığı zaman izinin kaybolup gitmesinden ve bunun, tesiri asla kaybolmayan daimî bir müessirin (Allah'ın) varlığına delâlet etmesinden dolayıdır. Bu sebepten İbrahim (a.s.) bu batışlara bakarak bir yaratıcının var olduğu neticesini çıkarmıştı. Ayrıca gecenin son saatlerinin önemli ve özel özellikleri olduğunda da şüphe yoktur.

Burada yemin sigası, "yemin ediyorum" denilmek istendiği halde "fe-lâ-uksimu" "yemin etmiyorum" şeklinde nefiy (olumsuz) gelmiştir. Çünkü Arablar "uksimu" fiilinden önce "lâ" ilave ederler. Bununla sanki üzerine yemin edilen konunun dışındaki her şeyi reddetmiş olduğunu ifade eder. Ayette murad edilen husus şudur: "Büyük yemin etmek şöyle dursun, mesele her hangi bir yemine ihtiyaç duymayacak kadar açıktır." Bu minval üzere yeminler Kur'an'ı kerimde çok gelmiştir. Meselâ:

"Felâ-uksimu bi's-şafak" O şafağa yemin ederim." (Kiyame, 84/16); "Felâ uksimu bi'l-hunnesi'l-cevâri'l-künnes" "O geri dönüp akıp akıp yuvalarına giden yıldızlara yemin ederim." (Tekvir, 81/15-16); "Felâ uksimu bi-mâ-tubsirûn" "Gördüğünüz şeylere yemin

ederim." (Hakka, 69/38); "Felâ uksimu bi-Rabbi'l-meşârik ve'l-meğârib" "Doğuların batıların Rabbine yemin ederim." (Maâric, 70/40); "Lâ uksimu bi-hâze'l-beled" "Şu beldeye yemin ederim." (Beled, 90/1); "Velâ uksimu bi'n-nefsi'l-levvâme" "Kendisini alabildiğine kınayan nefse yemin ederim." (Kiyame, 75/2).

Bazı tefsir âlimlerine göre buradaki "lâ" hiç manası olmayan, ziyade bir harf değildir; bilakis bir şeyi nefyetmek, reddetmek üzere yemin ediliyorsa, yeminin başına bu "lâ" getirilir. Meselâ Hz. Ayşe'nin "Hayır, vallahi Rasulullah'ın eli asla (yabancı) bir kadının eline dokunmamıştır." sözü bu kabil bir kasemdir.

Kur'an-ı Kerim'de yeminler birkaç türlüdür: Ya Cenab-ı Hak kendi zatına yemin eder. Meselâ: "Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun." (Zariyat, 51/23); "Allah'a yemin ederim ki kesinlikle sizin putlarınıza bir oyun oynayacağım" (Enbiya, 21/57) ayetlerinde olduğu gibi. Veya yaratıcısının azametine delâlet etmek üzere yine Cenab-ı Hakk'm, yarattıklarından bazı varlıklar üzerine yemin etmesi şeklinde olur. Meselâ: Saf saf dizilmişlere, Tûr'a, tozutup savuranlara, yıldıza, yıldızların düştükleri yerlere, güneşe, aya, geceye, gündüze, kıyamet gününe, fecre, beldeye, incire ve zeytine yemin etmesi gibi.

Kur'an'da bazan yemin Kur'an'a yapılmıştır: "Yâ sîn, hikmet dolu Kur'an'a yemin olsun." (Yasin, 36/1-2); "Sad, öğüt dolu Kur'an'a yemin olsun." (Sad, 88/1); "Kaf şerefli Kur'an'a yemin olsun." (Kaf, 45/1); "Ha mim, Apaçık Kur'an'a andolsun." (Zuhruf, 89/1-2), (Duhan, 90/1-2) ayetlerinde olduğu gibi.

"-Eğer bilerseniz- gerçekten bu büyük bir yemindir." Burada "bu" zamiri ile işaret edilen yemin "yıldızların düştüğü yere yemin ederim" sözünden anlaşılan yemindir.

"Şüphesiz o çok şerefli bir Kur'an'dır." İşte üzerine yemin edilen mesele budur. Yani Muhammed (s.a.)'e indirilen bu Kur'an, ihtiva ettiği hidayet, ilim, hikmet ve dünya ve ahiret saadetine irşadlardan dolayı hiç şüphesiz çok faydalı, yararlı büyük bir kitaptır. Kur'an'ın birinci sıfatı budur.

Adına yemin edilen yıldızlarla üzerine yemin edilen Kur'an arasındaki münasebet açıktır: Yıldızlar karanlıkları aydınlatır, Kur'an ayetleri de yolu ışıklandırır, cehalet ve dalâlet karanlıklarını dağıtır ki birincisi maddi karanlıklar, ikincisi de manevi karanlıklardır.

"Korunmuş bir kitaptadır. Ona tam temizlenmiş olanlardan başkası el süremez. Alemlerin Rabbinden indirilmedir." Bunlar Kur'an-ı Kerim'in diğer üç sıfatıdır: Kur'an'ı Kerim, Levh-i Mahfuz'da korunmuş, gizlenmiştir, onu "kerrûbiyyûn" denilen mukarreb meleklerden başkası göremez. Ona gökte temiz meleklerden, dünyada da büyük ve küçük hadesten temizlenenlerden, yani abdest almış, cünüplükten temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz. O, Allah tarafından indirilmiştir, sihir değildir, kehanet değildir, şiir ve beşer sözü değildir, belki o, hakkında hiç şüphe olmayan haktır, daha ondan ileri faydalı

bir hak yoktur.

Bu ayetin açık manası; ne kâfirin, ne de abdestsiz ve cünübün ona el süremeyeceğine delâlet eder. İmam Malik'in Muvatta'mda, İbni Hıbban'ın Sahih'inde rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) Amr İbni Hazm'a yazdığı mektup (ferman) da "Kur'an'a ancak temiz olan dokunabilir." demiştir. Ebu Davud'un Merâsil'de ve diğer Sünen sahiplerinin kitaplarında rivayet ettiklerine göre Zührî "Ben Amr bin Hazm'ın sahifesinde Rasulullah'ın "Kur'an'a ancak temiz olan dokunabilir." dediğini okudum" demiştir. Dara-kutnî de bunu Amr bin Hazm, Abdullah bin Ömer ve Osman bin Ebi el-Ass'-dan muttasıl senedle rivayet etmiştir. Ancak bu son iki rivayetin isnadlann-da temkinli olunmalıdır.

Abdesti olmayanın Kur'an'a dokunmaması neredeyse âlimler tarafından üzerinde icma edilen bir meseledir. Sadece öğrenme ve öğretme zaruretinden dolayı fukahadan bazıları -ki Malikîlerdir- teiniz olmayanın dokunabileceğine cevaz vermişlerdir. Ancak âlimler açıklamakta olduğumuz "Korunmuş bir kitaptadır, ona tam temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz. " ayetlerindeki kitaptan maksadın meleklerin elindeki kitap olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Nitekim şu ayetler de bunu teyid etmektedir: "O çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdendir, kıymetli, sevgili, takva sahibi katiplerin elleriyle (yazılmıştır)." (Abese, 80/13-16). Çünkü bu ayet, Kur'an-ı Kerim'in şeytanların indirmesi olmaktan münezze olduğunu bildirmek için serdedilmiştir. Ayrıca sure (Vakıa suresi) Mekkîdir. Mekkî surelerin üzerinde durduğu en önemli husus tevhid, ahiret ve peygamberlik gibi dinin esasına taalluk eden hususları yerleştirmektir. Ferî hükümler ise, daha çok Medenî surelerdedir. Ve yine ayetteki "meknûn" kelimesinin manası "Gözlerden gizlenmiştir, korunmuştur, beşer eli ulaşamaz." demektir. Eğer bundan maksat bizim ellerimizdeki mushaf olsaydı "korunmuş" diye vafedilmesinin bir anlamı kalmazdı.

Sonra Allah, Kur'an'ın durumunu hafife alanları paylayarak şöyle buyurdu:

"Şimdi siz bu sözü mü küçümsüyorsunuz?" yani yukarıda dört özelliğini saydığımız bu Kur'an'ı mı küçümsüyor, küfürde kâfirlere destek çıkıyor ve onlara yaslanıyorsunuz? "Ve Allah'ın verdiği rızka karşı şükürü, onu yalanlamakla mı yerine getiriyosunuz?" Yani gökten inen rızkınızın (yağmurun) şükürünü veya yerden çıkan mahsulün şükürünü, Allah'ın nimetlerini, öldükten sonra dirilmeyi ve Kur'an'ın gösterdiği şeyleri yalanlamakta kullanıyor, böylece yalanlamayı şükür yerine mi koyuyorsunuz? Yalanlamayı şükür yerine koyandan daha zalim kim olur!

Sonra Allah müşrikleri, batıl inançlarından dolayı azarlayarak şöyle buyurdu:

"Hele can boğaza gelince, o vakit siz bakar durursunuz, biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz. İşte madem ki ceza görmeyecekmişsiniz, eğer doğru iseniz. O canı geri çevirsenize." Yani ölüm anında can veya ruh boğaza geldiğinde siz o hayata veda etmek üzere olanı görüyorsunuz, ona ve onun çektiği ölüm sekeratına (ölüm anının

verdiği durumlara) bakıp duruyorsunuz. Biz ilmimizle, kudretimizle, görmemizle ve meleklerimizle ona sizden daha yakınız, ama siz onun ruhunu kabzetmeyi üslenmiş ölüm meleklerini göremiyorsunuz. Eğer siz öldükten sonra asla diriltilmeyeceğiniz, yaratıcının kulu olmadığınız, hesaba çekilip ceza görmeyeceğiniz iddiasında doğru iseniz haydi gelin ölüme engel olun, boğaza kadar çıkmış ruhu önceki yerine geri döndürün de görelim bakalım.

Yani sizi bir yaratan yok, bilakis siz yaratıcı iseniz, niçin ruhlar boğazlara kadar çıktığı zaman onları cesetlerine geri gönder miyorsunuz? Öldükten sonra dirilme olmadığında doğru iseniz, ölüm anındaki kişinin ruhunu cesedine iade edin ki ölüm ortadan kalksın, böylece öldükten sonra dirilme de olmasın? Yani şu iki şart veya özellik sizde gerçekten varsa; hesaba çekilmeyeceksiniz ve bunda doğru iseniz, ölenin ruhunu geri çevirin.

Bu ayetin benzeri diğer ayetler de şunlardır: "Artık gözünüzü açın, (can) köprücük kemiğine dayandığı zaman "tedavi edebilecek kim?" denildi (denilecek) ve (can çekişen) hakiki bir ayrılış olduğunu anladı (anlayacak), bacak da bacağa dolaşdı mı o gün sevk yalnız Rabbinedir." (Riyame, 75/26-29).

Sonra Allah bu insanların ölüm anındaki ve vefatlarından sonraki akibetlerini beyan etti ve onları üç kısma ayırarak şöyle buyurdu:

1- "Şimdi eğer o, mukarrabînden ise rahatlık, güzel rızık ve naim cennetleri vardır." Yani eğer o ölüm anını yaşayan veya ölen kişi sâbıkûn, mu-karrabûn grubundan ise onlar için rahat, istirahat, dünya ahvalinden endişesizlik ve cennette güzel ve bol bir rızık vardır. Sâbıkûn, mukarrabûn sınıfı vacibleri ve müstehapları yerine getiren, haramları ve mekruhları, hatta bazı mubahları terkeden insanlardır ki, bunlar bu surenin başında bahsedilen ilk sınıftır. Ayette geçen "er-revh" kelimesi ruhu ve bedeni de içine alan istirahttır. "er-Reyhân" kelimesi beden için "cennetü'n-na'îm" ise ruh için verilen nızıktır ki kişi Rabbine kavuşarak bu nimetlerden istifade eder. Rivayet olunur ki mümin dünyadan ayrılırken, kendisine cennetten bir reyhan getirilir, onu koklar. Ya Rabbi, bizi bu zümreden eyle.

2- "Ashab-ı yeminden ise, artık ashab-ı yeminden selâm sana." Yani ölüm anını yaşayan veya ölen kişi ashab-ı yeminden ise -ki onlar kitapları sağlarından verilenlerdir- melekler onlara bu müjdeyi verir ve şöyle derler: Ey sahib-i yemîn, sana kardeşlerin ashab-ı yeminden selâm olsun, geçmiş olsun, sen selâmet yolcususun, sen ashab-ı yemindensin, çünkü sen onlarla beraber olacaksın, seni selâm vererek istikbal edecekler.

Şu ayet-i kerime de bu güzel anı ifade etmektedir: "Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru olanlar, şüphesiz onlara melekler inecekler. "Korkmayın, üzülmeyin, va'dolunduğunuz cennet size müjdeler olsun. Biz sizin, dünya hayatında ve ahirette dostlarınızız. Gafur ve Rahim'den bir ziyafet olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her

şey ve orada sizin için istediğiniz her şey vardır." diyecekler." (Fussilet, 41/30-32).

3- "Eğer o, tekzip edenlerden sapıklardan ise kaynar sudan bir ziyafet ve cehenneme atılmak vardır." Yani ölüm anını yaşayan veya ölen o kişi hakkı ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden, hidayetden sapanlardan biri ise -ki bunlar daha önce bahsedilen ashab-ı şimal (kitaplarını sol taraflarından alanlar)dır- ona bir ziyafet veya daha önce açıklandığı gibi zakkumdan yedikten sonra gayet sıcak sudan hazırlanmış bir ikram(!), sonra da her taraftan kendisini saracak olan ateşe atılıp orada karar kılma vardır.

Sonra Allah meseleyi kesinleştirip bu haberin ne kadar sahih olduğunu açıklama sadedinde şöyle buyurdu:

"Şüphesiz bu elbette kesin gerçeğin ta kendisidir." Yani bu haber ve bu surede zikredilen öldükten sonra dirilme meselesi ve diğerleri kesin ve mutlak doğrunun ta kendisi ve hulasası ve hakkında şek ve şüphe olmayan ve hiç kimsenin göz ardı edemeyeceği sabit bir hakikattir.

Sonra Allah, peygamberine, onu kemale ulaştıracak şeyi emrederek şöyle buyurdu:

"O halde Rabbini o büyük adıyla teşbih et." Yani Allah'ı şanına lâıyk olmayan şeylerden tenzih et. "Bismi" deki "be" harfi zaidir, "Rabbin ismini teşbih et" demektir. "İsim"den maksad "müsemma"dır, yani Allah'ın zatıdır.

Ahmed bin Hanbel, Ebu Davud, İbni Mace ve "sahihtir" hükmü ile Ha-kim'in rivayetlerine göre Ukbe bin Amir şöyle dedi:

"Fesebbih bismi rabbike'1-azîm" ayeti indiği zaman Rasulullah (s.a.) "Bunu rükûnuzda yapın" dedi "Sebbih ismike'1-a'lâ" ayeti indiğinde "Bunu secdelerinizde yapın." dedi.

"el-Azîm" ile "el-A'lâ" arasındaki fark şudur: Birincisi yakınlığa, ikincisi uzaklığa delâlet eder. Buna göre Allah her varlığa ve herkese yakındır, ama O bizim idraklerimizin kavramasından daha yücedir.

Ebu Davud ve Kütüb-i Sitte sahihlerinden diğerlerinin Ebu Hürey-re'den rivayetlerine göre Rasulullah şöyle buyurdu: "Dile kolay, mizanda ağır, Rahmana sevimli iki kelime: "Sübhanallâhi ve bi-hamdihi sübhânal-lâhi'l-azîm."^[8]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/209-210.

[2] Alûsî, XXVII/134.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/214-216.

[4] Bahrü'l-Muht, VIII/207.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/219-221.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/223-225.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/229-232.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/238-242.

Mekki veya Medenî Oluşu: 3

Surenin ismi: 3

Önceki Sure ile İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Surenin Fazileti: 3

Her Vakit Allah'ı Teşbih Etme Ve Bunun Sebepleri: 3

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Bazı Dini Mükellefiyetler: Allah Ve Rasulüne İmana Ve Allah Yolunda Harcamaya Teşvik: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Münafıkların Kıyametteki Hali: 10

İ'rab: 10

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 13

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Dünyanın Hali Ve Ahiret Ameline Teşvik: 15

Belagat: 15

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki: 15

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Başa Gelenlerin Kaza-Kaderle İlgisi Ve Cimrilerin Kendilerine Zulmetmeleri: 17

Kelime ve İbareler: 17

Ayetler Arası İlişki: 17

Açıklaması: 17

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 18

Peygamberlerin Gönderiliş Gayesi: İslâm Toplumunun Esasları Ve Adalet Nizamı: 19

Kelime ve İbareler: 19

Ayetler Arası İlişki: 19

Açıklaması 19

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20

Semavi Dinlerin Esasta Bir Oluşu Ve İslâm'ın Öncekilerle İrtibatı: 20

Kelime ve İbareler: 21

Nüzul Sebebi: 21

Ayetler Arası İlişki: 21

Açıklaması: 21

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 23

Her Vakit Allah'ı Teşbih Etme Ve Bunun Sebepleri:

- 1- Göklerde ve yerde her şey Allah'ı teşbih etmektedir. O galib-i mutlaktır, hikmet sahibidir.
- 2- Göklerin ve yerin mülkü O'nun-dur. Diriltir ve öldürür. O her şeye
- 3- O, hem evveldir, hem âhirdir; hem zahirdir hem bâtıdır. O her şeyi kemaliyle bilendir.
- 4- O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istiva edendir. Yere giren, oradan çıkan; gökten inen, oraya yükselen her şeyi bilir. Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.
- 5- Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. İşler ancak Allah'a döndürülür.
- 6- Geceyi gündük gündüzü geceye katar. O, kalplerde olanı bilir.

Açıklaması:

"Göklerde ve yerde her şey Allah'ı teşbih etmektedir. O galib-i mutlaktır, hikmet sahibidir." Yani göklerde ve yerde bulunan her şey: Cansızlar ve bitkiler, insan ve hayvan; insan, cin ve meleklerin yaptığı gibi kimisi diliyle, diğerlerinin yaptığı gibi kimisi lisan-haliyle Allah'a tazim ve O'nun Rab oluşunu ikrar olmak üzere Onu bütün noksanlıklardan ve şanına lâîyk olmayan her şeyden tenzih etmektedir. Nitekim şu ayet-i kerime de bunu ifade etmektedir: "Yedi gök, yer ve bunlardaki herkes O'nu teşbih eder. O'nu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz onların teşbihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır." (İsra, 17/44). Çünkü her varlık yaratıcıyı göstermektedir. Akıllı varlıkların teşbihi tenzih, takdis ve ibadettir; diğerlerinininki ise Onu itiraf ve ikrardır.

Allah, her şeyin kendisine boyun eğdiği kuvvetli, muktedir ve galib olanın ta kendisidir, mülkündeki tasarrufta kimse O'na ortak olmaz. Yönetmesinde, işinde, yaratmasında ve hükmünde hikmet sahibidir. Doğruya ve hikmete uygun tasarruf eder. Bu son ayet daha önce geçenleri zımnen tekit makamında gelmiş, hiç ihtiyacı olmadığı halde Cenab-ı Hakk'ın teşbihe lââyık yegâne kudret olduğuna delâlet eden müstakil bir cümledir.

"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Diriltir ve öldürür. O, her şeye hakkıyla kadirdir." Yani göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti Allah'a aittir, oralarda yalnız O tasarrufta bulunur, tam tasarruf yetkisi O'nundur, emri geçerli olan yalnız Odur, dolayısıyla O'nun tasarrufundan başkası geçerli olamaz, yarattıkları hakkında tasarruf eden O'dur. Dilediğini diriltir,, dilediğini öldürür, dilediğine dilediğini verir. Tam kudret sahibidir, ne olursa olsun hiçbir şey O'nu aciz düşüremez, dilediği her şey olur, dilemediği hiçbir şey olmaz.

"O hem evveldir, hem âhirdir; hem zahirdir, hem bâtındır. O her şeyi kemaliyle bilendir." Yani Allah her şeyden önce ilkdir. Meşhur bir sözde -ki bu hadis değildir- şöyle denilir: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim; varlıkları yarattım, böylece benim sebebimle beni tanıdılar." "Onun zatı hariç her şey yok olacaktır." (Kasas, 28/88) ayetinde de buyurduğu gibi O, yarattıkları yok olduktan sonra, her şeyden sonra baki kalan sonudur. O her şeyin üstünde yüce, her şeye galib olan zahirdir. Gizlediği her şeyi bilen gizlidir, zatının hakikatim akıllar bilemez, duyular kavrayamaz. O her şeyi bilen tam ilim sahibidir, bilineceklerden hiçbir şey, Onun bilgisinin dışında kalmaz.

Müslim'in Sahih'inde Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Rasulul-lah (s.a.) şöyle dua ederdi: "Ya Rabbi sen ilksin, senden önce hiçbir şey olmamıştır. Sen sonsun, senden sonra hiçbir şey olmayacaktır. Sen zahirsin (üstünsün), senin üstünde hiçbir şey yoktur. Sen bâtın (gizlisin) senden gizli bir şey yoktur. Borcu ödememize yardım et, fakirlikten uzak kıl."

"O gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'm üzerine istiva edendir. " Yani gökleri ve yeri, miktarını kendisinin bildiği altı günde ve altı farklı vakitte yaratan, yaratıp yoktan var eden O'dur. Allah bunları bir anda yaratmaya kadirdir, ancak bu sayı, insanlara işlerde teenni ve dikkati öğretmek içindir. Sonra Allah keyfiyetini ancak kendisinin bildiği şekilde, zatına lââyık bir istiva ile Arş'ın üstüne istiva etti (oturdu). "İstiva" hakkındaki bu görüş selefin görüşüdür. İhtiyatlı olduğu için bu görüş evlâdır. Daha sonraki âlimler ise "Arş'ın üzerine istiva"yı işleri düzene koymak, ayetleri açıklamak ve önemli noktaları istila etmek şeklinde tevil etmişlerdir.

"Yere giren, oradan çıkan, gökten inen, oraya yükselen her şeyi bilir." Yani her şeyi bilir: Yere giren yağmuru, ölüleri ve başka şeyleri, yerden çıkan bitkileri, ekinleri, meyveleri, madenleri vs., gökten inen yağmur, melekler vs.yi ve göğe yükselen melekleri, kulların iyi ve kötü amellerini, duaları, yükselen buharları vs.yi bilir. Nitekim sahih hadiste şöyle gelmiştir: "Gecenin ameli gündüzden önce, gündüzün ameli geceden önce O'na

yükseltilir. "

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "O'nun yanındadır gaybın anahtarları. Onları ancak O bilir. Karada ve denizdeki her şeyi bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. Yerin karanlıklarında tek bir daneyi dahi bilir, hiçbir yaş ve kuru yoktur ki hepsi apaçık bir kitapta olmasın." (En'am, 6/59).

"Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür." Yani Allah, kullan karada, denizde, havada nerede olurlarsa kudreti ile, gücü ile ve ilmi ile onlarla beraberdir. Allah onları gözetmektedir, amellerini görmektedir. Bunlardan hiçbir şey Ona gizli olmaz.

Ebu Hayyan şöyle dedi: "Bu ayetin bu şekilde tevil edilmesi lâzım geldiği, zahirinden anlaşıldığı gibi "zâtı ile beraber olma" manasına alınamayacağı üzerinde ümmet icma etmiştir. Bu ayet, zahirine hamledilmesi mümkün olmayan diğer ayetlerin de tevilini kabul etmeyenlere karşı bir delildir." [\[1\]](#)

"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. İşler ancak Allah'a döndürülür." Yani "Şüphesiz ahiret de dünya da bize aittir." (Leyi, 92/13) ayetinde de buyrulduğu gibi dünyanın da, ahiretin de maliki O'dur. Dolayısıyla hükmünü reddedecek, bozacak yoktur. "O Allah'tır, O'ndan başka ilâh yoktur. Dünyada ve ahirette övgü yalnız O'nadır." (Kasas, 28/70) ayetinde buyrulduğu gibi, O bütün bunlara karşı övülmüştür. Kıyamet günü bütün işlerin dönüşü kendisinden başka ilâh olmayan tek Allah'adır, kullan hakkında dilediği hükmü verir. O, âdildir, zerre kadar zulmetmez.

"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur..." sözü ya tekit için tekrardır veya tekrar değildir; çünkü "Diriltir ve öldürür" ifadesinden dolayı ilk ayet dünya hakkında, "İşler ancak Allah'a döndürülür" ifadesinden dolayı, ikincisi ahiret hakkında olmaktadır.

"Geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. O kalplerde olanı bilir." Yani şüphesiz varlıklar üzerinde tasarrufta bulunan yegâne Allah'tır, geceyi gündüzü değiştirir, hikmeti ile onları dilediği gibi takdir eder, bazan geceyi uzatır, gündüzü kısaltır; bazan aksini yapar, bazan da eşit kılar. O'nun hikmeti ve murat ettiği gibi takdir etmesiyle dört mevsim birbirini takip eder. O, gizli de olsa, kalplerdeki sırları ve gizlenmiş şeyleri bilir. Zaten ister açık, ister gizli olsun bunlardan hiçbir şey O'na gizli değildir.

Bu, Allah'ın mülkü üzerinde tefekkür etmeye teşviktir, nimetlerine karşı şükürdür ve şanına lââyık olmayan her şeyden O'nu tenzihtir. Özet olarak: Bu ayetler her şeyin Allah'ı tenzih ve teşbih ettiğini haber vermekte ve bu teşbihi gerektiren sebepleri beyan etmektedir. [\[2\]](#)

Bazı Dini Mükellefiyetler: Allah Ve Rasulüne İmana Ve Allah Yolunda Harcamaya Teşvik:

7- Allah'a ve peygamberlerine iman edin, size vekâlet verdiğiinden harcayın. İcinizden iman edip de harcayanlar onlar için büyük bir

8' Peygamber, Rabbinize iman et- meniz için sizi davet edip dururken size ne oluyor da Allah'a iman et-miyorsunuz? Halbuki O sizden edecekseniz (hemen edin).

9- SİZİ karanlıklardan nuramak için kuluna apaçık ayetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah size çok

i ve merhametlidir.

10- Ne oluyor size ki Allah yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki göklerin

ve yerin mirası Allah'ındır. İcinizden, fetihden önce harcayan ve savaşanlar aynı olmaz. Onlar derece itibariyle daha sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah her birine en güzeli vaadetti. Allah ne yaparsanız, haberdardır.

11- Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, O onu kat kat artıracaktır. Ona çok değerli bir mükâfat

da vardır.

12- Mümin erkekleri ve kadınları, nurları önlerinden ve sağlarından koştuğunu gördüğün gün (melekler) "Bu gün size altından nehirler akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetler müjdeler olsun." (derler). İşte bu, büyük murada ermenin ta kendisidir.

Açıklaması:

Allah'a ve peygamberine iman edin, size vekalet verdiğinden harcayın. İçinizden iman edip de harcayanlar, onlar için büyük mükâfat vardır." Yani Allah'ın birliğini, Muhammed (s.a.)'in peygamberliğininin doğru olduğunu en doğru şekilde tasdik edin ve bu yolda devam edin, sebat edin, gerçekten sizin mülkünüz yapmaksızın sadece üzerinde tasarrufta bulunma konusunda sizi vekil kıldığı Allah'ın malından harcayın. Zira mal, Allah'ın malıdır, kullar Allah'ın mallarında O'nun vekilleridir. Öyleyse onları Allah'ı hoşnud edecek yerde sarfetmeleri vacibdir.

Sonra Allah ve Rasulüne imanı ve Allah yolunda harcamayı bir arada yapanlar için çok hayırlı ve faydalı bir mükâfat -ki o cennettir- olduğunu beyan ederek iman etme ve Allah yolunda harcama yapmaya teşvik etti.

Ahmed bin Hanbel'in rivayetine göre Abdullah bin eş-Şihhîr şöyle dedi: Rasulullah'ın yanına gittim o şöyle diyordu: "Mal mülk çokluğu ile böbürlenmek sizi oyaladı. Ademoğlu "malım, malım" der durur, senin yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka verip kalıcı yaptığın başka malın yoktur." Bunu Müslim de rivayet ettikten sonra Rasulullah'ın şu ilavesini de zikretti: "Bunlardan gerisi gidicidir ve (başka) insanlara kalacaktır."

Sonra Allah iman etmemeyi kınayarak şöyle buyurdu:

"Peygamber, Rabbinize iman etmeniz için sizi davet edip dururken size ne oluyor ki Allah'a iman etmiyorsunuz? Halbuki O, sizden kesin söz de almıştı. Eğer iman edecekseniz (edin)." Yani Peygamber sizi imana çağırıp dururken ve apaçık deliller içeren O Kur'an'ı size okuyarak getirdiklerinin doğruluğuna dair delilleri ve hüccetleri beyan edip dururken, sizi iman etmekten alıkoyan nedir? Halbuki O, ruhlar âleminde iman edeceğinize dair kesin söz almıştı. Ayrıca O sizin için kâinatta, insanın iç ve dış âleminde birliğine ve iman etmenin gerekliliğine delâlet eden deliller ortaya koydu. Zaten akl-ı selim de buna yönlendirmektedir. Eğer iman etmek niyetinde iseniz, hemen edin. Peygamber davet ettikten ve kendilerinden kesin söz alındıktan sonra hâlâ iman edilmemesine karşı bu söz bir tehdittir, bir azarlamadır.

Buhari'nin Sahih'ioâe rivayet ettiğine göre bir gün Rasulullah (s.a.) ashabına şöyle buyurdu: "İman bakımından müminlerin hangileri sizin daha hoşunuza gidiyor?" "Melekler" dediler. Rasulullah (s.a.) "Onlara n oluyor da iman etmeyecekler? Onlar Rablerinin yanındalar." dedi. "Öyleyse peygamberler" dediler. Rasulullah (s.a.) "Onlara n'oluyor da iman etmeyecekler? Onlara vahiy geliyor." dedi. "Bizler öyleyse" dediler. Rasulullah (s.a.) "Size noluyor ki iman etmeyeceksiniz? Ben aranızdayım. İman bakımından müminlerin en hayret edilecek olanı şu kavimdir ki sizden sonra gelecekler, birtakım sayfalar bulacaklar ve içindekilere iman edecekler." dedi.

Sonra Allah inanmayanların mazeretini ortadan kaldırmak için Kur'an-ı Kerim'in indiriliş gayesini açıklayarak şöyle buyurdu:

"Sizi karanlıklardan nura çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indiren Odur. Şüphesiz Allah size çok şefkatli ve merhametlidir." Yani Allah'ın Kur'an-ı Kerim ve diğer mucizelerden oluşan apaçık ayetleri indirmekten muradı sizi cehalet, inkâr ve çarpık görüşlerin karanlıklarından hidayet, yakîn ve iman nuruna çıkarmaktır. Şüphesiz Allah kullarına karşı çok şefkatli ve merhametlidir. İşte bu sebepten onların hidayeti için kitaplar indirdi, peygamberler gönderdi, imana mani olacak şüphe ve engelleri giderdi, sebepleri yok etti.

İman etmeyi ve harcamayı kullarına emredip onları bunları yapmaya teşvik ettikten ve iman etmedikleri için payladıktan sonra harcama yapmadıkları için onları azarlayarak şöyle buyurdu:

"Ne oluyor size ki Allah yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır" Yani sizin mazeretiniz nedir? Allah'a itaat ve O'nun rızasını kazanma ve O'nun yolunda cihad etme uğruna harcama yapmanıza mani olan şey nedir? Harcayın, fakirlikten korkmayın. Zira yolunda harcama yaptığınız, göklerin ve yerin malikidir, göklerde ve yerde tasarrufta bulunan Odur, göklerin ve yerin hazineleri Onun nezdindedir. Siz o malları hayatınızda iken harcamazsanız mirasın mirasçıya döndüğü ve size ondan hiçbir şey kalmadığı gibi bütün mallar Allah'a dönecektir. Mal Allah'ın malıdır. Allah şöyle buyuruyor: "Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Sebe, 34/39). Ve yine şöyle buyuruyor: "Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katın-dakiler ise bakidir." (Nahl, 16/96). İşte bu şekilde Allah önce iman emeyi ve harcamayı emretti, sonra iman etmenin vacib olduğunu vurguladı.

Harcamanın bir fazilet olduğunu beyan ettikten sonra Allah, harcamada yarış yapmanın faziletin zirvesi olduğunu ve harcayanların durumlarına göre dereceleri olacağını beyan ederek şöyle buyurdu:

"İçinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar aynı olmaz. Onlar derece itibariyle daha sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir." Yani Mekke fethinden önce Allah yolunda harcıyıp savaşlarla fetihten sonra infak edip savaşanlar aynı olmaz. O ilklerin dereceleri sonrakilerden daha üstündür. Çünkü fetihten önce müslümanların ihtiyacı daha çoktu, daha az ve daha zayıftılar, çok az malî imkan bulabiliyorlardı. Fetihten sonra ise çoğaldılar ve servetleri arttı.

"Bununla beraber Allah herbirine en güzeli vaadetti. Allah ne yaparsanız, haberdardır. " Yani bu iki gruptan her birine dereceleri farklı olmakla beraber en güzel mükâfatları, cenneti vaadetti. Allah yaptıklarınızı, gizli ve açık hallerinizin hepsini bilir, ona göre sizi mükâfatlandırır. Sizin hallerinizden hiçbir şey Allah'a gizli olmaz.

Ahmed bin Hanbel'in rivayetine göre Enes şöyle dedi: Halid bin Velid ile Abdurrahman bin Avf arasında şöyle bir konuşma geçti: Halid Abdur-rahman'a "Bizden

önce müslüman olmanız dolayısıyla bize üstünlük taslıyorsunuz" dedi. (Halid Hudeybiye sulhu ile Mekke fethi arasında müslüman olmuştu). Bu söz Rasulullah'a iletildiğinde şöyle buyurdu: "Ashabımı bana bırakın. Nefsim, elinde olana yemin olsun ki siz Uhud kadar veya dağlar kadar altın Allah yolunda harcasanız, onların amellerine ulaşamazsınız."

Buhari, Müslim ve diğerlerinin Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah şöyle buyurdu: 'Ashabıma dil uzatmayın. Muham-med'in nefsi elinde olana yemin olsun ki sizden biri Uhud kadar altın infak etse, onlardan birinin müddüne, hatta yarısına erişemez.' (Bir müdd, takriben 18 litredir).

Sonra Allah bu infakın semeresini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, O, onu kat kat artıracaktır. Ona çok değerli bir mükâfat da vardır." Yani kim karşılığını Rabbinin katından bekleyerek malını Allah yolunda harcarsa, o sanki Allah'a karz-ı hasen -yani başa kakmadan, incitmeden, gönül rızası ile bir ödünç- vermiş olur. Allah da bunu onun için kat kat artırır ve ahvale, şahıslara ve zamana göre sevabı on mislinden yediyüz misline kadar yükseltir. Bundan başka ona çok hayırlı, faydalı bir karşılık güzel ve kıymetli bir mükâfat vardır ki o da cennettir.

İbni Ebi Hatem'in rivayetine göre Abdullah bin Mesud şöyle dedi: Bu ayet indiği zaman Ebuddahdah el-Ensarî "Yâ Rasulullah (s.a.)! Herhalde Allah bizden ödünç istiyor." dedi. "Evet" dedi. Rasulullah (s.a.) Ebuddahdah "Elinizi verir misiniz ya Rasulallah?" dedi. Rasulullah'm elini tuttu ve "Ben bahçemi Rabbime ödünç verdim." dedi. Onun, içinde altıyüz kök hurması olan bir bahçesi vardı. Hanımı ve çocukları orada otururdu. Ebuddahdah hanımına "Artık buradan çık, ben burayı Rabbime ödünç verdim (vakfettim)." dedi.

Bir başka rivayette hanımı ona "Alış-verişin kârlı olmuş." demiş ve eşyasını ve çocuklarını oradan taşımıştı. Rasulullah (s.a.) de "Cennette Ebuddahdah için meyve yüklü nice hurmalar var." dedi.

Sonra Allah infak eden müminlerin kıyametteki güzel hallerini haber vererek şöyle buyurdu:

"Mümin erkekleri ve kadınları, nurları önlerinden ve sağlarından koştuğunu gördüğün gün (melekler) "Bugün size altlarından nehirler ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetler müjdeler olsun." derler. İşte bu, büyük murada ermenin ta kendisidir." Allah yolunda harcayan mümin erkek ve kadınlar, kıyamet günü sıratın üstünde nurun önlerinden ve sağ taraflarından koştuğunu gördüklerinde onları bir göreceksin. Melekler tarafından kendilerine şöyle denilir: "Dünyada iken gönderdiğiniz salih ve güzel amellere uygun bir mükâfat ve size ikram olmak üzere, aralarından nehirler akan ve içlerinde ebedî

duracağınız cennetler size müjdeler olsun." İşte bu nur ve bu müjde misli ve benzeri olmayan, hatta artık bundan ötesi asla bulunmayan büyük kurtuluştur.

Kitaplarını sağ taraflarından alan bu insanların salih amelleri kurtuluşlarının ve cennete giden yolu bulmalarının sebebidir. Nitekim ayet-i kerimede: "O vakit kitabı sağ eline verilen kimseye gelince, kolayca bir hesap ile muhasebe edilecek o. Ehline de sevinçli dönecektir." (İnşikak, 84/7-9).

"...nurları önlerinden ve yanlarından koşar... denildi. Çünkü bu kurtuluş alâmetidir.

İbni Mes'ud'un bu ayetin tefsiri sadedinde söylediğine göre insanlar amellerinin mikdarına göre sıratı geçecekler: Bir kısmının nuru dağ kadar, bir kısmının ki hurma ağacı kadar, bir kısmının da ayaktaki insan boyu kadar olacaktır. Nuru en az olanı ki ise elinin başparmağında olacak, bir yanıp bir sönecek. ^[3] Katade şöyle dedi: Bize nakledildiğine göre Rasulul-lah (s.a.) şöyle diyordu: "Müminlerden bazılarının nuru Medine'den Aden'e ve San'a'ya kadar aydınlatır. Kimisinin ki daha az olur. Hatta bazılarının nuru sadece iki ayağının yerini aydınlatır."

Özet olarak: İman ve infak şu üç şeyin sebebidir: Hesap günü kurtuluş, meleklerin cennetle müjdelemesi ve naim cennetlerinde ebedî kalış. Ayrıca bu ayet, kıyamet dehşetlerinin müminlere gelmeyeceğine de delâlet etmektedir. Çünkü Allah müminlerin hiçbirini ayırt etmeden kıyamet günü onların sıfatlarının bu olduğunu beyan etti. ^[4]

Münafıkların Kıyametteki Hali:

13- O gün, münafık erkekler ve münafık kadınlar iman edenlere "Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça alalım." derler. "Arkanıza dönün de, bir nur arayın." denilir. Hemen aralarına tek kapısı olan bir sur çekilir. Surun içinde rahmet, dış tarafında da azap vardır.

14- Onlara seslenirler: "Biz sizinle beraber değil miydik?" Müminler: "Evet. Lakin siz kendi kendinizi belâyaya soktunuz, beklediniz, şüphe ettiniz, kuruntular sizi aldattı, nihayet Allah'ın emri geldi ve o çok aldatan (şeytan) sizi Allah hakkında da aldattı." derler.

15- Artık bu gün ne sizden, ne de inkâr edenlerden hiçbir fidye kabul edilmez. Varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü varış yeridir.

Açıklaması:

"O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, iman edenlere "Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça alalım." derler." Yani kıyamet gününde münafık erkekler ve kadınlar, nurları önlerinden ve sağlarından koşan müminlere şöyle diyecekler: Ey kurtuluşa ermiş müminler, bizi de bekleyin belki nurunuzdan istifade ederiz de şu zifiri karanlıktan çıkar ve bizi bekleyen elim azaptan kurtuluruz."

Bir grup âlim şöyle demiştir: Kıyamet günü bütün insanlar karanlıkta olacak, sonra Allah müminlere bu nurları verecek, münafıklar da "Bize yönelin." diyerek aydınlanmak isteyecekler. Çünkü müminler onlara doğru bakarsa, nur da önlerinde olduğuna göre bu nurların parıltılarından istifade edecekler, demektir.

Kendilerine bütün emellerini suya düşürecek şu cevap verilir:

"Arkanıza dönün de bir nur arayın, denilir." Yani melekler veya müminler onlara dünyaya dönün bizim iman ve salih amellerle bulduğunuz nuru siz de arayın. Bu ifadede onlarla istihza ve istekleriyle alay etme vardır. Çünkü onlar dünyada iken iman etmedikleri halde "İman ettik" diyerek müminlerle istihza ediyorlardı.

Sonra Allah bu tabloyu ve bu konuşmaları şu sözü ile kesiyor: "Hemen aralarına tek kapısı olan bir sur çekilir. Surun içinde rahmet vardır, dış tarafında da azap vardır." Yani müminlerle münafıklar arasına bir engel konur, bu surun iç kısmı yani cennet ehlinin tarafa bakan kısmında rahmet vardır, cennet nimetleri vardır, cehennem ehline gelen tarafta ise cehennem azabı vardır.

Sonra Allah münafıkların halini ve imdat çağrılarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onlara seslenirler: "Biz sizinle beraber değil miydik?" Müminler: "Evet, lâkin siz kendi kendinizi belâyâ saktunuz, beklediniz, şüphe ettiniz, kuruntular sizi aldattı. Nihayet Allah'ın emri geldi ve çok aldatan (şeytan) sizi Allah hakkında da aldattı." derler." Yani münafıklar müminlere şöyle seslenirler: Biz dünyada sizinle beraber değil miydik, sizin yaptıklarınızı yapmıyor muyduk, sizinle beraber cumalarda hazır bulunmuyor muyduk, mescidlerde sizinle beraber namaz kılıyor. Arafat'ta beraber vakfe yapıyor, savaş meydanlarında beraber oluyor, diğer görevleri sizinle beraber eda ediyor ve İslâm'ın bütün amellerini yapıyorduk, bütün bunlarda beraber değil miydik?"

Müminler de münafıklara şu şekilde cevap verirler: Evet, görünüşte bizimle beraberiniz, ama siz inkârı gizleyerek münafıklık yapmak suretiyle başınızı belâya soktunuz, zevk ü sefaya, şehvet ve isyanlara dalarak kendinizi helak ettiniz, tevbe geciktirdiniz, müminlerin, hakkın ve haktan yana olanların başına felâket ve musibetler gelmesini beklediniz, din konusunda ve öldükten sonra dirilme meselesinde şüpheye düştünüz. Kur'an'ın indirdiklerini tasdik etmediniz, apaçık mucizelere iman etmediniz.

Boş kuruntular sizi aldattı. "Biz affolunacağız" dediniz dünya ve tûl-i emel sizi aldattı, nihayet ölüm gelip çattı. Şeytan sizi kandırdı, hatta size "Allah af edicidir, merhametlidir, size azap etmez." dedi.

"Artık bu gün ne sizden, ne de inkâr edenlerden hiçbir fidye kabul edilmez. Varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü varış yeridir." Yani artık bu günde ey münafıklar, kendinizi ateşten veya azaptan kurtarma karşılığında vereceğiniz herhangi bir fidye asla kabul edilmez. Nitekim Allah başka bir ayette "Ondan ne bir şefaathem kabul olunur, ne de bir fidye alınır." (Bakara, 2/123) buyurmuştur. Aynı şekilde hem içlerinden hem de açıktan Allah'ı inkâr eden kâfirlerden de hiçbir fidye kabul edilmez. Hepinizin nihaî olarak varacağınız menzile ateştir, bütün menzillerin içinden size en lââyık olanı odur, varacağınız o ateş ne kötü bir varış yeridir. [\[5\]](#)

Allah'tan Korkmak, İnfak Edenlerin Ve Müminlerin Mükâfatı Ve Kafirlerin Cezası:

16- İman edenlerin, Allah'ı ve Hak'tan ineni zikir için kalplerinin ür-permesi zamanı hâlâ gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilip de üzerlerinden uzun zaman geçmiş artık kalpleri katılaştırmış olanlar gibi olmasınlar. Onlardan bir çoğu fasıklardı.

17- Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeri diriltiyor. Düşünesiniz diye biz size ayetleri açıkladık.

18- Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel bir ödünç verenler, bu onlar için kat kat artırılır. Onlar için çok değerli bir mükâfat da vardır.

19- Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, işte onlar sözü özü doğru olanlar ve Rableri nezdindeki şehitlerdir. Onların mükâfatları ve nurları vardır. İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalan sayanlar, işte onlar cehennemliklerdir.

Açıklaması:

"İman edenlerin, Allah'ı ve Haktan ineni zikir için kalplerinin ürper-mesi zamanı hâlâ gelmedi mi?" Yani Allah'ın hatırlatmaları, nasihatleri ve Kur'an'ını dinledikleri zaman müminlerin kalplerinin yumuşayarak Kur'an'ı anlamaları, ona teslim olmaları, emirlerini dinleyip itaat etmeleri ve nehiyelerinden kaçınmaları zamanı hâlâ gelmedi mi?

İbni Ebî Hatem, İbni Abbas'ın şöyle dediğini nakletti: Allah müminlerin kalplerinin biraz ağırlaştığını görünce, Kur'an'ın inmeye başlayışından itibaren on üçüncü senenin başında onları itap etti ve "İman edenlerin, Allah'ı ve Hak'tan ineni zikir için kalplerinin ürpermesi zamanı hâlâ gelmedi mi?" dedi. Görünen o ki bu rivayet diğerlerinden daha sahihtir, çünkü sure Medine'de nazil olmuştur.

Sonra Allah Ehl-i Kitaba benzemekten nehyederek şöyle buyurdu:

Onlar, daha önce kendilerine kitap verilip de üzerlerinden uzun zaman geçmiş, artık kalpleri katılaştırmış olanlar gibi olmasınlar. Onlardan bir çoğu fasıklardır. Yani Kur'an'ın inmesinden önce kendilerine Tevrat ve İncil verilen Yahudi ve Hristiyanlardan kitap taşıyıcılara benzemesinler. Onların peygamberleriyle aralarından uzun zaman geçince kalpleri katılaştı; artık ne nasihattan, ne de cennet vaadinden ve cehennem tehdidinden etkilenmez hale geldiler, ellerindeki Allah'ın kitabında değişiklikler yaptılar, onu basit menfaat sağlama aracı haline getirdiler, onu arkalarına attılar (hükümleri ile amel etmediler), değişik görüşlere karmakarışık sözlere uydular, ellerinde hiçbir delil olmadan Allah'ın dini konusunda sapık bilginlerini ve din adamlarım taklid ettiler, onların çoğu Allah'ın sınırlarından, emir ve yasaklarından çıkmış kişilerdir. İşte bu sebeple amelleri batıl, kalpleri fasid oldu. Nitekim bir başka ayette Allah bunu şöyle beyan etti:

"Verdikleri kesin sözlerini bozdukları için onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitabı tahrif ederler) kendilerine hatırlatılardan önemli bir bölümünü de unuttular." (Maide, 5/13). İşte bu yüzden Allah müminleri onlara benzemekten nehyetti.

Sonra Allah nasihatlerin ve Kur'an okumanın tesir etmesi için misaller vererek şöyle buyurdu:

Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeri diriltiyor. Düşünesiniz diye biz size ayetleri açıkladık." Yani yer yüzü kupkuru olduktan sonra yağmur ve bitkilerle onu diriltten Allah,

Kur'an delilleri ve burhanları vasıtasıyla katılaşıp kalpleri yumuşıtmaya, dalâlete düşen şaşkınları hidayete erdirmeye de kadirdir. Üzerinizde düşünesiniz, içindeki nasihatlerden ibret almanız ve gereği ile amel edersiniz diye size ayetleri ve delilleri açıkladık.

Sonra Allah muhtaçlara tasaddukta bulunan erkek ve kadınların alacakları sevabı açıklayarak şöyle buyurdu: "Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel bir ödünç verenler, bu onlar için kat kat artırılır. Onlar için çok değerli bir mükâfat da vardır." Yani fakirlere, yoksullara, sıkıntıda olanlara mallarını tasadduk eden, verdiklerinden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür beklemeden sırf Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle malını veren erkekler ve kadınlar var ya, onlara Allah her sevaba on misli ile karşılık verecek ve onu yediyüz ve daha fazlasına katlayacak. Ayrıca bunun üstüne onlar için güzel, bol bir mükâfat ve değerli bir varış yeri vardır.

Sonra Allah müminlerin ve kâfirlerin bulacakları karşılığı anlatarak şöyle buyurdu:

"Allah 'a ve peygambere iman edenler, işte onlar sözü özü doğru olanlar ve Rableri nezdindeki şehitlerdir. Onların mükâfatları ve nurları vardır." Yani Allah'ın birliğini ikrar edip peygamberlerini tasdik edenler, işte onlar siddîklar makamındadır. Mücadele göre Allah'a ve peygamberlerine iman eden herkes siddîktir. Allah'ın kelime-i tevhidini ve dinini yüceltmek, hakkın ve hak taraftarlarının bayrağını yükseltmek için Allah yolunda şehid olanlar, onlar için Rableri nezdinde büyük ecir ve önlereinden ve sağlarından koşan o vadedilmiş nur vardır. Burada "Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine ihsanda bulunduğu peygamberler, siddîklar, şehitler ve salihlerle beraberdir." (Nisa, 4/69). ayetinde zikredilen peygamberler, siddîklar, şehitler ve salihlerden ibaret olan ihlas dört sınıf müminden iki sınıfına bir işaret vardır. Ahmed bin Hanbel'in rivayet ettiği şu hadiste zikredilenler de şehidlerdendir: Rasulullah (s.a.) sordu: "Kimi şehid sayıyorsunuz?" Allah yolunda öldürüleni." dediler. Rasulullah (s.a.) "Öyleyse benim ümmetimin şehidleri cidden azdır. Öldürülen şehittir, bağırsak hastalığından ölen şehittir, veba hastalığından ölen şehittir." Bunlar, kendilerine mahsus, farklı farklı sevap verilecek olan ahiret şehitleridir.

"İnkâr edenler ve ayetlerimizi yalan sayanlar, işte onlar cehennemliktir." Yani Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr edip O'nun hakikaten ulûhiyyetine ve peygamberlerinin doğruluğuna delâlet eden burhanları ve ayetleri yalan sayanlar var ya, başkası değil işte bizatihi onlar cehennemliktir, orada ebedî kalacaklardır. Bu da saidlerin (ahirette bahtiyar olacak insanların) halini beyandan sonra şakilerin (ahirette bedbaht olacak insanların) halini beyandır. [\[6\]](#)

Dünyanın Hali Ve Ahiret Ameline Teşvik:

20- Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süsdür; aranızda bir öğünüş, malların ve evlâtların çokluğu ile iftihar edİştir. Bitirdiği nebat, ekicilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o kurur da sen onu sapsarı olmuş görürsün, sonra o bir çerçöp olur. Ahirette çetin bir azap vardır. Allah'tan mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı bir aldanış metain-dan başka bir şey değildir.

21- Rabbinizden gelecek bir mağfirete ve genişliği gök ve yer genişliği gibi olup Allah'a ve peygamberlerine iman edenler için hazırlanmış olan bir cennete doğru yarışın. İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu kime dilerse, ona verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

Açıklaması:

"Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünüş, malların ve evlâtların çokluğu ile iftihar edİştir." Yani ey insanlar şunu iyi bilin ki dünya hayatı ciddiyeti olmayan bir oyundur, gelip geçici bir eğlencedir, geçici bir zaman için süslenilen bir zinettir, birbirinize karşı mal çokluğu, evlâdü ıyal kalabalığı ile övündüğünüz bir yerdir.

Nitekim ayet-i kerimede bu şöyle ifade edilmiştir: "Nefsanî arzulara, kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara cazib kılındı. Bunlar dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer Allah'ın katındadır." (Âli İmran, 3/14).

Bu ifade dünyanın değersizliğine delâlet eder. Sonra Allah onu faydasının azlığı yanında çok çabuk yok olup gitmesi bakımından, yağmurun bitirdiği, büyüttüğü, gelişmesini tamamlayıp olgunlaştıktan sonra yok olup giden bir bitkiye benzeterek şöyle buyurdu:

"Bitirdiği nebat, ekicilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o kurur da sen onu sapsarı olmuş görürsün. Sonra o bir çerçöp olur." Yani dünya bir yağmur gibidir, bu yağmur sebebiyle biten bitkiler çiftçinin hoşuna gider. Sonra bu yeşil bitkiler kurur, sonra kırılır, uflanır, dağılır, çerçöp haline gelir, rüzgâr alıp götürür. Dünya buna benzer. Ayetteki "el-küffâr" kelimesi burada çiftçiler manasınadır. "Kâfir" gizleyen demektir. Çiftçi de tohumu toprağa gizlediği için bu ismi almıştır.

Bu ayetin bir benzeri de Yunus süresindeki şu ayettir: "Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri, o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü zinetini takınıp süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir gece ve gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden kopararak biçilmiş bir hale getiririz." (Yunus, 10/24).

Sonra Allah dünyaya karşı uyarıp, ahirete hazırlık için dünyadaki hayırlı şeylere teşvik ederek şöyle buyurdu: "Ahirette çetin bir azap vardır, Allah'tan mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı bir aldanış metaından başka bir şey değildir." Yani ahirette şu iki şeyden başkası yoktur: Ya Allah düşmanları için çetin bir azap veya Allah dostları ve itaat ehli için Allah tarafından bir mağfiret ve rıza. Ahirete nispetle dünya çok az ve değersiz bir şey olmasına rağmen ona aldanıp hoşlanan ve ondan başka dünya olmadığına inandığından dolayı ahirete yönelik amel etmeyen için dünya sadece bir aldanmadan ve geçici olarak istifade edilen bir metadan başka bir şey değildir. Said bin Cübeyr şöyle dedi: Eğer dünya seni ahiret için çalışmaktan alıkoyuyorsa aldanma metaldir. Ama seni Allah'ın rızasını kazanmaya ve onunla buluşmaya çağırıyorsa, o zaman o ne güzel meta ve ne güzel vesiledir.

İbni Cerir'in rivayetine ve sahih hadiste geldiğine göre Ebu Hüreyre Rasulullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Cennette kamçı kadar bir yer dünyadan ve içindekilerin tamamından daha hayırlıdır." Okuyun şu ayeti: "Dünya hayatı bir aldanış metaından başka bir şey değildir." Bu son ilave sadece İbni Cerir'in rivayetinde vardır.

Buhari ve Ahmed bin Hanbel'in Abdullah bin Mes'ud'dan rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cennet size terliğinizin bağından daha yakındır. Cehennem de öyle." Bu hadis hayrın da şerrin de insana ne kadar yakın olduğunu gösteriyor.

Allah ahirette olacak mağfireti zikrettikten sonra ona doğru koşulmasını emretti. Yani Allah sevaplar ve dereceler kazandıracak, günahlara ve hatalara keffaret olabilecek ibadetleri yapmak ve haramları terketmek suretiyle hayırlara koşmayı, mağfirete ve cennete doğru yarışmayı emrederek şöyle buyurdu:

"Rabbinizden gelecek bir mağfirete ve genişliği gök ve yer genişliği gibi olup Allah'a ve peygamberlerine iman edenler için hazırlanmış olan bir cennete doğru yarışın." Yani salih ameller yapmak suretiyle Rabbiniz tarafından affedilmene vesile olacak şeylere doğru, müsabaka yapanların koşması gibi süratle koşun, davranın. Günahları ve isyanları silecek tev-beye ve genişliği yer ve göğün ikisinin genişliği kadar olan cennete ulaştıracak şeylere doğru koşun.

İşte hazırlanan ve yaratılan bu cennet Allah'ı ve peygamberlerini tasdik eden, Allah'ın

farz kıldığını yapıp yasak ettiğinden kaçanlar içindir.

Sonra Allah mağfiretin ve cennetin Allah Tealâ için bir zorunluluk değil, kendisi tarafından bir lütuf ve rahmet olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu: "İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu kime dilerse ona verir. Allah büyük lütuf sahibidir." Yani bu vaadedilen mükafaatı, cennet ve mağfireti vermek Allah'ın üzerine vacib değildir, sırf O'nun bir lütfü ve rahmetidir.

Sahih hadiste şöyle gelmiştir: Muhacirlerin fakirleri "Ya Rasulallah! Servet sahipleri bütün sevapları, yüksek dereceleri, ebedî cennetleri götürdüler. " dediler. Rasulullah "Ne demek istiyorsunuz?" dedi. Onlar da şöyle dediler: "Bizim gibi namaz kıyorlar, oruç tutuyorlar, ama onlar sadaka (zekât) veriyor, biz veremiyoruz, onlar köle azad ediyor, biz edemiyoruz." Rasulullah (s.a.) "Size bir şey öğreteyim mi? Onu yaptığınızda sizden sonrakilerini geçmiş olursunuz ve sizin yaptıklarınızın aynısını yapanlar hariç hiç kimse sizden daha faziletli olamaz: Her (farz) namazın ardından otuz üçer defa sübhanallah, elhamdülillah, Allahüekber deyin." Bir müddet sonra bu fakir muhacirler geri geldiler ve "Zengin kardeşlerimiz bizim ne yaptığımızı duydular ve aynısını onlar da yaptılar." dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.): "Bu, Allah'ın lütfudur ki onu kime dilerse, ona verir." ayetini okudu. [\[7\]](#)

Başa Gelenlerin Kaza-Kaderle İlgisi Ve Cimrilerin Kendilerine Zulmetmeleri:

22- Ne yerde, ne de sizin kendinizde kir musibet yoktur ki biz onu yaratmamızdan evvel bir kitapta (yazılmış olmasın. Şüphesiz ki bu Allah'a göre kolaydır.bürlenen hiçbir kibirliyi sevmez.

24- Onlar cimrilik yapanlar, insanara da cimriliği emredenlerdir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah müstağni, bütün hamde lââyık olanın ta kendisidir.

Açıklaması:

"Ner yerde, ne de sizin kendinizde bir musibet yoktur ki biz onu yaratmamızdan evvel

bir kitapta (yazılmış) olmasın." Yani şu dünyadaki musibetlerden hiçbir musibet bulunmaz ki Allah katında yazılmış olmasın. İşte bu kaza ve kaderdir. Bu musibet ister kıtlık, kuraklık veya bitki azalması, ziraî mahsulatın telef olması, meyve noksanlığı, pahalılık ve açlık gibi insanın dışında olsun, isterse hastalıklar, fakirlik, geçim sıkıntısı gibi insanın kendisinde bir musibet olsun, bütün bunlar yaratılmadan önce Levh-i Mahfuzda yazılmıştır.

"...biz onu yaratmamızdan önce..." cümlesindeki "onu" zamiri İbni Cerir'in dediği gibi en isabetlisi "yaratılmışlara ve varlıklara" veya sadece "canlılara" döner, söz de buna delâlet etmektedir.

"Şüphesiz ki bu, Allah'a göre kolaydır." Yani bütün bunları çokluğuna rağmen "kitab"a kaydetmek ve eşyayı var olmadan önce bilmek, Allah'a zor değildir, kolaydır. Çünkü yaratan O'dur, yaratan yarattığını çok iyi bilir, onun ne iddiğini, ne olacağını ve ne olmayacağını bilir. Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Kişi Allah'ın kaderdeki sırrını bilseydi, musibetler ona hafif gelirdi." Âlimler bu ayet-i kerimeden eşya var olmadan önce Cenab-ı Hakkın onları bildiği sonucunu çıkarmışlardır. Bundan dolayı eşya, hadiseler, musibetler gerçekte beşerden hiç kimseye değil, ancak onları yoktan var eden Allah'a nispet edilir. Halk arasında söylenen kadında, binekte ve evdeki uğursuzluk meselesine gelince bu onların örfüne, düşünce ve sözlerine göre böyledir, işin aslında öyle değildir. Sihir, göz değmesi ve öldürme işi de öyledir. Yani hepsi Allah'ın tesiri (yaratması) ile meydana gelir, asıl müessir ve fiil sahibi O'dur. İnsanların fiili ise sadece görünürde insana nispet edilir.

Ayet-i kerimede musibetleri sadece insanın "kendisinde ve dünyada meydana gelenler" diye sınırlaması bunların sadece dünya ahvaline ait olmasındandır. Bu sebeptendir ki Rasulullah (s.a.): "Kıyamet gününe kadar olacakları yazıldı, kalem kurudu." demiş "sonsuz kadar" dememiştir.

Ahmed bin Hanbel ve "şahindir" hükmü ile Hakim'in Ebu Hassen'den rivayet ettiklerine göre iki kişi Hz. Aişe'nin (r.a.) huzuruna girdiler ve : "Ebu Hüreyre Rasulullah'ın (s.a.) "Uğursuzluk ancak kadında, binekte ve evde olur." dediğinden bahsediyor." dediler. Hz. Aişe de: "Kur'an'ı Ebul-kasım (s.a.)'a indirene yemin ederim ki o böyle demiyordu, lakin Rasulullah (s.a.) şöyle söylüyordu: "Cahiliye insanı uğursuzluk ancak kadında, binekte ve evdedir, diyorlardı." Sonra Hz. Aişe "Ne yerde, ne de sizin kendinizde bir musibet yoktur ki biz onu yaratmamızdan evvel bir kitapta (yazılmış) olmasın" ayetini okudu.

"Elinizden çıkana tasalanmayasınız. Onun size verdiği ile sevinip şımarımayasınız diye." Yani bütün bunları size haber verdik ki dünyada elinizden kaçan nimetlere üzülmeysiniz, elde ettiklerinizle de şımarıklık yapmayasınız diye. Elden kaçanlara üzülmeysin, çünkü bir şey takdir edilmiş (kaderde yazılmış) ise mutlaka olur. Size gelene veya Allah'ın size verdiği sevinmeyin, yani Allah'ın size ihsan ettiği nimetlerle insanlara karşı iftihara kalkışmayın, çünkü bütün bunlar Allah'ın takdiridir ve size O'nun verdiği

rızıktır. İşte bunun için Allah şöyle buyurdu:

"Allah çok böbürlenen hiçbir kibirliyi sevmez." Yani Allah gönlü büyüklük yapan, tekebbür gösteren, malıyla veya mevki ve makamı ile başkasına karşı üstünlük taslayan herkesi şüphesiz cezalandıracaktır.

Böylece şu ortaya çıkmaktadır: Allah tarafından hoş görülme üzüntü; kaza ve kadere rıza göstermemekten ve sabretmemekten dolayı gösterilen üzüntüdür. Yasak edilen sevinç ise, kişiyi şımarıklığa sevkeden ve şükürü unutturan sevinçtir. İkrime şöyle dedi: "Üzülme veya sevinme kimse yoktur. Fakat siz sevincinizi, şükür; üzüntünüzü, sabır yapın."

İnsanın tabiatından olan sevinme, üzüme, öfkelenme gibi şeyleri yasak etmek manasızdır. Öyleyse buradaki yasak, öfke öncesi onu hazırlayıcı şeyleri yapmaya veya sevinç ve üzüntüyü izleyen sebeplerle ilgilidir ki bu da nimetlerle şımarma ve nankörlük etme ve kadere öfkelenme ve cerbezelenmedir.

Kibirli, gururlu insanlar, başkasının kendileri üzerinde herhangi bir hakkı olduğunu kabul etmediklerinden çoğunlukla cimri olurlar. Aşağıdaki ayette Allah onları tarif ederek şöyle buyurdu:

"Onlar cimrilik yapanlar, insanlara da cimriliği emredenlerdir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah müstağni, bütün hamde lâıyk olanın ta kendisidir." Yani malını harcamamak suretiyle cimrilik yapanlar, çoğunlukla kibirli, gururlu insanlardır. Allah'ın maldaki hakkını ödemezler, bir yoksula bir fakire iyilikte bulunmazlar. Başkalarından da mallarını harcamamalarını isterler, cimrilik yapmayı insanlara güzel gösterirler. Lakin kim bu harcamayı yapmaz, Allah'ın emirlerinden ve O'na itaat etmekten uzak durursa, bilsin ki Allah'ın ona ihtiyacı yoktur. O gökteki ve yerde varlıklar nezdinde zatı övülendir, bu cimrilik O'na zarar vermez. Kur'an-ı Kerim'in aktardığı Musa'nın kavmine söylediği şu sözde olduğu gibi cimrilik ancak o kişinin kendisine zarar verir: "Eğer siz ve yeryüzündekiler hepsi nankörlük ederseniz (bu, Allah'a zarar vermez), zira şüphesiz Allah müstağnidir, çok övülmeye lâıktır." (İbrahim, 14/8).^[8]

Peygamberlerin Gönderiliş Gayesi: İslâm Toplumunun Esasları Ve Adalet Nizamı:

25- Andolsun ki, biz açık açık delillerle elçilerimizi gönderdik ve insan'arın adaleti ayakta tutmaları için beraberinde de kitabı ve mizanı indirdik. Bir de kendisinde hem çetin bir sertlik, hem insanlar için menfaatler bulunan demiri indirdik. Çünkü (bununla) Allah, kendisine ve peygamberlerine gıyaben kiralerin yardım edeceğini belli edecektir. Şüphesiz ki Allah en büyük kuvvet sahibidir, yegane galiptir.

Açıklaması

"Andolsun ki biz açık delillerle elçilerimizi gönderdik ve insanların adaleti ayakta tutmaları için beraberlerinde de kitabı ve mizanı indirdik." Yani andolsun ki biz peygamberlere vahiy ile melekleri, bu vahyi ümmetlerine tebliğ etmeleri için de peygamberleri apaçık mucizelerle, açık seçik hükümlerle ve kesin burhan ve delillerle gönderdik. Beraberlerinde de Tevrat, İncil, Zebur ve Kuran gibi semavî kitaplar indirdik. İnsanların em-rolundukları hak ve adalete tabi olmaları, hayatlarını bu esas üzerine kurup bütün dinî ve dünyevî işlerinde birbirlerine adaletli davranmaları için o peygamberlerle beraber mizanı, yani hükümlerde adaleti indirdik, yani bunu onlara emrettik. Dolayısıyla onlar hükümlerin uygulanmasının, dinlere saygı gösterilmesinin ve peygamberlere uyulmasının bekçileridir.

"Bir de kendisinde hem çetin bir sertlik, hem insanlar için menfaatler bulunan demiri indirdik." Yani biz diğer madenlerin yanında demiri de yarattık, insanlara onu işlemeyi öğrettik ve onu, hakkı gösteren bunca delilden sonra ondan yüz çevirip inatlaşanlar için caydırıcı kıldık. Zira onda caydırıcı bir kuvvet ve insanlar için yararlar vardır. Kap-kacak, ev eşyaları, bina yapımı, iktisadî hayatın gerekleri, ziraât aletler, sulh ve savaş sanayii edevatı, ağır ve hafif harp silâh ve edevatı, trenler, gemiler, uçaklar, arabalar gibi pek çok ihtiyaçlarında insanlar demirden faydalanırlar. "Demir" kelimesi müslümanlar ve devletin sınırları içinde onlarla beraber yaşayan diğer insanlar arasında dinin hükümlerini tatbik etmek için, dinin ve İslâm topraklarının harimine tecavüzde bulunan ve dünyada İslâm'ın yayılmasına engel olan din düşmanlarına karşı cihad etmek için onda caydırıcı güç olduğuna işarettir.

Rasulullah (s.a.) kendisine peygamberlik geldikten sonra Mekke'de on üç sene kaldı. Akide ve ahlakı düzeltmek, müşriklerle mücadele etmek, tevhidin aslını izah etmek, apaçık mucizelerle peygamberliği ispat etmek için kendisine Mekkî sureler vahyediliyordu. Muhalif insanlara karşı artık delil tamamlanınca Allah hicrete mücadele etti, akidenin yerleşmesini, müslümanların izzet ve şerefini savunmak ve Kur'an'ın getirdiği esaslara saygıyı teminat altına almak için cihada izin verdi. Ahmed bin Hanbel ve Ebu Davud'un İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben, yalnız ortağı

olmayan Allah'a ibadet olunması için kıyamete yakın, kılıçla gönderildim. Benim rızım, mızrağımın gölgesinde yaratıldı. Zillet ve küçüklük benim işime muhalif olanlar üzerine indirildi. Kim bir kavme benzemeye kendisini zorlarsa, o onlardandır."

"Çünkü (bununla) Allah kendisine ve peygamberlerine gıyaben kimlerin yardım edeceğini belli edecektir. Şüphesiz ki Allah en büyük kuvvet sahibidir, yegane galiptir." Yani Allah'ın bunu böyle yapması, sadece kim düşmana mukavemet etmek için cihad silâhları arasında demiri kullanmak suretiyle Onun dinine ve peygamberlerine ihlasla, samimiyetle yardım edeceklerin ortaya çıkması, bilinmesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, muktedirdir, galiptir, kahredicidir, müminlere hiç ihtiyaç duymadan zalimlerin düşmanlıklarını defedebilir, peygamberlerine ve müminlere yardım edebilir. Onlara cihadı emretmesi ise sadece müminler cihaddan ve onun sevabından faydalansınlar ve düşmanlarının kalbinde kendileri için izzet, heybet ve güç kazansınlar içindir. Zira değerleri ve esasları (İslâmın ilkelerini) korumak her zaman güçlü kuvvetli himayecilerle mümkün olur. [\[9\]](#)

Semavi Dinlerin Esasta Bir Oluşu Ve İslâm'ın Öncekilerle İrtibatı:

26- Andolsun ki biz Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, peygamberliği ve Kitab'ı da onların nesillerine verdik. Neticede içlerinden bir kısmı hidayete ermiştir, ama onlardan çoğu fasık idiler.

27- Sonra bunların izleri üzerinde ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik ve ona tâbi olanların kalplerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Uydurdukları ruhbanlığı ise, onu üzerlerine biz farz kılmadık. Ancak Allah rızasını aramak için yaptılar. Fakat buna da hakkıyla riayet etmediler. Biz de içlerinden iman edenlere mükâfatlarını verdik. Onlardan bir çoğu fasık kimselerdi.

28- Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve peygamberlerine iman edin ki size rahmetinden iki nasib versin ve size kendisi ile yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin ve sizi affetsin. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

29- Ehl-i Kitap Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütfü Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."

Açıklaması:

"Andolsun ki biz Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, peygamberliği ve kitabı da onların nesillerine verdik." Yemin yemin olsun ki biz beşerin ikinci babası Nuh'u kendi kavmine, peygamberlerin babası, Arabın babası İbrahim Halilü'r-Rahman'ı da bir başka kavme peygamber olarak gönderdik, risalet ve nübüvveti (peygamberliği) de onların nesillerine verdik. Bütün peygamberler o ikisinin neslindedir, Allah onlardan sonra, onların zürriyetinden olmayan ne bir nebi, ne de bir rasul gönderdi. İnen kitaplar da yine onların nesillerine indi. Allah onların nesilleri dışında kimseye ne bir kitap indirdi, ne de bir beşere vahiy gönderdi.

"Neticede içlerinden bir kısmı hidayete ermiştir, ama onlardan çoğu fasık idiler." Yani zürriyet neticede iki gruba ayrıldı. Onlardan bir topluluk hakka ve sırat-ı müstakime yöneldiler, pek çoğu ise Allah'a itaatten ve koyduğu sınırlardan dışarı çıktılar. Allah'ın bütün peygamberlerle ümmeti arasındaki sünneti (kanunu) işte böyledir.

Bu şuna delildir ki hak yolundan çıkmak ve sapmak, hakkı tanıma ve ona ulaşma imkanı bulduktan ve gerekli deliller ortaya konulduktan sonra olmaktadır.

"Sonra bunların izleri üzerinde ardarda peygamberlerimizi gönderdik. " Yani onlardan sonra asırlar boyu peşpeşe, birbiri ardına, bir peygamberden sonra bir diğerini gönderdik. Nihayet İsa (a.s.)'m günlerine gelindi.

Vahiy silsilesinde meşhur olduğu için Allah İsa (a.s.)'ı özellikle zikrederek şöyle buyurdu:

"Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona incil'i verdik." Yani peygamberler silsilesini Meryem oğlu İsa ile devam ettirdik ve ona İncil'i verdik. İncil, Allah'ın dininin esaslarını ihtiva edici, Tevrat'takileri tamamlayıcı, şeriatın hakikatini ve hikmetini açıklayıcı, 'Yahudilerden gelen zulüm sebebiyle onlara helâl kılınmış olan nice iyi şeyleri onlara haram kıldık." (Nisa, 4/160) ayetinde Cenab-ı Hakk'ın ifade ettiği gibi yaptıkları zulüm ve çirkinliklerden dolayı İsrailoğulları'na ceza olmak üzere konulmuş olan sert hükümlerin bazılarını hafifletici olarak Allah'ın İsa (a.s.)'a vahyettiği kitaptır.

Sonra Allah İsa'ya tâbi olanların sıfatlarından bazılarını zikrederek şöyle buyurdu:

"Ve ona tâbi olanların kalplerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Uydurdukları ruhbanlığı ise, onu üzerlerine biz farz kılmadık. Ancak Allah rızasını aramak için yaptılar. Fakat buna da hakkıyla riayet etmediler." Yani Yahudilerin katılığının aksine, biz ona tâbi

olan havarilerin ve yardımcılarının kalplerine bir şefkat bir merhamet koyduk. Onların kendiliklerinden uydurdukları, ihdas ettikleri ruhbanlığa gelince: Bunu onlar için Allah koymadı, bunu onlara Allah emretmedi. Bilakis ibadette aşırılık yaparak bu tarz üzere yürüdüler; yememe, içmeme, evlenmeme konusunda bu meşakketleri kendileri yüklediler. İnsanlardan uzaklaşıp mağaralarda, kiliselerde ibadete çekildiler, Allah'a yakın olmak için sert dokunmuş elbiseler giydiler.

Onlar bu ruhbanlığı sırf Allah'ın rızasını kazanma maksadıyla uydurdular, ama buna hakkıyla riayet etmediler, esaslarını muhafaza etmediler ve içlerinden pek çoğu bunu fesad işlerde kullandı.

İbni Kesir in de dediği gibi bu onlar için iki bakımından kınama ifade eder: Birincisi: Allah'ın dininde Onun emretmediği şey uydurmak (bid'at). İkincisi: Kendilerini Allah'a yaklaştıran bir ibadettir diye iddia ederek yapmayı üstlendikleri şeyi yerine getirmemeleri.

İbni Ebî Hatem'in rivayetine göre İbni Mesud şöyle dedi: Rasulullah (s.a.) bana: "Ey İbni Mes'ud" dedi. Ben de: "Buyur ya Rasulallah" dedim. Şöyle devam etti: "Biliyor musun İsrailoğulları yetmiş iki fırkaya ayrıldı. İçlerinden üçü hariç, hiçbiri kurtulmadı. Bunlardan birincisi isa'dan sonra mağrur ve mütekebbir kralların arasında bulundu, Allah'ın dinine, Meryem oğlu İsa'nın dinine çağırdı, o krallarla savaştı sabretti, öldürüldü ve kurtuldu. Sonra başka bir grup çıktı. Bunların savaş gücü yoktu, bunlarda kralların ve zalimlerin arasında bulundular. Allah 'ın dinine ve Meryemoğ-lu İsa'nın dinine davet ettiler, öldürüldüler, testerelerle biçildiler, ateşlerde yakıldılar, neticede sabredip kurtuldular. Sonra bir başka grup çıktı, bunların da ne savaşacak gücü, ne de adaleti sağlayacak kuvveti vardı. Bunlar da dağlara çekilip ibadetle vakit geçirdiler. İşte Allah 'ın "uydurdukları ruhbanlık ise onu üzerlerine biz farz kılmadık" dediği kişiler bunlardır. "[10]"

"Biz de içlerinden iman edenlere mükâfatlarını verdik. Onlardan bir çoğu fasık kimselerdir." Yani gerçekten iman eden o müminlere bu imanları sebebiyle hakettikleri sevabı verdik. Ruhbanlık yapan bu insanların çoğu fasıktır, Allah'ın koyduğu sınırlardan ve O'na itaatten çıkmışlardır, haksız yere insanların mallarını yerler, gidişleri sapıktır.

Hafız Ebu Ya'la'nın Enes bin Malik'te rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle diyordu: "Kendinize ağır işlev yüklemeyin, yüklerseniz (Allah tarafından da) size ağır yüklenir. Çünkü bir kavim kendisine ağır yükledi de onlara (bu sonra) ağır geldi. İşte bu onların mabetlerde, kiliselerde inzivaya çekilmeleridir. Uydurdukları ruhbanlık ise onu üzerlerine biz farz kılmadık. "

Ahmed bin Hanbel'in İyas bin Malik'ten rivayet ettiklerine göre Rasulullah şöyle buyurdu: "Her peygamberin bir ruhbanlığı vardır. Bu ümmetin ruhbanlığı da Allah yolunda cihaddır."

Sonra Allah hem İsa (a.s.)'a, hem de Muhammed (s.a.)'e iman edenlerin sevabını zikrederek şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler, Allah 'tan korkun ve peygamberine iman edin ki size rahmetinden iki nasip versin ve size kendisi ile yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin ve sizi affetsin. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir." Yani ey Ehl-i Kitap inananlarından olup da Allah'ın varlığını ve birliğini ve peygamberi Muhammed (s.a.)'i tasdik eden Yahudi ve Hristiyanlar! Allah'ın size emrettiklerini yaparak, yasak ettiklerini terkederek Ondan korkar, elçisi Muhammed'e de iman ederseniz, Allah size önceki peygamberlere iman ettikten sonra son peygamberi Muhammed'e de iman etmeniz sebebiyle rahmetinden iki nasip veya iki kat verir ve buna ziyade olarak da size sıratı aydınlığı ile yürüyebileceğiniz, ahirette yolunuzu bulabileceğiniz bir nur, dünyada cehaleti ve körlüğü farkedebileceğiniz bir hidayet lütfeder ve geçmiş günahlarınızı affeder. Allah çok mağfiret ve rahmet sahibidir.

Daha önceki bütün peygamberlere iman ettikten sonra Muhammed (s.a.)'e de iman edenler için verilen bu vaad şu üç hususu ihtiva etmektedir: sevabın kat kat olması, kurtuluşları için sırat üstünde onlara nur verilmesi, günah ve kötülüklerinin affedilmesi.

Buhari ve Müslim'in Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Üç sınıf insan vardır ki ecri iki defa verilir: Ehl-i Kitap'tan bir adam, hem kendi peygamberine hem de bana iman ederse ona iki ecir vardır. Bir köle, hem Allah'ın hakkını, hem de efendilerinin hakkını yerine getirirse, ona iki ecir vardır. Bir insan cariyesini yetiştirir, terbiyesini güzel verir, sonra onu azad edip eulendirirse, buna da iki ecir vardır."

Sonra Allah peygamberliğin kendi kavimlerine ait olduğunu iddia eden Yahudilere cevaben şöyle buyurdu: "Ehl-i Kitap Allah'ın lutfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütf Allah 'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah büyük lütf sahibidir." Yani Allah'tan korkun ve iman edin ki yukarıda geçen üç şeyi size versin. Ehl-i Kitap'tan, Allah'ın verdiği geri çevrilemeyeceğine, vermediğinin de alınamayacağına inan-mayıp Ondan korkmayanlar, bunlar Allah'ın Muhammed'e iman edenlere lütfettiğinden hiçbir şey elde edemeyeceklerini ve bunu hak etmiş olanlara ihsan ettiği risalet, nübüvvet vs. lütuflarını vermesine de mani olamayacaklarını, lütfün -ki peygamberlik, ilim ve takva da bu cümledendir- Allah'ın elinde olduğunu, Muhammed'e ahabını ve ümmetine İslâm dininden zengin bir pay verdiği gibi onu dilediğine vereceğini iyi bilsinler ve bu gerçeği kabul etsinler. Allah lütfü geniş, kullarından dilediğine karşı ihsanı ve hayrı çoktur. [\[11\]](#)

Kısacası; Ehl-i Kitap, nebilerin ve rasullerin sonuncusu Muhammed (s.a.)'e iman etmedikçe Tevrat'a, İncil'e, Musa ve İsa'ya iman etmiş olmaları yetmez ve hiç fayda vermez. [\[12\]](#)

---

[1] Bahru'l-Muhit, VTII/217.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/248-251.

[3] İbni Ebî Hatem ve İbni Cerir rivayet etmiştir.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/256-259.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/264-266.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/269-271.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/273-275.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/278-280.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/282-283.

[10] İbni Cerir de bir başka lafızla rivayet etmiştir.

[11] Açıklamasını verdiğimiz bu ayetin başındaki "li-ellâ yaleme", daha önce de bahsettiğimiz gibi "li-yaleme" demektir. Nitekim İbni Mes'ud "li-key yaleme" şeklinde okumuştur. İbni Cerir bunun sebebini şöyle açıklıyor: Çünkü Arab hemen her sözünde "lâ"yı te'kit edici zaid bir sıla olarak getirir. Açık olmayan bir inkâr ifade etmek üzere sözün başında veya sonunda gelir. Başka ayetlerde de benzeri gelmiştir. Meselâ "Mâ-me-ne'ake ellâ tescüde" (Araf, 7/12); "Ve mâ-yuş'irüküm ennehâ izâ-câ'et lâ-yü'minûn" (En'am, 6/109); "Ve harâmun alâ karyetin ehleknâhâ ennehüm lâ yercî'ûn" (Enbiya, 21/95)

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/287-290.

Surenin İsmi: 3

Önceki Sureyle İlişkisi: 3

Surenin Muhtevası: 3

Zihar Ve Keffareti: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Allah'a Ve Peygambere Düşmanlık Yapanlara Tehdit: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Gizlice Kötülük Konuşanların Cezası Ve Kur'an'da
Münacat Adabı: 12

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 12

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Bir Mecliste Oturma Adabı: 14

Belagat: 14

Kelime ve ibareler: 15

Nüzul Sebebi: 15

Ayetler Arası İlişki: 15

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Rasulullah'a Özel Bir Konu Arzetmeden Önce Sadaka Vermek: 17

Belagat: 17

Kelime ve İbareler: 17

Nüzul Sebebi: 18

Ayetler Arası İlişki: 18

Açıklaması: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 19

Müminlerden Başkasını Dost Edinen Münafıkların Hali:
19

Belagat: 19

Kelime ve İbareler: 20

Nüzul Sebebi: 20

Ayetler Arası İlişki: 20

Açıklaması: 20

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 21

Allah Ve Peygamber Düşmanlarının Cezası, Müminlere
Zafer Vaadi Ve O'nun Düşmanlarını Dost Edinmenin
Haramlığı 22

Belagat: 22

Kelime Ve İbareler: 22

Nüzul Sebebi: 22

Ayetler Arası İlişki: 22

Açıklaması: 23

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 23

Zihar Ve Keffareti:

1- Kocası hakkında sana müracaat eden ve Allah'a şikâyet eden kadının sözünü Allah işitti. Allah sizin konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah işitir, görür.

2- İcinizden hanımlarına zihar yapanlar; o kadınlar onların anneleri, Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.

3- Hanımlarına zihar yapıp sonra söylediklerinden dönecek olanlar birbiriyle temas etmeden evvel bir köle azat etsinler. İşte size bu öğütleniyor. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

4- Kim (bunu) bulamazsa birbiriyle temas etmeden evvel aralıksız iki ay oruç tutsun. Buna da gucu yetmeyen, altmış yoksul doyursun. Bunlar Allah ve Rasulüne iman etmeniz içindir ve bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için elim bir azap vardır.

Açıklaması:

"Kocası hakkında sana müracat (mücadele) eden ve Allah'a şikâyet eden kadının sözünü Allah işitti. Allah sizin konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah işitir görür." Yani ey peygamber, kendisine "sen bana (haramlıkta) annem gibisin." diyerek zihar yapan kocası hakkında sana müracat eden ve şikâyetini Allah Teâlâ'ya arz eden kadının kendisini üzüp kederlendiren bu durumu Allah Teâlâ kabul etti. Allah zaten aranızda geçen o konuşmaları işitiyordu. Çünkü Allah Teâlâ işitilecek her şeyi ve görülecek her şeyi en mükemmel şekilde işitir ve görür. Sizin o kadınla aranızda geçen konuşma da bunlardan biridir.

"Mücadile" burada "muhavere" manasınadır. Muhavere de bir sıkıntıdan çıkış yolu bulmak için konunun tekrar tekrar konuşulmasıdır. Şikâyet: Başa gelip de hoşlanılmayan

şeyi haber vermektir. İşitme: Kendisiyle seslerin anlaşıldığı bir sıfattır ve ilim sıfatından başkadır. Burada bahsi geçen kadın Havle binti Salebe'dir. Kocası: Ensar'dan Evs. b. Samit'tir.

Daha önce de geçtiği gibi Buhari, Nesei ve daha başkalarının da Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet ettiğine göre o şöyle demişti: İşitmesi bütün sesleri kuşatan Allah'a hamdolsun, Havle binti Salebe geldi Rasulullah'a (s.a.) şikâyetini arzetti. Ben odanın köşesinde idim. Sözlerini tam anlayamıyor-dum. Hemen "Allah Tealâ kadının sözünü işitti." ayetini indirdi.

Ayetin başındaki "kad" beklenen bir şeyin oluşunu ifade eder. Nitekim Rasulullah (s.a.) ile bu kadın, onun şikâyet ve sözlerini Allah Tealâ'nın kabul etmesini ve bu konuda onu rahatlatacak hükmü indirmesini gözlüyor-lardı. "Allah işitti." sözü icabet etmek ve kabul etmekten mecazdır.

Sonra Allah Tealâ zihar yapanları azarlayarak şöyle buyurdu: "Hanımlarına zihar yapanlar, o kadınlar onların anneleri değildir. Onların anneleri ancak onları doğuranlardır." Yani hanımlarına "Sen bana annemin sırtı gibisin, yani sen bana annem gibi haramsın." diyerek onları annelerine benzetenlere gelince: Bu onların yalanıdır. Çünkü hanımları onların anneleri değildir. Gerçekte anneleri, onları doğuranlardır. Bu ifade de bir tev-bih (azarlama) ve itab vardır.

"Bununla beraber onlar şüphesiz çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar Muhakkak Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır." Yani bu ziharı yapanlar bu sözleriyle, nasıl ki akıl kabul etmiyorsa aynı şekilde dinin de kabul etmediği, cevaz vermeyip kabih gördüğü çirkin ve yalan bir söz söylemiş oluyorlar. Allah'ın affı ve mağfireti çoktur. Zira vermeleri lâzım gelen keffareti. onları bu münkerden kurtarmak için meşru kılmıştır. Allah Teâlâ günah işleyip sonra tevbe edenleri affettiği gibi istediklerini tevbesiz de affeder Ayet-i kerimede "Şirkin dışında dilediklerini affeder." buyuruluyor.

Allah Tealâ, hanımı anneye benzetmek olduğu için ziharı "çirkin" ve "yalan" olarak vasıflandırdı. Bu, dinin kabul etmediği ve tanımadığı çirkin bir söz, yalan bir haberdır. Bu ifade zihar yapmanın haram olduğuna delâlet eder. Zihar, Şafiilere göre de büyük bir günahdır. Çünkü bu, Allah'ın izni olmadan O'nun hükmünü değiştirmeye yeltenmedir. Bunu yapan yalancıdır, dine muarızdır.

Zihar, cahiliye devrinde ebedî haramlığı gerektiren ve dönüşü olmayan bir talâk sayılırdı.

Şafii ve Hanbelilere göre ziharın sahih olmasının ölçüsü şudur: Talâkı sahih olan herkesin ziharı sahihtir. Buna göre âkil baliğ olanın ziharı sahihtir ve bu konuda müslüman, kâfir müsavidir. Dolayısıyla "hanımlarına zihar yapanlar..." ayeti umumi olduğu için bu mezhepler nezdinde zımmı-nin talâkı sahih olduğuna göre ziharı da sahihtir. Hanefi

ve Malikilere göre ise müslüman, âkil baliğ olan her kocanın zıharı sahihtir. Buna göre zım-minin zıharı sahih olmaz, üzerine hiçbir hüküm terettüp etmez. Çünkü "Sizden hanımlarına zıhar yapanlar" ayetinin zahiri müminlere hitap etmektedir. Dolayısıyla bu, zıharın müminlere has olduğuna delâlet eder Çünkü sahih bir zıharın getireceği hükümlerden biri de hanımına dönmek isteyip de köle azadından aciz kalan kişinin oruç tutmasının vacip olmasıdır, bu haliyle zımkiye orucun vacip olması mümkün değildir. ^[1]

Ahmed b. Hanbel hariç cumhura göre kadının kocasına "Sen bana annemin sırtı gibisin." diyerek zıhar yapması sahih değildir. Evzâi'ye göre bu bir yemindir, keffaret verir. Razi'ye göre bu görüş isabetli değildir. Çünkü zıharda erkek asıl olduğu halde ona yemin keffareti lâzım gelmiyor, kadına nasıl lâzım gelsin. Ve yine zıhar sözle haram kılmaktır. Halbuki kadın talâka malik olmadığı için buna da malik değildir.

Ahmed b. Hanbel'den gelen kuvvetli bir rivayete göre ise kocasına zıhar yapan hanıma zıhar keffareti vacip olur. Çünkü o, "çirkin" ve "yalan" sözü söylemiştir. Ahmet'den gelen diğer bir rivayete göre yemin keffareti vacip olur. Bu, onun mezhep esaslarına daha uygundur.

Zıharda hanımın benzetüdüğü kadına gelince: Hanefilere göre bu, ister nesep ister süt ister hısımlık sebebiyle olsun kişiye nikâhı ebediyyen haram olan kadındır veya sırtı, karnı gibi bakması helâl olmayan bir uzvudur. Şafii mezhebi de böyledir. Ancak onlar oğlun hanımını ve zıhar yapanın süt kızını istisna ettiler. Çünkü bu ikisi bir zaman ona helâl idiler. O zamanı kastetmiş olması muhtemeldir.

Malikilere göre benzetilen varlık, cinsî teması kocaya asla helâl olmayan her hangi bir varlık olabilir. Bu erkek olur, kadın olur veya hayvan olabilir. Bu itibarla kişinin hanımını veya saçı ve eli gibi bir cüzünü annesine benzetmesiyle zıhar sahih olur.

Hanbelilere göre de benzetme ister tamamına ister eli, yüzü, kulağı gibi bir uzvuna yapılınsın zıhar sahih olur. Ayrıca ister nesep ister süt ister hısımlık sebebiyle olsun kendisine ebediyyen haram olan kadınların hepsine şamildir. Mesela anneler, nineler, teyzeler, halalar ve kızkardeşler buraya dahildir. Ve yine hanımın kızkardeşi veya halası gibi muvakkaten haram olan kadınlara, erkekler, hayvanlar veya ölümler gibi aslen haram olanlara da şamildir. Yani bunlara benzetmek zıhar olur.

Sonra Allah Tealâ zıhar keffaretini beyan ederek şöyle buyurdu: "Hanımlarına zıhar yapıp sonra söylediklerinden dönecek olanlar birbiriyle temas etmeden evvel bir köle azat etsinler. İşte size bu öğütleniyor. Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır." Yani kendilerinden zıhar sadır olanlar sonra bunu bozmak ve temasın mubah olduğu önceki hallerine dönmek isterlerse, söyledikleri bu söz sebebiyle, temas etmeden önce bir köle azat etmeleri üzerlerine vaciptir. Keffaret vermeden temasta bulunmaları caiz değildir.

İşte size emredilen hüküm veya keffaret budur. Ya zihar günahını irtikap etmekten vaz geçersiniz veya bu emirlere uyarsınız. Allah amellerinizden haberdardır, hiçbir şey ona gizli kalmaz. Bunların karşılığını verecek Odur.

Bu ayette geçen "dönmek" kelimesi ile ne kastedildiği hususunda alimler ihtilâf etmişlerdir: Zahiriyye mezhebi ve Ebulaliye'ye göre zihar lafzının tekrar edilmesidir. Buna göre zihar lafzını tekrar etmedikçe keffaret lâzım gelmez. Bu görüş batıldır. Hanefi ve Malikilerde meşhur olan görüşe göre "dönmek" temasta bulunmaya karar vermektir. İmam Şafii'ye göre bunun manası zihardan sonra kocanın hanımını, boşaması mümkün olacak kadar bir müddet tutması ve boşamamasıdır. Çünkü onu annesine benzetmesi hanım olarak tutmamasını gerektirir. Tutmuşsa sözünden döndü, demektir.

Ahmed b. Hanbel'e göre ise temasa dönmesi veya buna karar vermesidir. Keffaret vermedikçe bu ona helâl olmaz.

Kısacası bu konuda üç veya dört görüş vardır: Zihar lafzının tekrarı, temasa karar verme, önden temas ve boşayabileceği kadar bir müddet tut-masu Zahiriyye mezhebinin görüşüne cumhur şu cevabı vermiştir: Bu görüş ilk ziharın keffaret gerektirmediğini ifade eder ki Havle kıssası bunu reddetmiştir. Zira "tekrar" rivayet edilmemiş, Rasulullah da böyle bir şey sormamıştır.

"Bir köle azat etmek" her azası tam olan bir köle azat etmektir veya bir köle azat etmek üzerlerine vaciptir. Burada köle, iman şartı olmadan mutlak gelmiştir. Bu da kâfir olsun mümin olsun herhangi bir köle azat etmenin yeterli olmasını gerektirir. Hanefi ve Zahiriler nassın bu şekilde zahirine göre hükmetmişlerdir. Çünkü iman şart olsaydı Allah Teâla hata ile öldürme keffaretinde olduğu gibi burada da beyan ederdi. O halde Allah Tealâ'nın mutlak getirdiği yerde mutlak, mukayyed getirdiği yerde mukay-yed yapmak vaciptir, şu halde herbiriyle kendi yerinde amel edilmelidir. Hanefilerin görüşü şu esasa bina edilmiştir: "Burada imanı şart koşmak nassa bir ilâvedir, bu ise nesihdir. Halbuki Kur'an ancak Kur'an ile veya mütevatir veya meşhur haber ile nesholunur. Mutlak mukayyede ancak aynı hükümde ve aynı hadiste olursa hamlolunur."

Cumhur ise mutlaka mukayyede hamlederek nasıl kölenin mümin olması hata ile öldürmede nas ile şart kılınmışsa diğer keffaretlerde de şarttır demiştir. Çünkü hepsinde mucip aynıdır; köle azat etme. İmam Malik'in kendi senediyle siyah cariye'nin kıssası hakkında Muaviye b. Hakem es-Su-lemi'den rivayet ettiği Rasulullah'ın (s.a.) "Onu azat et. Çünkü o cariye müminedir." [2] hadisi ile de bu görüş kuvvet kazanmaktadır.

"Birbiriyle temas etmeden" sözünde bahsedilen şahıslar, daha önce sözü geçen zihar yapan koca ile zihar yaptığı hanımıdır. "Temas" cinsel ilişkiden kinayedir. Bu sebeple keffareten önce ilişki haramdır. Hanefi'lere göre öpme gibi ilişkiye hazırlayan hareketler

de haramdır. Çünkü haramın yolu da haramdır. Şafiilerde azhar olan görüşe göre bu, haram değildir. Tıpkı hayızlı kadın ve oruçlu insan gibi, temas haramdır, teması hazırlayan hareketlerde bulunması haram değildir.

"Kim bunu bulamazsa temas etmeden önce aralıksız iki ay oruç tutsun." Yani elinde kölesi olmayan, zaruri ihtiyacından fazla olarak köle parası da bulamayan veya zamanımızda olduğu gibi köle bulunmadığı için satın alıp azat edemeyen kişi, Kur'an nassının emri ile cinsi münasebette bulunmadan önce aralıksız iki ay oruç tutması vaciptir. Bu orucun aralıksız olması üzerinde alimler icma etmiştir. Bir mazeretten dolayı bir veya birkaç gün tutmasa veya gece yahut gündüz bilerek münasebette bulursa cumhura göre yeniden başlar. İmam Ebu Yusuf ve Şafii'ye göre gece temasta bulunursa yeniden başlamaz, çünkü gece oruç zamanı değildir.

.Malikilere göre hastalıkla, unutarak oruç tutmamakla, tehdit altında orucu bozmakla, henüz fecir doğmadı veya güneş battı zannederek yiyip içmekle ara vermiş sayılmaz.

Hanefilere ve Şafiilerde karar kılınan sonraki görüşe göre, hastalık gibi oruç bozmayı mubah kılan bir mazeret sebebiyle oruç tutmazsa ara vermiş sayılır. Cinnet getirme sebebiyle tutmasa ara vermiş sayılmaz.

Hanbelilere göre zıhar yapan kişi iki ay boyunca bir mazeretten dolayı oruca ara verirse kaldığı yerden devam eder, özürsüz bozarsa yeniden başlar.

Alimler "kifaf miktarı'nda ve maddi durumunun iyi olup olmamasının zamanı konusunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Malik'e ve İmam Şafii'nin az-har olan görüşüne göre keffareti eda zamanındaki haline itibar edilir. Çünkü keffaret, teyemmümün abdeste, namazda oturmanın kıyama bedel sayılması gibi bedeli kendi cinsinden olmayan bir ibadettir. Dolayısıyla eda vaktindeki haline itibar edilir. Ahmed b. Hanbel ise keffarete ibadet değil ukubet tarafının galip olduğunu esas alarak, vucub vaktine itibar etmiştir.

İki ayın hesaplanmasında neyin esas alınacağına gelince; en meşhur olanı hilâllerin esas alınmasıdır. Kamerî ayın tam veya noksan olması arasında fark yoktur. Ayın başında başlayan kişi ay noksan bile olsa hilâle göre iki ayı tamamlar. Kamerî ayın başında başlamayana gelince; ondan sonra gelen ayı hilâle göre tamamlar. Önceki ayın gününü ise diğer aydan otuza tamamlar. Çünkü başında başlamadığı için onda hilâle göre sayması mümkün olmaz. Hanefilere göre ise mutlaka altmış gün tutmalıdır.

"Buna da gücü yetmeyen altmış yoksul doyursun." Yani yaşlılıktan veya müzmin hastalıktan veya adeten tahammül edilmeyecek ağır bir meşakkatten dolayı aralıksız iki ay oruç tutamazsa, altmış yoksul doyurması vacip olur. Hanefilere göre bunun miktarı fitır sadakası gibi ya yarım sa' buğday veya bir sa' (ikibin yedüyüz ellibir gram) hurma veya arpadır. Bu da yine temastan önce verilmelidir ve fitır sadakasının verildiği yerlere verilir.

Kur'an'ın zahirine göre ister ibaha (yemek olarak yedirme) ister temlik (eline verme) şeklinde olsun caizdir. Çünkü vacip olan it'âm'dır. İfâ'nın hakikati ise imkân vermedir. Bu da ibaha ve temlik yolu ile yerine gelmiş olur.

Malikilere göre eğer beldenin ana gıda maddesi buğday ise buğdaydan üçte iki müdd ^[3] her bir yoksula temlik eder, arpa veya darı veya başkalarından veremez. Şayet ana gıda maddesi buğdaydan başka bir şey ise o gıdadan miktar olarak değil ama doyurma açısından üçte ikisi müd buğdaya denk miktarı temlik eder. Üçte iki müdde ulaşmak şartıyla öğle ve akşam yemeklerini yedirmesi (yani ibaha yolu) da yeterlidir.

Şafii ve Hanbeliler de temliki şart koşarlar. Her fakire verilecek miktar ise buğdayda bir müd, hurma ve arpada yarım sa'dır. Temliki şart koş-malanndaki delil kıyastır. Bunu zekâta ve fitır sadakasına kıyas ederler.

"Altmış yoksul doyursun" ayetinin zahiri mutlaka "altmış" sayısının bulunmasını gerektirmektedir. Bundan dolayı Hanefiler hariç cumhura göre bir kişiyi altmış gün doyursa sahih olmaz. Çünkü ayetin zahiri altmış kişiyi doyurmayı vacip kılmıştır. Zahire riayet edilmesi vaciptir. Hanefilere göre ise bu caizdir, zira maksat muhtacın ihtiyacını gidermektir. Her gün bu miktar aynı kişiye verilirse, her gün tekerrür eden o ihtiyacı giderilmiş olur.

Ancak bu görüş nassın zahirine muhaliftir. Bir kişi hakkında ihtiyacın tekerrür etmesiyle bu altmış fakir olmaz. Maksat ihtiyaç gidermektir, şeklindeki talil, nassın muktezasını iptal etmektedir. Dolayısıyla bu caiz olmaz.

Alimler zıhar keffaretinin ayetlerdeki tertibe göre verilmesi lâzım geldiğinde ittifak etmişlerdir. Önce köle azadı, sonra oruç, sonra fakir doyurma. Buhari ve Müslim'in de rivayet ettiği, Ramazanda hanımına yakın olan kişinin kıssası ile ilgili hadis-i şerifler de bu tertibi emretmektedir.

Yine fakihler, keffareti ödemediği için hanımına yaklaşan kişinin emr-i ilâhiye muhalefet ettiği için günahkâr olacağına ittifak etmişlerdir. Bu halde de keffaret sakıt olmaz, keffaret verinceye kadar hanımı kendisine haram olmaya devam eder. Bu hüküm azat etme, oruç ve fakir doyurmanın her üçüne de şamildir.

Keffareti eda ederken hanımına yakın olsa bu hareketin hükmü hakkında fakihler şu farklı görüşleri serdettiler:

Malikilere göre keffaret öderken münasebet haramdır, yaptığı keffareti iptal eder ve neresinde olursa olsun yeniden başlar.

Şafilere göre zihar yapan kişi oruç tutarken gece temasta bulursa günahkâr olur. Çünkü keffareten önce temasta bulunmuştur. Ancak yeniden başlamaz, çünkü gece yemek yemiş gibi sayılır ve bu teması "aralıksız tutmacına zarar vermez. Aynı şekilde fakir doyurma şeklinde eda ederken temasta bulursa yine devamına zarar vermez.

Hanefi ve Hanbeliler ise şu tafsilatı getirdiler: Keffareti oruç tutarak eda ederken temasta bulursa tuttuğu oruçlar fasit olur, yeniden başlamadır. Ama fakir doyurarak eda ederken temasta bulursa yedirdikleri batıl olmaz, iadesi lâzım gelmez. Çünkü ayet-i kerimeler köle azadında ve oruç tutmada bunların temastan önce yapılması şartını getirdikleri halde fakir doyurmada bu şart zikredilmemiştir.

"Bunlar Allah ve Rasulüne iman etmeniz içindir ve bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için elim bir azap vardır." Yani beyan ettiğimiz zihar sebebiyle keffaret vacip olması hükmü, sizin Allah'ın Tealâ dinini ve emrini ve Rasulünü (s.a.) tasdik etmeniz, dinin koyduğu sınırları çiğneyip geçmemeniz ve orada durmanız, çirkin ve yalan bir söz olan zihann bir daha yapmamanız içindir. Zikredilen bu hükümler Allah'ın koyduğu sınırlar yani haramlardır, onlara riayet edin ve çizdiği bu sınırları geçmeyin. Zira Allah Tealâ zihann bir masiyet olduğunu, adı geçen zihar keffaretinin affı ve mağfireti sağlayacağını umulacağım, bu sınırlara riayet etmeyip çiğneyen kâfirler için ise bu küfürlerine karşılık dünyada olduğu gibi ahirette de acı bir cehennem azabı olduğunu beyan etmiştir.

Haccm Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkı olduğunu beyan eden ayetin sonunda "Kim bu hakkı inkâr ederse (tanımazsa) bilsin ki Allah alemlerden müstağnidir." (Ali İmran, 3/97) ifadesinde olduğu gibi burada da vebalin ağırlığını hissettirmek için sınırları tecavüz edenler için "kâfir" kelimesi kullanılmıştır. [\[4\]](#)

Allah'a Ve Peygambere Düşmanlık Yapanlara Tehdit:

5- Allah'a ve peygamberine muhalefet edenler, kendilerinden öncekilerin uğratıldıkları zillet gibi zillete uğratıldılar. Halbuki biz açık açık ayetler indirmiştik. Kâfirler için aşağılayan bir azap vardır.

6. o gBudB Mlah onlarm hepsini diriltecek de kendilerine yaptıklarını haber verecektir. Allah yaptıklarını sayıp-döker, onlar ise bunu unutmuşlardır. Allah her şeye şahittir.

7- Görmedin mi ki muhakkak Allah göklerdeki ve yerdeki her şeyi bilir.üç kişiden bir ftsıltı sadır olsa'mu-hakkak O bunların dördüncüsüdür.Beşten sadır olsa muhakkak ° bunların altıncısıdır. Bundan daha az ve daha çok olsa da, nerede olursa olsunlar O bunların yanındadır. Sonra kıyamet gününde kendilerine bütün yaptıklarını haber verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

Açıklaması:

"Allah'a ve peygamberine muhalefet edenler, kendilerden öncekilerin uğratıldıkları zillet gibi zillete uğratıldılar." Yani Allah'a ve peygamberine düşmanca davranan ve Rablerinin dinine muhalefet edip inatlaşanlar, geçmiş ümmetlerden Allah'ın dinine düşmanca davranmaları sebebiyle zelil ve rezil edilen kâfirler gibi zelil ve rüsva edildiler, hakaret ve lanete uğradılar. Müşrikler bu zilleti Bedir ve Hendek'te bir kısmının öldürülmesi bir kısmının esir edilmesi suretiyle yaşamışlardır. Ayrıca bu ayette müminlerin kendilerine düşmanlık edenlere karşı zafer kazanacağına dair bir müjde, ilâhi kanunları ve esasları terk eden müslümanlara da bir tehdit vardır. "Kim kendisine hidayet yolu belli olduktan sonra peygambere muhalefet eder, müminlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu döndüğü o yolda bırakırız. Kendisini cehenneme koyarız." (Nisa, 4/115) mealindeki ayeti kerime de bu ayetin bir benzeridir."Halbuki biz açık açık ayetler indirmiştik. Kâfirler için aşağılayan bir azap vardır." Yani insanlar için biz açık açık ayetler indirdik, bunlara kâfir ve facirlerden başkası muhalefet etmez. Bu ayetleri inkâr eden, Allah'ın dinine karşı kibir gösterip uymayanlar için, bu inkârları ve tekebbürleri sebebiyle zelil edici ve aşağılayıcı bir azap vardır. Bu azap dünyada rüsva olma ahirette cehennem azabıdır.

"O günde Allah onların hepsini diriltecek de kendilerine yaptıklarını haber verecektir. Allah yaptıklarını sayıp döker, onlar ise bunu unutmuşlardır. Allah her şeye şahittir." Yani Cenab-ı Hak o günü tazim için zikretti, öncekilerin ve sonrakilerin hepsini toplayacağı hesap gününde onlar için aşağılayıcı bir azap olduğunu haber verdi. Onlardan diriltilmedik hiç kimse kalmayacak, sonra Allah aleyhlerinde delil olsun diye dünyada yaptıkları kötü amellerini kendilerine haber verecek. Kitapların da Kiramen Kâti-bi'nin tescil ettiği hayır ve şer ne yaptılarsa hepsini haber verecek. Halbuki onlar bu yaptıklarını unutmuşlardı. Allah Teâla her şeye muttallidir, görür, hiçbir şey O'na göre gaib değildir, gizli olmaz, hiçbir şeyi unutmaz.

Aynı şekilde bu ayette de çirkin fiiller ve kötü ameller yapan herkes için ağır bir tehdit vardır.

Sonra Allah Tealâ yukarıda geçen ilminin her şeyi ihata ettiğine ve her şeye muttali olduğuna dair ayeti tekid ederek şöyle buyurdu:

"Görmedin mi ki muhakkak Allah Tealâ göklerdeki ve yerdeki her şeyi bilir. Üç kişiden bir fısıltı sadır olsa muhakkak O bunların dördüncüsüdür. Beşten sadır olsa muhakkak O bunların altıncısıdır. Bundan daha az ve daha çok olsa da, nerede olursa olsunlar O bunların yanındadır." Yani Ey Peygamber ve ey muhatap! Bilmedin mi ki Allah'ın ilmi geniştir, yerde ve gökteki her şeyi kuşatır. Onlardaki hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Üç veya beş kişi arasında fısıltı halinde bir konuşma geçse O, ilmi ile onlarla beraber olur, fısıltı halindeki sözlerini işitir. Sayıları bundan az da olsa çok da olsa, onlarca, yüzlerce, binlerce, milyonlarca da olsa, nerede ve ne zaman olursa olsun muhakkak onları bilir, gizliyi aşikârı bilir, hiçbiri O'na gizli olmaz, gizli ve aşikâr aralarındaki konuşmalar Ona göre gaib sayılmaz. Çünkü Allah'ın ilmine hiçbir engel olamaz, onların sözlerini işitir, nasıl ve nerede olursa olsunlar yerlerini görür. Bununla beraber yine melekleri insanların konuşmalarını yazarlar.

Ayette iki ve dördün bırakılıp üç ve beşin zikredilmesinin sebebi ya nüzul sebebi olan hadiseye işaret veya müşaverenin tabiatı bunu gerektirdiği içindir. Nitekim bu ayet müminleri kızdırmak için fısıldaşarak konuşan bir grup Yahudi hakkında nazil olmuştu. Bunlar üç veya beş kişi idiler. İbni Abbas'tan rivayet olunduğuna göre Amr'm iki oğlu Rabia ve Hubeyb ile Safvan b. Ümeyye bir gün konuşuyorlardı. İçlerinden birisi: "Ne dersiniz, Allah ne söylediğimizi bilir mi?" diğeri: "Bazısını bilir bazısını bilmez.", üçüncüsü de: "Bir kısmını bilirse hepsini bilir." dedi bunun üzerine bu ayet nazil oldu.

Müşaverenin tabiatının bunu gerektirmesi ise müşaverede tekli sayı asıl olmasından ileri gelir. Zira iki veya dört kişi ihtilâfı bitirmez. Üçüncü veya beşinci kişi aralarında ortayı bulan bir hakem gibidir. Allah Tealâ buna dikkat çekmek için üç ve beşi zikretmiş olabilir.

Bunun benzeri ayeti kerimeler Kur'an-ı Kerimde çoktur: "Bilmiyorlar mı ki Allah onların sırrını ve fısıltısını bilir ve muhakkak Allah gaybları en iyi bilendir." (Tevbe, 9/78), "Yoksa onlar bizim onların sırrını ve fısıltısını duymadığımızı zannediyorlar?" (Zuhuf, 43/80). Bu sebeple tefsir alimleri buradaki Allah'ın onlarla beraber olmasından maksat, Allah'ın bunları bil-mesidir demişlerdir.

Allah Teâlâ her şeyi bilmesi, görmesi ve işitmesinin yanında yarattıklarının bütün işlerine de muttali'dir. Nitekim bunu şu ayette ifade etmektedir: "Sana kıyamet günü onlara bütün yaptıklarını haber verir. Şüphesiz Allah her şeyi bilir." Yani Allah, fısıltı ile konuşanlar olsun başkaları olsun, kıyamet günü kullarına bütün yaptıklarını haber verecektir. Ta ki onlar Allah'ın kendilerinden haberdar olduğunu bilsinler ve bu, kötülük ve hile fısıldaşanlara bir tekdir ve tazir olsun. Allah her şeyi ve her ameli bilen geniş ilim sahibidir. Her hangi bir gizli şey Ona gizli olmaz ve onların karşılığını verecektir. Ahmed b.

Hanbel, bu ayetin bilmekle başlayıp, bilmekle bittiğini söylemiştir. [5]

Gizlice Kötülük Konuşanların Cezası Ve Kur'an'da Münacat Adabı:

8- Fısıltı ile konuşmaktan men edilip de sonra men edildikleri şeye dönen ve aralarında günahı, düşmanlığı ve peygambere isyanı fısıldaşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni Allah'ın selâmlamadığı şeyle selâmlarlar. Kendi aralarında da "Söylediğimiz şey yüzünden Allah bize azap etmeli değil miydir derler. Onlara cehennem yeter. Oraya girecekler. İşte o ne kötü dönüş yeridir.

9- Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve peygambere isyanı konuşmayın. İyiliği ve takvayı fısıldasın ve huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun.

10- O fısıltı ancak şeytandandır, iman edenlerin üzülmeye içindir. Halbuki Allah'ın izni olmadıkça onlara hiçbir şeyle zarar vermez. O halde müminler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

Açıklaması:

"Fısıltı ile konuşmaktan men edilip de sonra men edildikleri şeye dönen ve aralarında günahı, düşmanlığı ve peygambere isyanı fısıldaşanları görmedin mi?" Yani kendilerini fısıltı ile konuşmaktan men ettiğin insanların hareketlerini, sonra men edildikleri şeyi yine yaptıklarını görmedin mi? Onlar Yahudiler ve münafıklardır. Onlar gizlice aralarında Hz. Peygambere nasıl muhalefet edeceklerini, müminlere yapacakları düşmanlıkları, zulüm ve tecavüzleri, günah ve isyanları konuşurlar.

"Onlar sana geldikleri zaman seni Allah'ın selâmlamadığı şeyle selâmlar." Yani Yahudiler sana geldikleri zaman "Essâmü aleyke" diyerek Allah'ın asla seni selâmlamadığı şekilde, üstelik lanet selâmı ile selâm verirler. Bununla selâm veriyormuş gibi görünürler ama aslında ölümü kastederler. Rasulullah da onlara "ve aleyküm" der idi. Bununla ilgili olarak Bu-hari ve Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettikleri sahih hadis, nüzul sebebi bildirilirken geçmişti.

"Kendi aralarında da söylediğimiz şey üzerine Allah bize azap etmeli değil miydi?" derler." Yani hem bu hareketi yaparlar hem de aralarında "Muhammed bir peygamber olsaydı bizim bu alay ve istihza dolu sözlerimizden dolayı Allah bize azap ederdi." derler. Allah Tealâ bu sözlerine cevap olarak "Onlara cehennem yeter. Oraya girecekler. İşte o ne kötü dönüş yeridir." ayetini indirdi. Yani hemen ölüm yerine onlara cehennem azabı yeter. Ona girecekler. O çok kötü bir dönüş yeridir.

Sonra Allah Tealâ, müminler de Yahudi ve münafıklar gibi olmasınlar diye münacat adabını zikrederek şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve peygambere isyanı konuşmayın." Yani ey imanları Allah'ın emrine uymayı ve sahih imana ters düşen her şeyden uzak olmayı gerektiren müminler! Aranızda gizli konuştuğunuz zaman Yahudi ve münafıkların cahillerinin yaptığı gibi yapmayın. Onlar gizli gizli isyan, günah, başkalarına zulüm ve tecavüzden, bu ümmetin önderi ve dalâletten kurtarıcısı Rasulullah'a muhalefet yapmaktan bahsederler. Siz öyle yapmayın.

"İyiliği ve takvayı fısıldasın ve huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun." Yani itaattan ve isyanı terketmekten, yaptığınız ve yapmadığınız hususlarda hayırdan ve Allah'tan korkmaktan bahsedin. Zira siz hesap ve kıyamet günü Onun huzurunda toplanacaksınız. O size söz ve fiillerinizi haber verecek ve onlardan sizi hesaba çekecek, hak ettiğinizin karşılığını verecektir. Hz. Peygamber de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: "Üç kişi olduğunuz zaman ikiniz aranızda fısıldaşarak konuşmayın. Zira bu üçüncüsünü üzer. Daha kalabalık olursanız bir beis yoktur."^[6]

Sonra Allah Teâlâ kâfirlerin fısıltı ile kötülüklerden bahsetmelerinin sebeplerini zikrederek şöyle buyurdu:

"O fısıltı ancak şeytandandır, iman edenlerin üzülmesi içindir. Halbuki Allah 'm izni olmadıkça onlara hiçbir şeyle zarar vermez." Yani Rasulullah'a karşı yapacakları düşmanlık ve isyanı fısıldaşarak konuşmaları, şeytanın teşvikinden ve bu hareketlerini güzel göstermesinden kaynaklanmaktadır. Şeytanın gayesi müminlere kötülük yapmak ve Yahudi ve münafıkların kendileri hakkında bir tuzak kurdukları vehmini vererek onları üzmeğdir. Halbuki Allah'ın izni ve muradı olmazsa ne şeytan ne de şeytanın güzel gösterdiği bu fısıldaşmalar hiçbir şekilde müminlere zarar verebilir.

"O halde müminler ancak Allah'a güvenip dayansınlar." Yani müminler onların fısıldaşmalarına aldırmasınlar, işlerini Allah'a havale etmek, şeytandan O'na sığınmak ve şeytanın güzel gösterdiği fısıldaşmayla ilgilenmemek suretiyle Allah'a güvenip dayansınlar.^[7]

Bir Mecliste Oturma Adabı:

11- Ey iman edenler! Size meclislerde "Yer açın." denildiği zaman genişletin ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın." denilince le kiki-verin ki Allah iman edenlerinizi ve kendilerine ilim verilenlerin dereçelerini yükseltsin. Allah yaptıklarınızın hepsinden haberdardır.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Size meclislerde "Yer açın." denildiği zaman genişletin ki Allah da size genişlik versin." Yani Ey Allah'ı ve peygamberini tasdik edenler, sizden meclislerde yer açmanız ve darlık yapmamanız istenirse birbirinize yer açın ki Allah da cennetteki yerinizi genişletsin, amelin cinsinden karşılığını versin.

Bu ayet umumidir, müslümanların hayır ve sevap için toplandığı her meclise şâmidir. Bu meclis ister harp meslisi isterse zikir ve ilim meclisi veya cuma ve bayram namazı meclisi olsun hüküm aynıdır. Herkes ilk oturduğu yerde birinci derecede hak sahibidir, ancak gelen din kardeşine de yer açmalıdır. Rasulullah'tan (s.a.) gelen sahih hadiste şöyle buyrulur: "Kimse kimseyi yerinden kaldırıp da oraya oturmasın. Lâkin siz de genişletin, yer açın."^[8]

"Allah da size genişlik versin." ayeti hakkında Razi şöyle demiştir: Bu, ister yer, ister rızık, ister kalp, ister kabir, ister cennet olsun insanın genişlik istediği her şey hakkında mutlaktır.

Bu ayet-i kerime şuna delâlet eder: Allah'ın kullarına hayır ve rahat kapılarını geniş tutan herkese Allah dünya ve ahiret hayırlarını açar. Bu ayeti sadece meclislerde yer verme şeklinde anlamak doğru değildir. Bundan maksat müslümana hayrı ulaştırmak ve kalbine sevinç ve sürür doldurmaktır. Bu sebeple Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim bir sıkıntıda olanı rahatlatırsa Allah da dünya ve ahirette onu rahatlatır. Kul din kardeşinin yardımında oldukça Allah onun yardımındadır."^[9]

Bu edebin, kalplere muhabbet ve takdir hislerini aşılama konusunda mühim tesiri

vardır. Bu, ashabı kiramın Rasulullah'ın (s.a.) sözlerini dinlemek ve onun irşad, edep ve faziletinden istifade etmek için mecliste ona yakın olma uğrunda yarıştıklarını göstermektedir.

Sünenlerde rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) meclisin bittiği yere otururdu. Ancak onun oturduğu yer o meclisin baştarafı olurdu. Ashab-ı kiram da mertebelerine göre oturdular. Ebu Bekir sağına, Hz. Ömer soluna oturdular. Hz. Osman ve Hz. Ali vahiy kâtiplerinden oldukları için çoğu zaman önünde oturdular. Onların böyle oturmalarını emrederdi. Tir-mizi hariç Sünen sahipleri ve Müslim'le Ahmed'in Ebu Mesud'dan rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdular: "Benim hemen yanımda âkil baliğ olanlarınız, sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenler bulunsun." Bu sıralama sadece Rasulullah'ın (s.a.) ne söylediğini anlamaları içindir.

Peygamberimiz Bedir'e iştirak edenlerin oturmaları için oradakilere kalkmalarını emretmiştir. Bu emir ya onlar Bedir mücahidlerine hürmette kusur ettikleri için veya onların da diğerleri gibi ilimden nasibini almaları için veya fazilet sahibi olanların ileri geçirilmesi lâzım geldiğini öğretmek içindir.

Gelene ayağa kalkmanın caiz olup olmadığı hususunda fakihler ihtilâf etmişlerdir.

Bir kısmı buna cevaz vermişlerdir. Delilleri, Ebu Davud'un Ebu Said el-Hudri'den rivayet ettiği "Efendinize ayağa kalkın." hadisidir. Rasulullah (s.a.) Sad b. Muaz'ı Beni Kurayza hakkında hakem olması için çağırırken ashabına ona kalkmalarını emretmişti.

Bir kısım alimler de cevaz vermemişlerdir. Onların delilleri de Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi'nin Muaviye b. Ebu Süfyan'dan rivayet ettikleri "İnsanların, huzurunda ayakta durmalarını isteyen kişi cehennemdeki yerine hazırlansın." hadisidir.

Bir kısmı da bazı hallerde cevaz vermiş ve "Uzak yoldan gelene, ileri kademedeki devlet ricaline, makamında hükmünün daha etkili olması için ayağa kalkılır." demişlerdir. Bunu adet haline getirmek ise caiz değildir. Rasulullah (s.a.) ashab-ı kiramın en sevdiği insandı. Sünen (hadis) kitaplarında da bulunduğu gibi, Rasulullah'ın (s.a.) hoşlanmadığını bildikleri için ona ayağa kalkmazlardı. [\[10\]](#)

"Kalkın denildiği zaman kalkın." Yani fazilet ve ilim sahibi kişilerin oturması için mecliste oturan bazılarının yerlerinden kalkmaları talep edilirse kalksınlar.

Bir meslisteki oturum başkanı "kalkın" dediği zaman kalkılmalıdır. Bu emir bunu da kapsar.

Allah Tealâ müminleri bazı şeylerden nehyedip bazı şeyleri de emrettikten sonra bu

taatleri karşılığında onlara yüksek dereceler vaad ederek şöyle buyurdu:

"...ki Allah iman edenlerinizi ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah yaptıklarınızın hepsinden haberdardır." Yani Allah Tealâ ahirette nasiplerini bolca vermek suretiyle dünyada ve ahirette makamlarını yüceltir. Yine dünyada saygı ahirette sevap ihsan etmek suretiyle yüksek dereceler vererek, bilhassa alimlerin makamlarını yüceltir. Kim ilimle imanı birleştirirse imanından dolayı derecesini yükselttiği gibi ayrıca ilminden dolayı da makamını yüceltir. Meclislerde saygı görmesi de bunlardan biridir. Allah Teâlâ buna lâayık olanı da olmayanı da bilir, bütün kullarının niyet ve hallerine muttallidir. Hayır olsun şer olsun bütün amellerinin karşılığını verecektir.

Ahmed b. Hanbel ve Müslim'in Ebuttufoyl Amir b. Vasile'den naklettiklerine göre Nafi b. Abdulharis Usfan'da Hz. Ömer ile karşılaştı. Hz. Ömer onu Mekke'ye yönetici tayin etmişti. Hz. Ömer ona: "Vadi (Mekke) ehlinin başına kimi bıraktın." dedi. O da "Azadlı kölelerimden İbni Ebza'yı bıraktım." dedi. Hz. Ömer "Onların başına bir köleyi mi bıraktın?" dedi. Nafi: "Ey müminlerin emiri! O Allah'ın kitabını okur, farzları bilir, kadılık yapar." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Peygamberiniz şöyle demişti: Allah bu kitap sebebiyle bir kısım insanları yükseltir diğerk bir kısmını alçaltır." dedi. [\[11\]](#)

Rasulullah'a Özel Bir Konu Arzetmeden Önce Sadaka Vermek:

12- Ey iman edenler! Siz Rasulul-lah'a mahrem bir şey arzetmek istediğiniz vakit münacaatınızdan evvel sadaka verinBu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer bulamazsamz şüphe yok ki Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir.

13- Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vermektan korktunuz mu? çünkü, işte yapmadınız! Allah tevbelerinizi kabul etti. O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve peygamberine itaat edin, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Siz Rasulullah'a mahrem bir şey arz etmek istediğiniz vakit mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin." Yani ey Allah'ın varlığına ve birliğine iman edip Rasulünü tasdik edenler! Rasulullah'a (s.a.) konuşmak veya her hangi bir işiniz için gizlice bir şey söylemek istediğiniz vakit önce sadaka verin.

Sonra Allah Teâlâ bunun hikmetini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer bulamazsanız şüphe yok ki Allah çok yargılayıcı ve çok esirgeyicidir." Yani konuşmadan önce sadaka vermek sizin için hayırlıdır. Çünkü bunda Allah'a itaat, emrine uyma ve ahiret sevabı vardır. Ve bu, gönüllerinizi cimrilikten, aşırı mal sevgisinden temizlediği için daha temiz bir harekettir. Bunda fakirlerin menfaati, ümmetin dayanışması, şan ve şerefının yücelmesi gibi hikmetler vardır. Sadaka bulamayanların sadakasız konuşmasında bir vebal yoktur, Allah bu konuda onlara ruhsat vermiştir. Çünkü bu emir, gücü yeten zenginleredir.

Ayetin zahirinin delâletine göre sadaka vermek vacip idi, çünkü emir vücup içindir. Ayetin sonunda gelen "bulamazsanız..." ifadesi de bunu teyid etmektedir. Zira bu ifade ancak vacibin terkinde kullanılır.

Bazılarına göre "Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir." karinesinden (ipucundan) dolayı emir burada nedb ve istihbab ifade eder, zira bu ifade vacip olan hükümde değil nafîle olanlarda kullanılır. Şayet vacip olsaydı hemen peşinden gelen ayetle bu hüküm kaldırılmazdı. Buna şöyle cevap verilebilir: Bazen vacip de mendub gibi "daha hayırlıdır, daha temizdir" diye vasıflandırılır. Ayrıca iki ayetin okunuşta beraber olması inişte de beraber olmasını gerektirmez. Buna göre ikinci ayet birinci ayetteki vücu bu neshetmiş olur.

Ebu Müslim el-İsfahani burada nesih olduğunu kabul etmez. Ona göre konuşmadan önce sadaka verme emri müminle münafıkı ayırmak için idi. Maksat hasıl olunca hüküm sona ermiştir. Yani bu emir özel bir gaye için verilmişti, bu gayenin bitmesiyle hükmün de bitmesi vaciptir, dolayısıyla bu nesih olmaz. Razi: "Bu görüş güzeldir, bir beis yoktur. Ancak meşhur olan, bu hüküm cumhura göre mensuhtur." demiştir.

Sonra Allah Teâlâ o ilk hükmü kaldırdığını beyan ederek şöyle buyurdu:

"Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vermekten korktunuz mu?" Mukatil: Bu hüküm ancak on gün yürürlükte kaldı, sonra nesholundu dedi. Kelbî de sadece bir gece kaldığını ifade etmiştir.

"Çünkü işte yapmadınız, Allah tevbenizi kabul etti. O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve peygamberine itaat edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Yani Rasulullah (s.a.) ile konuşmadan önce sadaka vermeniz konusundaki emrim size ağır

geldiği için yapmadığınıza göre bunun terkinde ve sadakasız konuşmanıza ve Rasulüne itaatta sebat edin. Çünkü Allah görünür görünmez bütün amellerinizden haberdardır ve karşılığını verecektir.

Katade ve Mukatil şöyle demişlerdir: Birtakım insanlar Rasulullah'a (s.a.) soru soruyorlar, soruyu onunla tartışıyorlardı. Bu ayet-i kerime ile Allah Tealâ onların bu hareketine son verdi. Bundan sonra Rasulullah'ın (s.a.) nezdinde bir ihtiyacı olan kişi, halini arz etmeden önce sadaka vermedikçe bu ihtiyacını gideremezdi. İşte bu onlara ağır geldi. Bunun üzerine Allah Tealâ buna ruhsat veren ayeti indirdi.

Ayet-i kerimede ashab-ı kiramın sadaka vermekte herhangi bir kusurları olduğuna dair bir işaret yoktur. "Allah tevbenizi kabul etti." ifadesi bunu göstermez. Çünkü bunun manası kolaylık olmak üzere onlardan bu emri kaldırmak suretiyle tevbelerini kabul etti, demektir. Böyle yerlerde buna "tevbe" manası verilmesi mümkündür. [\[12\]](#)

Müminlerden Başkasını Dost Edinen Münafıkların Hali:

14- Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinenleri görmedin mi? Bunlar sizden de değildir onlardan da değildir. Kendileri de bilip dururken yalan yere yemin ederler.

15- Allah onlar için çetin bir azap hazırladı. Şüphesiz onların yapmakta oldukları ne kötüdür.

16- Onlar yeminlerini bir kalkan edindiler de (insanları) Allah yolundan çevirdiler. Onlar için küçük düşürücü bir azap vardır.

17- Onları ne malları ne evlâtları hiçbir şekilde Allah' (in azabın)dan kurtaramayacaktır. Onlar cehennem ehlidir. Onlar orada ebedidirler.

18- onların hepsini di-rütecek de O'na da size yemin ettikleri gibi yemin edeceklerdir. Onlar Çekten bir sey üzere olduklarını sanırlar. Dikkat, onlar hakikaten yalancılardan ta kendileridir.

19- Bunları şeytan istilâ etmiş de onlara Allah'ı hatırlamayı bile unutturmuştur. Bunlar şeytanın fir-kasıdır. Dikkat, şüphesiz şeytanın fırkası hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

kendileridir.

Açıklaması:

"Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinenleri görmedin mi? Bunlar sizden de değildir. Onlardan da değildir." Yani Yahudileri dost edinip aslında onlarla ittifak halinde olan, müminlerin sırlarını onlara taşıyan şu münafıkların hali nedir söyler misin? Onların bu tutumu hayret vericidir. Bu sebeple Allah onlara gazap etmiştir. Onlar aslında ne müminlerle beraberdirler ne de dost göründükleri Yahudilerle.

"Kendileri de bilip dururken yalan yere yemin ederler." Yani yalan yeminleri kendilerine perde yaparlar. Müslüman olduklarına veya Yahudilere haber aktarmadıklarına yemin ederler. Halbuki kendileri bunun aslı olmadığını, gerçekte hiç alâkası olmayan bir yalan olduğunu pekâlâ bilirler.

Sonra Allah Teâla şiddetli azap ile onları uyararak şöyle buyurdu: "Allah onlar için çetin bir azap hazırladı. Şüphesiz onların yapmakta oldukları ne kötüdür." Yani Allah onların yaptığı bu kötü amellere karşılık şiddetli bir azap hazırladı. Bu kötü amel, kâfirleri dost edinip onlara akıl vermeleri, müminlere düşmanlık edip onları aldatmalarınıdır. Yaptıkları bu çirkin hareketler ve bunda ısrar etmeleri ne kötüdür.

"Onlar yeminlerini bir kalkan edindiler de (insanları) Allah yolundan çevirdiler. Onlar için küçük düşürücü bir azap vardır." Yani mümin görünüp inkârı içlerinde gizlediler, yalan yeminlerin arkasına sığındılar. Canlarını kurtarmak için bu yeminleri kendilerine kalkan yaptılar. Bunların gerçek yüzünü bilmeyen, onları doğru zanneden bazı insanlar bunlara kandılar. Bu sebeple Allah yolundan bazı uzaklaşmalar oldu. Bu yalan yeminleri sebebiyle ve Allah'ın yüce ismini bu yeminlerinde kullanarak Ona saygısız davranmalarının karşılığı olarak, onlar için cehennemde elim bir azap vardır.

Sonra Allah Tealâ münafıkların kıyametteki iflâslarının büyüklüğünü zikrederek şöyle buyurdu:

"Onları ne malları ne evlâtları hiçbir şekilde Allah'ın azabından kurtaramayacaktır. Onlar cehennem ehlidir. Onlar orada ebedidirler." Yani Allah'ın azabına karşı onların ne malları ne evlâtları hiçbir şey ifade etmez. Bu vasıflan taşıyan o insanlar cehennem ehlidirler, oradan ayrılmayacaklar, çıkmayacaklar ve orada ölmeyecekler.

"O gün Allah onların hepsini diriltecek de O'na da size yemin ettikleri gibi yemin edeceklerdir." Ey peygamber onlara şunu hatırlat: Allah onların hepsini kabirlerinde diriltilip kıyamet günü eksiksiz topladığı zaman, dünyada insanlara yemin ettikleri gibi Allah'a karşı da kendilerinin istikamet ve hidayet üzere olduklarına yemin edecekler ve bunun dünyada insanların nazarında faydası olduğu gibi Allah'ın yanında da faydası olacağını zannedecekler. Çünkü insan ne üzere yaşarsa öyle ölür ve öyle dirilitilir.

İşte bu ağır ceza onların isyanının büyüklüğünden dolayıdır, zira artık kıyamette bütün gerçekler açığa çıkmıştır.

"Onlar gerçekten bir şey üzere olduklarını sanırlar. Dikkat, onlar hakikaten yalancıların ta kendileridir." Onlar ahirette zannederler ki bu yalan yeminleri, dünyada olduğu gibi ahirette de bir menfaat celbeden veya zarar defeden cinsten bir şey olacaktır. Dikkat! Onlar bu tasavvurlarıyla yemin ettikleri konuda yalancıların ta kendileridir. Bu münaflıkların hali, "Sonra başka fitnelik edemeyecekler, sadece şöyle diyecekler: "Rabbimiz Allah'a yemin ederiz, vallahi bizler müşrik değildik." Bak vicdanlarına karşı nasıl yalan söylediler, kayboluverdi o uydurdukları ma'budlar." (En'am, 6/23-24) ayetlerinde haber verilen müşriklerin hali gibi olacaktır.

Sonra Allah Tealâ bu sapıklıklarının sebebini zikrederek şöyle buyurdu: "Bunları şeytan istilâ etmiş de onlara Allah 'ı hatırlamayı bile unutturmuştur. Bunlar şeytanın fırkasıdır. Dikkat, şüphesiz şeytanın fırkası hüsrana uğrayanların ta kendileridir." Yani şeytan onları istila etmiş, kuşatmış ve akıllarını tesir altına almıştır. Bu yüzden onlar Allah'ın emirlerini ter-kettiler, O'na itaat etmediler. İşte bunlar şeytanın ordularıdır ve onun peşinden gidenlerdir. Dikkat, şeytanın yardımcıları hüsrana uğrayıp helak olanların ta kendileridir. Çünkü onlar cennet yerine cehenneme, hidayet yerine dalâlete razı oldular. Allah'a ve Peygamber'e (s.a.) karşı yalan söylediler, yalan yeminler ettiler, bu sebepten dünyada da ahirette de hüsrana uğrayacaklardır. Bunu kabul edip razı olan, akıllı insan değildir. [\[13\]](#)

Allah Ve Peygamber Düşmanlarının Cezası, Müminlere Zafer Vaadi Ve O'nun Düşmanlarını Dost Edinmenin Haramlığı

20- Allah'a ve peygamberine düşman olanlar, şüphesiz işte onlar en zeliller içindedirler.

21-Allah şöyle yazdı: "Celâlim hakkı İÇİNben Ve elÇüerün SaüP geleceğiz. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir.

22- Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kavmin-babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Rasulüne düşman olan- larla dostluk ettiğini görmezsin. İşte an onların kalbine imanı yaz ve katından bir ruh ile onlariteyİ etmitir. Onla" içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın fırkasıdır. Dikkat, Allah'ın fırkası şüphesiz kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

Açıklaması:

"Allah'a ve peygamberine düşman olanlar şüphesiz işte onlar en zeliller içindedirler." Yani Allah'ın emir ve nehiyelerine muhalif davranan, haktan uzaklaşıp İslâm'a düşmanlık ederek, kendilerini bir cephede, Allah ve Rasulünün dinini başka bir cephede kabul eden inatçı kâfirler, işte bunlar mağlup olanlardan ve Allah'ın yarattıklarının en zelillerindendir ki, ister dünyada ister ahirette olsun bunlardan daha zelil kimse göremezsin. Dünyadaki zilletleri, müşriklerin ve Yahudilerin başına gelen ölüm, esaret ve yurdundan kovulma, ahirette ise "Ey Rabbimiz, muhakkak sen kimi o ateşe sokarsan şüphesiz onu hor ve hakir edersin." (Ali İmran, 3/92) ayetinde ifade edildiği gibi azap görme ve rezil rüsva değildir. Bu, Allah düşmanlarının hezimete uğrayacağına dair bir ikazdır.

"Allah şöyle yazdı: "Celâlim hakkı için ben ve elçilerim galip geleceğiz." Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir." Yani Allah Tealâ ezeli ilminde şöyle hükmetti: Allah ve O'nun peygamberleri çeşitli hüccetler, kılıç ve benzeri delillerle galiptirler. Allah Tealâ peygamberlerine yardım edecek güce sahiptir, düşmanlarına karşı galiptir. İbni Kesir'in dediği gibi bu, dünyada ve ahirette zaferin müminlerin olacağına dair değişmez bir karar ve kafi bir hükümdür. Ve yine bu, kâfirlere karşı müminlerin zafer kazanacağına dair bir müjde-sidir. Bu vaad defalarca tecelli etmiştir. Nuh, Hud, Salih, Lût gibi geçmiş peygamberlerine, kavimlerine karşı yardım etmiş onlara zafer ihsan etmiştir. Ve yine elçisi Muhammed (s.a.) ve ashabına Arap yarımadasında müşriklere karşı, Bizans ve İran devletlerine karşı zaferler nasip etmiştir.

Bu ayetin bir benzeri de "Andolsun ki peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında bizim geçmiş sözümüz vardır. Muhakkak onlar, mutlaka zafere ulaştırılmışlardır. Muhakkak bizim ordumuz, her halde onlar galip gelirler." (Saffat, 37/171-173) ayetleridir.

Sonra Allah Tealâ, Allah düşmanlarına karşı müminlerin sevgi beslemeyeceklerini beyan ederek şöyle buyurdu: "İşte Allah onların kalbine imanı yazmış ve katından bir ruh ile onları teyid etmiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır." Yani Allah ve Rasulüne düşmanlık edenleri dost edinmeyen bu insanların kalplerine Allah Teâlâ sahih imanı yerleştirmiş, dünyada düşmanlarına karşı katından bir yardımla onları takviye etmiş ve bu yardımını "ruh" diye isimlendirmiştir. Çünkü bu yardım sonucu müminlerin durumu hayat bulmuş ve bu sebeple onları köşklerinin ve ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetlere koymuştur. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Allah onların amellerini kabul etmiş, dünyada ve ahirette rahmetini onlara bol bol vermiş ve hem dünya hem ahirette kendilerine verdiği bu nimetlerle onları mesrur etmiştir.

"İşte bunlar Allah'ın fırkasıdır. Dikkat, Allah'ın fırkası şüphesiz kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." Yani işte bunlar Allah'ın dininin yardımcıları, emirlerine uyan, düşmanlarıyla savaşan, dostuna yardım eden ordusudur. Dikkat, işte bunlar dünya ve ahiret saadetine erişenlerin ta kendileridir. [\[14\]](#)

[\[1\]](#) Cassas, III/417; İbnü'l-Arabi, Ahkâmü'l-Kur'an, VI/1738.

[\[2\]](#) Ayrıca Ahmed b. Hanbel Müs'ned'inde, Müslim de Sahih'inde rivayet etmiştir.

[\[3\]](#) Bir müd altı yüz yetmiş beş gramdır.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/301-307.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/312-314.

[\[6\]](#) Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim, Tirmizi, İbni Mace ve Aburrazzak İbni Mesud'tan rivayet etmiştir.

[\[7\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/318-319.

[8] İmam Malik, Şafii, Ahmed, Tirmizi ve İbni Ebi Hatem İbni Ömer'den rivayet ettiler. Ayrıca Buhari ve Müslim de rivayet etmiştir.

[9] Razî, XXVIII/269. Hadisi Müslim Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.

[10] İbni Kesir, IV/325.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/323-325.

[12] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/329-330.

[13] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/334-336.

[14] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/339-340.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nüzul Sebebi: 2

Surenin Fazileti: 3

Beni Nadir Yahudilerinin Sürülüşü: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Fey'in Hükmü: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Münafıkların, Yahudilerin İttifakı Ve Cezaları: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

Takva Ve Ahiret İçin Çalışma Emri: 16

Belagat: 16

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17

Kur'an-ı Kerim Ve Esmau'l-Husna: 18

Belagat: 18

Kelime ve İbareler: 18

Ayetler Arası İlişki: 18

Açıklaması: 18

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 20

HAŞR SURESİ

Beni Nadir Yahudilerinin Sürülüşü:

- 1- Göklerde ve yerdeki her şey Allah'ı teşbih etmektedir. O güçlüdür, hikmet sahibidir.
- 2- Ehli Kitaptan inkâr edenleri ilk sürgün için yurtlarından çıkararak O'dur. Çıkacaklarını sanmamıştı-nız. Onlar da kalelerinin Allah'tan kendilerini koruyacağına inanmışlardı. Ama Allah'ın azabı) onlara hesap etmedikleri yerden geliverdi. Ve Allah kalplerine korku saldı. Hem kendi elleriyle hem müminlerin elleriyle evlerini yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri ibret alın.
- 3- Allah onlara sürgünü yazmasaydı muhakkak dünyada onlara azap ederdi. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır.
- 4- Bu, onların Allah'a ve Rasulüne karşı gelmeleri sebebiyledir. Kim Allah'a karşı gelirse şüphesiz Allah'ın azabı şiddetlidir.
- 5- Bir hurma ağacı kestiyerseniz veya kökleri üzerinde dikili bıraktıysa-nız hep Allah'ın izniyledir ve bu izin fasıldan rüsva etmek içindir.

Açıklaması:

"Göklerde ve yerdeki her şey Allah'ı teşbih etmektedir. O güçlüdür, hikmet sahibidir." Göklerde ve yerde mevcut olan her şey ya dil ile açıkça veya kalp ile veya lisanı hal ile Allah'ın azametini, celâline boyun eğerek O'nu bütün noksanlıklardan tenzih ve takdis ederler. O mülkünde kuvvetli, galip ve kahirdir, yaptıklarında, takdirinde ve hükümlerinde hikmet sahibidir, insan hikmetim hemen idrak edemese dahi, O her şeyi yerli yerine koyar.

"Yedi gök ve yer ve onlardakiler O'nu teşbih ederler. Hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile teşbih etmesin. Lâkin siz onların teşbihini anlayamazsınız. " (İsra, 17/44) ayeti de bu ayetin benzeridir.

Cenabı Hakk'ın şu sözü de O'nun kudret ve hikmetinin tecellilerinden biridir: "Ehl-i Kitaptan inkâr (nankörlük) edenleri ilk sürgün için yurtlarından çıkaran O'dur." Yani Beni Nadir Yahudilerinin Medine'deki yurtlarından ilk sürgün için toplanıp çıkarılmaları hükmünü veren Allah Te-alâ'dır. Onların ilk sürgünleri Medine'dendir. Son sürgünleri ise Hz. Ömer'in onları Hayber'den Şam taraflarına sürmesidir.

"Çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin Allah 'tan kendilerini koruyacağına inanmışlardı." Yani ey müslümanlar! Güçlü, kuvvetli, geniş hurmalıkların ve emlâkin sahibi, sayıca ve silâhça üstün, muhkem kaleler içindeki Beni Nadir'in yurtlarından çıkmasını siz de beklemiyordu-mz. Bu ifade nimetin büyüklüğünü beyan etmektedir. Onlar da kalelerinin Allah'tan gelecek azaba karşı kendilerini koruyacağına, her hangi bir kötü duruma maruz kalmayacaklarına inanıyorlardı.

"Ama Allah da onlara hesap etmedikleri yerden geliverdi. Ve Allah kalplerine korku saldı." Yani Allah'ın emri, cezası ve azabı onlara hatırlarlarına gelmeyen bir cihetten geliverdi. Allah Tealâ peygamberimize onlarla savaşmasını ve onları sürmesini emretti. Böyle bir şey olacağını zannetmiyorlardı, bilakis kendilerinin daha güçlü ve kuvvetli olduklarına inanıyorlardı. Allah da o göğsü dolduran korkuyu kalplerine salıverdi. Buhari, Müslim ve Nesei'nin Cabir'den rivayet ettikleri hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Bir aylık mesafeden korku ile yardım olundum." (Yani Rasulullah'ın (s.a.) düşmanları bir aylık mesafede de olsalar onun korkusu onları sarar.)

"Hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle evlerini yıkıyorlardı." Yani artık sürüleceklerine inandıkları zaman müslümanlar istifade etmesin diye içeriden evlerini kendileri yıkarken müminler de dışardan yıkıyorlardı. Zühri ve Urve b. Zübeyr şöyle dediler: Rasulullah (s.a.) onlarla develerin taşıyabildiği her şeyin kendilerinin olması şartıyla anlaşınca hoşlarına giden keresteleri alabilmek için evlerini yıkıyorlar ve bunları develerine yüklüyorlardı. Müslümanlar da kalanları yıkıyorlardı.

"Ey akıl sahipleri ibret alın." Ey akıl sahipleri bu olup bitenlerden ibret alın ve şunu iyi bilin ki Allah Tealâ bunun benzerini hiyanet edip ahdini bozan, Allah'ın ve Rasulünün emrine muhalefet eden herkese yapabilir.

"Allah onlara sürgünü yazmasaydı muhakkak dünyada onlara azap ederdi. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır." Yani Allah Tealâ onlar hakkında böyle zelil bir şekilde sürülme hükmünü vermemiş olsaydı, hicretin beşinci senesinde Hendek savaşından sonra Beni Kurayza'ya, ikinci senesinde Bedir günü müşriklere, Bedir harbinin peşinden Medine'den sürerek Beni Kaynuka Yahudilerine yaptığı gibi dünyada katlederek,

esir ederek onlara azap ederdi. Kıyamette de cehennemde onlar için şiddetli bir azap vardır.

Bunların sürülmesinin tarihi sebebi ise şöyledir: Rasulullah (s.a.); Ebubekir, Ömer ve Ali (r.a.)'nin de içinde bulunduğu on kişi ile beraber Beni Nadir'e gitti. Bir müslümanın Beni Amir'den hata ile öldürdüğü iki kişinin diyetini ödemek hususunda onlardan yardım isteyecekti. Beni Nadir ile Beni Amir arasında ittifak ve anlaşma vardı. Beni Nadir görünüşte yardım vaadtiler, ancak niyetleri Rasulullah (s.a.)'a suikast düzenlemektir. Rasulullah (s.a.) bir evin duvarının dibinde oturuyordu. Hemen bir suikast planı hazırladılar. Amr b. Cahş adındaki Yahudi çatıdan Rasulullah'ın (s.a.) üzerine büyük bir taş bırakacak ve öldürecekti.

Allah Tealâ, derhal Rasulullah'ı (s.a.) bu plandan haberdar etti. Rasulullah (s.a.) hemen orayı terkederek Medine'ye döndü. Beni Nadir'in üzerine yürümek ve harp edip onları Medine'den sürmek için hazırlık yapılmasını emretti. Hicrî dördüncü senenin Rabiulevvel ayında Rasulullah (s.a.) Beni Nadir'i muhasara etti. Muhasara altı gün sürdü. Allah Tealâ onların kalplerine korku saldı. Rasulullah (s.a.)'dan silâhları hariç mal ve eşyalarından develerinin taşıyabileceği kadarını götürmek şartıyla canlarını bağışlamasını ve yurtlarını terketmelerine müsaade etmesini istediler. Rasulullah (s.a.) kabul etti. Sonra bir kısmı Hayber'e, bir kısmı Şam'a gitti.

Muhasara esnasında Rasulullah (s.a.) hurmalarının kesilip yakılmasını emretti. Onlar da kaleden "Ya Muhammed! Sen fesadı nehyederdin, fasitlik yapanları ayıplardın. Şimdi hurmaların kesilip yakılması ne demek oluyor?" diye seslendiler. Bunun üzerine "Bir hurma kestiyseniz veya kes-meyip kökleri üstünde dikili bıraktıysanız..." ayeti nazil oldu.

Burada Allah Tealâ şu ayetiyle sürülmelerinin sebebini açıkladı:

"Bu, onların Allah'a ve Rasulüne karşı gelmeleri sebebiyledir. Kim Allah'a karşı gelirse şüphesiz Allah'ın azabı şiddetlidir." Yani Allah Tealâ müminleri onların başına musallat kılıp onları tardetti. Çünkü onlar Allah ve peygamberine muhalefet etmişler ve Allah'ın, Muhammed'in (s.a.) geleceğini müjdeleyen önceki peygamberlerine indirdiği haberi yalanlamışlardı. Halbuki onlar Rasulullah'ı (s.a.) kendi çocuklarını nasıl tanıyorlarsa öyle tanıyorlardı.

Kim itaat etmemek, kâfirlere muhabbet beslemek ve ahdi bozmak suretiyle Allah ve Rasulüne düşmanlıkta bulursa, Allah onu cezanın en ağır-ııyla cezalandırır ve dünyada ve ahirette ona azap eder.

Sonra Allah Tealâ harp zaruretlerinin gereği olarak yapmak zorunda kaldıkları hususlarda müminleri mazur sayarak şöyle dedi: "Bir hurma ağacı kestiyseniz veya kökleri üzerinde dikili bıraktıysanız hep Allah'ın iz-niyledir ve bu izin fasıkları rüsva etmek içindir."

Yani sizin yaptığınız hurma ağaçlarını kesip yakma veya bazılarını kesmeme gibi işler hep Allah'ın emri ve iradesiyedir. Allah Tealâ müminleri aziz, taattan çıkan Yahudileri zelil etmek ve ağaçların kesiminde onları öfkelenmek için bu izni vermiştir. Zira Yahudiler müminleri kendi malları üzerinde istediklerini yapabildiklerini görünce öfkeleri artıyordu. [\[1\]](#)

Fey'in Hükmü:

6 - Ve Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimet için siz at ve deve sürmüş değilsiniz. Ancak Allah elçilerini dilediğine galip kılar. Zira Allah her şeye kadirdir.

7 - Allah'ın fethedilen beldelerin halkından peygamberine verdiği ganimet -sizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir mal olmaması için- Allah'ın, peygamberin, yakınlarının, yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışlarıdır. Peygamber size ne verdiyse onu alın, sizi neden nehyetmişse onu terkedin. Allah'tan korkun. Zira Allah'ın azabı ganimetler) Allah'tan bir lütuf ve rıza ararken mallarından ve yurtlarından çıkartılan ve Allah ve Rasulüne yardım eden fakir muhacirleridir. İşte sadıklar bunlardır.

9 - Muhacirlerden önce Medine'yi ve imanı yurt edinenler, kendilerine hicret edenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı gönüllerinde hiçbir haset duymazlar, şiddetli ihtiyaçları olsa bile onları kendileri- ne tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

10 - Onlardan sonra gelenler şöyle derler: Rabbimiz ,bizi ve Jzden önce iman eden kardeşlerimizi af eyle. İman edenlere karşı kalplerimizde hiçbir kin yaratma. Ey Rabbimiz, şüphesiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin."

Açıklaması:

"Ve Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimet için siz at ve deve sürmüş değilsiniz." Yani Allah Tealâ'nın peygamberine verdiği Beni Nadir kâfirlerinin malları Rasulullah (s.a.)'a aittir. Çünkü bunlar için savaş olmadı, bir meşakkat çekilmedi; uzun

sefer için ata, deveye binmediniz. Zira Beni Nadir Medine'ye iki mil gibi yakın bir mesafedeydi. Dolayısıyla onların diyarı sulh yoluyla fethedildi, onlar buradan sürgün edildikten sonra malları alındı. İşte bu sebeple gaziler arasında taksim edilmedi. Allah Tealâ bu malları, istediği gibi yararına sarfetsin diye Rasulullah'a (s.a.) tahsis etti.

Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve Nesei'nin Hz. Ömer'den naklettiklerine göre o şöyle dedi: "Müslümanların binek ihtiyacı duymadan gerçekleştirdiği Beni Nadir gazvesinden elde edilen malları Allah peygamberine tahsis etmişti. Rasulullah (s.a.) ehlinin yıllık nafakasını ondan ayırdıktan sonra artanını da cihada hazırlık olmak üzere silâh ve binek için kullandı."

"Ancak Allah, elçilerini dilediğine galip kılar. Zira Allah her şeye kadirdir." Yani Yüce Allah, Muhammed(s.a.)'i Beni Nadir'e galip kılip hiç savaşız mallarını ona verdiği gibi, kudreti ile peygamberlerinden dilediğini düşmanlarına galip kılar. Allah her şeye kadirdir, dilediğine dilediğini yapar. Sonra Allah Tealâ fey'in hükmünü zikretti. Buna göre düşmanan alınan mallar üç çeşit olur:

a) Düşmandan cebren alınan taşınır ganimetler. Bunlar Enfal suresi 41. ayetinde de beyan edildiği gibi beşe taksim edilir.

b) Sulh yoluyla alınan taşınır mallar. "Allah'ın Rasulüne verdiği..." ayetinde de beyan edildiği gibi bunlar Rasulullah (s.a.)'a tahsis edilmiştir, dilediği şekilde sarfeder.

c) Fey olarak alınan gayri menkul mallar. Bunlar "Allah 'in fethedilen beldelerin halkından peygamberine verdiği ganimet... Allah'ın, peygamberin, yakınlarının, yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışlarıdır." ayeti gereğince Rasulullah (s.a.)'dan sonra umumi yarar olan yerlere tevzi edilir. Bu ayeti kerimede Rasulullah'dan (s.a.) sonra fey'in sarfedilceği yerler beyan edilmektedir. Buna göre Kurayza, Nadir, Fedek ve Hayber gibi müslü-manlar gaza düzenlemeden savaşız, sulh yoluyla fethedilen beldelerden Allah'ın, Rasulüne ganimet olarak verdiği mallar, Rasulullah(s.a.) hayattaiken onu mülkü olur vefatından sonra da müslümanların yararına harcanır. Meselâ Rasulullah'ın(s.a.) akrabası olan Haşimoğulları ve Muttaliboğullarına verilir. Bunların zekât veya sadaka almaları caiz olmadığı için Allah Tealâ onlara fey'den bir hak vermiştir.

Ayrıca yetimlere -buluğdan önce babalan ölmüş çocuklara-, fakir ve yoksullara ve yolculuk esnasında paralan ve nafakalan bitmiş yolculara harcanır.

Böylece fey beşe taksim edilmiş olur:

1- Allah ve Rasulünün hissesi ki bu Rasulullah'ın (s.a.) hayatında onun olup vefatından sonra müslümanların maslahatına harcanır.

2 - Rasulullah'ın (s.a.) akrabalarının hissesi ki onlar Haşim oğulla rive Muttaliboğullandır.

3- Yetimlerin hissesi.

4- Yoksullann hissesi

5- Yolculann hissesi.

Ganimete gelince: Beşte biri bu ayette ve ganimet ayetinde (Enfal, 8/41) zikredilen sınıflara harcanır. Kalan dört hisse ise savaşa katılan mü-cahidlere dağıtılır.

Bu taksimin niçin böyle yapıldığını Allah Tealâ "Sizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir mal olmaması için..." diyerek beyan etmiştir. Yani mallann dolaşımı yalnız zenginler arasında kalıp bundan fakirlerin mahrum kalmamaları, zenginlerin fakirleri ezip bu mallan aralarında taksim etmemeleri için, bu taksimin adı geçenler arasında böyle yapılmasına hükmettik, denilmektedir. İşte bu, herkesin zengin edilmesi ve mal akışının herkes için gerçekleştirilmesi prensibidir.

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, sizi neden nehyetmişse onu terke-din." Yani Rasulullah'ın (s.a.) size emrettiğini yapın size yasak ettiği şeyden kaçının. Zira o sadece hayrı emreder ve sadece şerri yasak eder. Rasulullah (s.a.) meselâ size ganimetten bir şey verdiyse onu alın helâldir, ver-mediye onayaklaşmayın.

Çünü Rasulullah (s.a.) vahiy ile amel eder, arzularına göre konuşmaz. Bu ayet-i kerime aynı zamanda Rasulullah (s.a.)'in emir ve nehiyelerine uymayı vacip kılmaktadır.

Buhari ve Müslim'de Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar onu yapın, nehyettiğim şeyden de kaçının." Ahmed b. Hanbel, Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizin'nin rivayet ettiklerine göre İbni Mesud şöyle dedi: "Döğme yapan ve yaptıran, yüzündeki kılları yolan ve güzellik için ön dişlerini seyrekleştirip Allah'ın yarattığı şekli değiştiren kadınlara Allah lanet etsin." Esedoğullan'ndan Ümmü Yakup denilen, Kur'an okumasını da bilen bir kadına bu söz ulaşınca kalktı İbni Mesud'a geldi ve "Duydum ki şöyle şöyle demişsin." dedi. İbni Mesud da "Rasulullah'm (s.a.) lanet ettiğine niçin lanet etmeyeyim, hem o Allah'ın Kitab'ında da vardır.' dedi. Kadın "Ben Kur'anı baştan sona okurum, böyle bir şey görmedim." deyince İbni Mesud: "Okusaydm bulurdun, "Rasul size ne verdiyse onu alın, sizi neden nehyetmişse onu terkedin." ayetini okumadın mı?" dedi. Kadın "Evet okudum" dedi. Bunun üzerine İbni Mesud "Rasulullah (s.a.) bunu yasak etti." dedi."

"Allah'tan korkun, çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir." Yani emirlerine uymak yasaklarını terketmek suretiyle Allahtan korkun. Zira kendisine isyan edip emrine muhalefet eden, nehyettiklerini irtikap edenlere karşı Allah'ın azabı çetindir. Bu ayet-i kerime takvanın bulunması vacip olan her şeyi ihtiva ediyor ve bütün emirlere uyup nehiyelerden kaçınmayı teşvik ediyor.

Fey'in verileceği yerleri beyan ettikten sonra, Allah Tealâ yine bu fey' den alacaklardan bir sınıf olan fakirlerin halini beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"(Bu ganimetler) Allah'tan bir lütuf ve rıza ararken mallarından ve yurtlarından çıkartılan ve Allah ve Rasulüne yardım eden fakir muhacirleridir." Yani bu dört sınıf (Rasulullah'm (s.a.) yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar) muhacir, ensar ve tabiinin fakirleridir. Muhacirlerin fakirleri Mekke müşriklerinin, mallarını ve yurtlarını terk ederek Mekke'den çıkmaya zorladıkları, dünyada Allah'ın rızasını, lütfunu ve rızkını, ahirette sevabını isteyen, kâfirlerle cihad ederek Allah ve Rasulüne yardım eden, Allah'ın dinini ve kelime-i

tevhidini yücelten müminlerdir. Yani ganimetin beşte biri, ayette zikredilen yerlere (Allah'a, Rasule, yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara) sarfedilir, kalan beşte dördü ise muhacirlerin ve onlardan sonragelenlerin fakirlerine verilir ^[2]

"İştisadıklar bunlardır." Yani bu muhacirler sadakatte kemale ulaşmış, fiilleriyle sözlerinin doğruluğunu ispat etmiş, imanlarıyla ihlaslı amellerini birleştirmiş insanlardır.

Sonra Cenabı Hak ensarı methederek onların fazilet ve şerefini, ihtiyaç içinde oldukları halde muhacirleri kendilerine tercih etmelerini ve ganimetin onlara verilmesine nasıl razı olduklarını beyan sadedinde şöyle buyurdu:

"Muhacirlerden önce Medine'yi ve imanı yurt edinenler, kendilerine hicret edenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı gönüllerinde hiçbir haset duymazlar, şiddetli ihtiyaçları olsa bile onları kendilerine tercih ederler." Yani hicret yurdu Medine'de oturan, muhacirlerin hicretinden önce Allah ve Rasulüne iman kalplerinde mekân tutan ensar, muhacirleri severler, onlara malî yardımda bulunurlar,

ganimetin sadece muhacirler arasında taksim edilmesinden dolayı gönüllerinde onlara karşı hiçbir haset ve kin duymazlar, buna gönülden razı olurlar, kendileri de fakru zaruret içinde oldukları halde şu dünyadaki hisselerinde onları kendilerine

terih ederler."Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. " Yani nefsinin hırs ve cimriliğini yenip bunlardan korunarak dinin farz kıldığı malının zekâtını veya hakkını veren kişi kurtulmuş ve matlup olan emellere nail olmuştur.

Tirmizi, Ebu Yala ve İbni Merdüveyh'in Enes b. Malik'ten merfu olarak rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) "Bir kulda cehennem ateşinin dumanıyla Allah yolunda aldığı toz asla birleşmez, iman ile cimrilik bir kulun kalbinde asla birleşmez." buyurmuştur.

Ahmed b. Hanbel ve Müslim'in Cabir b.

Abdullah'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sakın

zulmetmeyin, zira zulüm kıyamet günü zulmetler getirir. Cimrilikten sakının, zira cimrilik sizden önceki ümmetleri helak etti. Onları kan dökmeye ve haramları helâl kılmaya sevketti."

Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud'un Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Zulümden sakının çünkü zulüm kıyamet günü zulmetler getirir. Her türlü kötü fiil ve sözden sakının, zira Allah kötülüğü ve bilerek kötülük yapılmasını sevmez. Sakın cimrilik yapmayın, çünkü cimriliksizden önceki ümmetleri helak etti. Onlara zulmü emretti zulmettiler, günahı emretti günah işlediler, akraba ile ilgiyi kesmeyi emretti kestiler."

Bu ayet-i kerime ensarın şu beş sığata haiz olduğuna delâlet eder:.Hic-ret yurdu Medine'ye önceden yerleşmiş olup imanını kendilerine vatan edinmeleri, muhacir kardeşlerine karşı muhabbetleri, hırs, tamah ve haset gibi bayağı sıfatlardan temiz olmaları, şiddetle ihtiyaçları olduğu halde başkalarını kendilerine tercih etmeleri, cimrilikten uzak cömert insanlar olmaları. Bu yüzden "Felaha erenler, istediklerine nail olanlar" diye vasıflandırıldılar.

Sonra Yüce Allah, ganimet mallarından almaya hak kazanan fakirlerden üçüncü kısım olan tabiileri zikrederek şöyle dedi: "Onlardan sonra gelenler şöyle derler: "Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman eden kardeşlerimizi af eyle. İman edenlere karşı kalbimizde hiçbir kin yaratma. Ey Rabbimiz, şüphesiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin." Yani zaman bakımından muhacirler ve ensardan sonra gelenler -ki bunlar Tevbe suresinin 100. ayetinde "Önce geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah 'tan razı olmuşlardır." kavli ile beyan edildiğine göre tabiilerdirşöyle derler: "Ey Rabbimiz, günaharımızı af eyle, muhacir ve ensardan geçen salih selefimiz kardeşlerimizi de af eyle, müminlere karşı olabilecek aldatma, buğz ve hasedi kalplerimizden mutlaka çıkar. Çünkü senin ey Rabbimiz, rahmetin çok, merhametin sonsuzdur, dualarımızı kabul eyle."

Tabiinden maksat, muhacir ve ensarın mübarek izlerini ve güzel vasıflarını takip eden, gizli ve aşikâr onlara dua edenlerdir.Ayet-i kerime, bu ümmetin başta ve sondaki bütün nesillerinin birbirine

kenetli olduğuna, ashab-ı kirama muhabbetin vacip olduğuna ve imanda kendilerini geçen din kardeşlerini takdir ettiklerine dair bir delildir. Ve bu ayet-i kerime onlara dua edilmesini, kalplerin kin ve haset gibi marazlardan temizlenmesini teşvik etmektedir.

Zühri'nin rivayetine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: "Ve Allah'ın onlardan peygamberine verdiği ganimet için siz at ve deve sürmüş değilsiniz." ayetinde beyan edilen ganimet, sadece Rasulullah'a (s.a.) aittir. Fethedilen diğer beldelerden alınan ganimetler ise Allah'ın, Rasulün, yakınlarının, yetimlerin, yoksulların, yolda kalmışların, yurtlarından ve mallarından çıkartılan muhacirlerin, onlardan önce Medine'yi ve imanını kendilerine yurt edinenlerin ve onlardan sonra gelenlerin fakirlerindedir. Böylece bu ayet bütün insanları kapsamış, müslümanlardan bu ganimetlerde hakkı olmayan kimse

kalmamıştır. [3]

İbni Cerir'in Malik b. Evs'den rivayet ettiğine göre Hz. Ömer (r.a.) "Zekâtlar fakirler yoksullar...indir." (Tevbe, 9/60) ayetini okudu ve "zekât bunlarıdır." dedi. Sonra "Bilin ki ganimet aldığınız şey Allah'ındır, beşte biri Rasulüdü, akrabalarınındır..." (Enfal, 8/41) ayetini okudu ve "Bu da bunlarıdır." dedi. Sonra açıklamakta

oduğumuz ayetleri okuyarak "Bu da bütün müslümanlarıdır, ganimette hakkı olmayan kimse kalmamıştır." demiş ve devamla "Yaşarsam şunu göreceğimden şüphem yok: Hımyer'in dağındaki çoban gelecek ve hiç terlemeden ganimetlerden nasibini alacak." demiştir.^[4]

Razi şöyle der: "Bu ayetler bütün müminleri kapsamaktadır. Çünkü onlar ya muhacirlerdir veya ensardır veya onlardan sonra gelenlerdir. Şu da beyan edilmiştir ki muhacir ve ensardan sonra gelenlerin özelliği, onları rahmet ve dua ile anmalarıdır. Böyle olmayıp da onları lanet ve beddua ile ananlar, bu ayetin nassı gereğince müminlerin haricinde kalır.^[5]

Münafıkların, Yahudilerin İttifakı Ve Cezaları:

11- Münafıkları görmedin mi? Ehli Kitap'tan inkâr eden kardeşlerine şöyle diyorlardı: "Siz çıkartılırsa-nız, biz de mutlaka sizinle beraber çıkarız, sizin hakkınızda hiç kimseye boyun eğmeyiz, size savaş açılırsa mutlaka size yardım ederiz." Allah şahitlik eder ki muhakkak on-

12- Andolsun, onlar çıkarılırsalar onlarla beraber çıkmazlar, savaş açılrsa yardım etmezler. Andolsun, onlara yardım etseler muhakkak dönüp kaçarlar, sonra da yardım olunmazlar.

13- Şüphesiz onların kalplerinde sizin korkunuz Allah'ın korkusundan fazladır. Bu böyledir, çünkü onlar düşünmeyen bir kavimdir.

14- Onlar sizinle topluca, ancak ya müstahkem şehirlerde veya duvarlar arkasından savaşabilirler. Aralarındaki düşmanlık şiddetlidir. Sen onları birlik içinde zannedersin, halbuki kalpleri dağınıktır. Bu böyledir, çünkü onlar düşünmeyen

15- Kendilerinden az önce işlerinin vebalini tadanlar gibidirler. Onlara elim bir azap vardır.

16- Şeytan gibidirler. Çünkü o, insana 'İnkâr et' der, inkâr edince de "Ben senden

uzağım, ben alemlerin Rabbi Allah'tan korkarım." der.

17- Bu sebeple her ikisinin akibeti: Onlar cehennem de ebedi kalacaklardır. İşte bu zalimlerin cezasıdır.

Açıklaması:

"Münafıkları görmedin mi? Ehl-i Kitap'tan inkâr eden kardeşlerine şöyle diyorlardı: "Siz çıkartılırsanız biz de mutlaka sizinle beraber çıkarız, sizin hakkınızda hiç kimseye boyun eğmeyiz..." Yani, ey Muhammedi Abdullah b. Ubey b. Selül, Abdullah b. Nebtel, Rifaa b. Zeyd, Vedia b. Malik, Sü-veyd, Dais ve benzeri şu münafıkları görmedin mi? Bunlar Beni Nadir Ya-hudilerine şöyle haber gönderiyorlar: "Dayanın, kalenizi tahkim edin, teslim olmayın, biz sizi teslim etmeyiz, size savaş açılırsa sizin safınızda savaşırız, sürülürseniz biz de sizinle beraber çıkarız." Allah Tealâ şu sözüyle onların yalancılığını ortaya koydu:

"Allah şahitlik eder ki muhakkak onlar yalancıdır." Yani onlar Yahudilere "Sizinle beraber çıkarız, size yardım ederiz." diyerek yaptıkları vaatlerinde yalancıdırlar. Bunun yalan olması ya sözlerinde durma niyetinde olmadıkları için veya söylediklerini yapmadıkları içindir.

Ayetin başındaki "görmedin mi?" ifadesi, kendilerinden bahsedilenlerin halinin hayret edilecek bir hal olduğunu ifade eden bir üslûptur, zira onların işi son derece gariptir. Zaten münafıkların Yahudilere yalan söylediği de ortaya çıktı, zira muhasara esnasında onlara yardım etmediler. Allah Tealâ da bu Yahudilerin kalbine korku salınca, Rasulullah'tan (s.a.s) çıkmalarına müsaade etmesini ve canlarına dokunulmamasını rica ettiler. Rasulullah (s.a.) da öyle yaptı. Onlar da evlerini yıkıp bir kısmı Hayber'e bir kısmı Şam'a gittiler.

Sonra Allah Tealâ onların sahtekârlıklarını ve yalancılıklarını daha tafsilatıyla tekid ederek şöyle buyurdu:

"Andolsun, onlar çıkarılırsalar onlarla beraber çıkmazlar, savaş açılrsa yardım etmezler. Andolsun, onlara yardım etseler muhakkak dönüp kaçarlar, sonra da yardım olunmazlar." Yani Allah'a yemin olsun ki Beni Nadir Yahudileri yurtlarından çıkarılırsalar münafıklar onlarla beraber çıkmazlar, müslümanlar Yahudilerle savaşsalar onlara yardım etmezler. Onlara yardım edip aynı safta savaşacak olsalar, firar ederler. Sonra da artık Yahudi ve münafıklar asla yardım görmezler, Allah onları zelil eder ve yardım etmez, münafıkların

nifakının da onlara faydası olmaz. Bu ayetin bir benzeri de Enfal suresi 23. ayetidir: "Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara duyururdu. Onlara duyursaydı bile yine yüz çevirerek dönerlerdi."

Gerçekte de münafıklar, sürülen Beni Nadir Yahudileriyle beraber çıkmamışlar, ne Beni Kurayza'ya ne de Hayber Yahudilerine yardım etmemişlerdi. Halbuki Allah Tealâ münafıklar ve Yahudiler karşısında müminlere yardım edeceğini müjdelemiş ve Allah'ın bu vaadi gerçekleşmiş, Allah'ın lütfü ile Arap yarımadası Yahudilerden temizlenmişti.

Münafıkların Yahudilere yardım etmeyişinin sebebini Yüce Allah şöyle ifade etti:

"Şüphesiz onların kalplerinde sizin korkunuz Allah'ın korkusundan fazladır. Bu böyledir, çünkü onlar düşünmeyen bir kavimdir." Yani siz ey müslümanlar, münafıklar veya Yahudiler sizden korktukları kadar Allah'tan korkmuyorlar, Allah'tan daha çok sizden korkuyorlar. Bu korkunun sebebi onların Allah'ın azamet ve kudretini lâıyıkıyla tanımayışlarıdır. Şayet onlarda bu anlayış olsaydı, sizin değil de Allah'ın korkmaya daha lâıyık olduğunu bilirlerdi.

Bu ayetin bir benzeri de Nisa suresinin 77. ayetidir: "Onlardan bir grup, Allah'tan korkar gibi, belki daha fazla insanlardan korkarlar."

Sonra Allah Tealâ münafıklar ve Yahudilerin müslümanlarla savaş tarzını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onlar sizinle topluca, ancak ya müstahkem şehirlerde veya duvarlar arkasından savaşabilirler." Yani Yahudi ve münafıklar ödleğ olduklarından, İslâm ordusuyla yüzyüze gelemmezler, onlarla topluca savaşamazlar. Belki ya kale duvarları veya siperler arkasından -mecbur kaldıkları takdirde- müdafa savaşı yaparlar.

"Aralarındaki düşmanlık şiddetlidir. Sen onları birlik içinde zannedersin, halbuki kalpleri dağıniktır. Bu böyledir, çünkü onlar düşünmeyen bir kavimdir." Yani onların aralarındaki düşmanlık ve savaş şiddetlidir. Sen onları birlik içinde zannedersin, halbuki onlar dağıniktır. Birlik oluşları sadece görünüştedir. Aralarındaki kin ve adavetten dolayı gerçekte onların niyetleri, görüş ve düşünceleri farklıdır. Çünkü onlar hakkı ve Allah'ın emrini anlamayan, hayatta başarıya götüren birliğin sırrını kavrayamayan bir kavimdir. Zira anlamış olsalardı Hakk'ı kabul edip ona uyarlar, birlik içinde olurlar, ihtilâf etmezlerdi.

Bu, onların zayıf düşmesinin sebebini tefrika ve ihtilâftan kaynaklandığının delilidir. Günümüzde onlarla savaş halinde olan müslümanlara yakışan, muhkem bir bina gibi birlik içinde tek saf olmak, doğudan veya batıdan yardım talep etmeksizin kendilerine güvenmektir.

Sonra Allah Tealâ onlarla benzerlik arzeden birtakım haller zikrederek şöyle buyurdu:

"Kendilerinden az önce işlerinin vebalini tadanlar gibidirler. Onlara elim bir azap vardır." Yani hicretin ikinci yılında Bedirde Kureyş kâfirlerinin başına gelenlerle, hicretten bir buçuk sene sonra Rasulullah'm (s.a.) Medine'den Şam taraflarına sürdüğü Beni Kaynuka Yahudilerinin başına gelenlerin bir benzeri de şu Beni Nadir Yahudilerinin başına gelmiştir. Bedir harbi Beni Nadir harbinden altı ay önce olmuş, bu dünyada inkârlarının kötü akıbetini tatmışlardır. Ahirette yine onlar için elim bir azap vardır.

Sonra Allah Tealâ münafıkların Yahudilerle irtibatını göstermek için bir başka misal zikrederek şöyle buyurmuştur:

"Şeytan gibidirler. Çünkü o, insana "İnkâr et." der, inkâr edince de "Ben senden uzağım, ben âlemlerin Rabbi Allah 'tan korkarım." der." Yani şu münafıkların Yahudilere savaşta yardım vaadetmeleri, beraber çıkacakları sözünü vermeleri şeytanın işine benzer. Şeytan insana şerri güzel gösterir, inkâra teşvik eder, insan şeytana uyararak inkâr edince de ondan uzaklaşır, kıyamet günü karşısına çıkar ve ondan uzaklaşarak "Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ın azabından korkarım" der.

Sonra Allah Tealâ onların göreceği azaba işaretle şöyle buyurdu:

"Bu sebeple her ikisinin akıbeti: Onlar cehennemde ebedi kalacaklardır. İşte bu zalimlerin cezasıdır." Yani inkârı emreden şeytanın akıbeti ile inkâr eden insanın akıbeti cehenneme gitmek ve orada devamlı kalmaktır. Ateşte ebedî kalma cezası bütün kâfirlerin cezasıdır. Yahudi ve münafıklar da bunlardandır. [\[6\]](#)

Takva Ve Ahiret İçin Çalışma Emri:

18- Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Herkes yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, şüp-

hesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

19- AUah'1 unuttukla da kendilerini unutturduğu kimseler İşte onlar fasıklar

20- Cehennem ehli ile cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, işte onlar kurtuluşa

erenlerdir.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Herkes yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Yani ey Allah'ı ve peygamberini tasdik edenler! Allah'ın emrettiklerini yapın, yasak ettiklerini terkedin, azabından korkun, herkes kıyamet günü için salih amellerden neler hazırladığını düşünsün. Allah sizi hesaba çekmeden önce siz kendinizi hesaba çekin, Allah'tan korkun, zira sizin amellerinizden ve hallerinizden hiçbiri Allah'a gizli değildir. Bu sebeple O, küçük büyük, az çok bütün amellerinizin karşılığını verecektir.

Sonra Yüce Allah, Allah'ın haklarını ihmal edenlere benzemeyi nehye-derek şöyle buyurdu:

"Allah'ı unuttukları için Allah'ın da kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar fasıklardır." Yani Allah'ın emrini terkedip Onun kulları üzerine vacip olan haklarını ihmal eden ve Rablerinden korkmayanlar gibi olmaktan sakının. Ahirette kendilerine faydalı olacak ve azaptan kurtaracak salih ameller yapmadılar. İşte bunlar Allah haklarını terkedener, Allah'a taatten tamamen çıkanlar ve kıyamette helak olup hüsrana uğrayacak olanlardır. Bu meyanda Allah Tealâ Münafikun suresi 9. ayette şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır."

Sonra Allah Tealâ iyilik yapanlarla kötülük yapanları mukayese ederek bunların aynı olmadığını açıklayarak üzere şöyle buyurdu:

"Cehennem ehli ile cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." Yani cehenneme müstahak olanlarla cenneti hak edenler, kıyamet gününde Allah'ın hükmündeki fazilet ve mertebede eşit değildirler. Zira cennet ehli istenilen her şeye nail olmuşlar, hoşşa gitmeyecek her şeyden kurtulmuşlardır.

Kur'an-ı Kerim'de bunu ifade eden ayet-i kerimeler çoktur. Mesela: "Yoksa kötülük işleyenler hayatlarında ve ölümlerinde, kendilerini iman edip amel-i salih işleyenlerle bir tutacağımızı mı zannettiler? Ne kötü hüküm veriyorlar." (Casiye, 45/21), "Görenele görmeyen, iman edip amel-i salih işleyenlerle kötülük yapanlar bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz." (Gafir, 40/58), "Yoksa iman edip amel-i salih işleyenleri, yer yüzünde

fesat çıkaranlar, muttakileri facirler gibi mi tutalım?" (Sad, 38/28).

Bu, cennet için amel etme hususunda bir teşvik, cehenneme götürecekt işler yapmamak için bir tehdittir. Zira dikkat edilecek olursa bu ayet-i kerimeler önce takvayı emretmiş sonra haklarını unutmayı nehyetmiş, daha sonra da itaat edenlerle isyan edenlerin bir mukayesesini yapmıştır. İşte bütün bunlar takva ve Allah'a itaat emrini tekit içindir. Allah Tealâ "Herkes yarın için ne hazırladığına baksın." ayeti ile müminleri kıyamet günündeki menfaatlarını düşünme yönünde irşad, "Allah'ı unuttukları için Allah'ın kendilerini unutturduğu kimseler" ayet-i kelimesiyle de kâfirleri tehdit ettikten sonra iki grup arasındaki farkı beyan etmiştir. [7]

Kur'an-ı Kerim Ve Esmâ'u'l-Husna:

21- Bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak onu Allah korkusundan başını eğmiş ve parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri biz insanlara veriyoruz ki belki düşünürler.

22- O, öyle bir Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur, görünmeyeni ve görüneni bilir. O, esirgeyen ve bağışlayandır.

23- O, öyle bir Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur. O maliktir, münezzehtir, noksanlıklardan beridir, kullarına emniyet veren, amellerini murakabe edendir, kuvvetli ve galip, kulları dilediği şeye icbar edendir, büyüklükte eşsizdir, şirk koşanların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir.

24- O, yaratan, yoktan var eden, şekil verendir. En güzel isimler O'nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nu tenzih eder. O galip ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

"Bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik muhakkak onu Allah korkusundan başını eğmiş ve parça parça olmuş görürdün." Yani Kur'an-ı Kerim'in belagatı, azameti ve kalpleri eriten nasihatlar ihtiva etmesi o kadar yüksek bir mertebededir ki şayet bu Kur'an bir dağa

indirilse ve ona insan gibi akıl verilmiş olsaydı son derece sert ve katı olmasına rağmen onu Allah korkusundan, Allah'ın kelâmına hakkıyla tazim edememe korkusundan zillet içinde başını eğmiş, boyun kırmış ve parça parça olmuş görürdün.

Bu, Kur'an-ı Kerim'in şanını yüceltmedir, ihtiva ettiği vaadlerinden, uyarılarından ve nasihatlarından dolayı gönüller üzerinde son derece etkili olmasının temsili bir ifadesidir. Dağ, katılığına ve sertliğine rağmen Kur'an-ı Kerimi anlayıp Allah korkusundan parça parça olursa, ey insanoğlu, siz Allah'ın emrini ve Kitab'ını anlayıp dururken kalplerinizin yumuşamaması, Allah korkusundan dolayı O'na boyun eğmemeniz, hiç doğru olur mu? Bunun için Allah Tealâ "Bu misalleri biz insanlara veriyoruz ki belki düşünürler." buyurmuştur. Yani bu misalleri biz bütün insanlara veriyoruz ki öğütlerinden ders almak, kaçınılması lâzım gelenden kaçınmak için belki tefekkür ederler. Ra'd suresi 31. ayette Allah Tealâ şöyle buyurur: "Bir Kur'an ki eğer onunla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parça parça edilseydi yahut onunla ölümler konuşurulsaydı..." (Ra'd, 13/31).

Mütevâtir bir hadiste şöyle rivayet olunmuştur: Rasulullah (s.a.) hutbe irad edecekleri zaman mesciddeki hurma kütüklerinden birinin yanında durarak hitap ederdi. İlk defa kendisine bir minber yapıp konulduğunda Rasulullah (s.a.) kütüğü geçip minbere çıktı. O sırada kütükten bir inilti duyuldu. Kütük, daha önce dinleyip durduğu zikir ve vahyi artık duyamayacağı için, ağlarken susturulmaya çalışılan çocuğun sesi gibi ses çıkarmaya başladı.

Bu ayetle, kâfirlerin kalplerinin katılığına dikkat çekilmek istenmekte ve Kur'an okunurken huşu duymayan insanlar ayıplanmaktadır. Zira dağlar Allah'ın kelâmını işitmeleri ve anlamaları halinde Allah korkusundan parça parça olacaklarsa, bunu duyan ve anlayan siz insanların nasıl olması lâzım gelir?

Sonra Allah Tealâ bir başka açıdan, onu indirenin vasıflarına dikkat çekerek şanını yüceltti ve şöyle buyurdu:

"O, öyle bir Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur, görüneni ve görün-meyeni bilir. O, esirgeyen ve bağışlayandır." Yani şüphesiz Kur'an'ı indiren Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur, bütün varlıkların Rabbi O'dur. O'ndan gayri bütün mabudlar batıldır. O hislerin algıladığı ve algılayamadığı her şeyi bilir, kâinatta bizim müşahede ettiğimiz ve edemediğimiz her şeyi bilir. Küçük büyük, değerli değersiz, karanhklardaki siyah karıncaya varıncaya kadar, yerde ve gökte hiçbir şey O'na gizli değildir. O, bütün yaratılmışları kuşatan geniş rahmet sahibidir. O, dünya ve ahiretin Rahman ve Rahimi'dir. Ayet-i kerimede "ve benim rahmetim her şeyi kuşatır" (Araf, 7/157), "Sizin Rabbiniz rahmeti kendi üzerine farz kıldı" (En'am, 5/54) buyurmuştur.

Sonra Allah Tealâ yüce zatının başka sıfatlarını da zikrederek şöyle buyurdu:

"O, öyle bir Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur. O maliktir, münezzehtir, noksanlıklardan beridir, kullarına emniyet veren, amellerini murakabe edendir, kuvvetli ve galip, kulları dilediği şeye icbar edendir, büyüklükte eşsizdir, şirk koşanların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir." Allah Tealâ bir defa daha vahdaniyet sıfatını tekid etti. Bu sıfatını bir önceki ayette olduğu gibi kalplere yerleştirmek için yine ayetin başında zikretti. O Allah ki tektir, ortağı yoktur, bütün eşyanın sahibidir, hiçbir engelle karşılaşmadan bunlarda dilediği gibi tasarrufta bulunur, her türlü ayıp ve noksanlıklardan münezzehtir, zatı, sıfatları ve fiillerinde kemal sahibi olduğu için her türlü eksiklerden beridir. Varlıklara zulmetmez. Peygamberlere mucizeler vermek suretiyle onlara "sıdk ve emanet" sıfatlarını ihsan etmiş ve kullarına zulmetmeyeceği teminatını vermiştir. Peygamberlerine mucize gösterme izni vererek onların peygamber olduğunu tasdik etmiştir. Kullarının amellerini murakabe etmektedir. Ayette: "Allah her şeye şahittir." (Buruc, 85/9), "Sonra Allah onların bütün yaptıklarına şahittir." (Yunus, 10/46) buyurulmuştur.

O üstündür, mağlup değil galipdir, her şeye üstün gelip onu hükmü altına alandır. Azamet sahibidir. Her türlü noksanlıktan münezzehtir, zatına lâıyk olmayan şeylerden beridir. Kibir, Allah için medih, kullar için zemdir. Bir kudsî hadiste Allah şöyle buyurmuştur: "Azamet izarım, kibriya ridamdır. Kim bunlardan birini benden çekmeye (ortak olmaya) çalışırsa ona azap ederim."^[8] İzar, belden aşağı bağlanan, rida ise belden yukarısını örten peştamalın adıdır. (Bu kelimeler gerçek anlamlarında kullanılmamışlardır.)

"Şirk koşanların isnat ettikleri sıfatlardan münezzehtir." Yani Allah müşriklerin kendisine isnat ettikleri eş, çocuk ve ortak gibi şirk vasıflarından münezzehtir.

Sonra Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"O, yaratan, yoktan var eden, şekil verendir. En güzel isimler O'nun-dur. Göklerde ki ve yerde ki her şey O'nu teşbih eder. O galip ve hikmet sahibidir. " Yani iradesinin muktezası olarak eşyayı takdir edip yaratan, yoktan var eden, onları varlık alemine çıkaran Odur. Her şeye istediği gibi değişik şekiller veren O'dur. "Seni dilediği şekilde terkeb edenidir)" (İnfitar, 82/8). Hiç kimsenin kullanamayacağı güzel isim ve sıfatlar O'nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey lisanı haliyle ve sözüyle O'nu tenzih eder. Cenabı Hak-kı'nın hikmetli tasarruflarından biri de, yerde ve gökteki her şeye zat-ı süb-haniyesini teşbih etmelerini emretmesidir. Bu, Allah'ın değil kulların mas-lahatınadır. Ayet-i kerimede bu tenzih ve teşbih şöyle ifade edilmektedir: "Yedi gök, dünya ve bunlarda bulunan herkes O'nu teşbih eder. O'nu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz onların teşbihini anlamazsınız." (İsra, 17/44).

Yüce Allah kuvvet sahibi, her şeye galiptir, mağlup edilmeyen kahirdir. Düşmanından intikamını acı bir şekilde alandır. Hükmünde, takdirinde ve varlıkları tedbirinde hikmet sahibidir. Hakkında hüküm verdiği bütün işlerde kemal-i ilim ve kemal-i kudret sahibidir.

Bu makamda Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu hadisi zikretmek uygun olur: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır, bunları kim sayarsa cennete girer. Allah tekdir, teki sever." Bu hadisi aşağıdaki ilâve ile Tirmizi ve İbni Mace de rivayet etmiştir. Şu zikredeceğimiz metin Tir-mizi'ye aittir:

Hüvallahüllezi lâ ilahe illâ hüve'r-Rahmân, er-Rahîm, el-Melik, el-Kuddûs, es-Selâm, el-Mümin, el-Müheymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Müte-kebbir, el-Hâlik, el-Bâri', el-Musavvir, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Vehhâb, er-Rezzâk, el-Fettâh, el-Alîm, el-Kâbiz, el-Bâsit, el-Hâfid, er-Râfi', el-Muizz, el-Müzil, es-Semf, el-Basîr, el-Hakem, el-Adl, el-Latîf, el-Habîr, el-Halîm, el-Azîm, el-Gafûr, eş-Şekûr, el-Aliyy, el-Kebîr, el-Hafîz, el-Mugîs, el-Hasîb, el-Celîl, el-Kerîm, er-Rakîb, el-Mücîb, el-Vâsi', el-Hakîm, el-Vedûd, el-Me-cîd, el-Bâis, eş-Şehîd, el-Hakk, el-Vekîl, el-Kaviyy, el-Metîn, el-Veliyy, el-Hamîd, el-Muhsî, el-Mübdi', el-Muîd, el-Muhyî, el-Mümît, el-Hayy, el-Kay-yûm, el-Vâcid, el-Mâcid, el-Vâhid, es-Samed, el-Kâdir, el-Muktedir, el-Mu-kaddim, el-Müahhir, el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Vâlî, el-Müte-âli, el-Berrü, et-Tevvâb, el-Müntekım- el-Afüvv, er-Reûf, Mâlikü'1-Mülk, zü'1-Celâli ve'1-İkrâm, el-Muksit, el-Câmi', el-Ganiyy, el-Mugnî, el-Mu'tî, el-Mâni', ed-Dârr, en-Nâfir, en-Nûr, el-Hâdî, el-Bedf, el-Bâkî, el-Vâris, er-Re-şîd, es-Sabûr. ^[9]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/348-351.

[2] Alûsî, XXVIII/56.

[3] Ebu Davud rivayet etmiştir. Ancak senedinde inkita, kopukluk vardır.

[4] İbni Kesir, IV/339-340.

[5] Razî, XXK/288.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/357-362.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/370-372.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/375-376.

[8] Müslim rivayet etmiştir.

[9] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/379-382.

MÜMTEHİNE SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Kafirleri Dost Edinmeyin. 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Hız. İbrahim'i (A.S.) Ve Yanındaki Müminleri Örnek Almak: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Müslümanların Gayri Müslimlerle İlişkisi: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

[Nüzul Sebebi: 9](#)

[Ayatlar Arası İlişki: 9](#)

[Açıklaması: 9](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10](#)

[Küfür Yurdundan İslâm Yurduna Hicret Eden Mümin Kadınların Hükümü: 10](#)

[Belagat: 10](#)

[Kelime ve İbareler: 11](#)

[Nüzul Sebebi: 11](#)

[Ayatlar Arası İlişki: 11](#)

[Açıklaması: 12](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 13](#)

[Kadınların Biati: 15](#)

[Belagat: 15](#)

[Kelime Ve İbareler: 15](#)

[Nüzul Sebebi: 15](#)

[Ayatlar Arası İlişki: 16](#)

[Açıklaması: 16](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17](#)

Kafirleri Dost Edinmeyin

1- Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin. Onlara sevgi ulaştırıyorsunuz. Halbuki onlar Hak'tan size geleni inkâr etmişlerdi. Peygamberi de sizi de Rabbiniz Allah'a iman ediyorsunuz diye çıkarıyorlardı onlar. Eğer siz benim yolumda cihad için, benim rızamı aramak için çıkmışsanız, onlara halâ gizli muhabbet mi besleyeceksiniz? Halbuki ben sizin gizlediğinizi de açıkladığınızı da çok iyi bilenim, içinizden kim bunu yaparsa muhakkak ki hak yoldan sapmış olur.

2- Eğer sizi ele geçirirlerse hepinizin düşmanları olacaklar, ellerini dillerini kötülükle size uzatacaklardır. Zaten onlar inkâr etmenizi isterler.

3- Ne hısımlarınız ne evlâtlarınız size asla fayda veremez. Kıyamet günü Allah aranızı ayıracaktır. Allah yaptıklarınızı görür.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin. Onlara sevgi ulaştırıyorsunuz." Yani ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! Benim de sizin de düşmanınız olanları kendinize dost ve yardımcı edinmeyin. Yoksa aranızdaki bu sevgi sebebiyle peygamberin ve müminlerin haberlerini onlara ulaştırmaya kalkarsınız. Bu ayet-i kerime ne şekilde olursa olsun kâfirlere karşı sevgi beslemenin nehyedildi-ğine delâlet eder.

Buna benzer daha pek çok ayet-i kerime vardır. Mesela: "Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin, onlar birbirinin dostlarıdır. Sizden onları dost edinen onlardandır." (Maide, 5/51).

"Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesinler." (Ali İmran, 3/28). İlk ayet ağır ve kat'i bir tehdit ihtiva etmektedir.

Bu nehyin iki sebebi ayetin devamında şöyle ifade edilmektedir: "Halbuki onlar Hak'tan size geleni inkâr etmişlerdi. Peygamberi de sizi de Rab-biniz Allah'a iman ediyorsunuz diye çıkarıyorlardı onlar." Yani onlar Allah'ı, peygamberi ve size gelen Kur'an'ı ve hidayeti inkâr ettiler. "Onlar, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yutlandıran çıkarılmış olanlardır." (Hac, 22/40), "Onlardan sırf Aziz ve Hamid olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar." (Buruc, 85/9) ayetlerinde de ifade edildiği gibi müşrikler Hz. Peygamberi ve müminleri Mekke'den, Allah'a iman edip ibadetlerini sadece O'na yaptıkları için çıkardılar.

Sonra Allah Tealâ onlarla dostluktan kaçınılmasını teşvik ederek şöyle buyurdu:

a) "Eğer siz benim yolunda cihad için, benim rızamı aramak için çıkmışsanız..." Yani eğer siz benim yolumda cihad için, benim rızamı kazanmak için çıktıysanız onları dost edinmeyin, benim de sizin de düşmanımız olan bu kişileri dost bilmeyin. Zira bunlar size ve dininize olan kin ve öfkelerinden dolayı sizi yurtlarınızdan çıkarıp mallarınızdan ettiler.

b) "Onlara halâ gizli muhabbet mi besleyeceksiniz? Halbuki ben gizlediğinizi de açıkladığınızı da çok iyi bilenim." Yani bu sevgiden dolayı onlara gizlice Hz. Peygamber'in ve müminlerin planlarını ve haberlerini ulaştırıyorsunuz. Halbuki ben açıklananları da gönüllerden geçenleri de, en iyi bilenim.

c) "İçinizden kim bunu yaparsa muhakkak ki hak yoldan sapmış olur." Yani, sizden kim düşmanları dost edinirse doğru ve hak yolu kaybetmiş, kendisini cennete ve Allah'ın rızasına ulaştıracak yoldan çıkmış olur.

Sonra Allah Tealâ, kâfirlerle dostluğu men eden ve ister Mekke'de ister başka yerde olsun müşriklerin düşmanlığına delâlet eden üç husus daha zikrederek şöyle buyurdu:

"Eğer sizi ele geçirirlerse hepinizin düşmanları olacaklar, ellerini dillerini kötülükle size uzatacaklardır. Zaten onlar inkâr etmenizi isterler." Yani onlar sizinle karşılaşılarsa içlerindeki düşmanlığı açığa vuracaklar ve size karşı harp açarak vurup-kırmak suretiyle ellerini, sövüp saymak suretiyle dillerini size uzatacaklardır. Onlar sizin dinden dönüp Rabbinizi inkâr ederek küfre dönmenizi temenni ederler, hiçbir hayra nail olmamanızı çok isterler, size karşı hem gizli hem açık düşmanlıkları vardır. Böyleleriyle siz nasıl dost olursunuz?

Yukarıda da geçtiği gibi bu aynı zamanda onlara karşı düşmanlığa bir teşviktir.

Sonra yüce Allah din ve iman rabıtasının dostluk ve akrabalık rabıtasından daha kuvvetli, daha üstün ve daha faydalı olduğunu zikrederek şöyle buyurdu:

"Ne hısımlarınız ne evlâtlarınız size asla fayda veremez. Kıyamet günü Allah aranızı

ayıracaktır. Allah yaptıklarınızı görür." Yani kıyamet günü evlâtlarınızın ve akrabalarınızın size asla bir yardımı dokunmayacaktır ki -nüzul sebebinde zikredilen Hatîb b. Ebi Beltea kıssasında olduğu gibi- bunu elde etmek için onlara dost görünesiniz. Bilakis orada size faydası dokunacak şey, Allah'ın emrettiği kâfirlere düşman olma, onlarla dostluk kurmama, iman bağlarını ve din kardeşliğini kuvvetlendirme gibi hareketleri-nizdir. Allah ahirette sizi ayıracak O'na itaat edeni cennete, etmeyeni cehenneme koyacaktır. Allah bütün amellerinize muttallidir ve hayır veya şer hepsinin karşılığını verecektir.

Yani Allah Tealâ sizin hakkınızda şer murat ederse akrabalık fayda vermez; Allah'ın gazabını celbedecek şeylerle onları memnun etmeye kalkarsanız onların size asla bir yararı dokunmayacaktır. Müslümanlardan kim onları memnun etmek için akrabası ile küfür üzere ittifak ederse hüsrana uğramış ve amelleri boşa gitmiştir. Bir peygamberin akrabası bile olsa Allah'tan gelecek azaba karşı hiçbir kimsenin akrabılığı ona fayda vermez. Şu ayetler bunu ifade etmektedir: "Sur'a üflendiği zaman artık o gün aralarında ne soy sop (çekişmesi) vardır ne de birbirlerini soruştururlar." (Müminun, 23/101), "O gün kişi biraderinden, anasından babasından, karısından ve oğullarından kaçır. O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi (derdi) vardır." (Abese, 80/34-37). Şu halde sevgi Allah için olmazsa kıyamet günü fayda vermez.

Ahbed b. Hanbel, Müslim ve Ebu Davud'un Enes'ten rivayet ettiklerine göre biri "Ya Rasulallah babam nerede?" dedi. Rasulullah (s.a.) "Cehennemde." dedi. Adam dönüp giderken Rasulullah (s.a.) onu çağırdı ve "Benim babam ve senin baban cehennemde!" dedi. [\[1\]](#)

Hız. İbrahim'i (A.S.) Ve Yanındaki Müminleri Örnek Almak:

4- İbrahim'de ve beraberindeki müminlerde sizin için hakikaten güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine "Biz, sizden ve Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz nesnelere katiyyen uzağız. Sizi inkâr ettik. Siz bir tek Allah'a iman edinceye kadar bizimle aranızda ebedî düşmanlık ve buğz belirmiştir." demişlerdi. Yalnız İbrahim'in babasına "Muhakkak senin için af talep edeceğim, (fakat) sana Allah'tan gelecek herhangi bir şeye gücüm yetmez." demesi müstesna. (Siz şöyle deyin): "Ey Rabbimiz! Ancak sana güvenip dayandık ve yalnız sana yöneldik, son dönüş de ancak sanadır."

5- Ey Rabbimiz! Bizi o inkâr edenlere bir fitne (konusu) yapma. Bizi af eyle ey Rabbimiz. Çünkü sen mutlak salipsin ve hikmet sahibisin.

6- Andolsun ki onlarda sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü umanlar için bir örnek

var(yüz çevirirse şüphesiz Allah her şeyden müstağni, her hamde hakkıyla lâyıktır.

7- Olur ki Allah, sizinle onlardan birbirinize düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk peyda eder. Allah hakkıyla kadirdir. Allah çok af edici, çok merhametlidir.

Açıklaması:

"İbrahim'de ve beraberindeki müminlerde sizin için hakikaten güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz sizden ve Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz nesnelere katiyyen uzağız. Sizi inkâr ettik." Allah, kâfirlerden uzak bulunup onlardan uzak durmayı emrettiği müminlere hitap ederek, nebilerin babası İbrahim (a.s.) ve beraberindeki müminlerin kavimlerine karşı söyledikleri "Siz Allah'ın inkâr ettiğiniz için biz sizden ve Allah'ı bırakıp da taptığınız putların hepsinden uzağız. Biz sizin iman ettiğiniz putları, dininizi ve bu hareketlerinizi reddediyoruz. Zira bu putların hiçbir şeye faydası dokunmaz. Bunlar ne düşünür, ne işitir, ne de görür." şeklindeki sözlerinde kendileri için takip edebilecekleri güzel ve methe lâyıktır bir örnek olduğunu bildirdi.

Maksat, kâfirlere sevgi besleyen Hatıb'a bunu anlatmaktır. Sanki Allah Tealâ "Ey Hatıb, sen İbrahim'i örnek alıp da O'nun babasından ve kavminden teberri ettiği gibi sen de çoluk-çocuğundan teberri etmeli değil miydin?" demektedir.

"Siz Allah'a bir olarak iman edinceye kadar bizimle aranızda ebedî düşmanlık ve buğz belirmiştir." Yani siz bu inkârınızda devam ettiğiniz müddetçe bizim size karşı tutumumuz budur. Şu andan itibaren sizinle aramızda buğuz ve düşmanlık başlamış ve ortaya çıkmıştır. Siz yalnız Allah'a iman edip Onu "bir" tanıyarak ortağı olmayan o Allah'a ibadet etmedikçe, içinde bulunduğunuz şirki terkedip ibadet etmekte olduğunuz putlardan uzaklaşmadıkça biz ilelebet sizden uzağız ve size buğuz ederiz. Bunları yaparsanız bu düşmanlık dostluğa bu buğz da muhabbete dönüşür.

Sonra Allah Tealâ İbrahim (a.s.)'in örnek alınamayacağı bir hususu istisna ederek şöyle buyurdu:

"Yalnız İbrahim 'in, babasına "Muhakkak senin için af talep edeceğim. (Fakat) sana Allah 'tan gelecek herhangi bir şeye gücüm yetmez." demesi müstesna." Yani İbrahim (a.s.)'in kâfir olan babasına söylediği "Senin için af talep edeceğim, Allah'a şirk koşmaya devam edersen O'ndan gelecek azabı senden uzaklaştıramam." sözü hariç, onun bütün sözlerinde sizin için güzel bir örnek vardır. Bu sözde de onu örnek alıp da müşrikler için af

talebinde bulunmayın. Zira onun bu talebi babasına daha önce vaad ettiği bir söz üzerine olmuştur. Babasının Allah düşmanı olduğu ortaya çıkınca ondan uzaklaştı. Velhasıl müşrikler için mağfiret talebi konusunda o size örnek değildir.

Bazı müminlerin İbrahim (a.s.) babası için mağfiret talep ediyordu, diyerek şirk üzere ölmüş babaları için dua edip istiğfarda bulunmaları üzerine Allah Tealâ "Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar müşrikler için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de müminlere. İbrahim'in babası için af dilemesi sadece ona verdiği sözden dolayı idi. O'nun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca ondan teberri etti (uzaklaştı). Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi." (Tevbe, 9/113-114) ayet-i kerimesini indirdi.

Sonra Yüce Allah İbrahim (a.s.) ve yanındaki müminlerin kavimlerinden ayrılıp onlardan teberri ettiklerinde (her anlamda uzaklaşmalarında) Allah'a sığındıklarını haber vererek şöyle buyurdu:

"Ey Rabbimiz! Ancak sana güvenip dayandık ve yalnız sana yöneldik. Son dönüş de ancak sanadır." Yani bütün işlerde sana dayandık, bütün işlerimizi sana havale ettik, bütün günahlardan tevbe ederek sana döndük, ahiret yurdunda dönüş ve varış yine sanadır ey Rabbimiz dediler.

İbrahim (a.s.) ve ashabının örnek alınıp uyulması lazım gelen bu dualarının devamı da şöyledir:

"Ey Rabbimiz bizi o inkâr edenlere bir fitne (konusu) yapma, bizi af eyle ey Rabbimiz. Çünkü sen mutlak galipsin ve hikmet sahibisin." Yani, "Ey Rabbimiz kâfirlerin eliyle bizi azap gören, fitneye düşürülen bir kavim yapma, günahlarımızı setreyle, seninle aramızda olanlarını af eyle. Çünkü sen mutlak güç sahibi, galip ve kahirsin. Sen mağlup edilemeyen, cenabına sığınanın zulme uğramayacağı yegâne kudret sahibisin. Sözlerinde ve fiillerinde, hükmünde ve takdirinde, varlıkları tedbirinde ve onların maslahatına olanı yapmada sonsuz hikmet sahibisin. Katade bu duayı şöyle tefsir etti: Ey Rabbimiz onları bize galip kılma, yoksa kendileri hak yolda oldukları için bize galebe çaldıklarını zannederek bu yolla bizi fitneye düşürürler." Mücahid'e göre ise bu duanın manası şudur: "Ey Rabbimiz onların eliyle bize azap etme. Kendi azabıyla da azap etme, yoksa "Bunlar hak yolda olsaydı bu azaba maruz kalmazlardı." derler."

Sonra Allah Tealâ, İbrahim (a.s.) ve beraberindeki müminleri örnek alma hususunda yukarıda geçen teşviki tekid ederek şöyle buyurdu:

"Andolsun ki onlarda sizin için, Allah 'ı ve ahiret gününü umanlar için güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah her şeyden müstağni, her hamde hakkıyla lâyıktır." Yani şüphesiz sizin için İbrahim (a.s.) ve yanındaki müminlerde güzel bir örnek

vardır. Bu örnek olma ancak dünyada ve ahirette Allah'tan hayır ve sevap bekleyen, ahirette kurtuluş emeli taşıyanlar içindir. Bu, her mümini Allah'a ve ahirete bir teşvik üslubudur. Kim Allah'ın emrettiklerinden yüz çevirir O'nun düşmanlarını dost edinir onlara sevgi beslerse, bu ancak o insanın kendisine zarar verir. Zira Allah yaratılanlara asla muhtaç değildir. Bütün söz ve fiillerinde yaratılanlar tarafından övülmüştür, kendisinden başka ne Rab ne İlâh vardır.

Şu ayet-i kerime de bunun bir benzeridir: "Musa dedi ki: Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük ederseniz, şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir. Hamde lâyıktır." (İbrahim, 14/8).

Sonra Allah Tealâ bu günkü kâfirlerin yarınki müminler olacağı hakkındaki hayret verici işlerini haber vererek şöyle buyurdu:

"Olur ki Allah, sizinle onlardan birbirinize düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk peyda eder. Allah hakkıyla kadirdir. Allah çok af edici, çok merhametlidir." Yani belki düşmanlarınız müslüman olur sizin dininize girerler de bu düşmanlık dostluğa, nefret muhabbete, ayrılık ülfete dönüşür. Allah her şeye kadirdir, hata yapıp da onlara sevgi besleyenleri bağışlar ve onları esirger. Dolayısıyla bu tevbeden sonra onlara azap etmez, rahmet ve mağfiretine koymak için onlara teveccüh eder. "Olur ki, umulur ki" manasına gelen "ati" kelimesi ilerde bir şeyin olmasını temenni ifadesidir. Ancak bu kelime Allah'tan sadır olursa o şey mutlaka olacak demektir.

Nitekim Mekke fethinden sonra Arapların çoğu müslüman oldu. Daha önce müslüman olanlarla aralarında kuvvetli bir sevgi meydana geldi, birlikte cihad ettiler, kendilerini Allah'a yakınlaştıracak güzel amellerde bulundular. Rasulullah (s.a.) Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi nikahladı,

Mekke fethinden sonra müslüman olan Ebu Süfyan Rasulullah'a (s.a.) karşı eski düşmanlığını terketti. İbni Merdüveyh Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etti: Allah'ın dinini ayakta tutmak için dinden dönenlerle ilk savaşan Ebu Süfyan'dır, "olur ki Allah, sizinle onlardan..." ayeti onun hakkında inmiştir. [\[2\]](#)

Müslümanların Gayri Müslimlerle İlişkisi:

8- Sizinle din hususunda savaş yapmamış sizi yurtlarınızdan da çıkarmamı olanlara

iyilik ve onlara adaletle muamele etmekten Allah sizi men etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever.

9- Ancak Allah sizi, sizinle din hususunda savaş yapmış, sizi yurtlannızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlara dostluk etmekten men eder. Kim onları dost edinirse, işte bunlar zalimlerin ta kendileridir.

Açıklaması:

"Sizinle din hususunda savaş yapmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik ve onlara adaletle muamele etmekten Allah sizi men etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever." Yani Allah Tealâ, sizinle sulh içinde geçinen, kadınlar ve zayıflar gibi sizinle din konusunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kâfirlere sıla-i rahim, komşuluk yapma, misafir etme gibi iyilik ve hayırları yapmaktan sizi men etmez. Ve yine sizin, sözünde durma, emaneti yerine verme, satın aldığınız şeylerin parasını eksiksiz ödeme gibi onların hakkı olan şeyi vermenizi men etmez. Çünkü Allah adil davrananları sever ve onlardan razı olur. Zalimlere ise gazap duyar ve azap eder.

Sonra Allah Tealâ onlarla yapılan muamelelerde yasaklanan hususları sınırlandırarak şöyle buyurdu:

"Ancak Allah sizi, sizinle din hususunda savaş yapmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlara dostluk etmekten men eder. Kim onları dost edinirse, işte bunlar zalimlerin ta kendileridir." Yani Allah Tealâ sizi ancak size düşmanlık eden Kureyş içindeki küfrün öncülerini ve müslümanlarla harp eden diğer benzerlerini, sizinle savaşan ve sizi çıkarmaya çalışanlara yardım eden diğer Mekke halkını dost edinmenizi yasaklamakta ve onlara düşmanca davranmanızı emretmektedir.

Sonra Allah onlara dostça davrananlara karşı yaptığı tehdidi tekit ederek, onları kim dost edinir ve onlarla yardımlaşır, işte bunların kendisine zulmedenlerin ta kendileri olduğunu beyan etti. Çünkü bunlar Allah'ın, Rasulünün ve Kitabının düşmanı olmaları sebebiyle düşmanlığı ha-ketmiş olanları dost edinmişlerdir.

"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar. İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Maide, 5/51) ayeti de bu ayetin bir benzeridir. [\[3\]](#)

Küfür Yurdundan İslâm Yurduna Hicret Eden Mümin Kadınların Hükümü:

10- Ey iman edenler! Mümin (olduklarını söyleyen) kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman onları imtihan edin -Allah onların imanını en iyi bilendir-, mümin olduklarını bilerseniz onları kâfirlere geri dön-Bunlar onlara helâl de-Onlar da bunlara helâl ol-Kocaların ödedikleri şeyi (mehri) onlara verin. Mehirlerini verirsiniz sizin onları nikahlamanızda üzerinize vebal yoktur. Kâfir eşlerinizi nikâh altında tutmayın; siz sarfettiğiniz şeyi (mehri) isteyin, onlar da harcadıkları şeyi istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. Aranızda O hükmeder. Allah hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.

11-Eşlerinizden biri kaçır da siz de savaşta ganimet elde ederseniz, eşleri gitmiş olanlara harcadıkları mehir kadar verin. İman etmekte olduğunuz Allah'tan korkun.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Mümin (olduklarını söyleyen) kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman onları imtihan edin." Yani ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler! İman eden kadınlar kâfirler arasından çıkıp hicret ederek size geldiklerinde, İslâm'da ne kadar samimi olduklarını anlamak için onları imtihan edin, gelişlerinin sebebini sorun. "İmtihan edin" emrinin vücubmu, nedb mi yoksa istihbab mı ifade ettiğine dair üç görüş vardır.

Hadise şudur: Rasulullah (s.a.) Hudeybiye günü Kureyş ile bir anlaşma yaptı. Anlaşma şartlarından biri de, Kureyş'ten kim müslüman olur da Rasulullah'a (s.a.) gelirse onun Kureyş'e geri verilmesi şeklinde idi. Daha sonra bazı kadınlar Rasulullah (s.a.) tarafına hicret etti. Allah Tealâ bunların müşriklere geri gönderilmemesini murat etti ve imtihan edilmelerini emretti. Bunlara kocasından kaçma, sırf yerini yurdunu değiştirme, dünyevî bir çıkar peşinde olma gibi bir niyetle hicret etmediklerine, bilakis Allah ve Rasulünü sevdikleri ve dinini arzu ettikleri için hicret ettiklerine dair yemin ettirilirdi. Bu şekilde yemin edebilirlerse Rasulullah (s.a.) onların kocalarına, ödedikleri mehri ve yaptıkları masrafları öder, o kadınları geri vermezdi.

"Allah onların imanını en iyi bilendir, mümin olduklarını bilerseniz onları kâfirlere geri

döndürmeyin." Yani bu imtihan aslında sadece zahirdeki bir iştir. Ama hakikatta onların gerçek halini Allah'tan başka kimse bilmez. Allah size zahire göre hüküm vermenizi emreder, niyetleri ancak O bilir. Emredilen bu imtihanı yaptıktan sonra, zahire göre sizde onların mümin olduğu kanaati ağır basarsa onları kâfir kocalarına geri göndermeyin. Ayet-i kerimede bu kanaat (zan), zann-ı galib ve ictihad ile ulaşılan bir netice olduğu için "ilim" ile ifade edilmiştir. Kıyas "ilim" makamında kabul edilir.

İbni Kesir şöyle dedi: Ayetin burası, imanın varlığına yakinen muttali olmanın mümkün olduğuna dair bir delildir.

Sonra Allah Tealâ yine bu kadınları ilgilendiren hükümleri bildirerek şöyle buyurdu:

1- "Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmaz." Yani mümin hanımlar kâfirlere helâl değildir. Kadının müslüman olması kâfir kocasından ayrılmasını gerektirir. Kâfir erkekler de müslüman kadınlara helâl olmazlar. Müslüman hanımları müşrik erkeklerle haram kılan ayet işte budur. İslâm'ın ilk yıllarında mümin kadınların müşriklerle evlenmesi caiz idi. Bu sebeple Ebu'l-As b. Rabi peygamberimizin kızı Zeyneb'in kocası idi. Zeyneb müslüman olduğu halde kocası müşrik idi. Bedirde esir düşünce Zeyneb, annesi Hatice'den kalma gerdanlığını fidye yapması için ona verdi. Peygamberimiz bu gerdanlığı görünce çok duygulandı ve ashab-ı kirama "Zeyneb'in hatırı için esirini serbest bırakmayı uygun görürseniz öyle yapın." buyurdular.

Peygamberimiz (s.a.), kızı Zeyneb'i Medine'ye göndermesi şartıyla onu serbest bıraktı. Ebu'l-As da sözünde durdu ve hanımını Zeyd b. Harise ile Rasulullah'a (s.a.) gönderdi. Zeyneb hicri ikinci yılda meydana gelen Bedir harbinden sonra sekizinci senede kocası müslüman oluncaya kadar Medine'de ikâmet etti. Ebu'l-As müslüman olunca peygamberimiz onu önceki ni-kâhlarıyla, yeni bir mehir konuşmadan kocasına geri verdi. ^[4] Ahmed b. Hanbel İbni Abbas'dan bunu şöyle nakletti: "Zeyneb kocasının İslâm'a girişinden altı sene evvel hicret etmişti. Rasulullah (s.a.) onu önceki nikâhı üzere ve yeni mehir ve şahitliğe lüzum görmeden kocası Ebu'l-As a geri verdi. ^[5] Ayrılışından iki sene sonra geri döndüğünü söyleyenler de vardır.

Abd İbni Humejd'in Amr b. Şuayb'dan, onun babasından, onun da dedesinden naklettiğine göre Rasulullah (s.a.) kızını, kocası Ebu'l-As'a yeni bir nikâh ve yeni bir mehirle geri vermiştir. Yezid b. Harun İbni Abbas hadisinin senet bakımından daha sağlam olduğunu, ancak tatbikatın Amr b. Şuayb hadisine göre olduğunu söylemiştir. İbni Abbas hadisine ise cumhur şu cevabı vermiştir: Muhtemeldir ki henüz iddeti bitmemiş idi. Zira ekseriyetin görüşüne göre koca müslüman olmadan kadının iddeti biterse mevcut nikâh kendiliğinden sona erer.

2- "Kocalarının ödedikleri şeyi onlara verin." Yani müşrik kocalarını terkederek hicret

eden mümin kadınların kocalarının ödedikleri mehirleri onlara ödeyin. Bu gösteriyor ki Hudeybiye sulhu sadece erkekleri kapsamaktadır. İmam Şafiî'ye göre kocasının dışındaki akrabaları onu isterse kadın geri gönderilmediği gibi mehir de ödenmez.

3- "Mehirleri verirseniz sizin onları nikahlamanızda üzerinize vebal yoktur.' Yani, ey müminler mehirlerini verdiğiniz takdirde hicret eden mümin kadınları nikahlamanızda üzerinize bir vebal ve günah yoktur. Bunun yanında iddetinin bitmiş olması ve velisinin izni gibi şartlar da bulunması lâzımdır.

4- "Kâfir eşlerinizi nikâh altında tutmayın." Yani ey müminler müşrik kadınları nikahlamanız ve mevcut nikâhlarını devam ettirmeniz size haram kılınmıştır. Kimin hanımı kâfir müşrik ise din ayrılığından dolayı nikâhı sona erdiğinden, o artık onun hanımı değildir. İslâm'ın ilk zamanlarında müslümanlarla müşrikler arasında karşılıklı nikahlanma oluyordu. Sonra işte bu ayetle nesh edildi. Bu hüküm müşrik kadınların haram olduğu konusunda açıktır ve onlara mahsustur. Ehl-i Kitap olan kadınlara şâmil değildir. Kadın şirkte devam ederse nikâh kendiliğinden kalkar. İddeti bitmemiş dahi olsa onun kız kardeşiyle veya beşinci bir kadınla nikâhlan-masına bir mani yoktur.

Daha Önce de geçtiği gibi Misver ve Mervan b. Hakem'den rivayet edilen sahih habere göre Rasulullah (s.a.) Hudeybiye günü Kureyş kâfirleri ile anlaşma yaptığı zaman iman eden kadınlardan bazıları Rasulullah'a (s.a.) geldi. Bunun üzerine "Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman" ayeti "Kâfir eşlerinizi nikâh altında tutmayın" kısmına kadar nazil oldu. Bu nazil olunca Hz. Ömer o gün iki tane hanım boşadı. Daha sonra bunlardan biri Muaviye ile diğeri Safvan ile evlendi.

5- "Siz sarfettiğiniz şeyi (mehri) isteyin. Onlar da harcadıkları şeyi istesinler. " Yani hanımlarınız dinden dönerlerse mehirlerini isteyin, onlar da müslümanlar tarafına hicret eden hanımlarının mehirlerini istesinler. Tefsir alimleri şöyle dedi: Müslüman kadınlardan dinden dönerek anlaşma yapan kâfirler tarafına kaçarlarsa, kâfirlere "Bunun mehrini ödeyin." denir, onlardan bir kadın müslüman olarak gelirse müslümanlara "Bunların mehirlerini kâfir kocalarına verin." Denirdi. [\[6\]](#)

"Bu Allah'ın hükmüdür. Aranızda o hükmeder. Allah hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir." Yani her iki taraftan mehirlerin geri verilmesi, Hu-deybiye sulhündeki maddeler ve kadınların bu anlaşmadan istisna edilmesi gibi yukarıda zikredilenler Allah'ın hükmüdür. Bu hükümler Hudeybi-ye'de taraf olan müşriklerle ilgilidir. Anlaşmaya girmeyenler bundan hariçtir. Allah her şeyi bilir, hiçbir şey ona gizli olmaz, kullarının maslahatına neyin uygun olduğunu çok iyi bilir. Sözlerinde ve fiillerinde derin hikmet vardır, bu sebeple yalnız hikmetinin muktezası olan şeyi emreder.

İbnü'l-Arabi şöyle der: "Mehirleri geri verme meselesi sadece o zamana ve o

hadiseye mahsustur. Ümmetin icmaı bu yöndedir." [7]

6- "Eşlerinizden biri kâfirlere kaçar da siz de savaşta ganimet elde ederseniz, eşleri gitmiş olanlara harcadıkları mehir kadar verin. İman etmekte olduğunuz Allah'tan korkun." Yani eşlerinizden biri müslüman iken dinini terkederek dar-ı küfre gidip onlara katılırsa, siz de Kureyş'ten veya başka kâfirlerden harpte ganimet elde ederseniz, hanımı firar etmiş olan kocalara aldığınız ganimetlerden -eğer müşrikler mehrini kocasına vermeyecek olursa- sarfettikleri mehir kadar verin. Allah'ın size ceza vereceği bir şey yapmaya teşebbüs etmekten sakının, Allah'tan korkun, hükümlerini ve dinini tatbik edin.

İbni Abbas ve diğer bazı alimler şunu naklettiler: Muhacirlerden birinin hanımı kâfirlere katılırsa, ganimet henüz beş hisse yapılarak taksim edilmeden Rasulullah (s.a.) ganimet mallarından bu şahsın hanımına ödediği mehir kadar ona ödenmesini emrederdi.

Kısacası, kâfirlerin dar-ı küfre dönen kadınların mehrini göndermeleri gerekir. Bu mümkün olursa ne alâ, olmazsa kâfirlerden elde edilen ganimet mallarından o kadının mehri müslüman kocasına ödenir.

Zühri ve Mesruk'tan rivayet edildiğine göre kâfirlere kačan müslüman bir kadının mehrini müslümanların kâfirlerden istemesi ve müslüman olup müslümanlara sığınan kadının mehrini kâfirlerin müslümanlardan istemesi Allah'ın hükümlerinden biri idi. Bu hükmü müslümanlar kabul etti. Müşrikler reddetti. Bunun üzerine "Eşlerinizden biri kâfirlere kaçar da..." ayeti nazil oldu.

Hasan-ı Basri ve Mukatil'in rivayetlerine göre de bu ayet, kocası Abas b. Temim el-Kuraşî'yi terkederek irtidat edip giden Ebu Süfyan'ın kızı Üm-mü Hakim hakkında nazil olmuştur. Kureyş'ten bundan başka dinden dönen kadın olmamıştır. O da daha sonra tekrar İslâm'a dönmüştür. [8]

Kadınların Biati:

12- Ey peygamber, mümin kadınlar -Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, evlâtlarını öldürmemeleri, arasında bir iftira düzüp getirmemeleri, her hangi bir iyilik hususunda sana asi olmamaları şartıyla- ana biatleşmeye geldikleri zaman Matlarını kabul et. Onlar için Allah'tan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok yargılayıcı, esirgeyicidir.

13- Ey iman edenler! Üzerlerine Allah'ın azaP ettit ° kavim ile dost olmayın ki onlar kâfirlerin kabir ehlinden ümidi kestikleri gibi ahi-retten ümidi kesmişlerdir.

Açıklaması

"Ey peygamber, mümin kadınlar -Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları..." Yani Allah ve Rasulüne iman eden kadınlar tevhid ve taat üzere sana ahit vermek ve biat etmek için gelirlerse onlardan ne bir put, ne taş, ne melek ve ne de beşer Allah'a hiçbir şeyi eş koşmamak, hırsızlık yapmamak, çocuklarını öldürmemek, kocalarına onlardan olmayan hiçbir çocuğu nispet etmemek şartları üzerine biat al. (Zira onlar İslâm'dan önceki cahiliye zamanlarında kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi).

"Her hangi bir iyilik konusunda sana asi olmamak..." Allah'a itaat ifade eden her şey buna dahildir. Yani ölenin ardından ağıt yakarak ağlamak, üstünü başını yırtmak, saçını-başını yolmak, yüzünü tırnaklarıyla yırtmak, kahretmek, mahremi olmayan erkekle baş başa kalmak gibi dinin nehyettiği veya emrettiği her şey buna dahildir. Ey Nebi! Bu şartlar üzere onların biatini kabul et, bundan sonra da onların affı için Allah'tan mağfiret talep et. Allah kullarının günahlarını affedici, onlara merhamet edicidir. İslâm'dan önce işledikleri günahlar yüzünden onlara azap etmez, Mekke fethi esnasında yapılan bu ahde, vefa gösterirlerse onlara bol ecir verir.

Rivayet olunur ki Rasulullah (s.a.) kadınlara hitaben "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız şartı üzere size biat ediyorum." deyince Uhud günü Hz. Hamza'ya yaptıklarından dolayı Rasulullah'ın (s.a.) kendisini tanımasından korkan ve bu yüzden yüzünü kapatan Utbe kızı Hind "Vallahi biz putlara tapmadık, sen erkeklere koşmadığın şartı bize koşuyorsun: Erkeklere sadece İslâm ve cihad üzere biat alıyorsun." dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) "Hırsızlık yapmayacaksınız" dedi. Hind: "Ebu Süfyan çok cimri bir adam, ben aç kalmayacak kadar onun malından (sormadan) alabilir miyim?" dedi. Orada bulunan kocası Ebu Süfyan da "Helâl olsun." deyince Rasulullah (s.a.) Hind'i tanıdı ve güldü "Sen Hind misin?" dedi. Bunun üzerine Hind "Allah müşrikleri affetsin." dedi.

Rasulullah "Zina etmeyeceksiniz" deyince Hind: "Hür kadın zina eder mi?" dedi. Rasulullah "Çocuklarınızı öldürmeyeceksiniz." yani kızları diri diri toprağa gömmeyeceksiniz, kasten çocuk düşürmeyeceksiniz deyince Hind "Biz büyütüp yetiştirdik, siz Bedir günü onları öldürdünüz, siz ve ölenler bunu daha iyi biliyorsunuz." dedi. Hz. Ömer buna çok güldü, Rasulullah (s.a.) da tebessüm etti. Hind bununla Bedir'de öldürülen oğlu Han-zala'yı kastediyordu.

Rasulullah "Kocanızdan olmayan bir çocuğu ona nispet edip de iftira atmayın." dediğinde Hind "Vallahi iftira çok çirkin bir iştir, bize emrettiklerin olgun ve güzel ahlâktan başka bir şey değil." dedi. Rasulullah (s.a.) "İyi olan (maruf) hiçbir hususta bana asi olmayın" dediğinde Hind: "Vallahi içimizde herhangi bir hususta sana asi olmak olsaydı şu mecliste bulunmazdık." dedi.

Burada zina umumidir, Rasulullah (s.a.) bir hadisinde "Eller zina eder, gözler zina eder, ayaklar zina eder, organ da bunu ya tasdik eder veya tekzip eder."^[9] buyurmuştur.

Rasulullah (s.a.) "Yanaklarını tokatlayan, yakasını yırtan ve cahiliye davasına kalkışan bizden değildir."^[10] diyerek ölenin ardından ağıt yakmanın, yas tutmanın haram olduğunu teyit etmiştir.

Urve b. Zübeyr Hz. Aişe'den şöyle rivayet etti: Utbe kızı Fatıma biat etmek üzere Rasulullah'a (s.a.) geldi. Rasulullah ayette geçen "Allah'a şirk koşmama, hırsızlık yapmama, zina etmeme... şartlarını sıralayınca kadın utancından elini başına koydu. Onun bu hareketi Rasulullah'ın (s.a.) hoşuna gitti. Hz. Aişe ona: "Hanım! Bunları kabul et, vallahi bizim biat ettiğimiz şeyler de bunlardan başka değildi." dedi. O da "Evet" dedi. Rasulullah (s.a.) ayetteki şartlar mucibince ona biat etti.

Bu şartlar sadece kadınların biatine mahsus değildir. Erkekler de bu şartlar üzerine biat etmişlerdir.

Buhari Ubade b. Samit'ten şunu rivayet etti: Rasulullah'ın (s.a.) yanında idik. Kadınların biat şartlarını ihtiva eden ayeti okuyarak "Bu şartlar üzerine bana biat eder misiniz? Sizden kim bu ahbine vefa gösterirse ecri Allah'a aittir, kim de bunlardan bir şey irtikap eder de cezalandırılırsa bu ona keffarettir. Kim bunlardan bir şey irtikap eder de Allah onu gizlerse (yani dünyada cezasını çekmezse) onun işi Allah'a kalmıştır, isterse azap eder isterse af eder." dedi.

Muhammed b. İshak ve İbni Ebi Hatem'in yine Ubade b. Samit'ten rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Ben birinci Akabe biatine katılanlar içindeydim, on iki kişi idik, henüz cihad farz kılınmamıştı. Kadınların biat şartları yani ayette zikredilen bu şartlar üzerine biz de Rasulullah'a biat ettik. Rasulullah (s.a.) da "Eğer sözlerinizde durursanız size cennet vardır." buyurdular.

Sonra Allah Tealâ surenin başında olduğu gibi sonunda da kâfirleri dost edinmekten nehyederek şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler, üzerlerine Allah'ın gazap ettiği o kavim ile dost olmayın ki onlar, kâfirlerin kabir ehlinden ümidi kestikleri gibi, ahiretten ümidi kesmişlerdir." Yani, ey İslâm

mesajına iman edenler! Allah'ın gazap ve lanet ettiği, rahmetinden tardedip uzaklaştırdığı Yahudi, Hristiyan ve diğer kâfirleri dost, yardımcı ve ahbab edinmeyin. Onlar öldükten sonra dirilmeye inanmadıkları için ölülerinin dirilmesinden ümidi kestikleri gibi, Allah'a ve ahiret gününe iman etmek için mevcut bunca delil ve mucizelere rağmen küfür ve inatları yüzünden ahirete iman edemez hale geldiler ve Allah'ın ezeli hükmünde ahiret sevabından ve nimetlerinden ümidi kestiler.

İbni Abbas şöyle dedi: Allah Tealâ, Hatıb b. Ebi Beltea'yı kastederek "Yahudileri ve müşrikleri dost edinmeyin." buyurdu. Bir kısım fakir müslü-manlar Yahudilerden birtakım ihtiyaçlarını temin edebilmek için müslü-manların haberlerini onlara aktarıyorlardı, bundan nehyolundular. Yahudiler Rasulullah'ı (s.a.) çok iyi tanıdıkları halde iman etmediler ve bu sebeple ahiretlerini ifsad ettiler. Öldükten sonra dirilmeye iman etmeyen kâfirlerin, ölülerinin diri olarak geri dönmesinden ümidi kestikleri gibi ahiretten ümidi kestiler. Onların bu ümitsizliğinin sebebi Rasulullah'ın (s.a.) peygamberliğini yalanlamalarıdır. [\[11\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/389-391.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/395-398.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/401-402.

[\[4\]](#) İbni Kesir, IV/351.

[\[5\]](#) Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace de rivayet etmişlerdir.

[\[6\]](#) İbnü'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'an, IV/1786.

[\[7\]](#) a.g.e. Kurtubî, XVIII/68.

[\[8\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/405-409.

[9] Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayetinde bu hadis şu lafızlarla gelmiştir: "Her insana zinadan bir pay yazılmıştır, çaresiz onu yapar: Gözler, zinası bakmaktır, kulaklar, zinası dinlemektir, dil, zinası konuşmaktır, eller zina eder onların zinası tutmaktır, ayaklar zina eder onların zinası zinaya yürümektir, kalp arzu ve temenni eder. Organ bunu tasdik veya tekzip eder."

[10] Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei ve İbni Mace İbni Mesud'tan rivayet etmişlerdir.

[11] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/415-417.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Allah Yolunda Tek Saf Halinde Savaşa Davet: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Musa Ve İsa Peygamber İle İsrailogulları: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 5

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Kârlı Ticaret: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Nüzul Sebebi: 9

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

SAF SURESİ

Allah Yolunda Tek Saf Halinde Savaşa Davet:

- 1- Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı teşbih eder. O üstündür, hikmet sahibidir.
- 2- Ey iman edenler! Yapmayacağı-
- 3- Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah yanında şiddetli bir buğza se- bep olur.
- 4- Allah kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak sava-şanları sever.

Açıklaması:

"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı teşbih eder. O üstündür, hikmet sahibidir." Yani akıl sahibi olsun veya olmasın, göklerde ve yerdeki varlıkların hepsi Allah'ı teşbih eder, Onun azametini, kudretini, vahdaniyetini ve bütün kemal sıfatlarını kabul eder. O kuvvetlidir, galiptir ve mağlup edilmesi mümkün olmayacak şekilde kullarının üzerinde hakimdir, işlerinde ve sözlerinde, yarattıklarını idare etmede ve onları irşad edip işlerini yönlendirmede hikmet sahibidir.

Sonra Allah Tealâ ahlakî ve amelî faziletleri tavsiye ederek şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?" Yani Allah'a ve peygamberine iman edenler, niçin söylediğinizin aksini yapıyorsunuz? Bu, söz verip de sözünde durmayanlara karşı bir cevaptır. İbni Kesir şöyle dedi: Selef alimlerinden, vaad edilen şey ister kişinin lehine ister aleyhine olsun yerine getirilmesinin vacip olduğunu söyleyenler, bu ayeti delil getirmişlerdir. Ayrıca Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği şu hadisi de hüccet almışlardır: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Münafığın alâmeti üçtür: Söz verdiği zaman sözünden döner, konuştuğu zaman yalan söyler, emanete hıyanet eder." Bir başka sahih hadiste şöyle buyurur: "Şu dört şey kimde bulunursa halis bir münafık

olur. Bunlardan bir tanesi bulunursa onu terkedinceye kadar o kişide münafıklık özelliklerinden biri vardır." Rasulullah sözünden dönmeyi de bunların arasında zikretti.

İmam Malik'e göre vaadedip söz veren kişi vaadettiği şahsı bir sıkıntıya düşürecekse, mesela "Evlene, sana her gün şu kadar para vereceğim." dese, o da buna güvenerek evlense bu vaadinde durması vaciptir, çünkü buna bir insan hakkı taalluk etmiştir.

Cumhura göre vaadine vefa göstermek her ne kadar manevî ve insanî açıdan vacip olsa da kazaen (mahkeme nazarında bir hak ifade etmesi açısından) vacip olmaz. Yine bu ulema bu ayeti de şöyle anladılar: Bu ayet bazılarının üzerine cihadın farz olmasını temenni etmeleri ve farz olunca da bir kısmının bu vaaddan dönmeleri üzerine nazil olmuştu. Dolayısıyla burada vaadinde durmanın vücubuna dair bir delâlet yoktur. Şu ayeti kerimeler de bunun benzeridir: "Kendilerine "Ellerinizi (savaştan) çekin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin." denilen kimselere bakmaz mısınız? Şimdi onların üzerine muharabe farz kılınca içlerinden bir zümre, insanlardan Allah'tan korkar gibi, hatta daha şiddetli bir korku ile korkuyorlar. Onlar "Ey Rabbimiz! Üzerimize şu muharebeyi niçin farz kıldın? Bizi yakın bir zamana kadar geciktirmeli değil miydin." dediler. De ki: "Dünyanın faydası pek azdır, ahiret ise sakınanlar için elbet daha hayırlıdır. Siz hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmayacaksınız."

"Nerede olursanız olun, isterse tahkim edilmiş yüksek kalelerde bulunun ölüm size yetişir." (Nisa, Alil-İS).

"İman etmiş olanlar "Keşke cihad hakkında bir sure indirilmiş olsaydı" derler. Hükmü açık bir sure indirilip onda savaş zikredilince de kalplerinde bir maraz olanların sana, ölümden dolayı bayılmış kişinin bakışı gibi baktıklarını görürsün." (Muhammed, 47/20).

Sonra Yüce Allah sözü ile fiili birbirini tutmayanları zemm ederek şöyle buyurdu:

"Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah yanında şiddetli bir buğza sebep olur." Yani söylediğiniz sözü bırakıp başkasını yapmanız büyük bir günahdır. Zira sözden dönme, enaniyeti sevmenin, başkalarının çıkarını, onurunu ve vaktini hiçe saymanın, fertler ve cemaatler arası güveni ihlal etmenin bir göstergesidir. Sözden dönme dönen için ne kadar kötü ve çirkindir. İşte bu yüzden bütün insanlar nazarında kötü olduğu ve nefretle karşılandığı gibi Allah nezdinde de şiddetle buğz edilen ve cezalandırılan bir hareket sayılmıştır.

Savaşı terkedip kaçanları kötüleyip kınamasına mukabil Allah cihada koşanları methederek şöyle buyurdu:

"Allah kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever." Yani Allah savaşanlardan razı olur, bir saf halinde, arada boşluk kalmaksızın birbirine

kenetlenmiş muhkem bir yapı gibi, yerlerinden oynatılmayan sıralanmış kütleler halinde Allah yolunda savaşanlara sonsuz sevaplar verir.

Bu ayet-i kerimede şu hususlara işaret edilmektedir: Düşmanlarıyla savaşırken müminlerin nasıl bir ve bütün halinde duracakları, değişik bir üslûp ile cihada teşvik, müminlerin kuvveti ve Allah'ın emrini yerine getirme konusunda asla gecikmeksizin titizlik göstermeleri, savaş meselesinin ciddiyet, dikkat ve itina, birlik ve kararlılık içinde ve dayanışma halinde uygulanması lazım geldiği, gevşeklik göstermeden büyük bir gayret ve azimle sürdürölüp, düşmanın ölümden asla korkmayan kararlı kalplerle karşılanması gerektiği... İşte kuvvetli ümmetler şerefini böyle korur, heybet ve haysiyetini böyle pekiştirir, başkalarının saygısını böyle kazanır. [\[1\]](#)

Musa Ve İsa Peygamber İle İsrailoğulları:

5- Hani Musa kavmine: "Ey kavmim! Benim size hakikaten Allah'ın peygamberi olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eza veriyorsunuz." demişti. İşte onlar sapıp eğrildikleri zaman Allah da onların kalplerini döndürdü. Allah fasıklar güruhuna hidayet etmez.

6- Meryem oğlu İsa da bir zaman (şöyle) demişti: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın peygamberiyim. Benden önceki Tevrat'ı tasdik edici, benden sonra gelecek bir peygamberi de -ki adı Ahmed'tir- müjdeleyici olarak (geldim). Fakat o kendilerine açık burhanlar getirince "Bu apaçık bir büyüdür." dediler. Allah zalim kavme hidayet vermez.

7- Kendisi İslâm'a davet edilip dururken, Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir? Allah zalimler güruhunu muvaffak kılmaz.

8- Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Halbuki Allah -kâfirler hoşlanmasa da- kendi nurunu tamamlayıcıdır.

9- O, peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. Çünkü O -müşrikler hoşlanmasa da- bunu diğer bütün dinlerden üstün kılacaktır.

Açıklaması:

Yüce Allah, Musa (a.s.) ve İsa (a.s.) peygamberlerin kavimlerinin onlara yaptıkları muhalif hareketleri, bu ümmetin Rasulullah'ın (s.a.) emirlerir ne karşı yapmamaları için uyararak şöyle buyurdu:

"Hani Musa kavmine: "Ey kavmim! Benim size hakikaten Allah'ın peygamberi olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eza veriyorsunuz." demişti." Yani, ey Muhammed, Musa (a.s.)'nın kavmi Beni İsrail'e söylediği "Ey kavmim! Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerden benim size emrettiklerime uymamak, hakkımda kötü ve çirkin şeyler söylemek suretiyle beni niçin üzüyorsunuz, halbuki siz benim peygamberliğim icabı size getirdiğim emirlerde doğru olduğumu yakinen biliyorsunuz, peygambere saygı gösterilir. Benim peygamberliğimi ispat eden mucizelerimi de görüyorsunuz." dediğini sen de kavmine hatırlat.

"Ey iman edenler! Siz de Musa'yı incitenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah katında itibarlı idi." (Ah-zab, 33/69) ayet-i kerimesinde de görüldüğü gibi bu, müminlere bir öğretim ve Musa (a.s.)'ın rahatsız edildiği gibi onların da peygamberlerine ezavermemeleri yönünde bir yasaklamadır. Ayrıca burada Rasulullah'm (s.a.) ister kendi kavminden ister başkalarından olsun kâfirlerden gördüğü sıkıntılara karşı ona bir teselli ve bir "sabret" emri vardır. Nitekim Rasulul-lah (s.a.): "Allah Musa'ya rahmet eylesin, bundan daha fazla eza edildi, yine de sabretti." buyurmuşlardı.

"İşte onlar sapıp eğrildikleri zaman Allah da onların kalplerini döndürdü. Allah fasıklar güruhuna hidayet etmez." Yani İsrailoğulları Hakkı terkedip peygamberlerine uymayıp ona eza verdikleri zaman Allah da kalplerini hidayetten uzaklaştırdı, Hakk'tan çevirdi ve işlediklerinin bir cezası olarak şüphe ve tereddütte bıraktı. Şu ayet-i kerime de bunu ifade etmektedir: "Onlar, evvelce indirilenlere iman etmedikleri gibi (bundan sonra da iman etmeyeceklerdir.) Biz onların gönüllerini ve gözlerini çevirmiş, kendilerini azgınlıkları, taşkınlıkları içinde serseri ve şaşkın halde terketmiş bulunuyoruz." (En'am, 6/110)

Allah Tealâ peygamberlerini inkâr edip onlara isyan eden kâfir kavimlere Hakk'ı bulmakta yardımcı olmaz, hidayeti göstermez.

"Meryem oğlu İsa da bir zaman (şöyle) demişti: Ey İsrailoğulları ben size Allah'ın peygamberiyim. Benden önceki Tevrat'ı tasdik edici, benden sonra gelecek bir peygamberi de -ki adı Ahmed'dir- müjdeleyici olarak (geldim)." Yani, ey Muhammed! Sen de kavmine İsa'nın haberini söyle. Hani o şöyle demişti: Ey İsrailoğulları! Ben size İncil'i getiren Allah'ın elçisiyim, size Tevrat'a muhalif bir şey getirmediğim, bilakis onu teyid

ediyor, ikmal ediyorum. Öyle ise bana nasıl asi oluyor, benden nasıl kaçıyor ve bana nasıl muhalif davranıyorsunuz? Tevrat nasıl ki benim geleceğimi müjdelemiş ve ben onun verdiği haberin doğruluğunu gösteriyorsam, ben de benden sonra gelecek birisini müjdeliyorum ki o, adı Ahmed olan, Mekke'li, Arap asıllı, ümmi olan bir peygamberdir. Ahmed'in manası, kendisinde bulunan güzel hasletler sebebiyle başkalarından daha çok övülen kişi demektir. İşte nasıl ki İsa (a.s.) İsrailoğulları'na gelen peygamberlerin sonuncusu ise kendisinden sonra risalet ve nübüvvet olmayan Muhammed (s.a.) de rasullerin ve nebilerin sonuncusudur.

Buhari ve Müslim'in Cübeyr b. Mut'im'dan rivayet ettiklerine göre o şöyle dedi: Rasulullah (s.a.)'ı dinledim şöyle diyordu: "Benim birden fazla ismim vardır: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Allah'ın kendisi sebebiyle küfrü mahvedip sildiği Mâhi'yim, ben Haşir'im yani insanlar benim peşimde toplanacaklar ve ben Âkib'im yani nebilerin sonuncusuyum." Müslim ve Ebu Davud et-Teyalisi'nin Ebu Musa el-Eşarî'den rivayetine göre o şöyle dedi: Rasulullah bizatihi kendisi bize isimlerini saydı. Bunlardan unutmadıklarımız şunlardır: Rasulullah (s.a.) "Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Haşir'im, Mukfi (son peygamber)im, rahmet, tevbe ve mel-hame (cihad)peygamberiyim." buyurdular.

Ka'b el-Ahbar'dan nakledildiğine havariler İsa peygambere: "Ey Allah'ın ruhu bizden sonra ümmet gelecek mi?" dediler, o da "Evet, Muham-med'in ümmeti gelecektir. Onlar hikmet ve ilim sahibi, iyilik ve takva sahibidirler, sanki onlar fıkhıta nebiler gibidir. Allah'ın verdiği azıcık rızıkla O'ndan razı olurlar, Allah da onların az ameline razı olur."

Tevrat'ın beşinci sifrinin yirminci faslında şöyle denilmektedir: Allah Sina'dan geldi, Sair'den tecelli etti, Faran dağlarından zuhur etti." Sina vahyin Musa (a.s.)'ya, Sair İsa (a.s.)'ya, Faran da (Mekke dağları) vahyin Muhammed (s.a.)'e indiği yerlerdir.

Yuhanna İncili'nin onbeşinci faslında şöyle denilmektedir: "Mesih Ye-su şöyle dedi: Şüphesiz "Faraklit" babamın göndereceği hakkın ruhudur, size her şeyi bildirecektir." Faraklit hamdetme manasına gelen bir lafızdır ki bu Rasulullah'ın (s.a.) isimlerinden Ahmed ve Muhammed'e bir işarettir.

"Fakat o kendilerine açık açık burhanlar-getirince "Bu apaçık bir büyüdür." dediler." Yani önceki kitaplarda geleceği müjdelenen Ahmed kafi delillerle, mucizelerle gönderilince kâfirler ve muhalifler "senin bu getirdiklerin şüphe götürmeyen açık bir sihirdir." dediler. Bir görüşe göre de bu söz İsa (a.s.)'ya söylenmiştir.

Sonra Allah Tealâ İslâm'a ve tevhide davet edilen muhalif ve muarızların hükmünü zikrederek şöyle buyurdu:

"Kendisi İslâm'a davet edilip dururken Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim

kimdir? Allah zalimler güruhuna hidayet etmez." Yani, tevhid ve ihlâsa davet edilip dururken Allah Tealâ hakkında yalan söyleyip O'na eş ve ortak koşanlardan daha zalim kimse olamaz. Yüce Allah, Rabbi-ni inkâr ederek kendi kendine zulmeden kâfirleri Hakka ve doğruya irşad etmez. İşte bu Mekke müşrikleri de onlardandır.

"Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Halbuki Allah -kâfirler hoşlanmasa da- kendi nurunu tamamlayıcıdır." Yani işte bu kâfirler İslâm davetini ortadan kaldırmak, hidayetini mani olmak ve yalan fıskıran ağızlarıyla davetine mukavemet göstermek için var güçleriyle çalışıyorlar. Bunlar güneşin nurunu ağızıyla söndürmeye çalışan kişiye benzerler. Nasıl bu mümkün değilse İslâm davetini akamete uğratmak da öyle mümkün değildir. Bunun için Allah "Halbuki Allah -kâfirler hoşlanmasa da- kendi nurunu tamamlayıcıdır." buyurmuştur. Yani kâfirler hoşlanmasa da Allah İslâm dinini bütün aleme yayacak, onu diğer dinlere karşı yüceltecek ve elçisi Muhammedi (s.a.) teyid edip ona destek olacaktır.

"O, peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. Çünkü O, -müşrikler hoşlanmasa da- bunu diğer bütün dinlerden üstün kılacaktır." Yani diğer bütün dinlere üstün gelmesi onlara galebe çalması için hak din ve hidayetle elçisi Muhammed'i gönderen O'dur. Müşrikler hoşlanmasa da şüphesiz o üstünlük gerçekleşecektir.

Ayet-i kerimelerde önce "kâfirler hoşlanmasa da" denildi. Bunlar Yahudiler, Hristiyanlar ve müşriklerdir. Daha sonra da "müşrikler hoş görme-se de" denildi. Yani Allah önce ilk ayette nurdan ve onun söndürülmesinden bahsetti. Burada uygun olan "örtmek" ve "kapatmak" manasına gelen "küfür=inkâr" kelimesidir. Sonra rasulden, peygamber göndermekten ve hak dinden bahsetti. Buna ilk itiraz müşriklerden geldi. Çünkü Rasulul-lah'ı (s.a.) istemeyenlerin çoğu Kureyş'ten idi. Onlar da müşrik idiler. "Nur" kelimesi "din" ve "Rasul'den daha umumi olduğundan, birinci ayette İslâm'a karşı çıkanların tamamını ifade eden "kâfirler"den bahsetmek uygun olmuştur. "Kâfir" lafzı "müşrik" lafzından daha umumidir. "Rasul" ve "din" ise "nur"dan daha hususi=dar bir mana ifade ettiğinden ikinci ayette "kâfir" kelimesinden daha hususi=dar bir mana ifade eden "müşriklerden" bahsetmek münasip olmuştur.. [\[2\]](#)

Kârlı Ticaret:

10- Ey iman edenler! Size, elem verici bir azaptan sizi kurtaracak bir ticareti göstereyim mi?

11- Allah'a ve peygambere iman eder, mallarınızla, canlarınızla da Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer

bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

12- O, sizin günahlarınızı af eder, sizi içinde ırmaklar cennetlere

ve Adn cennetlerindeki çok güzel meskenlere koyar. İşte bu, en büyük kurtuluştur.

13. Seveceğiniz başka bir ticaret daha var: bir fetih. Sen müminlere müjdele.

14" Ey iman edenler! Allah'ın yar- dımından olun. Nitekim Meryem oğlu İsa havarilerine "Allah'a (davette) benim yardımcıları kim?" de havariler de "Allah'ın yardımcıları biziz." demişlerdi. İşte İsrailo-ğulları'ndan bir zümre iman etmiş, bir zümre de küfürde kalmıştı. Nihayet biz o iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik de bu surette galip çıktılar.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Size, elem verici bir azaptan sizi kurtaracak bir ticareti göstereyim mi?" Yani ey Allah'ı ve Rasulünü tasdik edenler, size kıyamet günü şiddetli ve elem verici azaptan kurtuluşunuzu gerçekletirecek kârlı ve faydalı bir ticareti göstereyim mi?

Bu, tevsik ve terğib ifade eden bir üslûptur. Allah Tealâ büyük sevaba nail ettiği için salih amelleri ticaret yapma gibi saymıştır, çünkü ticarette nasıl kazanç elde edilirse müminler de salih amellerde öyle kazanırlar. Bu da cennete girmeleri ve cehennemden kurtulmalarıdır. Bu ticaretin cinsi, müteakip iki ayette beyan edildiği gibi iman ve cihaddır. Bunların karşılığı cennettir. "Şüphesiz Allah, müminlerden, onlara vereceği cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın aldı." (Tevbe, 9/111) ayetinde de ifade edildiği gibi bu kazançlı bir alış verıştır.

Sonra bu ticaretin çeşidini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Allah'a ve peygambere iman eder, mallarınızla, canlarınızla da Allah yolunda cihad edersiniz." Yani o ticaret Allah ve Rasulüne olan imanınızda devam etmeniz, ameli sırf Allah için yapmamız, Allah'ın kelimesini yüceltmek, dinini yaymak için malla, canla cihad

etmenizdir. Burada Allah Tealâ önce "mallan" zikretti. Çünkü harcamaya önce ondan başlanır.

"Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır." Yani eğer geleceğin şuurunda iseniz, o hususta bilginiz varsa bu zikredilen iman ve cihad sizin için daha hayırlıdır ve sizin canlarınızdan ve mallarınızdan ve dünya ticaretinizden, sırf ona önem vermenizden daha iyidir. Çünkü mühim olan neticeler ve hedeflerdir, bu şerefli neticeyi bilgi sahibi olmayanlar idrak edemez.

Cihad iki çeşittir: Birincisi nefisle cihad. Bu, onu birtakım arzulardan alıkoymak, aşırı hırsı terketmek, yaratılanlara şefkat ve merhamet göstermektir. İkincisi ise düşmanla cihaddır. Bu, Allah'ın dinini yaymak için düşmanlara karşı koyup düşmanlıklarını defetmektir.

Sonra Allah Tealâ iman ve cihadın meyvalarını zikrederek şöyle buyurdu:

"O, sizin günahlarınızı af eder, sizi altından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki çok güzel meskenlere koyar. İşte bu, en büyük kurtuluştur." Yani benim emrettiklerimi ve gösterdiklerimi yaparsanız günahlarınızı bağışlar, sizi köşklerinin altlarından nehirler akan cennetlere, gönüllere hoş gelen meskenlere koyar, ölümle ve oradan çıkmak suretiyle son bulmayacak olan ebedî cennetlerde yüksek dereceler veririm. İşte bu zikredilen af ve cennete koyma, daha ötesi olmayan en büyük kurtuluştur. İşte bu, iman ve cihadın uhrevî meyvasıdır.

Sonra Allah Tealâ dünyevî semeresini zikrederek şöyle buyurdu:

"Seveceğiniz başka bir ticaret daha var: Allah 'tan yardım ve yakın bir fetih." Yani sizin hoşlanacağınız bir başka nimet veya meziyet daha vardır ki o da Allah'ın size açık yardımı ve Mekke, İran ve Bizans fetihleri gibi çok yakın fetihlerdir. Yani siz Allah yolunda cihad ederseniz, dinine yardım ederseniz Allah Tealâ "Ey iman edenler! Eğer siz Allah 'a yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit tutar." (Muhammed, 47/7) ve "Allah kendisine yardım edene muhakkak yardım eder." (Hac, 22/40) gibi ayetlerde de ifade ettiği gibi size yardım etmeyi tekeffül etmiştir.

"Sen müminlere müjdele." Yani, Ey Rasul! Müminleri dünyada zafer ve yardımla, ahirette çenetle müjdele.

Sonra Allah Tealâ her zaman dinine ve peygamberine yardım edilmesini emrederek şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Allah'ın yardımcılarını olun. Nitekim Meryem oğlu İsa havarilerine 'Allah'a (davette) benim yardımcılarım kim?' demiş, havariler de 'Allah'ın yardımcılarını

"biziz" demişlerdi." Yani, ey Allah'ı ve elçisini tasdik edenler! Şimdi yaptığınız gibi her halükârda, söz ve fiille, can ve mal ile Allah'ın dinine yardımcı olmaya ve onu teyid etmeye devam edin. Havarilerin İsa (a.s.)'ın davetine icabet ettikleri gibi siz de Allah ve Rasulüne icabet edin. Hani o kavmine: "Allah'a davet ederken bana kim yardımcı olacak, Allah'a yaklaştıracak amellerde sizden kim bana yardım ve desteği tekeffül edecek?" demişti. Havariler de "Biziz Allah'ın dininin yardımcıları ve peygamberlik vazifende seni destekleyecekler!" demişlerdi.

Havariler İsa (a.s.)'a ilk iman eden ashâbı, has adamları ve yardımcıları idiler. Toplam on iki kişiydiler. İsa (a.s.) onları Şam topraklarında yaşayan İsrail ve Yunanlılara davetçi olarak gönderdi, onlara dini tebliğ ediyorlardı.

Rasulullah (s.a.) da hac mevsimlerinde aynen öyle nida ediyordu: "Rabbimin davetini tebliğ ederken beni kim himaye edecek! Zira Kureyş, benim, Rabbimin davetini tebliğ etmeme mani oldu." Nihayet Allah Tealâ

Medine halkından Evs ve Hazrec kabilesine bunu nasip etti, beldelerinde dinini yaymak üzere ona biat ettiler.

"İşte İsrailoğulları'ndan bir zümre iman etmiş, bir zümre de küfürde kalmıştı." Yani İsa (a.s.) Rabbinin davetini kavmine tebliğ edip havariler de onu destekleyince İsrailoğulları'ndan bir grup gerçek imanı buldu ve İsa'ya (a.s.) Allah'ın kulu ve Rasulü olarak doğru şekilde iman ettiler. Diğer bir grup ise dalâlette kalıp İsa'yı inkâr ettiler, peygamberliğini kabul etmediler, onu ve annesini çirkin şeylerle itham ettiler. İsa (a.s.)'a iman edenlerden bir grup da aşırı giderek onu, Allah'ın ona ihsan ettiği peygamberlik makamının üstüne çıkardılar, onu Allah'ın oğlu veya bizzat kendisi veya baba, oğul ve ruhulkuds üçlünün üçüncüsü diye tavsif ettiler. Böylece Hristiyanlar birçok grup ve fırkalara ayrıldılar."Nihayet biz, iman edenleri düşmanlarına karşı dekteledik de bu suretle galip çıktılar." Yani "Muhakkak biz peygamberlerimize ve iman edenlere yardım ederiz." (Gafir, 40/51) ayetinde de beyan edildiği gibi biz müminlere, İsa'nın kavminden onlara düşmanlık edenlere karşı yardım ettik, batıl yolda olanlara karşı hak yolda olanları katımızdan verdiğimiz hüccetle ve ruhla takviye ettik de onlar düşmanlarına karşı üstün ve galip geldiler.

Abdurrazzak ve Abd b. Humeyd'in rivayetlerine göre "Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun!" ayeti hakkında Katade şöyle dedi: "Elhamdülillah öyle de oldu: Yetmiş kişi Rasulullah'a (s.a.) gelip Akabe'de biat ettiler, onu himaye edip yardım ettiler. Neticede Allah dinini üstün kıldı."

İbni İshak ve İbni Şadın rivayetlerine göre Rasulullah (s.a.) Akabe'de buluştukları gruba şöyle dedi: "Bana içinizden on iki kişi çıkarın, havarilerin Meryem oğlu İsa'ya kefil olduğu gibi bunlar da kavimlerine kefil olsunlar." Sonra Rasulullah seçilenlere: "Siz,

havarilerin Meryem oğlu İsa'ya kefil oldukları gibi kavminize kefilsiniz, ben de kavmimin kefiliyim." dedi. Onlar da "Evet" dediler.^[3]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/422-424.

^[2] Razî, XXIX/315-316.

Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/428-431.

^[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/435-437.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Rasulullah'ın Özellikleri: 2

Kelime Ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Yahudiler, Tevrat Ve Ölümü İstemek: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Cuma Namazının Farziyeti Ve Cumadan Sonra Çalışmanın Mubah Olması: 6

Belagat: 7

Kelimeler ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi: 7

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Rasulullah'ın Özellikleri:

- 1-** Göklerde ne var yerde ne varsa, o mülkün maliki, noksanlıklardan münezzehe, mutlak galip, hikmet sahibi Allah'ı teşbih etmektedir.
- 2-** O, ümmiler içinde kendilerinden bir peygamber gönderdi ki onlara ayetlerini okur, onları temizler ve onlara Kitab'ı, hikmeti öğretir. Halbuki onlar daha evvel hakikaten apaçık bir sapıklık içinde idiler.
- 3-** Onlardan henüz kendilerine katılmamış bulunan diğerlerine de (kitabı ve hikmeti öğretir.) O mutlak galiptir, hikmet sahibidir.
- 4-** Bu, Allah'ın kimi dilerse ona vereceği bir lütuftur. Allah büyük lütuf sahibidir.

Açıklaması:

"Göklerde ne var yerde ne varsa, O mülkün maliki, noksanlıklardan münezzehe, mutlak galip, hikmet sahibi Allah'ı teşbih etmektedir." Yani "O'nu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur." (İsra, Yİ I AA) ayetinde de ifade edildiği gibi konuşanı ve konuşmayı ile bütün yaratılmaşlar Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini ikrar ederek O'nu teşbih ve tenzih ederler. Göklerin ve yerin maliki, emir ve hikmetiyle göklerde ve yerde tasarrufta bulunan, noksanlıklardan ve hatıra gelebilecek her şeyden münezzehe, kemal sıfatlarıyla muttasıf, hiçbir galibin galebe çalamayacağı kahir ve galip sıfatlarına sahip, kudret ve hikmette emsalsiz, yaratılmışların işlerini en güzel şekilde yüreten ve her şeyde hikmet sahibi olan Odur.

Allah Tealâ o yüce zâtını tenzihten sonra Rasulünün (s.a.) temeyyüz ettiği özellikleri zikrederek şöyle buyurdu: "O, ümmiler içinde kendilerinden bir peygamber gönderdi ki onlara Kitab 'ı, hikmeti öğretir. Halbuki onlar daha evvel hakikaten apaçık bir sapıklık içinde idiler." Yani ümmi Arap toplumunun içinde kendi cinslerinden onu bir elçi olarak gönderen O dur. Araplar ümmi idi, çünkü çoğu okuma yazma bilmiyordu. Rasulullah (s.a.)

da onlar gibi ümmi idi. Nitekim Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Nesei'nin İbni Ömer'den rivayet ettikleri hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.) "Biz yazmayan, hesap yapmayan ümmi bir milletiz." diyerek bunu ifade etmiştir. Ayet-i kerimede de "Sen bundan önce ne bir yazı okur ne de elinle onu yazdın." (Ankebut, 29/48) buyurulmaktadır.

Rasulullah (s.a.) okuyup yazmayan bir ümmi olmakla ve hiç kimseden bir şey öğrenmemiş olmakla beraber, dünya ve ahiretin en hayırlı yoluna ir-şad eden Kuran ayetlerini ümmetine okuyor, onları küfrün, günahın ve ca-hiliye ahlâkının kirlerinden temizliyor, onlara Kuranı, sünneti, ahkâmı ve hikmetlerini öğretiyordu. İslâm'dan önce onlar akide, hüküm ve nizam konusunda açık bir dalâlet ve yanlışlık içindeydiler. Zira eskiden onlar İbrahim (a.s.)'m dininden idiler sonra onu değiştirdiler, tevhidi bırakıp şirki ve putperestliği aldılar, Allah'ın asla izin vermediği birtakım şeyler icad ettiler. Ehl-i Kitap da aynı şekilde kitaplarını değiştirdiler, tahrif ve tevil ettiler.

Bunun üzerine Allah Tealâ sadece Araplar değil bütün aleme şamil olmak üzere kâmil bir din ile rasulü Muhammedi (s.a.) gönderdi. Onun getirdiği bu dinde, onları cennete ve Allah'ın rızasına yaklaştıracak şeylere davet, cehenneme ve Allah'ın gazabına yaklaştıracak şeylerden nehyetme dahil beşerin dünyada ve ahirette muhtaç olduğu her şeyin beyanı mevcuttur.

Özellikle ümmi Arapların zikredilmesi Rasulullah'm (s.a.) hususi olarak onlara, umumi olarak da bütün insanlara gönderilmiş olmasındandır. Nitekim "Ben seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdim." (Enbiya, 21/106) ve "De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın elçisiyim" (Araf, 7/158) gibi ayet-i kerimelerde onun bütün beşere gönderildiği ifade edilmektedir.

"Onlardan henüz kendilerine katılmamış bulunan diğerlerine de (kitabı ve hikmeti öğretir.) O mutlak galiptir, hikmet sahibidir." Yani Allah Te-alâ, ister Arap isterse Fars ve Rum gibi Arap olmayanlardan olsun diğer mümin nesillere de şamil olmak üzere Arap kavminden bir peygamber gönderdi. Bu "nesiller"den maksat henüz sahabe zamanında mevcut olmayıp da onlardan sonra kıyamete kadar gelecek olan ve müminler ordusuna katılacak olan nesillerdir. Allah Tealâ kudret ve kuvvet sahibidir, İslâm ümmetini yeryüzüne hakim kılmaya kadir olan O'dur. Din koymada, ezeli takdirinde, fil ve sözlerinde ve kâinatı idare edişinde derin hikmet sahibi olan O'dur.

İmam Buhari'nin rivayetine göre Ebu Hureyre şöyle dedi: Rasulul-lah'ın (s.a.) yanında oturuyorduk, ona Cuma suresi indi, sureyi okudu. "Onlardan henüz katılmamış bulunan..." ayetine gelince ashab-ı kiram "Ya Rasulallah! Bunlar kim oluyor." dediler. Cevap vermedi. Soru üç defa tekrar edildi. Selman Farisi'de aramızda idi. Rasulullah (s.a.) elini onun omuzuna koydu ve "İman Süreyya yıldızında bile olsa bunlardan birtakım adamlar ona ulaşacaklar."^[1] dedi. Bu hadiste bu surenin Medine'de indiğine, ayrıca Rasulullah'm (s.a.) peygamberliğinin bütün beşeriye şamil olduğuna delâlet vardır. Çünkü ayetteki

"diğerleri" sözünü Fars (İran) milletine işaret ederek tefsir etmiştir. İşte bu sebeple Fars, Rum ve diğer milletlere mektuplar göndererek onları Allah'a ve kendisinin getirdiği dine tabi olmaya çağırmıştır.

İbni Ebi Hatem'in Sehl b. Sa'd es-Saidi'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) "Benim ümmetimin (ashabımın) sulbünde birtakım erkekler ve kadınlar vardır ki bunlar cennete hesapsız gireceklerdir." demiş ve peşinden "Onlardan henüz katılmamış bulunan..." ayetini okumuştur. Bununla ümmet-i Muhammed'den gelecek nesilleri kastetmiştir.

Sonra Allah Tealâ İslâm'ın ve Muhammed (s.a.)'in gönderilmesinin kendisinin bir ihsanı ve rahmeti olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur: "Bu, Allah'ın kimi dilerse ona vereceği bir lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir." Yani bu İslâm ve vahyin, Muhammed (s.a.)'e bu büyük peygamberliğin verilmesi Allah'ın fazl ve ihsanıdır, bunu kullarından dilediğine verir. Allah Tealâ hiçbir lütfün erişemeyeceği büyük ihsan sahibidir. O, dünyada kullarına Kitabı ve hikmeti öğreten, ahirette amellere kat kat mükâfat verecek olan büyük ikram sahibidir. [\[2\]](#)

Yahudiler, Tevrat Ve Ölümü İstemek:

5- Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların hali, koca koca kitaplar taşıyan eşeğin hali gibidir. Allah'ın ayetlerini yalan sayan kavmin vasfı ne kötüdür. Allah zalimler gürhunu muvaffak etmez.

6- De ki: Ey Yahudiler! İnsanları bir tarafa bırakarak, Allah'ın dostlarının hakikaten yalnız kendiniz olduğunuzu iddia ediyorsanız -doğru söylüyorsanız-, hemen ölümü temenni edin.

7- Onlar ellerinin gönderdiği yüzünden bunu asla istemezler. Allah o zalimleri çok iyi bilendir.

8- De ki: Sizin hakikaten kaçıp durduğunuz ölüm, o size elbette gelip çatacaktır. Sonra gizliyi de aşikârı da bilene döndürüleceksiniz. O, size neler yapardınız haber verecektir.

Açıklaması:

"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların hali, koca koca kitaplar taşıyan eşeğin hali gibidir." Yani Tevrat'ın getirdiği hükümleri tatbik etmekle mükellef tutuldukları halde onun gereği ile amel etmeyerek, onda kendilerine emredilenlere uymayarak Tevrat'la amel etmeyi ter-keden Yahudiler, sırtında büyük büyük kitaplar taşıyan fakat kitapla odunun farkını anlayamayan eşeğe benzerler, çünkü onda anlama kabiliyeti yoktur. Yahudiler her ne kadar akıl ve idrak sahibi olsalar da kendilerine yararlı olacak hususlarda ve hakikatleri anlamada bu idraklerini kullanamadılar. Zira onlar Tevrat'ın sözlerini ezberlediler, ama anlamaya çalışmadılar, gereğince amel etmediler, bilakis onu tevil ettiler, tahrif ettiler ve değiştirdiler. Onların hali eşekten daha kötüdür. Çünkü eşekte zaten anlama kabiliyeti yoktur. Ama bunlar, anlama kabiliyetleri olduğu halde kullanmıyorlar. Bu sebeple Allah bu tipleri "İşte bunlar hayvanlar gibidir, belki daha da aşağıdır. İşte bunlar gafillerdir." diyerek "hayvan" diye vasfetmiştir. Sonra Allah Tealâ bu benzerliğin ne kadar kötü olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın ayetlerini yalan sayan kavmin vasfı ne kötüdür. Allah zalimler guruhunu muvaffak etmez." Ey müslümanlar! Siz de onlar gibi olmayın, Allah umumi olarak kâfirleri hayrı ve hakkı bulmakta muvaffak kılmaz, Yahudiler de bu zümredendir.

Bu teşbihte Yahudilerin cahillikleri, ahmaklıkları, zelil ve hakirlikleri-nin iyice ortaya çıkması için eşek misali seçilmiştir. Rasulullah'ı (s.a.) minberde hitap ederken yalnız bırakıp ticarete gidenlere bir ikaz olmaz üzere önce bu teşbih zikredilmiştir. Hutbeyi dinlemeyip terkeden herkes bunlara benzer. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in İbni Abbas'tan rivayet ettiği hadis-i şerifte Rasulullah şöyle buyurmuştur: "Cuma günü imam hutbe okurken konuşan koca koca kitaplar taşıyan eşeğe benzer. Ona "sus" diyenin de cuması yoktur."

Sonra Yüce Rabbimiz Tevrat'la amel etmeyen Yahudileri yukarıda geçen zemme uygun olarak bir daha zemmederek -çünkü kitapla amel etmeyen, hayatı çok seviyor demektir- şöyle buyurdu:

"De ki: Ey Yahudiler! İnsanları bir tarafa bırakarak Allah 'm dostlarının hakikaten yalnız kendiniz olduğunuzu iddia ediyorsanız -doğru söylüyorsanız-, hemen ölümü temenni edin." Yani ey Rasul de ki: Ey Yahudiler! İnsanların içinden sadece kendinizin Allah'ın dostu ve sevdikleri olduğunuzu, hidayet üzere bulunduğunuzu, Muhammed ve ashabının dalâlet üzere olduğunu iddia ediyorsanız -iddianıza göre- bu ikrama kavuşmak için ölümü isteyin, bu iddianızda doğru iseniz bu iki gruptan dalâlette olana beddua ederek ölümünü isteyin. Çünkü cennetlik olduğunu kesin olarak bilen insan bu dünyadan kurtulmak ister.

Bu mubahele ve Yahudilere meydan okuma Şu ayet-i kerimede de zikredilmiştir:

"De ki: Allah yanında ahiret yurdu (diŐer) insanların deŐil de yalnız sizin ise -doŐru iseniz- haydi ölümü temenni edin." (Bakara, 2/94).

Şu ayetle de Hristiyanlara karşı meydan okunmuştur:

"Artık sana ilim geldikten sonra kim seninle onun hakkında cedelleŐirse de ki: "Gelin, oŐullarımızı ve oŐullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi aŐıralım, sonra dua ve niyaz edelim de Allah'ın lanetini yalancıların üstüne olmasını dileyelim." (Ali İmran, 3/61). Müşriklere karşı da Allah Teal Şöyle buyurmuştur: "De ki: Kim sapıklık içinde ise, çok esirgeyici onu uzattıkça uzatır." (Meryem, 19/75)

Ahmed b. Hanbel, Buhari, Tirmizi ve Nesei, İbni Abbas'tan Şunu nak-letmiŐlerdir: Ebu Cehil mel'unu: "Vallahi Muhammed'i Kabe'nin yanında görürsem gidip boynunu ayaklarımın altına alacağım." dedi. Bunu duyan Rasulullah (s.a.) Şöyle buyurdu: "Bunu yaparsa melekler onu yakalayacaktır. Şayet Yahudiler lm temenni edebilselerdi hepsi öleceklerdi ve cehennemdeki yerlerini göreceklerdi. Allah'ın peygamberine mbahele de bulunanlar (beddualaŐmayı isteyenler) meydana çıksalardı geriye döndüklerinde ne mal ne de ehlu iyal bulacaklardı."

Sonra Allah Teal, hayatı çok seven, ölümden nefret eden o maddecı Yahudilerin gerçek yüzünü ortaya koyarak, onların kötü amellerinden dolayı ölümü asla temenni edemeyeceklerini beyan ederek Şöyle buyurdu:

"Onlar ellerinin gönderdiği (amelleri) yüzünden bunu asla istemezler. Allah, o zalimleri çok iyi bilendir." Yani Yahudiler işledikleri inkr, isyan, Allah'ın kitabını deŐiŐtirmeleri yüzünden asla ölümü isteyemezler. Allah, ilmi sonsuz, kfirlerin bütün hallerine muttali olandır, onlara yaptıklarına göre karşılık verir. Bu ağır bir tehdit ve kesin bir vaİddir.

"De ki: Sizin hakikaten kaçıp durduğunuz ölüm, o size elbette gelip atacaktır. Sonra gizliyi de aşıkarı da bilene döndürüleceksiniz. O, size neler yapardınız haber verecektir." Yani: "Ey peygamber, Şu Yahudilere söyle: Sizin kaçtığınız, yaşamayı sevdiğiniz için hakkında mbahele (beddua okuma) yapmaya yanaŐmadıĐınız o ölüm, kaçtığınız taraftan mutlaka size gelecek, sonra ölümün ardından göklerde ve yerde görülen ve görülmeyen her Şeyi bilen Allah'a dndrleceksizin de size yapmakta olduğunuz çirkin işleri bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir." Bu da bir tehdit ve va-addir ve ölümden kaçmanın fayda vermeyeceğini göstermede kesin bir ifadedir.

"Nerede olursanız ölüm size erişir, muhkem kalelerde olsanız bile." (Nisa, 4/78) ayeti

de bunu ifade etmektedir.

Cuma Namazının Farzıyeti Ve Cumadan Sonra Çalışmanın Mubah Olması:

9- Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ı zikretmeye koşun. Alış verişi bırakın. Bilerseniz bu sizin için çok hayırlıdır.

10- Artık o namaz kılınca yer yüzüne dağılın, Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çok zikredin. Ta ki umduğunuza kavuşasınız.

11- Onlar bir ticaret, yahut bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona doğru dağıldılar. Seni ayakta terkettiler. De ki: Allah nezdindeki şey eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayır lıdır.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ı zikretmeye koşun, alış verişi bırakın. Bilerseniz bu sizin için çok hayırlıdır." Yani ey Allah'a ve peygamberine iman edenler, cuma günü hatip minbere çıkıp ikinci ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine koşun. Alış veriş ve sair işlerinizi terkedin. Eğer idrak sahibi iseniz, neyin faydalı olacağını biliyorsanız alış verişi terkedip Allah'ın zikrine koşmanız sizin için en hayırlıdır.

Tabiidir ki bu koşma, cuma ve namaz için abdest veya gusul aldıktan, yeni veya temiz elbiseler giyilip güzel kokular sürünme gibi birtakım hazırlıklardan sonra olacaktır.

Burada zikri geçen ezan hatip minbere çıktıktan sonra okunan ezandır, çünkü Rasulullah (s.a.) zamanında bu ezan var idi. Birinci ezana gelince: Medine-i Münevvere çok genişlediği için onu ashab-ı kiramın huzurunda Hz. Osman (r.a.) okutturmuştur. Mescid-i Nebevi'nin yakınında bulunan yüksek bir evin damından okunurdu. Kametle beraber buna üçüncü ezan da denilmiştir. Kamet ikinci ezandır. Nitekim Abdullah b.

Mugaf-fel'den rivayet edilen hadis-i şerifte Rasulullah şöyle buyurmuştur: "İsteyen her iki ezan arasında bir namaz (sünnet) kılabilir." Bununla ezan ve kameti kastetmiştir.

Ayet-i kerimede bilhassa alış veriş zikredilmiştir. Çünkü gündüzleri kazanç yollarından insanı meşgul eden sebeplerin en önemlisi budur. Bu ifadede ticaret çeşitlerinin tamamının terkedilmesi lâzım geldiğine bir işaret de vardır.

Özellikle cumanın farzietinden bahsedilmesi, Yahudiler nazarında kutsal olan cumartesiye mukabil cumanın da müslümanlar için meşru kılınmış olmasındandır.

Ayet-i kerimede ki koşmaktan maksat, bilinen şekliyle hakikaten koşmak değil, belki cumaya itibar ve ihtimam göstermektir. Nitekim ayet-i kerimede: "Kim de mümin olarak ahireti diler, onun için bir sa'y ile koşarsa..." (İsra, 17/19) denilmiştir.

Koşarak namaza gitmek hadis-i şeriflerde nehyedilmiştir. Buhari ve Müslim'in Sa/u/i'lerinde Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kameti duyduğunuz zaman namaza gidin, telaş göstermeden vakar içinde olun, süratli gitmeyin, yetiştiğinizi imamla kılarırsınız, yetişemediğinizi tamamlarsınız."

Yine Buhari ve Müslim'in rivayetlerine göre Ebu Katade şöyle dedi: Bir bir gün Rasulullah'la namaz kılarken geriden birtakım sesler işitildi. Namazdan sonra Rasulullah (s.a.) "Ne oluyor?" dedi. "Namaza acele etmiştik." dediler. Rasulullah (s.a.) "Öyle yapmayın, namaza gelirken koşmadan gelin, vakarınızı bozmayın, yetiştiğinizi (imamla) kılarırsınız, yetişemediğinizi tamamlarsınız." buyurdular.

Tirmizi Ebu Hureyre'den Rasulullah'ın (s.a.) şöyle dediğini rivayet etti: "Namaz başladığı zaman ona koşarak gelmeyin, yürüyerek gelin, sekinet ve vakar içinde olun, yetiştiğinizi kılın yetişemediğinizi tamamlayın."

Sonra Allah Tealâ, namazdan sonra dünya için çalışmanın mubah olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Artık namaz kılınca yer yüzüne dağdın. Allah 'm lütfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çok zikredin. Ta ki umduğunuza kavuşasınız." Yani cumayı eda edip bitirdiğiniz zaman ticaret ve diğer ihtiyaçlarınızı temin etmek için yer yüzüne dağılmanıza izin verilmiş ve mubah kılınmıştır. "Pazl", yani lütfundan maksat Allah'ın kullarına muamelâtında ve kazançlarında ihsan ettiği kârlardır. Bu alış verişiniz ve çalışmalarınız esnasında, size dünyevî ve uhrevî hayırları göstermesine karşılık Allah'a şükredin. Dünya ve ahiretin hayırlarına erişebilmeniz için hamd, teşbih, tekbir ve istiğfar gibi sizi Allah'a yaklaştıracak zikirler yapmak suretiyle O'nu çok zikretmeyi unutmayın.

Burada, mümin dünya işlerini yaparken dünya muhabbetinin ağır basmaması için

Allah Tealâ'yı ve O'nun murakabesini unutmaması lazım geldiğine bir işaret vardır. Zira Allah'ın murakabesini unutmamak dünyada ve ahirette insanın umduğuna nail olmasına vesile olur.

Irak b. Malik (r.a.) cumayı kıldığı zaman çıkıp giderken mescidin kapısında durur ve şöyle dua ederdi: "Ya Rabbi, davetine icabet ettim, farzını kıldım, emrettiğin gibi şimdi gidiyorum, lütfundan bana rızık ver, sen lütuf verenlerin en hayırlısısın."^[4]

Hadis-i şerifte şöyle varid olmuştur:"jK"im çarşıya, pazara girer de "Lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerikeleh lehülmülkü ve lehülhamdü ve hüve alâkülli şey'in kadir" derse Allah ona yüz bin sevap yazar, yüz bin hatasını da siler."^[5]

Sonra Allah Tealâ, müminlerin bir cuma günü hutbeyi bırakarak davul sesine veya Medine'ye gelmekte olan ticaret kafilesine doğru gitmelerini kınayarak şöyle buyurdu:

"Onlar bir ticaret yahut bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona doğru dağıldılar, seni ayakta terkettiler. De ki: Allah nezdindeki şey eğlenceden ve ticaretten de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır." Yani şu namaz kılan müminler camide hutbeyi dinlerken, başka bir beldeden ticaret malı yüklü bir kafilenin geldiğini görünce veya bir düğün veya başka bir münasebetle eğlence için çalınan davul sesi veya zurna sesi duyunca dağılıp gittiler ve seni minberde hutbe irad ederken ayakta terkettiler. Ey peygamber, yaptıklarının hata olduğunu onlara şöyle söyle: Ahirette Allah katında bulacağınız büyük ecir ve mükâfat, sizin mescidde Rasulullah'ın (s.a.) hutbesini terkederek gittiğiniz o oyun ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır, öyleyse rızık ondan isteyin, taat sayılacak amellerle ona yaklaşın. Zira bu, rızık kazanma sebeplerinden biri ve onu celbeden sebeplerin en büyüğüdür. Allah kendisine tevekkül edip dayanan ve vaktinde rızık talep edene rızık verir. O, kulların rızıkına kefildir. O, namaz kılmasından dolayı hiç kimseyi rızıkından mahrum etmez veya rızıkından bir şey eksiltmez.^[6]

---

^[1] Ayrıca Müslim, Tirmizi, Nesei, İbni Ebi Hatem ve İbni Cerir rivayet etmiştir.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/442-444.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/446-448.

[4] İbni Ebi Hatem rivayet etmiştir. İbni Kesir, IV/367.

[5] Kenzü'l-Ummâl, IV/9327-9443.

[6] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/452-454.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Din Ölçülerine Göre Münafikların Sıfatlarının En Çirkinleri: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Münafikların Yalancılığını Ve Münafiklığını İspat Eden Deliller: 5

Belagat: 5

Kelime Ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 5

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Müminlere İkaz: Münafıkların Ahlâkını Almayın, Allah Yolunda Harcayın: 8

Kelime Ve İbareler: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

MÜNAFİKUN SURESİ

Din Ölçülerine Göre Münafıkların Sıfatlarının En Çirkinleri:

- 1 -** Münafıklar sana geldiği zaman "Şehadet ederiz ki sen muhakkak ve mutlak Allah'ın peygamberisin." derler. Allah da bilir ki sen elbette ve elbette O'nun peygamberisin. Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor.
- 2 -** Onlar yeminlerini bir kalkan edindüler ve Allah'ın yolundan saptılar. Şüphesiz onların yaptıkları şeyler ne kötüdür.
- 3 -** Bu onların, (önce) iman edip sonra inkâr eder görünmeleri sebebiyledir. Bu yüzden kalplerinin üstüne mühür basıldı- Onun için onlar anlamazlar.
- 4 -** Onları gördüğün zaman cisimleri hoşuna gider. Söylerlerse sözlerini dinlersin. Onlar dayanmış odunlar gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar. Düşman onlardır. O halde onlardan sakın. Allah kahretsin onları. Nasıl olup da döndürülüyorlar!

Açıklaması:

Allah Tealâ münafıkların Rasulullah'a (s.a.) geldikleri zaman, aslında inanmadıkları halde inandıklarını söylediklerini haber vererek şöyle buyurdu:

"Münafıklar sana geldiği zaman "Şehadet ederiz ki sen muhakkak ve mutlak Allah'ın peygamberisin." dediler. Allah da bilir ki sen elbette ve elbette O'nun peygamberisin. Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor." Yani, ey Allah'ın Rasulü, Abdullah b. Übey ve arkadaşları gibi münafıklar sana geldikleri ve meclisinde buldukları zaman müslüman olduklarını söylerler ve kalplerle dillerin uyum içinde olduğu bir şahitlik sergileyerek "Senin Allah'ın Rasulü olduğuna şahitlik ederiz." derler. Allah biliyor ki mesele onların dediği gibidir, yani sen bütün insanlara gönderilmiş bir peygambersin. Ancak Allah Tealâ şahitlik eder ki onlar "şahitlik ederiz." sözlerinde yalancıdırlar. Çünkü onlar söylediklerinin sahil ve doğru olduğuna inanmıyorlar. Dilleriyle söyledikleri ile kalplerin-

deki arasında uygunluk yoktur. İşte bunun için Allah Tealâ onların kalple-rindeki ortaya çıkardı, onları yalanladı. Onların şahitlikleri gerçekte şahitlik değil idi. Dolayısıyla buna şahitlik demelerinde de yalancı idiler.

Sonra Allah Tealâ söylediklerini ispat etmek ve doğru olduklarına insanları ikna etmek için yeminler ettiklerini haber vererek şöyle buyurdu:

"Onlar yeminlerini bir kalkan edindiler ve Allah'ın yolundan saptılar. Şüphesiz onların yaptıkları şeyler ne kötüdür." Yani onlar diğer kâfirlere tatbik edilen öldürme, esir alma ve mallarını ganimet sayma gibi hükümler kendilerine de tatbik edilmesin, canlarını ve mallarını ölümden, esir olmaktan ve ganimet olmaktan kurtarsın diye yalan yeminlerini kalkan ve perde yaptılar. Onların gerçek yüzünü bilmeyen bazı insanlar da onlara aldandılar, onları müslüman zannettiler ve birçok insana zarar verebilecek olan yaptıkları bazı hususlarda onları takip ettiler. Zira onlar, peygamberlik hakkında kendilerinden sadır olan birtakım şüpheyeye düşürme ve karalama hareketleri sebebiyle bu insanları imandan, cihattan ve salih amellerden alıkoydular. Münafıkların yaptıkları bu Allah yolundan çevirme ve nifak hareketleri şüphesiz çok çirkindir.

Bu ayet onların şu iki büyük cürmü işlediklerine delildir: Yalan yere yemin etmeleri ve insanları İslâm'a girmekten ve Allah yolunda cihad etmekten alıkoymaları. İşte onların fiillerinin kabih ve çirkinlikle vasfedil-mesinin sebebi budur.

Sonra Allah Tealâ onların bu tavrının sebeplerini zikrederek şöyle buyurdu:

"Bu onların (önce) iman edip sonra inkâr eder görünmeleri sebebiyledir. Bu yüzden kalplerinin üstüne mühür basıldı. Onun için onlar anlamazlar." Yani şu zikredilen yalan, İslâm'dan çevirmeleri ve amellerinin çirkin olması, onların iman etmiş gibi görünüp gerçekte inkâr üzere devam etmeleri sebebiyledir. Bu inkârları yüzünden Allah kalplerini mühürledi, artık o kalbe iman girmez, o kalp hakkı bulamaz ve oraya hiçbir hayır giremez. Bu yüzden onlar kendileri hakkında uygun ve olgun olan şeyleri de anlayamaz.

Rasulullah'm (s.a.) ve peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden delilleri de kavrayamaz ve idrak edemez oldular.

Sonra Allah Tealâ onların dış görünüşlerinin ne kadar aldatıcı olduğunu beyan ederek şöyle buyurdu:

"Onları gördüğün zaman cisimleri hoşuna gider. Söylerlerse sözlerini dinlersin. Onlar dayanmış odunlar gibidir." Yani onlara baktığın zaman ci-simlerindeki endam, güzellik ve parlaklık sebebiyle dış görünüşleri hoşuna gider, konuştukları zaman sözlerini dinlemek hoştur, konuşmalarının fesahati, düşüncelerinin halâveti ve dillerinin selâsetinden dolayı sözleri hak ve doğru zannedilir. Onlar duvara dayanmış içi boş kütükler gibidir. "Onları

gördüğün zaman" ayetindeki kişilerden maksat Abdullah b. Übey ve Kays'm iki oğlu Muğis ve Cedde'dir. Bunlar endamlı ve yakışıklı olmaları sebebiyle görünüşleri sizin hoşunuza gidebilir. Abdullah b. Übey boylu-pos-lu, parlak ve fasih konuşan bir adam idi.

"Her gürültüyü kendi aleyhlerinde sanırlar. Düşman onlardır. O halde onlardan sakın. Allah kahretsin onları. Nasıl olup da döndürülüyorlar!" Yani münafıklar görünüşleri güzel ve iri yapılı olmalarına rağmen son derece zayıf, kof ve korkaktırlar. Aşırı korkaklıkları, ruhen boş olmaları ve içten hezimetini kabullenmiş kişiler olmaları sebebiyle, her sesi, duydukları her gürültüyü, her olayı kendi başlarına geliyor zannederler. İşte bunlar azılı düşmanlardır, onların tuzaklarından sakın, hiçbir sırrını onlara açma, çünkü bu münafıklar senin kâfir düşmanlarının casuslarıdır. Allah onlara lanet etsin, rahmetinden uzak kılsın, onları helak etsin. Nasıl da haktan yüz çeviriyorlar, onu bırakıp inkâra meylediyorlar.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Size karşı pek hasistirler. Hele korku gelip çattı mı, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün, korku gidince ise, mala düşkünlük göstererek sizi keskin dilleri ile incitirler. Onlar iman etmiş değillerdir. Bunun için Allah onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu, Allah 'a göre kolaydır." (Ahzab, 33/19)

Ahmed b. Hanbel'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Münafıkları tanıtan birkaç alâmet vardır. Bunlar: Selâmları lanet, yiyecekleri çalıp çırpma, ganimetleri kaçırmadır. Mecsidlere istemeyerek giderler, namaza sonunda gelirler, kibirlidirler, ne kimseye ısınırlar ne de kimse onlara ısınır."^[1]

Münafıkların Yalancılığını Ve Münafıklığını İspat Eden Deliller:

5- Onlara "Gelin, Allah'ın peygamberi sizin için istiğfar ediversin." denildiği zaman başlarını çevirdiler. Gördün ki onlar kibirlerine yedire-miyerek halâ yüz çeviriyorlar.

6- Onlar için istiğfar etmişsin veya etmemişsin haklarında müsavidir. Allah onları katiyyen affetmez. Şüphe yok ki Allah, fasıklar güruhunu hidayete erdirmez.

7- Onlar öyle kimselerdir ki "Allah'ın peygamberi nezdinde bulunan kimseleri beslemeyin. Ta ki dağılıp gitsinler." diyorlardı. Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat o münafıklar anlamazlar.

8- Onlar "Eğer Medine'ye dönersek, andolsun en şerefli ve kuvvetli olan, daha hakir (ve zayıf) olanı Medine'den muhakkak çıkaracaktır" diyorlardı. Halbuki şeref, kuvvet ve galibiyet Allah'ındır, peygamberi-nindir, müminlerindir. Fakat münafıklar bilmezler.

Açıklaması:

Allah Tealâ münafıkların yalancılıklarının delillerini ve Allah'ın onlara gazabının sebeplerini zikrederek şöyle buyurdu:

1- "Onlara "Gelin Allah'ın peygamberi sizin için istiğfar ediversin." denildiği zaman başlarını çevirdiler. Gördün ki onlar kibirlerine yediremiye-rek halâ yüz çeviriyorlar." Yani Abdullah b. Ubey'in öncülüğündeki münafıklara "Gelin Rasulullah'a sizin için Allah'tan af talep ediversin." denildiğinde kibir göstererek ve bununla alay edip mağfiretten kaçarak gelmediler. Sen onların, Rasulullah'a (s.a.) gelip af talebinde bulunmayı kibirlerine yediremedikleri için ondan uzaklaştıklarını gördün. Kendi iddialarına göre onlar böyle işlerle uğraşacak kadar küçük değiller. Bu da onların iman etmediklerinin bir ispatıdır. Siyerde meşhur olduğuna göre bu hadise bazılarının dediği gibi Tebuk Gazvesi'nde değil Beni Mustalik Gazvesi de denilen Mureysi Gazvesi'nde olmuştur. Çünkü Abdullah b. Übey Tebuk Gazvesine katılanlar arasında yoktu.

Kelbi şöyle dedi: Münafıkların sıfatlarına dair ayetler Rasulullah'a indiğinde münafıkların aşiretlerinden müslüman olanlar onlara gidip dediler ki: "Münafıklığınız ortaya çıktı rezil oldunuz, kendi kendinizi mahvettiniz, gidin Rasulullah'a, münafıklıktan tevbe edin, sizin için af dilemesini rica edin." Kabul etmediler, istiğfara yanaşmadılar. Bunun üzerine bu ayet indi.

İbni Abbas da şöyle dedi: Abdullah b. Ubey birçok insanla Uhud'dan geri dönünce müslümanlar ona kızdılar, azarladılar, ağır sözler söylediler. Kardeşleri: "Rasulullah'a gitsen de senin için af talep ediverse, gönlünü alsan iyi olur." dediler. O red manasına başını çevirerek: "Gitmem, benim için istiğfar etmesini de istemiyorum." dedi. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. [\[2\]](#)

Tefsircilerin çoğuna göre o istiğfara çağrıldı, çünkü "Aziz olan zelil olanı Medine'den çıkaracak", "Rasulullah'm yanındakileri beslemeyin" gibi sözler sarfetmişti. Kendisine "Rasulullah senin için istiğfar ediversin." denildiğinde "Ne dedim ki" dedi. İşte ayetteki "başlarını çevirdiler" ifadesi bu hali dile getirmektedir.

Sonra Allah Tealâ onlar için af dilemenin kendilerine fayda vermeyeceğini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Onlar için istiğfar etmişsin veya etmemişsin haklarında müsavidir.

Allah onları katiyyen affetmeyecek, şüphe yok ki Allah fasıklar gürhunu hidayete edirmez." Yani Allah fasıkların gösterdikleri kibirin ve tevbe kabul etmeyişlerinin karşılığını verecektir. Bu sebeple Allah Tealâ beyan etti ki onlar nifakta ısrar ettikleri ve inkârda devam ettikleri için istiğfar onlara fayda vermez. Kendileri için istiğfar edilse de edilmese de onlara faydası olmaz ve nifak üzere kaldıkları müddetçe Allah onları asla affetmez. Çünkü Allah itaattan çıkanları, Allah'a isyanda ısrar edenleri muvaffak kılmaz. Münafıklar da bu zümredendir.

Yukarıda da geçtiği gibi Katade şöyle dedi: Bu ayetin Tevbe süresindeki "Onlar için istiğfar et veya istiğfar etme..." ayetinden sonra nazil olduğunu görüyoruz. Çünkü bu ayet-i kerime indiği zaman Rasulullah (s.a.) "Rab-bim beni serbest bıraktı, onlar için yaptığım istiğfarı yetmişin üstüne çıkaracağım." dedi. Bunun üzerine "Allah onları katiyyen affetmeyecek, şüphe yok ki Allah fasıklar gürhunu hidayete erdirmez." ayeti indi.

2- "Onlar öyle kimselerdir ki "Allah'ın peygamberi nezdinde bulunan kimseleri beslemeyin, ta ki dağılıp gitsinler." diyorlardı." Yani bu münafıklar ensara şöyle diyorlardı: Muhammed'in etrafındaki muhacirleri beslemeyin ki aç kalsınlar da etraftan dağılıp gitsinler.

Allah Tealâ bunlara şöyle cevap verdi:

"Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat o münafıklar anlamazlar." Yani şüphesiz bu muhacirlere rızık veren Allah'tır, kullarının rızkının anahtarları O'nun elindedir, dilediğine verir, dilediğine vermez. Lâkin münafıklar rızık hazinelerinin Allah'ın elinde olduğunu bilmezler ve Allah'ın müminlere bol rızık vermeyeceğine inanırlar.

3- "Onlar "eğer Medine'ye dönersek, andolsun en şerefli ve kuvvetli olan, daha hakir (ve zayıf) olanı muhakkak çıkaracaktır." diyorlardı." Yani bu münafıklar şöyle diyorlardı - diyen de münafıkların reisi Abdullah b. Übey'dir- "Bu gazveden yani Beni Mustalik gazvesinden Medine'ye dönersek aziz ve güçlü olanlar zelil ve zayıf olanları oradan çıkaracak." Aziz ile kendilerini zelil ile de Rasulullah'ı (s.a.) ve ashabını kastediyordu. Abdullah b. Übey Medine'ye döndükten sonra çok geçmeden öldü. Rasulullah onun affı için dua etti ve ona gömleğini giydirdi. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.

Allah onların bu sözlerine şu cevabı verdi:

"Halbuki şeref, kuvvet ve galibiyet Allah 'ındır, peygamberinindir, müminlerindir.

Fakat münafıklar bilmezler." Yani kuvvet ve galibiyet yalnız Allah'a ve O'nun bunları ihsan ettiği peygamberlerine ve mümin kullarına aittir, başkasının değildir. Fakat çok cahil olmaları, iman etmemeleri ve aşırı bir şaşkınlık ve tedirginlik içinde olmaları sebebiyle münafıklar bunu anlayamazlar. "Allah şöyle yazmıştır: Andolsun ki ben galip geleceğim, peygamberlerim de." (Mücadile, 58/21) ayetinde de dediği gibi kullarından dilediğine yardım eden işte o Allah'tır. İzzet ve kuvvetin mal ve teb'a çokluğu ile olacağını zannedenlerin aksine izzet, güç ve kuvvet yalnız Allah'ındır. İzzet kibir değildir. İzzet, insanın kendi gerçek yerini bilerek onurlu ve şahsiyetli bir duygu içinde olmasıdır. Kibir ise insanın kendini bilmemesi, başkalarının hakkını tanım amasıdır.

Rivayet olunur ki Abdullah b. Ubey'in oğlu Abdullah babasına: "Yemin ederim ki Rasulullah aziz, ben zelilim demedikçe Medine'ye giremezsin." demiş ve o da bunu söylemiştir. [\[3\]](#)

Bir önceki ayetin sonunda "anlamazlar" burada ise "bilmezler" denilmiştir ki birincisiyle idrak ve anlayışlarının azlığı, ikincisiyle de cahilliklerinin ve hamakatlarının çokluğu ifade edilmiştir. [\[4\]](#)

Müminlere İkaz: Münafıkların Ahlâkını Almayın, Allah Yolunda Harcayın:

9- Ey iman edenler! Ne mallarınız ne evlâtlarınız sizi Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

10- Herhangi birinize ölün1 gelip de "Ey Rabbim beni yakın bir müddete kadar geciktirseydin de sadaka ver-seydim, salihlerden olsaydım." diyeceği (an)dan evvel size rızık olarak verdiğimizden harcayın.

11- Halbuki Allah hiçbir kimseyi, eceli gelince asla geri bırakmaz. Allah ne yaparsanız, hakkıyla haberdardır.

Açıklaması:

"Ey iman edenler, ne mallarınız ne evlâtlarınız sizi Allah'ı zikretmekten alıkoymasın." Yani ey Allah'ı ve peygamberini tasdik eden müminler, mallarınız ve onlara ait tedbirler, evlâdınız ve onların işleriyle meşgul olmanız, sizi Kur'an okumak, namaz kılmak, farzları eda etmek, Allah'a karşı vazifelerinizi yerine getirmek gibi Allah'ı zikretmek sayılan amellerden alıkoymasın.

Sonra Allah Tealâ emrine muhalefet edilmemesini ikaz ederek ve dünyaya aldananların sonunun kötü olacağını bildirerek şöyle buyurdu:

"Kim bunu yaparsa işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir." Yani kim dünya ile, süs ve zinetiyle, mal ve meta ile oyalanır, dinden, Rab-bine ibadetten ve O'nu zikretmekten uzak kalırsa, kıyamet günü kendini ve ehlü iyalini tamamen kaybedenlerden olur. Çünkü o, bakiyi vermiş, faniyi almıştır.

Sonra Yüce Rabbimiz müminleri mallarını hayır yolunda harcamaya teşvik ederek şöyle buyurdu:

"Herhangi birinize ölüm gelip de "Ey Rabbim! Beni yakın bir müddete kadar geciktirseydin de sadaka verseydim, salihlerden olsaydım." diyeceği (an)dan evvel size rızık olarak verdiğimizden harcayın." Yani size rızık olarak verdiklerinizden bir kısmını, ölüm sebepleri gelip, alametleri görülüp kişinin "Ey Rabbim! Bana biraz mühlet verseydin, ölümümü kısa da olsa bir müddet daha geciktirseydin de malımı tasadduk etseydim ve salih insanlardan biri olsaydım." demeden önce, nimetlere şükür, fakirlere rahmet, ümmetin umumi yararını gözetme olmak üzere hayır yolunda harcayın.

Bu delâlet ediyor ki dini vecibelerini vaktinde yapmayan herkes, ölüm anında pişman olacak ve kayıplarını telâfi etmek için çok az da olsa ömrünün uzatılmasını isteyecektir. Fakat artık her şey bitmiştir.

Tirmizi ve İbni Cerir'in İbni Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Rasu-lullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kimin hac edecek kadar veya üzerine zekât farz olacak kadar malı olur da bunu yapmazsa, ölüm anında geriye dönüş talebinde bulunacaktır." Birisi "Ey İbni Abbas! Allah'tan kork, o dönüşü sadece kâfir isteyecek." deyince İbni Abbas: "Şimdi size bir ayet okuyacağım." dedi ve açıklamasını yaptığımız bu ayeti okudu.

"Halbuki Allah hiçbir kimseyi, eceli gelince asla geri bırakmaz. Allah ne yaparsanız, hakkıyla haberdardır." Yani hangi can olursa olsun ömrünü bitirip eceli geldiği zaman Allah Tealâ asla geri bırakmaz. Amellerinizden hiçbir şey Allah'a gizli olmaz. O bütün amellerinizin karşılığım verecektir. İyiliğe iyilikle, kötülüğü gazap ve azapla ve rahmet ve rızasından uzaklaştırmak suretiyle mukabele edecektir. [5]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/467-469.

[2] Razî, XXX/15.

[3] Kurtubî, XVIII/129.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/475-477.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/479-480.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Allah'ın Kudretinin Tecellisi: 3

Belagat: 3

Kelime Ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Müşriklerin Uluhiyyeti, Nübüvveti Ve Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri: 4

Kelime Ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

İman Edin Ve Kıyametin Dehşetlerine Karşı Uyanık Olun. 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Her Şey Kaza Ve Kadere Göredir: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Eşlerin, Mal Ve Evladın Bir İmtihan Olması, Takva Ve İnfakın Emredilmesi: 10

Belagat: 10

Kelime Ve İbareler: 10

Nüzul Sebebî: 10

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

TEGABÜN SURESİ

Allah'ın Kudretinin Tecellisi:

1- Göklerde ne var yerde ne varsa (hepsi) Allah'ı teşbih eder. Mülk O'nun, hamd O'nundur. O her şeye kadirdir.

2- O, sizi yaratandır. Böyle iken kiminiz kâfir kinliniz mümin (oluyor.) Aaali' ne vaParsamz görendir.

3- Gökleri ve yeri hak ile O yarattı, size şekil verdi, hem de suretlerini- zi güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır.

4" Göklerde ve yerde ne varsa bilir. Ne gizler ne açıklarsanız onları da bilir. Allah, göğüslerin içinde olan her gizliyi bile hakkıyla bilendir.

Açıklaması:

Bu sure "müşebbihat" adı verilen surelerin sonuncusudur.

"Göklerde ne var yerde ne varsa (hepsi) Allah 'ı teşbih eder. Mülk O'nun, hamd O'nundur. O her şeye kadirdir." Yani her şey Allah'ı bütün noksanlık ve kusurlardan tenzih eder, Ona tazimde bulunur. Göklerde ve yerdeki bütün yaratılmışlar Onun varlığını gösterir. Onları yaratan O'dur ve onların malikidir. Mülk yalnız O'nundur, çünkü bütün kâinatta tasarrufta bulunan, onları yaratıp şekil veren odur. Şükür ve hamd yalnız O'nadır, çünkü buna yalnız O lâyıktır. Dolayısıyla mülk ve hamd O'na mahsustur. O'ndan başkasının hiçbir şekilde bu ikisinde nasibi yoktur. Mülk ve hamdden kullarında görülen ise yine O'nun feyzindedir ve aslı O'na aittir. O her şeye kadirdir. Göklerde ve yerde hiçbir şey Onu aciz bırakamaz. Neyi murad ederse hemen olur, murad etmediği olmaz.

Teşbih insanın yaptığı gibi ya dil ve sözle olur veya hal ve tefekkürle olur, ancak

ayette de beyan edildiği gibi biz bunu anlayamayız. "O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur, lâkin siz O'nların teşbihini anlayamazsınız." (İsra, 17/44).

Sonra Yüce Allah kudretine delâlet eden bazı unsurları şöyle sıraladı:

1- İnsanı yaratması: "O, sizi yaratandır. Böyle iken kiminiz kâfir kiminiz mümin (oluyor). Allah, ne yaparsanız görendir." Yani şüphesiz bu şekil üzere sizi yoktan var eden Allah'tır. Lâkin içinizden bazıları fitratının gerektirdiğinin aksine kendi irade ve gayretiyle kâfir olurken, diğer bazınız da Allah'a iman ve tevhid esası üzerine yükselen selim fitrata uygun olarak imanı seçerek mümin olmuştur. Sizin her birinizin durumunun nereye varacağını yaratılmadan önce bilen ve gören, kullarının amellerine şahit olup eksiksiz karşılığını verecek olan Allah'tır.

Şu ayet de bunun bir benzeridir: "Neticede onlardan hidayeti bulanlar var (idiyse de) onların bir çoğu fasık kimselerdi." (Hadid, 57/26).

Ebu Ya'lâ, Taberani ve Beyhaki'nin Esved b. Seri'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Her doğan fitrat üzere (İslâm'ı kabule müsaid) doğar. Dil ile kendisini ifade edinceye kadar bu haldedir. Ancak ebeveyni Onu Yahudi, Hristiyan veya mecusi yapar."

2- Derin hikmetlerle bu alemi yaratması: "Gökleri ve yeri hak ile O yarattı, size şekil verdi, hem de suretlerinizi güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır." Yani dünya ve ahirette, bu alemin maslahatına olanı gerçekleştirecek derin hikmetlerle ve adaletle gökleri ve yeri yarattı. "Ey insan, O keremi bol Rabbine karşı seni aldatan ne ki seni yaratan, sana salim uzuvlar veren, sana şu nizam ve itidali bahşeden Odur." (İnfîtar, 82/6-8), "Allah yeri sizin için bir mesken göğü de kubbemsi bir yapı gibi bina eden, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıranlardır." (Gafir, 40/64), "Şüphesiz biz insanı en güzel bir biçimde yarattık." (Tin, 95/4)

Ahret aleminde dönüş O'nadır. O'na dönülecek ve herkese kazandığının karşılığını verecektir.

3- İhatalı ilim: "Göklerde ve yerde ne varsa bilir. Ne gizler ne açıklarsanız onları da bilir. Allah göğüslerin içinde olan her gizliyi bile hakkıyla bilendir." Yani Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Bunlardan hiçbir şey ona gizli olmaz. Açığa vurduklarınızı bildiği gibi gizlediklerinizi de bilir. Allah'ın ilmi her insanın içinde gizlediği sırları ve düşünceleri kuşatır. [\[1\]](#)

Müşriklerin Uluhiyeti, Nübüvveti Ve Öldükten Sonra Dirilmeyi İnkâr Etmeleri:

5- Bundan evvel inkâr edip de işlerinin vebalini tadanların haberi gelmedi mi size? Onlara elem verici azap vardır.

6- Bu, şu hakikat yüzündendir: Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getiriyorlardı da onlar "Bizi bir beşer mi doğru yola götürecekmış." demişlerdi. Bu suretle inkâr etmişler, yüz çevirmişlerdi. Allah ise hiçbir şeye muhtaç olmadığını göstermişti. Allah her şeyden müstağnidir, her hamde lâyıktır.

7- O inkâr edenler de kesinlikle di-riltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır Rabbime andolsun ki siz mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptığınız şeyler mutlaka size haber verilecektir. Bu da Allah'a göre kolaydır.

Açıklaması:

"Bundan evvel inkâr edip de işlerinin vebalini tadanların haberi gelmedi mi size? Onlara elem verici azap vardır." Yani, ey Mekke kâfirleri! Nuh kavmi, Ad ve Semud kavmi gibi geçmiş ümmetlerin, peygamberlere muhalefet etmeleri ve hakkı tekzip etmeleri sebebiyle başlarına gelen azap ve musibet haberleri size ulaşmadı mı? Hani peygamberleri onları Allah'ın birliğine inanmaya ve Ona ibadet etmeye ve Allah'ı bırakıp da kendilerine rab edindikleri putları terketmeye çağırmışlardı. Ancak onlar peygamberlerini inkâr ve tekzip ederek ve onlara karşı terbiyesiz davranmışlardı da Allah dünyada başlarına azap ve musibet indirmişti. Ahirette de onlar için cidden çok ızdırap verici bir azap vardır ki işte bu cehennem azabıdır.

Sonra Allah Tealâ onların dünyada ve ahirette azap görmelerinin sebeplerini beyan ederek şöyle buyurdu:

"Bu, şu hakikat yüzündendir: Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getiriyorlardı da onlar "Bizi bir beşer mi doğru yola götürecekmış." demişlerdi. Bu suretle inkâr etmişler, arka dönmüşlerdi. Allah ise hiçbir şeye muhtaç olmadığını göstermişti. Allah her şeyden müstağnidir, her hamde lâyıktır." Yani dünyada ve ahirette gördükleri bu azabın sebebi şudur: Onlara gönderilen peygamberler açık mucizeler gösterdiler, apaçık deliller

getirdiler. Fakat o kavimlerin her biri peygamberlerine şöyle dediler: Bizim gibi beşer ve insan olan birinin bizi hidayete erdirmesi nasıl düşünülebilir? Böylece onlar peygamberin beşer olmasını, kendilerini yine kendileri gibi bir beşerin hidayete erdirmesini kabullenemediler. Bu yüzden peygamberleri ve onların getirdiği her şeyi inkâr ettiler ve o peygamberlerden, haktan ve o hak ile amel etmekten yüz çevirdiler, peygamberlerin getirdikleri üzerinde düşünmediler, Allah da kendisinin onların ne imanına ne ibadetine ihtiyacı olmadığını beyan etti. Sonra Allah onları helak etti. Allah'ın ne bu âleme ne de bu âlemin kendisine yapacağı ibadete ihtiyacı yoktur. Zaten O lisanı hal veya söz ile bütün yarattıkları tarafından övülmekte ve ibadet olunmaktadır.

Sonra Allah Tealâ kâfirlerin, müşriklerin ve tanrı tanımazların öldükten sonra dirilmeyeceklerini iddia ettiklerini haber vererek şöyle buyurdu:

"O inkâr edenler de kesinlikle dirilmeyeceklerini ileri sürdüler." Yani bir başka ayette de "Sahi biz ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka yeniden diriltileceğiz öyle mi?" (Müminun, 23/82) şeklinde inkâr ettikleri haber verildiği gibi, müşrikler öldükten sonra ne dirilme, ne hesap, ne cezanın olmayacağını iddia ettiler. Burada Mekke kâfirlerine karşı çok sert bir ifade kullanılmıştır. Çünkü ayette müşriklerin bu iddiası "zeame" fiili ile ifade edilmiştir ki bu delillerin gösterdiğinin aksini iddia etmektir.

Allah onlara şöyle cevap verdi:

"De ki: Hayır, Rabbime andolsun ki siz mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptığınız şeyler mutlaka size haber verilecektir. Bu da Allah'a göre kolaydır." Ey peygamber, onlara şöyle haber ver: Vallahi siz diriltileceksiniz, diri olarak kabirlerinizden çıkarılacaksınız ve size karşı delil ortaya koymak için Allah küçük büyük, önemli önemsiz bütün amellerinizi size haber verecek, sonra da bunların karşılığını göreceksiniz. Öldükten sonra diriltme ve hesap sorma Allah için kolaydır.

Allah Tealâ üç ayette, peygambere, ahiretin vaki olacağına dair Rabbi-nin adıyla yemin etmesini emretmiştir: Birincisi: "O bir gerçek midir? diye senden haber istiyorlar. De ki: Evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz bir gerçektir, ve siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz." (Yunus, 10/53), ikincisi: "İnanmayanlar "Kıyamet bize gelmeyecek" dediler. De ki: Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için o mutlaka size gelecektir." (Sebe, 24/3) ayetleri, üçüncüsü de yukarıda geçen ayet-i kerimedir.

Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Şu çürümüş, un olmuş kemikleri kim diriltecek? dedi. De ki, onları ilk defa yaratmış olan diriltir. Çünkü O her türlü yaratmayı gayet iyi bilir." (Yasin, 36/78-79). [\[2\]](#)

İman Edin Ve Kıyametin Dehşetlerine Karşı Uyanık Olun

8- O halde Allah'a, O'nun peygamberine ve indirdiğimiz o nura iman edin, Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

9- O gün ki -o toplama günü için hepinizi bir araya getirecek- işte bu aldanma günüdür. Kim Allah'a iman eder iyi amelde bulunursa O, onun kötülüklerini örter, onu içinde ırmaklar akan cennetlere orada ebedî kalmak üzere koyar. İşte büyük kurtuluş budur.

10- O inkâr edenler, ayetlerimizi yalan sayanlar; onlar da orada ebedî kalmak üzere cehennemliktirler. O ne kötü gidiş yeridir.

Açıklaması:

"O halde Allah'a, O'nun peygamberine ve indirdiğimiz o nura iman edin. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır." Yani öldükten sonra diriltme işi Allah için kolay bir şey olacaksa ve hiçbir şey buna mani olamayacaksa hemen Allah'ı, peygamberi Muhammed (s.a.)'i ve aydınlatan, saadet yolunu gösteren, dalâlet zulmetinden kurtaran Kitab'ını tasdik edin. O Kitap, yolunu şaşırان insana yol gösteren bir nurdur. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, sizin ne sözlerinizden, ne fiillerinizden hiçbir şey Ona gizli kalmaz. Hayır veya şer olarak size bunların karşılığını verecek de O'dur. Bu ifadede, işlenen her günaha veya terkedilen her farz ve vacibe karşı bir ceza tehdidi vardır. Sonra Allah Tealâ Kur'an'ı nur diye vasıflandırdı, çünkü nasıl karanlıkta ışık yardımıyla yol buluyorsak aynı şekilde birtakım şüphelere düştüğümüz zaman da Kur'an nuru yardımıyla yol buluruz.

"O gün -ki o toplama günü için hepinizi bir araya getirecek- işte bu aldanma günüdür." Yani Allah'ın, geçmiş ve gelecek bütün mahşer halkını ceza veya mükâfat için bir meydanda toplayacağı kıyamet gününü hatırlayın. Allah o gün her kişi ile amelini, her peygamber ile ümmetini bir araya getirecek. Nitekim başka ayet-i kerimelerde bu şöyle ifade edilir: "O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün hazır bulunulacak bir gündür." (Hud, 11/103), "Söyle: Şüphesiz hem evvelkiler, hem sonrakiler

malûm bir günün muayyen vaktinde mutlaka toplanacaklardır." (Vakıa, 56/49-50).

İşte o gün -ki kıyamet günüdür- kâfirin iman etmediği için, müminin de ihsan ve ibadette eksik yaptığı için aldandığının ortaya çıktığı "aldanma günü"dür. Her iki tarafında zararda olduğu ortaya çıkmış olur. Yani sanki cehennemlik olan hayrı bırakmış şerri almış, iyi malı bırakmış kötüsünü, nimeti, bırakmış azabı almış da zarar etmiş gibi olur. Cennet ehli bunun aksini yapmıştır. Ancak daha çok amel-i salih işlememiş olmanın pişmanlığını duyacağı için o da aldanmıştır. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği ha-dis-i şerifte şöyle denilmektedir: "Cennete giren her kula, çokça şükretmesi için, kötülük yapsaydı cehennemde nereye gidecek idiyse orası kendisine mutlaka gösterilir. Cehenneme giren her kula da, nedameti artması için, iyilik yapsaydı cennette nereye gidecek idiyse orası kendisine gösterilir." Aldatma, ivazlı bedelli akitlerde malı sahibinden kıymetinden daha düşük bir bedelle almaktır. Ahirette ivaz ve bedel olmadığına göre "aldanma" ifadesi, istiare kabilinden dünyada iken gönderilen ameller ve onların ahiret-teki karşılığındaki aldanma manasına kullanılmıştır.

Kısacası kıyamet günü aldanmanın muhtemel olduğu gündür. Orada mahşer halkı birbirini aldatmış olacaktır: Hak yolda olanlar batıl yolda olanları, cennet ehli cehennem ehlini aldatmış olacaktır. Yani bir tarafın kârda, diğer tarafın zararda olduğunu anlayacağı bir gün olacaktır.

Sonra Allah Tealâ bu aldanmayı açıklayarak şöyle buyurdu:

1- "Kim Allah'a iman eder iyi amelde bulunursa, O, onun kötülüklerini örter, onu içinde ırmaklar akan cennetlere orada ebedî kalmak üzere koyar. İşte büyük kurtuluş budur." Yani kim Allah'ı sıdk ile tasdik eder, peygamberlerin getirdiği haşr-neşir, cennet, cehennem gibi haberleri tasdik eder, farz ibadetleri eda ederek iyi amel işler, nehyedilenlerden kaçınırsa Allah onun bütün günahlarını ve kötülüklerini siler, onu ebedî kalmak üzere köşklerinin ve ağaçlarının altından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte bu günahları silmesi, cennetlere koyması, en güzel semere ve neticeleri ihtiva ettiği için, benzeri olmayan, öncesinde misli görülmeyen daha sonra da görülmeyecek olan bir kurtuluştur.

2- "O inkâr edenler, ayetlerimizi yalan sayanlar. Onlar da orada ebedî kalmak üzere cehennemliklerdir. O ne kötü gidiş yeridir." Yani Allah'ın birliğini ve kudretini inkâr edenler, kulu Muhammed'e (s.a.) indirilen ayetleri -ki öldükten sonra dirilmeye delâlet eden ayetler de bunlardandır- yalan sayanlar... İşte bunlar cehennemliktir, orada devamlı kalacaklardır. Onların bu varacağı yer ne kötüdür, ateş onlar için ne kötü bir menzildir.

Bu iki ayet yukarıda geçen aldanmanın ne olduğunu beyan ederek mesut olanlarla bedbaht olacakların halini bildirmiştir. Allah Tealâ iman ehlini ifade ederken "kim Allah'a iman ederse" diyerek gelecek zaman sigası kullandığı halde inkâr ehlini ifade ederken "inkâr edenler" diyerek mazi sigası kullanmıştır. Bu üslûpla şu ifade edilmek istenmiştir:

İnkâr edenlerden ve ayetlerimizi yalan sayanlardan kim Allah'a iman ederse Allah onu cennetlerine koyar. Yine onlardan kim iman etmezse, işte onlar cehennemlidir. ^[3]

Her Şey Kaza Ve Kadere Göredir:

11- Allah'ın izni olmadıkça hiçbir; musibet gelmez. Kim Allah'a iman ederse onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

12- Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirerseniz, elçimizin üstüne düşen ancak apaçık bir tebliğdir.

13- Allah O'dur ki kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur. Onun için, iman edenler ancak Allah'a güvenip

dayansınlar.

Açıklaması:

"Allah'ın izni olmadıkça hiçbir musibet gelmez." Yani hayır olsun şer olsun insanın başına gelen her şey Allah'ın kaza ve kaderiyle gelir. Rivayet olduğuna göre bu ayetin nüzul sebebi şudur: Kâfirler şöyle dediler: "Müslümanların gittiği yol hak olsaydı Allah onları dünyada felâketlerden korurdu." Cevap olarak bu ayet nazil olmuştur.

Dolayısıyla insana düşen hayır olanın elde edilmesi, şer olanın defî için çalışıp gayret etmek, sonra da Allah'a tevekkül etmektir. Neticenin elde edilmesi ise ancak Allah'ın kaza ve kaderiyle olacaktır. Bu ayetin benzeri başka bir ayet de şudur: "Gerek yerde gerek sizin kendinizde bir musibet vaki olmamıştır ki biz onu yaratmadan evvel bir kitapta (yazılmış) olmasın. Şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır." (Hadid, 57/22)

"Kim Allah'a iman ederse onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." Yani kim Allah'ı tasdik eder ve kendisine gelen bir musibetin Allah'ın kaza ve

kaderiyle olduğunu bilir, buna sabreder, ecrini Allah'tan bekler ve ilâhi takdir ve kazaya teslim olursa, Allah onun kalbini doğruya götürür ve musibet sırasında ona genişlik verir. Allah'ın ilmi geniştir, hiçbir şey O'na gizli olmaz, dolayısıyla O, kalpleri ve kalplerin ahvalini hakkıyla bilir.

İbni Abbas şöyle dedi: "Kim Allah'a iman ederse onun kalbini doğruya götürür." yani onun kalbini yakînî imana götürür, dolayısıyla başına gelen şeyin zaten gelecek olduğunu, gelmeyen şeyin de zaten gelmeyecek olduğunu bilir.

Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: "Müminin işi ne güzeldir, Allah bir hüküm verirse mutlaka onun için hayır olur. Ona bir zarar gelirse sabreder, bu onun için hayırdır, bir sevinç gelirse şükreder, bu onun için hayırdır. Bu, müminden başka hiç kimse için yoktur."

Sonra Allah Tealâ kendisine itaat edilmesini emrederek şöyle buyurdu: "Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz elçimizin üstüne düşen ancak apaçık bir tebliğdir." Yani emrettiği hususlarda Allah'a itaatle meşgul olun, tebliğ ettiği hususlarda peygamberine itaatle meşgul olun, hakkında emir olan şeyleri yapın, nehyedilen yasak edilen şeyleri terkedin. Eğer itaat etmez amelden geri durursanız vebali sizin üzerinizdir, peygamberin bir vebali yoktur, onun vazifesi açık açık tebliğdir, size vacip olan da emrolunduğunuz konuda itaat etmedir. Zühri şöyle dedi: Peygamberlik Allah'tandır, peygamberin vazifesi tebliğ, bize vacip olan da teslimiyettir.

Sonra Cenab-ı Hak kendisine tevekkülü emrederek şöyle buyurdu: "Allah O'dur ki kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur. Onun için iman edenler ancak Allah'a güvenip dayansınlar." Yani O, kendisinden başka hiçbir rab ve ilâhın bulunmadığı, bir tek, her şeyin Ona muhtaç kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'tır. İbadete lââyık olan yalnız O'dur. Öyleyse tek ilâh olarak sadece Allah'ı tanıyın, amellerinizi sadece O'nun için yapın, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, işlerinizin sonucunu O'na bırakın, başkasına değil yalnız O'na dayanın. Nitekim Allah ayet-i kerimede: "Şarkın garbın Rabbi. Kendisinden başka ilâh yoktur. Öyleyse onu vekil edinin." (Müzzemmil, 73/9) buyurmuştur.

Bu, Allah'a güvenmenin, Ona dayanmanın ve devamlı O'ndan yardım istemenin vacip olduğu hususunda kullara bir irşaddır. [\[4\]](#)

Eşlerin, Mal Ve Evladın Bir İmtihan Olması, Takva Ve İnfakın Emredilmesi:

14- Ey iman edenler! Eşlerinizin, evlâtlarınızın içinde hakikaten size düşman da vardır, öyleyse onlardan sakının. Af eder, kusurlarını başlarına kakmaz örterseniz, şüphesiz Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

15- Mallarınız da evlâtlarınız da sizin için ancak bir imtihandır. Allah ise, büyük mükâfat O'nun nezdindedir.

O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun, dinleyin, itaat edin, kendinizin hayrı olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

17- Eğer Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verirsiniz onu sizin için kat kat artırır. Hem sizi bağışlar da. Allah, aza çok mükâfat veren, ceza hususunda acele etmeyendir.

18- Gizliyi de aşıkarı da bilendir, galib-i mutlakdır. Tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Açıklaması:

"Ey iman edenler, eşlerinizin, evlâtlarınızın içinde hakikaten size düşman da vardır, öyleyse onlardan sakının." Yani ey Allah'ı ve peygamberini tasdik edenler! Eş ve evlâtlarınızdan bazıları sizin için uhrevi düşman olabilir, yani size ahirette fayda verecek salih ameller ve hayru hasenat yapmanıza mani olabilirler. Bu sebeple onlara karşı tedbirli olun, onlara karşı sevgi ve şefkatinizi Allah'a itaate tercih etmeyin sakın.

Bunun nüzul sebebini yukarıda görmüştük: Mekkelilerden birtakım erkekler müslüman oldu ve hicret etmek istediler. Eş ve çocukları onları bırakmadılar. Bu sebeple Allah Tealâ onlardan sakınmalarını, onlara boyun eğmemelerini emretti. Rasulullah'ın (s.a.) şöyle dediği rivayet edilir: "Ümmetimin üzerine öyle bir zaman gelecek ki o zamanda kişinin helaki eşi ve çocuklarının elinden olacak. Onu fakirlikle ayıplayacaklar, o da bu yüzden kötü bir yol tutup helak olacak." [\[5\]](#) buyurdu.

Sonra Allah Tealâ bunların affedilmesini emrederek şöyle buyurdu: "Af eder, kusurlarını başlarına kakmaz, örterseniz, şüphesiz Allah çok yarlı-ğayıcı, çok esirgeyicidir." Yani eş ve evlâtlarınızı cezalandırmamak suretiyle irtikap ettikleri günahlarını affeder, onları bu yüzden azarlamaz, sitem etmez, özür dilemelerine zemin hazırlamak için hatalarını gizlerseniz Allah muhakkak kullarının günahlarını affeden, onlara merhamet

edendir. İnsanlara yaptıklarından daha güzeliyle muamele eder.

Sonra Allah Tealâ bu emre biraz daha açıklık getirerek şöyle buyurdu: "Mallarınız da evlâtlarınız da sizin için ancak bir imtihandır. Allah ise, büyük mükâfat onun yanındadır." Yani mal ve evlât imtihandır, mihnettir, denemedir, belki sizi haram kazanmaya sevkeder, Allah hakkını eda etmenize mani olur, günah işlemenize sebep olur. Allah'a taati tercih eden, mal ve evlât sevgisi uğruna Allah'a isyan etmeyenlere Allah Tealâ nezdin-de bol bol sevap vardır.

Ahmed, Tirmizi, Hakim ve Taberani Ka'b b. İyaz'ın şöyle dediğini rivayet ettiler: Rasulullah'ı (s.a.) dinledim şöyle diyordu: "Her ümmetin bir imtihanı vardır, benim ümmetimin imtihanı da maldır."

Ahmed ve Bezzar'ın Ebu Said el-Hudri'den rivayet ettiğine göre Rasu-lullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Çocuk kalbin meyvasıdır. O seni korkaklığa, cimriliğe ve üzüntüye sevkedebilir."

Taberani'nin Ebu Malik el-Eşari'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Düşmanın, sen onu öldürdüğünde senin için bir kurtuluş olan, o seni öldürdüğünde cennete gireceğin kişi değildir. Lâkin belki senin düşmanın, senin soyundan gelen çocuğundur. Bundan sonra en azılı düşmanın malındır."

Sonra Allah Tealâ takvayı, taatı ve infakı emrederek şöyle buyurdu:

"O halde gücünüzün yettiği kadar, dinleyin, itaat edin, kendinizin hayrı olarak harcayın." Yani o halde gücünüzü ve takatinizi sonuna kadar kullanarak Allah'ın emirlerine sanlın, nehiyelerinden kaçının. Nitekim Buhari ve Müslim'de Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.) şöyle buyuruyor: "Size bir şey emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar onu yerine getirin. Sizi bir şeyden nehyettiğim zaman ondan kaçının." Size emredileni dinleyin, Allah'ın ve peygamberin emirlerine itaat edin. Allah'ın size ihsan ettiği mallardan hayır yollarında harcayın, cimrilik yapmayın, zira dinin ve ümmetin maslahatına olan yerlere harcama yapmak sizin için mal ve evlâttan daha hayırlıdır ve daha çok saadet getirir. Bu sizin için dünyada da ahirette de daha hayırlıdır. Bunu yapmazsanız sizin için dünyada da ahirette de şer olur.

"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar muratlarına erenlerin ta kendileridir." Yani Allah Tealâ kimi cimrilik ve eli sıkılık hastalığından korur ve o insan Allah yolunda, hayır yolunda infakta bulunursa, işte o umduğuna nail olan, istediğine kavuşanın ta kendisidir.

Sonra Allah Tealâ infak için yaptığı teşviki şu sözleriyle tekit etti:

"Eğer Allah'a gönül hoşnutluğu ile ödünç verirsiniz onu sizin için kat kat artırır. Hem sizi bağışlar da. Allah aza çok mükâfat veren, ceza hususunda acele etmeyendir." Yani mallarınızın bir kısmını samimi bir niyetle ve gönül rızası ile hayır yollarında harcarsanız, Allah size kat kat sevap verir bir hasenenin karşılığında on mislinden yediyüz misline, hatta sınırsız şekilde kat kat sevap verir, aynı zamanda günahlarınızı da bağışlar. Allah az amele çok sevap verir, bağışlar, affeder, günahları ve hataları örter, kendisine isyan edeni cezalandırmakta acele etmez.

Bu ayetin bir benzeri de şu ayettir: "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç verecek olan kimdir?" (Bakara, 2/245).

Hakim ve İbni Cerir'in Ebu Hureyre'den rivayet edip Hakim'in "sahihtir" dediği hadiste Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah, kulumdan ödünç istedim vermek istemedi." der. Sonra Ebu Hureyre "Eğer Allah'a gönül hoşnutluğu ile..." ayetini okudu.

Sonra Allah Tealâ infak hususunda daha ziyade teşvik ederek şöyle buyurdu:

"Gizliyi de aşikârı da bilendir, galib-i mutlaktır. Tam hüküm ve hikmet sahibidir." Yani muhakkak Allah Tealâ size göre aşikâr olanı da gizli olanı da en iyi bilendir, galip ve kahirdir, derin hikmet sahibidir, her şeyi uygun yerine koyar. [\[6\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/484-485.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/488-489.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/492-494.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/497-498.

[\[5\]](#) Alûsî, XXVIII/126.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/501-503.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Talâk Ve İddet Hükümleri Takva Ve Tevekkülün
Semeresi: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Yaşı Büyük Veya Küçük Olduğu İçin Hayız Görmeyen
Kadının İddeti: 8

İrab: 8

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi 9

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

İddet Bekleyen Kadının Mesken, Nafaka Ve Çocuk Emzirme Ücretine Dair Hükümler: 10

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

İsyan Edenleri Tehdit, İtaat Edenlere Mükafat Vaadi Ve Allah'ın Kudretini Hatırlatma: 14

Belagat: 14

Kelime ve İbareler: 15

Ayetler Arası İlişki: 15

Açıklaması: 15

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

TALAK SURESİ

Talâk Ve İddet Hükümleri Takva Ve Tevekkülün Semeresi:

1- Ey peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetlerine doğru boşa-yın ve o iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmazlar. Ancak açık bir kötülük yapmaları (hali) müstesna. Bunlar Allah'ın hudududur. Kim Allah'ın hududunu geçerse muhakkak kendine zulmetmiş olur. Bilmezsün, belki Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkarır.

2- Sonra müddetlerini doldurdukları zaman ya güzellikle onları tutun ve aniret gününe iman edene öğüt verilir. Kim Allah'tan korkarsa, O, onun için bir çıkış yolu yaratır.

3- Ona hesap etmediği bir cihetten de rızık verir. Kim Allah'a güvenirse, O ona yeter. Şüphesiz Allah hükmünü yerine getirendir. Şüphesiz Allah her şey için bir ölçü koymuştur.

Açıklaması:

"Ey peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetlerine doğru boşa-yın." Yani ey peygamber ve ona iman edenler! Hanımları boşamaya karar verdiğiniz zaman onları iddetlerine başlamaya müsait oldukları bir zamanda boşayın. Bu, yukarıda geçen İbni Ömer hadisinde de açıkça ifade edildiği gibi temiz hallerinde ve temasta bulunmadan boşamadır. Hayız halinde boşama nehyedilmiştir.

Burada "Ey peygamber" diye sadece Rasulullah'a (s.a.) nida edilmiştir. Ancak hüküm hem Rasulullah (s.a.)'a hem de ümmetine hitap etmektedir. Sırf Rasulullah'a nida edilmesi onun yüce makamını göstermek ve ona saygı ifade etmek içindir. Nitekim halk arasında da bu üslûp kullanılır. Kavmin reisine ve ordu kumandanına: "Ey filan, şöyle şöyle yap." denilir. Maksat kavim içinde reisin mevkiini göstermek ve bu emirden kumandanın sorumlu olduğunu ifade etmek içindir.

Bu ayet-i kerime hayız halinde boşamanın haram olduğuna delildir. Fukaha sünnî,

bid'î, bir de ne sünnî ne de bid'î olmayan şekilde üç çeşit talâktan bahsetmişlerdir. Sünnî talâk, temiz halinde münasebette bulunmadan veya hamileliği esnasında verilen talâktır. Bid'at sayılan talâk ise hayız esnasında veya temiz halinde fakat münasebette bulunduktan sonra verilen talâktır. Bid'at olması hamile kalmış olması ihtimalinden dolayıdır. Zira bu durumda kadının iddetini doldurmak için bekleyeceği müddet uzamaktadır ki bu şekilde kadına zarar vermek haramdır. Hayız halindeki boşanmada da iddet bitimi uzayacaktır. Çünkü içinde boşadığı hayız günlerinin kalanı, ayetteki "kur"un manası "temizliktir" diyenlere göre iddetten sayılmaz. Aynı şekilde "Kur"un manası "hayızdır" diyenlere göre de esnasında boşadığı bu hayızmdan sonra gelen temiz günleri de iddetten sayılmaz, dolayısıyla iddeti uzar. Zira mutlaka eksiksiz üç hayız müddeti geçirmelidir.

Fukaha bu haramlığa nifas halinde boşanmayı da katmışlardır.

Kadını temiz halinde temasta bulunduktan sonra boşamanın haram ve bid'at olduğunu sünnet açıklamıştır, zira belki hanım hamile kalmıştır, bu sebeple adam boşadığına pişman olabilir.

Ancak kadın tarafından teklif edilen bir mal mukabilinde (hul') hayız halinde onu boşamak, fakihlerin çoğuna göre haram değildir. Çünkü onun mal teklif etmesinden, bu nikâhtan çabuk kurtulmak istediği ve müddetin uzamasına razı olduğu anlaşılmaktadır. Ayet-i kerimede Allah Tealâ "Kadının verdiği bedel konusunda onlara vebal yoktur." (Bakara, 2/229) buyurmuştur. Rasulullah (s.a.) da bir mal karşılığı boşama konusunda Sabit b. Kayşa izin verirken hanımının hayız halinde olup olmadığını sormamıştır.

Ne sünnî ne de bid'î olmayan talâka gelince bu, henüz hayız çağına gelmemiş olan veya ileri yaşta olduğu için hayızdan kesilmiş olan veya hayız görme çağındaki bir hanımı nikâh akdinden sonra fakat zifaktan önce boşamaktır.

Dine en uygun boşamanın sadece bir talâk verilerek yapılan boşama olduğunda ittifak vardır. İmam Malik'e göre, ister ayrı ayrı ister bir anda olsun üç talâk mekruhtur. Hanefilere göre bir temizlikte birden fazlası mekruhtur.

İmam Şafii "el-kur'ü" kelimesinin temizlik manasına geldiğine "onları iddetlerine doğru boşayın" ayetini delil göstermiştir. Zira buradaki "lam" harfi "vakit" lamıdır. Buna göre ayetin manası: "Onları iddet beklemeye müsait oldukları zamanda boşayın." demek olur ki o da ancak temiz oldukları günlerdir. Yukarıda geçen İbni Ömer hadisi de bunu teyid etmektedir ki orada Rasulullah (s.a.) Allah'ın, kadınların iddetlerine doğru boşanmasını emrettiği, o iddetin de hayızdan sonra gelen temizlik zamanı olduğunu beyan etmiştir. Şayet "el-kur'ü" kelimesi "hayız" demek olsaydı o kişi hanımını iddetinde değil iddetinden önce boşamış olurdu ki bu, iddetin boşanan kadın aleyhine uzamasına

sebepe olurdu.

Hanefiler ve Hanbeliler ise "iddetlerine doğru" ayetini "iddetleri içinde değil, iddetleri öncesi boşayın" demektir, şeklinde anlamışlardır. Çünkü iddetin sebebi olan talâkın, iddet içinde vaki olması mümkün değildir. İddet öncesi de ancak hayızdır, temizlik değildir.

Ancak bilinen odur ki "lam" zaman ifade eden bir kelimenin başına gelirse o vakti tayin ve tespit etmiş olur. Buna göre ayetin manası: Onları hemen talâkın akabinde iddete başlamaya müsait oldukları vakitte boşayın şeklinde olur.

Sonra Allah Tealâ iddetin dikkatli hesap edilip zamanının iyi sayılmasını emrederek şöyle buyurdu:

"...ve o iddeti sayın" yani iddetin tam eksiksiz üç kur* olması için onu iyi tespit edin, ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini iyi bilin. Bu emrin muhatabı kocalardır. Kocanın hanımına dönmesi ve bu dönüşü şahit tutması, hanımın nafakası ve barınması, iddeti dolmadan evinden dışarı çıkmaması gibi iddete bağlı hükümlerin gerçekleşmesi için iddetin iyi hesap edilmesi vaciptir.

"Rabbimiz olan Allah'tan korkun." Size emrettiği hususlarda ona isyan etmeyin, iddetin uzamasına sebep olarak onlara zarar vermeyin.

"Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıksınlar." Yani boşanan kadınları iddet boyunca evlerinden çıkarmayın, iddet müddetince bannma hakkı, her iddet bekleyen kadının, koca üzerine vacip olan bir hakkıdır. Kocanın onu çıkarma hakkı yoktur, hanımın da çıkması caiz olmaz. Kocanın hakkına riayet olmak üzere iddet halindeki eşlerin zaruri haller dışında iddet bekledikleri evlerden çıkmaları caiz değildir. Gece veya gündüz zaruret olmadan çıkarsa bu çıkış haram olur.

Bu ayet, iddet bekleyen eşler için iddette oldukları müddetçe barınmasının koca üzerine vacip olduğuna delildir. Çünkü "evlerinden" diyerek, evi onlara izafe etmiştir. Ev kocalarının olduğu halde bu izafeti yapması -sanki ev onların mülkü imiş gibi orada oturma hakkına sahip olduklarını beyan etmek suretiyle- çıkmaları ve çıkarılmaları hakkındaki nehyi tekit içindir.

Hanefi'lerde sahih olan görüşe göre, iddet bekleyen kadının bulunduğu evden ayrılmaması dinin hakkıdır, koca bunu düşürmez. Zira "onları çıkarmayın" ayet-i kerimesi mantuku (düz anlamı) ile onların evden çıkarılmasının haram olduğuna delâlet ettiği gibi, işaretiyle de çıkmalarına izin verilmesinin haram olduğuna delâlet eder, çünkü harama izin vermek de haramdır.

Şafiilere göre iddet bekleyen hanımın evinden ayrılıp ayrılmaması tamamen eşlerin

hakkıdır. Buna göre taşınmaya karar verirlerse taşınması caizdir, çünkü bu onların hakkıdır. Günümüzde boşanma halinde tatbik edilen budur. Ayrılık evinde kalan boşanmış bir kadın görmüyoruz artık.

"Ancak açık bir kötülük yapmaları (hali) müstesna." Yani onları evlerinden çıkarmayın, ancak zina kötülüğünü işlerlerse veya kocalarına isyan ederlerse veya ağzını bozarlar, aynı evde onlarla beraber kalan kocasının yakınlarına karşı dil uzatırlar, sözleriyle veya hareketleriyle onları rahatsız ederlerse, bu takdirde ahlâkları kötüleştiği için onları evlerinden çıkarmak caiz olur.

"Bunlar Allah 'm hudududur. Kim Allah 'm hududunu geçerse muhakkak kendine zulmetmiş olur." Yani Allah'ın kullarına beyan ettiği yukarıda geçen bu hükümler, Allah'ın onlar için çizdiği sınırlardır, bunları geçmeleri caiz değildir. Kim geçerse kendini zulme atmış, kendine zarar vermiş ve helak uçurumunun kenarına getirmiş olur.

Sonra ayet, Allah'ın hududunu tecavüz etmenin haram kılınışının sebebini zikrederek şöyle buyurdu:

"Bilmezsin, belki Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkarır." Yani, ey hanımını boşayan kişi! Biz boşanan hanımı iddeti boyunca kocanın evinde bıraktık ki belki koca boşadığına pişman olur, belki hanım kendi evinde kalırken Allah ikisinin de kalplerini ısıdırır da koca hanımını geri almak suretiyle boşanmadan vaz geçerler. O zaman dönüş daha kolay ve basit olur.

Çoğunlukla vaki olan da budur. Çünkü boşamaların çoğu aşırı bir öfke neticesinde meydana gelir, sonra dargınlık sebepleri ortadan kalkar, sinirler yatışır, kişinin akli ve şuuru yerine gelir, koca hanımsız evin yalnızlığını düşünür, hanımının iyi yönlerini hatırlar kötü hallerini görmezlikten gelir. Nitekim Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadis-i şerifte Rasu-lullah (s.a.) şöyle buyurur: "Koca hanımına öfkelenmesin, zira onun bir huyundan hoşlanmazsa diğerinden hoşlanır." Bu hadis şu ayeti teyid etmektedir: "Onlardan hoşlandınızsa, olur ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de, Allah onda büyük bir hayır yaratmış olur." (Nisa, 4/19)

Sonra Allah Tealâ iddetin sonu yaklaştığında tatbik edilecek hükmü beyan ederek şöyle buyurdu:

"Sonra müddetlerini doldurdıkları zaman ya güzellikle onları tutun veya güzellikle onlardan ayrılın." Yani iddetlerinin bitmesi yaklaştığında ey kocalar, şu iki husustan birini tercih edebilirsiniz: Ya iyilikle tutarsınız, yani onu geri alır güzellikle ve iyilikle aile hayatına devam edersiniz veya iyilikle onlardan ayrılırsınız, yani onların hakkına riayet ederek, onlara zarar vermeden, iz'ac etmede'n, ağır konuşmadan iddetlerinin bitmesine kadar onları kendi hallerine bırakırsınız. Çünkü kadın, ona iyi ve güzel davranılarak

boşanmalıdır. Ama ona çeşitli eza ve sıkıntılar vererek nikâh altında tutmak veya hakkını çiğneyerek, ona eza vermek... İşte bu hiç kimseye helâl olmaz.

Sonra Allah, eğer koca hanımına dönecekse veya ayrılacaksa bunları şahitlerin huzurunda yapmasını emrederek şöyle buyurdu:

"...ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun, şahitliği Allah için eda edin." Yani eğer hanımlarınızı geri alacaksanız veya onlardan ayrı-lacaksınız nizayı ortadan kaldırmak için, aksi bir iddia veya inkâra meydan vermemek için bu fiillerinizi şahitler huzurunda yapın. Ey şahitler! Siz de taraflardan birini tutmadan, sırf hak ortaya çıksın diye sadece Allah rızası için bu şahitliği eda edin.

Bu dönüş ve ayrılık üzerine şahit tutma vacip değil menduptur. "Alış veriş yaptığınız zaman şahit tutun." (Bakara, 2/282) ayetinde olduğu gibi buradaki emir de -İmam Şafii'nin kavli-i cedidi esas alınır- dört mezhep imamına göre nedb ve istihab içindir. Bu emrin vücup ifade etmediğinin delili, boşama esnasında şahit bulundurulmasının vacip olmadığı üzerinde vaki olan icmadır. Şu halde dönüş esnasında da hüküm aynıdır, şahit huzurunda yapılması vacip değildir.

"Şahitliği Allah için eda edin." ayet-i kerimesi, ne tür hak olursa olsun, o hususta hakim huzurunda yapılacak şahitliğin eda edilmesinin vacip olduğuna delildir. Çünkü buradaki "şahitlik" kelimesi cins isimdir. Yüce Allah'ın şahitliğin eda edilmesini teşvik etmesi, hakkın ortaya çıkması, şahidin işinden kalacağı veya zaman kaybedeceği endişesiyle veya mahkemeye gidip orada hakimi beklemenin sıkıntısını ve yoruculuğunu bahane ederek tembellik etmemesi içindir.

"İşte bu (hükümlerle) Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere öğüt verilir." Yani şu yukarıda zikredilen dönüşün ve ayrılmanın şahitler huzurunda yapılması, Allah rızası için şahitliğin eda edilmesi, talâkın sünnete uygun şekilde yapılması, iddetin hesap edilmesi, iddet halinde kadının evden çıkmaması ve çıkarılmaması gibi size emredilen bu hükümlere, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman edip ahirette Allah'ın azabından korkanlar uyar. Burada özellikle mümin zikredilmiştir. Çünkü bu hükümlerden sadece o istifade eder.

Sonra Allah Tealâ "Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yeri ihsan eder, onu hesap etmediği bir cihetten rızıklandırır." mealindeki bir mu-teriza (ara) cümlesiyle, bu hükümlere riayet etmenin ve Allah'ın sınırlarına bağlı kalmanın vacip olduğunu tekit etmiştir. Yani kim emrettiği hususlarda Allah'tan korkar, nehyettiklerini terkeder, kullan için koyduğu sınırları çiğnemezse, Allah ona işinde bir çıkış yolu veya içine düştüğü sıkıntıdan bir kurtuluş kapısı ihsan eder ve hiç hesabında olmayan ve hatınna gelmeyen cihetten nazık verir.

Bu ayet-i kerime gösteriyor ki takva (Allah'tan korkma) dünyevî ve uhrevî ve ölüm anında olabilecek bütün gam, keder, üzüntü ve sıkıntılardan kurtuluş yoludur. Aynı zamanda beklenmedik helâl, güzel ve bol rızık sebebidir.

Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğine göre Ebu Zer şöyle dedi: Rasulul-lah (s.a.) bana bu ayeti okuduktan sonra şöyle dedi: "Ey Ebu Zer insanlann hepsi bu ayeti esas alsalar onlara yeter de artar."

İbni Ebi Hatem'den rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Mesud şöyle dedi: Kur'an-ı Kerim'de kısa lafızlarla en geniş mana ifade eden ayet "Allah adaleti ve ihsanı emreder." ayetidir. Kur'an-ı Kerim'de genişlik ifade eden en büyük ayet ise "Kim Allah 'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yeri ihsan eder." ayetidir.

"Kim Allah'a güvenip dayanırsa O, kendisine yetişir. Şüphesiz Allah emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir." Yani kim sebeplerine sandıktan sonra, meselâ rızık kazanmak için çalıştıktan sonra Allah'a güvenir ve işini O'na havale ederse, önemli bütün işlerinde Allah ona yeter. Çünkü Allah Tealâ her şeye kadirdir, hiçbir şeye muhtaç değildir. Allah şüphesiz irade ettiğini yerine getirir, murad ettiği hiçbir şey geri kalmaz, kendisinden talep edilen hiçbir şey O'nu aciz bırakmaz. Allah, eşya var olmadan önce hepsi için bir ölçü tayin etti, her biri için vakit belirledi. Meselâ sıkıntı için son bulacağı bir müddet, rahatlık için sona ereceği bir zaman takdir etti. Rızık ve diğer her şey "O'nun katında her şey bir ölçü iledir." (Ra'd, 13/8) ayetinde beyan edildiği gibi ancak Allah'ın takdiri ile oluyorsa, ancak Allah'ın ilmine uygun şekilde meydana geliyorsa akli başında olan insanın kadere teslim olmaktan başka çaresi yoktur. Bu ayet Allah'a tevekkül edip işi Ona havale etmenin vacip olduğuna bir delildir. Aynı zamanda bunların sebep ve hikmetlerini de beyan etmektedir. [\[2\]](#)

Yaşı Büyük Veya Küçük Olduğu İçin Hayız Görmeyen Kadının İddeti:

4- Kadınlarınızdan artık adetten kesilmiş olanlar, -eğer şüphe eder- seniz- onların iddeti üç aydır. Henüz hayız görmeyenlerin de- Hami- lelerin iddetleri ise doğum yapma-

larıdır- Kim Allah'tan korkarsa- o kendisine işinde bir kolaylık verir.

5- İşte bu Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'tan korkarsa, onun kusurlarını örter, onun mükâfatını büyütür.

Açıklaması:

"Kadınlarınızdan artık adetten kesilmiş olanlar -eğer şüphe ederseniz-, onların iddeti üç aydır. Henüz hayız görmeyenlerin de." Yani yaşı elli beş veya altmışa ulaşmış olup yaşlılıktan dolayı hayızdan kesilmiş olan kadınlar, Bakara suresinin 228. ayetinde beyan edildiği gibi hayız çağındakilerin iddet için üç kur'u beklemelerine mukabil, bunların iddeti -eğer iddet-lerinin nasıl olacağında şüphe eder, bilemeyecek olursanız- üç aydır. Henüz bulûğ çağına gelmemiş olanların iddeti de hayız çağını geçmiş olanlar gibi üç aydır.

"Hamilelerin iddeti ise doğum yapmalarıdır." Yani alimlerin cumhuruna göre hamile olanların iddeti, ister talâktan ister ölümden sonra olsun, çok kısa bir zaman sonra da olsa doğum yapmaları ile sona erer. Ah-med b. Hanbel ve Kütübü Sitte sahiplerinin Misver b. Mahrame'den rivayet ettiği şu hadise buna delildir: Eşlem kabilesinden Haris kızı Sübey'a'nın kocası Sa'd b. Havle vefat etmişti. Sübey'a hamile idi. Bir rivayete göre yirmi üç gün sonra doğum yaptı. Nifas günlerini bitirince kendisini istediler. Nikâh konusunda Rasulullah'tan (s.a.) izin istedi, Rasulullah izin verdi. O da evlendi.

Bir rivayete göre de kıssa şöyledir: Ebu Senabil Sübey'a'yı gördü ve "Hayırdır, süslenmişsin, herhalde evlenmek istiyorsun, vallahi üzerinden dört ay on gün geçmeden evlenemezsin." dedi. Sübey'a devamını şöyle anlatıyor: "Ebu Senabil bana böyle söyleyince üstümü giyindim, akşamleyin doğru Rasulullah'a gittim ve bu meseleyi ona sordum. Rasulullah doğum yaptığım zaman artık evlenmemin helâl olduğuna fetva verdi ve fırsat çıkarsa evlenmemi emretti."

Ebu Davud, Nesei ve İbni Mace'nin rivayetine göre İbni Mesud şöyle dedi: "Kısa Nisa (talâk) süresindeki "Hamilelerin iddeti" ayeti kerimesinin, Bakara süresindeki "Dört ay on gün" ayetinden şu kadar ay sonra indiği konusunda kim isterse iddialaşınm."

Hz. Ali ve İbni Abbas ise Talâk süresindeki bu ayet ile Bakara süresindeki "Dört ay on gün" ayetinin her ikisi ile de amel ederek "Kocası ölen hamile kadın iki iddetin en uzununu bekler." demişlerdir.

Aslında bu yapılan ne iki nassı birleştirmek, ne de her birinin umumlarının gereğince amel etmektir. Bu olsa olsa iki müddeti birleştirmektir. Zira biz dört ay on gün dolmadan önce doğum yapan kadının iddetinin bitmediğine hükmedersek o takdirde "Hamilelerin iddeti doğum yapmalarıdır." ayetindeki meseleyi zamana bağlamanın gereğini hiçe saymış oluruz. Aynı şekilde dört ay on gün geçtiği halde henüz doğum yapmayan hamile

kadının iddetinin bitmediğine hükmedersek "Kocasını ölen kadınlar dört ay on gün beklesinler." ayetindeki hükmün gereğini de hiçe saymış oluruz.

"Kim Allah'tan korkarsa, O kendisine işinde bir kolaylık verir." Yani Allah'tan kim korkar, cezasından ürperir de Allah'ın emrettiklerine uyar nehyettiklerinden kaçınırsa, dünyada ve ahirette bütün işlerini kolaylaştırır. Bu ifade, dünya ve ahirette takvanın faziletini beyan etmektedir.

"İşte bu, Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'tan korkarsa, onun kusurlarını örter, onun mükâfatını büyütür." Yani talâk, iddet ve mesken konusunda yukarıda geçen bütün hükümler Allah'ın kullarına emrettiği ve onlara Kur'an'ında indirdiği emirleridir. Kim farzlarını eda ederek günah saydıklarından kaçınarak Allah'tan korkarsa "İyilikler hiç şüphesiz kötülükleri giderir." (Hud, 11/114) ayetinde de vaad ettiği gibi Allah onun amel defterinden günahlarını siler ve bunlar yüzünden onu hesaba çekmez, iyiliklerinin karşılığını kat kat artırır, ameline bol sevaplar ihsan eder. Allah Tealâ tekit için, kurtuluşun, dünya ve ahiret saadetinin direği olduğu için takva emrini burada da tekrar etmiştir. [\[3\]](#)

İddet Bekleyen Kadının Mesken, Nafaka Ve Çocuk Emzirme Ücretine Dair Hükümler:

6- O kadınları gücünüzün yettiği kadar ikamet ettiğiniz evin bir kısmında oturtun. (Evleri) başlarına dar getirmek kendilerine zarar vermeyin. Eğer hamile iseler doğum yaPıncaya kadar nafakalarını verin. Eğer sizin için çocuk emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda iyilikle bunu görüşün. Eğer güçlüğe uğrarsanız, onu babası için bir başka kadın emzirecektir.

7- Varlıklı olan, nafakayı varlığına göre versin. Rızkı daraltılmış olanda nafakayı Allah'ın ona verdiği gibi versin. Allah hiçbir kimseye ona verdiği gibi başkasını yük-lemesin. Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder.

Açıklaması:

"O kadınları gücünüzün yettiği kadar ikamet ettiğiniz evin bir kısmında oturtun. (Evleri) başına dar getirmek için kendilerine zarar vermeyin." Yani kendi oturduğunuz evin bir odasında bile olsa gücünüz ölçüsünde, durumunuza göre boşanan kadınları oturduğunuz meskene benzer şartlarda bir yerde oturtun. Nafaka ve mesken konusunda kendilerine zarar verip de onları evden çıkmaya veya nafakadan vazgeçmeye mecbur etmeyin. Bu ayet, kocanın haline uygun bir şekilde boşanan kadınlar için koca üzerine vacip olan meskeni açıklamaktadır. Çünkü mesken koca üzerine vacip olan nafaka cümlesindedir. Buna göre kişi hanımını boşarsa, ona nafaka ve mesken konusunda zarar vermeden iddeti bitinceye kadar bir evde oturtması üzerine vacip olur.

"Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin." Yani eğer boşanan kadın hamile ise doğum yapıncaya kadar ona nafaka vermek vaciptir. Boşanan hamile kadına nafaka ve mesken vermenin vacip olduğunda alimler arasında ihtilâf yoktur. Hanefiler bu hükmü daha da umumi tutarak "hamile olmasa dahi -üç talâkla boşanmış bile olsa- her boşanan kadına nafaka ve mesken vermek vaciptir, demişlerdir. Çünkü Allah Tealâ "Onlara zarar vermeyin." buyuruyor. Halbuki nafaka vermemek zararların en büyüğüdür. Ayrıca Hz. Ömer'den rivayet edildiğine göre o, üç talâkla boşanmış olan kadın hakkında Rasulullah'ın (s.a.) "Onun nafaka ve mesken hakkı vardır." dediğini işittim, demiştir. Çünkü bunlar, kadının kendisini kocasının hakkı için bekletmesinin karşılığıdır ki bu konuda hamile olanla diğerlerinin farkı yoktur. Ancak Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer'den gelen bu rivayetin sahih olmadığını söylemiştir.

Maliki ve Şafii'ye göre üç talâkla boşanan kadının sadece mesken hakkı vardır, hamile olmadıkça nafak alamaz. Çünkü ayet-i kerime "Hamile olurlarsa onlara nafaka verin." buyurmuştur ki bu ayet ba'in (kesin) talâkla boşanmış hamile hakkındadır. İster hamile olsun ister olmasın, ric'î talâkla boşanmış olan kadının nafaka hakkının sabit oluşu da buna bir delildir. Bunun için alimler "Bu ayet, nafakanın iddet bekleyenlerden sadece hamileye ait olduğuna delildir." demişlerdir. Nitekim hadisler de bunu teyid etmektedir.

Ahmed b. Hanbel, İshak ve Ebu Sevr'e göre üç talâkla boşananın ne nafaka ne de mesken hakkı vardır. Çünkü Müslim ve Ahmed'in rivayet ettiğine göre kocasının üç talâkla boşadığı Kays kızı Fatıma'ya Rasulullah (s.a.) "Senin nafaka ve mesken hakkın yoktur." demiştir. Darakutni'nin Ev-sed b. Yezid'den rivayetine göre, Fatıma'nın bu rivayeti Hz. Ömer'e ulaştığında "Müslümanlar hakkında bir kadının sözünü kabul etmeyiz." demiştir. Onun için Ömer üç talâkla boşanan kadına nafaka ve mesken veriyordu. Ancak Darakutni: "Sünnet kesinlikle Fatıma'nın elindedir." demiştir.

Sonra Allah Tealâ süt emzirme karşılığında ücret verilmesini emrederek şöyle buyurdu:

"Eğer sizin için çocuk emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda iyilikle bunu görüşün." Yani boşanan anneler, boşandıktan sonra ecr-i misil (piyasa ücreti, rayiç bedel) ile çocuklarınızı emzirmeye razı olurlarsa onlara emzirme ücretlerini verin. Ey aralarında talâk sebebiyle ayrılık meydana gelen eşler, güzellekle ve iyilikle, zarar görmeden ve zarar vermeden çocuğun hayatını ve sağlığını garanti altına alacak şekilde durumunu aranızda görüşün. Nitekim ayet-i kerimede: "Ne çocuğu sebebiyle anne zarar görsün, ne de çocuğu sebebiyle baba." (Bakara, 2/233), "Annelerin, uygun şekilde nafakaları ve giyimleri çocuğun babası üzerindedir." (Bakara, 2/233) buyrulmuştur. Bu ayet, çocukları emzirme ücretinin kocalar üzerine, hadane (bakım)nin de hanımlar üzerine olduğuna bir delildir.

"Eğer güçlüğe uğrarsanız onu babası için bir başka kadın emzirecek-tir." Yani emzirme konusunda ihtilâfa düşer de birbirinize günlük çıkarırsanız, yani koca annenin istediği ücreti vermediği, anne de istediği ücret verilmediği için çocuğu emzirmeyecek olursa, baba ücretle çocuğunu em-zirecek bir başka kadın tutsun. Bu ifade ücrette ısrarlı olduğu ve baba ile uzlaşmaya yanaşmadığı için anneyi kınamaktadır. Başka bir kadının emzirmesi, çocuğun başkasını emmesi şartına bağlıdır. Aksi halde emzirme anne üzerine vacip olur.

Sonra Allah Tealâ nafakanın miktarını beyan sadedinde şöyle buyurdu:

"Varlıklı olan, varlığına göre nafaka versin. Rızık daraltılmış olan da nafakayı Allah'ın ona verdiğinden versin." Yani babası veya velisi takati veya kudretine göre çocuğa nafaka versin. Fakir olan Allah'ın kendisine verdiği rızıktan gücü yettiği kadar versin. "Allah hiçbir insanı gücü yettiğinden fazlasıyla mükellef tutmaz." ayetinde de beyan edildiği gibi onun üzerine bundan fazlası vacip değildir.

Nitekim bu konuda Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"Allah hiçbir kimseye ona verdiğinden başkasını yüklemeyiz." Yani Yüce Allah hiçbir insanı, verdiği rızıktan fazlasıyla mükellef tutmaz. Meselâ, fakiri, zengin nafakası gibi hanımına ve yakınlarına gücü yetmeyecek şekilde nafaka sağlamakla mükellef tutmaz.

Sonra Yüce Rabbimiz ikram ve ihsan vaad ederek şöyle buyurdu:

"Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder." Yani Allah darlık ve sıkıntıdan sonra genişlik ve zenginlik ihsan edecektir. Allah'ın vaadi haktır ondan dönmez. Bu, sıkıntıdan sonra rahatlık geleceğinin müjdesidir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Muhakkak zorlukla beraber bir kolaylık vardır, zorlukla beraber bir kolaylık vardır." (İnşirah, 94/5-6).^[4]

İsyân Edenleri Tehdit, İtaat Edenlere Mükafat Vaadi Ve Allah'ın Kudretini Hatırlatma:

8- Rabbinin ve O'nun peygamberlerinin emrinden uzaklaşıp azmış olan nice belde vardır ki biz onları en çetin bir hesaba çekmiş, onları akıllara şaşkınlık verecek bir azaba duçar etmişizdir.

9- İşte o (belde halkı) yaptığığın ağırlığını tatmış, işinin sonu bir hüsrân olmuştur.

10- Allah onlar için pek çetin bir azap hazırladı. O halde ey iman etmiş olan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size hakikaten bir zikir indirdi.

11- İman edip de güzel güzel amellerde bulunanları karanlıklardan nura çıkarmak için bir (de) peygamber (göndermiştir ki) o, Allah'ın (her şeyi) açık açık bildiren ayetlerini (işte) size okuyor. Kim Allah'a iman eder salih amelde bulunursa onu içlerinde ırmaklar akan cennetlere orada ebedî kalıcılar olarak koyar, Allah ona ne güzel bir rızık vermiştir.

12- Allah, yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır. Emir bunların arasında durmadan iner. Allah'ın (bunları yaratması O'nun) hakikaten her şeye kadir olduğunu, ilmiyle hakikaten her şeyi kaplamış bulunduğunu bilmeniz içindir.

Açıklaması:

Allah Tealâ emrine muhalif hareket edip peygamberlerini yalanlayan ve meşru kıldığı yolun dışında başka bir yolda bulunan herkesi cezalandıracağını bildirerek ve bu yüzden geçmiş milletlerin başına gelenleri haber vererek şöyle buyurdu:

"Rabbinin ve O'nun peygamberlerinin emrinden uzaklaşıp azmış olan nice belde vardır ki biz onları en çetin bir hesaba çekmiş, onları akıllara şaşkınlık verecek bir azaba duçar etmişizdir." Yani nice belde halkından pek çoğu Allah'ın ve peygamberlerinin emirlerine asi oldular, yüz çevirdiler, böhürlendiler ve Allah'ın emirlerine tabi olup peygamberlerinin izini takip etmediler. Allah da onları yaptıkları ile dünyada hesaba çekti, ahiret-te de onları büyük bir azap ile cezalandıracaktır. Onların dünyadaki azabı açlık,

kıtlık, ölüm ve yerin dibine geçirme şeklinde olmuştur.

Hesap ve azap müstakbelde, ahirette olacak olmasına rağmen "hesaba çektik", "azap ettik" diyerek mazi sigasıyla ifade edilmesi, Allah'ın bu vaadinin mutlaka olacağına delâlet etmesi içindir. Nitekim şu ayetlerde de aynı maksatla mazi sigası getirilmiştir: "Allah'ın emri (kıyamet) geldi." (Nahl, 16/1), "Sûra üflendi." (Zümer, 39/68), "Cennettekiler cehennem-dekilere şöyle seslendi." (Araf, 7/44).

Sonra Allah Tealâ, bu azabın sebebini haber vererek şöyle buyurdu:

"İşte o (belde halkı) yaptığının ağırlığını tatmış, işinin sonu bir hüsrân olmuştur." Yani yaptığı işin vebali ve inkârının cezası ile karşılaştı. Onun dünyadaki sonu hüsrân, helak ve perişanlık ahirette de azaptır. Böylece hem kendilerini hem de mallarını ve ailelerini hüsrâna uğrattılar.

Sonra Cenab-ı Hak bu tehdidini tekit ederek şöyle buyurdu:

"Allah onlar için çok çetin bir azap hazırladı." Yani Allah inkârlarından, isyan ve matlıklarından dolayı onlara ağır bir azap hazırladı ki o cehennem azabıdır.

Sonra Allah Tealâ bu uyarılardan ibret alınmasını -ki bu, müminleri takvaya teşviktir- zikrederek şöyle buyurdu: "O halde ey akıl sahipleri, Allah'tan korkun." Yani ey akıl sahipleri ve idrakini doğru kullananlar, siz onlar gibi olmayın aksi halde onların başına gelenin aynısı sizin başınıza da gelir. Sonra onlara bunu devamlı hatırlatacak olan şeyi açıklayarak şöyle buyurdu:

"İman edenler! Allah size hakikaten bir zikir indirdi. İman edip de güzel güzel amellerde bulunanları karanlıklardan nura çıkarmak için bir (de) peygamber (göndermiştir.)" Yani ey bu ümmetten Allah'ı ve peygamberlerini tasdik eden, Allah'a teslim olan ve peygamberleri Muhammed'e tabi olan akıl sahipleri! Allah size daimi bir zikir indirdi -ki o Kur'an'dır- ve bununla beraber size bir de peygamber gönderdi. İşte o doğru bir tercümandır, Allah'ın vahyini size ulaştıran, Allah kelâmını ve ayetlerini çok açık bir şekilde size okuyan odur. O ayetlerde insanların muhtaç olduğu hükümleri beyan ediyor. Ta ki Allah bu ayetlerle ve bu peygamber vasıtasıyla, kendisine ve peygamberlerine iman edip salih amel işleyenleri dalâlet karanlığından hidayet nuruna, küfrün karanlıklarından imanın nuruna çıkarsın.

Sonra Allah Tealâ, iman ve amel-i salihin mükâfatını beyan etmek suretiyle müminleri teşvik ederek ve ikram ederek şöyle buyurdu: "Kim Allah'a iman eder salih amelde bulunursa onu içinde ırmaklar akan cennetlere -orada ebedî kalmak üzere- koyar. Allah ona ne güzel bir rızık vermiştir. " Yani kim Allah'ı tasdik eder ve salih amel işler, böylece tasdik(iman) ile ameli birleştirirse Allah Tealâ, onu cennetlere, yani köşklerinin

ve ağaçlarının altından ırmaklar akan bahçelere -orada ebedî kalmak üzere- koyar ve Allah orada ona bol rızıklar ihsan eder.

Sonra Allah Tealâ, kudretinin büyüklüğüne ve ilminin genişliğine kullarının dikkatini çekerek şöyle buyurdu:

1- "Allah, yedi göğü ve yerden de onların mislini yaratmış olandır. Emir bunların arasında iner durur." Yani şüphesiz yedi semayı ve yedi arzı yaratan Allah'tır. Allah'ın emri, kazası, hükmü ve vahyi yedi semadan yedi arza doğru iner. Yine Mülk suresi 3. ayette Allah Tealâ "Yedi göğü tabakalar halinde yaratan O'dur." buyurmuştur.

Buhari ve Müslim'de rivayet edilen hadiste: "Kim haksız olarak bir karış toprak alırsa, yedi kat yerden o toprak onu sarar." buyruluyor. Buhar-i'nin Sahih'inde "Yedi kat yerin dibine batırılır." buyruluyor. Buhari ve diğerlerinde bulunan bir duada: "Ey yedi göğün ve onların gölgeledikleri her şeyin ve yerlerin ve onların üzerinde taşıdıkları her şeyin sahibi Allah'ım!" denilmektedir.

İbni Mesud'un rivayetine göre Rasulullah (s.a.): "Küresi içinde yedi gök ve onun içindekiler ve arasındakiler, sadece sahraya atılmış bir halka gibidir." buyurmuştur.

Katade şöyle dedi: "Allah'ın yedi arzının her birinde ve yedi semasının her birinde yaratıklarından bir yaratık, emirlerinden bir emir ve hükümlerinden bir hüküm vardır."

2- "Allah'ın (bunları yaratması O'nun) hakikaten her şeye, kadir olduğunu, ilmiyle hakikaten her şeyi kaplamış bulunduğunu bilmeniz içindir." Yani Allah'ın kudretinin kemalini ve ilminin bütün eşyayı kuşattığını bilmeniz için Allah Tealâ, gökleri ve yerleri yarattı ve oralara hükmünü ve emrini indirdi. Ne olursa olsun hiçbir şey Onun ilminin haricinde kalmaz. Öyleyse Ona muhalif davranmaktan sakının, geçmiş ümmetlerin akıbetlerinden ibret alın. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızı muhakkak bilmektedir ve bu amellerin karşılığını size verecektir. ^[5]

---

^[1] İbni Kesir, IV/378. Kur'an ve Sünnete uygun olarak verilen talâka sünnî talâk denilmiştir. Hayız halinde boşamaya ise bid'î (bid'at) talak denilmiştir. Çünkü bu hayız iddetten sayılmayacağı için kadının iddeti uzamaktadır.

^[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/512-517.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/523-524.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/528-530.

[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/537-539.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Rasulullah'ın (S.A.) Hanımlarının Hallerinden Bazıları: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

Cehennemden Korunma, Nasuh Tevbesi Ve Kafirlerle Karşı Cihad: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

İnanan Ve İnanmayan Kadınlardan Örnekler: 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler : 12

Rasulullah'ın (S.A.) Hanımlarının Hallerinden Bazıları:

1- Ey peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi zevcelerinin hoşnutluğunu arayarak niçin haram ediyorsun? Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir.

2- Allah, yeminlerinizin çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yar-dımcınızdır ve O, hakkıyla bilendir.

3- Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine o bunu haber verip de Allah da ona (Peygamber'e) bunu açıklayınca Peygamber bunun bir kısmını bildirmiş bir kısmından vazgeçmişti. Bunu kendisine söyleyince o (hanım) "Bunu sana kim haber verdi." dedi. Peygamber de: "Bana her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan haber verdi." dedi.

4- Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (ne alâ. Çünkü) hakikaten sizin kalpleriniz kaymıştır. Onun aleyhinde birbirinize arka verirsiniz, hiç şüphesiz bizzat Allah onun yardımcısıdır. Cebrail de müminlerin salih olanları da, bunların ardından melekler de yardımcısıdır.

5- Eğer o sizi boşarsa, yerinize, Allah'a itaatle teslim olan, Allah'ın birliğini tasdik eden, namaz kılan, tevbe eden, ibadet eyleyen, oruç tutan kadınlar, dullar ve bakire kızlar olmak üzere Rabbinin ona sizden daha hayırlılarını vermesi muhtemeldir.

Açıklaması:

"Ey peygamber, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi zevcelerinin hoşnutluğunu arayarak niçin haram ediyorsun? Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir." Yani ey peygamber, hanımlarını memnun etmek için Allah'ın sana mubah kıldığı şeylerden bazılarını niçin kendine yasak ediyorsun? Allah Tealâ, senden sadır olan sana helâl olanları haram kılma hatasını affeder, sana merhamet eder, bu sebeple tevbe ettiğin günahlardan dolayı seni cezalandırmaz, muahaze etmez.

Bu, "Allah seni affetsin, onlara niçin izin verdin." (Tevbe, 10/43) ayetinde olduğu gibi tatlı bir ifadeyle azarlama ve paylamadır. Bu ayette, Hz. Peygamber'in şerefli makamına tazim olsun diye helâlden kaçınması günah gibi kabul edilmiştir. Halbuki Hz. Peygamber'den başkasına bunu yapması mubahtır, günah değildir. Ayrıca burada şuna da işaret vardır: Rasulullah'ın evlâ ve efdal olanı terketmesi -her ne kadar gerçekte günah olmasa da- günah sayılır. Buradaki "haram etmek"ten maksat, balı ve hanımlarından bazıları ile teması kendisine yasak etmesidir. Yoksa Allah'ın helâl kıldığı şeyi haram kabul etmiş olması değildir. Çünkü helâli haram kılmak küfre götürür. Kurtubi şöyle der: Doğrusu bu, evlâ ve efdal olanı terketmekten dolayı bir hatırlatmadır. Zira Rasulullah'ın ne küçük ne de büyük hiçbir günahı yoktur.

Ebu Hanife'ye göre helâl olanı haram kılmak kişinin niyetine göre her şeyde yemindir. Meselâ: Buğdayı haram kılsa onu yememek üzere yemin etmiş olur. Mubah olan giyilecek ve içilecek şeyi haram kılsa bu yemin sayılır. Hanımını kendine haram kılsa -başka bir niyeti yoksa- ona îlâ (dört ay yaklaşmama) yemini yapmış sayılır. Zihara niyet etmişse zihar, talâka niyet etmişse talâk-ı bain olur. İki veya üç talâk gibi talâkta muayyen bir sayıya niyet etmişse niyet ettiği gibi olur.

Şafii'ye göre helâli haram kılma yemin değildir. Ancak sadece kadınlarla ilgili hususlarda keffaret gerekir. Kişi bununla talâka niyet etmişse ric'i talâk olur. Bir şeyi yemeyeceğim diye yemin eder sonra da yerse kişi yeminini bozmuştur, keffaret lâzım gelir.

"Allah yeminlerinizin çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yar-dımcınızdır ve O hakkıyla bilendir." Yani Allah Tealâ Maide suresi 89. ayetinde beyan edilen keffareti vermek üzere yeminlerinizi bozmanızı meşru kılmıştır. 89. ayet şöyledir: "Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azad etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin keffareti işte budur."

Allah bunu size açıkladı. Allah'ın helâl kıldığını haram kılmak kimsenin hakkı değildir, helâl kılma ve haram kılma Allah'a aittir. İnsan böyle bir şey yaparsa bu söz, sahibini bağlamaz. Sizin işlerinizi üzerine alan, düşmanlarınıza karşı size yardım eden Allah'tır. Sizin maslahat ve kurtuluşunuzun hangi şeyde olduğunu bilen O'dur. Onun sözlerinde, fillerinde ve işlerinizi tanzim ve tertip edişinde hikmet vardır.

Bu "yemini çözme" ayetinin gelişinin sebebi, Rasulullah (s.a.) Allah'ın kendisine helâl kıldığını haram kılarken yemin etmiş olmasıdır. Nitekim "Allah yeminlerinizin çözülmesini size farz kılmıştır." ayetinin zahiri, burada çözülmesi lâzım gelen bir yemin olduğunu göstermektedir. Bazı rivayetler de bunu teyid etmektedir. Bu sebeple kadını veya balı

haram kılmanın bir yemin olması itibariyle -ki bu bir "ilâ yemini"dir- "Allah yeminlerinizin çözümlenmesini size farz kılmıştır." ayetinin önceki ayetle münasebeti vardır.

Rasulullah (s.a.) bu yemininden dolayı keffaret vermiş midir? Alimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir, Hasan-ı Basri'ye göre vermemiştir. Çünkü Rasulullah'ın geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.) bunu müminlere öğretmek için yapmıştır. Bu görüş isabetli değildir. Çünkü şer'î hükümler umumidir. Keffaret vermemenin Rasulullah (s.a.)'a mahsus bir hüküm olduğuna dair hiçbir delil yoktur. Bunun için Mukatil, Rasulullah'ın Mariye'yi kendisine haram kılmasında bir köle azad ettiğini söylemiştir. Müdevvene'de İmam Malik'ten Rasulullah'ın keffaret verdiği nakledilmiştir.

Kocanın hanımına "Sen bana haramsın." veya hiçbir istisna yapmadan "Bana helâl olan her şey haram olsun." demek suretiyle hanımını kendisine haram etmesine gelince: İbnü'l-Arabi'nin zikrettiğine göre on beş ^[1] Kurtubi'nin zikrettiğini göre on sekiz görüş ^[2] vardır. Bunlardan birisi de yukarıda zikrettiğimiz Ebu Hanife'nin görüşüdür. Buna göre, bu sözü ile koca, talâk veya zihara niyet ederse niyet ettiği olur, bunlara niyet etmemişse yemin olur ve bu koca hanımına îlâ (hanımına yaklaşmamak üzere yemin) yapmış olur.

İmam Şafii ve İmam Malik'e göre bu, yemin değildir. Ancak "Hanımım bana haram olsun." der ve bununla talâka niyet ederse İmam Şafii'ye göre ric'i talâk olur. İmam Malik'e göre ise bu bain talâk olur ve bu sözüyle üç talâk vermiş olur.

Hz. Ebu Bekir, Hz. Aişe ve Evzai'ye göre bu bir yemindir, keffaret verilir.

Sonra Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığına dair delil zikredilerek şöyle buyuruldu:

"Hani peygamber zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti. Bunun üzerine o bunu haber verip de Allah da ona (peygambere) bunu açıklayınca peygamber bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından vazgeçmişti." Yani hani Rasulullah (s.a.) hanımı Hafsa'ya sır olarak bir söz söylemişti -ki bu, rivayetlere göre balı veya Mariye'yi kendisine haram kılması veya Aişe ve Hafsa'nın babaları Ebu Bekir ve Ömer'in kendisinden sonra ümmetin başına halife olacaklarını onlara bildirmesi idi. Hafsa da bunu başkasına söylemişti- Allah Tealâ bunu peygamberine haber verince Rasulullah Hafsa'nın söylediklerinin bir kısmını ona bildirmiş bir kısmını bildirmemişti.

"Bunu kendisine söyleyince o (hanım), "Bunu sana kim haber verdi" dedi. Peygamber de: "Bana her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan haber verdi." dedi." Rasulullah (s.a.) Hafsa'ya sırrı niçin ifşa ettiğini kendisine söyleyince: "Bunu sana kim haber verdi." dedi. O da: "Hiçbir şey kendisine gizli kalmayan, sırlan bilen, yerde ve gökte her şeyden haberdar olan Allah haber verdi." dedi.

Sonra Allah Tealâ, Rasulullah'ın eşleri Hafsa ve Aîşe'ye tevbe etmelerini tavsiye ederek ve onları azarlayarak şöyle buyurdu:

"Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (ne alâ. Çünkü) hakikaten sizin kalpleriniz kaymıştır." Yani eğer siz Allah'a tevbe eder, sır saklar, Rasulullah'ın sevdiğini sever, sevmediğini sevmezseniz tevbenizi kabul eder. Bu da sizin için daha hayırlıdır. Çünkü hakikaten kalpleriniz kaymış, haktan ve hayırdan yani peygambere ve sırrına saygıdan uzaklaşmıştır.

Bu hitap Hafsa ve Aîşe'yedir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde İbni Abbas'tan naklettiği şu söz de buna delildir. İbni Abbas şöyle dedi: "Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz..." ayetinde adı geçen bu iki hanımın Rasulullah'ın hanımlarından hangileri olduğunu Hz. Ömer'e sormayı çok istiyordum. Nihayet onunla hac yoluna çıktık. Bir ara Ömer yoldan ayrıldı, elimde su kabı ile onu takip ettim. İhtiyacını gördükten sonra bana doğru geldi. Ellere su döktüm, abdest aldı. Dedim ki: "Ey müminlerin emiri, Tahrim suresinde, Rasulullah'ın hanımlarından bahsi geçen o iki hanım kimdir?" O da: "Aîşe ve Hafsa'dır." dedi.

"Onun aleyhinde birbirinize arka verirsiniz hiç şüphesiz bizzat Allah onun yardımcısıdır. Cebrail de müminlerin salih olanları da, bunların ardından melekler de yardımcısıdır." Yani eğer siz ikiniz kıskançlık ve onun sırrını ifşa etme hususundaki istek sebebiyle peygambere fena gelecek ve onu rahatsız edecek hareketlerle birbirinize destek olursanız, şüphesiz Allah ona yardım edecektir. Aynı şekilde Cebrail de Ebu Bekir ve Ömer gibi salih müminler de yardım edecektir. Allah'ın, Cebrail'in ve salih müminlerin ona yardımından sonra melekler de onun yardımcısı ve muhafızı olacaklardır. Rasulullah'ın (s.a.) şanının yücelmesi, kadınların tuzaklarından kurtulması, müşriklerin ve münafıkların onu rahatsız etme, ona zarar verme ve tuzak kurma hayallerinin yok edilmesi için Rasulullah'a yapılan bu yardım ve Rabbanî teyid, hiçbir peygambere ve hiçbir beşere yapılmamıştır.

Sonra Allah Tealâ Rasulullah'ın bu iki hammıyla beraber diğer eşlerini de ikaz ederek şöyle buyurdu:

"Eğer o sizi boşarsa yerinize, Allah'a itaatle teslim olan, Allah'ın birliğini tasdik eden, namaz kılan, tevbe eden ibadet eden, oruç tutan kadınlar, dullar ve bakire kızlar olmak üzere Rabbinin ona sizden daha hayırlılarını vermesi muhtemeldir." Yani Yüce Allah sonsuz kudret sahibidir; peygamber hanımlarını boşarsa, Allah ona sizin yerinize sizden daha faziletli ve hayırlı, İslâm'ın bütün vecibelerini yerine getiren, imanı kâmil, Allah'ı melekleri, kitapları ve peygamberleri tasdik eden, Allah ve Rasulüne karşı son deca itaatkâr, günahlardan tevbekâr, Allah'a ibadette devamlı, O'na boyun eğen, oruç tutan, kimisi dul kimisi bakire eşler vermeye kadirdir. Kelbi'ye göre duldan maksat Firavun'un hanımı Asiye, bakireden maksat da İmran'm kızı Meryem gibi kadınlardır. Bu görüş zayıf

hadislerden alınmıştır ve bu değiştirmenin yalnız ahirette olacağı fikrine dayanmaktadır.

Son iki özellik hariç bu vasıfların tamamının bir kişide toplanmasının mümkün olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden "dul ve bakire" kelimeleri "vav" harfi ile atfedilerek bağlanmışır. Bu da bu iki vasfın farklı olduğuna, bir anda bir kişide bulunmasının mümkün olmadığına delâlet içindir, çünkü atıf muğayereti (farklılığı) gerektirir.

Bu ayet-i kerime Rasulullah (s.a.)'ı rahatsız etme gayretlerine karşı en ağır tehdidi içermektedir. Zira bir kadın için kocasının kendisini boşamasından ve başka biri ile evlenmeye karar vermesinden daha ağır bir şey yoktur. Çünkü bu onun belini kırar, uykusunu kaçıır ve hayatta mutluluk duygularını siler götürür. Yine bu ayette Allah'ın peygamberine onu istediği ile evlendirme vaadi vardır. Bazılarına göre bu, dünyada olacak idi, bazılarına göre ise ahirette olacaktır. Hem dünyada hem ahirette olması daha isabetli bir görüştür. [\[3\]](#)

Cehennemden Korunma, Nasuh Tevbesi Ve Kafirlerle Karşı Cihad:

6- Ey iman edenler! Kendinizi ve ailelerinizi öyle bir ateşten koruyun ki onun yakacağı insan ve taştır. Üzerinde iri yapılı, sert tabiatlı melekler vardır ki onlar Allah'ın kendilerine emrettiğine asla isyan etmezler, neye memur edilirlerse yaparlar.

7- Ey kâfirler! Bugün özür dilemeyin, siz sadece yaptığınızın cezasını çekeceksiniz.

8- Ey iman edenler! Bir nasuh tevbesi yaparak Allah'a dönün! Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve sizi içinde ırmaklar akan cennetlere koyar. O gün Allah peygamberini ve iman edip onunla beraber olanları rüsva etmeyecek, nurları önlerinde ve sağlarında koşacak, "Ey Rabbimiz, bizim nurumuzu tamamla, bizi yargıla, şüphesiz sen her şeye hakkıyla kadirsin diyecekler.

9- Ey peygamber! Kâfirlerle, münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran. Onların barınacakları yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir.

Açıklaması:

"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailelerinizi öyle bir ateşten koruyun ki onun yakacağı insan ve taştır." Yani, ey Allah'ı ve peygamberini tasdik edenler! Kendinizi terbiye edin, ateşten korunacak tedbirler alın, Allah'ın emrettiklerini yapmak, yasakladıklarını yapmamak suretiyle bu tedbirleri alın. Aile efradınızı eğitin, onlara Allah'a itaat etmelerini emredin, Ona karşı isyan sayılacak şeyleri onlara yasak edin, onlara nasihat edin, terbiye edin ki normal ateşin odunla tutuşturulması gibi insanlarla ve taşlarla tutuşturulan o korkunç ateşe onlarla beraber gitmeyin.

Bu ayetin benzeri ayetler de şunlardır: "Ailene namazı emret, kendin de ona sabır ile devam et." (Taha, 20/132), "En yakın hısımlarını uyar!" (Şuara, 26/214). Ahmed, Ebu Davud ve Hakim'in Abdullah b. Amr'dan rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Çocuklarınıza yedi yaşında namaz kılmalarını emredin, on yaşında kılmazlarsa dövün, yataklarını ayırın." Tirmizi ve Hakim'in Amr b. Said'den rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Bir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir şey veremez."

Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve Tirmizi'nin Semure b. Cündüp'ten rivayet ettiklerine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Çocuk yedi yaşma geldiği zaman namaz kılmasını emredin, on yaşına geldiği zaman kılmıyorsa dövün." Dahhak ve Mukatil şöyle dediler: Müslümanın, Allah'ın farz kıldıklarını, yasak ettiklerini ailesine çoluk çocuğuna, akrabalarına, cariye ve kölelerine öğretmesi bir farzdır. İbni Cerir de şöyle dedi: "Çocuklarımıza dini, hayrı ve önemli terbiye kurallarım öğretmek üzerimize farzdır."

Bu ayet öğretici kişinin, emrettiğinin ve yasakladığının ne olduğunu bilmesinin vacip olduğuna delildir.

"Üzerinde iri yapılı sert mizaçlı melekler vardır ki onlar Allah'ın kendilerine emrettiğine asla isyan etmezler, neye memur edilirlerse yaparlar." Yani cehennemde oranın işlerini yürüten, cehennem ehline azap etmekle görevli melekler vardır. Bunlar iri yapılı, kalplerinden Allah'ı inkâr edenlere karşı merhameti alınmış, cehennem ehline karşı sert, görünüşleri korku veren, kendilerinden merhamet isteyene merhamet etmeyen, sırf azap için yaratılmış melekler vardır. "Üzerinde on dokuz tane vardır." (Müddes-sir, 74/30) ayetinde de beyan edildiği gibi cehennem zebanileri denilen o melekler on dokuz tanedir, özellikleri Allah'a hiç noksansız itaat etmeleridir. Onlar asla Allah'ın emirlerine muhalefet etmezler, emrolunduk-ları şeyi hiç geciktirmeden, tayin edilen vakitte yerine getirirler, onlar em-rolunduklan o fiili yapma gücündedirler, herhangi bir acizlik göstermezler.

"Allah'ın kendilerine emrettiğine asla isyan etmezler, neye memur edilirlerse yaparlar." cümleleri aynı manada olduğu halde bir arada zikredilmesinin faydası şudur: Birinci cümle geçmiş hallerini ifade etmek ve itaatkârlıklarını beyan etmek içindir. Zira

isyan etmemek emre uymayı gerektirir. Yine bu ilk cümle "Ona ibadet hususunda kibirlenmezler." (Enbiya, 21/19) ayetinde de ifade edildiği gibi onların asla tekebbür göstermediklerini açıklamak içindir. İkinci cümle ise istikbaldeki hallerini, derhal emre uyup yerine getireceklerini ve "yorulmazlar" (Enbiya, 21/19) ayetinde de ifade edildiği gibi, asla tembellik ve ihmal göstermeyeceklerini beyan etmek içindir.

Sonra Allah Tealâ cehenneme girerken kâfirlere söylenecek sözü müminlere hatırlatarak nasihatte bulundu ve şöyle buyurdu: "Ey kâfirler! Bugün özür dilemeyin, siz sadece yaptığınızın cezasını çekeceksiniz." Yani kıyamet günü kâfirler cehenneme girerken ümit ve beklentilerini kırmak için onlara şöyle denilecek: Mazeret göstermeyin, çünkü mazeretiniz kabul edilmeyecektir. Bugün ancak dünyada yaptığınızın karşılığını göreceksiniz.

Bundan maksat şudur: Dünya cihad ve salih amel yapma yurdudur, ahiret ise devamlı kalma ve karşılık görme yurdudur. Dünya ahiretin tar-lasıdır. Dünyada iyi ve verimli şey eken ve diken, ahirette güzel şey biçer, kötü ve verimsiz şeyler diken de ektiğini biçer.

Ahirette özür dilemek veya tevbe etmek fayda vermeyeceği için Yüce Rabbimiz müminlere nasuh tevbesi yolunu göstererek şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Bir nasuh tevbesi yaparak Allah'a dönün! Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve sizi içlerinde ırmaklar akan cennetlere koyar. O gün Allah peygamberini ve iman edip onunla beraber olanları rüs-va etmeyecek." Yani ey Allah ve Rasulünü tasdik edenler! Allah'a dönün geçmiş günahları silecek sadık ve samimi bir tevbe ile O'na dönün. Tevbe geçmiş günahlardan pişmanlık duymak, dil ile af dilemek, fiilen günah olan şeyi terketmek, bir daha o günahı tekrarlamamak üzere karar vermektir. Böyle yaparsanız belki Allah Tealâ, işlediğiniz amellerinizin günahlarını siler ve sizi köşklerinin ve ağaçlarının altından nehirler akan bahçelere koyar. O gün Allah Tealâ, nebisi Muhammed'e azap etmeyeceği, zelil ve perişan etmeyeceği gibi O'na iman edip dinine tabi olanları da azap etmeyecek zillete düşürmeyecek, bilakis onlara izzet ve ikramda bulunacaktır.

"Olur ki Rabbiniz" sözü, Zemahşeri'nin de dediği gibi Allah tarafından kullarını heveslendirme ifadesidir. Burada iki vecih vardır: Birincisi: Yüksek makam mevki sahibi olanların "Belki, olur ki" ifadelerinin kesinlik

ifade etmesidir. Diğeri: Kullara korku ve ümit arasında olmalarını öğretmek için bu üslûp kullanılmış olabilir.

Özetleyecek olursak, "olur ki" sözü Allah'tan sadır olmuşsa katiyyet ve kesinlik ifade eder.

"Rüsva etmez" sözünde Allah'ın rüsva ettiği cehennem ehline bir iğneleme vardır: "Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen kimi ateşe koyarsan onu rüsva etmişsindir." (Ali İmran, 3/192).

Alimler nasuh tevbesini "Kişinin hali hazırda günahlarını terketmesi, geçmişte yaptıklarına pişman olması, ileride günah işlemek üzere karar vermesidir." diye tarif etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel ve İbni Mace, Abdullah b. Mesud'un Rasulullah'm "Pişmanlık tevbedir." dediğini işittiğini rivayet etmişlerdir. Yine Rasulul-lah'ın (s.a.): "İslâm kendinden öncesini kestiği gibi tevbe de kendinden öncesini keser."

Sonra Allah Tealâ imanın eserini zikrederek şöyle buyurdu: "Nurları önlerinde ve sağlarında koşacak "Ey Rabbimiz! Bizim nurumuzu tamamla, bizi yarlığa, şüphesiz sen her şeye hakkıyla kadirsin." diyecekler." Yani müminlerin nurları onların yolunu aydınlatacak, sıratın üstünde yürürlerken önlerinden ve sağlarından koşacak. Nitekim Hadid suresinde "Ve O size ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin." (57/28) buyrulmuştur. Allah kıyamet günü münafıkların nurunu söndürdüğünde müminler Allah'a yakın olmak için "Ey Rabbimiz! Bizim nurumuzu tamamla." diye dua edecekler. Yani onu bize bırak, biz sıratı geçinceye kadar sönmessin, günahlarımızı setreyle, kötülüklerimizi geç, hesaba çektiğin zaman günahlarımız ve kötülüklerimiz yüzünden bizi cezalandırarak rüsva eyleme, şüphesiz sen her şeye kadirsin. Nurumuzu tamamlamak, günahlarımızı affetmek, ümit ve emellerimizi gerçekleştirmek de kudretin dahilindedir, o halde dualarımızı kabul eyle.

Sonra Allah Tealâ peygamberine kâfirlere karşı kılıçla, münafıklara karşı hüccetle cihad etmesini emrederek şöyle buyurdu:

"Ey peygamber! Kâfirlerle, münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran. Onların barınacakları yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir." Ey peygamber! Kâfirlerle kılıçla, münafıklarla delil ve burhanla ve suç işledikleri takdirde hadleri tatbik ederek onlarla mücadele et, dünyada İslâm'a davet hususunda onlara karşı sert davran. Her iki gruba karşı ister kılıçla ister delil ile cihad ederken sert ve katı davran. Bundan dolayıdır ki Rasulullah (s.a.) münafıklardan bazılarının "Ey filan çık dışarı, çık dışarı!" diyerek mes-cidden kovulmasını emretmiştir. İşte onların dünyadaki azabı budur.

Her iki grubun da ahiretteki kalacakları yer cehennem olacaktır. Orası ne kötü bir durak, ne kötü bir varış yeridir. [\[4\]](#)

İnanan Ve İnanmayan Kadınlardan Örnekler:

10- Allah inkâr edenlere Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal olarak gösterdi. Onlar kullarımızdan iki salih kulun nikâhı altında idiler. Böyle iken onlara hainlik ettiler de onlar (peygamberler) onları Allah'ın azabından hiçbir şeyle kurtaramadılar. Ve "Ateşe girenlerle beraber siz de girin." denildi.

11- Allah, iman edenlere de Fira-vun'nun karısını bir misal olarak verdi. Hani o "Ey Rabbim! Bana katında, cennete bir ev yap, beni Fira-vun'dan ve onun amelinden kurtar, beni zalimler gürhundan kurtar." demişti.

12- Namusunu çok iyi koruyan İm-ran kızı Meryemi de (bir misal olarak verdi.) Biz bundan dolayı ona ruhumuzdan üfürdük. O Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti. İtaat edenlerdendi o.

Açıklaması:

"Allah inkâr edenlere Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal olarak gösterdi. Onlar kullarımızdan iki salih kulun nikâhı altında idiler. Böyle iken onlara hainlik ettiler de onlar onları Allah'ın azabından hiçbir şeyle kurtaramadılar, ve "Ateşe girenlerle beraber siz de girin." denildi." Yani kâfirlerin müslümanlarla bir arada ve daimi münasebet içinde bulunmalarının faydası olmaz, kimse kimseyi kurtaramaz, kalplerinde iman yoksa bir arada bulunmalarının Allah katında onlara hiçbir yararı olmaz. Kişi kâfir olarak kaldıkça sırf dostluk, nesep veya nikâhın asla faydası olmaz. İşte Allah Tealâ, kâfirlerin haline bu misali verdi.

Bu misalin mahiyeti şudur: Nuh ve Lut peygamberlerin hanımları, onların nikâhı altında bulunmaları durumuyla gece-gündüz onlarla beraber idiler, beraber yer içerler, en ileri şekilde beraberlik ve dostluk halinde olurlardı. Ancak onlara iman etmeyerek, peygamberlik konusunda onları tasdik etmeyerek din ve iman konusunda onlara hıyanet ettiler. O peygamberler Allah katında en yüce mertebeye sahip oldukları halde hanımlarını Allah'ın azabından kurtaramadılar, peygamber hanımı olmaları onlara hiçbir şekilde fayda vermedi, musibetten kurtulamadılar ve nihayet azap ve ceza başlarına geldi.

Rivayete göre Nuh'un hanımı insanlara kocası için "O delidir." dermiş, Lut'un karısı da, kötülük yapsınlar diye kocasının misafirlerinin yerini kavmine haber verirmiş.

Ahirette bu iki kadına inkârlarının ve kötülüklerinin cezası olarak şöyle denilecek: "İnkâr ve isyan ehlinden cehenneme girenlerle beraber siz de girin."

Bu ifade, müminlerin anneleri Hafsa ve Aişe'ye Rasulullah (s.a.)'a karşı işledikleri hatadan dolayı bir tarizdir, onları ve başkalarını ikaz ve korkutmadır ki eğer Allah'a asi olurlarsa peygamberle nikâhlı olmaları hiçbir şey ifade etmez. Yahya b. Sellam şöyle diyor: Bu ifade ile Aişe ve Hafsa, Rasulullah'ın (s.a.) aleyhine ortak hareket ederek ona muhalefet ettiklerinden dolayı ikaz edilmişler ve onlara beyan edilmiştir ki Allah'ın yarattıklarının en hayırlısı ve peygamberlerinin sonuncusu bir zatın nikâhı altında bile olsalar, bu onları Allah'ın azabından kurtarmaz. Ancak yaptıkları sahih ve samimi tevbe ile Allah Tealâ, onları bu yaptıklarının azabından muhafaza buyurdu.

Sonra Allah Tealâ, müminlere bir başka misal olarak önceki misalin aksine -eğer müminler kâfirlere muhtaç olurlarsa onlara karışmanın kendilerine zarar vermeyeceğini ifade eden şu iki kadının halini misal getirdi. Birinci kadın hakkında şöyle buyurdu:

"Allah iman edenlere de Firavun'un karısını bir misal olarak verdi. Hani o "Ey Rabbim bana katında, cennette bir ev yap, beni Firavundan ve onun amelinden kurtar, beni zalimler güruhundan kurtar." demişti." Yani Allah Tealâ müminlere bir başka misal olarak Firavun'un karısı, Müzahım'ın kızı ve Musa'nın halası Asiye'nin halini zikretti. Asiye, Musa (a.s.)'m esasını yere atma kıssasını duyduğunda ona iman etmişti. Bunun üzerine Firavun ona ağır işkence ve azap etti. Fakat o imanından dönmedi. İşte bu hadise -Firavun'un karısına zarar vermediği gibi- küfrün baskısının müminlere zarar veremeyeceğini gösteren hadiselerden biridir ki o, kâfirlerin en azılısının nikâhı altında idi. Ve neticede Allah'a imanı sayesinde naim cennetlerine girdi.

Zaten Asiye şöyle dua ediyordu: "Ey Rabbim! Sana yakın olanların derecelerinin en yücesinde, rahmetine yakın olacak şekilde bana bir ev yap, beni Firavun'un bizzat kendisinden ve ondan sadır olacak şer amellerden kurtar, beni o zalimler güruhu kipti kâfirlerden kurtar. "Katade şöyle dedi: Firavun dünyanın en mütekebbiri ve en kâfiri idi. Vallahi, hanımı Rabbine itaat edince kocasının kâfirliği ona asla zarar veremedi. Bunun hikmeti şudur: Bilsinler ki şüphesiz Allah adaletle hükmeder, herkesi ancak kendi günahı ile cezalandırır.

İbni Cerir de şöyle dedi: Firavun'un karısına güneş altında işkence yapılırdı. İnsanlar yanından ayrıldığı zaman melekler kanatlarıyla gölge yaparlardı. Cennetteki evini görürdü.

Bu ayet-i kerime Firavun'un karısının Allah'a, öldükten sonra dirilmeye, cennete, cehenneme, salih amelin cennete götüren yol, kötü amelin de cehennem ateşine girmenin sebebi olduğuna sıdk ile iman ettiğine delildir. Ayrıca bu ayet, serlerden Allah'a sığınmanın salih insanların bir sünneti olduğuna delildir.

İkinci örnek kadın hakkında da Allah şöyle buyurdu:

"Namusunu çok iyi koruyan İmran kızı Meryemi de, (bir misal olarak verdi.) biz

bundan dolayı ona ruhumuzdan üfürdük. O, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etti. İtaat edenlerdendi o." Yani Allah Tealâ müminlere İsa (a.s.)'mn annesi İmran kızı Meryem'i örnek verdi. Allah ona dünya ve ahiretin izzet ve şerefini ihsan etti, isyankâr bir toplumun içinde bulunmasına rağmen Allah onu zamanın kadınlarının en faziletlisi olarak seçti, o iffet ve namusunu erkeklerden ve kötülüklerden korudu. Bu sebeple o iffet ve temizlik misalidir. Allah Tealâ, Cebrail'e onun kadınlık uzvuna üflemesini emretti. -Bazı tefsircilere göre de gömleğinin cebine üflemesini emretti. Ancak bu haber onların uydurmasıdır-. Bunun üzerine Meryem İsa'ya hamile kaldı. Allah'ın kullan için indirdiği dinleri, İdris (a.s.) ve diğer peygamberlere inen sahifeleri ve diğer büyük kitapları tasdik etti. Cebrail'in kendisine "Ben ancak Rabbinin sana bir elçisiyim." (Meryem, 19/19) diye hitap etmesini, Ali İmran suresi 42-48, Meryem suresi 16-36. ayetlerinde kendisine haber verilen İsa'nın müjdelenmesini ve onun Allah'a en yakın insanlardan olacağı haberlerini tasdik etti. Meryem, Rabbine itaat eden bir kavme mensup idi. Evi bir ibadet ve taat evi idi ve Rabbine ibadet ve taatte bulunanlardan idi.

Ahmed b. Hanbel İbni Abbas'tan şöyle rivayet etti: "Bir gün Rasulul-lah yere dört tane çizgi çizdi ve bunlar nedir bilir misiniz? dedi. Onlar da Allah ve Rasulü bilir, dediler. Rasulullah : "Cennet ehli kadınların en faziletlieleri şunlardır: Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fatıma, İm-ran kızı Meryem ve Firavunun karısı Müzahim kızı Asiye'dir" buyurdular."

Buhari ve Müslim'in Ebu Musa el-Eşari'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Erkeklerden kemâle ulaşanlar çoktur. Kadınlardan ise sadece Firavunun karısı Asiye, İmran kızı Meryem ve Huveylid kızı Haticedir. Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü ise tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."^[5]

---

^[1] a.g.e, IV71835.

^[2] Kurtubî, XVIII/183.

^[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/546-550.

^[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/555-557.

^[5] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 14/561-564.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 3

İlâhi Kudretin Bazı Delilleri: 3

İ'rab: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

İsyankâr Kâfirlerin Azabı: 6

İ'rab: 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Müminlere Vaadedilen Mağfiret Ve Kafirlerin Bir Defa Daha Tehdit Edilmeleri: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Nüzul Sebebi: 9

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Çeşitli Tehdit Türleri Ve Geçmiş Ümmetlerin Halinden İbret Almak: 10

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Ayetler Arası İlişki: 11

Açıklaması: 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Putlara Tapmalarından Ötürü Müşriklerin Azarlanması, Yüce Allah'ın Kudreti Ve Ölümden Sonra Diriliş Bilgisinin O'na Ait Oluşu: 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler 13

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 15

Mekke Kafirlerinin Peygamber'e (S.A.) Ve Müminlere Helak Olsunlar Diye Beddua Etmeleri: 16

Kelime ve İbareler: 16

Nüzul Sebebi: 16

Ayetler Arası İlişki: 16

Açıklaması: 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 17

İlâhi Kudretin Bazı Delilleri:

1- Bütün mülk elinde bulunanın şanı ne yücedir ve O, herşeye kadirdir.

2- O hanginizin daha güzel amelde bulunacağını denemek üzere ölümü ve hayatı yaratandır. O Aziz'dir, Gafur'dur.

3- O tabaka tabaka yedi gök yaratandır. Rahman'ın yaratışında hiçbir düzensizlik göremezsin. Haydi gözü(nü) çevir de bak! Bir çatlak göreceksin?

4- Sonra gözü(nü) tekrar tekrar çevir ve bak. Göz hor ve hakir, yorulmuş olarak yine sana dönecektir.

5-And olsun biz dünya semasını kandillerle süsledik. Onları şeytanlara atış taneleri yaptık. Ayrıca onlara sa'îr (cehennem) azabını hazırladık.

Açıklaması:

"Bütün mülk elinde bulunanın şanı ne yücedir ve o herşeye kadirdir." Yüce Allah öğretmek ve irşad etmek amacıyla yüce zatının şanını dile getirmekte, bütün yaratılmışlarda dilediği şekilde biricik tasarruf sahibi olduğunu, herşeye tam bir kudretle güç yetirdiğini ve hiçbir şeyin onu aciz bırakmadığını belirtmekte, mülkünde dilediği gibi tasarruf ettiğini anlatmaktadır. O aziz kılar, zelil eder, yüceltir, alçaltır, nimet verir, intikam alır, verir, vermez, kimse O'nun hükmüne karşı çıkamaz. Hikmeti, adaleti ve mutlak egemenliği dolayısıyla yaptıklarından dolayı kimse O'nu sorgulayamaz.

"Tebareke: Ne yücedir" lafzı, O ne yüce ve ne azametlidir, demektir. Kemâlin en ileri derecesini, yüceltmenin ve kutsamanın en ileri noktasını ifade eder. Bundan dolayı Yüce Allah'tan başkası hakkında kullanılması caiz değildir.

Ayet üç hususa delildir: Şanı Yüce Allah kendi dışındaki bütün varlıklardan yüce ve

büyüktür. Göklerde ve yerde, dünyada ve ahirette mutlak malik ve tasarruf sahibi olan O'dur. Tam kudret ve herşeyin üzerinde mutlak egemenlik yalnız O'nundur.

Yüce Allah'ın kudret ve ilminin tecellilerinden bazıları şunlardır:

1- "O hanginizin daha güzel amelinde bulunacağını denemek üzere ölümü ve hayatı yaratandır. O Azizdir, Gafur'dur." Yani ölümü ve hayatı ezelden beri var eden ve takdir eden O'dur. Mükellef olmanın anlamını idrak etmeleri ve gereğini yerine getirmeleri için insanlara akli O vermiştir. Böylelikle O onlara karşı amellerini sınavan bir kimsenin tutumu ile davranacak ve bundan dolayı amellerinin karşılığını verecektir ve böylelikle aralarında Yüce Allah'a kimin daha itaatkâr, daha ihlaslı, hangilerinin amelinin daha hayırlı olduğunu onlara göstermiş olacaktır. O güçlü, mutlak galip, kimse tarafından yenik düşürülemeyen ve kimsenin aciz bırakamayacağı, kahredici gücün sahibidir. Bununla birlikte kendisine isyan edip, muhalefette bulunduktan sonra günahlarından tevbe edip kendisine yönelen kimseleri de mağfiret edendir, günahlarını örtendir. Şanı Yüce Allah aziz ve kahredici güce sahip olmakla birlikte mağfiret buyurandır, rahmet edendir, affedip bağışlayandır. Bir başka ayet-i kerimedeki şu buyruğunda dile getirildiği gibi: "Kullarıma haber ver ki: Ben, gerçekten ben, gafur ve rahimim ve hiç şüphesiz benim azabım da elbette can yakacak bir azaptır." (Hicr, 15/49-50)

Ayet, ölümün var olması istenen bir durum olduğunun delilidir. Çünkü ölüm de mahlûktur. Ölüm ruhun beden ile ilişkisinin kesilmesi ve bedenden ayrılmasıdır. Hayat ise ruhun beden ile ilişkili olması ve onunla bağlantılı bulunması halidir. Hayatın var edilmesi demek, ruhun canlı varlıklarda yaratılması demektir. İnsanın yaratılması da bu kabildendir. İbti-lâ (denemek)in aslî maksadı ise iyilikte bulunanların ne kadar mükemmel iyilik yaptıklarının ortaya çıkartılmasıdır.

İbni Ebi Hatim, Katade'den rivayetle Yüce Allah'ın: "Ölümü ve hayatı yaratandır." buyruğu hakkında dedi ki: Rasulullah (s.a.) şöyle derdi: "Şüphesiz Allah, Adem oğullarını ölüm ile zelil kılmıştır. Dünyayı hayat yurdu, sonra da ölüm yurdu kılmıştır. Ahireti ise önce amellerin karşılıklarının görüleceği yer, sonra da ebedi kalıcılık yurdu olarak takdir buyurmuştur."

Ayette hayattan önce ölümün sözkonusu edilmesi, amelinde bulunmaya iten en güçlü etken oluşundan dolayıdır.

2- "O tabaka tabaka yedi gök yaratandır. Rahman'ın yaratışında hiçbir düzensizlik göremezsin. Haydi gözü(nü) çevir ve bak. Bir çatlak göreceksin?" Yani biri diğerinin üstünde uyumlu bir şekilde var olan yedi göğü yoktan var eden O'dur. İsrâ hadisiyle başka hadislerde de belirtildiği üzere biri diğerinden ayrıdır. Bunları birbirine çekim kanunu bağlamaktadır. Rahman olan Allah'ın yarattıkları üzerinde dikkatle düşünen kişi, sen orada herhangi bir çelişki, bir ayrılık, bir uyumsuzluk görebiliyor musun? Semaya tekrar tekrar

bak ve düşün. Orada herhangi bir yarık ya da çatlak görebilir misin? İşte bu, göklerin yaratılışlarının pek muazzam olduğunu ve onlarda herhangi bir kusur bulunmadığını, onları yaratanın mükemmel bir kudret, kapsamlı, son derece sağlam ve herşeyi sağlam yapan, bütün incelikleri kuşatan bir ilim sahibi olduğunu göstermektedir. Bu ayetin bir benzeri de şudur: "Allah Odur ki gökleri gördüğünüz şekilde direksiz yükseltmiştir. Sonra Arş üzerinde istiva etmiştir. Güneşe de, aya da emrine boyun eğdirmiştir. Herbiri belirli bir süreye kadar akıp gider." (Ra'd, 13/2)

Semâ (gök); hakikatini Allah'tan başka kimsenin bilmediği bir maddedir. Eski ölçümlerle yerden beş yüz yıllık bir uzaklıktadır. Şu anda ise uzay yolculukları programlarının da gösterdiği gibi bu uzaklık millerle ifade edilmektedir. Semadan kastın, gezegenlerin yörüngeleri olduğu da söylenmiştir. Astronomi bilginlerinin görüşüne göre yörünge gezegenin dolaştığı boşluktur. Bizler gezegenlerin farklı boyutlarda ve değişik uzaklıklarda olduklarını bildiğimize göre yedi göğün boyutları hakkında da bir tasavvura sahip olabiliriz. Güneş sistemi ile diğer yıldız sistemleri "kâinat" diye bilinen şeyi oluşturur. Güneş sistemi tabiri astronomide güneş ile gezegenler ve bunların uyduları hakkında kullanılır. Bunlar da güneşe olan uzaklıklarına göre şöylece sıralanır: Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Dünya, Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zuhal (Satürn), Uranüs, Neptün ve Plüton

Yıldız kümeleri ise bazen birkaç günde bir renk değiştiren oldukça uzak güneşlerdir.

"Sonra gözü(nü) tekrar tekrar çevir ve bak. Göz hor ve hakir yorulmuş olarak yine sana dönecektir." Yani arka arkaya, defalarca bak ve incele. Ne kadar çok bakarsan bak, her seferinde göz göklerin yaratılışında herhangi bir tutarsızlık ya da kusur görmekten yana zelil ve küçülmüş olarak sana geri dönecektir. Çokça inceleyip gözetlemekten ve tekrar tekrar bakmaktan dolayı da bitkin düşecektir. Bir başka anlatımla ayetin anlamı şudur: Sen ey muhatap insan, istediğin kadar defalarca bak. Yine de herhangi bir tutarsızlık ya da kusur göremeyip, alçalmış olarak gözünü geri çevireceksin.

"Tekrar tekrar (ayetteki lafzî manasıyla: iki defa)" buyruğundan kasıt, bir tutarsızlık olduğunu tespit etmek amacıyla defalarca bakmaktır.

3- "And olsun biz dünya semasını kandillerle süsledik. Onları şeytanlara atış taneleri yaptık. Ayrıca onlara sa 'îr azabını hazırladık." Yani and olsun biz insanlara en yakın olan göğü sabit yıldızlarla ve hareket eden gezegenlerle süsledik. Böylelikle bu göğün hilkati çok daha güzel, şekli daha alımlı olmuştur. Yıldızlardan kandiller diye söz edilmesi, kandillerin aydınlık saçması gibi yıldızların da etrafı aydınlatmalarıdır. Bu yıldızların bir kısmından bazı alevler yahutta bunların yakınlarından şeytanların kendileriyle taşlandığı atış taneleri de takdir buyurulmuştur. Dünyada ateş aleviyle yakılmalarından sonra ahirette şeytanlara alev alev yanan ateş azabı da hazırlanmıştır. Buna sebep ise onların fesatları ve bozgunculuklarıdır.

Dünya semasının süsü olmanın dışında, şeytanlara atış taneleri kılınmaları yıldızların bir diğer faydasıdır. Nitekim Yüce Allah (yıldızların faydaları hakkında) şöyle buyurmaktadır: "Ve nice alâmetler de (yarattı). Onlar yıldızlarla da yollarını bulurlar." (Nahl, 16/16)

Katade dedi ki: Allah yıldızları üç maksatla yaratmıştır. Gök için bir ziynettirler. Şeytanlar için atış taneleridir. Kara ve denizde de onlarla yol bulmak için alâmetlerdir. Yıldızlar hakkında kim başka bir açıklama getirirse kendi görüşüne dayanarak bir şeyler söylemiş ve hakkında bilgisi olmayan şeyler için de kendisini zorlamış olur.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarında geçmektedir: "Muhakkak biz dünyaya en yakın gökyüzünü bir süsle (yani) yıldızlarla süsledik ve itaatten çıkan her şeytandan koruduk. Onlar mele-i a 'layı dinleyemezler ve her taraftan sürülüp atılırlar; kovularak; onlar için sürekli bir azap da vardır. Meğerki hızlıca hırsızlayıp bir şey kapan olsun. Hemen arkasından parlak, belirli bir alev ona yetişir." (Saffat, 37/6-10)^[1]

İsyankâr Kâfirlerin Azabı:

6- Rablerini inkâr edenlere de cehennem azabı vardır. O ne kötü bir dönüş yeridir!

7- Oraya atıldıklarında o kaynayıp coşarken onun korkunç sesini işitirler.

8- Öfkesinden neredeyse çatlayacak gibi olur. İçine her bir grup atıldığında bekçileri onlara: "Size uyarıcı bir peygamber gelmedi mi?" diye sorarlar.

9- Onlar: "Evet, gerçekten bize bir uyarıp korkutucu geldi; fakat biz yalanladık ve: Allah hiçbir şey in-dirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz dedik." diye cevap verirler.

10- Yine derler ki: 'Eğer biz dinleseydik ve aklımızı kullanmış olsaydık, cehennemlikler arasında olmazdık.'

11- Böylelikle günahlarını itiraf edecekler. Allah'ın rahmeti cehennemliklerden uzak olsun.

Açıklaması:

"Rablerini inkâr edenlere de cehennem azabı vardır. O ne kötü bir dönüş yeridir!" Yani Rablerini inkâr eden, onun peygamberlerini yalanlayan, cinlere ve insanlara cehennem ateşi azabını hazırladık. Onların dönecekleri ve varacakları yer olan cehennem ne kötü bir dönüş yeridir.

Daha sonra Yüce Allah ateşin dört niteliğini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

1, 2- "Oraya atıldıklarında o kaynayıp coşarken onun korkunç sesini işitirler." Yani pek büyük bir ateşe odunun atıldığı gibi kâfirler de cehennem ateşine atıldığında eşseklerin anırması gibi yahutta aşın öfkelenmiş birisinin çıkardığı ses gibi alışılmadık bir ses duyacaklar. Bu arada da onlar ateşin içindeyken tencerenin kaynaması gibi cehennem ateşi de kaynayıp coşacaktır.

3- "Öfkesinden neredeyse çatlayacak gibi olur." Kâfirlere aşın öfkesinden ve kızgınlığından ötürü neredeyse paramparça olup dağılacak.

4- "İçine herbir grup atıldığında bekçileri onlara: Size uyarıcı bir peygamber gelmedi mi diye sorarlar?" Yani cehenneme bir kâfir topluluğu atılacağı her seferinde cehennemin zebanileri ve yardımcıları onlara azarlayıcı bir üslûpla şöyle soracaklardır: Dünyada iken sizlere bu günü hatırlatıp, uyaracak, bununla korkutup sakındıracak bir peygamber gelmemiş miydi?

Kâfirler onlara iki türlü cevap vereceklerdir:

1-"Onlar: Evet, gerçekten bize bir uyarıp korkutucu geldi, fakat biz yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik diye cevap verirler." Yani kâfirler şu sözleriyle cevap vereceklerdir: Evet, bizlere Rabbimiz Allah tarafından bir rasul geldi, bizi uyarıp korkuttu, fakat biz o uyarıcıyı yalanladık ve ona: Allah senin üzerine bize tebliğ etmen için bir şey indirmemiştir. Gayba ve ahiret ile ilgili hususlara dair Allah'ın bize emrettiğini söylediğin şer'î hükümler adına sana herhangi bir şey vahyetmiş değildir.

Bunun bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarında geçmektedir: "Nihayet onlar oraya geleceklerinde kapılan açılacak ve bekçileri onlara şöyle diyecek: 'Size aranızdan Rabbinizin ayetlerini üzerinize okuyan ve bu gününüze kavuşmakla sizi korkutan

peygamberler gelmedi mi?' Onlar:

'Evet' diyecekler. 'Fakat azap sözü kâfirler aleyhine hak olmuştur.' (Zümer, 39/71)

İşte bu Yüce Allah'ın kulları hakkında adaletle hükmedeceğinin ve karşı delil ortaya konulup peygamber gönderilmedikçe kimseyi azaplandır-mayacağıının delilidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz bir rasul göndermedikçe de azap ediciler değiliz." (İsra, 17/5)

2- Yine derler ki: Eğer biz dinleseydik ve aklımızı kullanmış olsaydık, cehennemlikler arasında olmazdık. Yani bizler kendimizi kınıyor ve yaptıklarımıza pişman oluyoruz. Eğer bizler Allah'ın indirdiği hakkı anlayan ve hidayet bulmak isteyen bir şekilde dinlemiş yahutta doğruyu yanlıştan ayırdedebilen, düşünen, yararlanan ve hidayet bulmak amacı ile aklını kullanan kimseler olarak onları düşünmüş olsaydık, elbette cehennemlikler arasında olmazdık. Allah'ı inkâr etmez ve sapmazdık. Fakat bizler peygamberlerin getirdiklerini anlayacak bir kavrayışa da, onlara uymaya bizleri iletecek, peygamberi dinlemeye yönelmemizi sağlayacak bir akla da sahip değildik. Burada dinlemenin akledip anlamadan önce sözkonusu edilmesinin sebebi, bir şeye çağırılan bir kimsenin önce çağırıcının çağrısını duymasından, sonra da onun üzerinde düşünmesinden dolayıdır.

"Böylelikle günahlarını itiraf edecekler. Allah'ın rahmeti cehennemliklerden uzak olsun." Yani cehennem ateşi azabını hak etmelerine sebep teşkil eden günahlarını itiraf ve kabul edeceklerdir. Bu da küfür ve peygamberleri yalanlamaktır. Bu sebeple onlar Allah'ın rahmetinden uzak tutulacaklardır. İşte böylelikle önce suçları, sonra da cezaları açıklanmış olmaktadır.

İmam Ahmed, Ebû'l-Bahteri et-Ta'î'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: Bana Rasulullah'tan (s.a.) işiten birinin belirttiğine göre o şöyle demiştir: "Kendi nefislerinden kendilerine karşı reddedemeyecekleri gerekçeler açıklanmadıkça insanlar helak edilmeyeceklerdir." Bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: "Kendisinin cennetten çok cehenneme lâıyk olduğunu bilip kabul etmedikçe hiç kimse ateşe girmez."^[2]

Müminlere Vaadedilen Mağfiret Ve Kafirlerin Bir Defa Daha Tehdit Edilmeleri:

12- Muhakkak ki Rablerinden gıyaben korkanlar için, işte onlar için birmaeRret ve büyük bir ecir vardır.

13- Sözüünüzü ister gizli, ister açık söyleyin. Çünkü o göğüslerin özünü en iyi bilendir.

14~Yaratan bilmez mi hiç? °latif"tir, herşeyden haberdardır.

15- O yeri size itaatkâr ve yumuşak kılandır. O halde omuzlarında yürüyün, onun rızkindan yiyin ve dönüş yalnız onadır.

Açıklaması:

"Muhakkak ki Rablerinden gıyaben korkanlar için; işte onlar için bir mağfiret ve büyük bir ecir vardır." Yani Rablerini görmedikleri halde Rable-rinin azabından korkan ve azabından korkarak ona iman eden, gizli ve açık bütün hallerde Allah'tan korkup Yüce Allah'ın dışında kendilerini kimsenin görmediği hallerde bile masiyetlerden uzak durup itaatleri de yerine getirerek Rablerine saygı ile boyun eğenler için pek büyük bir mağfiret vardır. Bununla Yüce Allah günahlarını bağışlar. Onlar için uçsuz bucaksız mükâfat olan cennet de vardır.

Buhari ile Müslim'de şu hadis yer almaktadır: "Kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı bir günde Yüce Allah'ın Arş'ınm gölgesinde barındıracağı yedi kişi vardır... Bunlardan birisi de makam ve mevki sahibi güzel bir kadının kendisini davet ettiği halde, ben Allah 'tan korkarım diyen bir adam ile sağının ne verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli saklı bir şekilde sadaka veren bir adam."

Daha sonra Yüce Allah kalpleri de, gizlilikleri de bildiğine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır: "Sözüünüzü ister gizli, ister açık söyleyin. Çünkü o göğüslerin özünü en iyi bilendir." Yani sözüünüzü gizli ya da açıkça söylemeniz birdir. Allah onu çok iyi bilendir. O kalplerden geçeni, kalplerin gizleyip sakladıklarını dahi bilir. Yani o durum ne olursa olsun Allah sözlerinizi ve davranışlarınızı bilir. Buna göre açıktan Allah'a isyanı gerektirecek işleri yapmaktan kaçındığınız gibi gizlice yapmaktan da kaçınınız. Çünkü Allah'ın davranışımızı bilmesi açısından bunun bir farkı yoktur. Gizliyi açıktan önce söz konusu etmesinin sebebi de adeten onun öncelikli olmasından dolayıdır. Herbir iş öncelikle nefiste var olur, sonra açıkça işlenir. Diğer taraftan bunun bilinmeyeceği sanılabileceğinden gizli saklı günahlardan da sakındırılmak istenmiştir. Yüce Allah'ın: "Çünkü o göğüslerin özünü en iyi bilendir" buyruğu, bundan önceki ifadelerin bir gerekçesi gibidir.

Ayet bütün insanlara, bütün amelleri ile ilgili bir hitaptır. Onların Ra-sulullah (s.a.)

hakkında gizlice söyledikleri sözleri de kapsar. İbn Abbas dedi ki: (Müşrikler) Rasulullah (s.a.)'ın aleyhinde ileri geri konuşuyor, Cebrail de ona söylediklerini haber veriyordu. Bunun üzerine biri diğerine: Mu-hammed'in ilâhı duymasın diye sözlerinizi gizli söyleyin, dediler. İşte Yüce Allah bu sebeple bu ayeti indirdi.

Daha sonra Yüce Allah bilgisinin genişliğine delil getirerek şöyle buyurmaktadır: "Yaratan bilmez mi hiç? O latiftir, her şeyden haberdardır." İnsanı yaratan ve onu var eden hiç gizlilikleri ve kalplerin sakladıklarını bilmez mi? Eliyle insanı yaratan bizzat O'dur. Sanat eserini en iyi bilen el-betteki onun sanatkârıdır. Yüce Allah bütün işlerin inceliklerini, kalplerde bulunanı çok iyi bildiği gibi, kalplerin gizleyip sakladıklarından da haberdardır. Bunların hiçbirisi ona gizli değildir. Gizli olanı yaratan, gizliyi bilmez mi, demektir.

Şu anlamda olduğu da söylenmiştir: Allah yarattığını bilmez mi? İbni Kesir dedi ki: Birinci anlam, (yani, yaratıcı bilmez mi anlamı), Yüce Allah'ın: "O latiftir, her şeyden haberdardır." buyruğu dolayısıyla daha uygundur. Gerçekte ise her iki anlamın da ihtimal dahilinde olduğudur. Burada "men: ...an' yaratıcıyı işaret etmiş de olabilir. Bu durumda anlam: Yaratan yarattığını bilmez mi demek olur. Bunun yaratılmışa ad olması da mümkündür. Bu durumda: Allah yarattığını bilmez mi demek olur. Yaratanın yarattığını ve yaratacağını en iyi bilmesi ise kaçınılmaz bir şeydir.

Daha sonra Yüce Allah kudretine dair delili ortaya koymakta ve nimetinin eksiksizliğine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır: "O, yeri size itaatkâr ve yumuşak kılandır. O halde omuzlarında yürüyün ve onun rızkından yiyin ve dönüş yalnız onadır." Yani yeri sizin emrinize veren ve size itaatkâr kılan üzerinde yerleşmenize elverişli ve yumuşak kılan odur. Bu haliyle yer sallanmıyor, çalkalanmıyor. Bu da orada yerleştirdiği dağlar sebebiyledir. Orada sizin için kaynaklar fışkırtmış, yollar açmış, yararlanabileceğiniz imkânlar hazırlamış, ekini yeşertmiş, meyveler çıkartmıştır. Siz de onun dört bir yanında, çeşitli bölgelerinde, yerlerinde nerede isterseniz orada kazanç, ticaret ve rızık aramak maksadıyla gezin dolaşın. Bununla birlikte çalışıp çabalamakta Allah'ın kolaylaştırmasına ihtiyaç duyulmaması mümkün değildir. Bu bakımdan Yüce Allah: "Ve onun rızkından yeyin." diye buyurmuştur. Yerde sizin için yarattığı ve size verdiği kendisinden yararlanma imkânını bağışladığı rızkıdan ve yerin çeşitli mahsullerini elde etme gücünü vererek kazandığınız rızkıdan yeyin. Şunu da bilin ki, sonunda sizler ona döneceksiniz. Kabirlerinizden kaldırılıp, O'nun huzuruna götürüleceksiniz başkasına değil. Kıyamet gününde dönüş yalnız ona olacaktır. Bu sebeple gizli ve açık hallerinizde küfür ve masiyetlerden sakınınız.

Ayet Yüce Allah'ın kudretine ve onun kullarına nimetlerinin çokluğuna, ayrıca çalışıp çabalamanın, sebeplere sarılmanın Yüce Allah'a tevekküle aykırı olmadığına, ticaret ve kazanmanın teşvik edilmiş bir şey olduğuna da delildir. İmam Ahmed, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace'nin rivayetine göre Ömer b. Hattab (r.a.) Rasulullah'ı (s.a.) şöyle buyururken

dinlemiştir: "Şayet sizler Yüce Allah'a hakkıyla tevekkül edecek olursanız sabah aç, akşam kursakları dolmuş olarak dönen kuşları rızıklandığı gibi sizi de rızıklandırır." Allah Rasulü kuşların Yüce Allah'a tevekkül ettiklerini belirtmekle birlikte rızıklarını aramak için sabah gidip, akşam döndüklerini ve bu işin kendileri tarafından yapıldığını belirtmektedir. Ancak herşeyi müsahhar kılan, yönlendiren ve sebepleri yaratan O'dur.

Hakim Tirmizi'de, Muaviye b. Kurra'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ömer b. Hattab (r.a.) bir topluluğun yanından geçti. Onlara: Siz necisiniz, diye sordu, onlar: Bizler tevekkül edenleriz, dedi. O: Hayır, sizler hazır yiyicilersiniz, dedi. Gerçekte tevekkül eden yerin içine tohumunu atan ve ondan sonra aziz ve celil olan Allah'a tevekkül edendir.

Buna göre bu ayet ile bundan önceki ayetten maksat şu olmaktadır: Kâfirler Yüce Allah'ın gizli hallerini de, açıkladıklarını da bildikleri belirtilerek tehdit edilmektedir. Onlara yerin hayır ve bereketlerini kolaylıkla elde etme imkânını vermekle lütufta bulunan ve bu nimetleri ihsan eden Odur. O halde Onun cezasından sakının. Yüce Allah şöyle buyurmuş gibidir: Ey kâfirler, benim gizlediğiniz ve açıkladığınız hallerinizi bildiğimi bilin. Bu sebeple benden korkun, azabımdan sakının. Ben sizleri emrinize boyun eğdirdiğim bu yerde iskân ettim ve burasını faydanız ve rızkınız için bir sebep kıldım. Ben dileyecek olursam sizi yerin dibine geçirir ve oraya gökten türlü mihnet ve sıkıntılar indiririm. [\[3\]](#)

Çeşitli Tehdit Türleri Ve Geçmiş Ümmetlerin Halinden İbret Almak:

16- Göktekinin sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman onun durmadan çalkalanmakta olduğunu göreceksiniz.

17- Yahut göktekinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgar göndermesinden emin mi oldunuz? Hem benim korkutmamın nasıl olduğunu bile-

18- Andolsun ki onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Benim azabım nasıl oldu?

19- Üstlerinde sıra sıra dizilip, kanatlarını açıp kapayan kuşları görmediler mi? Onları Rahman'dan başkası tutmuyor. Muhakkak ki O herşeyi çok iyi görendir.

Açıklaması:

"Göktekilerin sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman onun durmadan çalkalanmakta olduğunu göreceksiniz." Allah yeryüzüne sizin için boyun eğdirmişken Karun'u yerin dibine geçirdiği gibi, Allah'ın sizi de yerin dibine geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman yerin sizi sarstığını ve siz üzerinde olduğunuz halde çalkalanmakta olduğunu göreceksiniz.

Bu sorudan maksat, tehdit ve Yüce Allah'ın kendisini inkâr eden ve Ona başka bir ilâhı ortak koşan kimseleri azaplandırmaya kadir olduğunu haber vermektir. İbni Abbas kendisine karşı geldiğiniz takdirde gökte bulunandan yana emin mi oldunuz, diye açıklamıştır.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "De ki: O size üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye kadir olandır." (Enam, 6/65)

Fakat Yüce Allah'ın yarattıklarına lütuf ve merhameti dolayısıyla O affeder, bağışlar. Azaplandırmakta acele etmez, erteler. Nitekim şöyle buyurmaktadır: "Eğer Allah kazandıkları sebebiyle insanları sorgulayacak olsaydı, onun (yeryüzünün) sırtında dolaşanların hiçbirini bırakmazdı. Fakat o bunları belirlenmiş bir vakte kadar geri bırakıyor. Belirlenmiş olan o vakitleri gelince muhakkak Allah kullarını en iyi görendir." (Fatır, 35/45)

Daha sonra Yüce Allah bir başka tehditte bulunarak şöyle buyurmaktadır: "Yahut göktekinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgar göndermesinden emin mi oldunuz? Hem benim korkutmamın nasıl olduğunu bileceksiniz." Yani yoksa siz -iddia ettiğiniz üzere- semada bulunan Rabbinizin egemenlik ve melekûtu ve kahrı ile üzerinize semadan taş yağdıran bir rüzgar göndermesinden emin misiniz? Nitekim o böyle bir azabı Lût kavmine ve Mekke'de Fil ashabına göndermişti. İşte o vakit azabı göreceğinizde benim azabımı yalanlayıp, emirlerime muhalif hareket eden kimseleri ne şekilde uyarıp, ne şekilde cezalandırdığımı bileceksiniz. Fakat o vakit bu bilmenizin size faydası olmayacaktır.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Peki kara tarafından sizi yere geçirmesinden yahut üzerinize çakıl taşları yağdıran bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz? Sonra kendinize hiçbir vekil de bulamazsınız." (İsra, 17/68)

Daha sonra Yüce Allah örneklendirme ve delil getirme yoluyla kâfirleri korkutmayı pekiştirmek üzere önceki ümmetlerin azaba uğratılmalarını hatırlatmaktadır. Verdiği örnek şudur: "Andolsun ki onlardan öncekiler de yalanlamışlardır. Benim azabım nasıl oldu?" Yani sizden önceki kâfirler ve peygamberleri yalanlayanlar küfürleri sebebi ile bu tür

cezaların benzerini gördüler. Ad, Semud ve diğer ümmetlerin kâfirleri gibi. Kötü azap onları kuşattı. Şimdi benim onların başına getirdiğim şiddetli azap ile onlara karşı tepkimin nasıl olduğuna bir bakınız.

Delil getirmeye gelince, Yüce Allah kudretinin kemâline dair birkaç delili söz konusu etmektedir. Bunlar yüce Rabbimizin kâfirlere her türlü azabı yapmaya kadir olduğunu ortaya koyar.

Birinci delil şudur: "Üstlerinde sıra sıra dizilip, kanatlarını açıp kapayan kuşları görmediler mi? Onları Rahmandan başkası tutmuyor. Muhakkak ki o herşeyi çok iyi görendir." Yani hava boşluğunda üzerlerindeki kuşlara bakmazlar mı? Bu kuşlar kimi zaman kanatlarını açmakta, kimi zaman da kanatlarını kapamaktadır. Kanatlarını açarken de kaparken de uçtukları vakitte kuşları havada herşeye gücü yeten ve rahman olan o mutlak ilâhtan başkası tutmuyor. Bunu da havayı rahmet ve lütfuyla onlara müsahhar kılması suretiyle gerçekleştiriyor. Şüphesiz ki O yarattıklarından her birine neyin elverişli olduğunu çok iyi bilen, çok iyi görendir. Küçük olsun, büyük olsun hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Bu ayetin bir benzeri de şu buyruktur: "Gök boşluğunda müsahhar kılınmış olan kuşları görmüyorlar mı? Onları (havada) Allah'tan başkası tutmuyor. Şüphe yok ki bunda iman edecek bir topluluk için bir ibret vardır." (Nahl, 16/79)

İlim adanılan dedi ki: Ayet-i kerimede kulun kendi ihtiyarı ile yaptığı fiillerin Allah tarafından yaratılmış olduğuna delil vardır. Çünkü kuşların havada tutulmaları onların kendi ihtiyarlarıyla (istek ve iradeleriyle) yaptıkları bir fiildir ve Yüce Allah bu fiili kendi zatına izafe etmiş bulunmaktadır.^[4]

Putlara Tapmalarından Ötürü Müşriklerin Azarlanması, Yüce Allah'ın Kudreti Ve Ölümden Sonra Diriliş Bilgisinin O'na Ait Oluşu:

20- Rahman'a karşı sizlere yardım edecek de kimmiş? Şu sizin ordunuz mu? Kâfirler ancak bir aldanış içerisindedirler.

21" Eger ° nzkını kesiverirse size rızık verebilecek kim? Hayır, onlar az-

gmhkediPiiiiatlakaÇmaktadırlar-

22- Acaba durmadan yüzüstü düşerek yürüyen kimse mi daha çok hi- dayettedir; yoksa dosdoğru bir yol üzere dimdik yürüyen kimse mi?

23- De ki: 'Sizi yaratan, size işitme, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne kadar az şükredersinizr'

24- "De ki:"°sizi y vara tıp yayandır. Yalnız O'nun huzuruna toplamp' götürülecek8in-
"

25- "Eğer doğru söyleyenler iseniz bu vadiniz ne zaman gerçekleşe-

26- "De ki: "Ona büsi»ancak a1lah'ın yanındadır. Ben ancak apa- çık bir korkutucuyum."

27- Artık onu yakınlaşmış gördüklerinde o kâfirlerin hoşlanmadıkları yüzlerinden belli olur ve: 'İşte bu sizin acele gelmesini istediğinizdir.'" denilir.

Açıklaması:

Yüce Allah kendisiyle birlikte başka varlıklara tapanların, bu varlıkların kendilerine yardımcı olacağını, kendilerine rızık vereceğini zanneden müşriklerin bu kanaatlerini reddetmekte, onların bu inançlarını kabul etmeyip umduklarının asla gerçekleşmeyeceğini haber vererek şöyle buyurmaktadır:

1- "Rahman'a karşı sizlere yardım edecek de kimmiş? Şu sizin ordunuz mu? Kâfirler ancak bir aldanış içerisinde dirler." Yardım edecek bu ordu kimmiş, yahut size bir azap getirmeyi murad ettiği vakit Allah'ın azabına karşı sizi koruyacak, size yardımcı olacak kimdir? Gerçek şu ki Allah'ın dışında sizin bir yardımcınız, bir koruyucunuz yoktur. O'ndan başka kimse size yardım edemez. Bu sebeple kâfirler şeytan tarafından pek büyük bir aldanış içerisine düşürülmüşlerdir. Azap kendilerini gelip bulmayacak diye aldatılmışlardır.

"Rahman a karşı" ifadesi insanların küfür ve zulümlerine karşı yeryüzünde varlıklarını devam ettirmelerinin rahmeti herşeyi kuşatan rahman olan (Allah)'m rahmetiyle olduğuna bir işarettir. Ayet-i kerime iman etmek istemeyen, yanlış kanaat ve inançları ile yardımcılarının gücüne güvenen kâfirlerin kanaatlerini reddetmekte, onların Allah'ın dışında bir yardımcılarının olmadığını onlara haber vermektedir.

Daha sonra Yüce Allah, onların Allah'tan başka rızık veren bir kimsenin varlığına, putların sahip oldukları bütün hayırların kaynağı ve başlarına gelecek hertürlü musibeti onların önleyeceğine dair iddialarını reddederek şöyle buyurmaktadır:

2- "Eğer o rızıkını kesiverirse size rızık verebilecek kimdir? Hayır, onlar azgınlık edip inatla kaçmaktadırlar." Yani Allah size rızıkını vermeyip keserse onun dışında, yağmur ve başka yollarla sizi rızıklandırarak kimdir? Rızık veren ve rızık engelleyen, rızık verip, yardım eden Allah'tan başkası değildir. Hiçbir ortağı olmaksızın bunu yapan sadece O'dur, demektir. Onlar da bunu bilmektedirler. Bununla beraber başkasına ibadet ediyorlar. Bu sebeple Yüce Allah onları: "Hayır, onlar azgınlık edip inatla kaçmaktadırlar." diye nitelendirmektedir. Yani onlar hakka karşı büyüklenmelerini, inatlarını, ondan kaçış ve nefretlerini sürdürüp gitmektedirler. Azgınlık, iftira ve sapıklıktan ibaret yollarını izlemeye devam etmekte, ibret almamakta, düşünmemektedirler.

Böylelikle iki ayet, Allah'ın azabına karşı kimsenin yardım edemeyeceğini, yaratıklarına rızık vermeyecek olursa Allah'tan başka rızık verecek kimse olmadığını göstermektedir.

Daha sonra Yüce Allah, mümin ile kâfire ya da tevhide iman eden ve şirk koşana örnek vererek şöyle buyurmaktadır: "Acaba durmadan yüzüstü düşerek yürüyen kimse mi daha çok hidayettedir. Yoksa dosdoğru bir yol üzere dimdik yürüyen kimse mi ?" Mümin ile kâfirin durumunu hiç düşündünüz mü? Kâfirin hali yüzüstü kapaklanarak düşen, yani her zaman tökezleyerek yürüyen, dimdik duramayan bir kimseye benzer. Bu nereye gideceğini, nasıl gideceğini bilemez. Aksine böyle birisi şaşkın ve yolunu şaşırılmış birisidir.

Bu mu yoksa dimdik, dosdoğru yolda giderken önünü gören, yolu eğri büğrü olmayıp, dümdüz olan, kendisi de istikamet üzere olup yolu doğru olan, dünyada da ahirette de bu halde olan kimsenin durumuna benzeyen mümin kimse mi hidayettedir? Böyle birisi dünyada Allah'ın gösterdiği yolda yürüdüğü için hidayet üzere yürür, basiret sahibidir. Ahirette de cennete götürecektir dosdoğru bir yol üzere haşredilecektir. Bu, hakikati kastedilen bir soru değildir. Bundan maksat şudur: Böyle bir soruyu işiten herkes, dosdoğru bir yolda dimdik yürüyen kimsenin daha doğru yolda olacağı şeklinde cevap verecektir.

Daha sonra Yüce Allah kudretinin kemâlini ortaya koyan ikinci delili söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "De ki: Sizi yaratan, size işitme, görme ve kalpler veren O'dur. Ne kadar az şükredersiniz." Yani ey peygamber! Şu müşriklere de ki: Anılmaya değer bir şey değilken sizleri ilkin yaratıp var eden, size öğütleri duymanız için kulaklar, Allah'ın harikulade yaratıklarını görebilmeniz için gözler, Allah'ın yarattıkları üzerinde dikkatle düşünüp eşyanın hakikatini idrak etmeniz için akıllar veren kimdir? Fakat Yüce Allah'ın sizlere nimet olarak bağışlamış olduğu bu güçlerinizi O'na itaat ve O'nun emirlerini yerine getirmek, yasaklarını terketmek ve yaratıldıkları hayırlı maksatlar için ne kadar da

az kullanıyorsunuz! Bu maksat ise bütün bu güçler için gerçek manada O'na şükretmektir. Yoksa dil ile şükretmeyi tekrarlarlarken isyan etmeye devam etmek değildir. Çünkü Yüce Allah'ın nimetine şükretmek, o nimetin razı olacağı alanda kullanılması ile olur. Eğer bu güçler Allah'ın rızasını elde etmek uğrunda kullanılmayacak olursa, sizler kesinlikle onun nimetine şükretmiş olmazsınız. Yüce Allah'ın: "Ne kadar az şükredersiniz." buyruğu bu pek büyük güçleri onlara onun verdiği fakat kendilerinin bu güçleri yaratılış maksatları dışında kullandıklarından ötürü değerlerini bilmediklerine bir işarettir.

Özellikle bu organların söz konusu edilmelerinin sebebi, ilmin ve anlamanın araçları oluşlarından dolayıdır.

Daha sonra Yüce Allah kudretinin mükemmelliğinin üçüncü delilini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"De ki: O sizi yeryüzüne dağıtıp yayandır. Yalnız O'nun huzuruna toplanıp götürüleceksiniz." Yani onlara şunu da söyle: Sizi yaratan, sizi yeryüzünün çeşitli yerlerine dağıtan, dillerinizin çeşitliliğine, renk ve şekillerinizin ayrılığına rağmen sizi etrafa yayan O'dur. Bu şekilde dağılmadan sonra O'nun huzuruna toplanacaksınız. Sizi dağıttığı gibi, sizi toplayacak olan, ilkin yarattığı gibi hesap ve amellerinizin karşılığının verilmesi için sizi tekrar yaratacak olan da O'dur.

Yüce Allah Muhammed (s.a.)'e kâfirleri Allah'ın azabı ile korkutmayı emrettikten sonra, kâfirlerin alay ve reddetmek maksadıyla ölümden sonra diriliş vaktinin belirlenmesine dair istek ve sözlerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Eğer doğru söyleyenler iseniz bu vaadiniz ne zaman gerçekleşecek derler." Müşrikler Muhammed (s.a.)'e ve müminlere onları küçümseyerek ve onlarla alay edercesine derler ki: Bizi kendisiyle tehdit ettiğin kıyamet, mahşer, ahiretteki azap ve cehennem ateşi ile dünyada yerin dibine geçirilmek veya taş yağdıran fırtınalarla azaba uğratılmak ne zaman gerçekleşecektir? Ey Muhammed ve ey ona iman edenler, eğer bu söylediklerinizde doğru iseniz bize bunları haber veriniz yahut bunu açıklayınız.

Yüce Allah onlara şöylece cevap vermektedir:"De ki: Ona dair bilgi ancak Allah 'ın yanındadır. Ben ancak apaçık bir korkutucuyum." Yani ey peygamber, onlara şunu söyle: Bunun bilgisi ancak Allah'ın yanındadır. Kıyametin ve azabın muayyen olarak zamanını Yüce Allah'tan başka kimse bilemez. Fakat O bana size bu azabın geleceğini ve kesinlikle gerçekleşeceğini bildirmemi emretti. Bu bakımdan O'ndan sakınınız. Ben sizin için sadece bir uyarıcıyım. Ben sizleri küfrünüzün akıbetini hatırlatarak uyarıyor ve korkutuyorum. Benim görevim tebliğden ibarettir ve size karşı olan bu görevimi de yerine getirmiş bulunuyorum.

Daha sonra Yüce Allah, azabı görmeleri halinde bu kâfirlerin durumunu anlatarak şöyle buyurmaktadır:

"Artık onu yakınlaştırmış gördüklerinde o kâfirlerin hoşlanmadıkları yüzlerinden belli olur ve "İşte bu sizin acele gelmesini istediğinizdir." denilir." Yani kâfirler kendisiyle tehdit olundukları azabın dünyada pek yakın olduğunu, kıyametin de koptuğunu görüp işin artık pek yakında gerçekleşeceğini göreceklerinden -çünkü ne kadar uzun süre geçse bile gelecek olan her bir şey yakındır- yüzleri simsiyah kesilir, keder yüzlerini örter. Zillet ve hakirlik onları kaplar. Azap melekleri, cehennem zebanileri onları azarlamak maksadıyla onlara şöyle der: Dünyada iken alay maksadı ile istediğiniz ve Allah'ın Rasulüne: "Eğer doğru söyleyenlerden isen o halde bizi kendisiyle tehdit etmekte olduğun şeyi (azabı) getir." (Ahkaf, 46/22) diyerek acele gelmesini istediğiniz işte budur.

Ayetin bir benzeri de şu buyruklardır: "Halbuki Allah'tan ummadıkları şey kendilerine görünür. Kazandıkları amellerin fenalıkları kendilerine görünecek ve alaya aldıkları şey onları çepeçevre sarıp kuşatacaktır." (Zü-mer, 39/47-48)^[5]

Mekke Kafirlerinin Peygamber'e (S.A.) Ve Müminlere Helak Olsunlar Diye Beddua Etmeleri:

28- De ki: "Bana haber verin. Eğer Allah beni ve benimle beraber olanları helak etse veya bize rahmet buyursa, ya kâfirleri acıklı azaptankim kurtarır?"

29- De ki: "O rahmandır, biz Ona iman etmişizdir ve yalnız O'na te-fit* vekkül ettik. Artık kimin apaçık biraPıkhk içinde olduğunu pek ya- kında bileceksiniz."

30- De ki: "Bana haber verin. Eğer suyunuz yerin dibine geçirilirse size kim akar bir su getirebilir?"

Açıklaması:

Şanı Yüce Allah, Peygamber (s.a.)'in ve müminlerin helak olmaları için beddua etmelerine iki bakımdan cevap vermektedir:

a) "De ki: Bana haber verin. Eğer Allah beni ve benimle beraber olanları helak etse veya bize rahmet buyursa, ya kâfirleri acıklı azaptan kim kurtarır?" Yani ey Muhammed, Allah'a ortak koşan ve onun nimetlerini inkâr eden şu kimselere de ki: Allah beni ve benimle beraber diğer müminleri helak etse yahutta ecelimizi erteleyerek rahmet buyursa bunun size sağlayacağı fayda nedir ya da siz bunun sonucunda rahat edebilecek misiniz? Biz bu şekilde helak olsak dahi hiç kimse kâfirleri Allah'ın azabından kurtaramayacaktır. Allah kâfirlerin temenni ettikleri ya da bekledikleri gibi ister Rasulünü ve onunla birlikte müminleri helak etsin, ister onlara mühlet versin değişen hiçbir şey olmaz.

Ayetten maksat, kâfirleri uyararak tevbe ile iman ederek tevhide, peygamberliği ve ölümden sonra dirilişi kabul edip Yüce Allah'a dönmek suretiyle kendilerini kurtarmaya çalışmalarını teşvik etmek, Peygamber (s.a.) ile müminler için azap ve intikamın gelmesini arzulamalarının kendilerine fayda sağlamayacağı hususunda onları uyarmaktır. Bu hallerini sürdürecektir olurlarsa Allah'ın kendilerini gelip bulacak olan acıklı azabından ve intikamından kurtulmaları söz konusu değildir.

b) "De ki: O Rahmandır. Biz O'na iman etmişizdir ve yalnız O'na tevekkül ettik. Artık kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu pek yakında bileceksiniz." Yani onlara de ki: O bizim bir ve tek olarak kendisine inandığımız rahman olan Allah'tır. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayız. Bütün işlerimizde başkasına değil, yalnızca ona tevekkül ettik. Tevekkül işleri aziz ve celil olan Allah'a havale etmektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O halde yalnız O'na ibadet et ve ona güvenip dayan." (Hud, 11/123) Bundan dolayı: "Artık kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu pek yakında bileceksiniz." diye buyurmaktadır. Yani kim apaçık bir hata içerisindedir. Biz mi, siz mi? Dünya ve ahirette güzel akıbet kimin olacaktır? Pek yakında anlayacaksınız.

Bu ifadelerle kâfirlerin kişilere ve mallara güvenip bel bağladıklarına da bir işaret vardır. Durumları bu olduğuna göre, Allah onların müminlere yönelik beddualarını nasıl kabul eder?

Daha sonra Yüce Allah başkasına değil, yalnızca kendisine tevekkül etmenin gereğine dair delili söz konusu etmekte ve yarattıklarına rahmetini açıkça dile getirerek şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Bana haber verin. Eğer suyunuz yerin dibine geçirilirse size kim akan bir su getirebilir?" Yani ey Muhammed, onlara şöyle de: Allah'ın pınarlarda, kuyularda, ırmaklarda yarattığı ve sizin pek çok faydalar elde ettiğiniz suyunuz kova vb. araçlarla kendisine ulaşamayacak kadar yerin dibine çekilip kaybolacak olursa, kesintisiz akıp coşan suyu size kim getirecektir? Yani size bunu Allah'tan başka kimse getiremez. Bu da yağmurlarla, karlarla ve ırmaklarla olmaktadır. Sizin için az çok insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere yerden suları fişkırtıp, çeşitli bölgelerde onları akar sular halinde dağıtmış olması, Onun lütuf ve keremindedir.

Ayetlerden maksat Yüce Allah'ın bazı nimetlerini kabul ve itiraf etmelerini sağlamaktır. Böylelikle onların küfürlerinin ne kadar çirkin olduğunu onlara göstermek istemektedir. Bu soruya kaçınılmaz olarak: Allah diye cevap vereceklerine göre; o vakit onlara şöyle denilir: Peki hiçbir şeye asla güç yetiremeyen varlıkları ne diye kullukta O'na ortak koşuyorsunuz?

Ayet-i kerime aynı zamanda her bir ihtiyaç halinde Yüce Allah'a güvenip dayanmak gerektiğine delil olmakla birlikte, bir başka açıdan Onun kudret ve vahdaniyetinin kemâlinin de açık bir delili ve aklî birtakım başarıların Yüce Allah'ın yardımı olmadıkça gerçekleşmeyeceğine de bir işaret taşımaktadır. Bu ayetin bir benzeri de şu buyruklardadır: "İçtiğiniz sudan bana haber verin. Onu bulutlardan siz mi indirdiniz yoksa indirenler bizler miyiz?" (Vakıa, 68-69)^[6]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/12-14.

^[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/18-19.

^[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/22-24.

^[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/27-29.

^[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/33-36.

^[6] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/39-40.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Peygamberin (S.A.) Din Ve Ahlakının Mükemmelliği 3

İ'rab: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Kafirlerin Kötü Ahlakı 5

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi 6

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Bahçe Sahipleri 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Takva Sahiplerinin Mükâfatı Ve İtaatkâr İle İsyankârın
Birbirine Eşit Olmayacağı 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Ayetler Arası İlişki 14

Açıklaması 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 15

Kâfirlerin Allah'ın Kudreti İle Korkutulmaları Ve
Peygamber (S.A.)'e Sabr Edip Bütün Alemlere Kur'an İle
Öğüt Verip Hatırlatmasının Emredilmesi 15

Kelime ve İbareler: 16

Ayetler Arası İlişki 16

Açıklaması 16

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 18

Peygamberin (S.A.) Din Ve Ahlakının Mükemmelliği

- 1- Nun, kaleme ve yazmakta oldukları şeylere andolsun ki;
- 2- Sen Rabbinin nimeti sayesinde bir deli değilsin.
- 3- Gerçekten senin için elbette kesilmeyecek bir ecir vardır.
- 4- Ve şüphe yok ki sen çok büyük bir ahlâka sahipsin.
- 5- Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler.
- 6- Delilik hanginizde imiş.
- 7- Muhakkak senin Rabbin, kendi yolundan sapanları da en iyi bilendir, hidayet bulanları da en iyi bilen O'dur.

Açıklaması

"Nun, kaleme ve yazmakta oldukları şeylere and olsun ki sen Rabbinin nimeti sayesinde bir deli değilsin." Bu buyruklardaki "Nun" bazı surelerin başında dikkat çekmek ve meydan okumak için yer alan sad ve kaf gibi mukatta' harflerendir. Ayetin anlamı şudur: Kendisi ile yazı yazılan kaleme, insanların kalemlerle yazdıkları ilimlere ve bilgilere yemin ederim ki, gerçekten sen ey Muhammed, Allah'ın sana ihsan etmiş olduğu peygamberlik, iman, sağlam görüş ve güzel ahlâk gibi nimetler sebebiyle onların ileri sürdükleri gibi deli değilsin.

Bu, Mekkelilerin onun deli olduğu şeklindeki iftira ve iddialarına bir cevaptır. Mekke kâfirlerinin düşmanlık ve kıskançlıklarından ötürü ona nispet ettikleri halden bütünüyle uzaktır ve Allah'ın kendisine ihsan etmiş olduğu ve onu peygamberliğe ehil kılan üstün akıl

ve diğ er ahlâki faziletleri gibi nimetler sebebiyle pek yüksek bir mevki ve üstün bir konumdadır. Buradaki "Sen Rabbinin nimeti sayesinde bir deli değ ilsin." anlamındaki ayet, hakkında yemin edilen husustur.

Kaleme ve kalem ile yazılan şeylere yemin etmek, bu nimetlerin büyüklüğüne ve konuşma ve maksadı açıklama nimetlerinden sonra insan üzerindeki en üstün nimetler olduklarına bir işarettir. Çünkü bu yolla kültür seviyesi yükselir, ilimler ve bilgiler, toplumlar, ümmetler ve fertler arasında yayılır. Ayrıca ümmetlerin ve toplumların diğ er insanlara neler sunduklarının ve üstün gelişmelerinin de bir delilidir.

İbni Cerir ile İbni Ebi Hatim'in rivayetine göre İbni Abbas şöyle demiştir: "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. (Allah) yaz, diye buyurdu. Kalem: Ne yazayım diye sordu. Şöyle buyurdu: Kaderi yaz. Böylelikle kalem o günden kıyametin kopacağı vakte kadar olacakların hepsini yazdı, sonra da nun'u (yani hokkayı) yarattı."

İbni Asakir'in rivayetine göre Ebû Hureyre dedi ki: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Şüphesiz Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. Daha sonra mürekkep hokkası demek olan nun'u yarattı. Sonra buyurdu ki: Meydana gelecek amel, rızık ya da ecel kabilinden herbir şeyi yaz. O da kıyamet gününe kadar olacakları ve olanları yazdı. Sonra kalem üzerine mühür basıldı, artık kıyamet gününe kadar konuşmayacaktır."

Taberani merfu olarak İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah'ın ilk yarattığı şey kalem ve balıktır. Kaleme yaz dedi, kalem: Ne yazayım diye sordu. Kıyamete kadar olacak olan herşeyi, diye buyurdu. Daha sonra: "Nun, kaleme ve yazmakta oldukları şeylere andolsun ki" buyruğunu okudu.

Yüce Allah arkasından hakkında yemin edilen şeylerin geri kalan bölümünü söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten senin için elbette kesilmeyecek bir ecir vardır." Yani şüphesiz sen peygamberlik yükünü taşıdığın, daveti tebliğ etmek uğrunda türlü sıkıntılara katlandığın için pek büyük bir sevap vardır senin için. Bu mükâfat ise asla kesintiye uğramayacaktır. O sürekli olacaktır, yahutta insanlar tarafından bundan dolayı sana minnet edilmeyecektir.

"Ve şüp he yok ki sen çok büyük bir ahlâka sahipsin." Yani şüphesiz ki sen Allah'ın Kur'an-ı Kerimde sana gözetmeni emrettiği pek büyük bir ahlâka sahipsin. Çünkü kavminden senin gibilerinin kaldırmayacağı şeylere sen katlandın. Sen pek büyük bir edep, haya, cömertlik ve kahramanlık, hilm (cahilce davranışları bağışlama), affetme ve buna benzer ahlâkın güzel değerlerine sahipsin. Sen Yüce Allah'ın şu buyruğunda uymanı istediği edep ve ahlâk kurallarına gereği gibi riayet edersin: "Sen af yolunu tut, maruf olanı emret, cahillerden de yüz çevir." (A'raf, 7/199)

Ahmed, Müslim, Ebû Davud ve Nesai'nin, Aişe'den rivayetlerine göre ona Peygamber (s.a.)'in ahlâkına dair soru sorulunca şu cevabı vermiş: Rasu-lullah (s.a.)'ın ahlâkı Kur'an-ı Kerim'di ya da onun ahlâkı Kur'an'dı. Sen: "Ve şüphe yok ki sen çok büyük bir ahlâka sahipsin" buyruğunu okumadın mı?

Buna Peygamber (s.a.)'in şu buyruğu da delildir: "Muhakkak Allah beni ahlâkın üstün değerlerini tamamlayayım diye gönderdi."^[1] Ahlâkın üstün değerleri (mekârim-i ahlâk) ise dünya, din ve ahiretin salâhına dair olan herşey demektir. Yine İbnu's-Sem'ani'nin Edebu'l-İmlâ adlı eserinde rivayet ettiğine göre İbni Mesud'dan, Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Rabbim beni edeplendirdi. Benim edebimi ne de güzel etti!" Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Sen af yolunu tut, maruf olanı emret, cahillerden de yüz çevir." (A'raf, 7/199) Ben onun bu buyruğunu gereği gibi yerine getirince de: "Ve şüphe yok ki sen çok büyük bir ahlâka sahipsin. " diye buyurdu.

Buhari ile Müslim'de sabit olduğuna göre Enes dedi ki: Rasulullah (s.a.)'a on yıl hizmet ettim. Asla bana öf bile demedi. Yaptığım bir şeye niye yaptın da demedi. Yapmadığım bir şey için de niye yapmadın, diye sormadı.

Ahmed'in rivayetine göre Aişe (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.) eliyle asla bir hizmetçisine vurmadığı gibi bir kadına da vurmadı. Eliyle asla hiçbir şeye vurmadı. Allah yolunda cihad etme hali dışında. Eğer iki şey arasında serbest bırakılacak olursa mutlaka onların kolay olanını daha çok severdi. Yeter ki günah olmasın. Şayet o şey günah olursa insanlar arasında günahattan en uzak olan o idi. Allah'ın yasakları çiğnenmesi hali dışında, ona yapılan herhangi bir işten ötürü kendi adına asla intikam almadı. Şayet Allah'ın yasağı çiğnenmişse Yüce Allah için kendisi intikam alırdı."

Rasulullah'ın pek büyük bir ahlâka sahip olduğu belirtildikten sonra, Allah müşrikleri tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler. Delilik hanginizde imiş?" Yani ey Muhammed, sen de sana muhalefet eden ve seni yalanlayan kâfir müşrikler de dünyada da, ahirette de hanginizin deli, hanginizin sapıtmış olduğunu bileceklerdir. Bu onların: Muhammed delirmiş ve sapıtmış bir kimse olduğu iddialarına bir cevaptır. Meftun (fitneye maruz kalmış)dan kasıt, delilikle fitneye düşen kimse demektir. Bu da galeyana getirmekten uzak, akli uyarıp dikkat çeken üstün bir hitap tarzıdır.

Bu tehdit Yüce Allah'ın: "Yarın kimin mağrur ve şımarık bir yalancı olduğunu bileceklerdir." (Kamer, 54/26) buyruğu ile: "Şüphe yok ki biz yahut siz ya bir hidayet üzereyiz ya da apaçık bir sapıklıkta." (Sebe, 34/24) buyruklarını andırmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah vaadi ve tehdidi pekiştirerek şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak

Senin Rabbin kendi yolundan sapanları da en iyi bilendir, hidayet bulanları da en iyi bilen O'dur." Yani şüphesiz Allah gerçekte kimin sapık olduğunu bilir. Sen mi, yoksa seni sapıklıkla itham eden mi? Her iki kesimden kimin dünya ve ahiret mutluluğuna kavuşturacak hidayet üzere olduğunu da bilir; sen mi, onlar mı?

Aksine sapık olanlar onlardır, demektir. Çünkü dünya ve ahirette faydalarına aykırı halde olanlar, kendileri için zararlı olan şeyleri tercih edenler onlardır. Yüce Allah da pek yakında her bir kesime lââyık olduğu mükâfatı yahut cezayı verecektir.

Sapmaktan maksat, din ve akidede sapıklıktır. Hidayet bulmaktan maksat da dinde hidayeti, doğru yolu bulmaktır. Bu ifadelerle Ebû Cehil b. Hişam, Velid b. Muğire ve benzerlerine bir gönderme de vardır. [\[2\]](#)

Kafirlerin Kötü Ahlakı

8- Artık yalanlayanlara itaat etme.

9- Onlar senin kendilerine yumuşak davranmanı arzu ettiler. Kendileri de bunun üzerine yumuşak davranacaklardı.

10- Sakın itaat etme; çokça yemin eden, aşâğılık ve değersiz her kişiye;

11- Ayıplayıp duran, onun bunun sözünü taşıyana;

12- Hayra durmadan engel olan, haddi aşan ve günahkâr olana;

13- Cahil ve kaba üstelik kulağı kesik olana;

14- O mal ve oğullar sahibi oldu, diye.

15- Karşısında ayetlerimiz okunduğunda: "Bunlar öncekilerin masallarıdır." der.

16- Biz onu burnunun üzerinden damgalayacağız.

Açıklaması

"Artık yalanlayanlara itaat etme!" Senin risaletini yalanlayan kâfirlere muhalefeti sürdür ve bu hususta sıkı davran. Bu Yüce Allah'ın Mekke'nin ileri gelen müşriklerine karşı yumuşaklığı açıkça yasaklayan bir buyruktur. Çünkü onlar kendisini atalarının dinine çağırıyorlardı. Yüce Allah da ona onlara itaat etmeyi yahut da onları İslama teşvik etmek maksadıyla itikadî bakımdan kısmen bir fedakârlıkta bulunarak onlara şirin görünmeye çalışmayı yasaklamaktadır. Bu yasaktan maksat ise, onlara muhalefet etmek için gayrete getirmek ve işi sıkı tutmak gerektiğini anlatmaktır. Müfessirler der ki: Müşrikler Peygamber (s.a.)'den Allah'a bir süre, kendi putlarına da bir süre tapınmasını istediler. Kendileri de Allah'a bir süre, kendi ilâhlarına bir süre tapmacaklardı. Bunun üzerine Yüce Allah: "Artık yalanlara itaat etme." buyruğunu indirdi.

"Onlar senin kendilerine yumuşak davranmanı arzu ettiler. Kendileri de bunun üzerine yumuşak davranacaklardı." Kendilerine karşı yumuşamanı temenni ettiler. Onlar da sana karşı yumuşayacaklardı. Sen onların ilâhlarına meyledecek, onlara yaklaşıacaktın. Üzerinde bulunduğun hakkı terkede-cektin. Onlar da senin ilâhına ibadetin uygun olduğunu kabul edeceklerdi.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Ve eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık onlara az kalsın biraz meyledecektin. O takdirde biz sana hayatın da kat kat azabını, ölümün de kat kat azabını tattıra-caktık. Sonra bize karşı hiçbir yardımcı bulamayacaktın." (İsra, 17/74-75)

Daha sonra Yüce Allah yalanlayıcı kâfirlerin tümü arasından küfrün dışında aşağıdaki yerilmiş on niteliğe sahip kimseleri özellikle söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

1, 2- "Sakin itaat etme; çokça yemin eden aşağılık ve değersiz her kişiye." Yani batıl ve haksız yere çokça yemin eden, görüşü ve düşüncesi değersiz kimseye itaat etme! Yüce Allah'ın şu buyruğu da buna benzemektedir: "Allah'ı yeminlerinizle iyilik etmenize... engel yapmayın." (Bakara, 2/224) Bu ayette şuna da işaret edilmektedir: İzzet-i nefis kulluğun sağlıklı bir şekilde yapılmasıyla alâkalıdır. Bayağı bir kişilik sahibi olmak ise, rububiye-tin sırrından yana gafil olmakla ilişkilidir. Aynı şekilde çokça yemin eden, çok da yalan söyler. Çok yalan söyleyen kimse ise insanların gözünde değersizdir.

3, 4- "Ayıplayıp duran, onun bunun sözünü taşıyan." Çokça ayıplayan, çokça tenkid eden, yüzlerine karşı insanlardan kötülükle söz eden, insanların arasını bozmak için laf alıp götüren, çokça ayıplayan (lemmâz) ise; yokluklarında insanları diline dolayan kimsedir. İbn Mace dışında Kütüb-i Sit-te sahipleri ile Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerine

göre Huzeyfe şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Cennete laf alıp götüren hiçbir kimse girmeyecektir."

5, 6- "Hayra durmadan engel olan, haddi aşan ve çok günahkâr olan" Cimri, insanları iman, infak ve salih amel gibi hayırlardan engelleyen, zalim, hakkı ve Yüce Allah'ın emir ve nehiy ile ilgili sınırlarını aşan küçük büyük çokça günah işleyen. Velid b. Muğire'nin on oğlu vardı. Onlara ve yakınlarına şöyle derdi: "Eğer sizden herhangi bir kimse Muhammed'in dinine uyacak olursa, ebediyyen ona en ufak bir faydam dokunmayacaktır." Böylece onların müslüman olmalarını engellemiştir. İşte onları işlemekten alıkoyduğu hayır bu olmuştur.

7, 8- "Cahil ve kaba üstelik kulağı kesik olan" yani sözü edilen kusurlarından başka o kaba, katı, haşin, sert tabiatlı, kötü ahlâklı, Kureyş'e sonradan katılma, onlardan olmayan şer ve kötülük işlemekte ünlü birisidir.

İmam Ahmed ile Ebû Davud dışında Kütüb-ü Sitte sahiplerinin rivayetine göre Harise b. Vehb şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Sizlere cennet ehlinin kimler olacağını bildireyim mi? Onlar: Allah adına yemin ettiği takdirde Allah'ın yeminini yerine getireceği güçsüz ve güçsüz görülen herkeştir. Kimlerin cehennemlik olduğunu da size bildireyim mi? Bunlar da mal toplayıp başkasına ulaştırılmasını engelleyen, hayra karşı duran ve büyüklük taslayan herkeştir."

Daha sonra Yüce Allah böyle bir kimsenin kibir ve küfrünün birtakım sebeplerini ve dışa yansıyan hallerini sözkonusu ederek şöyle buyurmaktadır:

9, 10- "O, mal ve oğullar sahibi oldu diye." Yani Yüce Allah ona mal ve oğullar ihsan ederek nimet verdi diye Yüce Allah'ı ve Rasulünü inkâr mı edecek? O böyle yapmakla nimetlere küfür ve nankörlükle karşılık vermiş olur. Bu tutumunun Rabbi nezdinde kendisine hiçbir faydası olmaz.

Bu ifadeler Yüce Allah'ın kendisine vermiş olduğu mal ve evlât nimetlerine karşılık Allah'ın ayetlerini inkâr ve onlardan yüz çevirmek şeklinde karşılık vereceğinden ötürü bir azap ve bir sitemdir. Zemahşeri dedi ki: Bu Yüce Allah'ın: "Sakın itaat etme." buyruğu ile alakalıdır. Yani bu kötü niteliklerle birlikte o kimse mal sahibidir diye yani bolluk içinde ve dünyalıktan pay almış diye ona itaat etme!

"Karşısında ayetlerimiz okunduğunda: Öncekilerin masallarıdır der." Böyle birisine Kur'an ayetleri okunacak olursa bunların yalan olduklarını, eskilerin kıssalarından ve batıl hikayelerinden alındığını, bunların Allah tarafından gönderilmemiş olduğunu ileri sürer.

Bu da Yüce Allah'ın azgın ve zorba kişi tarafından söylendiği belirtilen şu buyruklarına benzemektedir: "Başbaşa bırak beni; tek başına yarattığım, kendisine bir hayli mal

verdiğim ve (yanında) hazır bulunacak oğullar ve kendisine alabildiğine nimetler verdiğim kimseyle. Sonra daha da arttırmamı umar. Asla! Çünkü o ayetlerimize karşı çok inatçıdır. Ben onu sarp yokuşa sardıracağım. Çünkü o düşündü, ölçtü, biçti. Kahrolası ne biçim ölçtü, biçti. Tekrar tekrar kahrolası! Ne biçim ölçtü, biçti. Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, yüzünü ekşitti, sonra yüz çevirip, büyüklük tasladı ve hemen dedi ki: Bu nakledilegelen bir büyüden ibarettir. Bu insan sözünden başka bir şey değildir." (Müddessir, 74/11-25)

Daha sonra Yüce Allah sözü edilen bu kimsenin dünyada ya da ahiret-teki cezasını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Biz burnu üzerinden damgalayacağız onu." Yani burnu üzerinde kara bir leke bırakacağız. Bedir günü savaştı, savaşta burnu kılıçla kesildi. Mü-berred dedi ki: Burada (ayetteki lafzıyla) "hurtûm" burun demektir. Onu alçaltmak, hafife almak ve tahkir etmek için bu lafız kullanılmıştır. Çünkü genelde yüz ya da burun üzerindeki alâmet, eksiklik ve kusurdur. Bir topluluğun açıklamasına göre: "onu damgalayacağız" buyruğundan kasıt, cehennemliklerin damgasını vuracağız demektir. Yani kıyamet gününde onun yüzünü karartacağız. Yüzü anlatmak için de hurtûm (burun) lafzı kullanılmıştır. Daha cehenneme girmeden önce yüzü ateşle kararmış olacaktır. Böylelikle onun ya da burnunun üzerinde bir alâmet olacaktır. [\[3\]](#)

Bahçe Sahipleri

17- Gerçek şu ki; biz o bahçe sahiplerini sınıdığımız gibi, bunları da sınıyoruz. Hani sabah vaktinde onu mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi.

18- "(İnşaallah deyip) istisna da yap-

iniyorlardı.

19, 20- Onlar uyurlarken hemen onu Rabbin tarafından dört bir yanın- dan bir belâ sardı. O da kapkara

kesiliverdi-

21- Sabah erkenden birbirlerine seslendiler:

22- "Eğer devşirecekseniz erkence mahsulünüzün başına gidin" diye.

23- Birbirleri ile gizlice konuşarak gittiler:

24- "Sakın bugün hiçbir yoksul kar-şınıza çıkıp oraya girmesin."diye.

25- "(Yoksulları) alıkoymaya güçleri yetiyormuş gibi erkenden gittiler.

26- "Fakat onu gördüklerinde dedi- ler ki: "Muhakkak ki biz yolumuzu şaşırانlarız;"

27- "Hayır, aksine biz mahrum bırakılanlarız."

28- Ortancaları: "Ben size demedim mi Allah'ı teşbih etmeli değil miydiniz?" dedi.

29- "Rabbimiz münezzehtir, gerçekten biz zalimler imişiz." dediler.

30- Karşılıklı olarak birbirlerini kınamaya başladılar.

31- Dediler ki: 'Yazıklar olsun bize, gerçekten biz azgınlar imişiz."

32- Rabbimizin bize ondan hayırlısını ihsan etmesi umulur. Muhakkak ki biz Rabbimizden dileyenleriz."

33- Azap işte böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür; eğer bilselerdi.

Açıklaması

"Gerçek şu ki; biz o bahçe sahiplerini sınıdığımız gibi, bunları da sınıdık. Hani sabah vaktinde onu mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi. İstisna da yapmıyorlardı." Yani bizler Kureyşlilerce durumları bilinen bahçe sahiplerini sınıdığımız gibi; Mekke kâfirlerini de Rasulullah (s.a.)'m dua etmesi üzerine açlık ve kıtlıkla imtihan edip sınıdık. Bu bahçe sahipleri sabah vakti erkenden bahçelerinin mahsullerini devşireceklerine yemin etmişlerdi. Böylelikle fakirler durumu bilip daha önce aldıklarını almaya gelmesin istemişlerdi. Bu yolla mahsulün ve ekinin tamamını kendilerine saklamaya çalışmışlardı. Bunu söylediklerinde de inşaallah dememişlerdi. Çoğunluğun kanaatine göre onlar yemin edip inşaallah, diyerek işi Allah'ın iradesi şartına bağlayıp, istisna yapmadıkları

kanaatindedirler. Çünkü onlar bu işi kesinlikle yapacaklarından emin idiler. Başkalarının görüşü de şöyledir: Bundan maksat; onların ekinin tamamını toplayacaklarını, yoksullara paylarını yahutta babalarının vaktiyle yoksullara verdiği kısmı istisna etmeksizin bunu yapacaklarını anlatmaktır.

Maksat, durumlarının ortaya çıkarılması için Mekkelilerin sınanmasıdır. Allah'ın üzerlerindeki nimetlerine şükredip, Allah'ın kendilerine müjdeci ve uyarıcı olmak üzere göndermiş olduğu Allah Rasulüne iman mı edeceklerdi, yoksa onu yalanlayarak risaletini kabul etmeyip Allah'ın üzerlerindeki hakkını inkâr mı edeceklerdi? Böylelikle bahçe sahipleri cezalandırıldığı gibi, kendileri de lâıyk oldukları cezaya çarptırılacaklardı. İşte Yüce Allah'ın şu buyruğunda haber verdiği husus budur: "Onlar uyurlarken hemen onu Rabbin tarafından dört bir yanından bir belâ sardı da kapkara kesiliverdi." Yani o bahçeyi Allah tarafından gelen bir ateş çepeçevre kuşattı ve onu yaktı. Yani bu bahçeye semavi bir afet gelip isabet etti ve simsiyah bir gece gibi kapkara kesiliverdi. Benzetme yönü şudur: Bahçe kurudu, yeşilliği kayboldu ya da ondan geriye hiçbir şey kalmadı.

İbni Ebi Hatim'in rivayetine göre İbni Mesud dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Masiyetlerden olabildiğince sakınınız. Çünkü kul bir günah işlediğinden ötürü kendisi için hazırlanmış bir rızıktan mahrum bırakılabilir." Daha sonra Rasulullah (s.a.): "Onlar uyurlarken hemen onu Rabbin tarafından dört bir yanından bir belâ sardı da kapkara kesiliverdi" buyruğunu okudu. İşte onlar günahları sebebiyle bahçelerinin mahsulünden mahrum bırakıldılar."

Fakat onlar olup bitenin farkında değillerdi. Maksatlarını gerçekleştirmek üzere kararlılıkla yola koyuldular. Yüce Allah buyuruyor ki: "Sabah erkenden birbirlerine seslendiler: Eğer devşirecekseniz erkence mahsulünüzün başına gidin, diye." Sabah vakti mahsulleri toplamak için birbirlerine seslendiler: Haydi sabahın erken saatinde meyve ve ekinleri toplamaya gidiniz, eğer mahsullerinizi toplamak istiyorsanız, dediler. Mücahid dedi ki: Onların mahsulleri üzüm idi.

"Birbirleriyle gizlice konuşarak gittiler: Sakın bugün hiçbir yoksul karşınıza çıkıp oraya girmesin diye." Mahsullerinin yanına hızlıca gittiler. Bu arada gizlice konuşuyor ve birbirlerine şöyle fısıldıyorlardı: Yanınıza bir fakirin dahi girmesine imkan vermeyiniz. O takdirde sizden daha önce babanızın verdiğini kendisine de vermenizi isteyecektir.

"Alıkoymaya güçleri yetiyormuş gibi erkenden gittiler." Yani mahsulü toplamaya, yoksulları engelleyip onları mahrum bırakmaya güçleri yetiyormuş kanaatiyle sabah erkenden gittiler. Bu buyruktan onların fakirleri mahrum bırakmak istedikleri, fakat maksatlarının aksi ile karşı karşıya bırakıldıkları anlaşılmaktadır.

"Fakat onu gördüklerinde dediler ki: Muhakkak ki biz yolumuzu şaşırıyoruz." Yani bahçelerine ulaşmış, onu yanıp karardığından ötürü insanın içini sızlatan o halini

gördüklerinde birbirlerine: Biz yanlış geldik. Bahçemizin yolunu kaybettik. Bu bizim bahçemiz değildir, dediler.

Daha sonra dikkatle bakıp kendi bahçeleri olduğunu ve Yüce Allah'ın bahçelerindeki mahsul ve ekini yok ederek kendilerini cezalandırdığını anladıklarında şöyle dediler:

"Hayır, aksine biz mahrum bırakılanlarız." Hayır, gerçekte Allah bizi bahçemizin mahsulünden mahrum bıraktı. Buna sebep ise bizim yoksulları bu bahçenin mahsulünden mahrum bırakmak isteyişimizdir. İşte bizim en ufak bir payımız kalmadı. Fakat yaptığımıza da pişman olduk. Nitekim Yüce Allah bundan sonra şöyle buyurmaktadır:

"Ortancaları: Ben size demedim mi? Allah'ı teşbih etmeli değil miydiniz, dedi." Yani onların en akıllıları, itidalli olanları, görüşü ve dine bağlılığı itibariyle en iyileri dedi ki: Allah'ı teşbih etmeli, O'nu anmalı, size verdiklerine ve bağışladığı nimetlerine karşı şükretmeli, yaptığınızdan dolayı Allah'tan mağfiret dilemeli ve verdiğiniz karar ile ilgili niyetinizden de tev-be etmeli değil misiniz?

Acı hakikat ile karşı karşıya kaldıklarında Allah'ı andılar ve şu sözleriyle günahlarını itiraf ettiler:

"Rabbimiz münezzehdir. Gerçekten biz zalimlermişiz dediler." Yani Allah bahçemize bu yaptıklarıyla bize zulmetmiş olmaktan münezzehdir, dediler. Asıl yoksullara haklarını vermemekle kendi kendimize biz zulmettik.

Fakat onlar itaatin fayda vermediği bir zamanda itaat ettiler, pişmanlığın işe yaramadığı bir zamanda pişman olup kusurlarını itiraf ettiler.

Daha sonra Yüce Allah'ın buyurduğu gibi birbirlerini kınamaya koyuldular:

"Karşılıklı olarak birbirlerini kınamaya başladılar." Yani mahsullerin toplanmasında yoksulların haklarını vermemekteki ısrarları sebebiyle birbirlerini kınamaya başladılar. Günahlarını, kusurlarını itiraf etmekten ve kendi elleriyle helak edilmek üzere beddua etmekten başka bir yol da bulamadılar. Yüce Allah buyurdu ki:

"Dediler ki: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgınlar imişiz." Yani ey ölüm gel de bizi yakala, dediler. Çünkü bizler haddi aşan, azgın kimselerdik ki bu işler başımıza geldi.

Daha sonra Rablerine kaybettiklerinin yerini tutacak bir başkasını ihsan buyurması için dua ederek dediler ki: "Rabbimizin bize ondan hayırlısını ihsan etmesi umulur. Muhakkak ki biz Rabbimizden dileyenleriz." Yani belki Rabbimiz Allah bize bahçemizden daha hayırlısını verir. Biz çok affedici olan Rabbimizden ümit ediyoruz, hayır da ondandır.

Mücahid dedi ki: Onlar tevbe ettiler ve onlara eski bahçelerinden hayırlısı verildi.

Daha sonra Yüce Allah bu kıssadan alınacak ibreti söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Azap işte böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür, eğer bilselerdi." Yani işte dünya azabı, da bahçe sahiplerinin mahsulden mahrum bırakmaları ve Mekkelilerin kıtlık ve öldürülme azapları gibidir. Allah'ın emrine muhalif hareket eden ve Allah'ın verdikleri ile ihsan ettiği nimetlerde cimrilik ederek yoksulun ve fakirin hakkını vermeyen herkesin azabı budur. Ahiret azabı ise dünya azabından daha çetin, daha büyük ve daha ağırdır. Eğer müşrikler bunu bilselerdi akıllarını başlarına alır ve Muhammed Mustafa (s.a.)'nın davetine iman etmeye koşar, azgınlık ve sapıklıklarından vazgeçerlerdi. Fakat onlar bilmiyorlar. Bu da onların ne kadar gafil ve cahil olduklarına, haktan ve doğrudan ne kadar uzak olduklarına bir delildir. [\[4\]](#)

Takva Sahiplerinin Mükâfatı Ve İtaatkâr İle İsyankârın Birbirine Eşit Olmayacağı

34- Muhakkak ki takva sahipleri için Rableri yanında naim cennetleri vardır.

35- Biz müslümanları o günahkârlar gibi küar mıyız hiç?

gg_ j^e ojju size. nası hüküm veri-

37- Acaba sizin bir kitabınız var da ondan mı okuyorsunuz?

38- Beğenip seçtiğiniz herşey mutlaka sizindir diye (orada mı yazıyor?)

39- Yoksa sizin bizim üzerimizde: "Ne hüküm ederseniz muhakkak sizindir" diye kıyamet gününe kadar sürecek yeminleriniz mi vardır?

40- Sor onlara! Buna hangileri kefildir?

41- Yoksa onların ortakları mı var? Eğer doğru söyleyenler iseler, o halde ortaklarını getirsinler.

42- Baldırın açılacağı o günde onlar secde etmeye davet edilecekler de edemeyecekler.

43- Gözleri önlerine eğilmiş, kendilerini de bir zillet kaplamış olarak. Halbuki onlar sapasağlam iken secdeye çağrılıyorlardı.

Açıklaması

"Muhakkak ki takva sahipleri için Rableri yanında naim cennetleri vardır." Allah'a karşı takvalı olup, emirlerine itaat eden herkese, ahirette sonu gelmeyecek, bitmeyecek ve herhangi bir şeyin olumsuz gölge düşürmediği, katıksız nimetlerden başka şeylerin bulunmadığı cennetler olacaktır.

Mukatil dedi ki: Bu ayet nazil olunca Mekke kâfirleri müslümanlara şöyle dedi: Yüce Allah dünya hayatında bizleri size üstün kılmıştır. Dolayısıyla ahirette de bizleri size üstün kılacağı muhakkaktır. Eğer üstün olmasak dahi en azından size eşit oluruz.

Daha sonra Yüce Allah onların bu sözlerine şöylece cevap verdi:

"Biz müslümanları o günahkârlar gibi kılar mıyız hiç?" Yani bizler amellerin karşılıklarını vermek bakımından her iki kesimi birbirine nasıl eşit yaparız? İtaatten ayrılmayan kimseleri, işlediği masiyetlere aldırmayan, isyankâr, günahkâr ve yolun dışına çıkmış kimselerle nasıl eşit kılabiliriz? İtaatkâr ile isyankâr arasında asla eşitlik olmayacaktır.

Daha sonra Yüce Allah böyle bir eşitliği ispatlamak yahut bu iddiamn gerçekliğini ortaya koymak için akîl ya da naklî hiçbir delilin bulunmadığını belirterek şöyle buyurmaktadır:

1- "Ne oldu size, nasıl hüküm veriyorsunuz?" Nasıl böyle bir kanaatiniz olabilir ve böyle bir sapık hükme varabilirsiniz? Sanki amellerin karşılığının verilme işi size bırakılmış gibi konuşuyorsunuz. Aklın ve doğru düşünmenin en basit ilkeleri bile böyle bir zannı ya da hükmü kabul etmez. Bu buyruk, böyle bir akîl delilin bulunmayacağını ortaya koymaktadır.

2- "Acaba sizin bir kitabınız var da ondan mı okuyorsunuz? Beğenip seçtiğiniz herşey mutlaka sizindir diye?" Yoksa sizin elinizde gökten indirilmiş, okuduğunuz, bellediğiniz, elden ele dolaşan bir kitabınız mı var? Bu kitabın sizin iddia ettiğinizi pekiştiren bir hükmü mü var? Ve siz burada mı itaatkârın isyankâra eşit olduğunu okumaktasınız? Bu kitapta ahirette seçtiğiniz ve arzuladığınız her şey size verilecektir, diye bir şey mi yazıyor? Bu da

bu hususta naklî bir delilin olmadığını ortaya koymaktadır.

3- "Yoksa sizin bizim üzerimizde: Ne hüküm ederseniz muhakkak sizindir diye kıyamet gününe kadar sürecek yeminleriniz mi vardır?" Yani sizlerin Allah ile kıyamet gününe kadar sapasağlam ve pekiştirilmiş ve sizi cennete koyacağına, istediğiniz ve arzu ettiğiniz herşeyi elde edeceğinize, verdiğiniz hükümlerin lehinize yerine getirileceğine dair taahhütler mi almışsınız? Bu da onların beklentileri ve zanları ile ilgili ilâhi vadin bulunmadığını ortaya koymaktadır.

4- "Sor onlara! Buna hangileri kefildir?" Yani ey Muhammed, onları azarlayarak de ki: Bunu taahhüd eden ve buna kefil olan kim? Ahirette müslümanlara ne verilecekse kendilerine verileceğine dair hangileri kefil olabilir?

5- "Yoksa onların ortakları mı var? Eğer doğru söyleyenler iseler, o halde ortaklarını getirsinler." Onların ahirette müslümanlara verileceklerin bir benzerini verme kudretine sahip, Allah'a koştukları birtakım putları, O'na eş koştukları uydurma ilâhları mı var? Onların bu tür ortakları varsa ve o iddialarında doğru söylüyor iseler, kendilerine yardımcı olmaları için o ortaklarını getirsinler. Bu da geleneksel inanışlarını reddetmekte ve müşriklerin inançlarının özünü çürütmektedir.

Özetle ayetlerden maksat şudur: Onların benimsedikleri kanaatlerini ispatlamaya yarayacak aklî bir delilleri de -okudukları kitap demek olan-naklî delilleri de yoktur. Bu hususta onlar Allah'tan söz de almamışlardır. Söylediklerine kefil olacak kimse de yoktur. Akıllı olup da onların kanaatlerini uygun bulup destekleyecek kimse de yoktur. Bütün bunlar onların iddialarının tutarsız olduğunun delillerindendir.

Daha sonra Yüce Allah için oldukça çetin bir hal alacağı günde ortaklarını getirmeleri için kendilerine şöylece meydan okumaktadır: "Baldırın açılacağı o günde onlar secde etmeye davet edilecekler de edemeyecekler." Yani onlar için oldukça şiddetli bir hal alacağı, sıkıntının çokça büyüyeceği o günde kendilerini kurtarmaları için ortaklarını getirsinler. Bunlar ortaklarını ve kendilerine yardım edecek kâfirlerle münafıkları dünyada secde etmeyi terkettiklerinden ötürü onlara azar olmak üzere secde etmeye çağırılacaklar; fakat secde edemeyeceklerdir. Çünkü o sırada sırtları kaskatı kesilecek, tek bir parça haline gelecek, secde etmek için bükülemeyecektir.

Buhari, Müslim ve başkalarının rivayetlerine göre Ebû Said Hudri şöyle demiştir: Peygamber (s.a.)'i şöyle buyururken dinledim: "Kıyametin o dehşetli saatlerinde erkek kadın her mümin Ona secde edecek. Geriye dünyada iken riyakârlık olsun ve başkaları işitsinler diye secde edenler kalacak. Bunlar secde etmek isteyecek, fakat sırtlan kaskatı kesilecek."

Yüce Allah'ın: "Baldırın açılacağı o günde" buyruğundan maksat için oldukça çetin bir

hal olup sıkıntılı olacağıdır. Çünkü Yüce Allah cisimden ve yaratılmışların bütün sıfatlarından münezzehtir. Bundan maksat bildiğimiz organ değildir. O bakımdan bu, belirtilen şekilde te'vil edilir.

"Gözleri önlerine eğilmiş, kendilerini de bir zillet kaplamış olarak. Halbuki onlar sapasağlam iken secdeye çağırılıyorlardı." Yani gözleri zillet içinde ve onları ileri derecede bir zillet, bir hasret ve bir pişmanlık kaplamış olacaktır. Halbuki dünyada iken namaza, Yüce Allah için secde etmeye çağınıyorlardı. Onlar bu çağnyı kabul etmeyip isyan ettiler, azgınlaştılar. Oysa sağlıklı idiler, bu işi yapabilirlerdi. Hastalıkları, secde etmelerini engelleyecek engelleri yoktu. Nehaî ve Şa'bî dedi ki: Secde etmekten maksat farz olan namazlardır.

Özetle onlar secde etmeye, ibadet etmek ya da bununla mükellef oldukları için çağrılmayacaklardır. Bundan maksat dünyada iken secdeyi terketmelerinden dolayı azarlanmalarıdır. Onlar sağlıklı ve esenlik içinde oldukları halde dünyada iken secde etmeyi kibir sebebiyle kendilerine ye-dirmediklerinden, dünyadaki hallerinin zıttı ile cezalandırılacaklardır ve ahirette buna güç yetiremeyeceklerdir. Yüce Rabbimiz tecelli edeceğinde müminler Ona secde edecek fakat kâfir ve münafıklardan hiçbir kimse O'na secde edemeyecek, aksine önceki hadislerde belirtildiği gibi sırtları kaskatı bir parçaya dönüşecektir. [\[5\]](#)

Kâfirlerin Allah'ın Kudreti İle Korkutulmaları Ve Peygamber (S.A.)'e Sabr Edip Bütün Alemlere Kur'an İle Öğüt Verip Hatırlatmasının Emredilmesi

44- Artık beni ve bu sözü yalanlayanları başbaşa bırak! Biz onları bilmeyecekleri bir yerden derece derece azaba yaklaştıracamız.

45- Ben onlara mühlet veriyorum. Muhakkak benim onlara karşı ted- birim sapasağlamdır.

46_ Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun da onlar bir borçtan dolayı ağır bir yük altında mı bırakıl-

dılar?

4? yoksagayb onların yanındadır

48-Artık Rabbinin hükmüne sabret

ve °bahk sahibi gâw olma-Hani °

gamla dolu dolu dua etmişti.

49- Eğer ona Rabbinden bir nimet

erismemisolsaidib°mb°şbirç°le

kınanmış halde atılacaktı.

50- Sonra Rabbi onu seçti de onu sa-lihlerden kıldı.

51- Gerçek şu ki; o kâfirler zikri işittiklerinde neredeyse gözleri ile seni devireceklerdi. Bir de: "Muhakkak ki o bir delidir." diyorlar.

52- Halbuki o ancak alemler için bir öğüttür.

Açıklaması

"Artık beni ve bu sözü yalanlayanları başbaşa bırak! Biz onları bilmeyecekleri bir yerden derece derece azaba yaklaştıracacağız." Beni onlarla başbaşa bırak. Kur'an'ı yalanlayan bu kişilerin hakkından senin adına ben gelirim. Onları nasıl cezalandıracağımı ben bilirim. Onların bu durumlarını düşünme. Bizler onları farkına varmaksızın azab ile yakalayacak, onları adım adım azaba doğru iteceğiz. Nihayet onları -bunun adım adım azaba yaklaştırılmak olduğunu bilmeyecekleri bir şekilde- azabın içerisine düşüreceğiz. Çünkü onlar içinde buldukları bu halin bir nimet bağışı olduğunu sanıyorlar. Bunun akıbeti ve sonunda neler ile karşılaşacaklarını düşünmüyorlar. Bu ise onlar için çok ağır bir tehdit, Peygamber (s.a.) için de bir tesellidir.

Onlar verilen nimetlerin derece derece azaba yaklaştırılmak olduğunun farkına varmıyorlar. Aksine bunun Yüce Allah'tan bir lütuf olduğuna inanıyorlar. Gerçekte ise aynı durum onları hakir düşürmektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Zannederler mi ki biz kendilerine mal ve oğullar vermekle, iyilikleri kendilerine çabucak ulaştırıyoruz. Hayır, onlar farkında değiller." (Mü'minun, 23/55-56) Yine Yüce Allah şöyle

buyurmaktadır: "Onlar kendilerine hatırlatılanı unutunca biz de üzerlerine herşeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenlere sevinince ansızın onları tutup yakalayiverdik de ümitsiz kesiliverdiler." (En'am, 6/44)

Burada da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ben onlara mühlet veriyorum. Muhakkak benim onlara karşı tedbirim sapasağlamdır." Yani günahları daha çok artsın ve tuzağın daha çok farkına varamasınlar diye onlara süre tanıyor ve erteliyorum. Şüphesiz kâfirlere karşı benim tedbirim ve tuzağım pek güçlü ve pek çetindir. Benim emrime aykırı hareket eden, peygamberlerimi yalanlayan, bana karşı isyankârlık etmek cüretini gösteren hiçbir kimse benden kurtulamaz. Yüce Allah'ın hile yapmak demek olan "keyd" tabirini onlara karşı tedbiri hakkında kullanması bu şekilde görülmesinden dolayıdır. Çünkü onlara zarar vermek maksadıyla onlara faydalı görünen bazı şeyler vermiştir. Buna sebep ise Yüce Allah'ın onların murdarlıklarını ve küfürde ayak diretip gideceklerini bilmesindedir.

Buhari ve Müslim'deki rivayete göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah zalime süre tanır. Fakat onu bir defa yakaladı mı artık bir daha bırakmaz." Daha sonra da: "Rabbin zulüm yapan ülkeleri yakaladığında işte böyle yakalar. Şüphesiz onun yakalayışı pek acıklı, pek şiddetlidir." (Hud, 11/102) buyruğunu okudu.

Daha sonra Yüce Allah, onların İslâmı ve hakkı kabul etmelerini engelleyen bütün engeli ortadan kaldırmak üzere şöyle buyurmaktadır:

"Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun da onlar bir borçtan dolayı ağır bir yük altında mı bırakıldılar?" Yani yoksa sen onlardan hidayet, onlara öğretmek, risaletini tebliğ etmek, onları Yüce Allah'a iman etmeye davet etmek karşılığında bir ücret mi istiyorsun da onlar yüklenmekle karşı karşıya kaldıkları bu ağır malî yükü -mal harcamadaki cimriliklerinden dolayı- ödemekten kendilerini ağır bir yük altında mı kabul ediyorlar? Anlatılmak istenen şudur: Sen onlardan bir ücret istedin de bundan dolayı mı senin çağrını kabul etmekten yüz çevirdiler. Oysa ey Muhammed, sen onları Yüce Allah'ın yoluna onlardan alacağın bir ücret söz konusu olmaksızın davet etmekte. Ücret istemek yerine sen bunun mükâfatını Allah'tan umuyorsun. Bununla birlikte onlar cahilliklerinden, küfürlerinden ve inatlarından dolayı kendilerine getirdiğin hakkı yalanlamaktadırlar. Bununla peygamberlik ispat edilmektedir. Çünkü Peygamber (s.a.) maddi herhangi bir menfaat için değil, hayra bizzat hayır olduğu için çağırmaktadır.

"Yoksa gayb onların yanındadır da onlar mı yazıyorlar?" Yani gayb bilgisi onların yanında olduğundan ötürü delil diye kabul ettikleri şeylerden istediklerini yazarak bu şekilde gaybdan yazdıkları ile seninle tartışıyorlar ve kendileri hakkında diledikleri hükmü vererek böylelikle de senin çağrını kabul etmeye, sözüne uymaya ihtiyaçları mı kalıyor?

Maksat onların İslâm risaletini kabul etmekten yüz çevirmekte dayanabilecekleri nakli bir delillerinin bulunmadığını anlatmaktır.

Yüce Allah kâfirlerin izledikleri yolun oldukça tutarsız olduğunu ortaya koyduktan, (risalete dair) şüphelerini tek tek çürüttükten ve bundan dolayı da onları azarladıktan sonra, rasulüne onların eziyetlerine katlanıp, risaletini tebliğ etmek üzere sabır ve sebat göstermesini emrederek şöyle buyurmaktadır: "Artık Rabbinin hükmüne sabret ve o balık sahibi gibi olma. Hani o gamla dolu dolu dua etmişti." Yani ey Muhammed, Rabbinin senin ve bu müşrikler hakkında vereceği hükme, kavminin sana eziyetlerine ve yalanlamalarına katlan. Durmaksızın yahut onların karşı çıkış ve eziyetleri dolayısıyla tökezlemeksizin davetini tebliği sürdür. Şüphesiz dünyada da, ahirette de güzel akıbet sana ve sana tabi olanlaradır.

Usanmak, acelecilik ve öfkelenmekte de Yunus (a.s) gibi olma. Çünkü o kavmine öfke duyarak ayrılıp gitmişti. Ondan sonra başına gelenler gelmişti. Denizde yolculuğa çıkmış, balık onu yutmuş, denizlerde kaybolmuştu. Yaptıklarına pişman olmuş ve balığın karnında karanlıklar içerisinde kavmine karşı öfke ve kederle dolu olduğu halde seslenmişti. Buna sebep ise onları imana davet etmekle birlikte iman etmeyişleri idi. Nitekim bir başka ayet-i kerime'de şöyle buyurmaktadır: "Ve balık sahibini (Yunus 'u da an)! Hani gazaplanıp gitmiş ve bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. O bakımdan karanlıklar içinde: "Senden başka ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zulmedenlerden oldum." diye seslenmişti. Biz de duasını kabul edip, kendisini gamdan kurtarmıştık. Biz müminleri işte böyle kurtarıyoruz." (Enbiya, 25/87-88)

Yani onun gösterdiği sabırsızlık ve kızgınlık sende olmasın. O takdirde sen de onun karşı karşıya kaldığı hal ile sınanırsın. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer ona Rabbinden bir nimet erişmemiş olsa idi. Bomboş bir çöle kınanmış halde atılacaktı." Yani tevbeyle muvaffak kılınarak Allah tarafından tevbesi kabul olunmak suretiyle Allah'ın rahmet ve nimeti ona yetişmemiş olsaydı, balığın karnından hiçbir bitkisi bulunmayan bomboş bir arazi üzerine bırakılır ve o bu haliyle de işlediği günah sebebiyle kınanır, Allah'ın rahmet ve lûtfundan da uzaklaştırılmış olurdu. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sonra Rabbi onu seçti de onu salihlerden kıldı." Yani Rabbi peygamberlik ve vahiy için onu seçti, onu kavmine gönderilen mükemmel derecede salih rasul ve nebilerden kılarak yüzbin yahut daha fazla sayıdaki kimselere rasul olarak gönderdi, onlar da hep birlikte ona iman etti. Dikkat edilirse buradaki "levlâ: ...me-miş olsa idi" lafzı kınanma halinin gerçekleşmediğine delâlet etmektedir. Daha sonra Yüce Allah peygamberini müşriklerin düşmanlıklarından şu buyruklarıyla sakındırmaktadır:

"Gerçek şu ki; o kâfirler zikri işittiklerinde nerede ise gözleri ile seni devireceklerdi: 'Bir de muhakkak ki o bir delidir' diyorlar." Yani onlar -Ze-mahşeri'nin de dediği gibi- düşmanlık ve kinlerinden ötürü sana keskin ve dikkatle bakarak nerede ise ayağını kaydıracaklar, yahut seni helak edecekler. Peygamber (s.a.)'in Kur'an okuması sırasında ona bu şekilde ısrarla bakıyorlardı. Buna sebep ise ona verilen peygamberlikten aşın derecedeki hoşlanmayışları ve kıskançlıklarıdır. Onlar hem durumundan hayretleri, hem başkalarının ondan uzaklaşmasını sağlamak için: O bir delidir diyorlardı. Oysa onun en akıllıları olduğunu biliyorlardı. Bunun anlamı da; Kur'an sebebiyle onun deli olduğunu ileri

sürmeleridir.

Bazıları dedi ki: Kasıt az kalsın sana onların nazarının değeceğidir. Rivayet edildiğine göre Esed oğullarının nazarının değmesi meşhurdu. Aralarından birisinin (bundan dolayı) üç gün rahatsızlandığı dahi olurdu. Yanından bir şey geçti mi onun hakkında: Bugün ben onun benzerini görmedim, dedi mi mutlaka ona nazarı değerdi. Böylelikle nazarı değen birilerinin Ra-sulullah (s.a.) hakkında benzeri bir söz söylemesi istendi. O da: Ben bugün gördüğüm gibi bir adam görmedim, dedi; fakat Allah onu korudu.

Herevî dedi ki: Gözleriyle sana nazar edip, seni Allah'ın yükseltmiş olduğu makamdan -sana olan düşmanlıkları sebebiyle- indirmek istediler.

İbni Kuteybe de bunu şu sözleriyle kabul etmemektedir: Nazar değen bir kimsenin beğendiği bir şeye nazarının değmesi gibi, onların nazarının peygamberimize değeceğini Yüce Allah kastetmiyor. Kastettiği şundan ibarettir: Sen Kur'an okuduğun zaman onlar az kalsın seni düşürecek noktaya varacak kadar düşmanlık ve kin ile sert ve keskin bakışlarla bakıyorlar.

İbni Kesir in görüşüne göre de anlam şudur: Onlar sana olan kinlerinden ötürü seni kıskanırlar. Allah'ın seni koruması ve onlara karşı seni himaye etmesi olmasaydı sana zarar vermeye kalkıştırlardı.

Bu ayette bazılarının görüşüne göre Yüce Allah'ın emriyle nazarın değmesinin hak olduğuna delil vardır. Nitekim bu hususta pekçok ve çeşitli yollardan rivayet edilmiş hadisler de bunu göstermektedir.

Ahmed, Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rasu-lullah (s.a.) buyurdu ki: "Kuşların ötüşlerini uğursuzluğa yorumlamak yoktur. Maktulün intikamını isteyen bir kuşun bu maksatla ötmesi de sözkonu-su değerdir. Kıskançlık da yoktur. Nazar da haktır." Yani Allah'ın iradesi ile.

Bir diğer hadisi Hafız Ebi Bekir el-Bezzar Müsned'inde rivayet etmiştir. Cabir dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Göz (nazar) kişiyi bazan kabre sokar ve bazan deveyi tencereye sokar." Bunun senedindeki ravilerin hepsi de sikadır.

Bir diğer hadisi Hafız Ebû Yâ'lâ Mavsilî, Ebû Zerr'den rivayet etmektedir. Ebû Zerr dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Göz sebebiyle kişi -Allah'ın izniyle- yüksekçe bir dağa çıkar, sonra da ordan aşağıya düşer." Senedi garibtir.

"Halbuki o ancak alemler için bir öğüttür." Yani onlar Muhammed (s.a.) Kur'an'ı getirdiği için bir delidir, diyorlar. Oysa Kur'an ancak cinlere de, insanlara da bir öğüt ve bir hatırlatmadır. Onu ancak akli başında olup bu işe ehil olan kimseler alıp kabul eder. Bu

buyrukla bu ithamı yapanların cahil olduklarına da işaret edilmektedir. Hem Kur'an-ı Kerim gibi pek çok adap, hikmetleri sonsuz hükümler, bütün ilim ve bilgilerin esaslarını ihtiva eden bir kitabı getiren bir kimsenin deli olduğu nasıl söylenebilir?

Hasan-ı Basri dedi ki: Nazar değmesinin ilacı kişinin şu: "Gerçek şu ki; o kâfirler zikri işittiklerinde..." ayetini okumaktır. [\[6\]](#)

[\[1\]](#) Bu, rivayetlerden birisidir. Ahmed ile Buhari'nin Edebu'l-Müfred'de, Hakim ve Bey-haki'nin Ebû Hureyre'den rivayetlerinde ise şöyle buyurduğu belirtilmektedir: "Ben ancak iyi ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim."

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/45-48.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/52-54.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/60-62.

[\[5\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/67-69.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/73-76.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Kıyamet Gününün Azameti Ve O Günü Yalanlayanların Helak Edilmeleri: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Kıyametin Bazı Dehşetli Halleri: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Hesaptan Sonra Kurtuluşa Eren İyi Kimselerin Durumu:

7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

Kıyamet Gününde Bedbaht Kimselerin Durumu: 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler 9

Ayetler Arası İlişki: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

Kur'anın Azameti Ve Onun Vahiy İle İndiğinin İspatı: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi 12

Ayetler Arası İlişki 12

Açıklaması 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

HAKKA SURESİ

Kıyamet Gününün Azameti Ve O Günü Yalanlayanların Helak Edilmeleri:

1- Gerçekleşmesi muhakkak olan (Hakka);

2- Nedir o gerçekleşmesi muhakkak olan?

3- Ve o gerçekleşmesi muhakkak olanın ne olduğunu sana ne bildirdi?

4- Semud ve Ad, kalpleri dehşetle ürperteni (Kâria) yalanladılar.

5- Semud'a gelince, onlar aşırı şiddetli olan (bir ses) ile (Tâğıya) helak edildiler.

6- Ad'a gelince, onlar da ıslıklı ve azgın bir fırtına (Sarsar) ile helak edildiler.

7- O rüzgarı onlara yedi gece ve sekiz gün peşpeşe musallat kıldı. O

kavmi o süre içinde içleri boşalmış hurma kütükleri imişler gibi yere yıkılmış görürdün.

8- Şimdi onlardan geriye kalanı görüyor musun?

9- Firavun da, ondan öncekiler de, altı üstüne gelen kasabalar halkı da hep hata işlediler.

10- Böylelikle Rablerinin rasul(ler)ine isyan ettiler. Bundan ötürü o da kendilerini oldukça şiddetli bir yakalayışla yakalayiverdi.

11- Şüphesiz ki su haddini aştığı sırada sizleri gemide biz taşıdık.

12- Onu sizin için bir ibret kılalım ve onu belleyen kulak da bellesin diye.

Açıklaması:

Yüce Allah Hakka suresini bu halin azametine, durumun büyüklüğüne, gerçekleşeceği günün dehşetine delâlet edecek ifadeler ile başlatarak şöyle buyurmaktadır: "Gerçekleşmesi muhakkak olan. Nedir o gerçekleşmesi muhakkak olan ve o gerçekleşmesi muhakkak olanın ne olduğunu sana ne bildirdi?" Burada gerçekleşmesi muhakkak olan (Hâkka)'dan kasıt kıyamettir. Ona bu adın verilmiş sebebi, işlerin o günde öylece gerçekleşmesinin hak oluşundan, şüphesiz ve tereddütsüz olarak gerçekleşeceğinden dolayıdır. "Hakka" hak gün demektir. Çünkü o günde bütün hakikatler açıkça ortaya çıkar. Yani vadin ve tehdidin gerçekleşmesi gerekli, geleceği kesin olan saatin tahakkuk edeceği kıyametin durumu ve nitelikleri nelerdir? Onun şanı pek büyüktür, dehşeti çetindir. Onun hakikatini Yüce Allah'tan başka idrak etmez ve niteliklerini kimse tasavvur edemez. Ey rasul peygamber! Sana onu ne bildirdi? Çünkü o şanın azameti, dehşetinin büyüklüğü dolayısıyla yaratılmışların bilgilerinin sınırları dışındadır.

Yahya b. Sellam dedi ki: Bana ulaştığına göre Kur'an-ı Kerim'deki: "Sana ne bildirdi?" diye zikredilen ifadelerle dair bilgileri Yüce Allah ona bildirmiş ve öğretmiştir. "Sen nerden bileceksin" diye buyurduğu her bir husus ise, ona bilgisini öğretmediği hususlardandır.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Yüce Allah'ın hakkında: "Sana ne bildirdi" diye geçen hususlar ona bildirilmiştir. Hakkında "sen nerden bileceksin" diye buyurduğu hususlar da bildirilmemiştir.

Daha sonra Yüce Allah Mekkelileri ve başkalarını korkutmak için kıyamet gününü yalanlamış bulunan geçmiş ümmetlere verdiği azap türünü söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Semud ve Ad kalpleri dehşetle ürperteni yalanladılar." Yani Salih'in kavmi olan Semud kabilesi ile Hud'un kavmi olan Ad kabilesi kıyamet gününü yalanladı. Kıyamet günü dehşetleriyle insanların kalplerini çalan, maddeyi patlatıp darmadağın eden demektir. Daha sonra Yüce Allah türlü azapları ve sonuçlarını etraflıca açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Semud'a gelince, onlar aşırı şiddetli olan ile helak edildiler." Salih (a.s)'ın kavmi olan Semud topluluğu aşırı şiddetli olan ile büsbütün helak edildiler. Bundan maksat ise ya şiddetli çığlık, yahut yıldırım ya da haddi aşacak kadar ileri sarsıntılardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı." (Hud, 11/67)

Burada kastedilen yıldırımdır. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bunun üzerine şiddetli bir sarsıntı onları yakalayiverdi de yurtlarında diz üstü çökenler olu-verdiler." (Araf, 7/78-91) Burada da kastedilen zelzeledir. O halde lafızlar farklı olmakla birlikte anlamları birdir.

"Ad'a gelince onlar da ısıklı ve azgın bir fırtına ile helak edildiler. O rüzgarı onlara yedi gece ve sekiz gün peşpeşe musallat kıldı." Hud (a.s.)'un kavmi, Ad kabilesi çılgınlıkla, oldukça soğuk, son derece şiddetli esen, mahvedici bir rüzgarla helak edildiler. Dehşetinin şiddeti, süresinin uzunluğu, soğuğunun fazlalığı oldukça sınırı aşmış, şefkatsiz ve acımasız bir şekilde onların üzerinden geçmiş, Allah o rüzgarı onlara musallat etmiş ve yedi gün, sekiz gece boyunca dinmeksizin, kesilmeksizin sürekli olarak onların üzerine göndermiştir. Esen bu rüzgar ardı arkasına getirdiği çakıl taşlarıyla onları öldürüyor ve yok ediyordu. Onların kökünü kesip imha ediyordu.

Buraya kadar görülen Kur'an-ı Kerim'de Ad kıssasının, Semud kıssasından önce söz konusu edilmesidir. Fakat burada aksini görüyoruz. Çünkü Semud kıssasından çok kısa bir şekilde söz edilmiştir. Daha kısa olanı öne almak ise Arapların (anlatımdaki) adetlerindedir.

"O kavmi o süre içinde içleri boşalmış hurma kütükleri imişler gibi yere yıkılmış görürdün. Şimdi onlardan geriye kalanı görüyor musun?" Yani şayet sen o kavim ile kendi topraklarında ya da o gün ve gecelerde hazır bulunup, onların yere düşmüş yahut çürümüş hurma kütükleri gibi yıkıldıklarını, geriye de onlardan bir şey kalmadığını görseydin, onların kalıntılarından geriye kalan bir kimseyi farkedebilir miydin? Aksine onlar bir kişi kalmamak üzere helak oldular. Yüce Allah onlardan geriye kimse bırakmadı. Nitekim bir başka yerde: "Onların meskenlerinden başka bir şey görünmez oluverdi." (Ahkâf, 46/25) diye buyurmaktadır.

Buhari ile Müslim'de sabit olduğuna göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Saba" sabah vakti doğudan esen (rüzgar) "ile bana yardım olundu. Ad kavmi ise (batıdan esen rüzgar olan) debûr ile helak edildi."

"Firavun da, ondan öncekiler de altı üstüne gelen kasabalar halkı da hep hata işlediler." Yani azgın Firavun ile ondan önce gelen kâfir ümmetler ile Lût kavminin altı üstüne gelen kasabalarının halkı, şirk ve masiyetler demek olan hatalı işler işlediler.

"Böylelikle kendilerinin rasulüne isyan ettiler. Bundan ötürü o da kendilerini oldukça şiddetli bir yakalayış ile yakalayiverdi." Her ümmet kendisine gönderilen rasule karşı çıktı. Allah da onları helak edip, yok etti. Onları diğer kâfir ümmetlere verdiği cezadan daha ağır, oldukça çetin ve acıklı bir azab ile yakalayiverdi.

Ayetin baş taraflarının bir başka benzeri Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Onların

herbiri rasullerini yalanladılar. Bu sebeple azabım hak oldu." (Sad, 38/14); "Bunların hepsi peygamberleri yalanladı da benim azabım hak oldu." (Kaf, 50/14) Bir rasulü yalanlayan bir kimse hepsini yalanlamış demektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Nuh kavmi rasulleri yalanladılar." (Şuara, 26/105); "Ad kavmi rasulleri yalanladılar." (Şuara, 26/123); "Semud kavmi rasulleri yalanladılar." (Şuara, 26/141); "Lût kavmi rasulleri yalanladılar." (Şuara, 26/160)

"Şüphesiz ki su haddini aştığı sırada sizleri gemide biz taşıdık. Onu sizin için bir ibret kılalım ve onu belleyen kulak da bellesin diye." Nuh (a.s) zamanında su haddini aşır Allah'ın izniyle yükselerek tufan gerçekleştiğinde sizler onların sulblerinde olduğunuz halde mümin olan atalarınızı suyun üzerinde akıp giden gemide taşımıştık. Böylelikle boğulmaktan kurtulmalarını ve müminlerin kurtulup kâfirlerin suda boğulmalarını ibret ve öğüt kılmak istedik. Siz de bunu Yüce Allah'ın büyük kudretine, harikulade sanatına ve çetin intikamına delil görmeniz, işittiğini belleyen her bir kulak da bunu duyup dinledikten sonra onu kavrayıp bellemeniz için yaptık. Buna göre Yüce Allah'ın: "Onu... kılalım ve onu bellesin" buyruğundaki zamir bilinen vakıya aittir ki; bu da müminlerin kurtarılıp, kâfirlerin suda boğulmalarıdır.

İbni Ebi Hatim ve İbni Cerir'in, Mekhul'den naklettikleri mürsel bir rivayete göre o şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.)'m üzerine: "Ve onu belleyen bir kulak da bellesin diye" buyruğu nazil olunca Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben de Rabbimden onu Ali'nin kulağı kılmasını diledim." Mekhûl dedi ki: Ali şöyle diyordu: Rasulullah (s.a.)'dan işitip de unuttuğum hiçbir şey yoktur. Bu ayetin Ali (r.a.) dolayısıyla indiğine dair Bureyde'den gelen haber ise, sahih değildir.[\[1\]](#)

Kıyametin Bazı Dehşetli Halleri:

13- Artık Sur'a tek bir üfürüş üfü-rüldüğünde

14- Yer ve dağlar kaldırılıp, birbir-lerine bir defa çarpılarak toz olduklarında

15- İşte o günde olan olmuştur.

16-Gök yarımış ve ° ^nde °gevşemiş olacaktır.

17~ Melekler de onun çevresinde olacak(lar). O günde üstlerinde bulunan sekiz (melek) Rabbinin Arşını yüklenir.

18- O gün hiçbir şeyiniz kalmaksızın arz olunursunuz.

Açıklaması:

"Artık Sur'a tek bir üfürüş üfürüldüğünde" yani İsrafil kâinatın harap olmasıyla sonuçlanacak ilk nefhayı üfürdüğünde... Bu ayetle kıyametin dehşetli hallerine dair haber verilmektedir.

"Yer ve dağlar kaldırılıp birbirlerine bir defa çarpılarak toz olduklarında" ilâhi kudret ile yerlerinden kaldırılıp biri diğerine bir defa vurularak tek bir kütle haline geldiklerinde ve hepsi darmadağın bir kum yığını olup, bilinen şekillerinden farklı bir şekle bürünerek dağıldıklarında demektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün yer başka bir yerle değiştirilecektir. Gökler de..." (İbrahim, 14/48)

"İşte o günde olan olmuştur." Kıyamet kopmuş, inen hüküm inip gerçekleşmiş olacaktır.

"Gök yarılmış ve o günde o gevşemiş olacaktır." Yani gök parçalanacaktır. O gün gök zayıf, gevşek, birbirini tutmayan bir hale gelecektir. Oysa bundan önce güçlü ve yapısı sapasağlamdı.

"Melek(ler) de onun çevresinde olacak(lar). O günde üstlerinde bulunan sekiz (melek) Rabbinin Arşını yüklenir." Yani melekler aziz ve celil olan Allah'ın kendilerine vereceği emri uygulamak üzere semanın köşe bucaklarında hazırlıklı bulunacaklardır. Göğün köşe bucaklarında bulunan meleklerin başları üzerinde de Rabbinin Arşını sekiz melek taşıyacaktır. Sekiz saf melek diye de açıklanmıştır. Bunların da sayısını Allah'tan başka kimse bilmez. Arş mahlukâtın en büyüğüdür. Arşın taşınması bir mecazdır. Çünkü ilâhın taşınmasına imkân yoktur. O halde tevil edilmesi kaçınılmazdır. Bu da Yüce Allah'ın onlara kendi bildikleri bir şekilde belli bir rumuz kullanarak hitap etmesi şeklinde bir hitap olduğudur. Bu da Beytin (Kabe'nin) bina edilmesi, kulların üzerinde Hafaza meleklerinin bulunması gibidir. Çünkü Beytin bina edilmesinden kasıt, orada kalmak değildir. Hafaza melekleri de -diğer meleklerin- unutmaya ihtimalinden dolayı görevlendirilmemişlerdir.

"O günde hiçbir şeyiniz gizli kalmaksızın arz olunursunuz." Yani o günde kullar

hesaplan görölmek üzere Allah'a arz olunacaklardır. Ne şahıslarınız, ne sözleriniz, ne filleriniz, ne işlerinizin hiçbirisi -ne olursa olsun-Allah'a gizli kalmayacaktır. O gizli olanı da ondan daha da gizlisini de bilir. O açığa vurulanları, gizlilikleri ve kalpleri bilir. Sizler kendisine hiçbir şeyin gizli, saklı kalmadığı kimseye arz olunacaksınız. Böylelikle müminlerin sevinci kemale ersin, günahkârlar da daha büyük çapta azarlanmış olsun.

Arz hesaba çekilmek ve sorgulanmaktan ibarettir. Burada askerlerin durumlarını öğrenmek için onların sultana arzedilmelerine benzetme yapılmıştır. Şanı Yüce Allah'ın böyle bir tabloyu tespit etmesi onun taht üzerine oturmasından dolayı değildir.

Bu buyruklarda ağır bir tehdit ve kesin bir azar ile zorlu bir hesabın oldukça önemli ve tehlikeli olduğu haber verilmektedir.

İbni Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre Sabit b. Haccac şöyle demiştir: Ömer b. Hattab (r.a.) dedi ki: "Hesaba çekilmezden önce kendinizi hesaba çekiniz. (Amelleriniz) tartıya arzedilmeden önce kendinizi tartınız. Çünkü bugün kendinizi hesaba çekmeniz sizin için yarınki hesabı daha bir kolaylaştırır. O en büyük arz olunma günü için de (güzel amellerle) süsleniniz: "O günde -hiçbir şeyiniz gizli kalmaksızın- arzulunursunuz."

İmam Ahmed, Tirmizi ve İbni Mace'nin rivayetine göre Ebu Musa Eş'arî dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "İnsanlar kıyamet gününde üç defa arzulunacaklardır. İki arzda tartışma yapılacak, mazeretler ileri sürülecektir. Üçüncüsünde ise; işte o vakit amel defterleri uçuşarak sahiplerinin ellerine ulaşacaktır. Kimisi onu sağ eliyle, kimisi sol eliyle alacaktır." Ancak Tirmizi bunu Ebû Hureyre'den diye rivayet etmiş, İbni Cerir de bunu Abdullah b. Mesud'dan diye rivayet etmiştir.[\[2\]](#)

Hesaptan Sonra Kurtuluşa Eren İyi Kimselerin Durumu:

19- Kitabı sağından verilmiş olana gelince, der ki: "İşte alın, okuyun kitabımı."

20- "Ben zaten hesabıma gerçekten kavuşacağımı biliyordum."

21-Artık o mutlu bir hayat içindedir:

22- Yüksek bir cennette,

24- Geçmiş günlerde peşinen işledikleriniz sebebi ile afiyetle yiyin, için.

Açıklaması:

Yüce Allah kıyamet gününde amel defteri sağından verilecek olanların mutluluklarını ve bu sebeple sevineceklerini belirterek şöyle buyurmaktadır:

"Kitabı sağından verilmiş olana gelince, der ki: İşte alın okuyun kitabımı!" Hafaza meleklerinin amellerini yazdığı kitabı sağ tarafından verilen kimse oldukça sevineceğinden ötürü karşılaşacağı herkese şöyle der: Bu kitabı alın da içindekileri okuyun. Çünkü o mahşer ehlindekilerin sıkıntılı ve korku içerisindeki halini yaşadktan sonra kurtulandan olduğunu öğrenmiş olacaktır.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ben zaten hesabıma gerçekten kavuşacağımı biliyordum." Hesabım ile karşılaşacağıma ve Yüce Allah'ın günahlarım sebebiyle beni sorgulayacağına dair ağırlıklı bir kanaatim vardı. Fakat Yüce Allah lütfuyla beni affetti ve günahlarım sebebiyle beni sorgulamadı.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre anlam şöyledir: Ben dünyada iken ahirette hesaba çekileceğimi ve bugünün kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğini biliyor ve buna kesinlikle inanıyordum. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar gerçekten Rablerine kavuşacaklarını kesinlikle bilirler." (Bakara, 2/46) [\[3\]](#)

Dahhak dedi ki: Kur'an-ı Kerim'de müminin zannetmesi olarak geçen her bir buyruk yakîn (kesin bilgi) ifade eder, kâfir hakkında kullanılmışsa şüphe anlamındadır. Mücahid dedi ki: Ahirete dair zan yakîn, dünyaya dair zan ise şek (şüphe ve tereddüt) ifade eder.

Zemahşeri dedi ki: Burada zannım ilim (yakîn) anlamında kullanılmasının sebebi, zann-ı galibin de adetler ve ahkâm ile ilgili hususlarda ilmin yerini tutmasından dolayıdır. Meselâ, ben bu işin şöyle şöyle olduğunu ya-kîne benzer bir zan ile zannediyorum, denilir.

Ayetin birinci anlamını sahihte sabit olan ve İbn Ömer'den nakledilen şu hadis desteklemektedir. Buna göre ona "necvâ: gizlice konuşma (fısıldaşma)"ya dair soru sorulunca şöyle dedi: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinledim: "Kıyamet gününde

Allah kulunu yaklaştırır ve ona bütün günahlarını tek tek söyletir. Kul nihayet artık helak olacağı kanaatine sahip olunca, Yüce Allah da ona şöyle buyuracak: Dünyada iken ben bu günahlarını gizledim, bugün de sana onları bağışlıyorum. Sonra da ona hasenatına dair kitabı sağ tarafından verilir. Kâfir ve münafiğa gelince şahitler (haklarında) şöyle diyeceklerdir: "İşte Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır. Haberiniz olsun ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerindedir." (Hud, 11/18)

Daha sonra Yüce Allah iyi ve takvalı müminin akıbetini açıklarak şöyle buyurmaktadır:

"Artık o mutlu bir hayat içindedir. Yüksek bir cennette; devşirilecek meyveleri yakındır." O yaşayışını olumsuz etkileyecek bütün etkenlerden uzak, hoşa giden ve hoşnut olunan bir hayatı; mekânı itibariyle yüksek, değerü üstün mevki ve konumlan yüce, meskenleri pek hoş, sevinci sürekli bir cennette yaşayacaktır. Bu cennet bahçelerinin meyvelerinin toplanması için uzağa gitmeye gerek yoktur. Ayakta olan da, oturan da, yatan da onları eliyle alabilir.

Taberani'nin rivayetine göre Selman-ı Farisi dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Hiçbir kimse şu izin belgesi olmadan cennete girmeyecektir: Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla! Bu Allah'tan filan oğlu filan için yazılmış bir belgedir. Onu üstün ve devşirilecek meyveleri yakın olan bir cennete alınız." Aynı hadisi Ziya el-Makdısı şu lafızla rivayet etmiştir: "Mümin kimseye sırat üzerinden geçiş izin belgesi verilecektir: Rahman ve rahim Allah'ın adıyla. Bu aziz ve hakim olan Allah'tan filana verilen bir belgedir. Onu devşirilecek meyveleri yakın yüksek bir cennete alınız."

"Geçmiř günlerde peşinen işledikleriniz sebebiyle afiyetle yiyin, için." Onlara şöyle denilecektir: Ey takva sahibi iyi kimseler, cennetin hoř yiyeceklerinden, meyvelerinden afiyetle yiyiniz, oradaki ićeceklerden afiyetle içiniz. Bundan dolayı sizin için herhangi bir sıkıntı yoktur. Bu da dünya hayatında yaptıklarınıza bir karşılık ve işlediğiniz salih ameller sebebiyle bir mükâfattır.

Bu mükâfat Yüce Allah'ın onlara bir lütfü, nimeti ve ihsanıdır. Çünkü sahih bir hadiste sabit olduğuna göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Amel ediniz, aşırıya gitmeyiniz. Kendinizi usandıracak kadar yorulmayınız. şunu bilin ki; hiçbir kimseyi kendi ameli cennete sokamaz." Sen de mi ey Allah'ın Rasulü, diye sordular. Şöyle buyurdu: "Ben de; Allah'ın beni kendi katından bir rahmete ve bir lütfü daldırması hali müstesna."[\[4\]](#)

Kıyamet Gününde Bedbaht Kimselerin Durumu:

25- Kitabı sol tarafından verilen kimseye gelince, o da der ki: Keşke kitabım verilmeseydi

26- "Ve keşke hesabımın ne olduğunu bilmeseydim."

27- "Keşke bu bitmiş olsa idi"

28- "Malımın bana faydası olmadı."

29- Saltanatım da beni bırakıp gitti,

30-Yakalayın onu; ellerini de boynuna bağlayın onun.

31-Sonra cehenneme ulaştırın onu.

32- Sonra onu yetmiş arşın uzunlunda bir zincire vurun.

34 yoksulu yedirmeye de teşvik etmezdi-

35- Artık bugün burada onun hiçbir yakın dostu yoktur.

36- Gıslinden başka hiçbir yiyeceği de yok.

37- Onu da ancak hata işleyenler yer.

Açıklaması:

"Kitabı sol tarafından verilen kimseye gelince, o da der ki: Keşke kitabım verilmeseydi!" Yani kitabı sol tarafından ya da arkasından verilecek olan bedbaht kişi üzüntü, keder acı ve pişmanlık ile -günahlarını ve çirkin amellerini göreceğinden- keşke bana kitabım verilmeseydi, diyecektir. İşte bu bedenî azaptan önce manevi azabın söz konusu olacağına delildir.

"Ve keşke hesabımın ne olduğunu bilmeseydim, keşke bu bitmiş olsaydı. " Yani keşke hesaba çekilerek hesabıma dair bir şey bilmemiş olsaydım. Çünkü hepsi benim aleyhime vebaldir. Keşke dünyadaki ölümüm hayatı sona erdiren, kesip bitiren bir iş olsaydı da ondan sonra diriltilmemiş olsaydım. Böylelikle o ölümün devam etmesini ve dirilişin gerçekleşmemesini temenni edecek, buna sebep ise amellerinin kötülüğünü ve uğrayacağı azabı görecektir. Katade dedi ki: Dünyada iken ölümden daha çok hiçbir şeyden nefret etmediği halde ölümü temenni edecektir. Bu ayetin bir benzeri de: "Kâfir: Ah keşke ben de toprak olsaydım, diyecek." (Nebe, 78/40) buyruğudur.

"Malımın bana faydası olmadı, saltanatım da beni bırakıp gitti." Malımın bana hiçbir faydası olmadı. Allah'ın azabını kısmen dahi olsa benden uzaklaştırmadı. İleri süreceğim bir delilim kalmadı. Makamım, mevkim, mülküm hep gitti. Bunlar da benden azabı uzaklaştırmadı. Aksine bütün iş bana kaldı. Kimse bana yardımcı olamıyor, beni himaye edemiyor. Ebu Hayyan dedi ki: Tercih edilen İbni Abbas'ın görüşüne göre burada söz konusu edilen "saltanaf'tan maksadın, dünyada iken delil diye ileri sürdüğü şeyler olduğudur. Çünkü kitaplarını sol taraflarından almak hükümdarlara, sultanlara has bir şey olmayacaktır. Aksine bu bütün bedbaht kimseler hakkında geneldir. ^[5] O vakitte Yüce Allah onun varacağı yeri ve işinin akıbetini açıklayarak şöyle buyuracaktır:

"Yakalayın onu, ellerini de boynuna bağlayın onun. Sonra cehenneme ulaştırın onu, sonra onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire vurun." Yani Yüce Allah şöyle buyurarak zebanilere emir verecektir: Bunu zincirlere, bukağılara bağlanmış olarak yakalayın. Elleri zincirle boynuna bağlansın. Sonra onu oranın sıcaklığını tatsın diye cehenneme götürün, sonra da hareket edemesin, diye bütün vücudunu sarıp sarmalayacak yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire vurun.

Daha sonra Yüce Allah bu şiddetli tehdit ve azabının sebebini şu buy-ruklarıyla açıklamaktadır:

"Çünkü o azametli Allah'a iman etmezdi. Yoksulu yedirmeye de teşvik etmezdi." Yani o kâfir ve inkarcı birisi idi. Azamet ve saltanatın sahibi Allah'a iman etmezdi. Fakirlere, çaresiz yoksullara yemek yedirmeye -muhtaçlara, kendisi karşılıksız olarak malını vermesi şöyle dursun- teşvik dahi etmezdi. Yani o tevhid, ibadet ve şirk koşmamak gibi Allah'ın haklarını da yerine getirmez, iyilikte bulunmak, iyilik ve takva üzere yardımlaşmak gibi kulların haklarını da yerine getirmezdi. Fiilen yemek yedirmekten bah-sedilmeyip teşvikin sözkonusu edilmesi durumunun kötülüğünü anlatmak içindir. Teşviki terkedenin, fiili terkeden gibi olduğunu da ifade eder. Ayet-i

kerimede kâfirlerin dinin fer'î hükümleriyle muhatap olduklarına dair delâlet de vardır.

Böyle bir kimse için azap kaçınılmazdır ve onun yakasını bırakmayacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Artık bugün burada onun hiçbir yakın dostu yoktur." Kıyamet gününde ona fayda sağlayacak bir yakını, şefaathçi olacak bir dostu, Allah'ın azabından kurtaracak kimsesi olmayacaktır. Nitekim bir başka ayette şöyle buyurulmaktadır: "Zalimlerin ne candan bir dostu, ne de şefaati kabul edilir bir şefaathçisi olacaktır." (Mümin, 40/18) Yüce Allah'ın "burada" buyruğu da onların azap görecekleri mekâna bir işarettir.

Böyle birisinin yiyeceğini de Yüce Allah şöylece anlatmaktadır:

"Gıslinden başka bir yiyeceği de yok. Onu da ancak hata işleyenler yer." Böylesinin cehennemliklerin vücutlarından akacak kan ve irinden başka yiyecek bir şeyleri olmayacaktır. Bunu da ancak günah işleyen kimseler yiyecektir. Katade gıslin hakkında o cehennemliklerin en kötü yiyeceğidir, demiştir.[\[6\]](#)

Kur'anın Azameti Ve Onun Vahiy İle İndiğinin İspatı:

38- Hayır, yemin ederim ki gördüğünüz şeylere

39- Görmediğiniz şeylere de;

40- Muhakkak ki o şerefli bir elçinin okuduğu sözüdür.

41- O bir şair sözü de değildir. Ne kadar az inanırsınız.

42- Bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüp ibret alırsınız.

43- O, alemlerin Rabbi tarafından indirilmedi.

44- Eğer bazı sözleri uydurup bize isnadetseydi'

45- biz onu elbette kudretimizle alı-

46. Sonra da kalbinin damarını elbette koparırdık.

47- O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı.

48- Doğrusu o, takva sahipleri için bir öğüttür. Aranızda yalanlayanlar olduğunu da elbette biliriz biz.

50- Ve şüphesiz ki o, kâfirler için bir hasrettir.

51- Ve muhakkak ki o kesin bilginin gerçeğidir.

52- O halde büyük Rabbini, adı ile teşbih et.

Açıklaması

"Hayır, yemin ederim ki gördüğünüz şeylere, görmediğiniz şeylere de. Muhakkak ki o şerefli bir elçinin okuduğu sözüdür." Yani ben isim ve sıfatlarımda kemalime delil olan gördüğünüz yaratıklara ve sizin için gayb olan hususlara yemin ederim ki... Yahutta gördüklerinizle, görmediklerinizle herbir şeye yemin ederim ki; Kur'an Allah'ın kelâmı, vahyi, kulu ve risaleti tebliğ ile emaneti yerine ulaştırmak için seçtiği rasulüne indirdiği kitabıdır. Şüphesiz o çok şerefli bir rasulün okuduğu, çok şerefli bir rasulün tebliğ ettiği bir sözdür. Risalet yoluyla Allah'tan alınıp insanlara ulaştırılmaktadır.

Kur'an'ın elçiye izafe edilmesi, onun tarafından tebliğ edilmesi anlamındadır. Çünkü elçinin bir özelliği kendisini elçi olarak gönderen adına bildirimde bulunmaktır. "Rasul: elçi" söz konusu edilerek, bu Kur'an'ın onun kendiliğinden uydurduğu bir söz olmadığına işarette bulunulmuştur. O elçilik (risalet) yoluyla Allah'tan alınıp bildirilen Allah'ın sözüdür. Elçinin "şerefli" diye nitelendirilmesi de onun güvenilirliğine bir işarettir. Onun basit, dünyevi maksatlara göz dikerek aldığı risaleti değişikliğe uğratanlardan olmadığını anlatmaktadır.

Çoğunluğun kanaatine göre burada sözü edilen "şerefli elçi" Muhammed (s.a.)'dir. Çünkü bundan sonra Kur'an'ın bir şair ve bir kahin sözü olmadığı zikredilmektedir. Araplar ise Cebrail'in şair ya da kahin olduğunu söylemiyorlardı. Onlar bunu Muhammed (s.a.) için söylüyorlardı.

Tekvir süresindeki buyrukta ise çoğunluğun kanaatine göre sözü edilen "şerefli elçi" Cebrail (a.s.)'dir. Çünkü ileride de geleceği gibi daha sonra gelen nitelikler ona uygundur.

"O bir şair sözü de değildir, ne kadar az inanırsınız!" Kur'an ileri sürdüğünüz gibi bir şair sözü değildir. Çünkü Muhammed (s.a.) şair değildir, ayrıca Kur'an ayetleri şiir türünden de değildir. Sizler ise pek az iman eder, çok basit ölçülerde tasdik ediyorsunuz. Buradaki "azlık"tan kasıt, zahiri anlamıdır ki, bu da kendilerine sizi kim yarattı diye sorulduğunda Allah diye cevap vermeleridir. "Azlık" niteliğinin sözlük anlamı ile iman olma ihtimali de vardır. Çünkü onlar kendilerine hiçbir fayda sağlamayacak basit bazı şeyleri doğrulamışlardır. Zira onlar hayrın, akrabalık bağına gözetmenin, iffetli hareket etmenin ve buna benzer Rasulullah (s.a.)'ın emrettiği hususların doğru olduğunu kabul ediyor, inanıyorlardı.

Kur'an'ın şiir olmadığı belirtilirken "ne kadar az inanırsınız" denildiği halde bir kehanet olmadığı söylenirken de "ne kadar az düşünüp ibret alırsınız" diye buyurulmuştur. Çünkü Kur'an'ın şiir olmadığı adeta maddi olarak hissedilen apaçık bir husustur.

Kur'an lafzının böyle olduğu açıkça ortadadır. Çünkü şiir vezinli olup kafiyeli bir söz dizisidir. Kur'an lafızları ise şiir kastiyle söylenmemiş ve çok az olan bazı bölümler dışında böyle değildir. Muhteva bakımından şiir olmadığına gelince, Kur'an her türlü bilgiyi, gerçeği ve mükellef olan bir kimseyi inatlaşmayan türden birisi olduğu takdirde, bildirdiklerini tasdik etme sonucuna götüren bütün delilleri ihtiva etmektedir.

Kur'an'ın bir kehânet olmadığını anlamak için ise, düşünmeye ihtiyaç vardır. Kâhinlerin sözleri anlamsız birtakım seciler (cümle sonlarında kafiyeler) ile tabiattan uzak birtakım şekillerdir. Diğer taraftan Kur'an-ı Ke-rim'de şeytanlar lanetlenmekte ve onların uygulamaları yerilmektedir. Kâhinler de şeytanların kardeşleridir. [7]

"Bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüp ibret alırsınız." Kur'an sizin ileri sürdüğünüz gibi gelecekte gaybî olan hususları bildiğini iddia eden bir kâhin sözü de değildir. Çünkü kâhinlik ayrı bir iştir. Onunla Kur'an arasında ortak bir taraf yoktur. Çünkü Kur'an'da şeytanlara lanet okunmaktadır. Onların ilham ettiği sözler olmasını akıl kabul edemez. Fakat sizler pek az düşünüp öğüt alan kimselersiniz. Bundan dolayı işin içinden çıkamıyor sunuz. Kur'an'ın söz düzeninin nasıl olduğu, onun şeytanlara laneti ihtiva ettiği üzerinde düşünüp, ibret almadığınız için; o bir kâhin sözüdür, dediniz. Daha sonra Yüce Allah asıl maksadı açıkça şöylece ifade etmektedir:

"O alemlerin Rabbi tarafından indirilmedi." Bilakis o insanların da, cinlerin de Rabbi olan Allah tarafından indirilmiştir. Onu Cibril-i Emin Allah'ın Rasulü Muhammed (s.a.)'in kalbi üzerine indirmiştir. O kendisini elçi gönderenin adına tebliğ yapan anlamında bu rasulün (elçinin) sözüdür. İnsanlara bu sözü açıklayıp ve insanları ona imana çağırın ve Kur'an'ı peygamberliğinin delil ve belgesi olarak ortaya koyan Odur.

İmam Ahmed'in rivayet ettiğine göre Şureyh b. Ubeyd dedi ki: Ömer b. Hattab dedi

ki: Müslüman olmadan önce Rasulullah (s.a.)'i gözetlemeye çıktım. Benden önce mescide gelmiş olduğunu gördüm. Arkasında durdum. Hakka suresini okumaya başladı. Kuranın o akıcı sözleri beni hayrete düşürdü. Kendi kendime kâhindir dedim. Bu sefer: "Bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüp ibret alırsınız. O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedi. Eğer bazı sözleri uydurup bize isnad etseydi, biz onu elbette kudretimizle alıverirdik. Sonra da kalbinin damarını elbette koparırdık. O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı." buyruklarını surenin sonuna kadar okudu. (Ömer (r.a) devamla) dedi ki: Bunun üzerine İslâm kalbimde alabildiğine yer etti.

İbni Kesir dedi ki: İşte bu da Yüce Allah'ın Ömer b. Hattab (r.a.)'m hidayetini etki etmeyi takdir buyurduğu sebeplerden birisidir.

Daha sonra Yüce Allah Muhammed (s.a.)'in Kur'an'dan bir şeyler uydurmaya güç yetiremeyeceğini şöylece vurgulamaktadır:

"Eğer bazı sözleri uydurup, bize isnad etseydi biz onu elbette kudretimizle alıverirdik." Eğer Muhammed ya da Cebrail batıl bazı sözler uydurup, bunları kendisi uydurduğu halde -faraza- Allah'a nispet etseydi, biz onu gücümüzle yakalar ve çarçabuk cezalandırır, ondan intikam alırdık. Yahutta onun -öldürülmek istenen kişinin yakalanması gibi- sağ elini yakalardık. Çünkü "yemin: sağ el" güç kudret demektir:

"Sonra da kalbinin damarını elbette koparırdık." Kalp damarı (vetin) kalpten başa giden bir damardır. Bu damar koptu mu kişi ölür. Bu da onun, hükümdarların gazaplandıkları kimselere uyguladıkları en ağır ceza ile helak edileceğini anlatan bir ifadedir.

"O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı." Yani sizden herhangi bir kimse bize karşı onu savunamaz ya da onu bizden kurtaramazdı. Dolayısıyla sizin için Allah adına yalan söylemeye kendisini zorlama cesaretini nasıl gösterebilir? Rasulü kimse bize karşı koruyamaz ya da (istediğimiz takdirde) öldürmemize engel olamaz, demektir.

Arkasından Yüce Allah Kur'an'm birtakım nitelik ve faydalarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Doğrusu o takva sahipleri için bir öğüttür." Yani Kur'an-ı Kerim Allah'ın emirlerine itaat edip, yasaklarından kaçınarak Allah'ın azabından korkan takva ehli kimseler için bir öğüt ve bir hatırlatmadır. Yüce Allah'ın: "O takva sahipleri için bir hidayettir." (Bakara, 2/2) buyruğuna benzemektedir. "Takva sahiplerinin özellikle sözkonusu edilmesi ondan yararlananların onlar olmasıdır.

Yüce Allah'ın şu buyruğuyla yalanlayıcıları tehdit etmesi de bu buyruklara uygundur:

"Aranızda yalanlayanlar olduğunu da elbette biliriz biz." Yani bizler küfür ve inat ile bazılarınızın Kur'an'ı yalanladığını kesinlikle biliyoruz. Buna karşılık onları biz cezalandıracağız. Bazınız da Hakka giden yolu bulduğundan ötürü onun doğruluğuna inanmaktadır. Bu buyruk yalanlayıcılar için ağır bir tehdit ihtiva etmektedir.

"Ve şüphesiz ki o, kâfirler için bir hasrettir." Muhakkak bu Kur'an-ı Kerim kıyamet gününde kâfirler müminlerin mükâfatlarını, Allah'ın onlara lütuflarını görecekleri vakit, onlar için bir hasret ve bir pişmanlık sebebi olacaktır.

"Ve muhakkak ki o kesin bilginin gerçeğidir." Muhakkak Kur'an-ı Kerim doğru haberdir, kesin gerçektir. Onda hiçbir şüphe ve tereddüt yoktur. Çünkü o Allah'tandır. Muhammed (s.a.)'in uydurduğu bir söz değildir.

"O halde büyük Rabbini adı ile teşbih et." Yani Kur'an-ı Azim'i indiren Allah'ı Ona yakışmayan şeylerden teşbih ile tenzih et. Teşbih, sübhanallah demektir. Aynı şekilde sözler uydurulup, O'na nispet edilmesine razı olmaktan da O'nu teşbih et. Sana vahyettikleri sebebiyle Allah'a şükür olmak üzere de Onu teşbih et.

"Rabbin adı" mukaddes zatına ya da sıfatlarından birisine delâlet eden her bir lafızdır. Allah, rahman ve rahim gibi. Özel ismin tenzih edilmesi ise zatın tenzih edilmesi demektir. Buna göre "isim" lafzının başındaki "be" harfi zaidir. [\[8\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/82-85.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/87-88.

[\[3\]](#) Burada müellif her iki ayet-i kerimede de "zan" lafzının kesin bilgi anlamında kullanıldığının kabul edildiğine işaret etmektedir, (çev.)

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/91-92.

[\[5\]](#) Bahru'l-Muhit, VIII/325 vd.

[6] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/95-97.

[7] Hasen e-Kummi Nisaburi, Garâibu'l-Kur'an, XXIX/42.

[8] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/101-104.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Müşriklerin Kıyamet Azabı İle Tehdit Edilmeleri Ve Gerçekleşeceğinin Vurgulanması 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

İnsan Tabiatını Tedavi Eden On Özellik. 6

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Rasulullah'ı (S.A.) Yalanlayan Kafirlerin Dünya Ve

Ahiretteki Durumları 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

Müşriklerin Kıyamet Azabı İle Tehdit Edilmeleri Ve Gerçekleşeceğinin Vurgulanması

1- İsteyen biri incek bir azabı istedi.

2- O kâfirler içindir. Onu önleyebilecek yoktur.

3- O üstün ve yüce dereceler sahibi Allah'tandır.

4- Melekler de, Ruh da oraya miktarı ellibin yıl olan bir günde yükselir.

5- O halde sen güzel bir sabır ile

ı onlar onu uzak görürler. : onu yakın görürüz.

8- O gün gök erimiş maden gibi olacak.

9- Dağlar da renk renk boyanmış yün gibi olacak.

10- Ve gerçek hiçbir dost, dostunu sormayacak.

11- Bunlar onlara gösterilir. Her günahkâr o günün azabından (kurtulmak için) feda etmeyi temenni eder; oğullarını,

12- Zevcesini, kardeşini,

13- Kendisini barındıran soyunu so-punu;

14- Ve yeryüzünde olanların hepsini; ve sonra da kendisini kurtarsın diye.

15- Asla! Çünkü o alevli bir ateştir.

16- Deriyi soyup çıkarandır.

17,18- Çağırır yüz çeviren ve arkasına dönen kimseyi, toplayıp kaba doldurana.

Açıklaması

"İsteyen biri incek bir azabı istedi. O kâfirler içindir. Onu önleyebilecek yoktur." Yani birisi ahirette gerçekleşmesi muhakkak olan bir azabın getirilmesini istedi. Bu azap kâfirler içindir ve onları gelip bulacaktır. Allah bu azabın gelmesini dilediğinde gerçekleşmesi muhakkak olan bu azabı kimse engelleyemeyecektir. Buradaki isteyiş, alay etmek ve işi yokuşa sürmek içindir. İsteyen kişi de Nadr b. Haris b. Kelde ya da bir başkasıdır. Onlar şöyle demişlerdi: "Ey Allah! Eğer bu senin katından (indirilmiş) hakkın kendisi ise durma bizim üzerimize gökten taş yağdır. Yahut bize acıklı bir azap gönder." (Enfal, 8/32)

"O üstün ve yüce dereceler sahibi Allah'tandır." Yani o azap meleklerin yükseldiği derecelerin sahibi Yüce Allah tarafından gerçekleşecektir. İbni Abbas dedi ki: "Yüce dereceler sahibi" semavatın sahibi demektir. Ona "me-aric: dereceler, basamaklar" adını vermesi meleklerin onda yükselmelerinden ötürüdür. Katade'ye göre meâric, faziletler ve nimetler sahibi demektir. Çünkü Yüce Allah'ın çeşitli nimet ve ihsanlarının pek çok mertebesi vardır. Bu nimet ve ihsanlar da insanlara çeşitli mertebelerde ulaşır.

Maksat kâfirlerin isteyip, acele gelmesini istedikleri azabın hiç şüphesiz gerçekleşeceğini anlatmaktır.

"Melekler de, Ruh da oraya miktarı ellibin yıl olan bir günde yükselir." Yani bu derecelerde melekler ve Cebrail (a.s) insanlar oraya yükselmek isteyecek olurlarsa dünya hesabı ile ellibin yıl süreli bir günde Yüce Allah'a yükselirler. Fakat ruhanî melekler bu mesafeyi çok kısa bir sürede yükselirler. Ne var ki burada ellibinden kasıt belli bir sayı ile sınırlandırmak değildir. Maksat mutlak olarak çokluk ve meleklerin oldukça uzak bir yere yükseldiklerini anlatmaktır. Buradaki "oraya"dan kasıt, Arş'ına ya da hükmüne yahutta emirlerinin indiği yere ya da izzet ve keramet yerine; "Bir günde" buyruğu da çoğunluğun görüşüne göre "yükselir" buyruğu ile alâkalıdır. Yani yükseliş böyle bir günde gerçekleşir. Bundan kasıt da günün mutlak olarak uzun olmakla nitelendirilmesidir.

Aynı zamanda İbni Abbas ve Hasan-ı Basri'nin de görüşü olan bir başka görüşe göre "güri'den maksat kâfirleri dehşete düşürüp korkutmak için kıyamet günüdür. Maksat da onların hesaba çekilmek üzere insanlar arasında hüküm verilinceye kadar duracaklarıdır. Bu süre de dünya yıllarından ellibin yıla tekabül eder. Arkasından cehennemlikler ateşin çeşitli basamaklarında yerlerini alacaklardır. Azabı isteyiş ile meleklerin yükselişi arasındaki ilişkinin sebebi de, onların bakışlarına göre gün süresiyle Allah nezdindeki gün

süresi arasındaki bir karşılaştırmadır. Onlar dünyanın uzun süreli olduğunu görürler. Dünyanın süresi, Allah nezdindeki gün ile kıyas edilecek olursa pek kısadır.

Bu ayetin Secde süresindeki: "Sonra miktarı sizin saymanıza göre bin yıl olan bir günde." (Secde, 32/5) ayeti ile birlikte açıklaması da şöyledir: Kıyametin çeşitli konumları ve durumları vardır. Orada herbiri bin yıl süren elli konum olacaktır.

Bu uzun süre ancak kâfirler hakkında söz konusudur. Müminler hakkında ise böyle olmayacaktır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O günde cennetliklerin kalacakları yer çok hayırlı ve dinlenecekleri yer çok güzeldir." (Furkan, 25/24) Burada kalınacak ve dinlenecek yerin cennet olduğu hususu üzerinde müfessirlerin ittifakı vardır. Ayrıca İmam Ahmed'in ve İbni Cerir'in rivayetine göre Ebu Said Hudri şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasulü! Bugün ne kadar da uzun bir gün, diye soruldu. Allah Rasulü şöyle buyurdu: Nefsim elinde olana yemin ederim ki bu mümin hakkında o kadar hafifletilecek ki, onun için dünyada iken kıldığı bir farz namazdan dahi daha kolay gelecektir.

"O halde sen güzel bir sabır ile sabret." Ey Muhammed! Alay etmek, işi yokuşa sürmek, vahyi yalanlamak maksadıyla azabı istemelerine aldırma. Bundan rahatsız olma. Onların seni yalanlamalarına, getirdiklerini inkâr etmelerine, gerçekleşmesini uzak gördükleri azabın çabuk gelmesini istemelerine karşı kalbini ferah tut. Güzel bir şekilde sabret, tahammülsüzlük gösterme! Allah'tan başkasına şikâyet etme! İşte güzel sabrın anlamı budur.

"Çünkü onlar onu uzak görürler. Biz ise onu yakın görürüz." Onlar azabın gerçekleşmesini, kıyametin kopmasını uzak görürler. Küfür olan inançlarına göre bunun gerçekleşmesini imkânsız kabul ederler. Aynı şekilde süresi ellibin yıl olan kıyamet gününün çok uzak, hatta imkânsız olduğunu kabul ediyorlar. Bizler ise biliyoruz ki bugünün gerçekleşmesi pek yakındır, mümkündür, olmayacak bir şey değildir. Çünkü gelecek olan herşey yakın demektir.

Daha sonra Yüce Allah o günün birtakım niteliklerini ve o günde meydana gelecek birtakım olayları söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"O gün gök erimiş maden gibi olacak, dağlar da renk renk boyanmış yün gibi olacak ve gerçek hiçbir dost dostunu sormayacak." Göğün zeytinyağı tortusu yahut eritilmiş bakır, kurşun ya da gümüş gibi olacağı yani birbirini tutmayan gevşek ve darmadağın bir hale geleceği, dağların ise rüzgarın savurduğu atılmış yün gibi olacağı gündür o kıyamet günü. O günde yakın, bir başka yakınının durumunu, halini -en kötü durumda olduğunu gördüğü halde- sormayacaktır. Çünkü göreceği dehşetli hallerden ötürü kendisinden başkasıyla uğraşamayacaktır.

"Bunlar onlara gösterilir, her günahkâr o günün azabından (kurtulmak için) feda

etmeyi temenni eder: Oğullarını, zevcesini, kardeşini, kendisini barındıran soyunu sopunu ve yeryüzünde olanların hepsini ve sonra da (bunların) kendisini kurtarmasını (ister)." Her arkadaş arkadaşını görür. Kimse, kimseden gizli kalmaz. Fakat birbirleriyle konuşamazlar. Kâfir ve cehennem azabını hakettiren günah işlemiş her bir günahkâr, başına gelen kıyamet günü azabından kurtulmak için bulabildiği en değerli malı ya da kendisi için en kıymetli, en üstün insanları feda edip kurtulmayı temenni eder. Çocuklarını, kardeşlerini, eşini, kabilesini, nesep itibarıyla kendilerine bağlı olduğu akraba ve aşiretini ya da zorlu zamanlarda kendisini himaye eden ve kendilerine sığındığı yardımcıları feda etmek ister. Hatta günahkâr bir kimse, yeryüzünde bulunan cinleri, insanları ve diğer yaratıkları dahi feda etmeyi arzu eder. Ancak onun kurtuluş için feda etmeyi istedikleri bütün bu fidyeler kabul edilmez ve isterse yeryüzündekilerin hepsini versin, vermek istediği bu fidyeler onu cehennem azabından kurtaramaz.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve babanın oğluna, oğlunun babasına hiçbir fayda sağlamayacağı o günden de korkun. Muhakkak ki Allah'ın vaadi haktır." (Lokman, 31/33); "Eğer ağır yüklü bir kimse kendi yüküne (birini) çağırırsa -akraba dahi olsa- o yükünden hiçbir şey yüklenmez." (Fâtır, 35/18); "Sur'a üfürüldüğü o günde aralarında akrabalık bağı olmayacaktır, birbirlerine soru da sormazlar." (Mu'minun, 23/101); "Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı o günde bunlardan her bir kişinin kendisine yeter bir işi olacaktır." (Abese, 80/34-37)

Özetle şanı Yüce Allah kıyamet gününün dört niteliğini söz konusu etmektedir: O günde gök erimiş maden gibi olacaktır. Dağlar da atılmış yün gibi olacaktır. Hiçbir dost bir başka dostunu sormayacaktır ve kâfirler, o günün azabından kurtulabilmek için kendileri için en değerli insanları ve yeryüzünde bulunanların hepsini feda ederek kurtulmayı arzu edecektir.

Daha sonra Yüce Allah bu şekilde fidyenin kabul edilmeyeceğini, bunun olmayacak bir şey olduğunu daha da pekiştirerek şöyle buyurmaktadır: "Asla! Çünkü o alevli bir ateştir. Deriyi soyup çıkarandır, çağırır yüz çeviren ve arkasına dönen kimseyi, toplayıp kaba doldurur." Yani bu günahkârların herbirisi yeryüzündekilerin hepsini ve dünya malının tamamını fide verip kurtulmak istese kabul edilmeyecektir. Onun için aşın sıcak cehennem vardır, onun barınağı orasıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "İşte ben sizi oldukça alevli bir ateşi haber vererek korkuttum." (Leyi, 92/14) Cehennem ateşi eti üzerinde hiçbir şey bırakmamak üzere kemikten sıyrır. Başın derisini, ellerin, ayakların derilerini, bacaklarını etini soyup çıkarır, sonra her şey eski haline döner. Cehennem dünyada iken haktan, imandan yüz çevirip arkasını dönen, malı toplayıp kaba dolduran, hayır yolunda hiçbir şey infak etmeyen, malındaki nafaka ve zekât gibi farz hakları yerine getirmeyen herkesi çağırır. Hasan-ı Basri der ki: Ey Ademoğlu! Allah'ın tehdidini duyduğun halde yine de dünyayı kaba doldurmaya çalışıyorsun.

"Kellâ: Asla" buyruğu günahkâr kimseleri böyle bir temenniden vazgeçirmek, onların vermek istediği fidyenin kabulünün imkânsız olduğunu açıklamak içindir. "O" zamiri cehennem ateşine aittir. Cehennemden her ne kadar söz edilmediyse de azap cehennem ateşine delâlet etmektedir. Daha sonra verilen haberin açıklığa kavuşturduğu müphem bir zamir olması da mümkündür. Yani olay şu ki: ...demektir.

Çağırma ise İbni Abbas'tan gelen rivayete göre hakikat anlamındadır. Yahutta mecazî bir anlam ihtiva eder. Çünkü cehennem hazırlanışı ve yalanlayıcılara görünüşü onları çağırma benzetilmiştir. O halde bu onların sanki cehennem onları çağırıp, cehenneme getirilmesi gibi cehenneme getirilmelerini anlatan mecazi bir ifadedir. [\[1\]](#)

İnsan Tabiatını Tedavi Eden On Özellik

- 19- Gerçekten insan cimri olarak yaratılmıştır.
- 20- Yani o kendisine zarar erişirse
- 21- Ona hayır dokunsa cimrilik edip infak etmeyendir.
- 22- Ancak namaz kılanlar müstesna.
- 23- Onlar ki namazlarına devam ederler.
- 24- Onlar ki mallarında bilinen bir hak vardır:
- 25- Dilenene ve yoksula.
- 26- Onlar ki hesap gününü tasdik ederler.
- 27- Ve onlar ki Rablerinin azabından korkarlar.
- 28- Çünkü Rablerinin azabından yana güven altında olunmaz.
- 29- Onlar ki başkalarına karşı ırzlarını korurlar.

30- Eşlerine yahut sağ ellerinin sahip olduklarına karşı müstesna. Çünkü onlar kınanmazlar.

31- Ama kim bundan ötesini isterse, işte bunlar sınırı aşanlardır.

32- Onlar ki emanetlerine ve ahidlerine uyarlar.

33- Onlar ki şehadetlerini dosdoğru yerine getirirler.

34- Onlar ki namazlarını gereği gibi kılarlar.

35- İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar.

Açıklaması

"Gerçekten insan cimri (helû1) olarak yaratılmıştır." Yani o kendisine zarar erişirse feryadı basandır. "Ona hayır dokunsa cimrilik edip, infak etmeyendir." Yani tahammülsüzlük insanın mayasında vardır. Yahut helû', aşırı tutkun ve az sabırlı demektir. Belâya sabretmeyen, nimetlere şükretmeyen kişinin vasfıdır. Aynı şekilde bu fakirlik, ihtiyaç, hastalık ve benzeri bir sıkıntı gelip çattığında çokça tahammülsüzlük gösteren ya da çokça üzülp şikâyet eden kimse diye de açıklanmıştır. Buna zenginlik, bolluk ya da makam, mevki yahut güç, sağlık ve benzeri nimetler verilecek olursa da kimseye bir şeyler vermez, başkasına karşı oldukça cimrilik gösterir, eli sıkı davranır.

İmam Ahmed'in ve Ebu Davud'un rivayetine göre Ebu Hureyre (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Bir adamdaki en kötü şey, kişiyi mal toplamaya iten cimrilik ve korku zamanlarında kalbin alabildiğine zaaf gösterdiği korkaklıktır."

Daha sonra Yüce Allah aşağıdaki on niteliğe sahip kimseleri istisna etmektedir:

1, 2- Namazı kılmak ve ona devam etmek: "Ancak namaz kılanlar müstesna. Onlar ki namazlarına devam ederler." Yani hayra iletilen ve bu hususta kendilerine başarı verilen kimseler dışındaki insanlar yerilmeye değer niteliklere sahiptirler. Bu müstesna kimseler namazlarını eda ederler. Vakitlerine, farzlarına gereği gibi riayet edenler. Onlar hiçbir zaman namazlarını terketmezler. Hiçbir iş onları namaz kılmaktan alıkoymaz. Namazın farzlarından, sünnetlerinden birisini ihlâl etmezler. Namazın hakikatinin gerektirdiği Allah

ile irtibatlı olmak, huzur ve sükûn içerisinde Allah'ın önünde saygı ile durmak emrini yerine getirirler. Bunlar hiçbir şekilde cimrilik, sabırsızlık, başkalarını hayırdan mahrum etmek gibi o sıfatlara sahip değildirler. Onlar imanları ve ruhlarındaki hak dinin yer edinmiş olması sebebiyle övülmeye değer niteliklere ve hoşnut olunan özelliklere sahiptirler.

Bu buyruk, ibadete devam etmenin gereğine bir delildir. Nitekim sahih hadiste Aişe (r.a.)'den rivayete göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah için amellerin en çok sevileni az dahi olsa devamlı olanıdır." Bir başka lafızda: "Ameli işleyenin devamlı işlediği ameldir." şeklindedir. Aişe (r.a.) dedi ki: Rasulullah (s.a.) bir amelde bulundu mu onu devamlı işlerdi yahutta üzerine sebatla devam ederdi.

Bu durumda ayet ile namazı vakitlerinde devamlı kılanlar kastedilmektedir. Namazın durumunu önemsemek ise namazdan önce birtakım hususları yerine getirmeye dikkat etmekle gerçekleşir. Abdest, avretin örtülmesi, kibleye yönelmek ve diğer hususlar. Vaktin girmesiyle birlikte kalbin namazla meşgul olması namaz ile birlikte dikkat edilmesi gereken huşu, riyakârlıktan sakınmak gibi hususlarla nafileleri ve tamamlayıcı diğer amelleri yapmak suretiyle ortaya çıkar. Ayrıca boş işlerden sakınmak, itaate aykırı hususlardan uzak durmak gibi namaz ile ilgisi olan hususların gözönünde bulundurulması da bunu gerçekleştiren hususlar arasındadır. Çünkü namaz hayasızlıktan ve münkerden alıkoyar. Namazdan sonra ma-siyetin işlenmesi o namazın kabul olunmadığının delilidir.

3- Zekâtı ve diğer malî görevleri yerine getirmek: "Onlar ki mallarında bilinen bir hak vardır: Dilenene ve yoksula." Onların mallarında ihtiyaç sahipleri için ayrılmış belirli bir pay vardır. İster dilensinler, ister iffetli davransınlar. Bu farz zekâtları ve insanın kendisini yükümlü tuttuğu adak yahut sürekli (cari) bir sadaka ya da sürekli bir yardım (vakıf) gibi bütün hususları kapsar. İşte bu da ruhu eğiten, ahlâkî hedefi ve üstün dinî amacı bulunan ibadetlerin farz oluşundan sonra, toplumsal hedefleri bulunan malî ibadetin farz oluşunun delilidir. Buna göre haktan maksat farz olan zekâttır. Bunun delili de "bilinen" olmakla nitelendirilmesi ve namazın devamı ile birlikte söz konusu edilmiş olmasıdır. Zekâtın dışındaki infaklar hakkında olduğu da söylenmiştir. O takdirde bu mendupluk ve müstehaplık ifade eder.

4- Amellerin karşılıklarının verileceği günü tasdik etmek: "Ve onlar ki hesap gününü tasdik ederler." Yani onlar kıyamet gününe yahut ölümden sonra dirilişe, hesaba ve cezaya (amellerin karşılıklarının görüleceğine) kesinlikle inanırlar. Bugünün geleceğinde hiç şüphe etmezler, onu inkâr etmezler. Bu sebeple onlar sevap ve mükâfatı ümit eden, cezalandırılmaktan korkan kimselerin ruh hali ile amel ederler. Bu da amelin itikadı, sözü ve fiili tashihe iten bir amacının bulunduğu bir delildir.

5- Allah'ın azabından korkmak: "Ve onlar ki Rablerinin azabından korkarlar. Çünkü Rablerinin azabından yana güven altında olunmaz." Yani onlar farzları terkedip, yasakları işleyecek olurlarsa Allah'ın azabından korkarlar, çekinirler. Çünkü azap kesinlikle

gerçekleşecektir. Herhangi bir kimsenin o azaptan yana kendini güvende hissetmemesi gerekir. Herkesin o azaptan korkması icab eder.

Bu ayetin bir benzeri de şu buyruklardır: "Gerçek müminler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer." (Enfâl, 8/2); "Verdiklerini verirlerken Rablerinin huzuruna dönecekler diye kalpleri ürperenler..." (Müminûn, 23/60)

İşte bu azaptan korkmanın kişiyi itaate götüren, masiyetten de alıkoyan bir etken olduğunun ve kimsenin Allah'ın azabından -ileri derecede itaatkâr birisi dahi olsa- kendisini güvenlik altında görmemesi gerektiğinin delilidir.

6- İffetli davranmak ve hayasızlıklardan uzak durmak: "Onlar ki başkalarına karşı ırzlarını korurlar, eşlerine yahut sağ ellerinin sahip olduklarına karşı müstesna. Çünkü onlar kınanmazlar. Ama kim bundan ötesini isterse işte bunlar sınırı aşanlardır." Mahrem yerlerini haramdan alıkoyup Yüce Allah'ın izin vermediği hallerden onları alıkoyan kimselerdir. Allah'ın izin verdikleri ise eş ve cariyeler demek olan sağ ellerin sahip olduklarıdır. Bunlardan meşru olan bir yolla yararlanmakta kınanacak bir taraf yoktur. Kim bundan başka bir arayışa geçecek olursa o haddi aşmış, kendilerini de, ümmetlerini de zarara sokan taşkın kimselerdirler.

Bu da evlilik ve -dünyada köleliğin mevcut olduğu dönemlerde- cariyelerle yararlanmanın dışındaki bütün yolların haram olduğunun delilidir.

7, 8- Emanetleri eksiksiz yerine getirmek ve ahidlere bağlı kalmak: "Onlar ki emanetlerine ve ahidlerine uyarlar." Yani onlar kendilerine verilen emanetleri sahiplerine tastamam geri verirler. Antlaşmalarını da eksiksiz yerine getirirler. Kendi adlarına bağlandıkları antlaşmalarından hiçbir şeyi ihlâl edip bozmazlar. Onlara bir şey emanet edilecek olursa hainlik etmezler. Ahidleştiklerinde de sözlerinde durmamazlık etmezler.

İşte bunlar müminlerin nitelikleridir. Bunların zıttı ise münafıkların nitelikleridir. Nitekim sahih hadiste şöyle buyurulmuştur: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verirse sözünde durmaz, ona bir şey emanet edilirse hainlik eder." Bir başka rivayette de şöyle denilmektedir: "Konuşursa yalan söyler, antlaşırsa ahdini bozar, tartışırsa haddi aşar."

9- Şahitliği hak ve gerçek ile eksiksiz yerine getirmek: "Onlar ki şaha-detlerini dosdoğru yerine getirirler." Hakimlerin huzurunda hak ile şahitlik ederler. Eksiksiz ve fazlasız olarak onu yerine getirirler. Yakın ya da uzak, üstün ya da aşağı konumdaki hiçbir kimseye iyi davranmaya kalkışmazlar, şahitliği gizlemez ve onu değişikliğe uğratmazlar.

10- Namaza gereken dikkati göstermek: "Onlar ki namazlarını gereği gibi kılarlar." Namazların vakitlerine, rükünlerine, farzlarına, müstehaplarına dikkat ederler. Bunların

hiçbirisini ihlâl etmezler. Başka şeylerle uğraşp namazı unutmazlar. Namazdan sonra da namazla çelişen yahut onunla bağdaşmayan bir iş yapmazlar. Çünkü o takdirde namazın sevabı gider, ecri boşa çıkar. Bu sebepten onlar namazlarına gayret ve şevkle başlar, namazı kılariken dünyevi meşgaleleri kalplerinden uzaklaştırırlar, okudukları Kur'an'ı yahutta tekrarladıkları zikirleri düşünür, kalpleri ile Allah'ın huzurunda durur, Kur'an ayetlerini anlayarak okurlar.

"İşte onlar cennetlerde ağırılanırlar." Yani sözü geçen bu sıfatlara sahip kimseler ebedilik cennetlerinde kalacak, türlü lütuflarla, çeşitli lezzet ve sevinçlerle ikrama mazhar olacaklardır. Nitekim Bezzar'ın ve Evsat'ta Ta-berani'nin Ebu Said'den rivayet ettikleri hadiste şöyle buyurulduğu nakledilmektedir: "Cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hatırına gelmeyen şeyler vardır."^[2]

Rasulullah'ı (S.A.) Yalanlayan Kafirlerin Dünya Ve Ahiretteki Durumları

36- Bu kâfirlere ne oluyor ki; sana doğru hızlıca geliyorlar;

37- Sağdan ve soldan bölük bölük etrafını sarıyorlar.

38- Acaba onların her biri Naim cennetine koyulmayı mı ümit eder?

39~ Havır' gerçekten bizler onları bildikleri o şeyden yarattık.

40- Hayır, doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki mutlaka biz güç yetirenleriz.

41- Onların yerine onlardan hayırlı olanları getirmeye. Ve biz önüne

42- Artık kendilerine vaad olunan günle" üe karşılaşınca kadar bırak onlar; dalsınlar, oynasınlar.

43- O gün onlar sanki dikilmiş putlara süratle gidiyorlarmış gibi kabirlerinden hızlıca çıkarlar.

44- Gözleri horlukla aşağıda, kendilerini de bir zillet sarmış olacaktır. İşte bu, onlara vaad edilegelen gündür.

Açıklaması

"Bu kâfirlere ne oluyor ki, sana doğru hızlıca geliyorlar. Sağdan ve soldan; bölük bölük etrafını sarıyorlar." Yani ey peygamber, ne oluyor bu kâfirlere? Niçin küfre, yalanlamaya, seninle alay etmeye hızlıca yöneliyorlar? Onların Peygamber (s.a.)'in sağında, solunda dağınık topluluklar, çeşitli fırkalar ve gruplar halinde ondan kaçışıp ayrılarak gittikleri görülüyor. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ne oluyor onlara ki, öğütten yüz çeviricidirler. Onlar sanki aslandan ürküp kaçan yaban eşsekleridir." (Müddessir, 74/49-51)

"Bölük bölük" lafzının boyunlarını uzatmış ve sürekli sana bakmaktadırlar, anlamında olduğu da söylenmiştir.

Daha sonra Yüce Allah onların cenneti temenni edişlerinin yersizliğini söz konusu ederek cennetlere girmekten ümitlerini kesilmeleri için şöyle buyurmaktadır:

"Acaba onların herbiri Naim cennetine koyulmayı mı ümit eder?" Bu müşrikler bu şekilde küfür içinde iken yalanlıyorlar ve Rasulullah (s.a.)'dan kaçıp, haktan uzaklaşmakta iken Naim cennetlerine girmeyi mi ümit ediyorlar? Asla, aksine onların varacakları yer cehennemdir.

Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, gerçekten bizler onları bildikleri o şeyden yarattık." Yani onların asla cennete girme ümitleri yoktur. Biz onları oldukça güçsüz bir meniden yarattık. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz sizi değersiz bir sudan yaratmadık mı?" (Mürselat, 77/20) Bu buyruk, ölümden sonra dirilişin ve onların gerçekleşmesini inkâr ettikleri, varlığını uzak bir ihtimal olarak kabul ettikleri azabın meydana geleceğinin açık bir ifadesidir. Buna delil de onların da kabul ettikleri ilk yaratma bir yana baştan yaratmadır. O halde insanların değerlendirmelerine göre tekrar yaratmak, birincisinden daha kolay olacaktır. Yüce Allah'a göre ise ilk yaratmak ile tekrar yaratmak aynı şeylerdir. Ayrıca onlar zayıf ve güçsüz bir şeyden yaratıldıklarına göre, kendileri de zayıftırlar, onların bu şekilde büyüklenmemeleri gerekir.

Ahmed, İbni Mace ve İbni Sad'in rivayetine göre Rasulullah (s.a.): "Bu kâfirlere ne oluyor ki sana doğru hızlıca geliyorlar..." buyruğundan itibaren: "Hayır, gerçekten biz onları bildikleri o şeyden yarattık." buyruğuna kadar okudu. Daha sonra Rasulullah (s.a.)

avucuna tükürdü ve onun üzerine parmağını koyup şöyle dedi: "Allah buyuruyor ki: Ey Ademoğlu, ben seni bunun gibi bir şeyden yaratmışken, sen beni nasıl aciz bırakabilirsin? Nihayet seni, organlarını yerli yerine yerleştirdim, seni dimdik ayakta duracak hale getirdim. İki elbisene bürünüp yürüdü. Yerde ses çıkardın, mal topladın, onu başkalarına vermeyip alıkoydun. Nihayet canın boğaza gelip dayanacağı vakit sadaka verme zamanı geldi(ğini hatırladın)."

Daha sonra Yüce Allah, iman etsinler diye küfrü sürdürmeleri halinde helak edilmekle korkutup yerlerine başkalarını yaratmakla tehdit ederek buyurdu ki:

"Hayır, doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki mutlaka biz güç yetirenleriz; onların yerine onlardan hayırlı olanı getirmeye ve biz önüne geçilecekler değiliz." Yüce Allah güneşin, ayın ve gezegenlerin sene boyunca her gün doğup battıkları yerlere yemin ederek, biz bunlardan daha iyi, isyankârlık edenlerden daha çok Allah'a itaat eden kimseleri yaratmaya ve bunları da helak etmeye kadiriz diye buyurdu. Biz bunu dileyecek olursak hiçbir şey bizi aciz bırakamaz ve kimse bizi yenik düşüremez. Aksine biz dilediğimizi yapabiliriz. Fakat irademiz ve hikmetimiz onları cezalandırmayı ertelemeyi gerektirmiştir.

Bu da Yüce Allah'ın var etmeye de, yok etmeye de -yemin ile pekiştirilmiş olarak kudretinin kemalinin delilidir. Mümkün (Allah tarafından yaratılmış) varlıklardan hiçbir şeyin Onu aciz bırakamayacağını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu ifadeler onların ciddiye alınmadıklarını ortaya koymakta, sözlerinde çelişki bulunduğuna dikkat çekilmektedir. Çünkü onlar hem ölümden sonra dirilişi inkâr ediyorlar, hem de cennete girmeyi ümit ediyorlar. Yüce Allah'ın gökleri, yeri ve bildikleri şeyden de kendilerini yarattığını da itiraf ediyorlar. Fakat diğer taraftan onun kendilerini ikinci bir defa yaratabileceğine de iman etmiyorlar.

Daha sonra Yüce Allah, Rasulüne ölümden sonra diriliş gününe kadar onlardan yüz çevirmesini emir buyurarak onlara olan tehdidini daha ileriye götürmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Artık kendilerine vaad olunan günleri ile karşılaşınca kadar bırak onları; dalsınlar, oyalansınlar." Ey Muhammedi Bırak onları da batıl sözlerini söyleyip dursunlar. Dünya hayatlarında oynayıp oyalansınlar. İnatla-şarak, yalanlamalarını, küfürlerini, ölümden sonra dirilişi inkârlarını sürdürsünler. Kıyamet gününe ve o gündeki dehşetli halleri görene, onun azabını tadararak amellerinin karşılıklarını görecekleri güne kadar bu hallerini sürdürüp gitsinler.

O gündeki hallerinden bazıları:

"O gün onlar sanki dikilmiş putlara süratle gidiyorlarmış gibi kabirlerinden hızlıca

çıkırlar." Şanı yüce ve mübarek olan Rabbinizin, hesaba çekilmek üzere durulacak yere gelinmesi için yapacağı çağrı ile kabirlerden ' hızlıca ve birbirleriyle yarışırmasına kalkıp gidecekleri günü hatırla! Onların, hesabın görüleceği yere hızlıca gidişleri dünyada iken dikilmiş bir bayrak yahut bir sancağa hızlıca koşuşmalarını andıracaktır. Burada "dikilmiş şe/'den kasıt, dikilip de Allah'tan başka ibadet olunan herbir şeydir.

"Gözleri korkukla aşağıda, kendilerini de bir zillet sarmış olacaktır. İşte bu onlara vaad edilegelen gündür." Gözleri zilletle ve üzümlere bakacaktır. Aşırı zillet onları bürüyecektir. Bunun sebebi ise karşılarında duran azabın dehşeti ve dünya hayatında itaate karşı büyüklenmenin karşılığı ve cezasıdır. Pek büyük dehşetler ihtiva eden o gün Yüce Allah'ın karşı karşıya gelmekle onları tehdit edip uyardığı, kendilerinin ise yalanladıkları gündür. Keşke o güne iman etselerdi de azabtan kurtulsalardı.

Olacak hadiselerden mazi (geçmiş) zaman kipiyle söz edilmesi, Allah'ın vaadettiği şeyin kaçınılmaz olarak gerçekleşeceğinden dolayıdır. ^[3]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/111-114.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/118-121.

[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/125-127.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nuh (A.S.)'un Kavmine Peygamber Olarak Gönderilmesi
2

Kelime ve İbareler: 2

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 3

Nuh (A.S.)'un Rabbine Yakarışı 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Nuh Kavminin Çeşitli Kötülükleri, Çirkin Sözleri Ve Fiilleri
8

Belagat 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Nuh (A.S.)'un Kavmine Peygamber Olarak Gönderilmesi

1- Gerçekten biz Nuh'u kavmine: "Kendilerine çok acıklı bir azap gelmezden önce kavmini korkut." diye gönderdik.

2- O da dedi ki: "Ey kavmim! Şüphesiz ben sizi apaçık bir korkutan ve uyarırım.

3- "Şöyle ki: Allah'a ibadet edin, O'n-dan korkun ve bana itaat edin.

4- 'Ta ki günahlarınızdan bir kısmını mağfiret buyursun ve sizi belli bir süreye kadar geciktirsin. Şüphesiz ki Allah'ın takdir ettiği vakit geldi mi geri bırakılmaz. Keşke bilseydiniz."

Açıklaması

"Gerçekten biz Nuh'u kavmine: Kendilerine çok acıklı bir azap gelmezden önce kavmini korkut diye gönderdik." Yani biz Allah'ın kavmine gönderdiği ilk rasul olan Nuh'u peygamber olarak gönderdik ve ona dedik ki: Kendilerine çok ağır ve acıklı bir azap gelmezden önce kavmini Allah'ın azabı ve intikamı ile korkutup uyar. Bu da ya cehennem azabı ya da tufanda boğulma azabıdır. Eğer tevbe edip Allah'a dönerlerse bu azapları kaldırılır.

"O da dedi ki: Ey kavmim! Şüphesiz ben sizi apaçık bir korkutan ve uyarırım." Nuh kavmine: "Ben sizleri Allah'ın azabı ile açık ve besbelli bir şekilde korkutup uyarıyorum. Size nasıl kurtulacağınızı açıklıyorum." dedi. Bu korkutup uyarmanın muhtevası da şuydu:

"Şöyle ki: Allah'a ibadet edin, ondan korkun ve bana itaat edin." Sizlere O'na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın bir ve tek olarak Allah'a ibadet etmenizi, Onun haklarını eksiksiz yerine getirmenizi, emirlerine uymanızı, sizi azabına müstehak kılacak şeylerden uzak kalmanızı, size verdiğim emirlerde bana itaat etmenizi emrediyorum. Çünkü ben sizlere

şanı yüce ve mübarek olan Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim.

Takva (korkmak), emirleri yerine getirip haram ve günahı gerektiren hususlardan uzak durmak demektir.

Bu üç yükümlülüğü yerine getirmenin iki sonucu vardır:

"Ta ki günahlarınızdan bir kısmını mağfiret buyursun ve sizi belli bir süreye kadar geciktirsin." Yani günahlarınızın bir kısmını örtsün, işlediğiniz kusurları müsamaha ile karşılasın, ömürlerinizi uzatarak sizi Allah'ın sizin için takdir buyurmuş olduğu ölüm vaktinize kadar -iman edip, itaat ettiğiniz takdirde- ertelesin ve ömürlerinizi uzatsın. Böylelikle ibadet ve itaate mükâfat olarak iki hususun vaad edildiği görülmektedir: Birincisi ahirette görülecek zararların önlenmesi demek olan günahların bağışlanması, ikincisi dünya menfaatlerinin gerçekleştirilmesi sonucunu verecek olan ecelin mümkün olan en nihai süreye kadar geciktirilmesi.

İlim adamları bu ayet-i kerimeyi itaat, iyilik ve akrabalık bağına gözetmek sebebiyle ömrün gerçek anlamda uzatılacağına delil göstermişlerdir. Nitekim Ebu Ya'lâ'nın rivayet ettiği hadiste belirtildiğine göre Enes şöyle demiştir: "Akrabalık bağına gözetmek ömrü uzatır." Zemahşeri dedi ki: Allah meselâ Nuh kavmi iman ettikleri takdirde onlara bin yıl ömür yaşayacaklarını, küfürleri üzere kalacak olurlarsa dokuzyüz yıl sonunda onları helak edeceğini takdir buyurmuş olsun. Onlara şu söylendi: İman edin, Allah da sizi belli bir vadenin sonuna kadar geciktirsin. Yani Allah'ın miktarını tespit ettiği ve sizin ulaşacağınız son vakit olarak belirleyip daha ilerisine gidemeyeceğiniz vakte kadar sizi yaşatsın. Bu da daha uzun vakit olan bin yılın nihayetidir. [\[1\]](#)

"Şüphesiz ki Allah'ın takdir ettiği vakit geldi mi geri bırakılmaz. Keşke bilseydiniz." Yani Allah'ın sizin için takdir ettiği süre gelip de siz hala küfür üzerinde devam etmekte iseniz bu süre ertelenmez, aksine kaçınılmaz olarak gerçekleşir. O halde iman etmek ve itaate yönelmekte elinizi çabuk tutunuz. Eğer bilseydiniz, sizler Allah'ın takdir ettiği sürenin gelmesi halinde geriye bırakılmayacağını da bilirdiniz. Yani ecel kesindir ve ertelenmez. Fakat bir başka şeyle bir alâkası ve irtibatı bulunmaktadır. İman ve itaat halinde ecel daha uzar. Fakat daha sonra da kaçınılmaz olarak ölüm gelecektir. Küfür ve masiyet halinde ise ecel daha kısa olur, sonra da ölüm tahakkuk eder.

Akıllı kimse, azap gelmeden önce itaate yönelmekte elini çabuk tutandır. Çünkü Yüce Allah cezanın gelmesini emredecek olursa, bu geri çevrilemez ve buna engel olunamaz. Eceli tesbit eden Yüce Allah olduğundan dolayı eceli kendisine nispet etmiş bulunmaktadır. [\[2\]](#)

Nuh (A.S.)'un Rabbine Yakarışı

5- Dedi ki: "Rabbim, ben kavmimi gece ve gündüz gerçekten davet ettim."

6- 'Takat benim davetim kaçıştan başka bir şeylerini artırmadı onların."

7- "Gerçekten ben onlara kendilerini mağfiret etmen için ne zaman davet ettiysem parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine hüründüler, ısrar ettiler ve büyüklendik-çe büyüklendiler."

8- "Sonra ben gerçekten onları yüksek sesle davet ettim."

9- "Sonra muhakkak ben onlara hem açık açık ilan ettim. Hem de kendilerine gizli gizli söyledim."

10- "Arkasından: Rabbinizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok mağfiret edicidir, dedim."

11- "Böylece O üzerinize semayı (yağmuru) bol bol salıverir."

12- "Mallarla, oğullarla size yardım eder. Size bağlar, bahçeler verir ve sizin için nehirler akıtır."

13- "Size ne oluyor ki Allah'ın azametinden hiç korkmuyorsunuz?"

14- "Halbuki O sizi tavır(dan) ta-vır(a) geçirerek yaratmıştır."

15- "Görmez misiniz, Allah yedi göğü nasıl tabaka tabaka yaratmış."

16- "Onların arasında ayı bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır."

17- "Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir."

18- "Sonra sizi yine oraya iade edecek ve sizi bir defa daha çıkaracak."

19- "Allah, yeri sizin için bir sergi kılmıştır."

20- "Ta ki onun geniş yollarında gidesiniz."

Açıklaması

Yüce Allah Nuh (a.s.)'un kavminden çeşitli şekillerde şikâyetlerde bulunduğunu belirterek şöyle buyurmaktadır: "Dedi ki: Rabbim ben kavmimi gece ve gündüz gerçekten davet ettim. Fakat benim davetim kaçıştan başka bir şeylerini artırmadı onların."

Nuh (a.s.) aziz ve celil olan Rabbine kavminden gördüklerini ve elli eksiğiyle bin yıl gibi uzun bir süre onlara karşı sabredip katlandığını belirterek şikâyetinde bulundu: Ben kavmimi kendilerini çağırmamı emrettiğin imana, senin emrine uyarak gece gündüz davet edip durdum. Fakat benim onları çağırmam kendilerini davet ettiğim şeyden kaçıp uzaklaşmalarından başka bir şeylerini artırmadı. Yani ben onları hakka yaklaşmak için çağırdıkça onlar haktan kaçtılar, uzaklaşıp gittiler. Daha sonra onların kendisine çeşitli tutumlar takındıklarını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten ben onlara kendilerini mağfiret etmen için ne zaman davet ettiysem parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine hüründüler, ısrar ettiler ve büyüklendikçe büyüklendiler." Ben onları günahlarının bağışlanmasına sebep olacak, sana iman etmeye ve sana itaate çağırdıkça onlar parmak uçlarıyla benim kendilerine yaptığım daveti duymasınlar diye kulaklarını tıkadılar, beni görmesinler, sözümü işitmesinler diye de elbiseleriyle yüzlerini kapattılar. Küfür ve şirk üzere kalmaya devam ettiler, hakkı kabulden uzaklaşıp büyüklendikçe büyüklendiler. Yani hakka uymayı, ona boyun eğmeyi kendilerine yedirmediler.

"Sonra ben gerçekten onları yüksek sesle davet ettim, sonra muhakkak ben onlara hem açık açık ilan ettim, hem de kendilerine gizli gizli söyledim." Ben çeşitli davet yollarına başvurup onları insanlar arasında açıkça ve yüksek sesle imana ve itaate davet ettim. Daha sonra açıkça davet ettiğim gibi gizli gizli de davette bulundum.

Ayetlerden maksat, onun davetinin üç mertebeli olduğunu anlatmaktır:

O gece gündüz gizli öğüt vermekle başladı. Onlarsa ondan kaçıp uzaklaştılar.

Sonra onlara açık açık davette bulundu. Çünkü bir topluluk arasında öğüt vermek bir azardır ve üslûbu ağırlaştırmaktır. Bu da onları etkilemedi.

Daha sonra gizli ve açık her iki yolu da bir arada denedi. Tıpkı hangi yola baş vurduysa faydasını göremediğinden şaşırıp kalan gayretkeş kimsenin yaptığı gibi. Buradaki "sonra" anlamındaki lafız bu haller arasındaki uzak süreyi ve üslûp mertebesindeki farklılığı göstermek içindir. Çünkü açıkça davet, gizli davetten daha ağır bir üslûptur. Her iki yolu birlikte uygulamak ise, bunlardan tek başına birisini kullanmaktan daha ağırdır.

Bu da Peygamber (s.a.)'in Mekke'de ve Arap yarımadasında izlediği davet aşamalarını andırmaktadır. Kureyş kâfirlerinin takındıkları tutum da Nuh (a.s) kavminin tutumuna benziyordu:

"Kâfir olanlar dediler ki: Bu Kur'anı dinlemeyin ve o okunurken anlamsız sesler çıkarın. Belki baskın çıkarsınız." (Fussilet, 41/26)

Daha sonra davetinin mahiyetini şöylece açıklamaktadır: "Arkasından: Rabbinizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok mağfiret edicidir, dedim." Onlara dedim ki: Rabbinizden ihlâslı bir niyet ile geçmiş günahlarınızın bağışlanmasını isteyin. Küfür ve masiyetlerden Allah'a tevbe edin. Şüphesiz sizi yaratan, besleyip büyüten Rabbinizin günahkârlara mağfireti pek çoktur.

Buyrukta mağfiret dilemenin, bereketin ve bolluğun artması sonucunu verdiği delil vardır. Çünkü fakirlik, kıtlık, korkular, acılar, masiyetle-rin getirdiği bir uğursuzluktur. Tevbe edip mağfiret dileyenler bu uğursuzluk ve bela ortadan kalkar, hayır ve bereket geri döner.

Daha sonra küfür ve masiyetten tevbe etmeleri halinde onlara beş hususu vaad ederek dedi ki:

1- "Böylece O üzerinize semayı bol bol salıverir. Mallarla, oğullarla size yardım eder. Size bağlar ve bahçeler verir ve sizin için nehirler akıtır." Eğer sizler Rabbinizden mağfiret dileyenler olursanız üzerinize bol bol ve ardı arkasına yağmur yağdırır. Böylelikle mal, bolluk, mahsuller, meyveler çoğalır. Rahat, huzur, mutluluk ve istikrar her tarafı kuşatır. Size pek çok mal ve bol bol hayırlar ihsan eder. Güvenlik, refah, istikrar ve mutluluk duygusu dolayısıyla soyunuzu, çoluk çocuğunuzu arttırır. Size ağaçlarla, mahsullerle, meyvelerle donanmış yemyeşil bahçeler verir. Ekini, mahsulleri, geliri artıran akar tatlı suları olan ırmaklar ihsan eder.

İşte bu, Allah'tan mağfiret dilemenin, yağmurun yağmasının ve türlü rızıkları elde etmenin en büyük sebeplerinden birisi olduğunun delilidir. Bundan dolayı istiska

namazında (yağmur duasında) mağfired dilemek em-rolunmuştur. Aynı şekilde ayet, Yüce Allah'a iman etmeleri halinde hem ahirette pek büyük bir paya sahip olacaklarını, hem de dünyada bolluk ve varlığa kavuşacaklarını göstermektedir.

Teşvik edici unsurlarla davette bulunduktan sonra onları azarladı ve şu sözleriyle onları korkutarak davet yoluna başvurdu:

2- "Size ne oluyor ki Allah'ın azametinden hiç korkmuyorsunuz? Halbuki O sizi tavır(dan) tavır(a) geçirerek yaratmıştır." Niçin Allah'ın azametinden korkarak Onu tevhid etmiyor, Ona itaat etmiyorsunuz? Halbuki nutfeden başlayarak yapışkan bir kan, bir çiğnemlik et, kemik, arkasından et gibi çeşitli merhalelerden geçirip sizi yaratan O'dur. Daha sonra hilkatiniz tamamlanmakta ve bambaşka bir yaratık olarak sizi var etmektedir. Çocukluk, sonra gençlik, sonra olgunluk çağı geliyor, sonra da yaşılanıyorsunuz. Sizi bu harikulade aşamalarda yaratan zata karşı gereken tutumu takınmakta nasıl gerekeni yapmaktan uzak kalabiliyorsunuz?

Razi buradaki "recâ: ummak" lafzının "korkmak" diye tefsir edilmesini uygun görmemektedir. Çünkü sözlükte "recâ: ummak" korkmanın zıttıdır. Bu sebeple Zemahşeri'nin açıklamasını tercih etmiştir. Buna göre de: Siz niçin Allah'tan herhangi bir tazim ümit etmiyorsunuz demek olur. Yani niçin sizler Allah'ın sizi tazim edip, büyülteceğini ümit edecek bir durumda değilsiniz? "Allah" lafzı da tazim edecek olanı açıklamaktadır.

Bu ayet Yüce Allah'ın varlığının ve birliğinin bir delilidir. Çünkü insanın kendisi üzerinde düşünmesi bunu ortaya koyar. Daha sonra üst alemde bir başka delili getirerek şöyle buyurmaktadır:

"Görmez misiniz Allah yedi göğü nasıl tabaka tabaka yaratmış, onların arasında ayı bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır." Yani sizler Yüce Allah'ın biri diğeri üstünde birbirleriyle uyumlu olarak yedi göğü nasıl yaratmış olduğuna, dünya semasında ayı, yeryüzünü aydınlatıcı ve harareti bulunmayan bir halde, güneşi ise gece karanlığını gideren, etrafa ısı ve ışık saçan aydınlatıcı bir kandil gibi yarattığına bakmaz mısınız?

Ay için ayların geçip gidişine delâlet eden konaklar ve burçlar takdir ettiği gibi, güneş de yılların ardı arkasına gelmesinin bir delilidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Güneşi ışık saçıcı, ayı nurlu yaratan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona konak yerleri belirleyen O'dur. Allah bunları ancak hak ile yaratmıştır. O bilen bir topluluk için ayetleri geniş geniş açıklar." (Yunus, 10/5)

Daha sonra Yüce Allah alt alemde olan dünyadan bir delili söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya iade edecek ve sizi bir defa daha çıkaracak." Allah ilk atanız Adem'i topraktan var etti, bitki gibi büyüüp gelişmesini sağladı. Sizin gelişmeniz de yerin bitirdiği ve bitki ya da hayvan türünden gıdalara dayalıdır. Daha sonra sizi tekrar yere geri iade etmekte, orada erimektesiniz. Parçalarınız dağılmakta ve nihayet yere karışıp toprağa dönmektedir. Daha sonra kıyamet gününde ölümden sonra sizleri tekrar bir defada çıkartacaktır. Birinci yaratılışınızda olduğu üzere tedrici bir şekilde bitki gibi var etmeyecektir.

Zemahşeri dedi ki: Sonradan var edilmişliğe daha açık delil olması için yaratılışın anlatılması amacı ile bitki, istiare yolu ile kullanılmıştır.

5- "Allah yeri sizin için bir sergi kılmıştır. Ta ki onun geniş yollarında gidesiniz." Yüce Allah'ın insan üzerindeki nimetlerinden birisi de yeryüzünü sizin için bir sergi gibi yayıp donatılmış olarak yaratmasıdır. Orasını dağlarla sağlamlaştırmıştır. Siz de rızık aramak maksadıyla oranın çeşitli yerlerine gidip gelmektesiniz. Dağlar arasında, vadilerde ve ovalarda sizin için geniş yollar yaratmıştır. [\[3\]](#)

Nuh Kavminin Çeşitli Kötülükleri, Çirkin Sözleri Ve Fiilleri

21- Nuh dedi ki: "Rabbim, gerçek şu ki, bunlar bana isyan ettiler. Malı ve evlâdı zararından başkasını artırmayacak kimselere uydular."

22- "Ve onlar büyük büyük hileler yaptılar, tuzaklar kurdular."

23- "Ve: Tanrılarınızı sakın bırakmayın, sakın Ved, Suvâ', Yeğûs, Yeûk ve Nesr'i terketmeyin, dediler."

24- "Şüphesiz ki onlar birçok kimseyi saptırdılar. (Rabbim) zalimlerin sapıklığından başka şeylerini artırma!"

25- Onlar da günahlarından dolayı suda boğuldular. Ardından ateşe atıldılar da kendilerini Allah'tan kurtaracak yardımcıları da bulamadılar.

26- Nuh dedi ki: "Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden dönüp dolaşan bir kimse bırakma!"

27- "Çünkü eğer sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar ve kötü kimseden, aşırı giden kâfirden başka evlât doğurmazlar."

28- "Rabbim! Bana, anama, babama, mümin olarak evime girene, erkek ve kadın müminlere mağfîret eyle! Zalimlerin de helaklerinden başka şeylerini artırma!"

Açıklaması

"Nuh dedi ki: Rabbim gerçek şu ki; bunlar bana isyan ettiler. Malı ve evlâdı zararından başkasını artırmayacak kimselere uydular." Nuh (a.s) Rabbine şöylece dua etti: Rabbim, benim kavmim bana isyanı sürdürüp davetimi kabul etmediler. Sahip oldukları malları ve evlatları, dünyada sapıklıklarını, ahirette cezalarını artırmaktan başka bir işe yaramayacak. Başkanlara, büyüklere ve varlıklı kimselere tabi olup gittiler. Böylelikle dünyayı da, ahireti de kaybettiler.

"Ve onlar büyük büyük hileler yaptılar, tuzaklar kurdular." Pek büyük hileler yaptılar, tuzaklar kurdular. Bu ise Nuh (a.s)'un hak dine ve Allah'ın tevhidine davetini kabul etmekten insanları alıkoymak ve ayak takımını Nuh (a.s)'a eziyet edip öldürmeye teşvik etmek şeklinde idi.

"Ve: Tanrılarınızı sakın bırakmayın. Sakın Ved, Suvâ', Yeğûs, Yeûk ve Nesr'i terketmeyin, dediler." Yani elebaşları kendilerine uyan kimselere Nuh (a.s)'a muhalefet etmek, onun emir ve sözlerine karşı çıkmak için aldatıp kandırmak üzere, ilâhlarınıza ibadeti bırakıp, Nuh'un Rabbine ibadet etmeyin, dediler. Özellikle de -daha sonraları Arapların da ibadet ettiği- şu Ved, Suvâ', Yeğûs, Yeûk ve Nesir adındaki putlara ibadeti terketmeyin.

Ved, Kelboğullarının; Suvâ', Huzeylilerin; Yeğûs, Gutayfılların; Yeûk, Hemdanlıların; Nesr, Zülkela'lılardan Himyerlilerin putu idi. Bunlar Nuh (a.s) kavminden salih birtakım kimselerin isimleri idi. Bu şahıslar ölünce şeytan onların kavimlerine, bunların oturup kalktıkları yerlerde onların heykellerini dikin ve onlara bu şahısların isimlerini verin, diye telkinde bulundu. Onlar da böyle yaptılar. Bu işi yapanlar ölüp, başkaları geldikten sonra bu sefer İblis onlara şöyle vesvesede bulundu: Sizden öncekiler bunlara ibadet ediyorlar ve bunlar vasıtasıyla onlara yağmur yağdırılıyordu. Bunun üzerine sonrakiler de onlara ibadet ettiler.

Arapların nezdinde başka putlar daha vardı. Bunların en önemlileri Taifte Sakifilere

ait Lât; Süleym, Gatafan ve Cuşemlilere ait Uzza; Ku-deyd'de Huzaalılara ait Menat; Mekkelilere ait İsaf; Naile ve Hubel putları bunların en önemlileri idi. Hubel onların nezdinde putların en büyüğü idi. Bu sebeple Kabe'nin üzerine yerleştirilmişti.

"Şüphesiz ki onlar birçok kimseyi saptırdılar. (Rabbim) zalimlerin sapıklığından başka şeylerini artırma." Yani onların büyükleri ve başkanları pekçok kimseyi saptırdı. Bir diğer açıklamaya göre putlar birçok kimseyi saptırdı. Putlara ibadet Peygamber efendimizin peygamberlik dönemine kadar Araplar arasında da Arap olmayanlar arasında da nesiller boyunca devam etti. Nitekim İbrahim (a.s) duasında şöyle demişti: "Beni de, oğullarımı da putlara tapmaktan uzak tut! Rabbim, çünkü onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar." (İbrahim, 14/35-36)

Buna uygun olarak Nuh (a.s) onların sapmaları, başkalarını saptırmaları, küfür ve inatları sebebiyle onlara şöylece beddua etti: Sen kâfirlerin şaşkınlıklarından ve doğrudan uzaklaşmalarından başka şeylerini artırma! Böylelikle hakka ve doğruya giden yolu bulamasmlar. Bu da Musa (a.s)'nm Firavun ve kavmine yaptığı şu bedduayı andırmaktadır: "Rabbi-miz! Mallarını yok et, kalplerini mühürle. Çünkü onlar can yakıcı azabı görmedikçe iman etmeyeceklerdir." (Yunus, 10/88)

Daha sonra Yüce Allah onların cezalarını ve cezalarına sebep teşkil eden insanları saptırmalarını açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Onlar da günahlarından dolayı suda boğuldular. Ardından ateşe atıldılar da kendilerini Allah'tan kurtaracak yardımcılar da bulamadılar." Yani günah ve kötülüklerinin çokluğundan, küfürleri üzere ısrar edip rasulle-rine muhalefeti sürdürdüklerinden dolayı tufan ile suda boğuldular. Sonra da ahirette ateşe sokulacaklardır. Kimse onları Allah'ın azabından kurtaramadı ve bu azabı onlardan uzaklaştıramadı, uzaklaştıramayacak.

"Nuh dedi ki: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden dönüp dolaşan bir kimse bırakma!" Yani Nuh (a.s) onların iman edeceklerinden yana ümidini kesince Yüce Allah da bu hususu kendisine vahyettikten sonra onlara şöylece beddua etti: Rabbim, yeryüzünde onlardan bir yurt veya evde sakin olup barınan hiçbir kimse bırakma.

"Çünkü eğer sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar ve kötü kimseden, aşırı giden kâfirden başka evlat doğurmazlar." Yani eğer sen onlardan herhangi bir kimseyi bırakacak olursan onlardan sonra yaratacağın kulları hak yoldan saptırırlar ve onlar ancak sana itaati terketmek suretiyle günah işleyecek, kalbinden de nimetlerine karşı çokça nankörlük edecek; günahkâr kimseden başkasını doğurmayacaklardır. Çünkü onları tanıyor, onlarla birlikte elli yıl eksiğiyle bin yıl birlikte kalmış bulunuyordu.

Daha sonra Nuh (a.s) iman ehline dua etti ve kâfirlere bedduayı da tekrarladı:

"Rabbim! Bana, anama babama, mümin olarak evime girene, erkek ve kadın müminlere mağfiret buyur. Zalimlerin de helaklerinden başka şeylerini artırma." Yani Rabbim benim günahlarımı da, risaletime iman etmiş bulunan anne babamın günahlarını da ört. Mümin olarak evime giren herkesin günahlarını bağışla. Gelecek ümmet ve nesiller arasından senin varlığını ve vahdaniyetini tasdik edecek her mümini de bağışla, kâfir olarak kendilerine zulmedenlerin ise helak, hüsrân ve yok oluşlarından başka şeylerini artırma.

Onun bu duası kıyamet gününe kadar gelecek olan bütün müminleri ve zalimleri kapsamış bulunmaktadır.

İmam Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi'nin rivayetine göre Ebu Said Hudri, Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken dinlemiştir: "Müminden başkasıyla sohbet ve arkadaşlık etme. Yemelini de takva sahibinden başkası vemeşin." Nuh (a.s)'a uyararak onun gibi yaşayan ve vefat etmiş erkek kadın bütün müminlere dua etmek de müstehaptır. [\[4\]](#)

[\[1\]](#) Zemahşeri, 11/ 270.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/132-133.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/138-140.

[\[4\]](#) Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/145-148.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Cinlerin Kur'an-ı Kerim'e Ve Yüce Allah'a İman Etmeleri 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Cinlere Dair Daha Başka Hususların Nakledilmesi 6

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9

Peygamber (S.A.)'e Vahyedilen Başka Türler Ve Onun Risaletinin Esasları 9

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 12

Kıyametin Kopuş Vaktini Ancak Allah Bilir 12

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi 13

Açıklaması 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 14

Cinlerin Kur'an-ı Kerim'e Ve Yüce Allah'a İman Etmeleri

1- De ki: "Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir topluluk beni dinlediler ve dediler ki: Gerçekten biz hayrete düşüren bir Kur'an dinledik."

2- "O doğruya götürüyor, bundan ötürü biz de ona iman ettik. Rabbi- mize hiçbir kimseyi asla ortak tut-

3" "Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir. O ne bir zevce edinmiştir, ne de bir evlât."

4- "Doğrusu bizim beyinsizimiz Al- lah'a karşı aşırı yalan söylüyormuş."

5. doğrusu biz Lanlan da, cil- rin de Allah'a karşı asla yalan söy- lemeyeceklerini sanmıştık."

6- Bir gerçek de şu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınarlardı. Bununla da onların azgınlıklarını arttırırlardı."

7- "Ve gerçekten onlar (insanlardan kâfir olanlar) da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiçbir kimseyi asla diriltmeyeceğini sanmışlar."

Açıklaması

Yüce Allah cinlere dair altı durumdan söz etmektedir:

1- "De ki: Bana şu vahyolundu. Cinlerden bir topluluk beni dinlediler ve dediler ki: Gerçekten biz hayrete düşüren bir Kur'an dinledik." Ey Mu-hammed, ümmetine ve kavmine cinlerin Kur'an'ı dinleyip, ona iman ettiklerini, onu tasdik edip, ona itaatle boyun eğdiklerini haber ver. Allah bana Cebrail (a.s) vasıtasıyla şunu vahyetti ki, cinlerden bir topluluk benim Kur'an okumama kulak verdi. Bu okuduğum Kur'an da; "Yaratan Rabbinin

adıyla oku!" (Alâk, 96/1) diye başlayan suredir. Onlar da kavimlerine geri döndüklerinde dediler ki: Biz fasahatinde, belâgatinde, öğütlerinde ve yararlarında gerçekten hayreti gerektiren bir söz dinledik.

Vahyetmek, ruha bir manayı gizlice telkin etmektir. İlham ve melek indirmek gibi. Vahiy hızlıca olur.

Cin âlemi bizim için gizli bir âlemdir. Hakkında ancak vahyin haber verdiği şeyleri bilebiliriz. Cinler ateşten yaratılmışlardır: "Cinleri de daha önceden (deri gözeneklerinden) içeriye nüfuz eden yakıcı ateşten yarattık." (Hicr, 15/27) Yüce Allah, cinlere kendilerinden rasul göndermemiştir. Aksine bütün rasuller insandır. Cinlerin de insanlar gibi mükâfat kazanacak müminleri ve cezalandırılacak kâfirleri vardır.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğunda geçmektedir: "Hatırla ki; cinlerden bir grubu Kur'anı dinlesinler diye sana yöneltmiş idik..." (Ahkâf, 46/29)

"O doğruya götürüyor. Bundan ötürü biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir kimseyi asla ortak tutmayacağız." Yani bu Kur'an hakka, doğruya, Yüce Allah'ı bilip tanımaya iletir. Bu sebeple biz de onun Allah tarafından geldiğini tasdik ettik ve artık bundan böyle Allah ile birlikte yarattıklarından asla bir başka şeyi O'na ortak koşmayacağımız gibi başka bir ilâh da edinmeyeceğiz. Bu onların kavimlerine döndükleri vakit, kavimlerinin huzurunda iman ettiklerini açıkça ilân etmeleri demektir. Nitekim az önce kaydettiğimiz Ahkâf süresindeki ayetin devamında şöyle buyurulmaktadır:

"Huzuruna geldiklerinde: Susup dinleyin, dediler. (Okunması) bitiri-lince de kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler." (Ahkâf, 46/29)

Ayet-i kerimede Muhammed (s.a)'in davetindeki en büyük hususun Yüce Allah'ı tevhid etmek, şirki ve müşrikleri bir kenara bırakmak olduğu görülmektedir. Cinler Kur'an'ı bir defa dinlemekle onun Allah'ın kelâmı olduğuna iman etti. Fakat Kureyş kâfirleri özellikle de onların elebaşları Kur'an'ı defalarca dinledikleri halde ondan yararlanamadılar. Üstelik Allah'ın Rasu-lü onlardan olup onlara karşı kendi dilleriyle bu kitabı okuyordu.

2- "Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir. O ne bir zevce edinmiştir, ne de bir evlât." Rabbimizin azameti ve celâli yahut onun fiili, emri ve kuvveti pek üstün ve yücedir. O, Allah'a eş ve evlât nispet eden kâfirlerin dedikleri gibi, eş ve evlât edinmekten pek büyüktür. Yani onlar kendilerinin Allah'a şirk koşmadıklarını belirttikleri gibi müslüman olup Kur'an'a iman ettikten sonra Allah'ın eş ve çocuğunun olmasından münezzeh olmasını da belirttiler. Böylelikle Allah'ın vahdaniyetini ortaya koymuş, O'nun ortağının bulunmasının imkânsızlığını da ifade etmiş oldular. Sonra da O'nun kuvvet ve azamet sahibi olduğunu belirterek dünya hayatındaki işlerine karşı huzur ve sükûn bulmak için, ülfet edip kaynaşmak için eşlerinin, güçlenmek, çoğalmak ve ünsiyet için de çocuklarının

yardımını alan kullar gibi eş ve çocuk edinmeye muhtaç olmaktan ve böyle bir güçsüz durumda bulunmaktan O'nu tenzih edip yücelttiler.

3- "Doğrusu bizim beyinsizimiz Allah'a karşı aşırı yalan söylüyormuş." Yani şüphesiz cinlerin müşrikleri ve cahilleri müslüman olmalarından önce haktan uzak, küfürde ileriye gitmiş, sınırı aşan bir söz söylüyorlardı. Onlar Allah'ın eşinin ve çocuğunun bulunduğunu söyleyerek ve başka iddialarıyla Allah'a iftirada bulunuyorlardı. Ayetteki "şatat", zulüm, küfür ve daha başka batıl ve yalan hususlarda sınırı aşmak demektir.

4- "Doğrusu biz insanların da, cinlerin de Allah'a karşı asla yalan söylemeyeceklerini sanmıştık." Bizler Allah'ın eşi, ortağı ve çocuğunun bulunduğunu söylediklerinde cinlerin de, insanların da Allah'a yalan söylemediklerini sanmış ve bu hususta onların doğru söylediklerini kabul etmiştik. Fakat Kur'an'ı işitince onların sözlerinin ve bizim daha önce doğru diye sandığımızın batıl olduğunu ve onların o iddialarında yalancı olduklarını öğrenmiş olduk.

Bu Razi'nin de belirttiği gibi, taklit dolayısıyla bu tür cahilce tutumların içerisine düştüklerini ve istidlal ve delil getirmek ile bu halden kurtulduklarını itiraf etmeleri demektir.

5- Bir gerçek de şu ki: "İnsanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırldı. Bununla da onların azgınlıklarını arttırırlardı." Bizler onların bizden daha üstün olduklarını zannediyorduk. Bazı insanlar çöllerde, ıssız yerlerde kimi cinlere sığınıyorlardı. Böylelikle cinlerin adamlarının azgınlıklarını, beyinsizliklerini, sapıklıklarını, günahkârlıklarını arttırmış oldular. Çünkü Araplardan herhangi birisi bir vadide konakladı mı şöyle derdi: Ben bu vadinin efendisine kavminin beyinsizlerinin şerrinden sığınırım. Bu da cinlerin insanlara karşı cesaret kazanmalarına ve onlara zulmetmelerine kadar varırdı.

Ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Hepsini toplayacağı o günde: Ey cin topluluğu! İnsanlardan bir çoğunu kendinize uydurdunuz (buyuracak). O zaman onların dostları olan insanlar da şöyle diyecek: Rabbimiz kimimiz kimimizden faydalandık. Nihayet bizim için takdir ettiğin vakte eriştik..." (En'âm, 6/128)

6- "Ve gerçekten onlar da sizin sandığınız gibi Allah 'in hiçbir kimseyi asla diriltmeyeceğini sanmışlar." Yani insanlar da sizin gibi -ey cinler-ölümden sonra diriliş, amellerin karşılığının görülmesi diye bir şey olmadığını yahut Allah'ın bu süreden sonra tevhide, Allah'a, rasullerine ve ahiret gününe iman etmeye çağırarak bir rasul göndermeyeceğini zannetmişiniz. [\[1\]](#)

Cinlere Dair Daha Başka Hususların Nakledilmesi

8- "Gerçekten biz göğe doğru yükselmek istedik de onun güçlü bekçilerle ve alevli ateşlerle doldurulmuş olduğunu gördük."

9- "Halbuki gerçekten biz dinlemek için orada bir yer bulup oturuyor idik. Şimdi ise kim dinle(mek is-ter)se kedisini bekleyen alevli bir ateş bulur."

10- "Doğrusu biz yerde bulunanlar için şer mi murad edildi yoksa Rab-leri onlar hakkında hayır mı murad etti bilmiyoruz?"

11- "Gerçekten biz kimimiz salih kimseleriz, kimimiz bundan aşağıdadır. Biz çeşit çeşit yollara ayrılmışız."

12- "Şunu da hiç şüphesiz bildik ki; yeryüzünde Allah'ı asla aciz bırakamayız. Kaçmakla da onu asla acze düşüremeyiz."

13- "Gerçekten biz hidayeti işittiğimizde O'na iman ettik. Kim Rabbi-ne iman ederse o (ecrinin) eksilti-mesinden de korkmaz, kendisine zulmedilmesinden de."

14- "Gerçekten kimimiz müslüman-lar, kimimiz zalimleriz. Müslüman olmuşlar, işte onlar doğru yolu aramış olanlardır."

15- "Zalim olanlara gelince; onlar cehenneme odundurlar."

16- Ve (bana vahyolundu ki): Eğer onlar o yol üzere dosdoğru gitseler, elbette biz onlara bol su içirirdik.

17- Onları bu konuda deneyelim diye. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse onu zorlu bir azaba sokar.

Açıklaması

Şanı Yüce Allah daha önce kaydettiğimiz altı hususa ek olarak, farklı şu yedi hususu nakletmeye devam etmektedir:

7- "Gerçekten biz göğe doğru yükselmek istedik de onun güçlü bekçilerle ve alevli ateşlerle doldurulmuş olduğunu gördük." Yani Peygamber (s.a) gönderilip üzerine Kur'an indirilince bizler adetimiz üzere semadan haber almak istedik. Oranın sözleri çalmamıza engel olmak üzere orayı koruyan güçlü meleklerle doldurulmuş olduğunu gördük. Aynı şekilde daha önce yaptığımız gibi hırsızlama söz dinleyip çalmak isteyeniyi yakan ve engelleyen yıldızlardan alevler de bulduk. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onları şeytanlara atış taneleri yaktık." (Mülk, 67/5) Buna göre burada sözü geçen "alevli ateş (şühub)" yakıcı yıldızların, cinleri söz çalmaktan engellemek için düşmesidir.

Ahmed," Tirmizi ve Nesai, İbni Abbas'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Şeytanların vahyi dinlemek üzere semada oturdukları yerleri vardır. Bir söz duydular mı ona dokuz daha katarlardı. Duydukları söz hak olarak ortaya çıkardı. Fakat onların ekledikleri ise batıl olurdu. Rasulullah (s.a) peygamber olarak gönderilince eskiden oturdukları yerlere oturmaları engellendi. Bunu İblis'e anlattılar. Bundan önce yıldızlar ile onlara atış yapılmıyordu. İblis onlara dedi ki: Bu ancak yeryüzünde meydana gelmiş önemli bir olay sebebiyledir. Bunun üzerine askerlerini gönderdi. Askerleri Rasulullah (s.a)'ın Mekke'de iki dağ arasında namaz kılmakta olduğunu gördüler. Ona gelip durumu anlattılar, o da: İşte yeryüzünde meydana gelen olay budur, dedi.

Özetle; şeytanlar Peygamber (s.a)'in peygamber olarak gönderilmesinden sonra şeytanlar semadan gizlice Kur'an'dan da bir şeyler çalıp onu kâhinlere telkin etmesinler diye gizlice söz dinleyip çalmaları engellendi. Çünkü o durumda işler karışır ve kimin doğru söylediği anlaşılabilirirdi.

8- "Halbuki gerçekten biz dinlemek için orada bir yer bulup oturuyor idik. Şimdi ise kim dinle(mek ister)se kendisini bekleyen alevli bir ateş bulur." Bizler semada gizlice söz dinlemek ve kâhinlere telkin etmek amacıyla meleklerden semadaki haberleri dinleyip öğrenmek için bir yerlere otururduk. Fakat şanı Yüce Allah, Rasulullah (s.a)'ı peygamber olarak gönde-rince orayı alevli ateşlerle korudu. Artık bugün kim gizlice söz dinlemeye kalkışacak olursa kendisini bekleyen ve mutlaka kendisine isabet edecek alevli bir ateş bulur ve bu onu helak eder, mahveder.

9- "Doğrusu biz yerde bulunanlar için şer mi murad edildi, yoksa Rab-leri onlar hakkında hayır mı murad etti bilmiyoruz." Semanın bu şekilde korunması ile acaba Yüce Allah yeryüzünde bulunanlar hakkında bir şer ya da bir azap mı dilemiştir yoksa Rableri onlar hakkında ıslah edici, düzeltici bir peygamber göndermekle hayır ve ıslah olmalarını, düzelmelerini mi dilemiştir? Onların kullandıkları bu ifadeler de şerrin failinin meçhul olarak zikredilmesi, hayrı da Yüce Allah'a izafe etmeleri edeblerindedir. Sahih hadiste de "Şer sana nispet edilmez." diye buyurulmuştur.

10- "Gerçekten biz kimimiz salih kimseleriz, kimimiz bundan aşağıdadır. Biz çeşit çeşit yollara ayrılmışız." Yüce Allah cinlerin arkadaşlarını Mu-hammed (s.a)'e iman etmek üzere çağırdıklarında kendileri hakkında şunları söylediklerini bildirmektedir: Bizler Kur'an'ı dinlemeden önce kimimiz salih diye nitelendirilebilecek iyi, iman eden kimselerdi. Kimimiz de öyle değildik yani salih değildik ya da kâfir idik. Çeşitli topluluklar halinde idik. Her birimizin kanaati, görüşü farklı farklı idi. Maksat onların kısım kısım bölük bölük olduklarını anlatmaktır. Kimileri mümin, kimileri fasık, kimileri kâfirdi. Tıpkı insanlarda olduğu gibi. Said b. Müseyyeb dedi ki: Onların kimisi müslüman, kimi Yahudi, kimi Hristiyan, kimisi de mecusi idi.

11- "Şunu da hiç şüphesiz bildik ki yeryüzünde Allah'ı asla aciz bırakamayız. Kaçmakla da onu asla acze düşüremeyiz." Bizler kesin olarak şunu da bildik ki; Yüce Allah'ın kudreti bize egemendir. Bizler Allah'ın kudretinden, bizi yakalayıp, hakkımızda bir şeyi murad edecek olursa ondan kurtulamayız. İster yerde bulunalım, ister ondan kaçıp semalara gidelim. Her durumda onun gücü bize yeter, bizden kimse onu aciz bırakamaz.

12- "Gerçekten biz hidayeti işittiğimizde ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse o (ecrinin) eksiltilmesinden de korkmaz, kendisine zulmedilmesinden de." Yani bizler Kur'an'ı işitince onun Allah'tan geldiğini tasdik ettik. İnsanlardan kâfir olanların yalanladığı gibi onu yalanlamadık. Kim Rabbini ve onun rasullerini, indirdiklerini tasdik eder, doğrularsa iyiliklerinin eksiltileceğinden de korkmaz, kötülükleri arttırılarak haksızlığa, zulme uğratılmaktan da.

13- "Gerçekten kimimiz müslümanlar, kimimiz zalimleriz. Müslüman olmuşlar, işte onlar doğru yolu aramış olanlardır." Yani kimimiz mümin, salih amel işleyip Rabbine itaatkârdır, kimimiz de hak ve hayır yolundan, gerektiği gibi iman etmekten uzaklaşıp haksızlık eden zalimleriz. Kim Allah'a iman eder, O'nun emirlerine itaat ederek Allah'a teslim olursa, işte onlar mutluluğa götüren yolu izlemiş, kendileri için azaptan kurtuluş çaresine başvurmuş olurlar. Bu da müminlerin mükâfatıdır.

Dikkat edilecek olursa zalim (kasıt) haktan sapan, ondan uzaklaşan kimse demektir. Çünkü böyle bir kişi, haktan uzaklaşıp sapmış kişidir. Muk-sit ise böyle olmayıp, adaletli olan kimse demektir. Çünkü bu kişi hakka yönelen kimsedir. Kasıtlar (zalimler) kâfirler ve hak yoldan sapanlardır. Bu da zulmetti anlamındaki "kasetta" fiilinden gelir. Muksit ise adaleti uygulayan demek olup, bu da adalet yaptı, anlamındaki "eksata" fiilinden gelir. Daha sonra cinler şu sözleriyle kâfirleri yermektedirler:

"Zalim olanlara gelince, onlar cehenneme odundurlar." İslâm yolundan ayrılıp, uzaklaşanlara gelince; onlar ateşin tutuşturucu yakıtı olacaklardır. Cehennem onlarla yakılacak ya da alevlendirilecektir. Tıpkı kâfir insanlarla yakılacağı gibi.

Rasulullah (s.a)'a verilen vahyin birinci türü açıklandıktan sonra, Yüce Allah ona

verilen ikinci tür vahyi söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Ve (bana vahyolundu ki): Eğer onlar o yol üzere dosdoğru gitseler, elbette biz onlara bol bol su içirirdik. Onları bu konuda deneyelim diye." Yani bana şu da vahyolundu ki: Eğer cinler de, insanlar da İslâm yolu üzerinde dosdoğru yürüyecek olurlarsa biz de onlara bol su içirir, onlara pek çok, pek bol hayırlar verirdik. Böylelikle onlara karşı sınayan bir kimsenin davrandığı gibi davranalım ve bu nimetlere karşı nasıl şükrettiklerini ortaya çıkaralım diye. Eğer Rablerine itaat ederlerse biz de onları mükâfatlandırırız. Ona isyan ederlerse, ahirette onları cezalandırır ve nimeti de onlardan alırız; yahut önce onlara mühlet verir, sonra onları helak ederiz. Nitekim bundan sonraki ayet de bunu böylece açıklamaktadır:

"Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse onu zorlu bir azaba sokar." Yani kim Kur'an'dan yahut öğütten yüz çevirir, emirleri yerine getirmeyen, yasaklardan uzak kalmazsa, onu rahat yüzü görmeyeceği çok zor ve ağır bir azaba sokar. [\[2\]](#)

Peygamber (S.A.)'e Vahyedilen Başka Türler Ve Onun Risaletinin Esasları

18- Şüphesiz ki mescidler de Allah'a mahsustur. Onun için Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ve ibadet) etmeyin.

19- Şu da bir gerçek ki; Allah'ın kulu O'na ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse etrafında bir keçe (gibi) olacaktı.

20- De ki: "Ben ancak Rabbime ibadet ederim. Hiç kimseyi de O'na ortak koşmam."

21- De ki: "Şüphesiz ben size bir zarar verme imkânına da, bir hayır verme imkânına da sahip değilim."

22- De ki: "Gerçek şu ki beni, (evet) beni Allah'tan asla kimse kurtaramaz ve ben ondan başka sığınacak kimse de asla bulamam."

23- "(Benim elimden gelen) ancak Allah'tan gelenleri ve O'nun gönderdiklerini tebliğ etmektir. Kim Allah'a ve Rasulüne isyan ederse hiç şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır. Onlar orada ebediyen kalacaklardır."

24- Nihayet onlar tehdit olundukları şeyi görecekleri zaman kimin yardımcılarının daha zayıf ve sayıca daha az olduğunu bileceklerdir.

Açıklaması

Yüce Allah bu surede vahyolunanların üçüncü türünü de haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki mescidler de Allah 'a mahsustur. Onun için Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ve ibadet) etmeyin." Yani Yüce Allah bana mescid-lerin Allah'a mahsus olduğunu vahyetmiştir. Buna göre mescidlerde Allah'tan başkasına ibadet etmeyin ve orada Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın.

Katade dedi ki: Yahudilerle, Hristiyanlar havralarına ve kiliselerine girdiklerinde Allah'a ortak koşuyorlardı. Allah peygamberine sadece Allah'ı birleyip tevhid etmelerini emir buyurdu. "Allah'a mahsustur." şeklindeki izafe, şereflendirme ve üstün tutma izafesidir. Mescidler Allah'tan başkasına nispet edilecek olursa, tanıtmak kasdıyla başkasına nispet edilebilir ve o vakit, filânın mescidi denilir.

Bu buyruk şanı Yüce Allah'ın kullarına kendisine ibadet edilen yerlerde, kendisini tevhid etmelerinin ve O'nunla birlikte başkasına dua ve ibadet etmeyip, O'na ortak koşmamayı kullarına emretmiş olduğunun delilidir.

Hasan-ı Basri dedi ki: Yüce Allah mescidlerle her yeri kastetmiştir. Nitekim Rasulullah (s.a) da Buhari, Müslim ve Nesai'nin Cabir'den naklettiklerine göre şöyle buyurmuştur: "Yeryüzü benim için mescid ve temizlenme aracı kılınmıştır." Buna göre Yüce Allah şöyle buyurmuş gibidir: Yeryüzünün tamamı Yüce Allah tarafından yaratılmıştır. Dolayısıyla orada onu yaratandan başkasına secde etmeyiniz. Yine şöyle demiştir: Kişinin mescide girecek olursa "lâ ilahe illallah" demesi sünnettir. Çünkü Yüce Allah'ın: "Onun için Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ve ibadet) etmeyin" buyruğunun muhtevası içerisinde Yüce Allah'ın anılması ve yalnızca Ona dua edilmesi emri de vardır.

Daha sonra Yüce Allah kendisine vahyedilenler arasında dördüncü hususu söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Şu da bir gerçek ki; Allah'ın kulu O'na ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse etrafında bir keçe (gibi) olacaktı." Yani Peygamber Mu-hammed (s.a) Yüce Allah'a dua

ve ibadet etmek için kalktığında cinler onun etrafında, onun Kur'an okuyuşunu dinlemek ve gördükleri ibadetine hayretlerinden ötürü etrafındaki izdihamları dolayısı ile üstüste yığılmış topluluklar gibi oldular. Çünkü onlar benzerini görmedikleri bir durum görmüş, benzerini duymadıkları bir söz işitmişlerdi. Buradaki "olacaklardı" lafzında ki zamir cinlere aittir. Zamirin müşriklere ait olduğu da söylenmiştir.

Bazıları ^[3] dedi ki: Rasulullah (s.a) kalkıp lâ ilahe illallah deyip, insanları Rablerine davet edince, Arapların kâfirleri olan insanlar ile cinler, Yüce Allah'ın nurunu söndürmek ve bu işi bitirmek için yığın yığın cemaatler halinde etrafında kalabalık oluşturdular. Fakat Yüce Allah onu zafere eriştirmek, nurunu tamamlayıp, ona karşı gelenlere üstün kılmak istedi ve başkasını kabul etmedi. Buna göre "neredeyse olacaklardı" lafzında ki zamir insanlara ve cinlere ait olur. İbni Cerir ile Katade bu görüştedir. İbni Kesir'in belirttiği gibi daha kuvvetli olan da budur. Çünkü bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Ben ancak Rabbime ibadet ederim. Hiç kimseyi de Ona ortak koşmam." Ey Muhammed, senin dininin sonunu getirmek üzere senin etrafında sana karşı toplanıp bir araya gelen bu kimselere de ki: Ben yalnızca Rabbime ibadet ederim. Ona ortak koşmaksızım bir ve tek olarak ibadet ederim, O'nun beni korumasını diler, O'na tevekkül ederim. İbadette Onunla birlikte kimseyi Ona ortak koşmam.

Daha sonra onların hidayet bulma işlerini Yüce Allah'a havale ederek şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Şüphesiz ben size bir zarar verme imkânına da, bir hayır verme imkânına da sahip değilim." Yani ben dünya ya da din hususunda size gelecek bir zararı da önleyemem, size herhangi bir fayda da sağlayamam. Ben ancak sizin gibi bir beşerim, bana vahyolunuyor. Sizin hidayet bulmanızda ya da sapıtmanızda benim elimde olan bir şey yoktur. Aksine bütün bu hususlarda herşey Allah'ın elindedir.

Bu buyrukla Yüce Allah'a tevekkül etmenin ve insanların kendisine karşı birbirlerine yardımcı olmalarına aldırmandan tebliği sürdürmesinin gerektiğine, eğer ona iman etmeyecek olurlarsa da tehdit altında oldukları açıklanmaktadır.

Yüce Allah peygamberinin onları hidayete iletmekten aciz olduğu hususunu, kendisi ile ilgili hususlardan dahi aciz olduğunu ilân ederek şöyle buyurmaktadır:

"De ki: Gerçek şu ki beni (evet) beni Allah'tan asla kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam. Ancak Allah'tan gelenleri ve O'nun gönderdiklerini tebliğdir (benim elimden gelen)" Ey Muham-med, bunlara de ki: Eğer Allah'ın azabı bana gelecek olursa kimse onu benden uzaklaştıramaz. Allah'tan başka da benim bir sığınağım ve yardımcım yoktur. Allah'tan beni kurtarıp, himayesini sağlayacak tek husus O'nun bana

yerine getirmeyi görev olarak verdiği risaleti tebliğ etmemdir. İşte bu sebeple ben Allah'tan gelenleri tebliğ ediyor, O'nun risaleti gereğince emir ve yasaklarına uyarak amel ediyorum. Bunu yerine getirecek olursam kurtulurum, aksi takdirde helak olurum. Bu da Yüce Allah'ın şu buyruğunu andırmaktadır:

"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer böyle yapmazsan onun risaletini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır..." (Maide, 5/67)

"Ancak Allah'tan gelenleri... tebliğdir." buyruğundaki istisnanın Yüce Allah'ın: "Şüphesiz ben size bir zarar verme imkânına da, bir hayır verme imkânına da sahip değilim." buyruğundan olması da mümkündür. Yani benim size yapacağım size tebliğden ibarettir.

Daha sonra Yüce Allah'tan gelen tebliğin gereğini yerine getirmeyen isyankârların cezasını söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Kim Allah 'a ve rasulüne isyan ederse hiç şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır." Ben size Allah'ın risaletini tebliğ ediyorum. Artık kim bundan sonra isyan ederse onun için pek ağır bir ceza vardır, bu da cehennem ateşidir. Orada ebedi olarak sürekli kalacaklardır, oradan asla kurtulamazlar, oradan asla çıkamazlar.

"Ebediyyen" buyruğu, burada kastedilen isyankârlığın şirk olduğuna delildir. Daha sonra Yüce Allah iman etmemek hususunda cinlerden daha kısır görüşlü olan müşrikleri bozguna uğramak ve zelil olmakla tehdit ederek şöyle buyurmaktadır:

"Nihayet onlar tehdit olundukları şeyi görecekları zaman kimin yardımcılarının daha zayıf ve sayıca daha az olduğunu bileceklerdir." Yani onlar cinlerden ve insanlardan şu müşrik olanlar kıyamet gününde tehdit olunduklarını görecekları zaman ne kadar küfürleri üzere devam edeceklerdir? İşte o vakit kimin yardımını alacağı askerlerinin, yardımcılarının daha zayıf, sayılarının daha az olduğunu bileceklerdir. Kendileri mi yoksa Yüce Allah'ı tevhid edip, iman eden müminler mi? Yani asıl müşriklerin kesinlikle yardımcıları yoktur ve sayı bakımından onlar Allah'ın askerlerinden çok daha azdır. ^[4]

Kıyametin Kopuş Vaktini Ancak Allah Bilir

25- De ki: 'Tehdit olunduğunuz yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir zaman mı tayin etmiştir bilmiyorum.'

26- O gaybı bilendir. O kendi gaybına hiç bir kimseyi muttali kılmaz.

27- Meğer ki beğenip seçtiği bir peygamber ola. Çünkü O, onun önünden ve ardından koruyucular gönderir.

28- Ta ki O Rablerinin gönderdikle- rirü. gereği gibi tebliğ ettiklerini or- taya çıkarsın. O, onların yanında olan herşeyi kuşatmıştır. Herşeyi de sayısı ile saymıştır.

Açıklaması

"De ki: Tehdit olunduğunuz yakın mıdır? Yoksa Rabbim ona uzun bir zaman mı tayin etmiştir bilmiyorum." Ey Rasul de ki: Allah'ın sizi kendisiyle tehdit ettiği azabın yakın olup olmadığını bilmiyorum. Kıyametin vakti yakın mıdır, uzak mıdır? Allah'ın onun için tayin ettiği nihai vakit ne kadardır, bilemiyorum? Kıyamet gününün ne zaman gerçekleşeceğini yalnızca Allah bilir. Ayetin muhtevası Yüce Allah'ın Rasulüne insanlara şunları söylemesini emretmektedir: Kendisi kıyametin ne zaman kopacağını bilmemektedir. Yani kıyametin muayyen olarak ne zaman kopacağına dair bilgi Allah'a havale edilmelidir, çünkü gaybı bilen O'dur.

Müslim'in Sahih'inde yer alan Ömer (r.a)'den gelen şu rivayet de bunu desteklemektedir: Cibril (a.s), Peygamber (s.a)'e: Bana kıyametin ne zaman kopacağını haber ver, deyince, şöyle buyurmuştu: "Bu hususta kendisine soru sorulan kişi soru sorandan daha bilgili değildir."

"O, gaybı bilendir, O, kendi gaybına hiçbir kimseyi muttali kılmaz. Meğer ki beğenip seçtiği bir peygamber ola. Çünkü O, (Allah) onun (peygamberin) önünden ve ardından koruyucular gönderir." Gayblan bilen sadece Yüce Allah'tır. O gayba (ki o da kulların müşahede edemedikleridir) onlardan hiçbir kimseyi, -rasullerden beğenip seçtikleri dışında- muttali kılmaz, haberdar etmez. Ancak beğenip seçtiği rasulleri bazı gaybî bilgilerden haberdar eder. Bu da onlar için mucize ve peygamberliklerine dair doğru bir delil olsun diyedir. İfade hem melek, hem insan olan elçileri kapsar. Yüce Allah'ın: "Onun ilminden kendisinin dilediğinden başka hiçbir şeyi kavrayamazlar." (Bakara, 2/255) buyruğu da buna benzemektedir. Rasullerin gayb olan bazı hususlara dair bilgi vermelerinin örneklerinden birisi de İsa (a.s)'nın söylediği nakledilen şu sözleridir:

"Evlerinizde yediğiniz ve biriktirdiğiniz şeyleri size haber veririm." (Al-i İmran, 3/49)

Diğer taraftan Yüce Allah rasulün önünden ve ardından koruyucu melekler takdir eder. Bunlar Yüce Allah'ın ona bildirdiği gaybı şeytanların taarruzlarına karşı korurlar. Bundan maksat da vahyi koruyup muhafaza etmektir. Şeytanların gayba dair bilgiyi çalıp, kâhinlere telkin etmesine engel olurlar. Buyrukta zikredilmemiş lafızlar da vardır ki takdiri şöyledir: Beğenip seçtiği elçiler müstesnadır. Onları vahiy yoluyla gaybından haberdar eder. Sonra da önünden ve arkasından koruyucu melekler tayin eder. Ayet-i kerimedeki "rasad" herbir elçiyi cin ve şeytanların saldırılarına karşı koruyan koruyucu melekler demektir.

Ayet-i kerime kâhinliğin, yıldızlardan haber çıkarmanın ve büyüünün batıl olduğunun delilidir. Çünkü bu işlerle uğraşanlar herhangi bir delile dayanmadan gaybı bildiklerini ileri sürerler. Aynı şekilde ayet-i kerime peygamberlik için beğenip seçilen bir kimseyi, Yüce Allah'ın gaybından olan bazı hususlardan haberdar edeceğine de delildir. Kâhinlerin ve yıldız falcılarının bilgisi ise, zan ve tahmindir. Bu gayb ilmine girmez. Velilerin bilgisi ve onların gösterdikleri kerametler ise meleklerden telkin edilen ilhama dayalı hususlar olup, bunlar hiçbir şekilde peygamberlerin bilgileri mertebesine ulaşamazlar.

Razi ayeti şöylece tevil etmektedir: Ben kıyametin ne zaman gerçekleşeceğini bilmiyorum. Gaybı bilen sadece Allah'tır. O, kıyametin ne zaman gerçekleşeceğine dair bilgiyi hiçbir kimseye bildirmez. Bu Allah'ın kimseyi haberdar etmeyeceği gayb bilgilerindedir. Daha sonra Razi şunları söylemektedir: Allah'ın bu ayetle rasuller dışında kimsenin gayba dair bir bilgi sahibi olmasına imkân vermeyeceğini kastetmemiş olduğunu -aşağıdaki deliller dolayısıyla- kesinlikle söylememiz gerekmektedir:

1- Tevatüre yakın haberlerle sabit olduğuna göre Şık ve Satih adında iki kâhin Peygamberimiz Muhammed (s.a)'in ortaya çıkacağını, çıkmasından bir süre önce haber vermişlerdi. Bu iki şahıs Araplar arasında bu tür bir bilgi ile tanınmış kimselerdi. Hatta Kisra, Rasulümüz Muhammed (s.a)'e dair haberleri öğrenmek üzere onlara başvurmuştu. Böylelikle Yüce Allah'ın rasuller dışında bazı kimseleri bazı gaybî hususlardan haberdar edeceği sabit olmaktadır.

2- Bütün din müntesipleri rüya yorumu bilgisinin doğruluğunu ve rüyayı yorumlayan kişinin bazen gelecekte meydana gelecek birtakım olayları haber verebildiğini ve bunların bazen doğru çıktığını ittifakla kabul etmektedirler.

3- Melikşah'ın oğlu Sultan Sencer'in Bağdat'tan Horasan'a getirttiği kâhin kadına gelecekte ortaya çıkacak birtakım durumları sormuş, o kadın da bazı şeyler zikretmiş, sonra da dediği gibi çıkmıştı.

4- Bizler bunu doğru ilhama mazhar olan kimselerde de görüyoruz. Bu doğru ilham

da velilere mahsus bir şey değildir. Hatta bazen sihirbazlar arasında da verdiği haberleri doğru çıkanlar bulunabilir. Haberlerinin çoğu yalan olsa bile. Kimi zaman yıldızlardan çıkartılan sonuçlar vakıya uygun ve duruma muvafık ortaya çıkabilir. Bütün bunlar görülen ve tespit edilen şeyler olduğuna göre Kuran bunun hilâfına delil teşkil etmektedir, demek Kur'an-ı Kerim hakkında dil uzatılmasına sebep teşkil eder. Bu ise bir batıldır. [5]

Böylelikle doğru tevilin bizim kaydettiğimiz tevil olduğunu öğrenmiş oluyoruz.

Benim görüşüme göre genel anlamıyla gayb bilgisi, aziz ve celil olan Allah'a mahsustur. Hatta insanın yaratılışının başlanmasında Bakara suresinde belirtildiği gibi meleklere, Sebe' suresinde belirtildiği gibi cinlere, Lokman suresinin sonlarında belirtildiği gibi insanlara bile gayb ilmi verilmemiştir. Onlar gaybı bilmediklerini de itiraf etmişlerdir. Ancak Razi'nin kaydettiği bu tür olaylar, salih olsun olmasın farketmeksizin ilham ile ortaya çıkabilecek bilgilerdir.

Daha sonra Yüce Allah peygamberleri korumasının sebebini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Ta ki o, Rablerinin gönderdiklerini gereği gibi tebliğ ettiklerini ortaya çıkarsın." Yüce Allah elçilerini melekler ile korur. Böylelikle O, bu peygamberlerin ilâhi risaletleri fazlasız ve eksiksiz olarak tebliğ ettiklerini vakıda da açığa çıkarttırsın. Buyruğun şu şekilde anlamlandırılması da doğru olur: Ta ki Allah, peygamberinin, Cebrail'in ve onunla birlikteki meleklerin Allah'tan aldıkları vahyi herhangi bir değişiklik ve değiştirme olmaksızın, tam olarak tebliğ ettiğini, meleklerin vahyin insanlar arasındaki rasullere eksiksiz olarak ulaştırmış olduklarını bilsin.

Birinci açıklamaya göre maksat, Allah peygamberlerini risaletlerini eksiksiz tebliğ edebilsinler diye melekler aracılığıyla korumaktadır. Ayrıca bu şekilde görevlerini tam olarak yapmış oldukları da ortaya çıkar. Bu durumda bu ayet Yüce Allah'ın şu buyruğuna benzer: "Senin hala yöneldiğin kibleyi ancak o peygambere (sana) uyanların, ayağının iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayırdedelim diye kible yaptık." (Bakara, 2/143). Yüce Allah'ın şu buyruğu da böyledir: "Allah müminleri de elbette bilir, münafıkları da elbette bilir." (Ankebut, 29/11) ve buna benzer Yüce Allah'ın eşyayı meydana gelmeden önce de kaçınılmaz olarak ve kesinlikle bildiğini belirten daha başka buyruklar. Buna göre Kuranda yer alan Yüce Allah'ın bilgisinin gerekçe olarak zikredildiği yerlerden maksat, onun olayın meydana gelmesi ile alâkalı bir bilgi olduğudur. Yoksa sonradan ortaya çıkan bir bilgi kaste-dilmemektedir. Çünkü şanı Yüce Allah eşya ile ilgili bilgileri ezelden bilir. Onun bu bildiği olay gerçekleşince kulları da onu öğrenmiş olur. [6] Bundan dolayı Yüce Allah bu anlamı şu buyruğuyla şöylece pekiştirmektedir:

"O, onların yanında olan herşeyi kuşatmıştır. Herşeyi de sayısı ile saymıştır. " Yüce Allah koruma esnasında meleklerin durumunu ya da risaletlerini tebliğ eden rasullerin durumunu bilir. Onların hallerini de bilir. O olan ve olacak herşeyi bilir. Daha sonra Yüce Allah: "Herşeyi de sayısı ile saymıştır." buyruğu ile ilminin kuşatıcılığını beyan etmektedir.

Yani O her bir şeyi herhangi bir meleğin bilgi edinmekte katkısı ve aracılığı bulunmaksızın kesin olarak sayısıyla tespit etmiştir.^[7]

---

[1] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/156-158.

[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/163-165.

[3] İbni Abbas, Mücahid, Said b. Cübeyr, İbni Zeyd, Hasan-ı Basri ve Katade.

[4] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/169-171.

[5] Razi, XXX/169.

[6] İbni Kesir, IV/433.

[7] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/175-177.

MÜZZEMMİL SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Davetin Başlangıç Dönemlerinde Peygamber (S.A.)'i İrşad. 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

1- Teheccüdün farz oluşu: 5

2- Kur'an'ı tertil ile okumanın vücubu: 6

3- Kuranın ve vahyin ağırlığı: 7

4- Gece kalkışı: 7

5- Gündüzün meşguliyetleri: 7

6- Allah'ı anmak ve Ona yönelmek: 7

7- Yalnızca Yüce Allah'a tevekkül: 7

8- Davet yolunda eziyetlere karşı sabır: 8

Kâfirlerin Tehdit Edilmesi 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Nüzul Sebebi 9

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Çeşitli Hidayet Türlerini Hatırlatıp İrşadda Bulunmak. 10

Belagat: 10

Kelime ve İbareler: 11

Ayeler Arası İlişki 11

Açıklaması 11

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Davetin Başlangıç Dönemlerinde Peygamber (S.A.)'i İrşad

1- Ey sarınıp bürünen (peygamber)!

2- Birazı müstesna geceleyin kalk!

3- Yarısı kadar yahut ondan biraz eksilt!

4- Yahut ona (biraz) ekle! Kur'an'ı da tane tane anlaşılır surette oku.

5- Muhakkak biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz.

6- Gece kalkışı (var ya); o hem daha etkilidir, hem de söyleyişi itibarı ile daha sağlamdır.

7- Çünkü gündüzün senin için uzun uzun meşguliyetler vardır.

8- Rabbinin ismini an ve yalnız O'na yöneldikçe yönel!

9- Doğunun da, batının da Rabbi-dir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde yalnız O'nu vekil tut.

10- Onların söylediklerine katlan ve onlardan güzel bir şekilde ayrıl.

Açıklaması

Yüce Allah Peygamber'ine (s.a) Cebrail vasıtasıyla ilk vahyi indirdiği sıralarda Cebrail'den korkup elbiselerine sarınıp büründüğü için ona aşağıdaki ayetlerle hitapta bulundu. Çünkü Peygamber (s.a) meleğin sesini duyup, ona bakınca titremeye başlamış

ve ailesinin yanına giderek: Beni örtün, beni örtülere sarın, demişti. Bundan sonra ise ona nübüvvet ve risa-let verildi, Cebrail'e de alıştı.

"Ey sarınıp bürünen! Birazı müstesna geceleyin kalk. Yarısı kadar yahut ondan biraz eksilt." Ey elbiselerine sarınmış bürünmüş peygamber! Te-heccüd demek olan gece namazını gecenin yarısı kadar yahut ona biraz katarak ya da biraz eksilterek kıl. Bu hususta senin için bir vebal yoktur.

Bu buyrukla gecenin üçte biri, yarısı ve üçte ikisi arasında muhayyer bırakılmaktadır. Gece ise güneşin batınımdan tan yerinin ağarmasına kadar devam eden süredir. Bu buyrukta gerek görülen miktarların çoğunun üçte ikisi olduğuna delil vardır.

Ahmed ve Müslim'in rivayetlerine göre Sa'd b. Hişam dedi ki: Aişe'ye: Bana Rasulullah (s.a)'ın gece namazı hakkında bilgi ver, dedim. O bana sen şu: "Ey sarınıp bürünen!" suresini bilmiyor musun? diye sordu. Ben: Biliyorum, dedim. Şöyle dedi: Allah bu surenin başında gece namazını farz kıldı. Bir sene boyunca Rasulullah (s.a) da, ashabi da bu namazı kıldılar. Nihayet ayaklan şıştı. Yüce Allah ise bu surenin son ayetini on iki ay semada alıkoydu. Sonra bu surenin sonlarında hafifletici buyruğunu indirdi. Böylelikle gece namazı farz iken tatavvu (nafile) oldu.

Geceleyin namaz kılma emrinden sonra Yüce Allah şu buyruğuyla ona Kuranı tertil ile (ağır ağır, tane tane) okumasını emir buyurmaktadır:

"Kur'an'ı da tane tane anlaşılır surette oku." Kur'an'ı harflerini açık seçik çıkartarak ağır ağır oku. Çünkü bu şekilde Kur'an daha iyi anlaşılır, üzerinde düşünülür. Yüce Allah'ın "tertilâ" buyruğu bu şekilde okuma vü-cubunu te'kid etmekte olup, okuyanın manaları tasavvur edebilmesi için mutlaka dikkat etmesi gereken bir husustur.

Tertil: Bütün harfleri açık seçik çıkarması ve bir harfin gerektiği gibi çıkartılması için hakkını vermesidir. Rasulullah (Allah'ın salât ve selâmları ona) böyle Kur'an okurdu. Aişe (r.a) dedi ki: O sureyi öyle tertil ile okurdu ki sanki gerçeğinden daha uzun gelirdi. Buhari'nin Sahih 'indeki rivayete göre Enes (r.a)'e Rasulullah (s.a)'ın kıraati hakkında sorulunca uzatarak okurdu, dedikten sonra "Bismillahirrahmanirrahim"i Bismillahi deyip, uzattı, er-Rahman deyip uzattı, er-Rahim deyip uzatıp okudu.

Tertilin ve Kur'an okurken sesi güzelleştirmenin müstehap olduğuna delil olacak sahih pek çok hadis vardır. Bunlardan birisi Hakim ve başkalarının Bera'dan diyerek rivayet ettikleri şu hadistir: "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz." Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettikleri şu hadis de böyledir: "Kur'an'ı okurken teğanni etmeyen bizden değildir." Buhari, Müslim ve Nesaî'nin Ebu Musa'dan diye rivayet ettikleri şu hadiste böyledir: "Bu zata Davud hanedanının mizmarlarından bir mizmar verilmiş bulunuyor." Kastedilen kişi Ebu Musa Eş'ari (r.a)'dir.

Beğavi de İbni Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: Kur'anı kum taneleri gibi etrafa saçmayınız. Onu şiir okur gibi hızlıca okumayınız. Hayret verici hususları üzerinde durunuz. Onunla kalpleri harekete getiriniz. Sizden herhangi bir kimse surenin sonuna bir an önce varayım, diye düşünmesin.

Askerî de, Mevaiz adlı eserinde Ali (k.v)'den buna benzer bir ibare rivayet etmektedir. Aişe (r.a.) Peygamber (s.a.)'in Kur'an okuyuşu hakkında soru sorulunca şöyle demiştir: "Sizin bu şekilde hızlıca okumanız gibi değildi. Eğer onu dinleyen kimse harflerini saymak isteseydi, hiç şüphesiz sayabilirdi."^[1]

Daha sonra Yüce Allah Kur'an'ın azametini ve Kur'an'da yer alan mükellefiyetlere tertil ile okuma emrini daha da pekiştirmek üzere dikkat çekerek- şöyle buyurmaktadır:

"Muhakkak biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz." Biz sana Kur'an'ı vah-yederek onu sana indireceğiz. Bu kitapta insanlara ağır gelen yükümlülükler, nefse ağır gelen emir ve yasaklar, farzlar, hududlar, helâller ve haramlar vardır. O, hükümleri gereğince amel etmenin ağır geleceği, ağır bir sözdür. İbni Zeyd dedi ki: Allah'a andolsun ki o ağır ve mübarektir. Dünyada ağır geldiği gibi, kıyamet gününde de mizanda ağır basacaktır. el-Huseyn b. Fadl dedi ki: O ancak ilâhi tevfik ile desteklenmiş bir kalbin, tevhid ile süslenmiş bir nefsin taşıyabileceği ağır bir sondur.

Onun vahiy halinde ağır geleceğimde kastedilmiş olabilir. Muvatta, Bu-hari, Müslim ve Tirmizi de Aişe'den gelen rivayete göre Rasulullah (s.a)'a sana vahiy nasıl geliyor diye sorunca, şöyle buyurdu: "Vahiy bana bazen bir çingirak sesi gibi gelir. Benim için en ağır olan hali budur. Vahiy benden kesildiğinde (meleğin) söylediklerini bellemiş oluyorum. Bazen de melek bana bir adam suretinde görünür, benimle konuşur ve ben de onun söylediklerini bellerim." Aişe (r.a) dedi ki: "Oldukça soğuk bir günde vahiy inerken vahyin inişinin bitiminde alnından ter boşandığını görmüşümdür."

Yüce Allah geceleyin namaz (teheccüd) kılma emrinin sebebini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "Gece kalkışı (var ya); o hem daha etkilidir, hem de söyleyişi itibariyle daha sağlamdır." Yani uyuyup uyandıktan sonra kılınan gece namazında huşu, ihlâs, kalp ile dil uygunluğu daha ileri derecede gerçekleşir. İşte bu, geceleyin bir başka vakte göre daha çok görülen bir haldir. Kur'an okurken ve onu anlamaya çalışırken insan dikkatini daha çok toplayabilir. Telaffuzu daha güzel, okuyuşu daha sağlam olur. Çünkü bu halde kalbin huzuru ve mutedil hali daha ileri derecededir, doğru yolda dosdoğru yürümesi daha çok görülen bir durumdur. Çünkü geceleyin etrafta sessizlik vardır, dünyada sükûnet olur. Gündüzün ise işlerle uğraşma zamanıdır. Nitekim Yüce Allah: "Çünkü gündüzün senin için uzun uzun meşguliyetler vardır." diye buyurmaktadır. Yani sen gündüz vaktinde ihtiyaçlarını görmek, hayatın düzene konulması için gerekli işleri yapmak için gidip gelir, çeşitli uygulamalarda bulunursun. Gündüzün ibadete ayıracak vaktin olmaz, o halde geceleyin namaz kıl.

Fakat gece olsun, gündüz olsun her durumda Allah'ı anmaktan meşguliyetler ile gafil olmamak gerekir. Bunun için Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Rabbinin ismini an ve yalnız Ona yöneldikçe yönel." Yani Allah'ın adını çok an. Gücün yeterse gece gündüz Onu anmaya devam et. İbadetini Rabbin için ihlâsla yap. O'na ibadet ile meşgul olarak dünyevi iş ve ihtiyaçlarını bitirdikten sonra ondaki lütfü arayarak her şeyinle Ona yönel, başka şeylerle alâkanı kes. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O halde boş kaldın mı hemen yorul ve yalnız Rabbine yönel." (İnşirah, 94/ 7-8) Yani işlerini bitirdin mi Rabbine itaat ve ibadet ile kendini yor. Böylelikle kalbin meşguliyetlerden yana rahatlasın ve sadece Rabbine yönel, arzun O olsun.

Daha sonra Yüce Allah ibadeti emretmesinin ve Allah'a yönelmesini istemesinin sebebini açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Doğunun da, batının da Rabbidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde yalnız O'nu vekil tut." Andığın, kendini O'na ibadete verdiği Rabbin ibadete lâıyk olmandır. Çünkü doğularda ve batılarda mutlak tasarruf sahibi kendisinden başka ilâh olmayan Odur. Yalnızca O'na ibadet ettiğin gibi, yalnızca Ona tevekkül et. Bütün işlerde senin vekilin O olsun. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Yalnız O'na ibadet et ve yalnız O'na tevekkül et." (Hud, 111123); "Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz." (Fatiha, 1/5)

"Ondan başka hiçbir ilâh yoktur." buyruğu şanı Yüce Allah'ın zatında kemaline bir işarettir. Kemal ise bizatihi sevilen bir şeydir. Bu buyrukta bütün işlerini Rabbine havale etmeyen bir kimsenin Onun ulûhiyetine razı ve rububiyetini itiraf eden bir kimse olmadığına da delil vardır. Aynı zamanda bu buyruk, Peygamber (s.a) için kâfirlerin ve din düşmanlarının serlerine karşı Allah'ın O'na yeteceğini belirten bir teselli bulunmaktadır.

Daha sonra Rabbi kendisine karşı karşıya kaldığı eziyetlere sabretmesini emir buyurarak dedi ki: "Onların söylediklerine katlan ve onlardan güzel bir şekilde ayrıl!" Yani ey rasul! Kavminin sana yaptığı eziyetlere, sana dil uzatıp seninle alay etmelerine karşı sabret. Bundan dolayı rahatsız olma, tedirgin olma. Sen onlara karşı bir şey söyleme, onlara sitem de etme, onları idare et. Nitekim başka ayetlerde de bu husus dile getirilmiştir. Şu ayet bunlardan birisidir: "O halde zikrimize (Kur'an'a) sırtını dönen ve dünya hayatından başkasını istemeyen kimselerden sen de yüz çevir." (Necm, 53/29) ^[2]

Kâfirlerin Tehdit Edilmesi

11- Yalanlayan o nimet sahipleri ile beni başbaşa bırak ve onlara azıcık mühlet ver.

12- Çünkü bizim yanımızda ağır bukağılar ve yakıcı bir ateş var.

13" B°2azı tı kayıp kalan bir yiyecek ve can yakıcı bir azap da vardır.

14- O günde yer ve dağlar sarsılır, dağlar da yığılarak akıp dağılan kum gibi olur.

15- Muhakkak biz Firavun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi size de üzerinize şahit olarak bir pey- gamber gönderdik.

16- Ama Firavun o peygambere karşı çıktı. Biz de onu müthiş bir şekilde yakaladık.

17- Eğer siz küfür ve inkâr ederseniz çocukların saçlarını ağartacak bir günden kendinizi nasıl koruyacaksınız.

18- Gök bile o sebeple yarılmış, O'nun vaadi yerine getirilmiş olacaktır.

Açıklaması

Yüce Allah Mekke kâfirlerini ve benzerlerini tehdit etmektedir. O, gazabına hiçbir şeyin karşı duramadığı azimu'ş-şandır.

"Yalanlayan o nimet sahipleri ile beni başbaşa bırak ve onlara azıcık mühlet ver." Yani beni ve mal mülk sahibi refah içindeki o yalanlayıcıları başbaşa bırak. Onlara karşı sana ben yeterim. Senin intikamını onlardan ben alırım. Onların varlığı, dünya içinde bolluk ve refah içinde bulunmaları seni tasalandırmasın. Onlara azıcık bir mühlet ver, kısa bir süre tanı ya da ecelleri sona erinceye kadar azıcık bekle. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz onları azıcık faydalandırırız. Sonra onları oldukça ağır bir azaba mahkum ederiz." (Lokman, 31/24) Kureyş'in ileri gelen liderleri Bedir vakasında öldürüldü. Aişe dedi ki: Bu ayet nazil olduktan sonra fazla bir zaman geçmeden Bedir vakası meydana geldi.

Daha sonra Yüce Allah karşı karşıya kalacakları dört türlü azabı söz konusu ederek

şöyle buyurmaktadır: "Çünkü bizim yanımızda ağır bukağılar ve yakıcı bir ateş var. Boğazı tıkayıp kalan bir yiyecek ve can yakıcı bir azap daha vardır." Ayetlerimizi ve peygamberlerimizi yalanlayan bu kimseler için bizde zincirler ve bukağılar, alev alev yanan bir ateş, boğazdan aşağı inmeyen ve boğazda tıkanıp kalan, ne içeri giren, ne dışarı çıkan zakkum, dari' gibi yiyecekler ve son derece ağır, can yakıcı başka türden bir azab da vardır. Bu azabın esas mahiyetini ancak Yüce Allah bilir. Yüce Allah'ın: "bir azap" buyruğunun belirtisiz gelmiş olması bu azabın daha önce sözü edilenlerden daha çetin ve daha ileri olduğunun delilidir.

Azabın nitelendirilmesinden sonra Yüce Allah bunun ne zaman gerçekleşeceğini haber vererek şöyle buyurmaktadır: "O günde yer ve dağlar sarsılır. Dağlar da yığılarak akıp dağılan kum gibi olur." Kâfirlere yapılacak olan bu azap yerin ve dağların üzerindikilerle sarsılacağı bir günde olacaktır. "Recfe", ileri derecedeki zelzele ve deprem demektir. O günde dağlar insanın ve hayvanın ayaklarının battığı akıcı ve üstüste yığılmış bir kum gibi olacaktır. Halbuki daha önceden oralar sert kayalardan ibaretti. Arkasından bu dağlar darmadağın edilip savrulacaktır. Onlardan geriye hiçbir şey kalmayacaktır. Ayette geçen mehil de ayak basıldığı takdirde ayağın altında olanın kayıp gittiği, dibine ulaştığı vakit de yıkılan, çöken yığın demektir.

Yüce Allah Mekkelileri ve benzerlerini kıyametin dehşetli halleriyle korkuttuktan sonra, onları daha önce geçen yalanlayıcı ümmetlerin karşı karşıya kaldığı dünyanın dehşetli hallerini hatırlatarak tehdit edip korkutarak şöyle buyurmaktadır:

"Muhakkak biz Firavun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi size de üzerinize şahit olarak bir peygamber gönderdik. Ama Firavun o peygambere karşı çıktı. Biz de onu müthiş bir şekilde yakaladık." Yüce Allah Kureyş kâfirlerine hitap etmekle birlikte maksat diğer insanlardır. Onlara diyor ki: Biz sizlere Abdullah'ın oğlu Muhammed (s.a)'i peygamber olarak gönderdik. O, kıyamet gününde sizin amellerinize, onun davetini kabul edip etmeyişinize, itaat ve isyanınıza şahitlik edecektir. Nitekim daha önce de Musa (s.a)'yı azgın Firavuna, onu hakka ve imana davet etmek üzere peygamber olarak göndermiştik. Fakat Firavun kendisine gönderilen peygambere karşı çıktı, onu yalanladı, getirdiklerine iman etmedi. Bu sebeple biz de onu çok ağır ve çetin bir azap ile yakaladık. Yani onu şiddetli bir cezaya çarptırdık, onu ve beraberindekileri denizde boğduk. O halde sizler de bu rasulü yalanlamaktan sakınınız, aksi takdirde Firavunun başına gelenler gelir. Eğer İmran oğlu Musa (a.s)'dan daha büyük ve daha üstün olan bu rasulünüzü yalanlayacak olursanız sizin helak edilip mahvedilmeniz elbette daha uygundur.

Daha sonra Yüce Allah, ahiret azabının dehşetini iki bakımdan söz konusu ederek tekrar onları korkutmakta ve şöyle buyurmaktadır:

"Eğer siz küfür ve inkâr ederseniz, çocuklarını saçlarını ağartacak bir günden kendinizi nasıl koruyacaksınız? Gök bile o sebeple yarılmış, onun vaadi yerine getirilmiş olacaktır."

Sizler küfür üzere kalmaya devam ederseniz aşırı dehşetinden dolayı küçük çocukların dahi saçlarını ağartacak bir günün azabından kendinizi nasıl koruyup, güven ve huzur altında olabileceksiniz? Bu tabir ileri derecede korkuyu anlatmak için bir kinayedir. O günde gök de o günün şiddet ve dehşetinin büyüklüğünden dolayı çatlayıp yarılacaktır. Yüce Allah'ın bu günü gerçekleştireceğine dair vaadi mutlaka meydana gelecek ve kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir. [\[3\]](#)

Çeşitli Hidayet Türlerini Hatırlatıp İrşadda Bulunmak

19- İşte bu (ayetler) gerçekten bir(er) öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine doğru yol alır.

20- Şüphe yok ki Rabbin senin ve seninle beraber olanlardan bir kesimin gecenin üçte ikisinden az, yarısı ve üçte biri kadar ayakta durduğunuzu) bilir. Gece ve gündüzü yalnız Allah takdir eder, O sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için size doğru yöneldi. Artık Kur'an'dan (size) kolay geleni okuyun. Allah sizden hastalananlar olacağını, diğer bir kısmının da Allah'ın lütfun-dan arayarak yeryüzünde yol tepeceklerini, başka bir kısmının da Allah yolunda çarpışacaklarını bilir. O halde ondan (Kur'an'dan) kolayınıza geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir surette borç verin. Nefisleriniz için önden ne hayır gönderirseniz, onu hem daha hayırlı, hem de ecir bakımından daha büyük olmak üzere Allah'ın yanında bulursunuz. Allah'tan mağfiret de dileyin. Şüphesiz ki Allah çok mağfiret buyurandır, çokça merhamet edendir.

Açıklaması

"İşte bu gerçekten bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine doğru yol alır." Bu surede geçen korkutucu ayetler özlü akıl sahipleri için bir öğüttür. Bunlarla öğüt alıp, itaat yolunu tutmak isteyenleri bu buyruklar cennette Allah'ın rızasına ulaştırır. Surenin baş taraflarının indirilmesinden sonra Peygamber (s.a) gece namazı kılmak için gerektiği gibi hazırlandı, uykuyu terketti. Ancak daha sonra Yüce Allah şu buyruklarıyla bu yükümlülüğü hafifletti:

"Şüphesiz ki Rabbin senin ve seninle beraber olanlardan bir kesimin gecenin üçte ikisinden az, yarısı ve üçte biri kadar ayakta durduğunu bilir." Ey Rasul! Allah senin, Rabbinin emrine uyarak kimi zamanlarda gecenin üçte ikisinden daha az, yahut gecenin yarısı, ya da üçte biri kadarını namaz kılmakla geçirdiğini bilir. Bu kadarlık bir süreyi ahabından bir kesim de namazla geçirmektedir. Allah bundan dolayı sizleri en güzel şekilde mükâfatlandıracaktır.

"Gece ve gündüzü yalnız Allah takdir eder. O sizin bunu sayamayacağını bildi." Yani gece ve gündüzün miktarlarını gerçek manasıyla Allah bilir. Geceleyin namaz kılmakla geçirdiğiniz süreyi de O bilir. Fakat Yüce Allah bu işin hakikatlerini gerçek anlamda bilemeyeceğinizi, bu vakitleri kıyam ile geçiremeyeceğinizi, gece ile gündüzün miktarını tespit edemeyip saatlerini tam anlamıyla sayamayacağını bilmiştir, ya da Yüce Allah sizin geceleyin namaz kılmaya güç yetiremeyeceğinizi, yahut size emrettiği farzı yerine getiremeyeceğinizi bildiğinden, aciz kaldığınızdan ötürü namaz kılmayı terk hususunda affetmek ve ruhsat vermekle size yöneldi ve zorluktan kolaylığa gitti. Çünkü tevbenin asıl anlamı dönmektir.

Mukatil dedi ki: "Birazı müstesna geceleyin kalk." buyruğu nazil olunca bu onlara ağır geldi. Kişi gecenin yarısı ne zamandır, üçte biri ne zaman olur bilemiyordu. Bu sebeple hata ederim, korkusuyla sabaha kadar namaz kıları. Bundan dolayı da ayakları şişti, renkleri soldu. Yüce Allah onlara merhamet buyurup, yükümlülüklerini hafifletti. Bunun için Yüce Allah: "O sizin bunu sayamayacağını bildiği için size doğru yöneldi." diye buyurdu. [\[4\]](#)

Yüce Allah'ın: "Bunu sayamayacağını" buyruğu, işin güçlüğünden ötürü buna güç yetiremeyeceğinizi... demektir. Yoksa onların bu süreyi namazla geçirecek gücü bulamayacakları anlamında değildir.

"Artık Kur'an'dan kolay geleni okuyun." Size kolay geldiği kadarıyla geceleyin namaz kılın. Burada Kur'an okumaktan kasıt namazdır, -daha önce geçtiği gibi- cüzün, bütün hakkında kullanılması kabilindedir.

Bu ayet gece namazı(nın farzietini) neshetmiş bulunmaktadır. Bunu Müslim'in, Nesai ve Tirmizi'nin -lafız ona ait olmak üzere- rivayet ettikleri sahih hadis pekiştirmektedir. Enes b. Malik'ten nakledilen bu hadise göre Rasulullah (s.a)'a soru soran kişi beş vakit namazı kastederek: Üzerimde bunun dışında bir yükümlülük var mıdır? diye sorunca Rasulullah şöyle cevap vermişti: "Hayır, ancak senin nafile kılmak istemen müstesna."

İşte bu, farz olan bu namazlar dışındaki namazların farz olmadığını göstermektedir. Böylelikle geceleyin namaz kılma farzietini ümmetten kaldırılmış olmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah yükümlülüğü hafifletmesinin sebeplerini, bunun mazeretlerini ya da hikmetini açıklamak üzere şöyle buyurmaktadır:

"Allah sizden hastalananlar olacağını, diğer bir kısmının da Allah 'in lütfundan arayarak yeryüzünde yol tepeceklerini, başka bir kısmının da Allah yolunda çarpışacaklarını bilir." Yani aziz ve celil olan Allah hastalık, yolculuk ve cihad gibi üç mazeretin ortaya çıkacağını bilir. Sizden geceleyin namaz kılmak üzere kalkamayacak hastalar, ticaret ve kâr maksadıyla yeryüzünde yolculuk yapacak ve Allah'ın rızkından geçimlerini sağlamak için gerek duyacakları miktarı arayacak ve bundan dolayı geceleyin namaz kılama gücünü bulamayacak bir başka kesim ile yine geceleyin namaz kılama gücünü bulamayacak, Allah yolunda cihad edecek başka bir kesimin de bulunacağını bilmiştir. İşte ruhsat vermeyi gerektiren bu mazeretlerin varlığı bütün ümmet üzerinden teheccüdün farziyetinin kaldırılmasına ve bu hususta ruhsat verilmesine sebeptir.

Daha sonra Yüce Allah ruhsattan sonra daimi olan hükmü söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"O halde ondan (Kur'an'dan) kolayınıza geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah 'a güzel bir surette borç verin." Yani kolayınıza geldiği kadar namaz kılın ve Kur'an'dan da kolayınıza geleni okuyun. Burada emrin tekrarlanması bu husustaki ruhsatı pekiştirmek ve iyice yerleştirmek içindir. Farz olan namazı da farzlarını, rükünlerini, şartlarını yerine getirerek namazdan gafil olmaksızın huzur ve huşu ile kılarak eda ediniz. Malda farz olan zekâtı veriniz, yine mallarınızdan hayır yollarında aile halkınıza, cihada ve muhtaçlara da infakta bulununuz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Allah'a güzel bir ödünç verecek olan kimdir? Allah da o verdiği gibi ona kat kat arttırır." (Bakara, 2/245)

Daha sonra Yüce Allah sadaka verme isteğini pekiştirerek ve bu hususta teşvikte bulunarak şöyle buyurmaktadır:

"Nefisleriniz için önden ne hayır gönderirseniz onu hem daha hayırlı, hem de ecir bakımından daha büyük olmak üzere Allah'ın yanında bulursunuz." Dünyada iken önden işlediğiniz sözü geçen ve geçmeyen her türlü hayrın sevap ve mükâfatı size verilecektir. Bu da sizin dünya hayatında kendiniz için ve ölüm esnasına kadar erteleyeceğiniz şeylerden yahut ölümünüzden sonra bırakacağınız mirastan çıkarılıp verilsin diye vasiyet edeceklerinizden daha hayırlıdır.

Buhari, Nesai ve Ebu Ya'lâ Mevsilî'nin, Haris b. Suveyd'in, Abdullah b. Mesud'dan rivayetine göre: Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Hanginiz kendi malını mirasçılarının malından daha çok sever?" Ey Allah'ın Rasulü dediler, aramızda kendi malını mirasçısının malından daha çok sevmeyen kimse yoktur. "Ne söylediğinizi biliniz" diye buyurdu. Onlar: Ey Allah'ın Rasulü biz başka bir şey bilmeyiz, dediler. Şöyle buyurdu: "Gerçek şu ki sizden herhangi birisine ait olan mal önden gönderdiğinizdir. Mirasçılarının malı ise geriye

biraktığıdır."

Daha sonra sure Allah'tan mağfiret dilemeyi emrederek sona ermektedir:

"Allah'tan mağfiret de dileyin. Şüphesiz ki Allah çok mağfiret buyurandır, çokça merhamet edendir." Yani günahlarınız için ve bütün hususlarda çokça mağfiret isteyin. Çünkü sizler günah işlemekten uzak kalmazsınız. Şüphesiz Allah da kendisinden mağfiret dileyenlere çokça mağfiret edendir, kendisinden merhamet dilenenlere de çokça rahmet buyurandır.^[5]

---

^[1] İbni Kesir, IV/434.

^[2] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/183-186.

^[3] Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Risale Yayınları: 15/193-195.

^[4] Kurtubi, XIX/53.

^[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/199-201.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Nüzul Sebebi: 2

Davetin İlk Dönemlerinde Peygamber (S.A.)'E İrşadlar 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Şirk Önderlerine Tehdit 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 6

Ayetler Arası İlişki: 7

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Cehennem Bekçilerinin Ondokuz Olmasındaki Hikmet 9

Belagat: 9

Kelime ve İbareler: 10

Nüzul Sebebi: 10

Açıklaması: 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 12

Ashabu'l-Yemin İle Günahkarlar Arasındaki Konuşma. 13

Belagat: 13

Kelime ve İbareler: 13

Nüzul Sebebi: 14

Ayetler Arası İlişki: 14

Açıklaması: 14

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 16

Davetin İlk Dönemlerinde Peygamber (S.A.)'E İrşadlar

- 1- Ey örtünüp bürünen,
- 2- Kalk ve artık uyar
- 3- Ve yalnız Rabbini yücelt.
- 4- Elbiseni temizle.
- 5- Pisliliklerden uzak dur.
- 6- (Yaptığını) çok görerek minnet etme.
- 7- Rabbin için sabret.
- 8- Çünkü o boruya (Sur'a) üfürüldü-ğü zaman
- 9- İşte o gün oldukça zor bir gündür.
- 10- Kâfirlere hiç de kolay değildir.

Açıklaması:

"Ey örtünüp bürünen kalk ve artık uyar!" Ey elbiselerine örtünmüş, yani vahyin ilk inişi sırasında meleği görmekten korktuğundan ötürü elbiselerini üzerine örtmüş olan peygamber! Kalk ve Mekkelileri korkut. Müslüman olmadıkları takdirde onları azaptan sakındır.

"Ve yalnız Rabbini yücelt, elbiseni temizle." İbadetinde, konuşmada, bütün

hallerinde Allah'ı yücelt, O'nu büyük olmakla nitelendir. O ortağı bulunmaktan pek büyüktür. Elbiseni temiz tut, pisliklerden, necasetten onları kolla. Katade dedi ki: Elbiseni masiyetlerden, günahlardan temiz tut. Araplar bir kimse sözünde durmayarak Allah'ın ahdine bağlı kalmayan kimseden "Elbiseleri kirli" diye söz ederler. Sözünde durup dürüst olan bir kimseden de "Elbiselerini temiz tutan" diye söz ederlerdi. Her iki açıklama da doğrudur. Maddi temizlik genellikle manevi temizlik, yani masiyetlerden uzak kalmakla olur. Aksi de doğrudur. Çünkü pislikler pekçok günahla birlikte bulunur.

Ayet-i kerime putlara ibadet edenlerin söylediklerinden Allah'ı tazim edip yüceltmeye, temizliğe, ahlâkı güzelleştirmeye ve günahlardan, masiyetlerden uzak durmaya delildir.

"Pisliklerden uzak dur." Putları, heykelleri terket, onlara ibadet etme. Çünkü bu azaba sebeptir. Dünyada ve ahirette azaba götüren bütün yolları ve masiyetleri bırak, onlardan uzaklaş. Ayet-i kerime her türlü masiyetten sakınmanın gerektiğine delildir.

Bütün bunların Peygamber efendimize yasaklanması, onun bunların herhangi birisini işlediği anlamına gelmez. Aksine o bir önder olduğundan ötürü emre onunla başlanmıştır ve bu, bunları terketmeyi devamlı sürdürmek gerektiğini ifade eder. Bu ayet Yüce Allah'ın şu buyruklarına benzemektedir: "Ey Peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara itaat etme." (Ahzab, 33/1); "Musa kardeşi Harun'a: Kavmim arasında yerime geç, ıslah et, fesadçıların yoluna da uyma, dedi." (Araf, 7/142) Peygambere yapılan bu tür hitablardan maksat devamlılığı ve başkasının ona tabi olmasını emretmek ve fesad ve bozgunculuktan uzak kalmayı sürdürmektir.

"Çok görerek minnet etme" arkadaşlarına ve başkalarına onlara bunu çok görerek vahyi tebliğ ederek başa kakma yahut bir kimseye herhangi bir şey verecek olursan onu Allah için ver. Verdiklerini de insanlara minnet edip başına kakma ya da yaptığın hayrı çok görerek zaafa düşme. Çünkü "minnet etme" Arapçada zaaf göstermek anlamına da gelir.

"Rabbin için sabret." Onların eziyetlerine Rabbin için sabredip katlan. Çünkü sana verilen görev pek büyüktür. Araplar da, Arap olmayanlar da ona karşı seninle savaşıacaktır. Sen de bunun üzerine Allah için sabret. Aynı şekilde Allah'a itaati ve ibadeti de sürdürerek sabret. Peygamber (s.a.)'e davetinde izlemesi gereken yolun gösterilmesinden sonra Yüce Allah bedbahtlara olan tehdidini de açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Çünkü o boruya üfürüdüğü zaman; işte o gün oldukça zor bir gündür. Kâfirlere hiç de kolay değildir." Sen onların eziyetlerine sabredip katlan. Çünkü önlerinde pek dehşetli bir gün vardır. O günde yaptıklarının akıbetini, cezasını göreceklerdir. Sur'a kabirlerden kalkıp dirilmek için ikinci defa üfürüleceği vakit, işte o vakit kâfirler için hiç de kolay olmayan, oldukça ağır ve çetin bir gündür.

İbni Ebi Hatim, İbni Ebi Şeybe ve İmam Ahmed'in rivayetlerine göre İb-ni Abbas Yüce Allah'ın: "Çünkü o boruya üfürüdüğü zaman..." buyruğu hakkında dedi ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: Sura üfürecek olan, Sur'u alıp ağzına yerleştirmiş, boynunu kendisine ne zaman üfürme emri verilecek diye bükmüşken nasıl rahat edebilirim? Bunun üzerine Rasulullah (s.a.)'m ashabı ona: Peki bize ne emredersin, ey Allah'ın Rasulü? diye sordular. O şöyle buyurdu: "Hasbunallah ve ni'me'l-vekil alallahi tevekkelnâ: Allah bize yeter, O ne güzel vekildir. Biz Allah'a tevekkül ettik." deyiniz, diye buyurdu. [\[1\]](#)

Şirk Önderlerine Tehdit

- 11- Başbaşa bırak beni tek başına yarattığım,
- 12- Kendisine uzun boylu mal verdiğim,
- 13- Ve (yanında) hazır bulunacak oğullar,
- 14- Ve kendisine alabildiğine nimetler verdiğim kimse ile.
- 15- Sonra daha da arttırmamı umar
- 16- Asla! Çünkü o ayetlerimize karşı çok inatçıdır.
- 17- Ben onu sarp yokuşa sardıracağım.
- 18- Çünkü o düşündü, ölçtü, biçti.
- 19- Kahrolası ne biçim ölçtü, biçti?
- 20- Tekrar tekrar kahrolası ne biçim ölçtü, biçti?
- 21"Sonra baktı"
- 22- Sonra kaşlarını çattı, yüzünü ekşitti, çevirip büyüklük tas-
- 24- Ve hemen dedi ki: "Bu nakledile- gelen bir sihirden ibarettir.

25- "Bu insan sözünden başka bir şey değildir."

26- Ben onu Sekar'a sokacağım,

27- Sekar'ın ne olduğunu sana ne bildirdi?

28- O hem bırakmaz, hem de terketmez.

29- O insan derisini kavurandır.

30- Ve onun üzerinde ondokuz (melek) vardır.

Açıklaması:

"Başbaşa bırak beni tek başıma yarattığım... (ile)." Yani annesinin karnında malsız ve evlatsız olarak tek başına yarattığım o kimse ile beni başbaşa bırak! Ya da beni o kimseyle başbaşa bırak. Çünkü ondan intikam almak hususunda sana ben yeterim.

Müfessirler burada kastedilenin Velid b. Muğire olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.

Bu, Yüce Allah'ın kendisine dünyada pekçok nimetler ihsan ettiği fakat Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ederek şükredecek yerde kâfir olan ve bu nimetlere karşılık Allah'ın ayetlerini inkâr edip, o ayetler hakkında iftira ile karşılık verip onları insan sözü olarak değerlendiren o aşağılık kimseye bir tehdittir.

Daha sonra Yüce Allah onun üzerindeki nimetlerini şöylece sayıp dökmektedir:

"Kendisine uzun boylu mal verdiğim ve (yanında) hazır bulunacak oğullar ve kendisine alabildiğine nimetler verdiğim kimse ile. Sonra daha da arttırmamı umar." Ben o kimseye pek çok mal verdim, demektir. Velid mal çokluğuyla ün kazanmış bir kimse idi. Ekinleri, davarları, Mekke ve çevresi ile Taif arasındaki ticaret faaliyetleri vardı. Aynı şekilde bu kimseye ben Mekke'de yanında bulunan oğullar da verdim. Onlar Mekke'den ayrılmıyorlar, rızık talep etmek amacıyla çeşitli şehirlere ticaret yapmak için yolculuk yapmıyorlardı. Çünkü babalarının malı pek çoktu. Denildiğine göre onun on ya da onüç oğlu vardı. Ona "Kureyş'in reyhanı." deniliyordu.

"Vahid: Tek başına, biricik" denilmesinin sebebi kavmi arasında başkanlık ve mevkii ile ayrıcalıklı bir durumda olmasıydı.

İşte bu şekilde ben ona oldukça rahat bir geçim, uzun bir ömür, Kureyş arasında başkanlık verdim. Çeşitli mal mülk ve maddi imkânlar verdim.

Bütün bunlarla birlikte o malının da, çocuklarının da ve başka şeylerinin de arttırılmasını ümit eder. Bu ise şaşkınlığı, hayreti gerektiren bir durumdur.

"Sonra"; burada şaşkınlık, hayret anlamını ifade eder. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı vareden Allah 'indir. Sonra da kâfir olanlar -buna rağmen- Rable-rine (putları) eşit tutarlar." (En'am, 6/1) Burada da "sonra" bu hali inkâr (red) ve şaşkınlık ifade etmek içindir.

Bu buyrukla onun dünyaya aşın düşkünlüğü reddedilmektedir. Yüce Allah ona şöylece cevap vermekte, kanaatini reddetmektedir: "Asla! Çünkü o ayetlerimize karşı çok inatçıdır." Yani ben ona daha fazlasını vermeyeceğim. Çünkü o Kur'an ayetlerine karşı inatçılık etti, peygamberimize indirdiğimiz ayetleri -onun doğruluklarını bildiği halde- inkâr edip kâfir oldu.

Bu onun küfrünün inat küfrü olduğuna delildir. O ruhunun derinliklerinde Kur'an ayetlerinin Allah'tan geldiğini kabul etmekle birlikte, kavmini hoşnut etmek için diliyle bunu inkâr etti. Bu sebeple gelecek buyruklarda söz konusu olan azabı hak etti:

"Ben onu sarp yokuşa sardıracağım." Ona rahat bulmamak üzere çok ağır bir azap yükleyeceğim. O tıpkı tırmanılması pek zor, pek yüksek dağların tepelerine çıkmaya kalkışıp zorlanan kimse gibidir. Ayetteki "irhak" ise kişinin takati üstünde olan pek ağır şeyleri taşımaya kalkışması demektir.

Ayetteki "Saûd"un cehennemde bir dağ olduğu da söylenmiştir. İbn Ebi Hatim, Bezzar ve İbni Cerir'in, Ebu Said Hudri'den rivayet ettiklerine göre Peygamber (s.a.) Yüce Allah'ın: "Ben onu sarp yokuşa (saûd) sardıracağım." buyruğu hakkında dedi ki: "O cehennemde ateşten bir dağdır. Ona tırmanması söylenir, elini üzerine koydu mu eriyiverir, kaldırdı mı tekrar eski haline döner. Ayağını koydu mu eriyiverir, kaldırdı mı tekrar eski haline döner." Ayrıca bunu Tirmizi de şu lafızla rivayet etmiştir: "Saûd ateşten bir dağdır. O dağa yetmiş yıl boyunca tırmanır. Sonra tekrar aşağı yuvarlanır ve bu ebediyen böylece sürüp gider." Tirmizi bunun hakkında: Garip bir hadistir, demiştir.

Daha sonra Yüce Allah onun durumlarını, kararını nasıl alıp nasıl inatlaştığını anlatarak buyuruyor ki:

"Çünkü o düşündü, ölçtü, biçti. Kahrolası ne biçim ölçtü, biçti? Tekrar tekrar kahrolası

ne biçim ölçtü, biçti"?" Yani o Peygamber (s.a.) ve Kur'an-ı Azimu'ş-Şan hakkında düşündü. Neler söyleyeceğini zihninde tasarladı. Kendisine sorulacak olursa Kur'an'ı nasıl nitelendireceğini tespit etti. Ne sözler uyduracağı üzerinde düşündü. Hangi sözleri tasarlarsa tasarlasın ona lanet olundu ve o bundan dolayı azaba uğratılacaktır. Bunu te'kid ederek: Tekrar ona lanet olundu, o azaba uğratılacaktır, denildi. Burada "sonra" anlamındaki lafız ona ikinci defasında yapılan bedduanın birincisinden daha belîğ ve daha vurgulu olduğunu anlatmak içindir.

Bütün bunlar onun takındığı tutumun çok büyük hayret verici olduğunu ve onun kat kat azabı hakettiğini anlatmak içindir. Daha sonra Yüce Allah onu insanlarca görülen birtakım hallerle nitelendirerek şöyle buyurmaktadır:

"Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, yüzünü ekşitti. Sonra yüz çevirip büyüklük tasladı ve hemen dedi ki: Bu nakledile gelen bir sihirden ibarettir. Bu insan sözünden başka bir şey değildir." Yani sonra tekrar baktı, düşündü, Kuran hakkındaki tenkidlerini gözden geçirdi. Daha sonra Kur'an'ı tenkid edecek bir taraf bulamadığından ötürü kaşlarını çattı, yüzünü ekşitti, hoşlanmadığını ifade etti. Sonra imandan yüz çevirdi, haktan başka tarafa yöneldi, Kur'an'a itaat edip boyun eğmeyi kibirine yedirmedi ve bu, ancak nakledilen ve anlatılacak olan bir sihirdir. Muhammed bunu kendisinden öncekilerden nakletmektedir. Bu Allah sözü değildir, aksine bu insan sözüdür, dedi.

Bu da onun kendi kişisel kanaatini ifade etmek üzere uydurduğu sözlerinde çelişkili olduğunun delilidir. Çünkü o kalbinden Peygamber (s.a.)'in doğruluğunu kabul ediyor, fakat inat olmak üzere onu inkâr ediyordu.

Avfi'nin rivayetine göre İbni Abbas dedi ki: Velid b. Muğire, Ebu Bekir b. Ebi Kuhafe'nin yanına girdi. Ona Kur'an'a dair sordu. Ona durumu bildirince Velid, Kureyş'in yanına çıkıp gitti ve dedi ki: Ebu Kebşe'nin oğlunun söylediklerine hayret doğrusu! Allah'a yemin ederim ki, o bir şiir değildir, sihir de değildir, bir deli hezeyanı da değildir. Şüphesiz onun sözü Allah'ın kelâmındandır. Kureyş'ten bazıları onun bu sözlerini işitince kendi aralarında danıştılar ve şöyle dediler: Allah'a yemin ederiz, eğer Velid dininden dönerse Kureyş'in tümü döner. Ebu Cehil b. Hişam bunu duyunca dedi ki: Allah'a yemin ederim onun bu durumunun hakkından ben gelirim dedi. Yola koyuldu ve Velid'in evine gidip yanına girdi. Velid'e dedi ki: Kavminin ne ettiğini gördün mü? Onlar sana sadaka topluyor. Velid: Ben onların malı ve evlâdı en çok olanları değil miyim? Ebu Cehil ona dedi ki: Senin Ebu Kuhafe'nin oğlu (Ebu Bekr)'nin yanına onun yemeğini yemek için gittiğini söylüyorlar. Velid: Benim aşiretim böyle bir şey söyledi mi? Hayır, Allah'a yemin ederim. Ebu Kuhafe'nin oğluna yanaşmayacağım, Ömer'e de Ebu Kebşe'nin oğlu (Muhammed)'e de yanaşmayacağım. Onun söylediği söz ancak bir büyüdür. Bunun üzerine Yüce Allah, Rasulüne: "Başbaşa bırak beni tek başına yarattığım ile..." buyruğundan itibaren: "O hem bırakmaz, hem de terketmez" buyruğuna kadar olan bölümü indirdi.

Velid'in küfrünün inat küfrü olduğunu gösteren hususlardan birisi de -daha önce belirtildiği gibi- şudur: Velid, Rasulullah (s.a.)'ın yanına gitti. O sırada Allah Rasulü "Ha, Mim, Secde (Fussilet)" suresini okuyordu. Velid geri dönüp Mahzum oğullarına dedi ki: Allah'a yemin ederim az önce Mu-hammed'den öyle bir söz dinledim ki bu ne insan sözüdür, ne de cin sözüdür. Onun bir tatlılığı ve bir parlaklığı vardır. Üst tarafı meyvelidir, alt tarafı da verimlidir. O hep üstün gelir, hiç ona üstün gelinemez."

Katade dedi ki: Onun şöyle söylediğini naklederler: Allah'a yemin ederim, bu adamın söyledikleri üzerinde düşündüm. Onun bir şiir olmadığını gördüm. Onun bir tatlılığı vardır, üzerinde bir parlaklık vardır. O hep üste çıkar, hiç onun üstüne çıkılamaz. Fakat onun büyü olduğundan da şüphem yoktur. Bunun üzerine Yüce Allah: "Kahrolası ne biçim ölçtü, biçti." buyruğunu indirdi.

Bu kadar bilgi ile yine de Kuranın sihir olduğunu iddia eden bir kimse hiç şüphesiz inatçı bir kimsedir ve o tevhidî, nübüvvetî ve ölümden sonra dirilişi inkâr eden birisidir.

Daha sonra Yüce Allah onun bu tutumu dolayısıyla hakettiği cezayı söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Ben onu Sekar'a sokacağım. Sekar'ın ne olduğunu sana ne bildirdi? O hem bırakmaz, hem de terketmez. O insan derisini kavurandır, onun üzerinde ondokuz (melek) vardır." Ben onu ateşe sokacağım. Ateş onun her tarafını kuşatacaktır. Sekar cehennem ateşinin isimlerinden birisidir.

Daha sonra onun ne kadar dehşetli ve azametli olduğunu anlatmak üzere: "Sekar'ın ne olduğunu sana ne bildirdi?" diye buyurmaktadır. Yani ona dair bilgiyi sana ne verdi. O ne et, ne kan, ne de kemik bırakır. Oradakiler yeniden tekrar yaratıldıkça yine onları bırakmaz. Aksine onları öncekinden daha ağır bir şekilde tekrar yakar ve bu ebediyyen böylece sürüp gider. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Derileri piştikçe azabı tatmaları için derilerini başka derilerle değiştireceğiz." (Nisa, 4/6) Cehennem onu çıplak gözle görünceye kadar insanlara görünecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Azgınlara da cehennem açılıp, gösterilir." (Şu-ara, 26/91) Ya da cehennem deriyi yakar ve onu geceden daha ileri simsiyah bırakır. Cehennem üzerinde oldukça çetin zebaniler ve bekçiler vardır. Bunların görünüşleri pek büyüktür. Huyları da sert ve haşindir. Ondokuz melektirler. Çoğunun görüşüne göre ondokuz kişidirler, ondokuz çeşit olduğu da söylenmiştir.

Beşerden kasıt ya cehennemdeki insanlardır, -çoğunluğun görüşü budur- yahut insanın derisinin görünen kısmı (ten) anlamındaki "beşere" lafzının çoğuludur. [\[2\]](#)

Cehennem Bekçilerinin Ondokuz Olmasındaki Hikmet

31- Biz cehennem bekçilerini yalnız meleklerden yaptık. Onların sayısını da inkâr edenler için ancak bir fitne kıldık. Kendilerine kitap verilenler sağlam inansınlar; iman edenlerin de imanı artsın, kitap verilenlerle müminler şüpheye düşmesin. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bununla misal olarak neyi murad etmiş?" desinler diye. İşte Allah kimi dilerse böylece saptırır, kimi de dilerse hidayete kavuşturur. Rabbinin or-

dularını O'ndan başka kimse bilmez ve o (Sekar) insanlar için ancak bir öğüttür.

32- Ama öyle yapmıyorlar. Andol-sun aya,

33- Geri geldiğinde geceye,

34- Aydınlandığı zaman sabaha,

35- Muhakkak ki o, büyük (musibetlerden biridir.

36- İnsanlar için bir uyarıcıdır.

37- Aranızdan ileri gitmek veya geri kalmak isteyene.

Açıklaması:

"Biz cehennem bekçilerini yalnız meleklerden yaptık." Cehennem bekçilerini ve orada azaplandırmakla görevli zebanileri ancak sert ve güçlü kuvvetli meleklerdir. Meleklerle kim karşı koyabilir ve onları kim yenebilir ki? Çünkü onlar yaratılmışlar arasında en güçlü, en çetin ve en şiddetli yakalayanları, Allah'ın hakkını en çok yerine getiren ve Allah için en çok gazap edip öfkelenenlerdir.

Bu, cehennem bekçilerinin sayılarını söz konusu edip az önce geçtiği gibi Ebu Cehil'in şu sözleri söylemesi üzerine Kureyş müşriklerine verilmiş bir cevaptır: Ey Kureyşliler, sizden her on kişi, onlardan birisinin hakkından gelip onların hepsini yenik düşüremeyecek

misiniz? Bunun üzerine Yüce Allah da: "Biz cehennem bekçilerini yalnız meleklerden yaptık." buyruğunu indirdi. Yani karşı konulamayan ve yenik düşürülemeyen güçlü, kuvvetli bir yaratılışa sahip kıldık.

Daha sonra Yüce Allah bekçilerin böyle bir sayıda olmalarını seçmesinin hikmetini açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Onların sayısını da inkâr edenler için ancak bir fitne kıldık." Yani onların ondokuz olduklarını belirtmemiz, ancak bizim insanları sınamamız ve kâfirler için de mihnet ve saptırma sebebi olsun diyedir. Öyle ki onlar söylediklerini söylediler. Böylelikle azaplarının kat kat artmasına ve Allah'ın onlara olan gazabının çoğalmasına sebep oldular. Yüce Allah'ın: "Fitne" buyruğu, fitne sebebi demektir. Yani biz ondokuz olan o sayıyı kâfirlere fitne olsun diye tespit ettik. Onların fitneye maruz kalmaları ise, onlara karşı durabileceklerini söylemeleri ve onları yenebileceklerini ümit etmeleridir. Bu ise onların alay olsun diye söyledikleri sözlerdir. Çünkü onlar ölümden sonra dirilişi, cehennemi ve cehennem bekçilerini yalanlayan kimselerdi.

"Kendilerine kitap verilenler sağlam inansınlar, iman edenlerin de imanı artsın." Yani Yüce Allah'ın zebanilerin sayısını ondokuz kılması Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanların bu rasulün hak olduğunu kesinlikle bilip inanmaları içindir. Çünkü o kendisinden önceki peygamberlere indirilmiş ellerindeki semavi kitaplara uygun şeyleri getirmiştir. O kitaplarında da cehennem bekçilerinin sayısının ondokuz olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan Kitab Ehli'nin de kendilerine uyduklarını gören müminlerin imanı ve tasdikleri artsın ve peygamberleri Muhammed (s.a.)'in verdiği haberlerin doğruluğuna tanıklık etsinler diyedir.

Arkasından Yüce Allah şüphe ve tereddüdün söz konusu olmayacağını daha ileri derecede vurgulayarak şöyle buyurmaktadır:

"Kitap verilenlerle müminler şüpheyeye düşmesin." Kitab Ehli olan Yahudiler ve Hristiyanlar ile Yüce Allah'a ve rasulüne iman edenler bu sayının doğruluğu ve gerçekliği ile Allah'ın dini hakkında herhangi bir şüpheyeye düşmesin. Gerçekte ise bundan maksat, şüpheleri kışkırtan münafıklara bir göndermedir.

"Kalplerinde hastalık bulunan ve kâfirler de: Allah bununla misal olarak neyi murad etmiş desinler diye." Kalplerinde Peygamber (s.a.)'in doğruluğundan yana şüphe ve tereddüt bulunan münafıklar ile Mekkelilerden ve başkalarından olan kâfirler: Yüce Allah bir misalin alışılmadık olması gibi oldukça alışılmadık olan bu sayı ile neyi murad etmiştir ve burada bunun söz konusu edilmesinin hikmeti nedir? Onların bu sözleri söylemekteki maksatları bu sözü kökten inkâr edip onun Allah'tan gelmediğini söylemektir. [\[3\]](#)

Daha sonra Yüce Allah sapıklığa ve hidayete ehil olan kimseler hakkındaki sünnetini söz konusu ederek şöylece buyurmaktadır:

"İşte Allah kimi dilerse böylece saptırır, kimi de dilerse hidayete kavuşturur." Yani söz konusu edilen saptırma ve hidayet gibi, Yüce Allah, kötü istidadı ve kendisini saptırıcı yerlere ve kötü noktalara yönelttiği için hakka isabet etmekten mahrum etmek istediği kimseleri böyle saptırır, dilediği kimseleri de doğruyu bulma muvaffakiyetini vererek hakka ve imana böylece hidayet eder. Cehennem bekçilerini inkâr eden Ebu Cehil ve arkadaşlarını saptırdığı gibi; Yüce Allah saptırmayı dilediği kimseleri de hidayet ve imandan saptırır yani onları yardımsız bırakır, basiretlerini köreltir. Hidayete iletmeyi murad ettiği kimseleri de Muhammed (s.a.)'in ashabını ilettiği gibi hidayete iletir.

Saptırmanın ve hidayete iletmenin anlamı, Yüce Allah'ın her bir kesimi saptırmaya ve hidayet bulmaya mecbur etmesi demek değildir. Bu ilâhi adalet aykırıdır. İlâhi yükümlülükleri kabul etmekte mükellefin seçiminin ve iradesinin temel bir rolü vardır. Sorgulanmayı ve mükâfatı hak etmek için bu temel nokta rol oynar. Hiçbir şey Allah'a rağmen meydana gelmez. Herşey O'nun iradesiyle olur. Şayet kul kendisine emrolunana ve Rabbi tarafından sevilene karşı çıkacak olursa, Allah'ın meşiet ve iradesinin dışına çıkmış olmaz. Çünkü Allah herşeyin üzerinde kahredici bir güce sahiptir. Fakat O, insanın seçimi için bazı hususlarda dizginleri gevşetmiştir.

Daha sonra Yüce Allah bu sayıyı tespit etmekte ancak kendisinin bildiği bir hikmetin bulunduğunu vurgulayarak şöyle buyurmaktadır:

"Rabbinin ordularını ondan başka kimse bilmez." Yani sayıları ondo-kuz ise dahi cehennem bekçilerinin sayısını O'ndan başkası bilmez. Çünkü onların, Yüce Allah'tan başka kimsenin bilemediği meleklerden yardımcıları ve askerleri vardır.

Böylelikle o sayıyı az gören müşriklerin sözlerine cevap verilmiş olmaktadır. Bu cevap özetle şöyledir: Varsayın ki bunlar ondokuzdur. Ancak onların her birisinin Allah'tan başka kimsenin bilemediği sayıda yardımcıları ve askerleri vardır. Aşın çoklukları sebebiyle Allah'ın askerlerini ondan başkası bilemez. Bekçileri yirmiye tamamlamak veya daha fazla sayılarını arttırmak O'na zor değildir. Fakat O'nun bu sayıyı tespit etmekte ancak kendisinin bildiği bir hikmeti vardır.

"Ve o insanlar için ancak bir öğüttür." Yani Sekar ve nitelikleri ile söz konusu edilen bekçilerinin sayısı ancak insanlar için bir hatırlatmadır, bir öğüttür. Böylelikle Allah'ın kudretinin kemalini ve O'nun hiçbir şekilde yardımcılarına, destekleyicilere muhtaç olmadığını bilsinler.

Daha sonra Yüce Allah cehennemi inkâr edenleri sakındırarak şöyle buyurmaktadır:

"Ama öyle yapmıyorlar. Andolsun aya, geri geldiğinde geceye, aydınlandığı zaman sabaha. Muhakkak ki o büyüklerden biridir. İnsanlar için bir uyarıcıdır." Ey insanlar! Ben sizi bu işten vazgeçmenizi belirterek sakındırıyorum. Ahirette cehennemnin varlığını inkâr etmenin yolu yoktur. Ben parıldayan aya, geçip gittiği zaman geceye, açıkça ortaya çıkıp etrafı aydınlattığı zaman gündüze yemin ederek söylüyorum ki; hiç şüphesiz Sekar (cehennem) pek büyük musibetlerden, pek büyük belâlardan birisidir. Yüce Allah'ın insanları isyan etmelerine karşılık görecekları cezadan bir korkutmadır, bir uyarı içindir.

Daha sonra Yüce Allah kimlerin uyarıldığını belirleyerek buyuruyor ki: "Aranızdan ileri gitmek veya geri kalmak isteyen." Yani cehennem, hayır ve itaate yahut iman ile cennete yaklaşarak öne geçmek isteyen kimseler için ya da bundan geri kalarak şerre ve masiyete yönelen yahut küfür ile ateşe doğru yol tutan kimseler için bir uyarıdır. Bu ayetin bir benzeri de şu buyruktur: "Andolsun ki sizden önce gelip geçenleri de biz bilmişizdir, sonra gelenleri de bilmişizdir." (Hicr, 15/24) Yani hayra yönelmekte ellerini çabuk tutanları da, onu bırakıp geri kalarak şerre yönelenleri de biliriz.

İbni Abbas dedi ki: Bu itaate ve Muhammed (s.a.)'e iman edip ileri geçen kimselerin ardı arkası kesilmeyecek bir mükâfat ile mükâfatlandıracağını bildiren, buna karşılık itaatten geri kalarak Muhammed (s.a.)'ı yalanlayanların da ardı arkası kesilmeyecek bir cezaya uğratılacaklarını ifade eden bir tehdittir. [\[4\]](#)

Hasan-ı Basri dedi ki: Bu buyruk, haber kipinde olmakla birlikte bir tehdittir. Yüce Allah'ın: "Artık dileyen iman etsin, dileyen de kâfir olsun." (Kehf, 18/29) buyruğu gibidir. [\[5\]](#)

Ashabu'l-Yemin İle Günahkarlar Arasındaki Konuşma

38- Her nefis kazandıkları karşılığında rehin alınmıştır.

39- Ashabu'I-Yemin müstesna.

40- Cennetlerdedirler. Biri birlerine soru sorarlar.

41- Suçlular hakkında:

42- "Sizi Sekar'a ne sürükledi?"

43- Derler ki: "Biz namaz kılanlardan değildik.

44- 'Yoksullara yedirmezdik.

45- "Biz de dalanlarla birlikte dalardık.

46- "Din gününü de yalanlardık.

47- "Nihayet ölüm bize gelip çattı."

48- Artık şefaata edenlerin şefaati onlara fayda vermez.

49- Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviricidirler? sanki arslandan ürküp kaçan yaban eşekleridir.

52- Hatta onlardan her biri kendisine açılmış sayfeler verilmesini ister.

53- Asla! Doğrusu onlar ahiretten korkmazlar.

54- Hayır, gerçekten o bir öğüttür.

55- Kim dilerse ondan öğüt alır.

56- Allah dilemedikçe de öğüt al(a)mazlar. İşte o, kendisinden korkulmaya lâyık olandır, bağışlamak da O'na yaraşır.

Açıklaması:

"Her nefis kazandıkları karşılığında rehin alınmıştır." Yani her nefis ameli karşılığında alıkonulmuş ve onun karşılığında rehin olarak alınmış, kıyamet gününde daha önceden işlemiş olduğu ameller sebebiyle tutuklanmış olacaktır. Eğer hayır işlemişse bu onu kurtarır ve hürriyetine kavuşturur, şayet işlediği şer ise bu da onu helâka sürükler.

"Ashabu'l-Yemin müstesna" Yani kitapları sağ taraflarından verilecek olan müminler müstesnadır. Onlar günahları sebebiyle rehin olarak alıko-nulmayacaklardır. Aksine onlar işledikleri güzel ameller sebebiyle serbest bırakılacaklardır.

"Cennetlerdedirler, birbirlerine soru sorarlar, suçlular hakkında: Sizi Sekar'a ne sürükledi?"

Onlar cennette nimetler içerisinde iken birbirlerine cehennem ateşindeki günahkârların durumu hakkında onlara şöyle diyerek soru sorarlar: Sizin cehenneme girmenize sebep olan ne? Bu sorudan maksat, daha çok azarlamak ve utandırmaktır.

Onlar da karşı karşıya kaldıkları bu azabın şu dört sebepten dolayı olduğunu söyleyerek cevap vereceklerdir:

"Derler ki: Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksullara yedirmezdik, biz de dalanlarla birlikte dalardık. Din gününü de yalanlardık. Nihayet ölüm bize gelip çattı." Yani bizler dünyada iken farz namazı eda etmezdik. Namaz kılan müminlerle birlikte Rabbimize ibadet etmezdik. Bizimle aynı cinsten olan O'nun yaratıklarına iyilik yapmaz, muhtaç olan fakire verilmesi gerekeni vermezdik. Batıl ehli ile birlikte batıllarında içice olurduk. Bir kişi azdıkça biz de onunla birlikte azardık, ya da bilmediğimiz hususlarda konuşurduk. Muhammed (s.a.) hakkında ileri geri konuşanlarla birlik olur, biz de konuşurduk. Bu da onların: Muhammed bir yalancıdır, delidir, sihirbazdır, şairdir şeklindeki sözleri idi. Bütün bunlardan ayrı olarak bizler kıyameti de yalanlıyorduk. Ölüm ve ölümün ön belirtileri gelene kadar biz bu halde idik. Burada "yakîn'den kasıt, ölümdür. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: "Sana yakın (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et." (Hicr, 15/99)

İşte biz dünya hayatımız boyunca bu dört sebebi işledik durduk: Namazı kılmadık, zekat vermedik, batıl sözlere daldık, hesap, ceza ve ölümden sonra diriliş gününü inkâr ettik.

İlk iki hususun terkedilmesinin söz konusu edilmesi kâfirlerin şeriatın fer'î emirleriyle (imanın dışındaki hükümleriyle) muhatap olduklarına bir delildir.

"Artık şefaath edenlerin şefaati onlara fayda vermez." Yani kim bu sıfatlara benzer niteliklere sahipse kıyamet gününde şefaathçi hiçbir kimsenin ona şefaathinin faydası olmayacaktır. Yani meleklerden, peygamberlerden, salihlerden hiçbir kimse onlara şefaath etmeyecektir. Çünkü sonunda varacakları yer kesinlikle cehennemdir.

"Ne oluyor onlara ki öğütten yüz çeviricidirler? Onlar sanki aslandan ürküp kaçan yaban eşekleridir." Onlara ne oluyor ki en büyük öğüdü ve en büyük hatırlatmayı ihtiva eden Kur'an-ı Kerimden yüz çevirmektedir? Yahut Mekke'de senin karşısında duran bu keferelere ne oluyor ki, kendilerini çağırduğun şeyden, onlara yaptığın hatırlatmalardan yüz çevirmektedirler? Onlar bu şekilde haktan kaçıp yüz çevirmekle kendilerini ok atan okçulardan yahut onları yakalamak isteyen bir aslandan kaçan yaban eşeklerine benzemektedirler.

Buyruktaki "kasvere (mealde: yaban eşşekleri)" ya onları avlamak isteyen ok atıcıları topluluğudur, yahut aslandır. Lügat bilginlerinin çoğunun görüşü budur. Aslana bu adın verilmiş sebebi diğer yırtıcı hayvanları kahredip yenik düşürmesidir. İbni Abbas dedi ki: Yaban eşşekleri aslanı gördü mü kaçarlar. İşte bu müşrikler de böyledir. Onlar da Muhammed (s.a.)'i gördüler mi ondan kaçarlar; tıpkı yaban eşşeginin aslandan kaçışı gibi. Bu onların durumlarının son derece çirkin olduğunu ortaya koyan ve onların ahmak bir topluluk olduğunu yüzlerine karşı bildiren bir benzetmedir.

Ayet-i kerime onların ikna edici açık bir sebep bulunmadan haktan ve imandan yüz çevirdiklerine, onların anlamaya ve ikna olmaya bir istidad-larının bulunmadığına delildir. Yaban eşşeklerine benzetilmeleri onlar için apaçık bir yergidir. Onların ahmak ve geri zekâlı olduklarını, Kuranın öğütlerinden etkilenmediklerini açıkça ilân etmektir. Hatta kalplerin huzur ve sükûn bulmalarına sebep olan şey, onların kaçmalarını, uzaklaşmalarını gerektirmiştir. [6]

Daha sonra Yüce Allah onların kaçışlarının bir görünüşünü söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Hatta onlardan her biri kendisine açılmış sayfeler verilmesini ister." Bu müşriklerin her biri Muhammed peygambere (s.a.) Allah'ın indirdiği gibi kendi üzerine de bir kitap indirilmesini ister. Onlar bu şekilde inat etmekle gerçekten çok ileri gitmiş oldular. Nitekim bir başka ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır: "Onlara bir ayet gelse: 'Allah'ın peygamberlerine verilen gibi bize de verilmedikçe asla iman etmeyeceğiz' derler. Allah peygamberliğini kime vereceğini çok iyi bilendir." (En'am, 6/124)

Yine Yüce Allah onların taleplerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır: "Buna rağmen üzerimize okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece de (göğe) çıktığına asla iman etmeyiz." (İsra, 17/93)

Müfessirler der ki: Kureyş kâfirleri Muhammed (s.a.)'e dedi ki: "Her birimiz sabah olunca başı ucunda Allah'tan kendisine gönderilmiş açık bir mektup bulsun." Bütün bunlar ve benzerleri inatlaşmaktır, büyüklenmek-tir, işi yokuşa sürmektir. Onlar asla iman etmeyeceklerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Eğer biz sana kağıt üzerinde yazılı bir kitap indirseydik, kendileri de elleriyle ona dokumalardı, kâfir olanlar yine: Bu ancak apaçık bir büyüdür, derlerdi." (En'am, 6/7)

Daha sonra Yüce Allah onların inat edip işi yokuşa sürmelerinin sebebini şöylece açıklamaktadır:

"Asla! Doğrusu onlar ahiretten korkmazlar." Bu şekilde açık sayfeler indirilmesi tekliflerinden dolayı azarlanmakta ve bu tekliflerden vazgeçmeleri istenmektedir. Bu istedikleri onlara verilmeyecektir. Aslında onlar ölümden sonra dirilişi, hesaba çekilmeyi inkâr eden kimselerdir. Çünkü onlar gerçekten cehennem ateşinden korksalardı, hiçbir

şekilde mucizeler teklif etmezlerdi.

Ve onlara Kur'an yeterli gelirdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, gerçekten o bir öğüttür. Kim dilerse ondan öğüt alır." Gerçek şu ki Kur'an bir öğüttür ve onlara Kur'an yeter. Çünkü o en hayırlı öğüt ve hatırlatmadır. Ondan öğüt almak, onu ihmal etmemek isteyen bir kimse öğüt alır. Çünkü Kur'an son derece beliğ bir öğüttür ve şifa verici bir hatırlatmadır.

Daha sonra öğüt almamanın asıl sebebini açıklamakta, Yüce Allah'ın kemal derecesindeki heybetini dile getiren hususları zikretmektedir. Bu ise O'nun kahredicilik vasfına sahip olmasıdır. Yani bu sebepten dolayı Allah'tan korkulmadır. Aynı şekilde rahmetinin ümit edilmesini gerektiren lütüfkârlık sıfatı da vardır:

"Allah dilemedikçe de öğüt alamazlar. İşte o kendisinden korkulmaya lâıyk olandır, bağışlamak da O'na yaraşır." Bu kainatta Allah'a rağmen bir şey meydana gelmez. Onların Kur'an'ı hatırlayıp, ondan öğüt almaları ancak Allah'ın dilemesi ile olur. O takva sahiplerinin Ona isyanı gerektiren hususları terkedip Ona itaat olan işleri yapmak suretiyle kendisinden sa-kınılmaya, korkulmaya lâıyk olandır. Aynı şekilde O müminlerin kusurlu hareket edip işledikleri günahları da bağışlayandır. Günahkârlardan tevbe edenlerin tevbesini kabul edip, günahlarını bağışlayan da O'dur.

Ahmed, Tirmizi, İbni Mace ve Nesai'nin, Enes b. Malik (r.a)'den rivayetlerine göre Peygamber (s.a.) bu ayeti tefsir ederek buyurdu ki: "Kudret ve azameti pek üstün olan Rabbiniz size diyor ki: Ben kendisinden korkulmaya lâıyk olanım. Dolayısıyla benimle birlikte başka bir ilâha ibadet olunmasın. Kim benimle birlikte başka birisini ilâh koştuktan sakınırsa, ben de onun (günahlarını) bağışlarım."

Zemahşeri Yüce Allah'ın: "Allah dilemedikçe de öğüt alamazlar." buyruğunu şu sözleriyle tefsir etmektedir: Allah onları zikri kabul etmeye mecbur etmedikçe, ya da onları onu kabulden başka bir çareye başvuramaz hale getirmediği... demektir. Çünkü bu öğüt onların kalplerinde kazılmıştır. Onların isteyerek iman etmeyecekleri bilinen bir husustur. [\[7\]](#)

Ancak bu, bu tür ayetlerde Mutezilenin ilkelerine göre izlenen bir açıklama tarzıdır. O da şudur: Yüce Allah imanı ve küfrü mükâfat ve cezanın kaynağı olan kulun tercihine bırakmıştır. Fakat Yüce Allah'ın meşietini kulu zorla mecbur ederek ya da zorlayarak iman etmesini sağlamaya da kadirdir. [\[8\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/209-210.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/215-218.

[3] Bahru'l-Muhit, VIII/377.

[4] Kurtubi, XIX/86.

[5] a.y.

Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/223-226

[6] Nisaburi, Garâibu'l-Kur'an, XXVII/100.

[7] Zemahşeri, III/291.

[8] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/231-235.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Ölümden Sonra Dirilişin Tekrar Yaratılışın İspatı Ve
Bunun Alâmetleri: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Peygamber (S.A.Vin Kur'an'ı Ezberleme Tutkusu Ve
İnsanların Ahiretteki Durumları: 7

İ'rab: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 10

Dünya Hayatında Kâfirin Kusurları Ve Ölümden Sonra Diriliş: 11

Belagat: 11

Kelime ve İbareler: 11

Nüzul Sebebi: 12

Ayetler Arası İlişki: 12

Açıklaması: 12

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

Ölümden Sonra Dirilişin Tekrar Yaratılışın İspatı Ve Bunun Alâmetleri:

- 1- Hayır... Kıyamet gününe yemin ederim!
- 2- Yine hayır, kendini kınayan nefse yemin ederim!
- 3- İnsan, biz onun kemiklerini asla toplayıp, biraraya getirmeyeceğimizi mi zanneder?
- 4- Evet, biz parmak uçlarını bile toplayıp düzenlemeye kadiriz.
- 5- Fakat insan önündekini (kıyameti) yalanlamak ister.
- 6- "Kıyamet de ne zamanmış?" diye sorar.
- 7, 8, 9- Göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneş ve ay biraraya getirildiği za-man(dır).
- 11- Hayır; o gün sığınacak yer yoktur.
- 12- O gün varıp durulacak yer Rab-binin huzurudur.
- 13- O günde insana önden yolladığı şeyler ile geriye bıraktığı şeyler haber verilir.
- 14- Doğrusu şu ki; insan kendisine karşı bir şahittir.
- 15- Bütün mazeretlerini ortaya koysa bile.

Açıklaması:

"Hayır, kıyamet gününe yemin ederim. Yine hayır, kendini kınayan nefse yemin

ederim." Yani kıyamet gününe de, kusurları dolayısıyla kendisini kınayan nefse de yemin ederim ki... Elbette öldükten sonra diriltileceksiniz. Buyrukta yeminin cevabı zikredilmemiştir. Çünkü ondan sonra gelen buyruklar zaten bunu göstermektedir. O da: "İnsan biz onun kemiklerini asla toplayıp bir araya getirmeyeceğimizi mi zanneder?" buyruğudur. Kınayıcı nefis (nefs-i levvâme) müminin nefsidir. O geçenler için üzüldür ve kendisini kınar. Kötülüğü niçin işledi diye, hayrı da niçin daha çok işlemediğinden dolayı kendisini kınar.

Bir şeye yemin onun azametini bildirmek ve şanınin büyüklüğüne dikkat çekmek içindir. Yarattıklarından dilediğine yemin etmek de Yüce Allah'ın bir hakkıdır. Kıyamet gününün gerçekleşeceğine dair kıyamet gününe yemin etmek ise, onun gerçekleşeceğini ortaya koymak ve daha da vurgulamak içindir. Çünkü olmayan bir şeye yemin etmenin anlamı aklen kavranılamaz. Kınayan nefse de bununla birlikte yemin edilmesi, kıyametten maksadın nefsin hallerini, onun mutluluk ve bedbahtlıktaki farklı mertebelerinin ortaya çıkarılacağına dikkat çekmek içindir. [\[1\]](#)

Sahih olan Yüce Allah'ın her ikisine bir arada yemin ettiği'dir. Nitekim Katade -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de böyle demiştir. [\[2\]](#) Yani Yüce Allah kemikleri biraraya getirecek, sonra her insanı hesaba çekmek ve amellerinin karşılığını vermek için diriltecektir.

Hasan-ı Basri dedi ki: Allah'a yemin ederim ki; biz müminin nefsinin kınamaktan başka bir halde görmüyoruz. Ben o sözü söylemekle ne yapmak istedim? O yemeği yemekle ne yapmak istedim? Kendi kendime tasarladıklarımla neyi istedim (diye kendisini kınar.) Günahkâr ise adım adım ilerler, fakat kendisini kınamaz. Yine Hasan-ı Basri der ki: Kıyamet gününde gerek sema ehlinden, gerek yer ehlinden olup da nefsinin kınamayacak hiç kimse yoktur.

Said b. Cubeyr dedi ki: İbni Abbas'a Yüce Allah'ın: "Hayır, kıyamet gününe yemin ederim" buyruğu hakkında soru sordum. O Rabbin yarattıklarından dilediği şeye yemin eder, dedi.

Ferrâ dedi ki: İster iyilik yapsın, ister kötülük yapsın kendisini kınamayacak hiçbir nefis yoktur. İyilik yapan kendisini keşke daha çok iyilik yapsaydı diye kınar, kötülük işleyen de keşke yaptığı kötülüklerden vaz-geçseydi, diye kendisini kınar.

Özetle, buyruğun zahirinden anlaşılma ihtimali daha yüksek olan İbn Kesir'in dediği gibi şudur: Nefs-i levvâme (kınayıcı nefis); hayır sebebiyle de şer sebebiyle de kendisini kınayan ve geçmişten dolayı pişmanlık duyan nefistir.

"İnsan biz onun kemiklerini asla toplayıp bir araya getirmeyeceğimizi mi zanneder? Evet, biz parmak uçlarını bile toplayıp düzenlemeye kadiriz." Yani herhangi bir kimse

kemiklerini darmadağınken toplayıp, biraraya getirmeye, onları yepyeni bir varlık olarak tekrar yaratmaya güç yetiremeye-ceğimizi mi zanneder? Böyle bir zan batıldır. Şüphesiz biz onları toplayıp bir araya getireceğiz. Evet, diriliş halinde en çok dağılmış, en küçük parçalara bölünmüş, parmak uçları kemikleri ile onların eklemlerini dahi tekrar yeniden düzeltmeye, bir araya getirmeye gücümüz yeter.

Yüce Allah'ın: "Kadiriz" buyruğu onun kudretini tekid etmek içindir. Çünkü Yüce Allah'ın: "Parmak uçlarını bile toplayıp düzenlemeye" buyruğu ile dikkat çektiği mükemmel kudret olmaksızın kemiklerin bir araya getirilip toplanmasına imkân yoktur. Zira pek küçük ve ufak olmalarına rağmen parmak uçlarını ve eklemlerini biraraya getirmeye güç yetiren, büyük kemikleri de biraraya getirmeye daha bir muktedir olmalıdır. Özellikle parmak uçlarının zikredilmesi ise hilkati en son tamamlanan bölümün onlar olmasıdır. Bunun da söz konusu edilmesi artık parmağın tamam ve eksiksiz olduğunu gösterir. Parmağın tamam ve eksiksiz olması da diğer organların tamam ve eksiksiz olduğunun delilidir.

"Toplayıp düzenleme: Tesviye "nin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Devenin ayağı, eşeğin toynağı gibi yakalamaya güç yetiremeyecek şekilde tek bir bütün haline getirmektir. Anlatılmak istenen de onun kemikleri ve eklemleri ilk haline de getirmeye, bunun aksini de yapmaya kadir olduğudur.

"Fakat insan önündekini yalanlamak ister." Bu daha önce vurgulanan hususun bırakılıp başka bir konuya geçilmesi anlamındadır. O da şudur: İnsan aslında gelecek günlerinde de günahkârlıklarını sürdürmek ister. O önden günah işleyip tevbeyle ertelemeye çalışır. Said b. Cübeyr dedi ki: Önce günah işler, tevbeyle de ölüm kendisine en kötü halinde gelip onu yakalayınca kadar erteleyip durur.

Özetle, ölümden sonra dirilişi inkâr etmek iki hususta şüphe etmenin bir sonucudur. Birincisi insanın darmadağın olup çürüdüktan sonra parçalarının biraraya gelmesini uzak bir ihtimal olarak görmesidir. İkincisi ise hevasma uyup, ölümden sonra tekrar yaratılmayı inkâr edip günahkârlığa eğilimi dolayısıyla o alanda kendisini salıvermesinden kaynaklanır.

İşte Yüce Allah birinci şüpheyi: "İnsan biz onun kemiklerini... mi zanneder." buyruğu ile cevap vermekte, ikinci şüpheyi ortaya koyan kimselerin bu şüphesini de şu sözleriyle reddetmektedir: Aksine insan önünde (gelecekte) karşılaşacağı ölümden sonra dirilişi ve hesabı yalanlamak ister. Bundan maksadı ise dünyevi lezzetlerinin eksilmemesini istemesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Kıyamet de ne zamanmış diye sorar. " Yani o günün gerçekleşeceğini uzak görerek, alay ederek ve inada bindirerek soru sorar: Kıyamet günü ne zamandır? Ölümden sonra dirilişe inanmayan bir kimse en büyük günahları işler ve yaptığına hiç aldırmadan zevk aldığı şeyleri talan edercesine tüketmekte elini çabuk tutar.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şubuyruklarıdır: "Eğer doğru söyleyenler iseniz bu vaadiniz ne zaman gerçekleşecek, derler." (Mülk, 67/25); "Tehdit olunduğunuz o şey uzaktan da uzaktır. O ancak bu dünya hayatımızdır. Ölürüz, diriliriz, yoksa biz tekrar diriltilecek değiliz." (Mu'mi-nun, 23/36-37)

Daha sonra Yüce Allah kıyametin üç alâmetini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneş ve ay biraraya getirildiği zaman o günde insan: Kaçış nereye der." Yani göz dirilişin ve kıyamet gününün oldukça çetin dehşetli hallerinden dolayı şaşırıp dehşete düşüp ayın da bütün ışığı tamamen giderildiği, güneşin de, ayın da ışığı hep birlikte büsbütün yok olduğu ve artık ardı arkasına gelecek gece ve gündüzün olmayacağı, yani kâinatın bütün belirgin özelliklerinin kaybolacağı bir zamanda, işte o vakit Ademoğlu kıyamet gününde bu dehşetli halleri göreceğinde şöyle diyecektir: Sığınacak ya da korunmak için gidilecek bir yer var mıdır? Allah'tan, onun hesaba çekmesinden ve vereceği azaptan nereye kaçılabilir?

"İnsan'dan maksat insan türüdür. O da Ademoğlu olup mümini de kâfiri de kapsar. Çünkü o günde görülecek dehşetler bu sözleri söyletecektir. Kastedilenin mümin değil, özellikle kâfir olduğu da söylenmiştir. Çünkü mümin Rabbinin verdiği müjdelere güven besler.

Yüce Allah onlara bu dünyada o gün gelmeden önce şu buyruklarıyla cevap vermektedir: "Hayır, o gün sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer Rabbinin huzurudur." Sizlerin kendinizi koruyabileceğiniz bir yeriniz olmayacaktır. Orada o gün sizi Allah'tan koruyacak ne bir dağ, ne bir kale, ne de bir sığınak vardır. O gün ancak Rabbine dönülecek, O'nun huzuruna varılacaktır; ya cennete veya ateşe gidilecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki son gidiş Rabbine olacaktır." (Necm, 53/42) İşte orada kullar sürekli olarak yerlerini bulacaklardır. Yüce Allah'ın: "Rabbinin huzuru" buyruğunda bir muzafın varlığını kabul etmek gerekir. Rabbinin hükmüne ya da cennete yahut cehenneme varılacaktır, demektir.

Daha sonra Yüce Allah karşılaşılabilecek akıbetin türü ile dünyadaki amel arasındaki ilişkiye dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır: "O günde insana önden yolladığı şeyler ile geriye bıraktığı şeyler haber verilir." Yani kıyamet gününde amellerin sunulması ve hesaba çekilmek esnasında insana hayır ya da şer türünden olsun önden gönderdiği, eskisiyle yenisiyle, ilkiyle sonuncusuyla, küçüğüyle büyüğüyle bütün amelleri bildirilecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar işlediklerini de hazır bulacaklardır. Rabbin kimseye zulmetmez." (Kehf, 18/49)

Daha sonra Yüce Allah insanın kendi amellerini bileceğini açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Doğrusu şu ki; insan kendisine karşı bir şahittir. Bütün mazeretlerini ortaya koysa bile." Yani doğrusu insan kendi kendisine bir şahittir. Neler yaptığını bilir. Kendi yaptıklarına bizzat kendisi apaçık bir delildir. İsterse mazeret ileri sürsün ve inkâr etsin. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Oku kitabını! Bugün kendine karşı iyi hesaplayın olarak kendin yetersin." (İsra, 17/14) Ayet insanın amellerini haber vermek yerine ondan daha çok bilinen ve daha açık bir mertebeden bahsetmektedir.

İbni Abbas ve başkaları dedi ki: Maksat bunun işitmesi, görmesi, elleri, ayakları ve diğer organlarıdır.

Vahidi ve Zemahşeri'nin görüşüne göre "mazeretler" lafzı "mazeret" in çoğuludur. "Mazeretlerini ortaya koysa bile." buyruğundan maksat da: O gün batıl şeyler ileri sürerek mazeret beyan etse (özür dilese) dahi, ondan kabul edilmez. Kendi nefsi adına tartışsa dahi o kendisini çok iyi görendir diye de açıklanmıştır. "Mazeretlerini" lafzının delillerini demek olduğu da söylenmiştir. Bu da Mücahid'in görüşüdür. İbni Kesir der ki: Sahih olan Mücahid'in ve onun görüşünde olanların kanaatidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Bundan sonra: Rabbimiz olan Allah hakkı için biz müşriklerden olmadık demelerinden başka bir mazeretleri (ileri sürecekleri bir delilleri) olmayacak." (En'am, 6/23); "Allah onların hepsini diriltilecek-leri günde size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edecekler ve kendilerinin gerçekten bir şey üzere olduklarını sanacaklar. Haberiniz olsun ki gerçekten onlar yalancıların ta kendileridir." (Mücadele, 58/18)^[3]

Peygamber (S.A.Vin Kur'an'ı Ezberleme Tutkusu Ve İnsanların Ahiretteki Durumları:

16- Onu (hıfzetmeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma.

17- Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve onu okutmak bize düşer.

18- O halde biz onu (Cebrail aracılığı ile) okuduğumuz zaman sen onun okumasına uy.

19- Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.

20- Hayır, (ey insanlar) hayır, siz çabucak geçeni (dünyayı) seversiniz.

21- Ve ahireti bırakırsınız.

22- O günde yüzler var ki apaydın- hktır.

23- Rablerine bakıcıdırlar.

24- Ve o günde asık nice suratlar vardır.

25- Kendilerine bel kemiklerini kıran çok belâlı işler yapılacağını anlarlar.

Açıklaması:

Yüce Allah, Peygamberine (s.a.) Cebrail'den vahyi nasıl alıp öğreneceğini şöylece öğretmektedir: "Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma. Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve onu okutmak bize düşer. O halde biz onu (Cebrail aracılığı ile) okuduğumuz zaman sen onu okumasına uy. Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir." Rasulullah (s.a.) kendisine vahyolunan Kur'an'a aşırı tutkunluğundan ötürü onu belleyip öğrenmekte acele eder ve melek ile Kuran okurken adeta yarışır. Üzerine Kuran indiğinde dudaklarını, dilini -Cebrail vahyi okumayı bitirmeden önce kıpırdatırdı. Buna sebep Kur'an'ı ezberlemek için duyduğu aşırı isteği idi. İşte bunun üzerine bu ayet nazil oldu.

Yani sana vahiy bildirildiğinde onu unutursun korkusuyla çabucak öğrenmek için dilini Kuran ile hareket ettirme, kıpırdatma. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Sana onun vahyi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumayı acele etme ve: Rabbim, ilmimi arttır de." (Taha, 20/114)

Kur'an'ı ondan hiçbir şey kaybetmeyeceğin bir şekilde kalbinde toplamak ve en doğru şekilde onu okumanı sağlamak bizim işimizdir.

O halde Cebrail aracılığıyla sana Kur'an'ın okunmasını bitirdiğimiz takdirde sen de onu dinle ve ona kulak ver. Sonra da seni okuttuğu gibi onu oku ve kalbinde iyice yerleşsin diye onu tekrarla.

Onu ezberleyip okuduktan sonra biz o Kur'an'daki helâl ile haramı, senin için anlaşılması zor olanı açıklayacağız, dilediğimiz ve teşri ettiğimiz şekilde manasını sana

ilham edeceğiz.

Böylelikle ayetler üç durumu kapsamaktadır: Kur'an'ı kalbinde tespit edip ezberlemesini sağlamak ilk ve ikinci ayette, onu indirildiği gibi başkasına ulaştırılmasını kolaylaştırmak ve onun okunması üçüncü ayette, gerekli şekilde tefsir edilip açıklanması, anlamındaki kapalılıkların giderilmesi de dördüncü ayette söz konusu edilmektedir.

Daha sonra açıklamalar az önce söz konusu edilen ölümden sonra dirilişi inkâr eden insanın durumunu ele almakta, ölümden sonra dirilişi inkârı sebebiyle bu gibi kimseleri azarlamaktadır. Yüce Allah inkâr sebebini açıklayarak buyuruyor ki: "Hayır, hayır siz çabucak geçeni seversiniz ve ahireti bırakırsınız." Ey müşrikler! Ölümden sonra dirilişi inkâr mahiyetinde söylediğiniz sözleri bırakmanızı, onlardan vazgeçmenizi istiyorum. Çünkü bu sözleriniz sizleri kıyamet gününü yalanlamaya, Yüce Allah'ın Rasulüne indirdiği hak vahye Kur'an-ı azimuş-şana muhalefet etmeye itmektedir. Sizin çabucak geçen dünya yurduna önem verip, onu sevmeniz, ahiretle uğraşmayıp ahiret için amel etmeyi terketmeye itmektedir.

"Kellâ: Hayır" lafzı diğer müfessirlere göre "gerçekten" anlamındadır. Yani sizler gerçekten dünyayı seviyor, ahireti de bırakıyorsunuz. Yani onlar dünyayı seviyor ve dünya için çalışıyorlar, buna karşılık ahireti terk ediyor, ondan yüz çeviriyorlar.

Zemahşeri dedi ki: "Kellâ: Hayır", lafzı Rasulullah (s.a.)'m acelecilik alışkanlığından vazgeçmesini isteyen ve onun bunu yapmaması gerektiğini belirtip, temkinli ve ağır hareket etmeye teşvik eden bir ifadedir. Arkasından "Hayır, siz çabucak geçeni seversiniz" buyurarak bu hususu daha da ileriye götürmektedir. Sanki şöyle buyurmuş gibidir: Hayır, ey Ademoğulları sizler acelecilikten yaratıldığınız için ve mayanızda acelecilik olduğundan ötürü herşeyde acele ediyorsunuz. Dolayısıyla da acil olanı (dünyayı) seviyorsunuz, ahireti de bırakıyorsunuz. [\[4\]](#)

Daha sonra Yüce Allah ahirette müminlerle kâfirlerin durumunu açıklayarak şöyle buyurmaktadır: "O günde yüzler var ki apaydınlıktır, Rablerine bakıcıdırlar ve o günde asık nice suratlar vardır. Kendilerine bel kemiklerini kıran çok belâlı işler yapılacağını anlarlar." Yani cennette müminlerin yüzü güzel, parlak, sevinçli ve aydınlık olacaktır. Gözleriyle Rablerini göreceklerdir. Cehennemde günahkârların yüzleri ise kederli, asık ve gerilmiş olacaktır. Bel kemiklerini kıracak pek büyük bir musibetin başlarına ineceğinden kesinlikle emin olacaklardır. Ezherî "nazar: bakma'yı beklemek, diye açıklayan Mücahid hakkında: Mücahid (bu açıklamasında) hata etmiştir, demektedir. Çünkü beklemek (intizar) anlamında: şuna nazar etti, denilmez. Çünkü bir kimsenin: Filana nazar ettim, demesi ancak gözle görmesi anlamındadır. Beklemeyi (intizar) kastedecek olurlarsa Araplar: Nazartuhu: Onu bekledim, derler. Bu alanda Arap şiirleri ve kullanımları gerçekten pek çoktur.

Zemahşeri Yüce Allah'ın: "Rablerine bakıcıdırlar." buyruğu hakkında şunları söylemektedir: Özel olarak Rablerine bakacaklardır, başkasına bakmayacaklardır. Bu da mefulün öne geçirilmesinin verdiği bir anlamdır. Bu özellik (ihtisas)a delalet eden bir anlamdır. Daha sonra ayetin ummak ve (ummak anlamıyla) beklemek anlamını ifade ettiğini tercih etmektedir. [5]

Zemahşeri'nin bu açıklaması onun ayetin zahiri Yüce Allah'ın görülmesine delâlet etmez; diyen Mutezile'ye müntesip olmasından dolayıdır. Çünkü "ilâ: e,a" harfi ile birlikte kullanılan nazar görünenin adı değildir, aksine görmekten önceki hali anlatır. Bu da kişinin gözünü görülen varlığın tarafına onu görmek amacıyla çevirmesidir. Dolayısıyla gözün bakması görmenin bir önceki halidir. Onlar ayrıca Yüce Allah'ın: "Bakıcıdırlar" buyruğunu bu kesimin Yüce Allah'ın mükâfatını bekleyeceği anlamında tevil etmişlerdir.

Razi buna şöyle cevap vermektedir: Bizler bakmanın gözü çevirmekten ibaret olduğunu kabul ediyoruz, Fakat şunu diyoruz: Bunu hakikat anlamına yorumlamaya imkân olmadığından ötürü onu bunun sonucu olan ru'yete (görmeye) yorumlamak gerekmektedir. Bu da sebebin sonuç için isim olarak kullanılması kabilindedir. Ayrıca bunu görmeye yorumlamak beklemeye yorumlamaktan daha uygundur. Çünkü gözü (görülme istenen varlığa) çevirmek görmenin bir sebebi gibidir. Oysa bununla beklemek arasında da bir ilişki yoktur. O halde bunu görmeye yorumlamak, beklemeye yorumlamaktan daha uygundur.

Daha sonra onların "nazar bakmak" lafzının "intizar: beklemek" anlamında Kur'an-ı Kerim'de çokça kullanıldığı şeklindeki sözlerine cevap vermektedir. Durum dedikleri gibi olmakla birlikte bu hiçbir zaman "ilâ" eda-tıyla birlikte kullanılmamıştır. Şu ayetlerde olduğu gibi: "Bizi bekleyin (un-zurûnâ) de nurunuzla aydınlanalım." (Hadid, 57/13); "Onlar zamanı gelince bildirdiklerinin gerçekleşmesinden başkasını mı bekliyorlar? (yenzurû-ne)" (A'raf, 7/53); "Onlar Allah'ın... kendilerine gelivermesinden başkasını mı bekliyorlar? (yenzurûne)" (Bakara, 2/210) Eğer bizler "ila: e,a" edatı ile geçişli olarak kullanılan "nazar" fiilinin dilde intizar (beklemek) anlamında kullanıldığını kabul etsek dahi bu ayeti ona göre yorumlamaya imkân yoktur. Çünkü kesin olarak gerçekleşeceği inancı ile birlikte intizar (beklemedin tadı zaten dünyada gerçekleşmiş idi. Ahirette bundan daha ileri bir şey gerçekleşmeli ki, ahireti teşvik sadedinde o şeyin söz konusu edilmesi güzel olsun. [6]

Nisaburi dedi ki: Onların sözlerinin özeti şudur: Şayet nazar, görmek anlamında ise zaten kastedilen budur. Eğer görünen tarafına gözü çevirmek anlamında ise bu anlamıyla Yüce Allah için muhal (imkânsızdır); çünkü o cihet ve mekândan münezzehtir. O halde bunun sonucu olan rû'yet (görmek)e göre yorumlamak icab eder, bu ise çok meşhur bir mecazî anlatım şeklidir. [7]

Mütevâtir hadisler, ayetin Yüce Allah'ın görüleceğine dair delâlet ettiği şeklindeki cumhurun anladığı manayı desteklemektedir. Müminlerin ahiret yurdunda Yüce Allah'ı görecekleri hadis imamlarınca mütevâtir yollardan ve sahih hadislerle sabittir. Bunları reddetmek veya bu anlama gelmeyeceklerini söylemek imkânsızdır. Nitekim İbni Kesir de böyle dedikten sonra bu husustaki hadisleri kaydetmekte ve şunları söylemektedir: Bu, Yüce Allah'a hamdolsun ki ashâbın, tabîînin ve bu ümmetin selefinin üzerinde icma ettiği bir husustur. Aynı zamanda bu İslâmın önder alimlerinin ve ümmetin hidayet rehberlerinin üzerinde ittifak ettikleri bir husustur. [8]

Şevkanî de tefsiri Fethu'l-Kadir'de: "Rablerine bakıcıdırlar." ayetini şu sözleriyle tefsir ettikten sonra aynı şeyleri söylemektedir: Yaratıcılarına, işlerinin malikine bakıcıdırlar. Yani Ona bakacaklardır. Sahih hadisler bu şekilde mütevâtir olarak gelmiştir. Buna göre kullar kıyamet gününde ondördündeki aya baktıkları gibi Rablerine bakacaklardır.

Buhari Sahih'inde: "Şüphesiz sizler Rabbinizi çıplak gözle göreceksiniz." buyruğunu rivayet ettiği gibi Buhari ve Müslim Sa/iiMerinde Ebu Sa-id Hudri ile Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etmektedirler: Bazıları: Ey Allah'ın Rasulü, kıyamet gününde Rabbinizi görecek miyiz? diye sordu. O şöyle buyurdu: Sizler onları perdeleyen bir bulut yokken güneşi ve ayı görmekte bir sıkıntı ile karşılaşılıyor musunuz? Onlar: Hayır, dediler. Peygamber: Şüphesiz sizler de Rabbinizi böylece göreceksiniz, diye buyurdu.

Yine Buhari ve Müslim'de Cerir'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.) ondördündeki aya baktı ve şöyle buyurdu: "Sizler bu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. Bu sebeple eğer güneş doğmadan önce bir vakit namazı vaktinde eda etmeye, batışından önce de bir vakit namazı vaktinde eda etmeye gücünüz yetecek olursa onu yapınız."

Yine Buhari ve Müslim'de Ebu Musa'dan şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "İki cennet, oradaki katlar ve içindekilerle altındandır. İki cennet oradaki katlar ve içindekilerle birlikte gümüştendir. Cennettekiler ile aziz ve celil olan Allah'a bakmaları arasında tek engel, sadece Adn cennetinde yüzü üzerindeki kibriya perdesi olacaktır."

Müslim'in, Suhayb'dan rivayetine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler cennete gireceklerinde Yüce Allah: Size daha fazla vermeme istediğiniz bir şey var mıdır? diye buyuracak, onlar: Bizim yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi cennete koyup, cehennem ateşinden korumadın mı? derler." (Peygamber) buyurdu ki: "Bu sefer hicab açılır. Onlara Rableri-ne bakmaktan daha çok sevecekleri bir şey verilmiş olmayacaktır. İşte "fazlası" denilen budur. Sonra da şu ayeti okudu: "İhsanda bulunanlara daha güzeli ve daha fazlası vardır." (Yunus, 10/26).

Alûsi dedi ki: Tartışmayı kesecek ve ne istediğini bilmeyenleri uyaracak olan İmam Ahmed, Tirmizi, Darakutni, İbni Cerir, İbnu'l-Münzir, Ta-berani, Beyhaki, Abd b. Humeyd, İbni Ebi Şeybe ve başkalarının İbni Ömer (r.a)'den rivayet ettikleri şu hadistir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Cennet ehli arasında en aşağı mertebede bulunan kimsenin bahçelerine, eşlerine, içinde bulunduğu nimetlere, hizmetçilerine ve tahtlarına bakıldığı zaman bin yıllık uzaklıkta oldukları görülür. Allah nezdinde en değerli olanları ise Yüce Allah 'in yüzüne sabah ve akşam bakar. Daha sonra Rasulullah (s.a.): "O günde yüzler var ki apaydınlıktır. Rablerine bakıcıdırlar." buyruğunu okudu. İşte bu onun (salât ve selam ona) tarafından yapılmış bir tefsirdir. Bilindiği gibi o öncekilerin de, sonrakilerin de en bilgisidir. Özellikle de kendisine indirilen alemlerin Rabbinin sözü ile ilgili olursa [\[9\]](#)

Yüce Allah'ın bu buyruğunun bir benzeri de şu ayeti kerimelerde geçmektedir: "O günde apaydınlık yüzler vardır. Gülmektedir, sevinmektedir. Yine o günde yüzlerini toz toprak kaplamış yüzler de vardır. Bunları da karanlık ve siyahlık kaplayacaktır. İşte bunlar kâfirlerin ve facirlerin ta kendileridir." (Abese, 80/38-42) [\[10\]](#)

Dünya Hayatında Kâfirin Kusurları Ve Ölümünden Sonra Diriliş:

26- Vazgeçin bu işten! (Çünkü can) köprücük kemiğine gelip dayandığında;

27- "Var mı bir tedavi edecek?" denildiğinde;

28- Artık bunun gerçekten bir ayrı-

24- lış olduğunu

29-Bacaklar birbirine dolaşacak.

30- İşte o günde sürünüp götürülmek yalnız Rabbininhuzuruna olacak.

32- Fakat yalanlamış ve yüz çevirmişti.

33- Sonra da gerine gerine taraftarlarının yanına gitmişti.

34- Sana lâyıktır (o azap)! Evet sana lâyıktır.

35- Sonra yine sana lâyıktır. Tekrar tekrar sana lâyıktır.

36- Yoksa insan başıboş bırakılacağını mı sanır?

37- O dökülen meniden bir damla değil miydi?

38- Sonra o bir sülük gibi yapışan kan pıhtısı olmuş, sonra (Allah onu) yaratmış, düzenlemiştir.

39- Ondan erkek ve dişi iki sınıf yaratmıştır.

40- Bunları yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?

Açıklaması:

"Vazgeçin bu işten! (Çünkü can) köprücük kemiğine gelip dayandığında; var mı bir tedavi edecek denildiğinde artık bunun gerçekten bir ayrılık olduğunu anlayacak" buyruğundaki "Kellâ: vazgeçin bu işten" lafzı eğer vazgeçirmek anlamını ihtiva ediyorsa, buyrukların anlamı şöyle olur: Ey Ademoğlu! Sana haber verilen şeyleri senin yalanladığın görülmektedir. Halbuki bu artık senin için gözle görülür bir hal almıştır.. Eğer "gerçekten" anlamında kullanılmışsa maksat şu olur: Gerçek şu ki senin ruhun bedeninden ayrılıp, köprücük kemiklerine dayandığında... Buradaki "tera-ki: köprücük kemikleri" "terkuve"nin çoğuludur. Bunlar da boğazdan omuzlara varan kemiklerdir. "Ulaştığında" lafzında ki zamir halin ya da söylenen sözün karinesinin delaleti dolayısıyla cana aittir. Yüce Allah'ın: "Hele (o can) bir boğaza gelince..." (Vakıa, 56/83) buyruğunda olduğu gibi.

Daha kuvvetli görülen, birinci anlamın kastedildiğidir. Zeccac dedi ki: "Kellâ" dünyanın ahirete tercih edilmesinden vazgeçmenin gereğini anlatmaktadır. Şöyle denilmiş gibidir: Sizler ahirette bahtiyarların mutluluklarının, bedbahtların da bedbahtlıklarının niteliğini, bunun dünya ile kıyaslanamayacak bir halde olduğunu bildiğinize göre; artık dünyayı ahirete tercih etmekten vazgeçiniz. Gelecekte sizi bekleyen ve dünyanın sizin için sonu demek olan ölüme ve çabucak geçen dünyadan ebedilik yurduna geçeceğinize gerektiği gibi dikkat ediniz.

Buna göre buyruğun genel anlamı şöyle olur: Dünyayı ahirete tercih etmekten vazgeçiniz. Ruhun ya da canın göğsün üst taraflarına geleceği vakti hatırlayarak uyanınız.

-Bu ölüm halinden, dehşetlerinden ve, ölümün kendisinden kinayeli bir anlatımdır.- O sırada can çekişen kimsenin yanında bulunanlar bunu tedavi edecek, iyileştirecek kimse yok mu, şifa verecek bir doktor yok mu? der. Fakat bunların Allah'ın hükmüne karşı hiçbir faydası olmayacaktır. Canı köprücük kemiğine ulaşan kimse de, artık bunun dünyadan, aile halkından maldan ve çocuklardan ayrılış anı olduğuna kesinlikle inanır.

Burada kesin inanmak (yakîn)den "zan" diye söz edilmesi şundan dolayıdır: Ruh bedende kaldıkça sahibi dünya hayatında da kalmayı ümit eder. Ölümün kesin bir iş olduğunu kabul etmez. Aksine ağırlıklı olarak hayatta kalacağını ümit eder. Razi'nin açıklaması böyledir.

Ayet aynı zamanda ruhun bizatihi var olduğuna ve beden ölümünden sonra da kalıcı olan bir cevher (öz) olduğuna delildir. Çünkü şanı Yüce Allah, ölüme ayrılık adını vermektedir. Bu da ruhun kalıcı olduğunun delilidir. Çünkü ayrılmak ve kavuşmak bir niteliktir. Nitelik de nitelenin var olmasını gerektirir. [\[11\]](#)

"Bacaklar birbirine dolaşacak." Yani ölüm hali gelip onu bulacağı zaman bacaklarının biri diğerine dolaşacak, onları hareket ettiremeyecek, ayakları ölmüş, bacakları kurumuş, onu taşıyamaz hale gelmiş olacak. Halbuki onlar üzerinde gider gelirdi. Etrafında da aynı anda iki olay birlikte cereyan etmektedir. İnsanlar onun bedeninin teçhizi için uğraşırken, melekler de onun ruhunu teçhiz ederler.

Bunun oldukça ağır ve zorlu halden kinaye olması da mümkündür. Yüce Allah'ın: "Baldırın açılacağı o günde." (Kalem, 68/42) buyruğunda olduğu gibi. Dünyadan ayrılıp, eşten, çocuktan, makam ve mevkiden, düşmanların sevinmesi, dostların üzülmeleri ve benzeri halleri terketmek, ahi-retin çeşitli durumlarına ve dehşetli hallerine yönelmek, birbirine eklenip bitiştiğinde... demektir.

"İşte o günde sürülüp götürülmek yalnız Rabbinin huzuruna olacak." Yani ruhlar bedenlerden alındıktan sonra yaratıcılarının huzuruna götürülecek. Dönüş Rabbinin hükmüne olacaktır. Ondandır da ya cennete veya cehenneme gidilecektir. Buna göre: "Rabbinin huzuru" özel olarak O'nun hükmü demek olur. "Sürülüp götürülmek" buyruğu da kendisi için sürülüp götürülecek olan Onun hükmüdür, demek olur. Sürülüp götürülmenin sadece Allah'a olduğu, başkasına olmadığı da söylenmiştir. Bu durumda sürüp götüren, onu cennete veya cehenneme götürür.

Daha sonra dinin inanç esasları, fer'î hükümleri ve dünya ile alâkalı hususlarda ne şekilde amellerde bulunduğunu açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"O tasdik de etmemiş, namaz da kılmamış, fakat yalanlamış ve yüz çevirmişti. Sonra da gerine gerine taraftarlarının yanına gitmişti." O, Mu-hammed (s.a.)'in risaletini de,

Kur'an'ı da tasdik etmemiştir. Rabbi için kılmaması farz olarak istenen namazı kılmamıştır. Aksine Allah'ın Rasulünü, getirdiklerini yalanlamış, itaatten imandan yüz çevirmişti. Üstelik o azgın, şımarık, yürüyüşünde bu haliyle böbürlenerek, büyüklük taslayarak yürüyüp gitti. Ne gayreti, ne de bir ameli bulunmayan o kişi tembel tembel geri döndü. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ailelerine döndükleri vakitte (yaptıklarından) zevk duyarak dönerlerdi." (Mutaffifin, 83/31)

Bu kişi akideyi ya da dinin esaslarını tasdik etmeyerek dini yalanladığı gibi namaz kılmayıp, aksine yüz çevirip dönerek dinin fer'î hükümlerini de ihmal etti. Bununla birlikte taraftarlarının yanına gerine gerine, böbürlenerek, kibirli yürüyerek dönmek suretiyle de dünyanın tabiatına ve dünyevi yaşayışa da kötülük etti.

Ayet-i kerime kâfirin imanı terketmesi sebebiyle yerilmeyi ve cezalandırılmayı hak ettiği gibi, namazı terketmek sebebiyle de bunları hakedece-ğine bir delildir.

Daha sonra Yüce Allah bu tür bir kâfiri tehdit edip ona şöylece beddua etmektedir: "Sana lâyıktır (o azap); evet sana lâyıktır. Sonra yine sana lâyıktır. Tekrar tekrar sana lâyıktır." Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun! Bu beddua senin aleyhine defalarca tekrarlanıp durur. Yani yazık sana, Allah seni helak etsin. Bu beddua kesintisiz olarak senin hakkında devam edip tekrarlınsın. Çünkü sen buna lâıksın.

Bu, yürüyüşünde böbürlenerek, bununla da onun böyle bir yürüyüşü hak ettiğini anlatmak isteyen Yüce Allah'ı inkâr eden kâfirlere, Allah'ın kesin ve ağır bir tehdididir. Çünkü o kendisini yoktan var edeni inkâr etmiştir. Buna benzer bir kimseye bir şekilde alay etmek ve tehdit etmek maksadıyla söylenecek olan Yüce Allah'ın şu buyrukları da bu türdendir:

"Tat bakalım! Çünkü sen güçlü ve değerli imişsin." (Duhan, 44/49); "Az bir süre yiyin, faydalanın. Çünkü siz günahkârlarsınız." (Mürselat, 77/46); "Artık siz ondan başka dilediğiniz şeye ibadet edin." (Zümer, 39/15) Yine Yüce Allah'ın: "Dilediğinizi yapın." (Fussilet, 41/40) buyrukları da böyledir.

Katade, Kelbî ve Mukatil dedi ki: Rasulullah (s.a.) Ebu Cehil'in elinden tutup, ona: "Sana lâyıktır (o azap); evet sana lâyıktır. Sonra yine sana lâyıktır, tekrar tekrar sana lâyıktır" diyerek onu tehdit etti. Ebu Cehil kendisine: Sen beni neyle tehdit ediyorsun? Sen de, Rabbin de bana hiçbir şey yapamazsınız. Çünkü ben bu vadinin en güçlü olanıyım deyip, çekip gitti. Bunun üzerine Yüce Allah Rasulullah (s.a.)'m ona söylediği gibi bu ayeti indirdi. Bedir günü de yüksekçe bir yerden kavmine bakıp dedi ki: Artık bu günden sonra Allah'a ibadet olunmayacaktır. O esnada en kötü bir şekilde öldürüldü.

Daha sonra Yüce Allah surenin baş tarafında zikredilen: "İnsan, biz onun kemiklerini asla toplayıp bir araya getirmeyeceğimizi mi zanneder?" (3. ayet) buyruğunu daha da

pekiştirmek için ölümden sonra dirilişin gerçekliğine dair iki delil ortaya koymaktadır:

1- "Yoksa insan başıboş bırakılacağını mı sanır?" İnsan dünyada başıboş bırakılarak ona emir ve yasak verilmeyeceğini, ona bir takım yükümlülükler konulmayacağını, ameli dolayısıyla ahirette hesaba çekilip cezalandırılmayacağını mı zanneder? Böyle bir zan adalete ve hikmete aykırıdır. O halde mümin ile kâfirin, itaatkâr ile isyankârın eşit olmaması için amellerin karşılığının verilmesi kaçınılmaz bir şeydir. İlâhi hikmet ise bu karşılıkların ahiret alemine bırakılıp, dünyada alelacele verilmemesini gerektirmiştir. Böylelikle iman edip halini düzeltmek için yaşanan ömür esnasında gerekli ve uygun fırsatın ele geçmesi istenmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak kıyamet saati gelecektir. Her nefis yaptığıının karşılığını görsün diye vaktini gizli tutarım." (Taha, 20/15) Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "İman edip, salih amel işleyenleri, yeryüzünde fesad çıkaranlar gibi mi kılarız? Yahut takva sahihlerini günahkârlar gibi mi kılarız?" (Sad, 38/28).

Bu ayetin bir benzeri de şu buyruktur: "Acaba siz bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sizin bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz?" (Mu'minun, 23/115).

2- "O dökülen meniden bir damla değil miydi? Sonra o bir sülük gibi yapışan kan pıhtısı olmuş, sonra (Allah onu) yaratmış, düzenlemiştir. Ondandır erkek ve dişi iki sınıf yaratmıştır. Bunları yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?" Bu insan rahime dökülen bir meni damlacığından ibaret değil miydi? Bundan sonra o yapışkan bir kan parçası, daha sonra bir çiğnemlik et oldu. Sonra ona şekil verildi, ona ruh üflendi. Böylelikle organları sağlam ve yerli yerinde, Yüce Allah'ın izin ve takdiriyle erkek ya da dişi olarak bir başka yaratık oluverdi. Bu harikulade varlığı yaratan ve buna güç yetiren, ölümden sonra diriltmekle bedenleri yeni bir hilkat ile -dünyada olduğu gibi- tekrar yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Çünkü onun için yeniden yaratmak ilk yaratmaktan daha kolaydır.

"Yaratmıştır" buyruğu yani onu şekli belirlenmiş bir çiğnem et kılarak ölçülü bir şekilde var etmiştir. "Düzenlemiştir" buyruğu da organlarını düzenli ve mutedil bir şekilde var etmiş, onun varlığını tamamlayarak ona ruh üflemiştir. Meniden onu şekillendirdikten sonra insanın iki türü olan erkeği ve dişiyi yaratmıştır, demektir.

Bu birinci yaratma ikinci ve tekrar yaratmaya bir delildir. İlkin yaratan kim ise, ikinci olarak yaratacak olan da O'dur. Her ikisi de O'nun için eşittir.

İbni Ebi Hatim ve başkalarının rivayetine göre Peygamber (s.a.) bu ayeti okuduğunda: "Seni tenzih ederim Allah'ım, elbette (kadirsin)." derdi. Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, İbni Merduye sahih olduğunu belirterek Hakim dediler ki: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Sizden herhangi bir kimse an-dolsun incire ve zeytine." (Tin, 95/1) buyruğunu okuyup, sonuna gelince de: "Allah hakimlerin hakimi değil mi?" (Tin, 95/8)

buyruğunu okursa: "Evet (öyledir) ve ben buna şahitlik edenlerdenim." desin. Kim de: "Hayır kıyamet gününe yemin ederim." (1. ayet) suresini okuyup sonunda: "Bunları yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?" (40. ayet) buyruğuna kadar gelirse: "Elbette" desin. Kim de Mürselat suresini okuyarak: "Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar." (Mürselat, 77/50) buyruğuna ulaşırsa o vakit: "Allah'a iman ettik." desin. [\[12\]](#)

[\[1\]](#) Garâibu'l-Kur'an, XXVIII/105.

[\[2\]](#) İbni Kesir, IV/447.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/241-245.

[\[4\]](#) Zemahşeri, III/293-294.

[\[5\]](#) Zemahşeri, III/294.

[\[6\]](#) Razi, XXX/226-229.

[\[7\]](#) Garâibu'l-Kur'an, XXVIII/111.

[\[8\]](#) İbni Kesir, IV/450.

[\[9\]](#) Alûsi, XXIX/144.

[\[10\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/251-255.

[\[11\]](#) Razî, XXX/231.

[\[12\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/260-264.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

İnsanın Yarattılması Ve Ona Doğru Yolun Gösterilmesi: 2

İ'rab: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Kıyamet Gününde Kafirlerin Ve İyilerin Mükafatı: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi: 5

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Cennetliklerin Mükafatları: 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Nüzul Sebebi: 9

Ayetler Arası İlişki: 9

Açıklaması: 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 11

İtaatkarlar İle İnat Eden Müşriklerin Dünyadaki Durumları: 11

İ'rab: 12

Belagat: 12

Kelime ve İbareler: 12

Nüzul Sebebi: 12

Ayetler Arası İlişki: 13

Açıklaması: 13

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 14

İnsanın Yarattılması Ve Ona Doğru Yolun Gösterilmesi:

- 1- İnsan üzerinden öyle uzun bir süre geçti ki; o anılmaya değer bir şey değildi.
- 2- Gerçekten biz insanı karışık bir nutfeden yarattık. Onu sınırdan duru nedenle onu işiten ve gören yaptık.
- 3- Gerçekten biz ona yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör olsun.

Açıklaması:

"İnsan üzerinden öyle uzun süre geçti ki, o anılmaya değer bir şey değildi." İnsan (türü) üzerinden bir dönem geçti. O sırada o var olmayan, unutulmuş bir şeydi. Adem de, onun çocukları da bilinen bir şey de değillerdi, yaratılmamışlardı da. Ondan önceki yaratılmışlar olan melekler de, cinler de hiçbir yaratık tarafından anılmıyordu. Bu, insanın işin başında yaratılmamış ve var olmayan bir şey olduğunu bildirmektir.

Ayet sonraki ayete bir hazırlık, bir mukaddime, bundan önceki surenin sonu için de bir tekid gibidir. Bu, kimsenin inkâr etmediği bir gerçektir. İnsan yeryüzünde, yeryüzünün yaratılmasından ancak pek uzun asırlar sonra var edilmiştir, diyen jeoloji bilginlerinin de vurguladıkları bir husustur.

Ferrâ ve Sa'leb dedi ki: O bilinmeyen, tanınmayan, adı nedir, ondan maksat nedir meçhul olan, suret verilmiş bir ceset, toprak ve çamur idi. Sonra ona ruh üfürüldü ve böylelikle anılmaya değer bir varlık oldu. Burada "insan"dan kasıt, Ademoğulları türüdür. Çünkü daha sonra Yüce Allah: "Gerçekten biz insanı... yarattık." diye buyurmaktadır.

Daha sonra Yüce Allah Adem (a.s)'in yaratılışından sonra insan türünün çoğalmaya başlamasını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten biz insanı karışık bir nutfeden yarattık, onu sinar dururuz, bu nedenle onu işiten ve gören yaptık." Ademoğlunu meniden, yahut az miktardaki sudan, erkek ve kadının suyunun karışımından yaratan, yahut var eden yaratıcı ilâh biziz. Biz onu yaratmakla hayır ile şerle ve şer'î yükümlülüklerle sınamak istedik. Bu sınama da mükellefiyet yaşma vanp, teşriî hitaba ehil oluşundan sonra söz konusudur. Biz ona anlama, kavrama, idrak etme güçlerini de verdik. Bunlar ise işitmek ve görmektir. Böylelikle ilâhi teklifin mesajı yüklenebilsin, sınavı başarıyla bitirebilsin, ayetleri dinleyip, kainattaki deliller üzerinde düşünsün, bir ve tek yaratıcının varlığına delâlet eden belgeler üzerinde tefekkür edip düşünsün.

İşitmek, görmek, idrak ve diğer duyu organlarıyla bu insan itaat ve masiyette bulunur. Yüce Allah insanı bu yapıda yaratıp, ona işitme ve görme gibi ayırdetme ve kavrama aracı olan bu iki vasfı verdiği için lütfunu hatırlatmakta, idrak olunan şeylerin en büyüğünü idrak edebilme imkânını veren duyuların en şerefliisi olarak bunlara dikkat çektikten sonra, insana doğru yolu gösterdiğini, kurtuluş yolunu izlemenin sonucu ile helake götüren yolun akıbetini ona bildirmiş, hidayete götüren yol ile sapıklığa götüren yolu ona açık seçik göstermiştir. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten biz ona yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör olsun." Biz ona hidayetin, sapıklığın, hayrın ve şerrin yollarını açık açık gösterdik ve ona bunları tanımladık. İşlerin akıbetlerini ona gösterdik. Sağlıklı tabiatı ve olgun aklı ile ulaşabileceği eşyanın faydalarını ve zararlarını ona tanımladık, tanımasını sağladık. Sonunda insan türü iki kısma ayrılır oldu. Yüce Allah'ın nimetlerine şükredip, O'na iman eden, O'nun hidayetiyle doğru yolu bulanlar ile itaattan yüz çeviren, ilâhi hidayetten alıkoyan, nimetleri inkâr eden bir kâfir.

Bu ayetin bir benzeri de: "Ve biz ona iki de yol gösterdik." (Beled, 90/10) buyruğudur. Yani biz ona hayır yolunu da, şer yolunu da açık açık gösterdik. O bu durumda ya bedbaht birisidir ya da bahtiyar. Cumhurun benimsediği görüş budur. Biz onu iman etmeye ya da kâfir olmaya hiçbir şekilde mecbur etmedik ya da zorlamadık. Ortada olan sadece insanın kendisi adına dilediğini seçmesinden ibarettir: "Semud kavmine gelince; biz onlara hidayet verdik ama onlar körlüğü hidayetten daha sevimli buldular." (Fussilet, 41/17)

Müslim'in rivayetine göre Ebu Malik el-Eş'ari dedi ki: Rasulullah (s.a) buyurdu ki: "Her insan sabahleyin yola koyulur ve nefsinı satar, kimisi onu helak eder, kimisi de onu kurtarır."^[1]

Kıyamet Gününde Kafirlerin Ve İyilerin Mükafatı:

4- Gerçekten biz kâfirler için zincirler, tasmalar ve alevli bir ateş ha-zırlamışızdır.

5- Şüphesiz ki iyiler kâfur karıştırılmış bir kâsedden içerler.

6- (O) Allah'ın (has) kullarının kendisinden içtikleri ve diledikleri gibi akıttıkları bir pınardır.

7- Onlar adaklan(nı) yerine getirirler ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar.

8- Yemeğe olan sevgilerine rağmen yoksula, yetime ve esire yemek ye-dirirler.

9- "Biz size ancak Allah'ın rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir kar ne bİR te?ekkür i

10- "Çünkü biz Rabbimizden a

10- "Çünkü biz Rabbimizden asık yüzlü, çatık kaşlı bir günden korkarız."

11- Bundan dolayı Allah da bugünün şerrinden onları korur ve onlara bir güzellik, bir sevinç verir.

12- Sabretmeleri sebebi ile de onları cennetle ve ipek (elbise) ile mükâfatlandırır.

Açıklaması

"Gerçekten biz kâfirler için zincirler, tasmalar ve alevli bir ateş hazır-lamışızdır." Bizler Allah'ı inkâr eden, nimetlerine nankörlük eden, evrene muhalefet eden herkes için ayaklarında bağlanacak ve onlarla cehenneme sürüklenecekleri zincirler ile ellerini boyunlarına bağlayacak tasmalar, onları azaplandırmak ve yakmak için alev alev yanan ateş hazırlamışızdır.

Zincirler: Cehennemdeki zincirler olup, herbirisi Hakka suresinde geçtiği gibi yetmiş zira'dır. Tasmalar ise ellerin kendileriyle boyunlara bağlandığı zincirlerdir. Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "O zaman boyunlarında tasmalar ve zincirler

bulunacak, sürüklenecekler. Kaynar suda sonra ateşte yakılacaklar." (Mü'min, 40/71-72) İşte bu Yüce Allah'ın kullarından bedbaht kâfirler için hazırladıklarına dair verdiği bir haberdir.

Daha sonra da itaatkâr müminlere hazırladıklarını belirterek şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz ki iyiler kâfur karıştırılmış bir kâseden içerler. (O) Allah'ın (has) kullarının kendisinden içtikleri ve diledikleri gibi akıttıkları bir pınardır." İtaat ve ihlâs ehli olup farzları yerine getirerek, masiyet-lerinden uzak kalarak Yüce Allah'ın hakkını eksiksiz eda eden müminler beyaz, kokusu hoş, soğuk, kâfur karıştırılmış bir şaraptan içerler. Bu karışımın sebebi ise, şarabın kokusunun ve tadının tamamlanması ve daha hoş olması içindir. Bu şaraba aynı şekilde Allah'ın salih kullarının kendisinden içtikleri bir pınar suyu da karıştırılacaktır. Onlar bu pınarı evlerinin, köşklerinin diledikleri yerinde akıtırlar ve bunlardan diledikleri gibi yararlanırlar. Nehrin yatağının açıldığı ve pınarın yerinden kaynadığı gibi onları da böylece açar ve akıtırlar. Kâfurun cennetteki bir pınar adı olduğu ve buna "Aynu'l-kâfur: "Kâfur pınarı" denildiği de söylenmiştir.

"Diledikleri gibi akıttıkları" buyruğunun anlamı da şudur: İstedikleri gibi ve köşklerinin, evlerinin, oturup kalktıkları yerlerin, buldukları yerlerin istedikleri yerinde akıtıp tasarruf ettikleri demektir.

Daha sonra Yüce Allah bu ikrama ve iyilerin bu mükâfatlarına sebep olan üç hususu söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

1, 2- "Onlar adakları(nı) yerme getirirler ve kötülüğü yaygın bir gündün korkarlar." Onlar Yüce Allah'a yaklaşmak amacıyla kendilerine vacib kıldıkları şeyleri (adağları) eksiksiz yerine getirirler. Allah'ın kendilerine yasakladığı haramları terkederler.

Şer'î bir terim olarak nezr (adak); mükellefin üzerine şer'an vacip olmayan namaz, oruç, kurban kesmek ve benzeri işleri Yüce Allah için kendisine vacip kılmasıdır.

Razi der ki: Şunu bil ki itaatler genel olarak iki noktada toplanır: Yüce Allah'ın emrinin tazim edilmesi, işte: "Onlar adakları yerine getirirler" buyruğu ile buna işaret edilmiştir. Diğerisi ise Allah'ın yaratıklarına şefkat göstermektir.

"Yemeğe olan sevgilerine rağmen... yemek yedirirler." buyruğu ile de buna işaret edilmektedir. Bu müminler şiddetli halleri pek çok dehşetli halleri her tarafa yayılmış - Yüce Allah'ın rahmetiyle esirgedikleri dışında- bütün insanları kuşatan bir gün olan kıyamet gününün azabından korkarlar.

Dehşetli hallere "şer (kötülük)" adının verilmesi, bu hallerin üzerine indiği kimselere zarar verici olmasından, onlara ağır gelmesinden dolayıdır. Nitekim hastalıklara ve hoş gitmeyen diğer hallere de "şer" denilir.

Ayet yapılan adağı yerine getirmenin vacib oluşuna delildir. Çünkü Yüce Allah bunun akabinde: "Ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar" diye buyurmaktadır. Bu ise Allah'ın azabından korkmanın, adağı yerine getirmenin sebebi olmasını gerektirmektedir.

3- "Yemeğe olan sevgilerine rağmen yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler." Yani onlar yemeği sevdikleri ve canları onu çektiği halde kazanmaktan aciz, ihtiyacı bulunan fakire; babasını ailesini kaybetmiş kederli yetime, zincirlere vurulmuş, hapsedilmiş esire yahutta köleye yedirirler. İman ehlinden ya da müşriklerden olsun fark gözetmezler. Özellikle yemek yedirmenin söz konusu edilmesi, onun hayatı kurtarması, insanın halini düzeltmesi ve unutulmayacak bir iyilik olması dolayısıyladır.

"Sevgilerine rağmen" buyruğu da yemek yedirenin hatta amelde bulunan herkesin Yüce Allah için amelini ihlâsla yapması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu ayetin bir benzeri de şu buyruklardır: "Fakat o sarp yokuşu aşıp geçemedi. O sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin? O kul azad etmektir yahut açlığın çok olduğu bir günde yemek yedirmektir. Akrabalığı olan bir yetime yahut topraklara düşmüş bir yoksula." (Beled, 90/11-16); "Ona olan sevgisine rağmen malı... verenler" (Bakara, 2/177); "Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar birre kavuşamazsınız." (Al-i İm-ran, 3/92)

İtaatin tamamlanması ancak ihlâsla olduğundan ötürü niyet amel ile birlikte söz konusu edilmiş ve niyeti bu amellerden sonra zikrederek şöyle buyurmuştur:

"Biz size ancak Allah'ın rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne bir teşekkür isteriz." Bizler bu yemek yedirmekten sadece Yüce Allah'ın rızasını ve O'nun vereceği mükâfatı gözettik. Size bunları başa kakmamız yahutta insanlardan övgü beklememiz söz konusu olmadığı gibi, ecri eksiltecek bir mükâfat bekleyerek, sizden bir karşılık isteyerek, sizin bize teşekkür etmenizi dileyerek de yapmadık. Aksine bu Yüce Allah için ihlâsla yapılmış bir iştir.

Bu yani Yüce Allah'ın kendilerinden razı olmasını istemeleri onların birinci hedefleridir. Daha sonra ikinci hedefi söz konusu etmektedir. O da kıyamet günü ve dehşetli hallerinin korkusudur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Çünkü biz Rabbimizden asık suratlı, çatık kaşlı bir günden korkarız." Bizler Yüce Allah'ın rızasını istemekle birlikte dehşet ve şiddetinden yüzlerin asılacağı çok zorlu olan bir günün dehşetlerinden de korkuyoruz. Günün "asık suratlı" olmakla nitelendirilmesi bir mecazdır. Bu o günde bulunacakların niteliğidir. Ya da verdiği zarar itibariyle surat asmış arslana, yahut oldukça yırtıcı ve kahraman birisine benzetilmesinden dolayıdır. "Çatık kaşlı (kamtarir)" ise en ağır ve en uzun süreli belâ ve sıkıntılı olan gün demektir.

Dikkat edilecek olursa şanı Yüce Allah onları iki yerde kıyamet gününün dehşetli hallerinden korkmakla nitelendirmektedir. Biri daha önce geçen: "Kötülüğü yaygın bir günden korkarlar." buyruğu, diğeri ise buradaki: "Çünkü biz Rabbimizden asık yüzlü, çatık

kaşlı bir günden korkarız." buyruğudur.

Daha sonra Yüce Allah iyi kimselere bu iki hedefi bulmalarını da sağladığını açıklamakta, onların amel ve ihlâslanna karşılık mükâfatları söz konusu etmektedir. Ancak önce ikincisini, sonra da birincisini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Bundan dolayı Allah da bugünün şerrinden onları korur ve onlara bir güzellik, bir sevinç verir." Yani Yüce Allah onlardan bu asık suratlı, çatık kaşlı günün şerrini uzaklaştırarak korktuklarından onları emin kılmıştır. Çünkü onlar bugünden korkmuşlar ve Allah rızası için yemek yedirmişlerdi. O da kâfirlere karşı asık suratlı olmasının yerine müminlerin yüzlerine bir parlaklık, Yüce Allah'ın rızasını istemelerinden ötürü de bir sevinç vermiştir. Parlaklıktan kasıt, nimetin etkisi ile yüz-lerindeki beyazlık ve temizliktir.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "O günde apaydınlık yüzler vardır, gülmektedir, sevinmektedir." (Abese, 80/38-39)

"Sabretmeleri sebebi ile de onları cennetle ve ipek (elbise) ile mükâfatlandırır." Mükellefiyetleri yerine getirmek hususundaki sabırları sebebiyle Allah onları girecekleri bir cennet ve giyinecekleri ipekli elbiselerle mükâfatlandıracaktır. Yani onlara pek geniş konaklama yeri, çok rahat bir yaşayış, pek güzel elbiseler vermiş olacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Orada giyecekleri de ipektir." (Hac, 22/23) Yüce Allah'ın dili geçmiş kip kullanarak "korudu, verdi (mealde korur, verir) diye kullanılması bu vaadolanın tahakkuk edeceğini daha da pekiştirmek içindir. [\[2\]](#)

Cennetliklerin Mükafatları:

13- Orada tahtlara yaslanırlar. Orada güneş (sıcağı) da görmeyeceklerdir, soğuk da.

14- Gölgeyi üzerlerine yakın olup meyveleri ise alabildiğine boyun eğdirilmiş halde olacaktır.

15- Etraflarında gümüşten kaplar ve billurdan sürahiler dolaştırılır.

16- Miktarlarını kendilerinin tayin ettiği gümüşten billurlar.

17- Onlara orada katkısı zencefil olan kadehle içirilir.

18- Orada "Selsebil" diye adlandırılan bir pınar vardır.

19- Etraflarında ölümsüz, yeni yetişmiş çocuklar da dolaşır. Onları gördüğün zaman kendilerini saçılmış inci sanırsın.

20- Nereye bakarsan orada pek çok nimetler ve büyük bir saltanat görürsün.

21, 22- Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir ve Rableri onlara son derece temiz bir şarab içirmiştir. İşte bu, gerçekten sizin için bir mükâfattır. Yaptıklarınızın karşılığını da fazlası ile görmüşsünüzdür.

Açıklaması:

Yüce Allah cennetliklerin durumlarını onların içinde buldukları kalıcı nimetleri onlara ihsan edeceği pek büyük lütufları haber vererek şöyle buyurmaktadır: "Orada tahtlara yaslanırlar, orada güneş (sıcağı) da görmeyeceklerdir, soğuk da." Allah'ın onlara mükâfat olarak vereceği cennette onlar tüllerle gölgelendirilmiş tahtlarda yaslanacaklar, güneş sıcağını da görmeyecekler, zemherir soğuşunu da tatmayacaklar. Oranın havası çok mutedil olacaktır. Hadiste belirtildiği gibi: "Cennet havası uzun gölgeliktir. Ne sıcak, ne de soğuktur." Burada "uzun gölgelik: secsec," tan yerinin ağarması ile güneşin doğması arasındaki gibi uzayıp giden gölgelik demektir. [3]

"Gölgeleri üzerlerine yakın olup, meyveleri ise alabildiğine boyun eğdirilmiş halde olacaktır." Ağaçların gölgeleri onlara yakındır. Üzerlerine gölge yapacaktır. Bu da onların nimetlerini arttırmak içindir. Orada güneş olmasa bile bu gölge olacaktır. Ayrıca bu ağaçların meyveleri onları eliyle uzatıp alacaklar için oldukça yakınlaştırılmış, onlara boyun eğdirilmiştir. Ayakta olan da, oturan da, yatıp uzanmış olan da bunları alabilir. Uzaklık ya da diken dolayısıyla ağaçların meyvelerine ellerini uzatmalarına bir engel yoktur. Yüce Allah'ın: "Yakın olup" buyruğu şu demektir: Yüce Allah onlara gölgeleri üzerlerine yakınlaştırılmış bir başka cenneti de mükâfat olarak verecektir.

Burada söz konusu edilen gölgenin dünyada bilinen gölge olmadığı açıktır. Söz konusu olan nurani bir aydınlıktır. Orada güneş yoktur. Gölgelerin yakınlığı da buna göre şu olur: Cennetin ağaçları eğer orada güneş olsaydı, bu ağaçların gölgeleri cennetliklere yakın olacaktı. Bu anlamı Yüce Allah'ın: "Boyun eğdirilmiş..." buyruğu tekid etmektedir. Yani bu ağaçların meyveleri onu istedikleri gibi alıp devşirmek isteyenlere karşı koymaz,

engeli yoktur.

Daha sonra Yüce Allah onların içkilerini ve içki içecekleri kaplarını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Etraflarında gümüşten kaplar ve billurdan sürahiler dolaştırılır. Miktarlarını kendilerinin tayin ettiği gümüşten billurlar." Yani hizmetçiler gümüşten olan yemek kaplarıyla etraflarında dolaşır. İçki kaselerini, sürahilerini de kulpları ve emzikleri bulunmayan testilere "ekvâb" denilir. Aynı zamanda bunlar da gümüştedir. Böylelikle bunlar bir taraftan gümüş gibi beyaz renkli ve billurun şeffaflığı ve arılığına sahip olacaklardır. Öyle ki içindekiler dışardan görülebilecektir. Bu kaplar da fazlasız ve eksiksiz olarak istedikleri büyüklük ve şekilde olacaktır.

İbni Ebi Hatim'in rivayetine göre İbni Abbas dedi ki: "Cennette her ne varsa mutlaka dünyada da onun benzeri size verilmiş bulunuyor. Ancak gümüşten billur kaplar bundan müstesnadır."

Bir başka ayette de şöyle buyurulmaktadır: "Altından tabaklar ve testiler dolaştırılır onlara." (Zuhruf, 43/71) Bu onlara kimi zaman gümüş kaplarla, kimi zaman altın kaplarla içecek verileceğini göstermektedir. (Bu ayetteki "sıhat: tabaklar" bildiğimiz yemek kaplarıdır.) Kaplarla sürahiler (ekvâb) arasındaki fark şudur: Ekvâb, az önce geçtiği gibi kulpları olmayan testilerdir. Kaplar ise kulpu olanlar demektir.

Daha sonra Yüce Allah bizzat içeceklerini nitelendirerek şöyle buyurmaktadır: "Onlara orada katkısı zencefil olan kadeh(ler)le içirilir." Yani yine bu iyi şahıslara, bu testilerde cennette zencebil katılmış bir içki verilecektir. Kimi zaman onların içeceklerine -az önce geçtiği gibi soğuk olan- kâfur karıştırılacak, kimi zaman da sıcak olan zencefil katılacaktır ki; mutedil bir içki olsun. Mukarreblere gelince onlar her ikisinden katkısız olarak içeceklerdir.

"Orada Selsebil diye adlandırılan bir pınar vardır." Cennette selsebil adında bir pınardan içerler. Ona bu adın verilmiş sebebi suyunun rahatlıkla içilebilmesi, kolay bir şekilde boğazlarından akıp geçmesinden dolayıdır. İbnü'l-Arabi Selsebil hakkında: Ben bunu Kurandan başka bir yerde duymuş değilim, demiştir.

İbni Abbas dedi ki: Kur'an-ı Kerim'de sözü edilen her bir şeyin dünyada isminden başka bir benzerliği yoktur.

"Zencebil"den sonra "Selsebil" adının söz konusu edilmesindeki fayda şudur: Onda Zencebil tadı ve lezzeti vardır; fakat rahat içim ile bağdaşmayan, dili yakıcı özelliği yoktur.

Daha sonra Yüce Allah hizmetçilerini anlatarak şöyle buyurmaktadır: "Etraflarında ölümsüz, yeni yetişmiş çocuklar da dolaşır. Onları gördüğün zaman kendilerini saçılmış inci sanırsın." Yani cennet ehli etrafında onlara hizmet etmek üzere cennetin yetişmiş çocukları dolaşacaklardır. Bu çocuklar orada hep aynı şekilde genç, taze ve alımlı kalacaklardır. Asla yaşlanmayacak, değişmeyecek, ölmeyeceklerdir. Sen başkalarının ihtiyaçlarını görmek üzere etrafa yayılmalarına ve yüzlerinin güzelliğine, renklerinin, elbiselerinin, süslerinin çekiciliğine bakacak olursan, onları etrafa saçılmış inci sanırsın. İbni Kesir der ki: Bundan daha güzel benzetme olamaz. Güzel yer üzerine saçılmış inciden daha güzel görünümlü bir şey de yoktur.

Onları etrafa dağılmakla nitelendirmiş olması hizmetteki çabuk hareketlerinden dolayıdır. Huru'1-ıyn ise bunların aksine sarınıp sarmalanmış incilere benzetilmişlerdir. Çünkü hizmet etmekle onların değerleri düşürülmez.

Arkasından Yüce Allah içinde buldukları nimetleri toplu ve özlü bir şekilde söz konusu etmektedir. Çünkü bu öncekilerden daha üstün ve daha büyüktür. Ayrıca nimetler sayılıp dökülmesi mümkün olmayan, kimsenin dünyada olduğu sürece hatırına gelmeyen türdendirler. Bu sebeple Yüce Allah peygamberine yahutta gören herkese şu buyruklarıyla hitap etmektedir:

"Nereye bakarsan orada pek çok nimetler ve pek büyük bir saltanat görürsün." Sen cennette uzağa doğru ve nimetlerine, genişliğine, yüksekliğine, içindeki neşe ve sevince bakacak olursan anlatılması mümkün olmayan nimetler, ölçüleri tespit edilemeyen pek büyük bir mülk ve saltanat görürsün. İbn Ömer'den gelen rivayete göre Rasulullah (s.a) şöyle buyurmuştur: "Cennettekilerin en alt mertebede olanları ikibin yıllık mesafe kadar mülkünün uzaklığına bakandır. O en yakın olan yerini gördüğü gibi, en uzak yerini öylece görür."^[5]

Giydikleri elbiseleri ve süslerini de söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir." Elbiselerinin dışa görünen kısmı yeşil ve ince ipek ile kalın ipektir. Gümüşten bileziklerle de süslenirler. Bir başka ayette: "Orada altın bileziklerle süslenirler." (Kehf, 18/31; Fatır, 35/33) diye buyurulmaktadır. Yani süsleri kimi zaman gümüş, kimi zaman altın olacaktır.

Daha sonra Yüce Allah, kâfur ya da Zencefil karıştırılmış içkinin dışında bir başka içeceklerini söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

"Ve Rableri onlara son derece temiz bir şarap içirmiştir." Rableri onlara öncekilerden farklı, içlerini kıskançlıktan, kinden, rahatsızlık verici hususlardan ve diğer kötü huylardan

tertemiz edecek bir şarap içirecektir. Nitekim Ali (r.a)'den böyle rivayet edilmiştir. "Tahûr" tahir (temiz)in mübalağalı ifadesidir. Onun necis olmadığı, insan tabiatının ondan tiksinimediği, sonunda necasete dönüşmeyeceği kastedilmektedir. Ancak vücutlarından misk kokusu gibi ter halinde dışarıya atılacaktır.

Ebu Kilâbe ve İbrahim Nehaî dedi ki: Onlara yemek sunulur. Yemek bitince onlara tertemiz şarap getirilir. Ondanda içerler. Mideleri bunu hazmeder ve bedenlerinden misk kokusu gibi ter çıkar.

Daha sonra Yüce Allah bu pek büyük lütuf ve nimetlerin sebebini söz konusu etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"İşte bu gerçekten sizin için bir mükâfattır. Yaptıklarınızın karşılığını da fazlası ile görmüşsünüzdür." Yani cennet nimetlerinden yararlanan bu hayırlı kimselere, lütuf ve ihsan olmak üzere şöyle denilecektir: Sözü edilen bu türlü nimetler sizin amellerinizin bir karşılığı, bir mükâfatıdır. Allah size az amele karşılık pek çoğuyla mükâfat vermiş, itaatinizi kabul etmiştir. Yüce Allah'ın kulunun amelini teşekkür ile karşılması, itaati sebebiyle onu kabul etmesi demektir.

Şu buyruklar da bu ayete benzemektedir:

"Geçmiş günlerde peşinen işledikleriniz sebebi ile afiyetle yiyin için." (Hakka, 69/24); "Yapmaya devam ettiklerinize karşılık mirasçısı kılındığınız cennet işte budur, diye onlara seslenilir." (Araf, 7/43). [\[6\]](#)

İtaatkarlar İle İnat Eden Müşriklerin Dünyadaki Durumları:

23- Hiç şüphesiz ki Kur'an'ı sana kısım kısım biz indirdik.

24- O halde Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan günahkâr veya nankör hiçbir kimseye itaat etme!

25- Sabah ve akşam da Rabbinin ismini zikret.

26- Gecenin bir kısmında O'na secde et. Gecenin uzun bir bölümünde de O'nu teşbih et.

27- Gerçekten bunlar o çarçabuk geçeni (dünyayı) severler, ama çok ağır günü de arkalarına atarlar.

28- Onları biz yarattık ve yaratılışlarını biz pekiştirdik. Dilediğimiz vakitte onlar gibilerini değiştiririz.

29- Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine doğru bir yol alır.

30- Ama Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz. Çünkü Allah en iyi bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

31- Dilediğini rahmetine sokar, zalimlere gelince onlar için çok acıklı bir azap hazırlamıştır.

Açıklaması:

Yüce Allah Rasulüne Kur'an-ı Kerim'i kısım kısım indirmiş olduğunu söz konusu ederek lütfunu dile getirmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Hiç şüphesiz ki Kur'anı sana kısım kısım biz indirdik." Şüphesiz ben sana Kur'an'ı kısım kısım yirmi üç yıl süre içerisinde indirdim. Onu tek bir defada indirmedi ki. hızlandırılması, belenilmesi, gereğince amel edilmesi kolay olsun, müminler olaylara gereken çözümleri bulmakta işi sağlam tutsun. Bu Kur'an'ı müşriklerin ileri sürdüğü gibi sen kendiliğinden ortaya koymadın.

Bundan maksat Rasulullah (s.a)'ın kâhin ve sihirbaz olduğunu söyleyen müşriklerin iftiralarına karşı kalbine sebat vermek ve bütün insanlara onun getirdiğinin Muhammed (s.a)'ın kendiliğinden uydurduğu bir söz olmayıp Yüce Allah'ın vahyi olduğunu bildirmektir.

Bu ön açıklamadan sonra sabretmek emri ve kâfirlere itaat yasağı gelmektedir. Yüce Allah buyuruyor ki:

"O halde Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan günahkâr veya nankör hiçbir kimseye itaat etme!" Sana indirdiğim Kur'an-ı Kerim ile lütufta bulunduğum gibi, müşriklere karşı zaferini ertelemek ve hikmetinin gerektirdiği bir süreye kadar geciktirmek şeklindeki Allah'ın kaza ve kaderine de sabret. Sana vahyettiği risaletini tebliğ etmekte de gereken

sebatı göster. Çünkü her bir vadenin belli bir yazısı vardır. Rabbin en güzel şekilde işlerini çekip çevirecektir. Küfürde aşırı giden kâfirler ve münafıklardan hiçbir kimseye yahut günahkâr ve masiyet işleyen herhangi bir kimseye sana indirilenlerden seni alıkoymak istedikleri takdirde itaat etme! Aksine Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et ve yalnız Allah'a tevekkül et. Şüphesiz Allah insanlara karşı seni koruyacaktır.

"Günahkâr" önceden de geçtiği gibi masiyet işleyen kimse, "nankör" de nimeti inkâr eden, küfürde aşırı giden kimsedir. Buna göre her bir nankör günahkârdır, fakat her bir günahkâr nankör (kefûr) değildir.

Günahkârlara örneklerden birisi de Utbe b. Rabia'dır. Çünkü o çeşitli fasıklıkları işleyen birisi idi. Rivayete göre Peygamber (s.a)'e şöyle demişti: Sen bu işten vazgeç, seni kızımla evlendireyim. Ben Kureyş arasında çocukları en güzel olanlardanım, demişti.

Nanköre örneklerden birisi de Velid b. Muğire'dir. Çünkü o küfürde çok aşırı ve sert idi. Rivayete göre Peygamber (s.a)'e: Ben sana istediğin kadar mal vereyim. Çünkü Kureyşliler arasında malı en çok olanlardan birisiyim, demiştir. Bunun üzerine Rasulullah (s.a) kendisine Fussilet suresinin başından itibaren: "Eğer yüz çevirirlerse sen de de ki: Ben Ad ve Semud'a gelen yıldırım gibi bir yıldırımla sizi korkutup, uyarırım." (Fussilet, 41/13) buyruğuna kadar okumuştur. Bunun üzerine onun yanından çekip gitmişlerdi. Onlardan biri diğerine neredeyse Kabe yıkılacak sandım, dedi.

Peygamber (s.a.) onlardan hiçbir kimseye itaat etmemekle birlikte nehyin ona hitaben verilmesi, örnek ve Önder olmasından dolayıdır. Aynı zamanda insanların her zaman için sürekli uyarı ve irşada gerek duymalarına da işarettir. Çünkü insanın nefsinde şer ve fesad eğilimi de vardır. Eğer herhangi bir kimse Yüce Allah'ın tevfikine ve irşadlarına ihtiyaç duymayacak olsaydı, hiç şüphesiz bu durum insanlar arasında herkesten çok günahtan korunmuş, Allah'ın Rasulü (s.a)'a yakışırdı. O halde her müslümanın Yüce Allah'a yönelmesi, heva ve arzularının peşinden gitmekten kendisini koruması hususunda Ona yalvarması gerekir.Yasağın arkasından Yüce Allah bir emir vererek şöyle buyurmaktadır:

"Sabah ve akşam da Rabbinin ismini zikret. Gecenin bir kısmında Ona secde et, gecenin uzun bir bölümünde de Onu teşbih et." Bütün vakitlerde kalp ile, dil ile Allah'a anmaya devam et. Gündüzün ilk vakitlerinde ve sonlarında Rabbin için namaz kıl. Gündüzün ilk vakitleri, sabah namazı, son vakitlerinde de ikindi namazı vardır. Aynı şekilde geceleyin de Rabbin için namaz kıl. Bu da akşam ve yatsı namazlarını kapsar. Gecenin bir bölümünde de Rabbin için teheccüd namazı kıl. Nitekim Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır: "Gecenin bir kısmında da sana has nafîle olmak üzere onunla (Kur'an ile) gece namazı kıl. Umulur ki Rabbin seni öğülmüş bir makama gönderir." (İsra, 17/79); "Ey sarınıp bürünen (peygamber)! Birazı müstesna geceleyin kalk. Yarısı kadar yahut ondan biraz eksilt. Yahut ona biraz ekle, Kur'an'ı da tane tane anlaşılır surette oku."

(Müzzemmil, 73/1-4)

Buna göre ayet lafızları hem beş vakit namazı, hem de teheccüdü toplu olarak söz konusu etmektedir. İtaatkârların durumunu açıkladıktan sonra Yüce Allah, kâfirlerin ve azgınların durumunu açıklamakta, onların ve benzerlerinin dünyayı sevmelerini, dünyaya yönelmelerini, buna karşılık ahireti arkalarına atıp terketmelerini tepki ile karşılayarak şöyle buyurmaktadır:

"Gerçekten bunlar o çarçabuk geçeni severler ama çok ağır bir günü arkalarına atarlar." Yani bu Mekke kâfirleri ve benzerleri çabucak geçeni, yani dünya yurdunu severler. Onun zevklerine, arzularına yönelirler fakat arkalarında pek çok dehşetli ve şiddetli halleri bulunan bir gün olan ahireti arkalarına atarlar. Ona hazırlanmazlar, ona aldırış etmezler. Kıyamet gününden "ağır bir gün" diye söz edilmesi o gündeki zorluklar ve dehşetler dolayısıyladır. Ayet-i kerime azgın kimseleri azarlamakta ve onları küçümseme anlamını da ihtiva etmektedir.

İşte müminler ve kâfirler arasındaki ayırıcı çizgi budur. Müminler dünya ve ahiret için çalışırlar, kâfirler ise sadece dünya için çalışırlar. Onların bu bakışları maddeci bir bakış, yaşayışları faydayı esas alan maddeci bir yaşayıştır. Bu da onları küfre götürenin, çabucak geçene besledikleri sevgi olduğunu gösteren hususlardan birisidir.

Daha sonra Yüce Allah kudretinin kemalini açıklamakta ilk olarak yaratmayı, dönüşü ve ikinci defa yaratmaya delil olarak gösterip şöyle buyurmaktadır:

"Onları biz yarattık ve yaratılışlarını biz pekiştirdik. Dilediğimiz vakit de onlar gibilerini değiştiririz." Bu kâfirler nasıl olur da Rablerinden ve ahiretten gafil görünüyorlar. Oysa onları yaratan organlarını, eklemlerini muhkemleştiren, onları damarlarla, sinirlerle birbirine bağlayan bizleriz.

Arzu edecek olursak onları helak ederiz ve onlardan Allah'a daha itaatkâr kimseler getiririz.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Eğer o dilerse -ey insanlar- sizi yok eder, başkalarını getirir. Allah buna gerçekten kadirdir." (Nisa, 4/133); "Eğer dilerse sizi yok eder ve yerinize yeniden başkalarını yaratır. Bu da Allah'a göre zor bir iş değildir." (İbrahim, 19/20)

Daha sonra Kur'an'ın faydasını dile getirerek şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine doğru bir yol alır." Yani şüphesiz bu sure içindeki öğütlerle, teşviklerle, korkutmalarla, vaadlerle, tehditlerle düşünenler için bir öğüt, gerçeği görmek isteyenler için gerçeğe bir işaret, akli başında

olanlar için bir nasihattir. Dünyada ve ahirette kendisi için hayır dileyen bir kimse iman ve itaat ile günahlardan uzak durmakla, Rabbine yakınlaşmak için bir yol tutar, dileyen Kur'an ile hidayet bulur.

Daha sonra Yüce Allah kulun dilemesinin Yüce Allah'ın dilemesi çerçevesi içerisinde, olduğunu fakat herhangi bir zorlamanın, bir mecbur etmenin söz konusu olmadığını açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Ama Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz. Çünkü Allah en iyi bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir." Sizler Allah dilemedikçe kurtulmak üzere Allah'a gidecek bir yol tutturamazsınız. Yüce Allah'ın tevfiği ile olmadıkça kimse kendisini hidayete iletemez, imana giremez, kendisine herhangi bir fayda sağlayamaz. İş bütünüyle onun elindedir. Kullarının elinde bir şey yoktur. Hayır ve şer Onun elindedir. Tek başına kulun dilemesi ne bir hayır sağlayabilir, ne de bir kötülüğü önleyebilir. Allah'ın bu hususta izin vermesi müstesna. Fakat insan hayrı seçtiği için de sevap alır, şerri seçtiğinden ötürü de cezalandırılır. Şüphesiz Yüce Allah kimin hidayeti hak ettiğini çok iyi bilendir ve böylesine hidayet bulmayı kolaylaştırır. Hidayet bulmanın sebeplerini hazırlar. Kimin de saptırılmaya lâyık olduğunu çok iyi bilir. Onu da hidayete ulaştırmaktan alıkoyar. Sonsuz hikmet ve kesin ve susturucu delil yalnız O'nundur, O her bir şeyi (hikmetiyle) yerli yerine koyar. Kısacası kulun yaptığı her iş Allah'ın dilemesi iledir fakat zorlama, mecbur etme söz konusu değildir.

Daha sonra Yüce Allah cennete ve cehenneme girmenin ancak Yüce Allah'ın dilemesi ile gerçekleşeceğine delâlet eden oldukça hayret verici bir şekilde sona ermektedir:

"Dilediğini rahmetine sokar. Zalimlere gelince, onlar için çok acıklı bir azap hazırlamıştır." Yani o cennetine sokmak istediği kimseleri lütuf ve ihsanı ile oraya sokar. Kendilerine zulmeden zalim ve kâfirleri de azaplan-dırır. O ahirette onlar için can yakıcı bir azap olan cehennem azabını hazırlamıştır. ^[7]

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/268-269.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/273-276.

[3] Kurtubi, XIX/138.

[4] Garâibu'l-Kur'an, XXIX/124.

[5] İbni Kesir, IV/457.

[6] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/281-284.

[7] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/289-292.

MÜRSELAT SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyamet Gününün Gerçekleşmesi, Zamanı Ve Alâmetleri: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Kâfirlerin Korkutulmaları Ve Küfürden Sakındırılmaları 5

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Kâfirlerin Korkutulma Şekilleri İle Ahiretteki Azap Durumlarını Ortaya Koyan Diğer Üç Tür 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki 9

[Açıklaması 9](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10](#)

[Kâfirlerin Tehdidi Ve Azaplarının Geri Kalan Türleri 10](#)

[Belagat: 11](#)

[Kelime ve İbareler: 11](#)

[Nüzul Sebebi 11](#)

[Ayetler Arası İlişki 11](#)

[Açıklaması 12](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 13](#)

Kıyamet Gününün Gerçekleşmesi, Zamanı Ve Alâmetleri:

- 1- Andolsun ardarda gönderilenlere,
- 2- Şiddetlice esenlere,
- 3- İyice yayanlara,
- 4- Tam anlamı ile ayırd edenlere,
- 5- Zikri getirip bırakanlara,
- 6- Gerek bir mazeret, gerekse bir uyarı olmak üzere ki:
- 7- Şüphesiz tehdit olunduğunuz şey elbette meydana gelecektir.
- 8- Yıldızlar söndürüldüğü zaman,
- 9- Gök yarıldığı zaman,
- 10- Dağlar savrulduğu zaman,
- 11- Peygamberlerin belirli vakitleri geldiği zaman,
- 12- Hangi güne geciktirildiler?
- 13- Hüküm verip ayırdetme gününe,
- 14- Bu ayırdetme gününü sana ne bildirdi?
- 15- O günde yalanlayanların vay haline!

Açıklaması:

"Andolsun ardarda gönderilenlere, şiddetlice esenlere, iyice yayanlara." Ben, yavaş yavaş gittiği zaman atın yelesi gibi ardı ardına esen rüzgarlara, emrolunduğu nimet veya azabı taşıyarak şiddetlice esmek üzere gönderilen rüzgarlara, bulutları yüce Rabbinizin dilediği gibi semanın ufuklarında yayıp dağıtan rüzgarlara yemin ederim.

İbni Kesir ve et-Teshil li Ulumi't-Tenzil adlı eserin müellifi İbni Cuzeyy'in dediklerine göre daha kuvvetli görülen görüş budur. Kurtubî der ki: Müfessirlerin çoğunluğu "gönderilenler" ile rüzgarların kastedildiği kanaatindedirler.

"Gönderilenler (mürselât)" ile kastedilenin Yüce Allah'ın vahyi ile emri ve nehyi, iyilik ve maruf ile gönderilen melekler oldukları, "şiddetlice esenlerin" (asifat) ise rüzgarları şiddetlice estiren rüzgarla görevli melekler, "iyice yayanlar" ile bulutları yaymakla görevli olan melekler ya da vahyin nüzulü sırasında hava boşluğunda kanatlarını yayan melekler oldukları da söylenmiştir.

Bir diğer açıklamaya göre bunlarla ve ileride geleceklerle kastedilen, her türlü hayrı gerçekleştiren vahiy indirilen peygamberlerdir. Bunların işleri öyle fırtınalı ve şiddetli bir hal aldı ki, sonunda ulaşabileceği en ileri noktaya kadar ulaştı, davetleri yayıldı. Böylelikle onlar mümin ile kâfiri, kabul edenle inkâr edeni ayırdetmiş oldular. Zikri ve tevhidi bütün insanlara yahutta belirli bir kesime telkin ettiler.

"Tam anlamı ile ayır dedenler e, zikri getirip bırakanlara, gerek bir mazeret gerekse bir uyarı olmak üzere..." Ayrıca Yüce Allah'ın emriyle peygamberler üzerine hakkı batıldan, hidayeti sapıklıktan, helâli haramdan ayırdeden vahiylerle, Allah'ın emri ile rasuller üzerine inen meleklerle de yemin ederim. Bu melekler vahyi peygamberlere Allah'ın kullarına mazeretleri kalmasın ve emrine muhalefet ettikleri takdirde onları azabı ile korkutup uyarmak üzere getirmişlerdir. "Ayırdedenlerle getirip bırakanlar"dan maksadın yine rüzgarlar oldukları da söylenmiştir.

"Şüphesiz tehdit olunduğunuz şey elbette meydana gelecektir." İşte bütün bu yeminlere buna dair yemin edilmektedir. Yani size vaadolunan kıyamet saatinin geleceği, Sur'a üfürülmesi, cesedlerin dirilmesi, öncekilerin ve sonrakilerin birlikte tek bir düzlükte biraraya getirilmesi, herkesin hayır ya da şer olsun amelinin karşılığını görmesi, evet bütün bunlar mutlaka meydana gelecek, gerçekleşecek şeylerdir.

Daha sonra Yüce Allah bunun ne zaman meydana geleceğini ve alametlerini açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"Yıldızlar söndürüldüğü zaman, gök yanıldığı zaman, dağlar savrulduğu zaman..." Yıldızların aydınlığı yok edilip, ışıkları gittiği, sema açılıp çatlayıp parçalandığı, köşe bucakları gevşediği, dağların yerinden sökülüp götürüldüğü, hava boşluğunda toz zerrecikler halinde uçtuğu, onların bir varlıkları ve izi kalmayacağı, yeryüzündeki mekânları dümdüz edileceği zaman...

Yıldızlar ile ilgili olarak bu ayetin benzeri:

"Yıldızlar ardarda döküldüğü zaman." (Tekvir, 81/2); "Yıldızlar dökülüp darmadağın olduğu zaman." buyruklarıdır.

Gök ile ilgili benzeri buyruklar: "Gök yanıldığı zaman" (İnşikak, 84/1); "Gök açılıp kapı kapı olacak." (Nebe, 78/19); "Ve o günde gökyüzü bulutla yarılacak." (Furkan, 25/25)

Dağlar ile ilgili olarak da şu buyruklar vardır: "Sana dağlar sorarlar. Rabbin onları kökünden koparıp parça parça dağıtacaktır, de." (Taha, 20/105)

İlk üç ayette söz konusu edilen rüzgar ile dört ve beşinci ayette sözü edilen melekler arasındaki ortak özellik, latif oluş ve hızlı harekettir.

"Peygamberlerin belirli vakitleri geldiği zaman, hangi güne geciktirildiler'? Hüküm verip ayırdetme gününe. Bu ayırdetme gününü sana ne bildirdi?" Peygamberler bir araya toplanıp, kendileri ve ümmetleri arasında ayırdedici hükmün verilmesi için bir vakit tespit edildiğinde -Yüce Allah'ın: "Allah peygamberleri toplayacağı gün..." (Maide, 5/109) buyruğunda olduğu gibi- ve kulların o günün dehşetinden hayrete düşmeleri için: Bu peygamberlerle ilgili olan bu işler niye böyle büyük bir güne ertelendi, denildiğinde. Bu işler de; peygamberleri yalanlayanların azap edilmeleri, onları tasdik edenlerin muhterem kılınmaları, ümmetlerine vaadettikleri tehditlerin ortaya çıkarılması, amellerin arzı, hesap, amel defterlerinin açılması, mizanların konulmasından korkmalarıdır. Bundan maksat, o günün durumunun dehşetli olduğunu anlatmak ve azametine dikkat çekmektir. O gün kıyamet günüdür.

Daha sonra Yüce Allah, onların insanlar arasında ayırdedici hükmün verileceği güne ertelendiklerini cevap olarak bildirmektedir. O günde amellerine göre insanlar arasında ayırdedici hüküm verilecek ve kimi cennete, kimi de cehenneme gitmek üzere ayrılacaklardır.

Arkasından Yüce Allah, ikinci bir defa o günün azametine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır:

"Bu ayırdetme gününü sana ne bildirdi?" Ayırdetme gününü, onun şiddetini ve azametini sana bildiren nedir? Yani o niteliği bilinemeyecek, durumu tespit edilemeyecek

kadar dehşetlidir.

Bundan sonra Yüce Allah üçüncü bir defa daha onun dehşetine şöylece dikkat çekmektedir:

"O günde yalanlayanların vay haline!" Yarın Allah'ın azabından dolayı vay onlara! Allah'ı, peygamberleri, kitaplarını yalanlayan kimseler için dehşetlerle dolu o günde vay onların haline! Vay (vey!), helak ile tehdittir. İbni Kesir'in de dediği gibi, cehennemde bir vadi olduğu görüşü sahih değildir.

Bu surede bu şekildeki korkutma, tekidi ve ikrar ettirmeyi daha da ileri götürmek için dokuz yerde daha tekrarlanmaktadır. Tıpkı Rahman suresinde: "Böyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?" buyruğunda olduğu gibi. [\[1\]](#)

Kâfirlerin Korkutulmaları Ve Küfürden Sakındırılmaları

16- Biz öncekileri helak etmedik mi?

17- Sonra da arkadan gelenleri onların arkasına katarız.

18- İşte biz günahkârlara böyle yaparız.

19- O günde yalanlayanların vay haline!

20- Biz sizi hakir bir sudan yaratmadık mı?

21- Onu sağlam bir yerde tuttuk.

22- Bilinen bir süreye kadar.

23- Gücümüz yeter bizim. Ne güzel güç yetirenleriz biz!

24- Yalanlayanların o gün vay haline!

25- Biz arzı toplanma yeri kılmadık mı?

26- Dirilere de, ölümlere de.

27- Orada sapasağlam ve yüksek dağlar kıldık. Size tatlı sular içir-dik.

28- Yalanlayanların o gün vay haline!

Açıklaması

"Biz öncekileri helak etmedik mi? Sonra da arkadan gelenleri onların arkasına takarız." Yani bizler Adem'den itibaren Muhammed (s.a)'in zamanına kadar gelmiş pek çok ümmetleri, rasullerin getirdikleri vahiy ve risalete muhalefet ederek onları yalanlayan kâfirleri dünya azabı ile helak etmedik mi? Sonra da bunların arkasına onların benzerlerini, onlar gibi olanları takacağız. Bunlar ise Muhammed (s.a)'i yalanlayan Mekke kâfirleridir. Allah onları Bedir günü ve başka vakalarda helak etmiştir.

Bu buyruk Allah'ı inkâr eden herkes için ağır bir tehdit, küfürden korkutma ve sakındırmadır.

Arkasından Yüce Allah, bunun kendisinin değişmeyen sünneti olduğunu bildirmekte ve bununla birlikte helak ediliş hikmeti de açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

"İşte biz günahkârlara böyle yaparız." Yani bütün kâfirler hakkındaki sünnetimiz birdir. Allah'ın kitaplarını ve peygamberlerini yalanlayıp, kendilerine karşı suç işleyenleri bu şekilde helak eder ve her bir müşrike ya dünya hayatında, ya da ahirette bunun benzerini yaparız.

"O günde yalanlayanların vay haline!" Helakin geldiği günde Allah'ı, peygamberlerini, kitaplarını ve ahiret gününü yalanlayan kimseler için azap ve rüsvaylık vardır.

Daha sonra Yüce Allah nimetleri sayıp dökerek, onlara lütuflarını hatırlatarak azarlamakta, üzerlerindeki ilâhi kudretin etkilerini açıklarken de tekrar yeniden yaratmayı delil olarak gösterip şöyle buyurmaktadır:

"Biz sizi hakir bir sudan yaratmadık mı? Onu sağlam bir yerde tuttuk. Bilinen bir süreye kadar. Gücümüz yeter bizim, ne güzel güç yetirenleriz biz!" Bizim sizleri güçsüz, değersiz bir su olan meniden yarattığımızı görüp artık hakikati idrak etmiyor musunuz?

Aziz ve celil olan yaratıcının kudretine nispetle onun ne kadar güçsüz olduğu da pek açıktır. Biz o suyu istikrarlı bir yerde yahutta koruma altında sağlam bir yerde, yani rahimde tuttuk. Daha sonra Yüce Allah onu orada altı aydan, dokuz aya kadar uzayan hamilelik süresi olan belirli bir süre bıraktı.

Onun organlarını, niteliklerini biz takdir ettik. Onun herbir durumunu nasıl dilediysek öyle yaptık. Kadir olan Allah ne güzel takdir etmiş, ölçüp biçmiştir yahutta bu işi takdir eden olarak biz ne güzel takdir etmişizdir. "Kaddernâ" fiilinin "kadernâ" diye (dal harfinin şeddesiz) okunuşuna göre de mana şöyledir: Biz onun yaratılışını ve suretini nasıl istedikse öyle takdir edip, tesbit ettik. Biz sizi en güzel şekilde yarattığımız için ne güzel kudret sahibiyiz!

"Yalanlayanların o gün vay haline!" O dehşetli gün olan kıyamet gününde, bizim buna kadir olduğumuzu, lütuf ve nimetimizi yalanlayan kimselere o dehşetli günde azab ve rüsvaylık vardır.

Bu da iki bakımdan bir azar ve bir korkutmadır:

a) Nimet ne kadar büyükse, ona karşı nankörlük de o kadar, çirkindir.

b) İlkin yaratmaya kadir olan tekrar yaratmaya da kadirdir. Bu açık delili inkâr eden kimse, en ileri derecede azarlanmaya layıktır.

Daha sonra kendi nefislerindeki nimetleri söz konusu etmenin ardından dış âlemde onlar üzerindeki ilk nimeti saymaktadır:

1- "Biz arzı toplanma yeri kılmadık mı? Dirilere de, ölülere de." Biz arzı canlıları arz üzerinde, evlerinde, ölüleri de içinde bir araya getirip, toplayan, bir yer kılmadık mı? Şa'bî dedi ki: Yerin altı ölüleriniz, üstü de dirileriniz içindir.

2, 3- "Orada sapasağlam ve yüksek dağlar kıldık. Size tatlı sular içir-dik." Yani yeryüzünde sağlam ve pek yüksek dağlar var ettik. Böylelikle yerin sizi sallayıp, çalkalamamasını istedik. Yerdeki kaynaklardan yahutta bulutlardan size tatlı ve rahat içilir sular verdik. Bütün bunlar ölümden sonra dirilişten daha hayret verici şeylerdir.

"Yalanlayanların o gün vay haline!" Bu nimetleri inkâr eden yahut yalanlayan kimseler için ahirette pek ağır bir azap vardır. Yaratıcılarının azametini delâlet eden bunca yaratıklar üzerinde düşündüğü halde yalanlamasını ve küfrünü sürdüren kimselerin de vay haline!

[2]

Kâfirlerin Korkutulma Şekilleri İle Ahiretteki Azap Durumlarını Ortaya Koyan Diğer Üç Tür

29- Haydi yalan saymakta olduğunuz şeye kalkıp gidin.

30- Haydi üç kola ayrılmış bir gölgeye gidin.

31- O gölgelendirici de değildir, alevlere karşı faydası da olmaz.

32' Çünkü ° herbiri saray kadar kıvılcımlar atar.

33- Ve her biri sarı erkek develeri andırır.

35" Bu onların konuşamayacakları bir gündür.

36" Onlara izin de verilmeyecek ki özür dilesinler.

37- Yalanlayanların o gün vay haline!

38- Bu hüküm verip, ayırdetme günüdür. Sizi de, evvelkileri de toplamışızdır.

39- Eğer bir hileniz varsa hemen bana bu hileyi yapın.

40- Yalanlayanların o gün vay haline!

Açıklaması

Yüce Allah kıyamet gününde tekrar yaratılmayı, amellerin karşılığının verilmesini, cenneti cehennemi yalanlayan kâfirlere neler söyleneceğini haber vermektedir. Yüce Allah tehdit türlerinin beşincisi olan bu türü açıklarken şöyle buyurmaktadır: "Haydi yalan saymakta olduğunuz şeye kalkıp gidin!" Kâfirlere cehennem bekçileri tarafından şöyle

denilecek: Dünyada iken yalanladığınız ahiret azabına kalkın gidin.

Daha sonra Yüce Allah bu azabı dört vasıf ile nitelendirerek şöyle buyurmaktadır:

1- "Haydi üç kola ayrılmış bir gölgeye gidin." Bu onlara yönelik bir tehekküm (onlarla bir alay)dır. Yani sizler cehennem dumanından üç kola ya da üç bölüme ayrılmış dumanın gölgesine yürüyün. Çünkü ateşin alevi yükselip dumanı varsa, gücünden ve şiddetinden ötürü üç kola ayrılır. Maksat onların bir azaptan bir diğerine geçecekleri ve azabın her bir taraftan onları kuşatacağıdır. Nitekim Yüce Allah: "Etrafını saran duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış bir ateş..." (Kehf, 18/29) Ateşin duvarlarından kasıt ise dumandır. Buna göre cehennem ateşinin gölge diye adlandırılması dört bir yandan onları kuşatmaları bakımından bir mecazdır. Yüce Allah'ın şu buyruklarında olduğu gibi: "Onların üzerlerinde de ateşten tabakalar ve altlarında da tabakalar vardır." (Zümer, 39/16); "O günde azap onları hem üstlerinden, hem ayakları altından bürüyecektir..." (Ankebut, 29/55)

2, 3- "O gölgelendirici de değildir, alevlere karşı faydası da olmaz." Bu da onlara bir tehekküm ve onların gölgelerinin müminlerin gölgesinden farklı olduğuna dair bir göndermedir. Onların gölgesi güneş sıcağına engel değildir. O gölgede dünyadaki gölgelerin serinliği yoktur. Üzerinizden cehennemın sıcağını geri çevirmekte size hiçbir fayda sağlamaz. Çünkü cehennemdeki bu gölge cehennem sıcağına karşı onları gölgelendiremeyeceği gibi onun alevine karşı da onları örtemeyecektir. Nitekim Yüce Allah bir başka ayette şöyle buyurmaktadır: "Beyinlerine kadar işleyen bir sıcaklıkta ve son derece kaynamış suda, kapkara bir gölgede(dirler) O serin de değildir, faydası da yoktur." (Vakıa, 56/42-44)

4- "Çünkü o herbiri saray kadar kıvılcımlar atar ve herbiri sarı erkek develeri andırır." Bu ateşten etrafa dağılan kıvılcımlar uçuşur. Etrafa saçılan bu kıvılcımlarının herbiri büyüklüğü ve yüksekliği itibariyle -pek büyük bina olan- saray kadardır. Rengi, çokluğu, peşpeşe saçılmaları ve hızlı hareketleri bakımından da sarı develeri andırır.

Ferra dedi ki: San develerden kasıt, siyah develerdir. Çünkü onların renginde bir sarılık karışımı bulunur. Bundan dolayı Araplar siyah develere sarı derler. Çoğunluk ise bu sarılıktan maksadın san rengin baskın geldiği siyahlıktır.

Serer ise kıvılcım demek olan şerarenin çoğuludur. Kıvılcım da ateşten herbir yana uçuşan parçacıklardır.

Birinci benzetmeden amaç, bu ateşin oldukça büyük olduğunun anlatılmasıdır. İkincisinden amaç ise onun çok şiddetli yandığını anlatmak ve onlarla alay etmek (tehekküm)dir. Şöyle denilmiş gibidir: Sizler putperestliğinizin bir iyilik, bir nimet ve bir güzellik olduğunu umuyordunuz. Ancak umduğunuz o güzellik, işte develeri andıran bu kıvılcımlardır. Bundan dolayı hemen akabinde: "Yalanlayanların o gün vay haline!" diye

buyurul-maktadır. Yani kıyamet gününün o dehşetli azabı ve rüsveylığı, o azaptan asla kaçamayacak olanlar ve Allah'ın peygamberlerini ve ayetlerini yalanlayanlar içindir.

Daha sonra Yüce Allah o günde kâfirlerin karşı karşıya kalacakları ebedî azabı nitelendirmektedir. Bu da korkutma türlerinin altıncısıdır. Yüce Allah buyuruyor ki: "Bu onların konuşamayacakları bir gündür. Onlara izin de verilmeyecek ki özür dilesinler." Bugün görecekleri şeylerin dehşetinden, onları bürüyecek şaşkınlık ve korkudan konuşamayacakları bir gündür. Allah da onlara izin vermeyecek ve özür dileyemeyeceklerdir. Çünkü onlara karşı delil ortaya konulmuş olacaktır. Bu sebeple Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Özür dilemeyin; siz iman ettikten sonra gerçekten kâfir oldunuz." (Tevbe, 9/66); "Ey kâfir olanlar, bugün özür dilemeyin. Size ancak yaptıklarınızın karşılığı verilecektir." (Tahrim, 66/7) Bu türden maksat, onların işledikleri kötülükler, çirkinlikler ve münkerler hakkında ileri sürecekleri bir mazeret ve bir delillerinin olmadığını ve onların üzerlerindeki azabı önlemeye güçlerinin bulunmadığını açıklamaktır. Bu türün açıklanmasının amacı da kıyamet gününün dehşetli hallerinin oldukça ağır olduğunu anlatmaktır.

Özür dilemek için onlara izin verilmemiş sebebi ise Yüce Allah'ın dünyada iken önceden onları uyarıp korkutmuş olmasıdır. Buna delil de surenin baş taraflarındaki: "Zikri getirip bırakanlara; gerek bir mazeret, gerekse bir uyarı olmak üzere" (5 ve 6. ayetler) buyruğudur. Bundan dolayı verilen bu haberin sonunda şöyle denilmektedir: "Yalanlayanların o gün vay haline!" Yani dünya hayatında iken küfür üzere devam edip peygamberlerin emirlerine muhalefet etmeyi sürdürdükleri takdirde, rasullerin kendilerini uyarmak için hatırlattıkları azabı yalanlayanların görecekleri azaptan dolayı vay hallerine!

Daha sonra Yüce Allah kâfirlerin tehdit edildiği türlerin yedincisini bildirerek şöyle buyurmaktadır:

"Bu, hüküm verip, ayırdetme günüdür. Sizi de evvelkileri de top-lamışızdır." Yani yaratıcı onlara şöyle diyecektir: Bu, insanlar arasında ayırdedici hükmün verileceği, hakkın batıldan ayırdedileceği ayırdetme günüdür. Ey Kureyş kâfirleri ve sizin gibi çağlar boyunca gelmiş ve gelecek bütün kâfirler topluluğu! Kudretimizle sizleri bir düzlükte ve bir türden ceza görmek üzere toplamış bulunuyoruz.

"Eğer bir hileniz var ise hemen bana bu hileyi yapın." Ey kâfirler eğer sizler azaptan kurtulabilmek için herhangi bir hile veya bir çareye gücünüz yetiyorsa hiç durmayın, yapın. Fakat sizlerin buna gücünüz yetmez. Bu da azarlamanın, tahkirin, utandırmanın, aciz bırakmanın, sitemin en ileri derecesidir. Bu manevi, psikolojik azap türündendir. Bundan dolayı hemen akabinde: "Yalanlayanların o gün vay haline!" diye buyurmuştur. Ölümünden sonra dirilişi inkâr eden herkes için kıyamet günü azabından dolayı vay haline! Çünkü o günde acizlikleri, azaptan kurtulmaya dair bütün ümitlerini kaybettiklerini açıkça

göreceklendir. ^[3]

Kâfirlerin Tehdidi Ve Azaplarının Geri Kalan Türleri

41- Şüphesiz ki takva sahipleri gölgelerde, pınar başlarındadır.

42- Arzu ettikleri meyveler arasındadırlar.

43- İşlediğiniz sebebiyle afiyetle yiyin, için.

44- Çünkü biz ihsan edicileri böyle mükâfatlandırırız.

45- Yalanlayanların O gün vay haline!

46- Az bir süre yiyin, faydalanın.

47- Yalanlayanların o Efün vav haline!

48- Onlara: "Rükû edin" denildiği zaman rükû etmezler.

49- Yalanlayanların o gün vay haline!

50- Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar?

Açıklaması

Yüce Allah farzları eda ederek, haramları terkederek kendisine ibadet eden takva sahibi kullarının ve kıyamet günündeki durumlarının ne olacağını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz ki takva sahipleri gölgelerde, pınar başlarındadır. Arzu ettikleri meyveler arasındadırlar." Muttakiler ahirette, cennetlerde ve pek güzel gölgelerde, ağaçların ve köşklerin altında bulunacaklardır. Etraflarını akan pınarlar, kaynayıp coşan ırmaklar kuşatır. Oysa bedbaht kâfirler pek sıcak gölgelerde, yani kötü kokan simsiyah dumanlar arasında ve onları alev alev yakan ateşlerde bulunacaklardır.

Bu ayetin bir benzeri de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Onlar ve eşleri gölgelerde, tahtlar üstünde yaslanacaklar." (Yasin, 36/56)

"Arzu ettiklerinden meyveler arasındadırlar." Onların yanında canlarının çektiği ve arzuladıkları türlü meyveler olacaktır. Ne isterlerse onu bulacaklardır.

"İşlediğiniz sebebi ile afiyetle yiyin için." Yani ahirette onlara böyle denilecektir. Buna delil de: "İşlediğiniz sebebi ile" diye buyurulmasıdır. Onlara yapılacak bir ihsan ve ikram kabilinden olmak üzere onlara şöyle denilecektir: Ey takva sahipleri! Dünyada iken işlemiş olduğunuz salih ameller sebebi ile cennetin hoş yiyeceklerinden, meyvelerinden, afiyetle yiyiniz ve içiniz. Bu ikram için bir emirdir. Yükümlülük getiren bir emir değildir. Aynı şekilde bu, kâfirler için şirkten sakınanların ebedî nimetler içerisinde olduklarını gördüklerinde hissettikleri manevi bir azap türündendir.

"Çünkü biz ihsan edicileri böyle mükâfatlandırırız." Güzel amelde bulunanlara mükâfatımız budur. İşte bu takva sahiplerine verdiğimiz pek büyük mükâfatın benzeri ile amellerinde ihsanda bulunanları mükâfatlandırır, onların ecirlerini boşa çıkarmayız. Nitekim Yüce Allah: "Şüphesiz ki biz iyi amel edenin ecrini boşa çıkarmayız." (Kehf, 18/30) diye buyurmaktadır.

"Yalanlayanların o gün vay haline!" Allah'ı, peygamberlerini, Allah'ın bildirdiği ahirette bu takva sahiplerine yapacağı ikramlara dair verdiği haberleri yalanlayan kimseler için azap ve rüsvaylık vardır. Çünkü onlar pek büyük bir bedbahtlığa ulaşmış oldular. Müminler ise ebedî ve kalıcı cennetlerde olacaklardır. Bu da kâfirlere yöneltilen tehdit türlerinin sekizincisidir.

Daha sonra Yüce Allah, din gününü yalanlayanlara hitab edip tehdit yollu onlara şu emri vermektedir:

"Az bir süre yiyin, faydalanın. Çünkü siz günahkârlarsınız." Yani dünyada onlara şöyle denilecektir. [\[4\]](#) Siz dünya hayatındaki yiyeceklerden, lezzetli şeylerden yiyin, oranın hayırlarıyla kısa bir süre yararlanın. Bu kısa süre ise ömrün sona ermesiyle ortadan kalkar. Sonra cehennem ateşine sürüleceksiniz. Çünkü sizler Allah'a ortak koşanlarsınız. Bu hitap onlara her ne kadar ahirette söylenecek ise de, onların çirkin durumlarını, geçici faydayı, ebedî ve kalıcı nimetlere tercih ettiklerinden ötürü kendi aleyhlerine işledikleri suçu bir

hatırlatmadır, bir azardır. Buna günahkâr olmalarını gerekçe göstererek her günahkâra bu tehditte bulunmuş olmaktadır.

"Yalanlayanların o gün vay haline!" Yüce Allah'ın emirlerini, yasaklarını, onun kendilerine yapacağını haber verdiği hususları yalanlayan o müşriklere azap vardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Biz onları azıcık faydalandırırız. Sonra onları oldukça ağır bir azaba mahkum ederiz." (Lokman, 31/24)

Bu da kâfirlere yöneltilen korkutmanın dokuzuncu türüdür. Bundan sonra da onuncu türü söz konusu etmekte ve şöyle buyurmaktadır:

"Onlara: Rükû edin denildiği zaman rükû etmezler." Namaz kılmaları emrolundukları takdirde namaz kılmazlar. Onlar Yüce Allah'a itaate karşı büyüklenirler. Bu da Allah'ın vahyini, emrini ve koyduğu mükellefiyetleri kabul etmek suretiyle Allah için gösterilen huşu ve tevazuu terketmelerinden ötürü onlara bir yergidir. O halde Yüce Allah'ın emir ve yasaklarını "yalanlayanların o gün vay haline!"

Daha sonra sure kâfirlerin durumunun hayret verici olduğunu belirten şu buyrukla sona ermektedir:

"Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar?" Onlar bu Kur'an-ı Kerime, ondaki Allah'ın varlığına, birliğine, peygamberinin doğruluğuna dair delillere iman etmediklerine göre; artık bundan sonra hangi sözün doğruluğunu kabul edecekler? Çünkü Kur'an-ı Kerim'de hayra dünya ve ahiretin mutluluğuna götüren her husus bulunmaktadır.

İbni Ebi Hatim, Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre o: "Andolsun ardarda gönderilenlere" suresini okuyup "artık bundan sonra hangi söze inanacaklar" buyruğunu da okudu mu derdi ki: (Bunu okuyan kişi): "Ben Allah'a ve Onun indirdiklerine iman ettim." desin. [\[5\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/299-301.

[\[2\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/304-306.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/311-313.

[4] Bahru'l-Muht, VIII/408.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/317-319.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Dirilmenin Haber Verilmesi Ve İspatının Delilleri 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kıyamet Gününün Özellikleri, Alâmetleri Ve Azap Çeşidi 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

İyilerin Durumu. 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Allah'ın Azameti, Rahmeti, Kıyamet Gününün Gerçekleşeceği Ve İnatçı Kâfirlerin Tehdit Edilmesi 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 8

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Dirilmenin Haber Verilmesi Ve İspatının Delilleri

1- Onlar birbirlerine neyi soruşturuyorlar?

2, 3- Hakkında ihtilâf ettikleri o büyük haberi (mi?)

4- Hayır. Yakında bilecekler.

5- Sonra yine hayır. Yakında bilecekler.

6, 7- Biz yeri bir beşik, dağları kazıklar yapmadık mı?

9- Uykunuzu dinlenme yaptık.

11-Gunduzu geçim zamanı kıldık.

12- Üstünüze sağlam sağlam yedi (gok) bina ettik.

13- (Ona) panl parıl parıldayan bir kandil astık.

14, 15, 16- Sıkışarak (su) çıkararak (bulut) lardan şarıl şarıl su indirdik, onunla dane, nebat ve (ağaçları birbirine) sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye.

Açıklaması

Allah Tealâ müşriklerin kıyamet gününün gerçekleşmesine dair kuşkularını kınayarak şöyle buyuruyor: "Onlar birbirlerine neyi soruşturuyorlar? Hakkında ihtilâf ettikleri o büyük haberi (mi?)"

Yani, Mekke halkından müşrikler ve diğerleri aralarında neyi soruşturuyorlar? Bu soruya Allah Tealâ şunu da ekliyor: "O büyük haberi (mi?)" Yani onların, kimi yalanlayarak kimi de doğrulayarak inkâr eden veya inanan, kabul eden ve etmeyen, şüphesi olan ve olmayan olarak tartıştıkları, önemi büyük ve kritik haberi mi? O, Allah Tealâ'nın şu ayetlerinde haber verdiği gibi ölümden sonraki diriliş günüdür: "O bizim dünya hayatımızdan başkası değildir. Ölürüz, yaşarız. Biz tekrar diriltilecekler değiliz." (Mü'minun, 23/37) "Biz kıyamet nedir bilmiyoruz. Sadece bir zanda bulunuyoruz ve kesin bir bilgiye dayanarak inanıyor değiliz, demiştiniz." (Casi-ye, 45/32)

Mücahid, "büyük haber" in tefsirinde: O, Kur'an'dır demiştir. İbni Kesir ise: Daha doğru olan, Allah Tealâ'nın "Hakkında ihtilâf ettikleri" ayetine göre birincisi yani, öldükten sonra diriliştir, dedi. Razi de, kıyamet günüdür demiştir. Doğruya en yakın olanı da budur.

Sorudan maksat ise, meselenin önemsenmesi ve müşriklerin durumuna dinleyenlerin dikkatinin çekilmesidir. Razi'nin de dediği gibi, sözün so-ru-cevap kalıbında kullanılması anlatma, açıklama ve cevabı soru soran insanların zihnine yerleştirme açısından daha yararlıdır. Allah Tealâ'nın "Bugün mülk kimindir? Vahid ve Kahhar Allah'ındır." (Gafir, 40/16) ayetinde de durum böyledir.

Sonra Allah Tealâ onları, kıyameti inkâr etmelerinden ötürü tehdit ederek şöyle karşılık vermektedir:

"Hayır Yakında bilecekler. Sonra yine hayır. Yakında bilecekler." Yani diriliş hakkında onların ihtilâf etmemeleri gerekir. O bir gerçektir, şüphesi yoktur. Onu inkâr edenler yalanlamalarının akibetini bileceklerdir. "Hayır" kelimesi, onlara yönelik bir kınama ve ayıplamadır, ikinci cümlede ise bu kınama ve ayıplama tekrar edilmiştir ki, içinde buldukları inkâr ve yalanlamayı terketsinler. Çünkü onlar, kendilerine azap geldiğinde, yakında işin gerçeğini bileceklerdir.

Bu şiddetli bir tehdit ve önemli bir uyarıdır. Dilciler uyarı ile beraber tehditin tekrar edilmesi, tehditin son derece önemli olduğunu gösterir, demişlerdir. "Sonra" ifadesi ise, ikinci tehditin birincisinden daha önemli olduğuna işarettir.

Ardından Allah Tealâ, diriltme ve diğer işlerdeki kudretine delâlet eden ve yaratmadaki büyük gücünü gösteren bazı konular zikretmiştir. İnkâr ettikleri diriltme ve haşrin doğruluğunu belgeleyen, mutlak kudretin ilme sahip olduğuna delâlet eden dokuz konuyu sayarak şöyle buyurmaktadır:

1, 2- "Biz yeri bir beşik, dağları kazıklar yapmadık mı?" Yani Allah'ın sonsuz kudretinin delillerinden olan, çocuk için hazırlanan beşiği andıran yeryüzünü mahlukâtm hizmetine yayması, hareketlenip üzerindeki sarsmasını, sakın kalsın diye yüksek dağları yeryüzüne kazıklar yapmasını gözlemediğiniz halde dirilmeyi nasıl inkâr edersiniz? Nitekim şöyle buyuruyor: "Dağları dikti." (Naziât, 79/32)

3- "Sizi çift çift yarattık" Yani insan cinsinin korunması, yardımlaşma ve ünsiyet için erkekler ve dişiler olarak sizi sınıflar halinde ortaya çıkardık. Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Size nefislerinizden, kendilerine ısınmanız için zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi ve esirgeme meydana getirmesi da O'nun ayetlerindedir. Şüphe yok ki bunda iyi düşünecek bir kavim için elbette ibretler vardır." (Rûm, 30/21)

4, 5- "Uykunuzu dinlenme yaptık. Geceyi örtü kıldık." Uykunuzu bedenleriniz için bir rahatlık, hareket ve gün boyu süren yorucu işlerinize bir fayda yaptık. Uyku ile kuvvetiniz yenilenir, akıl ve vücut canlılık kazanır. Buradaki "dinlenme," ruh bedende olduğu halde hareketten kesilmedir. Geceyi bir rahatlık, karanlığı da eşyayı ve cisimleri örten bir elbise gibi yaptık. Nasıl, elbise bedeni örtüp onu sıcaktan ve soğuktan koruyor ve avret yerlerini kapatıyorsa, gece de düşmandan saklanma ve kimi ihtiyaçlarını giderme gibi yararları elde etmek ve gündüz mümkün olmayan faydaları sağlamak için gizlenmek isteyenlerin gizlenebildiği zamandır.

6- "Gündüzü geçim zamanı kıldık." Gündüz vaktini aydınlık yaptık ki, insanlar hayatını sürdürmek için kazanma, ticaret, ziraat ve sanat gibi rı-zık imkânlarını değerlendirebilsinler.

7, 8- "Üstünüze sağlam sağlam yedi (gök) bina ettik. (Ona) parıl parıl parıldayan bir kandil astık." Yani üzerinizde, yaratılışı ve yapısı muhkem, üstün sanat eseri, yıldızlarla süslenmiş yedi gök bina ettik. Güneşi bütün aleme, aydınlığından ve ısısından yararlanılan parlak bir kandil yaptık; böylece kâinatta bulunan bütün canlılar ondan istifade ediyor.

9- "Sıkışarak (su) çıkaran (bulut)lardan şarıl şarıl su indirdik, onunla dane, nebat ve (ağaçları birbirine) sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye." Yani bulutlardan şarıl şarıl su indirdik ki o bol, temiz ve yararlı su ile insanlara gıda olacak buğday, arpa, mısır ve pirinç gibi muhtelif daneleri, ot saman gibi hayvanların yiyeceği nebatat, aynı toprakta olmalarına rağmen güzel görünümlü, dalları sarmaş dolaş olmuş bostan ve bahçeler, çeşitli meyvalar çıkaralım. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: "Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar vardır, üzüm bağları, ekinler, çatalı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki hepsi bir su ile sulanıyor. Biz onlardan bazısını, yemişlerinde bazısından üstün kılıyoruz. İşte bunlarda da aklını kullanacak zümreler için elbet ayetler vardır." (Ra'd, 13/4). [\[1\]](#)

Kıyamet Gününün Özellikleri, Alâmetleri Ve Azap Çeşidi

- 17- Şüphe yok ki o (hak ile batılı) ayırt etme ve hüküm verme günü, tayin edilmiş bir vakittir.
- 18- O gün Sur'a üfürülecek de hepiniz bölük bölük geleceksiniz.
- 19- Gök açılmış kapı kapı olmuş,
- 20- Dağlar yürütülmüş, bir serap haline gelmiştir.
- 21- Şüphesiz ki cehennem bir pusudur.
- 22- Azgınlara dönüp dolaşıp girecekleri bir yerdir.
- 23- Sonsuz devirler boyunca içinde kalacaklar.
- 24- Orada ne bir serinlik, ne de içilecek bir şey tatmayacaklar.
- 25, 26- Sade bir kaynar su, bir de irin; (amellerine) uygun bir ceza olarak.
- 27- Çünkü onlar hiçbir hesap ummuyorlardı.
- 28- Bizim ayetlerimizi alabildiklerine yalan sayıyorlardı.
- 29- Biz ise her şeyi yazıp saymışızdır.
- 30- (Onlara şöyle denilir:) 'İşte tadın (cezanızı!) Artık size azabı arttırmaktan başka bir şey yapmayacağız.'

Açıklaması

"Şüphe yok ki o (hak ile batılı) ayırt etme ve hüküm verme günü, tayin edilmiş bir

vakittir." Kıyamet günü, bütün insanlar için belli bir toplanma yeri ve vaktidir. Orada vaad edildikleri sevap ve cezayı göreceklerdir. Kıyamet ayırt etme günü diye adlandırılmıştır. Çünkü, Allah Tealâ o gün mah-lukâtı hakkında da hükmünü verecektir.

Sonra Allah Tealâ o günün üç alâmetini zikredip şöyle buyurdu:

1- "O gün Sur'a üfürülecek de hepiniz bölük bölük geleceksiniz." Ayırt etme ve hüküm verme günü, İsrail'in Sur'a veya Boynuz'a üfureceği gündür. Ey yaratılmışlar! Kabirlerinizden grup grup, cemaat cemaat arz yerine geleceksiniz. Allah Tealâ'nın ayetinde buyurduğu gibi her ümmet rasulü ile oraya gelecek: "O gün ki insan sınıflarından her birini biz önderleriyle çağıracağız." (İsra, 17/71)

2- "Gök açılmış kapı kapı olmuş." Gök çatlayıp yarılmış, meleklerin inmesi için çok kapılı, yollu ve merhaleli hale gelmiştir. Bu ayetin benzerleri şu ayetlerdir: "Gök yarıldığı zaman." (İnşikak, 84/1) "Gök yanıldığı zaman." (İnfitar, 82/1) "O gün gök beyaz bulutlarla parçalanır ve melekler bölük bölük indirilir." (Furkan, 25/25) Bu da evrendeki düzenin değişeceği ve parçaları arasındaki bağlantının kalkacağını göstermektedir.

3- "Dağlar yürütülmüş, bir serap haline gelmiştir." Dağlar da yerlerinden kaydırılmış, havaya savrulmuş ve serpilmiş toz gibi olmuştur. Bakanlar bunu bir serap sanır. Önce çarpışma ile başlar: "ler ve dağlar yerlerinden kaldırılıp tek bir çarpışla hepsi toz haline geldiği (zaman.)" (Hakka, 69/14) Sonra atılmış yün gibi olurlar: "Dağlar atılmış renkli yünler gibi olacak. " (Kâri'a, 102/5) Sonra parçalanır, değişir ve toz gibi olur. "O zaman yer bir sarsıntı ile sarsılmıştır, dağlar didik didik parçalanmıştır, derken dağılmış toz haline gelmiştir." (Vakıa, 56/4-6)

Sonra da ayette geçtiği gibi rüzgarla yerden savrulurlar: "Sana dağları sorarlar. De ki: Rabbin onları ufalayıp savuracak." (Tâha, 20/105) "Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın. Halbuki onlar bulut geçer gibi geçip gider." (Nemi, 27/88) ^[2]

Daha sonra Allah Tealâ, inkâr edenlerin o gün karşılaşacakları şeyi haber veriyor:

"Şüphesiz ki cehennem bir pusudur. Azgınlığın dönüp dolaşıp girecekleri bir yerdir. Sonsuz devirler boyunca içinde kalacaklardır." Yani cehennem ateşi Allah'ın kaderi ve hükmünde, Rasul'e muhalefet edip asi olan büyüklenen, üstünlük taslayan azgınlar için hazırlanmış bir pusudur. Devirler boyunca orada kalmak üzere onlar için bir dönüş, varış ve kalış yeridir. Ayette geçen "ahkâb" devirler, zamanın uzun bir dilimi anlamındadır. Bir dilim bitip öbürü başlayacak ve öylece sonsuza kadar devam edecek. Pusu ise, pusu kurulan yer anlamına olabileceği gibi, Allah'ın düşmanlarını bekleyen anlamına bir sıfat da olabilir.

Ayet, cehennemın yaratılmış bulunduğuna delildir. Çünkü "pusudur" yani hazırlanmıştır, denmektedir. Cennet için de aynı şey geçerlidir; aralarında fark yoktur.

"Orada ne bir serinlik, ne de içilecek bir şey tatmayacaklar. Sade bir kaynar su, bir de irin, uygun bir ceza olarak." Cehennemde veya devirler boyunca, onun sıcağına karşı faydalı bir serinlik tatmayacaklar, susuzluğunu giderecek bir içecek de yoktur. Sadece "Hamım." O da aşırı kaynamış sıcak sudur. Ve "Gassak." O da cehennem ehlinin irinidir. Bu azap, onların çeşit ve miktar olarak işledikleri büyük günahın karşılığıdır. Ne şirkten büyük bir günah ne de ateşten büyük bir azap vardır. Onların amelleri son derece kötüydü, çirkindi, aynısı ile cezalandırıldılar. Allah Tealâ buyurdu ki: "Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür." (Şûra, 42/40) Ayetteki serinliğin uyuklama ve uyku olduğu da söylenmiştir. Burada Allah Tealâ, kâfirlerin azabının çeşidini açıkladıktan sonra, o cezanın hak olduğunu, âdil ve amellerine uygun olduğunu açıklamıştır.

Ardından Allah Tealâ onların suçlarının çeşitlerini sayarak şöyle buyurmuştur: "Çünkü onlar hiçbir hesap ummuyorlardı, bizim ayetlerimizi alabildiklerine yalan sayıyorlardı." Yani onlar kötü ameller ve çirkin işler yaptılar. Çünkü sevap istemiyor hesaptan korkmuyorlardı, dirilmeye de inanmıyorlardı. "Çünkü onlar hiçbir hesap ummuyorlardı." Hesabı ummuyor ve korkmuyorlardı sözü, azapta ebedîliğin gerekçesidir.

Onlar Kur'an ayetlerini, tevhid, nübüvvet ve ahireti şiddetli bir şekilde yalanlıyorlardı. Bu da onların inançlarının, hakkı bile bile inkâr edip peygamberleri yalanlayacak derecede bozuk olduğuna bir işarettir. Sonra Allah Tealâ bütün amellerin yazıldığını haber veriyor:

"Biz her şeyi yazıp saymışızdır." Yani biz kulların bütün amellerini bildik ve onların adına yazdık. Hafaza melekleri tam ve eksiksiz olarak yazdı. Buna göre de onlara karşılığını vereceğiz; hayır ise hayır, şer ise şer.

Sonra da azap anında kınama ve başa kakma için onlara ne söyleneceği bildiriliyor: "İşte tadın! Artık size azabı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız." Yani cehennem ehline, ayetleri yalanlamalarından, hareketlerinin çirkinliğinden dolayı içinde bulunduğunuz azabı tadın, biz bundan başkasını arttırmayacağız, denilmektedir. Abdullah b. Amr dedi ki: Ateş ehline bu ayetten daha şiddetli bir ayet inmemiştir. Onlar ebediyen hep artan bir azaptadırlar "İşte tadın! Artık size azabı arttırmaktan başka bir şey yapmayacağız." [3]

İyilerin Durumu

31- Şüphesiz takva sahipleri için selâmet ve vuslat vardır.

32, 33, 34- Bahçeler, üzüm bağları, memeleri tomurcuklanmış bir yaşıt kızlar, dolu kadehler,

35- Orada ne boş bir lakırdı, ne de birbirine söylenen yalan söz işitirler.

36- Rabbinden bir mükâfat ve yeter bir bağış olarak (verilir.)

Açıklaması

Allah Tealâ iyileri ve onlar için hazırladığı ikram ve ebedî nimetleri haber vererek buyuruyor ki: "Şüphesiz takva sahipleri için selâmet ve vuslat vardır. Bahçeler, üzüm bağları, memeleri tomurcuklanmış bir yaşıt kızlar, dolu kadehler." Yani, emirlerini yaparak ve yasaklarından kaçınarak Rablerinden korkanlara bir başarı ve arzuyu yakalama, cehennemden kurtuluş vardır. Ağaçlı, meyvalı, tadı lezzetli üzümleri olan bahçelerden, genç ve aynı yaşta kızlardan ve sarhoş etmeyen içki ile dopdolu kadehlerden yararlanma vardır.

Üzümlerin bahçelere atfedilmesi hâss'ın âmm'a atfedilmesi olup üzümlerin değerini yükseltmektedir. İbni Abbas "Mefaz: selâmet" kelimesini gezinti yeri olarak tefsir etmiş ve İbni Kesir de onu tercih etmiştir. Çünkü ondan sonra "bahçeler" zikredilmiştir. Bahçeler de hurma ve diğerlerinden oluşan bostanlardır.

"Orada ne boş bir lakırdı, ne de birbirine yalan söylenen söz işitir." Orada batıl bir söz duymazlar. Birbirlerine yalan da söylemezler. "Orada ne bir saçmalama ne de bir günaha sokma vardır." (Tûr, 52/23) Bu, etrafın temizliğini ve edebî seviyenin yüksekliğini gösterir. Nefisler de ondan hoşlanır. Dünya ise böyle değildir; mümin insan burada nefse ağır gelen ve düşünceyi rahatsız eden şeyler duyar. Cennette boş, seviyesiz ve faydasız söz yoktur. Yalan günahı da yoktur. Bilakis orası mutluluk diyarıdır, oradaki her şey eksiklikten uzaktır.

"Rabbinden bir mükâfat ve yeter bir bağış olarak (verilir.)" Onları imanları ve güzel amellerinden dolayı Allah Tealâ'nın mükâfatlandırması, yeterli, tam, bol ve çokça vermesi,

onlara vaatetmiş olduğu kat kat mükâfatlar ve günahların bağışlanması vaadine göre, [\[4\]](#)
O'nun lütfü ve ihsanı iledir.

Allah'ın Azameti, Rahmeti, Kıyamet Gününün Gerçekleşeceği Ve İnatçı Kâfirlerin Tehdit Edilmesi

37- Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbi, rahmeti umuma yaygın olan (Allah)'tan (bir mükâfat ve yeter bir bağıştır bu. Mahlûklar) O'na hitapta bulunmaya asla muktedir olamazlar.

38- O gün Ruh ve melekler saf halinde ayakta duracaktır. Rahmeti umuma yaygın olan (Allah)'in kendilerine izin verdiğiinden başkaları (o gün) konuşamazlar. Onlarda doğruyu söylemişlerdir.

39- İşte bu, hak olan o gündür. O halde dileyen kişi Rabbine bir dönüş ve gidiş yeri edinsin.

40- Çünkü hakikaten biz size yakın bir azabın tehlikesini haber verdik. O gün herkes elinin önden yolladığı ne ise (ona) bakacak, kâfir ise " Ah, ne olurdu ben bir toprak olaydım!" diyecek.

Açıklaması

Allah Tealâ azameti, celâli ve rahmetinin her şeyi kapsadığını haber vererek buyuruyor ki:

"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbi, rahmeti umuma yaygın olan (Allah)'tan (bir mükâfat ve yeter bir bağıştır bu. Mahluklar) O'na hitapta bulunmaya asla muktedir olamazlar" İman ve taat ehline en güzel karşılık ve uygun bağış, azamet ve celâl sahibi, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbi, rahmeti her şeyi kuşatan Rahman'dandır. O heybeti ve yüceliğinden ötürü izni olmadan kimsenin O'na hitapta

bulunmaya başlayamıyacağı Rabtır.

Sonra bu durumu Şu sözü ile pekiştirmiştir:

"O gün Ruh ve melekler saf halinde ayakta duracaktır. Rahmeti umuma yaygın olan (Allah)'m kendilerine izin verdiğinden başkaları (o gün) konuşamazlar. Onlarda doğruyu söylemişlerdir." Kıyamet gününde Allah'ın azameti tecelli edecek, mahlukâtin gözleri önüne serilecektir. O kadar ki Cebrail (a.s.) ve bütün seđilmiŐ melekler mahlukâtin mevki ve rütbe olarak en yksektekileri oldukları halde korkunç kıyamet gününde ancak iki Şartla konuŐabileceklerdir.

Birincisi: Allah'tan Őafaat izni: "O'nun izni olmadıkça nezdinde Őafaat edecek kimmiş!" (Bakara, 2/255), "Gelecek olan o günde Allah'tan izinsiz hiçbir kimse konuşamaz." (Hud, 11/105), "O gün Rahman'ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının Őafaati fayda vermez." (Tâha, 20/109).

İkincisi: İzin Őafaat eden için ise, hak ve doğru söylemelidir. İzin Őafaat edilen için ise o Őafaat edilen dünyada doğru söyleyen, yani tevhide Şe-hadet eden "Lailâhe illallah" diyen birisi olmalıdır.

Ruh: Çoğunluğun görüşüne göre, Şu ayetten ötürü Cebrail (a.s.)'dir: "Onu güvenilir Ruh indirdi. Uyarılardan olman için senin kalbine (indirdi)." (Şuara, 26/193-194) İbni Abbas dedi ki: "O, yaratılış olarak en büyük meleklerden bir melektir." İbni Mesud da söyle demiştir: "O göklerden ve yerden daha büyük bir melektir."

Ayette meleklerin ve Cebrail (a.s.)'in yer ve değer olarak mahlukâtin en büyüğü olduğuna ve kıyamet gününün büyüklük ve dehşetine işaret vardır.

Sonra Allah Tealâ, kıyamet günün hak olduğunu Őphesinin olmadığını haber vermiş ve Şöyle buyurmuştur:

"İŞte bu, hak olan o gündür. O halde dileyen kişi Rabbine bir dönüş ve gidiş yeri edinsin" İŞte o meleklerin belli bir Şekilde duracakları, gerđekleŐeceđinde Şüphe olmayan gerđek, hak gündür. Kim kurtulmak istiyorsa, gerđek bir iman ve ameli salih ile Rabbinin sevabına bir yol edinip onu Rabbine yaklaştıracak, lütfuna kavuşturacak, cezasından uzak tutacak yola girsin.

Allah Tealâ tekrar kâfirleri tehdit ederek o günden korkutup uyarmaya dönerek Şöyle buyurdu:

"nk hakikaten biz size yakın bir azabın tehlikesini haber verdik. O gün herkes

elinin önden yolladığı ne ise (ona) bakacak, kâfir ise "Ah, ne olurdu ben bir toprak olaydım" diyecek." Ey Mekke ehli ve kâfirlerden emsalleriniz! Biz vukuu yakın olan bir azap için -ki o kıyamet günüdür- sizi uyardık ve korkuttuk. O, vukuu kesin olduğu için yakın sayılmıştır; her gelecek yakındır. Nitekim ayette bu mana vardır: "Onlar bunu görecekleri gün sanki (günün) bir akşamından, yahut bir kuşluğundan başka durmamışlardır." (Naziât, 79/46) Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi bu yakın günde herkes dünyada hazırlamış olduğu hayır ve şerre bakar: "O gün herkes ne hayır istediye karşısında (onu) hazırlanmış bulacak, ne kötülük yaptıysa da onunla kendi arasında uzak bir mesafe olmasını arzu edecek." (Ali İm-ran, 3/30).

Übey b. Ka'b, Ukbe b. Ebi Muayt, Ebu Cehil ve Ebu Seleme b. Abdu-lesed el- Mahzumi gibi kâfirler karşılaştıkları azap ve eziyetin çeşidinden dolayı "Ah ne olurdu ben bir toprak olaydım!" diyecekler. O, dirilen bir insan olmamayı, birbirleri ile kısıstan sonra toprak olan hayvanlar gibi olmayı temenni edecekler. İbni Kesir'in zikrettiğine göre bu mana meşhur Sûr hadisinde ve Ebu Hureyre, Abdullah b. Amr ve diğerlerinden gelen haberlerde rivayet edilmiştir. Bu haberlerin özü şudur: Hayvanlar haşr olacak ve boynuzsuzun hakkı boynuzludan alınacak, sonra da toprak olacaklardır. Kâfir de azaptan kurtulmak için onların haline imrenecektir.

Son iki ayet, insanların kıyamet gününde iki fırka olacaklarına delâlet etmektedir: Allah'ın sevabına ikram ve rızasına yakın olan müminler grubu ve Allah'ın rahmetinden uzak, azap çeşitlerine düşmüş inkarcı kâfirler. [5]

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/324-326.

[2] Razi, XXXI/11-12.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/330-332.

[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/334-335.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/337-339.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Dirilmenin Gerçekleşeceğine Yemin, Müşriklerin Durumu
Ve Onu İnkâr Etmelerine Cevap. 2

İ'rab: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hükümler 4

Musa (A.S.) Ve Firavun Kıssası İle Gözdağı 4

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Göklerin Yerin Ve Dağların Yaratılması İle Dirilişin İspatı

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Ahirette İki Grubun Cezası Ve Kıyamet Bilgisinin Allah'a Havale Edilmesi, Dünyanın Süresinin Kısalığı 8

Belagat: 8

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi 9

Ayetler Arası İlişki 9

Açıklaması 9

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 10

Dirilmenin Gerçekleşeceğine Yemin, Müşriklerin Durumu Ve Onu İnkâr Etmelerine Cevap

1, 2- Andolsun (kâfirlerin cesetlerine) boğulmuş olan ruhlarını ta derinlikler(in)den söküp koparan, (müminlerin canını ise) rıfk ile çıkaran (ölüm melek)lerine.

3, 4, 5- Andolsun yüzüp de öncü olarak koşan, bir de işi tedbir edenlere.

6, 7- O gün sarsan sarsacak, onun ensesine binecek olan da ardından gelecek.

8, 9- O gün kalpler titreyecek, gözleri zilletle eğilecektir.

10- Onlar derler ki: "Biz mi sahiden eski hale döndürülmüş olacağız?"

11- "Biz çürüyüp dağılmış kemikler olduğumuz vakit mi?"

12- Dediler: "Öyle ise bu (yeni hayata dönüş) ziyanlı bir dönüştür."

13- Fakat o, ancak bir tek haykırıdır.

14- Ki o zaman onlar hemen toprağın yüzündedirler.

Açıklaması

"Andolsun (kâfirlerin cesetlerine) boğulmuş olan ruhlarını ta derinlik-ler(in)den söküp koparan, (müminlerin canını ise) rıfk ile çıkaran (ölüm melek) lerine. Andolsun yüzüp de öncü olarak koşan, bir de işi tedbir edenlere"^[1] Allah Tealâ kâfirlerin ruhlarını, cesetlerin derinliklerinden çıkardıkları için, şiddetli, zorlukla ve sökercesine çıkaran meleklerle yemin etmiştir. Bu melekler müminlerin ruhlarını da hızlıca ve latif bir şekilde kolaylıkla çıkarırlar.

Aynı şekilde Allah'ın emri için gökten hızlıca inen meleklerle, müminlerin ruhlarını cennete koşturan, helâl ve haramı, açıklamalarını indirerek işi tedbir eden, rüzgarlar, yağmurlar ve diğerleri ile yer ehlinin işini tedbir eden meleklerle yemin etmiştir.

Dünya işlerinin tedbiri dört meleğin üzerinde olduğu söylenmiştir: Cibril, Mikail, Azrail ve İsrail. Cibril, rüzgarlar ve ordularla görevlidir. Mikail, yağmur ve bitkilerle görevlidir. Azrail ruhların alınması ile görevlidir. İsrail ise, onlara emir indirir.

Hasan-ı Basri dedi ki: Beş kelime ile murat, yıldızlar ve gezegenlerin burçlar arasında hareketi ve feleklerinde sessizce veya hızlıca ya da, Allah'ın emri ile bir işi tedbir ederek yüzmeleridir.

"İşler" değil de "iş" demesi de, cins kasteddiği içindir. Çoğul yerine geçmiştir. Aslında işin tedbiri Allah Tealâ'ya aittir. Meleklerle izafe edilmesi, onların onu yapması ve sebeplerinden olmasından dolayıdır.

Yeminin cevabı hazfedilmiştir. "Ölümden sonra elbette dirileceksiniz" şeklindedir. Bunun dayanağı da, daha sonra Allah Tealâ'nın onlardan haber verdiği gibi dirilmeyi inkâr etmiş olmalarıdır. "Biz çürüyüp dağılmış kemikler olduğumuz vakit mi?" (11. ayet) Yani biz kemik olduktan sonra mı dirileceğiz?

İlk üçünde vav ile diğerlerinde ise fa ile atıf yapması, Zemahşeri'nin dediğine göre, son ikisinin öncekiler sebebi ile olmasındandır.

"O gün sarsan sarsacak, onun ensesine binecek olan da ardından gelecek. " Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi, "O günde ki yer, dağlar sarsılır." (Müzzemmil, 73/14) Yer hareketlenip dağlar sallandığı zaman gök onu izler, içindeki gezegenler yarılr, dağılır. Birinci olayın, bütün mahlukâtın öleceği birinci Sur, ikincisinin de dirilmenin olacağı ikinci Sur olduğu da söylenmiştir.

Ahmed, hasen diyerek ve Tirmizi, sahih diyerek Hakim, Übey b. Kâ'b'tan şöyle rivayet ettiler: (lafız Tirmizi'nindir): Gecenin üçte ikisi geçtikten sonra kalktı ve dedi ki: "Ey insanlar! Allah'ı zikredin. Sarsıntı geldi, peşindeki de onu izleyecek. Ölüm de her şeyi ile geldi." Ahmed'in ilâvesinde şu vardır: Bir adam dedi ki: Ya Rasulallah! Bütün duamı sana yapayım mı? Buyurdu ki: "O zaman dünya ve ahiretinde her mühim şeyde Allah sana yeter."

"O gün kalpler titreyecek, gözleri zilletle eğilecektir." Kıyamet günü, gördüğü o kıyametin dehşetinden dolayı korkak, sıkıntılı ve çarpan kalpler vardır ki onlar kâfirlerin kalpleridir. O kalplerin sahiplerinin gözleri de gördükleri dehşetten zelil ve hakirdir. İslâm dışında öldükleri, dirilişi inkâr ettikleri için. Sözleri de şuydu:

"Onlar derler ki: "Biz mi sahiden eski hale döndürülmüş olacağız? Biz çürüyüp dağılmış kemikler olduğumuz vakit mi? Dediler: Öyle ise bu ziyan-lı bir dönüştür." Yani, Kureyş müşrikleri ve dönüşü inkâr eden, dirilişin gerçekleşeceğini imkânsız gören benzerleri kendilerine "siz dirileceksiniz" dendiğinde derler ki: İlk hayatımıza, ölümden önceki halimize döndürülüp, ölümler iken kabirlere vardıktan sonra yeniden dirilecek miyiz? Bu, onların şu sözleri gibidir: "Bir yığın kemik ve kırıntı olunca mı, hakikaten biz mi yeni bir yaratılışla diriltilecekmişiz?" (İsra, 17/98) Vücutlarımız parçalandıktan, kemiklerimiz eridikten ve un ufak olduktan sonra hayata döndürülmemiz nasıl düşünülebilir?

Ölüm bir dönüş olur ve kıyamet günü dirileceğimiz doğru çıkarsa ya ziyana uğrarız ya da, Muhammed'in bize haber verdiğini yalanladığımız için zararlı bir dönüş olur ve Peygamberin dediği bize isabet eder. Bu söz, dirilmeyeceklerine inandıklarından, alay ve istihza üslûbu ile söyledikleri bir sözdür.

Allah Tealâ onlara ezici bir cevap vererek buyurdu ki:

"Fakat o, ancak bir tek haykırıdır. Ki o zaman onlar hemen toprağın yüzündedirler." Bu işi uzak saymayın. İş kolaydır. O dönüşü Allah için zor saymayın. O sadece Allah'ın kabirlerdeki ölümleri dirilteceği ikinci üfürüş olan bir haykırıdır. Bir de onlar toprağın üzerindedirler. İşte o zaman mahlukât hesaba çekilir. "Toprak" sahih olan görüşe göre, ahiret toprağıdır. O da düz, beyaz bir yerdir. Buradaki murat, en üst yüzü ve zahir alanıdır. [\[2\]](#)
O zaman orada uyunamıyacağı için ona "sahire" denmiştir.

Musa (A.S.) Ve Firavun Kıssası İle Gözdağı

15- Sana Musa'nın haberi geldi mi?

16- Hani Rabbi ona mukaddes Tuvâ vadisinde nida etmişti.

17- "Firavun'a git. Çünkü o pek azmıştır."

18- De ki: "Arınmaya niyetin var mı?"

19- "Seni Rabbi'ne yönelteyim de (O'ndan) korkasın."

20- Ona en büyük mucizeyi gösterdi.

21- Fakat yalanladı, isyan etti.

22- Sonra da koşarak arkasını döndü.

23- Nihayet topladı da bağırdı:

24- 'İşte ben sizin en yüce rabbinizim!'"

25- Bunun üzerine Allah onu hem ahiret hem dünya azabıyla yakaladı.

26- Şüphe yok ki (Allah'tan) korkacak kimse için bunda kat'i bir ibret vardır.

Açıklaması

"Sana Musa'nın haberi geldi mi? Hani Rabbi ona mukaddes Tuvâ vadisinde nida etmişti." Sana Musa (a.s.)'nm Firavun ile olan kıssası ulaşmadı mı? Allah Musa'yı mübarek temiz Tuvâ vadisinde nübüvvet ve risaletle görevlendirmiş, Rabbi onu gece çağırıp, konuşarak Firavun'a göndermiş, mucizelerle de desteklemişti. Tuvâ, Rabbin Musa'ya nida ettiği Sina dağındaki vadidir.

Allah Tealâ Musa (a.s.)'nın kıssasını şu nedenle hatırlatmıştır: O, geçmiş peygamberlerden mucizesi en belirgin olandır. Peygamber (s.a.)'e de kavminden karşılaştığı tepkiye teselli, Kureyş kâfirlerini de kendilerinden daha kalabalık ve daha güçlü olan Firavun ve ordusuna indirdiği azabın benzeri ile tehdit vardır.

Daha sonra Allah Tealâ, Musa (a.s.)'nm görevini izah etmiştir:

"Firavun'a git. Çünkü o pek azmıştır." Allah ona şöyle dedi: Mısır ta-ğutu Firavun'a git. İsyân, büyüklenme ve Allah'ı inkârda haddi aştı; rablık iddiasında bulunup İsrailoğulları'na zulmetti, kavmini köleleştirdi.

Sonra da ona davet üslûbunu öğretti:

"De ki: " Arınmaya niyetin var mı?" Seni Rabbi'ne yönelteyim de (O'ndan) korkasın." Ona gittikten sonra Firavun'a de ki: Şirk ve ayıplardan temizlenmeye isteğin var mı? Ben seni Allah'ı bilmeye, tevhide ve ibadete yönelteyim. Onun emrettiğini yapıp yasakladığını

terkederek cezasından kurtulasın.

Allah Tealâ ona yumuşak sözlülüğü emretmiştir. Genelde despotların davet edilmeleri, aşırılıklarının hafifletilmesi, inat ve zulümlerinin kırılması için latif olmayı, incelik ve müdaratı gerektirebilir. Bu kıssadaki yumuşaklık emri Kur'an-ı Kerim'de tekrar edilmiştir. Şu ayette de aynı emir vardır: "Ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler, yahut korkar." (Tâha, 20/44)

Ayet, peygamberlerin gönderilmesindeki en büyük gayenin insanların Allah'ı bilmeye yönlendirilmesi ve Allah'ın tanınmasına dair bilginin de hidayet edenden alınacağına delildir.

Ardından Allah Tealâ, Musa (a.s.)'nın Firavun'a mucizesini gösterdiğini açıklıyor:

"Ona en büyük mucizeyi gösterdi." Ona, peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden en büyük mucize ve alâmeti gösterdi. O mucize, asanın yılanı dönüşmesi ve "beyaz el"dir. Buna rağmen ayette buyrulduğu gibi Firavun bu daveti kabul etmedi.

"Fakat yalanladı, isyan etti. Sonra da koşarak arkasını döndü." Firavun Musa'yı ve getirdiğini, hakkı yalanladı, Allah'a isyan edip itaat etmedi. İmandan kaçıp yüz çevirdi. Yeryüzünde huzursuzluğa ve Musa'ya tuzak kurmaya ve getirdiğine muhalefete başladı.

"Yalanladı, isyan etti" ifadesinde, yalanlama ve isyanın bir araya getirilmesi, kalbi ve lisani ile yalanladığına, isyan ve zulümle asi olduğuna delâlet etmektedir.

"Nihayet topladı da bağırfa- "İşte ben sizin en yüce rabbinizim!" İstişare için askelerini topladı ya da muhalefet için sihirbazlarını topladı. Sonra onlara toplandıkları o yerde bağırdı, ya da bir münadinin şöyle bağırmasını emretti: "En büyük rab, tek yetki kesin yetki sahibi benim. Benim üstümde bir rab yoktur." Cezası ise ayette buyrulduğu gibi ordusu ile beraber boğulmak oldu.

"Bunun üzerine Allah onu hem ahiret hem dünya azabıyla yakaladı. Şüphe yok ki (Allah'tan) korkacak kimseler için bunda kafi bir ibret vardır." Allah onu çok güçlü ve kudretli bir yakalayışla yakaladı ve ondan, dünyada onun gibi kafa tutanlara ibret olacak bir şekilde intikam aldı. Onun durumunu duyanın öğüt alacağı şekilde kendisini, ateş azabı olan ahiret cezası ile ve boğulma olan dünya cezası ile cezalandırdı. Firavun'un anılan kıssası ve ona yapılında, Allah'tan sakınan, korkup ibret alan ve kendisine çeki düzen veren için büyük bir ibret vardır; geçmişin olaylarına bakıp onları şimdiki ve gelecek zamana kıyaslar. Ayette geçen "el-ahireti ve'l-ûlâ" kelimelerine dünya ve ahiret manası verilmesi, İbni Kesicin dediğine göre ayetin manası için daha uygundur. [\[3\]](#)

Göklerin Yerin Ve Dağların Yaratılması İle Dirilişin İspatı

27- Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa göğü mü? Ki onu (Allah) bina etmiştir.

28- Onun boyunu O yükseltti. Derken ona bir nizam verdi.

29- Onun gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı.

30- Bundan sonra da yeri yayıp döşedi.

31- Ondan suyunu, otağını çıkardı.

32- Dağları dikti.

33- Size ve davarlarınıza birer fayda olmak üzere.

Açıklaması

"Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa göğü mü ki onu (Allah) bina etmiştir. Onun boyunu O yükseltti. Derken ona bir nizam verdi." Siz mi? Ey insanlar, ölümden sonra yaratılmanız ve dirütülmeniz, sizin takdirinizde göklerin yaratılmasından daha mı zordur? Şüphesiz göklerin yaratılması daha zordur: "Göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyüktür. (Gafir, 40/57), Gökleri ve yeri yaratan onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir?" (Yasin, 36/81) Astronomi bilginlerinin dehşet ve hayranlıkla anlattığı harika kudret eserlerini yaratmaya gücü yeten, ilk defa yaratmış olduğu ve sonra da öldürdüğü bedenleri tekrar yaratmaktan nasıl aciz kalır?

Ardından Allah Tealâ gökleri yaratma şeklini açıklamıştır. Onu yerin üstünde direksiz duran yüksek bina gibi yapmış, yapısını yüksek, yaratılışını nizamlı, farklılık ve eğrilik, yank ve çatlak olmayacak şekilde dengeli ve düzgün yapmıştır. Sayılan milyonlar aşan yıldızların yaratılışını olağan üstü güzel yapmış, her yıldızın muayyen bir hacim ve

çarpışmadan yüzebileceği bir yörünge belirlemiştir. Bunların toplamından da binaya benzeyen ve gök denen şey oluşmuştur.

"Onun gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı." Göğün gecesini karanlık yaptı. Güneşin ışığı ile parlak gündüzünü aydınlattı, ortaya çıkardı. Gece ve gündüzün sürekliliğini, mevsimlerin değişmesini yaşam ve yerleşme için uygun bir ortam yaptı.

"Bundan sonra da yeri yayıp döşedi." Yeri yayıp döşedi ve göğü yarattıktan sonra onu iki tarafından basık yaptı. Yer (arz) göğün yaratılmasından önce yaratılmıştı fakat yayılmış değildi, göğün yaratılmasından sonra yayıldı. Secde (Fussilet) suresinde şöyle buyurulmaktadır: "De ki:" Gerçekten siz mi o arzı iki günde yaratana inkâr ediyor, O'na ortaklar mı koşuyorsunuz?. O alemlerin Rabbi'dir. O, yeryüzünde sabit dağlar yerleştirdi. Onda bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için gıdalar takdir etti. Sonra göğe -ki, o bir buhar halinde idi- doğruldu da ona ve arza, "İkiniz de ister istemez gelin" buyurdu. Onlar da "İsteğe isteye geldik." dediler." (Fussilet, 41/9-11) Bu ayet göklerin yerden sonra yaratıldığına ancak, yerin yayılıp döşenmesinin göklerin yaratılmasından sonra olduğuna delildir. [\[4\]](#)

Sonra yayma esnasında hayat ve geçim yolları için gerekli şeylerin nasıl düzenlendiğinin izahını yaparak buyurdu ki:

"Ondan suyunu, otağını çıkardı. Dağları dikti. Size ve davarlarınıza birer fayda olmak üzere." yerden nehirler, denizler, pınarlar, kaynaklar fışkırttı. İnsan için daneler ve meyvalardan azık, hayvanlar için de ot, saman gibi otlaklar çıkardı. Dağları da üzerindeki sarsmasını diye yerin kazıkları gibi yaptı. Onları yerlerinde sabitleştirdi, yerleştirdi.

Ey insanlar! Bütün bunları Allah Tealâ sizin menfaatiniz ve yararınız için, sizin istifadeniz için yaptı. Buyurdu ki: "O sizin için gökten su indirendir. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler." (Nahl, 16/10) [\[5\]](#)

Ahirette İki Grubun Cezası Ve Kıyamet Bilgisinin Allah'a Havale Edilmesi, Dünyanın Süresinin Kısalığı

34, 36- Fakat o en büyük belâ geldiği zaman, insanın neye koştuğunu iyice

anlayacağı gün, o alevli ateş, görecek kimseye apaçık gösterildiği (zaman).

37, 38- Artık kim haddi aşarak küfretmiş, dünya hayatını tercih eyle-mişse,

39- İşte muhakkak ki o alevli ateş onun varacağı yerin ta kendisidir.

40, 41- Rabinin makamından kor-

yerin ta kendisidir.

42- Sana o saati, onun ne zaman demir atacağını s°rarlar-

43- Sende ona ait şey (herhangi bir bilgi) yoktur ki anlataşın.

44- Onun nihayeti ancak Allah'a (dayanır.)

45- Sen ondan korkacak kimselere ancak o tehlikeyi haber verensin.

46- Onlar bunu görecekları gün sanki (günün) bir akşamından, yahut bir kuşluğundan başka durmamışlardır.

Açıklaması

"Fakat o en büyük belâ geldiğı zaman, insanın neye koştüğünü iyice anlayacağı gün, o alevli ateş, görecek kimseye apaçık gösterildiğı (zaman)" Diğer bütün belâların üstünde olan en büyük belânın vakti geldiğinde -ki kıyamet günü ya da dirilmenin olacağı ikinci üfürme anı veya cennet ehlinin cennete cehennem ehlinin de cehenneme sürülmesidir ve insan onun yanında önceki her şeyi unutacaktır,- Allah Tealâ mahlukât arasında hükmedecektir. Bu şart cümlesinin cevabı "Allah hükmedecektir" takdiridir.

O günün iki sıfatı vardır: O zaman insan yapmış olduğı bütün iyilikleri ve kötülükleri görür. Çünkü onu amel sahifesinde yazılı görecektir: "İnsan o gün hatırlayacak ama, hatırlamadan ona ne?" (Fecr, 89/23). "Allah onları yazdı, onlar unuttu." (Mücadile, 58/6). O gün cehennem ateşi, mümin olsun kâfir olsun kimseye gizli kalmayacak şekilde ortaya çıkar: "Cehennem de azgınlara açılıp gösterilmiştir." (Şuara, 26/91). Mukatil dedi ki: "Örtüsü kalkar ve halk ona bakar." Mümin, ondan kurtulmakla Allah'ın ona nimetinin

kadrini bilir. Kâfir ise, kederden kedere, hasretten hasrete düşer.

Ardından Allah Tealâ mahlukât arasındaki hükmünü açıklayarak buyurdu ki:

"Artık kim haddi aşarak küfretmiş, dünya hayatını tercih eylemişse, işte muhakkak ki o alevli ateş onun varacağı yerin ta kendisidir." Büyükle-nip, isyan eden ve küfürde isyanda haddi aşan, dünya hayatını din ve ahi-rete tercih eden, ona hazırlanmayan, onun için amel de yapmayan... İşte onun sonunda varacağı ve kalacağı yer yakıcı ateştir. Çünkü dünya sevgisi her yanlıştın başıdır. Ayetin Nazr ve oğlu el-Haris hakkında indiği söylenmiştir. Bununla birlikte ünya hayatını ahirete tercih eden her kâfir için umumdur.

"Ama, kim Rabbinin huzurunda (durmaktan) korktu, nefsinin hevedan alıkoyduysa, işte muhakkak ki cennet onun varacağı yerin ta kendisidir." Kim de Allah azze ve celle'nin önünde durmaktan korkar, kıyamet günü Allah'ın onun hakkındaki hükmünden çekinirse, Allah'ın azamet ve celâlini kavrar, nefsinin kötülüklerden engeller, masiyet ve arzuladığı haramlara mani olur ve onu Rabbinin itaatine çevirirse, başka yer değil cennet onun varacağı yer ve makam olacaktır. Ayet Mus'ab b. Umeyr ve kardeşi Amir b. Umeyr hakkında inmiştir. Allah'tan korkan ve hevasına uymayan bütün müminler hakkında umumdur.

Bu iki vasıf Allah Tealâ'nın ateş ehlini vasıflandırdığı iki sığata zıttır. "Ama, kim Rabbinin makamından korktu." cümlesi "Artık kim haddi aşarak.." cümlesinin zıttıdır. "Nefsinin hevedan alıkoyduysa" cümlesi "dünya hayatını tercih etmiş" cümlesine zıttır.

Allah'tan korkma, muhakkak Allah'ın varlığını ve birliğini tanıdıktan sonra olmalıdır. Nitekim: "Allah'tan ancak alim kulları korkar." (Fatır, 35/28) buyurulmuştur. Allah'tan korkma hevayı defetmenin sebebi olduğu için "Nefsinin hevedan alıkoyduysa" cümlesinden önce anılmıştır. [\[6\]](#)

Sonra da Allah Tealâ müşriklerin alaylı yolla kıyametin vaktini sormalarını zikrederek buyurdu ki:

"Sana o saati, onun ne zaman demir atacağını sorarlar." Ey Peygamber! Dirilişi inkâr eden müşrikler sana kıyametin ne zaman demir atacağını, yani meydana geleceği vakti soruyorlar. Allah'ın onu ne zaman meydana getireceğini geminin demir atma ve varıp kalacağı yere ulaşacağı zamana benzeterek soruyorlar. Bu da Peygamber (s.a.)'i kıyametin "et-Tâmme, es-Sâhha, el-Azife, el-Hâkka, el-Karia" gibi ürpertici vasıflarını andığını duydukları zamandır. Alay ederek şöyle demişlerdi: "Gelip çatması ne zaman?"

Aişe (r.a.)'nin geçen hadisinde, Rasulullah (s.a.)'m bu ayet ininceye kadar kıyameti anıp onu sorduğu rivayet edilmişti. İbni Abbas dedi ki: Mekke müşrikleri Rasulullah (s.a.)'a

kiyamet ne zamandır diye alay için sordular. Allah azze ve celle bu ayeti indirdi.

"Sende ona ait şey (herhangi bir bilgi) yoktur ki anlataşın. Onun nihayeti ancak Allah'a (dayanır)" Ey Muhammedi Senin kıyamete dair bir bilgin yoktur ki bunu sana soruyorlar. Yani bu konuda senin elinde bir şey yoktur. [7] Bu, onu çokça anması karşısında bir hayret ifadesidir. Sanki şöyle denmiştir: Onun bilgisi ne sende ne de bir başkasındadır. Aksine kaynağı, dayanağı ve bilgisinin nihayeti Allah azze ve celle'dir. Sadece O, kıyametin vaktini tam olarak bilir, başkası değil. Ondan sana nasıl sorarlar, meydana geleceği vaktin açıklamasını nasıl isterler? Onlar onu sorup duruyorlar, sen de onlara cevap vermek istiyorsun.

Bu ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Kıyametin vukuunun ne zaman olduğunu sana sorarlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin nezdindedir. O'nun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de, yere de ağır basmıştır o. O, size ancak ansızın gelir." "Tam manasıyla biliyormuşsun gibi sana onu sorarlar. De ki: Onun ilmi ancak Allah katındadır." (A'raf, 9/187) "Kıyametin ilmi Allah nezdindedir." (Lokman, 21/34). Bu nedenle, Cebrail (a.s.) Rasulullah (s.a.)'a kıyametin vaktini sorduğunda, Müslim'in Ömer'den yaptığı rivayette şöyle buyurmuştu: "Kendisine sorulan, sorandan daha bilgili değildir."

"Sen ondan korkacak kimselere ancak o tehlikeyi haber verensin." Seni insanları Allah'ın azap ve cezasından uyarasın ve korkutasın diye gönderdim. Sen sadece, kıyametten korkanı korkutucusun. Kim Allah'tan ve tehdidinden korkarsa sana uyar ve kurtulur, kazanır. Kim de kıyameti yalanlar ve sana aykırı davranırsa kaybeder, zarara uğrar. Sorumlu olmadığını bırak, emredildiğin uyarma işini yap. Uyarmayı korkanlara özelleştirmesi, onların uyarıdan yararlanmaları dolayısıyladır.

"Onlar bunu görecekleri gün sanki (günün) bir akşamından, yahut bir kuşluğundan başka durmamışlardır." Şu sordukları gün, kesinlikle olacaktır. Onlar kabirlerinden mahşere kalkıp kıyameti gördüklerinde, dünya hayatının süresini azımsayacaklar. Onu gündüzün bir saati ya da bir akşamı veya bir kuşluk vakti gibi görecekler. Burada amaç, kıyametin şiddetini gördüklerinde, dünya da geçirdikleri süreyi onların gözünde az göstermektir. Onu gördüklerinde sanki bir gün kalmış gibi olacaklar. Dendi ki: Kabirlerinde sadece bir akşam ya da bir kuşluk kalmışlardır. Bu da, o günün korkunçluğunu gözleri ile görünce, kabirde kaldıkları süreyi azımsamala-ındandır. [8]

---

[1] Ayetler arasında atf harfi olarak önce "*av" sonra da "fa" kullanılmıştır. Vav değişikliğe delâlet etiğine göre murat, zatın değiştiğine delâlet eden sıfatın değişikliğidir. Fa da, kendisinden sonra gelenin kendisinden önceki ile sıralı olduğunu gösterdiğine göre murat, durumların öncekilerle sıralanmasıdır.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/343-543.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/348-350.

[4] İbni Kesir, IV/468.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/352-353.

[6] Razi, XXXI/51.

[7] Ebu Hayyan, el-Bahru'l-Muht, VIII/424.

[8] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/357-359.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nüzul Sebebi 2

İslâm'da Eşitlik. 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kur'an Bir Öğüt Ve Hatırlatmadır, Allah'ın İnsan Üzerindeki Nimetleri 4

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 5

Ayetler Akası İlişki 5

Açıklaması 5

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6](#)

[İnsanın İhtiyacı Olan Allah'ın Nimetleri 7](#)

[Kelime ve İbareler: 7](#)

[Ayetler Arası İlişki 7](#)

[Açıklaması 7](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7](#)

[Kıyametin Korkuları 8](#)

[İ'rab: 8](#)

[Belagat: 8](#)

[Kelime ve İbareler: 8](#)

[Ayetler Arası İlişki 8](#)

[Açıklaması 9](#)

[Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 9](#)

İslâm'da Eşitlik

1, 2- Yüzünü ekşitip çevirdi, kendisine o âma geldi diye.

3- (Onun halini) sana hangi şey bildirdi. Belki o, arınacaktı.

4- Yahut öğüt alacaktı da bu öğüt kendisine fayda verecekti.

5- Ama kendisini müstağni gören adam (yok mu?).

6- İşte sen onu karşına alıyorsun.

7- Halbuki onun arınmasından sana ne?

8, 9, 10- Ama sana koşarak gelen kimse, o (Allah'tan) korkan bir (adam) olduğu halde, sen kendisini bırakıp da oyalanırsın.

Açıklaması

"Yüzünü ekşitip çevirdi, kendisine o âma geldi diye" Peygamber (s.a.) âma ona geldi ve sözünü kesti diye yüzünü buruşturdu ve yüz çevirdi. O şahıs Abdullah b. Ümmi Mektûm'dur. Rasulullah (s.a.), İbni Ümmi Mek-tûm'un sözünü kesmesini hoş karşılamayarak ve ondan yüz çevirince ayet indi. İbni Ümmi Mektûm, Peygamber (s.a.)'in meşguliyetini bilemediği için mazur sayılmıştır.

"(Onun halini) sana hangi şey bildirdi. Belki o, temizlenecekti. Yahut öğüt alacaktı da bu öğüt kendisine fayda verecekti", Ey Muhammedi Sana bildiren, öğreten nedir, belki de âma senden öğrendikleri ile amel-i salihe yönelecek, günahlardan temizlenecekti ya da öğrendiklerinden öğüt alıp hatırlayacak öğüt ona fayda verecekti.

Buradan anlaşılıyor ki: Âmânın dışında, Müşriklerden arınması ve hatırlatılması için ilgilenilenlerin hidayetlerinden umut yoktu. Burada Allah Tealâ İbni Ümmi Mektûm'u yüceltmektedir.

Peygamber (s.a.)'in bu uygulaması ihtiyat ve daha uygun olanın terki mesabesindedir. Asla bir günah değildir. Uygulama, İslâm dininde sorumluluğun kaldırıldığı sevme, kızma, gülme ağlama gibi insan mizacına bağlı bir durumdan kaynaklandığı için peygamberlerin ismeti (günahlardan uzak oluşları) ile de ters düşmez.

Bu itab daha sonra açık bir şekilde dile getiriliyor:

1- "Ama kendisini müstağni gören adam (yok mu?) işte sen onu karşına alıyorsun" O malı, serveti ve gücü ile sendeki Kur'an bilgisinden ve ilâhi hidayetten, iman ve ilimden kendisini uzak görene yüzünü ve sözünü çeviriyorsun. O ise sana ihtiyacı olmadığını hissettiriyor.

"Halbuki onun arınmasından sana ne?" Onun müslüman olmamasından, hidayete ermemesinden ve günahlardan arınmamasından sana bir sorumluluk düşmez. Senin tebliğden başka vazifen yoktur. Durumu onun gibi olan kâfirlerin işi ile ilgilenme.

2- "Ama sana koşarak gelen kimse, o (Allah'tan) korkan bir (adam) olduğu halde, sen kendisini bırakıp da oyalanırsın." Allah'tan korkarak sana hidayeti ve hayra irşadı talep için, Allah'ın öğütleri ile öğütlenmek için geleni ise görmezlikten geliyor, onunla meşgul olmuyorsun, ilgilenmiyorsun.

Bunun için Allah Tealâ Peygamber (s.a.)'i uyararak İr iniseye özel muamele yapmamasını, aksine ünlü olanla garibi, zenginle fakiri, efendiyle köleyi, erkekle kadını, küçükle büyüğü eşit tutmasını emretti. Allah dilediğini sırat-ı müstakime hidayet eder. [\[1\]](#)

Kur'an Bir Öğüt Ve Hatırlatmadır, Allah'ın İnsan Üzerindeki Nimetleri

11-Hayır. Çünkü o bir öğüttür.

12- Dolayısıyla dileyen onu hatırlayıp öğüt alır.

13, 14- O, çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdedir.

15, 16- Kıymetli, sevgili, elçilerin elleriyle (yayıp duyurulmuştur.)

17- O kahredilesi insan, ne nankördür o!

18- Onu hangi şeyden yarattı?

19- Bir damla sudan yarattı da onu biçimine koydu.

20- Sonra onun yolu(nu) kolaylaştırdı.

21- Sonra onu öldürüp kabre soktu.

22- Daha sonra, dilediği zaman da onu tekrar diriltecek.

23- Gerçek (o insan Allah'ın) emrettiği şeyleri yerine getirmemiştir.

Açıklaması

"Hayır! Çünkü o, bir öğüttür", İbni Ümmi Mektûm'a yaptığın gibi fakirden yüz çevirme ve arınmaya niyeti olmadığı halde zenginle ilgilenme. Şu ayetler veya sure ya da Kur'an bir öğüttür. Sana ve ümmetine yaraşan ondan öğüt almak ve gereği ile amel etmektir.

Ayette, Kur'an'ın kadrini yüceltme vardır; kâfirler onu kabul etsin veya etmesin, onlara iltifat edilmez, aldırılmaz.

Sonra o öğüdü iki vasıfla nitelendiriyor:

1- "Dolayısıyla dileyen onu hatırlayıp öğüt alır." Bu açık ve net bir öğüttür, onun anlaşılması, öğüt alınıp gereği ile amel edilmesi mümkündür. İsteyen ondan öğüt alır, onu korur, gereğini yapar.

2- "O, çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdedir. Kıymetli, sevgili, elçilerin elleriyle" O, Allah katında şerefli sahifelere konmuş sabit bir öğüttür. İçindeki ilim ve hikmetten ötürü, Levh- Mahfuz'dan indiği, Allah katında değeri yüksek olduğu için korunmuştur, onu ancak temiz olanlar tutabilirler. Şeytanlardan ve kâfirlerden muhafaza edilmiştir; ona ulaşamazlar. Eksiklik ve yanlıştan da uzaktır. Meleklerin eliyle taşınmıştır;

onlar insanlara tebliğ için vahyi Allah ve elçileri arasında taşırlar.

Onlar Rableri nezdinde şereflidirler. Masiyetten beridirler. Muttaki ve Rablerine itaatkârdırlar. İmanlarında sadıktırlar. Kısaca Allah Tealâ melekleri üç vasıfla sıfatlandırıyor: Elçidirler, Allah ile Rasulleri arasında vahyi taşırlar. Rableri katında şereflidirler ve Allah'a itaat ederler. Ayetlerde de öyle buyurulmaktadır: "Onlar ikrama mazhar edilmiş kullardır." (Enbiya, 21/26). "Onlar Allah'ın kendilerine emrettiği şeylere asla isyan etmezler. Neye de memur edilirlerse yaparlar." (Tahrim, 65/6)

İbni Cerir et-Taberi dedi ki: Doğru olan, ayetteki elçilerin melekler olduğudur. Elçilik de Allah ile kulları arasındadır. Bunun için insanlar arasında sulh ve iyilik için koşuşturana da elçi denmiştir.

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Ahmed, Aişe (r.a.)'den şu rivayeti yaptılar: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Mahir olarak Kur'an'ı okuyan, şerefli ve muttaki elçilerle beraberdir. Zorlanarak okuyanın da iki ecri vardır."

Ardından Allah Tealâ şu sözü ile de öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden insanları kınamıştır:

"O kahredilesi insan, ne nankördür o!" Kâfir insan kahredilesi ya da öldürülesi veya ezilesi; küfrü ne aşırıdır onun! Bu ona en ağır bir beddua ve küfürdeki aşırılığına şaşma ve ileri derecede bir kınamaya işarettir.

Sonra, Allah değersiz bir şeyden onu yarattığını ve yeniden yaratmaya da kadir olduğunu hatırlatarak buyuruyor ki:

"Onu hangi şeyden yarattı? Bir damla sudan yarattı da onu biçimine koydu" Şu Rablerini inkâr eden kâfirleri Allah hangi değersiz, hor şeyden yarattı? Allah Tealâ onu hakir bir sudan yarattı, onu büyüttü ve kendi maslahatına uygun hale getirdi. Yaratılışı tamamlayıp hayatı süresince ihtiyaçlarına uygun organlarla tamamladı. Akıl, fikir, düşünce, güç ve Allah'ın nimetlerinden istifade etmesi için duyu organları ile güçlendirdi. Onları Allah'ın hoşlanmayacağı şeylerde değil, O'nu memnun edecek şeylerde kullanmalıdır.

"Sonra onun yolu(nu) kolaylaştırdı" Bu ya, anne rahminden kolaylıkla çıkıştan kinayedir ya da, şu ayette geçtiği gibi Allah Tealâ hayır ve şerri elde etme yolunu kolaylaştırdı. "Biz ona iki de yol gösterdik." (Beled, 90/10) ona hayır yolunu ve şer yolunu açıkladık. "Gerçek biz ona yolu gösterdik. İster şükredici, ister nankör." (Dehr, 76/3)

"Sonra onu öldürüp kabre soktu. Daha sonra, dilediği zaman da onu tekrar diriltecek" Yaratıp ona hayat imkânı verdikten sonra ruhunu kabze-dip ona saygı için örtüleceği bir

kabre koydu onu, vahŖi hayvanların ve kuŖların yiyeceği Ŗekilde yeryüzünde bırakmadı. Daha sonra dilediği zaman onu tekrar diriltecektir. Buna ba's ve nüŖûr denir.

"Gerçek (o insan Allah'ın) emrettiği Ŗeyleri yerine getirmemiŖtir." Bu insan için bulunduğu duruma göre bir azarlama ve kınamadır. Kusursuz insan yoktur. Bazı insanlar küfürle kusur iŖlemiŖler, bazıları da isyanla, bir baŖkaları da kendisine uygun olan daha iyi ve daha üstünü yapma yerine aksini yaparak kusur iŖlemiŖlerdir. Ayet, insanın bu hali karŖısında ŖaŖkınlıđı gösteriyor. Varlığına kendi nefsinde, göklerde ve yerde deliller bulunduğu halde yaratanını inkâr edebiliyor, Rabbinin nimetini inkâr edebiliyor, o nimetlere hamd ve Ŗükürle, güzel karŖılıkla muamele etmiyor, nimetleri kendisine nispet edebiliyor. Hidayet ve rüŖdün delillerini, isyanın tehlikelerini idrak edebildiği halde Allah'a isyan edebiliyor. [\[2\]](#)

İnsanın İhtiyacı Olan Allah'ın Nimetleri

24- Öyle ya, o insan yediğine baksın.

25- Hakikat biz, o suyu bol bol döktük.

26- Sonra toprağı iyiden iyi yardık.

27- Bu suretle onda dane bitirdik.

28-31- Üzüm, yonca, zeytinlik, hurmalık, sık ve bol ağaçlı bahçeler, meyveler, otlaklar yarattık.

32- Hem size, hem davarlarınıza fayda olarak.

Açıklaması

"Öyle ya, o insan yediğine baksın" İnsan bir baksın, Rabbi, hayatının sebebi olan

yiyeceğini nasıl yarattı, nasıl tedbir edip ona hazırladı? Bunda, o nimetleri hatırlatma ve kuru topraktan bitkileri canlandırma örneği ile erimiş kemik haline geldikten sonra cesetlerin de diriltileceğine işaret vardır. Sonra da yiyeceğin nasıl ortaya çıkarıldığını açıklayarak buyurdu ki: "Hakikat biz, o suyu bol bol döktük. Sonra toprağı iyiden iyi yaptık."

Biz suyu gökten veya buluttan yere bol bol indirdik. Suyun indirilmesi yağmurdur. Sonra onu yere yerleştirdik ve toprağı konmuş tohumu suladık, toprağı da ondan çıkan bitki ile yaptık. O da yükselip, toprağın üzerine çıktı. Allah Tealâ daha sonra sekiz çeşit bitki sayarak buyurdu ki:

1-3- "Bu suretle onda dane üzüm, yonca bitirdik." Yerde gıdalanılacak buğday, arpa, mısır, çeşitli üzümler, hayvanların taze olarak yediğı yonca. Mana şudur: Bitkiler, dane, üzüm ve yonca oluncaya kadar büyüyüp artar.

4-5- "Zeytinlik, hurmalık" Meyvesi bilinen zeytin ve hurma ağacını bitirdik.

6-8- "Sık ve bol ağaçlı bahçeler, meyveler, otlaklar yarattık." yoğun ve büyük ağaçlı çokça bahçeler, elma, armut, muz, şeftali, incir ve benzeri gibi yararlanılan meyvalar, hayvanlar için yiyecek ot, saman. Ayette geçen "el-ebbü" insanların yemediğı ve ekmedikleri, yerden çıkan, ot ve diğ er hayvanlara ait yiyeceklerdir.

Ardından da bu bitkilerin yaratılmasındaki hikmeti ve nimet olma yönünü zikrederek buyurdu ki:

"Hem size, hem davarlarınıza fayda olarak" yani bunları size ve davarlarınıza, siz yararlanın hayvanlarınız da yesin diye yarattık. Ayette geçen ve "davarlar" olarak tercüme edilen " en'am", deve, inek ve koyunlara denmektedir. [\[3\]](#)

Kıyametin Korkuları

33- Fakat o kulakları sağır edercesine haykıracak olan ses geldiğı zaman

34, 36- Kişinin kaçacağı gün: Kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından.

37- O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır.

38, 39- O gün yüzler vardır, parıl parıl parıldar, güler, sevinçlidir.

40- O gün yüzler de vardır, üzerlerini toz toprak (bürümüştür.)

41- Onu bir karanlık ve siyahlık kaplayacaktır.

42- İşte bunlar kâfirler, facirlerdir.

Açıklaması

"Fakat o kulakları sağır edercesine haykıracak olan ses geldiği zaman." Kıyamet, ya da kulağa çarpan yani, onu duymaz hale getiren kıyamet gününün sesi geldiği zaman. es-Sâhha, kıyametin isimlerinden biridir. Allah onu yüceltmiş ve ona karşı insanları uyarmıştır. Begavi dedi ki: es-Sâhha, kıyamet gününün sesi demektir. Böyle adlandırılması, kulaklara çarpması ve şiddetinden dolayı kulakları sağır etmesindedir. İbni Cerir Sur'a üfürmenin adı olabilir, demiştir.

"Kişinin kaçacağı gün: Kardeşinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından. O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır." Ses geldiği zaman kişi, en değerli ve ona sevgi, şefkat ve duygu olarak en yakın olması gereken kardeş, anne, eş ve çocuk gibi akrabasını görüp de onlardan kaçıp uzaklaştığında. Çünkü korku büyük, şartlar çetindir. O gün herkesin onu akrabasından koparacak, uzak tutacak onları unutturacak bir derdi vardır. Allah Tealâ buyuruyor ki: "O gün seven sevdiğine hiçbir şeyle fayda vermez. Onlara yardım da edilmez." (Duhan, 44/41), "Hiçbir hısım bir hısımı sormayacak." (Mearic, 70/10).

Anlatılan şudur: Kişi dünyada kendisine sığındıklarından ahiret hayatında kaçacaktır. Ayetteki sıralamanın ifade ettiği husus da açıktır. En uzaktan kaçış: Kardeşten sonra ebeveynen, sonra da eş ve çocuktan. Genel olarak en sevgili ve en yakına yükselerek. Zemahşeri dedi ki: Kardeşle sonra da ebeveynle başladı. Çünkü onlar en yakınlarıdır. Sonra da eş ve çocuklar. Çünkü onlar da en yakın ve en sevgili olanlardır. Adeta şöyle demiştir: Kardeşinden kaçacak hatta ebeveyninden ve hatta eşinden ve çocuklarından. Razi de onun bu görüşünü teyit etmiştir.

en-Nezzam en-Nisaburî, Garâibu'l-Kur'an'mda bu görüşü yorumlayarak dedi ki: Bu görüş, eşin ebeveynden daha yakın ve daha sevgili olmasını gerektirmektedir. Herhalde bu akıl ve şeriatın aksinedir. Daha doğru olan şöyle denmesidir: Kişiyi dünyada yukarı ve aşağı doğru daha çok çevreleyen akrabalarından bazılarını anmayı dilemiş ve yukarı doğru olanlardan başlamıştır. Çünkü aslın öne alınması fertin öne alınmasından evlâdır. Her iki taraftan ona aynı derecede yakın olan iki kişi önce anılmıştır: Birinci taraftan kardeşi ikinci taraftan da eşi. Çocukların varlığı eşin varlığına bağlı olduğuna göre eşin öne alınması uygundur. [4]

Daha açık olan, kaçmanın manasının onların durumu ile ilgilenmenin azlığı olmasıdır. Ayette "o gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır, " yani, onu yakınlarından alıkoyar, engeller buyurulması da buna delildir. [5]

İbni Ebi Hatim, Nesai ve Tirmizi İbni Abbas'tan şöyle dediğini rivayet ettiler: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Yalınayak, çıplak, yaya ve sünnetsiz haşrolunacaksınız." Hanımı dedi ki: Ya Rasulallah! Birbirimizin avretini görür veya bakarız? Buyurdu ki: "O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır." Ya da "Onu bakmaktan alıkoyacak meşguliyeti vardır."

Sonra Allah Tealâ o zaman insanların durumlarını ve o günde iyiler ve kötüler diye ikiye ayrılacaklarını zikretti. Önce iyilerin vasıflarını anarak buyurdu ki:

"O gün yüzler vardır, parl parıl parıldar, güler, sevinçlidir." insanlar orada iki fırka olurlar gülen, aydınlık parlak yüzler: Onlar cennet ehli olan müminlerin yüzleridir. Zira o zaman ellerindeki nimet ve ikramları görecekler.

Sonra kötülerini şu sözü ile vafetti:

"O gün yüzler de vardır, üzerlerini toz toprak (bürümüştür.) Onu bir karanlık ve siyahlık kaplayacaktır. İşte bunlar kâfirler, facirlerdir." Kıyamette, Allah'ın hazırlamış olduğu azabı gördüğü için, tozlanmış, ümitsiz, karamsar yüzler vardır. O yüzleri karanlık, siyahlık, zillet ve şiddet kaplamıştır. O tozlanmış yüzlerin sahipleri, Allah'a iman etmeyip küfreden, peygamberlerin getirdiklerine de inanmayan ve kötülükler işleyenlerdir. Küfür ile facirliği birleştiren fasıklar ve yalancılar onlar. Nitekim ayette: "Kötüden, öz kâfirden başka da evlât doğurmazlar." (Nûh, 71/27) buyuruldu. Büyük günah sahibinin facir olduğunu da bu "kâfirler, facirler" ayetine binaen kabul etmiyoruz. Kâfirler facirlerdir, başkası değil.

Razi'nin dediği gibi, bu ve benzeri ayetlerde iki grubun bulunmuş olması, üçüncü bir grubun, isyankâr, fasık müminlerin bulunmadığını göstermez. [6]

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/365-366.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/369-371.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/373-374.

[4] Zemahşeri, III/314; Razi, XXX/64; en-Nazzam, Garâibu'l-Kur'an, XXX/31.

[5] en-Nazzam, a.g.y.

[6] Razi, XXXI/65.

Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/377-379.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti 2

Kıyametin Durumları Ve Korkuları 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kur'an Vahyinin Ve Rasulullah'ın Nübüvvetinin Doğruluğuna Yemin. 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Kıyametin Durumları Ve Korkuları

1- Güneş durulduğu zaman,

2- Yıldızlar düştüğü zaman,

3- Dağlar yürütüldüğü zaman,

4- Gebe develer salıverildiği zaman,

5- Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman,

6- Denizler ateşlendiği zaman,

7- Ruhlar çiftleştiği zaman,

8, 9- Diri diri gömülen kızın hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman, 10- Defterler açılıp yayıldığı zaman,

12-O alevli ateş daha ziyade kızıştı- rıldığı zaman,

13- Cennet yaklaştırıldığı zaman.

14- Her insan ne hazırlamışsa bilecektir.

Açıklaması

Bunlar, insanlar büyüklüğünü görsünler ve ondan korksunlar diye anlatılan kıyametin vasıfları ve dehşet olaylarıdır:

"Güneş durulduğu zaman, yıldızlar düştüğü zaman, dağlar yürütüldüğü zaman." Sarığın sarıldığı ve elbisenin üstüste katlandığı gibi güneş dürülüp katlandığı ve atıldığı, âlemin harap olacağı için ışığı giderildiği zaman Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi yıldızların da söndüğü düşüp dağıldığı zaman, "Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman" (İnfitar, 82/2); yer sallanınca dağlar yerden koparılıp havada yüzdürüldüğü zaman "Dağlar yürütülüp bir serap haline gelmiştir." (Nebe', 78/20), "O gün ki biz dağları yürüteceğiz ve sen yeri bir çöl göreceksin." (Kehf, 16/47)

"Gebe develer salıverildiği zaman, vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman, denizler ateşlendiği zaman" Arapların en nefis ve en değerli varlığı olan hamile develerin, durumun vehameti ve korkunun çokluğundan dolayı çobansız salıverildiği zaman. Evcil olmayan vahşi kara hayvanları kırşılıklı kısas için diriltüdüğü zaman. Onların haşri ölüp helak olmalarıdır da denmiştir. Denizler, birbirine katılıp tek şey olduktan sonra, volkanlar ve zelzelelerle tutuşturulup lavlanmış ateşe döndüğü zaman: "Denizler fiş-kırtıldığı zaman." (İnfitar,82/3) "Dolan denize" (Tûr, 52/6) O zaman denizler ve yer, hararet ve yakmanın doruğunda tek şey haline gelirler.

Übey b. Ka'b (r.a.) dedi ki: Kıyamet gününden önce altı alâmet vardır: İnsanlar çarşılarında (günlük işlerini yaparlarken) iken güneşin ışığı gidecek. Onlar bu durumda iken dağlar yere serilecek, hareketlenecek, karışıp dağılacak, cinler insanlara insanlar cinlere sığınacak. Hayvanlar, kuşlar, birbirine girecekler. İbni Abbas Allah Tealâ'nın " güneş durulduğu zaman..." ayetleri hakkında dedi ki: On iki durum vardır. Altısı dünyada altısı da ahirette. İlk altısını Übey b. Ka'b'ın sözünde açıkladık. Diğer altısı da, aşağıdadır. Bu nedenle Allah Tealâ dirilişten sonra olacakları zikretmiştir:

"Ruhlar çiftleştiği zaman, diri diri gömülen kızın hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman." Ahiretteki yaratılışta ruhlar cesetlerle birleştirildiği zaman. Bazı Arap kabilelerinin yaptığı gibi utanma ve fakirlik korkusu ile diri diri gömülen kız çocuğuna bu işi yapanın şiddetle azarlandığı zaman; kıyamet gününde katiline tehdit olsun diye ona hangi suçtan dolayı gömüldüğü sorulur. Zira mazluma soru sorulursa, zalimin hali nicedir? İbni Abbas: "sorulduğu zaman" ifadesini, kız gömülme sebebini sorduğu zaman, şeklinde açıklanmıştır.

Gömülene sorulan bu soru, onu yapanlara yönelik bir kınamadır. Çünkü soru bu işi onlara yapanlarına döner. [\[1\]](#)

İmam Ahmed, Hansa b. Muaviye es-Sarimiye'den, o da amcasından rivayet etti: Dedi ki: Ya Rasulallah! Kim cennettedir, dedim. Buyurdu ki: "Peygamber cennettedir, şehid cennettedir, doğan cennettedir, gömülen cennettedir. "

"Defterler açılıp yayıldığı zaman, Gök koparıldığı zaman" Hesap yerinde amel

sahifeleri açılıp yayıldığı zaman, her insan sahifesini sağından veya solundan alır. Gök de yarılıp giderilince varlığı kalmaz.

"O alevli ateş daha ziyade kızıştırıldığı zaman, cehennem yaklaştırıldı-ğı zaman." Allah'ın düşmanları için cehennem tam tutuşturulduğu zaman. "Onun yakıtı insanlar ve taşlardır." (Bakara, 2/24) Cennet de takva sahibi müminlere yakın hale getirildiği zaman "Cennet takva sahiplerine, uzak olmayarak yaklaştırılmıştır." (Kâf, 50/31).

"İnsan ne hazırlamışsa bilecektir." Surenin başındaki cümle ve ona atfedilenlerin cevabıdır. Yani geçen olaylar meydana gelip bu işler olduğu zaman, her nefis, sahifeler açıldığında ne hazırladığını ve hayırdan serden ne yaptığını bilir: "O gün ki herkes ne hayır işlediyse karşısında hazırlanmış bulacak, ne kötülük yaptıysa Oflunla da kendi arasında uzak bir mesafe olmasını arzu edecek." (Ali İmran, 3/30), "O gün insana önden yolladığı ve geri bıraktığı haber verilir." (Kiyame, 75/13), Surenin başından buraya kadar olan ayetler şart, "İnsan ne hazırlamışsa bilecektir." ayeti de cevaptır. Ha-san-ı Basri: Bu ona yemin ve cevaptır, dedi. Kurtubi ise: Birinci görüş daha doğrudur, dedi. [\[2\]](#)

Kur'an Vahyinin Ve Rasulullah'ın Nübüvvetinin Doğruluğuna Yemin

15- Hayır. Yemin ederim o (gündüz) kaybolup (gece) geri dönen (yıldız)lara.

16- Dolaşıp yuvalarına giren gezegenlere

17- Kararmaya başladığı zaman ge-

18- Nefes almaya başladığı zaman sabaha

19- "Muhakkak ki o (Kur'an), şerefli bir elçinin sözüdür.

20- Kuvvet sahibi; Arş'ın sahibinin katında itibarlı,

21- Orada kendisine itaat olunan- dır, bir emindir.

22- Sizin sahibiniz bir mecnun değil!

23- Andolsun ki o onu apaçık ufukta görmüştür.

24- O gaybten dolayı asla suçlu değildir.

25- O (Kur'an) da taşlanmış bir şeytanın sözü değil.

26- O halde nereye gidiyorsunuz?

27- O ancak alemler için bir öğüttür.

28- Sizden dosdoğru olmayı dileyenler için.

29- Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz.

Açıklaması

"Hayır. Yemin ederim o (gündüz) kaybolup (gece) geri dönen (yıldızlara. Dolaşıp yuvalarına giren gezegenlere" Gündüz güneşin ışığı ile kaybolup feleğinde yüzen, gece de geyiklerin yuvalarından çıktıkları gibi yerlerinden çıkan bütün yıldızlara yemin ederim.

Cumhura göre, gezegen yıldızların hepsi buna dahildir. Bazılarına göre de bunlar, güneş ve ayın dışındakilerdir.

"Kararmaya başladığı zaman geceye. Nefes almaya başladığı zaman sabaha" Gece karanlığı ve korkutuculuğu ile yöneldiği zaman. Evla olan bu manadır.

Yönelip de ışığı ile ufku aydınlattığı zaman sabaha. Çünkü o canlı bir ruhla ve tatlı bir rüzgarla gelir.

İbni Kesir dedi ki: "As'ase" kelimesinin dönme anlamına kullanılması da sahih olmakla beraber yönelme manasına kullanılması daha uygundur. Adeta, karanlığı çökmeye başladığı zaman geceye, ışığı parlamaya başladığı zaman da fecre yemin etmiştir. Allah Tealâ buyurdu ki: "Andolsun bürü-yüp örttüğü zaman geceye, açıldığı zaman gündüze." (Leyi, 92/1,2), "Andolsun kuşluk vaktine, sükuna vardığı dem geceye." (Duha, 93/1,2), "Sabahı yarıp çıkarandır O. Geceyi bir sükun olarak yaratandır." (En'am,6/96) Bu ayetlerin benzerleri de vardır.

Usul alimlerinden pek çokları şöyle demiştir: "As 'ase" lafzı, yönelme ve geri gitme anlamına ortak olarak kullanılmıştır. Buna göre de her iki mananın da murad edilmesi doğru olur. En doğru olanım Allah bilir. [\[3\]](#)

"Muhakkak ki o (Kur'an), şerefli bir elçinin sözüdür" Yemin edilen husus budur. Kur'an şerefli bir elçinin tebliğidir. Allah katında aziz, kerim ve şerefli Cibril (a.s.)'in söylediği bir sözdür. Onu Allah katından Peygamber (s.a.)'e indirdi. Kur'an beşer sözü değildir. Peygamber (s.a.)'e, onu Rabbi az-ze ve celle'den alan Cibril getirdi.

"Kuvvet sahibi; Arş'ın sahibinin katında itibarlı, orada kendisine itaat olunandır, bir emindir." Bunlar da Cibril (a.s.)'in vasıflarıdır. Onun Allah Tealâ katında yüksek değeri ve üstün mevki vardır. Melekler ona müracaat eder ve ona itaat ederler. O ileri gelenlerdendir, Rabbinin vahyine ve ri-saletine, diğer hususlara güvenli kılınmıştır. Ayette, "Allah katında" anlamına (semme) demiştir. Bu "sümme" şeklinde de okunmuştur. Burada, emanete tazim ve sayılan sıfatların en üstününe sahip olduğunu açıklama amacı vardır.

Cibril'in emin olarak vasfedilmesi, beşerden elçisi olan Muhammed (s.a.)'i "Sizin sahibiniz bir mecnun değil" sözü ile övdüğü gibi, meleklerden elçisi ve kulu olan Cibril'e Allah'tan büyük bir övgüdür.

Melek olan elçinin vasıfları açıklandıktan sonra, Allah Tealâ kendisine melek gönderilenin de vasfını zikrederek buyurdu ki: "Sizin sahibiniz bir mecnun değil!" Ey Mekke ehli! Muhammed (s.a.) sizin iddia ettiğiniz gibi deli değildir. Peygamberimizi sahip, yani arkadaş sözü ile anmıştır ki, onlara onun durumunu bildiklerini ve onun insanların en akıllısı en olgunu olduğunu hissettirsin.

Bu ayetin benzerleri şu ayetlerdir: "Onlar düşünmediler mi ki kendilerinin sahibinde delilikten hiçbir (eser) yoktur. O, ilerideki tehlikeyi apaçık haber verenden başka değildir." (A'raf,7/184), "De ki: "Ben size sırf Allah için ikişer ikişer, teker teker (karşımda) durmanız, sonra arkadaşınızda hiçbir mecnunluk olmadığını iyi düşünmenizi öğüt veririm. O, çetin bir azaptan evvel size haber verenden başkası değildir." (Sebe', 35/46), "Onlar için düşünüp ibret almak nerede? Kendilerine açıklayan bir Peygamber geldiği halde, yine ondan yüz çevirdiler." Bir öğretilmiş mecnun" dediler." (Duhan, 44/13,14)

"Andolsun ki o onu apaçık ufukta görmüştür." Muhakkak Muhammed Cibril'i asıl suretinde gördü. Doğu tarafında en üst ufukta veya güneşin doğumunda onu altı yüz kanatlı olarak gördü de, kesin olarak onun şeytan değil, kendisine vahiy getiren güvenilir bir melek olduğu bilgisine sahip oldu. Necm suresinde de bunun bir benzeri vardır: "Onun gördüğünü kalp yalana çıkarmadı. Şimdi siz onun bu görüşüne karşı kendisiyle mücadele mi edeceksiniz? Andolsun ki onu diğer bir defa da Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında gördü o."

(Necm, 53/11-14) Bu görme, vahyin başlamasında onu Hira mağrasında yerle gök arasında bir kürsü üzerinde gerçek, suretinde altı yüz kanatlı olarak görmesinden sonradır. Dendi ki: Oradaki gördüğü, Sidretü'l-Müntehâ'da gördüğüdür. Yerin ufuk olarak isimlendirilmesi mecazdır. Onu ikinci bir görüşü de Medine'dedir, bu değildir. [4]

"O gaybten dolayı asla suçlu değildir" Muhammed (s.a.), Allah'ın ona indirdiği vahiy ve gök haberi için talim ve tebliğde ihmalkâr biri değildir. Aksine, insanlara Allah'ın kelâmını ve ahkâmını hiçbir eksik bırakmadan öğretmektedir. O doğrudur, güvenlidir, kendinden birşey getirmez, onda hiçbir harf veya mana değiştirmez.

"O (Kur'an) da taşlanmış bir şeytanın sözü değil." Kur'an da, kulak hırsızlığı eden, ateşle kovulmuş bir şeytanın sözü değildir. Kur'an, Ku-reyş'in dediği gibi bir şiir veya kehanet değildir. Şu ayette bunun gibidir: "Onu şeytanlar indirmedir. Bu, onlara hem yakışmaz, hem onlar güç yetiremezler. Şüphe yok ki onlar işitmekten kat'i surette azledilmişlerdir." (Şuarâ, 26/210-212)

"O halde nereye gidiyorsunuz?" Size bu açıklanan yoldan daha açık hangi yoldur ki, onu tutuyorsunuz? Açıklığı ve netliği, Allah Tealâ katından hak olduğunun beyanına rağmen bu Kur'an'ı yalanlamada aklınız nereye gidiyor?

"O ancak âlemler için bir öğüttür. Sizden dosdoğru olmayı dileyenler için." Kur'an insanlardan hak, iman ve taat yolunda olmayı isteyenler için uyandır. Hidayet isteyen için hidayet ve kurtuluş olarak bu Kur'an vardır. Onun dışında hidayet yoktur.

Zemahşeri dedi ki: "Sizden dileyenler" cümlesi "âlemler" den bedeldir. İslâm'a girerek dosdoğru yolda olmayı dileyenler öğütten yararlananlar olduğu için bedel yapılmışlardır. Herkese öğüt verilmiş olmakla beraber, sanki onlardan başkası öğüt almamış gibidir.

"Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz." Dosdoğru olmayı dilemeniz ve ona güç yetirmeniz ancak, Allah'ın dilemesi ve başarı vermesi ile olabilir. Dileme işi size bırakılmamıştır ki dileyen hidayet bulsun, dileyen de sapıtsın. Bilakis bunların tamamı, insanların, cinlerin ve bütün âlemlerin Rabbi Allah Tealâ'nın dilemesine bağlıdır. Allah'a ve O'nun dilediğine iman ettim, derken bir kimse ancak kendisinde yaratılan bir güçle herhangi bir işe güç getirmektedir. Allah'ın ona vermiş olduğu kudret ile de onu iman ve hayır ya da küfür ve şerre yönlendirmektedir. Bu da, diğer ayetlerin delâleti ile birlikte Allah'ın insanlara seçme kudreti verdiğini gösteriyor. [5]

---

[1] Ebu Hayyan el-Bahru'l-Muhit, VIII/433.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/382-383.

[3] İbni Kesir, IV/479.

[4] Ebu Hayyan, el-Bahru'l-Muhit, VIII/434-435.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/386-389.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyametin Alâmetleri, Amelin Karşılığı Ve İnsanın Nimete Nankörlüğünün Kınanması 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

İnkârın Gerekçesi, Meleklerin Yazması Ve İnsanların İki Grup Olmaları 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Kıyametin Alâmetleri, Amelin Karşılığı Ve İnsanın Nimete Nankörlüğünün Kınanması

1- Gök yarıldığı zaman,

2- Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman,

3- Denizler fışkırtıldığı zaman,

4- Kabirler alt üst edildiği zaman,

5- (Her) insan önden ne yolladı, geriye ne bıraktıysa bilmıştır.

6- Ey insan! O keremi bol Rabbine karşı seni aldatan ne?

7- Ki seni yaratan, sana sağlıklı uzuvlar veren, sana şu nizam ve itidali bahşedendir O.

8- Seni dilediği herhangi bir surette terkip edendir O.

Açıklaması

"Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman" gök yarıldı-ğı zaman ifadesi şu ayetlerde de geçmektedir: "Gök bile o sebeple yarılmış." (Müzzemmil, 73/18); "O gün gök, bulutlar (çıkıp) parçalanacak." (Furkan, 25/25) "Artık gök yarılıp da kırmızı gül gibi olduğu zaman." (Rahman, 55/37); "Gök açılmış kapı kapı olmuş." (Nebe', 78/19).

Yıldızların düşüp dağılması da gök yarılmasından sonradır.

"Denizler fışkırtıldığı zaman, kabirler alt üst edildiği zaman" Allah onları birbirine

kaynaştırır ve tek deniz olur. Peşinden de tutuşturulur ve alevli bir ateş olur. Allah Tealâ buyurdu ki: "Denizler ateşlendiği zaman." (Tekvir, 81/6).

Kabirlerin toprağı ters çevrilip, ölümler çıkarılarak içi dışına getirildiği zaman.

Kıyamet alâmeti olan bu olaylar meydana geldiğinde, haşir ve neşir de o zaman olur. Bu ayetlerden murat, âlemin son bulacağını açıklamaktır. Burada tertibe dikkat edilmelidir: Önce bir tavan gibi olan göğün çöküşü ile başlıyor. Tabii olarak o gökteki yıldızlar dağılıyor. Sonra da bina durumunda olan yer yüzünün dağılması geliyor. O da denizlerin fıskırtılması, yerin içinin dış dışının iç olması, yani kabirlerin alt üst olmasıdır.

Yukarıdaki şartın cevabı da şudur:

"(Her) insan önden ne yolladı, geriye ne bıraktıysa bilmıştır." Şu işler olduğu ve defterler açıldığında, her insan hayır ve şer, işlediği tenbellik ve ihmal yüzünden geciktirdiği her işi bilir. Nitekim Allah Tealâ buyurdu ki: "O gün insana, önden yolladığı şeylerle geri bıraktığı haber verilecek." (Kı-yame, 75/13).

Bu işlerin açıklanması ile murat kıyamet günü olunca, son ayetle maksat da en doğru olan görüşe göre, günahattan engelleme ve ibadete teşviktir.

Alemin sisteminin bozulacağını açıklayıp, haşir ve neşrin vukuunu haber verdikten sonra Allah Tealâ, insanın hayır amelindeki eksikliği ve nimete şükür olarak Allah'ın emirlerine itaat etmesi gerekirken nimete nankörlük etmesini kınayarak buyurdu ki:

"Ey insan! O keremi bol Rabbine karşı seni aldatan ne? Ki seni yaratan, sana sağlıklı uzuvlar veren, sana şu nizam ve itidali bahşedendir O' Ey âlemin sonunu bilen insan! Seni aldatıp, dünyada sana nimetler veren Rabbine karşı isyana sürükleyen nedir? Yok iken seni bir damla sudan yarattı. En güzel şekil ve yapıda, uzuvları yerli yerinde, bozukluğu olmayacak şekilde dengeli, işitme, görme akıl ve düşünce gibi duyularla güçlendirerek yarattı.

En doğru olan görüşe göre ayet, bütün günahkârları kapsamaktadır. Çünkü sebebin hususi olması lafzın umumiliğine mani değildir. İtibar, ayetin iniş sebebine değil lafzın umumiliğindedir.

Allah Tealâ kendisini bu makamda "kerem"likle vafsetmiştir. Bu vasfı insan yanlış değerlendirmiştir. Bazı meşhurlar demiştir ki: Kişinin keremi, kölesinin terbiyesizliği olur. Kerem aldanmanın sebebi olduğu için tepki de ona gelmiştir. Zira insan, kereminin O'nun hikmetinden kaynaklandığını idrak edememiştir. O hikmet de, mühlet verse de ihmal etmemeyi, mazlum için bir zaman geçse de zalimden intikamı gerektiriyor. Aldattı kelimesinin unuttu manasına olduğu söylenmiştir. Yine burada aldatanın ona musallat

olan şeytan olduğu yahut ilk suçta cezalandırmayan Allah'ın aff ve mağfireti olduğu da söylenmiştir.

"Seni dilediği herhangi bir surette terkip edendir O." Dilemiş olduğu en güzel, en harika surette seni oluşturdu. Sen kendi şeklini seçmedin. Nitekim bir başka ayette "Biz hakikat, insanı en güzel bir biçimde yarattık." (Tin, 95/4) buyurulmaktadır. [\[1\]](#)

İnkârın Gerekçesi, Meleklerin Yazması Ve İnsanların İki Grup Olmaları

9- Hayır. Bilakis dini yalan sayıyorsunuz.

10, 11, 12- Halbuki sizin üstünüzde hakiki bekçiler, çok şerefli yazıcılar vardır, ki onlar ne yapıyorsanız bilirler.

13- İyiler şüphesiz Naîm'de,

14- kötüler ise muhakkak alevli ateştedirler.

15- Din günü oraya gireceklerdir.

16- Ve onlar bundan ayrılacak da değillerdir.

17- O din günü nedir? Sana hangi şey öğretti?

18- O din günü nedir? Tekrar (bunu) sana hangi şey öğretti?

19- O, öyle bir gündür ki hiç kimse kimseye, hiçbir fayda vermeye muktedir olmayacaktır. O gün emir Allah'ındır.

Açıklaması

"Hayır! Bilakis dini yalan sayıyorsunuz" Allah'ın keremi ile aldanmayı ve onu küfre sebep yapmayı terkedin, bırakın. Gerçek o ki siz, dönüş, ceza ve hesap gününü yalanlıyorsunuz. Öyle ki, o günden korkunuz, sizi Allah'a kulluğa ve isyanı terke sevketmiyor.

Sonra da, bütün amellerin melekler tarafından gözetildiğini haber vererek inat ve yalanlama konusunda uyarıyı ilâve etti.

"Halbuki sizin üstünüzde hakiki bekçiler, çok şerefli yazıcılar vardır, ki onlar ne yapıyorsanız bilirler." Sizin üzerinizde çok şerefli, görevli melekler vardır. Onlar sizin bütün amellerinizi yazıyorlar, yaptığınız her şeyi biliyorlar. Allah Tealâ buyurdu ki: "Hatırla ki hem sağında hem solunda oturan, onun amellerini tespit etmekte olan iki de (melek) vardır. O, bir söz atmaya dursun, mutlaka yanında hazır bir gözcü vardır." (Kâf, 50/17-18).

İbni Ebi Hatim Mücahid'den mürsel olarak rivayet etti ki: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Cünüplük ve büyük abdest dışında sizi hiç terketme-yen çok şerefli yazıcı meleklerle ikramda bulunun. Sizden biriniz yıkanırken, bir duvarla veya devesi ile gizlensin. Ya da kardeşi onu örtsün."

Bunu Hafız Ebu Bekir el-Bezzar da başka bir lafızla rivayet etmiştir. Mücahid'den o da İbni Abbas'tan rivayet ediyor: Dedi ki:

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah bütünüyle sizi açılmaktan neh-yeder. Sizinle beraber olan çok şerefli yazıcı Allah'ın meleklerinden utanın. Onlar üç durum hariç sizden hiç ayrılmayanlardır. Büyük abdest, cünüplük ve yıkanma. Sizden biriniz açıkta yıkandığında elbisesi ile veya bir duvarla ya da devesi ile örtünsün."

Bunun için de alimler, meleğin ayrı olduğu anlar olduğu için tuvalet ve cima halinde konuşmayı kerih görmüşlerdir.

Sonra Allah Tealâ meleklerin amelleri yazmalarının neticesine göre insanların kıyamet günü iki fırkaya ayrılacağını zikrederek buyurdu ki:

"İyiler, hiç şüphesiz Naîm'de, kötüler ise muhakkak alevli ateştedirler. Din günü oraya gireceklerdir." Allah azze ve celle'ye kulluk edip, isyanla mukabelede bulunmayan "iyiler" Naîm'e, cennet yurduna varacaklardır. Allah'ı ve Rasulü'nü inkâr ederek Rablerine isyanla mukabele eden "kötüler" ise alevli ateş olan cehennem yurduna varırlar. Yalanladıkları ceza günü ona girip hararetini tadacaklardır: "Bir grup cennete bir grup da ateşe." (Şûra, 42/7)

"Ve onlar bundan ayrılacak da değillerdir" Cehennemden ayrılmayacaklar ve azaptan bir an bile kurtulamayacaklar, azabı hafiflemeyecektir. Onlar orada ebedîdirler, orada

kalıcıdır: "Onlar ondan çıkıcı değildirler." (Bakara, 2/168)

Ardından önemi dolayısıyla kıyamet gününe işaret ederken iki defa aynı soruyu sordu.

"O din günü nedir? Sana hangi şey öğretti? O din günü nedir? Tekrar (bunu) sana hangi şey öğretti?" Sana ceza ve hesap gününü bildiren, öğreten nedir? Cümlelerin tekrarı düşünüp taşınmayı gerektirecek şekilde, kıyamet gününün durumunu tazim, kadrini vurgulama ve durumu hakkında korkutma içindir. Kişi o korkuları bilse, bir an bile Allah'a taattan geri kalmaz. Masiyetten yer ile gök arası kadar uzaklaşır. Ama insan gaflet, dalgınlık ve bilmezlik içindedir. Emellerle yaşar, bazan da gerçeklerden kaçıp düşlere dalar.

Sonra Allah Tealâ meseleyi tamamlayıp, durumun hakikatini ve insanın o zamanki yerini açıklayarak buyurdu ki: "O, öyle bir gündür ki hiç kimse kimseye, hiçbir şeyle fayda vermeye muktedir olamayacaktır. O gün emir Allah'ındır." O gün kim olursa olsun kimseye fayda etmeye, içinde bulunduğu durumdan kurtarmaya muktedir olamaz. Ancak bu, Allah'ın dileyip razı olduğuna izin vermesi ile olabilir. Allah'tan başka kimse, bir şeye karar vermeye veya yapmaya malik olamaz. O gün hüküm O'ndadır. Emir sadece O'nun elindedir. İşlerin hepsi O'na döner. Katade dedi ki: Vallahi, emir bugün de Allah'ındır. Ama o gün kimse O'na ortaklık iddia etmeyecek.

Ayetin birinci kısmının benzerleri şu ayetlerdir: "Ve öyle bir günden korkun ki hiçbir kimse hiçbir kimse namına bir şey ödeyemez." (Bakara, 2/48), " Bugün herkes ne kazandıysa onunla karşılaşacak. Bugün haksızlık yok." (Gafir, 40/17), "Kişinin kaçacağı gün: Biraderinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından. O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır." (Abese, 80/34-35). Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadiste de: "Ey Beni Haşini! kendinizi ateşten koruyun. Allah'a karşı sizin için bir şeye malik değilim." buyurulmuştur.

İkinci kısmın benzeri de şu ayetlerdir: "Bugün mülk kimindir? Bir olan, kahhar olan Allah'ındır." (Gafir, 40/16), "O gün mülk Allah'ındır." (Hac, 22/56), "Din gününün sahibi."

(Fatıha, 1/4). [\[2\]](#)

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/394-395.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/398-400.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Hile Yapanları Tehdit 2

İ'rab: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Facirlerin Kıssası Ve Şerrin Divanı 4

İ'rab: 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

İyiliğin Divanı Ve İyilerin Kıssası 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 8

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Kafirlerin Dünyada Müminlere Kötü Muamelesi Ve Ahirette Misli İle Muamele Görmeleri 9

Kelime ve İbareler: 9

Nüzul Sebebi 10

Ayetler Arası İlişki 10

Açıklaması 10

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 11

MUTAFFİFİN SURESİ

Hile Yapanları Tehdit

- 1- Ölçek ve tartıda hile yapanların vay haline!
- 2- Ki onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman tastamam alanlar,
- 3- Onlara ölçekle yahut tartı ile verdikleri zaman ise eksiltlenlerdir.
- 4- onlar diriltileceklerini sanmıyor mu?
- 5, 6- Büyük bir günde, âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde.

Açıklaması

"Ölçek ve tartıda hile yapanların vay haline!" Ölçü ve tartıda azaltanlara şiddetli bir azap vardır. Buradaki hile: Ölçü ve tartıda hafif bir oynama yapmak yani, değersiz, önemsiz bir miktar almaktır. Hileyi yapan da, hak Sahibinin hakkını ölçü veya tartıda azaltandır. İbni Kesir dedi ki: Ölçü ve tartıda hile, insanlardan alırken arttırma, onlara verirken de azaltarak vermedir. Bunun için de Allah Tealâ zarar ve helak (veyl) ile tehdit ettiği hilecilerin hilesini açıklayarak şöyle buyurdu:

"Ki onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman tastamam alanlar, onlara ölçekle yahut tartı ile verdikleri zaman ise eksiltlenlerdir." Onlar insanlardan alacaklarını aldıkları zaman haklarını tam ölçerek hatta, fazlasıyla alırlar. Ama başkalarına vermek için ölçtükleri veya tarttıkları zaman ölçü ya da tartıda eksiklik yaparlar.

Allah Tealâ ölçü ve tartıda adaleti emrederek buyurdu ki: "Ölçtüğünüz vakit de ölçeği tam yapın. Doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha hayırlıdır, hem akıbeti itibarıyla daha güzeldir." (İsra, 17/35), "Ölçüyü ve tartıyı tam ve doğru tartın. Biz bir kimseye gücünün

yettiğinden başkasını teklif etmeyiz." (En'am, 6/152), "Teraziyi adaletle doğrultun, tartıların eksik yapmayın." (Rahman, 55/9) Allah Tealâ kendilerine nasihatini tekrar ettikten sonra insanların ölçü ve tartısında hile yaptıkları için Şuayb (a.s.)'in kavmini helak edip yok etti: "Ey kavmim! Ölçekte ve tartıda adaleti yerine getirin. İnsanların eşyasını eksiltmeyin. Yeryüzünde fesatçılar olarak fenalık yapmayın." (Hûd, 11/85).

Ardından da Allah Tealâ hilekârları şu sözü ile tehdit etti:

"Sahi onlar diriltileceklerini sanmıyor mu? Büyük bir günde, âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde" o hilekârların aklına dirilecekleri ve yaptıklarının hesabını verecekleri gelmiyor mu? Onlar dirilmekten, korkusu büyük, endişesi çok ve durumu kritik bir günde Rablerinin huzuruna çıkarılmaktan korkmuyorlar mı? O gün, hüsrana uğrayanın tutuşmuş ateşe atılacağı kıyamet günüdür.

O gün, insanların âlemlerin Rabbinin emir, hesap ve cezasını beklemek üzere zor ve çetin bir mekide yalınayak, çıplak durdukları gündür. Bu ise, emanete hiyaneti ve başkalarının hakkını yemeyi ihtiva eden hilenin günahının büyüklüğüne, cezasının şiddeti ve suçun fazlalığına delâlet etmektedir. Az önce zikredildikleri halde burada "onlar" şeklinde anılmaları ise, itibara alınma derecesinden hatta, insanlık derecesinden uzaklaştırıldıklarına işaret ediyor. Bu geçen inkâr ve taaccüb ile "sanma" kelimesi, günün büyük olarak anılması, insanların âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkmaları, sözkonusu günahın büyüklüğünü ifade eden belîğ bir beyandır. Buradaki bir incelik de şudur. Hile yapanlar müslümanlardan ise ayetteki "sanma" bilme, iyice anlama manasıdır. Dirilmeyi inkâr eden kâfirlerden iseler o zaman "sanma" asıl manasıdır. Yani onlar dirilmeye kesin bakmıyorlar, fakat zan da mı etmiyorlar onu? Şu ayetteki ifadede olduğu gibi: "Biz kıyamet nedir bilmiyoruz. Sadece bir zanda bulunuyoruz ve kesin bilgiye dayanarak inanıyor değiliz, demiştiniz." (Casiye, 45/32) ^[1]

Facirlerin Kıssası Ve Şerrin Divanı

7- Sakın! Çünkü kötülerin kitabı muhakkak ki Siccîn'dedir.

8- Siccîn'in ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?

9- (O) yazılmış bir kitaptır.

10- Yalan sayanların o gün vay haline!

11- Ki onlar, o din gününü yalan saymakta olanlardır.

12- Halbuki onu haddi aşkın ve taşkın, günaha düşkün olan her kişiden başkası yalan saymaz.

13- (Onun karşısında) ayetlerimiz okununca, "Evvelkilerin masallarıdır." demiştir o.

14- Hayır, bilakis, onların kazanmakta oldukları kalplerini yenmiştir.

15- Hayır. Şüphesiz ki onlar o gün Rableri (ni görmek)ten katiyyen mahrumdurlar.

16- Sonra onlar muhakkak ve muhakkak o alevli cehenneme gireceklerdir.

17- Sonra da, 'İşte bu, sizin yalan saymakta devam ettiğiniz şeydir.' denilecek.

Açıklaması

"Sakın! Çünkü kötülerin kitabı muhakkak ki Siccîn'dedir." Dikkat edin ve içinde bulunduğunuz hileyi ve dirilişten, hesaptan gafleti bırakın. Hile yapanların da dahil olduğu facirlerin yaptıkları ateşliklerin sicilinde kayıtlıdır. O da Siccîn veya hapis, eksiksiz bir şekilde zaptetme, tutmadır. Siccîn kelimesi sicn'dendir. Sicn ise darlık ve hapis demektir.

"Siccîn'in ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? (O) yazılmış bir kitaptır. " Sana ve kavmine Siccîn'in ne olduğunu bildiren nedir? O onların isimlerinin kaydedildiği kitaptır. O satırlara dökülmüş, yazısı net, şeytanların, kâfirlerin ve fasıkların kötü amellerini toplayan kitaptır. Bu, Siccîn olarak adlandırılan sicil, her facir için bir sahifenin tutulduğu en büyük sicildir.

"Siccîn" kelimesinin zahir manası budur. Daha önce, Siccîn'in yer olduğunu söyleyenleri görmüştük: Cehennem ve esfel-i safilin. Bunun için de Muhammed b. Ka'b el-Kurazi "(O) yazılmış bir kitaptır" ayetinin "Siccîn'in ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?" ayetinin tefsiri olmadığını söylemiştir. Bu ayet, onlar için yazılmış olan Siccîn'e varma sonucu, yani yazılmış, imzalanmış bitmiş; onu kimse arttıramaz eksiltemez ifadesinin tefsiridir. [\[2\]](#) Söylendiği gibi bu, nahivcilerin görüşüdür.

"Yalan sayanların o gün vay haline! Ki onlar, o din gününü yalan saymakta olanlardır." Kıyamet günü, dirilmeyi, cezayı ve peygamberlerin getirdiklerini yalanlayana şiddetli bir azap vardır. O yalanlayanlar, cezanı ı olacağını doğrulamayan, olacağına inanmayan veya bunu uzak ihtimal görenlerdir. Buradaki tehdit açıklama için değil, yermek içindir. Çünkü tehdit her yalanlayana kapsamaktadır; ister dirilişi yalanlamak olsun, isterse de Allah Tealâ'nın diğer ayetlerinin inkârı ve yalanlanması olsun.

Ardında da Allah Tealâ din gününü yalanlayanların üç vasfını zikrederek buyurdu ki:

"Halbuki onu haddi aşkın ve taşkın, günaha düşkün olan her kişiden başkası yalan saymaz. Onun karşısında ayetlerimiz okununca, " Evvelkilerin masallarıdır." demiştir o." Din gününü ancak bu üç sıfatı taşıyan birisi yalanlayabilir. Onların birincisi: Hak ve adalet sınırlarını aşan zalim ve facirlerdir. İkincisi: Haramı işleyen ve mubahlarda sınırı aşarak günaha batan; konuşunca yalan söyleyen, vaadedince cayan, tartışınca aşırı giden günahkârlardır. Üçüncüsü: Kendisine Kur'an okununca "Eskilerin hikayeleri" diyenlerdir. Onların iddiasında Kur'an, Allah Tealâ'nın vahyi değildir.

Bu üç sıfat şu ayetlerde zikredilenlere benzemektedir: "Onlara," Size Rabbiniz ne indirdi?" denildiği zaman "Evvelkilerin masallarını." dediler." (Nahl, 16/24), "Dediler ki: " Onun başkasına yazdırıp da kendisine sabah akşam okunmakta olan, evvelkilere ait masallardır!" (Furkan, 25/5) Bu ayetlerin Velid b. Muğire, Ebu Cehil ve emsalleri hakkında indiği söylenmiştir.

Sonra Allah Tealâ Kur'an hakkındaki iftiralarının sebeplerini açıkladı:

"Hayır, bilakis, onların kazanmakta oldukları kalplerini yenmiştir." Bu sözleri bırakıp terkedin. Ey günahkârlar, aşırı gidenler! Durum sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Söylediğiniz Kur'an eskilerin hikâyeleridir, sözü de doğru değildir. Bilakis o, Allah kelâmı ve vahyi, Peygamber (s.a.)'e indirmesidir. Bu tavrınıza sebep, kalplerinizi Kur'an'a imandan alıkoyan günah ve hatalarınızın çokluğudur. Hak, hayır ve nurun nüfuz etmesine engel olan kir onu kaplamış, hakikati görmeyecek hale getirmiştir. Kir kâfirlerin kalplerini kaplar. "Kalplerini yenmiştir." Kaplamıştır. İbni Cerir, Ahmed, Tirmizi ve Nesai Ebu Hureyre'den rivayet etti. Peygamber (s.a.) buyurdu ki: "Kul bir günah işlediği zaman kalbine siyah bir nokta konur. Tevbe eder, pişman olup istiğfar ederse kalbi cilalanır. Tekrar ederse nokta artar. Böylece bütün kalbi kaplanır, işte Allah Tealâ'nın Kur'an'da zikrettiği." Kalplerini yenmiştir." budur." Hasan-ı Basri bunun tefsiri için: Kalp körelip günahlardan kararınca kadar, günah üstüne günah işlemektir, dedi. Bir de mühürlenme vardır ki o, bundan daha şiddetlidir.

Sonra Allah Tealâ onların bütün rahmet ve iyilikten kovulmuş olduklarını haber vererek buyurdu ki: "Hayır. Şüphesiz ki onlar o gün Rableri (ni görmekten) katiyyen mahrumdurlar. Sonra onlar muhakkak ve muhakkak o alevli cehenneme gireceklerdir."

Mesele onların dediği gibi ahirette iyi bir durumları olacağı şeklinde değildir. Aksine o kâfirler kıyamet günü Rable-rinden engellenmişlerdir. Müminlerin baktığı gibi Ona bakamayacaklardır. Kötü amelleri yüzünden dünyada onları tevhidden alıkoyduğu gibi, ahirette de kendisinin rahmetinden onları engellemiştir.

İmam Şafii dedi ki: Bu ayet müminlerin Allah'ı göreceklerine delil^[3] Şu ayetin lafzı da ona delâlet ediyor: "Yüzler o gün parıldar. Rabbi'ne bakar." (Kiyame, 75/22-23).

Hem onların, Rahman'ı görmekten mahrum olmalarının yanında ateş ehlidirler. Ona girip, onunla beraber olacaklardır, oradan çıkacak da değillerdir. Hararetini tadacaklardır. Cehennemde kalma ise mahrumiyetten ve ikramdan menedilmekten daha ağırdır.

Kınama ve azarlama yolu ile onlara: "Sonra da, "İşte bu, sizin yalan saymakta devam ettiğiniz şeydir." denilecek." Cehennem bekçileri ile zebanileri onlara intikam ve azarlama yoluyla derler ki: Dünyada yalanladığınız azap budur, görün ve tadın.^[4]

İyiliğin Divanı Ve İyilerin Kıssası

18- Muhakkak iyilerin kitabı, hiç şüphesiz İlliyyîn'dedir

19" İmyyîn'in ne °ld"gunu sana hangi şey bildirdi?

20> 21- (°) yazılmış bir kitaptır, ki huzurunda mukarrebler bulunur.

22- ^Üphesiz °iyilernimet İ?indedir-

23- Tahtlar üzerinde temaşa ede- çeklerdir.

24- Öyle ki sen o nimetin güzelliğini yüzlerinde tanırsın.

25, 26- Onlara mühürlü, halis bir şaraptan içirilecek, ki onun sonu bir misktir. O halde değerli şeyler arzu edenler bunun için yarışınlar.

27- Katkısı Tesnim'dendir.

28- (O) bir pınardır ki mukarrebler onu içerler.

Açıklaması

"Muhakkak iyilerin kitabı, hiç şüphesiz İliyyîn'dedir." Evet ihlâslı, güzel işler yapan itaatkâr müminler olan iyilerin kitabı, okunaklı yazılmış bir kitapta kayıtlıdır. Veya cennetin yükseklerindedir. Onların sonu da cennettir.

"İliyyîn'in ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? (O) yazılmış bir kitaptır, ki huzurunda mukarrebler bulunur." Ey Muhammedi İliyyîn'in ne olduğunu sana öğreten nedir? Bununla ifade edilmek istenen, onun ululanması ve durumunu tazimdir. Satırlara geçirilmiş bir kitaptır o. Onların isimleri ve amelleri onun satırları arasına geçmiştir. O, meleklerin Levh-i Mahfuz'u korudukları gibi, hazırlayıp korudukları ve gördükleri büyük sicildir. Ya da kıyamet günü içindekine şahit olacaklardır.

Ardından Allah Tealâ onların durumlarını açıklıyor:

"Şüphesiz o iyiler nimet içindedir. Tahtlar üzerinde temaşa edeceklerdir. " Taat ehli, kıyamet günü büyük bir nimet içindedirler. Ebedî cennetlerde, üzerleri örtülü tahtlarda, Allah'ın kendileri için hazırladığı cennetteki çeşitli nimetlere ve maddi ve manevi ikramlarına bakmaktadırlar. Maddi ikramlar, çeşitli enfes yiyecekler, hoş içecekler, tertemiz eşler, rahat binekler ve büyük konaklardır. Manevi ikramlar ise, Allah ile olan yakınlıkları. O'nun cemâlini seyretmeleri, Onun kendilerinden razı olması, güven ve rahatlık hissetmeleri ve sonsuz saadettir.

"Öyle ki sen o nimetin güzelliğini yüzlerinde tanırsın." Onları gördüğün zaman, nur, güzellik, aklık, sevinç ve şaşaa ile parıldayan yüzlerinde nimetlerin, rahatlık, sevinç ve mutluluğun izlerini görürsün. Çünkü Allah Tealâ onların güzellik ve renklerini kimsenin vasfedemeyeceği şekilde artırmıştır. Buyurdu ki: "O gün yüzler vardır, parıl parıl parıldar, güler, sevinçlidir." (Abese, 80/38-39).

"Onlara mühürlü, halis bir şaraptan içirilecek, ki onun sonu bir misktir. O halde değerli şeyleri arzu edenler bunun için yarışsınlar." Aldatması olmayan, bozulacak bir katkı içermeyen bir içkiden içirilirler. Kabı miskle mühürlenmiştir. Onu ancak iyiler açarlar. Son tadı da misk olur. İsteyenler bunu istesinler. Yarışanlar da, Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınmaya gayret ederek bunda yarışsınlar. Bu gösteriyor ki, yarış ve mücadele, cehenneme değil cennete götüren şeylerde olmalıdır. Allah Tealâ buyurdu ki:

"Artık çalışanlar da bunun gibi çalışmalıdır." (Sâffât, 37/61).

İmam Ahmed, Ebu Said el-Hudri'den merfu olarak rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) buyurdu ki: "Susamış bir mümine bir yudum su içiren mümini Allah Tealâ kıyamet gününde halis bir şaraptan içirecektir. Aç bir mümini yediren mümine de cennet meyvalarından yedirecektir. Çıplak bir mümini giydiren mümini de Allah Tealâ cennet giyisilerinden giydirecektir."

"Katkısı Tesnim'dendir. (O) bir pınardır ki mukarrebler onu içerler." O şarabın katkısı, ona katılan şey Tesnim'dir. O cennet içeceklerinin en şeref-lisidir. Sadece mukarreb iyiler ondan içerler. Ashab-ı yemin onu kullanır.

İbni Abbas: "Katkısı Tesnim'dendir" ayeti kendisine sorulduğunda şöyle dedi: O Allah Tealâ'nın şu sözüne dahildir: "Gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez." (Secde, 32/17).^[5]

Kafirlerin Dünyada Müminlere Kötü Muamelesi Ve Ahirette Misli İle Muamele Görmeleri

29- Günah işleyenler iman edenlerden kinline gülerlerdi.

30- (Müminler) yanlarından geçer- lerken birbirlerine kaş göz işaretleri yaparlardı.

31. Ailelerine döndükleri vakit zevk duyarak dönerlerdi-

32- Onları gördükleri zaman, "Bun- Iar muhakkak sapıklardır." derlerdi.

33- Halbuki onlar üzerlerine gözcü- ler olarak gönderilmemişlerdi.

34- İşte bu gün de iman edenler o kâfirlere gülüyorlar.

35- Tahtlar üzerinde bakarak.

36- O kâfirler işleyegeldiklerinin cezasına çarpıldı mı?

Açıklaması

Allah Tealâ müşriklerin liderleri ve emsallerinden dört çirkin hareketi naklederek buyurdu ki:

1- "Günah işleyenler iman edenlerden kimine gülerlerdi." Kureyş kâfirleri ve küfürde onlara uyanlar, dünyada müminlerle eğlenip alay ediyorlardı. Her asırda zengin güçlülerin durumu budur. Namaz kılan müminlerle veya İslâm ve Kur'an terbiyesi ile yaşayan fakirlerle alay ederler. Güçlerine, makamlarına ve nüfuzlarına, servet veya zenginliklerine dayanarak dindarlarla ve dinleri ile eğlenirler. İbni Abbas bu ayet hakkında dedi ki: Velid b. Muğire, Ukbe b. Ebi Muayt, As b. Vail, Esved b. Abdiyeğus, As b. Hişam, Ebu Cehil ve Nazr b. Haris'tir onlar. Alay edilenler de Muhammed (s.a.)'in ashabından Amar, Habbab, Suheyb ve Bilal gibi iman edenlerdir.

2- "Yanlarından geçerlerken birbirlerine kaş göz işaretleri yaparlardı." Kâfirler müminlerin yanından geçerken onları horlayarak, kaş göz işaretleri yapıyor, müslümanlıkları sebebi ile onları basit görüp ayıplıyorlardı. Ayette geçen "teğamüz" kelimesi ortaklık ifade eden müfaale veznindedir. Gamz ise kaşla gözle alay için işaret etmektir. Aynı kelime ayıp manasına da olabilir. Mana şudur: Onlar alay ederek gözleri ile işaret ediyorlar ve ayıplıyorlar. Bir de diyorlar ki: Şunlara bakın. Nefislerini yorup, lezzetlerine engel oluyorlar. İyice bilmedikleri bir sevap uğruna kendilerini zora sokuyorlar.

3- "Ailelerine döndükleri vakit zevk duyarak dönerlerdi." Kâfirler, çar-şılarmdaki meclislerinden evlerindeki ailelerine döndüklerinde yaptıklarını beğenmiş, zevk almış olarak dönerler, müminlere yaptıkları alay ve sataşma ile, onları düşüklük, dar görüşlülük, az akıllılık gibi ithamlarla vas-fetmeleri ile keyiflenirlerdi.

4- "Onları gördükleri zaman, "Bunlar muhakkak sapıklardır." derlerdi." Müşrikler müminleri gördüklerinde, onların dinlerinden ve geleneksel inançlarından olmadıkları, Muhammed'e (s.a.) uydukları ve O'nun getirdiğine bağlı kaldıkları ve olup olmayacağı belli olmayan bir sevap uğruna hazır nimetleri terkettikleri için sapıklıkla itham ediyorlardı.

Onların bu tutumuna Allah Tealâ şu sözü ile cevap veriyor:

"Halbuki onlar, üzerlerine gözcüler olarak gönderilmemişlerdi." Bu mücrimler Allah tarafından müminlere kontrolcü gönderilmedi ki, durumlarını, amellerini ve sözlerini

denetlesinler. Böyle bir şeyle yükümlü tutulmadılar ki! Ancak kendi işleri ile ilgilenmekle yükümlü tutuldular.

Ardından Allah Tealâ müminleri teselli etmek ve kalplerini güçlendirmek için ahirette aynı ile muamele ilkesini belirtiyor ve buyuruyor ki:

"İşte bugün de iman edenler o kâfirlere gülüyorlar." Ahirette, kıyamet gününde müminler kâfirleri zelil ve mağlup halde gördüklerinde gülecekler ve alay edecekler. Misli ile muamele olarak, dünyada kâfirlerin onlara güldükleri gibi gülecekler. "Bugün" kelimesi konuşmanın kıyamette vaki olduğuna delildir.

"Tahtlar üzerinde bakarak" müminler Allah'ın düşmanlarına onlar ateşte azap görürken, müminler ise, tahtlarında iken bakacaklar. Bu ise, sonsuz ve daimidir. Fani olan hiçbir şey ile denk tutulmaz.

"O kâfirler işleyegeldiklerinin cezasına çarpıldı mı?" Kâfirler müminlere yıpmış oldukları istihza, alay ve küçültmenin karşılığını buldular mı bulmadılar mı? Evet. Kâfirler tam bir ceza ile, dünyada müminlere gülmelerinin, alay etmelerinin karşılığını buldular. ^[6]

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/405-406.

[2] İbni Kesir, IV/485.

[3] İbni Kesir, IV/485.

[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/411-413.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/415-416.

[6] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/420-421.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyamet Gününün Korkunç Halleri Ve İnsanların İki Gruba Ayrılmaları 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kıyamet Ve Onu İzleyecek Ürkütücü Durumlar 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Kıyamet Gününün Korkunç Halleri Ve İnsanların İki Gruba Ayrılmaları

- 1, 2- Gök yarıldığı, Rabbini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki gök zaten buna lââyık yaratılmıştır,
- 3, 5- Yer uzatıldığı, içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı, Rabbini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki yer zaten buna lââyık olarak yaratılmıştır,
- 6- Ey insan! Sen Rabbine ulaşınca kadar durmayıp didineceksin, nihayet ona ulaşacaksın.
- 7- O vakit kitabı sağ eline verilen kimseye gelince,
- 8- Kolayca bir hesap ile muhasebe edilecek o.
- 9- Ehline de sevinçli dönecektir.
- 10- Ama kitabı arkasından verilen kimse,
- 12- O şiddetli ateşe girecek
- 13- Çünkü o, ehli içinde bir şımarıktı.
- 14- Çünkü o, hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sanıyordu.
- 15- Hayır. Çünkü Rabbi onu çok iyi görmekteydi.

Açıklaması

Allah Tealâ kıyametin korkunç halleri ve alâmetlerinden haber vererek buyuruyor ki: "Gök yarıldığı, Rabbini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki gök zaten buna lââyık yaratılmıştır." Göğün yarılıp kâinatın yok oluşu başladığı zaman. Onun yarılması kıyamet alâmetlerindedir. Rabbine itaat edip, emrine boyun eğmiştir. Onun Rabbinin emrine uyup, itaat etmesi ve dinlemesi de haktır. Çünkü O, karşı durulamayan, mağlup edilemeyen bir güce sahiptir. O, her şeye emreden ve her şeyin kendisine boyun eğdiği yüce zattır.

"Yer uzatıldığı, içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı..." Yer yayılıp düzeltildiği, dağları ve tepelerinin giderilmesi ile genişletildiği zaman. Dümdüz hale gelip, toz duman olduğunda, içindeki ölümler ve hazineleri çıkartıp üstüne atar, içindekilerden tamamen boşalır. Onda bulunanlardan sıyrılıp Allah'a teslim olur.

Ayetin benzeri Tâha suresinin 105-107. ayetleridir: "Sana dağları sorarlar, de ki: "Rabbim onları ufalayıp savuracak da yerlerini dümdüz bir toprak halinde bırakacak.

Onlarda ne bir iniş, ne de bir çıkış göreceksin."

"Rabbini dinleyip boyun eğdiği zaman, ki yer zaten buna lâayık olarak yaratılmıştır." Rabbinin emirlerini dinleyip itaat eder. Onun dinleyip, Rab-binin emrine teslim olması da haktır. Çünkü o, ilâhi kudretin kabzasında-dır. Baştaki şart edatı "iza" nın cevabı, insanlara korku vermek için açıkça ifade edilmiştir. Takdiri şöyledir: Olan olduğunda iyi ve kötü amellerinizi görürsünüz.

"Ey insan! Hakikat sen rabbine ulaşınca kadar durmayıp didineceksin, nihayet ona ulaşacaksın." Ey insan! (Bu ifade mümin ve kâfiri kapsayan bir ifadedir.) Sen bu hayatta çalışan, gayret eden ve amelinde titiz olan birisisin. Çalışmanın ve gayretinin sonu ise Rabbine veya ölümlerine ona kavuşmana kadardır. Sen iyi veya kötü, yaptığını ya da amelikle Rabbini bulacaksın.

Ebu Davud el-Teyalisi, Cabir b. Abdullah'tan Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Cebrail dedi ki: Ey Muhammedi Dilediğin kadar yaşa, sonunda öleceksin. Dilediğini sev, sonunda ondan ayrılacaksın. Dilediğini yap, sonunda onu bulacaksın."

"Nihayet ona ulaşacaksın" cümlesindeki zamir, iyi veya kötü amele dönmektedir. "Rabbine" deki zamire döndüğü de söylenmiştir. Yani Rabbine ulaşacaksın. O takdirde mana şöyledir: Amelikle sana karşılık verecek, çalışmana karşılık sana mükâfat verecek.

Ardından insanların durumlarını ve kıyamet günü iki gruba bölüneceklerini zikrederek birinci grup olan müminler hakkında buyurdu ki: "O vakit kitabı sağ eline verilen kimseye gelince, kolayca bir hesap ile muhasebe edilecek o. Ehline de sevinçli dönecektir." Amel defteri kendisine sağından verilenler ki, onlar müminlerdir, kolay bir şekilde hesaba çekilir. Kötülükleri kendisine gösterilir sonra da, Allah Tealâ onları münakaşa etmeden bağışlayıp mağfiret eder. Kolay hesap budur.

Ahmed, Buhari ve Müslim, Tirmizi, Nesai ve İbni Cerir'in Aişe (r.a.)'den rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Hesapta münakaşa edilen azapa uğramıştır." Aişe dedi ki: "Allah Tealâ "Kolayca bir hesap ile muhasebe edilecek buyurmadı mı?" Şöyle cevap verdi: "O hesap değil, arzıdır. Kıyamet günü hesapta münakaşa edilen azaba uğramıştır."

Bu kitabı sağından verilen, cennetteki ehline ve yakınlarına döner. Allah azze ve celle'nin verdiği ile, kendisine sunulan iyilik ve ikramlar ile sevinçli, neşeli ve mutludur.

Ayetin benzeri şu ayettir: "Artık kitabı sağ eline verilmiş olan kişiye gelince, der ki: "Alın okuyun kitabımı. Çünkü ben hakikaten hesabıma kavuşacağımı bilmişim. İşte o, hoşnut bir hayat içindedir." (Hakka, 69/19-21)

İkinci grup kâfirlerdir: "Ama kitabı arkasından verilen kimse, derhal helakini temenni edecek. O şiddetli ateşe girecek." Ancak amel defteri arkasından, soldan verilen kimse, sol eli arkasında defterini onunla alıyor, sağ eli ise boynuna bağlanmıştır. Defterini okuduğunda bağırarak. Vay helakim, vay hasretim! Sonra da cehenneme girer, ateşinin hararetini ve şiddetini tadar.

Ayetin benzeri, Hakka suresinin 25-29. ayetleridir: "Kitabı sol eline verilmiş olan kişiye gelince, o da der ki, "Ah keşke benim kitabım verilme-seydi. Hesabımın da ne olduğunu bilmeseydim. Ah keşke o, kafi bir son verici olsaydı. Malım bana bir fayda vermedi. Saltanatım benden ayrılıp mahvoldu."

Peşinden de Allah Tealâ onun azabının iki sebebini zikretti:

1- "Çünkü o, ehli içinde bir şımarıktı." O dünyada şımarıktı. Sonuçları düşünmez, önündekinden korkmazdı. Hevasına uyar, şehvetinin peşinden giderdi. Ahiret aklına gelmediğinden kibirli, zararlı biri idi. O kısa şımarıklık kendisine uzun bir hüznün getirdi.

2- "Çünkü o, hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sanıyordu." O sevinç ve kibrin sebebi, Allah'a dönmeyeceğini, hesap ve ceza için diriltilmeyeceğini sanmasıydı.

Ardından Allah Tealâ bu zannı reddederek buyurdu ki:

"Hayır. Çünkü Rabbi onu çok iyi görmekteydi." Ne yapıyorsa hepsini biliyor ve görüyordu. Hayır ve şer amellerinin karşılığını verecektir. Çünkü onun da Rabbi olan Allah, amellerini bilendir habîrdir, hiçbir şey O'ndan kaçmaz. [\[1\]](#)

Kıyamet Ve Onu İzleyecek Ürkütücü Durumlar

16- Hayır. And ederim o şafaka.

17- O geceye ve onun derleyip topladığı şeye.

18- Toplu bir hale geldiği zaman aya ki,

19- Siz hiç şüphesiz, o halden bu hale bineceksiniz.

20- Öyleyse onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar?

21- Ve karşılarında Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar?

22- Bilakis o küfredenler yalanlarlar.

23- Halbuki Allah, onlar yüreklerinde neler saklıyorlar, pek iyi bilendir.

24- Bunun için sen onları elem verici bir azap ile müjdele!

25- İman edip de güzel güzel amel edenler müstesnadır. Onlar için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır.

Açıklaması

"Hayır. And ederim o şafaka. O geceye ve onun derleyip topladığı şeye. Toplu bir hale geldiği zaman aya ki" Allah Tealâ güneşin batışından sonra yatsı vaktine kadar devam eden kızılığa, şafaka ve toplayıp bürüdüğü ile, gündüz vakti yayılıp açık olanları örten haliyle geceye, her kameri ayın ortasında bütünleşip dolunay halini alan aya yemin etmiştir. Bu nesnelere yemin edilmesi onların tazimine, dolayısıyla onları var edenin tazimine delildir.

Ayetlerin başındaki "lâ uksimu: Hayır! And ederim." ifadesi yemindir. Başındaki "lâ"

ise, yeminden önceki sözün nefyi ve reddedilmesidir. Burada Allah Tealâ kıyamette hesap vermeye inanmayanların düşüncelerini reddetmiş ve ardından da şafaka yemin etmiştir.

"Siz hiç şüphesiz, o halden bu hale bineceksiniz" ifadesi yeminin cevabıdır. Yani bir durumdan öbürüne geçeceksiniz. Bu da şiddetin tabakalarıdır. Biri diğerinden şiddetli olan, ölüm ve ondan sonraki kıyamete ait durumlar, sıkıntılardır. Sonra da en son netice gelir: Cennette veya cehennemde ebedî kalış.

Ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Rabbime andolsun ki siz mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptığınız şeyler behemahal size haber verilecektir." (Tegabün, 64/7), "Eğer siz küfrederseniz çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek olan bir günde kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?" (Müzzemmil, 73/17).

Ardından Allah Tealâ kâfirleri, dirilmeyi uzak gördükleri için kınayarak buyurdu ki:

"Öyleyse onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar?" Allah'ın her şeydeki kudretini kesin olarak gösteren kâinattaki deliller, ayrıca Muhammed (s.a.)'in doğruluğuna, kendisine indirilen Kur'an vahyinin doğruluğuna delâlet eden açık deliller gibi iman etmeyi gerektirecek şeyler bulunduğu halde, onları dirilme ve kıyametin doğruluğuna iman etmekten alıkoyan nedir, hangi şeydir?

Bu inkârî bir sorudur. Taaccüp olduğu da söylenmiştir. Yani, bu ayetlere rağmen imanı terketmelerine şaşılır!

"Ve karşılarında Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar?" İ'cazı, Allah Tealâ'nın katından olduğuna delil olan Kur'an okunurken secde etmelerine ve boyun eğmelerine engel olan nedir? Onların, mucize olduğunu bildikten sonra secde etmeleri, -ki onlar fesahat ve belagat erbabıdır-Kur'an ayetlerine tazim, saygı ve ikram olurdu.

Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin), bu ayetle secdenin vacip olduğuna hükmetmiştir. Duyup da secde etmeyi yemiş, kınamıştır.

Ardından Allah Tealâ onların Allah'a, Rasulüne ve ahiret gününe iman etmemelerinin sebebini açıklayarak şöyle buyurdu: "Bilakis o küfredenler yalanlarlar. Halbuki Allah, onlar yüreklerinde neler saklıyorlar, pek iyi bilendir" Gerçek şudur, kâfirler, tevhid, dirilme, sevap ve cezayı ihtiva eden Kitab'ı, ya Rasulullah (s.a.)'a hasetten ya da menfaatlerinin, mevkilerinin ve liderliklerinin kaybolmasından endişelenerek yalanlıyorlar. Bu inkârlarının sebebi inatları ya da atalarını taklitten caymama arzusu olabilir.

Allah, bütün mahlukâtın içindekileri, kendilerinde gizledikleri yalanlamayı en iyi bilendir. Şirk ve küfürde ısrarlarının sebeplerini ve iyi ya da kötü amelleri de en iyi bilendir.

"Bunun için sen onları elem verici bir azap ile müjdele!" Ey Peygamber! Allah'ın onlara elim bir azap hazırladığını haber ver. Aslında sevindirici bir iş için kullanılan müjdenin, azabı haber vermek için kullanılması istihza ve alay içindir.

"İman edip de güzel güzel amel edenler müstesnadır. Onlar için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır." Ama, Allah Tealâ'ya, Rasulullah (s.a.)'a, ahiret gününe iman edip Kur'an-ı Kerim'e teslim olanlar, içindekilerle amel edenler, salih ameller yapanlar için ahiret yurdunda bitmez tükenmez sevaplar vardır. Kimse de onları başlarına kakmayacaktır: "Bir lütuf ve ihsandır ki, kesilmesi yoktur." (Hûd, 11/108) Zemahşeri'nin görüşüne göre

buradaki istisna munkatıdır. [2] Çoğunluk ise, onlardan iman edip salih amel yapanlar için

büyük bir sevap vardır, şeklinde olduğunu söylemiştir.

Bu ayetlerde, iman ve taata büyük bir teşvik, küfür ve masiyet konusunda da de
büyük bir uyarı söz konusudur. [3]

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/426-428.

[2] İstisnanın munkatı olması, sözü edilen mü'minlerin önceki ayetlerde. geçe.n. kafirlerden başkalarının olduğu sonucunu gerektirir.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/431-433

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Nüzul Sebebi: 2

Olayın Tafsilatı; Sihirbaz, Rahip ve Delikanlı Olayı: 3

Uhdud Halkı'nın Lanetli Olduğu Hakkında Büyük Şeylere Yemin. 3

İ'rab: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Kâfirlerin Cezası Müminlerin Sevabı 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Müjde Ve Tehditlerin Te'kidinde İlahi Kudretin Kemâli,
Geçmiş Kâfir Ümmetlerin Helak Edilmelerinden İbret Alma 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Ayetler Arası İlişki 7

Açıklaması 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 8

Uhdud Halkı'nın Lanetli Olduğu Hakkında Büyük Şeylere Yemin

- 1, 3- Andolsun burçlarla dolu olan göğe, o vaad olunan güne, şahitle şahit olunana ki,
- Tutuşturucu o ateş(ten) hendeklerin sahipleri öldürülmüştür.
- 6" ° Mman onlar (o ateşin) etrafında oturucu idiler.
- 7' Ve müminlere yaptıklarım seyret- diyorlardı.
- 8" Onlardan sırf Aziz ve Hamid olan -Allah'a iman etmelerinden dolayı öç alıyorlardı.
- 9- O ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Allah her şeye şahittir.

Açıklaması:

"Andolsun burçlarla dolu olan göğe." Göğe ve büyük yıldızlar olan burçlarına yemin ederim. En meşhur olan görüşe göre, burçlar yıldızların uğrak yerleridir. On iki yıldızın on iki burcudur. Allah, önemine dikkat çekme, tazim ve teşrif için onlara yemin etmiştir. Yıldızların yerleşmesi ile dünyadaki değişiklikler onlara bağlanmıştır. Dört mevsim ve mevsimlerin sıcaklık soğuklukları onlardan kaynaklanmaktadır. Yılların sayısı ve hesap da ondan çıkıyor.

Büruc kelimesi iki ayette daha geçmiştir: "Andolsun, biz gökte burçlar yapmış, onları temaşa edenler için süslemiştir." (Hicr, 15/16) "Gökte burçlar yaratan, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıranın şanı ne yücedir!" (Furkan, 25/61).

"O vaad olunan güne, şahitle şahit olunana ki" Vaad olunan kıyamet gününe ve o günde şahitlik eden ve şahitlik edilene yemin ederim. Bu yorum kelimenin şهادتten alınması durumundadır. Şahit hazır olmak anlamında ise, o zaman şahit hesap için hazır olan halktır. Şahit olunan ise o gündür. Ayette şöyle buyuruldu: "O, bütün insanların bir arada toplanmış olacakları bir gündür. O, hazır olacakları bir gündür." (Hûd, 11/103) Mucidin takdirindeki azameti düşünmeye delâlet ettiği için, Allah mahlukât-tan, âlemlerden şahide de meşhuda da yemin eder.

Özet olarak: Şahit ve şahit olunan, ya hazır bulunmak veya şهادتten alınmadır. Ya üzerine şahitlik edilen ya da kendisine şahit olunan şeklinde yorumlanır.

"Tutuşturucu o ateş(ten) hendeklerin sahipleri öldürülmüştür." Bu (mealde verildiği şekilde) ya haber cümlesidir, veya Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar, şeklinde bedduadır.

O kimseler Yemen Necran'mda yaşayan kâfirlerden bir gruptur. Allah azze ve celle'ye iman eden müminlerden dinlerinden dönmelerini istediler. Onlar da reddedince, yerde hendekler kazıp ateşle doldurdular, yakacak malzeme hazırladılar. Ardından da dinlerinden dönmelerini teklif ettiler. Müminler kabul etmeyince onları hendeklere attılar. Allah Tealâ "tutuşturucu o ateş" ifadesi ile mücmel olarak ateşin büyüklüğüne işaret etmiştir. Yani, pek çok odun ve insan cesetlerinden yükselen alevleri vardı.

"O zaman onlar (o ateşin) etrafında oturuyorlardı. Ve müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı." Bu kimseler, hendekleri kazanlar; kral ve adamlarıdır. Müminlere yapılan işkenceleri, dinlerinden dönmeleri için ateşe atılmalarını seyrediyorlardı.

Bu, yakma olayını seyretmeleri onların yüreği kara, katı kalpli kimseler olduklarını gösterir. Küfür ve batıl onları istila etmiş, insanlıktan uzaklaşmışlar ve merhameti kaybetmişlerdi. Aynı zamanda müminlerin, dinleri uğruna her türlü cefaya katlanmada, imanlarında ve inanma hürriyetleri uğruna dağlardan daha dayanıklı olduklarını da göstermektedir.

Ardından Allah Tealâ söz konusu işkence ve ateşte yakmanın nedenini zikrediyor:

"Onlardan sırf Aziz ve Hamid olan Allah'a iman etmelerinden dolayı öç alıyorlardı. O ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Allah her şeye şahittir." O zalim kâfirlerin müminleri itham ettikleri imanlarından başka bir suçları, hep galip olup mağlup olmayan, her durumda hamdedilen, göklerin ve yerin maliki olan, bütün işlerin kendisine dayandığı Allah'a sadık olmaktan başka da bir kusurları yoktu. Halbuki sıfatları böyle olan varlığa iman edilip O'nun birleşmesi ne kadar tabiidir. Allah, onların müminlere yaptıklarına şahittir, bunu bilmektedir. O'na hiçbir şey gizli kalmaz. Yaptıklarına karşılık onları cezalandıracaktır. Burada: "Aziz" sözünde, dilemiş olsaydı, o zalimlerin oradaki müminlere işkence yapmalarına mani olarak, ateşlerini söndürüp onları öldüreceğine işaret vardır. "Hamid" sözü ile de, O'nun katında muteber olanın işlerin sonucu olduğu, her ne kadar mühlet veriyse de ihmal etmemiş olduğu ve müminlere sevap verip o kâfirlerin de cezalandıracağına işaret edilmektedir.

"Allah her şeye şahittir." sözü hendekleri kazdıranlar için büyük bir tehdit, müminlerden dini için işkence görüp, şiddete rağmen sabrederek dininden dönmeyenlere de müjdedir.

Ayetin benzeri şu ayettir: "Ey Ehl-i Kitap! Sizin bizden intikam almanız, bizim Allah'a iman etmemizden başka bir şeyden değildir." (Maide, 5/59). [\[1\]](#)

Kâfirlerin Cezası Müminlerin Sevabı

10- Hakikat, erkek müminlerle kadın müminleri belâyaya uğratanlar, sonra da tevbe etmeyenler, onlar için cehennem azabı vardır; onlar

iman edip de güzel güzel amel edenler, altlarından ırmaklar akan cennetler de

onlarıdır. Büyük kurtuluş budur.

Açıklaması

"Hakikat, erkek müminlerle kadın müminleri belâyâ uğratanlar, sonra da tevbe etmeyenler, onlar için cehennem azabı vardır, onlar için bir de yangın azabı" Allah'a ve Rasulü'ne iman eden erkek ve kadın müminleri ateşle yakan, onları dinlerinden dönmekle yanmak arasında seçime zorlayan, sonra da çirkin hareketlerinden tevbe etmeyen ve küfürlerinden dönmeyenlere ahirette, küfürleri nedeni ile cehennem azabı vardır. Ateşte yanma azabı vardır. Zira ceza amelin cinsindedir. Ateş azabı cehennem azabının tekididir. Denildi ki: Birincisi kâfir oldukları içindir. İkincisi de, iman ehlini zora sokup ateşte yaktıkları içindir. Bu da, küfür azaplarına ilâve olarak başka bir azaptır. O başka bir ateştir. Yangın büyüdüğü gibi o da büyür. Ya da, ateşin dönüp onları yaktığı rivayetine göre, ahirette cehennem azabına, dünyada da ateş azabına uğratılırlar.

"Sonra da tevbe etmeyenler" sözü, eğer Allah'a tevbe edecek ve yaptıklarına pişman olacak olsalardı Allah onları mağfiret edecekti. Halbuki onlardan kimsenin tevbe ettiğine dair bir haber yoktur. Hatta zahir olan onların, küfür üzere öldükleri için lânetlendikleridir. Hasan-ı Basri (r.a.) dedi ki: Şu kereme ve cömertliğe bakın! İnananların dostlarını öldürdüler. O ise onları tevbeye ve mağfirete davet ediyor.

Sonra Allah Tealâ müminler için hazırladığı büyük sevaba teşvik ederek buyurdu ki:

"İman edip de güzel güzel amel edenler, altlarından ırmaklar akan cennetler de onlarıdır. Büyük kurtuluş budur" İman edip, ortak koşmadan tek bir Rab olarak Allah'ı doğrulayan, rasullerine, ahiret gününe, meleklerle ve ilâhi kitaplara iman eden, emirlerine uyma ve yasaklarından da kaçınma ile amel-i salih işleyenler ki, hendek ateşine katlanıp da dinlerinden dönmeyip sebat gösterenler onlardandır; onların iman ile salih ameli birleştirmeleri sebebi ile kendilerine hertürlü nimetiyle içinde ırmaklar akan cennetler vardır. İşte bu anılan sevap ve nimetler hiçbir kurtuluşun dengi olmayacağı, hatta yanında anılamayacağı en büyük kurtuluş veya zaferdir. Bu, imanlarının ve Rablerine itaatlerinin

[2]

karşılığıdır.

Müjde Ve Tehditlerin Te'kidinde İlahi Kudretin Kemâli, Geçmiş Kâfir Ümmetlerin Helak Edilmelerinden İbret Alma

- 12- Hakikat, Rabbinin kısıvrak tutup yakalayışı pek çetindir.
- 13- Çünkü O, ilkin var edenin de, döndürecek olanın da ta kendisidir.
- 14-O çok yarlıgayan, çok sevendir.
15. Arşın sahibidir. Pek yücedir.
- 16- Ne dilerse hakkıyla yapandır.
- 17, 18- Sana o orduların, Firavun ve Semud.un haberi geldi ya.
- 19- Hayır, o küfredenler yalanlamaktadırlar.
- 20- Halbuki Allah, arkalarından kuşatıcıdır.
- 21- Daha doğrusu o çok şerefli bir Kur'an'dır,
- 22- Ki mahfuz bir levhadadır.

Açıklaması

"Hakikat, Rabbinin kısıvrak tutup yakalayışı pek çetindir." Rabbinin zalim despotlardan ve peygamberlerini yalanlayıp emirlerine muhalefet edenlerden intikamı şiddetli ve büyüktür. Dilediği zaman daha da artacaktır. Çünkü Allah Tealâ bir göz açıp kapayıncaya kadar hatta daha kısa bir zamanda bunu yapacak güç ve kuvvet sahibidir. Burada, tehditin tekidi ve Kureyş kâfirlerinin, emsallerinin korkutulması vardır.

Peşinden de şu sözü ile tekidi güçlendirdi:

"Çünkü O, ilkin var edenin de, döndürecek olanın da ta kendisidir." O'nun kudreti tamdır. Yaratmayı başlatandır, onları dünyada ilk defa yaratan O'dur. Ölümünden sonra da onları diriltecektir. Veya yakalamayı başlatıp tekrar edecek olan O'dur; dünyada ve ahirette zalimleri yakalayacaktır. Onları intikam için diriltecektir. Böylece kâfirleri tehdit etmektedir. Onları ilkdefa yaratma nimetini inkâr edip, tekrar diriltmesini yalanlamışlardı.

Allah Tealâ celâli ve büyüklüğünü gösteren sıfatlardan besiyile vaadini tekid etmiştir:

1-2- "O çok yarlıgayan çok sevendir." Allah Tealâ mümin kulları pişman olup tevbe ettikleri zaman onların günahını bağışlamada pek ileridir. O'na tevbe eden ve boyun bükenin günahını küçük veya büyük ne olursa olsun bağışlar. O, dostlarından muti olanları sevmeye pek ileridir. Burada ifade edilen, taat ehline sevabın tam bir şekilde verilmesidir. Maide suresi 54. ayetinde olduğu gibi "Onları sever." şeklinde anlaşılır. Ya da yine aynı yerdeki "O'nu severler." ayetinde olduğu gibi mef ul manasında da olabilir.

3-4- "Arşın sahibidir. Pek yücedir." O Allah, bütün mahlukâtın üstünde olan Arş'ın Rabbi, mülkün ve otoritenin sahibi, kadri yüce, büyük, kerem ve lütufta sonsuzluğun sahibi, yüceler yücesidir.

1 "Ne dilerse hakkıyla yapandır." Dilediği her şeyi yapmada mutlak kudret sahibidir. Her ne yapmak isterse, hükmüne engel yoktur. Azamet, kahır, hikmet ve adlinden dolayı yaptığından da sual edilmez. İnkarcı zalimlerin helakini, sadık müminlere de yardımı dilemesi halinde, göklerde ve yerde hiçkimse O'nu aciz bırakmadan ve hiçbir mani O'na engel olmadan onu yapar.

Ardından Allah Tealâ kâfirleri ve diğerlerini hatırlattı ve Peygamberini, eski ve yeni kâfirlerden Firavun ve Semud kıssaları ile teselli etti:

"Sana o orduların, Firavun ve Semud'un haberi geldi ya." Ey Muham-med! Sana, peygamberlerini yalanlayan ve onlarla savaşmak için ordular kuran kâfirler yığınının haberi geldi mi? Ya da, Allah'ın onlara verdiği belâyı, küfürde ve dalâletteki inatlarından dolayı onlara indirdiği cezayı duydun mu? Onlardan haberi en çok bilinenler Firavun ve ordusu ile geçmiş Araplardan Salih (a.s.)'in kavmi Semud kabilesi! Firavun derken anlatılmak istenen o ve ordusudur. Firavun ve bağlılarını Allah Kızıldeniz'de boğdu. Peygamberleri Salih'in devesini boğazlayan Semud'un ise şehirlerini Allah yerle bir etti, aşırı gürültülü bir ses ile onları helak etti.

Sonra da Allah Tealâ bütün zamanlardaki kâfirlerin tutumunun böyle olduğuna işaretle buyurdu ki: "Hayır, o küfredenler yalanlamaktadırlar." Ey Peygamber! Gerçekten bu müşrik Araplar seni ve getirdiğini şiddetle yalanlamakta, kendilerinden önceki kâfirlerden ibret almamaktadırlar.

Burada, orduların yalanlaması kıssasından Kureyş kâfirlerinin yalanlamasına dönmüştür.

Rasulullah (s.a.)'ın gönlü, öncekilerin durumları ve peygamberlerine karşı tutumları anlatılarak anıldıktan sonra, başka bir açıdan da onu teselli etmek üzere buyurdu ki:

"Halbuki Allah, arkalarından kuşatıcıdır." Allah Tealâ öncekilere in-dirdirdiğini onlara da indirmeye kadir. Zalimleri kahredendir, O'ndan kaçamaz, O'nu aciz bırakamazlar. O'nun avucu içindedirler ve kaçabilecekleri bir yer yoktur. Bu da, Allah Tealâ'nın onları bildiğine ve onları cezalandıracağına, onların yalanlamasından ötürü ve küfürde ısrar edip inatlaşmalarına sıkılmaya gerek olmadığına delildir.

Ardından Kur'an'ı yalanlamalarını reddederek şöyle buyurdu:

"Daha doğrusu o çok şerefli bir Kur'an'dır, ki mahfuz bir levhadadır." Bu yalanladıkları Kur'an, nazmı ve mucizevi üslûbu ile pek şerefli bir makamdadır. Şeref, üstünlük ve berekette doruktadır. Onların dediği gibi, şiir, kehânet ve sihir değildir. Değişiklik ve tahriften korunmuş ve Ümmü'1-Ki-tap olan Levh-i Mahfuz'da yazılı olan Allah kelâmıdır. "Muhakkak o, elbette çok şerefli bir Kur'an'dır ki korunmuş bir kitaptadır." (Vakıa, 56/77-78) Buradaki Levh-i Mahfuz ile korunmuş kitap aynı şeylerdir.

Bazı kelâm alimleri dediler ki: Levh, meleklerce görülen bir şeydir. Onu okurlar. Bu tip hakikatler, işitildiği gibi doğrulanması gereken şeylerdir. Levh-i Mahfuz, Allah'ın bize haber verdiği şeylerdendir. Hakikatini bil-mesek bile, Allah'ın haber verdiği şekliyle iman

[3]

etmemiz gerekir.

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/439-441.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/443-444.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/447-449.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Her İnsanı Gözetleyen Meleklerin Bulunduğuna Dair Yemin Ve Dirilmenin Mümkün Olduğunu İspat 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Kur'an'ın Ve Peygamberliğin Doğruluğuna Yemin Ve Onlara Karşı Hile Kuranları Tehdit 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 6

Her İnsanı Gözetleyen Meleklerin Bulunduğuna Dair Yemin Ve Dirilmenin Mümkün Olduğunu İspat

- 1- And olsun o göğe ve Tarık'a.
- 2- Tarık'ın ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?
- 3- Delen yıldızdır.
- 4- Hiçbir can yoktur ki üzerinde bir gözcü olmasın.
- 5- Şimdi insan hangi şeyden yaratıldı? Baksın.
- 6- O, atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır,
- 7- ki (erkeğin) arka kemiği ile (kadının) göğüs kemikleri arasından çıkıyor o.
- 8- Şüphe yok ki onu döndürmeye elbette kadirdir.
- 9- O günde ki sırlar yoklanıp meydana çıkarılacaktır.
- 10- Artık onun için ne bir kudret, ne de bir yardımcı vardır.

Açıklaması:

"Andolsun o göğe ve Tarık'a. Tarık'ın ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? Delen yıldızdır." Harika göğe, gece ortaya çıkan ışıklı yıldıza yemin olsun. Onun hakikatini sana bildiren nedir? Işığı güçlü parlak bir yıldızdır o. Güçlü ışığı ile, adeta gecenin karanlığını yarmaktadır.

Allah Tealâ'nın kitabında çokça yemin ettiği gök, yıldızlar, güneş, ay, gece ve gündüze yemin edilmesi şekil ve seyir, doğma batma olarak enteresan durumları olduğu ve onların, işlerini tanzim eden müdebbir bir yaratıcıları bulunduğunu gösterdiği içindir. "Tarık'ın ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?" sözü ile, büyüklük ve vurgulama kastedilmektedir. Adeta, beşerin bu gökte uzak ufuktaki bir yıldızı idraki ve hakikatini bilmelerinin mümkün olmadığını işaret eder. Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Kur'an'da geçen bütün "hangi şey bildirdi?" ifadelerindeki hususları Allah, Rasulü'ne bildirmiştir. "Ne biliyorsun?" şeklindeki ifadelerde ise bildirmemiştir: "Ne biliyorsun, belki de o saat yakındır." (Şûra, 42/17).

Târik cins bir isimdir. Târik denmesi gece ortaya çıkıp gündüz gizlendiği içindir.

"Delen yıldızdır." sözü ile de açıklamıştır. Yani o, konumu önemli, gelen, değeri yüksektir. Gecenin karanlığını aydınlatan, kara ve denizlerin karanlığında kendisiyle yol

bulunan, yaşama ilgili olarak yağmur gibi şeylerin vaktinin bilinmesine yardım edendir. Cumhura göre bu, Süreyya'dır. Hasan, Katade ve diğerleri ise: Diğer yıldızlar için umumdur, zira gece doğmaktadır, sana gece gelen her şey târiktir, dediler. Zahir olan da, kendisiyle kara ve denizde yol bulunan yıldız cinsinin kastedilmiş olduğudur.

Sahih hadiste rivayet edilen de bunu doğrulamaktadır: Peygamber (s.a.) kişinin ailesine turûku (târik kelimesi ile aynı kökten kullanılıyor) yani, gece ansızın gelmesini nehyetti. Başka dua ihtiva eden bir hadiste de: "Ey Rahman! Hayırla gelen târik hariç, gece ve gündüzün tavarıkın-dan=ansızmgelivereninden sana sığınırım." buyurulmaktadır.

Ardından Allah Tealâ hakkında kasem edilen şeyi ya da cevabı zikrediyor:

"Hiçbir can yoktur ki üzerinde bir gözcü olmasın" Göğe ve delen yıldızla yeminle, hiçbir insan yoktur ki, onu afetlerden koruyan Allah'tan bir gözeticisi bulunmasın. Onlar da, amel, söz ve hareketlerini gözetip yaptığı hayır ve şerri yazan hafaza melekleridir. Allah Tealâ buyurdu ki: "Onun önünde, arkasında kendisini Allah'ın emriyle gözetleyecek takipçiler vardır." (Ra'd, 13/11). Gerçekte gözetleyen Allah'tır. Meleklerin gözetlemesi de O'nun emri ile olduğu için O'nun gözetlemesi sayılmıştır.

Ayet, gözetleyen kim olduğunu açıklamamıştır. Bazı müfessirler gözetleyen Allah olduğunu söylemişlerdir. Diğerleri de onlar meleklerdir, dediler. Ayetlerde buyuruldu ki: "Size gözetleyiciler gönderir." (En'am ,6/61), "Halbuki sizin üzerinizde hakiki bekçiler, çok şerefli yazıcılar vardır." (İnfitar, 82/10-11), "Hatırla ki, hem sağında hem solunda oturan, onun amellerini tespit etmekte olan iki de (melek) vardır. O, bir söz atmaya dursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır." (Kâf, 50/17-18), "O'nun takipçileri vardır." (Ra'd, 13/11). Ebu Ümame dedi ki: Mümine yüz altmış melek görevlendirildi. Ondaki takat edilemeyecek şeyleri savarlar. Göz de bundandır; yedi melek ondan sineğin bal tasından savıldığı gibi savar. Kul bir göz açıp kapama miktarı kendine bırakılsa şeytanlar onu kaparlar.

Sonra da, dönüşün mümkün olduğuna delil olsun diye, yaratmanın başlangıcına dikkat çekerek buyurdu ki:

"Şimdi insan hangi şeyden yaratıldı? Baksın. O, atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır, ki (erkeğin) arka kemiği ile (kadının) göğüs kemikleri arasından çıkıyor o." İnsan nasıl yaratıldığını düşünmelidir ki, o yaratılışından daha basit olan dirilmeye Allah'ın kudretini bilebilsin. O, rahime akıp, dökülmüş bir sudan, erkeğin ve kadının suyunun karışımından yaratıldı. O, erkeğin beyinden gelen omuriliğindeki ve kadının göğüs kemikle-rindeki, yani göğüs kemikleri veya göğsünde gerdanlık taktığı yerdendir. Çocuk iki sudan müteşekkildir. O karışık su rahimde birleşerek yerleşir ve Allah'ın iradesi ile cenin oluşur: "Sizi dileyeceğimiz muayyen bir vakte kadar rahimlerde durduruyoruz." (Hac, 22/5).

Gerçekte suyun oluşmasına bütün bedenin bölümleri katılmaktadır. Oluşum esnasında haya ve yumurtalığa akar. İki de böbreğin etrafında ve iki kemiğin ortasında kalmaktadır. Yani, yaklaşık olarak belkemiğinin ortaları ve kaburga kemiğinin alt karşısı arasındadır.

Tekrar diriltmeden bahsetmeye ilk defa yaratılış ile başladı ve daha sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz yok ki onu döndürmeye elbette kadirdir. O günde ki sırlar yoklanıp meydana çıkarılacaktır" Allah Tealâ insanı ölümünden sonra diriltmeye de kadirdir. Başlangıca kadir olan tekrar yaratmaya da kadirdir. Allah Tealâ bu delili Kur'an-ı Kerim'in

muhtelif yerlerinde zikretmiştir. Denildi ki: Allah Tealâ, bu suyu çıktığı yere geri çevirmeye kadirdir. Bu "O günde ki sırlar yoklanıp meydana çıkarılacaktır" sözüyle ilgili olarak tercih edilen birinci görüştür.

İnsanın ilk defa oluşması, ana babasının bedenlerinde dağınık olan parçaların birleşmesiyle gerçekleşmişti. Bunu yapan o dağınık parçaları, bir tam insan yaratacak şekilde toplamaya muktedir olmuş ise, O, ölümünden ve parçalarının dağılmasından sonra da o parçaları toplamaya ve ondan tam bir mahluk yapmaya muhakkak muktedirdir. [1]

"Artık onun için ne bir kudret, ne de bir yardımcı vardır." İnsanın dirilme esnasında kendisinde Allah'ın azabını engelleyecek bir kuvvet yoktur. Başına gelene karşı yardım edebilecek bir yardımcı da yoktur. Ne kendisinde ne de başkasından gelecek ve onu Allah'ın azabından kurtaracak bir kuvveti vardır. [2]

Kur'an'ın Ve Peygamberliğin Doğruluğuna Yemin Ve Onlara Karşı Hile Kuranları Tehdit

- 11, 12, 13- Andolsun o dönüş sahibi olan göğe, o yarılan yere ki, hakika- ten o hak ile (batılı ayırt eden) kat'i bir kelâmıdır.
- 14" O boş bir lakırdı değildir.
- 15- Hakikat onlar alabildiklerine hileler düzerler.
- 16- Ben de onların hilelerini (ceza ile) karşılarım.
- 17- Sen şimdilik o kâfirlere mühlet ver, onları biraz geciktiriver.

Açıklaması

"Andolsun o dönüş sahibi olan göğe, o yarılan yere ki, hakikaten o hak ile (batılı ayırt eden) kat'i bir kelâmıdır. O, boş bir lakırdı değildir." Gelip dönen ve gökte tekrarlanan yağmurun bulunduğu göğe bir kere daha yemin olsun: Ölümünden sonra toprağı canlandırıyor, bitkiler bitiriyor. Yarılan yer, bitkiler, meyvalar, ağaç, maden ve hazineler, petrol, su vb. servetler ile yarılan yer; "Sonra toprağı iyiden iyiye yardık." (Abese, 80/26) Göğe ve yere yemin olsun ki, Kur'an şüphe olmayan bir hak sözdür. Hak ile batılı ayırt eder. Oyun ve eğlence için inmedi. O ciddidir, haktır. Şiir, sihir ve kehanet de değildir. Hakîm ve Hamîd'in indirmesidir. "Kat'i bir kelâmıdır" sözü, yeminin cevabıdır. Yağmurun,

sesin yankısı gibi dönüşle adlandırılması, tekrar gelmesinden dolayıdır. Yerdeki buharlaşmadan oluşup tekrar yere dönmektedir.

Tirmizi ve Darimi, Ali (k.v.)'den şöyle rivayet ettiler: Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Muhakkak fitneler olacaktır. Ya Rasu-lallah! Onlardan kurtuluş nedir, dedim? Buyurdu ki: "Allah Tealâ'nın kitabı. Onda sizden öncekilerin ve sizden sonrakilerin haberi vardır. Aranızda hakemdir. Kesindir, şaka değildir. Kim onu zulüm için terkederse Allah onu helak eder. Kim ondan başkasında hidayet ararsa Allah onu saptırır. O Allah'ın sağlam ipi, açık nurudur. O zikr-i hakimdir, sırat-ı müstakimdir. O kendisi ile arzuların sapmadığı, dillerin karışmadığı, görüşlerin bulanma-dığı, alimlerin kendisine doymadığı, muttakilerin bıkmadığı, çokça tekrarlanmasına rağmen eskimeyen, ilginçleri bitmeyendir. O cinlerin dinlediklerinde " Biz ilginç bir Kur'an dinledik; rüşde hidayet ediyordu." (Cin,72/1-2) dedikleridir. Onun ilmini bilen öne geçer, onunla söyleyen doğru söyler, onunla hükmeden âdil olur, onunla amel eden ecir alır. Ona devet eden sı-rat-ı müstakime hidayet edilir."

Sonra Allah Tealâ Kur'an'ı yalanlayıp, müminlere hileler düzenleyenleri tehditle buyurdu ki:

"Hakikat, onlar alabildiklerine hileler düzerler. Ben de onların hilelerini (ceza ile) karşılarım" Mekke'nin liderleri kâfirler ve emsalleri, getirdiği hak dini iptal etmek ve Allah'ın yolundan ve Kur'an'dan alıkoymak için, Kur'an eskilerin masallarını veya Muhammed (s.a.) sihirbazdır, mecnundur, şairdir gibi sözleri ile Peygamber (s.a.)'e hileler kuruyorlar, öldürülmesi için tuzak hazırlıyorlardı: "Hani bir zaman o küfredenler seni tutup bağlamaları, veya seni öldürmeleri, yahut seni çıkarmaları için sana tuzak kuruyordu." (Enfal, 8/30).

Ama ben onlar için başka bir tedbir alıyorum. Bilmedikleri şekilde onları çekiyorum ve hilelerine karşı onları cezalandıracağım. Hilenin cezasını, şiddetli azabı gerektirecek günahın artmasına götüren bir istidrac ve mühlet verme hile olarak adlandırılmıştır.

Ardından Rasulü'ne, onlara karşı zafer vaadetti ve sabrı emretti:

"Sen şimdilik o kâfirlere mühlet ver, onları biraz geciktiriver" Onları geciktir ve beklet. Helakleri için dua etme. Acele etme ve Allah'ın onlar hakkında senin için planladığına razı ol.

Sonra bu manayı mübalağa için tekrar ederek buyurdu ki: Onları az veya yakın bir mühlet için bırak. Başlarına gelecek azabı ve intikamı, ceza ve helaki göreceksin: "Biz onları biraz geciktirip sonra kendilerini ağır bir azaba mecbur edeceğiz." (Lokman, 31/24)

Bu, Bedir günü tahakkuk etmiş olan ağır bir tehdittir. Kıyamet günündeki azabı da onu izleyecektir. Onların yolunu takibe karşı bir uyarı ve onların yolu dışında bir yola da teşviktir. [\[3\]](#)

---

[1] Razi, XXXI/130.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/454-456.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/459-460.

A'LA SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Allah Teala'nın Tenzih Edilmesi, Kudreti Ve Peygamberine Kur'an'ı Ezberletmesi 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

Öğüt, Nefsin Arındırılması Ve Ahiret İçin Amel 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 5

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Allah Teala'nın Tenzih Edilmesi, Kudreti Ve Peygamberine Kur'an'ı Ezberletmesi

1- Rabbinin o yüce adını teşbih et.

2- Ki O, yaratıp düzene koyandır.

3- Takdir eden, yol gösterendir.

4, 5- Yeşil otu çıkararak, sonra da onu kapkara, kupkuru bir hale getirendi» »

6- Seni okutacağız da unutmayaçaksın.

7- AUah'm dilediği başka. Çünkü O, aşikârı da bilir gizliyi de.

8- Seni en kolay olana muvaffak edeceğiz.

Açıklaması

"Rabbinin o yüce adını teşbih et." "Yüce Rabbimi tenzih ve takdis ederim" sözü ile Allah'ı ona lâıyk olmayan herşeyden tenzih et. Kurtubi: "Evlâ olan ismin müsemma olmasıdır. (Adını teşbih et ifadesinin anlamı: Rabbini teşbih et şeklinde anlaşılmalıdır.)"

dedi. [\[1\]](#) Ebu Hayyan da şöyle dedi: "Zahir olan, tenzihin isim üzerinde vaki olduğudur. Yani, O'nu bir putun veya heykelin rab ve ilâh diye adlandırılmasından tenzih et. Eğer sözün bile başkasına kullanılmasından tenzihi oluyorsa, kendisi daha önceliklidir. Zatin tenzihi daha önemlidir." Denildi ki: "Burada isim müsemma manasındadır. Maksat Allah

Tealâ'nın tenzih edilmesini emretmektir." [\[2\]](#) "el-A'lâ"nın anlamı Allah'ın kendine atfedilen her türlü eksiklikten, herşeyden yüce, en yüce, en üstün, en büyük olduğu gerçeğidir.

İmam Ahmed, Ebu Davud ve İbni Mace, Ukbe b. Amir el-Cüheni'den rivayet etti: Vakıa suresinin 96. ayeti "Haydi Rabbini o büyük adıyla teşbih et." ayeti inince Rasulullah (s.a.) bize "Bunu rükuunuza koyun." buyurdu. A'lâ süresindeki "Rabbinin o yüce adını teşbih et." ayeti inince de: "Bunu secdenize koyun." buyurdu."

Sonra da, bilmeyi isteyen için Rabbin ve O'nun kudretinin delili olacak, O yüce ismin sıfatlarını vafetti:

1- "Ki O, yaratıp düzene koyandır." İnsanın da bulunduğu bütün kâinatı yaratandır. Her mahluku da en güzel şekilde düzene koydu; bölümlerini uyumlu yaptı. Hakîm, tedbiri

olan ve alim bir ilâhın sanatına gösterge olması için onu, düzenli, yerli yerince ve muhkem yaptı.

2- "Takdir eden, yol gösterendir." Her mahluka onun için uygun olanı takdir edip, onu takdir ettiğine hidayet eden, ondan yararlanmayı öğreten veya cinsini, türlerini, vasıflarını, fiillerini, sözlerini, ecellerini takdir edendir. Onlardan her birine, ondan meydana geleceği ve onun için gerekeni gösteren, yaratılış amacına onu sevkeden, dini ve dünyası ile ilgili işlerini ona ilham eden, mahlukâtm rızık ve yiyeceklerini takdir eden, insana ve hayvana hayatlarını sürdürme yollarını ilham eden eşyada faydaları yaratan ve insana onu elde etmeyi öğretendir.

Ayetin benzeri, Allah Tealâ'nın Musa (a.s.)'nın Firavun ile konuşmasını haber verdiği ayettir: "Bizim Rabbimiz her şeye hilkatini veren, sonra da doğru yolunu gösterendir." (Tâha, 20/50) Yani takdir edip, mahlukâtı ona hidayet etti. Sahih-i Müslim'de Abdullah b. Amr'dan şöyle rivayet edildi: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Allah Tealâ gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce mahlukâtm kaderini takdir etti. Arş'ı da su üzerinde idi."

3- "Yeşil otu çıkararak, sonra da onu kapkara, kupkuru bir hale getirendir." Otu ve hayvanların yediği yeşil bitkileri bitiren, bütün bitki ve ekin çeşitlerini insan yesin, diye yaratandır.

Sonra o ekinler yeşil iken onları kupkuru ve yemyeşil iken kapkara hale getirdi. Çünkü ot cinsi kuruyunca kararır.

Peygamber (s.a.)'e emretmiş olduğu ve O'na lâyük olan, kendisi için razı olduğu teşbihtir. Peygamber (s.a.) de onu bilip Allah Tealâ'nın Kur'an'dan kendisine indirdiğini okuyarak onu korumaya titizlik gösterdi. Rabbi, ona Kur'an'dan okutacağını ve unutturmayacağını müjdeledi:

"Seni okutacağız da unutmayacaksın. Allah'ın dilediği başka." Ey Mu-hammed! Sana okumayı ilham ederek seni okur yapacağız. Okuduğunu da unutmayacaksın. Peygamber (s.a.), Cibril, kendisine Kur'an ayetlerini getirdiğinde, Cibril daha ayetin sonunu getirirmeden Peygamber (s.a.) unutma endişesinden dolayı evvelini tekrar ediyordu. Daha sonra bu ayet indi. Allah ona ilham edip, Kur'an'ı unutmaktan onu korudu.

Ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Sana onun vahyi tamamlanmazdan evvel Kur'an'ı (okumada) acele etme." (Tâha, 20/114). "Onu (okumada) acele etmen için dilini onunla depretme. Onu toplamak, onu okutmak şüphesiz bize aittir." (Kiyame, 75/16-17).

Ardından da, "Allah'ın dilediği başka." buyurdu. Sen, sana indirilen Kur'an'ı ezberleyecek ve unutmayacaksın, ama Allah'ın unutmamı dilediği müstesna. Eğer sana bir şeyi unutturmamı dilerse yapar. Şöyle de denmiştir: İstisnadan murat, meydana gelecek neshtir. Yani, sana okuttuğumuzdan Allah'ın kaldırılmasını veya neshini dilediğinden başkasını unutmayacaksın. Tilâveti neshedileni de terketmende bir sakınca yoktur.

Birinci mana daha sahihtir. Katade şöyle dedi: Rasulullah (s.a.) Allah'ın dilediğinden başka bir şeyi unutmuyordu.

Sonra Allah Tealâ okutma ve bir maslahat için Allah'ın unutmamı dilediğinin dışında unutmayacağı vadini tekid ederek buyurdu ki:

"Çünkü O, aşikârı da bilir gizliyi de" kulların açık yaptığını da ve sözlerinden fiillerinden gizlediğini de bilir. O'ndan bir şey gizli kalmaz. Aşikâr, insanın aleni olarak yaptığı veya söylediği her şeydir. Gizli ise insanın Allah'tan başkasının bilmediği kendi

içinde gizlediği her şeydir. Sana, seni okutacağını ve ezberleteceğini vaad eden açığı ve gizliyi bilendir.

Bu, "Allah'ın dilediği başka." sözünün neshi ifade ettiğini söyleyen görüşe göredir. Neshe bir illet sayılmaktadır. Böyle olunca da, hükmün konması ve kaldırılması, mükelleflerin yararlarına göre olmaktadır. Ayetin benzeri, Enbiya suresi 110. ayetidir: "Muhakkak O, açık söylediklerinizi bilir. Gizlediklerinizi de bilir."

Bundan sonra da ona bir müjde daha veriyor: Onun kolaylaştırılması. Yani hükümleri itibariyle yapılabilir, kolay olana yöneltme.

"Seni en kolay olana muvaffak edeceğiz." Sana hayır fiillerini ve sözlerini kolaylaştıracacağız. Sana kolay, müsamahalı bir din vereceğiz. Din ve dünya işlerinde müsamahalı bir din ve kolay bir yola seni koyacağız. Sana sadece en kolayını vereceğiz. Nefislere yapılması ve katlanması zor gelmeyecek en kolaydan başkasını ümmetin için

seçmeyeceksin. [\[3\]](#)

Öğüt, Nefsin Arındırılması Ve Ahiret İçin Amel

- 9- O halde eğer öğüt fayda verirse durma öğüt ver.
- 10- Korkacak olan öğütü kabul eder.
- 11- Pek bedbaht olan ise ondan ka-
- 14- Kurtulmuştur arınan.
- 15- Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan.
- 16- Belki siz dünya hayatını üstün tutarsınız.
- 17- Halbuki ahiret daha hayırlı, daha süreklidir.
- 18- Şüphesiz bu, önceki sahifelerde vardır.
- 19- İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde.

Açıklaması

"O halde eğer öğüt fayda verirse durma öğüt ver. Korkacak olan öğütü kabul eder." Ey Muhammed! İnsanlara Kur'an ile öğüt ver ve onları hayır yoluna ilet, dinin hükümlerini göster, öğütün fayda vereceği yerde öğüt ver. İnsanlar iki sınıftırlar: Öğütün fayda verdiği grup ve fayda vermediği grup. Ey Muhammed! Senin yaptığın tebliğden faydalanıp öğüt alabilen, kalbi ile Allah'tan korkup O'na varacağını bilendir. Ama, küfür ve inadında ısrarcı olup, inkârda ve nankörlükte direnene öğüt vermende bir fayda yoktur.

İbni Kesir diyor ki: "Buradan, ilim öğretim konusunda ehil olmayana ilim öğretilmeyeceği kuralı alınmaktadır."^[4]

Müslim, Abdullah b. Mesud (r.a.)'dan yaptığı bir rivayette Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir kavme sen, akıllarının almadığı bir şeyi konuşursan o konuşman, bir kısmı için fitne olur." Deylemi Firdeus'te Ali'den, Buhari de mevkuf olarak şu sözü rivayet ettiler: "İnsanlara bildikleri ile konuşun; Allah ve Rasulü'nün yalanlanmasını ister misiniz?" İsa (a.s.) demiştir ki: "Hikmeti ehli olmayana vererek ona zulmetmeyin. Ehinden de kaçırarak onlara zulmetmeyin. İlacı fayda vereceğini bildiği yere koyan doktor gibi ol."

"Öğüt kabul eder.." ifadesi, Rasulullah (s.a.)'m getirdiği şeylerin, sadece hatırlatmadan başka bir şeye ihtiyacı olmayacak kadar açık olduğunu göstermektedir.

Ayetin tefsirinde bir görüş daha vardır: Faydası olmasa bile öğüt verilmesi gereklidir. Ayetteki "eğer" şartına bağlanma esas amaç değildir. Oradaki şart, gerçeğin açıklanıp tasvir edilmesi içindir. Pek çok ayette olduğu gibi şu ayette de bu durum vardır: "Dünya hayatının geçici metaini kazanacaksınız diye cariyelerinizi, eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse, siz fuhşa mecbur etmeyiniz." (Nûr, 24/33)

Razi dedi ki: İnsanlar dönüş konusunda üç kısımdırlar: Doğruluğuna kesin inanan, şüphe içinde olan ve inkâr eden. İlk iki kısım öğüt ve korkutmadan yararlanırlar.

İnkarcılardan çoğu sadece dilleri ile inkâr etmektedirler. İnsanların ekseriyetinin nasihatten etkilendiği, yüz çevirenlerin nadir olduğu anlaşılmıştır. Büyük iyiliğin, küçük bir serden ötürü terkedilmesi, büyük bir serdir. Bunun için de her ne kadar öğütten, sadece Allah'ın faydalanmalarını murat ettiği bazıları faydalanıyorsa da, öğüdün yaygınlaştırılması

gerekmektedir. Biz bilemeyiz.^[5]

Allah Tealâ Peygamberine öğütü emrettikten sonra "Korkacak olan öğütü kabul eder" sözü ile de, öğütten kimin yararlanacağını açıklamıştır.

Ardından Allah Tealâ uygulama açısından inatçılara hatırlatmanın yararı olmadığını izah ederek buyuruyor ki:

"Pek bedbaht olan ise ondan kaçınır. Ki o en büyük ateşe girecektir. Sonra onun içinde ne ölür, ne de yaşar." Öğütten kaçınıp, uzak duran, Allah'ı inkârda ısrarcı ve inatçı, masiyete batmış olan kâfirlerin bedbahtıdır.

Onun için de, cehennemin ateşinde hararetine katlanacak ve suçunun vebalini çekecektir. O ise, büyük ateştir. Dünya ateşi ise, küçük ateştir. Başka bir görüşte: Büyük ateş, cehennemin tabakalarıdır: "Şüphesiz münafıklar cehennemin en aşağı tabakasındadırlar." (Nisa, 4/145)

Büyük ateşe girip orada ebedî kalan, ölüp yok olarak içinde bulunduğu azaptan kurtulamaz; mutlu olup faydalanacağı iyi ve tatlı bir hayat da yaşayamaz. "Öldürülmezler ki ölsünler. Azabından bir kısmı onlardan hafifletilmez de." (Fatır, 35/36).

Özellikle kâfirin öğütle anılmasının sebebi şudur: Fasık öğütü tama-ien terketmemiştir. Kur'an, fisk ehli olan bedbahtı bundan dolayı anma-ış oldu.

Kur'an'dan yüz çeviren kötüler tehdit edildikten sonra, kendilerini ırkten, ibadette taklitten ve rezilliklerin kirliliğinden arındırıp temizle-ikle ilgilenen mutlulara olan vaadleri

zikrederek buyurdu ki:

"Kurtulmuştur arınan. Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan." Şirkten îmizlenen, Allah'a iman edip O'nu birleyen ve dini ile amel eden, kendisi-i rezillikler, mefsetet ve düşük ahlâktan uzak tutmaya, arınmaya ve bu onuda Allah Tealâ'nın Rasulü'ne indirdiğine bağlı kalmaya çalışan azap-an korunup kurtulmuş olur.

Bu kimseler dili ile de Rabbinin adını tevhid ve ihlâs ile anar, kalbinle yüce Rabbinizi zikreder, Allah'ın rızası ve Allah'ın emrine itaat, Allah'ın lineine uymak için beş vakit farz namazları vaktinde eda eder. Allah Tealâ »uyurdu ki: "Müminler ancak onlardır ki Allah anıldığı zaman yürekleri itrer." (Enfal, 8/2).

Ebu Bekir el-Bezzar, Cabir b. Abdullah'tan Peygamber (s.a.)'in "Kurulmuştur arınan..." ayeti hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Al-ah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahadet eden ve ortakları terkedene, be-lim de Rasulullah olduğuma şahadet edendir.", "Ve Rabbinin adını anıp tamaz kılan" hakkında da "O da beş vakit namaz ve onları muhafaza edip inemsemedir." buyurdu."

Sonra da, dünyayı tercih edip, ahiret işini ihmal edenleri kınayarak buyurdu ki:

"Belki siz dünya hayatını üstün tutarsınız. Halbuki ahiret daha hayırlı, daha süreklidir." Daha önce size emrettiklerimi yapmıyor, aksine dünyadaki fani lezzeti tercih ediyorsunuz. Ahiret ve nimetleri ise daha üstün ve dünyadan daha devamlıdır. Allah'ın ahiretteki sevabı dünya ve ondakiler-den daha hayırlıdır. Dünya fani bir yurt, ahiret ise şerefli ve bakidir. Akıllı birisi, nasıl faniyi bakiye tercih edip baki ve ebedî bir yurdu ihmal eder?

İmam Ahmed Aişe (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Dünya, evi olmayanın evidir; malı olmayanın malıdır. Akıllı olmayan onun için toplar." Yine Ahmed b. Hanbel, Ebu Musa el-Eşari'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Dünyasını seven ahire-tine zarar verir. Ahiretini seven de dünyasına zarar verir. Baki olanı fani olana tercih edin."

Bundan sonra Allah Tealâ dinlerin usul ve genel adap bakımından bir olduğunu açıklayarak buyurdu ki:

"Şüphesiz bu, önceki sahifelerde vardır. İbrahim'in ve Musa'nın sahife-lerinde."

Zikredilmiş bulunan arınanın kurtulacağı ve Allah'ın adının zikri, insanların dünyayı tercihleri gibi hususlar İbrahim'in on sahifesinde sabittir. Musa'nın Tevrat dışındaki on sahifesinde de sabittir. Allah'ın kitapları, ahiretin daha hayırlı ve kalıcı olduğunu ardarda haber vermiştir.

Buradaki maksat: Bu gerçeklerin İbrahim ve Musa'nın sahifelerinin de bulunduğu, Peygamberlerin bütün sahifelerinde lafzı ile değil, ama manası ile zikredilmiş olduğudur. İbrahim ve Musa'nın sahifelerinin özellikle anılması ise, Araplar arasında meşhur olmalarındandır. Bu ayetin benzeri ise Şuara suresinin 196. ayetidir: "Şüphesiz yok ki o, daha evvelkilerin kitaplarında da vardır."

Abd b. Humeyd, İbnu Merdüveyh ve İbni Asakir, Ebu Zer (r.a.)'den rivayet ettiler: Rasulullah (s.a.) şöyle sordu: Allah ne kadar kitap indirdi? Buyurdu ki: "Yüz dört kitap. Adem'e on sahife, Şit'e elli sahife, İdris'e otuz sahife, İbrahim'e on sahife, Musa'ya Tevrat'tan evvel on sahife. Bir de Tevrat, İncil, Zebur ve Furkan'ı indirdi."

İbrahim'in sahifelerinde şöyle dendi: "Akıllı kişinin dilini koruyor, zamanını biliyor, işi

ile ilgileniyor olması gerekir."

Acurri ve diğherleri, Ebu Zerrin geçen hadisini Şu ilaveyle rivayet ettiler: Dedim ki: Ya Rasulallah! İbrahim'in sahifeleri nelerdi? Buyurdu ki: "Hepsi hikmetli sözlerdi. Ey tasallut sahibi, belâlı, mağrur kral! Ben seni dünyayı birbirine ilâve etmen için göndermedim. Ben seni benden mazlumun davetini eviresin (yani zulme uğramasına engel olasın da o bana sığınmak zorunda kalmasın) diye gönderdim. Kâfirin ağızından da olsa ben onu geri evirmem."

"Onda Şunun gibi hikmetli sözler vardı. Akıllının üç saati olur. Rabbi-ne yneldiğı saat, Allah'ın ona olan iyliğini tefekkür için nefsinin muhasebe ettiğı saat ve yeme içme gibi ihtiyaçları için yalnız kaldığı saat."

"Akıllı üç Şeyi istemelidir. Dönüş için azık, hayat için geçimlik ve haram olmayan lezzet. Akıllıya zamanın kıymetini bilmesi, basiretli, işine yönelmiş ve dilini korur olmak yaraşır. Kimin işi arasında sözü sayılıyorsa, onun ilgili olduğu hariç sözü azdır."

Sonra dedi ki: Musa'nın sahifeleri nelerdir, dedim. Buyurdu ki: "Hepsi ibretlerdi: Ölümü kesin olarak bilip de sevinene ŐaŐarım. Kaderi kesin bilip de düzen kurana ŐaŐarım. Dünyayı içindekileri evirip çevirirken görüp te ona gvenene ŐaŐarım. Yarınki hesabı iyice bilip de onun için alıŐmayana ŐaŐarım!"

Dedim ki: Ya Rasulallah! Bizim elimizde, Allah'ın İbrahim ve Musa'ya indirdiklerinden sana da indirdikleri var mıdır? Buyurdu ki: Oku Ya Eba Zer: "Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan. Belki siz dünya hayatını üstün tutarsınız. Halbuki ahiret daha hayırlı, daha süreklidir. Şüphesiz bu, önceki sahifelerde vardır. İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde." Alsî'nin dediğı gibi bu hadisin sıhhatini Allah en iyi bilendir. [\[6\]](#)

[\[1\]](#) Kurtubi, XX/14.

[\[2\]](#) Ebu Hayyan, el-Bahru'1-Muhit, VIII/458.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/465-467.

[\[4\]](#) İbni Kesir, IV/500.

[\[5\]](#) Razi, XXXI/144/145; Garâibul-Kurân, XXX/77.

[\[6\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/470-473.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyametin Dehşeti Ve Cehennemliklerin Durumu. 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 3

Cennet Ehli Olan İhlaslı Müminlerin Durumları 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki 4

Açıklaması 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 5

Allah Teala'nın Diriltmeye Ve Diğerlerine Olan Kudretinin İspatı Ve Bunun Delillerinin Hatırlatılması 5

Kelime ve İbareler: 5

Nüzul Sebebi 6

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Kıyametin Dehşeti Ve Cehennemliklerin Durumu

- 1- Her şeyi kaplayacak olan (kıyametsin haberi sana geldi mi?)
- 2- Bir kısım yüzler, o gün zillet içinde eğilmiştir.
- 3- (Onlar) yorucu işler yapandır.
- 4- Kızgın bir ateşe girerler.
- 5- Çok sıcak bir kaynaktan içirilirler.
- 6- Onlar için kuru bir dikenden başka yiyecek yoktur.
- 7- Ki o ne doyurur, ne de açlığı giderir.

Açıklaması

"Her şeyi kaplayacak olan (kıyamet)in haberi sana geldi mi?" Kıyamet konusu sana ulaştı ve o gerçeği bildin mi ey Muhammed? Kıyametin Gaşi-ye diye anılması, korkulan ve endişeleri ile mahlukâtı kuşatacak olmasından dolayıdır. İfade edilen şudur: Bu olayın haberi daha önce sana gelmedi. O halde şimdi dikkatle dinle. İfadeden sorunun hakikati kastedilmiyor. Kastedilen, duyanın dinlemeye şevkini artırmak ve daha sonra zikredilecek olana dikkatini çekmedir. Mana: Ey Muhammed! Sana Gaşiye, yani kıyametin haberi geldi.

Sonra insanların oradaki durumlarını ve iki kısma ayrılacaklarını anlattı: Kötüler ve iyiler. Önce kötülerle başladı. Çünkü sure, Gaşiye kelimesinin de anlattığı gibi korkutma etrafında dönmektedir:

"Bir kısım yüzler, o gün zillet içinde eğilmiştir. Yorucu işler yapandır." O yüzlerin sahipleri yani kâfirler o gün, azaptan dolayı zelil ve aşağılık halde olurlar. Zilleti ve düşüklüğü yüze nispet etmesi, eserinin orada belir-mesindedir. Ayetin benzerleri şu ayetlerdir: "Suçluları, Rablerinin huzurunda başlarını öne eğmiş olarak bir görsen!" (Secde, 32/12), "Onları arz olunurlarken, zilletten boyunlarını büke büke göz ucuyla bakacaklarını göreceksin." (Şûra, 42/45).

O yüzlerin sahipleri dünyada hayırlı ameller de yapıyorlardı, kendilerini ibadetle yoruyorlardı, ama o yaptıklarının ecri yoktur. Çünkü onlar küfür ve sapıklıkta idiler. Allah'a ve Rasulüne (s.a.) iman amellerin kabulü için şarttır. Ayet, ruhbanlar, puta tapmanlar ve kâfir olduğu halde çabalayanların hepsi hakkındadır. [\[1\]](#)

Ardından da onların kıyamet günündeki cezalarını zikretti:

"Kızgın bir ateşe girerler. Çok sıcak bir kaynaktan içirilirler. Onlar için kuru bir dikenden başka yiyecek yoktur. Ki o ne doyurur, ne de açlığı giderir. " O yüzler amelleri boşa çıktığı için kızgın bir ateşe girecekler ve acısını tadacaklar, onunla azaba uğrayacaklardır. Susadıklarında da aşırı sıcak durumda olan bir kaynaktan içirileceklerdir. O onların hararetini söndür-meyecektir.

Dari'den başka gıdalanacakları bir yiyecekleri de olmayacaktır. Bu ise, çok acı ve zararlı, değersiz bir dikendir. O yiyenini doyurmaz, onunla açlık giderilmez. İçeceği, yiyecek olan dari'den önce zekretmesi ise, ateştekiler için suyun daha önemli olmasındandır. Ateşin harareti onlara etki ettiğinde susuzluk öne çıkacaktır.

Ateştekilerin bir de Gislîn ve Zakkum adlı yiyecekleri de vardır: "Gis-linden başka yiyecek de yoktur." (Hâkkâ,69/36). "Şüphesiz o zakkum ağacı, günaha düşkün olanın yemeğidir." (Duhan, 44/43-44).

Hafız Ebu Bekir el-Berkani, Ebu İmran el-Cevni'den şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. Hattab (r.a.) bir rahibin manastırına uğrayıp "Ey rahip!" diye onu çağırdı. Gelince Ömer ağlayarak ona bakmaya başladı. "Seni burada ağlatan nedir ya Emirelmüminin" dediğinde şu cevabı verdi: "Allah azze ve celle'nin şu ayetini hatırladım da beni ağlattı:

"Bir kısım yüzler, o gün zillet içinde eğilmiştir. Yorucu işler yapandır." [\[2\]](#)

Cennet Ehli Olan İhlaslı Müminlerin Durumları

8- Yüzler de vardır ki, o gün mutluluk içindedirler.

9- Gayretlerinden dolayı hoşnutturlar. 10-Yüksek bir cennettedirler.

11-Orada boş bir soz duymazlar.

Orada yükseltilmiş tahtlar,

14- Konulmuş kadehler,

15- Dizilmiş yastıklar

16- Ve serilmiş yaygılar vardır.

Açıklaması

"Yüzler de vardır ki, o gün mutluluk içindedirler. Gayretlerinden dolayı hoşnutturlar." Kıyamet günü neşeli, mutlu, parlak ve güzel yüzler vardır. Mutluluk yüzlerinden okunur. Veya nimetler içindedirler. Allah Tealâ buyurdu ki: "Öyleki sen o nimetlerin güzelliğini

yüzlerinden tanırırsın." (Mu-taffifin, 83/24). O yüzler, durumlarının akibetini ve amellerinin kabulünü gören, mutluların yüzleridir. Onlar dünyada yaptıkları amellerden razıdırlar. Çünkü onlar, amelleri için razı olacakları ecirleri aldılar. Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Allah bunlardan razı olmuştur, bunlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır." (Beyyine, 98/8).

Özet olarak Allah Tealâ ebedî saadete erecek olanları iki vasıfla nitelendirmiştir:

a) Dış görüntüleri: "O gün mutluluk içindedirler." Neşeli, mutlu ve parlak yüzler.

b) İç durumları: "Gayretlerinden dolayı hoşnuturlar." Ardından sevap yurdunu, cenneti yedi vasıfla tanıtıyor:

1, 2- "Yüksek bir cennettedirler. Orada boş bir söz duymazlar." Parlak yüzlerin sahipleri olan mutlu müminler mekânı yüksek cennettedirler. Vasfı yüksek, odaları emniyetlidir. Ateşin birbirinden daha alçak katmanları olduğu gibi, cennetin de birbirinden yüksek dereceleri vardır.

Cennet ehlinin sözleri arasında boş söz ve hezeyan işitilmez. Çünkü onlar, hikmetli ve verdiği daimi nimetler için Allah Tealâ'ya hamdden başka bir şey konuşmazlar. Zira cennet Allah dostlarının konağıdır. Tertemizlerin konağı, boş söz, yalan ve bühtanla bulandırılmaz. Allah Tealâ buyuruyor ki: "Onda ne bir saçmalama, ne de bir günaha sokma vardır." (Tür, 52/23), "Orada selâmdan başka boş söz işitmeyeceklerdir." (Meryem, 19/62), "Onlar arada ne boş bir laf, ne de günaha sokacak bir şey işitirler. Yalnız bir söz: Selâm selâm." (Vakıa, 56/25-26).

3, 4- "Orada akan bir kaynak vardır, Orada yükseltilmiş tahtlar.." cennette bir kaynak veya pınar vardır; sulan akar ve çeşitli tat, saf lezzet ile fişkırır; kastedilen pınar cinsidir. Yani orada akan pınarlar vardır.

Orada, yumuşak şeylerle kaplı, çokça döşenmiş, yüksek yapılı tahtlar vardır. Mümin onlara oturduğu zaman zevklenir ve cennet bahçelerini ve nimetlerini görür. Nitekim Allah Tealâ "Ve yükseltilmiş döşeklerdedirler." (Vakıa, 56/34) buyurmuştur.

Bunda da şeref ve ikramın en üstünü vardır.

5, 6- "Konulmuş kadehler, dizilmiş yastıklar ve serilmiş yaygılar vardır." Orada içki kapları ve sarhoş etmeyen içki için hazırlanmış kadehler vardır. Dilediklerinde ondan içerler. Üzerlerinde oturulması veya yaslanılması için ardarda dizilmiş yastıklar vardır. Oturma yerlerine serilmiş sergiler, parlak, ince lifleri olan halılar vardır. Oturması rahattır,

bakana zevk verir. Bunlara sahip olanlar için üstünlük, ayrıcalık hissettirmektedir. [\[3\]](#)

Allah Teala'nın Diriltmeye Ve Diğerlerine Olan Kudretinin İspatı Ve Bunun Delillerinin Hatırlatılması

17- Onlar develerin nasıl yaratıldığına bakmıyorlar mı?

18- Göğün nasıl yükseltildiğine?

19- O dağlara, nasıl dikilmiştir o!

- 20- O yere, nasıl yayılıp döşenmiştir o.
- 21- Sen öğüt ver. Sen ancak bir öğüt vericisin.
- 22- Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin.
- 23- Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse,
- 24- Allah onu en büyük azapla azaplandır.
- 25- Şüphesiz onların dönüşleri ancak bizedir.

26- Sonra muhakkak onları hesaba çekmek bize düşer. [4]

Açıklaması

"Onlar develerin nasıl yaratıldığına bakmıyorlar mı?" Allah Tealâ uyarısına deve ile başlamıştır. Halbuki onlar, hayvanlarının ekseriyetini ve çevrelerindeki mahlukâtın en büyüğünü oluşturan develeri görüyorlar. Allah onu öyle harika bir şekilde yaratmışki! Deve büyük cüsseli, çok güçlü, harika vasıfları olan acaip ve ilginç bir varlıktır. Buna rağmen, ağır yüke müsaittir, küçük çocuğa bile itaat eder, eti yenir, tüyünden yararlanılır, sütü içilir, açlığa ve susuzluğa dayanıklı olduğu için uzun mesafeli yollara dayanıklıdır.

"Göğün nasıl yükseltildiğine?" Göğün, yerin üstünde direksiz olarak nasıl yükseldiğini görmüyorlar mı? Allah Tealâ buyuruyor ki: "Üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina ettik. Onu nasıl donattık. Onun hiçbir gediği de yoktur." (Kâf, 50/6).

"O dağlara, nasıl dikilmiştir o!" Yerin üstünde dimdik yükselmiş olarak yapılmış. Yer üzerindeki kaydırmasın diye sabitleştirilmiş, çakılmışlardır. Onlara bakmak, heybet ve hayreti doğurur. Çölde ve karada yürüyenler onların varlığı ve dizilişinden yararlanırlar. Su kaynaklarından çoğu onlardan kaynar. Onlarda pek çok yararlar, bol madenler vardır. Çeşitli harika renkleri olan büyük, dev kayalar onlardan kesilir.

"O yere, nasıl yayılıp döşenmiştir o." Üzerindekiler istikrar bulsun, içindeki gömülü madenler ve kaynaklardan, hayat ve geçimin sağlandığı bitkiler, ekin ve çeşitli ağaçlardan yararlansınlar diye yayılıp döşenmiş, hazırlanmıştır.

Yerin yayılmışlığı, bakan ve üzerinde durana göredir. Bu onun küre şeklinde olmadığını göstermez. Razi'nin de kaydettiği gibi küre, çok büyük olduğunda her parçası düz alan olarak görünür. [5]

Başkalarının değil de bu mahlukâtın anılması, bakan insana en yakın eşya olmasındandır. Arap sabah akşam devesini görür. Kendisini gölgeleyen göğü, yanbaşındaki dağları ve onu taşıyan yeri müşahede eder.

Allah Tealâ bunun peşinden Peygamber'e (s.a.) söz konusu delillerle öğüt vermesini emrederek buyuruyor ki:

"Sen öğüt ver. Sen ancak bir öğüt vericisin. Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin." Ey Muhammedi İnsanlara, kendilerine gönderildiğin şeyi hatırlat, onlara vaaz ver, korkut.

Bakışlarını diriliş ve dönüşün de içinde olduğu Allah'ın kudretini gösteren bu delil ve belgeleri, diğer benzerlerini düşünmeye zorla ve yönlendir. Senin üzerinde sadece hatırlatma görevi vardır. Bu maksat için gönderildin. Onlara Allah'a ve peygamberliğine imana sevkedecek, dilediğine zorlayacak bir güç ve otoriten yoktur. İman ederlerse hidayet bulmuş olurlar. Yüz çevirirlerse, o zaman sapmış ve küfretmiş olurlar. Nitekim Allah Tealâ buyurdu ki: "Senin üzerinde ancak tebliğ vardır. Hesap bizim üzerimizdir." (Ra'd, 13/40).

"Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin" sözü, sadece hatırlatma görevinin vurgulanmasıdır. Ayetin benzerleri şu ayetlerdir: "Sen hepsi mümin olsunlar diye insanları zorlayıp duracak mısın?" (Yunus, 10/99), " Onların üstünde bir zorba değilsin sen. Onun için benim tehditimden korkacaklara Kur'an ile öğüt ver." (Kâf, 50/45).

Ahmed, Müslim, Tirmizi, ve Nesai, Cabir"den rivayet ettiler. Rasulul-lah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu söyledi: "Lailâhe illallah deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Onu dediklerinde, kanlarını ve hakkı hariç mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları da Allah azze ve celle'ye aittir. Sonra da şu ayeti okudu:" Sen öğüt ver. Sen ancak bir öğüt vericisin. Sen onların üzerinde zorlayıcı değilsin."^[6]

"Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse, Allah onu en büyük azapla azaplandırır." Ama vaaz ve öğütten kaçan, kalbi ve dili ile hakkı inkâr edene Allah, ölüm, esaret ve malın ganimeti gibi dünya azabı dışında ebedî bir cehennem azabı ile azap eder. Zira senin onlar üzerinde bir gücün yok. O onların üzerinde hakimdir. O'nun elinden ve otoritesinin sınırlarından çıkamazlar.

İmam Ahmed, Ebu Ümame el-Bahili'den şöyle rivayet etti: Ali, Halid b. Yezid b. Muaviye'ye uğradı. Ona Rasulullah (s.a.)'dan işittiği en yumuşak kelimeyi sordu. Dedi ki: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Bilesiniz. Hepiniz cennete gireceksiniz; devenin sahibinden kaçtığı gibi Allah'tan kaçan hariç."

Ardından Allah Tealâ diriliş hesap ve azabın vukuunu tekid ederek buyurdu ki:

"Şüphesiz onların dönüşleri ancak bizedir. Sonra muhakkak onları hesaba çekmek bize düşer." Onların dönüşleri, varacakları yer bizedir. Dirilme ile Allah'a döndükten sonra amellerine karşılık hesaplarını biz göreceğiz. Hayır ise hayır, şer ise şer. Yüz çevirenler için kaçamak yoktur. Yalanlayıcıların cezadan kurtuluşları da yoktur. Bu ayetlerdeki "biz" anlamına gelen zarf veya car ve mecrurunun öne alınması, özelleştirme ve tehditin etkisini artırmak içindir. Yani onların dönüşleri, intikama ve her gruba cezasını vermeye muktedir olan Cebbar'dan başkasına değildir. Onların hesapları da, yüce bir hikmetin gereği olarak sadece O'nun üzerinedir. Küçük ve büyük için hesap gören O'dur.^[7]

[1] Ebu Hayyan, el-Bahru'l-Muht, VIII/462.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/477-479.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/481-482.

[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/451.

[5] Razi, XXXI/157-158.

[6] Hadis, ayet zikredilmemiş haliyle Ebu Hureyre'den rivayetle Buhari ve Müslim'de de rivayet edilmiştir.

[7] Zemahşeri, III/334; Razi, XXXI/160.

Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/485-487.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kafirlerin Azabının Kesin Oluşu Ve Bazılarının Dünyadaki Cezaları 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

İnsanın Ahiretle Az İlgilenmesini Ve Dünyaya Bağlanmada Aşırılığını Kınama. 5

Belagat: 5

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki 6

Açıklaması 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 7

Dünyaya Düşkün Olan Ve Olmayan İnsanın Kıyamet Günü Durumları: 7

Belagat: 7

Kelime ve İbareler: 7

Nüzul Sebebi: 8

Ayetler Arası İlişki: 8

Açıklaması: 8

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 9

Kafirlerin Azabının Kesin Oluşu Ve Bazılarının Dünyadaki Cezaları

1, 2, 3, 4, 5- Andolsun fecre, on geceye. Çifte ve teke. Yürüyüp gittiği zaman geceye. Bunda akıl sahibi için bir yemin var (değil) mi?

6- Rabbinin Ad kavmine ne yaptığını görmedin mi?

7-Yüksek sütunlar sahibi İrem'e.

8- Şehirler içinde onun benzeri yaratılmamıştı.

9-Vadilerde kayala"oyan Semuda

10"Ve kazıklar sahibi Firavun'a,

11" Ki onlar ülkelerde azgınlık etmişlerdi.

12- Böylece oralarda bozgunculuğu artırmışlardı.

13- Bu yüzden Rabbin de onların üzerlerine azap kamçısı yağdırdı.

14- Şüphesiz Rabbin gözetlemektedir.

Açıklaması:

"Andolsun fecre, on geceye." Allah'tan fecre yemin olsun. Yani, ışığın çıktığı, nurun parladığı sabaha. Çünkü, hergün karanlığın gecedен sıyrıldığı ve ona bağlı olarak uyanma, yer yüzüne dağılarak menfaatlerin elde edilmesi ve maslahatların sağlanması, insan ve hayvanların rızık arama hazırlığı başlar. Bu yemin şu ayetlerdeki yemin gibidir: "Nefeslendiği dem sabaha yemin olsun." (Tekvir, 81/18), "Ağardığı dem sabaha yemin olsun." (Müddessir, 74/34) Yemin, sabah namazmadır da denmiştir.

Ve Zilhiccenin faziletli on gecesine yemin olsun. Sahih-i Buhari'de İbni Abbas'tan merfu olarak şöyle rivayet edilmiştir: "Hiçbir gün yoktur ki, salih amel Allah'a bu günlerden (Zilhiccenin on günü) daha sevgili olsun." Allah yolunda cihad da mı dediler? Buyurdu ki: "Allah yolunda cihad bile. Ancak bir adam nefsi ve malı ile çıkmış sonra da hiç dönmemiş ise o müstesna."

"Çifte ve teke" bütün eşyadan çifte ve teke. Bu geceler de ondandır. Yani, kuşattığı çift ve teke. Şu görüşler de ileri sürülmüştür: Çift kurban bayramı günüdür. Çünkü onuncu gündür. Tek Arefe günüdür. Çünkü dokuzuncu gündür. Veya çift Mina'dan dönüşte acele

etmenin caiz olduğu birinci ve ikinci teşrik günleridir. Tek, üçüncü gündür.

"Yürüyüp gittiği zaman geceye" Geceye yemin olsun, gelip yayıldığı sonra da gidip dağıldığı zaman. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Dönüp geldiği zaman geceye." (Müddessir, 74/33), "Karanlığa yöneldiği zaman geceye." (Tekvir, 81/17). Sabahın çıkmasında büyük hayır olduğu gibi, karanlığın girmesinde de fayda vardır. Nefisler rahatlar, çalışma yorgunluğuna karşı dinlenir. Gitmesinde de fayda vardır; vücudun dinlenmesi ile gündüz yapılan iş, zorluk ve yorgunluğa karşı enerji biriktirilmiş olur.

"Bunda akıl sahibi için bir yemin var (değil) mi?" Bu eşyaya yemin edilmesi her akıl ve düşünce sahibi için inandırıcı bir yemin değil midir? Akıl ve düşünce sahibi olan, Allah Tealâ'nın yemin etmiş olduğu bu eşyanın yemin edilmeye lâyık şeyler olduğunu bilir.

Sonra Allah Tealâ örnek ve ibret için geçmiş ümmetlerin bazı kıssalarını zikrederek buyurdu ki:

"Rabbinin Ad kavmine ne yaptığını görmedin mi? Yüksek sütunlar sahibi İrem'e. Şehirler içinde onun benzeri yaratılmamıştı." Ey muhatap olan insan! Allah önceki Ad kavmini nasıl helak etti? Onlar, Ad b. Havs b. İrem b. Sam b. Nuh (a.s.)'un çocukları olup. İrem lâkabı ile de anılmışlardır. İrem ilk Âd'ın diğer adıdır. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Hakikat şu: Evvelki Ad kavmini o helak etti." (Necm, 53/50). Onlardan sonrakilere diğer Âd denir. Yerleri, Umman ve Hadramevt arasındaki kumluk bölge olan diyarı Ahkaftır. Peygamberleri ise, Hud (a.s.)'dur.

Uzun boylu idiler. Kuvvetli, yapılı vücutları ve zamanlarının en sertleri, en ezicileri idiler. Hiçbir yerde onların şehirleri gibi yüksek direkli, muhkem yapılı bir şehir görülmemiştir. Doğrusu uzunluk, şiddet ve kuvvette o kabile gibisi görülmemiştir: "Düşünün ki O, sizi Nuh kavminden sonra hükümdarlar yaptı, size yaratılışta onlardan ziyade boy pos verdi. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa erdirilesiniz." (A'raf, 7/69), " Ad kavmine gelince, onlar yerde haksız yere büyüklük tasladılar ve " Kuvvetçe bizden daha güçlü kimmiş?" dediler. Onlar kendilerini yaratıp durmakta olan Allah'ı -ki, O, bunlardan pek çok kuvvetlidir- hiç düşünmediler mi?" (Fussilet,41/15).

Surenin başında başlanılan yeminin cevabı zikredilmemiştir. Takdiri şöyledir: Ey ehli Mekke ve emsali diğer kâfirler! Elbette azap edileceksiniz. Cevaba işaret eden de bu ayet ve devamıdır: "Rabbinin Ad kavmine ne yaptığını görmedin mi?"

"Onun benzeri" ifadesindeki zamir, doğru olan görüşe göre, kabileye dönmektedir. Yani, şehirler arasında onların zamanında Âd kavmi gibi bir kavim yaratılmadı. Zamir, İbni Zeyd'in dediği gibi yüksekliğinden dolayı direkleri işaret etmemektedir. Eğer gaye o olsa idi o zaman: Şehirlerde benzeri yapılmamış olan, derdi. Fakat: "Şehirler içinde onun

[1]

benzeri yaratılmamıştı" buyurmuştur.

"Vadilerde kayaları oyan Semud'a" Semud kabilesi, Salih (a.s.)'in kayaları kesip yontan, yerleşecekleri evleri, sarayları ve büyük yapılan taşlarla yapan kavmi. Bunlar Şam ile Hicaz arasında Hicr'de veya Vadi'l-Kura'da yaşardı. Ayyette şöyle buyuruldu: "Dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz." (Şuara, 26/149), "Dağlardan güvenli evler yontuyorlardı." (Hicr. 15/82).

"Ve kazıklar sahibi Firavun'a." Musa (a.s.) zamanında Mısır'ın yöneticileri olup büyük binalara sahiplerdi. Firavunların kendilerine kabir olarak yaptıkları ve yapımı esnasında

halklarını kullandıkları ehramlar da o yapılar arasındadır. Kazıkların ordu, askerler, kalabalıklar ve krallığı pekiştirdiği birlikleri olduğu da söylenmiştir.

"Ki onlar ülkelerde azgınlık etmişlerdi. Böylece oralarda bozgunculuğu artırmışlardı." Ad, Semud ve Firavun... Ülkelerinde zulüm ve despotlukta haddi aşanlar, azgınlık edip şımaranlar, güçlerine aklananlar... Oralarda küfür, masiyet ve kullara zulümle fesadı çoğalttılar.

"Bu yüzden Rabbin de onların üzerlerine azap kamçısı yağdırdı." Allah Tealâ o milletlere bir çeşit şiddetli azap indirdi. Kendilerine gelen cezayı, cezalarda kullanılan kırbacın acısına benzetti. Hakka suresinde de onlara gelen cezanın çeşidini zikretti. (5-10. ayetler).

Sonra Allah Tealâ azabın sebebi olan suçu zikretti:

"Şüphesiz Rabbin gözetlemektedir." Allah her insanın amelini gözetir, O'ndan hiçbir şey kaçmaz. Sonunda onu cezalandırır; hayır ise hayır, şer ise şer. Az veya çok, küçük veya büyük hiçbir şeyi ihmal etmez.

Kur'an-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde bu kıssaların tekrar edilmesindeki maksat hatırlatma, öğüt ve onlardan ibret alınmasıdır. Ya Allah Te-alâ'nın kudretine istidlal ederek veya kullara kahrını açıklayarak ya da uyarıp korkutarak. Bilsinler ki, bir şahsa veya kavme gelenler arasında benzerlikler olmaktadır.[\[2\]](#)

İnsanın Ahiretle Az İlgilenmesini Ve Dünyaya Bağlanmada Aşırılığını Kınama

15- Ancak insana gelince; Rabbi ne zaman onu imtihan edip kendisine ikramda bulunsa ve nimet verse, "Rab-bim bana ikramda bulundu." der.

16- Ama ne zaman onu imtihan ederek rızkmı daraltsa, "Rabbim beni hor kıldı." der.

17~ Hayır. Aksine siz yetime ikram- da bulunmuyorsunuz.

18-Yoksula yemek vermeye teşvik etmiyorsunuz.

19- Mirası hak gözetmeksizin habi-re yiyorsunuz.

20- Malı da pek çok seviyorsunuz.

Açıklaması

"Ancak insana gelince; Rabbi ne zaman onu imtihan edip kendisine ikramda bulunsa ve nimet verse, "Rabbim bana ikramda bulundu." der." İnsan, Rabbi onu nimetlerle

sınyıp imtihan ettiği ve mal ikram edip rızkını bolladırtırdığında Rabbim bana ikramda bulundu, beni üstün tuttu, beni seçti, beni yükseltti ve beni kötü sondan kurtardı şeklindeki düşünceinde hatalıdır. O, elde ettiğine sevinip verilenle mutlu olurken, bunun keramet olduğuna inanıp Allah'a şükretmeden ve Rabbinden bir imtihan olduğunu idrak etmeden yapar bunu.

İnsan ile kastedilen insan cinsidir, sadece kâfir değildir. Müslümanlar arasında da böyleleri vardır. [3]

Allah Tealâ insanın, rızkını genişletip o rızıkla onu sınadığında, bunun Allah'ın ona ikramı olduğuna inanmasını kınamaktadır. Çünkü gerçek böyle değildir. O, kendisi için sınama ve imtihandır. "Onlar kendilerine verdiğimiz mal ve evlât ile bizim hayırlarına acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır onlar farkına varmıyorlar." (Müminun, 23/55-56).

Ayetin bir benzeri de kâfirlerin vasıflarını anlatan şu ayetlerdir: "Onlar dünya hayatından (yalnız) bir dış (tarafı bilirler. Ahiretten ise onlar gafillerin ta kendileridir." (Rûm, 30/7), "İnsanlardan kimi de Allah'a yalnız bir taraftan ibadet eder (yani şüphe ve tereddüt içinde). Eğer kendisine bir hayır dokunursa ona yapışır. Eğer bir fitne isabet ederse yüzü üstü döner." (Hac, 22/11).

Kısacası zenginlik, servet, mevki ve otorite Allah'ın kuldan razı olduğunun delili değildir. Zira bunların Allah katında değerı yoktur.

Ardından başka bir yönü, fakirlik ve rızık kısmanın da Allah'ın kula gazabına delil olmadığını zikretti:

"Ama ne zaman onu imtihan ederek rızkını daraltsa, "Rabbim beni hor kıldı." der." Onu fakirlik ve kıtlık ile imtihan edip sınadığı, rızkını daraltıp, bolladırtmadığı zaman Rabbim beni hor kılıp zelil etti, der. Bu da bir hatadır. Bunun bir horlama ve küçük düşürme olduğuna inanması doğru olamaz.

İnsan iki durumda da hatalıdır. Çünkü, gördüğümüz kâfirlerin zenginliği ve fasıkların asilerin serveti ile de anlaşılacağı gibi rızkın bolluğu, kulun onu haketmişliğini göstermez. Ve yine gördüğümüz bazı peygamberlerin ve değerli müminlerin, salihlerin ve alimlerin yaşadığı fakirliğin gösterdiği gibi, rızkın darlığı da haketmemişliğine delil değildir.

Allah katında iyiliğe lâyıık olan, ahiret ameline muvaffak olan itaatkâr mümindir. Allah katında horlanma ve zelil olma da, taata ve cennet ehlinin ameline muvaffak olamayan asi içindir. Ne dünyâ rahatlığı iyilik ve üstünlüktür, ne de darlığı hor ve zelil olmadır. Zenginlik, zenginin şükürünü denemedir. Fakirlik de, onun sabrını sınamadır.

Allah Tealâ insanı şu sözü ile azarlamaktadır:

"Hayır. Aksine siz yetime ikramda bulunmuyorsunuz. Yoksula yemek vermeye teşvik etmiyorsunuz." Şu iki durumda söyledikleri için insana yazıklar olsun. Durum onun dediği gibi değildir. Zira Allah malı, sevdiğine de sevmediğine de verir. Sevdiğine ve sevmediğine darlık da verir. Her iki durumda da mesele Allah'a kulluğuun etrafında dönmektedir: Zengin ise nimeti için Allah'a şükreder. Fakir ise sabreder.

Kötü söz için kınadıktan sonra, öncekinden daha beter olan kötü fiiller için de kınamıştır. O da, onlara çok malla ikramda bulunup da, onların Allah'ın o maldaki hakkını vermemeleridir. Ey durumları iyi olan zenginler! Sizler yetime ikramda bulunmuyor ona iyilik yapmıyorsunuz. Kendinizi ve başkasını miskinlere yedirmeye teşvik etmiyorsunuz.

Birbirinizi fakirlerle ilgilenmeye yöneltmiyorsunuz.

"Aksine siz yetime ikramda bulunmuyorsunuz." Abdullah b. Müba-rek'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste şöyle buyurulmuştur: "Müslümanlar içinde en iyi ev, kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar arasında en kötü ev de, kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. -Sonra iki parmağını kaldırıp şöyle buyurdu:-Ben ve yetime bakan, cennette böyleyiz." Ebu Davud, Sehl b. Said'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Ben ve yetime bakan cennette bu ikisi gibiyiz." Bu esnada, orta ve baş parmağının yanındaki parmağını birleştirdi. Mukatil dedi ki: Kudame b. Mazun, Ümeyye b. Halefin yanında yetim idi. Hakkını vermiyordu. Bu ayet indi.

Yetime ikramda bulunmamak, ona iyiliği terketmek ve mirastaki hakkını vermemektir.

"Mirası hak gözetmeksizin habire yiyorsunuz. Malı da pek çok seviyorsunuz." Siz mirası çokça yiyorsunuz. Helâl veya haram nereden gelirse gelsin yiyorsunuz. Malı da çok aşırı bir şekilde seviyorsunuz.

Kısacası dünyayı ahirete tercih ediyorsunuz. Allah ise, ahiret için çalışmanızı, dünya sevgisi ve lezzetlerinde aşırılığı ve ileri gitmeyi terketme-nizi istiyor.[\[4\]](#)

Dünyaya Düşkün Olan Ve Olmayan İnsanın Kıyamet Günü Durumları:

21- Hayır! Yer çarpılıp parça parça dağıtıldığı zaman,

22- Melekler sıra sıra dizilip Rab-bin(in emri) geldiği zaman,

23- O gün cehennem de getirilmiştir. İşte o gün insan düşünüp hatırlar. Ama hatırlamaktan ona ne (fayda) var!

24- Der ki: "Ah keşke! (Bu) hayatım için önceden bir şeyler göndermiş olsaydım!"

25- Artık o gün O'nun azabı gibi hiç kimse azap edemez.

27- Ey huzura kavuşmuş can!

28- Razi olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir halde Rabbine dön.

29- Haydi gir kullarımın arasına.

Açıklaması:

"Hayır. Yer çarpılıp parça parça dağıtıldığı zaman" sizin bu söz ve davranışlarınıza yazıklar olsun. Dünyaya hırsınız, onun peşine düşmeniz, helâl haram ayırmadan her fırsatı değerlendirip mal toplamanız, hesap ve ceza yokmuş gibi davranmanız uygun değildir.

Kıyamet günü ve onda meydana gelecek korkutucu olaylar gelecek ve orada üç durum ortaya çıkacaktır: Yer parça parça dağıtılacak. Yani parçalanıp ezilecek. Ard arda sallanacak, hareketlenecek. Dağlar savrulacak, yeryüzü dümdüz olacak insanlar kabirlerinden kalkacaklardır. Ayetin ifadesinde, dağlar toz duman oluncaya kadar sarsıntının devam edeceğine işaret vardır.

"Melekler sıra sıra dizilip Rabbinden emri) geldiği zaman" Allah Tealâ kulları arasında hüküm vermek, ceza ve hesap ile ilgili emirlerini ve ahkâmını vermek için maniyeti bilinmeyen bir şekilde gelecek, kudretinin ayetleri ve kahrının eseri görülecektir. Melekler de saf saf dizilecekler. Bu da o günün ikinci özelliğidir.

"O gün cehennem de getirilmiştir." Önce gizlenmiş ve görünmez iken o gün bakanlara gösterilecektir. "O alevli ateş görecektir kimseye apaçık gösterildiği zaman." (Naziat, 79/36), "Cehennem de azgınlara açılıp gösterilmiştir." (Şuara, 26/91). Bu da, o günün özelliklerinin üçüncüsüdür.

"İşte o gün insan düşünüp hatırlar. Ama hatırlamaktan ona ne (fayda) var! Der ki: Ah keşke! (Bu) hayatım için önceden bir şeyler göndermiş olsaydım!" O gün insan, dünyada önceden gönderdiği, küfür ve masiyetlere, yaptığı kötü işlere pişman olur ama, pişmanlık ona nasıl fayda versin ki? Yani fayda vermez. Vakit geçmiştir. Ölüm gelmeden önce hakkı düşünse idi, hatırlama ona fayda verecekti. O zaman, hatırlamasını açıklamak için der ki: Keşke, daimi ve baki olan ahiret hayatım için hayır ve amel-i salih hazırlasa idim. Ateş ehli için de cennet ehli için de artık hayat odur. Bu ayetin manasını "dünya hayatımda" şeklinde de anlamak mümkündür.

Razi dedi ki: Burada, Allah Tealâ'ya tevbe kabul etmenin aklen vacip olmadığına delil vardır. Gerçekte ise, ayet bu konuyla ilgili değildir. Çünkü, tevbenin ahirette kabul edilmemesi, ye's halinde iman gibi, teklif yeri olan dünyada da kabul edilmeyeceğini göstermez.

"Artık o gün O'nun azabı gibi hiç kimse azap edemez. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz." Bu, "Yer çarpılıp parça parça dağıtıldığı zaman" cümlesindeki şartın cevabıdır. Yani o gün, Allah'ın azabı gibi kimse azap edemez. Allah'ın bağlaması gibi de kâfiri zincire ve kelepçeye kimse vuramaz.

Burada salih amele ve imana teşvik, küfür ve isyandan da korkutma vardır.

Bunun ardından, dünyadaki arzu, lezzet ve şehvetlerinden sıyrılan insanın durumu ve iyilerin müjdelerini zikretti: "Ey huzura kavuşmuş can! Razi olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir halde Rabbine dön. Haydi gir kullarımın arasına. Gir cennetime." Allah, zatı ile veya bir meleğin dilinden müminlere şöyle der: Ey akidesinin doğruluğuna şüphe bulaştırmamış, iman, hak ve Allah'ı tevhidde kesin imana ulaşmış nefis! Allah'ın kaza ve kaderine razı oldun. Dinin emirlerine bağlı kaldın. Ve kıyamet günü, Allah'ın zikri ile mutmain, inancında sebatkâr bir şekilde emniyetli, korkmadan bir mümin olarak geliyorsun. Rabbinin sana vermiş olduğu sevabına, sana bağışladığı ikram göreceğin yere dön; dünyada yaptığına karşılık bu sevaptan ve Allah'ın hakkında verdiği hükmünden memnun olarak. Allah katında da memnun olunmuş olarak: "Allah bunlardan razı olmuştur. Bunlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır." (Beyyine, 98/8). Bu ise, kâmil insanların sıfatıdır.

Salih kullar zümresine gir, onlarla beraber ol, onlarla beraber cennetime gir. İşte bu, daha ötesi olmayan bir lütuftur. Allah bizi onlardan kılsın.

Açık mana bu hükmün umumiliğidir. Çünkü itibar, bu ayetin iniş sebebinin hususiliğine değil, lafzın umumiliğindedir. ^[5]

---

[1] İbni Kesir, IV/507.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/492-494.

[3] el-Bahru'l-Muhit, VIII/470.

[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/497-499.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/503-504.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

İnsanın Meşakkatle Sınanması, Gücüne Ve Malına Aldanması: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Seçme Prensibi Ve Ahirette Kurtuluş Yolu: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 5

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

İnsanın Meşakkatle Sınanması, Gücüne Ve Malına Aldanması:

1- Hayır. Bu beldeye yemin ederim.

2- Sen bu beldede serbestçe yaşarken, helâl iken,

3- babaya da, doğana da (yemin ederim),

4- ki biz insan, andolsun, meşakkat

5- O, kendisine kimsenin mutlaka gûÇ yetiremeyeceğini mi sanıyor?

6- Der ki: 'Yığın yığın mal telef ettim.'

7- O kendisini hiçbir (kimse) nin görmediğini mi sanıyor?

Açıklaması:

"Hayır. Bu beldeye yemin ederim. Sen bu beldede serbestçe yaşarken, helâl iken, babaya da, doğana da (yemin ederim)," Mekke'nin saygınlığı ve Allah Tealâ katındaki şerefine dikkat çekmek için, Harem Belde Mekke'ye yemin ederim. Çünkü orada müslümanların kiblesi Beytullah vardır. Orası, İsmail (a.s.) ve Muhammed (s.a.) beldesidir. Hac ibadeti de oradadır. Cümlelerin başındaki "La: hayır" kasemin nefyi (yani yemin etmem, manasında) değil, tekid içindir. Araplar şöyle derler: Hayır. Vallahi şöyle yapmadım. Hayır. Vallahi şöyle değil. Hayır. Vallahi muhakkak şöyle yapacağım.

Bu şehre, orada mukim olanın bulunduğu durumda yemin etmiştir. O kîmse de Muhammed (s.a.) ve oraya girendir: "Kim oraya girerse emin üür." (Ali İmran, 3/97). Senin orada ikamet etmenle orası değerli ve şerefli sldu. Şüphesiz, mekanlar ehli ile şeref bulurlar. Sihhatine ittifak edilen bir hadiste şöyle rivayet edildi: "Bu şehri Allah, gökleri ve

yeri yarattığı gün haram kıldı. O, Allah'ın haram kılması ile kıyamet gününe kadar haramdır. Ağacı koparılmaz, buluntusu alınmaz. Ancak bana, gündüzün bir diliminde helâl kılındı. Bu gün, dünkü gibi haramlığına tekrar dönmüştür. Şa-hid olan olmayana bildirsin!"

Mekke'nin her durumda değeri yücedir. Hatta, kâfirlerin Peygamberimiz için Mekke'nin eminliğini yok saydıkları zamanda bile.

Çoğalmadaki mucizenin büyüklüğüne ve bu konunun Allah'ın kudreti, hikmeti ve ilmine delâletine dikkat çekerek, insan ve hayvandan her doğan ve doğurana yemin etmiştir.

Ardından üzerine yemin edilen şeyi andı.

"Ki biz insanı, andolsun, meşakkat içinde yarattık." Biz insanı yorgunluk ve meşakkatler, sıkıntılar arasında zorluklarla iç içe yarattık. Doğumdan itibaren başlayarak, yaşama zorlukları, hastalıklar ve acılı olaylar, daha sonra ölüm ve onu izleyecek kabir, berzah ve ahiretteki zorluklar, sıkıntı ve korkularla sürecek bir hayat.

Burada, Rasulullah (s.a.)'ın sabitleştirilmesi ve Mekke ehlinin eziyetlerine karşı hazırlanması, sıkıntılara, zorluklara karşı sabrı söz konusudur. Hiçbir insan da bundan kurtulmuş değildir.

Bundan sonra ise, insanı gücüne aldandığı için uyarma geliyor.

"O, kendisine kimsenin mutlaka güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?" Ademoğlu, ona güç yetirilemeyeceğini ve ondan intikam alınamayacağını mı sanıyor? Allah, her şeye kadir olandır.

Bundan sonra da insanı, gösteriş için harcama yapmasından dolayı kınayarak buyurdu ki:

"Der ki: "Yığın yığın mal telef ettim." Ardarda çokça mal harcadım. Anlatılmak istenen şudur: İnsan kıyamet günü şöyle der: Cahiliye ehlinin cömertlik olarak adlandırdığı, üstünlük ve övgü olarak gördüğü işlerde çok mal harcadım.

Sonra da ayet, cahilliği dolayısıyla onu ayıpladı:

"O kendisini hiçbir (kimse) nin görmediğini mi sanıyor?" Hayır yolunda harcama yaptığını iddia eden insan, Allah Tealâ'nın onu bilmediğini ve malını nereden kazanıp nereye harcadığını sormayacağını mı sanıyor?^[1]

Seçme Prensibi Ve Ahirette Kurtuluş Yolu:

8- Biz ona vermedik mi, iki göz.

9- Bir dil ve iki dudak.

10- Biz ona iki de yol gösterdik.

11- Fakat o, sarp yokuşa tırmanamadı.

12- Bu sarp yokuşun ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?

13- Köle azat etmektir,

14- Yahut bir açlık gününde yemek yedirmektir,

15- Yakınlığı olan bir yetime,

16- Yahut toprakta sürünen bir yoksula.

17- birlerine sabrı tavsiye, merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.

18- İşte bunlar, amel defteri sağından verilenlerdir.

19- Ayetlerimize küfredenler ise, amel defterleri solundan verilenlerdir.

20- Ki, üzerlerine kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateş içinde olacaklardır.

Açıklaması:

"Biz ona vermedik mi, iki göz, bir dil ve iki dudak?" Kuvvetine aldanan ey cahil insan! Biz sana görmeni sağlayan iki göz, konuştuğun dil, ağzını örttüğün, konuşmada ve yemek yemede kullandığın, yüz ve ağzın için güzellik olan iki dudak bağışlamadık mı? Ben, muhakkak görme, konuşma veya söz kudretini sana bağışladım.

"Biz ona iki de yol gösterdik." Sana, hayır ve şer yolunu açıklayıp tanıtmadık mı? Bozulmamış fitratına ikisini ayırt edecek bir kabiliyet koyduk. Sana, hayrın güzelliklerini ve şerrin kötülüklerini ve ikisinin boyutlarını idrak edecek akıl ve fikir verdik. Ayet, bu iki yolu "necdeyn" olarak tabir etmiştir. O da: İki yüksek yol demektir. Bu onun zorluğuna ve sarplığına, şiddetli ve süratli geçilebilmesi için nefisle mücadeleye ihtiyaç olduğuna delâlet içindir.

Bu nedenle de, en üstün olanı tercih ve o nimetlere şükrün gerekliliğini işaret ederek şöyle buyurdu: "Fakat o, sarp yokuşa tırmanamadı. Bu sarp yokuşun ne olduğunu sana hangi şey bildirdi?" Hareketlenip de, nefsin oyalaması, arzu ve şeytana uyma gibi Allah'a kulluğa mani olan şeyleri aşsa ya? Zor yolu aşmak için nefsini yorsa ya? Sarp yokuşu aşmanın ne olduğunu sana bildiren nedir? Bu soru, dikkat çekmek içindir.

Sonra da yokuşu aşmanın yolunu gösterdi:

"Köle azat etmektir, yahut bir açlık gününde yemek yedirmektir, yakınlığı olan bir yetime, yahut toprakta sürünen bir yoksula" yokuşa tırmanmak, onu aşmak, ona girmek, köleyi köleliğin zilletinden kurtarmak veya ona yardım etmekle veya, yedirmenin zor olduğu bir açlık gününde yetim yakınına yedirmekle olur. Yetim, babasını kaybeden küçüktür. Buradaki, yedirenin nesebine yakın olandır. Ya da, hiçbir şeyi olmayan ve güçsüzlüğü, acizliği yüzünden mal kazanmaya kudreti olmayan, malı olmadığı için de, elini toprağa yapıştırmış gibi olan muhtaç zavallıyı yedirmekle olur.

Kim köle azat ederse veya yetimi, ya da muhtacı açlık zamanı doyurursa o, Allah'a muti, kullarına yararlıdır. Onlar amel defteri sağ taraftan verilen erdemli insanlardır. Bu, Allah Tealâ'nın nefis, heva ve şeytan ile verdiği mücadeleye örnektir.

es-Savi ale'l-Celâleyn'de dendi ki: Ayetin, yedirmeyi açlık zamanı ile kayıtlandırması şunun içindir: O zaman malı elden çıkarmak nefis için daha zordur. "Toprakta sürünen bir yoksul" sözü, Şafii'nin miskin (yoksul) fakirden daha kötü halde olandır, şeklindeki görüşü için delil sayılabilir. Miskin, bir şeye sahip olandır manası da verilebilir. Aksi takdirde "toprakta sürünen" sözü tekrar mevkiine düşmüş olur. Ebu Hanife, köle azat etmenin sadakadan daha faziletli olduğunu söylemiştir. Çünkü köle azat etmek sadakadan daha önce zikredilmektedir. Bazılarına göre de bunun aksidir. Çünkü sadakada bir canı yok olmaktan kurtarma vardır. Gıda bedeni ayakta tutar. Azat etme ise, genelde, zincirden kurtarma şeklindedir.

Ahmed, Ukbe b. AnuYden Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kim, bir mümin köleyi azat ederse o, onun ateşten kurtuluşudur." Yine Ahmed, Bera b. Azib'ten rivayet etti: Bir bedevi Rasulullah (s.a.)'a geldi ve şöyle dedi: Ya Rasulallah! Bana, beni cennete koyacak bir amel öğret. Şöyle buyurdu: "Kısa konuştun ama, meseleyi anlattın. Can azat et, bağı çöz." İkisi de aynı değil mi, dedi. "Hayır. Can azat etmen, tek başına yap-mandır. Bağı çözmen de azadına yardım etmendir." buyurdu.

Ahmed, Tirmizi ve Nesai, Selman b. Amir'den rivayet etti: Rasulullah (s.a.) şöyle buyururken işittim: "Miskine sadaka, bir sadakadır. Yakına olursa ikidir. Sadakadır ve sıladır."

"Sonra da iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye, merhameti tavsiye edenlerden olmaktadır." Allah'a, Rasulü'ne, kitaplarına ve ahiret gününe iman ettikten sonra sözü edilen hayır işleri yapan. Zira bu hayırlar iman şartı ile faydalıdır. Salih işler yapan müminler zümresinden eziyete karşı sabrı ve onlara rahmeti tavsiye edenlerdir. Peygamber (s.a.) bir hadiste şöyle buyurdu: "Rahmet edenlere Rahman da rahmet eder. Yerdeki merhamet edin ki, gökteki de size rahmet etsin."^[2] Başka bir hadiste de: "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da rahmet etmez "^[3] buyrulmaktadır.

Sabır aynı zamanda Allah'a kullukta ve günahlardan uzak kalmada, musibet ve belâlarda da vardır. Allah'ın kullarına rahmet kalbi inceltir. Kalbi ince olan da, yetim ve miskinle ilgilenir, sadaka ile hayır amelini çoğaltır.

Ardından Allah Tealâ bunların mükâfatlarını müjdeleyerek buyurdu ki:

"İşte bunlar amel defteri sağ taraftan verilenlerdir." Cennetlikler onlardır. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Amel defterleri sağ taraftndan verilenler ne mutlu insanlardır. Amel defterleri sağ taraftndan verilenler! Dikensiz kiraz, meyveleri tıklım tıklım muz ağaç(lar)ı, yayılmış gölge, daima akan su, kesilmeyen, yasak da edilmeyen birçok meyve arasında ve yükseltilmiş döşeklerdedirler." (Vakıa, 56/27-34).

Karşılaştırma ve ibret için onların tersi olanları da zikretti:

"Ayetlerimize küfredenler ise, amel defterleri sol taraftndan verilenler. Ki, üzerlerine kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateş içinde olacaklardır." İndirilen ayetleri ve evrendeki kudretimize delâlet eden ayetleri inkâr edenler, onlar amel defterleri sol tarafından verilenlerdir. Onları kapılan sımsıkı kapatılmış olan ateş çevrelemiştir. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Amel defterleri sol taraftndan verilenler, ne bedbahttır onlar, amel defterleri sol taraftndan verilenler. (Ateşin) sıcaklığı ve kaynar bir su ve bir de kapkara dumandan bir gölge içindedirler. O gölge onlara ne bir serinlik ne de bir fayda verir." (Vakıa, 56/41-

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/509-510.

[2] Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi ve Hakim, İbni Ömer (r.a)'den rivayet etti.

[3] Buhari, Müslim ve Tirmizi, Cerir b. Abdullah'tan rivayet etmiştir.

[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/513-515.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nefsin Islahı Ve İhmalinin Cezası: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Semud Kıssasından Öğüt: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Ayetler Arası İlişki: 4

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Nefsin Islahı Ve İhmalinin Cezası:

- 1- Andolsun güneşe ve onun ışığına,
- 2- Onu izlediği zaman aya,
- 3- Onu açığa çıkardığı zaman gündüze,
- 4- Onu kapladığı zaman geceye,
- 5- Göğe ve onu kurana,
- 6- Yere ve onu yayana,
- 7- Nefse ve onu şekillendirene,
- 8- Sonra ona kötülüğü hem de ondan sakınmayı ilham edene.
- 9- Onu tertemiz yapan kişi muhakkak umduğuna ermiştir.
- 10- Onu alabildiğine örten kişi ise elbette ziyana uğramıştır.

Açıklaması:

Allah Tealâ bu sürenin başında yedi şeye yemin etmiştir:

1, 2- "Andolsun güneşe ve onun ışığına; Onu izlediği zaman aya" Batı-mında veya doğumunda kendisini aydınlatan güneşe yemin ederim. Çünkü o, Allah'ın yarattığı büyük bir şeydir. Işığın ve doğumundan sonra aydınlığın tamamlandığı ve güneşin yükseldiği an olan "duha" vaktine yemin etmesi ise, o vaktin canlıların hayatı bakımından hareketlenme

anı olmasındandır.

Bir de, güneşin batmasından sonra, doğup ona uyan parlak aya da yemin edilmiştir. Özellikle de parlak gecelerine: On üçüncü geceden on altıncı geceye kadar olan gecelerdir. Tam dolduğu ve güneşin batmasından sonra fecre kadar dolunay olduğu zamanlar. Bu, gece vaktinin tamamında ışığa yemindir.

3, 4- "Onu açığa çıkardığı zaman gündüze; Onu kapladığı zaman geceye." Güneşin tam parlayıp, ortaya çıkardığı ve tamamını gösterdiği zaman gündüze yemin ederim. Gündüzün tamamlanmasında, güneşin parlaklığının kemâli vardır. Güneşi kaplayıp, karanlığı ile ışığını örttüğü zaman da geceye yemin etti. Güneş batıyor, ışık kayboluyor. Yer kürenin yarısında karanlık oluyor.

Bu değişim ve oluşumda, yıldızları ilâh sayan müşriklere ve alemin nur ve karanlık olarak iki ilâhı vardır, diyen putperestlere reddiye vardır. Zira, ilâh gaib olmaz ve halden hale girmez.

Bu kevnî eşyanın büyüklüğüne dikkat çekildikten sonra Allah Tealâ, onların oluşumunu tasvir etti:

5, 6- "Göğe ve onu kurana, yere ve onu yayana" Göğe ve Allah Tealâ'nın onu yıldızlarla bina etmesine yemin ederim. Adeta her yıldız, bir tavan veya yeri ve ehlini kuşatan bir kubbedeki tuğlalar gibidir. İnsan hayatının sürdürüldüğü ve her yönü ile döşenmiş hayat için yayılıp hazır hale getirilmiş olan yere de yemin etti. Şu ayette de bu mana vardır: "Bundan sonra da yeri yayıp döşedi." (Naziât, 79/30) Sonra da insanlara o yerden, dışındı ki bitkilerden, içindeki madenlerden ve servetlerden yararlanma imkânı verdi. Ayetin benzeri şu ayettir: "O ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğ bir bina yaptı." (Bakara, 2/22).

Üzerine- yemin edilen şeyleri, bu eşyanın kendisi için yaratıldığı inşa nefsi ve onun kendisi ile faydalanma, hayatın ilerlemesi, kalkınmasına¹ vesile olduğunu izah ile bitirdi:

7- "Nefse ve onu şekillendirene, Sonra ona hem kötülüğü hem de onda sakınmayı ilham edene." İnsan nefesine ve onu şekillendirip, düzgün fitn üzere dosdoğru yapana yemin ederim. Şekillendirme bedene kendisinde beklenen fonksiyonları yerine getirebilmesi için gerekli olacak şekilde gt verilmesidir.

Sonra Allah Tealâ bu nefse, hayrı serden ayırt etmesi için şerri ve fi curu, hayrı ve takvayı, onlardaki çirkinlik ve güzelliği tanıtip ne olduklar m öğretti. Ayette "Biz ona iki de yol gösterdik." (Beled, 90/10) buyurulmu! tur. Yani, ona hayır ve şer yollarına girmeyi öğretip bildirdik. Daha sonral ayetler de bunu teyit ediyor "Onu tertemiz yapan kişi muhakkak umduğı na ermiştir. Onu alabildiğine örten kişi ise elbette ziyana uğramıştır." B

mana, Mutezile'nin görüşüdür. Ehl-i Sünnet ise şöyle demiştir: "Yol göstei dik' teki ve "ilham eden" deki zamirler Allah Tealâ içindir. Bu takdird mana şöyle olmaktadır: Allah Tealâ'nın arındırıp, temiz olarak yarattıj nefis mutlu olmuştur. Allah'ın gizleyip, kâfir facir olarak yarattığı nefis d ziyana uğramıştır. [1]

Zahir olan birinci tefsirdir. İbni Kesir'in sözü de bunun delilidir: "Sor, ra ona kötülüğe eğilimini ve takvasını ilham edene" yani Fücura ve onda sakınmaya takdirine göre irşad etti, ona hidayet etti. [2] Abbas şöyl dedi: "Sonra ona hem kötülüğü hem de ondan sakınmayı ilham edene." On hayır ve şerri açıkladı demektir. [3] Bu, insanın seçme prensibine delildir.

Ardından Allah Tealâ nefsin seçtiklerinin karşılığını zikretti:

"Onu tertemiz yapan kişi muhakkak umduğuna ermiştir. Onu alabildi ğine örten kişi ise elbette ziyana uğramıştır." Nefsini temizleyip, anndıra ve takva ile, salih amelle geliştirip, yücelten her istediğine kavuşmuştu: her sevdiğini elde etmiştir. Nefsini sapıtıp aldatan, ihmal edip söndüren v arındırmayan, taate ve salih amele alıştırmayan da ziyana uğramıştır. B da, surenin başındaki yeminin cevabıdır.

Taberani İbni Abbas'm şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a "Nefse ve onu şekillendirene, sonra ona kötülüğü ve odan sakınmayı ilhar, edene." ayetine geldiği zaman durur ve şöyle derdi: "Allahım! Nefsime takvasını ver. Sen onun velisi ve mevlâsısın, onu arındıranların en iyisisin."

İbni Ebi Hatim, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasulul-lah (s.a.)'ın "Ona kötülüğü ve ondan sakınmayı ilham edene" ayetini okurken şöyle dediğini işittim. "Allahım! Nefsime takvasını ver. Onu arındır. Sen arındıranların en hayırlısısın. Sen velisi ve mevlâsısın."

İmam Ahmed Aişe'den şöyle rivayet etti: Peygamber (s.a.)'i yatağında göremedi, eli ile araştırdı ve secdede iken eli ona değdi. Şöyle diyordu: "Rabbim! Nefsime takvasını ver. Onu arındır. Sen arındıranların en hayırlısısın. Sen velisi ve mevlâsısın."

Ahmed ve Müslim, Zeyd b. Erkam Rasulullah'ın şöyle dediğini rivayet ettiler: Rasulullah (s.a.) diyordu ki: "Allahım! Acizlikten ve tembellikten, yaşlılıktan, korkaklıktan, cimrilikten, kabir azabından sana sığınırım. Allahım! Nefsime takvasını ver. Onu arındır. Sen arındıranların en hayırlısısın. Sen velisi ve mevlâsısın. Allahım! Huşuu olmayan kalpten, doymayan nefisten, faydası olmayan ilimden ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım." Zeyd dedi ki: "Rasulullah (s.a.) bunları bize öğretiyordu, biz de size öğretiyoruz." [4]

Semud Kıssasından Öğüt:

11- Semud azgınlığı yüzünden yalanladı,

12- En bahtsızları ortaya atılınca.

13- Allah'ın peygamberi onlara, "Allah'ın dişi devesine ve onun su içme (nöbetine) dikkat edin." demişti.

14- Fakat onu yalanladılar, derken o(deveyi) kestiler. Bundan dolayı Rableri de onları günahları sebebiyle örtüverdi. Öyle ki hepsini bir yaptı.

15- Bunun sonundan da korkmayarak!

Açıklaması:

Allah Tealâ Semud'un, peygamberleri Salih (a.s.)'i, içinde buldukları tuğyan ve azgınlık sebebi ile yalanladıklarını haber vererek buyuruyor ki:

"Semud azgınlığı yüzünden yalanladı; en bahtsızları ortaya atılınca..." Semud kabilesi, tuğyanları ve azgınlıkları sebebi ile peygamberleri Salih (a.s.)'i yalanladı. Onları, yalanlamaya iten tuğyanları idi. Tuğyan ise, günah işlemede haddi aşmaktır.

Bu olay, kavminin kışkırtması ve yaptığını onaylamaları ile Semud'un en bahtsız olan Kudar b. Salifin kalkıp deveyi boğazlaması şeklinde oldu. Devenin kesilmesi hem peygamberlerini topluca yalanlamalarına hem de peygamberlerinin risalet davasında doğruluğuna kesin bir delildi. Çünkü Salih'in (a.s.) onları korkuttuğu azap başlarına gelmişti.

Ayetin bir benzeri şu ayettir: "Sonunda arkadaşlarını çağırdılar. O da sarılarak kesti." (Kamer, 54/29) Semud'un bu en bahtsız, aralarında pek değerli, şerefli, soylu ve itaat

edilen bir liderdi. Ahmed, Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai, Abdullah b. Zema'dan şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.a.) hutbe irad edip deveyi zikretti, onu boğazlayanı da zikretti ve buyurdu ki: "En bahtsızları, kavmi arasında en güçlü, sert ve kibirli olanı atılmıştı. Ebu Zema gibi."

Sonra Allah Tealâ, peygamberlerinin onları yaptıklarına karşı tehdit ettiği şeyi zikrederek buyuruyor ki:

"Allah'ın peygamberi onlara, "Allah'ın dişi devesine ve onun su içme (nöbetine) dikkat edin." demişti." O azgın gruba Salih (a.s.) şöyle demişti: Allah'ın devesini bırakın. Ona dokunmaktan veya ona bir kötülük yapmaktan sakının. Onu bırakın da kendisine ayrılmış olan sudan içsin. Çünkü onun için bir gün ayrılmış, sizin için de bir gün ayrılmıştır. Onun nöbetinde ona dokunmayın.

"Fakat onu yalanladılar, derken o (deveyi) kestiler." Onları azapla uyarması konusunda onu yalanladılar, onları uyardığı cezaya aldırış etmeyip en kötülerini deveyi kesti. Bütün kavmi de yaptığına razı oldu. Bunun sonucu olarak da, Allah'ın onlar için kayadan bir mucize ve aleyhlerine bir belge olarak çıkarmış olduğu deveyi boğazladılar.

Bunun ardından, nasıl cezalandırıldıklarını anlattı:

"Bundan dolayı Rableri de onları günahları sebebi ile örtüverdi. Öyle ki hepsini bir yaptı. Bunun sonundan da korkmayarak!" Azabını salıp onları helak etti. Onlara gazap etti, üzerlerine azabı örttü. Azap onlara umumi olarak büyük küçük demeden hepsine eşit şekilde geldi. Katade şöyle dedi: Bize ulaştığına göre o, küçüğü büyüğü, erkeği kadını kendisine tabi olma-ılan onu kesmedi. Kavmi devenin öldürülmesinde ona ortak olunca da, Al-îh günahları sebebi ile onların hepsini aynı azaba uğrattı. Allah onlara bunu yaptı, onları helak etti; o en kötülerini sonuçtan ve peşinden gelecek olanlardan korkmadı. Yani, deveyi boğazlayan bu işe cüret ederken kavmini helak etmekten ve yaptığıının sonucundan korkmuyordu. Bununla anlatılmak istenen o boğazlamaya yönelirken, onun ve kavminin helak edilmekten endişe duymadıklarıdır.

İbni Abbas dedi ki: Allah kimseyi cezalandırmaktan korkmaz. İbni Kesir şöyle dedi: Bu söz, siyakın delâleti için evla olandır. Ebu Hayyan ise şöyle dedi: Zahir olan zamirin en yakına dönmesidir. O da "Rablerf'dir. Yani, Allah Tealâ'nın onlara yaptığıında bir şüphe yoktur. O yaptığıından sorulmaz. İfade edilen şudur: Allah, onlara yaptığıının akibetinden korkmaz. Çünkü O, hükmünde âdildir. Zemahşeri şöyle dedi: Her kralın verdiği cezadan çekinip bir miktar tedbirli olduğu gibi, Allah onun akibetinden ve sonucundan korkmaz. Zamirin Semud'a dönmesi de caizdir. O zaman mana: Onu yerle bir etti veya helakte bir etti. Semud kavmini helak edişinin akibetinden de korkmaz. [5]

---

[1] Bu, Said b. Cübeyr, Atâ, İkrime, Mukâtil ve Kelbînin görüşüdür.

[2] İbni Kesir, IV/516.

[3] Bu aynı zamanda Mücahid, Katade, Dahhak ve Sevrînin görüşüdür.

[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/519-521.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/523-524.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

İnsanların Çalışmalarının Farklılığı: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Uyaran Mazurdur: 4

Belagat: 4

Kelime ve İbareler: 4

Nüzul Sebebi: 5

Ayetler Arası İlişki: 5

Açıklaması: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 6

İnsanların Çalışmalarının Farklılığı:

- 1- Andolsun bürüyüp örttüğü zaman geceye,
- 2- Açılıp ortaya çıktığı zaman gündüze,
- 3- Erkeği ve dişiyi yaratana ki,
- 4- Gerçekten sizin çalışmanız çeşit çeşittir.
- 5- Artık kim verir ve sakınırsa,
- 6- Ve en güzel olanı doğrularsa,
- 7- Biz de onu en kolay hazırlarız.
- 8- Ama kim cimrilik eder ve kendini müstağni görürse,
- 9- Ve en güzel olanı yalanlarsa,
- 10- Biz de onu en zor olana hazırlarız.
- 11- O helak olduğu zaman malı kendisine fayda vermez.

Açıklaması:

"Andolsun bürüyüp örttüğü zaman geceye; Açılıp ortaya çıktığı zaman gündüze, Erkeği ve dişiyi yaratana ki..." Karanlığı ile parlak olan her şeyi örten geceye, çıkıp belirdiği ve parladığı zaman gecenin karanlığı gittiği için gündüze, bütün cinslerden, insanlardan ve diğerlerinden erkeği ve dişiyi yaratan büyük kudret sahibine yemin ederim.

Bir diğler ayette de şöyle buyrulmuştur: "Sizi çift çift yarattık." (Nebe', 78/8).

"Gerçekten sizin çalışmanız çeşit çeşittir." Hakkında yemin edilen şey budur. Yani, kulların amelleri, muhtelifdir, farklı farklıdır; hayır yapan vardır, şer yapan vardır. Bazı ameller sapıklık, bazıları da hidayettir. Kimisi cenneti gerektirir, kimisi de ateşi.

Bu ayetin yakın manası şu ayetlerde de vardır: "Cehennem ehli ile cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli olanlar, onlar kurtuluşa erenlerdir." (Haşr, 59/20), "Mümin olan kimse, imandan hariç olan kişi gibi midir? Onlar müsavi olmazlar." (Secde, 32/18), "Yoksa kötülük işleyenler, ölümlerinde ve sağlıklarında iman edip de iyi amellerde bulunan kimselerle kendilerini bir mi tutacağımızı sandılar?. Ne kötü hüküm veriyorlar." (Casiye, 45/21).

Bunun ardından insanların durumlarını ve iki gruba bölünmelerini anlattı:

"Artık kim verir ve sakınırsa, Ve en güzel olanı doğrularsa, Biz de onu en kolaya hazırlarız." Malını hayır yollarına sarfeden ve Allah'ın nehyettiği haramlarından kaçman, Allah'ın imana ve hayır harcamalarına karşı va-dettiğini doğrulayana biz, mükellef olduğu bütün fiilleri kolaylaştırırız. Onu hayra götüreceğ kolay bir yola sevkederiz. Hayır yolunda infakı ve Allah'a kulluk yolunda ameli ona kolaylaştırırız.

"Ama kim cimrilik eder ve kendini müstağni görürse, Ve en güzel olanı yalanlarsa, Biz de onu en zor olana hazırlarız. O helak olduğu zaman malı kendisine fayda vermez" Malında cimrilik yapıp, hayır yolunda harcamayan ve dünya şehvetlerine dalıp ahiret nimetlerinden kendisini müstağni gören, ecre, sevaba ve Allah'ın lutfuna tenezzül etmeyen, ahiret yurdundaki cezayı yalanlayana gelince; onu çetin ve sadece şer getiren zor bir yola sevkederiz. O kadar ki, hayır ve salah sebepleri onun için zorlaşır, yapmaktan aciz kalır. Nihayet ateşe varır. O cimrilik ettiği malı, cehenneme düştüğünde ona bir fayda sağlamaz. Kolaylaştırma ve müjdeleme aslında sevindirici ve neşeli şeylerde kullanılırken, sözde hayır ve şer birleşince, kolaylaştırma ve müjdeleme ikisinde de kullanılmıştır.

Buhari ve Müslim, Ali b. Ebi Talib (r.a.)'den rivayet ettiler: Bakiu'l-Garkad'de bir cenazede Rasulullah (s.a.) ile beraberdik. Buyurdu ki: "Sizden kimse yoktur ki, cennetteki ve cehennemdeki yeri yazılmamış olsun." Dediler ki: Ya Rasulallah. Tevekkül etmeyelim mi? Şöyle buyurdu: "Çalışın. Herkes, yaratıldığına müyesserdir." Sonra da şunu okudu: "Artık kim verir ve sakınırsa, Ve en güzel olanı doğrularsa, Biz de onu en kolaya hazırlarız. Ama kim cimrilik eder ve kendini müstağni görürse, Ve en güzel olanı yalanlarsa, Biz de onu en zor olana hazırlarız." Bu manada pek çok hadis vardır. [\[1\]](#)

Uyaran Mazurdur:

- 12- Muhakkak ki doğru yolu göstermek bize aittir.
- 13- Elbette ahiret de dünya da bizimdir.
- 14- İşte sizi alevler saçan bir ateşle uyardım.
- 15- Oraya en bedbaht olandan başkası girmez.
- 16- Ki o yalanlamış ve yüz çevirmişti.
- 17- Sakınan ise ondan uzaklaştırılacaktır.
- 18- Ki o malını vererek arınır.
- 19- Onda hiç kimsenin karşılığı verilecek bir nimeti yoktur.
- 20- Sırf yüce Rabbinin rızasını kazanmak için (verir.)
- 21- Yakında kendisi de muhakkak razı olacaktır.

Açıklaması:

"Muhakkak ki doğru yolu göstermek bize aittir." Hidayet yolu ile sapıklık yolunu, Helâl ile haramı, hak ile batılı, hayır ile şerri beyan etmek bize aittir. Bu da, peygamberler vasıtasıyla hükümlerinin, akaid, ibadet ve ahlâk esaslarının bulunduğu kitaplar indirme iledir.

"Elbette ahiret de dünya da bizimdir." Ahiretteki her şey ve dünyadaki her şey bizimdir. Onda dilediğimiz gibi tasarruf ederiz. İki dünya içinde bir şey isteyen bizden istesin. Dilediğimizi, dilediğimize verir bağışlarız. Hidayetimize uyulmaması bize zarar vermez. Hidayete tabi olunması da mülkümüzde bir artış yapmaz. Bilakis, onun yararı da

zararı da size döner ey insanlar! Kim dünyaya ve ahirete malik ise, ikisinde de tasarrufu olan Odur. Uyulması gereken O'nun hidayeti ve dinidir.

Bundan sonra, Allah Tealâ ateş yoluna girmeye karşı uyararak şöyle buyurdu:

"İşte sizi alevler saçan bir ateşle uyardım. Oraya en bedbaht olandan başkası girmez. Ki o yalanlamış ve yüz çevirmişti." Alevleri yükselen tutuşmuş şiddetli bir azapla sizi korkuttum. O azaba, peygamberlerin getirdiği hakkı kabul etmemiş, Muhammed (s.a.)'i Rabbinden getirdikleri konusunda yalanlamış, Allah'a iman, dinine ve hükümlerine uymaktan, emirlerine itaatten yüz çevirmiş olan kâfirden başkası girmeyecektir.

Ve ateşten kurtuluşun yolunu da şöyle açıkladı:

"Sakınan ise ondan uzaklaştırılacaktır. Ki o malını vererek arınır." Küfürden ve masiyetten şiddetle kaçman takva sahibi de cehennemden uzak kalacaktır. Yukarıda da geçtiği gibi, Vahidi bu sakınan kimsenin, bütün müfessirlerin görüşüne göre Ebu Bekir Sıddık olduğunu söyledi. Yani, ayet onun hakkında indi, ama hükmü bütün müslümanlara hitap edecek şekilde umumidir.

Bu takva sahibi yani sakınan kişi malını infak edip hayır yollarına verendir. Allah katında arınmış, temiz ve günahlardan kurtulmuş olmayı istemekte, insanların övgüsünü veya methini istememektedir.

İmam Ahmed ve Buhari, Numan b. Beşimden şöyle rivayet ettiler: Ra-sulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Kıyamet günü cehennemliklerin en hafif azap göreni, ayaklarının altına iki kor konan ve onlardan dolayı beyni kaynayan kimsedir."

Müslim'de bu hadisi başka bir lafızla rivayet etti: "Cehennemliklerin en hafif azap göreni, ateşten iki nalın ve kayışı olandır. Onlardan dolayı, kazan kaynar gibi beyni kaynar. En hafif azabı gördüğü halde, kendisinden daha çok azap görenin olmadığını sanır."

Ahmed, Fbu Hureyre'den şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Ateşe bedbaht olandan başkası girmez. Bedbaht kimdir, dediler. Buyurdu ki: Kulluk yapmayan ve yapmadığı masiyet bırakmayan."

Yine Ahmed ve Buhari, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet ettiler: Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yüz çeviren hariç kıyamet günü bütün ümmetim cennete girecek." Kim yüz çevirir ya Rasulullah, dediler? Buyurdu ki: "Bana itaat eden cennete girer. Bana isyan eden yüz çevirmiştir."

Ardından, amelde İhlasın vasfını zikrederek şöyle buyurdu:

"Onda hiç kimsenin karşılığı verilecek bir nimeti yoktur. Sırf yüce Rab-binin rızasını kazanmak için (verir.) Yakında kendisi de muhakkak razı olacaktır." Malını, insanlardan birisinin ona iyiliğine karşılık, mükâfat olarak tasadduk etmez. Bununla, bir iyiliğin karşılığını vermeyi değil, Allah'ın rızasını ve sevabını ister. O muhakkak, kendisine lutfettiklerimizle hoşnut ve razı olacaktır.

Buhari ve Müslim'de Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah yolunda bir çift infak edeni cennetin bekçileri çağırırlar: Ey Allah'ın kulu! Bu iyidir." Ebu Bekir dedi ki: Birisinden çağırılan değil de, (cennetin kapılarının) hepsinden çağırılacak kimse var mı? Buyurdu ki: "Evet. Umarım sen onlardan biri olursun."^[2]

---

^[1] İbni Kesir, IV/518-519.

Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/528-529.

^[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/533-534.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Allah Tealâ'nın Muhammed'e (S.A.) Nimetleri: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Allah Tealâ'nın Muhammed'e (S.A.) Nimetleri:

- 1- Andolsun kuşluk vaktine,
- 2- Sükûna vardığı dem geceye ki,
- 3- Rabbin seni terketmedi. Darılma-dı da.
- 4- Elbette ahiret senin için dünyadan hayırlıdır.
- 5- Muhakkak Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.
- 6- O, bir yetim olduğunu bilip de (seni) barındırmadı mı?
- 7- Seni kaybolmuş bulup da yolunu
- 8- Seni, bir fakir olduğunu bilip de, zengin yapmadı mı?
- 9- O halde, yetime gelince kahretme.
- 10- İsteyeni de azarlayıp kovma.
- 11- Bununla beraber, Rabbinin nimetini söyle.

Açıklaması:

"Andolsun kuşluk vaktine, Sükûna vardığı dem geceye ki, Rabbin seni terketmedi. Darümadı da." Gündüzün başlangıcında güneşin yükselme anı olan duha vaktine yemin olsun. Burada anlatılmak istenen ise, geceye karşılık olduğu için gündüzdür. Ve, kişinin elbise ile örtündüğü gibi, yerleşip, karanlığı ile gündüzü kapladığı zaman geceye yemin

olsun. Rabbin seni bırakıp terketmedi. Vahyi de senden kesmedi. Bazılarının sandığı veya senin içinden geçirdiğin gibi sana küsmedi, danlmadı. Bu gerçek, Kur'an'ın Allah katından olduğuna delildir. Eğer Kur'an -haşa- Peygamberin kendi sözü olsaydı bir kesinti olmazdı.

Sonra da, geleceğinin geçmişinden daha iyi olacağını müjdeleyerek buyurdu ki:

"Elbette ahiret senin için dünyadan hayırlıdır." Vahyin kesildiği ve ölümün geldiği varsayılsa bile, ahiret yurdu senin için daha hayırlıdır. Zira senin gelecekteki durumun geçmiştekinden daha hayırlıdır. Hergün daha bir aziz oluyorsun, mevkiin de yükseliyor. Seni terkettiğimi sanma. Bilakis, gelen her günde sen daha yücelmiş ve yükselmiş oluyorsun. Bu şerefin yanında her bir şeref ve nimet pek küçük kalır

İmam Ahmed, Tirmizi ve İbni Mace İbni Mesud'dan rivayet ettiler. Dedi ki: Rasulullah (s.a.) bir hasırın üzerine yaslanmıştı. Alnında iz bıraktı. Uyandığında alnını silmeye başladım ve dedim ki: Ya Rasulallah! İzin verseniz de, hasırın üzerine (yumuşak) bir şey sersek! Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Benim dünya ile ne işim var? Ben ve dünyanın misali, bir yolcu gibidir; bir ağacın altında konaklamış sonra da, bırakıp gitmiştir."

Büyük bir bağışla da müjdeledi onu:

"Muhakkak Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın." Elbette Rabbin sana bol bir bağış, dünya ve ahirette büyük bir nimet lütfedecektir. Dünyadaki nimet dini fetihtir. Ahiretteki ise, sevap, Havz ve ümmetine şefaattir ki, sen bu verilenlerden hoşnut kalacaksın. Bu, her iki yerde de yücelik ve üstünlüğün ona verileceğine delildir. Dini bütün dinlerin üstünde olacak, kıyamet gününde de şefaath ile değer bütün peygamberler ve insanların üstünde olacaktır. Ayette "elbette" anlamındaki tekid harfini ve gelecek ifade eden "sevfe" edatım kullanması, bir maslahat için gecikse bile, lütfün hiç tereddütsüz ve mutlaka olacağını ifade etmek içindir.

Sonra Allah Tealâ Peygamber (s.a.)'ine onu göndermeden önceki nimetlerini saydı. Sanki şöyle demektedir: Seni, daha önce terkedip, bırakmadık da, peygamberlikten sonra unutup, mahcup edeceğimizi mi sanıyorsun?

"O, bir yetim olduğunu bilip de (seni) barındırmadı mı? Seni bilmez bulup da bunları sana öğretmedi mi? Seni, bir fakir olduğunu bilip de zengin yapmadı mı?" Rabbin seni, babasız bir yetim olarak bulup, sana sığınacağın bir sığınak vermedi mi? O da deden Abdülmuttalib ve amcan Ebu Talip'tir. Çünkü henüz anne karnında iken veya doğumundan sonra babasını kaybetmişti. Altı yaşında iken de annesi Amine binti Vehb vefat etti. Sonra, o sekiz yaşında iken vefat edinceye kadar dedesi Abdülmuttalib'in himayesinde idi. Amcası Ebu Talip himaye etti onu. Kırk yaşında Allah onu peygamber olarak gönderdikten sonra bile kendisini himaye ve yardımını sürdürdü.

Seni, dine ait hükümleri bilmez bulup da bunları sana en güzel ve doğru şekilde öğretmedi mi? "İşte biz, sana da böylece emrimizden bir ruh vahyettik. Halbuki kitap nedir, iman nedir, sen bilmezdin. Fakat biz onu bir nur yaptık. Bununla kullarımızdan kimi dilersek ona hidayet ederiz." (Şura, 42/52).

Seni, aile sahibi, fakir, malsız olarak buldu da, Hatice'nin malıyla yaptığı ticaret ve Allah'ın sana lütfettiği bereket ve kanaat ile seni zengin etti. Buhari ve Müslim sahihlerinde Ebu Hureyre'den rivayet ettiler. Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu söyledi: "Zenginlik mal çokluğu ile değil, gönül zenginliği iledir." Sahih-i Müslim'de Abdullah b. Amr'dan Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğu rivayet edildi: "Müslüman olan, yeterli rızık verilen ve Allah'ın kendisine verdiği ile kanaat etmeyi nasip ettiği kimse kurtulmuştur."

İbni Cerir ve İbni Ebi Hatim, Katade'den "O, bir yetim olduğunu bilip de (seni) barındırmadı mı? Seni bilmez bulup da bunları sana öğretmedi mi? Seni, bir fakir olduğunu bilip de, zengin yapmadı mı?" sözü hakkında, bunlar Rasulullah (s.a.)'ın Allah Tealâ'nın onu peygamber olarak göndermeden önceki merhaleleri idi, dediğini nakletmiştir.

Ardından Rabbi, bazı ahlâkî ilkeleri ve bu nimetlere şükrü emrederek şöyle buyurdu:

1- "O halde, yetime gelince kahretme." Nasıl ki sen bir yetimdin de Allah seni barındırdı, sen de yetimi horlama, ona kötülükte bulunma, zaafından ötürü ona zulümle musallat olma. Aksine hakkını koru, ona iyilikte bulun, nazik davran. Kendi yetimliğini hatırla. Bundan dolayı da Rasulul-lah (s.a.) yetime iyi davranır, ona iyilikte bulunup, yetimlere hoş muamele yapılmasını tavsiye ederdi.

2- "İsteyeni de azarlayıp kovma." İlim elde etmek isteyen, mal isteyen horlama, azarlama. Bilakis ona güzel bir şekilde cevap ver.

3- "Bununla beraber, Rabbinin nimetini söyle." Rabbinin sana nimetini an, şükret. Peygamberlik ve hayatın boyunca sana verilen diğer nimetlere şükret. Nitekim nebevi bir duada şöyle gelmiştir: "Bizi nimetine şükreden, onu öven ve benimseyenler kıl. Üzerimizdeki nimetini tamamla."

Ebu Davud ve Tirmizi sahih dediği bir rivayette Ebu Hureyre'den şöyle rivayet ettiler: Peygamber (s.a.) buyurdu ki: "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez."^[1]

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/540-542.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Allah'ın Peygamberine Nimetleri Ve Ona Emrettikleri: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Allah'ın Peygamberine Nimetleri Ve Ona Emrettikleri:

- 1- Göğsünü genişletmedik mi?
- 2- Senden yükünü de attık.
- 3- Senin sırtına ağır gelmişti.
- 4- Senin namını da yükselttik.
- 5- Demek, hakikaten güçlkle beraber kolaylık var.
- 6- Muhakkak güçlkle beraber kolaylık var.
- 7- O halde boş kaldın mı hemen başka işe koyul.
- 8- Ve ancak Rabbine sarıl.

Açıklaması:

"Göğsünü genişletmedik mi?" Peygamberlik ve dini sorumlulukların taşınması ve vahyin korunması için göğsünü genişlettik. Razi dedi ki: İnkâr şeklinde genişletmenin yokluğunu sorarak, genişletmenin ispatını ve varlığını ifade etti. Şöyle denmiş gibidir: Sana göğsünü genişlettik. Belirttiğimiz gibi şöyle denmesi daha evla olandır: Soru takriridir; onunla rahatlatmanın, sıkıntıları gidermenin gerçekleştiğini ikrar ettirmek istenmiştir.

Göğsün genişletilmesinden murat ise, nurlandırılması, geniş, rahat ve huzurlu yapılmasıdır. Şu ayette de olduğu gibidir: "Allah kime doğru yolu gösterir, imana muvaffak

ederse onun göğsünü İslâm için açar." (En'am, 6/125)^[1]

Ebu Hayyan ise şunu söylüyor: Göğsün genişletilmesi, hikmetle nurlandırılması, ona vahyedilecek şeyi kabulü için genişletilmesidir. Bu da cumhurun sözüdür. Evla olan ise, bunların hepsini kapsamasıdır, sadece Allah'a duanın zorluğu ve kâfirlerin eziyetlerine katlanması değil.^[2] Ekseriyetin görüşüne göre genişletme (şerh) manevi bir durumdur.

Tirmizi'nin Malik b. Sa'sa'a'dan yaptığı rivayette olduğu gibi, bununla muradın İsra gecesi göğsünün yarılması olduğu da söylenmiştir. İbni Kesir ise ayetteki göğsün genişletilmesi (kelime anlamı olarak: göğsün yarılmasına) İsra gecesi göğsüne yapılan ve ondan kaynaklanan manevi şerh de dahildir, demektedir.^[3]

İmam Ahmed'in oğlu Abdullah da, Übey b. Ka'b'dan göğsün yarılması hadisini rivayet etmiştir: Ebu Hureyre, Rasulullah'a (s.a.) başkalarının sormadığı bazı şeyleri açıkça sorardı. Dedi ki: Ya Rasulallah! Nübüvvet işlerinden ilk gördüğün nedir? Rasulullah (s.a.) biraz doğrularak oturdu ve buyurdu ki: "On küsur yaşında iken açık arazide idim. Başımın üstünde bir konuşma işittim. Bir adam başka birine "O şu mu?" diyordu. Daha önce görmediğim bir yüz ve hiçbir yaratılmışta bulamadığım ruhlarla, kimsenin üzerinde görmediğim elbiselerle bana yöneldiler. Yürüyerek bana geldiler. Nihayet her biri pazumu tuttu. Bana değmelerini hissetmiyordum. Biri diğerine: "Yatır onu." dedi. Eğmeden bükmeden beni yatırdılar. Biri diğerine: "Göğsünü yar." dedi. Birisi göğsüme doğru eğildi, ben bakarken kansız ve ağrısız olarak yardı. Ona: "Kin ve hasedi çıkar." dedi. Kan pıhtısı şeklinde bir şeyi çıkardı ve fırlatıp attı. "Şefkat ve merhameti koy." dedi. Atılanın hacminde gümüşten bir şeydi. Sonra sağ ayağımın baş parmağını salladı ve: "Koş, rahatla." dedi. Onunla, küçüğe şefkatli, büyüğe merhametli yürür oldum."

Sahih'te Enes b. Malik'ten o da Malik b. Sa'sa'a'dan Peygamber (s.a.)'in altından bir tas getirildi. İçinde zezem suyu vardı. Göğsümü şöyle şöyle yardı. Kalbim çıkarıldı. Zemzem suyu ile yıkandı. Sonra da yerine kondu ve imanla hikmetle kaplandı." buyurduğunu nakletmiştir.

Göğüs yarılması hadisinin özeti şudur: Cebrail (a.s.) Muhammed (s.a.)'e küçüklüğünde gelip göğsünü yarmış, kalbini çıkarıp yıkamış ve masiyetlerden anndırmıştır. Sonra da ilim ve imanla doldurup tekrar göğsüne koymuştur.

Bazıları bu rivayetten şüphe duymuşlardır. Çünkü olay, peygamberimizin küçüklüğünde gerçekleşmiştir. Bu ise, mucizelerdendir; peygamberliğinden önce olması caiz değildir. Yıkama cisim olan kirlerin giderilmesine tesir eder. Masiyetler cisim değildir, yıkamanın onlarda tesiri olmaz. Kalbin de ilimle dolması sahih olmaz. Bilakis Allah orada ilimleri yaratır.

İmam Fahrüddin Razi buna şöyle cevap veriyor: Bu irhas (hazırlama) olarak adlandırılır. Nübüvvetin başlangıcı ve müjdelidir. Rasulullah (s.a.) hakkında bunun benzerleri çoktur. Masiyetlere meyleden ve taatten kaçınan kalbin alâmeti olan siyah kanın Rasulullah (s.a.)'ın kalbinden temizlenmiş olması uzak bir ihtimal değildir. O giderildiğinde de, sahibinin masumluğuna ve taate devamına, kötülüklerden kaçındığına alâmet olmuştur. Ve Allah dilediğini yapar, dilediğine hükmeder. [4]

"Senden yükünü de attık. Senin sırtına ağır gelmişti." Senden, varlığını tasavvur ettiğin kendini yorduğun günahlar ve masiyetleri kaldırdık. Bunlar ister nübüvvetten önce olsun ister sonra olsun. Bunlar Tebük gazvesinde münafıkların geri kalmalarına izin vermen, Bedir esirlerinden fidye kabul etmen ve âmâyâ yüz ekşitmen gibi evla olana aykırı olarak yaptığın yüce mevkiine ve üstün değerine, makamının yüksekliğine uygun olmayan işlerdir.

Dendi ki: Anlatılmak istenen mana şudur: Senden nübüvvet ve risalet sıkıntılarının yükünü kaldırdık, onu sana kolaylaştırdık.

"Senin namını da yükselttik." Dünyada ve ahirette senin adını, nübüvvetle, risaletlerin sende sona ermesi, yüce Kur'an'ın sana indirilmesi, müminlerin ezanda, ikamet ve hutbede, diğerlerinde "Eşhedü enlâilâhe illallah" dan sonra "Eşhedü enne Muhammeden Rasulullah" sözünü söylemeye yükümlü kılınması, sana salat ve selamla emredilmeleri, Allah'ın müminlere sana itaati emretmesi, sana itaat edilmesini kendisine itaat sayması ile yüce ve üstün yaptık. Katade şöyle dedi: Allah dünya ve ahirette onun şanını yüceltti. Hiçbir hatib, teşehhüde bulunan veya namaz kılan hiçbir kimse yoktur ki orada: "Eşhedü en lâilâhe illallah ve Enne Muhammeden Rasulullah" demesin.

İbni Cerir, Ebu Said el-Hudri'den o da Rasulullah (s.a.)'dan şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Bana Cebrail geldi ve şöyle dedim: Benim ve senin Rabbin diyor ki: Şanını nasıl yücelttim? Allah en iyi bilendir, dedi. Buyurdu ki: Anıldığımda benimle beraber anılıyorsun."

İbni Ebi Hatim İbni Abbas'tan Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Rabbimden bir şey istedim. Onu istememiş olmayı arzuldum. Dedim ki: Benden önce peygamberler vardı. Kimine rüzgarı müsah-har kıldın. Kimi de ölüleri diriltiyordu. Buyurdu ki: Ey Muhammedi Seni bir yetim olduğumu bilip de barındırmadım mı? Evet Ey Rabbim, dedim. Buyurdu ki: Seni kaybolmuş bulup da yolunu doğrultmadım mı? Evet ya Rabbi, dedim. Buyurdu ki: Senin fakir olduğumu bilip de zengin yapmadım mı? Evet ya Rabbi, dedim. Buyurdu ki: Senin göğsünü genişletmedim mi? Senin namını yükseltmedim mi? Evet ya Rabbi, dedim."

Bu nimetlerin hatırlatılmasından sonra Allah Tealâ bunun kendi kanunu gereği olduğunu zikretti: Kolaylık zorluktan sonra gelir. Rasulul-lah (s.a.)'ı fakirliği ile ayıplayan müşriklere cevap olarak şöyle buyurdu: "Demek, hakikaten güçlkle beraber kolaylık var.

Muhakkak güçlkle beraber kolaylık var." O geçmişte anılan zorlukla beraber bir kolaylık ve darlıkla beraber genişlik vardır. Bunu da Allah Tealâ ikinci cümlede tekid etti. Bu, Rasulullah'a (s.a.) bir müjde ve tesellidir: Durumu fakirlikten zenginliğe, zayıflıktan izzete ve güce, kavminin düşmanlığından dostluğuna dönüşecektir. Daha açık olan, iki kolaylığın cins oluşudur. Bununla da vaad, bütün asırlardaki mükelleflerin hepsi için umumi olur ve dünya kolaylığı ile ahiret kolaylığını, acil ve gelecek kolaylığını kapsar. Yani tek bir zorluk karşısında iki ayrı kolaylığın; dünya ve ahiret kolaylığının zik-redildiği de söylenmiştir.

Ferra' ve Zeccac diyorlar ki: Zorluk, elif ve lam ile zikredildi. Daha önce de sözü edilmediğine göre manası hakikatına hamledilir; zorlukla murad iki cümlede de tek şey olur. Koiayhk ise, nekre şeklinde zikrediliyor. O halde biri diğerinden başka olmaktadır.

Hakim'in, İbni Mesud'dan merfu olarak yaptığı rivayet de bunu teyid eder: "Zorluk bir taştta olsaydı, kolaylık, girip onu çıkarıncaya kadar onu takip ederdi. Bir zorluk iki kolaylığı yenemez." Allah Tealâ "Demek, hakikaten güçlkle beraber kolaylık var. Muhakkak güçlkle beraber kolaylık var." buyuruyor. Ardından da Rabbi ona, önceki ve sonradan gelecek kolaylık ve zafer nimetlerine şükürle beraber makamına uygun bir görev emrediyor:

"O halde boş kaldın mı hemen işe koyul." Davet tebliğinden veya cihaddan ya da, dünya meşgaleleri ve alâkalarından boş kaldın mı, nefsini ibadetle yor, duada gayret sarfet, Allah'tan hacetini dile, niyet ve rağbetini Rabbin için halis tut. Bu da amel-i salih, hayır ve taatte ısrarda sürekliliğin istendiğine delildir. Çünkü vaktin değerlendirilmesi dinen istenmektedir. Allah kulun boş olmasını kerih görür.

"Ve ancak Rabbine sarıl." Allah'a yönel. Rağbetini sadece Allah'a tahsis et. Ateşten korkarak, cenneti de umarak O'na yalvar. Amelinin sevabını yalnız Allah'tan iste. Zira O, kendisine yönelmeye, yalvarmaya ve tevekkül edilmeye en lâıyk olandır. ^[5]

---

[1] İbni Kesir, IV/524.

[2] el-Bahru'l-Muhit, VIII/487.

[3] İbni Kesir, a.g.y.

[4] Razi, XXXII/2.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/549-552.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

İnsan Nevinin Yaradılış Ve Amel Olarak Durumu: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

İnsan Nevinin Yaratılış Ve Amel Olarak Durumu:

1- Andolsun incire, zeytine,

2- Sina dağına,

3- Ve şu emin şehre ki,

4- Biz hakikat, insanı en güzel bir

5" Sonra onu aşağıların aşağısına Çevirdik.

6-Ancak iman edip de güzel güzel amellerde bulunanlar başka. Çünkü onlar için kesilmez mükâfat vardır.

7- O halde sonra hangi şey ceza hususunda sana yalan isnat edebilir?

8- Allah, hakimlerin hakimi değil mi!

Açıklaması

"Andolsun incire, zeytine" İnsanların yedikleri incire ve yağ çıkardıkları zeytine yemin olsun. İncir ve zeytinden murat meşhur iki bitkidir. İbni Abbas: O, şu sizin bildiğimiz inciriniz ve zeytininizdir, demiştir.

Bu ikisi, incir ve zeytinin yetiştiği bölge olarak bilinen mukaddes yerlerden kinaye de olabilir. İncire yemin edilmiştir. Çünkü o gıdadır, meyvadır, ilaçtır. Gıdadır, zira hafif bir yiyecektir, çabuk hazmedilir, midede kalmaz, mizacı yumuşatır, balgamı azaltır, böbrekleri temizler, mesanedeki kumu giderir, bedeni şişmanlatır, ciğer ve dalaktaki yolu açar. Meyvaların en iyi ve en beğenilenlerindedir. İlaç olarak da vücuttaki fazlalıkların

çıkartılmasında kullanılır. İbnu's-Sünni ve Ebu Nuaym'ın Ebu Zer'den rivayet ettiği hasen bir hadiste (Suyuti bu hadisi zayıf saydı) şöyle denmiştir: " Basuru keser ve damla hastalığına yararlı olur."

Zeytin de meyva, katık ve şifadır. Pek çok yerde halkın katığı ve yağı olan, pek çok ilaca katılan yağ ondan elde edilmektedir. Allah Tealâ buyuruyor ki: "Güneşin doğduğu yere de battığı yere de nispeti olmayan mübarek bir ağaçtan, zeytinden tutuşturulup yakılır." (Nur, 24/35) Ebu Nuaym'ın Tıp'ta Ebu Hureyre'den rivayet ettiği zayıf bir hadiste Rasulul-lah (s.a.) şöyle buyurdu: "Zeytin yağı yiyip onunla yağlanın. Çünkü o, mübarek bir ağaçtandır."

"Sina dağına" Allah Tealâ'nın Musa b. İmran (a.s.)'a konuştuğu dağdır.

"Ve şu emin şehre ki" Allah'ın Ka'be-i Şerif ile ve Peygamber (s.a.)'in orada doğup gönderilmesi ile mübarek kıldığı Mekke-i Mükerrreme'ye. Emin olarak adlandırılması ise, Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi, güvenli olması ve oradakilere güven sağlamasındandır: "Oraya giren emniyettedir." (Ali İmran, 3/97).

Allah Tealâ bu üç şeye yemin etmiştir. Çünkü Allah'ın rasullerden ulu'1-azm olanlara vahiy indirdiği yerlerdir. Beşeriyet için hidayet de oralardan kaynaklanmıştır. Tevrat'ın sonunda bu üç yerin zikri geçmiştir: Allah Sina dağından geldi (Yani, Allah'ın Musa b. İmran'a konuştuğu), SaiiMen de parladı (Yani, Allah'ın İsa'yı gönderdiği Beytülmakdis.) Faran dağlarından da ilan edildi (Yani, Allah'ın Muhammed (s.a.)'i gönderdiği Mekke dağları). Zaman bakımından varlık sıralarını haber vermek sureti ile onları zikretmiştir. Bunun için de önce en şereflilerine daha sonra ondan daha şereflisine ve sonra da ikisinden de daha şerefli olana yemin etti.

Ardından üzerine yemin edilen hususun açıklanması geldi:

"Biz hakikat, insanı en güzel bir biçimde yarattık." Anılan üç şeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel suret ve en güzel şekilde yarattık. Boyu uygun, organları yerli yerinde, terkibi güzeldir. İlim, düşünce, tedbir ve hikmetle diğer varlıklardan ayrılır. Bunlarla Allah'ın onun için dilediği gibi yeryüzünde halife olmaya müsaittir. Kısacası şekil ve boy olarak onu en güzel şekilde yarattık.

Kurtubi, insanın en güzel şekilde yaratılışını izah eden aşağıdaki kıssayı naklediyor:

İsa b. Musa el-Haşimi hanımını çok seviyordu. Bir gün ona "Eğer aydan daha güzel değilsen üç talâkla boşsun, dedi. Kadın doğruldu ve kendisini kenara çekerek: Beni boşadın, dedi. Geceyi sıkıntılı olarak geçirdi, sabahlayınca da Mansur'un evine gitti. Olayı ona anlattı. Mansur'a çok sıkıntılı olduğunu söyledi. O da, fukahayı getirtip görüşlerini sordu.

Bulunanların hepsi, boş olmuştur dediler. Sadece Ebu Hanife'nin ashabından birisi sessiz kalmıştı. Mansur ona: Niçin konuşmuyorsun, dedi. Adam şu cevabı verdi: Bismillahirrahmanirrahim. "Andolsun incire, zeytine, Sina dağına Ve şu emin şehre ki. Biz hakikat, insanı en güzel bir biçimde yarattık. " Ya Emirelmüminin! İnsan eşyanın en güzelidir. Ondan güzeli yoktur.

Mansur, İsa b. Musa'ya: Durum, bunun dediği gibidir. Al hanımını. Ebu Cafer Mansur, adamın hanımına da, eşine itaat et, isyan etme seni boşamadı şeklinde haber gönderdi.

Kurtubi bunu yorumlayarak şöyle diyor: Bu, insanın iç ve dış olarak Allah'ın yarattığı en güzel mahlûk olduğunu gösteriyor. Bütün azalarıyla en güzel bir terhib halindedir. Bunun için de "o küçük dünyadır, mahlukât-ta ne varsa onda toplanmıştır", demişlerdir. [\[1\]](#)

Ancak o, bu değerleri unuttu, ayrıcalıklarını gözardı etti, hevası ve şehveti ile yaşamaya başladı. Bunun için de Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik." Bazılarınca Allah'a ve peygamberlere itaat etmezse katmanların en aşağısı olan ateşe doğru döndürürüz onu, şeklinde açıklanmıştır. Ama daha yerinde olan şöyle denmesidir: Onu erzel-i ömre çevirdik. O da gençlik, kuvvet, güzel konuşma ve iyi düşünebilmenin ardından yaşlılık ve zaaf, bunama ve akıl eksikliğidir.

Birincisi yani, bazı insanların küfrü sebebi ile ateşe çevirilmeleri görüşü, Hasan, Mücahid, Ebu'l-Aliye, İbni Zeyd ve Katade'nin görüşüdür. Buna göre de, daha sonra gelen "ancak..." şeklindeki istisna da muttasıl istisnadır.

Erzel-i ömür diyen ikinci görüş de, İbni Abbas, İkrime, Dahhak ve Nehai'nin görüşüdür. Buna göre de sonraki istisna munkatî'dir. Mana, her insan bununla karşılaşacak şeklinde değildir. İnsan olanlardan bununla karşılaşacak olan vardır. İbni Cerir bu görüşü tercih etmiştir.

"Ancak iman edip de güzel güzel amellerde bulunanlar başka. Çünkü onlar için kesilmez mükâfat vardır." Ancak, Allah'a, Rasulü'ne, ahiret gününe iman edenler, farzların ve taatların edası ile güzel ameller yapanlar müstesna. Onlar için taatlanna karşılık bitmez tükenmez mükâfat vardır.

Söylediğimiz gibi birinci tefsire ve istisnanın muttasıl oması durumuna göre mana şudur: "Ancak iman edip de güzel güzel amellerde bulunanlar başka." İmkânları olduğu zamanda iman ve salih ameli bir arada yapanlara bol sevap vardır. Onunla aşağıların aşağısı olan ateşten korunurlar. O da, muttakilerin yurdu cennettir.

İkinci tefsire ve istisnanın munkatı olmasına göre -ki bize göre de tercih edilen görüştür- mana şöyledir: Ancak muttaki müminler; Allah onları, sırandıkları yaşlılık ve düşkünlüğe sabırları ve bünyelerinin zayıflığına, azalarının güçsüzlüğüne rağmen imkân dahilinde taatı sürdürmeleri sebebi ile devamlı, kesilmeyen bir sevapla mükâfatlandıracaktır. Yani onlar, diğerleri gibi, erzel-i ömre düşürülebilirler, ancak yaptıklarına karşılık onlar için devamlı büyük bir ecir vardır.

Alûsî diyor ki: Üslûptan anlaşılan, kâfirin kıyamet günündeki haline işarettir: En güzel ve en çekici şekilde iken, o nimete şükretmediği ve gereği ile amel etmediği için en çirkin ve en korkunç şekle dönüşecek. [2]

Ahmed, Buhari ve İbni Hibban, Ebu Musa el-Eş'ari'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Kul hastalandığında veya yola çıktığında Allah Tealâ, sıhhatli iken ve mukim olduğunda yapmış olduğu amellerin ecrini onun için aynen yazar." Yine onun bir rivayeti: Rasulullah (s.a.) sonra "Onlar için kesilmez mükâfat vardır." ayetini okudu, şeklindedir.

Taberani, Şeddad b. Evs'ten rivayet etti: Rasulullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Yüce Allah buyuruyor ki: Mümin kullarımdan bir kulu imtihan ettiğimde, imtihanım için bana hamdederse, yatağından annesinden doğduğu gün gibi hatasız kalkar. Allah azze ve celle buyurur ki: Bu kulumu ben bağladım ve imtihan ettim. Daha önce, onun için yazdığınız ecirleri şimdi de yazın." (Sahih bir hadistir.)

İbni Ebi Hatim, İbni Abbas'tan ayet hakkında şöyle dediğini rivayet etti: "Kul yaşlandığı ve amel yapamaz olduğu zaman, ona gençliğinde yaptığı amelin ecri yazılır."

Bazıları da, istisnanın ikinci söze kadar muttasıl olduğu kanaatin-dedirler. Muttaki mümin erzel-i ömre çevrilmez. Delil de Hakim'in sahih olduğunu belirterek ve Beyhaki'nin de Şuabu'l-İman'da İbni Abbas'tan yaptıkları şu rivayettir: Kur'an okuyan erzel-i ömre çevrilmez. Allah Tealâ'nın sözü şudur: "Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik. Ancak iman edenler başka." Ancak, Kur'an okuyanlar, dedi. Abd b. Humayd ve İbni Cerir de benzerini rivayet ettiler: Kur'an ilimlerini kendisinde toplayan erzel-i ömre çevrilmez.

Ardından kâfirleri, dirilmeden sonraki cezayı inkârlarından dolayı kınadı:

"O halde sonra hangi şey ceza hususunda sana yalan isnat edebilir?" İfade edilen şudur: Allah'ın kudretine delilleri beyanından sonra, cezayı inkâr ederek yalancı olmana seni zorlayan nedir? Çünkü hakkı yalanlayan herkes yalancıdır. Ey insan! Allah'ın seni en güzel bir şekilde yarattığını ve küfür nedeni ile seni aşağıların aşağısına çevireceğini öğrendikten sonra, dirilişi ve cezayı inkâr etmeye seni sürükleyen nedir? Başlangıcı bildin.

Başlangıca kadir olanın döndürmeye öncelikle kadir olduğunu da biliyorsun. O halde seni ahireti yalanlamaya sevkeden nedir? Bunları biliyorsun.

Sonra, anılanları şu sözü ile tekid etti:

"Allah, hakimlerin hakimi değil mi!" Hükümde ve adalette, haksızlık ve zulüm etmeyen hakimlerin hakimi değil midir O? Kıyameti gerçekleştirmesi de adaletinin gereğidir; mazlumun dünyada kendisine zulmedenden hakkı alınacaktır.

Tirmizi, Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet etti: "Sizden biriniz Tin suresini okuyup da sonuna gelince "Allah, hakimlerin hakimi değil mi!" ayetinde, "Belâ. Ben de buna şahid olanlardanım." desin."^[3]

---

^[1] Kurtubi, XX/114.

^[2] Alûsî, XXX/476.

^[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/556-560.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Bu Surenin İniş Keyfiyeti: Vahyin İnmeye Başlaması
Hadisesi: 2

İnsanın Yarattılması Ve Ona Okuma Yazma
Öğretmesinin Hikmeti: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 4

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Azgınlığın Başka Türleri Ve Azgınlara Tehdit Edilip
Uyarılmaları: 5

Belagat: 6

Kelime ve İbareler: 6

Nüzul Sebebi: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 7

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 8

İnsanın Yarattılması Ve Ona Okuma Yazma Öğretilmesinin Hikmeti:

- 1- Yaratan Rabbinin adıyla oku.
- 2- O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.
- 3- Oku. Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir.
- 4- Ki O, kalemi (yazı yazmayı) öğ-
- 5-insana bilmediğini O öğretti.
- 6- Sakın! Çünkü insan muhakkak azar.
- 7- Kendini ihtiyaçtan uzak gördüğü için.
- 8- Dönüş muhakkak Rabbinedir.

Açıklaması:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku." Her şeyi var edip yaratan Rabbinin adı ile başlayarak veya Rabbinin ismine sığınarak oku. Nimetlerin ilkini ve en büyüğünü hatırlatmak için Allah Tealâ kendisini bize yaratıcı olarak vafediyor. Murad: Daha önce okur yazar olmadığı halde, onu yaratan Allah'ın kudret ve iradesi ile Peygamberinin okumasını emretmesidir. Önceden okuma ve yazmayı bilmeseyse bile, evreni yoktan var eden Yüce Allah peygamberine okuma ve yazmayı öğretmeye kadirdir.

"O, insanı bir kan pıhtısından yarattı." Ademoğullannı pıhtılaştırmış bir parça kandan, alakadan var etti. Bu da ceninin yaratılması merhalelerinden bir merhaledir. Nutfe olarak başlayıp ardından da Allah'ın kudreti ile kan pıhtısına dönüşür. Adeta bir parça donmuş

kan gibidir. Sonra mudğa olur. Bir et parçası gibidir. Sonra kemik, et ve kâmil bir insan olarak yaratılmanın diğere merhaleleri gelir.

Burada şu husus dikkati çekmektedir: Allah Tealâ önce bütün mah-lukâtı kapsaması için yaratmayı mutlak olarak kullandı. Sonra da şerefi veya hayat veren yaratılışı ya da, ayet onun için getirildiğinden ötürü insanı hususi olarak zikretti.

Besmelenin bilinen şekli olan "Bismillahirrahmanirrahim" deki "Allah'ın adı ile" değil de, "Rabbinin adı ile" demıştır. Çünkü Rabb fiilî sıfatlardandır. Allah lafzı ise, zat isimlerindedir. Burada ibadeti emretmiştir. Zat sıfatı bir şey gerektirmemektedir. İbadeti fiilî sıfatlar gerektirmektedir. Bu, taate teşvikte daha müessir olmaktadır. Özet olarak: Rab lafzında "Seni terbiye eden, yararını gözetten" manası bulunduğundan Allah adını kullanmamıştır. Hitap, ünsiyet ve ihtisasa delâlet etmesi için gelmiştir. Yani, senin O'ndan başka Rabbin yoktur, demektedir.

"Rabbinin adıyla" diyerek zatını Resulü'ne izafe etmiştir. Kulun taatı Allah için bir yarar sağlamaz. Ondan istediği bir taat veya tevbe yapıldığında, onu, ubudiyyet vasfı ile kendisine izafe eder. Nitekim "Kulunu yürüttü." (İsra, 17/1) buyurmuştur.

"Rabbin" ifadesinden sonra "yaratan" sözünü, Allah'ın onu terbiye ettiğine, onu Allah'ın icat ettiğine ve yokken var olduğuna delil olsun diye zikretmiştir. Yaratma ve icat etme bir terbiyedir. Halık=yaratıcı, yani alemleri var eden sıfatını da böyle kullanmıştır. Putların ortak olamayacakları bir sıfatı zikrederek, böylece putları Rab olarak adlandıran Arapların düşüncelerini red etmiştir.

"Oku. Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir." Emredildiğinin okumayı yap. Sana okumayı emreden Rabbin her kerimden daha kerem sahibidir. O'nun kereminden biri de, ümmi olduğun halde senin okumanı sağlamasıdır. "Oku" kelimesi tekid için tekrar edilmiştir. Okuma da, ancak tekrar ve iade ile tahakkuk eder. "Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir." sözü, engelin kaldırılması ve Peygamber (s.a.)'in Cebrail'e "Oku" emrinden sonra söylediği: "Ben okuma bilmem." sözü ile açıkladığı özrünün giderilmesi içindir.

Daha uygun olan görüşe göre: Birinci "oku" sözü ile okumak, ikincisiyle de Rabbinin ismine sığın, manası murad edilmiştir.

Bundan sonra da okumayı yazmayla bitştirerek şöyle buyurdu:

"Ki O, kalemi (yazı yazmayı) öğretendir." İnsana kalemle yazmayı öğretti. Bu ise, Allah azze ve celle'den büyük bir nimet ve dil ile ifade gibi insanlar arasında anlaşma için bir vasıta. Yazı olmasaydı ilimler kaybolur, bir dinin izi kalmaz, yaşam sürmez, nizam yerleşmezdi. Yazı, ilim ve bilgilerin kaydı, öncekilerin haberlerinin zaptedilmesinin aracı, ilimlerin milletler ve uluslar arasında taşınmasının aletidir. Bilgiler korunur ve

üzerine de Allah'ın dilediği kadar ilâve yapılabilir. Uygarıklar gelişir fikirler oluşur, dinler korunur, hidayet yayılır. Eserde: "İlmi yazı ile kay dediniz." Denmiştir. [\[1\]](#)

Bunun için de İslâm daveti, okuma ve yazmaya teşvik, onların Allah'ın mahlukâtındaki ayetlerinden ve rahmetinden olduğunu açıklayarak başlamıştır. Ümmi bir Arap olan Muhammed (s.a.)'in sonsuz mucizesi, okunan bir Kur'an ve yazılan bir kitap olmuştur. Onunla ümmetini ümmilik ve cahillik seviyesinden nur ve ilim ufkuna taşımıştır. Allah Tealâ da bunu hatırlatarak şöyle buyuruyor: "O ümmiler içinde kendilerinden bir peygamber gönderendir ki, onlara ayetlerini okur, onları temizler, onlara Kitab'ı, hikmeti öğretir. Halbuki onlar daha evvel hakikaten apaçık bir sapıklık içinde idiler." (Cuma, 62/2).

Bundan sonra da fazlının yaygınlığını ve nimetlerinin çokluğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

"İnsana bilmediğini O öğretti." Allah insana kalemle, bilmediği işleri öğretti. Ey Peygamber! Allah'ın sana, ümmetinin yaran için okumayı ve ilimlerden pek çoğunu öğretmesinde de şaşılacak bir şey yoktur. Bir rivayette: "Bildiği ile amel edene Allah bilmediklerini de verir." denmiştir. [\[2\]](#)

Daha sonra ise, zenginliği durumunda azan insanı kınayarak şöyle buyurdu:

"Sakın! Çünkü insan muhakkak azar. Kendini ihtiyaçtan uzak gördüğü için." Ey insan! Kendini mal, güç ve çevren ile müstağni görüp de, Allah'ın sana olan nimetlerini inkârı ve isyanda haddi aşmayı bırak, kendine gel.

İnsanın durumu hayret vericidir. Fakir ise güçsüzlüğünü hisseder, ezilir. Eli genişler, gücü ve kudreti artarsa kibirlenir, isyan eder. Müfessir-lerin ekseriyetine göre ise, burada insan ile kastedilen Ebu Cehil ve emsalidir.

Sonra ahiretteki ceza ile uyarmıştır:

"Dönüş muhakkak Rabbinedir." dönüş ve varılacak yer, başkasına değil yalnız Allah'adır. O, her insanı malını nereden toplayıp nereye harcadığı konusunda hesaba çekecektir. Bu cümlelerin, tehdit ve azmasının akıbeti konusunda uyarmak için insana hitaba dönüşen üslubuna dikkat edilmelidir.

İbni Ebi Hatim, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti: İki tamahkâr doymaz: Biri ilim sahibi, diğeri dünya sahibi. Bunlar denk de olmazlar. İlim sahibi Rahman'ın rızasını artırır. Dünya sahibi ise, azgınlıkta devam eder. Abdullah sonra: "Sakın! Çünkü insan muhakkak azar. Kendini ihtiyaçtan uzak gördüğü için." ayetini okudu. Diğeri için de: "Allah'tan ancak

alim kulları korkar." ayetini okudu.

Bu söz, Rasulullah (s.a.)'dan merfu olarak da rivayet edilmiştir: "İki tamahkâr doymaz: İlim isteklisi ve dünya isteklisi."^[3]

Azgınlığın Başka Türleri Ve Azgınların Tehdit Edilip Uyarılmaları:

9- Gördün mü şu engelleyeni;

10- Bir kulu namaz kılarken.

11- Gördün mü? Ya o doğru yol üzererinde ise,

12- Yahut takvayı emrettiyse.

13" Gördün mü? Ya yalan saydı, yü çevirdi ise-

14- Muhakkak görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi?

15- Hayır' Eğer vazgeçmezse, andol- sun ki onun perçeminden tutup

16- O yalancı, günahkâr perçemin-den!

17- O vakit meclisini davet etsin!

18- Biz de zebanileri çağıracağız.

19- Hayır. Sen ona boyun eğme. Secde et ve yaklaş.

Açıklaması:

Allah Tealâ azgınlara çok çirkin durumlarından haber veriyor:

1- "Gördün mü şu engelleyeni; Bir kulu namaz kılarken." şu mağrur azgın Ebu Cehil ve beraberindeki benzerlerinin durumunu bana haber ver. Nasıl bir kulu, Muhammed (s.a.)'i ve ona tabi olanları namazdan ve alemlerin Rabbine ibadetten alıkoymaya cüret edebilir? Putlara ibadet edip, yaratan ve rızık verene ibadeti terketmesini isteyebilir? Ayetle anlatılmak istenen şudur: Kullukta halkın en iyisi olanı engelleyen ne kadar cahildir.

Ali (r.a.)'den rivayet edilir: Bayram namazı kılman meydanda, bayram namazından önce namaz kılan bir grubu gördüğünde: "Rasulullah (s.a.)'ı bunu yaparken görmedim." demiş. "Onlara engel olmayacak mısın" diye sorulduğunda da: "Gördün mü şu engelleyeni; Bir kulu namaz kılarken" ayetine dahil olmaktan korkuyorum, diyerek namazı engellemekten kaçınmıştır. Ebu Hanife de bu güzel edebi uygulamıştır. Ebu Yusuf: Namaz kılan başını rükudan kaldırdığında "Allahümmeğfirli der mi" şeklinde sorunca: "Rabbenalekelhamd der ve secde eder" demiştir. Orada duayı açıkça nehyetmemiştir. ^[4]

2- "Gördün mü? Ya o doğru yol üzerinde ise, yahut takvayı emrettiyse" Yine bana o engelleyen azgının durumunu haber ver: Eğer o, Allah Tealâ'ya ibadetten alıkoymasında doğru bir yolda mı? Ya da zannettiği gibi, putlara ibadeti emrederken takvayı emrediyor?

Ekseriyete göre hitap, sözün aynı tertipte olması için yine Peygamber (s.a.)'edir. Hitap kâfiredir de denmiştir. Mana ise: Gördün mü ey kâfir? O nehyedilen kulun namazı hidayet ve din üzerinde ise daveti de takvayı emir ise, yine de engel olacak mısın? şeklindedir. Takva: İhlâs, tevhid ve kendisiyle ateşten korunulan salih ameldir.

3- "Gördün mü? Ya yalan saydı, yüz çevirdi ise?" Ey Muhammedi Şu kâfir Ebu Cehil, tevhidin açık delillerini ve senin getirdiklerini yalanlayıp, davetine imandan yüz çeviriyorsa onun durumu nice olur, bana haber ver. Cevap ise, daha sonra gelen ayetlerin işaret ettikleridir: Akli ile, Allah'ın onun bu çirkin amellerini gördüğünü ve suçlarına karşı onu hesaba çekip cezalandıracağını o bilmiyor mu?

Alimler dediler ki: Bu ayet her ne kadar Ebu Cehil hakkında inmiş ise de, Allah'a kulluğu engelleyen herkes Ebu Cehil'e yapılan tehdite ortaktır.

Bundan sonra, biri diğerinden daha ağır mübalağalı muhtelif üsluplarla kınama, tehdit ve azarlama geliyor:

1- "Allah'ın muhakkak görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi?" Şu hidayet üzere olanı engelleyen Allah'ın onu gördüğünü ve sözünü duyduğunu, durumuna vakıf olduğunu,

müstahak olduğu ile onu cezalandıracağını bilmiyor mu? O yaptığına nasıl cüret ediyor?

2- "Hayır. Eğer vazgeçmezse, andolsun ki onun perçeminden tutup sürükleyeceğiz. O yalancı, günahkâr perçemden!" Şu, iyilik ve Allah Tealâ'ya ibadetten alıkoyan kimse kötülüklerini bıraksın. Vallahi, eğer üzerinde bulunduğu şakiliği ve inadı terketmezse perçeminden tutacağız ve onu ateşe sürükleyeceğiz. Perçem başın ön kısmındaki saçtır.

Burada ağır bir tehdit ve bu azgının azmasına karşı kesin bir uyan vardır.

"O vakit meclisini davet etsin! Biz de zebanileri çağıracağız." O engelleyici, yardım talebi ve destek için meclis ehlini, yani kavmini ve dostlarını çağırır. Ayetteki meclis olarak tercüme edilen "Nadi" topluluk, aile veya aşiretin toplandığı meclistir. Eğer onları yardım için çağırarak olursa, Rab-binin gazabına ve şiddetli cezasına maruz kalacaktır. Biz de o zaman onu tutup cehenneme atmaları için zebanileri yani güçlü, şiddetli melekleri çağırırız. Burada üstün bir meydan okuma vardır.

Ebu Cehil'in Rasulullah (s.a)'a:" Beni tehdit mi ediyorsun? Ben vadide en çok kalabalığı olanım." dediği ve bu ayetin indiği rivayet edildi.

Buhari, Tirmizi, Nesai ve İbni Cerir, İbni Abbas'tan şöyle rivayet ettiler: Ebu Cehil: "Muhammed'i Ka'be'nin yanında namaz kılarken görürsem, boynuna basacağım." dedi. Peygamber'e (s.a.) bu söz ulaşınca: "Buna yeltenseydi melekler onu yakalardı." buyurdu.

4-"Hayır. Sen ona boyun eğme. Secde et ve yaklaş." Sakın ey Muhammedi Bu azgına hiçbir konuda güler yüzlü olmayasın. Ya da seni namazı terketmeye daveti konusunda ona itaat etmeyesin. Nitekim ayette: "Yalan-layıcılara uyma." (Kalem, 68/8) buyurulmuştur. Ona alâka göstermeden, tehditi veya yasaklamasına aldırmadan Allah için namaz kıl. Taat ve ibadet ile Allah'a yaklaş. Bu sana kuvvet, izzet, dayanıklılık ve düşmanların kalbinde heybet kazandırır. İbadet kurtuluş, başarı ve zafer yoludur.

Buradaki "Hayır" sözü, Ebu Cehil'in durumu ve işlerindeki çirkinliğe tepkidir. Peygamber (s.a.)'in Ebu Cehil'e itaatten nehyedilmesinden maksat, onunla bütün bağlantı ve ilişkilerini kesmesidir. Secdeyi emretmedeki maksat ise, kâfirin kininin artmasıdır.

Bu ise, o azgının tahkiri ve hafife alınması, Allah Tealâ'nın peygamberini koruyup gözetlediğinin hissettirilmesidir. [\[5\]](#)

[1] Taberani ve Hakim, Abdullah b. Amr'dan rivayet etti. Sahihdir.

[2] İbni Kesir, IV/528.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/564-567.

[4] Razi, XXXII/21; Garâibu'l-Kur'ân, XXX/136.

[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/571573.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Kur'an'ın Kadir Gecesinde İnmesinin Manası: 2

Kur'an'ın İnmeye Başlaması Ve Kadir Gecesinin Faziletleri: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Kadir Gecesinin Belirlenmesi: 4

İşaretleri veya Alâmetleri: 4

Geceler Arasında Gizli Olmasının Hikmeti: 4

Fazileti: 5

Kur'an'ın İnmeye Başlaması Ve Kadir Gecesindeki Faziletleri:

- 1- Gerçek, biz onu Kadir gecesinde indirdik.
- 2- Kadir gecesini sana bildiren nedir?
- 3- Kadir gecesini bin aydan hayırlıdır.
- 4- Onda melekler ve Ruh, Rabbinin izniyle herbir iş için iner de iner.
- 5- O (gece) tan yeri ağancaya kadar bir selâmdır.

Açıklaması:

"Gerçek, biz onu Kadir gecesinde indirdik." Muhakkak biz Kur'an'ı indirmeye kadir gecesinde başladık. O mübarek gecedir. Allah Tealâ'nın buyurduğu gibi: "Hakikat biz onu mübarek bir gecede indirdik." (Duhan, 44/3), "Ramazan ayıdır ki Kur'an onda indirilmiştir." (Bakara, 2/185) ayetine binaen de Kadir gecesini Ramazan ayındadır. Sonra da indirilmesini onun ardından yirmi üç yılda, ihtiyaca, gelişmeler ve olaylarda ilâhi hükmün gereğine göre tamamladık. Zemahşeri diyor ki: Allah Kur'an'ı üç yönden yüceltmıştır: Birincisi: İndirilmesini kendisine isnat edip bunu bir başkasına değil de kendisine mahsus kılmıştır. İkincisi: Şöhretine ve vurgulamaya ihtiyacı olmadığına belge olsun diye, açık ismini anmadan zamirle ifade etmiştir. Üçüncüsü: İndirildiği vaktin şerefini yüceltmıştır. [\[1\]](#)

Ardından Allah Tealâ o gecenin faziletlerini zikretti:

1- "Kadir gecesini sana bildiren nedir? Kadir gecesini bin aydan hayırlıdır." Kadir gecesinin ne olduğunu sana bildiren nedir? Bu, mevkiinin yüceltilmesi, kıymetinin tazimi ve şerefine ne denli önemli olduğunu açıklamak içindir. Böyle adlandırılması da, Allah

Tealâ'nın bir dahaki yıla kadar dilediği şeyleri takdir buyurduğu veya kadri ve şerefının çok büyük olmasından dolayıdır. Zemahşeri diyor ki: Kadir gecesinin önemi işlerin takdiri ve

kazasının o gece karara bağlanmasındandır. Bu da şu ayette geçmektedir: "Her hikmetli iş, nezdimizden bir emir ile o zaman ayrılır." (Duhan, 44/4).

Bir başka önemi de bir gece olduğu halde ondaki amelin bin aydaki amelden hayırlı olmasıdır.

İmam Ahmed ve Nesai, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiler: Ramazan girdiğinde Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Size Ramazan ayı geldi. Mübarek ay. Allah size orucunu farz kıldı. Onda cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapatılır, şeytanlar bağlanır. Onda bin aydan hayırlı bir gece vardır. Hayrından mahrum olan mahrumdur."

Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Kim iman ederek ve sevabını umarak kadir gecesini ihya ederse geçmiş günahları bağışlanır."

2- "Onda melekler ve Ruh, Rabbinin izniyle her bir iş için iner de iner." Melekler ve Cebrail bu gece bir dahakine kadar takdir edilmiş her iş için göklerden yere inerler. Peygamber (s.a.) buyurdular ki: "Allah mukadderatı Beraet gecesini takdir eder. Kadir gecesini olunca da sahiplerine teslim eder." Allah'ın izni olmadan bir iş yapmazlar: "Biz senin Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz." (Meryem, 19/64). Ayette geçen Ruh, Cebrail (a.s.)'dir. Şerefının büyüklüğü nedeni ile diğer meleklerden ayrı olarak ismen anılmıştır.

Meleklerin inmesinin faydalarından bazıları: Dünyada, gök sakinlerinin göremediği taat çeşitlerini işlerler. Belki de dünyada taat onlar için bu geceye mahsustur; melekler de daha çok sevap için onu arzu edebilirler. Kişinin orada taatından daha fazla sevap kazanmak için Mekke'ye gittiği gibi.

3- "O (gece) tan yeri ağarınca kadar bir selâmdır." Kur'an'ın nüzülü ve meleklerin bulunması ile hayırla dolu bu gecede, selâmet, güven, hayır ve bereketten başka bir şey yoktur. Hayır ve bereketin inmesi, meleklerin grup grup rahmetle inmeleri güneşin batımından fecre kadar sürer. [\[2\]](#)

[1] Zemahşeri, III/351.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/578-579.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Açıklama Olmadan Sorumluluk Yüklemek, Uyarı Olmadan Da Ceza Vermek Yoktur: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Kafirlerin Tehdidi İyilerin Vaadi Ve İki Fırkanın Cezası: 5

Belagat: 5

Kelime Ve İbareler: 6

Ayetler Arası İlişki: 6

Açıklaması: 6

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 7

Açıklama Olmadan Sorumluluk Yüklemek, Uyarı Olmadan Da Ceza Vermek Yoktur:

- 1- Kitap Ehli'nden ve müşriklerden inkâr edenler kendilerine açık bir delil gelinceye kadar ayrılacak değillerdi.
- 2- (Bu delil) Allah tarafından tertemiz sahifeler okuyan bir elçi(dir.)
- 3- Onların içinde dosdoğru yazılmış
- 4- Kendilerine kitap verilenler, ancak onlara apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler.
- 5- Halbuki onlar Allah'a, O'nun dininde ihlâs erbabı ve muvahhidler olarak ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. En doğru din de bu idi.

Açıklaması:

Allah Tealâ Rasulü Muhammed'i (s.a.) insanlar ve cinlerin hepsine, bütün alemlere ve gerek kendi dönemlerindeki gerekse sonraki dönemlerdeki milletlerin hepsine gönderdi. Sahih dinden uzaklaşan Kitap Ehli ve müşrikler de buna dahildir. Bunun için de Allah Tealâ şöyle buyurdu:

"Kitap Ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler kendilerine açık bir delil gelinceye kadar ayrılacak değillerdi." Yahudiler, Hıristiyanlar, Araplar ve diğerlerinden putperest müşriklerden Peygamber (s.a.)'in risaletini inkâr edenler, açık bir hüccet onlara gelinceye kadar içinde buldukları küfrü bırakacak, miras aldıkları küfürlerinden kopacak değillerdi. Açık hüccet Rasulullah (s.a.) veya Kur'an-ı Kerim'di.

Anlatılmak istenen, Rasulullah (s.a.) veya onun getirdiği Kur'an onlara gelinceye kadar kâfirlerin küfürlerini ve Allah'a şirk koşmayı bırakmı-yacaklarıdır. Zira Kur'an-ı Kerim, onların sapıklıklarını, cehaletlerini açıklayıp onları imana davet etti.

Sonra da Beyyine'den muradın ne olduğunu izah etti:

"(Bu delil) Allah tarafından tertemiz sayfeler okuyan bir elçi(dir.) Onların içinde dosdoğru yazılmış hükümler vardır." O Beyyine (açık delil) âlemlere rahmet olarak gönderdiği Muhammed (s.a.)'dir. Onlara, karışıklık, yalan, şüphe ve küfürden, tahrif ve bozukluktan arınmış Kur'an'ın sa-hifelerindekini okumaktadır. Bilakis onda, Kitap Ehli'ne ve müşriklere din hakkında zorlandıkları her şeyi açıklayan parlak hakikat, haktan sapmamış muhkem, dengeli ve dosdoğru yazılmış ayetler ve hükümler vardır. O bir kurtuluş ve rüşdtür, hidayettir, hikmettir. Allah Tealâ buyuruyor: "Ki ne önünden, ne ardından ona hiçbir batıl gelemes. Bütün kâinatın hamd ettiği, O, yegane hüküm ve hikmet sahibinden indirilmedir." (Fussilet, 41/42), "Kuluna kitabı indiren ve ona hiçbir çarpıklık koymayan Allah'a hamdol-sun." (Kehf, 18/1).

Ayetin benzeri şu ayettir: "O, çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sayfeler-dedir. Kıymetli, sevgili, takva sahibi kâtiplerin elleriyle (yazılmıştır.)" (Abese, 80/12-16).

Bunun ardından da Kitap Ehli'nin ayrılığa düşmelerini açıkladı:

"Kendilerine kitap verilenler, ancak onlara apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler." Ey Muhammedi Kitap Ehli'ne üzülme. Onların ayrılığa düşmeleri, ihtilâf etmeleri meselenin karışık olmasından değil, bilakis hakkın ortaya çıkması, doğrunun belirmesinden ve hak dine ve açık belgeye ir-şad eden delil olarak Muhammed (s.a.)'in gelmesinden sonradır. O, temelde ellerindeki kitaba uygun olan Kur'an ile geldi. Fakat Allah Muhammed'i gönderince bölündüler; kimi iman etti kimi de inkâr etti. Halbuki Allah'ın dinine uyma ve Peygamberin Allah'tan yanlarındakini doğrulayıcı olarak getirdiklerine bağlılıkta tek bir yolda buluşmalı idiler.

Ayetin benzeri ayet şu ayettir: "Siz kendilerine apaçık deliller ayetler geldikten sonra parçalanıp ayrılanlar, ihtilâfa düşenler gibi olmayın. İşte onlar, en büyük azap onlarıdır." (Ali İmran, 3/105). Uyarın mazurdur. Allah Tealâ buyurdu ki: "Ta ki helak olan kişi apaçık bir delilden sonra helak olsun, diri kalan kişi de yine apaçık delili görerek hayatta kalsın." (Enfal, 8/42).

Çeşitli yollardan rivayet edilen bir hadiste şöyle buyuruldu: "Yahudiler yetmiş bir fırkaya bölündüler. Hristiyanlar da yetmiş iki fırkaya bölündüler. Bu ümmet de yetmiş üç fırkaya bölünecektir. Birisi hariç hepsi ateştedir. Onlar kimlerdir Ya Rasulallah! dediler.

"Ben ve ashabımın yolunda olanlardır." buyurdu."^[1]

Sonra da dinde asıl hedef olan Allah'a ihlâs ile kulluktan sapmalarından dolayı onları kınadı:

"Halbuki onlar Allah'a, O'nun dininde ihlâs erbabı ve muvahhidler olarak ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. En doğru din de bu idi." Onlar ayrılığa düşüp, ihtilâf ettiler. Halbuki onlar Tevrat ve İncil'de veya onlara Allah katından gelen Kur'an'da sadece Allah'a ibadetle emrolunmuşlardı. İbadetleri hiçbir şeyi şirk koşmadan halis olmalı idi. İbadeti, bütün dinlerden uzaklaşıp İslâm'a gelerek Allah azze ve celle için ihlâslı yapmalı idiler. Namazları da Allah'ın vakitlerinde istediği şekilde olmalı idi. Zekâtı da zamanı geldiğinde hak edenlere vermeliydiler. Bu emredildikleri, bedbahtlığı ve ayrılığı değil birlik ve ittifakı gerektiriyordu. Muhammed (s.a.) daha önceki peygamberlerin emredildiğinden başka bir şeyle gelmedi. Metodu, zamanmdakilerin putperestliğinden tevhide ve Allah için ihlâslı ibadete yönelen İbrahim (s.a.)'in milletine uymaktır: "Sonra sana "Muvahhid bir müslüman olarak İbrahim'in dinine uy." diye vahyettik." (Nahl, 16/123).

Bu din ibadette ihlâs, O'nun dışında her ibadet edileni terk, namazları vaktinde ve Allah için eda edip muhtaçlara zekâtı vermektir. Müstakim milletin dini budur.

"Emrolunmamışlardı" sözü Tevrat ve İncil'de hanif dinden başka bir şeyle emrolunmadıklarını ifade ediyor. Yani, onlar hakkında konan dinî hükümler bizim hakkımızda da konmuştur. Evla olan muradın Razi'nin değındığı gibi olmasıdır: Kitap Ehli, Kur'an'da veya Muhammed (s.a.)'in lisanında bizim için ne tür sorumluluklar gelmişse onlardan sorumludurlar. Çünkü ayet yeni bir dinden söz etmektedir. Ayet "açık bir delil gelinceye kadar" yani, Muhammed (s.a.) gelinceye kadar, buyurmuştur. Allah Tealâ ayeti "En doğru din de bu idi." sözü ile bitirmiştir. O da Muhammed (s.a.)'in dinidir. Bunlar ayetin bu tarz tefsirini doğrulamaktadır.

"Ancak onlara apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler." Bu ayetten maksat Rasulullah (s.a.)'ı teselli etmektir. Yani, onların ayrılıkları seni mahzun etmesin veya üzmesin. Bu, hüccetin yetersizliğinden değil, onların inadmdandır. Onların geçmişleri de böyleydi; beyyine (açık deliller) onlara geldikten sonra cumartesi ve buzağıya ibadet konusunda da ayrılığa düşmüşlerdi. Bu onların eski bir geleneğidir.

"İbadet etmelerinden" sözünün aslındaki "lam", "en" yerindedir. "Ancak ibadet etmeleri" manasınadır. Araplar lamı emir ve istek ifadesinde çokça kullanırlar. Şu ayetlerde de bu manada kullanılmıştır: "Allah size açıkça bildirmek ister." (Nisa, 4/26), "Söndürmek istiyorlar." (Saf, 61/8), Emir anlamında da: "Biz kâinatın Rabbine teslim etmemizle emrolunmu-şuzdur." (En'am, 6/71) buyurulmuştur.

İhlâs halis niyetten ibaret olduğuna ve niyette muteber sayıldığına göre, ayet emredilen herşeyin niyet edilmiş olmasına delâlet etmektedir. Şafi-iler, abdest "Namaza

kalktığınızda yüzünüzü yıkayın." ayeti ile emredildi-ğine ve buradaki ayet de emredilen herşeyin niyet edilmiş olması gerektiğine delâlet ettiğine göre; iki ayetin toplamından abdeste niyet etmek gerekir demişlerdir. Buna göre de bütün emredilenlerde kişinin ameli ile Allah'ın rızasını kastetmiş olarak niyet etmesi gerekmektedir. Yasakların da niyetsiz olarak terkedilmesi ecir getirmez. Allah için terketmiş olursa, o terkten dolayı ecir alır. Yeme ve uyuma gibi mubahları niyetsiz olarak yaparsa ecir alamaz. Ama, Allah rızası ve taatte güçlenme amacı ile yaparsa onlardan da ecir alır.

"Liya'budullah"daki "ancak" anlamındaki lam, Ehl-i Sünnet'in ibadet cennet sevabına veya ateş azabından uzak kalmaya neden olduğu için emredilmemiş, bilakis biz kul, O Rab olduğu için emredilmiştir şeklindeki görüşüne delalet eder. Hiçbir sevap veya azap olmadığı bir durumda bile ibadeti emretmiş olsa, sadece kulluktan dolayı yine ibadet gerekirdi.

İhlâs, işi tek bir gerekçe için yapmadır. Diğer gerekçelerin o fiili yapmada bir tesiri olmamalıdır. Ayette geçen: "Muhlisine" ifadesi, filin başlangıcından bitimine kadar bulunması gereken ihlâsı vurgulamaktadır. Muhlis=ihlâslı güzeli güzel olduğu için, vacibi vacip olduğu için yapan, fiili Rabbine ihlâslı olarak yapan; riya, şöhret veya başka bir şey amaçlamayandır. Hatta, her ne kadar kat'i son ise de, cenneti isteme ve cehennemden kurtulma dahi amaçlanmamalıdır.

Hem bu "halbuki onlar" ayeti, imanın söz, itikad ve amelin toplamından ibaret olduğuna delildir. Çünkü Allah Tealâ ibadeti tevhid olan ihlâsa bitişik zikretti. Sonra da namaz kılmayı ve zekât vermeyi ona atfetti. Peşinden de hepsine: "En doğru din de bu idi." sözü ile işaret etti. [\[2\]](#)

Kafirlerin Tehdidi İyilerin Vaadi Ve İki Fırkanın Cezası:

6- Hakikat, Kitap Ehli'nden olsun, müşriklerden olsun küfredenler cehennem ateşindedirler, onun içinde ebedî kalıcıdır. Yaratılanların en kötüsü de onların kendileridir.

7- İnan edip de güzel güzel amellerde bulunanlar hiç şüphe yok ki bunlar da yaratılanların en hayırlısıdır.

8. Onların Rableri nezdinde mükâaltlarından ırmaklar akan Adn ^^JJ&^JÇj^YJ*'

cennetleridir. İçlerinde ebedî, daimi kalıcıdırlar. Allah bunlardan razı olmuştur, bunlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu Rabbin-den korkana mahsustur.

Açıklaması:

Allah Tealâ kâfir facirlerin varacağı akibeti haber vererek buyuruyor ki:

"Hakikat, Kitap Ehli'nden olsun, müşriklerden olsun küfredenler cehennem ateşindedirler, onun içinde ebedî kalıcıdırlar. Yaratılanların en kötüsü de onların kendileridir." Yahudiler, Hristiyanlar ve putperestlerden Allah'ın indirilmiş kitaplarına ve gönderilmiş peygamberlerine muhalefet edenlerin kıyamet günü varacakları yer cehennem ateşidir. Oraya varacaklar ve sürekli orada kalacaklardır. Oradan çıkmayacak, orada ölmeyeceklerdir de. Onlar durum olarak Allah'ın yarattıkları arasında en kötüleridirler. Çünkü hakkı haset ve ihtiraslarından dolayı terkettiler. Sonuç olarak da en kötü yere gireceklerdir. Burada, iyilerle ilgili ayette olduğu gibi "orada ebedî kalacaklar" dememesinin sebebi rahmetinin gazabından fazla olmasıdır.

Allah Tealâ sonra da iyilerin durumunu haber veriyor:

"İman edip de güzel güzel amellerde bulunanlar, hiç şüphe yok ki bunlar da yaratılanların en hayırlısıdır." Kalpleri ile Rablerine, O'nun kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman edenler ve bedenleri ile salih ameller yapanlar, işte onlar yaratılanların durum ve sonuç olarak en iyileridirler.

Ayetteki "yaratılanların en iyileridir" lafzına dayanarak, Ebu Hureyre ve bir grup alim iyi müminlerin meleklerden daha üstün olduğu görüşünü dile getirmişlerdir.

Ardından da bunların mükâfatlarını zikretti:

"Onların Rableri nezdinde mükâfatı içinde ırmaklar akan Adn cennetleridir. İçlerinde ebedî, daimi kalıcıdırlar. Allah bunlardan razı olmuştur, bunlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu Rabbinden korkana mahsustur." Kıyamet günü, yaratıcıları yanında iman ve salih amele karşılık onların mükâfatı, sürekli ikamet edecekleri cennetlerdir. İçinde ırmaklar akar. Orada devamlı kalıcıdırlar. Oradan çıkmazlar, ayrılmazlar, ölmezler. Bilakis nimetleri içinde devamlıdırlar. Ebedî olarak lezzetlerinde sürekli dirler, nimetlerinin bir sonu yoktur. Ayette geçen ceza, mükâfat iki mana ifade etmektedir: Birincisi: Onlara noksansız tam bir mükâfat verir. İkincisi: Allah Tealâ yeterli olacak olanı verir. Zira ceza,

yeterli olan için kullanılan bir isimdir. İçinde gerçekleşmemiş bir şey kalmaz. Ayette: "Sizin için orada nefislerinizin arzu ettiği vardır." (Fussilet, 41/31) "Akan" sözü, akan suyun durgun sudan daha latif olduğuna işarettir.

Allah onlardan razı olmuştur. Çünkü emirlerine uydular, hükümlerini kabul ettiler, O'ndan, onlara verdiği sevap ve geniş lütuf, bir gözün görmediği, bir kulağın işitmediği, bir beşerin hatırına gelmemiş isteklerin yerine gelmesi ile memnun oldular.

Bu mükâfat ve razı olunmuşluk, Allah'tan gereği gibi korkan ve sakınan, O'nu görüyor gibi ibadet eden ve o korku nedeni ile masiyetlerden kaçınan içindir.

Burada, Allah'tan başkasından korkmaya karşı uyarı, bütün amellerde O'na başkasını ortak etmekten kaçındırma, takva ve Allah'tan sakınmaya teşvik vardır. Ta ki amel yalnız Allah için halis olsun. Oruç ve namaz gibi ibadetlerin eda şartının, Allah'tan korkma ve haşyet olduğuna ima vardır.

İmam Ahmed, Ebu Hureyre'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Yaratılmışların en hayırlısını size haber vereyim mi?" Buyur ya Rasulallah, dediler. Buyurdu ki: "Bir adam ki, Allah yolunda atının yularını tutmuş, haydi! Sesini duydumu ileri atılıyor!" "Size yaratılmışların hayırlısını haber vereyim mi?" Buyur ya Rasulallah, dediler. Buyurdu ki: "Bir grup koyunun başındaki adam; namazını kılıyor, zekâtını veriyor." "Size yaratılmışların en kötüsünü haber vereyim mi?" Buyur ya Rasulallah, dediler. Buyurdu ki: "Allah için isteyen ama, Allah için vermeyen."^[3]

---

^[1] İbni Kesir, IV/538.

^[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/585-588.

^[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/591-592.

ZELZELE SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nüzul Sebebi: 2

Surenin Fazileti: 2

Kıyametin Alâmetleri, Hayır Ve Şerrin Karşılığı: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 4

Kâfirin İyilikleri: 5

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 5

Kıyametin Alâmetleri, Hayır Ve Şerrin Karşılığı:

1- Yer, kendisine ait şiddetli bir sarsıntı ile zelzeleye uğratıldığı zaman,

2- Yer ağırlığını çıkardığı,

3- İnsan, "Buna ne oluyor?" dediği (zaman),

4- S»n bütün haberlerini anlata-

5- Çünkü Rabbi kendisine vahyetmiştir"

6- O gün insanlar, amelleri kendile- "ne gösterihnek için çeşitli gruplar halinde çıkarlar.

7- İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu görür.

8- Kim de zerre ağırlığınca şer yaparsa onu görür.

Açıklaması:

"Yer, kendisine ait şiddetli bir sarsıntı ile zelzeleye uğratıldığı zaman"

Yer dibinden şiddetli bir sarsıntı ile sallandığında, üzerindeki her şey dökülecek şekilde çalkalandığında. Allah Tealâ şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Rabbinizden sakının. Çünkü o kıyametin zelzelesi büyük bir şeydir." (Hac, 22/1), "O zaman yer bir sarsıntı ile sarsılmıştır." (Vakıa, 56/4).

"Yer ağırlığını çıkardığı" içinde bulunan herşeyi ve ölüleri dışarı attığı zaman. Bu

anlamda bir diğere ayet de şudur: "Yer uzatıldığı ve içinde ne varsa atıp bomboş kaldığı zaman." (İnşikak, 84/3-4). Müslim ve Tirmizi Ebu Hureyre'den rivayet ettiler. Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Yer ciğereparelerini altın ve gümüşten sütunlar gibi kusar: Katil gelir, şunun için öldürdüm, der. Sıla-ı rahimini koparan gelir, şunun için ilgimi kestim, der. Hırsız gelir, şunun için elim kesildi, der. Sonra da onu bırakırlar bir şey almazlar ondan."

İkinci Sur üflemesinde de yer ölüleri çıkarır.

"İnsan, "Buna ne oluyor?" dediği (zaman)" İnsanlardan her bir fert, olanlar onu şaşırtıp dehşete düşürdüğünde: "Bu yere ne oluyor? Niçin sallandı? Neden ağırlığını çıkardı?" der.

"O gün bütün haberlerini anlatacaktır." O çalkantılı vakitte, zelzele vaktinde yer haberlerini verir. Üzerinde yapılan iyi veya kötü amelleri anlatır. Kullara şahitlik etmesi için Allah onu konuşturur. İbni Abbas bu ayet hakkında: "Rabbi ona konuş, der; o da konuşur." demiştir.

İmam Ahmed, Tirmizi ve Nesai (lafız onun lafzıdır) Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet ettiler: "Rasulullah (s.a.) "O gün bütün haberlerini anlatacaktır." ayetini okudu ve buyurdu ki: Haberleri nedir biliyor musunuz? "Allah ve Rasulü en iyi bilendir" dediler. Buyurdu ki: "Onun haberleri her kul veya ümmetin üzerinde yaptıklarını söylemesidir. Bu onun haberleridir."^[1] Taberi: Bu misal getirme olup anlatılmak istenen lisan-ı hal ile konuşmasıdır, dil ile değil, demiştir.

Sonra da Allah Tealâ bu gerçeğin kaynağını açıklıyor:

"Çünkü Rabbi kendisine vahyetmiştir." Allah'ın emri veya izni ile haber verir. "Vahyetme" sözü izin verdi, emretti, anlamınadır. Ya da ona vah-yetti, ilham etti, demektir.

"O gün insanlar, amelleri kendilerine gösterilmek için çeşitli gruplar halinde çıkarlar." Yani bu çalkantılı günde, yıkım gününde insanlar kabirlerinden hesap yerine çeşitli durumlarda gelirler. Kimi emniyette kimi de korku içindedir. Bazısı cennetliklerin renginde bazısı da cehennemliklerin rengindedir. Bu da, Allah amellerini açıkça onlara gösterecektir. Bu, Şevkani gibi bazı müfessirlerin görüşüdür. Bu görüşe göre "çıkma" yerde medfunken diriliş için kalkmadır. "Çeşitli gruplar" da, mümin, kâfir ve asi gibi fırkalardır. Amellerini görmek için arza doğru yürümektedirler.

İbni Kesir ve bazıları da şu görüştedirler: Hesap yerinden grup grup dönerler. Çeşit çeşit ve sınıf sınıf. Dünyadaki amellerinin karşılığını görmeleri için cennetlik olduğu belli olmuş mutlu bir halde ve cehennemlik olduğu belli olmuş bedbaht bir halde. "Amelleri

kendilerine gösterilmek için" sözünden murat da amellerinin karşılığım görmeleri için, demektir. Bu da cennet ve cehennemdir. Bunun için de şöyle buyurdu:

"İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu görür. Kim de zerre ağırlığınca şer yaparsa onu görür." Kim dünyada küçük bir karınca ağırlığınca veya ancak güneş ışığında görülecek küçüklükte bir toz kadar amel yaparsa demektir -yani yaptığı amel ne kadar küçük olursa olsun- kıyamet günü onu defterinde görür, mükâfatı ile karşılaşır, onunla sevinir veya onu gözünün önüne konmuş görür. Aynı şekilde, değersiz ve az bile olsa kim dünyada kötü bir iş yaparsa kıyamet günü cezasını görür.

Ayetin benzeri şu ayetlerdir: "Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbir şeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. Bir hardal danesi kadar bile olsa onu getiririz. Hesapçılar olarak da biz yeteriz." (Enbiya, 21/47), "Kitap konmuştur. Görürsün ki günahkârlar onun içinde olanlardan korkudadırlar. "Eyvah bize, derler, bu kitaba ne olmuş, küçük büyük hiçbir şey bırakmayıp onları saymış." Onlar işlediklerini hazır bulmuşlardır. Rabbin hiçbir (kimseye) haksızlık etmez." (Kehf, 16/49).

Sahih-i Buhari'de Adiy'den merfu olarak rivayet edilmiştir: "Yarım bir hurma ile de olsa ateşten sakının. Velev hoş bir söz bile olsa." Yine Sahih'te rivayet edilmiştir: "İyiliği basit görme; velevki su isteyene kovandan su boşaltmak olsun. Velev güler yüzle kardeşini karşılamak olsun." Yine Sahih'te: "Ey müslüman kadınlar topluluğu! Bir koyun tırnağı da olsa komşu komşusuna yapacağı bir iyiliği basit görmesin." buyuruldu. Ahmed, Buha-ri'nin ve Nesai'nin Havva binti Seken'den rivayet ettiklerine göre bir hadiste: "Yanık bir tırnak da olsa dilenciye verin." denmiştir. İmam Ahmed Aişe'den Rasulullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu nekletti: "Aişe! Hurmanın yarısı ile de olsa ateşine karşı korun. O açın açlığına tokluk sayılır."

İbni Cerir ve İbni Ebi Hatim Enes'ten rivayet ettiler: "Ebu Bekir Peygamber (s.a.) ile beraber yiyordu. "İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu görür. Kim de zerre ağırlığınca şer yaparsa onu görür." ayeti inince Ebu Bekir elini kaldırdı ve Ya Rasulallah! "Ben yaptığım zerre ağırlığınca şerrin cezasını mı göreceğim?" dedi. Rasulullah (s.a.) buyurdular ki: "Ebu Bekir! Dünyada gördüğün sevmediğin zerrelere şer vardır. Allah sana zerrelere ağırlığınca hayır da saklamaktadır. Ta ki kıyamet günü onları bulasın."

İbni Cerir, Abdullah b. Amr b. As'tan şöyle dediğini rivayet etti: "Zilzal suresi indiğinde Ebu Bekir oturuyordu. Ağlayıverdi. Rasulullah (s.a.): "Seni ağlatan nedir Ebu Bekir?" dedi. "Beni bu sure ağlatıyor." dedi. Rasulullah (s.a.) buyurdular ki: "Siz, hata edip günah işliyorsunuz, Allah'ta sizi mağfiret ediyor olmasaydınız; Allah, hata edip günah işleyen ve mağfiret edilen bir ümmet yaratırdı."^[2]

Kâfirin İyilikleri:

İbni Abbas: "Mümin veya kâfir her bir kimse bir hayır ya da şer yaparsa, muhakkak Allah ona yaptığını gösterir. Müminin yanlışları bağışlanır, iyilikleri ile sevap kazanır. Kâfir ise, iyilikleri reddedilip kötülükleri ile azap görür." demiştir.

Buna göre kâfir küfrü sebebi ile ceza görmektedir. İyilikleri ise dünyada şerrin def'i veya bir zararın kalkması gibi, ona yarar sağlar. Ahirette ise faydası olmaz. Onu cehennemde ebedî tutacak azaptan kurtarmaz. Allah Tealâ "Biz onların herhangi bir amel yaptılarsa önüne geçtik de bunları saçılmış zerreler yaptık." (Furkan, 25/23) buyurmuştur. ^[3]

---

^[1] Tirmizi, bu hasen, sahih, garip hadistir dedi.

^[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/597-600.

^[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/600.

ÂDIYAT SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nimetlerin İnkarı, Hayır Yolunda Cimrilik Ve Ahirete Hazırlığı İhmal: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Nimetlerin İnkârı, Hayır Yolunda Cimrilik Ve Ahirete Hazırlığı İhmal:

- 1- Andolsun o nefes nefese koşanlara,
- 2- O çakarak ateş çıkaranlara,
- 3- Sabahleyin baskın yapanlara,
- 4- Derken orada toz koparanlara,
- 5- Bununla bir topluluğun ta ortası- na dalanlara ki,
- 6- Muhakkak insan Rabbine karşı çoknankördür.
- 7-Hiç şüphesiz o buna hakkıyla şa- hittir.
- 8-Gerçek o, mal sevgisinden dolayı pek katıdır.
- 9- Hâlâ o, bilmeyecek mi? Kabirle- rın içindekiler çıkarıldığı zaman.
- 10- Göğüslerde ne varsa onlar da derlenip toparlandığı (zaman)
- 11- Hakikat, o gün Rableri onlardan elbette tamamiyle haberdardır.

Açıklaması:

"Andolsun o nefes nefese koşanlara, O çakarak ateş çıkaranlara, Sabahleyin baskın yapanlara." Allah yolundaki mücahit süvarilerin düşman üzerine hücum eden atlarına yemin olsun. Hızlı koşmasından dolayı da o esnada şiddetli soluma ve nefes sesleri duyulmaktadır. Nallan kayaya veya taşa sürtündüğü için de koşarken ayaklarından kıvılcımlar çıkmaktadır. Sabah vaktinde düşman

üzerine hücumdadırlar.

"Derken orada toz koparanlara, Bununla bir topluluğun ta ortasına dalanlara ki." Sabahı veya atların savaştığı yeri havayı dolduran bir toza boğmuşlardır. Düşmanın ortasına dalmışlardır. Allah Tealâ'nın atlara yemin etmesinin nedeni, düşmana saldırmada diğer hayvanlarda bulunmayan özellikleri olmasındandır. Atın alınında kıyamete kadar hayır vardır. ^[1] Ayrıca o dönemin en önemli savaş aracıdır. Burada amaç atın müminler nezdinde değerli olduğunu dolayısıyla terbiyesi ile ilgilenmeleri, Allah yolunda cihat için onunla eğitim yapmaları, üstün gayretlere, ciddi görünüme ve işe alışmaları için teşvik etmektir.

Yeminin cevabı ise şudur:

"Muhakkak insan Rabbine karşı çok nankördür." Muhakkak insan tabiatı gereği nimeti çokça inkâr eden, bile bile küfreden ve o nimeti veren yaratıcıya şükretmeyip, dinine, boyun eğmeyi kabul etmeyendir. Ancak nefsinin zorlayıp, dünya ve ahiretini düşünerek taat ve fazilete yönelen, ma-siyet ve rezillikten kaçınan bundan müstesnadır.

Zahir olan, insan ile muradın insan cinsi arasında belli bir kesim olduğudur. Ekseri alimlere göre buradaki insanın daha sonraki "bilmeyecek mi?" sözüne binaen kâfir olduğu söylenmiştir. Şunu da söylemişlerdir: İnsan cinsinin bu yapıda olmuş olması da muhtemeldir. Lütfü ve tevfiği ile Allah'ın koruduğu hariç. "Bilmeyecek mi?" sözünün ilmi ile amel etmediği için kınama olması da caizdir.

"Hiç şüphesiz o buna hakkıyla şahittir." İnsanın nankör ve inadına inkarcı olmasına kendisi de şahittir. Lisan-ı hali, sözlerinde ve fiillerinde Rabbine isyanı ile inkâr ve nankörlüğünde kendi aleyhine şahitlik eder. Allah Tealâ buyurdu ki: "Allah'a eş koşanların, kendi küfürlerine bizzat kendileri şahit iken, Allah'ın mescitlerini imar etmeleri onların işi değildir." (Tevbe, 9/17) Katade ve Sevri ise: "Allah buna şahittir." dediler.

"Gerçek o, mal sevgisinden dolayı pek katıdır." İnsan mala sevgisinden ötürü cimridir. Veya mala sevgisi kuvvetlidir. Bu durumda iki görüş vardır: Birincisi mala sevgide pek şiddetlidir, ikincisi de mala sevgisi sebebi ile hırslıdır, cimridir. İbni Kesir ikisi de doğrudur, dedi.

Sonra da insanı, bu yapıda olmayı sürdürmesi halinde tehdit edip uyarmaktadır:

"Hâlâ o, bilmeyecek mi? Kabirlerin içindekiler çıkarıldığı zaman. Göğüslerde ne varsa onlar da derlenip toparlandığı (zaman). Hakikat, o gün Rableri onlardan elbette tamamiyle haberdardır." İnadından inkâr eden ka-birlerdeki ölümlerin çıkarılıp insanların kendilerinde gizledikleri niyetlerin, hayır ve şerrin açılıp ortaya konduğu anı bilmiyor mu? O diriltilemlerin Rabbi onları iyi bilmektedir. Bütün durumlarına muttallidir. Ne o gün ne de başka bir zaman, onların hiçbir şeyi O'ndan gizli kalır. O günde bütün amellerine karşılık onları değerlendirecek ve zerre miktarı zulmetmeye-cektir. Eğer bunu bilip anladı'arsa mal sevgisi onları Rablerine şükürden, ibadetten ve ahirete yönelik amelden

alıkoymasın.

Özellikle kalp amellerini zikretmesi, diğer organların amellerinin kalbin amellerine bağlı olmasından dolayıdır. Kalplerdeki istek ve etkiler olmasa organların eylemleri oluşmazdı. "Rableri" şeklinde zamiri çokluk olarak kullanmıştır. Çünkü insan çoğul manasındadır. "Muhakkak insan ziyandadır." ayetinin ardından "İman edenler müstesna." buyurmuştur. (Asr, 103/2).

Allah Tealâ insanların durumunu bütün zamanlarda bildiği halde, karşılık verme gününü bildiğini tekid için "o gün" demiştir.

Karşılık vermeyi onları ve amellerini bilme ve kavrama ile ifade etti. Çünkü maksat tehdittir. "Dediklerini yazacağız." (Ali İmran, 3/181) sözü de bunun gibidir. Onların sözleri ve fiilleri fiilen yazılmış olduğu halde yazacağız demiştir. Onları, söylediklerine karşılık münasip bir ceza ile cezalandıracağız demektir. Bu durumda "haberdardır" sözü -ki, O her zaman haberdardır- o gün cezalarını vereceğim manasını içermektedir. [\[2\]](#)

Bu ayet Allah Tealâ'nın zamana ait cüziyyatı da bildiğine delildir. Zira Allah Tealâ o gündeki durumlarının keyfiyetini bildiğini haber vermiştir. Bunu inkâr eden kâfir olur. [\[3\]](#)

[\[1\]](#) Peygamber (s.a.): "Atın ahına kıyamete kadar hayır yazılmıştır." buyurdu. (Ahmed, Buhari, Müslim, Nesai, İbni Mace Ebu Hureyre'den rivayet etti.)

[\[2\]](#) Bahru'l-Muhit, VLV505.

[\[3\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/604-606.

KÂRİ'A SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Kıyametin Korkuları, Alametleri Ve Oradaki Hesap Mizanı:
2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Kıyametin Korkuları, Alametleri Ve Oradaki Hesap Mizanı:

- 1- Felâket kapısını çalacak olan (kıyamet),
- 2- Nedir o felâket kapısını çalacak?
- 3- O felâket kapısını çalacak şeyi sana bildiren nedir?
- 4- O gün insanlar uçuşan pervaneler gibi olacak.
- 5- Dağlar atılmış renkli yünler gibi olacak.
- 6- İşte kimin tartıları ağır gelirse,
- 7- Artık o hoşnut bir yaşayıştadır.
- 8- Ama kimin de tartıları hafif gelirse,
- 9- Artık onun anası Haviye(uçu-rum)dur.
- 10- Onun mahiyetini sana bildiren nedir?
- 11- O harareti çetin bir ateştir.

Açıklaması:

"Felâket kapısını çalacak olan (kıyamet), Nedir o felâket kapısını çalacak? O felâket

kapısını çalacak şeyi sana bildiren nedir?" Kâri'a kıyametin isimlerindedir. Çünkü kalpleri korku ile çalmaktadır. O nedir? Kâri'a'nın mahiyetini sana bildiren nedir. "Nedir o?" şeklindeki soru, onun durumuna gereken önemin ve dikkatin verilmesi içindir. "Sana bildiren nedir?" sorusu da endişeyi büyütme içindir.

Ardından onu tefsir edip, zamanını ve alâmetlerini açıkladı:

1- "O gün insanlar uçuşan pervaneler gibi olacak." İnsanlar kabirlerden çıktıkları gün hedefsiz, şaşkın bir şekilde her yöne koşturacaklardır. O zamanki durumları, bilinen şaşkın vaziyette uçuşan kelebekler gibidir. Veya sinek çekirge gibi bütün uçan haşereler gibidirler. Yayılmaları, etrafta uçuşmaları, gidip gelmeleri içinde buldukları durumun dehşetindedir. Dağınık yani yayılmış ayrı ayrı kelebekler gibidirler. Allah Tealâ: "Yayılan çekirgeler gibidirler." (Kamer, 54/7) buyurmuştur. Zemahşeri şöyle diyor: Çokluk, yayılma, zaaf, zillet ve her yönden çağırana uçuşmada insanlar kelebeklere benzetilmiştir. Kelebeğin ateşe uçuştuğu gibi "uçuşurlar."

2- "Dağlar atılmış renkli yünler gibi olacak" Dağlar çok renkli, tokmakla atılmış yünler gibi olacak. Çünkü parçalanıp uçuşacak. Allah Tealâ: "Dağlar yürütüldüğü zaman" (Tekvir, 81/3), "Dağlar akıp dağılan bir kum yığınınına döner." (Müzzemmil, 73/14) buyurmaktadır.

Bu iki alâmetin zikredilmesinde insanlar için bir korkutma ve kuvvetli bir uyarı vardır.

Bundan sonra amellerin karşılıklarını, insanların durumlarını ve genel olarak iki gruba bölünmelerini zikrediyor:

"İşte kimin tartıları ağır gelirse, artık o hoşnut bir yaşayıştadır." İyilikleri veya salih amellerinin kötülüklerine ağır basması suretiyle kimin tartıları ağır gelirse o, cennette razı olacağı, razı olunacak bir yaşayıştadır. Buradaki "yaşayış" kelimesi cennetteki nimetleri toplayan bir kelimedir.

"Ama kimin de tartıları hafif gelirse, Artık onun anası Haviyefuçu-rumjdur. Onun mahiyetini sana bildiren nedir? Harareti çetin bir ateştir." Kötülükleri iyiliklerine ağır gelen veya sayılabilecek bir iyiliği olmayana gelince onun meskeni veya varacağı yer cehennemdir. Cehennem onun anası olarak adlandırmıştır. Çünkü çocuğun anasına sığındığı gibi o da cehenneme varacaktır. Cehennemin Haviye (uçurum) olarak anılması da derinliğinin sonsuzluğuyla beraber ona yuvarlanıyor olmasındandır.

Biz, tartma keyfiyetini ve takdirini de bilmeden, Kur'an'da varid olduğu şekli ile mizana inanırız.

Onun mahiyetini sana bildiren nedir? Bu sorunun amacı, onun bilinenin dışında, mahiyeti tam manasıyla anlaşılamiyacak tarzda olduğunu açıklayarak ürkütme ve

korakutmadır. O etin bir ateŖtir. Hararete ve Ŗiddette doruğa varmıŖtır. O aŖın bir Ŗekilde sıcak, alevi ve lavları güçlüdür. Bu da onun bütün ateŖlerin üstünde olan kuvvetine delildir.

Malik, Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.)'in Ŗyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Yaktığınız ademoğlunun ateŖi cehennem ateŖinin yetmiŖ cüzünden biridir." Ya Rasulallah! O bile olsa yeterdi." dediler. Buyurdu ki: "Ondan altmıŖ dokuz kat daha fazladır."

Ahmed, Ebu Hureyre'den o da Peygamber (s.a.)'den rivayet etti. Buyurdu ki: "Ŗu ateŖ cehennemnin yüzde biridir."

Yine Ahmed, Ebu Hureyre'den Peygamber (s.a.)'in Ŗyle buyurduğunu rivayet etti: "Cehennem ehlinin en azabı hafif olanı, iki nalini olup da onlardan dolayı beyni kaynayandır."

Buhari ve Müslim'de rivayet edildiğine göre: "Havanın sıcaklığı Ŗiddetlenince namazı geciktirin. Ŗiddetli sıcaklık cehennemnin hararetindedir."^[1]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/609-610.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nüzul Sebebi: 2

Dünyalıkla Böbürlenme Ve Amellerden Sorulma: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Kabir Ziyaretleri: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Dünyalıkla Böbürlenme Ve Amellerden Sorulma:

- 1- Sizi çoklukla böbürleniş oyaladı.
- 2- Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz.
- 3- Sakının. İleride bileceksiniz.
- 4- Yine sakının. İleride bileceksiniz, şüphesiz bir bilgi
- 5- Andolsun, siz o alevlenmiş ateşi mutlaka göreceksiniz.
- 6- Yine andolsun, onu bizzat gözlerinizle mutlaka göreceksiniz.
- 8- Sonra andolsun, o gün nimet(ler)den sorulacaksınız.

Açıklaması:

"Sizi çoklukla böbürleniş oyaladı, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz." mal, evlât ve yakın çevre ile övünüp böbürlenme ve bunlarla alâkadar olma sizi meşgul etti. Bunlar Allah'a taatten ve ahiret için amelden sizi alıkoydu. Siz bu halde iken de ölüm sizi yakaladı.

Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai, Enes b. Malik'ten Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Ölüyü üç şey takip eder. İki dönüp birisi onunla kalır. Ehli, malı ve ameli onu takip eder. Ehli ve malı döner, ameli onunla kalır."

Ahmed, Buhari ve Müslim Enes'ten Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "Ademoğlu yaşlanır, iki şey onunla kalır: Hırs ve emel."^[1]

Kabir Ziyaretleri:

Dinin belirlediği adaba uyma şartıyla mubahtır. Ziyaretçi, kabirdeki-nin başucunda selam verir. Sonra kıbleye yönelerek ölüye, kendisine ve müslümanlara rahmet ve mağfiret etmesi için Allah azze ve celle'ye dua eder. İbni Mace, İbni Mesud'dan şöyle rivayet etmiştir: Rasulullah (s.a.) buyurdu ki: "Sizi (daha önce) kabir ziyaretinden nehyetmişim. Kabirleri ziyaret ediniz. O dünyada zühd sahibi yapar, ahireti hatırlatır." (Hadis sahihtir.) Hakim Sahih'inde Enes (r.a.)'den Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Sizi (daha önce) kabir ziyaretinden nehyetmişim. Ziyaret ediniz onları. O ziyaret, kalpleri inceltir, gözü yaşartır, ahireti hatırlatır. Kötü de konuşmayın." Bu da, beraberinde, erkek kadın karışıklığı, fitne ve bağırp çağırma gibi münkerat bulunduğu zaman ziyaretin nehyedileceğine delildir.

"Sakının. İleride bileceksiniz. Yine sakının. İleride bileceksiniz." Kopmaya, ayrılığa, kin ve nefrete, ahiret için, ümmetin hayrı, davranış ve ahlâkın düzeltilmesi için çalışmayı ihmale sebep olan şu kötü böbürlenmeden dolayı size yazık! Bunun akibetini de kıyamet günü bileceksiniz. Ze-mahşeri "sakının" sözünün, kendisini düşünenin dünyayı bütün gayesi edinip dini ile ilgilenmemesine karşı bir uyarı olduğunu söylemiştir.

İkinci cümle ise, tekid, ağırlaştırma, tehdit ve kınama için tekrar edilmiştir.

"Sakının! Eğer şüphesiz bir bilgi ile bilseydiniz..." Bu dünya ile oyalanmayı terkedin. Eğer siz, gittiğiniz işi iyice bilse idiniz, böbürlenme ve oyalanmayı bırakır salih amellere koşardınız. Böbürlenme sizi o büyük ahiret işinden ve ona hazırlanmaktan alıkoymazdı. Buradaki "lev" in cevabı mah-zuftur. Yani durumu gerçekten bilseydiniz, bunlar sizi güzel amellerden alıkoymazdı.

Bu, dünyaya kendini verme ve hayatın boş, geçici görüntüsüne aldanmayı kınama ve ayıplamadır. Söz, sadece bir vaaz değildir. Bilakis ağır tehlike, derin düşünmeyi ve ahiret geleceği hakkında tefekkürü gerektiriyor. Genelde de bu, kuvvetli bir iman ve düşünen selim bir kalp olmadan olmaz. "Sakının" sözünün tekrarı, azabın dışında bir zararın geleceğine delâlet için kınama ifade etmektedir. Hasan: "Sakının, gerçekten manasınadır. Sanki gerçekten ilm-i yakin ile bilse idiniz demektir." dedi.

Sonra Allah Tealâ tehditi tefsir ederek buyurdu ki:

"Andolsun, siz o alevlenmiş ateşi mutlaka göreceksiniz." Ahirette ateşi elbette

göreceksiniz. Anlatılmak istenen, azabının tadılmasıdır. Bu ise hazfedilmiş yeminin cevabı olup, ateşin halinin görülmesi ile tehdittir. O ateş ki bir iç çektiğinde bütün mukarreb melekler ve peygamberler dahi heybetinden ve korkusundan dizüstü yığılacaktır.

Sonra bu durumu tekid etti:

"Yine andolsun, onu ayn-ı yakın ile mutlaka göreceksiniz." Sonra ateşi bizzat göreceksini, yani gözlerinizle görüp müşahede edeceksiniz. Sakın cehenneme götüren günah ve seyyiata düşmeyin, kötülükleri ve büyük günahları işlemeyin.

Daha sonra uyarı için amellerin sorulmasını tekid etti:

"Sonra andolsun, o gün nimet(ler)den sorulacaksınız." Yani siz, ahiret amelinden sizi alıkoyan dünya nimetlerinden sorulacaksınız. Dünya nimetlerinin çeşitleri, güvenlik, sıhhat, boş vakit, yenilip içilenler, mesken ve diğer nimetlerden sorulacaksınız. Zemahşeri nimetler için: Sizi din ve onun emirlerinden alıkoyan eğlence ve sahiplendiğiniz nimetler, demiştir. Razi ise: Daha açık olan, nimetlerden sorulacak olanların kâfirler olduğudur, diyor. Başka bir görüşe göre de mümin ve kâfir hakkında umumidir. Bazı hadisleri delil göstermişlerdir: Ömer'den şöyle dediği rivayet edildi: "Hangi nimetten sorulacağız Ya Rasulallah! Biz topraklarımızdan ve mallarımızdan uzaklaştırıldık." Rasulallah (s.a.) şöyle buyurdu: "Soğuktan ve sıcaktan sizi koruyan ev ve ağaç, çadır gölgesi, sıcak günde soğuk su (bunlardan bile sorulacaksınız.)"

İbni Ebi Şeybe ve Ahmed, Mahmud b. Lebid'den rivayet ettiler: "Tekâ-sür suresi indiğinde Rasulallah (s.a.) onu okudu. Ya Rasulallah! Hangi nimetten sorulacağız? Nihayet önümüzde iki şey var; su ve hurma. Üstelik kılıçlarımız boynumuzda, düşman kapıda. Hangi nimetten sorulacağız? Buyurdu ki: "Ama o, olacaktır."

Sahih-i Buhari, Sünen-i Tirmizi, Nesai ve İbni Mace, İbni Abbas'tan rivayet ettiler: Rasulallah (s.a.) şöyle buyurdu: "İki nimet vardır ki, insanların çoğu onlarda aldanmışlardır: Sıhhat ve boş vakit." Yani bu iki nimetin şüküründe yetersizdirler, üzerlerine düşeni yapmamaktadırlar. Gerekli olanı yapmayan da aldanmıştır. Tirmizi'nin Ebu Berze'den rivayetinde Peygamber (s.a.) buyurdular ki: "Kıyamet günü, dört şeyden sorulmadan kul ayağını kıpırdatamaz: Ömrünü nerede tükettiğinden, gençliğini nerede eskittiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve ilmi ile ne yaptığından."

Buhari Edeb'te, Tirmizi ve İbni Mace, Abdullah b. Muhsin'den rivayet ettiler. Rasulallah (s.a.) buyurdular ki: "Sizden kim kovuğunda güvenli, bedeni ile beraber, (sıhhatli bir şekilde) günlük yiyeceği de yanında sabahladı ise, sanki dünya bütün nimetleri ile onunla gibidir."

İbni Cerir, Müslim ve Sünen sahipleri Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiler: "Ebu Bekir

ve Ömer oturuyorlardı. Peygamber (s.a.) onlara geldi ve: Sizi böyle oturtan nedir, buyurdu? Seni hak ile gönderene yemin olsun ki bizi evlerimizden açlıktan başkası çıkarmadı, dediler. Peygamberimiz: Beni hak ile gönderene yemin olsun ki, beni de başka bir şey çıkarmadı, dedi. Ensardan bir kişinin evine^[2] gelinceye kadar yürüdüler. Onları kadın karşıladı. Peygamber (s.a.) "Falan nerededir?" dedi. "Bize su getirmeye gitti." dedi. O zat da kırbasını taşıyarak geldi ve "Merhaba. Hiçbir insanı, peygamberden daha faziletli kimse ziyaret etmemiştir. O da beni bu gün ziyaret etti." dedi. Kırbasını bir dala astı. Gidip bir salkım getirdi. Peygamber (s.a.): "Toplamış mıydın?" dedi. "Siz kendi gözlerinizle seçin istemiştiniz." dedi. Sonra bıçağını aldı. Peygamber (s.a.): "Sakın yavrusuna süt emziren bir hayvan olmasın." buyurdu. Kesilen hayvanı yediler. Peygamber (s.a.) Ebu Bekir ve Ömer'e: "Kıyamet günü bundan sorulacaksınız. Sizi evinizden aç çıkardı. Bu size nasip olmadan dönmediniz. Bu nimetlerdendir." buyurdu.

Anlaşılan o ki, bütün nimetlerden hesaba çekilme vardır. Ancak kâfirin nimetlerden hesabı kınama içindir. Çünkü o, zaten isyan edip küfretmiştir. Müminin sorusu da teşekkür içindir. O da itaat edip şükretmiştir. Ve yine zahir olan, bu sorunun hesap yerinde olacaktır. Orası da cehennem görüleceği bir yerdir.^[3]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/614.

^[2] O kişi, Malik b. Teyyehan el-Ensari'dir. Ebu'l-Heysem.

^[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/614-617.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Hayatın Hedefi Veya Müminle Kafirin Hali: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Hayatın Hedefi Veya Müminle Kafirin Hali:

1- Andolsun asra ki,

2- Muhakkak insan kat'i bir ziyandadır.

3- Ancak iman edenlerle güzel güzel amellerde bulunanlar, bir de birbi- Hne hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edenler böyle değil.

Açıklaması:

"Andolsun asra ki, muhakkak insan kat'i bir ziyandadır." İnsanın gegirdiği zaman veya vakit olan asra yemin olsun. Buna yemin yaratıcının varlığına, birliğine ve tam kudretine delâlet eden ibretler, gece ve gündüzün sürmesi, karanlık ve aydınlığın ardarda gelmesi gibi hadiselerin hep belli zaman dilimlerinde olmasından dolayıdır. Bu yemin, aşağıda istisna edilenler hariç, insanın ticareti ve çalışmasında, amelini sırf dünya ameliyle sınırlayarak haktan sapmış, ziyan, eksiklik ve helake düşmüş olduğuna dairdir. Allah'ın asra yemini onun şeref ve önemini gösterir. Bunun için de, Peygamber (s.a.) Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadiste: "Zamana sövmeyin. Zira zaman (dahi hadiseleri yaratan) Allah'tır." buyurmuştur. Ayet, Razi'nin değindiği gibi, insan için asıl olanın ziyanda ve kayıpta olmak olduğuna dikkat çekmektedir.

Dendi ki: Asırla kastedilen ikindi namazı veya vakti olup bunların şeref ve fizeleti vurgulanmak istendi. Bu nedenle de pek çok alime göre "Sa-lat-i vusta" bununla tefsir edildi. Dünyanın kalan ömrünün ikindi ile akşam arası kadar olduğuna işaret edildiği de söylenmiştir. İnsan ziyana değil ticaretle uğraşmalıdır. Zira vakit sıkışmıştır. Geçeni yakalamak mümkün olmayabilir.

İnsan denirken insan cinsi kastedilmiştir. İnsandaki lamın belirli, belli insanlar için olduğu da söylendi. İbni Abbas'tan da müşriklerden Velid b. Muğire, As b. Vail ve Esved b. Muttalip gibi bir grubu kastettiği rivayet edilmiştir. Ebu Hayyan; asr ve insan umumiliği

olan cins isimdir; bunun için de ondan istisna yapılması caiz olmuştur, demektedir.

Bundan sonra da zarar içinde olan insanoğlundan şunlar istisna edilmiştir.

"Ancak iman edenlerle güzel güzel amellerde bulunanlar, bir de birbirine hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edenler böyle değil." İnsan ziyanda, boşluk, eksiklik ve helaktedir. Ancak, Allah'a iman ile salih ameli birleştirenler müstesna. Onlar zararda değil kârdadırlar. Zira onlar ahiret için çalışmışlardır. Dünya amelleri ondan alıkoymamıştır. Kalpleri ile iman edip organları ile de salih amel yaptılar.

Bir de birbirlerine doğruluğunda şüphe olmayan bir işi tavsiye edenler: O da Allah'a iman ve tevhit, Allah'ın kanunlarına uyma, yasaklarından kaçınmadır. Hak, batılın aksidir, bütün hayırları ve yapılması gerekenleri veya taatlann edası ve yasakların terkini ihtiva eder. Zemahşeri dedi ki: O, hayrın tamamıdır: Allah'ı birleme ve O'na taat, kitaplarına ve peygamberlerine uyma, dünyaya karşı zühd ve ahirete rağbettir.

Ve birbirlerine Allah'ın farzlarına uymada, yasaklarından kaçınmada ve kaderine, belâlarına dayanmada sabrı tavsiye edenler. Sabır taata dayanmayı, kötülüklerden sakınmayı, musibetlere ve kadere katlanmayı, marufu emredenler ve münkeri nehyedenlerin çektikleri eziyetleri kapsar. ^[1]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/621-622.

HÜMEZE SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nüzul Sebebi: 2

Sözüyle İnsanları İncitme Ve Bunun Cezası: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Sözüyle İnsanları İncitme Ve Bunun Cezası:

- 1- Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı adet edinen her kişinin vay haline!
- 2- Ki o, malı yığıp onu tekrar tekrar sayandır.
- 3- Malının hakikaten kendisine ebedî hayat verdiğini sanır o.
- 4- Hayır, o, andolsun Hutame'ye atılacak.
- 5- O Hutame'nin ne olduğunu sana bildiren ne?
- 6- Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir.
- 7- Ki tırmanıp yüreklerin ta üstüne çıkacaktır o.
- 8- Bu onların üzerine kapatılmıştır.
- 9- Uzatılmış sütün(larda bağlı olarak.)

Açıklaması:

"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı adet edinen her kişinin vay haline!" İnsanları gıybet edip inciten veya huzurlarında ayıplayan herkese kınama ve acı bir azap vardır. Mukatil, hümeze bir insanı arkasından çekiştiren, gıybet eden, lümeze de yüzüne karşı kınayan, ayıplayandır, dedi. İbni Abbas ise: Hümeze-lümeze, çok inciten ve çok ayıp-layandır, demiştir.

Sonra da başka vasıflar zikretti:

"Ki o, malı yığıp onu tekrar tekrar sayandır." Biriktirip saydığı malına aldanması sebebi ile insanları küçük görüp, horlayan ve kendisini üstün tutan, başkaları üzerinde üstünlüğü bulunduğunu zanneden o hümeze ve lümeze! Allah Tealâ'nın: "Biriktirip de kap içinde saklayan..." (Mearic, 70/18) sözü gibidir bu.

"Malının hakikaten kendisine ebedî hayat verdiğini sanır o." Toplamış olduğu malına aşırı güveninden dolayı malının ona kalıcılık vereceğini, bir koruma sağlayacağını zannediyor. Ölümden sonrasını hiç düşünmüyor.

Allah Tealâ bu evhamını reddedip o hesapları sebebiyle onu kınıyor:

"Hayır, o, andolsun Hutame'ye atılacak." Yazık ona, kahrolası! Mesele, onun iddia ettiği veya hesapladığı gibi değildir. Aksine, şu malını biriktiren ve malı, içine atılan herşeyi kırıp parçalayan ateşe atılıp sürülecektir.

Sonra, ateşin yapısını onun gözünde büyütüp, tanıtıyor:

"O Hutame'nin ne olduğunu sana bildiren ne? Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir." Bu ateşin ne olduğunu sana bildiren nedir? O nedir? Adeta akıllar onu idrak edemez. O, Allah'ın emri ile tutuşturulup alevlendirilmiş, ebediyen sönmeyecek olan ateştir.

Cehennemın Hutame (kırıp parçalama) diye vasfedilmesinin nedeni, malı ile kibirlenip zulmeden, başkasına büyüklenenin hali ile münasebetidir. O, içine atılan her şeyi kırıp döker, geriye bir şey bırakmaz.

Ateşin Allah'a izafe edilmesi vurgulama içindir. O, diğer ateşler gibi olmayan bir ateştir.

Ardından da ateşi üç vasıfla vasıflandırdı:

"Ki tırmanıp yüreklerin ta üstüne çıkacaktır o. Bu onların üzerine kapatılmıştır. Uzatılmış sütunlarda bağlı olarak." O, aşırı harareti ile kalplerin üstüne çıkıp onları kuşatan, onları diri diri yakan bir ateştir. Kalp, bedenın en çok acı çeken yeridir. Özellikle anılması, bozuk inançların ve kötü niyetlerin, kibir, insanları horlama gibi kötü ahlâkın, çirkin amellerin merkezi olmasından dolayıdır.

O ateşin bütün kapıları üzerlerine kapalıdır, menfezleri yoktur, ondan çıkamazlar. Allah Tealâ şöyle buyuruyor: "Üzerlerine kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateştir." (Beled, 90/20), "Ne zaman oradan ızdıraptan (dolayı) çıkmak isterlerse yine içerisine sokulurlar." (Hac, 22/22).

O ateş uzatılmış uzun sütunlarda bağıdır. Mukatil: Kapılar üzerlerine kapatıldı, sonra da demirden kazıklarla bağlandı, onlara kapı açılmaz, onlara bir rüzgar da girmez.

Ayet, "atılacak" sözü ile azapta mübalağa ifade ediyor. Yani o, kuyu gibi çok büyük derinliği olan bir çukurdur. İçine atılanların çıkmaktan umutlan kesilsin diye kapıları sıkıca kapalıdır. Her zaman alevli sütunlara bağıdır. Söndürülebilmesi veya hararetinin azaltılmasında bir umut yoktur. [\[1\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/627-628.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Fil Ashabı Olayına Tarihi Bakışlar: 2

Fil Ashabı Olayı: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Fil Ashabı Olayına Tarihi Bakışlar:

Yemen'in başında Habeş kralı Ashama tarafından adında bir lider vardı. Adı Ebrehe b. Sabah el-Eşrem'dir. Peygamber (s.a.)'imizle aynı çağda yaşayan Necaşi'nin dedesidir. Arap hacılarını kendi memleketine toplamak için Kulleys adını verdiği büyük bir kilise yaptı. Kinane'den birisi gece ona pisledi. Bu onu çok kızdırdı ve Ka'be'yi yıkmaya yemin etti. Asıl amacı Ye-men'i Şam'a bağlamak ve Hıristiyan ülkelerini genişletmek için Mekke'nin fethiydi.

Fillerin de bulunduğu büyük bir ordu hazırladı. Mekke'ye yakın bir bölge olan Müğammes denen yere kadar geldi. Mekke halkına haber gönderip, savaşmak için değil Ka'be'yi yıkmak için geldiğini bildirdi. Mekkeli-ler korktu. Savaşmak istedilerse de Ebrehe ve ordusu ile baş edemeyeceklerini gördüler. Dağlara tırmanıp neticeyi beklemeye başladılar. Ka'be'nin Rabbi'nin onu koruyacağına inanıyorlardı.

Ordu Mekke'ye yaklaşınca Ebrehe Arapların mallarına el konulmasını emretti. O mallar arasında Peygamber (s.a.)'in dedesi Abdülmuttalib b. Haşim'in develeri de vardı. Askerler onları da sürdü. İki yüz deve idi. Ebrehe, Hinata el-Humeyri'yi Mekke'ye gönderip, en ünlü kimseyi getirmesini ve onlara Ka'be ile aralarına girmedikçe savaşmak için gelmediğini bildirmesini emretti. Hinata geldi, ona Abdülmuttalib b. Hişam'ı gösterdiler. Eb-rehe'nin dediklerini ona ilettiler. Abdülmuttalib: "Vallahi biz onunla savaşmak istemiyoruz. Bizim buna gücümüz de yoktur. Bu Allah'ın Harem Bey-ti'dir. Halil İbrahim'in beytidir. Eğer bunları korumak istiyorsa, korur. Eğer Ebrehe'ye mani olmazsa vallahi bizim bir gücümüz yoktur." dedi. Hinata: "Benimle birlikte ona gel." dedi. Onunla gitti. Ebrehe onu görünce saygı gösterdi. Abdülmuttalib iri ve güzel görünümlü idi. Ebrehe tahtından inip onu kendisi ile beraber yere oturttu. Bir isteği olup olmadığını sordu. "İsteğim benden alınan iki yüz devemin geri verilmesidir." dedi.

Ebrehe hayret etti. Ve dedi ki: "Senden aldığım iki yüz deveyi benimle konuşuyorsun da, dinin ve dedelerinin dini olan Beyti bırakıyorsun? Ben onu yıkmak için geldim, sen onu konuşmuyorsun!"

Abdülmuttalib: "Ben develerin sahibiyim. Beytin de sahibi vardır, onu senden koruyacaktır." "Kimse beni engelleyemez." diye cevap verince: "Sen bilirsin." Dedi. [\[1\]](#) Abdülmelik ve beraberindeki Arap eşrafı Ebrehe'ye Ka'be'den vazgeçmesi karşılığında

Tehame mallarının üçte birini teklif ettiler. Ebrehe kabul etmedi ve Abdülmuttalib'e develerini iade etti. Abdülmuttalib dönüp Ka'be'nin kapısına geldi. Yanında Kureyş'ten kimseler vardı. Ka'be'nin kapısındaki kulpa tutunup Allah'a dua etiler. Ebrehe ve ordusuna karşı yardım dilediler.

Ordu Ka'be'ye doğru yöneldi. Mekke'ye girdiler. Orduda Mahmud isimli büyük bir fil vardı. Onu Harem cihetine yönelttikçe çöküp hareket etmiyordu. Yemen veya başka bir cihete yönlendirince koşuyordu.

İkinci günde Abdülmuttalib dua ediyordu. Dönüp baktığında birden Yemen istikametinde deniz tarafından kuşlar gördü. "Vallahi bu garip bir kuştur, ne Necidli ne de Tehamelidir." dedi. Her kuşla beraber gagalarında ve ayaklarında taşıdıkları taşlar vardı. Onların üzerine attılar. Onlardan kime değerse ölüyordu. Ordu Yemen'e doğru kaçmaya başladı. Yolda dökülüyorlardı. Ebrehe'nin de vücudu isabet aldı. Vücudundan etleri dökülüyordu. San'a'ya getirdiler onu. Kötü bir şekilde öldü. [2]

Bu yenilginin tarihte ve Araplar arasında büyük izi vardı. Kureyş'i yücelttiler ve "Onlar Allah'ın dostlarıdır. Allah onlar adına savaştı, düşmanlarını kovdu." dediler. Ka'be'ye saygıları ve Allah katındaki değerine inançları daha da arttı. [3]

Bu mühim tarihi olay Peygamber (s.a.)'in doğum yılı olan M. 570'te idi. Yani Peygamber (s.a.)'in gönderilmesi ile fil olayı arasında kırk yıl vardı. Mekke'de o olayı görmüş geniş bir kitle vardı. O zaman bu haber tevatür derecesine varmıştı. [4]

Fil Ashabı Olayı:

- 1- Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?
- 2- O, bunların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?
- 3- O, bunların üzerine sürü sürü
- 4- Ki bunlar onlara pişkin tuğladan taş atıyordu.
- 5- Derken onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi.

Açıklaması:

"Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?" Olaya şahid olmuş gibi Azim, Kadir Rabbinin Fil ashabına ne yaptığını dair kesin bilgin yok mu? Elbette var. Allah onları helak etmiş ve Ka'be'sini korumuştur. O halde kavminin Allah'a iman etmesi gerekmez mi? Onlardan bazıları olayı görmüşlerdi. Yemen'e hakim olan Habeşli Hıristiyanlardan bir grup Hicaz'a geldiler. Ka'be'yi tahrip etmek istiyorlardı. Mekke'ye yaklaştıklarında, oraya gireceklerken Allah onlara taşlarla yüklü kuş grupları gönderdi.

Taşları onlara atıp öldürdüler.

"O, bunların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?" Görmedin mi Rab-bin, Ka'be'nin tahribi ve Mekkelilerin katli ile ilgili tuzak, tedbir ve çalışmalarında, onları başarısızlığa uğratmıştır. Ne Ka'be'ye ulaşabildiler ne de tuzak kurdukları şeye. Aksine Allah onları helak etti.

Senin kavmin bu işi bildiğine göre, Allah'ı, Rasulü'nü ve yüce kitabını inkâra, insanların Allah azze ve celle'ye gerçekten iman etmelerini engellemeye devam ettikleri sürece Allah'ın onları benzer bir ceza ile cezalandırmalarından korksunlar.

"O, bunların üzerine sürü sürü kuş gönderdi. Ki bunlar onlara pişkin tuğladan taş atıyordu." Allah onların üzerine gruplar halinde siyah kuşlar gönderdi. Deniz tarafından bölük bölük geldiler. Her kuşta üç taş vardı: İki taş ayaklarında ve bir taş da gagasında. Nereye isabet ederse muhakkak onu helak ediyordu.

O, mercimekten büyük nohuttan küçük, kurutulmuş çamurdan taşlardı. Onlardan birine taş isabet ettiğinde çiçek veya kızamık hastalığına yakalanıp sonunda ölüyordu.

"Derken onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi." Onları atıklar, hayvanların yiyip çıkardığı ekin veya ağaç yaprağı gibi kalıntılar haline getirdi. Onların hepsini helak etti.

Buhari rivayet ediyor: "Hudeybiye günü Rasulullah (s.a.) Kureyş'e inilen tepeye geldiğinde bineği çöktü. Dürttüler yine inat etti. Kusva' inatlaş-tı, dediler. Rasulullah (s.a.): "Kusva' inatlaşmadı, onun öyle bir huyu da yoktur. Ama onu fili engelleyen engelledi." dedi. Sonra da buyurdu ki: "Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, bugün benden Allah'ın (rızasına uygun O'nun) hurumatını gözettikleri ne isterlerse kabul edeceğim." Sonra da hayvanı dürttü. Hayvan kalktı."

Buhari ve Müslim'de Rasulullah'm (s.a.) Mekke'nin fethi günü şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Allah Mekke'den fili önledi, Rasulü'nü ve müminleri ona saldı. Bu gün onun hürmeti dünkü haline dönmüştür. Evet. Burada bulunan bulunmayana iletsin."^[5]

---

^[1] Siretü İbni Hişam, 1/49 vd.

^[2] a.g.e. 1/43-57.

^[3] a.g.y. s.57.

^[4] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/629-631.

^[5] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/632-633.

KUREYŞ SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Kureyş'e Allah'ın Nimetlerini Hatırlatma: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Kureyş'e Allah'ın Nimetlerini Hatırlatma:

- 1- Kureyş'in emniyeti için.
- 2- ve yaz v°lculuklarında emni- yet oluşturduğu için.
- 3- Beyt'in ibadet etsinler onlar.
- 4- Onları açlıktan (koruyup) doyuran, kendilerine korkudan eminlik verendir O.

Açıklaması:

"Kureyş'in emniyeti için. Kış ve yaz yolculuklarında emniyet oluşturduğu için. Şu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler onlar." Kureyş, şükür için Rabbine ibadet etsin. İki yolculuğu emniyet içinde ve onlara kolaylaştırdığı için. Hind ve Körfez'den gelen koku ve baharatları almak için kışın Yemen'e. (Kışın olması orasının sıcak bölge olmasındandır). Ve yazın da zirai ürünler almak için Şam'a. (Yazın olması oranın sıcak bölge olmasındandır). Kureyş Mekke'de ticaretle yaşıyordu. Bu iki sefer olmasa idi orada kalamazlardı. Beyt'in civarında emniyette olmasalar hareket edemezlerdi. Onlara baskın yapılmıyordu. Çünkü Araplar, Kureyş, Allah azze ve celle'nin Beyt'inin ehlidir, diyorlardı. Mekke ehli Kureyş'e bütün bu ihtiram ve saygı, Ka'be vasıtası ile Allah'ın onlara hazırladığı bir lütuftu. Onlar da bu nimeti ikrar edip, ibadet ve tazimde yalnız Allah'a yönelmeli idiler.

Muhammed b. İshak ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem bu surenin öncesi ile bağlantılı olduğunu söylemişlerdir. Zira onlara göre mana: Mekke'ye fili sokmadık. Kureyş'in emniyetli bir şekilde yaşamaları için de sahiplerini helak ettik. Yani Kureyş'in şehirlerinde emniyetle toplanıp ülfet etmeleri için.

Netice olarak bu iki nimeti Fil sahiplerinin engellenmesi ve Harem civarında bulunup orada emniyetlerinin sağlanarak yaşamaları, eğer diğer nimetleri için Allah'a ibadet

etmiyorlarsa, bu iki nimet için ibadet etmelidirler. Allah Tealâ onlara, Ka'be'nin etrafında ibadet ettikleri putlara rağmen o Beyt'in sahibi olduğunu söylüyor. Onlar Kabe sayesinde diğer Araplara göre daha şerefli oldular.

Razi: "Şu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler onlar." ayeti hakkında diyor ki: Bilesin ki nimet verme iki türdür. Birisi zararı defetmek, diğeri de fayda sağlamaktır. Birincisi daha önemli ve daha önceliklidir. Bunun için de: Candan zararı defetmek vaciptir. Faydayı sağlamak ise vacip değildir, demişlerdir. Bu sebeple de Allah Tealâ zararı defetme nimetini Fil suresinde, nimet kazandırmayı da bu surede beyan etti. Bu iki nimet itibarı ile de Rableri onlara ibadeti ve O'na kulluğu, buna bağlı olarak ta şükrün edasını emretti: "Şu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler onlar."^[1]

İbadet, ibadet edilene olabilecek en ileri noktada boyun eğme ve tezel-lüldür. Kulluğun manası ancak bu şekilde tamamlanır.

Ardından Allah Tealâ Kureyş'e, şu Beyt'in Rabbinin vasfedildiği başka nimetlerini zikretti:

"Onları açlıktan (koruyup) doyuran" O, Beyt'in Rabbidir. Onları, bu iki sefer sebebi ile açken doyuran, onlara rızıkı bolluşturandır. Onları daha önce buldukları şiddetli bir açlıktan kurtarmıştır.

"Kendilerine korkudan eminlik verendir O." Onlara emniyet ve istikrar lütfunda bulundu. O halde sadece ve tek olarak O'na ibadet etmelidirler. İbni Kesir dedi ki: Bunun içindir ki, bu emre uyan için Allah dünya emniyeti ile ahiret emniyetini birleştirir. Asi olandan ise ikisini de alır: "Allah o memleketi bir örnek olarak ir ad etti ki o, korkudan emin ve sakindi. Rızıkı da kendisine her bir yandan bol bol geliyordu. Fakat o, Allah'ın nimetlerine nankörlük etti de Allah da ona işlemekte İsrar ettikleri yüzünden açlık ve korku libasını tattırdı." (Nahl, 16/112).

Araplar birbirlerine baskın yapıp esirler alıyorlardı. Kureyş -daha önce de değinildiği gibi- Harem'in konumu nedeni ile emniyette idi; Habe-şe'nin fiili korkusundan emin oldukları gibi: "Çevrelerindeki insanların zorla kapılmakta olmalarına rağmen korkusuz (bir yer) yaptığımızı onlar görmediler mi?" (Ankebut, 29/67).^[2]

---

[1] Razi, XXXII/107.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/637-639.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Ahiretteki Cezayı İnkâr Eden Kâfir Ve Ameli İle Gösteriş Yapan Münafıktan Her Birinin Cezası: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 3

Nüzul Sebebi: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Ahiretteki Cezayı İnkâr Eden Kâfir Ve Ameli İle Gösteriş Yapan Münafıktan Her Birinin Cezası:

- 1- Dini yalan sayanı gördün mü?
- 2- İşte o yetimi iter kakar.
- 3- Yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen odur.
- 4- Şu namaz kılıp duranların vay haline!
- 5- Onlar namazlarından gafildirler.
- 6- Onlar riyakârların ta kendileridir.
- 7- Ma'unu da menederler onlar.

Açıklaması:

"Dini yalan sayanı gördün mü?" Ey Muhammed! Gördün mü o hesap ve cezayı yalanlayanı?

"İşte o yetimi iter kakar. Yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen odur." Odur yetimi hakkından dolayı şiddetle iten, kabaca azarlayan, hakkına zulmedip ona iyilikte bulunmayan. Cahiliye Arapları kadınları ve çocukları mirasçı yapmazlardı.

Mala hırsından dolayı kendisini, ailesini ve başkalarını muhtaç olan miskini yedirmeye teşvik etmez: "Hayır. Siz bilakis yetime iyilik etmezsiniz. Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmiyorsunuz." (Fecr, 89/17-18).

"Şu namaz kılıp duranların vay haline! Onlar namazlarından gafildirler." Bazan göstermelik olarak namaz kılan ama, namazlarından gafil olan münafıklara yazıklar olsun, azap olsun! Onunla ilgilenmezler, kılsa-lar da namazlarından sevap beklemezler, terkedince de cezadan çekinmezler. Vakti geçse bile onlar önemsemezler. Müminlerle beraber oldular mı riya için kırlarlar, onlarla değil iseler kılmazlar.

Namazlarında gafildirler, dememiştir. Çünkü namaz içindeki kasten yapılmayan hata, mağfiret edilmiş, bağışlanmıştır. Vaktini bilerek geciktirme veya ciddi bir şekilde kınmamasından dolayı ile namazlarından gafildirler, demiştir. Ayette de: "Onlar namaza kalktıkları vakit üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar." buyurulmuştur. "Namaz kılanlar" sözünün, onların da namazla mükellef oluş itibarı ile namazı terkedenele de kullanılması caizdir.

"Onlar riyakârların ta kendileridir." O namazlarından gafil olanlar, kıldıklarında da insanlara riya yapanlardır. Veya, yaptıkları bütün iyi amellerde övülmeleri için insanlara riya yaparlar.

İmam Ahmed, Abdullah b. Amr'dan rivayet ediyor. Rasulullah (s.a.) buyurdular ki: "Kim amelini insanlara işittirirse Allah da onu halkının kulağına düşürür, onu hakir kılar, küçük düşürür."

"Maunu da menederler onlar." İnsanların gündelik hayatlarında birbirlerine ödünç alıp verdikleri küçük şeylerdir.

O münafıklar Rablerine ibadeti güzelce yapmadıkları gibi, O'nun yarattıklarına da iyilik yapmazlar. Yararlanılıp iade edilecek bir şeyi vermek bile olsa yanaşmazlar.

Nesai ve diğerleri Abdullah b. Mesud'dan rivayet ettiler: Her iyilik sadakadır. Biz Rasulullah (s.a.) zamanında maunu kap ve tencerenin emanet verilmesi olarak sayardık. [\[1\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/643-644.

KEVSER SURESİ. 2

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Nüzul Sebebi: 2

Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'e Bağışlanmış
Lütuflar: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler 4

KEVSER SURESİ

Peygamber Sallallahu Aleyhi Ve Sellem'e Bağışlanmış Lütuflar:

- 1- Hakikat, biz sana, Kevser'i verdik.
- 2- O halde Rabbin için namaz kıl,
- 3- Sana buğzeden, zürriyetsiz olan şüphesiz odur.

Açıklaması:

"Hakikat, biz sana, Kevser'i verdik." Sana son derece bol ve büyük hayırlar lütfettik. Cennetteki bir nehir de bunlardandır. Allah onu Rasulullah (s.a.) ve ümmeti için bir ikram kıldı.

"O halde Rabbin için namaz kıl, kurban kes." Biz sana aralarında Kevser nehrinin de bulunduğu dünya ve ahirette büyük hayırlar verdiğimiz gibi sen de farz ve nafil namazlarına devam et. Sırf Rabbin için onu eda et. Kurban, hac için hazırladığın koyun veya deveni ve diğer keseceklerini Allah Tealâ için ve Ona hiçbir ortak koşmadan Allah'ın ismi üzerine kes. Zira seni hazırlayan ve nimetlerini sana yağdıran O'dur, başkası değildir. Başka bir ayette de şöyle emretti: "De ki: "Şüphesiz benim namazım da ibadetlerim de, hayatım da, ölümüm de hiçbir ortağı olmayan, alemlerin Rabbi Allah'ındır. Ben böylece emrolundum. Ben müslüman olanların ilkiyim." (En'am, 6/162-163). Allah'tan başkasına namaz kılan, Allah'tan başkası için kurban kesen müşriklerin aksinedir bu. Peygamber (s.a.)'e namazının ve kurban kesmesinin O'nun için olmasını emretti. Bu aynı zamanda riyakâr münafıkların da aksinedir.

Katade, Ata' ve İkrime: Murat bayram namazı ve kurban kesmektir, demişlerdir.

İbni Kesir diyor ki: Sahih olan "kesme" ile kastedilen hac kurbanını kesmek,

olduğudur. Bunun için de Bera b. Azib'in Buhari ve Müslim'deki hadisinde şöyle dedi: Rasulullah(s.a.) bayram namazını kılar sonra da kurbanını keserdi ve: "Kıldığımız namazı kılıp kestiğimiz gibi kesenin kurbanı olmuştur, namazdan önce kesenin kurbanı da olmamıştır." derdi. Ebu Bürde b. Niyar kalktı ve: "Ya Rasulallah! Ben koyunumu namazdan önce kestim. Bu günün etin sevildiği bir gün olduğunu anlamıştım." dedi. Ona: "Senin koyunun et koyunudur." dedi. O: "Benim bir dişi oğlağım var. İki koyundan daha sevimlidir bana. Benim için caiz olur mu?" dedi. "Senin için caiz olur, senden sonra da kimseye olmaz." diye cevap verdi.

İbni Cerir ayetin tefsirinde şöyle dedi: Doğru olan şöyle diyenin sözüdür: Bunun manası, namazının tamamını sadece ve tek olarak Rabbin için yap. Kurbanın da böyle. Putlar için değil O'nun için yap. Sana vermiş olduğu ve sadece sana ait yaptığı eşsiz kerametler ve hayırlara şükür olarak.

"Sana buğzeden, zürriyetsiz olan şüphesiz odur." Ey Muhammedi Sana kin besleyen, senin getirdiğin hidayete, hakka ve açık delile, parlak nura kin besleyen; o ebterdir, basittir, zelildir, dünya ve ahiret hayrından kesilmiştir. Ölümünden sonra hatırası kalmayandır. Bu müşriklerden bazılarının, As b. Vail'in, Hatice'den olma oğlu Abdullah vefat ettiğinde Peygamber (s.a.) hakkında söylemiş olduğu o ebterdir, sözüne reddiyedir. İbni Abbas, Mukatil, Kelbi ve müfessirlerin görüşü budur. Erkeklerde ebter olma çocuğu olmamadır. İbni Abbas'tan, Ebu Cehil hakkında indiği de rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.)'e düşmanlık eden ve nüzul sebebinde anılanlar ve diğerleri için geçerlidir. ^[1]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/649-650.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Nüzul Sebebi: 2

Şirk Küfür Ve Müşriklerin Amellerinden Beraat Suresi: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Şirk Küfür Ve Müşriklerin Amellerinden Beraat Suresi:

- 1- Deki:"Eykâfirlerr
- 2- "Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam."
- 3- "Benim ibadet edeceğime de siz kulluk ediciler değilsiniz."
- 4- "Ben sizin taptıklarınıza tapmış değilim."
- 5- "Siz de benim kulluk etmekte olduğuma kulluk ediciler değilsiniz."
- 6- "Sizin dininiz size, benim dinim bana."

Açıklaması:

Müşriklerin amellerinden beraat olan bu sure, ibadette ihlâsı emretmektedir. Allah Tealâ buyuruyor ki:

"De ki: " Ey kâfirler!" "Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam." Ey Peygamber! Kureyş kâfirlerine şöyle de: Ey kâfirler! Tapmış olduğunuz putlara heykellere hiçbir zaman asla tapmam. Ayet, yer yüzündeki bütün kâfirlere yöneliktir. "De" sözünün gereği ise: Peygamber (s.a.) bütün işlerinde naziklik ve incelikle, insanlara en güzel şekli ile hitap etmekle emro-lunmuştu. Burada hitap sert olunca Allah Tealâ ondan sorumluluğu kaldırmayı ve insanlara onun bu söze memur olduğunu beyan etmek istedi. Çünkü onu kendi ağzından zikretti.

"Benim ibadet edeceğime de siz kulluk ediciler değilsiniz." Siz de şirk ve küfrünüze devam ettiğiniz sürece, benim ibadet ettiğim Allah'a ibadet edecek değilsiniz. O Allah'tır, tektir, şeriki yoktur.

Bu iki ve üçüncü ayetler mabuddaki ihtilâfa delâlet ediyorlar: Peygamber (s.a.) sadece Allah'a ibadet ederken onlar, putlara, heykelere ve ortaklara, şefaathçilere tapınıyorlar. Veya -Zemahşeri'nin de değindiği gibi-tekrar olmaması için mana: Gelecekte de şimdi de sizin taptıklarınıza tapmam, şeklidir. Siz de gelecekte, benim istediğim ilâhıma ibadeti yapmazsınız. "Ben sizin taptıklarınıza tapmış değilim." "Siz de benim kulluk etmekte olduğuma kulluk ediciler değilsiniz." Tapındıklarınıza tapınmam. Ancak, sevip razı olacağı şekilde Allah'a kulluk ederim. Siz ise, O'nun emirlerine ve dinine uymazsınız. Rasulullah (s.a.)'ın ve tabi olanlarının ibadeti halis Allah içindir; Onlar Allah'a O'nun belirlediği ve istediği şekilde ibadet ederler. Bu nedenle de İslâm'ın şiarı: "Lailâhe illellah Muhamme-dün Rasulullah"tır. Yani, Allah'tan başka mabud yoktur. O'na ibadette de Rasulullah (s.a.)'ın getirdiğinden başka bir yol yoktur.

Dört ve beşinci ayetler ibadetin kendisinde ihtilâfa delâlet etmektedir. Zemahşeri gibi, bazıları da şöyle anlıyorlar: Şimdi veya geçmişte sizin tapındıklarınıza asla tapınıcı değilim. Yani, cahiliyede bile puta tapınmamı-şımken İslâm geldikten sonra benden nasıl böyle bir şey beklenebilir? Siz de hiçbir zaman benim ibadet ettiğime ibadet etmediniz.

Ayetlerde tekrar vardır. Maksat, istedikleri ilâhlarına tapınma konusunda kâfirlerin Rasulullah (s.a.)'ın cevabından umut kesmelerini sağlamaktır, denildi.

"Sizin dininiz size, benim dinim bana." Şirkiniz ve küfrünüz size. Tevhid, ihlâs veya İslâm olan dinim de bana. Şirk koşma olan dininiz sizedir, sizden bana geçmez. Tevhid olan benim dinim de banadır beni aşip size gelmez. Dendi ki: Din ceza, yani karlışıktır. Muzaf hazfedilmiştir. Yani, dininizin cezası size benim dinimin karşılığı da banadır. Din ibadettir, şeklinde de söylenmiştir.

Sure, kıtal ayeti ile neshedilmiş değildir. Muhakkikler, nesh olmadığına kaildirler. Murat "Dilediğinizi yapın." (Fussilet, 41/40) ayetinde olduğu gibi, tehdittir.

Bu ayetin benzeri şunlardır: "Eğer onlar seni yalana çıkarırlarsa de ki: "Benim işim bana, sizin işiniz size aittir. Benim yaptığımdan siz uzaksınız, sizin yapmakta olduğunuzdan da ben uzağım." (Yunus, 10/41), "Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size aittir." (Kasas, 28/55). Bunların hepsi ile murat tehdittir, başkalarının dinine rıza değildir.

İmam Ebu Abdillah eş-Şafî ve diğerleri bu: "Sizin dininiz size, benim dinim bana." ayeti ile, küfrün tek millet olduğuna delil getirmişler ve aralarında nesep veya mirasçı olunabilecek bir bağ varsa Yahudinin Hıristiyan-na (veya aksi) mirasçı olabileceğini söylemişlerdir. Çünkü İslâm'ın dışındaki dinler batıl olma durumunda tek bir din gibidirler.

Ahmed b. Hanbel ve onun görüşünde olanlar ise, Hıristiyanların Yahudilerden (ve aksi) mirasçı olamayacağı görüşündedirler. Delilleri de, Ahmed, Ebu Davud ve İbni

Mace'nin Amr b. Şuayb'tan o da babasından o da dedesinden rivayet ettiği şu hadistir. Rasulullah (s.a.) "İki değişik millet mirasçı olamaz."

Razi dedi ki: İnsanlar mütareke anında "Sizin dininiz size, benim dinim bana." ayeti ile konuşur olmuşlardır. Bu caiz değildir. Çünkü Kur'an'ı Allah, böyle şeyler için indirmemiştir. Düşünölsün sonra da gereği ile amel edilsin diye indirmiştir. [\[1\]](#)

[\[1\]](#) Razi, XXXII/148.

Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/656-657

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Nüzul Sebebi: 2

Surenin İnme Vakti: 2

Mekke'nin Fethi: 3

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Mekke'nin Fethi:

1- Allah'ın nusreti ve fetih gelince,

2- Sen de insanların fevc fevc Allah'ın dinine gireceklerini görünce,

3- Hemen Rabbini, hamd ile teşbih et. O'nun yarlıgamasını iste. Şüphesiz ki O, tevbeleri çok kabul edendir.

Açıklaması:

"Allah'ın nusreti ve fetih gelince." Ey Muhammedi Sana düşmanlık eden Kureyş'e karşı Allah'ın nusreti, yardımı ve teyidi tahakkuk edip sen Mekke'yi fethederek galibiyeti elde edince Allah'ı teşbih et. Yani, ibadetinde ziyade için hamd ile tenzih et. Hamdetmesi nimetinin ziyadesi içindir. Nusret ancak Allah'tan olduğu halde "Allah'ın nusreti" sözünün anlamı şudur: Nusret Allah'tan başkasına lâayık değildir, onu Allah'tan başkasının vermesi düşünülemez veya ancak O'nun hikmetine uygun olur. Maksat bu nusretin yüceltilmesidir. "Allah'ın nusreti gelince" sözü mecazdır. Allah'ın nusreti meydana geldi, demektir.

İmam Ahmed, Beyhaki ve Nesai İbni Abbas'tan rivayet ettiler: "Allah'ın nusreti ve fetih gelince." ayeti indiğinde Rasulullah (s.a.): "Ölüm haberim geldi." buyurdu. O sene ruhu kabzedildi.

İbni Mace'nin dışındaki grup İbni Abbas'tan şöyle rivayet ettiler: "Fetihten sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve bu konuda niyet vardır." Buhari ve Müslim sahihlerinde İbni Abbas'tan rivayet ettiler: Rasulullah (s.a.) fetih günü: "Fetihten sonra hicret yoktur, ancak cihad ve bu konuda niyet vardır. Cihada çağırıldığınız zaman koşun." buyurdular.

"Sen de insanların fevc fevc Allah'ın dinine gireceklerini görünce." Araplar ve diğer insanların, Allah'ın seninle göndermiş olduğu dinine grup grup cemaatler halinde girdiğini

gördün. İlk başlarda fert fert müslüman olurlarken artık topluluklar halinde İslâm'a girer oldular.

"Hemen Rabbini, hamd ile teşbih et. O'nun yarlıgamasını iste. Şüphesiz ki O, tevbeleri çok kabul edendir." Mekke fethedilip İslâm yayılınca, O'nun için namazla ve O'na lââyık olmayan her şeyden, sana vaadetmiş olduğu nusreti yerine getirmemesinden O'nu tenzih et. Hamd ile teşbihi bir arada yap. Zira bu nusret ve fetih, büyük lütfü ve fazlı, sana bağışladığı hayrına karşı Allah'a hamdi gerektirir.

Yine Allah'tan kendine mağfiret iste. Allah'a karşı tevazu, ilminin yetersizliğini kabul ve ümmetini eğitmek için. Müminlerden sana tabi olanlar için de, nusretin gecikmesindeki endişe ve korkularından dolayı mağfiret iste. Çünkü mağfiret dileyenlerin tevbesini kabul etmek Allah'ın şanın-dandır. Onların tevbesini kabul eder, tevbelerini kabul ile de onlara merhamet eder. O, kullarının tevbesini kabul edendir. Ta ki, hatadan sonra umut kesmesinler, dönsünler.

İmamlar Aişe (r.a.)'den rivayet ettiler (lafız Buhari'nindir): "Allah'ın nusreti ve fetih gelince." ayetinden sonra Rasulullah (s.a.) kıldığı her namazda muhakkak: "Sübhanেকে Rabbena ve bihamdike. Allahümmağfirli." diyordu. Yine ondan rivayet edildi: "Rasulullah (s.a.) rüku ve secdesinde çokça: "Sübhanekellahu Rabbena ve bihamdike Allahümmağfirli." diyerek Kur'an ayetini uyguluyordu. ^[1]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/662.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Nüzul Sebebi: 2

Ebu Leheb Ve Karısının Cezası: 2

Belagat: 2

Kelime ve ibareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Ebu Leheb Ve Karısının Cezası:

- 1- Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da.
- 2- Ona ne malı, ne kazandığı fayda verdi.
- 4- Karısı da. Odun hamalı olarak!
- 5- Boynunda bükülmüş bir ip de olduğu halde.

Açıklaması:

"Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da." İki eli helak olsun, hüsranda olsun, batsın, cümlesinden mecazdır. Bu da ona helak ve hüsrana için bedduadır. Sonra da: "Kurudu da." dedi. Yani, helaki gerçekten meydana geldi. Allah'tan ona ait bir haberdir bu. Dünya ve ahiretini kaybetmiştir. Ebu Leheb, Peygamber (s.a.)'in amcasıdır. İsmi: Abdüluzza b. Abdülmutta-lib'tir. Rasulullah (s.a.)'a ve dinine çok eziyet ediyor, kin ve küçümseme besliyordu.

Sonra Allah Tealâ Ebu Leheb'in halini haber verdi:

"Ona ne malı, ne kazandığı fayda verdi." Kıyamet günü, topladığı malı elde ettiği kârları, şöhreti ve çocukları onu koruyamaz. Bunlar onu, Rasulullah (s.a.)'a şiddetli düşmanlığı ve insanları iman yolundan alıkoyması nedeni ile gelecek helaki Allah'ın inecek olan azabını defetmede işe yaramazlar. Çünkü o, Peygamber (s.a.)'in ardından gezer, bir şey söyleyince yalanlardı.

İmam Ahmed, Beni'd-Deyl'den Rabia b. Abbad'dan rivayet etti. Rasu-lullah'ı (s.a.) cahiliyede Zi'1-Mecaz çarşısında gördüm. "Ey İnsanlar! Lâilâ-he illallah deyin kurtulun." diyordu. İnsanlar etrafına toplanmışlardı. Arkasında şaşı ve saçı iki örgülü bir adam vardı. İnanmayın, o sapmış bir yalancıdır, diyordu. Gittiği yerde onu izliyordu. Kim olduğunu

sordum. Bu amcası Ebu Leheb'tir, dediler.

Mal ile kazanç arasında ise şu fark vardır: Mal sermaye, kazanç da kârdır.

Sonra da Allah Tealâ gelecekteki cezasını zikretti:

"Alevli bir ateşe girecek o." Yakılıp tutuşturulmuş alevli cehennem ateşinin hararetini tadacaktır. Veya, cildini yakacak olan cehennem ateşinin alevlerinde azap edilecektir. Ebu Hayyan şöyle diyor: Ayetteki "sin" istikbal içindir. Zaman geçecek olsa bile, tahakkuku muhakkaktır. Bu kesin bir tehdittir. [\[1\]](#)

"Karısı da. Odun hamalı olarak!" Karısı da tutuşmuş ateşe girecektir O Ümmü Cemil Erva b. Harb'tir. Ebu Süfyan'ın kardeşidir. Dikenleri toplayıp gece vakti Peygamber (s.a.)'in yoluna serpiştiriyordu. Şöyle de denilmiştir: Bu onun gerçek dışı sözleri yayması, laf getirip götürmesindedir. Bu gibi insanlar için "Aralarında odun taşıyan." deyimini kullanılırdı. Yani. aralarında ateş tutuşturuyor, belâ çıkarıyor. Çoğunluğun görüşü budur.

Ebu Hayyan: Zahir olan ise odunlar koymasındandır. Peygamber (s.a.) ve ashabının yoluna onlara eziyet etmek için dikenli odun taşıyordu. Bu nedenle kınanıp odun hamalı olarak anılmıştır.

"Boynunda bükülmüş bir ip de olduğu halde." Boynunda ateş lifinden bükülmüş ip olduğu halde, Allah onu cehennem ateşi ile azapta olduğu halde tasvir ederken, dünyada nemime halinde iken veya diken demetini taşıyıp boynuna bağladığı sonra da Peygamber (s.a.)'in yoluna attığını tasvir etmektedir. Zira her mücrim, cürmündeki haline benzer bir azap ile cezalandırılır. Allah Tealâ onu tahkir için, ona ve eşine eziyet olsun diye basit bir odun hamalı olarak tasvir etti.

Ümmü Cemil bu sureyi duyunca Ebu Bekire geldi. Mescidde Rasulul-lah (s.a.) ile beraberdi. Elinde bir taşla: Bana gelen habere göre arkadaşın bana sataşmış, onu şöyle edeceğim, böyle edeceğim, dedi. Allah Tealâ ona Rasulullah'ı (s.a.) göstermedi. Rivayet edildiğine göre Ebu Bekir ona: Benimle kimseyi görüyor musun? dedi. O da: Alay mı ediyorsun, senden başkasını görmüyorum, dedi. [\[2\]](#)

Zahir olan birinci manadır. Said b. Müseyyeb diyor ki: Ümmü Cemil'in kıymetli bir gerdanlığı vardı. Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki bunu Mu-hammed'in düşmanlığı uğruna harcayacağım, dedi. Allah boynuna ateşten bir ip koydu. [\[3\]](#)

---

[1] e-Bahru'l-Muht, VIII/526.

[2] e-Bahru'l-Muht, VIII/526 vd.; İbni Kesir, IV/564 vd.

[3] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/668-669.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Surenin Fazileti: 2

Tevhid Ve Allah Azze Ve Celle'yı Tenzih Suresi: 2

Belagat: 3

Kelime ve İbareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Tevhîd Ve Allah Azze Ve Celle'yi Tenzih Suresi:

- 1- De ki: O Allah'tır, bir tektir,
- 2- Allah'tır, sameddir.
- 3- Doğurmamıştır, doğurulmamış-tır.
- 4- Hiçbir şey O'nun dengi değildir."

Açıklaması:

"De ki: O Allah'tır, bir tektir." Ey Rasül! Sana Rabbin hakkında, O'nun özelliklerini sorana de ki: O Allah'tır, bir tektir. Yani, zatında ve sıfatında tektir. Ne ortağı, ne benzeri, ne de dengi yoktur. Bu vahdaniyetle niteleme ve her bağlamdaki ortakları da reddir. Mana şöyledir: O, bildiğiniz göklerin ve yerin yaratıcısı, sizin yaratıcınız olduğunu kabul ettiğiniz Allah'tır. O, birdir, ulûhiyyetinde tektir.

"Allah'tır, sameddir." Yani, ihtiyaçlar konusunda kendisine sığınılan-dır. Bütün ihtiyaçlarda sadece O'na yönelir. Zira her şeye O kadirdir. O Allah, her mahlûkun kendisine sığındığı, kimsenin O'ndan müstağni olamayacağı, fakat kendisi onlara muhtaç olmayan zattır. Bu, Arap müşrikleri ve emsallerinin aracı ve şefaathilerle ilgili itikatlarını iptaldir.

İbni Abbas Samed'in tefsiri hakkında diyor ki: Mahlukâtm hacet ve isteklerinde yegane dayanağıdır. O kudret ve otoritesi, şerefi, azameti, ilmi hikmeti zirvede olan tek varlıktır. O, Allah azze ve celle'dir. Tek ve kahhar Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederiz.

"Doğurmamıştır, doğurulmamıştır." O'ndan çocuk olmamıştır, O da bir şeyden olmamıştır. Zira O'na hiç bir şey benzeyemez, sonradan değil kadimdir, varlığının evveli

yoktur, cisim de değildir. Bu ifade, herhangi bir varlığa benzemeyi red, kıdem ve evveliyet ile vafsetme, sonradan olmayı nefyetmedir.

Birinci cümlede Allah'ın bir çocuğu olmasını nefyetme ve meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia eden müşriklere, Uzeyir Allah'ın oğludur diyen Yahudilere, Mesih Allah'ın oğludur diyen Hıristiyanlara reddiye vardır. İkinci cümlede de kendisinden önce hiç bir varlığın olmadığı ortaya konmaktadır.

"Hiçbir şey O'nun dengi değildir." Allah'ın dengi, misli veya bir şeyde ortağı olacak kimse yoktur. Arkadaşların varlığını nefyetme ve Arap müşriklerinin inandığı, fiillerinde Allah'ın benzeri olduğu inancının reddidir bu. Öyle ki, melekleri Allah'a şerik, put ve heykelleri de Allah Tealâ'nın ortakları saymışlardı.

Surenin diğer ayetlerde benzerleri vardır: "O gökleri ve yeri yoktan var edendir. O'nun nasıl çocuğu olabilir? O'nun bir eşi de yoktur. Her şeyi O yaratmıştır." (En'am, 6/101), "Halbuki O çok esirgeyen için bir evlat edinmek asla yakışmaz. Göklerde ve yerde olan herkes, müstesna olmamak üzere, O çok esirgeyiciye mutlaka kul olarak gelecektir. Andolsun ki O, bunları cemiyet olarak da saymış fertler olarak da saymıştır. Onların her biri kıyamet günü O'na tek başına gelecektir." (Meryem, 19/92-95), "O çok esirgeyici evlat edindi." dediler. O'nun şanı bundan yücedir, münezzehtir. Hayır onlar, ikrama mazhar edilmiş kullardır(meleklerdir) Bunlar sözle asla O'nun önüne geçemezler. Bunlar O'nun emriyle hareket ederler." (Enbiya, 21/26-27).

Sahih-i Buhari'de: "Allah'tan daha çok, sabreden yoktur; O'na çocuk isnat ediyorlar. O ise onları yine de rızıklandırıyor, yaşatıyor." denmiştir. Yine Buhari ve Abdürrezzak, Ebu Hureyre'den o da Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiler: "Allah azze ve celle buyurdu ki: Ademoğlu beni yalanladı, böyle yapmamalı idi. Bana şetmetti, öyle yapmamalı idi. Beni yalanlaması, beni ilk defa yarattığı gibi tekrar (kıyamette) yaratmayacak demesidir. Yaratmayı ilk sefer yapma bana ikincisinden daha basit değildir. Bana şet-metmesi ise, Allah'ın çocuğu var demesidir. Ben ahad ve samedim. Doğurmadım, doğurulmadım. Benim hiçbir dengini de yoktur."^[1]

---

^[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/673-674.

Surenin İsmi: 2

Önceki Sureyle İlişkisi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Bu iki Surenin Fazileti: 2

Nüzul Sebebi: 2

Mahlukâtın Şerrinden Sığınma: 3

Belagat: 3

Kelime ve ibareler: 3

Açıklaması: 3

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 4

Mahlukâtın Şerrinden Sığınma:

- 1- De ki: 'Sabahın Rabbine sığınırım,
- 2- Yarattığı şeylerin şerrinden,
- 3- Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden,
- 4- Düşümlere üfürenlerin şerrinden,
- 5- Ve haset edenin, haset ettiği zaman şerrinden.

Açıklaması:

"De ki: "Sabahın Rabbine sığınırım, yarattığı şeylerin şerrinden" Ey Peygamber! De ki: Allah'a dayanırım. Sabahın Rabbine sığınırım. Çünkü gece ondan çıkıyor. Veya, Allah'ın yarattıklarından her çikana, hayvan, sabah, dane, çekirdek, bitki ve diğer herşeyden. Kâinatın yaratıcı Allah'a O'nun yarattığı bütün mahlukâtından sığınırım. Burada, yeryüzünden karanlığı gidermeye kadir olanın kuldandan serlerin ve afetlerin zulmetini gidermeye kadir olduğuna işaret vardır.

Tirmizi (hasen diyerek), ve Beyhaki, Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti: Rasulullah (s.a.) cinlerin gözünden, insanın gözünden (nazardan) Rabbine sığınır. Muavvizeteyn sureleri inince onları alıp gerisini terketti.

Malik Muvatta'da Aişe'den rivayet etti: "Rasulullah (s.a.) bir şikayeti olduğunda muavvizeteyni okur ve üflerdi, acısı arttığında da ben okuyorum, bereketini umarak elini üzerine sürüyordum."

Bütün mahlukâttan sığınmayı umumen zikrettikten sonra, serleri en tehlikeli

onlardan, sığınılması gereken en önemlilerden de üç sınıfı ayrıca zikretti:

1 - "Karanlığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden" Çöken gecenin şerrinden Allah'a sığınırım. Çünkü gecede yırtıcı hayvanlar, yerin haşeratı, belâlılar, fesat ehli tehlikesi ve korkusu vardır.

2 - "Düğümlere üfürenlerin şerrinden" Nefislerin veya sihirbaz kadınların şerrinden Allah'a sığınırım. Zira kadınlar ip düğümlerine üflüyorlar-dı. Üfürme, az tükürükle nefes vermedir. Sadece nefes verme olduğu da söylenmiştir. Ebu Ubeyde: Onlar Lebid b. A'sam'm Peygamber (s.a.)'e sihir yapan kızlarıdır, dedi.

3- "Ve haset edenin, haset ettiği zaman şerrinden" Her hasetçiden haset yaptığı zaman Allah'a sığınırım. Haset, Allah'ın bir kişiye vermiş olduğu nimetin yok olmasını istemektir. [\[1\]](#)

[\[1\]](#) Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/679.

Surenin İsmi: 2

Surenin Muhtevası: 2

Şeytanların Şerrinden Sığınma: 2

Belagat: 2

Kelime ve İbareler: 2

Açıklaması 2

Ayetlerden Çıkan Hüküm Ve Hikmetler: 3

Son Söz: 4

Şeytanların Şerrinden Sığınma:

- 1- De ki: "Sığınırını insanların Rabbine,
- 2- İnsanların malikine,
- 3- İnsanların ilâhına,
- 4-O sinsi şeytanın şerrinden,
- 5- Ki o, insanların göğüslerine daima vesvese verendir.
- 6- Gerek cinden, gerek insandan."

Açıklaması

"De ki: "Sığınırım insanların Rabbine, İnsanların malikine, İnsanların ilâhına." Ey Peygamber! De ki: Allah'a sığınır, O'ndan yardım dilerim; insanları inayeti ve gözetmesi ile kollayan, yaratıcıları, işlerinin müdebbiri ve durumlarının düzelticisi... tam bir mülk ve kesin otorite kendisinin olana. İnsanların ibadet ettiği ma'bud ilâh da O'dur.

Allah Tealâ için burada üç sıfat vardır: Rububiyet, meliklik ve uluhiyet. O herşeyin Rabbi, meliki, ilâhıdır. Bütün eşya O'nun yaratığıdır, O'nun mülkündedir, O'na kuldur. Rububiyeti önce söylemesi, sığınmaya münasip olmasındandır. O, muhafaza, himaye ve gözetme nimetini ihtiva etmektedir. Sonra malik olmayı zikretti. Zira sığınan, malikinden başka yardımcı ve kurtarıcı bulamaz. Sonra da şükre ve sadece O'na ibadete müstahak olduğunu beyan için ulûhiyeti zikretti. "İnsan" lafzının tekrarı ona verilen önemi ifade eder. Bütün mahlukâtm Rabbi olduğu halde "insanların Rabbi" demiştir.

"O sinsi şeytanın şerrinden" Vesveseci, çok sinsi ve Allah'ın zikri ile uzaklaşan şeytanın şerrinden Allah'a sığınır ve dayanırım. İnsan Allah Tealâ'yı zikredince şeytan gizlenir. Allah zikredilmezse, kalbe yerleşir. İb-ni Abbas bu ayet hakkında: Şeytan

Ademoğlunun kalbine çömelmiştir; dalıp gaflet edince vesvese verir. Allah zikredildiğinde siner, dedi.

Allah Tealâ O'nun korudukları müstesna, mücahede, fitne ve imtihan için şeytanı insanlara musallat etmiştir. Sahih bir hadiste denildi ki: "Sizden kimse yoktur ki beraberine birisi bulunmamış olsun." Sen de mi ey Allah'ın elçisi? dendi. "Evet. Ancak Allah, ona karşı bana yardım etti de o müslüman oldu. Bana hayırdan başka bir şey telkin etmez." demiştir.

Buhari ve Müslim'de Enes'ten, Safiyye'nin Peygamber (s.a.)'i ziyareti kıssasında rivayet edildi: Rasulullah (s.a.) itikafta idi. Gece, evine göndermek için onunla beraber çıktı. Ensardan iki kişi onu gördüler. Peygamber (s.a.)'i görünce hızlandılar. Peygamber (s.a.) "Yavaş olun. O, (mahremim) Safiyye b. Huyay'dır." dedi. "Sübhanellah! Ya Rasulullah?" (Hiçbir şüphe aklımızdan geçmedi) dediler. Buyurdu ki: "Şeytan Ademoğlunun kan damarlarında dolaşır. Ben kalbinize bir şey (bir rivayette: şer) sokmasından çekindim, buyurdu."

Hafız Ebu Ya'la, Enes b. Malik'ten rivayet etti: Rasulullah (s.a.) buyurdular ki: "Şeytan çenesini Ademoğlunun kalbi üzerine koyar; Allah'ı zikrederse siner, unutursa kalbini kapar. İşte "sinsi şeytanın vesvesesi" budur." İmam Ahmed, Rasulullah (s.a.)'m beraberindeki durumu anlatan Ebi Temime'den rivayet ediyor: "Peygamber'in (s.a.) eşeği tökezledi. Şeytanın uğursuzluğu, dedim. Peygamber: "Öyle deme. Şeytanın uğursuzluğu dersin, büyüklenir ve gücümle onu yendim, der. Ama "Bismillah" dersin bir sinek haline gelinceye kadar küçülür." Bunda da, kalpte Allah anıldıkça şeytan küçülüp mağlup olmakta, Allah anılmadıkça da büyüüp galip gelmekte olduğuna delil vardır.

Bunun ardından vesvese yerini beyan etti:

"Ki o, insanların göğüslerine daima vesvese verendir." O kötü ve şer düşünceleri kalplere sokandır. Göğüs demesi, kalbin göğüste bulunmamasıdır.

Bundan sonra Allah Tealâ vesvese verenlerin cinlerden ve insanlardan olduğunu söyleyerek:

"Gerek cinden, gerek insandan" O vesvese veren, ya cinlerin şeytanıdır ki, insanların göğüslerine vesvese verir; ya da, insanların şeytanıdır ki, onun insanların göğüslerine vesvese vermesi, kendisini müşfik bir Öğüt veren olarak gösterip, nasihat süsü ile ortaya attığı sözünü göğse sokarak, cinlerden olan şeytanın vesvesesine av olarak hazırlamakla olur. Bu ise, gösteriyor ki vesvese, cinden de olabilir, insandan da. Nitekim ayette şöyle buyurulmaktadır: "Biz her peygambere de insan ve cin şeytanlarını böylece düşman yaptık. Onlardan kimi kimine, aldatmak için, yaldızlı birtakım söz telkin eder." (En'am, 6/112). Yani, düşmanlık kahren ve cebri değildir. Allah'ın onlara verdiği seçme kudreti

iledir. Kimi şeytanın aldatmasına teslimiyeti seçerken, kimi de düşmanlığına ve vesvesesine karşı uyanık olur.^[1]

Son Söz:

İslâmın temel esaslarından birisi de, yüce Kur'an'ın şu İslâm Üm-meti'ne indirilmesi ile; içindeki inanç ve uygulamaya yönelik prensiplerin, ahlâki öğütlerin hepsi ile amel edilmesinin kastedilmiş olduğudur. Erkek ve kadın müslümana sadece bir okuma veya ibadet, bereket maksadı ile tilâveti yeterli olmaz. Bilakis içindekilerden istifade edilmelidir. O bütün insanlığa inmiş, mükemmel bir dindir.

Akademik çevrelerde yaygın olan görüş, müfessirlerin metod farklılıkları ve her tefsirin diğerlerinde bulunmayan yönleri ile eski bir tefsirin diğerlerini gereksiz yapmayacağıdır. Biri akaidedir, diğeri de ahkâma aittir. Bir başkası da hadislere ve rivayetlere çokça yer vermiş, öbürü de akıl zemininde teville veya tabîî bilimlere yer vermiştir. Hepsi birbirini tamamlıyor. Ancak, son asırda her müslümanın bütün bu tefsirleri edinmesi zordur. Bir de kimi zaman anlaşılma zorluğu da vardır. Bazı tefsirlerin meseleleri uzatmaları ve konu dışına taşmaları da bir başka zorluk. Ayetleri, -bir defada anlaşılabilmesi için- bütün konuları ile kapsayan bir tefsirin eksikliği duyulmaktadır. Bu durumda surenin muhtevasının ve bölümlerinin bağlantısının anlaşılması ya da, kastedilen konunun öğrenilmesinin zorluğu söz konusudur.

Zamanımızda vasat bir kültüre sahip birisinin güvенеbileceği en güzel tefsir hangisidir, sorusu yaygındır. Doğru bir cevap bulmakta zorlanabilir bu soruya muhatap olan kişi. Eski tefsirlerde metod zorluğu, yenilerde de aksaklıklar veya bazı ekol görüşlerini destekleme eğilimi, kimi zaman da çağdaş eğilimlere cevap vermek için aşırı görüşler, tevil ve tuhafılıkta uç noktalara kayma vardır.

Bunun için, mutedil, kapsamlı bir tefsirin yazılması zorunlu hale gelmiştir. Bu tefsir muhtelif tefsirlerin özelliklerini toplamalı, okuyup inceleyenlere ayet-i kerimelerin anlaşılmasını kolaylaştırman ve zaruri olan her bilgiyi kuşatmalıdır. Akaid, ibadet, ahkam, âdab, ahlâk ve hayatın önemli alanlarında Kur'an'ın makasadını gerçekleştirmelidir. Kur'an'ı Kur'an ile, sahih sünnet ve sabit sîret ile tefsir etmelidir. İşte bu kitapta yaptığım budur. Aynı zamanda ayetlerden çıkarılan muhtelif ahkâmı açıklamayı da amaç edindim.

Bazı kardeşlerim bu gayeyi gerçekleştirmem için bana ısrar etmişlerdi. Önce

durakladım. Sonra Allah, yoğun bir çalışma ve uzun bir zaman isteyen bu çalışma için göğsümü genişletti. Ve nakil ve akıl taraftarlarının metodlarına göre, Kur'an okuyan herkesin yolunu aydınlatan, Kur'an ahkâmını toplayan bu kapsamlı tefsiri yazdım. Kolay, açık bir ibare, akıcı ve net bir üslûp, parçadan bütüne doğru ilerleyen bir programla bu tefsiri kaleme aldım. Allah Tealâ'ya hamdolsun. Kelime ve ibarelerin açıklamaları, irab ve belagata önem verenler için öz bilgiyi ortaya koyuyor. Nüzul sebeplerinin, ayetler ve sûreler arası ilişkisinin, Kur'an kıssalarının ve ayet grupları arasında açıklamanın yapılması bilgi ve ilim için orta halli bir malumat veriyor. Akaid, ahlâk, amel, ayetlerden çıkarılan amelî hükümleri ihtiva eden "Fıkh-ı Ekber" manasında hayat hükümlerinin (bu bölümler "Ayetlerden Çıkan Hüküm ve Hikmetler" başlığı ile çevrilmiştir.) açıklanması da, orta halli veya kapsamlı, uzun bilgi isteyenlerin isteğine cevap veriyor.

Bu üç kademeli planı yürütebilmek için, ihtiyacı karşılama kasti ve geçen yerlere dönme ihtiyacı olmadan konuyu anlatabilmek için bazı bilgi tekrarları bulunmaktadır.

Kaynaklara gelince: Ön sözde onları belirtmiştim. Yine tekrar edeyim ki ben, eski ve yeni yazılmış tefsirlerin çoğuna müracaat ettim. Asar ve ma'kulü beraberce, esbab-ı nüzulde, kimi düzeltme ve tercih konusunda müfessirlerin imamı İbni Cerir et-Taberi'den başladım. Sonra da, Zemahşeri'nin Keşşaf'ına, Ebu Hayyan et-Tevhidi'nin el-Bahru'l-Muhiti'ne, en-Nazzam el-A'rac'ın Garâibu'l-Kur'an'ma; dil bilgisi ve ince manalarda, bağlantılarda Beyzavi, Nesefi, Ebussuud ve Celâleyn'e; akaid, ilahiyat, kevniyat, ahlâk ve bazı hükümler, ayet ve surelerin ilişkileri, nüzul sebeplerinde de Razi'nin tefsiri et-Tefsiru'l-Kebir'e dayandım. Nüzul sebeplerini açıklarken Vahidi en-Nisaburi'nin "Esbabu'n-Nüzulü ve Süyuti'nin "Esbabu'n-Nüzul"üne de müracaat ettim.

Ayrıca, fıkhî hükümlerde İmam Kurtubi'nin tefsirine, İbnü'l-Arabi'nin Ahkâmu'l-Kur'an'ına, Cassas'ın Ahkamu'l-Kur'an'ma dayandım. Hem bu konularda hem de diğerlerinde Hafız İbni Kesir'in tefsirine, Şevkâni'nin Fethu'l-Kadir'ine, İbni Cüzey'in et-Teshil li Ulumi't-Tenzil'ine, ayetlerin manaları ve sahih hadis ve haberlerle desteklenmesi için müracaat ettim. Bazı bilgileri de Hazin ve Beğavi tefsirlerinden topladım.

Bazı durularda da, yeni müfessirlerin güzel ve yararlı cümlelerini kullandım: Kasimi'nin Mehasinu't-Te'vil'i, Tefsiru'l-Merağî, Fi Zilali'l-Kur'an... Allah hepsine rahmet etsin. Müslümanlar adına onlara en güzel ihsanlarda bulunsun.

Nüzul sebeplerinde ve diğer konularda zayıf rivayet ve hadislerden, peygamberlerin ismeti ve vahyin selâmetini koruma ilkesi ile uyuşmayan İsrailiyattan kaçındım.

İ'rabta ana kaynağım, Ebu'l-Berekat b. el-Enbari'nin el-Beyan fi İ'rabi'l-KwJan'ı oldu. Belagatta da genelde kaynağım Şeyh Muhammed Ali as-Sabuni'nin Safvetü't-Tefasifi oldu. Kısas-ı Enbiya'da ise, dikkatli olmakla beraber üstad Abdülvehhab en-Neccar'ın Kısasu'l-Enbiya'sma dayandım.

Olaylar, savaş bilgileri, Siret'te ise dayanağım İbni Hişam ve İbni İshak4m Siret'i, İbni

Kesirdin el-Bidaye ve'n-Nihaye'si ve eski veya yeni yazılmış olan meşhur siyer kitapları oldu.

Üniversite köşelerinde çeyrek asırdan fazla, İslâm Fıkhı ve Usulü, Hadis, Allah'ın Kitab'mı tefsirde ve diğer ilimlerde geçirdiğim uzun telif hayatı, tecrübe ve birikimlerime dayanarak diyebilirim ki: Akide, Kur'an olmadan ne sahih olur ne de insan nefsinde sonuç verir. Bir müslümanın tavırları da ancak Allah'ın kitabını anlamakla düzgün olabilir. Kişi Kur'an'dan sonra sadece nebevi hadislerle ve onun ruhani füyuzatı ile tatmin olabilir. Müslümanın ameli de ancak fıkhıta belirtilmiş olan şer"i ahkamlarıyla sahih olabilir. Akıl ve düşünce hatadan masum tutulamaz. Din ahkâmı da ancak usul-ı fıkıh ile oturabilir.

Şimdi, her yerdeki, yönetici ve yönetilen müslümanlara Tirmizi ve Daremi'nin Emiru'l-Müminin Ali (r.a.)'den merfu olarak rivayet ettiği şu hadisten daha güzel bir hediye bulamıyorum: "Yüce Allah'ın kitabı: Onda sizden öncekilerin bilgisi, sizden sonrakilerin haberi vardır. Aranızda hakemdir. Ciddidir, şakası yoktur. İnadına onu terkedeni Allah kahreder. Ondan başka bir yerde hidayet arayanı Allah sapıttırır. O Allah'ın sağlam ipidir. Açık nurudur. Hakim zikridir. O sırat-ı müstakimdir. O kendisi ile arzuların kaymadığı, dillerin bocalamadığı, görüşlerin onunla parçalanmadığı, alimlerin doymadığı, muttakilerin bıkmadığı, çok okumakla eskimeyen, harikuladelikleri bitmeyen, duyulmadık hakikatleri tükenmeyendir. O cinlerin duyar duymaz: "Biz acaib bir Kur'an işittik" dedikleri, ilmini bilenin geçtiği, onunla söyleyenin doğru söylediği, onunla hükmedenin adil olduğu, onunla amel edenin ecir aldığı, ona çağırmanın sırat-ı müstakim'e hidayet edildiği kitaptır."

Son sözüm: Ben bizzat kendim, Allah'ın kitabından her bir ayet veya sureyi tefsir ettikçe bu yüce kitabın Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.)'a indirildiğinin sıhhatine, beşeriyetin düşmüş olduğu zulmet ve sapıklık bataklığımdaki bocalamasında onu kurtaracak tek kitap olduğuna imanım, Kufan'ın i'cazına ve azametine hayranlığım, güven ve yakinim arttı. Her ne kadar anlam ve ahkâmı kuşatmaya gayret ettiysem de Allah'ın kelâmı muradı ve muhtevası kuşatılamayan derin bir deniz olarak kaldı. Ancak benim çalışmam, yetersizin gayreti ve yalnız Allah'a boyun eğen bir kulun, Kur'an'm bütün manalarını idrakten aciz bir kulun amelidir. İlan etmemin bana yeteceği hakikat: Yüce Kur'an'm fikir ve tavırlarıma,, kişiliğimin oluşmasına etki eden ilk ve yegane kitap olduğudur. Allahım! Hepimizi onunla amel etmeye muvaffak kıl. Nimeti ile salih amellerin tamamlandığı Allah'a hamd olsun.

Prof. Dr. Vehbe Mustafa ez-Zuhayli

Dımaşk Üniversitesi

İslâm Fıkhı ve Mezhepleri Bölümü Başkanı. [\[2\]](#)

---

[1] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/684-685.

[2] Vehbe Zuhayli, Tefsiru'l-Münir, Risale Yayınları: 15/687-689.